Муқеддес Калам
(кирил йезиқ)

The Holy Bible in the Uyghur language, written in Cyrillic script

Муқеддес Калам (кирил йезиқ)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in Cyrillic script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.
- If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Aug 2024 from source files dated 31 Aug 2023
b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5

Contents

Яритилиш 1
Мисирдин чиқиш 97
Лавийлар 188
Чөл-баявандики сәпәр 246
Қанун шәрһи 322
Йәшуа 387
Батур һакимлар .433
Рут 480
Самуил «1» 488
Самуил «2» 540
Падишаһлар «1» .586
Падишаһлар «2» .643
Тарих-тәзкирә «1» 697
Тарих-тәзкирә «2» 750
Әзра 810
Нәһәмия 830
Әстәр 859
Аюп 873
Зәбур 949
Пәнд-несиһәтләр 1111
Һекмәт топлиғучи 1162
Күйләрниң күйи 1179
Йәшая 1197
Йәрәмия 1353
Йәрәмияниң жиға-зарлири 1472
Әзакиял 1485
Даниял 1582
Һошия 1614
Йоел 1639
Амос 1647
Обадия 1664
Юнус 1667
Микаһ 1671
Наһум 1686
Һабаккук 1692
Зәфания 1700
Һагай 1707
Зәкәрия 1712
Малаки 1734
Матта 1741

Маркус 1827
Луқа 1881
Юһанна 1973
Росулларниң паалийәтлири 2043
Римлиқларға 2122
Коринтлиқларға «1» 2162
Коринтлиқларға «2» 2195
Галатияликларға 2219
Әфәсуслуқларға 2235
Филиппиликларға 2249
Колоссиликләргә 2259
Тесалоникалиқларға «1» 2268
Тесалоникалиқларға «2» 2275
Тимотийға «1» 2280
Тимотийға «2» 2291
Титусқа 2299
Филемонға 2303
Ибранийларға 2306
Яқуп 2334
Петрус «1» 2345
Петрус «2» 2359
Юһанна «1» 2367
Юһанна «2» 2379
Юһанна «3» 2381
Йәһуда 2383
Вәһий 2388

Яритилиш

Худаниң аләмни яритиши

1 Муқәддәмдә Худа асманлар билән зиминни яратти. □ ■
2 У чағда йәр болса шәкилсиз вә қупқуруқ һаләттә болди; қараңғулуқ чоңқур
суларниң йүзини қаплиди; Худаниң Роһи чоңқур сулар үстидә ләрзан пәрваз
қилатти.□
3 Худа: «Йоруқлуқ болсун!» девиди, йоруқлуқ пәйда болди.
4 Худа йоруқлуқниң яхши екәнлигини көрди; Худа йоруқлуқ билән қараңғулуқни
айриди.
5 Худа йоруқлуқни «күндүз», қараңғулуқни «кечә» дәп атиди. Шу тәриқидә кәч
билән сәһәр өтти, бу тунжа күн болди.□
6 Андин Худа: — Суларниң арилиғида бир бошлуқ болсун вә сулар *жуқури-төвән*
иккигә айрилип турсун, деди.□ ■
7 Шуниң билән Худа бир бошлуқ һасил қилип, суларни бошлуқниң астиға вә
бошлуқниң үстигә айривәтти; иш әнә шундақ болди.□ ■
8 Худа бу бошлуқни «асман» дәп атиди. Шу тәриқидә кәч билән сәһәр өтти, бу
иккинчи күн болди.
9 Андин Худа: «Асманниң астидики сулар бир йәргә жиғилсун, қуруқ тупрақ
көрүнсун!» девиди, дәл шундақ болди.■
10 Худа қуруқ тупрақни «йәр», жиғилған суларни болса «деңизлар» дәп атиди.
Худа уларниң яхши болғанлиғини көрди.
11 Андин Худа йәнә: «Йәр һәр хил өсүмлүкләрни, уруқлуқ отяшларни, мевә
беридиған дәрәқләрни түрлири бойичә өзидә үндүрсун! Мевиләрниң ичидә
уруқлири болсун!» девиди, дәл шундақ болди;
12 йәрдики өсүмлүкләрни, йәни уруқ чиқидиған отяшларни өз түрлири бойичә,
мевә беридиған, йәни мевилириниң ичидә уруқлири болған дәрәқләрни өз
түрлири бойичә үндүрди. Худа уларниң яхши болғанлиғини көрди.
13 Шу тәриқидә кәч билән сәһәр өтти, бу үчинчи күн болди.
14 Худа йәнә: «Күндүз билән кечини айрип бериш үчүн асманларда йоруқлуқ
җисимлар болсун. Улар күнләр, пәсиллар вә жилларни айрип турушқа бәлгү
болсун;■
15 улар асманларда туруп нур чиқарғучи болуп, йәр йүзигә йоруқлуқ бәрсун!»
девиди, дәл шундақ болди.■

□ **1:1 «Худа»** — ибраний тилида «Әлоһим» дейилиду. Бу тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. **«Асманлар»** — Муқәддәс Китап бойичә үч қатлам асман бар; биринчи қат асман «атмосфера», иккинчи қат асман «аләм бошлуғи», үчинчи қат асман Худаниң әршидур. Шуңа «асман» көп йәрләрдә «асманлар» дейилиду. ■ **1:1** Аюп 38:4; Зәб. 32:5-6; 88:12; 135:5-6; Рос. 14:15; 17:24; Ибр. 11:3 □ **1:2 «болди»** — Бәзи тәрҗимиләрдә «еди» яки «туратти» дәп елинған. Алимларниң бу айәт үстидики үч хил қариши тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«чоңқур сулар»** — деңиз-океанларни көрситиду. **«қаплиди»** — яки «қаплиған еди». **«ләрзан пәрваз қилатти»** — мошу һаләтни ибраний тилида «(тухум бесиватқан) күрүк тохудәк һаләттә туриду» дәп чүшүнүшкиму болиду. □ **1:5 «кәч билән сәһәр»** — «тунжа күни»дә «кәч билән сәһәр» болған екән, ундақта «тунжа күн» адәттики бир күнни, йәни 24 саатлик бир күнни көрсәтгән болуши мүмкин. Адәттә Муқәддәс Китаптики барлиқ хатириләрдә, шундақла бүгүнгә қәдәр ибранийларда «күн»ниң беши кәч яки ахшам билән башлиниду дегән қараш бар. □ **1:6 «бир бошлуқ»** — ибраний тилида «йейилған бир нәрсә». ■ **1:6** Зәб. 32:6; 103:3; 135:5-6; Пәнд. 8:28; Йәш. 42:5; Йәр. 10:12; 51:15 □ **1:7 «суларниң айрилиши»** — бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **1:7** Зәб. 32:7; 135:6; Пәнд. 8:24; Зәб. 148:4. ■ **1:9** Аюп 26:10; 38:8; Зәб. 23:2; 135:6. ■ **1:14** Зәб. 135:7. ■ **1:15** Қан. 4:19; Йәр. 31:35

16 Худа икки чоң нур чиқарғучи җисимни яратти; чоң нур чиқарғучини күндүзни башқуридиған, кичик нур чиқарғучни кечини башқуридиған қилди. Һәмдә йәнә юлтузларниму яратти.
17-18 Худа буларни йәргә йоруқлуқ берип, күндүз билән кечини башқуруп, йоруқлуқ билән қараңғулуқни айрисун дәп асманларниң гүмбизигә орунлаштурди. Худа буниң яхши болғанлиғини көрди.
19 Шу тәриқидә кәч билән сәһәр өтти, бу төртинчи күн болди.
20 Худа йәнә: «Суларда миғ-миғ җаниварлар болсун, учар-қанатлар йәрниң үстидә, асман бошлуғида учсун» деди.
21 Шундақ қилип Худа судики чоң-чоң мәхлуқларни, шундақла суларда миғ-миғ җаниварларни өз түрлири бойичә вә һәр хил учар-қанатларни өз түрлири бойичә яратти. Худа буниң яхши болғанлиғини көрди.□
22 Худа бу җанлиқларға бәхит-бәрикәт ата қилип: «Нәсиллинип, көпийип, деңиз сулирини толдуруңлар, учар-қанатларму йәр йүзидә көпәйсун» деди.■
23 Шу тәриқидә кәч билән сәһәр өтти, бу бәшинчи күн болди.
24 Худа йәнә: «Йәр җаниварларни өз түрлири бойичә чиқарсун — мал-чарвиларни, өмүлигүчи җаниварларни вә явайи һайванларни өз түрлири бойичә апиридә қилсун» — девиди, дәл шундақ болди.
25 Шундақ қилип Худа йәрдики явайи һайванларни өз түрлири бойичә, мал-чарвиларни өз түрлири бойичә вә йәр йүзидә өмүлигүчи барлиқ җаниварларни өз түрлири бойичә яратти. Худа буниң яхши болғанлиғини көрди.
26 Андин Худа: «Өз сүрәт-образимизда, Бизгә охшайдиған қилип инсанни яритайли. Улар деңиздики белиқларға, асмандики учар-қанатларға, барлиқ мал-чарвиларға, пүткүл йәр йүзигә вә йәр йүзидики барлиқ өмилигүчи җаниварларға егидарчилиқ қилсун» деди.□
27 Шундақ қилип, Худа инсанни Өз сүрәт-образида яратти;
Уни Өзиниң сүритидә яратти;
Уларни әркәк-чиши қилип яратти.■
28 Худа уларға бәхит-бәрикәт ата қилип: «Силәр нәсиллинип, көпийип, йәр йүзини толдуруп бойсундуруңлар; деңиздики белиқлар, асмандики учар-қанатларға, шуниңдәк йәр йүзидә жүридиған һәр бир һайванларға егидарчилиқ қилиңлар» деди.■
29 Андин Худа йәнә: «Мана, Мән пүткүл йәр йүзидики уруқлуқ отяшлар билән уруқлуқ мевә беридиған һәр бир дәрәқләрни силәргә озуқлуқ болсун дәп бәрдим;■
30 шундақла йәрдики барлиқ җаниварлар билән асмандики барлиқ учар-қанатлар вә йәр йүзидә барлиқ өмилигүчиләргә, йәни барлиқ җан-җаниварларға озуқлуқ болсун дәп барлиқ гүл-гияларни бәрдим» девиди, дәл шундақ болди.■
31 Худа яратқанлириниң һәммисигә сәпселип қариди, вә мана буларниң һәммиси наһайити яхши болған еди. Шу тәриқидә кәч билән сәһәр өтти, бу алтинчи күн болди.■

2

1 Шундақ қилип асман билән зимин, пүткүл мәвҗудатлири билән қошулуп

□ **1:21 «чоң-чоң мәхлуқлар»** — бу сөз гаһи вақитларда «әҗдиһа»ни билдүриду. ■ **1:22** Яр. 8:17.
□ **1:26 «Худаниң сүрәт-образида болуш»** — бу тоғрилиқ вә «Худаға охшайдиған қилиниш», шундақла Худаниң бу айәттә «Биз, Бизниң» дегини тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **1:27** Яр. 5:1; 9:6; 1Кор. 11:7; Әф. 4:24; Кол. 3:10. ■ **1:28** Яр. 8:17; 9:1, 2, 7. ■ **1:29** Яр. 9:3; Зәб. 103:14, 15 ■ **1:30** Зәб. 103:13-14 ■ **1:31** Қан. 32:4; Мар. 7:37.

яритилип болди.□
2 Худа йәттинчи күнигичә қилидиған ишини тамамлиди. У йәттинчи күни
барлиқ яритиш ишини тохтитип арам алди.□ ■
3 Йәттинчи күни Худа барлиқ яритиш ишлиридин арам алған күн болғанлиғи
үчүн, шу күнни бәхитлик күн қилип, уни «муқәддәс күн» дәп бекитти.□

«Асман-зиминниң тарихлири» {*2:4-4:26*} •••• *Ерәм бағ — Адәм атини яритиш жәряни*

4 Пәрвәрдигар Худа зимин билән асманни яратқан күнидә, асман-зиминниң
яритилиш жәряниниң тарихлири мундақ: —□
5 Зиминда техи һеч гүл-гия, йәрдә һеч отяш үнмигән еди; чүнки Пәрвәрдигар
Худа йәр йүзигә һөл-йеғин яғдурмиған еди, шундақла йәр терийдиған адәмму
йоқ еди.□
6 Лекин йәрдин булақ сүйи чиқип, тамам йәр йүзини суғарди.□
7 Андин Пәрвәрдигар Худа адәмни йәрниң тописидин ясап, һаятлиқ нәпәсини
униң бурниға пүвлиди; шуниң билән адәм тирик бир жан болди.□ ■
8 Андин кейин Пәрвәрдигар Худа мәшриқ тәрәптә Ерәм дегән жайда бир бағ бена
қилип, ясиған адәмни шу йәргә орунлаштурди.□
9 Пәрвәрдигар Худа йәрдин көзни қамлаштуридиған чирайлиқ, *мевилири*
йейишлик һәр хил дәрәқни үндүрди; у йәнә бағниң оттурисида «һаятлиқ
дәриғи» вә «яхши билән яманни билгүзгүчи дәрәқ»ни үндүрди.□ ■
10 Бағни суғиришқа Ерәмдин бир дәрия еқип чиқти; андин бөлүнүп, төрт еқин
болди.
11 Биринчи еқинниң нами Пишон болуп, алтун чиқидиған пүткүл Һавилаһ
зиминини айлинип өтиду.
12 Бу жутниң алтуни наһайити есил еди; шу йәрдә пурақлиқ девирқай билән ақ
һеқиқму чиқиду.□
13 Иккинчи дәрияниң нами Гиһон болуп, пүткүл Куш зиминини айлинип өтиду.

□ **2:1 «пүткүл мәвжудатлар»** — ибраний тилида «барлиқ қошунлири». Бу сөз, шүбһисизки, барлиқ жанибарларнила әмәс, асмандики барлиқ юлтузлар вә керуб-пәриштиләрниму өз ичигә алиду. □ **2:2 «арам алди»** — Худаниң «арам елиш»и тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **2:2** Мис. 20:11; 31:17; Қан. 5:14; Ибр. 4:4. □ **2:3 «муқәддәс күн»** — «Муқәддәс Китап»та, «муқәддәс» дегән сөз «Худаға мәхсус аталған», «Худаниң ишлитишигә мәхсус айрилған», «Худағила мәнсуп» дегәндәк мәнидә ишлитилиду. □ **2:4 «Пәрвәрдигар»** — мошу китапта елинған «Пәрвәрдигар» болса, ибраний тилидики «Яһвәһ» дегәнниң тәрҗимисидур. «Яһвәһ» Худаниң йәнә бир исми болуп, «Мәңгүлүк Болғучи», «Өзүм бардурмән», «Әһдисидә мәңгү турғучи Худа» дегәнни билдүриду. Бу тоғрилиқ йәнә мунасивәтлик тәбирләрни көрүң. **«Асман-зиминниң яритилиш жәряниниң тарихлири мундақ»** — ибраний тилида: «асман-зиминларниң дәвир-тарихлири мундақ болди». «Кириш сөз»имиздә ейтқинимиздәк, «Аләмниң Яритилиши» дегән китапта он бир «толидот» («тарих») болуп, һәр бири «булар паланчи-покунчи дәвриниң толидоти (тарихи)...» дегән сөзләр билән башлиниду. Бу йәрдә баян қилиниватқини тарихниң биринчисидур (2:4-4:26). «Пәрвәрдигар Худа зимин билән асманни яратқан күни» дегән мошу йәрдә бәлким 24 саатлик бир күн әмәс, бәлки 2:4-4:26дә баян қилинған пүткүл мәзгилни көрсәтсә керәк. □ **2:5 «һеч гүл-гия, йәрдә һеч отяш үнмигән еди»** — бу җүмлидә бәлким Ерәм беғида алаһидә болған әһвал көздә тутулған болуши мүмкин. □ **2:6 «булақ сүйи»** — яки «бир хил туман». □ **2:7 «Адәм» вә «топа»** — ибраний тилида «топа» вә «адәм» дегән сөзниң тәләппузи йеқин; у йәнә «қизил» дегән сөз билән мунасивәтлик (Оттура Шәриқтә топа қизилға майил болиду). ■ **2:7** 1Кор. 15:45, 47. □ **2:8 «Ерәм»** — ибраний тилида «Едән». Мәнаси «ләззәт», «һозур». □ **2:9 «һаятлиқ дәриғи» вә «яхши билән яманни билгүзгүчи дәрәқ»** — бу дәрәқләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:9** Вәһ. 2:7. □ **2:12 «девирқай»** — яки «мәрвайит».

14 Үчинчи дәрияниң нами Диҗлә болуп, Ашурниң шәрқидин еқип өтиду, төртинчи дәрияниң нами Әфрат еди.□

15 Пәрвәрдигар Худа адәмни елип Ерәм беғиға ишләп, пәрвиш қилсун дәп уни шу йәргә қоюп қойди.□
16 Пәрвәрдигар Худа адәмгә әмир қилип: бағдики һәр бир дәрәқ мевилиридин халиғиниңчә йә;
17 амма «яхши билән яманни билгүзгүчи дәрәқ»ниң мевисидин йемигин; чүнки униңдин йегән күнүңдә җәзмән өлисән, — деди.

Һава'аниниң яритилиши

18 Андин Пәрвәрдигар Худа йәнә сөз қилип: — Адәмниң ялғуз туруши яхши әмәс; Мән униңға мас келидиған бир ярдәмчи һәмраһни ясап берәй, — деди.□
19 Пәрвәрдигар Худа тупрақтин даладики барлиқ җаниварлар билән асмандики һәммә учар-қанатларни ясиған еди; уларға адәмниң немә дәп ат қойидиғанлиғини билиш үчүн, У уларни адәмниң алдиға кәлтүрди. Адәм һәр бир җаниварға немә дәп ат қойған болса, униң ети шу болуп қалди.
20 Бу тәриқидә адәм һәммә мал-чарвиларға, асмандики учар-қанатларға вә даладики һәр бир җаниварларға ат қойди; вәһаләнки, адәм өзигә мас келидиған һеч бир ярдәмчи һәмраһ учратмиди.
21 Шуниң билән Пәрвәрдигар Худа адәмгә бир қаттиқ уйқа салди; у ухлап қалди. У ухлаватқанда, У униң биқинидин бир аз елип, андин униң орнини әт-гөш билән етип қойди.□
22 Шуниң билән Пәрвәрдигар Худа адәмниң биқинидин алған шу қисимдин бир аялни ясап, уни адәмниң қешиға әкәлди.■
23 Адәм ата хошал болуп: — Мана бу сүйәклиримдики сүйәк, етимдики әт болғач, «аял» дәп аталсун; чүнки у әрдин елинғандур, — деди.□ ■
24 Шуниң үчүн әр киши ата-анисидин айрилип, өз аялиға бағлинип бир болуп, иккиси бир тән болиду.□ ■
25 Адәм ата билән аяли һәр иккиси яланғач болсиму, һеч уялмайтти.□ ■

3

Адәм атиниң Худаниң әмригә хилаплиқ қилиши

□ **2:14 «Диҗлә»** —ибраний тилида «һиддәкәл». **«Ашур»** —Асурийәниң қедимки нами. □ **2:15 «пәрвиш қилсун»** —ибраний тилида «пәрвиш қилиш» мошу йәрдә йәнә «қоғдаш, мудапиә қилиш, қараш» дегән мәнини өз ичигә алиду. Ениқки, инсанниң әмгәк-хизмәт қилиши инсанниң гунакар болғанлиғиниң нәтиҗиси әмәс, бәлки Худа инсанларға ата қилған бир хил бәхит-бәрикәттур. Бирақ инсанларниң гунаға петип қалғандин кейинки қилған әмгиги бәк җапалиқ болиду. □ **2:18 «униңға мас келидиған»** — яки «өзигә охшаш». **«ярдәмчи һәмраһ»** — бу сөз һәргиз аял кишиниң әр кишидин мәлум тәрәптә төвән туридиғанлиғини көрсәтмәйду. Чүнки Муқәддәс Китаптики бәзи йәрләрдә Худа Өзиниң инсанға «ярдәмчи» болидиғанлиғи көрситилиду (мәсилән, «Зәб.» 9:35, 29:11, 45:1-2, 53:6дә). □ **2:21 «биқинидин бир аз елип»** — яки «бир тал қовурғисини елип». ■ **2:22** 1Кор. 11:8. □ **2:23 «аял»** — ибраний тилида: «ишшаһ», «әр киши» «иш» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөзләр әрәбчә «инсан» вә «ниса» дегән сөзләр билән мунасивәтлик. ■ **2:23** Мал. 2:14; Әф. 5:30,31. □ **2:24 «бағлиниш»** — ибраний тилида: «бағлиниш» дегән бу сөзниң мәнаси «җилим билән чаплиниш» дегәнгә йеқиндур. **«бир тән»** — яки: «бир әт». **«бир тән болиду»** — яки: «бир тән болушиға тоғра келиду». ■ **2:24** Мат. 19:5; Мар. 10:7; Әф. 5:28, 29, 31; 1Кор. 6:16. □ **2:25 «яланғач болсиму, һеч уялмайтти»** — бу муһим айәт тоғрилиқ биз «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **2:25** Яр. 3:7.

1 Йәр йүзидә илан Рәб Пәрвәрдигар яратқан даладики һайванларниң һәммисидин
һейлигәр еди. У аялдин: — Худа растинла бағдики дәрәқләрниң һеч қайсисиниң
мевисидин йемәңлар, дедиму? — дәп сориди.□
2 Аял иланға җавап берип: — Бағдики дәрәқләрниң мевилирини йесәк болиду.
3 Амма бағниң оттурисидики дәрәқниң мевиси тоғрисида Худа: «Буниңдин
йемәңлар, қолму тәккүзмәңлар, болмиса өлисиләр» дегән, деди.□
4 Илан аялға: — Ундақ әмәс! Һәргиз өлмәйсиләр!■
5 Бәлки силәр уни йегән күнүңларда, Худа көзүңларниң ечилип, Худаға охшаш
яхши билән яманни билидиған болуп қалидиғанлиғиңларни билиду, — деди.■
6 Аял дәрәқниң *мевисиниң* йемәклик үчүн яхшилиғини, униң көзни
қамлаштуридиғанлиғини көрүп, һәмдә дәрәқниң адәмни әқиллиқ қилидиған
җәлипкарлиғини көрүп, мевидин йеди вә униңдин йенида турған еригиму
бәрди; уму йеди. □ ■
7 Йейиши биләнла һәр иккисиниң көзлири ечилип, өзлириниң яланғач
екәнлигини билип, әнҗир йопурмақлирини елип бир-биригә улап тикип,
өзлиригә япқуч қилип тартти.
8 Күн салқинлиғанда, улар Пәрвәрдигар Худаниң бағда маңған шәписини аңлап
келип, адәм аяли билән Пәрвәрдигар Худаниң һазир болғинидин қечип бағдики
дәрәқләрниң арисиға йошурунувалди.□
9 Лекин Пәрвәрдигар Худа товлап адәмни чақирип униңға: Сән нәдә? — деди.
10 Адәм ата җавап берип:
— Мән бағда шәпәңни аңлап, яланғач турғиним үчүн қорқуп кетип,
йошурунивалдим, — деди.
11 *Худа* униңға: — Яланғач екәнлигиңни саңа ким ейтти? Мән саңа йемә, дәп әмир
қилған дәрәқниң мевисидин йедиңму-я? — деди.
12 Адәм җавап берип: — Сән маңа һәмраһ болушқа бәргән аял дәрәқниң
мевисидин маңа бәргән еди, мән йедим, — деди.
13 Пәрвәрдигар Худа аялға: — Бу немә қилғиниң? — деди. Аял җавап берип: —
Илан мени алдап аздурса, мән йәп саптимән, — деди. ■

Худаниң илан, Адәм ата вә Һава анини җазалиши

14 Пәрвәрдигар Худа иланға мундақ деди: — «Бу қилғиниң үчүн,
Сән һәммә мал-чарвилардин,
Даладики барлиқ һайванатлардин бәкрәк ләнәткә қалисән;

□ **3:1 «илан... дәп сориди»** — биздә гуман йоқки, иланни ишлитип сөз қилғучи Шәйтан еди («Вәһ.» 12:9, 20:2ни көрүң). Оқурмәнләр шуни байқайдуки, Шәйтан «Худа» дегини билән, «Рәб» яки «Пәрвәрдигар» дегән намларни қәтъий ишләтмәйду. У аялдин соал сориғанда Худаниң ейтқан сөзидики «халиқиниңчә» дегән сөзни чиқириветиду. □ **3:3 «Бағдики дәрәқләрниң мевилирини йесәк болиду»** — Һава анимиз Худаниң тапилиғинини ейтқанда, биринчидин «халиқиниңчә» дегән сөзни дейишни унтуп қалған, иккинчидин Худаниң сөзигә: «қол тәккүзмәңләр» дегәнни қошуп қойиду (2:4). Лекин Һава анимиз мошу сөзләрни беваситә Худадин аңлиған әмәс, ери Адәм атимиз униңға тоғра йәткүзүши керәк еди; шуңа бу хаталиқниң мәсъулийити Адәм атимиздиму болуши мүмкин. Йәнә диққәт қилимизки, гәрчә «бағниң оттурисида» икки дәрәқ болсиму, Һава анимиз пәқәт «бағниң оттурисидики дәрәқ» дәп, бирла дәрәқни тилға алиду. Униң көңли аллиқачан шу дәрәққә мәптун болуп қалған болуши мүмкин. ■ **3:4** 2Кор. 11:3. ■ **3:5** Юһ. 8:44. □ **3:6 «Аял ... көрди»** — Һава ана учриған аздурулушни Мәсиһ Әйса учриған синақ билән селиштурсақ уларда охшаш үч амил мәвҗут — «Луқа» 4:1-14 вә «1Юһ.» 2:16ни көрүң. Инҗил бойичә Һава анимиз алдинип қалғучи, толуқ гуна садир қилғучи Адәм атимиздур; чүнки у һеч қаршилиқ көрсәтмәй, билип туруп шу мевидин йеди («1Тим.» (1)» 2:14ни көрүң). Адәм атимиз Һава аниниң йенида болғини билән, йәнила уни мевини йейиштин тосумиди. ■ **3:6** Рим. 5:12,14-21; 1Тим. 2:14. □ **3:8 «күн салқинлиғанда»** — яки «күнниң салқин шамал вақтида». «Күнниң салқинлишиш вақти» Оттура Шәриқтә кәчқурун башлиниду. ■ **3:13** Вәһ. 12:13.

Қосиғиң билән беғирлап меңип,
Өмрүңниң барлиқ күнлиридә топа йәйсән.□
15 Вә мән сән билән аялниң арисиға,
Сениң нәслиң билән аялниң нәслиниң арисиға өчмәнлик салимән;
У сениң бешиңни дәссәп зәхимләндүриду,
Сән қопуп униң тапинини *чеқип* зәхимләндүрисән».□ ■
16 Андин Худа аялға: — «Сениң һамилдарлиғиңниң җапа-мушәққәтлирини көпәйтимән;
Сән қаттиқ толғақ ичидә бошинисән;
Сән ериңдин үстүн турушқа һәвәс қилсаңму,
У үстүңдин ғоҗилиқ қилиду» — деди.□ ■
17 Андин У Адәм атиға: — «Сән аялиңниң сөзигә қулақ селип,
Мән саңа йемә, дәп әмир қилған дәрәқтин йегиниң түпәйлидин,
Сениң түпәйлиңдин йәр-тупрақ ләнитимгә учрайду;
Өмрүңниң барлиқ күнлиридә пәқәт җапалиқ ишләпла, андин униңдин озуқлинисән.□
18 Йәр саңа тикән билән қамғақ үндүриду;
Шундақтиму сән йәрдики зираәт-отяшларни йәйсән.□
19 Таки сән тупраққа қайтқичә йүз-көзүң тәргә чүмгәндә, андин нан йейәләйсән;
Чүнки сән әсли тупрақтин елинғансән;
Сән әслидә топа болғач,
Йәнә топиға қайтисән» — деди.
20 Униң аяли барлиқ җан егилириниң аниси болидиғини үчүн адәм униңға «Һава» дәп ат қойди.□

21 Пәрвәрдигар Худа Адәм ата билән униң аялиға һайван терилиридин кийим қилип кийдүрүп қойди.□ ■

□ **3:14 «Пәрвәрдигар Худа иланға мундақ деди»** — Худа иландин һеч қандақ соал соримайду. **«бәкрәк ләнәткә қалисән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «пәқәт сәнла шу ләнәтләргә қалисән...». Амма Адәм атимизниң гунайи үчүн барлиқ җан егилири ләнәткә келип өлиду; шуңа биз 3:14дики тәрҗимини тоғра дәп қараймиз. **«Топа йәйсән»** — Иланларниң озуғи топа әмәс, әлвәттә, бирақ улар һәрдайим озуқ йегәндә топа йемәй қалмайду. Бу иш иланниң пәсләстүрүлгәнлигини, номусқа қалдурулғанлиғини тәкитләйду. □ **3:15 «У сениң бешиңни дәссәп зәхимләндүриду»** — аялниң нәсли шундақ қилиду. **«У сениң бешиңни дәссәп зәхимләндүриду, сән қопуп униң тапинини чеқип зәхимләндүрисән»** — мошу бешарәттә көрситилгән иш шуки, аял кишиниң нәсли Шәйтанниң бешини пути билән дәссәп янчиғанда, Шәйтанму униңға һуҗум қилип тапинини яриландуриду. Бу бешарәтни дунияға келидиған Қутқузғучи тоғрилиқ, дәп ишинимиз. Буниң үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **3:15** Мат. 4:1; Кол. 2:15. □ **3:16 «һамилдарлиғиңни. ... көпәйтимән»** — инсан өлидиған қилинғачқа, аял киши көпрәк бала туғуши керәк. **«Сән ериңдин үстүн турушқа һәвәс қилсаңму, у үстүңдин ғоҗилиқ қилиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Шундақтиму, ериңгә күчлүк иштияқ бағлайсән вә у сени башқуриду». Амма Худаниң мошу һөкүми билән гуна түпәйлидин әр-аял арисида зиддийәт вә күрәш пәйда болди, дегәнликтур, дәп қараймиз. Охшаш пеилларни ишләткән, охшаш шәкиллик бир җүмлә 4:7дә тепилиду. ■ **3:16** 1Кор. 14:34; 1Тим. 2:11,12; Тит. 2:5; 1Пет. 3:6. □ **3:17 «аялиңниң сөзигә»** — ибраний тилида «аялиңниң авазиға». **«... дәрәқтин йегиниң түпәйлидин»** — әлвәттә, Адәм атиниң бу дәрәқниң мевисини йейишини көрситиду. Әслий текст ибраний тилида «дәрәқтин» дәп елиниду. □ **3:18 «Сән йәрдики зираәт-отяшларни йәйсән»** — Нуһ пәйғәмбәрниң дәвригичә инсанларға пәқәт зираәт-отяш (гөшни әмәс) йейишкә рухсәт еди (1:29ни көрүң). □ **3:20 «һава»** — ибраний тилидики «һаятлиқ» дегән сөз билән аһаңдаш. Адәм атиниң бу сөзлири бешарәтлик еди; чүнки Һава ана техичә бала туғмиған еди. □ **3:21 «һайван терилири»** — бу териләрни ишлитиш үчүн мәлум гунасиз һайванатлар өлүши керәк. Бу бәлким биринчи қурбанлиқлар болуши мүмкин. Худаниң Адәм ата вә Һава анимизға ейтқан сөзлири вә қилған муамилиси тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **3:21** 2Кор. 5:1-5

Адәм ата билән Һава аниниң Ерәм бағдин қоғлиниши

22 Пәрвәрдигар Худа сөз қилип: — Мана, адәм Бизләрдин биригә охшап қалди,
яхши билән яманни билди. Әнди қолини узитип һаятлиқ дәриғидин елип
йәвелип, та әбәткичә яшавәрмәслиги үчүн *уни тосушимиз керәк*, деди.□
23 Шуниң билән Пәрвәрдигар Худа уни Ерәм бағдин қоғлап чиқиривәтти; шундақ
қилип уни йәргә ишләйдиған, йәни өзи әсли апиридә қилинған тупраққа
ишләйдиған қилип қойди.
24 Адәмни қоғливетип, һаятлиқ дәриғигә баридиған йолни муһапизәт
қилиш үчүн, у Ерәм бeғиниң мәшриқ тәрипигә керубларни вә төрт тәрәпкә
пирқирайдиған ялқунлуқ бир шәмшәрни қоюп қойди.□

4

Қабил билән Һабил

1 Адәм ата аяли Һава билән биллә болди; Һава һамилдар болуп Қабилни туғуп:
«Мән бир адәмгә егә болдум — У Пәрвәрдигардур!» — деди.□
2 Андин у йәнә Қабилниң иниси Һабилни туғди. Һабил падичи болди, Қабил болса
терикчи болди.□
3 Бекитилгән шундақ бир вақит-сааттә шундақ бир иш болдики, Қабил тупрақниң
һосулидин Пәрвәрдигарға һәдийә кәлтүрди.□
4 Һабилму падисидин қойлириниң тунҗилиридин, йәни уларниң йеғидин
һәдийә сунди. Пәрвәрдигар Һабилни вә униң сунған һәдийәсини қобул
қилди.□ ■
5 Лекин Қабил вә униң сунғиниға қаримиди. Шу вәҗидин Қабилниң толиму
аччиғи келип, чирайи тутулди.
6 Шуниң билән Пәрвәрдигар Қабилға: Немишкә аччиқлинисән? Немә үчүн
чирайиң тутулуп кетиду?
7 Әгәр дурус иш қилсаң, сән көтирилмәмсән? Лекин дурус иш қилмисаң, мана
гуна ишик алдида *сени пайлап* бeғирлап ятиду, у сени өз илкигә алмақчи болиду;

□ **3:22 «Бизләр»** — тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имизни (1:26 тоғрилиқ) көрүң. **«Уни тосушимиз керәк»** — мошу сөзләр әйни тексттә йоқ. □ **3:24 «Керублар»** — бәлким аләмдики әң күчлүк вә әң жуқури дәриҗилик пәриштиләр яки мәхлуқлар болуши мүмкин. «Тәбирләр»ни көрүң. □ **4:1 «Адәм ата аяли Һава билән биллә болди»** — ибраний тилида «Адәм ата аяли Һавани тониди» билән ипадилиниду. **«Қабил»** — ибраний тилида «Қайин» яки «Кайин» дейилиду. «Қайин» дегән исим ибраний тилида «егә болдум» дегән сөз билән аһаңдаш. **«Мән бир адәмгә егә болдум — у Пәрвәрдигардур!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигарниң ярдими билән бир оғулға егә болдум». Әйни текст «Мән бир адәмгә егә болдум — Пәрвәрдигар!» дегән мәзмундидур. Бизниңчә Һава анимиз «Худаниң Қутқузғучи тоғрилиқ вәдиси һазир мән туққан бала билән әмәлгә ашурулди!» дәп ойлап қалған болса керәк. У наһайити тезла Қабилниң вәдә қилинған Қутқузғучи әмәслигини билип йетиду, әлвәттә. □ **4:2 «Һабил»** — ибраний тилида «һәбәл» болуп, мәнаси «бир тиниқ», «һор», «бус» «һеч немә» дегәндәктур. Шубһисизки, бу исим Һава анимиз яки Адәм атимизниң бир хил үмүтсизлинишини билдүриду. □ **4:3 «Бекитилгән шундақ бир вақит-сааттә»** — ибраний тилида «күнләрниң ахирида» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Бу сөзгә қариғанда, Худа Һабил вә Қабилға Өзиниң һозуриға киридиған бир күнни бекитип бәргән болуши мүмкин. □ **4:4 «уларниң йеғи»** — қойларниң әң есил қисми дәп қарилатти. **«Пәрвәрдигар Һабилни униң сунған һәдийәсини қобул қилди»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар униң өзигә вә униң сунған һәдийәсигә қариди». ■ **4:4** Ибр. 11:4.

лекин сән униңдин ғалип келишиң керәк, деди.□
8 Қабил иниси Һабилға: «Далиға чиқип келәйли!» деди. Далада шу вақиә
болдики, Қабил иниси Һабилға қол селип, уни өлтүрди.□ ■
9 Пәрвәрдигар Қабилға: Иниң Һабил нәдә? — дәп сориди. У жавап берип:
Билмәймән, мән инимниң баққучисиму? — деди.
10 Худа униңға: — Сән немә қилдиң? Мана, иниңниң қени йәрдин маңа пәряд
көтириватиду!■
11 Әнди иниңниң қолуңда төкүлгән қенини қобул қилишқа ағзини ачқан йәрдин
қоғлинип, ләнәткә учрайсән.□
12 Сән йәргә ишлисәңму у буниңдин кейин саңа қуввитини бәрмәйду; сән йәр
йүзидә сәрсан болуп, сәргәрдан болисән, — деди.■
13 Буни аңлап Қабил Пәрвәрдигарға жавап қилип: — Мениң бу жазайимни адәм
көтирәлмигидәк!
14 Мана, Сән бүгүн мени йәр йүзидин қоғлидиң, мән әнди Сениң йүзүңдин
йошурунуп жүримән; йәр йүзидә сәрсән болуп сәргәрданлиқта жүримән; шундақ
болидуки, кимла мени тепивалса, өлтүрүветиду!, — деди.□ ■
15 Лекин Пәрвәрдигар униңға жавап берип: — Шундақ болидуки, кимки Қабилни
өлтүрсә, униңдин йәттә һәссә интиқам елиниду, — деди. Шуларни дәп
Пәрвәрдигар Қабилға учриған бириси уни өлтүрүвәтмисун дәп униңға бир бәлгү
қоюп қойди.
16 Шуниң билән Қабил Пәрвәрдигарниң һозуридин чиқип, Ерәмниң мәшриқ
тәрипидики Нод дегән жутта олтирақлишип қалди.□

Қабилниң әвлатлири — «мәдинийәт»ниң башлиниши

17 Қабил аяли билән биллә болуп, аяли һамилдар болуп Һанохни туғди. У вақитта
Қабил бир шәһәр бена қиливататти; у шәһәрниң намини оғлиниң исми билән
Һанох дәп атиди.□
18 Һанохтин Ирад төрәлди, ирадтин Мәһуяил төрәлди, Мәһуяилдин Мәтушаил
төрәлди, Мәтушаилдин Ләмәх төрәлди.
19 Ләмәх өзигә икки хотун алди. Бириниң исми Адаһ, йәнә бириниң исми Зиллаһ
еди.□

□ **4:7 «Әгәр дурус иш қилсаң, сән көтирилмәмсән?»** — ибраний тилида «Әгәр дурус иш қилсаң, көтирилиш болмамду?» дейилиду. Әнди немә көтирилиду? Яки Қабилниң йүзи яки елип кәлгән қурбанлиғи (тоғра болса) көтирилиду яки қобул қилиниду. Йәнә бир мумкинчилиги бар тәржимиси шуки: — «Сән (Қабил) иниңдин жуқури (ака сүпитигә лайиқ) көтирилисән» дегәндәк болиду. **«дурус иш қилмисаң...»** — Немишкә Қабилниң һәдийәси қобул қилинмиди? «Қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **4:8 «Қабил иниси Һабилға: «Далиға чиқип келәйли!» деди»** — әң кона көчүрмиләрдә пәқәт «Қабил иниси Һабил билән сөзлишип туруп, далада...» дейилиду. ■ **4:8** Мат. 23:35; 1Юһа. 3:12; Йәһ. 11. ■ **4:10** Ибр. 12:24. □ **4:11 «ағзини ачқан йәрдин қоғлинип...»** — демәк: (1) йәр-зимин Һабилниң қенини қобул қилишқа ағзини ачқан вә (2) Қабил шу зиминдин қоғланған. ■ **4:12** Пәнд. 28:17. □ **4:14 «кимла мени тепивалса, өлтүрүветиду!»** — рошәнки, шу вақитта йәр йүзидә адәмләр аллиқачан көпийип кәткән еди. «Кимла мени тепивалса өлтүрүветиду!» — Қабил қайәргила барса шу йәрдики тупрақ үнмәс болуп қалиду. У меңиватқан бир апәттур, шуңа уни көргәнла киши уни йоқитишни ойлайду. ■ **4:14** Аюп 15:20, 21. □ **4:16 «Нод»** — мәнаси «сәргәрданлиқ», «беарамлиқ». □ **4:17 «Қабилниң аяли»** — Қабилниң аяли бәлким униң сиңлиси яки нәврә сиңлиси болса керәк («Яр.» 5:4ни көрүң). Шу вақитта йеқин туққанлири билән никаһлиниш мәнъий қилинған әмәс; йәнә бир тәрәптин, бундақ никаһлиниш дәсләпки дәвирләрдә һеч қандақ иркий (генетикилик) кәмтүклүк яки кесәл кәлтүрүп чиқармайтти. □ **4:19 «Ләмәх өзигә икки хотун алди»** — бу әрләрниң тунжа қетим икки аял елиши еди. Гәрчә шу чағда Худа бу тоғрилиқ беваситә әмир бәрмигән болсиму, рошәнки, У Адәм атимизға пәқәт бир һава анимизни яритип бәргән еди («Мат.» 19:3-6ни көрүң).

20 Адаһ Ябални туғди. У чедирда олтиридиған көчмән малчиларниң бовиси еди, □
21 униң инисиниң исми Юбал еди. Бу чилтар билән нәй чалғучиларниң бовиси еди.□
22 Зиллаһ йәнә Тубал-қайин дегән бир оғулни туғди. У мис-төмүр әсвапларни соққучи еди. Тубал-қайинниң Наамаһ исимлиқ бир сиңлиси бар еди.
23 Ләмәх болса аяллириға сөз қилип:
— «Әй Адаһ билән Зиллаһ, сөзүмни аңлаңлар!
Әй Ләмәхниң аяллири, гепимгә қулақ селиңлар!
Мени зәхимләндүргини үчүн мән адәм өлтүрдүм,
Тенимни зедә қилғанлиғи үчүн бир жигитни өлтүрдүм.
24 Әгәр Қабил үчүн йәттә һәссә интиқам елинса,
Ләмәх үчүн йәтмиш йәттә һәссә интиқам елиниду!» — деди.□ ■

Шет билән Енош

25 Адәм ата йәнә аяли билән биллә болди. Аяли бир оғул туғуп, униңға Шет дәп ат қоюп: Қабил Һабилни өлтүрүвәткини үчүн Худа униң орниға маңа башқа бир әвлат тикләп бәрди, деди.□
26 Шеттинму бир оғул туғулди; у униңға Енош дәп ат қойди. Шу вақиттин тартип адәмләр Пәрвәрдигарниң намиға нида қилишқа башлиди.□

5

Адәм атиниң әвлатлири — Нуһ пәйғәмбәргичә
1Тар. 1:1-27

1 Бу Адәм атиниң әвлатлириниң нәсәбнамисидур: —
Худа инсанни яратқан күнидә, уни Өзигә охшаш қилип яратти.□ ■
2 У уларни әр жинис вә аял жинис қилип яритип, уларға бәхит-бәрикәт ата қилип, яритилған күнидә уларниң намини «адәм» дәп атиди.□ ■
3 Адәм ата бир йүз оттуз яшқа киргәндә униңдин өзигә охшайдиған, өз сүрәт-образидәк бир оғул төрәлди; у униңға Шет дәп ат қойди.

□ **4:20 «бовиси»** — яки «пири», «асасчиси» □ **4:21 «Енош»** — яки «пири», «асасчиси». □ **4:24 «Ләмәх болса аяллириға сөз қилип... деди»** — Ләмәхниң бу сөзлириниң хатирилинишидики мәхсәт бәлким инсанийәтниң умумән наһайити тәкәббурлишип, мәнмәнчиликкә петип кәткәнлигини көрситиш үчүн болуши мүмкин. ■ **4:24** Яр. 4:15. □ **4:25 «Шет»** — ибраний тилида «бекитилгән» яки «тикләнгән» дегән мәнидә болуши мүмкин. □ **4:26 «Енош»** — «(аҗиз) инсан» дегән мәнидә. Бу сөз әрәбчидин уйғур тилиға кирип «инсан» болуп қалған. «Адәмләр Пәрвәрдигарниң намиға нида қилишқа башлиди» — бу ибарә Худаға ибадәт-дуа қилишни билдүриду («Йоел» 2:32, «Рос.» 2:21, «Рим.» 10:13, «1Кор.» 1:2ни көрүң). □ **5:1 «Бу Адәм атиниң әвлатлириниң нәсәбнамисидур»** — мошу жүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң иккинчи «толидот»и («тарихи»), йәни «Адәм атиниң толидоти» («Адәм атиниң әвлатлириниң нәсәбнамиси») (5:1-6:8). башлиниду («толидот» тоғрилиқ «кириш сөз»ни көрүң). **«бу Адәм атиниң әвлатлириниң нәсәбнамисидур»** — мошу жүмлә йәнә келип бәлким Адәм ата өзи хатириләп қалдурған қисминиң хатимиси болуши мүмкин вә китапниң йеңи бир қисминиң, йәни 3-қисминиң башлинишидур (5:1-6:8). ■ **5:1** Яр. 1:26; 9:6; 1Кор. 11:7. □ **5:2 «Уларни әр жинис вә аял жинис қилип яритип,...»** — 1-айәттә инсан «уни» дейилиду; 2-айәттә «уларни» дейилиду. Демәк, 1-айәттә әр-аялниң бир гәвдә екәнлиги көрситилиду; шуңа инсан «у» дейилиду. ■ **5:2** Яр. 1:26; Мат. 19:4; Мар. 10:6.

4 Шет туғулғандин кейин Адəм ата сəккиз йүз жил өмүр көрүп, униңдин *йəнə* оғул-
қизлар төрəлди.□ ■
5 Адəм атимиз җəмий тоққуз йүз оттуз жил күн көрүп, алəмдин өтти.
6 Шет бир йүз бəш яшқа киргəндə униңдин Енош төрəлди.■
7 Енош туғулғандин кейин Шет сəккиз йүз йəттə жил өмүр көрүп, униңдин *йəнə*
оғул-қизлар төрəлди.
8 Шет җəмий тоққуз йүз он икки жил күн көрүп, алəмдин өтти.
9 Енош тохсəн яшқа киргəндə униңдин Кенан төрəлди.■
10 Кенан туғулғандин кейин, Енош сəккиз жүр он бəш жил өмүр көрүп, униңдин
йəнə оғул-қизлар төрəлди.
11 Енош җəмий тоққуз йүз бəш жил күн көрүп, алəмдин өтти.
12 Кенан йəтмиш яшқа киргəндə униңдин Маһалалел төрəлди.
13 Маһалалел туғулғандин кейин Кенан сəккиз йүз қириқ жил өмүр көрүп,
униңдин *йəнə* оғул-қизлар төрəлди.
14 Кенан җəмий тоққуз йүз он жил күн көрүп, алəмдин өтти.
15 Маһалалел атмиш бəш яшқа киргəндə униңдин Ярəд төрəлди.
16 Ярəд туғулғандин кейин Маһалалел сəккиз йүз оттуз жил өмүр көрүп, униңдин
йəнə оғул-қизлар төрəлди.
17 Маһалалел җəмий сəккиз йүз тохсəн бəш жил күн көрүп, алəмдин өтти.
18 Ярəд бир йүз атмиш икки яшқа киргəндə униңдин Һанох төрəлди.■
19 Һанох туғулғандин кейин Ярəд сəккиз йүз жил өмүр көрүп, униңдин йəнə оғул-
қизлар төрəлди.
20 Ярəд җəмий тоққуз йүз атмиш икки жил күн көрүп, алəмдин өтти.
21 Һанох атмиш бəш яшқа киргəндə униңдин Мəтушəлаһ төрəлди.■
22 Мəтушəлаһ туғулғандин кейин Һанох үч йүз жилғичə Худа билəн бир йолда
меңип, йəнə оғул-қизларни тапти.■
23 Һанохниң *йəр йүзидə* барлиқ көргəн күнлири үч йүз атмиш бəш жил болди;
24 У Худа билəн бир йолда меңип яшайтти; у *туюқсиз көздин* ғайип болди; чүнки
Худа уни Өз йениға елип кəткəн еди. □ ■
25 Мəтушəлаһ бир йүз сəксəн йəттə яшқа киргəндə униңдин Лəмəх төрəлди.
26 Лəмəх туғулғандин кейин Мəтушəлаһ йəттə йүз сəксəн икки жил өмүр көрүп,
униңдин оғул-қизлар төрəлди.
27 Мəтушəлаһ җəмий тоққуз йүз атмиш тоққуз жил күн көрүп, алəмдин өтти.
28-29 Лəмəх бир йүз сəксəн икки яшқа киргəндə бир оғул тепип, униң исмини
Нуһ атап: — Пəрвəрдигар тупраққа лəнəт қилди; шуңа биз *йəргə* ишлигинимиздə
һəмдə қоллиримизниң җапалиқ əмгигидə бу бала бизгə тəсəлли бериду, — деди.□
30 Нуһ туғулғандин кейин Лəмəх бəш йүз тохсəн бəш жил өмүр көрүп, униңдин
йəнə оғул-қизлар төрəлди.
31 Лəмəх җəмий йəттə йүз йəтмиш йəттə жил күн көрүп, алəмдин өтти.

□ **5:4 Шет туғулғандин кейин Адəм ата сəккиз йүз жил өмүр көрүп...»** — ибраний тилида «Шет туғулғандин кейин Адəм атиниң күнлири сəккиз йүз жил болди». Бу бабтики охшаш шəкиллик җүмлилəрниң ибраний тилидики шəкли шундақ. ■ **5:4** 1Тар. 1:1. ■ **5:6** Яр. 4:26. ■ **5:9** 1Тар. 1:2. ■ **5:18** 1Тар. 1:3. ■ **5:21** Йəһ. 14. ■ **5:22** Ибр. 11:5. □ **5:24 «Һанох... Худа билəн бир йолда меңип яшайтти»** —Һанох болса пəйғəмбəр еди; у Худаниң чүшүридиған җазалири тоғрилиқ агаһландуратти («Йəһ.» 14-айəтни көрүң). «Ибр.» 11:5ниму көрүң. Униң оғлини «Мəтушəлаһ» дəп атиши бəлким бешарəт болуши мүмкин еди. Чүнки «Мəтушəлаһ»ниң мəнаси «У өлгəндə, (шу иш) барлиққа келиду!» дегəн мəнидə. Оқурмəнлəр һесаплап көрсə, Мəтушəлаһ өлгəн жили Худаниң җазаси болған топан апити йəр йүзигə чүшкəнлигини билиду. ■ **5:24** Ибр. 11:5. □ **5:28-29 «Нуһ»** — бу исимниң мəнаси «арам» дегəнлик болуп, ибраний тилида «тəсəлли» дегəн сөзгə йеқин келиду.

32 Нуһ бәш йүз яшқа киргәндин кейин, униңдин Шәм, Һам вә Яфәт төрәлди.

6

Худаниң инсанларниң рәзиллигидин азаплиниши

1 Вә шундақ болдики, инсанлар йәр йүзидә көпийишкә башлиғанда, шундақла
қизларму көпләп туғулғанда,
2 Худаниң оғуллири инсанларниң қизлириниң чирайлиқлиғини көрүп,
халиғанчә таллап, өзлиригә хотун қилишқа башлиди.□ ■
3 У вақитта Пәрвәрдигар сөз қилип: —
— Мениң Роһум инсанлар билән мәңгү күрәш қиливәрмәйду; чүнки инсан әттур,
халас. Кәлгүсидә уларниң өмри пәқәт бир йүз жигирмә яштин ашмисун! —
деди.□
4 Шу күнләрдә (вә шундақла кейинки күнләрдиму), Худаниң оғуллири
инсанларниң қизлириниң йениға берип, улардин балиларни тапқинида,
гигантлар йәр йүзидә пәйда болди. Булар болса қедимки заманлардики даңлиқ
палван-батурлар еди. □
5 Пәрвәрдигар инсанниң өткүзүватқан рәзиллиги йәр йүзидә көпийип
кәткәнлигини, уларниң көңлидики нийәтлириниң һәр қачан яман
болуватқинини көрди.□ ■
6 Шуниң билән Пәрвәрдигар йәр йүзидә адәмни апиридә қилғиниға пушайман
қилип, көңлидә азапланди.
7 Буниң билән Пәрвәрдигар: —
Өзүм яратқан инсанни йәр йүзидин йоқитимән — инсандин тартип мал-
чарвиларғичә, өмилигүчи һайванлардин асмандики қушларғичә, һәммисини
йоқ қилимән; чүнки Мән уларни яратқинимға пушаймән қилдим, — деди.
8 Лекин Нуһ болса Пәрвәрдигарниң нәзиридә шәпқәт тапқан еди.

Нуһниң кемә ясиши

□ **6:2 «Худаниң оғуллири»** — бу тоғрилиқ төрт хил чүшәнчә бар: — (1) инсан әмәс, бәлки әрштики бир хил затлар, пәриштиләр яки роһлардин ибарәттур. (2) инсан әмәс, бәлки җинлар яки яман роһлардин ибарәттур. (3) һәр җәһәттин адәттики инсанлардин жуқури адәмләр, падиша яки һөкүмдар. (4) Қабилниң худасиз әвлатлиридәк әмәс, бәлки Худа йолида маңидиған шетниң ихласмән әвлатлиридур. Биз биринчи көзқарашта болимиз; «Аюп» 1:6, 2:1, 38:7ни көрүң. Буниң сәвәвини «қошумчә сөз»имиздә беримиз. ■ **6:2** Йәһ. 6-7 □ **6:3 «Инсан әттур»** — «әт» дегән ибарә (вә униңға охшап кетидиған башқа ибариләр) инсанларниң гуналири билән мунасивәтлик һалда тилға елинғанда, дайим дегидәк инсанларниң гунаға әсир болуп қелишини, йәни өз етидики һәвәс-иштияқлириға әсир болуп қелишини тәкитләйду. «Әт» дегән сөз Муқәддәс Китапта мошу йәрдә биринчи қетим инсанниң тәбиитини көрсәткән. «Римлиқларға»дики кириш сөзниму көрүң. **«Мениң Роһум инсанлар билән мәңгү күрәш қиливәрмәйду»** — бу җүмлиниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Мениң Роһум инсанлар билән мәңгү яшавәрмәйду». Лекин бизниңчә Худа бу айәттә Өз Роһиниң адәмниң гунайини чәкләш үчүн униң виҗданида күрәш қилидиғанлиғини көрсәткән болуши керәк; бу тәрҗимини алди-кәйнидики баянларға әң мувапиқ тәрҗимә дәп қараймиз. Худа адәмниң гуналириға чәк қоюш үчүн униң өмригә чәк (120 яш) қойиду («Тесалоникалиқларға (2)»)дики «қошумчә сөз»имизниму көрүң. Оқурмәнләр шуни байқайдуки, Нуһтин илгири адәмләр бир нәччә йүз жил яшайтти. «Кәлгүсидә уларниң өмри пәқәт бир йүз жигирмә яштин ашмисун» дегәнниң башқа бир хил чүшәнчиси: «Бирақ уларға йәнила бир йүз жигирмә жил (топан кәлгичә) өмүр беримән». □ **6:4 «гигантлар»** — ибраний тилида «нәфилим» дегән сөз билән ипадилиниду. «Нәфилим» дегәнниң әслидики мәнаси «жиқилғанлар» болуши мүмкин. **«даңлиқ палван-батурлар»** — улар гәрчә «палван-батурлар» болсиму, улар Худаниң нәзиридә интайин рәзил еди (5-айәтни көрүң). □ **6:5 «һәр қачан»** — ибраний тилида «пүткүл күнидә». ■ **6:5** Яр. 8:21; Аюп 15:16; Пәнд. 6:14; Йәр. 17:9; Мат. 15:19; Рим. 3:10,11,12; 8:6.

9 Нуһ вә униң иш-излири төвәндикичә: —
Нуһ һәққаний, өз дәвридикиләр арисида әйипсиз адәм еди; Нуһ Худа билән бир
йолда меңип яшайтти.□ ■
10 Нуһтин Шәм, Һам, Яфәт дегән үч оғул төрәлди.
11 Пүткүл җаһан Худаниң алдида рәзиллишип, һәммә йәр зораванлиққа толуп
кәткән еди.
12 Худа йәр йүзигә нәзәр селивиди, мана, җаһан рәзилләшкән еди; чүнки барлиқ
әт егилириниң йәр йүзидә қиливатқини юзуқчилиқ еди.□
13 Шуниң билән Худа Нуһқа: —
Мана, алдимға барлиқ әт егилириниң заваллиғи йетип кәлди; чүнки пүткүл йәр-җаһанни уларниң сәвәвидин зораванлиқ қаплиди. Мана, Мән уларни йәр билән қошуп һалак қилимән.
14 Әнди сән өзүңгә гофәр яғичидин бир кемә ясап, кеминиң ичидә бөлмә-
ханиларни қилип, ичи-тешини қаримай билән суга.□
15 Сән уни шундақ ясиғин: — Узунлуғи үч йүз гәз, кәңлиги әллик гәз вә егизлиги
оттуз гәз болсун.□
16 Кеминиң пешайвини астиға бир очуқчилиқ яса, униң егизлиги бир гәз болсун;
ишигини кеминиң йенифа орунлаштур; кемини асти, оттура вә үсти қилип үч
қәвәт яса.□
17 Чүнки мана, Мән Өзүм асманниң астидики һаятлиқ тиниқи барлиги һәр бир әт
егисини һалак қилидиған су топанни йәр йүзигә кәлтүримән; буниң билән йәр
йүзидики барлиқ мәхлуқлар тиниқидин тохтайду.
18 Лекин сән билән әһдәмни түзимән. Сән өзүң, оғуллириң, аялиң вә
келинлириңни елип бирликтә кемигә кириңлар.■
19 Өзүң билән тәң тирик сақлап қелиш үчүн, барлиқ җандарлардин һәр
қайсисидин бир җүп, йәни әркикидин бирини, чишидин бирини кемигә елип
киргин;□
20 Тирик қелиш үчүн қушларниң һәр бир түрлиридин, мал-чарвиларниң һәр бир
түрлиридин вә йәрдә өмилигүчи җаниварларниң һәр бир түрлиридин бир җүпи
қешиңға кириду.
21 Өзүң вә уларниң озуқлуғи үчүн һәр хил йемәкликләрдин елип, йениңға
ғәмлигин, — деди.
22 Нуһ шундақ қилди; Худа өзигә буйруған һәммә ишни у бежа кәлтүрди.■

7

□ **6:9 «Нуһ вә униң иш-излири төвәндикичә: —»** — мошу җүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң үчинчи «толидот»и («тарихи»), йәни «Нуһниң тарихи» яки «нуһниң толидоти» (6:9-9:29) башлиниду («толидот» тоғрилиқ «кириш сөз»ни көрүң). ■ **6:9** Яр. 5:22. □ **6:12 «әт егилири»** — бу ибарә Муқәддәс Китапта адәттә инсанларни көрситиду (6:3ниң изаһатиниму көрүң). Бәзи вақитларда «әт егилири» (мәсилән, 19-айәттә) һайванларни өз ичигә алиду (6:4ни көрүң). **«Барлиқ әт егилириниң ... қиливатқини юзуқчилиқ еди»** — ибраний тилида «барлиқ әт егилири... өз йолини бузған еди». □ **6:14 «гофәр яғичи»** — яки «арча яғичи». **«кемә»** — мошу йәрдә «сандуқ» дегән сөз билән ипадилиниду. Узунлуғи, кәңлиги вә егизлиги вә буларниң бир-биригә болған нисбити һазирқи замандики әң чоң кемиләрниңкигә охшап кетиду. Лекин шәкли пәқәт сандуқтәк еди. Сәвәви, шу кеминиң мәхсити деңизда меңиш әмәс, пәқәт ләйләп жүрәштин ибарәт еди. □ **6:15 «гәз»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз» адәмниң қолниң җәйнәктин бармақниң учиғичә болған арилиғи (тәхминән 45 сантиметр) еди. □ **6:16 «Кеминиң пешайвини астиға бир очуқчилиқ яса»** — бу җүмлиниң көп хил тәрҗимилири бар, лекин асасий мәнаси охшаш. ■ **6:18** 1Пет. 3:20; 2Пет. 2:5. □ **6:19 «барлиқ җандарлар»** — ибраний тилида «әт егилиридин». Бәзи вақитларда «әт егилири» (мәсилән, 7:15дә) һайванларни өз ичигә алиду. ■ **6:22** Яр. 7:5; Ибр. 11:7.

Топан баласи
1 Пәрвәрдигар Нуһқа мундақ деди: —
«Сән пүтүн өйдикилириң билән кемигә киргин; чүнки бу дәвирдә алдимда сени
һәққаний дәп көрдүм.■
2-3 Һәммә һалал һайванларниң әркәк-чишисидин йәттә жүптин, һарам
һайванларниң әркәк-чишисидин бир жүптин елип, шуниңдәк асмандики учар-
қанатларниңму әркәк-чишисидин йәттә жүптин елип, уларниң нәслини пүткүл
йәр йүзидә тирик сақлаш үчүн өзүң билән биллә әкир.□ ■
4 Чүнки йәттә күндин кейин уда қириқ кечә-күндүз йәр йүзигә ямғур яғдуримән;
Өзүм ясиған һәммә җаниварларни йәр йүзидин йоқитимән».
5 Шуниң билән Нуһ Пәрвәрдигар униңға буйруғининиң һәммисигә әмәл қилди.■
6 Йәр йүзини топан басқанда Нуһ алтә йүз яшта еди.
7 Топандин *қутулуп қелиш* үчүн Нуһ билән оғуллири, аяли вә келинлири биллә
кемигә кирди.■
8-9 Һалал һайванлар болсун, һарам һайванлар болсун, қушлар билән йәрдә
өмилигүчи җаниварлар болсун, *һәр бир түрдин* бир жүп-бир жүптин әркәк-чиши
болуп, Худа Нуһқа буйруғандәк кемигә, Нуһниң қешиға кирди.
10 Вә шундақ болдики, йәттә күндин кейин, йәр йүзини топан бесишқа башлиди.
11 Нуһниң өмриниң алтә йүзинчи жили, иккинчи ейиниң он йәттинчи
күнидә чоңқур деңизларниң тәглиридики барлиқ булақлар йерилип, асманниң
пәнҗирилири ечилип кәтти.□
12 Ямғур уда қириқ кечә-күндүз йәр йүзигә тохтимай яғди.
13 Дәл ямғур башланған күни, Нуһ, Нуһниң Шәм, Һам, Яфәт дегән оғуллири,
Нуһниң аяли билән үч келини кемигә кирди.
14 Улар билән биллә һәр хил явайи һайванлар түр-түри бойичә, һәр хил мал-
чарвилар түр-түри бойичә, йәрдә өмилигүчи һәр хил җаниварлар түр-түри
бойичә вә һәр хил учар-қанатлар, йәни һәр хил қанатлиқ җаниварлар түр-түри
бойичә кемигә кирди.
15 Әт егилиридин, йәни барлиқ һаятлиқ тиниқи болған һәр хил җандарлардин,
бир жүп-бир жүп болуп, кемигә нуһниң қешиға кирди.
16 Киргәнләр Худаниң нуһқа буйруғинидәк әт егилириниң һәртүриниң әркәк-
чишиси еди. Андин Пәрвәрдигар ишикни етивәтти.□
17 Топан йәр йүзини уда қириқ күн бесип, сулар улғийип кәтти. Кемә йәр үстидин
көтирилип ләйләп қалди.
18 Су улғийип, йәр үстидә техиму егизләп кәтти; кемә су үстидә давалғуп туратти.
19 Сулар йәр йүзидә толиму улғийип, пүткүл асманниң астидики барлиқ егиз
тағларниму бесип кәтти.
20 Сулар *тағлардин* йәнә он бәш гәз өрләп, тағ чоққилириму су астида қалди.
21 Буниң билән йәр йүзидә жүргүчи һәммә әт егилири, учар-қушлар, мал-
чарвилар, явайи һайванлар, йәрдә өмилигүчи һәммә җаниварлар, җүмлидин
пүткүл адәмләр һәммиси өлди;■

■ **7:1** Яр. 6:9; 2Пет. 2:5. □ **7:2-3 «һәммә һалал һайванларниң әркәк-чишисидин йәттә жүптин»** — яки «һәммә һалал һайванларниң әркәк-чишисидин йәттидин». **«һалал» вә «һарам»** —Нуһниң дәвридә «һалал» вә «һарам» дегән уқум йегили болидиған вә йегили болмайдиған һайванларни көрсәткән әмәс (9:3-34ни көрүң), бәлки қурбанлиққа немини сунушқа болидиған яки болмайдиғанлиғини көрсәткән еди (8:20ни көрүң). **«учар-қанатларниңму әркәк-чишисидин йәттә жүптин»** — яки «учар-қанатларниңму әркәк-чишисидин йәттидин». ■ **7:2-3** Лав. 11. ■ **7:5** Яр. 6:22. ■ **7:7** Мат. 24:38; Луқа 17:27; 1Пет. 3:20. □ **7:11 «чоңқур деңизларниң тәглиридики барлиқ булақлар»** — яки «йәрниң (астидики) чоңқур тәглиридики барлиқ булақлар». □ **7:16 «Пәрвәрдигар ишикни етивәтти»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар уни ичигә солап қойди». ■ **7:21** Луқа 17:27.

22 қуруқлуқта яшиғучи, бурнида һаятлиқ тиниқи бар болғанларниң һәммиси
өлди.
23 Йәр йүзидики җени барларниң һәммиси, инсан болсун, мал-чарвилар болсун,
өмилигүчи һайванлар болсун, асмандики қушлар болсун, һәммиси һалак болуп
йәр йүзидин йоқ қилинди; пәқәт Нуһ вә кемидә униң билән биллә турғанлар
қутулуп қалди.■
24 Бир йүз әллик күнгичә йәр йүзини су бесип турди.□ ■

8

Топанниң йениши

1 Худа Нуһни, шундақла кемидә униң билән биллә болған барлиқ явайи
һайванлар билән барлиқ мал-чарвиларни әслиди. Шуниң билән Худа бир шамал
чиқирип йәр йүзини йәлпүтти вә сулар йенишқа башлиди.
2 Чоңқур деңизларниң тәглиридики булақлар вә асманниң пәнҗирилири етилип,
асмандин төкүлгән ямғур тохтиди.
3 Сулар барғансери йәр йүзидин янди; бир йүз әллик күн өткәндин кейин хелә
азлиди.
4 Йәттинчи айниң он йәттинчи күни, кемә Арарат тағ тизмилиридики бириниң
үстидә тохтап қалди.□
5 Сулар онинчи айғичә барғансери азийип, онинчи айниң биринчи күни тағ
чоққилири көрүнүшкә башлиди.
6 Қириқ күндин кейин Нуһ кемигә өзи орнатқан дәризини ечип,
7 бир қузғунни сиртқа чиқарди. У йәр йүзидики сулар тартилип болғичә уян-буян
учуп жүрди.
8 Униңдин кейин Нуһ суларниң йәр йүзидин тартилған-тартилмиғанлиғини
билиш үчүн, бир кәптәрни чиқарди.□
9 Лекин сулар техичә пүткүл йәр йүзини қаплап турғачқа, кәптәр путини
қойғидәк җай тапалмай, Нуһниң қешиға кемигә йенип кәлди. Шуниң билән Нуһ
қолини сунуп уни тутуп, кемигә әкиривалди.
10 У йәттә күн сақлап, бу кәптәрни кемидин йәнә сиртқа чиқарди.
11 Кәптәр кәчтә униң қешиға йенип кәлди; мана, униң тумшуғида йеңи үзүвалған
зәйтун йопурмиғи бар еди. Буни көрүп Нуһ суларниң йәр йүзидин тартилғинини
билди.
12 У йәнә йәттә күн сақлап, кәптәрни йәнә сиртқа чиқарди, амма бу қетим кәптәр
униң йениға қайтип кәлмиди.
13 Нуһ алтә йүз бир яшқа киргән жили, биринчи айниң биринчи күнидә су
йәр йүзидин қуруған еди. Нуһ кеминиң қапқиқини ечип қаривиди, йәрниң
қуруғинини көрди.
14 Иккинчи айниң жигирмә йәттинчи күни, йәр йүзи пүтүнләй қуруп болди.
15-16 У вақитта Худа Нуһқа сөз қилип: — Сән өзүң, аялиң, оғуллириң вә
келинлириң кемидин чиқиңлар.
17 Өзүң билән биллә болған барлиқ әт егилиридин һәр бир түрдики
җаниварларни, йәни учар-қанатларни һәм мал-чарвиларни, йәрдә өмилигүчи
һайванларниң һәммисини өзүң билән қошуп кемидин елип чиққин; шуниң

■ **7:23** 2Пет. 2:5. □ **7:24 «йәр йүзини су бесип турди»** — яки «су йәр йүзиниң үстидин ғалип кәлди». ■ **7:24** Зәб. 27:10; 92:1-4; 103:6-9 □ **8:4 «тохтап қалди»** —ибраний тилида «дәм алди». «Арарат тағлири» шәрқий Түркийәдә болуши мумкин. □ **8:8 «кәптәрни»** — яки «пахтәк». Ибраний тилида бу қуш «йона» дәп атилиду. «Йона» ибраний тилида һәм кәптәрни һәм пахтәкниму көрситиду.

билән улар йәр йүзидә тарилип-тарқилип, нәсиллинип зиминда көпәйсун, — деди.■
18 Шуниң билән Нуһ, аяли, оғуллири вә келинлири билән биллә сиртқа чиқти.
19 Җаниварларниң һәммиси, барлиқ өмилигүчи һайванлар, барлиқ учар-қанатлар, йәрдә мидирлап жүридиғанларниң һәр қайсиси өз түрлири бойичә кемидин чиқишти.

Нуһниң Худаға атап қурбанлиқ сунуши

20 Шу чағда Нуһ Пәрвәрдигарға атап бир қурбангаһни ясиди; у һалал җаниварлар билән һалал қушларниң һәр түридин елип келип, қурбангаһниң үстидә «көйдүрмә қурбанлиқ» өткүзди.□ ■
21 Шундақ қилип Пәрвәрдигар хушбуй пурап *мәмнун болди*; Пәрвәрдигар көңлидә: — «Инсанниң көңүл-нийити яшлиғидин тартип рәзил болсиму, Мән инсан түпәйлидин йәргә йәнә ләнәт оқумаймән вә әнди бу қетимқидәк һәммә җандарларни уруп йоқитивәтмәймән.□ ■
22 Бундин кейин, йәр мәвҗут күнлиридә,
Териш билән орма,
Соғ билән иссиқ,
Яз билән қиш,
Күндүз билән кечә үзүлмәй айлинип туриду» — деди. □ ■

9

Худаниң Нуһ билән әһдә түзүши

1 Худа Нуһ билән униң оғуллириға бәхит-бәрикәт ата қилип, уларға мундақ деди: —
«Силәр җүплишип көпийип, йәр йүзини толдуруңлар.■
2 Йәр йүзидики барлиқ җаниварлар, асмандики барлиқ қушлар, барлиқ йәр йүзидә мидирлап жүргүчиләр вә деңиздики барлиқ белиқларниң һәммиси силәрдин қорқуп вәһимидә болсун; булар қолуңларға тапшурулғандур.
3 Мидирлап жүридиған һәр қандақ җаниварлар силәргә озуқ болиду; Мән силәргә көк отяшларни бәргәндәк, буларниң һәммисини әнди силәргә бәрдим.■
4 Лекин силәр гөшни ичидики җени, йәни қени билән қошуп йемәслигиңлар керәк.■
5 Қениңлар, йәни җениңлардики қан төкүлсә, Мән бәрһәқ униң һесавини алимән; һәр қандақ һайванниң илкидә қениңлар бар болса Мән униңға төләткүзимән; инсанниң қолида бар болса, йәни бирисиниң қолида өз қериндишиниң қени бар болса, Мән униңға шу қанни төләткүзимән.■
6 Кимки инсанниң қенини төксә,
Униң қениму инсан тәрипидин төкүлиду;

■ **8:17** Яр. 1:22, 28; 9:1. □ **8:20 «көйдүрмә қурбанлиқ»** — сунушта һайванниң һәммә қисми Худаға атап көйдүрүлиду. ■ **8:20** Лав. 11. □ **8:21 «хушбуй»** — ибраний тилида «арам бәргүчи пурақ» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Тәвратта қурбанлиқлардин чиққан «хушбуй» дейилгәндә адәттә «арам бәргүчи пурақ» дегән сөз билән ипадилиниду. **«яшлиғидин тартип»** — яки «кичигидин тартип». **«Мән ... йәргә йәнә ләнәт оқумаймән вә әнди бу қетимқидәк һәммә җандарларни уруп йоқитивәтмәймән»** — ахирқи заманда Худа пүткүл йәрни топан билән әмәс, бәлки от билән йоқитиду (9:11ни, «2Пет.» 3:6-7, «Вәһ.» 21:1ни көрүң). ■ **8:21** Яр. 6:5; Пәнд. 22:15; Мат. 15:19. Мар. 7:21-23 □ **8:22 «Териш билән орма, соғ билән иссиқ, яз билән қиш»** — Оттура Шәриқтә «жилниң алтә пәсли» дәп қарилиду. ■ **8:22** Йәр. 33:20,25. ■ **9:1** Яр. 1:28; 8:17. ■ **9:3** Яр. 1:29. ■ **9:4** Лав. 3:17; 7:26; 17:14; 19:26; Қан. 12:23. ■ **9:5** Мис. 21:12,28.

Чүнки Худа инсанни Өз сүрәт-образида яратқандур.■
7 Әнди силәр, җүплишип көпийип, йәр йүзидә тарилип-тарқилип көпийиңлар».■
8-9 Андин Худа Нуһ билән униң оғуллириға сөз қилип мундақ деди: — «Мана
Өзүм силәр билән вә силәрдин кейин келидиған әвлатлириңлар билән, шундақла
силәр билән биллә турған һәр бир җан егиси, учарқанатлар, мал-чарвилар,
силәр билән биллә турған йәр йүзидики һәр бир явайи һайванлар, кемидин
чиққанларниң һәммиси билән — йәр йүзидики һеч бир һайванни қалдурмай,
улар билән Өз әһдәмни түзимән.■
11 Мән силәр билән шундақ әһдә түзимәнки, нә барлиқ әт егилири топан билән
йоқитилмас, нә йәрни вәйран қилидиған һеч бир топан йәнә кәлмәс».□
12-13 Худа йәнә: — «Мән Өзүм силәр билән вә кешиңлардики һәммә җан егилири
билән мәңгүлүк, йәни пүткүл әвлатлириңларғичә бекиткән мошу әһдәмниң
бәлгүси шуки: — Мана, Мән Өзүм билән йәрниң оттурисида болған әһдиниң
бәлгүси болсун дәп һәсән-һүсинимни булутлар ичигә қойимән;
14-15 вә шундақ болидуки, Мән йәрниң үстигә булутларни чиқарғинимда,
шундақла һәсән-һүсән булутлар ичидә аян болғинида, Мән силәр билән әт
егилири болған барлиқ җаниварлар билән түзгән әһдәмни яд етимән; буниңдин
кейин сулар һәргиз һәммә җандарларни һалак қилғучи топан болмас.
16 Һәсән-һүсән булутлар арисида пәйда болиду; Мән униңға қараймән вә шуниң
билән Мәнки Худа йәр йүзидики әт егилири болған барлиқ җаниварлар билән
оттуримизда бекиткән әһдәмни яд етимән», — деди.
17 Худа Нуһқа йәнә: — «Мана бу Мән Өзүм билән йәр йүзидики барлиқ әт егилири
оттурисида бекиткән әһдәмниң нишан-бәлгүсидур», — деди.

Нуһ вә униң оғуллири; Нуһниң өз оғуллири тоғрилиқ бешарити

18 Нуһниң кемидин чиққан оғуллири Шәм, Һам вә Яфәт еди. Һам Қанаанниң
атиси болди.□ ■
19 Бу үчи Нуһниң оғуллири болуп, пүткүл йәр йүзигә таралған аһалә шуларниң
нәсил-әвлатлиридур.
20 Нуһ териқчилиқ қилишқа башлап, бир үзүмзарлиқ бәрпа қилди.□
21 У униң шарабидин ичип, мәс болуп қелип, өз чедири ичидә кийим-
кечәклирини селиветип, яләңач йетип қалди.
22 Қанаанниң атиси Һам келип, атисиниң әвритини көрүп, сиртқа чиқип икки
қериндишиға ейтти.
23 Шәм билән Яфәт қопуп йепинҗини елип, мүрисигә артип, кәйничә меңип
кирип, атисиниң яләңач бәдинини йепип қойди. Улар йүзини алди тәрәпкә
қилип, атисиниң яләңач тенигә қаримиди.□
24 Нуһ шарапниң кәйпидин ойғинип, кәнҗи оғлиниң өзигә немә қилғинини
билип: —
25 Қанаанға ләнәт болғай!
У қериндашлириниң қулиниң қули болсун,
— дәп қарғиди. □

■ **9:6** Яр. 1:27; Жиғ. 4:13; Мат. 26:52; Вәһ. 13:10. ■ **9:7** Яр. 1:28; 8:17. ■ **9:8-9** Йәш. 54:9. □ **9:11 «әһдә»** — ибраний тилида «әһдәм». □ **9:18 «Қанаан»** — мошу «Қанаан» дегән киши «Қананийлар»ниң әҗдати еди. ■ **9:18** Яр. 6:10. □ **9:20 «териқчилиқ қилишқа башлап»** — ибраний тилида «тупрақ әһли еди» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **9:23 «йепинчи»** — мошу йәрдә бәлким атисиниң кийимини көрситиши мумкин. Бу сөздин қариғанда, Һам уни дадисиниң чедиридин елип чиққан болуши мумкин. □ **9:25 «Қанаанға ләнәт болғай!»** — Яман иш қилғини Һам турса, немишкә оғли Қанаан ләнәткә қалди? Бу мәсилә тоғрилиқ, шундақла Нуһ пәйғәмбәрниң бу бешаритиниң башқа қисимлири үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

26 У йәнә: —
Шәмниң Худаси болған Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә кәлтүрүлгәй!
Қанаан Шәмниң қули болсун.
27 Худа Яфәтни авутқай!
У Шәмниң чедирлирида турғай,
Қанаан болса униң қули болғай! — деди.□
28 Нуһ топандин кейин үч йүз әллик жил өмүр көрди.
29 Бу тәриқидә Нуһ җәмий тоққуз йүз әллик жил күн көрүп, аләмдин өтти.

10

Нуһниң үч оғлиниң әвлатлири — «Әлләрниң нәсәбнамиси»
1Тар. 1:1-27

1 Төвәндикиләр Нуһниң оғуллириниң әвлатлиридур: — униң оғуллири Шәм, Һам
вә Яфәт болуп, топандин кейин улардин оғуллар төрәлгән: —□ ■

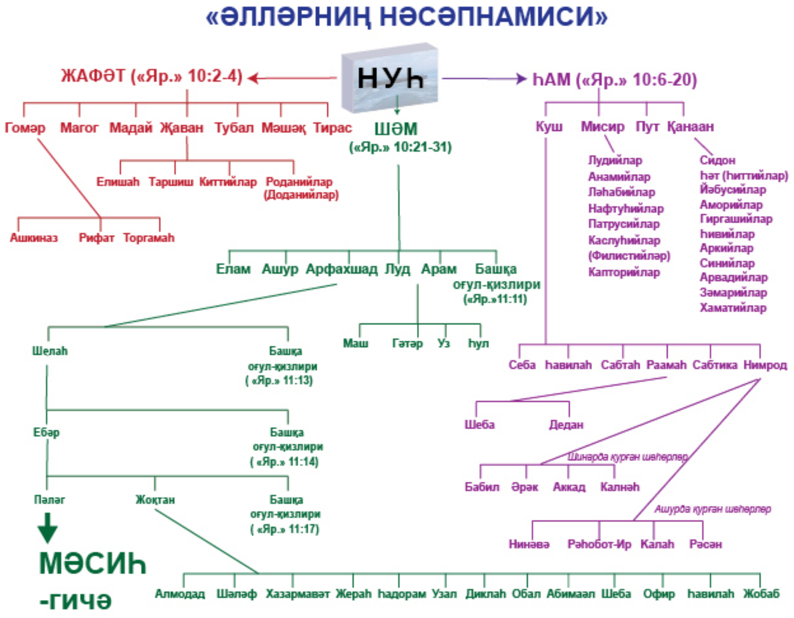

Әлләрниң нәсәбнамиси

□ **9:27 «Нуһ пәйғәмбәрниң 25-27-айәттики бешарити»** — Нуһ пәйғәмбәрниң бу бешарити үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **10:1 «изаһат»** — мошу бабтики нәсәбнамидики бәзи тәпсилатлар вә нәсәбнамидики йәтмиш әлниң һазирқи қайси әл екәнлиги тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни, шундақла мунасивәтлик хәритини көрүң. **«Төвәндикиләр Нуһниң оғуллириниң әвлатлиридур: — »** — мошу җүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң төртинчи «толидот»и («тарихи»), йәни «Нуһниң оғуллириниң толидоти» («Нуһниң оғуллириниң әвлатлириниң тарихи») (10:1-11:9) башлиниду. ■ **10:1** 1Тар. 1:4

2 Яфәтниң оғуллири болса, Гомәр, Магог, Мадай, Яван, Тубал, Мәшәк вә Тирас
еди.■
3 Гомәрниң әвлатлири: Ашкиназ, Рифат вә Торгамаһ еди.
4 Яванниң әвлатлири: Елишаһ, Таршиш, Киттийлар вә Доданийлар еди.□
5 Буларниң әвлатлири деңиз бойлирида вә аралларда айрим-айрим яшиған
хәлиқләр болуп, һәр қайсиси өз тили, өз аилә-қәбилилири бойичә өз
зиминлирида тарқилип олтирақлашқан.
6 Һамниң оғуллири Куш, Мисир, Пут вә Қанаанлар еди.□ ■
7 Кушниң оғуллири Себа, Һавилаһ, Сабтаһ, Раамаһ вә Сабтика еди. Раамаһниң
оғуллири Шеба вә Дедан еди.
8 Куштин йәнә Нимрод төрәлгән; у йәр йүзидә наһайити күчтүңгүр адәм болуп
чиқти.□ ■
9 У Пәрвәрдигарниң алдида күчтүңгүр овчи болди; шу сәвәптин «паланчи болса
Нимродтәк, Пәрвәрдигарниң алдида күчтүңгүр овчи екән» дегән гәп тарқалған.□
10 Униң падишалиғи Шинар зиминидики Бабил, Әрәк, Аккад вә Калнәһ дегән
шәһәрләрдә башланған еди.□
11-12 У бу зиминдин Ашур зиминиға чиқип Нинәвә, Рәһобот-Ир, Калаһ вә Нинәвә
билән Калаһниң оттурисидики Рәсән дегән шәһәрләрниму бена қилди (булар
қошулуп «Катта Шәһәр» болди).□
13 Мисирниң әвлатлири Лудийлар, Анамийлар, Ләһабийлар, Нафтуһийлар,
14 Патросийлар, Каслуһийлар (Филистийләр Каслуһийлардин чиққан) вә
Кафторийлар еди.
15 Қанаандин тунҗа оғул Зидон төрилип, кейин йәнә Һәт төрәлгән.
16 униң әвлатлири болса Йәбусийлар, Аморийлар, Гиргашийлар,
17 Һивийлар, Аркийлар, Синийлар,
18 Арвадийлар, Зәмарийлар вә Һаматийлар еди. Шуниңдин кейин,
Қананийларниң қәбилилири һәр тәрәпкә тарқилип кәтти.

■ **10:2** 1Тар. 1:5. □ **10:4 «буларниң әвлатлири»** — Бәзи алимлар «Яфәтниң барлиқ әвлатлири»ни көрситиду, дәп қарайду. Йәнә бәзиләр пәқәт Яванниң әвлатлирини көрситиду, дәп қарайду. Биз иккинчи пикиргә майил. □ **10:6 «Мисир»** — ибраний тилида «митсраим». **«Пут»** — «Ливийә»дикиләрниң әҗдати болди. ■ **10:6** 1Тар. 1:8. □ **10:8 «Нимрод»** — бу исим «асий» «исян көтәргүчи» дегән мәнидә. Шүбһисизки, бу исим униңға кейинрәк қоюлуп, униң Худаға қарши чиққанлиғини көрсәткән. ■ **10:8** 1Тар. 1:10. □ **10:9 «У Пәрвәрдигарниң алдида күчтүңгүр овчи болди»** — бу сөзләр бәлким Нимродниң исмини чүшәндүриду. «Овчи» мошу йәрдә бәлким һайванларнила әмәс, инсанларни овлайдиғанлиғини көрситиши мүмкин; бу йәрдә «овчи» дегән сөзниң «җаһангир» дегән мәнасиму бар. Кона йәһудий устазлар («раббилар»)ниң һәммиси: «Пәрвәрдигар алдида күчтүңгүр овчи болди» дегән сөзләр униң Худаға қарши турғанлиғини көрситиду, дәп қарайтти. Чүнки Нимрод кейин бәрпа қилған шәһәрләр, җүмлидин Бабил шәһири Худа вә униң хәлқигә қарши чиққан, шундақла Худаға қарши чиқишниң символи болуп қалған. **«паланчи болса Нимродтәк, Пәрвәрдигарниң алдида күчтүңгүр овчи екән»** — бу сөзниң мәнаси интайин сәлбий болуши мүмкин: «у наһайити хәтәрлик адәм», «наһайити тәкәббур бир җаһангир», «һәтта Пәрвәрдигарға қарши чиқишқа петиниду» дегәндәк мәниләрни көрситиду. □ **10:10 «Шинар»** — «Бабил» яки «Бабилон»ниң башқа бир намидур. **«айәтниң башқа хил тәрҗимиси»** — «униң падишалиғиниң асаси Шинар зиминидики Бабил, Әрәк, Аккад вә Калнәһ дегән шәһәрләр еди». □ **10:11-12 «Ашур»** — йәни «Асурийә». Мүмкинчилиги барки, Нимрод Бабил шәһиридә Худаға қарши болған һәрикәткә башламчи болған еди; шуңа кейин (инсан тиллири қалаймиқанлаштурулғанда) у Бабил шәһиридин чиқип кетишкә мәҗбур болди. «У бу зиминидин Ашур зиминиға чиқип» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси «Ашур шу зиминдин чиқип,...». **«булар қошулуп «Катта Шәһәр» болди»** — демәк, Нинәвә дегән «катта шәһәр»ни көрситиду («Юн.» 1:1, 3:2, 3:3, 4:11ни көрүң). Чүнки кейинрәк, бу Нинәвә, Рәһобот-Ир, Калаһ вә Рәсән дегән төрт шәһәр бирлишип бир чоң катта шәһәр, йәни «Нинәвә шәһәр»и болди. Бәзи алимлар «Катта Шәһәр» пәқәт Калаһ билән Рәсәндин ибарәт икки шәһәрни көрситиду, дәп қарайду; бизниңчә «катта шәһәр» Нинәвә, Рәһобот-ир, Калаһ вә Рәсәнләрниң һәммисини өз ичигә алиду.

19 Қананийларниң жут чегариси болса Зидондин тартип, Гәрар тәрипигә созулуп, Газаға чиқип, андин Содом, Гоморра, Адмаһ билән Зәбоим тәрипигә тутишип, Лешағичә йетип баратти.

20 Жуқириқилар болса Һамниң оғуллири болуп, өз қәбилиси вә тиллири бойичә қовм болуп өз зиминлирида олтирақлашқан еди.

21 Шәмму оғул пәрзәнтлик болди; Шәм болса Яфәтниң акиси, Ебәрләрниң ата-бовиси болди.

22 Шәмниң оғуллири Елам, Ашур, Арфахшад, Луд, Арам;■

23 Арамниң оғуллири Уз, Һул, Гәтәр, Маш еди. □

24 Арфахшадтин Шелаһ төрәлди, Шелаһтин Ебәр төрәлди.□ ■

25 Ебәрдин икки оғул төрәлгән болуп, бириниң исми Пәләг еди, чүнки у яшиған дәвирдә йәр йүзидә бөлүнүш болди; Пәләгниң инисиниң исми Йоқтан еди.□

26 Йоқтандин Алмодад, Шәләф, Хазармавәт, Йераһ,

27 Һадорам, Узал, Диклаһ,

28 Обал, Абимаәл, Шеба,

29 Офир, Һавилаһ вә Йобаб төрәлди. Буларниң һәммиси Йоқтанниң оғуллири еди.

30 Уларниң олтарған җайлири болса Мешадин тартип, Сәффар дегән районниң шәриқ тәрипидики таққичә созулатти.

31 Жуқириқилар болса Шәмниң оғуллири болуп, өз қәбилиси вә тиллири бойичә қовм болуп өз зиминлирида олтирақлашқан еди.

32 Жуқиридикиләр Нуһниң әвлатлири болуп, улар өз нәсәблири вә қовмлири бойичә хатириләнгән. Топандин кейинки йәр йүзидики барлиқ қовмлар уларниң ичидин тарқалған.■

■ **10:22** Яр. 11:10; 1Тар. 1:17. □ **10:23 «Маш»** — яки «Мәшәк». □ **10:24 «Ебәр»** — мәнаси бәлким «(дәриядин) өткүчи». «Ибраний» дегән сөз бәлким бу сөздин чиққан. ■ **10:24** 1Тар. 1:18. □ **10:25 «Пәләг»** — бу сөзниң тәләппузи «бөлүнүш»кә йеқиндур. «У яшиған дәвирдә йәр йүзидә бөлүнүш болди» — бу сөз һәқтә үч хил имканийәт бар: (1) бу сөзләр Бабил мунари вақиәсидә (11-бап), Худаниң тилни бөлүши билән әлләрниму бөлгәнлигини, шундақла «йәр йүзидикиләрниң бөлүнүп кәткән»лигини көрситиду; (2) йәр-зиминниң өзиниң бөлүнүп кәткәнлигини көрситиду («Яр.» 1:9 бойичә йәр-зимин әслидә бирла қуруқлуқ еди, чоқум кейинчә мәлум вақитта һазирқи Асия, Явропа, Африқа, Америка, Австралийә вә Антарктика қитъәлиригә бөлүнгән); (3) жуқурида тилға елинған икки имканийәтниң тәң йүз бәргәнлигини көрситиду. ■ **10:32** Рос. 17:26

Әлләрниң йәр йүзидә тарқақлаштурулуши

11

«Бабил мунари вақиәси» — Худаниң инсанларниң тилини парчиливетиши

1 У заманда пүткүл йәр йүзидики тил һәм сөз бир хил еди.□
2 Лекин шундақ болдики, адәмләр мәшриқ тәрәпкә сәпәр қилип, Шинар жутида
бир түзләңликни учритип, шу йәрдә олтирақлашти.■
3 Улар бир-биригә: — Келиңлар, биз хиш қуюп, отта пиширайли! — дейишти.
Шундақ қилип, улар қурулушта ташниң орниға хиш, лайниң орниға қаримай
ишләтти.
4 Улар йәнә: — Келиңлар, әнди өзимизгә бир шәһәр бена қилип, шәһәрдә учи
асманларға тақашқидәк бир мунар ясайли! Шундақ қилип өзимизгә бир нам
тикләләймиз. Болмиса, пүткүл йәр йүзигә тарилип кетимиз, — дейишти.□ ■

□ **11:1 «пүткүл йәр йүзидики тил ... бир хил еди»** — бу тил қайси тил болуши керәк? Биз уни ибраний тили, дәп қараймиз. Сәвәви: (1) «Аләмниң Яритилиши»да учрайдиған, «Бабил мунари» вақиәсидин илгәрки барлиқ нам-исимлар ибраний тилидики нам-исимлар еди; (2) «Аләмниң Яритилиши» 1-11 бабларидики көп айәтләрдә «сөз оюни» ишлитилгәнлиги бизгә мәлум (мәсилән, 2:32, 11:9 вә шуниңға мунасивәтлик изаһатларни көрүң). Әгәр шу замандики тил ибраний тили болмиған болса, ундақта, «Аләмниң Яритилиши»да шундақ «сөз оюни»ниң ишлитилиши мумкин болмайтти. ■ **11:2** Яр. 10:10.

□ **11:4 «учи асманларға тақашқидәк бир мунар ясайли»** — уларниң мошу мәхсити бир хил мәғрурлуқни билдүрүпла қалмай, бәлки йәнә мунар арқилиқ асмандики роһлар (җин-шәйтанлар) билән алақә қилиш («Әф.» 2:2), палчилиқ қилиш мәхситиниңму барлиғини ипадиләйду. Демәк, у мунар Худаниң йолиға қаримуқарши болған. Униң үстигә уларниң бундақ өзлирини тарилип кетиштин сақлаш тәдбири Худаниң адәмләргә: «силәр җүплишип көпийип, **йәр йүзини толдуруңлар**» (9:1) дегән әмригә хилап еди. ■ **11:4** Қан. 1:28

5 У вақитта Пәрвәрдигар адәм балилири бена қиливатқан шәһәр билән мунарни
көргили чүшти.
6 Пәрвәрдигар: — «Мана, буларниң һәммиси бир қовмдур, уларниң һәммисиниң
тилиму бирдур; бу уларниң ишиниң башлинишидур! Бундин кейин уларниң
нийәт қилған һәр қандақ ишини һеч тосувалғили болмайду.
7 Шуңа Биз төвәнгә чүшүп уларниң бир-бириниң гәплирини уқалмаслиғи үчүн
уларниң тилини *башқа-башқа қилип* қалаймиқанлаштуруветәйли» — деди.
8 Шундақ қилип Пәрвәрдигар уларни у җайдин пүткүл йәр йүзигә таритивәтти.
Шуниң билән улар шәһәрни ясаштин тохтап қалди.■
9 Шуңа бу шәһәрниң нами «Бабил» дәп аталди; чүнки у йәрдә Пәрвәрдигар
пүткүл йәр йүзидикиләрниң тилини қалаймиқанлаштурувәтти. Шундақ қилип
Пәрвәрдигар уларни у җайдин пүткүл йәр йүзигә таритивәтти.□

Шәмниң нәсәбнамиси
1Тар. 1:1-27

10 Төвәндикиләр Шәмниң әвлатлиридур: — топан өтүп икки жилдин кейин, Шәм
йүз йешида, униңдин Арфакшад төрәлди.□ ■
11 Арфакшад туғулғандин кейин Шәм бәш йүз жил өмүр көрүп, униңдин йәнә
оғул-қизлар төрәлди.
12 Арфакшад оттуз бәш яшқа киргәндә униңдин Шелаһ төрәлди.
13 Шелаһ туғулғандин кейин Арфакшад төрт йүз үч жил өмүр көрүп, униңдин
йәнә оғул-қизлар төрәлди.
14 Шелаһ оттуз яшқа киргәндә униңдин Ебәр төрәлди.
15 Ебәр туғулғандин кейин Шелаһ төрт йүз үч жил өмүр көрүп, униңдин йәнә
оғул-қизлар төрәлди.
16 Ебәр оттуз төрт яшқа киргәндә униңдин Пәләг төрәлди.
17 Пәләг туғулғандин кейин Ебәр төрт йүз оттуз жил өмүр көрүп, униңдин йәнә
оғул-қизлар төрәлди.
18 Пәләг оттуз яшқа киргәндә униңдин Рәу төрәлди.■
19 Рәу туғулғандин кейин Пәләг икки йүз тоққуз жил өмүр көрүп, униңдин йәнә
оғул-қизлар төрәлди.
20 Рәу оттуз икки яшқа киргәндә униңдин Серуг төрәлди.
21 Серуг туғулғандин кейин Рәу икки йүз йәттә жил өмүр көрүп, униңдин йәнә
оғул-қизлар төрәлди.
22 Серуг оттуз яшқа киргәндә униңдин Наһор төрәлди.
23 Наһор туғулғандин кейин Серуг икки йүз жил өмүр көрүп, униңдин йәнә оғул-
қизлар төрәлди.
24 Наһор жигирмә тоққуз яшқа киргәндә униңдин Тәраһ төрәлди.
25 Тәраһ туғулғандин кейин Наһор бир йүз он тоққуз жил өмүр көрүп, униңдин
йәнә оғул-қизлар төрәлди.

■ **11:8** Қан. 32:8; Рос. 17:26. □ **11:9 «Бабил»** — бу сөзниң икки мәнаси бар: — «Худаниң дәрвазиси» вә «қалаймиқанчилиқ»; шүбһисизки, шәһәрни қурғучилар «мошу шәһәр билән асманларға житимиз» дегән мәхсәттә шәһәргә «Худаниң дәрвазиси» дегән мәнилик намни қойған; лекин кейин «Бабил» дегән сөзниң «қалаймиқанчилиқ» дегән иккинчи мәнаси шу шәһәргә дәл мунасип кәлди. **«Пәрвәрдигар уларни у җайдин пүткүл йәр йүзигә таритивәтти»** — бу вақиә 10-баптики йәтмиш әл-қовмниң қайси йол билән бир-биридин айрилип кәктләнлигини, шундақла Нимродниң Бабил шәһиридин чиқип кәткәнлигини чүшәндүриду. Йәнә бир мүмкинчилиги барки, Бабилдикиләр кейинки дәвирләрдә чоқунған илаһ «Мардук» яки «Мәродак» әслидә Нимродниң өзи еди. □ **11:10 «Төвәндикиләр Шәмниң әвлатлиридур: — »** — мошу жүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң бәшинчи «толидоти» («тарихи»), йәни «Шәмниң толидоти» («Шәмниң әвлатлириниң тарихи») (11:9-11:26) башлиниду. ■ **11:10** Яр. 10:22-31; 1Тар. 1:17. ■ **11:18** 1Тар. 1:25

26 Тәраһ йәтмиш яшқа киргәндә униңдин Абрам, Наһор вә Һаран төрәлди.

Тәраһниң нәсәбнамиси

27 Тәраһниң әвлатлири төвәндикичә: — Тәраһтин Абрам, Наһор вә Һаран төрәлди;
Һарандин Лут төрәлди.□ ■
28 Лекин Һаран туғулған жути болған, калдийләрниң Ур шәһиридә атиси
Тәраһниң алдида, Тәраһтин илгири өлди.□
29 Абрам билән Наһор иккиси өйләнди. Абрамниң аялиниң исми Сарай,
Наһорниң аялиниң исми Милкаһ еди; Милкаһ Һаранниң қизи еди; Һаран болса
Милкаһ вә Искаһниң атиси еди.■
30 Лекин Сарай туғмас болғачқа, униң балиси йоқ еди.■
31 Тәраһ болса оғли Абрамни, нәвриси Лут (Һаранниң оғли)ни вә келини, йәни
Абрамниң аяли Сарайни елип, Қанаан зиминиға бериш үчүн калдийләрниң Ур
шәһиридин йолға чиқти; бирақ улар Һаран дегән җайға йетип кәлгәндә, шу йәрдә
олтирақлишип қалди.□ ■
32 Тәраһниң көргән күнлири икки йүз бәш жил болуп, Һаранда аләмдин өтти. □

12

Худаниң Ибраһим, йәни Абрамни таллиши — Ибраһимниң етиқати

1 Пәрвәрдигар *әслидә* Абрамға мундақ дегән еди: —
Сән өз жутуңдин, өз уруқ-туққанлириңдин вә өз ата җәмәтиңдин айрилип, Мән
саңа көрситидиған зиминға барғин.■
2 Шундақ қилсаң Мән сени улуқ бир хәлиқ қилип, саңа бәхит-бәрикәт ата
қилип, намиңни улуқ қилимән; шуниң билән сән өзүң башқиларға бәхит-бәрикәт
болисән;
3 кимләр саңа бәхит-бәрикәт тилисә Мән уларни бәрикәтләймән, кимки сени
хорлиса, Мән чоқум уни ләнәткә қалдуримән; сән арқилиқ йәр йүзидики барлиқ
аилә-қәбилиләргә бәхит-бәрикәт ата қилиниду! — деди.□ ■

□ **11:27 «Тәраһниң әвлатлири төвәндикичә: —»** — мошу җүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң алтинчи «толидот»и («тарихи»), йәни «Тәраһниң толидоти» («Тәраһниң әвлатлириниң тарихи») (11:27-25:11) башлиниду. ■ **11:27** Йә. 24:2; 1Тар. 1:26. □ **11:28 «Калдийләр»** — ибраний тилида «касдийлар». ■ **11:29** Яр. 22:20. ■ **11:30** Яр. 16:1, 2; 18:11, 12. □ **11:31 «Қанаан зиминиға бериш үчүн калдийләрниң Ур шәһиридин йолға чиқти»** — хәритә бетини көрүң. ■ **11:31** Йә. 24:2; Нәһ. 9:7; Рос. 7:4. □ **11:32 «Ибраһимниң сәпири»** — мунасивәтлик хәритини көрүң. ■ **12:1** Рос. 7:3; Ибр. 11:8. □ **12:3 «сени хорлиса»** — яки «сени төвән көрсә», «сени пәс қилса». **«сән арқилиқ йәр йүзидики барлиқ аилә-қәбилиләргә бәхит-бәрикәт ата қилиниду!»** — Худаниң бу интайин муһим әһдиси вә шәртлири тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **12:3** Яр. 18:18; 22:18; 26:4; Рос. 3:25; Гал. 3:8.

ИБРАҺИМНИҢ СӘПИРИ (Яритилиш 12-баб)

Ибраһимниң сәпири
4 Абрам Пәрвәрдигар униңға ейтқини бойичә *Һарандин* айрилди; Лутму униң
билән биллә маңди. Абрам Һарандин чиққинида йәтмиш бәш яшта еди.
5 Абрам аяли Сарай билән инисиниң оғли Лутни елип, уларниң жиққан барлиқ
мал-мүлүгини қошуп, Һаранда егидарчилиқ қилған адәмләрни биллә қетип,
Қанаан зиминиға бериш үчүн йолға чиқти; шундақ қилип улар Қанаан зиминиға
йетип кәлди.■
6 Абрам зиминни кезип, Шәкәм дегән жайдики «Морәһниң дуб дәриғи»ниң
йениға кәлди (у чағда у зиминда Қананийлар туратти).■
7 Пәрвәрдигар Абрамға көрүнүп, униңға: — Мән бу зиминни сениң нәслиңгә ата
қилимән, — деди.
Шуниң билән у шу йәрдә өзигә көрүнгән Пәрвәрдигарға атап бир қурбангаһ
салди.□ ■
8 Андин у бу йәрдин йөткилип, Бәйт-Әлниң шәрқидики таққа барди; ғәрип
тәрипидә Бәйт-Әл, шәриқ тәрипидә Айи дегән жай бар еди; у шу йәрдә чедир
тикти. У шу йәрдә Пәрвәрдигарға атап бир қурбангаһ ясап, Пәрвәрдигарниң
намини чақирип ибадәт қилди.□
9 Андин кейин Абрам тәдрижий көчүп, жәнубидики Нәгәв райониға қарап
йөткәлди.

Абрамниң Мисирға чүшүши

■ **12:5** Рос. 7:4. ■ **12:6** Яр. 10:18,19; 13:7. □ **12:7 «У... Пәрвәрдигарға атап бир қурбангаһ салди»** — қизиқ бир йери шуки, Абрам бир нәччә қурбангаһ салиду, лекин сунған қурбанлиқлири тоғрисида һеч қандақ хатирә йоқтур. Бәлким у көңлидә: — «Пәрвәрдигар маңа шундақ шапаәт көрсәткән турса, униңға ибадәт йолида мәлум бир қурбанлиқ сунушум керәк» дәп ойлиған болсиму, лекин немини қурбанлиқ сүпитидә сунушниң мувапиқ болидиғанлиғини билмәй, ясиған қурбангаһлар қурбанлиқсиз қуруқ туруп қалған болуши мүмкин. ■ **12:7** Яр. 13:15; 15:18; 17:8; 24:7; 26:4; Қан. 34:4. □ **12:8 «Пәрвәрдигарниң намини чақирип ибадәт қилди»** — яки «Пәрвәрдигарниң намини чақирип нида қилди». 4:26ни көрүң.

10 Зиминда ачарчилиқ болған еди; Абрам Мисирға чүшти; у шу йәрдә вақтинчә
турмақчи болған еди, чүнки зиминда ачарчилиқ бәк еғир еди.□
11 Амма шундақ болдики, у Мисирға йеқинлашқанда, аяли Сарайға: — Мана, мән
сениң һөсүн-җамалиңниң гөзәллигини билимән.
12 Шундақ болидуки, мисирлиқлар сени көрсә, «Бу униң аяли екән» дәп, мени
өлтүрүветип, сени тирик қалдуриду.
13 Шуниң үчүн сениң: «Мән униң сиңлиси» дейишиңни өтинимән. Шундақ
қилсаң, мән сениңдин яхшилиқ тепип, сән арқилиқ тирик қалимән, — деди.■
14 Абрам Мисирға киргәндә шундақ болдики, мисирлиқлар дәрвәқә аялниң гөзәл
екәнлигини көрди.
15 Пирәвнниң әмирлириму уни көрүп, Пирәвнгә униң тәрипини қилди; шуниң
билән аял Пирәвнниң ордисиға елип кирилди.□
16 Пирәвн Сарайниң сәвәвидин Абрамға яхши муамилә қилди; шуниң билән у
қой, кала, һаңга ешәкләр, қул-дедәкләр, мада ешәкләр вә төгиләргә еришти.
17 Амма Пәрвәрдигар Пирәвн вә өйидикилирини Абрамниң аяли Сарайниң
сәвәвидин толиму еғир вабаларға муптила қилди.■
18 Шуниң үчүн Пирәвн Абрамни чақирип униңға: — «Бу зади сениң маңа немә
қилғиниң? Немишкә униң өз аялиң екәнлигини маңа ейтмидиң?
19 Немишкә уни «сиңлим» дәп мениң уни хотунлуққа елишимға сәвәпкар
болғили тас қалисән! Мана бу аялиң! Уни елип кәткин! — деди.
20 Пирәвн өз адәмлиригә Абрам тоғрисида әмир қилди; улар уни, аялини вә униң
барлиғини қошуп йолға селивәтти.

13

Абрам билән Лутниң айрилип кетиши

1 Шуниң билән Абрам аяли вә униң барлиқ нәрсилирини һәмдә Лутни елип
Мисирдин чиқип, Қанаанниң җәнубидики Нәгәв жутиға маңди.
2 У чағда Абрамниң мал-варан вә алтун-күмүчлири көп болуп, хелә бай еди.
3 У көчүп жүрүп, җәнуптики Нәгәвдин Бәйт-Әлгә, йәни Бәйт-Әл билән Айиниң
оттурисидики әслидә чедир тиккән җайға,■
4 қурбангаһ ясиған җайға қайтип кәлди. Абрам шу йәрдә Пәрвәрдигарниң
намини чақирип ибадәт қилди.■
5 Абрам билән биллә маңған Лутниңму қой-кала падилири вә чедирлири бар еди.
6 Әнди улар биллә турса, зимин уларни қамдалмайтти;■
7 бу сәвәптин Абрамниң падичилири билән Лутниң падичилириниң арисида
җедәл чиқти (у вақитта Қананийлар билән Пәриззийләр шу зиминда
туратти).□ ■

□ **12:10 «чүшти»** —Ибранийларға нисбәтән улар Худаниң «муқәддәс зимин»и болған Қанаан (Пәләстин)дин чиқип һәр қайси җайларға (уларниң җуғрапийилик орни егиз болсун, пәс болсун) маңса, «чүшүш» дегән пеил билән ипадилиниду; шуниңдәк һәр қайси йәрдин Пәләстингә қарап маңса, «чиқиш» дегән пеил билән ипадилиниду. **«Абрам Мисирға чүшти»** — Абрам (Ибраһим)ниң Мисирға чүшүши тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиз («Ибраһимниң һаятидин алидиған савақлар вә ибрәтләр»)дә азрақ тохтилимиз. ■ **12:13** Яр. 20:12; 26:7. □ **12:15 «Пирәвн»** — Мисирниң падишасиниң умумий унвани еди. ■ **12:17** Зәб. 104:14-15 ■ **13:3** Яр. 12:8. ■ **13:4** Яр. 4:26; 12:8. ■ **13:6** Яр. 36:7. □ **13:7 «У вақитта Қананийлар билән Пәриззийләр шу зиминда туратти»** — «Қананийлар вә Пәриззийләр»ниң тилға елинишиниң сәвәви бәлким (1) Ибраһимниң аилисидә ички җедәл болса, әтрапидики бутпәрәсләр алдида Ибраһимниң Худа тоғрилиқ бәргән гувалиғиға дағ чүшәтти; (2) ички җедәл аилини аҗизлаштурувәтәтти, шуниң билән әтрапидики қәбилиләр пурсәттин пайдилинип уларға һуҗум қилишиму мумкин еди. ■ **13:7** Яр. 12:6.

8 Шуңа Абрам Лутқа: — «Биз болсақ қериндашлармиз, сән билән мениң арамда,
мениң падичилирим билән сениң падичилириң арисида талаш-тартиш пәйда
болмисун.
9 Мана, алдиңда пүткүл зимин турмамду? Әнди сән мәндин айрилғин; әгәр сән
сол тәрәпкә барсаң, мән оң тәрәпкә барай; әгәр сән оң тәрәпкә барсаң, мән сол
тәрәпкә барай», — деди.■
10 У вақитта Лут нәзәр селип көрдики, Иордан вадисидики барлиқ түзләңликниң
Зоар шәһиригичә һәммила йәрниң сүйи интайин мол еди; Пәрвәрдигар Содом
билән Гоморрани вәйран қилиштин илгири бу йәр бәәйни Пәрвәрдигарниң беғи,
Мисир зиминидәк еди.□
11 Шуниң билән Лут өзигә Иордан вадисидики пүткүл түзләңликни талливалди;
андин Лут мәшриқ тәрәпкә көчүп барди. Шундақ қилип иккилән айрилди.
12 Абрам Қанаан зиминида олтирақлашти; Лут болса түзләңликтики
шәһәрләрниң арисида турди; у бара-бара чедирлирини Содом шәһири тәрәпкә
йөткиди.
13 Содом хәлқи рәзил адәмләр болуп, Пәрвәрдигарниң нәзиридә толиму еғир
гунакарлар еди.■

Абрамниң Һебронға көчүши

14 Лут Абрамдин айрилип кәткәндин кейин, Пәрвәрдигар Абрамға: — Сән әнди
бешиңни көтирип, өзүң турған җайдин шимал вә җәнупқа, мәшриқ вә мәғрип
тәрәпкә қариғин;
15 чүнки сән һазир көрүватқан бу барлиқ зиминни саңа вә нәслиңгә мәңгүлүк
беримән.□ ■
16 Сениң нәслиңни йәрдики топидәк көп қилимән; шундақки, әгәр бириси
йәрдики топини санап чиқалиса, сениң нәслиңниму санап чиқалиши мумкин
болиду.■
17 Орнуңдин тур, бу зиминни узунлуғи вә кәңлиги бойичә айлинип чиққин;
чүнки Мән уни саңа ата қилимән, — деди.
18 Шуңа Абрам чедирлирини йөткәп, Һеброн шәһиригә йеқин Мамрәдики
дубзарлиқниң йениға берип олтирақлашти; у шу йәрдә Пәрвәрдигарға атап бир
қурбангаһ ясиди.■

14

Абрамниң Лутни қутқузуши

1 Шинарниң падишаси Амрафәл, Әлласарниң падишаси Ариок, Еламниң
падишаси Кедорлайомәр вә Гойимниң падишаси Тидалниң күнлиридә шу
вақиә болдики,

■ **13:9** Яр. 20:15; 34:10. □ **13:10 «барлиқ түзләңлик.... сүйи интайин мол еди»** — бу йәрләр һазир «Өлүк Деңиз» әтрапидики қупқуруқ қағҗирақ җайлардур. **«Пәрвәрдигарниң беғи»** — демәк, Ерәм беғи. **«Мисир зиминидәк»** — Мисир зимини, болупму Нил дәрияси әтрапи толиму мунбәт, сүйи мол зиминдур. ■ **13:13** Яр. 18:20; Әз. 16:49. □ **13:15 «сән һазир көрүватқан бу барлиқ зиминни саңа ... беримән»** — у көрүватқан зимин Лут талливалған Иордан вадисини өз ичигә алатти. Бу Худаниң биринчи қетим зиминни Ибраһимниң нәслигила әмәс, бәлки йәнә Ибраһимғиму беримән, дәп вәдә қилиши еди. Лекин әмәлийәттә, Ибраһим өмридә Пәләстин зиминидин пәқәт бир парчә йәрликла сетивалған (23-бап); шуңа Худаниң бу вәдиси Ибраһимниң тирилгәндә, зиминға мирасхор болидиғанлиғини көрситидиған бир бешарәт болса керәк. ■ **13:15** Яр. 12:7; 15:7,18; 17:8; 26:4; Қан. 34:4; Рос. 7:5. ■ **13:16** Яр. 15:5; 17:4; Қан. 10:22; Йәр. 33:22; Рим. 4:17,18; Ибр. 11:12. ■ **13:18** Яр. 14:13.

2 улар бирлишип Содомниң падишаси Бера, Гоморраниң падишаси Бирша,
Адмаһниң падишаси Шинаб, Зәбоимниң падишаси Шәмъебәр вә Бела (йәни
Зоар)ниң падишасиға қарши һуҗумға атланди.
3 Бу *бәшиниң* һәммиси келишип Сиддим вадисиға, йәни «Шор Деңизи» вадисиға
жиғилди.□
4 Улар он икки жил Кедорлайомәргә беқинди болди, он үчинчи жилға кәлгәндә,
Кедорлайомәргә қарши исян көтәрди.
5 Он төртинчи жили Кедорлайомәр вә униңға иттипақдаш болған падишалар
һәммиси жиғилип, Аштарот-Карнаим дегән йәрдә рәфайийларға, шундақла Һам
дегән йәрдә зузийларға, Шавәһ-Кириатайимда Емийларға һуҗум қилип уларни
йәңди;■
6 андин улар Һорийларни уларниң Сеир теғида мәғлуп қилип, чөлниң йенидики
Әл-Паранғичә сүрүп-тоқай қилди.
7 Арқидинла, улар Ән-Мишпатқа (йәни Қадәшкә) йенип келип, Амаләкләрниң
пүткүл жутини булаң-талаң қилди; Һазазон-Тамарда олтиришлиқ
Аморийларниму һуҗум қилип мәғлуп қилди.
8 Шуниң билән Содомниң падишаси, Гоморраниң падишаси, Адмаһниң
падишаси, Зәбоимниң падишаси вә Беланиң (йәни Зоарниң) падишаси чиқип,
Сиддим вадисида уларға қарши җәң қилишқа сәп тизди;
9 мошу *бәшәйлән* Еламниң падишаси Кедорлайомәр, Гойимниң падишаси Тидал,
Шинарниң падишаси Амрафәл, Әлласарниң падишаси Ариоқ қатарлиқлар билән
соқушти; йәни төрт падиша билән бәш падиша өз ара соқушти.
10 Сиддим вадисидики һәммила йәрдә қаримай *орәклири* бар еди. Содом вә
Гоморраниң падишалири қечип, орәкләргә чүшүп кәтти. Амма қалғанлар болса
таққа қечип кәтти.
11 *Ғалип кәлгән төрт падиша болса* Содом билән Гоморраниң һәммә мал-мүлкини
вә барлиқ озуқ-түлүгини елип кәтти.
12 Улар йәнә Абрамниң җийәни Лутниму маллири билән қошуп елип кәтти;
чүнки у Содомда олтирақлашқан еди.
13 Һалбуки, қутулуп қалған бириси берип бу ишларни ибраний Абрамға ейтти.
Шу чағда у Аморий Мамрәниң дубзарлиғиниң йенида туратти. Мамрә болса
Әшкол вә Анәрниң акиси еди; бу үчәйлән Абрам билән иттипақдаш еди.□ ■
14 Абрам қериндишиниң әсир болуп қалғанлиғини аңлап, өз өйидә туғулған,
алаһидә тәрбийиләнгән үч йүз он сәккиз адәмни башлап чиқип, *төрт падишани*
қоғлап данғичә барди.□
15 Кечиси у адәмлирини гуруппиларға бөлүп, улар билән бирликтә һуҗум қилип
уларни мәғлуп қилип, уларни Дәмәшқниң шимал тәрипидики Һобаһ дегән
җайғичә қоғлап берип,
16 пүткүл *олҗа алған* мал-мүлүкни қайтурувалди; өз қериндиши Лутни, униң
мал-мүлки вә хотун-қизлирини, шундақла *барлиқ қалған* адәмләрни яндуруп
кәлди.

Мәлкизәдәкниң Абрамға бәхит тилиши

□ **14:3 «Шор деңизи»** — « Өлүк Деңиз» дәпму атилиду. ■ **14:5** Яр. 15:20; Қан. 2:10,11. □ **14:13 «ибраний»** — бу йәрдә «ибраний» дегән сөз биринчи қетим тилға елинған. «Ибраний» дегән сөз төвәндикидәк икки хил мәнидә болуши мүмкин : — (1) Ибраһим Ебәр дегән кишиниң әвлади (21:10); (2) «өткүчи». «Ибраний» дегәнниң бәлким «абар» («өтмәк») дегән пеил билән мунасивити болуши мүмкин. Ибраһим Қанаан зиминда туруватқанларға нисбәтән «дәриядин өткән киши» — демәк, у «улуқ дәрия» (Әфрат дәрияси)дин өтүп кәлгән киши еди. **«бу үчәйлән Абрам билән иттипақдаш еди»** — сәл тоғрирақ тәрҗимә қилсақ «Абрам бу үчәйлән билән иттипақдаш еди». ■ **14:13** Яр. 13:18. □ **14:14 «Абрам ... төрт падишани қоғлап данғичә барди»** — тәхминән 150-200 километрғичә қоғлиған.

17 Абрам Кедорлайомәр вә униң билән иттипақдаш падишаларни мағлуп қилип,
қайтип кәлгәндә, Содомниң падишаси Шавәһ вадиси (йәни Хан вадиси)ға униң
алдиға чиқти.
18 Салемниң падишаси Мәлкизәдәкму нан билән шарап елип алдиға чиқти. У зат
болса, һәммидин Алий Тәңриниң каһини еди;□ ■
19 у *Абрамни* бәхит-бәрикәтләп: — «Абрам асман билән зиминниң Егиси болған
һәммидин Алий Тәңри тәрипидин бәрикәтләнсун!□
20 Шундақла дүшмәнлириңни өз қолуңға тапшурған һәммидин Алий Тәңригә
һәмдусана оқулғай!» — деди.
Абрам болса ғәниймәт алған нәрсиләрниң ондин бирини униңға бәрди.
21 Андин Содомниң падишаси Абрамға: — Адәмләрни маңа бәргәйла,
ғәниймәтләрни өзлиригә алғайла, — деди.
22 Лекин Абрам Содомниң падишасиға жавап берип: — Мән болсам асман билән
зиминниң Егиси болған һәммидин Алий Тәңри Пәрвәрдигарға қол көтирип
қәсәм қилғанмәнки,
23 мән сәндин һәтта бир тал жип нә бир тал боқучиниму нә сениң башқа һәр
қандақ нәрсәңни алмаймән; болмиса, сән кейин: «мән Абрамни бай қилип
қойдом» дейишиң мүмкин.
24 Шуңа жигитлиримниң йегән-ичкини, шундақла маңа һәмраһ болғанлар, йәни
Анәр, Әшкол вә Мамрәләргә тегишлик үлүштин башқа, мән *ғәниймәттин* һеч
нәрсә алмаймән; шулар өзлиригә тегишлик үлүшини алсун, — деди.□

15

Худаниң Абрамға көрүнүп, униң билән әһдә түзүши

1 Бу ишлардин кейин Пәрвәрдигарниң сөз-калами Абрамға аламәт көрүнүштә
келип: «Әй Абрам, қорқмиғин; Мән Өзүм қалқиниң вә зор инъамиңдурмән» —
деди.□ ■
2 Лекин Абрам: — Әй Рәб Пәрвәрдигар, маңа немә берисән? Мана, мән балисиз
турсам, өй-бисатлиримға варислиқ қилғучи мошу Дәмәшқлик Әлиезәрла бардур,
— деди.
3 Абрам йәнә: Мана, Сән маңа һеч нәсил бәрмидиң, мана өйүмдә
турутқанлардин бири маңа варис болиду, деди.
4 Шу һаман Пәрвәрдигарниң сөз-калами униңға келип: «Бу киши саңа варис
болмайду, бәлки өз пуштуңдин болидиған киши саңа варис болиду», — деди.
5 Шуниң билән Пәрвәрдигар уни ташқириға елип чиқип: — Әнди асманға қарап
юлтузларни сана — Қени, уларни саналамсәнкин?! — деди. Андин униңға: —
Сениң нәслиңму шундақ болиду, — деди.■
6 Абрам Пәрвәрдигарға ишәнди; Пәрвәрдигар униңдики бу *ишәшни* униң
һәққанийлиғи дәп һесаплиди.■
7 Йәнә униңға: Мән бу зиминға егә қилишқа сени Калдийәдики Ур шәһиридин
елип чиққан Пәрвәрдигардурмән, — деди.■

□ **14:18 «Мәлкизәдәк»** — бу зат тоғрилиқ «Зәбур» 109-күйдики изаһатларни, шундақла «Ибранийларға»дики 5-7-бапларни вә шуларниң изаһатлири, «қошумчә сөз»иниму көрүң. ■ **14:18** Ибр. 7:1, 2, 3. □ **14:19 «Асман билән зиминниң Егиси»** — яки «асман билән зиминниң Яратқучиси». □ **14:24 «жигитләр»** — Ибраһимниң өз хизмәткарлирини көрситиду. Ибраһимниң һәмраһлири Анәр, Әшкол вә Мамрә бәлким Пәрвәрдигарға етиқат қилғучилар болмиғачқа, Ибраһим өзигә қойған қаттиқ тәләпни (һеч ғәниймәт алмаймән дегәндәк) уларниң үстигә қоймайду. □ **15:1 «Мән Өзүм қалқиниң вә зор инъамиңдурмән»** — башқа бир хил тәржимиси: «Мән саңа зор инъам бәргүчидурмән». ■ **15:1** Зәб. 15:5; 17:3; 18:12 ■ **15:5** Мис. 32:13; Қан. 10:22; Рим. 4:18; Ибр. 11:12. ■ **15:6** Рим. 4:3,9,18,22; Гал. 3:6; Яқ. 2:23. ■ **15:7** Зәб. 104:9-13

8 Лекин *Абрам*: — И Рәб Пәрвәрдигар, мән униңға җәзмән егә болидиғинимни
қандақ билимән? — дәп сориди.
9 *Пәрвәрдигар* униңға: — Мән үчүн үч яшлиқ бир инәк, үч яшлиқ бир чиши өчкә, үч
яшлиқ бир қочқар билән бир кәптәр вә бир бажка елип кәлгин, — деди.
10 Шуңа у буларниң һәммисини елип, уларниң һәр бирсини йеримдин икки
парчә қилип, йеримини йәнә бир йеримиға удулму удул қилип қоюп қойди;
амма қушларни парчилимиди.□
11 Қарға-қузғунлар тапларниң үстигә чүшкәндә, Абрам уларни үркүтүп
һайдиватти.
12 Лекин күн патай дегәндә, Абрамни еғир бир уйқа басти вә мана, униң үстигә
дәһшәтлик бир вәһимә, том қараңғулуқ чүшти.
13 Андин Пәрвәрдигар Абрамға: — Җәзмән билишиң керәкки, сениң нәслиң
өзлириниң болмиған бир зиминда мусапир болуп, шу йәрдики хәлиқниң
қуллуғида болиду вә шундақла, бу хәлиқ уларға төрт йүз жилғичә җәбир-зулум
салиду.■
14 Лекин Мән уларни қуллуққа салғучи шу таипиниң үстидин һөкүм чиқиримән.
Кейин улар нурғун байлиқларни елип шу йәрдин чиқиду.■
15 Амма сән болсаң, аман-хатирҗәмлик ичидә ата-бовилириңға қошулисән; узун
өмүр көрүп андин дәпнә қилинисән.□ ■
16 Лекин шу йәрдә төрт әвлат өтүп, *нәслиң* бу йәргә йенип келиду; чүнки
Аморийларниң қәбиһлигиниң зихи техи тошмиди, деди.□ ■
17 Шундақ болдики, күн петип қараңғу болғанда, мана, гөшләрниң оттурисидин
өтүп кетиватқан, ис-түтәк чиқип турған бир отдан билән ялқунлуқ бир мәшъәл
көрүнди. □
18-19 Дәл шу күни Пәрвәрдигар Абрам билән әһдә түзүп униңға: — «Мән сениң
нәслиңгә бу зиминни Мисирниң еқинидин тартип Улуқ дәрия, йәни Әфрат
дәриясиғичә беримән; йәни Кенийләр, Кәниззийлар, Кадмонийлар,■
20 Һиттийлар, Пәриззийләр, Рәфайийлар,
21 Аморийлар, Қананийлар, Гиргашийлар вә Йәбусийларниң жутини уларниңки
қилимән» деди.

16

□ **15:10 «чүшәнмә»** — кона заманларда икки тәрәп бир-бири билән әһдә түзмәкчи болса, авал кала яки қойни союп, икки парчә қилип парчилайтти; андин икки тәрәп союп икки парчә қилған малниң оттурисидин тәң өтүп бир-биригә қәсәм қилатти. Бу ишниң мәнаси, «қайсимиз әһдини бузсақ, Худа уни бу сойған малға охшаш қилсун!» демәклик болуши мүмкин. Шуңа ибраний тилида «әһдә түзүш» адәттә «әһдә кесиш» дейилиду. «Йәр.» 34:8, 18-20-айәтләрни көрүң. ■ **15:13** Мис. 12:40; Рос. 7:6; Гал. 3:17. ■ **15:14** Мис. 3:22; 11:2; 12:35,36. □ **15:15 «ата-бовилириңға қошулисән»** — бу сөз ейтилған объектқа қарап мәнасини бекитиш мүмкин. Аңлиғучи етиқатлиқ киши болса өлгәндин кейин униң роһи һәққанийларниң роһлириниң қешиға кетиду; етиқатсиз болса, уларниң роһи етиқатсизлар билән биллә болиду («Луқа» 16:13-19 вә «қошумчә сөз»ниму көрүң). ■ **15:15** Яр. 25:7, 8. □ **15:16 «Аморийларниң қәбиһлиги»** — Аморийлар Қанаан зиминида туруватқан қәбилиләр ичдә «йетәкчи қәбилә» һесаплинатти. «Аморийларниң қәбиһлигиниң зихи техи тошмиған еди» — демәк, Худа уларға товва қилиш пурсити бәрсиму, улар товва қилмай, йәнила гунаға петип, Худа бекиткән чәккә йәткәндә, Ибраһимниң әвлатлири болған Исраиллар арқилиқ уларни җазалайду; Исраиллар уларни зиминидин һайдап йоқитиду. Бу ишлар «Чөл-Баявандики Сәпәр», «Қанун Шәрһи» вә «Йәшуа»да тәпсилий тәсвирлиниду. «Мисирдин чиқиш»тики «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **15:16** Мис. 12:40.

□ **15:17 «чүшәнмә»** — бу нәрсиләрниң әһмийити, шундақла Худа Ибраһим билән бағлиған шу әһдә тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **15:18-19** Яр. 12:7; 13:15; 24:7; 26:4; Мис. 32:13; Қан. 1:8; 34:4.

Исмаилниң туғулуши

1 Амма Абрамниң аяли Сарай униңға һеч бала туғуп бәрмиди; лекин униң Һәҗәр
исимлик мисирлиқ бир дедиги бар еди;□
2 Сарай Абрамға: — Мана, Пәрвәрдигар мени туғуштин тости. Әнди сән мениң
дедигимниң қешиға киргин; бәлким у арқилиқ ана болуп тиклинишим мүмкин,
— деди. Абрам болса Сарайниң сөзини қобул көрди.□
3 Шуниң билән Абрамниң аяли Сарай дедиги мисирлиқ Һәҗәрни өз ери Абрамға
тоқаллиққа апирип бәрди (у вақитта Абрам Қанаан зиминида он жил олтарған
еди).
4 Абрам Һәҗәрниң қешиға кирди вә у һамилдар болди. Амма у өзиниң һамилдар
болғинини билгинидә, у аял ғоҗайинини көзгә илмас болуп қалди.
5 Сарай Абрамға қейидап: — Маңа чүшкән бу хорлуқ сениң бешиңға чүшсун!
Мән өз дедигимни қучиғиңға селип бәрдим; әнди у өзиниң һамилдар болғинини
көргәндә мән униң нәзиридә көзгә илинмидим. Хәйр, Пәрвәрдигар сән билән
мениң оттуримизда һөкүм чиқарсун! — деди.
6 Абрам Сарайға: — Мана, дедигиң өз қолуңдидур; саңа немә лайиқ көрүнсә
униңға шуни қилғин, — деди. Буниң билән Сарай униңға қаттиқлиқ қилишқа
башлиди; буниң билән у униң алдидин қечип кәтти.
7 Амма Пәрвәрдигарниң Пәриштиси уни чөлдики бир булақниң йенида, йәни Шур
йолиниң бойидики булақниң йенидин тепип, униңға:□
8 Әй Сарайниң дедиги Һәҗәр, нәдин кәлдиң, нәгә барисән? — дәп сориди. У җавап
берип: — Мән ғоҗайиним Сарайниң алдидин қечип чиқтим, — деди.
9 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға: — Аял ғоҗайиниңниң қешиға қайтип
берип, униң қол астида бол, — деди.
10 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға йәнә: — Сениң нәслиңни шундақ
көпәйтимәнки, көплүгидин уни санап болғили болмайду, — деди.
11 Андин Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға: Мана, сән һамилдарсән; сән бир
оғул туғуп, униңға Исмаил дәп ат қойғин; чүнки Пәрвәрдигар сениң җәбир-
җапайиңни аңлиди.□
12 У явайи ешәк кәби бир адәм болиду; униң қоли һәр адәмгә қарши узитилиду,
шуниңдәк һәр адәмниң қоли униңға қарши узитилиду; у қериндашлириниң
удулида айрим туриду, деди.□ ■
13 Һәҗәр өз-өзигә: «Мән мошу йәрдә мени Көргүчини арқисидин көрдүм» дәп,
өзигә сөз қилған Пәрвәрдигарни: «Сән мени көргүчи Тәңридурсән» дәп атиди.□
14 Шуниң билән у қудуқ: «Бәәр-лаһай-рой» дәп аталди. У Қадәш билән Бәрәд
шәһириниң арилиғидидур.□ ■
15 Һәҗәр Абрамға бир оғул туғуп бәрди. Абрам Һәҗәр униңға туғуп бәргән оғлиға
Исмаил дәп ат қойди.■

□ **16:1 «Һәҗәр»** — бу исим ибраний тилида «Һагар» дәп елиниду. Бирақ бәзи оқурмәнләр Исмаилниң аписини «Һәҗәр» дәп аташқа адәтләнгән. □ **16:2 «бәлким у арқилиқ ана болуп тиклинишим мүмкин»** — ибраний тилида «бәлким у арқилиқ қурулушум мүмкин». Әйни вақиттики өрп-адәтләр бойичә, аял ғоҗайинниң дедиги аял ғоҗайинниң еригә бала туғуп бәрсә, балини аял ғоҗайинниң балиси һесаплашқа болатти. □ **16:7 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — «Тәбирләр»ни көрүң. «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» Тәврат дәвридә интайин алаһидә бир шәхс еди. Бәзи ишларда У Худаниң орнида көрүнәтти (мәсилән, йәнә 7-14-айәт, 18-бапни көрүң). □ **16:11 «Исмаил»** — ибраний тилида «Ишмаил». Мәнаси «Худа аңлиди». □ **16:12 «У қериндашлириниң удулида айрим туриду »** — яки «шәриқ тәрипидә туриду». Мәйли қайси тәрҗимиси тоғра болсун, бешарәтниң асасий мәнаси шуки, Исмаил (вә униң әвлатлири) башқилар билән, һәтта өз уруқ-туққанлири билән арилашмай айрим туриду яки уларға өчмәнликтә яшайду. ■ **16:12** Яр. 25:18. □ **16:13 «мени Көргүчини арқисидин көрдүм»** — яки пәқәт «мени Көргүчини көрдүм». Йәнә башқа бир хил тәрҗимиси: «Мени көргүчини көрүпму, йәнә тирик қалдим!». □ **16:14 «Бәәр-лаһай-рой»** — мәнаси «мени Көргүчиниң қудуғи». ■ **16:14** Яр. 24:62; 25:11. ■ **16:15** Гал. 4:22.

16 Һәҗәр Абрамға Исмаилни туғуп бәргәндә Абрам сәксән алтә яшта еди.

17

Худаниң Өз әһдисини бекитиши; әһдә бәлгүси — хәтнә

1 Абрам тохсән тоққуз яшқа киргәндә, Пәрвәрдигар Абрамға көрүнүп униңға: —
Мән Қадир Тәңридурмән. Сән Мениң алдимда меңип, камил болғин.□ ■
2 Мән Өзүм билән сениң араңда әһдәмни бекитип, сени интайин зор көпәйтимән,
— деди.■
3 Абрам өзини ташлап йүзини йәргә йеқип ятти; Худа униң билән йәнә сөзлишип
мундақ деди: —
4 Өзүмгә кәлсәм, мана, Мениң әһдәм сән билән түзүлгәндур: — Сән нурғун әл-
милләтләрниң атиси болисән.□ ■
5 Шуниң үчүн сениң исмиң буниңдин кейин Абрам аталмайду, бәлки исмиң
Ибраһим болиду; чүнки Мән сени нурғун әл-милләтләрниң атиси қилдим.□
6 Мән сени интайин зор көпәйтимән; шуниң билән сәндин көп әл-қовмларни
пәйда қилимән, пуштуңдин падишалар чиқиду.■
7 Мән сән вә сәндин кейинки нәслиңниң Худаси болуш үчүн Өзүм сән вә сәндин
кейинки нәслиңниң арисида әбәдий әһдә сүпитидә бу әһдәмни тикләймән;■
8 Мән саңа вә сәндин кейинки нәслиңгә сән һазир мусапир болуп турған бу
зиминни, йәни пүткүл Қанаан зиминини әбәдий бир мүлүк сүпитидә ата
қилимән; вә Мән уларниң Худаси болимән, — деди.■
9 Андин Худа Ибраһимға йәнә: — Сән өзүң Мениң әһдәмни тутқин, өзүң вә сәндин
кейинки нәслиңму әвлаттин-әвлатқа буни тутуши керәк.
10 Мән сән билән вә сәндин кейинки нәслиң билән түзгән, силәрниң тутушуңлар
керәк болған әһдәм шуки, араңлардики һәр бир әркәк хәтнә қилинсун.□
11 Шуниң билән силәр хәтнилигиңларни кесиветишиңлар керәк; бу Мән билән
силәрниң араңлардики әһдиниң бәлгүси болиду.■
12 Барлиқ әвлатлириңлар, нәсилдин-нәсилгә араңларда, мәйли өйдә туғулғанлар
болсун, яки әвладиңлардин болмай ятлардин пулға сетивелинғанлар болсун,
һәммә әркәк сәккиз күнлүк болғанда хәтнә қилинсун.■
13 Өйүңдә туғулғанлар билән пулуңға сетивалғанларниң һәммиси хәтнә
қилиниши керәк. Шундақ қилғанда, Мениң әһдәм тәнлириңларда орнап, әбәдий
бир әһдә болиду.
14 Лекин хәтнилиги туруп, техи хәтнә қилинмиған һәр бир әркәк Мениң әһдәмни
бузған һесаплинип, үзүп ташлиниду, — деди.

□ **17:1 «Қадир Тәңри»** — ибраний тилида «Әл-Шатдай». «Шатдай» дегән сөз бәлким «мүрә» дегән мәнидики сөздин чиққан — шуниң билән «шатдай» «мән йөләнгән мүрәм» дегәндәк йеқимлиқ мәнини билдүриду. **«Мениң алдимда меңип»** — Худаға етиқат қилғучиларға Худаниң тәйярлиған бир йоли бар, улар униңда меңиши керәк. Демәк, етиқатчилар «Худа мени көрүп туриду, виҗданим бойичә меңишим керәк» дегән уқумда яшайду. ■ **17:1** Яр. 5:22. ■ **17:2** Яр. 12:2; 13:16; 15:5, 18; Мис. 2:24; 6:4; Лав. 26:42. □ **17:4 «мана, Мениң әһдәм сән билән түзүлгәндур: —»** — яки «мана, Мән сән билән түзгән әһдәм шудур: -». ■ **17:4** Рим. 4:17. □ **17:5 «Ибраһим»** — ибраний тилида «Авраһам». Буниң мәнаси «нурғун әвлатлириниң атиси» яки «көплигән хәлиқләрниң атиси». ■ **17:6** Мат. 1:6. ■ **17:7** Яр. 13:15. ■ **17:8** Яр. 15:18; Қан. 1:8. □ **17:10 «Мән сән билән...»** — ибраний тилида «Мән силәр билән...». Бу «силәр» Ибраһим вә барлиқ өйидики адәмларни көрситиши керәк. ■ **17:11** Рос. 7:8; Рим. 4:11. ■ **17:12** Лав. 12:3; Луқа 2:21.

15 Худа Ибраһимға йәнә сөз қилип: — Аялиң Сарайни әнди Сарай дәп атимиғин,
бәлки исми Сараһ болсун.□
16 Мән униңға бәхит-бәрикәт берип, униңдинму саңа бир оғул беримән. Мән
дәрвәқә уни бәрикәтләймән; шуниң билән у әл-милләтләрниң аниси болиду;
хәлиқләрниң падишалириму униңдин чиқиду, — деди.□
17 Ибраһим *йәнә* өзини йәргә етип дүм йетип күлүп кәтти вә көңлидә: «Йүз
яшқа киргән адәмму балилиқ болаларму? Тохсән яшқа киргән Сараһму бала
туғарму?!», — деди.□
18 Ибраһим Худаға: — Аһ, Исмаил алдиңда яшиса еди! деди.□
19 Худа униңға: — Яқ, аялиң Сараһ җәзмән саңа бир оғул туғуп бериду. Сән униңға
«Исһақ» дәп ат қойғин. Мән униң билән өз әһдәмни түзимән; бу униңдин кейин
келидиған нәсли билән бағлиған әбәдий бир әһдә сүпитидә болиду.□ ■
20 Исмаилға кәлсәк, униң тоғрисидики дуайиңни аңлидим. Мана, Мән уни
бәрикәтләп, нәслини көпәйтип, интайин зор көпәйтимән. Униң пуштидин он
икки әмир чиқиду; Мән уни улуқ бир хәлиқ қилимән.□ ■
21 Бирақ әһдәмни болса Мән келәр жили дәл мошу вақитта Сараһ саңа туғуп
беридиған оғул — Исһақ билән түзимән, — деди.■
22 Худа Ибраһим билән сөзлишип болуп, униң йенидин жуқуриға чиқип кәтти.
23 Шуниң билән шу күнила Ибраһим өз оғли Исмаилни, өз өйидә туғулғанлар
вә пулға сетивалғанларниң һәммисини, йәни униң өйидики барлиқ әркәкләрни
елип, Худа униңға ейтқандәк уларниң хәтнилигини кесип хәтнә қилди.
24 Ибраһимниң хәтнилиги кесилип, хәтнә қилинғанда, тохсән тоққуз яшқа
киргән еди.
25 Униң оғли Исмаилниң хәтнилиги кесилип, хәтнә қилинғанда, он үч яшта еди.
26-27 Ибраһим билән униң оғли Исмаил дәл шу күнниң өзидә хәтнә қилинди вә
шундақла униң өйидики һәммә әр кишиләр, мәйли өйидә туғулған болсун яки
яттин пулға сетивелинғанлар болсун, һәммиси униң билән биллә хәтнә қилинди.

18

Әрштин чүшкән үч меһман

1 Пәрвәрдигар Мамрәдики дубзарлиқниң йенида Ибраһимға көрүнди; бу күн әң
иссиған вақит болуп, у өз чедириниң ишигидә олтиратти.
2 У бешини көтирип нәзәр селивиди, мана униң удулида үч киши өрә туратти.
Уларни көрүп у чедириниң ишигидин қопуп, уларниң алдиға жүгүрүп берип,
йәргә тәккидәк тазим қилип:■

□ **17:15 «Сарай»** — мәнаси «мениң мәликәм». Лекин «Сараһ» болса пәқәт «мәликә» дегән мәнидә. Буниң әһмийити бәлким шуки, шу чағдин башлап Сараһ пәқәт Ибраһим өзигила «мәликә» болупла қалмай, бәлки Худа алдидиму етиқати түпәйлидин «мәликә» дәп һесаплиниду («Ибр.» 11:11ни көрүң). □ **17:16 «... у әл-милләтләрниң аниси болиду»** — Сараһдин болған шу әл-милләтләр «Йәһуда», «Исраил» (он қәбилә) вә «Едом» болиду. Он қәбилә сүргүн болғандин кейин улардин һазирқи бир нәччә милләт шәкилләнгән болуши мүмкин. □ **17:17 «Ибраһим ... күлүп кәтти»** — Ибраһим йәнә өзини йәргә етип дүм йетип күлүп кәтти ибраһимниң күлгәнлиги бәлким йерим ишәш, йерим ишәшсизликтин, йерим гумандин, йерим хошаллиқтин болса керәк. Лекин «Рим.» 4:17-21дә дейилгәнләр бойичә, Ибраһим тезла толуқ ишәшкә кәлди. Униң болғуси оғли «Исһақ»ниң исминиң мәнаси «күлкә»дур. □ **17:18 «Исмаил Сениң алдиңда яшиса еди!»** — Мәнаси, бәлким, «Исмаил сән Худаниң бәхит-бәрикитигә еришсун!» дегәндәктур. Хелә рошәнки, Ибраһим мошу вақитқичә Исмаилни Худа вәдә қилған оғлум, дәп үмүт қилип кәлгән еди. □ **17:19 «Исһақ»** — мәнаси «күлкә». ■ **17:19** Яр. 18:10; 21:2. □ **17:20 «улуқ бир хәлиқ»** — бу әрәбләрдур. ■ **17:20** Яр. 16:10; 25:12,16. ■ **17:21** Яр. 21:2. ■ **18:2** Ибр. 13:2.

3 — и Рәббим, әгәр пеқир нәзәрлиридә илтипат тапқан болсам, өтүнимәнки, қуллириниң йенидин өтүп кәтмигәйла;□
4 азғина су кәлтүрүлсун, силәр путлириңларни жуюп дәрәқниң тегидә арам еливелиңлар.
5 Силәр өз қулуңларниң йенидин өткән екәнсиләр, мән бир чишләм нан елип чиқай, силәр һардуқуңларни чиқирип, андин өтүп кәткәйсиләр, деди. Улар жавап берип: — Ейтқиниңдәк қилғин, девиди,
6 Ибраһим чедириға Сараһниң қешиға жүгүрүп кирип, униңға: — Үч дас есил ундин тез хемир жуғуруп тоғач әткин, — деди.□
7 Андин Ибраһим кала падисиға жүгүрүп берип, юмран убдан бир мозайни таллап, чакириға тапшурди; у буни тезла тәйяр қилди.
8-9 Андин Ибраһим сериқ май, сүт вә тәйярлатқан мозайни елип келип, уларниң алдиға тутуп, өзи дәрәқниң тегидә уларниң алдида өрә турди; улар улардин йеди. Улар униңдин: аялиң Сараһ нәдә, дәп соривиди, у жавап берип: — Мана, чедирда, деди.
10 Бириси: — Мән келәр жили мошу вақитта қешиңға җәзмән қайтип келимән, вә мана у вақитта аялиң Сараһниң бир оғли болиду, — деди. Сараһ болса униң кәйнидики чедирниң ишигидә туруп, буларни аңлавататти.□ ■
11 Ибраһим билән Сараһ иккиси яшинип, қерип қалған еди; Сараһта аял кишиләрдә болидиған адәт көрүш тохтап қалған еди.■
12 Шуңа Сараһ өз ичидә күлүп: — Мән шунчә қерип кәткән турсам, растинла ләззәт көрәләрмәнму? Еримму қерип кәткән турса? — дәп хиял қилди.■
13 Пәрвәрдигар Ибраһимға: — Сараһниң: «Мән қерип кәткән турсам, растинла бала туғармәнму?» дәп күлгини немиси?
14 Пәрвәрдигарға мүмкин болмайдиған тилсимат иш барму? Бекиткән вақитта, йәни келәр жили дәл бу чағда қайтип келимән вә у вақитта Сараһниң бир оғли болиду, — деди.■
15 Амма Сараһ қорқуп кетип: — Күлмидим, дәп инкар қилди. Лекин У: — Яқ, сән күлдүң, — деди.

Ибраһимниң Худадин җийәни Лут үчүн өтүнуши

16 Андин бу затлар у йәрдин қопуп, Содом тәрәпкә нәзирини ағдурди. Ибраһимму уларни узитип, улар билән биллә маңди.
17 Пәрвәрдигар: — Мән қилидиған ишимни Ибраһимдин йошурсам боламду?■
18 Чүнки Ибраһимдин улуқ вә күчлүк бир әл чиқиду вә шуниңдәк йәр йүзидики барлиқ әл-милләтләр у арқилиқ бәхит-берикәткә муйәссәр болидиған турса?■
19 Чүнки Мән уни билип таллиғанмән; у чоқум өз балилирини вә униң өйидикиләрни өзигә әгәштүрүп, уларға Пәрвәрдигарниң йолини тутуп, һәққанийлиқни вә адаләтни жүргүзүшни үгитиду. Буниң билән Мәнки Пәрвәрдигар Ибраһим тоғрилиқ қилған вәдәмни әмәлгә ашуримән, — деди.□

□ **18:3 «Рәббим»** — ибраний тилида «Адонай». Бу сөзигә қариғанда Ибраһим бу меһманниң Пәрвәрдигар екәнлигини билип йәткән еди. □ **18:6 «үч дас»** — ибраний тилида «үч сеаһ». Үч сеаһ бәлким 22 литр ун болуши мүмкин еди. □ **18:10 «Бириси»** — ибраний тилида «у». ■ **18:10** Яр. 17:19,21; 21:2. ■ **18:11** Яр. 17:17; Рим. 4:19; Ибр. 11:11. ■ **18:12** Һак. 19:26; 1Пет. 3:6. ■ **18:14** Мат. 19:26; Луқа 1:37. ■ **18:17** Ам. 3:7. ■ **18:18** Яр. 12:3; 22:18; 26:4; Рос. 3:25; Гал. 3:8. □ **18:19 «Чүнки Мән уни билип таллиғанмән; у чоқум өз балилирини вә униң өйидикиләрни өзигә әгәштүрүп...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Чүнки Мән... у өз балилириға үгәтсун дәп уни билип талливалдим». Лекин бундақ тәрҗимә айәтниң иккинчи қисмиға анчә мас кәлмәйду.

20 Андин Пәрвәрдигар мундақ деди: — «Содом вә Гоморра тоғрилиқ көтирилгән
дад-пәряд һаһайити күчлүк, уларниң гунайи интайин еғир болғини үчүн,□
21 Мән һазирла чүшимән, қилмишлири растинла шу дад-пәрядлардин Маңа
мәлум болғандәк шунчә рәзилму, билип бақай; унчә рәзил болмиғандиму, Мән
уни билишим керәк».
22 Шуниң билән бу кишиләр у йәрдин қозғилип, Содом тәрәпкә йол алди. Лекин
Ибраһим йәнила Пәрвәрдигарниң алдида өрә туратти.□
23 Ибраһим йеқин берип: — Сән растинла һәққанийларни рәзилләр билән қошуп
һалак қиламсән?
24 Шәһәрдә әллик һәққаний киши бар болуши мүмкин; Сән растинла шу җайни
һалак қиламсән, әллик һәққаний киши үчүн у җайни кәчүрүм қилмамсән?
25 Яқ, яқ. Бу иш Сәндин нери болғай! Һәққанийларни рәзилләргә қошуп өлтүрүп,
һәққанийларға рәзилләргә охшаш муамилә қилиш Сәндин нери болғай! Пүткүл
җаһанниң сорақчиси адаләт жүргүзмәмду? — деди.■
26 Пәрвәрдигар җавап берип: — Әгәр Мән Содом шәһиридә әллик һәққанийни
тапсам, улар үчүн пүткүл җайни аяп қалимән, — деди.
27 Андин Ибраһим җавап берип: — Мана мән пәқәт топа билән күлдин ибарәт
болсамму, мән Егәм билән сөзләшкили йәнә петиналидим.
28 Мабада шу әллик һәққанийдин бәш киши кам болса, Сән бу бәш кишиниң кам
болғини үчүн пүткүл шәһәрни йоқитамсән? — деди.
У: — Әгәр Мән шу йәрдә қириқ бәшни тапсамму, уни йоқатмаймән, деди.
29 Ибраһим Униңға сөзини давам қилип: — Шу йәрдә қириқ кишила тепилиши
мүмкин, девиди, *Пәрвәрдигар*: — Бу қириқи үчүн уни йоқатмаймән, — деди.
30 У йәнә сөз қилип: И Егәм, хапа болмиғайсән, мән йәнә сөз қилай. Шу йәрдә
оттузи тепилиши мүмкин? — деди.
У: — Әгәр Мән у йәрдә оттузни тапсамму, йоқатмаймән, — деди.
31 У йәнә сөз қилип: — Мана әнди мән Егәм билән сөзләшкили җүръәт қилдим;
шу йәрдә жигирмиси тепилиши мүмкин, — деди.
Пәрвәрдигар сөз қилип: бу жигирмиси үчүн у йәрни йоқатмаймән, — деди.
32 У сөзләп: — И Егәм, хапа болмиғай, мән пәқәт мошу бир қетимла сөз қилай!
Шу йәрдә они тепилиши мүмкин, девиди, у җавап берип: — Мән они үчүн уни
йоқатмаймән, — деди.
33 Пәрвәрдигар Ибраһим билән сөзлишип болғандин кейин кәтти; Ибраһимму өз
җайиға қайтип кәтти.

19

Содом шәһиридикиләрниң рәзиллиги

1 Икки пәриштә кәчтә Содомға йетип кәлди; шу чағда Лут Содомниң дәрвазисида
олтиратти. Лут уларни көрүпла орнидин туруп, алдиға чиқип йүзи йәргә
тәккидәк тазим қилип:□

□ **18:20 «Содом билән Гоморра тоғрилиқ көтирилгән дад-пәряд»** — бу пәряд шубһисизки, Содом билән Гоморра тәрипидин хорланған вә зулум йегәнләрдин көтирилгән болса керәк («Әз.» 16:49ни көрүң).
□ **18:22 «бу кишиләр»** — кейинки баянлар бойичә, Пәрвәрдигар Ибраһим билән қалди; қалған икки зат Содомға маңиду вә шу йәрдә (19-бап) Лутни қутқузувалиду. Шу икки зат пәриштиләр еди (19:1).
■ **18:25** Рим. 3:6. □ **19:1 «дәрвазисида олтиратти»** — кона заманларда пәқәт шәһәрниң мөтивәрлири вә ақсақаллири дәрвазида олтиришқа муйәссәр еди. Шуңа Лут Содом шәһиридә «мөтивәр» һесаплинатти.

2 — Мана, әй ғожилирим, кәминилириниң өйигә чүшүп путлириңларни жуюп
қонуп қалғайсиләр; андин әтә сәһәр қопуп йолға чиқсаңларму болиду, девиди,
булар жававән: — Яқ, биз шәһәр мәйданида кәчләймиз, — деди.■
3 Амма у уларни чиң тутувиди, ахир улар униң билән берип өйигә кирди. У уларға
дәстихан селип, петир тоғачларни пиширип бәрди, улар ғизаланди.■
4 Улар техи ятмиған еди, шәһәрдикиләр, йәни Содомниң әркәклири, яш, қери
һәммиси һәр қайси мәһәллиләрдин келип өйни қоршивалди;
5 улар Лутни чақирип униңға: — Бүгүн кәчтә сениңкигә киргән адәмләр қени?
Уларни бизгә чиқирип бәр, биз улар билән йеқинчилиқ қилимиз, — деди.
6 Лут дәрвазиниң алдиға, уларниң қешиға чиқип, ишикни йепиветип,
7 уларға: — Әй бурадәрлирим, мундақ рәзилликни қилмаңлар!
8 Мана, техи һеч әр билән биллә болмиған икки қизим бар; уларни силәргә
чиқирип берәй. Улар билән халиқиниңларни қилиңлар. Амма бу адәмләр
өгүзмниң сайиси астиға киргән екән, силәр уларни һеч немә қилмаңлар! — деди.
9 Лекин улар жавап берип: «Нери тур!» дегиничә, йәнә: — Бу йәрдә турушқа
кәлгән бу мусапир һаким болмақчимикән? Әнди саңа уларға қилғандинму
бәттәр яманлиқ қилимиз! — дәп Лутни қистап, ишикни чеқишқа бастуруп
кәлди.■
10 Амма у икки киши қоллирини узитип Лутни өйгә өз қешиға тартип
әкиривелип, ишикни тақивалди
11 вә өйниң дәрвазисиниң алдидики адәмләрни кичигидин тартип чоңиғичә
корлуққа муптила қилди; шуниң билән улар дәрвазини издәп, һалидин кәтти.

Лутниң Содомдин қечиши

12 Андин иккәйлән Лутқа: — Мошу йәрдә йәнә бирәр кимиң барму? Күйоғул, оғул
яки қизлириң вә яки шәһәрдә башқа адәмлириң болса уларни бу йәрдин елип
кәткин!
13 Чүнки биз бу йәрни йоқитимиз; чүнки улар тоғрилиқ көтирилгән дад-
пәряд Пәрвәрдигарниң алдида интайин күчлүк болғач, Пәрвәрдигар бизни уни
йоқитишқа әвәтти, — деди.
14 Шуниң билән Лут ташқириға чиқип, қизлирини алидиған *болғуси*
күйоғуллириниң қешиға берип: «Әнди қопуп бу йәрдин чиқип кетиңлар;
чүнки Пәрвәрдигар шәһәрни йоқитиду» — деди. Амма у *болғуси* күйоғуллириниң
нәзиригә чақчақ қилғандәк көрүнди.
15 Таң атқанда, пәриштиләр Лутни алдиритип: — Әнди қопуп аялиң билән
қешиңдики икки қизиңни алғин; болмиса шәһәрниң қәбиһлигигә четилип
келип, һалак болисән, — деди.
16 Амма у техичә арисалди болуп турғанда, Пәрвәрдигар униңға рәһим
қилғанлиғи үчүн, у иккилән Лутниң қолини, аялиниң қолини вә икки қизиниң
қоллирини тутуп, уларни шәһәрниң сиртиға әчиқип, орунлаштуруп қойди.
17 Уларни чиқарғандин кейин шу иш болдики, улардин бири униңға: — Жениңни
елип қач, һалак болмаслиғиң үчүн кәйниңгә қаримай, түзләңликтики һеч йәрдә
тохтимай, тағқа қачқин! — деди.
18 Лекин Лут уларға: — Ундақ болмиғай, әй ғожам, өтүнүп қалай!□
19 Мана, кәминәң көзүңдә илтипат тапти, женимни қутқуздуң, маңа зор
мәрһәмәт көрсәттиң; амма мән тағқа қачалмаймән; ундақ қилсам, маңа бирәр
апәт чүшүп, өлүп кетәрмәнмекин.

■ **19:2** Яр. 18:4. ■ **19:3** Ибр. 13:2. ■ **19:9** Мис. 2:14; Рос. 7:27; 2Пет. 2:7, 8. □ **19:18** **«ғожам»** — яки «Рәббим».

20 Қара, аву шәһәргә қечип барса болғидәк наһайити йеқин екән, шундақла кичик
шәһәр екән! Өтүнүп қалай, мениң шу йәргә қечишимға йол қойғайсән! У кичик
шәһәр әмәсму?! Җеним шу йәрдә аман қалиду! — деди.
21 Пәриштә униңға җавап берип: — Хәйр, бу илтимуң саңа мақул болай, сән ейтқан
шу шәһәрни вәйран қилмай.
22 Әнди у йәргә тездин қечип барғин; чүнки сән шу йәргә йетип бармиғичә һеч
иш қилалмасмән, — деди. Шуңа у шәһәрниң исми «Зоар» дәп аталған.□

Содом билән Гомора шәһәрлириниң вәйран қилиниши

23 Лут Зоарға йетип барғанда күн нури йәр йүзигә чечилған еди.
24 Шу чағда Пәрвәрдигар әрштин, өз йенидин Содом билән Гоморраниң үстигә
гүңгут вә от яғдуруп,■
25 шу шәһәрләрни, пүткүл түзләңликни һәмдә шәһәрләрдики барлиқ аһалиләр вә
йәрдин үнгәнләрни қошуп бәрбат қилди.
26 Лекин Лутниң арқисидин маңған аяли кәйнигә қаривиди, туз түврүккә
айлинип қалди.■
27 Әтиси таң сәһәрдә, Ибраһим қопуп илгири Пәрвәрдигарниң алдида турған
җайға чиқип,
28 Содом билән Гоморра тәрәпкә, шундақла түзләңликниң һәммә йеригә нәзәр
селивиди, мана, йәр йүзидин хумданниң түтүнидәк түтүн өрләватқинини көрди.
29 Амма шундақ болдики, Худа у түзләңликтики шәһәрләрни вәйран қилғанда,
У Ибраһимни есигә елип, Лут турған шәһәрләрни бәрбат қилғанда уни балаю-
апәтниң ичидин чиқирип қутқузди.□

Лут вә униң қизлири

30 Амма Лут Зоар шәһиридә туруштин қорққачқа, Зоардин кетип, тағқа чиқип,
икки қизи билән шу йәрдә маканлашти. У икки қизи билән бир өңкүрдә турди.
31 Әнди чоң қиз кичигигә: — Атимиз болса қерип кәтти; дунияниң қаидә-йосуни
бойичә бу жутта бизгә йеқинчилиқ қилидиған һеч әр киши қалмиди.
32 Қени, атимизни шарап билән мәс қилип қоюп, униң билән биллә ятайли;
шундақ қилсақ, биз пәрзәнт көрүп атимизниң уруғини қалдуралаймиз, — деди.
33 Шуниң билән улар у кечиси атисиға шарап ичкүзүп *мәст қилип* қоюп, чоң
қизи кирип атиси билән ятти. Лекин Лут униң кирип ятқинину, қопуп
кәткининиму һеч сәзмиди.
34 Әтиси шундақ болдики, чоңи кичигигә: — Мана, мән ахшам атам билән яттим;
бүгүн кәчтиму униңға йәнә шарап ичкүзәйли; шуниң билән сән кирип униң

□ **19:22 «Зоар»** — мәнаси «кичик». Лутниң бу илтимаси толиму ғәлитә еди: (1) Зоар әслидә «түзләңликтики бәш шәһәр»дин бири болуп (14:2), Содом билән йеқин мунасивәттә еди. Шундақла Содомға охшаш гуналарға петип қалған болуши мүмкин еди. Шуңа пәриштиләр әслидә Зоарни йоқатмақчи болған (22-айәт); (2) Лут Содом шәһириниң гуналирини вә хәтәрлигини убдан билип турупму, йәнила униңға охшайдиған йәнә бир шәһәргә қачмақчи болди; (3) гәрчә Худа әҗайип йол билән уни вә аилисидикилирини қутқузған болсиму, у йәнила «тағқа қечиш»тин қорқти, у бәлки «бирәр апәт бешимға чүшүши мүмкин» дәп ойлиған болуши мүмкин. Булар униң етиқатсизлиғи еди. (4) бизниңчә, униң шундақ илтимас қилишиниң сәвәви, у ««сепиллиқ шәһәр» ичидә турсам аман-есән болимән» дәп билди. Ибраһим болса Худаниң башпанаһлиғиға ишинип, сепилсиз чедирларда туруп, толиму хатирҗәм яшиди. (5) ахир берип Лут Зоарда хатирҗәм болалмай йәнила тағқа чиқип шу йәрни макан қилди (30-айәт). Бу вақиәләр тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имиздиму азрақ тохтилимиз. ■ **19:24** Қан. 29:22; Йәш. 13:19; Йәр. 20:16; 50:40; Жиғ. 4:6; Әз. 16:50; һош. 11:8; Ам. 4:11; Зәф. 2:9; Луқа 17:29; 2Пет. 2:6; Йәһ. 7. ■ **19:26** Луқа 17:32.
□ **19:29 «у Ибраһимни есигә елип...»** — ибраний тилида «Худа Ибраһимни есигә елип...».

билән ятқин; шундақ қилип, һәр иккимиз пәрзәнт көрүп атимизниң нәслини
қалдуралаймиз, — деди.
35 Шуниң билән улар у кечиси атисиға шарап ичкүзүп *мәст қилип* қоюп, кичик
қизи орнидин туруп униң билән биллә ятти. Амма Лут униң кирип ятқининиму,
қопуп кәткининиму һеч сәзмиди.
36 Шундақ қилип, Лутниң иккила қизи өз атисидин һамилдар болуп қалди.
37 Чоңи болса оғул туғуп, униң етини Моаб қойди; у бүгүнки Моабийларниң
атисидур.□
38 Кичигиму оғул туғуп, униң етини Бән-Амми қойди. У бүгүнки
Аммонийларниң атисидур.□

20

Ибраһим билән Абимәләк

1 Ибраһим у йәрдин чиқип, җәнуп тәрәптики Нәгәвгә көчүп келип, Қадәш билән
Шурниң арилиғида туруп қалди; бир мәзгилдин кейин Гәрарда олтирақлашти.
2 Шу йәрдә Ибраһим аяли Сараһ тоғрисида: «У мениң сиңлимдур», дегән еди.
Шуниң билән Гәрарниң падишаси Абимәләк адәм әвәтип, Сараһни *өзигә* хотун
болушқа еливалди.■
3 Лекин *бир күни* кечиси чүшидә Худа Абимәләккә келип униңға: — Мана,
сән өзүңгә еливалған аял сәвәвидин әнди өлгән адәмдурсән; чүнки у башқа
бирисиниң аялидур — деди.
4 Амма Абимәләк униңға техи йеқинчилиқ қилмиған еди. У Худаға: — И Рәб,
һәққаний бир хәлиқниму һалак қиламсән?□
5 У өзиму маңа: «У мениң сиңлим» дәп ейтмидиму? Йәнә келип, бу аялму «У
мениң акам», дәп ейтқан еди. Мән болсам сап көңлүм вә дурус нийитим билән
бу ишни қилдим, — деди.□
6 Худа чүшидә униңға йәнә: — Бу ишни сап көңүл билән қилғиниңни билимән; шу
сәвәптин Мән сени алдимда гуна қилиштин тосуп, униңға тегишиңгә қоймидим.
7 Әнди у кишиниң аялини өзигә қайтуруп бәр; чүнки у Пәйғәмбәр, у сениң
һәққиңдә дуа қилиду вә сән тирик қалисән. Әгәр уни яндуруп бәрмисәң шуни
билип қойғинки, сән вә һәммә адәмлириң қошулуп җәзмән өлисиләр, — деди.
8 Абимәләк әтигән таң сәһәрдә қопуп, һәммә хизмәткарлирини чақирип, бу
сөзләрниң һәммисини уларниң қулақлириға салди; бу адәмләр наһайити
қорқушуп кәтти.
9 Андин Абимәләк Ибраһимни чақирип униңға: — Бу бизгә немә қилғиниң? Мән
саңа зади немә гуна қилдим, сән мән вә падишалиғимға еғир бир гунани жүкләп
қойдуң? Маңа қилмайдиған ишларни қилдиң! — деди.
10 Абимәләк Ибраһимға йәнә: — Сән зади бизниң немә ишимизни көргиниң үчүн
мошу ишни қилдиң? — деди.□

□ **19:37 «Моаб»** — «атиниң сүйи» яки «атидин болған». □ **19:38 «Бән-Амми»** — мәнаси: «хәлқимниң оғли». ■ **20:2** Яр. 12:13; 26:7. □ **20:4 «һәққаний хәлиқниму һалак қиламсән?»** — Абимәләкниң өйидикиләргә, болупму қиз-аялларға бир хил ваба чүшкән еди (18-айәт). Шуниң билән мошу йәрдә у пәқәт өзи үчүнла әмәс, бәлки өз хәлқи үчүн рәһим тилимәкчи. Абимәләкниң көп җәһәтләрдә хелә яхши тәрәплири бар. □ **20:5 «сап көңлүм вә дурус нийитим билән...»** — ибраний тилида «қолумниң паклиги билән...». □ **20:10 «сән зади бизниң немә ишимизни көргиниң үчүн мошу ишни қилдиң?»** — Абимәләк бу иккинчи соални бәлким һәқиқий кәмтәрлик билән сориған болса керәк. У шүбһисизки Худадин қорққчқа, Худаниң Ибраһим тоғрилиқ «У пәйғәмбәр» дегән сөзини есидин чиқармиди.

11 Ибраһим жавап берип: — «Бу йәрдә шүбһисизки һеч ким Худадин
қорқмайдикән, улар мени аялим түпәйлидин өлтүрүветиду», дәп ойлиған
едим.
12 Әмәлийәттә, униң мениң сиңлим екәнлиги раст, лекин у мениң ата бир, ана
бөләк сиңлим; кейин у мениң аялим болди.□
13 Лекин Худа мени атамниң өйидин чиқирип сәргәрданлиққа жүргүзгинидә,
мән аялимға: — Биз қәйәргила барсақ, сән маңа шундақ шапаәт көрсәткәйсәнки,
мениң тоғрамда: «Бу мениң акам болиду», дегин, — дәп ейтқан едим — деди.■
14 Андин Абимәләк қой-калилар, қуллар вә дедәкләрни елип уларни Ибраһимға
бәрди вә аяли Сараһниму униңға қайтуруп бәрди.
15 Абимәләк: — Мана мениң зиминим болса алдиңда турупту; көзүңгә қайси йәр
яқса шу йәрдә турғин, — деди.
16 У Сараһқа: «Мана, мән акаңға миң күмүч тәңгә бәрдим; мана булар өз
йениңдикиләр, шундақла һәммә адәмләрниң көз алдида уятни япқучи болиду;
шуниң билән сән һәр қандақ дағ-әйиптин халас болисән». □
17-18 Ибраһим Худаға дуа қилди, Худа Абимәләк, аяли вә кенизәклирини
сақайтти; андин улар *йәнә* бала туғалайдиған болди; чүнки Пәрвәрдигар
Ибраһимниң аяли Сараһ түпәйлидин Абимәләкниң өйидики һәммә хотунларниң
балиятқулирини етип қойған еди.

21

Исһақниң дунияға келиши

1 Әнди Пәрвәрдигар вәдә қилғинидәк Сараһни йоқлиди; Пәрвәрдигар Сараһқа
дегинидәк қилди.□ ■
2 Сараһ һамилдар болуп, Ибраһим қериғанда Худа униңға бекиткән вақитта бир
оғул туғуп бәрди.■
3 Ибраһим өзигә төрәлгән оғли, йәни Сараһ униңға туғуп бәргән оғлиниң исмини
Исһақ қойди.□
4 Андин Ибраһим Худа униңға буйруғинидәк өз оғли Исһақ туғулуп сәккизинчи
күни хәтнә қилди.■
5 Оғли Исһақ туғулған чағда, Ибраһим йүз яшта еди.
6 Сараһ: «Худа мени күлдүрүвәтти; һәр ким бу ишни аңлиса, мән билән тәң
күлүшиду», деди.
7 У йәнә: — Кимму Ибраһимға: «Сараһ бала емитидиған болиду!» дәп
ейталайтти? Чүнки у қериғанда униңға бир оғул туғуп бәрдим! — деди.

Һәҗәр билән Исмаилниң қоғлиниши

8 Бала чоң болуп, әмчәктин айрилди. Исһақ әмчәктин айрилған күни Ибраһим
чоң зияпәт өткүзүп бәрди.

□ **20:12 «лекин у мениң ата бир, ана бөләк сиңлим»** — ибраний тилида «лекин у анамниң қизи әмәс, бәлки атамниң қизи еди». ■ **20:13** Яр. 12:13. □ **20:16 «шуниң билән сән һәр қандақ дағ-әйиптин халас болисән»** — биз шу замандики өрп-адәтләрдин толуқ хәвәрдар болмиғачқа, Абимәләкниң бу соғитиниң әһмийитини һазир чүшинишимиз тәсрәк болиду; һалбуки, униң мәхсити ениқ көрүниду. □ **21:1 «Пәрвәрдигар ... Сараһни йоқлиди»** — Тәврат-Инжилда, Худа мәлум кишини яки мәлук хәлиқни «йоқлап» униңға яки уларға йеқинлашса, яки алаһидә бәхит-бәрикәт, шапаәт көрситиду, яки қаттиқ җазалайду. Мошу йәрдә бәхит-бәрикәт йәткүзүш үчүн, әлвәттә. Бу ишта қизиқ бир йери шуки, Ибраһим башқилар үчүн «улар балилиқ болсун» (20:17-18) дәп дуа қилғандин кейин өзиму пәрзәнт көриду. ■ **21:1** Яр. 17:19; 18:10. ■ **21:2** Яр. 18:10,14; Гал. 4:23; Ибр. 11:11. □ **21:3 «Исһақ»** — «күлкә».
■ **21:4** Яр. 17:10.

9 Амма Сараһ мисирлиқ Һәҗәрниң Ибраһимға туғуп бәргән оғулниң *Исһақни*
мәсқирә қиливатқинини көрүп қалди.
10 Шуниң билән у Ибраһимға: — Бу дедәк билән оғлини һайдивәт! Чүнки бу
дедәкниң оғли мениң оғлум Исһақ билән тәң варис болса болмайду!, — деди.■
11 *Сараһниң* бу сөзи Ибраһимға толиму еғир кәлди; чүнки *Исмаилму* униң оғли-
дә!□
12 Лекин Худа Ибраһимға: — Балаң вә дедигиң вәҗидин бу сөз саңа еғир
кәлмисун, бәлки Сараһниң саңа дегәнлириниң һәммисигә қулақ салғин; чүнки
Исһақтин болғини сениң нәслиң һесаплиниду.■
13 Лекин дедәкниң оғлидинму бир хәлиқ-милләт пәйда қилимән, чүнки уму
сениң нәслиң, — деди.■
14 Әтиси таң сәһәрдә Ибраһим қопуп, нан билән бир тулум суни елип Һәҗәргә
берип, өшнисигә йүдкүзүп, балини униңға тапшуруп, иккисини йолға селип
қойди. Һәҗәр кетип, Бәәр-Шебаниң чөлидә кезип жүрди.□
15-16 Әнди тулумдики су түгәп кәткән еди; Һәҗәр балини бир чатқалниң түвигә
ташлап қоюп, өз-өзигә: «Балиниң өлүп кетишигә қарап чидимаймән» дәп, бир
оқ етимчә жыраққа берип, удулида олтарди. У удулида олтирип, пәряд көтирип
жиғлиди.

17 Худа оғулниң жиға авазини аңлиди; шуниң билән Худаниң Пәриштиси
асмандин Һәҗәрни чақирип униңға: — Әй Һәҗәр, саңа немә болди? Қорқмиғин;
чүнки Худа оғулниң *йиға* авазини ятқан йеридин аңлиди.
18 Әнди қопуп, қолуң билән балини йөләп турғуз; чүнки Мән уни улуқ бир әл-
милләт қилимән, — деди.■
19 Шуан Худа *Һәҗәрниң* көзлирини ачти, у бир қудуқни көрди. У берип тулумға су
толдуруп, оғулға ичкүзди.
20 Худа у бала билән биллә болди; у өсүп чоң болди. У чөлдә яшап, мәргән болуп
йетишти.
21 У Паран чөлидә турди; шу вақитларда аниси униңға Мисир зиминидин бир
қизни хотунлуққа елип бәрди.

Ибраһимниң Абимәләк падиша билән келишим түзүши

22 У вақитларда шундақ болдики, Абимәләк вә униң ләшкәр беши Фикол келип
Ибраһимға: — Қилған һәммә ишлириңда, Худа сениң билән биллидур.
23 Әнди сән дәл мошу йәрдә маңа, оғлумға вә нәврәмгә хиянәт қилмаслиққа
Худаниң намида қәсәм қилип бәргәйсән; мән саңа көрситип кәлгән
меһриванлиғимдәк, сәнму маңа вә сән һазир туруватқан жутқа меһриванлиқ
қилғайсән, — деди.■
24 Ибраһим: Қәсәм қилип берәй, деди.
25 Андин Ибраһим Абимәләкниң чакарлири тартивалған бир қудуқ тоғрисида
Абимәләкни әйиплиди.
26 Абимәләк: — Бу ишни қилған кишини билмәймән; сән бу ишни маңиму
ейтмапсән; мән бу ишни пәқәт бүгүнла аңлишим, — деди.
27 Ибраһим қой-кала елип Абимәләккә тәқдим қилди; андин улар иккилиси әһдә
қилишти.
28 Ибраһим йәнә падидин йәттә чиши қозини бир тәрәпкә айрип қойди.
29 Абимәләк Ибраһимдин: — Сән бир тәрәпкә айрип қойған бу йәттә чиши
қозиниң немә мәнаси бар? — дәп соривиди,

■ **21:10** Гал. 4:30. □ **21:11 «еғир»** — яки «яман». ■ **21:12** Рим. 9:7; Ибр. 11:18. ■ **21:13** Яр. 16:10; 17:20. □ **21:14 «бала»** — шу вақитта Исмаил 15-16 яшқа киргән еди. ■ **21:18** Яр. 16:10; 17:20. ■ **21:23** Яр. 14:23.

30 у: — Мениң бу қудуқни колиғинимни етирап қилғиниңға гувалиқ сүпитидә бу
йәттә чиши қозини қолумдин қобул қилғайсән, — дәп җавап бәрди.
31 Бу иккиси шу йәрдә қәсәм қилишқанлиғи үчүн, у шу җайни «Бәәр-Шеба» дәп
атиди.□
32 Шу тәриқидә улар Бәәр-Шебада әһдә қилишти. Андин Абимәләк вә униң ләшкәр
беши Фикол қозғилип, Филистийләрниң зиминиға йенип кәтти.□
33 Ибраһим Бәәр-Шебада бир түп җулғунни тикип, у йәрдә Әбәдий Тәңри болған
Пәрвәрдигарниң намиға нида қилип ибадәт қилди.□ ■
34 Ибраһим Филистийләрниң зиминида узун вақитқичә туруп қалди.□

22

Худаниң Ибраһимни синиши — Исһақни қурбанлиқ қилиш

1 Бу ишлардин кейин шундақ болдики, Худа Ибраһимни синап униңға: — Әй
Ибраһим! деди. У: мана мән! — дәп җавап бәрди.
2 У: — Сән оғлуңни, йәни сән сөйидиған ялғуз оғлуң Исһақни елип, Мория жутиға
берип, шу йәрдә, Мән саңа ейтидиған тағларниң бириниң үстидә уни көйдүрмә
қурбанлиқ сүпитидә сунғин, — деди.□ ■
3 Әтиси Ибраһим сәһәр қопуп, ешигини тоқуп, жигитлиридин иккиләң билән
Исһақни биллә елип, көйдүрмә қурбанлиқ үчүн отун йерип, Худа униңға ейтқан
йәргә қарап маңди.
4 Үчинчи күни Ибраһим бешини көтирип қарап, жирақтин у йәрни көрди.
5 Ибраһим жигитлиригә: — Силәр ешәк билән мошу йәрдә туруп туруңлар. Мән
балам билән у йәргә берип, сәждә қилип, андин қешиңларға йенип келимиз, —
деди.
6 Шуниң билән Ибраһим көйдүрмә қурбанлиққа керәклик отунни елип, оғли
Исһаққа йүдкүзүп, өзи қолиға пичақ билән отни елип, иккиси биллә жүрүп кәтти.
7 Исһақ атиси Ибраһимға: — Әй ата! девиди, у униңға җавап берип: — Мана мән,
оғлум, деди. У униңдин: — Мана от билән отунғу бар, амма көйдүрмә қурбанлиқ
болидиған қоза қени? — дәп соривиди,
8 Ибраһим җавап берип: — Әй оғлум, Худа Өзи Өзигә көйдүрмә қурбанлиқ қозини
тәминләйду, — деди. Андин иккиси биргә йолини давамлаштурди.
9 Ахирида улар Худа Ибраһимға ейтқан җайға йетип кәлди. Ибраһим у йәрдә
қурбангаһ ясап, үстигә отунни тизип қойди. Андин у оғли Исһақни бағлап, уни
қурбангаһдики отунниң үстидә ятқузди.■
10 Андин Ибраһим қолини узитип, оғлини боғузлиғили пичақни алди.
11 Шуан Пәрвәрдигарниң Пәриштиси асмандин уни чақирип униңға: — Ибраһим,
Ибраһим! — дәп вақириди.
У: — Мана мән, — деди.□

□ **21:31 «Бәәр-Шеба»** — «қәсәм қудуғи» дегән мәнидә. Ибраний тилида «қәсәм» («шеба» яки «шебуа») вә «йәттә» («шеба») дегәнләрниң аһаңи охшаш болғачқа, йәнә «йәттиниң қудуғи» дегән мәнасиму бар. □ **21:32 «Фикол»** — Гәрар падишаниң сәрдариниң умумий унвани еди (26:26). □ **21:33 «бир түп җулғунни тикип»** — җулғун тикиш хурапий иш әмәс, бәлки униң әһмийити хошна әл билән әһдә түзгәнлиги үчүн, «мошу йәрдә узун вақит турмақчимән» дегәндәк мәнини билдүрүштин ибарәт еди. ■ **21:33** Яр. 4:26. □ **21:34 «узун вақит»** — ибраний тилида «нурғун күнләр». □ **22:2 «Мория»** — «2Тар.» 3:1ни көрүң. Худа Ибраһимға көрсәткән шу тағ бәлким кейин Сулайман муқәддәс ибадәтханини салған җай, шундақла Әйса Мәсиһ крестләнгән тағ (шимал тәрипи) болуши мумкин. ■ **22:2** Ибр. 11:17. ■ **22:9** Як. 2:21. □ **22:11 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — 16:7 вә изаһатини көрүң. «Ибраһим, Ибраһим» — Худаниң адәмниң исмини икки қетим чақириши — униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини вә Өзигә толиму әзиз екәнлигини көрситиду.

12 У униңға: — Сән балиға қолуңни тәккүзмигин, уни һеч немә қилмиғин; чүнки
Мән сениң Худадин қорққанлиғиңни билдим; чүнки сениң оғлуңни, йәни ялғуз
оғлуңни Мәндин айимидиң, — деди.
13 Ибраһим бешини көтирип қаривиди, мана, арқисида мүңгүзлири чатқалға
чирмишип қалған бир қочқарни көрди. Ибраһим берип қочқарни елип, уни
оғлиниң орнида көйдүрмә қурбанлиқ қилип сунди.
14 Шуниң билән Ибраһим шу жайға «Яһвәһ-Йирәһ» дәп ат қойди. Шуңа кишиләр:
«Пәрвәрдигарниң теғида тәминлиниду» дегән бу сөз бүгүнгә қәдәр ейтилип
келиватиду.□
15 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси асмандин Ибраһимни иккинчи қетим чақирип
униңға: —
16 Сән өз оғлуңни, йәни ялғуз оғлуңни айимай бу ишни қилғиниң үчүн Мән Өзүм
билән қәсәм қилимәнки, дәйду Пәрвәрдигар,■
17 — Мән сени зор бәрикәтләп, нәслиңни асмандики юлтузлардәк нурғун
көпәйтип, деңиз саһилидики қумдәк ғолдитимән; нәслиң болса дүшмәнлириниң
дәрвазилириға егә болиду.□ ■
18 Сән Мениң авазимға қулақ салғиниң үчүн йәр йүзидики барлиқ әл-жутлар
нәслиңниң нами билән өзлири үчүн бәхит-бәрикәт тиләйду, — деди.□ ■
19 Андин Ибраһим жигитлириниң қешиға йенип барди. Улар һәммиси орнидин
турушуп Бәәр-Шебаға йол алди. Ибраһим Бәәр-Шебада туруп қалди.

Наһорниң әвлатлири

20 Бу ишлардин кейин Ибраһимға: «Мана Милкаһму иниң Наһорға бир қанчә оғул
туғуп берипту», дегән хәвәр йәтти.
21 Улар болса тунҗа оғли уз, униң иниси Буз вә Арамниң атиси болған Кәмуәл,
22 андин Кәсәд, Хазо, Пилдаш, Йидлаф вә Бетуәл дегән оғуллар еди.
23 (Бетуәлдин Ривкаһ төрәлди). Бу сәккизини Милкаһ Ибраһимниң иниси
Наһорға туғуп бәрди.
24 Шуниңдәк униң кенизиги Рәумаһму Тебаһ, Гаһам, Тахаш вә Маакаһ дегәнләрни
туғуп бәрди.

23

Ибраһимниң Сараһни дәпнә қилиши

1 Сараһ бир йүз жигирмә йәттә яшқичә өмүр көрди. Бу Сараһниң өмриниң
жиллири еди.
2 Сараһ Қанаан зиминидики Кириат-Арба, йәни Һебронда вапат болди. Ибраһим
берип Сараһ үчүн матәм тутуп жиға-зерә қилди.
3 Ибраһим өз мәрһумәсиниң йенидин қопуп, Һиттийларға сөз қилип:
4 — Мән болсам араңларда мусапир меһман, халас; силәр әнди араңлардин
маңа бир йәрлик бериңлар; шуниң билән мән бу мәрһумәмни алдимда көрүнүп
турмисун үчүн елип берип дәпнә қилай, — деди.□ ■

□ **22:14 «Яһвәһ-Йирәһ»** — «Яһвәһ (Пәрвәрдигар) тәминлигүчидур» дегән мәнидә. **«Пәрвәрдигарниң теғида тәминлиниду»** — Бу сөз етиқатчилар арисида бир тәмсил болуп қалған еди. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **22:16** Луқа 1:73; Ибр. 6:13. □ **22:17 «дәрвазиларға егә болуш»** — пүткүл шәһәрни қолға алғанға баравәр. ■ **22:17** Яр. 24:60. □ **22:18 «йәр йүзидики барлиқ әл-жутлар ... бәхит-бәрикәт тиләйду»** — яки «йәр йүзидики барлиқ әл-жутлар нәслиңниң вастиси билән бәхит-бәрикәт тапиду». ■ **22:18** Яр. 12:3; 18:18; 26:4; Рос. 3:25; Гал. 3:8. □ **23:4 «бериңлар»** — Ибраһимниң «бериңлар» дегини билән, бу «сетип бериңлар» дегәнни билдүридиған силиқ-сипайә мәнидики гәптур (9-айәтни көрүң). ■ **23:4** Рос. 7:5.

5-6 Һиттийлар Ибраһимға жавап берип: —
И ғожам, бизгә қулақ салғайла! Сили аримизда Худаниң бир шаһзадиси
һесаплинила! Аримиздики әң есил йәрликни таллап, шу йәрдә мәрһумәлирини
дәпнә қилғайла! Мәрһумәлирини дәпнә қилишқа һеч қайсимиз өз йәрлигини
силидин айимайду, — деди.
7 Ибраһим орнидин туруп, у зиминдики хәлиққә, йәни Һиттийларға тазим
қилип,
8 уларға: — Әгәр мәрһумәмниң көз алдимда туривәрмәслиги үчүн, уни елип
берип, дәпнә қилишимни рава көрсәңлар, ундақта сөзүмни аңлап мениң үчүн
Зоһарниң оғли Әфронға сөз қилип,
9 униң етизиниң айиғида өзиниңки болған Макпелаһниң ғарини маңа беришини
илтимас қилиңлар. У маңа буни силәрниң араңларда гөристан болушқа толуқ
нәрхидә бәрсун, — деди.
10 Шу чағда Әфрон Һиттийлар арисида олтиратти. Шуниң билән һиттийлиқ
Әфрон Һиттийларниң алдида, йәни шәһириниң дәрвазисидин киргүчиләрниң
һәммисиниң алдида Ибраһимға жавап берип: —
11 Йоқсу, әй ғожам, маңа қулақ салғайла. Бу етизлиқни, шундақла униңдики
ғарни силигә берәй; уни өз хәлқим болған адәмләрниң алдида силигә бәрдим;
өз мейитлирини дәпнә қилғайла, — деди.
12 Андин Ибраһим йәнә зимин хәлқи алдида тазим қилип,
13 Шу зиминдики хәлиқниң қулақлири алдида Әфронға: — Илтимасимға қулақ
салғайла; мән бу етизлиқниң нәрхи бойичә пул берәй, уни мәндин қобул
қилғайла, андин мән мейитимни шу йәрдә дәпнә қилай, — деди.
14 Әфрон Ибраһимға жавап берип униңға:
15 Әй ғожам, маңа қулақ салғайла; төрт йүз шәкәл күмүчкә ярайдиған бир
етизлиқ, сили билән мениң арамда немә еди? Сили мейитлирини дәпнә
қилғайла — деди.□
16 Ибраһим Әфронниң сөзигә қошулди; андин Әфрон Һиттийлар алдида ейтқан
бани, йәни шу чағдики сода өлчими бойичә төрт йүз шәкәл күмүчни таразида
тартип бәрди.■
17 Шундақ қилип Мамрәниң удулидики Макпелаһқа жайлашқан Әфронниң
етизлиғи, йәни етизлиқниң өзи, униңдики ғар, шундақла етизлиқниң ичи вә
әтрапидики барлиқ дәрәқләрниң һәммиси■
18 Һиттийларниң көз алдида Ибраһимға тапшурулуп, *йәни Әфронниң* шәһириниң
дәрвазисидин барлиқ киргүчиләрниң алдида униң мүлки қилип бекитилди.
19 Шуниңдин кейин Ибраһим аяли Сараһни Қанаан зиминидики Мамрә (йәни,
Һеброн)ниң удулидики Макпелаһниң етизлиғиниң ғарида дәпнә қилди.
20 Шу тәриқидә у етизлиқ вә униңдики ғар Һиттийлар тәрипидин Ибраһимға
гөристан болушқа тайин қилинди.

24

Ибраһимниң хизмәткариниң Исһақ үчүн қиз издиши

1 Ибраһим қерип, йеши бир йәргә берип қалған еди; Пәрвәрдигар Ибраһимға һәр
тәрәптә бәхит-бәрикәт ата қилған еди.

□ **23:15 «төрт йүз шәкәл күмүчкә ярайдиған бир етизлиқ, сили билән мениң арамда немә еди?»** — әмәлийәттә бу баһа интайин жуқури баһа еди. Ибраһим униң мәхситини убдан чүшинәтти.

■ **23:16** Яр. 50:13. ■ **23:17** Рос. 7:16.

2 Ибраһим өйидики әң мөтивәр хизмәткари, өзиниң пүтүн мал-мүлкини
башқуридиған ғоҗидарға: — Қолуңни янпашмниң астиға қойғин;□ ■
3 Мән сени асманларниң Худаси шундақла йәрниң Худаси болған
Пәрвәрдигарниң нами билән қәсәм қилдуримәнки, сән мән һазир туруватқан бу
Қананийларниң арисидин оғлумға қиз елип бәрмәй,■
4 Бәлки өз жутумға, шундақла өз уруқ-туққанлиримниң қешиға берип, оғлум
Исһаққа хотун елип бәргәйсән, — деди.
5 Хизмәткари униңға: — Мабада у қиз мән билән бу жутқа кәлгили унимиса,
ундақта өзлири чиққан шу жутқа оғуллирини яндуруп апирамдимән? — деди.
6 Ибраһим униңға жавап берип: — Һези бол, оғлумни һәргиз шу йәргә яндуруп
бармиғин!
7 Мени атамниң өйи билән туғулған жутумдин йетәкләп елип кәлгүчи, йәни
маңа сөз қилип: — «Сениң нәслиңгә бу жутни беримән», дәп маңа қәсәм қилған,
асманниң Худаси болған Пәрвәрдигар Өз Пәриштисини алдиңға әвәтиду; шуниң
билән сән у йәрдин оғлумға қиз елип келәләйсән.■
8 Шундақтиму, әгәр қиз сән билән бу йәргә кәлгили унимиса, мән саңа
қилдуридиған қәсәмдин халас болисән; амма оғлумни у йәргә һәргиз яндуруп
бармиғин, — деди.
9 Шуниң билән хизмәткар қолини ғоҗиси Ибраһимниң янпишиниң астиға қоюп
туруп, бу тоғрида униңға қәсәм қилди.
10 Андин хизмәткар бу тоғрида ғоҗисиниң төгилиридин онни, шундақла
ғоҗисиниң һәр хил есил нәрсилирини елип йолға чиқти; у Арам-Наһараим
райониға сәпәр қилип, Наһорниң шәһиригә йетип кәлди.□
11 У шәһәрниң сиртидики бир қудуқниң йенида төгилирини чөкүндүрди: бу
кәчқурун, қиз-аялларниң су тартқили чиқидиған чеғи еди.
12 У дуа қилип: — Әй ғоҗам Ибраһимниң Худаси болған Пәрвәрдигар,
өтүнимәнки, бүгүн мениң ишимни оңға тартқайсән, ғоҗам Ибраһимға шапаәт
көрсәткәйсән.□
13 Мана мән бу йәрдә қудуқниң бешида туруватимән вә шәһәр хәлқиниң қизлири
бу йәргә су тартқили келиватиду.
14 Әнди шундақ болсунки, мән қайси қизға: «Комзикиңни чүшүрсәң, мән су
ичивалсам боптикән!» десәм, у жавап берип: «Мана ичкин, мән төгилириңниму
суғирип қояй», десә, у қиз сән қулуң Исһаққа бекиткиниңниң өзи болсун.
Буниңдин сениң ғоҗам Ибраһимға шапаәт қилғиниңни биләләймән, — деди.
15 У техи сөзини түгәтмәйла, мана Ривкаһ козини мүрисидә көтирип чиқип
кәлди; у болса Ибраһимниң иниси Наһорниң аяли Милкаһтин туғулған оғли
Бетуәлниң қизи еди;■
16 Қиз интайин чирайлиқ болуп, һеч әр киши тәгмигән пак қиз еди. У қудуқниң
бойиға чүшүп, комзикини толдуруп андин чиқти.
17 Хизмәткар униң алдиға жүгүрүп берип: — Өтүнүп қалай, комзикиңтин азғина
су отливалай, деди.
18 У жавап берип: — Ичкәйла, әй ғоҗам! дәпла, комзәкни дәрһал қолиға елип,
униң су ичиши үчүн сунди.

□ **24:2 «әң мөтивәр»** — яки «һәммидин яшанған». ■ **24:2** Яр. 47:29. ■ **24:3** Яр. 28:1. ■ **24:7** Яр. 12:1, 7; 13:15; 15:18; 26:4; Мис. 32:13; Қан. 34:4; Рос. 7:5. □ **24:10 «Арам-Наһараим»** — яки «Месопотамия», йәни «икки дәрияниң оттурисидики район». □ **24:12 «мениң ишимни оңға тартқайсән»** — ибраний тилида «ишни мениң алдимда йүз бәргүзгәйсән!». **«шапаәт»** — мошу йәрдә «шапаәт» ибраний тилида «хәсәд» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөзниң мәнаси бәк чоңқур болуп, көп йәрләрдә «өзгәрмәс муһәббәт» яки «өзгәрмәс меһриванлиқ» дәп тәрҗимә қилиниду. Көп йәрләрдә бир хил әһдә билән бағлиқ болиду; шуңа сөзниң узунрақ бир хил тәрҗимиси: «меһир-муһәббәт әһдисидә һаман туриду» дегәндәк болиду. ■ **24:15** Яр. 22:23

19 У сүйидин униңға қанғичә ичкүзгәндин кейин: — Төгилиригиму қанғичә су
ичкүзүп қояй, — деди.
20 Шуниң билән у дәрһал комзәктики суни олаққа төкүветип, йәнә қудуққа су
тартқили жүгүрүп барди; у униң һәммә төгилиригә су тартип бәрди.
21 У киши униңға көзини тиккиничә жим-жит туруп, Пәрвәрдигарниң йолини оң
қилған, қилмиғанлиғини билиш үчүн күтүвататти.
22 Төгиләр су ичип қанғанда, шундақ болдики, һелиқи киши йерим шәкәллик
бир алтун бурун һалқиси билән икки қолиға он шәкәллик алтун биләйүзүкни
чиқирип қизға берип униңға:
23 Сән кимниң қизи болисән? Маңа дәп бәрсәң! Атаңниң өйидә бизгә қонғидәк
жай барму? — дәп сориди.
24 Қиз униңға: — Мән Милкаһниң Наһорға туғуп бәргән оғли Бетуәлниң қизи
болимән, — деди,■
25 йәнә униңға: — Бизниңкидә саман билән боғуз кәңри, *силәргә* қонғили жайму
бар, — деди.
26 Шуан бу адәм еңишип Пәрвәрдигарниң алдида сәждә қилип:
27 Өз шапаити билән һожамдин вападарлиғини айимиған, ғожам Ибраһимниң
Худаси болған Пәрвәрдигарға һәмдусана оқулғай! Пәрвәрдигар бу сәпиримдә
мени ғожамниң қериндашлири турған өйгә башлап кәлди! — деди.
28 Қиз жүгүрүп берип, буларниң һәммисини анисиниң өйдикиләргә ейтип бәрди.
29 Әнди Ривкаһниң Лабан дегән бир акиси бар еди. Лабан қудуқниң бешиға, у
адәмниң қешиға жүгүрүп чиқти.
30 Чүнки у сиңлисиниң бурун һалқисини вә қоллиридики биләйүзүкләрни көрүп,
һәмдә сиңлисиниң: у адәм маңа мундақ-мундақ деди, дегинини аңлап, у
адәмниң қешиға барди. Мана, у киши қудуқниң йенида төгиләрниң қешида
туратти.
31 Лабан униңға: — Әй Пәрвәрдигарниң бәхит-бәрикити ата қилинғучи, киргәйла!
Немә үчүн ташқирида турдила? Мән өйни тәйярлап қойдум, төгиләргиму жай
раслидим, — деди.
32 У адәм өйгә кирди; Лабан төгиләрдин жүкни чүшүрүп, төгиләргә саман билән
боғуз берип, у кишиниң һәм униң һәмраһлириниң путлирини жуйиғили су елип
кәлди;□
33 андин у кишиниң алдиға таам қоюлди; лекин у: — Мән гепимни демәй туруп
таам йемәймән, — деди. Лабан жавап берип: — Ейтқайла, деди.
34 У: — Мән болсам Ибраһимниң хизмәткаримән;
35 Пәрвәрдигар ғожамға көп бәхит-бәрикәт ата қилғачқа, у улуқ бир киши болди.
У униңға қой билән кала, күмүч билән алтун, қул билән дедәкләрни, төгә билән
ешәкләрни бәрди.
36 Ғожамниң аяли Сараһ қериғанда ғожамға бир оғул туғуп бәргән еди. Ғожам
оғлиға өзиниң барлиғини атиди.
37 Ғожам мени қәсәм қилдуруп: «Сән мән туруватқан зиминдики
Қананийларниң қизлиридин оғлумға хотун елип бәрмә,
38 бәлки жәзмән атамниң өйигә, өз туққанлиримниң қешиға берип, оғлумға
хотун елип бәргәйсән», — деди.
39 У вақитта мән ғожамға: «У қиз мән билән кәлгили унимисичу?» — десәм,
40 у маңа жавап берип: «Тутқан йоллирим униңға очуқ болған Пәрвәрдигарим
Өз Пәриштисини сениң билән әвәтип, йолуңни оң қилиду. Бу тәриқидә сән
мениң аилидикилирим арисидин, атамниң жәмәти ичидин оғлумға хотун елип
берисән.

■ **24:24** Яр. 22:23. □ **24:32** **«Лабан төгиләрдин жүкни чүшүрүп»** — ибраний тилида «у төгиләрдин жүкни чүшүрүп».

41 Шундақ қилип аиләмдикиләрниң қешиға йетип барғиниңда, сән мән
қилдурған қәсәмдин халас болисән; улар саңа қизни бәрмисиму охшашла
қәсәмдин халас болисән», — дегән еди.
42 Шуңа мән бүгүн бу қудуқниң қешиға келип: — Әй, ғожам Ибраһимниң Худаси
болған Пәрвәрдигар, әгәр сән бу сәпиримни оң қилсаң: —
43 мана мән су қудуғиниң йенида туруватимән; вә шундақ болсунки, су тартқили
кәлгән қизға: «Комзикиңдин маңа бир отлам су бәргән болсаң», десәм,
44 у маңа: «Сән ичкин, төгилириңгиму су тартип берәй», дәп жавап бәрсә, ундақта
бу қиз дәл Пәрвәрдигар Өзи ғожамниң оғли үчүн бекиткән қиз болсун, дәп дуа
қилған едим.
45 Көңлүмдә техи сөзүм түгимәйла, мана, Ривкаһ комзәкни мүрисидә көтирип
чиқип, қудуқниң бойиға чүшүп су тартти; мән униңға: — Илтипат қилип, маңа
су ичкили қойсаң, девидим,
46 у дәрһал комзикини мүрисидин чүшүрүп: «Ичкәйла, төгилириниму суғирип
қояй», деди. Шуниң билән мән ичтим; у төгилиримниму суғирип қойди.
47 Андин мән униңдин: — Кимниң қизи болисән, дәп сорисам, у жавап берип: —
Мән Наһорниң Милкаһдин туғулған оғли Бетуәлниң қизи болимән, — деди. Шу
чағда мән униң бурниға һалқа, қоллириға биләйүзүкләрни селип қойдум;
48 андин еңишип Пәрвәрдигарға сәждә қилдим; ғожамниң қериндишиниң
қизини униң оғли үчүн елип кетишкә мениң йолумни оң қилғини үчүн,
ғожамниң Худаси болған Пәрвәрдигарға һәмдусана ейттим.
49 Әнди силәр ғожамға ихлас қилип шапаәт көрситәйли десәңлар, буни маңа
дәңлар. Әгәр халимисаңлар, униму маңа ейтиңлар, мән оң тәрәпкә яки сол
тәрәпкә баримән, — деди.□
50 Әнди Лабан билән Бетуәл жавап берип: — Бу иш Пәрвәрдигардин болғач, силигә
я ундақ я бундақ дейәлмәймиз.□
51 Мана, Ривкаһ алдилирида туриду; уни елип кәткәйла. У Пәрвәрдигарниң
дегинидәк өз ғожилириниң оғлиға хотун болсун, — деди.
52 Ибраһимниң хизмәткари уларниң сөзлирини аңлап, йәргә еңишип,
Пәрвәрдигарға сәждә қилди.
53 Андин, хизмәткар күмүч буюмларни, алтун буюмларни вә кийим-кечәкләрни
чиқирип, буларни Ривкаһқа бәрди; у йәнә қизниң акиси вә анисиғиму
қиммәтлик һәдийәләрни сунди.
54 Андин у вә һәмраһлири билән биллә йәп-ичип, шу йәрдә қонуп қалди. Әтиси
сәһәрдә қопуп, у уларға: мени ғожамниң қешиға йолға селип қоюңлар, девиди,
55 Қизниң акиси билән аниси униңға: — Қиз бир қанчә күн яки он күн йенимизда
турсун; андин барсун, — деди.
56 Амма у уларға: — Пәрвәрдигар мениң сәпиримни оң қилған екән, мени
тосмаңлар; ғожамниң қешиға беришим үчүн мени йолға селип қоюңлар, — деди.
57 Улар униңға: — Қизни чақирип, униң ағзидин аңлап бақайли, дәп
58 Ривкаһни чақирип униңдин: — Бу адәм билән барамсән? дәп соривиди, у: —
Барай, дәп жавап бәрди.
59 Шуниң билән улар сиңлиси Ривкаһни, униң баққан аниси, Ибраһимниң
хизмәткари вә адәмлири билән қошуп йолға селип қойди.■
60 У вақитта улар Ривкаһқа бәхит тиләп:
— Әй сиңлимиз, миңлиған он миңлиған адәмләрниң аниси болғайсән!

□ **24:49 «Әгәр халимисаңлар, униму маңа ейтиңлар, мән оң тәрәпкә яки сол тәрәпкә баримән»** — рошәнки, хизмәткар ишниң қандақ болушидин қәтъийнәзәр, Ибраһимниң аилисидикиләрниң қешиға йетип барғинида, улар қизни бәрмисиму охшашла қәсәмдин халас болидиғанлиғи еник турсиму, у қизни издәштин янмайтти. □ **24:50 «силигә я ундақ я бундақ дейәлмәймиз»** — Ибраний тилида: «силигә я яман я яхши дейәлмәймиз». ■ **24:59** Яр. 35:8

Нәслиң дүшмәнлириниң дәрвазилириға егә болғай! — деди.
61 Шуниң билән Ривкаһ билән униң дедәклири орнидин туруп, төгиләргә минип,
у кишигә әгишип манди. Шундақ қилип хизмәткар Ривкаһни елип йолға чиқти.
62 Исһақ Бәәр-лаһай-рой дегән җайдин байила қайтип кәлгән еди; чүнки у
җәнуптики Нәгәвдә туратти;■
63 Исһақ кәчқурун истиқамәткә далаға чиққан еди; у бешини көтирип қариса,
мана төгиләр келивататти.
64-65 Ривкаһ бешини көтирип, Исһақни көрди; у дәрһал төгидин чүшүп,
хизмәткардин: — Сәһрада бизниң алдимизға чиқиватқан бу киши ким болиду?
— дәп сориди.
Хизмәткар: — Бу ғоҗамдур! деди. Ривкаһ дәрһал чүмбилини тартип йүзини
йепивалди.
66 Хизмәткар әнди қилған һәммә ишлирини Исһаққа ейтип бәрди.
67 Исһақ қизни аниси Сараһниң чедириға башлап кирди; у Ривкаһни өз әмригә
алди; у униң хотуни болди. У уни яхши көрүп қалди; бу тәриқидә Исһақ
анисиниң вапатидин кейин тәсәлли тапти.□

25

Ибраһимниң башқа әвлатлири
1Тар. 1:28-42

1 Ибраһим Кәтураһ исимлиқ йәнә бир аялни алған еди.
2 У Ибраһимға Зимран, Йоқшан, Медан, Мидиян, Ишбак вә Шуаһни туғуп бәрди.■
3 Йоқшандин Шеба билән Дедан төрәлди; Деданниң әвлатлири Ашурийлар,
Летушийлар вә Леуммийлар еди.□
4 Мидиянниң оғуллири Әфаһ, Ефәр, Һанох, Абида вә Әлдааһ еди. Булар һәммиси
Кәтураһниң әвлатлири еди.
5 Ибраһим барлиғини Исһаққа ативәткән еди;■
6 Ибраһим техи һаят вақтида кичик хотунлиридин болған оғуллириға
һәдийәләрни берип, андин буларни оғли Исһақтин жирақ турсун дәп, күн
чиқиш тәрәпкә, шәрқий зиминға әвәтивәткән еди.□

Ибраһимниң өлүми вә дәпнә қилиниши

7-8 Ибраһимниң өмриниң күнлири бир йүз йәтмиш жил болди; у толиму қерип,
күнлири тошуп, нәпәстин тохтап вапат болди; у өз қовминиң қешиға берип
қошулди.□ ■
9 Униң оғуллири Исһақ вә Исмаил уни Мамрәниң удулиға җайлашқан, Һиттий
Зоһарниң оғли Әфронниң етизлиғидики Макпелаһниң ғарида дәпнә қилди.
10 Бу етизлиқни Ибраһим Һиттийлардин сетивалған еди; мана бу йәрликкә
Ибраһим дәпнә қилинди, аяли Сараһму мошу йәргә дәпнә қилинған еди.

■ **24:62** Яр. 16:14; 25:11. □ **24:67 «Исһақ анисиниң вапатидин кейин тәсәлли тапти»** — Сараһ бу иштин бурун вапат болған еди (23-бапни көрүң). ■ **25:2** 1Тар. 1:32. □ **25:3 «ашурийлар»** — мошу «ашурийлар» болса кейинки «Ашурлар» яки «Асурийләр» әмәс. «Ашурлар» яки «асурийләр» болса шәмниң әвлатлиридин еди (10:22ни көрүң). ■ **25:5** Яр. 24:36. □ **25:6 «кичик хотунлири»** — Һәҗәр вә Кәтураһлар еди. Ибраһимниң шундақ орунлаштуруши, шүбһисизки, кейинки вақитларда оғуллири арисида Худа вәдә қилған мирас (Пәләстин зимини) үстидә чиқиши мүмкин болған жедәлләрниң алдини елиш үчүн еди. □ **25:7-8 «өз қовминиң қешиға берип қошулди»** — 15:15 вә изаһатини көрүң. ■ **25:7-8** Яр. 15:15.

11 Ибраһим вапат болғандин кейин шундақ болдики, Пәрвәрдигар униң оғли
Исһақни бәрикәтлиди. Исһақ Бәәр-Лаһай-Ройниң йенида туратти.

Исмаилниң әвлатлири

12 Төвәндикиләр Сараһниң мисирлиқ дедиги Һәҗәрдин туғулған, Ибраһимниң
оғли болған Исмаилниң әвлатлири: —□
13 Исмаилниң оғуллириниң, уларниң нәсәбнамилири вә қәбилилири бойичә
исми төвәндикичә: — Исмаилниң тунҗа оғли Небайот; андин Кедар, Адбәәл,
Мибсам,■
14 Мишма, Думаһ, Масса,
15 Һадад билән Тема, Йәтур билән Нафиш вә Қәдәмаһ еди.
16 Булар болса Исмаилниң оғуллири болуп, уларниң кәнт вә чедиргаһлири
уларниң нами билән аталған болуп, улар он икки қәбилигә әмир болған еди.
17 Исмаилниң өмриниң жиллири бир йүз оттуз йәттә жил болди; у ахирқи
нәпсини тартип вапат болуп, өз қовминиң қешиға берип қошулди.
18 *Униң әвлатлири* Һавилаһ районидин тартип шурғичә олтирақлашти (Шур болса
Мисирниң уттурисида болуп, Ашурға баридиған йолда еди). Исмаил өзиниң
барлиқ қериндашлириниң удулида олтирақлашти.□

Әсав билән Яқупниң дунияға келиши

19 Ибраһимниң оғли Исһақниң нәслиниң баяни мундақтур: — Ибраһимдин Исһақ
төрәлди.□
20 Исһақ Падан-Арамда олтиришлиқ арамий Бетуәлниң қизи, арамий Лабанниң
сиңлиси болған Ривкаһни хотунлуққа алғанда қириқ яшқа киргән еди.
21 Амма Ривкаһ болса туғмас болғачқа, Исһақ хотуни үчүн Пәрвәрдигарға дуа-
тилавәт қилди; Пәрвәрдигар униң дуасини иҗабәт қилди; шуниң билән аяли
Ривкаһ һамилдар болди.■
22 Амма униң қосиғидики икки бала бир-бири билән соқушқили турди. Шуниң
билән Ривкаһ: — Әгәр бундақлиғини билсәм, *һамилдар* болуп немә қилаттим? —
дәп Пәрвәрдигардин сәвәвини сориғили барди.
23 Пәрвәрдигар униңға: —
«Сениң қосиғиңда икки әл бардур,
Ичиңдин икки хәлиқ чиқип бир-биридин айрилиду,
Бир хәлиқ йәнә бир хәлиқтин ғалип келиду,
Чоңи кичигиниң хизмитини қилиду» — деди.■

24 Униң ай-күни тошқанда, мана униң қосиғида дәрвәқә бир жүп кош гезәк бар
еди.□

□ **25:12 «төвәндикиләр .... Исмаилниң әвлатлири»** — мошу жүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң йәттинчи «толидот»и («тарихи»), йәни «Исмаилниң толидоти» («Исмаилниң әвлатлириниң тарихи») (25:12-18) башлиниду. ■ **25:13** 1Тар. 1:29. □ **25:18 «Исмаил өзиниң барлиқ қериндашлириниң удулида олтирақлашти»** — бу баян Исмаил тоғрисидики илгәрки бешарәт (16:12)ниң әмәлгә ашурулушини көрситиду; униңдин бәлким Исмаил вә әвлатлириниң өз қериндашлири болған йәһудийлар вә башқилар билән қаршилишишиниң башланғанлиғини пуратқан болуши мүмкин. Мошу айәттики «Ашур» Асурийә әмәс, бәлким Синай чөлидики бир районни көрситиши мүмкин. □ **25:19 «Ибраһимниң оғли Исһақниң нәслиниң баяни мундақтур»** — мошу жүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң сәккизинчи «толидот»и («тарихи», йәни «Исһақниң толидоти») («Исһақниң нәслиниң баяни») (25:19-35:26) башлиниду. ■ **25:21** Рим. 9:10. ■ **25:23** 2Сам. 8:14; Рим. 9:12. □ **25:24 «Әсав»** — «түклүк».

25 Авал туғулғини қизғуч болуп, пүтүн бәдини жувидәк түклүк еди. Улар униң
исмини Әсав дәп қойди.□
26 Андин иниси қоли билән Әсавниң тапинини тутқан һалда чиқти. Бу сәвәптин
униң исми Яқуп дәп қоюлди. Улар туғулғанда Исһақ атмиш яшта еди.■

Әсавниң тунҗилиқ һоқуқи, йәни тунҗа оғуллуқ һоқуқни сетиветиши

27 Балилар өсүп чоң болди; Әсав маһир овчи болуп, дала-җаңгалда жүридиған
адәм болди. Яқуп болса дурус адәм болуп, чедирларда туратти.□
28 Исһақ Әсавниң овлап кәлгән гөшидин дайим йәп турғачқа, униңға амрақ еди.
Лекин Ривкаһ Яқупқа амрақ еди.
29 Бир күни Яқуп *почақ* шорписи қайнитивататти; Әсав даладин һерип-ечип
қайтип кәлди.
30 Әсав Яқупқа: — Мән һалимдин кәттим! Өтүнүп қалай, аву қизилдин бәрсәң! —
Аву қизил нәрсидин мени озуқландурсаңчу! Мән һалимдин кәттим, — деди (шу
сәвәптин униң ети «Едом» дәпму аталди).□
31 Яқуп униңға: — Ундақ болса, тунҗилиқ һоқуқуңни маңа сетип бәргин, — деди.□
32 Әсав: — Мән өләй дәватимән, бу тунҗилиқ һоқуқиниң маңа немә пайдиси? —
деди.■
33 Яқуп: — Әмисә һазир маңа қәсәм қилғин, девиди, у униңға қәсәм қилип,
тунҗилиқ һоқуқини Яқупқа сетип бәрди.
34 Шуниң билән Яқуп Әсавға нан билән қизил почақ шорписини бәрди. У йәп-
ичип орнидин туруп кәтти. Шундақ қилип Әсав тунҗилиқ һоқуқиға шунчә
етиварсиз қариған еди.

26

Исһақниң Гәрарда мусапир болуп туруши

1 *Қанаан* зиминида Ибраһимниң вақтидики ачарчилиқтин башқа йәнә бир
қетимлиқ ачарчилиқ йүз бәрди. Шуниң билән Исһақ Гәрар шәһиригә,
Филистийләрниң падишаси Абимәләкниң қешиға барди.□
2 Пәрвәрдигар униңға көрүнүп мундақ деди: — Сән Мисирға чүшмәй, бәлки Мән
саңа көрситип беридиған жутта турғин.□
3 Мошу зиминдин чиқмай мусапир болуп турғин; шуниң билән Мән сән билән
биллә болуп, саңа бәхит-бәрикәт ата қилимән; чүнки Мән сән вә нәслиңгә

□ **25:25 «Яқуп»** — мәнаси «тапанға есилғучи» яки көчмә мәнидә «орун басар» яки «муһапизәтчи» дегәнлик еди. Кейин Әсав Яқупқа өч болуп келип, униң исмини «орун егиливалғучи» дегән сәлбий мәнидә ишлитиду (27:36). ■ **25:26** Һош. 12:4. □ **25:27 «чүшәнмә»** — умумән ейтқанда, Тәвратта овчилиқ қилиш сәлбий қарилиду. «Чедирларда туратти» Яқупни һорун адәм дегәнлик әмәс, бәлки аилисидики ишлар, болупму чарвичилиқ билән шуғуллиниватқинини көрситиду. Яқупниң тәҗрибилик қойчи екәнлиги 29:7дин көрүниду. Бәзи тәрҗимиләрдә «Яқуп **җимғур** адәм» дейилгини билән ибраний тилидики бу сөз («там» яки «тамам») Тәвратта дайим «дурус», «камил» дегән мәнини билдүриду. □ **25:30 «Едом»** — «қизил». □ **25:31 «тунҗилиқ һоқуқи»** — (яки «тунҗа оғуллуқ һоқуқ») — Бу һоқуқ төрт ишни өз ичигә алған болуши мүмкин: — (1) пүткүл аилисидикиләр үчүн егидарчилиқ мәсъулийити; (2) башқа оғулларға қариғанда, атисидин мирасни бир һәссә көп елиш; (3) атисиниң бәхит-бәрикәт тиләш хәйрлиқ дуасидин алаһидә бәһриман болуш; (4) пүткүл аилисидикиләр үчүн каһинлиқ (дуа қилиш) вәзиписини өтәш. Биз «тунҗилиқ һоқуқи» тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә йәнә тохтилимиз. ■ **25:32** Йәш. 22:13; 1Кор. 15:32. □ **26:1 «Абимәләк»** — шу вақитта Гәрар падишасиниң умумий унвани еди. Бу «Абимәләк» Ибраһимниң вақтидики «Абимәләк» (20-бап) әмәс. □ **26:2 «Сән Мисирға чүшмәй»** — Гәрар шәһири Қанаан зимининиң ичидә болуп, Мисир зиминиға баридиған йол үстидә еди.

бу зиминларниң һәммисини берип, атаң Ибраһимға бәргән қәсимимни ада
қилимән;■
4 нәслиңни асмандики юлтузлардәк көпәйтимән вә нәслиңгә бу зиминларниң
һәммисини беримән; йәр йүзидики барлиқ әл-жутлар нәслиңниң *нами* билән
өзлиригә бәхит-бәрикәт тиләйду;□ ■
5 Чүнки Ибраһим Мениң авазимға қулақ селип, тапилиғиним, әмирлирим,
бәлгүлимилирим вә қанунлиримни бежа кәлтүрди, — деди.
6 Шуниң билән Исһақ Гәрарда туруп қалди.
7 Амма у йәрлик кишиләр униң аяли тоғрисида сориса у: — Бу мениң сиңлим
болиду, — деди; чүнки Ривкаһ интайин чирайлиқ болғачқа, Исһақ өз-өзигә: «Бу
мениң аялим болиду», десәм, бу йәрлик адәмләр Ривкаһниң сәвәвидин мени
өлтүрүветәрмекин, — дәп қорқти.
8 Лекин у шу йәрдә узақ вақит турғандин кейин шундақ болдики,
Филистийләрниң падишаси Абимәләк дәризидин қаривиди, мана Исһақ вә
аяли Ривкаһ бир-биригә әркилишип туратти.□
9 Андин Абимәләк Исһақни чақирип: — Мана, у жәзмән сениң аялиң екән! Сән
немә дәп: «У мениң сиңлим», дедиң? — девиди, Исһақ униңға: — Чүнки мән
әслидә униң сәвәвидин бириси мени өлтүрүветәрмекин, дәп әнсиригән едим, —
деди.
10 Абимәләк униңға: Бу бизгә немә қилғиниң? Тас қапту хәлиқ арисидин бирәрси
аялиң билән биргә болғили?! Ундақ болған болса сән бизни гунаға патқузған
болаттиң! — деди.
11 Андин Абимәләк һәммә хәлиққә буйруп: — Кимки бу кишигә вә яки хотуниға
қол тәккүзсә жәзмән өлтүрүлмәй қалмайду, — дәп ярлиқ чүшүрди.
12 Исһақ у зиминда териқчилиқ қилди: у шу жили йәрдин йүз һәссә һосул алди;
Пәрвәрдигар уни бәрикәтлигән еди.
13 Бу киши баш көтирип, барғансери раваж тепип, толиму катта кишиләрдин
болуп қалди.
14 Униң қой-кала падилири вә өйидики қуллири интайин көпәйди; Филистийләр
униңға һәсәт қилғили турди.
15 Бу сәвәптин униң атиси Ибраһимниң күнлиридә атисиниң қуллири колиған
қудуқларниң һәммисини Филистийләр етип, топа билән тиндурувәтти.□
16 Абимәләк Исһаққа: — Сән биздин зиядә күчийип кәттиң, әнди аримиздин
чиқип кәткин, — деди.
17 Исһақ у йәрдин кетип, Гәрар вадисиға чедир тикип, шу йәрдә туруп қалди.
18 Ибраһим һаят вақтида *қуллири* бир мунчә қудуқларни қазған еди; бирақ
Ибраһим өлгәндин кейин, Филистийләр буларни топа билән тиндурувәткән еди.
Исһақ бу қудуқларни қайтидин колитип, уларға атиси илгири қойған исимларни
йәнә қойди.
19 Исһақниң қуллири вадида қудуқ колаватқанда сулири урғуп чиқип ақидиған
бир қудуқни тепивалди.
20 Лекин Гәрардики падичилар Исһақниң падичилиридин уни талишип: — Бу су
бизниңкидур, — деди. Улар Исһақ билән жедәлләшкәчкә, у бу қудуқни «Есәк» дәп
атиди.□

■ **26:3** Яр. 13:15; 15:18. □ **26:4 «йәр йүзидики барлиқ әл-жутлар нәслиңниң нами билән өзлиригә бәхит-бәрикәт тиләйду»** — яки «йәр йүзидики барлиқ әл-жутлар нәслиңниң вастиси билән бәхит-бәрикәт тапиду». ■ **26:4** Яр. 12:3; 18:18; 22:18. □ **26:8 «Исһақ вә аяли Ривкаһ бир-биригә әркилишип туратти»** — яки «Исһақ аяли Ривкаһни силап туратти». □ **26:15 «қудуқларниң һәммисини Филистийләр етип, топа билән тиндурувәтти»** — ачарчилиқ болған вақтида бундақ қилиш яман иш һесаплинатти һәм һамақәтлик болатти. □ **26:20 «Есәк»** — «мажира».

21 Улар йәнә башқа бир қудуқни колиди, улар йәнә бу қудуқ тоғрисида
жедәлләшти. Шуниң билән Исһақ буниң исмини «Ситнаһ» дәп атиди.□
22 Андин у у йәрдин кетип, башқа йәргә берип, шу йәрдиму йәнә бир қудуқ
колиди; әнди Гәрардикиләр бу қудуқни талашмиди. Бу сәвәптин у униң етини
«Рәһобот» қоюп: «Әнди Пәрвәрдигар биз үчүн жай бәргән екән, бу зиминда
мевилик болимиз», — деди.□
23 Андин у у йәрдин чиқип Бәәр-Шебаға барди.
24 Пәрвәрдигар шу кечиси униңға көрүнүп: — Мән болсам атаң Ибраһимниң
Худасидурмән; қорқмиғин, чүнки Мән сән билән биллимән, сени бәхит-
бәрикәтләп, нәслиңни қулум Ибраһимниң сәвәвидин көпәйтимән, — деди.
25 У шу йәрдә бир қурбангаһ ясап, Пәрвәрдигарниң намиға нида қилип ибадәт
қилди. У шу йәрдә чедирини тикти, Исһақниң қуллири шу йәрдә бир қудуқ
колиди.

Исһақниң Абимәләк билән падиша келишим түзүши

26 Әнди Абимәләк, ағиниси Аһуззат билән ләшкәр беши Фикол биргә Гәрардин
чиқип, униң қешиға барди.
27 Исһақ уларға: — Маңа өчмәнлик қилип, мени араңлардин қоғливәткәндин
кейин, немә үчүн мениң қешимға кәлдиңлар? — деди.
28-29 Улар жававән: — Биз Пәрвәрдигарниң сән билән биллә болғинини рошән
байқидуқ, шуниң билән биз сениң тоғраңда: «Оттуримизда бир келишим
болсун, йәни бизләр билән сән бир-биримизгә қәсәм берип әһдә қилишайли»
дедуқ; шу вәжидин сән бизгә һеч қандақ зиян-зәхмәт йәткүзмигәйсән; биз
саңа һеч тәгмигинимиздәк, шундақла саңа яхшилиқтин башқа һеч бир немә
қилмиғинимиздәк (бәлки сени аман-есәнлик ичидә йолуңға әвәткән едуқ) сәнму
шундақ қилғайсән. Мана һазир сән Пәрвәрдигар тәрипидин бәхит-бәрикәт
көрүватисән! — дейишти.□
30 Шуниң билән у уларға бир зияпәт қилип бәрди. Улар болса йәп-ичти.
31 Әтиси таң сәһәрдә улар қопуп бир-биригә қәсәм қилишти; андин Исһақ уларни
йолға селип қойди; улар униң қешидин аман-есән кәтти.
32 У күни шундақ болдики, Исһақниң қуллири келип, униңға өзи колиған қудуқ
тоғрисида хәвәр берип: «Биз су таптуқ!» деди.
33 У униң намини «Шибаһ» қойди. Бу сәвәптин бу шәһәрниң исми бүгүнгичә
«Бәәр-Шеба» дәп атилип кәлмәктә.□

Әсавниң ят қәбилидин алған аяллири

34 Әсав қириқ яшқа киргәндә, Һиттийлардин болған Бәәриниң қизи Йәһудит
билән Һиттийлардин болған Елонниң қизи Басиматни хотунлуққа алди.
35 Амма булар Исһақ билән Ривкаһниң көңлигә азап елип кәлди.■

27

Яқупниң Исһақни алдиши

□ **26:21 «Ситнаһ»** — «қаршилиқ». □ **26:22 «Рәһобот»** — «азатә йәр». □ **26:28-29 «әһдә қилишиш»** — «әһдә кесиш» дегән сөзләр билән ипадилиниду (15:10ни көрүң). □ **26:33 «Шебаһ» вә «Шеба»** — бу икки сөз «қәсәм» дегәнни билдүриду. «Бәәр-шеба» дегәнниң мәнаси «қәсәмниң қудуғи». Бу бәлким шу йәрдики иккинчи қудуқ болуши мүмкин; Ибраһим әслидә охшап кетидиған иш түпәйлидин шу йәргә охшаш исим қойған еди (31:21ниму көрүң). ■ **26:35** Яр. 27:46.

1 Исһақ қерип, көзлири торлишип, көзи ғува көридиған болуп қалғанда шундақ болдики, у чоң оғли Әсавни чақирип униңға: — Оғлум! — деди.
У: — Мана мән! — дәп җавап бәрди.
2 У униңға: — Мана мән әнди қерип кәттим, қанчилик күн көридиғинимниму билмәймән.
3 Шуңа сәндин өтүнимән, қураллириң, йәни садақ вә оқяйиңни елип жаңгалға чиқип, мән үчүн бир ов овлап кәл;
4 мән яхши көридиған ләззәтлик тамақтин бирни етип, маңа кәлтүргин. Мән уни йәп, өлүштин илгири көңлүмдин саңа бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилай, — деди.
5 Исһақ оғли Әсавға сөз қилғанда Ривкаһму аңлиди. Әсав ов овлап кәлгили жаңгалға чиқип кәткәндә,
6-7 Ривкаһ оғли Яқупқа: — Мана мән атаңниң акаң Әсавға: «Сән ов овлап келип, маңа ләззәтлик бир таамни әткин; мән уни йәп өлүп кетиштин бурун Пәрвәрдигар алдида саңа бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилай», — дәп ейтқинини аңлап қалдим.
8 Әнди, и оғлум, сөзүмгә қулақ селип буйруғинимни қилғин.
9 Сән дәрһал падиға берип, өшкиләрниң ичидин есил икки оғлақни елип кәлгин; мән улардин атаң үчүн у яхши көридиған ләззәтлик бир таам тәйяр қилай.
10 Сән уни атаңниң алдиға елип киргин. Шуниң билән у йәп, өлүп кетиштин бурун саңа бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилиду, — деди.
11 Лекин Яқуп аниси Ривкаһға: — Мана акам Әсав болса түклүк киши, мән болсам түксиз силиқ тәнлик адәммән.
12 Мабада атам мени силап қалса, үндақта мән униң нәзиридә уни мазақ қилғучи адәм болуп қелип, бешимға бәрикәт әмәс, бәлки ләнәт тапармәнмекин, деди.
13 Аниси униңға: — Әй оғлум, саңа чүшидиған ләнәт маңа чүшсун; амма сән пәқәт сөзүмгә қулақ селип, берип *оғлақларни* елип кәл, — деди.
14 У берип уларни елип келип, анисиға бәрди. Аниси униң атиси яхши көридиған ләззәтлик бир таамни тәйяр қилди.
15 Андин Ривкаһ тунҗа оғли Әсавниң өйдә өз йенида сақлақлиқ әң есил кейимлирини елип кичик оғли Яқупқа кийдүрүп,
16 оғлақларниң терисини икки қоли билән бойнининиң түксиз җайиға йөгәп,
17 андин өзи әткән ләззәтлик таамлар билән нанларни оғли Яқупниң қолиға тутқузди.
18 Яқуп атисиниң қешиға кирип: — Әй ата! — деди.
У: — Мана мән! Оғлум, сән ким болисән? — девиди,
19 Яқуп атисиға җавап берип: — Мән чоң оғуллири Әсавмән, маңа ейтқанлиридәк қилдим; әнди орунлиридин туруп, олтирип қилған овумниң гөшигә еғиз тегип, андин көңүллиридин маңа бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилғайла, — деди.
20 Исһақ оғлиға: — Әй оғлум, қандақму уни шунчә тез тепип кәлдиң? — девиди, у җавап берип: — Чүнки Пәрвәрдигар Худалири уни дәл йолумға йолуқтурди, — деди.
21 Исһақ Яқупқа: — Әй оғлум, йеқинрақ кәл, сән раст оғлум Әсавму, әмәсму, силап бақай, — деди.
22 Шуниң билән Яқуп атиси Исһақниң қешиға йеқин барди; у уни силап туруп: — Аваз Яқупниң авази, лекин қол болса Әсавниң қолидур, — деди.
23 Униң қоллири болса акиси Әсавниң қоллиридәк түклүк болғини үчүн уни тоналмай, униңға бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилди.
24 Андин у йәнә: — Сән раст оғлум Әсавмусән? дәп соривиди, у җавап берип: — Дәл мән, — деди.
25 Исһақ униңға: — Таамни елип кәлгин, мән оғлумниң ов гөшидин йәп, көңлүмдин саңа бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилай, — деди. *Яқуп* уни униң алдиға қойди; у йеди. У шарап кәлтүрүвиди, униму ичти.

26 Андин атиси Исһақ униңға: — Әй оғлум, әнди йеқин келип мени сөйгин, — деди.
27 У униң қешиға берип уни сөйди. Атиси униң кийиминиң пуриғини пурап униңға бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилип: —
«Мана, оғлумниң тенидики пурақ Пәрвәрдигар бәрикәтлигән көкләмзарниң хуш пуриғиға охшайдикән!□
28 Худа саңа асманниң шәбними,
Йәрниң мунбәт күчини ата қилип,
Ашлиқ-түлүк билән шарапниму көп бәргәй.■
29 Хәлиқләр сениң қуллуғуңда болғай,
Әл-милләтләр алдиңда тизланғай;
Қериндашлириңға ғожа болғайсән;
Анаңниң оғуллири саңа тизланғай;
Саңа ләнәт қилғанлар ләнәткә қалғай;
Саңа бәхит тилигәнләр бәхит тапқай!» — деди.■

Әсавниң Исһақтин дуа тәләп қилиши

30 Шундақ болдики, Исһақ Яқупқа дуа қилип болуп, Яқуп атиси Исһақниң қешидин чиқип болушиға, акиси Әсав овдин қайтип кәлди.
31 Уму ләззәтлик таамларни етип, атисиниң қешиға елип кирип, атисиға: — Ата қопқайла, оғуллириниң ов гөшидин йәп, көңүллиридин маңа бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилғайла, — деди.
32 Атиси Исһақ униңға: — Сән кимсән? — деди. У жавап берип: — Мән оғуллири, чоң оғуллири Әсавмән! — деди.
33 Буни аңлап Исһақ алақзадиликкә чүшүп, пүтүн бәдини жалақлап титрәп: — Ундақта баятин ов овлап елип кәлгини ким? Сән келиштин бурун униң һәммә нәрсисидин йәп, униңға бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилдим; вә бәрһәқ, у бәхит-бәрикәт көриду! — деди.
34 Әсав атисиниң сөзлирини аңлапла интайин ечинарлиқ һалда үн селип аччиқ пәряд көтирип атисиға: — Мениму, и ата, мениму бәхит-бәрикәтлигәйла! — деди.■
35 У жавап берип: — Сениң иниң һейлә билән кирип, саңа тегишлик бәхит-бәрикәтни елип кетипту, деди.
36 Әсав: — Раст униң ети Яқуп әмәсму?! Чүнки у икки қетим мени путлап, орнумни тартивалди. Авал тунҗилиқ һоқуқумни тартивалди вә мана һазир у маңа тегидиған бәхит-бәрикәтни елип кәтти, — деди, Андин йәнә: — Мениң үчүн бирәр бәхит-бәрикәт қалдурмидилиму? — деди.□ ■
37 Исһақ Әсавға жавап берип: — Мана, мән уни үстүңгә ғожа қилдим; һәммә қериндашлирини униң қуллуғида болидиған қилдим; ашлиқ вә йеңи шарап билән уни қувәтлидим; әй оғлум, әнди саңа йәнә немиму қилип берәләймән? — деди.
38 Әсав атисиға йәнә: — Әй ата, силидә пәқәт шу бирла бәхит-бәрикәт бар едиму? Маңа, әй ата, маңиму бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилғайла! деди. Андин у үн селип жиғлап кәтти.■
39 Атиси Исһақ униңға жавап берип: —
«Мана, туралғу жайиң йәрниң мунбәт күчидин нери,

□ **27:27 «көкләмзарниң хуш пуриғи»** — демәк, даладики һәр хил гүл-гияниң вә от-чөпниң хуш пуриғи сиңдүрүлгән. ■ **27:28** Ибр. 11:20. ■ **27:29** Яр. 12:3. ■ **27:34** Ибр. 12:17. □ **27:36 «мени путлап, орнумни тартивалди»** — бу дегәнлик ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду. Оқурмәнләрниң есидә барки, «Яқуп» дегәнниң бир мәнаси «орун егиливалғучи» (25:26ни көрүң). Мошу йәрдә «путлиғучи» дегән йәнә бир мәнаси болуши мумкин. ■ **27:36** Яр. 25:33. ■ **27:38** Ибр. 12:17.

Егиз асманниң шәбнимидин жирақ болур;
40 Сән қиличиңға тайинип жан бақисән,
Иниңниң хизмитидә болисән;
Лекин чегаридин чиқип кәзгиниңдә,
Сән бойнуңдин униң боюнтуруғини чиқирип сундуруветисән» — деди.
41 Шуңа Әсав атиси униңға тилигән бәхит-бәрикәт сәвәвидин Яқупқа өчмәнлик
сақлап жүрди. Әсав көңлидә: — Атамниң матәм күнлири йеқинлишип қалди; шу
чағда иним Яқупни өлтүрүветимән, дәп хиял қилди.
42 Лекин Ривкаһ чоң оғли Әсавниң бу сөзлиридин хәвәр тапти. У кичик оғли
Яқупни чақирип униңға: — Мана акаң Әсав сени өлтүрүветимән дәп өз-өзидин
тәсәлли тепиветипту;
43 әнди әй оғлум, сөзүмгә қулақ селип, қопуп Һаранға, акам Лабанниң қешиға
қечип кәткин;
44 акаңниң қәһри янғичә, униң қешида бир нәччә вақит турғин.
45 Акаң аччиғидин йенип, сениң униңға қилғиниңни унтуп кәткичә шу йәрдә
туруп турғин; андин мән адәм әвәтип, сени у йәрдин алдуруп келимән. Немә
үчүн бир күндила һәр иккиңлардин мәһрум болуп қалай? — деди.

Яқупниң Лабанниң йениға сәпәр қилиши

46 Амма Ривкаһ Исһаққа: — Мән мошу Һиттий қизлар вәҗидин җенимдин
жақ тойдум. Әгәр Яқупму бу жуттики қизлардин, мошундақ Һиттий қизни
хотунлуққа алса яшиғинимниң маңа немә пайдиси? — деди.■

28

1 Шуниң билән Исһақ Яқупни чақирип, униңға бәхит-бәрикәт тиләп, униңға
җекиләп: — Сән Қананийларниң қизлиридин хотун алма;
2 бәлки қопуп, Падан-Арамға, анаңниң атиси Бетуәлниң өйигә берип, у йәрдин
анаңниң акиси Лабанниң қизлиридин хотун алғин.■
3 Һәммигә Қадир Тәңри сени бәхит-бәрикәтләп, көпәйтип, сәндин көп
хәлиқләрни чиқирип көпәйткәй,
4 Шундақла Ибраһимниң бәхит-бәрикитини саңа вә сениң билән нәслиңгә бәргәй;
шундақ қилип сән һазир Мусапир болуп туруватқан йәрни, йәни әслидә Худа
Ибраһимға бәргән зиминни егиләйсән! — деди.■
5 Шуниң билән Исһақ Яқупни йолға салди. У Падан-Арамға, арамий Бетуәлниң
оғли, Яқуп билән Әсавниң аниси Ривкаһниң акиси Лабанниң қешиға қарап
маңди.□

Әсавниң йәнә бир аял елиши

6-7 Әсав Исһақниң Яқупқа бәхит-бәрикәт тиләп, уни Падан-Арамға шу йәрдин
хотун елишқа әвәткәнлигини, шундақла униңға бәхит-бәрикәт тиләп, униңа
җекиләп: Сән Қананийларниң қизлиридин хотун алмиғин, дегәнлирини уқуп,
Яқупниңму өз ата-анисиға итаәт қилип, Падан-Арамға кәткинини көргинидә,
8 Әсав: — қанаанйларниң қизлири атам Исһақниң нәзиридә яман көрүнидикән,
дәп билип йәтти.
9 У Исмаилниң қешиға берип, һазирқи хотунлириниң үстигә Ибраһимниң оғли
Исмаилниң қизи, Небайотниң сиңлиси Маһалатни хотунлуққа алди.

■ **27:46** Яр. 26:35. ■ **28:2** Һош. 12:13. ■ **28:4** Яр. 12:7; 13:15; 15:18; 24:7; 26:3; Қан. 34:4; Рос. 7:5. □ **28:5 «арамий»** — йәни «сурийәлик».

Яқупниң Бәйт-Әлдә чүш көрүши

10 Яқуп болса Бәәр-Шебадин чиқип, Һаран тәрәпкә меңип,
11 бир йәргә йетип кәлгәндә, күн олтирип кәткәчкә шу йәрдә қонмақчи болди. У
шу йәрдики ташлардин бирини елип, бешиға ястуқ қилип қоюп, ухлиғили ятти.□
12 У бир чүш көрди: — Мана, учи асманларға тақишидиған бир пәләмпәй йәрдә
тикләклик туратти; Худаниң пәриштилири униңда чиқип-чүшүп турушатти.■
13 Мана, Пәрвәрдигар униң үстидә туратти. У: — «Мән болсам атаң Ибраһимниң
Худаси вә Исһақниң Худаси болған Пәрвәрдигардурмән; Мән сән ятқан бу
зиминни сениң билән нәслиңгә беримән.■
14 Нәслиң болса йәрниң тописидәк көп болуп, сән мәғрип билән мәшриққә,
шимал билән җәнупқа йейилисән; сән вә нәслиңниң вастиси билән йәр йүзидики
барлиқ аилә-қәбилиләр бәхит-бәрикәт тапиду.■
15 Мана, Мән сән билән биллидурмән, қәйәргә барсаң сени аман-есән сақлап, бу
зиминға сени қайтуруп келимән; чүнки саңа ейтқан сөзүмни ада қилмай туруп,
сени ташлимаймән» — деди.
16 Андин Яқуп ойғинип: — Бәрһәқ, Пәрвәрдигар бу йәрдидур, лекин мән уни
билмәптимән, — деди.
17 У қорқуп кетип: Бу җай аламәт дәһшәтлик бир җай екән! Бу Худаниң өйи билән
асманниң дәрвазисидин башқа һеч җай әмәстур, — деди.
18 Яқуп әтиси сәһәр қопуп, бешиниң астиға қойған ташни елип, *хатирә* түврүк
сүпитидә тикләп, үстигә зәйтун мейи қуюп қойди.□ ■
19 У җайниң исмини Бәйт-Әл дәп атиди; амма илгири у җайниң ети Луз еди.
20 Андин Яқуп қәсәм билән вәдә қилип: — Әгәр Худа мениң билән биллә болуп,
бу сәпиримдә мени сақлап, йегили нан, кийгили кийим берип,
21 Мән атамниң өйигә аман-есән йенип барсам, ундақта Пәрвәрдигар мениң
Худайим болиду;
22 Шуниңдәк мән хатирә түврүк сүпитидә тикләп қойған бу таш Худаниң өйи
болиду; һәм шундақла сән маңа беридиған барлиқ нәрсиләрниң ондин бир
үлүшини саңа тәқдим қилмай қалмаймән, — деди.

29

Яқупниң Лабанниң өйигә бериши

1 Андин Яқуп сәпирини давамлаштуруп, мәшриқтики қовмларниң зиминиға
йетип кәлди.
2 У қаривиди, мана, яйлақта бир қудуқ туратти, униң йенида үч топ қой падиси
туратти; чүнки хәлиқ бу қудуқтин падиларни суғиратти. Қудуқниң ағзиға йоған
бир таш қоюқлуқ еди.
3 Қачаники падиларниң һәммиси у йәргә жиғилса, падичилар бирликтә
қудуқниң ағзидики ташни жумилитиветип, қойларни суғирип, андин ташни
йәнә қудуқниң ағзиға өз орниға қоюп қоятти.
4 Яқуп *падичилардин*: Әй бурадәрләр, силәр қәйәрлик? — дәп сориди. Улар: — Биз
һаранлиқмиз, деди.
5 У улардин: — Силәр Наһорниң оғли Лабанни тонумсиләр? — дәп сориди. Улар:
— Тонуймиз, деди.

□ **28:11 «ташлардин бирини елип, бешиға ястуқ қилип қоюп,,...»** — яки «ташлардин бирини елип, униң бешиға қоюп...». ■ **28:12** Юһ. 1:52. ■ **28:13** Яр. 35:1, 3; 48:3; Қан. 12:20; 19:8. ■ **28:14** Яр. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4. □ **28:18 «Бәйт-Әл»** — «Худаниң өйи». ■ **28:18** Яр. 31:13; 35:14.

6 У улардин: — У саламәтму, дәп соривиди, улар җавап берип: — У саламәт
туруватиду. Мана әнә униң қизи Раһилә қойлири билән келиватиду, деди.
7 У: — Мана, күн техи егиз турса, һазир техи малниң жиғилидиған вақти
болмиди; немишкә қойларни суғирип, андин йәнә берип отлатмайсиләр? —
деди.
8 Улар җавап берип: — Яқ, мундақ қилалмаймиз. Авал падиларниң һәммиси
жиғилип, падичилар ташни қудуқниң ағзидин жумилитивәткәндин кейин,
андин қойларни суғиримиз, деди.□
9 У улар билән гәплишип турғинида, Раһилә атисиниң қойлири билән йетип
кәлди; чүнки у қой баққучи еди.
10 Шундақ болдики, Яқуп анисиниң акиси Лабанниң қизи Раһилә билән анисиниң
акиси Лабанниң қойлирини көргәндә, у қопуп берип, қудуқниң ағзидин ташни
жумилитиветип, анисиниң акиси Лабанниң қойлирини суғарди.
11-12 Андин Яқуп Раһиләни сөйүп, жуқури аваз билән жиғлап ташлиди вә
Раһиләгә: — Мән сениң атаңниң туққини, Ривкаһниң оғли болимән, девиди, у
жүгүрүп берип атисиға хәвәр бәрди.
13 Шундақ болдики, Лабан өз сиңлисиниң оғли Яқупниң хәвирини аңлиғанда,
униң алдиға жүгүрүп берип, уни қучағлап сөйүп, өйигә башлап кәлди. Андин
Яқуп Лабанға *кәчүрмишлириниң* һәммисини дәп бәрди.□
14 Лабан униңға: — Сән дәрвәқә мениң сүйәк билән гөшүмдурсән! — деди. Буниң
билән у униң қешида бир айчә туруп қалди.

Яқупниң алдинип қелиши

15 Андин Лабан Яқупқа: — Сән мениң туққиним болғач, маңа бекарға хизмәт
қиламсән? Ейтқина, һәққиңгә немә алисән? — деди.
16 Лабанниң икки қизи бар еди; чоңиниң ети Леяһ, кичигиниң ети Раһилә еди.
17 Леяһниң көзлири йеқимлиқ еди; амма Раһиләниң болса тәқи-турқи келишкән,
һөсни-җамали чирайлиқ қиз еди.□
18 Яқупниң көңли Раһиләгә чүшкән болуп Лабанға: — Мән сениң кичик қизиң
Раһилә үчүн саңа йәттә жил хизмәт қилай, деди.■
19 Лабан җавап берип: — Уни башқа кишигә бәргинимдин саңа бәргиним яхши.
Әнди мениңкидә турғин, деди.
20 Яқуп Раһиләни елиш үчүн йәттә жил хизмәт қилди. Амма у уни интайин яхши
көргәчкә, бу жиллар униңға пәқәт бир нәччә күндәкла билинди.
21 Вақит тошқанда Яқуп Лабанға: — Мана мениң күнлирим тошти. Әнди аялимни
маңа бәргин, мән униң қешиға кирәй, деди.
22 Лабан шу йәрдики һәммә кишиләрни жиғип, зияпәт қилип бәрди.
23 Лекин шундақ болдики, кәч киргәндә, у чоң қизи Леяһни Яқупниң йениға елип
кәлди; Яқуп униң қешиға кирип биллә болди.
24 Лабан өз дедиги Зилпаһни қизи Леяһға дедәк қилип бәрди.
25 Әтиси шундақ болдики, мана алдида Леяһ туратти! У Лабанға: — Бу зади
маңа немә қилғиниң? Әҗәба, мән Раһилә үчүн саңа хизмәт қилмидимму? Мени
немишкә шундақ алдидиң?! — деди.

□ **29:8 «падичилар»** — ибраний тилида «улар». Шу падичилар бир түркүм һоқуқлуқ падичилар болса керәк. Яки болмиса улар ейтқан ишлар шу йәрдә бир өрп-адәт болуп қалған болса керәк. □ **29:13 «кәчүрмишлириниң һәммисини»** — ибраний тилида «бу ишларниң һәммисини». Демәк, тәрҗимимиздәк «йүз бәргән һәммә ишларни», яки у баятин Раһиләгә ейтқан ишларни (туққанчилиқ мунасивәтлирини) көрсәтсә керәк. □ **29:17 «Леяһниң көзлири йеқимлиқ»** — ибраний тилида «Леяһниң көзлири мулайим» (яки «юмшақ»). Буниң башқа хил тәрҗимилири болса: (1) тиниқ; (2) аҗиз (яхши көрмәйдиған); (3) нурсиз. ■ **29:18** Һош. 12:13.

26 Лабан: Бизниң жутимизда кичигини чоңидин илгири ятлиқ қилидиған рәсим-қаидә йоқ.
27 Әнди сән чоңиниң йәттә күнлүк той мурасимини өткүзүп болғин; андин йәнә иккинчисиниму саңа берәйли; у сениң маңа йәнә йәттә жил қилидиған хизмитиңниң һәққи болиду, — деди.
28 Яқуп мақул болуп, Леяһниң йәттә күнлүк той мурасимини өткүзүп болғанда, Лабан қизи Раһиләниму униңға хотунлуққа бәрди.
29 Лабан дедиги Билһаһни қизи Раһиләгә дедәк қилип бәрди.
30 Бу тәриқидә Яқуп Раһиләниңму қешиға кирди; у Раһиләни Леяһдин зиядә яхши көрди. Андин кейин у йәнә йәттә жил Лабанға хизмәт қилди.

Яқупниң пәрзәнтлири

31 Амма Пәрвәрдигар Леяһниң әтиварланмиғанлиғини көргәндә, униңға туғушни несип қилди. Лекин Раһилә туғмас еди.□
32 Леяһ һамилдар болуп бир оғул туғуп: — «Пәрвәрдигар харланғинимни көрди; әнди ерим мени яхши көриду» дәп униң исмини «Рубән» қойди. □
33 У йәнә һамилдар болуп, бир оғул туғуп: — «Пәрвәрдигар әтиварланмиғанлиғини аңлап, буни һәм маңа бәрди» дәп, униң исмини Шимеон қойди.□
34 У йәнә һамилдар болуп, бир оғул туғуп: — «Әнди бу қетим ерим маңа бағлиниду; чүнки мән униңға үч оғул туғуп бәрдим» дәп униң исмини Лавий қойди.□
35 У йәнә һамилдар болуп, бир оғул туғуп: — «Әнди бу қетим мән Пәрвәрдигарға һәмдусана оқуй!» дәп униң исмини Йәһуда қойди. Андин у туғуттин тохтап қалди.□

30

1 Амма Раһилә өзиниң Яқупқа бала туғуп берәлмигинини көргәндә, һәдисиға һәсәт қилип Яқупқа: — Маңа бала бәргин; болмиса өлимән, — деди.
2 Шуниң билән Яқупниң Раһиләгә ғәзиви келип: — Мән балиятқуниң мевисини сәндин айиған Худаниң орнидиму?! — деди.
3 — Мана, дедигим Билһаһ бу йәрдә туриду; сән униң қешиға киргин, у мениң қучиғимға туғсун; мән у арқилиқ балилиқ болай, — деди Раһилә.□
4 Шуниң билән у дедиги Билһаһни униңға хотун қилип бәрди; Яқуп униң қешиға кирди.
5 Билһаһ һамилдар болуп, Яқупқа бир оғул туғуп бәрди.
6 Раһилә: — «Худа мән үчүн адаләт жүргүзүп пәрядимни аңлап, маңа бир оғул бәрди», дәп униң исмини Дан қойди.□

□ **29:31 «униңға туғушни несип қилди»** — ибраний тилида «у униң балиятқусини ачти». □ **29:32 «Рубән»** — «қара, бир оғул бала!» дегән мәнидә. □ **29:33 «Шимеон»** — «аңлаш» яки «аңлиған» дегән мәнидә. □ **29:34 «Лавий»** — «бағланған» яки «уланған» дегән мәнидә. □ **29:35 «Йәһуда»** — «һәмд» яки «мәдһийә» дегән мәнидә. Леяһниң сөзи интайин әһмийәтлик болуп, бу униң ихласмәнлиги вә етиқатини испатлайду. Йәһуда туғулғичә униң барлиқ арзу-тиләклири ери Яқупниң муһәббитигә еришиштин ибарәт еди. Лекин һазир еришмигән болсиму ағринмиди, бәлки Худаға мәдһийә оқуп, униңдин тәсәлли алди. □ **30:3 «у мениң қучиғимға туғсун»** — ибраний тилида «у мениң тизлирим үстигә туғсун» — демәк, дедәк туққан балилар Раһиләниң һесаплиниду. Ибраний тилида «мән у арқилиқ қурулимән» яки «униң вастиси билән мениң өйүм қурулиду». □ **30:6 «Дан»** — «у һөкүм чиқарди» яки «у адиллиқ қилди!» дегән мәнидә.

7 Раһиләниң дедиги Билһаһ йәнә һамилдар болуп, Яқупқа иккинчи оғлини туғуп бәрди.
8 Раһилә: — «Мән һәдәм билән бәслишип қаттиқ тутушуп, йәңдим» дәп униң исмини Нафтали қойди.□
9 Леяһ өзиниң туғуттин тохтап қалғанини көрүп, дедиги Зилпаһни Яқупқа хотун қилип бәрди.
10 Леяһниң дедиги Зилпаһ Яқупқа бир оғул туғуп бәрди.
11 Леяһ: — «Немидегән тәләйлик-һә!» дәп униң исмини Гад қойди.□
12 Леяһниң дедиги Зилпаһ Яқупқа иккинчи оғлини туғуп бәрди.
13 Леяһ: «Мән бәхитликтурмән! Чүнки хотун-қизлар мени бәхитлик дейишиду!» дәп униң исмини Ашир қойди.□
14 Буғдай ормиси күнлиридә Рубән чиқип етизлиққа барди вә етиздин бир қанчә
муһәббәтгүлини терип, буларни аниси Леяһниң қешиға әкәлди. Әнди Раһилә
Леяһқа: — Өтүнүп қалай, оғлуңниң муһәббәтгүлидин бир нәччини маңа бәргин!
— деди.□
15 *Леяһ* униңға җававән: — Еримни тартивалғиниң йәтмәмду? Әнди оғлумниң
муһәббәтгүлиниму тартивалмақчимусән? — деди. Раһилә җавап берип: — Ундақ
болса у оғлуңниң муһәббәтгүллири үчүн бүгүн кечә сән билән ятсун, — деди.
16 Яқуп кәчқурун етиздин қайтип кәлгинидә, Леяһ униң алдиға чиқип: — Мениң
қешимға киришиң керәк; чүнки мән оғлумниң муһәббәтгүллири билән сени
иҗаригә алдим, — деди. Шундақ девиди, у бу кечә униң билән ятти.
17 Худа Леяһниң дуасини аңлиди; у һамилдар болуп, Яқупқа бәшинчи оғлини туғуп бәрди.
18 Шуниң билән Леяһ: «Дедигимни еримгә бәргинимгә Худа әнди маңа «иҗарә һәққим»ни ата қилди» дәп униң исмини Иссакар қойди.□
19 Леяһ йәнә һамилдар болуп, Яқупқа алтинчи оғлини туғуп бәрди.
20 Леяһ: — «Худа маңа яхши тойлуқ ата қилди; әнди ерим мениң билән биллә туридиған болди; чүнки мән униңға алтә оғул туғуп бәрдим» дәп униң исмини Зәбулун қойди.□
21 Шуниңдин кейин, у бир қиз туғуп, униң исмини Динаһ қойди.□
22 Амма Худа Раһиләни яд қилип, дуасини аңлап уни туғидиған қилди,□
23 У һамилдар болуп, бир оғул туғди. У: — «Худа мени номустин халас қилди», деди.
24 У: — «Пәрвәрдигар маңа йәнә бир бала бәрсә» дәп, униң исмини Йүсүп қойди.□

Яқупниң бейиши

25 Раһилә Йүсүпни туққандин кейин Яқуп Лабанға: — Мени өз жутумға, өз вәтинимгә кәткили қойғин.
26 Мениң саңа ишләп еришкән иш һәққим болған аяллирим билән балилиримни маңа бәргин; мән кетәй; чүнки мениң саңа ишлигән җапалиқ хизмитим өзүңгә аян, — деди.

□ **30:8 «мән һәдәм билән бәслишип қаттиқ тутушуп, ...»** — ибраний тилида «Худаниң мәдити билән һәдәм билән челишип,...». **«Нафтали»** — «елишиш» яки «челишиш» дегән мәнидә. □ **30:11 «Гад»** — «тәләйлик» яки «оңушлуқ» дегән мәнидә. □ **30:13 «Ашир»** — «бәхитлик» дегән мәнидә. □ **30:14 «муһәббәтгүл»** — (яки «мандрак») — бу өсүмлүк муһәббәтни қозғап, һамилдар болуш имканийитини ашуриду, дәп қарилатти. □ **30:18 «Иссакар»** — «иҗарә» яки «инъам» дегән мәнидә. □ **30:20 «ерим мениң билән биллә туридиған болди»** — яки «ерим мени һөрмәтләйдиған болди». **«Зәбулун»** — «макан қилиш» яки «һөрмәтләш» дегән мәнидә. □ **30:21 «Динаһ»** — « (адил) һөкүм» дегән мәнидә. □ **30:22 «уни туғидиған қилди»** — ибраний тилида «балиятқусини ечивиди». □ **30:24 «Йүсүп»** — «у йәнә бериду» яки «у қошуп бериду» дегән мәнидә.

27 Лабан униңға жававән: Нәзириңдә илтипат тапқан болсам, өтүнүп қалай,
йенимдин кәтмә. Чүнки мән Пәрвәрдигарниң сениң сәвәвиңдин маңа бәрикәт
бәргинини тонуп йәттим, девиди, *Яқуп* йәнә: —
28 Маңа алидиған һәққиңни тохтатқин; мән саңа шуни берәй, деди.
29 *Яқуп* униңға жавап берип: — Мән саңа қандақ хизмәт қилип кәлгиним, мениң
қолумда маллириңниң қандақ болғини өзүңгә аян.
30 Чүнки мән кәлмәстә мелиң аз еди; әнди наһайити зор бир топ болди. Мениң
қедимим қәйәргә йәтсә, Пәрвәрдигар саңа бәрикәт ата қилди. Әнди мән қачан өз
аиләм үчүн егилик тикләймән? — деди.
31 Шуниң билән Лабан: — Мән саңа немә берәй, девиди, Яқуп: — Сән маңа һеч
немә бәрмигин; пәқәт мениң шу ишимға қошулсаңла, мән йәнә падаңни беқип,
улардин хәвәр алимән.
32 Мән бүгүн пүткүл падаңни арилап, ала-чипар қойларни, қара-қоңур
пахланларни, шундақла өшкиләрниң ичидинму ала-чипарлирини айрип
чиқимән. Булар мениң иш һәққим болсун.□
33 Кейин, мениң һәққимни тәкшүрүп кәлгән вақтиңда, һәққаний болғиним көз
алдиңда испатлиниду; өшкиләр арисида ала-чипар болмиғанлириниң һәммиси,
пахланлар арисида қара-қоңур болмиғанлириниң һәммиси оғрилап келингән
һесаплансун, — деди.
34 у вақитта Лабан: — Мақул, дегиниңдәк болсун, — деди.
35 Шу күни *Лабан* тағил вә ала-чипар текиләрни, ала-чипар чиши өшкиләрни,
шундақла аз-паз ақ чикими болған барлиқ өшкиләрни, барлиқ қара-қоңур
қозиларни айрип, өз оғуллириниң қолиға тапшуруп,
36 өзи билән Яқупниң оттурисида үч күнлүк арилиқни қойди. Яқуп болса
Лабанниң падилириниң қалғинини бақти.□
37 Лекин Яқуп терәк, бадам вә чинар дәрәқлиридин юмран чивиқларни елип,
қовзиқини йоллуқ қилип шилип, ақ сизиқларни чиқарди.
38-39 Андин мал күйлигән вақитлирида су ичкили кәлгәндә, у мошу шилған
чивиқларни падилар су ичидиған йәрләрдики улақларға малниң алдиға тикләп
қоятти. Мал бу *тағил* чивиқларниң алдида жүпләшкәндин кейин улар тағил вә
ала-чипар қозиларни туғди.
40 Андин Яқуп бу қозиларни Лабанниң падисидин айрип чиқарди; андин
у Лабанниң падисиниң йүзлирини тағил вә қоңур қойлириға қаритип
жүпләштүрди; шундақ қилип, у өз мелини Лабанниң мелиға қошмай бөләк
қоюп, өзи үчүн айрим бадиларни қилди.□
41 Сағлам күчлүк мал жүпләшкинидә, Яқуп чивиқларни падиниң көз алдиға
улақларда қоятти; маллар шу чивиқларниң йенида жүплишәтти.
42 Лекин жүплишиватқан мал ажиз болса, у чивиқларни қоймайтти. Бу тәриқидә
ажизлири Лабанға, күчлүклири Яқупқа тәвә болди.

□ **30:32 «қара-қоңур пахланлар»** — Пәләстиндә қоңур яки қара рәңлик қойлар аз учрайду. **«өшкиләрниң ичидинму ала-чипарлири»** — Пәләстиндә өшкиләрниң көпинчиси пүтүнләй қара яки пүтүнләй қоңурдур. **«булар»** — яки «булардин туғулғанлар». □ **30:36 «өзи»** — яки «улар». **«үч күнлүк арилиқни қойди»** — демәк, Лабан дәрһал падисидин Яқупниң һәққи болған мални, шундақла кәлгүсидә шундақ нәслини чиқиралайдиғанларни айрип, Яқуптин жирақ қилди. □ **30:40 «Лабанниң падисиниң йүзлирини тағил вә қоңур қойлири»** — Лабан бундақ тағил вә қоңур қойларни аллиқачан айриған болсиму, бу сөзләргә қариғанда у йәнила бундақлардин бәзилирини Яқупқа тапшурған охшайду. Әгәр Лабанниң оғуллири падиларни беқиқа ишәшлик болмиса, Лабан шу «тағил вә қоңур қойлар»дин чоң қойларни Яқупқа қайтидин тапшуруши мүмкин. Башқа бир имканийәт барки, Яқупниң бәзи тағил яки қоңур қозилири чоң болғанда у уларни Лабанниң ақ рәңлик қойлири арисиға қошқан. Яқупниң Лабан билән болған вақтидики тарих тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

43 Шундақ қилип, бу киши наһайити бай болуп, маллири, дедәклири, қуллири,
төгилири вә ешәклири хелә көп болди.

31

Яқупниң Лабанниң йенидин қечиши

1 Амма Яқуп Лабанниң оғуллириниң: — Яқуп атимизниң пүтүн мал-мүлкини
елип кәтти; униң еришкән бу дөлити атимизниң тәәллуқатидин кәлгән,
дегинини аңлап қалди.□
2 Яқуп Лабанниң чирайиға қаривиди, мана, у өзигә бурунқидәк хуш пеил
болмиди.
3 Бу чағда, Пәрвәрдигар Яқупқа: — Сән ата-бовилириңниң зиминиға, өз уруқ-
туққанлириңниң қешиға қайтип кәткин. Мән сениң билән биллә болимән, —
деди.
4 Шуниң үчүн Яқуп адәм әвәтип, Раһилә вә Леяһни өз падиси турған көкләмгә
чақирип келип
5 уларға мундақ деди: — Мән атаңларниң чирайиға қарисам маңа бурунқидәк
хуш пеил болмиди; амма атамниң Худаси мән билән биллә болуп кәлди.
6 Күчүмниң йетишичә атаңларға ишләп бәргиним силәргә аян;
7 һалбуки, атаңлар мени ахмақ қилип, һәққимни он қетим өзгәртти; лекин Худа
униң маңа зиян йәткүзүшигә йол қоймиди.
8 Әгәр у: «Ала-чипар қозилар һәққиң болиду», десә, барлиқ падилар ала-чипар
қозилиғили турди. У: «Тағил қозилар һәққиң болсун», десә, барлиқ падилар
тағил қозилиғили турди.
9 Бу тәриқидә Худа атаңларниң маллирини тартивелип, маңа бәрди.
10 Падилар күйлигән вақитта мән бир қетим чүшүмдә бешимни көтирип шуни
көрдумки, мана, малларниң үстигә жүплишишкә етилған қочқар-текиләрниң
һәммиси тағил яки ала-чипар еди.
11 Андин Худаниң Пәриштиси чүшүмдә маңа: «Әй Яқуп», девиди, мән жавап
берип: «Мана мән», дедим.
12 У маңа: — «Әнди бешиңни көтирип қариғин; мана малларниң үстигә
жүплишишкә етилған қочқар-текиләрниң һәммиси тағил вә ала-чипардур;
чүнки Мән Лабанниң саңа қилғинининиң һәммисини көрдүм.
13 Мән Бәйт-Әлдә *саңа көрүнгән* Тәңридурмән. Сән шу йәрдә түврүкни мәсиһләп,
Маңа қәсәм ичтиң. Әнди сән орниңдин туруп, бу зиминдин чиқип, уруқ-
туққанлириңниң зиминиға янғин» деди.□ ■
14 Раһилә вә Леяһ униңға жавап берип: — Атимизниң өйидә бизгә тегишлик
несивә яки мирас қалмиғанму?
15 Биз дәрвәқә униңға ят адәм һесаплинип қалғанму?! У бизни сетивәтти,
тойлуғимизниму пүтүнләй йәп кәтти!□
16 Шундақ болғандин кейин, Худа Атимиздин саңа елип бәргән барлиқ дөләт биз
билән балилиримизниңкидур. Әнди Худа саңа немә дегән болса, шуни қилғин, —
деди.

□ **31:1 «бу дөлити»** — ибраний тилида «бу шан-шәрәпни». □ **31:13 «Мәсиһләш» вә «Мәсиһ»** —
бу ишлар тоғрисида «Тәбирләр»ни көрүң. Бу йәрдә Муқәддәс Китапта «мәсиһләш» яки «мәсиһ қилиш»
дегән пеилниң тунжа қетим ишлитилишидур. ■ **31:13** Яр. 28:13,14,15. □ **31:15 «тойлуқлиримиз»**
— мошу йәрдә Яқупниң Леяһ вә Раһиләни елиш үчүн ишлигининиң қиммитини көрсәтсә
керәк.

17-18 Шуниң билән Яқуп орнидин туруп, балилири вә аяллирини төгиләргә
миндуруп, еришкән барлиқ маллири вә барлиқ тәәллуқатини, йәни Падан-
Арамда тапқан тәәллуқатлирини елип, атиси Исһақниң йениға беришқа Қанаан
зиминиға қарап йол алди.
19 Лабан болса қойлирини қирқиғили кәткән еди; Раһилә өз атисиға тәвә «өй
бутлири»ни оғрилап еливалди.□
20 Яқуп арамий Лабанға өз қешидин оғриликчә қечип кетидиғанлиғини уқтурмай
уни алдап қойған еди.□
21 У бар-йоқини елип қечип кәтти; у дәриядин өтүп Гилеад теғи тәрәпкә қарап
йол алди.□

Лабанниң Яқупни қоғлиши

22 Үчинчи күни, Лабанға Яқупниң качқини тоғрисида хәвәр йәтти.
23 У өз туққанлирини елип, йәттә күнлүк йолғичә кәйнидин қоғлап берип, Гилеад
теғида униңға йетишти.
24 Лекин кечиси Худа арамий Лабанниң чүшигә кирип униңға: «Сән һези бол,
Яқупқа я ақ я көк демә!» деди.□
25 Лабан Яқупқа йетишип барғанда, Яқуп чедирини тағниң үстигә тикгән еди.
Лабанму туққанлири билән Гилеад теғиниң үстидә чедир тикти.
26 Лабан Яқупқа: — Бу немә қилғиниң? Сән мени алдап, қизлиримни урушта
алған олҗидәк елип кәттиң?
27 Немишкә йошурун қачисән, маңа хәвәр бәрмәй мәндин оғриликчә кәттиң?
Маңа дегән болсаң мән хошал-хурамлиқ билән ғәзәл оқуп, дап вә чаң челип, сени
узитип қоймамтим?
28 Шундақ қилип сән маңа өз оғуллирим вә қизлиримни сөйүп узитип қоюш
пурситиниму бәрмидиң. Бу ишта ахмақлиқ қилдиң.□
29 Силәргә зиян-зәхмәт йәткүзүш қолумдин келәтти; лекин түнүгүн кечә атаңниң
Худаси маңа сөз қилип: «Һези бол, Яқупқа я ақ я көк демә» деди.
30 Хош, сән атаңниң өйини толиму сеғинғиниң үчүн кәтмәй қоймайсән; лекин
немишкә йәнә мениң бутлиримни оғрилидиң? — деди.
31 Яқуп Лабанға җавап берип: — Мән қорқуп қачтим; чүнки сени қизлирини
мәндин мәҗбурий тартиваламдикин, дедим.
32 Әнди бутлириңға кәлсәк, улар кимдин чиқса шу тирик қалмайду!
Қериндашлиримиз алдида мәндин қандақла немәңни тонувалсаң, уни елип
кәт, — деди. Һалбуки, Яқупниң Раһиләниң бутларни оғрилап кәлгинидин хәвири
йоқ еди.

□ **31:19 «өй бутлири»** — ибраний тилида «тәрафим». Бу бутлар қолда көтәргидәк кичик болуп, адәттә күмүчтин ясилатти. Қедимки вақитлардики бәзи бутпәрәс җәмийәтләрдә «тәрафим»ға егә болған адәм өйниң барлиқ тәәллуқатиниң егиси, ғоҗайини дәп һесаплинатти. Шуңа бу кичик «тәрафим» күмүч болғини үчүн әмәс, бәлки қануний әһмийити үчүн Лабанға интайин муһим еди. □ **31:20 «уни алдап қойған еди»** — ибраний тилида «униң көңлини оғрилиди» билән ипадилиниду. □ **31:21 «дәрия»** — мошу йәрдә «Әфрат дәрияси»ни көрситиду. □ **31:24 «Яқупқа я ақ я көк демә!»** — ибраний тилида «Яқупқа я яхши я яман гәпни қилма!». Бу сөзләр бәлким: «униңға бәрикәт тилимә яки уни қарғима» дегәнлик болса керәк. Худа немишкә «Яқупқа яхши гәп қилма» дегән? Бизниңчә Худа Лабанниң алдамчи маһийитини убдан биләтти; у Яқупқа бәрикәт тилисә алдамчи нийити билән тиләйдиғинини биләтти. Униң «яман гәп қилиш»иға, йәни уни қарғашқа йол қоймайтти, әлвәттә. Шуңа «Яқупқа я яхши я яман гәпни қилма!» дегини бәлким «пәқәт һәқиқәттин сөзлә!» дегәнлик болуши мүмкин. Бирақ Лабанниң Яқуп билән болған сөһбитигә қарисақ у йәнила ялғанчилиқтин жирақ кәтмәйду! □ **31:28 «өз оғуллирим»** — Лабанниң «оғуллирим» дегини униң һейлигәрлигини аян қилиду. Униң Яқуптин туғулған нәврә оғуллири бар еди, лекин у уларни «мениң оғуллирим» дәп һесаплайтти.

33 Лабан алди билән Яқупниң чедириға кирип, андин Леяһниң чедири һәм икки
дедәкниң чедирлириға кирип ахтуруп һеч немә тапалмиди. Леяһниң чедиридин
чиқип, Раһиләниң чедириға кирди.
34 Раһилә болса өй бутлирини елип, буларни төгиниң чоминиң ичигә тиқип
қоюп, үстидә олтиривалған еди. Лабан пүткүл чедирини ахтуруп, һеч немә
тапалмиди.
35 Раһилә атисиға: — Әй ғожам, алдиңда туралмиғиним үчүн хапа болмиғин;
чүнки мән һазир аялларниң адәт мәзгилидә туруватимән, — деди. Шундақ қилип,
Лабан һәммә йәрни қоймай ахтурупму, өй бутлирини тапалмиди.□
36 Шуниң билән Яқуп аччиқлап Лабан билән җедәллишип кәтти. Яқуп Лабанға:
— Сән мени кәйнимдин мунчә алдирап-тенәп қоғлап кәлгидәк мәндә немә
сәһвәнлик, немә гуна бар?
37 Сән һәммә жүк-тақлиримни ахтуруп чиқтиң, өйүңниң нәрсилиридин бирәр
немә тапалидиңму? Бир немә тапқан болсаң, мениң қериндашлирим билән
сениң қериндашлириңниң алдида уни қойғин, улар биз иккимизниң арисида
һөкүм қилсун.
38 Мән мошу жигирмә жил қешиңда турдум; һеч қачан сағлиғиң вә чиши
өшкилириң бала ташливәтмиди; падилириңдин қочқарлириңни йегиним йоқ.
39 Боғуветилгәнлирини қешиңға елип кәлмәй, бу зиянни өзүм толдурдум; кечиси
оғриланған яки күндүзи оғриланған болсун сән уни мәндин төлитип алдиң.
40 Мениң күнлирим шундақ өттики, күндүзи иссиқтин, кечиси соғтин қийнилип,
уйқа көзүмдин қачатти.
41 Мениң күнлирим мошу жигирмә жилда өйүңдә туруп шундақ болди; он төрт
жил икки қизиң үчүн саңа хизмәт қилдим, алтә жил падаң үчүн хизмәт қилдим;
униң үстигә сән иш һәққимни он қетим өзгәрттиң.
42 Әгәр атамниң Худаси, йәни Ибраһимниң Худаси, йәни Исһақниң Қорқунучиси
Болғанниң Өзи мән билән биллә болмиса еди, сән җәзмән мени қуруқ қол
қилип қайтуруветәттиң. Лекин Худа мениң тартқан җәбир-җапалиримни,
қоллиримниң мушәққитини көрүп түнүгүн кечә саңа тәнбиһ бәрди, — деди.

Яқупниң Лабан билән келишим түзүши

43 Лабан Яқупқа җавап берип: — Бу қизлар мениң қизлирим, бу оғуллар
мениң оғуллирим, бу пада болса мениң падам болиду; шундақла көз алдиңдики
һәммә нәрсә мениңкидур; амма мән бүгүн бу қизлиримни вә уларниң туққан
оғуллирини немә қилай?□
44 Қени кәл, сән билән иккимиз бир әһдә түзүшәйли, бу мән билән сениң
оттуримизда гува болсун, — деди.
45 Шуниң билән Яқуп бир ташни елип өрә тикләп түврүк қилип қойди.
46 Андин Яқуп қериндашлириға: — Таш жиғиңлар, — девиди, ташларни елип
келип догилиди, шу йәрдә таш догисиниң йенида ғизалиништи.
47 Лабан бу догини «Йәгар-Саһадута» дәп атиди, Яқуп униңға «Галеәд» дәп ат
қойди.□
48 Лабан: — Бу дога бүгүн сән билән мениң оттурамда гува болсун, — деди. Шуңа
бу сәвәптин догиниң нами «Галеәд» аталди.

□ **31:35 «мән һазир аялларниң адәт мәзгилидә туруватимән»** — ибраний тилида: «аялларниң адити һазир маңа чүшти». □ **31:43 «мениң оғуллирим»** — 28-айәттики изаһатни көрүң. **«көз алдиңдики һәммә нәрсә мениңкидур»** — мошу сөзләз пүтүнләй хата, әлвәттә. Яқуп буларниң һәммисигә өз қолиниң әҗри билән еришкән еди. □ **31:47 «Йәгар-Саһадута»** — арамий тилида, «Галеәд» ибраний тилида «гувалиқ догиси» дегән мәнидә.

49 У жай йәнә «Мизпаһ», дәпму аталди; чүнки Лабан йәнә: — Иккимиз
бир-биримиз билән көрүшмигән вақитларда, Пәрвәрдигар сән билән мениң
оттурамда қаравул болуп күзитип турсун.□
50 Әгәр сән қизлиримни бозәк қилсаң, яки қизлиримниң үстигә башқа
хотунларни алсаң, башқа һеч киши қешимизда һазир болмиған тәғдирдиму,
мана, Худа мән билән сениң араңда гувачидур!
51 Лабан Яқупқа йәнә: — Мана, бу догиға қара, мән билән сән иккимизниң
оттурисида мән тикләп қойған бу түврүккиму қара;
52 кәлгүсидә бу дога вә бу түврүкму мән яман нийәт билән бу догидин сениң
тәрипиңгә өтмәслигим үчүн, сениңму нийитиңни яман қилип бу дога вә бу
түврүктин өтүп мениң тәрипимгә кәлмәслигиң үчүн гувачи болсун.□
53 Ибраһимниң илаһи, Наһорниң илаһи вә бу иккисиниң атисиниң илаһлири
аримизда һөкүм чиқарсун, — деди. Яқуп болса атиси Исһақниң Қорқунучиси
Болғучи билән қәсәм қилди.□
54 Андин Яқуп тағ үстидә бир қурбанлиқ сунуп, қериндашлирини өзи билән
тамақлинишқа тәклип қилди. Улар һәмдәстихан олтарди вә кечиси тағда
қонди.□
55 Әтиси таң сәһәрдә Лабан орнидин туруп, нәврилири билән қизлирини сөйүп,
уларға бәхит-бәрикәт тиләп, өз өйигә раван болди.

32

Яқупниң Әсав билән көрүшүшкә тәйярлиниши

1 Яқуп өз йолиға кетип баратти; йолда Худаниң пәриштилири униңға учриди.■
2 Яқуп уларни көрүп: — Бу жай Худаниң барғаһи екән! — дәп, бу жайниң намини
«Маһанаим» дәп қойди.□
3 Андин Яқуп Сеир зиминидики «Едом яйлиғи»ға, акиси Әсавниң қешиға алдин
хәвәрчиләрни әвәтип,
4 уларға жекиләп: — Силәр ғожамға, йәни Әсавға: «Кәминилири Яқуп мундақ
деди: — Мән Лабанниң қешида мусапир болуп, та мошу вақитқичә турдум.
5 Әнди мәндә кала, ешәк вә қойлар, қул-дедәкләрму бар; мән өзлириниң нәзиридә
илтипат тапарманмекин дәп ғожамға хәвәр йәткүзүшни лайиқ көрдүм», дәңлар,
— деди.
6 Хәвәрчиләр Яқупниң йениға йенип келип: — Биз акилири Әсавниң қешиға
бардуқ; у төрт йүз кишини елип, силиниң алдилириға келиватиду, — деди.
7 Яқуп наһайити қорқуп, ғәм-ғуссигә чүшүп адәмлирини қой, кала вә төгилиригә
қошуп, икки топқа айриди.

□ **31:49 «Мизпаһ»** — «күзитиш мунари» дегән мәнидә болуп, йәнә «у күзитип турсун» дегән сөзниң аһаңиға йеқин. □ **31:52 «сениңму нийитиңни яман қилип бу дога вә бу түврүктин өтүп мениң тәрипимгә кәлмәслигиң үчүн гувачи болсун»** — әгәр жуқурида ейтқинимиздәк «өй бутлири»ға егә болуш «өйниң өзигә егә болғанлиқ» һесапланса, ундақта Лабанниң бу сөзлириниң мәхсити: — «Яқуп яки униң әвлатлири өй бутлиримни елип, мениң өй-тәәллуқатлиримни тартивелиш нийитидә мән тәрәпкә һәргиз кәлмисун» дегәнликтин ибарәт еди. □ **31:53 «Ибраһимниң илаһи, Наһорниң илаһи вә бу иккисиниң атисиниң илаһлири»** — Лабан, Ибраһимниң атиси Тәраһ вә Наһорлар асасән бутпәрәсләр еди («Йәш.» 24:2ни көрүң). □ **31:54 «тамақлинишқа тәклип қилди»** — бу таам бәлким қурбанлиқниң гөши болуши мумкин. Ундақта у «енақлиқ қурбанлиғи» сүпитидә сунулған болса керәк («Лав.» 3-бапни көрүң). ■ **32:1** Яр. 48:16. □ **32:2 «Маһанаим»** — буниң мәнаси «икки барғаһ». Бу «икки барғаһ» Яқупниң барғаһи вә Худаниң барғаһини көрситиду. Яқупниң «барғаһ» дегинидин қариғанда, шу жайда көргән пәриштиләр дәрвәқә интайин көп болса керәк.

8 У: — «Әгәр Әсав келип бир топимизға һуҗум қилса, йәнә бир топ қечип қутулуп
қалар» — дәп ойлиди.
9 Андин Яқуп мундақ дуа қилди: — И атам Ибраһимниң Худаси вә атам Исһақниң
Худаси! Маңа: «Өз земиниң вә уруқ-туққанлириңниң қешиға йенип кәткин, саңа
яхшилиқ қилимән» дәп вәдә қилған Пәрвәрдигар! ■
10 — Мән Сениң Өз қулуңға көрсәткән өзгәрмәс барлиқ меһриванлиғиң вә барлиқ
вападарлиғиң алдида һеч немә әмәсмән; чүнки мән бу Иордан дәриясидин
өткинимдә ялғуз бир һасам бар еди. Әнди мән икки топ адәм болуп
қайтиватимән.□
11 Өтүнүп қалай, мени акам Әсавниң қолидин қутқузғайсән; чүнки у келип мән
билән хотун-балилиримни өлтүрүветәмдикин, дәп қорқимән.
12 Сән: «Мән җәзмән саңа зор яхшилиқ қилип, сениң нәслиңни деңиздики қумдәк
һәдди-һесапсиз көп қилимән», дегән едиң, — деди.■
13-15 У шу кечиси шу йәрдә қонуп қалди; андин у қол илигидики маллардин елип,
акиси Әсавға икки йүз өчкә, жигирмә текә, икки йүз сағлиқ, жигирмә қочқар,
оттуз чиши төгини тайлақлири билән, қириқ инәк, он буқа, жигирмә мада ешәк,
он һаңга ешәкни соғат қилип тәйярлап,□
16 Буларни айрим-айрим топ қилип хизмәткарлириниң қолиға тапшуруп, уларға
җекиләп: — Силәр мәндин бурун меңип, һәр топниң арисида арилиқ қоюп һайдап
меңиңлар, — деди.
17 У әң алдидики топ билән маңған кишикә әмир қилип: — Акам Әсав саңа
учриғанда, әгәр у сәндин: «Кимниң адимисән? Кәйәргә барисән? Алдиңдики
җаниварлар кимниң?» — дәп сориса,
18 Ундақта сән җавап берип: «Булар кәминилири Яқупниң болуп, ғоҗам Әсавға
әвәткән соғаттур. Мана, у өзиму кәйнимиздин келиватиду» — дегин, деди.
19-20 Шу тәриқидә у иккинчи, үчинчи вә улардин кейинки падиларни һайдап
маңғучи кишиләргиму охшаш әмир қилип: — Әсав сизләргә учриғанда, силәрму
униңға шундақ дәңлар, андин: — Мана, кәминилири Яқуп өзиму арқимиздин
келиватиду, — дәңлар, деди; чүнки у: — Мән алдимда барған соғат билән уни
мени кәчүрүм қилдуруп, андин йүзини көрсәм, мени қобул қилармекин, — дәп
ойлиған еди.□
21 Шундақ қилип соғат алдин әвәтилди; у шу кечиси баргаһда қонуп қалди.

Яқупниң Худа билән челишиши

22 У шу кечидә қопуп, икки аяли вә икки дедиги вә он бир оғлини елип, Яббок
кечигидин өтүп кәтти.
23 У уларни еқиндин өткүзди, шундақла һәммә тәәллуғиниму у қарши тәрәпкә
өткүзди.
24 Яқуп болса бу қатта ялғуз қалди; бир зат келип шу йәрдә униң билән таң атқичә
челишти.
25 Лекин бу зат уни йеңәлмәйдиғанлиғини көрүп, униң янпишиниң йириқиға
қолини тәккүзүп қойди; шуниң билән улар челишиватқанда Яқупниң янпиши
қазандин чиқип кәтти.□
26 У зат: — Мени қоюп бәргин, чүнки таң атай дәп қалди, деди.
— Сән мени бәрикәтлимигичә, сени қоюп бәрмәймән, деди Яқуп.■
27 У униңдин: — Етиң немә? дәп сориди.

■ **32:9** Яр. 31:13. □ **32:10 «һеч немә әмәсмән»** — ибраний тилида «интайин кичикмән». ■ **32:12** Яр. 28:13. □ **32:13-15 «һаңга ешәк»** — яки «тәхәй». □ **32:19-20 «уни мени кәчүрүм қилдуруп, андин...»** — ибраний тилида «униң йүзи алдида кафарәт қилалаймән, андин...». «Кафарәт» дегән иш тоғрилиқ «Мис.» 29:33 вә изаһати, шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң. □ **32:25 «янпишиниң йириқиға...»** — яки «янпишиниң үгисигә». ■ **32:26** Һош. 12:4.

У: етим Яқуп, — деди.
28 У униңға: — Сениң етиң буниңдин кейин Яқуп болмай, бәлки Исраил болиду;
чүнки сән Худа биләнму, инсан биләнму елишип ғалип кәлдиң, — деди.□ ■
29 Андин Яқуп униңдин: — Намиңни маңа дәп бәргин, девиди, у: — Немишкә
мениң намимни сорайсән? — деди вә шу йәрдә униңға бәхит-бәрикәт ата қилди.□
30 Шуниң билән Яқуп: — Худани йүзму-йүз көрүп, җеним қутулуп қалди, дәп у
җайниң намини «Пәниәл» дәп атиди.□
31 У Пәниәлдин өтүп маңғанда, күн униң үстибешини йорутти; амма у янпиши
түпәйлидин ақсап маңатти .
32 Бу сәвәптин Исраиллар бүгүнгичә йотиниң үгисидики пәйни йемәйду; чүнки
шу Зат Яқупниң янпишиниң йириқиға, йәни униң пейигә қолини тәккүзүп
қойған еди.

33

Яқупниң Әсав билән учришиши

1 Яқуп бешини көтирип қаривиди, мана Әсав төрт йүз киши билән келивататти.
Шуниң билән у балилирини айрип, Леяһ, Раһилә вә икки дедәккә тапшурди;
2 у икки дедәк вә уларниң балилирини һәмминиң алдида маңдурди, андин Леяһ
билән униң балилирини, әң ахирида Раһилә билән Йүсүпни маңдурди.
3 Өзи болса уларниң алдиға өтүп маңди, у акисиниң алдиға йетип барғичә йәттә
қетим йәргә баш уруп тазим қилди.
4 Әсав униң алдиға жүгүрүп келип, уни қучағлап, бойниға бешини қоюп, уни
сөйди; һәр иккиси жиғлишип кәтти.
5 Андин Әсав бешини көтирип қарап, аяллар вә балиларни көрүп: — Бу сән билән
биллә кәлгәнләр кимләр? — дәп сориди.
Яқуп: — Булар Худа шапаәт қилип кәминилиригә бәргән балилардур, — деди.
6 Андин икки дедәк вә уларниң балилири алдиға берип, униңға тазим қилди;
7 Андин Леяһму униң балилири билән алдиға берип, тазим қилди, ахирида Йүсүп
билән Раһилә алдиға берип, тазим қилди.
8 Әсав: — Маңа йолда учриған әшу топлирида немә мәхситиң бар? — девиди,
Яқуп җавап берип: — Бу ғоҗамниң алдида илтипат тепишим үчүндур, деди.
9 Лекин Әсав: — Әй қериндишим, мәндә йетип ашқидәк бар. Сениң өз нәрсилириң
өзүңгә қалсун, деди.
10 Амма Яқуп: — Ундақ қилмиғин; әгәр мән нәзәрлиридә илтипат тапқан
болсам, соғитимни қолумдин қобул қилғайла; чүнки силиниң мени хошаллиқ
билән қобул қилғанлирини көрүп, дидарлирини көргинимдә Худаниң дидарини
көргәндәк болдум!
11 Әнди саңа кәлтүрүлгән, *Худадин көргән* бу бәрикәтлиримни қобул қилғайла;
чүнки Худа маңа шапаәт көрсәтти, һәммә нәрсилирим бар болди, — дәп униңдин
қайта-қайта өтүнүвиди, у қобул қилди.
12 Андин Әсав: — Әнди биз қозғилип сәпиримизни давамлаштурайли, мән сениң
алдиңда маңай, деди.
13 У униңға җававән: — Ғоҗам көрдилә, балилар кичик, қешимда емидиған
қоза вә мозайлар бар; әгәр мән буларни бир күнла алдиртип қоғлап маңдурсам,
пүткүл пада өлүп кетиду.

□ **32:28 «Исраил»** — мәнаси «Худа билән биллә болған әмир» вә униң билән тәң «Худа билән елишқучи».
■ **32:28** Яр. 35:10. □ **32:29 «Пәниәл»** — (яки «Пәнуәл») — мәнаси «Худаниң җамали». □ **32:30**
«Худани йүзму-йүз көрүп, җеним қутулуп қалди» — бу интайин сирлиқ вақиә үстидә «қошумчә
сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

14 Шуңа өтүниманки, ғожам кәминилиридин алдида маңғач турсун; мән
алдимдики мал-чарвиларниң меңишиға, шундақла балиларниң меңишиға қарап
аста меңип, ғожамниң қешиға Сеирға удул барай, деди.
15 У вақитта Әсав: — Ундақ болса, мән өзүм билән кәлгән кишиләрдин бир
нәччини қешиңда қоюп кетәй, деди. Лекин у жавап берип: — Буниң немә һажити?
Пәқәт ғожамниң нәзиридә илтипат тапсамла шу купайә, деди.
16 Әсав у күни йолға чиқип Сеирға йенип кәтти.
17 Яқуп сәпәр қилип, Суккот дегән жайға кәлгәндә, у йәргә бир өй селип,
маллириға лапасларни ясиди. Шуңа бу йәр «Суккот» дәп аталди.□
18 Шу тәриқидә Яқуп Падан-Арамдин қайтип, Қанаан зиминидики Шәкәм
шәһиригә аман-есән кәлди. У шәһәрниң алдида чедир тикти.■
19 Андин у чедир тиккән йәрниң бир қисимини Шәкәмниң атиси болған
Һаморниң оғуллиридин бир йүз қәситигә сетивелип,□
20 Шу йәрдә бир қурбангаһ селип, намини «Әл-Әлоһә-Исраил» дәп атиди. □

34

Шәкәмниң Динаһниң номусиға тегиши

1 Бир күни, Леяһниң Яқупқа туғуп бәргән қизи Динаһ жутниң қизлири билән
көрүшкили чиқти.■
2 Шу жутниң әмри һивий Һаморниң оғли Шәкәм уни көрүп қелип, уни тутувелип,
зорлап номусиға тәгди.
3 Амма униң көңли Яқупниң қизи Динаһқа чүшүп, уни яхши көрүп қалди вә
униңға муһәббити билән көңүл сориди.
4 Шуниң билән Шәкәм атиси Һамордин: — Бу қизни маңа хотунлуққа елип бәргин,
дәп тәләп қилди.
5 Яқуп *Шәкәмниң* қизи Динаһниң иппитигә тәккәнлигини аңлап қалди. Униң
оғуллири маллири билән далаларда еди; шуңа Яқуп улар кәлгичә жим туруп
турди.
6 Шәкәмниң атиси Һамор Яқупниң алдиға униң билән сөзләшкили чиқти;
7 Яқупниң оғуллири хәвәрни аңлапла далалардин қайтип кәлгән еди. Булар
Шәкәмниң қилмайдиған ишни қилип, Яқупниң қизиниң номусиға тегип
Исраил қәбилисидә шәрмәндилик қилғини үчүн азаплинип, интайин қаттиқ
ғәзәпләнди.□
8 Һамор уларға сөз қилип: — Оғлум Шәкәмниң көңли қизиңларға чүшүп қапту.
Илтипат қилип уни оғлумға хотунлуққа бәрсәңлар!
9 Биз билән қуда-бажа болуп, қизлириңларни бизгә бериңлар, бизниң
қизлиримизниму силәр елиңлар;
10 Биз билән биллә туруңлар. Мана, йәр алдиңларда турупту; бу йәрни макан
қилип, сода қилип, өзүңлар үчүн өй-мүлүк елиңлар, — деди.
11 Шәкәм қизниң атиси билән ака-укилириға: — Нәзириңларда илтипат тапсам
дәймән; силәр немә десәңлар, шуни берәй.
12 Мәндин қанчилик тойлуқ яки соғат тәләп қилсаңлар, маңа ейтқиниңларчә
берәй; пәқәт бу қизни маңа хотунлуққа бәрсәңларла болиду, деди.

□ **33:17 «Суккот»** — мәнаси «кәпиләр» яки «лапаслар». ■ **33:18** Йә. 24:32; Рос. 7:16. □ **33:19 «қәситә»** — пул бирлиги болуп, қиммити бизгә намәлум. □ **33:20 «Әл-Әлоһә-Исраил»** — мәнаси ««Әл» Исраилниң Тәңрисидур» (ибраний тилида «Әл» болса «илаһ», «Худа» дегәнни билдүриду). ■ **34:1** Яр. 30:21. □ **34:7 «Исраил қәбилисидә»** — ибраний тилида «Исраилда». «Исраил» дегән бу сөз мошу йәрдә «Исраил қәбилиси» яки «Исраил хәлқи»ни көрсәткән. Буниң Муқәддәс Китапта биринчи қетим шу мәнидә ишлитилиши болиду.

13 Яқупниң оғуллири болса Шәкәм вә атиси Һаморға һейлә-микир билән жавап
бәрди, чүнки у сиңлиси Динаһниң иппитигә тәккән еди;
14 уларға: — Биз бундақ қилалмаймиз, сиңлимизни хәтнисиз бирисигә беришкә
мақул дейәлмәймиз; чүнки бу бизгә номус болиду.■
15 Пәқәт бир шәртимизгә көнсәңларла силәргә мақул болимиз; силәрниң барлиқ
әркәклириңлар хәтнә қилинип биздәк болса,
16 Қизлиримизни силәргә берип, силәрниң қизлириңларни биз елип араңларда
олтирип, бир қовм болуп қалимиз.
17 Амма бизгә қулақ салмай хәтнә қилинишқа унимисаңлар, ундақта биз
қизимизни елип кетимиз, — деди.
18 Уларниң сөзлири Һамор вә оғли Шәкәмниң нәзиригә яқти.
19 Жигит бу ишни кәйнигә созмиди, чүнки у Яқупниң қизиға ежил болуп қалған
еди; у атисиниң өйидә һәммидин әтиварлиқ еди.
20 Шуниң билән Һамор оғли Шәкәм билән шәһәрниң дәрвазисиға берип,
шәһәрниң адәмлиригә сөз қилип: —
21 Бу адәмләрниң биз билән енақ өткүси бар. Шуңа улар мошу жутта туруп сода-
сетиқ қилсун; мана, бу жайниңИкки тәрипи уларға йәткидәк кәңридур. Биз
уларниң қизлирини хотунлуққа елип, өз қизлиримизни уларға беримиз.
22 Лекин пәқәт аримиздики һәммә әркәк улар хәтнә қилинғандәк хәтнә қилинса,
у адәмләр аримизда туруп биз билән бир хәлиқ болушқа мақул дәйду.
23 Шу тәриқидә уларниң мал-тәәллуқати, һәммә чарпайлири бизниңки
болмамду? Биз пәқәт уларға мақул десәкла, улар аримизда туриду, — деди.
24 Шуниң билән шәһәрниң дәрвазисидин кирип-чиқидиғанларниң һәммиси
Һамор билән оғли Шәкәмниң сөзигә қулақ салди. Шәһәрниң дәрвазисидин
кирип-чиқадиғанларниң һәммиси хәтнә қилинди.
25 Амма үчинчи күни, улар техичә ағриқ ятқинида шундақ болдики, Яқупниң
икки оғли, йәни Динаһниң акилири Шимеон билән Лавий һәр қайсиси өз
қиличини елип, шәһәр хатиржәмлик ичидә турғинида бесип кирип, һәммә
әркәкни өлтүрүвәтти;□ ■
26 Улар Һамор билән оғли Шәкәмниму қиличлап, Динаһни Шәкәмниң өйидин
елип кәтти.
27 Андин Яқупниң *барлиқ* оғуллири: «Улар сиңлимизниң номусиға тәгди» дәп,
өлтүрүлгәнләрниң жайиға келип, шәһәрни булап-талаң қилди.□
28 Уларниң қой-кала, ешәклирини, шәһәрдики һәммини, етизлиқлардики
һәммини елип кәтти,
29 Шундақла уларниң барлиқ мал-мүлкини булап-талап, барлиқ хотун-
балиларни әсир қилип, өй ичидики барлиқ нәрсиләрниму қошуп елип кәтти.
30 Яқуп Шимеон вә Лавийни әйипләп: — Силәр мени балаға тиқип, зиминдикиләр
— Қананийлар билән Пәриззийләрниң алдида сеситтиңлар. Бизниң адимимиз аз
бир хәлиқтурмиз; улар маңа қарши чиқип жиғилип һуҗум қилиду; шуниң билән
мән вә җәмәтим вәйран болимиз, — деди.□
31 Амма улар жавап берип: — Әҗәба, сиңлимизға бир паһишә аялға қилғандәк
муамилә қилса боламду? — деди.□

■ **34:14** Яр. 17:12,13,14. □ **34:25 «Динаһниң акилири»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Шимеон вә Лавий Динаһниң бир туққан (Леяһдин туғулған) иккинчи вә үчинчи акиси еди. ■ **34:25** Яр. 49:6. □ **34:27 «улар сиңлимизниң номусиға тәгди»** — бу толиму ашурувәткәнлик болиду. Чүнки пәқәт бирла адәм шундақ қилған еди. □ **34:30 «бизниң адимимиз аз бир хәлиқтурмиз»** — ибраний тилида «мән саним аз адәммән». □ **34:31 «Әҗәба, сиңлимизға бир паһишә аялға қилғандәк муамилә қилса боламду?»** — бу вақиә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

35

Худаниң Бәйт-Әлдә Яқупқа башпанаһ болуши

1 Андин Худа Яқупқа: — Сән һазир Бәйт-Әлгә чиқип, шу йәрни макан қил,
өзүң акаң Әсавдин қечип маңғиниңда саңа көрүнгән *Мән* Тәңригә бир қурбангаһ
ясиғин, — деди.■
2 Шуниң билән Яқуп өйидикиләр вә өзи билән биллә болғанларниң һәммисигә
мундақ деди: — Араңлардики ят илаһ бутлирини ташливетип, өзүңларни паклап
егинлириңларни йәңгүшләңлар.
3 Андин қопуп Бәйт-Әлгә чиқимиз. Мән шу йәрдә қийинчилиқта қалғанда
дуайимни иҗабәт қилип, жүргән йолумда мениң билән биллә болуп кәлгән
Тәңригә қурбангаһ салай, — деди.
4 Шуниң билән өз қоллиридики һәммә ят илаһ бутлирини, шундақла
қулақлиридики зириләрни чиқирип Яқупқа бәрди. Яқуп буларни Шәкәмдики
дуб дәрiғиниң түвигә көмүп қойди.
5 Андин улар сәпәргә атланди; амма әтрапидики шәһәрләрни Худадин болған бир
вәһимә басқачқа, улар Яқупниң оғуллирини қоғлимиди.
6 Бу тәриқидә Яқуп вә униң билән биллә болғанларниң һәммиси Қанаан
зиминидики Луз, йәни Бәйт-Әлгә йетип кәлди.
7 У шу йәрдә бир қурбангаһ ясиди; акисидин қечип маңғинида шу йәрдә Худа
униңға көрүнгини үчүн бу җайниң исмини «Әл-Бәйт-Әл» дәп атиди.□ ■
8 Ривкаһниң баққан аниси Дәбораһ болса шу йәрдә аләмдин өтти. У Бәйт-Әлниң
айиғидики дуб дәрiғиниң түвидә дәпнә қилинди. Бу сәвәптин шу дәрәқ «Жиға-
Зарниң дуб дәрiғи» дәп аталди.□

Худаниң Яқупқа йәнә бир қетим бәхит ата қилип, йеңи исмини тәкрарлиши

9 Яқуп *шу йол билән* Падан-Арамдин йенип кәлгәндин кейин, Худа униңға йәнә бир
қетим көрүнүп, униңға бәхит-бәрикәт ата қилди. ■
10 Андин Худа униңға: — Сениң исмиң Яқуптур; амма мундин кейин сән Яқуп
аталмай, бәлки намиң Исраил болиду, дәп униң исмини Исраил қоюп қойди.■
11 Андин Худа йәнә униңға: — Мән Өзүм һәммигә Қадир Тәңридурмән; сән
нәсиллинип, көпәйгин; бир әл, шундақла бир түркүм әлләр сәндин пәйда болиду;
падишаларму сениң пуштуңдин чиқиду.□ ■
12 Мән Ибраһим вә Исһаққа бәргән зиминни саңа беримән, шундақла сәндин
кейинки нәслиңгиму шу зиминни беримән, — деди.
13 Андин Худа униң билән сөзләшкән җайдин, униң йенидин жуқуриға
көтирилди.
14 Яқуп Худа өзи билән сөзләшкән җайда бир таш түврүкни тикләп, үстигә бир
шарап һәдийәсини төкти вә зәйтун мейи қуюп қойди.■
15 Яқуп Худа өзи билән сөзләшкән шу җайниң намини «Бәйт-Әл» дәп атиди.□

Раһиләниң туғутта өлүп кетиши

16 Андин улар Бәйт-Әлдин меңип, Әфратқа азғина йол қалғанда, Раһиләни толғақ
тутуп кетип, қаттиқ туғут азавида қалди.

■ **35:1** Яр. 27:43; 28:12,13. □ **35:7 «Әл-Бәйт-Әл»** — мәнаси «Бәйт-Әлдики Худа». ■ **35:7** Яр. 28:19. □ **35:8 «Жиға-Зарниң дуб дәрiғи»** — ибраний тилида «Аллон-бақут». ■ **35:9** Һош. 12:5. ■ **35:10** Яр. 32:27; 2Пад. 17:34. □ **35:11 «бир әл, шундақла бир түркүм әлләр сәндин пәйда болиду; падишаларму сениң пуштуңдин чиқиду»** — бу бешарәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **35:11** Яр. 17:1, 6; 28:3; 48:3 ■ **35:14** Яр. 28:18. □ **35:15 «Бәйт-Әл»** — «Худаниң өйи». Бу Яқупниң иккинчи қетим бу намни шу йәргә қоюши еди. Шүбһисизки, у бу намниң әһмийитини бир қәдәр толуқ чүшәнгини үчүн шундақ қилди.

17 Амма толғиғи қаттиқ еғирлашқанда, туғут аниси униңға: — Қорқмиғин, бу
қетим йәнә бир оғлуң болидиған болди — деди.
18 Шундақ болдики, Раһилә жени чиқиш алдида, ахирқи нәпәси билән оғлиға
«Бән-Они» дәп исим қойди; амма униң атиси уни «Бән-Ямин» дәп атиди.□
19 Раһилә вапат болди вә Бәйт-Ләһәм дәп атилидиған Әфратниң йолиниң бойиға
дәпнә қилинди.■
20 Яқуп униң қәбриниң үстигә бир хатирә теши тикләп қойди. Бүгүнгә қәдәр
«Раһиләниң Қәбир Теши» шу йәрдә турмақта.
21 Андин Исраил сәпәрни давамлаштуруп Мигдал-Едирниң у тәрипидә өз
чедирини тикти.□

Яқупниң оғуллири

22 Исраил у зиминда турған вақтида, Рубән берип өз атисиниң кенизиги Билһаһ
билән бир орунда ятти; Исраил буни аңлап қалди.
Яқупниң он икки оғли бар еди: —■
23 Леяһдин туғулған оғуллири: — Яқупниң тунҗа оғли Рубән вә Шимеон, Лавий,
Йәһуда, Иссакар һәм Зәбулун еди.■
24 Раһиләдин туғулған оғуллири: — Йүсүп вә Бинямин еди.
25 Раһиләниң дедиги Билһаһдин туғулған оғуллири: — Дан вә Нафтали еди.
26 Леяһниң дедиги Зилпаһдин туғулған оғуллири: — Гад билән Ашир еди. Булар
болса Яқупқа Падан-Арамда туғулған оғуллири еди.

Исһақниң аләмдин өтүши

27 Әнди Яқуп атиси Исһақниң қешиға, Ибраһим вә Исһақ Мусапир болуп турған
Кириат-Арба, йәни Һеброниң йенидики Мамрәгә кәлди.
28 Исһақниң көргән күнлири бир йүз сәксән жил болди.
29 Исһақ толиму қерип, күнлири тошуп, нәпәстин тохтап вапат болди вә өз
қовминиң қешиға берип қошулди. Униң оғуллири Әсав билән Яқуп уни дәпнә
қилди.□ ■

36

Әсавниң әвлатлири
1Тар. 1:35-54

1 Төвәндикиләр Әсавниң әвлатлиридур (Әсав йәнә Едом дәпму атилиду): —□ ■
2 Әсав аяллирини Қананийларниң қизлиридин алди, йәни Һиттийлардин болған
Елонниң қизи Адаһ билән Һивийлардин болған Зибеонниң нәвриси, Анаһниң
қизи Оһолибамаһни алди;
3 униңдин башқа Исмаилниң қизи, Небайотниң сиңлиси Басиматниму алған еди.

□ **35:18 «Бән-Они»** — (әрәбчә «Ибн-Аний») — мәнаси «қайғумниң оғли». «Бән-Ямин» (Бинямин) дегәнниң мәнаси «оң қолдики оғул» яки «амәтлик бала». ■ **35:19** Яр. 48:7. □ **35:21 «Исраил»** —Йәни Яқуп, әлвәттә. **«Мигдал-Едир»** — мәнаси «қой падиси мунари». ■ **35:22** Яр. 49:4. ■ **35:23** Яр. 46:8; Мис. 1:2. □ **35:29 «күнлири тошуп,...»** — ибраний тилида «күнләр билән толған болуп, ...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. **«өз қовминиң қешиға берип қошулди»** — «ибраний тилида «өз қовмлириға қошулди» — 15:15 вә изаһатини көрүң. ■ **35:29** Яр. 25:8. □ **36:1 «Төвәндикиләр Әсавниң әвлатлиридур»** — мошу җүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң тоққузинчи «толидот»и («тарихи»), йәни «Әсав (Едом)ниң әвлатлириниң тарихи» («Әсавниң әвлатлириниң тарихи») (36:1-8) башлиниду. **«Едом»** — буниң мәнаси «қизил» болуп, Сеир районидики тупрақниң рәңгини көрситиду. Әсав өзиму «қизил адәм» болуп, «қизил бир зимин»да олтирақлашқан. ■ **36:1** 1Тар. 1:35.

4 Адаһ Әсавға Елифазни туғуп бәрди; Басимат болса Реуәлни туғди.
5 Оһолибамаһ Йәуш, Ялам вә Кораһни туғди; булар Қанаан зиминида Әсавға
туғулған оғуллар еди.
6 Әсав аяллири, оғул-қизлири, өйидики һәммә кишилирини вә чарпайлирини,
барлиқ улақлирини, шундақла Қанаан зиминида тапқан барлиқ
тәәллуқатлирини елип, иниси Яқуптин айрилип, башқа бир жутқа көчүп кәтти.
7 Чүнки һәр иккисиниң тәәллуқатлири интайин көп болғачқа, бир йәрдә
биллә туралмайтти; мусапир болуп турған зимин уларниң мал-чарвилириниң
көплүгидин уларни бақалмайтти.■
8 Буниң билән Әсав (Әсав Едом дәпму атилиду) Сеир теғиға берип, олтирақлишип
қалди.■
9 Төвәндикиләр тағлиқ район Сеирдики Едомийларниң ата-бовиси Әсавниң
әвлатлиридур: —□
10-13 Әсавниң оғуллири: — Әсавниң аяли адаһниң оғли Елифаз; Әсавниң аяли
Басиматниң оғли Реуәл. Елифазниң оғуллири: — Теман, Омар, Зәфо, Гатам
вә Кәназ еди. Әсавниң оғли Елифазниң кичик хотуни Тимна еди; у Елифазға
Амаләкни туғуп бәрди. Жуқирилар болса Әсавниң аяли адаһниң әвлатлири еди.
Реуәлниң оғуллири: — Наһат, Зәраһ, Шаммаһ вә Миззаһ еди; булар Әсавниң аяли
Басиматниң әвлатлири еди.
14 Әсавниң аяли, йәни Зибеонниң чоң қизи, Анаһниң қизи болған
Оһолибамаһниң оғуллири: у Әсавға Йәуш, Ялам вә Кораһни туғуп бәрди.
15 Әсавниң әвлатлириниң ичидин төвәндики әмирләр чиққан: — Әсавниң тунҗа
оғли Елифазниң оғуллиридин: — әмир Теман, әмир Омар, әмир Зәфо, әмир
Кеназ,□
16 әмир Кораһ, әмир Гатам вә әмир Амаләк чиққан. Булар Едом зиминида
Елифазниң нәслидин чиққан әмирләр болуп, Адаһниң әвлатлири еди.
17 Әсавниң оғли Реуәлниң оғуллиридин әмир Наһат, әмир Зәраһ, әмир Шаммаһ
вә әмир Миззаһлар чиққан; булар Едом зиминида Реуәлниң нәслидин чиққан
әмирләрдур; буларниң һәммиси Әсавниң аяли Басиматниң әвлатлири еди.
18 Әсавниң аяли Оһолибамаһниң оғуллиридин әмир Йәуш, әмир Ялам вә әмир
Кораһлар чиққан. Булар Анаһниң қизи, Әсавниң аяли Оһолибамаһниң нәслидин
чиққан әмирләр еди.
19 Булар Әсавниң, йәни Едомниң әвлатлири болуп, *едомийларниң* әмирлири еди.

Сеирниң әвлатлири — һорийлар

20-21 Һорийлардин болған Сеирниң *Едом* зиминида олтарған әвлатлири: — Лотан,
Шобал, Зибеон, Анаһ, Дишон, Езәр вә Дишан еди. Булар Сеирниң әвлатлири
болуп, Едом зиминида Һорийларниң әмирлири еди.□ ■

■ **36:7** Яр. 13:6. ■ **36:8** Йә. 24:4. □ **36:9 «Төвәндикиләр ... Едомийларниң ата-бовиси Әсавниң әвлатлиридур: —»** — мошу жүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң онинчи «толидот»и («тарихи»), йәни «Әсавниң **Сеирда олтирақлашқан** әвлатлириниң толидоти» («Әсавниң **Сеирда олтирақлашқан** әвлатлириниң тарихи») (36:9-37:1) башлиниду. Әсав авал Қанаан зиминида туруп бир нәччә пәрзәнт көрди; булар 1-8-айәттә хатирилиниду. Андин у «Сеир тағлиқ райони»да туруп у йәрдә бир нәччә пәрзәнтлик болған; бу йәрдә дейиливатқини шуларниң әвлатлирини көрситиду (36:9-37:1). Мәзкур тарих шу тағлиқ районлуқ «һорийлар»ниң тарихини өз ичигә алиду. Қариғанда, һорийлар авал Әсавларға бойсунуп, андин улар билән ассимилятсийилишип бир милләт, йәни «Едомлар» яки «Едомийлар» болуп қалған. □ **36:15 «әмирләр»** — мошу йәрдә Әсавниң нәслидин чиққан қәбилиләрниң әмирлири (қәбилә башлиқлири)ни көрсәтсә керәк. □ **36:20-21 «Һорийлардин болған Сеирниң Едом зиминида олтарған әвлатлир»** — һорийлар Әсавлар «Сеир зимини»ға кириштин илгирила шу йәрдә олтирақлашқанлар еди. Сеир уларниң әҗдати болуп, зимин униң исми билән аталған еди. ■ **36:20-21** 1Тар. 1:38.

22 Лотанниң оғуллири Һори билән Һемам еди; Лотанниң сиңлиси Тимна еди.
23 Шобалниң оғуллири: Алван, Манаһат, Ебал, Шефо вә Онам еди.
24 Зибеонниң оғуллири: — Аяһ вә Анаһ еди. Бу Анаһ чөлдә атиси Зибеонниң
ешәклирини беқиветип, аршаңларни тепивалған Анаһниң дәл өзи шу еди.
25 Анаһниң пәрзәнтлири: оғли Дишон; Анаһниң қизи Оһолибамаһ еди.
26 Дишонниң оғуллири: Һәмдан, Әшбан, Итран вә Керан еди.

27 Езәрниң оғуллири: Билһан, Зааван вә Акан еди.
28 Дишанниң оғуллири: Уз вә Аран еди.
29-30 Һорийларниң өзлириниң әмирлири: әмир Лотан, әмир Шобал, әмир Зибеон,
әмир Анаһ, әмир Дишон, әмир Езәр вә әмир Дишан еди. Булар болса Һорийларниң
Сеир зиминида өз намлири бойичә аталған қәбилиләрниң әмирлири еди.

Едомдики падишалар

31 Исраилларниң үстигә һеч падиша техи сәлтәнәт қилмаста Едом зиминида
сәлтәнәт қилған падишалар төвәндикидәк: —■
32 Беорниң оғли Бела Едомда сәлтәнәт қилди; униң шәһириниң исми Динһабаһ
еди.
33 Бела өлгәндин кейин, бозраһлиқ Зәраһниң оғли Йобаб униң орнида сәлтәнәт
қилди.
34 Йобаб өлгәндин кейин, теманийларниң зиминидин кәлгән Һушам униң
орнида сәлтәнәт қилди.
35 Һушам өлгәндин кейин, Бедадниң оғли Һадад униң орнида сәлтәнәт қилди.
У Моабниң яйлақлирида мидиянийларға һуҗум қилип йәңгән еди. Униң
шәһириниң исми Авит еди.
36 Һадад өлгәндин кейин, масрәкаһлиқ Самлаһ униң орнида сәлтәнәт қилди.
37 Самлаһ өлгәндин кейин, «Дәрияниң бойидики Рәһобот»тин кәлгән Саул униң
орнида сәлтәнәт қилди.□
38 Саул өлгәндин кейин, Акборниң оғли Баал-һанан униң орнида сәлтәнәт қилди.
39 Акборниң оғли Баал-һанан өлгәндин кейин, Һадар униң орнида сәлтәнәт
қилди. Униң шәһириниң исми Пау еди. Униң аялиниң исми Мәһетабәл болуп,
у Мәй-Заһабниң қизи болған Матрәдниң қизи еди.□
40-43 Әсавниң нәслидин болған әмирләр уларниң ат-исимлири, җәмәтлири,
нәсәбнамилири вә турған җайлири бойичә: әмир Тимна, әмир Алваһ, әмир
Йәһәт, әмир Оһолибамаһ, әмир Елаһ, әмир Пинон, әмир Кеназ, әмир Теман
вә әмир Мибзар, әмир Магдийәл вә әмир Ирамлар еди. Булар Едомийларниң
әмирлири болуп, өзлири егиләп олтирақлашқан җайлар өз намлири билән
аталған еди. Мана шу тәриқидә Әсав Едомийларниң ата-бовиси болди.□ ■

■ **36:31** 1Тар. 1:43. □ **36:37 «Дәрия»** — мошу йәрдә «Әфрат дәрияси»ни көрситиду. □ **36:39 «Акборниң оғли ... өлгәндин кейин, Һадар униң орнида сәлтәнәт қилди»** — қариғанда, Һорийларниң падишалири сулалә түзүми бойичә әмәс, мәлум сайлам йоли билән таллинатти. □ **36:40-43 «мана шу тәриқидә Әсав Едомийларниң ата-бовиси болди»** — яки «булар болса Едомдики өзлири егиләп олтирақлашқан җайлардики әмирләр еди». **«мана шу тәриқидә Әсав Едомийларниң ата-бовиси болди»** — қизиқ бир иш шуки, Исраиллар техи мусапир болуп җүрүватқанда, Әсавлар аллиқачан муқим зиминлиқ болуп, падишалиқ түзүми болған, шундақла хеләла тәрәққий қилған болса керәк. Бирақ кейин Исраиллар улардин көп тәрәпләрдә ешип кәтти. ■ **36:40-43** 1Тар. 1:51.

37

Йүсүп вә униң қериндашлири

1 Яқуп болса атиси мусапир болуп турған йәрдә, йәни Қанаан зиминида
олтирақлашти.■
2 Төвәндикиләр Яқуп әвлатлириниң иш-излиридур.
Йүсүп жигит болуп он йәттә яшқа киргән чағлирида, акилири билән биллә
қойларни бақатти; у атисиниң кичик хотунлири Билһаһ вә Зилпаһниң оғуллири
билән биллә ишләйтти. Йүсүп атисиға уларниң начар қилиқлирини ейтип
қоятти.□
3 Йүсүп Исраилниң қериған вақтида тапқан балиси болғачқа, уни башқа
оғуллиридин бәкрәк яхши көрәтти. Шуңа у Йүсүпкә узун йәңлик тон тиктүрүп
бәрди.□
4 Амма акилири атисиниң уни өзлиридин яхши көридиғинини көрүп, униңға өч
болуп қалған еди вә униңға чирайлиқ гәп қилматти.
5 Униң үстигә Йүсүп бир чүш көргән болуп, уни акилириға дәп беривиди, улар
униңға техиму өч болуп кәтти.
6 Йүсүп уларға мундақ деди: — Мениң көргән шу чүшүмни аңлап бекиңлар.
7 Мана, биз һәммимиз етизларда ашлиқларни бағлаватқидәкмиз. Қарисам мениң
өнчәм өрә туруптидәк; силәрниң өнчәңлар болса мениң өнчәмниң чөрисигә
олишип тазим қилип турғидәк! — деди.
8 Акилири униңдин: — Әҗәба, сән бизгә падиша боламсән? Үстимизгә
һөкүмранлиқ қиламсән? — дәп сориди. Униң көргән чүшлири вә гепидин
акилири уни техиму яман көрди.
9 Кейин у йәнә бир чүш көрди вә чүшини акилириға дәп: — Мана, мән йәнә
бир чүш көрдүм. Қарисам, қуяш билән ай вә он бир юлтуз маңа тазим қилип
турғидәк! — деди.
10 У бу чүшни атиси вә акилириға дәп бәрди. Атиси униңға тәнбиһ берип: — Бу
көргиниң зади қандақ чүш? Әҗәба, мән, анаң вә ака-укилириң алдиңға берип,
саңа йәргә баш уруп тазим қилимизму? — деди.□
11 Шуниң билән акилири униңға һәсәт қилғили турди. Амма атиси шу гәпни
көңлигә пүкүп қойди.■

Йүсүпниң Мисирға, қуллуққа сетилиши

12 Әнди Йүсүпниң қериндашлири атисиниң қойлирини баққили Шәкәмгә кәткән
еди.
13 Исраил Йүсүпкә: — Акилириң Шәкәмдә пада бақиватидиғу? Кәл, мән сени
уларниң қешиға әвәтәй, девиди, Йүсүп: — Мана мән, деди.
14 У униңға: — Әнди берип акилириң аман-есәнму-әмәсму, қойлар аман-есәнму-
әмәсму, маңа хәвирини елип кәлгин, дәп уни Һеброн җилғисидин йолға салди; у
Шәкәмгә барди.
15 Шу йәрдә бириси униң далада тенәп жүргинини көрүп униңдин: — Немә
издәватисән, дәп сориди.

■ **37:1** Яр. 36:7; Ибр. 11:9. □ **37:2 «Төвәндикиләр Яқуп әвлатлириниң иш-излириду»** — мошу җүмлә билән «Аләмниң Яритилиши»ниң он биринчи «толидот»и (ахирқи «толидот» яки «тарих»), йәни «Яқупниң әвлатлириниң толидоти» («Яқупниң әвлатлириниң иш-излири») (37:2-50:26) башлиниду. **«Йүсүп атисиға уларниң начар қилиқлирини ейтип қоятти»** — оқурмәнләр Йүсүпниң акилириниң кейинки ишлиридин у бәргән бу хәвәрниң раст яки раст әмәслигини көрәләйду. □ **37:3 «узун йәңлик тон»** — шу дәвирләрдики әмирләр вә падишалар өз шаһзадилири яки есилзадилиригә шундақ «узун йәңлик тон» кийгүзәтти. Башқа бир хил тәрҗимиси «ала рәңлик тон». □ **37:10 «ака-укилириң»** — Йүсүпниң бир укиси, йәни Бинямин бар еди. Шу вақитта у бәк кичик еди. ■ **37:11** Рос. 7:9.

16 У: — Мән акилиримни издәватимән. Уларниң падилирини қәйәрдә бақиватқанлиғини ейтип бәрсиңиз, деди.

17 У адәм жавап берип: — Улар бу йәрдин кетип қалди, чүнки мән уларниң: «Жүрүңлар, Дотанға барайли» дегинини аңлидим, деди.

Шуниң билән Йүсүп акилириниң арқисидин берип, уларни Дотандин тапти.

18 Улар уни жирақтин көрүп, у техи уларниң қешиға кәлмәйла, уни өлтүрүветишни мәслиһәтләшти.

19 Улар бир-биригә: — Мана һелиқи чүш көргүчи келиватиду.

20 Келиңлар, уни өлтүрүп мошу йәрдики орәкләрдин биригә ташливетәйли, андин: — Вәһший бир һайван уни йәп кетипту, дәйли. Шунда, биз униң чүшлириниң немә болидиғинини көримиз! — деди.

21 Амма Рубән буни аңлап уни уларниң қоллиридин қутқузмақчи болуп: — Уни өлтүрмәйли, деди.□ ■

22 Рубән уларға йәнә: — Қан төкмәңлар! Бәлки уни чөлдики мошу орәккә ташливетиңлар; лекин униңға қол тәккүзмәңләр, деди (әмәлийәттә, у уни уларниң қолидин қутқузуп, атисиниң қешиға қайтурувәтмәкчи еди).

23-24 Йүсүп акилириниң қешиға йетип кәлгәндә улар уни тутуп, униң алаһидә тонини, йәни кийиклик узун йәңлик тонини салдурувелип, орәккә ташливәтти. Лекин орәк қуруқ болуп, ичидә су йоқ еди.

25 Андин улар тамақ йегили олтарди. Улар бешини көтирип қаривиди, мана Исмаилларниң бир карвини Гилеад тәрәптин келивататти. Төгилиригә дора-дәрмәк, тутия вә мурмәккиләр артилған болуп, Мисир тәрәпкә кетиватати.

26 Йәһуда қериндашлириға: — Бизниң бир туққан қериндишимизни өлтүрүп, қенини йошурғинимизниң немә пайдиси бар?

27 Келиңлар, уни Исмаилларға сетиветәйли; қандақла болмисун у бизниң инимиз, бир туққан қериндишимиз; шуңа униңға қол салмайли, девиди, қериндашлири буниңға қулақ салди.□

28 Мидиянлиқ Содигәрләр шу йәрдин өтүп кетиватқанда, улар Йүсүпни орәктин тартип чиқирип, уларға жигирмә күмүч тәңгигә сетивәтти. Булар болса Йүсүпни Мисирға елип кәтти.■

29 Рубән орәкниң йениға қайтип келип, Йүсүпниң орәктә йоқлуғини көрүп, кийимлирини житип,

30 инилириниң қешиға берип: — Бала йоқ туриду! Әнди мән нәгә барай?! — деди.

31 Амма улар Йүсүпниң тонини елип, бир текини боғузлап тонни униң қениға миләп,

32 Андин узун йәңлик тонни атисиниң қешиға әвәтип, униңға: — Буни биз тепивалдуқ; бу оғлуңниң тониму-әмәсму, өзүң көрүп баққин, деди.

33 У уни тонуп: — Бу дәрвәқә мениң оғлумниң тони екән; бир вәһший һайван уни йәп кәткән охшайду; шүбһисизки, Йүсүп титма-титма қиливетилипту! — деди.

34 Шуниң билән Яқуп кийимлирини житип, белигә бөз бағлап, нурғун күнләргичә оғли үчүн матәм тутти.

35 Униң һәммә оғул-қизлири йениға келип униңға тәсәлли бәрсиму, у тәсәллини қобул қилмай: «Мән тәһтисараға чүшүп оғлумниң қешиға барғичә шундақ матәм тутимән!» деди. Йүсүпниң атиси шу пети униңға аһ-зар көтирип матәм тутти.■

36 Әнди мидиянийлар *Йүсүпни* Мисирға елип берип, Пирәвнниң бир ғоҗидари, пасибан беши Потифарға сатти.□ ■

□ **37:21 «қутқузмақчи болуп...»** — ибраний тилида «қутқузуп...». ■ **37:21** Яр. 42:22. □ **37:27 «у бир туққан қериндишимиз»** — ибраний тилида «у бизниң әтлиримиз». ■ **37:28** Һак. 8:24; Зәб. 104:17-18; Рос. 7:9. ■ **37:35** Яр. 42:38; 44:29,31. □ **37:36 «пасибан беши»** — шу чағдики «пасибан беши» дегән мәнсәп бәлким «җаллат беши» дегәнниму өз ичигә алатти. ■ **37:36** Яр. 39:1; Зәб. 104:17-18

38

Йәһуда билән Тамар

1 У вақитларда шундақ болдики, Йәһуда ака-укилириниң қешидин кетип, Һираһ
исимлиқ Адулламлиқ бир кишиниңкигә чүшти.
2 Шу йәрдә Йәһуда Шуа исимлиқ бир Қананийниң қизини көрди; у уни
хотунлуққа елип қешиға кирип ятти.□ ■
3 У һамилдар болуп бир оғул туғди; Йәһуда униңға «Әр» дәп ат қойди.
4 У йәнә һамилдар болуп, бир оғул туғди вә униңға Онан дәп ат қойди.
5 Андин йәнә һамилдар болуп бир оғул туғди вә униңға Шәлаһ дәп ат қойди. У
туғулғанда Йәһуда Кезибда еди.■
6 Йәһуда тунжа оғли Әргә Тамар исимлиқ бир қизни елип бәрди.
7 Лекин Йәһуданиң тунжа оғли Әр Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғачқа,
Пәрвәрдигар уни өлтүрди.
8 Бу чағда Йәһуда Онанға: — Акаңниң аялиниң қешиға кирип, уни хотунлуққа
елип қериндашлиқ бурчини ада қилип, акаң үчүн нәсил қалдурғин, деди.□
9 Амма Онан бу нәсилниң өзигә тәвә болмайдиғанлиғини билип, акисиға нәсил
қалдурмаслиқ үчүн һәр қетим акисиниң аяли билән биллә болғанда мәнийсини
йәргә ақтуруветәтти.
10 Униң бу қилмиши Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил көрүнгәчкә, униму
өлтүрүвәтти.
11 Йәһуда әнди келини Тамарға: — Оғлум Шәлаһ чоң болғичә атаңниң өйидә
тул олтирип турғин, деди. Чүнки у ичидә: — Буму акилириға охшаш өлүп
кетәрмекин, дәп қорқти. Шуниң билән Тамар берип атисиниң өйидә туруп қалди.
12 Әнди көп күнләр өтүп, Шуаниң қизи, Йәһудаға тәккән аял өлди. Йәһуда
тәсәлли тапқандин кейин адулламлиқ дости Һираһ билән биллә өзиниң қой
қирқиғучилириниң әһвалини билишкә Тимнаһқа чиқти.
13 Тамарға: — Қейинатаң қойлирини қирқиғили Тимнаһқа йол алди, дегән хәвәр
йәтти.
14 Шуниң билән Тамар Шәлаһ чоң болған болсиму, мән униңға хотунлуққа елип
берилмидим, дәп қарап, туллуқ кийимини селиветип, чүмбәл тартип бәдинини
орап, Тимнаһ йолиниң үстидә Әнаимға кириш еғизиға берип олтарди.
15 Әнди Йәһуда уни йүзи йепиқлиқ һалда көргәндә: — Бу бир паһишә аял охшайду,
дәп ойлиди.□
16 У йолдин бурулуп униң йениға берип, өз келини екәнлигини билмәй: — Кәл,
мән сән билән биллә болай, деди. У жавап берип: — Мән билән биллә болсаң,
маңа немә берисән? дәп сориди.
17 У униңға: — Падамниң ичидин бир оғлақни саңа әвәтип берәй, деди. Аял: —
Сән уни әкелип бәргичә, маңа рәнигә бирәр нәрсә берәмсән? дәп соривиди,
18 У: — Саңа немини рәнигә берәй? — деди.
У: — Өз мөһүрүң билән униң шойнисини вә қолуңдики һасаңни рәнигә бәргин,
девиди, у буларни берип, униң билән биргә болди. Шуниң билән у униңдин
һамилдар болуп қалди.

□ **38:2 «бир Қананийниң қизи»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Қананийлар имансиз вә әхлақсиз бир хәлиқ еди. ■ **38:2** 1Тар. 2:3. ■ **38:5** Чөл. 26:20. □ **38:8 «қериндашлиқ бурчи»** — қедимки заманларниң өрп-адәтлири бойичә, бириси өз мал-мүлкигә варислиқ қилидиған пәрзәнти болмай өлүп кәтсә, ундақта өлгүчиниң ака яки укиси униңға бир варис пәрзәнт қалдуруш үчүн аялини хотунлуққа елиши керәк еди. Бу аялдин пәрзәнт туғулса, ундақта у өзиниңки әмәс, бәлки өлгән қериндишиниң һесаплинатти. Кейин бу ишни Муса пәйғәмбәр йәһудийларға қанун дәп бекиткән («Қан.» 25:5-10). □ **38:15 «бу бир паһишә аял охшайду»** — шу вақитларда паһишә аялар йүзини етивалатти; той қилған аяллар вә қизлар адәттә чүмбәлсиз жүрәтти. Пәқәт той қилидиған лайиқи алдидила қизлар йүзини йепивалатти (24:65ни көрүң).

19 Андин Тамар орнидин туруп маңди; у пәрәнҗини селиветип, туллуқ
кийимини кийивалди.
20 Йәһуда: — У хотунниң қолидики рәнини яндуруп кәлсун дәп адулламлиқ
достиниң қоли арқилиқ оғлақни әвәтти, амма у уни тапалмиди.
21 У шу җайдики адәмләрдин: — Әнаимдики йолниң бойида олтарған бутпәрәс
паһишә қени, дәп сориса, улар: — Бу йәрдә һеч бир бутпәрәс паһишә болған әмәс,
дәп җавап бәрди.□
22 Буниң билән у Йәһуданиң қешиға йенип берип: — Мән уни тапалмидим; үниң
үстигә у җайдики адәмләрму: «Бу йәрдә һеч бир бутпәрәс паһишә аял болған
әмәс» дейишти, деди.
23 Йәһуда: — Бопту, у нәрсиләрни у елип кәтсә кәтсун; болмиса, башқиларниң
мәсқирисигә қалимиз. Немила болмисун, мән униңға оғлақ әвәттим, лекин сән
у хотунни тапалмидиң, деди.
24 Үч айчә өткәндин кейин бириси Йәһудаға: — Сениң келиниң Тамар бузуқчилиқ
қилди, униң үстигә зинадин һамилдар болуп қалди, дегән хәвәрни йәткүзди.
Йәһуда җававән: — Уни елип чиқиңлар, көйдүрүветилсун! — деди.
25 Лекин у елип чиқилғанда қейинатисиға хәвәр әвәтип: — Бу нәрсиләрниң егиси
болған адәмдин һамилдар болдум! Әнди сән көрүп бақ, бу мөһүр, шойниси вә
һасиниң кимниң екәнлигини етирап қилғин, деди.
26 Йәһуда бу нәрсиләрни етирап қилип: — У маңа нисбәтән һәқлиқтур; дәрвәқә
мән уни оғлум Шәлаһқа елип бәрмидим, деди. Бу иштин кейин Йәһуда униңға
йәнә йеқинчилиқ қилмиди.□
27 Униң туғут вақти йеқинлашти, мана қосиғида кош гезәк бар еди.■
28 У туққан вақтида балилардин бириси қолини чиқиривиди, туғут аниси дәрһал
бир қизил жипни елип: «Бу авал чиқти» дәп униң қолиға чигип қойди.
29 Лекин у қолини йәнә ичигә тиқивалди, мана униң иниси чиқти. Шуниң билән
туғут аниси: «Сән қандақ қилип бөсүп чиқтиң!» деди; шуниң билән униңға
«Пәрәз» дегән ат қоюлди.□ ■
30 Андин қолиға қизил жип чигилгән акиси туғулди. Униң исми Зәраһ дәп
аталди.□

39

Йүсүпниң Потифарниң өйидә хизмәт қилиши

1 Йүсүп болса Мисирға елип келинди; уни Пирәвнниң ғоҗидари, пасибан беши
Потифар шу йәргә елип кәлгән Исмаилларниң қолидин сетивалди.■
2 Лекин Пәрвәрдигар Йүсүп билән биллә болғачқа, униң ишлири оңға тартти; у
мисирлиқ ғоҗисиниң өйидә туруп қалди.■
3 Униң ғоҗиси Пәрвәрдигарниң униң билән биллә екәнлигини, шундақла у немә
иш қилса, Пәрвәрдигарниң униң қолида ронақ тапқузғанлиғини байқиди.

□ **38:21 «бутпәрәс паһишә»** — Қананийлар арисида бутпәрәсликниң паһишивазлиқ билән зич мунасивити бар еди. «Ким бундақ «бутпәрәс паһишә» билән биллә болса, униңға буттин бир бәхит-бәрикәт келиду» дәп қарилатти. □ **38:26 «У маңа нисбәтән һәқлиқтур»** — Тамарниң бу ишларда болуш мәхсити көңүл хуши үчүн әмәс, бәлки пәрзәнт көрүш үчүн еди. Йәһуда әслидә «Мән униңдин техиму гунакармән» дейишкә тоғра келәтти, әлвәттә. ■ **38:27** 1Тар. 2:4. □ **38:29 «Сән қандақ қилип бөсүп чиқтиң!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән қандақ қилип бөсүп чиқтиң? Бундақ иш бешиңға йәнә келиду!» (әйни сөз «бөсүп чиқиш» бешиңға йәнә келиду!»). **«Пәрәз»** — «бөсүлгән җай» яки «бөскүчи» дегән мәнидә. ■ **38:29** Мат. 1:3. □ **38:30 «Зәраһ»** — Бабил яки арамий тилида «қип-қизил» дегән мәнидә. Ибраний тилида «пақирақ» дегән мәнидә. Бу бабниң тарихий әһмийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **39:1** Яр. 37:28; Зәб. 104:17. ■ **39:2** Рос. 7:9.

4 Шуниң билән Йүсүп униң нәзиридә илтипат тепип, униң хас хизмәтчиси болди. Ғожиси уни өйини башқурушқа қойди вә барлиқ тәәллуқатини униң қолиға тапшурди.
5 Вә шундақ болдики, у уни өйи вә барлиқ тәәллуқатини башқурушқа қойғандин тартип, Пәрвәрдигар бу мисирлиқниң өйини Йүсүпниң сәвәвидин бәрикәтлиди; Пәрвәрдигарниң бәрикити униң пүтүн аилиси вә барлиқ терикчилиғиға кәлди.
6 Шуниң билән *Потифар* барлиқ ишлирини Йүсүпниң қолиға тапшуруп, өз тамиғини йейиштин башқа һеч қандақ иш билән кари болмиди.

Йүсүп болса қамити келишкән, хушчирай жигит еди.
7 Бир нәччә вақит өткәндин кейин шундақ болдики, униң ғожисиниң аялиниң Йүсүпкә көзи чүшүп келип: — Мән билән ятқин! — деди.■
8 Амма у унимай ғожисиниң аялиға мундақ деди: — Мана ғожам өйдики ишларни, шундақла барлиқ тәәллуқатини қолумға тапшурди, маңа толиму ишинип ишлирим билән кари болмайду.
9 Бу өйдә мәндин чоң адәм йоқ. Сәндин башқа у һеч бир нәрсини мәндин айимиди — чүнки сән униң аялидурсән! Шундақ туруқлуқ мән қандақму бундақ рәзилликни қилип Худа алдида гунакар болай? — деди.
10 Гәрчә һәр күни Йүсүпкә шундақ десиму, шундақла у униң билән йетип униңға йеқинчилиқ қилишни яки униң билән биргә турушни рәт қилған болсиму,
11 шундақ бир вақиә болдики, бир күни у өз иши билән өй ичигә киргән еди, өйдикиләрдин һеч қайсиси өйниң ичидә әмәс еди;
12 бу аял униң тонини тутувелип: — Мән билән ятқин! деди. У тонини униң қолиға ташлап қоюп, жүгүргән пети қечип ташқириға чиқип кәтти.
13 Аял Йүсүпниң тонини өз қолиға ташлап қечип чиқип кәткинини көрүп,
14 өйидики хизмәтчилирини чақирип уларға: — Қараңлар, ерим бизгә һақарәт кәлтүрсун дәп бир ибраний адәмни елип кәпту! Бу адәм йенимға кирип: «Сән билән ятай» девиди, қаттиқ вақиридим!
15 У мениң қаттиқ вақириғинимни аңлап, тонини йенимға ташлап, ташқириға қечип кәтти, деди.
16 Шуниң билән ғожиси өйигә йенип кәлгичә у Йүсүпниң тонини йенида сақлап қойди.
17 Андин у еригиму шу гәпни қилип: — Сән елип кәлгән һелиқи ибраний қул маңа һақарәт қилишқа қешимға кирди.
18 Лекин мән қаттиқ вақирап-жарқирдим, у тонини қешимда ташлап, ташқириға қечип кәтти, — деди.
19 Униң ғожиси аялиниң: — Сениң қулуң мени ундақ-мундақ қилди, дегән гәплирини аңлап ғәзиви оттәк туташти.
20 Шуниң билән Йүсүпниң ғожиси уни тутуп орда мунарлиқ зинданға қамап қойди. Шу йәргә пәқәт падишаниң мәһбуслири солинатти. Буниң билән у шу йәрдә солақта йетип қалди.□ ■
21 Лекин Пәрвәрдигар Йүсүп билән биллә болуп, униңға шапаәт көрситип, уни зиндан бегиниң нәзиридә илтипат таптурди.
22 Шуниң билән зиндан беги гундиханида ятқан һәммә мәһбусларни Йүсүпниң қолиға тапшурди. Шу йәрдә қилинидиған һәр қандақ иш униң қоли билән болатти.

■ **39:7** Пәнд. 7:13. □ **39:20** **«*Йүсүпни*** тутуп орда мунарлиқ зинданға қамап қойди» — жуқуриқи изаһатта ейтқинимиздәк, Потифар «жаллат беши» болуши мүмкин еди. Шуңа у Йүсүпни өлүм жазасиға мәһкүм қилишқа һоқуқлуқ болатти. Униң шундақ қилмаслиғи көңлидә аялиниң гәплиригә гуман пәйда болғанлиғиға испат болуши мүмкин. Қайси аяқ астида дәссилиш хәтиригә қалған аял өзини бозәк қилмақчи кишиниң кийимини тутувелишни халайтти? ■ **39:20** Зәб. 104:18

23 Зиндан беги Йүсүпниң қолидики һеч қандақ иштин ғәм қилматти; чүнки Пәрвәрдигар униң билән биллә болуп, у һәр немә қилса Пәрвәрдигар уни оңушлуқ қилатти.

40

Йүсүпниң зиндандашлириниң чүшлиригә тәбир бериши

1 Бу ишлардин кейин Мисир падишасиниң сақийси вә баш навийи Мисир
падишасиниң зитиға тегип гунакар болуп қалди.
2 Шуниң билән Пирәвн униң бу икки мәнсәпдариға, йәни баш сақий вә баш
навайға ғәзәплинип,
3 уларни пасибан бешиниң сарийиға, Йүсүп солақлиқ мунарлиқ зинданға солап
қойди.□
4 Пасибан беши Йүсүпни уларниң хизмитидә болуп уларни күтүшкә тайинлиди.
Улар солақта бир нәччә күн йетип қалди.
5 Улар иккиси — Мисир падишасиниң сақийси вә навийи гундиханида солақлиқ
турған бир кечидә чүш көрди. Һәр бириниң чүшиниң өзигә хас тәбири бар еди.
6 Әтиси әтигәндә, Йүсүп уларниң қешиға киривиди, уларниң ғәмкин
олтарғинини көрди;
7 шуңа у өзи билән биллә ғоҗисиниң сарийида солақлиқ ятқан Пирәвнниң бу
икки мәнсәпдаридин: — Немишкә чирайиңлар бүгүн шунчә солғун? — дәп
сориди.
8 Улар униңға җавап берип: — Иккимиз бир чүш көрдуқ; амма чүшимизниң
тәбирини йешип беридиған киши йоқ, деди. Йүсүп уларға: — Чүшкә тәбир бериш
Худадин болиду әмәсму? Чүшүңларни маңа ейтип бериңлар, — деди.□
9 Буниң билән баш сақий Йүсүпкә чүшини ейтип: — Чүшүмдә алдимда бир үзүм
тели турғидәк;
10 бу үзүм телиниң үч шехи бар екән. У бих уруп чечәкләп, саплирида узум пишип
кетиптудәк;
11 Пирәвнниң қәдәһи қолумда екән; мән үзүмләрни елип Пирәвнниң қәдәһигә
сиқип, қәдәһни униң қолиға сунуптимән, деди.
12 Йүсүп униңға җававән: Чүшниң тәбири шудурки, бу үч шах үч күнни
көрситиду.
13 Үч күн ичидә Пирәвн қәддиңни руслитип, сени мәнсивиңгә қайтидин
тайинлайду. Буниң билән сән бурун униңға сақий болғандәк Пирәвнниң
қәдәһини униң қолиға сунидиған болисән.□
14 Лекин ишлириң оңушлуқ болғанда мени ядиңға йәткүзүп, маңа шапаәт
көрситип Пирәвнниң алдида мениң тоғрамда гәп қилип, мени бу өйдин
чиқартқайсән.
15 Чүнки мән һәқиқәтән ибранийларниң зиминидин наһәқ тутуп елип келиндим;
бу йәрдиму мени зинданға салғидәк бир иш қилмидим, — деди.
16 Баш навай Йүсүпниң шундақ яхши тәбир бәргинини көрүп униңға мундақ
деди: — Мәнму өзүмни чүшүмдә көрдүм; мана, бешимда ақ нан бар үч севәт бар
екән.
17 Әң үстүнки севәттә навайлар Пирәвнгә пишарған һәр хил назу-немәтләр бар
екән; лекин қушлар бешимдики у севәттики нәрсиләрни йәп кетиптудәк, — деди.

□ **40:3 «пасибанларниң беши»** — Потифар болса керәк (39:1ни көруң). □ **40:8 «чүшимизниң тәбирини йешип беридиған киши йоқ»** — шу дәвирләрдә Мисирда «чүшни йәшкүчи» дәйдиған «алаһидә кәсп»тики бир хил адәмләр бар еди. □ **40:13 «Пирәвн қәддиңни руслитип...»** — ибраний тилида: — «Пирәвн бешиңни көтирип...».

18 Йүсүп җававән: — Чүшниң тәбири шудурки: — Бу үч севәт үч күнни көрситиду.
19 Үч күн ичидә Пирәвн сениң бешиңни кесип, җәситиңни дәрәққә асидикән.
Шуниң билән учарқанатлар келип гөшүңни йәйдикән, — деди.□
20 Үчинчи күни шундақ болдики, Пирәвнниң туғулған күни болғачқа, у
һәммә хизмәткарлири үчүн бир зияпәт қилип бәрди, шундақла дәрвәқә
хизмәткарлириниң арисида баш сақийниң бешини көтәрди вә баш навайниң
бешини алди;□
21 у баш сақийни қайтидин өз мәнсивигә тайинлиди; шуниң билән у Пирәвнниң
қәдәһини униң қолиға қайтидин сунидиған болди.
22 Лекин баш навайни болса Йүсүп уларға тәбир бәргәндәк есивәтти.
23 Амма баш сақий Йүсүпни һеч әслимәй, әксичә уни унтуп қалди.

41

Йүсүпниң падишаниң чүшигә тәбир бериши

1 Топтоғра икки жил өтүп, Пирәвн бир чүш көрди. Чүшидә у *Нил* дәриясиниң
бойида турғидәк.■
2 һәм чирайлиқ һәм семиз йәттә туяқ инәк дәриядин чиқип, қумушлуқта
отлаптудәк.
3 Андин йәнә йәттә туяқ инәк дәриядин чиқипту; улар сәт һәм оруқ болуп,
алдинқи инәкләрниң йенида, дәрияниң бойида турупту.
4 Бу сәт һәм оруқ инәкләр у йәттә чирайлиқ һәм семиз инәкләрни йәветипту. Шу
вақитта Пирәвн ойғинип кетипту.
5 У йәнә ухлап, иккинчи қетим чүш көрди: — Мана, бир түп буғдай шехидин тоқ
вә чирайлиқ йәттә башақ чиқипту.
6 Улардин кейин йәнә йәттә башақ чиқипту; улар һәм оруқ вә пучәк болуп, шәриқ
шамилида солишип қалған еди.
7 Бу оруқ башақлар у йәттә семиз, тоқ башақни жутуп кетипту. Андин Пирәвн
ойғинип кетипту, бу униң чүши екән.
8 Әтиси униң көңли наһайити беарам болуп, Мисирдики һәммә палчи-
җадугәрләр билән барлиқ данишмәнләрни чақиртип кәлди. Пирәвн өз
чүшини уларға ейтип бәрди; лекин һеч ким Пирәвнгә чүшләрниң тәбирини
дәп берәлмиди.□
9 У чағда баш сақий Пирәвнгә: — Бүгүн мениң өткүзгән хаталиқлирим есимгә
кәлди.
10 Бурун Пирәвн җанаблири қуллириға, йәни пеқир вә баш навайға аччиқлинип,
бизни пасибан бешиниң сарийида солаққа ташлиған едила;
11 Шу чағларда һәр биримиз бир кечидә бирдин чүш көрдуқ; һәр қайсимиз көргән
чүшниң тәбири башқа-башқа еди.■
12 Шу йәрдә биз билән биллә пасибан бешиниң қули болған бир ибраний жигит
бар еди. Униңға чүшлиримизни ейтивидуқ, у бизгә чүшлиримизниң тәбирини
баян қилди; у һәр биримизниң көргән чүшигә қарап тәбир бәргән еди.
13 Шундақ болдики, ишлар дәл униң бәргән тәбиридә дейилгәндәк йүз бәрди;
җанаблири пеқирни өз мәнсивимгә қайтидин тайинлидилә, баш навайни дарға
астила, — деди.

□ **40:19 «Пирәвн сениң бешиңни кесип,...»** — ибраний тилида: «Пирәвн бешиңни үстүңдин көтирип,...» . Мошу сөзләрни 13-айәт билән селиштурғили болиду. □ **40:20 «бешини алди»** — ибраний тилида бу ибарә «бешини көтәрди» дегән сөз билән ипадилиниду. Лекин бу «баш көтириш» орнини өстүрүш әмәс, бәлки каллисини елишни көрситиду. ■ **41:1** Зәб. 104:19 □ **41:8 «униң көңли»** — ибраний тилида: — «униң роһи». ■ **41:11** Дан. 2:2.

14 Шуниң билән Пирәвн адәм әвәтип, Йүсүпни чақирди; улар дәрһал уни
зиндандин чиқарди. Йүсүп бурут-сақилини чүшүрүп, кийимлирини йәңгүшләп,
Пирәвнниң алдиға кирди.■
15 Пирәвн Йүсүпкә: — Мән бир чүш көрдүм, амма униң тәбирини ейтип
берәләйдиған һеч ким чиқмиди. Аңлисам, сән чүшкә тәбир берәләйдикәнсән, —
деди.
16 Йүсүп Пирәвнгә жавап берип: — Тәбир бериш өзүмдин әмәс; лекин Худа
Пирәвнгә хатирҗәмлик беридиған бир җавап бериду, — деди.□
17 Пирәвн Йүсүпкә: — Чүшүмдә мән дәрияниң қирғиқида туруптимән.□
18 Қарисам, дәриядин һәм семиз һәм чирайлиқ йәттә туяқ инәк чиқип
қумушлуқта отлапту.
19 Андин улардин кейин аҗиз, толиму сәт һәм оруқ йәттә туяқ инәк чиқипту. Мән
Мисир зиминида шундақ сәт инәкләрни көргән әмәсмән.
20 Бу оруқ, әски инәкләр болса авалқи йәттә семиз инәкни йәветипту.
21 Уларни йәвәткән болсиму, қосиғиға бир неминиң киргәнлиги һеч аян
болмапту, уларниң көрүнүши бәлки бурунқидәк сәт имиш. Андин мән ойғинип
кәттим.
22 Андин йәнә бир чүш көрдум, мана бир шахтин йәттә һәм тоқ һәм чирайлиқ
башақ чиқипту.
23 Андин йәнә йәттә пучәк, оруқ башақ чиқипту; улар шәриқ шамили билән
солишип қуруп кетипту.
24 Бу оруқ башақлар йәттә чирайлиқ башақни йәп кетипту. Мән бу ишни палчи-
җадугәрләргә дәп бәрсәм, маңа тәбирини ейтип беридиған һеч киши чиқмиди,
деди.
25 Йүсүп Пирәвнгә: — *Җанаблири* Пирәвнниң чүшлири бир мәнидидур. Худа Өзи
қилмақчи болған ишлирини Пирәвнгә алдин билдүрди.
26 Бу йәттә яхши инәк йәттә жилни көрситиду; йәттә яхши башақму йәттә жилни
көрситиду. Бу чүшләр охшаш бир чүштур.
27 Улардин кейин чиққан йәттә оруқ, яман сәт инәк йәттә жилни көрситиду;
шәриқ шамили билән солишип қалған йәттә қуруқ башақму шундақ болуп,
ачарчилиқ болидиған йәттә жилдур.
28 Мән Пирәвнгә дәйдиған сөзүм шуки, Худа йеқинда қилмақчи болған ишни
Пирәвнгә аян қилди.
29 Мана, пүткүл Мисир зиминида йәттә жилғичә мәмурчилиқ болиду;
30 андин йәттә жилғичә ачарчилиқ болиду; шуниң билән Мисир зиминида
пүткүл мәмурчилиқни унутқузидиған ачарчилиқ зиминни вәйран қилиду.
31 Келидиған ачарчилиқниң сәвәвидин зиминда болған мәмурчилиқ
кишиләрниң есидин көтирилип кетиду; чүнки ачарчилиқ толиму еғир болиду.
32 Лекин чүшниң яндурулуп, Пирәвнгә икки қетим көрүнгининиң әһмийити
шуки, бу иш Худа тәрипидин бекитилгән болуп, Худа уни пат арида әмәлгә
ашуриду.
33 Әнди Пирәвн өзи үчүн пәм-парасәтлик һәм дана бир кишини тепип, Мисир
зиминиға қойсун.
34 Пирәвн шундақ қилсунки, мәмурчилиқ болған йәттә жилда Мисир зиминидин
чиққан ашлиқниң бәштин бирини топлаңлар дәп зиминға назарәтчиләрни
тайинлисун.

■ **41:14** Зәб. 104:20; Дан. 2:25. □ **41:16 «хатирҗәмлик беридиған бир җавап»** — яки «аман-есәнликкә елип баридиған бир җавап». □ **41:17 «дәрия»** — Нил дәрияси. Мисирлиқларға нисбәтән пәқәт бир дәрия, йәни Нил дәриясила бардур.

35 Булар шу келидиған тоқчилиқ жиллирида барлиқ ашлиқни топлап, шәһәр-шәһәрләрдә йемәклик болсун дәп буғдай-қонақларни Пирәвнниң қол астиға җәм қилип сақлитип қойсун.
36 *Жиғилған* шу ашлиқлар Мисир зиминида болидиған йәттә жиллиқ ачарчилиққа тақабил туруш үчүн сақлансун; шу тәриқидә зимин ачарчилиқтин һалак болмайду, — деди.

Йүсүпниң Мисирни идарә қилиши

37 Бу сөз Пирәвн вә униң хизмәткарлириниң нәзиригә таза яқти.■
38 Шуниң билән Пирәвн хизмәткарлириға: — Бу кишидәк, ичидә Худаниң роһи
бар йәнә бирисини тапаламдуқ?! — деди.■
39 Пирәвн Йүсүпкә: — Худа саңа буниң һәммисини аян қилған екән, сәндәк
пәмлик һәм дана һеч ким чиқмайду.
40 Сән әнди мениң өйүмни башқурушқа бекитилдиң, барлиқ хәлқим сениң
ағзиңға қарап өзлирини тәртипкә тизсун. Пәқәт тәхттила мән сәндин үстүн
туримән, — деди.□ ■
41 Ахирида Пирәвн Йүсүпкә: — Мана, мән сени пүткүл Мисир зимининиң үстигә
тайинлидим, — деди.
42 Буниң билән, Пирәвн өз қолидин мөһүр үзүгини чиқирип, Йүсүпниң қолиға
салди; униңға нәпис канап рәхттин тикилгән либасни кийгүзүп, бойниға бир
алтун зәнҗир есип қойди.
43 Уни өзиниң иккинчи шаһанә һарвусиға олтарғузуп, униң алдида: «Тиз
пүкүңлар!» — дәп җар салдурди. Шундақ қилип, Пирәвн уни пүткүл Мисир
зиминиға тикләп қойди.
44 Андин Пирәвн Йүсүпкә йәнә: — Мән дегән Пирәвндурмән; пүткүл Мисир
зиминида сәнсиз һеч ким қол-путини мидирлатмисун! — деди.□
45-46 Пирәвн Йүсүпкә Зафинат-Пааниyaһ дегән намни бәрди вә он шәһиридики
каһин Потифираһниң қизи Асинатни униңға хотунлуққа елип бәрди. Шундақ
қилип Йүсүп пүткүл Мисир зиминини башқуруш үчүн чөргиләшкә чиқти. Йүсүп
Мисир падишаси Пирәвнниң хизмитидә болушқа бекитилгәндә оттуз яшта еди;
у Пирәвнниң алдидин чиқип, Мисир зимининиң һәр қайси җайлирини көздин
кәчүрди. □
47 Мәмурчилиқ болған йәттә жил ичидә зиминниң һосули дога-дога болди.□
48 Йәттә жилда у Мисир зиминидин чиққан ашлиқни жиғип, шәһәр-шәһәргә
топлиди; һәр қайси шәһәрниң әтрапидики етизлиқниң ашлиғини у шу шәһәрниң
өзигә җуғлап қойди.
49 Шу тәриқидә Йүсүп деңиздики қумдәк наһайити көп ашлиқ топлиди; ашлиқ
һәдди-һесапсиз болғачқа, улар һесаплашни тохтатти.
50 Ачарчилиқ жиллири йетип келиштин бурун Йүсүпкә икки оғул төрәлди.
Буларни Ондики каһин Потифәраһниң қизи Асинат униңға туғуп бәрди.■
51 Йүсүп: «Худа пүтүн җапа-мушәққитим вә атамниң пүтүн аилисини
көңлүмдин көтиривәтти» дәп тунҗа оғлиға Манассәһ дәп ат қойди;□

■ **41:37** Рос. 7:10. ■ **41:38** Зәб. 104:20-22. □ **41:40 «тәртипкә тизсун»** — яки «бойсуниду». ■ **41:40** Зәб. 104:21-22 □ **41:44 «Мән дегән Пирәвндурмән; пүткүл Мисир зиминида сәнсиз һеч ким қол-путини мидирлатмисун!»** — яки «Мән Пирәвндурмән; лекин пүткүл Мисир зиминида сениң рухситиңсиз һеч ким қол-путини мидирлатмисун!». □ **41:45-46 «Зафинат-Пааниyaһ»** — мәнаси «Худаниң сөз қилиши билән у (Йүсүпни демәкчи) һаят туриду» дегән болуши мүмкин. Башқа бир хил тәрҗимиси «Дунияниң Қутқузғучиси». □ **41:47 «дога-дога»** — ибраний тилида «чаңгал-чаңгал». ■ **41:50** Яр. 46:20; 48:5. □ **41:51 «Манассәһ»** — мәнаси «унтулдурған».

52 андин: «Мән азап-оқубәт чәккән жутта Худа мени мевилик қилди» дәп
иккинчисигә Әфраим дәп ат қойди.□
53 Мисир зиминида мәмурчилиқ болған йәттә жил аяқлашти.
54 Андин Йүсүпниң ейтқинидәк ачарчилиқниң йәттә жили башланди. У чағларда
башқа барлиқ жутлардиму ачарчилиқ болди; лекин Мисир зиминидики һәр
йәрләрдә нан бар еди.■
55 Ачарчилиқ пүткүл Мисир зиминни басқанда, хәлиқ ашлиқ сорап Пирәвнгә
пәряд қилди. Пирәвн мисирлиқларниң һәммисигә: — Йүсүпниң қешиға берип, у
силәргә немә десә, шуни қилиңлар, — деди.
56 Ачарчилиқ пүткүл йәр йүзини бесип кәтти. Йүсүп һәр йәрдики амбарларни
ечип, мисирлиқларға ашлиқ сататти; ачарчилиқ Мисир зиминида интайин еғир
болғили турди.
57 Ачарчилиқ пүткүл йәр йүзини басқан болғачқа, барлиқ жутлардики хәлиқму
ашлиқ алғили Мисирға Йүсүпниң қешиға келәтти.

42

Йүсүпниң қериндашлириниң Мисирға ашлиқ алғили бериши

1 Әнди Яқуп Мисирда ашлиқ барлиғини билгинидә оғуллириға: — Немишкә бир-
бириңларға қаришип турисиләр? — деди.
2 Андин йәнә: — Маңа қараңлар, аңлишимчә Мисирда ашлиқ бар екән. У йәргә
берип, андин шу йәрдин бизгә ашлиқ елип келиңлар; буниң билән өлүп кәтмәй,
тирик қалимиз, — деди.■
3 Буниң билән Йүсүпниң он акиси ашлиқ сетивалғили Мисирға йолға чиқти.□
4 Лекин Яқуп Йүсүпниң иниси Бинyaминниң бирәр яманлиққа учрап келишидин
қорқуп уни акилири билән биллә әвәтмиди.
5 Шуниңдәк ачарчилиқ Қанаан зиминидиму йүз бәргәчкә, Исраилниң оғуллири
ашлиқ алғили кәлгәнләр арисида бар еди.
6 Йүсүп зиминниң валийси болуп, жутниң барлиқ хәлқигә ашлиқ сетип бәргүчи
шу еди. Йүсүпниң акилири келип униң алдида йүзлирини йәргә тәккүзүп тазим
қилди.□ ■
7 Йүсүп акилирини көрүпла уларни тонуди; лекин у тонушлуқ бәрмәй, уларға
қопал тәләппузда гәп қилип: — Қәйәрдин кәлдиңлар, дәп сориди. Улар жававән:
— Қанаан зиминидин ашлиқ алғили кәлдуқ, — деди.
8 Йүсүп акилирини тонуған болсиму, лекин улар уни тонумиди.
9 Йүсүп әнди улар тоғрисида көргән чүшлирини есигә елип, уларға: — Силәр
жасус, бу әлниң мудапиәсиз жайлирини күзәткили кәлдиңлар, — деди.□ ■
10 Амма улар униңға жавап берип: — Әй ғожам, ундақ әмәс! Бәлки кәминилири
ашлиқ сетивалғили кәлди!
11 Биз һәммимиз бир адәмниң оғуллири, сәмимий адәмләрмиз. Кәминилири
жасус әмәс! — деди.

□ **41:52 «Әфраим»** — мәнаси «икки һәссә мевилик». ■ **41:54** Яр. 45:6; Зәб. 104:16. ■ **42:2** Рос. 7:12. □ **42:3 «Йүсүпниң он акиси ... Мисирға йолға чиқти»** — Яқупниң оғуллириниң өзлириниң Мисирға бериши аилисиниң ачарчилиқ түпәйлидин намратлишип кәткәнлигини көрсәтсә керәк; баридиған хизмәтчиләрму қалмиған болуши мүмкин. □ **42:6 «Йүсүпниң акилири келип униң алдида йүзлирини йәргә тәккүзүп тазим қилди»** — бу иш билән Йүсүпниң көргән чүшлири техи толуқ әмәлгә ашурулмиди; атиси Яқуп, иниси Бинямин вә өгәй анисиниң Мисирға келиши билән көргән чүшлири толуқ әмәлгә ашурулиду. ■ **42:6** Яр. 37:7. □ **42:9 «әлниң мудапиәсиз жайлири»** — ибраний тилида «әлниң яланғач жайлири». ■ **42:9** Яр. 37:5.

12 У уларға йәнә: — Ундақ әмәс! Бәлки зиминниң мудапиәсиз җайлирини көргили кәлдиңлар, — деди.
13 Улар җавап берип: — Кәминилири әслидә он икки қериндаш едуқ; биз һәммимиз Қанаан зиминидики бир адәмниң оғуллиридурмиз; лекин кәнҗи инимиз атимизниң қешида қелип қалди; йәнә бир инимиз йоқап кәтти, — деди.■
14 Амма Йүсүп уларға йәнә: — Мана мән дәл силәргә ейтқинимдәк, җасус екәнсиләр!□
15 Пирәвнниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, кичик иниңлар бу йәргә кәлмигичә силәр бу йәрдин чиқип кетәлмәйсиләр; силәр шуниң билән синилисиләр.
16 Иниңларни елип кәлгили бириңларни әвәтиңлар, қалғанлириңлар болса солап қоюлисиләр. Буниң билән ейтқиниңларниң раст-ялғанлиғи испатлиниду; болмиса, Пирәвнниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, силәр җәзмән җасус! — деди.□
17 Шуниң билән у уларни үч күнгичә солап қойди.
18 Үчинчи күни Йүсүп уларға мундақ деди: — Мән Худадин қорқидиған адәммән; тирик қелишиңлар үчүн мошу ишни қилиңлар: —
19 Әгәр сәмимий адәмләр болсаңлар, қериндашлириңлардин бири силәр солапған гундиханида солақлиқ туривәрсун, қалғиниңлар ачарчилиқта қалған аиләңлар үчүн ашлиқ елип кетиңлар;
20 Андин кичик иниңларни қешимға елип келиңлар. Шуниң билән сөзлириңлар испатланса, өлмәйсиләр!, — деди. Улар шундақ қилидиған болди.■
21 Андин улар өз ара: — Бәрһәқ, биз инимизға қилған ишимиз билән гунакар болуп қалдуқ; у бизгә ялвурсиму униң азавини көрүп туруп униңға қулақ салмидуқ. Шуниң үчүн бу азап-оқубәт бешимизға чүшти, — дейишти.
22 Рубән уларға җававән: — Мән силәргә: балиға зулум қилмаңлар, дегән әмәсмидим? Лекин унимидиңлар. Мана әнди униң қан қәрзи биздин сориливатиду, — деди.■
23 Амма Йүсүп улар билән тәрҗиман арқилиқ сөзләшкәчкә, улар Йүсүпниң өз гәплирини уқуп туруватқинини билмиди.
24 У улардин өзини чәткә елип, жиғлап кәтти. Андин уларниң қешиға йенип келип, уларға йәнә сөз қилип, уларниң арисидин Шимеонни тутуп, уларниң көз алдида бағлиди.

Йүсүпниң акилириниң Канаанға қайтиши

25 Андин Йүсүп әмир чүшүрүп, уларниң тағарлириға ашлиқ толдуруп, һәр бирисиниң пулини қайтуруп тағириға селип қоюп, сәпәр һазирлиқлириму берилсун дәп буйрувиди, уларға шундақ қилинди.
26 Шуниң билән акилири ешәклиригә ашлиқлирини артип, шу йәрдин кәтти.
27 Амма өтәңгә кәлгәндә улардин бири ешигигә йәм бәргили тағирини ечивиди, мана, өз пули тағарниң ағзида туратти.
28 У қериндашлириға: — Мениң пулумни қайтуруветипту. Мана у тағиримда туриду, деди. Буни аңлап уларниң жүриги су болуп, титришип бир-биригә: — Бу Худаниң бизгә зади немә қилғиниду? — дейишти.
29 Улар Қанаан зиминиға, атиси Яқупниң қешиға келип, бешидин өткән һәммә вақиәләрни униңға сөзләп берип:

■ **42:13** Яр. 43:29. □ **42:14 «мана мән дәл силәргә ейтқинимдәк, җасус екәнсиләр!»** — Йүсүпниң буни дегинидики мәнтиқә бәлким «Ким өз оғуллириниң һәммисини дегидәк бирақла Мисирға баридиған хәтәрлик йолға мандуратти?!» дегәндәк болуши мүмкин. □ **42:16 «ейтқиниңларниң раст-ялғанлиғи испатлиниду»** — ибраний тилида «силәрдә һәқиқәт бар-йоқлуғи испатлиниду». ■ **42:20** Яр. 43:5; 44:23. ■ **42:22** Яр. 37:21,22.

30 — Һелиқи киши, йәни шу зиминниң ғоҗиси бизгә қопал гәп қилди, бизгә
зиминни пайлиғучи җасустәк муамилә қилди;
31 әнди биз униңға: «Биз болсақ сәмимий адәмләрмиз, җасус әмәсмиз.
32 Биз бир атидин болған оғуллар болуп, он икки ака-ука едуқ; бири йоқап кәтти,
кичик инимиз һазир Қанаан зиминида атимизниң йенида қалди» десәк,
33 Һелиқи киши, йәни шу зиминниң ғоҗиси бизгә мундақ деди: «Мениң
силәрниң сәмимий екәнлигиңларни билишим үчүн, қериндашлириңларниң
бирини мениң йенимда қалдуруп қоюп, ач қалған аиләңлар үчүн ашлиқ елип
кетиңлар;
34 андин кичик иниңларни қешимға елип келиңлар; шундақ қилсаңлар,
силәрниң җасус әмәс, бәлки сәмимий адәмләр екәнлигиңларни биләләймән.
Андин қериндишиңларни силәргә қайтуруп беримән вә силәр зиминда сода-
сетиқ қилсаңлар болиду» — деди.□
35 Амма шундақ болдики, улар тағарлирини төккәндә, мана һәр бириниң
пулдини өз тағарлирида туратти! Улар вә атиси өзлириниң чигиклик пуллирини
көргәндә, қорқуп келишти.■
36 Атиси Яқуп уларға: — Мени оғлумдин җуда қилдиңлар! Йүсүп йоқ болди,
Шимеонму йоқ, әнди Биняминнниму елип кәтмәкчи болуватисиләр! Мана бу
ишларниң һәммиси мениң бешимғила кәлди! — деди.
37 Рубән атисиға: — Әгәр мән Бинямини қешиңға қайтуруп елип кәлмисәм,
мениң икки оғлумни өлтүрүвәткин; уни мениң қолумға тапшурғин; мән уни
қешиңға яндуруп елип келимән, — деди.
38 Лекин Яқуп җавап берип: — Оғлум силәр билән биллә у йәргә чүшмәйду; чүнки
униң акиси өлүп кетип, у өзи ялғуз қалди. Мабада йолда кетиватқанда униңға
бирәр келишмәслик кәлсә, силәр мәндәк бир ақ чачлиқ адәмни дәрд-әләм билән
тәхтисараға чүшүриветисиләр, — деди.

43

Йүсүпниң акилириниң Бинямини Мисирға елип бериши

1 Ачарчилиқ зиминни интайин еғир басқан еди.
2 Бу сәвәптин улар Мисирдин елип кәлгән ашлиқни йәп түгәткәндә, атиси уларға:
— Йәнә берип бизгә азғина ашлиқ елип келиңлар, — деди.
3 Лекин Йәһуда униңға җававән: — Һелиқи киши бизни қаттиқ агаһландуруп:
«Иниңлар силәр билән биллә кәлмисә, йүзүмни көримән дәп хиял қилмаңлар»
дегән.
4 Әгәр инимизни биз билән биллә әвәтсәң, биз берип саңа ашлиқ елип келимиз.
5 Амма әвәтишкә унимисаң, биз бармаймиз; чүнки һелиқи киши бизгә:
«Иниңлар силәр билән биллә кәлмисә, йүзүмни көримән дәп хиял қилмаңлар»
дегән, — деди.■
6 Исраил уларға: — Силәр немишкә маңа шунчә яманлиқ қилип у кишигә: «Йәнә
бир инимизму бар» дедиңлар, — деди.
7 Улар җававән: — У киши бизниң вә аилимизниң әһвалини сүрүштүрүп кочилап:
«Атаңлар техи һаятму? Йәнә бир иниңлар барму?» — дәп сориди. Биз униң
шу соалиға яриша җавап бәрдуқ. Униң бизгә: «Иниңларни елип келиңлар»
дәйдиғинини нәдин биләйли? — деди.
8 Йәһуда атиси Исраилға: — Балини мән билән әвәткин; биз дәрһал қозғилип
йолға чиқайли; шундақта биз вә сән, бизләр һәм балилиримиз өлмәй, тирик
қалимиз.

□ **42:34 «зимин»** — Мисир зиминини көрситиду. ■ **42:35** Яр. 42:25; 44:1. ■ **43:5** Яр. 42:20;
44:23;

9 Мән униңға кепил болимән; сән униң үчүн мениң мениңдин һесап алисән;
әгәр мән уни сениң қешиңға аман-есән яндуруп келип, йүзүңниң алдида
турғузмисам, пүткүл өмрүмдә алдиңда гунакар болай. □ ■
10 Чүнки кечикмигән болсақ, бу чаққичә икки қетим берип келәттуқ, — деди.
11 Уларниң атиси Исраил уларға: — Ундақ болса, мундақ қилиңлар: — У кишигә
қача-қучаңларға зиминдики әң есил мевиләрдин соғат алғач бериңлар: йәнә
азғина тутия, азрақ һәсәл, дора-дәрманлар, мурмәкки, пистә вә бадамларни алғач
бериңлар.
12 Қолуңларда икки һәссә пул елип, тағарлириңларниң ағзидики өзүңларға
яндурулған пулниму алғач бериңлар. Еһтимал, бу ишта сәһвәнлик көрүлгән
болуши мүмкин.
13 Иниңларниму биллә елип, қозғилип у кишиниң йениға йәнә бериңлар.
14 Һәммигә Қадир Тәңри Өзи силәрни у кишиниң алдида рәһимгә ериштүргәй.
Буниң билән у силәрниң шу йәрдики қериндишиңларни вә Бинямин̆ни қоюп
берип, силәргә қошуп қоярмекин; өзүм навада балилиримдин жуда болсам
болай! — деди.
15 Шуниң билән бу адәмләр шу соғатни елип, қоллириға икки һәссә пулни тутуп,
Бинямин̆ни елип қозғилип, Мисирға берип Йүсүпниң алдида һазир болди.
16 Йүсүп Бинямин̆ни улар билән биллә көргинидә, өз өйини башқуридиған
ғожидариға буйруп: — Бу адәмләрни өйүмгә башлап кирип, мал союп таам тәйяр
қилғин; чүнки бу кишиләр чүшлүк ғизани мән билән йәйду, — деди.
17 У киши Йүсүпниң буйруғинидәк қилип, адәмләрни Йүсүпниң өйигә башлап
кирди.
18 Улар болса Йүсүпниң өйигә башлап келингинидин қорқушуп: — Алдинқи
қетим тағарлиримизға яндурулған пулниң сәвәвидин биз униң өйигә елип
келиндуқ; униң мәхсити бизгә һуҗум қилип, үстимиздин бесип қул қилип,
ешәклиримизни тартивелиш охшайду, — дейишти.
19 Улар Йүсүпниң өйини башқуридиған ғожидарниң йениға келип, өйниң
ишигиниң түвидә униңға: —
20 Әй ғожам, биз һәқиқәтән әслидә мошу йәргә ашлиқ алғили кәлгән едуқ;■
21 Шундақ болдики, биз өтәңгә келип өз тағарлиримизни ачсақ, мана һәр
биримизниң пули, әйни еғирлиғи бойичә тағарлиримизниң ағзида турупту;
шуңа биз буни яндуруп қолимизда алғач кәлдуқ.■
22 Ашлиқ алғили қолимизда башқа пулму елип кәлдуқ; амма тағарлиримизға
пулни кимниң селип қойғанлиғини билмидуқ, — деди.
23 У уларға: — Хатирҗәм болуңлар, қорқмаңлар. Силәрниң Худайиңлар,
атаңларниң Худаси тағарлириңларда силәргә байлиқ ата қилған охшайду;
силәрниң пулуңларни аллиқачан тапшуруп алдим, — деди. Андин у Шимеонни
уларниң қешиға елип чиқти.
24 У киши уларни Йүсүпниң өйигә башлап кирип, уларниң путлирини жуюшиға
су әкирип берип, андин ешәклиригә йәм бәрди.■
25 Улар Йүсүпниң чүштә келишигә үлгүртүп соғатни тәйярлап қойди; чүнки улар
өзлириниң шу йәрдә ғиза йәйдиғинини аңлиған еди.
26 Йүсүп өйгә кәлгәндә улар қоллиридики соғатни өйгә униң алдиға елип кирип,
бешини йәргә тәккүзүп униңға тазим қилди.■
27 У улардин һал сорап, андин: — Силәр гепини қилған қери атаңлар саламәтму?
У һаятму? — деди.

□ **43:9 «мениңдин һесап алисән»** — ибраний тилида «мениң қолумдин һесап алисән». ■ **43:9** Яр. 44:32. ■ **43:20** Яр. 42:3. ■ **43:21** Яр. 42:27,35. ■ **43:24** Яр. 18:4. ■ **43:26** Яр. 37:10; 42:6.

28 Улар җавап берип: — Силиниң қуллири бизниң атимиз саламәт туруватиду, у
техи һаяттур, — дәп униң алдида егилип тазим қилди.
29 Йүсүп бешини көтирип, өз иниси Бинияминни көрүп: — Силәр маңа гепини
қилған кичик иниңлар шуму? — дәп сорап: — Әй оғлум, Худа саңа шапаәт
көрсәткәй! — деди.■
30 Йүсүпниң өз инисиға болған сеғиниш оти қаттиқ күчийип, жиғливалғидәк
халий җай издәп, алдирап ичкирики өйгә кирип таза бир жиғливалди.■
31 Андин йүзини жуюп чиқип, өзини бесивелип: — Таамларни қоюңлар, — дәп
буйруди.
32 Хизмәткарлар Йүсүпкә айрим, уларға айрим вә Йүсүп билән биллә тамаққа
кәлгән мисирлиқларғиму айрим тамақ қойди; чүнки мисирлиқлар ибранийлар
билән бир дәстиханда тамақ йейишни жиркиничлик дәп қарап, улар билән биллә
тамақ йемәйтти.
33 Йүсүпниң қериндашлири униң удулида, һәр бири чоң-кичик тәртиви бойичә
олтарғузулди; чоңи чоңлуғиға яриша, кичиги кичиклигигә яриша олтарғузулди;
улар бир-биригә қарап һәйран қелишти.
34 Йүсүп алдидики дәстихандики тамақлардин уларға бөлүп бәрди. Амма
Биняминға бәргини башқиларниңкигә қариғанда бәш һәссә көп еди. Улар шарап
ичип, униң билән хуш кәйп қилишти.

44

Йүсүпниң қериндашлирини ахирқи қетим синиши

1 Андин у өз өйини башқуридиған ғоҗидариға буйруп: — Бу кишиләрниң
тағарлирини елип көтирәлигидәк ашлиқ қачилап, һәр бириниң пулини
тағириниң ағзиға селип қойғин;
2 андин мениң җамимни, йәни күмүч җамни ашлиқниң пули билән биллә әң
кичигиниң тағириниң ағзиға селип қойғин, — деди. У адәм Йүсүпниң дегинидәк
қилди.
3 Әтиси таң йориғанда, улар ешәклири билән биллә йолға селип қоюлди.
4 Лекин улар шәһәрдин чиқип анчә узун маңмайла, Йүсүп ғоҗидариға: —
Орнуңдин тур, бу адәмләрниң кәйнидин қоғлиғин; уларға йетишкиниңдә уларға:
«Немишкә яхшилиққа яманлиқ қайтурдуңлар?
5 Ғоҗам шу *җамда* шарап ичиду һәмдә униңда пал ачиду әмәсму?! Мундақ
қилғиниңлар рәзиллик қилғиниңлар болмамду!» дегин, — деди.□
6 Бу адәм уларниң кәйнидин йетишип берип, уларға бу сөзләрни қилди.
7 Улар униңға җававән: — Ғоҗимиз немишкә мундақ гәп қилиду? Мундақ ишни
қилиш кәминилиридин нери болсун!
8 Биз әслидә тағарлиримизниң ағзидин тапқан пулниму Қанаан зиминидин
силиниң қашлириға қайтуруп беришкә әкәлгән едуқ. Шундақ туруқлуқ қандақму
ғоҗилириниң өйидин алтун-күмүчни оғрилайли?
9 Кәминилириңниң арисида кимдин бу *җам* тепилса, шу өлүмгә мәһкүм болсун,
бизму ғоҗимизниң қуллири болайли, — деди.
10 Ғоҗидар җававән: — Ейтқан сөзлириңлардәк болсун; җам кимниң йенидин
тепилса, шу киши қулум болуп қелип қалсун, қалғанлириңлар бегуна болисиләр,
— деди.

■ **43:29** Яр. 42:13. ■ **43:30** Яр. 45:2. □ **44:5 «Ғоҗам шу җамда шарап ичиду һәмдә униңда пал ачиду әмәсму?!»** — Йүсүп Худаниң пәйғәмбири болғачқа, «пал ечиш» қатарлиқ ишларни қәтъий қилмайтти. Униң гепи акилирини синаш мәхситидә ейтилған, халас.

11 Шуниң билән улар алдирап-тенәп, тағарлирини йәргә чүшүрүп, һәр бири өз тағирини ечип бәрди.
12 Ғоҗидар чоңиниңкидин башлап кичигиниңкигичә ахтурди, җам Биняминниң тағиридин тепилди.
13 Буни көрүп улар кийимлирини житишип, һәр бири ешигигә қайтидин жүкни артип, шәһәргә қайтти.

Йәһуданиң Бинямин үчүн йелиниши

14 Шундақ қилип Йәһуда вә қериндашлири Йүсүпниң өйигә кәлди; у техи шу йәрдә еди. Улар униң алдиға келип өзлирини йәргә етишти.
15 Йүсүп уларға: — Бу силәрниң зади немә қилғиниңлар? Мениңдәк адәмниң чоқум пал ачалайдиғанлиғини билмәмтиңлар? — деди.□
16 Йәһуда җававән: — Биз ғоҗимизға немиму дейәләймиз? Немә гәп қилалаймиз, қандақ қилип өзимизни ақлалаймиз? Худа кәминлириниң қәбиһлигини ашкарә қилди. Мана, биз вә қолидин җамлири тепилған киши һәммимиз ғоҗимизға қул болидиған болдуқ, — деди.□
17 Лекин Йүсүп: — Мундақ қилиш мәндин нери болсун! Бәлки җам кимниң қолидин тепилған болса пәқәт шу киши мениң қулум болиду. Лекин қалғанлириңлар аман-есән атаңларниң қешиға кетиңлар, — деди.
18 Андин Йәһуда униңға йеқин берип мундақ деди: — Әй ғоҗам, кәминилиригә қулақ селип ғоҗамниң қулиқиға бир еғиз гәп қилишқа иҗазәт бәргәйла. Ғәзәплири кәминилиригә туташмиғай; чүнки өзлири Пирәвнгә охшаш екәнла.
19 Әслидә ғоҗам кәминилиридин: «Атаңлар я иниңлар барму?» дәп соривидила,
20 биз ғоҗимизға җававән: «Бизниң бир қери атимиз бар вә у қериғанда тапқан, яш бир балисиму бар. Бу балиниң бир анисидин болған акиси өлүп кетип, у өзи ялғуз қалди; униң атиси уни интайин сөйиду» десәк,
21 Сили кәминилиригә: «Униң өзини қешимға елип келиңлар, мән уни өз көзүм билән көрәй» дедилә.■
22 Биз ғоҗимизға җавап берип: «Жигит атисидин айрилалмайду; әгәр атисидин айрилса, атиси өлүп кетиду» десәк,
23 Сили йәнила кәминилиригә: «Әгәр кичик иниңлар силәр билән биллә кәлмисә, йүзүмни йәнә көримиз дәп хиял қилмаңлар» дегән едила.■
24 Шуниң билән биз кәминилири атимизниң қешиға барғанда ғоҗамниң сөзлирини униңға ейттуқ;
25 андин атимиз йәнә: «Йәнә берип, бизгә азрақ ашлиқ елип келиңлар» девиди,
26 Биз җававән: «Биз шу йәргә қайтидин чүшәлмәймиз; әгәр кичик инимиз биз билән биллә болса, ундақта баримиз; чүнки кичик инимиз биз билән биллә болмиса, у затниң йүзи алдида туралмаймиз», дедуқ.□
27 Силиниң қуллири бизниң атимиз бизгә йәнә: «силәргә мәлумки, аялим маңа икки оғул туғуп бәргән еди.
28 Бири мениң йенимдин чиқип, йоқ болуп кәтти; мән: у җәзмән титма-титма қиливетилипту, дәп ойлидим, шундақла уни бүгүнгичә көрмидим.■

□ **44:15 «Мениңдәк адәмниң чоқум пал ачалайдиғанлиғини билмәмтиңлар?»** — 5-айәттики изаһатни көрүң. □ **44:16 «Худа кәминлириниң қәбиһлигини ашкарә қилди»** — Йәһуданиң мошу гепи мошу йәрдә бәлким Йүсүпниң җами тағарлиридин тепилғанлиғини әмәс, бәлки улар өткәндә иниси Йүсүпкә өткүзгән яманлиқни көрсәтсә керәк. Йәһуда өзлириниң алдида турғининиң Йүсүп екәнлигини билмәйтти, әлвәттә. ■ **44:21** Яр. 42:15. ■ **44:23** Яр. 43:3, 5 □ **44:26 «У затниң йүзи алдида туралмаймиз»** — ибраний тилида «шу кишиниң йүзини қайтидин көрәлмәймиз». ■ **44:28** Яр. 37:33.

29 Әнди силәр бунниму мениң қешимдин елип кетип, униңға бир келишмәслик
келип қалса, силәр мәндәк бир ақ чачлиқ адәмни дәрд-әләм билән тәхтисараға
чүшүриветисиләр», дегән еди.■
30 Әнди мән силиниң қуллири мениң атамниң қешиға барғанда, шу бала биз
билән болмиса униң җени балиниң җениға бағланған болғачқа,
31 шундақ болидуки, у балиниң йоқлуғини көрсә, җәзмән өлүп кетиду; шуниң
билән силиниң қуллири бизниң атимиз болған бу ақ чачни дәрд-әләм ичидә
тәһтисараға чүшүрүвәткән болимиз.
32 Чүнки мәнки кәминилири атамға бу жигит үчүн кепил болуп: «Әгәр мән уни
қешиңға қайтуруп кәлмисәм пүткүл өмрүмдә атамниң алдида гунакар болай»
дегән едим.■
33 Шуңа һазир өтүнүп қалай, мәнки кәминилири у жигитниң орнида ғоҗамниң
қешида қул болуп турсам, у жигит қериндашлири билән биллә қайтип кәтсә!
34 Чүнки жигит мән билән болмиса, мән қандақму атамниң қешиға баралаймән?
Атамға шундақ азап-оқубәтниң чүшүшини көзүм көргүчи болмисун! — деди.

45

Йүсүпниң қериндашлириға өзини ашкарилиши

1-2 Йүсүп өз йенида турғанларниң алдида өзини туталмай: — Һәммә адәм
алдимдин чиқириветилсун! дәп вақириди. Шуниң билән Йүсүп өзини
қериндашлириға ашкарә қилғанда униң қешида һеч ким болмиди. У қаттиқ
жиғлап кәтти; мисирлиқлар уни аңлиди, Пирәвнниң ордисикиләрму буниңдин
тезла хәвәр тапти.□
3 Йүсүп қериндашлириға: — Мән Йүсүп болимән! Атам һазир һаятму?! — дәп
сориди. Амма қериндашлири униңға қарап һодуқуп кетип, һеч җавап берәлмәй
қалди.
4 Лекин Йүсүп уларни: — Қени, маңа йеқин келиңлар, дәп чақириди. Улар йеқин
кәлди, у йәнә: — Мән силәрниң иниңлар, йәни силәр Мисирға сетивәткән Йүсүп
болимән.■
5 Әнди мени мошу йәргә сетивәткиниңлар үчүн азапланмаңлар, өзүңларни
әйипкә буйрумаңлар; чүнки Худа адәмләрниң һаятини сақлап қелиш үчүн мени
силәрдин бурун бу йәргә әвәтти.■
6 Чүнки һазир зиминдики ачарчилиққа икки жил болди; лекин техи йәнә бәш
жилғичә һеч терилғуму болмайду, ормиму болмайду.
7 Шуниң үчүн силәргә дунияда бир қалдини сақлап қелиш үчүн, улуқ бир
ниҗатлиқ көрситип, силәрниң тирик қутулушуңлар үчүн Худа мени силәрдин
бурун бу йәргә әвәтти.
8 Шундақ болған екән, мени мошу йәргә әвәткүчи силәр әмәс, бәлки Худадур. У
мени Пирәвнгә атиниң орнида қилип, униң пүткүл өйигә ғоҗа қилип тикләп,
пүткүл зиминға баш вәзир қилип қойди.□
9 Әнди тездин атамниң қешиға берип, униңға: — Сениң оғлуң Йүсүп: «Худа мени
пүткүл Мисирға ғоҗа қилип қойди. Сән кечиктүрмәй, мениң қешимға кәлгин;
10 сән Гошән жутида турисән; шуниң билән сән өзүң, оғуллириң, нәврилириң,
қойлириң, калилириң вә һәммә тәәллуқатлириң билән маңа йеқин турисиләр.

■ **44:29** Яр. 42:38. ■ **44:32** Яр. 43:9. □ **45:1-2 «Мисирлиқлар уни аңлиди, Пирәвнниң ордисикиләрму буниңдин тезла хәвәр тапти»** — яки «Мисирлиқлар, шундақла Пирәвнниң ордисидикиләр уни аңлиди». ■ **45:4** Яр. 37:28; Зәб. 104:17; Рос. 7:9, 13. ■ **45:5** Яр. 50:19,20,21. □ **45:8 «атиниң орнида қилип»** — мошу йәрдә бәлким Йүсүпниң Пирәвнгә чоң мәслиһәтчи екәнлигини көрсәтсә керәк.

11 Өзүң, аилән вә һәммә тәәллуқатиңни намратлиқ бесивалмисун дәп мән сени
шу йәрдә бақимән; чүнки йәнә бәш жил ачарчилиқ бардур», деди, — дәңлар.
12 — Мана силәрниң көзлириңлар вә иним Биняминниң көзлири силәргә гәп
қиливатқан мениң өз ағзим екәнлигини көрүватиду.
13 Атамға мениң Мисирдики бу барлиқ шан-шәривим һәмдә силәрниң барлиқ
көргиниңлар тоғрисида ейтип, атамни тездин бу йәргә елип келиңлар, — деди.■
14 Шуниң билән у өзини Биняминға етип униң бойниға гирә селип жиғлап кәтти;
Биняминму униң бойниға йөлинип жиғлиди.
15 Андин Йүсүп барлиқ қериндшалирини сөйүп, уларни бир-бирләп қучағлап
жиғлиди. Андин қериндшалири униң билән параңлашти.
16 Йүсүпниң қериндшалири кәлди, дегән хәвәр Пирәвнниң ордисиға йәткүзүлди;
бу Пирәвн вә хизмәткарлириниң нәзиридә қутлуқ иш болди.
17 Пирәвн Йүсүпкә: — Қериндашлириңға: — «Силәр әнди мундақ қилиңлар;
улақлириңларға жүк артип, Қанаан зиминиға берип,
18 атаңлар вә җәмәтиңларни елип мениң қешимға келиңлар; мән Мисир
зиминидин әң есил йәрләрни силәргә берәй; силәр бу зиминдин чиққан назу-
немәтләрдин йәйсиләр» — дегин.
19 Саңа болған әмрим шуки, сән уларға: «Балилириңлар вә аяллириңларни елиш
үчүн Мисир зиминидин һарвуларни елип бериңлар. Шуниңдәк атаңларниму бу
йәргә йәткүзүп келиңлар.
20 Пүткүл Мисир зиминидин әң есил җайлар силәрниңки болғачқа, өз
сәрәмҗанлириңларға кариңлар болмисун» дәп буйруғин, — деди.□
21 Шуниң билән Исраилниң оғуллири шундақ қилди; Йүсүп Пирәвнниң буйруғи
бойичә уларға һарвуларни берип, йоли үчүнму озуқ бәрди.
22 Уларниң һәр биригә бир қур кийим бәрди; лекин Биняминға болса у үч йүз
күмүч тәңгә, бәш қур кийим бәрди.
23 У атисиғиму шу һәдийәләрни, йәни Мисирниң есил мәһсулатлири артилған он
һаңга ешәк һәмдә ашлиқ, нан вә атисиға йол тәйярлиғи артилған он мада ешәкни
әвәтти.
24 Андин у қериндашлирини йолға селип, уларға: — Йолда җедәлләшмәңлар, дәп
җекилиди. Улар йолға раван болди.□
25 Улар Мисирдин чиқип, Қанаан зиминиға атиси Яқупниң қешиға берип,
26 униңға Йүсүп өзлиригә ейтқан гәпләрни йәткүзүп: «Йүсүп техи һаят екән! У
пүткүл Мисир зиминиға баш вәзир екән!» деди. Амма у уларға ишәнмәй, жүриги
қетип һошидин кетәй дәп қалди.
27 Лекин улар Йүсүпниң өзлиригә ейтқан барлиқ сөзлирини униңға дегәндә,
шундақла Йүсүпниң өзини елип келишкә әвәткән һарвуларниму көргәндә,
уларниң атиси Яқупниң роһиға җан кирди.
28 Исраил шуниң билән: — Әнди арминим йоқ! Оғлум Йүсүп техи һаяттур! Мән
өлмәстә берип уни көрүвалай, — деди.

46

Яқупниң пүтүн аилисини елип Мисирға меңиши

1 Шуниң билән Исраил барлиқ тәәллуқатини елип йолға чиқип, Бәәр-Шебаға
кәлди. У шу йәрдә атиси Исһақниң Худасиға қурбанлиқларни сунди.

■ **45:13** Рос. 7:14. □ **45:20** **«өз сәрәмҗанлириңларға кариңлар болмисун»** — ибраний тилида «көзүңлар сәрәмҗанлириңларға һәсрәт чәкмисун». □ **45:24** **«йолда җедәлләшмәңлар»** — бу несиһәтни бәлким уларниң өзини Мисирға сетивәткәнлиги тоғрилиқ бир-бирини йәнә әйиплишидин әнсирәп ейтқан болса керәк.

2 Кечиси Худа аламәт көрүнүшләрдә Исраилға: — Яқуп, Яқуп! девиди, у җавап
берип: — Мана мән! — деди.□
3 У: — Атаңниң Тәңриси болған Худа Мәндурмән. Сән Мисирға бериштин
қорқмиғин, чүнки Мән сени шу йәрдә улуқ бир қовм қилимән.■
4 Мән сениң билән Мисирға биллә баримән вә Мән Өзүм җәзмән йәнә сени шу
йәрдин яндуруп келимән. Йүсүп өз қоли билән сениң көзүңни жумдуриду, —
деди.□ ■
5 Андин Яқуп Бәәр-Шебадин йолға чиқти; Исраилниң оғуллири атиси Яқуп
вә уларниң бала-җақилирини Пирәвн уни епкелиш үчүн әвәткән һарвуларға
олтарғузуп, ■
6-7 чарпайлири билән Қанаан зиминида тапқан тәәллуқатлирини елип маңди.
Бу тәриқидә Яқуп билән барлиқ әвлатлири Мисирға кәлди; оғуллирини, оғул
нәврилирини, қизлирини, қиз нәврилирини жиғип, нәсиллириниң һәммисини
өзи билән биллә елип Мисирға кәлди.
8 Исраилниң оғуллири, йәни Яқупниң Мисирға кәлгән әвлатлири төвәндикичә:
— Яқупниң тунҗа оғли Рубән;■
9 Рубәнниң оғуллири Һанох, Паллу, Һәзрон билән Карми.
10 Шимеонниң оғуллири: — Йәмуәл, Ямин, Оһад, Яқин, Зоһар вә Қананий аялдин
болған Саул.□ ■
11 Лавийниң оғуллири: — Гәршон, Коһат вә Мәрари.■
12 Йәһуданиң оғуллири: — Әр, Онан, Шәлаһ, Пәрәз вә Зәраһ. Амма Әр вә
Онан Қанааннниң зиминида өлүп кәткән еди. Пәрәзниң оғуллири Һәзрон билән
Һамуллар еди.■
13 Иссакарниң оғуллири: — Тола, Пуаһ, Йоб вә Шимрон.□
14 Зәбулунниң оғуллири: — Сәрәд, Елон вә Жаһлийәл.
15 Булар Леяһниң Яқупқа Падан-Арамда туғуп бәргән оғул-әвлатлири еди; у йәнә
қизи Динаһни туғуп бәрди. Буниң бу оғул-қиз пәрзәнтлири җәмий болуп оттуз
үч җан еди.
16 Гадниң оғуллири: — Зифион, Һагги, Шуни, Әзбон, Ери, Ароди вә Арәли.■
17 Аширниң оғуллири: — Йимнаһ, Йишваһ, Йишви вә Берияһ. Уларниң сиңлиси
Сераһ еди; Берияһниң оғуллири Һәбәр вә Малкиәл еди.■
18 Булар болса Лабан қизи Леяһқа дедәк болушқа бәргән Зилпаһниң Яқупқа туғуп
бәргән оғуллири болуп, җәмий он алтә җан еди.■
19 Яқупниң аяли Раһиләниң оғуллири Йүсүп вә Бинямин.
20 Йүсүпкә Мисир зиминида төрәлгән оғуллири Манассәһ вә Әфраим; буларни
Ондики каһин Потифираһниң қизи Асинат униңға туғуп бәрди.■
21 Биняминниң оғуллири: — Белаһ, Бәкәр, Ашбәл, Гера, Нааман, Еһи, Рош,
Муппим, Һуппим вә Ард.□ ■

□ **46:2 «Яқуп, Яқуп»** — Худаниң адәмниң исмини икки қетим чақириши Худаниң униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини вә өзигә толиму әзиз екәнлигини көрситиду. ■ **46:3** Яр. 13:16; 16:10; 17:2; 22:17; 26:24; 28:13; 32:9; 35:11; 48:4. □ **46:4 «Йүсүп өз қоли билән сениң көзүңни жумдуриду»** — демәк, Йүсүп Яқуп сәкратқа чүшүп қалғанда униң йенида болиду. «Мән Өзүм җәзмән йәнә сени шу йәрдин яндуруп келимән» дегән жуқурқи сөзләр шүбһисизки, Яқуп Қанаан зиминида дәпнә қилинипла қалмай, бәлки Қанаан зиминида ахирқи заманда тирилиду, дегән мәнини көрситиду. ■ **46:4** Чөл. 20:15; Қан. 10:22; Йә. 24:4, 5, 6; Зәб. 104:23, 24; Йәш. 52:4; Һош. 11:1. ■ **46:5** Рос. 7:15. ■ **46:8** Мис. 1:2; 6:13; Чөл. 26:5; 1Тар. 4-8. □ **46:10 «Саул»** — яки «Шаул». ■ **46:10** Мис. 6:15; 1Тар. 4:24. ■ **46:11** 1Тар. 5:27. ■ **46:12** Яр. 38:3, 4, 5; 1Тар. 2:5. □ **46:13 «Пуаһ»** — яки «Пуваһ». «Чөл.» 36:23ни көрүң. **«Йоб»** — яки «Яшуб». ■ **46:16** 1Тар. 5:11. ■ **46:17** 1Тар. 7:30. ■ **46:18** Яр. 29:24. ■ **46:20** Яр. 41:50; 48:5. □ **46:21 «Белаһ»** — яки «Бела». ■ **46:21** 1Тар. 7:6; 8:1.

22 Булар Раһиләниң Яқупқа туғуп бәргән оғул-әвлатлири болуп, җәмий он төрт
җан еди.
23 Данниң оғли: — Һушим.
24 Нафталиниң оғуллири: — Яһзиәл, Гуни, Йәзәр вә Шилләм.■
25 Булар Лабан қизи Раһиләгә дедәк болушқа бәргән Билһаһниң Яқупқа туғуп
бәргән оғул-әвлатлири болуп, җәмий йәттә җан еди.■
26 Яқупниң келинлиридин башқа, Яқупниң пуштидин болған, униң билән биргә
Мисирға кәлгәнләр җәмий атмиш алтә җан еди.
27 Йүсүпниң Мисирда туғулған оғуллири икки еди. Яқупниң җәмәтидин болуп,
Мисирға кәлгәнләр җәмий йәтмиш җан еди.■

Яқуп вә униң җәмәтиниң Мисирға йетип келиши

28 Яқуп Йүсүптин көрсәтмә елип, өзлирини Гошәнгә башлап беришқа Йәһудани
Йүсүпниң қешиға әвәтти. Шундақ қилип улар Гошән жутиға келип чүшти.□
29 Йүсүп өзиниң вәзирлик һарвусини қатқузуп, атиси Исраилниң алдиға Гошәнгә
чиқти. У өзини униң алдиға һазир қилип атисиға өзини етип бойниға бешини
қоюп қучағлап, узундин узун жиғлиди.
30 Исраил Йүсүпкә: Мән сениң йүзүңни көрүп, тирик екәнлигиңни билдим; әнди
өлсәмму арминим йоқ, — деди.□
31 Андин Йүсүп қериндашлири вә атисиниң өйдикилиригә мундақ деди:
— Мән һазир чиқип Пирәвнгә хәвәр берип: «Қанаан зиминида олтарған
қериндашлирим, шундақла атамниң өйидикиләр қешимға кәлди;
32 бу адәмләр падичилар болуп, мал беқиш билән шуғуллинип кәлгән, қой-
калилири, шундақла барлиқ мал-мүлүклирини елип кәлди» дәп ейтай.
33 Шундақ болидуки, Пирәвн силәрни чақириду; шу чағда у силәрдин: «Немә
оқитиңлар бар?» дәп сориса,
34 силәр җавап берип: — Кәминилири кичигимиздин тартип ата-бовилиримизға
охшаш пада беқип кәлгәнмиз, — дәңлар. Шундақ десәңлар Гошән жутида
олтирип қалисиләр; чүнки падичиларниң һәммиси мисирлиқлар арисида көзгә
илинмайду.□ ■

47

1 Йүсүп Пирәвнниң қешиға келип: — Атам билән қериндашлирим қой-калилири,
шундақла һәммә мал-мүлүклирини биллә елип Қанаан зиминидин кәлди. Мана,
улар һазир Гошән жутиға чүшти, дәп хәвәр берип,■
2 қериндашлириниң ичидин бәшәйләнни елип, Пирәвнниң алдиға һазир қилди.
3 Пирәвн униң қериндашлиридин: — Немә оқитиңлар бар, дәп соривиди,
улар Пирәвнгә җавап берип: — Кәминилири ата-бовилиримизға охшаш мал
баққучилармиз, — деди.■

■ **46:24** 1Тар. 7:13. ■ **46:25** Яр. 29:29. ■ **46:27** Қан. 10:22; Рос. 7:14. □ **46:28 «Яқуп Йүсүптин көрсәтмә елип, өзлирини Гошәнгә башлап беришқа Йәһудани Йүсүпниң қешиға әвәтти»** — яки «өзлири Гошәнгә бериштин авал Йәһудани Йүсүпкә уқтуруш үчүн әвәтти». □ **46:30 «өлсәмму арминим йоқ»** — ибраний тилида «өлсәм болиду». □ **46:34 «чүшүнмә»** — шу гепи билән Йүсүп: (1) өз аилисидикиләрниң Мисир иқтисадиға жүк болмайдиғанлиғини, өзлириниң җенини бақалайдиғанлиғини көрсәтмәкчи; (2) уларниң Гошән дегән чәт районда турушини бекитмәкчи. Шундақ болғанда, Исраил хәлқи Мисирлиқлар билән анчә ассимилиятсийә болмайду, шундақла Мисирдин қечиш керәк болса, Гошән жути Қанаан зиминиға бир қәдәр йеқинрақ еди. ■ **46:34** Яр. 43:32; Мис. 8:22. ■ **47:1** Яр. 45:10. ■ **47:3** Яр. 46:34.

4 Андин улар Пирәвнгә илтимас қилип: — Қанаан зиминида қаттиқ қәһәтчилик
болғачқа, кәминилириниң қойлиримизни бақидиғанға яйлақму йоқ; шуңа бу
зиминда мусапир болуп турушқа кәлдуқ; җанаблиридин тәләп қилимизки,
кәминилириниң Гошән жутида турушиға иҗазәт бәргәйла, — деди.
5 Пирәвн Йүсүпкә: — Атаң вә қериндашлириң қешиңға кәлди;
6 мана Мисир зимини сениң алдиңда турупту; атаң вә қериндашлириңни
зиминниң әң есил йеридә олтарғузғин; улар Гошән жутида макан қилсун.
Шуниңдәк, әгәр сән уларниң ичидики қабил кишиләрни билсәң, буларни мениң
чарпайлиримға назарәтчи қилғин, — деди.
7 Кейин, Йүсүп атиси Яқупни елип, Пирәвнниң алдиға һазир қилди; Яқуп
Пирәвнгә бәхит-бәрикәт тилиди.
8 Андин Пирәвн Яқуптин: — Өмрүңниң жил-күнлири нәччигә йәтти? — дәп
сориди.
9 Яқуп Пирәвнгә җавап берип: — Мусапирлиқ сәпиримниң күнлири бир йүз
оттуз жилға йәтти; өмрүмниң күнлири аз һәм җапа-мушәққәтлик болуп, ата-
бовилиримниң мусапирлиқ өмүр сәпириниң күнлиригә техи йәтмиди, — деди.■
10 Шуниң билән Яқуп Пирәвнгә бәхит-бәрикәт тиләп, алдидин чиқип кәтти.
11 Шуниң билән Йүсүп атиси билән қериндашлирини Мисир зиминида
олтирақлаштуруп қойди; Пирәвнниң буйруғинидәк уларға зиминниң әң есил
йеридин, йәни Рамсәс дегән жуттин тәвәлик бәрди.
12 Йүсүп атиси, қериндашлири, шундақла атисиниң һәммә өйдикилирини бала-
җақилириниң санлириға қарап ашлиқ билән тәминләп бақти.

Йүсүпниң дана һөкүмранлиғи

13 Амма ачарчилиқ қаттиқ еғир болғачқа, зиминниң һеч йеридә озуқ-түлүк
тепилмиди; Мисир зимини билән Қанаан зимини ачарчилиқтин хараплишип
кәтти.
14 Йүсүп ашлиқ сетип Мисир зимини билән Қанаан зиминидики барлиқ пулни
жиғивалди. Андин Йүсүп бу пулни Пирәвнниң ордисиға йәткүзүп бәрди.
15 Амма Мисир зимини билән Қанаан зиминидики Пул түгәп кәткәндә
мисирлиқларниң һәммиси Йүсүпниң алдиға келип: — Бизгә нан бәргәйла!
Пул түгәп кәткини үчүн силиниң алдилирида өлимизму? — деди.
16 Йүсүп җававән: — Пулуңлар қалмиған болса, чарпайлириңларни елип келип
бәрсәңлар, мән маллириңлариға озуқ-түлүк тегишип беримән, — деди.
17 Буниң билән улар чарпайлирини Йүсүпниң қешиға елип кәлгили турди; Йүсүп
уларниң атлири, қой падилири, кала падилири вә ешәклириниң орниға озуқ-
түлүк бәрди; шу жили маллириниң орниға уларға озуқ-түлүк берип бақти.
18 У жил аяқлишип, улар иккинчи жили униң қешиға келип униңға: —
Биз ғоҗимиздин һеч немини йошурмаймиз; пулимиз түгиди, чарпай мал
падилиримиз болса ғоҗимизниң илкидә, ғоҗимизниң алдида тәнлиримиз
билән йеримиздин башқа һеч нәрсә қалмиди.
19 Немишкә көз алдилирида биз һәм йеримизму өлүп кәтсун? Әнди сили
өзимиз вә йеримизни озуқ-түлүккә тегишип еливалғайла; өзимиз вә йеримиз
Пирәвнниң болуп, униңға қул болайли. Биз өлүп кәтмәй, тирик турушимиз,
йеримизму вәйран болмаслиғи үчүн бизгә уруқ-түлүк бәргәйла, деди.
20 Бу тәриқидә Йүсүп Мисирниң пүткүл терилғу йерини Пирәвн үчүн сетивалди;
чүнки ачарчилиқ қаттиқ болғачқа, мисирлиқларниң һәр бири өз етизини сетип
бәрди. Шуниң билән йәр-зимин Пирәвнниң болуп қалди.

■ **47:9** Зәб. 118:19; Ибр. 11:9,13.

21 Йүсүп хәлиқни Мисирниң бу четидин йәнә бир четигичә һәр қайси шәһәрләргә
көчүрди.□
22 Пәқәт каһинларниң йерини у алмиди; чүнки каһинларға Пирәвн тәрипидин
алаһидә тәминат берилгәчкә, улар Пирәвн тәрипидин тәминләнгән үлүшини
йәп, өз йәрлирини сатмиған еди.
23 Йүсүп хәлиққә: — Мана, мән бүгүн өзүңлар билән йәрлириңларни Пирәвн үчүн
сетивалдим. Мана силәргә уруқ! Әнди йәр териңлар.
24 Әнди шундақ қилисиләрки, чиққан һосулдин бәштин бирини Пирәвнгә берип,
қалған төрт қисмини өзүңларға елип қелиңлар; у уруқлуқ һәмдә өзүңларға,
җүмлидин өйүңдикиләргә вә кичик балилириңларға озуқ болсун, — деди.
25 Улар җававән: — Сили җенимизни қутқуздила. Ғоҗимизниң нәзиридә илтипат
тапқан болсақла, Пирәвнниң қуллири болуп турайли, — деди.
26 Шуниң билән Йүсүп: — «Һосулниң бәштин бири Пирәвнгә берилсун» дәп
бу ишни бүгүнгә қәдәр Мисир зимини үчүн қанун-бәлгүлимә қилди. Пәқәт
каһинларниң йерила буниң сиртида болуп, Пирәвнгә тәвә болмиди.

Яқупниң ахирқи тәливи

27 Исраиллар Мисир зиминида, Гошән өлкисидә олтирақлашти; улар шу җайда
йәр-зиминлик болуп, көпийип, толиму көпәйди.
28 Яқуп Мисир зиминида он йәттә жил өмүр көрди; буниң билән Яқупниң өмүр
күнлири бир йүз қириқ йәттә жилға йәтти.
29 Исраилниң күнлири сәкратқа йеқинлашқанда, оғли Йүсүпни чақиртип,
униңға: — Әгәр нәзириңдә илтипат тапқан болсам, қолуңни янпашмниң астиға
қоюп, маңа шапаәт вә садақәтликни көрситип, мени Мисирда дәпнә қилма; ■
30 бәлки мән ата-бовилирим билән ятидиған вақтимда мени Мисирдин елип
кетип, уларниң гөристаниға дәпнә қилғин, деди. У җавап берип: — Мән
ейтқиниңдәк қилай, — деди.
31 Яқуп униңға: — Маңа қәсәм қилип бәргин, — деди. У униңға қәсәм қилип бәрди;
андин Исраил карватниң баш тәрипидә сәҗдә қилди.□ ■

48

Яқупниң Әфраим вә Манассәһкә хәйрлик дуа қилиши

1 Бу ишлардин кейин бириси Йүсүпкә: — Мана атаң кесәл болуп қапту, дәп хәвәр
бәрди. У икки оғли Манассәһ билән Әфраимни биллә елип барди.
2 Бириси Яқупқа: — Мана оғлуң Йүсүп қешиңға келиватиду, дәп хәвәр беривиди,
Исраил күчәп қопуп кариватта олтарди.
3 Яқуп Йүсүпкә: — Һәммигә Қадир Тәңри маңа Канаан зиминидики Луз дегән
җайда аян болуп, мени бәрикәтләп ■

□ **47:21 «чүшәнмә»** — хәлиқләрниң йезилардин шәһәрләргә көчүрүлүшиниң сәвәви: (1) тупрақта гия үнмәс болуп қалғачқа, хәлиқниң шу йәрдә туруверишиниң пайдиси йоқ еди; (2) хәлиқ шәһәрдә турса уларға «қутқузуш ашлиғи» тарқитип беришкә қолайлиқ болатти. Бу вақитлиқ тәдбир болуп, кейин Йүсүп уларға уруқ бәргәндә (23-айәт) хәлиқ бәлким өз жутлириға қайтқан болуши мүмкин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Шу тәриқидә Йүсүп хәлиқни Мисирниң бу четидин йәнә бир четигичә қуллуғиға киргүзди».
■ **47:29** Яр. 24:2. □ **47:31 «Исраил карватниң баш тәрипидә сәҗдә қилди»** — кона грекчә тәрҗимиси (LXX)дә «у (Исраил) һасисиға йөлинип Худаға сәҗдә қилди» дейилиду. Мошу йәрдә икки мәнаси болуши мүмкин («Ибр.» 11:21ниму көрүң). ■ **47:31** Ибр. 11:21. ■ **48:3** Яр. 17:1.

4 маңа: Мана, Мән сениң нәслиңни көпәйтип, сени интайин зор көпәйтимән,
сәндин бир түркүм хәлиқ чиқиримән; бу зиминни сәндин кейинки нәслиңгә
әбәдий мирас қилип беримән, дәп ейтқан еди.■
5 Әнди мән Мисирға келиштин илгири саңа Мисир зиминида туғулған икки
оғлуң мениң һесаплиниду; Әфраим билән Манассәһ болса, худди Рубән билән
Шимеонға охшаш, һәр иккиси мениң оғуллирим болиду.□ ■
6 Улардин кейин тапқан балилириң өзүңниң болиду; улар кәлгүсидә мирасқа
еришкәндә акилириниң нами астида болиду.□
7 Маңа кәлсәк, Падандин келиватқинимда Раһилә Қанаан зиминида йол үстидә
Әфратқа аз қалғанда мени ташлап өлүп кәтти. Мән уни шу йәрдә, йәни Әфратқа
(йәни Бәйт-Ләһәмгә) баридиған йолда дәпнә қилдим, — деди.□ ■
8 Андин Исраил Йүсүпниң оғуллириға қарап: — Булар кимдур, — дәп сориди.
9 Йүсүп атисиға җававән: — Булар болса Худа маңа бу йәрдә бәргән
оғуллиримдур, — деди. У: — Уларни алдимға йеқин кәлтүргин, мән уларға
бәхит-бәрикәт тиләй, — деди.
10 Әнди Исраилниң көзлири қерилиғидин ғувалишип *яхши* көрәлмәйтти. Шуңа
Йүсүп уларни униң алдиға йеқинрақ кәлтүрди; у уларни сөйүп қучағлиди.
11 Андин Исраил Йүсүпкә: — Мән сениң йүзүңни көрәләймән дәп һеч ойлимиған
едим; лекин Худа мени сениң балилириңниму көрүшкә несип қилди, — деди.
12 Йүсүп балиларни *Яқупниң* тизлириниң арилиғидин елип, йүзини йәргә
тәккүзүп тазим қилди.□
13 Андин Йүсүп бу иккиләнни Исраилниң алдиға йеқин елип келип, Әфраимни
оң қоли билән тутуп Исраилниң сол қолиға удуллап турғузди; Манассәһни сол
қоли билән тутуп Исраилниң оң қолиға удуллап турғузди.
14 Лекин Исраил оң қолини узитип, кәнжи балиси Әфраимниң бешиға қойди, сол
қолини Манассәһниң бешиға қойди. Манассәһ тунҗиси болсиму, у икки қолини
қайчилап тутуп шундақ қойди.
15 У Йүсүпкә бәхит-бәрикәт тиләп: — Атилирим Ибраһим билән Исһақ Худа
дәп билип йүзи алдида маңған, мени пүткүл өмрүмдә бу күнгичә падичидәк
йетәкләп беқип кәлгән Худа,■
16 Маңа һәмҗәмәт болуп мени һәммә бала-қазадин қутқузған Пәриштә бу икки
оғулни бәрикәтлисун; улар мениң исмим вә атилирим болған Ибраһим вә
Исһақниң исимлири билән атилип, йәр йүзидә көп авуғай! — деди.□ ■
17 Йүсүп атисиниң оң қолини Әфраимниң бешиға қойғинини көрүп көңлидә хапа
болди; шуңа у атисиниң қолини тутуп, Әфраимниң бешидин елип Манассәһниң
бешиға йөткимәкчи болуп, □

■ **48:4** Яр. 28:3; 35:11. □ **48:5 «һәр иккиси мениң оғуллирим болиду»** — кейин Манассәһ вә Әфраимдин болған қәбилиләр Исраилниң он икки қәбилисидин иккиси һесапланди. ■ **48:5** Яр. 41:50; 46:20. □ **48:6 «улар кәлгүсидә мирасқа еришкәндә акилириниң нами астида болиду»** — демәк, әгәр Йүсүпниң кейин оғуллири болса, Манассәһниң қәбилиси яки Әфраимниң қәбилисиниң бир әзаси һесаплинип, шу қәбилиниң бир қисми сүпитидә тегишлик мирас алалайтти. □ **48:7 «мени ташлап өлүп кәтти»** — яки «мени һәсрәткә қалдуруп өлүп кәтти». **«мән уни (Раһиләни) шу йәрдә, йәни Әфратқа баридиған йолда дәпнә қилдим»** — Раһилә Йүсүпниң өз аниси, әлвәттә. Бәлким анисиниң өлүми тоғрилиқ тәпсилатлар униң есидә анчә қалмиған болуши мүмкин еди. ■ **48:7** Яр. 35:19. □ **48:12 «Яқупниң»** — ибраний тилида «униң». ■ **48:15** Ибр. 11:21. □ **48:16 «...һәмҗәмәт болуп ... қутқузған»** — ибраний тилида «гоел» дегән пеил билән ипадилиниду. Мошу йәрдә «гоел» дегән пеил Тәвратта биринчи қетим ишлитилиду. «Аюп» 19:25 вә изаһатини вә «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **48:16** Яр. 31:42; 32:1. □ **48:17 «Йүсүп атисиниң оң қолини Әфраимниң бешиға қойғинини көрүп көңлидә хапа болди»** — ибраний тилида «атисиниң оң қолини Әфраимниң бешиға қойғини Йүсүпниң көзлиригә яман иштәк көрүнди».

18 атисиға: — Әй ата, бундақ қилмиғин; чүнки мана, тунҗиси будур; оң қолуңни
униң бешиға қойғин! — деди.
19 Лекин атиси рәт қилип: — Билимән, и оғлум, билимән; униңдинму бир қовм
чиқип, өзиму улуқ болиду, амма дәрһәқиқәт униң иниси униңдин техиму улуқ
болиду; униң нәслидин наһайити көп қовмлар пәйда болиду, — деди.■
20 Шуниң билән шу күни у бу иккисини бәрикәтләп: — Кәлгүсидә Исраиллар
бәхит-бәрикәт тилигәндә: «Худа сени Әфраим билән Манассәһдәк улуқ қилсун!»
дәйдиған болиду, деди. Бу тәриқидә у Әфраимни Манассәһтин үстүн қойди.■
21 Андин Исраил Йүсүпкә йәнә: — Мана, мән өлимән; лекин Худа силәр билән
биллә болуп, силәрни ата-бовилириңларниң зиминиға қайтуруп бариду.
22 Мән саңа қериндашлириңниңкидин бир үлүш йәрни артуқ бәрдим; шу йәрни
өзүм қилич вә оқяйим билән Аморийларниң қолидин тартивалған едим.□ ■

49

Яқупниң вәсийити — оғуллириға тилигән бәхит-бәрикәтлири вә бәргән бешарәтлири

1 Андин Яқуп оғуллирини чақирип уларға мундақ деди: — *Һәммиңлар* җәм
болуңлар, мән силәргә кейинки күнләрдә силәр йолуғидиған ишларни ейтип
берәй: —
2 Жиғилип келип аңлаңлар, и Яқупниң оғуллири;
Атаңлар Исраилға қулақ селиңлар.
3 Әй Рубән, сән мениң тунҗа оғлумсән,
Күч-қудритимсән,
Күчүм бар вақтимниң тунҗа мевисидурсән,
Салапәт вә қудрәттә алди едиң,■
4 Лекин қайнап тешип чүшкән судәк,
Әнди алди болалмассән;
Чүнки сән атаңниң көрписигә чиқтиң,
Шуниң билән сән уни булғидиң!
У мениң көрпәмниң үстигә чиқти!□ ■
5 Шимеон билән Лавий қериндашлардур;
Уларниң қиличлири зораванлиқниң қураллиридур! □
6 Аһ җеним, уларниң мәслиһитигә кирмигин!
И иззитим, уларниң җамаити билән четилип қалмиғай!
Чүнки улар аччиғида адәмләрни өлтүрүп,
Өз бешимчилиқ қилип буқиларниң пейини кәсти.■
7 Уларниң аччиғи әшәддий болғачқа ләнәткә қалсун!
Ғәзивиму рәһимсиз болғачқа ләнәткә қалсун!
Мән уларни Яқупниң ичидә тарқитиветимән,

■ **48:19** Рут 4:11,12. ■ **48:20** Йәр. 31:20. □ **48:22 «Мән саңа ... бир үлүш йәрни артуқ бәрдим»** — дегән сөзләрниң йәнә мумкин болған икки мәнаси бар: — (1) «саңа... әшу «яғлиқ район» (көп зәйтун мейини чиқидиған зимин)ни тәқдим қилдим,...» яки (2) «саңа... Шәкәм дегән йәрни ... тәқдим қилдим» (34-бапни көрүң). Әмәлийәттә үч мәна охшашла тоғра болуши мумкин. ■ **48:22** Йә. 13:7; 16:1; 17:1; 24:8. ■ **49:3** Яр. 29:32; Қан. 21:17; Зәб. 77:51. □ **49:4 «У мениң көрпәмниң үстигә чиқти!»** — Рубәнниң атисиниң тоқили Билһаһ билән биллә ятқинини көрситиду (35:22). Яқупниң бу улуқ бешарәтлири тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тәпсилийрәк тохтилимиз. ■ **49:4** Яр. 35:22; 1Тар. 5:1. □ **49:5 «Уларниң қиличлири зораванлиқниң қураллиридур!»** — 34:25-31ни көрүң. ■ **49:6** Яр. 34:25.

Исраилниң ичидә уларни чечиветимән.□ ■
8 Әй Йәһуда! Сени болса қериндашлириң тәрипләр,
Қолуң дүшмәнлириңниң гәжгисини басар.
Атаңниң оғуллири саңа баш урар,□
9 Йәһуда яш бир ширдур;
Әй оғлум, сән овни тутупла чиқтиң;
У ширдәк *овниң йенида* чөкүп созулуп ятса,
Яки чиши ширдәк йетивалса,
Кимму уни қозғашқа петинар?□ ■
10 Шаһанә һаса Йәһудадин кетип қалмайду,
Йәһуданиң пуштидин қанун чиқарғучи өксүмәйду,
Таки шу һоқуқ Егиси кәлгичә күтиду;
Кәлгәндә, жаһан хәлиқлири униңға итаәт қилиду.□ ■
11 У тәхийини үзүм телиға,
Ешәк балисини сортлуқ үзүм телиға бағлап қояр.
У либасини шарапта жуюп,
Тонини үзүм шәрбитидә жуяр.□
12 Униң көзлири шараптин қизирип кетәр,
Чишлири сүт ичкинидин аппақ турар.□
13 Зәбулун дениз бойини макан қилар,
Макани кемиләрниң панаһгаһи болар,
Йәр-зимини Зидонғичә йетип барар.■
14 Иссакар бәстлик бәрдәм бир ешәктур,
У икки қотан арисида ятқандур;
15 У арамгаһниң яхши екәнлигигә қарап,
Зиминниң есиллиғини көрүп,
Жүк көтиришкә мүрисини егип,
Алванға ишләйдиған қул болуп қалар.□
16 Дан Исраил қәбилилиридин бири болар,
Өз хәлқигә һөкүм чиқирар.□

□ **49:7 «тарқитиветимән,... чечиветимән»** — Яқуп пәйғәмбәр болғачқа униң мошу сөзлири Худаниң сөзигә баравәр болиду. Бу сөзни Худа Өзи Яқупниңағзи арқилиқ ейтқан болса керәк. ■ **49:7** Йә. 19:1; 21:3-45. □ **49:8 «Сени болса қериндашлириң тәрипләр»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Йәһуда» дегәнниң мәнаси «тәрипләш» яки «мәдһийә»дур (29:35ни көрүң). □ **49:9 «сән ов тутупла чиқтиң»** — бу сөз, шүбһисизки, Йәһуданиң кәлгүсидә толуқ ғәлибә қилидиғанлиғини көрситиду. «Ширдәк чөкүп созулуп ятса яки чиши ширдәк йетивалса» дегән сөзләргә «овниң йенида» дегән сөзләрни қошуп киргүздуқ; чүнки бизниңчә бу жүмлә алдинқи жүмлә билән зич бағлинишлиқ. Демәк, Йәһуда ғәлибә қилипла қалмай, бәлки ғәлибиниң мевилиридин бемалал һозурлинишқа муйәссәр болиду. Йәһуда Мәсиһниң әждати болғачқа, мошу сөзләр Мәсиһниң өзи тоғрисида техиму инавәтлик болуши керәк. «У ширдәк овниң йенида чөкүп созулуп ятса, яки чиши ширдәк йетивалса,...» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «У ширдәк яки чиши ширдәк Марашқа йетивалса,...». ■ **49:9** Чөл. 24:9; Мик. 5:7. □ **49:10 «Йәһуданиң пуштидин»** — ибраний тилида «Йәһуданиң путлири арисидин» — демәк, униң нәслидин, пуштидин. **«қанун чиқарғучи»** — яки «идарә қилғучиниң тутқан тайиғи». **«шу һоқуқ Егиси»** — ибраний тилида «Шилоһ» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу улуқ бешарәт тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **49:10** Мат. 2:6. □ **49:11 «шарапта»** — ибраний тилида «үзүм қенида». **«ешәк балисини сортлуқ үзүм телиға бағлап қояр, ... либасини шарапта жуюп, Тонини үзүм шәрбитидә жуяр»** — демәк, Йәһуда қәбилиси шунчә бай болидуки, тәхәйни әң есил үзүм телиға бағлайду, тәхәйниң уни тартип жулуветишидин яки уни йәп кетишидин қорқмайду вә халиса кейимини жуйғанда суниң орнида шарап ишлитиду. □ **49:12 «қизирип кетәр»** — яки «нурлинар». ■ **49:13** Йә. 19:10,11. □ **49:15 «арамгаһ»** — бәлким Худа өзигә вәдә қилған мирас зимининиң яхши бир қисмини көрсәтсә керәк. □ **49:16 «Дан»** — бу намниң мәнаси «һөкүм» яки «һөкүм чиқарғучи» яки «сотчи».

17 Дан йол үстидики илан,
Чиғир йол үстидә турған зәһәрлик бир иландур.
У атниң туйиғини чеқип,
Ат мингүчини арқиға моллақ атқузар.
18 И Пәрвәрдигар, нижатиңға тәлмүрүп күтүп кәлдим!

19 Гадқа болса, қарақчилар қошуни һуҗум қилар;
Лекин у тапинини бесип зәрбә берәр.□
20 Аширниң тамиғида зәйтун мейи мол болар,
У шаһлар үчүн назу-немәтләрни тәминләр.□
21 Нафталидин чирайлиқ гәпләр чиқар,
У әркин қоюветилгән маралдур.
22 Йүсүп мевилик дәрәқниң шехидур,
Булақниң йенидики көп мевилик шахтәктур;
Униң шахчилири тамдин һалқип кәткәндур.□ ■
23 Я атқучилар униңға азар қилип,
Униңға оқ атти, униңға нәпрәтләнди.■
24 Һалбуки, униң оқяйи мәзмут турар,
Қол-биләклири әплик турғузулар,
Шу *күч* Яқуптики қудрәт Егисиниң қоллиридиндур —
(Исраилниң Қорам Теши, йәни униң Падичиси Униңдин чиқар!)□
25 *Әшу күч* атаңниң Тәңрисидиндур — (У саңа мәдәт берәр!)
Йәни һәммигә Кадирдиндур — У сени бәрикәтләр!
Жуқирида асманниң бәрикәтлири билән,
Төвәндә ятқан чоңқур суларниң бәрикәтлири билән,
Әмчәк билән балиятқуниң бәрикити билән сени бәрикәтләр!□
26 Сениң атаңниң тилигән бәрикәтлири ата-бовилиримниң тилигән бәрикәтлиридин зиядә болди,
Улар мәңгүлүк тағ-едирларниң чәтлиригичә йетәр,
Улар Йүсүпниң бешиға чүшәр,
Йәни өз қериндашлиридин айрим турғучиниң чоққисиға тегәр.□ ■
27 Бинямин житқуч бөридәктур;
Әтигәндә у овни йәр.
Кәчқурун у олжисини тәқсим қилар» — деди.
28 Буларниң һәммиси Исраилниң он икки қәбилиси болуп, мәзкур сөзләр болса атисиниң уларға тилигән бәхит-бәрикәт сөзлиридур. У шуниң билән уларниң һәр биригә мас келидиған бир бәрикәт билән уларға бәхит-бәрикәт тилиди.

Яқупниң өлүми вә ахирқи вәсийити

□ **49:19 «Гад»** — ибраний тилида «Гад»ниң мәнаси «қошун» яки «һуҗум». □ **49:20 «Аширниң тамиғида зәйтун мейи мол болар»** — яки «Аширниң йеридин мол ашлиқ чиқар». □ **49:22 «дәрәқниң шехи»** — ибраний тилида мошу йәрдә «мевилик дәрәқниң балиси» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Бу икки жүмлә ичидики «мевилик» дегән сөз «Әфраим» дегән сөз билән ипадилиниду; оқурмәнләрниң есидә барки «Әфраим» дегәнниң мәнаси «икки һәссә мевилик». **«униң шахчилири»** — ибраний тилида «униң қизлири». ■ **49:22** 1Тар. 5:1. ■ **49:23** Яр. 50:20. □ **49:24 «Исраилниң қорам теши, йәни униң падичиси униңдин чиқар!»** — демәк, «Исраилниң Қорам Теши», «униң һәқиқий Падичиси», йәни Қутқузғучи-Мәсиһ Худаниң Өзидин чиқису. Башқа бир хил тәрҗимиси: «(Йәни Исраилниң Қорам Тешидин, униң Падичисидиндур)». □ **49:25 «Һәммигә Кадир»** —Худаниң бир намидур. □ **49:26 «Улар мәңгүлүк тағ-едирларниң чәтлиригичә йетәр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Улар мәңгүлүк тағларниң бәрикәтлиридин зиядә болди». **«өз қериндашлиридин айрим турғучиниң...»** — яки «өз қериндашлири арисидин әмир болғучиниң...» ■ **49:26** Қан. 33:16

29 Андин Яқуп уларға мундақ тапилиди: — «Мән әнди өз қовмимниң қешиға
қошулимән. Силәр мени ата-бовилиримниң йенида, Һиттийлардин болған
Әфронниң етизлиғидики ғарға дәпнә қилиңлар;
30 у ғар болса Қанаан зиминида Мамрәниң удулида, Макпелаһниң етизлиғида.
Ғарни Ибраһим гөристан болсун дәп шу етизлиқ билән қошуп Һиттий Әфрондин
сетивалған еди.■
31 Шу йәрдә Ибраһим аяли Сараһ билән дәпнә қилинған; шу йәрдә Исһақ аяли
Ривкаһ биләнму дәпнә қилинған; шу йәрдә мәнму Леяһни дәпнә қилдим.■
32 Бу етизлиқ һәм ичидики ғар Һәтниң әвлатлиридин сетивелинған еди».
33 Яқуп оғуллириға бу вәсийәтни тапилап болуп, путлирини кариватта түзләп,
нәпәс тохтап өз қовмиға қошулди.■

50

Яқупниң дәпнә қилиниши

1 Йүсүп атисиниң йүзигә өзини етип, униң үстидә жиғлап, уни сөйди.
2 Андин Йүсүп өз хизмитидә болған тевипларға атисини мумия қилишни
буйруди; шуниң билән тевиплар Исраилни мумия қилди.□
3 Буни қилишқа қириқ күн кәтти, чүнки мумия қилишқа шунчилик күн кетәтти.
Мисирлиқлар униңға йәтмиш күн матәм тутти.
4-5 Униңға һаза тутуш күнлири өтүп болғанда, Йүсүп Пирәвнниң
ордисидикиләргә: — Мән нәзириңларда илтипат тапқан болсам, Пирәвнниң
қулақлириға сөз қилиңларки: — Атам маңа қәсәм қилдуруп: «Мана мән өлимән;
сән мени мән Қанаан зиминида өзүм үчүн колап қойған гөргә дәпнә қилғин»
дегән еди. Әнди Пирәвн маңа иҗазәт бәргәй, мән берип атамни дәпнә қилип
болуп йенип кәлсәм, — деди.■
6 Пирәвн җававән: — Сән берип өзүңгә атаң қәсәм қилдурғандәк уни дәпнә
қилғин, деди.
7 Шуниң билән Йүсүп атисини дәпнә қилғили маңди. Пирәвнниң барлиқ
хизмәткарлири, ординиң ақсақаллири һәм Мисир зиминидики ақсақаллар униң
билән һәмраһ болуп маңди.
8 Йүсүпниң өйидики һәммиси, қериндашлири вә атисиниң өйидикиләрму биллә
барди; улар пәқәт кичик балилири, қой-кала падилирини Гошән жутида қоюп
кәтти.
9 Униң билән йәнә җәң һарвулири вә атлиқларму биллә барди; шуниң билән улар
наһайити чоң бир қошун болди.
10 Улар Иордан дәриясиниң у тәрипидики «Атадниң хамини»ға йетип кәлгәндә,
шу йәрдә қаттиқ вә һәсрәтлик жиға-зерә қилип матәм тутуп жиғлашти. Йүсүп
атиси үчүн йәттә күн матәм тутти.
11 Шу жутта олтиришлиқ Қананийлар Атадниң хаминида болған бу матәмни
көрүп: — Бу мисирлиқларниң интайин қаттиқ тутқан һазиси болди, дейишти.
Бу сәвәптин у җайниң нами «Абәл-Мизраим» дәп аталди; у Иордан дәриясиниң у
тәрипидидур.□

■ **49:30** Яр. 23:9,16. ■ **49:31** Яр. 25:9; 35:29; Рос. 7:16. ■ **49:33** Рос. 7:15. □ **50:2 «мумия қилиш»** — адәмниң җәситини чириштин сақлаштин ибарәттур. Мисирда алаһидә мумия қилиш кәспи билән шуғулланғучилар бар еди; лекин у кишиләр мумия қилғанда көп бутпәрәслик мурасимлирини өткүзәтти, шуңа Йүсүп уларни ишләтмәй, бәлки өз тевиплирини шу ишқа буйруди. ■ **50:4-5** Яр. 47:29.

□ **50:11 «Абәл-Мизраим»** — мәнаси: «мисирлиқларниң матими» вә «мисирлиқларниң етизлиғи» дегәнләрни билдүрүши мумкин. «Иордан дәриясиниң у тәрипидә» болса Иордан дәриясиниң шәрқий тәрипидә.

12 Яқупниң оғуллири униң өзлиригә тапилиғинидәк қилди;
13 униң оғуллири уни Қанаан зиминиға елип берип, Мамрәниң удулида, Макпелаһниң етизлиғиниң ичидики ғарда дәпнә қилди. Шу ғарни Ибраһим қәбирстанлиқ қилай дәп Макпелаһниң етизлиғи билән қошуп Һиттий Әфрондин сетивалған еди.■
14 Йүсүп атисини дәпнә қилғандин кейин, өзи, қериндашлири, шундақла атисини дәпнә қилишқа униңға һәмраһ болуп чиққан һәммә хәлиқләр Мисирға йенип кәлди.

Йүсүпниң қериндашлирини хатирҗәм қилиши

15 Лекин Йүсүпниң қериндашлири атисиниң өлүп кәткинини көргәндә: — Әнди Йүсүп бизгә дүшмән болуп бизниң униңға қилған барлиқ яманлиғимизни үстимизгә яндурармекин, дейишти.
16 Улар Йүсүпниң қешиға адәм әвәтип: — Атилири өлүштин илгири бизгә вәсийәт қилип тапилап: —
17 «Силәр Йүсүпкә: — Акилириң саңа рәзиллик қилған еди; әнди уларниң асийлиғи һәм гунайини кәчүргин! — дәңлар» — дегән еди. Һазир силидин өтүнүмизки, атилириниң Худасиниң бәндилириниң асийлиғини кәчүргәйла! — деди. Йүсүп бу гәпләрни аңлап жиғлиди.
18 Андин акилири келип униң алдида өзлирини йәргә етип: — Мана, биз силиниң қуллиридурмиз! — деди.
19 Лекин Йүсүп уларға җававән: — Қорқмаңлар! Мән Худаниң орнида туруватамдим?■
20 Силәр дәрвәқә маңа шу ишни яман нийәт билән қилдиңлар; лекин Худа бүгүнки күндикидәк нурғунлиған хәлиқниң җенини тирик сақлап қелиш үчүн шу ишни яхшилиққа бекиткән еди.
21 Шуңа әнди қорқмаңлар; мән һәм силәрни һәм бала-җақилириңларни бақимән, — деди вә уларниң көңлини хатирҗәм қилип меһирлик гәп қилди.

Йүсүпниң аләмдин өтүши

22 Йүсүп атисиниң җәмәти билән биллә Мисирда туруп қалди. Йүсүп бир йүз он жил өмүр көрди.
23 Бу тәриқидә Йүсүп Әфраимниң үчинчи әвладини көрди; Манассәһниң оғли Макирниң балилириму униң тизлири үстидә туғулди.□ ■
24 Йүсүп қериндашлириға: — Мән өлүп кетимән; лекин Худа чоқум силәрни йоқлап силәрни бу зиминдин чиқирип, Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа беришкә қәсәм қилип вәдә қилған зиминға йәткүзиду, — деди.□ ■
25 Андин Йүсүп йәнә қериндашлириға қәсәм ичкүзүп: «Худа силәрни чоқум йоқлайду; шу чағда силәр мениң сүйәклиримни елип, бу йәрдин чиқип кетишиңлар керәк», — деди.□ ■
26 Йүсүп бир йүз он яшқа киргәндә вапат тапти. Улар уни мумия қилип, Мисирда бир мейит сандуғиға селип қойди.

■ **50:13** Яр. 23:16; Рос. 7:15,16. ■ **50:19** Яр. 45:5. □ **50:23** **«Макирниң балилириму униң тизлири үстидә туғулди»** — дегән ибарә бәлким: (1) Йүсүп мошу чәврилиригә өзиниң оғуллиридәк қарайтти; (2) мошу чәврилири Йүсүпниң беваситә мирасхори қилинди. ■ **50:23** Чөл. 32:39. □ **50:24** **«Худаниң йоқлиши»** — ибраний тилида «йоқлаш» дегән бу пеил Худа билән мунасивәтликИшлитилгән болса, Униң ғәмхорлуқ қилиши, инсанниң һалидин хәвәр елишини өз ичигә алиду. ■ **50:24** Ибр. 11:22. □ **50:25** **«йоқлаш»** — тоғрилиқ 24-айәт вә изаһатини көрүң. ■ **50:25** Мис. 13:19; Йә. 24:32.

Мисирдин чиқиш

Исраилларниң Мисирда тартқан азаплири

1 Вә төвәндикиләр Исраил *билән биллә* Мисирға барған оғуллириниң исимлири
(улар һәр қайсиси өз бала-җақилирини елип, Яқуп билән биллә Мисирға барған
еди): — □ ■
2 Рубән, Шимеон, Лавий, Йәһуда,
3 Иссакар, Зәбулун, Бинямин,
4 Дан, Нафтали, Гад вә Ашир.
5 Әнди Яқупниң пуштидин болғанлар җәмий болуп йәтмиш адәм еди. Бу вақитта
Йүсүп Мисирда еди.■
6 Кейин Йүсүп, униң барлиқ қериндашлири һәмдә барлиқ замандашлири өлүп
түгиди.
7 Шундақтиму, Исраиллар көп туғулуп, тез көпийип, интайин күчәйди; улар
зиминға бир кәлди.■
8 У вақитларда Йүсүпни билмәйдиған йеңи бир падиша Мисирда тәхткә чиқти.
□ ■
9 У хәлқигә: Мана, Исраилларниң хәлқи биздин зиядә көпийип һәмдә биздинму
күчлинип кәтти.
10 Әнди биз уларға нисбәтән ақиланә иш тутайли; болмиса, улар техиму көпийип
кетиду, мабада уруш партлап қалса, шундақ болидуки, улар дүшмәнлиримиз
тәрәпкә өтүп, бизгә һуҗум қилип, жуттин чиқип кетиши мүмкин, — деди.■
11 Шуниң билән улар уларни қаттиқ әмгәкләр билән харлаш үчүн иш башлирини
тайинлап назарәтчиликкә қойди. Шуниң билән Исраиллар Пирәвн үчүн Питом
билән Раамсәс дегән маддий әшя сақлайдиған шәһәрләрни ясап бәрди. □
12 Лекин уларни *қанчә* әзгәнсери, булар шунчә көпийип һәммә йәрни қаплиди;
буниң билән мисирлиқлар Исраилларға өч болуп кәтти. □ ■
13 Шуниң билән мисирлиқлар Исраилларға зулум қилип, уларни техиму қаттиқ
ишлитип еғир ишларға салди.
14 Мисирлиқлар уларни лайчилиқ, хиш-кесәк қуюш вә етизларниң һәр хил
әмгәклиригә селип, ишниң қаттиқлиғи билән уларниң турмушиға қаттиқ
еғирчилиқ салди; уларни немә әмгәккә салмисун, интайин җапалиқ еди.
15 Мисир падишаси икки ибраний туғут анисиға сөз қилип (уларниң бириниң
исми Шифраһ, йәнә бириниң исми Пуаһ еди):□
16 — силәр қачанлиғи ибраний хотунларни туғдурсаңлар, туққанда убдан
қараңлар; бовақ оғул болса, өлтүрүветиңлар; қиз болса, тирик қоюңлар, — деди.□
17 Лекин туғут анилири Худадин қорқуп, Мисирниң падишаси уларға ейтқандәк
қилмай, бәлки оғул бовақларни тирик қойди.

□ **1:1 «Вә»** — «вә» дегән бу сөз «Мисирдин чиқиш» дегән китапниң «яритилиш» дегән китап билән зич бағлинишлиқ екәнлигини көрситиду. «Яр.» 50:26ни көрүң. **«Исраил»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Яқупниң исмини «Исраил»ға өзгәрткән еди («Яр.» 32:28, 35:10ни көрүң). ■ **1:1** Яр. 46:8; Мис. 6:14. ■ **1:5** Яр. 46:27; Қан. 10:22; Рос. 7:14. ■ **1:7** Қан. 26:5; Рос. 7:17 □ **1:8 «Йүсүпни билмәйдиған йеңи бир падиша»** — бәлким «һиксос Пирәвнләр» сулалисини ағдурған киши «Ақмос» (миладийәдин илгири 1570-1546-жиллар) болуши мүмкин. ■ **1:8** Рос. 7:18 ■ **1:10** Рос. 7:19 □ **1:11 «Раамсәс»** — башқа йәрләрдә «Рамсәс» дәп атилиду. □ **1:12 «Исраилларға өч болуп кәтти»** — яки «Исраиллар түпәйлидин азар йеди». ■ **1:12** Зәб. 104:24-25 □ **1:15 «Ибранийлар»** — йәһудийларни, йәни Исраилларни көрситиду. □ **1:16 «туққанда убдан қараңлар»** — Ибраний тилида «тоғут орундуқида сәпселип қараңлар».

18 Шуңа Мисирниң падишаси туғут анилирини чақиртип улардин: — Бу немә
қилғиниңлар?! Оғул балиларни немишкә тирик қойдуңлар? — дәп сориди.
19 Туғут анилири Пирәвнгә жавап берип: — Ибраний аяллар мисирлиқ аялларға
охшимайду. Улар күчлүк, сағлам-тимән болғини үчүн туғут анилири уларниң
қешиға йетип барғичә, өзлири туғуп болиду, — деди.
20 Нәтижидә, Худа туғут анилириға илтипат көрсәтти; Исраил хәлқи давамлиқ
көпийип, техиму күчәйди.
21 Шундақ болдики, туғут анилири Худадин қорқидиған ихласмән болғанлиғи
үчүн Худа уларни аилилик болушқа муйәссәр қилди.
22 Буниң билән Пирәвн барлиқ пухралириға: — Исраиллардин йеңи туғулған оғул
балиларниң һәммисини дәрияға ташлаңлар, лекин қиз балиларниң һәммисини
тирик қалдуруңлар, дәп әмир қилди.□ ■

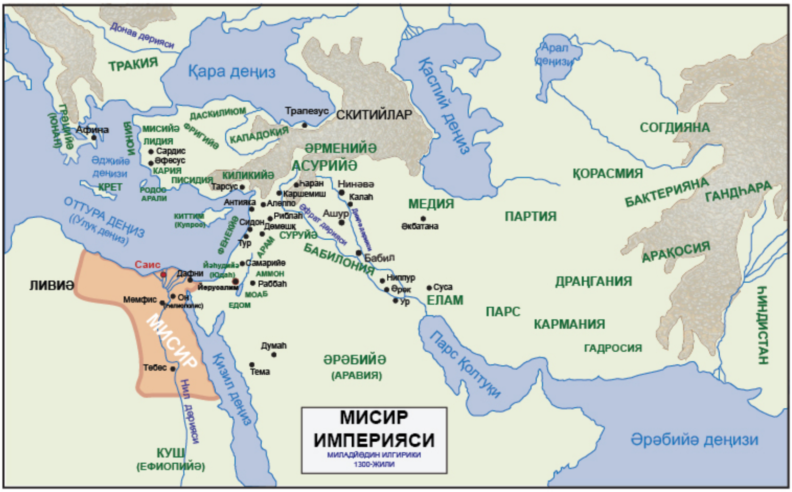

Мисир империйәси

2

Мусаниң дуняға келиши

1 Лавийниң җәмәтидин болған бир киши берип, Лавийниң нәслидин болған бир
қизни хотунлуққа алди. ■
2 Бу аял һамилдар болуп, бир оғул туғди. Ана униң чирайлиқ екәнлигини көрүп,
уни үч ай йошуруп сақлиди. ■

□ **1:22 «дәрия»** — мәзкур китапта «дәрия» пәқәт Нил дәриясини көрситиду. Мисирда һеч қандақ башқа чоң дәрия йоқ. Бүгүнгә қәдәр Мисирлиқлар «дәрия» десә, пәқәт Нил дәриясинила көрситиду. Мошу вақиәләр йүз бәргән заманларда Мисирлиқлар йәнә Нил дәриясини «өз илаһлиримиздин бири» дәп һесаплап униңға чоқунатти. ■ **1:22** Рос. 7:19 ■ **2:1** Мис. 6:20; Чөл. 26:59 ■ **2:2** 1Тар. 23:13; Рос. 7:20; Ибр. 11:23

3 Уни йәнә йошурушқа амалсиз қалғанда, қомуштин бир севәт ясап, униңға
ярйелим вә мом сугап, балини ичигә селип, дәрияниң қирғиқидики қомушлуқ
арисиға қоюп қойди. □
4 Андин балиниң һәдиси униңға немә боларкин дәп жирақтин қарап турди.
5 У вақитта Пирәвнниң қизи суға чөмүлгили дәрия тәрәпкә кәлди; униң чөрилири
дәрия бойида айлинип жүрди. Пирәвнниң қизи қомушлуқниң арисида турған
севәтни көрүп, хас чөрисини уни елип чиқишқа әвәтти. □ ■
6 У севәтни ечип қаривиди, мана, бир оғул балини көрди вә у бала жиғлап кәтти.
Мәликә униңға ич ағритип: — Бу шүбһисизки ибранийларниң балилиридин бири
екән, деди.
7 У чағда балиниң һәдиси Пирәвнниң қизидин: — Мән берип, сили үчүн балини
емитип бақидиған бир ибраний иник ана тепип келәйму? — дәп сориди.
8 Пирәвнниң қизи униңға: — Барғин, деди. Қиз берип бовақниң анисини чақирип
кәлди.
9 Пирәвнниң қизи униңға: — Бу балини елип кетип мән үчүн емитип бақип бәр;
һәққиңни беримән, деди. Шуниң билән аял балини елип кетип, уни емитип
бақти.
10 Бала чоң болғанда уни Пирәвнниң қизиниң қешиға елип барди; у униңға оғул
болди. У: «Мән уни судин чиқиривалған» дәп униңға Муса дегән исимни қойди.□

Мусаниң Исраилни қутқузмақчи болуши вә Мидиян дөлитигә қечип кетишкә мәҗбур болуши

11 Муса чоң болғандин кейинки күнләрдә шундақ болдики, у өз
қериндашлириниң йениға барди вә уларниң еғир әмгәккә селиниватқанлиғини
өз көзи билән көрди. Арида, бир мисирлиқниң ибраний қериндашлиридин
бирини уруватқанлиғини көрди. ■
12 У төрт әтрапиға қарап, адәм йоқлуғини көрүп, һелиқи мисирлиқни уруп
өлтүрүп, қумға көмүп йошуруп қойди.
13 Әтиси у йәнә чиқип қаривиди, мана икки ибраний бир-бири билән
соқушуватати; у йолсизлиқ қиливатқан кишигә: — Өз қериндишиңни немишкә
урисән? — деди.
14 Һелиқи киши җавап берип: — Ким сени бизгә һаким вә сорақчи қилип қойди?
Һелиқи мисирлиқни өлтүргиниңдәк мениму өлтүрмәкчимусән? — деди.
Муса бу гәпни аңлап қорқуп өз ичидә: «Мән қилған иш җәзмән ашкарә болуп
қапту!» дәп ойлиди.■
15 Пирәвн һәм бу иштин хәвәр тепип, Мусани өлтүрмәкчи болди; лекин Муса
Пирәвнниң алдидин қечип, Мидиян зиминиға берип олтирақлашти. Бир күни,
у қудуқниң йениға келип олтарди. ■
16 Мидиянниң каһининиң йәттә қизи бар еди; улар келип, атисиниң қойлирини
суғиришқа су тартип оқурларға қуюп толдурушқа башлиди.

□ **2:3 «севәт»** — ибраний тилида «сандуқ» — бу сөз «Яр.» 6:14дә Нуһ пәйғәмбәр ясиған «кемә»ниму билдүриду. **«дәрияниң қирғиқидики қомушлуқ арисиға қоюп қойди»** — мисирлиқлар Нил дәриясини илаһ дәп қариғачқа, мисирлиқ аялларниң Нил дәриясида дайим жуюнуш адити бар еди. Шүбһисизки, Мусаниң анисиниң шундақ қилиши мисирлиқ бир аялниң уни тепивелип, униңға рәһим қилип бақивалсун, дегәнни мәхсәт қилған еди. □ **2:5 «севәтни»** — ибраний тилида «сандуқни». 3-айәттики изаһатни көрүң. ■ **2:5** Рос. 7:21; Ибр. 11:23 □ **2:10 «Муса»** — ибраний тилида «Муса» дегән сөз «тартип чиқириш» дегән сөз билән аһаңдаштур; қедимки Мисир тилида «суниң балиси» дегән мәнидә болуши мүмкин. Ахирида Мусаниң шәрәплик бурчи Исраилни «су (йәни, Қизил Деңиз)дин яки су арқилиқ қутқузуп чиқириштин ибарәт болиду. Оқурмәнләр диққәт қилса, Пирәвнләрниң исимлириниң көпинчә «мос» яки «мосис» дегән қошумчә билән ахирлашқинини байқалайду. ■ **2:11** Рос. 7:23; Ибр. 11:24,25 ■ **2:14** Рос. 7:27 ■ **2:15** Рос. 7:29

17 У вақитта *йәрлик* падичилар келип, уларни һайдиди, Муса қопуп қизларға ярдәм берип, қойлирини суғиришип бәрди.
18 Улар атиси Реуәлниң қешиға йенип кәлгәндә, улардин: — Немишкә бүгүн шунчә тез йенип кәлдиңлар? — дәп сориди.
19 Улар жавап берип: — Бир мисирлиқ адәм бизни падичиларниң қолидин қутқузди һәмдә биз үчүн су тартип, қой падимизни суғирипму бәрди! — деди.
20 У қизлириға: — Ундақта у киши һазир нәдә?! Уни немишкә сиртта ташлап кәлдиңлар? Уни тамаққа чақириңлар, — деди.
21 Муса у киши билән биллә турушқа мақул болди. У қизи Зиппораһни униңға хотунлуққа бәрди.
22 У аял униңға бир оғул туғуп бәрди; Муса «Мән яқа жутта мусапирдурмән» дәп, униң исмини Гәршом дәп қойди. □ ■
23 Нурғун күнләр өтүп, Мисирниң падишаси өлди. Исраиллар өз қуллуқ һалити түпәйлидин аһ-зар уруп, налә-пәряд көтәрди; қуллуқтин болған пәряди Худаниң һозуриға берип йәтти.
24 Худа уларниң аһ-зарлирини аңлап, Өзиниң Ибраһим билән, Исһақ билән вә Яқуп билән түзгән әһдисини есигә алди. ■
25 Шуниң билән Худа Исраилларниң һал-әһвалини көрди вә Худа уларға көңүл бөлди.

3

Худаниң Мусани чақириши

1 Муса болса қейинатиси Мидияннниң каһини Йәтрониң қой падисини бақатти. У қойларни башлап чөлниң әң четигә Худаниң теғи, йәни Һорәб теғиниң бағриға кәлди.□
2 Шу йәрдә бир азғанлиқтин өрләп чиқиватқан от ялқуни ичидин Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға көрүнди. Мана, азғанлиқ отта көйүватқан болсиму, лекин азған өзи көйүп кәтмигән еди. □
3 Муса: — Мән берип, бу әҗайип мәнзирини көрүп бақай; азғанлиқ немишкә көйүп кәтмәйдиғанду? — дәп ойлиди.
4 Пәрвәрдигар униң буни көргили йолдин чәтнәп *азғанлиққа* кәлгинини көрди; Худа азғанлиқ ичидин уни: — Муса! Муса! — дәп чақирди. У: Мана мән! — дәп жавап бәрди.□
5 У униңға: — Бу йәргә йеқин кәлмә; путлириңдин кәшиңни салғин; чүнки сән турған бу йәр муқәддәс жайдур. □ ■
6 Мән атаңниң Худаси, Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худасидурмән, — деди.
Буни аңлап Муса Худаға қараштин қорқуп, йүзини етивалди.■

□ **2:22 «Гәршом»** — мошу исим «яқа жутлуқ» дегән сөз билән аһаңдаш. Мусаниң тунҗа балисиға бу исимни қоюши бәлким Худа униңға тапшурмақчи болған хизмәт орниниң шу йәрдә әмәслигини билдүрүш үчүн болуши мүмкин. ■ **2:22** Мис. 18:2, 3 ■ **2:24** Яр. 15:14 □ **3:1 «Йәтро»** — Реуәлниң йәнә бир исми. Бәзидә «Йәтәр» дәпму йезилиду. **«У қойларни башлап...»** — Оттура Шәриқтә падичилар адәттә қойлирини башлап уларниң алдида маңиду. **«Һорәб»** — Синай теғиниң йәнә бир нами. □ **3:2 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — Тәврат дәвридә интайин алаһидә бир шәхс еди. Бәзи ишларда у Худаниң орнида көрүнәтти. «Тәбирләр» һәм «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **3:4 «Муса, Муса»** — адәмниң исмини икки қетим чақириш — Худаниң униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини вә өзигә толиму әзиз екәнлигини көрситиду. □ **3:5 «Муқәддәс жай»** — «Муқәддәс Китап»та, «муқәддәс» дегән сөз «Худаға мәхсус аталған», «Худаниң ишлитишигә мәхсус айрилған», «Худағила мәнсуп» дегәндәк мәнидә ишлитилиду. ■ **3:5** Йә. 5:15 ■ **3:6** Мат. 22:32; Мар. 12:26; Луқа 20:37; Рос. 7:32

7 Пәрвәрдигар униңға мундақ деди: — Бәрһәқ, Мән Мисирда туруватқан
қовмимниң тартиватқан азап-оқубәтлирини көрдум, назарәтчиләрниң уларни
харлаватқанлиғидин қилған пәрядини аңлидим; чүнки Мән уларниң дәрдлирини
билимән. ■
8 Шуңа Мән уларни мисирлиқларниң қолидин қутқузуп, шу зиминдин чиқирип,
яхши һәм кәң бир зиминға, сүт билән һәсәл еқип туридиған бир зиминға, йәни
Қананий, Һиттий, Аморий, Пәриззий, Һивий вә Йәбусийларниң жутиға елип
беришқа чүштүм.
9 Мана әнди Исраилларниң налә-пәряди Маңа йәтти, мисирлиқларниң уларға
қандақ зулум қилғанлиғиниму көрдүм.
10 Әнди сән кәл, Мән сени хәлқим Исраилларни Мисирдин елип чиқириш үчүн
Пирәвнниң алдиға әвәтимән, — деди.■
11 Лекин Муса Худаға: — Мән ким едим, Пирәвнниң алдиға берип Исраилларни
Мисирдин чиқиралиғидәк? — деди.
12 У җавап берип: — Бәрһәқ, Мән сән билән биллә болимән; сән қовмни Мисирдин
елип чиққандин кейин бу тағда Худаға ибадәт қилисиләр; бу иш мана өзәңгә
Мениң сени әвәткинимниң испат-бәлгүси болиду, — деди.□ ■
13 Шуниң билән Муса Худаға: — Мән Исраилларниң қешиға берип уларға: «Ата-
бовилириңларниң Худаси мени қешиңларға әвәтти» десәм, улар мәндин: «Униң
нами немә?» — дәп сориса, уларға немә дәп җавап беримән? — деди.
14 Худа Мусаға: — Мән «Әзәлдин бар Болғучи»дурмән — деди.
Андин У: — Берип, Исраилларға: ««Әзәлдин бар Болғучи» мени қешиңларға
әвәтти» дәп ейтқин, деди.□
15 Худа Мусаға йәнә: — Исраилларға: — «Ата-бовилириңларниң Худаси,
Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худаси болған «Яһвәһ» мени
қешиңларға әвәтти; У: *Яһвәһ дегән* бу нам әбәткичә Мениң намим болиду,
дәвирдин-дәвиргичә Мән шу нам билән әскә елинимән, дәйду» — дегин.□
16 — Берип, Исраилниң ақсақаллирини жиғип уларға: — «Ата-бовилириңларниң
Худаси, йәни Ибраһим, Исһақ вә Яқупниң Худаси болған Пәрвәрдигар маңа
көрүнүп: — Мән силәрни йоқлап кәлдим, Мисирда силәргә қандақ муамилә
қилиниватқанлиғини көрдүм; □
17 шуниң үчүн сөзүм шудурки, Мән силәрни Мисирниң зулумидин чиқирип,
Қананийлар, Һиттийлар, Аморийлар, Пәриззийләр, Һивийлар вә Йәбусийларниң
зимини, йәни сүт билән һәсәл еқип туридиған зиминға елип баримән, деди, —
дегин, деди.
18 — Шуниң билән улар сениң сөзүңгә қулақ салидиған болиду. У вақитта
сән, өзүң вә Исраилниң ақсақаллири билән биргә Мисир падишасиниң алдиға
берип, униңға: «Ибранийларниң Худаси Пәрвәрдигар биз билән көрүшти. Әнди
сиздин өтүнимизки, бизгә үч күнлүк йолни бесип, чөлгә берип, Худайимиз
Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилишқа иҗазәт бәргәйсиз» — дәңлар.

■ **3:7** Рос. 7:34 ■ **3:10** Зәб. 104:26; Һош. 12:14; Мик. 6:4; Рос. 7:35 □ **3:12 «сән қовмни Мисирдин елип чиққандин кейин бу тағда Худаға ибадәт қилисиләр; бу иш мана өзәңгә Мениң сени әвәткинимниң испат-бәлгүси болиду»** — қизиқ иш шуки, Худа Мусаға көрсәтмәкчи болған испат-бәлгү у Худаниң әмригә итаәт қилип, узун вақит өткәндин кейин андин көрүлиду; демәк, Мусаниң иман-етиқати шуниң билән синилиду. ■ **3:12** Йә. 1:5 □ **3:14 «Мән «Әзәлдин бар Болғучи»дурмән»** — яки «Мән әсли Өзүмдурмән» яки «Һемишә барниң Өзи Мәндурмән». Бу нам (ибраний тилида «Яһвәһ»), шүбһисизки, Худаниң һеч өзгәрмәйдиғанлиғи, униң һәрдайим «вақиттин сирт»та туруватқанлиғи, өтмүш, һазир яки кәлгүси вақитлар билән чәкләнмәйдиғанлиғини көрситип тәкитләйду. Адәттә тәрҗимимиздә бу нам «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилиниду. □ **3:15 «Яһвәһ»** — дайим тәрҗимимиздә «Пәрвәрдигар» дегән нам билән тилға елиниду. У тоғрилиқ 3:14тики изаһатни көрүң. □ **3:16 «Йоқлаш»** — бу пеил Худа билән мунасивәтлик ишлитилгән болса, ғәмхорлуқ қилиш, инсанниң һалидин хәвәр елишни өз ичигә алиду.

19 Лекин Мисир падишасиниң һәтта қудрәтлик бир қолниң астида турупму,
силәрни йәнила қоюп бәрмәйдиғинини билимән.
20 Шуңа қолумни узитип, мисирлиқларни Мән өз зимини ичидә көрсәтмәкчи
болған һәр хил карамәт-мөҗизилирим билән уримән; андин *Пирәвн* силәрни
қоюп бериду.
21 Бу қовмни мисирлиқларниң алдида илтипат таптуримән вә шуниң билән
шундақ болидуки, силәр шу йәрдин чиққиниңларда, қуруқ қол чиқмайсиләр.
22 Бәлки һәр бир аял киши өз хошнисидин вә өз өйидә олтиришлиқ ят аялдин
күмүч зиннәт буюмлири, алтун зиннәт буюмлири вә кийим-кечәкләрни тәләп
қилиду. Бу нәрсиләрни оғул-қизлириңларға тақайсиләр, кийдүрисиләр; шу
тәриқидә мисирлиқлардин олҗа алған болисиләр, — деди.■

4

Худаниң Мусаға алаһидә иқтидар ата қилиши

1 Муса җавап берип: — Мана, улар маңа ишәнмәй туруп, сөзүмгә қулақ салмайду,
бәлки: «Пәрвәрдигар саңа көрүнмиди», дейиши мүмкин, деди.
2 Пәрвәрдигар униңға: — Қолуңдики бу немә? — дәп сориди.
У: — Бу бир һаса, дәп җавап бәрди.
3 У: — Уни йәргә ташла, деди. Уни йәргә ташливиди, у бир иланға айланди; Муса
униң алдидин қачти.
4 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Қолуңни узитип, уни қуйруғидин тут, девиди, у
қолини узитип, уни тутти. У йәнә униң қолида һасиға айланди.
5 *Пәрвәрдигар йәнә*: — Буниң билән улар ата-бовилириниң Худаси, йәни
Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худаси болған
Пәрвәрдигарниң саңа көрүнгинигә ишиниду, — деди.
6 Пәрвәрдигар униңға йәнә: — Қолуңни қойнуңға салғин, девиди, у қолини
қойниға селип чиқиривиди, мана, қоли песә-мохо кесилигә гириптар болуп
қардәк ақирип кәтти.
7 Андин униңға: — Қолуңни йәнә қойнуңға салғин, девиди, қолини қойниға
салди. Уни йәнә қойнидин чиқиривиди, мана, өз әксигә келип әтлириниң башқа
йәрлиридәк болди.
8 Пәрвәрдигар йәнә: — Шундақ болидуки, әгәр улар саңа ишәнмәй, алдинқи
мөҗизилик аламәтгә көңүлшимисә, улар иккинчи мөҗизилик аламәткә
ишиниду. □
9 Һалбуки, улар бу икки мөҗизигә йәнила ишәнмисә вә я сөзүңгә қулақ салмиса,
ундақта сән *Нил* дәриясиниң сүйидин елип, қуруқ йәргә төккин. Шуниң билән
сән дәриядин алған су қуруқ йәр үстидә қанға айлиниду, деди.■
10 Андин Муса Пәрвәрдигарға: — Әй Егәм, мән әслидинла гәпкә уста әмәстим, сән
қулуңға сөз қилғандин кейинму йәнила шундақ; чүнки мән ағзим калва вә тилим
еғир адәммән, — деди.
11 Пәрвәрдигар униңға: — Ким инсанға еғиз бәргән? Ким адәмни гача яки гас,
көргүчи яки кор қилған? Шундақ қилғучи Мән Пәрвәрдигар әмәсму?
12 Әнди сән барғин, Мән Өзүм сениң ағзиң билән биллә болимән, немә
сөзләйдиғиниңни саңа үгитип туримән, — деди.■

■ **3:22** Мис. 11:2; 12:35; Әз. 39:10 □ **4:8 «Алдинқи мөҗизилик аламәткә көңүлшимисә, улар иккинчи мөҗизилик аламәткә ишиниду»** —Ибраний тилида «алдинқи мөҗизилик аламәтниң гепигә қулақ салмиса, улар иккинчи мөҗизилик аламәтниң гепигә ишиниду». ■ **4:9** Мис. 7:19 ■ **4:12** Мат. 10:19; Мар. 13:11; Луқа 12:12

13 Лекин у: — Әй Егәм! Сәндин өтүнүп қалай, Сән *бу ишқа* халиған *башқа* бирисини
әвәтип, шуниң қоли билән қилғин! — деди.
14 Буни аңлап Пәрвәрдигарниң ғәзиви Мусаға тутишип: — Лавийлардин болған
акаң Һарун бар әмәсму? Униң гәпни убдан қилалайдиғинини билимән. Мана, у
әнди сениң алдиңға чиқишқа алликачан йолға чиқти; у сени көрсә, көңли толиму
хуш болиду.
15 Әнди дәйдиған гәпләрни униңға ейт; Мән Өзүм сениң ағзиң билән биллә
вә униң ағзи билән биллә болимән, немә қилиш керәклигиңларни силәргә
үгитимән. □ ■
16 Һарун сениң орнуңда хәлиққә сөзләйду; шундақ болидуки, у саңа еғиз болиду,
сән униңға Худадәк болисән.
17 Бу һасини қолуңға елип, униң билән шу мөҗизилик аламәтләрни көрситисән,
— деди.

Мусаниң Мисирға қайтиши

18 Шуниң билән Муса қейинатиси Йәтрониң қешиға йенип берип, униңға: — Маңа
иҗазәт бәргәйла, Мисирдики қериндашлиримниң қешиға барай, улар һаятму,
әмәсму көрүп келәй, деди. Йәтро Мусаға: — Аман-есән берип кәлгин, — деди.
19 Муса техи Мидияндики вақтида, Пәрвәрдигар униңға йәнә: — Мисирға йенип
барғин! Чүнки сениң җениңни истигән кишиләр өлүп кәтти, — деди.
20 Шуниң билән Муса аяли вә оғуллирини елип, уларни бир ешәккә миндүрүп,
Мисир зиминиға беришқа йолға чиқти. Маңғанда Муса Худаниң һасисини алғач
кәтти.
21 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисирға йенип барғиниңда сән агаһ бол, Мән қолуңға
тапшурған барлиқ карамәтләрни Пирәвнниң алдида көрсәткин. Лекин Мән униң
көңлини хәлиқни қоюп бәрмигидәк қаттиқ қилимән.
22 Сән Пирәвнгә: — «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Исраил Мениң оғлум, Мениң
тунҗа оғлум болиду.
23 Шуниң үчүн Мән саңа: Оғлумни Өзүмгә ибадәт қилишқа қоюп бәр, дедим.
Униңға йол қоюшни рәт қилидиған болсаң, сениң тунҗа оғлуңни өлтүримән» —
дегин, — деди.□
24 Амма Муса сәпәр қилип бир қоналғуға кәлгәндә, Пәрвәрдигар униңға учрап,
уни өлтүрүвәтмәкчи болди.
25 Шуниң билән Зиппораһ бир чақмақ тешини елип, оғлиниң хәтнилигини кесип,
уни ериниң айиғиға ташлап: — Сән дәрвәқә алдимда қан төкәр әр екәнсән! —
деди.□
26 Шуниң билән Пәрвәрдигар уни қоюп бәрди (бу чағда Зиппораһ униңға: «Сән
дәрвәқә алдимда қан төкәр бир әр екәнсән!» — деди. Бу сөзини у хәтнә
түпәйлидин ейтти).□
27 Пәрвәрдигар Һарунға: — Сән чөл-баяванға берип, Муса билән көрүшкин,
девиди, у берип Худаниң теғида униң билән учришип, уни сөйди.
28 Муса өзини әвәткән Пәрвәрдигарниң һәммә сөзлири билән қилишқа буйруған
барлиқ мөҗизилик аламәтләрни Һарунға дәп бәрди.

□ **4:15 «Әнди дәйдиған гәпләрни униңға ейт»** — ибраний тилида «униңға гәп қилип ағзиға дәйдиған сөзләрни салғин». ■ **4:15** Мис. 7:2 □ **4:23 «Оғлумни Өзүмгә ибадәт қилишқа қоюп бәр, дедим. Униңға йол қоюшни рәт қилидиған болсаң, сениң тунҗа оғлуңни өлтүримән»** — яки «Оғлумни Өзүмгә ибадәт қилишқа қоюп бәргин дегән болсамму, сән уни қоюп бәрмидиң. Бу сәвәптин Мән әнди сениң тунҗа оғлуңни өлтүримән». □ **4:25 «хәтнилигини... айиғиға ташлап»** — яки «хәтнилигини... айиғиға тәккүзүп». **«Сән дәрвәқә алдимда қан төкәр әр екәнсән!»** — Зиппораһниң бу сөзи вә бу сирлиқ вақиә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **4:26 «хәтнә түпәйлидин»** — мошу йәрдә ибраний тилида «хәтнә» көплүк шәклидә — «хәтниләр».

29 Андин Муса билән Һарун берип, Исраилларниң барлиқ ақсақаллирини жиғди.
30 Һарун Пәрвәрдигарниң Мусаға ейтқан һәммә сөзлирини баян қилди вә
хәлиқниң көз алдида шу мөҗизилик аламәтләрни көрсәтти.
31 Буни көрүп, хәлиқ ишәнди; Пәрвәрдигарниң Исраилларни йоқлап, улар
учриған харлиқларни көргәнлигини аңлиған һаман, башлирини егип сәҗдә
қилишти.

5

Муса вә Һаруннин Пирәвн билән көрүшүши

1 Андин Муса билән Һарун Пирәвнниң алдиға берип, униңға: — Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигар саңа: — «Уларниң берип чөлдә Маңа ибадәт қилип, һейт
өткүзүшигә қовмимға йол қойсун» дәйду, — деди.
2 Лекин Пирәвн җавап берип: — Униң сөзигә қулақ селип, мени Исраилға йол
қойғузидиған қандақ Пәрвәрдигар екән у? Мән у Пәрвәрдигарни тонумаймән һәм
Исраилғиму йол қоймаймән, деди.■
3 Улар сөз қилип: — Ибранийларниң Худаси биз билән көрүшти. Шуңа
өтүнимизки, бизгә Пәрвәрдигар Худайимизға қурбанлиқ сунуш үчүн бизгә чөлгә
беришқа үч күнлүк йолға рухсәт бәргәйсиз. Болмиса, У бизни ваба яки қилич
билән уруши мүмкин, — деди.■
4 Лекин Мисирниң падишаси уларға җавап берип: — Әй Муса вә Һарун, немишкә
иккиңлар хәлиқни ишлиридин тохтитип қоймақчи болисиләр? Берип өз
әпкишиңларни көтириңлар! — деди.
5 Пирәвн йәнә: — Мана, хәлиқ жутта зиядә көпийип кәтти. Силәр болсаңлар,
уларни әпкәшлиридин халас қилмақчисиләр, деди.
6 Шу күни Пирәвн назарәтчиләргә вә назарәтчиләрниң қол астидики иш
башлириға буйруқ чүшүрүп: —
7 Һазирдин башлап хәлиққә илгәркидәк кесәк қуюшқа саман бәрмәңлар! Улар
саманни өзлири жиғсун.
8 Лекин илгири қанчилик кесәк қуюп кәлгән болса, һелиһәм кам қилмай
шунчилик кесәк қуйдуруңлар; чүнки улар һорунлишип: «Худайимизға
қурбанлиқ өткүзүшкә бизни барғили қой» дәп ғәлвә қилишиватиду.
9 Әнди уларни өз ишиға толуқ бәнд болуп, ялған-явидақ гәпләргә қулақ
салмаслиғи үчүн, бу адәмләрниң үстигә техиму еғир әмгәкләрни жүкләңлар, —
деди.
10 Шуниң билән хәлиқниң үстидики назарәтчиләр билән иш башлири чиқип
хәлиққә: Пирәвн шундақ дедики, мән әнди силәргә саман бәрмәйдиған болдум.
11 Өзүңлар бериңлар, өзүңлар үчүн қәйәрдин саман тапалисаңлар, шу
йәрдин елип келиңлар; лекин қилидиған ишлириңлар болса қилчиликму
кемәйтилмәйду, — деди.
12 Буниң билән хәлиқ пүткүл Мисир зиминиға тарилип, саманниң орниға пахал
жиғишқа башлиди.
13 Назарәтчиләр болса уларни қистап: Силәргә саман берилгән чағдикидәк
һазирму һәр күнлүк ишни шу күни қилиңлар, деди.
14 Исраилларниң үстигә Пирәвнниң назарәтчилири тәрипидин қоюлған
Исраиллиқ иш башлири таяқ йеди вә: — Түнүгүн вә бүгүн немишкә кесәк
қуюш вәзипсини буруңқидәк тошқузуп орунлимидиңлар?! — дәп тил ишитти.
15 Андин Исраиллиқ иш башлири Пирәвнниң алдиға берип: Немишкә өз
қуллириға мундақ муамилә қилидила?

■ **5:2** Мис. 3:19; Аюп 21:15 ■ **5:3** Мис. 3:18

16 Өз қуллириға һеч саман берилмиди. Лекин *назарәтчиләр* йәнила «кесәк
қуйдуруңлар» дәп бизни буйруйду. Мана, өз қуллири таяқ йәватиду, амма әйип
болса өзлириниң адәмлиридә, дәп пәряд қилди.
17 Лекин у йәнә: — Силәр һорун екәнсиләр! Һорун екәнсиләр! Шуңа силәр:
«Берип Пәрвәрдигарға қурбанлиқ өткүзүшимизгә иҗазәт бәр дәватисиләр.
18 Қайтип берип ишиңни қилиш! Силәргә саман берилмәйду, бирақ кесәкләрни
бәлгүләнгән сан бойичә *авалқидәк* толуқ тапшурушисән, деди.
19 Исраиллиқ иш башлири *Пирәвнниң*: «Силәр һәр күнлүк вәзипәңларни, йәни
тәләп қилған кесәкләрни бәлгүләнгән сандин кемәйтсәңлар қәтъий болмайду»
дегинигә қарап, бешиға бала-қазаниң чүшидиғанлиғини билишти.
20 Улар Пирәвнниң алдидин чиқип келиватқинида, улар билән көрүшүшкә келип
шу йәрдә сақлап турған Муса вә Һарун билән учришип қалди.
21 Улар Муса билән Һарунға: — Бизни Пирәвнниң нәзиридә вә униң
әмәлдарлириниң нәзиридә сеситип, бизни өлтүрүшкә уларниң қолиға қилич
тутқузғиниңлар үчүн, Пәрвәрдигар силәрниң үстүңларға һөкүм қилсун! —
деди.□

Худаниң Исраилларни азат қилишқа вәдә қилиши

22 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарниң алдиға йенип берип униңға: — Әй Егәм,
немишкә бу хәлиқни балаға тиқтиң? Сән немә үчүн мени әвәттиң?
23 Чүнки мән Пирәвнниң алдиға кирип Сениң намиң билән сөз қилғинимдин
тартип, у бу хәлиқниң үстигә техиму зиядә азап қилғили турди. Амма Сән техичә
қовмиңни һеч қутқузмидиң, — деди.

6

1 Лекин Пәрвәрдигар Мусаға: — Әнди сән Мениң Пирәвнгә қилидиғанлиримни
көрисән; чүнки у қудрәтлик бир қолдин мәҗбурлинип, уларни қоюп
бериду, қудрәтлик бир қолниң сәвәвидин өзиниң зиминидин уларни қоғлап
чиқириветиду, — деди.
2 Андин Худа Мусаға *йәнә* сөз қилип мундақ деди: — Мән Пәрвәрдигардурмән.
3 Мән Ибраһимға, Исһаққа вә Яқупқа Қадир-мутләқ Тәңри сүпитидә көрүндүм;
лекин «Яһвәһ» дегән намим билән уларға ашкарә тонулмидим. □
4 Мән улар билән: — «Силәр мусапир болуп олтарған зиминни, йәни Қанаан
зиминини силәргә беримән» дәп, улар билән әһдә бағлишип вәдә қилғанмән.
5 Әнди Мән мисирлиқлар қул қилип зулум салған Исраилларниң аһ-зарлирини
аңлап, қилған шу әһдәмни есимгә алдим.
6 Шуңа Исраилларға мундақ дегин: — «Мән Пәрвәрдигардурмән; Мән Өзүм
силәрни мисирлиқларниң еғир жүклири астидин чиқирип, уларниң қуллуғидин
азат қилип, қолумни узитип уларға чоң балаю-апәтләрни чүшүрүп, силәргә
һәмҗәмәт болуп һөрлүккәериштүримән. □
7 Силәрни Өз қовмим болушқа қобул қилимән вә Өзүм Худайиңлар болимән;
шуниң билән силәр өзүңларни мисирлиқларниң жүклириниң астидин қутқузуп
чиқарғучиниң Мән Худайиңлар Пәрвәрдигар екәнлигини билисиләр.

□ **5:21 «Әмәлдарлири»** — ибраний тилида «хизмәткарлири» яки «қуллири». Гәрчә мошу кишиләр Пирәвнниң ордисида әмәлдарлиқ орунда турған болсиму, лекин улар йәнила Пирәвнниң «қуллири» дәп һесапланған болса керәк. □ **6:3 «Яһвәһ»** — мошу намни адәттә «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилимиз. «Яһвәһ» дегән намим билән уларға ашкарә тонулмидим» дегән сөзләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **6:6 «силәргә һәмҗәмәт болуп һөрлүккәериштүримән»** —ибраний тилида «гаал» дегән бир пеил биләнла ипадилиниду. Бу пеил тоғрилиқ «Тәбирләр» вә «Аюп» 19:25 вә изаһатиниму көрүң.

8 Мән шуниң билән силәрни қол көтирип Ибраһимға, Исһаққа вә Яқупқа беришкә
қәсәм қилған зиминға елип баримән; Мән у йәрни силәргә мирас қилип
зиминлиққа беримән; Мән Пәрвәрдигардурмән».
9 Буларниң һәммисини Муса Исраилларға дәп бәрди; лекин улар еғир қуллуқ
азавидин пиғанға чүшкән болуп, униңға қулақ салмиди.□
10 Андин Пәрвәрдигар Мусаға йәнә: —
11 Берип Мисирниң падишаси Пирәвнгә: «Исраилларниң зиминиңдин кетишигә
йол қой», дәп ейтқин, деди.
12 Лекин Муса Пәрвәрдигарниң алдида: Мана, Исраиллар маңа қулақ салмиған
йәрдә, Пирәвн қандақму мәндәк калпуки хәтнә қилинмиған бир адәмгә қулақ
салсун? — деди.□
13 Амма Пәрвәрдигар Муса вә Һарунға сөзләп, уларниң Исраилларға вә Мисирниң
падишаси Пирәвнгә Исраиллар тоғрилиқ: — «Улар Мисир зиминидин елип
чиқирилсун» дегән әмир йәткүзүшини буйруди.

Муса билән Һаруннiң әҗдатлири, нәсәбнамиси

14 Төвәндикиләр җәмәт башлиқлири: — Исраилниң тунҗа оғли болған Рубәнниң
оғуллири Һанук, Паллу, Һәзрон вә Карми. Булар болса Рубәнниң нәсиллири еди.■
15 Шимеонниң оғуллири: — Йәмуәл, Ямин, Оһад, Яқин, Зоһар вә қанааанлиқ
аялдин болған Саууллар еди; булар Шимеонниң нәсиллири еди.■
16 Лавийниң оғуллириниң исимлири, нәсәбнамилиригә асасән: Гәршон, Коһат вә
Мәрари; Лавийниң өмриниң жиллири бир йүз оттуз йәттә жил болди.■
17 Гәршонниң оғуллири аилилири бойичә: — Либни вә Шимәй.■
18 Коһатниң оғуллири: — Амрам, Йизһар, Һеброн билән Уззиәл. Коһат бир йүз
оттуз үч жил өмүр көрди.■
19 Мәрариниң оғуллири: — Маһли вә Муши. Булар нәсәбнамилири бойичә
Лавийниң нәсиллири еди.■
20 Амрам өз һаммиси Йокәбәдни хотунлуққа алди, Йокәбәд униңға Һарун вә
Мусани туғуп бәрди. Амрам бир йүз оттуз йәттә жил өмүр көрди.□ ■
21 Йизһарниң оғуллири: — Кораһ, Нәфәг вә Зикри еди.
22 Уззиәлниң оғуллири: — Мишаәл, Әлзафан вә Ситри еди.
23 Һарун болса Наһшонниң сиңлисини, йәни Амминадабниң қизи Елишебани
хотунлуққа алди. У униңға Надаб билән Абиһуни, вә Әлиазар билән Итамарни
туғуп бәрди.■
24 Кораһниң оғуллири: — Ассир, Әлканаһ вә Абиасаф; булар Кораһларниң
нәсиллири еди.
25 Һаруннiң оғли Әлиазар Путиәлниң қизлириниң бирини хотунлуққа алди;
у униңға Финиһасни туғуп бәрди; булар болса өз нәсәби бойичә һәммиси
Лавийларниң җәмәт башлқлири еди.
26 Пәрвәрдигарниң: — Исраилларни қошунлардәк топ-топи билән Мисир
зиминидин елип чиқиңлар, дегән әмрини тапшуривалғучилар дәл мошу Һарун
билән Муса еди.

□ **6:9 «пиғанға чүшкән болуп,...»** — яки «сәвирсизликтин чидимай,...» □ **6:12 «калпуки хәтнә қилинмиған»** — бу сөзләр билән Муса өзиниң ағзи калва болупла қалмай, йәнә (өзиниң 4:10-17дә хатириләнгән Худаға болған қақшашлирини әсләп) өзиниң Худаниң алдида хелә налайиқ ишларни қилғанлиғини, гәп-сөздә гунайи бар адәм екәнлигиниму көрсәтмәкчи. ■ **6:14** Яр. 46:9; Чөл. 26:5; 1Тар. 5:3 ■ **6:15** Яр. 46:10; Чөл. 26:12; 1Тар. 4:24 ■ **6:16** Яр. 46:11; Чөл. 3:17; 26:57; 1Тар. 6:1-30 ■ **6:17** 1Тар. 6:2; 23:7 ■ **6:18** 1Тар. 6:3; 23:12 ■ **6:19** 1Тар. 6:4; 23:21 □ **6:20 «Амрам өз һаммиси Йокәбәдни хотунлуққа алди»** — шу чағда өз һаммисини хотунлуққа елиш мәнъий қилинған әмир («Лав.» 18:12-23) техи Исраилға беримлигән еди. ■ **6:20** Мис. 2:1; Чөл. 26:59 ■ **6:23** Чөл. 3:2; 26:60; 1Тар. 5:29; 24:1

27 Исраиллар Мисирдин чиқирилсун, дәп Мисирниң падишаси Пирәвнгә сөз
қилғанлар дәл бу кишиләр, йәни мошу Муса билән Һарун еди.

Һарунниң Мусаға вакалитән сөзлиши

28 Пәрвәрдигар Мисирниң зиминида Мусаға сөз қилған вақтида
29 Мусаға: «Мән Пәрвәрдигардурмән. Саңа ейтқинимниң һәммисини Мисирниң
падишаси Пирәвнгә дегин», дәп әмир қилди.
30 Лекин Муса Пәрвәрдигарниң алдида: — Мәндәк калпуки хәтнә қилинмиған бир
кишигә Пирәвн қандақму қулақ салсун?» — дәп җавап бәргән еди.■

7

1 Шуниң билән Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, Мән Пирәвнниң алдида сени
Худаниң орнида қилдим. Акаң Һарун болса сениң пәйғәмбириң болиду.
2 Мән саңа буйруғинимниң һәммисини *униңға* дәйсән; андин акаң Һарун
Пирәвнгә униң өз зиминидин Исраилларни қоюп бериши керәклиги тоғрисида
сөз қилиду. □ ■
3 Лекин Мән Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилимән; буниң билән Мән Мисир
зиминида мөҗизилик аламәтләр вә карамәтлиримни көпләп көрситимән.
4 Шундақтиму, Пирәвн силәргә қулақ салмайду. Амма Мән Мисирниң үстигә
һөкүм чиқирип қолумни узитип, чоң балаю-апәтләрни чүшүрүп, қошунлирим
болған Өз қовмим Исраилларни Мисир зиминидин чиқиримән.
5 Өз қолумни Мисирниң үстигә созғинимда, Исраилларни уларниң арисидин
чиқарғинимда мисирлиқлар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду, —
деди.
6 Муса билән Һарун шундақ қилди; Пәрвәрдигар уларға қандақ тапилиған болса,
уларму шундақ қилди.

7 Улар Пирәвнгә сөз қилған вақитта Муса сәксән яшқа, Һарун сәксән үч яшқа
киргән еди.

Һарунниң һасиси

8 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип: —
9 Әнди Пирәвн силәргә: — Өзүңларни тәстиқлап бир мөҗизә көрситиңлар, десә,
сән Һарунға: — һасаңни елип Пирәвнниң алдиға ташлиғин, дәп ейтқин. Шундақ
қилиши биләнла һаса иланға айлиниду, деди.
10 Шуниң билән, Муса билән Һарун Пирәвнниң алдиға берип, Пәрвәрдигарниң
буйруғинидәк қилди; Һарун һасисини Пирәвн билән униң әмәлдарлириниң
алдиға ташливиди, у иланға айланди. □
11 У вақитта Пирәвн данишмәнлири вә сеһригәрлирини чақиртип кәлди;
Мисирниң җадугәрлириму өз җадуси билән охшаш ишни қилди.
12 Уларниң һәр бири өз һасисини ташлиди; уларму иланға айланди. Лекин
Һарунниң һасиси уларниң һасилирини жутуп кәтти.
13 Бирақ Пәрвәрдигар ейтқандәк Пирәвнниң көңли қаттиқлиқ билән Пәрвәрдигар
ейтқандәк уларға қулақ салмиди.

■ **6:30** Мис. 6:12; Мис. 4:10 □ **7:2 «Һарун болса сениң пәйғәмбириң болиду»** — демәк, Һарун өзи Мусаниң сөзлирини Пирәвнгә яки хәлиққә йәткүзиду. ■ **7:2** Мис. 4:14 □ **7:10 «Пирәвнниң әмәлдарлири»** — мәзкур китапта «Пирәвнниң әмәлдарлири» ибраний тилида «хизмәткарлири» дегән сөз билән ипадилиниду.

Биринчи апәт — қан апити

14 Андин Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: — Пирәвнниң көңли каттиқ; у қовмни
қоюп беришни рәт қилиду.
15 Әнди сән әтә сәһәрдә Пирәвнниң қешиға барғин (шу вақитта у су бойиға
чиқиду) — Сән униң билән көрүшүшкә дәрияниң бойида сақлап турғин; иланға
айланған һасини қолуңға еливал.
16 Сән униңға мундақ дегин: — «Ибранийларниң Худаси Пәрвәрдигар мени
алдиңға: «Чөлдә Маңа ибадәт қилиши үчүн қовмимни қоюп бәр» дейишкә
әвәткән еди; лекин мана, бу вақитқичә һеч аңлимидиң.
17 Шуңа Пәрвәрдигар саңа: — «Сән шу *аламәт* билән Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни билисән», дәйду — Мана, мән қолумдики һаса билән дәрияниң
сүйини урсам, су қанға айлиниду,
18 дәрияниң белиқлири өлүп, дәрияниң сүйи сесип кетиду; мисирлиқлар судин
сәскинип, ичәлмәйдиған болуп қалиду».
19 Пәрвәрдигар Мусаға йәнә: — Сән һарунға: — һасаңни елип мисирлиқларниң
сулири қанға айлансун дәп уларниң үстигә, йәни еқинлири, өстәңлири, көллири
вә су амбарлири үстигә қолуңни узатқин. Шуниң билән пүткүл Мисир зиминида,
һәтта яғач вә таш қачилардики суларму қанға айлиниду, дегин, деди.
20 Муса билән һарун Пәрвәрдигарниң буйруғинидәк қилди; һарун Пирәвн вә
әмәлдарлириниң көз алдида һасини көтирип, дәрияниң сүйини урувиди, пүтүн
дәрияниң сүйи қанға айлинип кәтти. ■
21 Дәриядики белиқлар өлүп, дәрияниң сүйи сесип кәтти. Мисирлиқлар
дәрияниң сүйини ичәлмәйдиған болуп қалди, пүткүл Мисир зимини қанға
толди.
22 Лекин Мисирниң җадугәрлириму өз җадулири билән һәм шундақ қилди. Бу
сәвәптин Пәрвәрдигар ейтқандәк Пирәвнниң көңли каттиқ болуп, уларға қулақ
салмиди;
23 әксичә Пирәвн өйигә қайтип кетип, бу ишқа һеч писәнт қилмиди.
24 Дәрияниң сүйини ичәлмигини үчүн барлиқ мисирлиқлар ичкидәк су тепиш
үчүн дәрияниң әтраплирини колиди.
25 Пәрвәрдигар дәрияни уруп, йәнә йәттә күн өтти.

8

Иккинчи апәт — пақа апити

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Пирәвнниң алдиға берип униңға: — Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: — «Маңа ибадәт қилишқа Өз қовмимни қоюп бәр.
2 Лекин уларни қоюп беришни рәт қилсаң, мана, Мән дөлитиңниң һәммә йерини
пақилар билән бастуруп уримән.
3 Дәрияда топ-топ пақилар пәйда болуп, *дәриядин* чиқип ордаңға, һоҗраңға,
орун-көрпәңгә, әмәлдарлириңниң өйлиригә кирипалиду, шуниңдәк хәлқиңниң
учисиға, тонур вә тәңнилириңгә ямишип чиқивалиду. □
4 Пақилар өзүңниң үстибешиға, хәлқиңниң үстибешиға вә һәммә
әмәлдарлириңниң үстибешиға ямишип чиқивалиду» — дегин, — деди.
5 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән һарунға: Пақиларниң Мисир зимининиң үстигә
чиқиши үчүн қолуңни узитип, һасаңни еқинлар, өстәңләр вә көлләрниң үстигә
шилтиғин, дегин — деди.
6 Шуниң билән һарун қолини Мисирниң сулири үстигә узатти; шундақ қиливиди,
пақилар чиқип Мисир зиминини қаплиди.

■ **7:20** Мис. 17:5; Зәб. 77:44; 104:29 □ **8:3 «ордаңға»** — яки «өйүңгә».

7 Лекин җадугәрләрму өз җадулири билән охшаш ишни қилип, Мисир земини
үстигә пақиларни пәйда қилди.
8 Пирәвн Муса билән Һарунни чақиртип: — Пақиларни мәндин вә хәлқимдин
нери қилиш үчүн Пәрвәрдигардин өтүнүңлар. Шундақ болса, мән хәлқиңни
Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилсун дәп қоюп беримән, деди.
9 Муса Пирәвнгә: — Бопту, мән иззитиңни қилай, пәқәт дәриядики пақиларла
қелип, башқилири өзүңдин вә өйлириңдин айрилсун дәп, сән, әмәлдарлириң вә
хәлқиң үчүн мениң дуа қилидиған вақтимни бекиткин, деди.□
10 У җавап берип: — Әтә болсун, деди.
Муса униңға: — Худайимиз Пәрвәрдигарға охшаш һеч бириниң йоқлуғини
билишиң үчүн сениң дегиниңдәк болсун.
11 Пақилар сәндин, өйлириңдин, әмәлдарлириң вә хәлқиңдин чиқип кетиду;
пәқәт дәриядила қалиду, деди.
12 Шуниң билән Муса вә Һарун Пирәвнниң алдидин чиқип кәтти. Андин Муса
Пирәвнниң үстигә әвәтилгән пақилар тоғрисида Пәрвәрдигарға нида қилди.
13 Пәрвәрдигар Мусаниң тилигинидәк қилди. Буниң билән өйләрдики,
һойлилардики вә етизлардики пақилар өлди.
14 Хәлиқ уларни жиғип дога-дога қилди, *пүткүл* жут-зимин сесиқчилиққа толди.
15 Лекин Пирәвн апәттин халас болғинини көргәндә, көңлини қаттиқ қилип,
Пәрвәрдигар ейтқинидәк уларға қулақ салмиди.■

Үчинчи апәт — паша апити

16 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән Һарунға: — Һасаңни узитип, йәрниң
тописини урғин. Буниң билән у пашиға айлинип, пүткүл Мисир зиминини
қаплайду, дегин, — деди.□
17 Улар шундақ қилди; Һарун қолини узитип һасиси билән йәрниң тописини
урувиди, адәмләр вә һайванларниң үстибешини паша басти; пүткүл Мисир
зиминидики топа-чаңлар пашиға айланди.■
18 Җадугәрләрму өз җадулири билән шундақ қилип паша пәйда қилишқа урунған
болсиму, пәйда қилалмиди. Пашилар болса һәм адәмләрниң һәм һайванларниң
үстибешини қаплап кәтти.
19 Андин җадугәрләр Пирәвнгә: — Бу иш Худаниң бармиғиниң қилғини! —
дейишти. Лекин Пирәвн көңлини қаттиқ қилип, Пәрвәрдигар ейтқинидәк уларға
қулақ салмиди.

Төртинчи апәт — көкүйүнләр апити

20 Пәрвәрдигар Мусаға: — Әтә сәһәр қопуп Пирәвнниң алдиға берип турғин — (шу
вақитта у су бойиға чиқиду) униңға: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Маңа ибадәт
қилиши үчүн Өз қовмимни қоюп бәр!
21 Чүнки әгәр қовмимни қоюп бәрмисәң, мана Мән сениң вә әмәлдарлириң,
хәлқиң үстигә, өйлириңгә көкүйүнләрни әвәтимән; шуниң билән
мисирлиқларниң өйлири вә һәтта улар туруватқан тупрақму көкүйүнләр билән
толиду.□

□ **8:9 «мән иззитиңни қилай»** — ибраний тилида «мәндин иззәткә муйәссәр болғин». ■ **8:15** Мис. 7:14 □ **8:16 «пашиға»** — башқа хил тәрҗимиси: «питларға». Башқа хил һашарәтләрниму көрситиши мумкин. ■ **8:17** Зәб. 104:31 □ **8:21 «көкүйүнләр»** — буларниң қайси һашарәт екәнлиги һазир бизгә намәлум. «Зәб.» 77:45дә бу һашарәтләр адәмләрни чақидиғанлиғи ейтилиду, шуңа бу һашарәт көкүйүн яки шуниңға охшап кетидиған бир хил чивин болса керәк.

22 Лекин шу күнидә Өз қовмим туруватқан Гошән жутини башқичә қилимән;
шундақ болидуки, у йәрдә көкүйүнләр тепилмайду. Шуниң билән сән Мән
Пәрвәрдигарниң бу зиминда болғанлиғимни билисән. □
23 Шундақ қилип Мән Өз қовмимни сениң хәлқиңдин пәриқләндүримән; бу
мөҗизилик аламәт әтә йүз бериду», дәп ейтқин, деди.

24 Пәрвәрдигар дегинини қилди. Пирәвнниң өйлиригә, әмәлдарлириниң
өйлиригә көкүйүнләр топ-топ болуп кирди; пүткүл Мисир зимининиң һәммә
йери көкүйүнләр тәрипидин харап болушқа башлиди. ■
25 Пирәвн Муса билән Һарунни чақиртип келип уларға: Берип мошу зиминда
Худайиңларға қурбанлиқ өткүзүңлар, — деди.
26 Лекин Муса җавап берип: — Бундақ қилиш бизгә таза мувапиқ болмайду; чүнки
биз Пәрвәрдигар Худайимизға сунмақчи болған қурбанлиқ мал мисирлиқларға
нисбәтән жиркиничликтур. Әнди әгәр биз мисирлиқларниң көз алдида яман
көрүнгән нәрсини қурбанлиқ қилсақ улар бизни чалма-кесәк қиливәтмәмду?
□ ■
27 Биз үч күнлүк йолни бесип, чөлдә Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә буйруғинидәк
униңға қурбанлиқ сунушимиз керәк, деди.
28 Пирәвн: — Силәрни Пәрвәрдигар Худайиңларға чөлдә қурбанлиқ өткүзүшкә
барғили қойимән; пәқәт бәк жирақ кетип қалмаңлар, мениң үчүн дуа қилиңлар,
деди.
29 Муса җавап берип: — Мана, мән сениң алдиңдин чиқип Пәрвәрдигарға илтиҗа
қилимән вә көкүйүнләр сән Пирәвндин, әмәлдарлириңдин вә хәлқиңдин әтә
чиқип кетиду; лекин Пирәвн йәнә һейлә ишлитип, хәлиқни Пәрвәрдигарға
қурбанлиқ қилишқа беріштин тосқучи болмисун, деди.
30 Муса Пирәвнниң алдидин чиқип, Пәрвәрдигарға шундақ илтиҗа қилди.
31 Пәрвәрдигар Муса тилигинидәк қилди; у көкүйүнләрни Пирәвн, әмәлдарлири
вә хәлқидин чиқиривәтти; һәтта бир тал көкүйүнму қалмиди.
32 Лекин Пирәвн бу қетимму көңлини қаттиқ қилип, қовмни қоюп бәрмиди.■

9

Бәшинчи апәт — ваба апити

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Пирәвнниң алдиға берип униңға: —
«Ибранийларниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Маңа ибадәт қилишиға
Өз қовмимни қоюп бәр.
2 Әгәр уларни қоюп беришни рәт қилип, йәнила тутуп турувалидиған болсаң,
3 мана, Пәрвәрдигарниң қоли етизлиқтики чарпайлириңниң үстигә, ат-ешәкләр,
төгиләр, вә қой-калилириңниң үстигә чүшүп интайин еғир бир ваба кәлтүриду.
4 Лекин Пәрвәрдигар Исраилниң чарпайлирини мисирлиқларниң
чарпайлиридин пәриқләндүриду. Нәтиҗидә, Исраилниң чарпайлиридин һеч
бири өлмәйду» — дегин, деди.

□ **8:22 «...сән Мән Пәрвәрдигарниң бу зиминда болғанлиғимни билисән»** —Яки «...сән Мән Пәрвәрдигарниң йәр йүзидә мәвҗут екәнлигимни билисән». ■ **8:24** Зәб. 77:45; 104:31 □ **8:26 «Худайимизға сунмақчи болған қурбанлиқ мал мисирлиқларға нисбәтән жиркиничликтур»** — мисирлиқларға нисбәтән «жиркиничлик болғини» қойлардин ибарәт еди. Улар қойларни, шундақла қойчиларниму жиркиничлик дәп қариған; лекин пайдини көзләп Мисирдики бәзи йәрләрдә қой беқилатти («Яр.» 46:34ни көрүң). Мошу айәтниң башқа бир хил чүшәндүрүлүши бойичә, мисирлиқлар бәзи малларға (мәсилән, калиларниң бәзи хиллириға) чоқунатти. Әгәр Исраиллар улар чоқунған бир хил мални қурбанлиқ қилса, улар ғәзәплинәтти, әлвәттә. ■ **8:26** Яр. 43:32; 46:34 ■ **8:32** Мис. 8:11

5 Пәрвәрдигар вақитни бекитип: — Әтә Пәрвәрдигар зиминда бу ишни қилиду, деди.
6 Әтиси Пәрвәрдигар шундақ қилди; мисирлиқларниң барлиқ чарпайлири өлди; лекин Исраилларниң чарпайлиридин бириму өлмиди.
7 Пирәвн адәм әвәтип тәкшүривиди, мана, Исраилларниң чарпайлиридин бириму өлмигән еди. Лекин Пирәвнниң көңли қаттиқ қилинип, у қовмни қоюп бәрмиди.

Алтинчи апәт — чақа апити

8 Андин Пәрвәрдигар Муса вә Һарунға: — Хумданниң күлидин чаңгилиңларни тошқузуп елиңлар, андин Муса уни Пирәвнниң көз алдида асманға қаритип чачсун.
9 Шундақ қилиши билән күл пүткүл Мисир зиминини қаплайдиған чаң-тозан болиду вә Мисир зиминидики һәммә йәрдә адәмләр вә һайванларниң бәдинигә чүшүши билән һүррәк-һүррәк чақа чиқириду, — деди.
10 Шуниң билән улар хумдандин күл елип, Пирәвнниң алдиға берип турди вә Муса уни асманға қаритип чачти; у адәмләр вә һайванларниң бәдинигә чүшүши билән һүррәк-һүррәк чақа чиқарди.
11 Җадугәрләр чақилар дәстидин Мусаниң алдида туралмай қалди; чүнки җадугәрләрниң бәдиниму, башқа барлиқ мисирлиқларниму охшаш чақа бесип кәткән еди.
12 Лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилди; шуңа Пәрвәрдигар дәл Мусаға ейтқинидәк у уларға қулақ салмиди.

Йәттинчи апәт — мөлдүр апити

13 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Әтә таң сәһәр қопуп, Пирәвнниң алдида туруп униңға: «Ибранийларниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қовмимни Маңа ибадәт қилишқа қоюп бәр;
14 чүнки Мән бу қетим һәммә балаю-апәтлиримни жүригиңгә, әмәлдарлириң вә пухралириңниң үстигә әвәтимән. Буниң билән сән пүткүл йәр йүзидә Мәндәк башқа бириниң йоқ екәнлигини билисән.
15 Чүнки Мән қолумни узитип, өзүң вә қовмиңни ваба билән урған болсамиди, бу вақитқичә сән йәр йүзидин йоқилип кетәттиң.
16 Һалбуки, Мениң сени орнуңға тиклишимдики мәхситим шу едики, дәл Өз қудритимни саңа көрситиш, шундақла намимниң пүткүл йәр йүзидә җакалиниши үчүн еди.■
17 Сән йәнә қовмимға чоңчилиқ қилип, уларни қоюп беришни рәт қиливерәмсән?
18 Мана, әтә мошу вақитларда Мисир дөлити бена болғандин буян һеч көрүлүп бақмиған қаттиқ мөлдүрни яғдуримән.
19 Шуниң үчүн адәм әвәтип, һайван вә етизда бар-йоқуңни жиғип ичкири солиғин; чүнки өйгә қайтурулмай сиртта қалған адәм вә һайванларниң һәммиси мөлдүрниң астида қелип өлүп кетиду! — дегин, деди.
20 Буни аңлап Пирәвнниң әмәлдарлириниң арисидин Пәрвәрдигарниң сөзидин қорққан һәр бир адәм өз қуллири вә чарпайлирини жүгүртүп өйлиригә елип кәлди.
21 Лекин Пәрвәрдигарниң сөзини етиварға алмиғанлар өз қул вә маллирини ташқирида қалдуруп қойди.
22 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисир зиминидики һәр йәрдә, адәмләр үстигә, малларниң үстигә, шундақла Мисир зиминидики далаларниң һәммә от-чөплириниң үстигә мөлдүр яғсун дәп, асманға қарап қолуңни көтәргин, деди.

■ **9:16** Рим. 9:17

23 Муса шуниң билән һасисини асманға қаритип көтиривиди, Пәрвәрдигар
гүлдүрмамини гүлдүрлитип, мөлдүр яғдурди, йәр йүзидә чақмақ чекиндилири
чепип жүрәтти. Шундақ қилип Пәрвәрдигар Мисир зимини үстигә мөлдүр
яғдурди. □
24 Мөлдүр йеғип, мөлдүр билән от арилаш чүшти; мөлдүр шунчә еғир болдики,
Мисир дөлити бена болғандин тартип ундақ қаттиқ мөлдүр йеғип бақмиған еди.
25 Мөлдүр пүткүл Мисир зимининиң һәр йеридә чүшүп, инсан болсун, һайван
болсун, һәммисини урди; мөлдүр етиздики һәммә от-чөпни уруп, йәрдики
һәммә дәл-дәрәқләрниму сундурувәтти.
26 Пәқәт Исраиллар олтиришлиқ Гошән зиминидила мөлдүр яғмиди.
27 Пирәвн адәм әвәтип Муса билән Һарунни чақиртип уларға: — Мән бу қетим
гуна қилдим! Пәрвәрдигар һәққанийдур; Сәһвәнлик болса мән вә хәлқимдин
өтти. □
28 Йәнә берип Пәрвәрдигардин өтүнүп илтиҗа қилиңлар! Худадин чиққан бу
қаттиқ гүлдүрмамилар вә мөлдүр йетип ашти! Силәрни қоюп берәй; силәр әнди
мошу йәрдә турувәрсәңлар болмайду, — деди.
29 Муса униңға җавап берип: — Мән шәһәрдин чиққанда, Пәрвәрдигар тәрәпкә
қарап қоллиримни йейип көтиримән; гүлдүрмамилар шу һаман бесиқип мөлдүр
йәнә яғмайду. Йәр йүзи Пәрвәрдигарниңкидур, дәп билишиң үчүн шундақ
болиду.
30 Лекин сән вә сениң әмәлдарлириң, силәрниң Пәрвәрдигар Худадин техичә
қорқмайватқиниңларни билимән, деди.
31 Шу чағда арпа баш чиқирип, зиғир ғунчилиған болғачқа, зиғир вә арпа
мөлдүрдин вәйран қилинди.
32 Лекин буғдай билән қара буғдай кейинрәк бих чиқарғачқа, вәйран қилинмиди.
33 Муса Пирәвнниң алдидин кетип, шәһәрдин чиқип Пәрвәрдигар тәрәпкә қарап
қоллирини йейип көтәрди. Шуниң билән гүлдүрмама вә мөлдүр тохтап, ямғур
йәргә йәнә төкүлмиди.
34 Амма Пирәвн ямғур, мөлдүр вә гүлдүрмамиларниң тохтиғинини көргәндә,
йәнә гуна садир қилди; уму, әмәлдарлириму көңлини қаттиқ қилишти.
35 Бу тәриқидә Пирәвнниң көңли қаттиқ туруверип, Пәрвәрдигар Мусаниң
вастиси билән ейтқандәк, Исраилларни қоюп беришни рәт қилди.■

10

Сәккизинчи апәт — чекәткә апити

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Пирәвнниң алдиға барғин; чүнки уларниң
арисида бу мөҗизилик аламәтләрни көрситишим үчүн Пирәвнниң көңлини вә
әмәлдарлириниң көңлини қаттиқ қилип қойдум. ■
2 Бу иш билән Мениң мисирлиқларни қандақ рәсва қилғанлиғим вә уларниң
арисида көрсәткән мөҗизилик аламәтлиримни сән оғлуңниң андин нәврәңниң
қулиқиға йәткүзисән. Буниң билән Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни
билисиләр, деди.□
3 Шуниң билән Муса билән Һарун Пирәвнниң алдиға берип, униңға: —
Ибранийларниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Өзүңни алдимда төвән
тутушни қачанғичә рәт қилисән? Маңа ибадәт қилиш үчүн қовмимни қоюп бәр.

□ **9:23 «йәр йүзидә чақмақ чекиндилири чепип жүрәтти»** — яки «от йәр йүзигә тохтависиз чүшти». □ **9:27 «Сәһвәнлик болса мән вә хәлқимдин өтти»** — яки «мән өзүм вә хәлқим рәзилдур». ■ **9:35** Мис. 4:21; 7:3 ■ **10:1** Мис. 4:21; 9:34 □ **10:2 «қандақ рәсва җазалиғанлиғим»** — яки «қаттиқ җазалиғанлиғим».

4 Чүнки әгәр сән қовмимни қоюп беришни рәт қилсаң, мана, Мән әтә сениң
жутуңға чекәткә әвәтимән.
5 Улар силәр зимин йүзини көрмигидәк қилип йепиветиду, силәрниң
мөлдүрдин аман қалған нәрсилириңларниму, далаларда өскән һәммә дәл-
дәрәқлириңларниму йәп кетиду.
6 Улар орда-сарайлириңға, әмәлдарлириңниң сарайлири, шундақла барлиқ
мисирлиқларниң өйлиригә толуп кетиду; бундақ апәтни ата-бовaңлириң вә ата-
бовилириңниң ата-бовилириму йәр йүзидә апиридә болғандин тартип көрүп
бақмиған» — деди-дә, бурулуп Пирәвнниң алдидин чиқип кәтти.
7 Пирәвнниң әмәлдарлири униңға: — Бу адәм бизгә қачанғичә қапқан болар? Өз
Худаси Пәрвәрдигарға ибадәт қилишқа бу адәмләрни қоюп бәргәйла! Мисирниң
харап болғинини техичә көрмәйватамдила? — деди.
8 Шуниң билән Муса билән Һарун Пирәвнниң алдиға йәнә чақиритип келинди. У
уларға: — Пәрвәрдигарға ибадәт қилиш үчүн бериңлар; лекин баридиғанлар зади
кимләр? — деди.
9 Муса җавап берип: — Яшлиримиз вә қери-чүриләр билән, оғуллиримиз вә
қизлиримиз билән, қой вә кала падилиримизни елип һәммимиз баримиз; чүнки
биз Пәрвәрдигар үчүн һейт өткүзүшимиз керәк, деди.
10 У уларға: — Силәрни бала-җақаңлар билән қошуп қоюп бәргинимдә,
Пәрвәрдигар силәр билән биллә болғай! Мана, алдиңларда балаю-апәт турупту!
□
11 Йоқсу, бундақ қилишиңларға болмайду! Пәрвәрдигарға ибадәт қилишқа
пәқәт араңлардин әр кишиләрла барсун! Чүнки силәрниң тәливиңлар дәл шу
әмәсмиди! — деди-дә, улар Пирәвнниң алдидин қоғлап чиқирилди.
12 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисир зимининиң үстигә қолуңни узатқин.
Шундақ қилсаң, чекәткиләр Мисир зиминини бесип, зиминдики һәр хил
отяшларни, йәни мөлдүрдин аман қалғанниң һәммисини йәп кетиду, деди.
13 Муса һасисини Мисир зимининиң үстигә узатти; Пәрвәрдигар шу күни
вә кечиси зимин үстигә шәриқ шамили чиқарди. Сәһәрдә, шәриқ шамили
чекәткиләрни учуруп кәлди. ■
14 Чекәткиләр Мисирниң пүткүл зиминиға йейилип, Мисирниң пүтүн
чегарисиниму басти. Апәт интайин еғир болди; илгири бундақ чекәткә апити
болуп бақмиған, мундин кейинму униңдәк болмайду.
15 Улар пүткүл зиминниң йүзини қаплиди, йәр қараңғулишип кәтти; улар
мөлдүрдин аман қалған зиминдики һәммә отяшларни вә дәл-дәрәқләрниң
барлиқ мевилирини йәп кәтти. Шуниң билән пүткүл Мисир зимини тәвәсидики
дәл-дәрәқләрдә яки даладики гүл-гияларда һеч йешиллиқ қалмиди.
16 Андин Пирәвн алдирап-тенәп Муса билән Һарунни чақиртип уларға: — Мән һәм
Худайиңлар Пәрвәрдигар алдида һәм силәрниң алдиңларда гуна қилдим.
17 Әнди мошу бир қетим гунайимдин өтүп Пәрвәрдигар Худайиңлардин бу
өлүмни мәндин елип кетишини илтиҗа қилишиңларни өтүнимән, — деди.
18 Шуниң билән Муса Пирәвнниң алдидин чиқип Пәрвәрдигарға илтиҗа қилди.

□ **10:10 «Пәрвәрдигар силәр билән биллә болғай!»** — бу тәһдит салидиған, наһайити кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә. Башқа бир хил тәрҗимиси «Пәрвәрдигарни силәр билән болсун дәп, силәрни бала-җақаңлар билән қошуп қоюп берәмдим?». **«Мана, алдиңларда балаю-апәт турупту!»** — ибраний тилида «яманлиқ», «апәт» яки «балаю-апәт» «ра» дегән сөз билән ипадилиниду. Лекин мисирлиқларниң муһим илаһи — «қуяш илаһи»ниң намиму «Ра» болғачқа, Пирәвнниң сөзи икки бислиқ болушиму мүмкин; ундақ болғанда иккинчи мәнаси: «Мениң илаһим «Ра» силәрни җазалайду!» дегәнлик болиду («алдиңларда «ра» турупту!). Мошу ибарә башқа тәрҗимиләрдә «Мана, силәрдә яман нийәт бар!» дәпму тәрҗимә қилиниду. ■ **10:13** Зәб. 77:46; 104:34,35

19 Шуниң билән Пәрвәрдигар шамални бурап ғәрип тәрәптин интайин күчлүк
боран чиқирип, чекәткиләрни учуруп, Қизил Деңизға ғәриқ қилди; Мисирниң
пүткүл тәвәсидә бир талму чекәткә қалмиди.
20 Лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилип қойғини үчүн у
Исраилларни қоюп бәрмиди.

Тоққузинчи апәт — қараңғулуқ апити

21 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Қолуңни асманға қаритип узатқин; шуниң
билән қаттиқ бир қараңғулуқ болиду, һәтта адәм силиса қолиға туюлғидәк қоюқ
қараңғулуқ Мисир зиминини қаплайду, — деди.
22 Андин Муса қолини асманға қаритип узитивиди, қоюқ бир қараңғулуқ Мисир
зиминини үч күнгичә қаплап турди. ■
23 Үч күнгичә бири йәнә бирини көрәлмәс вә я һеч ким өз җайидин қозғилалмас
болди; лекин барлиқ Исраиллар олтарған җайларда йоруқлуқ бар еди.
24 Пирәвн Мусани чақиртип униңға: — Берип, Пәрвәрдигарға ибадәт қилиңлар.
Пәқәт қой вә кала падилириңлар қалсун; бала-җақилириңларниму елип
барсаңлар болиду, деди.
25 Муса җававән: — Ундақта Худайимиз Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилишқа
инақлиқ қурбанлиғи вә көйдүрмә қурбанлиғиға лазимлиқ чарпайларни сән бизгә
берәмсән? □
26 Өзимизниң чарпайлиримиз биз билән биргә кетиши керәк, бир туйиғиму
кәйнидә қалса болмайду; чүнки Худайимиз Пәрвәрдигарға ибадәт қилишқа
қурбанлиқ қилидиғинимизни булардин таллишимиз лазим. У йәргә йетип
бармиғичә, Пәрвәрдигарға қайси қурбанлиқлар билән ибадәт қилидиғинимизни
билмәймиз, — деди.
27 Лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилди; у уларни йәнила қоюп
бәрмиди.
28 Пирәвн Мусаға: — Алдимдин йоқал! Һези бол, иккинчи маңа көрүнгүчи болма!
Чүнки йүзүмни йәнә көргән күнүң җениңдин айрилисән, — деди.
29 Муса униңға: — Раст ейттиң! Мән сениң йүзүңни иккинчи көргүчи болмаймән,
— деди.■

11

Онинчи апәт — пүтүн Мисирдики тунҗа балиларниң өлүши. Мусаниң Пирәвнгә ейтқан ахирқи сөзлири

1 Шуниң билән Пәрвәрдигар Мусаға: — Йәнә бир апәтни Пирәвнниң үстигә вә
Мисирниң үстигә чүшүримән. Андин у силәрни бу йәрдин кетишкә йол қойиду
вә у силәрни һәммә нәрсилириңлар билән қошуп қоюп берип, бу йәрдин мутләқ
қоғлап чиқириду. □
2 Әнди сән хәлиққә тапилап: — Һәр бириңлар, әр кишиләрниң һәр бири өз
хошнисидин, аял кишиләрниң һәр бири өз хошнисидин күмүч буюмларни, алтун
буюмларни сорап алсун, дегин, — деди □ ■

■ **10:22** Зәб. 104:27,28 □ **10:25 «бизгә»** — ибраний тилида «қолимизға». **«бизгә берәмсән?»** — яки «бизгә беришиң керәк!». ■ **10:29** Ибр. 11:27 □ **11:1 «Йәнә бир апәтни Пирәвнниң үстигә вә Мисирниң үстигә чүшүримән...»** — бу сөзләрни Муса техи Пирәвнниң алдидин чиқмай туруп Пәрвәрдигар униңға ейтқан болса керәк (8-айәтни көрүң). □ **11:2 «хәлиққә тапилап...»** — ибраний тилида «хәлиқниң қулақлириға сөз қилип...». ■ **11:2** Мис. 3:22; 12:35

3 (Пәрвәрдигар хәлқини мисирлиқларниң алдида илтипат тапқузди. Шуниңдәк
Муса дегән бу адәм Мисир зиминида Пирәвнниң әмәлдарлириниң нәзиридә
болсун, пухраларниң нәзиридә болсун, наһайити улуқ зат болди).■
4 Андин Муса йәнә: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мән йерим кечидә чиқип
Мисирни кезип чиқимән. ■
5 Шу вақитта тәхттә олтириватқан Пирәвнниң тунҗа оғлидин тартип ярғунчақ
тартидиған дедәкниң тунҗа оғлиғичә, шундақла барлиқ чарпайларниң
тунҗилири, йәни Мисирдики барлиқ тунҗа җан егилири өлиду. ■
6 Бу сәвәптин пүткүл Мисир зиминида қаттиқ бир пәряд көтирилиду; униңдин
илгири шундақ пәряд болуп бақмиған еди, мундин кейинму бундақ пәряд
аңланмайду.
7 Лекин Исраилларға, мәйли адәмлири, мәйли һайванатлириға болсун, һәтта
бир тал иштму қавап қоймайду. Буниңдин Пәрвәрдигарниң мисирлиқлар билән
Исраилни пәриқләндүридиғанлиғини билисиләр».
8 — Шуниң билән бу әмәлдарлириңниң һәммиси алдимға келип, маңа тазим
қилип: «Сили өзлири вә силигә әгәшкән барлиқ қовмлири чиқип кетишкәйла!»
дәп ейтиду, андин чиқип кетимән» — деди-дә, қаттиқ ғәзәп билән Пирәвнниң
алдидин чиқип кәтти.□ ■
9 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мисир зиминида Мениң карамәт мөҗизилиримниң
көпләп көрситилиши үчүн Пирәвн силәргә қулақ салмайду, — дегән еди.
10 Муса билән Һарун бу карамәт мөҗизиләрниң һәммисини Пирәвнниң алдида
көрситип болди; лекин Пәрвәрдигар Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилип қойғини
үчүн у Исраилларни униң зиминидин кәткили қоймиди.■

12

Өтүп Кетиш һейти

1 Пәрвәрдигар Мисир жутида Муса вә Һарунға мундақ деди: —
2 Бу ай силәргә айларниң ичидә беши, жилниң тунҗа ейи болиду. □
3 Силәр пүтүн Исраил җамаитигә сөз қилип: — Бу айниң онинчи күни һәммиңлар
атилириңларниң аилиси бойичә бир қозини елиңлар; һәр бир аилигә бирдин
қоза елиңлар. □
4 Әгәр мәлум бир аилә бир қозини йәп болалмиғидәк болса, ундақта өй егиси
йенидики хошниси билән бирлишип адәм саниға қарап бир қоза елиңлар; һәр
бир кишиниң иштиһасиға қарап һесаплап мувапиқ бир қоза һазирлаңлар.
5 Һәр бириңлар таллайдиған қозаңлар бежирим, бир яшлиқ әркәк болсун; қой яки
өшкә падилиридин таллансиму болиду. ■
6 Қозини бу айниң он төртинчи күнигичә йениңларда турғузуңлар, — дегин.

■ **11:3** Мис. 12:36 ■ **11:4** Мис. 12:29 ■ **11:5** Мис. 12:12 □ **11:8 «Шуниң билән бу әмәлдарлириңниң һәммиси алдимға келип, маңа тазим қилип: .. андин чиқип кетимән» — деди-дә, қаттиқ ғәзәп билән Пирәвнниң алдидин чиқип кәтти»** — 1-8 айәттә хатириләнгәнләр Муса билән Пирәвнниң оттурисида болған жедәл (10-бапта хатирилгән)ниң давами болса керәк. ■ **11:8** Мис. 12:30 ■ **11:10** Мис. 9:16; Рим. 9:17 □ **12:2 «Бу ай силәргә ... жилниң тунҗа ейи болиду»** — бу вақиттин илгири Худаниң хәлқи үчүн жилниң беши күздә (Сентәбрдә) башлинатти (Муқәддәс Китапта буниңдин илгәрки барлиқ вақитлар шундақ һесаплинатти). Оттура шәриқтики әлләрниң һәммисиниң шундақ календари бар еди. □ **12:3 «қоза»** —Ибраний тилида «қоза» дегән сөз оғлақниму көрситиду. ■ **12:5** Лав. 1:3; 22:21; Мал. 1:8; 1Пет. 1:19

— Шу күни Исраилниң пүткүл җамаити таллиған мелини гугумда сойсун. □
7 Андин улар униң қенидин елип гөш йейилгән өйниң ишикниң баш тәрипигә
һәм икки ян кешикигә сүркәп қойсун.
8 Улар шу кечиси гөшини отта кавап қилип йесун; уни петир нан вә аччиқ-чүчүк
көктат билән қошуп йесун. ■
9 Қәтъий хам яки суда пиширип йемәңлар, бәлки уни баш, пут вә ич-қаринлири
билән отта кавап қилип йәңлар.
10 Униң һеч немисини әтигә қалдурмаңлар. Әгәр әтигә ешип қалғанлири болса,
уни отқа селип көйдүрүветиңлар.
11 Силәр уни мундақ һаләттә йәңлар: — Уни йегәндә бәллириңларни чиң бағлап,
аяқлириңларға кәш кийип, қоллириңларда һаса тутқан һалда тез йәңлар. У болса
Пәрвәрдигарниң «өтүп кетиш» қозисидур. □
12 Чүнки Мән у кечиси Мисир зиминини кезип өтимән; Мән Мисир зиминида
мәйли инсан болсун, мәйли һайван болсун уларниң тунҗа туғулған әркикиниң
һәммисини өлтүримән; шуниң билән Мән Мисирниң барлиқ бут-илаһлириниң
үстидин һөкүм чиқиримән; Мән Пәрвәрдигардурмән. □
13 Шу қурбанлиқниң қени силәр олтарған өйләрдә силәргә *ниҗат* бәлгүси
болиду; бу қанларни көргинимдә силәргә өтүп туримән. Шуниң билән Мисир
зиминини урғинимда һалакәт елип келидиған ваба-апәт силәргә тәгмәйду.□

Петир нан һейти

14 Бу күн силәргә хатирә күн болсун; уни Пәрвәрдигарниң һейти сүпитидә
өткүзүп тәбрикләңлар; әбәдий бәлгүлимә сүпитидә нәсилдин-нәсилгә мәңгү
өткүзүңлар. ■
15 Йәттә күн петир нан йәңлар; биринчи күни өйүңлардин *барлиқ*
хемиртуручларни йоқ қилиңлар; чүнки кимки биринчи күндин тартип йәттинчи
күнгичә болдурулған нан йесә, шу киши Исраил қатаридин үзүп ташлиниду.
16 Биринчи күни силәр муқәддәс ибадәт соруни түзүңлар; йәттинчи күниму
һәм шундақ бир муқәддәс ибадәт соруни өткүзүлсун. Бу икки күн ичидә һеч
қандақ иш-әмгәк қилинмисун; пәқәт һәр кишиниң йәйдиғинини тәйярлашқа

□ **12:6 «гугум»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду — демәк, күн петиватқан чағдин қараңғу чүшкичә болған арилиқтики вақит. «Биринчи кәч» кәчқурун яки күн петиш, «иккинчи кәч» кечини көрсәтсә керәк. Исраилда ишлитилгән календар бойичә йеңи күн кәч кириши билән башлиниду. Шуңа шу кечә билән биринчи айниң он бәшинчи күни башлиниду. ■ **12:8** Чөл. 9:11; 1Кор. 5:8 □ **12:11 «У болса Пәрвәрдигарниң «өтүп кетиш» қозисидур»** — ибраний тилида «Бу Пәрвәрдигарниң «пасха»сидур». Ибраний тилида «пасха» яки «песах» «өтүп кетиш» дегән уқумни билдүриду. «Өтүп кетиш» дегәнниң мошу йәрдә немини көрсәткини тоғрисида 13-айәт вә изаһатини көрүң. □ **12:12 «Мисирниң барлиқ илаһлириниң үстидин һөкүм қилимән»** — бу муһим иш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Мисирлиқларниң 80дин көп илаһлири бар еди. □ **12:13 «силәргә өтүп туримән»** — яки «силәрдин өтүп кетимән» дегән сөзләр тоғрилиқ икки хил пикир бар: — (1) Пәрвәрдигарниң «өтүп кетиш»и униң Исраилларни җазалимай өйигә кирмәй «өтүп кетиши», (2) Пәрвәрдигар әвәткән «һалак пәриштиси» (23-айәт вә «Зәб.» 77:49ни көрүң) Исраилларниң өйлиригә йетип кәлгәндә Пәрвәрдигар Өзи уларниң өйлириниң ишигиниң алдиға «өтүп туруш»и билән һалак пәриштисиниң йолини тосуп, муһапизәт қилип сақ қалдурушини көрситиши мумкин. Биз иккинчи пикиргә қайил болдуқ («Йәш.» 31:5ни вә изаһатиниму көрүң). ■ **12:14** Мис. 5:1

мунасивәтлик ишларнила қилсаңлар болиду. □
17 Мән дәл шу күни силәрни қошун-қошун бойичә Мисир зиминидин чиқарғиним
үчүн силәр петир нан һейтини өткүзүңлар; шу күнни нәсилдин-нәсилгә әбәдий
бәлгүлимә сүпитидә һейт күни қилип бекитиңлар.
18 Биринчи айниң он төртинчи күни, кәчқурундин тартип шу айниң жигирмә
биринчи күни кәчқурунғичә, петир нан йәңлар. ■
19 Йәттә күн ичидә өйлириңларда һеч хемиртуруч болмисун; чүнки мусапир
болсун, зиминда туғулған болсун, кимки болдурулған нәрсиләрни йесә шу киши
Исраил жамаитидин үзүп ташлиниду. □
20 Силәр һеч қандақ болдурулған нәрсини йемәй, қәйәрдила турсаңлар, петир
нан йәңлар.■

Тунжи «өтүп кетиш һейти», йәни «пасха һейти»

21 Муса Исраилниң барлиқ ақсақаллирини чақирип уларға: — Берип һәр
бириңларниң аилиси бойичә өзүңларға бир қозини тартип чиқирип пасха
қозисини союңлар. □ ■
22 Андин бир тутам зупа елип уни качидики қанға чилап, качидики қанни
ишикниң беши вә икки кешикигә сүркәңлар. Силәрдин әтигәнгичә һеч ким
өйиниң ишигидин қәтъий чиқмисун. □
23 Чүнки Пәрвәрдигар мисирлиқларни уруп һалак қилиш үчүн, зиминни кезип
өтиду; У ишикниң беши вә икки кешикидики қанни көргәндә, Пәрвәрдигар һалак
қилғучиниң өйлириңларға кирип силәрни урушидин тосуш үчүн *муһапизәт
қилип* ишикниң алдиға өтүп туриду.□ ■
24 Бу рәсим-қаидини өзүңлар вә балилириңлар үчүн әбәдий бир бәлгүлимә
сүпитидә тутуңлар. □
25 Силәр Пәрвәрдигар Өз вәдиси бойичә силәргә беридиған зиминға
киргиниңларда бу һейтлиқ ибадәтни тутуңлар.
26 Балилириңлар силәрдин: «бу ибадитиңларниң мәнаси немә?» — дәп сориса, ■
27 силәр: «Бу мисирлиқларни урғинида, Мисирда Исраилларниң өйлириниң
алдиға өтүп туруп, бизниң өйдикилиримизни қутқузған Пәрвәрдигарға болған
«өтүп кетиш» қурбанлиғи болиду» — дәңлар. Шуни аңлиғанда, хәлиқ еңишип
Худаға сәждә қилди.

□ **12:16 «ибадәт соруни»** — мошу йәрдики «сорун» дегән сөз «сорунға чақирилиш» дегәнни билдүриду. Нәгә чақирилиду? Муқәддәс Китапта адәттә тәкитлинидиған иш хәлиқниң жәм болуши әмәс, бәлки **«Худаниң** йениға жиғилишқа чақирилиш»тин ибарәт болиду. Лекин мошу йәрдә, болупму чөл-баявандин өтүп сәпәр қилған вақтида, пүткүл жамаәт «муқәддәс чедир»ниң алдиға жиғилиши мүмкин, вә кейин Пәләстин зиминида турғанда, әркәкләр бу әмир бойичә һәр жили «муқәддәс чедир»ға, андин муқәддәс ибадәтханиға жиғилидиған болиду («Қан.» 16:16). ■ **12:18** Лав. 23:5; Чөл. 28:16 □ **12:19 «Исраил жамаитидин үзүп ташлиниду»** — «өз хәлқидин үзүп ташлиниду» яки «жамаәттин үзүп ташлиниду» дегәнниң мундақ бир нәччә чүшәнчиси болуши мүмкин: (1) Пәрвәрдигар Өзи уни өлтүриду; (2) жамаәт уни өлтүрүши керәк; (3) жамаәт уни ибадәт сорунлиридин һайдиветиши яки пүткүл жәмийәт уни паливетиши керәк; (4) униңдин һеч нәсил қалдурулмайду. Бизниңчә башқа айәттә ениқ буйруқ көрситилмигәчкә, биринчи чүшәнчә (Худа Өзи шу адәмни дуниядин кәткүзиду) тоғра болуши мүмкин, дәп қараймиз. ■ **12:20** Қан. 16:3 □ **12:21 «пасха»** — йәни «өтүп кетиш һейти». ■ **12:21** Ибр. 11:28 □ **12:22 «зупа»** — зупа бир хил өсүмлүк; башқа бир исми «лепәкгүл». □ **12:23 «һалак қилғучи»** — бәлким бир хил пәриштини көрсәтсә керәк («Зәб.» 77:49ни көрүң). **«өтүп туруш»** — «өтүп туруш» яки «өтүп кетиш» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ 12:13тики изаһатни көрүң. ■ **12:23** Ибр. 11:28 □ **12:24 «бу рәсим-қаидә»** — Худаниң кейинки әмирлири бойичә, «өтүп кетиш һейти»да (1) һәр бир аилиниң бир қозини қурбанлиқ қилиши; (2) униң гөшини кечидә йейиши; (3) бу гөшни петир нан вә аччиқ көктатлар билән биллә йейиши қатарлиқлар тәләп қилиниду («Чөл.» 9:1-14, «Қан.» 16:1-8ни көрүң). ■ **12:26** Йә. 4:6

28 Андин Исраиллар қайтип берип, Пәрвәрдигар дәл Муса билән Һарунға әмир
қилғандәк иш көрди.■

Тунҗи туғулған әркәкләрниң өлтүрүлүши

29 Вә шундақ болдики, йерим кечә болғанда, Пәрвәрдигар Пирәвнниң
тәхтидә олтириватқан тунҗисидин тартип зинданда йетиватқан мәһбусниң
тунҗисиғичә, Мисир зиминидики тунҗа оғулларниң һәммисини уруп өлтүрди,
шундақла у һайванатларниң тунҗа туғулғанлириниңму һәммисини өлтүрди. ■
30 Адәм өлмигән бирму өй қалмиғачқа, шу кечиси Пирәвнниң өзи, униң барлиқ
әмәлдарлири вә барлиқ мисирлиқлар кечидә орнидин қопти; Мисир зиминида
интайин қаттиқ пәряд көтирилди.■
31 Пирәвн кечидә Муса билән Һарунни чақиртип: — Туруңлар, силәр вә Исраиллар
билән биллә мениң хәлқимниң арисидин чиқип кетиңлар; ейтқиниңлардәк
берип, Пәрвәрдигарға ибадәт қилиңлар!
32 Силәрниң дегиниңлар бойичә қой, өчкә, кала падилириниму елип кетиңлар;
мән үчүнму бәхит-бәрикәт тиләңлар, — деди.
33 Мисирлиқ пухраларму «һәммимиз өлүп кәткидәкмиз» дейишип, хәлиқни
зиминдин тез чиқириветиш үчүн уларни кетишкә алдиратти.
34 Хәлиқ техи болмиған хемирлирини елип, уни тәңниләргә селип, кийим-
кечәклири билән йөгәп, мүрилиригә елип көтирип меңишти.
35 Исраиллар Мусаниң тапилиғини бойичә қилип, мисирлиқлардин күмүч
буюмлар, алтун буюмлар вә кийим-кечәкләрни сорап елишти. ■
36 Пәрвәрдигар хәлиқни мисирлиқларниң көз алдида илтипат тапқузғини
үчүн мисирлиқлар уларниң өзлиридин сориғанлирини бәрди; шундақ қилип
Исраиллар мисирлиқлардин ғәниймәтләрни елип кәтти.

Исраилларниң Мисирдин чиқип кетиши

37 Шуниң билән Исраиллар балиларни һесапқа алмиғанда алтә йүз миңчә әркәк
болуп, Рамсәстин чиқип, Суккот шәһиригичә пиядә маңди.
38 Улар билән биллә чоң бир топ шалғут хәлиқму уларға қошулуп маңди, йәнә
нурғун чарвилар, көплигән кала-қой падилири билән биллә чиқти.□
39 Мисирдин алғач чиққан хемирдин улар петир нан-тоғачларни әтти; чүнки
улар Мисирда бирдәм-йерим дәм турғузулмай һайдалғини үчүн хемир болмиған
еди; улар өзлири үчүн йемәклик тәйярливелишқиму үлгүрәлмигән еди.
40 Исраилларниң Мисирда турған вақти җәмий төрт йүз оттуз жил болди. ■
41 Шундақ болдики, шу төрт йүз оттуз жил тошқанда, дәл шу күнидә
Пәрвәрдигарниң барлиқ қошунлири Мисир зиминидин чиқип кәтти.
42 Шу күни кечидә улар Мисир зиминидин чиқирилғини үчүн, шу кечини
улар Пәрвәрдигарниң кечиси дәп тутуши керәк; шу кечини барлиқ Исраиллар
әвлаттин әвлатқичә Пәрвәрдигарға атап тутуп, түниши керәк.

Өтүп кетиш һейтиниң қаидә-түзүмлири

43 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға мундақ дегән еди: — Пасха қозиси
тоғрисидики бәлгүлимә шу болсунки: — Һеч қандақ ят әллик адәм униңдин
йемисун.

■ **12:28** Ибр. 11:28 ■ **12:29** Зәб. 77:51; 104:36; 134:8; 135:10 ■ **12:30** Зәб. 104:36,38 ■ **12:35** Мис. 3:21; 11:2; Зәб. 104:37 □ **12:38** **«шалғут хәлиқ»** — кейинки вақиәләрдин (мәсилән, «Чөл.» 11:4 қатарлиқлар) қариғанда, Исраиллардин башқа бир нәччә милләтләрдин болған бир түркүм кишиләрни көрсәтсә керәк. ■ **12:40** Яр. 15:13; Рос. 7:6; Гал. 3:17

44 Лекин һәр кимниң пулға сетивалған қули болса, у хәтнә қилинсун, андин
униңдин йесун.
45 Амма өйүңларда вақитлиқ туруватқан мусапир яки мәдикар униңдин йесә
болмайду.
46 Гөшни башқа бир өйгә елип чиқмиғин; бирла өйдә йейилсун; қозиниң һеч бир
сүйиги сундурулмисун.■
47 Пүткүл Исраил җамаити бу һейтни өткүзсун.
48 Әгәр сениң билән биргә турған мусапир болса, Пәрвәрдигарға атап пасха
һейтини өткүзмәкчи болса, ундақта алди билән барлиқ әркәклири хәтнә
қилинсун; андин келип һейт өткүзсун. У зиминда туғулған кишидәк саналсун.
Лекин һеч бир хәтнисиз адәм униңдин йемисун.
49 Зиминда туғулған киши һәм араңларда турған мусапир үчүн охшаш қанун-
бәлгүлимә болсун.
50 Шуниң билән Исраилларниң һәммиси дәл Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға
буйруғандәк шу ишларни ада қилди.
51 Шу күнниң өзидә Пәрвәрдигар Исраилларни қошун-қошун бойичә Мисир
зиминидин чиқарди.

13

Тунҗи туғулғанни Худаға аташ

1 Пәрвәрдигар Мусаға:
2 — Исраиллар арисида балиятқуниң барлиқ тунҗа әркәк мевисини, мәйли у
инсанниң яки һайванниң болсун, Маңа атап муқәддәс қилғин; у Маңа мәнсуптур,
дегән еди.■
3 Муса хәлиққә мундақ деди: — Силәр Мисирдин ибарәт «қуллуқ макани»дин
чиққан бу күнни яд етиңлар; чүнки Пәрвәрдигар силәрни бу йәрдин қудрәтлик
қоли билән чиқарди. Буниң үчүн һеч болдурулған нәрсә йейилмисун.
4 Абиб ейиниң бүгүнки күни йолға чиққан күн. □ ■
5 Әнди Пәрвәрдигар саңа беришкә ата-бовилириңға қәсәм қилған, сүт билән
һәсәл еқип туридиған зиминға, йәни Қананий, Һиттий, Аморий, Һивий вә
Йәбусийларниң зиминиға сени елип барғинида мошу *Абиб* ейида шу ибадәтни
тутқин.
6 Йәттә күнгичә петир нан йәңлар; йәттинчи күнидә Пәрвәрдигарға алаһидә
атиған һейт өткүзүлсун.
7 Йәттә күн ичидә петир нан йейилсун; силәрниң араңларда һеч қандақ
болдурулған нан тепилмисун вә я чегарилириң ичидә һеч хемиртуручму
көрүнмисун.
8 Шу күни сән өз оғлуңға: «Мисирдин чиққинимда Пәрвәрдигарниң маңа
көрсәткән илтипатини яд қилип тәшәккүр билдүрүш үчүн, бу *һейтни*
өткүзимән», дәп чүшәндүргин.
9 Пәрвәрдигарниң қанун-тәлиминиң һемишә ағзиңдин чүшмәслиги үчүн, бу
бәлгүлимини қолуңға бәлгү қилип селивал, пешанәңгә қашқидәк әслә‌тмә қилип
орнитивал; чүнки Пәрвәрдигар сени қудрәтлик қоли билән Мисирдин чиқарди.
10 Әнди бу бәлгүлимини жилму-жил бекитилгән вақтида тутқин.

■ **12:46** Чөл. 9:12; Юһ. 19:36 ■ **13:2** Мис. 22:29; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 3:13; 8:17; Луқа 2:23 □ **13:4 «Абиб ейи»** — Исраилниң календари бойичә жилниң биринчи ейидур, ибранийлар ишләткән календарь бойичә, бәзи жиллирида Март ейида, бәзи жиллирида Априлда башлиниду (12:2ни көрүң). «Абиб» дегәнниң мәнаси: «бих уруш», «өсүп чиқиш»тур. ■ **13:4** Мис. 23:15

11 Пәрвәрдигар сән билән ата-бовилириңға қилған қәсими бойичә сени
Қананийларниң зиминиға елип берип, уни саңа тәқдим қилғандин кейин,
шундақ қилишиң керәк: —
12 барлиқ балиятқуниң тунжа мевисини Пәрвәрдигарға атап сунисән; шундақла
чарпай мелиңниң һәммә тунжа әркәклириму Пәрвәрдигарға мәнсуп болсун. □ ■
13 Амма ешәкләрниң һәммә тунжилириниң орниға бирдин қоза бәргин. Әгәр
униң орниға бир нәрсә бәрмисәң, униң бойнини сундурувәткин. Оғуллириңлар
арисида барлиқ тунжилириниң орниға һөрлүк бәдили төлүшүң керәк.□
14 Кейинки күнләрдә оғлуң сәндин: «буниң мәнаси немидур», дәп сориса, сән
униңға жавап берип: «Пәрвәрдигар қудрәтлик қоли билән бизни Мисирдин
чиқирип, «қуллуқ макани»дин азат қилди.
15 Шундақ болдики, Пирәвн бойни қаттиқлиқ қилип бизни қоюп беришни
рәт қилғинида, Пәрвәрдигар Мисир зиминидики барлиқ тунжа туғулғанларни,
инсанниң болсун, малниң болсун, һәммисини уруп өлтүрди; буниң үчүн
мән малниң балиятқусиниң тунжа мевисини, йәни һәммә тунжа туғулған
әркәклирини Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ қилип сунимән вә оғуллиримниң
һәр бир тунжилири үчүн һөрлүк бәдили төләп биримән», дәп ейтқин.
16 Бу бәлгүлимини қолуңға *әсләтмә*-бәлгә қилип селивал, пешанәңгә қашқидәк
әсләтмә қилип орнитивал, чүнки Пәрвәрдигар қудрәтлик қоли билән бизни
Мисирдин чиқарди» — дегин. ■

Булут түврүги вә от түврүги

17 Амма Пирәвн хәлиқни кетишкә қойғандин кейин, Филистийләрниң
зиминидики йол йеқин болсиму, Худа уларни шу йол билән башлимиди;
чүнки у: «хәлқим жәңгә учрап қалса, қорқуп пушайман қилип, Мисирға йенип
кетиши мүмкин» дәп ойлиған еди.
18 Шу сәвәптин Худа хәлиқни айландуруп, Қизил Деңиз тәрәптики чөлниң
йоли билән башлап маңди. Шундақ қилип Исраиллар Мисирдин чиққинида,
қураллинип жәңгә тәйяр болуп тәртип билән маңди.
19 Муса Йүсүпниң сүйәклириниму биллә еливалди; чүнки Йүсүп әслидә
Исраилниң оғуллири болған *қериндашлирини*: «Худа чоқум силәрни йоқлап
һалиңлардин хәвәр алиду; шу чағда силәр мениң сүйәклиримни мошу йәрдин
биллә елип кетиңлар» дәп қәсәм қилдурған еди.□ ■
20 Андин улар Суккоттин чиқип, чөлниң четидики Етам дегән йәрдә чедирлирини
тикти.
21 Әнди Пәрвәрдигар уларға йол көрситишкә күндүзи бир булут түврүгидә,
кечиси йоруқлуқ беришкә от түврүгидә болуп уларниң алдида жүрәтти. Шуниң
билән улар кечә-күндүз йол жүрәләйтти.
22 Булут түврүги күндүзи, от түврүги кечиси хәлиқтин айрилмай, алдида
жүрәтти.

□ **13:12 «... һәммә тунжа әркәклириму Пәрвәрдигарға мәнсуп болсун»** — Пәрвәрдигар Мисирда барлиқ тунжиларни өлүмдин қутқузған болуп, уларниң һәммиси «өлүмдин тирилгәндәк» униңға мәнсуп еди. Амма (инсан болсун, мал болсун) тунжа туғулғанлар болса пүткүл аилигә вәкиллик қилатти. ■ **13:12** Мис. 22:30; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 8:17; Әз. 44:30 □ **13:13 «ешәкләрниң һәммә тунжилириниң орниға бирдин қоза бәргин...»** — умумән ейтқанда, улақларни қурбанлиқ қилишқа болмайтти; пәқәт қой, кала, оғлақ вә кәптәр қатарлиқларла болатти. Йәнә келип, улақларниң орниға қойларни қурбанлиқ қилишқа рухсәт берилишидә улақларниң иқтисадий қимметиниң жуқурилиғи нәзәргә елинған. ■ **13:16** Мис. 13:9; Қан. 6:8; Пәнд. 3:3 □ **13:19 «...йоқлап һалиңлардин хәвәр алиду»** — бу ибраний тилида пәқәт «йоқлап» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **13:19** Яр. 50:25; Йә. 24:32

14

Исраилларниң Қизил Деңиздин өтүши

1 Пәрвәрдигар Мусаға:
2 — Сән Исраилларға: «Силәр бурулуп Мигдол билән деңизниң арилиғидики Пи-һаһиротниң алдиға берип чедир тикиңлар; Баал-Зефонниң удулидики деңизниң бойида чедир тикиңлар», дегин. □ ■
3 Шуниң билән Пирәвн: «Исраиллар зиминда езип қалди, чөлниң ичидә қамилип қалди» дәп ойлайду;
4 Исраилларни қоғлисун дәп Мән Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилимән; шундақ қилип, Мән Пирәвн вә униң пүткүл қошунлири арқилиқ Өз улуқлуғумни аян қилимән; вә мисирлиқлар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билиду, — деди. Исраиллар Худаниң сөзи бойичә қилди.■
5 «У хәлиқ қечип кәтти» дәп Мисирниң падишасиға хәвәр бериливиди, Пирәвн билән әмәлдарлири хәлиқ тоғрисидики қараридин йенип: «Исраилларни қуллуқтин қоювәткинимиз, бу зади немә қилғинимиз?!» — дейишти.
6 *Пирәвн* дәрһал жәң һарвусини қоштуруп, өз хәлқини башлап йолға чиқти.
7 У йәнә алтә йүз хилланған жәң һарвуси, шундақла Мисирдики барлиқ жәң һарвулирини жиғдуруп, уларниң һәр биригә ләшкәр башлиқлирини олтарғузуп елип маңди.
8 Пәрвәрдигар Мисирниң падишаси Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилғини үчүн, у Исраилларни қоғлиди. Бу чағда Исраиллар қоллирини егиз көтиришкән һалда Мисирдин чиқип болған еди.□
9 Мисирлиқларниң *һәммиси* йәни Пирәвнниң барлиқ атлири билән жәң һарвулири, атлиқ ләшкәрлири билән пүткүл қошуни уларни қоғлап, Исраиллар деңиз бойиға чедир тиккән жайда, йәни Пи-һаһиротниң йенида, Баал-Зефонниң удулида уларға йетишти. ■
10 Пирәвн йеқинлашқанда, Исраиллар бешини көтирип қаривиди, мана, мисирлиқлар уларниң арқисидин жүрүш қилип қоғлап келивататти! Шуни көргәндә Исраиллар толиму қорқушуп, Пәрвәрдигарға нида-пәряд көтәрди.
11 Улар Мусаға: — Мисирда гөристан тепилмасмиди, сән бизни чөлдә өлсун дәп мошу йәргә елип кәлдиңғу?! Бизни Мисирдин елип чиқип, бизгә мундақ қилғиниң немиси?!
12 Мисирда турған вақтимизда биз саңа: «Бизни мисирлиқларниң қуллуғида болушимизға қойғин, биз билән кариң болмисун» дәп ейтмиғанмидуқ? Мисирлиқларниң қуллуғида болғинимиз чөлгә келип өлгинимиздин әвзәл болатти! — деди.■
13 Буниң билән Муса хәлиққә: — Қорқмай, тик туруңлар, Пәрвәрдигарниң бүгүн силәргә жүргүзидиған нижатини көрисиләр; чүнки силәр бүгүн көргән мисирлиқларни иккинчи көрмәйсиләр.
14 Пәрвәрдигар силәр үчүн жәң қилиду, лекин силәр болсаңлар жим турсаңларла болди, деди.
15 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Немишкә сән Маңа пәряд көтирисән? Исраилларға: «Алдиға меңиңлар» дәп буйруғин.
16 Лекин сән һасаңни көтирип қолуңни деңизға узитип, уни иккигә бөлгин; шундақта, Исраиллар деңизниң оттурисидин қуруқ йәр билән өтүп кетиду.□

□ **14:2 «деңиз»** — «Қизил Деңиз»ни көрситиду. Хәритини көрүң. ■ **14:2** Чөл. 33:7 ■ **14:4** Мис. 4:21; 10:20 □ **14:8 «қоллирини егиз көтиришкән һалда»** — хошаллиқ, мәртанилик билән, демәк. ■ **14:9** Йә. 24:6 ■ **14:12** Мис. 6:9 □ **14:16 «өтүп кетиду»** — бу иккинчи «өтүп кетиш»тур. «өтүп кетиш һейти»да алдинқи вә бу «өтүп кетиш» әслиниду (12:13, 23ниму көрүң).

17 Мана, Мән уларни қоғлисун дәп мисирлиқларниң көңуллирини каттиқ
қилимән, шуниң билән Мән Пирәвн вә униң пүткүл қошуни, җәң һарвулири вә
атлиқлири арқилиқ Өз улуқлуғимни аян қилимән.
18 Шундақ қилип, Мән Пирәвн вә униң җәң һарвулири вә атлиқлири арқилиқ Өз
улуқлуғимни аян қилғинимда, мисирлиқлар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни
билиду, деди.
19 Исраилниң қошунинин алдида җүрүватқан Худаниң Пәриштиси әнди уларниң
кәйнигә өтти; шуниңдәк уларниң алдида маңған булут түврүгиму уларниң
кәйнигә йөткилип, □
20 мисирлиқларниң чедирғаһи билән Исраилниң чедирғаһиниң арилиғида
тохтиди; бу булут бир тәрәптә қараңғулуқ чүшүрүп, йәнә бир тәрәптә кечини
йорутти. Буниң билән пүтүн бир кечә бир қошун йәнә бир қошунға йеқин
келәлмиди.□
21 Муса қолини деңизниң үстигә узатти; Пәрвәрдигар пүтүн кечә шәриқтин
күчлүк бир шамал чиқирип, деңизниң сүйини кәйнигә яндурди; У суни яндуруп
деңизни қуруқ йәр қилди, сулар иккигә бөлүнди. ■
22 Шу тәриқидә Исраиллар деңизниң оттурисидики қуруқ йәрдин меңип, өтүп
кәтти; сулар болса уларниң оң вә сол йенида көтирилип тамдәк туратти. □ ■
23 Амма мисирлиқлар уларни қоғлап келиватватти — Пирәвнниң барлиқ атлири,
җәң һарвулири вә атлиқ ләшкәрлири уларниң кәйнидин деңизниң оттурисиғичә
кәлди.
24 Таң атқанда шундақ болдики, Пәрвәрдигар от билән булут түврүгидә
туруп мисирлиқларниң қошуниға қариди вә мисирлиқларниң қошуниға
паракәндичилик чүшүрди.
25 У уларниң һарвулириниң чақлирини патқузуп, һайдап меңишини мүшкүл
қилди. Мисирлиқлар: — Җүрүңлар, Исраилниң алдидин қачайли, чүнки
Пәрвәрдигар улар үчүн мисирлиқларға қарши җәң қиливатиду, — дейишти.□
26 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сулар йенип мисирлиқларниң үстигә, уларниң
җәң һарвулириниң үстигә вә атлиқлириниң үстигә еқип берип, уларни
чөктүрүвәтсун дәп қолуңни деңизниң үстигә узатқин, — деди.
27 Муса қолини деңизниң үстигә узитивиди, таң атқанда деңизниң сүйи
йәнә әслий һалитигә йенип кәлди. Қечиватқан мисирлиқлар еқинға қарши
жүгүрүшти, Пәрвәрдигар уларни деңизниң оттурисида моллақ атқузди.
28 Су әслигә йенип келип, җәң һарвулири билән атлиқларни, йәни Исраилларниң
арқидин қоғлап деңизға киргән Пирәвнниң пүткүл қошунини ғәриқ қиливәтти;
улардин бириму сақ қалмиди. ■
29 Лекин Исраиллар деңизниң оттурисидики қуруқ йәр билән меңип өтүп кәтти;
сулар уларниң оң вә сол йенида көтирилип тамдәк туратти. ■
30 Шу тәриқидә Пәрвәрдигар у күни Исраилларни мисирлиқларниң қолидин
қутқузди; Исраиллар мисирлиқларниң деңизниң бойида өлүк ятқинини көрди.
31 Исраил хәлқи Пәрвәрдигарниң мисирлиқларға ишләткән зор қудритини
көрүп, Пәрвәрдигардин қорқти; улар Пәрвәрдигарға вә униң қули Мусаға
ишәнди.

□ **14:19 «Худаниң Пәриштиси»** — бу зат тоғрилиқ 3:2 вә униң изаһатини көрүң. □ **14:20 «бу булут бир тәрәптә қараңғулуқ чүшүрүп...»** — шу вақит айниң оттуриси болғачқа, адәттә айдиң болатти. ■ **14:21** Йәш. 4:23; Зәб. 77:13; 105:9; 113:1-7 □ **14:22 «өтүп кәтти»** — Йәһудийлар «өтүп кетиш» һейтини тәбриклигәндә, мошу Қизил Деңиздин «өтүп кетиш»ниму әсләп тәбрикләйду. ■ **14:22** 1Кор. 10:1; Ибр. 11:29 □ **14:25 «у уларниң һарвулириниң чақлирини патқузуп,...»** — башқа бир нәччә хил тәрҗимилириму учриши мүмкин. ■ **14:28** Зәб. 77:53; 105:11 ■ **14:29** Зәб. 76:20

15

Мусаниң Худаға мәдһийә оқуши

1 Шу чағда Муса билән Исраиллар Пәрвәрдигарға мәдһийә оқуп муну күйни ейтти: —
«Мән Пәрвәрдигарни мәдһийиләп күй ейтай,
Чүнки У карамәт улуқлуғини көрсәтти;
У ат вә мингүчини деңизға ташливәтти.□ ■
2 Мениң күчүм һәм мениң күйүм Яһ Өзидур;
У маңа нижат болди;
У мениң Тәңримдур, мән Уни улуқлаймән;
У мениң атамниң Худасидур, мән Уни алий дәп мәдһийиләймән.□ ■
3 Пәрвәрдигар жәңчидур,
Яһвәһ Униң намидур.□
4 Пирәвнниң жәң һарвулирини һәм қошунлирини деңизға ташливәтти;
Униң алий ләшкәр башлиқлири Қизил Деңизда ғәриқ қилинди.
5 Чоңқур сулар уларни көмүвәтти,
Улар худди таштәк деңиз тегигә чөкүп кәтти.■
6 Сениң оң қолуң, әй Пәрвәрдигар,
Қудрити билән шан-шәрәп тапти;
Сениң оң қолуң, әй Пәрвәрдигар,
Дүшмәнни кукум-талқан қиливәтти.■
7 Өз улуқлуғуңниң һәйвиси билән өзүңгә қарши чиққанларни набут қилдиң,
Сән отлуқ ғәзивиңни әвәттиң,
У саманни көйдүргән оттәк уларни жутувәтти.
8 Димиғиңниң нәпәси билән сулар дөң болуп өрлиди,
Жушқунлиған долқунлар дөң кәби тик турди,
Деңизниң оттурисидики чоңқур сулар қатуруп қоюлди.□ ■
9 Дүшмән деди: «Мән уларни қоғлаймән, йетишимән, олжа елип үләштүримән,
Улардин дәрдимни чиқиримән,
Қиличимни суғуруп, өз қолум билән уларни набут қилимән».
10 Лекин Сән нәпәсиң билән пүвлидиң,
Деңиз уларни көмүвәтти;
Улар жушқунлуқ суларда қоғушундәк чөкүп кәтти.■
11 Илаһларниң арисида, әй Пәрвәрдигар,
Ким Сениң тәңдишиң болсун?
Пак-муқәддәслик ичидә Өз һәйвитиңни көрситидиған,
Һәмд-мәдһийиләр арисида дәһшәтлик туридиған,
Мөжизә-карамәт яритидиған,
Сәндәк ким болсун?
12 Сән оң қолуңни узитишиң билән,
Йәр-зимин уларни жутувәтти.
13 Лекин Өзүңгә һәмжәмәт қилип қутқузған қовмни рәһимдиллиғиң билән
башлап чиқтиң;

□ **15:1 «У карамәт улуқлуғини көрсәтти»** — яки «У шанлиқ ғәлибә қучти». ■ **15:1** Зәб. 105:12 □ **15:2 «Яһ»** —Мошу тәрҗимидә биз Худаниң «Яһвәһ» яки «Йәһовaһ» дегән намини «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилдуқ. «Яһ» болса «Яһвәһ» дегән бу исминиң қисқартилған шәклидур. ■ **15:2** Зәб. 17:3; Зәб. 117:14; Йәш. 12:2 □ **15:3 «Яһвәһ»** —Мошу тәрҗимидә биз Худаниң «Яһвәһ» яки «җәһовaһ» дегән намини адәттә «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилдуқ. Мәнаси «Әзәлдин Болғучи». 3:13-14 вә изаһатни көрүң. ■ **15:5** Нәһ. 9:11 ■ **15:6** Зәб. 117:15,16 □ **15:8 «Димиғиңниң нәпәси билән»** — яки «қәһриңниң роһи билән». ■ **15:8** Йәш. 63:12,13; һаб. 3:10 ■ **15:10** Зәб. 73:13; 105:11

Сән уларни Өз муқәддәс маканиңға қудритиң билән һидайәт қилип йетәклидиң.□
14 Ят хәлиқләр буни аңлап, титришип кәтти;
Филистийәдә туруватқанларни толғақтәк азап тутти.
15 Андин Едомниң әмирлири дәккә-дүккигә чүшти;
Моабниң палванлирини болса, раса титрәк басти;
Қанаан зиминидикиләрниң жүриги су болуп ақти;■
16 Қорқунуч вә дәһшәт уларни басти;
Билигиңниң һәйвити билән улар худди таштәк мидирлалмай қалди;
Хәлқиң өтүп кәткичә, и Пәрвәрдигар,
Өзүң рәнә төләп һөр қилған хәлқиң өтүп болғичә.□ ■
17 Уларни башлап кирип,
Өз мирасиң болған тағда көчәттәк тикисән,
Өз маканиң қилған жайға, и Пәрвәрдигар,
Өз қоллириң тәйярлиған муқәддәс жайға, и Рәб, уларни елип барисән.
18 Пәрвәрдигар әбәдил-әбәткичә падиша болуп һөкүм сүриду!
19 Чүнки Пирәвнниң атлири,
Жәң һарвулири атлиқлири билән биллә деңизға кирип болди;
Пәрвәрдигар деңизниң сулирини уларниң үстигә яндурди,
Лекин Исраиллар болса деңизниң оттурисидин қуруқ йәрдин меңип өтүп кәтти».□
20 Андин Һаронниң һәдиси пәйғәмбәр Мәрйәм қолиға дапни алди, барлиқ қиз-аялларму қолиға дап елип, уссул ойнишип униңға әгәшти. ■
21 Мәрйәм уларға жававән мундақ күйни оқуди: —
«Пәрвәрдигарни мәдһийиләп күй ейтиңлар,
Чүнки У зор улуқлуғини көрсәтти;
У ат вә мингүчини деңизға ташливәтти!».□

Худа хәлиқни синайду — Мараһтики аччиқ су

22 Андин Муса Исраилларни Қизил Деңиздин башлап, Шур чөлигә елип барди.
Улар уда үч күн чөлдә жүрүп, су тапалмиди.
23 Андин улар Мараһқа йетип кәлди; лекин у йәрниң сүйи аччиқ болуп, сүйини
ичкили болмайтти; шуңа у жайниң нами «Мараһ» дәп қоюлған. □ ■
24 У вақитта халайиқ: — Биз немә ичимиз? — дәп Мусадин ағринип ғотулдашқили
турди.
25 У Пәрвәрдигарға пәряд көтәрди; Пәрвәрдигар униңға бир дәрәқни көрсәтти;
у дәрәқ яғичини елип, суға ташливиди, су татлиқ суға айланди. У йәрдә
Пәрвәрдигар уларға һөкүм-бәлгүлимә бекитип, уларни синап, мундақ деди: —
26 «Әгәр силәр көңүл қоюп Худайиңлар Пәрвәрдигарниң сөзини аңлап,
Униң нәзиридә дурус болғанни қилип, әмирлиригә қулақ селип, барлиқ

□ **15:13 «һәмҗәмәт қилип қутқузған»** — мошу ибарә ибраний тилида «даал» дегән бир пеил биләнла ипадилиниду. Бу пеил тоғрилиқ «Тәбирләр» вә «Аюп» 19:25 вә изаһатиниму көрүң. **«Өз муқәддәс маканиңға»** — ибраний тилида «Өз муқәддәслигиңниң маканиға». ■ **15:15** Қан. 2:4 □ **15:16** **«Өзүң рәнә төләп һөр қилған хәлқиң»** — бу уқум жуқуриқи 13-айәттики «Сән һәмҗәмәт қилип қутқузған... хәлқиң» дегән уқумға йеқиндур. **«... Өзүң рәнә төләп һөр қилған хәлқиң өтүп болғичә»** — бу айәт бешарәт болуп: (1) Қанаандики хәлиқ вә Моабтики аһалиләр Худаниң хәлқиниң Мисирдин чиққинини аңлап улардин интайин қорқиду («Йә.» 2:8-11ни көрүң); (2) кейинки күнләрдә Исраил Қанаан зиминини егиләшкә Иордан дәриясидин «өтиду». Бу иш болғичә һеч қандақ башқа әл-милләт уларниң йолини тосувалалмайду (17-айәтни көрүң). ■ **15:16** Қан. 2:25; 11:25; Йә. 2:9 □ **15:19** **«...қуруқ йәрдин меңип өтүп кәтти»** — бәзи тәрҗимиләрдә Мусаниң бу шеири 18-айәт билән тохтайду. ■ **15:20** 1Сам. 18:6 □ **15:21** **«У зор улуқлуғини көрсәтти»** — яки «У шанлиқ ғәлибә қучти». □ **15:23** **«Мараһ»** — «аччиқ» дегән мәнидә. ■ **15:23** Чөл. 33:8

һөкүмлирини тутсаңлар, ундақта, Мән мисирлиқларниң үстигә салған кесәлләрдин һеч бирини үстүңгә салмаймән; чүнки Мәнки силәргә шипалиқ бәргүчи Пәрвәрдигардурмән».□
27 Андин улар Елимға йетип кәлди. Шу йәрдә он икки булақ билән йәтмиш хорма
дәриғи бар еди; улар шу йәрдә суларниң бойида чедир тикти.

«Мисирдин чиқиш»тики сәпәр

16

Манна билән бөдүнә

1 Андин Исраилларниң пүткүл җамаити Елимдин йолға атланди; Мисир
зиминидин чиқип, иккинчи ейиниң он бәшинчи күнидә Елим билән Синайниң
оттурисидики Син чөлигә йетип кәлди. ■
2 Амма Исраилларниң пүткүл җамаити чөлдә Муса билән Һаронниң яман гепини
қилип ғотулдашқили турди.
3 Исраиллар уларға: — Пәрвәрдигарниң қоли бизни Мисир жутидила
өлтүрүвәткән болса болмасмиди! Шу йәрдә биз гөш қайнаватқан қазанларни
чөридәп олтирип, тойғидәк нан йемигәнмидуқ? Лекин силәр бу җамаәтниң

□ **15:26 «Пәрвәрдигарниң сөзини»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигарниң авазини». ■ **16:1** Чөл. 33:5-49

һәммисини ачлиқ билән өлтүрмәкчи болуп бизни бу чөлгә елип кәлдиңлар! — дейишти.□ ■
4 Буниң билән Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, Мән асмандин силәргә нан
яғдуримән; шуниң билән хәлиқ һәр күни чиқип, бир күнлүк лазимлиғини жиғивалсун. Бу тәриқидә Мән уларниң Мениң қанун-әмирлиримдә маңидиған-маңмайдиғанлиғини синаймән. ■
5 Һәр һәптиниң алтинчи күни шундақ болидуки, улар жиғивалғанлирини
тәйярлисун; у башқа күнләрдә еришидиғинидин бир һәссә көп болиду, — деди. □
6 Андин Муса билән Һарун барлиқ Исраилларға: — Бүгүн ахшам силәрни Мисир
зиминидин елип чиққучиниң Пәрвәрдигар екәнлигини билисиләр вә
7 әтә силәр Пәрвәрдигарниң шан-шәривини көрисиләр; чүнки У силәрниң Униң
яман гепини қилип ғотулдашқиниңларни аңлиди; бизгә кәлсәк, силәр яман гепимизни қилип ғотулдиғидәк биз ким едуқ? — деди.
8 Муса йәнә: Пәрвәрдигар бүгүн ахшам силәргә йегили гөш берип, әтә
әтигәндә тойғидәк нан бәргәндә *буни билисиләр*; чүнки Пәрвәрдигар силәр Униң яман гепини қилип ғотулдиғиниңларни аңлиди. Әнди биз немә едуқ? Силәрниң ғотулдашқиниңлар бизләргә қаритилған әмәс, бәлки Пәрвәрдигарға қаритилғандур, — деди.
9 Андин Муса Һарунға: — Сән Исраилларниң пүткүл жамаитигә:
«Пәрвәрдигарниң алдиға келиңлар; чүнки У яман гәп билән ғотулдашқиниңларни аңлиди», дәп ейткин, — деди.
10 Шундақ болдики, Һарун Исраилларниң пүткүл жамаитигә сөзләп турғинида,
улар чөл тәрәпкә қаривиди, мана, Пәрвәрдигарниң жуласи булутта аян болди. ■
11 Шуниң билән Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
12 — Мән Исраилларниң яман гәп қилип ғотулдашқинини аңлидим; әнди уларға:
«Гугумда силәр гөш йәйсиләр вә әтигәндә нандин тоюнисиләр, шуниң билән силәр Мениң Пәрвәрдигар Худайиңлар екәнлигимни билип йетисиләр» — дәп ейткин, деди.□ ■
13 Кәчқурунда шундақ болдики, бөдүниләр учуп келип, чедиргаһни қаплап кәтти;
әтиси әтигәндә, чедиргаһниң әтрапидики йәрләргә шәбнәм чүшкән еди. ■
14 Әтрапта ятқан шәбнәм көтирилип кәткәндин кейин, мана, чөллүкниң йәр
йүзидә қиравдәк непиз, кичик-кичик жумилақ нәрсиләр туратти. ■
15 Исраиллар уни көргәндә, униң немә екәнлигини билмигини үчүн: — Бу
немиду? — дәп сораշти.
Муса уларға жававән: — Бу Пәрвәрдигар силәргә ата қилған озуқ-түлүктур. ■
16 Пәрвәрдигар шу ишни әмир қилип дедиги, «Һәр бириңлар йәйдиғиниңларға
қарап униңдин жиғивелиңлар; һәр бириңлар аилидики адәм саниға қарап, һәр бир адәмгә бир омәр миқдарда жиғиңлар; һәр адәм өз чедиридики кишиләр үчүн жиғиңлар» — деди.□
17 Исраиллар шундақ қилип, бәзиси көпрәк, бәзиси азрақ жиғивалди.

□ **16:3 «Пәрвәрдигарниң қоли бизни Мисир жутидила өлтүрүвәткән болса болмасмиди!...»** — уларниң қақшашлири толиму орунсиз еди, әлвәттә. Чүнки биринчидин, Исраилларниң Мисирдин елип кәлгән чарва маллири аз әмәс еди (12:38ни көрүң). Иккинчидин, улар Мисирда қуллуқта болған чағлиридиму улар еришидиған йемәкликләр анчә көп болған әмәс еди («Қан.» 3:7, 8:1-3ни көрүң). ■ **16:3** Чөл. 11:4; 1Кор. 10:10 ■ **16:4** Зәб. 77:24; 104:40 □ **16:5 «алтинчи күн»** — бу жүмә күнидур. Шу күни Йәһудийлар жиққан «манна»дин икки күнлүк тамақни тәйярливелиши керәк еди. Чүнки әтиси, йәни йәттинчи күни шабат күни («дәм елиш күни») еди. ■ **16:10** Мис. 13:21 □ **16:12 «гугум»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду. 12:6 вә изаһатни көрүң. ■ **16:12** Юһ. 6:49,58 ■ **16:13** Чөл. 11:31; Зәб. 104:40 ■ **16:14** Чөл. 11:7; Нәһ. 9:15; Зәб. 77:24; 104:40 ■ **16:15** Юһ. 6:31; 1Кор. 10:3 □ **16:16 «бир омәр»** — «әфаһ»ниң ондин бир қисми, йәни икки литрчә еди.

18 Улар уни омәр миқдари билән өлчивиди, көп жиққанларниңкидин ешип
кәтмиди, аз жиққанларниңму кәмлик қилмиди; һәр бир киши өз йәйдиғиниға
қарап жиққан еди. □ ■
19 Муса уларға: — Һеч қандақ адәм булардин һеч немини әтигә қалдурмисун,
деди.
20 Шундақ болсиму, улар Мусаниң сөзигә қулақ салмиди; бәзиләр униңдин бир
қисмини әтигә сақлап қойди. Амма сақлап қойғини қурутлап сесип кәтти. Бу иш
үчүн Муса уларға хапа болуп аччиқланди.
21 Шу сәвәптин уларниң һәр бири һәр әтигини чиқип өз йәйдиғиниға қарап
жиғивалатти; қалғанлири болса аптап чиққанда ерип кетәтти.
22 Лекин алтинчи күни шундақ болдики, улар күнлүк озуқниң икки һәссисини
жиғди; демәк, һәр бир киши үчүн икки омәр миқдарда жиғивалди; андин җамаәт
әмирлири һәммиси келип буни Мусаға ейтти.
23 Муса уларға: — Мана Пәрвәрдигарниң дегини: — Әтә арам күни, Пәрвәрдигарға
аталған муқәддәс шабат күни болиду; пиширидиғиниңларни пиширип,
қайнитидиғиниңларни қайнитип, ешип қалғанниң һәммисини әтигә сақлап
қоюңлар, — деди.
24 Улар Муса буйруғандәк, ешип қалғанни әтисигә сақлап қоювиди, улар сесип
қалмиди, қурутлапму кәтмиди.
25 Муса уларға: — Буни бүгүн йәңлар; чүнки бүгүн Пәрвәрдигарға аталған шабат
күни болғини үчүн бүгүн даладин тапалмайсиләр.
26 Алтә күн силәр жиғсаңлар болиду; лекин йәттинчи күни шабат болғини үчүн
у күнидә һеч немә тепилмайду, — деди.
27 Һалбуки, йәттинчи күни хәлиқтин бир нәччиси озуқ-түлүк жиққили чиқивиди,
һеч немә тапалмиди.
28 Пәрвәрдигар Мусаға: «Силәр қачанғичә Мениң әмирлирим вә қанун-
бәлгүлимилиримни тутушни рәт қилисиләр?
29 Мана, Пәрвәрдигар силәргә шабат күнини бекитип бәрди; шуңа йәттинчи күни
һәр бириңларни өз орнида туруп, сиртларға чиқмисун дәп, алтинчи күни икки
күнлүк озуқ бериду», — деди.
30 Шуниң билән хәлиқ йәттинчи күни арам алди.
31 Исраиллар бу озуқни «манна» дәп атиди; униң *шәкли* юмғақсүт уруғидәк, рәңги
ақ болуп, тәми һәсәлгә миләнгән қотурмачқа охшайтти.□ ■
32 Муса уларға: — Пәрвәрдигарниң әмри шуки, — Кейинки әвлатлириңларға
Мән силәрни Мисирдин елип чиққанда, Мән силәргә чөлдә йейишкә ата қилған
нанни көрситиш үчүн, униңдин комзәккә бир омәр тошқузуп, улар үчүн сақлап
қоюңлар, — деди.
33 Муса Һарунға: — Кәлгүси әвлатлириңларға көрситишкә сақлаш үчүн бир
комзәкни елип, униңға бир омәр миқдарда манна селип, Пәрвәрдигарниң

□ **16:18 «һәр бир киши өз йәйдиғиниға қарап жиққан еди»** —йәнә бир тәрҗимиси: «һәммәйләнниң жиғивалғини өз еһтияҗиға дәлмудәл еди». Бу айәтни икки хил чүшиниш мүмкин: — (1) Худаниң бәлгүлимиси бойичә бир киши үчүн дәл бир омәр миқдарда йемәклик тәқдим қилинатти. Шуниң билән һәммәйлән жиққандин кейин, омәр миқдари билән өлчигинидә, озуқ-түлүк («манна»)ни артуқ жиғивалған киши аз жиққан кишигә кам болғанни толдуруп берәтти. Ахир һәммә кишигә керәк болған йемәклик тәң тәмин етиләтти. Бу мөҗизә әмәс, тәбиий иш еди. (2) хәлиқ мәйли көп манна жиққан болсун, яки азрақ жиққан болсун, Худаниң карамити билән жиғивалғини дәл өз аилисиниң еһтияҗиға мас болди. Бу ишниң өзи мөҗизә еди, әлвәттә. «манна»ниң һәр күни асмандин чүшүши мөҗизә болупла қалмай, маннаниң миқдариму дәл һәммәйләнгә керәк болғанға баравәр еди. Бизниңчә, «2Кор.» 8:15 бойичә, биринчи чүшәнчә тоғра болса керәк; чүнки шу айәттә расул Павлус «манна жиғиш» дегән ишни мисал қилип, Худаниң бәндилирини бир-биригә беришкә риғбәтләндүриду. ■ **16:18** 2Кор. 8:15 □ **16:31 «манна»** — «немә бу?» дегән мәнидә (15-айәтни көрүң). ■ **16:31** Чөл. 11:7

һозурида қоюп қойғин, — деди.■
34 *Кейин,* Һарун Пәрвәрдигар Мусаға буйруғандәк комзәкни сақлаш үчүн уни
һөкүм-гувалиқ сандуғиниң алдида қоюп қойди.□
35 Шу тәриқидә Исраиллар адәм олтирақлашқан бир зиминға йетип кәлгичә
қириқ жил «манна» йеди; улар Қанаан зимининиң чегаралириға йәткичә манна
йеди.■
36 Әйни чағда бир «омәр» «әфаһ»ниң ондин биригә баравәр еди.

17

Қорам таштин чиққан су

1 Андин пүткүл Исраил жамаити қопуп, Син чөлидин чиқип, Пәрвәрдигарниң
әмри бойичә сәпәр қилип, Рәфидим дегән йәргә келип чедирлирини тикти. Амма
у йәрдә хәлиққә ичкили су йоқ еди.
2 Шуниң билән хәлиқ Муса билән жедәллишип: — Бизгә ичкили су бәргин! —
деди. Лекин Муса уларға: — Немишкә мениң билән жедәллишисиләр? Немишкә
Пәрвәрдигарни синайсиләр? — деди.■
3 Лекин хәлиқ чаңқап, су тәләп қилип, Мусадин ағринип ғотулдишип: —
Сән немишкә бизни, балилиримизни вә мелимизни уссузлуқ билән өлтүрүшкә
Мисирдин елип кәлдиң? — деди.
4 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарға пәряд көтирип: — Бу хәлиқни қандақ қилсам
болар?! Улар һелила мени чалма-кесәк қилиши мүмкин! — деди.
5 Пәрвәрдигар Мусаға жававән: — Сән Исраилниң ақсақаллиридин бир нәччисини
өзүң билән биллә елип чиқип, *Нил* дәриясиниң сүйини урғинида ишләткән
һасаңни қолуңға елип хәлиқниң алдиға барғин; ■
6 Мана, Мән шу йәрдә, Һорәб теғидики қорам ташниң үстидә сениң алдиңда
туримән; сән қорам ташни урғин. Буниң билән униңдин хәлиққә ичкили су
чиқиду, — деди.
Муса Исраилниң ақсақаллириниң көз алдида шундақ қилди. □ ■
7 Муса Исраилларниң жедәлләшкини вә уларниң «Пәрвәрдигар аримизда зади
барму-йоқму?» дейишип Пәрвәрдигарни синиғини үчүн, у йәрни «Массаһ» вә
«Мәрибаһ» дәп атиди.□

Амаләкләр билән жәң қилиш

8 Шу чағда Амаләкләр келип Рәфидимдә Исраилға һужум қилди. ■
9 Муса Йәшуаға: Сән өзимиздин Амаләк билән жәң қилишқа адәм таллиғин. Мән
әтә Худаниң һасисини қолумға елип дөңниң чоққисида туруп туримән, деди.□

■ **16:33** Ибр. 9:4 □ **16:34 «һөкүм-гувалиқ»** — мошу йәрдә «һөкүм-гувалиқ» Худаниң Исраилға бәрмәкчи болған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болидиған әһдисини көрситиду (20-бапни көрүң). Худаниң муқәддәс маһийити вә Характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, «һөкүм-гувалиқ» дәпму атилиду. Шу әмирләр «әһдә сандуғи» ичидә сақлақлиқ таш тахтайлар үстигә пүтүлгән (40:20ни көрүң). **«... Уни һөкүм-гувалиқ сандуғиниң алдида қоюп қойди»** — әһдә сандуғиниң тәсвирини билиш үчүн 25-бап, 10-22-айәтләргә қаралсун. «Ибр.» 9:4тин қариғанда, «манна» комзики кейинки вақитта әһдә сандуғи **ичигә**, муқәддәс қанун ташлири алдиға қоюлған. ■ **16:35** Йә. 5:12; Нәһ. 9:15 ■ **17:2** Чөл. 20:3, 4 ■ **17:5** Мис. 7:20 □ **17:6 «Һорәб теғи»** — Синай теғиниң башқа бир исми. ■ **17:6** Чөл. 20:9; Зәб. 77:15-16; 113:8; 1Кор. 10:4 □ **17:7 «Массаһ»** — «синаш» дегән мәнидә, «Мәрибаһ» — «жедәл-мажра» дегән мәнидә. ■ **17:8** Қан. 25:17,18 □ **17:9 «Сән өзимиздин Амаләк билән жәң қилишқа адәм таллиғин»** — яки «Сән өзимизгә адәмләрни таллап, Амаләк билән соқушқили чиққин».

10 Йәшуа Муса буйруғинидәк қилип, Амаләкләр билән җәң қилди. Муса, Һарун вә Хур дөңниң чоққисиға чиқти.
11 Шундақ болдики, Муса қолини көтирип турса, Исраил ғалип келәтти, лекин у қоллирини пәскә чүшүрүп турса, Амаләк ғалип келәтти.
12 Мусаниң қоллири еғирлишип кәтти; улар бир ташни елип келип униң астиға қойди; у униң үстидә олтарди; андин Һарун билән Хур бири бир тәрипидә, бири йәнә бир тәрипидә униң қоллирини йөләп турди; бу тәриқидә униң қоллири таки күн патқичә мәзмут турди.
13 Шундақ қилип, Йәшуа Амаләк вә униң хәлқини қиличлап набут қилди.□
14 Пәрвәрдигар Мусаға: — Бир әслимә болсун дәп бу ишларни бир китапқа йезип қалдурғин, шундақла шуларни Йәшуаниң қулақлириға оқуп бәр; чүнки Мән Амаләкниң намини асманларниң астидин, һәтта адәмләрниң есидинму мутләқ өчүрүветимән, деди.■
15 Андин Муса бир қурбангаһни ясап, намини «Пәрвәрдигар туғумдур» дәп атиди □
16 вә Муса: — Яһниң тәхти алдида бир қол көтирилип: — «Пәрвәрдигар әвлаттин әвлатқичә Амаләккә қарши җәң қилиду» дейилгән еди, — деди.□ ■

18

Йәтрониң Мусани Зиярәт қилиши вә униңға несиһәт қилиши

1 Мусаниң қейинатиси, йәни Мидиянниң каһини Йәтро Худаниң Муса үчүн һәмдә Өз хәлқи Исраил үчүн барлиқ қилғанлири тоғрилиқ аңлиди, йәни Пәрвәрдигарниң Исраилни Мисирдин чиқарғанлиғидин хәвәр тапти. ■
2-3 Шуниң билән Мусаниң қейинатиси Йәтро Мусаниң әслидә өз йениға әвәтивәткән аяли Зиппораһ вә униң икки оғлини елип йолға чиқти (биринчи оғлиниң исми Гәршом дәп қоюлған еди; чүнки Муса: «мән яқа жутта мусапир болуп турутимән» дегән еди. □ ■
4 Йәнә бириниң исми Әлиезәр дәп қоюлған еди; чүнки Муса: «Атамниң Худаси маңа ярдәмдә болуп, мени Пирәвнниң қиличидин қутқузди», дегән еди). □
5 Шундақ қилип Мусаниң қейинатиси Йәтро Мусаниң оғуллири билән аялини елип, Мусаниң чөлдә, Худаниң теғиниң йенида чедир тикгән йеригә йетип кәлди.
6 У әслидә Мусаға: — «Мана, мәнки қейинатаң Йәтро сениң аялиңни вә униң икки оғлини елип йениңға кетиватимән» дәп хәвәр әвәткән еди.
7 Шуниң билән Муса өз қейинатисиниң алдиға чиқип, тазим қилип, уни сөйди. Улар бир-биридин һал-әһвал соришип чедирға кирди;
8 Андин Муса қийнатисиға Исраилниң вәҗидин Пәрвәрдигарниң Пирәвн вә мисирлиқларға қилған һәммә әмәллирини сөзләп, уларниң йол бойи бешиға чүшкән җәбир-җапаларни баян қилип, Пәрвәрдигарниң қандақ қилип уларни қутқузғинини ейтип бәрди.

□ **17:13 «қиличлап,...»** — ибраний тилида «қилич биси билән уруп,...». ■ **17:14** Чөл. 24:20; Қан. 25:17, 18, 19; 1Сам. 15:2, 3 □ **17:15 «Пәрвәрдигар туғумдур»** — ибраний тилида «Яһвәһ-нисси». □ **17:16 «Яһ»** — «Яһвәһ» (Пәрвәрдигар)ниң қисқартилма шәклидур. **«Яһниң тәхти алдида бир қол көтирилип: ....»** — кимниң қолиниң Худаниң тәхти алдида көтирилгәнлиги еник ейтилмайду; бизниңчә бу сирлиқ иш әрштә Худаниң алдида йүз бәргән болуп, қәсәм қилип «көтирилгән қол» болса «Пәрвәрдигарниң қоли» («Йәш.» 25:10, 41:20, 53:1, 66:14, «Юһ.» 12:38), йәни «Пәрвәрдигарниң **Қули** » болған Мәсиһ («Йәш.» 42:1, 19, 49:6, 52:13)ни көрсәтсә керәк. ■ **17:16** 1Сам. 15:2 ■ **18:1** Мис. 2:16; 3:1 □ **18:2-3 «Гәршом»** — «яқа жутлуқ» дегән сөз билән аһаңдаш. ■ **18:2-3** Мис. 2:22 □ **18:4 «Әлиезәр»** — «Худайим ярдәмдур» дегән мәнидә.

9 Буни аңлап Йәтро Пәрвәрдигарниң Исраилға көрсәткән барлиқ яхшилиғидин,
уларни мисирлиқларниң қолидин қутқузғанлиғидин шатланди.
10 Йәтро *шадлинип*: — Силәрни мисирлиқларниң вә Пирәвнниң қолидин
қутқузған Пәрвәрдигарға тәшәккүрләр болғай! У бу қовмни мисирлиқларниң
қолидин қутқузди!
11 Мән Пәрвәрдигарниң барлиқ илаһлардин үстүн туридиғанлиғини әнди
билдим; чүнки У дәл улар йоғанчилиқ қилған ишта Өзиниң улардин үстүн
туридиғанлиғини намайән қилди — деди.□ ■
12 Андин Мусаниң қейинатиси Йәтро Худаға атап бир көйдүрмә қурбанлиқ вә
бир нәччә *тәшәккүр* қурбанлиқлирини елип кәлди; Һарун билән Исраилниң һәр
бир ақсақили Мусаниң қейинатиси билән биллә Худаниң һозурида таам йейишкә
кәлди.□

Йәтрониң ақиланә мәслиһити

13 Әтиси Муса хәлиқниң иш-дәвалири үстидин һөкүм чиқиришқа олтарди; хәлиқ
әтигәндин тартип кәчкичә Мусаниң чөрисидә турушти.
14 Мусаниң қейинатиси униң хәлқи үчүн қилған ишлирини көргәндә униңдин:
— Сениң хәлиққә қиливатқан бу ишиң зади немә иш? Немишкә сән *бу ишта* ялғуз
олтирисән, барлиқ хәлиқ немә үчүн әтигәндин кәчкичә сениң чөрәңдә туриду?
— деди.
15 Муса қейинатисиға жавап берип: — Хәлиқ Худадин йол издәшкә мениң
қешимға келиду.
16 Қачанки уларниң бир иш-дәваси чиқса улар йенимға келиду; шуниң билән
мән уларниң оттурисида һөкүм чиқиримән вә шундақла Худаниң қанун-
бәлгүлимилирини уларға билдүримән, — деди.
17 Мусаниң қейинатиси униңға: — Бу қилғиниң яхши болмапту.
18 Сән жәзмән өзүңни һәмдә чөрәңдә турған хәлиқниму чарчитип қойисән; чүнки
бу иш саңа бәк еғир келиду. Сән уни ялғуз қилип йетишәлмәйсән.
19 Әнди мениң сөзүмгә қулақ салғин, мән саңа бир мәслиһәт берәй вә *шундақ
қилсаң,* Худа сениң билән биллә болиду: — Сән өзүң Худаниң алдида хәлиқниң
вәкили болуп, уларниң ишлирини Худаға мәлум қилғин;
20 сән хәлиққә қанун-бәлгүлимиләрни үгитип, маңидиған йолни көрситип,
уларниң қандақ бурчи барлиғини уқтурғин.
21 Шуниң билән бир вақитта сән пүткүл хәлиқниң арисидин Худадин қорқидиған,
нәпсанийәтчиликни яман көридиған һәм қабилийәтлик һәм диянәтлик
адәмләрни тепип, уларни хәлиқниң үстигә баш қилип, бәзисини миң беши,
бәзисини йүз беши, бәзисини әллик беши, бәзисини он беши қилип тайинлиғин.
□
22 Шуниң билән булар һәр қандақ вақитта хәлиқниң иш-дәвалирини сорайду.
Әгәр чоң бир иш-дәва чиқип қалса, буни саңа тапшурсун; лекин һәммә кичик
иш-дәваларни улар өзлири бежирисун. Шундақ қилип, улар сениң вәзипәңни
йеникләтип, жүкүңни көтиришүп бериду.
23 Әгәр шундақ қилсаң вә Худа саңа шундақ буйруса, өзүң *вәзипәңдә* пут тирәп
туралайсән вә хәлқиңму хатиржәмлик билән өз жайиға қайтип кетиду, деди.
24 Муса қейинатисиниң сөзигә қулақ селип дегининиң һәммисини қилди. ■

□ **18:11 «улар йоғанчилиқ қилған ишта»** — мошу йәрдә «улар» сахта илаһлар, бутларни көрситиду (12:12, 15:11ни көрүң). Бәзи алимлар бу сөз мисирлиқларни көрситиду, дәп қарайду. ■ **18:11** Мис. 1:10,16,22; 5:7; 14:18 □ **18:12 «тәшәккүр қурбанлиқлири»** — ибраний тилида «зәбақ» дейилиду. Һарун вә ақсақалларниң Йәтро билән биллә шу қурбанлиқлардин йегәнлиги уларниң тәшәккүр қурбанлиғи екәнлигини испатлайду. Чүнки «тәшәккүр қурбанлиқлири»дин сунғучи кишиму йесә болатти. □ **18:21 «диянәтлик адәмләр»** — ибраний тилида «һәқиқәткә тәвә адәмләр». ■ **18:24** Қан. 1:9

25 Муса пүткүл Исраил арисидин қабилийәтлик адәмләрни таллап, уларни
хәлиқниң үстигә баш қилип, бәзисини миң беши, бәзисини йүз беши, бәзисини
әллик беши, бәзисини он беши қилип қойди.
26 Булар һәр қандақ вақитта хәлиқниң иш-дәвалирини сорап турди; тәсрәк иш-
дәваларни болса, Мусаға йоллайтти, кичик иш-дәваларни болса өзлири сорайтти.
27 Андин Муса қейинатисини йолға селип қойди, у өз жутиға қайтип кәтти.

19

Исраиллар Синай теғида

1 Исраиллар Мисир зиминидин чиқип, дәл үчинчи ейиниң башланған күни
Синай чөлигә йетип кәлди. □
2 Улар Рәфидимдин чиқип, Синай чөлигә йетип келип, чөлдә чедир тикти;
Исраил шу йәрдә, тағниң удулида тохтап чедир тикти.
3 Муса Худаниң алдиға чиқивиди, Пәрвәрдигар тағдин униңға хитап қилип
мундақ деди: — Сән Яқупниң җәмәтигә сөз қилип, Исраилларға муну хәвәрни
йәткүзгин: — ■
4 «Мениң мисирлиқларға немә қилғинимни, шундақла Мән силәрни худди
бүркүт балилирини қанатлириға миндүрүп елип жүргәндәк, Өз қешимға елип
кәлгинимни өзүңлар көрдүңлар. □ ■
5 Әнди силәр дәрһәқиқәт Мениң сөзүмни аңлап, әһдәмни тутсаңлар, ундақта
барлиқ әлләрниң арисида Маңа хас бир гөһәр болисиләр — чүнки пүткүл йәр
Мениңкидур — ■
6 вә силәр Маңа каһинлардин тәркиб тапқан хас бир падишалиқ вә муқәддәс бир
қовм болисиләр». Мана бу сән Исраилларға дейишиң керәк болған сөзләрдур, —
деди.□ ■
7 Шуниң билән Муса йенип келип, хәлиқниң ақсақаллирини чақиртип,
Пәрвәрдигар униңға буйруған шу сөзләрниң һәммисини уларға йәткүзди.
8 Хәлиқниң һәммиси бир еғиздин: — Пәрвәрдигар буйруғанниң һәммисигә
чоқум әмәл қилимиз! — дәп җавап бәрди. Андин Муса хәлиқниң җавап
сөзлирини Пәрвәрдигарниң қешиға берип йәткүзди.■
9 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, Мән саңа сөз қилғинимда хәлиқ авазимни
аңлисун, һемишә саңа ишәнсун дәп, йениңға қара булутниң қараңғулуғи ичидә
келимән, дәп ейтти. Мусаму хәлиқниң дегәнлирини Пәрвәрдигарға аңлатти.
10 Пәрвәрдигар Мусаға йәнә: — Сән хәлиқниң қешиға берип, бүгүн вә әтә уларни
пак-муқәддәс қилип, кийим-кечәклирини жуйдурғин.
11 Улар үчинчи күнигә тәйяр турсун; чүнки үчинчи күни барлиқ хәлиқниң көз
алдида Пәрвәрдигар Синай теғиға чүшиду.
12 Сән хәлиқ үчүн *тағниң* әтрапиға бир пасил қилип, уларға: «Силәр еһтият
қилиңлар, таққа чиқмаңлар яки униң етигигә тегип кәтмәңлар. Кимки таққа
тәгсә өлтүрүлмәй қалмайду; □ ■

□ **19:1 «үчинчи ейиниң башланған күни»** — башқа бир хил тәрҗимиси бойичә «үчинчи ай» жилниң (календарниң) үчинчи ейини көрситиду. ■ **19:3** Рос. 7:38 □ **19:4 «худди бүркүт балилирини қанатлириға миндүрүп елип жүргәндәк,...»** — бәзидә ана бүркүт балилириға учушни үгәткәндә уларни дүмбисигә миндүрүп учиду. ■ **19:4** Қан. 29:1; 32:11 ■ **19:5** Қан. 7:6; 10:14,15; 14:2; 26:18; Зәб. 134:4; Йәш. 41:8; Тит. 2:14 □ **19:6 «силәр маңа каһинлардин тәркиб тапқан хас бир падишалиқ ... болисиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «силәр маңа падишалар вә каһинлар ...болисиләр». ■ **19:6** 1Пет. 2:9 ■ **19:8** Мис. 24:3 □ **19:12 «хәлиқ үчүн тағниң әтрапиға»** — яки «хәлиқ әтрапиға». ■ **19:12** Ибр. 12:18

13 Униңға һәтта бирәр қоли тегип кәтсиму, чалма-кесәк қилип өлтүрүлсун яки
оқ етип өлтүрүлсун. Мәйли һайван яки инсан болсун, шундақ қилса, тирик
қалдурулмисун» — дәп ейтқин. Лекин Канай узун челинса, улар тағниң түвигә
чиқсун, деди.□
14 Муса тағдин чүшүп хәлиқниң қешиға берип, хәлиқни Худаға атап муқәддәс
қилди; улар кийим-кечәклирини жуйди.
15 Андин Муса хәлиққә: — Үчинчи күнигә тәйяр туруңлар; һеч ким аяли билән
йеқинчилиқ қилмисун, деди.■
16 Үчинчи күни болғанда, таң йоруши билән шундақ болдики, гүлдүрмамилар
гүлдүрләп, чақмақ чеқип, тағ үстидә қоюқ бир парчә булут пәйда болди, зор
қаттиқ челинған канайниң авази аңланди. Буни көрүп чедиргаһдики пүткүл
хәлиқ қорқунучидин титрәп кәтти. □ ■
17 Муса хәлиқни Худаниң алдида һазир болушқа чедиргаһдин елип чиқти. Улар
келип тағниң түвидә өрә турди. ■
18 Пәрвәрдигар Синай теғиға отта чүшүп кәлгини үчүн ис-түтәк пүткүл тағни
қаплиди; ис-түтәк хумдандин өрлигән ис-түтәктәк үстигә өрләп чиқти. Пүткүл
тағ қаттиқ тәвринишкә башлиди. ■
19 Канай авази барғансери күчийип интайин қаттиқ чиқти. Муса сөз қиливиди,
Худа аңлап үнлүк аваз билән жавап бәрди. □
20 Пәрвәрдигар Өзи Синай теғиға, тағниң чоққисиға чүшти; андин Пәрвәрдигар
Мусани тағниң чоққисиға чақиривиди, Муса таққа чиқти.
21 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән чүшүп халайиқни агаһландуруп: Улар
«Пәрвәрдигарни көримиз» дәп пасилдин бөсүп өтмисун; ундақ қилса, улардин
көп адәм һалак болиду, дәп ейтқин.
22 Пәрвәрдигарға йеқин келәләйдиған каһинларму өзлирини маңа атап муқәддәс
қилсун; болмиса, Пәрвәрдигар *сепилни* бөскәндәк уларға һалакәт йәткүзиду, —
деди.
23 Муса Пәрвәрдигарға: — Халайиқниң Синай теғиға чиқиши мүмкин әмәс;
чүнки Сән Өзүң бизгә қаттиқ агаһландурдуң: тағни «муқәддәс» дәп қарап, униң
әтрапиға пасилларни бекитиңлар, дәп әмир қилдиң, — деди.
24 Пәрвәрдигар Мусаға: — Маң, сән чүшүп кәткин. Андин сән Һарунни елип, биллә
чиққин; лекин каһинлар вә хәлиқ болса Пәрвәрдигарниң қешиға барайли дәп
пасилдин бөсүп өтмисун; болмиса, *Пәрвәрдигар сепилни* бөскәндәк уларниң үстигә
чүшиду, — деди.
25 Шуниң билән Муса хәлиқниң қешиға чүшүп, уларға бу сөзни йәткүзди.

20

Он пәрз

1 Худа муну барлиқ сөзләрни баян қилип мундақ деди: —

□ **19:13 «Униңға... тегип кәтсиму»** — демәк, таққа тегиш. Башқа бир хил тәржимиси «униңға (таққа тәккән кишигә) адәмниң қоли тәгмисун...». **«чалма-кесәк қилинсун яки оқ етип өлтүрүлсун»** — демәк, таққа тәккән кишини өлтүрүши керәк; бирақ хилаплиқ қилған ундақ бир кишини тағ етигидә (қәтъий чәкләнгән жайға киргәнлиги сәвәплик) өлтүрүш үчүн һәр қандақ киши униңға тәгсә яки униңға йеқин барса болмайтти; шуңа уни чалма-кесәк қилиш яки оқ билән өлтүрүш керәк еди. Башқа бир хил тәржимиси «(Худа тәрипидин) өлтүрүлиду». ■ **19:15** 1Сам. 21:4; 1Кор. 7:5 □ **19:16 «гүлдүрмамилар»** — ибраний тилида «авазлар». **«канайниң авази»** — яки «бурға авази». ■ **19:16** Ибр. 12:18 ■ **19:17** Қан. 4:10,11 ■ **19:18** Һак. 5:4; Зәб. 67:9; 76:19; 113:4; 143:5; Һаб. 3:10 □ **19:19 «Муса сөз қиливиди, Худа аңлап үнлүк аваз билән жавап бәрди»** — башқа бир хил тәржимиси: «Муса сөз қиливататти, Худа аңлап үнлүк аваз билән беривататти».

2 Мән сени «қуллуқ макани» болған Мисир зиминидин чиқирип кәлгән
Пәрвәрдигар Худайиңдурмән.■
3 Сениң Мәндин башқа һеч қандақ илаһиң болмайду.
4 Сән өзүң үчүн мәйли жуқуридики асманда болсун, мәйли төвәндики зиминда
болсун, яки йәр астидики суларда болсун, һәр қандақ нәрсиниң қияпитидики һеч
қандақ ойма шәкилни ясима.□ ■
5 Сән бундақ нәрсиләргә баш урма яки уларниң қуллуғиға кирмә. Чүнки
Мәнки Пәрвәрдигар Худайиң вапасизлиққа һәсәт қилғучи Тәңридурмән. Мәндин
нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-
чәврилиригичә чүшүримән, □
6 Амма Мени сөйидиған вә әмирлиримни тутидиғанларға миң әвладиғичә
өзгәрмәс меһриванлиқ көрситимән.□
7 Пәрвәрдигар Худайиңниң намини қалаймиқан тилға алма; чүнки кимдәким
намини қалаймиқан тилға алса, Пәрвәрдигар уни гунакар һесаплимай
қалмайду.■
8 Шабат күнини муқәддәс дәп билип тутқили ядиңда сақлиғин. ■
9 Алтә күн ишләп барлиқ ишлириңни түгәткин; ■
10 лекин йәттинчи күни Пәрвәрдигар Худайиңға аталған шабат күнидур; сән шу
күни һеч қандақ иш қилмайсән; мәйли сән яки оғлуң болсун, мәйли қизиң,
мәйли қулуң, мәйли дедигиң, мәйли буқаң яки сән билән бир йәрдә туруватқан
мусапир болсун, һеч қандақ иш қилмисун. □
11 Чүнки алтә күн ичидә Пәрвәрдигар асман билән зиминни, деңиз билән
униң ичидики барини яратти андин йәттинчи күнидә арам алди. Буниң үчүн
Пәрвәрдигар шабат күнини бәхит-бәрикәтлик күн қилип, уни муқәддәс күн дәп
бекитти.■
12 Ата-анаңни һөрмәт қил. Шундақ қилсаң Пәрвәрдигар Худайиң саңа ата
қилмақчи болған зиминда узун өмүр көрисән.■
13 Қатиллиқ қилма.■
14 Зина қилма.■
15 Оғрилиқ қилма.

■ **20:2** Мис. 13:3; Қан. 5:6; Зәб. 80:11 □ **20:4 «Сән өзүң үчүн ... һәр қандақ нәрсиниң қияпитидики һеч қандақ ойма шәкилни ясима»** — 5-айәттин еник көрүнидики, 4-айәттә хатириләнгән: «өзүң үчүн ... шәклидә.. ясима» дегән бу әмирниң көздә тутқини адәмләр чоқунуш мәхситидә ясиған һәр қандақ шәкилләрдур. Демәк, бу язмиларда сәнъәтниң өзи яки бәдиий иждадийәт, мәсилән рәссамлиқ яки һәйкәлтирашлиқ мәнъий қилинған әмәс. Мәсилән, «муқәддәс чедир» вә кейинки «муқәддәс ибадәтхана»да бир нәччә сүрәтләр (херублар, гүлләр, хорма дәрәқ қатарлиқларниң сүрәтлири) көрүниду. Булар бутлар әмәс, пәқәт безәш мәхситидә ишләнгән. ■ **20:4** Лав. 26:1; Зәб. 96:7 □ **20:5 «вапасизлиққа һәсәт қилғучи Тәңри»** — бу ибарә тоғрилиқ «тәбирләр» вә «қанун шәрһи»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. «Мәндин нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-чәврилиригичә чүшүримән» — бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни, шундақла «Әзакиял»дики «қошумчә сөз»имизни (18-, 33-баплар тоғрилиқ) көрүң. □ **20:6 «әмирлиримни тутидиғанларға миңлиған әвладиғичә»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «әмирлиримни тутидиған миңлиғанлириға...». Бирақ «Қан.» 7:9 тәрҗимимизгә мас келиду. **«өзгәрмәс меһриванлиқ»** — мошу йәрдә «өзгәрмәс меһриванлиқ» ибраний тилида «хәсәд» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөзниң мәнаси бәк чоңқур болуп, көп йәрләрдә «өзгәрмәс муһәббәт» яки «өзгәрмәс меһриванлиқ» дәп тәрҗимә қилиниду. Көп йәрләрдә бир хил әһдә билән бағлиқ болиду; шуңа сөзниң узунрақ бир хил тәрҗимиси: «меһир-муһәббәт түпәйлидин әһдидә дайим туридиғанлиғи» дегили болиду. Мәсилән, бу сөз «Яр.» 21:23, 24:12, 32:10, «Мис.» 15:13, 34:6, 7ләрдә ишлитилгән. ■ **20:7** Лав. 9:12; Мат. 5:33 ■ **20:8** Әз. 20:12 ■ **20:9** Мис. 23:12; 34:21; Луқа 13:14 □ **20:10 «йәттинчи күни.....шабат күнидур»** — ибраний тилида «шабат» вә «йәттинчи» дегәнләр аһаңдаш сөз. **«сән билән бир йәрдә туруватқан»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **20:11** Яр. 2:2; Ибр.4 ■ **20:12** Мат. 15:4; әф. 6:2 ■ **20:13** Мат. 5:21 ■ **20:14** Мат. 5:27

16 Хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә.□
17 Сән хошнаңниң өй-имаритигә көз қириңни салма, нә хошнаңниң аяли, нә униң
қулиға, нә униң дедиги, нә униң калиси, нә униң ишиги яки хошнаңниң һәр
қандақ башқа нәрсисигә көз қириңни салма.□ ■

Хәлиқниң вәһимиси

18 Пүткүл хәлиқ гүлдүрмамиларни, чеқин-ялқунларни, канайниң авази вә тағдин
өрләп чиққан ис-түтәкләрни көрди вә аңлиди; улар буларни көрүп, титришип
жирақ турушти
19 вә Мусаға: — Бизгә сәнла сөз қилғайсән, биз аңлаймиз; лекин Худа бизгә Өзи
сөз қилмисун; чүнки ундақ қилса өлүп кетимиз, деди.■
20 Муса халайиққа жававән: — Қорқмаңлар; чүнки Худаниң бу йәргә келиши
силәрни синаш үчүн, йәни силәрниң Униң дәһшәтлигини көз алдиңларға
кәлтүрүп, гуна қилмаслиғиңлар үчүндур, — деди.□
21 Шуниң билән халайиқ нерида турди; лекин Муса Худа ичидә турған қоюқ
булутниң қешиға йеқин барди.■

Қурбангаһ тоғрисидики низам

22 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән берип Исраилларға муну сөзләрни йәткүзгин:
«Силәргә әрштин сөз қилғинимни көрдүңлар.
23 Силәр Мениң орнумда илаһ дәп күмүчтин бутлар ясимаңлар, яки өзүңлар үчүн
алтундин бутларни ясимаңлар.
24 — Сән Мән үчүн тупрақтин бир қурбангаһ ясап, шу йәрдә көйдүрмә қурбанлиқ
вә енақлиқ қурбанлиқлириңни, қой-өшкә билән калилириңни сунғин. Умумән
Мән хәлиққә намимни *һөрмәт билән* әслитидиған барлиқ жайларда, йениңға
келип саңа бәхит-бәрикәт ата қилимән.■
25 — Әгәр Маңа атап ташлардин қурбангаһ ясимақчи болсаң, ойулған ташлардин
ясимиғин; чүнки ташларға әсвавиңни тәккүзсәң, улар напак болуп қалиду. □ ■
26 Қурбангаһимға чиқидиған пәләмпәй болмисун; ундақ болғанда, пәләмпәйдин
чиққичә әвритиң көрүнүп қелиши мүмкин», — деди.

21

Қулларға муамилә қилиштики һөкүм-бәлгүлимиләр

1 — Сән уларниң алдиға қойидиған һөкүм-бәлгүлимиләр мунулардур: —
2 Әгәр сән бир ибраний қулни сетивалған болсаң, у алтә жилғичә хизмитиңдә
болуп, йәттинчи жили төләмсиз һөр қилинсун. ■
3 У қул қилинишқа тәнһа һаләттә елип келингән болса, тәнһа һаләттә кәтсун.
Аяли билән биргә елип келингән болса, аялиму униң билән биллә кәтсун.

□ **20:16 «Хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә»** — Тәврат-инжил бойичә «хошнаң» Худа бизниң йенимизға йеқин қилған һәр бир адәмни көрситиду, әлвәттә. □ **20:17 «хошнаң»** — бу сөз тоғрилиқ жуқурики изаһатни көрүң. ■ **20:17** Рим. 7:7 ■ **20:19** Қан. 5:25; Ибр. 12:19 □ **20:20 «силәрниң Униң дәһшәтлигини көз алдиңларға кәлтүрүп, гуна қилмаслиғиңлар үчүндур»** — яки «Униңдин болған қорқунуч сениң көз алдида болуп, бу гуна қилмаслиғиңлар үчүндур». ■ **20:21** Мис. 19:17; Ибр. 12:18 ■ **20:24** Мис. 27:1; 38:1 □ **20:25 «ташларға әсвавиңни тәккүзсәң, улар напак болуп қалиду»** — 4-айәттики әмир бойичә, Худани билдүридиған һеч қандақ сүрәт яки шәкил болмайду. Бу айәттики әмир қурбангаһ ташлириниң үстидә һеч қандақ шәкил-сүрәтләрниң болмаслиғи («напак» болмисун дәп), бутпәрәслик гунайиниң алдини елиш үчүн берилгән. ■ **20:25** Қан. 27:5; Йә. 8:30, 31 ■ **21:2** Қан. 15:12; Йәр. 34:14

4 Әгәр ғоҗиси униңға хотун елип бәргән болса, шундақла аяли униңға оғул-
қизларни туғуп бәргән болса, аял балилири билән ғоҗисиға қелип, әр ялғуз
кәтсун.
5 Лекин әгәр қул елан қилип: «Мән ғоҗам, аялим вә балилиримға муһәббитим
болғини үчүн һөр болуп кәтмәймән» десә, ■
6 ундақта униң ғоҗиси уни Худаниң *ибадәт соруниниң* алдиға елип берип, уни
ишикниң алдида яки ишикниң кешикиниң алдида турғузсун; андин ғоҗиси
бигиз билән униң қулиқини тәшсун. Шундақ қилип, у мәңгүгә ғоҗисиниң қули
болуп қалиду.□
7 Әгәр бирким қизини дедәкликкә сетиватқан болса, у әр қуллар һөр қилинғандәк
һөр қилинмисун.
8 Әгәр өзигә хас сетивалған қиз ғоҗисиға яқмиса, ундақта у қиз тәрәпниң һәқ
төләп уни һөр қилишиға йол қоюши керәк. Лекин ғоҗисиниң уни ят хәлиққә
сетиш һоқуқи болмайду; чүнки ғоҗиси униңға вапасизлиқ қилғандур. □
9 Әгәр у қизни оғлиға хас бекиткән болса, ундақта у бәлгүлимиләр бойичә униңға
өз қизидәк муамилә қилсун.
10 Әгәр ғоҗиси йәнә хотун алса, әслидә әмригә алған дедигиниң йемәк-ичмекини,
кийим-кечигини вә әр-хотунчилиқ бурчини кемәйтмисун.
11 Әгәр у шу үч ишни ада қилмиса, ундақта у бәдәл төлимәй һөр болсун.

Уруш-талаш һәққидә

12 Кимки бир адәмни уруп өлтүрүп қойса, уму чоқум өлтүрүлсун. ■
13 Лекин әгәр у киши *өлгүчиниң* җенини пайлап туруп қәстән өлтүрмигән, бәлки
мән Худа униң қоли арқилиқ шу кишиниң өлүшигә йол қойған болсам, ундақ
әһвалда Мән униңға қачидиған бир җайни орунлаштуримән.
14 Лекин әгәр бириси өз хошнисини һейлә билән өлтүримән дәп, униңға қәстән
һуҗум қилса, у гәрчә *панаһ издәп* қурбангаһимға қечип кәлсиму, у шу йәрдә
тутулсун вә өлүмгә мәһкүм қилинсун.
15 Кимки өз атиси яки анисиға қол тәккүзсә, чоқум өлтүрүлсун.■
16 Кимки бир адәмни булап сатқан болса яки униң қолида барлиғи мәлум болса,
җәзмән өлтүрүлүши керәк.
17 Кимки өз атиси яки анисиға ләнәт қилип қарғиған болса, җәзмән өлтүрүлүши
керәк.■

Башқиларни зәхимләндүрүш һәққидә

18 Әгәр икки киши урушуп қелип, бири йәнә бирини таш я мошти билән урса,
урулған киши өлмәй, орун тутуп йетип қалған болса,
19 у киши қопуп һасиға тайинип ташқириға чиққидәк болса, ундақта уни урған
киши җазадин халас қилинсун; пәқәт зәхимләнгүчиниң йетип иштин қалған
вақти үчүн төләм берип, уни давалитип сәллимаза сақайтсун.
20 Әгәр бириси қули яки дедигини таяқта урса, шундақла қул яки дедәк нәқ
мәйданда өлүп кәтсә, униң үчүн *игиси* чоқум җазаға тартилсун. □

■ **21:5** Қан. 15:16 □ **21:6 «Худаниң ибадәт сорунтиниң алдиға»** — яки «Худаниң алдиға» яки «һакимларниң алдиға». **«андин ғоҗиси бигиз билән униң қулиқини тәшсун»** — демәк, қулниң қулиқини ишик қанитиға яки ишик кешикигә йеқип туруп, қулиқиниң юмшиқини ишиккә яки ишикниң кешикигә миқлайду. □ **21:8 «ғоҗиси униңға вапасизлиқ қилғандур»** — адәттә әр киши дедәк сетивалған болса, уни өз кенизиги яки тоқили қилип әмригә алған һесаплинатти. Шуңа дедәкниң кам дегәндиму тоқаллиқ һоқуқи бар еди. ■ **21:12** Лав. 24:17 ■ **21:15** Мат. 15:4 ■ **21:17** Лав. 20:9; Пәнд. 20:20; Мат. 15:4; Мар. 7:10 □ **21:20 «униң үчүн егиси чоқум җазаға тартилсун»** — ибраний тилида «униң интиқами чоқум елиниду».

21 Лекин әгәр таяқ йегүчи бир-икки күн тирик турса, ундақта қул ғожайининиң
шәхси мал-мүлки болғини үчүн, қулниң жазасиға тартилмисун.
22 Әгәр кишиләр бир-бири билән урушуп қелип, һамилдар бир аялни уруп
салса, һамилдар аялда балиси балдур туғулушидин башқа зәхимлиниш болмиса,
аялниң ериниң төләм тәливи бойичә һакимларниң тәстиқидин өткүзүлүп
җәриманә төлисун. □
23 Әгәр *аял яки бала* зиян-зәхәткә учриған болса, ундақта җениға җан, □
24 көзигә көз, чишиға чиш, қолиға қол, путиға пут, ■
25 көйүккә көйүк, зәхимгә зәхим, көккә көк төләнсун.
26 Әгәр бириси өз қул я дедигиниң көзини уруп накар қилип қойса, көзи вәҗидин
уни азат қилсун.
27 Шуниңдәк бириси өз қули я дедигиниң чишини уруп чиқириветкән болса,
чиши вәҗидин уни азат қилсун».

Мал-улақлар тоғрилиқ бәлгүлимиләр

28 Әгәр бир кала бир әр яки аял кишини үсүп өлтүрүп қойса, шу кала чоқум чалма-
кесәк қилиниши керәк, униң гөши йейилмисун. Лекин калиниң егисигә гуна
кәлмисун. ■
29 Лекин бу уйниң илгиридин үсүш адити болуп, егисигә бу һәқтә агаһ берилгән
болса, лекин йәнила уни бағлимиғини үчүн әр-аял кишиләрни үсүп өлтүрүп
қойған болса, ундақта кала чалма-кесәк қилинсун, егисиму өлүмгә мәһкүм
қилинсун.
30 Лекин униңдин хун һәққи тәләп қилинса, өз җениниң орнида униңға қанчилик
төләм қоюлған болса шуни бәрсун.
31 Калидин үсүлгүчи оғул яки қиз бала болса, калиниң егиси охшашла жуқуриқи
һөкүмдикидәк бир тәрәп қилинсун.
32 Кала қул яки дедәкни үскән болса, калиниң егиси үсүлгүчиниң ғожисиға оттуз
шәкәл күмүч бәрсун; андин кала чалма-кесәк қилинсун.
33 Әгәр бириси бир орниң ағзини очуқ қоюп яки колаватқан орниң ағзини
япмай, кала яки ешәк униңға чүшүп кәтсә, □
34 Ундақта орниң егиси мал егисиниң зийинини толуқ төләп бәрсун; өлгән мал
униңки болиду.
35 Әгәр бирисиниң калиси йәнә бирисиниң калисини үсүп өлтүрүп қойған болса,
ундақта улар тирик қалған калини сетип, пулни баравәр бөлүшсун һәм өлүк
калиниму шундақ бөлүшсун.
36 Лекин калиниң илгиридин үсидиған адити барлиғи еник туруп, егиси уни
бағлимай қоюватқан болса, ундақта үскүчи калиниң егиси калиға кала төләп
бәрсун, өлүк кала униң болсун.

22

Төләм төләш һәққидики низам

□ **21:22 «балиси балдур туғулушидин башқа»** — яки «балиси чүшүп кетиштин башқа». Алди-кәйни сөзләргә қариғанда, мошу йәрдә пәқәт «балдур туғулса» дегән тәрҗимиси тоғра болса керәк. □ **21:23 «Әгәр аял яки бала зиян-зәхәткә учриған болса,...»** — ибраний тилида пәқәт «Әгәр зәрәр-зәхмәт болуп чиқса,...» дейилиду. ■ **21:24** Лав. 24:20; Қан. 19:21; Мат. 5:38 ■ **21:28** Яр. 9:5 □ **21:33 «бир орниң ағзини»** — яки «бир құдуқниң ағзини».

1 Әгәр бириси бир кала яки қойни оғрилап, уни сойса я сетивәтсә, у бир калиниң
орниға бәш кала, бир қойниң орниға төрт қой төлисун.□ ■
2 Оғри там тәшкәндә тутулуп қелип, таяқ йәп өлүп қалса, өлтүргүчигә хун җазаси
кәлмисун.
3 Лекин шу вақиә болған пәйттә күн чиқип қалған болса, ундақта өлтүргүчи хун
җазасиға тартилсун.
Оғри оғрилиғинини төләп зиянни толуқлап бериши керәк; униңда бир немә болмиса, қуллуққа сетилип, оғрилиған нәрсини төлиши керәк.
4 Оғри тутулғанда оғрилиған нәрсә, кала болсун, ешәк болсун, қой болсун униң
қолида тирик һаләттә тепилса, у икки һәссә қимматтә төләп бәрсун.□
5 Әгәр бириси өз мал-чарвилирини етизлиққа яки үзүмзарлиққа отлашқа
қоюветип, башқиларниң бағ-етизлиғида отлашқа йол қойса, ундақта у өзиниң әң есил мәһсулатлиридин яки үзүмзарлиғиниң әң есил мевисидин зиянни төләп бәрсун.
6 Әгәр от кетип, тикәнликкә тутишип кетип, андин өнчиләрни, баш тартип
пишқан зираәтни көйдүрүп, пүткүл етизлиқни күл қиливәтсә, ундақта от қойғучи барлиқ зиянни төләп бәрсун.□
7 Әгәр бириси хошнисиға пул яки мал-дуниясини аманәт қилған болса, булар
өйидин оғрилинип кәтсә, шундақла оғри кейин тутулса, у оғрилиғинини икки һәссә қимматтә төләп бәрсун.
8 Лекин оғри тепилмиса, өй егисиниң хошнисиниң мелиға қол тәккүзгән я
тәккүзмигәнлиги мәлум болсун дәп, һакимларниң алдиға кәлтүрүлсун.
9 Һәр хил хиянәт, у мәйли кала, ешәк, қой, кийим-кечәк болсун, жүтүрүп
қойған нәрсә болсун, улар тоғрилиқ бир хошниси: «әмәлийәттә мундақ еди» дәп талашқан болса, һәр иккисиниң дәваси һакимларниң алдиға кәлтүрүлсун; һакимлар қайсиға гуна бекитсә, шу хошнисиға икки һәссә қимматтә төләп бәрсун.□
10 Әгәр бириси хошнисиға ешәк, кала, қой яки башқа бир чарпайни аманәт қилса,
бу аманәт мели киши көрмәй өлүп кәтсә, яки зәхимләнсә, яки һайдап әкитилсә, □
11 ундақта хошнисиниң мелиға қол тәккүзгән я тәккүзмигәнлиги мәлум болсун
дәп, Пәрвәрдигарниң алдида уларниң оттурисида бир қәсәм ичүрүлсун. Мал егиси бу қәсәмни қобул қилсун; хошниси униңға төләм төләп бәрмисун. □
12 Лекин мал оғриланған болса, у егисигә төләп бәрсун.

□ **22:1 «... у бир калиниң орниға бәш кала, бир қойниң орниға төрт қой төлисун»** — немишкә калини бәш һәссә, қойни төрт һәссиләп толуқлаш керәк? Кала-қой һәр иккиси гөш, жуң-терә вә сүт берәләйду, кала йәнә әмгәк қилалайду; шуңа калиниң кәмлиги көпрәк зиянни кәлтүриду. ■ **22:1** 2Сам. 12:6 □ **22:4 «Оғри тутулғанда оғрилиған нәрсә, ... униң қолида тирик һаләттә тепилса, у икки һәссә қимматтә төләп бәрсун»** — немишкә бу айәттә көрситилгән җаза 1-айәттики җазиға охшимайду? Бәзи алимларниң пикричә: (а) оғриланған мал техи оғриниң қолида болғачқа, егисиниң зийини 1-айәттикидин аз болуши мүмкин; (ә) бу оғри техи 1-айәттики оғридәк яманлиқни үгәнгән әмәс; (п) 4-айәттики оғриниң кала-қойни оғрилаш гунайини өзлүгидин иқрар қилған болушиму мүмкин. Биз бу үч пикригә қайилмиз. □ **22:6 «тикәнлик»** — етизлар арисидики читлар яки қашалар адәттә тикәнләрдин қилиниду. □ **22:9 «һакимларниң алдиға...»** — яки «Худаниң алдиға...». **«һакимлар қайсиға...»** — яки «Худа қайсиға...». □ **22:10 «һайдап әкитилсә»** — ибраний тилида бу сөз адәттә «булиниш» дегән сөз билән ипадилиниду; лекин мошу йәрдә бәлким тәсадипий бир ишни, мәсилән чөчүп кетип, чечилип кетишини көрситиши мүмкин; оғрилиниш мәсилиси 12-айәттә көрситилиду. □ **22:11 «Пәрвәрдигарниң алдида уларниң оттурисида бир қәсәм ичүрүлсун»** — бу қәсәмни бәлким, егиси: «Мән һәқиқәтән шу нәрсини паланчи кишигә тапшуруп аманәт қилдим» дегәндәк, аманәтни қобул қилғучи киши: «Мән шу аманәтни һәқиқәтән жүтүрүп қойдум, уни оғрилимидим, башқиларға сатмидим» дегәндәк қилиши мүмкин.

13 Әгәр уни вәһший һайван боғуп қойған болса, у малниң қалдуғини гувалиқ үчүн
көрситип, уни төләп бәрмисиму болиду.
14 Әгәр бириси хошнисидин бир улақни өтнә елип, улақ егиси йоқ йәрдә
зәхимләнсә яки өлүп қалса, өтнә алғучи толуқ төләп бәрсун.
15 Лекин егиси нәқ мәйданда болса, өтнә алғучи төләп бәрмисун; улақ ижаригә
елинған болса, алғучи төләм төлимисун; чүнки уни ижарә төләп әкәлгән.

Ижтимаий мәсъулийәт

16 Әгәр бир адәм техи ятлиқ болмиған бир қизни аздуруп, униң билән биллә ятса,
ундақта у униң тойлуғини бериши керәк, андин уни хотунлуққа алсун.
17 Лекин қизниң атиси уни униңға бәргили унимиса, зина қилғучи пак
қизларниң тойлуғиға баравәр келидиған күмүч пулни таразида өлчәп бәрсун.
18 Жадугәр хотунни тирик қоймиғин.■
19 Һайван билән жинсий мунасивәт өткүзгән һәр бири җәзмән өлүмгә мәһкүм
қилинсун.■
20 Кимдәким бирдин-бир Пәрвәрдигардин башқа һәр қандақ илаһға қурбанлиқ
сунса, һарам дәп мутләқ һалакәткә мәһкүм қилинсун.□ ■
21 Силәрму Мисирда мусапир болуп турған екәнсиләр, мусапир болған кишини
һеч харлимаңлар вә яки униңға һеч зулум қилмаңлар.■
22 Һәр қандақ тул хотун яки житим балини хорлимаңлар. ■
23 Сән уларни һәр қандақ тәрәптә хорлисаң, улар маңа пәряд көтәрсә, Мән
уларниң авазини чоқум аңлаймән;
24 шуниң билән ғәзивим тутишип, силәрни қиличлап өлтүримән, силәрниң
хотунлириңлар тул қилинип, балилириңлар житим болуп қалиду.
25 Әгәр сән Мениң хәлқимниң ичидин саңа хошна болған кәмбәғәлгә қәриз бәргән
болсаң, униңға җазанихорлардәк муамилә қилмиғин; униңдин өсүм алмаңлар.■
26 Әгәр сән хошнаңниң чапинини гөрүгә алған болсаң, күн олтармаста униңға
яндуруп бәр. ■
27 Чүнки чапини униң бирдин-бир йепинчиси болуп, бәдинини япидиған кийим
шудур. У болмиса, у немини йепинип ятиду? Бу сәвәптин Маңа пәряд қилса,
пәрядини аңлаймән; чүнки Мән шәпқәтликтурмән.
28 Худаға күпүрлүк қилма, вә хәлқиңниң әмирлиринму қарғап тиллима.□ ■
29 Хаминиңниң һосулиниң ашқинидин вә шарап-зәйтун мейи көлчигиңдин
ташқинидин Маңа һәдийә сунушни кечиктүрмигин.
Сән оғуллириңниң тунҗисини Маңа атиғин.□ ■
30 Кала билән қойлириңниң тунҗа балилиринму һәм шундақ атиғин; тунҗа
бала йәттә күнгичә аниси билән биллә турсун; амма сәккизинчи күни уни Маңа
атап сунғин.■

■ **22:18** Қан. 18:10,11 ■ **22:19** Лав. 18:23; 20:15 □ **22:20 «мутләқ һалакәткә мәһкүм қилинсун»** — ибраний тилида ««һарам» қилинсун»; «һарам» — «мутләқ һалак қилиниш керәк» дегәнни билдүриду. ■ **22:20** Қан. 17:2, 3, 4, 5 ■ **22:21** Лав. 19:34 ■ **22:22** Зәк. 7:10 ■ **22:25** Лав. 25:36,37; Қан. 23:18,19; Зәб. 14:5; Пәнд. 28:8; Әз. 18:8 ■ **22:26** Қан. 24:12,13 □ **22:28 «Худа(ға)»** — ибраний тилида «Әлоһим»(ға). Бу сөз бәзидә Худаниң вәкиллири болған «һакимлар»ни билдүриду («Зәб.» 81-күй вә изаһатлирини көрүң). Шуңа бәзи тәрҗимиләрдә «һакимлар» дейилиду. ■ **22:28** Мис. 21:6, 8; Рос. 23:3, 4, 5 □ **22:29 «Хаминиңниң һосули ...дин ташқинидин Маңа һәдийә сунушни кечиктүрмигин»** — бу айәттә көздә тутулғини (башқа йәрлири билән селиштурулғанда) тунҗа һосулни көрситиду, лекин бу айәтниң өзидә ундақ беваситә ейтилмайду. Айәтниң иккинчи қисми «тунҗа оғулларниң Худаға атилиши» тоғрилиқ һәм 30-айәт «чарпайниң тунҗилири» тоғрилиқ болғачқа, 29-айәтниң биринчи қисми бәлким «тунҗа һосул» тоғрилиқ болуши мумкин. ■ **22:29** Мис. 13:2,12 ■ **22:30** Мис. 23:19; Лав. 22:27; Әз. 44:30

31 Силәр Маңа аталған муқәддәс кишиләр болисиләр; шуңа далада житқуч һайван
тәрипидин боғулған һайванниң гөшини йемәңлар, бәлки уни иштларға ташлап
бериңлар.■

23

Һәққанийәт вә адиллиқ

1 Ялған гәпни яймиғин вә я ялған гувалиқ берип рәзил адәмгә ян басмиғин.
2 Топқа әгишип рәзил ишта болма яки дәва-дәстурларда гувалиқ бәргәндә топқа
әгишип һәқиқәтни бурмилима.
3 Кәмбәғәл дәва қилса, униңға ян басма.■
4 Дүшминиңниң кала я ешиги езип кетип, саңа учрап қалса, уни елип келип,
егисигә чоқум тапшуруп бәр. ■
5 Әгәр саңа өч болғанниң ешиги жүкни көтирәлмәй жүкниң астида ятқинини
көрсәң, уни ярдәмсиз ташлимай, бәлки униңға ярдәмлишип ешигини қопурушуп
беришиң зөрүр.■
6 Араңдики кәмбәғәлниң дәвасида адаләтни бурмилима.■
7 Һәр қандақ сахта иштин өзүңни нери тарт; бегуна адәм билән һәққаний адәмни
өлтүрмигин; чүнки Мән рәзил адәмни һәргиз адил дәп ақлимаймән.
8 Шуниңдәк һеч қандақ пара йемә; чүнки пара көзи очуқларни кор қилип,
һәққанийларниң сөзлирини бурмилайду.■
9 Мусапир кишиләргә зулум қилма; чүнки өзүңлар Мисир зиминида мусапир
болуп турған болғачқа, мусапирниң роһий һалини билисиләр.■

«Шабат жили» вә шабат күни

10 Алтә жил өз йериңни терип, һосуллирини ал.
11 Лекин йәттинчи жили йәргә арам берип уни бош қой; хәлқиңниң намратлири
униңдин жиғип йесун, улардин ашқинини жаңгалдики һайванлар йесун;
шундақла үзүмзарлиғиң билән зәйтунзарлиғиңниму шундақ қилғин.□ ■
12 Алтә күн ичидә өз ишиңни ада қилип, йәттинчи күни арам елишиң зөрүр.
Буниң билән кала-ешәклириң арам тапиду, дедигиңниң оғли билән мусапир
кишиму һардуқини чиқириду.■
13 Мән саңа ейтқинимниң һәммисини көңүл бөлүп ада қил; башқа илаһларниң
намини тилиңға алма; булар һәтта ағзиңғиму чиқмисун.□ ■

Үч муһим һейт-байрам

14 Һәр жилда үч қетим мениң үчүн һейт өткүзгин.
15 Алди билән «петир нан һейти»ни өткүз; саңа әмир қилғинимдәк Абиб ейидики
бекитилгән күнләрдә йәттә күн петир нан йегин; чүнки шу айда сән Мисирдин
чиққан едиң. Шу һейтта һечкиши алдимға қуруқ қол кәлмисун.■

■ **22:31** Лав. 22:8; Әз. 44:31 ■ **23:3** Лав. 19:15 ■ **23:4** Қан. 22:1, 2; Луқа 6:27; Фил. 2:4 ■ **23:5** Қан. 22:4 ■ **23:6** Қан. 27:19 ■ **23:8** Қан. 16:19; 1Сам. 8:3; Пәнд. 19:6; Топ. 7:7 ■ **23:9** Мис. 22:21; Лав. 19:33; Қан. 24:17 □ **23:11 «Лекин йәттинчи жили йәргә арам берип уни бош қой;...»** — Худа Өз хәлқигә шундақ әмир бәргән екән, әлвәттә улардин хәвәр алиду. Бу әмиргә бағлиқ вәдиләр тоғрисида «Лав.» 25:1-7, 11, 12ни, болупму 20-22-айәтләрни көрүң. ■ **23:11** Лав. 25:4, 5 ■ **23:12** Мис. 20:8; 31:13-17. □ **23:13 «Мән саңа ейтқинимниң һәммисини көңүл бөлүп ада қил»** — ибраний тилида «Мән силәргә ейтқиним... ада қилиңлар» дейилиду. ■ **23:13** Чөл. 32:38; Йә. 23:7; Зәб. 15:4; Һош. 2:19; Зәк. 13:2 ■ **23:15** Мис. 12:14,15; 13:3; 34:20; Қан. 16:16

16 Сән әҗир қилип териған етиздики зираитиңниң тунҗа һосулини орғанда
«орма һейти»ни өткүз; шундақла сән әҗир сиңдүрүп йәрдин ахирқи һосул-
мәһсулатлириңни жил ахирида жиққанда «һосул жиғиш һейти»ни өткүз.□
17 Жилда үч қетим әркәклириңниң һәммиси Рәб Пәрвәрдигарниң һозуриға һазир
болсун.
18 Сән маңа аталған қурбанлиқниң қенини хемиртуруч селинған нан билән
сунмиғин; һейт қурбанлиғиниң йеғини болса кечичә қондуруп әтигичигә
сақлима.□
19 Зиминиңдики дәсләпки һосулниң әң яхшсини Пәрвәрдигар Худайиңниң өйигә
елип кәл.
Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма.□ ■

Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң йолларни тәйярлиши

20 Мана, Мән бир Пәриштини йолда сени қоғдап, Мән саңа тәйярлиған йәргә елип
барсун дәп, алдиңда жүрүшкә әвәтимән. ■
21 Сән униң алдида өзүңгә агаһ бол, униң авазиға қулақ сал. Униң зитиға тәгмә;
болмиса, у итаәтсизликлириңни кәчүрмәйду; чүнки Мениң намим униңдидур.
□
22 Лекин әгәр сән униң авазиға қулақ селип, Мениң барлиқ буйруғанлиримға
әмәл қилсаң, Мән дүшмәнлириңгә дүшмән, күшәндилириңгә күшәндә болимән.
■
23 Чүнки Мениң Пәриштәм алдиңда жүрүп, сени Аморий, Һиттий, Пәриззий,
Қананий, Һивий вә Йәбусийларниң зиминиға башлап кириду; Мән уларни
йоқитимән.
24 Сән уларниң илаһлириға баш уруп ибадәт қилма вә яки улар қилғандәк қилма;
бәлки уларниң *бутлирини* үзүл-кесил чеқивәт, бут түврүклирини үзүл-кесил
кукум-талған қиливәт; □
25 Лекин Худайиңлар Пәрвәрдигарниң ибадитидә болуңлар. Шундақ қилсаңлар
У нан билән сүйүңларни бәрикәтләйду; Мән барлиқ кесәлликни араңлардин
чиқирип ташлаймән. ■
26 Буниң билән зиминиңда бойидин аҗрап кетидиған яки туғмас һеч бир аял яки
чарпай болмайду; өмрүңниң күнлирини толуқ қилимән.■
27 Мән сениң алдиңда вәһимимни әвәтимән, қайси таипигә йеқинлашсаң
шуларни паракәндә қилимән; шуниң билән һәммә дүшмәнлириңни кәйнигә
яндуруп қачуримән. ■
28 Һивийлар, Қананийлар вә Һиттийларни алдиңдин қоғлап чиқириветишкә
серик һәриләрни алдиңда жүрүшкә әвәтимән. □ ■

□ **23:16 «орма һейти»** — мошу һейт йәнә «һәптиләр һейти» һәм «дәсләпки орма һейти» дәпму атилиду. **«һосул-мәһсулатлириң»** — мошу «һосул-мәһсулатлириң» ашлиқларни һәм һәр хил мевә-чивә мәһсулатлирини өз ичигә алиду. **«һосул жиғиш һейти»** — мошу һейт йәнә «кәпиләр һейти» дәпму атилиду. □ **23:18 «қурбанлиқ»** — бу сөз адәттә «енақлиқ қурбанлиғи» яки «тәшәккүр қурбанлиғи»ни көрситиду. □ **23:19 «Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма»** — бу әмир бәлким әтраптики бутпәрәс хәлиқләрниң мәлум өрп-адитигә әгәшмәслик керәклигини көрситиши мумкин. Бу тоғрилиқ йәнә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **23:19** Мис. 34:26 ■ **23:20** Мис. 33:2 □ **23:21 «өзүңгә агаһ бол»** — ибраний тилида «өзүңгә қара» («шамар») дегән пеил билән ипадилиниду. 20-айәттә Пәриштиниң уларни «қоғдайдиғанлиғи» (ибраний тилида «қарайдиғанлиғи») «хамар» дегән охшаш пеил билән ипадлиниду. ■ **23:22** Яр. 12:3 □ **23:24 «уларниң бутлирини үзүл-кесил чеқивәт,...»** — яки «уларни (Қананийларниң) йоқитип,...». ■ **23:25** Мис. 15:26; Қан. 7:15 ■ **23:26** Қан. 7:14 ■ **23:27** Мис. 14:24; Йә. 10:10 □ **23:28 «серик һәрә»** — бу исим ибраний тилида адәттики һәридин чоң вә техиму чаққақ бир хил һәрини көрсәтсә керәк. ■ **23:28** Қан. 7:20; Йә. 24:12

29 Амма зиминниң Харабилишип, далада вәһший һайванлар көпийип саңа хәвп
болуп қалмаслиғи үчүн, шу әлләрни алдиңдин бир жилғичә һайдивәтмәймән,
30 Бәлки сән көпийип, зиминни *пүтүнләй* мирас қилип болғичә, аз-аздин һайдап
туримән.
31 Сениң зиминиңниң чегарилирини Қизил Деңиздин тартип Филистийләрниң
деңизиғичә, шуниңдәк чөлдин тартип *Әфрат* дәриясиғичә бекитимән; чүнки
зиминда туруватқанларни һайдиветип йерини егилишиң үчүн, уларни қолуңға
тапшуримән. □ ■
32 Сән улар билән вә яки илаһлири билән һеч қандақ бир әһдә түзмә. ■
33 Уларниң сени алдимда гунаға патқузмаслиғи үчүн уларни зиминиңда қәтъий
турғузма. Чүнки мабада сән уларниң илаһлириниң ибадитидә болсаң, бу иш саңа
қапқан болиду.■

24

Худаниң Мусаниң вастиси билән Исраил хәлқи билән муқәддәс әһдини түзүши

1 У Мусаға йәнә: — «Сән берип, өзүң билән биллә Һарун, Надаб, Абиһуни вә
Исраилларниң ақсақаллири арисидин йәтмиш адәмни елип, Пәрвәрдигарниң
һозуриға чиқип, жирақта туруп сәждә қилиңлар.
2 Пәқәт Мусала Пәрвәрдигарниң алдиға йеқин кәлсун; башқилар йеқин кәлмисун,
хәлиқ униң билән биллә үстигә чиқмисун, — деди.

3 Муса келип Пәрвәрдигарниң барлиқ сөзлири билән һөкүмлирини халайиққа
дәп бәрди; пүткүл халайиқ бир авазда: — Пәрвәрдигарниң ейтқан сөзлириниң
һәммисигә әмәл қилимиз! — дәп жавап беришти.■
4 Андин Муса Пәрвәрдигарниң һәммә сөзини хатириливелип, әтиси сәһәр қопуп
тағниң түвидә бир қурбангаһни ясап, шу йәрдә Исраилниң он икки қәбилисиниң
сани бойичә он икки таш түврүкни тиклиди.
5 Йәнә Исраилларниң бир нәччә жигитлирини әвәтти, улар берип Пәрвәрдигарға
көйдүрмә қурбанлиқлар сунди, енақлиқ қурбанлиғи сүпитидә бир нәччә
топақниму союп сунди.
6 Андин Муса қанниң йеримини қачиларға қачилиди, йәнә йеримини қурбангаһ
үстигә чачти.
7 Андин у әһдинамини қолиға елип, хәлиққә оқуп бәрди. Улар жававән:
— Пәрвәрдигарниң ейтқининиң һәммисигә қулақ селип, итаәт қилимиз! —
дейишти.□
8 Шуниң билән Муса қачилардики қанни елип, хәлиққә сепип: — Мана, бу
Пәрвәрдигар мошу сөзләрниң һәммисигә асасән силәр билән бағлиған әһдиниң
қенидур, деди.■
9 Андин кейин Муса вә Һарун, Надаб вә Абиһу Исраилларниң ақсақаллиридин
йәтмиш адәм билән биллә тағ үстигә чиқишти.
10 Улар шу йәрдә Исраилниң Худасини көрди; униң айиғиниң астида худди көк
яқуттин ясалған нәпис паяндаздәк, асман гүмбизидәк сүпсүзүк бир җисим бар
еди. □ ■

□ **23:31 «Филистийләрниң деңизи»** — «Оттура Деңиз»ни көрситиду. ■ **23:31** Чөл. 34:3, 4 ■ **23:32** Мис. 34:12,15; Қан. 7:2 ■ **23:33** Йә. 23:13; һак. 2:3 ■ **24:3** Мис. 19:8; 24:7; Қан. 5:27 □ **24:7 «хәлиққә оқуп бәрди»** — ибраний тилида «хәлиқниң қулақлириға оқуп бәрди». ■ **24:8** Ибр. 9:20; 1Пет. 1:2 □ **24:10 «улар шу йәрдә Исраилниң Худасини көрди»** — йәни, Худаниң Өзини аян қилғанлиғини көрди. ■ **24:10** Вәһ. 4:6

11 Лекин у Исраилларниң мөтивәрлиригә қол тәккүзмиди; улар Худани көрүп
турди һәмдә йәп-ичишти.

Мусаниң йәнә Синай теғиға чиқиши

12 Пәрвәрдигар Мусаға: — Тағ үстигә, қешимға чиқип шу йәрдә турғин. Саңа
уларға үгитишкә таш тахтайларни, йәни Мән йезип қойған қанун-әмирни
беримән, деди.
13 Шуниң билән Муса қопуп, Ярдәмчиси Йәшуани елип маңди. Муса Худаниң
теғиға чиқти.
14 У авал ақсақалларға: Биз йенип кәлгичә мошу йәрдә бизни сақлап туруңлар.
Мана, Һарун билән хур силәрниң йениңларда қалиду; әгәр бирисиниң иш-дәваси
чиқса, уларниң алдиға барсун, — деди.
15 Шуниң билән Муса тағниң үстигә чиқти вә тағни булут қаплиди.
16 Пәрвәрдигарниң җуласи Синай теғиниң үстидә тохтиди; булут уни алтә
күнгичә қаплап турди; йәттинчи күни, Пәрвәрдигар булут ичидин Мусани
чақирди;
17 Пәрвәрдигарниң җуласиниң қияпити Исраилларниң көз алдида тағниң
чоққисида һәммини жутқучи оттәк көрүнди. ■
18 Муса булутниң ичигә кирип, тағниң үстигә чиқип кәтти. Муса қириқ кечә-
күндүз тағда турди.

25

Ибадәт чедири үчүн сунулидиған һәдийәләр

1 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға ейтқин, улар Маңа бир «көтәрмә һәдийә»ни кәлтүрсун;
кимниң көңли һәдийә сунушқа хуш болса, униңдин Маңа сунулидиған «көтәрмә
һәдийә»ни тапшурувелиңлар. □ ■
3 Силәр улардин тапшурувалидиған көтәрмә һәдийә: — Алтун, күмүч, мис,
4 көк, сөсүн вә қизил рәңлик жип, канап рәхт, тивит,
5 қизил боялған қочқарниң терилири, делфинниң терилири, акатсийә яғичи, □
6 чирақ үчүн зәйтун мейи, «мәсиһләш мейи» вә хушбуй үчүн хушбуй дора-
дәрмәкләр,
7 әфод билән «қошен»ға орнитилидиған ақ һеқиқ вә башқа есил ташлар болсун.
□ ■
8 Мениң өзлири арисида макан қилишим үчүн *шулардин* Маңа бир муқәддәс
туралғуни ясисун.
9 Уни Мән саңа барлиқ көрсәтмәкчи болғинимға асасән, йәни ибадәт чедириниң
нусхиси вә барлиқ әсвап-сайманлириниң нусхисиға опохшаш қилип ясаңлар.

■ **24:17** Ибр. 12:29 □ **25:2 «көтәрмә һәдийә»** — каһин яки һәдийәни сунғучи Пәрвәрдигарниң алдиға икки қоллап егиз көтирип апиридиған алаһидә һәдийә. Мошу айәттә дейилгән «көтәрмә һәдийә» көплигән хәлиқ елип келидиған, чоң көләмлик һәдийә болиду. Шүбһисизки, мәзкур «көтәрмә һәдийә»ниң һәр бир қисмини сунғучи киши өзи Худа алдида икки қоллап көтирип униңға атайду (35:22, 24). ■ **25:2** Мис. 35:5; 1Тар. 29:3,5,9,14; Әзра 2:68; 3:5; Нәһ. 11:2 □ **25:5 «делфинниң терилири»** — яки «деңиз ейиқиниң терилири» яки «борсуқниң терилири». □ **25:7 «әфод» вә «қошен»** —Булар тоғрилиқ 6-14-айәтләргә қаралсун. У җилиткидәк бир хил алаһидә кийим болуп, ичидә Худаниң керәк болған ишлар тоғрилиқ йолини яки ирадисини көрситидиған «Урим» вә «Туммим» дегән алаһидә икки таш сақлақлиқ еди. ■ **25:7** Мис. 28:4-14

Әһдә сандуғи

10 Улар акатсийә яғичидин бир сандуқ ясисун. Униң узунлуғи икки йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз, егизлиги бир йерим гәз болсун. □ ■
11 Сән уни сап алтун билән қаплиғин; ичи вә сиртини алтун билән қаплап, униң үстүнки қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк чиқар.
12 Униңға алтундин төрт һалқа қуйдуруп, төрт четиқиға бекиткин. Бир тәрипигә икки һалқа, йәнә бир тәрипигә икки һалқа болсун. □
13 Сән һәм акатсийә яғичидин икки балдақ ясап, һәр иккисини алтун билән қаплиғин;
14 андин сандуқ улар арқилиқ көтирилсун дәп, балдақларни сандуқниң икки йенидики һалқилиридин өткүзүп қойғин.
15 Балдақлар һемишә сандуқтики һалқида турсун; улар униңдин чиқирилмисун.■
16 Мән саңа беридиған һөкүм-гуваликни сандуққа қойғин.□ ■
17 Сандуқниң *япқучи сүпитидә* сән алтундин узунлуғи икки йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз болған бир «кафарәт тәхти» ясиғин. □ ■
18 Икки керубни алтундин соқуп ясиғин. Уларни кафарәт тәхтиниң икки тәрипигә орнатқин. □ ■
19 Бир керубни бир тәрипигә, йәнә бир керубни йәнә бир тәрипигә орнитиш үчүн ясиғин. Икки тәрипидики керубларни кафарәт тәхти билән бир гәвдә қилиңлар. □
20 Керублар бир-биригә йүзләнсун, қанатлирини кафарәт тәхтиниң үстигә керип, қанатлири билән уни япсун; керубларниң йүзи кафарәт тәхтигә қаритилсун.■
21 Сән кафарәт тәхтини сандуқниң үстигә қоюп, Мән саңа беридиған һөкүм-гуваликни сандуқниң ичигә қойғин. ■
22 Мән шу йәрдә сән билән көрүшимән; кафарәт тәхти үстидә, йәни һөкүм-гувалиқ сандуғиниң үстидики икки керубниң оттурисида туруп саңа Исраилларға йәткүзүшкә тапшуридиған барлиқ әмирлирим тоғрисида сөз қилимән.■

Ширә

23 Һәм акатсийә яғичидин узунлуғи икки гәз, кәңлиги бир гәз, егизлиги бир йерим гәз болған бир ширә ясиғин.

□ **25:10 «акатсийә яғичи»** — интайин қаттиқ, узунғичә чиримайдиған бир хил яғачтур. **«гәз»** —Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз» — адәмниң җәйнигидин бармиғиниң учиғичә болған арилиғиға (тәхминән 45 сантиметр) баравәр келиду. ■ **25:10** Мис. 37:1; Ибр. 9:1 □ **25:12 «төрт четиқиға»** — яки «төрт путиға». ■ **25:15** 1Пад. 8:8 □ **25:16 «саңа беридиған һөкүм-гувалиқ»** — Худа Мусаға тапшуридиған «он пәрз» яки «он әмир» пүтүлидиған икки таш тахтайни көрситиду (31:18ни көрүң). Немишкә «гувалиқ» дейилиду? Чүнки «он пәрз» Худаниң һәққаний тәбиитигә гувалиқ бериду. ■ **25:16** Ибр. 9:4 □ **25:17 «кафарәт»** — (ибраний тилида «кафар» яки «киппур») дегәнниң түп мәнаси «йепиш»тин ибарәт. Гуналарға «кафарәт кәлтүрүш» дегәнлик «гуналарни йепиш» дегәнликтур. Тәврат дәвридә Худа гуналарни вақитлиқ «япатти» вә шуниңдәк шу гуналардин товва қилип қурбанлиқ кәлтүргән бәндилирини кәчүрүм қилатти. Инҗил дәври кәлгәндә у Мәсиһниң қурбанлиғи вастиси билән инсанларниң гуналирини «елип ташлайду» («Юһ.» 1:29, 36ни көрүң). Мошу йәрдә сандуқниң япқучини «кафарәт тәхти» дәп тәрҗимә қилдуқ, чүнки 22-айәттә: «Мән шу йәрдә сән билән көрүшимән; кафарәт тәхти үстидә... туруп саңа ... сөз қилимән» дейилиду. Демәк, бу җай Худаниң олтарған бир тәхтигә охшаштур. ■ **25:17** Мис. 37:6 □ **25:18 «Керублар»** — бәлким аләмдики әң күчлүк вә әң жуқури дәриҗилик пәриштиләр яки мәхлуқлар болуши мүмкин. «Тәбирләр»ни вә мунасивәтлик сехмини көрүң. ■ **25:18** Ибр. 9:5 □ **25:19 «икки тәрипидики керубларни кафарәт тәхти билән бир гәвдә қилиңлар»** — яки «икки тәрипидики керублар билән кафарәт тәхти бир пүтүн алтундин ясалсун». ■ **25:20** Ибр. 9:5 ■ **25:21** Ибр. 9:4, 5 ■ **25:22** Чөл. 7:89

24 Уни сап алтун билән қаплап, униң үстүнки қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк чиқар.
25 Сән ширәниң чөрисигә төрт илик егизликтә бир ләв ясиғин; бу ләвниң чөрисигиму алтундин бир гирвәк чиқар. □
26 Сән у ширәгә алтундин төрт һалқа ясап, бу һалқиларни ширәниң төрт бұжигидики четиққа орнатқин.
27 Ширәни көтиришкә балдақлар өткүзүлсун дәп, һалқилар ширә левигә йеқин бекитилсун.
28 Балдақларни акатсийә яғичидин ясап, алтун билән қаплиғин; ширә улар арқилиқ көтирилиду.
29 Ширәгә яндап легән, қача-тәхсә, пиялә вә «шарап һәдийәлири»ни чачидиған қәдәһләрни ясиғин; уларни сап алтундин ясиғин.
30 Мениң һозурумда турушқа сән ширәгә һемишә «тәқдим нан»ни қойғин.□

Чирақдан

31 Сән һәм сап алтундин бир чирақдан ясиғин. У чирақдан соқуп ясалсун; чирақданниң пути, ғоли, қәдәһлири, ғунчә вә чечәклири пүтүн бир алтундин соқулсун. □ ■
32 Чирақданниң ғолиниң икки йенидин алтә шахчә чиқирилсун — чирақданниң бир йенидин үч шахчә, чирақданниң йәнә бир йенидин үч шахчә чиқирилсун;
33 бир йенидики һәр бир шахчидә бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған үч қәдәһ чиқирилсун, йәнә бир йенидики һәр бир шахчидә бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған үч қәдәһ чиқирилсун. Чирақданға чиқирилған алтә шахчиниң һәммиси шундақ ясалсун.
34 Чирақданниң *ғолидин* бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған төрт қәдәһ чиқирилсун. □
35 Булардин башқа *биринчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә, *иккинчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә, *үчинчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә болсун; чирақданға чиқирилған алтә шахчиниң асти һәммиси шундақ болсун.
36 Униң шу ғунчилири һәм шахчилири чирақдан билән бир гәвдә қилинсун — бир пүтүн сап алтундин соқуп ясалсун.
37 Сән чирақданниң йәттә чириғини ясиғин; чирақлар удулға йоруқ чүшүрәлиши үчүн үсти тәрәпкә орнитилсун.
38 Униң пилик қайчилири билән күлданлири сап алтундин ясалсун.
39 Чирақдан вә униң барлиқ әсваплири бир талант сап алтундин ясалсун.□
40 Саңа тағда аян қилинған нусха бойичә буларни еһтият билән ясиғин.■

□ **25:25 «егизликтә»** — яки «кәңликтә». Мунасивәтлик схемини көрүң. **«ләв» вә «ләвниң чөрисигә чиқирилған гирвәк»** — буларниң рольи бәлким ширәниң үстидики нанларни чүшүп кетиштин сақлаштур. □ **25:30 «тәқдим нанлар»** — ибраний тилида «һозури нанлар» («Худаниң һозуридики нанлар»). Адәттә җәмий он икки парчә нан қоюлатти. Бу Исраилларниң он икки қәбилисигә вәкиллик қилатти. Исраил каһинлири нанларни тизип қоюш арқилиқ, өзлириниң әмгәк мевилирини Пәрвәрдигарға аташни халайдиғанлиғини, бу арқилиқ өзлири еришкән мол һосулниң Пәрвәрдигарниң ата қилғанлиғини етирап қилишни билдүрүш еди («Лав.» 24:5-6). □ **25:31 «чирақданниң... қәдәһлири, ғунчә вә чечәклири»** — булар чирақданға чиқирилған шу хил нусхиларни көрситиду. 32-40-айәтләр вә мунасивәтлик схемини көрүң. ■ **25:31** Мис. 37:17 □ **25:34 «ғолидин»** — йәни ғолиниң үстүнки қисмидин. 35-айәтни көрүң. □ **25:39 «бир талант алтун»** — бәлким 4.4 килограмчә болуши мүмкин. ■ **25:40** Рос. 7:44; Ибр. 8:5

Ибадәт чедириниң әсваплири

26

Ибадәт чедири — йопуқлири

1 Муқәддәс чедирни он парчә йопуқтин ясатқин; йопуқлар непиз тоқулған ақ
канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп ишләнсун; униңға
керубларниң сүритини чевәр қолларға нәпис қилип кәштиләп чиқарғузғин. ■
2 Һәр бир йопуқниң узунлуғи жигирмә сәккиз гәз, кәңлиги төрт гәз болуп, һәр
бир йопуқ охшаш чоң-кичикликтә болсун.
3 Йопуқларниң бәши бир-биригә улансун, қалған бәш йопуқму һәм бир-биригә
улансун.
4 Сән улап чиқилған биринчи чоң парчиниң әң четидики қисмиға бир тәрипигә
рәңги көк измә қадиғин, шуниңдәк улап чиқилған иккинчи чоң парчиниң әң
четидикисиниң бир тәрипигиму һәм шундақ қилғин.
5 Биринчи чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик измә қадиғин, иккинчи
чоң парчиниң әң четидикисигиму әллик измә қадиғин. Измиләр бир-биригә
удулмуудул болсун.
6 Муқәддәс чедир бир пүтүн болсун үчүн алтундин әллик илғу ясап, икки чоң
парчә йопуқни шу илғулар билән бир-биригә туташтурғин.
7 Муқәддәс чедирни йепиш үчүн өшкә тивитидин йопуқларни ясиғин; йопуқтин
он бир парчә ясиғин. ■
8 Йопуқларниң һәр бириниң узунлуғи оттуз гәз, кәңлиги төрт гәз болуп, он бир
йопуқниң һәммиси охшаш чоң-кичикликтә болсун.
9 Йопуқларниң бәшини улап бир қилип, қалған алтә йопуқниму улап бир қилип,
алтинчи йопуқни икки қат қилип, чедирниң алди тәрипигә саңгилитип қойғин.□
10 Сән биринчи улап чиқилған чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик измә,
иккинчи улап чиқилған чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик измә қадиғин.
11 Сән һәм мистин әллик илғу ясап, чедир бир пүтүн болсун үчүн уларни
измиләргә өткүзүп икки чоң парчини улап қойғин.
12 Лекин йопуқниң чедирниң кәйнидин ешип қалған қисми, йәни ешип қалған
йерим парчиси чедирниң кәйни тәрипидә саңгилап турсун.
13 Чедир йопуқлириниң чедирниң бойидин артуқ қисми, йәни у тәрипидин
бир гәз, бу тәрипидин бир гәз, чедирниң икки тәрипидин саңгилап, уни *толуқ*
япсун.□
14 Буниңдин башқа, чедирға қизил боялған қочқар терисидин йопуқ ясап япқин,
андин униң үстидинму делфин терисидин ясалған йәнә бир йопуқни қаплиғин.
15 Муқәддәс чедирниң тик тахтайлирини акатсийә яғичидин ясап тиклигин.
16 Һәр бир тахтайниң узунлуғи он гәз, кәңлиги бир йерим гәз болсун.
17 Һәр бир тахтайниң иккидин туруми болсун, һәр икки тахтай шулар билән бир-
биригә четилсун; чедирниң барлиқ тахтайлирини шундақ ясиғин.
18 Чедирниң тахтайлирини шундақ ясиғин; жигирмисини җәнуп тәрәпкә
тиклигин;
19 бу жигирмә тахтайниң тегигә күмүчтин қириқ тәглик ясиғин; бир тахтайниң
астидики икки туруми үчүн иккидин тәглик, йәнә бир тахтайниң икки туруми
үчүн иккидин тәглик ясиғин.

■ **26:1** Мис. 36:8 ■ **26:7** Мис. 36:14 □ **26:9 «чедирниң алди тәрипигә саңгилитип қойғин»** — яки «чедирниң кәйнигә қайрип қойғин». Мунасивәтлик схемини көрүң. □ **26:13 «чедирниң икки тәрипидин саңгилап, уни толуқ япсун»** — канап рәхттин (кәндир рәхттин) қилинған ичидики йопуқниң узунлуғи жигирмә сәккиз гәз болғачқа, чедирниң икки тәрипигә толуқ йәтмәйтти; йопуқ билән йәрниң арилиғида бир гәз арилиқ қалатти. Өшкә тивитидин қилинған йопуқниң узунлуғи оттуз гәз болғачқа, чедирни толуқ япатти. Чедирниң схемилирини көрүң (вә мунасивәтлик схемини көрүң).

20 Шуниңдәк чедирниң удул тәрипидә, йәни шимал тәрипидә жигирмә тахтай
болсун;
21 буларниң қириқ тәглиги күмүчтин болсун; бир тахтайниң тегигә иккидин
тәглик, йәнә бир тахтайниң тегигә иккидин тәглик орунлаштурулсун.
22 Чедирниң кәйни тәрипигә, йәни ғәрип тәрәпкә алтә тахтай ясап тиклигин.
23 Чедирниң кәйни тәрипидики икки булуңға икки тахтай ясап орнатқин.
24 Бу *булуң тахтайлири* астидин үстигичә икки қат қилинип *тахтайларни* өз ара
четиштурсун, үсти бир һалқиға бекитилсун. Һәр иккиси шундақ қилинип, икки
булуңға тикләнсун. □
25 Арқа тәрәптә сәккиз тахтай болиду, уларниң күмүчтин ясалған он алтә тәглиги
болиду; бир тахтайниң тегидә икки тәглик, йәнә бир тахтайниң тегидә икки
тәглик болиду.
26 Буниңдин башқа сән акатсийә яғичидин балдақ ясиғин; чедирниң бу
тәрипидики тахтайларға бәш балдақни,
27 чедирниң у тәрипидики тахтайларға бәш балдақни, чедирниң арқа
тәрипидики тахтайларға, йәни ғәрип тәрипидики тахтайларға бәш балдақни
ясиғин.
28 Тахтайларниң оттурисидики оттура балдақ бу тәрәптин у тәрәпкә йетидиған
болсун.
29 Тахтайларни алтун билән қаплап, балдақлар өткүзүлидиған һалқиларни
алтундин ясап, балдақларни алтун билән қаплиғин.
30 Чедирни саңа тағда аян қилинған нусха бойичә ясап тиклигин.■
31 Сән непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп
ишләнгән бир пәрдә ясиғин; уни чевәр қоллар керубларниң сүритини нәпис
қилип чүшүрүп кәштиләп чиқсун. ■
32 Уни акатсийә яғичидин ясалған төрт хадиға есип қойғин. Бу хадилар алтун
билән қаплансун, һәр бириниң алтун илмики болсун; хадилар күмүчтин ясалған
төрт тәгликкә орнитилсун.
33 Пәрдә чедир йопуғидики илмәкләргә есилип саңгилитип қоюлсун; андин
һөкүм-гувалиқ сандуғини шу йәргә кәлтүрүп, пәрдиниң ичигә елип киргин.
Шуниң билән пәрдә силәр үчүн муқәддәс жай билән әң муқәддәс жайниң
оттурисидики бир айрима пәрдә болсун.
34 Андин сән «кафарәт тәхти»ни әң муқәддәс жайдики һөкүм-гувалиқ
сандуғиниң үстигә қойғин.
35 Ширә болса пәрдиниң тешиға орунлаштурулсун; чирақданни ширәниң
удулиға, чедирниң җәнуп тәрипигә қойғин; ширәни шимал тәрипигә қойғин.
36 Буниңдин башқа сән чедирниң кириш еғизиға непиз тоқулған ақ канап рәхткә
көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп ишләнгән бир пәрдә ясиғин; у
кәштичи тәрипидин кәштиләнсун. ■
37 Бу пәрдә үчүн акатсийә яғичидин бәш хада ясап, уларни алтун билән қаплиғин;
һәр бириниң алтун илмики болсун; уларниң тегигә бәш данә тәгликни мистин
қуюп тәйярлатқин.

□ **26:24 «...тахтайлири ... икки қат қилинип тахтайларни өз ара четиштурсун»** — булуң тахтайлириниң қайси шәкилдә екәнлигигә бир немә дейиш тәс. Һеч болмиғанда улар кәйнидики тахтайлар һәм яндики тахтайларни бир-биригә туташтуруш рольини ойниши керәк; бизниңчә булуң тахтайлири йенидики тахтайларға турумлири билән четилиши керәк (17-айәтни көрүң). Бәзи алимларниң пикричә булуң тахтайлири оттурисидин егилип, «үч бүҗәклик сизғуч шәкли»дә (йәни «Л» шәклидә) қилинған болуши мүмкин. Мунасивәтлик схемини көрүң. ■ **26:30** Мис. 25:9,40; Рос. 7:44; Ибр. 8:5 ■ **26:31** Мис. 36:35 ■ **26:36** Мис. 36:37

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси

27

Қурбангаһ

1 Сән қурбангаһни акатсийә яғичидин ясиғин. Қурбангаһ төрт часа болсун;
узунлуғи бәш гәз, кәңлиги бәш гәз, егизлиги үч гәз қилинсун. ■
2 Униң төрт бүҗигигә қоюлидиған мүңгүзлирини ясиғин; мүңгүзлири қурбангаһ
билән бир гәвдә қилинсун. Қурбангаһни мис билән қаплиғин.
3 Қурбангаһниң яғ *вә күлини* елишқа дасларни ясиғин; униңға хас болған
гүҗәкләрни, кориларни, лахшигирларни вә отданларниму ясиғин; униң барлиқ
әсваплирини ясашқа мис ишләткин.
4 Қурбангаһ үчүн мистин бир шала ясиғин; шаланиң төрт бүҗигигә төрт мис
һалқа ясап бекитип қойғин.
5 Шалани қурбангаһниң қап белиниң астидики гирвәктин төвәнрәк туридиған
қилғин, шундақта шала қурбангаһниң дәл оттурисида болиду. □
6 Қурбангаһқа икки балдақ ясиғин; улар акатсийә яғичидин болсун, уларни мис
билән қаплиғин.
7 Қурбангаһни көтәргәндә, балдақлар униң икки йенида болуши үчүн, уларни
һалқиларға өткүзүп қойғин.
8 Қурбангаһни тахтайлардин ясиғин, ичи бош болсун; у тағда саңа аян қилинған
нусха бойичә *һүнәрвәнләр* тәйяр қилсун.

Ибадәт чедириниң һойлиси

9 Муқәддәс чедирниң һойлисиниму ясиғин. Һойлиниң җәнубиға, йәни җәнупқа
йүзләнгән тәрипигә непиз тоқулған ақ канап рәхттин пәрдиләрни тоқуғин; шу
тәрипиниң узунлуғи йүз гәз болсун. ■
10 Пәрдиләрни есишқа жигирмә хада ясалсун; уларниң тегигә қоюшқа жигирмә
мис тәглик ясалсун; хадиларниң илмики билән балдақлар болса күмүчтин
ясалсун.□
11 Шуниңға охшаш шимал тәрипидиму узунлуғи йүз гәз келидиған пәрдә болсун.
Пәрдиләрни есишқа жигирмә хада ясалсун; уларниң тегигә қоюшқа жигирмә мис
тәглик ясалсун; хадиларниң илмики билән балдақлар болса күмүчтин ясалсун.
12 Һойлиниң ғәрип тәрипидә узунлуғи әллик гәз келидиған пәрдә болсун; униң
он хадиси вә он тәглиги болсун.
13 Һойлиниң шәриқ тәрипи, йәни күн чиқишқа йүзләнгән тәрипиниң кәңлиги
әллик гәз болсун.
14 Бир тәрипидә он бәш гәз келидиған пәрдә болсун; униң үч хадиси билән үч
тәглиги болсун.
15 Йәнә бир тәрипидә он бәш гәз келидиған пәрдә болсун; униң үч хадиси билән
үч тәглиги болсун.
16 Һойлиниң кириш еғизиға жигирмә гәз келидиған бир пәрдә қоюлсун; пәрдә
непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп,
кәштичи тәрипидин кәштиләнсун. Униң төрт хадиси билән төрт тәглиги болсун.
17 Һойлиниң чөрисидики һәммә хадилар күмүчтин ясалған балдақлар билән бир-
биригә четилсун; уларниң илмәклири күмүчтин, тәгликлири мистин ясалсун.
18 Һойлиниң узунлуғи йүз гәз, кәңлиги һәр икки тәрипи әллик гәз болсун; непиз
тоқулған ақ канап рәхттин ишләнгән пәрдиниң егизлиги бәш гәз қилинсун;
хадиларниң тәгликлири мистин ясалсун.

■ **27:1** Мис. 38:1 □ **27:5 «шала»** — барлиқ айәтләрдин қариғанда, шаланиң функсийиси мундақ: (1) қурбангаһниң отханисидики отни көтириш; (2) шалани көтәргәндә қурбангаһму тәң көтирилиш; шала қурбангаһниң асти тәрипигә, йәнә гирвәкниң астиға қоюлғачқа, шалани көтәргәндә гирвәккә терилип қурбангаһму тәң көтириләтти. «Қошумчә сөз»имиз һәм чедирниң схемилирини көрүң (мунасивәтлик схемини көрүң). ■ **27:9** Мис. 38:9 □ **27:10 «балдақлар»** — улар хадиларни өз ара четип туридиған таяқчилар болуп, хадиларни муқимлаштуруш вә пәрдиләрниму көтириш рольини ойнайду (38:17ни көрүң). «Балдақлар»ниң башқа тәрҗимилири: «һалқилар» яки «чәмбәрләр».

19 Муқәддәс чедирниң иш-хизмитидә ишлитилидиған барлиқ әсвап-сайманлири
һәмдә барлиқ миқ-қозуқлири, шундақла һойлиниң барлиқ миқ-қозуқлири
мистин болсун.

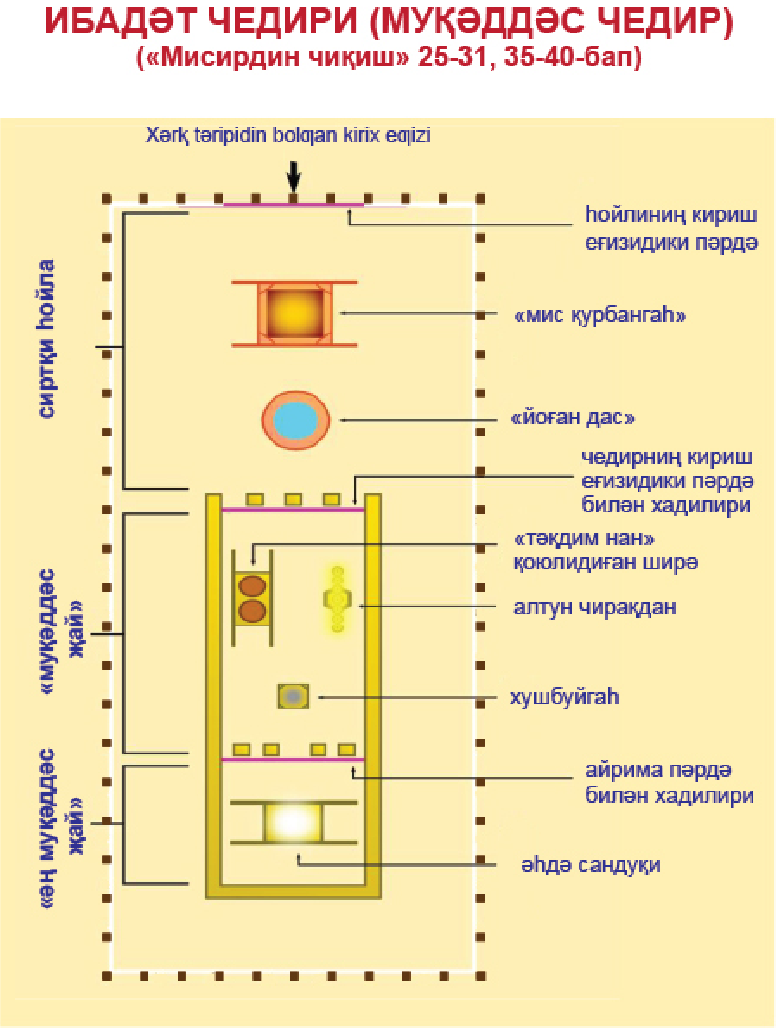

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси

Йениқ туридиған чирақ һәққидики бәлгүлимә

20 — Чирақниң һемишә йениқ туруши үчүн, чирақҗа ишлитишкә зәйтундин соқуп
чиқирилған сап майни қешиңға кәлтүрүшкә Исраилларни буйруғин. ■
21 Җамаәт чедириниң ичидә, һөкүм-гувалиқ сандуғиниң удулидики пәрдиниң
ташқирида Һарун вә оғуллири һәр кечиси әтигәнгичә Пәрвәрдигарниң алдида
чирақларниң йениқ турғузуш ишида болсун. Бу иш дәвирдин-дәвиргичә
Исраилларға әбәдий бир қанун-бәлгүлимә болсун.□

28

Каһинларниң муқәддәс кийимлири

1 Сән Исраилларниң ичидин акаң Һарун вә униң оғуллирини өз қешиңға
кәлтүргин; уларни, йәни Һарун вә оғуллири Надаб, Абиһу, Әлиазар вә
Итамарларниң Мениң каһинлиқ хизмитимдә болуши үчүн йениңға кәлтүргин.
■
2 Акаң Һарунға һәм шәрәп һәм гөзәллик үчүн муқәддәс кийимләрни тәйярлиғин.
3 Һарунниң Маңа муқәддәс қилинип, Мениң каһинлиқ хизмитимдә болуши үчүн,
Мән әқил-парасәтниң роһи билән қәлблирини толдурған чевәр кишиләрниң һәр
биригә сөз қилип, уларни алаһидә кийимләрни тикишкә буйруғин.
4 Улар тикидиған кийимләр мунулардин ибарәт: — бир қошен, бир әфод,
бир тон, кәштиләнгән бир халта көйнәк, бир сәллә вә бир бәлвағ. Мениң
каһинлиқ хизмитимдә болуши үчүн, улар акаң Һарунға вә оғуллириға муқәддәс
кийимләрни тиксун.□

Әфодниң лайиһилиниши

5 Униңға алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар билән непиз тоқулған ақ канап рәхт
ишлитилсун;
6 әфодни улар алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар билән непиз тоқулған ақ канап
рәхтләрни тәйярлап, чевәр қолларға нәпис қилип *кәштилитип* ишләтсун. ■
7 Әфодниң икки бешини бир-биргә туташтуруш үчүн икки долисида мүрилик
тасма болсун. □
8 Әфодниң үстидин бағлайдиған, кәштиләнгән бәлвағ әфод билән бир пүтүн
қилинсун вә униңға охшаш сипта ишлинип, алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар
вә непиз тоқулған ақ канап рәхттин ясалсун. □
9 Икки ақ һеқиқни тепип, уларниң үстигә Исраилниң оғуллириниң намлирини
ойдурғин;
10 уларниң намлириниң алтиси бир яқутқа оюлсун, қалған алтиси болса йәнә бир
яқутқа оюлсун, һәммиси туғулуш тәртиви бойичә пүтүлсун.
11 Худди яқут нәқишчилири ишлигәндәк, мөһүр оюлғандәк Исраилниң
оғуллириниң намлирини икки яқутқа ойдурғин; улар алтундин ясалған
көзлүккә бекитилсун.

■ **27:20** Лав. 24:2 □ **27:21 «Җамаәт чедири»** — бу ибадәт чедириға берилгән башқа бир нам. ■ **28:1** Ибр. 5:4 □ **28:4 «Әфод» вә «қошен»** — булар вә қатарлиқлар тоғрилиқ «Тәбирләр»ни вә мунасивәтлик схемиларни көрүң. «Әфод» жилиткигә охшайдиған бир хил кийим, «қошен» каһинниң мәйдисигә тақилидиған мәйдә янчуқ болуп, үстигә он икки қәбилигә вәкиллик қилидиған он икки қиммәтлик таш бекитилгән. ■ **28:6** Мис. 39:2 □ **28:7 «...икки долисида мүрилик тасма болсун»** — мунасивәтлик схемини көрүң. □ **28:8 «Әфодниң бәлвеғи»** — 5-айәттә тилға елинған бәлвағ әмәс. «Лав.» 8:7ни көрүң.

12 Исраилниң оғуллириға әслətмә таш болсун үчүн, икки яқутни әфодниң
икки мүрилик тасмисиға қадиғузғин; шундақ болғанда, Һарун Пәрвәрдигарниң
алдида уларниң намлирини әслətмә сүпитидә мүрилиридә көтирип жүриду.
13-14 Буниңдин башқа, сән алтундин йәнә икки көзлүк вә сап алтундин шойнидәк
ешип етилгән икки зәнҗир ясатқин; андин ешилмә зәнҗирләр көзлүкләргә
бекитилсун.□

Қошенниң ясилиши

15 «Һөкүм қошени»ни чевәр қолларға нәпис қилип кәштилитип ясатқин; уни һәм
әфодни ишлигән усулда ясиған, алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар билән непиз
тоқулған ақ канап рәхттин ясиғин. □ ■
16 У икки қат, төрт часа қилинсун; узунлуғи бир ғерич, кәңлигиму бир ғерич
болсун. □
17 Униң үстигә төрт қатар қилип гөһәрләрни орнатқин: — биринчи қатарға қизил
яқут, сериқ гөһәр вә зумрәт орнитилсун;
18 иккинчи қатарға көк қаштеши, көк яқут вә алмас орнитилсун;
19 үчинчи қатарға сөсүн яқут, пироза вә сөсүн квартс орнитилсун;
20 төртинчи қатарға берил яқут, ақ һеқиқ вә анарташ орнитилсун; буларниң
һәммиси алтун көзлүк ичигә орнитилсун.
21 Бу гөһәрләр Исраилниң оғуллириниң намлириға вәкил қилинип, уларниң
санидәк он икки болуп, мөһүр ойғандәк һәр бир гөһәргә он икки қәбилиниң нами
бирдин-бирдин пүтүлсун.
22 Қошенға шойнидәк ешилгән сап алтундин *икки* ешилмә зәнҗир ясиғин.
23 Қошенға алтундин икки һалқа етип, икки һалқини қошенниң *жуқуриқи* икки
бүҗигигә бекиткин; □
24 андин алтундин ешилип ясалған икки зәнҗирни қошенниң *жуқуриқи* икки
бүҗигидики һалқидин өткүзүп,
25 ешилгән шу зәнҗирләрниң икки учини икки көзлүккә бекитип, *көзлүкләрни*
әфодниң икки мүрилик тасмисиниң алди қисмиға орнатқин.
26 Буниңдин башқа сән алтундин икки һалқа ясап, уларни қошенниң *асти
тәрипидики* икки бүҗигигә бекиткин; улар әфодқа тегишип туридиған қилинип
ичигә қадалсун. □
27 Мундин башқа сән алтундин *йәнә* икки һалқа ясап, уларни әфодниң икки
мүрилик тасмисиниң алди төвәнки қисмиға, йәни әфодқа улинидиған җайға
йеқин қилип, кәшитиләнгән бәлвағдин егизрәк қилип бекиткин.
28 Қошенниң әфодниң кәшитиләнгән бәлвеғидин жуқурирақ туруши, қошенниң
әфодтин ажрап кәтмәслиги үчүн қошенниң һалқисини көк шойна билән әфодниң
һалқисиға четип қойғин.
29 Шундақ қилғанда, Һарун муқәддәс җайға киргәндә, һөкүм қошенини
тақиғачқа, Исраилниң оғуллириниң намлирини әслətмә сүпитидә жүригиниң
үстидә Пәрвәрдигарниң алдида дайим көтирип жүргән болиду. □

□ **28:13-14 «йәнә икки көзлүк»** — мошу икки көзлүк әфодниң икки мүрисигә бекитилгән, 9-12-айәтләрдә тилға елинған икки ақ һеқиқ орунлаштурулған көзлүкләрдур. □ **28:15 «Һөкүм қошени»** — ичидики «урим вә туммим» дегән ташлар арқилиқ Худаниң мәлум иш тоғрисидики ирадисини яки һөкүмини сораш үчүн ишлитилгән (30-айәтни көрүң). ■ **28:15** Мис. 39:8 □ **28:16 «У икки қат, төрт часа қилинсун»** — демәк, янчуқ шәклидә. □ **28:23 «қошенниң жуқуриқи икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «қошенниң икки бешиға». □ **28:26 «қошенниң асти тәрипидики икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «қошенниңИкки бешиға». □ **28:29 «қошен»** — қошен вә униң мунасивәтлик тәпсилатлирини көрүш үчүн мунасивәтлик схемини көрүң.

30 Һарун Пәрвәрдигарниң алдиға киргәндә, урим билән туммим униң жүриги
үстидә болуши үчүн, буларни һөкүм қошенининиң ичигә алғин; мошундақ
қилғанда, Һарун Исраилларға бағлиқ һөкүмләрни һемишә Пәрвәрдигарниң
һозурида өз жүриги үстидә көтирип жүргән болиду.□

Баш каһин кийидиған башқа кийимләр; баш каһинниң оғуллириниң кийимлири

31 Әфодниң *ичидики* тонни пүтүнләй көк рәңлик қилғин. □ ■
32 Тонниң башқа кийилидиған төшүги дәл оттурисида болсун; униң житилип
кәтмәслиги үчүн худди бапкар тоқуғандәк, савутниң яқисиға охшаш чөрисигә
пәваз чиқирилсун. □
33-34 Униң етигиниң чөрисигә көк, сөсүн вә қизил жиптин анарларни тоқуп асқин
һәмдә алтун қоңғурақларни ясап, чөрисидики анарларниң арилиғиға бирдин
есип қойғин; тонниң етигиниң пүткүл чөрисигә бир алтун қоңғурақ, бир анар,
йәнә бир алтун қоңғурақ, бир анар... бекитилсун. □
35 Һарун хизмәт қилған вақтида шу тонни кийсун; буниң билән Һарун
Пәрвәрдигарниң алдиға барғанда, йәни муқәддәс җайға, Пәрвәрдигарниң алдиға
кирип-чиққанда униң авази аңлинип туриду-дә, у өлүмдин аман қалиду.□

36 Андин кейин сән сап алтундин нәпис бир отуғатни ясап, униң үстигә мөһүргә
нәқишләнгәндәк: «Пәрвәрдигарға муқәддәс қилинди» дәп ойғин; □ ■
37 уни көк рәңлик жип билән сәллисигә чиккин; у сәллиниң алди тәрипигә
тақалсун;
38 у Һаруниниң пешанисидә турсун. Буниң билән Һарун Исраилларниң муқәддәс
қилип кәлтүргән барлиқ муқәддәс һәдийәлиригә чаплашқан гуналарни өз үстигә
елип көтириду; һәдийәләрниң Пәрвәрдигарниң алдида қобул қилиниши үчүн
отуғат һемишә униң пешанисигә тақақлиқ турсун.□
39 Буниңдин башқа ақ канап рәхттин бир көйнәк тоқуғин, шуниңдәк канап
рәхттин тоқулған бир сәллә тәйярлиғин; кәштиләнгән бир бәлвағ ясиғин.□

□ **28:30 «урим вә туммим»** — алаһидә бир хил ташлар. Бу ташлар арқилиқ Исраил хәлқи Худадин йол сориса болатти. Һәмдә улардин һәр хил җавап чиқатти; мәсилән, «шундақ», «яқ» дегәндәк. Бәзи әһвалларда һеч қандақ җавап бәрмәслигиму мүмкин (мәсилән, «Һак.» 20:23, «1Сам.» 14:37, 23:2-4, 28:6, «2Сам.» 2:1 қатарлиқларни көрүң). «Урим»ниң мәнаси «нурлар», «Туммим»ниң мәнаси «мукәммәллик» яки «мукәммәл ишлар» дегәнлик; лекин уларниң тәпсилатлири һазир бизгә намәлум. □ **28:31 «Әфодниң ичидики тон»** — тон әфодниң ичигә кийилиду (мунасивәтлик схемини көрүң). ■ **28:31** Мис. 39:22 □ **28:32 «савут»** — җәңчиниң алаһидә кийими. □ **28:33-34 «анарлар»** — мошу «анарлар» марҗандәк чоңлуқта тоқулған болуши керәк. □ **28:35 «Һарун ... Пәрвәрдигарниң алдиға кирип-чиққанда *қоңғурақларниң* авази аңлинип туриду**-дә, у өлүмдин аман қалиду» — қоңғурақларниң авазлири Худаға баш каһинниң Исраилға вәкиллик қилидиғанлиғини әслитиду. □ **28:36 «отуғат»** — баш кийимигә тақилидиған кичик тахта яки мәнсәп бәлгүсидин ибарәт. ■ **28:36** Мис. 39:30 □ **28:38 «Исраилларниң муқәддәс қилип кәлтүргән барлиқ муқәддәс һәдийәлиригә чаплашқан гуналар»** — буниң мәнаси: (1) Исраилларниң мошу һәдийә-қурбанлиқларни кәлтүрүштин мәхсити (Худаниң сөзигә асасән) гунайини йепиштин ибарәттур, шуңа һәдийәләр гуна билән мунасивәтликтур; (2) Исраиллар һәдийә-қурбанлиқлирини кәлтүргинидә кәлтүрүш усулида диққәтсизликтин һәдийәләр гунаға четилип қелиши мүмкин яки һәдийә кәлтүргүчиниң нийәтлиригә мәлум яман ғәрәз четилишлиқ болуши мүмкин. Биз иккинчи чүшәнчигә майил. □ **28:39 «канап рәхттин бир көйнәк тоқуғин»** — яки «канап рәхттин аличипар бир халта көйнәк тиккин». **«кәштиләнгән бир бәлвағ ясиғин»** — бу бәлвағ әфодниңки әмәс. «Лав.» 8:7ни көрүң.

Баш каһинниң муқәддәс кийимлир
40 Һарунниң оғуллириға халта көйнәкләрни тиккин; уларғиму бәлвағларни
тәйярла, уларға егиз бөкләрниму тиккин; булар уларға һәм шәрәп һәм гөзәллик
болсун.
41 Буларниң һәммисини сән акаң Һарун вә униң оғуллириға кийдүргин; андин

уларниң Мениң алдимда каһинлиқ хизмитимдә болуши үчүн уларни мәсиһләп,
Маңа муқәддәс қилип айриғин.□
42 Уларниң әврәтлириниң йепиқ туруши үчүн уларға канап рәхттин тамбал
әттүргин; у белидин янпишиғичә йепип турсун.
43 Һарун вә оғуллири җамаәт чедириға киргәндә яки муқәддәс җайда хизмәттә
болуш үчүн қурбангаһқа йеқинлашқанда, улар гунакар болуп өлүп кәтмәслиги
үчүн *тамбални* кийивалсун. Бу униңға вә униңдин кейинки нәсиллири үчүн
әбәдий бир бәлгүлимә болсун.□

29

Һарун вә униң оғуллириниң каһинлиққа айрилиши

1 Уларниң Маңа муқәддәс қилинип, каһинлиқ хизмитимдә болуши үчүн мундақ
ишни ада қилишиң керәк: — сән бир яш әркәк топақ билән икки қочқарни талла
(һәммиси бежирим болсун) ■
2 һәмдә петир нан, зәйтун мейи иләштүрүлгән петир тоғач вә зәйтун мейи
сүрүлүп мәсиһләнгән петир һәмәк нанларни тәйярла, буларниң һәммисини
буғдай унидин қилғин; □
3 нанларниң һәммисини бир севәткә селип, севәтни, топақни вә икки қочқарни
билләһәдийә қилип кәлтүргин.
4 Сән Һарун вә униң оғуллирини җамаәт чедириниң кириш ешизиға йеқин елип
келип, уларни су билән жуйғин;
5 андин кийимлирини елип келип, Һарунға халта көйнәк, әфод тони вә әфодни
кийдүргин, қошенни тақиғин; андин белигә әфодниң кәштиләнгән бәлвеғини
бағлиғин. □
6 Бешиға сәллини йөгәп, сәллигә муқәддәс отуғатни тақап қойғин.
7 Андин мәсиһләш мейини елип, бешиға қуюп уни мәсиһлигин.■
8 Андин сән униң оғуллирини елип келип, уларға халта көйнәкләрни кийдүргин;
9 уларға, йәни Һарун вә униң оғуллириға бәлвағларни бағлап, егиз бөкләрни
кийдүргин. Шуниң билән әбәдий бәлгүлимә бойичә, каһинлиқ хизмити
уларниңки болиду; шундақ қилип, сән Һарун билән униң оғуллирини Худаға
муқәддәс қилип айрип тайинлиғин.
10 — Сән топақни җамаәт чедириниң алдиға елип кәлгин; елип кәлгиниңдә Һарун
билән униң оғуллири қоллирини топақниң бешиға қойсун. □ ■
11 Андин сән бу топақни Пәрвәрдигарниң алдида, җамаәт чедириниң кириш
ешизиниң йенида боғузлиғин;
12 топақниң қенидин елип бармиғиң билән уни қурбангаһниң мүңгүзлиригә
сүрүп, қалған қанниң һәммисини қурбангаһниң түвигә төкүп қуйғин.

□ **28:41 «Мениң алдимда каһинлиқ хизмитимдә болуш»** — бу айәттики «алдимда каһинлиқ хизмитимдә болуш» ибраний тилида «қолға тутқузуш» яки «қолға бериш» дегән сөз билән ипадилиниду. Каһинлиқ вәзиписи асасән Худаниң қурбанлиқлирини өз қолиға елиш билән башлинатти; шуңа улар қолиға һеч қандақ башқа ишларни елишиға болмайтти. □ **28:43 «җамаәт чедириға киргәндә»** — мошу йәрдә чедирниң һойлисиға киришни көрситиду. ■ **29:1** Лав. 8:2; 9:2 □ **29:2 «тоғач»** — ибраний тилида бу сөз яки һалқисиман яки чәккүч билән тешилгән бир хил нанларни көрситиду. □ **29:5 «әфод тони»** — тонниң әфод билән зич мунасивети болғачқа, бәзи йәрләрдә «әфод тони» дейилиду. ■ **29:7** Мис. 30:25 □ **29:10 «қоллирини топақниң бешиға қойсун** — Тәврат вә Инҗил дәвридиму «қолларни башқа қоюш» қол қойғучиларниң қол қоюлғучи билән бир тәрәптә туридиғанлиғи яки униң орнида болидиғанлиғини билдүриду. Мошу йәрдә Һарун вә оғуллириниң «қоллирини башқа қоюш»и «биз мошу қурбанлиққа охшаш Худаға мутләқ аталғанмиз» дегәнни билдүрмәкчи болиду. ■ **29:10** Лав. 1:3

13 Ич қарнини йөгәп турған барлиқ майни, шундақла жигәрниң үстидики чава
май, икки бөрәк вә уларниң үстидики майни ажритип буларни қурбангаһта
көйдүргин.
14 Топақниң гөши, териси вә тезигини болса чедиргаһниң сиртиға елип чиқип,
отта көйдүрүвәткин; бу гуна қурбанлиғи болиду.■
15 Андин сән қочқарларниң бирини елип кәлгин; Һарун билән униң оғуллири
қоллирини қочқарниң бешиға қойсун;
16 андин сән бу қочқарни боғузлап, униң қенидин қурбангаһниң үсти қисминиң
әтрапиға сәпкин. ■
17 Қочқарни парчилап, униң ич қарни билән пачақлирини жуюп, уларни гөш
парчилири вә башниң үстигә қоюп,
18 пүтүн қочқарни қурбангаһта көйдүргин. Бу Пәрвәрдигарға аталған көйдүрмә
қурбанлиқ — от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға хушбуй йәткүзидиған
һәдийә болиду.
19 Кейин сән иккинчи қочқарни елип кәлгин; Һарун вә униң оғуллири қоллирини
қочқарниң бешиға қойсун.
20 Андин бу қочқарни боғузлап қенидин елип, Һарунниң оң қулиқиниң
юмшиқиға, униң оғуллириниң оң қулиқиниң юмшиқиға, уларниң оң
қоллириниң чоң бармиғи билән оң путлириниң чоң бармиғиға сүркәп қойғин,
қалған қанни қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпкин. □
21 Андин қурбангаһ үстидики қандин вә мәсиһләш мейидин елип, Һарунниң
үстигә, униң кийимлиригә, шуниңдәк униң оғуллириниң үстигә вә уларниң
кийимлиригиму сәпкин. Шундақ қилип у вә униң кийимлири, униң оғуллири вә
уларниң кийимлириму униң билән тәң Худаға атап муқәддәс қилинған болиду.
22 Андин сән қочқарниң мейи, қуйруқ мейи, ич қарнини йөгәп турған барлиқ
май, жигәрниң үстидики чава май, икки бөрәк вә уларниң үстидики майни чиқар
һәмдә оң арқа путини алғин — (чүнки бу қочқар каһинлиққа тикләш *қурбанлиғиға
аталған* қочқардур) —
23 — буниңдин башқа сән Пәрвәрдигарниң алдида қоюлған петир нан севитидин
бир гирдини, зәйтун мейи иләштүрүлгән петир тоғачтин бирни вә петир һәмәк
нандин бирни елип,
24 буларниң һәммисини Һарунниң қоллириға вә униң оғуллириниң қоллириға
қоюп, уларни «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә Пәрвәрдигарниң алдида
пулаңлатқузғин.
25 Андин сән буларни уларниң қоллиридин тапшуруп елип, Пәрвәрдигарниң
алдида хушбуй чиқарсун дәп, қурбангаһтики көйдүрмә қурбанлиқниң үстидә
қоюп көйдүргин. Бу от арқилиқ Пәрвәрдигарға сунулған һәдийә болиду.
26 Сән Һарунни каһинлиққа тикләш қурбанлиғиға аталған қочқарниң төшини
елип «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә Пәрвәрдигарниң һозурида пулаңлатқин; бу
сениң үлүшүң болиду. □
27 Шуниңдәк, сән каһинлиққа тикләш қурбанлиғиға аталған қочқарниң
«пулаңлатма һәдийә» сүпитидә пулаңлитилған төши билән «көтәрмә һәдийә»
сүпитидә егиз көтирип пулаңлитилған арқа путини, йәни Һарун вә униң
оғуллириға беғишланған шу үлүшләрни «муқәддәс» дәп айрип бекиткин. □

■ **29:14** Лав. 4:12; Ибр. 13:11 ■ **29:16** Ибр. 9:12,19 □ **29:20 «қулиқиниң юмшиқиға»** — яки «қулиқиниң учиға». □ **29:26 «пулаңлатма һәдийә»** — Пәрвәрдигарниң алдида егиз көтирип алаһидә пулаңлатқан һәдийәдур. «Пулаңлатма һәдийә» адәттә барлиқ каһинларға тәвә болиду. □ **29:27 «көтәрмә һәдийә»** — каһин яки һәдийәни сунған киши Пәрвәрдигарниң алдиға икки қоллап алаһидә егиз көтирип атиған һәдийә. «көтәрмә һәдийә» адәттә қурбанлиққа мәсъул каһинға тәвә болиду.

28 Шуниң билән бу нәрсиләр әбәдий бәлгүлимә бойичә Исраиллар тәрипидин
һарун вә оғуллириға беғишланған несивә болиду; чүнки у көтәрмә һәдийәдур.
Булар Исраиллар тәрипидин сунулидиған енақлиқ қурбанлиқлиридин айрип
чиқилип, уларниң Пәрвәрдигарға атап «егиз көтәргән һәдийә»си һесаплинип,
«көтәрмә һәдийә» болиду.■
29 һарунниң муқәддәс кийимлиригә кейин оғуллири варислиқ қилиду. Улар
мәсиһлинип, каһинлиққа тайинланғанда шу кийимләрни кийсун.
30 Оғуллириниң қайсиси униң орнини бесип каһин болса, җамаәт чедириға
кирип муқәддәс җайниң ичидә хизмәткә киришкәндә, бу кийимләрни уда йәттә
күн кийип жүрсун.
31 Сән каһинлиққа тикләш қурбанлиғиға аталған қочқарни елип, униң гөшини
муқәддәс җайда пишарғин; □
32 андин һарун вә оғуллири қочқарниң гөши билән севәттики нанларни җамаәт
чедириниң кириш еғизида йесун; ■
33 улар өзлириниң каһинлиққа тайинлинишидә Худаға атап муқәддәс
қилинғанда кафарәткә ишлитилгән нәрсиләрни йесун, лекин булар муқәддәс
болғачқа, ят киши бунидин һеч немини йемисун. □ ■
34 Әгәр каһинлиққа тикләш қурбанлиқ гөшидин яки нандин әтигә азрақ ешип
қалса, ешип қалғанни отта көйдүрүвәт; булар муқәддәс болғачқа, һеч ким
унидин йесә болмайду.
35 Сән шу тәриқидә һарун вә униң оғуллири тоғрисида буйруғинимниң
һәммисини бежа кәлтүрүп, уда йәттә күнгичә уларни каһинлиққа тикләш
вәзиписини ада қилғин.
36 Һәр күни кафарәт қилинишқа гуна қурбанлиғи сүпитидә бир топақни сунғин.
Қурбангаһниң өзини гунадин пак қилишқа униң үчүнму кафарәт кәлтүргин,
муқәддәс қилинсун дәп, уни зәйтун мейи билән мәсиһлигин.
37 Йәттә күнгичә сән қурбангаһ үчүн кафарәт кәлтүрүп, уни муқәддәс қилғин.
Буниң билән у «әң муқәддәс нәрсиләрниң бири» һесаплиниду; униңға тәккән
һәммә нәрсә муқәддәс һесаплиниду.□

Күндилик қурбанлиқ тоғрисида

38 Мана, қурбангаһта һемишә сунидиғанлириң мунулар: — һәр күни бир яшлиқ
икки қоза қурбанлиқ қилинсун. ■
39 Бирини әтигәндә, йәнә бирини гугумда қурбанлиқ қилип сунғин. □
40 Биринчи қоза билән биргә зәйтун мейидин бир һинниң төрттин бири
иләштүрүлгән буғдай унидин *әфаһниң* ондин бири вә йәнә шарап һәдийәси
сүпитидә төрттин бир һин шарап қушуп сунулсун. □

■ **29:28** Лав. 7:31,34; 10:14 □ **29:31 «муқәддәс җай»** — мошу йәрдә ибадәт чедирниң һойлисини көрситиду («Лав.» 8:31ни көрүң). **«пишарғин»** — яки «қайнатқин». ■ **29:32** Лав. 8:31; 24:9 □ **29:33 «ят киши»** — мошу йәрдә каһин болмиған кишини көрситиду. ■ **29:33** Лав. 10:14; Мат. 12:4 □ **29:37 «Буниң билән у «әң муқәддәс нәрсиләрниң бири» һесаплиниду; униңға тәккән һәммә нәрсә муқәддәс һесаплиниду»** — муқәддәс чедирдики барлиқ җабдуқлар «әң муқәддәс» вә «муқәддәс» дәп бөлиниду. «Әң муқәддәс» болғанларға тәккәнләр шу мунасивәт билән алаһидә «Худаниңки» дәп һесаплинатти (30:29, «Лав.» 6:18, 27, «Әз.» 46:20ниму көрүң). Адәттә шундақ қилған кишиләр өлүмгә мәһкүм қилиниши керәк еди; лекин панаһ издигәнләр қурбангаһниң мүңгүзлирини тутса болатти («1Пад.» 1:50ни көрүң). ■ **29:38** Чөл. 28:3 □ **29:39 «гугумда»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду — демәк, күн петиватқан чағдин қараңғу чүшкичә болған арилиқтики вақит. □ **29:40 «бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр. Бир һин тәхминән 3.6 литр.

41 Иккинчи қозини гугумда сунғин; уни әтигәнлик қурбанлиқниңкидәк, хушбуй
болуши үчүн от арқилиқ Пәрвәрдигарға аталған қурбанлиқ сүпитидә ашлиқ
һәдийә вә шарап һәдийә билән қошуп сунғин.
42 Шу тәриқидә бу көйдүрмә қурбанлиқ нәсилдин-нәсилгә җамаәт чедириниң
кириш еғизида Пәрвәрдигарниң һозурида өткүзүлүп дайимлиқ қурбанлиқ
болсун; Мән *Пәрвәрдигар* шу йәрдә силәр билән көрүшүп, сән билән сөзлишимән.
43 Шуниңдәк Мән шу йәрдә Исраиллар билән учришимән, шуниң билән у җай
Мениң шан-шәривим билән муқәддәс қилиниду.
44 Мән җамаәт чедири билән қурбангаһни Өзүмгә атап муқәддәс қилимән; Һарун
вә униң оғуллирини му Өзүмгә каһинлиқ хизмәттә болушқа айрип муқәддәс
қилимән.
45 Шундақ қилип Мән Исраилларниң арисида макан қилип, уларниң Худаси
болимән. ■
46 У вақитта улар Мениң уларниң арисида макан қилишим үчүн уларни Мисир
зиминидин чиқирип кәлгән Худаси Пәрвәрдигар екәнлигимни билиду; Мән
уларниң Худаси Пәрвәрдигардурмән.

30

Хушбуйгаһ

1 Сән йәнә хушбуй яндуруш үчүн бир хушбуйгаһни ясатқин; уни акатсийә
яғичидин тәйярлиғин. □ ■
2 У төрт часа, узунлуғи бир гәз, кәңлиги бир гәз, егизлиги икки гәз болсун. Униң
төрт бүҗигидики мүңгүзләр униң билән бир пүтүн қилип ясалсун.
3 Сән уни, йәни униң үстини, төрт әтрапини һәм мүңгүзлирини сап алтун билән
қаплатқин; униң үсти қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк чиқарғин.
4 Униңға алтундин икки һалқа ясап, униң гирвикиниң астиға бекиткин; уларни
икки йениға удулму удул бекиткин. Хушбуйгаһни көтиридиған икки балдақни
селиш үчүн буларни хушбуйгаһниң икки тәрипигә орунлаштурғин. □
5 Балдақлирини акатсийә яғичидин ясап, алтун билән қаплиғин.
6 Хушбуйгаһни һөкүм-гувалиқ сандуғиниң удулидики пәрдиниң сиртиға, йәни
Мән сән билән көришидиған җай болған һөкүм-гувалиқ сандуғиниң үстидики
кафарәт тәхтиниң удулиға қойғин.
7 Һарун шуниң үстидә есил хушбуй әтирни яндурсун; һәр күни әтигәнлиги
чирақларни пәрлигили кәлгәндә, хушбуйларни яндурсун. ■
8 Шуниңдәк Һарун гугумда чирақларни тизип яққанда, хушбуй яндурсун. Шундақ
қилип Пәрвәрдигарниң алдида нәсилдин-нәсилгә хушбуй һемишә өчүрүлмәй
йениқ болиду.□
9 Силәр униң үстидә нә һеч қандақ ғәйрий хушбуй яндурмаңлар, нә көйдүрмә
қурбанлиқ нә ашлиқ һәдийә сунмаңлар, шундақла униң үстигә һеч қандақ шарап
һәдийәни төкмәңлар.
10 Һәр жилда Һарун бир қетим *хушбуйгаһниң* мүңгүзлиригә кафарәт кәлтүрсун;
һәр қетим кафарәт кәлтүридиған гуна қурбанлиғиниң қени билән униң

■ **29:45** Мис. 25:8; Лав. 26:12; Зәб. 77:60; Зәк. 2:14; 2Кор. 6:16; Вәһ. 21:3 □ **30:1 «Хушбуйгаһ»** — мунасивәтлик схемини көрүң. ■ **30:1** Мис. 37:25 □ **30:4 «икки йениға»** — яки «икки бүҗигигә». Мунасивәтлик схемини көрүң. ■ **30:7** 1Сам. 3:3 □ **30:8 «гугумда»** — 12:7дики изаһатни көрүң. **«чирақларни тизип яққанда»** — чирақлар дайим йениқ туриду, асасән өчүрүлмәйду (27:20, «Лав.» 24:2ни көрүң). Мошу сөз бәлким чирақданниң үстидики йәттә қәдәһни бир-бирләп чүшүрүп, зәйтун мейини қуюп андин қайтидин яндурушни билдүрүши мүмкин.

үчүн кафарәт кәлтүрсун. Нәсилдин-нәсилгә шундақ қилиңлар; бу *хушбуйгаһ* Пәрвәрдигарға «әң муқәддәс» һесаплинидиған нәрсиләрниң қатаридиндур.

Санақтин өткүзүлгәндә тапшурулидиған кафарәт пули

11 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
12 Сән Исраилларниң санини ениқлаш үчүн уларни саниғиниңда, уларниң
санилиши вәҗидин арисиға балаю-апәт кәлмәслиги үчүн, уларни саниғиниңда
һәр бир адәм өз җени үчүн Пәрвәрдигарға кафарәт пули тапшурсун. □ ■
13 Ройхәткә елинип, санақтин өткәнләрниң һәммиси бериши керәк болғини
шуки, һәр бири муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә йерим
шәкәл бәрсун (бир шәкәл жигирмә гәраһқа баравәр келиду). Бу йерим шәкәл
Пәрвәрдигарға «көтәрмә һәдийә» болиду. □ ■
14 Ройхәткә елинип, санақтин өткәнләр, йәни жигирмә яш яки униңдин
чоңларниң һәр бири Пәрвәрдигарға шу «көтәрмә һәдийә»ни бәрсун.
15 Өз җениңларға кафарәт кәлтүрүш үчүн Пәрвәрдигарға көтәрмә һәдийә
бәргиниңларда бай киши йерим шәкәлдин артуқ бәрмисун, кәмбәғәл кишиму
йерим шәкәлдин кам бәрмисун.
16 Сән Исраиллардин шу кафарәт пулини тапшуруп елип, җамаәт чедириниң
хизмитигә беғишлап ишләткин; у пул Исраилларға Пәрвәрдигарниң һозурида
әсләтмә сүпитидә җениңларға кафарәт кәлтүридиған болиду.■

Жуюнуш деси, йәни «паклиниш деси»

17 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
18 Сән жуюнушқа ишлитишкә мистин *йоған* бир дас вә униңға мистин бир тәглик
ясатқин; уни җамаәт чедири билән қурбангаһниң оттурисиға орунлаштуруп,
ичигә су тоштуруп қойғин.
19 Һарун билән униң оғуллири униңдики су билән пут-қоллирини жуйсун.
20 Улар җамаәт чедириға киргәндә өлмәслиги үчүн су билән өзини жуюши керәк;
улар хизмәт қилиш үчүн, қурбангаһқа йеқин берип Пәрвәрдигарға от арқилиқ
атилидиған қурбанлиқ сунмақчи болғинидиму, шундақ қилсун.
21 Улар өлмәслиги үчүн пут-қоллирини жуйсун; бу иш уларға, йәни өзи вә униң
нәсиллири үчүн әвлаттин әвлатқичә әбәдий бир бәлгүлимә болиду.

□ **30:12 «уларни саниғиниңда һәр бир адәм өз җени үчүн Пәрвәрдигарға кафарәт пули тапшурсун»** — Немишкә санақтин өткүзүлүш вәҗидин кафарәт кәлтүрүши керәк? Хәлиқниң санини ениқлаштин икки хил гуна пәйда болуши мүмкин: (1) Исраил хәлқи өзлириниң көплүгини билип, тәкәббурлишип кетиши мүмкин; (2) қийинчилиққа дуч кәлгәндә, улар Худаға таянмай, бәлки өз күч-қудритигә тайиниши мүмкин еди. Исраиллардин бу пулни елиш уларға өзлириниң гуналиқ тәбиити тоғрилиқ агаһландурруштин ибрәт еди; дәрвәқә бу пул муқәддәс чедирда уларға кафарәт кәлтүрүшкә каһинлар тәрәпидин өткүзүлидиған хизмәттә ишлитиләтти (16-айәт). Худаниң буйруғи болмиса хәлиқни санақтин өткүзүшкә қәтъий болмайтти (мәсилән, «1Тар.» 21:1-5ни көрүң). ■ **30:12** Чөл. 1:2 □ **30:13 «муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә»** — «шәкәл» күмүчниң өлчими болуп, адәттә 11.4 грамға баравәр болуши мүмкин. «Муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги» шүбһисизки, пүткүл әл үчүн өзгәрмәс өлчәм болсун дәп, муқәддәс җайда сақланған муқим бекитилгән бир нәччә хил өлчәм бирлиги болса керәк. ■ **30:13** Лав. 27:25; Чөл. 3:47; Әз. 45:12 ■ **30:16** Мис. 38:25

Ибадәт чедириниң әсваплири

Муқәддәс май тәйярлаш йоли

22 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
23 Сән һәммидин есил хушбуй дора-дәрмәкләрдин тәйярла, йәни мурмәкки
суюқлуғидин бәш йүз шәкәл, дарчиндин икки йүз әллик шәкәл, егирдин икки йүз
әллик шәкәл, □
24 қовзақдарчиндин бәш йүз шәкәл елип (бу өлчәмләр муқәддәс җайдики
шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә болсун) вә зәйтун мейидинму бир һин тәйярла;
□
25 бу дора-дәрмәкләр билән мәсиһ қилиш үчүн бир муқәддәс май — әтирчи
чиқарғандәк бир хушбуй май чиқарғузғин. Бу «муқәддәс мәсиһләш мейи»
болиду.
26 Сән униң билән җамаәт чедирини, һөкүм-гувалиқ сандуғини,
27 ширә вә униң барлиқ қача-қучилирини, чирақдан вә униң әсваплирини,
хушбуйгаһни,
28 көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһи вә униң әсваплирини, жуюнуш деси вә униң
тәглигини мәсиһлигин;
29 сән шу тәрздә уларни «әң муқәддәс нәрсиләр» қатарида муқәддәс қилғин.
Уларға тәккән һәр қандақ нәрсиму «муқәддәс» һесаплиниду.□
30 Һарун билән униң оғуллирини болса Маңа каһинлиқ хизмәттә болуши үчүн
мәсиһләп муқәддәс қилғин.
31 Исраилларға сөз қилип мундақ ейтқин: — Бу май әвлаттин әвлатқичә Маңа
аталған муқәддәс мәсиһләш мейи болиду.
32 Уни адәмниң бәдинигә қуйса болмайду; шуниңдәк униңға охшайдиған яки
тәркиби охшишидиған һеч қандақ майларни ясимаңлар. У муқәддәс болғини
үчүн силәргиму муқәддәс болуши керәк. □
33 Кимки тәркиби шуниңға охшайдиған май тәңшисә, яки уни елип ят бирисигә
сүрсә, у өз хәлқи арисидин үзүп ташлиниду.□

Хушбуй ясаш усули

34 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
Сән хушбуй дора-дәрмәкләр, йәни хушбуй йелим, деңиз қулулиси мейи, ақ девирқай вә сап мәстики тәйярлиғин. Буларниң һәммиси охшаш миқдарда болсун; □
35 Худди әтирчи май чиқарғанға охшаш, уларни тәңшәп хушбуй ясиғин; у
тузланған, сап вә муқәддәс пурақлиқ әтир болиду.
36 Сән униңдин азрақ елип, талқандәк убдан езип, җамаәт чедиридики һөкүм-
гувалиқ *сандуғиниң* удулиға, йәни Мән силәр билән көрүшидиған җайниң алдиға
қойғин. Бу силәргә Пәрвәрдигарға аталған «әң муқәддәс нәрсиләр» қатарида
һесаплансун.

□ **30:23 «500 шәкәл»** — тәхминән 6 килограм. □ **30:24 «бир һин»** — тәхминән 3.6 литр. □ **30:29 «әң муқәддәс нәрсиләр» вә «муқәддәс»** — муқәддәс чедирдики барлиқ җабдуқлар «әң муқәддәс» вә «муқәддәс» дәп бөлиниду. «әң муқәддәс» болғанларға тәккәнләр шу мунасивәт билән алаһидә «Худаниңки» дәп һесаплинатти (30:29, «Лав.» 6:18, 27, «Әз.» 46:20ниму көрүң). □ **30:32 «адәмниң бәдинигә»** — ибраний тилида «адәмниң әтлиригә». ***«муқәддәс мәсиһләш мейи*** адәмниң бәдинигә қуйса болмайду» — бәзи алимлар буни «каһинлардин башқиларға қуйса болмайду» дәп чүшиниду. Лекин «Зәбур» 131:2гә қариғанда, мәсиһләш мейи каһинларни мәсиһләп қуюлғанда уларниң бәдинигә тәгмәй, бәлки баш кийимидин еқип сақалдин өтүп кийим-кечәклиригә чүшәтти. □ **30:33 «Кимки... ят бирисигә сүрсә,...»** — демәк, каһинлардин башқиларниң үстигә. **«у өз хәлқи арисидин үзүп ташлиниду»** — 19:12дики изаһатни көрүң. □ **30:34 «деңиз қулулиси мейи»** — яки «оница» яки намәлум бир хил өсүмлүкниң йелими. **«ақ девирқай»** — яки «галбанум». Буниң пуриғи аччиқ болсиму, дориларға иләштүрүлгәндә уларниң көйүш вақтини узартиду вә уларни техиму хуш пурақлиқ қилиду.

37 Силәр ясиған бу хушбуйниң ретсепи билән өзүңлармиму охшаш бир хушбуйни
ясивалсаңлар болмайду. У саңа нисбәтән ейтқанда Пәрвәрдигарға хас қилинған
муқәддәс болиду.
38 Кимки униң пуриғини пурап һозурлиниш үчүн униңға охшап кетидиған һәр
қандақ бир хушбуйни ясиса, у өз хәлқи арисидин үзүп ташлансун.

31

Ибадәт җайини ясиғучи устиларниң таллиниши

1 Пәрвәрдигар Худа Мусаға мундақ деди: —
2 Мана, Мән Өзүм Йәһуда қәбилисидин болған Хурниң нәвриси, уриниң оғли
Бәзаләлни исмини атап чақирдим; □ ■
3 уни Худаниң Роһи билән толдуруп, униңға даналиқ, әқил-парасәт, илим-һекмәт
егилитип, уни һәртүрлүк ишни қилишқа қабилийәтлик қилип,
4 түрлүк-түрлүк һүнәрләрни қилалайдиған, йәни алтун, күмүч вә мис ишлирини
қилалайдиған,
5 яқутларни кесип-оялайдиған, уларни зиннәт буюмлириға орниталайдиған,
яғачларға нәқиш чиқиралайдиған, һәр хил һүнәр ишлирини
қамлаштуралайдиған қилдим.
6 Шуниңдәк мана, Мән йәнә Дан қәбилисидин Аһисамақниң оғли Оһолиябни
униңға ярдәмчиликкә тайинлидим, шундақла Мән саңа буйруған һәммә
нәрсиләрни ясисун дәп, барлиқ пәм-парасәтлик кишикәрниң көңлигә техиму
әқил-парасәт ата қилдим;
7 шуниң билән улар җамаәт чедирини, һөкүм-гувалиқ сандуғини, униң үстидики
кафарәт тәхтини, чедириниң һәммә әсваплирини,
8 ширә билән униң қача-қучилирини, сап алтундин ясилидиған чирақдан билән
униң барлиқ әсваплирини, хушбуйгаһни,
9 көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһи билән униң барлиқ әсваплирини, жуюш деси
билән униң тәглигини ясалайдиған,
10 хизмәт кийимлири, йәни каһинлиқ хизмитидә кийилидиған, Һарун
каһинниң муқәддәс кийимлири вә униң оғуллириниң каһинлиқ кийимлирини
тоқуялайдиған, □
11 мәсиһләш мейи вә муқәддәс җайға тәйярлинидиған есил дора-дәрмәкләрдин
хушбуйни ясалайдиған болди. Мән саңа әмир қилғиним бойичә улар барлиқ
ишни беҗа кәлтүриду.

Шабат күни, йәни «дәм елиш күни»ни тутуш керәк

12 Пәрвәрдигар Мусаға әмир қилип мундақ деди: —
13 Сән Исраилларға әмир қилип уларға: — «Силәр Мениң шабат күнлиримни
чоқум тутуңлар; чүнки булар силәрниң өзүңларни пак-муқәддәс қилғучиниң
Мән Пәрвәрдигар екәнлигини билишиңлар үчүн Мән билән силәрниң
оттураңлардики бир нишанә-бәлгү болиду.
14 Шабат күни силәргә муқәддәс қилип бекитилгини үчүн, уни тутуңлар; кимки
уни бузса, өлүм җазасиға тартилмиса болмайду; бәрһәқ, кимки у күнидә һәр
қандақ ишни қилса, өз хәлқи арисидин үзүп ташлансун. ■

□ **31:2 «исмини атап чақирдим»** — мошу сөзләр Худаниң мәлум бир кишини мәлум муһим бир иш үчүн алаһидә таллап чақирғанлиғини көрситиду. «Йәш.» 45:3, 4ни көрүң. «Бәзаләл» — мәнаси «Худаниң сайисидә» яки «Худаниң башпанаһида». ■ **31:2** Мис. 35:30; 1Тар. 2:20 □ **31:10 «хизмәт кийимлири»** — яки «каһинлиқ хизмәт кийимлири». ■ **31:14** Мис. 20:8; Қан. 5:12; Әз. 20:12

15 Алтә күн ичидә иш қилинсун; лекин йәттинчи күни Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс күн болуп, арам алидиған шабат күни болиду; кимки шабат күнидә бирәр иш қилса, өлүм җазасиға тартилмиса болмайду.
16 Исраиллар шабат күнини тутуши керәк; улар әбәдий әһдә сүпитидә уни әвлаттин әвлатқичә тутсун.
17 Бу Мән билән Исраилларниң оттурисида әбәдий бир нишанә-бәлгү болиду; чүнки Пәрвәрдигар алтә күн ичидә асман билән зиминни яритип, йәттинчи күнидә арам елип раһәт тапқан еди», — дегин.■
18 Худа Синай теғида Мусаға бу сөзләрни қилип болғандин кейин, икки һөкүм-гувалиқ тахтийини униңға тапшурди. Тахтайлар таштин болуп, *сөзләр* Худаниң бармиғи билән уларға пүтүлгән еди.■

32

Алтун Мозайға чоқунуш гунайи

1 Хәлиқ Мусаниң тағдин чүшмәй һаял болуп қалғинини көрүп, Һарунниң қешиға
жиғилип униңға: — Сән қопуп, бизгә алдимизда йол башлап маңидиған бир илаһ
ясап бәргин! Чүнки бизни Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Муса дегән һелиқи
кишигә немә болуп кәткәнлигини билмәймиз, — дейишти.■
2 Һарун уларға: — Хотунлириңлар билән оғул-қизлириңларниң қулақлиридики
алтун зирә һалқиларни чиқирип, мениң қешимға елип келиңлар, деди.
3 Шуниң билән пүткүл хәлиқ өз қулақлиридики алтун зирә һалқиларни чиқирип
Һарунниң қешиға елип кәлди.
4 У буларни уларниң қолидин елип, искинә билән қуйма бир мозайни ясатқузди.
Шуниң билән улар: — Әй Исраил, сени Мисир зиминидин чиқирип кәлгән
Худайиңлар мана будур! — дейишти.
5 Һарун уни көрүп униң алдида бир қурбангаһни яситип андин: «Әтә Пәрвәрдигар
үчүн бир һейт өткүзүлиду», дәп елан қилди.
6 Әтиси улар сәһәр қопуп, көйдүрмә қурбанлиқларни сунуп, енақлиқ
қурбанлиқлиринимү кәлтүрди; андин халайиқ олтирип йәп-ичишти, қопуп
әйш-ишрәт қилишти.□ ■
7 Шу чағда Пәрвәрдигар Мусаға: — Орнуңдин тур, тездин пәскә чүшкин! Чүнки
сән Мисир зиминидин чиқирип кәлгән хәлқиң бузуқчилиққа берилип кәтти. ■
8 Мән уларға буйруған йолдин шунчә тезла чәтнәп, өзлири үчүн бир қуйма
мозайни ясап, униңға чоқунуп қурбанлиқ кәлтүрүшти һәмдә: «Әй Исраил, сени
Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Худайиң мана шудур!», дейишти, — деди.■
9 Андин Пәрвәрдигар Мусаға: — Мана, бу хәлиқни көрүп қойдум; мана, улар
дәрвәқә бойни қаттиқ бир хәлиқтур. ■
10 Әнди Мени тосма, Мән ғәзәп отумни уларниң үстигә чүшүрүп, уларни
жутуветимән; андин сени улуқ бир әл қилимән, — деди.□
11 Лекин Муса Худаси Пәрвәрдигардин өтүнүп илтиҗа қилип мундақ деди: — Әй
Пәрвәрдигар, немишкә сән ғәзәп отуңни Өзүң зор қудрәт вә күчлүк қол билән
Мисир зиминидин чиқирип кәлгән хәлқиңниң үстигә чүшүрисән? ■
12 Мисирлиқлар мазақ қилип: — Уларниң бешиға бала чүшүрүш үчүн, уларни
тағларниң үстидә өлтүрүп йәр йүзидин йоқитиш үчүн, *уларниң Худаси* уларни

■ **31:17** Яр. 1:31; 2:2, 3; Мис. 20:11 ■ **31:18** Мис. 32:16 ■ **32:1** Рос. 7:40 □ **32:6 «қопуп әйш-ишрәт қилишти»** — яки «қопуп уссул ойниғили турди». ■ **32:6** 1Кор. 10:7 ■ **32:7** Қан. 32:5 ■ **32:8** 1Пад. 12:28 ■ **32:9** Мис. 33:3; Қан. 9:6,13; Йәш. 48:4; Йәр. 5:3; Һош. 4:16 □ **32:10 «Мени тосма»** — яки «мени қоюп бәр». ■ **32:11** Зәб. 105:19-23

елип кәтти, — дейишсунму? Өз отлуқ ғәзивиңдин йенип, Өз хәлқиңгә балаю-апәт
кәлтүрүш нийитиңдин янғайсән! ■
13 Өз қуллириң Ибраһим, Исһақ вә Исраилни яд қилғин; Сән уларға қәсәм билән
вәдә қилип: «Нәслиңларни асмандики юлтузлардәк көпәйтимән, Өзүм униң
тоғрисида сөзлигән мошу зиминниң һәммисини нәслиңларға беримән, улар
униңға мәңгү егидарчилиқ қилидиған болиду» дегән едиңғу, — деди.□ ■
14 Шуниң билән Пәрвәрдигар Өз хәлқиниң үстигә: «Балаю-апәт чүшүримән»
дегән нийитидин янди.
15 Муса кәйнигә бурулуп, икки һөкүм-гувалиқ тахтийини қолиға елип тағдин
чүшти. Тахтайларниң икки тәрипигә сөзләр пүтүлгән еди; у йүзигиму, бу
йүзигиму пүтүклүк еди.
16 Бу тахтайлар болса Худаниң Өзиниң ясиғини, пүтүлгәнлири болса Худаниң
Өзиниң пүткини еди, у тахтайларға оюлған еди.■
17 Йәшуа хәлиқниң көтәргән чуқан-сүрәнлирини, вақирашлирини аңлап Мусаға:
— Чедиргаһдин җәңниң хитаби чиқиватиду, деди.
18 Лекин у җавап берип: — Аңлиниватқан аваз нә нусрәт тәнтәниси әмәс, нә
мәғлубийәтниң пәряди әмәс, бәлки нахша-күй садаси! — деди.
19 Муса чедиргаһға йеқин келип, мозайни вә җамаәтниң уссулға чүшүп
кәткәнлигини көрүп шундақ дәрғәзәп болдики, тахтайларни қолидин ташлап
тағниң түвидә чеқивәтти. ■
20 Андин улар ясиған мозайни отқа селип көйдүрүп, уни янчип кукум-талқан
қилип, су үстигә чечип Исраилларни ичишкә мәҗбурлиди.■
21 Андин Муса Һарунға: Сән уларни шунчә еғир гунаға патқузғидәк, мошу хәлиқ
саңа немә қилди? — деди.
22 Һарун җавап берип: — Ғоҗамниң ғәзәп-аччиғи туташмиғай! Бу хәлиқниң
қандақ екәнлигини, уларниң зәзилликкә майил екәнлигини убдан билисән. ■
23 Улар маңа: — «Бизгә алдимизда йол башлап маңидиған бир илаһни ясап
бәргин; чүнки бизни Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Муса дегән шу адәмгә
немә болғинини билмәймиз», деди.
24 Мән уларға: «Кимдә алтун болса шуни чиқирип бәрсун» десәм, улар маңа
тапшуруп бәрди; мән уни отқа ташливидим, мана, бу мозай чиқти, — деди.□
25 Муса хәлиқниң қандақсигә тизгинсиз болуп кәткәнлигини көрди; чүнки Һарун
уларни дүшмәнлириниң алдида мәсқирә объекти болушқа өз мәйлигә қоюватқан
еди.
26 Муса чедиргаһниң кириш еғизиға берип, шу йәрдә туруп: — Кимки
Пәрвәрдигарниң тәрипидә болса мениң йенимға кәлсун! — деди. Шуни девиди,
Лавийларниң һәммиси униң қешиға жиғилди.
27 У уларға: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Һәр бир киши
өз қиличини янпишиға есип, чедиргаһниң ичигә кирип, бу четидин у четигичә
кезип жүрүп, һәр бири өз қериндишини, өз дост-бурадирини, өз хошнисини
өлтүрсун!» — деди.□
28 Шуниң билән Лавийлар Мусаниң буйруғини бойичә иш көрди; шу күни
хәлиқниң ичидин үч миң киши өлтүрүлди.
29 Андин Муса: — Һәр бириңлар бүгүн өзүңларни Пәрвәрдигарға хас болушқа
атидиңлар; чүнки һәр бириңлар һәтта өз оғлуңлар һәм қериндишиңларниму

■ **32:12** Чөл. 14:13-19. □ **32:13 «... Ибраһим, Исһақ вә Исраилни яд қилғин»** — оқурмәнләрниң есидә болсунки, Яқупниң иккинчи исми «Исраил» еди. ■ **32:13** Яр. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13; Қан. 34:4 ■ **32:16** Мис. 31:18; Қан. 9:10 ■ **32:19** Қан. 9:17 ■ **32:20** Қан. 9:21 ■ **32:22** 1Юһ. 5:19 □ **32:24 «чиқирип бәрсун»** — ибраний тилида «үзүп бәрсун». □ **32:27 «бу четидин у четигичә»** — ибраний тилида «бу кириш еғизидин у кириш еғизиға».

айимидиңлар; шуниң билән бүгүн бәхит-бәрикәтни үстүңларға чүшүрдуңлар, деди.□
30 Әтиси Муса хәлиққә сөз қилип: — Силәр дәрвәқә наһайити еғир бир гуна садир
қилдиңлар. Әнди мана, мән Пәрвәрдигарниң алдиға чиқимән; гунайиңлар үчүн
кафарәт кәлтүрәләймәнмекин, — деди.
31 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарниң алдиға йенип берип: — Һәй...! Бу хәлиқ
дәрвәқә еғир бир гуна садир қилип, өзлиригә алтундин илаһларни ясапту!
32 Лекин әнди Сән уларниң гунайини әпу қилишқа унуғайсән..., унимисаң,
исмимни Өзүң язған дәптириңдин өчүрүвәткин! — деди.
33 Пәрвәрдигар Мусаға жавап берип: — Кимки Мениң алдимда гуна қилған болса,
униң етини Өз дәптиримдин өчүрүветимән.
34 Әнди сән берип, Мән саңа ейтқан жайға хәлиқни башлап барғин. Мана, Мениң
Пәриштәм алдиңда маңиду. Лекин уларға жаза беридиған күнүм кәлгәндә,
уларға гунайи үчүн жаза беримән, деди.□
35 Бу сөздин кейин Пәрвәрдигар хәлиқниң Һаронниң қоли билән мозайни
қуйдуруп ясатқини үчүн уларни ваба билән жазалиди.

33

Пәрвәрдигарниң Исраилларни Синай теғидин кетишкә буйруши

1 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: — Сән орнуңдин туруп, өзүң Мисир
зиминидин елип кәлгән хәлиқ билән биллә мошу йәрдин кетип: «Мән сениң
нәслиңгә уни беримән» дәп қәсәм қилип Ибраһимға, Исһаққа вә Яқупқа вәдә
қилған зиминға барғин. ■
2 Шуниң билән сениң алдиңда бир Пәриштә әвәтип, Қананий, аморий, һиттий,
пәриззийләрни, һивий билән йәбусийларни һайдап чиқирип, □
3 сени сүт билән һәсәл еқип туридиған зиминға кәлтүримән. Чүнки силәр бойни
қаттиқ бир хәлиқ болғачқа, йолда силәрни һалак қиливәтмәслигим үчүн, Өзүм
силәрниң араңларда болуп, шу *зиминға* биллә чиқмаймән, — деди.□ ■
4 Халайиқ бу қаттиқ сөзни аңлап, қайғуға чөмүп һеч қайсиси өз зибу-
зиннәтлирини тақимиди.
5 Чүнки Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: — Сән берип Исраилларға: «*Пәрвәрдигар*:
— Силәр бойни қаттиқ бир хәлиқ екәнсиләр; әгәр Мән Пәрвәрдигар араңларға
чиқип бир дәқиқила турсам, силәрни йоқитивәткән болаттим. Әнди силәр
өзүңлардики зибу-зиннәтләрни еливетиңлар; шу чағда Мән силәргә немә
қилидиғинимни билимән, деди», дәп ейтқин, — дегән еди.
6 Шуңа Исраиллар Һорәб теғидин айрилипла зибу-зиннәтлирини өзлиридин
еливәтти.□

□ **32:29 «Пәрвәрдигарға хас болушқа атидиңлар»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар үчүн қоллириңларни толдуруңлар» — демәк, улар өзлирини униң хизмитигә беғишлиди. □ **32:34 «уларға жаза беридиған күнүм»** — ибраний тилида «Мән уларни йоқлиған күнидә». «Худаниң йоқлиши» — У йеқин келип жазасини чүшүриду яки болмиса бәхит-бәрикитини кәлтүриду. «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **33:1** Яр. 12:7; 26:4; 28:13 □ **33:2 «сениң алдиңда бир Пәриштә әвәтип, ...»** — шүбһисизки, 32:34дә тилға елинған пәриштә. □ **33:3 «Өзүм силәрниң араңларда болуп, шу зиминға биллә чиқмаймән»** — демәк, Худа Өзи «муқәддәс чедир»ни макан қилип уларниң арисида турмай, улар билән биллә бармайду, Өз орниға улар билән биллә беришқа «Өз Пәриштәм»ни әвәтиду. Әмәлийәттә «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» Пәрвәрдигарниң Өз һозуриға баравәр еди; лекин Муса пәйғәмбәр вә хәлиқ бу нуқтини техи чүшәнмәйтти (4-айәтни көрүң). 3:2-3, изаһат вә «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **33:3** Мис. 32:9; Қан. 9:13 □ **33:6 «Шуңа Исраиллар ... зибу-зиннәтлирини өзлиридин еливәтти»** — яки «Шуниң билән, Исраиллар Һорәб (Синай) теғидин айрилғандин тартип, зиннәт буюмларни зади тақимиди».

«Көрүшүш чедири»

7 Шуниң билән Муса өз чедирини елип, уни чедиргаһниң сиртида, чедиргаһдин
нерирақ бир җайға тикип, уни «көрүшүш чедири» дәп атиди. Кимки
Пәрвәрдигарни издәп, йол соримақчи болса чедиргаһниң сиртидики «көрүшүш
чедири»ға баратти. □
8 Шундақ болаттики, һәр қетим Муса чедирға чиқса, пүткүл халайиқ қопуп,
һәр бири өз чедириниң ишигидә өрә туруп, Муса чедирға кирип болғичә униң
кәйнидин қаришип туратти.
9 Андин Муса һәр қетим чедирға кирип кәтсә шундақ болаттики, булут түврүги
чүшүп, чедирниң кириш eғизида тохтайтти; шуниң билән Пәрвәрдигар Муса
билән сөзлишәтти. □
10 Пүткүл халайиқ булут түврүгиниң җамаәт чедириниң кириш eғизида
тохтиғинини көрәтти; уни көргинидә хәлиқниң һәммиси қопуп, һәр бири өз
чедириниң ишигидә туруп сәҗдә қилишатти.
11 Шу чағларда Пәрвәрдигар Муса билән кишиләр өз дост-бурадири билән
сөзләшкәндәк, йүзму-йүз сөзлишәтти. Андин Муса чедиргаһға йенип келәтти;
лекин униң хизмәткари болған нунниң оғли Йәшуа дегән яш жигит чедирниң
ичидин чиқмайтти.

Мусаниң Пәрвәрдигарниң шан-шәривини көрүши

12 Муса Пәрвәрдигарға мундақ деди: — Мана, Сән дайим маңа: «Бу хәлиқни елип
чиққин» дәп кәлдиң; лекин Өзүң маңа: «Мән сени исмиңни билип тонуймән», вә
шуниңдәк «Нәзирим алдида илтипат таптиң» дегән болсаңму, Сән мениң билән
биргә кимни әвәтидиғиниңни маңа аян қилмидиң. □
13 Әгәр мән растинла нәзириңдә илтипат тапқан болсам, өзүмниң Сени тонушум
үчүн, нәзириңдә илтипат тепиверишим үчүн маңа Өз йолуңни аян қилғайсән;
мана, бу хәлиқниң Өз хәлқиң болғинини нәзириңдә тутқайсән! — деди.
14 У җавап берип: Мән Өзүм *сән* биллә биллә берип, саңа арам ата қилимән, —
деди.□
15 Муса униңға җававән: — Әгәр Сән Өзүң *биз* билән биллә маңмисаң, бизни бу
йәрдин чиқармиғайсән;
16 чүнки, мән вә хәлқиң нәзириңдә илтипат тапқинимиз немидин билиниду?
Әҗәба, Өзүңниң биз билән биллә маңғиниңдин билинмәмду? Шу сәвәптин мән вә
хәлқиң йәр йүзидики һәр бир таипиләрдин алаһидә пәриқләнмәмдуқ?! — деди.■
17 Пәрвәрдигар Мусаға: — Мошу илтиҗайиңниму иҗабәт қилимән; чүнки сән
нәзиримдә илтипат таптиң вә Мән сени исмиңни билип тонуймән, деди.□
18 Шуниң билән Муса: — Өз шан-шәрпиңни маңа көрсәткәйсән, — деди.

□ **33:7 «Муса өз чедирини елип, ...»** — яки «Муса чедирни елип, ...». Бизниңчә «муқәддәс чедир» техи ясалмиған еди. **«көрүшүш чедири»** — чоң муқәддәс чедир ясалғандин кейин уму «көрүшүш чедири» яки «җамаәт чедири» дәп атилиду. **«Кимки Пәрвәрдигарни издәп, йол соримақчи болса чедиргаһниң сиртидики «көрүшүш чедири»ға баратти»** — Худаниң 3- вә 5-айәттики сөзигә қариғанда, Муса: «Худа әнди аримизда, йәни чедиргаһ оттурисидики «муқәддәс чедир»да турмақчи әмәс; шуңа чедирни ясиғинимиз бекар болиду, Худа униңда бәрибир турмайду» — дәп ойлиған болса керәк. Шуңа Худа билән сөзлишиш үчүн у чедирниң орнида чедиргаһниң сиртида өз чедирини тиккән. □ **33:9 «булут түврүги чүшүп, ... тохтайтти; шуниң билән Пәрвәрдигар Муса билән сөзлишәтти»** — демәк, Худаниң һозури булут түврүгидә туратти. □ **33:12 «Мән сени исмиңни билип тонуймән»** — бу сөзләр Худаниң мәлум бир кишини (мошу йәрдә Мусани) алаһидә сөйидиғинини яки таллиғанлиғини көрситиду. □ **33:14 «...*Мән* саңа арам ата қилимән»** — жуқурида, 32:10дә Худа Мусаға: «Мени тосма» (ибраний тилида «Маңа арам бәргин!» яки «Мени қойғин») дегән еди; лекин у һазир Мусаға «Мән саңа арам ата қилимән» дәйду. ■ **33:16** Қан. 4:7 □ **33:17 «...Мән сени исмиңни билип тонуймән»** — 12-айәт вә изаһатини көрүң.

19 *Пәрвәрдигар*: — Өзүмниң пүткүл меһриванлиғимни сениң көз алдиңдин
өткүзимән вә алдиңда «Яһвәһ» дегән намни жакалаймән. Кимгә шапаәт
қилмақчи болсам шуниңға шапаәт көрситимән, кимгә рәһим-шәпқәт
көрсәтмәкчи болсам, шуниңға рәһим-шәпқәт көрситимән, деди.□ ■
20 Пәрвәрдигар униңға: — Сән йүзүмни көрәлмәйсән; чүнки һеч адәмзат Мени
көрсә тирик қалмайду, деди.
21 Андин Пәрвәрдигар: — Мана, йенимда бир жай бардур; сән шу йәрдики қорам
ташниң үстидә турғин.
22 Мениң шан-шәривим өтидиған вақитта, шундақ болидуки, Мән сени шу қорам
ташниң йериқида турғузуп, Мән өтүп болғичә сени қолум билән йепип туримән.
23 Андин қолумни тартивалимән; шуниң билән сән Мениң арқа тәрипимни
көрисән, лекин йүзүм көрүнмәйду, — деди.□

34

Һөкүм-гувалиқ тахтайлириниң қайта берилиши

1 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән авалқиға охшаш өзүң үчүн таштин икки тахтайни
йонуп кәл; Мән бу тахтайларға сән илгири чеқиватқән тахтайлардики сөзләрни
йезип қойимән. ■
2 Сән әтә әтигәнгичә тәйяр болуп, сәһәрдә Синай теғиға чиқип, шу йәрдә тағниң
чоққисида Мениң алдимда һазир болғин.
3 Лекин һеч киши сән билән биллә чиқмисун вә яки тағниң һеч йеридә башқа адәм
көрүнмисун, қой-калиларму тағниң түвидә отлимисун, — деди.■
4 Муса авалқиға охшаш таштин икки тахтайни йонуп, әтиси таң сәһәр қопуп,
бу икки таш тахтайни қолида елип, Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә Синай
теғиға чиқти.
5 Шуниң билән Пәрвәрдигар булутта чүшүп, шу йәрдә Мусаниң қешида туруп,
«Яһвәһ» дегән намини жакалиди. □
6 Пәрвәрдигар униң көз алдидин өтүп: — «Пәрвәрдигар, Пәрвәрдигар, рәһимдил
вә меһри-шәпқәтликтур, асан ғәзәпләнмәйдиған, шапаәт билән вапаси кәң
Тәңридур, □ ■
7 миңлиған-он миңлиғанларға рәһим-шапаәт көрситип, қәбиһлик, асийлиқ вә
гунани кәчүргүчидур; лекин у гунакарларни һәргиз гунасиз дәп қаримайдиған,
бәлки атиларниң қәбиһлигиниң жазасини балилири вә нәврилиригичә, шундақла
үчинчи вә төртинчи әвладиғичә жүкләйдиған *Тәңридур*» — дәп жакалиди.□ ■
8 Шуниң билән Муса дәрһал йәргә баш қоюп сәждә қилип: —
9 — Әй Рәб, әгәр мән растинла нәзириңдә илтипат тапқан болсам, ундақта и
Рәб, аримизда биз билән маңғайсән; чүнки бу хәлиқ дәрвәқә бойни қаттиқ

□ **33:19 «Яһвәһ» — оқурмәнләрниң есидә болуши мүмкинки,** «Яһвәһ» Худаниң алаһидә намидур, мәнаси «Мәңгү Бар Болғучи» дегәндәк. Биз бу намни адәттә «Пәрвәрдигар» дәп тәрҗимә қилимиз. ■ **33:19** Рим. 9:15 □ **33:23 «... сән Мениң арқа тәрипимни көрисән»** — «... сән Мениң кәйнимдә қалған изналиримни көрисән» дегәндәк тәрҗимилириму учриши мүмкин. **«лекин йүзүм көрүнмәйду»** — яки «лекин йүзүмниң көрүлүши болмайду». ■ **34:1** Қан. 10:1 ■ **34:3** Мис. 19:12,13 □ **34:5 «Яһвәһ»** — 33:19 вә изаһатни көрүң. □ **34:6 «Пәрвәрдигар, Пәрвәрдигар»** — ибраний тилида «Яһвәһ, Яһвәһ». **«шапаәт»** — ибраний тилида «хәсәд» билән ипадилиниду (20:6 вә изаһатни көрүң). ■ **34:6** Мис. 33:19 □ **34:7 «рәһим-шапаәт»** — ибраний тилида «хәсәд» дегән сөз билән ипадилиниду (20:6 вә изаһатни көрүң). **«атиларниң қәбиһлигиниң жазасини балилири вә нәврилиригичә, шундақла үчинчи вә төртинчи әвладиғичә жүкләйдиған»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни (20:5, 34:7 тоғрилиқ), шундақла «Әзакиял»дики «қошумчә сөз»имизни (18-, 33-баплар тоғрилиқ) көрүң. ■ **34:7** Мис. 20:6; Чөл. 14:18; Қан. 5:10; Зәб. 85:15; 102:8; 144:8; Йәр. 32:18

бир хәлиқтур; бизниң қәбиһлигимизни вә гунайимизни кәчүргәйсән, бизни Өз мирасиң болушқа қобул қилғайсән! — деди.■

Яңливаштин әһдә түзүш

10 Шуниң билән у Мусаға: — Мана, Мән бир әһдә түзимән; сениң барлиқ хәлқиң алдида пүткүл йәр йүзиниң һеч бир жайида яки һеч бир әл арисида қилинип бақмиған мөжизиләрни яритимән. Шуниң билән сән арисида болған хәлқиңниң һәммиси Пәрвәрдигарниң *карамәт* әмәлини көриду; чүнки Мениң силәргә қилидиған әмәлим дәрвәқә дәһшәтлик иш болиду. □ ■

11 Мән бүгүн саңа тапилайдиған әмирлиримни тутқин; мана, Мән силәрниң алдиңлардин Аморий, Қананий, һиттий, Пәриззий, һивий вә Йәбусийларни һайдап чиқиримән.

12 Әнди һези болғинки, сән баридиған зиминда туруватқанлар билән һеч әһдә бағлашмиғин; болмиса, бу иш силәргә қапқан болиду; ■

13 бәлки силәр уларниң қурбангаһлирини чөвүп, бут түврүклирини сундуруп, «ашәраһ» бутлирини кесип ташлаңлар. □

14 Чүнки сән һеч қандақ башқа илаһқа ибадәт қилмаслиғиң керәк — чүнки Мәнки Пәрвәрдигарниң нами «Вапасизлиққа Һәсәт Қилғучи» болуп, һәсәт қилғучи бир илаһдурмән. ■

15 Болмиса, шу зиминда туруватқанлар билән әһдә түзүшүң мүмкин; андин улар илаһлириниң кәйнидин жүрүп бузуқчилиқ қилип, илаһлириға қурбанлиқлар өткүзгинидә, силәрни чақирса уларниң қурбанлиқлиридин йәп кетишиңлар мүмкин;

16 сән шундақла йәнә уларниң қизлирини оғуллириңға хотунлуққа елип беришиң мүмкин; у қизлар өз илаһлириниң кәйнидин жүрүп бузуқчилиқ қилғинида, улар оғуллириңниму өз илаһлириниң арқисидин маңғузуп, бузуқчилиқ қилдуруши мүмкин.■

17 Өзүң үчүн һеч қандақ қуйма бутларни ясатмиғин.

18 Петир нан һейтини тутуңлар; Мениң әмир қилғинимдәк Абиб ейида, бекитилгән вақитта йәттә күн петир нан йәңлар. Чүнки силәр Абиб ейида Мисирдин чиққансиләр.■

19 Балиятқуниң тунжа мевиси Мениңки болиду; чарпай маллириңниң ичидин дәсләп туғулған әркәкләр, кала болсун, қой болсун уларниң тунжилириниң һәммиси Мениңки болсун.■

20 Лекин ешәкләрниң тунжа тәхәйлириниң орниға қоза билән бәдәл төлишиң лазим болиду. Әгәр орниға *қоза* бәрмисәң, тәхәйниң бойнини сундуруветкин. Тунжи оғуллириңни болса, уларға бәдәл төләп қайтурувал. Һеч ким Мениң һозурумға қуруқ қол кәлмисун.□ ■

21 Сән алтә күн ичидә иш-әмәлиңни қилип, йәттинчи күни арам елишиң зөрүр; йәр һайдаш вақти болсун, орма вақти болсун, арам елишиң зөрүр.■

■ **34:9** Лав. 25:38; Зәб. 27:9; 32:12; Зәк. 2:16 □ **34:10 «Мениң силәргә қилидиған әмәлим»** — ибраний тилида «Мениң саңа қилидиған әмәлим». ■ **34:10** Қан. 5:2; Йә. 10:12,13 ■ **34:12** Мис. 23:32; Чөл. 33:51; Қан. 7:2 □ **34:13 «ашәраһ бутлири»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин. ■ **34:14** Мис. 20:5 ■ **34:16** 1Пад. 11:2 ■ **34:18** Мис. 12:15; 23:15 ■ **34:19** Мис. 13:2; 22:29; Әз. 44:30 □ **34:20 «... тунжа тәхәйлириниң орниға қоза билән бәдәл төлишиң лазим болиду»** — демәк, қоза тәхәйниң орниға қурбанлиқ қилиниду. ■ **34:20** Мис. 13:13; 23:15; Қан. 16:16 ■ **34:21** Мис. 20:9

22 Йеңи буғдайниң тунжа һосулини тәбрикләйдиған «һәптиләр һейти»ни
өткүзүңлар; жилниң ахирида «һосул жиғиш һейти»ни өткүзүңлар.□ ■
23 Сениң һәр бир әркәк кишилириң жилда үч қетим Исраилниң Худаси болған Рәб
Пәрвәрдигарниң алдиға һазир болсун. ■
24 Чүнки Мән таипиләрни алдиңдин һайдиветип, чегаралириңни кеңәйтимән;
шуниңдәк сән жилда үч қетим Пәрвәрдигар Худайиңниң алдиға һазир болушқа
чиқип барсаң, һеч ким йериңгә көз қирини салмайду.
25 Маңа сунулидиған қурбанлиқниң қенини болдурулған нан билән
билллә сунмиғин; яки өтүп кетиш һейтиниң қурбанлиғиниң гөшини әтигә
қалдурма.□ ■
26 Зиминиңниң дәсләпки һосулидин тунжа мәһсулатларни Пәрвәрдигар
Худайиңниң өйигә кәлтүрүп ата.
Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма.□ ■
27 Пәрвәрдигар Мусаға: — Бу сөзләрни өзүң үчүн йезивалғин; чүнки Мән мошу
сөзләрни асас қилип сән билән вә Исраил билән әһдә бағлидим, деди.
28 У вақитта Муса шу йәрдә Пәрвәрдигарниң һозурида қириқ кечә-күндүз турди;
у һеч нәрсә йемиди, һеч су ичмиди. У йәрдә *Пәрвәрдигар* тахтайларға әһдиниң
сөзлири болған он әмирни пүтти.□ ■

Мусаниң йүзиниң пақирап туруши

29 Муса Синай теғидин чүшкәндә шундақ болдики (у тағдин чүшкәндә икки
һөкүм-гувалиқ тахтийи униң қолида еди), өзиниң *Пәрвәрдигар* билән сөзләшкини
үчүн йүзиниң пақирап кәткинини билмәйтти. ■
30 Әнди Һарун вә барлиқ Исраиллар Мусани көрди, мана, униң йүз териси
пақирап туратти; улар униңға йеқин бериштин қорқушти.
31 Лекин Муса уларни чақиривиди, Һарун вә жамаәтниң барлиқ башлири йенип,
униң қешиға кәлди; Муса улар билән сөзләшти.
32 Шуниңдин кейин, барлиқ Исраиллар униң йениға кәлди; у вақитта Муса
Пәрвәрдигар өзигә Синай теғида сөз қилғинида тапшурған барлиқ әмирләрни
уларға тапилиди.
33 Муса уларға дәйдиғинини дәп түгәтти. У *сөзлигәндә* йүзигә бир чүмпәрдә
тартивалған еди; □ ■
34 Қачанки Муса Пәрвәрдигар билән сөзлишишкә униң һозуриға кирсә,
чүмпәрдини еливетәтти, таки у йенип чиққичә шундақ болатти; йенип чиққанда
өзигә немә тапиланған болса, шуни Исраилларға ейтип берәтти.

□ **34:22 «жилниң ахирида»** — ибраний тилида «жилниң өзгиришидә» — йәни күздә. **«һосул жиғиш һейти»** — мошу һосул болса мевә-чевиләрниңкидур. Ибранийлар ишләткән календар бойичә, һейт йәттинчи айда, бәзи жиллирида Сентәбрдә, бәзи жилларда Өктәбрдә болатти. ■ **34:22** Мис. 23:16 ■ **34:23** Мис. 23:17; Қан. 16:16 □ **34:25 «Маңа сунулидиған қурбанлиқниң...»** — ибраний тилида «Мениң қурбанлиғимниң...». Мошу йәрдә бу сөз бәлким жуқурида тилға елинған үч һейттики көйдүрмә қурбанлиқларни яки енақлиқ қурбанлиқлирини көрсәтсә керәк. «Мениң қурбанлиғимниң қени» болса мәзкур һейтларда қурбангаһ үстигә төкүлидиған қанларни көрситиду. ■ **34:25** Мис. 23:18 □ **34:26 «Оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарма»** — бу әмир бәлким әтраптики бутпәрәс хәлиқләрниң мәлум өрп-адитигә әгәшмәслик керәклигини көрситиши мумкин. Бу тоғрилиқ йәнә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **34:26** Мис. 23:19; Лав. 22:27; Қан. 14:21 □ **34:28 «у һеч нәрсә йемиди»** — ибраний тилида «һеч нанни йемиди». **«У йәрдә Пәрвәрдигар тахтайларға әһдиниң сөзлири болған он әмирни пүтти»** — ибраний тилида «У йәрдә у тахтайларға әһдиниң сөзлири болған он әмирни пүтти». Бәзиләр: «У» Мусани көрситиду, дәп қарайду, бирақ «Қан.» 10:2-4тин ениқ көрүнидуки, бу сөзләрни пүткүчи Худа Өзидур. ■ **34:28** Мис. 24:18; 31:18; 34:1; Қан. 4:13; 9:9,18 ■ **34:29** 2Кор. 3:7 □ **34:33 «У сөзлигләндә йүзигә бир чүмпәрдә тартивалған еди»** — яки «у (Муса) уларға сөзләп болғанда йүзигә ниқап тартивалди». ■ **34:33** 2Кор. 3:7,13

35 Исраиллар Мусаниң йүз терисиниң пақирап турғинини көрәтти; шуңа
Муса йәнә таки Пәрвәрдигар билән сөзләшкили униң һозуриға киргичә йүзигә
чүмпәрдә тартивалатти.

35

Шабат күни, йәни «арам елиш күни»ниң бәлгүлимилири

1 Муса Исраилларниң пүткүл җамаитини жиғип уларға: — Пәрвәрдигар силәргә
қилишқа буйруған әмирләр мунулардур: — ■
2 Алтә күн иш-әмгәк күни болсун; лекин йәттинчи күни силәргә нисбәтән
муқәддәс бир күн болуп, Пәрвәрдигарға аталған арам алидиған шабат күни
болсун. Һәр ким шу күнидә иш-әмгәк қилса өлүмгә мәһкүм қилинсун. ■
3 Шабат күнидә барлиқ туралғулириңларда һәргиз от қалимаңлар, — деди.■

Ибадәт җайи үчүн һәдийә сунуш

4 Муса Исраилларниң пүткүл җамаитигә сөз қилип мундақ деди: — «Пәрвәрдигар
буйруған әмир мана шуки: —
5 Өзүңларниң араңлардин Пәрвәрдигарға бир «көтәрмә һәдийә» кәлтүрүңлар;
көңли халиғанларниң һәр бири Пәрвәрдигарға бир «көтәрмә һәдийә»сини
кәлтүрсун: йәни алтун, күмүч, мис,■
6 көк, сөсүн вә қизил жип, ақ канап рәхт, өшкә тивити, ■
7 қизил боялған қочқар териси, делфин териси, акатсийә яғичи, ■
8 чирақдан үчүн зәйтун мейи, «мәсиһләш мейи» билән хушбуй үчүн
ишлитилидиған есил дора-дәрмәкләр, ■
9 әфодқа һәм қошенға орнитилидиған һеқиқ вә башқа яқутларни кәлтүрүңлар».■

Ибадәт чедириниң материял-үскүнлирини ясаш

10 — «Араңлардики барлиқ маһир устилар келип Пәрвәрдигар буйруғанниң
һәммисини ясап бәрсун: □
11 — *муқәддәс* чедир билән униң ички вә ташқи йопуқлирини, илғулирини,
тахтайлирини, балдақлирини, хадилирини вә буларниң тәгликлирини, ■
12 әһдә сандуғи вә униң балдақлирини, «кафарәт тәхти»ни, «айрима пәрдә-
йопуқ»ни,
13 ширә вә униң балдақлирини, униң барлиқ қача-қучилирини вә «тәқдим
нанлири»ни, ■
14 йоруқлуқ үчүн ясалған чирақдан вә униң әсваплирини, униң чирақлири вә
чирақ мейини,
15 хушбуйгаһ вә униң балдақлирини, «Мәсиһләш мейи»ни, дора-дәрмәкләрдин
ишләнгән хушбуйни, муқәддәс чедириниң кириш еғизидики «ишик пәрдиси»ни,
■
16 көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһи вә униң мис шаласини, балдақлирини вә
барлиқ әсваплирини, жуюнуш деси вә униң тәглигини, ■
17 һойлиниң пәрдилирини, униң хадилири вә уларниң тәгликлирини, һойлиниң
кириш еғизидики пәрдини, ■

■ **35:1** Мис.34:32 ■ **35:2** Мис. 20:8; 31:15; Лав. 23:3; Қан. 5:12; Луқа 13:14 ■ **35:3** Мис. 16:23 ■ **35:5** Мис. 25:2 ■ **35:6** Мис. 25:4 ■ **35:7** Мис. 25:5 ■ **35:8** Мис. 25:6 ■ **35:9** Мис. 25:7; 28:17,20 □ **35:10 «маһир устилар»** — ибраний тилида «көңли даналар». ■ **35:11** Мис. 26:26 ■ **35:13** Мис. 25:23, 30 ■ **35:15** Мис. 26:36; 30:1; 31:11 ■ **35:16** Мис. 27:4; 30:18 ■ **35:17** Мис. 27:9,16

18 чедирниң миқ-қозуқлирини, һойлиниң миқ-қозуқлирини, шундақла барлиқ
танилирини, ■
19 тоқулидиған кийимләр, йәни муқәддәс жайниң хизмитигә каһинлиқ
хизмитидә кийилидиған, Һарун каһинниң муқәддәс кийимлирини һәм униң
оғуллириниң кийимлирини тәйяр қилсун».□ ■

Хәлиқниң «көтәрмә һәдийә»си

20 Шуниң билән пүткүл Исраил жамаити Мусаниң йенидин чиқип кетишти.
21 Андин көңли тартқанларниң һәр бири, роһи өзлиригә түрткә болғанларниң
һәр бири келип, жамаәт чедирини ясашқа, шундақла чедирниң хизмитидә
ишлитилидиған барлиқ сәрәмжанларни ясашқа вә муқәддәс кийимләрни
тикишкә Пәрвәрдигарға аталған «пулаңлатма һәдийә»ни кәлтүргили турди.
22 Улар әрләрму, аялларму келип, сунушқа көңли хуш болғанларниң һәр бири
һәдийә кәлтүрүп, булапка, зирә-һалқа, үзүк, зуннар-биләйүзүк қатарлиқ һәр
хил алтун буюмларни елип кәлди; алтунни «көтәрмә һәдийә» қилип берәй
дегәнләрниң һәр бири уни Пәрвәрдигарға сунди. □
23 Кимдә көк, сөсүн, қизил жип билән ақ канап рәхт, өшкә тивити, қизил боялған
қочқар териси вә делфин териси болса, шуларни елип келишти.
24 Күмүч я мистин көтәрмә һәдийә кәлтүрәй дегәнләрниң һәр бири
шуни Пәрвәрдигарға һәдийә қилип сунди. Кимдә чедирниң хизмитидә
ишлитилидиған һәр хил сәрәмжанларға яриғидәк акатсийә яғичи болса, уни
елип кәлди.
25 Қоли чевәр аялларниң һәр бири өз қоллири билән егирип, шу егиргән жип вә
рәхтләрни, йәни көк, сөсүн вә қизил жип билән ақ канап рәхтләрни кәлтүрди,
□ ■
26 Шуниңдәк көңли қозғалған аялларниң һәммиси һүнирини ишлитип өшкә
тивитидин жип егиришти.
27 Әмирләр әфод вә қошенға орнитилидиған һеқиқлар вә яқутларни,
28 дора-дәрмәкләрни, чирақҗа вә мәсиһләш мейиға ишлитилидиған зәйтун
мейини, хушбуйға ишлитилидиған есил дора-дәрмәкләрни кәлтүрди. ■
29 Шу тәриқидә Исраиллар Пәрвәрдигар Мусаниң вастиси билән буйруған
ишларниң һәр қайсиға бир нәрсә беришкә көңли тартқан болса, әр болсун аял
болсун һәр бири шуни елип келип, Пәрвәрдигарға атап ихтиярий һәдийә бәрди.

Ибадәт чедирини Ясиғучи һүнәрвәнләр

30 Андин Муса Исраилларға мундақ деди: —
«Мана, Пәрвәрдигар Йәһуда қәбилисидин хурниң нәвриси, Уриниң оғли
Бәзаләлни исмини атап чақирип, □ ■
31 уни Худаниң Роһи билән толдуруп, униңға даналиқ, әқил-парасәт, илим-
һекмәт егилитип, уни һәртүрлүк ишни қилишқа қабилийәтлик қилип, ■
32 уни түрлүк-түрлүк һүнәрләрни қилалайдиған — алтун, күмүч вә мис
ишлирини қилалайдиған, ■

■ **35:18** Мис. 27:19 □ **35:19 «тоқулидиған кийимләр»** — яки «каһинлиқ хизмәт кийимлири». ■ **35:19** Мис. 28; 31:10 □ **35:22 «Улар әрләрму, аялларму келип,...»** — яки «Әр кишиләр аял кишиләргә әгишип,...». □ **35:25 «қоли чевәр»** — ибраний тилида «көңли дана». ■ **35:25** Пәнд. 31:19 ■ **35:28** Мис. 25:6 □ **35:30 «исмини атап чақирип,...»** — бу сөзләр Худаниң мәлум бир кишини мәлум муһим бир иш үчүн алаһидә таллап чақирғанлиғини көрситиду. «Йәш.» 45:3, 4ни көрүң. «Бәзаләл» — мәнаси «Худаниң сайисидә» яки «Худаниң башпанаһида». ■ **35:30** Мис. 31:2 ■ **35:31** Мис. 31:3 ■ **35:32** Мис. 31:4

33 яқутларни кесип-оялайдиған, зиннәт буюмлириға орниталайдиған, яғачларға
нәқиш чиқиралайдиған, һәр хил һүнәр ишлирини қамлаштуралайдиған қилди.
■

34 У йәнә униң көңлигә, шуниңдәк һәм Дан қәбилисидин болған Аһисамақниң
оғли Оһолиябниң көңлигә *башқиларға* һүнәр үгитиш нийәт-истикини селип,
35 уларниң көңүллирини даналиқ-һекмәт билән толдуруп, уларни һәр хил
нәққашлиқ-оймичилиқ ишлириға маһир қилип, көк, сөсүн вә қизил жип билән ақ
канап рәхт билән кәштичилик қилишқа һәмдә бапкарлиққа иқтидарлиқ қилди.
Шуниң билән улар һәр хил һүнәр ишлириниң вә һәр хил лайиһиләш ишлириниң
һөддисидин чиқалайдиған болди. ■

36

1 Шуниң билән Бәзаләл вә Оһолияблар, шуниңдәк Пәрвәрдигар муқәддәс чедир
ясашниң һәр хил ишлириға керәк болған даналиқ-һекмәт вә әқил-парасәтни
ата қилған маһир устиларниң һәр бири уларға қошулуп, шу ишни униң әмир
қилғини бойичә әмәлгә ашуриду».

Хәлиқниң һәдийәлири

2 Шу вақитта Муса Бәзаләл вә Оһолиябни, шундақла Пәрвәрдигар даналиқ-һекмәт
билән көңүллирини толдурған, көңли өзини шу ишни қилишқа қатнишишқа
далаләт қилған барлиқ һүнәрвән-касипларни чақирип жиғди.
3 Улар келип муқәддәс чедирни ясашқа, шундақла униң иш-хизмәтлиригә
керәклик сәрәмжанларни ясашқа Исраиллар елип кәлтүргән барлиқ «көтәрмә
һәдийә»ләрни Мусадин тапшурувалди. Исраил хәлқи йәнила өз мәйли билән һәр
күни әтигини Мусаға ихтиярий һәдийә кәлтүрүп туратти.
4 Андин муқәддәс чедирниң ишлирини қиливатқан устиларниң һәммиси
қолидики ишини қоюп қоюп келип,
5 Мусаға: — Хәлиқниң елип кәлгини Пәрвәрдигар бизгә қилишқа буйруған ишни
пүткүзүшкә еһтияж болғинидин көп ешип кәтти! — дейишти.
6 Андин Муса әмир қилип, пүткүл чедирғаһ бойичә: «Мана, әр болсун, аял
болсун, һеч ким муқәддәс чедирни ясаш үчүн «көтәрмә һәдийә» сүпитидә йәнә
һеч қандақ нәрсә тәйярлап кәлмисун!» дәп җакалатти. Буниң билән көпчилик
һәдийәләр кәлтүрүштин тохтитилди.
7 Чүнки улар тәйярлиған материаллар пүткүл қурулуш ишиға йетәтти, һәтта
ешип қалатти.

Ибадәт чедириниң ясилиши

8 Муқәддәс чедирниң қурулуш ишини қиливатқан устиларниң һәр бири непиз
тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп ишләнгән
он парчә йопуқ ясап, керубларниң сүритини йопуқларға чевәрлик билән
лайиһиләп нәпис қилип кәштиләп чиқти.
9 Һәр бир йопуқниң узунлуғи жигирмә сәккиз гәз, кәңлиги төрт гәз болуп, һәр
бир йопуқ охшаш чоң-кичикликтә қилинди. ■
10 *Бәзаләл* йопуқларниң бәшини бир-биригә улиди, қалған бәш йопуқниму һәм
бир-биригә улиди.
11 У улап чиқилған биринчи чоң парчиниң әң четидики қисминиң бир тәрипигә
рәңги көк измиләрни қадиди, шуниңдәк улап чиқилған иккинчи чоң парчиниң
әң четидикисиниң бир тәрипигиму шундақ қилди. ■

■ **35:33** Мис. 31:5 ■ **35:35** Мис. 26:1 ■ **36:9** Мис. 26:2 ■ **36:11** Мис. 26:4

12 Биринчи чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик измә қадиди, иккинчи
чоң парчиниң әң четидикисигиму әллик измә қадиди. Измиләр бир-биригә
удулмуудул қилинди. ■
13 Муқәддәс чедир бир пүтүн болсун үчүн у алтундин әллик илғу ясап, икки парчә
йопуқни шу илғулар билән бир-биригә туташтурди.■
14 У муқәддәс чедирни йепиш үчүн өшкә тивитидин йопуқларни ясиди; йопуқтин
он бир парчә ясиди.
15 Йопуқларниң һәр бириниң узунлуғи оттуз гәз, кәңлиги төрт гәз болуп, он бир
йопуқниң һәммиси охшаш чоң-кичикликтә қилинди.
16 Йопуқларниң бәшини у улап бир қилип, қалған алтә йопуқниму улап бир
қилди.
17 У биринчи улап чиқилған чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик измә,
иккинчи улап чиқилған чоң парчиниң әң четидики қисмиға әллик измә қадиди.
18 У чедир бир пүтүн болсун үчүн һәм мистин әллик илғу ясап, икки чоң парчини
улап қойди.■
19 У буниңдин башқа чедирға қизил боялған қочқар терисидин йопуқ ясап япти,
андин униң үстидинму делфин терисидин ясалған йәнә бир йопуқни қаплиди.■
20 У муқәддәс чедирниң тик тахтайлирини акатсийә яғичидин ясап тиклиди. ■
21 Һәр бир тахтайниң узунлуғи он гәз, кәңлиги бир йерим гәз қилинди. ■
22 Һәр бир тахтайниң иккидин туруми бар еди, һәр икки тахтай шулар билән бир-
биригә четилди; у чедирниң барлиқ тахтайлирини шундақ ясиди.■
23 У чедирниң тахтайлирини шундақ ясиди; жигирмиси җәнуп тәрәпкә
орнитилди; ■
24 у бу жигирмә тахтайниң тегигә күмүчтин қириқ тәглик ясиди; бир тахтайниң
астидики икки туруми үчүн иккидин тәглик, йәнә бир тахтайниң икки туруми
үчүн иккидин тәгликни ясиди.■
25 Шуниңдәк у чедирниң удул тәрипигә, йәни шимал тәрипигә жигирмә тахтай
ясиди, ■
26 шундақла буларниң қириқ тәглигини күмүчтин ясиди; бир тахтайниң тегигә
иккидин тәглик, йәнә бир тахтайниң тегигә иккидин тәглик орунлаштурулди. ■
27 Чедирниң кәйни тәрипигә, йәни ғәрип тәрәпкә алтә тахтайни ясап орнатти. ■
28 У чедирниң кәйни тәрипидики икки булуңға икки тахтайни ясап орнатти. ■
29 Бу булуң тахтайлири астидин үстигичә икки қат қилип *тахтайларни* өз ара
четиштурди, үсти бир һалқиға бекитилди. У һәр иккисини шундақ ясап, икки
булуңға орнатти. ■
30 Шуңлашқиму у тәрипидә сәккиз тахтай болди, уларниң күмүчтин ясалған он
алтә тәглиги бар еди; бир тахтайниң тегидә икки тәглик, йәнә бир тахтайниң
тегидә икки тәглик бар еди.■
31 Буниңдин башқа у акатсийә яғичидин балдақ ясиди; чедирниң бу тәрипидики
тахтайларға бәш балдақни, ■
32 чедирниң у тәрипидики тахтайларға бәш балдақни, чедирниң арқа
тәрипидики тахтайларға, йәни ғәрип тәрипидики тахтайларғиму бәш балдақни
ясиди. ■
33 У тахтайларниң оттуридики оттура балдақни бу тәрәптин у тәрәпкә йәткүзүп
ясиди. ■

■ **36:12** Мис. 26:5,10 ■ **36:13** Мис. 26:6 ■ **36:18** Мис. 26:11 ■ **36:19** Мис. 26:14 ■ **36:20** Мис. 26:15 ■ **36:21** Мис. 26:16 ■ **36:22** Мис. 26:17 ■ **36:23** Мис. 26:18 ■ **36:24** Мис. 26:19 ■ **36:25** Мис. 26:20 ■ **36:26** Мис. 26:21 ■ **36:27** Мис. 26:22 ■ **36:28** Мис. 26:23 ■ **36:29** Мис. 26:24 ■ **36:30** Мис. 26:25 ■ **36:31** Мис. 26:26 ■ **36:32** Мис. 26:27 ■ **36:33** Мис. 26:28

34 У тахтайларни алтун билән қаплап, балдақлар өткүзүлидиған һалқиларни
алтундин ясап, балдақларни алтун билән қаплиди.■
35 У непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил жиплар арилаштурулуп
ишләнгән бир пәрдә ясиди; уни керубларниң сүритини чевәрлик билән
лайиһиләп нәпис қилип чүшүрүп, кәштиләп чиқарди. ■
36 Уни есишқа у акатсийә яғичидин төрт хада ясап, алтун билән қаплиди.
Уларниң илмәклири алтундин ясалди; хадиларға у күмүчтин төрт тәгликни
қуюп ясиди.■
37 У чедирниң кириш еғизиға нәпис тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн вә қизил
жиплар арилаштурулуп ишләнгән бир пәрдә ясиди, уни кәштичигә кәштиләтти.
■
38 У йәнә бу пәрдиниң бәш хадисини илмәклири билән қошуп ясиди; уларниң
башлирини вә балдақлирини алтун билән қаплиди; уларниң бәш тәглиги мистин
ясалди.□ ■

37

Әһдә сандуғини ясаш

1 Андин Бәзаләл әһдә сандуғини акатсийә яғичидин ясиди; униң узунлуғи икки
йерим гәз, егизлиги бир йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз еди. ■
2 У униң ичи вә сиртини сап алтун билән қаплиди, униң үстүнки қисминиң
чөрисигә алтундин гирвәк чиқарди.
3 У униң үчүн алтундин төрт һалқа қуюп, уларни униң төрт четиқиға бекитти;
бир тәрипигә икки һалқа, йәнә бир тәрипигә икки һалқа бекитти. □
4 У һәм акатсийә яғичидин икки балдақ ясап, һәр иккисини алтун билән қаплиди;
5 андин сандуқ улар арқилиқ көтирилсун дәп, балдақларни сандуқниң икки
йенидики һалқилиридин өткүзүп қойди.
6 У *сандуқниң япқучи сүпитидә* алтундин узунлуғи икки йерим гәз, кәңлиги бир
йерим гәз болған бир «кафарәт тәхти» ясиди.
7 У икки керубни алтундин соқуп ясиди; уларни кафарәт тәхтиниң икки тәрипигә
орнатти;
8 бир керубни бир тәрипигә, йәнә бир керубни йәнә бир тәрипигә орнатти. У икки
тәрипидики керубларни кафарәт тәхти билән бир гәвдә қилди. □ ■
9 Керублар бир-биригә йүзлинип, қанатлирини кафарәт тәхтиниң үстигә керип,
қанатлири билән уни йепип туратти; керубларниң йүзи кафарәт тәхтигә
қаритилди.■

Ширә

10 У һәм ширәни акатсийә яғичидин ясиди; униң узунлуғи икки гәз, кәңлиги бир
гәз, егизлиги бир йерим гәз еди. ■

■ **36:34** Мис. 26:29 ■ **36:35** Мис. 26:31 ■ **36:36** Мис. 26:32 ■ **36:37** Мис. 26:36 □ **36:38** **«*бәш хадиниң* башлирини вә балдақлирини алтун билән қаплиди»** — 26:37-айәттики мошу хадиларни «алтун билән қаплиғин» дейилиду. Мошу айәттә қаплиниш көлүми даириси еник көрүниду — қариғанда, пүтүн хадилар әмәс, бәлки пәқәт «башлири» вә «четиқ»лири алтун билән қаплиниду. «Балдақлар» — улар хадиларни өз ара четип туридиған таяқчилар болуп, хадиларни муқимлаштуруш вә пәрдиләрниму көтириш рольини ойнайду (38:17ни көрүң). «Балдақлар»ниң башқа тәрҗимилири: «һалқилар» яки «чәмбәрләр». ■ **36:38** Мис. 26:37 ■ **37:1** Мис. 25:10 □ **37:3 «төрт четиқиға»** — яки «төрт путиға». □ **37:8 «У икки тәрипидики керубларни кафарәт тәхти билән бир гәвдә қилди»** — яки «У керублар билән кафарәт тәхтини бир пүтүн алтундин ясиди». ■ **37:8** Мис. 25:19 ■ **37:9** Мис. 25:20 ■ **37:10** Мис. 25:23

11 У уни сап алтун билән қаплап, униң үстүнки қисминиң чөрисигә алтундин
гирвәк чиқарди. ■
12 У ширәниң чөрисигә төрт илик егизликтә бир ләв ясиди; бу ләвниң чөрисигиму
алтундин бир гирвәк чиқарди. ■
13 У ширәгә алтундин төрт һалқа ясап, бу һалқиларни ширәниң төрт бүҗигидики
четиққа орнатти. ■
14 Ширәни көтиришкә балдақлар өткүзүлсун дәп, һалқилар ширә левигә йеқин
бекитилди. ■
15 Ширә үчүн у балдақларни акатсийә яғичидин ясап, алтун билән қаплиди; ширә
улар билән көтириләтти.
16 У ширәниң үстигә қоюлидиған барлиқ буюмларни, йәни легәнлирини, қача-
қуча тәхсилирини, *«шарап һәдийәлири»ни* қуйидиған қәдәһ вә пиялиләрниң
һәммисини сап алтундин ясиди.■

Чирақданни ясаш

17 У һәм чирақданни сап алтундин ясиди; чирақданни соқуп ясиди; чирақданниң
пути, ғоли, қәдәһлири, ғунчилири вә гүллири бир пүтүн алтундин соқулди. ■
18 Чирақданниң ғолиниң икки йенидин алтә шахчә чиқирилди — чирақданниң
бир йенидин үч шахчә, униң йәнә бир йенидин үч шахчә чиқирилди; ■
19 бир йенидики һәр бир шахчидә бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған
үч қәдәһ чиқирилди, йәнә бир йенидики һәр бир шахчидә бадам гүли шәклидә
ғунчиси вә чечиги болған үч қәдәһ чиқирилди. Чирақданға чиқирилған алтә
шахчиниң һәммиси шундақ ясалди. ■
20 Чирақданниң *ғолидин* бадам гүли шәклидә ғунчиси вә чечиги болған төрт қәдәһ
чиқирилди. □ ■
21 Булардин башқа *биринчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә, *иккинчи* икки
шахчиниң астида бир ғунчә, *үчинчи* икки шахчиниң астида бир ғунчә ясалған еди;
чирақданға чиқирилған алтә шахчиниң астиниң һәммиси шундақ еди.
22 Униң шу ғунчилири һәм шахчилири чирақдан билән бир гәвдә қилинди — бир
пүтүн сап алтундин соқуп ясалди. ■
23 У чирақданниң йәттә чириғини, шундақла униң пилик қайчилири билән
күлданлирини сап алтундин ясиди. ■
24 У чирақдан вә униң барлиқ әсваплирини бир талант сап алтундин ясиди.□ ■

Хушбуйгаһни ясаш

25 У йәнә хушбуйгаһни акатсийә яғичидин ясиди. Униң узунлуғи бир гәз, кәңлиги
бир гәз, егизлиги икки гәз болуп, төрт часа қилип ясалди; *төрт бүҗигидики*
мүңгүзләр униң билән бир пүтүн қилип ясалди. ■
26 У уни, йәни униң үстини, төрт әтрапини һәм мүңгүзлирини сап алтун билән
қаплиди; униң үсти қисминиң чөрисигә алтундин гирвәк чиқарди. ■
27 Униңға алтундин икки һалқа ясап, униң гирвикиниң астиға бекитти; уларни
икки йениға удулму удул бекитти. Хушбуйгаһни көтиридиған икки балдақни
селиш үчүн буларни хушбуйгаһниң икки тәрипигә орунлаштурди. □ ■
28 У балдақларни акатсийә яғичидин ясап, алтун билән қаплиди.■

■ **37:11** Мис. 25:24 ■ **37:12** Мис. 25:25 ■ **37:13** Мис. 25:26 ■ **37:14** Мис. 25:27 ■ **37:16** Мис. 25:29 ■ **37:17** Мис. 25:31 ■ **37:18** Мис. 25:32 ■ **37:19** Мис. 25:33 □ **37:20 «ғолидин»** — йәни ғолиниң үстүнки қисмидин. 35-айәтни көрүң. ■ **37:20** Мис. 25:34 ■ **37:22** Мис. 25:36 ■ **37:23** Мис. 25:37,38 □ **37:24 «бир талант алтун»** — бәлким 4.4 килограмчә болуши мүмкин. ■ **37:24** Мис. 25:39 ■ **37:25** Мис. 30:1, 2 ■ **37:26** Мис. 30:3 □ **37:27 «икки йениға...»** — яки «икки бүҗигигә...». ■ **37:27** Мис. 30:4 ■ **37:28** Мис. 30:5

29 У һәм муқәддәс Мәсиһләш мейини ясиди, андин әтирчи чиқарғандәк дора-
дәрмәкләрни тәңшәп сап хушбуйни ясиди.■

38

Қурбангаһни ясаш

1 У көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини акатсийә яғичидин ясиди. Қурбангаһ төрт
часа болуп, узунлуғи бәш гәз, кәңлиги бәш гәз, егизлиги үч гәз қилинди. ■

2 У униң төрт бүҗигигә қоюлидиған мүңгүзлирини ясиди; мүңгүзлири
қурбангаһ билән бир гәвдә қилинди. Қурбангаһни мис билән қаплиди. ■

3 У қурбангаһниң барлиқ әсваплирини — униңға хас болған дасларни,
гүҗәкләрни, кориларни, лахшигирларни вә отданларниму ясиди; униң барлиқ
әсваплирини мистин ясиди. ■

4 Қурбангаһ үчүн мистин бир шала ясиди; шалани қурбангаһниң қап белиниң
астидики гирвәктин төвәнрәк туридиған қилди; шала қурбангаһниң дәл
оттурисида еди. ■

5 У шаланиң төрт бүҗигигә балдақлар өткүзүлидиған төрт мис һалқини қуюп
ясиди.

6 У балдақларни акатсийә яғичидин ясап, уларни мис билән қаплиди.

7 Андин у қурбангаһни көтириш үчүн балдақларни қурбангаһниң икки йенидики
һалқиларға өткүзүп қойди. У қурбангаһни тахтайлардин, ичини бош қилип
ясиди.■

■ **37:29** Мис. 30:22,34 ■ **38:1** Мис. 27:1 ■ **38:2** Мис. 27:2 ■ **38:3** Мис. 27:3 ■ **38:4** Мис. 27:4, 5 ■ **38:7** Мис. 27:8

Ибадәт чедириниң әсваплири

Жуюнуш десини ясаш

8 У йәнә жуюнуш десини мистин, униң тәглигиниму мистин ясиди; у буларни
«көрүшүш чедири»ниң кириш еғизиниң алдида хизмәттә болған аялларниң мис
әйнәклиридин ясиди.■

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси

Ибадәт жайиниң һойлиси

■ **38:8** Мис. 30:18

9 Андин у чедирниң һойлисиниму ясиди. Һойлиниң җәнубиға, йәни җәнупқа
йүзләнгән тәрипигә непиз тоқулған ақ канап рәхттин пәрдиләрни ясиди; униң
узунлуғи йүз гәз еди. ■
10 Пәрдиләрни есишқа жигирмә хада вә хадиларниң жигирмә тәглигини у
мистин ясиди. Хадиларниң илмәклири вә балдақлири күмүчтин ясалған еди.
11 Шуниңға охшаш шимал тәрипидиму узунлуғи йүз гәз келидиған пәрдә бар еди.
Пәрдиләрни есишқа жигирмә хада вә хадиларниң жигирмә тәглигини у мистин
ясиди. Хадиларниң илмәклири вә балдақлири күмүчтин ясалған еди.
12 Шуниңға охшаш ғәрип тәрипидә узунлуғи әллик гәз келидиған пәрдә бар
еди; пәрдиләрни есишқа он хада вә хадиларниң он тәглигини у мистин ясиди.
Хадиларниң илмәклири вә балдақлири күмүчтин ясалди.
13 Һойлиниң шәриқ тәрипи, йәни күн чиқишқа йүзләнгән тәрипиниң кәңлиги
әллик гәз еди.
14 Бир тәрипидә он бәш гәз келидиған пәрдә болуп, униң үч хадиси билән үч
тәглиги бар еди.
15 Йәнә бир тәрипидиму он бәш гәз келидиған пәрдә болуп, униң үч хадиси билән
үч тәглиги бар еди.
16 Һойлиниң чөрисидики пәрдиләрниң һәммиси непиз тоқулған ақ канап
рәхттин тикилгән еди.
17 Һойлиниң чөрисидики һәммә хадиларниң тәглиги мистин, уларниң
илмәклири вә балдақлири күмүчтин ясалди; хадиларниң башлириму күмүчтин
қапланған еди. Һойлиниң чөрисидики һәммә хадилар күмүчтин ясалған
балдақлар билән бир-биригә четилди.
18 Һойлиниң кириш еғизидики пәрдә непиз тоқулған ақ канап рәхткә көк, сөсүн
вә қизил жиплар арилаштурулуп, кәштичиләр тәрипидин кәштиләнди; униң
узунлуғи жигирмә гәз, егизлиги һойлидики пәрдиләрниң егизлигигә охшаш
болуп бәш гәз еди.
19 Униң төрт хадиси билән мистин ясалған төрт тәглиги бар еди; хадиларниң
илмәклири күмүчтин ясалди, уларниң башлири күмүч билән қапланди вә
балдақлири күмүчтин ясалди.
20 Муқәддәс чедирниң һәм чөрисидики һойлиниң барлиқ миқ-қозуқлири мистин
ясалди.

Ибадәт чедири үчүн аталған материяллар

21 Муқәддәс чедир, йәни «һөкүм-гувалиғи чедири» үчүн аталған
материялларниң сани төвәндә хатириләнгән (улар Мусаниң буйруғи билән,
каһин Һарунниң оғли Итамарниң қол астидики Лавийлар мәсъул болуп санақтин
өткүзүлүп, *Худаға* аталған еди): —
22 Йәһуда қәбилисидин болған Хурниң нәвриси, Уриниң оғли Бәзаләл
Пәрвәрдигар Мусаға буйруғанниң һәммисини ада қилди;
23 Дан қәбилисидин болған Аһисамақниң оғли Оһолияб униң ярдәмчиси еди;
у болса нәққашлиқ-оймичилиқ устиси, лайиһилигүчи һәмдә көк, сөсүн, қизил
жиптин ақ канап рәхткә кәштә тикәләйдиған уста еди.
24 Муқәддәс чедирни ясашқа ишлитилгән алтун, йәни «пулаңлатма һәдийә»
сүпитидә кәлтүрүлгән алтунниң һәммиси муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм
бирлиги бойичә жигирмә тоққуз талант йәттә йүз оттуз шәкәл еди. □

■ **38:9** Мис. 27:9 □ **38:24 «жигирмә тоққуз талант йәттә йүз оттуз шәкәл...»** — бир «талант» 3000 шәкәл еди. «муқәддәс җайдики шәкәл»ниң бирлиги (алтун) 224 грам болған болса, ундақта бу алтунларниң еғирлиғи тәхминән 2 тонна болған болиду.

25 Җамаәт арисидин санақтин өткүзүлгән адәмләр тәрипидин кәлтүрүлгән күмүч болса муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә бир йүз талант бир миң йәттә йүз йәтмиш бәш шәкәл еди. □

26 Бу күмүч нопуси ройхәткә елинған кишиләрдин елинған еди — демәк, кимки жигирмә яш я униңдин чоң, санақтин өткүзүлгәнләрниң һәр бири бир бека, йәни муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә йерим шәкәл күмүч бәрди. Санақтин өткән киши алтә йүз үч миң бәш йүз әллик киши еди.

27 Муқәддәс җайниң тәгликлирини һәм оттурисидики пәрдиниң тәгликлирини қуюшқа йүз талант күмүч кәтти; йүз талант күмүчтин йүз тәглик ясилип, һәр бир тәглик үчүн бир талант ишлитилди.

28 У қалған бир миң йәттә йүз йәтмиш бәш шәкәл күмүчтин хадиларниң илмәклирини ясиди, уларниң башлирини қаплиди, шуниңдәк уларни бир-биригә чатидиған балдақларни ясиди.

29 «Пулаңлатма һәдийә» сүпитидә кәлтүрүлгән мис болса йәтмиш талант, икки миң төрт йүз шәкәл чиқти. □

30 Буниңдин у җамаәт чедириниң кириш еғизиниң тәгликлирини, мис қурбангаһни, униң мис шаласи вә қурбангаһниң барлиқ әсваплирини,

31 һойлиниң чөрисидики хада тәгликлирини, һойлиниң кириш еғизидики тәгликләрни, чедирниң барлиқ қозуқлирини вә һойлиниң чөрисидики қозуқларниң һәммисини ясиди.

39

Каһинларниң муқәддәс кийимлириниң тикилиши

1 Пәрвәрдигар Мусаға буйруғинидәк көк, сөсүн вә қизил жиплар ишлитилип, муқәддәс чедирниң хизмитидә кийилидиған *каһинлиқ* кийимләр, шундақла Һарунниң муқәддәс кийимлири тәйяр қилинди.■

□ **38:25 «җамаәт арисидин санақтин өткүзүлгән адәмләр...»** — бу «адәмләр» әркәк кишиләрни көрситиду («Чөл.» 1:2-46ни көрүң). **«бир йүз талант бир миң йәттә йүз йәтмиш бәш шәкәл ...»** — күмүчкә нисбәтән «талант» вә «шәкәл»ниң бирлиги алтунниңкигә охшаш болса, бу күмүчләрниң еғирлиғи тәхминән 6.7 тонна болған болиду. □ **38:29 «йәтмиш талант, икки миң төрт йүз шәкәл...»** — бир «талант» мис 1500 шәкәл яки бәзидә 3000 шәкәл һесаплиниду; бир шәкәл мис 224 грам яки 540 грам болуши мумкин. Ундақта бу мисниң еғирлиғи 23-92 тонна оттурисида болса керәк. ■ **39:1** Мис. 31:10; 35:19

Баш каһинниң муқәддәс кийимлир
2 *Бәзаләл* алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар билән непиз тоқулған ақ канап
рәхтләрдин әфодни ясап тәйярлиди. ■
3 Улар алтунни соқуп непиз қилип, уни кесип жип қилди, андин буларни

■ **39:2** Мис. 28:6

маһирлиқ билән көк жиплар, сөсүн жиплар вә қизил жиплардин ақ канап рәхткә
лаһайиләнгән нусхилар үстигә тоқуди. □ ■
4 Улар әфодниң *алди вә кәйни* қисмини бир-биргә туташтуруп туридиған икки
мүрилик тасма ясиди; әфодниң икки тәрипи бир-биригә туташтурулди.
5 Әфодниң үстигә бағлайдиған бәлвағ әфод билән бир пүтүн қилинған
болуп, униңға охшаш сипта ишлинип, алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар вә
непиз тоқулған ақ канап рәхттин ясалди; һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға
буйруғинидәк қилинди. ■
6 Улар икки ақ һеқиқни икки алтун көзлүккә орнитип, уларниң үстигә худди
мөһүр ойғандәк Исраилниң оғуллириниң намлирини оюп ясиди. ■
7 Исраилниң оғуллириға әсләтмә таш болсун үчүн, Пәрвәрдигар Мусаға
буйруғандәк икки яқутни әфодниң икки мүрилик тасмисиға бекитип қойди.□ ■

Һөкүм қошенини ясаш

8 У қошенни чевәр қолларға нәпис қилип кәштилитип ясиди; уни әфодни
ишлигән усулда алтун вә көк, сөсүн, қизил жиплар билән непиз тоқулған ақ канап
рәхттин ясиди.
9 Улар қошенни икки қат, төрт часа қилип ясиди; икки қат қилинғанда узунлуғи
бир ғерич, кәңлигиму бир ғерич келәтти. ■
10 Униң үстигә төрт қатар қилип гөһәрләрни орнатти: — бир қатардикиси қизил
яқут, сериқ гөһәр вә зумрәтләр еди; бу биринчи қатар еди. ■
11 Иккинчи қатарға көк қаштеши, көк яқут вә алмас, ■
12 үчинчи қатарға сөсүн яқут, пироза вә сөсүн квартс,
13 төртинчи қатарға берил яқут, ақ һеқиқ вә анарташ орнитилди; буларниң
һәммиси алтун көзлүккә бекитилди.
14 Бу гөһәрләр Исраилниң оғуллириниң намлириға вәкил қилинип, уларниң
санидәк он икки болуп, мөһүр ойғандәк һәр бир гөһәргә он икки қәбилиниң нами
бирдин-бирдин пүтүлди.
15 Улар қошенға шойнидәк ешилгән сап алтундин *икки* ешилмә зәнҗир ясиди;
16 улар қошенға алтундин икки көзлүк вә икки һалқа етип, икки һалқини
қошенниң *жуқуриқи* икки бүҗигигә бекитти; □
17 андин шу алтундин ешилип ясалған икки зәнҗирни қошенниң *жуқуриқи* икки
бүҗигидики һалқидин өткүзүп,
18 ешилгән шу зәнҗирләрниң икки учини икки көзлүккә бекитип, *көзлүкләрни*
әфодниң икки мүрилик тасмисиниң алди қисмиға орнатти.
19 Буниңдин башқа улар алтундин икки һалқа ясап, уларни қошенниң *асти
тәрипидики* икки бүҗигигә бекитти; улар әфодқа тегишип туридиған қилинип
ичигә қадалди. □
20 Мундин башқа улар алтундин *йәнә* икки һалқа ясап, уларни әфодниң икки
мүрилик тасмисиниң алди төвәнки қисмиға, әфодқа улинидиған жайға йеқин,
кәшитиләнгән бәлвағдин егизрәк қилип бекитти.
21 Улар қошенниң әфодниң бәлвеғидин жуқурирақ туруши, қошенниң
әфодтин ажрап кәтмәслиги үчүн көк шойна билән қошенниң һалқисини

□ **39:3 «Улар алтунни соқуп непиз қилип, уни кесип жип қилди, ... көк, сөсүн, қизил жиплардин ақ канап рәхткә лаһайиләнгән нусхилар үстигә тоқуди»** — әйни ибраний текстни чүшиниш бир қәдәр тәс. Униң бир нәччә хил тәрҗимиси учриши мүмкин. ■ **39:3** Мис. 28:6 ■ **39:5** Мис. 28:8 ■ **39:6** Мис. 28:9,10,11 □ **39:7 «... икки яқутни Әфодниң икки мүрилик тасмисиға бекитип қойди»** — әфод тоғрилиқ мунасивәтлик сехмини көрүң. ■ **39:7** Мис. 28:12 ■ **39:9** Мис. 28:16 ■ **39:10** Мис. 28:17 ■ **39:11** Мис. 28:18 □ **39:16 «икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «икки бешиға». □ **39:19 «икки бүҗигигә»** — ибраний тилида «икки бешиға».

әфодниң һалқисиға четип қойди. Буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.

Каһинлар кийидиған башқа кийимләрниң тикилиши

22 *Бәзаләл* әфодниң *ичидики* тонни пүтүнләй көк рәңлик қилди.
23 Тонниң *башқа кийилидиған* төшүги дәл оттурисида, худди савутниң яқисидәк
ишләнгән еди; житилип кәтмәслиги үчүн униң чөрисигә пәваз ишләнди. □
24 Улар тонниң етигиниң чөрисигә көк, сөсүн вә қизил жиптин анарларни тоқуп
есип қойди.
25 Улар һәмдә алтун қоңғурақларни ясап, қоңғурақларни тонниң етигиниң
чөрисигә, анарларниң арилиғиға бирдин есип қойди; һәр икки анарниң
оттурисиға бир қоңғурақ есип қоюлди.
26 *Қаһинлиқ* хизмитигә аит *қоңғурақлар* тонниң етигиниң чөрисигә бекитилди;
бир алтун қоңғурақ, бир анар, бир алтун қоңғурақ, бир анар қилип бекитилди;
һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.
27 Улар Һарун билән униң оғуллириға непиз тоқулған ақ канап рәхттин халта
көйнәкләрни тикти; ■
28 сәллини ақ канап рәхттә ясиди, шундақла чирайлиқ егиз бөкләрни ақ канап
рәхттә, тамбалларни непиз тоқулған ақ канап рәхттә тәйярлиди;
29 буниңдин башқа улар бәлвағниму көк, сөсүн вә қизил жип арилаштурулуп
кәштиләнгән, непиз тоқулған ақ канап рәхттә тәйярлиди; буларниң һәммиси
Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.
30 Улар йәнә нәпис тахтайни, йәни муқәддәс отуғатни сап алтундин ясап, униң
үстигә мөһүр ойғандәк: «Пәрвәрдигарға муқәддәс қилинди» дәп оюп пүтти; ■
31 улар отуғатқа көк рәңлик жипни бағлап, униң билән отуғатни сәллигә тақиди,
булар Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.■

Мусаниң ясалған сәрәмҗанларни көздин кәчүрүши

32 Шу тәриқидә җамаәтниң ибадәт чедириниң һәммә қурулуши пүткүзүлди;
Исраиллар Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғининиң һәммисини шу бойичә қилди;
шу тәриқидә һәммисини пүттүрди.
33 Улар чедирни Мусаниң йениға елип кәлди — чедир йопуқлирини, униң барлиқ
әсваплирини, илмәклирини, тахтайлирини, балдақлирини, хадилири билән
тәгликлирини, ■
34 шуниңдәк қизил боялған қочқар терисидин ясалған йопуқ билән делфин
терисидин ясалған йопуқни, «айрима пәрдә»ни,
35 әһдә сандуғи вә униң балдақлирини, «кафарәт тәхти»ни,
36 ширә вә униң барлиқ әсваплирини, шундақла «тәқдим нанлар»ни, ■
37 сап алтундин ясалған чирақдан билән униң чирақлирини, йәни үстигә
тизилған чирақларни, униң барлиқ әсваплири һәм чирақ мейини,
38 алтун хушбуйгаһ, мәсиһләш мейи, дора-дәрмәкләрдин ясалған хушбуйни,
чедирниң кириш ешизиниң пәрдисини, □
39 мис қурбангаһ билән униң мис шаласини, униң балдақлири билән һәммә
әсваплирини, жуюш деси билән униң тәглигини,
40 һойлиниң чөрисидики пәрдиләрни, униң хадилири вә уларниң тәгликлирини,
һойлиниң кириш ешизиниң пәрдиси билән һойлиниң танилири вә қозуқлирини,

---

□ **39:23 «савут»** — җәңчиниң алаһидә кийими. ■ **39:27** Мис. 28:39 ■ **39:30** Мис. 28:36; 29:6 ■ **39:31** Мис. 28:37 ■ **39:33** Мис. 35:11 ■ **39:36** Мис. 31:8 □ **39:38 «алтун хушбуйгаһ»** — ибраний тилида «алтун қурбангаһ».

муқәддәс чедирниң, йәни җамаәт чедириға аит хизмәткә ишлитилидиған барлиқ әсвапларни,

41 муқәддәс җайға аит хизмәт үчүн тикилгән каһинлиқ кийимини, йәни
Һарун каһинниң муқәддәс кийимлири билән униң оғуллириниң каһинлиқ
кийимлирини болса, һәммисини елип кәлди.■

42 Бу ишларниң һәммисини Исраиллар Пәрвәрдигарниң Мусаға барлиқ буйруғанлири бойичә әнә шундақ ада қилған еди.

43 Муса ишларниң һәммисигә тәпсилий қариди, мана, улар Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә бу ишларни пүткүзгән еди; буйрулғандәк, дәл шундақ қилған еди; Муса буларни көрүп, уларға бәхит-бәрикәт тиләп дуа қилди.

40

Ибадәт чедириниң тиклиниши

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға мундақ әмир қилди: —

2 Биринчи айниң беши, айниң биринчи күни сән җамаәт чедириниң муқәддәсханисини тиклигин. □

3 Һөкүм-гувалиқ сандуғини униң ичигә қоюп, ички пәрдә арқилиқ әһдә сандуғини тосуп қойғин;

4 ширәни чедирниң ичигә әкирип, үстигә тизилидиған нәрсиләрни тизғин;
андин чирақданни әкирип, үстигә чирақларни орунлаштурғин. □ ■

5 Алтун *билән қапланған* хушбуй көйдүргүчи қурбангаһни һөкүм-гувалиқ
сандуғиниң удулиға тикләп қойғин; чедирниң кириш ишигиниң пәрдисини
есип қойғин.□ ■

6 Көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини муқәддәсханиниң, йәни җамаәт чедириниң кириш ишигиниң алдиға қойғин;

7 андин жуюш десини җамаәт чедири билән қурбангаһниң оттурисиға орунлаштуруп, су тоштуруп қойғин.

■ **39:41** Мис. 31:10 □ **40:2 «муқәддәсханиси»** — демәк, чедирниң өзи, йәни «муқәддәс җай» билән «әң муқәддәс җай». □ **40:4 «чирақларни орунлаштурғин»** — яки «чирақларни йеқип қойғин». ■ **40:4** Мис. 26:35; 27:20 □ **40:5 «хушбуй көйдүргүчи қурбангаһ»** — хушбуйгаһни көрситиду. ■ **40:5** Мис. 26:36

ИБАДӘТ ЧЕДИРИ (МУҚӘДДӘС ЧЕДИР)

(«Мисирдин чиқиш» 25-31, 35-40-бап)

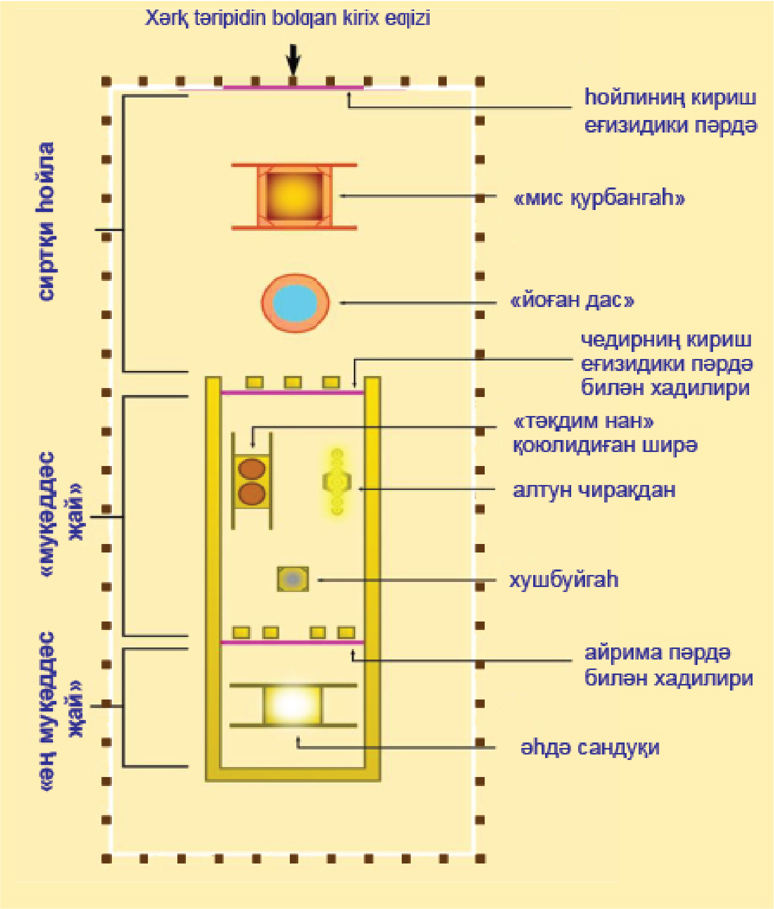

Ибадәт чедири вә сиртқи һойлиси
8 һойлиниң чөрисигә пәрдиләрни бекитип, һойлиниң кириш еғизиниң
пәрдисини асқин; ■
9 андин «мәсиһләш мейи»ни елип, ибадәт чедири вә униң ичидики барлиқ
нәрсиләрни мәсиһләп, уни вә барлиқ һәммә әсваплирини Худаға атап муқәддәс

■ **40:8** Мис. 27:16

қилғин. Шундақ қилип *пүткүл чедир* муқәддәс болиду.
10 Сән көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини, шундақла униң барлиқ әсваплирини
мәсиһләп, уни *Худаға атап* муқәддәс қилғин; буниң билән қурбангаһ «әң
муқәддәс нәрсиләр» қатарида болиду.■
11 Сән йәнә жуюнуш деси вә униң тәглигини мәсиһләп муқәддәс қилғин.
12 Андин Һарун билән униң оғуллирини җамаәт чедириниң кириш еғизиға йеқин
әкилип, уларни су билән жуйғин;
13 Һарунға муқәддәс кийимләрни кийдүрүп, Маңа каһинлиқ хизмәттә болуши
үчүн уни мәсиһләп, *Маңа айрип* муқәддәс қилғин.
14 Андин униң оғуллирини елип кирип, уларға халта көйнәкләрни кийдүрүп,
15 уларниң атисини мәсиһлигиниңдәк Маңа каһинлиқ хизмитидә болуши үчүн
уларниму мәсиһлигин. Шуниң билән уларниң бу мәсиһлиниши улар үчүн
әвлаттин әвлатқичә әбәдий каһинлиқниң *бәлгиси* болиду.□
16 Муса шундақ қилди; Пәрвәрдигар униңға немә буйруған болса, у шундақ бежа
кәлтүрди.
17 Шундақ болдики, иккинчи жилниң биринчи ейида, айниң биринчи күнидә
ибадәт чедири тикләнди. □ ■
18 Муса чедирни тикип, тәгликлирини орунлаштуруп, тахтайлирини тизип,
уларниң балдақлирини бекитип, хадилирини тиклиди.
19 Муқәддәс чедирниң үстигә *ички* йопуқни япти, андин униң үстигә
ташқи йопуқни йепип қойди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға
буйруғинидәк қилинди.
20 Андин у һөкүм-гуваликни елип, уни сандуқ ичигә қойди; балдақларни
әһдә сандуғиниң *һалқилиридин* өткүзүп, «кафарәт тәхти»ни сандуқниң үстигә
орунлаштурди.□
21 Әһдә сандуғини муқәддәс чедир ичигә елип кирип, оттуриға «айрима пәрдә»ни
тартти; шундақ қилип у һөкүм-гувалиқ сандуғини пәрдә арқилиқ тосуп қойди.
Һәммә иш Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.■
22 У ширәни җамаәт чедириға елип кирип, муқәддәс җайниң шимал тәрипигә, *«әң
муқәддәс җай»дики* пәрдиниң сиртиға қойди.
23 «Тәқдим нанлар»ни ширәниң үстигә, Пәрвәрдигарниң алдиға тизип қойди;
буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди. ■
24 Андин у чирақданни җамаәт чедириға елип кирип, уни муқәддәс җайниң
җәнуп тәрипигә, ширәниң удулиға қойди,
25 чирақларни Пәрвәрдигарниң алдиға орунлаштурди; буларниң һәммиси
Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.
26 Андин у *хушбуйни көйдүргүчи* алтун қурбангаһни ичидики пәрдиниң алдиға
тиклиди; □
27 Униң үстидә есил хушбуйни көйдүрди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң
Мусаға буйруғинидәк қилинди.
28 У ибадәт чедириниң кириш еғизиға пәрдә тартти.
29 Андин көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини җамаәт чедиридики муқәддәс
җайниң кириш еғизиға йеқин қойди; униң үстидә көйдүрмә қурбанлиқ вә

■ **40:10** Мис. 29:37 □ **40:15 «Уларниң атисини мәсиһлигиниңдәк маңа каһинлиқ хизмитидә болуши үчүн уларниму мәсиһлигин»** — бу ишниң, йәни Һарун вә оғуллирини мәсиһләп каһинлиққа тайинлаш мурасиминиң тәпсилатлири «Лав.» 8-бапта хатириләнгән. □ **40:17 «иккинчи жили»** — демәк, Мисирдин чиққандин кейинки иккинчи жили. ■ **40:17** Чөл. 7:1 □ **40:20 һөкүм-гувалиқ»** — Худа Мусаға тапшурған «он пәрз» яки «он әмир» пүтүлгән икки таш тахтайни көрситиду (31:18ни көрүң). ■ **40:21** Мис. 35:12 ■ **40:23** Мис. 25:30 □ **40:26 «хушбуй көйдүргүчи алтун қурбангаһ»** — хушбуйгаһни көрситиду.

қошумчә ашлиқ һәдийәсини өткүзди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң
Мусаға буйруғинидәк қилинди.□
30 Жуюнуш десини жамаәт чедири билән қурбангаһниң оттурисиға қоюп,
жуюшқа ишлитилидиған суни дасқа тошқузуп қуйди.
31-32 Муса вә Һарун билән униң оғуллири қачанла жамаәт чедириға кирсә яки
қурбангаһқа йеқин барса, Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қоллирини шу
суда жуятти. Булар Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилинди.
33 Андин у чедир һәм қурбангаһниң әтрапиға һойла пәрдисини тикләп, һойлиниң
кириш ишигиниң пәрдисини тартти. Шу тәриқидә Муса пүткүл ишни тамамлиди.

Пәрвәрдигарниң парлақ нуриниң ибадәт чедирини қаплиши

34 Шуниң билән булут жамаәт чедирини қаплап, Пәрвәрдигарниң җуласи ибадәт
чедирини толдурди. ■
35 Булут сайә чүшүрүп, Пәрвәрдигарниң җуласи чедирни толдурғини үчүн, Муса
жамаәт чедириға кирәлмиди.
36 Қачанки булут жамаәт чедиридин көтирилсә, Исраиллар сәпәргә атлинатти.
Һәр бир қетим сәпәрдә шундақ болатти.
37 Булут көтирилмисә улар қозғалмай, таки көтирилидиған күнгичә сәпәргә
чиқмайтти.
38 Чүнки күндүзи Пәрвәрдигарниң булути муқәддәс чедир үстидә туратти,
кечиси униң үстидә от көрүнәтти; пүткүл Исраил җәмәтиниң көз алдида уларниң
барлиқ қилған сәпәрлиридә шулар көрүнәтти.■

□ **40:29 «*көйдүрмә қурбанлиқниң* қошумчә ашлиқ һәдийәси»** — һәр бир көйдүрмә қурбанлиққа бир ашлиқ һәдийә қошуп сунулуши керәк (мәсилән, «Чөл.» 28-29-бапларни көрүң). ■ **40:34** Чөл. 9:15; 1Пад. 8:10 ■ **40:38** Мис. 13:21; Чөл. 14:14; Қан. 1:33; Нәһ. 9:19; Зәб. 77:14; 104:39; 1Кор. 10:1

Лавийлар

«Kaһин-лавийларниң дәстури» •••• Көйдүрмә қурбанлиқ тоғрисидики бәлгүлимиләр

1 Вә Пәрвәрдигар Мусани чақирип җамаәт чедиридин униңға сөз қилип мундақ
деди: —□
2 Сән Исраилларға сөз қилип уларға мундақ дегин: — Әгәр силәрдин
бириңлар Пәрвәрдигарниң алдиға бир қурбанлиқни сунмақчи болсаңлар,
қурбанлиғиңларни чарпайлардин, йәни кала яки ушшақ маллардин сунушуңлар
керәк.
3 Әгәр униң сунидиғини калилардин көйдүрмә қурбанлиқ болса, ундақта у
бежирим әркәк һайванни кәлтүрсун; униң Пәрвәрдигарниң алдида қобул болуши
үчүн уни җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдида сунсун. ■
4 У қолини көйдүрмә қурбанлиқниң бешиға қойсун; шуниң билән қурбанлиқ
униң орниға кафарәт болушқа қобул қилиниду. □
5 Андин у Пәрвәрдигарниң һозурида буқини боғузлисун; каһинлар болған
Һарунниң оғуллири қенини кәлтүрүп, җамаәт чедириниң кириш ағзидики
қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун.
6 Андин *қурбанлиқ қилғучи* көйдүрмә қурбанлиқ қилинған һайванниң терисини
союп, тенини парчилисун
7 вә Һарун каһинниң оғуллири қурбангаһта от қалап отниң үстигә отунларни
тизсун.
8 Андин каһинлар болған Һарунниң оғуллири гөш парчилирини, беши вә мейи
билән қошуп, қурбангаһдики отниң үстидики отунниң үстигә тәртип билән
тизип қойсун. □
9 Лекин униң ич-қарни билән пачақлирини *қурбанлиқ сунғучи* суда жуйсун; андин
каһин һәммисини елип келип қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ
сунулидиған қурбанлиқ һесавида, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған
көйдүрмә қурбанлиқ болиду.

Қой падисидин қилинған қурбанлиқ

10 Әгәр у көйдүрмә қурбанлиқ қилиш үчүн ушшақ маллардин қой я өшкә
қурбанлиқ қилай десә, ундақда у бежирим болған бир әркикини кәлтүрсун.
11 У уни қурбангаһниң шимал тәрипидә Пәрвәрдигарниң һозурида боғузлисун.
Андин каһинлар болған Һарунниң оғуллири қенини елип, қурбангаһниң үсти
қисминиң әтрапиға сәпсун.
12 *қурбанлиқ қилғучи* болса гөшни парчилап, беши билән мейини кесип айрисун.
Андин каһин буларни елип қурбангаһтики отниң үстидики отунниң үстидә
тәртип бойичә тизип қойсун.

□ **1:1 «Вә»** — «Лавийлар» яки «Каһин-лавийларниң дәстури» дегән китап «вә» дегән сөз билән башлиниду. Шуниң билән бу сөз «Каһин-лавийларниң дәстури»ни «Мисирдин чиқиш» дегән китапниң әң ахирқи айити (40-бап, 38-айәт) билән зич бағлайду. Мәзкур китап униң давамидур. «Кириш сөз»имизни көрүң. **«җамаәт чедири»** — яки «көрүшүш чедири». «җамаәт чедири» дегән сөздики «җамаәт» ибраний тилида «Худа билән учришиш» яки «Худа билән дидарлишиш» дегән уқумни билдүриду. ■ **1:3** Мис. 29:10 □ **1:4 «кафарәт *болуш*»** — (ибраний тилида «кафар» яки «киппур») түп мәнаси «йепиш». Гуналарға «кафарәт кәлтүрүш» дегәнлик «гуналарни йепиш» дегәнликтур. Тәврат дәвридә Худа гуналарни вақитлиқ япатти вә шуниңдәк шу гуналардин товва қилип қурбанлиқ кәлтүргән бәндилирини кәчүрүм қилатти. Инҗил дәври кәлгәндә у Мәсиһниң қурбанлиғи вастиси билән инсанларниң гуналирини «елип ташлайду» («Юһ.» 1:29, 36ни көрүң). □ **1:8 «каһинлар болған Һарунниң оғуллири»** — Һарун баш каһин, оғуллири каһинлар қилип бекитилгән еди («Мис.» 28:1).

13 Лекин униң ич-қарни билән пачақларни *қурбанлиқ сунғучи* суда жуйсун; андин
каһин һәммисини елип келип қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ
сунулидиған қурбанлиқ һесавида, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған
көйдүрмә қурбанлиқ болиду.

Учар-қанатлардин қилинған көйдүрмә қурбанлиқ

14 Әгәр *қурбанлиқ қилғучи* Пәрвәрдигарға атап учар-қанатлардин көйдүрмә
қурбанлиқ қилай десә, ундақта у пахтәкләрдин яки кәптәр балилиридин
қурбанлиқ кәлтүрсун.
15 Каһин уни қурбангаһниң йениға елип келип, бешини толғап үзүп уни
қурбангаһниң үстидә көйдүрсун; униң қени сиқилип қурбангаһниң темиға
сүртүлсун.
16 Лекин ташлиғини пәйлири билән қошуп қурбангаһниң шәриқ тәрипидики
күллүккә ташливәтсун; □
17 у қурбанлиқни икки қанитиниң оттурисидин ярсун, бирақ уни икки парчә
қиливәтмисун. Андин каһин буни елип қурбангаһдики отниң үстидики отунниң
үстигә қоюп көйдүрсун; бу от арқилиқ сунулидиған қурбанлиқ һесавида,
Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған көйдүрмә қурбанлиқ болиду.

2

Ашлиқ һәдийәләр

1 Әгәр бирким Пәрвәрдигарниң һозуриға ашлиқ һәдийә сунмақчи болса һәдийәси
есил ундин болуши керәк; у униңға зәйтун мейи қуюп андин үстигә мәстики
салсун. □ ■
2 У уни елип каһинлар болған Һарунниң оғуллириниң алдиға кәлтүрсун; андин
каһин һәдийә сунғучиниң ядлиниши үчүн зәйтун мейи иләштүрүлгән ундин бир
чаңгал елип, һәммә мәстики билән қошуп, бу һәдийәни қурбангаһта көйдүрсун;
бу от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған һәдийә
болиду. ■
3 Амма ашлиқ һәдийәдин қалғини болса, Һарун билән униң оғуллириға
тәвә болсун. Бу Пәрвәрдигарға от арқилиқ сунулғанларниң ичидә «әң
муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.□ ■

Пиширилған ашлиқ һәдийәләр

4 Әгәр сән тонурда пиширилған нәрсиләрдин ашлиқ һәдийә сунай десәң, улар
зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин пиширилған тоғачлар яки зәйтун мейи
сүрүлүп мәсиһләнгән петир һәмәк нанлардин болсун.□
5 Әгәр сениң кәлтүридиған һәдийәң тавида пиширилған ашлиқ һәдийә болса у
зәйтун мейи ишләштүрүлүп есил ундин петир һалда етилсун.
6 Сән уни уштуп үстигә зәйтун мейи қуйғин; у ашлиқ һәдийә болиду.

□ **1:16 «ташлиғини пәйлири билән қошуп...»** — яки «қуйруқ пәйлири билән үчәйлирини қошуп...». □ **2:1 «есил ун»** — ибраний тилида тәкитләнгини яхши тартилған, бир хил юмшақлиқта, һеч қандақ кепәк арилашмиған ун. ■ **2:1** Мис. 6:15; 9:17; Чөл. 15:4 ■ **2:2** Лав. 6:8 □ **2:3 «Пәрвәрдигарға от арқилиқ сунулғанларниң ичидә «әң муқәддәсләрниң бири»»** — һәдийә-қурбанлиқлар «әң муқәддәс» вә «муқәддәс» дәп бөлиниду. ««әң муқәддәс» болған һәдийә-қурбанлиқларни пәқәт каһинлар өзила йейишкә, шундақла муқәддәс жайдила йейишкә болатти. «муқәддәс» һесапланған таамлардин аилидикилири йейишкә болатти. ■ **2:3** Лав. 10:12 □ **2:4 «тоғачлар»** — ибраний тилида бу сөз яки һалқисиман яки чәккүч билән тешилгән бир хил нанларни көрситиду.

7 Сениң кәлтүридиған һәдийәң қазанда пиширилған ашлиқ һәдийә болса ундақта у есил ун билән зәйтун мейида етилсун.
8 Шу йолларда тәйярланған ашлиқ һәдийәләрни Пәрвәрдигарниң һозуриға кәлтүргин; уни каһинға бәргин, у уни қурбангаһқа елип бариду.
9 Каһин болса ашлиқ һәдийәдин «ядлиниш үлүши»ни елип қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған һәдийә болиду.
10 Амма ашлиқ һәдийәдин қалғини болса, Һарун билән униң оғуллириға тәвә болсун. Бу Пәрвәрдигарға от арқилиқ сунулғанларниң ичидә «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.

11 Силәр Пәрвәрдигарниң һозуриға сунидиған һәр қандақ ашлиқ һәдийәләр ечитқу билән тәйярланмисун. Чүнки силәрниң Пәрвәрдигарға отта сунулидиған һәдийәңларниң һеч қайсисида ечитқу яки һәсәлни көйдүрүшкә болмайду.
12 Буларни Пәрвәрдигарниң алдиға «дәсләпки һосул» сүпитидә сунсаңлар болиду, лекин улар хушбуй сүпитидә қурбангаһниң үстидә көйдүрүлүп сунулмисун.■
13 Сениң һәр бир ашлиқ һәдийәң туз билән тузлиниши керәк; ашлиқ һәдийәңни Худайиңниң әһдә тузидин мәһрум қилмай, һәммә ашлиқ һәдийәлириңни туз билән тузлиғин.■
14 Әгәр сән Пәрвәрдигарға «дәсләпки һосул»дин ашлиқ һәдийә сүнай десәң, ундақта зираәтниң йеңи пишқан көк бешини елип, данларни отта қоруп, езип талқан сүпитидә сунғин; бу «дәсләпки һосул» һәдийәси болиду;
15 сән униңға зәйтун мейи қуюп үстигә мәстики салғин; бу ашлиқ һәдийә болиду.
16 Каһин болса униңдин, йәни қоруп езилгән данлар билән зәйтун мейидин бир қисмини елип һәммә мәстики билән қошуп, боларни «ядлиниш үлүши» сүпитидә көйдүрсун. Бу от арқилиқ Пәрвәрдигарға сунулған һәдийә болиду.

3

Енақлиқ қурбанлиқлири

1 Бирисиниң сунидиғини енақлиқ қурбанлиғи болса, шундақла калилардин сунса, у Пәрвәрдигарниң һозуриға бежирим бир әркикини яки чишисини кәлтүрсун.
2 У сунидиған бу һайванниң бешиға қолини қоюп, андин уни җамаәт чедириниң кириш еғизи алдида боғузлисун. Андин каһинлар болған Һарунниң оғуллири қенини қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун.
3 Сунғучи киши бу енақлиқ қурбанлиғидин Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә сүпитидә бир қисмини елип беғишлисун, йәни ич қарнини йөгәп турған майни, шундақла барлиқ ич мейини елип ■
4 икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни аҗритип, җигәрниң бөрәккичә болған чава мейини кесип, елип кәлсун.
5 Һарунниң оғуллири болса буларни қурбангаһниң үстигә кәлтүрүп от үстигә қоюлған отунниң үстидики көйдүрмә қурбанлиққа қошуп көйдүрсун. Бу от арқилиқ сунулидиған, Пәрвәрдигарға хушбуй чиқирилидиған қурбанлиқ болиду.■

Қой падисидин болған енақлиқ қурбанлиғи

■ **2:12** Чөл. 18:12 ■ **2:13** Мар. 9:49 ■ **3:3** Мис. 29:13,22 ■ **3:5** Мис. 29:25; Лав. 6:5

6 Бирисиниң Пәрвәрдигарға қилидиған енақлиқ қурбанлиғи үчүн сунидиғини ушшақ малдин болса, ундақта у бежирим бир әркикини яки чишисини кәлтүрсун.

7 Әгәр униң қурбанлиғи қой болса уни Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп,

8 қурбанлиқ қилидиған бу һайванниң бешиға қолини қоюп, андин уни җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдида боғузлисун. Андин Һарунниң оғуллири қенини елип қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун.

9 Сунғучи киши бу енақлиқ қурбанлиғидин Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә сүпитидә бир қисмини, йәни униң мейини елип беғишлисун, — пүтүн майлиқ қуйруғини униң омуртқисиға йеқин йәрдин аҗритип елип, ич қарнини йөгәп турған майни, шундақла барлиқ ич мейини елип,

10 икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни аҗритип, җигәрниң бөрәккичә болған чава мейини кесип, елип кәлсун.

11 Каһин буларни қурбангаһниң үстидә көйдүрсун; бу отта сунулидиған, Пәрвәрдигарға аталған таам һәдийәси болиду.■

12 Униң сунидиғини өшкә болса, буни Пәрвәрдигарниң һозуриға кәлтүрсун.

13 У қолини униң бешиға қоюп, андин уни җамаәт чедириниң алдида боғузлисун. Андин Һарунниң оғуллири қенини елип қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпсун.

14 Андин сунғучи киши бу қурбанлиқтин Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә сүпитидә бир қисмини елип беғишлисун, йәни ич қарнини йөгәп турған майни, шундақла барлиқ ич мейини елип,

15 икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни аҗритип, җигәрниң бөрәккичә болған чава мейини кесип, елип кәлсун.

16 Каһин буларни қурбангаһниң үстидә көйдүрсун; бу отта сунулидиған, хушбуй чиқиридиған таам һәдийәси болиду. Майниң һәммиси Пәрвәрдигарға тәвәдур.

17 Бу һәр қандақ турар җайиңларда силәргә әбәдий бәлгүлимә болиду; силәр һеч қандақ май яки қан йемәслигиңлар керәк.□ ■

4

Гуна қурбанлиғи, йәни «гунани тиләш қурбанлиғи»

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —

2 Исраилларға сөз қилип мундақ дегин: — «Бириси билмәй езип, Пәрвәрдигар «қилма» дәп буйруған һәр қандақ әмирләрдин биригә хилаплиқ қилип селип, гуна қилса, *төвәндикидәк қилсун*: —

3 — әгәр мәсиһләнгән каһин хәлиқни гунаға путлаштуридиған бир гунани қилса, ундақта у бу қилған гунайи үчүн бир бежирим яш топақни елип келип, Пәрвәрдигарға гуна қурбанлиғи сүпитидә сунсун. □

4 У топақни җамаәт чедириниң кириш ағзиниң йениға, Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп, қолини униң бешиға қоюп, андин топақни Пәрвәрдигарниң һозурида боғузлисун.

■ **3:11** Лав. 21:6,8,17,21,22; 22:25; Әз. 44:7; Мал. 1:12 □ **3:17 «әбәдий»** — Тәвраттики «әбәдий» дегән сөз ибраний тилида икки мәнидә ишлитилиду: (1) мәңгү; (2) шу вақиттики чеки бекитилмигән, қәрәлсиз, мөһләтсиз узун бир мәзгилни көрситиду. «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **3:17** Яр. 9:4; Лав. 7:26; 17:10,14 □ **4:3 «мәсиһләнгән каһин»** — бәлким «баш каһин»ни көрситиши мумкин. «Мәсиһ қилиш» яки «мәсиһләш» тоғрисида «Мис.» 28:41ни вә изаһатини көрүң.

5 Андин мәсиһләнгән каһин топақниң қенидин азғина елип, җамаәт чедири
ичигә көтирип апарсун; ■

6 каһин шу йәрдә бармиғини қанға чилап, қанни муқәддәс җайниң пәрдисиниң
алдида, Пәрвәрдигарниң һозурида йәттә мәртивә сәпсун.

7 Шундақла каһин қандин елип, җамаәт чедири ичидә Пәрвәрдигарниң алдида
турған хушбуйгаһниң мүңгүзлиригә сүрсун. Топақниң қалған һәммә қенини
болса, җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдидики көйдүрмә қурбанлиқ
қурбангаһиниң түвигә төкүп қойсун; ■

8 андин у гуна қурбанлиғи болған топақниң ичидин һәммә мейини аҗритип
чиқарсун — йәни ич қарнини йөгәп турған май билән қалған ич мейи, ■

9 икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни аҗритип,
җигәрниң бөрәккичә болған чава мейини аҗратсун

10 (худди енақлиқ қурбанлиғи болған калиниң ичидики май аҗритилғандәк);
андин каһин буларни көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң үстидә көйдүрсун. ■

11 Лекин топақниң териси билән һәммә гөши, баш билән пачақлири, ич қарни
билән жинини, ■

12 йәни пүткүл топақниң қалған қисимлирини чедиргаһниң сиртиға елип чиқип,
пак бир йәргә, йәни күлләр төкүлидиған җайға елип чиқип, отунниң үстидә отта
көйдүрсун. Булар күлләр төкүлидиған җайда көйдүрүветилсун.□ ■

13 Әгәр пүткүл Исраил җамаити өзи билмигән һалда езип гуна қилған болса,
Пәрвәрдигарниң «қилма» дәп буйруған һәр қандақ әмирлиригә хилаплиқ
ишларниң бирини қилип селип, гунаға чүшүп қалса, □ ■

14 шундақла уларниң садир қилған гунайи айдиңлашқан болса, ундақта җамаәт
гуна қурбанлиғи сүпитидә бир яш топақни сунуп җамаәт чедириниң алдиға
кәлтүрсун.

15 Җамаәтниң ақсақаллири Пәрвәрдигарниң алдида қоллирини топақниң бешиға
қоюп, андин топақни Пәрвәрдигарниң алдида боғузлисун.

16 Мәсиһләнгән каһин топақниң қенидин азғина елип җамаәт чедири ичигә елип
кирсун; □

17 шу йәрдә бармиғини қанға чилап, қанни *муқәддәс җайниң* пәрдисиниң алдида,
Пәрвәрдигарниң һозурида йәттә мәртивә сәпсун.

18 Шундақла каһин қандин елип җамаәт чедири ичидә Пәрвәрдигарниң алдида
турған хушбуйгаһниң мүңгүзлиригә сүрсун. Топақниң қалған һәммә қенини
болса, җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдидики көйдүрмә қурбанлиқ
қурбангаһиниң түвигә төкүп қойсун;

19 каһин *топақниң* ичидин барлиқ мейини аҗритип елип, қурбангаһниң үстидә
көйдүрсун.

20 У гуна қурбанлиғи болған илгәрки топақни қилғиниға охшаш бу топақниму
шундақ қилсун; вә дәл шундақ қилиши керәк; шу йол билән каһин улар үчүн
кафарәт кәлтүриду; шу гуна улардин кәчүрүлиду.

21 Андин у топақни чедиргаһниң ташқириға елип чиқип, илгәрки топақни
көйдүргәндәк бу топақниму көйдүрсун. Бу җамаәт үчүн гуна қурбанлиғи болиду.

■ **4:5** Лав. 16:14; Чөл. 19:4 ■ **4:7** Лав. 9:9 ■ **4:8** Лав. 3:3, 4 ■ **4:10** Лав. 3:5 ■ **4:11** Мис. 29:14; Чөл. 19:5 □ **4:12 «күлләр»** — мошу йәрдә қурбанлиқларниң күллирини көрситиду. ■ **4:12** Лав. 16:27; Чөл. 19:3; Ибр. 13:11 □ **4:13 «җамаәт өзи билмигән»** — бу ибраний тилида «бу иш җамаәтниң көзигә йәтмигән» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **4:13** Лав. 9:15; Чөл. 15:24-31 □ **4:16 «Мәсиһләнгән каһин»** — яки «мәсиһ қилинған каһин» бәлким «баш каһин»ни көрситиши мүмкин.

22 Әгәр бир әмир билмәй униң Худаси Пәрвәрдигарниң «қилма» дегән һәр қандақ
әмирлириниң биригә хилаплиқ қилип селип, гунаға чүшүп қалса,
23 вә қилған гунайи өзигә мәлум қилинған болса, ундақта у өзи қурбанлиқ үчүн
бежирим бир текини сунсун; □
24 у қолини текиниң бешиға қоюп, андин уни көйдүрмә қурбанлиқ қилинидиған
һайванларни боғузлайдиған җайға елип берип Пәрвәрдигарниң алдида
боғузлисун. Бу бир гуна қурбанлиғи болиду.
25 Каһин гуна қурбанлиғиниң қенидин бармиғиға азғина елип, уни көйдүрмә
қурбанлиқ қурбангаһиниң мүңгүзлиригә сүрүп қойсун; андин қалған қенини
көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң түвигә төкүп қойсун.
26 У енақлиқ қурбанлиғи қилинған һайванниң мейини көйдүргәндәк, униң
барлиқ мейини қурбангаһта көйдүрсун. Бу йол билән каһин уни гунайидин
пакландуруш үчүн кафарәт кәлтүриду вә шу гунайи униңдин кәчүрүлиду.

27 Әгәр пухралардин бири билмәй униң Худаси Пәрвәрдигарниң «қилма» дегән
һәр қандақ әмирлириниң биригә хилаплиқ қилип селип, гунаға чүшүп қалса, ■
28 вә қилған гунайи өзигә мәлум қилинған болса, ундақта у өзиниң, йәни у садир
қилған гунайи үчүн қурбанлиқ қилишқа бежирим бир чиши өшкини сунсун; □
29 у қолини гуна қурбанлиғиниң бешиға қоюп, андин уни көйдүрмә
қурбанлиқларни боғузлайдиған җайға елип берип боғузлисун.
30 Андин каһин униң қенидин бармиғиға азғина елип уни көйдүрмә
қурбанлиқ қурбангаһиниң мүңгүзлиригә сүрүп қойсун; қалған барлиқ қенини
қурбангаһниң түвигә төкүп қойсун.
31 Енақлиқ қурбанлиғи қилинған һайванниң мейи ичидин ажритилғандәк
униңму һәммә мейини ажритип чиқарсун; каһин уни Пәрвәрдигарниң алдида
хушбуй кәлтүрсун дәп қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Шу йол билән каһин
униң үчүн кафарәт кәлтүриду; шу гуна униңдин кәчүрүлиду.■

32 Әгәр у киши гуна қурбанлиғи үчүн қоза кәлтүрүшни халиса, бежирим бир чиши
қозини сунсун.
33 У қолини гуна қурбанлиғи *қозисиниң* бешиға қоюп, көйдүрмә қурбанлиқлар
боғузлинидиған җайға елип берип, уни гуна қурбанлиғи сүпитидә боғузлисун.
34 Андин каһин гуна қурбанлиғиниң қенидин бармиғиға азғина елип уни
көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиниң мүңгүзлиригә сүрүп қойсун; униң қалған
барлиқ қенини у қурбангаһниң түвигә төкүп қойсун.
35 Енақлиқ қурбанлиғи қилинған қозиниң мейи ичидин ажритилғандәк, униңму
һәммә мейини ажритип чиқарсун; каһин буларни Пәрвәрдигарға атап отта
сунулидиған барлиқ қурбанлиқларға қошуп, қурбангаһниң үстидә көйдүрсун.
Шу йол билән каһин униң садир қилған гунайи үчүн кафарәт кәлтүриду; шу гуна
униңдин кәчүрүлиду.

5

Итаәтсизлик қурбанлиғи, йәни «итаәтсизликни тиләш қурбанлиғи»

□ **4:23 «вә»** — ибраний тилида «ва» дегән сөз билән ипадилиниду; һәмдә «вә» һәм «яки» дегән икки хил мәнини билдүриду. ■ **4:27** Чөл. 15:27 □ **4:28 «вә қилған гунайи өзигә мәлум қилинған болса...»** — ибраний тилида «вә» «ва» дегән сөз билән ипадилиниду; һәмдә «вә» һәм «яки» дегән икки хил мәнини билдүриду. ■ **4:31** Мис. 29:18; Лав. 3:3, 4 ,14

1 Әгәр бириси мәлум ишқа гувачи болуп, шундақла униңға қәсәм буйрулғинида көргини яки билгинидин мәлумат бәрмисә, ундақта у қәбиһлигиниң жазасиға тартилиду.
2 Әгәр бириси өзи билмәй напак бир нәрсигә тегип кәтсә — мәйли у напак бир һайванниң җәсити болсун, мәйли напак бир чарпайниң җәсити болсун, яки напак бир өмилигүчи һайванниң җәсити болсун, мошундақ нәрсигә тегип кәтсә уму напак санилип гунакар һесаплиниду; ■
3 әгәр шуниңдәк бириси өзи туймай мәлум кишиниң адәмни напак қилидиған һәр қандақ ниҗаситигә тегип кәтсә, шундақла у буни билип йәтсә, ундақта у гунакар һесаплиниду.
4 Әгәр бириси аңсиз рәвиштә яман яки яхши бир ишни қилай дәп қәсәм қилип салса (кишиләр һәртүрлүк иш тоғрисида аңсиз рәвиштә қәсәм қилиши мүмкин), шундақла у буни тонуп йәтсә, у бу ишлар түпәйлидин гунакар һесаплиниду.
5 Бириси жуқурики һәр қайси ишларда мән гунакар болдум дәп билсә, у өз гунайини «мән мундақ гуна қилдим» дәп иқрар қилсун;
6 андин өзи садир қилған гунайиниң кафарити үчүн Пәрвәрдигарниң алдиға «итаәтсизликни тилигүчи қурбанлиқ» сүпитидә ушшақ малдин сағлиқ вә я бир чиши өшкини гуна қурбанлиғи қилип кәлтүрсун; андин каһин уни гунайидин пакландурушқа униң үчүн кафарәт кәлтүрсун.

7 Әгәр у қойлардин *қурбанлиқ* қилишқа қурби йәтмисә, у қилған итаәтсизлиги үчүн икки пахтәк яки икки бачкини елип келип, бирини гуна қурбанлиғи үчүн, йәнә бирини көйдүрмә қурбанлиқ үчүн Пәрвәрдигарниң алдиға сунсун. ■
8 У буларни каһинниң қешиға кәлтүргәндә, *каһин* авал гуна қурбанлиғиға тәйярланғанни қурбанлиқ қилип бойнини үзмәй, бешиға йеқин җайидин толғисун, лекин бешини бойнидин үзүвәтмисун; □ ■
9 андин гуна қурбанлиғиниң қенидин азғина елип қурбангаһниң темиға чачсун; қалған қени болса қурбангаһниң түвигә сиқип чиқирилсун. Буниң өзи гуна қурбанлиғи болиду.
10 Амма иккинчисини болса бекитилгән бәлгүлимә бойичә көйдүрмә қурбанлиқ қилип сунсун. Бу йол билән каһин униң қилған гунайи үчүн кафарәт кәлтүриду вә шу гуна униңдин кәчүрүлиду.■
11 Әгәр икки пахтәк яки икки бачкини кәлтүрүшкә қурби йәтмисә, ундақта гуна қилған киши гуна қурбанлиғи үчүн есил ундин бир әфаһниң ондин бирини кәлтүрсун; бу гуна қурбанлиғи болғачқа у униң үстигә зәйтун мейи қуймисун яки үстигә һеч қандақ мәстики салмисун; чүнки у гуна қурбанлиғи болиду. □
12 У уни каһинниң қешиға кәлтүрсун вә каһин униңдин *сунғучиниң* «ядлиниш үлүши» сүпитидә бир чаңгал елип, шуни Пәрвәрдигарға атап отта сунулған қурбанлиқларға қошуп, қурбангаһниң үстидә көйдүрсун. Буниң өзи гуна қурбанлиғи болиду. ■
13 Бу йол билән у шу гуналардин қайсисини қилған болса, каһин униң үчүн кафарәт кәлтүриду. Ашлиқ һәдийәлардикигә охшаш қалған қисми каһинға тәвә болиду.■
14 Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
15 Бириси билмәй Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс нәрсиләргә нисбәтән итаәтсизлик қилип гуна өткүзсә, ундақта у Пәрвәрдигарниң алдиға ушшақ малдин бежирим бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип кәлтүрсун; шу

■ **5:2** һаг. 2:13; 2Кор. 6:17 ■ **5:7** Лав. 12:8; Луқа 2:24 □ **5:8 «каһин авал гуна қурбанкиқиға ...»** — ибраний тилида «у аввак гуна қурбанкиқиға..». ■ **5:8** Лав. 1:15 ■ **5:10** Лав. 1:15 □ **5:11 «бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр. ■ **5:12** Лав. 2:2; 4:35 ■ **5:13** Лав. 2:3

итаәтсизлик қурбанлиғи болған қочқарниң баһасини сән муқәддәс жайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә күмүч шәкәлгә тохтатқин. □ ■
16 Андин шу киши муқәддәс нәрсиләргә нисбәтән өткүзгән хаталиғидин болған зиянни толдурсун, шундақла зиянниң бәштин бири бойичә қошуп каһинға төләм төлисун. Бу йол билән каһин итаәтсизлик қурбанлиғи болған қочқарниң вастиси билән униң үчүн кафарәт кәлтүриду; шу гуна униңдин кәчүрүлиду.□
17 Әгәр бириси билмәй Пәрвәрдигарниң «қилма» дегән һәр қандақ әмирлириниң бирәрисигә хилаплиқ қилип, гунакар болған болса у қәбиһлигиниң жазасиға тартилиду;
18 шундақ болса, у ушшақ малдин сән тохтатқан қиммәттә бежирим бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип сунсун. Бу йол билән каһин униң билмәй өткүзгән итаәтсизлиги үчүн кафарәт кәлтүриду вә шу итаәтсизлик гунайи униңдин кәчүрүлиду.
19 Бу итаәтсизлик қурбанлиғи болиду; чүнки у дәрһәқиқәт Пәрвәрдигарниң алдида итаәтсизлик қилған.

6

1 Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Әгәр бириси гуна қилип Пәрвәрдигарниң алдида вапасизлиқ қилип, хошниси өзигә аманәт яки капаләткә бәргән бир нәрсә яки хошнисидин зораванлиқ билән булувалған мәлум бир нәрсә тоғрисида ялған гәп қилған болса яки хошнисидин наһәқлиқ билән мәлум нәрсини тартивалған болса,
3 яки жүтүп кәткән бир нәрсини тепивелип униңдин танса яки кишиләрниң гуна садир қилған һәр қандақ бир Иши тоғрисида ялған қәсәм ичсә, ■
4 У гуна қилған ишта өзини гунакар дәп тонуп йәтсә, ундақта у буливалған яки наһәқ тартивалған нәрсә яки униңға аманәткә берилгән нәрсә болсун, яки жүтүп кетип тепивалған нәрсә болсун, □
5 яки у һәр қандақ нәрсә тоғрисида ялған қәсәм ичкән болсун, униң һәммисини толуқ баһаси бойичә төлисун, шундақла шу баниң бәштин бир қисми бойичә қошуп төлисун; у итаәтсизлик қурбанлиғини қилған күнидә төләмни егисигә тапшуруп бәрсун.

□ **5:15 «сән... тохтатқин»** — бу айәттики әмир Муса пәйғәмбәргә ейтилған; шүбһисизки, униңдин кейин қайси каһин мәсъул болса шунңғиму ейтилиду. **«шәкәл»** — күмүчниң өлчими болуп, адәттә 11.4 грамға баравәр болуши мүмкин. «Муқәддәс жайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги» шүбһисизки, пүткүл әл үчүн өзгәрмәс өлчәм болсун дәп муқәддәс жайда сақланған, муқим бекитилгән бир нәччә хил өлчәм бирлиги болса керәк. **«...ушшақ малдин бежирим бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип кәлтүрсун; шу итаәтсизлик қурбанлиғи ... өлчәм бирлиги бойичә күмүч шәкәлгә тохтатқин»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: — «...ушшақ малдин бежирим бир қочқарни итаәтсизлик қурбанлиғи қилип сунсун яки итаәтсизлик қурбанлиғиниң орниға сән каһин муқәддәс жайдики күмүч шәкәлниң бирлиги бойичә тохтатқан баһа бойичә күмүч шәкәл кәлтүрисун». ■ **5:15** Мис. 30:13; Лав. 27:2-27. □ **5:16 «... хаталиғидин болған зиянни толдурсун, шундақла зиянниң бәштин бири бойичә қошуп каһинға төләм төлисун»** — мошу айәтләрдики «зиян» әслидә кәлтүрүш керәк болған бир қурбанлиқ яки һәдийәниң қиммитини яки напак һаләттә булғап қойған муқәддәс нәрсиләрниң қиммитини көрсәтсә керәк. Ундақ гуна қилған киши: (1) бежирим бир қочқар елип келиду; (2) каһин шу қочқарға баһа қойиду; (3) қочқарниң баһаси зияндин кам болса шу киши толдуриду; (4) униңдин башқа зиянға бәштин бирини қошуп төләйду. ■ **6:3** Чөл. 5:6 □ **6:4 «у гуна қилған ишта өзини гунакар дәп тонуп йәтсә,...»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «у гуна қилған ишта итаәтсизлик қилса,...».

6 Андин у Пәрвәрдигарниң алдиға итаәтсизлик қурбанлиғи сүпитидә ушшақ
малдин сән тохтатқан қиммәт бойичә бежирим бир қочқарни итаәтсизлик
қурбанлиғи қилип каһинниң қешиға елип кәлсун. □
7 Каһин бу йол билән униң үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт кәлтүриду вә у
һәр қайси ишта итаәтсизлик қилған болсиму у униңдин кәчүрүлиду.
8 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
9 Сән Һарун билән оғуллириға көйдүрмә қурбанлиқ тоғрисида әмир қилип
мундақ дегин: — Көйдүрмә қурбанлиқ тоғрисидики қаидә-низам мундақ болиду:
— Көйдүрмә қурбанлиқ пүтүн кечә таң атқичә қурбангаһтики очақниң үстидә
көйүп турсун; вә қурбангаһниң отини өчүрмәй йеник турғузуңлар.
10 Каһин канап тонини кийип, яланачлиғини йепип, сағрисиғичә канап ич
тамбал кийип турсун; қурбангаһниң үстидики от билән көйдүрүлгән көйдүрмә
қурбанлиқниң күлини елип, қурбангаһниң бир тәрипидә қойсун;
11 андин кийимлирини селиветип башқа кийимләрни кийип, күлини
чедиргаһниң сиртиға елип чиқип пакиз бир жайда қойсун.
12 Қурбангаһниң оти болса һемишә йенип турсун; уни һеч вақит өчүрүшкә
болмайду, каһин өзи һәр күни әтигәндә униңға отун селип, үстигә көйдүрмә
қурбанлиқни тизсун вә униң үстигә енақлиқ қурбанлиғиниң мейини қоюп
көйдүрсун.
13 Үзүлмәс бир от қурбангаһниң үстидә һемишә көйүп турсун; у һәргиз
өчүрүлмисун.

Аддий пухраларниң ашлиқ һәдийәлири

14 Ашлиқ һәдийә тоғрисидики қаидә-низам мундақ: — Һаруннниң оғуллиридин
бири уни Пәрвәрдигарниң алдиға, қурбангаһниң алдиға кәлтүрсун. ■
15 У ашлиқ һәдийә болған есил унға қолини селип униңдин шундақла униңдики
зәйтун мейидин бир чаңгал елип вә һәдийәниң үстидики барлиқ мәстикини
қошуп, буларни қурбангаһ үстидә көйдүрсун; бу һәдийәниң «ядлиниш үлүши»
болуп, Пәрвәрдигарниң алдида хушбуй кәлтүрүш үчүн қилинған болиду. ■
16 Ешип қалғанлирини болса Һарун билән оғуллири йесун; у ечитқу селинмай
пиширилуп муқәддәс бир жайда йейилсун; улар уни жамаәт чедириниң
һойлисида йесун.
17 У мутләқ ечитқусиз пиширилсун. Мән отта Маңа сунулидиған қурбанлиқ-
һәдийәләр ичидин шуни уларниң өз үлүши болсун дәп уларға һәқ қилип бәрдим;
у гуна вә итаәтсизликни тилигүчи қурбанлиқларға охшаш «әң муқәддәсләрниң
бири» һесаплиниду.
18 Һаруннниң әвладидин болған әркәкләрниң һәммиси униңдин йесун; бу
дәвирдин-дәвиргә араңларда әбәдий бир бәлгүлимә болиду; Пәрвәрдигарға атап
отта сунулғанлиридин булар уларниң үлүши болсун. Униңға қол тәккүзгүчи
жәзмән муқәддәс болуши керәк.□ ■

19 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
20 Һарун Мәсиһлинидиған күнидә у вә оғуллириниң Пәрвәрдигарниң алдиға
сунидиғини мундақ болуши керәк: — Улар үзүлмәс ашлиқ һәдийә сүпитидә есил
ундин бир әфаһниң ондин бирини сунуши керәк; әтигини йеримини, ахшими
йәнә йеримини сунсун. □

□ **6:6 «сән тохтатқан қиммәт бойичә...»** — «сән» бу йәрдә Һарунни көрситиду; шүбһисизки, униңдин кейин қайси каһин мәсъул болса шуниму көрситиду. ■ **6:14** Чөл. 15:4-21. ■ **6:15** Лав. 2:9 □ **6:18 «униңға қол тәккүзгүчи жәзмән муқәддәс болуши керәк»** — яки «униңға тәккүчи һәр қандақ нәрсә муқәддәс нәрсә болуши керәк». ■ **6:18** Мис. 29:37 □ **6:20 «бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр.

21 У тавида зәйтун мейи билән етилсун; у зәйтун мейиға чилап пиширилгәндин
кейин сән уни елип кир; ашлиқ һәдийәниң пиширилған парчилирини хушбуй
сүпитидә Пәрвәрдигарға атап сунғин. □
22 Һарунниң оғуллириниң қайсиси униң орнида турушқа Мәсиһләнгән болса уму
һәдийәни шундақ тәйярлап сунсун; бу әбәдий мутләқ бир бәлгүлимә болиду. Бу
һәдийә Пәрвәрдигарға атап толуқ көйдүрүлсун.
23 Каһинниң һәр бир ашлиқ һәдийәси болса пүтүнләй көйдүрүлсун; у һәргиз
йейилмисун.

Гуна қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам

24 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
25 Һарун билән оғуллириға мундақ дегин: — Гуна қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-
низам мундақ: — Гуна қурбанлиғиму көйдүрмә қурбанлиқ боғузлинидиған
жайда, Пәрвәрдигарниң алдида боғузлансун; бу хил қурбанлиқ «әң
муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.
26 Гуна қурбанлиғини өткүзгүчи каһин өзи уни йесун; қурбанлиқ муқәддәс бир
йәрдә, жамаәт чедириниң һойлисида йейилсун. ■
27 Униң гөшигә қол тәккүзгүчи һәр ким муқәддәс болмиса болмайду, шуниңдәк
әгәр униң қени бирисиниң кийимигә чачрап кәтсә, ундақта қан чечилған жай
муқәддәс бир йәрдә жуюлсун.
28 Қайси сапал қазанда қурбанлиқ қайнитилип пиширилған болса, у
сундурулсун. Әгәр у мис қазанда қайнитип пиширилған болса, у қирип сүрүлсун
һәм су билән жуюлсун.
29 Каһинлардин болған барлиқ әр кишиләр униңдин йесә болиду. Бу «әң
муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.
30 Һалбуки, муқәддәс жайда кафарәт кәлтүрүш үчүн қени жамаәт чедириға
киргүзүлгән һәр қандақ гуна қурбанлиғи болса, һәргиз йейилмисун, бәлки
пүтүнләй көйдүрүлсун.■

7

Итаәтсизлик қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам

1 Итаәтсизлик қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам мана мундақ: — Бу
қурбанлиқ «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду.
2 Көйдүрмә қурбанлиқ боғузлинидиған жайда итаәтсизликни тиләш
қурбанлиғиму боғузлиниду; *каһин* қенини қурбангаһниң үсти қисминиң
әтрапиға сәпсун.
3 *Қурбанлиқ қилғучи киши* барлиқ мейини сунсун; йәни майлиқ қуйруғи билән ич
қарнини йөгәп турған майни, □
4 икки бөрәкни вә уларниң үстидики һәмдә икки янпишидики майни аҗритип,
жигәрниң бөрәккичә болған чава мейини аҗритип сунсун.
5 Каһин буларни Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқ сүпитидә
қурбангаһта көйдүрсун. Бу итаәтсизлик қурбанлиғи болиду.

□ **6:21 «... кейин сән уни елип кир»** — «сән» бу йәрдә Һарунни көрситиду; шүбһисизки, униңдин кейин қайси каһин мәсъул болса шуниму көрситиду. ■ **6:26** Һош. 4:8 ■ **6:30** Лав. 4:5; Ибр. 13:11 □ **7:3** **«Қурбанлиқ қилғучи киши»** — ибраний тилида «У».

6 Каһинлардин болған әр кишиләрниң һәммиси буни йесун; у муқәддәс йәрдә
йейилсун; у «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду. □
7 Гуна қурбанлиғи қандақ болса итаәтсизлик қурбанлиғиму шундақ болиду;
улар иккиси тоғрисидки қаидә-низам охшаш; бу қурбанлиқ кафарәт кәлтүрүшкә
қурбанлиқ өткүзгүчи каһинниң өзигә тәвә болсун.

Көйдүрмә қурбанлиқлар вә ашлиқ һәдийәләрдин каһинларға тегидиған үлүши тоғрилиқ бәлгүлимә

8 Каһин бирисиниң сунған көйдүрмә қурбанлиғини өткүзгән болса, көйдүрмә
қурбанлиқниң териси шу каһинниң болиду.
9 Тонурда пиширилған һәр бир ашлиқ һәдийә, шундақла қазанда яки тавида
етилгән һәр бир ашлиқ һәдийә болса уни өткүзгән каһинниң болиду, йәни
каһинниң өзигә тәвә болиду.
10 Һәр бир ашлиқ һәдийә, мәйли зәйтун мейи арилаштурулған болсун, яки қуруқ
кәлтүрүлгән болсун, булар Һаруниң оғуллириниң һәр биригә баравәр бөлүп
берилиду.

Енақлиқ қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам

11 Пәрвәрдигарға атап кәлтүрүлгән енақлиқ қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-
низам мундақ: —
12 Сунмақчи болған киши уни тәшәккүр ейтиш үчүн сунса, ундақта у «тәшәккүр
қурбанлиғи» билән биллә зәйтун мейи иләштүрүлгән петир тоғачлар, зәйтун
мейи сүрүлүп мәсиһләнгән петир һәмәк нанлар вә есил ундин зәйтун мейиға
чилап пиширилған тоғачларниму кәлтүрсун. □ ■
13 Шу тоғачлардин башқа, йәнә тәшәккүр ейтидиған енақлиқ қурбанлиғи билән
биллә ечитқу селинған нанларниму сунсун;
14 у шу сунғанлириниң һәр бир түридин бирни елип Пәрвәрдигар үчүн *қош қоллап*
сунидиған «көтәрмә һәдийә» қилип кәлтүрсун; бу енақлиқ қурбанлиғиниң
қенини *қурбангаһниң үстигә* сәпкән каһинниң өзигә тәгсун. □
15 Тәшәккүр билдүридиған енақлиқ қурбанлиғиниң гөши болса қурбанлиқ
қилинған шу күни йейилиши керәк; *қурбанлиқни сунғучи киши* таң атқичә униң
һеч немисини қалдурмисун.□
16 Әгәр униң сунған қурбанлиғи қәсимигә хас қурбанлиқ яки ихтиярий кәлтүргән
қурбанлиқ болса, ундақта һайванниң гөши қурбанлиқ қилинған күндә йейилсун;
униңдин ешип қалғинини болса, әтисиму йейишкә болиду; ■
17 лекин қурбанлиқниң гөшидин үчинчи күнигичә ешип қалса, у отта
көйдүрүлүши керәк.
18 Енақлиқ қурбанлиғиниң гөшидин үчинчи күнидә йейилсә, ундақта қурбанлиқ
қобул болмайду, қурбанлиқ сунғучиниң һесавиғиму һесапланмайду, бәлки
мәкруһ болиду; кимдәким униңдин йесә өз қәбиһлигиниң җазасиға тартилиду.
19 Шундақла напак нәрсигә тегип қалған гөшму йейилмәслиги керәк, бәлки отта
көйдүрүлүши керәк. Һәр қандақ пак адәм *напак нәрсигә тәгмигән* қурбанлиқниң
гөшини йесә болиду.

□ **7:6 «муқәддәс йәрдә»** — бу сөзләр муқәддәс җайниң әтрапидики һойлини көрситиду, «муқәддәс чедир» («әң муқәддәс җай» вә «муқәддәс җай»)ни өз ичигә алмайду. □ **7:12 «петир тоғачлар»** — ибраний тилида бу сөз яки һалқисиман яки чәккүч билән тешилгән бир хил нанларни көрситиду. ■ **7:12** Зәб. 115:8 □ **7:14 «көтәрмә һәдийә»** — каһин яки һәдийәни сунған киши Пәрвәрдигарниң алдиға икки қоллап алаһидә егиз көтирип атиған һәдийә. «Көтәрмә һәдийә» адәттә қурбанлиққа мәсъул каһинға тәвә болиду. □ **7:15 «қурбанлиқни сунғучи киши»** — ибраний тилида «у». ■ **7:16** Лав. 19:6

20 Лекин кимки напак һаләттә туруп Пәрвәрдигарға аталған енақлиқ
қурбанлиғидин йесә, ундақта у өз хәлқидин үзүп ташлиниду. □ ■
21 Кимки напак бир нәрсигә тегип кәтсә (мәйли напак һаләттики адәм болсун,
напак бир һайван болсун яки һәр қандақ напак жиркиничлик нәрсә болсун)
вә шундақла Пәрвәрдигарға хас аталған енақлиқ қурбанлиғиниң гөшидин йесә,
ундақта у өз хәлқидин үзүп ташлиниду.□

Аддий пухраларға қаритилған бәлгүлимиләр

22 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
23 Исраилларға мундақ дегин: — Силәр кала, қой вә өшкиләрниң мейини һәргиз
йемәңлар.
24 Өзлүгидин өлгән яки житқучлар боғуп қойған һайванниң жәситиниң мейини
һәр қандақ ишқа ишләткили болиду, лекин һәргиз униңдин йемәңлар.
25 Чүнки кимки Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәр қандақ һайванниң
мейини йесә, шуни йегән киши өз хәлиқлиридин үзүп ташлиниду.□
26 Силәр һәр қандақ турар жайиңларда һеч қандақ қанни, йәни учар-қанатларниң
болсун яки чарпайларниң болсун қенини һәргиз естимал қилмаңлар. ■
27 Кимдәким һәр қандақ қанни естимал қилса, шу киши өз хәлиқлиридин үзүп
ташлиниду.□

Енақлиқ қурбанлиқлириниң каһинларға тәқдим қилинидиған қисимлири

28 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
29 Исраилларға мундақ дегин: — Кимки Пәрвәрдигарға атап бир енақлиқ
қурбанлиғи сунса, ундақта у Пәрвәрдигарға хас болған һәдийәни шу енақлиқ
қурбанлиқтин айрип кәлтүрсун.
30 Өз қоли билән Пәрвәрдигарға атиған, отта сунулидиған һәдийәләрни, йәни
май билән төшни қошуп елип келип, төшни «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә
Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатсун. □ ■
31 Каһин мейини қурбангаһ үстидә көйдүрүвәтсун. Төш болса Һарун билән униң
оғуллириға хас болсун.
32 Енақлиқ қурбанлиқлириңларниң оң арқа путини силәр «көтәрмә һәдийә»
сүпитидә каһинға бериңлар.
33 Һарунниң оғуллиридин қайсиси енақлиқ қурбанлиғиниң қени билән мейини
сунған болса өз үлүши үчүн оң арқа путини өзи алсун.
34 Чүнки мән Исраилларниң енақлиқ қурбанлиқлиридин «пулаңлатма һәдийә»
болған төш билән «көтәрмә һәдийә» болған арқа путини әбәдий бир бәлгүлимә
билән Исраиллардин елип, каһин Һарун вә униң оғуллириниң һәққи болсун дәп
уларға тәқдим қилдим.□ ■

□ **7:20 «өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — мошу сөзләрниң мундақ бир нәччә чүшәнчиси болуши мүмкин: (1) Пәрвәрдигар Өзи уни өлтүриду; (2) жамаәт уни өлтүрүши керәк; (3) жамаәт уни ибадәт сорунлиридин һайдиветиши яки пүткүл жәмийәт уни паливетиши керәк; (4) униңдин һеч нәсил қалдурулмайду. Бизниңчә башқа айәттә еniқ буйруқ көрситилмигәчкә, мошу йәрдә биринчи чүшәнчә (Худа Өзи шу адәмни дуниядин кәткүзиду) тоғра болуши мүмкин, дәп қараймиз. ■ **7:20** Лав. 15:3 □ **7:21 «өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 20-айәт вә изаһатини көрүң. □ **7:25 «өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 20-айәт вә изаһатини көрүң. ■ **7:26** Яр. 9:4; Лав. 3:17; 17:14 □ **7:27 «өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 20-айәт вә изаһатини көрүң. □ **7:30 «пулаңлатма һәдийә»** — Пәрвәрдигарниң алдида егиз көтирип алаһидә пулаңлитидиған һәдийәдур. «Пулаңлатма һәдийә» адәттә барлиқ каһинларға тәвә болиду. ■ **7:30** Мис. 29:24 □ **7:34 «әбәдий бир бәлгүлимә»** — Тәвраттики «әбәдий» дегән сөз ибраний тилида икки мәнидә ишлитилиду: (1) мәңгү; (2) шу вақиттики чеки бекитилмигән, қәрәлсиз, мөһләтсиз узун бир мәзгилни көрситиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **7:34** Мис. 29:27; Чөл. 18:11

35 *Муса* Һарун билән оғуллирини Пәрвәрдигарниң қуллуғида каһин болушқа
униң алдиға кәлтүргән күнидә, уларға Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған
қурбанлиқлардин тәқдим қилинидиған каһинлиқ үлүши мана шудур. □
36 *Муса* уларни Мәсиһлигән күнидә, Пәрвәрдигар бу үлүшни Исраиллардин елип
уларға берилсун дәп әмир қилған. Бу *Исраилларға* дәвирдин дәвиргичә әбәдий
бир бөлгүлимә болиду.□

Хуласә

37 Көйдүрмә қурбанлиқ билән ашлиқ һәдийәси, гуна қурбанлиғи билән
итаәтсизлик қурбанлиғи, каһинлиққа тикләш қурбанлиғи билән енақлиқ
қурбанлиғи тоғрисидики қаидә-низам мана шудур. □
38 Пәрвәрдигар Исраилларға: «Силәр бу Синай баявинида Пәрвәрдигарниң
алдиға қурбанлиқлириңларни сунуңлар» дәп буйруған күнидә, у буларниң
һәммисини Синай теғида Мусаға тапшурған еди.

8

Каһинларниң хас хизмәтләргә айрилиши — «Мис.» 40:17-38ниму көрүң

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
2 Һарунни оғуллири билән биллә, вә уларниң мәхсус кийимлирини, «мәсиһләш
мейи»ни, гуна қурбанлиғи болидиған топақ билән икки қочқарни, петир нан
селинған севәтни елип келип, □ ■
3 *Исраилниң* пүтүн җамаитини җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдиға җәм
қилғин, — деди.
4 Муса Пәрвәрдигар униңға буйруғинидәк қилди, җамаәт җамаәт чедириниң
кириш ағзиниң алдиға жиғилди.
5 Андин Муса җамаәткә: — Пәрвәрдигар буйруған иш мана мундақ, — деди.■

6 Шуниң билән Муса Һарун билән униң оғуллирини алдиға кәлтүрүп уларни су
билән жуюп,
7 *Һарунға* көйнәк кийдүрүп, бәлвағ бағлап, тонни кийдүрди вә үстигә әфодни
япти; у әфодниң бәлвеғини бағлап, әфодни униңға тақап қойди. ■
8 Андин Муса униңға «қошен»ни тақап, қошенниң ичигә «урим билән
туммим»ни селип, □ ■
9 Бешиға сәллә йөгәп Пәрвәрдигар униңға буйруғинидәк сәлләниң алди тәрипигә
«алтун тахтилиқ муқәддәс отуғат»ни бекитип қойди.■

10 Андин Муса мәсиһләш мейини елип ибадәт чедири билән ичидики барлиқ
нәрсиләрниң һәммисини мәсиһләп муқәддәс қилди.

□ **7:35 «Муса»** — ибраний тилида «у». □ **7:36 «Муса»** — ибраний тилида «у». □ **7:37 «каһинлиққа тикләш қурбанлиғи»** — бу хил қурбанлиқ енақлиқ қурбанлиғиға охшап кетиду, бу 8-бап, 22-32-айәтләрдә тәпсилий тәсвирлиниду. Ибраний тилида «каһинлиққа тикләш қурбанлиғи» «(қолларни) толдуруш қурбанлиғи» дегән сөзләр билән ипадилиниду — чүнки Худа бу мурасим арқилиқ Һарунниң әвлатлири болған каһинларниң қоллирини (1) қурбанлиқлар билән вә (2) каһинлиқ мәсъулийитини тапшуруш билән «толдурди». □ **8:2 «мәсиһләш мейи»** — бу тоғрилиқ «Мис.» 30:23-33ни көрүң. ■ **8:2** Мис. 28:1, 2; 30:25 ■ **8:5** Мис. 29:4 ■ **8:7** Мис. 28:4 □ **8:8 «әфод», «қошен», «урим вә туммим»** — каһинлиқ кийимләр; «әфод», «қошен» («мәйдилик») вә «урим вә туммим» тоғрилиқ «Мис.» 28-бапни көрүң. ■ **8:8** Мис. 28:30 ■ **8:9** Мис. 28:36; 29:6

11 У майдин елип қурбангаһқа йәттә мәртивә чечип, қурбангаһ билән униң барчә
қача-қучилирини, жуюнуш деси вә тәглигини Худаға атап муқәддәс қилишқа
мәсиһлиди.
12 У йәнә мәсиһләш мейидин азрақ елип Һарунниң бешиға қуюп уни Худаға атап
муқәддәс қилишқа мәсиһлиди. ■
13 Андин Муса Һарунниң оғуллирини алдиға кәлтүрүп, Пәрвәрдигар униңға
буйруғинидәк уларға көйнәк кийдүрүп, бәллиригә бәлвағ бағлап, уларға егиз
бөкләрниму тақап қойди.□ ■

Каһинларни «Худаға атап тикләш» қурбанлиқлири

14 Андин у гуна қурбанлиғи қилинидиған топақни йетиләп кәлди; Һарун билән
униң оғуллири гуна қурбанлиғи қилинидиған топақниң бешиға қоллирини
қойди. ■
15 У уни боғузлиди, андин Муса қенидин елип, өз бармиғи билән қурбангаһниң
мүңгүзлиригә, чөрисигә сүрүп қурбангаһни гунадин паклиди; қалған қанни
болса у қурбангаһниң түвигә төкүп, муқәддәс болушқа кафарәт кәлтүрди.
16 Андин у ич қарнини йөгәп турған майниң һәммисини, жигәрниң үстидики
чава майни, икки бөрәк вә үстидики майлирини қошуп алди; андин Муса
буларни қурбангаһниң үстидә көйдүрди. □
17 Бирақ *Муса* топақниң териси билән гөши вә тезигини болса Пәрвәрдигар өзигә
буйруғинидәк чедирганиң ташқирида отта көйдүрүвәтти.□ ■
18 Андин у көйдүрмә қурбанлиқ қилинидиған қочқарни кәлтүрди; Һарун билән
униң оғуллири қоллирини қочқарниң бешиға қойди. □
19 *Һарун қочқарни* боғузлиди; андин Муса қенини елип қурбангаһниң үсти
қисминиң әтрапиға сәпти; □
20 *Һарун* қочқарни парчә-парчә қилип парчилиди; андин Муса бешини,
парчиланған гөшлирини барлиқ мейи билән қошуп көйдүрди. □
21 Үчәй-қеринлири билән пачақлирини суда жуйди. Андин Муса қочқарни
пүтүн пети қурбангаһ үстидә көйдүрди. Бу Пәрвәрдигар Мусаға буйруған,
«Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған хушбуй чиқидиған қурбанлиқ» еди.■
22 Андин у каһинлиққа тикләш қурбанлиғи қилинидиған қочқарни, иккинчи
қочқарни кәлтүрди; Һарун билән униң оғуллири қоллирини қочқарниң бешиға
қойди.
23 У уни боғузлиди; вә Муса униң қенидин елип Һарунниң оң қулиқиниң юмшиқи
билән оң қолиниң баш бармиғиға сүрүп вә оң путиниң чоң бармиғиғиму сугап
қойди. □
24 Андин Муса Һарунниң оғуллирини алдиға кәлтүрүп, қандин елип уларниң
оң қулақлириниң юмшиқи билән оң қоллириниң баш бармақлириға сүрди,
уларниң оң путлириниң чоң бармақлириғиму сугап қойди, қалған қанни Муса
қурбангаһниң чөрисигә сәпти.
25 Шундақ қилип, у мейи билән майлиқ қуйруғини, ич қарнини йөгәп турған
барлиқ май билән жигәрниң үстидики чава мейини, икки бөрәк вә үстидики
майлирини қошуп елип оң арқа путиниму кесип елип, ■

■ **8:12** Зәб. 132:2 □ **8:13 «егиз бөкләр»** — бу сөз Һарунниң баш кийимидин башқа бир хил баш кийимни, бәлким егизрәк бир хил баш кийимни көрситиши мүмкин. ■ **8:13** Мис. 29:9 ■ **8:14** Мис. 29:1 □ **8:16 «Андин у ич қарнини...»** — «у» Һарунни көрситиши мүмкин. □ **8:17 «Муса...»** — ибраний тилида «у» — Мусани көрситиши мүмкин. ■ **8:17** Мис. 29:14; Лав. 4:11 □ **8:18 «...у ... кәлтүрди;...»** — «у» Мусани көрситиши мүмкин. □ **8:19 «Һарун қучқарни боғузлиди...»** — ибраний тилида «у қучқарни боғузлиди...». □ **8:20 «Һарун қучқарни парчә-парчә қилип парчилиди»** — ибраний тилида «у қучқарни парчә-парчә қилип парчилиди;...». ■ **8:21** Мис. 29:18 □ **8:23 «У уни боғузлиди...»** — «у» Һарунни көрситиши мүмкин. ■ **8:25** Мис. 29:22

26 Пәрвәрдигарниң алдидики петир нан селинған севәттин бир петир тоғач билән
бир зәйтун май тоғичи вә бир данә һәмәк нанни елип буларни май билән оң арқа
путниң үстидә қойди;
27 андин буларниң һәммисини Һарун билән униң оғуллириниң қоллириға
тутқузуп, пулаңлатма һәдийә болсун дәп Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатти. ■
28 Андин Муса буларни уларниң қоллиридин елип қурбангаһтики көйдүрмә
қурбанлиқниң үстидә қоюп көйдүрди. Бу «каһинлиққа тикләш қурбанлиғи»
болуп, Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған, хушбуй чиқидиған қурбанлиқ еди.
29 Андин Муса төшни елип пулаңлатма һәдийә сүпитидә Пәрвәрдигарниң алдида
пулаңлатти; Пәрвәрдигарниң униңға буйруғини бойичә, «каһинлиққа тикләш
қурбанлиғи» болған қочқарниң бу қисми Мусаниң үлүши еди.■

Һарун вә оғуллирини Мәсиһ қилиш

30 Андин Муса Мәсиһләш мейидин вә қурбангаһниң үстидики қандин бир аз
елип, Һарун билән униң кийимлиригә вә оғуллири билән уларниң кийимлиригә
сәпти. Шундақ қилип, у Һарун вә кийимлирини, оғуллири билән уларниң
кийимлирини муқәддәс қилди.■
31 Муса Һарун билән униң оғуллириға мундақ буйруди: — «Бу гөшни жамаәт
чедириниң кириш ағзида қайнитип пиширип шу йәрдә олтирип «каһинлиққа
тикләш қурбанлиғи»ға тәвә болған севәттики нан билән қошуп йәңлар; буларни
Һарун билән оғуллири йесун, дәп буйруғинимдәк уни йәңлар; ■
32 лекин гөш билән нандин ешип қалғанлириниң һәммисини отта
көйдүрүветиңлар.
33 Силәр йәттә күнгичә жамаәт чедириниң кириш ағзидин чиқмай, Худаға атап
каһинлиққа тикләш күнлириңлар тошқичә шу йәрдә туруңлар; чүнки силәрни
Худаға атап каһинлиққа тикләш үчүн йәттә күн кетиду.□
34 Бүгүн қилинған ишлар Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә силәр үчүн кафарәт
кәлтүрүлсун дәп қилинди. □
35 Силәр өлмәслигиңлар үчүн Пәрвәрдигарниң әмрини тутуп жамаәт чедириниң
кириш ағзиниң алдида кечә-күндүз йәттә күн турушуңлар керәк; чүнки маңа
шундақ буйрулди».
36 Һарун билән оғуллири Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән буйруғининиң
һәммисини бежа кәлтүрди.

9

Каһинларниң хизмитиниң муқәддәс ибадәт чедирида башлиниши

1 Сәккизинчи күни Муса Һарун билән униң оғуллири вә Исраилниң
ақсақаллирини чақирип,
2 Һарунға мундақ деди: — «Сән гуна қурбанлиғиға бежирим бир мозайни,
көйдүрмә қурбанлиққа бежирим бир қочқарни өзүң үчүн елип, Пәрвәрдигарниң
алдиға кәлтүргин, ■

■ **8:27** Мис. 29:24 ■ **8:29** Мис. 29:26; Лав. 7:33 ■ **8:30** Мис. 29:21 ■ **8:31** Мис. 29:32; Лав. 24:9 □ **8:33 «Худаға атап каһинлиққа тикләш»** — бу айәттики «Худаға атап каһинлиққа тикләш» ибраний тилида «қолни толдуруш» дегән ибарә билән ипадилиниду. 7:37 вә «Мис.» 28:41 вә изаһатини көрүң. Каһинлиқ вәзиписи асасән Худаниң қурбанлиқлирини өз қолиға елиш билән башлинатти. □ **8:34 «Бүгүн қилинған ишлар ... кафарәт кәлтүрүлсун дәп қилинди»** — яки «силәр үчүн кафарәт кәлтүрүлсун дәп, бүгүн қилинғандәк мундин кейинму һәм қилинсун, дәп Пәрвәрдигар буйруди». ■ **9:2** Мис. 29:1

3 андин Исраилларға сөз қилип: — Силәр гуна қурбанлиғи үчүн бир текә елип
келиңлар, көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир мозай вә бир қоза елип келиңлар, һәр
иккиси бежирим, бир яшқа киргән болсун;
4 Пәрвәрдигарниң алдида сунушқа енақлиқ қурбанлиғи сүпитидә бир топақ
билән бир қочқарни елип, зәйтун мейи иләштүрүлгән ашлиқ һәдийә билән биллә
кәлтүрүңлар; чүнки бүгүн Пәрвәрдигар Өзини силәргә аян қилиду, дегин».

5 Улар Муса буйруған нәрсиләрни җамаәт чедириниң алдиға елип кәлди; пүткүл
җамаәт йеқин келип, Пәрвәрдигарниң алдида һазир болуп турди.
6 Муса: — Мана, бу Пәрвәрдигар буйруған иштур; буни қилсаңлар
Пәрвәрдигарниң шан-шәриви силәргә аян болиду, деди.
7 Шуниң билән Муса Һарунға: — Сән қурбангаһқа йеқин берип гуна қурбанлиғиң
билән көйдүрмә қурбанлиғиңни сунуп өзүң вә хәлиқ үчүн кафарәт кәлтүргин;
андин хәлиқниң қурбанлиғиниму сунуп, Пәрвәрдигар әмир қилғандәк улар
һәққидә кафарәт кәлтүргин» — деди.■

8 Шуни девиди, Һарун қурбангаһқа йеқин берип өзи үчүн гуна қурбанлиғи
болидиған мозайни боғузлиди.
9 Һаруннiң оғуллири қанни униңға сунуп бәрди; у бармиғини қанға тәккүзүп,
қурбангаһниң мүңгүзлиригә сүрди, қалған қанни қурбангаһниң түвигә қуйди.
10 Гуна қурбанлиғиниң мейи билән икки бөрәк вә җигәрниң үстидики чава майни
елип, Пәрвәрдигар Мусаға буйруғинидәк уларни қурбангаһ үстидә көйдүрди.
11 Гөш билән терисини болса чедиргаһниң ташқириға елип чиқип отта көйдүрди.
12 Андин у көйдүрмә қурбанлиқ қилидиған *қочқарни* боғозлиди; Һаруннiң
оғуллири униңға қанни сунуп бәрди; у буни қурбангаһниң үсти қисминиң
әтрапиға сәпти.
13 Андин улар парчә-парчә қилинған көйдүрмә қурбанлиқни беши билән биллә
униңға сунуп бәрди; у буларни қурбангаһта көйдүрди.
14 У ич қарни билән пачақлирини жуюп, буларниму қурбангаһниң үстидә,
көйдүрмә қурбанлиқниң үстигә қоюп көйдүрди.
15 Андин у хәлиқниң қурбанлиғини кәлтүрди; хәлиқниң гуна қурбанлиғи болған
текини боғузлап, илгири һайванни сунғандәк униму гуна қурбанлиғи қилип
сунди. ■
16 У көйдүрмә қурбанлиқ қилидиған мални кәлтүрүп буниму бәлгүлимә бойичә
сунди.
17 Андин у ашлиқ һәдийәни кәлтүрүп униңдин бир чаңгал елип әтигәнлик
көйдүрмә қурбанлиққа қошуп қурбангаһ үстидә көйдүрди.□ ■

18 Андин хәлиққә болидиған енақлиқ қурбанлиғи болидиған топақ билән
қочқарни боғузлиди. Һаруннiң оғуллири қенини униңға сунуп бәрди; у буни
қурбангаһниң үсти қисминиң әтрапиға сәпти.
19 Улар топақ билән қочқарниң май қисмини, йәни майлиқ қуйруғи, ич қарнини
йөгәп турған майлирини, икки бөрәк вә җигәрниң чава мейини елип,
20 Бу май парчилирини икки төшниң үстидә қойди, *һарун* буларни қурбангаһниң
үстидә көйдүрди. □
21 Ахирида Һарун икки төш билән оң арқа путини пулаңлатма һәдийә сүпитидә
Мусаниң буйруғинидәк Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатти. ■

■ **9:7** Лав. 16:6; Ибр. 7:27 ■ **9:15** Лав. 4:13 □ **9:17 «әтигәнлик көйдүрмә қурбанлиқ»** — һәр әтигәндә сунулуши керәк болған қоза қурбанлиғи («Мис.» 29:38-40ни көрүң). ■ **9:17** Мис. 29:38; Лав. 2:1 □ **9:20 «һарун ... көйдүрди»** — ибраний тилида «у ... көйдүрди». ■ **9:21** Лав. 7:32

22 Андин Һарун қоллирини хәлиққә қаритип көтирип, уларға бәхит тилиди;
у гуна қурбанлиғи, көйдүрмә қурбанлиқ вә енақлиқ қурбанлиғини сунуп,
қурбангаһтин чүшти.

23 Муса билән Һарун җамаәт чедириға кирип, йәнә йенип чиқип хәлиққә бәхит
тилиди; шуниң билән Пәрвәрдигарниң шан-шәриви пүткүл хәлиққә аян болди;
24 Пәрвәрдигарниң алдидин от чиқип, қурбангаһ үстидики көйдүрмә қурбанлиқ
билән майларни жутуп кәтти. Пүткүл хәлиқ буни көрүп, товлишип, дүм
жиқилишти.■

10

Надаб билән Абиһу вә «гәйрий от»

1 Һаруниниң оғуллири Надаб билән Абиһу иккиси өз хушбуйденини елип униңға
от йеқип үстигә хушбуйни селип, Пәрвәрдигар уларға буйруп бақмиған ғәйрий
бир отни Пәрвәрдигарға сунди; □
2 шуниң билән Пәрвәрдигарниң алдидин от чиқип уларни йәвәтти; шуан улар
Пәрвәрдигарниң алдида өлди.■
3 Муса Һарунға: — Мана, бу Пәрвәрдигарниң: «Мән Маңа йеқин кәлгән
адәмләрдә Өзүмниң муқәддәс екәнлигимни көрситимән вә барлиқ хәлиқниң
алдида улуқлинимән» дегән сөзиниң өзидур, деди. Шуни девиди, Һарун җим
туруп қалди.■
4 Муса Һаруниниң тағиси Уззиәлниң оғуллири болған Мишаәл билән Әлзафанни
чақирип уларға: — Силәр йеқин келип өз қериндашлириңларни муқәддәс
җайниң алдидин көтирип, чедиргаһниң ташқириға елип чиқиңлар» — деди.
5 Шуниң билән улар йеқин келип, уларни кийиклик көйнәклири билән көтирип
Мусаниң буйруғинидәк чедиргаһниң ташқириға елип чиқти.
6 Муса Һарун вә оғуллири Әлиазар билән Итамарға: — Силәр башлириңларни
очуқ қоймаңлар, кийимлириңларни житмаңлар; болмиса өзүңлар өлүп, пүткүл
җамаәткә ғәзәп кәлтүрисиләр; лекин қериндашлириңлар болған пүткүл Исраил
җәмәти Пәрвәрдигар яққан от түпәйлидин матәм тутуп жиғлисун.
7 Амма силәр болсаңлар Пәрвәрдигарниң Мәсиһләш мейи үстүңларға сүрүлгән
болғачқа, җамаәт чедириниң ташқириға чиқмаңлар; болмиса өлисиләр, деди.
Шуни девиди, улар Мусаниң буйруғинидәк қилди.■

Һарун вә әвлатлириға тапиланған бәлгүлимиләр

8 Пәрвәрдигар Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
9 «Сән өзүң вә оғуллириң шарап вә я башқа күчлүк һарақларни ичип, җамаәт
чедириға һәргиз кирмәңлар; болмиса, өлүп кетисиләр. Бу силәр үчүн дәвирдин-
дәвиргә әбәдий бир бәлгүлимә болиду.
10 Шундақ қилсаңлар, муқәддәс билән адәттикини, пак билән напакни пәриқ етип
аҗриталайдиған болисиләр;
11 шундақла Пәрвәрдигар Мусаниң вастиси билән Исраилларға тапшурған һәммә
бәлгүлимиләрни уларға үгитәләйсиләр».

■ **9:24** 1Пад. 18:38; 2Тар. 7:1 □ **10:1** **«ғәйрий от»** — Надаб вә Абиһу бәлким (1) хушбуй пуритишта чоғни бәлким қурбангаһтин башқа бир йәрдин алған; (2) улар сунидиған хушбуйни тоғра арилаштурмиған («Мис.» 30:9ни көрүң); (3) улар хушбуй сунғанда Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиға мунасивәтлик әмирләрниң бирәрсигә хилаплиқ қилған болса керәк. ■ **10:2** Чөл. 3:4; 26:61; 1Тар. 24:2 ■ **10:3** Лав. 8:35 ■ **10:7** Лав. 21:12

12 Муса Һарун вә униң тирик қалған оғуллири Әлиазар билән Итамарға мундақ деди: — «Силәр Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқ-һәдийәләрдин ешип қалған ашлиқ һәдийәни елип уни қурбангаһниң йенида ечитқу арилаштурмиған һалда йәңлар; чүнки у «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплиниду. □

13 Бу Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған нәрсиләрдин сениң несивәң вә оғуллириңниң несивиси болғачқа, уни муқәддәс жайда йейишиңлар керәк; чүнки маңа шундақ буйрулғандур. ■

14 Униңдин башқа пулаңлатма һәдийә қилинған төш билән көтәрмә һәдийә қилинған арқа путни сән вә оғул-қизлириң биллә пак бир жайда йәңлар; чүнки булар сениң несивәң билән оғуллириңниң несивиси болсун дәп, Исраилларниң енақлиқ қурбанлиқлиридин силәргә берилгән.

15 Улар көтәрмә һәдийә қилинған арқа пут билән пулаңлатма һәдийә қилинған төшни отта сунулидиған майлири билән қошуп, Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатма һәдийә сүпитидә пулаңлитиш үчүн кәлтүрсун; Пәрвәрдигарниң буйруғини бойичә булар сениң вә оғуллириңниң несивиси болиду; бу әбәдий бир бәлгүлимә болиду».

Гуна қурбанлиғиниң бузулуши

16 Андин Муса гуна қурбанлиғи қилидиған текини издивиди, мана у аллиқачан көйдүрүлүп болған еди. Бу сәвәптин у Һарунниң тирик қалған икки оғли Әлиазар билән Итамарға аччиқлинип:

17 — Немишкә силәр гуна қурбанлиғиниң гөшини муқәддәс жайда йемидиңлар? Чүнки у «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплинатти, Пәрвәрдигар силәрни жамаәтниң гунайини көтирип улар үчүн униң алдида кафарәт кәлтүрсун дәп, шуни силәргә тәқсим қилған еди.

18 Мана, униң қени муқәддәс жайниң ичигә кәлтүрүлмиди; силәр әслидә мән буйруғандәк уни муқәддәс жайда йейишиңлар керәк еди, — деди.□ ■

19 Лекин Һарун Мусаға: — Мана, булар бүгүн *тоғра иш қилип* өзлириниң гуна қурбанлиғи билән көйдүрмә қурбанлиғини Пәрвәрдигарниң алдида сунди; мениң бешимға шу ишлар кәлди; әгәр мән бүгүн гуна қурбанлиғиниң *гөшини* йегән болсам, Пәрвәрдигарниң нәзиридә убдан болаттиму? — деди.

20 Муса буни аңлап жававидин рази болди.

11

Һалал вә һарам жаниварлар

1 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға мундақ деди: —

2 Исраилларға мундақ дегин: — Йәр йүзидики барлиқ һайванларниң ичидин силәргә йейишкә болидиған жаниварлар шуки: — ■

3 Һайванлар ичидә һәм туяқлири пүтүн ачимақ (туяқлири пүтүнләй йериқ) һәм көшигүчи һайванларниң һәр бирини йесәңлар болиду. □

□ **10:12 «отта сунулидиған қурбанлиқ-һәдийәләр»** — «отта сунулидиған қурбанлиқ-һәдийәләр»дин бәзидә бир қисими қалдурулуп, каһинға вә бәзидә сунғучи кишиниң өзигиму йейишкә берилиду. Қалған қисми көйдүрүлиду, әлвәттә. ■ **10:13** Лав. 2:3; 6:16 □ **10:18 «униң қени муқәддәс жайниң ичигә кәлтүрүлмиди»** — каһинлар вә пүтүн хәлиқ жамаитиниң гуна қурбанлиғиниң қени муқәддәс жайниң ичигә елип кирилиду; каһинлар мошу хил қурбанлиқниң гөшини йейишигә болмайтти (4:1-21ни көрүң). ■ **10:18** Лав. 4:5; 6:26; 16:27 ■ **11:2** Қан. 14:4; Рос. 10:14 □ **11:3 «көшигүчи»** — мошу йәрдә икки-үч ашқазини бар һайванларнила әмәс, бәлки йәнә озуқни юмшақ чайнайдиған барлиқ һайванларни көрситиду.

4 Лекин көшигүчи яки ачимақ туяқлиқ һайванлардин төвәндикиләрни йемәслигиңлар керәк: —
Төгә: чүнки у көшигини билән туйиғи ачимақ әмәс. Шуңа у силәргә һарам болиду.
5 Суғур болса көшигини билән туйиғи ачимақ әмәс — у силәргә һарам болиду.□
6 Тошқан болса буму көшигини билән туйиғи ачимақ әмәс — у силәргә һарам болиду.
7 Чошқа болса туяқлири ачимақ (туяқлири пүтүнләй йериқ) болғини билән көшимигини үчүн силәргә һарам болиду.
8 Силәр шу һайванларниң гөшидин йемәслигиңлар керәк вә уларниң өлүгигиму тәгмәңлар. Улар болса силәргә һарам болиду.

9 Суда яшайдиған җаниварлардин төвәндикиләрни йейишкә болиду: — судики, йәни дәрия-деңизлардики җаниварлардин қанити вә қасирақлири болғанларни йейишкә болиду;
10 лекин дәрия-деңизларда яшайдиған, йәни суларда топ-топ үзидиған барлиқ җаниварлардин, қасирақлири яки қанити болмиғанлирини йемәслигиңлар керәк; улар силәргә жиркиничлик саналсун.
11 Мәзкур җаниварлар дәрвәқә силәргә жиркиничлик саналсун; силәр уларниң гөшидин йемәслигиңлар керәк; уларниң өлүгини жиркиничлик дәп қараңлар.
12 Судики җаниварларниң ичидин қанити билән қасириғи болмиған җаниварларниң һәммиси силәргә жиркиничлик саналсун.

Һалал вә һарам қушлар

13 Учар-қанатлардин төвәндикиләр силәргә жиркиничликтур; улар йейилмәслиги керәк вә силәргә жиркиничлик болсун: — йәни бүркүт, қорултаз-тапқушлар, деңиз бүркүти, □
14 қарлиғач қуйруқлуқ сар, лачин вә уларниң хиллири,
15 һәммә қарға-қозғунлар вә уларниң хиллири,
16 мөшүкяпилақ, төгиқуш, чайка, сар вә уларниң хиллири,
17 һувқуш, қарна, ибис, □
18 аққу, сақийқуш, белиқъалғуч, □
19 ләйләк, турна вә униң хиллири, һөпүп вә шәпәрәң қатарлиқлар силәргә һарам саналсун.□

Һалал вә һарам һашарәтләр

20 Буниңдин башқа төрт путлап маңидиған, учидиған ушшақ җаниварларниң һәммиси силәргә жиркиничлик болиду.
21 Һалбуки, төрт путлап маңидиған, учидиған ушшақ җаниварлардин төвәндикиләрни йесәңлар болиду: — пути билән үгилик пачиғи болуп, йәр йүзидә сәкрәләйдиғанларни йесәңлар болиду; □

□ **11:5 «суғур»** — яки «сичқан» — тағларда яшайдиған кичик бир һайван. □ **11:13 «қорултаз-тапқушлар»** — ибраний тилида «устихан чаққучи қуш». Йәни бир тәрҗимиси «белиқъалғуч». □ **11:17 «һувқуш»** — яки «кичик һувқуш». **«қарна»** — яки «суға суңгүгүчи». Буниң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс. □ **11:18 «аққу»** — буниң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс. **«белиқъалғуч»** — яки «доғдақ» □ **11:19 «турна»** — яки «қотан». **«..., турна вә униң хиллири, һөпүп вә шәпәрәң қатарлиқлар...»** — бу тизимликтики қушларниң көпинчисиниң ибраний тилидики нами Тәвратта пәқәт бир-икки қетим көрүнгән болғачқа, уларниң қайси қушлар екәнлигини топтоғра бекитиш бәзидә мүмкин болмайду. Һалбуки, уларниң умумий типлири, шүбһисизки, тәрҗимимиздәк болиду. □ **11:21 «төрт путлап маңидиған»** — ибранийларниң көзқаришичә һашарәтләр төрт пути билән маңиду, уларниң алдинқи иккиси «қол» һесаплиниду.

22 буларниң ичидин силәргә йейишкә болидиғанлири: — чекәткә вә униң
хиллири, қара чекәткә вә униң хиллири, томузға вә униң хиллири, чақчиқиз вә
униң хиллири.
23 Лекин төрт путлуқ болған өмилигүчи һәм учидиған һәммә башқа җаниварлар
силәргә жиркиничлик саналсун.□

Өлүкләр тоғрилиқ

24 Бу җаниварлардинму мундақ йол билән напак болисиләр; бирким уларниң
өлүк тенигә тәгсә кәч киргичә напак һесаплиниду.
25 Кимдәким буларниң өлүгиниң бир қисмини көтәрсә өз кийимлирини жуюши
керәк, у киши кәч киргичә напак һесаплиниду.
26 Туяқлири ачимақ, бирақ пүтүнләй бөлүнмигән яки көшимәйдиған
һайванларниң һәммиси силәргә һарамдур; һәр ким *уларниң өлүгигә* тәгсә напак
саналсун. □
27 Төрт пути билән маңидиған һайванларниң ичидин тапини билән
маңидиғанларниң һәммиси силәргә напак болуп, һәр ким уларниң өлүк
тәнлиригә тәгсә кәч киргичә напак санилиду.
28 Кимки уларниң өлүгини көтәрсә өз кийимлирини жуюши керәк, у киши кәч
киргичә напак туриду. Бу һайванлар болса силәргә һарам болиду.

29 Йәр йүзидә өмилигүчи ушшақ җаниварларниң ичидин силәргә һарам
болғанлар мунулар: — қариғу зокор, чашқан, кәсләнчүк вә уларниң түрлири, □
30 салма, қизил кәсләнчүк, там кәсләнчүги, түгүрүк кәсләнчүк вә хамелеон
қатарлиқлар һарам болиду. □
31 Буларниң һәммиси йәр йүзидә өмүлигүчи һәммә ушшақ җаниварларниң
ичидә силәргә һарам болиду; уларниң өлүгигә тәгсә, кәч киргичә напак
санилиду.
32 Бу җаниварларниң өлүги һәр қандақ немигә чүшүп қалса шу немә напак
һесаплиниду — һәр қандақ яғач қача-қуча болсун, кийим болсун, терә болсун,
тағар болсун, һәр қандақ ишқа ишлитилидиған әсвап болсун, суға чилиниши
керәк; улар кәч киргичә напак санилип, кейин пак болиду.■
33 Буларниң бири сапалдин ясалған һәр қандақ қача ичигә чүшүп қалса, шу қача
ичидики һәммә нәрсә напак саналсун вә қача өзи сундурулсун.
34 Әгәр қачидики судин аш-таам үстигә чачрап кәтсә, аш-таам напак саналсун вә
шундақла қачидики һәр қандақ ичимликму напак саналсун.
35 Һәр немигә ундақ өлүкниң бирәр қисми чүшүп қалсиму, напак саналсун. Әгәр
тонур вә очақ болса, напак болди дәп чеқиветилсун; улар силәргә һарам болсун.
36 Лекин шундақ әһвалда булақ яки су жиғилидиған көлчәк йәнила пак санилиду;
амма бирким уларниң өлүк тенигә тәгсә напак болиду.
37 Әгәр ундақ өлүкниң бирәр қисми теришқа тәйярланған данларға чүшүп қалса,
буму йәнила пак санилиду.

□ **11:23 «силәргә йейишкә болидиғанлири: — чекәткә вә униң хиллири, ... чақчиқиз вә униң хиллири... һәммә башқа җаниварлар силәргә жиркиничлик саналсун»** — «чекәткә»дин башқа, ибраний тилидин бу һарашәтләрниң намлирини җәзмләштүрүш тәс. Биз «қошумчә сөз»имиздә һалал-һарам һайванлар үстидә тохтилимиз. □ **11:26 «һәр ким уларниң өлүгигә тәгсә...»** — ибраний тилида «һәр ким уларға тәгсә...» — шүбһисизки, бу уларниң өлүклирини көрситиду (24-айәтни көрүң). Чүнки алайли, ешәкни миниш адәмни напак қилмайду. □ **11:29 «чашқан»** — яки «сесиқ күзән». □ **11:30 «... түгүрүк кәсләнчүк вә хамелеон қатарлиқлар»** — «хамелеон»дин башқа җаниварларниң намлирини ибраний тилидин җәзмләштүрүш тәс. ■ **11:32** Лав. 15:12

38 Лекин әгәр данниң үстигә су қуюлғандин кейин шундақ бир өлүкниң бирәр
қисми чүшүп қалса, ундақта бу данлар силәргә напак саналсун.
39 Әгәр силәргә йейишкә болидиған һайванлардин бири өлүп қалса, униң өлүгигә
тәккән киши кәч киргичә напак саналсун.
40 Кимки ундақ өлүкниң гөшидин йесә, өз кийимлирини жуюши керәк вә
кәч киргичә напак саналсун; шундақла ундақ бир өлүкни көтәргән кишиму
кийимлирини жуюши керәк вә у киши кәч киргичә напак саналсун.
41 Йәр йүзидә өмүлигүчи һәммә ушшақ җаниварлар жиркиничлик санилип,
һәргиз йейилмисун.
42 Қосиғи билән беғирлап маңидиған җанивар болсун, йәр йүзидә җүрүп төрт
пути билән яки көп путлири билән маңидиған өмилигүчи җаниварларниң
һәртүрлүгини болса, уларни һәргиз йемәңлар; чүнки улар жиркиничликдур.
43 Силәр болсаңлар мундақ өмилигүчи җаниварниң сәвәвидин өзүңларни
жиркиничлик қилмаслиғиңлар керәк. Өзүңларни улар түпәйлидин напак
қилмаңлар, болмиса уларниң сәвәвидин булғинип қалисиләр;
44 чүнки Мән Худайиңлардурмән. Силәр өзүңларни *Өзүмгә* атап муқәддәс
қилишиңлар керәк; Мән Өзүм муқәддәс болғач силәрму өзүңларни муқәддәс
тутушуңлар керәк. Силәр өзүңларни йәр йүзидә өмилигүчи ушшақ һәр қандақ
җаниварларниң сәвәвидин напак қилмаңлар. ■
45 Чүнки Мән өз Худайиңлар болушқа силәрни Мисир зиминидин
чиқирип кәлгән Пәрвәрдигардурмән; силәр муқәддәс болуңлар, чүнки Мән
муқәддәстурмән.
46 Шулар болса чарпай билән учар-қанатлар, суда җүридиған һәр бир җанивар
билән йәр йүзидә өмилигүчи һәр бир ушшақ җаниварлар тоғрисидики қанун-
бәлгүлимидур.
47 Булар билән һарам-һалални уқуп, йейишкә болидиған һайван билән йейишкә
болмайдиған һайванларни пәриқ етәләйсиләр.

12

Аял кишиниң туғуттин кейинки «паклиниши»

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Исраилларға сөз қилип мундақ дегин: — «Аял киши һамилдар болуп оғул туғса,
адәт көрүп ағриқ болған күнлиридикидәк йәттә күнгичә напак саналсун. □
3 Сәккизинчи күни оғли болса хәтнә қилинсун. □ ■
4 Аял болса шуниңдин кейин оттуз үч күнгичә «қан паклиниш»та турсун;
паклиниш күнлири тамам болмиғичә һеч бир муқәддәс нәрсигә тәгмисун,
муқәддәс җайғиму кирмисун. □
5 Әгәр у қиз туғса ундақта адәт күнлиридикидәк икки һәптигичә напак туруп,
андин атмиш алтә күнгичә «қан паклиниш»та турсун.

■ **11:44** Лав. 19:2; 20:7; 1Пет. 1:16 □ **12:2 «адәт көрүп ағриқ болған күнлири»** — ибраний тилида «айрим туруш күнлири». Қиз-аяллар адәт көргән вақтида «напак» һесаплинип, ери билән биллә болса ериму кәч киргичә «напак» һесаплиниду, шундақла муқәддәс ибадәтханиға кирсә яки қурбанлиқларниң гөшлиридин йесә болмайду. Лекин Тәврат-Инҗил бойичә һәр қандақ вақитларда Худаниң хәлқи дуа-ибадәт қилса боливериду! □ **12:3 «хәтнә қилинсун»** — ибраний тилида «униң хәтнилиги кесилсун» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **12:3** Яр. 17:12; Луқа 1:59; 2:21; Юһ. 7:22 □ **12:4 «шуниңдин кейин оттуз үч күнгичә «қан паклиниш»та турсун»** — аял өз еригә йеқинлишиш тәрәптә «пак» һесаплинатти, лекин муқәддәс чедирға кирип қурбанлиқ қилишқа болмайтти.

6 Мәйли оғул яки қиз туғсун, қан паклиниш күнлири тамам болғандин кейин у
аял көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир яшқа киргән қозини, гуна қурбанлиғи үчүн
бир бачка яки пахтәкни елип җамаәт чедириниң кириш ағзиға, каһинниң қешиға
кәлтүрсун.
7 Каһин уни Пәрвәрдигарниң алдида сунуп, шу аял үчүн кафарәт кәлтүриду;
шуниң билән у хунидин пак болиду. Оғул яки қиз туққан аял тоғрисидики қанун-
бәлгүлимә мана шудур.
8 Әгәр униң қозиға қурби йәтмисә, у икки пахтәк яки икки бачка кәлтүрсун;
уларниң бири көйдүрмә қурбанлиқ үчүн, йәнә бири гуна қурбанлиғи үчүн
болиду; шу йол билән каһин униң үчүн кафарәт кәлтүриду; у аял пак болиду.□

13

Һәр хил терә кесәллири тоғрилиқ бәлгүлимиләр

1 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
2 Бирисиниң бәдининиң терисидә бир чиқан, яки тәмрәткә яки пақирақ ташма
чиқип, униңдин бәдининиң терисидә песә-мохо кесилиниң җараһити пәйда
болған болса, у киши Һарун каһинниң яки униң каһин оғуллиридин бириниң
қешиға кәлтүрүлсун. □
3 Каһин униң бәдининиң җараһитигә қарайду; җараһәт болған җайниң түки
ақирип кәткән һәмдә җараһәтму әтрапидики теридин чеңиқрақ көрүнсә, бу песә-
мохо кесәллигидур. Шуңа каһин уни көргәндин кейин шу кишини «напак» дәп
җакалисун.
4 Лекин әгәр униң бәдининиң терисидики пәйда болған әшу ялтирақ чиқан ақ
болуп, әтрапидики теридин чеңиқрақ көрүнмисә вә түкиму ақирип кәтмигән
болса, каһин бу җараһәт бар кишини йәттә күнгичә айрим солап қойсун.
5 Йәттинчи күни каһин униңға карисун вә әгәр җараһәт охшаш туруп, терисидә
кеңийип кәтмигән болса, каһин уни йәнә йәттә күнгичә айрим солап қойсун.
6 Йәттинчи күни каһин униңға йәнә карисун вә җараһәтниң рәңги суслашқан вә
кеңийип кәтмигән болса, ундақта каһин уни «пак» дәп җакалисун; җараһәтниң
пәқәт бир чақа екәнлиги бекитилип, кесәл киши өз кийимлирини жуюп пак
саналсун.
7 Лекин әгәр у каһинға көрүнүп «пак» дәп җакаланғандин кейин шу чақа терисидә
кеңийип кәтсә, ундақта у йәнә бир қетим каһинға көрүнсун.
8 Каһин униңға йәнә карисун вә әгәр чақа униң терисидә кеңийип кәткән болса,
каһин уни «напак» дәп җакалисун; у җараһәт песә-моходур.
9 Әгәр биркимдә песә-мохо җараһити пәйда болуп қалса каһинниң қешиға
кәлтүрүлсун.
10 Каһин униң җараһитигә сәпселип карисун; вә әгәр терисидә ақ бир чиқан пәйда
болған, түки ақирип кәткән болса вә чиқан чиққан җайда әт-гөши көрүнүп қалған
болса,
11 бу униң бәдининиң терисигә чүшкән кона песә-мохо җараһитиниң қайтидин
қозғилиши болуп, каһин уни «напак» дәп җакалисун. У напак болғини үчүн уни
солашниң һаҗити йоқ.

□ **12:8 «Әгәр униң қозиға қурби йәтмисә...»** — ибраний тилида: — «Әгәр униң қоза елишқа қоли қисқилиқ қилса...». **«у аял пак болиду»** — бу бабтики «аялларниң паклиғи» дегән тема тоғрилиқ көп уқушмаслиқлар болғачқа, биз у тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **13:2 «бәдининиң терисидә»** — демәк, сақал яки чачлири ичидә әмәс (29-37ниму көрүң). **«песә-мохо»** — бу баблардики «песә-мохо» кесили пәқәт мохо кесили болупла қалмай, бәлки нәччә хил терә кесәлликлирини көрситиши мүмкин. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.

12 Лекин әгәр песә-мохо қозғилип, җараһити бар кишиниң терисигә йейилип
кәткән болса, каһин нәгила қариса шу йәрдә шу «песә-мохо» болса, терисини
бешидин путиғичә қаплап кәткән болса,
13 ундақта каһин униңға сәпселип қарисун; мана, шу песә-мохо җараһити пүтүн
бәдинини қаплап кәткән болса, у җараһити бар кишини «пак» дәп җакалисун;
чүнки униң пүтүн бәдини ақирип кәткән болуп, у «пак» дәп саналсун.
14 Лекин қачаники униңда әт-гөши көрүнүп қалса, у киши напак саналсун.
15 Каһин мундақ көрүнгән әт-гөшигә қарап, у кишини «напак» дәп җакалисун;
чүнки шу әт-гөш напак болуп, у песә-мохо кесилидур.
16 Һалбуки, әгәр әт-гөши қайтидин өзгирип, ақарса у киши йәнә каһинниң қешиға
кәлсун.
17 Каһин униңға сәпселип қарисун; җараһәт ақарған болса, каһин җараһити бар
кишини «пак» дәп җакалисун; у пак санилиду.
18 Әгәр биркимниң бәдининиң терисигә һүррәк чиқип сақийип,
19 һүррәкниң орнида ақ чиқан яки қизғуч дағ пәйда болған болса, каһинға
көрситилсун.
20 Каһин униңға сәпселип қарисун; әгәр дағ әтрапидики теридин чеңиқрақ
көрүнсә, шундақла униңдики түкләр ақирип қалған болса, ундақта каһин уни
«напак» дәп җакалисун; чүнки бу һүррәктин қозғилип пәйда болған песә-мохо
кесили җараһитидур.
21 Лекин каһин униңға сәпселип қариғанда, дағ чиққан җайда ақирип қалған
түкләр болмиса, вә дағму әтрапидики теридин чеңиқрақ болмиса, рәңги сәл
сусрақ болған болса, ундақта каһин уни йәттә күнгичә айрим солап қойсун.
22 Әгәр дағ дәрвәқә терисигә йейилип кәткән болса, каһин уни «напак» дәп
җакалисун; чүнки бу *песә-мохо* җараһитидур.
23 Амма әгәр дағ өз җайида тохтап йейилмиған болса, бу пәқәт һүррәкниң зәхми,
халас; каһин уни «пак» дәп җакалисун.

Көйүк яриси тоғрилиқ

24 Әгәр бирисиниң бәдининиң терисиниң мәлум җайи көйүп келип, көйгән җай
ақ-қизғуч яки пүтүнләй ақ дағ болуп қалса,
25 каһин униңға сәпселип қарисун; әгәр шу дағдики түкләр ақирип кәткән, дағму
әтрапидики теридин чеңиқрақ болуп қалған болса, ундақта бу көйүк ярисидин
пәйда болған песә-мохо кесилидур; каһин уни «напак» дәп җакалисун; чүнки у
песә-мохо җараһитидур.
26 Лекин әгәр каһин сәпселип қариғанда, дағниң орнида һеч қандақ ақирип
кәткән түк болмиса, шундақла дағму әтрапидики теридин чеңиқ болмиса, бәлки
рәңги сус болса, ундақта каһин уни йәттә күнгичә айрим солап қойсун.
27 Йәттинчи күни каһин униңға йәнә қарисун; дағ терисидә кеңийип кәткән
болса, каһин уни «напак» дәп җакалисун; чүнки у песә-мохо җараһитидур.
28 Амма әгәр дағ җайида тохтап, йейилмиған болса, шундақла рәңги сус болса, бу
пәқәт көйүктин болған чавартқу, халас; каһин уни «пак» дәп җакалисун; чүнки у
көйүкниң татуғи, халас.

Чач яки сақал ичидә пәйда болған җараһәтләр

29 Әгәр бир әр яки аял кишиниң бешида яки сақилида җараһәт пәйда болса,
30 каһин җараһәткә сәпселип қарисун; әгәр җараһәт әтрапидики теридин
чеңиқрақ көрүнсә, үстидә шалаң сериқ түк болса, ундақта каһин уни «напак»
дәп җакалисун; чүнки бу җараһәт қақач болуп, баш яки сақалдики песә-мохониң
аламитидур.

31 Әгәр каһин қақач жайға сәпселип қариғанда, у әтрапидики теридин қеник
көрүнмисә, шундақла униң ичидә һеч қандақ қара түкму болмиса, ундақта каһин
қақичи бар кишини йәттә күнгичә айрим солап қойсун.
32 Каһин йәттинчи күни қақачқа йәнә сәпселип қарисун; қақач кеңийип кәтмәй,
үстидиму һеч қандақ серик түк болмиса, шундақла қақач әтрапидики теридин
қеник көрүнмисә,
33 жараһити бар киши барлиқ чач-сақилини чүшүрүвәтсун; қақачниң өзини
ғирдимисун. Каһин қақичи бар кишини йәнә йәттә күнгичә айрим солап қойсун.
34 Йәттинчи күни каһин қақачқа сәпселип қарисун; әгәр қақач теридә кеңийип
кәтмигән болса, шундақла әтрапидики теридин қеник көрүнмисә, каһин уни
«пак» дәп жакалисун. Андин у кийимлирини жуйсун; шуниң билән у пак
санилиду.
35 Лекин әгәр у «пак» дәп жакаланғандин кейин қақач теридә кеңийип кәтсә,
36 каһин униңға йәнә сәпселип қарисун; әгәр қақач теридә кеңийип кәткән
болса, серик түкниң бар-йоқлуғини тәкшүрүшниң һажити йоқ; чүнки бу киши
напактур.
37 Әгәр қақач жайида шу пети қелип, үстидин қара түк үнүп чиққан болса, қақач
сақайған болиду; шу киши пак болғачқа, каһин уни «пак» дәп жакалиши керәк.
38 Әгәр әр яки аял кишиниң бәдининиң терисидә дағ пәйда болуп, бу дағлар
пақирақ һәм ақ болса
39 каһин сәпселип қарисун; әгәр бәдәнниң терисидики шу дағлар суслишип
боз рәңгә йүзләнгән болса, бу теридин чиққан бир ташма, халас; бу киши пак
саналсун.

Пайнәкбаш тоғрилиқ

40 Әгәр биркимниң бешиниң түклири чүшүп кәткән болса, у пәқәт бир тақир баш,
халас; у пак саналсун.
41 Әгәр униң бешиниң түки пешанә тәрипидин чүшкән болса, у пәқәт пайнәкбаш,
халас; у йәнила пак саналсун.
42 Лекин әгәр униң тақир беши яки пайнәк бешида қизғуч ақ дағ көрүнсә, ундақта
шу жараһәт униң тақир беши яки пайнәк бешидики песә-мохо кесилиниң бир
аламитидур.
43 Каһин жараһитигә сәпселип қарисун; әгәр униң тақир бешида яки пайнәк
бешида ишшиқ жараһәт болса һәмдә песә-мохо кесилиниң аламитидәк қизғуч ақ
көрүнсә,
44 ундақта у песә-мохо кесилигә гириптар болған адәм болуп, напак һесаплиниду.
Униң бешиға шундақ жараһәт чүшкән болғач, каһин уни мутләқ «напак» дәп
жакалисун.
45 Шундақ жараһити бар песә-мохо кесили болған киши кийимлири житиқ,
чачлири чувуқ, бурут-сақили йепиқлиқ һалда: «Напак, напак!» дәп товлап
жүрүши керәк. □ ■
46 Шу жараһити болған барлиқ күнләрдә у «напак» санилиду; у напак болғачқа,
айрим туруши керәк; униң туралғуси чедирғаһниң сиртида болсун.

Кийим-кечәк, рәхт яки терә-хурумларда пәйда болған «песә-мохо» кесили

47 Әгәр бир кийимдә, мәйли жуңдин яки канаптин тикилгән болсун униңда песә-
мохо из-деғи пәйда болса, □

□ **13:45 «чачлири чувуқ»** — яки «беши очуқ». ■ **13:45** Жиғ. 4:15 □ **13:47 «песә-мохо из-деғи»** — ибраний тилида «песә-мохо яриси».

48 йәни канап яки жуңдин тоқулған рәхттә, өрүш жипида яки арқақ жиплирида
болсун, терә-хурумда яки теридин етилгән һәр кандақ нәрсиләрдә песә-мохо из-
деғи болса, □
49 шундақла кийим-кечәк яки терә-хурумда, өрүш жип яки арқақ жиплирида,
я терә-хурумдин етилгән нәрсиләрдә пәйда болған из-дағ йешилрақ яки қизғуч
болса бу из-дағ «песә-мохо из-деғи» дәп қарилип каһинға көрситилсун. □
50 Каһин *даққа* сәпселип қарисун, андин из-дағ пәйда болған нәрсини йәттә
күнгичә айрим сақлисун.
51 У йәттинчи күни из-дағқа қарап бақсун; из-дағ чүшкән кийим-кечәк, мәйли
арқақ жипта яки өрүш жипта болсун, яки терә-хурумда яки терә-хурумдин
етилгән нәрсидә болсун, у кеңийип кәткән болса, бу из-дағ чириткүч песә-мохо
кесили дәп һесаплинип, улар напак саналсун.
52 Шуниңдәк каһин өрүш жип яки арқақ жипида из-дағ болса кийим-кечәк яки
терә-хурумдин етилгән нәрсидә шундақ из-дағ болса уларниму көйдүрүвәтсун;
чүнки бу чириткүч песә-мохо кесилидур. Мундақ нәрсиләрниң һәммисини отта
көйдүрүш керәктур.
53 Лекин каһин униңға сәпселип қариғанда, из-дағ кийим-кечәктики өрүш жипта
болсун, арқақ жипта болсун, яки терә-хурумдин етилгән нәрсидә болсун, из-дағ
кеңәймигән болса,
54 ундақта каһин деғи бар нәрсини жуюлсун дәп буйруп, иккинчи қетим уни
йәттә күнгичә сақлисун.
55 Бу нәрсә жуюлғандин кейин каһин йәнә даққа сәпселип қарисун; әгәр униң
рәңги өзгәрмигән болса (гәрчә кеңийип кәтмигән болсиму), у йәнила напактур;
сән уни отта көйдүргин. Чүнки мәйли униң из-деғи ич йүзидә болсун яки таш
йүзидә болсун у чириткүч из-дағ һесаплиниду.
56 Лекин әгәр каһин сәпселип қариғанда, мана, дағниң рәңги жуюлғандин кейин
суслишип кәткән болса, у шу қисмини кийим-кечәктин, өрүш жиптин яки арқақ
жиптин болсун, яки терә-хурумдин болсун уни житип елип, ташливәтсун.
57 Әгәр бу из-дағ кийим-кечәктә, мәйли арқақ жипта яки өрүш жипта болсун, я
терә-хурумдин етилгән нәрсидә көрүнсун, бу кеңийдиған бир хил песә-мохо из-
деғи дәп саналсун; сән у чаплашқан кийим-кечәкни көйдүрүвәткин.
58 Лекин әгәр из-дағ кийим-кечәктә болсун (өрүш жипида яки арқақ жипида
болсун) яки терә-хурумдин етилгән нәрсидә болсун, жуюлуш билән чиқип кәтсә,
ундақта бу егин иккинчи қетим жуюлсун, андин пак саналсун.
59 Песә-мохо кесилиниңкидәк из-дағ пәйда болған жуң яки канап рәхттин
тоқулған кийим-кечәк (из-дағ өрүш жипта яки арқақ жипта болсун) яки терә-
хурумдин етилгән нәрсиләр тоғрисидики қанун-бәлгүлимә мана шудур; буниң
билән уларни пак яки напак жакалашқа болиду.

14

Песә-мохо кесәллиридин паклиниш бәлгүлимилири

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Песә-мохо болған киши пак қилинидиған күнидә бежа қилиш керәк болған
қанун-бәлгүлимә мана төвәндикидәктур: — У каһинниң алдиға кәлтүрүлсун. ■

□ **13:48 «өрүш жипида»** — яки «тәг жипи» — тоқулмиларниң бойиға тартилған жипи. □ **13:49 «...кийим-кечәк яки терә-хурумда ... пәйда болған из-дағ йешилрақ яки қизғуч болса бу из-дағ «песә-мохо из-деғи» дәп қарилип каһинға көрситилсун»** — бу айәтләрдә тилға елинған «песә-мохо кесили»ниң рәхт-кийимгә яки терә-хурумға жуқуши бәлким адәмни һәйран қалдурарлиқ иш болуши мумкин. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **14:2** Мат. 8:4; Мар. 1:44; Луқа 5:14; 17:14

3 Каһин чедиргаһниң ташқириға чиқип, песә-мохо болған кишигә сәпселип
қарисун; әгәр песә-мохо болған киши кесилидин сақайған болса,
4 Ундақта каһин пак қилинидиған кишигә пак, тирик қуштин иккини униңға
қошуп кедир яғичи, қизил рәхт вә зофа кәлтүрүшкә буйрусун. □
5 Андин каһин қушларниң бирини еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә
боғузлаңлар дәп буйрусун; □
6 андин тирик қушни болса, каһин уни кедир яғичи, қизил рәхт вә зофа билән
елип келип, бу нәрсиләрниң һәммисини тирик қуш билән биргә еқин суниң
үстидә боғузланған қушниң қениға чилисун,
7 андин песә-моходин пак қилинидиған кишигә йәттә қетим сепиши билән уни
пак дәп җакалисун; вә тирик қушни далаға қоюп бәрсун.

«Пак қилиниш»тики йәттә күн

8 Песә-моходин пак қилинидиған киши кийимлирини жуюп, бәдинидики барлиқ
түкләрни чүшүрүп, суда жуюнғандин кейин пак һесаплиниду. Андин униңға
чедиргаһқа киришкә иҗазәт болиду; пәқәт у йәттә күнгичә өз чедириниң тешида
туруши керәк.
9 Йәттинчи күни у бәдинидики һәммә түкләрни чүшүрсун; башниң чач-
сақаллири вә қешини, йәни барлиқ түклирини чүшүрсун; у кийимлирини жуюп
өз бәдинини суда жуйсун, андин пак болиду.

Сәккизинчи күни

10 Сәккизинчи күни у икки бежирим әркәк қоза билән бир яшқа киргән бежирим
чиши қозидин бирни, шуниңдәк бир *әфаһниң* ондин үчигә баравәр зәйтун мейи
иләштүрүлгән есил ун «ашлиқ һәдийә»ни, бир лог зәйтун мейини кәлтүрсун. □
11 Уни «пак» дәп җакалайдиған бу рәсим-қаидини өткүзидиған каһин пак
қилинидиған кишини вә у нәрсиләрни җамаәт чедириниң кириш ағзида,
Пәрвәрдигарниң алдида һазир қилсун.
12 Андин каһин әркәк қозиларниң бирини елип итаәтсизлик қурбанлиғи қилип
сунуп, униң билән биллә шу бир лог зәйтун мейиниму кәлтүрүп, пулаңлатма
һәдийә сүпитидә Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатсун.
13 Қоза болса муқәддәс бир җайниң ичидә гуна қурбанлиғи билән көйдүрмә
қурбанлиқлар боғузлинидиған җайда боғузлансун; чүнки итаәтсизлик
қурбанлиғи болса гуна қурбанлиғиға охшаш, каһинға тәвә болуп «әң
муқәддәсләрниң бири» санилиду.□ ■
14 Каһин итаәтсизлик қурбанлиғиниң қенидин елип пак қилинидиған кишиниң
оң қулиқиниң юмшиқиға вә оң қолиниң чоң бармиғи билән оң путиниң чоң
бармиғиғиму сүрүп қойсун.
15 Андин каһин шу бир лог зәйтун мейидин елип, өзиниң сол қолиниң алиқиниға
азғина қуйсун.
16 Каһин оң бармиғини сол қолидики зәйтун мейиға чилап, Пәрвәрдигарниң
алдида йәттә қетим бармиғи билән сәпсун.
17 Андин каһин қолидики қалған майдин елип, пак қилинидиған кишиниң оң
қулиқиниң юмшиқиға, оң қолиниң баш бармиғиға вә оң путиниң баш бармиғиға
сүрүлгән итаәтсизлик қурбанлиғиниң қениниң үстигә сүрүп қойсун.

□ **14:4 «қизил рәхт»** — яки «қизил жип». **«зофа»** — бир хил өсүмлүк; башқа бир исми «лепәкгүл». □ **14:5 «еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә...»** — яки «еқин су үстидә тутуп турулған сапал козиниң үстидә...». □ **14:10 «бир лог»** — бәлким тәхминән бир летрниң йерими болуши мүмкин. □ **14:13 «муқәддәс бир җай»** — мошу йәрдә муқәддәс җайниң һойлисини көрситиду. ■ **14:13** Лав. 7:7

18 Сүрүп болуп, каһин қолидики ешип қалған майни пак қилинидиған кишиниң
бешиға қуйсун. Бу йол билән каһин униң үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт
кәлтүриду.
19 Андин каһин гуна қурбанлиғини сунуп, пак қилинидиған кишини
напаклиғидин пак қилишқа кафарәт кәлтүриду; ахирида у көйдүрмә
қурбанлиқни боғузлисун.
20 Каһин көйдүрмә қурбанлиқ билән ашлиқ һәдийәни қурбангаһта сунсун. Бу йол
билән каһин униң үчүн кафарәт кәлтүрүп, у киши пак болиду.
21 Лекин у кәмбәғәлликтин шундақ қилишқа қурби йәтмисә, өзигә кафарәт
кәлтүрүш үчүн «пулаңлатма һәдийә» сүпитидә ялғуз бир әркәк қозини
итаәтсизлик қурбанлиғи қилип кәлтүрсун, шуниңдәк ашлиқ һәдийә үчүн бир
әфаһниң ондин биригә баравәр зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ун билән бир
лог зәйтун мейини кәлтүрсун □
22 вә өз әһвалиға яриша икки пахтәк яки икки бачка елип кәлсун; бири гуна
қурбанлиғи үчүн, йәнә бири көйдүрмә қурбанлиқ үчүн болсун;
23 сәккизинчи күни буларни өзиниң пак қилиниши үчүн җамаәт чедириниң
кириш ағзиға елип келип, Пәрвәрдигарниң алдида каһинниң қешиға кәлтүрсун.
24 Каһин итаәтсизлик қурбанлиғи болидиған әркәк қоза билән шу бир лог
майни елип, буларни пулаңлатма һәдийә сүпитидә Пәрвәрдигарниң алдида
пулаңлатсун.
25 Итаәтсизлик қурбанлиғи қилинған әркәк қозини болса өзи боғузлисун; андин
каһин итаәтсизлик қурбанлиғиниң қенидин азғина елип, пак қилинидиған
кишиниң оң қулиқиниң юмшиқиға, оң қолиниң баш бармиғиға вә оң путиниң
баш бармиғиға сүрсун.
26 Андин каһин майдин елип, сол қолиниң алиқиниға азғина қуйсун.
27 Шундақ қилип, каһин оң бармиғи билән сол қолидики майдин
Пәрвәрдигарниң алдида йәттә қетим сәпсун.
28 Андин каһин өзи қолидики майдин елип, пак қилинидиған кишиниң оң
қулиқиниң юмшиқиға вә оң қолиниң баш бармиғи билән оң путиниң баш
бармиғиға итаәтсизлик қурбанлиғиниң қениниң үстигә сүрсун.
29 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң алдида униңға кафарәт кәлтүрүшкә каһин
қолидики майниң қалғинини пак қилинидиған кишиниң бешиға қуйсун;
30 андин шу киши өз қурбиға қарап пахтәктин бирни яки бачкидин бирни сунсун;
31 өз қурбиға қарап, бирини гуна қурбанлиғи, йәнә бирини көйдүрмә қурбанлиқ
қилип ашлиқ һәдийә билән биллә сунсун. Бу йолда каһин Пәрвәрдигарниң
алдида пак қилинидиған киши үчүн кафарәт кәлтүриду.
32 Өзидә песә-мохо болған, пак қилиниши үчүн важип болидиған нәрсиләрни
кәлтүрүшкә қурби йәтмәйдиған кишиләр тоғрисидики қанун-бәлгүлимә мана
шулардур.

Песә-мохо кесили басқан өйләр тоғрилиқ

33 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға мундақ деди: —
34 — Силәр Мән өзүңларға мирас қилип беридиған Қанаан зиминиға киргәндин
кейин, Мән силәр егә болидиған шу зиминдики бир өйгә бир хил песә-мохо
ярисини әвәтсәм,

□ **14:21 «кафарәт кәлтүрүш үчүн ... ялғуз бир әркәк қозини итаәтсизлик қурбанлиғи қилип кәлтүрсун»** — мошу йәрдә «итаәтсизлик қурбанлиғи»ниң сәвәп-мәхсити ениқ көрүниду — кесәл болған киши кесили түпәйлидин Худаға һеч қандақ қурбанлиқ яки һәдийә суналмиса, шу вақиттики сунмиған қурбанлиқлири үчүн Худаға қәриздар дәп һесаплиниду. «Итаәтсизлик қурбанлиғи» болса бу қәризниң орнида болатти. Мәсилән мәзкур китап, 5-бап, 14-19-айәтни көрүң.

35 өйниң егиси каһинниң қешиға берип, униңға буни мәлум қилип: «Мениң
өйүмгә ваба жуққандәк көрүниду», дәп мәлум қилиши керәк.□
36 Каһин болса: — Өйдики һәммә нәрсиләр напак болмисун үчүн мән берип бу
вабаға сәпселип қараштин бурун өйни бекарлаңлар, дәп буйрусун. Андин каһин
кирип өйгә сәпселип қарисун.
37 У шу вабаға сәпселип қариғинида, мана өйниң тамлириға ваба дағлири жуққан
жайлар кавак болса, һәм йешилға майил яки қизғуч болуп, тамниң йүзидин
қеникрақ болса, □
38 каһин өйниң ишигиниң алдиға чиқип, ишикни йәттә күнгичә тақап қойсун.
39 Андин каһин йәттинчи күни йенип келип, сәпселип қариғинида, өйниң
тамлиридики из-дағ кеңийип кәткән болса,
40 каһин: — Ваба жуққан ташларни чиқирип шәһәрниң сиртидики напак бир
жайға ташливетиңлар, дәп буйрусун.
41 Шуниң билән биргә у өйниң ичиниң төрт әтрапини қирдорсун вә улар қирған
сугақни болса шәһәрниң тешидики напак бир жайға төкүвәтсун.
42 Андин улар башқа ташларни елип, илгәрки ташларниң орнида қойсун вә башқа
һак лай етип, униң билән өйни қайтидин сугисун.
43 Әгәр у ташларни чиқирип, өйни қирдуруп қайтидин сугатқандин кейин, өйдә
ваба деғи йәнә пәйда болса,
44 ундақта каһин йәнә кирип униңға сәпселип қарисун. Сәпселип қариғинида,
мана из-дағ өйдә кеңийип кәткән болса, бу өйгә жуққини чириткүч ваба болиду;
өй напак санилиду.
45 Бу вәҗидин улар өйни, йәни яғач-таш вә барлиқ сугиқи билән биллә чүшүрүп,
һәммисини көтирип шәһәрниң сиртидики напак бир жайға ташливәтсун.
46 Кимдәким өй тақалған мәзгилдә униңға кирсә, у кәч киргичә напак санилиду.
47 Әгәр бирким өй ичидә ятқан болса, кийимлирини жуйсун; вә әгәр бириси өйдә
ғизаланған болса, уму өз кийимлирини жуйсун.
48 Лекин каһин кирип, өйгә сәпселип қариғинида өй сугалғандин кейин ваба
униңда кеңийип кәтмигән болса, ундақта каһин өйни «пак» дәп җакалисун;
чүнки униңдики ваба сақайған болиду.
49 Андин у өйниң пак қилиниши үчүн икки қуш, кедир яғичи, қизил рәхт билән
зофа елип келип,
50 қушларниң бирини еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә боғузлисун; □
51 андин у кедир яғичи, зофа, қизил рәхт вә тирик қушни биллә елип келип,
бу нәрсиләрниң һәммисини боғузланған қушниң қениға, шундақла еқин суға
чилап, өйгә йәттә мәртивә сәпсун;
52 бу йол билән у өйни қушниң қени, еқин су, тирик қуш, кедир яғичи, зофа вә
қизил рәхт арқилиқ напаклиқтин паклайду.
53 Андин у тирик қушни шәһәрниң сиртида, далада қоюп бәрсун. У шундақ қилип,
өй үчүн кафарәт кәлтүриду; у өй пак санилиду.
54 Булар болса һәр хил песә-мохо җараһити, қақач,
55 кийим-кечәк вә өйгә жуққан песә-мохо вабаси,
55b теридики чиқанлар, тәмрәткә вә пақирақ ақ из-дағлар тоғрисидики қанун-
бәлгүлимидур.

□ **14:35 «мениң өйүмгә ваба жуққандәк көрүниду»** — бу айәтләрдә тилға елинған «песә-мохо Кесили»ниң өйләргә жуқуши бәлким адәмни һәйран қиларлиқ иш болуши мүмкин. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **14:37 «... кавак болса»** — яки «томпийип чиққан болса». Ибраний тилидики бу сөз Муқәддәс Китапта бирла қетим тепилиду. □ **14:50 «...еқин су қачиланған сапал козиниң үстидә»** — яки «... еқин су үстидә тутуп турулған сапал козиниң үстидә».

56 Шу бәлгүлимиләр билән бир нәрсиниң қайси әһвалда напак, қайси әһвалда пак
болидиғанлиғини пәриқ етишкә көрсәтмә беришкә болиду; мана бу песә-мохо
тоғрисидики қанун-бәлгүлимидур.

15

Ақма тоғрилиқ

1 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
2 Исраилларға мундақ дәңлар: — һәр қандақ әркәкниң өз тенидин ақма чиқса шу
киши шу ақма сәвәвидин напак саналсун. □
3 Ақма чиқиштин болған напаклиқ тоғрисидики һөкүм шуки, ақмиси мәйли
тенидин еқип турсун яки еқиштин тохтитилған болсун, шу киши йәнила напак
саналсун;
4 мундақ ақма болған киши ятқан һәр бир орун-көрпә напак санилиду вә у қайси
нәрсиниң үстидә олтарса шу нәрсиму напак санилиду.
5 Кимки у ятқан орун-көрпигә тәгсә, өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун, андин
кәч киргичә напак саналсун.
6 Шуниңдәк кимки мундақ ақма болған киши олтарған нәрсидә олтарса өз
кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун.
7 Кимки ақма болған кишиниң тенигә тәгсә, өз кийимлирини жуюп, суда
жуюнсун, вә кәч киргичә напак саналсун.
8 Әгәр ақма болған киши пак бирисигә түкүрсә, шу киши өз кийимлирини жуюп,
суда жуюнсун, кәч киргичә напак саналсун.
9 Қайсибир егәр-тоқумниң үстигә *ақма болған* киши минсә, шу нәрсә напак
саналсун.
10 Кимки униң тегидә қоюлған нәрсиләргә тәгсә кәч киргичә напак санилиду;
вә кимки шу нәрсиләрни көтәрсә, өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун, вә кәч
киргичә напак саналсун.
11 Ақма болған киши қолини жуймастин биркимгә тәккүзсә, шу киши өз
кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун.
12 Ақма болған киши сапал қачини тутуп салса, шу қача чеқиветилсун; яғач қача
болса суда жуюлсун.■

«Ақмидин паклиниш» тоғрилиқ

13 Қачаники ақма бар киши ақма һалитидин қутулса, өзиниң пак қилиниши үчүн
йәттә күнни һесаплап өткүзүп, андин кийимлирини жуюп, еқин суда жуюнсун;
андин пак санилиду.
14 Сәккизинчи күни икки пахтәк яки икки бачкини елип, жамаәт чедириниң
кириш ағзиға, Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп, каһинға тапшурсун.
15 Каһин улардин бирини гуна қурбанлиғи үчүн, йәнә бирини көйдүрмә
қурбанлиқ үчүн сунсун. Бу йол билән каһин Пәрвәрдигарниң алдида униң ақма
болғанлиғиға кафарәт кәлтүриду.
16 Әгәр бир әркәкниң мәнийси өзлүгидин чиқип кәткән болса, у пүтүн бәдинини
суда жуйсун, у кәч киргичә напак саналсун.
17 Шуниңдәк адәмниң мәнийси қайси кийимигә яки терисигә жуқуп қалса, суда
жуюлсун вә кәч киргичә напак саналсун.

□ **15:2 «...әркәкниң өз тенидин ақма чиқса...»** — бу айәтләрдики «әркәкниң тени» дегән сөз көп йәрләрдә әврәт, уят йәрлирини көрситиду. ■ **15:12** Лав. 6:21; 11:33

18 Әр вә аял киши бир-биригә йеқинлишиши билән мәний чиқса, иккиси жуюнсун
вә кәч киргичә напак саналсун.

Аял кишиләрдики ақма келиш тоғрилиқ

19 Әгәр аял кишиләр ақма келиш һалитидә турса вә ақмиси хун болса, у йәттә
күнгичә «айрим» турсун; кимки униңға тәгсә кәч киргичә напак саналсун. □
20 «Айрим» туруш мәзгилидә, қайси нәрсиниң үстидә ятса, шу нәрсә напак
санилиду, шундақла қайси нәрсиниң үстидә олтарған болса, шу нәрсиму напак
саналсун.
21 Һәр ким униң орун-көрписигә тәгсә өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә
кәч киргичә напак саналсун.
22 Һәр ким у олтарған нәрсигә тәгсә, өз кийимлирини жуюп, суда жуюнсун вә кәч
киргичә напак саналсун.
23 Вә әгәр бирким у ятқан яки олтарған җайда қоюлған бирәр нәрсигә тәгсә, кәч
киргичә напак саналсун.
24 Әгәр бир әр киши шу һаләттики аял билән биргә ятса, шундақла униң хун
напаклиғи шу әргә жуқуп қалса, у йәттә күнгичә напак саналсун; у ятқан һәр бир
орун-көрпиму напак саналсун.□ ■
25 Әгәр аял кишиниң адәт вақтиниң сиртидиму бир нәччә күнгичә хуни келип
турса, яки хун ақмиси адәт вақтидин ешип кәткән болса, ундақта бу напак қан
еқип турған күнлириниң һәммисидә, у адәт күнлиридә турғандәк саналсун, йәнә
напак саналсун. ■
26 Қан кәлгән һәр бир күндә у қайси орун-көрпә үстидә ятса, булар у адәт
күнлиридә ятқан орун-көрпиләрдәк һесаплиниду; у қайси нәрсиниң үстидә
олтарған болса, шу нәрсә адәт күнлириниң напаклиғидәк напак саналсун.
27 Һәр ким бу нәрсиләргә тәгсә напак болиду; шу киши кийимлирини жуюп, суда
жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун.

Аял кишиләрниң һәйиздин башқа хун келиштин паклиниши

28 Аял киши қачан хун келиштин сақайса, у йәттә күнни һесаплап, өткүзүп
болғанда пак санилиду.
29 Сәккизинчи күни у икки пахтәк яки икки бачкини елип җамаәт чедириниң
кириш ағзиға, каһинниң қешиға кәлтүрсун.
30 Каһин буларниң бирини гуна қурбанлиғи үчүн, йәнә бирини көйдүрмә
қурбанлиқ үчүн өткүзсун; бу йол билән каһин униң напак ақма қенидин пак
болушиға униң үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт кәлтүриду.

Хуласә

31 Силәр мошу йол билән Исраилларни напаклиғидин үзүңлар; болмиса, улар
напаклиғида туриверип, уларниң арисида турған мениң туралғу чедиримни
булғиши түпәйлидин напак һалитидә өлүп кетиду.

□ **15:19 «ақма келиш һалити»** — бу айәтләрдә көрсилитилгән ағриқларниң көпинчиси әврәт, уят йәрлиридики һаләтләтни көрсәтсә керәк. **«айрим»** — бу айәттики «айрим» — айрим солап қоюлсун дегәнни билдүрмәйду (мәсилән, 24-айәтни көрүң). □ **15:24 «хун напаклиғи»** — әр-аял биллә ятқанда аялниң адити туюқсиз келип қелип, хун қени тәсадипийлиқтин әр кишигә тегип кетишини көрситиду. Әгәр әр киши аялниң адәт көргинини билип туруп униңға йеқинлашқан болса, ундақта һәр иккиси (аял киши мәҗбурланмиған болса, әлвәттә) Худаниң беваситә көрситидиған җазасиға учрайду (20:18ни көрүң). Шүбһисизки, Худаниң бу әмирдики мәхсити, аял кишиләргә айниң әң қийин вақтида арам бериштин ибарәт еди. ■ **15:24** Лав. 18:19 ■ **15:25** Мат. 9:20

32 Ақма келиш һалитидә болған киши вә мәний кетиш билән напак болған киши
тоғрисида,
33 Шуниңдәк хун келиш күнлиридики ағриқ аял киши тоғрилиқ, ақма һаләттә
болған әр вә аял тоғрилиқ, напак һаләттики аял биллә ятқан әр тоғрилиқ кәлгән
қанун-бәлгүлимә мана шулардур.

16

«Кафарәт күни»

1 Һарунниң икки оғли Пәрвәрдигарниң алдиға йеқинлишиши билән өлүп кәтти.
Улар өлүп кәткәндин кейин, Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилди. ■
2 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: — «Сән өз қериндишиң Һарунға: «Сән өлүп
кәтмәслигиң үчүн пәрдиниң ичидики муқәддәс жайға қоюлған әһдә сандуғиниң
үстидики «кафарәт тәхти»ниң алдиға һәр вақит кәлмә», дегин. Чүнки Мән
«кафарәт тәхти»ниң үстидики булутта аян болимән. ■
3 Һарун әң муқәддәс жайға муну йол билән кирсун: — Гуна қурбанлиғи үчүн бир
яш топақ, көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир қочқарни кәлтүрсун;
4 өзи муқәддәс канап халта көйнәкни кийип, әтлирини япидиған канап
иштанниму кийип, белигә бир канап бәлвағни бағлап, бешиға канап сәллини
йөгәп кәлсун. Булар муқәддәс кийимләр болғачқа, кийиштин илгири бәдинини
суда жуйсун.□
5 У Исраилларниң җамаитидин гуна қурбанлиғи үчүн икки текә, көйдүрмә
қурбанлиқ үчүн бир қочқарни тапшурувалсун.
6 Шуниң билән Һарун авал гуна қурбанлиғи болидиған топақни сунуп, өзи вә өз
өйидикиләр үчүн кафарәт кәлтүрүши керәк. ■
7 Андин у икки текини елип, уларни җамаәт чедириниң кириш ағзиниң алдиға
кәлтүрүп, Пәрвәрдигарниң алдида турғузсун.
8 Андин Һарун бу икки текә тоғрисида чәк ташлисун; чәкниң бирини
«Пәрвәрдигар үчүн», йәнә бирини «азазәл үчүн» ташлисун. □
9 Һарун Пәрвәрдигарға чәк чүшкән текини кәлтүрүп, гуна қурбанлиғи сүпитидә
сунсун.
10 Лекин «азазәл»гә чәк чүшкән текини болса, кафарәт кәлтүрүши үчүн чөлгә
һайдилишкә, шундақла «азазәл»гә әвәтилишкә Пәрвәрдигарниң алдида тирик
қалдурулсун.
11 Андин Һарун гуна қурбанлиғини, йәни өзи үчүн болған топақни кәлтүрүп, өзи
вә өз өйидикиләр үчүн кафарәт кәлтүрүшкә өзигә гуна қурбанлиғи болидиған бу
топақни боғузлисун;
12 Андин у Пәрвәрдигарниң алдидики қурбангаһтин елинған чоғ билән толған
бир хушбуйданни елип, икки қоллап юмшақ езилгән есил хушбуй әтир билән
толдуруп, буни пәрдиниң ичигә елип барсун;
13 андин хушбуй ис-түтики һөкүм-гува сандуғиниң үстидики кафарәт тәхтини
қаплисун дәп, хушбуйни Пәрвәрдигарниң һозуридики отниң үстигә қойсун;
шуниң билән у өлмәйду.

■ **16:1** Лав. 10:1, 2 ■ **16:2** Мис. 30:10; Ибр. 9:7 □ **16:4** **«әтлири»** — бу айәттики «әтлири» дегән сөз әврәт, уят йәрлирини көрситиду. ■ **16:6** Ибр. 7:27,28 □ **16:8** **«Азазәл»** — алимлар «азазәл» тоғрилиқ төрт пикирдә болуп кәлгән: (1) бу исим «текә» билән «һайдалмақ» дегән сөзләрниң бирикмиси болуп, «һайдивәтгән текә» дегәнни билдүриду; (2) «вәйранә қилиш» яки «елип ташлиниш» дегәнни билдүриду; (3) тик бир яр; (4) бир хил җин-алвастиниң исми. Биз биринчи яки иккинчи пикиргә майилмиз (иккилиси тоғра болуши мүмкин). «қошумчә сөз»имиздә бу тоғрилиқ тохтилимиз. Һеч болмиғанда төртинчи пикирни әң намувапиқ дәп қараймиз; 23-бап вә «қошумчә сөз»ни көрүң.

14 У топақниң қенидин елип өз бармиғи билән кафарәт тәхтиниң шәриқ тәрипигә
чечип, кафарәт тәхтиниң алдиғиму өз бармиғи билән қандин елип, йәттә қетим
сәпсун.□ ■
15 Андин у хәлиқ үчүн гуна қурбанлиғи қилинидиған текини боғузлисун; қенини
пәрдиниң ичигә кәлтүрүп, топақниң қенини қилғандәк қилсун, йәни униң
қенидин елип кафарәт тәхтигә вә кафарәт тәхтиниң алдиға чачсун.
16 У бу йол билән муқәддәс жай үчүн кафарәт кәлтүрүп, уни Исраилларниң
напаклиғидин, һәммә итаәтсизликлирини елип баридиған гуналиридин
паклайду вә шуниңдәк уларниң напаклиғи арисида туруватқан жамаәт чедири
үчүнму шундақ кафарәт қилсун.
17 У кафарәт кәлтүрүш үчүн әң муқәддәс жайға киргәндин тартип униңдин
чиққичә һеч бир адәм жамаәт чедири ичидә болмисун; бу йол билән у өзи,
өйидикиләр вә Исраилниң пүткүл жамаити үчүн кафарәт кәлтүриду.
18 Андин у Пәрвәрдигарниң алдидики қурбангаһқа чиқип, униң үчүнму
кафарәт кәлтүриду; шуниңдәк топақниң қени билән текиниң қенидин елип
қурбангаһниң чөрисидики мүңгүзләргә сүрсун; □
19 у бармиғи билән қандин елип қурбангаһниң үстигә йәттә қетим сәпсун; шуниң
билән у уни Исраилларниң напаклиқлиридин паклап *Худаға атап* муқәддәс
қилиду.

Гуна қурбанлиғи болидиған тирик текә тоғрилиқ

20 — Муқәддәс жай, жамаәт чедири вә қурбангаһ үчүн кафарәт кәлтүрүп
болғандин кейин, у тирик текини кәлтүрсун;
21 андин Һарун икки қолини тирик текиниң бешиға қоюп туруп, униң
үстидә туруп, Исраилларниң барлиқ қәбиһликлири вә итаәтсизликлирини елип
баридиған гуналирини иқрар қилип, уларни текиниң бешиға артсун; андин уни
йенида тәйяр туридиған бир адәмниң қоли билән чөлгә әвәтивәтсун.
22 Бу йол билән текә уларниң һәммә қәбиһликлирини өз үстигә елип, адәмзатсиз
чөлгә кетиду. Шуңа у текини чөлгә қоюветсун.□

Ахирқи рәсмийәтләр

23 — Андин Һарун жамаәт чедириға кирип муқәддәс жайға киргән вақитта кийгән
канап кийимлирини селип шу йәрдә уларни қоюп қойсун.
24 У муқәддәс йәрдә өз бәдинини суда жуюп, өз кийимлирини кийип ташқириға
чиқип, өзиниң көйдүрмә қурбанлиғи билән хәлиқниң көйдүрмә қурбанлиғини
сунуп, шу йол билән өзи вә хәлиқ үчүн кафарәт кәлтүриду.
25 Шундақла у гуна қурбанлиғиниң мейини қурбангаһта көйдүрсун.
26 «Азазәл»гә бекитилгән текини елип берип қоюветкән киши өз кийимлирини
жуюп, бәдинини суда жуюп, андин чедиргаһқа киришкә болиду.
27 Кафарәт кәлтүрүш үчүн қени *әң* муқәддәс жайға елип кирилип, гуна
қурбанлиғи қилинған топақ билән гуна қурбанлиғи қилинған текини бириси
чедиргаһниң ташқириға елип чиқип, уларниң териси, гөши вә тезәклирини отта
көйдүрсун. ■

□ **16:14 «шәриқ(ий) тәрипи»** — сандуқниң алди тәрипи. **«кафарәт тәхтиниң алдиғиму»** — бәлким кафарәт тәхтиниң алдидики йәр йүзигә. ■ **16:14** Лав. 4:6; Ибр. 9:25; 10:4 □ **16:18 «Пәрвәрдигарниң алдидики қурбангаһ»** — (1) муқәддәс жайдики «хушбуйгаһ» яки (2) һойлидики қурбангаһни көрситиду. Бизниңчә, 20-айәттики сөзләрдин (ибадәт чедириниң үч қисми үчүн кафарәт кәлтүрүлгәнлигидин) қариғанда, муқәддәс жайдики хушбуйгаһни көрситиши мүмкин. □ **16:22 «... Шуңа у текини чөлгә қоюветсун»** — бу икки текә тоғрисидики тәпсилатлар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **16:27** Лав. 6:23; Ибр. 13:11

28 Уларни көйдүргән киши өз кийимлирини жуюп, бәдинини суда жуюп, андин
чедиргаһқа киришкә болиду.

Умумий бәлгүлимиләр

29 — Мана бу силәргә бир әбәдий қанун-бәлгүлимә болсун: — һәр йәттинчи айниң
онинчи күнидә силәр өз нәпсиңларни тартип өзүңларни төвән тутуңлар вә һеч
қандақ иш қилмаңлар; мәйли йәрликләр болсун яки араңларда туруватқан Яқ.
жутлуқлар болсун шундақ қилишиңлар керәк. □ ■
30 Чүнки шу күнидә силәрни паклашқа силәр үчүн кафарәт кәлтүрүлиду;
Пәрвәрдигарниң алдида силәр һәммә гуналириңлардин пак болисиләр.
31 Бу күн силәргә пүтүнләй арам алидиған шабат күни болуп, нәпсиңларни
тартип өзүңларни төвән тутисиләр; бу әбәдий бир бәлгүлимидур.□
32 Кимки атисиниң орнида каһинлиқ жүргүзүш үчүн мәсиһ қилинип, Худаға атап
тикләнгән каһин болса шу йол билән кафарәт кәлтүриду. У канаптин етилгән
муқәддәс кийимни кийип туруп, □
33 Әң муқәддәс жай үчүн кафарәт кәлтүриду; жамаәт чедири билән қурбангаһ
үчүнму кафарәт кәлтүриду; қалған каһинлар билән барлиқ хәлиқниң жамаити
үчүн һәм кафарәт кәлтүриду.
34 Бу болса силәр үчүн әбәдий бир бәлгүлимә болиду; шуниң билән Исраилларни
барлиқ гуналиридин паклаш үчүн жилда бир қетим кафарәт кәлтүрүп
берисиләр».
Шуниң билән *һарун* Пәрвәрдигар Мусаға буйруғинидәк қилди.■

17

Бутпәрәсликниң алдини елиш — тоғра ибадәт тоғрилиқ

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Һарун билән оғуллири вә барлиқ Исраилларға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар
силәргә буйруған һөкүм шуки: —
3-4 Исраилниң жәмәтлиридин болған һәр қандақ киши қурбанлиқ қилмақчи
болуп, кала яки қой яки өшкини жамаәт чедириниң кириш ағзида,
Пәрвәрдигарниң туралғу чедириниң алдиға, Пәрвәрдигарға аталған қурбанлиқ
сүпитидә йетиләп әпкәлмәй, бәлки чедиргаһниң ичидә яки ташқирида
боғузлиса, униңдин аққан қан шу кишиниң гәдинигә артилиду; бу адәм «қан
төккән» дәп, өз хәлқидин үзүп ташлиниду. □

□ **16:29 «нәпсиңларни тартип өзүңларни төвән тутуңлар»** — ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду. Йәһудий әнъәнилири бойичә бу ишлар роза тутушни өз ичигә алатти. **«мәйли йәрликләр болсун...»** — «йәрликләр» Қанаан земинда туғулған Исраилларни көрситиду. ■ **16:29** Лав. 23:27 □ **16:31 «пүтүнләй арам алидиған шабат»** — ибраний тилида «шабатларниң шабати». □ **16:32 «Худаға атап тикләнгән каһин»** — баш каһин, демәк. ■ **16:34** Мис. 30:10; Ибр. 9:7 □ **17:3-4 «изаһат»** — бу айәт йәнә «Исраилниң жәмәтлиридин болған һәр қандақ киши кала, қой яки өшкини чедиргаһниң ичидә яки ташқирида боғузлап, жамаәт чедириниң кириш ағзида, йәни Пәрвәрдигарниң туралғу чедириниң алдиға кәлтүрүп Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ сүпитидә сунмиған болса, ундақта, аққан қан шу кишиниң гәдинигә артилиду» дәп тәржимә қилиниду. Бу тәржимини қоллайдиған пикирләргә майил әмәсмиз. Чүнки алтә йүз миң аилилик һәр күни өзлири үчүн (қурбанлиқ үчүн әмәс) сойидиған мални «чедириниң кириш ағзида» союши һәргиз мүмкин әмәс. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. «Өз хәлқидин үзүп ташлиниш» — Худаниң Өзи шу адәмниң бешиға беваситә жаза чүшүридиғанлиғини көрсәтсә керәк. Бизниңчә бу сөзләр (башқа сөзләр қошулмиған әһвалда) Исраилларға: — «силәр шу адәмни өлүмгә мәһкүм қилишиңлар керәк» дегәнлик әмәс.

5 Бу һөкүмниң мәхсити Исраилларниң һазирқидәк далада мал союп қурбанлиқ
қилишниң орниға, қурбанлиқлирини җамаәт чедириниң кириш ағзида
Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрүп, каһинға тапшуруп Пәрвәрдигарға «енақлиқ
қурбанлиқлири» сүпитидә сунуп боғузлиши үчүндур.
6 Каһин қанни елип җамаәт чедириниң кириш ағзиниң йенидики
Пәрвәрдигарниң қурбангаһиниң үстигә сепип, Пәрвәрдигарға хушбуй кәлтүрүш
үчүн майни көйдүрсун. ■
7 Шуниң билән улар әнди бурунқидәк бузуқлуқ қилип текә-җинларниң кәйнидә
жүрүп, уларға өз қурбанлиқлирини өткүзүп жүрмисун. Мана бу улар үчүн
дәвирдин-дәвиргичә әбәдий бир бәлгүлимә болсун.
8 Сән уларға: — Исраилниң җәмәтидин яки уларниң арисида туруватқан яқа
жутлуқлардин бири көйдүрмә қурбанлиқ яки *башқа* қурбанлиқ өткүзмәкчи
болса,
9 уни Пәрвәрдигарға атап сунуш үчүн җамаәт чедириға кириш ағзиниң алдиға
кәлтүрмисә, у киши өз хәлиқлиридин үзүп ташлансун» — дегин.

Қан йемәслик тоғрилиқ

10 Әгәр Исраилниң җәмәтидин болған һәр қандақ адәм яки уларниң арисида
туруватқан яқа жутлуқлар қан йесә, Мән йүзүмни қанни йегән шу кишигә қарши
қилимән, уни өз хәлқидин үзүп ташлаймән. ■
11 Чүнки һәр бир җаниварниң җени болса униң қенидидур; Мән уни җениңлар
үчүн қурбангаһ үстигә кафарәт кәлтүрүшкә бәргәнмән. Чүнки қан өзидики
җанниң вастиси билән кафарәт кәлтүриду. □
12 Шуңа бу сәвәптин Мән Исраилларға: — «Силәрниң һеч бириңлар қан
йемәслигиңлар керәк, араңларда туруватқан яқа жутлуқларму қан йемәслиги
керәк» — дегән едим.
13 Әгәр Исраиллардин бири яки уларниң арисида туруватқан яқа жутлуқларниң
бири йейишкә болидиған бир чарпай һайван яки қушни овлап, қенини төксә, уни
топа билән йепип қойсун.
14 Чүнки һәр бир җаниварниң җени болса, униң қенидин ибарәттур. Униң
җени қенида болғач мән Исраилларға: «Силәр һеч қандақ җаниварниң қенини
йемәңлар, чүнки һәр бир җаниварниң җени униң қенидидур; кимки уни йесә
үзүп ташлиниду» — дедим.■

Һайванларниң өлүклири тоғрилиқ

15 Кимдәким өлүп қалған яки житқучлар боғуп титма-титма қиливәткән бир
һайванни йесә, мәйли у йәрлик яки яқа жутлуқ болсун өз кийимлирини жуюп,
суда жуюнсун вә кәч киргичә напак саналсун; андин у пак болиду. ■
16 Лекин у яки кийимлирини юмиса, яки суда бәдинини юмиса, шу киши өз
қәбиһлигиниң җазасини тартиду.

18

Итаәтмән хәлиқ болуш — мәнъий қилинған җинсий мунасивәтләр

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға мундақ дегин: — «Мән болсам Худайиңлар
Пәрвәрдигардурмән.

■ **17:6** Мис. 29:18; Лав. 4:31 ■ **17:10** Яр. 9:4; Лав. 3:17; 7:27; 19:26; Қан. 12:16,23; 1Сам. 14:33
□ **17:11 «һәр бир җаниварниң...»** — ибраний тилида «һәр бир әт егисиниң». ■ **17:14** Яр. 9:4
■ **17:15** Мис. 22:31; Лав. 11:40; Әз. 44:31

3 Силәр илгири турған Мисир зиминидикидәк ишларни қилмаңлар вә яки Мән
силәрни елип баридиған Канаан зиминидикидәк ишларни қилмаңлар; уларниң
рәсим-адәтлиридә жүрмәңлар,
4 бәлки Мениң һөкүмлиримгә әмәл қилип, қанун бәлгүлимилиримни тутуп шу
бойичә меңиңлар. Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
5 Силәр чоқум Мениң бәлгүлимилирим билән һөкүмлиримни тутушуңлар керәк;
инсан уларға әмәл қилидиған болса уларниң сәвәвидин һаятта болиду. Мән
Пәрвәрдигардурмән.□ ■
6 — һеч ким өзигә йеқин туққан болған аялға йеқинлиқ қилип әвритини ачмисун.
Мән Пәрвәрдигардурмән.
7 Анаңниң әвритигә тәгмә, бу атаңниң әвритигә тәккиниң болиду; у сениң анаң
болғачқа униң әвритигә тәгсәң болмайду.□
8 Атаңниң аялиниң әвритигиму тәгмә, чүнки шундақ қилсаң атаңниң әвритигә
тәккәндәк болиду.■
9 Сән ача-сиңлиңниң, бир атидин болған яки бир анидин болған, яки шу өйдә
туғулған яки башқа йәрдә туғулған болсун, униң әвритигә тәгмә.
10 Сән өз оғлуңниң қизи вә яки қизиңниң қизиниң әвритигә тәгмә; чүнки уларниң
әврити сән өзүңниң әвритидур.
11 Сән атаңниң аялиниң қизиниң әвритигә тәгмә; у атаңдин туғулған, сениң ача-
сиңлиң, шуңа униң әвритигә тәгмә.□ ■
12 Сән атаңниң ача-сиңлисиниң әвритигиму тәгмә, чүнки у атаңниң
биртуққинидур.■
13 Сән анаңниң ача-сиңиллириниң әвритигиму тәгмә, чүнки у анаңниң
биртуққинидур.
14 Атаңниң ака-инилириниң аялиниң әвритигә тәгмә; уларниң аяллириға
йеқинлиқ қилма; чүнки улар сениң һаммаңдур.■
15 Сән келиниңниң әвритигә тәгмә; у сениң оғлуңниң аяли болғачқа, униң
әвритигә тәгсәң болмайду.■
16 Сән ака-инилириңниң аялиниң әвритигә тәгмә; чүнки бу өз ака-инилириңниң
әвритигә тәккәндәк болиду.■
17 Сән бир аялға вә шуниң билән биргә униң қизиниң әвритигә тәгмә; шундақла
униң оғлиниң қизи вә қизиниң қизиниму *хотунлуққа елип* әвритигә тәгмә. Улар
бир-биригә йеқин туққан болғачқа, мундақ иш пәсәндиликтур.■
18 Сән аялиң һаят вақтида, униң ача-сиңлисини хотунлуққа елип әвритигә тәгмә.
Ундақ қилсаң хотунуңға күндәшлик азавини кәлтүрисән.
19 Сән бир аялниң адәт көрүп напак турған вақтида йеқинлиқ қилип әвритигә
тәгмә.□ ■
20 Сән өз хошнаңниң аяли билән зина қилип өзүңни униң билән напак қилма.■
21 Сән өз нәслиңдин һеч бирини Моләк мәбудиға атап оттин өткүзсәң қәтъий
болмайду. Әгәр шундақ қилсаң Худайиңниң намини напак қилған болисән. Мән

□ **18:5 «һаятта болиду»** — әһмийәтлик, һәқиқий роһий һаятта. ■ **18:5** Әз. 20:11,13; Рим. 10:5; Гал. 3:12 □ **18:7 «әврәткә тегиш»** — җинсий мунасивәт өткүзмәк (ибраний тилида «әврәтни ечиш» дегән сөз билән ипадилиниду). Ибраний тилида «анаңниң әвритини ачма, бу атаңниң әвритини ачқиниң». Худа алдида әр-хотун бир тән болғачқа, анисиниң әвритини ечиш атисиниң әвритини ачқанға баравәрдур. Мундақ қилмиш анисиғиму, атисиғиму чоң һөрмәтсизлик, әлвәттә. ■ **18:8** Лав. 20:11; 1Кор. 5:1 □ **18:11 «атаңниң аяли»** — мошу йәрдә өгәй аниси яки атисиниң тоқилини көрситиду. ■ **18:11** Лав. 20:17 ■ **18:12** Лав. 20:19 ■ **18:14** Лав. 20:20; Әз. 22:11 ■ **18:15** Лав. 20:12 ■ **18:16** Лав. 20:21 ■ **18:17** Лав. 20:14 □ **18:19 «адәт көрүп»** — ибраний тилида «айрим һаләттә болуп» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **18:19** Лав. 20:18 ■ **18:20** Лав. 20:10; Қан. 22:22; Юһ. 9:5

Өзүм Пәрвәрдигардурмән.□ ■
22 Сән аяллар билән биргә болғандәк әр киши билән биргә болма. Бу иш
жиркиничликтур.■
23 Сән һеч һайван билән мунасивәт қилип өзүңни напак қилма; шуниңдәк аял
кишиму мунасивәт қилдуруш үчүн бир һайванниң алдиға бармисун. Бу иш
ипласлиқтур.■
24 Силәр бу ишларни қилип өзүңларни напак қилмаңлар, чүнки мән силәрниң
алдиңлардин чиқириватқан таипиләр болса шундақ ишларни қилип өзлирини
напак қилған
25 вә зиминиму напак болғандур. Буниң үчүн Мән у зиминниң қәбиһлигини
өз бешиға чүшүримән, шуниңдәк у зиминму өзидә туруватқанларни қусуп
чиқириветиду.
26 Лекин силәр болсаңлар Мениң бәлгүлимилирим билән һөкүмлиримни
тутуңлар; силәрдин һеч ким, мәйли йәрлик яки араңларда туруватқан яқа
жутлуқ болсун бу жиркиничлик ишлардин һеч бирини қилмисун ■
27 (чүнки бу барлиқ жиркиничлик ишларни силәрдин илгири шу зиминда турған
хәлиқ қилип кәлгәчкә, зиминниң өзи напак болуп қалди).
28 Шундақ қилип зиминни напак қилсаңлар, зимин өзи силәрдин илгири өзидә
турған әлләрни қусуп чиқарғандәк, силәрниму қусуп чиқириветиду.
29 Чүнки бу жиркиничлик ишларниң һәр қандиқини қилғучи, — мундақ
қилмишларни қилған һәр қандақ киши өз хәлқи арисидин үзүп ташлиниду.□
30 Силәр Мән силәргә тапилиғинимға әмәл қилишиңлар зөрүрдур; —
демәк, силәр өзүңлардин илгири өткәнләр тутқан шу жиркиничлик рәсим-
қаидиләрни тутуп, өзүңларни напак қилмаслиғиңлар керәк. Мән Худайиңлар
Пәрвәрдигардурмән.

19

Һәр хил бәлгүлимиләр вә һөкүмләр

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларниң пүткүл җамаитигә сөз қилип уларға мундақ дегин: — «Мән
Худайиңлар Пәрвәрдигар муқәддәс болғачқа, силәрму муқәддәс болушуңлар
керәк.■
3 Силәр һәр бириңлар анаңлар билән атаңларни иззәтләңлар; Мениң шабат
күнлиримни болса, уларни тутушуңлар керәк. Мән өзүм Худайиңлар
Пәрвәрдигардурмән.■
4 Силәр әрзимәс бутларға таянмаңлар, өзүңлар үчүн қуйма бутларни ясимаңлар.
Мән өзүм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.□ ■
5 Силәр Пәрвәрдигарға енақлиқ қурбанлиғини кәлтүрүшни халисаңлар, қобул
қилинғидәк йол билән уни сунуңлар.
6 Силәр уни сунған күни вә әтиси у йейилсун; үчинчи күнигә қалғини болса отта
көйдүрүлсун. ■
7 Әгәр униңдин бир қисми үчинчи күни йейилсә қурбанлиқ һарам һесаплинип
қобул қилинмайду.

□ **18:21 «Сән өз нәслиңдин һеч бирини ... оттин өткүзсәң қәтъий болмайду»** — «оттин өткүзүш» инсаний қурбанлиқларни көрсәтсә керәк. ■ **18:21** Лав. 20:2; Қан. 18:10; 2Пад. 17:17; 23:10 ■ **18:22** Лав. 20:13 ■ **18:23** Лав. 20:15,16 ■ **18:26** Лав. 20:22 □ **18:29 «өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — 17-бап, 5-айәт вә униң изаһатини көрүң. ■ **19:2** Лав. 11:44; 20:7,26; 1Пет. 1:16 ■ **19:3** Мис. 20:12; 31:13; Лав. 26:2 □ **19:4 «әрзимәс бутлар»** — ибраний тилида «әрзимәс илаһлар» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **19:4** Мис. 34:17 ■ **19:6** Лав. 7:16

8 Кимки униңдин йесә өз гунайини өз үстигә алиду, чүнки у Пәрвәрдигарға
атап муқәддәс қилинған нәрсини напак қилди; ундақ киши өз хәлқидин үзүп
ташлиниду.

9 Силәр зиминиңлардики һосулни жиғсаңлар, сән етизиңниң булуң-
пушқақлириғичә тамам жиғивалма вә һосулуңдин қалған васаңни
теривалмиғин. ■
10 Үзүм таллириңни пасаңдиватма вә үзүм таллиридин чүшкән үзүмләрниму
теривалма, бәлки буларни кәмбәғәлләр билән мусапирларға қойғин. Мән Өзүм
Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.

11 Силәр оғрилиқ қилмаңлар, алдамчилиқ қилмаңлар, бир-бириңларға ялған
сөзлимәңлар.■
12 Мениң намим билән ялған қәсәм ичмәңлар, ундақ қилсаң Худайиңниң намини
булғайсән. Мән Пәрвәрдигардурмән.■
13 Өз хошнаңға зулум қилма, униңкини өзүңниң қиливалма.
Мәдикарниң һәққини кечичә йениңда қондуруп қалма.■
14 Гас кишини тиллима, кор кишиниң алдида путлишаңғу нәрсини қойма; бәлки
өз Худайиңдин қорққин. Мән Пәрвәрдигардурмән.
15 Һөкүм қилғиниңларда һеч наһәқлик қилмаңлар; намратқиму ян басмай,
байғиму йүз-хатирә қилмай, бәлки адиллиқ билән өз хошнаң үстидин тоғра
һөкүм қилғин.■
16 Өз хәлқиңниң арисида гәп тошуғучи болуп жүрмә; хошнаңниң җениға һеч
қандақ зиян-зәхмәт йәткүзмә. Мән Пәрвәрдигардурмән.■
17 Сән көңлүңдә өз қериндишиңдин нәпрәтләнмигин; хошнаңда *гуна болса* сән
униң сәвәвидин бешиңға гуна келип қалмаслиғи үчүн униңға тәнбиһ-несиһәт
бәргин.■
18 Сән интиқам алмиғин вә өз хәлқиңниң нәслигә һеч адавәтму сақлимиғин,
бәлки хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөйгин. Мән Пәрвәрдигардурмән.■
19 Силәр Мениң қанун-бәлгүлимилиримни тутуңлар. Сән өз чарпайлириңни
башқа нәсилләр билән чепиштурма, етизиңға икки хил уруқ салмиғин, икки хил
жиптин тоқолған кийимни киймә.■
20 Әгәр бир әр киши қиз-чокан билән йетип мунасивәт өткүзсә, вә у башқа бири
билән вәдиләшкән дедәк болса, бу дедәкниң һөрлүк пули тапшурулмиған болса,
яки униңға һөрлүк берилмигән болса, мувапиқ җаза берилсун. Лекин қиз-чокан
һөр қилинмиғачқа, һәр иккиси өлтүрүлмисун. □
21 Әр киши болса өзиниң итаәтсизлик қурбанлиғини җамаәт чедириниң кириш
ағзиниң алдиға, Пәрвәрдигарниң алдиға кәлтүрсун; итаәтсизлик қурбанлиғи бир
қочқар болсун.
22 Каһин у итаәтсизлик қурбанлиғи үчүн кәлтүргән қочқарни елип униң садир
қилған гунайи үчүн Пәрвәрдигарниң алдида кафарәт кәлтүриду; униң қилған
гунайи униңдин кәчүрүлиду.
23 Силәр зиминға кирип һәр хил йәйдиған мевилик дәрәқләрни тиккән
болсаңлар, мевилирини «хәтнисиз» дәп қараңлар; үч жилғичә буни «хәтнисиз»
дәп қарап униңдин йемәңлар.

■ **19:9** Лав. 23:22; Қан. 24:19 ■ **19:11** Мис. 20:15 ■ **19:12** Мис. 20:7; Қан. 5:11 ■ **19:13** Қан. 24:14; Яқ. 5:4 ■ **19:15** Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 24:23 ■ **19:16** Мис. 23:1 ■ **19:17** Мат. 18:15; Луқа 17:3; 1Юһа. 2:9,11; 3:15 ■ **19:18** Мат. 5:39,43,44; 22:39; Луқа 6:27; Рим. 12:19; 13:9; 1Кор. 6:7; Гал. 5:14; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9; Яқ. 2:8 ■ **19:19** Қан. 22:9,11 □ **19:20 «мувапиқ җаза берилсун»** — бәлким әр киши дедәкниң егисигә яки униң билән вәдиләшкән кишигә җәриманә төлиши керәк.

24 Төртинчи жили уларниң һәммә мевилири Пәрвәрдигарға мәдһийә сүпитидә
муқәддәс қилип беғишлансун.
25 Андин бәшинчи жилдин тартип силәр уларниң мевилиридин йейишкә
башлаңлар. Шундақ қилсаңлар *зимин* мәһсулатлирини силәргә зиядә қилиду.
Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
26 Силәр қан чиқмиған нәрсини йемәңлар. Нә палчилиқ нә җадугәрлик
қилмаңлар.□
27 Силәр бешиңларниң чекә-чөрисидики чачни чүшүрүп дүгиләк
қиливалмаңлар, сақалниң уч-янлирини бузмаңлар.■

28 Силәр өлгәнләр үчүн бәдиниңларни зәхим йәткүзүп тилмаңлар, өзүңларға һеч
қандақ гүл-сүрәт чәкмәңлар. Мән Пәрвәрдигардурмән.■
29 Сән қизиңни бузуқлуқ-паһишиликкә селип напак қилмиғин. Болмиса,
зиминдикиләр бузуқлуқ-паһишиликкә берилип, пүткүл зиминни әйш-ишрәт
қаплап кетиду.
30 Силәр Мениң шабат күнлиримни тутуңлар, Мениң муқәддәс җайимни
һөрмәтләңлар. Мән Пәрвәрдигардурмән.
31 Җинкәшләр билән сеһиргәрләргә таянмаңлар, уларниң кәйнидин жүрүп
өзүңларни напак қилмаңлар. Мән өзүм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.■
32 Ақ баш кишиниң алдида орнуңдин тур, қериларни һөрмәт қилғин;
Худайиңдин қорққин. Мән Пәрвәрдигардурмән.
33 Бир мусапир зиминда араңларда туруватқан болса силәр униңға зулум
қилмаңлар, ■
34 бәлки араңларда туруватқан мусапир силәргә йәрлик кишидәк болсун;
уни өзүңни сөйгәндәк сөйгин; чүнки силәрму Мисир зиминида мусапир
болғансиләр. Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
35 Силәрниң һөкүм чиқиришиңларда, узунлуқ, еғирлиқ вә һәҗим өлчәштә һеч
қандақ наһәқлик болмисун;
36 силәрдә адил тараза, адил тараза ташлири, адил әфаһ кәмчини билән адил һин
кәмчини болсун. Мән силәрни Мисир зиминидин чиқирип кәлгән Худайиңлар
Пәрвәрдигардурмән.□ ■
37 Силәр Мениң барлиқ қанун-бәлгүлимилирим вә барлиқ һөкүмлиримни тутуп,
уларға әмәл қилиңлар; мән Пәрвәрдигардурмән.

20

Өлүмгә лайиқ гуналар

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға сөз қилип мундақ дегин: — Әгәр Исраилларниң бири вә
яки Исраил зиминида туруватқан мусапирларниң бири Моләк бутиға нәслиниң
бирини беғишлиса, униңға өлүм җазаси берилиши керәк; зиминдикиләр уни
чалма-кесәк қилсун. ■
3 Вә Мән Өз йүзүмни бу кишигә қарши қилимән, чүнки өзи өз әвлатлириниң
бирини Моләк бутиға беғишлап муқәддәс җайимни паскина қилип, Мениң
намимни булғиғини үчүн уни өз хәлқидин үзүп ташлаймән.

□ **19:26 «Силәр қан чиқмиған нәрсини йемәңлар»** — қан йейиш әпсунчилик-җадугәрликниң айрилмас бир қисми болатти. ■ **19:27** Лав. 21:5 ■ **19:28** Қан. 14:1 ■ **19:31** Лав. 20:6 ■ **19:33** Мис. 22:21 □ **19:36 «бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр. **«бир һин»** — тәхминән 3.6 литр. ■ **19:36** Пәнд. 11:1; 16:11; 20:10 ■ **20:2** Лав. 18:21

4 Әгәр зиминда туруватқанлар өз нәслидин бирини Моләккә беғишлиғанда шу
кишигә көзлирини жумуп, униң билән кари болмиса, шундақла уни өлтүрмисә,
5 Мән Өзүм йүзүмни у киши билән униң аилисигә қарши қилимән, уни вә униңға
әгишип бузуқчилиқ қилғучилар, йәни Моләкниң кәйнидин жүрүп бузуқчилиқ
қилғучиларниң һәммисини өз хәлқидин үзүп ташлаймән.□
6 Җинкәшләр билән сеһиргәрләргә тайинип, уларниң кәйнигә кирип бузуқчилиқ
қилип жүргүчиләр болса, Мән йүзүмни шу кишиләргә қарши қилип, уни өз
хәлқидин үзүп ташлаймән.■
7 Шуңа өзүңларни пак қилип муқәддәс болуңлар, чүнки Мән Худайиңлар
Пәрвәрдигардурмән. ■
8 Қанун-бәлгүлимилиримни тутуп, уларға әмәл қилиңлар; Мән болсам силәрни
муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигардурмән.
9 Әгәр бирким өз атиси яки анисини қарғиса, уларға өлүм җазаси берилмисә
болмайду; чүнки у өз ата-анисини қарғиғини үчүн өз қени өз бешиға чүшкән
болиду.■
10 Әгәр бирким башқисиниң аяли билән зина қилса, йәни өз хошнисиниң аяли
билән зина қилса, зина қилған әр билән аял иккиси өлүм җазасини тартмиса
болмайду.■
11 Әгәр бириси атисиниң аяли билән ятса, өз атисиниң әвритигә тәккән болиду;
улар иккиси өлүм җазасини тартмиса болмайду; уларниң қени өз бешиға чүшкән
болиду.□ ■
12 Бириси өз келини билән ятса, иккиси ипласлиқ қилғини үчүн өлүм җазасини
тартмиса болмайду; уларниң қени өз бешиға чүшкән болиду.■
13 Бириси аял киши билән ятқандәк әр киши билән ятса иккиси жиркиничлик
иш қилған болиду; уларға өлүм җазаси берилмисә болмайду. Өз қени өз бешиға
чүшкән болиду.■
14 Әгәр бириси қизи билән анисини қошуп хотунлуққа алса пәсәндилик қилған
болиду. Әр билән икки аял отта көйдүрүлсун. Шуниң билән араңларда һеч
пәсәндилик иш болмайду.□ ■
15 Бириси бир һайван билән мунасивәт өткүзсә, у өлүм җазасини тартсун,
һайванниму өлтүрүңлар.■
16 Әгәр аял киши бир һайванниң қешиға берип мунасивәт қилдурса, аял билән
һайванниң иккисини өлтүрүңлар; өз қени өз бешиға чүшкән болиду.
17 Бириси ача-сиңлисини, йәни атисидин яки анисидин болған қизни елип,
әвритигә тәгсә вә бу қизму униң әвритигә тәгсә уятлиқ иш болиду; шуниң
үчүн әр-аял иккиси өз хәлқиниң көз алдидин үзүп ташлансун; у өз һәдә яки
сиңлисиниң әвритигә тәккәчкә, өз қәбиһлиги өз бешиға чүшкән болиду.■
18 Бириси адәт көргән ағриқ вақтида бир аял билән биргә йетип, униң әвритигә
тәгсә, ундақта у униң қан мәнбәсигә тәккән, аялму қан мәнбәсини ечип бәргән
болуп, иккиси өз хәлқидин үзүп ташлиниду.■
19 Сән өз анаңниң ача-сиңлиси вә атаңниң ача-сиңлисиниң әвритигә тәгмә;
чүнки кимки шундақ қилса йеқин туққининиң әвритигә тәккән болиду; улар

□ **20:5 «өз хәлқидин үзүп ташлаймән»** — бу ибарә адәттә адәмниң Худаниң беваситә җазаси билән дуниядин жуда қилинишини көрситиду. ■ **20:6** Лав. 19:31 ■ **20:7** Лав. 11:44; 19:2; 1Пет. 1:16 ■ **20:9** Мис. 21:17; Пәнд. 20:20; Мат. 15:4 ■ **20:10** Лав. 18:20; Қан. 22:22; Юһ. 8:5 □ **20:11 «атисиниң аяли»** — мошу йәрдә өгәй аниси яки атисиниң тоқилини көрситиду. ■ **20:11** Лав. 18:8 ■ **20:12** Лав. 18:15 ■ **20:13** Лав. 18:22 □ **20:14 «бириси қизи билән анисини қошуп хотунлуққа алса»** — яки «... бириси қизи билән анисини қошуп улар билән зина қилип ятса...». **«отта көйдүрүлүш»** — улар боғузланғандин кейин, әлвәттә. Бу җаза болса уларни дәпнә қилиниш имтиязидин мәһрум қилиду. ■ **20:14** Лав. 18:17 ■ **20:15** Лав. 18:23 ■ **20:17** Лав. 18:9 ■ **20:18** Лав. 18:19

иккилисиниң өз қәбиһлиги өз бешиға чүшкән болиду.■
20 Бириси тағисиниң аяли билән ятса тағисиниң әвритигә тәккән болиду;
иккилиси өз гунайини өз бешиға алиду; улар пәрзәнтсиз өлиду.■
21 Бириси ака-инисиниң аялини алса паскина бир иш болиду. У өз биртуққан ака-
инисиниң әвритигә тәккән болиду; улар иккилиси пәрзәнтсиз қалиду.□ ■

Паклиқ, муқәддәслик, итаәтмәнлик

22 Силәр Мениң барлиқ қанун бәлгүлимилирим билән барлиқ һөкүмлиримни
тутуп, буниңға мувапиқ әмәл қилиңлар; болмиса, Мән силәрни елип берип
турғузидиған зимин силәрни қусуп чиқириветиду. ■
23 Силәр Мән алдиңлардин һайдиветидиған әлләрниң рәсим-қаидилири бойичә
маңсаңлар болмайду; чүнки улар бу жиркиничлик ишларниң һәммисини қилип
кәлди, вә шуниң үчүн улар Маңа жиркиничлик болди. ■
24 Шуниң үчүн Мән силәргә: «Силәр уларниң зиминини мирас қилип алисиләр;
Мән шу сүт билән һәсәл ақидиған зиминни силәргә беримән», дәп ейтқан едим;
силәрни башқа хәлиқләрдин айрим қилған Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән. ■
25 Шуңа силәр пак вә напак чарпайларни пәриқ етип, пак вә напак учар-
қанатларни тонуп, Мән силәр үчүн айрип, напак қилип бекитип бәргән
жаниварларниң ичидин һәр қандиқи, чарпай яки учар-қанат болсун яки
йәрдә өмилигүчи жанивар болсун, уларниң һеч бири билән өзүңларни напак
қилмаңлар. ■
26 Силәр Маңа хас пак-муқәддәс болушуңлар керәк; чүнки Мән Пәрвәрдигар
пак-муқәддәстурмән, силәрни Маңа хас болсун дәп барлиқ әлләрдин айрим
қилғанмән.

Җинкәш-җадугәрләрдин агаһ болуш тоғрилиқ

27 Җинкәш яки сеһиргәр болған һәр қандақ әр яки хотун кишигә өлүм җазаси
берилмисә болмайду; хәлиқ уларни чалма-кесәк қилсун; уларниң қени өз бешиға
чүшкән болиду.■

21

Каһинларни башқуридиған бәлгүлимиләр

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
Сән каһинлар болған Һарунниң оғуллириға мундақ дегин: — бир каһин өз
хәлқиниң арисидики өлгәнләр вәҗидин өзини напак қилмисун.
2 Пәқәт өзиниң йеқин туққанлири үчүн — аниси билән атиси, оғли билән қизи вә
ака-инисиниң өлүги түпәйлидин өзини напак қилса болиду;

■ **20:19** Лав. 18:12,13 ■ **20:20** Лав. 18:14 □ **20:21 «....У өз биртуққан ака-инисиниң әвритигә тәккән болиду; улар иккилиси пәрзәнтсиз қалиду»** — 18-19-бапларда агаһ қилған гуналарниң җазалири 20-бапта көрситилгән болуп, бу җазаларниң түрлири сәккиз хил: — (1) өлүм җазаси (намәлум йол билән); (2) чалма-кесәк қилиш (мәсилән, 1-айәт); (3) «өз хәлқидин үзүп ташлиниш» — Худаниң бир кишини беваситә җазалап уни бу дуниядин җуда қилиши; (4) «униң қени униң бешиға чүшиду» — намәлум йол билән Худа тәрипидин өлүм җазаси берилиду; (5) дәпнә қилинмай отта көйдүрүлүш (боғузланғандин кейин); (6) «хәлиқниң көз алдидин үзүп ташлиниш» — бу хәлиқниң көз алдида Худа тәрипидин намәлум йол билән өлүм җазасиға тартилиш; (7) «өз гунайи өз бешиға чүшкән болиду» — буниңда, бәлким, Худаниң шу кишигә беваситә мувапиқ амма намәлум бир җазани чүшүрүши; (8) әвлатсиз қалдуруш. ■ **20:21** Лав. 18:16 ■ **20:22** Лав. 18:26 ■ **20:23** Лав. 18:3,30 ■ **20:24** Мис. 3:8 ■ **20:25** Лав. 11:2; Қан. 14:4 ■ **20:27** Қан. 18:10; 1Сам. 28:7

3 шуниңдәк әгәр ача-сиңлиси әргә тәгмәй пак қиз һаләттә өзи билән биллә туруватқан болса, униң өлүги түпәйлидин өзини напак қилса болиду;
4 чүнки *каһин* өз хәлқиниң арисида мөтивәр болғачқа, өзини напак қилип булғимаслиғи керәк.□
5 Каһинлар бешини йерим-ята қилип чүшүрмәслиги, сақилиниң уч-янлирини һәм чүшүрмәслиги, бәдинигиму зәхим йәткүзүп тилмаслиғи керәк,
6 бәлки улар өз Худасиға муқәддәс туруп, Худасиниң намини булғимаслиғи керәк; чүнки улар Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқларни, өз Худасиниң ненини суниду; шуңа улар муқәддәс болуши керәк.
7 Улар бир аялни өз әмригә алғанда паһишә аялниму, бузуқ аялниму алмаслиғи керәк вә ери қоюватқән аялниму алмисун. Чүнки каһин болса өз Худасиға хас муқәддәс қилинған.
8 У Худайиңниң ненини сунғини үчүн у саңа нисбәтән муқәддәс дәп санилиши керәк; чүнки силәрни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Өзүм муқәддәстурмән.
9 Әгәр бир каһинниң қизи паһишилик қилип өзини булғиған қилса, өз атисини булғиған болиду; у отта көйдүрүлсун.

Баш каһин тоғрилиқ бәлгүлимиләр

10 Бешиға мәсиһләш зәйтун мейи төкүлгән, каһинлиқ кийимләрни кийишкә тикләнгән, өз қериндашлириниң арисида баш каһин қилинған киши ялаңбаш болмисун, кийимлириниму житмисун; □
11 У йәнә һеч өлүккә йеқинлашмаслиғи керәк, һәтта атиси вә яки анисиниң өлүклириниң вәҗидин өзини напак қилмаслиғи керәк. □
12 У *вәзиписидә туруватқанда* муқәддәс җайдин һәргиз айрилмисун вә шуниңдәк Худасиниң муқәддәс җайини булғимаслиғи керәк; чүнки униң Худасиниң уни Өзигә хас қилған «мәсиһләш мейи» униң бешида туриду. Мән Пәрвәрдигардурмән.
13 У хотун алса пак қизни елиши керәк;
14 тул вә яки әрдин қоюветилгән аял вә яки бузуқ вә яки паһишә аял болса буларни алмаслиғи, бәлки өз хәлқидин болған пак қизни хотунлуққа елиши керәк.
15 Болмиса у өз хәлқиниң арисида өз уруғини напак қилиду; чүнки уни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Мәндурмән.

Каһинлар тоғрисидики йәнә бир нәччә бәлгүлимә

16 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
17 Сән Һарунға мундақ дегин: — «Әвлаттин-әвлатқичә сениң нәслиңдин болған бириси мәйип болса, Худаниң ненини сунуш үчүн йеқин кәлмисун;
18 мәйип болған һәр қандақ киши һәргиз йеқин кәлмисун — яки кор болсун, токур болсун, панақ болсун яки бир әзаси йәнә бир җүпидин узун болған адәм болсун,
19 пути яки қоли сунуқ болсун,

□ **21:4 «чүнки каһин өз хәлқиниң арисида мөтивәр болғачқа, өзини напак қилип булғимаслиғи керәк»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «чүнки у (каһин) өз хәлқи ичидә аялниң ери сүпитидә өзини напак қилип булғимаслиғи керәк». Бу тәрҗиминиң мәнаси: «у аял тәрәпниң уруқ-туққанлириниң өлүклиригә йеқин кәлмәслиги, униңға тәгмәслиги керәк». □ **21:10 ««ялаңбаш болуш» вә «кийимләрни житиш»»** — һәр икки һәрикәт матәм тутушниң бир хил ипадиси еди. Баш каһинниң алаһидә һәм муқәддәс вәзиписи болғачқа, һәтта матәм ишлиридиму хизмәт орни вә бурчидин айрилмаслиғи керәк еди (11-12-айәтниму көрүң). □ **21:11 «У йәнә һеч өлүккә йеқинлашмаслиғи керәк,... өлүклириниң вәҗидин өзини напак қилмаслиғи керәк»** — бириси өлүккә тәгсә «напак» дәп һесапланғачқа, каһин бир өлүккә тәккән болса өз вәзиписини җүргүзәлмәйдиған болуп қалиду.

20 док болсун, парпа болсун, көзидә ақ болсун, қичишқақ болған болсун, тәмрәткә
басқан болсун яки уруқдени езилгән һәр ким болсун, □
21 Һарун каһинниң нәслидин болған ундақ мәйип кишиләрниң һеч бири
Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған нәрсиләрни кәлтүрүшкә йеқин бармисун;
ундақ киши мәйиптур; у өз Худасиниң ненини сунушқа йеқин кәлмисун.
22 Һалбуки, у өз Худасиниң ненини, йәни «әң муқәддәс» вә «муқәддәс»
һесапланған нәрсиләрниң һәр иккисидин йесун.
23 Пәқәт у пәрдидин өтүп ичкирисигә кирмәслиги яки қурбангаһқиму йеқин
бармаслиғи керәк; чүнки у мәйиптур; болмиса, у Мениң муқәддәс җайлиримни
булғиған болиду; чүнки уларни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Өзүмдурмән».
24 Бу сөзләрниң һәммисини Муса Һарун билән униң оғуллири вә Исраилларниң
һәммисигә ейтип бәрди.

22

Муқәддәс нәрсиләрдин ким бәһримән болиду?

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Һарун билән униң оғуллириға мундақ дегин: — «Силәр Исраилларниң Маңа
атиған муқәддәс һәдийәләрни еһтиятчанлиқ билән бир тәрәп қилиңлар, болмиса
улар намимни булғиши мүмкин. Мән Пәрвәрдигардурмән».
3 Уларға мундақ дегин: — «Силәр һәр бир дәвирләрдә, барлиқ нәсиллиңлардин
һәр қайсиси Исраиллар Пәрвәрдигарға атиған пак нәрсиләргә напак
һаләттә йеқинлашса, ундақ киши Мениң алдимдин үзүп ташлиниду. Мән
Пәрвәрдигардурмән.
4 Һарунниң нәслидин бири песә-мохо яки ақма кесили болған болса, пак
болмиғичә муқәддәс нәрсиләрдин йемисун. Бирким өлүкниң сәвәвидин напак
болған бирким гә вә яки мәнийси еқип кәткән кишигә тегип кәтсә, ■
5 яки адәмни напак қилидиған өмилигүчи җаниварға тәгсә яки һәр қандақ
жуқуп қалидиған напаклиғи бар бир адәмгә тегип кәтсә, (напаклиғи немидин
болушидин қәтъинәзәр)
6 мундақ нәрсиләргә тәккән киши кәч киргичә напак болуп, муқәддәс
нәрсиләрдин йемисун. У бәдинини суда жуйсун
7 андин күн олтарғанда пак санилип, муқәддәс нәрсиләрдин йейишкә болиду;
чүнки булар униң озуғидур.
8 У *өзлүгидин* өлгән вә яки житқучлар боғуп қойған һайванни йейиш билән өзини
напак қилмисун. Мән Пәрвәрдигардурмән.■
9 Улар Мениң бу тапилиғанлиримни тутуши керәк; болмиса, буниңға
ихлассизлиқ қилса, *шу өлүк* түпәйлидин гунакар болуп өлиду; уларни муқәддәс
қилғучи Пәрвәрдигар Өзүмдурмән.
10 Каһинларға ят болған һеч қандақ киши муқәддәс нәрсиләрдин йемисун.
Каһинниң йенидики мусапир-меһман вә яки мәдикари болсун уларму муқәддәс
нәрсиләрдин йемисун.
11 Һалбуки, каһин өзи пул чиқирип сетивалған қул униңдин йейишкә болиду;
шуниңдәк униң өйидә туғулған кишиму униңдин йесә болиду.
12 Каһинниң қизи ят кишигә тәккән болса уму «көтәрмә һәдийә» сүпитидә
аталған муқәддәс нәрсиләрдин йемисун. □

□ **21:20 «ярпа болсун»** — яки «йиглэп қалған болсун». ■ **22:4** Лав. 15:2 ■ **22:8** Мис. 22:31; Лав. 17:15; Әз. 44:31 □ **22:12 «ят киши»** — мошу йәрдә каһин болмиған кишини көрситиду.

13 Лекин әгәр каһинниң қизи тул болуп қелип, яки қоюп берилип пәрзәнтсиз
һаләттә атисиниң өйигә йенип келип, яш вақтидикидәк олтарған болса, ундақта
атисиниң таамидин йейәләйду; лекин һеч бир ят киши униңдин йемәслиги
керәк.■
14 Әгәр бирким билмәй, муқәддәс нәрсиләрдин йәп салса, ундақта у униңға
шуниң бәштин бирини қошуп, муқәддәс нәрсиниң өзи билән каһинға қайтуруп
бәрсун.
15 *Каһинлар* Исраилларниң Пәрвәрдигарға атиған нәрсилирини булғимаслиғи
керәк; □
16 болмиса, хәлиқ муқәддәс һәдийиләрдин йейиши билән, каһинлар хәлиқниң
гәдинигә итаәтсизлик гунайини жүкләп қойған болиду; чүнки уларни муқәддәс
қилғучи Пәрвәрдигар Өзүмдурмән».□

Қәсәмгә бағлиқ қурбанлиқ вә ихтиярий қурбанлиқлар

17 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
18 Сән Һарун билән униң оғуллири вә Исраилларниң һәммисигә мундақ
дегин: — Әгәр Исраил жәмәтидин бири вә яки Исраил зиминида туруватқан
мусапирларниң бири өз қәсәмлиригә бағлиқ қурбанлиқ яки ихтиярий
қурбанлиқни сунуп, Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқ қилмақчи болса,
19 ундақта у қобул қилиниши үчүн бежирим әркәк кала, қой яки өшкиләрдин
кәлтүрүңлар.
20 Әйиви болмиған бир жаниварни сунушуңлар керәк; чүнки шундақ болғини
силәр үчүн қобул қилинмас.
21 Бириси калилардин яки ушшақ малдин өз қәсәмлиригә бағлиқ қурбанлиқ
яки ихтиярий қурбанлиқни сунуп, Пәрвәрдигарға атап енақлиқ қурбанлиғи
қилмақчи болса, сунулған һайван қобул қилиниши үчүн бежирим болуши керәк;
униң һеч қандақ әйиви болмисун. ■
22 Кор яки ақсақ-чолақ, чонақ яки яриси йириңдап кәткән, тәмрәткә басқан
яки қотур-чақа бесип қалған һайванлар болса — буларни Пәрвәрдигарға атап
сунсаңлар яки буларни Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ сүпитидә қурбангаһта
отта көйдүрсәңлар болмайду.
23 Топақ яки қойниң мәлум жүп әзасидин бири узунрақ я қисқа болса,
мундақларни ихтиярий қурбанлиқ сүпитидә өткүзсәң болиду, лекин қәсәмгә
бағлиқ болса қурбанлиқ үчүн қобул қилинмас.
24 Уруқдини зәхимләнгән, езилип кәткән, йерилған яки пичилған һайванни
Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ қилмаңлар. Мундақ ишни өз зиминиңлардиму
һәргиз қилмаңлар.
25 Худайиңларниң нени сүпитидә яқа жутлуқ кишиниң қолидин шундақ
һайванлардин һеч қайсисини елип сунмаңлар; чүнки улар мәйип болғачқа,
силәр үчүн қобул қилинмайду.□

■ **22:13** Лав. 10:14 □ **22:15 «Каһинлар»** — ибраний тилида «Улар». Каһинлар хәлиқниң муқәддәс нәрсиләрдин йемәслигигә мәсъул еди (16-айәтни көрүң). Бәзи алимлар «улар»ни «хәлиқ» дәп тәрҗимә қилиду. □ **22:16 «чүнки уларни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар Өзүмдурмән»** — мошу йәрдә «уларни» бәлким каһинларниң өзлирини көрситиши мүмкин. ■ **22:21** Қан. 15:21; 17:1 □ **22:25 «Худайиңларниң нени»** — униңға аталған түрлүк һәдийә-қурбанлиқлар. Мошу йәрдә көздә тутулғини һайванлардур. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Худайиңларниң нени сүпитидә силәр яқа жутлуқ кишиниң қолидин һеч қурбанлиқни елип сунмаңлар вә силәр шундақ һайванлар (мәйип һайванлар)дин һеч қайсисини сунмаңлар; чүнки улар мәйип болғачқа, силәр үчүн қобул қилинмайду». Лекин бизниңчә бу тәрҗимә тоғра әмәс; чүнки Мусаға чүшүрүлгән қанун бойичә яқа жутлуқлар хәтнә қобул қилса, қурбанлиқларни сунушқа болатти. **«силәр үчүн қобул қилинмайду»** — мошу йәрдә «силәр» қурбанлиқ сунған яқа жутлуқни өз ичигә алиду.

Башқа бир нәччә бәлгүлимә

26 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
27 Бир мозай, қоза яки оғлақ туғулса йәттә күнгичә анисини әмсун; сәккизинчи
күнидин башлап Пәрвәрдигарға атап отта сунидиған қурбанлиқ сүпитидә қобул
болушқа ярайду.□
28 Мәйли кала болсун, қой болсун, силәр аниси билән балисини бир күндә
боғузлимаңлар.
29 Силәр Пәрвәрдигарға атап бир тәшәккүр қурбанлиғи сунмақчи болсаңлар,
қобул қилинишқа лайиқ болған йол билән сунуңлар.
30 У сунулған күнидә йейилиши керәк; униңдин һеч немини әтисигә
қалдурмаслиғиңлар керәк. Мән Пәрвәрдигардурмән.■
31 Силәр Мениң әмирлиримни чиң тутуп, уларға әмәл қилиңлар. Мән
Пәрвәрдигардурмән.
32 Мениң муқәддәс намимни булғимаңлар, Мән әнди Исраилларниң арисида
муқәддәс дәп билинимән. Мән силәрни муқәддәс қилғучи Пәрвәрдигар болуп,
33 Худайиңлар болушқа силәрни Мисир зиминидин чиқирип кәлдим. Мән
Пәрвәрдигардурмән.

23

Худа Исраилға бекиткән һейт-байрамлар

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар бекиткән һейтлар, силәр
муқәддәс сорунлар болсун дәп чақирип жакалайдиған һейтлирим мана
мунулардур: —□
3 (алтә күн иш-әмгәк қилинсун; лекин йәттинчи күни «хас шабат күни», муқәддәс
сорунлар күни болиду; у күни һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар. Қәйәрдила
турсаңлар бу күн Пәрвәрдигарға аталған шабат күни болиду).□ ■

«Өтүп кетиш һейти» вә «петир нан һейти»

4 Силәр бекитилгән күнлири муқәддәс сорунлар болсун дәп чақирип
жакалайдиған, Пәрвәрдигарниң һейтлири мана мунулардур: —□

□ **22:27 «анисини әмсун»** — ибраний тилида «ана астида турсун». ■ **22:30** Лав. 7:15 □ **23:2 «Пәрвәрдигар бекиткән һейтлар»** — мошу ибарини тоғрирақ баян қилсақ «Пәрвәрдигар бекиткән вақит-пәсилләр» дегән болиду. Бу «пәсил-вақитлар»ниң көпинчиси шатлинидиған, хушал пәйтләр болсиму, лекин «кафарәт күни» ундақ күн әмәс. **«сорунлар»** — мошу йәрдә «сорун» (яки «жиғилиш») дегән сөз «соруңға чақирилиш» дегән мәнини билдүриду. Нәгә чақирилиду? Тәкитлинидиған иш хәлиқниң жәм болуши әмәс, бәлки «**Худаниң** йениға жиғилишқа чақирилиш»тин ибарәттур. Әмәлийәттә, бәзи һейтлар вә шабат күнлиридә хәлиқниң һәммиси жиғилип әмәс, бәлки һәр бир аилә «қәйәрдә турса», шу өй-чедирларда жәм болуп Худа бәргән арамдин бәһримән болиду. Шундақла улар шу күни Худани сеғинип, униңға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруши мүмкин, лекин бу ишлар муқәддәс қанунда рәсмий бекитилгән әмәс. □ **23:3 «хас шабат күни»** — ибраний тилида «шабатларниң шабати» — мәхсус арам алидиған күн. **«сорунлар»** — мошу «сорунлар» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ 2-айәттики изаһатни көрүң. **«шабат күни»** — мошу йәрдә «шабат күни»ниң тилға елинишиниң сәвәви бәлким шуки, мәлум бир һейт шабат күнигә тоғра келип қалған болса, шу күнидә охшашла иш қилмай арам елиши керәк еди. ■ **23:3** Мис. 20:9; 23:12; Қан. 5:13; Луқа 13:14 □ **23:4 «Пәрвәрдигарниң һейтлири»** — һейтлар тоғрилиқ «Чөл.» 28-бап, «Қан.» 16:1-17ниму көрүң.

5 Биринчи айниң он төртинчи күни гугумда Пәрвәрдигарға аталған «өтүп кетиш
һейти» болиду.□ ■

6 Шу айниң он бәшинчи күни Пәрвәрдигарға аталған «петир нан» һейти болиду;
силәр йәттә күнгичә петир нан йәйсиләр.
7 Биринчи күнидә силәр муқәддәс жиғилиш қилип, һеч қандақ иш-әмгәк
қилмаңлар.
8 Силәр йәттә күнгичә Пәрвәрдигарға атап отта сунидиған қурбанлиқларни сунуп
туруңлар. Йәттинчи күнидә муқәддәс жиғилиш болиду; һеч қандақ иш-әмгәк
қилмаңлар.

«Дәсләпки һосул» һейти

9 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
10 Сән Исраилларға мундақ дегин: — Силәр Мән өзүңларға тәқдим қилидиған
зиминға кирип, униңдин һосул жиққиниңларда, һосулуңларниң дәсләпки
пишқинидин бир бағламни каһинниң қешиға елип бериңлар. □
11 Каһин силәр үчүн қобул болушқа уни Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатсун;
уни пулаңлатқан вақит болса шабатниң әтиси болиду. □
12 Силәр уни пулаңлатқан күндә силәр бир яшқа киргән бежирим бир қозини
Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә сунуңлар;
13 шуниңға қошуп ашлиқ һәдийә сүпитидә зәйтун мейи иләштүрүлгән есил
ундин бир әфаһниң ондин бирини Пәрвәрдигарға хушбуй кәлтүрсун дәп отта
сунуңлар; буниңға қошуп шарап һәдийә сүпитидә шараптин бир һинниң төрттин
бирини сунуңлар.
14 Силәр Худайиңларға хас болған бу һәдийәни сунидиған күндин илгири *йеңи
һосулдин* һеч немини, нә нан нә қомач нә көк баш болсун йемәңлар. Бу дәвирдин-
дәвиргичә силәр үчүн қәйәрдә турсаңлар әбәдий бир бәлгүлимә болсун.

«Һәптиләр һейти» — бәзидә «орма һейти», «дәсләпки орма һейти» дәпму атилиду

15 Андин силәр шу шабат күнниң әтисидин, йәни шу бир бағламни пулаңлатма
һәдийә сүпитидә сунған күнниң әтисидин тартип, йәттә һәптә санаңлар (улар
толуқ һәптә болуши керәк); ■
16 йәттинчи шабатниң иккинчи күнигичә әллик күнни санаңлар; андин
Пәрвәрдигарға атап йеңи *һосулдин* бир ашлиқ һәдийә сунуңлар.
17 Өзүңлар туруватқан жайлардин пулаңлатма һәдийә сүпитидә есил ундин бир
әфаһниң ондин иккисидә етилгән икки нанни елип кәлтүрүңлар; улар ечитқу
селип етилгән болсун; булар Пәрвәрдигарға аталған дәсләпки һосул һәдийәси дәп
һесаплиниду. □

□ **23:5 «гугумда»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду — Демәк, күн петиватқан чағдин қараңғу чүшкичә болған арилиқтики вақит. **«өтүп кетиш *«пасха»*** һейти» — бу һейт тоғрилиқ «Мисирдин чиқиш» 12-бап, болупму 13-айәт вә изаһатини, шундақла «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **23:5** Мис. 12:18; 23:15; Чөл. 28:16; Қан. 16:1 □ **23:10 «һосулуңларниң дәсләпки пишқинидин бир бағламни каһинниң қешиға елип бериңлар»** — бу айәттики һосул болса арпа һосули еди. Буғдай һосули кейин болиду (16-айәт). □ **23:11 «уни пулаңлатқан вақит болса шабатниң әтиси болиду»** — «өтүп кетиш» (биринчи айниң он төртинчи күни) һейтиниң әтисидин башлап йәттә күнлүк «петир нан һейт»и болиду. Йәһудий әнъәнилири бойичә бу йәттә күн ичидә кәлгән шабат күниниң иккинчи күни «дәсләпки һосул һейти» болиду. ■ **23:15** Қан. 16:9,10 □ **23:17 «булар ... дәсләпки һосул һәдийәси дәп һесаплиниду»** — бу һосул болса, буғдай һосули еди. «Дәсләпки һосул һейти»дики һосул болса арпа һосули еди.

18 Нандин башқа йәнә бир яшлиқ йәттә бежирим қоза, яш бир топақ вә икки
қочқарни көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә Пәрвәрдигарға атап сунуңлар; уларға
хас ашлиқ һәдийәлири вә шарап һәдийәлирини қошуп, һәммиси Пәрвәрдигарға
хушбуй кәлтүрүшкә сунулсун.
19 Буниңдин башқа силәр гуна қурбанлиғи үчүн бир текини, енақлиқ қурбанлиғи
үчүн бир яшлиқ икки қозини кәлтүрүңлар;
20 каһин буларни, йәни шу икки қозини дәсләпки һосул нанлириға қошуп
пулаңлатма һәдийә сүпитидә Пәрвәрдигар алдида пулаңлатсун. Булар болса
Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс санилип, каһинға тәгсун.
21 Шу күни силәр «бүгүн бизләргә муқәддәс жиғилиш болиду» дәп жакалаңлар;
шу күни һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар. Бу силәр үчүн қәйәрдила турсаңлар
әбәдий бир бәлгүлимә болиду.

Һосул оруш тоғрилиқ бәлгүлимә

22 Етизиңниң булуң-пучқақлириғичә тамам жиғивалмаңлар, вә һосулуңдин
қалған васаңни теривалмиғин, бәлки буларни кәмбәғәлләр билән мусапирларға
қойғин. Мән Өзүм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.■

«Канай челиш һейти»

23 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
24 Сән Исраилларға мундақ дегин: —
Силәр йәттинчи айниң биринчи күни толуқ арам елип, канайлар челиниш билән
әсләтмә йосунда һейт қилип, муқәддәс сорунларни түзүңлар. □ ■
25 У күндә һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар; Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған
бир қурбанлиқ сунуңлар.

«Кафарәт күни»

26 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
27 Йәттинчи айниң онинчи күни болса кафарәт күни болиду; у күн силәр үчүн
муқәддәс жиғилиш күни болиду; шу күни нәпсиңларни тартип өзүңларни төвән
тутуп, Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқни сунуңлар; □ ■
28 У күндә һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар; чүнки у бир кафарәт күни болуп,
шу күн өзүңлар үчүн Худайиңлар Пәрвәрдигар алдида кафарәт қилинишқа
бекитилгәндур.
29 Һәр ким шу күни нәпсини тартмай өзини төвән тутмиса өз хәлқидин үзүп
ташлиниду.
30 Кимдәким шу күндиму һәр қандақ бир иш қилса, Мән шу адәмни өз хәлқидин
үзүп ташлаймән.
31 Шу күни һеч қандақ иш қилмаңлар; бу дәвирдин-дәвиргичә силәр үчүн қәйәрдә
турсаңлар бир әбәдий бәлгүлимә болиду.
32 У күн силәр үчүн толуқ арам алидиған шабат күни болиду; нәпсиңларни
тартип өзүңларни төвән тутуңлар. Шу айниң тоққузинчи күни гугумдин тартип
әтиси гугумғичә шабат күнигә риайә қилип арам елиңлар.

«Кәпиләр һейти»

■ **23:22** Лав. 19:9; Қан. 24:19 □ **23:24 «канайлар»** — яки «бурғилар» (қочқарниң мүңгүзлири). ■ **23:24** Чөл. 29:1 □ **23:27 «кафарәт күни»** — ибраний тилида «кафарәтләр күни». **«нәпсиңларни тартип өзүңларни төвән тутуп, ...»** — ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду. Йәһудий әнъәнилири бойичә бу ишлар роза тутушни өз ичигә алатти. 16:29-31ниму көрүң. ■ **23:27** Лав. 16:29,31; Чөл. 29:7

33 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
34 Сән Исраилларға мундақ дегин: — Йәттинчи айниң он бәшинчи күнидин
башлап, йәттә күнгичә Пәрвәрдигарниң «кәпиләр һейти» болиду. □ ■
35 Биринчи күндә муқәддәс жиғилиш болиду; һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар.
36 Йәттә күнгичә Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған қурбанлиқ сунуңлар;
сәккизинчи күндә силәргә муқәддәс жиғилиш болиду; Пәрвәрдигарға атап отта
сунулидиған қурбанлиқ сунуңлар. Бу өзи тәнтәнилик жиғилиш болғач, у күни
һеч қандақ иш-әмгәк қилмаңлар.■
37 Силәр «муқәддәс сорунлар болсун» дәп жакалайдиған, йәни Пәрвәрдигар
бекиткән һейтлар мана шулардур. Шу сорунларда силәр һәр қайси күнгә
бекитилгини бойичә, Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған һәдийә-қурбанлиқ,
йәни көйдүрмә қурбанлиқ, ашлиқ һәдийә, башқа һәр хил қурбанлиқлар вә шарап
һәдийәләрни сунисиләр;
38 булардин башқа, Пәрвәрдигарниң шабат күнлирини тутисиләр
вә Пәрвәрдигарға атап қалған һәдийәлириңларни берип, қәсәм
қурбанлиқлириңларниң һәммисини ада қилип, ихтиярий
қурбанлиқлириңларниң һәммисини сунисиләр.
39 Силәр әнди зиминдин һосул-мәһсулатлирини жиғип болуп, йәттинчи айниң
он бәшинчи күнидин башлап йәттә күн Пәрвәрдигарниң һейтини өткүзүңлар.
Биринчи күни толуқ арам елиш болиду, сәккизинчи конидиму толуқ арам елиш
болиду. □
40 Биринчи күни силәр есил дәрәқләрдин шах-путақларни чатап, йәни хорма
дәрәқлири билән қоюқ йопурмақлиқ дәрәқләрниң шахлирини кесип, ерик
бойидики сөгәт чивиқлирини қирқип Худайиңлар Пәрвәрдигар алдида йәттә
күнни шундақ шат-хурам өткүзисиләр. □
41 Силәр һәр жили бу йәттә күнни Пәрвәрдигарға атиған бир һейт сүпитидә
өткүзүңлар; дәвирдин-дәвиргичә бу силәр үчүн әбәдий бир бәлгүлимә болиду.
Силәр һейтни йәттинчи айда өткүзүңлар.
42 Йәттә күнгичә кәпиләрдә туруңлар. Исраилда туғулғанларниң һәммиси
кәпидә турсун. □
43 Буниң билән Мән Исраилларни Мисир зиминидин чиқарғинимда, уларни
кәпиләрдә турғузғинимни әвлатлириңлар билиду. Өзүм Худайиңлар
Пәрвәрдигардурмән.
44 Шундақ қилип Муса Пәрвәрдигарниң бекиткән шу һейтлирини Исраилларға
баян қилди.

24

«Чирақдан» вә «тәқдим нан ширәси тоғрисидики бәлгүлимиләр

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Исраилларға чирақ һемишә йениқ туруши үчүн зәйтундин соқуп чиқирилған
сап майни саңа елип келишкә буйруғин.
3 Һарун жамаәт чедириниң ичидә, һөкүм-гувалиқ сандуғиниң удулидики
пәрдиниң сиртида һәр кечиси әтигәнгичә Пәрвәрдигарниң алдида чирақларни

□ **23:34 «йәттинчи ай»** — ибраний тилида «бу йәттинчи ай». ■ **23:34** Мис. 23:16; Чөл. 29:12; Қан. 16:15 ■ **23:36** Юһ. 7:37 □ **23:39 «һосул-мәһсулатлири»** — мошу «һосул-мәһсулатлири» ашлиқлар һәм һәр хил мевә-чивә мәһсулатлирини өз ичигә алиду. □ **23:40 «есил дәрәқләрдин шах-путақларни чатап, ...»** — ибраний тилида «есил дәрәқләрдин мевини чатап, ...». □ **23:42 «Йәттә күнгичә кәпиләрдә туруңлар, ...»** — бу кәпиләр жуқуридики шах-чивиқлардин ясилиши керәк.

шундақ пәрләп турсун. Бу дәвирдин-дәвиргичә силәр үчүн әбәдий бир бәлгүлимә
болиду. □
4 Һарун һемишә Пәрвәрдигарниң алдида бу чирақларни пак чирақданниң үстигә
тизип қойсун.□
5 Сән йәнә есил буғдай унидин он икки тоғачни әткин. Һәр бир тоғач бир әфаһниң
ондин иккисигә баравәр болсун.
6 Андин сән Пәрвәрдигарниң алдидики пак ширәниң үстигә алтидин икки қатар
қилип тизғин. □
7 Һәр бир қатарниң үстигә сап мәстики қойғин; шуниң билән улар Пәрвәрдигарға
атап отта сунулидиған һәдийә, әсләтмә нан болиду.

8 Буларни у Исраилларға вакалитән һәр бир шабат күни Пәрвәрдигарниң алдида
тизсун; бу әбәдий бир әһдидур.
9 Нанлар Һарун билән униң оғуллириға тәвә болиду; улар уларни муқәддәс җайда
йесун; чүнки бу нәрсиләр Пәрвәрдигарға атап отта сунулған нәрсиләр ичидә
«әң муқәддәсләрниң бири» дәп санилип, Һарунға тәвә болиду; бу әбәдий бир
бәлгүлимидур.■

Худаниң намиға күпүрлүк қилиш гунайиниң җазаси

10 Аниси Исраилий, атиси Мисирлиқ бир оғул бар еди. У Исраилларниң арисиға
барди; у чедиргаһта бир Исраилий билән урушуп қалди.
11 Улар соқушқанда Исраилий аялниң оғли күпүрлүк қилип, *Пәрвәрдигарниң*
намини булғап қарғиди. Хәлиқ уни Мусаниң алдиға елип барди. У кишиниң
анисиниң исми Шеломит болуп, у Дан қәбилисидин болған Дибриниң қизи еди.
□
12 Шуниң билән улар Пәрвәрдигарниң һөкүм буйруғи чиққичә у кишини солап
қойди.□
13 Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
14 Қарғиғучини чедиргаһниң ташқириға елип чиқиңлар. Униң ейтқинини
аңлиғанларниң һәммиси қоллирини униң бешиға қойсун, андин пүткүл җамаәт
бир болуп уни чалма-кесәк қилсун.
15 Һәмдә сән Исраилларға мундақ дегин: — Әгәр бирким өз Худасини һақарәтләп
қарғиса өз гунайини тартиду.
16 Пәрвәрдигарниң намиға күпүрлүк қилған һәр қандақ киши өлүмгә мәһкүм
қилинсун; пүткүл җамаәт чоқум бир болуп уни чалма-кесәк қилсун; мәйли у
мусапир болсун яки йәрлик болсун, *муқәддәс* намға күпүрлүк қилса өлтүрүлсун.□
17 Әгәр бириси башқа бирисини уруп өлтүрсә, у өлүмгә мәһкүм қилинсун.
18 Бириси бир чарпайни өлтүрсә, униң үчүн һайванни төләп, җанға-җан төләп
бәрсун.
19 Бирким өз хошнисини мәйип қилса, у өзгигә қандақ қилған болса, униң
өзигиму шундақ қилинсун.

□ **24:3 «һөкүм-гувалиқ сандуғи»** — мошу йәрдә «һөкүм-гувалиқ» Худаниң Исраилға болған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болған әһдисини көрситиду; Худаниң муқәддәс маһийити вә характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, «һөкүм-гува» дәпму атилиду. Оқурмәнләргә аянки, шу әмирләр әһдә сандуғи ичидә сақлақлиқ таш тахтайлар үстидә пүтүклүк еди. Шуңа бәзидә сандуқ «һөкүм-гувалиқ сандуғи», ибадәт чедири болса, «һөкүм-гувалиқ чедири» дәп атилиду. □ **24:4 «пак чирақдан»** — яки «сап алтун чирақдан». □ **24:6 «пак ширә»** — яки «сап алтун ширә». ■ **24:9** Мис. 29:32; Лав. 8:31; 1Сам. 21:6; Мат. 12:4 □ **24:11 «муқәддәс нам»** — мошу йәрдә ибраний тилида «муқәддәс нам» әмәс, пәқәт «Нам» дейилиду. Демәк, Пәрвәрдигарниң нами (16-айәтни көрүң). □ **24:12 «...Пәрвәрдигарниң һөкүм буйруғи чиққичә,...»** — ибраний тилида «...Пәрвәрдигарниң ағзиға қарап, у һөкүм чиқарғичә,...». □ **24:16 «муқәддәс нам»** — мошу йәрдә ибраний тилида пәқәт «Нам» дейилиду.

20 Бирәр әзаси сундуруветилгән болса, униңму сундурулсун; көзигә-көз, чишиға-
чиш накар қилинсун; башқа кишини қандақ зәхимләндүргән болса уму һәм
шундақ қилинсун.■
21 Кимдәким бир чарпайни өлтүрсә, чарпай төләп бәрсун; адәмни уруп өлтүргән
киши болса, өлүм җазасиға мәһкүм қилинсун.
22 Силәрдә бирла қанун болсун. мусапир яки йәрлик болсун, баравәр муамилә
қилинсун; чүнки Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
23 Муса Исраилларға шуларни деди; шуниң билән улар шу қарғиғучини
чедирғаһниң ташқириға елип чиқип, чалма-кесәк қилди. Шундақ қилип,
Исраиллар Пәрвәрдигарниң Мусаға әмир қилғинидәк қилди.

25

Зиминниң «шабат жили»

1 Пәрвәрдигар Синай теғида Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға мундақ дегин: — Мән силәргә беридиған зиминға
киргиниңларда у зиминниң өзиму Пәрвәрдигарға атап бир шабат арамини
алсун. ■
3 Сән алтә жил етизиңни терип, алтә жил таллиқ беғиңни чатап, улардин
һосулларни жиққин;
4 амма йәттинчи жили зиминниң өзи үчүн бир «шабатлиқ арам» болсун; у
Пәрвәрдигарға аталған бир «шабат» һесаплиниду. Шу жили сән етизиңни
теримайсән вә таллиғиңни чатимайсән.
5 Өзлүгидин үнүп чиққан һосулни ормайсән; вә чаталмиған таллириңниң
үзүмлирини үзмәйсән; чүнки шу жил зимин арам алидиған жилдур.
6 Һалбуки, зимин шабат жилида чиқарған һосул һәммиңларға озуқ болиду, йәни
өзүң үчүн, қул-дедигиң үчүн, мәдикариң үчүн вә сениңкидә туруватқан мусапир
үчүн, шуниңдәк мал-варанлириң үчүн
7 Вә зиминиңдики явайи һайванлар үчүнму озуқ болиду; зиминниң һәммә
һосули озуқ болиду.□

«Канай-бурға чалидиған жили», йәни «азатлиқ жили», «шатлиқ жили»

8 Шуниңдәк сән йәттә қетимлиқ шабат жилини, йәни йәттә һәссә йәттә жилни
санисиғин; йәттә шабат жил күнлири қириқ тоққуз жил болиду.
9 Шунчилик вақит өтүп, йәттинчи айда, айниң онинчи күни, кафарәт күнидә
бурға челип садасини жуқури чиқирисиләр; кафарәт күниниң өзидә силәр
пүткүл зиминиңларда бурғиниң садасини аңлитисиләр.
10 Шу әллигинчи жилини силәр муқәддәс дәп билип, пүткүл зиминда униңда
барлиқ туруватқанларниң һәммисигә азатлиқни җакалишиңлар керәк. Шу
жил силәргә «азатлиқ жили» болиду, һәр бириңлар өз йәр-мүлүклириңларға
қайтисиләр, һәр бириңлар өз аилә-җәмәтиңларға қайтип барисиләр. □

■ **24:20** Мис. 21:24; Қан. 19:21; Мат. 5:38 ■ **25:2** Мис. 23:10 □ **25:7 «... зиминиңдики явайи һайванлар үчүнму озуқ болиду; зиминниң һәммә һосули озуқ болиду»** — демәк, (1) етиз-таллиқниң егиси өз йеридин өзлүгидин үнүп чиққан «тәбиий һосул»ни оғақ вә пичақ билән һәргиз алмаслиғи керәк; (2) барлиқ хәлиқ шу «тәбиий һосул»дин, шундақла һәр хил дәрәқләрниң мевисини вә зиминдики башқа тәбиий озуқлуқни (кимниң йеридә болушидин қәтъийнәзәр) халиғанчә қол билән үзсә болатти; (3) һәтта зиминдики явайи һайванларму униңдин бәһримән болушқа болатти; шуниң үчүн етиз әтрапидики чит-қашаларни ечип бериши керәк еди. □ **25:10 «Азатлиқ жили»** — әслидә ибраний тилида «бурға (челиш) жили» дәп атилатти. Кейин, униң чүшәнчиси тезла «азатлиқ жили», «шатлиқ жили» дегәнгә өзгәрди.

11 Бу әллигинчи жили силәргә бир азатлиқ жили болсун; у жили һеч немә
теримайсиләр, өзлүгидин үнүп чиққан һосулниму ормайсиләр вә чаталмиған
таллириңларниң үзүмлириниму жиғмайсиләр.
12 Чүнки бу азатлиқ жили болуп, силәргә муқәддәс һесаплансун; униң һосулини
болса, етиз-далилардин тепип *һәммиңлар* йәйсиләр.□

Йәр-мүлүкләрниң яндурулуши

13 Азатлиқ жили араңлардики һәр бир адәм өз йәр-мүлкигә қайтсун.
14 Силәр хошнаңларға бир немә сетип бәрсәңлар, яки хошнаңлардин бир немә
сетивалсаңлар, бир-бириңларни бозәк қилмаңлар. □
15 Хошнаңдин *йәрни* сетивалсаң, ундақта «азатлиқ жили»дин кейин өткән
жилларниң санини һесаплап униңдин сетивелишиң керәк; уму қалған
жилларниң саниға қарап, йәрниң кейинки һосуллириға асасән саңа сетип
бәрсун.
16 «*Азатлиқ жили»ғичә* болған жиллар көпрәк болса, баһасини шуниңға мувапиқ
жуқури көтирисән; қалған жиллар азрақ болса, баһасини шуниңға мувапиқ
кемәйтсун. Чүнки қалған жилларниң һосуллири қанчә болса, у шу бойичә саңа
сетип бериду.
17 Силәр бир-бириңларни бозәк қилмаңлар, бәлки Худайиңлардин қорқуңлар;
чүнки Мән болсам Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.
18 Силәр Мениң бәлгүлимилиримни тутуп, һөкүмлиримдә туруп, шуларға әмәл
қилиңлар; силәр шундақ қилсаңлар, зиминиңларда теч-аман турисиләр.
19 Шуниң билән зимин силәргә өз мевисини бериду, силәр тойғидәк йәп, униңда
теч-аман турисиләр.
20 Әгәр силәр: — Мана, бизгә терип һосулни жиғишқа иҗазәт берилмисә,
йәттинчи жили немә йәймиз, дәп сорисаңлар,
21 *силәргә мәлум болсунки*, алтинчи жилида үч жилниң һосулини бәрсун дәп, Мән
үстүңларға бәрикитимни «чүш» дәп буйрумән.
22 Вә шундақ болидуки, силәр сәккизинчи жили терийсиләр, амма тоққузинчи
жилиғичә ешип қалған кона һосулдин техичә йәйсиләр; шу тоққузинчи
жилиғичә силәр кона ашлиқтин йәйсиләр.
23 Йәр-зимин сетилса, мәңгүлүк сетилмисун, чүнки зиминниң өзи Мениңкидур,
силәр болсаңлар Мениң йенимдики мусапир вә меһман, халас.
24 Силәр егә болидиған пүткүл зиминда йәр-зиминниң егилиригә уни
«қайтурувелиш һоқуқи»ни яритип беришиңлар керәк.
25 Әгәр қериндашлириңлардин бири кәмбәғәллишип, өз мирас йерини
сетивәткән болса, униң йеқин туққини, йәни «һәмҗәмәт шапаәтчи»си келип өз
қериндиши сатқан йәрни қайтуруп сетивалсун. □
26 Әгәр униң һеч шапаәтчи туққини болмиса, лекин у яндурувелишқа керәклик
пулни тапалиса, □

□ **25:12 «шабат жили»** — бу иш тоғрисидики бәлгүлимиләрни, 5-7-айәтләрдин вә изаһатлиридин көрүң. □ **25:14 «Силәр хошнаңларға бир немә сетип бәрсәңлар, яки хошнаңлардин бир немә сетивалсаңлар»** — бу айәттики «бир немә» шүбһисизки йәр-зиминларни яки егиликни көрситиду (13-айәтни көрүң). □ **25:25 «һәмҗәмәт шапаәтчи»** — мошу сөз ибраний тилидики «гоел»ниң тәрҗимисидур. Тәвраттики нурғун йәрләрдә бу сөз тепилиду (мәсилән, «Аюп» 19:25ни вә изаһатни көрүң). Бәзидә «һәмҗәмәт қутқузғучи» дәп тәрҗимә қилиниду. Бу сөз умумән бирисиниң мәлум аваричиликкә учриғинида, униңға туққанчилиқ (һәмҗәмәтлик) қилип уни қутқузуш үчүн бәдәл төләйдиған қутқузғучи туққинини билдүриду. □ **25:26 «лекин у яндурувелишқа керәклик пулни тапалиса»** — ибраний тилида «у» «униң қоли» дегән сөз билән ипадилиниду.

27 Ундақта сатқиниға қанчә жил болғанлиғини һесаплап, *азадлиқ жилиғичә* қалған
жиллар үчүн сетивалған кишигә мувапиқ пул берип, өз йеригә қайтсун.
28 Лекин әгәр у яндурувелишқа керәклик пулни тапалмиса, өзи сетип бәргән йәр
азатлиқ жилиғичә алғучиниң қолида турсун; азатлиқ жили кәлгәндә йәр йәр
сетивалғучиниң қолидин чиқсун, өз егиси өз йәр-мүлкигә қайтсун.

Сетип бәргән өйләр тоғрилиқ

29 Әгәр бириси сепиллиқ шәһәрниң ичидики бир туралғу өйни сатқан болса,
сетип бир жил ичидә уни яндурувелиш һоқуқи бардур. Толуқ бир жил түгәп
болғичә, яндурувелиш һоқуқи бардур.
30 Лекин пүтүн жил ичидә яндурувелинмиса, сепиллиқ шәһәрниң ичидики
бу өй нәсилдин-нәсилгә алған кишиниң қолида болуп, азатлиқ жили кәлсиму
яндурулмас.
31 Лекин сепилсиз кәнтләрниң өйлири болса зиминниң етизлиридәк
һесаплиниду; уларни яндуруп сетивалғили болиду; азатлиқ жили кәлгәндә
әсли егисиниң қолиға яндурулиду.
32 Лекин Лавий шәһәрлиридә болса, Лавийлар өз мираси болған шәһәрләрдики
өйлирини халиса һәр қачан қайтурувелиш һоқуқи бардур. □
33 Лавийлардин бири өйлирини, йәни өз мираси болған шәһәрдики бир өйни
қайтурувелиш һоқуқи бар болсиму, *лекин қайтуруп алмиған болса*, ундақ әһвалда
у азатлиқ жили кәлгәндә яндурулиду; чүнки Лавий шәһәрлириниң өйлири болса
Лавийларниң Исраилларниң арисидики мираси болиду. □
34 Шундақ һәм буларниң шәһәрлириниң чөрисидики етиз-йәрлири болса,
уларниң әбәдий мираси болғачқа, сетилса болмайду.□

Кәризләр вә қуллар тоғрилиқ бәлгүлимиләр

35 Саңа хошна болған, қериндашлириңлардин бири кәмбәғәллишип, өз җенини
бақалмай қалса, сән уни мусапир яки яқа жутлуқ меһмандәк йениңда турғузуп,
униңдин хәвәр алғин.
36 Сән униңдин өсүм вә яки пайда алмиғин; сән Худайиңдин қорқуп,
қериндишиңни қешиңда турушқа қойғин. ■
37 Пулуңни униңға өсүмгә бәрмә, ашлиғиңниму пайда елиш мәхситидә униңға
өтнә бәрмигин.
38 Худайиңлар болушқа, Қанаан зиминини силәргә беришкә силәрни Мисир
зиминидин чиқирип кәлгән Худайиңлар Пәрвәрдигар Өзүмдурмән.
39 Әгәр саңа хошна болған қериндишиң кәмбәғәллишип, өзини саңа сатса, уни
қулдәк қуллуқ хизмитигә салмиғин; ■
40 бәлки у қешиңда мәдикар яки мусапирдәк турсун; азатлиқ жилиғичә сениң
хизмитиңдә болсун;

□ **25:32 «Лавийларниң шәһәрлири»** — Исраил ичидә Лавийларға алаһидә хас болған 48 шәһәр бар еди («Чөл.» 35-бап, «Йәшуа» 21-бапни көрүң). □ **25:33 «Лавийлардин бири өйлирини... қайтурувелиш һоқуқи бар болсиму,... у азатлиқ жили кәлгәндә яндурулиду»** — яки «Әгәр Лавийлардин бири башқа бирисидин (йәни башқа бир Лавий адәмдин) өз мираси болған шәһиридә бир өйни сетивалсиму, азатлиқ жили кәлгәндә яндурулиду». Бу айәтниң йәнә бәзи башқа тәрҗимилири яки шәрһлири учриши мүмкин. □ **25:34 «... буларниң шәһәрлириниң чөрисидики етиз-йәрлири ... сетилса болмайду»** — бу етизлар уларниң хусусий тәәллуқати әмәс, бәлки уларниң «коллектип» тәәллуғи еди. ■ **25:36** Мис. 22:25; Қан. 23:18; Пәнд. 28:8; Әз. 18:8; 22:12 ■ **25:39** Мис. 21:2; Қан. 15:12; Йәр. 34:14

41 андин азат болуп өзи билән балилири қешиңдин чиқип, өз җәмәтигә йенип
берип, ата-бовилириниң йәр-мүлкигә қайтсун. □
42 Чүнки улар Мән Өзүм Мисир зиминидин чиқирип елип кәлгән қул-
бәндилирим болғачқа, уларни қулдәк сетишқа йол қоймаңлар.
43 Сән уларға қаттиқ қоллуқ билән ғоҗилиқ қилмайсән, бәлки Худайиңдин
қорққин.■
44 Лекин өзүңгә қул яки дедәк алмақчи болсаң, уларни әтраптики ят әлләрдин
шундақ қул я дедәк сетивалсаң болиду.
45 Булардин башқа, араңларда олтирақлашқан мусапирларниң пәрзәнтлирини
вә шуларниң җәмәтидин, йәни силәр билән биллә туруватқан, зиминиңларда
туғулғанлардин қуллар сетивалсаңлар болиду; шуниң билән улар силәрниң
мүлкүңлар болуп қалиду.
46 Силәр мошуларни өзүңлардин кейинки балилириңларға мирас қилип, уларға
мүлүк болушқа қалдурсаңлар болиду; мошуларни әбәткичә қул қилсаңлар
болиду; лекин өз қериндашлириңлар болған Исраиллар арисида болса, бир-
бириңларға қаттиқ қоллуқ билән ғоҗилиқ қилмаслиғиңлар керәк.
47 Әгәр араңларда олтиришлиқ бир мусапир яки яқа жутлуқ бейиған вә униңға
хошна қериндишиң кәмбәғәллишип, өзини шу хошна мусапирға вә яки шу
мусапирниң мәлум бир әвладиға сатса,
48 у сетилғандин кейин униңда пул төләп һөрлүккә чиқиш һоқуқи қалиду; униң
ака-укилириниң һәр қайсиси уни һөрлүккә сетивалса болиду.
49 Шуниңдәк униң тағиси яки тағисиниң оғли вә яки җәмәтидин болған һәр қайси
йеқин туққини уни һөрлүккә сетивалса болиду; яки өзиниң қурби йәтсә, пул
берип өз-өзини һөрлүккә сетивалса болиду. □
50 Уни сетивалидиған киши униң ғоҗиси билән гәплишип сетилған жилдин
тартип азатлиқ жилиғичә қанчилик болғанлиғини һесаплап, сетивелиш
баһасини жилларниң саниға қарап һесаплисун; *һөрлүк пули һесаплашта қулниң
ғоҗисиға* ишләшкә керәк болған қалған күнлириниң һәққи «мәдикарниң ишлигән
күнлири»дәк һесаплансун. □
51 Азатлиқ жилиға йәнә хелә жиллар болса, шуни һесаплап, сетилған пулниң
нисбити бойичә һөрлүк пулини һесаплап бәрсун;
52 әгәр азатлиқ жилиға аз жиллар қалған болса, уни һесап қилип, қалған қуллуқ
жиллириға мувапиқ пулни яндуруп бәрсун.
53 Болмиса, қул шу ғоҗисиниң йенида жиллиқ мәдикардәк туруши керәк; униң
ғоҗиси сениң көз алдиңда униңға қаттиқ қоллуқ билән ғоҗилиқ қилмисун.□
54 Әгәр қул жуқуриқи йоллар билән һөрлүккә чиқалмиса, азатлиқ жили кәлгәндә
қоюп берилсун — у балилири билән қошулуп азат болиду.
55 Чүнки Исраилларниң өзи Маңа қул-бәндиләрдур; улар Мән Өзүм Мисир
зиминидин чиқирип кәлгән қул-бәндилиримдур. Худайиңлар Пәрвәрдигар
Өзүмдурмән.

□ **25:41 «андин *қул*** азат болуп өзи билән балилири ... ата-бовилириниң йәр-мүлкигә қайтсун» — «Мис.» 21:2-6-айәтләрдә берилгән бәлгүлимиләр бойичә ибраний қул алтә жил ишләп болғандин кейин азатлиққа қоюп берилиши керәк. Лекин «азатлиқ жили» униң ишләшкә керәк болған алтә жил тошмайла кәлсә, шу жили у аилиси билән азатлиққа чиқиду. ■ **25:43** Әф. 6:9; Кол. 4:1 □ **25:49 «...өзиниң қурби йәтсә, пул берип өз-өзини һөрлүккә сетивалса болиду»** — демәк, ғоҗайини ят әллик болса, «Мис.» 21:2-6-айәтләрдики «қул алтә жил ишләп андин азат болиду» дегән бәлгүлимә инавәтлик болмайду. □ **25:50 «... қалған күнлириниң һәққи «мәдикарниң ишлигән күнлири»дәк һесаплансун»** — демәк, қалған жилларға мәдикарниң иш һәққи өлчими бойичә пул һесаплап төлиши керәк. □ **25:53 «... униң ғоҗиси сениң көз алдиңда униңға қаттиқ қоллуқ билән ғоҗилиқ қилмисун»** — демәк, Йәһудийлардин бири яқа жутлуқ бир ғоҗайинниң қол астида қул болуп ишлисә, хошна болған Йәһудий қериндашлири униң һалиға йетип, униңдин хәвәр елиши керәк.

26

Худаға итаәтмән болушниң бәхит-бәрикити, итаәтсизлик кәлтүридиған балаю-апәтләр

1 Силәр өзүңлар үчүн һеч қандақ бут ясимаңлар яки өзүңларға һеч ойма мәбуд яки һәйкәл-түврүкни турғузмаңлар яки уларға баш урушқа оюлған нәқишлик ташларни зиминиңларда һәргиз тиклимәңлар; чүнки Өзүм Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән. ■

2 Мениң шабат күнлиримни тутуп, муқәддәс жайимға ихласмән болуңлар. Мән Пәрвәрдигардурмән.■

3 Әгәр силәр мениң бәлгүлимилиримдә меңип, әмирлиримни тутуп уларға әмәл қилсаңлар, ■

4 Мән йериңларниң өз һосулини берип турушиға, даладики дәрәқләрниң мевисини чиқиришиға вақтида ямғурлириңларни яғдуруп туримән.

5 Шуниң билән хаман тепиш вақти үзүм жиғиш пәслигичә болиду, үзүм жиғиш вақти терилғу вақтиғичә болиду; силәр нениңларни тоюнғичә йәп, өз зиминиңларда теч-аман турисиләр. ■

6 Мән зиминға арам-течлиқ ата қилимән, шуниң билән һеч ким силәрни қорқиталмайду, арамхуда йетип ухлайсиләр; вәһший һайванларни зиминдин йоқитимән, қиличму зиминиңлардин өтмәйду; ■

7 силәр дүшмәнлириңларни қоғлайсиләр, улар алдиңларда қиличлинип жиқилиду.

8 Силәрдин бәш киши йүз кишини қоғлайду, йүз киши он миңни қачуриду; дүшмәнлириңлар болса алдиңларда қиличлинип жиқилиду. ■

9 Мән силәргә йүзүмни қаритип, силәрни пәрзәнт көргүзүп көпәйтимән, силәр билән бағлиған әһдәмни мәзмут турғузимән.

10 Силәр техичә узун сақланған кона ашлиқни йәватқиниңларда, йеңи ашлиқ чиқиду; йеңиси вәжидин конисини чиқириветисиләр.

11 Мән Өз маканимни араңларда турғузимән вә қәлбим силәрдин нәпрәтләнмәйду. ■

12 Мән араңларда меңип силәрниң Худайиңлар болимән вә силәр Мениң хәлқим болисиләр.

13 Мән силәрни Мисирда уларниң қуллири болуштин һөр қилишқа шу зиминидин чиқарған Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән; Мән боюнтуруғуңларниң асарәтлирини сундуруп, қәддиңларни тик қилип маңғуздум.

14 Һалбуки, әгәр силәр Маңа қулақ салмай, бу әмирләрниң һәммисигә әмәл қилмай, ■

15 бәлгүлимилиримни ташлап, қәлбиңлардин һөкүмлиримни яман көрүп, барлиқ әмирлиримни тутмай, әһдәмни бузсаңлар,

16 Мәнму бешиңларға шу ишларни чүшүримәнки, — Мән силәргә вәһимә селип, көзүңларни кор қилидиған, жениңларни зәипләштүридиған сил-ваба кесили, кезик кесилини бешиңларға чүшүримән. Силәр уруғуңларни бекар чечип-терийсиләр, чүнки дүшмәнлириңлар уни йәп кетиду.

17 Мән йүзүмни силәргә қарши қилимән, шуниң билән силәр дүшмәнлириңлардин урулуп қачидиған болисиләр; силәрни өч көргүчиләр үстүңлардин һөкүмранлиқ қилиду; һеч ким силәрни қоғлимисиму, қачисиләр.■

18 Булардин һеч ибрәт алмай, бәлки Маңа йәнә қулақ салмисаңлар, Мән гуналириңлар түпәйлидин силәргә болған жазани йәттә һәссә еғирлитимән,

---

■ **26:1** Мис. 20:4; Қан. 5:8; 16:22; Зәб. 96:7 ■ **26:2** Лав. 19:30 ■ **26:3** Қан. 28 ■ **26:5** Лав. 25:19 ■ **26:6** Аюп 11:18,19 ■ **26:8** Йә. 23:10 ■ **26:11** Әз. 37:26; 2Кор. 6:16 ■ **26:14** Қан. 28:15; Жиғ. 2:17; Мал. 2:2 ■ **26:17** Пәнд. 28:1

19 күч-һәйвәңлардин болған һакавурлуғиңларни сундуримән; асминиңларни
төмүрдәк қилип, йериңларни мистәк қиливетимән; □
20 әҗир-җапайиңлар бекарға кетиду, йериңлар һосул бәрмәйду, даладики
дәрәқләргә мевә чүшмәйду.
21 Әгәр йәнила Мән билән қарши маңсаңлар, шундақла Маңа қулақ салмисаңлар,
Мән гуналириңларға лайиқ бешиңларға чүшидиған ваба-күлпәтләрни йәнә йәттә
һәссә еғирлитимән.
22 Араңларға силәрни балилириңлардин җуда қилидиған, чарпайлириңларни
йоқитидиған, силәрни азлитидиған явайи һайванларни әвәтимән; йол-
кочилириңлар адәмзатсиз чөлдәк болуп қалиду.
23 Силәр бу ишлар арқилиқ ибрәт-тәрбийә алмай, бәлки йәнила Маңа қарши
маңсаңлар,
24 Мәнму силәргә қарши меңип, гунайиңлар түпәйлидин болған җазани йәнә
йәттә һәссә еғирлитип, Мән Өзүм силәрни уримән; ■
25 үстүңларға әһдәмни бузғанлиқниң интиқамини алидиған қилич чүшүримән;
шуниң билән силәр шәһәрләргә жиғиливалисиләр, Мән араңларға ваба
чүшүримән; шуниң билән силәр дүшмәнләрниң қолиға чүшисиләр.
26 Силәргә йөләнчүк болған ашлиқни қурутиветимән; он аял бир болуп бир
тонурда нан йеқип, нанларни силәргә таразида тартип бериду, амма буни
йегиниңлар билән тоймайсиләр. □
27 Әгәр булардин һеч ибрәт алмай, маңа қулақ салмисаңлар, бәлки маңа қарши
маңсаңлар,
28 Мәнму қәһр билән силәргә қарши маңимән; Мән, йәни Мән Өзүм гуналириңлар
түпәйлидин җаза-тәрбийини йәнә йәттә һәссә еғирлитип чүшүримән.
29 Шуниң билән силәр оғуллириңларниң гөши вә қизлириңларниң гөшини
йәйсиләр; ■
30 шундақла Мән қурбанлиқ «жуқури җай»лириңлани вәйран қилип, «күн
түврүк»лириңларни сундуруп, өлүклириңларни сунуқ бутлириңларниң үстигә
ташливетимән; Мениң қәлбим силәрдин нәпрәтлиниду. □ ■
31 Мән шәһәрлириңларни вәйран қилип, муқәддәс җайлириңларни харап қилип,
қурбанлиғиңларниң хушбуйлирини йәнә пуримаймән;
32 зиминни һалакәткә елип баримән; униңда олтирақлашқан дүшмәнлириңлар
бу әһвалға һәйрануһәс қалиду.
33 Силәрни әлләрниң арисиға таритип, кәйниңлардин қилични суғуруп
қоғлаймән; шуниң билән зиминиңлар вәйран болуп шәһәрлириңлар харап
қилиниду.
34 У вақитта, силәр дүшмәнлириңларниң зиминида туруватқиниңларда, зимин
вәйранә болған барлиқ күнләрдә, зимин өз шабат күнлиридин сөйүниду; у
заманда зимин дәрвақә арам елип өз шабатлиридин сөйүниду. ■

□ **26:19 «... асминиңларни төмүрдәк қилип, йериңларни мистәк қиливетимән»** — демәк, асмандин һөл-йеғин чүшмәйду һәмдә бәлким уларниң дуалири асмандин жуқуриға өтмәйду, йәр сусиз болуп интайин қаттиқлишип болиду. ■ **26:24** 2Сам. 22:27; Зәб. 17:27-28 □ **26:26 «силәргә йөләнчүк болған ашлиқни қурутиветимән; ...»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда «Мән силәрниң «нан һаса»ңларни сундуривәткинимдә, ...». «Йөләнчүк» дегән сөз ибраний тилида адәттә «таяқ» яки «һаса»ни билдүриду. Мүмкинчилиги барки, қедимки заманларда Йәһудий хәлқи өз нанлирини бир таяқта (зихқа өткүзгәндәк) көтирип маңатти. Умумән, мәнаси бизниң тәрҗимә қилғинимиздәк болса керәк. ■ **26:29** Қан. 28:53; 2Пад. 6:28; Жиғ. 4:10 □ **26:30 «жуқури җайлар»** — Исраил вә Йәһуда узундин бери тағ чоққилири қатарлиқ җайларда һәр хил бутларға чоқунуп, һәтта әшу җайларда «инсан қурбанлиқ»ларни қилип кәлгән («Әз.» 16:21, 20:28 қатарлиқларни көрүң). **««күн түврүк»лириңларни»** — «күн түврүк»ләр бәлким күнгә чоқунушқа мунасивәтлик бут-һәйкәлләр болуши мүмкин. Башқа бир хил тәрҗимиси: — «исриқданлириңларни». ■ **26:30** 2Тар. 34:7 ■ **26:34** Лав. 25:2

35 Өзи вәйранә болуп турған барлиқ күнлиридә у арам алиду, йәни силәр униңда
туруватқан вақиттики шабат күнлириңларда һеч алмиған арамни әнди алиду.
36 Араңлардин қутулуп қалғанлар болса, улар дүшмәнләрниң зиминлирида
турғинида көңуллиригә җүрәксизлик салимән, шуниң билән улар чүшкән
бир йопурмақниң шәписини аңлиса қиличтин қачқандәк қачиду; һеч ким
қоғлимисиму жиқилип чүшиду.
37 Гәрчә һеч ким уларни қоғлимисиму, дәрвәқә қиличтин жиқитилғандәк улар
бир-бириниң үстигә путлишип жиқилиду; силәрдә дүшмәнлириңларға қарши
турғидәк күч қалмайду.
38 Әлләрниң арисида һалак болисиләр, дүшмәнлириңларниң зимини силәрни
йәп кетиду.
39 Араңлардин қутулуп қалғанлири болса өз рәзиллиги түпәйлидин
дүшмәнлириңларниң зиминида зәиплишиду; вә ата-бовилириниң
рәзиллигидиму җүрүп, шулар зәипләшкәндәк уларму зәиплишиду.□

Гуналарни иқрар қилип ниҗат тепиш

40 Һалбуки, улар өзи қилған рәзиллиги билән ата-бовилириниң садир қилған
рәзиллигини, Маңа йүз өрүп асийлиқ қилғинини, шундақла уларниң Маңа қарши
туруп маңғинини бойниға алиду, □
41 шуниңдәк Мениң уларға қарши маңғинимға, шуниңдәк уларни
дүшмәнлириниң қолиға тапшурғинимға иқрар болиду. Шуңа әгәр у вақитта
уларниң хәтнисиз көңли төвән қилинип, өз қәбиһлигиниң җазасини қобул
қилса,
42 ундақта Мән Яқуп билән бағлиған әһдәмни яд қилип, Исһақ билән бағлиған
әһдәмниму вә Ибраһим билән бағлиған әһдәмниму есимгә кәлтүримән,
зиминниму яд қилимән.
43 Чүнки зимин улардин ташлинип, уларсиз болуп харабә турған вақитта, шабат
күнлиридин сөйүниду; улар болса өз қәбиһлигиниң җазасини қобул қилиду;
сәвәви дәл шуки, улар Мениң һөкүмлиримни ташлиди, бәлгүлимилиримни
қәлбидин яман көргән еди.
44 Һалбуки, шундақ болсиму, улар өз дүшмәнлириниң зиминида турғинида
Мән уларни ташлимаймән яки уларға өчлүк қилмаймән, шуниңдәк улар билән
бағлиған әһдәмни бузмаймән, уларни йоқатмаймән; чүнки Мән Өзүм уларниң
Худаси Пәрвәрдигардурмән. ■
45 Мән бәлки уларни дәп, уларниң Худаси болушқа әлләрниң көзи алдида Мисир
зиминидин чиқирип кәлгән ата-бовилири билән бағлашқан әһдәмни есимдә
тутимән. Мән Пәрвәрдигардурмән.

Хуласә

46 Пәрвәрдигар Мусани васитә қилип, Синай теғида өзи билән Исраилларниң
оттурисида бекиткән һөкүмләр, бәлгүлимиләр вә қанунлар мана шулар еди.

□ **26:39 «ата-бовилириниң рәзиллигидиму җүрүп, шулар зәипләшкәндәк уларму зәиплишиду»** — яки «өзлиридики, шундақла ата-бовилириниң рәзиллигидә җүрүп зәиплишиду». □ **26:40 «... Маңа қарши туруп маңғинини бойниға алиду»** — шу айәтниң қизиқ бир йери шуки, униңда ениқ һалда хәлиқниң бирла чоң рәзиллиги, бирла чоң асийлиғи көрситилгәндәк туриду. Қайси «бирла гуна» десәк, җавап шүбһисизки, Инҗилда тепилиду — у болсиму, өз Қутқузғучи-Мәсиһини рәт қилиштин ибарәт.
■ **26:44** Қан. 4:31; Рим. 11:1,26

27

Қошумчә қисим — Қәсәм билән Худаға аталған кишиләр тоғрилиқ

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —

2 Сән Исраилларға мундақ дегин: — Әгәр бириси пәвқулъаддә бир қәсәм қилип мәлум кишиниң җенини Пәрвәрдигарға атиған болса, ундақта шу кишигә сән бекиткән җениниң қиммитиниң нәрхи төвәндикидәк болиду; □

3 Йеши жигирмә билән атмишниң арилиғида болған әр киши болса, сән тохтитидиған қиммити муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә болсун; униң қиммити әллик шәкәл күмүчкә тохтитилсун. □

4 Аял киши болса, араңларда тохтитилған қиммити оттуз шәкәл болсун.

5 Әгәр йеши бәш билән жигирминиң арилиғида болса, әркәк үчүн тохтитилидиған қиммити жигирмә шәкәл болуп, аял киши үчүн он шәкәл болсун.

6 Әгәр йеши бир ай билән бәш яшниң арилиғида болса, тохтитилидиған қиммити оғул бала үчүн бәш шәкәл, қиз бала үчүн үч шәкәл күмүч болсун.

7 Әгәр атмиш я униңдин чоңрақ яштики киши болса, тохтитилидиған қиммити әр киши үчүн он бәш шәкәл, хотун киши үчүн он шәкәл болсун.

8 Әгәр бириси тохтитилған қиммитини төләшкә қурби йәтмисә, у өзини каһинниң алдида тәқ қилсун; каһин униң қиммитини бекитсун. Каһин қәсәм қилғучиниң әһвалиға қарап униң қиммитини тохтитип бәрсун.

Қошумчә қисим — қәсәм үчүн Худаға аталған һайванлар тоғрилиқ

9 Әгәр бириси *қәсәм қилип* Пәрвәрдигарға қурбанлиқ болушқа лайиқ болидиған бир һайванни униңға атиған болса, ундақта шундақ һайванлар Пәрвәрдигарға атап мутләқ муқәддәс саналсун; □

10 һайван начар болса униң орниға яхшини яки яхшиниң орниға начирини тегишишкә яки орниға башқисини алмаштурушқа һәргиз болмайду. Мабада атиғучи у һайванниң орниға йәнә бир һайванни йәңгүшлимәкчи болса, Авалқиси билән орниға әкәлгининиң һәр иккиси муқәддәс саналсун.

11 Әгәр һайван Пәрвәрдигарға аталған қурбанлиққа лайиқ болмайдиған бир «напак» һайван болса, ундақта у һайванни каһинниң алдиға елип кәлсун;

12 андин каһин өзи униң яхши-яманлиғиға қарап қиммитини тохтатсун; каһин қиммитини қанчә тохтатқан болса шундақ болсун.

13 Әгәр егиси пул төләп һайванни қайтурувлмақчи болса, тохтитилған қиммитигә йәнә униң бәштин бирини қошуп бәрсун.

Қәсәм үчүн Худаға аталған өйләр тоғрилиқ

□ **27:2 «сән бекиткән җениниң қиммитиниң нәрхи төвәндикидәк болиду»** — шүбһисизки, мошу йәрдә «сән» баш каһин яки бу ишқа мәсъул болған каһинни көрситиду. □ **27:3 «муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги»** — шүбһисизки, пүткүл әл үчүн өзгәрмәс өлчәм болсун дәп муқәддәс җайда сақлақлиқ, муқим бекитилгән бир нәччә хил өлчәмләрдин бири болуши керәк. «Шәкәл» күмүчниң (яки алтунниң) өлчими болуп, адәттә 11.4 грам әтрапида болуши мүмкин. **«... Униң қиммити әллик шәкәл күмүчкә тохтитилсун»** — ибраний тилида «сән... униң қиммитини тохтитип бәргин» дейилиду. Биз уни «...униң қиммити ... тохтитилсун» дәп мәҗһул шәкилдә алдуқ. Кейинки айәтләрдиму биз шу ибарини «мәҗһул шәкил»дә ипадилидуқ. □ **27:9 «Пәрвәрдигарға атап мутләқ муқәддәс саналсун»** — демәк, қурбанлиқларға лайиқ болған һайванлар қәсәм билән Худаға аталған болса, кейин уларни пул төләп қайтувелишқа һеч болмайду. У яки қурбанлиқ болиду яки Худаға вакалитән турған каһин-лавийларға тегиду.

14 Әгәр бириси Пәрвәрдигарға муқәддәс болсун дәп өйини униңға атап муқәддәс
қилса, каһин униң яхши-яманлиғиға қарап қиммитини тохтатсун; каһин униң
қиммитини қанчә тохтатқан болса, шу қиммити инавәтлик болиду.
15 Кейин әгәр өйни атиғучи киши уни қайтурувалмақчи болса, у тохтитилған
қиммитигә униң бәштин бирини қошуп бәрсун; андин өй йәнә униң болиду.

Қәсәм үчүн Худаға аталған йәр-етизлар тоғрилиқ

16 Әгәр бириси өз мал-мүлки болған етизлиқниң бир қисмини Пәрвәрдигарға
атап муқәддәс қилса, қиммити униңға қанчилик уруқ терилидиғанлиғиға қарап
тохтитилсун; бир хомир арпа уруғи кетидиған йәр болса, қиммити әллик шәкәл
көмүшкә тохтитилсун. □
17 Әгәр бириси «азатлиқ жили»дин тартип өз етизлиғини муқәддәс қилса, сән
қанчә тохтатсаң шу болсун. □
18 Лекин әгәр бириси «азатлиқ жили»дин кейин өз етизлиғини муқәддәс қилған
болса, каһин келидиған азатлиқ жилиғичә қанчилик жиллар қалғанлиғини
һесаплап қиммитини тохтатсун. Өтүп кәткән жилларға қарап толуқ баһадин
мувапиқ пул кемәйтилсун.
19 Әгәр бириси өз етизлиғини муқәддәс қилғандин кейин пул төләп уни
қайтурувалмақчи болса, у сән тохтатқан қиммитигә йәнә униң бәштин бирини
қошуп бәрсун; шуниң билән етизлиқ униң өз қолиға қайтиду.
20 Әгәр у пул берип етизлиқни қайтурувалмиған болса яки башқа бирисигә сетип
бәргән болса, кейин шу етизлиқни қайтурувелишқа болмайду, □
21 Бәлки азатлиқ жили кәлгәндә етизлиқ «егисигә қайтурулидиғанда» у мутләқ
беғишланған йәргә охшаш, Пәрвәрдигарға атап муқәддәс қилинип, мирас һоқуқи
каһинға өтиду.□
22 Әгәр бириси сетивалған амма өз мираси болмиған бир парчә йәр-етизни
Пәрвәрдигарға атап муқәддәс қилған болса,
23 каһин азатлиқ жилиғичә қалған жилни һесаплап, қиммитини тохтатсун.
Андин у күни шу киши тохтитилған қиммитини Пәрвәрдигарға муқәддәс қилған
нәрсә сүпитидә кәлтүрсун.
24 Лекин азатлиқ жили кәлгәндә, етизлиқ кимдин елинған болса, шу кишигә,
йәни әслидики егисигә қайтуруп берилсун.
25 Сән тохтитидиған барлиқ қиммәтләр болса һемишә муқәддәс жайдики
шәкәлниң өлчәм бирлиги бочичә һесаплансун; бир шәкәл жигирмә гәраһқа
баравәр болиду.■

□ **27:16 «Етизлиқни Пәрвәрдигарға атап муқәддәс қилиш»** — бу иш бәлким етизлиқни Худаниң вәкиллири, йәни каһин-лавийларға тапшуруш еди; шундақ болса, улар шу етизлиқниң пайдисини жилму-жил алалайтти; яки болмиса атиғучи киши өзи каһин тәрипидин тохтитилған пулини беваситә каһин-лавийларға тапшуратти. **«хомир»** — «хомир»ниң әслий мәнаси «ешәк көтирәлигидәк жүк» болуп, тәхминән 220-300 литр. □ **27:17 «... сән қанчә тохтатсаң шу болсун»** — бу айәттики «сән» шүбһисизки, әйни вақиттики каһинни көрситиду. «азатлиқ жилидин тартип» һесаплиған баһа болса чоқум жуқурқи 16-айәт бойичә қанчә хомир уруқ чечилидиған болса, униң әллик һәссиси (тоғрирақ, 49 һәссиси) болған шәкәл болиду, дегән көрсәтмә билән һесаплиниду. 18-19-айәттә башқа әһваллар көрситилиду. □ **27:20 «... яки башқа бирисигә сетип бәргән болса,...»** — «яки» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «бирақ». **«башқа бирисигә сетип бериш»** — бәлким ишлитиш һоқуқини башқа бирисигә сетиш. Бәзи шәрһчиләр мошу йәрни «башқа бирисигә сатқучи»ни етизлиққа мәсъул каһинни көрситиду, дәп қарайду. □ **27:21 «мутләқ беғишланған йәргә охшаш»** — «мутләқ беғишланған» ибраний тилида «һәрәм» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөз адәттә Худаға мутләқ аталған нәрсиниң һеч қандақ адәмгә тәвә болмайдиғанлиғини билдүриду. Гаһи әһвалда «һәрәм» дәп бекитилгән (Худаға мутләқ аталған) нәрсиләр пүтүнләй вәйран қилиниши керәк. ■ **27:25** Мис. 30:13; Чөл. 3:47; Әз. 45:12

Тунҗи туғулғинини Худаға бәдәл төләп қайтурувелиш

26 Лекин чарпайниң тунҗа балиси тунҗа бала болғанлиғи сәвәвидин әслидинла
Пәрвәрдигарға атилидиған болғачқа, кала болсун, қой-өшкә болсун һеч ким уни
«Худаға атап» муқәддәс қилмисун; чүнки у әслидә Пәрвәрдигарниң еди. ■
27 Әгәр у напак бир һайвандин туғулған болса, егиси сән тохтатқан қиммәткә йәнә
униң бәштин бирини қошуп берип, андин өзигә қайтурувалсун; лекин әгәр егиси
уни өзигә қайтурувалмаймән десә, бу һайван сән тохтатқан қиммәткә сетилсун.□

Пәрвәрдигарға мутләқ аталған нәрсиләр тоғрилиқ

28 Әгәр бириси Пәрвәрдигарға өз мелидин, адәм болсун, һайван болсун яки мирас
йери болсун, Пәрвәрдигарға мутләқ атиған болса, ундақ нәрсә һәргиз сетилмисун
яки бәдәл төләш билəнму қайтурулмисун. Пәрвәрдигарға мутләқ аталған һәр
нәрсә болса «әң муқәддәсләрниң бири» һесаплинип, униңға хас болиду. ■
29 Әгәр бир адәм Худаға мутләқ хас аталған болса, ундақта униң үчүн бәдәл
берилип, қайтурувелинишқа һәргиз болмайду; у чоқум өлтүрүлүши керәк.□

«Ондин бир» өшрә болған нәрсиләрни қайтурувелиш тоғрилиқ

30 Йәр-зиминдин чиққан һәммә һосулниң ондин бири болған өшрә болса, йәрниң
данлиқ зираәтлири болсун яки дәрәқләрниң мевиси болсун, Пәрвәрдигарниңки
болиду; у Пәрвәрдигарға муқәддәс қилинғандур. □
31 Бириси өз өшрилиридин мәлум бир нәрсини бәдәл берип қайтурувалмақчи
болса, у шуниңға йәнә униң қиммитиниң бәштин бирини қошуп берип,
қайтурувалсун.
32 Кала яки қой-өшкә падисидин елинидиған өшрә болса падичиниң тайиғи
астидин өткүзүлгән һайванлардин һәр онинчиси болсун; Пәрвәрдигарға атилип
муқәддәс қилинғини шу болсун.
33 Һеч ким униң яхши-яманлиғиға қаримисун вә яки уни алмаштурмисун; әгәр
уни алмаштуримән десә, Авалқиси билән орниға алмаштурулған һәр иккиси
муқәддәс саналсун; у һәргиз бәдәл төлүп қайтурувелинмисун.

34 Пәрвәрдигар Синай теғида Мусаға тапилған, Исраилларға тапшуруш керәк
болған әмирләр мана шулар еди.

■ **27:26** Мис. 13:2; 22:29; 34:19; Чөл. 3:13; 8:17 □ **27:27 «...игиси сән тохтатқан қиммәткә йәнә униң бәштин бирини қошуп берип,...»** — бу айәттики «сән» шүбһисизки, әйни вақиттики каһинни көрситиду. **«... бу һайван сән тохтатқан қиммәткә сетилсун»** — «Мис.» 34:19-20-айәтниму көрүң. Биринчи бөлгүлимә чөл-баяванда болған вақитта инавәтлик еди, бу иккинчи бөлгүлимә болса зиминға киргәндин кейин инавәтлик болатти. ■ **27:28** Йә. 6:18; 7:13-26. □ **27:29 «у өлтүрүлүши керәк»** — Худа Өзи бир нәрсини «бу Маңа «һәрәм» (мутләқ аталған) болсун» дегән болса, адәттә шу нәрсә жиркиничлик болуп, һалакәткә лайиқ еди. «һәрәм» дегән сөз «йоқитиш керәк болған» дегән мәнидә. Бир нәччә мисаллар төвәндики айәтләрдә тепилиду: — «Мис.» 22:20, «Чөл.» 18:14, 21:2-3, «Қан.» 13:15, «Йәшуа» 6:17-18, 21. Бәзидә «һәрәм» Худаға аталған есил, яхши нәрсиниму көрситиду. □ **27:30 «... һәммә һосулниң ондин бири болған өшрә»** — «әшрә» дегән сөз мошу йәрдә Худаға аталған, мәһсулатлардин ондин бирини көрситиду. **«данлиқ зираәтлири»** — ибраний тилида «данлири».

Чөл-баявандики сәпәр

Исраил хәлқиниң биринчи қетим ройхәткә елиниши

1 Вә Исраиллар Мисирдин чиққандин кейин иккинчи жили иккинчи айниң
биринчи күни Пәрвәрдигар Синай чөлидә, жамаәт чедирида туруп Мусаға мундақ
деди: —□
2 Силәр пүткүл Исраил жамаитини қәбилиси, ата жәмәти бойичә санини елип
чиқиңлар; адәмләрниң исми асас қилинип, барлиқ әркәкләр тизимлансун.■
3 Исраиллар ичидә умумән жигирмә яштин ашқан, жәңгә чиқалайдиғанларни
Һарун билән иккиңлар уларниң қошун-қисмилири бойичә санақтин өткүзүңлар.
4 Һәр бир қәбилидин силәргә ярдәмлишидиған бирдин киши болсун; уларниң һәр
бири уларниң ата жәмәтиниң беши болиду.
5 Төвәндикиләр силәргә ярдәмлишидиғанларниң исимлиғи: — Рубән
қәбилисидин Шидөрниң оғли Әлизур;
6 Шимеон қәбилисидин Зури-шаддайниң оғли Шелумийәл;
7 Йәһуда қәбилисидин Амминадабниң оғли Наһшон;
8 Иссакар қәбилисидин Зуарниң оғли Нәтанәл;
9 Зәбулун қәбилисидин Һелонниң оғли Елиаб;
10 Йүсүп әвлатлири ичидә Әфраим қәбилисидин Аммиһудниң оғли Әлишама;
Манассәһ қәбилисидин Пидаһзурниң оғли Гамалийәл;
11 Бинямин қәбилисидин Гидеонининң оғли Абидан;
12 Дан қәбилисидин Аммишаддайниң оғли Аһиәзәр;
13 Ашир қәбилисидин Окранниң оғли Пагийәл;
14 Гад қәбилисидин Деуәлниң оғли Әлиасаф;
15 Нафтали қәбилисидин Енанниң оғли Аһира».
16 Булар жамаәт ичидин чақирилғанлар, йәни ата жәмәт-қәбилилириниң
башлиқлири, миңлиған Исраилларниң баш сәрдарлири еди. □
17 Шуниң билән Муса билән Һарун исми аталған бу кишиләрни башлап,
18 иккинчи айниң биринчи күни пүткүл жамаәтни жиғди; улар хәлиқниң һәр
бириниң қәбилә-нәсәби, ата жәмәти бойичә исмини асас қилип, жигирмә яштин
жуқуриларниң һәммисини бир-бирләп тизимлиди.
19 Пәрвәрдигар Мусаға қандақ буйруған болса, Муса Синай чөлидә уларни шундақ
санақтин өткүзди.
20 Исраилниң тунжа оғли Рубәнниң әвлатлири ата жәмәти, аилиси бойичә,
исми асас қилинип, жигирмә яштин ашқан, жәңгә чиқалайдиған әркәкләрниң
һәммиси бир-бирләп тизимланди;
21 Рубән қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр жәмий қириқ алтә миң бәш йүз
киши болди.□

□ **1:1 «Вә Исраиллар Мисирдин чиққандин кейин»** — «вә» дегән бу сөз «Чөл-баявндики сәпәр» дегән китапниң «Каһин-лавийларниң дәстури» вә «Мисирдин чиқиш» дегән китаплар билән зич бағланғанлиғини көрситиду. «Мисирдин чиқиш» 40-бап, 1- вә 38-айәтни көрүң. Мәзкур китап бу икки китапниң давамидур. **«жамаәт чедири»** — яки «көрүшүш чедири». «жамаәт чедири» дегән сөздә «жамаәт» дегәнлик ибраний тилида «Худа билән учришиш» дегән уқумни билдүриду. ■ **1:2** Мис. 30:12 □ **1:16 «жамаәт ичидин чақирилған»** — демәк, Худа тәрипидин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «жамаәт тәрипидин сайланған». □ **1:21 «миң»** — бәзи алимлар ибраний тилидики «миң» дегән сөзни «жәмәт» дәп тәрҗимә қилиду. Лекин ундақ тәрҗимә мәзкур китапниң көп йәрлиригә зит келиши мүмкин.

22 Шимеонниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип,
жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиған әркәкләрниң һәммиси бир-бирләп
тизимланди;
23 Шимеон қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий әллик тоққуз миң үч йүз
киши болди.
24 Гадниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип, жигирмә
яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп тизимланди;
25 Гад қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий қириқ бәш миң алтә йүз
әллик киши болди.
26 Йәһуданиң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип,
жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп
тизимланди;
27 Йәһуда қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий йәтмиш төрт миң алтә
йүз киши болди.
28 Иссакарниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип,
жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп
тизимланди;
29 Иссакар қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий әллик төрт миң төрт йүз
киши болди.
30 Зәбулунниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип,
жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп
тизимланди;
31 Зәбулун қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий әллик йәттә миң төрт
йүз киши болди.
32 Йүсүпниң әвлатлири: — униң оғли Әфраимниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси
бойичә, исми асас қилинип, жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң
һәммиси бир-бирләп тизимланди;
33 Әфраим қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий қириқ миң бәш йүз киши
болди.
34 *Йүсүпниң иккинчи оғли* Манассәһниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә,
исми асас қилинип, жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң
һәммиси бир-бирләп тизимланди;
35 Манассәһ қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий оттуз икки миң икки
йүз киши болди.
36 Биняминниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип,
жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп
тизимланди;
37 Бинямин қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий оттуз бәш миң төрт йүз
киши болди.
38 Данниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип, жигирмә
яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп тизимланди;
39 Дан қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий атмиш икки миң йәттә йүз
киши болди.
40 Аширниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип, жигирмә
яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп тизимланди;
41 Ашир қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий қириқ бир миң бәш йүз
киши болди.
42 Нафталиниң әвлатлири ата җәмәти, аилиси бойичә, исми асас қилинип,
жигирмә яштин ашқан, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси бир-бирләп
тизимланди;
43 Нафтали қәбилисидин санақтин өткүзүлгәнләр җәмий әллик үч миң төрт йүз
киши болди.

44 Жуқириқилар болса санақтин өткүзүлгәнләр болуп, Муса билән Һарун һәм
Исраилларниң он икки әмри (һәр бири өз ата җәмәтигә вәкил болди) уларни
санақтин өткәзгән.
45 Шундақ қилип, Исраилларниң һәммиси, йәни Исраилда жигирмә яштин
ашқанлардин, җәңгә чиқалайдиғанларниң һәммиси ата җәмәтлири бойичә
тизимланди;
46 Санақтин өткүзүлгәнләр җәмий алтә йүз үч миң бәш йүз әллик киши болди.■

Лавийларниң һесапқа киргүзүлмигәнлиги

47 Бирақ Лавийлар ата җәмәт-қәбилиси бойичә санақниң ичигә киргүзүлмиди.
48 Чүнки Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
49 «Сән пәқәт Лавий қәбилисинила шу һесапқа киргүзмигин, уларниң умумий
санинИму Исраилларниң қатариға киргүзмигин.□
50 Лекин сән Лавийларни *Худаниң* һөкүм-гувалиғи сақлақлиқ чедир вә униң
ичидики барлиқ қача-қуча әсвапларни һәм униңға даир барлиқ нәрсиләрни
башқурушқа тайинлиғин; улар *ибадәт* чедирини вә униң ичидики барлиқ қача-
қуча әсвапларни көтириду; ибадәт чедириниң хизмитини қилғучилар шулар
болсун, улар чедирниң төрт әтрапида өз чедирлирини тиксун.□
51 Чедирни көчүридиған чағда уни Лавийлар сөксун; чедирни тикидиған чағда
уни Лавийлар тиксун; *Лавийларға* ят болған һәр қандақ адәм униңға йеқинлашса
өлүмгә мәһкүм қилинсун.
52 Исраиллар барғаһ қурғанда һәр адәм өз қисмида, өзигә хас туғ астиға чедир
тиксун.□
53 Бирақ *Худаниң* ғәзиви Исраил җамаитиниң үстигә чүшмәслиги үчүн, Лавийлар
Худаниң һөкүм-гувалиғи сақлақлиқ чедирниң төрт әтрапиға барғаһ қурсун;
Лавийлар Худаниң һөкүм-гувалиғи сақлақлиқ чедирни муһапизәт қилишқа
мәсъул болиду» — дегән еди.
54 Исраиллар әнә шундақ қилди; Пәрвәрдигар Мусаға қандақ буйруған болса, улар
шундақ қилди.

2

Һәр қайси қәбилиләрниң барғаһ қуруш тәртиви вә орни

1 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға мундақ деди: —
2 Исраиллар һәр бири өзлириниң туғи астиға, өзлириниң ата җәмәтиниң байриғи
астида чедир тиксун; җамаәт чедириниң төрт әтрапидин сәл жирақрақ барғаһ
қурсун.
3 Күн чиқиш тәрәпкә, шәриқ тәрәпкә қаритип өз туғи астида қошун-қисми бойичә
барғаһ қуридиғини Йәһуда болсун; Йәһудаларниң әмри Амминадабниң оғли
Наһшон болсун.
4 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий йәтмиш төрт миң алтә йүз
киши.

■ **1:46** Мис. 38:26 □ **1:49 «Сән пәқәт Лавий қәбилисинила шу һесапқа киргүзмигин»** — кейин Муса уларни айрим санақтин өткүзүши керәк еди (26:32). □ **1:50 «Худаниң һөкүм-гувалиғи сақлақлиқ чедир»** — «ибадәт чедири»ниң башқа бир нами. «Гувалиқ» яки «һөкүм-гувалиқ» болса Худаниң Исраилға болған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болған әһдисини көрситиду; Худаниң муқәддәс маһийити вә характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, «һөкүм-гува» дәпму атилиду. □ **1:52 «туғ»** — мошу йәрдә бәлким һәр қәбилиниң өз туғини көрситиду (2:2ни көрүң).

5 Униң йенида барғаһ қуридиғини Иссакар қәбилиси болсун; Иссакарларниң
әмри Зуарниң оғли Нәтанәл болсун.
6 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий әллик төрт миң төрт йүз
киши.
7 Уларниң йенида йәнә Зәбулун қәбилиси болсун; Зәбулунларниң әмри
Һелонниң оғли Елиаб болсун.
8 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий әллик йәттә миң төрт йүз
киши.
9 Умумән Йәһуда барғаһиға қарайдиғанларниң һәммиси, йәни қошун-
қисимлири бойичә санақтин өткүзүлгәнләр җәмий бир йүз сәксән алтә миң
төрт йүз киши; улар алди билән йолға чиқсун.
10 — Җәнуп тәрәптә, туғ тикләп, қошун тәртиви билән барғаһ қуридиғини Рубән
қәбилиси болсун; Рубәнларниң әмри Шидәрниң оғли Әлизур болсун.
11 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий қириқ алтә миң бәш йүз
киши.
12 Униң йенида барғаһ қуридиғини Шимеон қәбилиси болсун; Шимеонларниң
әмри Зури-шаддайниң оғли Шелумийәл болсун.
13 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий әллик тоққуз миң үч йүз
киши.
14 Уларниң йенида Гад қәбилиси болсун; Гадларниң әмри Деуәлниң оғли Әлиасаф
болсун.□
15 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий қириқ бәш миң алтә йүз
әллик киши.
16 Рубән барғаһиға қарайдиғанларниң һәммиси, йәни қошуни бойичә санақтин
өткүзүлгәнләр җәмий бир йүз әллик бир миң төрт йүз әллик киши; улар иккинчи
сәп болуп йолға чиқсун.
17 Андин җамаәт чедири билән Лавийларниң барғаһи башқа барғаһларниң
оттурисида маңсун; улар қандақ барғаһ қурған болса, шундақ йолға чиқсун; һәр
қайсиси өз орнида өз туғи астида болсун.
18 — Күн петиш тәрәптә, туғ тикләп, қошун тәртиви билән барғаһ қуридиғини
Әфраим қәбилиси болсун; Әфраимларниң әмри Аммиһудниң оғли Әлишама
болсун.
19 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий қириқ миң бәш йүз киши.
20 Униң йенида барғаһ қуридиғини Манассәһ қәбилиси болсун; Манассәһләрниң
әмри Пидаһзурниң оғли Гамалийәл болсун.
21 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий оттуз икки миң икки йүз
киши.
22 Уларниң йенида Бинямин қәбилиси болсун; Бинyаминларниң әмри
Гидеонениң оғли Абидан болсун.
23 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий оттуз бәш миң төрт йүз
киши.
24 Умумән Әфраим барғаһиға қарайдиғанларниң һәммиси, йәни қошун
қисимлири бойичә санақтин өткүзүлгәнләр җәмий бир йүз сәккиз миң бир
йүз киши; улар үчинчи сәп болуп йолға чиқсун.
25 — Шимал тәрәптә, туғ тикләп, қошун тәртиви билән барғаһ қуридиғини Дан
қәбилиси болсун. Данларниң әмри Аммишаддайниң оғли Аһиәзәр болсун.
26 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр җәмий атмиш икки миң йәттә йүз
киши.
27 Униң йенида барғаһ қуридиғини Ашир қәбилиси болсун; Аширларниң әмри
Окранниң оғли Пагийәл болсун.

□ **2:14 «Деуәл»** — яки «Реуәл».

28 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр жәмий қириқ бир миң бәш йүз киши.
29 Уларниң йенида Нафтали қәбилиси болсун; Нафталиларниң әмри Енанниң оғли аһира болсун.
30 Униң қошуни, йәни санақтин өткүзүлгәнләр жәмий әллик үч миң төрт йүз киши.
31 Дан баргаһиға қарайдиғанларниң һәммиси, йәни қошун-қисимлири бойичә санақтин өткүзүлгәнләр жәмий бир йүз әллик йәттә миң алтә йүз киши; улар өз туғлири астида һәмминиң кәйнидә йолға чиқсун.
32 Жуқиридикиләр өз ата жәмәти бойичә санақтин өткүзүлгән Исраиллардур; қошун-қисимлири бойичә баргаһларда санақтин өткүзүлгәнләр жәмий алтә йүз үч миң бәш йүз әллик киши болди.■
33 Бирақ Лавийларла, Пәрвәрдигарниң Мусаға қилған әмри бойичә, Исраиллар қатарида санақтин өткүзүлмиди.■
34 Исраиллар Пәрвәрдигарниң Мусаға қилған барлиқ әмри бойичә иш тутуп, өзлириниң туғи бойичә баргаһ қуратти; улар өз қәбилиси вә ата жәмәти тәртиви бойичә йолға чиқатти.

3

Һарунниң әвлатлири

1 Пәрвәрдигар Синай теғида Муса билән сөзләшкән күнләрдә, Һарун билән Мусаниң әвлатлири төвәндикиләрдин ибарәт еди.□
2 Һарунниң оғуллириниң исми мундақ: тунжа оғлиниң исми Надаб еди, униң йәнә Абиһу, Әлиазар, Итамар дегән оғуллири бар еди.■
3 Һарунниң оғуллириниң исми әнә шундақ еди, улар мәсиһләнгән каһинлар еди; *Муса* уларни каһинлиқ вәзиписини өтәшкә Худаға атап айриған еди.□
4 Лекин Надаб билән Абиһу Синай чөлидә ғәйрий бир отни Пәрвәрдигарниң алдиға сунғини түпәйлидин Пәрвәрдигар алдида өлди вә уларниң һеч нәсли қалдурулмиди; Әлиазар билән Итамар өз атиси Һарун алдида каһинлиқ вәзиписини өтиди.■

Лавийларниң вәзиписи

5 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
6 Сән Лавий қәбилисини алдиңға кәлтүрүп, уларни каһин Һарунниң хизмитидә болушқа униң алдиға һазир қил.■
7 Улар Һарунниң һажити вә пүткүл жамаәтниң һажитидин чиқип жамаәт чедириниң алдида вәзипә өтәп, ибадәт чедириниң хизмитини бежирсун.
8 Улар йәнә жамаәт чедиридики барлиқ қача-куча әсвапларни башқуруш билән Исраилларниң хизмитидә болуп вәзипә өтәп, ибадәт чедириниң ишлирини бежирсун.
9 Сән Лавийларни Һарун билән униң оғуллириға тәқсимләп бәргин; улар Исраиллар ичидин мәхсус униңға таллап берилгән.

■ **2:32** Мис. 38:26; Чөл. 1:46 ■ **2:33** Чөл. 1:48, 49 □ **3:1** **«күнләрдә»** — ибраний тилида «күндә». ■ **3:2** Мис. 6:23 □ **3:3** **«Худаға атап айриш»** — бу айәттики «Худаға атап айриш» ибраний тилида «қолға селиш» яки «қолни толдуруш» билән билдүрүлиду. «Мис.» 28:41 вә изаһатини көрүң. Каһинлиқ вәзиписи асасән Худаниң қурбанлиқлирини өз қолиға елиши билән башлинатти. ■ **3:4** Лав. 10:1-7; Чөл. 26:61; 1Тар. 24:2 ■ **3:6** Чөл. 16:9; 18:2

10 Һарун билән оғуллирини болса сән өзиниң каһинлиқ вәзиписини өтәшкә
бекиткин; һәр қандақ ят киши йеқинлашса өлтүрүлсун, — деди.

Лавийларниң таллиниши

11 Андин Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
12 — Қара, Мән Исраиллар ичидин Лавийларни таллидим, уларни Исраил ичидә
балиятқуниң барлиқ тунжа мевисиниң орниға, йәни чоң оғуллириниң орниға
қойимән, шуңа Лавийлар Мениң болиду.□ ■
13 Чүнки тунжа оғулларниң һәммиси Мениңкидур; Мән Мисир зиминида
тунжа туғулғанларниң һәммисини қәтл қилған күнидә Исраилларниң ичидики
тунжиларниң һәммисини, мәйли адәм болсун яки һайван болсун, муқәддәс
һесаплап Мениңки қилған едим. Улар Мениңкидур; Мән Пәрвәрдигардурмән.■

Лавийларниң нопусиниң санақтин өткүзүлүши

14 Андин Пәрвәрдигар Синай чөл-баяванида Мусаға: —
15 — Сән Лавийларни ата җәмәти, аилиси бойичә санақтин өткүз; барлиқ
әркәкләрни, йәни бир айлиқтин ашқанларниң һәммисини санақтин өткүз, —
деди.
16 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарниң әмри бойичә, өзигә дейилгәндәк
Лавийларни санақтин өткүзди.
17 Лавийниң оғуллириниң исми мундақ: — Гәршон, Коһат, Мәрари.■
18 Гәршонниң оғуллириниң исми аилилири бойичә Либни вә Шимәй еди.
19 Коһатниң оғуллири аилилири бойичә Амрам, Изһар, Һеброн вә Уззиәл еди.
20 Мәрариниң оғуллири аилилири бойичә Маһли вә Муши еди. Буларниң
һәммиси ата җәмәти бойичә Лавийларниң җәмәти болди.
21 Гәршондин Либниларниң җәмәти билән Шимәйләрниң җәмәти вужудқа
кәлди; булар Гәршонларниң җәмәтлири еди.
22 Барлиқ әрләрниң саниға асасән, бир айлиқтин ашқанлириниң санақтин
өткүзүлгәнлири җәмий йәттә миң бәш йүз киши болди.
23 Гәршонниң җәмәти ибадәт чедириниң арқа тәрипидә, йәни ғәрип тәрәптә
барғаһ қурди;
24 Гәршон җәмәтиниң әмри Лаәлниң оғли Әлиасаф еди.
25 Гәршонларниң жамаәт чедиридики вәзиписи ибадәт чедириниң өзидики
астинқи икки япқуч-пәрдә, униң үстидики йопуқ вә жамаәт чедириниң ишик
пәрдисигә,□
26 шундақла һойла әтрапидики пәрдиләр, һойла дәрвазисиниң пәрдиси (һойла
пәрдилири ибадәт чедири билән қурбангаһни чөридәп туратти) вә һойлида
ишлитилидиған мунасивәтлик барлиқ таниларға қараш еди.

□ **3:12 «тунҗа балилар Мениңкидур»** — Худа әслидә Исраилларни Мисирдин қутқузуш йолида Мисирлиқларниң барлиқ тунҗа оғуллирини вә һәтта һайванларниң тунҗа балилириниму өлтүрүвәткән еди. Бирақ Исраиллар «өтүп кетиш һейтиниң қозиси» («пасха қоза»)ниң қенини ишик кешәклиригә сепиши билән, уларниң тунҗа оғуллири вә һайванларниң тунҗа балилири шу ақивәттин қутқузуп қилинған. Худа Исраилларниң тунҗилирини алайитән қутқузған болғачқа, һазир хәлиққә: «тунҗа балилар Мениңкидур» дәйду. Демәк, улар әслидә Худаниң қуллуғида болуши керәк еди, лекин Худа «Мән уларниң орниға Лавийларни қойимән» дәп Өз хизмитигә Лавийларни уларниң орниға қобул қилди (13-айәтниму көрүң). ■ **3:12** Мис. 13:2 ■ **3:13** Мис. 13:2; 22:29; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 8:16; Луқа 2:22 ■ **3:17** Мис. 6:16, 17, 18; Чөл. 26:57; 1Тар. 6:1, 16; 23:6 □ **3:25 «чедириниң өзидики астинқи икки япқуч-пәрдә»** — ибраний тилида «туралғу өзи вә чедирни» — мәнаси чоқум тәрҗимимиздәк болуши керәк. «Мис.» 25:1-13ни көрүң.

27 Коһаттин Амрамларниң җәмәти, Изһарларниң җәмәти, Һебронларниң җәмәти
вә Уззиәлләрниң җәмәти вуҗудқа кәлди; бу Коһатларниң җәмәтлири еди.
28 Барлиқ әркәкләрниң сани бойичә, бир айлиқтин ашқанлар җәмий сәккиз миң
алтә йүз адәм болуп чиқти; улар муқәддәс җайға қараш вәзиписини өтәйдиған
болди.
29 Коһат әвлатлириниң җәмәтлири җамаәт чедириниң җәнуп тәрипидә баргаһ
тикти.
30 Коһат җәмәтиниң әмри Уззиәлниң оғли Әлизафан еди.
31 Уларниң вәзиписи әһдә сандуғи, ширә, чирақдан, икки қурбангаһ, шуниңдәк
муқәддәс җайниң ичидә ишлитидиған қача-қуча, пәрдә вә ибадәт чедириниң
ичидә ишлитидиған барлиқ нәрсиләргә қараш еди.
32 Лавийларниң әмирлириниң әмри болса каһин Һаруннниң оғли Әлиазар еди;
у муқәддәсханиға қараш вәзиписини өтәйдиғанлар үстидин назарәт қилидиған
болди.
33 Мәраридин Маһли җәмәти билән Муши җәмәти вуҗудқа кәлди; булар
Мәрариниң җәмәтлири болди.
34 Барлиқ әркәкләрниң саниға асасән, бир айлиқтин жуқури болғанлар санақтин
өткүзүлгәндә җәмий алтә миң икки йүз киши чиқти.
35 Мәрариниң җәмәтиниң әмри Абиһайилниң оғли Зурийәл болди; улар ибадәт
чедириниң шимал тәрипигә баргаһ қурди.
36 Мәрари әвлатлириниң вәзиписи ибадәт чедириниң тахтайлири, балдақлири,
хадилириға, тәгликлири барлиқ әсвап-җабдуқлириға қараш, шуниңдәк буларға
мунасивәтлик ишлитилидиған барлиқ нәрсиләргә,
37 шундақла һойлиниң төрт әтрапидики хадиларға вә уларниң тәгликлири, қозуқ
вә таниларға мәсъул болушқа бәлгүлиниди.
38 Ибадәт чедириниң алдиға, шәриқ тәрипигә, йәни җамаәт чедириниң
күнчиқиш тәрипигә баргаһ қурғанлар Муса, Һарун вә Һаруннниң оғуллири
еди; улар Исраилларниң хизмитидә болуш вәзиписини өтәп, муқәддәс җайға
қарайдиған болди; уларға ят болған һәр қандақ адәм *муқәддәс* җайға йеқинлашса,
өлтүрүләтти.■
39 Муса билән Һарун Пәрвәрдигарниң әмри бойичә, санақтин өткүзгән барлиқ
Лавийлар, җәмәтлири бойичә, йәни бир айлиқтин жуқури санақтин өткүзүлгән
әркәкләр җәмий жигирмә икки миң чиқти.

Лавийларниң Исраилларниң тунҗилириниң орнини бесип Худаға атилиши

40 Пәрвәрдигар Мусаға: — Сән Исраиллар ичидә бир айлиқтин ашқан тунҗа
оғулларни санақтин өткүзүп, исим-фамилиси бойичә тизимлап чиқ.
41 Сән Лавийларни Исраилларниң барлиқ тунҗилириниң орнида Маңа хас қил
(Мән Пәрвәрдигардурмән); Лавийларниң мал-чарвилириниму Исраилларниң
барлиқ тунҗа мал-чарвилириниң орнида Маңа хас қил, — деди.
42 Муса Пәрвәрдигарниң әмри бойичә, Исраилларниң тунҗилирини қоймай
санақтин өткүзди.
43 Бир айлиқтин жуқури тунҗа оғул балилирини исим-фамилиси билән
санақтин өткүзгәндә, улар җәмий жигирмә икки миң икки йүз йәтмиш үч киши
чиқти.
44 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
45 Сән Лавийларни Исраилларниң тунҗилириниң орнида Маңа талла, шундақла
Лавийларниң мал-чарвилириниму Исраилларниң мал-чарвилириниң орнида
Маңа талла; шуниң билән Лавийлар Мениңки болиду; Мән Пәрвәрдигардурмән.

■ **3:38** Чөл. 3:10; 16:40

46 Вә Лавийларниң санидин артуқ чиққан Исраилларниң тунҗилири, йәни шу
икки йүз йәтмиш үчи үчүн һөрлүк һәққини қобул қилғин;□
47 шуларниң һәр бири үчүн бәш шәкәл күмүч ал, киши саниға қарап болсун;
муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә улардин алғин (бир шәкәл
жигирмә гәраһдур).□ ■
48 Артуқ чиққан адәмләрниң, йәни һөрлүк һәққини төлиши керәк болғанларниң
күмүчини Һарун билән униң оғуллириға бәр.
49 Әнди Лавийлар тәрипидин «һөрлүккә чиқирилған» дәп һесапланған тунҗа
оғуллардин артуқ чиққанлардин болса, Муса улардин шу һөрлүк һәққини алди;
50 у Исраилларниң тунҗилиридин шу күмүчни, йәни муқәддәс җайдики
шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә җәмий бир миң үч йүз атмиш бәш шәкәл алди.□
51 Муса Пәрвәрдигарниң әмри бойичә «һөрлүккә чиқирилған»ларниң күмүчини
дәл Пәрвәрдигар буйруғинидәк, Һарун билән униң оғуллириға бәрди.

4

Коһат әвлатлириниң вәзиписи

1 Андин Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Лавийлар ичидин ата җәмәти бойичә Коһат әвлатлириниң умумий санини
тизимлиғин,
3 оттуз яштин әллик яшқичә болған, җамаәт чедирида иш-хизмәт қилишқа
келәләйдиғанларниң һәммисини тизимлап чиқ.□
4 Коһат әвлатлириниң җамаәт чедири ичидики вәзиписи әң муқәддәс буюмларни
башқуруш болиду.
5 Барғаһ көчүрүлидиған чағда, Һарун билән униң оғуллири кирип «*әң муқәддәс
җай*»дики «айрима пәрдә-йопуқ»ни чүшүрүп, униң билән һөкүм-гувалиқ
сандуғини йөгисун;
6 андин униң үстини делфинниң терисидин етилгән йопуқ билән орап, үстигә
көк бир рәхтни йепип, андин көтиридиған балдақларни өткүзсун.□
7 Тәқдим нан *тизилған* ширәгә көк бир рәхт селинип, үстигә легән, тәхсә, пиялә вә
шарап һәдийәлирини чачидиған қәдәһләр тизип қоюлсун; ширәдиму «дайимий
нан» тизилип туриверсун;□ ■
8 бу нәрсиләрниң үсти қизил рәхт билән, униң үсти йәнә делфин терисидә
етилгән бир йопуқ билән йепилип, андин көтиридиған балдақлар өткүзүп
қоюлсун.

□ **3:46 «икки йүз йәтмиш үчи»** — «Исраилларниң тунҗа оғуллири»ниң сани 22273 (43-айәт) «Лавийларниң» болса 22000 еди (39-айәт), әнди «Лавийларниң санидин артуқ чиққан Исраилларниң тунҗилири»ниң сани 273 адәм еди. □ **3:47 «бир шәкәл»** — тәхминән 11.4 грам болуши мүмкин, бәш шәкәл 57 грам. **«муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги»** — «муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги» шүбһисизки, пүткүл әл үчүн өзгәрмәс өлчәм болсун дәп, муқәддәс җайда сақлақлиқ, муқим бекитилгән бир нәччә хил өлчәмләрдин бири болуши керәк еди. ■ **3:47** Мис. 30:31; Лав. 27:25; Чөл. 18:16; Әз. 45:12 □ **3:50 «бир миң үч йүз атмиш бәш шәкәл»** — тәхминән 16.4 килограм. □ **4:3 «иш-хизмәт қилишқа келәләйдиғанлар»** — ибраний тилида «иш-хизмәт қилишқа келәләйдиған қошун» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **4:6 «делфинниң териси»** — яки «деңиз ейиқиниң териси» яки «борсуқниң териси». □ **4:7 «тәқдим нан ширәси»** — яки «һозурий нан ширәси» («Худаниң һозуридики нан»лар) — Мошу йәрдә пәқәт «Худаниң һозуридики ширә» дегән сөз билән ипадилиниду. Нанлар вә алтун ширә тоғрилиқ «Мис.» 25:23-30 вә «Лав.» 24:5-9ни көрүң. **«дайимий нан»** — «тәқдим нан»ниң башқичә атилиши. ■ **4:7** Мис. 25:30

9 Улар көк рәхт елип, униң билән чирақдан билән үстидики чирақларни,
пилик қисқучларни, күлданларни вә чирақданға ишлитидиған, барлиқ май
қачилайдиған қачиларни йепип қойсун.■
10 Улар йәнә чирақдан билән чирақданға ишлитидиған һәммә қача-қуча
әсвапларни делфин терисидин етилгән йопуқ билән йөгәп, андин әпкәшкә селип
қойсун.
11 Алтун хушбуйгаһқа көк бир рәхт селип, йәнә делфин терисидә етилгән йопуқ
билән йепип, андин көтәргүчкә қош балдақларни өткүзүп қойсун.□
12 Муқәддәс жайниң ичидә ишлитидиған барлиқ қача-қучиларни көк бир рәхт
билән йөгәп, андин үстигә делфин терисидә етилгән йопуқни йепип, андин бир
әпкәшкә селип қойсун.
13 Улар қурбангаһни күлидин тазилап, үстигә сөсүн рәңлик бир рәхтни йейип
қойсун.
14 Андин йәнә қурбангаһта ишлитилидиған әсваплар — күлдан, илмәк, бәлгүҗәк,
чиниләр, шундақла барлиқ әсвапларни қурбангаһ үстигә тизип, андин делфин
терисидә етилгән бир йопуқ билән йепип, андин көтиридиған балдақларни
өткүзүп қойсун.
15 Пүтүн баргаһтикиләр йолға чиқидиған чағда, Һарун билән униң оғуллири
муқәддәс жай вә муқәддәс жайдики барлиқ қача-қуча әсвапларни йепип
болғандин кейин, Коһатниң әвлатлири келип көтәрсун; лекин өлүп кәтмәслик
үчүн муқәддәс буюмларға қол тәккүзмисун. Җамаәт чедири ичидики
нәрсиләрдин шуларни Коһатниң әвлатлири көтириши керәк.
16 Һарунниң оғли Әлиазарниң вәзиписи чирақ мейи, хушбуй әтир, дайимий
тәқдим қилинидиған ашлиқ һәдийә билән мәсиһләш мейиға қараш, шундақла
пүткүл ибадәт чедири билән униң ичидики барлиқ нәрсиләр, муқәддәс жай һәм
муқәддәс жайдики қача-қуча әсвапларға қараштин ибарәт.■
17 Андин Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
18 Силәр Коһат җәмәтидикиләрни Лавийлар арисидин қәтъий йоқитип
қоймаңлар;
19 бәлки уларниң өлмәй, һаят қелиши үчүн улар «әң муқәддәс» буюмларға
йеқинлашқан чағда, Һарун билән униң оғуллири кирип уларниң һәр биригә
қилидиған вә көтиридиған ишларни көрситип қойсун;
20 улар пәқәт муқәддәс жайға киргәндә муқәддәс буюмларға бир дәқиқиму
қаримисун, ундақ қилип қойса өлүп кетиду.□

Гәршон әвлатлириниң вәзиписи

21 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
22-23 Гәршон әвлатлири ичидә ата җәмәти вә аилилири бойичә, оттуз яштин
әллик яшқичә болған, җамаәт чедири ичидә хизмәт қилиш сепигә кирәләйдиған
һәммисини санақтин өткүзүп умумий санини ал.□
24 Гәршон аилилириниң қилидиған хизмити вә улар көтиридиған нәрсиләр
төвәндикичә:

■ **4:9** Мис. 25:31,38 □ **4:11 «алтун хушбуйгаһ»** — ибраний тилида «алтун қурбангаһ». ■ **4:16** Мис. 29:40; 30:23,24,34,35 □ **4:20 «улар пәқәт ... бир дәқиқиму қаримисун»** — демәк, Һарунниң оғуллири каһинлар муқәддәс буюмларни йепиватқан вақитта муқәддәс чедирға кирмәслиги керәк, пәқәт буюмлар йепилғандин кейин киришкә болиду. □ **4:22-23 «хизмәт қилиш сепигә кирәләйдиғанлар»** — ибраний тилида «җәңгә чиқалайдиған қошундикиләр» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Ички мәнаси, шүбһисизки, каһинларниң муқәддәс жайда Исраил үчүн қурбанлиқларни өткүзүп, уларға роһий вәкил болуши Исраиллар үчүн җин-шәйтанлар билән роһий уруш хизмити қилғанға баравәр.

25 — улар җамаәт чедириниң өзини, йәни астидики ички пәрдилири вә сиртқи
пәрдилирини, униң япқучини, шундақла үстигә япқан делфин терисидә етилгән
йопуқни вә җамаәт чедириниң кириш ишигиниң пәрдисини,□
26 ибадәт чедири билән қурбангаһни чөридәп тартилған һойлидики пәрдиләр
билән кириш дәрвазисиниң пәрдисини, шуларға хас танилирини вә
ишлитидиған барлиқ қача-қуча әсвапларни көтәрсун; бу әсвап-үскүниләргә
мунасивәтлик керәк болған ишларни қилсун.
27 Гәршон әвлатлириниң пүтүн вәзиписи, йәни улар көтиридиған вә
бежиридиған барлиқ ишлар Һарун вә униң оғуллириниң көрсәтмилири бойичә
болсун; уларниң немә көтиридиғанлиғини силәр бәлгүләп бериңлар.
28 Гәршон әвлатлириниң җәмәтлириниң җамаәт чедириниң ичидә қилидиған
хизмити шулар; улар каһин Һаруннниң оғли Итамарниң қол астида туруп
ишлисун.

Мәрари әвлатлириниң вәзиписи

29 Мәрариниң әвлатлириниму, уларни ата җәмәти, аилилири бойичә, санақтин
өткүз;
30 оттуз яштин әллик яшқичә болған, җамаәт чедири ичидә хизмәт қилиш сепигә
кирәләйдиған һәммисини санақтин өткүзүп умумий санини ал.□
31 Уларниң җамаәт чедири ичидики барлиқ хизмити, йәни көтириш вәзиписи
мундақ: — Улар җамаәт чедириниң тахтайлири, балдақлири, хадилири вә
уларниң тәгликлири,
32 һойлиниң төрт әтрапидики хадилар, уларниң тәгликлири, қозуқлири,
таналири, барлиқ әсвап-үскүнә һәм шуларға керәклик болған барлиқ нәрсиләрни
көтириш болсун; улар көтиридиған әсвап-үскүниләрни намини атап бир-бирләп
һәр адәмгә көрситип бериңлар.
33 Мәрари җәмәт-аилилириниң җамаәт чедири ичидә қилидиған барлиқ ишлири
әнә шулар; улар каһин Һаруннниң оғли Итамарниң қол астида туруп ишлисун.

Лавийларниң нопусиниң санақтин өткүзүлүши

34-35 Муса билән Һарун вә җамаәтниң әмирлири Коһатниң әвлатлириниң
оттуз яштин әллик яшқичә болған, җамаәт чедирида хизмәт қилиш сепигә
кирәләйдиғанларниң һәммисини ата җәмәти, аилилири бойичә санақтин
өткүзди.□
36 Улардин җәмәти бойичә санақтин өткүзүлгәнләр җәмий икки миң йәттә йүз
әллик киши болуп чиқти.
37 Мошулар Коһат җәмәтидин санақтин өткүзүлгәнләр болуп, җамаәт чедирида
иш қилидиған һәр бири, йәни Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән қилған
әмри бойичә Муса билән Һарун санақтин өткүзгәнләр еди.
38-39 Гәршонларниң ата җәмәти, аилилири бойичә, оттуз яштин әллик яшқичә
болған, җамаәт чедирида хизмәт қилиш сепигә кирәләйдиған һәммиси санақтин
өткүзүлди;
40 ата җәмәти, аилилири бойичә санақтин өткүзүлгәнләр җәмий икки миң алтә
йүз оттуз киши болуп чиқти.

□ **4:25 «астидики ички пәрдилири вә сиртқи пәрдилири»** — ибраний тилида «туралғуниң пәрдилири вә җамаәт чедири». Мәнаси чоқум тәрҗимимиздәк болиду. Чедирниң төрт қәвәт йопуғи бар еди; (1) ички пәрдилири; (2) өшкә терилири; (3) қизил буялған қочқар терилири; (4) делфин терилири. Бәзи вақитларда 2-қәвити, йәни өшкә терисидин етилгән пәрдиләр «җамаәт чедир»ниң өзи дәп һесаплинатти. «Мисирдин чиқиш» 25:1-15ни көрүң. □ **4:30 «хизмәт қилиш сепигә кирәләйдиғанлар»** — 23-айәтни вә изаһатини көрүң. □ **4:34-35 «сепигә кирәләйдиғанлар»** — 23-айәтни вә изаһатини көрүң. 39-, 43-айәттә охшаш сөзләр тепилиду.

41 Мошулар Гәршон җәмәтидин санақтин өткүзүлгәнләр болуп, җамаәт чедирида
иш қилидиған һәр бири, йәни Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән қилған
әмри бойичә Муса билән Һарун санақтин өткүзгәнләр еди.
42-43 Мәрариларниң ата җәмәти, аилилири бойичә, оттуз яштин әллик яшқичә
болған, җамаәт чедирида хизмәт қилиш сепигә кирәләйдиған һәммиси санақтин
өткүзүлди;
44 ата җәмәти, аилилири бойичә санақтин өткүзүлгәнләр җәмий үч миң икки йүз
киши болуп чиқти.
45 Мошулар Мәрари җәмәтидин санақтин өткүзүлгәнләр болуп, җамаәт чедирида
иш қилидиған һәр бири, йәни Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән қилған
әмри бойичә Муса билән Һарун санақтин өткүзгәнләр еди.
46-47 Санақтин өткүзүлгән Лавийлар мана шулар еди; Муса билән Һарун
һәм Исраилларниң әмирлири улардин ата җәмәти, аилилири бойичә, оттуз
яштин әллик яшқичә болған, җамаәт чедирида хизмәт қилиш вә жүк көтүрүш
вәзиписигә кирәләйдиғанларни санақтин өткүзгән.
48 Уларниң сани җәмий сәккиз миң бәш йүз сәксән адәм болуп чиқти.
49 Пәрвәрдигарниң әмри бойичә, улар Муса тәрипидин санақтин өткүзүлди; һәр
ким өзи қилидиған Иши вә көтиридиған жүкигә асасән санақтин өткүзүлди.
Буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Мусаға әмир қилғинидәк болди.

5

Напакларни баргаһтин айриш керәк

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
2-3 Сән Исраилларға әмир қилип: «Силәр писә-мохо кесили билән ақма
кесилигә гириптар болғанларни, шундақла өлүккә тегиши билән напак болуп
қалған һәммисини әр-аял демәй баргаһтин чиқириветиңлар. Баргаһларни
булғивәтмәслиги үчүн уларни баргаһтин чиқириветиңлар; чүнки Мән баргаһ
оттурисида макан қилдим» — дегин, — деди.□ ■
4 Исраиллар шундақ қилип уларни баргаһтин чиқиривәтти; Пәрвәрдигар Мусаға
қандақ әмир қилған болса, Исраиллар шундақ қилди.

Төләм төләш низами — «итаәтсизлик қурбанлиғи» вә қошумчә төләм

5 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
6 Сән Исраилларға ейтқин: — Мәйли әр яки аял болсун, әгәр у инсанларниң
Пәрвәрдигарға вапасизлиқ қилидиған һәр қандақ гуналиридин бирини садир
қилип, шуниң билән гунакар дәп бекитилсә,■
7 ундақта у өзи өткүзгән гунайиға иқрар қилип, итаәтсизлиги кәлтүрүп чиқарған,
зиянланғучиниң зийинини толуқ төләп бериши керәк вә униң сиртида у кишигә
йәнә бәштин бир үлүшни қошуп төләп бәрсун.■
8 Зиянланғучиниң мабада итаәтсизлик кәлтүрүп чиқарған зиянға берилгән
төләм пулини алғидәк туққини болмиса, төләм пули гунакар болған кишиниң
кафаритигә сунулидиған қошқарға қошулуп, Пәрвәрдигарға атилип, каһинға
берилсун.■

□ **5:2-3 «писә-мохо кесили билән ақма кесилигә гириптар болғанлар»** — «Лав.» 13-бапни, 15-бап 16-, 19-, 25-, 31-айәтни көрүң. **«өлүккә тегиши билән напак болуп қалған...»** — мәсилән, руқ-туққинини дәпнә қилиши билән. **«баргаһлар»** — һәр қайси қәбилиләрниң өз баргаһлири, демәкчи. ■ **5:2-3** Лав. 13:3, 46; 15:2; 21:1 ■ **5:6** Лав. 5:21, 22 ■ **5:7** Лав. 5:24 ■ **5:8** Лав. 5:21-26

9 Шуниңдәк Исраилларниң Худаға атиған барлиқ муқәддәс һәдийәлири, йәни
каһинға кәлтүргән нәрсиләрдин барлиқ «көтәрмә қурбанлиқ-һәдийә»ләр
каһинға һесап болсун.
10 Һәр ким Худаға атиған һәдийәләр муқәддәс дәп һесаплансун, шундақла
каһинниң болсун; кишиләр каһинға немә һәдийә қилса, униң һәммиси каһинниң
болсун.■

Зина қилди дәп әрз қилинған хотунни синаш усули вә бир тәрәп қилиш низами

11 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
12 Сән Исраилларға сөз қилип мундақ дегин: — Әгәр бирисиниң хотуни өз еридин
йүз өрүгән, садақәтсизлик қилған болса,
13 — демәк, башқа бириси билән йеқинлашқан, шундақла униң булғанғанлиғи
ериниң көзлиридин йошурун болған болса, һеч гувачи болмиған һәм гуна қилған
чеғида тутулупму қалмиған болса,
14 шундақ әһвалда, ери өз хотунидин гуман қилип күнлисә, хотуни растла зина
қилип булғанған болса (яки өз хотуниға гуман қилип күнлисиму, хотуни зина
қилмиған вә булғанмиған болса)
15 әһвалини испатлаш үчүн бу адәм хотунини каһинниң йениға әкәлсун һәм
хотуни үчүн зөрүр ашлиқ һәдийәси, йәни арпа ундин ондин бир әфаһни алғач
кәлсун; шу һәдийәниң үстигә у һеч зәйтун мейи қуймисун яки һеч мәстики
қошуп қоймисун; чүнки бу күндашлиқ һәдийәси, әсләтмә ашлиқ һәдийәси болуп,
уларниң қәбиһлигигә болған әсләтмидур.□
16 Каһин у хотунни алдиға кәлтүрүп, Пәрвәрдигарниң һозурида турғузсун.
17 Каһин комзәккә муқәддәс судин қуюп, ибадәт чедириниң йәр тописидин бир
чимдим елип суға чечип қойсун.□
18 Каһин у хотунни Пәрвәрдигарниң һозурида турғузуп, бешини ечип, әсләтмә
ашлиқ һәдийәси, йәни күндашлиқ һәдийәсини униң қолиға тутқузсун, андин
каһин қолиға қарғиш кәлтүргүчи әләм сүйини алсун.
19 Каһин у хотунға қәсәм ичкүзүп, униңға «Дәрвәқә сән һеч қандақ адәм билән
биллә ятмиған, ериңниң орнида башқа бириси билән биллә болушқа езип
бузуқлуқ қилмиған болсаң, ундақта сән бу қарғиш кәлтүргүчи әләм сүйидин
халас болғайсән.□
20 Лекин сән ериңниң орнида башқа бирисигә йеқинлишип өзүңни булғиған
болсаң, ериңдин башқа бир әр сән билән биллә ятқан болса, —» десун;
21-22 андин каһин у хотунға қарғиш қәсимини ичкүзгәндин кейин, йәнә униңға:
«— Пәрвәрдигар янпашңни йиглитип, қосиғиңни ишшитивәтсун, шуниңдәк
Пәрвәрдигар сени өз хәлқиң ичидә қарғиш вә қәсәм ичиш дәстикигә айландурсун;
бу қарғиш сүйи ич-карниңға кирип, қосиғиңни ишшитивәтсун, янпашңни
йигилитивәтсун» дегәндә, у хотун: «Амин, амин» десун.
23 Шуниңдәк каһин бу қарғиш сөзлирини дәптәргә пүтүп қойсун, шундақла язған
сөзләрни әләм сүйигә чилисун,
24 андин у хотунға бу қарғиш кәлтүргүчи әләм сүйини ичкүзсун, бу қарғиш
кәлтүргүчи су униң ичигә кириши биләнла униңға азап-әләм болиду.
25 Каһин у хотунниң қолидин күндашлиқ ашлиқ һәдийәсини елип, уни
Пәрвәрдигарниң һозурида пулаңлитип болғандин кейин, қурбангаһқа елип
кәлсун.

■ **5:10** Лав. 10:12 □ **5:15 «бир әфаһ»** —— тәхминән 2 күрә яки 22 литр еди. □ **5:17 «муқәддәс су»** — «жуюнуш деси»дин елинған су болса керәк. □ **5:19 «ериңниң орнида»** — бу дегәнликниң башқа бир хил тәржимиси «ериңниң әмри астида туруп».

26 Каһин һәдийәдин бир сиқим ун елип, хатирә һесавида қурбангаһқа қоюп
көйдүрсун; андин у хотунға бу суни ичкүзсун.
27 Каһин әнди у хотунға суни ичкүзгәндин кейин, әгәр у һәқиқий булғанған
болуп, өз еригә садақәтсизлик қилған болса, чоқум шундақ болидуки, бу қарғиш
сүйи униң ичигә киргәндин кейин униңға азап-әләм кәлтүриду; униң қосиғи
ишшип, янпиши йигиләп кетиду; шуниң билән у хотун өз хәлқи ичидә қарғишқа
кетиду.
28 Лекин әгәр у хотун булғанмиған пак болса, шу иштин халас болиду вә әксичә
һамилдар болуп пәрзәнтлик болиду.
29 Мана бу күндашлиқ тоғрисидики қанундур; хотун өз ериниң орнида башқа
бириси билән биллә болуши билән езип булғанған болса□
30 вә яки бириси хотунидин гуман қилип күнлисә, ундақта у хотунини
Пәрвәрдигарниң алдида турғузсун, каһин униңға шу қанун бойичә һәммини
ижра қилсун.
31 Әнә шундақ қилғанда, әр гунадин халас болуп, хотун өз гунайини көтириду.□

6

«Назарийлар»ниң низами

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға ейтқин: «Мәйли әр яки аял болсун, «Өзүмни Пәрвәрдигарға
атап, назарийлардин болимән» дегән алаһидә бир қәсәмни ичкән болса,□
3 ундақта у өзини һарақ-шараптин айрип пәрһиз тутсун; һарақ-шарап билән
ишләнгән сиркиниму ичмисун яки һәр қандақ үзүм шәрбитини ичмисун вә һөл-
қуруқ үзүмләрниму йемисун.
4 Өзини Пәрвәрдигарға атиған барлиқ күнләрдә, үзүм телидин чиққан һәр қандақ
нәрсини, мәйли үзүм уруғи болсун, шакили болсун, уларни йейишкә болмайду.□
5 Өзүмни Пәрвәрдигарға атидим дәп қәсәм қилған күнлиридә, уларниң бешиға
устира тәккүзүшкә болмайду; өзини Пәрвәрдигарға атиған күнләр өтүп
болмиғичә, у муқәддәс болуши керәк; улар чачлирини узун қоюши керәк.□ ■
6 У қәсәм ичкән барлиқ күнлиридә һеч қандақ өлүкләргә йеқинлишишқа
болмайду.□
7 Униң өз атиси, аниси, қериндиши яки һәдә-сиңиллири өлүп қалған болса,
уларни дәп өзини напак қилмаслиғи керәк; чүнки бешида Пәрвәрдигарғила хас
болимән дәп бәргән вәдисиниң бәлгүси болиду.□
8 Өзини Худаға ативәткән барлиқ күнләрдә у Пәрвәрдигар алдида муқәддәс болуп
турсун.

□ **5:29 «ериңниң орнида»** — бу дегәнликниң башқа бир хил тәрҗимиси «ериниң әмри астида туруп». □ **5:31 «хотун өз гунайини көтириду»** — гунайи бар болса, әлвәттә. Бу қанунда әр билән хотунға нисбәтән бирәр баравәрсизлик барму? Мошу иш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **6:2 «Назарий»** — «назарий» дегән сөз «(Худаға) атиған» дегән мәнини билдүриду. □ **6:4 «Назарий болимән»** — «Назарий болимән» дәп қәсәм қилған кишиләр өзини мәлум бир мөһләттә яки өмүрвайәт Худаға атайду (мәсилән, «Һак.» 13:5, «Луқа» 1:15ни көрүң). □ **6:5 «чачлирини узун қоюши керәк»** — бу ишта (а) матәм билдүрүштә чачлирини чүшүрүш мәнъий қилиниду; (ә) өзигә бир хил номуслуқ кәлтүриду (чүнки у аялдәк көрүниду). Шуниң билән өзини қәсәм ичип Худаға атиғанлиғини һәммә адәмгә аян болиду. ■ **6:5** Һак. 13:5; 1Сам. 1:11 □ **6:6 «өлүкләр»** — бу сөз һайванларниң таплириниму өз ичигә алиду. □ **6:7 «өзини напак қилмаслиғи»** — оқурмәнләргә аянки, ким бир җәсәткә тәккән болса вақитлиқ «напак» дәп һесаплиниду (униң муқәддәс җайға йеқинлишишиға яки қурбанлиқ қилишиға болмайтти. «Лавийларниң дәстури» 5:2-3, 11-бапни көрүң). **«бешида... бәлгүси болиду»** — узун чачлири, демәк.

9 Мабада бир киши униң йенида туюқсиз өлүп қелип, өзини Пәрвәрдигарға
атиғанлиқниң бәлгүси болған беши булғанған болса, у өзини паклаш күни вә
кейинки йәттинчи күниму чечини алдурсун.
10 Сәккизинчи күни у икки пахтәкни яки икки бачкини елип җамаәт чедириниң
дәрвазиси алдида каһинға тапшурсун.
11 Каһин бирини гуна қурбанлиғи, йәнә бирини көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә
сунуп, өлүк сәвәвидин напак болуп қалған гунайини тиләп кафарәт қилсун;
назарий шу күнниң өзидә өз бешини қайтидин муқәддәс-пак қилсун,
12 у өзини Пәрвәрдигарға атиған күнлирини яңливаштин башлисун, шуниң билән
бир яшлиқ бир әркәк қозини итаәтсизлик қурбанлиғи қилип сунсун; илгәрки
күнлири болса инавәтсиз һесаплансун; чүнки униң өзини *Пәрвәрдигарға* атиған
һалити булғанған.
13 Назарийлардин бири өзини *Пәрвәрдигарғила* атиған күнләр тошқан күнидә
у тоғрилиқ қанун-бәлгүлимә мундақ: — Кишиләр уни җамаәт чедириниң
дәрвазиси алдиға әкәлсун;
14 у өзи Пәрвәрдигарға сунулидиған көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир яшлиқ
беҗирим әркәк қозини, гуна қурбанлиғи үчүн бир яшлиқ чиши беҗирим бир
қозини, енақлиқ қурбанлиғи үчүн беҗирим бир қошқарни кәлтүрсун,
15 шундақла бир севәт петир нан, зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин
пиширилған тоғачлар һәмдә зәйтун мейи сүрүлүп мәсиһләнгән петир һәмәк
нанлар вә шу қурбанлиқларниң қошумчә ашлиқ һәдийәлири вә шарап
һәдийәлирини кәлтүрсун.□
16 Каһин буларни Пәрвәрдигарниң һозуриға кәлтүрүп, Назарийниң шу гуна
қурбанлиғи билән көйдүрмә қурбанлиғини сунсун;
17 у Пәрвәрдигарға аталған енақлиқ қурбанлиғи сүпитидә қошқарни сунсун,
униңға қошуп бир севәт петир нанни сунсун; каһин шулар билән тәң Назарий
қошуп тәқдим қилған ашлиқ һәдийә билән шарап һәдийәни кәлтүрүп сунсун.
18 Назарий җамаәт чедириниң дәрвазиси алдида өзини Пәрвәрдигарға
атиғанлиғиға бәлгү қилип қоювәткән чечини чүшүрүп, чечини елип енақлиқ
қурбанлиғи астидики отқа қойсун.■
19 Назарий шу тәриқидә өзини Пәрвәрдигарғила атиғанлиқ чечини чүшүрүп
болғандин кейин, каһин қайнап пиширилған қошқарниң бир алди қолини һәм
севәттин бир петир нан билән бир петир һәмәк нанни елип келип Назарийниң
қолиға тутқузсун.
20 Каһин буларни Пәрвәрдигарниң алдида пулаңлатма қурбанлиқ сүпитидә
өрүсун; булар пулаңлатма қурбанлиқ сүпитидә сунған төш билән көтәрмә һәдийә
қилинған алди қол билән қошулуп, муқәддәс дәп һесаплинип каһинға берилсун;
андин кейин Назарий шарап ичсә болиду.■
21 Шулар болса қәсәм ичкән Назарий тоғрисида, өзини Пәрвәрдигарға аташтa
сунуш зөрүр болған қурбанлиқ-һәдийәләр тоғрисида бекитилгән қанун-
бәлгүлимидур; шуниңдәк униң қоли немигә йәтсә шуни сунсиму болиду; у
ичкән қәсими бойичә, йәни өзини Худаға аташ вәдиси тоғрилиқ шу низам-
бәлгүлимә бойичә һәммә ишни ада қилсун; вәдисигә әмәл қилсун.

Каһинларниң бәхит-бәрикәт тиләп қилған сөзи

22 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
23 Сән Һарун билән униң оғуллириға сөз қилип мундақ дегин: — Силәр
Исраилларға мундақ бәхит-бәрикәт тиләңлар: —

□ **6:15 «тоғачлар»** — ибраний тилида бу сөз яки һалқисиман яки чәккүч билән тешилгән бир хил нанларни көрситиду. ■ **6:18** Рос. 21:24 ■ **6:20** Мис. 29:27

24 «Пәрвәрдигар силәргә бәхит-бәрикәт ата қилғай, силәрни Өз панаһида
сақлиғай;
25 Пәрвәрдигар йүзини силәрниң үстүңләрдә йорутуп, силәргә шапаәт қилғай;
26 Пәрвәрдигар йүзини үстүңларға қаритип көтирип, силәргә хатирҗәмлик
бәргәй!» — дәп тиләңлар.
27 Улар шундақ қилип намимни Исраилларниң үстигә қондуриду вә Мән уларға
бәхит-бәрикәт ата қилимән.

7

Һәр қайси қәбилә әмирлириниң һәдийәлири

1-2 Муса ибадәт чедирини тиклигән күни, у чедирни мәсиһ қилип майлап
муқәддәс қилди, шундақла униң ичидики барлиқ әсвап-җабдуқлар, қурбангаһ
вә униң барлиқ қача-куча әсваплирини мәсиһ қилип майлап муқәддәс
қилди; шу күни шундақ болдики, Исраилниң әмирлири, йәни уларниң ата
җәмәтиниң башлиқлири болған, қәбилә әмирлири келип һәдийәләрни сунди;
шу қәбилиләрниң әмирлири санақтин өткүзүш ишиға назарәт қилғучилар
еди.□ ■
3 Улар өзлириниң һәдийәлирини Пәрвәрдигарниң һозуриға һазир қилишти,
кәлтүрүлгән бу һәдийәләр җәмий болуп алтә һарву, он икки өкүздин ибарәт еди;
һәр икки әмир бирлишип бирдин сайивәнлик һарву, һәр бир әмир бирдин өкүз
елип кәлди; улар бу һәдийәләрни чедириниң алдиға әкилишти.
4 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
5 Җамаәт чедириниң ишлириға ишлитиш үчүн сән бу нәрсиләрни қобул қилип,
Лавийларниң һәр бириниң бежиридиған ишлири бойичә уларниң ишлитишигә
бәргин, — деди.
6 Шуниң билән Муса һарву билән өкүзләрни қобул қилип Лавийларға тапшуруп
бәрди.
7 У Гәршон әвлатлириниң қилидиған ишлириға асасән, уларға икки һарву билән
төрт өкүз бәрди.
8 Мәрари әвлатлириниң қилидиған ишлириға асасән, уларға төрт һарву билән
сәккиз өкүз бәрди; уларниң һәммиси каһин Һарунниң оғли Итамарға қарайтти;
9 лекин у Коһатниң әвлатлириға һеч немә бәрмиди; чүнки улар муқәддәс
нәрсиләрни көтиришкә мәсъул еди; демәк, улар мәсъул болған нәрсиләрни өз
мүрисидә көтирәтти.□
10 Қурбангаһ майлинип мәсиһләнгән күни, уни Худаға беғишлаш йолида
әмирләр сунидиған һәдийәлирини елип келип, қурбангаһ алдиға қоюшти.
11 Пәрвәрдигар Мусаға: —
Улар қурбангаһни беғишлаш йолида һәдийәлирини сунсун; һәр бир әмир өз
күнидә сунсун, — деди.
12 Биринчи күни һәдийә сунғучи Йәһуда қәбилисидин Амминадабниң оғли
Наһшон болди.
13 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән,
еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс

□ **7:1-2 «ибадәт чедири тикләш»** қатарлиқ ишлар «Мис.» 40-бап, 17-34-айәтләрдә тәсвирлиниду. Демәк, «шу күни»дики ишлар «Чөл.» 1-6-баплардики ишлардин авал, шундақла «Лав.» 8:11тики ишлардин кейин йүз бәргән еди. ■ **7:1-2** Мис. 40:18 □ **7:9 «муқәддәс нәрсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси «муқәддәс җай».

җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;□
14 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
15 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир әркәк топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
16 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
17 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш әркәк қоза; булар Амминадабниң оғли Наһшон сунған һәдийәләр еди.
18 Иккинчи күни һәдийә сунғучи Иссакарниң әмри Зуарниң оғли Нәтанәл болди.
19 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән, еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
20 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
21 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
22 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
23 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш әркәк қоза; булар Зуарниң оғли Нәтанәл сунған һәдийәләр еди.
24 Үчинчи күни һәдийә сунғучи Зәбулун әвлатлириниң әмри Һелонниң оғли Елиаб болди.
25 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән, еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
26 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
27 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
28 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
29 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш әркәк қоза; булар Һелонниң оғли Елиаб сунған һәдийәләр еди.
30 Төртинчи күни һәдийә сунғучи Рубән әвлатлириниң әмри Шидөрниң оғли Әлизур болди.
31 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән, еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
32 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
33 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
34 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
35 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш әркәк қоза; булар Шидөрниң оғли Әлизур сунған һәдийәләр еди.
36 Бәшинчи күни һәдийә сунғучи Шимеон әвлатлириниң әмри Зури-шаддайниң оғли Шелумийәл болди.
37 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән, еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
38 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;

□ **7:13 «шәкәл»** — күмүчниң өлчими болуп, адәттә 11.4 грамға баравәр болуши мүмкин. Шуңа 130 шәкәл 1.5 килограм, 70 шәкәл 0.8 килограм болуши мүмкин. **«муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә»** — 3:47-айәттики изаһатни көрүң.

39 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
40 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
41 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш
әркәк қоза; булар Зури-шаддайниң оғли Шелумийәл сунған һәдийәләр еди.
42 Алтинчи күни һәдийә сунғучи Гад әвлатлириниң әмри Деуәлниң оғли Әлиасаф
болди.
43 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән,
еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс
җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп
иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
44 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
45 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
46 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
47 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш
әркәк қоза; булар Деуәлниң оғли Әлиасаф сунған һәдийәләр еди.
48 Йәттинчи күни һәдийә сунғучи Әфраим әвлатлириниң әмри Аммиһудниң оғли
Әлишама болди.
49 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән,
еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс
җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп
иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
50 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
51 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
52 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
53 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш
әркәк қоза; булар Аммиһудниң оғли Әлишама сунған һәдийәләр еди.
54 Сәккизинчи күни һәдийә сунғучи Манассәһ әвлатлириниң әмри Пидаһзурниң
оғли Гамалийәл болди.
55 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән,
еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс
җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп
иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
56 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
57 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
58 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
59 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш
әркәк қоза; булар Пидаһзурниң оғли Гамалийәл сунған һәдийәләр еди.
60 Тоққузинчи күни һәдийә сунғучи Бенямин әвлатлириниң әмри Гидеониниң
оғли Абидан болди.
61 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән,
еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс
җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп
иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
62 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
63 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
64 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
65 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш
әркәк қоза; булар Гидеониниң оғли Абидан сунған һәдийәләр еди.
66 Онинчи күни һәдийә сунғучи Дан әвлатлириниң әмри Аммишаддайниң оғли
Аһиәзәр болди.

67 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән, еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
68 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
69 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
70 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
71 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш әркәк қоза; булар Аммишаддайниң оғли Аһиәзәр сунған һәдийәләр еди.
72 Он биринчи күни һәдийә сунғучи Ашир әвлатлириниң әмри Окранниң оғли Пагийәл болди.
73 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән, еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
74 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
75 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
76 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
77 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш әркәк қоза; булар Окранниң оғли Пагийәл сунған һәдийәләр еди.
78 Он иккинчи күни һәдийә сунғучи Нафтали әвлатлириниң әмри Енанниң оғли Аһира болди.
79 У сунған һәдийә еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл келидиған бир күмүч легән, еғирлиғи йәтмиш шәкәл келидиған бир күмүч дас болуп, булар муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнди; ашлиқ һәдийә болсун дәп иккисигә зәйтун мейи арилаштурулған есил ун толдурулған еди;
80 он шәкәл еғирлиқта, хушбуй толдурулған бир алтун пиялә;
81 көйдүрмә қурбанлиқ үчүн бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бир әркәк қоза;
82 гуна қурбанлиғи үчүн бир текә;
83 енақлиқ қурбанлиғи үчүн икки буқа, бәш қочқар, бәш текә, бир яшлиқ бәш әркәк қоза; булар Енанниң оғли Аһира сунған һәдийәләр еди.
84 Қурбангаһ майлинип мәсиһләнгән күнидә, Исраил әмирлири қурбангаһқа сунған һәдийәләр: — җәмий он икки күмүч легән, он икки күмүч дас, он икки алтун пиялә болди,
85 һәр бир күмүч легәнниң еғирлиғи бир йүз оттуз шәкәл, һәр бир күмүч дасниң еғирлиғи йәтмиш шәкәл еди; мошу қача-қучиға кәткән күмүч муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнгәндә, җәмий икки миң төрт йүз шәкәл чиқти;
86 хушбуй билән толдурулған алтун пиялә он икки болуп, муқәддәс җайдики шәкәлниң өлчәм бирлиги бойичә өлчәнгәндә, һәр бир алтун пиялиниң еғирлиғи он шәкәл чиқти; бу алтун пиялиләрниң алтуни җәмий бир йүз жигирмә шәкәл чиқти;
87 көйдүрмә қурбанлиқлар үчүн болған маллар: — җәмий он икки топақ, он икки қочқар, он икки бир яшлиқ әркәк қоза еди, һәр бири тегишлик ашлиқ һәдийәләр билән биллә сунулди; он икки текә гуна қурбанлиғи үчүн сунулди;
88 енақлиқ қурбанлиқлири үчүн сунулғини җәмий жигирмә төрт буқа, атмиш қочқар, атмиш текә, бир яшлиқ атмиш әркәк қоза еди. Қурбангаһ майлинип мәсиһлинип, уни Худаға беғишлаш йолида сунулған һәдийәләр мана мошулар.
89 Муса *Пәрвәрдигар* билән сөзләшкили җамаәт чедириға киргән чеғида, у «һөкүм-гувалиқ сандуғи»ниң үстидики «кафарәт тәхти»ниң икки тәрипидики керубниң

оттурисидин униң өзигә гәп қилған авазини аңлап турди; Пәрвәрдигар шу йолда униңға сөз қилатти.□

8

Алтун чирақдан

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
2 Сән Һарунға: «Сән чирақлар яқидиған чағда йәттә чирақниң һәммиси
чирақданниң алдини йорутидиған болсун» дәп ейтип қой, — деди.■
3 Һарун шундақ қилди; у чирақдан үстидики чирақларниң һәммисини яндуруп,
худди Пәрвәрдигарниң Мусаға ейтқинидәк, чирақ нурини чирақданниң алдини
йорутидиған қилип қойди.
4 Чирақданниң ясилиши мундақ: у алтундин болқа билән соқуп ясалған, путидин
гүллиригичә болқа билән соқуп чиқирилған. Пәрвәрдигар Мусаға көрсәткән
нусхидәк, у чирақданни шундақ ясатти.■

Лавийларниң Худаниң хизмитигә атап паклинип айрилиши

5 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
6 Сән Исраилларниң ичидин Лавийларни таллап чиқип паклиғин.
7 Уларни паклаш үчүн уларға мундақ қил: «кафарәт сүйи»ни уларниң
бәдинигә чачқин; андин улар өзлири пүтүн бәдинини устура билән чүшүрсун,
кийимлирини жуюп өзини пак қилсун.□
8 Андин кейин улар бир топақ билән шуниңға қошуп ашлиқ һәдийәсини, йәни
зәйтун мейи иләштүрүлгән есил унни кәлтүрсун; сән гуна қурбанлиғи үчүн йәнә
бир топақни кәлтүр.
9 Сән Лавийларни жамаәт чедириниң алдиға кәлтүр вә пүтүн Исраил жамаитини
жиғип кәл;
10 Лавийларни Пәрвәрдигарниң һозуриға һазир қилғин; андин Исраиллар келип
қоллирини уларниң үстигә қойсун.
11 Һарун Лавийларни Исраилларниң «пулаңлатма қурбанлиқ»и сүпитидә
Пәрвәрдигарниң хизмитини қилсун дәп, Пәрвәрдигарға һәдийә қилсун.□
12 Лавийлар қоллирини һелиқи икки топақниң бешиға қойсун; сән бирини гуна
қурбанлиғи болсун, бирини көйдүрмә қурбанлиқ болсун, Лавийлар үчүн кафарәт
кәлтүрсун дәп Пәрвәрдигарға сунғин.□
13 Сән андин Лавийларни Һарун билән униң оғуллириниң алдида турғузуп,
уларни пулаңлатма қурбанлиқ сүпитидә Пәрвәрдигарға һәдийә қил.
14 Лавийлар Мениңки болсун дәп, сән Лавийларни әнә шу тәриқидә
Исраиллардин айрип чиқ.■
15 Андин Лавийлар кирип жамаәт чедириниң ишлирини қилса болиду; сән
уларни пакландур, уларни пулаңлатма қурбанлиқ сүпитидә һәдийә қил.
16 Чүнки улар Исраиллар ичидә пүтүнләй Маңа аталған; Мениң уларни Мениңки
болсун дәп таллишим уларни Исраилларниң арисида балиятқуниң тунжа мевиси
орнида қойғанлиғимдур.

□ **7:89 «Пәрвәрдигар билән»** — Ибраний тилида «униң билән». **«Пәрвәрдигар шу йолда...»** — Ибраний тилида «У шу йолда...». ■ **8:2** Мис. 25:37 ■ **8:4** Мис. 25:31 □ **8:7 «кафарәт сүйи»** — ибраний тилида «гуна сүйи» яки «гунадин паклаш сүйи». Бу су 19-бапта тәпсилий тәсвирлиниду. □ **8:11 «һәдийә қилсун»** — ибраний тилида «ирғаңлатсун». □ **8:12 «сән ... Пәрвәрдигарға сунғин»** — Тәврат бойичә, бу Муса пәйғәмбәрниң өзи каһинниң орнида бирдин-бир қурбанлиқ қилған вақти еди. ■ **8:14** Чөл. 3:45

17 Чүнки Исраилларниң тунҗиси, мәйли у инсан яки һайван болсун, пүтүнләй
Маңа тәвәдур; Мән Мисир зиминида барлиқ тунҗиларни өлтүргән күни уларни
Өзүмгә муқәддәс қилип еливалған едим.■
18 Мениң Лавийларни у йол билән таллишим уларни Исраилларниң ичидики
тунҗилириниң орнида қоюшум үчүндур.■
19 Вә җамаәт чедирида Исраилларниң хизмитидә болсун вә Исраилларниң
гунайини тиләп кафарәт кәлтүрсун, шуниңдәк Исраиллар муқәддәс җайға
йеқинлашқанда улар арисида бала-қаза чиқмисун дәп, Мән Исраиллар ичидин
Лавийларни Һарун билән униң оғуллириға бәрдим.
20 Муса, Һарун вә пүткүл Исраил җамаити Лавийларни шундақ қилди;
Пәрвәрдигарниң Лавийлар тоғрилиқ Мусаға буйруғинидәк Исраиллар
һәммисини бежа кәлтүрди.
21 Лавийлар шундақ қилип өзлирини *гунадин* паклап, кийим-кечәклирини
жуюп пакизлиди; Һарун уларни пулаңлатма қурбанлиқ сүпитидә Пәрвәрдигарға
һәдийә қилди; Һарун йәнә уларни паклашқа *гунайини тиләп* кафарәт қилди.
22 Андин кейин Лавийлар кирип Һарунниң алдида, шундақла униң оғуллириниң
алдида, җамаәт чедири ичидики ишларни қилишқа киришти; Пәрвәрдигар
Лавийлар тоғрилиқ Мусаға қандақ буйруған болса, Исраиллар уни шу бойичә
бежа кәлтүрди.
23 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
24 Лавийларниң вәзиписи мундақ болсун: — Жигирмә бәш яштин жуқурилири
кирип җамаәт чедири ичидики ишларни қилишқа сәпкә кирсун;□
25 әллик яшқа йәткәндин кейин сәптин чекинип шу хизмәтни қилмисун;
26 лекин улар җамаәт чедири ичидә қериндашлириға ярдәмлишип, уларниң
һаҗәтлиридин чиқишқа болиду, амма чедирдики рәсмий вәзипидә болмисун.
Лавийларниң вәзипилири һәққидә уларға әнә шундақ қил.

9

Синай чөл-баявинида «өтүп кетиш һейти»ни өткүзүш

1 Мисир зиминидин чиққандин кейинки иккинчи жили биринчи айда,
Пәрвәрдигар Синай чөлидә Мусаға буйруп: —
2 Исраиллар бекитилгән вақитта өтүп кетиш һейтини өткүзсун;■
3 йәни мошу айниң он төртинчи күни гугумда, бекитилгән вақитта, барлиқ
бәлгүлимә вә қаидә-тәртип бойичә һейтни өткүзүңлар, — деди.□
4 Шуниң билән Муса Исраилларға сөз қилип өтүп кетиш һейтини өткүзүшни
буйруди.
5 Улар биринчи айниң он төртинчи күни гугумда, Синай чөлидә өтүп кетиш
һейтини өткүзди; Пәрвәрдигар Мусаға қандақ буйруған болса, Исраиллар шундақ
қилди. □
6 Бир нәччәйлән бир өлүккә тегип кетип напак болуп қалғанлиғи үчүн, улар шу
күни өтүп кетиш һейтини өткүзәлмиди-дә, улар шу күни Муса билән Һарунниң
алдиға келип Мусаға: —

■ **8:17** Мис. 13:2; 22:29; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 3:13; Луқа 2:23 ■ **8:18** Чөл. 3:12 □ **8:24 «сәпкә кирсун»** — ибраний тилида «җәң үчүн қошунға кирсун» дегән сөзләр билән ипадилиниду. 4:23ни вә изаһатини көрүң. ■ **9:2** Мис. 12:1-28; Лав. 23:5; Чөл. 28:16; Қан. 16:2 □ **9:3 «гугум»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөзләр билән ипадилиниду — демәк шәпәқ вақти, «күн петиш» вә қараңғулуқ арилиғида болған вақит. □ **9:5 «гугум»** — 3-айәттики изаһатни көрүң.

7 Биз өлүп қалған адәмгә тегип кетип напак болуп қалған болсақму, лекин
немишкә Исраилларниң қатарида, бекитилгән вақитта Пәрвәрдигарға сунушқа
керәк болғинини елип келиштин рәт қилинимиз? — дейишти.
8 — Тохтап туруңлар, мән берип Пәрвәрдигар силәр тоғраңларда немә
буйруйдикин, аңлап бақай, — деди Муса уларға.
9 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
10 Сән Исраилларға мундақ дегин: «Силәр вә силәрниң әвлатлириңлар ичидә
бәзиләр өлүкләргә тегип кетип напак болуп қалған болса яки узақ сәпәр үстидә
болса, улар йәнила Пәрвәрдигар үчүн өтүп кетиш һейтини өткүзүшкә болиду.□
11 Ундақ кишиләр иккинчи айниң он төртинчи күни гугумда һейтни өткүзсун;
һейт таамини петир нан вә аччиқ көктатлар билән биллә йесун;□
12 улардин әтигә азрақму қалдурмисун вә *қозисиниң* устиханлиридин
бирәрсиниму сундурғучи болмисун; улар һейтни өтүп кетиш һейтиниң барлиқ
бәлгүлимилири бойичә өткүзсун.□ ■
13 Һалбуки, пак болған, сәпәр үстидиму болмиған амма өтүп кетиш һейтини
өткүзүшкә етивар бәрмигән киши болса өз хәлқидин үзүп ташлиниду; чүнки
бекитилгән вақитта Пәрвәрдигарға сунуш керәк болғинини сунмиғанлиғи үчүн,
у өз гунайини өз үстигә алиду.□
14 Әгәр араңларда туруватқан ят әллик бир мусапир Пәрвәрдигар үчүн өтүп
кетиш һейтини өткүзүшни халиса, у өтүп кетиш һейти тоғрисидики бәлгүлимә
вә қаидә-тәртип бойичә өткүзсун; ят әллик мусапирлар үчүн вә зиминда
туғулғанлар үчүнму араңларда шу бирла низам болсун.■

Худаниң Исраилларни чөл-баяванда Өз булути вә оти билән йетәклиши

15 Ибадәт чедири тикләнгән күни, булут ибадәт чедирини, йәни һөкүм-гуваһлиқ
чедирини қаплап турди; кәчтин таки әтигәнгичә, булут худди оттәк ибадәт
чедириниң үстидә турди.□ ■
16 Дайим шундақ болатти; *күндүзи* булут ибадәт чедирини қаплап туратти, кечиси
у отқа охшайтти.
17 Қачаники булут җамаәт чедириниң үстидин көтирилсә, Исраиллар йолға
чиқатти; булут қәйәрдә тохтиса, Исраиллар шу йәрдә барғаһ тикәтти.
18 Исраиллар Пәрвәрдигарниң буйруғи бойичә маңатти, Пәрвәрдигарниң
буйруғи бойичә барғаһ тикәтти; булут ибадәт чедириниң үстидә қанчә узақ
тохтиса, улар барғаһта шунчә узақ туратти.■
19 Булут ибадәт чедириниң үстидә хелә күнләргичә тохтап турса, Исраилларму
Пәрвәрдигарниң көрситмисини тутуп сәпәргә чиқмайтти;
20 мабада булут ибадәт чедириниң үстидә пәқәт бир нәччә күнла тохтиса, улар
Пәрвәрдигарниң буйруғи бойичә шу вақитта барғаһ қуруп ятатти, андин йәнә
Пәрвәрдигарниң буйруғи бойичә сәпәргә атлинатти.
21 Вә мабада булут пәқәтла кәчтин әтигәнгичә тохтап, әттигәндә булут йәнә
көтирилсә, улар йәнә йолға чиқатти; мәйли күндүзи яки кечиси булут
көтирилсила, улар сәпәргә чиқатти.

□ **9:10 «улар йәнила Пәрвәрдигар үчүн өтүп кетиш өткүзүшкә болиду»** — яки «у йәнила Пәрвәрдигар үчүн өтүп кетиш һейтини өткүзиду». □ **9:11 «гугум»** — 3-айәттики изаһатни көрүң. □ **9:12 ««өтүп кетиш һейти»дики қоза»** — «Мис.» 12:46, «Юһ.» 19:36ни көрүң. ■ **9:12** Мис. 12:46; Юһ. 19:33, 36 □ **9:13 «өз хәлқидин үзүп ташлиниду»** — бу ибарә адәттә адәмниң Худаниң беваситә җазаси билән дуниядин кетишини көрситиду. «Мис.» 12:19дики изаһатни көрүң. ■ **9:14** Мис. 12:49 □ **9:15 «Ибадәт чедирини қаплиған булут»** — «Мис.» 40:34-38ни көрүң. ■ **9:15** Мис. 40:34 ■ **9:18** 1Кор. 10:1

22 Булут ибадәт чедириниң үстидә узунрақ турса, мәйли икки күн, бир ай,
бир жил турсиму, Исраиллар йолға чиқмай баргаһта туруверәтти; лекин булут
көтирилип маңсила улар сәпирини давамлаштуратти.■
23 Пәрвәрдигарниң буйруғи билән улар баргаһ қуратти, Пәрвәрдигарниң буйруғи
билән улар сәпәрни давамлаштуратти; улар Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси
билән бәргән әмри бойичә, Пәрвәрдигарниң көрситмисини тутатти.

10

Күмүч канай челиниш вақитлири

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән өзүңгә икки канай ясатқин; уларни күмүчтин соқтур. Улар жамаәтни
жиғишқа, шундақла жамаәтни баргаһлирини жиғиштуруп йолға чиқишқа
чақириш үчүн ишлитилиду.
3 Икки канай челинғанда пүткүл жамаәт сениң йениңға жамаәт чедири
дәрвазисиниң алдиға жиғилидиған болсун.
4 Әгәр ялғуз бири челинса, әмирлири, йәни миңлиған Исраилларниң миң
бешилири сениң йениңға келип жиғилсун.
5 Силәр қаттиқ жуқури аваз билән чалғанда күн чиқиш тәрәптики баргаһлар
йолға чиқсун.□
6 Андин силәр иккинчи қетим қаттиқ, жуқури аваз билән чалғанда жәнуп
тәрәптики баргаһлар йолға чиқсун; улар йолға чиққан чағда канай қаттиқ,
жуқури аваз билән челиниши керәктур.
7 Жамаәтни жиғилишқа чақиридиған чағда, канай челиңлар, амма қаттиқ,
жуқури аваз билән чалмаңлар;
8 Һаронниң әвлатлири, каһин болғанлар канайларни чалсун; булар силәргә
әвлатму-әвлат бир әбәдий бәлгүлимә болсун.□
9 Әгәр силәр өз зиминиңларда силәргә зулум салған дүшминиңлар билән жәң
қилишқа чиқсаңлар, қаттиқ, жуқури аваз билән челиңлар. Шуниң билән
өзүңларниң Худаси болған Пәрвәрдигарниң алдида яд етилип, дүшминиңлардин
қутулисиләр.
10 Буниңдин башқа, хошал күнлириңларда, бекитилгән һейтлириңларда
вә айниң биринчи күнлиридә, силәр көйдүрмә қурбанлиқ вә енақлиқ
қурбанлиқлирини сунғиниңларда, қурбанлиқларниң алдида туруп канай
челиңлар; шуниң билән *канайлар* силәрни Худайиңларға әсләткүчи болиду;
Мән Худайиңлар Пәрвәрдигардурмән.

Синайдин йолға чиқиш тәртиви

11 Иккинчи жили, иккинчи айниң жигирминчи күни булут һөкүм-гувалиқ
чедириниң үстидин көтирилди;□
12 шуниң билән Исраиллар Синай чөлидин чиқип, йол елип сәпәрлирини
башлиди; булут Паран чөлидә тохтиди.
13 Бу уларниң биринчи қетим Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән қилған
әмри бойичә йолға чиқиши болди.

■ **9:22** Мис. 40:36, 37 □ **10:5 «қаттиқ жуқури аваз билән»** — башқа бир хил тәржимиси: «агаһ авази билән». □ **10:8 «булар»** — канайлар өзлири. □ **10:11 «һөкүм-гувалиқ»** — мошу йәрдә «һөкүм-гувалиқ» Худаниң Исраилға ата қилған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болидиған әһдисини көрситиду («Мис.» 20-бапни көрүң). Худаниң муқәддәс маһийити вә характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, униң «һөкүм-гувалиқ»и дәпму атилиду. Шу әмирләр «әһдә сандуғи» ичидә сақлақлиқ таш тахтайлар үстигә пүтүлгән («Мис.» 40:20ни көрүң).

14 Йәһуда баргаһи өзиниң туғи астида қошун-қошун болуп алди билән йолға
чиқти; қошунниң башлиғи Амминадабниң оғли Наһшон еди.■
15 Иссакар қәбилиси қошунининң башлиғи Зуарниң оғли Нәтанәл еди.
16 Зәбулун қәбилиси қошунининң башлиғи Һелонниң оғли Елиаб еди.
17 Андин ибадәт чедири чувулуп, Гәршонниң әвлатлири билән Мәрариниң
әвлатлири уни көтирип йолға чиқти.
18 Рубән баргаһи өзиниң туғи астида қошун-қошун болуп йолға чиқти; қошунниң
башлиғи Шидөрниң оғли Әлизур еди.
19 Шимеон қәбилиси қошунининң башлиғи Зури-шаддайниң оғли Шелумийәл еди.
20 Гад қәбилиси қошунининң башлиғи Деуәлниң оғли Әлиасаф еди.
21 Андин Коһатлар муқәддәс буюмларни көтирип йолға чиқти; улар йетип
келиштин бурун ибадәт чедирини *көтәргүчиләр* келип уни тикләп қоюшқан еди.■
22 Әфраим баргаһи өзиниң туғи астида қошун-қошун болуп йолға чиқти;
қошунниң башлиғи Аммиһудниң оғли Әлишама еди.
23 Манассәһ қәбилиси қошунининң башлиғи Пидаһзурниң оғли Гамалийәл еди.
24 Бинямин қәбилиси қошунининң башлиғи Гидеонининң оғли Абидан еди.
25 Дан баргаһи һәммә баргаһларниң арқа муһапизәтчиси болуп, өзиниң туғи
астида қошун-қошун болуп йолға чиқти; қошунниң башлиғи Аммишаддайниң
оғли Аһиәзәр еди.
26 Ашир қәбилиси қошунининң башлиғи Окранниң оғли Пагийәл еди.
27 Нафтали қәбилиси қошунининң башлиғи Енанниң оғли Аһира еди.
28 Булар Исраиллар йолға чиққанда қошун-қошун болуп меңиш тәртиви еди; улар
шу тәриқидә йолға чиқти.

Мусаниң қейнакиси Һобабқа болған тәливи

29 Муса өзиниң қейинатиси, Мидиянлиқ Реуәлниң оғли Һобабқа: — Биз
Пәрвәрдигар вәдә қилған йәргә қарап сәпәр қиливатимиз, У: «Мән у йәрни
силәргә мирас қилип беримән» дегән; өзлириниң биз билән биллә меңишлирини
өтүнимән, биз силигә яхши қараймиз, чүнки Пәрвәрдигар Исраил тоғрилиқ
бәхит-саадәт ата қилимән дәп вәдә бәргән, — деди.
30 Лекин Һобаб Мусаға: — Яқ, мән өз жутум, өз урук-туққанлиримға кетимән, —
деди.
31 Муса униңға: Биздин айрилип кәтмисилә; чүнки сили чөлдә қандақ баргаһ
қуришимиз керәклигини билила, сили бизгә көз болуп бәрсилә.
32 Шундақ болидуки, биз билән биллә барсила, кәлгүсидә Пәрвәрдигар бизгә
қандақ яхшилиқ қилса, бизму силигә шундақ қилимиз! — деди.
33 Исраиллар Пәрвәрдигар теғидин йолға чиқип үч күн йол маңди;
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи уларға арам алидиған йәр издәп уларниң алдида
үч күн йол башлап маңди.
34 Улар чедирлирини жиғиштуруп йолға чиқидиған чағларда, Пәрвәрдигарниң
булути һаман уларниң үстидә болатти.
35 Әһдә сандуғи йолға чиқидиған чағда Муса: «Орнуңдин турғайсән, и
Пәрвәрдигар; дүшмәнлириң тирипирән болсун; Саңа өчләр йүзүңниң алдидин
қачсун!» — дәйтти.■
36 Әһдә сандуғи тохтиған чағда у: «Қайтип кәлгәйсән, и Пәрвәрдигар, миңлиған-
түмәнлигән Исраил хәлқи арисиға қайтип кәлгәйсән!» — дәйтти.

■ **10:14** Чөл. 1:7; 2:3 ■ **10:21** Чөл. 4:4 ■ **10:35** Зәб. 67:1-3

11

Хәлиқниң йол бойи ғотулдишип Пәрвәрдигарниң аччиғини кәлтүрүши

1 Вә шундақ болдики, хәлиқ ғотулдишатти, уларниң ғотулдашлири
Пәрвәрдигарниң қулиқиға йетип интайин рәзил аңланди; У бу сөзләрни аңлиди
вә Униң ғәзиви қозғалди; Пәрвәрдигарниң от-ялқуни уларниң арисида тутишип,
баргаһниң четидики бәзиләрни көйдүрүшкә башлиди.■
2 Хәлиқ бу чағда Мусаға ялвуривиди, Муса Пәрвәрдигардин тилиди; шуниң билән
от пәсийип өчти.
3 Пәрвәрдигарниң оти уларниң оттурисида туташқанлиғи үчүн у у йәргә
«Табәраһ» дәп ат қойди. □

Хәлиқниң озуқ тоғрилиқ ғотулдашлири

4 Уларниң арисидики шалғут кишиләрниң нәпси тақилдап кәтти, Исраилларму
йәнә жиғлашқа башлиди: «Әнди бизгә ким гөш бериду?□ ■
5 Һелиму есимиздики, биз Мисирдики чағларда пул хәҗлимәй турупму белиқ
йейәләйттуқ, йәнә тәрхәмәк, тавуз, пияз вә кудә пияз билән самсақму бар еди.
6 Мана бу йәрдә һазир көз алдимизда маннадин башқа һеч немә йоқ, әнди бизниң
җенимизму қуруп кетиватиду» дейишти.
7 Манна гоя юмғақсүт уруғиға, көрүнүши гоя каһриваға охшайтти.■
8 Кишиләр уян-буян чепип уни жиғип, бәзидә ярғунчақта езип, бәзидә һаванчида
соқуп, я бәзидә қазанда пиширип нан қилип йәйтти; тәми зәйтун майлиқ
тоғачларға охшайтти.□
9 Кечидә барғаһқа шәбнәм чүшкәндә, маннаму шуниң үстигә чүшәтти.
10 Муса хәлиқниң аилиму-аилә һәр бири өз чедириниң ишиги алдида жиға-зерә
қилишиватқинини аңлиди; буниңға Пәрвәрдигарниң ғәзиви қаттиқ қозғалди, бу
иш Мусаниң нәзиридиму яман көрүнди.
11 Муса Пәрвәрдигарға: —
Сән бу барлиқ хәлиқниң еғир жүкини маңа артип қоюп, мән кулуңни немишкә
бундақ қийнайсән; немишкә мән Сениң алдиңда илтипат тапмаймән?
12 Я мән бу пүтүн хәлиққә һамилдар болуп, уларни туғдумму? Сән техи маңа:
«Сән уларни Мән қәсәм ичип уларниң ата-бовилириға мирас қилған шу йәргә
йәткүзгичә, худди баққан атиси әмчәктики бовақни бағриға алғандәк бағриңға
елип көтирип маң» дәватисән?
13 Мән бу хәлиққә нәдин гөш тепип берәләймән? Чүнки улар маңа жиғлап: «Сән
бизгә йегидәк гөш тепип бәр!» дейишмәктә.
14 Мән бу хәлиқни көтиришни ялғуз үстүмгә елип кетәлмәйдикәнмән, бу иш маңа
бәк еғир келиватиду.
15 Әгәр Сән маңа мошундақ муамилә қилмақчи болсаң, мән өтүнүп қалай, бу
харап һалитимни маңа көрсәтмәй, илтипат қилип мени өлтүрүвәт! — деди.

Пәрвәрдигарниң Мусаға йәтмиш ақсақални таллап чиқишни буйруши

16 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
Исраил ақсақаллири ичидин, сән йенимға тонуйдиған хәлиқ ақсақаллири вә
бәгләрдин йәтмишни таллап жиққин, уларни җамаәт чедириниң алдиға әкәл.
Улар сениң билән биллә шу йәрдә турсун.

■ **11:1** Қан. 9:22; Зәб. 77:21; 105:13-18 □ **11:3 «Табәраһ»** — «көйүш» дегән мәнидә. □ **11:4 «шалғут кишиләр»** — бәзиләр «бекар тәләпләр» дәп тәрҗимә қилиду. Лекин кейинки сөзләрдин қариғанда, улар бәлким Исраиллардин айрим, башқа бир нәччә милләтләрдин болған бир түркүм кишиләр болуши мүмкин. ■ **11:4** Мис. 12:38; 16:3; Зәб. 105:14; 1Кор. 10:6 ■ **11:7** Мис. 16:14, 31; Зәб. 77:24-25; Юһ. 6:31, 49 □ **11:8 «тәми зәйтун майлиқ тоғачларға охшайтти»** — яки «тәми татлиқ зәйтун майға охшайтти».

17 Мән шу йәргә чүшүп сениң билән сөзлишимән; вә сениң үстүңдә туруватқан
Роһни елип уларниң үстигиму бөлүп қойимән. Шуниң билән улар сән билән
биллә хәлиқни көтириш мәсъулийитини үстигә алиду, андин сән уни өзүң ялғуз
көтәрмәйдиған болисән.□
18 Сән хәлиққә мундақ дегин: «Әтә гөш йийишкә тәйярлинип өзәңләрни *Худаға*
атап пакланңлар; чүнки силәр Пәрвәрдигарниң қулиқини ағритип жиғлап: «Әнди
ким бизгә гөш бериду? Аһ, Мисирдики һалимиз бәк яхши еди!» дегән едиңлар
әмәсму? Пәрвәрдигар дәрвәқә силәргә гөш бериду, силәр униңдин йәйсиләр.
19 Силәр бир күн, икки күн әмәс, бәш күн, он күн әмәс, жигирмә күнму әмәс,
20 бәлки пүтүн бир ай йәйсиләр, таки бурниңлардин етилип чиқип һө болғичә
йәйсиләр; чүнки силәр араңларда туруватқан Пәрвәрдигарни мәнситмәй, униң
алдида жиғлап туруп: «Биз немә үчүн Мисирдин чиқтуқ?» — дедиңлар».■
21 Муса: — Мән уларниң арисида туруватқан бу хәлиқтин йолға чиқалайдиған
әркәкләр алтә йүз миң турса, Сән техи: «Мән уларни гөш йәйдиған, һәтта пүтүн
бир ай гөш йәйдиған қилимән» дәйсән;□
22 әмисә қой, кала падилириниң һәммиси союлса уларға йетәмду? Яки
деңиздики һәммә белиқ уларға тутуп берилсә, уларниң йийишигә йитәрму? —
деди.■
23 Шуниң билән Пәрвәрдигар Мусаға: — Пәрвәрдигарниң қоли қисқа болуп
қаптиму? Әнди көрүп баққинә, Мениң саңа дегән сөзүм әмәлгә ашуруламду-йоқ?
— деди.■
24 Шуниң билән Муса чиқип Пәрвәрдигарниң сөзини хәлиққә йәткүзди вә
хәлиқ ичидики ақсақаллардин йәтмиш адәмни таллап жиғип уларни җамаәт
чедириниң әтрапида турғузди.
25 Андин Пәрвәрдигар булут ичидин чүшүп, Муса билән сөзлишип, униңдики
Роһтин елип йәтмиш ақсақалға қойди; Роһ уларниң үстигә қонуши билән улар
бешарәт беришкә киришти. Лекин шу вақиттин кейин улар ундақ қилмиди.
26 Лекин у чағда улардин икки адәм баргаһта қалди; бирисиниң исми Әлдад,
иккинчиси Медад еди (улар әслидә ақсақалларниң арисида тизимланған еди,
лекин ибадәт чедириға чиқмай қалған еди). Роһ уларниң үстидиму қонди вә улар
баргаһ ичидә бешарәт беришкә башлиди.
27 Яш бир жигит жүгүрүп келип Мусаға: —
Әлдад билән Медад баргаһта бешарәт бериватиду, — деди.
28 Мусаниң хизмәткари, Муса таллиған сәрхил жигитлиридин бири, Нунниң оғли
Йәшуа қопуп: —
И ғоҗам Муса, уларни тосуғайла, — деди.
29 Лекин Муса униңға: — Сән мениң сәвәвимдин һәсәт қиливатамсән?
Пәрвәрдигарниң пүтүн хәлқи пәйғәмбәр болуп кәтсә еди, Пәрвәрдигар Өзиниң
Роһини уларниң үстигә қойса еди! — деди.
30 Шуниң билән Муса билән Исраил ақсақаллириниң һәммиси баргаһқа қайтип
кетишти.

Пәрвәрдигарниң бөдүнә чүшүрүши

31 Әнди Пәрвәрдигар алдидин бир шамал чиқип, у деңиз тәрәптин бөдүниләрни
учуртуп келип, баргаһниң әтрапиға йейиветти; бөдүниләр баргаһниң у

□ **11:17 «сениң үстүңдә туруватқан Роһ»** — шубһисизки, Худаниң Өзиниң Муқәддәс Роһи. 29-айәтни көрүң. ■ **11:20** Чөл. 21:5 □ **11:21 «йолға чиқалайдиған әркәкләр»** — яки «пиядә әскәрләр». 1:46ни көрүң. ■ **11:22** Юһ. 6:7 ■ **11:23** Йәш. 50:2; 59:1

тәрипидиму бир күнлүк йол, бу тәрипидиму бир күнлүк йол кәлгидәк йәр
йүзини икки гәз егизликтә кәлгидәк қаплиди.□ ■
32 Хәлиқ орнидин туруп пүткүл шу күни, шу кечиси вә әтиси пүтүн күн бөдүнә
тутуп жиғди, әң аз дегәнлириму алаһазәл икки хомир жиғди; улар буларни
барғаһниң төрт әтрапиға өзлири үчүн йейишти.□
33 Улар гөшни чайнап езип болмай, гөш техи чишлири арисида турғанда,
Пәрвәрдигарниң ғәзиви уларға қозғилип, хәлиқни интайин еғир бир ваба билән
урди.□ ■
34 Шуңа кишиләр шу йәрни «Қиброт-һаттаваһ» дәп атиди; чүнки улар шу йәрдә
нәпси тақилдиған кишиләрни йәрликкә қойған еди.□
35 Кейин хәлиқ Қиброт-һаттаваһтин йолға чиқип һазиротқа келип, һазиротта
тохтиди.

12

Мәрийәм билән Һарунниң Мусаға қара чаплиғанлиғи

1 Мәрийәм билән Һарун Мусаниң һәбәшлик қизни хотунлуққа алғини үчүн
униңға қарши сөз қилди (чүнки у һәбәшлик бир қизни алған еди).□
2 Улар: — Пәрвәрдигар пәқәт Муса биләнла сөзлишип, биз билән сөзләшмәптиму?
— дейишти. Бу гәпни Пәрвәрдигар аңлиди.
3 Муса дегән бу адәм интайин кәмтәр-мөмин адәм болуп, бу тәрәптә йәр
йүзидикиләр арисида униң алдиға өтидиғини йоқ еди.
4 Пәрвәрдигар Муса, Һарун вә Мәрийәмгә туюқсиз: — Силәр үчүңлар жамаәт
чедириға келиңлар, — деди.
Үчилиси чиқип кәлди.
5 Андин Пәрвәрдигар *әрштин* булут түврүги ичидә чүшүп, жамаәт чедириниң
алдида тохтап, Һарун билән Мәрйәмни чичқиривиди, улар алдиға кәлди.
6 У уларға: — Әнди силәр гепимни аңлаңлар, әгәр силәрниң араңларда пәйғәмбәр
болса, Мән Пәрвәрдигар аламәт көрүнүштә униңға Өзүмни аян қилимән, чүшидә
униң билән сөзлишимән.
7 Лекин қулум Мусаға нисбәтән ундақ әмәс; у барлиқ аиләм ичидә толиму
садиқтур;
8 Мән униң билән тепишмақ ейтип олтармай, йүзму йүз туруп беваситә
сөзлишимән; у Мән Пәрвәрдигарниң қияпитини көрәләйду. Әнди силәр немишкә
қулум Муса тоғрилиқ яман гәп қилиштин қорқмидиңлар? — деди.□ ■
9 Пәрвәрдигарниң отлуқ ғәзиви уларға қозғалди вә у кетип қалди.

□ **11:31 «Йәр йүзини икки гәз егизликтә кәлгидәк қаплиди.»** — башқа бир хил тәржимиси: «йәр йүзидин алаһазәл икки гәз егизликтә учуп кәлди». **«гәз»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз» адәмниң қолиниң жәйнәктин бармақниң учиғичә болған арилиғи (тәхминән 45 сантиметр) еди. ■ **11:31** Мис. 16:13; Зәб. 77:26-28 □ **11:32 «хомир»** —— Бир «хомир» тәхминән миң литргә баравәр. Бөдүниләрниң йейилиши, шүбһисизки, гөшини қақлаш үчүн еди. □ **11:33 «Пәрвәрдигарниң ғәзиви уларға қозғилип, хәлиқни... урди»** — Худа немишкә хәлиқ қақшиған вақтида әмәс, бәлки дәл бөдүниләргә еғиз тәккәндә уларни урди? Шүбһисизки, У уларни шу ишта синиди. Улар әслидә Униңдин нарази болуп гуманлинип: «Әнди бизгә ким гөш бериду?» — дейишкән еди (4-айәт). Бирақ Худа уларға көз алдида гөш бәргини билән, улар гуманидин товва қилмиди яки тәшәккүр ейтмиди. ■ **11:33** Зәб. 77:29-31 □ **11:34 «Қиброт-һаттаваһ»** — мәнаси «Нәпсанийәтниң қәбирлири». □ **12:1 «һәбәшлик»** — «Ефиопийәлик» дегәнниң башқичә атилиши. Тексттә, Мусаниң биринчи аяли болған Зиппораһниң һаят яки һаят әмәслиги тоғрилиқ хәвәр берилмәйду. □ **12:8 «йүзму йүз»** — ибраний тилида «еғизму еғиз». ■ **12:8** Мис. 33:11; Қан. 34:10

Мәрйәмниң мохо болуп қалғанлиғи

10 Шуниң билән булут жамаәт чедири үстидин кәтти, вә мана, Мәрйәм худди
аппақ қардәк песә-мохо болуп кәтти; Һарун бурулуп Мәрйәмгә қаривиди, мана, у
песә-мохо болуп қалған еди.
11 Һарун Мусаға: —
Вай ғожам! Наданлиқ қилип гуна өткүзүп қойғанлиғимиз сәвәвидин бу гунани
бизниң үстимизгә артмиғайсән.
12 У худди анисиниң қосиғидин чиққандила бәдини йерим чирик, өлүк туғулған
балидәк болуп қалмиғай! — деди.
13 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарға: — И Тәңри, униң кесилини сақайтиватқан
болсаң, — дәп нида қилди.
14 Пәрвәрдигар Мусаға: — Әгәр атиси униң йүзигә түкүргән болса, у йәттә күн
хиҗилчилиқ ичидә турған болатти әмәсму? Әнди у барғаһниң сиртиға йәттә күн
қамап қоюлсун, андин у қайтип кәлсун, — деди.□
15 Шуниң билән Мәрйәм барғаһ сиртиға йәттә күн қамап қоюлди, таки Мәрйәм
қайтип кәлгичә хәлиқ йолға чиқмай туруп турди.

13

1 Андин кейин хәлиқ Һазироттин йолға чиқип, Паран чөлидә барғаһ қурди.

Мусаниң Қанаанни чарлап келишкә он икки чарлиғучи әвәтиши

2 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
3 Мән Исраилларға мирас қилип бәргән Қанаан зиминини чарлап келишкә
адәмләрни әвәткин; һәр бир ата җәмәткә тәвә қәбилидин бирдин адәм
чиқирилсун, улар өз қәбилисидики әмир болсун, — деди.
4 Муса Пәрвәрдигарниң әмри бойичә, уларни Паран чөлидин йолға салди;
уларниң һәммиси Исраилларниң башлири еди.
5 Төвәндикиләр уларниң исимлири: — Рубән қәбилисидин Заккурниң оғли
Шаммуя,
6 Шимеон қәбилисидин Хориниң оғли Шафат,
7 Йәһуда қәбилисидин Йәфуннәһниң оғли Каләб,
8 Иссакар қәбилисидин Йүсүпниң оғли Игал,
9 Әфраим қәбилисидин Нунниң оғли Һошия,
10 Бинямин қәбилисидин Рафуниң оғли Палти,
11 Зәбулун қәбилисидин Содиниң оғли Гаддийәл,
12 Йүсүп қәбилисидин, йәни Манассәһ қәбилисидин Сусиниң оғли Гадди,
13 Дан қәбилисидин Гималлиниң оғли Аммийәл,
14 Ашир қәбилисидин Микаилниң оғли Сәтур,
15 Нафтали қәбилисидин Вофсиниң оғли Наһби,
16 Гад қәбилисидин Макиниң оғли Геуәл.
17 Мана булар Муса чарлап келиңлар дәп Қанаан зиминиға әвәткән адәмләрниң
исми. Муса Нунниң оғли Һошияни Йәһошуя дәп атиди.□
18 Муса уларни чарлап келишкә Қанаанға сәпәрвәр қилип: — Силәр мошу йәрдин
Нәгәв чөли тәрәпкә қарап меңиңлар, андин тағлиқ районға чиқиңлар.□

□ **12:14 «атиси униң йүзигә түкүргән болса, у йәттә күн хиҗилчилиқ ичидә турған болатти әмәсму?»** — бу сөзләр ибранийлар арисидики қедимки бир өрп-адәтни көрсәтсә керәк. □ **13:17 «Һошия»** — ибраний тилида «у қутқузиду», «Йәһошуа» — «Пәрвәрдигар (Яһвәһ) қутқузиду» дегән мәнидә. «Әйса» ибраний тилида дәл шу исимдур. □ **13:18 «Нәгәв чөли»** — «Нәгәв» дегән чөл Пәләстинниң җәнуби тәрипидә болуп, мошу йәрдә вә көп башқа йәрләрдә «җәнуп»ни билдүриду.

19 У йәрниң қандақ екәнлигини, у йәрдикиләрниң күчлүк-ажизлиғини, аз яки көплүгини көрүп бекиңлар;
20 улар туруватқан йәрниң қандақ екәнлигини, яхши-яманлиғини көрүңлар; улар туруватқан шәһәрләрниң қандақ екәнлигини, барғаһлиқ шәһәр яки сепил-қәлъәлик шәһәр екәнлигини;
21 у йәрниң мунбәт яки мунбәтсиз екәнлигини, дәл-дәрәқлириниң бар-йоқлуғини көрүп келиңлар. Жүрәкликрәк болуп, мевә-чивилиридин алғач келиңлар, — деди.
Бу чағ дәл үзүм пишип қалған вақит еди.
22 Улар шу тәрәпләргә чиқип, зиминни Зин чөлидин тартип таки Һамат еғизиниң йенидики Рәһобқичә берип чарлашти.
23 Улар жәнуп тәрәптә Һебронға барди, у йәрләрдә Анақийларниң әвлатлиридин Аһиман, Шишай, Талмай дегәнләр олтиришлиқ еди. Әслидә Һеброн шәһири Мисирдики Зоан шәһиридин йәттә жил илгири ясалған еди.□
24 Улар «Әшкол җилғиси»ға кәлди, у йәрдә бир сап үзүми бар бир үзүм шехини кесип, бир балдаққа есип икки адәмгә көтәргүзүп маңди; улар азрақ анар билән әнҗирму елип қайтип кәлди.□
25 Исраиллар шу йәрдә кесивалған әшу үзүм сәвәвидин у йәр «Әшкол җилғиси» («*үзүм сапиғи җилғиси*») дәп аталди.
26 Улар қириқ күндин кейин у йәрләрни чарлап түгитип, қайтип кәлди.

Чарлиғучиларниң мәлумати

27 Улар келип, Паран чөллүгидики Қадәштә Муса, Һарун вә пүтүн Исраил җамаити билән көрүшти. Улар иккиләнгә һәм пүткүл Исраил җамаитигә мәлумат бәрди һәм зиминниң мевилирини уларға көрсәтти.
28 Улар Мусаға мәлумат берип: —
Биз өзлири бериңлар дегән йәрләргә бардуқ, растинла сүт билән һәсәл еқип туридиған йәр екән, мана булар шу йәрниң мевилири.■
29 Бирақ у йәрдикиләр бәк күчтүңгүр екән, шәһәрләр сепиллиқ болуп һәм пухта-һәйвәтлик екән. Униң үстигә, биз у йәрдә Анақийларниң әвлатлириниму көрдуқ.
30 Амаләкләр жәнуп тәрәптә туридикән; Һиттийлар, Йәбусийлар, Аморийлар тағларда туридикән; Қананийлар деңиз бойлирида вә Иордан дәрияси бойлирида туридикән, — деди.
31 Каләб Мусаниң алдида көпчиликни тиничлитип: —
Биз дәрһал атлинип берип у йәрни егиләйли! Чүнки биз чоқум ғалип келимиз — деди.
32 Лекин униң билән биллә чиққан башқилар болса: —
Улар биздин күчлүк екән, шуңа уларға һуҗум қилсақ болмайду, — дейишти.
33 Андин чарлиғучилар өзлири чарлап кәлгән зиминниң әһвалидин Исраилларға яман мәлумат берип:
— Биз кирип чарлап өткән зимин болса өз аһалисини йәйдиған зимин екән; биз у йәрдә көргәнләрниң һәммиси йоған адәмләр екән.
34 Биз у йәрләрдә «Нәфилийләр» дегән *гигант* адәмләрни көрдуқ (дәрвәқә Анақийларниң әвлатлири Нәфилийләрдин чиққандур); биз өзимизгә қарисақ

□ **13:23 «жәнуп»** — иИбраний тилида «Нәгәв». □ **13:24 «Әшкол»** — мәнаси «үзүмләр».
■ **13:28** Мис. 3:8; 33:3

чекәткидәк туридикәнмиз, биз уларғиму шундақ көринидикәнмиз, — деди.□

14

Исраилларниң тапа-тәнә қилиши

1 Шуниң билән барлиқ жамаәт дад-пәряд көтирип жиғлиди; улар кечичә жиға-
зерә қилишип чиқти.
2 Исраиллар Муса билән Һарунға тапа-тәнә қилип: — Биз балдурла Мисирда өлүп
кәтсәк боптикән! Мошу чөл-жәзиридә өлүп кәтсәк боптикән!
3 Пәрвәрдигар немишкә бизни қилич астида өлсун, хотун бала-жақилиримиз
булинип, *дүшмәнниң* олжиси болсун дәп бизни бу йәргә башлап кәлгәнду?
Униңдин көрә, Мисирға қайтип кәткинимиз яхши әмәсму? — дәп ғотулдашти.
4 Шуниң билән улар бир-биригә: — Башқидин бир башлиқ тикләп Мисирға
қайтип кетәйли, — дейишти.
5 Муса билән Һарун пүтүн Исраил жамаити алдида жиқилип дүм ятти.
6 Шу йәрни чарлап кәлгәнләр ичидики Нунниң оғли Йәшуа билән Йәфуннәһниң
оғли Каләб кийимлирини житип,
7 пүтүн Исраил жамаәтчилигигә: — Биз чарлап келишкә өтүп барған зимин
интайин бәк яхши зимин екән.
8 Әгәр Пәрвәрдигар биздин сөйүнсә, бизни шу зиминға, йәни һәсәл билән сүт еқип
туридиған шу зиминға башлап берип, уни бизгә бериду.
9 Силәр пәқәт Пәрвәрдигарға асийлиқ қилмаңлар! У зиминдикиләрдин
қорқмаңлар, чүнки улар бизгә нисбәтән бир ғизадур; уларниң панаһдарлири
улардин кәтти, Пәрвәрдигар болса биз билән биллә; улардин қорқмаңлар, —
деди.■
10 Һалбуки, пүткүл жамаәт тәрәп-тәрәптин: — У иккисини чалма-кесәк қилип
өлтүрүветәйли, дейишти. Лекин Пәрвәрдигарниң җуласи жамаәт чедирида
Исраилларға аян болди.

Худаниң җазаси, Мусаниң хелқ үчүн нида қилғанлиғи

11 Пәрвәрдигар Мусаға: — Бу хәлиқ Мени қачанғичә мәнситмәйду? Гәрчә уларниң
оттурисида шунчә мөҗизилик аламәтләрни яратқан болсамму, лекин улар Маңа
қачанғичә ишинишмәйдикән?
12 Мән уларни ваба билән уруп йоқитимән, шуниң билән сени улардин техиму
чоң вә қудрәтлик бир әл қилимән, — деди.
13 Муса болса Пәрвәрдигарға мундақ деди: —
«Бундақ болидиған болса бу ишни мисирлиқлар аңлап қалиду, чүнки Сән улуқ
қудритиң билән бу хәлиқни уларниң арисидин елип чиққан едиң;■
14 вә Мисирлиқлар бу ишни шу зиминдики хәлиқләргиму ейтиду. У зиминдики
аһалиму Сән Пәрвәрдигарниң бу хәлиқниң арисида екәнлигиңни, Сән
Пәрвәрдигарниң уларниң алдида йүзму-йүз көрүнгәнлигиңни, Сениң булутиң
дайим уларға сайә чүшүрүп кәлгәнлигини, шундақла Сениң күндүзи булут
түврүгидә, кечиси от түврүгидә уларниң алдида маңғанлиғиңни аңлиған еди.■
15 Әнди Сән бу хәлиқни худди бир адәмни өлтүргәндәк өлтүрүвәтсәң, Сениң нам-
шөһритиңни аңлиған әлләрниң һәммиси:

□ **13:34 «Нәфилийләр» — топандин илгири пәйда болған гигантлар еди.** Һәммиси топанда йоқитилған болғачқа, чарлиғучиларниң шу гепи пәқәт өзлириниң тоқуған әпсанилири, халас. Гәрчә «Анақийлар»му гигантлар болсиму («Қан.» 9:1-2ни көрүң), уларниң «Нәфилийләр» билән һеч қандақ мунасивити йоқ еди. Һалбуки, роһий җәһәттин бу гигантларниң «Нәфилийләр»ниң әслидики келип чиқиши билән мунасивити болуши мүмкин («Яр.» 6:1-4). ■ **14:9** Қан. 20:3 ■ **14:13** Мис. 32:12 ■ **14:14** Мис. 13:21; 40:38

16 «Пәрвәрдигар бу хәлиқни Өзи уларға беришкә қәсәм қилған зиминға башлап
баралмайдиғанлиғи үчүн, шуңа уларни әшу чөл-җәзиридә өлтүрүветипту» дәп
қалиду.■
17 Әнди өтүнимәнки, Рәббим қудритиңни җари қилдурғайсән, Өзүңниң:
18 «Пәрвәрдигар асанлиқчә аччиқланмайду, Униң меһир-муһәббити тешип
туриду; У гуна вә итаәтсизликни кәчүриду, лекин гунакарларни һәргиз гунасиз
дәп қаримайду, атиларниң қәбиһлигини атисидин балисиғичә, һәтта нәврә-
чәврилиригичә уларниң үстигә жүкләйду» дегиниңдәк қилғайсән.□ ■
19 Меһрий-шәпқитиңниң кәңрилиги бойичә, Мисирдики чағдин таки һазирғичә
дайим кәчүрүп кәлгиниңдәк, бу хәлиқниң қәбиһлигини кәчүргәйсән!».
20 Пәрвәрдигар: — «Бопту, сән дегәндәк уларни кәчүрдүм.
21 Лекин Өз һаятим билән қәсәм қилимәнки, пүткүл йәр йүзи Мән
Пәрвәрдигарниң шан-шәриви билән толиду.
22 Һалбуки, Мениң җулайимни, Мисирда вә чөл-җәзиридә көрсәткән мөҗизилик
аламәтлиримни көрүп турупму Мени мошундақ он қетимлап синап йәнә
авазимға қулақ салмиғанлар,
23 Мән қәсәм ичип уларниң ата-бовилириға мирас қилип беримән дегән у
зиминни һәргиз көрәлмәйду; Мени мәнситмигәнләрдин бириму у жутни
көрәлмәйду.■
24 Лекин өзидә башқичә бир роһниң болғини, пүтүн қәлби билән Маңа әгәшкини
үчүн қулум Каләбни у киргән йәргә башлап киримән; униң әвлатлириму у йәргә
мирасхор болиду.■
25 (шу чағда Амаләкләр билән Қананийлар *тағлиқ* җилғиларда туруватати) —
Әтә силәр йолуңлардин бурулуп, Қизил Деңизға баридиған йол билән меңип
чөлгә сәпәр қилиңлар» — деди.

Пәрвәрдигарниң Исраилларни җазалиши

26 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди:
27 — Мән Мениң яман гепимни қилип ғотулдишидиған бу рәзил җамаәткә
қачанғичә чидишим керәк? Исраилларниң Мениң яман гепимни қилғанлири, шу
тохтавсиз ғотулдашлириниң һәммисини аңлидим.■
28 Сән уларға: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән һаятим билән қәсәм
қилимәнки, хәп, Мән силәргә қулиқимға киргән сөзлириңлар бойичә муамилә
қилмайдиған болсам!■
29 Силәрниң өлүгүңлар мошу чөлдә ятиду; силәрниң ичиңларда санақтин
өткүзүлгәнләр, йәни йеши жигирмидин ашқан, Мениң яман гепимни қилип
ғотулдиғанларниң һәммиси пүтүн сани бойичә■
30 Силәргә қол көтирип *қәсәм қилип*, туралғуңлар қилип беримән дегән зиминға
һеч кирәлмәйду; пәқәт Йәфуннәһниң оғли Каләб билән Нунниң оғли Йәшуала
кириду.■
31 Силәрниң кичик балилириңлар, йәни «Булинип, дүшмәнниң олҗиси болуп
қалиду» дейилгәнләрни Мән башлап киримән, улар силәр кәмситкән у зиминдин
бәһримән болиду.
32 Бирақ силәр болсаңлар, силәр жиқилип, өлүгүңлар бу чөлдә қалиду.

■ **14:16** Қан. 9:28 □ **14:18 «атиларниң қәбиһлигини атисидин балисиғичә, һәтта нәврә-чәврилиригичә уларниң үстигә жүкләйду»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «Әзакиял»дики «қошумчә сөз»имизни (18-, 33-баплар тоғрилиқ) көрүң. ■ **14:18** Мис. 20:5; 34:6; Қан. 5:9; Зәб. 85:15; 102:8; 144:8; Юн. 4:2 ■ **14:23** Қан. 1:35, 36 ■ **14:24** Йә. 14:8, 9 ■ **14:27** Зәб. 105:24-26 ■ **14:28** Чөл. 26:65; 32:11 ■ **14:29** Қан. 1:35; Ибр. 3:17 ■ **14:30** Йә. 14:6

33 Силәрниң балилириңлар бузуқлуқ-вапасизлиғиңларниң әлимини тартип,
өлүгүңлар чөлдә йоқалғичә, бу чөлдә қириқ жил сәргәрдан болуп жүриду.□
34 Силәрниң шу зиминни чарлиған күнлириңларниң сани бойичә, қириқ
күнниң һәр бир күнини бир жил һесаплап, қәбиһликлириңларни қириқ жил өз
үстүңларға елип жүрисиләр; шу чағда Мениң өзүңлардин ятлашқинимниң немә
екәнлигини билип йетисиләр» — дегин.■
35 Мән Пәрвәрдигар шундақ дегән екәнмән, жиғилип Маңа қарши чиққан бу
рәзил хәлиқ жамаитигә Мән чоқум шундақ қилимән; улар мошу чөл-жәзиридә
йәветилиду, шу йәрдә өлиду.
36 Муса у зиминни чарлап келишкә әвәткәнләр қайтип кәлгәндә, у зимин
тоғрилиқ яман хәвәр елип келиш билән пүтүн жамаәтни ғотулдитип, Мусаниң
яман гепини қилғузғанлар,
37 йәни у зимин тоғрилиқ яман хәвәр әкәлгән бу кишиләрниң һәммиси ваба
кесили тегип Пәрвәрдигарниң алдида өлди.■
38 Зиминни чарлап келишкә барған адәмләр ичидин пәқәт Нунниң оғли Йәшуа
билән Йәфуннәһниң оғли Каләбла һаят қалди.

Өз мәйличә һуҗумға өтүп мәғлуп болуп қечиш

39 Муса бу гәпләрни пүткүл Исраил жамаитигә ейтивиди, һәммиси бәк һәсрәт
чәкти.
40 Улар әтигән таң атқанда туруп таққа чиқип: — Мана биз кәлдуқ! Пәрвәрдигар
ейтқан жутқа чиқип һуҗум қилайли; чүнки биз гуна қилдуқ, — дейишти.
41 — Силәр йәнә немишкә Пәрвәрдигарниң әмригә хилаплиқ қилисиләр? — деди
Муса, — Бу иш ғәлибилик болмайду!■
42 Пәрвәрдигар араңларда болмиғачқа, дүшмәнниң қиличи астида өлүп, мағлуп
болмаслиғиңлар үчүн һуҗумға чиқмаңлар.
43 Чүнки Амаләкләр билән Қананийлар у жутта, силәрниң алдиңларда туриду;
силәр қилич астида өлүп кетисиләр; чүнки силәр Пәрвәрдигардин тенип
кәттиңлар, Пәрвәрдигар силәр билән биллә болмайду.
44 Лекин, гәрчә Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи вә Муса барғаһтин қозғалмиған
болсиму, улар йәнила өз мәйличә таққа чиқип һуҗумға өтти.
45 Шуниң билән Амаләкләр билән шу тағда турушлуқ Қананийлар чүшүп уларни
таки Хормаһғичә қоғлап, битчит қилип қирғин қилди.

15

Түрлүк қурбанлиқлар тоғрисидики қаидә-низам

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға мундақ дегин: — Силәр маканлишишиңлар үчүн силәргә
тәқдим қилип беридиған зиминға киргән чеғиңларда,
3 әгәр Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған, униңға хушбуй болсун дәп
бирәр һәдийә-қурбанлиқ қилмақчи болсаңлар, қурбанлиқ кала яки қой-өшкә
падисидин болсун. У көйдүрмә қурбанлиқ болсун, қәсәмни ада қилиш
қурбанлиғи болсун, ихтиярий қурбанлиқ яки силәргә бекитилгән һейтлардики
зөрүр қурбанлиқ болсун,□

□ **14:33 «бузуқлуқ-вапасизлиғиңлар»** — ибраний тилида «паһишивазлиқлириңлар». Худадин езип кетиш Тәврат-Инжилда «паһишивазлиқ» дәп һесаплиниду. ■ **14:34** Зәб. 94:8-11 ■ **14:37** 1Кор. 10:10; Йәһ. 5 ■ **14:41** Қан. 1:41 □ **15:3 «бирәр һәдийә-қурбанлиқ қилмақчи болсаңлар»** — бу айәттә көздә тутулған қурбанлиқларниң һәммиси «көйдүрмә қурбанлиқ» яки «енақлиқ қурбанлиғи»дур (5-айәтни көрүң).

4-5 қурбанлиқ сунғучи киши Пәрвәрдигарға атиғиниға бир ашлиқ һәдийәсини
қошуп кәлтүрсун. Көйдүрмә қурбанлиқ яки башқа қурбанлиқ қоза болса, ундақта
ашлиқ һәдийәси зәйтун мейидин бир һинниң төрттин бири иләштүрүлгән есил
ундин әфаһниң ондин бири болсун; униңға йәнә шарап һәдийәси сүпитидә
төрттин бир һин шарапни қушуп сунсун.□ ■
6 Қурбанлиғиң қочқар болса, сән униңға ашлиқ һәдийәси сүпитидә үчтин бир һин
зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин әфаһниң ондин иккиси болсун
7 вә шарап һәдийәси сүпитидә төрттин бир һин шарапни қушуп сунсун; булар
Пәрвәрдигарға хушбуй чиқарсун дәп сунулсун.
8 Әгәр сән Пәрвәрдигарға көйдүрмә қурбанлиқ, яки қәсәм ада қилиш қурбанлиғи
яки енақлиқ қурбанлиғи сүпитидә топақ атиған болсаң,
9 ундақта топаққа ашлиқ һәдийә сүпитидә йерим һин зәйтун мейи иләштүрүлгән
есил ундин әфаһниң ондин үчини,
10 шарап һәдийә сүпитидә йерим һин шарапни қошуп сунғин; булар
Пәрвәрдигарға атилип отта сунулуп, хушбуй чиқарсун дәп кәлтүрүлсун.
11 Һәр бир сунулған топақ, қочқар, қоза яки оғлаққа нисбәтән мошундақ
қилинсун.
12 Силәр сунидиғиниңларниң сани бойичә, һәр хил қурбанлиқниң саниға қарап
шундақ қилисиләр.
13 Шу зиминда туғулғанларниң һәммиси Пәрвәрдигарға хушбуй чиқарсун дәп,
отта сунулидиған қурбанлиқ қилмақчи болса әнә шундақ қилсун.
14 Шуниңдәк силәр билән биллә туруватқан мусапир яки әвлатму-әвлат силәр
билән биллә туруватқанлар болса, хушбуй чиқарсун дәп отта сунулидиған
қурбанлиқ қилмақчи болса, силәр қандақ қилған болсаңлар, уларму шундақ
қилсун.
15 Пүткүл җамаәткә, мәйли силәр болуңлар яки силәр билән биллә туруватқан
мусапир болсун, һәммиңлар үчүн охшаш бир бәлгүлимә болиду; силәр үчүн
дәвирму-дәвир әбәдий бир бәлгүлимә болиду; Пәрвәрдигар алдида силәр қандақ
болсаңлар, мусапирларму шундақтур.■
16 Силәргиму, араңларда туруватқан мусапирларғиму охшаш бир қанун-
бәлгүлимә, охшаш бир һөкүм болсун.
17 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
18 Сән Исраилларға сөз қилип уларға мундақ дегин: — «Силәр Мән силәрни
әкиридиған зиминға йетип барғанда,
19 шу йәрдин чиққан ашлиқни йәйдиған чеғиңларда, Пәрвәрдигарға бир
«көтәрмә һәдийә» тәқдим қилиңлар.
20 Силәр һәр бир йеңи хемирдин пишқан нанлардин бирини «көтәрмә һәдийә»
қилип тәқдим қилиңлар; силәр уни тәқдим қилғанда худди хаманниң «көтәрмә
һәдийә»сигә охшаш болсун.□
21 Дәвирдин-дәвиргә силәр дәсләпки һосулдин чиққан хемирдин бир нанни
«көтәрмә һәдийә» сүпитидә Пәрвәрдигарға сунуңлар.

Билмәй қилған гунайи үчүн кафарәт кәлтүрүш

□ **15:4-5 «бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр еди. Бир һин тәхминән 3.6 литр еди. ■ **15:4-5** Лав. 2:1; 6:14 ■ **15:15** Мис. 12:49; Чөл. 9:14 □ **15:20 «Силәр һәр бир йеңи хемирдин пишқан наналардин бирини «көтәрмә һәдийә» қилип тәқдим қилиңлар»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Силәр дәсләпки һосулдин чиққан хемирдин бир нан пиширип уни «көтәрмә һәдийә» қилип тәқдим қилиңлар» (бирақ тәрҗимимиз «Әз.» 44:30дин қариғанда тоғрирақ болуши мүмкин). **«хаманниң «көтәрмә һәдийә»сигә охшаш болсун»** — оқурмәнләргә мәлумки, Исраиллар йеңи пишқан һосулниң тунҗа қисмини хамандин айрип, Худаға атиши керәк («Мис.» 23:19, 34:22 вә 26ни көрүң.)

22 Әгәр силәр өзүңлар билмәй езип гуна қилип, Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруған
бу барлиқ әмирлиригә әмәл қилмиған болсаңлар,□
23 йәни Пәрвәрдигар буйруған күндин етиварән барлиқ әвлатлириңларғичә
Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән силәргә буйруған барлиқ ишлириға
әмәл қилмиған болсаңлар,
24 жамаәт шундақ бирәр гунаниң билмәй өткүзүлгәнлигидин хәвәрсиз болса,
ундақта пүткүл жамаәт Пәрвәрдигарға хушбуй чиқарсун дәп яш бир топақни
көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә сунсун һәмдә қаидә-низам бойичә униңға
мунасивәтлик ашлиқ һәдийә билән шарап һәдийәни қошуп сунсун, вә униң
үстигә бир текини гуна қурбанлиғи сүпитидә сунсун.
25 Шу йол билән каһин пүткүл Исраил жамаити үчүн кафарәт кәлтүрүп, бу
гуна улардин кәчүрүм қилиниду; чүнки бу билмәй өткүзүп қойған гуна вә улар
өзлириниң билмәй өткүзүп қойған гунайи үчүн қурбанлиқ, йәни Пәрвәрдигарға
атап отта сунулидиған қурбанлиқ вә гуна қурбанлиғини бирликтә Пәрвәрдигар
алдиға сунған.
26 Бу гуна пүткүл Исраил жамаити билән уларниң арисида туруватқан
мусапирларниң һәммисидин кәчүрүм қилиниду, чүнки бу пүткүл хәлиқ билмәй
туруп өткүзүп қойған гунадур.
27 Әгәр бир киши билмәстин гуна қилип қойған болса, у бир яшлиқ бир чиши
оғлақни гуна қурбанлиғи сүпитидә сунсун.■
28 Каһин шу йол билән билмәй гуна қилип қойған адәм үчүн кафарәт кәлтүриду;
униң үчүн кафарәт кәлтүрсә униң Пәрвәрдигар алдида билмәй өткүзгән гунайи
униңдин кәчүрүм қилиниду.
29 Билмәй бирәр сәһвәнлик өткүзүп қойған барлиқ кишиләргә, мәйли шу
зиминда туғулған Исраиллар болсун яки уларниң арисида туруватқан
мусапирларға болсун, — силәрниң һәммиңларға охшаш бир қанун-бәлгүлимә
тәтбиқлиниду.

Билип туруп қилған гуналар тоғрилиқ

30 Лекин жүригини қаптәк қилип иш көргән киши, мәйли у зиминда туғулған
болсун яки мусапир болсун, Пәрвәрдигарға һақарәт кәлтүргән болиду; у һаман
өз хәлқидин үзүп ташлиниду.
31 У Пәрвәрдигарниң сөзини мәнситмигән екән, Пәрвәрдигарниң әмригә
хилаплиқ қилған екән; шуниң үчүн у чоқум үзүп ташлиниду; гунайи өзиниң
бешиға чүшиду.

Шабат күнигә хилаплиқ қилғучиларға берилидиған жаза

32 Исраиллар чөл-жәзиридики вақитлирида, бир кишиниң шабат күнидә отун
тәргәнлиги байқалди.□
33 Отун териватқанлиғини байқап қалғанлар уни Муса, Һарун вә пүткүл
жамаәтниң алдиға елип кәлди.
34 Уни қандақ бир тәрәп қилиш керәклиги техи көрситилмигәчкә, улар уни қамап
қойди.■
35 Пәрвәрдигар Мусаға: — У адәм өлтүрүлмисә болмайду; пүтүн жамаәт уни
барғаһниң тешиға әпчиқип чалма-кесәк қилип өлтүрсун, — деди.

□ **15:22 «әмәл қилмиған болсаңлар»** — бу айәтләрдә көздә тутулған гуна Худаниң әмирлиригә **әмәл қилмаслиқтин** ибарәт; «Лав.» 4-бапта тилға елинған қурбанлиқлар Худаниң әмирлиригә **хилаплиқ қилған ишларға** кафарәт кәлтүридиған қурбанлиқлардин ибарәт. ■ **15:27** Лав. 4:27 □ **15:32 «бир кишиниң шабат күнидә отун тәргәнлиги байқалди»** — шүбһисизки, бу вақиә жуқуриқи 30-31-айәттики принсипқа мисал кәлтүрүлүш үчүн баян қилиниду. ■ **15:34** Лав. 24:12

36 Андин пүтүн жамаәт у адәмни барғаһ сиртиға әпчиқип, худди Пәрвәрдигар
Мусаға буйруғандәк, чалма-кесәк қилип өлтүрди.

Кийим-кечәкләргә чуча тутуш низами

37 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
38 Сән Исраилларға мундақ дегин, улар әвлатму-әвлат кийим-кечәклириниң
чөрисигә чучиларни тутсун һәм бүжигидики чучилириниң һәр биригә көк шойна
тикип қойсун;■
39 бу хил чучилар силәрниң уни тикип турушуңлар үчүн болиду; уни көргәндә
Пәрвәрдигарниң барлиқ әмирлирини есиңларда тутуп, уларға әмәл қилишиңлар
үчүн бу силәргә бир әсләтмә болиду; шуниңдәк силәрниң һазирқидәк
өзүңларниң көңлүңлар вә көзүңларниң кәйнигә кирип, қатирап бузуқлуқ қилип
кәтмәслигиңлар,□
40 Мениң барлиқ әмирлиримни әстә тутушуңлар һәм униңға әмәл қилип,
Худайиңларға атап пак-муқәддәс болушуңлар үчүн болсун.
41 Мән Худайиңлар болуш үчүн силәрни Мисир зиминидин елип чиққан
Пәрвәрдигардурмән; Мән Пәрвәрдигар Худайиңлардурмән.

16

Кораһ, Датан вә Абирамниң асийлиқ қилиши

1 Лавийниң әвриси, Коһатниң нәвриси, Изһарниң оғли Кораһ вә Рубәнниң
әвлатлиридин Елиабниң оғуллири Датан билән Абирам вә Пәләтниң оғли Он■
2 Исраиллар ичидики жамаәт әмирлири болған, жамаәт ичидин сайлап чиқилған
мөтивәрләрдин икки йүз әллик кишини башлап келип Мусаға қарши чиқти.
3 Улар жиғилип Мусаға қарши һәм Һарунға қарши чиқип: —
Силәр һәддиңлардин бәк аштиңлар, пүткүл жамаәтниң һәммиси пак-муқәддәс,
Пәрвәрдигарму уларниң арисида, шундақ туруғлуқ силәр немә дәп өзүңләрни
Пәрвәрдигарниң жамаитидин үстүн қоюсиләр? — деди.
4-5 Муса уларниң гепини аңлап дүм жиқилип, Кораһ билән униң
гуруһидикиләргә сөз қилип: —
Әтә әтигәндә Пәрвәрдигар кимләрниң Өзигә мәнсуп екәнлигини, кимләрниң пак-
муқәддәс екәнлигини аян қилиду; шу кишини Өзигә йеқинлаштуриду; кимни
таллиған болса, уни Өзигә йеқинлаштуриду.
6 Силәр мундақ қилиңлар: — Сән Кораһ вә сениң гуруһиңдикиләр һәммиси
хушбуйданларни әпкелиңлар;
7 әтә Пәрвәрдигарниң алдида хушбуйданларға от йеқип, хушбуйни униң үстигә
қоюңлар; Пәрвәрдигар кимни таллиса, шу муқәддәс-пак болған болсун! Әй силәр
Лавийлар, һәддиңлардин бәк аштиңлар! — деди.
8 Муса йәнә Кораһқа:
— И Лавийлар, гепимгә қулақ селиңлар.
9-10 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар силәрни Өзиниң чедириниң ишлирини
қилсун дәп һәмдә жамаәтниң алдида уларниң хизмитидә болсун дәп
Өзигә йеқинлаштуруш үчүн силәрни Исраил жамаитидин айрип чиққан —
йәни Пәрвәрдигар сени вә сениң һәммә қериндашлириң болған Лавийниң

■ **15:38** Қан. 22:12; Мат. 23:5 □ **15:39** **«бузуқлуқ»** — Тәвраттики көп қисимларда көрситилгән бу «бузуқлуқ»ниң һәм жисманий жәһәти (әйш-ишрәт) һәм роһий жәһәти (бутпәрәслик қилип Худаға вапасизлиқ қилиш) бардур. ■ **16:1** Чөл. 26:9; 27:3; Йәһ. 11

әвлатлирини бирдәк Өзигә йеқинлаштурғанлиғи силәрчә кичик ишму? Силәр йәнә техи каһинлиқ вәзиписини тама қиливатамсиләр?□
11 Шу вәҗидин сән вә сениң гуруһиңдикиләр һәммиси жиғилип Пәрвәрдигарға қарши чиқиветипсиләр-дә; Һарун немиди, силәр униң үстидин шунчилик ағринип ғотулдишип кәткидәк? — деди.
12 Муса Елиабниң оғли Датан билән Абирамни қичқирип келишкә адәм әвәтивиди, улар:
— Бармаймиз!
13 Сениң бизни сүт билән һәсәл ақидиған зиминдин башлап чиқип бу чөл-җәзиридә өлтәрмәкчи болғанлиғиңниң өзи кичик ишму? Сән техи өзүңни падиша һесаплап бизниң үстимиздин һөкүмранлиқ қилмақчиму?□
14 Һалбуки, сән бизни сүт билән һәсәл ақидиған жутқа башлап кәлмидиң, етиз вә үзүмзарлиқларниму бизгә мирас қилип бәрмидиң. Сән бу хәқниң көзиниму оювалмақчиму? Биз бармаймиз! — деди.
15 Буни аңлап Муса қаттиқ ғәзәплинип Пәрвәрдигарға: —
Уларниң соғат-һәдийәсигә етивар қилмиғайсән; мән уларниң һәтта бирәр ешигиниму тартивалмидим, бирәр адимигиму һеч зиян-зәхмәт йәткүзмидим, — деди.■

Худаниң җазаси

16 Муса Кораһқа: —
Әтә сән вә сениң гуруһиңдикиләр — сән, улар вә Һарун Пәрвәрдигарниң алдиға келиңлар.
17 Һәр бириңлар өзүңларниң хушбуйданлириңларни әкилип униң үстигә хушбуйни селиңлар; һәр бириңлар өзүңларниң хушбуйданлириңларни, йәни җәмий икки йүз әллик хушбуйданни елип уни Пәрвәрдигарниң һозурида тутуп туруңлар; сәнму, Һарунму һәр бириңлар өз хушбуйданлириңларни елип келиңлар, — деди.
18 Шуниң билән һәр бир адәм өзиниң хушбуйданини елип, отни йеқип, хушбуй селип, Муса вә Һарун билән бирликтә җамаәт чедириниң дәрвазиси алдида турушти.
19 Кораһ Муса билән Һарунға һуҗум қилғили пүтүн җамаәтни жиғип җамаәт чедириниң дәрвазиси алдиға келивиди, Пәрвәрдигарниң җуласи пүткүл җамаәткә аян болди.
20 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип: —
21 Силәр бу хәлиқниң арисидин нери туруңлар, мән көз жумуп ачқичә уларни жутуветимән, — девиди,
22 Муса билән Һарун дүм жиқилип: —
И Тәңрим, барлиқ әт егилириниң роһлириниң Худаси, бир адәм гуна қилса, ғәзивиңни пүтүн җамаәткә чачамсән? — деди.■
23 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
24 Сән җамаәткә: «Силәр Кораһ, Датан вә Абирамниң турар җайлиридин айрилип улардин нери кетиңлар» — дәп буйруқ бәр, — деди.

□ **16:9-10 «Пәрвәрдигар силәрни, *йәни Лавийларни*...** Өзигә йеқинлаштуруш үчүн силәрни Исраил җамаитидин айрип чиққан...» — оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, Худа әслидә Лавий қәбилиси ичидин Һарун вә униң әвлатлирини өзигә каһин болушқа таллиған еди, қалған Лавийларни муқәддәс чедирдики хизмәттә болуп каһинларға ярдәмчи рольда болушқа бекиткән еди. □ **16:13 «бизни сүт билән һәсәл ақидиған зиминдин башлап чиқип...»** — мошу адәмләр Мисир зиминини махтимақчи болуп, шу йәрдики қуллуқ һаятини пүтүнләй унтуди. ■ **16:15** 1Сам. 12:3 ■ **16:22** Чөл. 27:16; Ибр. 12:9

25 Шуниң билән Муса орнидин туруп Датан билән Абирам тәрәпкә қарап маңди;
Исраил ақсақаллириму униңға әгишип маңди.
26 Муса жамаәткә: — Силәрдин өтүнимән, бу рәзил адәмләрниң чедирлиридин
жирақ кетиңлар, уларниң барлиқ гуналири сәвәвидин улар билән биллә вәйран
болмаслиғиңлар үчүн уларниң һеч нәрсисигә қол тәккүзмәңлар, — деди.
27 Шуниң билән жамаәт Кораһ, Датан, Абирамниң чедирлириниң төрт әтрапидин
нери кәтти; Датан билән Абирам болса өз аяллирини, оғул-қизлирини вә
бовақлирини елип чиқип өз чедириниң ишиги алдида турди.
28 Муса: — Буниңдин силәр шуни билисиләрки, бу ишларниң һәммиси мениң
көңлүмдин чиққан әмәс, бәлки Пәрвәрдигар мени уларни ада қилишқа әвәткән:
29 — әгәр бу адәмләрниң өлүми адәттики адәмләрниң өлүмигә охшаш болидиған
яки уларниң бешиға чүшидиған қисмәтләр адәттики адәмләр дучар болидиған
қисмәтләргә охшаш болидиған болса, Пәрвәрдигар мени әвәтмигән болатти.
30 Әгәр Пәрвәрдигар йеңи бир ишни қилип, йәр ағзини ечип уларни вә
уларниң пүтүн нәрсисини жутуп кетиши билән, улар тирикла тәһтисараға чүшүп
кәтсә, у чағда силәр бу адәмләрниң Пәрвәрдигарни мәнситмигәнлигини билип
қалисиләр, — деди.
31 Мусаниң бу гепи ахирлишиши биләнла уларниң пути астидики йәр йерилди.
32 Йәр ағзини ечип уларни барлиқ аилисидикиләр билән, шуниңдәк Кораһқа тәвә
һәммә адәмләрни қоймай тәәллуқатлири билән қошуп жутуп кәтти.■
33 Шундақ қилип, улар вә уларниң тәвәсидикиләрниң һәммиси тирикла
тәһтисараға чүшүп кәтти, йәр уларниң үстидә йепилди. Улар шу йол билән
жамаәтниң арисидин йоқалди.
34 Уларниң әтрапида турған Исраилларниң һәммиси уларниң налисини аңлап:
«Йәр бизниму жутуп кетәрмекин!» дейишип қечишти.
35 Андин Пәрвәрдигарниң алдидин бир от чиқип, хушбуй сунуватқан һелиқи
икки йүз әллик адәмниму жутуп кәтти.■

Яднамә қилишқа қалдурулған хушбуйданлар

36 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
37 Сән каһин Һаронниң оғли Әлиазарға буйруғин, у хушбуйданларни от арисидин
теривелип, чоғлирини жирақларға чечивәтсун, чүнки у хушбуйданлар Худаға
аталғандур;
38 шуңа өзиниң жениға өзи замин болған гунакарларниң хушбуйданлирини
теривалғин; улар қурбангаһни қаплаш үчүн соқуп непиз түникә қилинсун,
чүнки бу хушбуйданлар әслидә Пәрвәрдигарниң һозуриға сунулуп униңға аталип
муқәддәс қилинған. Шундақ қилип улар кейин Исраилларға ибрәт болидиған
ишарәт-бәлгү болиду.
39 Шуниң билән каһин Әлиазар отта көйдүрүветилгәнләр сунған мис
хушбуйданларни теривалди; улар қурбангаһни қаплитишқа непиз түникә
қилип соқулди.
40 Шуниң билән *қурбангаһниң бу қаплимиси* Һаронниң әвлатлириға ят адәмләрниң
худди Кораһ билән униң гуруһидикиләргә охшаш қисмәткә қалмаслиғи үчүн,
Пәрвәрдигарниң һозурида хушбуй көйдүрүшкә йеқинлашмаслиғиға Исраиллар
үчүн бир әслатмә болди. Бу Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән Әлиазарға
буйруғанлиридур.

Жамаәтниң Һаронниң ялвуруши сәвәвидин қутулуп қелиши

41 Әтиси пүткүл Исраил жамаити Муса билән Һаронниң яман гепини қилип: —

■ **16:32** Чөл. 26:10; 27:3; Қан. 11:6; Зәб. 105:17 ■ **16:35** Зәб. 105:18

Силәр Пәрвәрдигарниң хәлқини өлтүрдүңлар, — дәп ғотулдашти.
42 Вә шундақ болдики, җамаәт Муса билән Һарунға һуҗум қилишқа
жиғиливатқанда, җамаәт бурулуп җамаәт чедириға қаривиди, вә мана, булут
чедирни қапливалди һәм Пәрвәрдигарниң җуласи аян болди.
43 Шуниң билән Муса билән Һарун җамаәт чедириниң алдиға берип турди.
44 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
45 Мән көзни жумуп ачқичә уларни йоқитип ташлишим үчүн иккиңлар бу
җамаәттин чиқип нери кетиңлар, — дәп буйрувиди, иккилән жиқилип йәрдә дүм
ятти.
46 Муса Һарунға: —
Сән хушбуйданни елип униңға қурбангаһтики оттин сал, униңға хушбуй қоюп,
улар үчүн кафарәт кәлтүрүшкә тезликтә җамаәтниң арисиға апар; чүнки қәһр-
ғәзәп Пәрвәрдигарниң алдидин чиқти, ваба басқили турди, — деди.
47 Һарун Мусаниң дегинидәк қилип, хушбуйданни елип җамаәтниң арисиға
жүгүрүп кирди; вә мана, ваба кишиләрниң арисида башланған еди; у хушбуйни
хушбуйданға селип, хәлиқ үчүн кафарәт кәлтүрди.
48 У өлүкләр билән тирикләр оттурисида турувиди, ваба тохтиди.
49 Кораһниң вақиәси мунасивити билән өлгәнләрдин башқа, ваба сәвәвидин
өлгәнләр он төрт миң йәттә йүз киши болди.□
50 Һарун җамаәт чедириниң дәрвазиси йенида турған Мусаниң йениға йенип
кәлди; ваба тохтиди.

17

Һарунниң һасисиниң чечәклиши

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 «Сән Исраилларға сөз қилип, улардин ата җәмәти бойичә, һәр қәбилиниң
әмридин бирдин он икки һаса алғин; сән уларниң һәр бириниң исмини өзиниң
һасисиға йезип қойғин.
3 Лавий қәбилисиниң һасисиға Һарунниң исмини язғин, чүнки һәр бир ата җәмәт
қәбилә башлиғи үчүн бир һаса вәкил болиду.
4 Сән бу һасиларни җамаәт чедиридики һөкүм-гувалиқ *сандуғиниң* алдиға, йәни
Мән сениң билән көрүшидиған йәргә қойғин.□ ■
5 Вә шундақ болидуки, Мән таллиған кишиниң болса, униң һасиси бих сүриду;
шундақ қилип Исраилларниң силәргә ғудурашқан гәплирини тохтитип Маңа
аңланмайдиған қиливетимән».
6 Шуниң билән Муса Исраилларға шундақ сөз қилди; уларниң һәммә әмирлири
униңға бирдин һасини, җәмий болуп он икки һасини бәрди; һәр бир ата җәмәткә
бир һаса вәкил болди, Һарунниң һасисиму шуларниң ичидә еди.
7 Муса һасиларни һөкүм-гувалиқ чедириға әкирип Пәрвәрдигарниң һозуриға
қойди.

□ **16:49 ««Кораһ вә аилисидикиләр» тоғрилиқ — изаһат»** — Кораһ вә аилисидикиләр шундақ әшәддий ақивәткә учриғини билән, униң кейинки бәзи әвлатлири «Зәбур»ниң бәзи қисимлирини (мәсилән, 41-48-күйләрни) язған. Кораһдикиләрниң бәзилири 24-айәттә көрситилгән әмиргә итаәт қилған болса керәк. □ **17:4 «һөкүм-гувалиқ»** — мошу йәрдә «һөкүм-гувалиқ» Худаниң Исраилға болған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болған әһдисини көрситиду; Худаниң муқәддәс маһийити вә характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, «һөкүм-гува» дәпму атилиду. Оқурмәнләргә аянки, шу әмирләр әһдә сандуғи ичидә сақлақлиқ таш тахтайлар үстидә пүтүклүк еди. Шуңа бәзидә сандуқ «һөкүм-гувалиқ сандуғи», ибадәт чедири «һөкүм-гувалиқ чедири» дәп атилиду. ■ **17:4** Мис. 25:22

8 Вә шундақ болдики, Муса әтиси һөкүм-гувалиқ чедириға киривиди, мана, Лавий
җәмәтигә вәкил болған Һарунниң һасиси бих сүрүп, ғунчилап, чечәкләп, бадам
чүшкән еди.
9 Муса һасиларниң һәммисини Пәрвәрдигарниң алдидин елип чиқип, Исраил
хәлқигә көрсәтти; улар көргәндин кейин һәр ким өз һасилирини елип кетишти.
10 Пәрвәрдигар Мусаға: — Шу асийлиқ қилғучи балиларға бир агаһ бәлгүси болсун
дәп Һарунниң һасисини һөкүм-гуваниң алдиға әкирип қойғин. Шундақ қилсаң
сән уларниң ғудурашқан гәплирини тохтитип, Маңа аңланмайдиған қилисән;
уларму шуниң билән өлүп кәтмәйду, — деди.□ ■
11 Муса шундақ қилди; Пәрвәрдигар өзигә қандақ буйруған болса у шундақ қилди.
12 Исраиллар Мусаға сөз қилип: —
Биз нәпәстин қалай дәватимиз, биз түгәштуқ, биз һәммимиз түгәштуқ!
13 Пәрвәрдигарниң ибадәт чедириға йеқинлашқанлар өлмәй қалмайду, шундақ
екән, биз һәммимиз мутләқ нәпәстин қелишимиз керәкму? — дейишти.

18

Каһин вә Лавийларниң вәзиписи

1 Пәрвәрдигар Һарунға мундақ деди: —
Сән, оғуллириң вә ата җәмәтиңдикиләр сениң билән бирликтә муқәддәс җайға
мунасивәтлик болған гунани, шуниңдәк сән вә оғуллириң бирликтә каһинлиқ
вәзиписигә мунасивәтлик болған гунани үстүңләргә алисиләр.□
2 Сән қериндашлириң болған Лавий қәбилисидикиләрни, йәни ата-
бовилириңниң қәбилисидикиләрни өзүң билән бирләштүр һәм уларни
хизмитиңни қилиши үчүн башлап елип кәл; бирақ сән билән оғуллириң сениң
билән бирликтә һөкүм-гувалиқ чедири алдида хизмәтләрни қилсун.□
3 Улар сениң буйруқлириңға тәйяр туруп, шундақла чедирдики барлиқ
хизмәт-вәзиписини өтәйду; пәқәт муқәддәс җайдики қача-қуча әсвапларға
вә қурбангаһқа йеқинлашмисун; ундақ қилса, уларму, силәрму өлүп кетисиләр.
4 Улар сениң билән бирлишип, җамаәт чедиридики вәзипини өтәп, қилидиған
һәр бир ишини қилсун; пәқәтла һеч ят кишиләр силәргә йеқинлашмисун.
5 Қәһр-ғәзәп йәнә Исраилларниң бешиға чүшмисун үчүн, силәр муқәддәс
җайдики вәзипә билән қурбангаһдики вәзипини өтәшкә мәсъул болуңлар.
6 Мана, Мән Өзүм силәрниң қериндашлириңлар болған Лавийларни Исраиллар
ичидин таллап чиқтим; улар җамаәт чедириниң ишлирини қилишқа
Пәрвәрдигарға тәқдим қилинған болуп, силәргә соға сүпитидә ата қилинған.■
7 Лекин сән вә оғуллириң сениң билән бирликтә каһинлиқ вәзипәңләрдә туруп,
қурбангаһтики барлиқ ишларни һәм пәрдә ичидики ишларни бејириңлар;
силәрниң вәзипәңләр шундақ болсун. Каһинлиқ вәзиписини, хизмитимдә
болушуңлар үчүн силәргә соға қилип бәрдим; ят адәмләр йеқинлашса,
өлтүрүветилсун.

□ **17:10 «һөкүм-гува»** — 17:4тики изаһатта көрситилгәндәк, мошу йәрдә «һөкүм-гува» Худаниң Исраилға болған түп әмирлирини көрситиду, шундақла уларни сақлайдиған әһдә сандуғини көрситиду. ■ **17:10** Ибр. 9:4 □ **18:1 «муқәддәс җайға мунасивәтлик болған гуна»** — демәк, муқәддәс җай билән мунасивәтлик мәлум гуна өткүзүлсә, шу гунаниң мәсъулийитини биринчи үстигә алғучи каһинлар һәм Лавийлар болиду; гуна каһинлиқ билән мунасивәтлик иш болса мәсъулийәтни биринчи үстигә алғучи каһинлар болуши керәк. Мошу агаһ, шүбһисизки, 17-баптики вақиә билән мунасивәтлик агаһтур. □ **18:2 «бирләштүр»** — бу сөз мошу йәрдә вә 4-айәттә ибраний тилида «Лавий» дегән сөз билән ипадилиниду («Яр.» 29:34ни көрүң). ■ **18:6** Чөл. 3:45

Каһинларниң елишқа тегишлик үлүши

8 Пәрвәрдигар Һарунға мундақ деди: —
Мән Маңа сунулған көтәрмә һәдийәләрни, йәни Исраиллар Маңа муқәддәс дәп
атиған барлиқ нәрсиләрни үлүшүңлар болсун дәп, мана мәңгүлүк бәлгүлимә
билән саңа вә сениң әвлатлириңға тәқдим қилдим.
9 Исраиллар отта сунидиған, «әң муқәддәс» нәрсиләрдин силәргә мунулар
қалдуруп берилиду: — уларниң Маңа атап сунған барлиқ нәрсилири, йәни
барлиқ ашлиқ һәдийәләрдин, барлиқ гуна қурбанлиқлиридин, барлиқ
итаәтсизлик қурбанлиқлиридин «әң муқәддәс» һесапланғанлири, саңа вә
әвлатлириңға ата қилиниду.
10 Сән шу *үлүшүңни* «әң муқәддәс» сүпитидә йегин, силәрдин болған һәр бир әр
киши уни йесун; у саңа «әң муқәддәс» дәп билинсун.□
11 Мунуларму сениң болиду: — Исраилларниң соғатлири ичидин көтәрмә
һәдийәләр, барлиқ пулаңлатма һәдийәләр сениң; Мән уларни саңа, шундақла
оғуллириң билән қизлириңға мәңгүлүк бәлгүлимә билән тәқдим қилдим; сениң
өйүңдики һәр бир пак адәм униңдин йесә болиду.■
12 Зәйтун мейидин әң есилини, йеңи шараптин әң есилини, шундақла ашлиқтин
әң есилини, йәни Исраиллар Пәрвәрдигарға атап сунған дәсләпки пишқан
мәһсулатларниң һәммисини Мән саңа тәқдим қилип бәрдим.
13 Улар йәрдин елип Пәрвәрдигарға атап әкәлгән дәсләпки пишқан нәрсиләрниң
һәммиси сениң болсун; өйүңдики һәр бир пак адәм униңдин йесә болиду.
14 Исраилда Худаға мутләқ атилидиған һәр бир нәрсә сениң болиду.■
15 Улар Пәрвәрдигарға атап кәлтүридиған барлиқ җаниварларниң тунҗилири,
мәйли инсан яки улақ-чарпай болсун сениң болиду; һалбуки, инсанларниң
тунҗилирини болса уларни төләм төләп яндурувалсун вә напак һайванларниң
тунҗилирини төләм төләп яндурувалсун.□ ■
16 Төләм төләш керәк болғанлар үчүн йеши бир айлиқтин ашқанда төләм пули
төләнсун; уларға сән тохтатқан баһа бойичә, йәни муқәддәс җайдики шәкәлниң
өлчәм бирлиги бойичә (бир шәкәл жигирмә гәраһдур) баһа қоюп, бәш күмүч
шәкәл ал.■
17 Пәқәт тунҗа кала, тунҗа қой яки тунҗа оғлаққа төләм алсаң болмайду;
уларниң һәммиси муқәддәстур. Сән уларниң қенини қурбангаһқа чечип, мейини
Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған, Униңға хушбуй кәлтүридиған қурбанлиқ
сүпитидә көйдүргин.
18 Уларниң гөши сениң болиду; худди «көтәрмә һәдийә» қилинған төш вә оң арқа
путиға охшаш, саңа тәвә болиду.
19 Исраиллар Пәрвәрдигарға атап сунған муқәддәс нәрсиләр ичидики көтәрмә
һәдийә-қурбанлиқниң һәммисини Мән саңа вә сениң билән биллә туруватқан
оғул-қизлириңға мәңгүлүк бәлгүлимә билән тәқдим қилдим. Бу Пәрвәрдигар
алдида саңа вә сениң билән биллә туруватқан әвлатлириң үчүн мәңгүлүк тузлуқ
әһдә болиду.

Лавийларниң вәзипилири һәм үлүшлири

20 Пәрвәрдигар Һарунға мундақ деди: —

□ **18:10 «сән шу үлүшүңни «әң муқәддәс» сүпитидә йегин»** — «әң муқәддәс» һесапланған нәрсиләр «муқәддәс йәрдә», йәни муқәддәс җайдики һойлида йейилиши керәк еди. Мәсилән, «Лав.» 6:16ни көрүң. ■ **18:11** Лав. 10:14 ■ **18:14** Лав. 27:28 □ **18:15 «барлиқ җаниварларниң тунҗилири»** — ибраний тилида «барлиқ әт егиси (болған җанивар)ниң балиятқусини ачидиғанлар». **«төләм төләп яндурувалсун»** — демәк, хәлиқ уларниң орнида каһинларға пул бериши керәк. ■ **18:15** Мис. 13:2; 22:29; Лав. 27:26; Чөл. 3:13 ■ **18:16** Мис. 30:13; Лав. 27:25; Чөл. 3:47; Әз. 45:12

Исраил зиминида сениң һеч қандақ мирасиң болмайду, уларниң арисидиму һеч қандақ несивәң болмайду; Исраиллар арисида мана Мән Өзүм сениң несивәң, сениң мирасиңдурмән.■
21 Лавийларға болса, уларниң өтәйдиған хизмәтлири, йәни җамаәт чедиридики хизмити үчүн, мана Мән Исраилда тәқдим қилинған барлиқ «ондин бир үлүш»ниң һәммисини уларға мирас қилип бәргәнмән.
22 Буниңдин кейин, гунакар болуп өлүп кәтмәслиги үчүн, Исраиллар җамаәт чедириға йеқинлашмисун.
23 Җамаәт чедиридики хизмәтни болса, уни өтигүчиләр пәқәт Лавийларла болиду вә шу ишта болған гунайини өзлири үстигә алиду, бу силәр үчүн әвлатму-әвлат мәңгүлүк бир бәлгүлимә болиду; уларниң Исраилларниң ичидә һеч қандақ мираси болмайду.□
24 Чүнки Исраилларниң Пәрвәрдигарға атап көтәрмә һәдийә сүпитидә сунған «ондин бир үлүш»ни Лавийларға мирас қилип тәқдим қилидиған болдум; шуңа Мән улар тоғрилиқ: Исраиллар ичидә һеч қандақ мираси болса болмайду, — дедим.
25 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
26 Сән Лавийларға ейтқин: «Силәр Исраилларниң қолидин Мән силәргә мирас болсун дәп тәқдим қилған «ондин бир үлүш»ни алған екәнсиләр, силәр шу ондин бир үлүшниң йәнә ондин бир үлүшини айрип, уни Пәрвәрдигарға атап көтәрмә һәдийә сүпитидә сунуңлар.
27 Бу йол билән силәрниң шу «көтәрмә һәдийә»ңлар силәргә «хамандики ашлиғиңлар»дин һәм «шарап көлчигидики толуп ташқан шарабиңлар»дин аталғанлар һесаплиниду.□
28 Бундақ болғанда, силәр Исраилларниң қолидин алған ондин бир үлүшниң һәммисидин Пәрвәрдигарға атап көтәрмә һәдийә сунисиләр; силәр Пәрвәрдигарға атиған шу «көтәрмә һәдийә»ни каһин Һарунға бериңлар.
29 Силәргә тәқдим қилинған барлиқ нәрсиләрдин әң есилини елип шуларни муқәддәс һесаплап «Пәрвәрдигарға аталған толуқ көтәрмә һәдийә» сүпитидә сунуңлар».
30 Шуңа сән Лавийларға ейтқинки, «Силәр шулардин әң есилини көтирип сунсаңлар, бу силәр Лавийларниң хамандики ашлиғиңлар вә шарап көлчигидики шарабиңларға охшаш һесаплиниду.
31 Шундақ қилғандин кейин силәр вә өйдикилириңлар шу «ондин бир үлүш»ләрни халиған йәрдә йесәңлар болиду, чүнки бу силәрниң җамаәт чедиридики хизмитиңларниң инъами болиду;□
32 Силәр *шу үлүшләрдин* әң есилини көтирип сунсаңлар, мошу ишиңлар сәвәвидин гунакар болмайсиләр. Ундақ қилсаңлар силәр Исраиллар атиған муқәддәс нәрсиләрни булғимайсиләр, шуниң билән өлмәйсиләр».□

■ **18:20** Қан. 10:9; 18:2; Әз. 44:28 □ **18:23 «шу ишта болған гунайини өзлири үстигә алиду»** — демәк, мабада Лавийлар муқәддәс чедирни булғап, гуна садир қилса, шундақла уларниң бехәстилигидин хәлиқ муқәддәс чедирни булғап һәр қандақ гуна садир қилған болса, баш мәсъулийәтни Лавийлар өз үстигә елиши керәк. □ **18:27 «...силәрниң шу «көтәрмә һәдийә»ңлар... дин аталғанлар һесаплиниду»** — Лавийларниң һеч қандақ хамини яки шарап көлчәклири йоқ еди, әлвәттә. Шуңа улар өзлири хәлиқтин қобул қилған «ондин бир үлүш»ләрдин ондин бирини елип, Пәрвәрдигарға «көтәрмә һәдийә»ләрни атиши керәк. Шу йол билән уларниң сунғини худди деханларниң Пәрвәрдигарға өз һосулидин сунғиниға охшаш болиду. □ **18:31 «силәр вә өйдикилириңлар»** — мошу йәрдә Лавийларни көрситиду. □ **18:32 «силәр Исраиллар атиған муқәддәс нәрсиләрни булғимайсиләр, шуниң билән өлмәйсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «силәр Исраиллар атиған муқәддәс нәрсиләрни һеч булғимаңлар; болмиса, өлисиләр».

19

Қизил сийирниң күли

1 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —
2 Мән Пәрвәрдигар әмир қилған қанун-бәлгүлимә шуки: — Сән Исраилларға
буйруғин, улар бежирим, нуқсансиз, боюнтуруқ селинмиған қизил яш сийирдин
бирни сениң йениңға әкәлсун.
3 Сән сийирни каһин Әлиазарға тапшур, у уни чедиргаһниң сиртиға әпчиқсун,
андин бириси сийирни униң алдида боғузлисун.■
4 Каһин Әлиазар бармиғини қанға миләп, җамаәт чедириниң алдиға қаритип
йәттә мәртәм чачсун.■
5 Андин бириси Әлиазарниң көз алдида пүткүл сийирни көйдүрсун, йәни униң
териси, гөши, қени вә тезәклирини көйдүрсун.■
6 Каһин кедир яғичи, зофа өсүмлүги вә қизил рәхтни сийир көйдүрүлидиған отқа
ташлисун.□
7 Андин каһин өз кийимини жуйсун вә бәдинини суда жуйсун, андин кейин
баргаһқа киришкә болиду; лекин каһин кәч киргичә напак саналсун.
8 Сийирни көйдүргән кишиму кийимлирини су билән жуюп, өз бәдинини суда
жуйсун, андин у кәч киргичә напак саналсун.
9 Пак бир адәм сийирниң күлини жиғип баргаһниң сиртидики пак бир йәргә
қойсун; у Исраил җамаити үчүн «напаклиқни чиқарғучи су»ни ясашқа шу йәрдә
сақлансун, у бир «гунани паклиғучи»дур.
10 Сийирниң күлини жиғиштурған адәм өзиниң кийимлирини жуйсун вә кәч
киргичә напак саналсун. Бу Исраилларға вә уларниң арисида туруватқан
мусапирларға мәңгүлүк қанун-бәлгүлимә болиду.

Хәлиқни напаклиқтин паклаш низами

11 — Өлүккә, йәни һәр қандақ өлгән кишиниң җәситигә тегип кәткән һәр бир киши
йәттә күн напак санилиду.■
12 У адәм үчинчи күни *ашу су* билән өзини паклисун, һәмдә йәттинчи күниму
паклисун, андин у пак санилиду; әгәр у үчинчи күни һәмдә йәттинчи күни өзини
паклимиса, пак саналмайду.□
13 Һәр қандақ адәм өлүккә, йәни һәр қандақ өлгән кишиниң җәситигә тегип кәтсә,
һәмдә өзини паклимиса, Пәрвәрдигарниң чедирини булғиған болиду; шу киши
Исраил арисидин үзүп ташлиниду; чүнки «напаклиқни чиқарғучи су» униңға
сепилмигәчкә, у напак санилиду; униң напаклиғи техичә үстидә туриду.
14 Әгәр бирәр киши бир чедир ичидә өлүп қалған болса, у тоғрилиқ қанун-
бәлгүлимә мундақ болиду: — шу чедирға киргән һәр бирси вә чедирда туруп
қалғанларниң һәр бири йәттә күн напак санилиду.
15 Һәр бир очуқ турған, ағзи йепилмиған қача-қучиларниң һәммиси напак
санилиду.
16 Шуниңдәк далада қилич-шәмшәр билән өлтүрүлгәнләргә, яки өзи өлүп
қалғанниң өлүгигә, яки адәмниң устихининиға яки қәбригә тәккән һәр бир киши
йәттә күнгичә напак санилиду.
17 Кишиләр бу напак киши үчүн «пакландурғучи қурбанлиқ»ниң күлидин азрақ
елип комзәккә селип, уларниң үстигә еқин су қуйсун.

■ **19:3** Ибр. 13:11, 12 ■ **19:4** Ибр. 9:13 ■ **19:5** Мис. 29:14; Лав. 4:11, 12 □ **19:6 «қизил рәхтни»** — яки «қизил жипни». ■ **19:11** Чөл. 31:19; Һаг. 2:13 □ **19:12 «Изаһат»** — толуқ айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «У адәм үчинчи күни әнә шундақ (напаклиқни чиқарғучи) су билән өзини паклисун, йәттинчи күни у пак санилиду; әгәр у үчинчи күни өзини паклимиса, йәттинчи күни пак саналмайду».

18 Андин пак бир киши зофа өсүмлүгини елип шу суға тәккүзүп уни чедирға вә
ичидики барлиқ қача-қучиларға һәм шу йәрдә турған барлиқ кишиләрниң үстигә
сепип қойсун, вә йәнә уни устиханға, өлтүрүлгүчигә яки қәбиргә тәккән кишиниң
үстигә сепип қойсун.■
19 Үчинчи күни вә йәттинчи күни һелиқи пак адәм *пак болмиған адәмләрниң* үстигә
шу суни сепип қойсун; шундақ қилғанда, йәттинчи күнигә кәлгәндә у киши
пакланған болиду; андин у киши кийимлирини жуюп, бәдинини суда жуйсун,
кәч киргәндә у пак санилиду.
20 Лекин напак болуп қелип, өзини паклимиған киши Пәрвәрдигарниң муқәддәс
җайини булғиғини үчүн, җамаәт арисидин үзүп ташлиниду; «напаклиқни
чиқарғучи су» униң үстигә сепилмигән, шуңа у напак санилиду.
21 Бу Исраилларға мәңгүлүк бәлгүлимә болиду, «напаклиқни чиқарғучи су»ни
сәпкән киши болса өзиниң кийимлирини жуйсун вә «напаклиқни чиқарғучи
су»ға тәккән киши кәч киргичә напак саналсун.
22 Напак киши тәккән һәр қандақ нәрсиму напак санилиду; бу нәрсиләргә тәккән
кишиләрму кәч киргичә напак саналсун.

20

Мәрйәмниң вапат болуши

1 Биринчи айниң ичидә Исраиллар, йәни пүткүл Исраил җамаити Зин чөлигә
йетип келип, Қадәштә туруп қалди; Мәрйәм шу йәрдә вапат болди вә шу йәргә
дәпнә қилинди.

Мәрибаһ сүйи — хәлиқниң йәнә қақшиши

2 Җамаәткә ичидиғанға су йоқ еди, улар жиғилип Муса билән Һарунға һуҗум
қилғили турди.
3 Хәлиқ Муса билән тәгишип: — Қериндашлиримиз Пәрвәрдигарниң алдида
өлгән чағда бизму биллә өлсәк боптикән!■
4 Силәр немә үчүн биз вә чарпайлиримизни бу йәрдә өлүп кәтсун дәп,
Пәрвәрдигарниң җамаитини бу чөл-җәзиригә башлап кәлдиңлар?
5 Силәр немә үчүн бизни Мисирдин елип чиқип бундақ дәһшәтлик йәргә
әкәлдиңлар? Бу йәрдә я териқчилиқ қилғили йәр болмиса, я әнҗир, үзүм, анар
болмиса, ичидиғанға суму болмиса, — дейишти.
6 Шуниң билән Муса билән Һарун җамаәттин айрилип җамаәт чедириниң
дәрвазиси алдиға келип дүм жиқиливиди, Пәрвәрдигарниң җуласи у иккисигә
аян болди.
7 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
8 Һасини қолуңға ал, андин сән акаң Һарун билән бирликтә җамаәтни жиғип,
уларниң көз алдидила қорам ташқа буйруқ қил; шундақ қилсаң қорам таш өз
сүйини чиқириду; шу йол билән сән уларға су чиқирип, җамаәт вә чарпайлири
ичидиғанға су берисән.□ ■
9 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарниң әмри бойичә Пәрвәрдигарниң һозуридин
һасини алди.
10 Муса билән Һарун иккиси җамаәтни қорам ташниң алдиға жиғди вә Муса
уларға: — Гепимгә қулақ селиңлар, и асийлар! Биз силәргә бу қорам таштин су
чиқирип берәйлиму?! — деди.■

■ **19:18** Зәб. 50:9 ■ **20:3** Чөл. 16:32, 49 □ **20:8 «Һасини қолуңға ал»** — Мусаниң шу һасиси көп қетим Худаниң йолида ишлитилип келингән. Биринчи қетимқиси «Мис.» 4:2дә тепилиду. ■ **20:8** Нәһ. 9:15; Зәб. 77:15, 16; 104:41; 113:8 ■ **20:10** Қан. 32:51; Зәб. 105:32,33

11 Андин Муса һасиси билән қорам ташни икки қетим урувиди, наһайити көп су еқип чиқти, судин җамаәтму, чарпайларму ичишти.■
12 Пәрвәрдигар Муса билән Һарунға: —
Силәр Маңа ишәнмәй, Исраиллар алдида Мени муқәддәс дәп һөрмәтлимигиниңлар үчүн, иккиңларниң бу җамаәтни Мән уларға тәқдим қилип бәргән зиминға башлап киришиңларға йол қоймаймән, — деди.□ ■
13 Су чиқирилған җай «Мәрибаһ сулири» дәп аталған; Исраиллар шу йәрдә Пәрвәрдигар билән талаллашқанлиғи үчүн, У уларниң оттурисида Өзиниң муқәддәс екәнлигини көрсәтти.□

Едомларниң Исраилларниң чегаридин өтүшигә йол қоймаслиғи

14 Муса Қадәштин Едом падишаси билән көрүшүшкә әлчи әвәтип униңға: «Қериндашлири Исраил мундақ дәйду: — Биз тартиватқан җәбр-җапаларниң қандақлиғи өзлиригә мәлум,■
15 бизниң ата-бовилиримиз Мисирға чүшкән болуп, биз Мисирда узақ заман туруп кәттуқ; мисирлиқлар бизгиму, бизниң ата-бовилиримизғиму яман муамилә қилди;
16 биз Пәрвәрдигарға йелиниведуқ, У бизниң заримизға қулақ селип, Пәриштә әвәтип бизни Мисирдин елип чиқти. Һазир мана, биз өзлириниң чегарисиға җайлашқан Қадәш дегән бир шәһәрдә туруватимиз.□ ■
17 Әнди бизниң зиминлиридин өтүшимизгә рухсәт қилған болсила, биз етиз-ерик вә үзүмзарлиқлардин өтмәймиз, қудуқлириңладин суму ичмәймиз; «Хан йоли» билән меңип чегарилиридин өтүп кәткичә оң-солға бурулмаймиз» — деди.
18 Лекин Едомлар униңға: «Силәрниң бизниң зиминимиздин өтүшүңләргә болмайду, өтимән десәңлар қилич көтирип силәргә җәңгә чиқимиз» — деди.□
19 Исраиллар униңға: «Биз «көтирилгән йол» билән маңимиз, өзимиз вә маллиримиз сүйүңларни ичсәк, нәрхи бойичә һәққини беримиз; биз пәқәт пиядә өтүп кетимиз, башқа һеч тәливимиз йоқ» девиди,□
20 Едом падишаси: «Яқ. Өтмәйсиләр!» деди. Едом *падишаси* наһайити көп адимини башлап чиқип Исраилларға зор һәйвә көрсәтти.□
21 Шундақ қилип Едомлар Исраилларниң уларниң тәвәлигидин өтүшигә әнә шу йосунда йол қоймиди; шуниң билән Исраиллар Едомларниң алдидин бурулуп кәтти.■

Һарунниң вапат болғанлиғи

22 Улар Қадәштин йолға чиқти; пүткүл Исраил хәлқи Һор теғиға кәлди.■
23 Пәрвәрдигар Едомниң чегарисидики Һор теғида Муса билән Һарунға сөз қилип мундақ деди: —

■ **20:11** Зәб. 77:15-16; 104:41; Йәш. 43:20; 48:21; 1Кор. 10:4 □ **20:12 «Силәр Маңа ишәнмәй, Исраиллар алдида Мени муқәддәс дәп һөрмәтлимигиниңлар үчүн»** — Муса билән Һарунниң «Исраиллар алдида Худани муқәддәс дәп һөрмәтлимәслик» гунайи тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. «Қорам таш» тоғрилиқ «1Кор.» 10:4ни вә изаһатини көрүң. ■ **20:12** Чөл. 27:14; Қан. 1:37 □ **20:13 «Мәрибаһ»** — «такаллишиш» дегән мәнидә. **«*Пәрвәрдигар*** уларниң оттурисида өзиниң муқәддәс екәнлигини көрсәтти» — Худа Муса вә Һарунниң Өзини һөрмәтлимигини үчүн, уларни җазалап, Мусаниң хәлиқ алдида қилған беһөрмәтлик сөзлириниң Өзигә вәкиллик қилмайдиғанлиғини ипадиләп, хәлиқ алдида Өзиниң пак-муқәддәслигини көрсәтти. ■ **20:14** Қан. 23:6; Об. 10; Оb. 12 □ **20:16 «Пәриштә»** — бәзиләр «Әлчи» дәп тәрҗимә қилиду. Лекин «Мис.» 23:20, 23, 34:32дин қариғанда, мәнаси дәрвәқә «Пәриштә»дур. ■ **20:16** Мис. 2:23; 14:19 □ **20:18 «... бизниң зиминимиздин ... силәргә җәңгә чиқимиз»** — ибраний тилида «... мениң зиминимдин... силәргә җәңгә чиқимән» дейилиду. □ **20:19 «биз»** — ибраний тилида «мән». □ **20:20 «Едом падишаси»** — ибраний тилида «Едом». ■ **20:21** Һак. 11:18 ■ **20:22** Чөл. 33:37

24 Һарун өз хәлиқлиригә қошулуп кетиду; иккиңлар Мәрибаһ сулири дегән жайда
Мениң әмримгә хилаплиқ қилғиниңлар үчүн, униң Мән Исраилларға тәқдим
қилип бәргән зиминға киришигә болмайду.□
25 Сән Һарун билән оғли Әлиазарни елип Һор теғиға чиққин;■
26 Һарунниң кийимлирини салдуруп, оғли Әлиазарға кийдүрүп қой; Һарун шу
йәрдә өлүп, өз хәлиқлиригә қошулиду.
27 Муса Пәрвәрдигарниң дегинидәк қилди, үчәйлән пүткүл жамаәтниң көз
алдида Һор теғиға чиқти.
28 Муса Һарунниң кийимлирини салдуруп униң оғли Әлиазарға кийдүрүп қойди;
Һарун тағниң чоққисида өлди. Андин Муса билән Әлиазар тағдин чүшүп кәлди.■
29 Пүткүл жамаәт Һарунниң өлгәнлигини билди; шуниң билән пүтүн Исраил
жәмәти Һарун үчүн оттуз күн матәм тутти.

21

Қананийларниң мәғлуп қилиниши

1 Жәнупта турушлуқ Арад мәмликитиниң Қананийлардин болған падишаси
Исраилларниң Атарим йоли билән келиватқанлиғини аңлап, чиқип улар билән
соқушуп, нәччәйләнни тутқун қилип кәтти.□
2 Андин Исраиллар Пәрвәрдигарға қәсәм ичип: «Әгәр бу хәлиқни бизниң
қолимизға пүтүнләй тапшуридиған болсаң, уларниң шәһәрлирини вәйран қилип
ташлаймиз» — деди.
3 Пәрвәрдигар Исраилларниң пәрядини аңлап, Канаанлийларни уларниң қолиға
тапшурди, шуниң билән улар Қананийларни уларниң шәһәрлири билән қошуп
вәйран қилди; шу сәвәптин улар шу йәрни «Хормаһ» дәп атиди.□

Зәһәрлик иланлар билән мис илан

4 Улар Һор теғидин йолға чиқип, Едом зиминини айлинип өтүш үчүн, Қизил
деңиз бойидики йолни бойлап маңди; хәлиқ мошу йол сәвәвидин көңлидә
толиму тақәтсиз болуп,
5 Худаға вә Мусаға қарши чиқип: — Силәр немә үчүн бизни чөл-жәзиридә өлсун
дәп Мисир зиминидин башлап чиққансиләр? Бу йәрдә я ашлиқ, я су йоқ,
көңлимиз бу әрзимәс нанлардин бизар болди, дейишти.□
6 Шу сәвәптин Пәрвәрдигар уларниң арисиға зәһәрлик иланларни әвәтти;
иланлар уларни чақти, шу сәвәптин Исраиллардин нурғун адәм өлүп кәтти.□ ■
7 Хәлиқ Мусаниң алдиға келип униңға: — Биз ағзимизни бузуп, Пәрвәрдигарға
һәм саңа һужум қилип, яман гәп қилип гуна қилдуқ; Пәрвәрдигарға тилавәт
қилсаң, у бу иланларни аримиздин елип кәткәй, — девиди, Муса хәлиқ үчүн дуа
қилди.
8 Пәрвәрдигар Мусаға: —
Сән бир зәһәрлик иланниң шәклини ясап хадиға есип қойғин; илан чеқивалған
һәр бири униңға қарисила қайта һаятқа еришиду, — деди.■

□ **20:24 «өз хәлиқлиригә қошулуш»** — мошу ибарә тоғрилиқ «Яр.» 25:8 вә изаһатини көрүң. Шүбһисизки, бу ибарә адәм өлгәндин кейин, роһиниң йәнила һаят болидиғанлиғини көрситиду. ■ **20:25** Чөл. 33:38; Қан. 32:50 ■ **20:28** Қан. 10:6; 32:50 □ **21:1 «Жәнупта»** — ибраний тилида «Нәгәвдә». Нәгәв болса Пәләстин зимининиң жәнуп тәрипидики чоң чөллүк йәрдур. □ **21:3 «Хормаһ»** — дегәнниң мәнаси «вәйранә». □ **21:5 «әрзимәс нанлар»** — бу сөз Худа уларниң үстигә һәр күни чүшүридиған «манна»ни көрситиду. «Мис.» 16:13-36ни көрүң. □ **21:6 «зәһәрлик иланлар»** —— Ибраний тилида «от иланлар». ■ **21:6** 1Кор. 10:9 ■ **21:8** Юһ. 3:14

9 Муса мистин бир илан яситип хадиға есип қойди; вә шундақ болдики, илан
биркимни чеқивалған болса, у бу мис иланға қарисила, улар һаят қалди.□ ■

Оботтин Писгаһғичә меңиш

10 Исраиллар йәнә йолға чиқип Оботқа келип чедир тикти.■
11 Йәнә Оботтин йолға чиқип, Моаб зимининиң удулида күн чиқиш тәрәптики
Ийә-Ибаримға келип чедир тикти.
12 Улар йәнә у йәрдин йолға чиқип Зәрәд җилғисида чедир тикти.
13 Йәнә у йәрдин меңип Аморийларниң зимининиң четидин чиқип чөл-
баявандин өтүп, еқип турған Арнон дәриясиниң у қетида чедир тикти (чүнки
Арнон дәрияси Моабийларниң чегариси болуп, Моабийлар билән Аморийларниң
оттурисида еди. ■
14-15 Шуңа «Пәрвәрдигарниң җәңнамиси» дегән китапта: —
«Суфаһдики Ваһәб вә дәрия-вадилири,
Арнон дәрияси вә җилғилириниң янбағирлири,
Арниң туралғусиғичә йетип,
Моабниң чегарисиға чүшиду» дәп пүтүлгән еди).□
16 *Исраиллар* йәнә у йәрдин меңип Бәәргә кәлди; «*Бәәр*» қудуқ дегән мәнидә болуп,
илгири Пәрвәрдигар Мусаға: «Сән хәлиқни жиғ, Мән уларға ичидиған су берәй»
дегәндә шу қудуқни көздә тутқан.
17 Шу чағда Исраиллар муну нахшини ейтишқан: —
«Аһ қудуқ, чиқсун сүйүң булдуқлап,
Нахша ейтиңлар, қудуққа беғишлап:
18 Бу қудуқни әмирләр,
Хәлиқниң каттилири қазған,
Қанун чиқарғучиниң сөзи билән,
Һасилири билән қазған».
Исраиллар чөл-баявандин йәнә Маттанаһқа,□
19 Маттанаһтин Наһалийәлгә, Наһалийәлдин Бамотқа,
20 Бамоттин Моаб даласидики җилғиға, йәнә чөл-баяван тәрәпкә қарап турған
Писгаһ теғиниң чоққисиға йетип барди.

Аморийларниң падишаси билән Башан падишасини йәңгәнлиги

21 Исраиллар Аморийларниң падишаси Сиһонниң алдиға әлчиләрни әвәтип:□ ■
22 — Бизниң өз зиминлиридин өтүвелишимизгә иҗазәт бәргәйла; биз
силиниң етизлиқлириға вә үзүмзарлиқлириға кирмәймиз, қудуқлиридин суму
ичмәймиз; тәвәлиридин өтүп кәткичә «Хан йоли»дин чиқмаймиз, — деди.■
23 Сиһон Исраилларни өз чегарисидин өткили қоймайла қалмастин, әксичә у
Исраиллар билән соқушимән дәп, өзиниң барлиқ хәлқини жиғип чөлгә қарап
атланди. У Яһазға келип Исраилға һуҗум қилди.■

□ **21:9 «мистин бир илан... яситип хадиға есип қойғин»** — бу вақиә тоғрилиқ йәнә «Юһ.» 3:14-15ни көрүң. ■ **21:9** 2Пад. 18:4; Юһ. 3:14 ■ **21:10** Чөл. 33:43 ■ **21:13** Һак. 11:18 □ **21:14-15 «тәрҗимә»** — бу қедимки шеирниң бир нәччә хил тәрҗимилири бар. Бу йәрдә Муса пәйғәмбәрниң уни нәқил кәлтүрүшиниң мәхсити, шүбһисизки, Пәрвәрдигар қедимдин тартип Моаб үчүн бекиткән чегараниң Арнон дәрияси билән Ар шәһири екәнлигини испатлаш үчүндур. □ **21:18 «қанун чиқарғучиниң сөзи билән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «таяқлири билән». **«хәлиқниң каттилири қазған, ... һасилири билән қазған»** — бу ишниң шу алаһидилиги барки, пәқәт аддий пухраларла әмәс, хәлиқниң каттилириму әмгәк қилип қудуқ колашти. □ **21:21 «изаһат»** — «Қан.» 2:26-3:11ниму көрүң. ■ **21:21** Қан. 2:26; һак. 11:19 ■ **21:22** Чөл. 20:17 ■ **21:23** Қан. 2:30; 29:7; Йә. 24:8; һак. 11:20

24 Исраиллар уни қилич билән чепип өлтүрүп, униң жутини Арнон
дәриясидин Яббок дәриясиғичә, йәни Аммонийларниң чегарисиғичә егилиди;
Аммонийларниң чегариси болса бәк мустәһкәм еди.□ ■
25 Исраиллар бу йәрдики һәммә шәһәрни егилиди һәм Аморийларниң
шәһәрлиригә, йәни Һәшбонға вә униңға тәвә барлиқ йеза-қишлақларғиму кирип
орунлашти.■
26 Чүнки Һәшбон әслидә Аморийларниң падишаси Сиһонниң мәркизий шәһири
еди; Сиһон әслидә Моабниң илгәрки падишаси билән соқушқан, униң Арнон
дәриясиғичә болған һәммә зиминини тартивалған еди.
27 Шу сәвәптин шаирлар: —
«Һәшбонға келиңлар!
Мана Сиһонниң шәһири яңливаштин қурулсун,
Сиһонниң шәһири мәһкәм қилинсун.
28 Чүнки Һәшбонниң өзидин чиқти бир от,
Сиһонниң шәһиридин бир ялқун ялқунлап,
Жутувәтти Моабтики Ар шәһирини,
Арнондики егиз жайларниң әмирлирини.■
29 Вай саңа әй Моаб!
Һәй Кемошниң үммити, түгәштиңлар!
Чүнки *Кемош* өз оғуллирини қачқунға айландурди,
Қизлирини әсирликкә берип, Аморийларниң падишаси Сиһонға тутуп бәрди!□ ■
30 Биз уларни жиқитивәттуқ,
Һәшбон таки Дибонғичә һалак болди;
Биз һәтта Нофаһқичә (Нофаһтин Мәдәбаға йетиду) уларниң жутини вәйран
қиливәттуқ!» — дәп шеир йезишқан еди.□
31 Шуниң билән Исраиллар әнә шу тәриқидә Аморийларниң жутиға орунлашти.
32 Муса Яазәрни чарлап келишкә чарлиғучиларни әвәтти; андин Исраиллар
Яазәрниң йеза-қишлақлирини ишғал қилип, у йәрләрдики Аморийларни
йеридин қоғливәтти.
33 Шуниңдин кейин Исраиллар бурулуп, Башанниң йолини бойлап маңди;
Башанниң падишаси Ог вә униң барлиқ хәлқи чиқип Әдрәйдә Исраиллар билән
җәң қилишқа сәп түзди.■
34 Пәрвәрдигар Мусаға: — Қорқма, Мән уни, униң барлиқ хәлқи һәм зиминини
қолуңға тапшуримән; сән уни илгири Һәшбонда турушлуқ Аморийларниң
падишаси Сиһонни қилғандәк қилисән, — деди.■
35 Шуниң билән улар Ог билән униң оғуллирини һәм барлиқ хәлқиниң бирини
қоймай қирип ташлиди вә униң зиминини егилиди.■

22

Моаб падишаси Балақниң Балаамни Исраилни қарғашқа чақириши

1 Исраиллар йәнә йолға чиқип Моаб түзләңликлиридә, йәни Иордан дәриясиниң
шәриқ тәрипидә, Йерихониң удулида чедир тикти.

□ **21:24 «Аммонийларниң чегарисиғичә егилиди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Аммонийларниң чегариси Яазәр еди» (32-айәтни көрүң). ■ **21:24** Қан. 2:33,37; 29:7; Йә. 12:2; 24:8; Һак. 11:2; Зәб. 134:10-12; 135:19-21; Ам. 2:9 ■ **21:25** Қан. 2:34, 35 ■ **21:28** Йәш. 48:45
□ **21:29 «Кемош»** — Кемош Моаб чоқунған бут еди. Моабийларниң униңға өз балилирини қурбанлиқ қилиш адити бар еди («2Пад.» 3:27ни көрүң). Бу тарихқа қариғанда, Кемошниң «өз хәлқигә» һеч пайдиси болмиған еди! ■ **21:29** 1Пад. 11:7, 33 □ **21:30 «биз уларни жиқитивәттуқ»** — яки «биз уларға аттуқ». ■ **21:33** Қан. 3:1; 29:7 ■ **21:34** Зәб. 135:20 ■ **21:35** Зәб. 135:20, 21, 22

2 Исраилларниң Аморийларға қилған ишлириниң һәммисини Зиппорниң оғли Балақ көрүп турған еди.
3 Моаблар хәлиқтин интайин қорқушти, чүнки улар бәк көп еди; Моабийлар Исраилларниң сәвәвидин бәк алақзадә болуп кетишти.
4 Моабийлар Мидиян ақсақаллириға: «Бу бир топ адәм әтрапимиздики һәммә нәрсини, худди кала етиздики отни ялмиғандәк ялмап йәп кетидиған болди» — дейишти. У чағда Зиппорниң оғли Балақ Моабниң падишаси еди.
5 У әлчиләрни Беорниң оғли Балаамниң алдиға, Балаамниң ана жутидики улуқ дәрия бойидики Петор шәһиригә берип, Балаамни чақирип келишкә әвәтип: падишасимиз: — «Қарисила, бир хәлиқ Мисирдин чиққан еди; мана, улар пүтүн зиминға ямрап кәтти, мана улар бизниң удулимизға келип чүшти.□ ■
6 Улар мениңдин күчлүк болғачқа, әнди өзлири келип бу хәлиқни мән үчүн бир қарғап бәргән болсила; бәлким мән уларни йеңип, бу зиминдин қоғлап чиқиришим мумкин; чүнки өзлири кимгә бәхит тилисилә шуниң бәхит кучидиғанлиғини, кимни қарғисила, шуниң қарғишқа қалидиғанлиғини билимән» дәйду, дәңлар, — деди.
7 Моабниң ақсақаллири билән Мидияннниң ақсақаллири қоллирида пал селиш инъамлирини елип маңди; улар Балаамниң алдиға келип Балақниң гәплирини йәткүзди.
8 Балаам уларға: —
Бүгүн ахшам мошу йәрдә қонуп келиңлар, мән Пәрвәрдигарниң маңа қилған сөзи бойичә силәргә жавап йәткүзимән, — деди. Шуниң билән Моабниң шу әмирлири Балаамниңкидә қонуп қалди.□
9 Худа Балаамниңкигә келип: —
Сениң билән биллә турған бу адәмләр ким? — девиди,
10 Балаам Худаға: — Моаб падишаси Зиппорниң оғли Балақ әлчиләрни әвәтип маңа:
11 «Қарисила, Мисирдин бир хәлиқ чиққан еди, улар пүтүн зиминға ямрап кәтти; бу йәргә келип мениң үчүн уларни қарғап бәрсилә, шундақ қилсила бәлким уларни йеңип, бу йәрдин қоғливетәлишим мумкин» — деди, — деди.
12 Худа Балаамға:
Сән улар билән биллә барсаң болмайду, у хәлиқни қарғисаңму болмайду, чүнки уларға бәхит-бәрикәт ата қилинған, — деди.
13 Балаам әтигән туруп Балақниң әмәлдарлириға: —
Силәр өз жутуңларға қайтип кетиңлар, чүнки Пәрвәрдигар мениң силәр билән биллә беришимға рухсәт қилмиди, — деди.
14 Моабниң әмәлдарлири қопуп Балақниң йениға келип униңға: —
Балаам биз билән биллә келишкә унимиди, — деди.
15 Шуниң билән Балақ техиму көп вә техиму мөтивәр әмәлдарларни әвәтти,
16 Улар Балаамниң алдиға келип униңға: —
«Зиппорниң оғли Балақ мундақ дәйду: — «Һеч немә силиниң йенимға келишлирини тосумиғай;
17 чүнки мән өзлирини зор шан-шөһрәткә егә қилимән; немә десилә мақул дәймән; шуңа маңа әшу хәлиқни қарғап бәрсилила болиду», — деди.
18 Балаам Балақниң хизмәткарлириға жававән: —
Балақ маңа өзиниң алтун-күмүчкә лиқ толған өз өйини бәрсиму, мәйли чоң яки кичик иш қилай, Худайим Пәрвәрдигарниң маңа буйруғанлиридин һалқип кетәлмәймән.■

□ **22:5 «Балаам»** — Балаамниң ким екәнлиги тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **22:5** Йә. 24:9 □ **22:8 «Улуқ дәрия»** — Әфрат дәриясини көрситиши мумкин. ■ **22:18** Чөл. 24:13

19 Силәрму бүгүн ахшам мошу йәрдә қонуп қелиңлар, Пәрвәрдигар йәнә шу ишлар тоғрисида маңа немә дәйдикин, шуни биләй, — деди.
20 Шу кечиси Худа Балаамниңкигә келип униңға: —
У кишиләр сени тәклип қилип кәлгән болса, улар билән биллә барғин, лекин сән Мениң саңа ейтидиғанлирим бойичә иш қилишиң керәк, — деди.

Пәрвәрдигарниң Пәриштиси билән Балаамниң ешиги

21 Балаам әтигән туруп ешигини тоқуп Моабниң әмирлири билән биллә маңди.
22 Худа Балаамниң маңғанлиғидин ғәзәпләнди; Пәрвәрдигарниң Пәриштиси уни тосушқа йолда туратти. У шу чағда ешигигә минип икки ғулами билән биллә кетиватати.□
23 Мада ешәк Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң қолиға қилич алған һалда йолда турғанлиғини көрүп, йолдин чиқип етизлиқ билән меңивиди, Балаам ешәкни йолға чиқип меңишқа думбалап урди.■
24 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси икки тәрипи тосма там билән тосалған үзүмзарлиқтики тар бир йолда турувалди.
25 Ешәк Пәрвәрдигарниң Пәриштисини көрүп, тамға қистилип меңип, Балаамниң путини тамға қистап яриландуруп қойди; Балаам ешәкни йәнә думбалиди.
26 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси болса йәнә алдиғирақ берип, оң я солға бурулушқа болмайдиған техиму тар бир йәрдә күтүп турди.
27 Ешәк Пәрвәрдигарниң Пәриштисини көрүп маңмай, Балаамниң астида йетивалди; Балаам қаттиқ хапа болуп, ешәкни һасиси билән қаттиқ думбалап кәтти.
28 Бу чағда Пәрвәрдигар ешәккә зуван киргүзүвиди, ешәк Балаамға: —
Мени үч қетим думбалайдиғанға саңа немә яманлиқ қиптимән? — девиди,■
29 Балаам ешәккә: —
Сән мени сәтләштүрдүң, қолумда қилич болған болса еди, сени чепип өлтүрүветәттим! — деди.
30 Ешәк Балаамға: — Мән сениңки болғинимдин тартип минип кәлгән ешигиң мән әмәсму? Илгири мән саңа мошундақ қилиш адитим болуп баққанму? — девиди,
— Яқ, — деди *Балаам*.

Балаамниң әйиплиниши

31 Әнә шу чағда Пәрвәрдигар Балаамниң көзлирини ачти, Балаам Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң қиличини ғилипидин чиқирип, йолда турғанлиғини көрди; у йәргә бешини қоюп сәждә қилди.
32 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға: —
Сән ешигиңни немә үчүн үч қетим думбалайсән? Қариғина, маңған йолуң Мениң нәзиримдә тәтүр болғачқа, сени тосушқа чиққучи Мән Өзүм едим.■
33 Ешәк Мени көрүп үч қетим Мениң алдимдин бурулуп кәтти; әгәр ешәк Мениң алдимдин бурулуп кәтмигән болса, Мән аллиқачан сени өлтүрүп ешәкни тирик қалдурған болаттим, — деди.
34 Балаам Пәрвәрдигарниң Пәриштисигә: —
Мән гунакармән, Өзлириниң йолда мени тосуп турғанлиқлирини көрмәптимән; мабада әнди мениң беришим нәзәрлиридә рәзил көрүнсә, мән қайтип кетәй, — деди.

□ **22:22 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — Тәврат дәвридә интайин алаһидә бир шәхс еди. Бәзи ишларда У Худаниң орнида көрүнәтти (мәсилән, Тәвраттики «Яр.» 16:4-17-айәт, 18-бапни һәмдә «Тәбирләр»ниму көрүң). ■ **22:23** 2Пет. 2:16; Йәһ. 11 ■ **22:28** 2Пет. 2:16; Йәһ. 11 ■ **22:32** 2Пет. 2:15

35 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Балаамға йәнә: — Бопту, бу кишиләр билән биллә
барғин, бирақ пәқәт Мән саңа дегән сөзнила дегин, — деди. Шуниң билән Балаам
Балақниң әмәлдарлири билән биллә маңди.

Балақниң Балаамни қарши елиши

36 Балақ Балаамни келиветипту дәп аңлап, қарши елиш үчүн Моабниң Арнон
дәриясиниң бойидики, чегариниң әң бешидики шәһиригә кәлди:□
37 — Мән силини чақиришқа шунчә җиддий әлчи әвәткән едим, немә үчүн
келишкә унимидила? Мән силини шан-шөһрәткә егә қилалмайттимму? — деди
Балақ Балаамға.
38 — Қарисила, мана кәлдимғу, әнди мән өз алдимға бир немә дейәләйттимму?
— деди Балаам, — Худа ағзимға немә гәпни салса, мән шунила дәймән.
39 Балаам Балақ билән биллә йолға чиқип Кириат-Хузотқа кәлди.
40 Балақ кала, қойларни союп қурбанлиқ қилип, уларниң гөшидин Балаам вә
униң билән биллә болған әмирләргә әвәтип бәрди.
41 Андин Балақ әтиси сәһәрдә Балаамни Баалниң егиз җайлириға елип чиқти; у
шу йәрдин Исраил хәлқиниң әң чәттики бир қисмини көрди.□

23

Балақ билән Балаамниң қурбанлиқ сунуши

1 Балаам Балаққа: —
Сили мошу йәргә маңа йәттә қурбангаһ яситип бәрсилә, мошу йәргә йәнә йәттә
буқа билән йәттә қошқарму һазирлап бәрсилә, — деди.
2 Балақ Балаамниң дегинидәк қилип бәрди; Балақ билән Балаам иккиси һәр бир
қурбангаһқа қурбанлиқ қилишқа бирдин буқа билән бирдин қошқар сунди.
3 Балаам Балаққа: —
Сили өз көйдүрмә қурбанлиқлириниң йенида турсила, мән алдиға баримән,
Пәрвәрдигар мениң билән көрүшүшкә келәмдикин? У маңа немә дәп көрсәтмә
бәрсә, мән өзлиригә шуни дәп беримән, — деди вә бир дөңгә чиқти.
4 Худа Балаам билән көрүшти; Балаам Худаға: —
Мән йәттә қурбангаһ һазирлаттим, һәр бир қурбангаһқа қурбанлиқ сүпитидә
бирдин буқа билән бирдин қошқар сундум, — деди.
5 Пәрвәрдигар Балаамниң ағзиға бир сөзни селип: — Балақниң йениға қайтип
берип униңға мундақ, мундақ дегин, — деди.
6 Шуниң билән у Балақниң йениға қайтип барди. Мана, у вә Моабниң барлиқ
әмирлири униң көйдүрмә қурбанлиғиниң йенида туратти.

Балаамниң биринчи қетим бешарәт бериши

7 Балаам калам сөзини ағзиға елип мундақ деди: —
Балақ мени Арам дегән жуттин,
Моаб шаһи Балақ мени мәшриқ тағлиридин елип келип,
Мундақ деди: —
Кәл, мениң үчүн Яқупни қарғиғин.

□ **22:36 «әң бешидики шәһиригә»** — падишаниң меһманни қарши елиш үчүн, шунчә узун йолға берип алдиға чиқиши униңға болған чоңқур һөрмитини билдүрүш үчүн еди, әлвәттә. □ **22:41 «Баалниң егиз җайлириға елип чиқти»** — «Баал» бутниң исми. Шу чағларда бутпәрәсләр дайим өз бутлириға қурбанлиқ қилип ибадәт қилишқа йеқин әтраптики мәлум бир нәччә егиз җайларға чиқатти. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Бамот-Баалға елип чиқти».

Кәл, Исраилни раса бир сөкүп әйиплигин.□
8 Тәңри Өзи қарғимиған бирәвни мән қандақ қарғай?
Пәрвәрдигар Өзи сөкүп әйиплимигән бирәвни мән қандақ сөкүп әйипләй?
9 Мән қорам ташларниң чоққилирида туруп уни көрмәктимән,
Дөңләрдә туруп униңға нәзәр салмақтимән;
Мана, улар йәккә яшайдиған бир қовм,
Улар башқа қовмларниң қатарида саналмайду.■
10 Яқупниң топилирини ким һесаплап чиқалайду?
Һәтта Исраилниң төрттин бириниму ким санап чиқалайду?
Мениң женим һәққанийниң өлүмидәк өлсун,
Мениң ахирим униңкидәк болғай!□
11 Балақ Балаамға қарап: —
Сән маңа немә қиливатисән?! Мән сени дүшмәнлиримни қарғап беришкә
чақиритқан турсам, мана сән әксичә пүтүнләй уларға амәт тилидиң! — деди.
12 — Пәрвәрдигарниң ағзимға салғинини йәткүзүшкә көңүл қоймисам боламти?
— дәп җавап бәрди Балаам.
13 Балақ Балаамға: — Мениң билән биллә башқа бир йәргә барсила, уларни шу
йәрдин көрәләйла; бирақ уларниң һәммисини әмәс, уларниң чегаридики бир
қисминила көрәләйла; сили шу йәрдә туруп уларни мән үчүн қарғап бәрсилә, —
деди.
14 Шуниң билән Балақ Балаамни «Зофимниң даласи»ға, Писгаһ теғиниң
чоққисиға башлап берип, шу йәрдә йәттә қурбангаһ салдуруп, һәр бир
қурбангаһқа қурбанлиқ сүпитидә бирдин буқа, бирдин қошқар сунди.□
15 Балаам Балаққа: —
Сили мошу йәрдә өзлириниң көйдүрмә қурбанлиқлириниң йенида туруп
турсила, мән аву яққа берип көрүшүп келәй, — деди.□
16 Пәрвәрдигар Балаам билән көрүшүп, униң ағзиға бир сөзни селип: —
Сән Балақниң йениға қайтип униңға мундақ, мундақ дегин, — деди.■
17 Балаам Балақниң йениға қайтип кәлгәндә, мана, у вә Моабниң барлиқ
әмирлири униң көйдүрмә қурбанлиғиниң йенида туратти.
— Пәрвәрдигар немә деди? — дәп сориди Балақ.

Балаамниң иккинчи қетим бешарәт бериши

18 Балаам калам сөзини ағзиға елип мундақ деди: —
«Һәй Балақ, сән қопуп аңлиғин,
Аһ , Зиппорниң оғли, маңа қулақ салғин.
19 Тәңри инсан әмәстур, У ялған ейтмайду,
Яки адәм балисиму әмәстур, У пушайман қилмайду.
У дегән екән, ишқа ашурмай қаламду?
У сөз қилған екән, вуҗудқа чиқармай қаламду?■
20 Мана, маңа «бәрикәтлә» дәп тапшурулди,
У бәрикәтлигән екән, буни мән яндуралмаймән.
21 У Яқупта һеч гуна көрмигән,
Исраилда наһәқликни учратмиған.

□ **23:7 «калам сөзи»** — Худа үгәткән сөз (5-айәтни көрүң). Гәрчә Балаам әски адәм, һәтта «сахта пәйғәмбәр» вә палчи болғини билән, Худа мошу йәрдә униң ағзи арқилиқ Исраилға болған меһри-шәпқитини ениқ көрситиду. ■ **23:9** Қан. 33:28 □ **23:10 «Яқупниң топилирини ким һесаплап чиқалайду?»** — мәнаси бәлким «толилиғида топидәк болған Яқупни ким һесаплап чиқалайду?» — дегәндәк болуши керәк. □ **23:14 «Зофимниң даласи»** — яки «Күзәтчиләрниң даласи». □ **23:15 «көрүшүп келәй»** — Пәрвәрдигар билән көрүшүш, әлвәттә. Балаам Балақни хапа қилмаслиқ үчүн, бәлким Пәрвәрдигарниң намини беваситә тилға алмайду. ■ **23:16** Чөл. 22:35 ■ **23:19** 1Сам. 15:29; Яқ. 1:17

Худаси Пәрвәрдигар униң билән биллә,
Падишаһниң тәнтәнә авази униң арисидидур.□ ■
22 Тәңри уни Мисирдин елип чиққан;
Униңда явайи калиниңкидәк күч бардур.□ ■
23 Чүнки Яқупларға әпсун карға кәлмәйду,
Исраилларғиму пал карға кәлмәйду.
Вақти-саити кәлгәндә,
Яқуп билән Исраил тоғрисида: —
«Тәңри нәқәдәр карамәт иш қилип бәргән-һә!»
Дәп жакаланмай қалмайду!
24 Мана, бу қовм чиши ширдәк қопиду,
Әркәк ширдәк қәддини руслайду;
Өзи овлиған овни йемигичә,
Өлтүргәнләрниң қенини ичмигичә,
Һәргиз ятмайду!».
25 Балақ Балаамға: — Болди, сили уларни азрақму қарғимисила, уларға амәтму тилимисилә! — деди.
26 Балаам Балаққа жавап қилип: — Мән силигә: — «Пәрвәрдигарниң маңа ейтқанлириниң һәммисигә әмәл қилмисам болмайду» дегән әмәсмидим? — деди.

Балаамниң үчинчи қетим бешарәт бериши

27 Балақ Балаамға: — Кәлсилә, мән силини башқа бир йәргә апирай, Худаниң нәзиридә сили шу йәрдә туруп уларни қарғашлири мувапиқ тепилармекин? — деди.
28 Шуниң билән Балақ Балаамни башлап, чөл-баяванға қарайдиған Пеор теғиниң чоққисиға кәлди.
29 Балаам Балаққа: — Сили бу йәрдә маңа йәттә қурбангаһ салдуруп бәрсилә, йәттә буқа билән йәттә қошқарму тәйярлап бәрсилә, — деди.
30 Балақ Балаамниң дегинидәк қилди, һәр бир қурбангаһқа бирдин буқа билән бирдин қочқар сунди.

24

1 Балаам Пәрвәрдигарниң Исраилларға бәхит-бәрикәт ата қилишни мувапиқ көргәнлигини көрүп йетип, алдинқи *икки* қетимқидикидәк сеһир ишлитишкә бармиди, бәлки йүзини чөл-баяван тәрәпкә каратти.
2 Балаам бешини көтирип Исраилларниң қәбилә бойичә чедирларда олтирақлашқанлиғини көрди, Худаниң Роһи униң үстигә чүшти.
3 Шуниң билән у ағзиға калам сөзини елип мундақ деди: —
«Беорниң оғли Балаам йәткүзидиған калам сөзи,
Көзи ечилмиған адәмниң ейтидиған калам сөзи,
4 Йәни Тәңриниң сөзлирини аңлиғучи,
Һәммигә Қадирниң аламәт көрүнүшини көргүчи,

□ **23:21 «наһәқлиқ»** — яки «балаю-апәт» яки «балаю-апәтниң сәвәви». **«падишаниң тәнтәнә авази»** — яки «падишаниң (қарши елиниш) тәнтәниси». ■ **23:21** Зәб. 31:1, 2; 50:11-12; Йәр. 50:20; Рим. 4:7 □ **23:22 «униңда явайи калиниңкидәк күч бардур»** — ибраний тилида «униң явайи калиниң мүңгүзлири бардур». ■ **23:22** Чөл. 24:8

Мана әнди көзи ечилип дүм жиқилған киши йәткүзгән калам сөзи: —□
5 Аһ Яқуп, чедирлириң нәқәдәр гөзәл,
Туралғулириң нәқәдәр гөзәл, аһ Исраил!
6 Гоя кеңәйгән дәрия вадилиридәк,
Худди дәрия бойидики бағлардәк,
Гоя Пәрвәрдигар тикип өстүргән уд дәрәқлиридәк,
Дәрия бойидики кедир дәрәқлиридәк;
7 Сулар униң соғилиридин еқип чиқиду,
Әвлатлири сүйи мол жайларда болиду;
Падишаси Агагдин ешип кетиду,
Униң падишалиғи үстүн қилинип гүллиниду.□
8 Тәңри уни Мисирдин елип чиққан,
Униңда явайи буқиниң күчи бардур;
Дүшмән әлләрни у йәп кетиду,
Устиханлирини езип ташлайду,
Оқя етип уларни тешип ташлайду.■
9 У бағирлап ятса, әркәк ширдәк,
Ятса һәм чиши ширдәк,
Ким уни қозғитишқа петинар?
Ким саңа бәхит-бәрикәт тилисә, бәхит-бәрикәт тапиду.
Ким сени қарғиса, қарғишқа кетиду».■
10 Балақ Балаамға аччиқлинип, қолини қолиға уруп кәтти; Балақ Балаамға: —
Мән силини дүшминимни қарғап беришкә чиқиртқан едим вә мана, сили үч
қетим пүтүнләй уларға амәт тилидилә!
11 Әнди тездин жутлириға қечип кәтсилә; мән әслидә силиниң иззәт-
һөрмәтлирини катта қилай дегән едим, мана Пәрвәрдигар силини бу катта
иззәт-һөрмәткә наил болуштин тосуп қойди, — деди.
12 Балаам Балаққа: — Мән әслидә өзлириниң әлчилиригә:
13 «Балақ маңа өзиниң алтун-күмүчкә лиқ толған өз өйини бәрсиму,
Пәрвәрдигарниң буйруғинидин һалқип, өз мәйлимчә яхши-яман иш
қилалмаймән; Пәрвәрдигар маңа немә десә, мән шуни дәймән» дегән
әмәсмидим?■
14 Әнди мән өз хәлқимгә қайтимән; кәлсилә, мән өзлиригә бу хәлиқниң
күнләрниң ахирида силиниң хәлиқлиригә қандақ муамилә қилидиғанлиғини
ейтип берәй, — деди.

Балаамниң төртинчи қетим бешарәт бериши

15 У калам сөзини ағзиға елип мундақ деди: —
Беорниң оғли Балаам йәткүзидиған калам сөзи,
Көзлири ечилмиған киши ейтқан калам сөзи,
16 Тәңриниң сөзлирини аңлиғучи,
Һәммидин Алийниң вәһийлирини билгүчи,
Һәммигә Қадирниң аламәт көрүнүшини көргүчи,

□ **24:4 «көзи ечилип дүм жиқилған киши йәткүзгән калам сөзи»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... көзлири ечилған адәм ейтидиған калам сөзи», йәни «Тәңриниң сөзлирини аңлиғучи, Һәммигә Қадирниң аламәт көрүнүшини көргүчи, көзи очуқ туруп дүм жиқилған киши йәткүзгән калам сөзи». Мүмкинчилиги барки, Балаам 22-баптики вақиәни әслә йду; шу чағда «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»ни униң ешиги көргән, амма у көрмигән, андин Худа «униң көзини ачти» □ **24:7 «Агаг»** — бәлким Амаләк яки уларниң әтрапидики хәлиқләрниң падишалириниң унвани еди. «1Сам.» 15:8ни көрүң. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Гог». ■ **24:8** Чөл. 23:22 ■ **24:9** Яр. 49:9; Чөл. 23:24 ■ **24:13** Чөл. 22:18

Мана әнди көзи ечилған дүм жиқилиған киши йәткүзидиған калам сөзи: —□
17 Мән Уни көримән, лекин һазир әмәс;
Мән Униңға қараймән, лекин йеқин йәрдин әмәс;
Яқуптин чиқар бир юлтуз,
Көтириләр Исраилдин бир шаһанә һаса;
Чеқиветәр у Моабниң чекисини,
Барлиқ Шетләрниң бешини янжийду.□ ■
18 Едом униңға тәвә болиду,
Йәнә техи дүшмини Сеирлар униңға тәвә болиду;
Исраил болса батурлуқ қилиду.
19 Яқуптин чиққан бири сәлтәнәт сүриду,
Шәһәрдә қалған һәммәйләнни йоқитиду».□ ■

Балаамниң ахирқи бешарити

20 Андин Балаам Амаләкни көрүп, мундақ калам сөзини ейтти: —
«Амаләк еди әсли әлләр арисида баш,
Әнди һалакәттур тәғдир-қисмити».□

21 Андин Балаам Кенийләрни көрүп мундақ калам сөзини ейтти: —
«Сениң маканиң мустәһкәм болуп,
Чаңған қорам таш ичидә болсиму,
22 Лекин силәр Кенийләр һалак қилинип турисиләр;
Таки Ашур силәрни тутқун қилип кәткичә».□

23 Балаам йәнә калам сөзини давам қилип мундақ деди: —
«Аһ , Тәңри бу ишларни қилған чеғида,
Ким тирик қелишқа қадир болар?
24 Киттим тәрәплиридин кемиләр келип,
Зулум-зәхмәт салиду Ашурға,

□ **24:16 «көзи ечилған дүм жиқилиған киши йәткүзидиған калам сөзи»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... көзлири ечилған адәм ейтидиған калам сөзи». Демәк, «Тәңриниң сөзлирини аңлиғучи, һәммигә Қадирниң аламәт көрүнүшини көргүчи, көзи очуқ дүм жиқилған киши йәткүзгән калам сөзи». □ **24:17 «йеқин йәрдин әмәс»** — яки «пат арида әмәс». **«Шетләр»** — мәлум қәбилини яки техиму мүмкинчилиги барки, Адәм атиниң оғли Шетниң әвлатлирини, йәни (Нуһ пәйғәмбәрниң әвлатлири болған) барлиқ инсанларни көрситиши мүмкин. Ундақта бу бешарәт Мәсиһниң барлиқ инсанлар үстидин һөкүмранлиқ қилидиғанлиғини көрситиду. «Шетләр» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «ғовға-топилаң көтәргүчиләр». **«бешарәтни шәрһләш»** —бу бешарәт (16-19) авал Давут падишани, андин Давутниң әвлади болған Мәсиһни көрситиду. Бу бешарәттә Давут падишаниң Моаб, Едом вә Сеирни (Сеир Едом турған жутниң башқа бир исми) ишғал қилидиғанлиғи ейтилиду, дәрвәқә Давут у йәрләрни ишғал қилиду («2Сам.» 8:2, «Зәб.» 59:1-3). Ахирқи заманда Мәсиһ Исраилни қутқузуш үчүн, Исраилларниң дүшмәнлиригә шу охшаш ишларни қилиду. ■ **24:17** Йәр. 48:45 □ **24:19 «Шәһәр»** — бәлким Моабниң пайтәхтини көрситиши мүмкин. «Шәһәрдә қалған һәммәйлән» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «шәһәрниң қалдуғи» (демәк, шәһәрниң қалған йәрлири). ■ **24:19** 2Сам. 8:14 □ **24:20 «Амаләк еди әсли әлләр арисида баш»** — бәлким һәҗвий, кинайилик гәп. Амаләк дегән әл Исраилға биринчи болуп һуҗум қилған еди, бәлким улар өзлирини «әлләрниң беши» дәп чағлиған болуши мүмкин — Лекин улар һалак болиду. Бу иш авал Саул падиша («1Сам.» 14-15-бап) андин Давут падиша арқилиқ («1Сам.» 27:8, «2Сам.» 12:8), ахирида Шимеонлар арқилиқ болған («2Тар.» 4:34). □ **24:22 «Ашур»** — Асурийәни көрситиду. Бешарәт бәлким Асурийә империйәси тәрипидин әмәлгә ашурулған. Асурийә императори Тиглат-Пиләсәр ИИИ миладийәдин илгәрки 742-жили, Шалманәзәр V миладийәдин илгәрки 722-жили кенийләрни Исраиллар билән биргә тутқун қилип, елип кәткән болуши мүмкин. Бәзи алимлар бешарәтни башқа бир «Ашур» дәп аталған хәлиқни көрситиду, дәп қарайду («Яр.» 25:3, «2Сам.» 2:9).

Зулум-зәхмәт салиду Ебәргә;
Лекин *Киттимдин кәлгүчи* өзиму һалакәткә йүзлинәр.□

25 Шуниң билән Балаам орнидин қопуп өз жутиға қайтти; Балақму өз йолиға
маңди.

25

Исраилларниң Пеорда езиқтурулуп бузуқлуқ қилиши

1 Исраиллар Шиттимда турған мәзгилдә, хәлиқ Моаб қизлири билән бузуқлуқ
қилишқа берилип кәтти.■
2 У қизлар Исраилларни өз илаһлириға аталған қурбанлиқларға қатнишишқа
чақирди; *Исраилларму* қурбанлиқлардин йәйдиған, уларниң илаһлириға
бирликтә чоқунидиған болди.■
3 Исраиллар Баал-Пеор билән әнә шу тәриқидә бағлинип кәткәнлиги үчүн,
Пәрвәрдигарниң Исраилларға аччиғи қозғалди.□ ■
4 Пәрвәрдигар Мусаға: —
Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзиви Исраилларға чүшмисун үчүн, хәлиқниң
әмирлириниң һәммисини тутуп, уларни Мениң алдимда аптапта есип қойғин,
— деди.■
5 Шуниң билән Муса Исраилниң сорақчилириға: — Силәр берип һәр бириңлар
өзүңларниң Баал-Пеор билән бағлинип кәткән адәмлирини өлтүрүветиңлар, —
деди.
6 Вә Муса пүткүл Исраил жамаити билән жамаәт чедириниң дәрвазиси алдида
жиға-зерә қилип туруватқанда, мана Исраиллардин бирәйлән келип уларниң көз
алдидила Мидияний бир қизни өз қериндашлириниң йениға елип маңди.
7 Каһин Һаронниң нәвриси, Әлиазарниң оғли Финиһас буни көрүп, жамаәт
ичидин қопти-дә, қолиға нәйзә елип,■
8 һелиқи Исраил адәмниң арқисидин чедирниң ичкиригә кирип, қиз билән
иккисиниң қарниға нәйзә тиқивәтти. Исраиллар арисида тарқалған ваба әнә шу
чағдила тохтиди.
9 Шу чағда ваба тегип өлгәнләр жәмий жигирмә төрт миң адәмгә йәткән еди.■
10 Андин Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: —
11 — «Каһин Һаронниң нәвриси, Әлиазарниң оғли Финиһас Мени дәп
вапасизлиққа болған һәситимни өз һәсити билип, Мениң Исраилларға болған
ғәзивимни яндурди. Шуңа гәрчә Мән вапасизлиққа болған һәситимдин
ғәзәпләнгән болсамму, Исраилларни йоқитивәтмидим.■
12 Шуңа сән: — «Мана, Мән униңға өз аман-хатирҗәмлик әһдәмни тәқдим
қилимән!■

□ **24:24 «Ебәр»** — Ибранийларниң әждатини, шундақла мошу йәрдә Йәһудий хәлқини көрситиши мүмкин. **«Киттим»** — Тәвратниң авалқи дәвирлиридә «Киттим» Кретләрни көрситәтти. Бешарәт авал миладийәдин илгәрки 13-әсирдә Филистийләрниң оттура шәриққә таҗавуз қилишини көрситиду. Кейинки вақитларда «Киттим» дегән бу исим Оттура Деңиз тәрәптин яки мәғриб тәрәптин келип таҗавуз қилидиған һәр қайси әлләрни көрсәткән. Шуңа бу бешарәт йәнә Рим империйәсиниң оттура шәриққә таҗавуз қилишини (миладийәдин илгәрки 190-жили башланған) көрситиши мүмкин («Дан.» 11:30ни вә изаһатларни көрүң). Ахир берип Рим империйәси һалак болди; у ахир заманда йәнә бир қетим дәҗҗалниң башқуруши астида болуп, йәнә бир шәкилдә пәйда болуши мүмкин; ахирда Мәсиһ дәҗҗалниң империйәсини мутләқ һалак қилиду. ■ **25:1** Чөл. 31:16; 33:49 ■ **25:2** Зәб. 105:28; һош. 9:10
□ **25:3 «Баал»** — бутниң исми; «Баал-Пеор» дегән сөз Пеор дегән җайни «алаһидә башқурған Баал»ни көрситиду. ■ **25:3** Зәб. 105:29 ■ **25:4** Қан. 4:3; Йә. 22:17 ■ **25:7** Зәб. 105:30 ■ **25:9** 1Кор. 10:8 ■ **25:11** 2Кор. 11:2 ■ **25:12** Зәб.105:31

13 Бу *әһдә* униңға вә униң әвлатлириға тәвә болидиған мәңгүлүк каһинлиқ әһдиси
болиду, чүнки у өз Худасини дәп вапасизлиққа һәсәт қилип, Исраиллар үчүн
кафарәт кәлтүрди» — дәп җакалиғин».
14 Өлтүрүлгән йәни һелиқи Мидияний қиз билән биллә өлтүрүлгән Исраил
адәмниң исми Зимри болуп, Салуниң оғли, Шимеон қәбилисидики бир
җәмәтниң әмри еди.
15 Өлтүрүлгән Мидияний қизниң исми Козби болуп, Зурниң қизи еди; Зур болса
Мидияний бир қәбилиниң башлиғи еди.
16 Пәрвәрдигар Мусаға: —
17 Сән Мидиянийларға арам бәрмәй зәрбә бәргин;■
18-19 Чүнки улар һейлә-микир ишлитип силәргә арам бәрмигән; Пеордики ишта,
шундақла уларниң сиңлиси болған Мидиянниң бир әмриниң қизи Козбиниң
ишидиму һейлә-микир ишлитип силәрни аздурған, — деди. Козби ваба тарқалған
күнидә Пеордики иш сәвәвидин өлтүрүлди.■

26

Исраилларниң иккинчи қетим санақтин өткүзүлүши

1 Вабадин кейин Пәрвәрдигар Муса билән Һаруниң оғли Әлиазарға сөз қилип:
—□
2 Силәр пүткүл Исраилларниң җамаити ичидә жигирмә яштин ашқан, җәңгә
чиқалайдиғанларни ата җәмәти бойичә һесаплап санақтин өткүзүңлар, — деди.■
3 Шуниң билән Муса билән каһин Әлиазар Моаб түзләңликлиридә, йәни
Йерихониң йенидики Иордан дәриясиниң бойида Исраиллар билән сөзлишип
уларға:
4 «Пәрвәрдигарниң Муса вә Мисирдин чиққан Исраилларға буйруғини бойичә,
силәрдин жигирмә яштин ашқанларниң һәммиси *тизимлинип* санақтин
өткүзүлүши керәк» дәп уқтурди. *тизимлитилған санлар мундақ болди*: —□ ■
5 Исраилниң тунҗа оғли Рубән еди. Рубәнниң әвлатлири, йәни Һануқниң
нәслидин болған Һануқ җәмәти; Паллуниң нәслидин болған Паллу җәмәти;■
6 Һәзрон нәслидин болған Һәзрон җәмәти; Карми нәслидин болған Карми
җәмәти.
7 Булар Рубәнниң җәмәтлири болуп, улардин санақтин өткүзүлгини җәмий
қириқ үч миң йәттә йүз оттуз киши болди.
8 Паллуниң оғли Елиаб;
9 Елиабниң оғуллири Нимуәл, Датан, Абирам еди. Датан билән Абирам
әслидә җамаәт ичидин чақирилған мөтиварләр болсиму, Кораһ гуруһидикиләр
Пәрвәрдигар билән такаллашқанда, улар билән бирлишип Муса вә Һарун билән
такаллашқан еди.□ ■

■ **25:17** Чөл. 31:2 ■ **25:18-19** Вәһ. 18:6 □ **26:1 вабадин кейин** — бу ваба билән әйни чағда Пәрвәрдигарға асийлиқ қилған чоңларниң қалдуқлири өлтүрүлди (64-65-айәтләрни көрүң). ■ **26:2** Чөл. 1:3 □ **26:4 һәммиси тизимлинип санақтин өткүзүлүши керәк** — бу санақтин өткүзүшниң мәхсәтлири шүбһисизки: (1) Қанаан зиминиға киргәндин кейин улар көп қетим җәңгә чиқиши керәк болатти. Шуниңға тәйярлиқ қилиш үчүн Исраилларниң һәр бир җәңчиси сәп-сәпләрдә орунлаштурулуши керәк; (2) улар Қанаан зиминиға кириш алдида туриду; пат арида шу зимин һәр бир қәбилигә, җәмәткә, аилигә санлириға қарап тәқсим қилиниду (34:16-29). Шуңа хәлиқниң санлири қәбилә-җәмәт бойичә тәпсилий ениқлиниши керәк еди; (3) Худаниң сөзиниң әмәлгә ашурулуши билән әслидә өзигә қарши чиққан «чоңлар»ниң һәммисиниң йоқалғанлиғини испатлаш үчүн болди (64-65-айәтни көрүң). ■ **26:4** Чөл. 1:1, 2, 3 ■ **26:5** Яр. 46:9; Мис. 6:14; 1Тар. 5:1 □ **26:9 «чақирилған мөтиварләр болсиму»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «чақирилған болсиму,...» ■ **26:9** Чөл. 16:12

10 Йәр ағзини ечип уларни Кораһ билән биргә жутуп кәткән; шу чағда Кораһ
гуруһидикиләрниң һәммиси өлгән; башқиларға ибрәт болсун дәп, от униң икки
йүз әллик адимини жутуп кәткән.
11 Лекин Кораһниң әвлатлири өлүп кәтмигән.
12 Шимеонниң әвлатлири, жәмәт бойичә, Нәмуәлниң нәслидин болған Нәмуәл
жәмәти; Ямин нәслидин болған Ямин жәмәти; Яқин нәслидин болған Яқин
жәмәти;□
13 Зәраһ нәслидин болған Зәраһ жәмәти; Саул нәслидин болған Саул жәмәти.
14 Булар Шимеонниң жәмәтлири болуп, жәмий жигирмә икки миң икки йүз адәм
чиқти.
15 Гад қәбилисидин, жәмәт бойичә, Зәфон нәслидин болған Зәфон жәмәти; Һагги
нәслидин болған Һагги жәмәти; шуни нәслидин болған шуни жәмәти;
16 Озни нәслидин болған Озни жәмәти; ери нәслидин болған ери жәмәти;
17 Арод нәслидин болған Арод жәмәти; Арәли нәслидин болған Арәли жәмәти.
18 Булар Гад әвлатлириниң жәмәтлири болуп, улар жәмәтлири бойичә санақтин
өткүзүлгәндә жәмий қириқ миң бәш йүз адәм чиқти.
19 Йәһуданиң оғуллири Ер билән Онан еди; бу иккиси Қанаан зиминида өлүп
кәткән.■
20 Йәһуданиң әвлатлири, жәмәти бойичә, Шилаһниң нәслидин болған Шилаһ
жәмәти; Пәрәзниң нәслидин болған Пәрәз жәмәти; Зәраһниң нәслидин болған
Зәраһ жәмәти.
21 Пәрәзниң әвлатлири Һәзронниң нәслидин болған Һәзрон жәмәти; Һамулниң
нәслидин болған Һамул жәмәти.■
22 Булар Йәһуданиң жәмәтлири болуп, улар жәмәт бойичә санақтин
өткүзүлгәндә жәмий йәтмиш алтә миң бәш йүз адәм чиқти.
23 Иссакарниң әвлатлири, жәмәт бойичә, Толаниң нәслидин болған Тола жәмәти;
Пуаһниң нәслидин болған Пуаһ жәмәти;
24 Яшубниң нәслидин болған Яшуб жәмәти; Шимронниң нәслидин болған
Шимрон жәмәти.
25 Булар Иссакарниң жәмәтлири болуп, улар жәмәт бойичә санақтин
өткүзүлгәндә жәмий атмиш төрт миң үч йүз адәм чиқти.
26 Зәбулунниң әвлатлири, жәмәти бойичә, Сәрәдниң нәслидин болған Сәрәд
жәмәти; Елон нәслидин болған Елон жәмәти; Жаһлийәлниң нәслидин болған
Жаһлийәл жәмәти.
27 Булар Зәбулунниң жәмәтлири болуп, улар жәмәт бойичә санақтин
өткүзүлгәндә жәмий атмиш миң бәш йүз адәм чиқти.
28 Йүсүпниң оғуллири: — жәмәт бойичә, Манассәһ билән Әфраим еди.
29 Манассәһниң әвлатлири: — Макирниң нәслидин болған Макир жәмәти
(Макирдин Гилеад төрәлгән), Гилеадниң нәслидин болған Гилеад жәмәти еди.■
30 Төвәндикиләр Гилеадниң әвлатлири: — Йәәзәрниң нәслидин болған Йәәзәр
жәмәти; Һәләкниң нәслидин болған Һәләк жәмәти;
31 Асрийәлниң нәслидин болған Асрийәл жәмәти; Шәкәмниң нәслидин болған
Шәкәм жәмәти;
32 Шәмиданиң нәслидин болған Шәмида жәмәти; Һәфәрниң нәслидин болған
Һәфәр жәмәти.
33 Һәфәрниң оғли Зәлофиһад оғул пәрзәнт көрмәй қиз пәрзәнт көргән;
Зәлофиһадниң қизлириниң исми Маһлаһ, Ноаһ, Һоглаһ, Милкаһ, Тирзаһ еди.■
34 Булар Манассәһниң жәмәтлири болуп, санақтин өткүзүлгәндә жәмий әллик
икки миң йәттә йүз адәм чиқти.

□ **26:12 «Нәмуәл»** —— «Яр.» 46:10да «Йәмуәл». ■ **26:19** Яр. 38:7, 10; 46:12 ■ **26:21** Яр. 46:12
■ **26:29** Йә. 17:1 ■ **26:33** Чөл. 27:1

35 Төвәндикиләр Әфраимниң әвлатлири, җәмәти бойичә: — Шутилаһниң нәслидин болған Шутилаһ җәмәти; Бәкәрниң нәслидин болған Бәкәр җәмәти; Таһанниң нәслидин болған Таһан җәмәти.
36 Шутиланиң әвлатлири Еранниң нәслидин болған Еран җәмәти.
37 Мана булар Әфраим әвлатлириниң җәмәтлири болуп, һәр қайси җәмәтләр бойичә санақтин өткүзүлгәндә җәмий оттуз икки миң бәш йүз адәм чиқти. Җәмәтлири бойичә, уларниң һәммиси Йүсүпниң әвлатлири еди.
38 Биняминниң әвлатлири, җәмәти бойичә, Беланиң нәслидин болған Бела җәмәти; Ашбәлниң нәслидин болған Ашбәл җәмәти; Аһирамниң нәслидин болған Аһирам җәмәти;
39 Шәфуфамниң нәслидин болған Шуфам җәмәти; Һуфамниң нәслидин болған Һуфам җәмәти.□
40 Ард билән Нааман Беланиң оғуллири еди; Ардниң нәслидин болған Ард җәмәти; Нааманниң нәслидин болған Нааман җәмәти.
41 Булар Биняминниң әвлатлири болуп, җәмәт бойичә санақтин өткүзүлгәндә җәмий қириқ бәш миң алтә йүз адәм чиқти.
42 Төвәндикиләр Данниң әвлатлири болуп, җәмәт бойичә, Шуһамниң нәслидин болған Шуһам җәмәти; җәмәт бойичә булар Данниң җәмәтлири еди.
43 Шуһамниң һәммә җәмәти санақтин өткүзүлгәндә җәмий атмиш төрт миң төрт йүз адәм чиқти.
44 Аширниң әвлатлири, җәмәт бойичә, Йимнаһниң нәслидин болған Йимнаһ җәмәти; Йешвиниң нәслидин болған Йешви җәмәти; Берияһниң нәслидин болған Берияһ җәмәти.
45 Берияһниң әвлатлири, җәмәт бойичә, Һәбәрниң нәслидин болған Һәбәр җәмәти; Малкиәлниң нәслидин болған Малкиәл җәмәти.
46 Аширниң қизиниң исми Сераһ еди.□
47 Булар Ашир әвлатлириниң җәмәтлири болуп, улар җәмәт бойичә санақтин өткүзүлгәндә җәмий әллик үч миң төрт йүз адәм чиқти.
48 Нафталиниң әвлатлири, җәмәт бойичә, Яһзиәлниң нәслидин болған Яһзиәл җәмәти; Гуниниң нәслидин болған Гуни җәмәти;
49 Йәзәрниң нәслидин болған Йәзәр җәмәти; Шилләмниң нәслидин болған Шилләм җәмәти.
50 Булар Нафталиниң җәмәтлири болуп, җәмәт бойичә санақтин өткүзүлгәндә җәмий қириқ бәш миң төрт йүз адәм чиқти.
51 Жуқириқилар Исраиллардин санақтин өткүзүлгәнләр болуп, җәмий алтә йүз бир миң йәттә йүз оттуз адәм чиқти.
52 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
53 Зимин мошуларға ройхәткә елинған сан бойичә мирас қилип тәқсим қилинсун.□
54 Мирасни адәм сани көп қәбилиләргә көпрәк, адәм сани аз қәбилиләргә азрақ бөл; мирас ройхәттин өткүзүлгән адәм саниға қарап һәр бир адәмгә бөлүп берилсун.■
55 Һалбуки, зимин чәк ташлиниш йоли билән бөлүнсун; улар мирасқа өзлириниң ата җәмәт-қәбилисиниң нами бойичә варислиқ қилсун.■
56 Мирас уларға чәк ташлаш йоли билән адәм саниниң аз-көплүгигә қарап һәр бир *аилә-җәмәткә* бөлүп берилсун.

□ **26:39 «Шәфуфамниң»** — яки «Шуфамниң». □ **26:46 «Сераһ»** — яки «Сараһ». □ **26:53 «ройхәткә елинған сан бойичә»** — ибраний тилида «адәм исми билән елинған сан бойичә». ■ **26:54** Чөл. 33:54 ■ **26:55** Чөл. 33:54; Йә. 11:23; 14:2

57 Төвәндикиләр ата җәмәт бойичә санақтин өткүзүлгән Лавийлар: — Гәршонниң
нәслидин болған Гәршон җәмәти; Коһатниң нәслидин болған Коһат җәмәти;
Мәрариниң нәслидин болған Мәрари җәмәти.■
58 Булар Лавийларниң җәмәтлири: — Либни җәмәти, Һеброн җәмәти, Маһли
җәмәти, Муши җәмәти, Кораһ җәмәти. Коһаттин Амрам төрәлгән.
59 Амрамниң аялиниң исми Йокәбәд болуп, Лавийниң Мисирда туғулған қизи
еди; у Амрамға Һарун, Муса вә уларниң һәдиси Мәрйәмни туғуп бәргән.■
60 Һарундин Надаб, Абиһу, Әлиазар, Итамар төрәлгән.
61 Лекин Надаб билән Абиһу Пәрвәрдигарниң алдиға ғәйрий бир отни сунғанда
өлүп кәткән.□ ■
62 Лавийлар ичидә бир айлиқтин ашқан барлиқ әркәкләр санақтин өткүзүлгәндә
җәмий жигирмә үч миң адәм чиқти. Улар Исраиллар ичидә санақтин
өткүзүлмигән, чүнки уларға Исраиллар ичидә һеч қандақ мирас *зимин* бөлүп
берилмигән.
63 Жуқирида ейтилған адәмләр Моаб түзләңликлиридә, Йерихониң удулидики
Иордан дәрияси бойида Муса билән каһин Әлиазар тәрипидин санақтин
өткүзүлгән Исраиллардур.
64 Бирақ бу адәмләр ичидә Муса билән каһин Һарун илгири Синай чөлидә
санақтин өткүзгәндә санақтин өткүзүлгән бирму адәм йоқ еди.
65 Чүнки Пәрвәрдигар улар тоғрисида: «Улар чөлдә өлмәй қалмайду» дәп ейтқан
еди. Шуңа, Йәфуннәһниң оғли Каләб билән Нунниң оғли Йәшуадин башқа
бириму қалмиған.■

27

Зәлофиһадниң қизлири — Мирас тоғрисидики алаһидә бәлгүлимиләр

1 Йүсүпниң оғли Манассәһниң нәслидин болған җәмәтләр ичидә Манассәһниң
чәвриси, Макирниң әвриси, Гилеадниң нәвриси, Һәфәрниң оғли Зәлофиһадниң
қизлири болуп, уларниң исми Маһлаһ, Ноаһ, Һоглаһ, Милкаһ, вә Тирзаһ еди.■
2 Улар җамаәт чедириниң дәрвазиси алдиға келип, Муса билән каһин Әлиазар вә
әмирләр билән пүткүл җамаәтниң алдида туруп:
3 — Бизниң атимиз чөлдә өлүп кәткән; у у йәрдә Пәрвәрдигарға һуҗум қилғили
жиғилғанлардин әмәс, йәни Кораһ гуруһидикиләрдин әмәс; у бәлки өз гунайи
ичидә өлгән, вә униң оғул пәрзәнти йоқ еди.■
4 Немә үчүн атимизниң оғли йоқлуғи сәвәплик униң нами униң җәмәтидин
өчүрүветилиду? Өзлириниң бизгә атимизниң қериндашлири қатарида мирас
бөлүп беришлирини өтүнимиз, — деди.
5 Муса уларниң бу ишини Пәрвәрдигарниң алдиға қойди.
6 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
7 Зәлофиһадниң қизлириниң ейтқини дурус, сән чоқум уларға атисиниң
қериндашлири қатарида мирас бәр; уларниң атисиниң мирасини уларға өткүзүп
бәргин.■
8 Сән Исраилларға ейтқин: «Бир адәм өлүп кәткән чағда униң оғли болмиса,
ундақта силәр униң мирасини қизиға өткүзүп бериңлар.
9 Қизи болмиса, мирасини қериндашлириға бериңлар.
10 Қериндашлири болмиса, мирасини ата җәмәт тағилириға бериңлар.

■ **26:57** Мис. 6:17, 18, 19, 20 ■ **26:59** Мис. 2:1, 2; 6:19 □ **26:61** **«ғәйрий от»** — мошу вақиә «Лав.» 10-бапта хатирилиниду; «Лав.» 10:1дики изаһатниму көрүң. ■ **26:61** Лав. 10:2; Чөл. 3:4; 1Тар. 24:2 ■ **26:65** Чөл. 14:28, 29, 34, 35; 1Кор. 10:5, 6 ■ **27:1** Чөл. 26:33; 36:2; Йә. 17:3 ■ **27:3** Чөл. 14:35; 16:1; 26:64 ■ **27:7** Чөл. 36:2

11 Әгәр униң атисиниң қериндашлири болмиса, ундақта униң мирасини униң жәмәтидики әң йеқин бир туққиниға бериңлар; у адәм униң мирасиға егә болсун. Бу Пәрвәрдигар Мусаға буйруғандәк, Исраилларға чүшүрүлгән һөкүм, қанун-бәлгүлимә болуп қалсун».

Йәшуаниң Мусаниң вәзиписигә варислиқ қилиши

12 Пәрвәрдигар Мусаға: —
Сән маву Абарим теғиға чиқип, Мән Исраилларға тәқдим қилған зиминға қарап бақ.□ ■
13 Көрүп болғандин кейин сәнму акаң Һарунға охшаш өз хәлиқлириңгә қошулисән.□ ■
14 Чүнки Зин чөлидә, жамаәт жедәл чиқарған чағда, иккиңлар Мениң буйруғимға асийлиқ қилип, суниң ишида (Зин чөлидә, Қадәштики «Мәрибаһ сулири» дегән жайда) Мени жамаәтниң алдида муқәддәс дәп һөрмәтлимидиңлар, — деди.■
15 Муса Пәрвәрдигарға сөз қилип:
16-17 — И Пәрвәрдигар, барлиқ әт егилириниң роһлириниң Худаси, Өз жамаитиниң падичисиз падидәк болуп қелишиниң алдини елиш үчүн жамаәтни идарә қилидиған, уларниң алдиға кирип чиқалайдиған, уларни башлап маңалайдиған бир адәмни тикләп беришиңни тиләймән, — деди. □ ■
18 Сән Нунниң оғли Йәшуани таллиғин, — деди Пәрвәрдигар Мусаға, — Униңда Роһум бар, сән қолуңни униң бешиға қой,□ ■
19 уни каһин Әлиазар вә барлиқ жамаәтниң алдида турғузуп вәзипигә қой.
20 Сән пүткүл Исраил жамаити униң гепигә кириши үчүн өзүңниң иззәт-шөһритиңдин бир қисмини униңға бәргин.
21 У каһин Әлиазарниң алдида турсун, *Әлиазар* уримниң һөкүмини васитә қилип туруп, Пәрвәрдигарниң һозурида униң үчүн йол сорисун; Исраил хәлқи, йәни пүткүл жамаәт униң буйруғи билән чиқиду, униң буйруғи билән кириши керәк.□ ■
22 Шуниң билән Муса Пәрвәрдигарниң буйруғи бойичә иш көрүп, Йәшуани башлап келип, каһин Әлиазарниң вә барлиқ жамаәтниң алдида турғузди;
23 *Әлиазар* қолини униң бешиға қоюп, уни Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән буйруғинидәк вәзипигә қойди.

28

Дайимлиқ көйдүрмә қурбанлиқ, йәни күнлүк көйдүрмә қурбанлиқ сунуш тоғрисидики низам

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —□

□ **27:12 «Изаһат»** — «Қан.» 31:1-8ниму көрүң. ■ **27:12** Қан. 32:48, 49 □ **27:13 «өз хәлиқлириңгә қошулисән»** — бу ибарә тоғрилиқ «Яр.» 25:8 вә изаһатини көрүң. ■ **27:13** Чөл. 20:24 ■ **27:14** Чөл. 20:12 □ **27:16-17 «алдиға кирип чиқалайдиған»** — ибраний тилида «(хәлиқниң) алдида чиқип кирәләйдиған». Бу ибарә ибраний тилида хәлиқни сирттики дүшмәнләргә тақабил турушқа йетәкчилик қилалайдиған вә ички ишларни убдан бир тәрәп қилалайдиған дегәнни билдүриду. **«башлап маңалайдиған»** — ибраний тилида «башлап чиқип кирәләйдиған». Жуқириқи изаһатни көрүң. ■ **27:16-17** Чөл. 16:22; Ибр. 12:9; 1Пад. 22:17; Мат. 9:36; Мар. 6:34 □ **27:18 «Роһум бар»** — ибраний тилида «Роһ бар» — Худаниң Муқәддәс Роһи. ■ **27:18** Қан. 3:21; 34:9 □ **27:21 «урим»** — бир хил таш еди. Уларниң қандақ екәнлигини һазир бир немә демәк тәс. Лекин улар арқилиқ Худа Өзиниң ирадисини издәйдиғанларға йол көрситәтти. «Мис.» 28:30 вә изаһатни көрүң. ■ **27:21** Мис. 28:30; Лав. 8:8 □ **28:1 «Дайимлиқ көйдүрмә қурбанлиқ»** — яки «дайимий көйдүрмә қурбанлиқ» яки «күнлүк көйдүрмә қурбанлиқ». «Мис. » 29:38-46ниму көрүң.

2 Сән Исраилларға буйруп: — «Маңа сунулған һәдийә-қурбанлиқларни,
йәни Маңа озуқ болидиған, хушбуй кәлтүридиған отта сунулидиған һәдийә-
қурбанлиқларни болса, силәр һәр бирини бекитилгән қәрәлидә сунушқа көңүл
қоюңлар» — дегин.
3 Сән уларға йәнә: «Силәрниң Пәрвәрдигарға атап отта сунидиған көйдүрмә
қурбанлиғиңлар мундақ болиду: — һәр күни бежирим бир яшлиқ әркәк қозидин
иккини дайимий көйдүрмә қурбанлиқ қилиңлар.■
4 Әтигини бирни, гугумда бирни сунуңлар;□
5 йәнә төрттин бир һиндин соқуп чиқирилған зәйтун мейи иләштүрүлгән есил
ундин ондин бир әфаһни ашлиқ һәдийә сүпитидә сунуңлар.□ ■
6 Синай теғида бәлгүләнгән, Пәрвәрдигарға атап хушбуй чиқарсун дәп, отта
сунулидиған дайимий көйдүрмә қурбанлиқ мана шудур.
7 Һәр бир қоза үчүн униңға қошулидиған шарап һәдийәси төрттин бир һин шарап
болиду; ечитма ичимлик болған шарап һәдийәси муқәддәс жайда Пәрвәрдигарға
сунуп төкүлсун.□
8 Сән иккинчи бир қозини гугумда сунғин; уни әтигәнкидәк ашлиқ һәдийәси вә
шарап һәдийәси билән қошуп сунғин; у хушбуй кәлтүрүш үчүн Пәрвәрдигарға
атап отта сунулидиған көйдүрмә қурбанлиқ болиду.

Шабат күни сунулидиған қурбанлиқ

9 — Шабат күни бежирим бир яшлиқ икки әркәк қоза сунулсун; униңға қошуп
зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин әфаһниң ондин иккиси ашлиқ һәдийә
сүпитидә сунулсун вә шарап һәдийәси сунулсун;
10 бу һәр бир шабат күнидә сунулидиған шабат күнидики қурбанлиқтур; униң
билән дайимий көйдүрмә қурбанлиқ вә қошумчә сунулидиған шарап һәдийәси
биллә сунулсун.

Айниң биринчи күни сунулидиған қурбанлиқ

11 — Һәр айниң биринчи күни Пәрвәрдигарға атилидиған көйдүрмә қурбанлиқ
сунуңлар; йәни икки яш топақ, бир қочқар, бир яшлиқ бежирим йәттә әркәк
қозини сунуңлар.
12 Һәр топақ бешиға зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин әфаһниң ондин
үчи ашлиқ һәдийә сүпитидә, қошқарға зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин
әфаһниң ондин иккиси ашлиқ һәдийә сүпитидә,
13 һәр бир қоза бешиға зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ундин әфаһниң ондин
бири ашлиқ һәдийә сүпитидә сунулсун; бу Пәрвәрдигарға отта сунулидиған,
хушбуй чиқиридиған бир көйдүрмә қурбанлиқтур.
14 Уларниң шарап һәдийәлири болса: — һәр бир топақ бешиға шараптин йерим
һин, қошқар бешиға һинниң үчтин бири, һәр бир қоза бешиға һинниң төрттин
бири сунулсун. Бу һәр айда сунулидиған айлиқ көйдүрмә қурбанлиқ болуп,
жилниң һәр ейида шундақ қилинсун.
15 Буларниң үстигә Пәрвәрдигарға атилидиған гуна қурбанлиқ сүпитидә бир текә
сунулсун; шуларниң һәммиси дайимий көйдүрмә қурбанлиқ вә қошумчә шарап
һәдийәси билән биллә сунулсун.

■ **28:3** Мис. 29:38 □ **28:4 «гугум»** — ибраний тилида «икки кәч арилиғида» дегән сөз билән ипадилиниду — демәк, күн петиватқан вақит билән қараңғу чүшүш арилиғида болған вақит. □ **28:5 «бир әфаһ»** — тәхминән 2 күрә яки 22 литр еди. Бир һин тәхминән 3.6 литр еди. ■ **28:5** Мис. 16:36; 29:40; Лав. 2:1 □ **28:7 «муқәддәс жай»** — мошу йәрдә ибадәт чедириниң һойлисини көрсәтсә керәк.

«Өтүп кетиш һейти» һәм «петир нан һейти»дики қурбанлиқлар

16 Биринчи айниң он төртинчи күни Пәрвәрдигарға аталған «өтүп кетиш» *қозиси*
сунулсун.□ ■
17 Шу айниң он бәшинчи күни һейт башлиниду; йәттә күн петир нан йейилсун.
18 Биринчи күни муқәддәс жиғилиш өткүзүлсун, һеч қандақ иш-әмгәк
қилмаслиғиңлар керәк,■
19 шу күни отта сунулидиған, Пәрвәрдигарға аталған көйдүрмә қурбанлиқ
сүпитидә яш топақтин иккини, бир қочқар вә йәттә бир яшлиқ әркәк қоза
сунуңлар; улар алдиңларда бежирим көрүнсун;
20 шуларға қошулидиған ашлиқ һәдийәлири зәйтун мейи иләштүрүлгән есил ун
болуп, һәр бир топақ бешиға әфаһниң ондин үчи, қочқар бешиға әфаһниң ондин
иккиси,
21 шу йәттә қоза бешиға әфаһниң ондин бири сунулсун;
22 шуниңдәк *гунайиңлар* үчүн кафарәт кәлтүрүшкә гуна қурбанлиғи сүпитидә бир
текә сунулсун.
23 Буларниң һәммисини әтигәнлик көйдүрмә қурбанлиқ, йәни дайимий
көйдүрмә қурбанлиқтин айрим сунуңлар.
24 Силәр бу тәриқидә уда йәттә күн Пәрвәрдигарға атап отта сунулидиған, хушбуй
кәлтүридиған ашундақ һәдийә-қурбанлиқларни сунуңлар; шуларниң һәммиси
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ вә қошуп сунулидиған шарап һәдийәсиниң
сиртида сунулиду.
25 Йәттинчи күни муқәддәс жиғилиш өткүзүңлар, шу күни һеч қандақ иш-әмгәк
қилишқа болмайду.

«Һәптиләр һейти», йәни «Дәсләпки орма һейти»дики қурбанлиқлар

26 «Дәсләпки орма» күни, йәни «һәптиләр һейти»ңларда силәр йеңи ашлиқ
һәдийәни Пәрвәрдигарға сунған чағда муқәддәс жиғилиш өткүзүңлар; һеч
қандақ иш-әмгәк қилмаңлар.□
27 Силәр Пәрвәрдигарға аталған, хушбуй кәлтүридиған көйдүрмә қурбанлиқ
сүпитидә яш топақтин иккини, қочқардин бирни, бир яшлиқ әркәк қозидин
йәттини сунуңлар.
28 Шуларға қошуп сунулидиған ашлиқ һәдийә зәйтун мейи иләштүрүлгән есил
ундин болуп, һәр бир топақ бешиға әфаһниң ондин үчи, қочқар бешиға әфаһниң
ондин иккиси,
29 шу йәттә қоза бешиға әфаһниң ондин бири сунулсун;
30 шуниңдәк силәрниң *гунайиңлар үчүн* кафарәт кәлтүрүшкә *гуна қурбанлиғи*
сүпитидә бир текә сунулсун.
31 Шуларниң һәммиси дайимий көйдүрмә қурбанлиқ вә униң ашлиқ һәдийәсигә
қошуп (буларниң һәммиси алдиңларда бежирим көрүнсун), шарап һәдийәлири
билән биллә сунулсун.

29

Канай челиш һейтидики қурбанлиқлар •••• «Лав.» 23:23-25ниму көрүң

□ **28:16 «Пәрвәрдигарға аталған «өтүп кетиш» қозиси сунулсун»** —— Ибраний тилида «Пәрвәрдигарға аталған «өтүп кетиш» болиду». Бу һейт тоғрилиқ «Лав.» 23.5-14ниму көрүң. ■ **28:16** Мис. 12:18; 23:15; Лав. 23:5 ■ **28:18** Лав. 23:7 □ **28:26 ««Дәсләпки орма» күни, йәни «һәптиләр һейти»ңларда»** — яки «йәни (силәр) һәптәңларни (демәк, йәттә һәптә) өткүзгәндин кейин». «Лав.» 23:15-22ниму көрүң.

1 Йәттинчи айниң биринчи күни силәр муқәддәс жиғилиш өткүзүңлар; *у күни* һеч
қандақ иш-әмгәк қилмаслиғиңлар керәк. Бу силәр үчүн канайлар челинидиған
күни болиду.□ ■
2 Силәр Пәрвәрдигарға аталған, хушбуй кәлтүридиған көйдүрмә қурбанлиқ
сүпитидә яш бир топақ, бир қочқар, йәттә бир яшлиқ бежирим әркәк қозини
сунуңлар.
3 Шуларға қошуп сунулидиған ашлиқ һәдийә зәйтун мейи иләштүрүлгән есил
ундин болуп, һәр бир топақ бешиға әфаһниң ондин үчи, қочқар бешиға әфаһниң
ондин иккиси,
4 шу йәттә қоза бешиға әфаһниң ондин бири сунулсун;
5 шуниңдәк силәрниң *гунайиңлар үчүн* кафарәт кәлтүрүшкә гуна қурбанлиғи
сүпитидә бир текә сунулсун.
6 Шуларни айниң биринчи күнидики көйдүрмә қурбанлиқ вә униңға қошумчә
болған ашлиқ һәдийәси, дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униңға қошумчә
болған ашлиқ һәдийәси вә буларға қошулидиған шарап һәдийәлириниң сиртида
сунуңлар; буларниң һәммиси һәр бири бәлгүлимә бойичә Пәрвәрдигарға атап
отта хушбуй кәлтүрсун дәп сунулсун.

Кафарәт күни сунулидиған қурбанлиқлар •••• «Лав.» 23:26-32ниму көрүң.

7 Йәттинчи айниң онинчи күни силәр муқәддәс жиғилиш өткүзүңлар;
нәпсиңларни тартип өзүңларни төвән тутуңлар. У күни һеч қандақ иш-әмгәк
қилишқа болмайду.□ ■
8 Силәр Пәрвәрдигарға аталған, хушбуй кәлтүридиған көйдүрмә қурбанлиқ
сүпитидә яш бир топақ, бир қочқар, бир яшлиқ әркәк қозидин йәттини сунуңлар
(буларниң һәммиси алдиңларда бежирим көрүнсун).■
9 Шуларға қошуп сунулидиған ашлиқ һәдийә зәйтун мейи иләштүрүлгән есил
ундин болуп, һәр бир топақ бешиға әфаһниң ондин үчи, қочқар бешиға әфаһниң
ондин иккиси,
10 шу йәттә қоза бешиға әфаһниң ондин бирини,
11 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; уларниң һәммиси
кафарәт күнидики гуна қурбанлиғи, дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң
қошумчә ашлиқ һәдийәси вә буларниң шарап һәдийәлири биллә сунулсун.

«Кәпиләр һейти»дики қурбанлиқлар •••• «Лав.» 23:33-44ниму көрүң.

12 Йәттинчи айниң он бәшинчи күни муқәддәс жиғилиш өткүзүңлар; у күни
һеч қандақ иш-әмгәк қилишқа болмайду. Пәрвәрдигарға атап йәттә күн һейт
қилиңлар;
13 силәр Пәрвәрдигарға атап, хушбуй кәлтүрсун дәп отта сунулидиған көйдүрмә
қурбанлиқ сүпитидә яш топақтин он үчни, икки қочқар, бир яшлиқ әркәк
қозидин он төртни сунуңлар (шулар һәммиси бежирим болсун).
14 Шуларға қошуп сунулидиған ашлиқ һәдийә зәйтун мейи иләштүрүлгән есил
ундин болуп, он үч топақ бешиға әфаһниң ондин үчи, икки қочқар бешиға
әфаһниң ондин иккиси,
15 он төрт қоза бешиға әфаһниң ондин бирини,

□ **29:1 «муқәддәс жиғилиш»** — «муқәддәс жиғилиш»лар яки «муқәддәс сорун»лар тоғрилиқ «Лав.» 23:2 вә изаһатини көрүң. ■ **29:1** Лав. 23:24 □ **29:7 «нәпсиңларни тартип өзүңларни төвән тутуп»** —— Ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду. Йәһудий әнъәнилири бойичә бу ишлар роза тутушни өз ичигә алатти. 16:29-31ниму көрүң. ■ **29:7** Лав. 16:29, 31; 23:27 ■ **29:8** Чөл. 28:19

16 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; шуларниң үстигә
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шарап
һәдийәси биллә сунулсун.
17 Иккинчи күни яш топақтин он иккини, икки қочқар, бир яшлиқ әркәк қозидин
он төртни сунуңлар (шулар һәммиси бежирим болсун)
18 вә шундақла топақлар, қочқарлар вә әркәк қозиларниң саниға қарап бәлгүлимә
бойичә қошумчә сунулидиған ашлиқ һәдийәлири билән шарап һәдийәлирини
сунуңлар.
19 Шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; шуларниң үстигә
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шуларниң
шарап һәдийәлири биллә сунулсун.
20 Үчинчи күни бир яш топақтин он бирни, икки қочқар, бир яшлиқ әркәк
қозидин он төртни сунуңлар (шулар һәммиси бежирим болсун)
21 вә шундақла топақлар, қочқарлар вә әркәк қозиларниң саниға қарап бәлгүлимә
бойичә қошумчә сунулидиған ашлиқ һәдийәлири билән шарап һәдийәлирини
сунуңлар;
22 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; шуларниң үстигә
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шарап
һәдийәси биллә сунулсун.
23 Төртинчи күни яш топақтин онни, икки қочқар, бир яшлиқ әркәк қозидин он
төртни сунуңлар (шулар һәммиси бежирим болсун)
24 вә шундақла топақлар, қочқарлар вә әркәк қозиларниң саниға қарап бәлгүлимә
бойичә қошумчә сунулидиған ашлиқ һәдийәлири билән шарап һәдийәлирини
сунуңлар;
25 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; шуларниң үстигә
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шарап
һәдийәси биллә сунулсун.
26 Бәшинчи күни яш топақтин тоққузни, икки қочқар, бир яшлиқ әркәк қозидин
он төртни сунуңлар (шулар һәммиси бежирим болсун)
27 вә шундақла топақлар, қочқарлар вә әркәк қозиларниң саниға қарап бәлгүлимә
бойичә қошумчә сунулидиған ашлиқ һәдийәлири билән шарап һәдийәлирини
сунуңлар;
28 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; шуларниң үстигә
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шарап
һәдийәси биллә сунулсун.
29 Алтинчи күни яш топақтин сәккизни, икки қочқар, бир яшлиқ әркәк қозидин
он төртни сунуңлар (шулар һәммиси бежирим болсун)
30 вә шундақла топақлар, қочқарлар вә әркәк қозиларниң саниға қарап бәлгүлимә
бойичә қошумчә сунулидиған ашлиқ һәдийәлири билән шарап һәдийәлирини
сунуңлар;
31 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; шуларниң үстигә
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шарап
һәдийәси биллә сунулсун.
32 Йәттинчи күни яш топақтин йәттини, икки қочқар, бир яшлиқ әркәк қозидин
он төртни сунуңлар (шулар һәммиси бежирим болсун)
33 вә шундақла топақлар, қочқарлар вә әркәк қозиларниң саниға қарап бәлгүлимә
бойичә қошумчә сунулидиған ашлиқ һәдийәлири билән шарап һәдийәлирини
сунуңлар;
34 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текә сунуңлар; шуларниң үстигә
дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шарап

һәдийәси биллә сунулсун.
35 Сәккизинчи күни силәр муқәддәс жиғилиш өткүзүңлар; у күни һеч қандақ иш-
әмгәк қилмаңлар.■
36 Силәр Пәрвәрдигарға атап, хушбуй кәлтүрсун дәп отта сунулидиған көйдүрмә
қурбанлиқ сүпитидә бир топақ, бир қочқар вә бир яшлиқ әркәк қозидин он төртни
(шулар һәммиси бежирим болсун)
37 һәмдә топақ, қочқар вә әркәк қозиларниң саниға қарап, бәлгүлимә бойичә
қошумчә сунулидиған ашлиқ һәдийәлири билән шарап һәдийәлирини сунуңлар;
38 шуниңдәк гуна қурбанлиғи сүпитидиму бир текә сунуңлар; шуларниң
үстигә дайимий көйдүрмә қурбанлиқ, униң қошумчә ашлиқ һәдийәси вә шарап
һәдийәси биллә сунулсун.
39 Бәлгүләнгән һейтлириңларда Пәрвәрдигарға атап сунулидиған қурбанлиқ-
һәдийәләр әнә шулардур; силәрниң қәсәмгә бағлиқ яки ихтиярән
сунидиғанлириңлар, көйдүрмә қурбанлиқлириңлар, ашлиқ һәдийәлириңлар,
шарап һәдийәлириңлар вә енақлиқ қурбанлиқлириңлар болса, уларниң
сиртидидур.

30

1 Шундақ қилип, Муса Пәрвәрдигарниң өзигә буйруғанлириниң һәммисини
қалдурмай Исраилларға уқтурди.

Қәсәм қилиш низами

2 Муса Исраилларниң қәбилә башлиқлириға сөз қилип мундақ деди: —
Пәрвәрдигарниң буйруғанлири мундақ: —
3 Әгәр бирәв Пәрвәрдигарға қәсәм ичкән болса яки өз өзини чәклимәкчи болуп
қәсәм ичкән болса, ләвзидин қайтишқа болмайду, һаман ағзидин чиққан һәммә
гәп бойичә иш тутуши керәк.■
4 Қиз бала яш болуп, техи атисиниң өйидики чағда, өз-өзини чәкләш тоғрилиқ
Пәрвәрдигарға қәсәм бәргән болса,
5 амма атиси қизиниң қәсимини яки өз-өзини чәкләш тоғрисида бәргән вәдисини
аңлиған вә қизиниң алдида үндимәй шүк турған болса, ундақта униң барлиқ
қәсәмлири вә өз-өзини чәкләш тоғрисида қилған һәммә вәдиси инавәтлик
болиду.
6 Лекин қизниң атиси аңлиған чағда уни тосқан болса, униң қилған қәсәмлири
яки өз-өзини чәкләш тоғрисида қилған вәдилиридин һеч бири инавәтлик
болмайду; атиси уни тосқан болғачқа, Пәрвәрдигарму уни кәчүриду.
7 — Әгәр у қәсәм қилған яки өз-өзини чәкләшкә ағзида тәнтәклик билән вәдә
қилған һаләттә әргә тәккән болса,
8 ери шуни аңлиған болса, лекин аңлиған күни үндимәй шүк турған болса,
ундақта униң қилған қәсәмлири яки өз-өзини чәкләшкә қилған гәплири
инавәтлик болиду.
9 Әгәр ери аңлиған күни уни тосқан болса, униң қилған қәсимини вә өз-өзини
чәкләш тоғрилиқ ағзидин чиқарған тәнтәк гәплирини бекар қилса, ундақта улар
инавәтсиз болиду; Пәрвәрдигар уни кәчүриду.
10 Лекин тул хотун яки еридин ажришип кәткән хотунлар қилған қәсәм, йәни
униң өзини чәкләш тоғрилиқ қилған барлиқ вәдилири болса инавәтлик болиду.
11 Әгәр у ериниң өйидә қәсәм қилған яки өз-өзини чәкләш тоғрилиқ қәсәм-вәдә
ичкән,

■ **29:35** Лав. 23:36 ■ **30:3** Қан. 23:20

12 ери аңлап туруқлуқ шүк турувелип тосмиған болса, ундақта униң барлиқ
қилған қәсәмлири вә өз-өзини чәкләш тоғрилиқ қилған барлиқ вәдилири
инавәтлик болиду.
13 Лекин униң ери аңлап турған чағда униң қәсәм-вәдилирини еник рәт қилған
болса, аял ағзидин чиқарған вәдә бериш вә өз-өзини чәкләп туруш тоғрилиқ
қилған барлиқ вәдилириниң һеч қайсиси инавәтлик болмайду; униң ери
буларни рәт қилған болғачқа, Пәрвәрдигар уни кәчүриду.
14 Аялниң бәргән вәдисини вә униң чидап туруп өзүмни чәкләймән дәп қилған
қәсәм-вәдисини униң ери инавәтликму қилалайду, инавәтсизму қилалайду.
15 Әгәр униң ери һәр күни униң алдида шүк турувелип гәп қилмиса, ундақта униң
бәргән барлиқ қилған қәсәмлирини вә өз-өзини чәкләп туруш тоғрилиқ қилған
һәммә вәдилирини инавәтлик қилғанлиғи һесаплиниду; чүнки ериниң аңлап
турған күнидә гәп қилмай шүк турғанлиғи униң аялиниң қәсәм-вәдилирини
күчкә егә қилғанлиғидур.
16 Лекин ери аялиниң қәсәм-вәдилирини аңлап наһайити узақ вақитлардин
кейин андин униң қәсәм-вәдилирини инавәтсиз қилса, ундақта у аялиниң
гунайини өз үстигә алған болиду.
17 Жуқириқилар Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғанлири, йәни ери билән аяли,
ата билән өз өйидә туруватқан, техи яшлиғида болған қизи оттурисидики низам-
бәлгүмиләрдур.

31

Мидиянларға җәң қилиш вәзиписи

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: —
2 Сән Мидиянлардин Исраилларниң интиқамини ал, андин өз хәлиқлириңгә
қошулисән, — деди.■
3 Муса хәлиққә мундақ деди: — Араңлардин җәңгә чиқишқа бир түркүм
адәмләрни қуралландуруңлар; андин улар Мидиянлардин Пәрвәрдигар үчүн
интиқам елишқа атлансун.
4 Силәр Исраилларниң һәр бир қәбилисидин җәң қилишқа миңдин адәм
маңдуруңлар.
5 Шуниң билән түмәнлигән Исраил хәлқиниң һәр қәбилисидин миңдин, җәмий
он икки миң адәм җәң қилишқа қуралландурулди.
6 Муса һәр қәбилидин миңдин адәмни җәң қилишқа маңдурди һәмдә Әлиазарниң
оғли Финиһасни улар билән биллә маңдурди, Финиһасниң қолида муқәддәс
әсваплар вә агаһ канай бар еди.□
7 Улар Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғини бойичә Мидиянлар билән соқушқили
чиқип, әркәкләрниң һәммисини өлтүрүвәтти;□
8 мошу өлтүрүлгәнләрдин башқа, йәнә Мидиянниң Әви, Рәкәм, Зур, Хур вә Рәба
дегән бәш падишасини өлтүрди; йәнә Беорниң оғли Балаамни қилич билән чепип
ташлиди.■
9 Исраиллар Мидиянларниң хотун-қизлири вә балилирини тутқун қилип кәтти,
йәнә уларниң пүтүн чарва маллири, қой падилири вә мал-мүлүклирини олжа
қилди;

■ **31:2** Чөл. 25:17; 27:13 □ **31:6 «муқәддәс әсваплар»** — немә екәнлиги һазир еник әмәс. «урим» вә «туммим» болуши мүмкин. «Агаһ канай» бәлким 10:2дә тилға елинған икки канай еди. □ **31:7 «Мидиянлар билән соқушқили чиқип, әркәкләрниң һәммисини өлтүрүвәтти»** — Пәрвәрдигарниң Мидиянлар тоғрилиқ бу буйруғи 25:16-18диму хатирилиниду. «Әркәкләрниң һәммиси» — җәңгә қатнашқан әркәкләр, әлвәттә. ■ **31:8** Йә. 13:21, 22

10 улар туруватқан йәрләрдики барлиқ шәһәр вә барлиқ баргаһлириға от
қоюватти;
11 улар адәм болсун мал болсун барлиқ ғәниймәт, барлиқ олҗини елип кәтти;■
12 улар тутқан әсирләрни һәм олҗа-ғәниймәтни Моаб түзләңликлиригә, Иордан
дәрияси бойиға җайлашқан Йерихониң удулидики баргаһқа әкилип, Муса билән
каһин Әлиазарға, шундақла Исраилларниң җамаитигә тапшурди.
13 Муса, каһин Әлиазар вә җамаәтниң барлиқ әмирлири баргаһниң сиртиға чиқип
уларни қарши алди.
14 Лекин Муса җәңдин қайтқан һәрбий сәрдарларға, йәни миң беши, йүз
бешиларға хапа болуп: —
15 Силәр аялларниң һәммисини тирик қалдурдуңларму?
16 Қараңлар, дәл шулар Балаамниң һейлә-мәслиһәти билән Пеордики ишта
Исраилларни Пәрвәрдигар алдида гунаға патқузуши билән, Пәрвәрдигарниң
җамаитигә ваба яғдурулған әмәсму?□ ■
17 Әнди силәр барлиқ оғул балиларни өлтүрүветиңлар, әрләр билән мунасивәт
өткүзгән аялларни қоймай өлтүрүветиңлар.■
18 Бирақ яш қизлар, йәни әрләр билән мунасивәт өткүзмигәнләрни болса,
өзлириңларға тирик қалдуруңлар.□
19 Силәр баргаһ сиртида йәттә күн чедир тикип туруңлар; адәм өлтүргән вә
өлүккә тәккән һәр ким үчинчи күни вә йәттинчи күни өзини паклисун; силәр вә
силәр әсир қилған кишиләрниң һәммиси шундақ қилсун.□
20 Барлиқ кийим-кечәк, терә әсвап үскүниләр, тивитта тоқулған барлиқ нәрсиләр
һәм яғач әсвап-үскүниләрниң һәммисини пакләңлар, — деди.
21 Каһин Әлиазар җәңгә чиқип қайтқан ләшкәрләргә:
— Мана Пәрвәрдигар Мусаға буйруған қанун-бәлгүлимә:
22 алтун, күмүч, мис, төмүр, қәләй, қоғушун қатарлиқ
23 отқа чидамлиқ нәрсиләрниң һәммисини оттин өткүзүңлар, шундақ қилсаңлар
пак һесаплиниду; шундақтиму, йәнила «напакліқни чиқарғучи су» билән
пакизлаңлар; отқа чидамсиз нәрсиләрни шу судин өткүзүңлар.■
24 Йәттинчи күни кийимлириңларни жуюңлар, андин силәр пак
һесаплинисиләр; андин кейин баргаһқа кирсәңлар болиду, — деди.

Җәң ғәниймәтлириниң тәқсим қилиниши

25 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
26 Сән каһин Әлиазар вә җамаәт ичидики қәбилә каттилири билән бирликтә
елинған олҗа-ғәнимәтниң, адәм болсун, чарпай болсун, шуларниң умумий
санини һесаплап чиққин;
27 олҗа-ғәниймәтни иккигә бөл, йеримини җәңгә чиққанларға бәр, қалған
йеримини барлиқ җамаәткә бәр.■
28 Сән йәнә чиқип җәңгә қатнашқан ләшкәрләр алидиған адәм, кала, ешәк яки
қой падилиридин бәш йүздин бирини Пәрвәрдигарға аталған үлүш болсун дәп
айриғин;

■ **31:11** Қан. 20:14 □ **31:16** « ***Мидиянлиқ аяллар*** ... Исраилларни... гунаға патқузуши билән, Пәрвәрдигарниң җамаитигә ваба яғдурулған әмәсму?» — бу ваба тоғрилиқ 25:1-3ни көрүң. ■ **31:16** Чөл. 25:1, 2, 18; 2Пет. 2:15; Вәһ. 2:14 ■ **31:17** һак. 21:11 □ **31:18** **«яш қизлар»** — яки «қиз балилар». □ **31:19** **«Силәр баргаһ сиртида йәттә күн чедир тикип туруңлар... үчинчи күни вә йәттинчи күни өзини паклисун»** — яки «һәр ким адәм өлтүргән вә өлүккә тәккән болса, силәр баргаһ сиртида йәттә күн чедир тикип туруңлар; һәр ким үчинчи күни вә йәттинчи күни өзини паклисун». ■ **31:23** Чөл. 19:9 ■ **31:27** 1Сам. 30:24

29 силәр шуни ләшкәрләргә тәвә болған йеримидин елип Пәрвәрдигарға аталған
«көтәрмә һәдийә» сүпитидә каһин Әлиазарға тапшуруңлар.
30 Исраилларға тәвә болған йериминиң адәм, кала, ешәк, қой падилири,
шундақла һәр хил һайванлардин әлликтин бирини Пәрвәрдигарниң жамаәт
чедириға қарашқа мәсъул болған Лавийларға бериңлар.
31 Шуниң билән Муса билән каһин Әлиазар Пәрвәрдигарниң Мусаға
буйруғинидәк қилди.
32 Әнди олжа-ғәниймәт, йәни жәңгә чиққан ләшкәрләр еливалған нәрсиләрдин
қалғини қой жәмий алтә йүз йәтмиш бәш миң,
33 кала йәтмиш икки миң,
34 ешәк атмиш бир миң,
35 әркәкләр билән мунасивәт өткүзмигән қизлар оттуз икки миң чиқти.
36 Жәңгә чиққанларниң үлүши, йәни уларға тәвә йерими, қой жәмий үч йүз оттуз
йәттә миң бәш йүз;
37 бу қой падилиридин Пәрвәрдигарға аталғини алтә йүз йәтмиш бәш болди;
38 кала оттуз алтә миң, буниңдин Пәрвәрдигарға аталғини йәтмиш икки болди.
39 Ешәк оттуз миң бәш йүз чиқти, буниңдин Пәрвәрдигарға аталғини атмиш бир
болди.
40 Адәм он алтә миң чиқти, буниңдин Пәрвәрдигарға аталғини оттуз икки адәм
болди.
41 Муса Пәрвәрдигар өзигә буйруғини бойичә Пәрвәрдигарға сунулидиған
«көтәрмә һәдийә» болған үлүшни каһин Әлиазарға тапшуруп бәрди.■
42 Исраилларға тәвә болған йерими, йәни Муса жәңгә чиқип кәлгәнләрдин елип
бөлүп бәргини —
43 жамаәткә тәвә болған шу йерими — қой үч йүз оттуз йәттә миң бәш йүз,
44 кала оттуз алтә миң,
45 ешәк оттуз миң бәш йүз,
46 адәм он алтә миң еди.
47 Муса Пәрвәрдигар өзигә буйруғини бойичә, Исраилларға тәвә болған шу
йериминиң, мәйли адәм яки һайван болсун, әлликтин бирини айрип елип
Пәрвәрдигарниң ибадәт чедириға қарашқа мәсъул болған Лавийларға тапшурди.
48 Пүткүл қошунниң сәрдарлири, миң беши, йүз бешилири Муса билән
көрүшкили келип,
49 Мусаға: — Хизмәткарлириниң қол астида жәң қилған ләшкәрләрниң умумий
санини санақтин өткүзсәк бириму кам чиқмиди.
50 Шуңа, мана Пәрвәрдигарниң һозурида өзимизниң гунайиниң кафарити
үчүн һәр қайсимиз еришкәнләрни Пәрвәрдигарға аталған һәдийә қилимиз
— алтун буюмлар, пут-қол зәнжирлири, biläйүзүк, мөһүр үзүк, зирә-һалқа,
маржанларниң һәммисини елип кәлдуқ, — деди.
51 Шуниң билән Муса билән каһин Әлиазар улар әкәлгән алтунларни, йәни
алтунда ясалған һәр хил буюмларни алди.
52 Уларниң миң беши вә йүз бешилиридин алғини Пәрвәрдигарға аталған
«көтәрмә һәдийә» сүпитидә сунулди; барлиқ алтун жәмий он алтә миң йәттә йүз
әллик шәкәл чиқти
53 (ләшкәрләрниң һәр бири өзлири үчүн мал-мүлүкни булаң-талаң қилишқан
еди).■
54 Муса билән каһин Әлиазар миң беши вә йүз бешилириниң қолидин алтунни
елип, жамаәт чедириниң ичигә әкирип, уни Пәрвәрдигарниң һозурида
Исраиллар үчүн яднамә қилди.

■ **31:41** Чөл. 18:8,19 ■ **31:53** Қан. 20:14

32

Икки қәбилиниң дәрияниң күн чиқиш тәрипидики зиминни тәләп қилғанлиғи

1 Рубәнниң әвлатлири билән Гадниң әвлатлириниң кала падилири толиму
көпәйгән еди; уларниң Яазәрниң зимини билән Гилеадниң зиминиға көзи
чүшти; вә мана, шу зимин чарва беқишқа мас келидиған йәр еди.□
2 Шуңа улар Муса, каһин Әлиазар вә җамаәтниң әмирлириниң алдиға келип
уларға: —
3 Атарот, Дибон, Яазәр, Нимраһ, Һәшбон, Әләаләһ, Сәбам, Небо, Бәон дегән
йәрләр,□
4 йәни Исраил җамаити алдида Пәрвәрдигар мағлуп қилип бәргән йәрләр болуп,
чарва беқишқа бап йәрләр екән, қуллиримизниңму чарва мели бар, — деди
5 вә йәнә: — Әгәр силиниң алдилирида илтипатлириға еришкән болсақ, бизни
Иордан дәриясидин өт демәй, бу йәрни бизгә мирас қилип бәрсилә, — деди.
6 Муса Гадниң әвлатлири билән Рубәнниң әвлатлириға: — Қериндашлириңлар
җәңгә чиққан вақтида силәр мошу йәрдә турамтиңлар?
7 Силәр немә үчүн Исраилларниң *дәриядин* өтүп Пәрвәрдигар уларға ата қилип
бәргән зиминға киришигә көңуллирини совутисиләр?
8 Илгири мән Қадәш-Барнеадин ата-бовилириңларни шу зиминни чарлап
келишкә әвәткинимдә уларму шундақ қилишқан еди.■
9 Улар Әшкол җилғисиға чиқип, у зиминни көрүп, Исраилларниң көңлини
Пәрвәрдигар ата қилип бәргән зиминға кириштин совутқан.
10 Шу чағда Пәрвәрдигарниң аччиғи келип қәсәм қилип:
11 «Мисирдин чиққан жигирмә яштин жуқурилар чин көңлидин Маңа
әгәшмигәчкә, улар Мән Ибраһим, Исһақ, Яқупларға «Силәргә ата қилимән»
дәп қәсәм қилған зиминни көрсә, *Мән Пәрвәрдигар болмай кетәй*!■
12 Пәқәт кәниззийләрдин болған Йәфуннәһниң оғли Каләб билән Нунниң оғли
Йәшуала Маңа чин көңлидин әгәшкән болғачқа, зиминни көрәләйду», дегән еди.
13 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң Исраилларға аччиғи қозғалғачқа,
Пәрвәрдигарниң алдида рәзил болғанни қилған әшу бир әвлат өлүп түгигичә, у
уларни чөл-баяванда қириқ жил сәргәрданлиқта жүргүзди.
14 Әнди мана, гунакарларниң әвлатлири болған силәрму ата-боваңларниң изини
бесип Пәрвәрдигарниң Исраилларға болған қаттиқ ғәзивини техиму қозғимақчи
бопсиләр-дә!
15 Әгәр силәр униңға әгишиштин бурулуп кәтсәңлар, ундақта У *Исраилларни* йәнә
чөл-баяванға ташливетиду, бу һалда силәр бу барлиқ хәлиқни харап қилған
болисиләр, — деди.
16 Икки қәбилиниң адәмлири Мусаниң алдиға келип униңға: —
Биз бу йәрдә маллиримизға қотан, балилиримизға қәлъә-шәһәр салайли.
17 Биз болсақ қураллинип, Исраилларни өзигә тәвә җайлириға башлап барғичә
сәпниң алдида маңимиз; бу зиминдики ят хәлиқләр сәвәплик, бизниң кичик
балилиримиз мустәһкәм шәһәрләрдә туруши керәк.
18 Исраиллар өз мираслириға егә болмиғичә биз өйимизгә һәргиз қайтмаймиз.
19 Чүнки биз улар билән Иордан дәриясиниң күн петиш тәрипидики зиминға
яки униңдинму жирақтики зиминға тәң егидар болмаймиз, чүнки мирасимиз
Иордан дәриясиниң бу тәрипидә, йәни күн чиқиштидур, — деди.
20 Муса уларға: — Әгәр шундақ қилсаңлар, йәни Пәрвәрдигарниң алдида
қураллинип җәңгә чиқип,

□ **32:1 «Изаһат»** — «Қан.» 3:12-22ниму көрүң. □ **32:3 «Сибмаһ»** — яки «Сибмаһ». ■ **32:8** Чөл. 13:3; Қан. 1:22 ■ **32:11** Чөл. 14:28; Қан. 1:35

21 силәрдин қуралланғанларниң һәммиси Иордан дәриясидин өтүп, Пәрвәрдигар
Өз дүшмәнлирини уларниң зиминидин қоғлап чиқирип болғанда,
22 шу зимин Пәрвәрдигар алдида бойсундурулуп болғанда андин қайтсаңлар,
силәр Пәрвәрдигар вә Исраиллар алдида гунасиз һесаплинисиләр; бу зиминму
Пәрвәрдигар алдида силәргә мирас қилип берилиду.
23 Лекин бундақ қилмисаңлар, мана, Пәрвәрдигар алдида гунакар болисиләр;
шуни убдан билишиңлар керәкки, гунайиңлар өзүңларни қоғлап бешиңларға
чүшиду.
24 Әнди силәр ағзиңлардин чиққан гепиңлар бойичә иш тутуңлар, балилириңлар
үчүн шәһәр, қой падилириңлар үчүн қотан селиңлар, — деди.
25 Гадниң әвлатлири билән Рубәнниң әвлатлири Мусаға: —
Қуллири ғоҗам ейтқинидәк қилиду.
26 Хотун-бала чақилиримиз, калилар вә барлиқ чарпайлиримиз Гилеадниң һәр
қайси шәһәрлиридә қалиду;
27 Лекин қуллири, җәңгә тәйярлинип қуралланғанларниң һәр бири ғоҗам
ейтқандәк *дәриядин* өтүп Пәрвәрдигарниң алдида җәң қилиду, — деди.
28 Шуниң билән Муса улар тоғрилиқ каһин Әлиазар билән Нунниң оғли Йәшуаға
вә Исраилниң барлиқ қәбилә башлиқлириға тапилап,■
29 уларға: — Әгәр Гадниң әвлатлири билән Рубәнниң әвлатлири қураллинип
Пәрвәрдигарниң алдида җәңгә чиқишқа силәр билән бирликтә Иордан
дәриясидин өтсә, у зимин силәрниң алдиңларда бой сундурулса, ундақта
силәр Гилеад зиминини уларға мирас қилип бериңлар.
30 Әгәр улар қураллинип силәр билән биллә өтмәймиз десә, ундақта уларниң
мираси араңларда, йәни Қанаан зиминида болсун, — деди.
31 Гадниң әвлатлири билән Рубәнниң әвлатлири: —
Пәрвәрдигар қуллириға қандақ буйруған болса, биз шундақ қилимиз.
32 Биз қураллинип Пәрвәрдигарниң алдида дәриядин өтүп Қанаан зиминиға
киримиз, андин Иордан дәриясиниң бу йеқидики зимин бизгә мирас қилип
берилидиған болиду, — дейишти.
33 Шуниң билән Муса Аморийларниң падишаси Сиһонниң падишалиғи билән
Башанниң падишаси Огниң падишалиғини, зимин вә тәвәсидики шәһәрләрни,
әтрапидики шәһәрләр билән қошуп, һәммисини Гадниң әвлатлириға, Рубәнниң
әвлатлириға вә Йүсүпниң оғли Манассәһниң йерим қәбилисигә бәрди.■
34 Гадниң әвлатлири Дибон, Атарот, Ароәр,
35 Атрот-Шофан, Яазәр, Йогбиһаһ,
36 Бәйт-Нимраһ, Бәйт-Һаран қатарлиқ мустәһкәм шәһәрләрни салди вә шундақла
қотанларни салди.
37 Рубәнниң әвлатлири *йеңидин* Һәшбон, Әләаләһ, Кириатайим,
38 Небо, Баал-Меон (жуқуриқи исимлар өзгиртилгән) вә Сибмаһни салди; һәм
улар салған шәһәрләргә йеңидин нам бәрди.
39 Манассәһниң оғли Макирниң әвлатлири Гилеадқа жүрүш қилип, у йәрни елип,
шу йәрдә турушлуқ Аморийларни қоғливәтти.■
40 Шуниң билән Муса Гилеадни Манассәһниң оғли Макирға беривиди, у шу йәрдә
туруп қалди.
41 Манассәһниң оғли Яир Аморийларниң йеза-қишлақлирини һуҗум қилип
елип, бу йеза-қишлақларни Һавот-Яир дәп атиди.□
42 Нобаһ Кинат вә униңға қарашлиқ йеза-қишлақларни һуҗум қилип елип
Кинатни өз исми билән Нобаһ дәп атиди.

■ **32:28** Йә. 1:13; 4:12 ■ **32:33** Қан. 3:12; Йә. 13:8; 22:4 ■ **32:39** Яр. 50:23 □ **32:41** **«Һавот-Яир»** — «Яирниң йезилири» дегән мәнидә.

33

Мисирдин Абәл-Шитимғичә болған қириқ жиллиқ сәргәрданлиқ сәпәр

1 Төвәндикиләр өз қошунлири бойичә, Муса билән Һарунниң йетәкчилиги астида
Мисир зиминидин чиққан Исраилларниң маңған йоллиридур;
2 Муса Пәрвәрдигарниң әмри бойичә, өзлириниң сәпәр қилған йоллирини пүтүп
қойди, уларниң сәпәр қилған йоллири мундақ: —
3 Биринчи айниң он бәшинчи күни *Исраиллар* Рамсәс шәһиридин сәпәргә
чиқти; өтүп кетиш һейтиниң әтиси улар барлиқ Мисирлиқларниң көз алдида
мәртанилик билән йолға чиқти.□ ■
4 Бу чағда Мисирлиқлар уларниң арисидики Пәрвәрдигар тәрипидин
өлтүрүлгәнләрни, йәни барлиқ тунжа оғуллирини дәпнә қиливатқан еди;
Пәрвәрдигар Мисирлиқларниң мәбудлириниң үстидин һөкүм чүшүрди.□
5 Исраиллар Рамсәстин йолға чиқип Суккотқа берип чедир тикти.
6 Улар Суккоттин йолға чиқип чөл-баяванниң айиғидики Етамға берип чедир
тикти.■
7 Етамдин йолға чиқип, айлинип Баал-Зефонниң удулидики Пи-Хахиротқа берип
Мигдолниң алдида чедир тикти.■
8 Пи-хахироттин йолға чиқип, деңизниң оттурисидин өтүп, Етам чөлидә үч күн
йол жүрүп Мараһда чедир тикти.■
9 Мараһдин йолға чиқип Елимгә кәлди; Елимдә он икки булақ билән йәтмиш
хорма дәриғи бар еди; улар шу йәрдә чедир тикти.■
10 Елимдин йолға чиқип Қизил Деңиз бойида чедир тикти.
11 Қизил Деңиздин йолға чиқип Син чөлидә чедир тикти.■
12 Син чөлидин йолға чиқип Дофқаһқа келип чедир тикти.
13 Дофқаһдин йолға чиқип Алушқа берип чедир тикти.
14 Андин кейин Алуштин йолға чиқип Рифидимға келип чедир тикти, у йәрдә
хәлиққә ичидиған су тепилмай қалди.■
15 Рифидимдин йолға чиқип, Синай чөлигә берип чедир тикти.■

Чөлдә сәргәрдан болуш

16 Синай чөлидин йолға чиқип Қиброт-һаттаваһқа келип чедир тикти.■
17 Қиброт-һаттаваһдин йолға чиқип Һазиротта чедир тикти.
18 Һазироттин йолға чиқип Ритмаһда чедир тикти.
19 Ритмаһдин йолға чиқип Риммон-Пәрәздә чедир тикти.
20 Риммон-Пәрәздин йолға чиқип Либнаһда чедир тикти.
21 Либнаһдин йолға чиқип Риссаһда чедир тикти.
22 Риссаһдин йолға чиқип Кәһәлатаһда чедир тикти.
23 Кәһәлатаһдин йолға чиқип Шафир теғида чедир тикти.
24 Шафир теғидин йолға чиқип Һарадаһта чедир тикти.
25 Һарадаһдин йолға чиқип Макһилотта чедир тикти.
26 Макһилоттин йолға чиқип Таһатта чедир тикти.
27 Таһаттин йолға чиқип Тәраһда чедир тикти.
28 Тәраһдин йолға чиқип Митқаһда чедир тикти.
29 Митқаһдин йолға чиқип Һашмонаһта чедир тикти.

□ **33:3 «мәртанилик билән»** — ибраний тилида «қолини жуқуриға көтәргән һалда». ■ **33:3** Мис. 12:37 □ **33:4 «Пәрвәрдигар Мисирлиқларниң мәбудлириниң үстидин һөкүм чүшүрди»** — «Мис.» 12:12ни вә изаһатини көрүң. ■ **33:6** Мис. 13:20 ■ **33:7** Мис. 14:2 ■ **33:8** Мис. 15:22, 23 ■ **33:9** Мис. 15:27 ■ **33:11** Мис. 16:1 ■ **33:14** Мис. 17:1 ■ **33:15** Мис. 19:1 ■ **33:16** Чөл. 11:34, 35

30 Һашмонаһтин йолға чиқип Мошәротта чедир тикти.■
31 Мошәроттин йолға чиқип Бәнә-Яаканда чедир тикти.
32 Бәнә-Яакандин йолға чиқип Хор-Һагидгадқа берип чедир тикти.
33 Хор-Һагидгадтин йолға чиқип Йотбатаһқа келип чедир тикти.
34 Йотбатаһтин йолға чиқип Абронаһқа келип чедир тикти.
35 Абронаһтин йолға чиқип Әзион-Гәбәргә келип чедир тикти.
36 Әзион-Гәбәрдин йолға чиқип Зин чөлидә, йәни Қадәштә чедир тикти.■
37 Қадәштин йолға чиқип Едом зимининиң чегарисидики Һор теғида чедир
тикти.■
38 Исраиллар Мисир зиминидин чиққандин кейинки қириқинчи жили бәшинчи
айниң биринчи күни, каһин Һарун Пәрвәрдигарниң әмри бойичә Һор теғиға
чиқип шу йәрдә өлди.■
39 Һарун Һор теғида өлгән чеғида бир йүз жигирмә үч яшта еди.

40 У чағда, Қанаан зимининиң җәнубида турушлуқ Қананийларниң падишаси
Арад Исраиллар келиветипту дәп аңлиған еди.■
41 Исраиллар Һор теғидин йолға чиқип Залмонаһда чедир тикти.■
42 Залмонаһдин йолға чиқип Пунонға келип чедир тикти.
43 Пунондин йолға чиқип Оботқа келип чедир тикти.■
44 Оботтин йолға чиқип Моабниң чегарисидики Ийә-Абаримға келип чедир
тикти.
45 Ийимдин йолға чиқип Дибон-Гадқа келип чедир тикти.□
46 Дибон-Гадтин йолға чиқип Алмон-Диблатайимға келип чедир тикти.
47 Алмон-Диблатайимдин йолға чиқип Небониң алдидики Абарим тағлиғиға
келип чедир тикти.
48 Абарим тағлиғидин йолға чиқип Йерихониң удулида Иордан дәриясиниң
бойидики Моаб түзләңликлиридә чедир тикти.
49 Моаб түзләңликлиридә Иордан дәриясини бойлап тиккән чедирлири Бәйт-
Йәшимоттин тартип Абәл-Шиттимғичә барди.□ ■

50 Пәрвәрдигар Моаб түзләңликлиридики Иордан дәрияси бойида Йерихониң
удулида Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
51 Сән Исраилларға сөз қилип мундақ буйруғин: — «Силәр Иордан дәриясидин
өтүп Қанаан зиминиға кәлгән чеғиңларда,
52 зиминдики барлиқ туруватқанларни алдиңлардин һайдиветиңлар, уларниң
барлиқ ойма, қуйма бутлирини чеқип ташлаңлар һәм барлиқ «жуқури
җай»лирини вәйран қилип ташлаңлар.□ ■
53 Силәр шу зиминни егиләп маканлишиңлар, чүнки Мән у зиминни силәргә
мирас қилип бәргәнмән.
54 Силәр җәмәт бойичә чәк ташлап, зиминни өзүңләргә мирас қилип елиңлар;
адими көпрәкләргә көпрәк мирас бөлүп бериңлар; адими азрақларға азрақ мирас
бөлүп бериңлар; чәк ташланғанда кимләргә қәйәр чиққан болса, шу йәр униң
мираси болсун; силәр мирасқа ата қәбилә-җәмәт бойичә варислиқ қилиңлар.■

■ **33:30** Қан. 10:6 ■ **33:36** Чөл. 20:1 ■ **33:37** Чөл. 20:22 ■ **33:38** Чөл. 20:25; Қан. 32:50
■ **33:40** Чөл. 21:1 ■ **33:41** Чөл. 21:4 ■ **33:43** Чөл. 21:10 □ **33:45 «Ийим»** — «Ийә-Абарим» дегәнниң қисқартилған шәкли. □ **33:49 «Абәл-Шиттим»** —— «Акатсийә чимәнзарлиғи» дегән мәнидә.
■ **33:49** Чөл. 25:1; Йә. 2:1 □ **33:52 ««жуқури җай»лар»** — әслидә бутпәрәсләр мәбудлириға чоқунидиған, тавап қилидиған тағ чоққилири қатарлиқ җайлар еди. Исраиллар кейинки вақитларда шу йәрләрдә Пәрвәрдигарға ибадәт қилатти, бирақ узун өтмәйла бутпәрәс хәлиқләргә әгишип шу йәрләрни бутпәрәслик қилидиған җайлар қиливалди. «Лав.» 26:30ни вә изаһатини көрүң. ■ **33:52** Қан. 7:2-26
■ **33:54** Чөл. 26:54-65

55 Һалбуки, әгәр у зиминда туруватқанларни алдиңлардин һайдивәтмисәңлар,
улардин қелип қалғанлар чоқум көзүңләргә тикән, биқиниңларға янтақ болуп
санҗилиду, турған зиминиңларда силәрни паракәндә қилиду;■
56 вә шундақ болидуки, Мән әслидә уларға қандақ муамилә қилмақчи болған
болсам, силәргә шундақ муамилдә болимән».

34

Қанаан зимининиң чегараси

1 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға сөз қилип мундақ буйруғин: «Силәр Қанаан зиминиға киргән
чағда, силәргә мирас болушқа тәқсим қилинидиған зимин Қанаан зимини
болиду; зиминниң бекитилгән җай-чегаралири мундақ болиду: —
3 Силәрниң җәнуп тәрипиңләр Зин чөлидин башлап Едом чегарисиға тақалсун;
андин җәнуп тәрәптики чегараңлар «Шор деңизи»ниң җәнуп тәрипиниң әң
айиғиға йәтсун;□ ■
4 шу йәрдин чегараңлар «Сериқ Ешәк давини»ниң җәнуп тәрипидин бурулуп
зинға өтсун; униң айиғи топтоғра Қадәш-Барнеаниң җәнубида болиду; андин у
йәрдин йәнә Һазар-Аддарға берип, Азмонға тутишиду;□
5 андин чегара Азмондин бурулуп меңип, Мисир еқиниға бариду вә деңизғичә
тутишиду.
6 Күн петиш тәрәптә чегараңлар «Улуқ деңиз»ниң өзи болиду, йәни униң
бойлири болиду; мана бу силәрниң күн петиш тәрәптики чегараңлар болиду.□
7 Шимал тәрәптики чегараңлар мундақ болиду: — «Улуқ деңиз»дин башлап Һор
теғиғичә пасил сизилсун;
8 пасил сизиғи Һор теғидин башлап Хамат еғизиға созулуп, андин чегара Зәдадға
туташсун;□
9 чегара йәнә Зифронға өтүп Һазар-Енанда ахирлашсун; мана бу силәрниң
шималий чегараңлар болиду.
10 Андин шәрқий чегарайиңларниң пасил сизиғи Һазар-Енандин Шефамғичә
сизилсун.
11 Бу чегара Шефамдин Айинниң күн чиқиш тәрипидики Риблаһқа чүшиду;
андин чегара шу йәрдин чүшүп Киннәрәт деңизиниң давинидин өтүп күн чиқиш
тәрәпкә тутишиду.□
12 Андин чегара төвәнләп Иордан дәриясини бойлап чүшүп, Шор Деңизиғичә
йәтсун. Мана бу чегаралар билән бекитилгән зиминиңлар болиду».
13 Муса Исраилларға сөз қилип мундақ дәп буйруди: — «Мана бу Пәрвәрдигар
тоққуз қәбилә вә йерим қәбилигә тәқдим қилинсун дәп буйруған, чәк ташлиниш
арқилиқ өзүңлар варислиқ қилидиған зиминиңлар болиду;
14 чүнки Рубән қәбилисидикиләр ата җәмәти бойичә вә Гад қәбилисидикиләр
ата җәмәти бойичә өз мирасиға аллиқачан варислиқ қилип уни егилигән,
Манассәһниң йерим қәбилисиму өз мирасиға варислиқ қилип уни егилигән;
15 Бу икки қәбилә вә йерим қәбилә Йерихониң удулида, Иордан дәриясиниң
шәрқий қирғиқидики күн чиқиш тәрәптә өз мираслирини елип болған».

■ **33:55** Йә. 23:13; Һак. 2:3 □ **34:3 «Шор деңизи»** — йәнә «Өлүк деңиз» дәпму атилиду. ■ **34:3** Йә. 15:1 □ **34:4 «Сериқ Ешәк давини»** — ибраний тилида «Акраббим давини». □ **34:6 «Улуқ деңиз»** — һазир «Оттура деңиз» дәп атилиду. □ **34:8 «Хамат еғизи»** — яки «Либо-Хаматқа». □ **34:11 «Киннәрәт деңизи»** — яки «Киннәрәт көли» кейин «Галилийә деңизи», «Тибериус деңизи» дәпму аталған. «Киннәрәт»ниң мәнаси «чилтар» — көлниң шәкли чилтарсимандур.

Зиминни тәқсим қилишқа назарәт қилғучи хадимлар

16 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
17 Төвәндикиләр зиминни силәргә тәқсим қилип бәргүчиләрниң исимлиғи: —
Каһин Әлиазар вә Нунниң оғли Йәшуа.■
18 Силәрму йәнә зимин тәқсим қилишқа ярдәмлишиш үчүн һәр қәбилидин
бирдин әмир таллап бериңлар.
19 Буларниң исми мундақ: — Йәһуда қәбилисидин Йәфуннәһниң оғли Каләб.□
20 Шимеон қәбилисидикиләрдин Аммиһудниң оғли Шәмуәл.□
21 Бинямин қәбилисидин Кислонниң оғли Әлидад.
22 Дан қәбилисидикиләрдин Йоглиниң оғли, әмир Букки еди.
23 Йүсүпниң әвлатлиридин: — Манассәһ қәбилисидикиләрдин Әфодниң оғли
әмир Һаннийәл
24 һәм Әфраим қәбилисидикиләрдин Шифтанниң оғли әмир Кәмуәл.
25 Зәбулун қәбилисидикиләрдин Парнақниң оғли әмир Әлизафан;
26 Иссакар қәбилисидикиләрдин Аззанниң оғли әмир Палтийәл;
27 Ашир қәбилисидикиләрдин Шеломиниң оғли әмир Ахиһуд;
28 Нафтали қәбилисидикиләрдин Аммиһудниң оғли әмир Пәдаһәл еди.
29 Мана булар Пәрвәрдигар әмир қилип Исраилларға Қанаан зиминидики
мираслирини тәқсим қилишқа бекиткәнләр еди.

35

Лавийларниң шәһәрлири

1 Пәрвәрдигар Йерихониң удулида, Иордан дәриясиниң бойидики Моаб
түзләңликлиридә Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға мундақ әмир қил, улар мирас қилип еришкән зиминдики бәзи
шәһәрләрни Лавийларниң олтиришиға бәрсун; у шәһәрләрниң өп-чөрисидики
яйлақларниму Лавийларға бәрсун.■
3 Шундақ қилип уларниң туридиған шәһәрлири болиду вә шу шәһәрләргә
тәвә яйлақларға уларниң чарпайлири, башқа мал-мүлүклири һәмдә барлиқ
һайванлири орунлаштурулиду.
4 Силәр Лавийларға беридиған шәһәрләрдики яйлақлар сепилидин башлап
һесаплиғанда миң гәз болсун.□
5 Силәр йәнә шәһәр сиртидин күн чиқиш тәрәпкә қарап икки миң гәз, җәнуп
тәрәпкә қарап икки миң гәз, күн петиш тәрәпкә қарап икки миң гәз, шимал
тәрәпкә қарап икки миң гәз өлчәңлар, шәһәр оттурида болсун; шәһәрләр
әтрапидики мошу йәрләр улар үчүн яйлақлар болсун.□
6 Силәр Лавийларға бәргән шәһәрләр ичидә алтә шәһәр «панаһлиқ шәһири»
болсун; силәр шуларни адәм өлтүрүп қойған кишиләрниң шу шәһәрләргә қечип
беривелишиға бикитиңлар; булардин башқа уларға йәнә қириқ икки шәһәр
бериңлар.□ ■

■ **34:17** Йә. 14:1 □ **34:19 «Йәһуда Йәһуда қәбилисидин»** — яки «Йәһуда қәбилиси үчүн». □ **34:20 «Шәмуәл»** — яки «Самуил». ■ **35:2** Йә. 21:2 □ **35:4 «гәз»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз»ни бәлким бир «җәйнәк» дейишкә тоғра келиду — йәни адәмниң җәйнигидин бармақлириниң учиғичә болған арилиқ (тәхминән 45 сантиметр). □ **35:5 «айәтниң шәрһи»** — мошу айәттики «икки миң гәз» бәлким шу яйлақларниң узунлуғи болуши мүмкин. Демәк, Лавийларниң улар туридиған шәһәр әтрапида уларға яйлиқ қилип айрилған төрт парчә йери бар еди; һәр бир парчә йәр сепилға яндаш болуп, узунлуғи икки миң гәз, кәңлиги бир миң гәз келәтти. □ **35:6 «чүшәнчиси»** — төвәндики 10-34-айәтләрдики қанунни көрүң. ■ **35:6** Йә. 21:21

7 Силәр Лавийларға берудиған шәһәрләр җәмий қириқ сәккиз болуп, шу
шәһәрләр билән уларға тәвә яйлақлар уларға берилсун.
8 Силәр уларға беридиған шу шәһәрләр Исраиллар мирас қилған тәвәликләрдин
болсун; адими көпрәк болғанлардин көпрәк, адими азрақ болғанлардин азрақ
елиңлар; һәр бир қәбилә өзигә тәқсим қилинған мирасқа асасән шәһәрләрдин
бәзилирини елип Лавийларға тәқсим қилип бәрсун.□

Панаһлиқ шәһирлири •••• «Қан» 19:1-13; «Йәшуа» 20:1-9ни көрүң

9 Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
10 Сән Исраилларға мундақ дегин: «Силәр Иордан дәриясидин өтүп Қанаан
зиминиға киргиниңларда,■
11 тәсадипийлиқтин адәм өлтүрүп қойғанларниң панаһлиниши үчүн қечип
беривелишиға бир нәччә шәһәр таллап бекитиңлар.
12 Шундақ қилғанда бу шәһәрләр адәм өлтүргүчи таки җамаәт алдида сорақҗа
тартилғичә, қисаскарниң өлтүрүп қоюшидин панаһлинидиған шәһәрләр
болиду.□
13 Силәр бекиткән бу шәһәрләр силәргә панаһлинидиған алтә шәһәр болиду.
14 Панаһлиқ шәһири үчүн Иордан дәриясиниң күн чиқиш тәрипидә үч шәһәр,
Қанаан зиминидиму үч шәһәрни айрип қоюңлар.■
15 Бу алтә шәһәр Исраиллар, ят әлдикиләр вә уларниң арисида арилишип
олтарған мусапирлар үчүн панаһлиқ шәһәрлири болсун; тәсадипийлиқтин адәм
өлтүрүп қойған һәр бир киши шу йәрләргә қечишқа болиду.
16 — Әгәр бирәв төмүр әсвап билән уруп адәм өлтүрүп қойған болса, у қәстән адәм
өлтүргән қатил болиду; қәстән адәм өлтүргүчи җәзмән өлтүрүлүши керәк.
17 Әгәр бирәв қол көтирип адәм өлтүргидәк таш билән уруп адәм өлтүрүп қойған
болса, у қәстән адәм өлтүргән қатил болиду; қәстән адәм өлтүргүчи җәзмән
өлтүрүлүши керәк.
18 Әгәр бирәв адәм өлтүргидәк калтәк билән уруп адәм өлтүрүп қойған болса, у
қәстән адәм өлтүргән қатил болиду; қәстән адәм өлтүргүчи җәзмән өлтүрүлүши
керәк.
19 Қан қисас алғучи киши шу қатилни өлтүрсун; у қатилни учратқан йеридә
өлтүрсун.
20 Әгәр бирәв өчмәнлик билән бирисини иштирип жиқитиветип яки мөкүп туруп
бирәр нәрсә етип өлтүрүп қойған болса,■
21 яки өчәкишип мушт билән уруп өлтүрүп қойған болса, адәм урғучи җәзмән
өлтүрүлүши керәк, чүнки у қатил болиду; қан қисас алғучи киши қатилни
учриған йәрдә өлтүрүвәтсун.
22 Лекин у адәмниң өчи йоқ, тәсадипий иштириветиш яки мәхсәтсизлә бирәр
нәрсә етип,□

□ **35:8 «панаһлиқ шәһәрлири»** — Лавийлар ялғуз бу шәһәрләрдә турған әмәс; бирақ бәлким өзлири шу шәһәрләрдин турушқа халиған өйләрни әтраптики қәбилидикиләрдин авал таллаш һоқуқи болуши мүмкин. Мәсилән, «һак.» 9:1дә «Шәқәм» (Лавийларниң бир шәһири)дә йәнә «Абимәләк вә қериндашлири» туратти. ■ **35:10** Қан. 19:2; Йә. 20:2 □ **35:12 «Қисаскар» *яки* *«қисас алғучи»*** — (ибраний тилида «гоел») мошу йәрдә өлтүрүлгүчиниң йеқин бир туққинини көрситиду. Бириси башқа бирисини (мәйли қәстән яки қәстән болмисун) өлтүргән болса, өлтүрүлгүчиниң аилисидин бириси «қан қисаси алимән» дегән бир киши өлтүргүчиниң қенини елиш һоқуқи бар еди. «Панаһлиқ шәһәрләр» дегән низам-түзүм өлтүрүш ишниң қатиллиқ яки тәсадипийлиқтин болғанлиғини ениқлашқа йитәрлик вақит болсун дегән мәхсәт билән бекитилгән. «Гоел» тоғрилиқ йәнә «Аюп» 19:25 вә изаһатини көрүң. ■ **35:14** Қан. 4:41; Йә. 20:8 ■ **35:20** Қан. 19:11 □ **35:22 «мәхсәтсизлә»** — ибраний тилида «мөкүнгән һалда әмәс болуп...».

23 яки адәм өлтүргидәк һәр қандақ бир ташни адәмни көрмәй етип селип, адәм
өлтүрүп қойған болса, униң әслидә униңға һеч қандақ өчи болмиса, униңға
зиянкәшлик қилиш нийитиму болмиса;
24 бундақ әһвалда, җамаәт шу қанун-һөкүмләргә асасән адәм өлтүргүчи билән
қан қисас алғучи оттурисида кесим қилсун.
25 Җамаәт тәсадипий адәм өлтүрүп қойғучини қан қисас алғучи кишиниң
қолидин җәзмән қутқузувалсун; улар уни қечип беривалған панаһлиқ шәһиригә
аман-есән қайтуруп бәрсун; андин муқәддәс май билән мәсиһләнгән баш каһин
өлүп кәткичә у шу шәһәрдә турсун.
26 Лекин тәсадипийлиқтин адәм өлтүрүп қойған киши әгәр қечип беривалған
панаһлиқ шәһириниң тәвәсидин чиқип кәткән болса,
27 шундақла қан қисас алғучи киши уни панаһлиқ шәһириниң пасиллириниң
сиртида учритип келип өлтүрүвәткән болса, үндақта қан қисас алғучи қан төкүш
гунайини тартмайду;
28 чүнки тәсадипийлиқтин адәм өлтүрүп қойған киши әслидә баш каһин өлүп
кәткичә панаһлиқ шәһиридә туруши керәк еди; баш каһин өлүп кәткәндин кейин
өз тәвәлиги болған зиминға қайтип барса болиду.
29 — Булар силәр турушлуқ һәммә йәрдә әвлатму-әвлат қанун-бәлгүлимиләр
болсун.
30 Башқа бирисини өлтүргән қатилни болса, бир нәччә гувачиниң гувалиғидин
кейин андин өлтүрүшкә болиду; лекин пәқәт бирла гувачиниң гувалиғи болса, у
уни өлтүрүшниң сәвәви болмайду.■
31 Өлүмгә лайиқ гуна өткүзгәнләргә, йәни қәстән адәм өлтүргәнләр үчүн
силәр һеч қандақ төләм пулини қәтъий қобул қилмаңлар; үндақ киши җәзмән
өлтүрүлүши керәк.
32 Шуниңдәк панаһлиқ шәһәргә қечип беривалған киши үчүн баш каһин өлүп
кетиштин илгири өз йеригә қайтип келивелишиға һеч қандақ төләм пулини
қәтъий қобул қилмаңлар.
33 Шундақ қилсаңлар, өзүңлар турған зиминни булғиған болмайсиләр, чүнки қан
зиминни булғайду; зиминда төкүлгән қанға дәл шу қанни төккән кишиниң өз
қенидин башқа һеч қандақ кафарәт кәлтүрүшкә болмайду.
34 Өзүңлар олтарған зиминни, йәни Мән Өзүм макан қилған зиминни
булғимаңлар; чүнки Мән Пәрвәрдигар Исраиллар арисида макан тутқучидурмән.

36

Аял мирасхорниң турмуш қуруши тоғрисидики низам

1 Йүсүп әвлатлириниң җәмәтлиридин Манассәһниң нәвриси, Макирниң оғли
Гилеадниң әвлатлириниң җәмәт башлиқлири Муса вә Исраилларниң каттилири
болған әмирләрниң алдиға келип мундақ деди: —
2 «Пәрвәрдигар илгири ғоҗамға чәк ташлап зиминни Исраил хәлқигә
мирас қилип тәқсим қилип беришни буйруған; ғоҗамму Пәрвәрдигарниң
қериндишимиз Зәлофиһадниң мирасини униң қизлириға тәқсим қилип бериш
тоғрисидики буйруғиниму алған.■
3 Лекин, улар Исраилларниң башқа қәбилисидикиләргә ятлиқ болуп кәтсә,
уларниң мирасиму ата-бовилиримизниң мирасидин чиқип уларниң әрлириниң
қәбилисиниң мирасиға қошулуп кетиду; үндақ болғанда биз чәк ташлап еришкән
мирас түгәйду.

■ **35:30** Қан. 17:6; 19:15 ■ **36:2** Чөл. 26:55, 56; 27:7; 33:54; Йә. 17:3, 4

4 Исраилларниң «азатлиқ жили» кәлгәндә уларниң мираси уларниң әрлириниң
қәбилисиниң мирасиға қошулуп кетиду; бундақ болғанда уларниң мираси
бизниң ата-бовилиримизниң мирасидин елип кетилиду».□
5 Муса Пәрвәрдигарниң сөзи бойичә Исраилларға сөз қилип мундақ әмир қилип:
— Йүсүп қәбилисидикиләр тоғра ейтиду.
6 Зәлофиһадниң қизлири тоғрисида Пәрвәрдигарниң буйруғини мундақ: «Улар
өзлири халиған әргә ятлиқ болса болуверидиу, лекин өз җәмәти, өз ата
қәбилисидин болған биригә ятлиқ болуши керәк.
7 Шундақ болғанда Исраилларниң мираси бир қәбилидин йәнә бир қәбилигә
йөткилип кәтмәйду; Исраилларниң һәр бири өз ата-бовилириниң қәбилисиниң
мирасини чиң тутуп қоюп бәрмәслиги керәк.
8 Исраилларниң һәр бири өз ата-бовилириниң мирасини егиләш үчүн Исраил
қәбилилиридин мирасқа варислиқ қилған һәр бир қиз-аял өз ата-бовилириниң
қәбилисидин болған бирисигә ятлиқ болуши керәк.
9 Мошундақ болғанда, Исраилларниң мираси бир қәбилидин йәнә бир
қәбилигә йөткилип кәтмәйду; чүнки Исраил қәбилилири өз мирасини қолидин
бәрмәслиги керәк, — деди.
10 Пәрвәрдигар Мусаға қандақ әмир қилған болса, Зәлофиһадниң қизлириму
шундақ қилди.
11 Зәлофиһадниң қизлиридин Маһлаһ, Тирзаһ, Һоглаһ, Милкаһ вә Ноаһлар өз
тағилириниң оғуллириға ятлиқ болди.■
12 Улар Йүсүпниң оғли Манассәһниң әвлатлириниң җәмәтидикиләргә ятлиқ
болди; уларниң мираси йәнила атисиниң қәбилиси ичидә қалди.
13 Булар Пәрвәрдигар Йерихониң удулида, Иордан дәриясиниң бойидики Моаб
түзләңликлиридә Мусаниң вастиси билән Исраилларға буйруған әмирләр вә
һөкүмләрдур.

□ **36:4 «азатлиқ жили»** — әслидә ибраний тилида «бурға (челиш) жили» дәп атилатти. Кейин, униң чүшәнчиси тезла «азатлиқ жили», «шатлиқ жили» дегәнгә өзгәрди. «Лав.» 25-бап, болупму 25:10 вә изаһатини көрүң. ■ **36:11** Чөл. 27:1

Қанун шәрһи

Пәрвәрдигарниң меһриванлиғи — тарихни қайта баян қилиш

1 Төвәндә хатириләнгини Мусаниң Иордан дәриясиниң шәрқий тәрипидики
Паран билән Тофәл, Лабан, Һазирот, Ди-Заһабниң оттурисида, йәни Суфниң
удулидики чөл-түзләңликтә, пүткүл Исраилға ейтқан сөзлиридур: —
2 Һорәб теғидин чиқип, Сеир теғиниң йоли билән Қадәш-барнеаға барғичә жәмий
он бир күнлүк йол еди.
3 Һалбуки, Муса бу барлиқ сөзләрни Пәрвәрдигарниң уларни дәп өзигә
тапилиғини бойичә Исраиллараға ейтқан вақти қириқинчи жили, он биринчи
айниң биринчи күни болди;
4 бу вақит Муса Һәшбонни пайтәхт қилған Аморийларниң падишаси Сиһонни вә
Аштарот вә Әдрәйни пайтәхт қилған Башанниң падишаси Огни мәғлуп қилғандин
кейинки мәзгил еди. ■
5 Шуниң билән Иордан дәриясиниң шәрқий тәрипидики Моаб зиминида Муса
пәйғәмбәр бу қанун-тәлимни шәрһләшкә башлап, мундақ деди: —
6 «Пәрвәрдигар Худайимиз Һорәб теғида бизгә сөз қилип: — «Силәрниң мошу тағ
әтрапида турған вақтиңлар йетәрлик болди;
7 әнди бурулуп сәпәргә атлинип, Аморийлар туруватқан егизликкә вә униңға
йеқин болған барлиқ җайларға, җүмлидин Арабаһ түзләңлигигә, тағлиқларға,
ойманлиққа, җәнупқа, деңиз бойлириға, улуқ дәрия, йәни Әфрат дәриясиғичә
Қананийларниң зиминиға һәм Ливан зиминиға бериңлар.
8 Мана, Мән шу зиминни силәрниң алдиңларға қойдум; кириңлар, Пәрвәрдигар
ата-бовилириңларға, йәни Ибраһим, Исһақ, Яқуп вә уларниң әвлатлириға:
«Силәргә беримән» дәп қәсәм қилған зиминни егиләңлар» — дегән еди.■
9 Шуңа Мән шу чағда силәргә: —
«Мән жүкүңларни ялғуз көтирәлмәймән. ■
10 Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни көпәйтти; мана, бүгүн силәр асмандики
юлтузлардәк нурғунсиләр.
11 Ата-боваңларниң Худаси болған Пәрвәрдигар дәрвәқә силәрни һазирқидин
йәнә миң һәссә көпәйткәй, шундақла вәдә қилғинидәк силәргә бәхит-бәрикәт ата
қилғай!
12 Лекин мән өзүм ялғуз қандақму силәрниң җапалириңларни, жүкүңларни вә
талаш-тартишиңларни көтирәләймән?
13 Өзүңлар үчүн һәр қайси қәбилилириңлардин данишмән, йорутулған
мөтивәрләрни таллаңлар, мән уларни үстүңләргә йолбашчи қилимән» — дедим.
14 Силәр болсаңлар маңа: — «Сениң ейтқиниң яхши гәп болди», дедиңлар.
15 Шуниң билән мән қәбилилириңлардин мунәввәр адәмләрни, йәни данишмән
һәм мөтивәр адәмләрни таллап, үстүңләргә йолбашчи қилип, миң беши, йүз
беши, әллик беши вә он беши қилип тайинлап, қәбилилириңлар үчүн һәр хил
әмәлләрни тутушқа тиклидим.
16 Шу чағда мән араңлардики сорақчиларға: «Қериндашлириңлар арисидики
әрз-дәваларни сораңлар, қериндаш билән қериндашниң оттурисида вә пухрайиң
билән хошна олтарған яқа жутлуқлар оттурисида адил һөкүм чиқириңлар; ■
17 һөкүм чиқарғанда һеч қандақ кишиниң йүз-хатирисини қилмаңлар; мәйли
кичик болсун, чоң болсун силәр һәммисиниңла ишлирини сораңлар. Силәр
инсанларниң сөлитидин қорқмаслиғиңлар керәк, чүнки мошу һөкүм чиқириш

■ **1:4** Чөл. 21:24,33 ■ **1:8** Яр. 15:18; 17:7, 8 ■ **1:9** Мис. 18:18 ■ **1:16** Юһ. 7:24

иши Худаға тәвә иштур. Силәргә тәс чүшидиған иш болса, мениң алдимға елип
келиңлар, мән уни аңлаймән» — дедим. ■
18 Әйни чағда мән қилишқа керәк болған барлиқ ишлар тоғрилиқ тапилиғанмән.

Кадәш-Барнеадики Худаға болған ишәшсизлик

19 Биз Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә буйруғандәк Һорәбтин чиқип,
Аморийларниң тағлиғиға бардуқ вә силәр шу йолдики бепаян, дәһшәтлик
чөлни көрдуңлар; биз униң һәммисидин өтүп, Кадәш-Барнеаға кәлдуқ.
20 Вә мән силәргә: — «Силәр Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә ата қилидиған,
Аморийларниң теғиға йетип кәлдуқ.
21 Мана, Пәрвәрдигар Худайиңлар бу зиминни алдиңларға қойди; ата-
бовaңларниң Худаси Пәрвәрдигар силәргә ейтқандәк, шу йәргә чиқип уни
егиләңлар; қорқмаңлар, һеч һодуқмаңлар» — дедим.
22 Шуниң билән силәр һәммиңлар йенимға келип маңа: — «Биз зиминға
кириштин илгири алдин адәмләрни әвәтәйли; улар биз үчүн у йәрни күзитип,
чиқишимиз керәк болған йол вә биз учрайдиған шәһәрләр тоғрилиқ хәвәр
йәткүзсун» — дедиңлар.
23 Бу иш нәзиримгә мувапиқ көрүнүп, мән араңлардин он икки адәмни, йәни һәр
қайси қәбилидин бирдин адәмни таллидим. ■
24 Улар йолға атлинип таққа берип, Әшкол җилғисиға чүшүп у йәрни тәкшүрүп
көрүшти. □ ■
25 Улар қоллириға шу зиминдики мевиләрдин елип бизгә кәлтүрди вә мәлумат
берип: «Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә тәқдим қилған бу зимин яхшидур» —
деди.
26 Һалбуки, силәр зиминға чиқишқа унимидиңлар, Пәрвәрдигар Худайиңларниң
әмригә қарши чиқип Униңға асийлиқ қилдиңлар ■
27 вә өз чедириңларда қақшап: «Пәрвәрдигар бизгә өч болғанлиғидин бизни
Аморийларниң қолиға тапшуруп һалак қилиш үчүн Мисир зиминидин чиқарған.
28 Әнди биз нәгә барармиз? Чүнки қериндашлиримиз: «Шу йәрдики адәмләр
биздин чоң һәм егиз бир хәлиқ екән; уларниң шәһәрлири интайин чоң,
сепиллири асманға тақишидикән; униң үстигә биз шу йәрдә Анакийларни
байқидуқ», дәп көңлимизни паракәндә қиливәтти» — дедиңлар.□ ■
29 Шуңа мән силәргә: «Қорқмаңлар, уларниң алдида дәккә-дүккигә чүшмәңлар;
30 силәрниң алдиңларда маңидиған Пәрвәрдигар Худайиңлар Мисир зиминида
көз алдиңларда барлиқ қилғанлиридәк силәр үчүн җаң қилиду;
31 силәр йәнә чөл-баявандиму барлиқ маңған йоллириңларда мошу йәргә йетип
кәлгичә инсан өз оғлини қучиғида көтәргинидәк Пәрвәрдигар Худайиңларниңму
силәрни көтәргинини көрдуңлар.
32-33 Шуниңдәк гәрчә У йәнә кечидә отта, күндүздә булут ичидә силәрниң
алдиңларда меңип, барғаһ тиккидәк йәрләрни издәп тепиш үчүн жүргән
болсиму, бу ишта Пәрвәрдигар Худайиңларға ишәнмидиңлар.■
34 Пәрвәрдигар бу сөзләрни қилған авазиңларни аңлап ғәзәплинип:
35 «Бу рәзил дәвирдикиләрдин һеч бир адәм һәр қандақ йол билән Мән ата-
бовилириға тәқдим қилишни қәсәм қилған бу яхши зиминни көргүчи болмайду!
■

■ **1:17** Лав. 19:15; 1Сам. 16:7; Пәнд. 24:23; Яқ. 2:1 ■ **1:23** Чөл. 13:2-38. □ **1:24 «йолға атлинип»** — ибраний тилида «йолға бурулуп» ■ **1:24** Чөл. 13:23 ■ **1:26** Чөл. 14:2 □ **1:28 «чоң һәм егиз бир хәлиқ»** — яки «көп һәм егиз бир хәлиқ». **«Анакийлар»** — йоған бойлуқ гигант адәмләр еди («Чөл.» 13:33, «Қан.» 2:10, 21, 9:2ни көрүң). ■ **1:28** Чөл. 13:28 ■ **1:32-33** Мис. 13:21 ■ **1:35** Чөл. 14:22, 23; Зәб. 94:10-11

36 Пәқәт Йәфуннәһниң оғли Каләб пүтүн қәлби билән Пәрвәрдигарға әгәшкәчкә,
шула зиминни көриду вә у өз пути билән кезип чиққан барлиқ йәрни униңға вә
униң балилириға беримән» — дәп қәсәм қилди.□
37 Шу чағда Пәрвәрдигар силәрниң сәвәвиңлардин мәндинму аччиқланди вә:
«Сәнму шу йәргә киргүчи болмайсән. □ ■
38 лекин алдиңда хизмәттә туруватқан Нунниң оғли Йәшуа кирәләйду. Уни
күчләндүргин, чүнки у Исраилларни униңға мирас қилдуриду.
39 Шуниңдәк силәрниң: «Улар *дүшмәнләрниң* олҗиси болуп қалиду» дегән
кичик балилириңлар, йәни бүгүнки күндә яхши-яманни пәриқ етәлмәйдиған
балилириңлар болса, кириду; Мән у йәрни уларға ата қилимән вә улар уни
егиләйду.
40 Лекин силәр болсаңлар, бурулуп Қизил Деңизға баридиған йол билән чөл-
баяванға қайттиңлар» — деди.□
41 Шу чағда силәр маңа җавап берип: «Биз дәрвәқә Пәрвәрдигар алдида гуна садир
қилдуқ. Шуниң үчүн биз һазир Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә қилған барлиқ
әмри бойичә җәң қилғили чиқимиз» — дедиңлар. Шуниң билән силәрниң һәр
бириңлар өз бешимчилиқ қилип қурал-ярақлириңларни есип, таққа чиқмақчи
болдуңлар.
42 Лекин Пәрвәрдигар маңа: Уларға: — «Чиқмаңлар, җәң қилмаңлар, чүнки Мән
араңларда әмәсмән; силәр чоқум дүшмәнлириңлар алдида мәғлуп болисиләр»,
дегин, деди.
43 Мән силәргә сөз қилдим, лекин силәр қулақ салмидиңлар, бәлки
Пәрвәрдигарниң сөзигә қарши чиқип асийлиқ қилип, өз бешимчилиқ қилип
таққа чиқтиңлар.
44 Лекин тағда турған Аморийлар силәргә қарши атлинип, бир топ һәриләрдәк
силәрни таки Хормаһғичә қоғлап, Сеирда силәрни қиличлап өлтүрди.
45 Силәр қайтип келип Пәрвәрдигар алдида жиға-зерә көтәрдиңлар, амма
Пәрвәрдигар пәрядиңларни аңлимиди, я униңға қулақ салмиди.
46 Шуниң билән силәр Қадәштә нурғун күнләр туруп қалдиңлар — силәр қанчә
күнләр шу йәрдә турдуңлар!□

2

Қадәш-барнеадин Моабқа болған сәпәр

1 Андин биз бурулуп, Пәрвәрдигар маңа ейтқандәк Қизил деңизға баридиған йол
билән сәпәргә атландуқ; биз нурғун күнләр Сеир теғи әтрапида айлинип жүрдуқ.
2 Пәрвәрдигар маңа сөз қилип: —
3 «Силәрниң мошу тағни айлинип турған вақтиңлар йетәрлик болди; әнди шимал
тәрәпкә бурулуңлар.
4 Хәлиққә: — Силәр Сеирда туруватқан қериндишиңлар Әсавларниң чегарисидин
өтидиған болдуңлар; улар силәрдин қорқиду, шуңа бәк еһтият қилип,

---

□ **1:36 «Пәқәт Йәфуннәһниң оғли Каләб пүтүн қәлби билән Пәрвәрдигарға әгәшкәчкә,...»** — мошу вақиә «Чөл.» 13-14-бапта хатирилиниду. □ **1:37 «Шу чағда Пәрвәрдигар силәрниң сәвәвиңлардин мәндинму аччиқланди»** — мошу вақиә «Чөл.» 20:1-13дә хатирилиниду. ■ **1:37** Чөл. 20:12; 27:14; Қан. 3:26; 4:21; 34:4 □ **1:40 «Қизил Деңиз»** — яки «Қомушлуқ деңиз». □ **1:46 «...силәр Қадәштә нурғун күнләр туруп қалдиңлар — силәр қанчә күнләр шу йәрдә турдуңлар!»** — бу айәтниң ибраний тилидики мәнасини чүшиниш тәс. Башқа икки хил тәрҗимиси: «... силәр Қадәштә аллиқачан турған күнләрдәк (йәни 40 күн) шу йәрдә туруп қалдиңлар» яки «...силәр башқа йәрләрдә қанчилик турған болсаңлар, Қадәштиму шунчилик туруп қалдиңлар» (демәк, чөл-баяванда кезип жүргән 38 жилниң йерими, йәни 19 жил Қадәш-Барнеада өткән).

5 уларға җəң қозғимаңлар; чүнки мән силәргә уларниң зиминидин һәтта
тапанчилиқ йәрниму бәрмәймән; чүнки Сеир теғини Әсавға мирас қилип
бәрдим. ■
6 Силәр уларға пул төләп озуқ-түлүк сетивелиңлар, пул төләп су сетивелиңлар. □
7 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар қолуңлардики барлиқ әҗирни бәрикәтләп
кәлгән; У силәрниң бу бепаян чөл-баявандин меңип өтүватқиниңларда һәммини
билди; Пәрвәрдигар Худайиңлар бу қириқ жил силәр билән биллә болди; һеч
нәрсидин кам болмидиңлар» — деди.□
8 Шуниң билән биз Сеирда туруватқан қериндашлиримиз Әсавларниң
зиминидин вә Арабаһ түзләңлигидин, шундақла Елат вә Езион-Гәбәрдин өтүп,
бурулуп Моабдики чөл-баяван йоли билән маңдуқ.
9 Пәрвәрдигар маңа: «Моабийларни аварә қилмаңлар яки уларға җəң
қозғимаңлар; чүнки Мән уларниң зиминини силәргә мирас қилип бәрмәймән;
чүнки Мән Ар шәһәр-зиминини Лутниң әвлатлириға мирас қилип бәрдим» —
деди □
10 (Әмийләр әслидә шу йәрдә туратти; улар Анакийларға охшаш күчлүк, сани көп,
егиз бойлуқ бир хәлиқ еди.
11 Улар Анакийлардәк «гигантлар» дәп һесаплиниду; лекин Моабийлар уларни
«Әмийләр» дәп атайду. □
12 Сеирда әслидә Һорийлар туратти; лекин Әсавлар Һорийларни зиминидин
һайдиветип, уларни йоқитип орниға олтирақлашти — худди Исраиллар Мәнки
Пәрвәрдигар уларға тәқдим қилған, уларниң тәвәлиги болған зиминға қилғиниға
охшаш).
13 *Пәрвәрдигар:* «Әнди һазир орнуңлардин туруп Зәрәд еқинидин өтүңлар» деди.
Буни аңлап биз Зәрәд еқинидин өттуқ.
14 Қадәш-Барнеадин айрилип Зәрәд еқинидин өткичә болған күнләр оттуз сәккиз
жил болди; бу дәл худди Пәрвәрдигар уларға қәсәм қилғинидәк, у дәвирдики
җәңчиләр баргаһтин пүтүнләй йоқитилғичә болған арилиқтики вақит еди. □
15 Дәрвәқә Пәрвәрдигарниң қоли уларни баргаһтин йоқитип түгәткичә уларни
һалак қилишқа қарши чиққан еди.
16 Вә шундақ болдики, шу җәңчиләр өлүп хәлиқ арисидин пүтүнләй түгигәндин
кейин,
17 Пәрвәрдигар маңа сөз қилип: —
18 «Силәр бүгүн Моабниң, йәни Арниң чегарисидин өтисиләр.
19 Шуниң билән силәр Аммонийларға йеқин келисиләр; амма уларни аварә
қилмаңлар яки уларға җəң қозғимаңлар; чүнки Мән Аммонийларниң зиминини
силәргә мирас қилип бәрмәймән; чүнки Мән уни Лутниң әвлатлириға мирас
қилип бәрдим» — деди.□
20 (бу зиминму «гигантларниң зимини» һесаплиниду; чүнки илгири гигантлар
шу йәрдә турған еди; Аммонийлар уларни «Замзумлар» дәп атайду. □

■ **2:5** Яр. 36:8 □ **2:6 «Силәр уларға пул төләп...»** —ибраний тилида «Силәр уларға күмүч төләп...». □ **2:7 «...У силәрниң... өтүватқиниңларда һәммини билди»...»** — мошу сөз бәлким «У (Худа) силәрдин хәвәр елип кәлди» дегән мәнини өз ичигә алиду. □ **2:9 «Лутниң әвлатлири»** — демәк, Моабийлар вә Аммонийлар («Яр.» 19:30-38ни көрүң). □ **2:11 «Улар Анакийлардәк «гигантлар» дәп һесаплиниду»** — ибраний тилида «Рәфайийлар» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **2:14 «Қадәш-Барнеадин айрилип Зәрәд еқинидин өткичә болған күнләр оттуз сәккиз жил болди...»** — 1:34-39ни вә «Чөл.» 14:26-34ни көрүң. Худаниң сөзигә ишәнмигән, жигирмә яштин ашқан барлиқ «җәңчиләр»ниң һәммиси («шу дәвир»дә 20 яштин 60 яшқичә болғанлар) Худа вәдә қилған зиминни көрмәй чөл-баяванда өлүп түгигән еди. □ **2:19 «Лутниң әвлатлири»** — демәк, Моабийлар вә Аммонийлар («Яр.» 19:30-38ни көрүң). □ **2:20 «гигантларниң зимини»** — яки «Рәфайийларниң зимини».

21 Улар Анакийларға охшаш күчлүк, сани көп, егиз бойлуқ бир хәлиқ еди.
Пәрвәрдигар уларни *Аммонийларниң* алдида йоқитиши билән *Аммонийлар* уларни
зиминидин мәһрум қилип, уларниң орниға олтирақлашқан еди.
22 Пәрвәрдигар Сеирда турған Әсавлар үчүнму охшаш иш қилди, уларниң
алдидин Һорийларни йоқатти; шуниң билән Әсавлар уларни зиминидин мәһрум
қилип, бүгүнгә қәдәр уларниң орниға олтирақлашқан еди.
23 Вә Газа шәһиригичә кәнт-қишлақларда олтирақлашқан аввийларни болса,
Кафтордин чиққан Кафторийлар йоқитип, уларниң орниға олтирақлашти).□
24 — «Әнди орнуңлардин қозғилиңлар, сәпириңларға чиқиңлар; Арнон
дәриясидин өтүңлар; мана, Мән Һәшбонниң падишаси Аморий Сиһонни вә униң
зиминиму қолуңларға тапшурдум; ишни башлаңлар, зиминни егиләшкә,
униң билән җәң қилишқа чиқиңлар;
25 Мән бүгүндин башлап силәрниң қорқунучуңлар вә вәһшитиңларни пүткүл
асман астидики хәлиқләр үстигә чүшүримән; улар силәрниң хәвириңларни
аңлап силәрниң түпәйлиңлардин титрәп дәккә-дүккигә чүшиду».

Һәшбонниң падишаси Сиһон мәғлуп болиду

26 Шу чағда мән Һәшбонниң падишаси Сиһонға Кәдәмот чөлидин әлчиләрни
әвәтип, течлиқ салими йоллап: — ■
27 «Бизниң зиминиңдин өтүшимизгә йол қойғайсән; оңға, солға бурулмай,
пәқәтла йолдин чиқмай маңимиз. ■
28 Сән маңа озуқ-түлүкни пулға сетип берисән, суни пулға сетип берисән; биз
пәқәтла пиядә меңип өтимиз, халас.
29 Сеирда туруватқан Әсавлар, Арда туруватқан Моабийлар бизгә муамилә
қилғандәк сәнму биз Иордан дәриясидин өтүп, Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә
тәқдим қилидиған зиминға киргичә шундақ муамилә қилғайсән» — дедим.
30 Лекин Һәшбонниң падишаси Сиһонниң бизниң у йәрдин өтүшимизгә йол
қойғуси йоқ еди; чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар уни силәрниң қолуңларға
тапшуруш үчүн униң роһ-қәлбини қаттиқ, көңлини җаһил қиливәткән (бүгүнки
әһвал дәрвәқә шундақ).
31 Пәрвәрдигар маңа: «Мана, Мән алдиңларда Сиһонни вә униң зиминини
силәргә тапшурушқа башлидим; ишни башлаңлар, униң зиминини егиләш үчүн
уни ишғал қилишқа киришиңлар» — деди.
32 Сиһон дәрвәқә өзи вә барлиқ хәлқи биз билән қаршилишиш үчүн җәң қилишқа
Яһазға чиқти. ■
33 Лекин Пәрвәрдигар Худайимиз уни бизниң алдимизда қолимизға тапшурди;
биз униң өзини, оғуллирини вә барлиқ хәлқини уруп мәғлуп қилдуқ. ■
34 Шу чағда биз униң барлиқ шәһәрлирини ишғал қилип уларни пүтүнләй
һалак қилдуқ; улардики барлиқ әркәк, қиз-аял вә балиларни бириниму қоймай
йоқаттуқ; улардин һеч қайсисини тирик қоймидуқ. □
35 Биз пәқәт өзлиримиз үчүн чарва маллирини вә ишғал қилған шәһәрләрдин
олҗа ғәниймәт алдуқ.

□ **2:23 «Газа»** — мошу йәрдә Газа «Аззаһ» дейилиду. **«....кәнт-қишлақларда олтирақлашқан аввийларни болса, Кафтордин чиққан Кафторийлар йоқитип, уларниң орниға олтирақлашти»** — Муса пәйғәмбәр немишкә Исраилларға бу төрт йәрдики гигантлар (Әмийлар, Анакийлар, Һорийлар вә Аввийлар)ни тилға алиду? Шүбһисизки, у Исраилларға: «Қараңлар, Худа бу етиқатсиз хәлиқләр (Аммонийлар, Әсавлар қатарлиқ) алдида бу гигантларни йоқатқан йәрдә, силәр Қанаанға чиқип шу йәрдә туруватқан гигантлар билән соқушуштин зади немишкә қорқисиләр?» дәп риғбәтләндүрмәкчи болиду. Кафтор — Крет арали. ■ **2:26** Чөл. 21:21; һак. 11:19 ■ **2:27** Чөл. 21:21,22 ■ **2:32** Чөл. 21:23 ■ **2:33** Қан. 29:6 □ **2:34 «...биз униң барлиқ шәһәрлирини ишғал қилип уларни пүтүнләй һалак қилдуқ»** — «һалак қилдуқ» дегән сөзләр Худаниң буйруши билән мәлум бир әл, шәһәр яки һәртүрлүк нәрсини тәлтөкүс йоқитишни билдүриду.

36 Арнон дәрияси бойидики Ароәрдин вә шу йәрдики җилғидики шәһәрдин
тартип Гилеадқичә һеч қандақ шәһәр бизгә тәң келәлмиди; Пәрвәрдигар
Худайимиз бизниң алдимизда һәммисини мәғлубийәткә учратти. □
37 Һалбуки, силәр Аммонийларниң зиминиға, чегариси болған пүткүл Яббок
вадисиға, тағдики шәһәрләргә яки Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә мәнъий қилған
һәр қайси йәргә йеқинлашмидиңлар.

3

Башанниң падишаси Огниң мәғлуп қилиниши

1 Андин биз бурулуп, Башанға баридиған йол билән чиқип маңдуқ; Башанниң
падишаси Ог вә барлиқ хәлқи бизгә қарши җәң қилишқа Әдрәйгә чиқти. ■
2 Пәрвәрдигар маңа: «Униңдин қорқмиғин; чүнки Мән уни, униң хәлқи вә
зиминини қолуңға тапшурдум; Һәшбонда турған Аморийларниң падишаси
Сиһонни немә қилған болса, униму шундақ қилисән» — деди.■
3 Пәрвәрдигар Худайимиз дәрвәқә Башанниң падишаси Огни вә барлиқ хәлқини
қолимизға тапшурди; биз униңға һуҗум қилип улардин һеч кимни қалдурмай
қирдуқ.
4 Шу вақитта биз униң барлиқ шәһәрлирини ишғал қилдуқ; биз униң
шәһәрлиридин егилимигән бирисиму қалмиди. Булар Башандики Огниң
падишалиғи, йәни пүткүл Аргоб райони болуп, җәмий атмиш шәһәр еди.
5 Бу шәһәрләрниң һәммиси егиз сепиллар вә балдақлиқ қовуқлири билән
мустәһкәм қилинған еди; уларға қарашлиқ йеза-кәнтләр интайин көп еди.
6 Биз уларни Һәшбонниң падишаси Сиһонни қилғинимиздәк тәлтөкүс йоқаттуқ
— Барлиқ шәһәрләр, әрләр, аял-балиларни қоймай һәммисини тәлтөкүс
йоқаттуқ. □
7 Биз пәқәт өзлиримиз үчүн барлиқ чарва-малларни вә шәһәрләрдин олҗа
ғәниймәт алдуқ.
8 Шу чағда биз Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидә турушлуқ Аморийларниң
икки падишасиниң қолидин зиминини, йәни Арнон дәриясидин Һәрмон
теғиғичә болған зиминини тартивалдуқ □
9 (Һәрмон теғини Зидонийлар «Сирион», Аморийлар «Сенир» дәп атайду);
10 Биз йәнә түзләңликтики барлиқ шәһәрләр, пүткүл Гилеад вә Башан падишаси
огниң падишалиғидики Саликаһ вә Әдрәй шәһәрлиригичә, Башанниң барлиқ
зиминини егилидуқ
11 (шу чағда гигантларниң қалдуғидин пәқәт Башанниң падишаси Ог қалған еди;
униң каривити төмүрдин ясалған еди; мана, у Аммонийларниң Раббаһ шәһиридә
сақлиниватмамду? Униң узунлуғи тоққуз гәз, кәңлиги төрт гәз. «Гәз» — адәттики
адәмниң җәйниги өлчәм қилинған).□

□ **2:36 «Арнон дәрияси бойидики Ароәрдин вә шу йәрдики җилғидики шәһәрдин тартип...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Арнон дәрияси бойидики Ароәр, йәни җилғидики шәһәрдин тартип...». **«һеч қандақ шәһәр бизгә тәң келәлмиди»** — яки «бизгә нисбәтән һеч шәһәр сепили егиз кәлмиди». ■ **3:1** Чөл. 21:33; Қан. 29:6 ■ **3:2** Чөл. 21:34 □ **3:6 «тәлтөкүс йоқитиш»** — мошу сөз Худаниң буйруши билән мәлум бир әл, шәһәр яки һәртүрлүк нәрсини толуқ йоқитишни билдүриду. □ **3:8 «Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидә»** — ибраний тилида «Иордан дәриясиниң бу тәрипидә» □ **3:11 «гигантларниң қалдуқлиридин»** — ибраний тилида «Рәфайийларниң қалдуқлиридин». **«униң каривити»** — яки «униң мейит сандуғи». **«гәз»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз»ни бәлким бир «җәйнәк» дейишкә тоғра келиду, йәни адәмниң җәйнигидин бармақлириниң учиғичә болған арилиқ (тәхминән 45 сантиметр) еди. Мошу йәрдә «гәз» «гигантлар»ниң җәйниги билән әмәс, «адәттики адәм»ниң җәйниги билән һесаплиниду.

12 Биз шу чағда егилигән зимин мундақ: — Арнон дәрияси йенидики Ароәр
шәһиридин тартип, Гилеад тағлиғиниң йеримини вә униңдики шәһәрләрни
Рубән вә Гад қәбилисидикиләргә тәқдим қилдим; ■
13 Гилеадниң қалған зимини вә Ог падишаниң зимини болған пүткүл Башанни
мән Манассәһниң йерим қәбилисигә тәқдим қилдим (пүткүл Аргоб райони, йәни
пүткүл Башан «гигантларниң зимини» дейилиду. □
14 Манассәһниң оғли Яир пүткүл Аргоб районини, йәни Башанни Гәшурийлар вә
Маакатийларниң чегарисиғичә егилигән вә уни өз исми билән «Һаввот-Яир» дәп
атиған. Бүгүнгә қәдәр у шундақ аталмақта). □
15 Гилеадни болса мән Макирға тәқдим қилдим.
16 Рубәндикиләр вә Гадтикиләргә мән Гилеадтин Арнон дәриясиғичә (вадиниң
оттуриси чегара еди), шундақла Аммонийларниң чегараси болған Яббок
дәриясиғичә болған зиминни тәқдим қилдим;
17 йәнә Писгаһ тағлиғи астида ятқан Арабаһ түзләңлиги (тағлиқ түзләңликниң
шәрқий тәрипидә) вә Иордан дәриясиниң Киннәрәт көлидин тартип Туз
деңизғичә болған қисмини уларға чегара қилип бәрдим.□

Иордан дәриясиниң шәрқий тәрипидики икки йерим қәбилигә болған көрсәтмиләр

18 Мән шу чағда силәргә: —
Пәрвәрдигар Худайиңлар өзүңларниң тәәллуқатиңлар болсун дәп егилишиңлар
үчүн бу зиминни силәргә ата қилған; араңлардики җәңчиләр җәңгә тәйярлинип
қуралланған һалда қериндашлириңлар болған Исраилларниң алдида дәриядин
өтүңлар; ■
19 Пәқәт бала-җақилириңлар вә мал-чарвилириңлар (мал-чарвилириңларниң
көплигини билимән) мән силәргә тәқсим қилған шәһәрләрдә қалсун;
20 Пәрвәрдигар қериндашлириңларға силәрниң арам алғиниңлардәк арам
бәргичә, улар Пәрвәрдигар Худайиңлар Иордан дәриясиниң у тәрипидә уларға
тәқдим қилған зиминни егилигичә улар билән биргә *җәң қилиңлар*; андин силәр
һәр бириңлар мән силәргә тәқсим қилған өз тәәллуқатиңларға қайтисиләр» —
дәп тапилиғанмән.
21 Шу чағдиму мән Йәшуаға: «Сән Пәрвәрдигар Худайиңларниң мошу икки
падишаға қилғанлириниң һәммисини өз көзүң билән көрдүң; Пәрвәрдигар сән
баридиған йәрдики падишалиқларниму шуниңға охшаш қилиду. ■
22 Силәр улардин қорқмаңлар; чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар өзи силәр үчүн
җәң қилиду» — дәп тапилиғанмән.
23 Шу чағда мән Пәрвәрдигардин өтүнүп: —
24 «И Рәб Пәрвәрдигар, Сән Өз қулуңға Өз улуқлуғуң вә күчлүк қолуңни аян
қилишқа кириштиң; чүнки мәйли асманларда яки зиминда болсун Сениң
қилғанлириңға вә күч-қудритиңгә тәң кәлгидәк шундақ илаһ барму? ■
25 Сәндин өтүнүмәнки, мени Иордан дәриясидин өтүп, шу йәрдики яхши
зиминни — Шу яхши тағлиқни вә Ливанни көрүшкә несип қилғайсән», — дедим.
26 Лекин Пәрвәрдигар силәрниң сәвәвиңлар түпәйлидин маңа ғәзәплинип
илтиҗайимға қулақ салмиди, бәлки маңа: «Болди, бәс! Бу ишни алдимда
иккинчи тилға алғучи болма. □ ■

■ **3:12** Чөл. 32:33 □ **3:13 «гигантларниң зимини»** — яки «Рәфайийларниң зимини». □ **3:14 «Һаввот-Яир»** — йәни «Яирниң йеза-кәнтлири». Яир Манассәһниң әвлади. □ **3:17 «Киннәрәт көли»** — «Киннәрәт көли» кейин «Галилийә деңизи», «Тибериус деңизи» дәпму аталған. «Киннәрәт»ниң мәнаси «чилтар» — көлниң шәкли чилтарсимандур. **«Туз деңизи»** — йәни «Өлүк Деңиз». ■ **3:18** Чөл. 32:20 ■ **3:21** Чөл. 27:18 ■ **3:24** 1Сам. 2:2; Зәб. 88:8, 9, 10 □ **3:26 «...Пәрвәрдигар ... сәвәвиңлар ... маңа ғәзәплинип илтиҗайимға қулақ салмиди»** — «Чөл.» 20:1-13ни көрүң. ■ **3:26** Қан. 1:37; 31:2; 34:4

27 Сән Писгаһниң чоққисиға чиқип бешиңни көтирип, өз көзүң билән мәғрибкә,
шималға, җәнупқа вә мәшриққә тикилип қара; чүнки сән мошу Иордан
дәриясидин өтмәйсән.
28 Йәшуаға вәзипини тапилиғин, уни риғбәтләндүрүп жүрәклик қил; чүнки у
бу хәлиқниң алдидин өтүп сән көридиған шу зиминға уларни егә қилғузиду» —
деди.
29 Шуниң билән биз Бәйт-Пеорниң удулидики вадида туруп қалдуқ.

4

Әһдидә көрситилгән имтиязлар — Муса сөзини давам қилиду

1 — Әнди, и Исраил, мән силәргә үгитидиған мошу бәлгүлимиләргә һәм
һөкүмләргә қулақ селиңлар; уларға әмәл қилсаңлар һаятлиқ таписиләр вә
шундақла ата-бовилириңларниң Худаси Пәрвәрдигар силәргә тәқсим қилидиған
зиминға кирип уни егиләйсиләр. ■
2 Мән силәргә тапшуридиған Пәрвәрдигар Худайиңларниң мошу әмирлиригә
әмәл қилишиңлар үчүн, мән силәргә әмир қилған сөзгә һеч немини қошмаңлар
һәмдә униңдин һеч немини чиқиривәтмәңлар. ■
3 Силәр өз көзлирңлар билән Пәрвәрдигарниң Баал-Пеорниң түпәйлидин
қилған ишлирини көргәнсиләр; чүнки Баал-Пеорға әгәшкәнләрниң һәммисини
Пәрвәрдигар Худайиңлар араңлардин йоқатти; □ ■
4 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңларға чиң бағланғанлардин һәр бириңлар бүгүнгә
қәдәр һаят туруватисиләр.
5 Мана, мән Пәрвәрдигар Худайим маңа әмир қилғандәк, кирип егиләйдиған
зиминда турғанда уларға әмәл қилсун дәп силәргә бәлгүлимә һәм һөкүмләрни
үгәттим.
6 Силәр уларни чиң тутуп әмәл қилиңлар; чүнки шундақ қилсаңлар бу
һөкүмләрниң һәммисини аңлиған хәлиқләрниң көз алдида силәрниң дана вә
йорутулған бир хәлиқ екәнлигиңлар испатлиниду; улар дәрвәқә: «Бу улуқ әл
дәрһәқиқәт дана һәм йорутулған бир хәлиқ екән» — дәйду.
7 Чүнки Пәрвәрдигар Худайимизниң бизниң Униңға нида қилған һәр бир
тиләклиримиздә бизгә йеқин турғинидәк, өзигә йеқин турған бир Худаси болған
бизгә охшаш башқа бир улуқ әл барму? ■
8 Мән алдиңларға қойған мошу пүткүл қанундикидәк адил бәлгүлимиләр һәм
һөкүмләргә егә болған силәрдәк башқа бир улуқ әл барму?

Һорәбтики әһдә тоғрилиқ әслитип-агаһландуруш

9 Өз көзүңлар билән көргән ишларни унтумаслиғиңлар, һәтта өмрүңларниң
барлиқ күнлиридә қәлбиңлардин чиқармаслиғиңлар үчүн өзүңларға еһтият
қилиңлар вә ихласлиқ билән қәлбиңларни *езиштин* сақлаңлар; шуниңдәк силәр
көргиниңларни балилириңларға вә балилириңларниң балилириға йәткүзүңлар;
■
10 Силәр Һорәб теғида Пәрвәрдигар Худайиңларниң алдида турған күни
Пәрвәрдигар маңа: «Хәлиқни Мениң сөзлиримни аңлиши үчүн йенимға жиққин;
шуниң билән улар сөзлиримни үгинип, йәр йүзидики барлиқ күнлиридә Мәндин
әйминиду вә балилириға үгитиду» — дегән еди.

■ **4:1** Лав. 19:37; 20:8; 22:31 ■ **4:2** Қан. 13:1; Пәнд. 30:6; Вәһ. 22:18 □ **4:3** **«Баал-Пеор»** — бир хил бут. «Чөл.» 25-бапни көрүң. **«Пәрвәрдигарниң Баал-Пеорниң түпәйлидин қилған ишлирини көргәнсиләр»** — «Чөл.» 25-бапни көрүң. ■ **4:3** Чөл. 25:4; Йә. 22:17 ■ **4:7** Қан. 26:19 ■ **4:9** Қан. 6:7; 11:19

11 Силәр йеқин келип тағниң түвидә турдуңлар; бу тағниң оти асманларниң
бағриғичә көйүп йәтти, һәмдә қараңғулуқ, булутлар вә сүр тағни қаплиди; ■
12 Пәрвәрдигар отниң оттурисидин силәргә сөз қилди; силәр сөзләрниң садасини
аңлидиңлар, лекин һеч шәкилни көрмидиңлар; силәр пәқәт бир авазни
аңлидиңлар.
13 Вә У шу чағда силәргә әмир қилған әһдисини, йәни «он әмир»ни аян қилди вә
уларни икки таш тахтай үстигә пүтти. □
14 Вә шу чағда Пәрвәрдигар маңа әмир қилип, силәр дәриядин өтүп егиләйдиған
зиминда уларни уларға әмәл қилишиңлар үчүн силәргә бәлгүлимиләр һәм
һөкүмләрни үгитишни тапилиди.
15 Өзүңларға наһайити еһтият қилиңларки (чүнки Пәрвәрдигар Һорәб теғида от
оттурисидин силәргә сөз қилғанда һеч қандақ шәкилни көрмигәнсиләр),
16-18 өзүңларни булғап, мәйли әркәк яки аял сүритидә, мәйли йәр йүзидики һәр
қандақ һайван яки асманда учидиған һәр қандақ қуш болсун, мәйли йәр йүзидә
һәр қандақ өмилигүчи һайван яки йәр астидики сулардики һәр қандақ белиқ
болсун, уларниң сүритидә һеч қандақ шәкил-қияпәттики ойма бутни өзүңлар
үчүн ясимаңлар,
19 яки шуниңдәк, бешиңларни көтирип асманларға қарап, қуяш, ай, юлтузлар,
йәни пүткүл самави қошунни көрүп, көңлүңлар майил болуп уларға баш егип
қуллуғиға кирмәңлар; чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар буларни пүткүл асман
астидики барлиқ хәлиқләр үчүн орунлаштурған. □
20 Лекин силәрни болса Пәрвәрдигар Өз мираси болған бир хәлиқ болушуңлар
үчүн «төмүр тавлаш хумдани»дин, йәни Мисирдин елип чиқти. ■
21 Лекин Пәрвәрдигар силәрниң вәҗәңлардин маңа ғәзәплинип, Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәргә мирас болуш үчүн ата қилидиған яхши зимин тоғрисида:
— «Сән шу йәргә киришкә Иордан дәриясидин өтмәйсән» дәп қәсәм қилди. ■
22 Шуңа мән мошу зиминда өлүшүм муқәррәр; Иордан дәриясидин өтмәймән;
бирақ силәр болсаңлар униңдин өтүп шу яхши зиминни егиләйсиләр.
23 Пәрвәрдигар Худайиңларниң силәр билән түзгән әһдисини унтумаслиғиңлар,
шундақла өзүңлар үчүн Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мәнъий қилған
ойма бутни яки һәр қандақ нәрсиниң шәкил-қияпитини ясимаслиғиңлар үчүн
өзүңларға һези болуңлар.
24 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар һәммини жутқучи бир от, вапасизлиққа һәсәт
қилғучи бир Худадур.□ ■

■ **4:11** Мис. 19:18 □ **4:13 «он әмир»** — ибраний тилида «он сөз». □ **4:19 «Пәрвәрдигар Худайиңлар буларни пүткүл асман астидики барлиқ хәлиқләр үчүн орунлаштурған»** — «самави қошун» дегән сөз (1) күн, ай вә нурғунлиған юлтузларни; (2) булар билән мунасивәтлик пәриштиләр яки асмандики роһий күчләрни көрситиду. Тәвраттин билимизки, асмандики юлтузларниң пәриштиләр вә бәлким асмандики яман күчләр биләнму мунасивити бар («Зәб.» 146:4, «Аюп» 38:4-7, «Вәһ.» 12:4ни көрүң). Бу айәттики учурға қариғанда Худа (1) күн, ай вә юлтузларни пүткүл инсанийәтниң мәнпәәти (йәр йүзидикиләргә нур вә тәпт бериш, йолучилар үчүн йөнилишни көрситип бериш қатарлиқ)ни көзләп яратти; (2) улар билән мунасивәтлик болған самави күчләр Худаға хас бәндиләрниң хизмитидә болушқа тәйяр туриду («Ибр.» 1:14ни көрүң); (3) Худа **Өзигә хас бәндилири**дин (мошу йәрдә Исраилдин) хәвәр алғанда пәқәт пәриштиләр арқилиқ ярдәмлишипла қалмай, бәлки өзи шәхсән һалини сорайду. ■ **4:20** Мис. 19:5 ■ **4:21** Қан. 1:37; 3:26; 31:2; 34:4 □ **4:24 «Пәрвәрдигар Худайиңлар ... вапасизлиққа һәсәт қилғучи бир Худадур»** — мошу «һәсәт» Исраилниң Худасиға әмәс, бәлки түрлүк жиркиничлик бутларға ибадәт қилғанлиғиға қарап Муқәддәс Роһниң «ибадәт пәқәт Худағила мәнсуп болуш керәк» дәп бутларға яки бутларниң кәйнидә туруватқан җин-шәйтанларға вә уларниң вәкили болған сахта пәйғәмбәрләргә болған һәситини көрситиду. Бу тема тоғрилиқ «кириш сөз»имизниму көрүң. ■ **4:24** Мис. 20:5; 34:14; Қан. 5:9; 6:15; 9:3; Ибр.12:29

Әһдидин йенишниң ақивити вә униңға итаәт қилишниң бәрикити
25 Силәр пәрзәнтләр, пәрзәнтиңларниң пәрзәнтлирини көрүп, зиминда узақ
вақит турғандин кейин, бир хил шәкил-қияпәттә болған ойма бутни ясиған,
шуниңдәк Пәрвәрдигар Худайиңларни рәнҗитип униң нәзиридә рәзил болғанни
қилип өзүңларни булғиған болсаңлар,
26 мән асман-зиминни үстүңларға гувачи болушқа чақиримән, силәр Иордан
дәриясидин өтүп, егиләйдиған шу зиминдин тезла пүтүнләй йоқ қилинисиләр;
силәрниң униңда яшиған күнлириңлар узун болмайду, силәр бәлки униңдин
пүтүнләй йоқ қилинисиләр.
27 Пәрвәрдигар силәрни барлиқ хәлиқләр арисиға тарқитиду, Пәрвәрдигарниң
силәрни һайдиши билән силәр шу әлләр арисида кичик бир қалдуқ болисиләр.
■
28 Силәр шу йәрләрдә туруп яғачтин яки таштин ясалған, нә көрәлмәйдиған, нә
аңлалмайдиған, нә йемәйдиған, нә пуралмайдиған, пәқәт инсанниң қолиниң
ясиғини болған илаһларниң қуллуғида болисиләр. ■
29 Силәр шу йәрләрдә Пәрвәрдигар Худайиңларни издәйсиләр; пүтүн қәлбиңлар
вә пүтүн җениңлар билән уни издисәңлар, уни таписиләр.
30 Силәр еғир азап-оқубәт тартқиниңларда, бу ишларниң һәммиси бешиңларға
чүшкәндә, силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға йенип келисиләр вә униң авазиға
қулақ салисиләр.
31 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар рәһимдил бир Худадур; У силәрни
ташливәтмәйду, нә һалак қилмайду, нә ата-бовилириңлар билән қәсәм ичип
түзгән әһдисини һеч унтумайду.
32 Әнди, силәрдин илгири, Худа инсанни йәр йүзидә яратқан күнидин тартип
өткән күнләр тоғрилиқ сүрүштә қилиңлар, шундақла асманларниң бир четидин
йәнә бир четигичә сүрүштә қилиңларки, мошуниңға охшаш улуқ бир иш болуп
баққанму? Униңға охшаш бир ишни аңлап баққанму?
33 Силәргә охшаш, Худаниң от ичидин чиққан авазини аңлап тирик қалған башқа
бир хәлиқ барму?
34 Пәрвәрдигар Худайиңлар көз алдиңларда силәр үчүн Мисир зиминида
қилғанлиридәк, қийин синақлар билән, мөҗизилик аламәтләр билән,
карамәтләр билән, уруш билән, күчлүк қол һәм узитилған биләк билән вә
дәһшәтлик вәһимиләр билән силәрдин башқа бир хәлиқни ят бир әлниң
арисидин чиқирип Өзигә хас қилиш үчүн келип урунуп баққанму? □
35 Пәрвәрдигарла Худадур, униңдин башқа бириси йоқтур, дәп билишиңлар үчүн
силәр бу *улуғ* ишларни көрүшкә муйәссәр қилинғансиләр. ■
36 Силәргә тәлим бериш үчүн У асманлардин силәргә Өз авазини аңлатти; У
йәр йүзидә Өзиниң улуқ отини көрсәтти; силәр шу отниң оттурисидинму униң
авазини аңлидиңлар.
37 Униң үстигә, ата-бовилириңларға бағлиған муһәббити түпәйлидин һәмдә
уларниң кейинки әвлатлирини таллиғанлиғи үчүн, У силәрни Мисирдин шәхсән
Өзи зор қудрити билән қутқузуп чиқарди; □ ■
38 У шуниңдәк силәрниң алдиңлардин өзүңлардин көп вә күчлүк болған әлләрни
зиминидин һайдап, силәрни униңға киргүзүп, уни бүгүнки күндикидәк силәргә

■ **4:27** Қан. 28:62,64 ■ **4:28** Зәб. 113:12-15; 134:15-17 □ **4:34** **«...келип урунуп баққанму?»** — «келип» дегән сөз Худаниң хәлқини қутқузуш үчүн Өзи шәхсән кәлгәнлигини көрситиду. **«...дәһшәтлик вәһимиләр билән силәрдин башқа бир хәлиқни ... Өзигә хас қилиш үчүн келип урунуп баққанму?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «...дәһшәтлик вәһимиләр билән башқа бир хәлиқни... өзигә хас қилиши үчүн келип урунуп баққан бир илаһ барму?». ■ **4:35** Қан. 32:39; Йәш. 45:5,18,22; Мар.12:29,32 □ **4:37** **«уларниң кейинки әвлатлирини»** — ибраний тилида «униң кейинки нәслини». **«шәхсән Өзи»** — ибраний тилида «Өзиниң йүзи билән». ■ **4:37** Мис. 13:3,9,14

мирас қилиш үчүнму шундақ қилғандур.
39 Шуңа бүгүн шуни билип қоюңларки вә көңлүңларни шуниңға бөлүңларки, Пәрвәрдигар жуқуридики асманларда болсун, астидики йәр-зиминда болсун Худадур; Униңдин башқа һеч бири йоқтур.
40 Шуниңдәк силәрниң вә кейинки балилар-әвлатлириңларниң әһвали яхши болуш үчүн, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә ата қилидиған зиминда күнлириңларни узун, һәтта мәңгүлүк қилиш үчүн мән бүгүнки күндә силәргә тапилаватқан Униң бәлгүлимилири вә әмирлирини тутуңлар».

Муса пәйғәмбәр «панаһлиқ шәһәр»ләрни айрип бекитиду •••• Тәпсилатлири «Чөл.» 35:6-34дә көрситилиду

41 Андин Муса Иордан дәриясиниң шәрқий тәрипидә үч шәһәрни айрип бекитти; ■
42 мәхсити, һеч қандақ өч-адавити болмай, тәсадипий хошнисини өлтүрүп қойса, өлтүргән киши шу йәрләргә, йәни шу шәһәрләрдин биригә қечип берип аман-есән қелиштин ибарәт еди.
43 Бу шәһәрләр болса: — Рубәнләрниң зиминидин чөл-баявандики Бәзәр, Гадларниң зиминидин Гилеадтики Рамот, Манассәһләрниң зиминидин Башандики Голандин ибарәт еди.■

Әһдиниң қайта җакалиниши

44 Муса Исраилларниң алдиға қойған қанун мана төвәндикидәк: —
45 (булар болса Исраиллар Мисирдин чиққанда Муса *пәйғәмбәр* уларға жакалиған агаһ-гувалар, бәлгүлимиләр һәм һөкүмләрдур;
46 Муса вә Исраиллар Мисирдин чиққанда Аморийларниң Һәшбон шәһиридә турушлуқ падишаси Сиһонни өлтүргән еди; Муса бу әмирләрни Сиһонниң зиминида, Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидә, Бәйт-Пеорниң удулидики вадида Исраилларға жакалиған. □ ■
47 Шу чағда Исраиллар *Сиһонниң* вә Башанниң падишаси Огниң зиминини, йәни Иордан дәриясиниң күн петиш тәрипидики Аморийларниң икки падишасиниң зимининиму егилигән еди; ■
48 уларниң зимини Арнон дәриясиниң қирғиқидики Ароәрдин тартип Сион (йәни Һәрмон) теғиғичә,
49 шундақла Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидики пүткүл Арабаһ түзләңлиги вә Писгаһ теғиниң бағриға жайлашқан «Түзләңликтики деңиз»ғичә еди).□

5

Әһдигә шәрһ бериш — кириш сөз

1 Шуниң билән Муса пүткүл Исраилни чақирип уларға мундақ деди: — «И Исраил, мән бүгүн қулақлириңларға аңлитиватқан бу бәлгүлимиләргә һәм һөкүмләргә қулақ селиңлар, уларни үгиниңлар, уларға әмәл қилишқа көңүл бөлүңлар!
2 Пәрвәрдигар Худайимиз биз билән Һорәб теғида әһдә түзди. ■
3 Бу әһдини Пәрвәрдигар ата-бовилиримиз билән түзгән әмәс, бәлки биз билән, йәни бүгүнки күндә тирик қалған бизләр билән түзди.
4 Тағда от ичидә туруп Пәрвәрдигар силәр билән йүз туранә сөзләшкән еди

■ **4:41** Чөл. 35:6,14 ■ **4:43** Йә. 20:8 □ **4:46** **«шәриқ тәрипидә»** — ибраний тилида «бу тәрипидә». ■ **4:46** Чөл. 21:24; Қан. 1:4 ■ **4:47** Чөл. 21:33; Қан. 3:3 □ **4:49** **«Түзләңликтики деңиз»** — мошу йәрдә «Өлүк Деңиз»ни көрситиду. ■ **5:2** Мис. 19:5

5 (шу чағда силәргә Пәрвәрдигарниң сөз-каламини җакалаш үчүн мән силәр вә Пәрвәрдигарниң оттурисида турған едим; силәр отниң алдида қорқуп, таққа чиқишни халимидиңлар).■

Он әмир

6 У мундақ деди: — «Мән сени Мисир зиминидин, йәни «қуллуқ макани»дин чиқарған Пәрвәрдигариң Худадурмән.■
7 Сениң Мәндин башқа һеч қандақ илаһиң болмайду.
8 Сән өзүң үчүн мәйли жуқуридики асманда болсун, мәйли төвәндики зиминда болсун, яки йәр астидики суларда болсун, һәр қандақ нәрсиниң қияпитидики һеч қандақ ойма шәкилни ясима; □
9 Сән бундақ нәрсиләргә баш урма яки уларниң қуллуғиға кирмә. Чүнки Мәнки Пәрвәрдигар Худайиң вапасизлиққа һәсәт қилғучи Худадурмән. Мәндин нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-чәврилиригичә чүшүримән. □ ■
10 Амма Мени сөйидиған вә әмирлиримни тутидиғанларға миң әвладиғичә өзгәрмәс меһриванлиқ көрситимән.□
11 Пәрвәрдигар Худайиңниң намини қалаймиқан тилға алма; чүнки кимдәким намини қалаймиқан тилға алса, Пәрвәрдигар уни гунакар һесаплимай қалмайду.■
12 Пәрвәрдигар Худайиң саңа әмир қилғандәк шабат күнини муқәддәс дәп билип тут, униңға әмәл қил. ■
13 Алтә күн ишләп барлиқ ишлириңни түгәткин;
14 лекин йәттинчи күни Пәрвәрдигар Худайиңға аталған шабат күнидур. Сән шу күни һеч қандақ иш қилмайсән; мәйли сән яки оғлуң болсун, мәйли қизиң, мәйли қулуң, мәйли дедигиң, мәйли буқаң, мәйли ешигиң, мәйли һәр қандақ башқа улиғиң, яки сән билән бир йәрдә туруватқан мусапир болсун, һеч қандақ иш қилмисун; шуниң билән қулуң вә дедигиң сәндәк арам алалайду. □
15 Сән өзүңниң әслидә Мисир зиминида қул болғанлиғиңни, Пәрвәрдигар Худайиң күчлүк қоли вә узатқан билиги билән сени шу йәрдин чиқарғанлиғини есиңдә тут; шу сәвәптин Пәрвәрдигар Худайиң саңа шабат күнини тутушни әмир қилған.
16 Пәрвәрдигар Худайиң саңа әмир қилғандәк ата-анаңни һөрмәт қил. Шундақ қилсаң Пәрвәрдигар Худайиң саңа ата қилмақчи болған зиминда узун өмүр көрисән, һалиң яхши болиду.■
17 Қатиллиқ қилма.■
18 Һәм зина қилма.■
19 Һәм оғрилиқ қилма.

■ **5:5** Мис. 19:16; 20:18 ■ **5:6** Мис. 20:2-21; Зәб. 80:11 □ **5:8 «өзүң үчүн ... шәклидә... ясима»** — бу әмирниң көздә тутқини адәмләр чоқунуш мәхситидә ясиған һәр қандақ шәкилләрдур. Башқа мәхсәтләр билән ясиған шәкилләр тоғрулуқ сөз йоқ. □ **5:9 «Мәндин нәпрәтләнгәнләрниң қәбиһликлирини өзлиригә, оғуллириға, һәтта нәврә-чәврилиригичә чүшүримән»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «Мисирдин чиқиш»тики «қошумчә сөз»имизни (20:5, 34:7 тоғрилиқ), шундақла «Әзакиял»дики «қошумчә сөз»имизни (18-, 33-баплар тоғрилиқ) көрүң. ■ **5:9** Мис. 20:5; 34:7,14; Йәр. 32:18 □ **5:10 «миң әвладиғичә...»** — әслидә «миңлиған әвладиғичә...». Айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: — «Амма Мени сөйидиған вә әмирлиримни тутидиған миңлиғанлириға өзгәрмәс меһриванлиқ көрситимән». Бирақ 7:9ни көрүң. ■ **5:11** Лав. 19:12; Мат. 5:33 ■ **5:12** Яр. 2:2; Мис. 23:12; 35:2; Лав. 23:3; Әз. 20:12; Ибр. 4:4 □ **5:14 «шабат күни»** — ибраний тилида «шабат» вә «йәттинчи» дегәнләр аһаңдаш сөз. **«сән билән бир йәрдә туруватқан»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **5:16** Лав. 19:3; Мат. 15:4; Луқа 18:20; Әф. 6:2, 3 ■ **5:17** Мат. 5:21; Луқа 18:20; Рим. 13:9 ■ **5:18** Луқа 18:20

20 Һәм хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә.□
21 Һәм хошнаңниң аялини тама қилма вә нә униң өйи, униң етизи, униң қули, нә
униң дедиги, нә униң калиси, нә униң ешигигә яки хошнаңниң һәр қандақ башқа
нәрсисигә көз қириңни салма».■
22 — бу сөзләрни Пәрвәрдигар тағда, от, булут вә сүрлүк қараңғулуқ ичидин
күчлүк авази билән силәрниң пүткүл җамаитиңларға ейтқан вә уларға Цеч башқа
сөзләрни қошмиған; у уларни икки таш тахтайға пүтүп маңа тапшурди. ■
23 Вә шундақ болдики, қараңғулуқтин чиққан авазни аңлиғиниңларда вә отлуқ
тағ көйгинидә силәр, йәни қәбилә башлиқлириңлар вә ақсақаллириңлар йенимға
келип: —
24 «Мана, Пәрвәрдигар Худайимиз өз шан-шәриви вә улуқлуғини аян қилди вә
биз униң авазини от оттурисидин аңлидуқ, шуниң билән биз бүгүнки күндә Худа
инсанлар билән сөзләшкән болсиму, уларниң тирик қалғанлиғини көрдуқ.
25 Әнди биз җенимизға тәвәккүл қилишимизниң немә һаҗити? Чүнки мошу
дәһшәтлик от бизни жутуветиду. Әгәр биз Пәрвәрдигар Худайимизниң авазини
аңлавәрсәк өлүп кетимиз.
26 Чүнки әт егилиридин һаят егиси Худаниң отниң оттурисидин сөзлигән
авазини аңлап, биздәк тирик туруватқанлардин ким бар? ■
27 Сән өзүң Пәрвәрдигар Худайимизға йеқинлишип, униң сөзлигәнлириниң
һәммисини аңлиғин; андин Пәрвәрдигар Худайимиз саңа сөзлигәнлириниң
һәммисини бизгә ейтип берисән; шуниң билән биз уни аңлап әмәл қилимиз» —
дедиңлар.■
28 Пәрвәрдигар силәрниң бу маңа ейтқан сөзлириңларни аңлап маңа: «Бу
хәлиқниң саңа ейтқан сөзлирини аңлидим; уларниң барлиқ ейтқан сөзлири
дурустур.
29 Кашки уларда Мәндин қорқуп, әмирлиримни изчил тутидиған бир қәлб
болсиди, уларниң һали вә балилириңниң һали мәңгүгә яхши болатти!
30 Сән берип уларға: «Чедириңларға қайтиңлар» — дегин.
31 Сән болсаң йенимда турғин; Мән сениң уларға үгитишиң керәк болған
әмирләр, бәлгүлимиләр вә һөкүмләрниң һәммисини саңа ейтип беримән; шуниң
билән улар Мән уларға тәвәлик қилип беридиған зиминда туруп буларға әмәл
қилидиған болиду.
32 Әнди Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә әмир қилғандәк қилишқа көңүл
бөлүңлар; униңдин оң вә солға тайманлар!
33 Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә әмир қилған барлиқ йоллирида меңиңлар;
шундақ қилсаңлар һаятлиқ тепип, һалиңлар яхши болиду вә силәр егидарчилик
қилидиған зиминда туруп күнлириңлар узун болиду».□

6

Худаниң әһдисиниң җәвһири — Униң әмирлиригә әмәл қилишниң бәхит-бәрикити

1 «Мана, булар Пәрвәрдигар маңа силәр *дәриядин* өтүп егиләйдиған зиминда
турғиниңларда уларға әмәл қилишиңлар үчүн силәргә үгитишни тапилиған
әмирләр, бәлгүлимиләр һәм һөкүмләрдур: —

□ **5:20 «Хошнаң тоғрилиқ ялған гувалиқ бәрмә»** — Тәврат-Инҗил бойичә «хошнаң» Худа бизниң йенимизға йеқин қилған һәр бир адәмни көрситиду. ■ **5:21** Рим. 7:7 ■ **5:22** Қан. 9:10, 11 ■ **5:26** Қан. 4:33; Һак. 13:22 ■ **5:27** Мис. 20:19; Ибр. 12:19 □ **5:33 «...һаятлиқ тепип, һалиңлар яхши болиду»** — Худаниң барлиқ әмирлири бу мәхсәттидур. Бу тема «Қанун Шәрһи»дики көп йәрләрдә көрүлидиған бир темидур.

2 (шуниң билән силәр, йәни сән өзүң, оғлуң вә нәврәң барлиқ тирик күнлириңларда Пәрвәрдигар Худайиңлардин қорқуп, мән силәргә тапилаватқан униң барлиқ бәлгүлимә вә әмирлирини тутисиләр, шундақла узун күнләрни көрисиләр.
3 Сән, и Исраил, уларни аңлап әмәл қилишқа көңүл қоюңлар; шуниң билән ата-бовилириңларниң Худаси Пәрвәрдигар силәргә дегинидәк, сүт билән һәсәл еқип туридиған мунбәт зиминда туруп, һалиңлар яхши болиду вә саниңлар интайин көпийиду): —
4 — Аңлаңлар, әй Исраил: — Пәрвәрдигар Худайимиз, Пәрвәрдигар бир бирликтур; □ ■
5 сән Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң билән, пүтүн жениң билән вә пүтүн күчүң билән сөйгин.■
6 Мән саңа бүгүн тапилиған бу сөзләр қәлбиңдә болсун;
7 Сән уларни балилириңға сиңдүрүп үгәт, мәйли өйдә олтарғанда, йолда маңғанда, орнуңда ятқанда вә орнуңдин туруватқанда һәр вақит улар тоғрилиқ сөзлигин; ■
8 уларни қолуңға *әсләтмә*-бәлгү қилип теңивал, пешанәңгә қашқидәк символ қилип орнитивал;
9 Сән уларни өйүңдики кешәклириңгә вә дәрвазилириңға пүткүзгин.
10 Вә Пәрвәрдигар Худайиң сени қәсәм қилип ата-бовилириңға, йәни Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа вәдә қилған зиминни саңа ата қилиш үчүн сени униңға башлиғанда, — өзүң қурмиған улуқ вә есил шәһәрләргә,
11 өзүң бисатлиқ қилмиған аллиқачан есил бисатлиқ қилинған өйләргә, өзүң колимиған, аллиқачан коланған қудуқларға, өзүң тикмигән үзүмзарлар вә зәйтунзарларға муйәссәр қилинишиң билән сән йәп тоюнғандин кейин, ■
12 — әйни чағда сени Мисир зиминидин, йәни «қуллуқ макани»дин чиқарған Пәрвәрдигарни унтуштин һези бол.
13 Сән Пәрвәрдигар Худайиңдин қорққин, ибадитидә болғин вә қәсәм қилсаң униң нами биләнла қәсәм ичкин. ■
14 Силәр башқа илаһлар, йәни әтрапиңдики әлләрниң илаһлирини қәтъий издимәңлар;
15 Чүнки араңларда туруватқан Пәрвәрдигар Худайиң вапасизлиққа һәсәт қилғучи Тәңридур. *әгәр шундақ қилсаң* Пәрвәрдигар Худайиңниң ғәзиви саңа қозғилип, У сени йәр йүзидин йоқатмай қалмайду.
16 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни Массаһта синиғандәк Уни синимаңлар. □ ■
17 Пәрвәрдигар Худайиңларниң әмирлирини, силәргә тапилиған гува-һөкүмлири вә бәлгүмилирини көңүл қоюп тутуңлар.
18 Пәрвәрдигар Худайиңларниң нәзиридә дурус вә яхши болғанни қилиңлар; шундақ қилғанда һалиңлар яхши болиду вә Пәрвәрдигар ата-бовилириңларға беришкә қәсәм қилған зиминға кирип уни егиләйсиләр,
19 шундақла Пәрвәрдигар вәдә қилғандәк барлиқ дүшмәнлириңларни алдиңлардин һайдап чиқириветисиләр.

□ **6:4 «Пәрвәрдигар Худайимиз, Пәрвәрдигар бир бирликтур»** — **«бирлик»** дегән сөз ибраний тилида «әқад» дейилиду. Бу сөз адәттә икки яки бир нәччә нәрсиниң бир гәвдилигини билдүриду («Яр.» 2:24, «Мис.» 24:3 қатарлиқлар). Башқа бир хил тәржимиси: «Пәрвәрдигар Худайимиздур, Пәрвәрдигар бирдур». ■ **6:4** Қан. 4:35; Мар. 12:29; Юһ. 17:3; 1Кор. 8:4, 6 ■ **6:5** Қан. 10:12; Мат. 22:37; Луқа 10:27 ■ **6:7** Қан. 4:9; 11:19 ■ **6:11** Қан. 8:9,10 ■ **6:13** Қан. 10:20; Мат. 4:10; Луқа 4:8 □ **6:16 «Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни Массаһта синиғандәк Уни синимаңлар»** — «Мис.» 17:2-7ни көрүң. «Массаһ» дегәнниң мәнаси «синаш». ■ **6:16** Мис. 17:2; Чөл. 20:3; Мат. 4:7; Луқа 4:12

Кейинки дәвирләрни әслитиш

20 Кәлгүсидә оғлуң сәндин: — «Пәрвәрдигар Худайимиз силәргә тапилиған агаһ-
гува, бәлгүлимә һәм һөкүмләр немә?» дәп сориса,
21 сән оғлуңға мундақ дәйсән: «Биз әслидә Мисирда Пирәвнниң қуллири
екәнмиз; бирақ Пәрвәрдигар бизни Мисирдин күчлүк бир қол билән чиқарған.
22 Пәрвәрдигар көз алдимизда улуқ һәм дәһшәтлик мөҗизилик аламәтләр вә
карамәтләрни көрситип, Пирәвнниң үстигә һәм униң барлиқ аилисидикиләрниң
үстигә чүшүрди;
23 У ата-бовилиримизға қәсәм ичип вәдә қилған зиминни бизгә ата қилип, униңға
бизни башлап киришкә шу йәрдин йетәкләп чиқарған.
24 Пәрвәрдигар бизгә бу барлиқ бәлгүлимиләрни тутушни, Пәрвәрдигар
Худайимиздин қорқушни тапилиған; У һалимизниң дайим яхши болуши вә
бизниң бүгүнкидәк тирик сақланғандәк, Униң панаһида болушимиз үчүн
шундақ тапилиғандур;
25 вә Пәрвәрдигар Худайимизниң алдида у бизгә тапилиғандәк бу барлиқ
әмирләргә әмәл қилишқа көңүл бөлсәк бу биз үчүн һәққанийлиқ болиду».

7

Бутпәрәс әл-милләтләрни зиминдин йоқитиш

1 Пәрвәрдигар Худайиң сени һазир егиләшкә кетиватқан зиминға башлап
киргүзгәндин кейин, алдиңдин көп ят әл-милләтләрни, йәни Һиттийлар,
Гиргашийлар, Аморийлар, Қананийлар, Пәриззийлар, Һивийлар, Йәбусийларни
— сәндин күчлүк әл-милләтләрни һайдиветиду. ■
2 Әнди Пәрвәрдигар Худайиң алдиңда уларни қолуңға тапшуруши билән сән
уларға һуҗум қилғиниңда, сән уларни тәлтөкүс йоқитишиң керәк; улар билән
һеч әһдә түзишиңгә вә уларға һеч рәһим қилишиңға болмайду. □ ■
3 Сениң улар билән никаһлишишиңға болмайду; сән қизиңни уларниң
оғуллириға беришиңгиму вә уларниң қизини оғлуңға елип беришиңгиму
болмайду; ■
4 чүнки улар оғлуңни Маңа әгишиштин езиқтуриду вә шуниң билән оғуллириң
башқа илаһларға чоқуниду; у чағда Пәрвәрдигарниң ғәзиви силәргә қозғилип,
силәрни тезла йоқитиду.
5 Сән уларға шундақ муамилә қилғинки, уларниң қурбангаһлирини
бузуветиңлар, бут түврүклирини чеқиветиңлар, ашәраһ бутлирини
кесиветиңлар вә ойма бутлирини от билән көйдүрүветиңлар; □ ■
6 чүнки силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға пак-муқәддәс бир хәлиқтурсиләр;
Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни йәр йүзидики барлиқ башқа хәлиқләрдин
үстүн қилип, Өзигә хас бир хәлиқ болушқа талливалған. ■
7 Пәрвәрдигарниң силәргә меһир чүшүп силәрни талливалғини силәрниң башқа
хәлиқләрдин көп болғанлиғиңлар үчүн әмәс, әмәлийәттә силәр барлиқ хәлиқләр
арисида әң аз едиңлар,
8 Пәрвәрдигарниң силәрни сөйгини сәвәвидин вә ата-бовилириңлар алдида
бәргән қәсимигә садиқ болғанлиғи үчүн Пәрвәрдигар силәрни күчлүк қол билән

■ **7:1** Қан. 31:3 □ **7:2 «...уларға һеч рәһим қилишиңға болмайду»** — бу әмир (вә униңға охшап кетидиған башқа барлиқ әмирләр) тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **7:2** Мис. 23:32; 34:15; Чөл. 33:52; Йә. 11:11 ■ **7:3** Мис. 34:16; 1Пад. 11:2 □ **7:5 «ашәраһ»** — «аял бутлар», бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин. ■ **7:5** Мис. 23:24; 34:13; Қан. 12:2, 3 ■ **7:6** Мис. 19:5; Қан. 4:20; 14:21; 26:18; 28:9; 1Пет. 2:9

қутқузуп, һөрлүк бәдили төләп «қуллуқ макани»дин, йәни Мисир падишаси Пирәвнниң қолидин чиқарған. □ ■
9 Шуңа силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң бәрһәқ Худа, вәдисидә турғучи Тәңри екәнлигини билишиңлар керәк; У Өзини сөйүп, әмирлирини тутқанларға миң дәвиргичә өзгәрмәс меһир көрситип әһдисидә турғучидур; ■
10 лекин Өзигә өчмәнләрниң ишлирини өз бешиға очуқ-ашкарә чүшүрүп, уларни йоқитиду; Өзигә өчмәнләрниң һәр биригә өзи қилған ишлирини уларниң бешиға очуқ-ашкарә қайтурушқа кечиктүрмәйду. ■
11 Силәр Мән бүгүн силәргә тапилиған әмир, бәлгүлимиләр һәм һөкүмләргә әмәл қилиш үчүн уларни чиң тутуңлар.

Әһдини тутушниң бәхит-бәрикәтлири

12 Чоқум шундақ болидуки, бу бәлгүлимиләргә қулақ селип, көңүл қоюп әмәл қилисаңлар, Пәрвәрдигар Худайиңлар ата-бовилириңларға қәсәм билән вәдә қилған әһдә вә меһирни силәргә көрситип туриду; ■
13 Сени сөйүп бәрикәтләп, ата-бовилириңға қәсәм билән саңа беришкә вәдә қилған зиминда турғузуп көпәйтиду; шу йәрдә пәрзәнтлириңни, йәр-туприғиңдики мәһсулатларни, буғдийиңни, йеңи шарабиңни, зәйтун мейиңни, калилириңниң нәслини вә қойлириңниң қозилирини бәрикәтләп көпәйтиду. □
14 Сән барлиқ әлләрдин зиядә бәхит-бәрикәт көрисән; араңда, әр-аял яки мал-чарваң арисида һеч туғмаслиқ болмайду; □ ■
15 Пәрвәрдигар сәндин барлиқ кесәлләрни нери қилиду вә сән өзүң көргән Мисирдики дәһшәтлик вабалардин һеч қайсисини үстүңгә салмайду, бәлки саңа өч болғанларға салиду.

Араңлардики барлиқ бутпәрәслик из-қалдуқлирини йоқитиш керәк

16 Сән Пәрвәрдигар саңа тапшурған барлиқ хәлиқләрни йоқитишиң керәк; сән уларни көргәндә, уларға һеч рәһим қилмаслиғиң керәк, сән уларниң илаһлириниң қуллуғиға кирмәслигиң керәк; әгәр шундақ қилсаң, бу иш саңа қилтақ болиду. □
17 Әгәр сән көңлүңдә: «Бу әлләр мәндин күчлүк; мән қандақ қилип уларни зиминидин қоғливетәләймән?» — десәң,
18 улардин қорқма; Пәрвәрдигар Худайиңниң Пирәвн һәм барлиқ Мисирлиқларни қандақ қилғанлиғини әслигин,
19 — йәни Пәрвәрдигар Худайиң сени шу йәрдин чиқириш үчүн васитә қилған, өз көзүң билән көргән дәһшәтлик һөкүм-синақлар, мөҗизилик аламәтләр вә карамәтләр, күчлүк қол вә созулған биләкни мәһкәм есиңдә тут; Пәрвәрдигар сән қорқуватқан барлиқ хәлиқниму шундақ қилиду. ■
20 Униң үстигә Пәрвәрдигар Худайиң таки уларниң сәндин йошурунған қалдуқлири йоқитилғичә уларниң арисиға серик һәриләрни әвәтиду; □ ■

□ **7:8 «һөрлүк бәдили төләп ...чиқарған»** — мошу сирлиқ сөзләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **7:8** Қан. 10:15 ■ **7:9** Мис. 20:5; Қан. 5:9 ■ **7:10** Наһ. 1:2 ■ **7:12** Лав. 26:3; Қан. 28:1 □ **7:13 «пәрзәнтлириң»** — мошу йәрдә ибраний тилида «балиятқуниң мевиси» билән ипадилиниду. □ **7:14 «сән барлиқ әлләрдин зиядә бәхит-бәрикәт көрисән...»** — мошу йәрдә «сән» дегән сөз Худа пүткүл Исраилни бир адәмдәк көрүп, уларға бир гәвдә сүпитидә сөзләйду. **«араңда, әр-аял яки мал-чарваң арисида...»** — ибраний тилида «араңда, мәйли әркәкләр мәйли аялларда яки мал-чарваң арисида....». ■ **7:14** Мис. 23:26 □ **7:16 «...уларни көргәндә, куларға һеч рәһим қилмаслиғиң керәк...»** — ибраний тилида «сениң көзүң уларни һеч айимисун...». ■ **7:19** Қан. 4:34; 29:3 □ **7:20 «серик һәрә»** — адәттики һәридин техиму чоң вә чаққақ бир хил һәрини көрситиши мумкин. ■ **7:20** Мис. 23:28; Йә. 24:12

21 Сән улардин қорқмаслиғиң керәк; чүнки Пәрвәрдигар Худайиң арандидур; У
улуқ вә дәһшәтлик бир Илаһдур.
22 Пәрвәрдигар Худайиң шу әлләрни алдиңдин пәйдинпәй һайдайду; сән уларни
бирақла йоқитиветәлмәйсән; бирақла йоқитивәткән тәғдирдиму, даладики
һайванлар көпийип, үстүңгә бастуруп келиши мүмкин.
23 Лекин алдиңға илгириләп маңғиниңда Пәрвәрдигар Худайиң уларни қолуңға
тапшуриду вә уларни паракәндә қилип, йоқитилғичә дәккә-дүккигә салиду.
24 У уларниң падишалирини қолуңға тапшуриду, сән уларниң намлириниму
асман астидин йоқ қилисән; уларни йоқатқичә һеч бир адәм алдиңда
туралмайду.
25 Силәр уларниң ойма бутини от билән көйдүрүветиңлар; көз қириңларни
шуларниң үстидики алтун-күмүчкә салмаңлар, уларни алмаңлар; болмиса у
силәргә қилтақ болиду; чүнки у Пәрвәрдигар Худайиң алдида жиркиничлик бир
нәрсидур.
26 Сән һеч қандақ жиркиничлик нәрсини өйүңгә елип кәлмә; болмиса сән униңға
охшаш ләнәтлик нәрсә болуп қалисән; сән униңдин қаттиқ йиргән, униңға
мутләқ нәпрәтлән; чүнки у ләнәтлик бир нәрсидур.

8

Пәрвәрдигарниң тәминатлирини әсләш

1 Мән силәргә бүгүн тапилиған бу барлиқ әмирләргә әмәл қилишқа көңүл
қоюңлар; шундақ қилғанда силәр һаят болисиләр, көпийисиләр вә Пәрвәрдигар
ата-бовилириңларға қәсәм қилип вәдә қилған зиминға кирип уни егиләйсиләр.
2 Пәрвәрдигар Худайиң сени төвән қилип, көңлүңдә немә барлиғини, униң
әмирлирини тутидиған-тутмайдиғанлиғиңни биләй дәп сени синаш үчүн бу
қириқ жил чөл-баяванда йетәклигән йолни әслигин.
3 Дәрвәқә у сени төвән қилип, сени ач қоюп, сән әслидә билмәйдиған, шундақла
ата-бовилириң көрүп бақмиған «манна» билән озуқландурған; У саңа инсан
пәқәт йемәклик биләнла әмәс, бәлки Пәрвәрдигар Худайиңниң ағзидин чиққан
барлиқ сөзлири биләнму яшайдиғанлиғини билдүрүш үчүн шундақ қилди. □ ■
4 Бу қириқ жилда кийим-кечигиң кониримиди, путуң ишшип кәтмиди. ■
5 Сән шуни билип қойғинки, адәм өз оғлини тәрбийилигәндәк, Пәрвәрдигар
Худайиң сени тәрбийиләйду; □
6 Шуңа сән Униң йоллирида меңип вә Униңдин қорқуп, Пәрвәрдигар Худайиңниң
әмирлирини тутқин.
7 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиң сени яхши бир зиминға — ериқ-еқинлири,
булақлири вә җилға-дөңләрдә урғуп чиқидиған улуқ сулири бар бир зиминға —
8 буғдай вә арпа, үзүм таллири, әнҗир дәрәқлири вә анарлири бар бир зиминға,
зәйтун дәрәқлири вә һәсәл бар бир зиминға,
9 — сән һеч немидин кәмлик тартмай озуқлуқ йәйдиған бир зиминға — ташлири
төмүр, тағлиридин мис колайдиған бир зиминға йетәкләп кириду;
10 сән шу йәрдә йәп тоюнисән вә Пәрвәрдигар Худайиң саңа ата қилған шу яхши
зимин үчүн униңға тәшәккүр-мәдһийә ейтисән.■

□ **8:3 «манна»** — бу иш тоғрилиқ «Мис.» 16-бапни көрүң. **«... Худайиңниң ағзидин чиққан барлиқ сөзлири»** — ибраний тилида «...Худайиңниң ағзидин барлиқ чиққанлири». Оқурмәнләрниң есидә барки, Адәм ата әслидә «Худаниң нәпәси» билән һаятқа еришти. ■ **8:3** Мис. 16:14,15; Мат. 4:4; Луқа 4:4 ■ **8:4** Қан. 29:6; Нәһ. 9:21 □ **8:5 «Сән шуни билип қойғинки...»** — ибраний тилида «Сән қәлбиңдә шуни билгинки...» ■ **8:10** Қан. 6:11,12

11 Мән саңа бүгүн тапилиған Пәрвәрдигар Худайиңниң әмирлири,
бәлгүлимилири һәм һөкүмлирини тутмаслиқтин, Уни унтуп қелиштин һези
бол;
12 болмиса, сән йәп тоюнғандин кейин, есил өйләрни қуруп уларда
олтирақлашқандин кейин,
13 кала-қой падилириң көпийип, алтун-күмүчүң, шундақла сениң барлиғиң
көпәйгәндин кейин,
14 көңлүң мәғрурлинип сени Мисир зиминидин, йәни «қуллуқ макани»дин
чиқирип қутқузған Пәрвәрдигар Худайиңни унтуйсән;
15 (У сени бепаян вә дәһшәтлик чөл-баявандин, йәни зәһәрлик иланлар вә чаянлар
қаплап кәткән, сусирап қағҗирап кәткән бир чөл-баявандин йетәкләп чиққан, шу
йәрдә саңа чақмақ тешидин су чиқирип бәргән, □ ■
16 сени өзини төвән тутсун дәп синап, саңа ахир раһәт-бәрикәт көрситиш үчүн
чөл-баяванда ата-бовилириң көрүп бақмиған «манна» билән озуқландурған) ■
17 — әгәр уни унтусаң, көңлүңдә: «Өз күчүм, өз қолумниң қудрити мени мошу
дөләткә ериштүргән» дейишиң мүмкин.
18 Шуңа Пәрвәрдигар Худайиңниң Өзи сени дөләткә ериштүргүчи қудрәтни
бәргүчи екәнлигини әсләп, Уни есиңдә тут; шуниң билән у ата-бовилириңға
қәсәм қилип вәдә қилған әһдини бүгүнки күндикидәк мәһкәм қилиду.
19 Әгәр сән Пәрвәрдигар Худайиңни қачаники унтусаң, башқа илаһларға әгәшсәң,
уларниң қуллуғида болуп уларға баш урсаң, мән силәргә бүгүн шу агаһни
берәйки, шундақ болидуки, силәр тәлтөкүс һалак болисиләр.
20 Пәрвәрдигар көз алдиңларда йоқитиватқан әлләрдәк силәрму йоқитилисиләр;
чүнки силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ салмиғансиләр.

9

Худаниң әлләрни Қанаан зиминидин һайдишиниң сәвәви

1-2 Аңла, и Исраил! Сән бүгүн өзүңдин чоң вә күчлүк әлләргә егә болуш үчүн,
сепиллири асманға тақишидиған чоң шәһәрләрни егиләш үчүн, Анакийларни
қоғлап чиқириш үчүн Иордан дәриясидин өтисән (сән уларни билисән, улар
тоғрилиқ «ким Анакийлар алдида туралисун!» дәп аңлиғансән). ■
3 Сән бүгүнки күндә шуни билип қойғинки, сениң алдиңда маңғучи Пәрвәрдигар
Худайиңниң Өзидур, У ялмап жутқучи оттур; у мошу әлләрни һалак қилиду,
алдиңда уларни тездин жиқитиду; сән уларниң тәвәлигини егиләп, Пәрвәрдигар
саңа ейтқандәк уларни тездин йоқитисән. ■
4 Пәрвәрдигар уларни алдиңдин һайдиғанда сән көңлүңдә: «Һәққанийлиғим
сәвәвидин Пәрвәрдигар мени зиминни егиләш үчүн униңға йетәкләп кирди»
демигин; бәлки шу әлләрниң рәзиллиги түпәйлидин Пәрвәрдигар сениң алдиңда
уларни тәәллуқатидин мәһрум қилиду.
5 Сән уларниң зиминиға кирип уни егилишиң сениң һәққаний болғанлиғиңдин
яки көңлүңниң дуруслуғидин әмәс, бәлки бу әлләрниң рәзиллигидин вә
Пәрвәрдигар ата-бовилириң Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа қәсәм қилған сөзигә
әмәл қилиш үчүнму Пәрвәрдигар Худайиң уларни сениң алдиңда тәәллуқатидин
мәһрум қилиду. ■

□ **8:15 «зәһәрлик иланлар...»** — ибраний тилида «отлуқ иланлар». ■ **8:15** Мис. 17:6; Чөл. 20:11; Зәб. 77:15-16; 113:8 ■ **8:16** Мис. 16:14,15 ■ **9:1-2** Чөл. 13:32,33 ■ **9:3** Қан. 4:24; Ибр. 12:29 ■ **9:5** Яр. 12:7; 13:15; 15:7; 17:8; 26:4; 28:13

6 Әнди шуни билип қойғинки, Пәрвәрдигар Худайиң бу яхши зиминни саңа мирас қилғини сениң һәққанийлиғиңдин әмәс, чүнки сән әсли бойни қаттиқ бир хәлиқсән.

Исраилниң җаһиллиғи

7 Әнди сениң чөл-баяванда Пәрвәрдигар Худайиңни қандақ
ғәзәпләндүргәнлигиңни есиңдә тутқин — Уни унтума. Сән Мисир зиминидин
чиққан күндин бери таки бу йәргә кәлгичә Пәрвәрдигарға асийлиқ қилип кәлдиң.
■
8 Силәр Һорәб теғида Пәрвәрдигарни ғәзәпләндүргән вә Пәрвәрдигар силәргә
аччиқлинип, силәрни һалак қилмақчи болди. ■
9 Шу чағда мән таш тахтайларни, йәни Пәрвәрдигар силәр билән түзгән әһдә
тахтайлирини тапшурувелиш үчүн таққа чиққан едим; мән тағда қириқ кечә-
күндүз турдум (мән нә тамақ йемидим, нә су ичмидим);■
10 Шуниң билән Пәрвәрдигар маңа Өз бармиғи билән пүткән икки тахтайни
тапшурди; уларда Пәрвәрдигар тағда от ичидә силәргә сөзлигән чағда, җамаәт
жиғилған күни ейтқан барлиқ сөзләр пүтүлгән еди. □ ■
11 Вә шундақ болдики, қириқ кечә-күндүз өтүп, Пәрвәрдигар маңа икки таш
тахтай, йәни әһдә тахтайлирини бәрди.
12 Вә Пәрвәрдигар маңа: «Орнуңдин турғин, мошу йәрдин чүшкин; чүнки сән
Мисирдин чиқарған хәлқиң өзлирини булғиди; улар тезла Мән уларға тапилиған
йолдин чәтнәп өзлиригә қуйма бир бутни ясиди» деди.
13 Пәрвәрдигар маңа сөз қилип: «Мән бу хәлиқни көрүп йәттим; мана, у бойни
қаттиқ бир хәлиқтур. ■
14 Мени тосма, Мән уларни йоқитимән, уларниң намини асманниң тегидин
өчүрүветимән вә шундақ қилип, сени улардин чоң вә улуқ бир хәлиқ қилимән»
— деди.■
15 Мән бурулуп, тағдин чүштүм; тағ болса от билән ялқунлаватати; икки әһдә
тахтийи икки қолумда еди.
16 Мән көрдүм, мана силәр Пәрвәрдигар Худайиңлар алдида гуна қилипсиләр;
силәр өзүңлар үчүн қуйма бир мозайни ясапсиләр; силәр тезла Пәрвәрдигар
силәргә тапилиған йолдин чәтнәп кетипсиләр.
17 Мән икки тахтайни икки қолумға елип, чөрүп ташлап, уларни көз алдиңларда
чеқивәттим.
18 Силәр Пәрвәрдигарни ғәзәпләндүрүп барлиқ өткүзгән гунайиңлар, йәни
Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилғиниңлар үчүн, йәнә авалқидәк
Пәрвәрдигар алдида жиқилип, қириқ кечә-күндүз дүм яттим (мән һеч нәрсә
йемидим, су ичмидим) □
19 чүнки мән Пәрвәрдигарниң силәрни йоқитидиған қаттиқ ғәзиви һәм қәһридин
қорқтум. Пәрвәрдигар шу чағдиму мениң тилигимни аңлиди.
20 Пәрвәрдигар Һарундин ғәзәплинип, униму йоқатмақчи болди; мән Һарун
үчүнму дуа қилдим.
21 Мән силәрниң гунайиңларни, йәни ясиған мозайни елип уни отта көйдүрдүм
вә уни янчип кукум-талқан қилип езивәттим; униң тописини елип тағдин
чүшидиған ериқ сүйигә чечивәттим ■
22 (силәр йәнә Табәраһ, Массаһ, Киброт-Һаттаваһдиму Пәрвәрдигарни
ғәзәпләндүрдүңлар. ■

■ **9:7** Мис. 14:11; 16:2; 17:2; Чөл. 11:4 ■ **9:8** Мис. 32:4; Зәб. 105:19-21 ■ **9:9** Мис. 24:18; 34:28 □ **9:10 «Өз бармиғи билән пүткән...»** — ибраний тилида «Худаниң бармиғи билән пүткән». ■ **9:10** Мис. 31:18 ■ **9:13** Мис. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 10:16; 31:27; 2Пад. 17:14 ■ **9:14** Мис. 32:10; Зәб. 105:23 □ **9:18 «мән һеч нәрсә йемидим...»** — ибраний тилида «мән һеч нанни йемидим...». ■ **9:21** Мис. 32:20 ■ **9:22** Мис. 17:7; Чөл. 11:1,4,34

23 Пәрвәрдигар силәрни Қадәш-Барнеадин *Қанаанға* маңдурмақчи болуп силәргә:
«Чиқип, Мән силәргә тәқдим қилған зиминни егиләңлар» — дегәндиму, силәр
Униң сөзигә қарши чиқип асийлиқ қилдиңлар, нә Униңға ишәнмидиңлар, нә
авазиға һеч қулақ салмидиңлар. □ ■
24 Мән силәрни тонуған күндин тартип силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға
асийлиқ қилип кәлдиңлар).
25 Шуниң билән мән әшу чағда Пәрвәрдигар алдида өзүмни йәргә етип йәнә қириқ
кечә-күндүз дүм яттим; дәрвәқә дүм яттим; чүнки Пәрвәрдигар силәргә қарап
«уларни йоқитимән» дегән еди.
26 Шуңа мән Пәрвәрдигарға дуа қилип: «И Рәб Пәрвәрдигар, Сән Өз улуқлуғуң
арқилиқ Өзуң үчүн һөрлүк бәдили төләп сетивалған, Мисирдин күчлүк қолуң
билән чиқарған Өз хәлқиң болған мирасиңни йоқатмиғайсән; □ ■
27 Өз қуллириң Ибраһим, Исһақ вә Яқупни есиңдә тутқайсән; бу хәлиқниң
башбаштақлиғиға, уларниң рәзиллиги яки гунайиға қаримиғайсән;
28 болмиса, сән бизни елип чиққан шу зиминдикиләр: «Пәрвәрдигар бу хәлиқни
уларға вәдә қилған зиминни егиләшкә елип кирәлмәйдиғанлиғи үчүн вә уларға
нәпрәтләнгини түпәйлидин уларни чөл-баяванда йоқитишқа *Мисирдин* чиқарди»
— дәйду.■
29 Қандақла болмисун, улар зор күчүң вә узартилған билигиң билән *Мисирдин*
чиқарған хәлқиң вә сениң мирасиңдур» — дедим.

10

Йеңи пурсәт

1 Шу чағда Пәрвәрдигар маңа: «Өзүң үчүн авалқидәк икки таш тахтайни оюп
чиқип, тағқа йенимға кәл. Өзүңгә яғачтин бир сандуқ ясиғин. ■
2 Мән бу тахтайларға сән чеқиветкән авалқи тахтайлардики сөзләрни язимән; сән
уларни сандуққа қойисән» — деди.
3 Шуниң билән мән акатсийә яғичидин бир сандуқ ясидим, авалқидәк икки таш
тахтай оюп чиқтим; икки тахтайни қолумда көтирип тағқа чиқтим.
4 Пәрвәрдигар әслидә от ичидин тағда җамаәт жиғилған күндә силәргә ейтқан
шу он әмирни авалқи пүтүктәк тахтайларға язди; Пәрвәрдигар уларни маңа
тапшурди. □
5 Мән бурулуп тағдин чүшүп тахтайларни өзүм ясиған сандуққа қойдум;
Пәрвәрдигар маңа тапилиғинидәк улар техи униңда турмақта.

Чөл-баявандики сәпәрниң хатимиси

6 Шу чағда Исраиллар Бәәрот-Бәнә-Яакандин Мосәраһқа йол елип маңди; Һарун
шу йәрдә өлди вә шу йәрдә дәпнә қилинди; униң оғли Әлиазар униң орнини бесип
каһинлиқ қилди. ■
7 Исраиллар шу йәрдин Гудгодаһқа, андин Гудгодаһтин Йотбатаһқа сәпәр қилди
(Йотбатаһ ерик-еқини мол йәрдур). ■
8 Шу чағда Пәрвәрдигар әһдә сандуғини көтиришкә, Пәрвәрдигарниң алдида
хизмитидә туруп униң намида бәхит-бәрикәт тиләшкә Лавий қәбилисини өзигә
таллап айриди. Вә бүгүнгә қәдәр шундақ болуватиду.

□ **9:23 «Униң сөзигә қарши чиқип...»** — ибраний тилида: «Униң авазиға қарши чиқип...». ■ **9:23** Чөл. 13:3; 14:1 □ **9:26 «Өз хәлқиң болған мирасиң»** — «Худаниң мираси» мошу йәрдә Өз хәлқини көрситиду. Мәсилән, «Мис.» 34:9ни көрүң. ■ **9:26** Мис. 32:11; Чөл. 14:13 ■ **9:28** Мис. 32:12; Чөл. 14:16 ■ **10:1** Мис. 34:1 □ **10:4 «он әмир»** — ибраний тилида «он сөзни». ■ **10:6** Чөл. 20:28; 33:30,38 ■ **10:7** Чөл. 33:32,33

9 Шуңа Лавий қәбилисиниң *Исраил* қериндашлири ичидә несивиси яки мираси
йоқтур; Пәрвәрдигар униңға ейтқандәк, Пәрвәрдигар Өзи униң мирасидур.□ ■
10 Мән әнди авалқи күнләрдикидәк қириқ кечә-күндүз Пәрвәрдигар алдида тағда
турдум; Пәрвәрдигар шу чағдиму тилигимгә қулақ салди; у силәрни йоқатмиди.
■
11 Пәрвәрдигар маңа: «Орнуңдин тур, хәлиқни башлап алдида йол алғин; шуниң
билән улар Мән уларға тәқдим қилишқа ата-бовилириға қәсәм қилип вәдә қилған
зиминни егиләш үчүн униңға кирсун» — деди.

Пәрвәрдигарни сөйгин, хәлиқни сөйгин

12-13 Әнди, и Исраил, Пәрвәрдигар Худайиң сәндин немә тәләп қилиду? — Һалиң
яхши болсун дәп мениң бүгүн силәргә мошу тапилиғанлиримдин башқа нәрсини
тәләп қиларму? — Униң тәләп қилғини болса Пәрвәрдигар Худайиңдин қорқуп,
Униң көрсәткән барлиқ йоллирида меңип, Уни сөйүп, пүткүл қәлбиң вә пүткүл
җениң билән Пәрвәрдигар Худайиңниң хизмитидә болуп, Пәрвәрдигарниң
әмирлири вә бәлгүлимилирини тутуштин ибарәт әмәсму?■
14 Мана, асманлар вә асманларниң асмини Пәрвәрдигар Худайиңға мәнсуптур;
йәр йүзи вә униңдики һәммә нәрсиләрму Униңға мәнсуптур. ■
15 Һалбуки, Пәрвәрдигар пәқәт ата-бовилириңлардин сөйүнүп, уларни сөйди вә
шуниң билән бүгүнкидәк барлиқ әлләр арисидин ата-бовилириңларниң кейинки
нәслини, йәни силәрни таллиди.
16 Шуңа көңлүңларни хәтнилик қилиңлар, бойнуңларни йәнә каттиқ
қилмаңлар.■
17 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар худаларниң Худаси, рәбләрниң Рәбби,
улуқ Илаһ, Қудрәтлик вә Дәһшәтлик Болғучи, инсанларниң йүз-хатирисини
қилмиғучи, һеч қандақ парини алмиғучидур; ■
18 У житим-йесир вә тул хотунларниң дәвасини сорайду, мусапирни сөйүп
униңға йемәк-ичмәк вә кийим-кечәкни бәргүчидур. □
19 Шуңа силәрму мусапирни сөйүшүңлар керәк; чүнки силәрму Мисир зиминида
мусапир едиңлар.
20 Сән Пәрвәрдигар Худайиңдин қорққин; сән Униң ибадитидә болғин, Униңға
бағланғин вә *пәқәт* Униң намидила қәсәм ичкин. ■
21 У сән үчүн өз көзүң билән көргән бу улуқ вә дәһшәтлик ишларни қилған; У сән
мәдһийиләйдиған, сениң Худайиңдур;
22 ата-бовилириң җәмий йәтмиш җан Мисирға чүшкән еди; вә һазир Пәрвәрдигар
Худайиң сени асмандики юлтузлардәк көп қилди. □ ■

11

Худаға итаәтмән болушниң бәхит-бәрикити

□ **10:9 «Лавий қәбилисиниң... несивиси яки мираси йоқтур»** — Қанаан зиминиға киргәндин кейин Лавийлар вә каһинларниң (башқа қәбилиләрниңкидәк) шәхсий йәр-зимин яки шәһәрлири болмайду. Улардики һәр бир аилигә Исраилларниң шәһәрлири ичидин бирәр турар җай берилиду. ■ **10:9** Чөл. 18:20-32; Қан. 18:1; Әз. 44:28 ■ **10:10** Қан. 9:18, 19 ■ **10:12-13** Қан. 6:5; Мат. 22:37; Луқа 10:27 ■ **10:14** Яр. 14:19; Зәб. 23:1; 113:24 ■ **10:16** Мис. 32:9; 33:3; 34:9; Қан. 9:13; Йәр. 4:4 ■ **10:17** 2Тар. 19:6, 7; Аюп 34:19; Рос. 10:34; Рим. 2:11; Гал. 2:6; Әф. 6:9; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17; Вәһ. 17:14 □ **10:18 «житим-йесир»** — ибраний тилида «атисизлар». ■ **10:20** Қан. 6:13; 13:4; Мат. 4:10; Луқа 4:8 □ **10:22 «ата-бовилириң җәмий йәтмиш җан Мисирға чүшкән еди...»** — яки «ата-бовилириң йәтмиш җан билән Мисирға чүшкән еди...». ■ **10:22** Яр. 15:5; 46:27; Мис. 1:5; Рос. 7:14

1 Әнди сән Пәрвәрдигар Худайиңни сөйгин, Униң тапилиғини,
бәлгүлимилирини, һөкүмлирини һәм әмирлирини изчил тутқин.
2-3 Шу ишларни бүгүн есиңларда тутуңлар, чүнки мән Пәрвәрдигар Худайиңниң
жаза-тәрбийиси, улуқлуғи, күчлүк қоли вә узартилған билигини, Мисир
зиминида Мисир падишаси Пирәвнгә һәм униң пүткүл зимини үстигә
көрсәткән мөҗизилик аламәтлири вә қилғанлирини көрмигән балилириңларға
сөзлимәймән □
4 (чүнки улар *Пәрвәрдигарниң* Мисирниң қошуни, уларниң атлири, уларниң җәң
һарвулириға қилған ишлири, йәни Қизил Деңизниң сулири билән уларни ғәриқ
қилип, үзүл-кесил һалак қилғанлиғи, □
5 Униң силәр мошу йәргә кәлгичә силәргә немә қилғанлиғи,
6 Униң Рубәнниң әвлади, Елиабниң оғуллири Датан вә Абирамға немә
қилғанлиғи, йәни пүтүн Исраиллар арисида йәр йүзиниң ағзини қандақ ечип
уларни аилисидикилири вә чедирлири билән қошуп барлиқ тәәллуқатлири
билән жутувәткәнлигини көрмигән еди); ■
7 *мән бәлки силәргә сөз қилимән*; чүнки силәрниң көзлириңлар Пәрвәрдигар қилған
барлиқ улуқ ишларни көрди.

Вәдә қилинған зиминниң мол байлиқлири

8 Әнди, мән силәргә бүгүн тапилиған барлиқ әмирләрни тутуңлар; шундақ
қилсаңлар күчлинип, һазир өтүп егилимәкчи болған зиминға кирип уни
егиләйсиләр
9 вә Пәрвәрдигар ата-бовилириңларға қәсәм қилип уларға һәм әвлатлириға
беришкә вәдә қилған зиминда, йәни сүт билән һәсәл еқип туридиған мунбәт бир
зиминда туруп узун өмүр көрисиләр.
10 Чүнки силәр егиләшкә киридиған шу зимин силәр чиққан Мисир зиминидәк
әмәс; у йәр болса, силәр униңға уруқ чачқандин кейин путуңлар билән
суғиридиған көктатлиқтәк зимин еди; □
11 бирақ силәр егиләшкә өтидиған шу зимин болса тағ-җилғилири болған бир
зиминдур; у асмандики ямғурдин су ичиду,
12 у Пәрвәрдигар Худайиң Өзи әзизләйдиған бир зиминдур; чүнки Пәрвәрдигар
Худайиңниң көзлири жилниң бешидин жилниң ахириғичә үзлүксиз униңға
тикилиду.
13 Шундақ болидуки, силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүп, пүткүл қәлбиңлар
вә пүткүл җениңлар билән униң ибадитидә болуш үчүн мән силәргә бүгүн
тапилиған әмирләргә көңүл қоюп қулақ салсаңлар,
14 У: «Мән зиминиңларға өз пәслидә ямғур, йәни дәсләпки вә кейинки
ямғурларни ата қилимән; шуниң билән ашлиқлириңлар, йеңи шарабиңлар вә
зәйтун мейиңларни жиғалайсиләр; □
15 Мән шундақла мал-варанлириң үчүн от-чөп беримән; сән йәп-ичип тоюнисән»
— дәйду.

□ **11:2-3 «шу ишларни бүгүн есиңларда тутуңлар...»** — ибраний тилида «шу ишларни бүгүн билиңларки,...». □ **11:4 «...Пәрвәрдигарниң Мисирниң қошуни,,ни .... үзүл-кесил һалак қилғанлиғи»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигарниң Мисирниң қошуни..ни ...таки бүгүнгә қәдәр һалак қилғанлиғи» — бу ибарә уларниң түптин һалак қилинғанлиғини тәкитләйду. ■ **11:6** Чөл. 16:31; 27:3; Зәб. 105:16-17 □ **11:10 «путуңлар билән суғиридиған зимин»** — Мисирда етизлар (бүгүнгә қәдәр) инсанниң пути билән айландуридиған бир хил аддий насус билән суғирилиду. □ **11:14 «дәсләпки вә кейинки ямғурлар»** — «дәсләпки ямғурлар» 10-айда яғиду вә тупрақ юмшитилиши билән йәр һайдашкә андин уруқ чечишқа мүмкин болиду. «кейинки ямғурлар» болса Қанаанда 3- яки -4-айда йеғип, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш рольини ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, улар уни бәк қәдирләйду.

Итаәтмән болуш вә балиларға тәрбийә беришниң бәхити

16 Қәлбиңлар алдинип, башқа илаһларниң қуллуғиға кирип, уларға чоқунуп
кәтмәслигиңлар үчүн өзүңларға һези болуңлар; ■
17 болмиса, Пәрвәрдигарниң ғәзиви силәргә қозғилип, ямғур яғмаслиғи үчүн
асманларни етиветип ямғур яғдурмайду, тупрақ мәһсулатлирини бәрмәйду вә
Пәрвәрдигар силәргә ата қилидиған мунбәт зиминдин йоқитилисиләр.
18 Силәр мениң бу сөзлиримни қәлбиңларға пүкүп жениңларда сақлаңлар,
қолуңларға *әсләтмә*-бәлгү қилип теңивелиңлар, пешанәңләргә қашқидәк символ
қилип орнитивелиңлар; ■
19 Силәр уларни балилириңларға үгитисиләр; өйдә олтарғиниңларда, йолда
меңиватқиниңларда, ятқиниңларда вә орундин қопқиниңларда улар тоғрилиқ
сөзләңлар; ■
20 Уларни өйүңләрдики кешәкләргә вә дәрвазилириңларға пүтүп қоюңлар.
21 Шуниң билән силәрниң Пәрвәрдигар ата-бовилириңларға беришкә қәсәм
қилип вәдә қилған зиминда туридиған күнлириңлар вә балилириңларниң
күнлири узун болиду, йәр йүзидики күнлириңлар асманниң күнлиридәк болиду.
□
22 Мән бүгүнки күндә силәргә тапилиған бу пүткүл әмирни ихлас билән
тутсаңлар, йәни Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүп, униң барлиқ йоллирида
меңишиңлар билән униңға бағлансаңлар,
23 ундақта Пәрвәрдигар силәрниң көз алдиңларда бу барлиқ әлләрни зиминидин
мәһрум қилип һайдайду вә силәр өзүңлардин чоң вә күчлүк әлләрниң
тәәллуқатини егиләйсиләр.
24 Тапиниңлар дәссигән һәр бир җай силәрниңки болиду; чегараңлар чөл-
баявандин тартип, Ливанғичә вә *Әфрат* дәриясидин Оттура Деңизғичә болиду.
□ ■
25 Һеч ким алдиңларда туралмайду; Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә
ейтқинидәк, силәрдин болған қорқунуч вә дәһшәтни силәр дәссигән барлиқ
җайлар үстигә салиду.■

Муса «бәхит-бәрикәт вә ләнәт»ни Исраилниң алдиға қойиду

26 Мана, мән бүгүн алдиңларға бәхит-бәрикәт вә ләнәтни қоймән;
27 Мән силәргә бүгүн тапилиған Пәрвәрдигар Худайиңларниң әмирлиригә итаәт
қилсаңлар, бәхит-бәрикәт болиду;
28 Пәрвәрдигар Худайиңларниң әмирлиригә итаәт қилмисаңлар, бәлки силәр
тонумиған башқа илаһларға әгишип, мән бүгүн тапилиған йолдин чәтнәп
кәтсәңлар, силәргә ләнәт чүшиду.
29 Шундақ қилишиңлар керәкки, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни силәр
егиләшкә киридиған зиминға елип киргәндин кейин, бәхит-бәрикәтни Гәризим
теғи үстидә вә ләнәтни Әбал теғи үстидә туруп җакалайсиләр. □ ■
30 Бу *тағлар* Иордан дәриясиниң қарши тәрипидә, Гилгалниң удулидики Арабаһ
түзләңлигидә туруватқан Қананийларниң зиминида, мәғриб йолиниң арқисида,
Морәһтики дуб дәрәқлиригә йеқин йәрдә әмәсму?

■ **11:16** Қан. 8:19 ■ **11:18** Қан. 6:6, 8 ■ **11:19** Қан. 4:9; 6:7 □ **11:21 «йәр йүзидики күнлириңлар асманниң күнлиридәк болиду»** — мәнаси бәлким күнләр көп һәм бәхитлик болиду, дегәндәк болуши мүмкин. Башқа бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **11:24 «Оттура Деңизғичә...»** — ибраний тилида «кәйни деңизғичә....». ■ **11:24** Йә. 1:3; 14:9 ■ **11:25** Мис. 23:27 □ **11:29 «Гәризим теғи үстидә... вә .. Әбал теғи үстидә туруп җакалайсиләр»** — ибраний тилида «Гәризим теғи үстигә... вә .. Әбал теғи үстигә қоюсиләр». Бу йәрләрдә әһдидики бәхит-бәрикәтләр вә ләнәтләр җакалиниду һәм таш үстигә пүтүлиду. Мошу ишниң тәпсилатлири 27-28-бапларда вә «Йәшуа» 8:30-35дә тепилиду. ■ **11:29** Қан. 27:12,13; Йә. 8:33

31 Чүнки силәр Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә тәқдим қиливатқан зиминни
егиләш үчүн униңға киришкә Иордан дәриясидин өтисиләр; силәр дәрвәқә уни
егиләйсиләр вә униңда олтирақлишисиләр.
32 Силәр мән алдиңларға қойған бу барлиқ һөкүмләр вә бәлгүлимиләргә әмәл
қилишқа көңүл қоюңлар.

12

Худа таллайдиған җайда, муқәддәсханида ибадәт қилиш

1 Ата-бовилириңларниң Худаси болған Пәрвәрдигар силәрниң егилишиңларға
беридиған зиминда турғанда, йәр йүзидики барлиқ күнлириңларда көңүл қоюп
тутушуңлар керәк болған бәлгүлимиләр һәм һөкүмләр мана мунулардур: —
2 Силәр һайдап чиқарған әлләрниң егиз тағлар, дөңләр вә һәр бир йешил
дәрәқ астидики өз илаһлириниң қуллуғида болған ибадәтгаһлирини тәлтөкүс
йоқитишиңлар керәк; ■
3 Уларниң қурбангаһлирини бузуңлар, бут түврүклирини чеқиңлар вә
ашәраһлирини от билән көйдүрүветиңлар; илаһлириниң ойма мәбудлирини
кесип ташлаңлар; уларниң исим-намлиринму шу йәрдин йоқитишиңлар керәк.
■
4 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң хизмитидә улардәк қилмаңлар,
5 бәлки Пәрвәрдигар Худайиңлар Өз намини тикләш үчүн барлиқ
қәбилилириңларниң зиминлири арисидин таллиған, Өз туралғуси болған
җайни издәңлар, шу йәргә келиңлар; ■
6 шу йәргә силәр көйдүрмә вә енақлиқ қатарлиқ қурбанлиғиңларни,
мәһсулатлириңлардин ондин бири болған өшриләрни, қолуңлардики көтәрмә
һәдийәләрни, қәсәмгә бағлиқ һәдийәләрни, ихтиярий һәдийәләрни вә қой-кала
падилириңларниң тунҗа балилирини әкилисиләр;
7 Силәр аиләңдикиләр билән қошулуп шу йәрдә Пәрвәрдигар Худайиңларниң
алдида зияпәт қилиңлар, силәр Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрни бәрикәтлигән
қол әмгигиңларниң мевисидин шатлинисиләр. □
8 Силәр биз бүгүн қилғинимиздәк, йәни һәр бириңлар өз билгиниңларчә
қилғиниңлардәк қилмаслиғиңлар керәк;
9 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған арамлиқ һәм мирасқа техи
йетип кәлмидиңлар.
10 Бирақ силәр Иордан дәриясидин өтүп, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә
мирас қилип беридиған зиминға олтирақлашқандин кейин, шундақла у силәрни
әтрапиңлардики барлиқ дүшмәнлириңлардин қутқузуп арам бәргәндин кейин,
силәр теч-аман турғанда,
11 шу чағда Пәрвәрдигар Худайиңлар Өз намини қойидиған бир җай
болиду; силәр шу йәргә көйдүрмә вә енақлиқ қатарлиқ қурбанлиғиңларни,
мәһсулатлириңлардин ондин бири болған өшриләрни, қолуңлардики көтәрмә
һәдийәләрни вә Пәрвәрдигарға атап қәсәм қилған есил һәдийәләрни әкилисиләр;
■
12 вә Пәрвәрдигар Худайиңлар алдида шатлинисиләр, йәни силәр, оғул-
қизлириңлар, қул-дедәклириңлар вә силәр билән бир йәрдә туруватқан

■ **12:2** Мис. 34:12,13; Қан. 7:5 ■ **12:3** Һак. 2:2 ■ **12:5** 2Тар. 7:12 □ **12:7** **«қол әмгигиңларниң мевисидин...»** — ибраний тилида «қолуңлардики оқәттин...» ■ **12:11** 1Пад. 8:29

Лавийлар (чүнки уларниң араңларда һеч қандақ несивиси яки мираси йоқтур) һәммиңлар шатлинисиләр.□ ■
13 Сән көйдүрмә қурбанлиқлириңни удул кәлгән жайларда қилмаслиқ үчүн көңүл қойғин;
14 Пәқәт Пәрвәрдигар һәммә қәбилилириңниң зиминлири арисидин таллиған жайда көйдүрмә қурбанлиқлириңни қил вә шу жайда мениң саңа барлиқ тапилиғинимға әмәл қил.
15 Һалбуки, сән көңлүң тартқиничә Пәрвәрдигар Худайиң сени бәрикәтлигини бойичә шәһәр-йезилириңда һалал һайванларни союп (худди жәрән яки кейик гөшидин йегәнгә охшаш), гөш йесәң болиду; мәйли пак, мәйли напак кишиләр болсун уларниң гөшини йесә болиду. □
16 Силәр пәқәт уни қени билән қошуп йемәслигиңлар керәк; силәр қенини су төккәндәк йәргә төкүветишиңлар керәк. ■
17 Сән ашлиқтин, йеңи шараптин, зәйтун мейидин ондин бири болған өшрилириңни яки кала-қой падилириңниң тунжа балилирини, яки қәсәмгә бағлиқ һәдийәлириңни, ихтиярий һәдийәлириңни яки қолуңдики көтәрмә һәдийәлириңни шәһәр-йезилириңда йемәслигиң керәк; □
18 бәлки буларни Пәрвәрдигар Худайиң алдида, Пәрвәрдигар Худайиң таллайдиған жайда йейишиң керәк, йәни сән, оғлуң, қизиң, қул-дедигиң вә сән билән бир йәрдә туруватқан Лавийлар биргә йесәң болиду; вә сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида әмгигиңниң барлиқ мевисидин шатлинисән. □
19 Өзүңгә һези болғинки, сән зиминда турған барлиқ күнлириңдә Лавийлардин ваз кәчмәслигиң керәк.

Қанни йемәслик керәк

20 Пәрвәрдигар Худайиң саңа вәдә қилғандәк чегаралириңни кеңәйткәндә, сән көңлүң тартип: «гөш йәймән» десәң, сән көңлүңниң тартқиничә гөш йесәң болиду. ■
21 Әгәр Пәрвәрдигар Худайиңлар Өз намини қоюшқа таллайдиған жай сәндин бәк жирақ болса, сән Пәрвәрдигар саңа тәқдим қилған кала-қойлардин елип сойисән; мән саңа тапилиғандәк уларни сойисән вә шәһәр-йезилириң ичидә көңлүң тартқиничә боғузлап йәйсән. □
22 Жәрән яки кейик йегәндәк уларни йәйсән; мәйли пак мәйли напак кишиләр болсун униң гөшидин йесә болиду.
23 Пәқәт шуниңдин һези болғинки, уларниң қенини йемә; чүнки жан дегән қандидур; сән гөшни жан билән қошуп йемәслигиң керәк.
24 Сән қанни йемәслигиң керәк; бәлки уни суни йәргә төккәндәк йәргә төкүвәт.
25 Сән уни йемәслигиң керәк; шундақ қилсаң һалиң вә сәндин кейинки балилириңниң һали яхши болиду; чүнки сән Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилған болисән.
26 Бирақ сәндики Пәрвәрдигарға атиған вә қәсәмгә бағлиқ нәрсиләрни болса, сән уларни елип Пәрвәрдигар таллайдиған жайға апирисән;

□ **12:12 «силәр билән бир йәрдә туруватқан...»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **12:12** Чөл. 18:20; Қан. 10:9; 18:1 □ **12:15 «шәһәр-йезаңларда...»** — Ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **12:16** Яр. 9:4; Лав. 7:26; 17:10; Қан. 15:23 □ **12:17 «шәһәр-йезаңларда турған»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә турған» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **12:18 «сән билән бир йәрдә туруватқан»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. **«әмгигиңниң барлиқ мевисидин...»** — ибраний тилида «қолуңлардики барлиқ оқәттин...» ■ **12:20** Яр. 9:4; Лав. 7:26; 17:10; Қан. 15:23 □ **12:21 «шәһәр-йезилириңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

27 сән *шу йәрдә* Пәрвәрдигар Худайиңниң қурбангаһи үстидә көйдүрмә
қурбанлиқлириңни, гөш билән қенини сунғин; башқа қурбанлиқлириңниң
қениниму Пәрвәрдигар Худайиңниң қурбангаһи үстидә қуйғин вә гөшини
йегин.
28 Мән саңа тапилиған бу барлиқ сөзләргә қулақ селип көңүл бөлгин. Шундақ
қилсаң, Пәрвәрдигар Худайиңларниң нәзиридә яхши вә дурус болғанни қилған
болисән вә өз һалиң вә сәндин кейинки әвлатлириңниң һали яхши болиду.

Бутларниң жиркиничлиги

29 Пәрвәрдигар Худайиң сән баридиған йәрдики әлләрниң земинини егилишиң
үчүн уларни сениң алдиңда йоқитиду. Шу чағда, сән уларниң земинини егиләп
шу йәрдә турғиниңда,
30 Шу әлләр алдиңда йоқитилғандин кейин, уларниң изидин меңишқа
езиқтурулмаслиғиң үчүн өзүңгә һези бол вә: — «Бу әлләр өз илаһлириниң
ибадитини қандақ тутқан болғийди? Мәнму шундақ қилип бақайчу!» дәп
уларниң илаһлирини һеч издимә.
31 Сән Пәрвәрдигар Худайиңниң хизмитидә болғиниңда қәтъий уларниң йоли
бойичә иш тутмаслиғиң керәк; чүнки немә иш Пәрвәрдигарға жиркиничлик
болса, немә иш Униңға нәпрәтлик болса, улар өз илаһлири үчүн шу ишларни
қилған; улар һәтта өз оғуллирини вә қизлириниму илаһлириға атап отта
көйдүрүп кәлгән.

Бутпәрәслик вә сахта пәйғәмбәрләр

32 Мән силәргә тапилиғанлиги әмәлләргә әмәл қилишқа көңүл бөлүңлар; униңға
һеч немә қошмаңлар, униңдин һеч нәрсини чиқиривәтмәңлар.■

13

1 Әгәр араңлардин пәйғәмбәр яки чүш көргүчи чиқип, силәргә мәлум бир
мөҗизилик аламәт яки карамәтни көрситип берәй десә
2 вә у силәргә алдин-ала дегән мөҗизилик аламәт яки карамәт әмәлгә ашурулса,
амма шуниң билән мунасивәтлик «башқа илаһларға (йәни силәр тонумиған
илаһларға) әгишәйли» вә «уларниң қуллуғида болайли» десә,
3 шу пәйғәмбәр яки чүш көргүчиниң сөзлиригә қулақ салмаңлар; чүнки шу тапта
Пәрвәрдигар Худайиңлар силәрниң уни, йәни Пәрвәрдигар Худайиңларни пүтүн
қәлбиңлар вә пүтүн жениңлар билән сөйидиған-сөймәйдиғиниңларни билиш
үчүн синаватқан болиду.
4 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларға әгишип меңишиңлар керәк; силәр Униңдин
қорқуңлар, әмирлирини тутуңлар, Униң авазиға қулақ селиңлар; силәр Униң
хизмитидә болуп Униңға бағлиниңлар. ■
5 Шу пәйғәмбәр яки чүш көргүчи болса өлүмгә мәһкүм қилиниши керәк; чүнки
у силәрни Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған, йәни «қуллуқ макани»дин
һөрлүк бәдили төләп қутқузған Пәрвәрдигар Худайиңларға асийлиқ қилишни
қутратти, шундақла Пәрвәрдигар Худайиңлар сени меңишқа әмир қилған
йолдин езиқтурушқа урунди; силәр мошундақ рәзилликни араңлардин
йоқитишиңлар керәк.■

Аилиниң ичидә пәйда болған сахта пәйғәмбәрләр

■ **12:32** Қан. 4:2; Пәнд. 30:6; Вәһ. 22:18 ■ **13:4** Қан. 10:20 ■ **13:5** Қан. 18:20; Йәр. 14:15

6-7 Қериндишиң, мәйли анаңниң оғли яки өз оғлуң яки қизиң, жан-жигириң болған аялиң яки жан достуң астиртин сени аздурмақчи болуп: «Барайли, башқа илаһларниң қуллуғиға кирәйли» десә, йәни өзүң яки ата-бовилириң һеч тонумайдиған, әтрапиңдики әлләрниң илаһлири болсун, йеқин болсун, жирақ болсун, һәтта йәр йүзиниң бу четида яки у четида болсун, шуларниң қуллуғиға кирәйли десә,□ ■
8 ундақта сән униңға қошулма яки униңға қулақ салма; сән уни һеч айима, униңға рәһим қилма вә униң гунайини һеч йошурма; □
9 қандақла болмисун, уни өлтүргин; уни өлтүрүшкә тунжа қол салғучи сән бол, андин барлиқ хәлиқниң қоллири әгишип шундақ қилсун. ■
10 У сени Мисир зиминидин, «қуллуқ макани»дин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигар Худайиңни ташлашқа езиқтурмақчи болди, шуңа сән уни өлтүрүшүң, чалма-кесәк қилишиң керәк;
11 Шуниң билән пүткүл Исраил аңлайду, қорқиду, шуниңдин кейин йәнә шундақ рәзил ишни араңларда қилмайду.■

Мәлум жуттикиләр топлишип қилған бутпәрәсликниң жазаси

12-13 Әгәр Пәрвәрдигар Худайиң олтирақлишишқа саңа тәқдим қилған мәлум бир шәһәрдә: «Аримиздин бәзи рәзил адәмләр чиқип: «Барайли, башқа илаһларниң қуллуғида болайли» дәп силәр һеч тонумайдиған илаһларға әгишишкә өз шәһиридикиләрни езиқтурди» дегән хәвәрни аңлисаң,□
14 шу һаман тәкшүрүп сүрүштә қил; раст болса, дәрвәқә бу жиркиничлик иш араңларда йүз бәргәнлиги испатланған болса,
15 ундақда сән шу шәһәрдикиләрни қилич билән өлтүрүп, бу шәһәрни вә униң ичидики барлиқ нәрсиләрни, жүмлидин мал-варанлирини тәлтөкүс һалак қиливәт.
16 Униңдики барлиқ олжини оттуридики чоң мәйданға жиғип, шу шәһәрни барлиқ олжиси билән қошуп Пәрвәрдигар Худайиңға аталған көйдүрмә қурбанлиқтәк от билән көйдүрүвәт; у мәңгүгә харабилик болиду — қайтидин қурулмаслиғи керәк.
17 Тәлтөкүс һалакәткә бекитилгән һеч бир нәрсә қолуңға чаплашмисун; шундақ қилсаң Пәрвәрдигар ғәзивидин йенип саңа рәһим көрситиду; У саңа ичини ағритип, ата-бовилириңға қәсәм қилғандәк сени көпәйтиду.
18 Сән мән бүгүн тапилиған Пәрвәрдигар Худайиңниң барлиқ әмирлирини тутуп, униң нәзиридә дурус болғанни қилиш үчүн авазиға қулақ салсаң, һалиң шундақ яхши болиду.

14

Пәрвәрдигар алдидики һалаллиқ вә һарамлиқ — һалал вә һарам жаниварлар

1 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң пәрзәнтлиридурсиләр; өлгәнләр үчүн бәдиниңларни һеч кәсмәслигиңлар керәк вә яки маңлай чечиңларни қирип тақир қилмаслиғиңлар керәк; □ ■

□ **13:6-7 «жан-жигириң болған аялиң»** — ибраний тилида «қучиғиңдики аялиң». ■ **13:6-7** Қан. 17:2 □ **13:8 «сән уни һеч айима...»** — ибраний тилида «көзүң уларни һеч айимисун...». ■ **13:9** Қан. 17:7 ■ **13:11** Қан. 17:13 □ **13:12-13 «бәзи рәзил адәмләр...»** — ибраний тилида «белиал (Иблис)ниң бәзи балилири...». □ **14:1 «өлгәнләр үчүн ... маңлай чечиңларни қирип тақир қилмаслиғиңлар керәк»** — бутпәрәс Қананийлар арисида шундақ өрп-адәтләр көп еди. ■ **14:1** Лав. 19:27,28; 21:5

2 чүнки сән Пәрвәрдигар Худайиңға аталған муқәддәс бир хәлиқтурсән; Пәрвәрдигар йәр йүзидики барлиқ хәлиқләр арисидин Өзиниң алаһидә гөһири болған бир хәлиқ болуши үчүн сени таллиғандур. ■
3 Сән һеч қандақ жиркиничлик нәрсини йемәслигиң керәк.
4 Төвәндикиләр силәр йейишкә болидиған һайванлар: — кала, қой, өчкә; ■
5 кейик, жәрән, буға, явайи өчкә, аһу, бөкән, явайи қой,
6 шундақла һайванлар ичидә туяқлири пүтүнләй ачимақ (туяқлири пүтүнләй йериқ) һәм көшигүчи һайванларниң һәр хилини йесәңлар болиду. □
7 Лекин, көшигүчи яки ачимақ туяқлиқ һайванлардин төвәндикиләрни йемәслигиңлар керәк:—
Төгә, тошқан вә суғур (чүнки улар көшигүчи болғини билән туйиғи ачимақ әмәстур. Шуңа улар силәргә һарам болиду).□
8 Чошқа болса туяқлири ачимақ болғини билән көшимигини үчүн силәргә һарам болиду. Шундақ һайванларниң гөшини йемәслигиңлар керәк вә һәм өлүклиригә тәгмәслигиңлар керәк.
9 Суда яшайдиған жаниварлардин төвәндикиләрни йейишкә болиду: — судики жаниварлардин қанити вә қасирақлири болғанларни йейишкә болиду,
10 лекин қанити вә қасирақлири болмиғанларни йемәслигиңлар керәк; улар силәргә нисбәтән һарам болиду.
11 Барлиқ һалал қушларни йесәңлар болиду;
12 бирақ төвәндики учар-қанатларни йемәслигиңлар керәк: йәни бүркүт, тапқуш-ғечирлар, деңиз бүркүти, □
13 қарлиғач қуйруқлуқ сар, лачин, қорултаз-тапқушлар вә уларниң хиллири,
14 һәммә қарға-қозғунлар вә уларниң хиллири,
15 мөшүкяпилақ, төгиқуш, чайка, сар вә уларниң хиллири,
16 һувқуш, ибис, ақ қу, □
17 сақийқуш, белиқъалғуч, қарна, □
18 ләйләк, турна вә униң хиллири, һөпүп билән шәпәраң дегәнләр силәргә һарам саналсун. □
19 Һәр бир қанатлиқ өмүлигүчи һашарәтләр болса силәргә нисбәтән һарам болиду; уларни йемәслигиңлар керәк.□
20 Силәр барлиқ һалал қушларни йесәңлар болиду.
21 Силәр һеч қандақ өлүк жанварни йемәслигиңлар керәк; силәр ундақ нәрсини шәһәр-йезаңлар ичидә туруватқан мусапирларға бериңлар; улар униңдин йесә болиду яки уни ят әлликләркә сетивәтсиму болиду; чүнки сән Пәрвәрдигар

■ **14:2** Қан. 7:6; 26:18 ■ **14:4** Лав. 11:2 □ **14:6 «көшигүчи һайванлар»** — мошу йәрдә икки-үч ашқазини бар һайванларнила әмәс, бәлки йәнә озуқни юмшақ чайнайдиған барлиқ һайванларни өз ичигә алиду. □ **14:7 «суғур»** — яки «сичқан» — тағларда яшайдиған кичик бир һайван. □ **14:12 «тапқуш-ғечирлар»** — ибраний тилида «устихан чаққучи қуш». Йәни бир тәрҗимиси «белиқъалғуч». □ **14:16 «һувқуш»** — яки «кичик һувқуш». **«ақ қу»** — ибраний тилидин униң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс. □ **14:17 «сақийқуш»** — сақийқуш яки «суға сүңгүгүчи». Ибраний тилидин униң қандақ қуш екәнлигини билиш тәс. **«қарна»** — яки «қотан». □ **14:18 «турна»** — яки «қотан». **«ләйләк, турна ... дегәнләр силәргә һарам саналсун»** — бу һалал вә һарам нәрсиләр тоғрилиқ «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **14:19 «Һәр бир қанатлиқ өмүлигүчи һашарәтләр ... уларни йемәслигиңлар керәк»** — бу тизимликтики қушларниң көпинчисиниң ибраний тилидики нами Тәвратта пәқәт бир-икки қетим көрүнгән болғачқа, уларниң қайси қушлар екәнлигини топтоғра бекитиш бәзидә мүмкин болмайду. Һалбуки, уларниң умумий типлири, шүбһисизки, тәрҗимимиздәк болиду.

Худайиңға аталған муқәддәс бир хәлиқтурсән. Сән оғлақни анисиниң сүтидә
қайнитип пишарсаң болмайду.□ ■

Пәрвәрдигарға беғишлаш

22 Сән жәзмән һәр жили етиздики һәммә терикчилиқ мәһсулатлириңниң ондин
бирини айришиң керәк;
23 сән шуларни, йәни ашлиғиң, йеңи шарабиң, зәйтун мейиңниң ондин бирини
Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида, йәни У Өз намини қалдурушқа таллайдиған
жайда йә, шундақла кала-қой падилиридин айрилған тунжа балилирини шу
йәрдә йә; шундақ қилсаң Пәрвәрдигар Худайиңдин дайим қорқушни үгинисән.■
24 Вә Пәрвәрдигар Худайиң сени бәрикәтлигәндә, У Өз намини қалдурушқа
таллиған шу жай сәндин интайин жирақ болуп, мәһсулатлириңни шу йәргә
апиралмиғидәк болсаң,
25 сән шу чағда уни пулға сетип, пулни қолуңға теңип, Пәрвәрдигар Худайиң
таллиған жайға барғин вә
26 вә көңлүң немә тартса, мәйли кала, қой, мәй-шарап, мусәлләс болсун, яки
шуниңдәк көңлүң тартқан һәр қандақ нәрсини шу пулға алсаң болиду; андин сән
вә өйүңдикиләр шу йәрдә униңдин йәп-ичип, Пәрвәрдигар Худайиң алдида шат-
хурам болисиләр.■
27 Шәһәр-йезилириңда туруватқан Лавийларни унтумаслиғиң керәк, чүнки
араңларда униң һеч қандақ несивиси яки мираси йоқ. □ ■
28 Һәр үч жилниң ахирида сән шу жилдики мәһсулатлириңдин ондин бирини
өшрә қилип чиқар; сән уни шәһәр-йезилириң ичидә топла; □
29 шуниң билән Лавийлар (чүнки араңларда униң һеч қандақ несивиси яки
мираси йоқ), мусапир, житим-йесирләр вә тул хотунлар келип униңдин йәп
тоюнсун; шундақ қилсаң Пәрвәрдигар Худайиң қолуңдики барлиқ мевини
бәрикәтләйду.

15

Қәризләрдин халас қилиш

1 Һәр бир йәттә жилниң ахирида сән бир «халас қилиш»ни жакалиғин. ■
2 Бу «халас қилиш» мундақ болиду: — барлиқ қәриз егилири хошнисиға бәргән
қәризни кәчүрүм қилиши керәк; уни хошнисидин яки қериндишидин тәләп
қилмаслиғи керәк; чүнки Пәрвәрдигар алдида бир «халас қилиш» жакаланди. □
3 Чәтәлликтин болса тәләп қилишқа болиду; лекин қериндишиңда болған
қәризни кәчүрүм қилишиң керәк.

□ **14:21 «шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. **«оғлақни анисиниң сүтидә қайнитип пишарсаң болмайду»** — бу әмир бәлким әтраптики бутпәрәс хәлиқләрниң мәлум өрп-адитигә әгәшмәслик керәклигини көрситиши мүмкин. Бу тоғрилиқ йәнә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **14:21** Мис. 23:19; 34:26 ■ **14:23** Қан. 12:17,18 ■ **14:26** Мат. 21:12 □ **14:27 «Шәһәр-йезилириңда»** — ибраний тилида «Дәрвазилириң ичидә» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **14:27** Чөл. 18:20, 24; Қан. 10:9; 12:12; 18:1, 2; 26:12 □ **14:28 «шәһәр-йезилириң ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **15:1** Мис. 21:2; Йәр. 34:14 □ **15:2 «... Пәрвәрдигар алдида бир «халас қилиш» жакаланди»** — бәзи алимлар бу «халас қилиш» дегәнниң мәнаси, қәриз егилири **йәттә жил ичидә** қәриздарлардин қәризни соримаслиғи керәк; лекин йәттинчи жилдин кейин қәризләрни қайтидин сорашқа болиду, дәп бекитилгән, дәп қарайду.

4 Һалбуки, араңларда һаҗәтмәнләр болмайду; чүнки Пәрвәрдигар Худайиң
силәргә мирас болуш үчүн егилишиңларға беридиған шу зиминда турғиниңда
сени зиядә бәрикәтләйду;
5 Пәқәт силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ селип, мән силәргә
бүгүн тапилиған бу пүтүн әмиргә әмәл қилишқа көңүл бөлсәңлар шундақ болиду.
6 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиң саңа вәдә қилғандәк у сени бәрикәтләйду; сән көп
әлләргә капаләтлик елип қәриз берисән, лекин улардин қәриз алмайсән; сән көп
әлләр үстигә һөкүм сүрисән, лекин улар үстүңдин һөкүм сүрмәйду.

Сехий болуңлар!

7 Пәрвәрдигар Худайиң саңа беридиған зиминда шәһәр-йезаңлар ичидә
туруватқан қериндашлириң арисидин кәмбәғәл бир адәм болса, сән униңға
көңлүңни қаттиқ қилма яки һаҗити чүшкән қериндишиңға қолуңни жумувалма;
□
8 сән бәлки сехийлиқ билән униңға қолуңни очуқ қил вә униңда немә кам болса
чоқум һаҗитидин чиқип униңға өтнә берип тур.
9 Көңлүңдә намрат қериндишиңдин ағринип: Йәттинчи жил, йәни «халас жили»
йеқинлашти, дәп рәзил ойда болуштин, униңға һеч нәрсә бәрмәсликтин һези бол;
шундақ болуп қалса у сениң тоғраңда Пәрвәрдигарға пәряд көтириши билән бу
иш саңа гуна һесаплиниду. □
10 Сән чоқум униңға сехийлиқ билән бәргин; униңға бәргиниңдә көңлүңдә
нарази болма; чүнки бу иш үчүн Пәрвәрдигар Худайиң сени барлиқ ишлириңда
вә қолуңдики барлиқ әмгигиңдә бәрикәтләйду. ■
11 Чүнки кәмбәғәлләр зиминдин йоқап кәтмәйду; шуңа мән саңа: «Сән
сехийлиқ билән зиминдики қериндишиңға, йәни сениң намратлириңға вә
һаҗәтмәнлириңгә қолуңни ачқин» — дәп тапилидим.■

Қулларни қоюветиш

12 Сениң қериндишиң, мәйли ибраний әр яки ибраний аял болсун саңа сетилған
болса, у алтә жил қуллуғуңда болиду, андин йәттинчи жилида сән уни өзүңдин
халас қилип қоювәт. ■
13 Уни қоювәткәндә қуруқ қол қоювәтсәң болмайду;
14 сән чоқум қойлириңдин, хаминиңдин вә шарап көлчигиңдин тәқдим қилишиң
керәк; Пәрвәрдигар Худайиң сени бәрикәтлигини бойичә сән униңға бәр.
15 Сениң әслидә Мисир зиминида қул болғанлиғиңни, шуниңдәк Пәрвәрдигар
Худайиң сени һөрлүк бәдили төләп қутқузғанлиғини ядиңда тут; шуңа мән бүгүн
бу ишни саңа тапилидим.
16 Һалбуки, шу қулуң саңа: «мән сәндин кәтмәймән» десә (чүнки у сени вә
аиләңдикиләрни сөйиду, сениң билән һали яхши болиду)
17 — шу чағда сән бигизни елип униң қулиқини ишиктә тәш. Шуниң билән у
мәңгүгә сениң қулуң болиду. Шуниңдәк дедигиңгиму шундақ муамилә қилғин.■
18 *Қулуңни* йениңдин қоюветиш саңа еғир кәлмисун; чүнки у қуллуғуңда алтә жил
болғачқа, қиммити мәдикарниңкидин икки һәссә артуқ болиду; *уни қоювәтсәң*
Пәрвәрдигар Худайиң барлиқ ишлириңда сени бәрикәтләйду.□

□ **15:7 «шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **15:9 «...намрат қериндишиңдин ағринип»** — ибраний тилида «намрат қериндишиңға көзүңни рәзил қилип» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **15:10** Мат. 5:42; Луқа 6:35 ■ **15:11** Мат. 26:11; Юһ. 12:8 ■ **15:12** Мис. 21:2; Йәр. 34:14 ■ **15:17** Мис. 21:6 □ **15:18 «қиммити мәдикарниңкидин икки һәссә артуқ болиду»** — қул һәр күни егиси үчүн ишләйдиған вақит мәдикар ишлигән вақитниң икки һәссидин көп болуши мүмкин; чүнки қул кечә-күндүз ғоҗайинниң буйруғи астида туруши керәк.

Худаға әң есилни беғишлаш

19 Калилириң вә қойлириң арисида туғулған барлиқ тунжа әркәк мозай-
қозилириңни Пәрвәрдигар Худайиңға ата; калилириңниң тунжисини һеч қандақ
әмгәккә салма, қойлириңниң тунжисини қирқима. ■
20 Сән вә өйүңдикиләр һәр жили шу мелиңни Пәрвәрдигар Худайиң алдида,
Пәрвәрдигар таллайдиған жайда йәңлар.
21 Бирақ *шу* һайванларниң бир йери мәйип болса, мәйли у мәжруһ , кор
яки униңда һәр қандақ нуқсан болса, уни Пәрвәрдигар Худайиңға қурбанлиқ
қилмаслиғиң керәк. ■
22 Бәлки уни шәһәр-йезаңлар ичидә йесәң болиду; кишиләр мәйли пак яки напак
болсун, уни жәрән яки кейикни йегәндәк йесә болиду. □
23 Пәқәт сән униң қенини йемә; қенини суни йәргә төккәндәк төкүвәт.■

16

«Өтүп кетиш һейти» вә «петир нан һейти»

1 Абиб ейини алаһидә есиңдә тут вә өтүп кетиш һейтини Пәрвәрдигар Худайиңға
атап тәбриклигин; чүнки Пәрвәрдигар Худайиң сени Абиб ейида Мисирдин
кечидә чиқарған. □ ■
2 Сән «өтүп кетиш һейти»ниң мелини (мәйли қой яки кала падисидин болсун)
Пәрвәрдигар Худайиң таллап бекитидиған жайда униңға атап қурбанлиқ қилғин;
3 шундақла сән һеч қандақ болдурулған нанни йемәслигиң керәк; сән униң
билән йәттә күн петир нан, йәни «күлпәт нени»ни йейишиң керәк; чүнки сән
Мисир зиминидин алдирашлиқта чиқтиң; шуниң билән сән өмрүңниң барлиқ
күнлиридә Мисир зиминидин чиққан шу күнни ядиңда тутқайсән. ■
4 Йәттә күн чегаралириң ичидә, өйүңдә һеч қандақ ечитқу тепилмисун; сән
биринчи күни кәчтә қилған қурбанлиқ гөшләрни әтигәнгә қалдурмаслиғиң
керәк.■
5 Сән өтүп кетиш һейти қурбанлиғини Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим
қилидиған шәһәр-йезилириңниң һәр қандиқида қилсаң болмайду;
6 бәлки өтүп кетиш һейти қурбанлиғини сән Пәрвәрдигар Худайиң Өз намини
турғузуш үчүн таллайдиған жайдила қил; уни кәчқурун, күн петиш вақтида,
йәни Мисирдин чиққандики вақитқа охшаш вақитта қилисән.
7 Уни Пәрвәрдигар Худайиң таллайдиған жайда пиширип йегин; андин әтигәндә
чедирлириңға қайтсаң болиду.
8 Сән алтә күн петир нан йәйсән; йәттинчи күни Пәрвәрдигар Худайиң алдида
тәнтәнилик сорун күни болиду; сән һеч қандақ иш-әмгәк қилмайсән.

«Һәптиләр һейти»

9 Андин йәттә һәптини санайсән; ашлиққа оғақ салғандин башлап йәттә һәптини
санашқа башлайсән; □ ■

■ **15:19** Мис. 13:2; 22:29; 34:19; Лав. 27:26; Чөл. 3:13 ■ **15:21** Лав. 22:20; Қан. 17:1 □ **15:22** **«шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириң ичидә» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **15:23** Қан. 12:16,23 □ **16:1** **«Абиб *яки* «Нисан»** ейи» — Худа ибранийларға тапшурған календарниң биринчи ейи. «Мис.» 12-бапни көрүң. **«өтүп кетиш һейти»** — ибраний тилида «пәсах» яки «пасха» дегән сөз билән билдүрүлиду. ■ **16:1** Мис. 12:2; Лав. 23:5; Чөл. 9:1; 28:16 ■ **16:3** Мис. 12:19; 34:18 ■ **16:4** Мис. 12:10, 13:7, 23:18, 34:25 □ **16:9** **«ашлиқ»** — мошу йәрдә арпини көрситиду. ■ **16:9** Мис. 23:16; Лав. 23:15; Чөл. 28:26

10 андин сән «һәптиләр һейти»ни Пәрвәрдигар Худайиң алдида қолуңдики
ихтиярий һәдийә билән өткүзисән; Пәрвәрдигар Худайиң саңа бәрикәтлигинигә
қарап уни ихтиярән сунисән.
11 Шуниң билән сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида, У Өз намини турғузушқа
таллайдиған жайда шатлинисән; сән өзүң, оғлуң, қизиң, қулуң, дедигиң,
сән билән бир йәрдә туруватқан Лавийлар, араңлардики мусапирлар, житим-
йесирләр вә тул хотунлар шатлинисиләр.
12 Сән шуниң билән әслидә Мисирда қул болғанлиғиңни есиңгә кәлтүрүп, бу
барлиқ бәлгүлимиләрни тутуп әмәл қилғин.

13-14 Сән «кәпиләр һейти»ни йәттә күн өткүзисән; сән хаман вә шарап
көлчигиңни жиққан чеғиңда, оғлуң, қизиң, қулуң, дедигиң, шәһәр дәрвазиси
ичидә туридиған Лавийлар, мусапирлар, житим-йесирләр вә тул хотунлар шу
һейтта шатлинисиләр. ■
15 Пәрвәрдигар таллайдиған жайда сән йәттә күн Пәрвәрдигар Худайиң алдида
һейт өткүзисән; чүнки Пәрвәрдигар Худайиң барлиқ мәһсулатлириңда, қолуң
қилған ишларда сени бәрикәтләйду вә сән дәрвәқә пүтүнләй шатлинисән.
16 Жилда үч қетим, петир нан һейти, һәптиләр һейти вә кәпиләр һейтида сениң
барлиқ әркәклириң Пәрвәрдигар Худайиң алдида, у таллайдиған жайда һазир
болуши керәк; улар Пәрвәрдигар алдида қуруқ қол һазир болса болмайду; ■
17 бәлки Пәрвәрдигар Худайиңниң саңа тәқдим қилған бәрикити бойичә һәр бири
қолидин келишичә сунсун.

Адаләт жүргүзүш

18 Хәлиқниң үстидин адаләт жүргүзүп адил һөкүм чиқириш үчүн, сән
Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим қилидиған барлиқ шәһәр-йезилириң ичидә
һәр бир қәбилидә сорақчи вә әмәлдарларни бекитишиң керәк. □
19 Адаләтни бурмилисаң болмайду; адәмләргә йүз-хатирә қилсаң болмайду;
пара алсаң болмайду; пара болса ақиланиләрниң көзлирини кор қилиду һәм
адилларниң сөзлирини бурмилайду. ■
20 Сән мутләқ адаләтни издишиң керәк; шундақ қилсаң һаят көрисән һәмдә
Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим қилидиған зиминни егиләйсән.

Һәр қандақ бутпәрәсликтин жирақ туруш

21 Сән өзүң үчүн ясайдиған Пәрвәрдигар Худайиңниң қурбангаһиниң әтрапиға
«ашәраһ» бути қилинидиған һеч қандақ дәрәқ тикмәслигиң керәк □
22 вә өзүң үчүн һеч қандақ бут түврүги тиклимәслигиң керәк; ундақ нәрсиләр
Пәрвәрдигар Худайиңға жиркиничликтур.

17

1 Пәрвәрдигар Худайиңға һәр қандақ нуқсани яки башқа кәмчилиги болған
кала яки қойни қурбанлиқ сүпитидә сунмаслиғиң керәк; чүнки ундақ қилиш
Пәрвәрдигар Худайиңға жиркиничликтур.■

■ **16:13-14** Мис. 23:16; Лав. 23:34 ■ **16:16** Мис. 23:15, 17; 34:23 □ **16:18 «шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **16:19** Мис. 23:8; Лав. 19:15; Қан. 1:17 □ **16:21 «ашәраһ бути»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин еди. ■ **17:1** Лав. 22:20-25; Қан. 15:21

2-3 Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим қилидиған шәһәр-йезаң ичидә әр болсун,
аял болсун, бирисиниң Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида бирәр рәзил ишни
қилғанлиғи — Униң әһдисигә хилаплиқ қилғанлиғи, башқа илаһларға (мәсилән,
Мән саңа ибадәт қилишқа мәнъий қилған қуяш, ай яки пүткүл самави қошун
болған юлтузларға), ибадәт қилип уларға баш урғанлиғи байқалса, □ ■
4 — шундақ бир иштин хәвәр тапқан яки уни аңлиған болсаң, ундақта сән
әстайидиллиқ билән сүрүштүргин; бу иш испатлинип раст чиқса, дәрвәқә
Исраилда шундақ жиркиничлик иш қилинған болса,
5 сән шу рәзил ишни қилған әр яки аялни дәрвазилириңға елип чиқип, шу әр яки
аялни өлүмгә мәһкүм қилип чалма-кесәк қилишиң керәк.
6 Бирисини өлүмгә мәһкүм қилиш үчүн икки-үч гувачиниң сөзлири болуши
керәк. Бирисини бирла гувачиниң сөзи билән өлтүрүшкә болмайду. ■
7 Өлтүрүлидиғанда авал гувачилар қол салсун, андин барлиқ хәлиқ қол салсун;
шундақ қилсаңлар силәр рәзилликни араңлардин һайдиветисиләр.■

Алий сот

8 Шәһәр-йезаңларда һөкүм чиқиришқа саңа тәс келидиған бир иш чиқса, мәйли
хун дәваси, һәқ-тәләп дәваси яки зораванлиқ дәвасида, һәр қандақ талаш-тартиш
болса орнуңлардин туруп Пәрвәрдигар Худайиң таллайдиған жайға бериңлар.
□ ■
9 Силәр Лавий каһинларниң вә шу чағда болидиған сорақчи бәгниң йениға
барисиләр вә улардин һөкүм сорайсиләр; улар силәр үчүн һөкүм чиқириду. □
10 Силәр Пәрвәрдигар таллайдиған әшу йәрдә турғанларниң силәргә
тапшуридиған һөкүм сөзи бойичә ижра қилисиләр; уларниң силәргә
көрсәткининиң һәммисигә әмәл қилип көңүл бөлүшүңлар керәк. □
11 Силәр уларниң силәргә көрсәткән қанун һөкүми бойичә, чиқиридиған қарари
бойичә қилисиләр; улар силәргә тапшуридиған сөздин оң я солға чәтнәп
кәтмәңлар.
12 Вә башбаштақлиқ қилип, Пәрвәрдигар Худайиңниң хизмити үчүн шу йәрдә
туридиған каһинға яки сорақчи бәккә қулақ салмиған киши болса, шу адәм
өлүмгә мәһкүм болиду; шуниң билән силәр рәзилликни Исраилдин һайдап
чиқирисиләр.
13 Шундақла, барлиқ хәлиқ буларни аңлап қорқиду вә йәнә башбаштақлиқ
қилмайду.

Падиша қандақ болуши керәк?

14 Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа тәқдим қилидиған зиминға кирип уни
егилигәндә, шундақла униңда турғанда: «Мән әтрапимдики әлләрниңкидәк
өзүмгә бир падиша тиклимәкчимән» десәң,

□ **17:2-3 «шәһәр-йезаңлар ичидә»** — ибраний тилида «дәрвазилириңлар ичидә» дегән сөзләр билән ипадилиниду. **«самави қошун болған юлтузлар»** — булар тоғрилиқ 4:19ни вә изаһатини көрүң. ■ **17:2-3** Қан. 13:7 ■ **17:6** Чөл. 35:30; Қан. 19:15; Мат. 18:16; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:28 ■ **17:7** Қан. 13:10 □ **17:8 «... мәйли хун дәваси, һәқ-тәләп дәваси яки зораванлиқ дәвасида, һәр қандақ талаш-тартиш болса,... »** — ибраний тилида «қан вә қан арисида, дәва билән дәва арисида, мушт-таяқ билән мушт-таяқ арисида болсун, һәр қандақ талаш-тартиш болса...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **17:8** 2Тар. 19:10; Мал. 2:7 □ **17:9 «Лавий каһинлар»** — каһинлар Лавийларниң қәбилисидин бәлгүлиниду. □ **17:10 «Пәрвәрдигар таллайдиған әшу жай»** — мошу 8-13-айәтләрдә «(Худа) таллайдиған жай»... «Пәрвәрдигар таллайдиған жай...» бәлким Лавийлар вә каһинлар һәмдә «сорақчи бәг» (демәк, шу дәвирдики «батур һаким») туридиған шәһәр-йезиларни көрситиши мумкин. «Йәшуа» 21:13-19ни көрүң. Тәвраттики «Батур һакимлар» вә «Самуил»да «дәва сорап һөкүм чиқириш» ишлири көп учрайду.

15 шу чағда сән өзүңгә пәқәт Пәрвәрдигар Худайиң таллайдиғинини тикләйсән;
үстүңгә қериндаш болмиған чәтәлликни бекитмәслигиң керәк.
16 *Падишаһ* болса өзи үчүн атларни көпәйтмәслиги яки атларни көпәйтимән дәп
хәлиқни Мисирға қайтурмаслиғи керәк; чүнки Пәрвәрдигар силәргә: «Силәр шу
йол билән һәргиз қайтмаслиғиңлар керәк» дегән еди.
17 Падиша көп аялларни өз әмригә алмаслиғи керәк; болмиса униң көңли езип
кетиши мүмкин. У өзи үчүн алтун-күмүчни көпәйтмәслиги керәк.
18 Падишаһлиқ тәхтигә олтарғинида у өзи үчүн Лавий каһинларниң алдида мошу
қанунни бир дәптәргә көчүрүп пүтүши керәк.
19 Шу дәптәр униң йенида дайим болуши вә уни өмриниң барлиқ күнлиридә
оқуши керәк; шундақ қилса у Пәрвәрдигар Худасидин қорқуп, мошу қанунниң
сөзлири вә бәлгүлимилирини тутуп уларға әмәл қилишни үгиниду.
20 Шундақла униң көңли қериндашлири алдида һакавурлишип кәтмәйду, бу
әмирләрдин оң я солға чәтнәп кәтмәйду вә шуниңдәк Исраил арисида униң вә
оғуллириниң падишалиқ күнлири көп болиду.□

18

Лавийлар вә каһинларниң несивиси

1 Лавий каһинлар вә шуниңдәк барлиқ Лавийлар қәбилисиниң Исраилда
һеч қандақ несивиси яки мираси болмайду; улар Пәрвәрдигарға атап отта
сунулидиған қурбанлиқлардин вә *Пәрвәрдигарниң* мирасидин йейишкә болиду,
□ ■
2 Бирақ уларниң қериндашлири арисида һеч қандақ мираси болмайду;
Пәрвәрдигар ейтқандәк, У Өзи уларниң мирасидур. ■
3 Каһинларниң қурбанлиқ қилидиған хәлиқтин алидиған үлүши мундақ: —
(мәйли кала яки қой болсун) қол, еңәк гөши вә үчәй-қерини каһинларға
берилиду.
4 Силәрниң ашлиғиңлардин, йеңи шарабиңлардин вә зәйтун мейиңлардин
дәсләпки пишқан һосулни вә қойлириңлардин дәсләпки қирқилған жуңни
униңға берисиләр;
5 чүнки Пәрвәрдигар Худайиң уни вә униң әвлатлирини Өз намида хизмитидә
дайим турушқа барлиқ қәбилилириңлар ичидин талливалған.
6 Әгәр Лавий болған бир адәм пүткүл Исраилдики һәр қандақ шәһәр-йезидин,
йәни өзи маканлашқан җайдин чиқип, Пәрвәрдигар таллайдиған җайға кәлсә
7 вә шу йәрдә Пәрвәрдигар алдида турғучи барлиқ қериндашлириға охшаш
Пәрвәрдигар Худасиниң намида хизмәттә турған болса,
8 ундақта (мәйли у атисидин қалған мирасини сетивәткән яки сетивәтмигән
болсун) униң йәйдиған үлүши қериндашлиринийкидәк болуши керәк.□

Сеһир-җадугәрлик қилишқа болмайду, һәқиқий пәйғәмбәргә қулақ селиңлар

9 Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа беридиған зиминға киргән чағда, сән шу
йәрдики әлләрниң жиркиничлик адәтлирини үгәнмәслигиң керәк.

□ **17:20 «бу әмирләрдин...»** — ибраний тилида «бу әмирдин...». □ **18:1 «Пәрвәрдигарниң мирасидин йейиш»** — демәк, Пәрвәрдигарниң мираси болған зиминдики мәһсулатлардин йейиш. ■ **18:1** Чөл. 18:20; Қан. 10:9; 1Кор. 9:13 ■ **18:2** Чөл. 18:20-32; Қан. 10:9; Әз. 44:28 □ **18:8 «мәйли у атисидин қалған мирасини сетивәткән яки сетивәтмигән болсун,...»** — Лавийларниң өз алдиға чоң зимини болмайтти, бәлки пәқәт бәзи шәһәрләрдә қору-җайлири вә әтрапида чәклик йайлақлирила болатти. «Чөл.» 35:1-8ни көрүң. Башқа нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин.

10 Араңларда өз оғли яки қизини оттин өткүзидиған, палчилиқ, рәмчилик, әпсанийлик, җадугәрлик □ ■
11 яки дәмидичилик қилғучи яки җинкәш, сеһиргәр яки өлгәнләрдин йол сориғучи һеч қандақ киши болмисун;
12 чүнки бундақ ишларни қилидиған һәр қандақ киши Пәрвәрдигарға нәпрәтлик болиду; бу жиркиничлик ишлар түпәйлидин Пәрвәрдигар Худайиң шу әлләрни алдиңлардин һайдап чиқириду.
13 Сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида әйипсиз мукәммәл болушуң керәк;
14 чүнки сән зиминдин һайдайдиған бу әлләр рәмчиләр вә палчиларға қулақ салиду; бирақ Пәрвәрдигар Худайиң сени ундақ қилишқа йол қоймайду.

Кәлгүсидики улуқ пәйғәмбәр

15 Пәрвәрдигар Худайиң силәр үчүн араңлардин, қериндашлириңлар арисидин маңа охшайдиған бир пәйғәмбәр турғузиду; силәр униңға қулақ селиңлар. ■
16 Бу силәр Һорәб теғида жиғилған күндә Пәрвәрдигар Худайиңлардин: «Пәрвәрдигар Худайимниң авазини йәнә аңлимайли, бу дәһшәтлик отни көрмәйли, болмиса өлүп кетимиз» дәп тәләп қилғиниңларға пүтүнләй мас келиду. ■
17 Шу чағда Пәрвәрдигар маңа: «Уларниң маңа дегән сөзи яхши болди.
18 Мән уларға қериндашлири арисидин саңа охшайдиған бир пәйғәмбәрни турғузимән, Мән Өз сөзлиримни униң ағзиға салимән вә у Мән униңға барлиқ тапилиғинимни уларға сөзләйду. ■
19 Вә шундақ болидуки, у Мениң намимда дәйдиған сөзлиримгә қулақ салмайдиған һәр қандақ киши болса, Мән униңдин һесап алимән.□
20 Амма Мениң намимда башбаштақлиқ қилип Мән униңға тапилимиған бирәр сөзни сөзлисә яки башқа илаһларниң намида сөз қилидиған пәйғәмбәр болса, шу пәйғәмбәр өлтүрүлсун.□ ■
21 Әгәр сән көңлүңдә: «Пәрвәрдигар қилмиған сөзни қандақ пәриқ етимиз» десәң,
22 бир пәйғәмбәр Пәрвәрдигарниң намида сөз қилған болса вә у бешарәт қилған иш тоғра чиқмиса яки әмәлгә ашурулмиса, ундақта бу сөз Пәрвәрдигардин чиқмиған; шу пәйғәмбәр башбаштақлиқ билән сөзлигән дәп, униңдин қорқма.

19

Адәм өлтүрүш тоғрисидики қанун — панаһлиқ шәһәрлири

1 Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған зиминдики таипиләрни силәрниң алдиңлардин үзүп ташлиған вақтида вә силәр шундақла уларниң шәһәрлири вә өйлиридә турғиниңларда,
2 силәр шу чағда Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған зиминда үч шәһәрни айрим қилишиңлар керәк; ■

□ **18:10 «...балилирини оттин өткүзүш»** — бәлким «инсан қурбанлиғи»ни көрситиши мүмкин. ■ **18:10** Лав. 18:21; 20:27; 1Сам. 28:7; Йәш. 8:19 ■ **18:15** Юһ. 1:46; Рос. 3:22; 7:37 ■ **18:16** Мис. 20:19; Қан. 5:25; Ибр. 12:19 ■ **18:18** Юһ. 4:25 □ **18:19 «*шу пәйғәмбәр* Мениң намимда дәйдиған сөзлиримгә қулақ салмайдиған һәр қандақ киши болса,** мән униңдин һесап алимән» — бу улуқ пәйғәмбәрниң салаһийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **18:20 «башқа илаһларниң намида сөз қилидиған пәйғәмбәр ... өлтүрүлсун»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «башқа илаһларниң намида сөз қилидиған пәйғәмбәр ... өлиду» — демәк, өзлүгидин өлиду. Бизниңчә мошу йәрдә Худаниң көрсәткини шу пәйғәмбәрни өлтүрүш керәклиги болса керәк. ■ **18:20** Қан. 13:6; Йәр. 14:14 ■ **19:2** Мис. 21:13; Чөл. 35:9-34; Йә. 20:2

3 шундақла, адәм өлтүргән һәр бир киши шу йәрләргә, шу шәһәрләрниң биригә
қечип беривалсун дәп йол һазирлап, Пәрвәрдигар Худайиңлар мирас болушқа
силәргә беридиған зиминни үч районға бөлисиләр.
4 Тирик қелиш үчүн шу йәрләргә қечип беривалған, адәм өлтүргән киши
тоғрилиқ бәлгүлимә мундақ: — у хошнисини тәсадипийлиқтин уруп өлтүрүп
қойған, шундақла әслидә униңға өч-адавити болмиған болса, шу йәргә қечип
беривалса болиду. ■
5 Мәсилән, у хошниси билән отун кесишкә орманға киргән болуп, дәрәқни
кесишкә палтини көтәргәндә палта беши сепидин ажрап кетип хошнисиға тегип
кетип уни өлтүрүп қойса, ундақта жавапкар киши бу шәһәрләрдин биригә қечип
беривелип һаят қалиду;
6 болмиса, қан қисаси алғучи ғәзиви қайниғанда адәм өлтүргән кишини қоғлайду
вә йол узун болғачқа, униңға йетишивелип өлтүрүветиши мүмкин; әмәлийәттә,
у киши өлүмгә лайиқ әмәс, чүнки униң әслидә хошнисиға һеч қандақ өч-адавити
йоқ еди. □
7 Шуңа мән силәргә: «Өзүңлар шундақ үч шәһәрни айришиңлар керәк» дәп әмир
қилимән.
8 Пәрвәрдигар Худайиңлар ата-бовилириңларға қәсәм қилғинидәк
чегарайиңларни кеңәйтишни, ата-бовилириңларға вәдә қилған барлиқ зиминни
силәргә тәқдим қилишни халайду; ■
9 силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүш вә униң йоллирида дайим меңиш үчүн
мән силәргә бүгүн тапилиған бу әмирни тутсаңларла У шундақ қилиду, ундақта
силәрму өзүңлар үчүн бу үч шәһәрдин башқа йәнә үч шәһәрни қошисиләр. □ ■
10 Вә шундақ қилсаңлар Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас қилип тәқдим
қилидиған зимин арисида наһәқ қан төкүлмәйду вә шуниңдәк гәдиниңларға хун
гунайи чүшмәйду.
11 Лекин бириси хошнисиға өч-адавәт тутқан болса, пайлап туруп униңға һуҗум
қилип, уруп өлтүрүвәтсә вә шу шәһәрләрдин биригә қечип беривалған болса, ■
12 ундақта униң өз шәһиридики ақсақаллар адәм әвәтип уни шу йәрдин яндуруп
келиши керәк, андин уни өлтүрүлсун дәп «қан қисаси алғучи»ниң қолиға
тапшуруши керәк.
13 Сән уни һеч айимиғин, шундақ қилғанда Исраилдин төкүлгән гунасиз қанниң
дeғини тазилиған болисиләр; андин һалиңлар яхши болиду.□

Гувачилар тоғрилиқ қанун

14 Пәрвәрдигар Худайиң саңа егиләш үчүн тәқдим қилидиған зиминда
бурунқилар мирас йериңдә бекиткән, хошнаңниң пасил тешини йөткимәслигиң
керәк.■
15 Мәлум җинайәт яки гуна тоғрисида бирисигә «У гуна қилған» дәп әрз-шикайәт
қилишта ялғуз бирла гувачи болса купайә қилмайду, бәлки һәммә иш икки яки
үч гувачиниң сөзи билән бекитилсун.■

■ **19:4** Мис. 21:13; Қан. 4:41,42 □ **19:6 «қан қисаси алғучи»** — қан қисасиға елишқа һоқуқлуқ кишиниң рольи тоғрисидики қанун-бәлгүлимиләр «Чөл.» 35:10-35дә көрситилиду. **«йол узун болғачқа»** — бирла панаһлинидиған шәһәр болғанда, адәм өлтүргән киши турған җай у шәһәргә жирақ болуп қелиши мүмкин; шуңа, Пәләстиндә бир-биридин тарқақ алтә шәһәр (андин йәнә үч шәһәр) таллинип «панаһлиқ шәһәр» дәп бекитилгән. ■ **19:8** Яр. 28:13; Қан. 12:20 □ **19:9 «мән силәргә бүгүн тапилиған бу әмир»** — бәлким «Қанун Шәрһи» дегән китаптики әһдә, йәни барлиқ әмир-пәрманларни көрситиши мүмкин. ■ **19:9** Йә. 20:7 ■ **19:11** Яр. 9:6; Мис. 21:12,14; Лав. 24:17; Чөл. 35:16 □ **19:13 «сән уни һеч айимиғин»** — ибраний тилида «көзүң уни һеч айимисун». ■ **19:14** Пәнд. 22:28 ■ **19:15** Чөл. 35:30; Қан. 17:6; Мат. 18:16; Юһ. 8:17; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:2

16 Бириси тоғрилиқ «паланчи-покунчи гуна қилған» дәп әрз қилидиған қара
нийәтлик бир гувачи чиқса,
17 дәвалишип қалған икки адәм Пәрвәрдигарниң алдида, шу күнләрдә болидиған
каһинлар вә сорақчи бәгләр алдида һазир болсун;
18 сорақчи бәгләр әстайидиллиқ билән тәкшүрсун; әгәр һелиқи гувачи ялған
гувачи болуп, өз қериндиши тоғрилиқ ялған гувалиқ бәргән болса,
19 ундақта, силәр дәл у қериндишиға қилмақчи болғинидәк униңғиму шундақ
қилиңлар. Шундақ қилсаңлар рәзилликни араңлардин йоқитисиләр. ■
20 Қалған хәлиқму бу ишни аңлайду вә қорқиду вә шундақла, араңларда ундақ
рәзил ишни йәнә қилмайду.
21 Силәр һеч рәһим қилмаңлар; жанға жан, көзгә көз, чишқа чиш, қолға қол, путқа
пут елинсун.□ ■

20

Дүшмәнләр билән жәң қилиш тоғрилиқ

1 Әгәр сән дүшмәнлириңгә жәң қилғили чиқип, ат вә жәң һарвулирини, шундақла
өзүңдин көп болған бир әлни көрсәң, улардин һеч қорқма. Чүнки сени Мисир
зиминидин чиқирип кәлгән Пәрвәрдигар Худайиң Өзи сән билән биллидур.
2 Силәр жәңгә чиқиш алдида каһин өзи алдиға чиқип хәлиққә сөз қилип
3 уларға: Әй Исраил, аңлаңлар! Силәр бүгүн дүшмәнлириңлар билән соқушуш
алдида туруватисиләр. Көңүллириңлар жүръәтсиз болмисун; қорқмаңлар,
титримәңлар, уларниң сәвәвидин дәккә-дүккигә чүшмәңлар;
4 чүнки Пәрвәрдигар Худайиң Өзи дүшмәнлириңлар үстидин ғәлибә
қилишиңлар үчүн силәр билән биллә жәңгә чиқиду» — дәп ейтсун.
5 Шу чағда әмәлдарлар хәлиққә мундақ десун: — «Араңларда бир йеңи өй селип,
уни *Худаға* атимиған бириси барму? Ундақта у өз өйигә йенип кәтсун, болмиса у
жәңдә өлүп кетип, башқа киши келип уни *Худаға* атиши мүмкин.
6 Тәк селип үзүмзар бәрпа қилип, техи униң мевисини йемигән бирким барму?
Бар болса өйигә йенип кәтсун, болмиса у жәңдә өлүп кәтсә, башқа киши келип
униң мевисини йейиши мүмкин.■
7 Бир қиз билән вәдиләшкән болуп, техи уни өз әмригә алмиған бирким болса, у
өйигә йенип кәтсун, болмиса у жәңдә өлүп кәтсә, башқа киши келип уни өзигә
хотунлуққа елиши мүмкин».■
8 Андин мәнсәпдарлар хәлиққә йәнә сөзләп: «Қорқуп кәткән, жүръәтсиз бирким
барму? У өйигә йенип кәтсун. Болмиса қериндашлириниң жүригиму униңкидәк
жасарәтсиз болуп қелиши мүмкин» дәп ейтсун.■
9 Әмәлдарлар хәлиққә шуларни ейтқандин кейин улар хәлиқниң алдида
йетәкчилик қилишқа қошунларға сәрдарларни тиклисун.
10 Силәр һуҗум қилишқа мәлум бир шәһәргә йеқинлашқиниңларда авал униңға
сүлһи тоғрисида сөз қилиңлар.
11 Әгәр улар сүлһини халаймиз, дәп жавап берип өз дәрвазилирини силәргә
ачса, ундақта униңда туруватқан һәммә хәлиқ силәргә беқинип қуллуқ һашарда
болиду.

■ **19:19** Пәнд. 19:5 □ **19:21** **«Силәр һеч рәһим қилмаңлар»** — ибраний тилида «көзүң һеч айимисун». **«жанға жан, чишқа чиш, путқа пут ... елинсун»** — бу сөзләр «қисас елиш» принсипи әмәс, бәлки Худаниң муқәддәс қануниниң адил тәливидур. Худаға тәшәккүр, Униң меһри-шәпқити адиллиғидин зиядә һалқип чиқиду! «Мат.» 5:38-48ни көрүң. ■ **19:21** Мис. 21:23; Лав. 24:20; Мат. 5:38 ■ **20:6** Лав. 19:23,24,25 ■ **20:7** Қан. 24:5 ■ **20:8** Һак. 7:3

12 Лекин силәр билән сүлһи қилишқа унимай, бәлки силәр билән җәң қилмақчи
болса силәр уни қоршаңлар.
13 Пәрвәрдигар Худайиңлар уни қолуңларға тапшурғанда униңдики һәр бир
әркәкни қиличлап өлтүрүңлар;
14 лекин аяллар билән балилири, кала билән шәһәрдики һәммә нәрсини, йәни
барлиқ ғәниймәтни өзүңларға олҗа қилип елиңлар; Пәрвәрдигар Худайиңлар өз
дүшмәнлириңлардин силәргә елип бәргән олҗидин йәп сөйүнисиләр.
15 Силәрдин жирақта болған, *зиминға тәвә болмиған* әлләрниң шәһәрлиригә
шундақ қилиңлар.

Қананийлар билән җәң қилиштики қанун

16 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас қилип беридиған зиминдики
әлләрниң шәһәрлирини болса, уларниң ичидики тиниқи бар һеч нәрсини тирик
коймай, ■
17 бәлки Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә буйруғандәк Һиттийлар билән
Аморийлар, Қананийлар билән Пәриззийләр, Һивийлар билән Йәбусийларниң
һәммисини тәлтөкүс йоқитишиңлар керәк.
18 Болмиса, улар өз илаһлириға чоқунуштики һәммә жиркиничлик ишлирини
силәргә үгитип, Пәрвәрдигар Худайиңларға гуна қилидиған болисиләр.
19 Бир шәһәрни егиләш үчүн узун вақит җәң қилип қоршап турушқа тоғра
кәлсә, униң әтрапидики дәрәқләрни палта билән кесип вәйран қилмаңлар; чүнки
уларниң мевисини йесәңлар болиду. Шуңа уларни кәсмәңлар; чүнки даладики
дәрәқләр қоршивелиш керәк болған адәммиди?
20 Лекин силәр мевилик дәрәқ әмәс дәп билгән дәрәқләрни кесип йоқитип, силәр
билән соқушқан шәһәрни һуҗум қилип ғулитишқа шу дәрәқләрдин истиһкам-
потәйләрни ясисаңлар болиду.

21

Ениқланмиған қатиллиқ делоси тоғрисида

1 Әгәр Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас қилип егиләшкә беридиған
зиминда, далада өлтүрүлгән бир җәсәт тепилса, амма уни өлтүргән адәм мәлум
болмиса,
2 ақсақаллириңлар билән сорақчи бәглириңлар чиқип өлүк тепилған йәр билән
әтрапидики шәһәрләрниң арилиғини өлчисун;
3 өлтүрүлгүчиниң җәситигә әң йеқин шәһәрниң ақсақаллири болса ишқа
селинмиған, боюнтороқму селинмиған инәк тепип кәлсун;
4 шу шәһәрниң ақсақаллири инәкни сүйи тохтимай ақидиған, һайдилип
терилмиған бир җилғиға елип берип, шу җилғиниң өзидә инәкниң бойнини
сундурувәтсун;
5 шу чағда Лавийниң әвлатлири болған каһинлар уларниң қешиға кәлсун;
чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар уларни Өзиниң алдида хизмәттә болуп,
Пәрвәрдигарниң намида бәхит-бәрикәт тиләшкә таллиғандур. Һәр бир дәва
вә һәр бир таяқ җазаси уларниң сөзи бойичә кесилсун.
6 Өлтүрүлгүчиниң җәситигә әң йеқин шәһәрдики ақсақалларниң һәммиси шу
җилғиға келип, бойни сундурулған инәкниң үстидә туруп, қоллирини жуюп
7 гувалиқ берип: «Қоллиримиз болса бу қанни төкмиди, көзлиримиз бу ишни
көрмиди;

■ **20:16** Чөл. 33:52; Қан. 7:1, 2

8 әй Пәрвәрдигар, Сән Өзүң һөрлүк бәдили төләп қутқузған хәлқиң Исраилни
кәчүргәйсән вә наһәқ аққан қанниң гунайини Исраил хәлқиңгә артмиғайсән» —
десун; шундақ қилип бу қан гунайиға кафарәт кәлтүрүлгән болиду.
9 Силәр шундақ қилип Пәрвәрдигарниң нәзиридә тоғра болғанни қилип наһәқ
төкүлгән қанниң гунайини өзүңлардин чиқириватқән болисиләр.

Хотунлуққа елинған әсир тоғрилиқ қанун

10 Әгәр силәр дүшмәнлириңлар билән җәң қилғили чиққиниңларда Пәрвәрдигар
Худайиңлар уларни қолуңларға бәргәч, улардин әсир алған болсаңлар,
11 бу әсирләрниң арисида чирайлиқ бир аялни көрүп, көңлүң униңға чүшүп, уни
әмриңгә елишни халисаң,
12 ундақта уни өйүңгә елип барғин; у чечини чүшүрүп, тирнақлирини ясап,
13 әсирликтә кийгән кийимлирини селип, өйүңдә олтирип толуқ бир ай ата-
аниси үчүн матәм тотсун; андин сән униң қешиға кирип уни өзүңгә аял қилип
униңға әр болсаң болиду.
14 Кейин, әгәрдә көңлүң униңдин сөйүнмисә, у қәйәрни халиса, барғили қоюшуң
керәк; уни пулға сатмиғин вә униңға дедәктәк муамилә қилмиғин, чүнки сән
униңға йеқинлиқ қилип уят қилғансән.

Балилар тоғрилиқ қанун

15 Әгәр бирисиниң икки аяли болуп уларниң биригә амрақлиқ, йәнә биригә
өчлүк қилған болса вә амрақ вә өч болған һәр иккисидин оғул туғулған болса,
тунҗисини өч аялидин тапқан болса
16 ундақта у киши оғуллириға барини мирас үчүн үләштүрүп бәргән күнидә өч
аялиниң оғли, йәни униң тунҗа оғлиниң орниға амрақ аялиниң оғлини тунҗа
оғуллуққа қоюшқа болмайду.
17 У бәлки өч аялиниң оғлини тунҗа оғлум дәп етирап қилсун; чүнки бу униң
күч-қуввити бар вақтидики дәсләпки мевисидур; тунҗа оғуллуқ һоқуқи униңки
болғачқа, атиси барлиқ мал-мүлүктин униңға икки үлүш мирас бәрсун.■
18 Әгәр бирисиниң башбаштақ вә итаәтсиз оғли болса, у нә атисиниң сөзигә,
нә анисиниң сөзигә қулақ салмай, һәтта таяқ-тәрбийиму кар қилмай, уларниң
гепини йәнила аңлимиса,
19 Униң ата-аниси уни тутуп, шәһәрниң дәрвазисиға елип берип, шәһәрниң
ақсақаллириниң қешиға кәлтүрсун; □
20 улар шәһәрниң ақсақаллириға әрз қилип: — «Бу оғлимиз башбаштақлиқ вә
итаәтсизлик қилип, сөзимизни аңлимай жүриду; у нәпси яман, шарапхор болуп
қалди» дәп ейтсун.
21 Шуниң билән шәһәрниң һәммә хәлқи бир болуп уни чалма-кесәк қилип
өлтүрсун. Силәр бу йол билән өзүңлардин рәзилликни чиқиривետисиләр; пүткүл
Исраил бу ишни аңлап қорқидиған болиду.

Җинайәтчиниң җәсити

22 Әгәр бириси өлүм җазасиға лайиқ гуна садир қилип, өлтүрүлгән болса вә
җәситини бир дәрәққә есип қойған болсаңлар,
23 өлүги кечичә дәрәктә қалмисун; қандақла болмисун, силәр дәрәққә
есилғучини шу күндә көмүветиңлар (чүнки кимдәким *дәрәққә* есилған болса,
Худа тәрипидин ләнәткә қалдурулған киши һесаплиниду). Шундақ қилсаңлар,

---

■ **21:17** Яр. 49:3; 1Тар. 5:1; Зәб. 77:51 □ **21:19 «... уни тутуп, шәһәрниң дәрвазисиға ... шәһәрниң ақсақаллириниң қешиға кәлтүрсун»** — кона заманларда шәһәрниң ақсақаллири сорақ-дәвалар үстидин һөкүм чиқириш үчүн шәһәр дәрвазисида олтиратти.

Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә мирас қилип бәргән зиминни булғимиған болисиләр.■

22

Жүткән жаниварлар, кийиниш қатарлиқлар тоғрилиқ бәлгүлимиләр

1 Сән қериндишиңниң калиси я қойи езип кәткинини көрсәң, чатиқиң болмай жүрмә; қандақла болмисун, уни қериндишиңниң қешиға йәткүзүп бәр. ■
2 Әгәрдә қериндишиң саңа йеқин олтармиса вә яки егисини тонумисаң, шу һайванни өз өйүңгә елип келип, қериндишиң уни издәп кәлгичә өзүң сақлап андин униңға тапшуруп бәргин.
3 Сән охшашла униң жүткән ешиги яки кийимлириниму шундақ қил; шундақла қериндишиңниң һәр қандақ жүткән нәрсисини тепивалсаң, униму шундақ қилғин; сән өзүңни бу иштин қачурмиғин.
4 Әгәр қериндишиңниң ешиги яки калисиниң йолда жиқилип чүшкинини көрсәң, сән бу әһвалдин өзүңни қачурмиғин; қериндишиңға ярдәмлишип улиғини тартип турғузғин.
5 Аял киши болса әрләрниң кийимини киймисун; шуниңға охшашла әр киши аял кишиниң кийимини киймисун; чүнки кимки шундақ қилса, Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида жиркиничлик болиду.
6 Әгәр сән йолда кетиветип, бир дәрәқтә яки йәрдә балилири яки тухумлири болған қушниң угисиға учрисаң, аниси тухум яки балилирини бесип ятқан болса, ана-балилирини бирақла алмиғин;
7 һеч болмиғанда сән анисини қоюветип, балилиринила алсаң болиду; шундақ қилсаң саңа яхши болуп узун өмүр көрисән.
8 Йеңи бир өй салсаң, өгүзүңгә бир тосма там ясиғин; болмиса бириси униңдин жиқилип чүшсә, өзүңгә қан төкүлүш гунайини кәлтүрүшүң мүмкин.

Саплиқ тоғрисидики ишлар

9 Өз үзүмзарлиғиңға икки хил уруқ чачмиғин; болмиса териғиниңниң һәммиси вә үзүмзарлиқниң мәһсулатлири булғанған һесаплиниду.□ ■
10 Сән кала билән ешәкни биргә қошуп йәр һайдимиғин.
11 Жуң вә канаптин ибарәт икки хил жиптин тоқолған кийимни киймигин.
12 Сән йепинған тонуңниң төрт бүҗигигә пөпүк қойғин.■

Әр-хотунлуқта сап диллиқ болуш керәк

13 Әгәр бири хотун елип униңға йеқинчилиқ қилғандин кейин униңға өч болуп,
14 Униң яман гепини қилип, униңға бөтнам чаплап, әрз қилип: «Мән бу хотунни алдим, лекин униңға йеқинчилиқ қилсам униң қиз әмәслигини билдим» десә,
15 ундақта қизниң ата-аниси қизниң паклиқ испатини елип шәһәр дәрвазисида олтарған шәһәрниң ақсақаллириға кәлтүрсун,

---

■ **21:23** Гал. 3:13 ■ **22:1** Мис. 23:4 □ **22:9 «Өз үзүмзарлиғиңға икки хил уруқ чачмиғин»** — мәнаси (1) үзүмзар ичидә икки хил ашлиқ теришқа болмайду; (2) үзүмзар ичидә, үзүм уруқлиридин башқа уруқларни теришқа болмайду. Бизниңчә биринчи мәнаси тоғридур («Лав.» 19:19ни көрүң). **«булғанған һесаплиниду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «муқәддәсликкә мусадирә қилиниду» — демәк, мусадирә қилинип Худаға, йәни ибадәтханидики хизмәттә ишлитишкә тапшурулуши керәк. Шүбһисизки, бу айәттики вә 10-11-айәтләрдики әмирләрниң һәм әмәлий пайдиси бар һәм роһий җәһәттин көп көчмә мәнаси бар. Оқурмәнләр өзлири Инҗилдин шу көп көчмә мәнилирини тапалайду. ■ **22:9** Лав. 19:19 ■ **22:12** Чөл. 15:38; Мат. 23:5

16 андин қизниң атиси ақсақалларға сөз қилип: «Мән қизимни бу кишигә
хотунлуққа бәрдим, лекин у униңға өч болуп қалди;
17 вә мана, у униң яман гепини қилип, бөтнам чаплап әрз қилип: «Қизиңниң қиз
әмәслигини билдим» дәйду. Бирақ мана қизимниң паклиқ испати!» дәп, испат
рәхтни ақсақалларниң алдида йейип қойсун.
18 У вақитта шәһәрниң ақсақаллири ерини тутуп униңға таяқ-тәрбийә берип,
19 Исраилдики бир пак қизниң яман гепини қилип, униңға бөтнам чаплидиң
дәп, йүз шәкәл күмүч төләтсун; андин улар пулни қизниң атисиға бәрсун дәп
бекитсун. Амма қиз болса шу кишиниң хотуни болуп туриверишн керәк; әр пүтүн
өмридә уни қоюп бәрсә болмайду.
20 Лекин бу сөз раст чиқип, қизниң паклиқ испати болмиса,
21 қизни атисиниң өйиниң дәрвазиси алдиға апарсун вә атисиниң өйидә бузуқлуқ
қилип Исраилниң ичидә шәрмәндилик қилғанлиғи үчүн униң шәһириниң
адәмлири шу йәрдә уни чалма-кесәк қилип өлтүрсун. Шундақ қилғиниңларда
силәр өзүңлардин рәзилликни чиқиривәтисиләр.
22 Әгәр бириси ери бар хотун билән зина қилип тутулуп қалса, зина қилишқан әр-
хотун иккилиси өлтүрүлсун. Шундақ қилғанда Исраилниң ичидин рәзилликни
чиқиривәтисиләр.■
23 Әгәр бириси шәһәрдә бирәв билән вәдилишип қойған бир қизни учритип, униң
билән биллә болса,
24 иккилисини шәһәрниң дәрвазисиға елип чиқип чалма-кесәк қилип
өлтүрүңлар; қиз болса шәһәрдә туруп вақиримиғини үчүн, әр болса башқисиниң
вәдиләшкән қизи билән ятқини үчүн өлтүрүлсун. Шундақ қилип, силәр
өзүңлардин рәзилликни чиқиривәтисиләр.
25 Әгәр әр киши башқиси билән вәдиләшкән қизни далада учритип, уни тутувелип
униң билән ятса, пәқәт қиз билән ятқан әр киши өлтүрүлсун.
26 Қизға болса, һеч немә қилмаңлар, чүнки қизниң өзидә өлүмгә лайиқ һеч гуна
йоқ. Бу иш болса бириси хошнисиға һуҗум қилип уни өлтүрвәткәнгә охшаш
иштур.
27 Чүнки у башқисиға вәдиләшкән қизни далада тутувалғанда, қиз товлиған
болсиму уни қутқузғидәк киши тепилмиған.
28 Әгәр бириси бирәр әр билән вәдиләшмигән қизни тутувелип, униң билән йетип
һәр иккиси тутулса,
29 қиз билән ятқан адәм қизға йеқинчилиқ қилип хар қилғини үчүн қизниң
атисиға әллик шәкәл күмүч бериши керәк; андин қизни өзигә хотун қилип елиши
керәк; у пүткүл өмридә уни қоюп бәрсә болмайду.■
30 Һеч ким атисиниң хотунини алмаслиғи керәк, атисиниң йотқинини ачмаслиғи
керәк.□

23

Җамаәтниң саплиғи

■ **22:22** Лав. 20:10 ■ **22:29** Мис. 22:16 □ **22:30 «атисиниң хотуни»** — өгәй аниси яки атисиниң тоқили. **«атисиниң йотқинини ачмаслиғи керәк»** — демәк, атисиниң тоқили яки өгәй аниси билән мунасивәт өткүзсә атисиниң номусиға тәккән болуп һесаплиниду.

1 Кимки соқулуш яки кесилиш түпәйлидин ахта қиливетилгән болса, Пәрвәрдигарниң жамаитигә кирмисун.□
2 Кимки һарамдин туғулған болса Пәрвәрдигарниң жамаитигә кирәлмәс; онинчи әвладиғичә мундақлардин һеч ким Пәрвәрдигарниң жамаитигә кирмисун.
3 Һеч бир Аммоний вә я һеч бир Моабий Пәрвәрдигарниң жамаитигә кирмисун; онинчи әвладиғичә улардин һеч ким Пәрвәрдигарниң жамаитигә һәргиз кирмисун. ■
4 Сәвәп шуки, силәр Мисирдин чиққиниңларда улар алдиңларға йемәклик, су елип чиқмиди вә силәргә зиянкәшлик қилишқа силәрни қарғисун дәп, Арам-Наһараимдики Петорлуқ Беорниң оғли Балаамни яллиди. □ ■
5 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңлар болса Балаамниң сөзини аңлимай, бәлки силәр үчүн қарғишни бәрикәткә айландурувәтти; чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә муһәббәт бағлиған.
6 Силәр һәммә күнлириңларда *Аммонийлар вә Моабийлар*ниң аман-есәнлиги вә бәхитини һәргиз истимәңлар.
7 Лекин Едомийлар қериндишиңлар болғач, уларға нәпрәт билән қаримаңлар. Мисирлиқларғиму нәпрәт билән қаримаңлар, чүнки силәр уларниң земинида мусапир болуп турған едиңлар.
8 Буларниң үчинчи әвладидин туғулған балилар Пәрвәрдигарниң ибадәт жамаитигә кирсә болиду.

Шәхсий тазилиқ

9 Дүшмәнлириңгә қарши жәңгә чиқип чедир тиксәң, һәр хил напаклиқтин еһтият қилғин.
10 Әгәр араңларда кечиси бириси чүшидә Шәйтан атлап напак болған болса, у чедиргаһдин чиқип кәтсун; чедиргаһқа удулла кирмисун; □
11 кәчқурун киргәндә у суға чүшүп, күн патқанда чедиргаһға йенип кирсун.
12 *Һажитиңлар* үчүн чедиргаһниң сиртида бир жайиңлар болсун; тәрәткә шу йәргә бериңлар.
13 Сайманлириң ичидә бир гүҗәк болсун; сән сиртта тәрәткә олтарсаң, униң билән өрәк колап тәритиңни көмүвәт.
14 Чүнки Пәрвәрдигар Худайиң сени қутқузушқа, дүшмәнлириңни алдиңларға тапшурушқа чедиргаһиң оттурисида жүриду; шуңа сениң чедиргаһиң пак болсун. Болмиса У сениңкидә бирәр паскинилиқ көрсә сәндин айрилип кетиши мүмкин.

Қулларға қандақ муамилә қилиш

15 Өз ғожисидин қечип йениңға кәлгән қулни өз ғожисиға тутуп бәрмигин.
16 У араңларда силәр билән биллә туруп, қайси шәһәрниң дәрвазиси ичидә қайси йәрни таллиса, шу йәрдә турсун. Силәр униңға зулум қилмаңлар.

□ **23:1 «Пәрвәрдигарниң жамаити»** — бу ибарә: биринчидин муқәддәс жай алдида болсун яки башқа йәрләрдә болсун ибадәт сорунлирини, шундақла Пәрвәрдигар Исраилға тапшурған һейт-байрамларға қатнишиш имтиязини көрситиду; иккинчидин, Исраилдики толуқ һоқуқлуқ пухралар, йәни әмәлдар, ақсақаллар яки сорақчи болалайдиғанларни көрсәтсә керәк. «...ахта болуп қалған болса Пәрвәрдигарниң ибадәт жамаитигә кирәлмәс» — қедимки заманларда бутпәрәсләр өз бутлириға садақәтлигини билдүрүш үчүн бәзидә өз жинсий әзалирини кесиветәтти. ■ **23:3** Нәһ. 13:1 □ **23:4 «улар алдиңларға йемәклик, су елип чиқмиди»** — ибраний тилида «улар алдиңларға нан, су елип чиқмиди». ■ **23:4** Чөл. 22-24 □ **23:10 «Шәйтан атлап»** — биз мошу сөзни тәрҗимимиздә ишләткинимиз Шәйтанниң бу ишқа мәсъул екәнлигини көрсәткинимиз йоқ. Оқурмәнләр бу сөзгә тонуш болғанлиғи үчүн ишләттуқ, халас.

17 Исраилниң қизлириниң арисида һеч бир паһишә болмисун, Исраилниң оғуллириниң арисида һеч бир паһишә һәзиләк болмисун.
18 Бир қәсәмни бежа кәлтүрмәк үчүн Пәрвәрдигар Худайиңларниң өйигә паһишиниң пулини яки һәзиләкниң пулини кәлтүрмигин; чүнки бу иккиси Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида жиркиничликтур.□

Өсүм вә қәсәмләр тоғрилиқ

19 Силәр өз қериндишиңлардин өсүм алмаңлар; пулниң өсүми болсун, ашлиқниң өсүми болсун яки һәр қандақ өсүм алғидәк башқа нәрсиниң өсүмини алсаңлар болмайду. ■
20 Амма чәтәлликтин өсүм алсаңлар болиду, лекин қериндишиңлардин һеч өсүм алмаңлар. Шундақ қилсаңлар Пәрвәрдигар Худайиңлар силәр уни егиләшкә киридиған зиминда, қоллириңларниң барлиқ әмгигидә силәргә бәрикәт бериду.
21 Сән Пәрвәрдигар Худайиң алдида бир нәрсини аташқа қәсәм қилған болсаң, униңға әмәл қилишқа һаял қилма. Болмиса, Пәрвәрдигар Худайиң уни сәндин тәләп қилғинида гунакар болисән. ■
22 Лекин әгәр сән бир нәрсини аташқа қәсәм қилмисаң, у саңа һеч гуна болмайду.
23 Ағзиңдин чиққанға әмәл қилғин; Пәрвәрдигар Худайиңға қәсәм қилип атиғиниңни, йәни ағзиңниң сөзи бойичә ихтиярий һәдийәңни сунушуң керәк.
24 Сән хошнаңниң таллиғиға кирсәң халиқиниңчә йәп тоюн, амма қача-қучаңға елип маңмиғин.
25 Хошнаңниң пишқан зираәтлигигә кирсәң, қолуң билән зираәтниң бешини үзүп алсаң болиду; амма хошнаңниң зираәтлиригә оғақ салғучи болма.■

24

Талақ хети бериш тоғрилиқ

1 Әгәр бириси бир аялни әмригә алғандин кейин униңда бирәр сәт ишни билип, униңдин сөйүнмисә, ундақта у талақ хетини пүтүп, униң қолиға бериши керәк; андин уни өз өйидин чиқиривәтсә болиду. □ ■
2 Аял униң өйидин чиққандин кейин башқа әргә тәгсә болиду.
3 Бу иккинчи әрму уни яман көрүп, талақ хетини йезип қолиға берип уни өз өйидин чиқиривәтсә яки уни алған иккинчи ери өлүп кәтсә
4 уни қоюп бәргән авалқи ери уни напак һесаплап, иккинчи қетим хотунлуққа алмисун; чүнки ундақ қилса, Пәрвәрдигарниң алдида жиркиничлик иш болиду. Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа мирас қилип беридиған зиминниң үстигә гуна жүклимигин.□

Рәһимдиллиқ, мохо кесили вә адаләт тоғрилиқ

□ **23:18 «һәзиләк»** — ибраний тилида «ит». Айәттә алаһидә көздә тутулғини бутпәрәслик йолида паһишә болуп тенини сатқучилар. ■ **23:19** Мис. 22:25; Лав. 25:36; Нәһ. 5:2-13; Луқа 6:34, 35 ■ **23:21** Чөл. 30:3 ■ **23:25** Мат. 12:1 □ **24:1 «бириси... *аялида*** бирәр сәт ишни билип,...» — бу йәрдики «сәт (уятлиқ) иш» зинани көрсәтмәйду; зинахорлуқ болса өлүм жазаси бериләтти. Шуңа «сәт иш» бәлким аялиниң башқа әрләргә қарап наз-кәрәшмә қилиши, зина қилмай лекин башқа бириси билән бир хил ойнишини көрситиши мумкин. ■ **24:1** Мат. 5:31; 19:7; Мар. 10:4 □ **24:4 «...ундақ қилса, Пәрвәрдигарниң алдида жиркиничлик иш болиду»** — немишкә бу иш «Пәрвәрдигарниң алдида жиркиничлик иш болиду»? Бу мәсилә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

5 Әгәр бирким йеңидин хотун алған болса униңға нә җәңгә чиқиш, нә башқа бирәр ишқа буйрулмисун; у бәлки алған хотунини хуш қилиш үчүн бир жилғичә әркин-азат болуп өйидә олтарсун.■

6 Һеч ким ярғунчақ яки түгмәнниң үсти тешини капаләткә алмисун; чүнки бу иш бирисиниң һаятини капаләткә алғандәк болиду.

7 Әгәр бирким Исраиллардин болған қериндишиниң бирини булап келип, уни қулдәк ишләтсә вә яки уни сетивәтсә шу буланчи өлтүрүлсун; силәр шундақ қилсаңлар араңлардин рәзилликни чиқириветисиләр.■

8 Песә-мохо вабаси пәйда болса, өзүңларға пәхәс болуңлар, Лавий каһинларниң силәргә барлиқ көрсәткинини қилиңлар; мән уларға қандақ әмир қилған болсам шуниңға көңүл қоюп әмәл қилиңлар. ■

9 Мисирдин чиққиниңларда Пәрвәрдигар Худайиңларниң йолда Мәрйәмгә қандақ қилғинини әскә елиңлар.□ ■

10 Әгәр сән өз бурадәр-хошнаңға қәриз бәрсәң, капаләт елиш үчүн өйигә кирмигин;

11 бәлки ташқирида туруп тур; саңа қәриздар киши өзи саңа беридиған капаләтни ташқириға елип чиқсун.

12 Шу киши йоқсул болса сән униңдин капаләткә алған *кийимни* йепинип ухлимиғайсән; □

13 Һеч болмиғанда сән бәлки капаләтни күн патқанда униңға қайтуруп бәргин; шундақ қилсаң у өз тонини йепинип ухлиғанда, саңа бәхит-бәрикәт тиләйду. Шундақ қилсаң бу иш саңа Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида һәққанийлиқ санилиду.■

14 Аҗиз, намрат мәдикарға наһәқлиқ қилма, мәйли у қериндашлириңлардин болсун яки йеза-шәһәрлириңларда турған мусапирлардин болсун. ■

15 У намратлиқтин өз һәққигә интизар болғачқа, у ишлигән шу күни күн петиштин бурун һәққини чоқум бәргин; болмиса, у сениң тоғраңда Пәрвәрдигарға пәряд көтириду, бу иш гуна болуп бешиңға чүшиду.

16 Балилириниң җинайити үчүн ата өлтүрүлмисун, балиларму атиниң җинайити үчүн өлтүрүлмисун; бәлки җинайити бар болған һәр бир киши өз гунайи үчүн өлүм җазасини тартсун.■

17 Сән мусапир яки житим тоғрисидики һөкүмни бурмилима; тул аялниң кийим-кечәклириниму капаләткә алма, ■

18 бәлки өзүңниң Мисирда қул болуп Пәрвәрдигар Худайиң сени шу йәрдин һөр қилип қутқузуп кәлгинини ядиңға кәлтүргин. Шуңа мән саңа буниңға әмәл қилғин дәп буйруймән.

19 Сән етизлиғиңниң һосулини жиққиниңда бир бағ өнчини унтуп қалған болсаң, уни елип келиш үчүн йенип бармиғин; у өнчә мусапир, житим-йесир вә тул хотунға тәгсун. Шундақ қилғанда Пәрвәрдигар Худайиң сениң қоллириңниң барлиқ әмгигини бәрикәтләйду.■

20 Зәйтун дәриғиңни қаққиниңдин кейин шахлирида қалғанлирини қайта қақма; қалдуқлири мусапир, житим-йесир вә тул хотунға тәгсун.

21 Үзүмзарлиғиңниң үзүмлирини жиғип болғандин кейин вашаң қилмиғин. Қалдуқлири мусапир, житим-йесир вә тул хотунға тәгсун.

■ **24:5** Қан. 20:7 ■ **24:7** Мис. 21:16 ■ **24:8** Лав. 13:2 □ **24:9 «... Пәрвәрдигар Худайиңларниң йолда Мәрйәмгә қандақ қилғинини әскә елиңлар»** — «Чөл.» 12:1-15ни көрүң. ■ **24:9** Чөл. 12:10 □ **24:12 «сән униңдин капаләткә алған кийимни йепинип ухлимиғайсән»** — яки «кәчтә ухлиғиниңда униңдин капаләткә алған кийимни йениңда қалдурмиғин». ■ **24:13** Мис. 22:26 ■ **24:14** Лав. 19:13; Яқ. 5:4 ■ **24:16** 2Пад. 14:6; 2Тар. 25:4; Йәр. 31:30; Әз. 18:20 ■ **24:17** Мис. 22:21,22; Пәнд. 22:22; Йәш. 1:23; Йәр. 5:28; 22:3; Әз. 22:29; Зәк. 7:10 ■ **24:19** Лав. 19:9; 23:22

22 Өзүңниң Мисир зиминида қул болғиниңни ядиңға кәлтүргин; шуңа мән саңа
буниңға әмәл қилғин дәп буйруймән.

25

Һәр түрлүк қанун-бәлгүлимиләр

1 Әгәр икки киши бир нәрсини талишип келип, һөкүм беришни тәләп қилип сот
алдиға кәлсә, ундақта сорақчилар дәваға һөкүм чиқирип һәқдарни һәқ, гунайи
бар адәмни гунакар дәп җакалисун.
2 Әгәр гунакар адәм дәрригә лайиқ болса, сорақчи уни өзиниң алдида йәргә
ятқузуп, униң қилған гунайиға лайиқ санап дәррилисун.
3 Лекин пәқәт қириқ дәррила урулсун; шуниңдин зиядә урулмисун, көп урулса
шу қериндишиң көз алдиңда кәмситилгән болиду.■
4 Сән хаман тепиватқан калиниң ағзини боғмиғин.■
5 Әгәр бир йәрдә туридиған қериндаш ака-инилардин бири бала йүзи көрмәй
өлүп кәтсә, өлгән кишиниң аяли ят бир кишигә тәгмисун; бәлки униң ериниң
биртуққан қериндиши униң қешиға кирип уни хотунлуққа елип, биртуққан
қериндашлиқ бурчини ада қилсун; ■
6 өлгән қериндишиниң исми Исраилдин өчүрүлмәслиги үчүн аялниң тунҗа
балисиға униң исми қоюлсун.
7 Лекин әгәр бу киши йәңгисини елишни халимиса, йәңгиси *шәһәр*
дәрвазисидики ақсақалларниң қешиға берип: «Еримниң биртуққан қериндиши
өз қериндишиниң исмини Исраилда қалдурушқа унимиди; у мән үчүн биртуққан
қериндашлиқ бурчини ада қилишқа унимиди», дәп ейтсун.■
8 Андин униң шәһиридики ақсақаллар уни чақиртип униңға несиһәт қилсун; әгәр
у: «Мән уни хотунлуққа елишни халимаймән», дәп чиң турувалса,
9 йәңгиси ақсақалларниң көз алдида униң қешиға берип, униң путидин кәшини
салдуруп, йүзигә төкүрүп: «Бир туққан қериндиши үчүн аилә қурушқа унимиған
кишигә шундақ қилинсун!» дәп җакалисун. ■
10 Шу кишиниң нами Исраилниң ичидә: «Кәши селинғучиниң өйи» дәп аталсун.
11 Әгәр икки адәм бир-бири билән урушуп қалғинида бириниң аяли өз еригә
ярдәмлишип ерини урғучиниң қолидин аҗратмақчи болуп, қолини узитип
урғучиниң җан йерини тутувалса,
12 ундақта сән униңға һеч рәһим қилмай қолини кесивәт.□
13 Сениң халтаңда чоң-кичик икки хил тараза теши болмисун.
14 Өйүңдә чоң-кичик икки хил әфаһ сақлима.□
15 Тараза тешиң топтоғра, дурус болсун; әфаһиңму топтоғра, дурус болсун.
Шундақ қилсаң Пәрвәрдигар Худайиң саңа беридиған зиминда өмрүң узун
болиду.
16 Чүнки кимки шундақ ишлар қилса, кимки наһәқ иш қилса, Худайиң
Пәрвәрдигарниң алдида жиркиничлик санилиду.■

Амаләкләрдин келидиған хәтәрни йоқитиш

17 Мисирдин чиқип келиватқиниңларда Амаләкләрниң силәргә немә қилғинини
есиңларда тутуңлар; ■

■ **25:3** 2Кор. 11:24 ■ **25:4** 1Кор. 9:9; 1Тим. 5:18 ■ **25:5** Мат. 22:24; Мар. 12:19; Луқа 20:28
■ **25:7** Рут 4:7 ■ **25:9** Рут 4:5 □ **25:12 «сән униңға һеч рәһим қилмай...»** — ибраний тилида
«көзүң уни һеч айимай...». □ **25:14 «әфаһ»** — ашлиқ-данларниң өлчәм бирлиги, тәхминән 20 яки 27
литр. ■ **25:16** Пәнд. 11:1 ■ **25:17** Мис. 17:8

18 улар Худадин қорқмай, йолда силәргә учрап, силәр һерип-чарчап һалиңлар
қалмиған чағда, кәйниңларда қалған ажиз кишиләрни уруп йоқатмидиму? У
Худадин һеч қорқмиди.
19 Шуңа, Пәрвәрдигар Худайиң мирасиң болсун дәп саңа егиләшкә беридиған
зиминда, Пәрвәрдигар Худайиң әтрапиңдики барлиқ дүшмәнлириңдин аманлиқ
бәргинидә, Амаләкләрниң намини асманниң тегидә әсләнмигидәк дәриҗидә
өчүрүвәт; бу ишни унутма.

26

Мевә вә башқа мәһсулатлардин «биринчи һосул»ни Худаға аташ

1 Сән Пәрвәрдигар Худайиң саңа мирас қилип беридиған зиминға кирип уни
өзүңниң қилип егиләп олтирақлашқанда,
2 Пәрвәрдигар Худайиң саңа беридиған зиминниң һосулини алғанда, сән йәрниң
дәсләпки пишқан мевисини елип, севәткә селип Пәрвәрдигар Худайиң Өз намини
қоюшқа таллайдиған җайға елип беришиң керәк; ■
3 андин шу вақиттики каһинниң қешиға кәлтүрүп, униңға: «Пәрвәрдигар Өзи
бизгә беришкә ата-бовилиримизға қәсәм қилған зиминға кирдим, бүгүн мән
Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида шундақ болғиниға гувамән», дәп ейтисән.

4 Каһин севәтни қолуңдин елип уни Пәрвәрдигар Худайиңниң қурбангаһиниң
алдида қойиду;
5 андин сән Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида сөз қилип мундақ дәйсән: —
«Мениң атам әсли ғериб бир арамий еди; Мисирға чүшүп олтирақлашти; улар
шу йәрдә сани аз мусапир болсиму, барғансери көпийип улуқ, күчлүк, чоң бир
хәлиқ болди. □ ■
6 Лекин Мисирлиқлар бизгә қаттиқ қоллуқ қилип, зулум селип бизни еғир
әмгәккә салди.
7 Амма биз ата-бовилиримизниң Худаси Пәрвәрдигарға пәряд қиливидуқ,
Пәрвәрдигар авазимизни аңлап биз тартиватқан харлиқ, җапа вә зулумға
нәзирини салди.
8 Шуниң билән Пәрвәрдигар күчлүк қол вә узартқан биләк, дәһшәтләр вә
мөҗизилик аламәтләр вә карамәтләр билән бизни Мисирдин чиқирип
9 бизни бу йәргә елип келип бу зиминға, йәни сүт билән һәсәл еқип туридиған
бир зиминға егә қилди!
10 Әнди мана, әй Пәрвәрдигар, сән Маңа бәргән бу зиминниң мевисиниң дәсләпки
пишқинини сениң қешиңға әкәлдим», дәйсән.
Шуларни дәп, севәтни Пәрвәрдигар Худайиңниң һозурида қоюп, Пәрвәрдигар
Худайиңниң алдида сәҗдә қилисән;
11 шундақ қилип сән вә өйүңдикиләр Пәрвәрдигар Худайиңниң силәргә ата
қилған һәммә нематлиридин хуш болуңлар; өзүң, Лавийлар вә араңларда
туридиған мусапирлар қошулуп шатлиниңлар.

Үчинчи жилдики өшрә

12 Сән һәр үчинчи жилида, йәни ондин бири болған өшрә жилида һәммә
һосулуңниң ондин бирини өшрә айрип болғандин кейин, сән Лавий билән
мусапирға, житим-йесир, тул хотунларға дәрвазилириңниң ичидә шулардин йәп
тоюнсун дәп берисән; ■

■ **26:2** Мис. 23:19; 34:26; Лав. 2:14; 23:10; Чөл. 15:17 □ **26:5 «Мениң атам әсли ғериб...»** — яки «мениң атам әсли сәргәрдан» яки «мениң атам әсли йоқап кетәй дегән». ■ **26:5** Яр. 46:1 ■ **26:12** Лав. 27:30; Чөл. 18:24; Қан. 14:28, 29

13 вә сән Пәрвәрдигар Худайиңниң алдида сөз қилип шундақ дәйсән: «Мән
өйүмдин *Худаға* муқәддәс қилинған нәрсиләрни айрип елип чиқип, сән Маңа
тапилиған әмир бойичә буларни Лавий билән мусапирға, житим-йесир, тул
хотунларға бәрдим; мән Сениң әмирлириңниң һеч бирини нә бузмидим, нә һеч
қачан унутмидим; ■
14 матәм тутқанлиримда шулардин һеч немини йемидим, напак һаләттә туруп
буниңдин бир немини алмидим; өлгән кишигә атап буниңдин һеч нәмә
бәрмидим, бәлки Пәрвәрдигар Худайимниң авазини аңлап һәр ишта Сән маңа
әмир қилғиниң бойичә қилдим.
15 Әнди Сән муқәддәс маканиң болған асманлардин нәзәр селип Өз хәлқиң
Исраилни, шундақла ата-бовилиримизға қәсәм билән қилған вәдәң бойичә, һәсәл
билән сүт ақидиған, бизгә бәргән бу зиминни бәрикәтлигәйсән».■

Хуласә

16 Бүгүн Пәрвәрдигар Худайиң бу бәлгүлимиләргә һәм һөкүмләргә әмәл қилишқа
әмир қилди; пүтүн қәлбиң, пүтүн жениң билән уларни тутуп уларға әмәл қил.
17 Сән бүгүн Пәрвәрдигарни өзүңниң Худайиң болушқа, шундақла Униң
йоллирида меңишқа, Униң бәлгүлимилиригә, Униң әмирлиригә, Униң
һөкүмлиригә әмәл қилип Униң авазиға қулақ селишқа қобул қилдиң; ■
18 вә Пәрвәрдигар болса бүгүн силәрни Өзиниң хас хәлқи болушқа, униң барлиқ
әмирлирини тутушқа (у силәргә вәдә қилғандәк) силәрни қобул қилди.■
19 Шундақ болса, У силәргә иззәт, нам-шөһрәт вә шан-шәрәп берип, Өзи яратқан
барлиқ әлләрдин силәрни үстүн қилиду. Буниң билән силәр униң ейтқинидәк,
Пәрвәрдигар Худайиңлар үчүн муқәддәс бир хәлиқ болисиләр.■

27

Шәкәмдә жиғилиш — бәхит-бәрикәт вә ләнәтлик ишлар

1 Муса вә Исраилниң ақсақаллири хәлиққә буйруп мундақ деди: —
«Мән бүгүн силәргә тапилиған бу барлиқ әмирни тутуңлар.
2 Иордан дәриясидин өтүп Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған зиминға
киргән күндә, силәр чоң-чоң ташларни тикләп уларни һак билән ақартиңлар; ■
3 андин ата-бовилириңларниң Худаси Пәрвәрдигар силәргә вәдә қилғинидәк,
Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә беридиған, сүт билән һәсәл еқип туридиған
зиминға киришиңлар үчүн дәриядин өткиниңләрдә, бу қанунниң һәммә
сөзлирини шу ташларға пүтүп қоюңлар.
4 Силәр Иордан дәриясидин өтүп, мениң бүгүнки әмрим бойичә шу ташларни
Ебал теғида тикләп, уларни һак билән ақартиңлар.
5 Силәр шу йәрдә Пәрвәрдигар Худайиңлар үчүн төмүр әсвап тәгмигән ташлардин
қурбангаһ ясаңлар; ■
6 Пәрвәрдигар Худайиңларниң бу қурбангаһи ойулмиған, пүтүн ташлардин
ясалсун; униң үстидә көйдүрмә қурбанлиқларни Худайиңлар Пәрвәрдигарға
атап сунуңлар,
7 вә шу йәрдә енақлиқ қурбанлиқлириниму сунуңлар, улардин йәп Пәрвәрдигар
Худайиңларниң һозурида шатлиниңлар.
8 Силәр шу ташлар үстигә бу қанунниң һәммә сөзлирини ениқ пүтүп қоюңлар».

■ **26:13** Қан. 14:27 ■ **26:15** Йәш. 63:15 ■ **26:17** Яр. 17:7 ■ **26:18** Мис. 19:5; Қан. 7:6; 14:2
■ **26:19** Қан. 4:7 ■ **27:2** Йә. 4:1 ■ **27:5** Мис. 20:25; Йә. 8:31

9 Андин Муса билән Лавий каһинлар пүткүл Исраилға сөз қилип: «Әй Исраил, шүк
туруп аңлаңлар! Силәр бүгүн Пәрвәрдигар Худайиңларниң хәлқи болдуңлар.
10 Әнди Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ селип, мән бүгүн силәргә
тапилиған униң әмирлири вә бәлгүлимилиригә әмәл қилиңлар» — дейишти.
11 Шу күни Муса хәлиққә әмир қилип мундақ деди: —
12 Силәр Иордан дәриясидин өткәндин кейин, булар, йәни Шимеон, Лавий,
Йәһуда, Иссакар, Йүсүп билән Бинияминлар Гәризим теғиниң үстидә туруп,
хәлиққә бәхит-бәрикәт тилисун. ■
13 Булар, йәни Рубән, Гад, Ашир, Зәбулун, Дан билән Нафтали Ебал теғиниң
үстидә ләнәт оқушқа турсун.

Әһдидә көрситилгән ләнәтлик ишлар

14 У вақитта Лавийлар Исраилларниң һәммисигә жуқури аваз билән: —
15 «Кимки һүнәрвәнниң қоли билән бирәр ойма яки қуйма мәбудни ясап
чиқса (Пәрвәрдигар алдида жиркиничлик иштур!), уни йошурунчә тикләп қойса
ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси җававән: — Амин!
десун.□
16 «Кимки ата-анисини көзгә илмиса ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин
хәлиқниң һәммиси җававән: — Амин! десун.
17 «Кимки хошнисиниң пасил тешини йөткисә ләнәткә қалсун», дәп җакалисун.
Андин хәлиқниң һәммиси җававән: — Амин! десун.
18 «Кимки бир корни йолдин аздурса ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин
хәлиқниң һәммиси җававән: — Амин! десун.
19 «Кимки мусапир, житим-йесир вә тул хотун тоғрисидики һөкүмни бурмилиса,
ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси җававән: — Амин!
десун.
20 «Кимки атисиниң хотуни билән ятса, атисиниң йотқинини ачқан болғачқа
ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси җававән: Амин! —
десун.□
21 «Кимки һайван билән мунасивәт қилса ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин
хәлиқниң һәммиси җававән: Амин! — десун.
22 «Кимки атисиниң қизи яки анисиниң қизи болған өз һәмшириси билән ятса
ләнәткә қалсун» — дәп җакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси җававән: Амин! —
десун.
23 «Кимки қейинаниси билән ятса ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин
хәлиқниң һәммиси җававән: Амин! — десун.
24 «Кимки хошнисини пайлап туруп йошурун өлтүрсә ләнәткә қалсун» дәп
җакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси җававән: — Амин! десун.
25 «Кимки гунасиз адәмни өлтүрүп униң қени үчүн һәқ алса ләнәткә қалсун» дәп
җакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси җававән: — Амин! десун.
26 «Кимки бу қанунниң сөзлиригә көңүл бөлмәй, униңға әмәл қилишта чиң
турмиса, ләнәткә қалсун» дәп җакалисун. Андин хәлиқниң һәммиси җававән:
— Амин! десун.■

■ **27:12** Қан. 11:29 □ **27:15 «ләнәткә қалсун»** — мошу сөзниң мошу йәрдики асасий уқуми хәлиқниң ләнитигә қалғанлиғи әмәс, бәлки «Худа ләнәт қилди», «Худаниң җазасиға учрайдиған» дегән уқумни билдүриду. □ **27:20 «атисиниң йотқинини ачқан...»** — бу сөзләр тоғрилиқ 22:30ни вә изаһатини көрүң. ■ **27:26** Гал. 3:10

28

Әһдиниң бәхит-бәрикәтлири

1 Әгәр сән Пәрвәрдигар Худайиңниң сөзини аңлап, Униң мән бүгүн саңа тапшуридиған әмирлиригә әмәл қилишқа көңүл бөлсәң, Худайиң Пәрвәрдигар сени йәр йүзидики һәммә әлләрниң үстигә чоң қилиду; ■
2 Пәрвәрдигар Худайиңниң сөзини аңлисаң бу һәммә бәхит-бәрикәтләр саңа әгишип үстүңгә чүшиду: —

3 Сән шәһәрдә бәхит-бәрикәтлик болисән, сәһрадиму бәхит-бәрикәтлик болисән.
4 Балиятқуңниң мевиси билән йериңниң мевиси, чарпайлириңниң мевиси, йәни калаңниң нәсиллири вә қой падилириң туққини болса, бәхит-бәрикәтлик болиду.
5 Севитиң бәхит-бәрикәтлик болиду, тәңнәңму бәхит-бәрикәтлик болиду.
6 Сән кирсәңму бәхит-бәрикәтлик болисән, чиқсаңму бәхит-бәрикәтлик болисән.
7 Саңа қарши чиққан дүшмәнлириңни Пәрвәрдигар алдиңда мәғлуп қилиду; улар бир йол билән саңа һуҗумға келип, йәттә йол билән алдиңдин қачиду.
8 Сениң амбарлириңда вә қолуң билән қилидиған барлиқ ишлириңда Пәрвәрдигар үстүңгә бәхит-бәрикәт буйруйду; Пәрвәрдигар Худайиң саңа беридиған зиминда У сени бәрикәтләйду.
9 Әгәр сән Пәрвәрдигар Худайиңниң әмирлирини тутуп йоллирида маңсаң, Өзи қәсәм билән саңа вәдә қилғандәк Пәрвәрдигар сени тикләп Өзигә муқәддәс бир хәлиқ қилиду.
10 Шуниң билән йәр йүзидики һәммә хәлиқләр сениң Пәрвәрдигарниң нами билән аталғиниңни көрүп сәндин қорқиду.
11 Пәрвәрдигар сени яшнитиду; саңа беришкә ата-бовилириңға қәсәм билән вәдә қилған зиминда сени өз бәдиниңниң мевиси билән чарпайлириңниң мевиси вә йериңниң мевисини мол вә бәркәтлик қилиду.■
12 Пәрвәрдигар сениң зиминиңға өз вақтида ямғур берип қоллириңниң һәммә ишлирини бәрикәтләш үчүн өз ғәзниси болған асманни саңа ачиду; өзүң һеч кимдин қәриз алмайсән, бәлки көп әлләргә қәриз берисән.
13 Пәрвәрдигар сени қуйруқ әмәс, баш қилиду; сән пәқәт үсти болуп, асти болмайсән. Әгәр мән силәргә бүгүн тапилиған Пәрвәрдигар Худайиңниң әмирлиригә қулақ селип, уларни тутуп әмәл қилсаң,
14 шундақла мән бүгүн силәргә буйруған һәммә сөзләрниң һеч биридин оң яки солға чәтнәп кәтмисәң, башқа илаһларға әгишип қуллуғиға кирмисәң, шундақ болиду.

Бәхит-бәрикәтниң ләнәткә айлиниши

15 Лекин шундақ болидуки, әгәр Пәрвәрдигар Худайиңниң авазиға қулақ салмай, мән бүгүн силәргә тапилиған униң барлиқ әмирлири билән бәлгүлимилирини тутмисаңлар һәм уларға әмәл қилмисаңлар, бу ләнәтләрниң һәммиси саңа әгишип үстүңгә чүшиду: —■
16 Сән шәһәрдә ләнәткә қалисән, сәһрадиму ләнәткә қалисән.
17 Севитиң ләнәткә қалиду, тәңнәңму ләнәткә қалиду.
18 Балиятқуңниң мевиси, йериңниң мевиси, калаңниң нәсиллири вә қой падилириңниң туққини ләнәткә қалиду.
19 Сән кирсәңму ләнәткә қалисән, чиқсаңму ләнәткә қалисән.

■ **28:1** Лав. 26:3 ■ **28:11** Қан. 30:9 ■ **28:15** Лав. 26:14; Жиғ. 2:17; Дан. 9:11,13; Мал. 2:2

20 Сениң Пәрвәрдигарни ташлиған рәзил қилмишлириң үчүн у сән йоқ
қилинғичә, тездин һалак қилинғичә, қолуң қилған барлиқ ишлириңда сениң
үстүңгә ләнәт, паракәндилик вә дәшнәм чүшүриду.
21 Пәрвәрдигар сән егиләшкә киридиған зиминдин сени йоқатқичә саңа ваба
чаплаштуриду.
22 Пәрвәрдигар сени сил-ваба кесили, кезик кесили, яллуғлуқ кесили вә бәзгәк
кесилигә гириптар қилип, қурғақчилиқ, чавириш апити вә һал апитигә муптила
қилиду. Бу апәтләр сән йоқ қилинғичә сени қоғлайду.□ ■
23 Бешиңниң үстидики асман мистәк, айиғиңниң астидики йәр төмүрдәк болиду.
■
24 Пәрвәрдигар сениң зиминиңда яғидиған ямғурни топа-чаң вә қум қилиду;
улар таки сән һалак болғичә асмандин үстүңгә чүшиду.
25 Пәрвәрдигар Өзи сени дүшмәнлириңниң алдида мағлуп қилиду. Сән уларға
қарши бир йол билән берип, уларниң алдидин йәттә йол билән қачисән; йәр
йүзидики һәммә әлләрни дәккә-дүккигә салидиған объект болуп қалисиләр.
26 Өлүклириңлар асмандики барлиқ учар-қанатлар билән йәр йүзидики
һайванларға йәм болиду; уларни һайдиветидиған һеч ким чиқмайду.
27 Пәрвәрдигар сени Мисирдики сақаймас яра-чақилири, чиқан-һүррәкләр,
тәмрәткә, қичишқақ билән уриду. □ ■
28 Пәрвәрдигар сени сараңлиқ, корлуқ вә паракәндилик билән уриду.
29 Сән күпкүндүздә кор киши қараңғуда тәмтилигәндәк тәмтиләп жүрисән,
барлиқ йоллириң ақмайду; сән күндин-күнгә пәқәт зулум билән булаңчилиққа
учриғучи болисән, сени қутқузидиған һеч ким чиқмайду.
30 Сән бир хотун билән вәдиләшсәң башқа бир адәм униң билән ятиду; өйни
салсаң униңда олтиралмайсән, тәк тиккән болсаң мевисини йейәлмәйсән.
31 Калаң көзлириңниң алдида союлиду, лекин гөшидин йейәлмәйсән; қарап
туруп ешигиң сәндин булап кетилиду, саңа йенип кәлмәйду. Қойлириң
дүшмәнлириңниң қолиға чүшүп кетиду, уларни яндуруп келишкә ярдәмгә һеч
ким чиқмайду.
32 Оғул билән қизлириң башқа бир әлниң қолиға чүшүп, көзлириң пүтүн күн
уларға тәлмүрүш билән чарчайду; лекин қолуң уларни қутқузушқа амалсиз
қалиду.
33 Йериңниң мәһсулатлири билән әмгигиңниң барлиқ мевисини сән
тонумайдиған бир әл йәп кетиду; сән барлиқ күнлириңдә езилип зулум тартисән;
34 Көзлириң көргән ишлардин сән сараң болуп кетисән.
35 Пәрвәрдигар сени тапиниңдин чоққаңғичә, тизиң билән пачақ-путлириңғичә
сақаймас дәһшәтлик яра-чақилар билән уриду.
36 Пәрвәрдигар сени өз үстүңгә тиклигән падишасиңға қошуп өзүң вә ата-
бовилириң тонумиған бир әлгә тутуп бериду. Сән шу йәрдә туруп яғач вә таштин
ясалған башқа илаһларға чоқунисән.
37 Сән Пәрвәрдигар сени елип баридиған һәммә әлләр арисида вәһимә, сөз-чөчәк
вә тапа-тәнисиниң объекти болуп қалисән.

Бәхит-бәрикәтниң ләнәткә айлиниши — давами

38 Сән етизлиққа берип көп уруқ чачисән, лекин чекәткиләр уларни йәп кетип,
униңдин аз жиғип келисән.■

□ **28:22 «қурғақчилиқ»** — яки «қилич». **«чавириш апити»** — яки «қурғақ шамал». ■ **28:22** Лав. 26:16 ■ **28:23** Лав. 26:19 □ **28:27 «Мисирдики сақаймас яра-чақилири...»** — бәлким Худа Исраилни Мисирдин қутқузғанда Мисирлиқларға чүшүргән яра-чақиларни көрситиши мүмкин («Мис.» 9:9-11ни көрүң). ■ **28:27** Мис. 9:9 ■ **28:38** Мик. 6:15; һаг. 1:6

39 Талларни тикип пәрвиш қилсаңму, уларни қурутлар йәп кетип, нә мевисини
жиғалмайсән, нә шарап ичәлмәйсән.
40 Зиминиңниң һәр йеридә зәйтун бағлириң болсиму, униң мейи билән
бәдиниңни мәсиһләп майлалмайсән; чүнки дәрәқләрдики мевиләр пишмайла
чүшүп кетиду.
41 Оғул вә қиз пәрзәнт көрсәңму, лекин улар йениңда турмайду; чүнки улар
сүргүн болуп кетиду.
42 Сениң һәр бир дәриғиң билән йериңниң барлиқ мәһсулатлирини чекәткиләр
өзиниң қилиду.
43 Араңларда туруватқан мусапир сәндин барғансери үстүн болуп, сән барғансери
төвән болуп қалисән.
44 У саңа қәриз бәргүчи болиду, амма сән униңға қәриз берәлмәйсән. У баш
болиду, сән қуйруқ болисән.
45 Сән Пәрвәрдигар Худайиңниң авазиға қулақ салмай, У саңа тапилиған әмир
вә бәлгүлимиләрни тутмиғиниң үчүн бу ләнәтләрниң һәммиси сән һалак
қилинғичә сени қоғлап йетип, үстүңгә чүшиду.
46 Бу ләнәтләр өзүң вә нәслиңниң үстигә мәңгүлүк чүшидиған мөҗизилик аламәт
вә карамәт болуп қалиду.
47 Сән кәңричиликтә шатлиқ вә көңүл хушлуғи билән Пәрвәрдигар Худайиңниң
қуллуғида болмиғачқа,
48 буниң орниға сән ачлиқ вә уссузлуқ, ялаңачлиқ вә һәр нәрсиниң кәмчилигидә
болуп Пәрвәрдигар саңа қарши әвәтидиған дүшмәнлириңниң қуллуғида болуп
қалисән; У сени һалак қилғичә бойнуңға төмүр боюнтуруқни салиду.
49 Пәрвәрдигар жирақтин, йәни йәр йүзиниң четидин сән тилини билмәйдиған,
бүркүттәк шуңғуп келидиған бир әлни саңа қарши әвәтиду.
50 У әлпази әшәддий, қериларға йүз-хатирә қилмайдиған вә яшларға меһир
көрсәтмәйдиған бир әл болиду.
51 У сән һалак болғичә, чарвилириңниң нәсли билән йериңниң мәһсулатлирини
йәп кетиду; чүнки у сени йоқитип болмиғичә саңа нә ашлиқ, нә йеңи шарап, нә
зәйтун мейи, нә калаңниң мозайлири нә қой падилириңниң қозилиридин бир
немини қоймайду.
52 Сән таянған пүткүл зиминиңдики һәммә егиз, мәһкәм сепиллириң өрүлүп
чүшкичә, у пүткүл зиминиңдики барлиқ дәрвазилириң алдиға келип, сени
қоршивалиду; у Пәрвәрдигар Худайиң саңа бәргән зиминиңниң һәр йеридики
һәммә дәрвазилириң алдиға келип, сени қоршивалиду.
53 Шу вақитта дүшмәнлириңниң қистап келишлири билән болған қамал-
қистаңниң азап-оқубәтлири ичидә, Пәрвәрдигар Худайиң саңа ата қилған, өз
тениңниң мевиси болған оғуллириңниң гөшини вә қизлириңниң гөшини йәйсән.
■
54 Вә шундақ болидуки, араңлардики назук, интайин силиқ-сипайә бир адәм
қериндиши, қучиғидики аяли, шундақла техи тирик балилиридин қизғинип,
уларға яман көзи билән қарайду;
55 шуңа, дүшмәнлириңниң қамал-искәнҗисидә сән өз дәрвазилириң ичидә
қийналғиниңда һеч немә қалмиғанлиғи үчүн, у өзи йәватқан балилириниң
гөшидин уларниң һеч қайсисиға азрақму бәрмәйду.
56-57 Араңлардики әслидә назук вә силиқ-сипайә болған, силиқ-сипайилиги вә
назуклуғидин пути билән йәргә дәссәшниму халимайдиған аял қучиғидики
ери, оғул-қиз пәрзәнтлиридин қизғинип, уларға яман көзи билән қарайду;
чүнки дүшмәнлириңниң қамал-искәнҗиси билән сән өз дәрвазилириң ичидә

■ **28:53** Лав. 26:29; 2Пад. 6:29; Жиғ. 4:10

қийналғиниңда һеч нәрсә қалмиғачқа, у өз пути арилиғидин чиққан бала һәмраһи билән өзи туққан балилирини йошурунчә йәйду.

Худаниң әһдисидин чиқишниң ақивити

58 Сән бу китапта пүтүлгән бу қанунниң барлиқ сөзлиригә әмәл қилишқа көңүл бөлмисәң, Пәрвәрдигар Худайиңниң улуқ вә һәйвәтлик намидин қорқмисаң,
59 Пәрвәрдигар сениң үстүңгә чүшүридиған вабалар һәм нәслиңниң үстигә чүшүридиған вабаларни әҗайип қилиду; У дәһшәтлик, узаққа созулидиған вабаларни вә еғир, узаққа созулидиған кесәлләрни үстүңгә вә нәслиңгә чүшүриду;
60 Пәрвәрдигар сән қорқидиған, Мисирдики барлиқ кесәлләрни үстүңгә чүшүрүп, саңа чаплаштуриду.
61 Шуниңдәк бу қануний китапта пүтүлмигән һәммә кесәл вә һәммә вабаниму Пәрвәрдигар таки сән һалак болғичә үстүңгә чүшүриду.
62 Шуниң билән әслидә асмандики юлтузлардәк нурғун болсаңларму, әндиликтә аз бир түркүм кишиләр болуп қалисиләр; чүнки силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ салмидиңлар.
63 Вә шундақ болидуки, Пәрвәрдигар илгири силәргә яхшилиқ қилип, силәрни авутқинидин сөйүнгәндәк, У әнди силәрни йоқитип һалак қилидиғинидин сөйүниду; шуниң билән силәр егиләшкә киридиған зиминдин жулуп ташлинисиләр. ■
64 Пәрвәрдигар силәрни йәр йүзиниң бу четидин у четигичә болған һәммә әлләрниң арисиға тарқитиду; силәр өзүңлар яки ата-бовилириңлар тонумиған яғач билән таштин ясалған илаһларниң қуллуғида болисиләр; ■
65 Силәр у әлләрниң арисида нә арам тапалмайсиләр, нә тапиниңлар тирәп турғидәк һеч мәзмут җай болмайду; Пәрвәрдигар бәлки шу йәрдә силәрниң көңлүңларни ғувалаштуруп титритип, көзүңларни қараңғулаштуруп җениңларни солаштуриду.
66 Силәр қарап туруп җениңлар қилда есиқлиқтәк туриду; силәр кечә-күндүз дәккә-дүккидә болуп җенимдин айрилип қаларманму? — дәп қорқисиләр;
67 көңлүңни басқан вәһимә вә паракәндичилик вә көзлириң көргән көрүнүшләр түпәйлидин әтигини: «Кашки кәч болсиди!», кәчтә болса: «Кашки әтигән болсиди!» дәйсән.
68 Пәрвәрдигар силәргә вәдә қилип: «Силәр бу йолни иккинчи йәнә көрмәйсиләр» дегән шу йол билән силәрни кемигә чүшүрүп Мисирға яндуриду. Силәр шу йәрдә дүшмәнлириңларға қул-дедәк болушқа өзүңларни сатисиләр, лекин силәрни алғили адәм чиқмайду.

29

Муса пәйғәмбәр хәлиққә сөз қилиду — әсләш вә җекиләш

1 Төвәндикиләр Пәрвәрдигар Исраиллар билән әһдә бағлаш үчүн Моаб зиминида Мусаға тапилиған сөзләрдур. Бу әһдә Пәрвәрдигар улар билән Һорәбдә қилған әһдидин башқа бир әһдә еди.
2 Муса пүткүл Исраилни чақирип уларға мундақ деди:
«Силәр Пәрвәрдигарниң Мисир зиминида Пирәвнгә, униң барлиқ хизмәткарлири вә зиминниң һәммә йеридә көз алдиңларда немә иш қилғинини көрдүңлар, ■

■ **28:63** Йәш. 1:24 ■ **28:64** Қан. 4:27; Нәһ. 1:8 ■ **29:2** Мис. 19:4

3 йәни шу чоң апәтләр билән улуқ мөҗизилик аламәт вә карамәтләрни өз көзүңлар билән көрдүңлар. ■
4 Лекин Пәрвәрдигар силәргә бүгүнгичә чүшәнгидәк көңүл, көргидәк көз вә аңлиғидәк қулақ бәрмиди.
5 Мән қириқ жил силәрни баяванда йетәкләп жүрдүм; шу вақитларда үстүңлардики кийимлириңлар кониримиди, путуңлардики кәшиңларму конирап кәтмиди.
6 Худа Өзиниң силәрниң Пәрвәрдигар Худайиңлар екәнлигини билсун дәп, силәргә йейишкә нан, ичишкә шарап яки күчлүк ичимлик несип қилмиди.
7 Силәр бу жайға йетип кәлгиниңларда Һәшбонниң падишаси Сиһон билән Башанниң падишаси Ог биз билән җәң қилғили чиқти; амма биз уларни уруп мәғлуп қилдуқ; ■
8 биз уларниң зиминлирини елип Рубәнләр билән Гадлар вә Манассәһниң йерим қәбилисигә мирас қилип бәрдук.■
9 Әнди силәр һәммә ишлириңларда раваж тепиш үчүн бу әһдиниң сөзлирини тутуп, уларға әмәл қилиңлар.
10 Бүгүн һәммиңлар — қәбилә башлиқлириңлар, ақсақаллириңлар, әмәлдарлириңлар, шуниңдәк Исраилниң һәммә әрлири,
11 кичик балилириңлар, аяллириңлар, чедиргаһиңларда туруватқан мусапирлар, шундақла отун кәскүчилириңлар вә су тошуғучилириңларму, һәммиңлар Пәрвәрдигарниң алдида һазир туруватисиләр;
12 мәхсәт шуки, Пәрвәрдигар Худайиңларниң әһдисигә, йәни Пәрвәрдигар Худайиңлар бүгүн силәргә бәргән қәсими билән бағлиған әһдигә дахил болушуңлар үчүндур,
13 Вә шуниң билән тәң У силәрни бүгүн Өзигә хас бир хәлиқ қилип силәргә вәдә қилғинидәк, ата-бовилириңларға, йәни Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа қилған қәсими бойичә өзи силәргә Худа болуштур.■
14 Лекин мән бу әһдә вә қәсәмни ялғуз силәр биләнла әмәс,
15 бәлки бүгүн биз билән бу йәрдә Пәрвәрдигар Худайимизниң алдида туруватқанлар, шундақла бүгүн бу йәрдә биз билән биргә болмиған кишиләрниң һәммиси биләнму түзүшимән.□
16 (чүнки силәр бизниң Мисир зиминида қандақ турғанлиғимиз вә сәпиримиздә әлләрниң оттурисидин қандақ өтүп кәлгинимизни убдан билисиләр;
17 Силәр уларниң арисидики жиргиничлик нәрсиләрни, уларниң арисидики яғач, таш, алтун вә күмүчтин ясалған бутларни көрдүңлар).
18 Әһдиниң мәхсити болса, силәрниң араңлардики һәр бир әр, һәр бир аял, һәр бир аилә вә һәр бир қәбилилириңлардин бүгүн көңли Пәрвәрдигар Худайимиздин йенип, шу әлләрниң илаһлириниң қуллуғиға кирип кетидиған һеч киши болмисун, шундақла араңларда өт сүйи вә әмән чиқиридиған йилтиз пәйда болуп қалмисун үчүндур. ■
19 Дәрвәқә шундақ болидуки, шу ләнәт сөзлирини аңлиғанда өз көңлидә өз-өзини бәхит-бәрикәтлик санап: «Мән қанчә башбаштақлиқ билән маңсамму, теч-аманлиқта туриверимән», дегүчи шундақ бир киши болиду; нәтиҗидә, нәм йәрму чаңқақ йәргә охшашла вәйран қилиниду. □

■ **29:3** Қан. 4:34; 7:19 ■ **29:7** Чөл. 21:24,33; Қан. 2:32; 3:1 ■ **29:8** Чөл. 32:33; Қан. 3:12; Йә. 13:8 ■ **29:13** Яр. 17:7 □ **29:15 «Лекин мән бу әһдә... кишиләрниң һәммиси биләнму түзүшимән»** — мошу сөзләрдә (14-15-айәттә) «мән» дегән сөзлигүчи Муса пәйғәмбәр болса керәк. ■ **29:18** Рос. 8:23; Ибр. 12:15 □ **29:19 «нәм йәрму чаңқақ йәргә охшашла вәйран қилиниду»** — яки «мәс киши уссуз кишигә қошулуп йоқитилиду». Башқа бир нәччә хил тәрҗимилириму учриши мүмкин. Лекин умумий мәнаси шүбһисизки, һәммә адәм апәткә учрап йоқитилиду.

20 Пəрвəрдигар мундақ кишини əпу қилмайду, бəлки Пəрвəрдигарниң ғəзиви
билəн отлуқ қəһри түтүндəк шу кишигə чүшиду; бу китапта пүтүлгəн һəммə
лəнəтлəр униң бешиға чүшиду; Пəрвəрдигар униң исмини асманниң тегидин
өчүриду.
21 Пəрвəрдигар бу қанун китавида пүтүлгəн əһдиниң һəммə лəнəтлири бойичə
Исраилниң барлиқ қəбилилиридин уни айрип чиқип, апəткə муптила қилиду.
22 Кəлгүси дəвир болса, йəни силəрдин кейин чиқидиған балилириңлар вə
шундақла жирақ жуттин кəлгəн мусапирлар Пəрвəрдигар шу зиминниң үстигə
əвəткəн балаю-апəтлəр билəн кесəлләрни көриду;
23 Пəрвəрдигар ғəзиви вə қəһри билəн вəйран қилған Содом, Гоморра, Адмаһ
вə Зəбоимларниң вəйранчилиғидəк зиминниң һəммə йери гуңгутлишип,
шорлишип, көйүп кəткинини, териқчилиқму, һосулму болмиғинини, от-чөпму
үнмигинини көриду;
24 буни көргəнлəр, һəтта һəммə əл-жут: «Немишкə Пəрвəрдигар бу зиминға
мундақ қилғанду? Немишкə Униң ғəзиви шунчə қаттиқ, əшəддий болғанду?» дəп
сорайду; ■
25 андин уларға жавап берилип: «Улар ата-бовилириниң Худаси Пəрвəрдигарниң
уларни Мисир зиминидин қутқузуп чиқарғинида улар билəн бекиткəн əһдини
ташлап,
26 берип уларниң несивиси болмиған, өзиму тонумиған илаһларниң қуллуғиға
кирип, уларға чоқунғини үчүн шундақ болди.
27 Мана бу сəвəптин Пəрвəрдигарниң ғəзиви бу зиминға тутишип, бу китапта
пүтүлгəн һəммə лəнəтни униң үстигə кəлтүрди.
28 Шуниң үчүн Пəрвəрдигар ғəзəп, аччиқ вə зор қəһр билəн уларни жутидин
жулуп, башқа бир жутқа ташлиди» — дейилиду.
29 Һəр бир йошурун сирлар болса Пəрвəрдигар Худайимизниңкидур; лекин һəр
қандақ ашкариланған вəһийлəр болса бу қанунниң сөзлиригə əмəл қилишимиз
үчүн əбəткичə биз вə балилиримизниңкидур.

30

1 Вə шундақ болидуки, бу барлиқ ишлар, йəни мəн сениң алдиңда қойған
бу бəрикəт билəн лəнəт бешиңға чүшкинидə, Пəрвəрдигар Худайиң сени
һайдивəткəн əллəрниң арисида туруп буларни есиңгə елип көңүл бөлуп,
2 өзүң вə балилириң Пəрвəрдигар Худайиңниң йениға йенип Униң авазиға қулақ
селип, мəн бүгүн саңа əмир қилған барлиқ ишларға пүтүн қəлбиң вə пүтүн жениң
билəн итаəт қилсаң,
3 шу чағда Пəрвəрдигар Худайиң сени сүргүнлүктин қайтуруп, саңа ичини
ағритип, Пəрвəрдигар Худайиң Өзи һайдивəткəн əллəрдин жиғип келиду. ■
4 Гəрчə араңлардин һəтта асманларниң четигичиму һайдилип кəткəнлəр
болсиму, Пəрвəрдигар Худайиң сени шу йəрдин жиғип жəм қилип келиду.
■
5 Пəрвəрдигар Худайиң сени ата-бовилириңниң тəвəлиги болған зиминға
кəлтүриду вə сəн уни егилəйсəн; У саңа яхшилиқ қилип ата-бовилириңниң
санидин зиядə көп қилиду;
6 Пəрвəрдигар Худайиңни пүтүн қəлбиң, пүтүн жениң билəн сөйүшкə
Пəрвəрдигар Худайиң қəлбиңни вə нəсиллириңниң қəлбини хəтнə қилиду;
шуниң билəн силəр һаят яшайсилəр. ■

■ **29:24** Йəр. 22:8 ■ **30:3** Нəһ. 1:8; Зəб. 105:45-47; Йəр. 32:37 ■ **30:4** Нəһ. 1:9 ■ **30:6** Йəр. 32:39; Əз. 11:19; 36:26

7 Шундақла Пәрвәрдигар Худайиңлар бу һәммә ләнәтләрни дүшмәнлириңларниң
үстигә, силәргә нәпрәтлинидиғанларниң үстигә, силәргә зиянкәшлик
қилғанларниң үстигә чүшүриду.
8 Силәр болсаңлар йенип келип Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ
селип, мән бүгүн силәргә тапилиған һәммә әмирлиригә әмәл қилисиләр.
9 Шундақ қилсаңлар, Пәрвәрдигар Худайиңлар қоллириңларниң һәммә ишида,
бәдиниңларниң мевисини, чарпай маллириңларниң мевисини вә йериңниң
мевисиниму көпәйтип силәрни зор яшнитиду. Чүнки Пәрвәрдигар силәрниң ата-
бовилириңларға яхшилиқ қилиштин сөйүнгәндәк, силәргә яхшилиқ қилиштин
сөйүниду. ■
10 Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ селип, бу қанун китавида
пүтүлгән әмирләр билән бәлгүлимиләрни тутуп, пүтүн қәлбиңлар, пүтүн
жениңлар билән Пәрвәрдигар Худайиңларниң тәрипигә бурулсаңларла, шундақ
болиду.
11 Чүнки мән бүгүн саңа тапилиған бу әмир сән үчүн карамәт иш әмәс яки сәндин
жирақму әмәс. □
12 Бу әмир асманниң үстидә әмәс, сениң: «Бизниң униңға әмәл қилмиқимиз
үчүн ким асманға чиқип уни елип чүшүп бизгә аңлитиду?» дейишиңниң һажити
болмайду.■
13 Вә шуниңдәк бу әмир деңизниң у тәрипидиму әмәстур, сениң: «Бизниң униңға
әмәл қилмиқимиз үчүн ким деңиздин өтүп, уни елип келип бизгә аңлитиду»
дейишиңниң һажити болмайду.
14 Чүнки бу сөз болса униңға әмәл қилмиқиң үчүн саңа бәк йеқин, йәни ағзиңда
вә көңлүңдә бардур.□
15 Мана, мән бүгүн алдиңларда һаят билән яхшилиқ, өлүм билән яманлиқни
қойдум;
16 чүнки өзүм саңа һөкүм берип: — Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларни
сөйүп, Униң йоллирида меңип, әмирлири, бәлгүлимилири һәм һөкүмлиригә
әмәл қилиңлар, дәп бүгүн силәргә тапилидим; шундақ қилсаңлар силәр
яшап көпийип, уни егиләшкә киридиған зиминға барғиниңларда Пәрвәрдигар
Худайиңлар силәрни бәрикәтләйду.
17 Лекин әгәр көңлүңни тәтүр қилип, қулақ салмай аздурулуп, башқа илаһларға
баш уруп чоқунғили турсаң,
18 мән шуни бүгүн силәргә агаһландуруп ейтип қояйки, силәр һалак болмай
қалмайсиләр; силәр уни егиләшкә Иордан дәриясидин өтүп баридиған зиминға
киргиниңларда узун өмүр көрәлмәйсиләр.
19 Мән бүгүн һаят билән өлүмни, бәрикәт билән ләнәтни алдиңда қойғинимға
асман билән зиминни үстүңгә гува болушқа чақиримән; әнди өзүң вә нәслиң
яшай десәңлар, һаятни талливал; ■
20 Пәрвәрдигар Худайиңни сөйүп, Униң авазиға қулақ селип, Униңға бағланғин;
чүнки У Өзи сениң һаятиң вә өмрүңниң узунлуғидур; чүнки шундақ қилсаң
Пәрвәрдигар ата-бовилириң болған Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа: «Мән силәргә уни
беримән» дәп қәсәм қилип вәдә қилған зиминда турисән».□

■ **30:9** Қан. 28:11 □ **30:11 «бу әмир сән үчүн карамәт иш әмәс»** — бу айәттики «карамәт» дегән сөз адәттә пәқәт Худала қилидиған ишни яки Худаниң сүпитини көрситиду. ■ **30:12** Рим. 10:6-8 □ **30:14 «... бу сөз ... саңа бәк йеқин, йәни ағзиңда вә көңлүңдә бардур»** — «Рим.» 10:6-10ни көрүң. ■ **30:19** Қан. 4:26 □ **30:20 «...чүнки У Өзи сениң һаятиң вә өмрүңниң узунлуғиду;»** — мошу йәрдә «У Өзи» дегәнниң башқа бир хил чүшәнчиси «бу иш» (йәни, Худаниң әмирлирини тутуш).

31

Йәшуа Мусаға орун басар қилип бекитилиду

1 Андин Муса берип һәммә Исраилға сөз қилди;
2 у мундақ деди: «Мән бүгүн бир йүз жигирмә яшқа кирдим; әнди силәргә сәрдар
яки башлиғучи болалмаймән. Пәрвәрдигар маңа: Сән бу Иордан дәриясидин
өтмәйсән, дегән еди.□ ■
3 Лекин Пәрвәрдигар Худайиңлар Өзи силәрни йетәкләп *дәриядин* өтүп, бу
әлләрни алдиңларда вәйран қилиду; шуниң билән уларниң мал-мүлкини
егиләйсиләр; Пәрвәрдигарниң ейтқинидәк, Йәшуа силәрниң алдиңларда башлап
дәриядин өтиду. ■
4 Пәрвәрдигар Сиһон билән Ог дегән икки Аморий падишаси вә уларниң
зиминини һалак қилғандәк, у бу әлләргиму шундақ қилиду. ■
5 Амма Пәрвәрдигар уларни қолуңларға тапшурғинида, мән силәргә тапилиған
пүткүл әмир бойичә уларға муамилә қилисиләр. ■
6 Жүръәтлик вә қәйсәр болуңлар, уларниң алдида титримәңлар, улардин һеч
қорқмаңлар; чүнки силәр билән биргә барғучи Пәрвәрдигар Худайиңлар Өзидур;
У силәрдин ваз кәчмәйду, силәрни һәргиз ташливәтмәйду!».■
7 Андин Муса Йәшуани чақирип пүткүл Исраилниң көз алдида униңға сөз қилип:
«Сән жүръәтлик вә қәйсәр болғин; чүнки бу хәлиқ Пәрвәрдигар уларниң ата-
бовилириға қәсәм қилип беришкә вәдә қилған зиминға киргәндә сән улар билән
биллә беришиң керәк; сән уларға уни егилитип мирас қилдурисән.
8 Мана, сениң алдиңда маңғучи Пәрвәрдигар Өзидур; У сән билән биллә болуп
сәндин ваз кәчмәйду, сени һәргиз ташливәтмәйду! Сән қорқмиғин, паракәндә
болма!» — деди.■

Мусаниң әһдинамә йезип тапшуруши

9 Муса бу қанунни йезип болуп, уни Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини
көтиридиған Лавийниң әвлади болған каһинлар билән Исраилниң барлиқ
ақсақаллириға тапшуруп бәрди.
10 Муса уларға мундақ буйруди: —
«Һәр йәттә жилниң ахирқи жилида, йәни азатлиқ жили дәп бекитилгән вақитта,
«кәпиләр һейти» башланғанда,
11 Исраилниң һәммиси келип Пәрвәрдигар Худайиңниң һозурида жәм болуш
үчүн у таллайдиған жайға жиғилғанда, уни аңлисун дәп пүткүл Исраилниң
алдида бу қанунни оқуп берисән. ■
12 Шуниң үчүн *шу чағда* барлиқ хәлиқни, әр болсун, аял болсун, бала болсун,
қовуқлириңниң ичидә туруватқан мусапир болсун, уларниң һәммиси аңлап,
үгинип, Пәрвәрдигар Худайиңлардин қорқуп, бу қанунниң барлиқ сөзлирини
тутуп униңға әмәл қилсун, дәп уларни жиққин. □
13 Шундақ болса, уларниң бу қанунни тонумиған балилириму уни аңлап үгинип,
силәр егиләшкә Иордан дәриясидин өтүп баридиған зиминда яшиған барлиқ
күнлиридә Пәрвәрдигар Худайиңлардин қорқидиған болиду».

Муса Йәшуаға өз вәзиписи тоғрилиқ буйруйду

□ **31:2 «силәргә сәрдар яки башлиғучи болалмаймән»** — мошу йәрдә ибраний тилида «силәрниң алдиңларда чиқип-кирип жүрәлмәймән» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **31:2** Чөл. 27:12; Қан. 3:26 ■ **31:3** Чөл. 27:18 ■ **31:4** Чөл. 21:24,33 ■ **31:5** Қан. 7:1, 2 ■ **31:6** Йә. 1:5; Ибр. 13:5 ■ **31:8** Йә. 1:9 ■ **31:11** Әзра 10:8; Нәһ. 8:1,2,3,8 □ **31:12 «... қовуқлириңниң ичидә туруватқан мусапир»** — демәк, «силәр билән биллә туруватқан мусапир». «Силәр билән биллә туруватқан» ибраний тилида адәттә «қовуқлириңлар ичидә туруватқан» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

14 Андин Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип: «Мана сениң өлидиған вақтиң
йеқинлишип қалди. Әнди Йәшуани чақирғин, иккиңлар җамаәт чедириға берип
шу йәрдә һазир болуңлар. Мән униңға вәзипә тапшуримән» деди.
Шуниң билән Муса билән Йәшуа иккиси берип, җамаәт чедирида һазир болди.
15 Пәрвәрдигар булут түврүгиниң ичидә көрүнди; булут түврүги чедирниң
дәрвазисиниң үстидә тохтиди.
16 Пәрвәрдигар Мусаға мундақ деди: «Мана, сән ата-бовилириңниң қешида ухлаш
алдида турисән; андин бу хәлиқ қозғилип, баридиған зиминдики ят илаһларға
әгишип бузуқчилиқ қилип, Мени ташлап, Мән улар билән бағлиған әһдини
бузиду. □
17 Шу вақитта Мениң ғәзивим уларға тутишип, Мән уларниму ташлап, улардин
йүзүмни йошуримән. Улар жутуветилиду, көп балаю-апәт вә күлпәтләр бешиға
чүшиду вә улар шу вақитта: «Шүбһисизки, Худайимиз аримизда болмиғини
үчүн, бу балалар бешимизға чүшти» — дәйду. □
18 Лекин Мән уларниң башқа илаһларға майил болуп әгишип, қилған һәммә
рәзилликлири үчүн шу күни йүзүмни пүтүнләй йошуримән.
19 Әнди силәр өзүңлар үчүн бу ғәзәлни пүтүп, уни Исраилларға үгитиңлар;
бу ғәзәлниң кейин Исраилларниң әйивигә Мән үчүн гувачи болуши үчүн уни
уларниң ағзиға салғин.
20 Чүнки Мән уларни Мән ата-бовилириға қәсәм билән вәдә қилған, сүт билән
һәсәл еқип туридиған жутқа киргүзимән; андин улар йәп тоюп, сәмригәндә
башқа илаһларға әгишип, уларниң қуллуғиға кириду вә Мени көзгә илмай
әһдәмни бузиду.
21 Амма шундақ болидуки, көп балаю-апәтләр билән күлпәтләр уларниң бешиға
чүшкинидә, бу ғәзәл уларни әйипләп гува бериду; чүнки бу ғәзәл уларниң
әвлатлириниң ағзида унтулмайду. Чүнки Мән уларни уларға қәсәм билән вәдә
қилған зиминға техи киргүзмәйла уларниң немә хиял қиливатқинини убдан
билимән».
22 Шуларни дәп, Муса шу күни бу ғәзәлни йезип, Исраилларға үгәтти.
23 Андин *Пәрвәрдигар* Нунниң оғли Йәшуаға: «Җүръәтлик вә қәйсәр болғин, чүнки
сән Мән Исраилларға қәсәм билән вәдә қилған зиминға уларни башлап кирисән
вә Мән сән билән биллә болимән» дәп әмир қилди.■
24 Муса бу қанунниң сөзлирини бир китапқа пүтүнләй йезип болғандин кейин
25 у Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтирип маңған Лавийларға буйруп мундақ
деди:
26 — Бу қанун китавини силәрниң әйивиңләргә гувачи болуп туруши үчүн
Пәрвәрдигар Худайиңларниң әһдә сандуғиниң йениға қоюңлар. ■
27 Чүнки мән силәрниң асий вә бойнуңлар қаттиқ екәнлигиңларни билимән.
Мана, мән техи араңларда тирик турсам Пәрвәрдигарға асийлиқ қилип
кәлдиңлар; өлүмүмдин кейин силәр техиму шундақ қилисиләр!
28 Мән уларниң қулақлириға бу сөзләрниң һәммисини аңлитишим үчүн,
шундақла йәр билән асманни уларниң әйивигә гувачи болушқа чақиришим
үчүн әнди мениң алдимға қәбилилириңларниң һәммә ақсақаллири вә
әмәлдарлирини жиғиңлар.
29 Чүнки өлүмүмдин кейин силәрниң түптин бузулуп, мән силәргә әмир қилған
йолдин чәтнәп кетидиғиниңларни билимән. Шуниң билән күнләрниң ахирида

□ **31:16 «бузуқчилиқ қилиш»** — мошу йәрдә Худаға вапасизлиқ яки асийлиқ қилишни билдүриду. Қанаандики әлләр арисида «бузуқчилиқ» роһий җәһәттә болупла қалмай, җисманий җәһәттиму бутпәрәсликкә мунасивәтлик җинсий бузуқчилиқ мәвҗут еди. □ **31:17 «шу вақитта»** — ибраний тилида «шу күни». ■ **31:23** Йә. 1:6 ■ **31:26** 2Пад. 22:8

күлпәтләр бешиңларға чүшиду; чүнки силәр Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип, қоллириңларниң ишлири билән униң ғәзивини қозғайсиләр».□
30 Андин Муса Исраилларниң пүткүл җамаити алдида бу ғәзәлниң текстини баштин-ахирғичә оқуп бәрди: —□

32

Әһдә шәртлиригә гувачиларни чақириш — Мусаниң ғәзили

1 «Қулақ селиңлар, әй асманлар, мән сөзләй;
Ағзимниң сөзлирини аңла, и йәр-зимин!
2 Тәлимим болса ямғурдәк яғиду,
Сөзлирим шәбнәмдәк тамиду,
Юмран от-чөп үстигә чүшкән сим-сим ямғурдәк,
Көкзарлиқниң үстигә чүшкән хасийәтлик ямғурдәк болиду.
3 Чүнки мән Пәрвәрдигарниң намини баян қилимән;
Әнди Худайимизни улуқ дәп җакалаңлар!
4 У қорам таштур, Униң әмәллири мукәммәлдур;
Униң барлиқ йоллири һәққанийдур.
У наһәқлиғи йоқ, вападар бир Худа,
Адил вә диянәтликтур.
5 Амма *Өз хәлқи* униңға бузуқлуқ қилди;
Уларниң қилмишлири Униң Өз балилириниңкидәк болмиди — мана бу уларниң әйивидур!
Улар әгир вә иплас бир нәсилдур!
6 Әй ахмақ вә надан хәлиқ,
Пәрвәрдигарниң яхшилиғини шундақ яндурамсән?
У сени бәдәл төләп һөр қилған атаң әмәсму?
У сени яритип, сени тиклигән әмәсму?
7 Өткән күнләрни есиңгә алғин,
Дәвирдин-дәвиргичә өткән жилларни ойлиғин;
Атаңдин сора, у саңа дәп бериду;
Ақсақаллириңға соал қой, улар сени хәвәрләндүриду.
8 Һәммидин алий болғучи әлләрниң үлүшини уларға үләштүргәндә,
Адәм атиниң пәрзәнтлирини бир-биридин бөлгинидә,
У хәлиқләрниң чегарилирини Исраил балилириниң саниға қарап бекиткән.□
9 Чүнки Пәрвәрдигарниң несивиси болса униңға хас болған хәлқидур;
Яқуп худди чәк ташлинип чиққандәк, Униң мирасидур.□
10 У уни чөл бир зиминда,
Шамал һувлайдиған дәһшәтлик бир баяванда уни тапти;
Уни орап әтрапида қоғдап турди,
Уни көз қаричуқидәк сақлиди;□
11 Худди бүркүт өз чаңгисини тәвритип,
Балилириниң үстидә пәрваз қилип,
Қанатлирини йейип уларни пәйлириниң үстигә елип көтәргинидәк,

---

□ **31:29 «күнләрниң ахирида»** — ахирқи заманни көрсәтсә керәк. □ **31:30 «пүткүл җамаити алдида»** — ибраний тилида «...пүткүл җамаитиниң қулақлири ичигә....». □ **32:8 «У хәлиқләрниң чегарилирини Исраил балилириниң саниға қарап бекиткән»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «У хәлиқләрниң чегаралирини Худаниң оғуллириниң саниға қарап бекиткән еди» дейилиду. □ **32:9 «Яқуп»** — мошу йәрдә Исраилларни көрситиду. □ **32:10 «уни орап әтрапида қоғдап турди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «у уни қоғдап жүрүп уни тәрбийилиди».

12 Пәрвәрдигарму униңға шундақ ялғуз йетәкчилик қилди;
һеч қандақ ят илаһ униң билән биллә әмәс еди.
13 У уни йәр йүзиниң егиз жайлириға миндүрди,
Вә у етизлиқниң мәһсулатидин йеди,
У униңға қия таштин һәсәл шоритип,
Чақмақ тешидин зәйтун мейи шоратти; ■
14 Саңа кала қаймиғи билән қой сүтини ичкүзүп,
Қозиларниң йеғини,
Башандики қочқарлар вә текиләрниң гөшини йегүзүп,
Есил буғдайниң есил данлиридин йегүзди,
Сән болсаң үзүм қени болған сап шарапни ичтиң.
15 Лекин Йәшурун сәмрип тәпкәк болуп қалди;
Бәрһәқ, сән сәмрип кәттиң,
Бордилип кәттиң,
Тоюнуп кәттиң!
У өзини яратқан Тәңрини ташлап,
Өз нижатиниң Қорам Тешини көзгә илмиди.□
16 Улар болса ят илаһларға әгишип Униң вапасизлиққа болған һәситини қозғиди,
Жиргиничлик ишлар билән Униң ғәзивини кәлтүрди.
17 Улар Егә-Тәңриси әмәс жинларға,
Өзи билмәйдиған илаһларға,
Ата-бовилириму қорқмайдиған,
Йеңи пәйда болуп қалған илаһларға қурбанлиқ қилди.
18 Сән өзүңни төрәлдүргән Қорам Ташни көңлүңдин чиқардиң,
Сени апиридә қилған Тәңрини унтудуң.
19 Пәрвәрдигар буни көрүп,
Оғул-қизлириниң Униң аччиғини кәлтүргинидин, улардин бизар болуп мундақ
деди: —
20 «Мән улардин йүзүмни йошуримән,
Уларниң ақивитини көрүп бақай;
Чүнки улар иплас бир нәсилдур,
Қәлбидә вападарлиғи йоқ балилардур.
21 Егә-тәңриси әмәсләр билән һәситимни кәлтүрди,
Әрзимәс мәбудлири билән қәһримни қозғиди;
Шуңа «һеч хәлиқ әмәс» болған бир хәлиқ арқилиқ уларниң һәситини қозғаймән,
Надан бир әл арқилиқ уларниң аччиғини кәлтүримән.□ ■
22 Чүнки Мениң ғәзивимдин бир от туташти;
У тәһтисараниң тегигичә көйүп бариду,
У йәр билән униң мәһсулатини йәп кетиду,
Вә тағларниң һуллириниму туташтуриду.■
23 Мән уларниң үстигә балаю-апәтләрни догилаймән;
Я-оқлиримни бирни қоймай уларға атимән.
24 Улар ачарчилиқтин йегиләп кетиду,
Томуз иссиқ вә вабаниң наштәрлири тәрипидин йәп кетилиду;
Уларға қарши житқуч һайванларниң чишлирини,
Топида өмилигүчиләрниң зәһирини әвәтимән.
25 Ташқирида қилич уларни мусибәткә салиду,

■ **32:13** Қан. 33:26; Йәш. 58:14 □ **32:15 «Йәшурун»** — Исраилниң йәнә бир исми — мәнаси «тик туридиған», «дурус» дегәнлик. □ **32:21 «Шуңа «һеч хәлиқ әмәс» болған бир хәлиқ арқилиқ... Надан бир әл арқилиқ уларниң аччиғини кәлтүримән»** — у улуқ бешарәтниң әмәлгә ашурулуши тоғрилиқ «Һош.» 1:9, 2:32, «Рим.» 10:19ни көрүң. ■ **32:21** Рим. 10:19 ■ **32:22** Йәр. 15:14

Ичкиридә вәһимә басиду;
У жигит билән қизни,
Әмчәктики бала билән ақ чачлиқни һәммисини йоқитиду.
26 Мән: «Уларни чепиветимән,
Инсанларниң арисидин уларниң намини өчүримән» — дәйттим,□
27 Бирақ дүшмәнниң мәсқирә қилишидин қорқтум;
Исраилниң рәқиплири бу ишни хата чүшинип: —
Бу иш бизниң қолимизниң күчлүклүгидин болған болса керәк,
Пәрвәрдигар буни һеч қилмиди» демисун дәп, *бу ишни қилмидим*.
28 Исраил несиһәттин мәһрум болған бир әл,
Уларниң һеч әқил-пәми йоқтур.
29 Аһ, улар дана болсиди!
Шундақ болса буни чүшинип,
Өз ақивити қандақ болидиғинини ойлайтти!
30 Әгәр уларниң Қорам Теши уларни сетивәтмигән болса,
Пәрвәрдигар уларни *дүшмәнлиригә* ташлап бәрмигән болса,
Бир киши қандақму миң кишини өз алдидин һайдийалайтти?,
Икки киши қандақму он миң кишини қачуралайтти?
31 Чүнки башқиларниң қорам теши болса бизниң Қорам Тешимиздәк әмәстур.
Буниңға дүшмәнлиримиз өзлири гувалиқ бәрсун!
32 Чүнки уларниң үзүм тели Содомниң үзүм телидин,
Гоморраниң етизлиқлиридин чиққандур;
Үзүмлири зәһәрлик үзүмләрдур,
Уларниң һәр бир сапиғи аччиқтур,
33 Шараби болса әждиһаларниң зәһиридур,
Кобраларниң әҗәллик зәһиридур.
34 *Пәрвәрдигар*: «Буларниң *һәммиси* Мениңкидә сақлақлиқ әмәсму?
Өз ғәзнилиримдә мөһүрләнгән әмәсму?
35 Интиқам Мениңкидур,
Яманлиқни қайтурушму шундақ,
Булар улар путлишидиған вақитқичә сақлақлиқ туриду,
Чүнки уларниң балаю-апәтлик күни йеқинлашмақта,
Уларниң бешиға чүшидиған ишлар болса тез келиватиду.□ ■
36 Чүнки Пәрвәрдигар уларниң күчи түгәп кәткәнлигини, уларниң *азийип*, һәтта
аҗиз яки мәйипләрниңму қалмиғинини көргәндә,
У Өз хәлқиниң үстигә һөкүм чиқириду,
Өз бәндилиригә меһри-шәпқәт көрситиду.□ ■
37 У вақитта У мундақ дәйду: «Қени, уларниң илаһлири?
Өзигә таянч қилған қорам теши әнди қәйәрдидур?
38 Уларниң өткүзгән қурбанлиқлириниң йеғини йегән,

□ **32:26 «Уларни чепиветимән»** — яки «Уларни тарқитимән», «Уларни чечиветимән». □ **32:35 «... Булар улар путлишидиған вақитқичә сақлақлиқ туриду»** — бизниңчә мошу айәттики «улар» Исраилларни көрситиду. Бәзи алимлар «Худаниң дүшмәнлири (ят әлләр)ни көрситиду» дәп қарайду. Лекин Худа интиқамлири билән ахирида Исраилниң әң аҗиз пәйтидә уларни қутқузиду («Йәр.» 30-бапни, ушбу бабтики 36-, 42-айәтни көрүң). ■ **32:35** Рим. 12:19; Ибр. 10:30; 1Пет. 2:23 □ **32:36 «...уларниң азийип, һәтта аҗиз яки мәйипләрниңму қалмиғинини көргәндә»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «яки кичик яки чоң болса, уларниң азийип һеч кимниң қалмиғинини көргәндә,...». **«Өз хәлқи үстигә һөкүм чиқириду»** — өз ичигә икки тәрәпни елиши керәк: (1) Худаниң хәлқи униң тәрбийә җазалирини көргәндин кейин гуналирини иқрар қилип, униң кәчүрүмигә муйәссәр болиду; (2) Худа Өз хәлқигә рәзиллик қилғучиларға өзиниң қилған рәзиллигини өзигә яндуриду. **«Өз бәндилиригә меһри-шәпқәт көрситиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Өз бәндилири тоғрилиқ нийитидин йениду». ■ **32:36** Қан. 32:36

Уларниң шарап һәдийәлиридики шарабини ичкәнләр қәйәргә кәтти?
Әнди улар орнидин туруп силәргә ярдәм берип, панаһиңлар болсун!□
39 Әнди Мән Өзүм, пәқәт Мәнла «Шу»дурмән,
Маңа һәмраһ һеч қандақ илаһниң йоқлуғини көрүп билиңлар.
Мән өлтүрүп тирилдүримән,
Зәхимләндүрүп сақайтимән;
Вә һеч ким Мениң қолумдин қутқузалмайду.□ ■
40 Чүнки Мән қолумни асманларға көтирип: —
«Әбәткичә һаяттурмән» дәп ейтип,
41 Чақнап туридиған қиличимни иштик қилимән,
Мениң қолум адаләтни қурал қилип тутиду,
Дүшмәнлиримдин интиқам алимән,
Мәндин нәпрәтләнгүчиләрниң қилғанлирини уларға яндуримән!
42 Мән я оқлиримни қан ичкүзүп мәс қилимән,
Мениң қиличим гөш йәйду,
Мән уларни өлтүрүлгәнләр билән әсирләрниң қенини,
Дүшмәнниң сәрдарлириниң башлирини йәп-ичидиған қилимән».■
43 Әй әлләр, Униң хәлқи билән биллә шатлиниңлар,
Чүнки У Өз бәндилириниң қенининиң интиқамини алиду,
Өз дүшмәнлиригә қисас яндуриду,
Өз зимини билән хәлқи үчүн кәчүрүм-кафарәт кәлтүрүп бериду».■

Муса гәзили тоғрисида буйруқ чүшүриду

44 Әнди Муса билән Нунниң оғли Йәшуа келип бу ғәзәлниң барлиқ сөзлирини
хәлиқниң алдида оқуп бәрди. □
45 Андин Муса бу һәммә сөзләрни барлиқ Исраил алдида ахирлаштуруп
46 уларға сөз қилип: «Мән бүгүн оттураңларда силәрни агаһландуруп гувалиқ
бәргән бу барлиқ сөзләргә көңүл бөлүңлар; силәр буларни балилириңларға
тапилап: «Бу қанунниң һәммә сөзлиригә әмәл қилишқа көңүл қоюңлар» дәп
буйрушуңлар керәк.
47 Чүнки бу сөз силәргә мунасивәтсиз, қуруқ сөз әмәс, бәлки силәрниң
һаятиңлардур! Силәр у зиминни егиләшкә Иордан дәриясидин өтисиләр;
өткәндин кейин у зиминда бу сөз арқилиқ узун өмүр көрисиләр» — деди.

Мусаниң өлүми тоғрилиқ буйруқлар

48 Йәнә шу күни Пәрвәрдигар Мусаға сөз қилип мундақ деди: —
49 Сән ушбу Абарим теғиға, йәни Йерихониң уттуридики, Моабниң зиминидики
Небо теғиға чиққин вә шу йәрдә Мән Исраилларға өз тәвәлиги болуш үчүн
беридиған Қанаан зиминини көргин. ■
50 Андин акаң Һарун Һор теғида өлүп өз хәлиқлиригә қошулғандәк, сәнму
чиқидиған шу тағда өлүп хәлиқлириңгә қошулғин; ■
51 чүнки силәр Зин чөлидики Мәрибаһ-Қадәшниң сулириниң йениға барғанда,
иккиңлар Исраилларниң арисида Маңа вапасизлиқ көрситип, Исраилларниң
арисида Мени «муқәддәс» дәп һөрмәтлимидиңлар. ■

□ **32:38 «Әнди улар орнидин туруп силәргә ярдәм берип, панаһиңлар болсун!»** — Худа мошу йәрдә Исраил әслидә таянған бутларни мәсқирә қилиду. □ **32:39 «Маңа һәмраһ һеч қандақ илаһниң йоқлуғини көрүп билиңлар»** — яки «Мәндин башқа һеч қандақ илаһ болмиғанлиғини көрүп белиңлар». ■ **32:39** Қан. 4:35; 1Сам. 2:6; Йәш. 45:5,18,22 ■ **32:42** Зәб. 7:13-14; 67:22-24; Йәш. 34:6; Әз. 21:9-11 ■ **32:43** Рим. 15:10 □ **32:44 «Нунниң оғли Йәшуа»** — ибраний тилида: «Нунниң оғли Һошия» (Һошия Йәшуаниң башқа бир хил атилиши). ■ **32:49** Чөл. 27:12 ■ **32:50** Чөл. 27:13; 33:38 ■ **32:51** Чөл. 20:12

52 Шуңа сән Исраилларға беридиған шу зиминни удулуңда көрисән, лекин униңға
кирәлмәйсән.

33

Муса пәйғәмбәр Исраилға дуа қилип бәхит тиләйду

1 Худаниң адими болған Мусаниң өлүмидин илгири Исраилларни бәрикәтләшкә
тилигән бәхит-тиләклири мунулар: —
2 У мундақ деди: —
«Пәрвәрдигар Өзи Синай теғидин келип,
Сеирдин чиқип *Исраил* үстигә парлиди;
Паран теғидин пәйда болуп чақниди,
У түмәнлигән муқәддәсләрниң оттурисидин чиқип кәлди;
Оң қолидин Исраилға аталған отлуқ бир қанун чиқти.□ ■
3 Дәрһәқиқәт, У хәлиқни сөйиду;
Сениң барлиқ муқәддәс бәндилириң қолуңдидур;
Уларниң һәр бири айиғиң алдида олтирип,
Сөзлириңгә муйәссәр болиду.
4 Муса бизгә бир қанун буйруп,
Буни Яқупниң жамаитигә мирас қилип бәрди;
5 Хәлиқниң сәрдарлири жәм болуп,
Исраилниң қәбилилири бир йәргә жиғилғанда,
У Йәшурунниң оттурисида падишадәк болди.□

Мусаниң қәбилиләр үчүн тилигән хәйр-дуалири вә бәргән бешарәтлири

6 «Рубән болса, адәмлири өлүп кәтмәй, һаят турсун;
Униң адәмлири аз болмисун».
7 *Мусаниң* Йәһуда тоғрисида тилигән бәхити мундақ: —
«Йәһуданиң авазини аңлиғайсән, и Пәрвәрдигар;
Уни өз хәлқигә қобул қилдурғайсән;
Униң қоллири улар үчүн күрәш қилсун;
Әнди өзини әзгүчиләргә қарши турушқа униңға мәдәт болғайсән».□
8 У Лавий тоғрисида мундақ деди: —
«Сениң урим вә туммим ташлириң Сениң бу муқәддәс бәндәңгә тапшурулған;
Сән уни Массаһда синидиң,

□ **33:2 «Сеирдин Исраиллар чиқип үстигә парлиди»** — «Исраиллар» ибраний тилида: «улар». **«муқәддәсләр»** — пәриштиләрни көрсәтсә керәк. **«... Исраилға аталған»** — ибраний тилида: «..уларға аталған». **«... уларға аталған отлуқ бир қанун чиқти»** — башқа икки хил тәрҗимиси: «...уларға (Исраилға) аталған от ялқунлири чиқти» яки «...уларға (Исраилға) йетәклигүчи от ялқулири чиқти». ■ **33:2** һаб. 2:3, 4 □ **33:5 «У Йәшурунниң оттурисида падишадәк болди»** — мошу жүмлидики «У» Мусани көрситиду, дәп қараймиз. Бәзи алимлар Худани көрситиду, дәп қарайду. □ **33:7 «Уни өз хәлқигә қобул қилдурғайсән»** — ибраний тилида сөзмусөз «Уни өз хәлқиниң арисиға киргүзгәйсән» дейилиду. Йәһуданиң кейинки тарихиға қариғанда, бу бешарәт Муса пәйғәмбәрниң Йәһуданиң нәсли болған Давутниң падишалиғи, әң муһими Давутниң нәсли Мәсиһ тоғрилиқ бешарәтлик дуаси болуши керәк. **«У қоллири улар үчүн күрәш қилсун»** — буниңда «улар» «өз хәлқи»ни көрсәтсә керәк. **«Униң қоллири улар үчүн күрәш қилсун»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Униң қоллири өз һажитидин чиқсун».

Мәрибаһниң сулириниң йенида униң билән талаштиң.□
9 У өз ата-аниси тоғрисида: «Уларға йүз-хатирә қилмаймән», дәп ейтти,
Өз қериндашлириниң һеч йүзини қилмай,
Өз балилириниму тонушни халимай,
Бәлки Сениң сөзүңгә әмәл қилип, әһдәңни чиң тутти.□
10 Мана, *Лавийлар* Яқупқа һөкүмлириңни уқтуриду,
Улар Исраилға қанунуңни үгитиду;
Улар димиғиңға хушбуйни сунину,
Қурбангаһиңға путун көйдүрмә қурбанлиқларни кәлтүриду.
11 И Пәрвәрдигар, униң тәәллуқатини бәрикәтлигәйсән,
Униң қоллириниң әҗри Сени хуш қилғидәк болғай,
Униңға қарши чиққанлар вә униңдин нәпрәтләнгәнләр болса,
Уларни қопалмиғидәк һалда бәллирини сундурғайсән!»
12 У Бинямин тоғрисида мундақ деди: —
«Пәрвәрдигарниң сөйгини болса,
У Униң йенида бехәтәр макан қилиду,
Пәрвәрдигар сайә болуп путун күн уни сақлайду,
У уни мүриси оттурисида маканлаштуриду»
13 Йүсүп тоғрисида у мундақ деди: —
«Униң зимини Пәрвәрдигар тәрипидин бәрикәтлик болғай!
Асманларниң есил немәтлири билән,
Шәбнәм билән,
Йәр тегидики немәтлири билән,□ ■
14 Күндин һасил болидиған есил мәһсулатлири билән,
Айдин һасил болидиған есил немәтлири билән,
15 Қедимки тағларниң алий немәтлири билән,
Мәңгүлүк дөңләрниң есил немәтлири билән,
16 Йәрниң есил немәтлири вә униңға толған һәммә мәвҗудатлири билән,
Азғанлиқта турғучи Затниң шапаити билән бәрикәтләнсун!
Буларниң һәммиси Йүсүпниң бешиға,
Йәни өз қериндашлиридин айрилғанниң чоққисиға чүшсун.□ ■
17 Униң һәйвиси өз буқисиниң тунҗисидәктур;
Униң мүңгүзлири явайи калиниң мүңгүзлиридәктур,
Улар билән у әл-жутларниң һәммисини бирақла йәр йүзиниң чәтлиригичә үсиду.
Мана Әфраимниң түмәнлигән адәмлири,
Манассәһниң миңлиған адәмлири шундақ болиду».□

□ **33:8 «урим вә туммим»** — тоғрилиқ «Мис.» 28:30ни көрүң. Худа Лавийларни таллишиниң бир сәвәви 32:25-29да көрүлиду; Худа уни Өз хизмитидә болушқа таллиғачқа, мошу йәрдә Худа уни «Мениң муқәддәс бәндәм» дәп атайду. **«Массаһ»** — «Массаһ» дегән җайниң мәнаси «синаш» («Мис.» 17:7ни көрүң). **«Мәрибаһ»** — «Мәрибаһ» дегән җайниң мәнаси «талаш-тартиш, күраш» («Чөл.» 20:13 вә 24ни көрүң). □ **33:9 «Өз қериндашлириниң һеч йүзини қилмай, ...бәлки Сениң сөзүңгә әмәл қилип, әһдәңни чиң тутти»** — көздә тутулған вақиәләр «Мис.» 32:21-29да хатирилиниду. □ **33:13 «йәр теги»** — бәлким йәр астидики суларни яки деңиз тәглирини көрситиду. ■ **33:13** Яр. 49:25 □ **33:16 «Азғанлиқта турғучи Зат»** — мошу зат Пәрвәрдигарниң Пәриштисидур («Мис.» 3:2-6ни көрүң). ■ **33:16** Яр. 49:26 □ **33:17 «Униң һәйвиси өз буқисиниң тунҗисидәктур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «униң буқисиниң тунҗиси униңға шәрәп кәлтүрсун». **«униң мүңгүзлири явайи калиниң мүңгүзлиридәктур»** — явайи кала болса нәсли қуруған интайин йоған бир хил кала еди. **«...Манассәһниң миңлиған адәмлири шундақ болиду»** — толуқ айәтниң мәнаси: (1) бу икки қәбилә Йүсүпниң мүңгүзлиридур; (2) жуқурида ейтилған бәхит-бәрикәтләр Йүсүпкә хас болуп, бу икки қәбилиниң бешиға чүшиду. Биз иккинчи мәнигә майилмиз.

18 Зәбулун тоғрисида у мундақ деди: —
«Әй Зәбулун, сән чиққиниңда шатланғин;
Әй сән Иссакар, өз чедирлириңда хуш болғин!
19 Мана улар хәлиқләрни таққа чақириду,
Шу йәрдә улар һәққанийлиқниң қурбанлиқлирини сунидү,
Чүнки улар деңиздики мол дөләтләрни,
Қумға көмүлгән гөһәрләрни сүмүрүп уларға муйәссәр болиду».
20 Гад тоғрисида у мундақ деди: —
«Гадниң зиминини кеңәйткүчигә бәхит-бәрикәт болғай;
Гад болса чиши ширдәк олтирақлашти;
У биләк һәм баш терисини титма-титма қиливетиду;□
21 Шу йәрдә у әң есил несивини талливалди;
Чүнки шу йәрдиму у һөкүм бекиткүчиниң үлүши болған жай сақлақлиқтур;
У хәлиқниң сәрдарлири билән келип,
Исраил билән биргә Пәрвәрдигарниң адалити билән һөкүмлирини жүргүзди».□
22 Дан тоғрисида у мундақ деди: —
«Дан болса яш бир ширдур;
У Башандин тақлап өтиду».□
23 Нафтали тоғрисида у мундақ деди: —
«Әй Нафтали, илтипатқа тоюнғансән,
Пәрвәрдигар тәрипидин кәлгән бәхит-бәрикәткә толуп,
Мәғрип билән җәнупни өзүңгә мүлүк қилип егиләйсән».
24 Ашир тоғрисида у мундақ деди: —
«Ашир оғуллар билән бәрикәтлиниду;
У қериндашлири арисида илтипат көрсун;
Пути майға чилансун.□
25 Дәрваза балдақлириң төмүр билән мистин болиду;
Күнлириң қандақ болса, күчүңму шуниңға мувапиқ тәң болиду».□
26 «— Әй Йәшурун, Тәңриңдәк башқа һеч ким йоқтур;
У саңа ярдәмгә асманлар үстигә,
Зор һәйвиси билән булутларниң үстигә минип келиду.□ ■
27 Әзәлий Худа сениң башпанаһиңдур,
Астиңда әбәдий биләкләр туриду.
У сениң алдиңдин дүшмәнни һайдап: —
«Уларни һалак қилғин!» дәп *саңа* буйруйду.
28 Шуниң билән Исраил ашлиқ билән йеңи шарап мол болған бир зиминда туруп,
Ялғуз аман-есән макан тутиду,
Яқупниң булиқи охшашла аман-есән болиду;

□ **33:20 «Гад болса чиши ширдәк олтирақлашти»** — яки «Гад.... йетивалди». **«У биләк һәм баш терисини титма-титма қиливетиду»** — бәлким Гадниң дүшминигә қаттиқ зәрбә беридиғанлиғини көрситиду. □ **33:21 «һөкүм бекиткүчи»** — (1) қанун бәргүчи (Муса пәйғәмбәрниң өзи)ни; (2) Қанаан зиминини бөлүп тәқсим қилғучи (Йәшуа пәйғәмбәр)ни көрситиду. □ **33:22 «У Башандин тақлап өтиду»** — бу сөзләр бәлким «Һак.» 18:27-28дә хатириләнгән вақиәни көрситидиған бешарәт болуши мүмкин. □ **33:24 «Ашир.... пути майға чилансун»** — кейин, Ашир турған жайда көп зәйтун мейи ишләп чиқарған. □ **33:25 «Дәрваза балдақлириң»** — яки «Айиғиңниң боқучилири». □ **33:26 «Әй Йәшурун, Тәңриңдәк башқа һеч ким йоқтур»** — яки «Әй Йәшурун, Тәңридәк башқа һеч ким йоқтур».
■ **33:26** Қан. 32:13; Йәш. 58:14

Униң асманлириму шәбнәм темитип туриду.□ ■
29 Бәхитликсән, и Исраил!
Сәндәк Пәрвәрдигарниң Өзи қутқузған хәлиқтин йәнә ким бар?
У болса сениң мәдәткар қалқиниң,
Һәйвәтлик қиличиңдур!
Сениң дүшмәнлириң саңа зәиплишип бойсуниду;
Сән уларниң егиз җайлирида дәссәп маңисән».

34

Муса пәйғәмбәрниң өлүми

1 Андин Муса Моабниң түзләңликлиридин чиқип Небо теғиниң үстигә,
йәни Йерихониң уттурисидики Писгаһ теғиниң чоққисиға чиқти. Шу йәрдә
Пәрвәрдигар униңға пүткүл зиминни көрсәтти; Гилеадтин Данғичә, ■
2 пүткүл Нафтали билән Әфраим вә Манассәһниң зиминини, Йәһуданиң пүткүл
зимини билән қошуп мәғрибтики деңизғичә,
3 җәнуптики Нәгәв зиминини, «Хорма шәһири» дәп аталған Йерихо вадисидики
түзләңликни Зоар шәһиригә қәдәр, һәммини униңға көрсәтти.
4 Андин Пәрвәрдигар униңға сөз қилип: «Мән қәсәм қилип: «Бу зиминни сениң
нәслиңгә беримән» дәп Ибраһим, Исһақ вә Яқупқа вәдә қилған зимин мана
мошудур. Әнди саңа уни өз көзүң билән көрүшкә несип қилдим, лекин сән шу
йәргә өтүп кирәлмәйсән» деди.■
5 Андин Пәрвәрдигарниң ейтқинидәк, Пәрвәрдигарниң қули Муса шу йәрдә, йәни
Моабниң зиминида вапат болди.
6 У уни Моабниң зиминидики тағ җилғисида, Бәйт-Пеорниң уттурисида дәпнә
қилди; униң қәбриниң қәйәрдә екәнлигини бүгүнгичә һеч ким билмәйду.
7 Муса вапат болған вақитта бир йүз жигирмә яшқа киргән еди, лекин көзлири
һеч торлашмиған вә мағдуридин һеч кәтмигән еди.
8 Исраиллар Муса үчүн Моабдики түзләңликтә оттуз күнгичә матәм тутти.
Шуниң билән Муса үчүн матәм тутуп жиғлайдиған күнләр түгигән еди.
9 Муса қоллирини униң үстигә қойғачқа, Нунниң оғли Йәшуа даналиқ
бәргүчи Роһ билән толған еди. Шуниң билән Исраиллар униңға итаәт қилип,
Пәрвәрдигарниң Мусаға буйруғинидәк қилди.■
10 Мусадин кейин униңдәк Пәрвәрдигар билән йүз туранә сөзләшкән иккинчи бир
пәйғәмбәр Исраил ичидә чиқмиди;
11 Пәрвәрдигарниң уни Мисир зиминиға әвәтиши билән у шу йәрдә Пирәвнгә,
униң хизмәткарлири вә пүткүл зиминидикиләр алдида көрсәткән һәммә
мөҗизилик аламәт вә карамәтләргә,
12 аян қилинған шу барлиқ улуқ қудрәткә вә Мусаниң пүткүл Исраилниң көз
алдида көрсәткән барлиқ дәһшәтлик һәйвисигә тәң турғидәк һеч қандақ адәм
чиқмиди.□

□ **33:28 «... Исраил ... мол болған бир зиминда туруп, ялғуз аман-есән макан тутиду»** — мошу җүмлидики «ялғуз» Худадин башқа һеч қандақ панаһ яки муһапизәт керәк болмайду, дегәнликни көрситиду. «Яқупниң булиқи»: — (1) Исраилниң зиминидики су мәнбәлирини көрситиши мүмкин; (2) Худа уларға булақтәк роһий һаятлиқ мәнбәси болуп, өзгәрмәй мәзмут туридиғанлиғини көрситиши мүмкин. Биз иккинчи мәнасигә майилмиз. ■ **33:28** Йәр. 23:6; 33:16; Зәб. 67:27 ■ **34:1** Қан. 3:27 ■ **34:4** Яр. 12:7; 13:15; 15:18; 26:4; 28:13 ■ **34:9** Чөл. 27:18 □ **34:12 «... аян қилинған шу барлиқ улуқ қудрәткә...»** — ибраний тилида «аян қилинған шу барлиқ улуқ қудрәтлик қолға...».

Йәшуа

Пәрвәрдигарниң Йәшуа пәйғәмбәрни чақириши, униңға вәзипә тапшуруши

1 Вә Пәрвәрдигарниң қули болған Муса вапат болғандин кейин шундақ болдики,
Пәрвәрдигар Мусаниң хизмәткари, Нунниң оғли Йәшуаға сөз қилип мундақ деди:
— □ ■
2 Мениң қулум Муса вапат болди. Әнди сән қозғилип, бу хәлиқниң һәммисини
башлап Иордан дәриясидин өтүп, Мән уларға, йәни Исраилларға тәқдим
қилидиған зиминға киргин. □
3 Мән Мусаға ейтқинимдәк, путуңларниң тапини қәйәргә тәккән болса, шу җайни
силәргә бәрдим; ■
4 чегараңлар чөл-баявандин тартип Ливанғичә, Һиттийларниң зиминини өз
ичигә елип, Әфрат дәриясидин күн петиштики Оттура Деңизғичә болиду. □
5 Сениң барлиқ һаят күнлириңдә һеч ким саңа қарши туралмайду. Мән Өзүм Муса
билән биллә болғандәк сениң билән биллә болуп, сени һәргиз ташливәтмәймән.
■
6 Сән җүръәтлик вә қәйсәр болғин; чүнки сән бу хәлиқни Мән ата-бовилириға
беришкә қәсәм билән вәдә қилған зиминға мирасхор қилип егилитисән. ■
7 Мениң қулум Муса саңа буйруған барлиқ қанунға әмәл қилишқа көңүл бөлүп,
қәтъий җүръәтлик вә толиму қәйсәр болғин; сән қәйәргила барсаң ишлириң
ғәлибилик болуши үчүн униңдин я оң я солға чәтнәп кәтмә; □ ■
8 бу қанун китавини өз ағзиңдин нери қилмай, униң ичидә пүтүлгәнниң
һәммисини тутуп, уни кечә-күндүз зикир қилип ойла; шундақ қилсаң
йоллириңда ғәлибилик болуп, өзүң ронақ таписән. □ ■
9 Мана саңа: — Җүръәтлик вә қәйсәр бол, дәп буйруған едимғу? Шуңа һеч
вәһимигә чүшмә, җүрәксиз болма; чүнки қәйәргә барсаң Пәрвәрдигар Худайиң
сән билән биргидур.

Йәшуаниң хәлиқни Қанаанға кирип җәң қилишқа тәйярлиши

10 Шуниң билән Йәшуа хәлиқниң башлириға буйруп: —
11 Силәр чедиргаһтин өтүп хәлиққә: — Өзүңлар үчүн озуқ-түлүк тәйяр қилиңлар,
чүнки үч күн тошқанда силәр Иордан дәриясидин өтүп Пәрвәрдигар Худайиңлар
силәргә беридиған зиминни егиләш үчүн кирисиләр, — дәңлар, деди.
12 Йәшуа Рубәнләр билән Гадлар вә Манассәһниң йерим қәбилисигә сөз қилип: —

□ **1:1 «Вә Пәрвәрдигарниң қули болған Муса вапат болғандин кейин...»** — мошу җүмлә «вә» дегән сөз билән башлинип, «Йәшуа» дегән китапниң «Қанун Шәрһи» дегән китап билән зич бағланғанлиғини көрситиду. «Қан.» 34:12-айәтни көрүң. ■ **1:1** Қан. 1:38; 34:5 □ **1:2 «Мениң қулум Муса вапат болди»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Муса таққа чиқип Худаниң һозурида ялғуз өлгән вә Худа тәрипидин дәпнә қилинған. Һеч ким бу ишларға көз гувачи болмиған еди («Қан.» 34:5-6). ■ **1:3** Қан. 11:24; Йә. 14:9 □ **1:4 «Оттура Деңизғичә...»** — ибраний тилида «Улуқ Деңизғичә...». ■ **1:5** Қан. 31:6, 8; Ибр. 13:5, 6 ■ **1:6** Қан. 31:23 □ **1:7 «...қәтъий җүръәтлик вә толиму қәйсәр болғин»** — һәр қандақ киши Худаниң әмирлиригә асасән барлиқ хәлиққә йетәкчилик қилип, хәлиқниң ишлирини идарә қилиш үчүн интайин җүръәтлик болуши керәк. ■ **1:7** Қан. 5:32; 28:14 □ **1:8 «китаптики бу қанун китави»** — (яки «муқәддәс қанундики бу китап» яки «китаптики бу қанун») — яки «Қанун Шерһи» яки «Муса пәйғәмбәрниң бәш китави»ни (йәни «Яритилиш», «Мисирдин Чиқиш», «Лавийлар» «Чөл-баявандики сәпәр», шундақла «Қанун Шерһи»ни) көрситиду. ■ **1:8** Зәб. 1:2

13 Худаниң қули болған Мусаниң силәргә буйруп: — Пәрвәрдигар Худайиңлар
силәргә арамлиқ ата қилип бу зиминни силәргә бәргән, дәп ейтқинини
есиңларда тутуңлар. □
14-15 Хотун бала-җақаңлар вә чарпайлириңлар Муса өзи силәргә тәқсим
қилған, Иордан дәриясиниң бу тәрипидики зиминда қалсун, лекин араңларда
қанчилик батур палван болсаңлар, силәр өз қериндашлириңларниң алдида
сәптә туруп уларға ярдәм берип җәң қилиңлар; таки Пәрвәрдигар Худайиңлар
қериндашлириңларға силәргә ата қилғиниға охшаш арам ата қилип,
қериндашлириңларға у уларға мирас қилип беридиған зиминни егиләтгичә
шундақ қилиңлар. Андин силәр тәвәлигиңлар болған зиминни, йәни Худаниң
қули болған Муса силәргә тәқсим қилған, Иордан дәриясиниң күн чиқиш
тәрипидики бу зиминни егиләш үчүн қайтип бериңлар, — деди.□
16 Улар Йәшуаға җавап берип: — Сән бизгә әмир қилғанниң һәммисигә әмәл
қилимиз, сән бизни қәйәргә әвәтсәң, шу йәргә баримиз.
17 Биз һәммә ишта Мусаниң сөзигә қулақ салғинимиздәк саңа қулақ салимиз;
бирдин-бир тилигимиз, Пәрвәрдигар Худайиң Муса билән биллә болғандәк
сениң биләнму биллә болғай!
18 Кимки сениң әмриңгә итаәтсизлик қилип, сән бизгә буйруған һәр қандақ
сөзлириңгә қулақ салмиса, өлтүрүлиду! Сән пәқәтла җүръәтлик вә қәйсәр
болғин, — деди.

2

Чарлиғучиларни әвәтиш

1 Андин кейин Нунниң оғли Йәшуа икки чарлиғучини Шиттимдин әвәтип уларға:
— Силәр берип у зиминни, болупму Йерихо шәһирини чарлап келиңлар, деди.
Шуниң билән улар у йәргә берип, Раһаб атлиқ бир паһишиниң өйигә кирип
қонди.
2 Лекин бириси келип Йерихо падишасиға: — Бүгүн кечә Исраиллардин бир нәччә
киши бу зиминни чарлиғили кәпту, дәп хәвәр йәткүзди.
3 Шуниң билән Йерихо падишаси Раһабниң қешиға адәм әвәтип: — Сениң
қешиңға келип, өйүңгә киргән шу кишиләрни бизгә тапшуруп бәргин, чүнки улар
бу зиминниң һәр йерини пайлиғили кәпту, — деди.
4 Лекин у аял у икки кишини елип чиқип йошуруп қойған еди; у җавап
берип: — Дәрвәқә бу кишиләр мениң қешимға кәлди, лекин мән уларниң нәдин
кәлгәнлигини билмидим;
5 қараңғу чүшүп, қовуқни етидиған вақит кәлгәндә шундақ болдики, бу адәмләр
чиқип кәтти. Мән уларниң қәйәргә кәткинини билмәймән. Уларни тездин
қоғлисаңлар, чоқум йетишивалисиләр, — деди.
6 Лекин у аял уларни өгүзгә елип чиқип, өгүзниң үстидә рәтләп йейип қойған
зиғир пахаллириниң астиға йошуруп қойған еди.
7 У вақитта уларниң кәйнидин издәп қоғлиғучилар Иордан дәриясиниң йоли
билән чиқип дәрия кечиклиригичә қоғлап барди. Уларни қоғлиғучилар
шәһәрдин чиқиши биләнла, шәһәрниң қовуқи тақалди.

□ **1:13 «Пәрвәрдигар Худайиңлар .... бу зиминни силәргә бәргән, дәп ейтқинини есиңларда тутуңлар»** — Муса пәйғәмбәрниң «Худа... силәргә арамлиқ ата қилип бу зиминни силәргә бәргән» дегән сөзлири мошу икки йерим қәбилиниң Иордан дәриясиниң **шәриқ тәрипидин** өзлири үчүн балдурла йәр-зимин егилигәнлигини көрситиду. Хәлиқ һазир дәриядин өтүп ғәрбий тәрәптики зиминни егиләшкә кириду. Муса пәйғәмбәрниң бу сөзлири «Қан.» 3:18-20дә тепилиду. □ **1:14-15 «бу тәрәп»** — дәрияниң шәриқ тәрипи, һазирқи Сурийә зиминини көрситиду.

8 Шу вақитта, у иккилән техи ухлашқа ятмиған еди, Раһаб өгүзгә чиқип уларниң қешиға берип

9 уларға: — Пәрвәрдигарниң бу зиминни силәргә мирас қилип бәргәнлигини, шундақла силәрдин болған вәһимәңлар бизләргә чүшүп, бу зиминдикиләрниң һәммиси алдиңларда һалидин кетәй дегинини билимән;

10 чүнки биз силәр Мисирдин чиққиниңларда Пәрвәрдигарниң алдиңларда Қизил Деңизни қорутқанлиғини, шундақла силәрниң Иордан дәриясиниң у тәрипидики Аморийларниң икки падишаси Сиһон билән Огни қандақ қилғанлиғиңларни, уларни мутләқ йоқатқанлиғиңларни аңлидуқ. ■

11 Буни аңлап жүригимиз су болуп, силәрниң сәвәвиңлардин һәр қайсимизниң роһи чиқип кәтти. Чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар болса жуқурида, асманларниң һәмдә төвәндә йәрниң Худасидур. ■

12-13 Әнди силәрдин өтүнимәнки, мән силәргә көрсәткән һиммитим үчүн силәрму мениң атамниң җәмәтигә һиммәт қилишқа Пәрвәрдигарниң нами билән маңа қәсәм қилиңлар, шундақла ата-анамни, ака-ука, ача-сиңил қериндашлиримни вә уларға тәвә барлиғиға чеқилмаслиғиңлар, җенимизни тирик қалдуруп, өлүмдин қутқузушуңлар тоғрисида маңа бир капаләт бәлгүсини бериңлар, — деди.

14 Иккилән униңға: — Әгәр сән бу ишимизни ашкарилап қоймисаң, силәр җениңлардин айрилсаңлар, бизму җенимиздин айрилғаймиз! Шуниңдәк шундақ болидуки, Пәрвәрдигар бизгә бу зиминни егә қилғузғанда, биз җәзмән силәргә меһриванларчә вә сәмимий муамилидә болимиз, деди.

15 Шуниң билән аял уларни пәнҗиридин бир тана билән чүшүрүп қойди (чүнки униң өйи шәһәрниң сепилида болуп, у сепилниң үстидә олтиратти).

■ **2:10** Мис. 14:21; Чөл. 21:24, 34; Йә. 4:23 ■ **2:11** Қан. 4:39

ички там сиртқи там

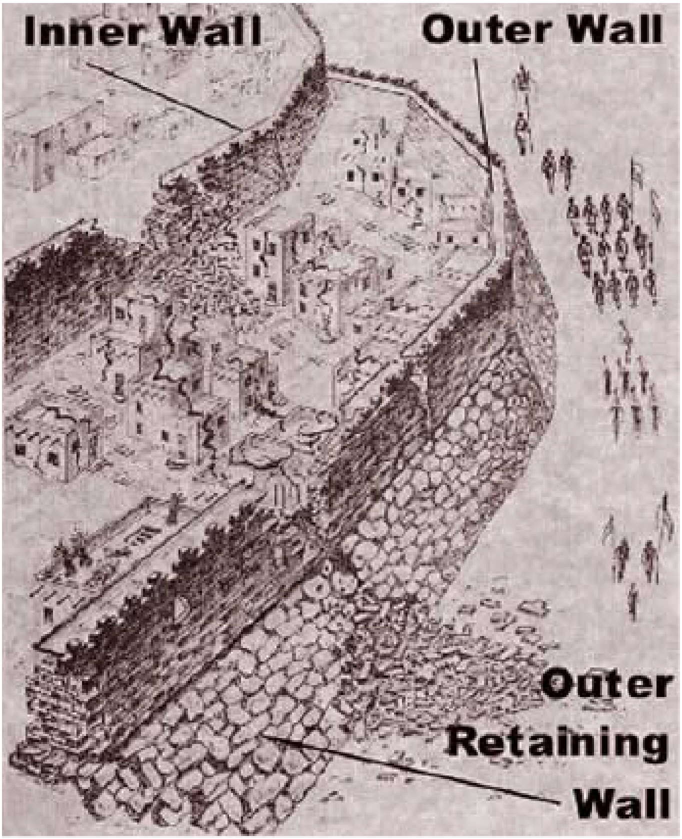

сиртқи ғожа там

Йерихо шәһиридики қош қатламлиқ сәпилләр
16 Аял у иккисигә: — Қоғлиғучилар силәргә учрап қалмаслиғи үчүн, таққа чиқип,
у йәрдә үч күн йошурунуп туруңлар; қоғлиғучилар шәһәргә қайтип кәлгәндин
кейин, андин силәр өз йолуңларға маңсаңлар болиду, — деди.
17 Иккиси аялға: — Әгәр сән бизниң дегинимиздәк қилмисаң, сән бизгә қилғузған
қәсәмдин халас болимиз: —
18 Мана, биз зиминға киргән чағда, сән бизни чүшүрүшкә ишләткән бу қизил
танини пәнҗиригә бағлап қойғин; андин ата-анаңни, ака-ука қериндашлириңни,
шундақла атаңниң барлиқ җәмәтидикиләрни өйүңгә, өзүңгә жиғип җәм қилғин.
19 Шундақ болидуки, өйүңниң ишиклиридин ташқириға чиққан һәр кимниң
қени өз бешида болиду; биз униңға мәсъул әмәсмиз; лекин бирәв өйүңдә сән

билән биллә болған бирисиниң үстигә қол салса, ундақта униң қени бизниң бешимизға чүшкәй! ■

20 Әгәр сән бу ишимизни ашкарилап қойсаң, сән бизгә қилғузған бу қәсәмдин халас болимиз, — деди.

21 Раһаб жавап берип: — Силәрниң дегиниңләрдәк болсун дәп, уларни йолға селип қойди. Улар кәткәндин кейин, аял пәнҗиригә у қизил танини бағлап қойди.

22 У иккиси у йәрдин айрилип, таққа чиқип, қоғлиғучилар *шәһәргә* қайтип кәткичә у йәрдә үч күн турди. Қоғлиғучилар йол бойидики һәммә йәрни издәпму уларни тапалмиди.

23 Андин бу иккиси тағдин чүшүп, қайтип маңди; улар дәриядин өтүп, Нунниң оғли Йәшуаниң қешиға келип, бешидин кәчүргәнлириниң һәммисини униңға дәп бәрди.

24 Улар Йәшуаға: — Пәрвәрдигар дәрвәқә барлиқ зиминни қолимизға тапшурди; зиминда туруватқанларниң һәммиси бизниң түпәйлимиздин роһи чиқип кәтти, — деди.

3

Исраилниң Иордан дәриясидин өтүши

1 Йәшуа әтиси таң сәһәрдә туруп, пүткүл Исраил билән Шиттимдин айрилип Иордан дәриясиға кәлди; улар дәриядин өткичә шу йәрдә барғаһ тикип турди.

2 Үч күн тошуп, сәрдарлар чедирғаһтин өтүп,

3 хәлиққә әмир қилип: — Силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң әһдә сандуғини, йәни Лавийларниң уни көтирип маңғинини көргән һаман, турған орнуңлардин қозғилип, әһдә сандуғиниң кәйнидин әгишип меңиңлар.

4 Лекин униң билән силәрниң арилиғиңларда икки миң гәз арилиқ қалсун; қайси йол билән маңидиғиниңларни билишиңлар үчүн, униңға йеқинлашмаңлар; чүнки силәр илгири мошу йол билән меңип бақмиғансиләр, — деди.

5 Йәшуа хәлиққә: — Өзүңларни пак-муқәддәс қилиңлар, чүнки әтә Пәрвәрдигар араңларда мөҗизә-кáраматләрни көрситиду, — деди.

6 Андин Йәшуа каһинларға: — Әһдә сандуғини көтирип хәлиқниң алдида дәриядин өтүңлар, дәп буйрувиди, улар әһдә сандуғини елип хәлиқниң алдида маңди.

7 Пәрвәрдигар Йәшуаға сөз қилип: — Һәммә Исраилниң Мениң Муса билән биллә болғинимдәк, сениң биләнму биллә болидиғанлиғимни билиши үчүн бүгүндин етиварән сени уларниң нәзиридә чоң қилимән.■

8 Әнди сән әһдә сандуғини көтәргән каһинларға: — Силәр Иордан дәриясиниң сүйиниң бойиға йетип кәлгәндә, Иордан дәрияси ичидә туруңлар, — дегин, — деди.

9 Йәшуа Исраилларға: — Бу яққа келиңлар, Пәрвәрдигар Худайиңларниң сөзини аңлаңлар, деди.

10-11 Андин Йәшуа: — Мана, силәр шу иш арқилиқ мәңгүлүк һаят Тәңриниң араңларда екәнлигини, шундақла Униң силәрниң алдиңлардин Һиттийлар, Гиргашийлар, Аморийлар, Қананийлар, Пәриззийлар, Һивийлар, Йәбусийларни һайдиветидиғанлиғини билисиләр — пүткүл йәр-зиминниң егисиниң әһдә сандуғи силәрниң алдиңларда Иордан дәрияси ичидин өткүзүлиду.

12 әнди Исраилниң қәбилилиридин он икки адәмни таллаңлар, һәр қайси қәбилидин бирдин болсун;

■ **2:19** Мат. 27:25 ■ **3:7** Йә. 1:5

13 шундақ болидуки, пүткүл йәр-зиминниң Егиси болған Пәрвәрдигарниң әһдә
сандуғини көтәргән каһинларниң тапини Иордан дәриясиниң сүйигә тәккәндә,
Иордан дәриясиниң сүйи, йәни баш еқинидин еқип кәлгән сулар үзүп ташлинип,
дәрия көтирилип дөң болиду, — деди.■
14 Әнди шундақ болдики, хәлиқ чедирлиридин чиқип Иордан дәриясидин
өтмәкчи болғанда, әһдә сандуғини көтәргән каһинлар хәлиқниң алдида маңди;
■
15 әһдә сандуғини көтәргүчиләр Иордан дәриясиға йетип келип, путлири
суға тегиши биләнла (орма вақтида Иордан дәриясиниң сүйи дәрияниң икки
қирғиқидин тешип чиқиду), ■
16 жуқури еқиндики сулар хелә жирақтила, Зарәтанниң йенидики Адәм
шәһириниң йенида тохтап, дөң болди; Арабаһ түзләңлиги бойидики деңизға,
йәни «Шор Деңизи»ға еқип чүшүватқан кейинки еқими үзүлүп қалди; хәлиқ
болса Йерихо шәһириниң удулидин *дәриядин* өтүп маңди. □
17 Пүткүл Исраил қуруқ йәрни дәссәп, барлиқ хәлиқ Иордан дәриясидин
пүтүнләй өтүп болғичилик, Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтәргән каһинлар
Иордан дәриясиниң оттурисида қуруқ йәрдә мәзмут турди.

4

Дәриядин өткәнлиги хатириләш

1 Пүткүл хәлиқ Иордан дәриясидин тамамән өтүп болғанда, Пәрвәрдигар Йәшуаға
сөз қилип: —■
2 Хәлиқниң арисидин он икки адәмни таллиғин, һәр қәбилидин бирдин адәм
болсун,
3 уларға: — Силәр Иордан дәриясиниң оттурисидин, каһинларниң путлири
мәзмут турған жайдин он икки ташни елип, уларни көтирип келип өзүңлар бүгүн
кечә барғаһ тикидиған йәргә қоюңлар, дегин, деди.
4 Шуниң билән Йәшуа һәр қәбилидин бирдин адәмни, йәни Исраиллар арисидин
таллиған он икки кишини чақирди;
5 андин Йәшуа уларға: — Силәр Иордан дәриясиниң оттурисиға чүшүп
Пәрвәрдигар Худайиңларниң әһдә сандуғиниң алдиға берип, Исраилниң он икки
қәбилисиниң саниға мас һалда бирдин ташни елип мүрәңләргә қоюңлар.
6 Чүнки бу араңларда бир әсләтмә-бәлгү болиду; кәлгүсидә балилириңлар: — Бу
ташларниң силәргә немә әһмийити бар? — дәп сорап қалса, силәр уларға: —
7 Иордан дәриясиниң сулири Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң алдида үзүп
қоюлди; *әһдә сандуғи* Иордан дәриясидин өткүзүлгәндә Иордан дәриясиниң
сулири үзүп қоюлди; шуңа бу ташлар Исраилларға мәңгүлүк бир әсләтмә-бәлгү
болиду, — дәп жавап берисиләр.■
8 Шуниң билән Исраиллар Йәшуа уларға буйруғандәк қилди. Пәрвәрдигарниң
Йәшуаға қилған әмри бойичә Исраилниң қәбилилириниң саниға мувапиқ
Иордан дәриясиниң оттурисидин он икки ташни елип, қонидиған жайға көтирип
берип, шу йәрдә қоюп қойди.
9 Буниңдин башқа Йәшуа Иордан дәриясиниң оттурисида әһдә сандуғини
көтәргән каһинларниң путлири мустәһкәм турған жайда он икки ташни тикләп
қойди. Бу ташлар болса бүгүнгичә шу йәрдә туриду.

■ **3:13** Зәб. 113:3 ■ **3:14** Рос. 7:45 ■ **3:15** 1Тар. 12:16 □ **3:16 «Адәм шәһири»** — «Адәм» шәһәрниң нами. **«Шор деңизи»** — һазир «Өлүк Деңиз» дәп атилиду. ■ **4:1** Йә. 3:12 ■ **4:7** Йә. 3:13

10 Пәрвәрдигар Йәшуаға хәлиққә ейтишқа тапилиған барлиқ ишлар
орунланғичилик, йәни Муса әслидә Йәшуаға буйруғанлириниң һәммиси
бежа кәлтүрүлгичә, әһдә сандуғини көтәргән каһинлар Иордан дәриясиниң
оттурисида тохтап турди. Хәлиқ шу йәрдин тездин өтүвататти.
11 Шундақ болдики, барлиқ хәлиқ тамамән өтүп болғанда, Пәрвәрдигарниң *әһдә*
сандуғи билән каһинлар хәлиқниң алдидин өтти.
12 Рубәнләр билән Гадлар вә Манассәһниң йерим қәбилисидикиләрму Мусаниң
уларға буйруғинидәк сәптә түзүп Исраилларниң алдида дәриядин өтти. □ ■
13 Җәмий болуп қириқ миңчә қуралланған киши Пәрвәрдигарниң алдидин өтүп,
Йерихо түзләңликлиригә келип, җәң қилишқа тәйяр турди.
14 У күни Пәрвәрдигар Йәшуани пүткүл Исраилниң нәзиридә чоң қилди; улар
униң пүтүн өмридә Мусадин қорққандәк униңдинму қорқти.■
15 Пәрвәрдигар Йәшуаға сөз қилип: —
16 Һөкүм-гувалиқ сандуғини көтәргән каһинларға: — Иордан дәриясидин
чиқиңлар, дәп буйруғин, деди.□

17 Шуңа Йәшуа каһинларға: — Иордан дәриясидин чиқиңлар, дәп буйруди.
18 Шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтәргән каһинлар Иордан
дәриясиниң оттурисидин чиқип, путлириниң тапини қуруқлуқни дәссиши
биләнла, Иордан дәриясиниң сүйи йәнә өз җайиға қайтип келип, авалқидәк икки
қирғиқиғичә тешип еқишқа башлиди.
19 Хәлиқ болса биринчи айниң онинчи күни Иордан дәриясидин өтүп, Йерихониң
шәрқиниң әң чәт тәрипидики Гилгалға келип чедирғаһ тикти.
20 Улар Иордан дәриясидин алғач кәлгән он икки ташни болса, Йәшуа уларни
Гилгалда тикләп қойди;
21 андин Исраилларға: — Кейин балилириңлар өз атилиридин: — Бу ташларниң
әһмийити немә, дәп сориса,
22 силәр балилириңларға мундақ уқтуруп қоюңлар: — «Исраил илгири қуруқ
йәрни дәссәп Иордан дәриясидин өткән еди;
23 чүнки Пәрвәрдигар Худайиңлар биз Қизил Деңиздин өткичә алдимизда униң
сулирини қурутуп бәргәндәк, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәр өткичә алдиңларда
Иордан дәриясиниң сүйини қурутуп бәрди; ■
24 йәр йүзидики барлиқ әлләр Пәрвәрдигарниң қолиниң қанчилик күчлүклүгини
билсун, шундақла силәрниң Пәрвәрдигар Худайиңлардин һемишә қорқушуңлар
үчүн У шундақ қилди» — деди.

5

1 Шундақ болдики, Иордан дәриясиниң ғәрип тәрипидики Аморийларниң һәммә
падишалири билән деңизниң йенидики Қананийларниң һәммә падишалири
Пәрвәрдигарниң Исраиллар өтүп кәткичә уларниң алдидин Иордан сулирини
қандақ қурутуп бәргинини аңлиғанда, җүрәклири су болуп, Исраилларниң
сәвәвидин уларниң роһи чиқай дәп қалди.

□ **4:12 «...Мусаниң уларға буйруғинидәк сәптә түзүп,...»** — яки «Мусаниң уларға буйруғинидәк қурал-ярақларни көтирип,...». ■ **4:12** Чөл. 32:20, 29 ■ **4:14** Йә. 3:7 □ **4:16 «һөкүм-гувалиқ сандуғи»** — мошу йәрдә «һөкүм-гувалиқ» Худаниң Исраилға болған түп әмирлирини, шундақла униң Исраил билән болған әһдисини көрситиду; Худаниң муқәддәс маһийити вә характери шу әмирләрдә аян қилинғачқа, «һөкүм-гува» дәпму атилиду. Оқурмәнләргә аянки, шу әмирләр әһдә сандуғи ичидә сақлақлиқ таш тахтайлар үстидә пүтүклүк еди. Шуңа бәзидә сандуқ «һөкүм-гувалиқ сандуғи», ибадәт чедири «һөкүм-гувалиқ чедири» дәп атилиду. ■ **4:23** Мис. 14:21

Йеңи бир дәвирниң сүннәт қилиниши

2 У вақитта Пәрвәрдигар Йәшуаға сөз қилип: — Сән чақмақ ташлиридин
пичақларни ясап, Исраилларни иккинчи қетим хәтнә қилғин, деди.■
3 Шуниң билән Йәшуа чақмақ ташлиридин пичақларни ясап, Исраилларни
«Хәтнилик дөңлүги»дә хәтнә қилди. □
4 Йәшуаниң уларни хәтнә қилишиниң сәвәви шу едики, Мисирдин чиққан җәңгә
яриғидәк һәммә әркәкләр Мисирдин чиққандин кейин чөллүкниң йолида өлүп
түгигән еди.
5 Чүнки Мисирдин чиққан барлиқ хәлиқ хәтнә қилинған болсиму, лекин
Мисирдин чиқип чөллүкниң йолида жүргән вақитта Исраил арисида
туғулғанларниң һәммиси хәтнисиз қалған еди;
6 Чүнки әслидә Пәрвәрдигарниң авазиға қулақ салмиған, Мисирдин чиққан хәлиқ
ичидики җәңгә яриғидәк барлиқ әркәкләр өлүп түгигичә Исраиллар қириқ жил
чөлдә жүргән еди; Пәрвәрдигар уларға: — Силәрни Мән ата-бовилириңларға
беришкә қәсәм билән вәдә қилған зиминни, йәни сүт билән һәсәл ақидиған
жутни көргүчиләр қилмаймән, дәп қәсәм қилған еди. ■
7 Лекин Пәрвәрдигар уларниң орнини бастурған әвлатлири болса, йолда хәтнә
қилинмиғачқа, Йәшуа өзи уларни хәтнә қилди.
8 Барлиқ хәлиқ хәтнә қилинип, сақайғичилик чедирлирида, өз орунлиридин
чиқмай турди.
9 У вақитта Пәрвәрдигар Йәшуаға: — Бүгүн Мән Мисирниң ар-номусини
үстүңлардин жумилитивәттим, деди. Шуниң билән у җайға «Гилгал» дәп нам
қоюлуп, таки бүгүнгичә шундақ аталмақта.□
10 Шуниң билән Исраиллар Гилгалда чедир тикип турди. Биринчи айниң
он төртинчи күни ахшими Йерихо дияриниң түзләңликлиридә «өтүп кетиш
һейти»ни өткүзди. ■
11 «Өтүп кетиш һейти»ниң әтиси улар шу йәрниң ашлиқ мәһсулатлиридин йеди,
җүмлидин шу күни петир нанларни вә қомачларни йеди. ■
12 Улар шу зиминниң ашлиқ мәһсулатлиридин йегәндин кейин, әтиси
«манна»ниң чүшүши тохтиди. Шу вақиттин тартип Исраилларға һеч манна
болмиди; шу жилда улар Қанаан зимининиң мәһсулатлиридин йеди.

Йерихо шәһириниң үстидинғәлибә қилиш

13 Амма Йәшуа Йерихоға йеқин кәлгәндә, бешини көтирип қаривиди, мана униң
алдида суғурулған қилични тутуп турған бир адәм туратти. Йәшуа униң қешиға
берип униңдин: — Сән биз тәрәптиму, яки дүшмәнлиримиз тәрәптиму? — дәп
сориди. ■
14 У җавап берип: — Яқ, ундақ әмәс, бәлки Мән Пәрвәрдигарниң қошунлириниң
Сәрдари болуп кәлдим» — деди.

■ **5:2** Мис. 4:25 □ **5:3 «Хәтнилик дөңлүги»** — ибраний тилида «Гибеаһ һааралот». ■ **5:6** Чөл. 14:23 □ **5:9 «Мисирниң ар-номуси»** — бу немини көрситиду? Бизниңчә у мундақ үч җәһәтни өз ичигә алиду: (1) сүннәт қилиниши билән улар бутпәрәс Мисирлиқларға охшимайдиған болди, Худаниң әһдисигә бағланған кишиләрдин болди («Яр.» 17:10-14ни көрүң); (2) Мисирлиқлар әслидә уларни мазақ қилип: «улар чөл-баяванда өлмәй қалмайду» дегән болуши мүмкин («Мис.» 32:12); улар вәдә қилинған зиминға кириши билән бу мазақ сөзи йоқ болатти; (3) Исраиллар һазир қуллуқта қелиш номуслуғидин азат болған. **«Гилгал»** — «жумилаш» дегән мәнидә. ■ **5:10** Мис. 12:6 ■ **5:11** Мис. 12:39; Лав. 2:14 ■ **5:13** Мис. 23:23

Йәшуа йәргә дүм жиқилип сәждә қилип униңға: — Рәббимниң қулиға немә тапшуруқлири баркин? дәп сориди.□ ■
15 Пәрвәрдигарниң қошунининң Сәрдари Йәшуаға: — Путуңдики кәшиңни салғин, чүнки сән турған йәр муқәддәс жайдур, девиди, Йәшуа шундақ қилди.■

16 Йерихо сепилининң қовуқ-дәрвазилири Исраилларниң сәвәвидин мәһкәм етилип, һеч ким чиқалмайтти, һеч ким кирәлмәйтти.

6

1 Пәрвәрдигар Йәшуаға сөз қилип: — Мана, Мән Йерихо шәһирини, падишасини
һәмдә батур жәңчилирини қолуңға тапшурдум.
2 Әнди силәр, йәни барлиқ жәңчиләр шәһәрни бир қетим айлинип меңиңлар;
алтә күнгичә һәр күни шундақ қилиңлар.
3 Һәмдә йәттә каһин әһдә сандуғининң алдида қочқар мүңгүзидин етилгән йәттә
бурғини көтирип маңсун; йәттинчи күнигә кәлгәндә силәр шәһәрни йәттә қетим
айлинисиләр; каһинлар бурғиларни чалсун.
4 Шундақ болидуки, улар қочқар бурғилири билән созуп бир аваз чиқарғинида,
барлиқ кишиләр бурғининң авазини аңлап, қаттиқ тәнтәнә қилип товлисун; буниң
билән шәһәрниң сепиллири тегидин өрүлүп чүшиду, һәр бир адәм алдиға қарап
етилип кириду, — деди.
5 Шуниң билән Нунниң оғли Йәшуа каһинларни чақирип уларға: — Силәр әһдә
сандуғини көтирип меңиңлар; йәттә каһин Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғининң
алдида йәттә қочқар бурғисини көтирип маңсун, деди
6 У хәлиққә: — Чиқип шәһәрни айлиниңлар; қураллиқ ләшкәрләр
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғининң алдида маңсун, деди.
7 Йәшуа буни хәлиққә буйруғандин кейин, Пәрвәрдигарниң алдида йәттә
қочқар бурғисини көтәргән йәттә каһин алдиға меңип бурғиларни чалди;
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи болса уларниң кәйнидин елип меңилди.
8 Қураллиқ ләшкәрләр бурға челиватқан каһинларниң алдида маңди; әһдә
сандуғининң арқидин қоғдиғучи қошун әгишип маңди. Каһинлар маңғач бурға
чалатти.

9 Йәшуа хәлиққә буйруп: — Мән силәргә: «Товлаңлар» демигичә нә товлимаңлар,
нә авазиңларни чиқармаңлар, нә ағзиңлардин һеч бир сөзму чиқмисун; лекин
силәргә «Товлаңлар» дегән күнидә, шу чағда товлаңлар, — дегән еди.
10 Шу тәриқидә улар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтирип шәһәрни бир
айланди. Халайиқ чедиргаһқа қайтип келип, чедиргаһда қонди.
11 Әтиси Йәшуа таң сәһәрдә қопти, каһинларму Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини
йәнә көтәрди;
12 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғининң алдида йәттә қочқар бурғисини көтәргән
йәттә каһин алдиға меңип тохтимай челип маңатти; *каһинлар* маңғач бурға

□ **5:14 «Йәшуа йәргә дүм жиқилип сәждә қилип...»** — хелә роشәнки, Йәшуа бу затни Худаниң супитидә дәп билип сәждә қилғанда, у зат уни тосумиди. Кейин (6:2) «Пәрвәрдигарниң қошунининң Сәрдари» болған шу зат Пәрвәрдигардәк сөзләйду. Бу «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» — Худаниң өзини ашкарилиши болуп, йәни Мәсиһниң Өзидин башқа һеч ким әмәстур. «Яр.» 16:7ни вә изаһатни көрүң.
■ **5:14** Яр.17:1-3; Мис.23:20-22 ■ **5:15** Мис.3:5

чалғанда, қураллиқ ләшкәрләр уларниң алдида маңди, арқидин қоғдиғучи
қошун әгишип маңди. □
13 Иккинчи күниму улар шәһәрниң әтрапини бир қетим айлинип, йәнә
чедиргаһқа йенип кәлди. Улар алтә күнгичә шундақ қилип турди.
14 Йәттинчи күни улар таң сәһәрдә қопуп, охшаш һаләттә йәттә қетим шәһәрниң
әтрапини айланди; пәқәт шу күнила улар шәһәрниң әтрапини йәттә қетим
айланди.
15 Йәттинчи қетим айлинип болуп, каһинлар бурға чалғанда Йәшуа хәлиққә: —
Әнди товлаңлар! Чүнки Пәрвәрдигар шәһәрни силәргә тапшуруп бәрди!
16 Лекин шәһәр вә униң ичидики барлиқ нәрсиләр Пәрвәрдигарға мутләқ
аталғанлиғи үчүн *силәргә* «һарам»дур; пәқәт паһишә аял Раһаб билән униң
пүтүн өйидикиләрла аман қалсун; чүнки у биз әвәткән әлчилиримизни йошуруп
қойған еди. □
17 Лекин силәр қандақла болмисун «һарам» дәп бекитилгән нәрсиләрдин
өзүңларни тартиңлар; болмиса, «һарам» қилинған нәрсиләрдин елишиңлар
билән өзүңларни һарам қилип, Исраилниң чедиргаһиниму һарам қилип униң
үстигә апәт чүшүрисиләр.
18 Амма барлиқ алтун-күмүч, мис вә төмүрдин болған нәрсиләр болса
Пәрвәрдигарға муқәддәс қилинсун; улар Пәрвәрдигарниң ғәзнисигә
киргүзулсун, — деди.■
19 Шуниң билән хәлиқ товлишип, каһинлар бурға чалди. Шундақ болдики, хәлиқ
бурға авазини аңлиғинида интайин қаттиқ товливиди, сепил тегидин өрүлүп
чүшти; хәлиқ униң үстидин өтүп, һәр бири өз алдиға атлинип кирип, шәһәрни
ишғал қилди. ■
20 Улар әр-аял болсун, қери-яш болсун, қой-кала вә ешәкләр болсун шәһәр
ичидики һәммини қиличлап йоқатти.
21 Йәшуа у зиминни чарлап кәлгән икки адәмгә: — Силәр у паһишә хотунниң
өйигә кирип, униңға бәргән қәсимиңлар бойичә уни вә униңға тәвә болғанларниң
һәммисини елип чиқиңлар, деди.■
22 Шуниң билән икки чарлиғучи яш жигит кирип, Раһабни ата-аниси билән
қериндашлириға қошуп һәммә нәрсилири билән елип чиқти; улар униң барлиқ
уруқ-туққанлирини елип келип, уларни Исраилниң чедиргаһиниң сиртиға
орунлаштуруп қойди.
23 Халайиқ шәһәрни вә шәһәр ичидики һәммә нәрсиләрни от йеқип
көйдүрүвәтти. Пәқәт алтун-күмүч, мис вә төмүрдин болған қача-куча
әсвапларни жиғип, Пәрвәрдигарниң өйиниң ғәзнисигә әкирип қойди.
24 Лекин Йәшуа паһишә аял Раһабни, ата җәмәтидикиләрни вә униңға тәвә
болғанлириниң һәммисини тирик сақлап қалди; у бүгүнгичә Исраил арисида
туруватиду; чүнки у Йәшуа Йерихони чарлашқа әвәткән әлчиләрни йошуруп
қойған еди.
25 У чағда Йәшуа агаһ-бешарәт берип: — Бу Йерихо шәһирини қайтидин ясашқа
қопқан киши Пәрвәрдигарниң алдида қарғиш астида болиду; у шәһәрниң улини

□ **6:12 «каһинлар маңғач бурға чалғанда, қураллиқ ләшкәрләр уларниң алдида маңди, арқидин қоғдиғучи қошун әгишип маңди»** — яки «қураллиқ адәмләр болса уларниң алдида маңди, арқидин қоғдиғучи қошун әгишип бурға чалғач маңди». □ **6:16 «Пәрвәрдигарға мутләқ аталғанлиғи үчүн силәргә һарам болиду»** — «һарам» ибраний тилида «һәрәм». Мошу уқум ибраний тилида пәқәт «Пәрвәрдигарға «һәрәм» дәп атилиду» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Ибраний тилида «һәрәм» дәп бекитилгән һәр бир нәрсә адәттә мутләқ һалак қилиниши керәк (24-айәтни көрүң). Лекин мошу қетим шәһәрдин елинған металдин ясалған нәрсиләр Пәрвәрдигарниң йолида ишлитилишкә сақлансун, дәп буйрулған еди (19-айәтни көрүң). ■ **6:18** Чөл. 31:54 ■ **6:19** Ибр. 11:30 ■ **6:21** Йә. 2:14; Ибр. 11:31

салғанда тунжа оғлидин айрилиду, шәһәрниң қовуқлирини орунлаштуридиған
чағда кичик оғлидинму айрилиду, — деди.□ ■
26 Пәрвәрдигар Йәшуа билән биллә еди; униң нам-шөһрити пүткүл зиминға кәң
тарқалди.

7

Ақанниң гуна қилип Исраил үстигә апәт чүшүрүши

1 Лекин Исраил «һарам» нәрсиләр үстидә итаәтсизлик қилди; чүнки Йәһуда
қәбилисидин болған Зәраһниң әвриси, Забдиниң нәвриси, Карминиң оғли Ақан
дегән киши һарам дәп бекитилгән нәрсиләрдин алған еди. Буниң билән
Пәрвәрдигарниң ғәзиви Исраилға қозғалди.■
2 Йәшуа Йериходин Бәйт-Әлниң шәриқ тәрипидики Бәйт-Авәнниң йенида болған
Айи шәһиригә бир нәччә адәм әвәтип уларға: — У йәргә чиқип у зиминни чарлап
келиңлар, дәп буйруди. Шуниң билән у адәмләр чиқип Айи зиминини чарлап
кәлди.
3 Улар қайтип келип, Йәшуаға: — Һәммә хәлиқниң у йәргә беришиниң һажити
йоқ екән, икки-үч миңчә адәм болсила айиға һуҗум қилип *уни егиләләйду;* у
йәрдә олтиришлиқ кишиләр аз болғачқа, пүткүл хәлиқни аварә қилип у йәргә
әвәтмигин, — деди.
4 Шуниң билән хәлиқтин үч миңчә киши у йәргә чиқти; лекин булар Айиниң
адәмлири алдидин қечип кетишти.
5 Айиниң адәмлири улардин оттуз алтичә кишини уруп өлтүрди; қалғанларни
сепил қовуқиниң алдидин Шебаримғичә қоғлап берип, у йәрдики даванда уларни
уруп мағлуп қилди. Андин хәлиқниң жүриги су болуп, қаттиқ сарасимгә чүшти.
□
6 Йәшуа кийимлирини житип, Исраилниң ақсақаллири Пәрвәрдигарниң әһдә
сандуғиниң алдида йәргә дүм жиқилип, башлириға топиларни чечип, у йәрдә кәч
киргичә йетип қалди.
7 Йәшуа: — Аһ, Рәб Пәрвәрдигар, сән бизни Аморийларниң қолиға тапшуруп
һалак қилиш үчүн, бу хәлиқни немишкә Иордан дәриясиниң бу тәрипигә
өткүзгәнсән? Биз Иордан дәриясиниң у тәрипидә турувәргән болсақ боптикән!
8 Әй Рәббим! Исраил өз дүшмәнлириниң алдидин бурулуп қачқан йәрдә мән
немиму дейәләймән?
9 Қананийлар, шундақла зиминда барлиқ туруватқанлар буни аңлиса бизни
қапсивелип йәр йүзидин намимизни үзүп ташлайду; шу чағда Сән улуқ нам-
шөһритиң үчүн немиләрни қилисән?! — деди.
10 Лекин Пәрвәрдигар Йәшуаға жавап берип мундақ деди: — «Орнуңдин қоп!
Немишкә шундақ дүм ятисән?
11 Исраил гуна қилди! Улар йәнә Мән уларға тапилиған әһдәмгә хилаплиқ қилип,
һарам дәп бекитилгән нәрсиләрдин елип, оғрилиқ қилип, алдамчилиқ қилип
һәм һарам бекитилгәнни өз маллириниң арисиға тиқип қойди.
12 Шуңа Исраиллар дүшмәнлириниң алдида тик туралмайду; улар өзлирини
«һарам» қилип бекитип, мутләқ йоқитилишқа йүзләнгәчкә, дүшмәнлириниң
алдидин бурулуп арқисиға қачиду. Әгәр силәр «һарам» дәп бекитилгәнни

□ **6:25 «У чағда Йәшуа агаһ-бешарәт берип...»** — башқа бир хил тәржимиси: - «У чағда Йәшуа қәсәм ичип...». Лекин бизниңчә Йәшуаниң сөзи қәсәм әмәс. **«...шәһәрниң қовуқлирини орунлаштуридиған чағда кичик оғлидинму айрилиду»** — бу бешарәтниң әмәлгә ашурулуши «1Пад.» 16:34дә хатирилиниду.
■ **6:25** 1Пад. 16:34 ■ **7:1** Йә. 22:20; 1Тар. 2:7 □ **7:5 «...қалғанларни сепил қовуқиниң алдидин Шебаримғичә»** — яки «қалғанларни сепил қовуқиниң алдидин «дәзләр» дегән жайғичә».

араңлардин тамамән йоқ қилмисаңлар, мундин кейин мән силәр билән биллә болмаймән.
13 Әнди сән туруп хәлиқни пак-муқәддәс қилип уларға: — «Әтә үчүн өзүңларни пак қилиңлар; чүнки Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар шундақ дәйду: — Әй Исраил, сәндә «һарам» дәп бекитилгән нәрсә бардур; бу һарам нәрсини араңлардин йоқ қилмиғичилик дүшмәнлириңларниң алдида тик туралмайсиләр.
14 Әтә сәһәрдә силәр қәбилә бойичә һазир қилинисиләр; шундақ болидуки, Пәрвәрдигар бекиткән қәбилә җәмәт-җәмәти бойичә бирдин-бирдин алдиға кәлсун; Пәрвәрдигар бекиткән җәмәт аилә-аилә бойичә бирдин-бирдин һазир болуп алдиға кәлсун; андин Пәрвәрдигар бекиткән аилидики әркәкләр бирдин-бирдин алдиға келип һазир болсун. □
15 Шундақ болидуки, һарам дәп бекитилгән нәрсини өз йенида сақлиған киши тепилғанда, Пәрвәрдигарниң әһдисигә хилаплиқ қилғанлиғи үчүн һәм шундақла Исраил ичидә рәзиллик садир қилғини үчүн у вә униңға барлиқ тәвә болғанлар отта көйдүрүлсун, — дәйду», дәп ейтқин».
16 Йәшуа әтиси таң сәһәрдә туруп Исраилни алдиға жиғип, қәбилә-қәбилини һазир қиливиди, Йәһуда қәбилиси бекитилди;
17 у Йәһуданиң җәмәтлирини һазир қиливиди, Зарһийлар җәмәти бекитилди. У Зарһийлар җәмәтини аилә-аилә бойичә алдиға кәлтүрүвиди, Забди дегән киши бекитилди. □
18 Забди өз аилисидики әркәкләрни бирдин-бирдин һазир қиливиди, Йәһуда қәбилисидин Зәраһниң әвлади, Забдиниң нәвриси, Карминиң оғли Ақан бекитилди.□
19 Шуниң билән Йәшуа Ақанға: — Әй оғлум, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға шан-шәрәпни қайтуруп берип, *Униң һөрмити үчүн* қилғанлириңни иқрар қилғин; мәндин һеч немини йошурмай, қилғиниңниң һәммисини маңа ейтқин, деди.□
20 Ақан Йәшуаға җавап берип: — Мән дәрвәқә Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар алдида гуна қилип, мундақ-мундақ қилдим:
21 мән олҗиниң арисидин Шинарда чиққан чирайлиқ бир тонға, икки йүз шәкәл күмүч, әллик шәкәл еғирлиқтики алтун тахтиға көзүм қизирип уларни еливалдим. Мана, бу нәрсиләрни чедиримниң оттурисидики йәргә көмүп қойдум, күмүч уларниң астида, — деди.□
22 Шуларни девиди, Йәшуа әлчиләрни әвәтти, улар чедирға жүгүрүп барди вә мана, нәрсиләр дәрвәқә чедирда йошуруқлуқ болуп, күмүч буларниң астида еди.
23 Улар бу нәрсиләрни чедирдин елип чиқип Йәшуаға, шундақла барлиқ Исраилларниң қешиға кәлтүрүп, Пәрвәрдигарниң алдиға қойди.
24 Андин Йәшуа билән пүткүл Исраил җамаити қопуп Зәраһниң оғли Ақанни, күмүч, тон вә алтун тахта билән қошуп, униң оғуллири билән қизлирини, уйлири билән ешәклири, қойлири, чедири билән барлиқ тәвәликлирини елип Ақор җилғисиға кәлтүрди.
25 Йәшуа Ақанға: — Сән бешимизға қанчилик апәт кәлтүрдүң! Мана, бүгүн Пәрвәрдигар сениң үстүңгә апәт кәлтүриду, — деди. Андин пүткүл Исраил

□ **7:14 «Пәрвәрдигар бекиткән қәбилә җәмәт-җәмәти бойичә бирдин-бирдин алдиға кәлсун...»** — Худа қайси йол билән гунакар қәбилини көрсәткәнлиги мошу йәрдә аян қилинмайду; шүбһисизки, көрситиш йоли чәк ташлаш яки баш каһин көтәргән «урим вә туммим» арқилиқ болған болса керәк. □ **7:17 «Зарһийлар җәмәти»** — яки «Зарһийлар». «Зарһийлар» дегән «Зәраһлар»ниң башқа бир шәкли (1:7ни көрүң). □ **7:18 «Зәраһниң әвлади»** — ибраний тилида «Зәраһниң оғли». □ **7:19 «Пәрвәрдигарға шан-шәрәпни қайтуруп берип Униң һөрмити үчүн қилғанлириңни иқрар қилғин»** — Ақанниң қилғанлирини иқрар қилғинининң өзи Худаға шан-шәрәпни қайтурушни болиду, чүнки бу иш Худаниң һәммә иштин хәвәрдар болғинини халайиқ алдида көрситидиған иштур. □ **7:21 «Шинар»** — Бабилниң башқа бир намидур.

жамаити уни чалма-кесәк қилип өлтүрди. Улар аилисидикиләрниму чалма-кесәк қилип өлтүргәндин кейин, һәммини отта көйдүрүвәтти. □
26 Андин халайиқ бир чоң дога ташни униң үстигә догилап қойди. Бүгүнгә қәдәр
у у йәрдә турмақта. Буниң билән Пәрвәрдигарниң ғәзиви янди. Шуниң билән
шу йәргә «Апәт жилғиси» «*(Ақор жилғиси)*» дәп нам қоюлди вә бу күнгичә шундақ
аталмақта.□

8

Исраилниң Айи шәһири үстидин ғәлибә қилиши

1 Пәрвәрдигар Йәшуаға: — Сән һеч қорқма, һәм һодуқмиғин. Туруп, барлиқ
жәңчиләрни өзүң билән елип, Айи шәһиригә чиққин. Мана, Мән Айиниң
падишаси, хәлқи, шәһири вә зиминини қошуп сениң қолуңға тапшурдум. ■
2 Сән Йерихо билән униң падишасиға қандақ қилған болсаң Айи шәһири билән
униң падишасиғиму шундақ қилисән. Пәқәт силәр бу қетим шәһәрдин олжа
вә чарпайларни алсаңлар болиду. Әнди сән шәһәрниң кәйни тәрипигә һуҗум
қилишқа пистирма қойғин, — деди.■

Қанаан жәнубий тәрипидә жүргүзүлгән һәрбий жүрүшләр

□ **7:25 «...Исраил жамаити *Ақанни*** чалма-кесәк қилип өлтүрди. Улар аилисидикиләрниму чалма-кесәк қилип өлтүргән...» — Ақанниң аилисидикиләр чалма-кесәк қилинди; чүнки аилисидикиләр униң гунайини көрүп туруп униң тоғрилиқ жим турғачқа, униңға шерик болуп қалған. □ **7:26 «Апәт жилғиси»** — ибраний тилида «Ақор жилғиси». ■ **8:1** Қан. 1:21; 7:18 ■ **8:2** Қан. 20:14; Йә. 6:21

3 Шуниң билән, Йәшуа билән һәммә җәңчиләр қозғилип, айиға һуҗум қилишқа
чиқти. Йәшуа оттуз миң батур җәңчини илғап кечидә уларни маңдурди
4 вә уларға мундақ тапилиди: — «Силәр агаһ болуп, шәһәрдин бәк нери
кәтмәй шәһәрниң кәйнидә мөкүнүп туруп, һәммиңлар бөктүрмә һуҗумға тәйяр
туруңлар.
5 Мән өзүм билән қалған һәммә кишиләрни елип шәһәргә йеқин баримән; шундақ
болидуки, улар балдурқидәк алдимизға чиқип һуҗум қилғанда, биз уларниң
алдидин қачимиз;
6 улар җәзмән бизниң кәйнимиздин қоғлайду; улар: «Исраиллар балдурқидәк
алдимиздин қечип кәтти» дәп ойлайду, биз уларни аздуруп шәһәрдин жирақ
елип чиқимиз. Шуниң үчүн биз уларниң алдидин қачимиз.
7 У вақитта силәр бөктүрмидин қопуп чиқип, шәһәрни ишғал қилиңлар; чүнки
Пәрвәрдигар Худайиңлар бу шәһәрни силәрниң қолуңларға тапшуриду.
8 Шәһәрни ишғал қилғандин кейин Пәрвәрдигарниң тапилиғини бойичә у
шәһәрни от йеқип көйдүриветиңлар. Мана, мән силәргә әмир бәрдим».
9 Йәшуа уларни йолға салди, улар берип Бәйт-Әл билән Айиниң оттурисида,
Айиниң ғәрип тәрипидә бөктүрмә селип марап олтарди. Йәшуа болса у кечиси
хәлиқниң арисида қонди.
10 Әтиси сәһәр Йәшуа қопуп, хәлиқни жиғип тәкшүрди; андин у Исраилниң
ақсақаллири билән биллә хәлиқниң алдида Айиға қарши маңди.
11 Униң билән биллә болған һәммә җәңчиләрму униң билән чиқип, шәһәрниң
алдиға йеқин берип, Айиниң шимал тәрипидә чедир тикти. Улар чүшкән җай
билән Айиниң оттурисида бир җилға бар еди.
12 Йәшуа бәш миңчә адәмни таллап елип берип, Бәйт-Әл билән Айиниң
оттурисида, шәһәрниң ғәрип тәрипидә бөктүрмә турғузған еди.
13 Шундақ қилип, барлиқ хәлиқ, йәни шәһәрниң шимал тәрипидики барғаһтики
қошун билән ғәрип тәрипидики пистирма қошун орунлаштуруп бөлүнди. Шу
кечиси Йәшуа өзи җилғиниң оттурисиға чүшти.
14 Айиниң падишаси шу әһвални көрди вә шәһәрдикиләр алдирап сәһәр қопушти;
падиша билән барлиқ хәлқи Исраил билән соқушуш үчүн бәлгүләнгән вақитта
Арабаһ түзләңлигигә чиқти. Лекин падишаниң шәһәрниң кәйнидики пистирма
қошундин хәвири йоқ еди. □
15 Йәшуа билән барлиқ Исраил болса өзлирини улардин йеңилгәнгә селип, чөл
тәрәпкә қачти.
16 Шәһәрдә бар хәлиқниң һәммиси уларни қоғлашқа чақирилди; улар келип
Йәшуани қоғлиғанда, улар аздурулуп шәһәрдин жирақ қилинди.
17 Айи билән Бәйт-Әлниң ичидә Исраилни қоғлашқа чиқмиған һеч бир әр киши
қалмиди; улар шәһәрни очуқ қоюп, һәммиси Исраилни қоғлап чиқип кәтти.
18 У вақитта Пәрвәрдигар Йәшуаға: — Қолуңдики нәйзини айиға қаритип
узатқин; чүнки Мән уни сениң қолуңға тапшурдум, — девиди, Йәшуа қолидики
нәйзини шәһәргә қаритип узатти.
19 У қолидики нәйзини узатқан һаман пистирмида ятқанлар җайидин тезла
чиқип, жүгүргиничә шәһәргә етилип кирип, уни ишғал қилип шуан от йеқип
көйдүрүвәтти.
20 Айиниң адәмлири бурулуп қаривиди, мана шәһәрдин асман-пәләк өрләватқан
түтүнни көрди, я у яққа я бу яққа қачайли десә, һеч һали қалмиған еди; чөл
тәрәпкә қачқан Исраиллар бурулуп өзлирини қоғлап келиватқанларға һуҗум
қилди.

□ **8:14 «бәлгүләнгән вақитта»** — бәлким Бәйт-Әлдикиләр билән пүтүшкән мәлум бир вақит болуши мүмкин (17-айәтни көрүң). Башқа бир хил тәрҗимиси «бәлгүләнгән җайда».

21 Йәшуа билән барлиқ Исраил пистирма қошунниң шәһәрни елип болғанлиғини,
шундақла шәһәрдин түтүнниң өрләп чиққинини көрүп, йенип келип, Айиниң
адәмлирини өлтүргили турди.
22 Шуниң билән бир вақитта шәһәрни алғанларму шәһәрдин чиқип уларға һуҗум
қилди. Шуниң билән улар Исраилларниң оттурисида, бәзилири бу тәрәптин,
бәзилири у тәрәптин қапсилип қалди. Исраиллар уларниң һеч бирини қоймай,
һәммисини өлтүрүвәтти.■
23 Улар Айиниң падишасини тирик тутуп, Йәшуаниң алдиға елип барди.
24 Исраил далада учриған барлиқ айилиқларни, йәни өзлирини чөлгичә
қоғлап кәлгәнләрни қирип йоқатқандин кейин (уларниң һәммиси қиличлинип
йоқитилған еди), барлиқ Исраил Айиға йенип келип, у йәрдикиләрни қиличлап
өлтүрди.
25 Шундақ болдики, шу күнидә өлтүрүлгән әр-аяллар, йәни айилиқларниң
һәммиси он икки миң адәм еди.
26 Чүнки Йәшуа Айида туруватқан һәммә адәм йоқитилмиғичә қолидики узутуп
турған нәйзисини жиғмиған еди.
27 Һалбуки, Пәрвәрдигарниң Йәшуаға буйруған сөзи бойичә Исраиллар
шәһәрдики чарпай билән олҗини өзлири үчүн алди. ■
28 Андин Йәшуа Айи шәһирини көйдүрүп, уни әбәткичә Харабилик догисиға
айландурувәтти; таки бүгүнгичә у шундақ турмақта.
29 Айиниң падишасини болса, у бир дәрәққә астуруп, у йәрдә кәчкичә
турғузди. Күн патқанда Йәшуа әмир қиливиди, кишиләр униң өлүгини дәрәқтин
чүшүрүп, уни шәһәрниң қовуқиниң алдиға ташлап, үстигә чоң бир дога ташни
догиливәтти; бу таш догиси бүгүнгичә турмақта.■

Исраилниң өзлирини Пәрвәрдигарниң әһдисигә қайтидин бағлиши

30 Андин Йәшуа Ебал теғида Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға қурбангаһ ясиди.
31 Пәрвәрдигарниң қули Мусаниң Исраилға буйруғини бойичә, Мусаға назил
қилинған қанун китавида пүтүлгәндәк, қурбангаһ һеч бир төмүр әсвап
тәккүзүлмигән пүтүн ташлардин ясалған еди. Униң үстидә хәлиқ Пәрвәрдигарға
атап көйдүрмә қурбанлиқлар вә енақлиқ қурбанлиқлири сунуп турди. ■
32 Шу йәрдә Йәшуа униң ташлириниң үстигә пүткүл Исраилниң алдида Муса
пүткән қанунни көчүрүп пүтүп қойди. ■
33 Андин пүткүл Исраил хәлқи, уларниң ақсақаллири, әмәлдарлири билән
һакимлири, мәйли мусапирлар болсун яки уларниң арисида туғулғанлар болсун,
һәммиси Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң икки тәрипидә, әһдә сандуғини
көтәргән каһинлар болған Лавийларниң алдида өрә турди; Пәрвәрдигарниң қули
Мусаниң дәсләптә буйруғини бойичә, Исраилларниң бәхит-бәрикитини тиләшкә
хәлиқниң йерими Гәризим теғи алдида, йәнә бир йерими Ебал теғи алдида
турди.□
34 Андин Йәшуа қанун китавида пүтүлгәнниң һәммисигә мувапиқ қанундики
һәммә сөзләрни, җүмлидин бәхит-бәрикәт сөзлири вә ләнәт сөзлирини оқуп
бәрди.

■ **8:22** Қан. 7:2 ■ **8:27** Чөл. 31:22, 26; Йә. 8:2 ■ **8:29** Қан. 21:22, 23 ■ **8:31** Мис. 20:25; Қан. 27:4 ■ **8:32** Қан. 27:3 □ **8:33 «Андин пүткүл Исраил хәлқи... һәммиси ... каһинлар болған Лавийларниң алдида өрә турди; ... хәлиқниң йерими Гәризим теғи алдида, йәнә бир йерими Ебал теғи алдида турди»** — бу ишни Худа илгири Исраилға бекиткән («Қан.» 11:29 вә 27-28-бапларни көрүң).

35 Йәшуа буларни пүткүл Исраил җамаитигә, җүмлидин аяллар, балилар
вә уларниң арисида туруватқан мусапирларға оқуп бәрди; Мусаниң барлиқ
буйруғанлиридин һеч бир сөзни қалдурмиди. ■

9

Гибеонлуқларниң Исраилни алдап қоюши

1 Әнди шундақ болдики, Иордан дәриясиниң ғәрип тәрипидики, йәни тағлиқ
районидики, Шәфәлаһ ойманлиғидики, Улуқ Деңиз бойидики, Ливанниң
удулиғичә созулған барлиқ жутлардики падишалар вә шуниңдәк Һиттийлар,
Аморийлар, Қананийлар, Пәриззийләр, Һивийлар, Йәбусийларниң падишалири
бу иштин хәвәр тапқанда, □
2 һәммиси бир болуп Йәшуа билән Исраилға қарши җәң қилғили иттипақлашти.
3 Амма Гибеон аһалилири Йәшуаниң Йерихо билән Айиға немә қилғинини
аңлиғанда,
4 улар һейлә-микир ишлитип, өзлирини *узун* сәпәрдә болғандәк көрситип,
ешәкләргә кона тағар-хуржун билән кона, житиқ-ямақ шарап тулумлирини
артип, □
5 путлириға ямақ чүшкән кона кәшләрни кийип, кона җул-җул егинләрни үстигә
ориған еди; улар сәпәргә алған нанларниң һәммиси пахтилишип қуруп кәткән
еди. □
6 Улар Гилгал чедиргаһиға берип Йәшуаниң қешиға кирип униң билән
Исраилларға: — Биз жирақ жуттин кәлдуқ; биз билән әһдә түзсәңлар, деди.
7 Лекин Исраиллар Һивийларға җавап берип: — Силәр бизниң аримизда
туруватқан мошу йәрликләр болушуңлар мүмкин; ундақта биз силәр билән
қандақму әһдә түзимиз? — деди.
8 Улар Йәшуаға: — Биз сениң қуллириңмиз, деди. Йәшуа улардин: — Силәр ким,
қәйәрдин кәлдиңлар? — дәп сориди.
9 Улар униңға җавап берип: — Сениң қуллириң болса Пәрвәрдигар Худайиңниң
намини аңлиғанлиғи үчүн наһайити жирақ жуттин кәлди. Чүнки биз Униң нам-
шөһритини вә Униң Мисирда қилған һәммә ишлирини,
10 шундақла Униң Иорданниң у тәрипидики Аморийларниң икки падишаси, йәни
Һәшбонниң падишаси Сиһон билән Аштаротта туруқлуқ Башанниң падишаси
Огқа немә қилғинини аңлидуқ. ■
11 Шуңа ақсақаллиримиз билән жутта турғучи һәммә хәлиқ бизгә сөз қилип: —
Қолуңларға сәпәргә лазимлиқ озуқ-түлүк елип, берип Исраиллар билән көрүшүп
уларға: «Биз силәрниң қуллуғуңларда болимиз; шуңа биз билән әһдә түзүңлар»,
дәңлар, дәп бизни әвәтти.
12 Силәрниң қешиңларға қарап йолға чиққан күнидә биз сәпиримиз үчүн
өйимиздин алған нан иссиқ еди, мана һазир у қуруп, пахтилишип кетипту.
13 Бу шарап тулумлири болса шарап қачилиғанда йеңи еди, мана әнди житилип
кетипту. Биз кийгән бу кийимләр вә кәшләр сәпәрниң интайин узунлуғидин
конирап кәтти, — деди.

■ **8:35** Қан. 31:11 □ **9:1 «Улуқ деңиз»** — һазирқи «Оттура Деңиз»дур. □ **9:4 «өзлирини узун сәпәрдә болғандәк көрситип...»** — яки «өзлирини әлчиләр қилип көрсәткән,...» яки «бир мунчә озуқ-түлүк тәйярлиған,...». □ **9:5 «сәпәргә алған нанлар... қуруп кәткән еди»** — яки «сәпәргә алған нанлар... қуруп кәткән едиувилип кәткән еди». ■ **9:10** Чөл. 21:24, 33; Қан. 1:4

14 Шуниң билән Исраиллар уларниң озуқ-түлүгидин азрақ алди, лекин
Пәрвәрдигардин йол соримиди.□
15 Шундақ қилип, Йәшуа улар билән сулһи түзүп, уларни тирик қоюшқа улар
билән әһд бағлиди; жамаәт әмирлиримиу уларға қәсәм қилип бәрди.
16 Улар әһдә бағлишип үч күндин кейин, бу хәлиқниң өзлиригә хошна
екәнлигини, өзлириниң арисида олтиришлиқ екәнлиги уларға мәлум болди.
17 Исраиллар сәпирини давамлаштуруп үчинчи күни уларниң шәһәрлиригә
йетип кәлди; уларниң шәһәрлири Гибеон, Кәфираһ, Бәәрот билән Кириат-йеарим
еди.
18 Жамаәтниң әмирлири илгири Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң нами билән
уларға қәсәм қилған болғачқа, Исраиллар уларға һуҗум қилмиди. Буниң билән
пүткүл жамаәт әмирләр үстидин ғотулдашқили турди.
19 Лекин әмирләрниң һәммиси пүткүл жамаәткә: — Биз уларға Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигарниң *нами* билән қәсәм қилип бәргәчкә, уларға қол
тәккүзәлмәймиз.
20 Биз уларға қилған қәсәмимиз түпәйлидин, үстимизгә ғәзәп чүшмәслиги үчүн
уларни тирик қалдурушмиз керәк; уларға шундақ қилмисақ болмайду, деди.
21 Андин әмирләр жамаәткә йәнә: — Уларни тирик қоюңлар; һалбуки, улар
пүткүл жамаәт үчүн отун ярғучи вә су тошуғучилар болиду, деди. Бу иш әмирләр
жамаәткә дегәндәк болди.
22 У вақитта Йәшуа уларни чақирип уларға: — Силәр аримиздики йәрликләр
туруп, немишкә биз жирақтин кәлдуқ, дәп бизни алдидиңлар?
23 Буниң үчүн силәр әнди ләнәткә қелип, араңларда Худайимниң өйи үчүн отун
яридиған вә су тошуйдиған қул болуштин бирәр адәмму мустәсна болмайду, —
деди.
24 Шуниң билән улар Йәшуаға җавап берип: — Пәрвәрдигар Худайиңниң
Өз қули болған Мусаға әмир қилип, барлиқ зиминни силәргә беришкә,
шундақла зиминда туруватқанларниң һәммисини алдиңлардин йоқитишқа вәдә
қилғанлиғи қуллириң болған пеқирларға ениқ мәлум қилинди; шуңа биз
силәрниң түпәйлиңлардин җенимиздин җәзмән айрилип қалимиз дәп вәһимигә
чүшүп, бу ишни қилип салдуқ. ■
25 Әнди биз қолуңға чүштуқ; нәзириңгә немә яхши вә дурус көрүнсә шуни қилғин,
— деди.

26 Йәшуа әнә шундақ қилиш билән уларни Исраилниң қолидин қутқузди;
Исраиллар уларни өлтүрмиди.
27 Лекин шу күни Йәшуа Пәрвәрдигар таллайдиған җайда жамаәт үчүн вә
Пәрвәрдигарниң қурбангаһи үчүн уларни отун ярғучилар вә су тошуғучилар дәп
бекитти. Улар бүгүнгә қәдәр шундақ қилип кәлмәктә.

10

Аморийларниң иттипақдаш қошунниң үстидин ғалип келиши — әҗайип бир мөҗизә

1 Шундақ болдики, Йерусалимниң падишаси Адони-зәдәк Йәшуаниң Айи
шәһирини ишғал қилип, уни мутләқ йоқатқанлиғини, Йерихо билән униң
падишасиға қилғинидәк, Айи билән униң падишасиғиму шундақ қилғинини,

□ **9:14 «уларниң озуқ-түлүгидин азрақ алди»** — бәлким уларниң сөзлири раст-ялғанлиғини билиш үчүн озуқ-түлүктин азрақ елип тетип баққан болуши мүмкин. ■ **9:24** Қан. 7:1, 2

Гибеонда олтарғучиларниң Исраил билән сулһ түзүп, уларниң арисида туруватқанлиғини аңлап, □ ■
2 у вә хәлқи қаттиқ қорқти; чүнки Гибеон болса Айидин чоң шәһәр болуп, пайтәхт шәһәрлиридәк еди; униң һәммә адәмлири толиму батур палванлар еди.
3 Шуниң билән Йерусалимниң падишаси Адони-зәдәк Һебронниң падишаси Һоһам, Ярмутниң падишаси Пирам, Лақишниң падишаси Яфия вә Әглонниң падишаси Дәбиргә хәвәр әвәтип: —
4 Мениң йенимға келип Гибеонларға һуҗум қилишимиз үчүн маңа мәдәт бериңлар; чүнки улар болса Йәшуа вә Исраиллар билән сулһ түзүвалди, — деди.
5 Шундақ қилип Аморийларниң бәш падишаси, йәни Йерусалимниң падишаси, Һебронниң падишаси, Ярмутниң падишаси, Лақишниң падишаси вә Әглонниң падишаси — улар өзлири барлиқ қошунлири билән биллә чиқип, Гибеонниң удулида барғаһ тикип, униңға һуҗум қилди.
6 Буниң билән Гибеонлиқлар Гилгалдики чедирғаһқа, Йәшуаниң қешиға адәм әвәтип: — Сән өз қуллириңни ташливәтмәй, дәрһал қешимизға келип мәдәт берип, бизни қутқузғин; чүнки тағлиқ районда олтиришлиқ Аморийларниң барлиқ падишалири бирлишип бизгә һуҗум қилди, — деди.□
7 Буни аңлап Йәшуа барлиқ җәңчиләрни, җүмлидин һәммә батур палванларни елип Гилгалдин йолға чиқти.
8 Пәрвәрдигар Йәшуаға: — Улардин қорқмиғин; чүнки Мән уларни сениң қолуңға тапшурдум, уларниң һеч бири алдиңда пут тирәп туралмайду, — деди.
9 Йәшуа Гилгалдин чиқип пүтүн кечә меңип уларниң үстигә туюқсиз чүшти.
10 Пәрвәрдигар уларни Исраилниң алдида тирипирән қилди, Йәшуа уларни Гибеонда қаттиқ мағлуп қилип қирип, Бәйт-Һоронға чиқидиған даван йолида қоғлап, Азикаһ билән Маккәдаһқичә сүрүп-тоқай қилди.
11 Улар Исраилдин қечип, Бәйт-Һоронниң даванидин чүшүватқанда, Пәрвәрдигар таки улар Азикаһқа йәткичә асмандин уларниң үстигә чоң-чоң мөлдүр-ташларни яғдурди. Улар өлди; мошу мөлдүрләр билән өлтүрүлгәнләр Исраиллар қиличлап өлтүргәнләрдин көп еди.
12 Андин Йәшуа Пәрвәрдигарға сөз қилди, — йәни Пәрвәрдигар Аморийларни Исраилниң алдиға тапшурған күнидә у Исраилниң көз алдида Пәрвәрдигарға мундақ деди: — «Әй қуяш, Гибеон үстидә тохтап тур! Әй ай, Айҗалон җилғиси үстидә тохтап тур!»
13 Шуни девиди, хәлиқ дүшмәнләрдин интиқам елип болғичилик қуяш маңмай тохтап турди, айму тохтап турди. Бу вақиә Яшарниң китавида пүтүлгән әмәсмиди? Қуяш тәхминән пүтүн бир күн асманниң оттурисида тохтап олтиришқа алдиримиди. □
14 Пәрвәрдигар бир инсанниң нидасиға қулақ салған шундақ бир күн илгири болуп бақмиған вә кейинму болуп бақмиди; чүнки Пәрвәрдигар Исраил үчүн җәң қилди.
15 Андин Йәшуа билән пүткүл Исраил Гилгалдики чедирғаһқа йенип кәлди.
16 Амма у бәш падиша болса қечип Маккәдаһтики ғарға йошурунивалди.
17 Шуниң билән бириси Йәшуаға мәлум қилип: — У бәш падиша тепилди; улар Маккәдаһтики ғарға йошурунивапту, деди.
18 Йәшуа: — Ундақ болса ғарниң ағзиға чоң-чоң ташларни жумилитип қоюңлар, андин униң алдида адәмләрни күзәткә қоюңлар.

□ **10:1 «Йерусалимниң падишаси Адони-зәдәк»** — оқурмәнләргә ениқки, шу чағда Йерусалим шәһири техи Исраилларға тәвә әмәс. ■ **10:1** Йә. 6:15; 9:15 □ **10:6 «сән өз қуллириңни ташливәтмәй,...»** — ибраний тилида «қолуңни қуллириңдин елип кәтмигәй,...». □ **10:13 «Яшарниң китави»** — яки «Адаләтпәрвәр кишиниң китави». Бу китап Тәвратта тепилмайду; «2Сам.» 1:18диму тилға елиниду.

19 Лекин силәр тохтап қалмай дүшмәнлириңларни қоғлап кәйнидә қалғанларни
қириңлар; уларни өз шәһәрлиригә киргүзмәңлар, чунки Пәрвәрдигар
Худайиңлар уларни қолуңларға тапшуруп бәрди, — деди.
20 Андин шундақ болдики, Йәшуа билән Исраиллар буларни қирип қаттиқ мәғлуп
қилип йоқатти; лекин қечип қутулған бир қалдуқ мустәһкәм шәһәрлиригә
киривалди.
21 Андин барлиқ хәлиқ Маккәдаһтики чедиргаһқа, Йәшуаниң қешиға тинич-
саламәт йенип кәлди. Һеч ким Исраилларға қарши еғиз ечишқа җүръәт
қилалмиди.□
22 Йәшуа: — Ғарниң ағзини ечип, у бәш падишани ғардин чиқирип мениң
қешимға елип келиңлар, — деди.
23 Улар шундақ қилип бәш падишани, йәни Йерусалимниң падишаси, Һебронниң
падишаси, Ярмутниң падишаси, Лақишниң падишаси вә Әглонниң падишасини
ғардин чиқирип униң қешиға елип кәлди.
24 У падишалар Йәшуаниң қешиға кәлтүрүлгәндә, Йәшуа Исраилниң һәммә
адәмлирини чақирип, өзи билән җәңгә чиққан ләшкәр сәрдарлириға: — Келип
путлириңларни бу падишаларниң гәдинигә қоюңлар, — деди. Шундақ девиди,
улар келип путлирини уларниң гәдәнлиригә қойди.
25 Андин Йәшуа уларға: — Қорқмаңлар вә һеч һодуқмаңлар, қәйсәр вә ғәйрәтлик
болуңлар; чүнки Пәрвәрдигар силәр һуҗум қилған барлиқ дүшмәнлириңларға
шундақ ишни қилиду, — деди.
26 Андин Йәшуа падишаларни қиличлап өлтүрүп, җәсәтлирини бәш дәрәққә есип
қойди; улар дәрәқләрниң үстидә кәчкичә есиқлиқ турди. ■
27 Күн патқанда Йәшуаниң буйруғи билән кишиләр өлүкләрни дәрәқләрдин
чүшүрүп, улар илгири йошурунған ғарға ташлап, ғарниң ағзиға чоң-чоң
ташларни қоюп қойди. Бу ташлар таки бүкүнгә қәдәр шу йәрдә турмақта.

Зиминниң җәнубий тәрипидә уруш қилиш

28 У күни Йәшуа Маккәдаһни ишғал қилип, униң падишаси билән шәһиридики
һәммә хәлиқниң бирини му қоймай қиличлап мутләқ йоқатти; у Йерихониң
падишасиға қилғинидәк Маккәдаһниң падишасиғиму шундақ қилди.
29 Андин Йәшуа билән барлиқ Исраиллар Маккәдаһтин чиқип, Либнаһқа берип
Либнаһ шәһиригә һуҗум қилди.
30 Пәрвәрдигар униму падишаси билән қошуп Исраилниң қолиға тапшуруп
бәрди; Йәшуа уни қилич билән уруп, шәһиридики һәммә хәлиқниң бирини му
қоймай қиличлап өлтүрди; у Йерихониң падишасиға қилғинидәк униң
падишасиғиму шундақ қилди.
31 Андин Йәшуа билән барлиқ Исраил Либнаһдин чиқип, Лақишқа берип, уни
қамал қилип униңға һуҗум қилди.
32 Пәрвәрдигар Лақишни Исраилниң қолиға тапшурди; улар иккинчи күнила уни
қилич билән елип, дәл Либнаһқа қилғинидәк, шәһиридики хәлиқниң бирини му
қоймай қиличлап өлтүрди.
33 У вақитта Гәзәрниң падишаси Һорам Лақиш шәһиригә мәдәт бериш үчүн чиқип
кәлди; лекин Йәшуа уни барлиқ адәмлири билән қошуп уруп, улардин һеч кимни
тирик қоймай өлтүрди.
34 Андин Йәшуа билән барлиқ Исраил Лақиштин чиқип, Әглонға берип уни қамал
қилип, у шәһәргә һуҗум қилди.

□ **10:21 «...қарши еғиз ечишқа җүръәт қилалмиди»** — яки «...тәһдит селишқа җүръәт қилалмиди».
■ **10:26** Қан. 21:23; Йә. 8:29

35 Улар шу күни шәһәрни елип, униңдики адәмләрни қиличлиди; шу күни Йәшуа
шәһәрдики барлиқ кишиләрни тәлтөкүс йоқатти; у дәл Лақишқа қилғинидәк,
уларғиму шундақ қилди.
36 Андин Йәшуа билән Исраилниң һәммиси Әглондин чиқип Һебронға берип, у
шәһәргә һуҗум қилди.
37 Улар уни елип, дәл Әглонда қилғандәк униң падишасини қиличлап, униңға
қарашлиқ һәммә йеза-кәнтлирини елип, уларниң ичидә олтиришлиқ һәммә
адәмниң һеч бирини қоймай қиличлап йоқатти. Йәшуа шәһәрни вә ичидики
барлиқ адәмләрни мутләқ йоқатти.
38 Андин Йәшуа билән барлиқ Исраиллар Дәбиргә берип, у шәһәргә һуҗум қилди.
39 У шәһәрни елип вә униңға қарашлиқ һәммә йеза-кәнтлирини қилич билән
уруп, падишасини тутуп, булардики барлиқ адәмләрниң һеч бирини қоймай
тәлтөкүс йоқатти. Йәшуа Һебронға қилғинидәк, Либнаһқа вә униң падишасиға
қилғинидәк, Дәбир билән униң падишасиғиму шундақ қилди.
40 Бу тәриқидә Йәшуа шу пүтүн жутни, йәни тағлиқ районни, җәнубий Нәгәв
жутини, Шәфәлаһ ойманлиғини, давандики жутларни һуҗум қилип елип, һәммә
жутни ишғал қилип барлиқ падишалири билән мәғлуп қилди. Исраилниң Худаси
Пәрвәрдигар буйруғинидәк, у һеч кимни қоймай, бәлки нәпәси барларниң
һәммисини мутләқ йоқатти. ■
41 Йәшуа Қадәш-Барнеадин тартип Газағичә болған жутларни, шуниңдәк
Гошәнниң пүткүл жутини таки Гибеонғичиму һуҗум билән алди.
42 Бу қетимқи урушта Йәшуа бу падишаларни мәғлуп қилип, уларниң зиминини
егилиди. Чүнки Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар Исраил тәрәптә туруп җәң
қилди.
43 Андин Йәшуа билән барлиқ Исраил Гилгалдики чедиргаһқа йенип кәлди.

11

Шималий иттипақдаш әлләр билән уруш қилиш

1 Амма Һазорниң падишаси Ябин буларни аңлап Мадонниң падишаси Йобаб
билән Шимронниң падишаси вә Ақсафниң падишасиға адәм әвәтти,
2 шундақла шималдики тағлиқ районлардики падишаларға, Киннәротниң
җәнубидики түзләңлик, ойманлиқ вә ғәриптики Дор егизлигидики һәммә
падишаларға әлчи әвәтти; □
3 У йәнә шәриқ билән ғәрип тәрәптики Қананийлар, Аморийлар, Һиттийлар,
Пәриззийләр билән тағлиқ районлардики Йәбусийлар вә Һәрмон теғиниң етигидики
Мизпаһ жутида туруватқан Һивийларни чақирди.
4 Улар, йәни падишалири вә барлиқ қошунлири чиқти; уларниң сани деңиз
саһилидики қумдәк көп еди, уларниң нурғун ат вә җәң һарвулири бар еди.
5 Бу һәммә падишалар бир болуп жиғилип, Исраил билән җәң қилиш үчүн Мәром
сулириниң бойида чедирларни тикти.

■ **10:40** Қан. 7:2; 20:16, 17; Йә. 8:2 □ **11:2** **«Дор егизлиги»** — яки «Нафат-Дордики».

Йәшуа пәйғәмбәрниң Қанааннинң шималий тәрипидики һәрбий жүрүшлири

Қанаан шималий тәрипидә жүргүзүлгән һәрбий жүрүшләр

6 Лекин Пәрвәрдигар Йәшуаға: — Сән улардин һеч қорқмиғин; чүнки Мән
әтә мошу вақитларда уларниң һәммисини Исраилниң алдида һалакәткә
тапшуримән. Сән уларниң атлириниң пәйлирини кесип, һарвулирини отта
көйдүрүветисән, — деди.
7 Буни аңлап Йәшуа билән униң һәммә җәңчилири Мәром сулириниң йениға

берип, уларниң үстигә туюқсиз чүшүп һуҗум қилди.
8 Пәрвәрдигар уларни Исраилниң қолиға тапшурди; уларни уруп Чоң Зидон
вә Мисрәфот-Майимғичә, шундақла шәриқ тәрәптики Мизпаһ вадисиғичә сүрүп
берип, улардин һеч бирини қоймай қиличлап өлтүрди.
9 Йәшуа Пәрвәрдигарниң өзигә буйруғинидәк қилип, уларниң атлириниң
пәйлирини кесип, һарвулирини отта көйдүрүвәтти.
10 Шу чағда Йәшуа қайтип берип, Һазорни ишғал қилип, униң падишасини
қиличлап өлтүрди. Һазор болса шу дәвирләрдә әшу барлиқ әлләрниң беши еди.
11 *Исраиллар* шәһәр ичидә олтиришлиқ һәммисини қиличлап өлтүрүп, һеч
нәпәс егисини қоймай һәммисини үзүл-кесил йоқатти; Һазорни Йәшуа отта
көйдүрүвәтти,
12 Шу падишаларниң барлиқ пайтәхт шәһәрлирини елип, уларниң
падишалирини мағлуп қилди; Пәрвәрдигарниң қули болған Муса буйруғинидәк,
у уларни қиличлап үзүл-кесил йоқатти. ■
13 Лекин егизликкә селинған шәһәрләрни болса, Исраил көйдүрмиди; Йәшуа
улардин пәқәт Һазорнила көйдүрүвәтти.
14 Исраиллар бу шәһәрләрдики ғәниймәтләрни вә чарпайларни өзлиригә олжа
қилип алди, лекин ичидики һәммә адәмләрни қиличлап йоқатти; улар бирму
нәпәс егисини тирик қоймиди.
15 Пәрвәрдигар Өз қули болған Мусаға немә буйруған болса, Мусаму Йәшуаға
шуни буйруған еди вә Йәшуаму шундақ қилди. У Пәрвәрдигарниң Мусаға
буйруғинидин һеч немини қалдурмай һәммини шу бойичә ада қилди.■
16 Шу тәриқидә Йәшуа шу зиминниң һәммисини, йәни тағлиқ райондики
зиминларни, барлиқ җәнубий Нәгәв зиминини, барлиқ Гошән зиминини,
ойманлиқтики зиминларни, түзләңликтики зиминларни вә Исраилниң тағлиқ
районлирини вә Шәфәлаһ ойманлиғини, □
17 Сеир давиниғичә созулған Һалак теғидин таки Һәрмон теғиниң етигидики
Ливан җилғисиға җайлашқан Баал-Гадқичә болған зиминни егилиди; у уларниң
һәммә падишалирини тутуп уларни өлүмгә мәһкүм қилди. □
18 Шу тәриқидә Йәшуа бу һәммә падишалар билән узун вақит җәң қилди.
19 Гибеонда олтирақлашқан Һивийлардин башқа, һеч бир шәһәр Исраил билән
сулһ түзмиди. Исраил уларниң һәммисини җәң арқилиқла алди.
20 Чүнки уларниң көңлиниң каттиқ қилиниши, Исраил билән җәң қилиш
нийитидә болуши Пәрвәрдигардин еди; буниң мәхсити, уларниң үзүл-кесил
йоқитилиши; йәни, уларға һеч рәһим қилинмай, әксичә Пәрвәрдигар Мусаға
буйруғинидәк уларниң йоқитилиши үчүн еди.
21 У вақитта Йәшуа келип Анакийларға һуҗум қилип уларни тағлиқ райондин,
Һеброндин, Дәбирдин, Анабдин, Йәһуданиң һәммә тағлиқ райони билән
Исраилниң һәммә тағлиқ районидин йоқатти; Йәшуа уларни шәһәрлири билән
қошуп үзүл-кесил йоқатти. □
22 Шуниң билән Исраилларниң зиминида Анакийлардин һеч бириму
қалдурулмиди; пәқәт Газа, Гат вә Ашдодта бир нәччисила қалди.
23 Шу тәриқидә Йәшуа Пәрвәрдигар Мусаға вәдә қилғандәк пүткүл зиминни
алди; Йәшуа уни Исраилға уларниң қошун-қәбилиси бойичә мирас қилип тәқсим
қилди. Андин зимин җәңдин арам тапти.

■ **11:12** Қан. 20:16, 17; Йә. 10:40 ■ **11:15** Мис. 23:32, 33; 34:12; Чөл. 33:52; Қан. 7:2; 20:16 □ **11:16** **«Исраил тағлиқ районлири»** — шу районниң кейинки нами. □ **11:17** **«Һалак теғи»** — яки «Силиқ Тағ». □ **11:21** **«Анакийлар»** — гигантлардин болған бир қәбилә.

12

Ишғал қилинған зимин вә шәһәрләр

1 Исраил Иордан дәриясиниң у тәрипидә, йәни күн чиқиш тәрипидә *икки*
падишани өлтүрди. Улар уларниң зиминини, йәни Арнон дәриясидин тартип
Һәрмон тағлиғиға туташқан зимин билән шәриқ тәрәптики барлиқ Арабаһ
түзләңлигини егилиди. Шу *икки* падишалар болса: —□
2 *бирси* Һәшбонда турушлуқ Аморийларниң падишаси Сиһон; у Ароәр (Ароәр
Арнон дәриясиниң бойида) вә Арнон жилғисидики шәһәрдин тартип, Гилеадниң
йерими өз ичигә алған Яббок дәриясиғичә (бу Аммонийларниң чегариси еди)
болған йәрләрдә сәлтәнәт қилатти;
3 у сәлтәнәт қилған зимин йәнә шәриқ тәрәптики Киннәрот деңизидин тартип
Арабаһ деңизиғичә, йәни Шор деңизиғичә созулған Арабаһ түзләңлигини,
шундақла шәриқ тәрәптики Бәйт-Йәшимотқа баридиған йолни вә җәнуп
тәрипидә Писгаһ теғиниң даванлириниң четигичә созулған зиминни өз ичигә
алатти.□
4 Униңдин башқа Исраил Башан падишаси Огниң зиминини алди; у Рәфайийлар
дейилидиған гигантларниң қалдуғидин бири еди (улар Аштарот вә Әдрәйдә
туратти). ■
5 У Һәрмон теғидики жутларға, Салкаһ вә пүткүл Башан зиминиға, йәни
Гәшурийлар билән Маакатийларниң чегарисиғичә, шуниңдәк Гилеадниң
йеримиға, таки Һәшбонниң падишаси Сиһонниң чегарисиғичә сәлтәнәт қилатти.
6 Пәрвәрдигарниң қули болған Муса билән Исраиллар буларға һуҗум қилип
мәғлуп қилған еди вә Пәрвәрдигарниң қули Муса шу зиминни Рубәнләргә,
Гадларға вә Манассәһниң йерим қәбилисигә мирас қилип бәргән еди.■
7 Төвәндикиләр Йәшуа билән Исраиллар Иордан дәриясиниң ғәрип тәрипидә
һуҗум қилип мәғлуп қилған падишалардур; уларниң зиминлири Ливан
җилғисидики Баал-Гадтин тартип, Сеирниң даванлириниң йенидики Һалак
теғиғичә болған зиминлардин ибарәт еди. Йәшуа бу зиминларни Исраилниң
қошун-қәбилилири бойичә уларға мирас қилип бәрди, ■
8 җүмлидин тағлиқ жутни, Шәфәлаһ ойманлиғини, Арабаһ түзләңлигини,
егизликтики даванларни, чөллүкни вә җәнуптики Нәгәв зиминини, Һиттийлар,
Аморийлар, Қананийлар, Пәриззийләр, Һивийлар вә Йәбусийларниң
зиминлирини бөлүп бәрди: —
9 Уларниң падишалириниң бири Йерихониң падишаси, бири Бәйт-Әлниң
йенидики Айиниң падишаси,
10 бири Йерусалимниң падишаси, бири Һебронниң падишаси,
11 бири Ярмутниң падишаси, бири Лақишниң падишаси,
12 бири Әглонниң падишаси, бири Гәзәрниң падишаси,
13 бири Дәбирниң падишаси, бири Гәдәрниң падишаси,
14 бири Хормаһниң падишаси, бири Арадниң падишаси,
15 бири Либнаһниң падишаси, бири Адулламниң падишаси,
16 бири Маккәдаһниң падишаси, бири Бәйт-Әлниң падишаси,
17 бири Таппуаһниң падишаси, бири Һәфәрниң падишаси,
18 бири Афәкниң падишаси, бири Лашаронниң падишаси,
19 бири Мадонниң падишаси, бири Һазорниң падишаси,
20 бири Шимрон-Мәронниң падишаси, бири Ақсафниң падишаси,

□ **12:1 «Изаһат»** — мошу баблардики мәзмунларни убданрақ чүшиниш үчүн мунасивәтлик хәритиләрни көрүң. □ **12:3 «Киннәрот деңизи»** — яки «Галилийә деңизи». **«Шорлуқ деңиз»** — һазир «Өлүк Деңиз» дәп атилиду. ■ **12:4** Қан. 1:4 ■ **12:6** Чөл. 21:24; 32:33 ■ **12:7** Йә. 10:40

21 бири Таанақниң падишаси, бири Мәгиддониң падишаси,

22 бири Кәдәшниң падишаси, бири Кармәлниң йенидики Йокнеамниң падишаси,

23 бири Дор егизлигидики Дорниң падишаси, бири Гойимниң падишаси, □

24 бири Тирзаһниң падишаси болуп, җәмий оттуз бир падиша еди.

13

Пәрвәрдигарниң йәнә Йәшуаға сөз қилиши

1 Амма Йәшуа яшинип, йеши хелә бир йәргә берип қалған еди. Пәрвәрдигар
униңға мундақ деди: — «Сән әнди қерип қалдиң, йешиңму чоңийип қалди, лекин
йәнә егилиниши керәк болған нурғун зимин бар.

2 Бу зиминлар болса мунулар: — Филистийләрниң вә Гәшурийларниң барлиқ
жутлири,

3-4 йәни Мисирниң шәриқ тәрипидики Шиһор дәриясидин тартип, шимал
тәрипидики Әкрон шәһириниң чегаралириғичә созулған йәрләр (шу жут
Қананийларниң зимини һесаплинатти), җүмлидин Газа, Ашдод, Ашкелон, Гат
вә Әкрондики бәш Филистий әмир башқуридиған жутлар билән Аввийларниң
җәнуп тәрәптики жутлири; Зидонийларға тәвә болған Мәараһдин тартип Афәк
билән Аморийларниң чегарасиғичә болған Қананийларниң барлиқ зимини; □

5 Гәбалийларниң зимини вә барлиқ Ливан зимини, йәни күн чиқиш тәрәптики
Һәрмон теғиниң етигидики Баал-гадтин тартип, Хамат районига кириш
еғизиғичә болған зиминлар; □

6 Ливандин тартип Мисрәпот-Майимғичә созулған тағлиқта барлиқ
олтуруватқанларниң, йәни Зидонийларниң зимини қатарлиқлардин ибарәттур.
Бу зиминдики хәлиқниң һәммисини Мән Исраил алдидин қоғливетимән. Шуңа
сән чоқум Мениң саңа буйруғиним бойичә буни чәк ташлап Исраиллиқларға
мирас қилип тәқсим қилип беришиң керәк.

7 Сән әнди бу зиминларни тоққуз қәбилә билән Манассәһниң йерим қәбилисигә
мирас қилип бөлгин».

□ **12:23 «Дор егизлигидики Дорниң падишаси»** — яки «Нафат-Дордики дорниң падишаси». □ **13:3-4 «Мәараһдин»** — яки «Араһдин». □ **13:5 «Хамат районига кириш еғизиғичә...»** — яки «Либо-Хаматқичә...».

Қанаан зимининиң тәқсим қилиниши

Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидики мирас зиминлар

8 Рубәнләр билән Гадлар болса, *Манассәһниң йерим қәбилиси* билән бирликтә
Иордан дәриясиниң у қети, йәни шәриқ тәрипидә Мусаниң уларға бәргән

мирасиға егә болди; буни Пәрвәрдигарниң қули болған Муса уларға мирас қилип
бәргән еди: — □
9 Уларниң зиминлири Арнон җилғисиниң бойидики Ароәрдин тартип,
җүмлидин җилғиниң оттурисидики шәһәр вә Дибонғичә созулған Мәдәба
түзләңлиги,
10 Һәшбонда сәлтәнәт қилған, Аморийларниң падишаси Сиһонниң
Аммонийларниң чегарисиғичә болған һәммә шәһәрлири;
11 Гилеад билән Гәшурийлар вә Маакатийларниң чәт жутлири, Һәрмон теғиниң
һәммиси вә Салкаһғичә созулған барлиқ Башан зимини;
12 *гигантлар болған* Рәфайийларниң қалдуқ нәслидин болған Аштарот билән
Әдрәйдә сәлтәнәт қилған Огниң Башандики пүткүл падишалиқ зиминидин
ибарәт еди; мошу зиминдикиләрни Муса мәғлуп қилип, зиминлириға егә болди.
□
13 Лекин Исраиллар Гәшурийлар билән Маакатийларни өз жутлиридин
қоғливәтмиди; шуңа Гәшурийлар билән Маакатийлар бүгүнгичә Исраил арисида
турмақта.

14 Лекин *Муса* Лавий қәбилисигә һеч мирас зиминни бәрмигән; Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигар уларға ейтқинидәк, Пәрвәрдигарға атап отта сунулған
қурбанлиқлар уларниң мирасидур.□
15 Муса Рубәнләр қәбилисигә, җәмәт-аилилири бойичә жутларни мирас қилип
бәрди.
16 Уларниң зимини болса Арнон җилғисиниң йенидики Ароәрдин тартип,
җилғиниң оттурисидики шәһәр вә Мәдәбаниң йенидики пүткүл түзләңлик,
17 Һәшбон вә униңға қарашлиқ түзләңликтики һәммә шәһәрләр, Дибон, Бамот-
Баал, Бәйт-Баал-Меон,
18 Яһаз, Кәдәмот, Мәфаат, □
19 Кириатайим, Сибмаһ, вә «Җилға теғи»дики Зәрәт-Шаһар,
20 Бәйт-Пеор, Писгаһ теғидики даванлар, Бәйт-Йәшимот,
21 түзләңликтики барлиқ шәһәрләр вә Һәшбонда сәлтәнәт қилған, Аморийларниң
падишаси болған Сиһонниң пүткүл сәлтәнитиниң зиминини өз ичигә алди. Бу
падиша вә униң билән шу жутта олтиришлиқ, *Сиһонға* беқинған сәрдарлар Әви,
Рәкәм, Зур, Хур вә Рәба қатарлиқ Мидиян әмирлири болса Муса тәрипидин
өлтүрүлгән еди.
22 Шу вақитта Исраиллар өлтүргәнләр ичидә Беорниң оғли палчи Балаамму бар
еди; униму улар қиличлап өлтүргән еди.■
23 Рубәнләрниң зимининиң чегараси Иордан дәриясиниң өзи еди. Рубәнләрниң
җәмәт-аилилири бойичә уларға бөлүнгән мираси мана бу шәһәрләр билән кәнт-
қишлақлири еди.□ ■

24 Муса йәнә Гад қәбилисигә, йәни Гадларниң җәмәт-аилилири бойичә уларға
мирас бөлуп бәргән еди.
25 Уларниң зиминлири болса Яазәр билән Гилеадниң барлиқ шәһәрлири,
Аммонийларниң зимининиң йерими таки Раббаһ алдидики Ароәргичә,

---

□ **13:8 «Рубәнләр билән Гадлар болса, Манассәһниң йерим қәбилиси билән бирликтә...»** — ибраний тилида «Рубәнләр билән Гадлар болса, униң билән бирликтә...». □ **13:12 «Рәфайийлар»** — гигантлар еди. Улар тоғрилиқ «Қан.» 2:10-11, 20, 3:11ни көрүң. □ **13:14 «... Муса Лавий қәбилисигә һеч мирас зиминни бәрмигән»** — ибраний тилида «... у Лавий қәбилисигә һеч мирас зиминни бәрмигән». □ **13:18 «Яһаз»** — яки «Яһазаһ». ■ **13:22** Чөл. 31:8 □ **13:23 «Рубәнләрниң зимининиң чегараси Иордан дәриясиниң өзи еди»** — ибраний тилида «Рубәнләрниң зимининиң чегараси Иордан дәриясиниң өзи вә униң чегариси еди». ■ **13:23** Чөл. 34:14, 15

26 Һәшбондин тартип Рамат-Мизпәһ вә Бәтонимғичә, Маһанайимдин тартип
Дәбирниң чегарисиғичә,
27 җилғиға җайлашқан Бәйт-Һарам, Бәйт-Нимраһ, Суккот вә Зафонлар,
Һәшбонниң падишаси Сиһонниң сәлтәнитиниң Иордан дәриясиниң шәрқий
қетидики қалған қисми, дәрияни яқилап Киннәрәт Деңизиниң у бешиғичә еди.
28 Гадларниң җәмәт-аилилири бойичә уларға бөлүнгән мираси мана бу шәһәрләр
билән кәнт-қишлақлири еди.
29 Муса Манассәһниң йерим қәбилисигиму мирас бәргән еди; Манассәһниң
йерим қәбилисигә җәмәт-аилилири бойичә бу мирас бөлуп берилгән еди: —
30 зиминлири Маһанайимдин тартип, пүткүл Башан зимини, Башанниң
падишаси Огниң пүткүл сәлтәнитиниң зимини вә Яирниң барлиқ йеза-кәнтлири
(бу йеза-кәнтләр Башанниң өзигә җайлашқан болуп, җәмий атмиш еди), ■
31 Гилеадниң йерими билән Башан падишаси Огниң сәлтәнитидики Аштарот вә
Әдрәй шәһәрлири Манассәһниң оғли Макирниң әвладиға тәвә қилинған болуп,
Макирларниң йерим қисмиға җәмәт-аилилири бойичә мирас қилип бөлуп
берилгән еди.
32 Муса Иордан дәриясиниң шәриқ қетида, Йерихониң удулида, Моабниң
түзләңликлиридә болған вақтида бөлүп бәргән мираслар мана бу зиминлар еди.□
33 Лекин Муса Лавий қәбилисигә һеч мирас зиминни тәқдим қилмиди;
Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар уларға ейтқинидәк, У Өзи уларниң мирасидур.■

14

Йәһудаға тәқдим қилинған зиминлар

1 Исраилларниң Қанаан зиминидин алған мираслири төвәндикидәк; Әлиазар
каһин билән Нунниң оғли Йәшуа вә Исраил қәбилилиридики җәмәт-аилә
башлиқлири мошу мирасларни уларға бөлүп бәргән. ■
2 Пәрвәрдигар Мусаниң вастиси билән тоққуз йерим қәбилә тоғрисида
буйруғинидәк, уларниң һәр бириниң үлүши чәк ташлаш билән бөлүп берилди. ■
3 Чүнки қалған икки қәбилә билән Манассәһниң йерим қәбилисиниң мирасини
болса Муса Иордан дәриясиниң у тәрипидә уларға тәқсим қилған еди; лекин у
Лавийларға уларниң арисида һеч мирас бәрмигән еди
4 (Йүсүпниң әвлатлири Манассәһ вә Әфраим дегән икки қәбилигә бөлүнгән
еди. Лавийларға болса, турушқа болидиған шәһәрләр бекитилип, шундақла шу
шәһәрләргә тәвә яйлақлардин чарпайлирини бақидиған вә мал-мүлүклирини
орунлаштуридиған йәрләрдин башқа уларға һеч үлүшләрни бәрмигән еди).
5 Пәрвәрдигар Мусаға қандақ буйруған болса, Исраиллар шундақ қилип зиминни
бөлүшүвалди.

Каләбкә тәқдим қилинған зимин

6 Йәһудалар Гилгалға, Йәшуаниң қешиға кәлди, Кәниззий Йәфуннәһниң оғли
Каләб Йәшуаға мундақ деди: — «Пәрвәрдигар Өз адими болған Мусаға мән билән
сениң тоғраңда Қадәш-Барнеада немә дегәнлигини билисәнғу; ■

■ **13:30** Чөл. 32:14; Қан. 3:4, 14 □ **13:32** **«Муса Иордан дәриясиниң шәриқ қетида, Йерихониң удулида, Моабниң түзләңликлиридә болған вақтида...»** — «Чөл.» 22-бапни көрүң. ■ **13:33** Чөл. 18:20; Қан. 10:9; 18:2 ■ **14:1** Чөл. 34:17 ■ **14:2** Чөл. 26:55 ■ **14:6** Чөл. 14:24; Қан. 1:36

7 Пәрвәрдигарниң адими Муса мени Қадәш-Барнеадин зиминни чарлап келишкә
әвәткәндә, мән қириқ яшта едим; чин *етиқатлиқ* көңлүм билән униңға хәвәр
йәткүзгән едим. □
8 Амма мән билән чиққан қериндашлирим хәлиқниң көңлини су қиливәткән еди.
Лекин мән болсам пүтүн қәлбим билән Пәрвәрдигар Худайимға әгәштим. ■
9 У күни Муса қәсәм қилип: — «Сән пүтүн қәлбиң билән Пәрвәрдигар Худайиңға
әгәшкиниң үчүн, сениң путуң дәссигән зимин җәзмән әбәткичә сениң билән
нәслиңниң мираси болиду» — дегән еди.
10 — Мана Исраил чөлдә сәргәрдан болуп жүргәндә, Пәрвәрдигар Мусаға шу
сөзләрни дегән күнидин кейинки қириқ бәш жил ичидә Өзи ейтқинидәк мени
тирик сақлиди. Мана мән бүгүн сәксән бәш яшқа кирдим.
11 Мән мошу күндиму Муса мени чарлашқа әвәткән күндикидәк күчлүкмән,
мәйли җәң қилиш болсун яки бир йәргә берип-келиш болсун, мениң йәнила
балдурқидәк күч-дәрманим бардур. □ ■
12 Әнди Пәрвәрдигар шу күнидә вәдә қилған бу тағлиқ жутни маңа мирас қилип
бәргин; чүнки у күни сәнму у йәрдә Анакийлар туридиғанлиғини, шундақла чоң
һәм мустәһкәм шәһәрләр барлиғини аңлидиңғу. Лекин Пәрвәрдигар мән билән
биллә болсила, Пәрвәрдигар ейтқинидәк мән уларни қоғливетимән».□
13 Буни аңлап Йәшуа Йәфуннәһниң оғли Каләбкә бәхит-бәрикәт тиләп, Һебронни
униңға мирас қилип бәрди.
14 Шуңа Һеброн таки бүгүнгичә Кәниззий Йәфуннәһниң оғли Каләбниң мираси
болуп турмақта; чүнки у пүтүн қәлби билән Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға
әгәшкән
15 (илгири Һеброн болса Кириат-Арба дәп атилатти. Арба дегән адәм Анакийлар
арисида әң даңқи чиққан адәм еди). Шундақ қилип зимин җәңдин арам тапти.□

15

Йәһудаларға тәқдим қилинған зиминниң чегараси вә шәһәрлири

1 Йәһудалар қәбилисиниң мираси болса җәмәт-аилилири бойичә чәк ташлинип
еришкән зимин болуп, җәнубий тәрәпниң учи Едомниң чегарисиға вә Зин чөлигә
туташти;
2 җәнубий чегариси «Шор деңизи»ниң айиғидин, йәни җәнубий тәрәпкә
чоқчийип чиққан қолтуқтин башлинип, □ ■
3 «Сериқ Ешәк давини»ниң җәнуп тәрипидин өтүп, Зинға туташти; андин Қадәш-
Барнеаниң җәнубини яқилап Һәзронға өтүп, Аддарға берип, Каркааһқа бурулуп,
□
4 Азмонға өтүп Мисир еқини билән чиқип, учи деңизға тақишатти. Бу уларниң
җәнубий чегариси еди.□

□ **14:7 «чин етиқатлиқ көңлүм билән»** — ибраний тилида «пүтүн көңлүм билән» дәп ипадилиниду. Чарлиғучилардин пәқәт Каләб билән Йәшуала зимин тоғрилиқ адәмниң иман-етиқатини риғбәтләндүридиған хәвәрләрни йәткүзгән еди («Чөл.» 13-14-бап). ■ **14:8** Чөл. 14:24 □ **14:11 «...бир йәргә берип-келиш болсун...»** — ибраний тилида «чиқиш-кириш болсун...» билән ипадилиниду. ■ **14:11** Чөл. 27:17; Қан. 31:2 □ **14:12 «Анакийлар»** — гигантлардин болған бир қәбилә. □ **14:15 «Кириат-Арба»** — «Арбаниң йеза-кәнтлири» дегән мәнидә. □ **15:2 «Шор деңизи»** — йәнә «Өлүк Деңиз» дәпму атилиду. ■ **15:2** Чөл. 34:4 □ **15:3 «Сериқ Ешәк давини»** — ибраний тилида «Акраббим давини», бәзидә шундақ атилиду. □ **15:4 «учи деңизға тақишатти»** — бу деңиз «Оттура Деңиз»дур. **«уларниң җәнубий чегариси»** — ибраний тилида «силәрниң җәнубий чегараңлар».

5 Шәрқий чегариси болса Шор деңизидин Иордан дәриясиниң деңизға
қуюлидиған еғизиғичә еди; шималий чегариси болса деңизниң Иордан
дәриясиниң деңизға қуюлидиған еғизидин башлинип,
6 андин Бәйт-Һоглаһға берип, Бәйт-Арабаһниң шималидин өтүп, Рубәнниң оғли
Боһанниң тешиниң қешиғичә еди;
7 андин чегара Ақор җилғисидин Дәбиргә қарап өтүп, у йәрдин шимал тәрипигә
бурулуп, җилғиниң җәнуп тәрипидики Адуммимға чиқидиған даванниң
удулидики Гилгалға йетип берип, андин Ән-Шәмәш сулиридин өтүп, Ән-Рогәл
булиқиға тутишатти;
8 у йәрдин «Бән-Һинномниң җилғиси»ға чиқип, Йәбусийлар егизлигидин, йәни
Йерусалимниң җәнуп тәрипидики давандин өтүп, андин Һинном җилғисиниң
алдиға, йәни ғәрип тәрәпкә, Рәфайийларниң җилғисиниң шималий бешидики
тағниң чоққисиға чиқти; □
9 чегара бу тағниң чоққисидин Нәфтоаһ сүйиниң булиқиға берип, андин Әфрон
теғидики шәһәрлириниң йени билән чиқип, у йәрдин Баалаһ (йәни Кириат-
Йеарим)ға йетип берип,
10 андин Баалаһтин өтүп, ғәрип тәрипигә қайрилип Сеир теғиға берип,
Йеарим теғи (йәни Кесалон)ниң шималий бағридин өтүп, Бәйт-Шәмәшкә чүшүп,
Тимнаһтин өтти;
11 андин шималға қарап Әкронниң давини билән чиқип Шикронға өтүп, Баалаһ
теғиниң йениға тутишип, Ябнәәлгә йетип, андин учи деңизға тақашқан еди.
12 Ғәрип тәрипидики чегариси болса деңиз бойлири еди. Йәһудаларниң җамәт-
аилилири бойичә уларға тохтитилған төрт тәрипидики чегара мана шу еди.■
13 Йәфуннәһниң оғли Каләбгә болса, Пәрвәрдигарниң Йәшуаға бәргән әмри
бойичә, униңға Йәһудаларниң арисида бир үлүш, йәни Анакниң атиси Арбаниң
шәһири болған Һеброн ата қилинди. ■
14 Каләб шу йәрдин Шешай, Аһиман вә Талмай дегән үч Анакийни қоғливәтти;
улар үчи Анакниң әвлади еди. ■
15 Андин шу йәрдин чиқип, Дәбирдә туруватқанларға һуҗум қилди (илгири
Дәбирниң нами Кириат-Сәфәр еди).
16 Каләб: — Кимки Кириат-Сәфәргә һуҗум қилип уни алса, униңға қизим Аксаһни
хотунлуққа беримән, дегән еди.
17 Каләбниң укиси Кеназниң оғли Отнийәл уни ишғал қилди, Каләб униңға қизи
Аксаһни хотунлуққа бәрди.
18 Шундақ болдики, қиз ятлиқ болуп униң қешиға барар чағда, ерини атисидин
бир парчә йәр сорашқа үндиди. Аксаһ ешәктин чүшүшигә Каләб униңдин: —
Сениң немә тәливиң бар? — дәп сориди.□
19 У җавап берип: — Мени алаһидә бир бәрикәтлигәйсән; сән маңа Нәгәвдин
қағҗирақ йәр бәргән екәнсән, маңа бир нәччә булақниму бәргәйсән, — деди. Шуни
девиди, Каләб униңға үстүн булақлар билән астин булақларни бәрди.□

20 Төвәндикиләр Йәһуда қәбилисигә уларниң җәмәт-аилилири бойичә тәккән
мирас үлүшләрдур: —

□ **15:8 «Бән-Һинном»** — «Һинномниң оғли» дегән мәнидә. ■ **15:12** Чөл. 34:6 ■ **15:13** Йә. 14:15; Һак. 1:20 ■ **15:14** Һак. 1:10 □ **15:18 «Аксаһ ешәктин чүшүшигә Каләб униңдин ... сориди»** — бу иш сәл сирлиқ туюлиду. Немишкә Отнийәлниң өзи бу тәләпни қоймайду? 18-айәткә қариғанда, пурсәт кәлкәндә, Аксаһ өзи дадисиға 19-айәттики тәләпни қойиду. □ **15:19 «сән маңа Нәгәвдин қағҗирақ йәр бәргән екәнсән...»** — ибраний тилида пәқәт «сән маңа Нәгәвдин йәрни бәргән екәнсән...» дейилиду. Әмәлийәттә Дәбир дегән шәһәр Нәгәвдә әмәс (Нәгәв Йәһуданиң җәнубий тәрипидики чөллүк еди), бәлки тағлиқ районда еди. Лекин әтрапида су аз болғачқа, Аксаһ шу йәрни «Нәгәвдәк (демәк, қағҗирақ) бир йәр» дәп пуритиду.

21 Йәһуда қәбилисиниң әң җәнубиға җайлашқан, Едом чегариси тәрәптики
шәһәрләр: — Кабзәәл, Едәр, Ягур,
22 Кинаһ, Димонаһ, Ададаһ,
23 Кәдәш, Һазор, Йитнан,
24 Зиф, Тәләм, Беалот,
25 Һазор-һадаттаһ, Кериот-Һәзрон (йәни Һазор),
26 Амам, Сема, Моладаһ,
27 Һазар-Гаддаһ, Һәшмон, Бәйт-Пәләт,
28 Һазар-Шуал, Бәәр-Шеба, Бизиотия,
29 Баалаһ, Ижим, Езәм,
30 Әлтолад, Кесил, Хормаһ,
31 Зиклаг, Мадманнаһ, Сансаннаһ,
32 Либаот, Шилһим, Айин вә Риммон қатарлиқлар җәмий жигирмә тоққуз шәһәр
вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар еди.□
33 Шәфәлаһ ойманлиғидики шәһәрләр болса Әштаол, Зореаһ, Ашнаһ,
34 Заноаһ, Эн-Ганним, Таппуаһ, Энам,
35 Ярмут, Адуллам, Сокоһ, Азикаһ,
36 Шаарайим, Адитаим, Гәдәраһ вә Гәдәротаим болуп, җәмий он төрт шәһәр вә
уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар еди.
37 Булардин башқа йәнә Зинан, Һадашаһ, Мигдал-Гад,
38 Дилеан, Мизпаһ, Йоқтәәл, □
39 Лақиш, Бозкат, Әглон,
40 Каббон, Лаһмас, Қитлиш, □
41 Гәдәрот, Бәйт-Дагон, Наамаһ вә Маккәдаһ болуп, җәмий он алтә шәһәр вә уларға
қарашлиқ кәнт-қишлақлар еди.
42 Буниңдин башқа йәнә Либнаһ, Етәр, Ашан,
43 Йәфтаһ, Ашнаһ, Нәзиб,
44 Кеилаһ, Ақзиб вә Марәшаһ болуп, җәмий тоққуз шәһәр вә йәнә уларға қарашлиқ
кәнт-қишлақларму бар еди;
45 йәнә Әкрон билән униңға қарашлиқ йеза-кәнтләр,
46 шундақла Әкронниң ғәрип тәрипидин тартип Ашдодниң йенидики һәммә
шәһәрләр билән уларниң кәнт-қишлақлири қошулуп,
47 Ашдод вә униңға қарашлиқ йезилар вә кәнт-қишлақлар, Газа шәһири вә
шундақла Мисир еқиниғичә вә Улуқ Деңизниң қирғиқиғичә, униңға қарашлиқ
йезилар вә кәнт-қишлақлар бар еди.
48 Тағлиқ районидики шәһәрләр: — Шамир, Яттир, Сокоһ,
49 Даннаһ, Кириат-Саннаһ (йәни Дәбир), □
50 Анаб, Әштәмоһ, Аним, □
51 Гошән, Һолон вә Гилоһ болуп, җәмий он бир шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-
қишлақлар еди.
52 Буниңдин башқа йәнә Араб, Думаһ, Ешан,
53 Яним, Бәйт-Таппуаһ, Афикаһ,
54 Һумтаһ, Кириат-Арба (йәни Һеброн) вә Зиор болуп, җәмий тоққуз шәһәр вә
уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар бар еди.
55 Буниңдин башқа йәнә Маон, Кармәл, Зиф, Юттаһ,

□ **15:32 «... җәмий жигирмә тоққуз шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар еди»** — тизимланған шәһәрләр 29 әмәс, бәлки 36 шәһәр; тизимланған шәһәрләрниң намлири бәлким «қарашлиқ кәнт-қишлақлар»дин бир нәччисини өз ичигә алса керәк (мәсилән, 23- вә 25-айәттики «Һазор»). □ **15:38 «Мизпаһ»** — яки «Мизпәһ». □ **15:40 «Лаһмас»** — яки «Лаһмам». □ **15:49 «Кириат-Саннаһ»** — яки «Кириат-Сәфәр». □ **15:50 «Әштәмоһ»** — яки «Әштәмоа».

56 Йизрәәл, Йокдеам, Заноаһ,
57 Кайин, Гибеаһ вә Тимнаһ болуп, җәмий он шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар бар еди.
58 Буниңдин башқа йәнә Һалһул, Бәйт-Зур, Гәдор,
59 Маарат, Бәйт-Анот вә Әлтәкон болуп, җәмий алтә шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар бар еди.
60 Буниңдин башқа йәнә Кириат-Баал (йәни Кириат-Йеарим) вә Раббаһ дегән икки шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар бар еди.
61 Чөлдики шәһәрләр болса: — Бәйт-Арабаһ, Миддин, Сәкакаһ,
62 Нибшан, «Шор Шәһири» вә Ән-Гәди, җәмий алтә шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар еди.□
63 Лекин Йерусалимда олтирақлиқ Йәбусийларни болса Йәһудалар қоғливетәлмигән; шуңа та бүгүнгичә Йәбусийлар Йәһудалар билән Йерусалимда биллә турмақта.

16

Йүсүф қәбилисиниң мираси — йәни Әфраим вә Манассәһ қәбилилириниң мираси

1 Йүсүпниң әвлатлириға чәк ташлинип чиққан мирас зимин болса Йерихоға туташ болған Иордан дәриясидин тартип, Йерихониң шәриқ тәрипидики көлләргичә болған жутлар вә Йериходин чиқип, чөлдин өтүп Бәйт-Әлниң тағлиқ райониға созулған жутлар еди. □
2 Чегариси Бәйт-Әлдин тартип Лузға, андин Аркийларниң чегарисидики Атаротқа йетип,
3 андин ғәрип тәрипигә берип, Яфләтийләрниң чегарисиға тутишуп, Астин Бәйт-Һоронниң четигә чүшүп, Гәзәргә берип деңизда ахирлишатти.
4 Йүсүпниң әвлатлири, йәни Манассәһ билән Әфраимлар еришкән мирас үлүши мана шу еди.
5 Әфраимларниң җәмәт-аилири бойичә алған зимининиң чегариси төвәндикидәк: — мирас зиминниң шәриқ тәрәптики чегариси Атарот-Аддардин тартип үстүн Бәйт-Һоронғичә йетип,
6 андин деңизға берип шималға қарап Микмитатқа чиқти; андин йәнә шәриқ тәрипидики Таанат-Шилоһқа қайрилип, униңдин өтүп шәриқ тәрәпкә қарап Яноаһқа,
7 Яноаһдин чүшүп Атарот билән Нааратқа йетип, Йерихоға тутишип Иордан дәриясиға чиқти.
8 Чегара Таппуаһдин ғәрип тәрәпкә чиқип Канаһ еқиниғичә берип, деңизға йетип аяқлашти. Әфраимниң қәбилисигә, йәни уларниң җәмәт-аилилиригә тәккән мирас үлүши шу еди.
9 Буниңдин башқа Әфраимлар үчүн Манассәһниң мирасиниң оттурисида бир нәччә шәһәрләр айрилған еди; бу айрилған шәһәрләрниң һәммиси қарашлиқ кәнт-қишлақлири билән қошулған еди.
10 Амма *Әфраимлар* Гәзәрдә олтиришлиқ Қананийларни қоғливәтмигән еди; шуңа Қананийлар та бүгүнгичә Әфраимниң арисида туруп, мәхсус һашарчи мәдикарлар болуп турмақта.

□ **15:62 «Шор Шәһири»** — яки «Ир-Һаммәлаһ». □ **16:1 «шәриқ тәрипидики көлләргичә»** — яки «шәриқ тәрипидики булақларғичә».

17

Манассәһниң мираси

1 Манассәһ Йүсүпниң тунҗа оғли болғачқа, униң қәбилисигиму чәк ташлинип
мирас берилгән. Манассәһниң тунҗа оғли Макирниң *әвлатлири* (Макир
Гилеадниң атиси еди) батур палван болғачқа, уларға Гилеад билән Башан мирас
қилип берилди. □ ■
2 Манассәһниң қалған әвлатлириму, җүмлидин Абиезәрләр, Һәләкләр,
Асриәлләр, Шәкәмләр, Һәфәрләр билән Шемидалар өз җәмәт-аилилири бойичә
мирас үлүшини алди. Булар болса Йүсүпниң оғли Манассәһниң әр җәмәт
аилилири еди.
3 Әнди Манассәһниң чәвриси, Макирниң әвриси, Гилеадниң нәвриси, Һәфәрниң
оғли Зәлофиһадниң оғул пәрзәнтлири йоқ болуп, пәқәт қизлирила бар еди. Униң
қизлириниң исимлири Маһлаһ, Ноаһ, Һоглаһ, Милкаһ вә Тирзаһ еди. ■
4 Улар каһин Әлиазар билән Нунниң оғли Йәшуа вә әмирләрниң қешиға берип
уларға: — Пәрвәрдигар Мусаға биз тоғрилиқ қериндашлиримиз қатарида мирас
беришкә әмир қилған еди, деди. Шуни девиди, *Йәшуа* Пәрвәрдигарниң әмри
бойичә уларниң атисиниң қериндашлири қатарида уларға мирас бәрди. ■
5 Буниң билән Иордан дәриясиниң у тәрипидики Гилеад билән Башан
земинлиридин башқа, Манассәһкә йәнә он үлүш йәр берилди.
6 Чүнки Манассәһниң қизлири униң оғуллириниң қатарида мирасқа егә болған
еди; Гилеад земини Манассәһниң қалған әвлатлириға тәккән еди.□
7 Манассәһниң земинининң чегариси болса Аширдин тартип Шәкәмниң
уттуридики Микмитатқа берип, андин җәнуп тәрипигә қайрилип, Ән-Таппуаһда
турғучиларниң җайиғичә тутишатти. □
8 Чүнки Таппуаһниң земини болса Манассәһгә тәккән еди; лекин Манассәһниң
чегарисидики Таппуаһ шәһири Әфраимға тәвә еди.
9 Чегариси у йәрдин Канаһ еқиниға чүшүп, җилғиниң җәнуп тәрипи билән чиқти.
У йәрдики шәһәрләр болса Манассәһниң шәһәрлириниң арисида болсиму,
Әфраимға тәгди. Манассәһниң чегариси җилғиниң шимал тәрипи билән берип
деңизға йетип ахирлишатти.
10 Җилғиниң җәнуп тәрипидики земин Әфраимға, шимал тәрипидики земин
Манассәһкә тәвә еди; ғәрип тәрипиниң чегариси деңиз еди. Уларниң земини
шимал тәрипидә Ашириниң үлүшигичә йетип, шәриқ тәрипи Иссакарниң үлүшигә
туташқан еди.
11 Манассәһкиму Иссакар билән Аширниң үлүшлири ичидин Бәйт-Шеан вә
униңға қарашлиқ кәнтләр, Иблеам билән униңға қарашлиқ кәнтләр, Дор аһалиси
билән Дорға қарашлиқ кәнтләр, Ән-Дор аһалиси билән Ән-Дорға қарашлиқ
кәнтләр, Таанақ аһалиси билән Таанаққа қарашлиқ кәнтләр вә Мегиддо аһалиси
билән Мегиддоға қарашлиқ кәнтләр, йәни «Үч Егизлик» дегән жут тәгди. □
12 Лекин Манассәһ бу шәһәрдикиләрни қоғливитәлмиди; Қананийлар шу
жутларда туруверишкә нийәт бағлиған еди. ■

□ **17:1 «...уларға Гилеад билән Башан мирас қилип берилди»** — ибраний тилида «...униңға Гилеад билән Башан мирас қилип берилди». Муқәддәс Китапта пүтүн бир җәмәт бәзидә пәқәт атисиниң исми билән атилип бир адәмдәк көрситилиду. ■ **17:1** Яр. 46:20 ■ **17:3** Чөл. 26:33; 27:1 ■ **17:4** Чөл. 27:7; 36:2 □ **17:6 «Манассәһниң қизлири униң оғуллириниң қатарида...»** — мошу айәттики «Манассәһниң қизлири» вә «оғуллири» дегән сөз униң қиз әвлатлири вә оғул әвлатлирини көрситиду. □ **17:7 «җәнуп тәрипи»** — мошу йәрдә ибраний тилида «оң тәрипи» дегән сөзләр билән ипадиләнгән. □ **17:11 «Бәйт-Шеан»** — бәзигә «Бәйт-Шан» дейилиду. **««Үч Егизлик» дегән жут»** — башқа бир нәччә тәрҗимилирини учриши мүмкин. ■ **17:12** Һак. 1:27

13 Исраиллар барғансери күчәйгәчкә Қананийларни өзлиригә һашарчи қилип
бекиндурди, лекин уларни өз йәрлиридин мутләқ қоғливетәлмиди.

14 Йүсүпләр болса Йәшуаға: — Бизләр Пәрвәрдигар һазирғичә шундақ бәрикәтләп
кәлгән, чоң бир хәлиқ турсақ, сән немишкә чәк ташлаш билән бизгә пәқәт бир
үлүш мирас, бир парчә йәрла бәрдиң? — деди.
15 Йәшуа уларға җавап берип: — Әгәр силәр чоң бир хәлиқ болсаңлар, Әфраимниң
тағлиқ жути силәргә тар кәлгән болса, орманға берип у йәрдики Пәриззийләр
билән *гигант* Рәфайийлар жутида дәрәқләрни кесип, өзүңлар үчүн бир җайни
чиқиривелиңлар, деди.

16 Лекин Йүсүпләр: — Тағлиқ жут бизгә йәтмәйду; шуниң билән бир вақитта
җилғида туруватқанлар, мәйли Бәйт-Шеанда вә униңға қарашлиқ кәнтләрдә
болсун яки Йизрәәл җилғисида туруватқан Қананийлар болсун, һәммисиниң
төмүрдин җәң һарвулири бар екән, деди.
17 Шундақ девиди, Йәшуа Йүсүп җәмәти болған Әфраим билән Манассәһгә сөз
қилип: — Силәр дәрвәқә чоң бир хәлиқсиләр вә зор күчүңлар бардур; шуңа
силәргә пәқәт бир үлүшла мирас берилсә болмайду;
18 әшу пүткүл тағлиқ жутму силәргә берилиду; гәрчә у орманлиқ болсиму, силәр
уни кесип бошитисиләр вә униң әтраплириғиму егә болисиләр; Қананийларниң
төмүр җәң һарвулири бар, шундақла күчлүк болсиму, силәр уларни һайдап
чиқиривитәләйсиләр, — деди.□

18

Шилоһда жиғилиш — қалған йәттә қәбилиниң мираси

1 Пүткүл Исраиллар җамаити Шилоһқа жиғилип, у йәрдә ибадәт чедири тикти.
Гәрчә зимин уларниң алдида бойсундурулған болсиму, □
2 лекин Исраиллар арисида өз мирас үлүши техи тәқсим қилинмиған йәттә
қәбилә қалған еди.
3 Шуңа Йәшуа Исраилларға мундақ деди: — «Ата-бовилириңларниң Худаси
Пәрвәрдигар силәргә бәргән бу зиминни қолуңларға елишқа суслуқ қилип
қачанғичә кәйнигә сүрисиләр?
4 Силәр өзүңлар үчүн һәр қәбилидин үч адәмни таллаңлар; мән уларни қозғилип
бу пүткүл зиминни айлинип чиқип, уни һәр бир қәбилә өз мирас үлүшигә
мувапиқ сизип-хатириләшкә, андин қешимға йенип келишкә әвәтимән.
5 Улар зиминни йәттә үлүшкә бөлсун; лекин Йәһуда қәбилиси болса җәнуптики
өз үлүш зиминида туривәрсун, Йүсүпниң җәмәтиму шимал тәрәптики өз үлүш
зиминида туривәрсун.
6 Силәр зиминни йәттә үлүшкә бөлүп, пасилини хатириләп сизип йенимға
келиңлар; андин мән Пәрвәрдигар Худайимизниң алдида бу йәрдә силәр үчүн
чәк ташлаймән.
7 Амма Лавийларниң болса, араңларда үлүши болмайду, чүнки Пәрвәрдигарниң
каһинлиғи уларниң мирасидур. Гад билән Рубән вә Манассәһ йерим қәбилиси
болса Иордан дәриясиниң у қети, шәриқ тәрипидә Пәрвәрдигарниң қули болған
Муса уларға мирас қилип бәргән йәрләрни аллиқачан алғандур».

□ **17:18 «униң әтраплириғиму егә болисиләр»** — демәк, пәқәт тағлиқ районға әмәс, бәлки әтрапидики вә оттурисидики җилғиларда турған Қананийларни һайдиветип, шу йәрләргиму егә болисиләр. □ **18:1 «Шилоһ»** — муқәддәс чедир тунҗа тикләнгән шәһәр еди.

8 *Зиминни хатириләшкә бекиткән* кишиләр қозғилип йолға чиққанда, Йәшуа
уларға қаттиқ җекиләп: — Силәр берип зиминни айлинип, уни сизип-хатириләп
мениң қешимға йенип келиңлар; андин мән мошу йәрдә, Шилоһниң өзидә
Пәрвәрдигарниң алдида силәр үчүн чәк ташлаймән, деди.
9 Шундақ девиди, бу адәмләр берип зиминни айлинип, уни сизип-хатириләп,
шәһәрләр бойичә йәттә үлүшкә бөлүп, хатиригә сизип, Шилоһдики чедиргаһқа,
Йәшуаниң қешиға йенип кәлди.
10 Андин Йәшуа Шилоһда Пәрвәрдигарниң алдида улар үчүн чәк ташлиди вә шу
йәрдә қәбилә-җәмәти бойичә зиминни Исраилларға тәқсим қилип бәрди.

Биняминниң мираси

11 Биняминлар қәбилисигә җәмәт-аилилири бойичә чәк тартилди; улар чәк
арқилиқ еришкән зимин Йәһудалар билән Йүсүпләрниң зимини оттурисидики
жут болди.
12 Уларниң шималий чегариси Иордан дәриясидин башлап, Йерихониң шимал
тәрипидики даванни яндап, ғәрип тәрипигә қарап тағлиқ жутқа чиқип вә Бәйт-
Авәнниң чөлигә тутишатти; ■
13 андин Лузға чиқип, луз, йәни Бәйт-Әлниң җәнуп тәрипини яндап өтүп, астин
Бәйт-Һоронниң җәнубидики таққа йеқин Атарот-Аддарға чүшти;
14 чегара шу йәрдин өтүп ғәриптин җәнупқа қайрилип, Бәйт-Һоронниң
җәнубиниң удулидики тағдин Йәһудаларниң шәһәрлиридин бири болған
Кириат-Баал (йәни Кириат-Йеарим)ға туташти. Бу ғәрип тәрәпниң чегариси
еди.
15 Җәнуп тәрәпниң чегариси Кириат-Йеаримниң четидин башлап ғәрип тәрипигә
меңип, Нәфтоаһтики су мәнбәсигә туташти; □
16 чегара андин Рәфайийларниң җилғисиниң шимал тәрипигә җайлашқан Бән-
Һинномниң җилғисиниң удулидики тағниң бешиға чүшүп, андин Һинномниң
җилғиси билән йәнә чүшүп, Йәбусийларниң егизлигиниң җәнуп тәрипи билән
меңип, андин Ән-Рогәл булиқиға йәтти; ■
17 андин шимал тәрипигә қайрилип Ән-Шәмәш булиқидин өтүп, Адуллам
давинининиң удулидики Гәлилотқа берип, Рубәнниң оғли Боһанниң тешиға чүшүп,
■
18 вә Арабаһ түзләңлигиниң шимал тәрипидики егизликтин өтүп, Арабаһ
түзләңлигигә чүшти.
19 Андин чегара шимал тәрипигә чиқип Бәйт-Һоглаһниң давиниға тутишип,
Иордан дәриясиниң җәнубий еғизида, йәни Шор деңизиниң шималий қолтуғида
ахирлашти. Бу җәнуп тәрәпниң чегариси еди.
20 Шәриқ чегариси болса Иордан дәриясиниң өзи еди. Бу Биняминларниң үлүши
болуп, уларға җәмәт-аилири бойичә тохтитилған мирас зимининиң чегариси шу
еди.
21 Биняминлар қәбилисигә җәмәт-аилилири бойичә тәккән шәһәрләр болса
төвәндикиләрдур: — Йерихо, Бәйт-Һоглаһ, Емәк-Кәзиз,
22 Бәйт-Арабаһ, Зәмарайим, Бәйт-Әл,
23 Аввим, Параһ, Офраһ,
24 Кәфар-Һаамонай, Офни вә Геба болуп, җәмий он икки шәһәр вә уларға
қарашлиқ кәнт-қишлақлар еди;
25 Буниңдин башқа Гибеон, Рамаһ, Бәәрот,
26 Мизпаһ, Кәфираһ, Мозаһ,

■ **18:12** Йә. 7:2 □ **18:15** **«Нәфтоаһтики су мәнбәсигә»** — ибраний тилида «Нәфтоаһтики суларниң булиқиға». ■ **18:16** Йә. 15:7, 8 ■ **18:17** Йә. 15:6

27 Рәкәм, Ирпәәл, Таралаһ,
28 Зәлаһ, Һа-Әләф, Йәбуси (йәни Йерусалим), Гибеаһ вә Кириат болуп, җәмий
он төрт шәһәр вә униңға қарашлиқ кәнт-қишлақларму бар еди. Бу болса
Биняминларниң мирас үлүши болуп, җәмәт-аилилири бойичә уларға берилгән
еди.□

19

Шимеонниң мираси

1 Иккинчи чәк Шимеонға чиқти, йәни Шимеонлар қәбилисигә җәмәт-аилилири
бойичә тартилди; уларниң мираси болса Йәһудаларниң мирас үлүшиниң
арисида еди.
2 Уларниң еришкән мираси ичидә Бәәр-Шеба, Шеба, Моладаһ,
3 Һазар-Шуал, Балаһ, Езәм,
4 Әлтолад, Битул, Хормаһ,
5 Зиклаг, Бәйт-Маркабот, Һазар-Сусаһ,
6 Бәйт-Либаот вә Шаруһән болуп, җәмий он үч шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-
қишлақлар еди.
7 Буниңдин башқа йәнә Айин, Риммон, Етәр, Ашан болуп, җәмий төрт шәһәр вә
уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар
8 һәмдә җәнуп тәрәптики Баалат-Бәәр (йәни җәнупдики Рамаһ)ғичә болған
бу *төрт* шәһәрниң әтрапидики һәммә кәнт-қишлақларму бар еди. Булар
Шимеонлар қәбилисиниң үлүши болуп, җәмәт-аилилири бойичә еришкән
мираси еди.
9 Шимеонларниң мирас үлүши Йәһудаларниң үлүшиниң ичидин елип берилди;
чунки Йәһудаларниң мирас үлүши өзлиригә көплүк қилған еди, шуңа
Шимеонларниң мирас үлүши уларниң мирас үлүшиниң ичидин берилди.

Зәбулунниң мираси

10 Үчинчи чәк Зәбулунлар қәбилисигә җәмәт-аилилири бойичә тартилди;
уларниң мирас чегариси Саридқа баратти,
11 чегариси ғәрип тәрәптә Мареалаһқа берип Даббәшәткә йетип Йокнеамниң
удулидики еқинға тутишатти;
12 У Саридтин шәриқ тәрипигә қайрилип, күн чиқишқа бурулуп Кислот-Табор
жутиға тутишип, Дабиратқа өтүп, Яфияға барди;
13 андин шу йәрдин у шәриқ тәрипигә күн чиқишқа *йәнә* бурулуп, Гат-Һәфәр вә
Әт-Казинға келип Неаһқа созулған Риммон жутиға йетип барди.
14 Андин у йәрдин шимал тәрәпкә қайрилип, Һаннатонға йетип берип, Йифтаһ-
Әлниң җилғисида ахирлашти.
15 Уларниң үлүши йәнә Каттат, Наһалал, Шимрон, Йидалаһ вә Бәйт-Ләһәмниму
орап, җәмий он икки шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақларниму өз ичигә
алатти.
16 Бу болса, йәни бу шәһәрләр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар
Зәбулунларниң мирас үлүши болуп, җәмәт-аилилири бойичә уларға берилгән
еди.

Иссакарниң мираси

□ **18:28 «Һа-Әләф»** — яки пәқәт «Әләф» (мениси «миң»)

17 Төртинчи чәк Иссакарға чиқти, йәни Иссакарлар қәбилисигә җәмәт-аилилири
бойичә тартилди;
18 уларға берилгән жутлар Йизрәәлгичә болуп, Кәсуллот, Шунәм,
19 Һафарайим, Шион, Анаһарат,
20 Раббит, Кишион, Ебәз,
21 Рәмәт, Ән-Ганним, Ән-Һаддаһ вә Бәйт-Паззәзни өз ичигә алди;
22 андин чегариси Табор, Шаһазимаһ вә Бәйт-Шәмәшкә йетип, Иордан дәриясида
ахирлашти; уларниң үлүши җәмий он алтә шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-
қишлақлар еди.
23 Бу болса, йәни бу шәһәрләр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар
Иссакарларниң мирас үлүши болуп, җәмәт-аилилири бойичә уларға берилгән
еди.

Аширниң мираси

24 Бәшинчи чәк Аширлар қәбилисигә җәмәт-аилилири бойичә тартилди;
25 уларниң зимини Һәлкат, Һали, Бәтән, Ақсаф,
26 Алламмәләк, Амеад вә Мишални өз ичигә алди; чегариси ғәрип тәрәптә Кармәл
билән Шиһор-Либнатқа тутишип,
27 андин шәриқ тәрәпкә қайрилип Бәйт-Дагонға берип, Зәбулун *зимини* билән
Йифтаһ-Әл җилғисиниң шимал тәрипидин өтүп, Бәйт-Емәк билән Неиәлгә йетип
берип Кабулниң шимал тәрипигә чиқти; □
28 Еброн, Рәһоб, Һаммон вә Канаһни өз ичигә елип Чоң Зидонға йетип барди.
29 андин чегариси Рамаһ тәрипигә қайрилип, Тур дегән мустәһкәм шәһиргә
берип, Хосаһқа қайрилип, Ақзиб билән Һәбәлгә туташ болған деңизда ахирлашти;
□
30 зимини Уммаһ, Афәк вә Рәһобниму өз ичигә алған; җәмий жигирмә икки
шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақларни өз ичигә алған еди.
31 Бу болса, йәни бу шәһәрләр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар Аширларниң
мирас үлүши болуп, җәмәт-аилилири бойичә уларға берилгән еди.

Нафталиниң мираси

32 Алтинчи чәк Нафталиға чиқти, йәни Нафталилар қәбилисигә җәмәт-аилилири
бойичә тартилди;
33 уларниң чегариси болса Һәләфтин чиқип, Заананнимдики дуб дәриғидин өтүп,
Адами-Нәкәб вә Ябнәәлдин чиқип, Лаккумға йетип Иордан дәриясиға берип
ахирлашти. □
34 Андин ғәрип тәрәпкә қайрилип Азнот-Таборға берип, шу йәрдин Һуккокқа
чиқип, җәнупта Зәбулунниң үлүш зиминиға тутишип, шималда Аширниң үлүш
зиминиға йетип, күн чиқиш тәрипидә Иордан дәриясиниң йенида, Йәһуданиң
үлүш зиминиға улашти.
35 Нафталиниң мустәһкәм шәһәрлири Зиддим, Зәр, Һаммат, Раккат, Киннәрәт,
36 Адамаһ, Рамаһ, Һазор,
37 Кәдәш, Әдрәй, Ән-Һазор,
38 Йирон, Мигдал-Әл, Һорәм, Бәйт-Анат вә Бәйт-Шәмәшләр болуп, җәмий он
тоққуз шәһәр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар еди.
39 Бу болса, йәни бу шәһәрләр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар Нафталилар
қәбилисиниң мирас үлүши болуп, җәмәт-аилилири бойичә уларға берилгән еди.

□ **19:27 «шимал тәрипи»** — ибраний тилида «сол тәрипи» дегән сөзләр билән ипадилиниду.
□ **19:29 «Ақзиб билән Һәбәлгә туташ болған»** — яки «Ақзиб жутиниң йенида». □ **19:33 «Адами-Нәкәб»** — яки «Адами, Нәкәб».

Данниң мираси

40 Йәттинчи чәк Данларниң қәбилисигә чиқти; у уларниң жәмәт-аилилири
бойичә тартилди.
41 Уларниң мирас зимини болса Зореаһ, Әштаол, Ир-Шәмәш,
42 Шаалаббин, Айжалон, Йитлаһ,
43 Елон, Тимнатаһ, Әкрон,□
44 Әл-тәкәһ, Гиббетон, Баалат,
45 Йәһуд, Бәнә-Барак, Гат-Риммон,
46 Мә-Яркон, Раккон вә Яфониң удулидики жутни өз ичигә алди.
47 Лекин Данларниң зимини өз қолидин кәткән болғачқа, Данлар чиқип Ләшәмгә
һуҗум қилип уни ишғал қилди; аһалисини қиличлап йоқитип, у йәрни өзиниң
қилип маканлашти; андин улар Ләшәмгә атиси Данниң исмини қоюп, уни Дан
дәп атиди.□
48 Мана булар, йәни бу шәһәрләр вә уларға қарашлиқ кәнт-қишлақлар Данлар
қәбилисигә, уларниң жәмәт-аилилири бойичә мирас қилип берилгән еди.

Йәшуа пәйғәмбәрниң мирас үлүши

49 Бу тәриқидә *Исраиллар* зиминни чегара-чегара бойичә бөлүп болди; андин улар
Нунниң оғли Йәшуаға өз арисидин мирас бөлүп бәрди.
50 Пәрвәрдигарниң буйруғи бойичә Йәшуа тилигинидәк униңға Әфраим тағлиқ
жутидики Тимнат-Сераһ дегән шәһәрни бәрди; буниң билән у шәһәрни қуруп
чиқип, униңда турди.
51 Мана булар Әлиазар каһин билән Нунниң оғли Йәшуа вә Исраилниң
қәбилә-жәмәтлириниң каттабашлири бир болуп Шилоһда, жамаәт чедириниң
дәрвазисиниң алдида туруп, Пәрвәрдигарниң алдида чәк ташлап бөлүп тәқсим
қилған мираслардур. Бу тәриқидә улар зиминниң тәқсиматини түгәтти.

20

Панаһлиқ шәһәрләр

1 Пәрвәрдигар Йәшуаға сөз қилип мундақ деди: —
2 Сән Исраилларға мундақ дегин: — «Өзүм Мусаниң вастиси билән силәргә
буйруғандәк, өзүңлар үчүн «панаһлиқ шәһәрләр»ни таллап бекитиңлар; ■
3 билмәй, тәсадипийлиқтин адәм уруп өлтүрүп қойған һәр қандақ киши у
шәһәрләргә қечип кәтсун. Буниң билән бу шәһәрләр силәргә қан интиқамини
алғучидин панаһгаһ болиду.
4 *Адәмни шундақ өлтүргән* киши бу шәһәрләрниң биригә қечип берип, шәһәрниң
қовуқиға келип, шу йәрдә шәһәрниң ақсақаллириға өз әһвалини ейтсун; улар уни
өзигә қобул қилип шәһәргә киргүзүп, униң өзлири билән биллә турушиға униңға
жай бәрсун.■
5 Әнди қан қисасини алғучи уни қоғлап кәлсә, улар адәм өлтүргән кишини
қисаскарниң қолиға тапшуруп бәрмисун; чүнки шу кишиниң бурундин өз
хошнисиға һеч өч-адавити болмиған, бәлки тәсадипий уруп өлтүрүп қойған.

□ **19:43 «Тимнатаһ»** — яки «Тимнаһ». □ **19:47 «Лекин Данларниң зимини өз қолидин кәткән болғачқа, Данлар чиқип...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Лекин Данларниң зимини шулар (шу шәһәрләр) билән чәкләнгән болғачқа, Данлар чиқип...». ■ **20:2** Мис. 21:13; Чөл. 35:6; Қан. 19:1, 2 ■ **20:4** Чөл. 35:22, 23; Қан. 19:4, 5

6 *Адәм өлтүргән* киши җамаәт алдида сорақ қилинғичә шу шәһәрдә турсун; андин
шу вақиттики баш каһин өлүп кәткәндә, у шу шәһәрдин айрилип, өз шәһиригә,
йәни қечип чиққан шәһәрдики өйигә йенип кәлсун.
7 Шуниң билән улар Нафтали тағлиқ жутидики Кәдәшни, Әфраимниң тағлиқ
жутидики Шәкәмни вә Йәһуданиң тағлиқ жутидики Кириат-Арба, йәни
Һебронни,
8 Йерихониң шәриқ тәрипидики, Иордан дәриясиниң у қетидики Рубән
қәбилисиниң зиминидин түзләңликниң чөлидики Бәзәрни, Гад қәбилисиниң
зиминидин Гилеадтики Рамотни вә Манассәһ қәбилисиниң зиминидин
Башандики Голанни таллап бекитти.■
9 Мана бу шәһәрләр барлиқ Исраиллар вә уларниң арисида туруватқан
мусапирлар үчүн панаһгаһ болушқа бекитилгән шәһәрләрдур; кимки билмәй,
тәсадипилиқтин адәм өлтүргән болса, униң җамаәт алдида сорақ қилинишидин
бурун, қан қисаскарниң қолида өлмәслиги үчүн шу шәһәрләргә қечип кетишкә
бу шәһәрләр бекитилгән.

21

Лавийларниң турушиға шәһәрләрни бекитиш

1 У вақитта Лавий җәмәтлириниң каттивашлири каһин Әлиазар, Нунниң оғли
Йәшуа вә Исраил қәбилилириниң каттивашлириниң қешиға берип, ■
2 Қанаан зиминидики Шилоһда уларға: — Мусаниң вастиси арқилиқ Пәрвәрдигар
биз тоғрилиқ: «Уларға турушқа шәһәрләрни, маллири үчүн яйлақларни қошуп
бәргин», дәп ейтқан, деди.■
3 Шуни девиди, Исраиллар Пәрвәрдигарниң әмри бойичә өз мирас үлүшлиридин
муну шәһәрләр билән яйлақларни қошуп Лавийларға бәрди: —
4 биринчи ташланған чәк Коһат җәмәтлиригә чиқти; чәк ташлинип, Лавийлар
ичидики каһин Һарунниң әвлатлириға Йәһуда қәбилиси, Шимеон қәбилиси вә
Бинямин қәбилисиниң зиминлиридин он үч шәһәр бекитилди;
5 Андин Коһатниң қалған әвлатлириға чәк ташлинип, Әфраим қәбилә-
җәмәтлириниң зиминидин, Дан қәбилисиниң зиминидин вә Манассәһ йерим
қәбилисиниң зиминлиридин он шәһәр бекитилди.
6 Гәршонниң әвлатлириға чәк ташлинип, Иссакар қәбилә-җәмәтлириниң
зиминидин, Ашир қәбилисиниң зиминидин, Нафтали қәбилисиниң зиминидин
вә Манассәһниң йәнә бир йерим қәбилисиниң зиминидин он үч шәһәр
бекитилди.
7 Мәрариниң әвлатлириға, җәмәт-аилилири бойичә чәк ташлинип, Рубән
қәбилисиниң зиминидин, Гад қәбилисиниң зиминидин вә Зәбулун қәбилисиниң
зиминидин он икки шәһәр бекитилди.
8 Бу тәриқидә Пәрвәрдигар Мусаниң вастиси билән буйруғинидәк Исраиллар чәк
ташлап бу шәһәрләр билән яйлақлирини қошуп, Лавийларға бәрди.
9 Улар Йәһуданиң қәбилиси билән Шимеонниң қәбилисиниң зиминидин төвәндә
тизимланған муну шәһәрләрни бәрди: —
10 (чәк ташланғанда, Лавийларниң нәсли болған Коһатлар җәмәтидики Һарунниң
әвлатлириға биринчи чәк чиққачқа муну шәһәрләр берилди): —
11 уларға Йәһуданиң тағлиқ районидики Кириат-Арба (Арба Анакниң атиси еди),
йәни Һеброн билән әтрапидики яйлақларни қошуп бәрди.

■ **20:8** Қан. 4:43 ■ **21:1** 1Тар. 6:39 ■ **21:2** Чөл. 35

12 Лекин шәһәргә тәвә етизлар билән кәнт-қишлақларни Йәфуннәһниң оғли Каләбкә мирас қилип бәрди.

13 Шундақ қилип улар Һарун каһинниң әвлатлириға адәм өлтүргән кишиләр панаһлинидиған шәһәр Һеброн вә йайлақлирини, йәнә уларға Либнаһ билән йайлақлирини,

14 Яттир билән йайлақлирини, Әштәмоа билән йайлақлирини,

15 Һолон билән йайлақлирини, Дәбир билән йайлақлирини,

16 Айин билән йайлақлирини, Юттаһ билән йайлақлирини, Бәйт-Шәмәш билән йайлақлирини бәрди; бу икки қәбилиниң зиминлиридин жәмий тоққуз шәһәрни бәрди.

17 Мундин башқа уларға Бинямин қәбилисиниң зиминидин Гибеон билән йайлақлирини, Геба билән йайлақлирини,

18 Анатот билән йайлақлирини, Алмон билән йайлақлирини қошуп жәмий төрт шәһәр бәрди.

19 Бу тәриқидә каһинлар, йәни Һаруниниң әвлатлириға берилгән шәһәрләр он үч болди; булар әтрапидики йайлақлири билән берилди.

20 Улар йәнә Лавийларниң нәслидин болған Коһатниң қалған жәмәтлиригиму шәһәрләрни бәрди. Чәк ташлаш билән уларға бекитилгән шәһәрләр мунулар: — уларға Әфраим қәбилисиниң зиминидин

21 Әфраимниң тағлиқ районидики адәм өлтүргән кишиләр панаһлинидиған шәһәр Шәкәм билән йайлақлирини, йәнә Гәзәр билән йайлақлири,

22 Кибзаим билән йайлақлири вә Бәйт-Һорон билән йайлақлири болуп, жәмий төрт шәһәрни бәрди;

23 буниңдин башқа Дан қәбилисиниң зиминидин Әлтәкәһ билән йайлақлири, Гиббетон билән йайлақлири,

24 Айжалон билән йайлақлири вә Гат-Риммон билән йайлақлири болуп, жәмий төрт шәһәрни бәрди.

25 Буниңдин башқа Манассәһ йерим қәбилисиниң зиминидин Таанақ билән йайлақлири, Гат-Риммон билән йайлақлири болуп, жәмий икки шәһәрни бәрди.

26 Бу тәриқидә Коһатларниң қалған жәмәтлиригә берилгән шәһәрләр он болди; булар әтрапидики йайлақлири билән берилди.

27 Лавийларниң жәмәтлиридин болған Гәршонларға болса улар Манассәһниң йерим қәбилисиниң зиминидин адәм өлтүргән кишиләр панаһлинидиған шәһәр Башандики Голан билән йайлақлирини, шундақла Бәәштераһ билән йайлақлирини, жәмий икки шәһәрни бәрди;

28 йәнә Иссакар қәбилисиниң зиминидин Кишион билән йайлақлири, Дабират билән йайлақлири, □

29 Ярмут билән йайлақлири вә Ән-Ганним билән йайлақлири болуп, жәмий төрт шәһәрни бәрди;

30 буниңдин башқа Ашир қәбилисиниң зиминидин Мишал билән йайлақлири, Абдон билән йайлақлири,

31 Һәлкат билән йайлақлири вә Рәһоб билән йайлақлири болуп, жәмий болуп төрт шәһәрни бәрди;

32 буниңдин башқа Нафтали қәбилисиниң зиминидин адәм өлтүргән кишиләр панаһлинидиған шәһәр Галилийәдики Кәдәш билән йайлақлирини, йәнә Һаммот-Дор билән йайлақлири вә Картан билән әтрапидики йайлақлири болуп, жәмиий үч шәһәрни бәрди.

33 Бу тәриқидә Гәршонларға берилгән шәһәрләр он үч болди; булар әтрапидики йайлақлири билән берилди.

□ **21:28 «Дабират»** — яки «Дабрат».

34 Қалған Лавийларға, йәни Мәрарилар җәмәтлиригә Зәбулун қәбилисиниң
зиминидин Йокнеам билән яйлақлири, Картаһ билән яйлақлири,
35 Димнаһ билән яйлақлири вә Наһалал билән яйлақлири болуп, җәмий төрт
шәһәрни бәрди.
36 Буниңдин башқа Рубән қәбилисиниң зиминидин Бәзәр билән яйлақлири, Яһаз
билән яйлақлири, □
37 Кәдәмот билән яйлақлири вә Мәфаат билән яйлақлири болуп, җәмий төрт
шәһәрни бәрди.
38 Буниңдин башқа Гад қәбилисиниң зиминидин адәм өлтүргән кишиләр
панаһлинидиған шәһәр Гилеадтики Рамот билән яйлақлирини, йәнә Маһанайим
билән яйлақлири,
39 Һәшбон билән яйлақлири вә Җаазәр билән яйлақлири болуп, җәмий төрт
шәһәрни бәрди.
40 Булар болса қалған Лавийларниң җәмәтлиригә, йәни Мәрарилар җәмәтлиригә
берилгән барлиқ шәһәрләрдур; уларға чәк ташлиниш билән берилгән үлүши он
икки шәһәр еди.
41 Исраилларниң зимини ичидин Лавийларға бекитип берилгән шәһәрләр җәмий
қириқ сәккиз еди; булар әтрапидики яйлақлири билән берилди.
42 Бу шәһәрләрниң һәр бириниң әтрапида яйлақлири бар еди; шәһәрләрниң
һәммиси шундақ еди.
43 Пәрвәрдигар шу тәриқидә Исраилларниң ата-бовилириға беришкә қәсәм билән
вәдә қилған пүткүл зиминни уларға бәрди; улар келип уни егиләп, у йәрдә
олтарди.
44 У вақитта Пәрвәрдигар илгири уларниң ата-бовилириға қәсәм билән
вәдә қилғинидәк, уларға һәр әтрапида тинич-арамлиқ бәрди; уларниң
дүшмәнлиридин һечқандиқи уларниң алдида қәддини руслап тик туралмайтти;
бәлки Пәрвәрдигар һәммә дүшмәнлирини уларниң қолиға тапшурди.
45 Пәрвәрдигарниң Исраилниң җәмәтигә вәдә қилған һиммәтлиридин һеч бири
қалдурулмай әмәлгә ашурулди.

22

Шәриқ тәрәптики зиминлар тәқсим қилинған қәбилиләрниң өз мирасиға қайтип бериши

1 У вақитта Йәшуа Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһ йерим қәбилисидикиләрни
чақирип уларға: —
2 Силәр болсаңлар Пәрвәрдигарниң қули Мусаниң силәргә буйруғинининиң
һәммисигә әмәл қилдиңлар, мениң силәргә әмир қилған барлиқ сөзлиримгиму
қулақ салдиңлар; ■
3 силәр бу нурғун күнләрдә таки бүгүнгә қәдәр қериндашлириңларни
ташливәтмәй, бәлки Пәрвәрдигар Худайиңлар *силәргә* әмир қилған вәзипини
тутуп кәлдиңлар;
4 әнди Пәрвәрдигар Худайиңлар вәдә қилғинидәк, қериндашлириңларға арамлиқ
бәрди; шуңа силәр Пәрвәрдигарниң қули Муса Иордан дәриясиниң у тәрипидә
силәргә бәргән мирас зиминиңларға, өз чедирлириңларға қайтип бериңлар. ■
5 Пәқәтла Пәрвәрдигарниң қули Муса силәргә буйруп тапшурған қанун-
әмирләргә әмәл қилишқа, йәни Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүп, Униң барлиқ

□ **21:36 «Яһаз»** — яки «Җаһзаһ» яки «Яһазаһ». ■ **22:2** Чөл. 32:20; Қан. 3:18 ■ **22:4** Чөл. 32:33; Қан. 3:13; 29:8; Йә. 13:8

йоллирида меңип, әмирлирини тутуп униңға бағлинип, пүтүн қәлбиңлар вә пүтүн жан-дилиңлар билән Униң хизмитидә болушқа ихлас билән көңүл бөлүңлар, — деди.■
6 Шуниң билән Йәшуа уларни бәхит-бәрикәт тиләп, йолға салди; улар өз чедирлириға қайтип кетишти.
7 Манассәһ йерим қәбилисигә болса Муса уларға Башанни мирас қилип бәргән еди; йәнә бир йерим қәбилигә Йәшуа Иордан дәриясиниң бу қети, йәни ғәрип тәрипидә уларниң қериндашлириниң арисида мирас бәрди. Йәшуа уларни өз чедирлириға қайтиш йолиға салған вақтида, у уларғиму бәхит-бәрикәт тиләп,
8 уларға: — Интайин көп байлиқлар, интайин көп чарпайларни, шундақла көп миқдарда күмүч, алтун, мис, төмүр вә кийим-кечәкләрни елип, өз чедириңларға қайтип бериңлар; дүшмәнлириңлардин алған олҗини қериндашлириңларға үләштүрүп бериңлар, деди.□
9 У вақитта Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһ йерим қәбилиси Қанаан зиминидики Шилоһдин чиқип Исраиллардин айрилип, Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән қилған әмри бойичә уларниң тәәллуқати болған өз мирас зимини Гилеад жутиға қарап қайтип маңди.

Чоң уқушмаслиқ — ички урушниң алдини елиш

10 Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһ йерим қәбилиси Қанаан зиминидики Иордан дәриясиниң бойидики Гәлилотқа йетип кәлгәндә, у йәрдә Иордан дәриясиниң бойида бир қурбангаһни ясиди; қурбангаһ наһайити чоң вә һәйвәтлик ясалған еди. □ ■
11 Исраилларға: «Мана Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһ йерим қәбилиси Қанаан зиминидики Иордан дәриясиниң у қетидики Гәлилотта, йәни Исраилларниң удулида бир қурбангаһни ясапту» дегән хәвәр аңланди.
12 Исраиллар бу хәвәрни аңлиған һаман, уларниң пүткүл җамаити улар билән урушуш үчүн Шилоһқа топланди.
13 У вақитта Исраиллар каһин Әлиазарниң оғли Финиһасни Гилеад зиминидики Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһ йерим қәбилисигә маңдурди
14 вә шундақла униң билән он әмирни, Исраилниң һәр бир қәбилисидин җәмәт башлиғи болған бирдин әмирни униңға һәмраһ қилип әвәтти; һәр бир әмир һәр қайси ата җәмәттики миңлиған Исраилларниң каттивеши еди.
15 Булар әнди Гилеад зиминиға, Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһ йерим қәбилисигә келип уларға: —
16 Мана Пәрвәрдигарниң пүткүл җамаити силәргә мундақ дәйду: «Силәрниң Пәрвәрдигарға әгишиштин йенип, өзүңларға қурбангаһни ясап, Исраилниң Худасидин йүз өрүп, Пәрвәрдигарға асийлиқ қилип өткүзгән бу рәзиллигиңлар зади қандақ иш? □
17 Пеорда бурун өткүзгән қәбиһлигимиз бизгә йетип ашмасму? Гәрчә Пәрвәрдигарниң җамаитиниң бешиға ваба чүшкән болсиму, биз техи бүгүнгә қәдәр бу иштин өзимизни пакландурмидуқ. □ ■

■ **22:5** Қан. 10:12 □ **22:8 «алған олҗини қериндашлириңларға үләштүрүп бериңлар»** — яки «алған олҗини қериндашлириң билән үлишип елиңлар». □ **22:10 «...дәриясиниң бойидики Гәлилотқа»** — униң башқа бир хил тәрҗимиси: «...дәриясиниң бойидик даириси» яки «...дәриясиниң бойидик дүгиләк догилири». ■ **22:10** Йә. 18:7 □ **22:16 «Силәрниң Пәрвәрдигарға әгишиштин йенип, өзүңларға қурбангаһни ясап...»** — Муса пәйғәмбәргә назил қилинған қанун бойичә, Пәрвәрдигарниң ибадити үчүн ялғуз бирла қурбангаһ бекитилгән, шундақла қурбангаһ Пәрвәрдигар өзи бекиткән җайда туруши керәк еди («Мис.» 24:20, «Лав.» 17:3-4, «Қан.» 12:5-6ни көрүң). □ **22:17 «Пеорда бурун өткүзгән қәбиһлигимиз бизгә йетип ашмасму?»** — Пеорда өткүзгән гуналар вә кейинки вақиә «Чөл.» 25-бапта хатириләнгән. ■ **22:17** Чөл. 25:3; Қан. 4:3

18 Силәр бүгүн Пәрвәрдигарға әгишиштин яндиңлар; шундақ болидуки, силәр бүгүн Пәрвәрдигарға асийлиқ қилған болғачқа, у җәзмән әтә Исраилниң пүткүл җамаитигә ғәзәплиниду.
19 Һалбуки, мабада силәр мирас қилип алған зимин напак болуп қалған болса, Пәрвәрдигарниң тәвәлиги болған зиминға, Униң чедири тикләнгән жутқа йенип келип, аримизда мирас елиңлар. Пәқәт Пәрвәрдигар Худайимизниң қурбангаһидин башқа өзүңлар үчүн қурбангаһ ясаш билән Пәрвәрдигарға вә бизләргә асийлиқ қилмаңлар.
20 Зәраһниң оғли Ақан һарам бекитилгән нәрсиләрдин елип, итаәтсизлик қилған әмәсму? Шу сәвәптин қәбиһлиги үчүн ялғуз улар өлтүрүлүп қалмай, Пәрвәрдигарниң ғәзиви йәнә пүткүл Исраил җамаитиниң үстигә чүшкән әмәсму?».
21 Шуниң билән Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһ йерим қәбилиси миңлиған Исраилларниң каттивашлириға җавап берип мундақ деди: —
22 «Илаһларниң илаһи Пәрвәрдигардур! Илаһларниң илаһи болған Пәрвәрдигар Өзи буни билиду, Исраилму уни билгәй! Әгәр бу иш асийлиқ болса яки Пәрвәрдигарға итаәтсизлик болса, әнди бизләрни бүгүн өлүмдин айимаңлар! ■
23 Әгәр бизниң өзимиз үчүн қурбангаһни ясишимиз Пәрвәрдигарға әгишиштин йениш үчүн болған болса, шундақла қурбангаһниң үстидә көйдүрмә қурбанлиқ сунуш, ашлиқ һәдийәлирини сунуш, енақлиқ қурбанлиқлирини сунуш үчүн болған болса, ундақта Пәрвәрдигар Өзи бу иш тоғрилиқ биздин һесап алсун;
24 әксичә бу ишни қилишимизниң сәвәви һәқиқәтән шуки, кәлгүсидә силәрниң балилириңлар бизниң балилиримизға: «Силәрниң Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар билән қандақ мунасивитиңлар бар?
25 Әй Рубәнләр вә Гадлар, Пәрвәрдигар биз билән силәрниң оттуримизда Иордан дәриясини чегара қилип қойған әмәсму? Шуңа силәрниң Пәрвәрдигардин һеч қандақ несивәңлар йоқтур!» дейишидин әндишә қилдуқ.
26 Шуңа биз: «Қопуп бир қурбангаһ ясайли; лекин бу көйдүрмә қурбанлиқлар үчүнму әмәс, башқа хил қурбанлиқлар үчүнму әмәс,
27 бәлки кәлгүсидә Пәрвәрдигарниң алдида көйдүрмә қурбанлиқлиримиз билән башқа хил қурбанлиқлиримиз вә енақлиқ қурбанлиқлиримиз билән униң ибадитидә болушимиз үчүн, силәр вә бизниң оттуримизда, шундақла кейинки дәвирлиримиздә бир әсләтмә гувалиқ болсун үчүн уни ясидуқ; балилириңларниң кәлгүсидә балилиримизға «Пәрвәрдигардин һеч қандақ несивәңлар йоқ» демәслиги үчүн шундақ қилдуқ. ■
28 Әгәр улар кәлгүсидә биз билән әвлатлиримизға шундақ десә, биз җавап берип: «Мана, көйдүрмә қурбанлиқ сунуш үчүн яки башқа хил қурбанлиқларни сунуш үчүн ясалған әмәс, бәлки силәр билән бизниң оттуримизда бир гувалиқ болсун дәп ясалған, бу Пәрвәрдигарниң ата-бовилиримиз ясиған қурбангаһиниң әндизисидур!» дейәләймиз.
29 Пәрвәрдигарға асийлиқ қилип, Пәрвәрдигарға әгишиштин йенип, Пәрвәрдигар Худайимизниң чедириниң алдида турған қурбангаһтин башқа иккинчи бир қурбангаһни ясап, униң үстидә көйдүрмә қурбанлиқ, ашлиқ һәдийәләр вә башқа хил қурбанлиқларни өткүзүш нийити биздин нери болғай!».
30 Каһин Финиһас вә униң билән биллә кәлгән җамаәт әмирлири, йәни миңлиған Исраилларниң каттивашлири Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһләрниң ейтқан сөзлирини аңлиғанда улар шуниңдин хуш болди.
31 Әлиазарниң оғли каһин Финиһас Рубәнләр, Гадлар вә Манассәһләргә: — Силәр Пәрвәрдигарға бу итаәтсизликни қилмиғиниңлар үчүн Пәрвәрдигарниң

■ **22:22** Зәб. 49:1 ■ **22:27** Яр. 31:48; Йә. 24:27

оттуримизда туруватқанлиғини әнди билдуқ; силәр бу иш билән Исраилларни Пәрвәрдигарниң қолидин қутқуздуңлар, деди.
32 Андин Әлиазар каһинниң оғли Финиһас билән әмирләр Рубәнләр вә Гадларниң йенидин, Гилеад зиминидин чиқип Қанаан зиминиға Исраилларниң йениға йенип келип бу хәвәрни уларға дәп бәрди.
33 Бу иш Исраилларниң нәзиридә яхши көрүнди; Исраиллар Худаға һәмдусана ейтип, Рубәнләр билән Гадларға һуҗум қилип, улар билән урушуп уларниң туруватқан зиминини вәйран қилайли, дегән гәпни иккинчи тилға алмиди.
34 Рубәнләр билән Гадлар бу қурбангаһқа «Гувалиқ» дәп ат қойди; чүнки улар: — «У аримизда Пәрвәрдигарниң Худа екәнлигигә гувадур» деди.□

23

Йәшуа пәйғәмбәрниң Исраилниң әмир-ақсақаллирини агаһландуруп, уларға несиһәт бериши

1 Пәрвәрдигар Исраилға әтрапидики дүшмәнлиридин арам берип узун заманлар өтүп, шундақла Йәшуа қерип, йешиму чоңийип қалғанда,
2 Йәшуа пүткүл Исраилни, уларниң ақсақаллирини, башлиқлири, һакимсорақчилири билән бәг-әмәлдарлирини чақирип уларға мундақ деди: — «Мән қерип қалдим, йешимму чоңийип қалди.
3 Пәрвәрдигар Худайиңларниң силәр үчүн мошу йәрдики барлиқ таипиләргә қандақ ишларни қилғинини өзүңлар көрдүңлар; чүнки силәр тәрәптә туруп җәң қилғучи Пәрвәрдигар Худайиңлар Өзидур.
4 Мана, мән өзүм йоқатқан һәммә әлләрниң зиминлири билән қалған бу таипиләрниң зиминлирини қошуп қәбилә-җәмәтиңлар бойичә чәк ташлап Иордан дәриясидин тартип күн петиш тәрәптики Улуқ Деңизғичә, силәргә мирас қилип тәқсим қилип бәрдим.
5 Пәрвәрдигар Худайиңлар Өзи уларни алдиңлардин қоғлап чиқирип, көзүңлардин нери қилип, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә ейтқинидәк силәр уларниң зиминиға егә болисиләр. ■
6 Шуңа силәр толиму қәйсәр болуп Мусаниң қанун китавида пүтүлгәнниң һәммисини тутуп, оң я солға чәтнәп кәтмәй, униңға әмәл қилишқа көңүл бөлүңлар; ■
7 шундақ қилип, араңларда қелип қалған бу таипиләр билән барди-кәлди қилмаңлар; шуниңдәк уларниң илаһлириниң намлирини тилға алмаңлар яки уларниң нами билән қәсәм қилмаңлар; уларға ибадәт қилмаңлар, уларға баш урмаңлар; ■
8 бәлки бүгүнгичә қилғиниңлардәк, Пәрвәрдигар Худайиңларға бағлинип туруңлар. ■
9 Чүнки Пәрвәрдигар алдиңлардин чоң-чоң вә күчлүк әлләрни қоғлап чиқиривәткәндур; бүгүнгичә һеч қандақ адәм алдиңларда пут тирәп туралмиди.
10 Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә ейтқини бойичә силәр тәрәптә туруп җәң қилғини үчүн силәрдин бир адимиңлар уларниң миң адимини тирипирән қилиду.■
11 Шуңа Пәрвәрдигар Худайиңларни сөйүш үчүн өз көңлүңларға каттиқ сәгәк болуңлар!

□ **22:34 «Гувалиқ»** — ибраний тилида «Ед». ■ **23:5** Мис. 14:14; 23:27; Чөл. 33:53; Қан. 6:19; Йә. 13:6 ■ **23:6** Қан. 5:32; 28:14 ■ **23:7** Мис. 23:13; Зәб. 15:4; Йәр. 5:7; Зәф. 1:5; Әф. 5:3 ■ **23:8** Қан. 11:22 ■ **23:10** Лав. 26:8; Қан. 32:30

12 Чүнки әгәр силәр Униңдин йүз өрүп араңларда қалған бу әлләр билән
арилишип-бағлинип, улар билән қода-бажа болуп, улар билән бериш-келиш
қилсаңлар,
13 ундақта силәргә шу иш аян болсунки, Пәрвәрдигар Худайиңлар алдиңлардин
бу әлләрни иккинчи қоғлап чиқармайду, бәлки булар силәргә қапқан вә қилтақ
болуп, биқиниңларға қамча болуп чүшүп, көзүңләргә тикән болуп санҗилиду;
ахирда Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә бәргән бу яхши зиминдин мәһрум
болуп йоқилисиләр.
14 Мана, мән бүгүн барлиқ адәмләр муқәррәр бесип өтидиған йолни маңимән;
силәрниң пүтүн дилиңлар вә вуҗудуңларға шу рошәнки, Пәрвәрдигар
Худайиңларниң силәр тоғрилиқ қилған мубарәк вәдилириниң һеч бири әмәлгә
ашурулмай қалмиди; һәммиси силәр үчүн бежа кәлтүрүлүп, һеч қайсиси йәрдә
қалмиди.
15-16 Лекин силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң силәргә әмир қилип тохтатқан
әһдисини бузғанда, Пәрвәрдигар Худайиңлар силәргә вәдә қилған һәммә
бәрикәт үстүңләргә чүшүрүлгәндәк, шундақ болидуки, Пәрвәрдигар Худайиңлар
силәрни Өзи силәргә бәргән зиминдин йоқатқичә барлиқ агаһ қилған ишни
чүшүриду; силәр берип, *униң әһдисини бузуп* башқа илаһларға ибадәт қилип баш
урсаңлар, Пәрвәрдигарниң ғәзиви силәргә тутишип, силәрни Өзи силәргә бәргән
яхши зиминдин тезла йоқ қилиду».

24

Йәшуа пәйғәмбәрниң пүткүл Исраилни агаһландуруп, уларға несиһәт қилиши

1 Андин Йәшуа Исраилниң һәммә қәбилилирини Шәкәмгә жиғип, Исраилниң
ақсақаллири, башлиқлири, һаким-сотчилири билән бәг-әмәлдарлирини
чақирди; улар өзлирини Худаниң һозуриға һазир қилғанда
2 Йәшуа пүткүл хәлиққә: Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар: — «Қедимки заманда
ата-бовилириңлар, җүмлидин Ибраһим билән Наһорниң атиси Тәраһ дәрияниң
у тәрипидә олтиратти; улар башқа илаһларниң қуллуғида болатти. □ ■
3 Лекин Мән атаңлар Ибраһимни дәрияниң у тәрипидин елип келип, уни башлап
пүткүл Қанаан зиминини айландуруп, униң нәслини көпәйтип униңға Исһақни
бәрдим. □ ■
4 Андин Мән Исһаққа Яқуп билән Әсавни бәрдим; Әсавға Сеир тағлиқ районини
тәвәлик қилип бәрдим, Яқуп билән оғуллири болса Мисирға чүшүп барди. ■
5 Кейинрәк Мән Муса билән Һарунни әвәтип, Мисирлиқлар арисида әмәллирим
билән уларға дәһшәтлик вабаларни чүшүрдум; андин силәрни шу йәрдин елип
чиқтим. ■
6 Мән бу тәриқидә ата-бовилириңларни Мисирдин елип чиқип, улар *Қизил*
Деңизға йетип кәлгинидә, мисирлиқлар җәң һарвулири вә атлиқ әскәрлири
билән ата-бовилириңларни қоғлап деңизғичә кәлди. □ ■
7 Исраиллар шуан Пәрвәрдигарға нида қиливиди, У силәр билән
Мисирлиқларниң арисиға тум қараңғулуқ чүшүрди; андин деңизни уларниң
үстигә бастуруп япти. Силәр Өз көзлириңлар билән Мениң Мисирда немә
қилғинимни көрдүңлар; андин силәр узун вақитқичә чөлдә турдуңлар.

□ **24:2 «дәрияниң у тәрипидә»** — мошу йәрдә «дәрия» «Әфрат дәрияси»ни көрситиду. ■ **24:2** Яр. 11:26, 31; Қан. 26:5 □ **24:3 «дәрияниң у тәрипидин»** — мошу йәрдә «дәрия» «Әфрат дәрияси»ни көрситиду. ■ **24:3** Яр. 12:1; 21:2. ■ **24:4** Яр. 25:24; 36:8; 46:1 ■ **24:5** Мис. 3:10-22; 4:1-17; 12:37 □ **24:6 «улар Қизил Деңизға йетип кәлгинидә»** — мошу йәрдә «улар» ибраний тилида «силәр» ейтилиду. ■ **24:6** Мис. 14:1

8 Кейинрәк Мән силәрни Иордан дәриясиниң у тәрипидә турған Аморийларниң
зиминиға башлап кәлдим; улар силәр билән соқушқанда мән уларни қолуңларға
берип, силәр уларниң зиминини егилидиңлар. Мән уларни алдиңлардин
йоқитиветтим.■
9 У вақитта Моабниң падишаси, Зиппорниң оғли Балақ қопуп, Исраил билән
жәңгә чүшти вә силәрни қарғаш үчүн Беорниң оғли Балаамни чақирип кәлди;
10 лекин Мән Балаамниң сөзигә қулақ салмидим; шуниң билән у силәргә қайта-
қайта бәхит-бәрикәт тилиди вә Мән силәрни *Балақниң* қолидин қутқуздум.
11 Кейинрәк силәр Иордан дәриясидин өтүп Йерихоға барғанда Йерихониң
адәмлири Аморийлар, Пәриззийләр, Қананийлар, Һиттийлар, Гиргашийлар,
Һивийлар вә Йәбусийлар силәр билән урушқа қопқини билән Мән уларни
қолуңларға тапшуруп бәрдим; ■
12 Мән алдиңларға сериқ һәрини әвәттим, сериқ һәрә Аморийларниң
иккила падишасини һайдиватқандәк уларниму һайдиватти; бу иш силәрниң
қиличиңлар яки оқяйиңлар билән болмиди. □ ■
13 Мән силәргә өз қолуңлар билән әмгәк сиңдүрмигән бир зиминни, өзүңлар
ясимиған шәһәрләрни бәрдим, вә силәр шуларда макан қилдиңлар; өзүңлар
тикмигән үзүмзарлиқлар билән зәйтунзарлиқлардин мевилирини йәватисиләр»
дәйду, — деди.■
14 — Шуңа әнди силәр Пәрвәрдигардин қорқуп ихласмәнлик вә һәқиқәт ичидә
униң ибадитидә болуңлар; ата-бовилириңлар дәрияниң у тәрипидә вә Мисирда
чоқунған илаһларни ташлап, пәқәт Пәрвәрдигарниң қуллуғида болуңлар.□
15 Лекин әгәр Пәрвәрдигарниң ибадити силәргә яман көрүнсә, кимгә ибадәт
қилидиғиниңларни талливелиңлар — мәйли ата-бовилириңлар дәрияниң у
тәрипидә турғанда чоқунған илаһлар болсун яки силәр туруватқан зиминдики
Аморийларниң илаһлири болсун, уларни таллаңлар; лекин мән билән
өйүмдикиләр болсақ Пәрвәрдигарниң ибадитидә болимиз, — деди.
16 Хәлиқ жавап берип: — Пәрвәрдигарни тәрк етип башқа илаһларниң ибадитидә
болуш биздин нери болсун!
17 Чүнки биз билән ата-бовилиримизни «қуллуқ макани» болған Мисир
зиминидин чиқирип, көзимизниң алдида бу чоң мөжизилик аламәтләрни
көрситип, қайси йолда маңмайли, қайси хәлиқниң арисидин өтмәйли, бизни
сақлиғучи Пәрвәрдигар Худайимиз Өзидур!
18 Пәрвәрдигар бу зиминда турған барлиқ таипиләрни, жүмлидин Аморийларни
алдимиздин қоғливәтти; шуңа бизму Пәрвәрдигарниң ибадитидә болимиз;
чүнки У бизниң Тәңримиздур! — деди.
19 Йәшуа хәлиққә: — Силәр Пәрвәрдигарниң ибадитидә болалмайсиләр, чүнки
У муқәддәс бир Худадур; У вапасизлиққа һәсәт қилғучи бир Тәңри болғачқа,
итаәтсизликлириңлар билән гуналириңларни кәчүрәлмәйду.
20 Әгәр силәр Пәрвәрдигарни ташлап, ят илаһларға чоқунған болсаңлар Уму
силәрдин йүз өрүп, силәргә яхшилиқ қилип кәлгәнниң орнида силәргә бала
кәлтүрүп йоқитиду, — деди.■
21 Лекин хәлиқ Йәшуаға жавап берип: — Һәргиз ундақ болмайду! Биз
Пәрвәрдигарниң ибадитидә болимиз, — деди.
22 Буни аңлап Йәшуа хәлиққә: — Өзүңларниң Пәрвәрдигарни, Униң ибадитидә
болушни таллиғанлиғиңларға өз-өзүңларға гувачи болдуңлар, девиди, улар: —
Өзимиз гува! — дәп жавап бериштим.

■ **24:8** Чөл. 21:21, 33 ■ **24:11** Йә. 3:14; 6:1, 20; 10:8; 11:8 □ **24:12 «сериқ һәрә»** — ибраний тилида адәттики һәридин техиму чоң вә чаққақ бир хил һәрини көрситиши мумкин. ■ **24:12** Мис. 23:28; Қан. 7:20; Зәб. 43:4 ■ **24:13** Қан. 6:10, 11, 12 □ **24:14 «дәрияниң у тәрипидә»** — мошу йәрдә «дәрия» «Әфрат дәрияси»ни көрситиду. ■ **24:20** Йә. 23:15

23 У: — Ундақ болса әнди араңлардики ят илаһларни чиқирип ташливетип,
көңлүңларни Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға интилидиған қилиңлар, деди.
24 Хәлиқ Йәшуаға жавап берип: — Биз Пәрвәрдигар Худайимизниң ибадитидә
болуп, униң авазиғила қулақ салидиған болимиз, деди.
25 Шуниң билән Йәшуа у күни хәлиқ билән әһдә бағлишип, Шәкәмдә улар үчүн
һөкүм-бәлгүлимиләрни тохтитип бәрди. ■
26 Андин Йәшуа бу һәммә сөзләрни Пәрвәрдигарниң қанун китавиға пүтүп, йоған
бир ташни елип келип, уни Пәрвәрдигарниң муқәддәс жайиниң йенидики дуб
дәриғиниң астиға тикләп қойди.
27 Андин Йәшуа хәлиққә: — Мана бу таш болса бизгә гува болуп туриду; чүнки
у Пәрвәрдигарниң бизгә қилған һәммә сөзлирини аңлап турди; у Пәрвәрдигар
Худайиңлардин танмаслиғиңлар үчүн үстүңларда гувачи болуп туриду, — деди.
28 Йәшуа шуларни дәп хәлиқни йолға селип, һәр бирини өз мирас йеригә
яндурди.
29 Бу ишлардин кейин Нунниң оғли, Пәрвәрдигарниң қули Йәшуа бир йүз он
йешида вапат болди.
30 Улар уни елип берип, Әфраим тағлиқ районида, Гааш теғиниң шимал
тәрипидики өз мирас үлүши болған Тимнат-Сераһ дегән жайда дәпнә қилди.■
31 Йәшуаниң пүткүл һаят күнлиридә, шундақла Йәшуадин кейин қалған,
Пәрвәрдигарниң Исраил үчүн қилған һәммә мөҗизилик әмәллирини убдан
билидиған ақсақалларниң пүткүл һаят күнлиридиму Исраил Пәрвәрдигарниң
ибадитидә болуп турди.
32 Йүсүпниң сүйәклирини болса, Исраиллар уларни Мисирдин елип кәлгән
еди. Улар буларни Шәкәмгә елип берип, Яқуп Шәкәмниң атиси Һаморниң
оғуллиридин йүз кәситаһ күмүчкә сетивалған йәрдә дәпнә қилди. Шу йәр
Йүсүпләрниң мирас үлүши болуп қалди.□ ■
33 Һарунниң оғли Әлиазарму вапат болди; улар уни оғли Финиһасқа мирас қилип
берилгән Әфраимниң тағлиқ районидики Гибеаһ дегән жайда дәпнә қилди.□

■ **24:25** Мис. 15:25 ■ **24:30** Йә. 19:50; Һак. 2:9 □ **24:32 «кәситаһ»** — һазирғичә қиммити ениқланмиған бир хил күмүч тәңгә еди («Яр.» 33:19 вә «Аюп» 42:11). ■ **24:32** Яр. 33:18-20; Яр. 50:25; Мис. 13:19 □ **24:33 «Әфраимниң тағлиқ районидики Гибеаһ»** — яки «Әфраимниң тағлиқ районидики дөң».

Батур Һакимлар

Исраилларниң Қананийлар билән җәң қилип, зиминини қисмән егилиши

1 Вә Йәшуа вапат болғандин кейин шундақ болдики, Исраиллар Пәрвәрдигардин:
— Биздин ким авал чиқип Қананийлар билән соқушсун? — дәп сориди.□ ■
2 Пәрвәрдигар сөз қилип: — Йәһуда чиқсун; мана, Мән зиминни униң қолиға
тапшурдум, — деди.□
3 У вақитта Йәһуда акиси Шимеонға: — Сән мениң билән биллә Қананийлар
билән соқушушқа, маңа чәк ташлинип мирас қилинған зиминға чиқсаң, мәнму
саңа чәк ташлинип мирас қилинған зиминға сән билән биллә чиқип *соқушимән*,
девиди, Шимеон униң билән биллә чиқти.□
4 Йәһуда у йәргә чиққанда, Пәрвәрдигар Қананийлар вә Пәриззийләрни уларниң
қолиға тапшурди. Шуниң билән улар Безәк дегән җайда уларни уруп қирип, он
миң адимини өлтүрди.
5 Улар Безәктә Адони-Безәк дегән падиша билән учришип қелип, униң билән
соқушуп Қананийлар билән Пәриззийләрни уруп қирди. □
6 Адони-безәк қачти, улар қоғлап берип, уни тутувелип, қоллириниң чоң бармиғи
билән путлириниң чоң бармиғини кесивәтти.
7 Шуниң билән Адони-Безәк: — Әйни чағда қоллириниң чоң бармиғи билән
путлириниң чоң бармиғи кесиветилгән йәтмиш падиша дәстихинимниң
тегидики увақларни терип йегән еди. Мана әнди Худа мениң қилғанлиримни
өзүмгә яндурди, деди.
Андин улар уни Йерусалимға елип барди, кейин у шу йәрдә өлди.□

8 Йәһудалар Йерусалимға һуҗум қилип шәһәрни ишғал қилди; улар у йәрдә
олтарғучиларни қиличлап қирип, шәһәргә от қоювәтти.
9 Андин Йәһудалар чүшүп, тағлиқ район, җәнупдики Нәгәв вә Шәфәлаһ
ойманлиғида туруватқан Қананийлар билән соқушти.■
10 Андин Йәһудалар Һеброндики Қананийларға һуҗум қилип, Шешай, Аһиман вә
Талмайларни уруп қирди (илгири Һеброн «Кириат-Арба» дәп атилатти). □ ■
11 Андин улар у йәрдин чиқип, Дәбирдә туруватқанларға һуҗум қилди (илгири
Дәбир «Кириат-Сәфәр» дәп атилатти).■

12 Каләб: — Кимки Кириат-Сәфәргә һуҗум қилип уни алса, униңға қизим Аксаһни
хотунлуққа беримән, дегән еди.

□ **1:1 «Вә Йәшуа вапат болғандин кейин шундақ болдики...»** — мошу җүмлә «Вә» дегән сөз билән башлинип, «Батур Һакимлар» дегән китапниң «Йәшуа» дегән китап билән зич бағланғанлиғини көрситиду. «Йәшуа» 24:33-айәтни көрүң. Мәзкур китап «Йәшуа» дегән китапниң давамидур. ■ **1:1** Һак. 20:18 □ **1:2 «Йәһуда»** — мошу йәрдә Йәһуда қәбилисини көрситиду. □ **1:3 «Шимеон»** — мошу йәрдә Шимеон қәбилисини көрситиду. **«Сән мениң билән биллә Қананийлар билән соқушушқа, маңа чәк ташлинип мирас қилинған зиминға чиқсаң,....»** — мошу айәттики «сән», «мән», «маңа», «униң» дегәнләр қәбилидики көп адәмләрни көристиду. □ **1:5 «Адони-Безәк»** — бәлким шу падишаниң исми әмәс, бәлким униң унвани болуши мүмкин; мәнаси «Безәкниң әмри». □ **1:7 «...Андин улар *Адони-Безәкни* Йерусалимға елип барди, кейин у шу йәрдә өлди»** — Йәһуда вә Шимеонларниң Адони-Безәкни тирик қалдуруши Муса пәйғәмбәр вә Йәшуа пәйғәмбәрниң бу таипиләр тоғрисида тапилиғиниға хилап еди (мәсилән, «Қан.» 7:16, «Йә.» 10:40, 11:12). ■ **1:9** Йә. 10:36; 11:21; 15:13 □ **1:10 «Шешай, Аһиман вә Талмайлар»** — бу үч адәм гигант еди («Йә.» 15:14). ■ **1:10** Йә. 15:14 ■ **1:11** Йә. 15:15-19.

13 Каләбниң укиси Кеназниң оғли Отнийәл уни ишғал қилди, Каләб униңға қизи
Аксаһни хотунлуққа бәрди.
14 Вә шундақ болдики, қиз *ятлиқ болуп* униң қешиға барар чағда, ерини атисидин
бир парчә йәр сорашқа үндиди. Аксаһ ешәктин чүшүшигә Каләб униңдин: —
Сениң немә тәливиң бар? — дәп сориди.□
15 У җавап берип: — Мени алаһидә бир бәрикәтлигәйсән; сән маңа Нәгәвдин
қағҗирақ йәр бәргән екәнсән, маңа бир нәччә булақниму бәргәйсән, деди. Шуни
девиди, Каләб униңға үстүн булақлар билән астин булақларни бәрди.□

16 Мусаниң қейинатисиниң әвлатлири болған Кенийләр Йәһудаға қошулуп
«Һормилиқ Шәһәр»дин чиқип Арадниң җәнуп тәрипидики Йәһуда чөлигә берип,
шу йәрдики хәлиқ билән биллә турған еди.□
17 Йәһуда болса акиси Шимеон билән биллә берип, Зәфат шәһиридә туруватқан
Қананийларни уруп қирип, шәһәрни мутләқ вәйран қилди; шуниң билән
шәһәрниң исми «Хормаһ» дәп аталған.□
18 Андин Йәһудалар Газа билән униң әтрапини, Ашкелон билән униң әтрапини,
Әкрон билән униң әтрапини егилиди.
19 Пәрвәрдигар Йәһуда билән биллә болғач, улар тағлиқ жутни мәғлуп қилип
алди; лекин җилғидикиләрни болса, уларниң төмүр җәң һарвулири болғачқа,
уларни зиминидин қоғливетәлмиди.□
20 Улар Мусаниң буйруғинидәк Һебронни Каләбкә бәрди. Шуниң билән Каләб
Анакниң үч оғлини у йәрдин қоғливәтти.■

21 Лекин Биняминлар болса Йерусалимда олтириватқан Йәбусийларни
қоғлап чиқириветәлмиди; шуңа та бүгүнгичә Йәбусийлар Биняминлар билән
Йерусалимда биллә турмақта.

22 Йүсүпниң җәмәти Бәйт-Әлгә һуҗум қилди; Пәрвәрдигар улар билән биллә еди.
23 Йүсүпниң җәмәти Бәйт-Әлниң әһвалини билип келишкә чарлиғучиларни
әвәтти (илгири шәһәрниң нами Луз еди). ■
24 Чарлиғучилар шәһәрдин бир кишиниң чиқип келиватқинини байқап униңға:
— Шәһәргә киридиған йолни бизгә көрситип қойсаң, саңа шапаәт көрситимиз, —
деди.
25 Шуниң билән шу киши шәһәргә киридиған йолни уларға көрситип қойди. Улар
берип шәһәрдикиләрни уруп қиличлиди; лекин у адәм билән аилисидикиләрни

□ **1:14 «Аксаһ ешәктин чүшүшигә Каләб униңдин ... сориди»** — бу иш сәл сирлиқ туюлиду. Немишкә отнийәлниң өзи бу тәләпни қоймайду? Аксаһ тойға барғанда униң атисиму униңға һәмраһ болуп барған болса керәк; шуниң билән Отнийәлниңкигә барғанда Аксаһ өзи алдирап кетип беваситә атисиға шу тәләпни қойған болса керәк. □ **1:15 «сән маңа Нәгәвдин қағҗирақ йәр бәргән екәнсән»** — ибраний тилида пәқәт «сән маңа Нәгәвдин йәр бәргән екәнсән...» дейилиду. Әмәлийәттә Дәбир дегән шәһәр Нәгәвдә әмәс (Нәгәв Йәһуданиң җәнубий тәрипидики чөллүк еди); бәлки тағлиқ районда еди. Лекин әтрапида су аз болғачқа, Аксаһ шу йәрни «Нәгәвдәк (демәк, қағҗирақ) бир йәр» дәп пуритиду. □ **1:16 «Һормилиқ Шәһәр»** — Йерихониң башқа бир нами. Йәшуа Йерихо шәһирини харабә қилған еди («Йә.» 6:24); шуңа «Һормилиқ Шәһәр» мошу йәрдә Йерихониң әтраплирини көрсәтсә керәк. **«Мусаниң қейинатисиниң әвлатлири болған Кенийләр Йәһудаға қошулуп ... шу йәрдики хәлиқ билән биллә турған еди»** — бу хәвәрни беришниң сәвәви Кенийләрниң Йәһуда қәбилисидикиләргә болған амрақлиғини көрситиштин ибарәт болса керәк. □ **1:17 «Һормаһ»** — буниң мәнаси «вәйран қилиш». □ **1:19 «...җилғидикиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... төвән жуттикиләр». ■ **1:20** Чөл. 14:24; Йә. 14:13 ■ **1:23** Яр. 28:19

аман қойди. □
26 У адәм кейин Һиттийларниң зиминиға берип, шу йәрдә бир шәһәр бәрпа
қилип, намини Луз дәп атиди. Та бүгүнгичә униң нами шундақ аталмақта.
27 Лекин Манассәһләр болса Бәйт-Шеанни вә униңға қарашлиқ кәнтләрни,
Таанақни вә униңға қарашлиқ кәнтләрни ишғал қилмиди; улар Дор вә униңға
қарашлиқ кәнтләрдики хәлиқни, Иблеам вә униңға қарашлиқ кәнтләрдики
хәлиқни, Мегиддо вә униңға қарашлиқ кәнтләрдики хәлиқни қоғливәтмиди,
зиминни алмиди; Қананийлар шу зиминда туруверишкә бәл бағлиған еди. □ ■
28 Исраил барғансери күчәйгәчкә Қананийларни өзлиригә һашарчи қилип
беқиндурди, лекин уларни өз йәрлиридин пүтүнләй қоғливәтмиди.
29 Әфраимларму Гәзәрдә туруватқан Қананийларни қоғливәтмиди; шуниң билән
Қананийлар Гәзәрдә улар билән биллә туривәрди.□ ■

30 Зәбулун нә Китронда туруватқанларни нә Наһалолда туруватқанларни
қоғливәтмиди; шуниң билән Қананийлар уларниң арисида олтирақлишип,
уларға һашарчи мәдикар болди.□

31 Ашир болса нә Аккода туруватқанларни нә Зидонда туруватқанларни
қоғливәтмиди, шундақла Аһлаб, Ақзиб, Һәлбаһ, Афәк Рәһобларда
туруватқанларниму қоғливәтмиди. □
32 Шуниң билән Аширлар шу зиминда туруватқанларниң арисида, йәни
Қананийларниң арисида олтирақлишип қалди; улар Қананийларни өз йеридин
қоғливәтмиди.
33 Нафталилар нә Бәйт-Шәмәштә туруватқанларни нә Бәйт-Анатта
туруватқанларни қоғливәтмиди; шуниң билән улар шу зиминда
туруватқанларниң арисида, йәни Қананийларниң арисида олтирақлишип
қалди; Бәйт-Шәмәш вә Бәйт-Анаттики хәлиқ уларға һашарчи мәдикар болди.
34 Аморийлар Данларни тағлиқ районға мәҗбурий һайдап чиқиривәтип, уларни
җилға-түзләңликкә чүшүшкә йол қоймиди.
35 Аморийлар Һәрәс теғи, Айҗалон вә Шаалбимда туруверишкә нийәт бағлиған
еди; лекин Йүсүп җәмәтиниң қоли күчәйгәндә, Қананийлар уларға һашарчи
мәдикар болди.
36 Аморийларниң чегариси болса «Сериқ Ешәк давини»дин қорам тешиға өтүп
жуқури тәрипигә баратти.□

2

Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң Исраилға тәнбиһ бериши

□ **1:25 «... шу киши шәһәргә киридиған йолни уларға көрситип қойди»** — Йүсүпниң җәмәтидикиләр шәһәрни аллиқачан қоршивалған еди; бу киши шәһәргә киридиған мәхпий йолни көрситип қойған охшайду. □ **1:27 «Манассәһләр»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Йүсүп қәбилиси Манассәһ қәбилиси вә Әфраим қәбилиси дәп иккигә бөлүнәтти. ■ **1:27** Йә. 17:11, 12 □ **1:29 «Әфраимларму...»** — жуқуриқи 27-айәттики изаһатни көрүң. Йүсүп қәбилиси Манассәһ қәбилиси вә Әфраим қәбилиси дәп иккигә бөлүнәтти. ■ **1:29** Йә. 16:10 □ **1:30 «Наһалол»** — яки «Наһалал». □ **1:31 «Афәк»** — яки «Афиқ». □ **1:36 «Серик Ешәк давини»** — бәзидә (ибраний тилиға әгишип) «Акраббим давини» дәп атилиду. **қорам теши»** — яки «Села». **«Аморийларниң чегариси ... «Серик Ешәк давини»дин қорам тешиға өтүп жуқури тәрипигә баратти»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Аморийларниң чегариси болса «Серик Ешәк давини»дики қорам тешидин тартип жуқури тәрипигә баратти».

1 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Гилгалдин Бокимға келип: — Мән силәрни
Мисирдин чиқирип, ата-бовилириңларға қәсәм қилип бәргән зиминға елип
келип: «Мән силәр билән қилған әһдәмни әбәткичә бекар қилмаймән; □ ■
2 Лекин силәр бу зиминниң хәлқи билән һеч қандақ әһдә бағлимаңлар, бәлки
уларниң қурбангаһлирини бузуп ташлишиңлар керәк» — дегән едим; лекин
силәр Мениң авазимға қулақ салмидиңлар. Бу силәрниң немә қилғиниңлар?! ■
3 Шуңа Мән *шу чағда* силәргә: «*Шундақ қилсаңлар* уларни силәрниң алдиңлардин
қоғливәтмәймән; улар биқиниңларға янтақ болуп санҗилиду, уларниң
илаһлири силәргә тор-қапқан болиду» — дәп агаһландурдум, — деди.□ ■
4 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси барлиқ Исраилларға буларни дегәндә, улар үн
селип жиғлап кетишти.
5 Шуниң билән бу җайниң нами «Боким» дәп қоюлди; улар шу йәрдә
Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқларни сунди.□

Йәшуа пәйғәмбәрниң дәвридин кейин болған ишлар

6 Йәшуа хәлиқни тарқитиветивиди, Исраиллар һәр қайсиси өзлиригә мирас
қилинған зиминни егиләш үчүн қайтип кетишти. ■
7 Йәшуаниң пүткүл һаят күнлиридә, шундақла Йәшуадин кейин қалған,
Пәрвәрдигарниң Исраил үчүн қилған һәммә карамәт әмәллирини убдан
билгән ақсақалларниң пүткүл һаят күнлиридиму *Исраил* хәлқи Пәрвәрдигарниң
ибадитидә болуп турди.
8 Әнди Нунниң оғли, Пәрвәрдигарниң қули Йәшуа бир йүз он йешида вапат болди.
9 Улар уни елип берип, Әфраим тағлиқ районида, Гааш теғиниң шимал
тәрипидики өз мирас үлүши болған Тимнат-Сераһ дегән җайда дәпнә қилди. □
10 Бу дәвирдикиләрниң һәммиси *өлүп* өз ата-бовилириға қошулуп кәтти; улардин
кейин Пәрвәрдигарниму тонумайдиған, шундақла униң Исраил үчүн қилған
әмәллирини билмигән бир дәвир пәйда болди.

Исраилниң гунани үзлүксиз тәкрарлиши

11 Шуниңдин тартип Исраил Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип
Баал-бутларниң ибадитигә киришти.
12 Улар өзлирини Мисир зиминидин чиқирип елип кәлгән ата-бовилириниң
Худаси Пәрвәрдигарни ташлап, әтрапидики таипиләрниң илаһлиридин болған
ят илаһларға әгишип, уларға баш уруп, Пәрвәрдигарниң ғәзивини қозғиди.
13 Улар Пәрвәрдигарни ташлап, Баал вә Ашәраһларниң қуллуғиға киришти. □
14 Буниң билән Пәрвәрдигарниң ғәзиви Исраилға тутишип, харап қилинсун дәп,
у уларни талан-тараж қилғучиларниң қолиға ташлап бәрди, йәнә әтрапидики
дүшмәнлириниң қолиға тапшуруп бәрди; шуниң билән улар дүшмәнлириниң
алдида баш көтирәлмиди. ■

□ **2:1 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — «тәбирләр»ни көрүң. ■ **2:1** Яр. 17:7; Мис. 23:20-22; Қан. 29:13, 14 ■ **2:2** Қан. 7:2; 12:3 □ **2:3 «улар биқиниңларға янтақ болуп санҗилиду»** — яки «улар силәрни қилтақларға чүшүриду». ■ **2:3** Мис. 23:33; 34:12; Қан. 7:16; Йә. 23:13 □ **2:5 «Боким»** — мәнаси «жиғлиғучилар». **«... улар шу йәрдә Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқларни сунди»** — бу ишқа қариғанда, «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» аян болған чағда, шу йәрләрдә қурбанлиқ қилса болатти. Адәттә пәқәт Худа бекиткән җайдила қурбанлиқ сунушқа болатти («Қан.» 12:5-14ни көрүң). ■ **2:6** Йә. 24:28 □ **2:9 «Тимнат-Сераһ»** — яки «Тимнат-һәрәс». □ **2:13 ««Ашәраһлар» *яки Ашәраһ бутлар*»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин. ■ **2:14** Зәб. 43:13-15; Йәш. 50:1

15 Улар қәйәргә бармисун, Пәрвәрдигарниң қоли уларни апәт билән урди, худди
Пәрвәрдигарниң дегинидәк, вә Пәрвәрдигарниң уларға қәсәм қилғинидәк, улар
толиму азаплиқ һаләткә чүшүп қалди. ■
16 Андин Пәрвәрдигар *уларниң арисидин* батур һакимларни турғузди, улар
Исраилларни талан-тараж қилғучиларниң қолидин қутқузуп чиқти.
17 Шундақтиму, улар өз һакимлириға қулақ салмиди; әксичә улар ят илаһларға
әгишип бузуқлуқ қилип, уларға баш уруп чоқунди; ата-бовилириниң маңған
йолидин, йәни Пәрвәрдигарниң әмирлиригә итаәт қилиш йолидин тезла чиқип
кәтти; улар һеч итаәт қилмиди.
18 Пәрвәрдигар қачаники улар үчүн батур һакимларни турғузса, Пәрвәрдигар
һаман шу батур һаким билән биллә болатти, батур һакимниң һаят күнлиридә
уларни дүшмәнлириниң қолидин қутқузуп чиқатти; чүнки уларни харлап
әзгәнләр түпәйлидин көтирилгән аһ-зарларни аңлиған Пәрвәрдигар уларға
ичини ағритатти.
19 Лекин батур һаким өлүп кетиши биләнла, улар арқисиға йенип, ят илаһларға
әгишип, уларниң қуллуғиға кирип, уларға баш урушуп, өзлирини ата-
бовилиридинму зиядә булғайтти; улар нә шу қилмишлиридин тохтимайтти, нә
өз жаһил йолидин һеч янмайтти. ■
20 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң ғәзиви Исраилға қаттиқ туташти, У: — «Бу
хәлиқ Мән уларниң ата-бовилириға тапилиған әһдәмни бузуп, авазимға қулақ
салмиғини үчүн,
21 буниңдин кейин Мән Йәшуа өлгәндә бу жутта қалдурған таипиләрдин һеч
бирини уларниң алдидин қоғливәтмәймән; ■
22 буниңдики мәхсәт, Мән шулар арқилиқ Исраилниң уларниң ата-бовилири
тутқандәк, Мән Пәрвәрдигарниң йолини тутуп маңидиған-маңмайдиғанлиғини
синаймән» — деди.
23 Шуниң билән Пәрвәрдигар шу таипиләрни қалдуруп, уларни нә дәрһалла
зиминидин мәһрум қилип қоғливәтмиди нә Йәшуаниң қолиғиму тапшуруп
бәрмигән еди.□

3

1 Төвәндикиләр Пәрвәрдигар Қананийлар билән болған жәңни бешидин
өткүзмигән Исраилниң *әвлатлирини* синаш үчүн қалдуруп қойған таипиләр
2 (У Исраилларниң әвлатлирини, болупму жәң-урушларни көрүп бақмиғанларни
пәқәт жәңни өгүнсун дәп қалдурған еди): —
3 — улар Филистийләрниң бәш әмирлиги, барлиқ Қананийлар, Зидонлуқлар
вә Баал-Һәрмон теғидин тартип Хамат еғизиғичә Ливан тағлиғида туруватқан
Һивийлар еди; □
4 Уларни қалдуруп қоюштики мәхсити Исраилни синаш, йәни уларниң
Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән ата-бовилириға буйруған әмирлирини
тутидиған-тутмайдиғанлиғини билиш үчүн еди.
5 Шуниң билән Исраиллар Қананийлар, йәни Һиттийлар, Аморийлар,
Пәриззийләр, Һивийлар вә Йәбусийлар арисида турди;
6 Исраиллар уларниң қизлириға өйлинип, өз қизлирини уларниң оғуллириға
берип, уларниң илаһлириниң қуллуғиға кирди.

■ **2:15** Лав. 26; Қан. 28 ■ **2:19** Һак. 3:12 ■ **2:21** Йә. 23:13 □ **2:23 «Шуниң билән Пәрвәрдигар шу таипиләрни қалдуруп, уларни ... нә Йәшуаниң қолиғиму тапшуруп бәрмигән еди»** — бу айәтләр, йәни 10-23-айәтләр «Батур һакимлар» дегән китапниң қисқа йәкунидин ибарәттур. □ **3:3 «Хамат еғизиғичә...»** — яки «Либо-Һаматқичә...».

«Батур һакимлар»ниң дәври

«Батур һақимлар»ниң дәври

Биринчи «батур һаким» — Отнийәл

7 Исраиллар Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип, өз Худаси Пәрвәрдигарни унтуп, Бааллар вә Ашәраһларниң қуллуғиға кирди.

8 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң ғәзиви Исраилға тутишип, уларни Арам-
Наһараимниң падишаси Қушан-Ришатаимниң қолиға тапшурди. Бу тәриқидә
Исраиллар сәккиз жилғичә Қушан-Ришатаимға беқинди болди. □
9 Исраиллар Пәрвәрдигарға пәряд көтәргәндә, Пәрвәрдигар улар үчүн бир
қутқузғучини турғузуп, у уларни қутқузди. У киши Каләбниң иниси Кеназниң
оғли Отнийәл еди.
10 Пәрвәрдигарниң Роһи униң үстигә чүшүп, у Исраилға һакимлиқ қилди; у җәңгә
чиқивиди, Пәрвәрдигар Арамниң падишаси Қушан-Ришатаимни униң қолиға
тапшурди; буниң билән у Қушан-Ришатаимниң үстидин ғалип кәлди. □
11 Шуниңдин кейин зиминда қириқ жилғичә аманлиқ болди; Кеназниң оғли
Отнийәл аләмдин өтти.

Исраилниң йәнә гуна қилиши вә җазалиниши, «батур һаким Әһуд»

12 Андин Исраиллар йәнә Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди;
улар Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилғачқа, у Моабниң падишаси
Әглонни Исраил билән қаришилишишқа күчләндүрди.
13 У Аммонийлар вә Амаләкийләрни өзигә тартип, җәңгә чиқип Исраилни уруп
қирип, «Һормилиқ Шәһәр»ни ишғал қилди. □
14 Буниң билән Исраиллар он сәккиз жилғичә Моабниң падишаси Әглонға
беқинди болди.
15 Шуниң билән Исраиллар Пәрвәрдигарға пәряд көтәрди; Пәрвәрдигар улар
үчүн бир қутқузғучи, йәни Бинямин қәбилисидин болған Гәраниң оғли Әһудни
турғузди; у солхай еди. Исраил униң қоли билән Моабниң падишаси Әглонға
соғат әвәтти.
16 Әнди Әһуд өзигә бир гәз узунлуқта икки бислиқ бир шәмшәр ясатқан еди; уни
кийиминиң ичигә, оң янпишиниң үстигә қистурувалди;
17 У шу һаләттә соғатни Моабниң падишаси Әглонниң алдиға елип кәлди. Әглон
толиму семиз бир адәм еди.
18 Әһуд соғатни тәқдим қилип болғандин кейин, соғатни көтирип кәлгән
кишиләрни кәткүзвәтти;
19 андин өзи Гилгалниң йенидики таш оймилар бар җайдин йенип, падишаниң
қешиға келип: — Әй падиша, мәндә өзлиригә дәйдиған бир мәхпийәтлик бар
еди, — девиди, падиша: — Җим тур! — деди. Шуниң билән әтрапидики
хизмәткарларниң һәммиси сиртқа чиқип кәтти.□
20 Андин Әһуд падишаниң алдиға кәлди; падиша ялғуз салқин балиханида
олтиратти. Әһуд: — Мәндә сили үчүн Худадин кәлгән бир сөз бар, девиди, падиша
орундуқтин қопуп өрә турди.
21 Шуниң билән Әһуд сол қолини узитип оң янпишидин шәмшәрни суғуруп елип,
униң қосиғиға тиқти.
22 Шундақ қилип шәмшәрниң дәстисиму тиғи билән қошулуп кирип кәтти,
семиз ети шәмшәрни қисивалғачқа, Әһуд шәмшәрни қосиғидин тартип
чиқиривалмиди; үчәй-поқи арқидин чиқти.□

□ **3:8 «Хамат еғизиғичә...»** — «Арам-Наһараим» яки «Месопотамия», йәни «Икки дәрияниң оттурисидики район». □ **3:10 «Арам»** — «Сурийә»ниң қедимки нами. □ **3:13 «Һормилиқ Шәһәр»** — Йерихониң башқа бир нами. □ **3:19 «Гилгалниң йенидики таш оймилар бар җай...»** — яки «Гилгалниң йенидики таш оймилар бар җай ойма бутлар...» яки «Гилгалниң йенидики ташлиқлар...». **«Җим тур!»** — бу буйруқ мошу йәрдә «Бу мәхпий хәвәрни хизмәткарлирим алдида демә, мән халий болушум керәк» дегән мәнидә болса керәк. Шуңа хизмәткарлири чекиниду. □ **3:22 «... үчәй-поқи арқидин чиқти»** — айәтниң бу ахирқи қисминиң башқа икки-үч тәрҗимилири бар: «у (шәмшәр) арқидин чиқти», «у (шәмшәр) икки пути оттурисидин чиқти», «у (Әһуд) (балиханиниң) кәйнидин чиқти».

23 Андин Әһуд даланға чиқип, балиханиниң ишиклирини ичидин етип қулуплап
қойди.
24 У чиқип кәткәндә, падишаниң хизмәтчилири келип қариса, балиханиниң
ишиклири қулуплақлиқ еди. Улар: — Падиша салқин өйдә чоң тәраткә олтарған
болса керәк, дәп ойлиди.□
25 Улар узун сақлап кирмисәк сәт боларму дәп ойлашти; у йәнила балиханиниң
ишиклирини ачмиғандин кейин, ачқучни елип ишикләрни ечивиди, мана,
ғоҗисиниң йәрдә өлүк ятқинини көрди.
26 Әнди улар иккилинип қарап турған вақтида, Әһуд қечип чиққан еди; у таш
оймилар бар җайдин өтүп, Сеираһқа қечип кәлгән еди.
27 Шу йәргә йәткәндә, у Әфраим тағлиқ районида канай челивиди, Исраиллар
униң билән биргә тағлиқ районлин чүшти, у алдида йол башлап маңди.
28 У уларға: — Маңа әгишип жүрүңлар, чүнки Пәрвәрдигар дүшминиңлар
Моабийларни қолуңларға тапшурди, — девиди, улар униңға әгишип чүшүп,
Иордан дәриясиниң кечиклирини тосуп, һеч кимни өткүзмиди.
29 У вақитта улар Моабийлардин он миңчә әскәрни өлтүрди; буларниң һәммиси
тәмбәл палванлар еди; улардин һеч бир адәм қечип қутулалмиди.□
30 Шу күни Моаб Исраилниң қолида бесиқтурулди. Зимин сәксән жилғичә аман-
тәчлиқта турди.

Шамгар

31 Әһуддин кейин Анатниң оғли Шамгар һаким болди; у алтә йүз
Филистийәликни бирақла кала санжиғуч билән өлтүрди; уму Исраилни
қутқузди.□

4

Дәбораһ вә Барақ

1 Әнди Әһуд вапат болғандин кейин Исраиллар Пәрвәрдигарниң нәзиридә йәнә
рәзил болғанни қилғили турди.
2 Шуниң билән Пәрвәрдигар уларни Қананийларниң падишаси Ябинниң қолиға
ташлап бәрди. Ябин Һазор шәһиридә сәлтәнәт қилатти; униң қошун сәрдариниң
исми Сисера болуп, у Һарошәт-Гойим дегән шәһәрдә туратти. □ ■
3 Исраиллар Пәрвәрдигарға налә-пәряд көтәрди, чүнки Ябинниң тоққуз йүз
төмүр җәң һарвуси болуп, Исраилларға жигирмә жилдин буян толиму зулум
қилип кәлгән еди.

□ **3:24 «чоң тәраткә олтарған болса керәк»** — ибраний тилида: «путлирини япқан болса керәк» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **3:29 «...улар Моабийлардин он миңчә әскәрни өлтүрди...»** — бу он миңчә әскәр бәлким Моабниң Исраилларни қуллуқта чиң тутуп туруш үчүн Исраил зиминини идарә қилишқа қалдурған қошуни болса керәк. Әһудниң Иордан дәриясиниң кечиклирини тосуши уларниң Моаб зиминиға қечиш йолини тосуштин ибарәт еди. **«... тәмбәл палванлар...»** — яки «... семиз палванлар..». □ **3:31 «Әһуддин кейин Анатниң оғли Шамгар һаким болди... уму Исраилни қутқузди»** — Шамгарниң Филистийләр билән җәң қилғанлиғи униң Исраилниң мәғриб тәрипидә, деңиз бойидики түзләңликтә һаким екәнлигини көрситиши мүмкин. 4:1гә қариғанда, «Дәбораһ вә Барақ» Шамгар билән замандаш болса керәк; лекин улар зиминниң шимал вә шәриқ тәрипидә һакимлиқ қилатти. □ **4:2 «Қананийларниң падишаси Ябин...»** — «Ябин» Һазор падишасиниң исми әмәс, бәлки униң унвани болуши мүмкин. **«... Ябинниң қолиға ташлап бәрди»** — ибраний тилида «Ябинниң қолиға сетип бәрди». **«Һарошәт-Гойим дегән шәһәр...»** — яки «Таипиләрниң орманлиқ шәһири». ■ **4:2** 1Сам. 12:9

4 У вақитта Лапидотниң хотуни Дәбораһ дегән аял пәйғәмбәр Исраилға һаким
еди.

5 У Әфраим тағлиғидики Рамаһ билән Бәйт-Әлниң оттурисидики «Дәбораһниң
хорма дәриғи»ниң түвидә олтиратти; барлиқ Исраиллар дәвалири тоғрисида
һөкүм сориғили униң қешиға келәтти.

6 У адәм әвәтип Нафтали жутидики Кәдәштин Абиноамниң оғли Бароқни
чақиртип келип, униңға: — Мана, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар *мундақ* әмир
қилған әмәсму?! У: — Сән берип Нафталилар қәбилиси һәм Зәбулун қәбилисидин
он миң адәмни өзүң билән биллә елип Табор теғиға чиққин; □ ■

7 шуниң билән Мән Ябинниң қошун сәрдари Сисерани жәң һарвулири вә
қошунлири билән қошуп Кишон ецининиң бойиға, сениң қешиңға барғуси
нийәткә селип, уни қолуңға тапшуримән дегән, — деди.■

8 Бароқ униңға: — Әгәр сән мән билән биллә барсаң, мәнму баримән. Сән мән
билән бармисаң, мәнму бармаймән! — деди.

9 Дәбораһ жававән: — Мақул, мән сән билән барсам барай; һалбуки, сәпириң
саңа һеч шан-шәрәп кәлтүрмәйду; чүнки Пәрвәрдигар Сисерани бир аял кишиниң
қолиға тапшуриду, — деди. Шуниң билән Дәбораһ қопуп Бароқ билән биллә
Кәдәшкә маңди.□

10 Бароқ Зәбулунлар вә Нафталиларни Кәдәшкә чақиртти; шуниң билән он миң
адәм униңға әгәшти; Дәбораһму униң билән чиқти

11 (шу чағда кенийләрдин болған Һәбәр өзини Мусаниң қейинатиси Һобабниң
нәслидин болған кенийләрдин айрип чиқип, Кәдәшниң йенидики Заанаимниң
дуб дәриғиниң йенида чедир тиккән еди).■

□ **4:6 «... Пәрвәрдигар мундақ әмир қилған әмәсму?!»** — яки «... Пәрвәрдигар саңа әмир қилған әмәсму?». ■ **4:6** Ибр. 11:32 ■ **4:7** Зәб. 82:10-11 □ **4:9 «... Пәрвәрдигар Сисерани бир аял кишиниң қолиға тапшуриду»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар Сисерани бир аял кишиниң қолиға сетип бериду». ■ **4:11** Чөл. 10:29

Табор теғиниң мәнзириси (Йизрә'әл түзләңликидин қарайдиған)
12 Әнди Сисераға: — Абиноамниң оғли Барақ Табор теғиға чиқипту, дегән хәвәр йәткүзүлди.
13 Шуни аңлап Сисера барлиқ җәң һарвулирини, йәни тоққуз йүз төмүр җәң һарвусини вә барлиқ әскәрлирини жиғип, Һарошәт-Гойимдин чиқип, Кишон еқининиң йенида топлиди.
14 Дәбораһ Бараққа: — Қопқин; бүгүн Пәрвәрдигар Сисерани сениң қолуңға тапшуридиған күндүр. Мана, Пәрвәрдигар алдиңда йол башлиғили чиқти әмәсму?! — деди. Шуни девиди, Барақ вә он миң адәм униңға әгишип Табор теғидин чүшти.
15 Пәрвәрдигар Сисерани, униң һәммә җәң һарвулири вә барлиқ қошунини қошуп Барақниң қиличи алдида тирипирән қилди; Сисера өзи җәң һарвусидин чүшүп, пиядә қечип кәтти.■
16 Барақ җәң һарвулирини вә қошунни Һарошәт-Гойимгичә қоғлап барди; Сисераниң барлиқ қошуни қилич астида жиқилди, бириму қалмиди.
17 Лекин Сисера пиядә қечип, Кенийләрдин болған Һәбәрниң аяли Яәлниң чедириға барди; чүнки Һазорниң падишаси Ябин билән Кенийләрдин болған Һәбәрниң җәмәти оттурисида достлуқ алақиси бар еди.
18 Яәл Сисерани қарши елишқа чиқип униңға: — Әй ғоҗам, киргинә! Қорқма, мениңкигә киргин, деди.
Шуниң билән Сисера униң чедириға кирди, у униң үстигә йотқан йепип қойди.
19 У униңға: — Мән уссап кәттим, маңа бир отлам су бәргинә, девиди, аял берип сүт тулумини ечип, униңға ичкүзүп, андин йәнә уни йепип қойди.■
20 Андин Сисера униңға: — Сән чедирниң ишигидә сақлап турғин. Бирким келип сәндин: — Бу йәрдә бирәрси барму, дәп сориса, йоқ дәп җавап бәргин, — деди.

■ **4:15** Зәб. 82:10-11 ■ **4:19** Һак. 5:25

21 Әнди Һәбәрниң аяли Яәл қопуп, бир чедир қозуғини елип, қолида болқини
тутқиничә шәпә чиқармай униң қешиға барди; у һерип кәткәчкә, қаттиқ ухлап
кәткән еди. Яәл униң чекисигә қозуқни шундақ қақтики, қозуқ чекисидин өтүп
йәргә кирип кәтти. Буниң билән у өлди.
22 Шу чағда, Барақ Сисерани қоғлап кәлди, Яәл алдиға чиқип униңға: — Кәлгин,
сән издәп кәлгән адәмни саңа көрситәй, — деди. У униң чедириға кирип
қаривиди, мана Сисера өлүк ятатти, қозуқ техичә чекисигә қеқиқлиқ туратти.
23 Шундақ қилип, Худа шу күни Қанаан падишаси Ябинни Исраилларниң алдида
төвән қилди.
24 Шу вақиттин тартип Исраиллар барғансери күчийип, Қанаан падишаси
Ябиндин үстүнлүкни егилиди; ахирда улар Қанаан падишаси Ябинни йоқатти.

5

Нусрәт нәзмиси

1 Шу күни Дәбораһ вә Абиноамниң оғли Барақ мундақ нәзмә оқуди: —

2 Исраилда йетәкчиләр йол башлиғини үчүн,
Хәлиқ ихтиярән өзлирини пида қилғини үчүн,
Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә оқуңлар!
3 Әй падишалар, аңлаңлар,
Әй әмирләр, қулақ селиңлар!
Мән, мән Пәрвәрдигарға атап нәзмә оқуймән,
Мән Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға күй ейтимән.
4 И Пәрвәрдигар, сән Сеирдин чиққиниңда,
Едомниң яйлиғидин чиқип жүрүш қилғиниңда,
Йәр титрәп, асманлардин сулар тамчиди,
Шундақ, булутлар ямғурлирини яғдурди;■
5 Тағлар Пәрвәрдигарниң алдида тәврәнди,
Әнә Синай теғиму тәвринип кәтти,
Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң алдида.□ ■
6 Анатниң оғли Шамгарниң күнлиридә,
Һәм Яәлниң күнлиридә,
Чоң йоллар ташлинип келип,
Йолучилар әгир-тоқай чиғир йоллар билән маңатти;
7 Исраилда әзимәтләр йоқап кәтти,
Таки мәнки Дәбораһ қозғилип,
Исраилда бир ана сүпитидә пәйда болғинимғичә.□
8 *Исраиллар* йеңи илаһларни таллиди;
Уруш дәрвазилириға йетип кәлди.
Қириқ миңчә Исраиллиқниң арисида,
Я бир қалқан я бир нәйзә тепилисичу?!□
9 Қәлбим Исраилниң әмирлиригә қайилдур,
Улар хәлиқ арисида өзлирини ихтиярән пида қилди;
Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә оқуңлар!

■ **5:4** Зәб. 67:8, 9, 10 □ **5:5 «... Әнә Синай теғиму тәвринип кәтти, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң алдида»** — яки «йәни Синай теғида аян болған Худаниң алдида, — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң алдида». ■ **5:5** Мис. 19:18; Зәб. 67:16, 17, 18; 96:5 □ **5:7 «Исраилда әзимәтләр йоқап кәтти»** — яки «Исраилда кәнт-қишлақлар йоқап кәтти». □ **5:8 «Уруш дәрвазилириға йетип кәлди»** — демәк, Исраил тирик Худани ташлап бутларни талливалғини үчүн Худаниң шу җазаси уларниң бешиға чүшти.

10 И ақ ешәкләргә мингәнләр,
И нәпис зилчиләрниң үстидә олтарғанлар,
И йолда жүргәнләр, көңүл бөлүңлар!□
11 Су әкилидиған жайларда олжа бөлүшүватқанларниң жушқун авазилирини аңлаңлар!
Улар шу йәрләрдә Пәрвәрдигарниң һәққаний әмәллирини мәдһийиләп,
Униң Исраилдики әзимәтлириниң һәққаний әмәллирини тәриплишиду.
Шу вақитта Пәрвәрдигарниң хәлқи чүшүп дәрвазиларға йетип келип: —□
12 «И Дәбораһ, ойған, ойған!
Ойған, ойған, ғәзәл ейтқин!
Орнуңдин тур, и Барақ,
Әсирлириңни ялап маң, и Абиноамниң оғли!» — дейишиду.□
13 Мана хәлиқниң аз бир қалдиси алийжанабларға әгишиш үчүн чүшти,
Пәрвәрдигарниң хәлқи йенимға палван кәби чүшүп кәлди.□
14 Мана, Әфраимлардин Амаләктә йилтиз тартип қалғанлар кәлди;
Мана, Бинияминларму қовмлириңға қошулуп әгишип кәлди;
Макирдин әмирләр чүшүп кәлди,
Зәбулундин сәрдарлиқ һасисини тутқанлар йетип кәлди.□
15 Иссакарниң әмирлири Дәбораһқа қошулди;
Барақ немә қилған болса Иссакарму шундақ қилип,
Униң кәйнидин жилғиға тап бастуруп етилип чүшти!
Рубәнниң аилә-җәмәтлиридикиләрниң арисида шунчә улуқ нийәтләр қәлблиригә пүкүлгән еди!□
16 Сән немишкә қотанларниң ичидә туруп,
Қойларға челинған нәйниң авазини аңлашни халап қалдиң?
Рубәнниң аилә-җәмәтлиридикиләрниң арисида шунчә улуқ нийәтләр қәлблиригә пүкүлгән еди!
17 Гилеадлар болса Иордан дәриясиниң у тәрипидә туруп қалди;
Данларму немишкә кемиләрниң йенида тохтап қалди?
Аширлар болса деңиз бойида *җим* олтиривалди,
Деңиз қолтуқлирида туруп қалди.

□ **5:10 «нәпис зилчиләрниң үстидә олтарғанлар»** — яки «тоқумларниң үстидә олтарғанлар». **«И ақ ешәкләргә мингәнләр, и нәпис зилчиләрниң үстидә олтарғанлар, и йолда жүргәнләр...»** — бу айәттә пуритилған мәна бәлким «И, Исраилда һазир раһәт күнләрни көргүчиләр, силәр үчүн өз һаятини тәвәккүл қилғанларни әсләңлар!» дегәндәк болуши мүмкин. □ **5:11 «Су әкилидиған жайларда олжа бөлүшүватқанлар...»** — демәк, нусрәт қазанғанлиқтин һәтта су әкәлгили чиққанларму олҗидин өз ара бөлүшиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: — «Оқячиларниң ғәвғасидин қутулғанлар су алидиған жайларда туруп, Пәрвәрдигарниң һәққаний әмәллирини мәдһийиләп, униң Исраилдики әзимәтлириниң һәққаний әмәллирини тәриплишиду. Шу вақитта...». □ **5:12 «И Дәбораһ, ойған, ойған! ... орнуңдин тур, и Барақ!...»** — 12-айәттики нәзмә хәлиқ қечип чиқивалған тағлиқтин аман-есән чүшүп, өз шәһириниң дәрвазилириға кәлгәндә хошаллиғидин Дәбораһ вә Бараққа ейтқан сөйүнүш сөзлири болса керәк. □ **5:13 «Мана хәлиқниң аз бир қалдиси алийжанабларға әгишиш үчүн чүшти»** — демәк, Худаға садиқ болған «хәлиқ қалдиси» аз болсиму, Барақ вә башқа җасарәтлик әзимәтләргә әгәшкән. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Хәлиқниң аз бир қалдиси күчлүкләрниң үстидин ғалип кәлди». **«Пәрвәрдигарниң хәлқи йенимға палван кәби чүшүп кәлди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигарниң хәлқи залимларға қарши чиқишқа мениң йенимға чүшти». Бу айәтниң йәнә бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **5:14 «Мана, Әфраимлардин Амаләктә йилтиз тартип қалғанлар кәлди»** — Әфраим қәбилиси әслидә Амаләкләрниң земинини егилигән вә уларни һайдиветкән еди. **«Макирдин...»** — «Макир» мошу йәрдә Манассәһ қәбилисигә вәкиллик қилиду. □ **5:15 «Рубәнниң аилә-җәмәтлиридикиләрниң арисида»** — яки «Рубәнниң еқинлириниң бойида». **«Рубәнниң аилә-җәмәтлиридикиләрниң арисида шунчә улуқ нийәтләр қәлблиригә пүкүлгән еди!»** — бу наһайити һәҗвий, кинайилик гәп. Рубәнләрдә шунчә жүксәк нийәт болғини билән һеч немә қилмиди (16-айәтни көрүң).

18 Зәбулунлар жанлирини өлүмгә тәвәккүл қилди;
Нафталиларму җәң мәйданидики жуқури җайларда һәм шундақ қилди!
19 Падишаһлар һәммиси келип, соқушти,
Қананийларниң падишалириму урушқа чиқти;
Таанақта, Мегиддониң су бойлирида урушти.
Лекин бир азму күмүч олжа алалмиди!
20 Асманларда юлтузларму җәң қилди,
Орбитилиридин Сисераға қарши җәңгә атланди.
21 Кишон дәриясиниң еқини *дүшмәнни* еқитип кәтти;
Шу қедимий дәрия, у Кишон дәриясидур!
Әй мениң җеним, пүтүн күчүң билән алға басқин!□
22 Уларниң атлириниң тувақлири такираң-такираң қилмақта,
Толпарлири чапмақта, чапмақта.
23 Мәрозға ләнәт оқуңлар, дәйду Пәрвәрдигарниң Пәриштиси,
У йәрдә олтарғучиларға ләнәт оқуңлар,
Қаттиқ ләнәт оқуңлар;
Чунки улар Пәрвәрдигарға ярдәмгә кәлмиди,
Залимларға қарши Пәрвәрдигарға ярдәмгә кәлмиди.□
24 Аяллар ичидә кәнийлик Һәбәрниң аяли Яәл бәхит-бәрикәтләнсун,
Чедирда турған аяллар ичидә у бәхит-бәрикәт тапсун!
25 Сисера су соривиди, у униңға сүт бәрди,
Есилзадиләргә лайиқ бир қачида қаймақ тутти;
26 У сол қолини чедир қозуғиға,
Оң қолини төмүрчиниң болқисиға узатти;
Сисерани уруп,
Баш сөңүкини чекип,
Чекисидин янчип өткүзүвәтти.□
27 Сисера униң икки путиниң арилиғиға қийсайди,
У жиқилди, у *өлүктәк* ятти,
У униң икки путиниң арилиғиға қийсайди, у жиқилди,
Қийсайған йәрдә у жиқилип, җан бәрди.

28 Сисераниң аниси пәнҗиридин сиртқа сәп салди,
У пәнҗириниң руҗикидин товлап: —
«Униң җәң һарвуси немишкә шунчә узаққичә кәлмәйду?
Җәң һарвулириниң атлириниң туяқ садаси немишкә шунчә һаял болиду? — деди.
29 Униң дедәклири арисида даналар җавап бериду,
Шундақла, у дәрвәқә өз-өзигә җавап бериду: —
30 «Улар олҗилирини жиғип бөлүшүватқан болмисун йәнә?!
Һәр бир әркәккә *аяғ асти қилишқа* бир-иккидин қиз тәккәнду,
Сисераға рәңдар кийимләр,
Гүл кәштиләнгән рәңдар кийимләрдин олҗа тәккәнду,

□ **5:21 «Кишон дәриясиниң еқини уларни еқитип кәтти»** — мошу сөзләр жуқуриқи «асманлардики юлтузлар җәң қилди» дегән сөзләрни йорутиду. Язда Кишон дәрияси еқинида су йоқ дейәрлик болиду; қишта күчлүк ақиду. Шуңа, шу хуласигә келимизки, һава райи өзгирип, көп ямғур яққачқа, Кишон дәрияси тешип, Сисераниң җәң һарвулирини еқитип кәтти яки уларни патқаққа патуруп қойди (4-айәттә шу қаттиқ ямғур тилға елиниду). □ **5:23 «Залимларға қарши Пәрвәрдигарға ярдәмгә кәлмиди»** — яки «Батурлирини елип, Пәрвәрдигарға ярдәмгә кәлмиди». □ **5:26 «*Яәл* сол қолини чедир қозуғиға, ... чекисидин янчип өткүзүвәтти»** — бу айәтләргә қариғанда Яәл Сисераниң бешиға қаққан қозуқни болқа билән үч қетим урған.

Булаңчиниң бойниға алди-кәйни кәштиләнгән рәңдар кийимләр тәккән болса керәк!□
31 И Пәрвәрдигар, Сениң барлиқ дүшмәнлириң әнә шундақ йоқутулғай!
Лекин Сени сөйгәнләр қуяшниң өрләватқандики қудритидәк күчлүк болғай!».
Шуниң билән зимин қириқ жилғичә теч-аманлиқ тапти.

6

Исраилниң гуна қилиши, жазалиниши; Худаниң Гидеонни һакимлиққа чақириши

1 Исраиллар Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди; шуниң билән
Пәрвәрдигар уларни йәттә жилғичә Мидиянийларниң қолиға тапшуруп бәрди.
2 У вақитта Мидиянийлар Исраилниң үстидин ғалип келип, Исраил
Мидиянийларниң сәвәвидин өзлири үчүн тағлардин, өңкүрләрдин вә қорам
ташлардин панаһ жайларни ясиди.□
3 Һәр қетим Исраиллар уруқ териғанда шундақ болаттики, Мидиянийлар,
Амаләкийләр вә мәшриқтикиләр келип уларға һуҗум қилатти.
4 Уларға һуҗум қилишқа баргаһларни тикип, зиминдики һосулни вәйран
қилип, Газағичә Исраилға һеч қандақ ашлиқ қалдурмай, уларниң қой, кала,
ешәклирининиму елип кетәтти.
5 Чүнки улар чекәткиләрдәк көп болуп, өз мал-чарвилири вә чедирлирини елип
келәтти; уларниң адәмлири вә төгилири сан-санақсиз болуп, зиминни вәйран
қилиш үчүн таҗавуз қилатти.
6 Шуниң билән Исраил Мидиянийларниң алдида толиму хар һаләткә чүшүп
қалди; андин Исраиллар Пәрвәрдигарға налә-пәряд көтәрди.

7 Мидиянийларниң дәстидин Исраил Пәрвәрдигарға пәряд көтәргинидә шундақ
болдики,
8 Пәрвәрдигар Исраилға бир пәйғәмбәрни әвәтти. У келип уларға: — Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән силәрни Мисирдин чиқирип, «қуллуқ
макани»дин елип чиққан едим;
9 силәрни мисирлиқларниң қолидин, шундақла силәргә барлиқ зулум
қилғучиларниң қолидин қутқузуп, уларни алдиңлардин қоғливетип, уларниң
зиминини силәргә бәрдим
10 вә силәргә: «Мана, Мән Пәрвәрдигар силәрниң Худайиңлардурмән;
силәр Аморийларниң зиминида турғиниңлар билән уларниң илаһлиридин
қорқмаңлар» дегән едим. Лекин силәр Мениң авазимға қулақ салмидиңлар», —
деди.■
11 Андин Пәрвәрдигарниң Пәриштиси келип Офраһ дегән жайда Абиезәр
җәмәтидики Йоашқа тәвә болған дуб дәриғиниң түвидә олтарди. У вақитта
Йоашниң оғли Гидеон Мидиянийларниң *булаңчилиғидин* сақлиниш үчүн шарап
көлчиги ичидә буғдай тепиватати.□
12 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға көрүнүп: — Әй җасарәтлик палван,
Пәрвәрдигар сән билән биллидур! — деди.

□ **5:30 «Булаңчиниң бойниға алди-кәйни кәштиләнгән рәңдар кийимләр тәккән болса керәк!»** — яки «Мениң бойнумға икки алди-кәйни кәштиләнгән кийимләр олжа қилип тәккән болса керәк!». □ **6:2 «қорам ташлардин панаһ җайларни ясиди»** — яки «қорғанлардин панаһ җайларни ясиди». Ибраний тилида «истиһкамлиқ җайлардин панаһ җайларни ясиди». ■ **6:10** 2Пад. 17:35, 38 □ **6:11 «... шарап көлчиги ичидә буғдай тепиватати»** — шарап көчлигидә буғдай тепиш толиму қолайсиз, әлвәттә; бу Гидеонниң Мидиянийлардин қорққанлиғини көрситиду.

13 Гидеон униңға җавап берип: — И ғоҗам, әгәр Пәрвәрдигар биз билән биллә
болған болса, бу көргүлүкләр немишкә үстимизгә кәлди? Ата-бовилиримиз
бизгә сөзләп бәргән униң барлиқ мөҗизилири қени? Булар тоғрисида ата-
бовилиримиз: «Мана, Пәрвәрдигар бизни Мисирдин чиқирип кәлмигәнмиди?»
— деди. Лекин бүгүнки күндә Пәрвәрдигар бизни ташлап, Мидиянниң қолиға
тапшуруп бәрди! — деди.
14 Пәрвәрдигар униңға қарап: — Сән мошу күчүңгә тайинип, берип Исраилни
Мидиянниң қолидин қутқузғин! Мана, Мән сени әвәткән әмәсму? — деди.■
15 Гидеон Униңға: — И Рәб, мән Исраилни қандақ қутқузалаймән? Мениң
аиләм болса Манассәһ қәбилиси ичидә әң намрити, өзүм атамниң җәмәтидә әң
кичигидурмән, — деди.
16 Пәрвәрдигар униңға: — Мән җәзмән сән билән биллә болимән; шуңа сән
Мидиянларни бир адәмни урғандәк уруп қирисән, — деди.
17 Гидеон Униңға илтиҗа қилип: — Мән нәзириңдә илтипат тапқан болсам, мән
билән сөзләшкүчиниң һәқиқәтән Сән Өзүң екәнлигигә бир аламәт көрсәткәйсән;
18 өтүнимән, мән йенип келип өз һәдийә-қурбанлиғимни алдиңға қойғичә бу
йәрдин кәтмигәйсән, — деди.
У җавап берип: — Сән йенип кәлгичә күтимән, деди.
19 Гидеон берип *өйгә* кирип бир оғлақни тәйярлап, бир әфаһ есил ундин петир нан
пиширип, гөшни севәткә селип, шорписини кориға усуп буларни униң қешиға
елип келип, униңға сунди (У техичә дуб дәрифиниң түвидә олтиратти). □
20 Андин Худаниң Пәриштиси униңға: — Бу гөш билән петир нанларни елип
берип, мошу йәрдики *қорам* ташниң үстигә қоюп, шорпини төккин, — девиди, у
шундақ қилди.
21 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси қолидики һасини узитип учини гөш билән петир
нанларға тәккүзивиди, *қорам* таштин от чиқип, гөш билән петир нанларни йәп
кәтти. Шу һаман Пәрвәрдигарниң Пәриштисиму униң көзидин ғайип болди.
22 Шуниң билән Гидеон униң Пәрвәрдигарниң Пәриштиси екәнлигини билип: —
Апла, и Рәб Пәрвәрдигар! Чатақ болди, чүнки мән Пәрвәрдигарниң Пәриштиси
билән йүзму-йүз көрүшүп қалдим...! — деди.
23 Лекин Пәрвәрдигар униңға: — Хатирҗәм болғин! Қорқмиғин, өлмәйсән, —
деди.□
24 Шуниң билән Гидеон Пәрвәрдигарға атап у йәрдә бир қурбангаһ ясап,
униң исмини «Яһвәһ-шалом» дәп атиди. Бу қурбангаһ та бүгүнгичә Абиезәр
җәмәтиниң Офраһ дегән җайида бар.□
25 У кечиси Пәрвәрдигар униңға: — Сән атаңниң *чоң* буқиси вә йәттә яшлиқ
иккинчи буқисини елип атаңға тәвә болған Баал қурбангаһини өрүп, униң
йенидики Ашәраһ бутини кесивәткин. □
26 Андин мошу қорғанниң үстигә Пәрвәрдигар Худайиңға аталған, бәлгүләнгән
рәсим бойичә бир қурбангаһ ясап, иккинчи бир буқини елип, өзүң кесивәткән
Ашәраһниң парчилирини отун қилип қалап, уни көйдүрмә қурбанлиқ қилғин, —

■ **6:14** 1Сам. 12:11; Ибр. 11:32 □ **6:19 «бир әфаһ»** — 22 литр. Ашлиқ аз болған күнләрдә намрат бир аилә үчүн бу наһайити чоң бир һәдийә-қурбанлиқ болатти. □ **6:23 «Хатирҗәм болғин»** — ибраний тилида «Шалом eләйкум!» (Саламуәләйкум). Ибраний тилида мәнаси адәттә «саңа аман-саламәтлик болғай!». □ **6:24 «Яһвәһ-шалом»** — буниң мәнаси: «Пәрвәрдигар хатирҗәмликтур». □ **6:25 «Сән атаңниң буқиси вә йәттә яшлиқ иккинчи буқисини елип...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән атаңниң яш буқисини, йәни униң йәттә яшлиқ иккинчи буқисини елип,...». **«Баал қурбангаһини өрүп...»** — Баалға аталған қурбангаһ бәк чоң болса керәк. Икки буқа бәлким қурбангаһни тартип өрүш үчүн керәк болуши мүмкин. **«...униң йенидики Ашәраһ бутини кесивәткин»** — ««Ашәраһ»лар тоғрилиқ 2:13 вә изаһатини көрүң.

деди.□
27 Шуниң билән Гидеон өз хизмәтчилиридин он адәмни елип берип,
Пәрвәрдигарниң өзигә ейтқинидәк қилди; лекин у атисиниң өйидикиләрдин вә
шәһәр адәмлиридин қорққини үчүн, у бу ишни күндүзи қилмай, кечиси қилди.
28 Әтиси сәһәрдә шәһәр хәлқи қопуп қариса, мана, Баал қурбангаһи өрүветилгән,
униң йенидики Ашәраһ бути кесиветилгән еди вә йеңи ясалған қурбангаһниң
үстидә иккинчи буқа қурбанлиқ қилинған еди.
29 Буни көрүп улар бир-биригә: — Бу ишни ким қилғанду? — дейишти. Улар
сүрүштүривиди, буни Йоашниң оғли Гидеонниң қилғанлиғи мәлум болди.
30 Шуниң үчүн шәһәрниң адәмлири Йоашқа: — Оғлуңни чиқирип бәргин! У Баал
қурбангаһини өрүп, униң йенидики Ашәраһни кесивәткини үчүн өлтүрүлсун! —
деди.
31 Бирақ Йоаш өзигә қаршилишишқа турған көпчиликкә җавап берип: — Силәр
Баал үчүн дәвалашмақчимусиләр? Силәр уни қутқузмақчиму? Кимки униң
тоғрисида дәвалашса әтигә қалмай өлүмгә мәһкүм қилинсун! Әгәр Баал дәрвәқә
бир худа болса, ундақта униң қурбангаһини бириси өрүвәткини үчүн, у шу адәм
билән өзи дәвалашсун! — деди.□
32 Бу сәвәптин *атиси* Гидеонни «Йәруббаал» дәп атиди, чүнки *атиси*: «У Баалниң
қурбангаһини өрүвәткини үчүн, Баал өзи униң билән дәвалашсун!» дегән еди.□
33 Амма Мидиян, Амаләкләр вә мәшриқтикиләрниң һәммиси жиғилип, *Иордан*
дәриясидин өтүп Йизрәәл җилғисида чедирлирини тикишти.
34 У вақитта Пәрвәрдигарниң Роһи Гидеонниң үстигә чүшти; у канай челивиди,
Абиезәр җәмәтидикиләр жиғилип униң кәйнидин әгишип маңди.
35 Андин у әлчиләрни Манассәһниң зиминиға берип, у йәрни айлинип келишкә
әвәтивиди, Манассәһләр жиғилип униңға әгишип кәлди. У Аширларға,
Зәбулунларға вә Нафталиларға әлчи әвәтивиди, уларму униң алдиға чиқишти.

Гидеонниң Худадин икки қетим аламәт сориши

36 Гидеон Худаға: — Әгәр Сән һәқиқәтән ейтқиниңдәк мениң қолум билән
Исраилни қутқузидиған болсаң,
37 Ундақта мана, мән хаманға бир парчә қой териси қоюп қойимән; әгәр
пәқәт териниң үстигила шәбнәм чүшүп, чөрисидики йәрләрниң һәммиси қуруқ
турса, мән Өзүң ейтқиниңдәк мениң қолум арқилиқ Исраилни қутқузмақчи
болғиниңни билимән, — деди.
38 Иш дәрвәқә шундақ болди. Әтиси сәһәрдә Гидеон қопуп, жуңни сиқивиди, лиқ
бир пияләшәбнәм сүйи чиқти.
39 Андин Гидеон Худаға йәнә: Ғәзивиңни маңа қозғимиғайсән, мән пәқәт мошу
бир қетимла дәймән! Сәндин өтүнәй, мән пәқәт йәнә бу қетим бу терә билән

□ **6:26 «...мошу қорғанниң үстигә...»** — яки «...қорам тешиниң үстигә...» **«бәлгүләнгән рәсим бойичә»** — «Қан.» 25:6-7ни көрүң. **«өзүң кесивәткән Ашәраһниң парчилирини отун қилип қалап, уни көйдүрмә қурбанлиқ қилғин»** — 2:5 вә изаһатини көрүң. Пәрвәрдигарниң пәриштиси яки Пәрвәрдигар Өзи мөмин бәндилиригә көрүнгән йәрләрдә, у қурбангаһлар вә қурбанлиқлар тоғрисидики бекиткән бәлгүлимиләр бәзидә башқичә болуши мүмкин. Гәрчә шу йәр Пәрвәрдигар Исраилларға қурбанлиқ қилиш үчүн рәсмий бекиткән җай болмисиму, шундақла Гидеон өзи каһин болмисиму, Худа бәрибир өзи бекиткән бәлгүлимилиригә өзи егидур; униң Гидеонға қилған бу әмирлири өзиниң шундақ пәвқулъаддә җиддий әһвалларда гаһи вақитларда өз бәлгүлимилирини өзгәртидиғанлиғини испатлайду. □ **6:31 «Силәр Баал үчүн дәвалашмақчимусиләр?»** — яки «Силәр Баал үчүн җәң қилмақчимусиләр?». **«...әтигә қалмай өлүмгә мәһкүм қилинсун!»** — яки «...мошу әтигәндила қалмай өлүмгә мәһкүм қилинсун!». □ **6:32 «Бу сәвәптин атиси...»** — ибраний тилида «Бу сәвәптин у...» яки «Бу сәвәптин улар...». **«Йәруббаал»** — бу исимниң мәнаси: «Баалниң өзи униң билән җәң қилсун!» (яки «дәвалашсун!»).

синап бақай; илтиҗа қилимәнки, әнди бу қетим пәқәт терә қуруқ болуп,
чөрисидики йәрниң һәммисигә шәбнәм чүшкәй, — деди.■
40 Бу кечисиму Худа шундақ қилди; дәрвәқә пәқәт терила қуруқ болуп,
чөрисидики йәрниң һәммисигә шәбнәм чүшкән еди.

7

Худаниң Гидеонни икки қетим синиши вә хатирҗәм қилиши

1 Йәруббаал (йәни Гидеон) вә өзигә қошулған һәммә хәлиқ әтиси сәһәр қопуп,
Һарод дегән булақниң йениға берип чедир тикти. Мидиянийларниң ләшкәргаһи
болса униң шимал тәрипидә, Морәһ егизлигиниң йенидики җилғида еди.
2 Әнди Пәрвәрдигар Гидеонға: — Саңа әгәшкән хәлиқниң сани интайин көп,
шуңа Мән Мидиянийларни уларниң қолиға тапшуралмаймән. Болмиса Исраил:
«Өзимизни өзимизниң қоли қутқузди» дәп махтинип кетиши мүмкин.
3 Шуниң үчүн сән әнди хәлиққә: «Кимләр қорқуп титрәк басқан болса, улар
Гилеад теғидин йенип кәтсун» дәп җакалиғин — деди.
Шуниң билән хәлиқниң арисидин жигирмә икки миң киши қайтип кетип, пәқәт
он миңила қелип қалди.■
4 Пәрвәрдигар Гидеонға йәнә: — Хәлиқниң сани йәнила интайин көп; әнди сән
буларни суниң левигә елип кәлгин. У йәрдә Мән уларни сән үчүн синақтин
өткүзәй; Мән кимни көрситип: «У сән билән барсун десәм», у сән билән барсун;
лекин Мән кимни көрситип: «У сән билән бармисун» десәм, у сән билән
бармисун, — деди.
5 Шуниң билән Гидеон хәлиқни суниң левигә елип кәлди. Пәрвәрдигар униңға:
— Кимки ишт су ичкәндәк тили билән ялап су ичсә, уларни айрим бир тәрәптә
турғузғин; һәм кимки тизлинип туруп су ичсә, уларниму айрим бир тәрәптә
турғузғин, — деди.
6 Шундақ болдики, очумини ағзиға тәккүзүп ялап су ичкәнләрдин үч йүзи чиқти.
Қалғанларниң һәммиси тизлинип туруп су ичти.
7 Андин Пәрвәрдигар Гидеонға: — Мән мошу суни ялап ичкән үч йүз адәмниң
қоли билән силәрни қутқузуп, Мидиянни сениң қолуңға тапшуримән; лекин
қалған хәлиқ болса һәммиси өз җайиға йенип кәтсун, — деди.□
8 Шуниң билән бу *үч йүз адәм* озуқ-түлүк вә канайлирини қолиға елишти; Гидеон
Исраилниң қалған барлиқ адәмлирини өз чедириға қайтуруветип, пәқәт шу үч
йүз адәмни елип қалди. Әнди Мидиянийларниң ләшкәргаһи болса уларниң төвән
тәрипидики җилғида еди.
9 Шу кечиси шундақ болдики, Пәрвәрдигар униңға: — Сән қопуп ләшкәргаһқа
чүшкин, чүнки Мән уни сениң қолуңға тапшурдум;
10 әгәр сән чүшүштин қорқсаң, өз хизмәткариң Пураһни биллә елип ләшкәргаһқа
чүшкин.
11 Сән уларниң немә дейишиватқинини аңлайсән, андин сән ләшкәргаһқа *һуҗум
қилип* чүшүшкә җүрьәт қилалайсән, деди.
Буни аңлап у хизмәткари Пураһни елип ләшкәргаһниң четидики әскәрләрниң
йениға барди. □

■ **6:39** Яр. 18:32 ■ **7:3** Қан. 20:8 □ **7:7 «Мән мошу суни ялап ичкән үч йүз адәмниң қоли билән силәрни қутқузуп, Мидиянни сениң қолуңға тапшуримән...»** — бу синашниң әһмийити бәлким кимниң җәң тәрәпкә ойғақ туруватқанлиғини көрситиши мүмкин. Су ичкәндә тизлинип йүзини суға тиқип ичкәнләр хәтәргә анчә сәгәк болмиса керәк. Бу ишлар тоғрилиқ башқа хил чүшәнчләрму бар. □ **7:11 «җүрьәт қилалайсән»** — ибраний тилида «қолуң күчләндүрүлиду».

12 Мана Мидиян, Амаләк вә барлиқ мәшриқтикиләр чекәткиләрдәк көп
болуп, җилғиниң бойиға йейилған еди; уларниң төгилири көплигидин деңиз
саһилидики қумдәк һәдди-һесапсиз еди.■
13 Гидеон барғанда, мана, у йәрдә бириси һәмраһиға көргән чүшини сөзләп
беривататти: — Мана, мән бир чүш көрдум, чүшүмдә мана, бир арпа тоғичи
Мидиянниң ләшкәргаһиға домулап чүшүптудәк; у чедирға келип соқулуптидәк,
шуниң билән чедир өрулүп, дүм көмтүрүлүп кетипту — дәвататти.
14 Униң һәмраһи җававән тәбир берип: — Буниң мәнаси шуки, у тоғач Йоашниң
оғли, Исраиллиқ адәм Гидеонниң қиличидин башқа нәрсә әмәстур; Худа Мидиян
вә униң барлиқ қошунини униң қолиға тапшурупту, деди.
15 Шундақ болдики, Гидеон бу чүшни вә униң берилгән тәбирини аңлап,
сәҗдә қилди. Андин у Исраилниң ләшкәргаһиға йенип келип: — Қопуңлар,
Пәрвәрдигар Мидиянниң ләшкәргаһини қолуңларға тапшурди, — деди.

Гидеонниң ғәлибә қилиши

16 Шуниң билән у бу үч йүз адәмни үч гуруппиға бөлүп, һәммисиниң қолиға
бирдин канай билән бирдин қуруқ комзәкни бәрди; һәр бир комзәк ичидә бирдин
мәшъәл қоюлди.
17 У уларға: — Силәр маңа қарап, мениң қилғинимдәк қилиңлар. Мана, мән
ләшкәргаһниң қешиға барғанда, немә қилсам, силәрму шуни қилиңлар;
18 мән вә мән билән һәмраһ болуп маңған барлиқ адәмләр канай чалсақ, силәрму
ләшкәргаһниң чөрисидә туруп канай челиңлар вә: «Пәрвәрдигар үчүн һәм
Гидеон үчүн!» дәп товлаңлар, — деди.
19 Кейинки йерим кечилик күзәтниң башлинишида, күзәтчиләр йеңидин
алмашқанда, Гидеон вә униң билән биллә болған йүз адәм ләшкәргаһниң қешиға
кәлди; андин улар канай челип қоллиридики комзәкләрни чақти.
20 Шу һаман үч гуруппидикиләрниң һәммиси канай челип, комзәкләрни
чеқип, сол қоллирида мәшъәлләрни тутуп, оң қоллирида канайларни елип: —
Пәрвәрдигарға вә Гидеонға аталған қилич! — дәп товлашқиничә,
21 уларниң һәр бири ләшкәргаһниң әтрапида, өз җайида турушти; яв қошуни
тәрәп-тәрәпкә петирап, вақирап-җақириған пети қачқили турди.
22 Бу үч йүз адәм канай чалғанда, Пәрвәрдигар пүткүл ләшкәргаһтики яв
ләшкәрлирини бир-бирини қиличлашқа селип қойди, шуниң билән яв қошуни
Зерәраһқа баридиған йолдики Бәйт-Шиттаһ тәрәпкә қачти; улар Таббатниң
йенидики Абәл-Мәһолаһниң чегарисиғичә қачти.■
23 Андин Нафтали, Ашир вә пүткүл Манассәһниң қәбилилиридин Исраиллар
чақирип келинди вә улар Мидиянийларни қоғлиди.
24 Шуниң билән Гидеон Әфраим пүткүл тағлиғини арилап келишкә әлчиләрни
әвәтип Әфраимларға: — «Силәр чүшүп Мидиянийларға һуҗум қилиңлар, Бәйт-
Бараһқичә, шундақла Иордан дәриясиғичә барлиқ екин кечиклирини егиләп,
уларни тосувелиңлар», деди. Шуниң билән Әфраимниң һәммә адәмлири
җиғилип, Бәйт-Бараһқичә вә Иордан дәриясиғичә барлиқ екин кечиклирини
егилиди.
25 Улар Мидиянниң Орәб вә Зәәб дегән икки әмрини тутувалди; Орәбни
улар «Орәб қорам теши» үстидә, Зәәбни «Зәәб шарап көлчиги»дә өлтүрди,
Мидиянийларни қоғлап берип, Орәб вә Зәәбниң башлирини елип, Иордан
дәриясиниң у тәрипигә Гидеонниң қешиға кәлди.■

■ **7:12** Һак. 6:3, 5, 33 ■ **7:22** Зәб. 82:10-11 ■ **7:25** Зәб. 82:12-13; Йәш. 10:26

8

1 (Кейин, Әфраимлар униңға: — Сән немишкә бизгә шундақ муамилә қилисән,
Мидиянийлар билән соқушқа чиққанда, бизни чақирмидиңғу, дәп униң билән
қаттиқ дейишип кәтти.■
2 У уларға җавабән: — Мениң қилғанлиримни қандақму силәрниң
қилғиниңларға тәңләштүргили болсун? Әфраимниң үзүмләрни пасаңдиғини,
Абиеәзәрләрниң үзүм үзгинидин артуқ әмәсму?
3 Худа Мидияннниң әмирлири Орәб билән Зәәбни қолуңларға тапшурған йәрдә,
мениң қолумдин кәлгинини қандақму силәрниң қилғиниңларға тәңләштүргили
болсун? — деди. Шундақ девиди, уларниң униңға болған аччиғи янди).□
4 Әнди Гидеон Иордан дәриясиниң бойиға йетип кәлди. У вә өзигә һәмраһ
болған үч йүз адәм һерип кәткән болсиму, улар йәнила Мидиянийларни қоғлап
дәриядин өтти. □
5 Гидеон Суккот шәһиридикиләргә: — Маңа һәмраһ болуп кәлгән кишиләргә
нан бәрсәңлар, чүнки улар һерип-чарчап кәтти. Биз Мидияннниң икки падишаси
Зәбаһ вә Залмуннани қоғлап кетип баримиз, — деди.
6 Лекин Суккотниң чоңлири җавап берип: — Зәбаһ вә Залмунна һазир сениң
қолуңға чүштиму?! Биз сениң мошу ләшкәрлириңгә нан берәмдуқ?! — деди.□
7 Гидеон: — Хәп! Шундақ болғини үчүн Пәрвәрдигар Зәбаһ вә Залмуннани мениң
қолумға тапшурғанда, әтлириңларни чөлдики янтақ вә шоха билән хаманда
тепимән, — деди.
8 Гидеон у йәрдин Пәнуәлгә берип, у йәрдики адәмләргиму шундақ девиди,
Пәнуәлдики кишиләрму униңға Суккоттикиләрдәк җавап бәрди.
9 У Пәнуәлдикиләргә: — Мән ғәлибә билән йенип кәлгинимдә, бу мунариңларни
өрүветимән, — деди.□
10 У чағда Зәбаһ вә Залмунна Каркор дегән җайда еди; улар билән маңған қошунда
он бәш миңчә ләшкәр бар еди. Булар болса мәшриқлиқларниң пүткүл қошунидин
қелип қалғанлири еди, чүнки улардин қилич тутқанлиридин бир йүз жигирмә
миңи өлтүрүлгән еди.
11 Гидеон болса Нобаһ вә Йогбиһаһниң шәрқидики көчмәнләр йоли билән
чиқип Мидияннниң ләшкәргаһиға һуҗум қилип, уларни тар мар қилди; чүнки
ләшкәргаһтикиләр толиму әндишсиз турған еди. □
12 Зәбаһ вә Залмунна қечип кәтти; Гидеон кәйнидин қоғлап берип, Мидияннниң бу
икки падишаси Зәбаһ вә Залмуннани тутувалди; у пүткүл ләшкәргаһтикиләрни
алақзадә қилип тирипирән қиливәтти.■
13 Андин Йоашниң оғли Гидеон Һәрәс давинидин өтүп, җәңдин қайтип кәлди.
14 У Суккотлуқ бир яш жигитни тутувелип, униңдин сүрүштә қиливиди, жигит
униңға Суккотниң чоңлири вә ақсақаллириниң исимлирини йезип бәрди. Улар
җәмий болуп йәтмиш йәттә адәм еди.

■ **8:1** Һак. 12:1 □ **8:3 «уларниң униңға болған аччиғи янди»** — ибраний тилида «униңға қарап уларниң роһлири тиничландурулди». □ **8:4 «Әнди Гидеон Иордан дәриясиниң бойиға йетип кәлди... дәриядин өтти»** — 1-3-айәттә хатириләнгән вақиәләр (Әфраимларниң Гидеонларға аччиқлиниши) 4-21-айәтләрдә хатириләнгән вақиәләрдин кейин болған болса керәк. □ **8:6 «Зәбаһ вә Залмунна һазир сениң қолуңға чүштиму?!»** — ибраний тилида «Зәбаһ вә Залмуннаниң алқанлири һазир сениң қолуңға чүштиму?!». **«Биз сениң мошу ләшкәрлириңгә нан берәмдуқ?!»** — уларниң нан бәрмәслик сәвәви бәлким шуки, биз нан бәргәндин кейин Гидеон мағлуп болса (униң аран үч йүз адими бар еди), Мидиянийлар қайтип келип биздин өч алиду, дәп қорққан яки болмиса уларниң Мидиянийлар билән иттипақи болса керәк. □ **8:9 «Мән ғәлибә билән йенип кәлгинимдә...»** — ибраний тилида «Мән аман-течлиқ елип йенип кәлгинимдә...». □ **8:11 «... шәрқидики көчмәнләр йоли...»** — ибраний тилида «... шәрқидики чедирларда турғучилар йоли». Шу йәр Мидиянийларниң зимини ичидә еди. ■ **8:12** Зәб. 82:12-13

15 Андин Гидеон Суккотниң адәмлириниң қешиға йетип барғанда: — Силәр мени
заңлиқ қилип: «Зәбаһ вә Залмунна һазир сениң қолуңға чүштиму? Биз сениң
билән биллә маңған мошу һарғин адәмлириңгә нан берәмдуқ?» дегән едиңлар!
Мана, у Зәбаһ вә Залмунна дегәнләр! — деди.□
16 Шуни дәп у шәһәрниң ақсақаллирини тутуп келип, чөлдики янтақ билән
шохиларни елип келип, улар билән Суккотниң адәмлирини уруп әдивини
бәрди.□
17 Андин у Пәнуәлниң мунарини өрүп, шәһәрдики адәмләрни өлтүрди.
18 Гидеон Зәбаһ вә Залмуннани сорақ қилип: — Силәр иккиңлар Таборда өлтүргән
адәмләр қандақ адәмләр еди? — дәп соривиди, улар җавап берип: — Улар саңа
интайин охшайтти; уларниң һәр бири шаһзадидәк еди, — деди.
19 У буни аңлап: — Улар мениң бир туққанлиримдур, биз бир анининң
оғуллиримиз. Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, силәр әйни
вақитта уларни тирик қойған болсаңлар, мән силәрни һәргиз өлтүрмәйттим, —
деди;
20 шуниң билән у чоң оғли Йәтәргә: — Сән қопуп буларни өлтүргин, — деди.
Лекин оғул кичик болғачқа қорқуп, қиличини суғурмиди.
21 Шуниң билән Зәбаһ вә Залмунна: — Сән өзүң қопуп бизни өлтүргин; чүнки
адәм қандақ болса күчиму шундақ болиду, — деди. Шундақ девиди, Гидеон қопуп
Зәбаһ вә Залмуннани өлтүрди. У төгилириниң бойнидики һилал ай шәкиллик
безәкләрни еливалди.■

Гидеонниң падиша болушни рәт қилиши вә бутпәрәслик йолиға кириши

22 Андин Исраиллар Гидеонға: — Сән бизни Мидиянниң қолидин қутқузған
екәнсән, өзүң бизгә падиша болғин; оғлуң вә оғлуңниң оғлиму бизниң үстимизгә
һөкүм сүрсун, — деди.
23 Амма Гидеон уларға җавап берип: — Мән үстүңләргә сәлтәнәт қилмаймән,
оғлумму үстүңләргә сәлтәнәт қилмайду; бәлки Пәрвәрдигар Өзи үстүңләргә
сәлтәнәт қилиду, деди.□
24 Андин Гидеон уларға йәнә: — Силәргә пәқәт бирла илтимасим бар: — Һәр
бириңлар өз олҗаңлардин һалқа-зириләрни маңа бериңлар, деди (Мидиянлар
Исмаиллардин болғачқа, һәр бири алтун зирә-һалқиларни тақайтти).
25 Улар җававән: — Беришкә разимиз, дәп йәргә бир йепинчини селип, һәр бири
униң үстигә олҗисидин зирә-һалқиларни елип ташлиди.
26 У сорап жиққан алтун зириләрниң еғирлиғи бир миң йәттә йүз шәкәл алтун
еди, буниңдин башқа Мидиян падишалири өзигә асқан һилал ай шәкиллик
буюмлар, зуннар, учисиға кийгән сөсүн егинләр вә төгиләрниң бойниға асқан
алтун зәнҗирләрму бар еди.□
27 Гидеон бу нәрсиләрдин бир әфод яситип, өз шәһири Офраһта қоюп қойди.
Нәтиҗидә, пүткүл Исраил уни издәп бузуқчилиқ қилди. Буниң билән бу нәрсә

□ **8:15 «Зәбаһ вә Залмунна»** — ибраний тилида «Зәбаһ вә Залмуннаниң алқанлири». □ **8:16 «... улар билән Суккотниң адәмлирини уруп әдивини бәрди»** — яки «...улар билән Суккотниң адәмлирини «хаманда тәпти»». Уларни өлтүргән болуши мумкин (17-айәтниму көрүң). ■ **8:21** Зәб. 82:12-13 □ **8:23 «Мән үстүңләргә сәлтәнәт қилмаймән»** — Исраилниң тәливи (22-айәт): «Сән Гидеон бизгә падиша болғайсән» дегәнликтур. Гидеон уларға һакимлиқ қилғини билән уларниң тәливини қәтъий рәт қилиду («Кириш сөз»имизни, «Самуил (1)» 8- вә 12-бап вә «Самуил (1)»дики «Қошумчә сөз»имизниму көрүң). □ **8:26 «1700 шәкәл»** — алтун болса бәлким 20 килограмчә келәтти.

Гидеон вә униң пүтүн аилисигә бир тор-қапқан болди.□
28 Мидиянийлар шу тәриқидә Исраилларниң алдида бойсундурулуп, иккинчи баш көтирәлмиди; зимин Гидеонниң күнлиридә қириқ жилғичә тинич-арамлиқ тапти.
29 Йоашниң оғли Йәруббаал қайтип берип, өз өйидә олтарди.
30 Гидеонниң аяллири көп болғачқа, униң пуштидин йәтмиш оғул төрәлди.
31 Шәкәмдә униң бир кенизигиму бар еди; у униңға бир оғул туғуп бәрди, Гидеон униң исмини «Абимәләк» дәп қойди.□
32 Йоашниң оғли Гидеон узун өмүр көрүп, қерип аләмдин өтти. У Абиезәрләргә тәвә болған Офраһда, өз атиси Йоашниң қәбригә дәпнә қилинди.
33 Гидеон өлгәндин кейин Исраиллар кәйнигә йенип, Баал бутлириға әгишип бузуқчилиқ қилди вә «Баал-Берит»ни өзлириниң илаһи қилип бекитти.
34 Шундақ қилип Исраиллар өзлирини әтрапидики барлиқ дүшмәнлириниң қолидин қутқузған өз Худаси Пәрвәрдигарни унтуди
35 вә шуниңдәк Гидеонниң Исраилға қилған һәммә яхшилиқлирини һеч әслимәй, Йәруббаал (йәни Гидеон)ниң җәмәтигә һеч бир меһриванлиқ көрсәтмиди.

9

Абимәләкниң ака-укилирини өлтүрүши вә падиша болувелиши

1 Әнди Йәруббаалниң оғли Абимәләк Шәкәмдики анисиниң ака-укилириниң
қешиға берип, улар вә анисиниң атисиниң пүткүл җәмәтидикиләргә: —
2 Силәр Шәкәмдики барлиқ адәмләрниң қулиқиға сөз қилип уларға: «Силәр үчүн
йәтмиш киши, йәни Йәруббаалниң оғуллири үстүңләргә һөкүм сүргини яхшиму
яки бирла адәмниң үстүңләрдин һөкүм сүргини яхшиму? Есиңларда болсунки,
мән силәрниң қан-қериндишиңлармән» — дегән гепимни йәткүзүңлар, — деди.□
3 Шуниң билән униң анисиниң ака-укилири у тоғрилиқ бу гәпләрниң һәммисини
Шәкәмдикиләрниң қулақлириға ейтти. Уларниң көңли Абимәләккә майил
болуп: — У бизниң қериндишимиз екәнғу, дийишип,
4 Баал-Беритниң бутханисидин йәтмиш шәкәл күмүчни елип, униңға бәрди. Бу
пул билән Абимәләк бир мунчә бекар тәләп лүкчәкләрни яллап, уларға баш
болди.
5 Андин у Офраһқа, атисиниң өйигә берип өзиниң ака-укилири, йәни
Йәруббаалниң оғуллири болуп җәмий йәтмиш адәмни бир ташниң үстидә
өлтүрүвәтти. Лекин Йәруббаалниң кичик оғли Йотам йошурунивалғачқа,
қутулуп қалди.

□ **8:27 «әфод»** — әслидә баш каһин кийидиған алаһидә бир хил кийим еди. У тоғрилиқ «Мис.» 28:6-30 вә изаһатлирини көрүң. Муса пәйғәмбәр Исраилларға бекиткән қанун бойичә пүткүл Исраил үчүн пәқәт бирла әфод болуши керәк; униң үстигә пәқәт Баш каһинла уни тақиши керәк еди. **«...пүткүл Исраил *әфодни*** издәп бузуқчилиқ қилди» — Муса пәйғәмбәр бекиткән қанун бойичә «әфод» арқилиқ Исраил хәлқи Худадин йол соралайтти. Лекин Гидеон ясиған бу әфод Худа бекиткән әфод әмәс вә каһинларниң йетәкчилиги астида ишлитилгән әмәс. Нәтиҗидә Гидеон вә аилисидикиләр шу әфод арқилиқ һоқуқини чәктин ашуруп жүргүзгән вә Исраиллар әфодқа бут сүпитидә чоқунуп кәткән охшайду. «Бузуқчилиқ» — Худа алдида һәр қандақ бутпәрәслик «роһий бузуқлуқ» яки «роһий паһишивазлиқ» дәп һесаплиниду. □ **8:31 «...у *Гидеонға*** бир оғул туғуп бәрди, Гидеон униң исмини «Абимәләк» дәп қойди» — қизиқ бир йери шуки, Гидеон падиша болушни рәт қилғини билән падишадәк көп аяллиқ болған вә Шәкәмдики кенизигидин туғулған оғлиға «мениң атам падишадур» («Абимәләк») дәп исим қойған. □ **9:2 «...мән силәрниң қан-қериндишиңлармән»** — ибраний тилида «...мән силәрниң сүйәк вә әтлириңлардинмән».

6 Андин пүткүл Шәкәмдикиләр вә Бәйт-Миллодикиләрниң һәммиси жиғилишип
берип Абимәләкни Шәкәмдики дуб дәриғиниң түвидә падиша қилип
тиклиди.□ ■
7 Бу хәвәр Йотамға йәткүзүлди; у берип Гәризим теғиниң чоққисиға чиқип, у
йәрдә туруп жуқури авазда көпчиликкә товлап: — Әй Шәкәм чоңлири, мениң
сөзүмгә қулақ селиңлар, андин Худаму силәргә қулақ салиду. □
8 Күнләрдин бир күни дәрәқләр өзлириниң үстигә һөкүм сүридиған бир дәрәқни
мәсиһләп падиша тикләшкә издәп чиқип, зәйтун дәриғигә: — Үстимизгә падиша
болуп бәргин, дәптикән.
9 Зәйтун дәриғи уларға жавап берип: — Худаға вә инсанларға болған һөрмәтни
ипадиләйдиған мейимни ташлап, башқа дәрәқләрниң үстидә туруп пулаңлашқа
кетәмдим? — дәпту.
10 Буни аңлап дәрәқләр әнжир дәриғиниң қешиға берип: — Сән келип үстимизгә
падиша болғин, дәп илтижа қипту;
11 Әнжир дәриғи уларға жавап берип: — Мән өз ширнәм билән яхши мевәмни
ташлап, башқа дәрәқләрниң үстидә туруп пулаңлашқа кетәмдим? — дәпту.
12 Шуниң билән дәрәқләр үзүм таллиғиниң қешиға берип: — Сән келип бизниң
үстимизгә падиша болғин, дәпту,
13 үзүм тели уларға жавап берип: — Мән Худа билән адәмләрни хуш қилидиған
йеңи шарапни ташлап, башқа дәрәқләрниң үстидә туруп пулаңлашқа кетәмдим?
— дәпту.
14 Андин дәрәқләрниң һәммиси азғанниң қешиға берип: — Сән келип бизниң
үстимизгә падиша болғин, дәпту;
15 азған уларға жавап берип: — Әгәр силәр мени сәмимий нийитиңлар
билән үстүңләргә падиша қилишни халисаңлар, келип мениң сайәмниң
астида панаһлиниңлар; болмиса, азғандин бир от чиқиду вә Ливанниң кедир
дәрәқлирини йәп кетиду! — дәпту.□
16 Әгәр силәрниң Абимәләкни падиша қилғиниңлар раст сәмимий вә дурус нийәт
билән болған болса, Йәруббаал вә униң аилисидикиләргә яхшилиқ қилған, униң
қилған әмәллири бойичә униңға қайтурған болсаңлар — □
17 (чүнки атам силәр үчүн жəң қилип, өз женини хәтәргә тәвәккул қилип силәрни
Мидиянниң қолидин қутқузди!
18 Лекин силәр бүгүн атамниң жәмәтигә қарши қозғилип, униң оғуллирини,
жәмий йәтмиш адәмни бир ташниң үстидә өлтүрүп, униң дедигиниң оғли
Абимәләкни туққиниңлар болғини үчүн Шәкәм хәлқиниң үстигә падиша қилип
тикләпсиләр!)
19 — әнди әгәр силәр Йәруббаал вә жәмәтигә сәмимий вә дурус муамилә қилған
болсаңлар, силәр Абимәләктин хошаллиқ тапқайсиләр, уму силәрдин хошаллиқ
тапқай!
20 Лекин болмиса, Абимәләктин от чиқип, Шәкәмдикиләр вә Бәйт-Миллониң
хәлқини йәп кәтсун; шундақла, Шәкәмдикиләр вә Бәйт-Миллониң хәлқидин от
чиқип, Абимәләкни йәп кәтсун! — деди.

□ **9:6 «*улар*...** жиғилишип берип Абимәләкни Шәкәмдики дуб дәриғиниң түвидә падиша қилип тиклиди» — илгири Йәшуа пәйғәмбәр шу жайда хәлиқ билән «Худаниң йолида маңайли» дәп әһдә түзүп, әһдинамини шу дуб дәриқиниң түвигә көмүп қойған («Йә.» 26:24). ■ **9:6** Йә. 24:26 □ **9:7 «у берип Гәризим теғиниң чоққисиға чиқип, у йәрдә туруп жуқури авазда көпчиликкә товлап...»** — демисәкму, Гәризим теғи Шәкәм шәһириниң удулида туриду. □ **9:15 «... болмиса, азғандин бир от чиқиду вә Ливанниң кедир дәрәқлирини йәп кетиду!»** — Йотамниң бу тәмсили өз атисини көрситиду, әлвәттә; Гидеон гәрчә «теги пәс» адәм болсиму, Исраилға йетәкчилик қилишқа өз һаятини бир нәччә кетим тәвәккүл қилди; шуниң үчүн Исраиллар униңға вә аилисигә меһри-шәпқәт көрситиши керәк. □ **9:16 «Йәруббаал»** — йәни «Гидеон» — 6:32ни көрүң. **«униң қилған әмәллири бойичә...»** — ибраний тилида «униң қоллириниң әмәллири бойичә...».

21 Йотам қериндиши Абимәләктин қорқуп, қечип Бәәр дегән җайға берип, у йәрдә
олтирақлишип қалди.
22 Абимәләк Исраилға үч жил сәлтәнәт қилди.
23 Худа Абимәләк билән Шәкәмниң адәмлири оттурисиға бир яман роһ әвәтти;
шуниң билән Шәкәмдикиләр Абимәләккә асийлиқ қилишқа қозғалди. □
24 Буниң мәхсити, Йәруббаалниң йәтмиш оғлиға қилинған зораванлиқ вә қан
қәризни уларни өлтүргән қериндиши Абимәләкниң бойниға чүшүрүш, шундақла
өз ака-укилирини өлтүрүшкә уни қоллап-қувәтлигән Шәкәмдики кишиләрниң
бешиға чүшүрүштин ибарәт еди.

25 Шәкәмдики кишиләр Абимәләкни тутмақчи болуп, тағларниң чоққилириға
пайлақчиларни бөктүрмә қилип турғузди; улар у йәрдин өткән йолучиларниң
һәммисини булаң-талаң қилди. Бу иш Абимәләккә йәткүзүлди.
26 Әбәдниң оғли Гаал өз ака-укилири билән Шәкәмгә көчүп келивиди, Шәкәмдики
кишиләр униңға ишәш бағлап уни өз яр-йөлиги қилди.
27 Шундақ қилип улар шәһәрдин етизлиққа чиқип, үзүмзарларниң үзүмлирини
үзүп сиқип, шарап ясап, шатлиқ қилип өз бутиниң ибадәтханисиға кирип, йәп-
ичишип Абимәләкниң үстидин ләнәт оқуғили турди. □
28 Әбәдниң оғли Гаал: — Абимәләк дегән ким еди? Шәкәм дегән немә
еди, биз немә дәп униңға хизмәт қилғидәкмиз?! У Йәруббаалниң оғли
әмәсму? Зәбул униң назатәтчиси әмәсму? Силәр Шәкәмниң атиси Һаморниң
адәмлириниң хизмитидә болсаңлар болиду! Биз немишкә Абимәләкниң
хизмитидә болидикәнмиз? □
29 Кашки бу хәлиқ мениң қол астимда болса еди! У чағда мән Абимәләкни
һайдивәттим! Мән Абимәләккә: — Өз қошуниңни көпәйтип, җәңгә чиққин! —
дегән болаттим.
30 Әнди шәһәр башлиғи Зәбул Әбәдниң оғли Гаалниң бу сөзлирини аңлиғинида,
аччиғи келип,
31 әлчиләрни Абимәләкниң қешиға йошурунчә әвәтип: «Мана, Гаалниң оғли
қериндашлири билән Шәкәмгә келиватиду; мана, шәһәрни силигә қарши
чиқишқа қутритиватиду. □
32 Шуңа сили адәмлирини елип бүгүн кечә *шәһәр* әтрапидики етизлиққа берип
марап олтарғайла;
33 әтә күн чиққан һаман қозғилип шәһәргә һуҗум қилғайла; у вә униң адәмлири
силигә қарши чиққанда, сили әһвалға қарап униңға тақабил турғайла, — деди.
34 Буни аңлап, Абимәләк һәммә адәмлирини елип, кечиси чиқип, төрт топқа
бөлүнүп, йошурунуп Шәкәмгә һуҗум қилишқа марап олтарди.
35 Әбәдниң оғли Гаал сиртқа чиқип шәһәрниң дәрвазисида өрә турғанда,
Абимәләк өз адәмлири билән йошурунған җайдин чиқти.

□ **9:23 «бир яман роһ»** — бир жин, демәк. □ **9:27 «шарап ясап,...»** — ибраний тилида «үзүмләрни дәссәп,...». □ **9:28 «Абимәләк дегән ким еди? Шәкәм дегән немә еди, биз немә дәп униңға хизмәт қилғидәкмиз?! У Йәруббаалниң оғли әмәсму?»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Йәруббаал» дегәнниң мәнаси «Баалниң өзи келип униң билән җәң қилсун!» дегәнлик болуп, Гидеон (йәни, Йәруббаал)ниңму Баалға қарши туридиғанлиғини билдүрәтти. Шуңа Гаалниң сөзиниң мәнаси Шәкәмдикиләр баалпәрәсләр туруп, немишкә Баалға қарши турған адәмниң оғлиниң хизмитидә болиду?» дегәндәк еди. **«силәр Шәкәмниң атиси Һаморниң адәмлириниң хизмитидә болсаңлар болиду»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Яқуп пәйғәмбәрниң дәвридә Шәкәмдикиләр Һамор дегән бир кишигә бешинди еди («Яр.» 34-бапни көрүң). Һамор тунҗа оғлиға шәһәрниң намини исим қилип қойған. «Шәкәмниң атиси» дәл мошу Һаморни көрситиду; Абимәләк шәһәрни сораштин бурун «шәһәр башлиғи» Һаморниң җәмәтидикиләрдин чиққан болса керәк. □ **9:31 «Мана, шәһәрни силигә қарши чиқишқа қутритиватиду»** — яки «Мана, шәһәрни силигә қарши турушқа мустәһкәмләватиду».

36 Гаал хәлиқни көрүп Зәбулға: — Мана тағ чоққилиридин адәмләр чүшүватиду,
деди. Лекин Зәбул униңға жававән: — Тағларниң көләңгиси саңа адәмләрдәк
көрүниду, — деди.
37 Гаал йәнә сөз қилип: Мана, бир топ адәмләр дөңләрдин чүшүп келиватиду,
йәнә бир топ адәмләр «Палчиларниң дуб дәриғи»ниң йоли билән келиватиду, —
деди.
38 Андин Зәбул униңға: — Сениң: «Абимәләк дегән ким еди, биз униң хизмитидә
болаттуқму?» дәп чоң гәп қилған ағзиң һазир қени? Мана булар сән көзгә
илмиған хәлиқ әмәсму? Әнди чиқип улар билән соқушуп баққин! — деди.
39 Шуниң билән Гаал Шәкәмдикиләр билән чиқип Абимәләк билән соқушушқа
башлиди.
40 Лекин Абимәләк уни мағлуп қилип қоғлиди; у униң алдидин қачти, шундақла
нурғун яриланған адәмләр шәһәрниң дәрвазисиғичә йетишип кәткән еди.
41 Андин Абимәләк Арумаһда туруп қалди. Зәбул болса Гаал вә униң
қериндашлирини қоғлап, уларниң Шәкәмдә турушиға йол қоймиди.
42 Әтиси *Гаалдикиләр* далаға чиқти; бу хәвәр Абимәләккә йәткәндә
43 у хәлқини елип, уларни үч топқа бөлүп, далада йошурунуп марап турди; у
қарап турувиди, Шәкәм хәлқи шәһәрдин чиқти. У қопуп уларға һуҗум қилди.
44 Абимәләк вә униң билән болған биринчи топ атлинип шәһәрниң дәрвазисиниң
алдиға бесип берип, у йәрдә турди; қалған икки топ етилип берип далада турған
адәмләргә һуҗум қилип уларни қиривәтти.
45 Шу тәриқидә Абимәләк пүтүн бир күн шәһәргә һуҗум қилип, уни елип, униңда
туруватқан хәлиқни өлтүрүп, шәһәрни ханивәйран қилип үстигә тузларни
чечивәтти.
46 Шәкәм мунаридики адәмләрниң һәммиси буни аңлап, Берит дегән бутниң
ибадәтханисидики қорғанға киривалди. □
47 Шәкәм мунаридики адәмләр бир йәргә жиғиливапту, дегән хәвәр Абимәләккә
йәтти.
48 Шуниң билән Абимәләк адәмлирини елип Залмон теғиға чиқти; у қолиға
палтини елип дәрәқниң бир шехини кесип елип, өшнисигә қоюп, андин өзи билән
болған хәлиққә: — Мениң немә қилғинимни көрдүңлар, әнди силәрму тездин
шундақ қилиңлар, — деди.
49 Буни аңлап хәлиқниң һәр бири Абимәләктәк бирдин шахни кесип елип,
униңға әгишип берип, шахларни қорғанниң йениға догилап, от қоюп қорған вә
униңда болғанларни көйдүрүвәтти. Буниң билән Шәкәмниң мунаридики һәммә
адәмләр, җәмий миңчә әр-аял өлди.
50 Андин Абимәләк Тәбәзгә берип, у йәрдә баргаһ қуруп Тәбәзкә қоршап, һуҗум
қилип уни ишғал қилди.
51 Лекин шәһәрниң оттурисида мустәһкәм бир мунар бар еди; барлиқ әр-аял,
җүмлидин шәһәрниң һәммә чоңлири у йәргә кечип берип, дәрвазини ичидин
тақап, мунарниң үстигә чиқивалди.
52 Абимәләк мунарға һуҗум қилип, униңға от қоюшқа мунарниң дәрвазисиға
йеқинлашқанда,
53 бир аял ярғунчақниң үстүнки тешини Абимәләкниң бешиға етип униң баш
сүңикини сундуривәтти. ■
54 Андин Абимәләк дәрһал өз яриғини көтәргүчи жигитни чақирип униңға: —
Қиличиңни суғуруп мени өлтүрүвәткин; болмиса, хәлиқ мениң тоғрамда: «Бир

□ **9:46 «Шәкәм мунаридики адәмләр... буни аңлап, Берит дегән бутниң ибадәтханисидики қорғанға киривалди»** — бу айәткә қариғанда «Шәкәм мунари» Шәкәм шәһиридин айрим турса керәк. Мүмкинчилиги барки, у «Бәйт-Милло» дегән җайға охшаштур (9:20-айәттә хатириләнгән ләнәтни көрүң).

■ **9:53** 2Сам. 11:21

аял киши уни өлтүрүветипту» дейишиду, — деди. Буни аңлап жигит уни санҗип
өлтүрүвәтти.
55 Андин Исраилниң адәмлири Абимәләкниң өлгинини көрүп, уларниң һәммиси
өз җайлириға қайтип кетишти.
56 Шундақ қилип Худа Абимәләкниң өзиниң йәтмиш ака-укисини өлтүрүп,
атисиға қилған рәзиллигини униң өз бешиға яндурди;
57 шуниңдәк Худа Шәкәмниң адәмлири қилған барлиқ яманлиқлиринիму
уларниң бешиға яндуруп чүшүрди. Буниң билән Йәруббаалниң оғли Йотам
ейтқан ләнәт уларниң үстигә кәлди.

10

Тола вә Яирниң «һаким» болуши

1 Абимәләктин кейин Иссакар қәбилисидин болған Додониң нәвриси, Пуаһниң
оғли Тола дегән киши Исраилни қутқузушқа турди; у Әфраимниң тағлиридики
Шамир дегән җайда туратти;
2 у Исраилға жигирмә үч жил һаким болуп аләмдин өтти вә Шамирда дәпнә
қилинди.
3 Униңдин кейин Гилеадлиқ Яир турди; у Исраилға жигирмә икки жил һаким
болди.
4 Униң оттуз оғли болуп, улар оттуз тәхәйгә минип жүрәтти. Улар оттуз шәһәргә
егидарчилиқ қилатти; бу шәһәрләр Гилеад жутида болуп, та бүгүнгичә «Яирниң
кәнтлири» дәп аталмақта. □
5 Яир вапат болуп, Камонда дәпнә қилинди.

Исраилниң йәнә гунаға петиши

6 Лекин Исраиллар йәнә Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип,
Баал билән Ашәраһ бутлириға баш уруп, шундақла Сурийәниң илаһлири,
Зидондикиләрниң илаһлири, Моабниң илаһлири, Аммонийларниң илаһлири
вә Филистийләрниң илаһлириниң ибадитигә кирип, Пәрвәрдигарни ташлап,
униңға ибадәттә болмиди. □ ■
7 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң ғәзиви Исраилға қозғилип, уларни
Филистийләрниң вә Аммонийларниң қолиға ташлап бәрди. □
8 Булар болса шу жили Исраилларни қаттиқ бесип әзди; андин улар
Иордан дәриясиниң мәшриқ тәрипидә Аморийларниң зиминидики Гилеадта
олтиришлиқ барлиқ Исраил хәлқигә он сәккиз жилғичә зулум қилди. □
9 Аммонийлар йәнә Иордан дәриясидин өтүп, Йәһуда, Бинямин вә Әфраим
җәмәтигә қарши һуҗум қилди: шуниң билән пүткүл Исраил қаттиқ азапланди.
10 Шуниң билән Исраиллар Пәрвәрдигарға пәряд қилип: — Биз саңа гуна қилдуқ,
өз Худайимизни ташлап, Баал бутлириниң қуллуғиға кирип кәттуқ, деди.
11 Пәрвәрдигар Исраилларға: — Мән силәрни мисирлиқлардин, Аморийлардин,
Аммонийлардин вә Филистийләрдин қутқузған әмәсмидим?
12 Зидонийлар, Амаләкләр вә Маонлар келип силәргә зулум қилғинида, Маңа
пәряд қилғиниңларда силәрни уларниң қолидин қутқузған әмәсмидим?
13 Шундақтиму, силәр йәнә Мени ташлап, ят илаһларниң қуллуғиға кирдиңлар.
Мән силәрни әнди қутқузмаймән! ■

□ **10:4 «Яирниң кәнтлири»** — яки «һаввот-Яир». □ **10:6 «Сурийә»** — ибраний тилида «Арам». ■ **10:6** һак. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1 □ **10:7 «... Аммонийларниң қолиға ташлап бәрди»** — ибраний тилида «...Аммонийларниң қолиға сетип бәрди». □ **10:8 «... Иордан дәриясиниң мәшриқ тәрипидә»** — ибраний тилида «... Иордан дәриясиниң у тәрипидә». ■ **10:13** Қан. 32:15; Йәр. 2:13

14 Әнди берип өзүңлар таллиған илаһларға пәряд қилиңлар, қийинчилиққа
қалған чеғиңларда шулар силәрни қутқузсун, — деди.
15 Амма Исраиллар Пәрвәрдигарға ялвуруп: — Биз гуна қилдуқ! Әнди нәзириңгә
немә яхши көрүнсә бизгә шундақ қилғин, бизни пәқәт мошу бир қетимла
қутқузувалғайсән! — деди.
16 Шуниң билән Исраил ят илаһларни өз арисидин чиқирип ташлап,
Пәрвәрдигарниң ибадитигә киришти; *Пәрвәрдигар* Исраилниң тартиватқан
азап-оқубәтлирини көрүп, көңли йерим болди.

Ғерип адәмниң сәрдар болуши — Йәфтаһ

17 Шу вақитта Аммонийлар топлинип Гилеадта чедирғаһ тикти; Исраилларму
жиғилип келип Мизпаһға чүшүп чедирғаһ тикти.
18 Гилеадтики хәлиқниң чоңлири өз ара: — Ким Аммонийлар билән соқушушқа
башламчи болса, у барлиқ Гилеадттикиләргә баш болиду, деди.■

11

1 Шу чағда Гилеадлиқ Йәфтаһ дегән киши батур палван еди. У бир паһишә аялниң
оғли болуп, Гилеадтин төрәлгән еди. □ ■
2 Лекин Гилеадниң өз аяли униңға бир нәччә оғул бала туғуп бәргән еди; бу
аялдин туғулған оғуллири чоң болғанда Йәфтаһни өйдин қоғлап: — Сән башқа
хотундин болған оғул болғачқа, атимизниң өйидин мирасқа егә болмайсән, —
деди.
3 Шуниң билән Йәфтаһ қериндашлиридин қечип, Тоб дегән зиминда туруп қалди.
Шу йәрдә бир мунчә бекар тәләпләр Йәфтаһниң әтрапиға бир-бирләп жиғилди.
Улар униң билән кирип-чиқип жүрәтти.□
4 Амма бир нәччә вақит өткәндә Аммонийлар Исраил билән соқушқа чиқти.
5 Аммонийлар Исраилға һуҗум қилғанда Гилеадниң ақсақаллири Йәфтаһни Тоб
зиминидин елип кәлмәкчи болуп униң йениға барди.
6 Улар берип Йәфтаһқа илтиҗа қилип: — Бизниң Аммонийлар билән уруш
қилишимиз үчүн сән келип бизгә сәрдар болуп бәргин, — деди.
7 Йәфтаһ Гилеадниң ақсақаллириға җававән: — Силәр мени өч көрүп атамниң
җәмәтидин һайдиваткән әмәсмидиңлар? Әнди бешиңларға балаю-апәт чүшкәндә
қандақсигә мениң қешимға келип қалдиңлар, — деди.
8 Гилеадниң ақсақаллири Йәфтаһқа: — Дурус, лекин сени биз билән биллә
берип Аммонийларға қарши җәң қилип, Гилеадта һәммә олтириватқанларға баш
болсун дәп, қешиңға кәлдуқ, — деди.
9 Йәфтаһ Гилеадниң ақсақаллиридин: — Әгәр силәр мени Аммонийлар билән
соқушушқа яндуруп барғиниңларда, Пәрвәрдигар уларни мениң қолумға
тапшурса, мән силәргә баш боламдимән? — дәп сориди.
10 Гилеадниң ақсақаллири Йәфтаһқа җавап берип: —Ейтқиниңдәк қилмисақ,
Пәрвәрдигар Өзи аримизда гува болуп һөкүм чиқарсун! — деди.

■ **10:18** һак. 11:6, 9, 10, 11 □ **11:1 « *Йәфтаһ*** бир паһишә аялниң оғли болуп, Гилеадтин төрәлгән еди» — Йәфтаһниң атиси Гилеад Манассәһниң нәвриси Гилеад әмәс, әлвәттә («Чөл.» 26:29). Лекин у Гилеадтикиләр арисида уларниң чоңлириниң бири болса керәк. «Гилеад» (мәниси «ташлиқ район») дегән җай хелә бурунла шу нам билән тонулған (мәсилән «Яр.» 31:21). Манассәһниң нәвриси Гилеадқа шу йәрниң намини исим қилип қойған охшайду; кейин униң әҗдатлири дәрвәқә шу районда олтирақлашти.
■ **11:1** Ибр. 11:32 □ **11:3 «... чиқип-кирип жүрәтти»** — ибраний тилида бу ибарә бәлким буланчилиқ қилишқа чиқишни көрситиши мүмкин.

11 Буни аңлап Йәфтаһ Гилеадниң ақсақаллири билән барди; хәлиқ уни өзлиригә
һәм баш һәм сәрдар қилип тиклиди. Йәфтаһ Мизпаһға барғанда һәммә
сөзлирини Пәрвәрдигарниң алдида баян қилди.□

Йәфтаһниң тарихтин дәрс бериши

12 Андин Йәфтаһ Аммонийларниң падишасиға әлчиләрни әвәтип, униңдин: —
Мениң зиминимға бесип кирип, мән билән соқушушқа мәндә немә һәққиң бар
еди? — дәп сориди.
13 Аммонийларниң падишаси Йәфтаһниң әлчилиригә җавап берип: — Чүнки
Исраиллар Мисирдин чиқип кәлгәндә улар Арнон дәриясидин тартип *шималдики*
Яббок еқиниғичә вә *ғәриптә* Иордан дәриясиғичә мениң зиминимни булап
егиливалған еди. Әнди сән бу йәрләрни течлиқ билән маңа яндуруп бәр! — деди.
14 Йәфтаһ әлчиләрни Аммонийларниң падишасиниң қешиға йәнә әвәтип
15 униңға: — Йәфтаһ сөз қилип мундақ дәйду: «Исраил нә Моабниң зиминини нә
Аммонниң зиминини егилимиди, ■
16 бәлки улар Мисирдин чиқип кәлгәндә чөл-баяванда меңип Қизил деңиздин
өтүп, андин Қадәш дегән җайға йетип кәлгән еди;
17 шу чағда Исраиллиқлар Едом падишасиниң қешиға әлчиләр әвәтип:
«Зиминлиридин кесип өтүвелишқа иҗазәт бәргәйла» дәп соривиди, Едом
падишаси унимиған еди. Шуниң билән улар Моаб падишасиниң қешиға *илтиҗа
билән* әлчиләрни әвәтсә, уму қошулмиған еди. Шу сәвәптин Исраиллар Қадәштә
туруп қалған; ■
18 андин улар чөл-баяван билән меңип Едом зимини билән Моаб зиминини
айлинип өтүп, Моаб зимининиң шәриқ тәрипидин келип, ахирида Арнон
дәриясиниң шу қетида чедир тикти. Улар Моабниң чегариси ичигә кирмиди;
чүнки Арнон дәрияси Моабниң чегарасидур.
19 Андин Исраил Аморийларниң падишаси Сиһонға, йәни Һәшбонниң
падишасиниң қешиға әлчиләрни әвәтип: «Бизниң зиминлириниң ичидин
өтүп өз җайимизға беривелишимизға иҗазәт бәргәйла» — деди.■
20 Лекин Сиһон Исраилға ишәш қилалмай, жутидин өткили қоймиди; у бәлки
хәлиқлириниң һәммисини жиғип, Җаһзаһ дегән җайға чүшүп чедирғаһ тикип,
Исраил билән урушти.
21 Амма Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар Сиһонни барлиқ хәлқи билән қошуп
Исраилниң қолиға тапшурди, Исраиллар уларни уруп қирди. Андин Исраил шу
йәрдә олтиришлиқ Аморийларниң һәммә зиминини егилиди.
22 Арнон дәриясидин тартип Яббок еқиниғичә, чөл-баявандин тартип Иордан
дәриясиғичә Аморийларниң пүткүл зиминини егилиди. ■
23 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар Аморийларни Өз хәлқи болған Исраилниң
алдидин қоғлап чиқарди, әнди сән шу жутқа егә болмақчимусән?
24 Сениң илаһиң Кемош саңа егиләткән йәргә өзүң егә болдуңғу? Шуниңға охшаш
Пәрвәрдигар Худайимиз алдимиздин һайдап чиқириватқан хәлиқниң йеригә
болса, бизму шуниңға егә болимиз.□
25 Әнди сән дәрвәқә Моабниң падишаси болған Зиппорниң оғли Балақтинму
күчлүкму? У қачан Исраил билән тиркәшкән яки Исраил билән җаң қилишқа
җүръәт қилған? ■

□ **11:11 «...һәммә сөзлирини Пәрвәрдигарниң алдида баян қилди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «һәммә ишларни Пәрвәрдигарниң алдида жүргүзәтти». ■ **11:15** Чөл. 21:13; Қан. 2:9, 19 ■ **11:17** Чөл. 20:17 ■ **11:19** Чөл. 21:22; Қан. 2:26 ■ **11:22** Қан. 2:36 □ **11:24 «Сениң илаһиң Кемош саңа егиләткән йәргә өзүң егә болдуңғу?»** — Йәфтаһниң «илаһиң Кемош» дегини һәргизму Кемошни һәқиқәтән «бир худа» дәп етирап қилғини әмәс, әлвәттә. У пәқәт ишларни Аммонийларниң падишасиниң көзқариши бойичә баян қилиду, халас. 27-айәтни көрүң. ■ **11:25** Чөл. 22:2

26 Йәнә келип, Исраил һәшбон вә униңға қарашлиқ йеза-қишлақларда, Ароәр вә униңға қарашлиқ йеза-қишлақларда һәмдә Арнон дәриясиниң бойидики барлиқ шәһәрләрдә үч йүз жил макан тутуп олтарған вақитларда, немишкә силәр шу йәрләрни қайтурувалмидиңлар?□
27 Шуңа мән саңа гуна қилмидим, бәлки маңа таҗавуз қилип, яманлиқ қилғучи сән өзүңдурсән. Бирдин-бир адаләт чиқарғучи Пәрвәрдигар Өзи бүгүн Исраиллар билән Аммонийларниң оттурисида һөкүм чиқарсун!» — деди.
28 Лекин Аммонийларниң падишаси Йәфтаһниң әлчи әвәтип ейтқан сөзлирини тиңшимиди.

Йәфтаһниң қәсәм қилиши

29 Шу вақитта Пәрвәрдигарниң Роһи Йәфтаһниң үстигә чүшүп, у *қувәтлинип* Гилеад билән Манассәһләрниң жутидин өтүп Гилеадтики Мизпаһқа берип, андин Гилеадтики Мизпаһдин Аммонийлар тәрәпкә маңди.
30 Шу чағда Йәфтаһ Пәрвәрдигарға қәсәм ичип: — Әгәр Сән дәрвәқә Аммонийларни қолумға тутуп бәрсәң,
31 ундақта мән Аммонийларниң қешидин теч-аман йенип кәлгинимдә, өйүмниң ишигидин чиқип маңа тунҗа йолуққини Пәрвәрдигарға аталған болиду, мән уни көйдүрмә қурбанлиқ қилимән, — деди.□
32 Шуниң билән Йәфтаһ чиқип Аммонийлар билән соқушқили улар тәрәпкә өтти; Пәрвәрдигар уларни униң қолиға тапшурди.
33 Шуниң билән у Ароәрдин тартип Миннитқичә уларни қаттиқ уруп қирип, жигирмә шәһәрни елип, Абәл-Керамимғичиму йетип барди. Буниң билән Аммонийлар Исраилға бойсундурулди.
34 Андин Йәфтаһ Мизпаһқа қайтип өйигә кәлгәндә өз қизи дап челип уссул ойнап униң алдиға көрүшкили чиқти. Бу униң ялғуз қизи болуп, униңдин башқа һеч оғул-қизи йоқ еди.
35 У уни көргәндә өз егинлирини житип: — Аһ, аһ, мениң қизим! Сән мени интайин яман һалға чүшүрдуң, мени дәрдкә чүшүргүчиләрдин бири болуп қалдиң; чүнки мән Пәрвәрдигарға ағзимни ечип, ейтқан гепимдин йенивалалмаймән, — деди.□
36 Қизи униңға: — Әй ата, Пәрвәрдигарға ағзиңни ечип вәдә қилған болсаң, ағзиңдин чиққини бойичә, маңа шуни қилғин; чүнки Пәрвәрдигар сениң дүшмәнлириң болған Аммонийлардин интиқамиңни елип бәрди, — деди.
37 Андин у атисиға йәнә: — Мениң шу илтимасимни қобул көргинки, маңа икки айлиқ мөһләт бәрсәң; мән қиз достлирим билән берип тағларда жүрүп, қизлиғим үчүн матәм тутувалай, — деди.□
38 Атиси җавап берип: — Барғин, деди. Униңға икки айлиқ мөһләт берип далаға әвәтти. У берип, қиз достлирини елип тағларға чиқип, икки айғичә өзиниң қиз пети қалғиниға аһ-зар көтирип жиғлап жүрди.
39 Шундақ болдики, у икки айдин кейин атисиниң қешиға йенип кәлгәндә, атиси униң үстигә қилған қәсимини бежа кәлтүрди. Бу қиз болса һеч әр

□ **11:26 «Исраил һәшбон ... һәмдә Арнон дәриясиниң бойидики барлиқ шәһәрләрдә үч йүз жил макан тутуп олтарған вақитларда»** — бу «300 жил»ниң қандақ һесапланғанлиғини «қошумчә сөз»имиздин көрүң. □ **11:31 «.... өйүмниң ишигидин чиқип маңа тунҗа йолуққини...»** — Йәфтаһниң мошу йәрдә көздә тутқини әслидә инсан әмәс, бәлки бирәр чарпай болса керәк. □ **11:35 «Сән мени интайин яман һалға чүшүрдуң, мени дәрдкә чүшүргүчиләрдин бири болуп қалдиң»** — ибраний тилида: «Сән мени бәк пәскә чүшүрдуң, мени паракәндә қилғучиларниң бири болуп чиқтиң». □ **11:37 «...қизлиғим үчүн матәм тутувалай»** — демәк, өй-очақсиз, пәрзәнтсиз болуп бу дуниядин кетидиғини үчүн.

кишигә йеқинлашмиған еди. Шуниң билән Исраилда шундақ бир өрп-адәт пәйда болдики, □
40 һәр жили Исраилниң қизлири өйдин чиқип Йәфтаһниң қизини төрт күн әсләп хатириләйдиған болди.□

12

Исраилда һәсәтхорлуқ түпәйлидин жедәл пәйда болуши

1 Лекин Әфраимийлар болса топлишип Зафон тәрәпкә өтүп Йәфтаһқа соал қоюп: — Сән Аммонийлар билән җәң қилғили барғиниңда немишкә бизни биллә беришқа чақирмайсән? Әнди биз өйүңни өзүң билән қошуп отта көйдүрүветимиз, — деди.□ ■
2 Йәфтаһ уларға җавап берип: — Мән билән хәлқим Аммонийларға қарши қаттиқ җәң қиливатқанда, силәрни чақирсам, мени уларниң қолидин қутқузмидиңлар.
3 Силәрниң келип мени қутқузмайдиғанлиғиңларни көрүп, җенимни алқинимға елип қоюп, Аммонийларға һуҗум қилишқа атландим, Пәрвәрдигар уларни қолумға тапшурди. Әнди силәр немишкә бүгүн келип маңа һуҗум қилмақчисиләр? — деди.□
4 Лекин Әфраимлар Гилеадларни *һақарәтләп*: — Силәр и Гилеадлар, Әфраимниң арисида вә Манассәһниң арисида туруватқан мусапирлар, Әфраимда туруватқан қачқунсиләр, халас! — деди. Шуниң билән Йәфтаһ барлиқ Гилеадтикиләрни жиғип Әфраим билән соқушти. Улар Әфраимларни уруп қирип мағлуп қилди.
□
5 Андин Гилеадтикиләр Иордан дәриясиниң кечиклирини тосуп, Әфраимларни өткүзмиди. Шундақ болдики, Әфраимлиқ бирәр қачқон кечиккә келип: — Мени өткили қойғин, десә Гилеадтикиләр униңдин: — Сән Әфраимийму? — дәп сорайтти. У киши «яқ» десә, □
6 улар униңға: — «Шиболәт» дегин! — дәйтти. Әгәр у киши натоғра тәләппуз қилип «сиболәт» дәп җавап берип қалса, улар уни тутуп Иордан дәриясиниң кечигиниң йенида өлтүрүветәтти. Шу тәриқидә шу вақитта қириқ икки миңчә Әфраимий өлтүрүлди.□
7 Йәфтаһ алтә жил Исраилға һаким болди. Андин Гилеадлиқ Йәфтаһ аләмдин өтүп, Гилеад шәһәрлириниң биридә дәпнә қилинди.

Ибзанниң һаким болуши

8 Униңдин кейин Бәйт-Ләһәмлик Ибзан Исраилға һаким болди.

□ **11:39 «...атиси *Йәфтаһ* униң үстигә қилған қәсимини беҗа кәлтүрди»** — Йәфтаһ өз қизини қурбанлиқ қилдиму? Яки бу сөзләрниң башқа мәнаси барму? «Қошумчә сөз»имиздә алимларниң пикирлири тоғрилиқ азрақ мулаһизә жүргүзимиз. □ **11:40 «...Йәфтаһниң қизини төрт күн әсләп хатириләйдиған болди»** — яки «... Йәфтаһниң қизини төрт күн әсләп матәм тутидиған болди». □ **12:1 «...Зафон тәрәпкә өтүп...»** — яки «шимал тәрәпкә өтүп...». ■ **12:1** Һак. 8:1 □ **12:3 «...һуҗум қилишқа атландим»** — ибрабий тилида «...һуҗум қилишқа өттүм». Мәлум бир дәрия-өстәңдин өткән болса керәк. □ **12:4 «Силәр и Гилеадлар, Әфраимниң арисида вә Манассәһниң арисида туруватқан мусапирлар, Әфраимда туруватқан қачқунсиләр, халас!»** — Гилеадлар әслидә Манассәһ қәбилисидин келип чиққан еди. □ **12:5 «Андин Гилеадтикиләр Иордан дәриясиниң кечиклирини тосуп, Әфраимларни өткүзмиди»** — яки «Андин Гилеадтикиләр Әфраимниң удулидики Иордан дәриясиниң кечиклирини тосувалди». □ **12:6 «Шиболәт»** —Бу сөзниң мәнаси «еқин» яки «кәлкүн» болуп, мошу вақитларда пәқәт кечиккә йәткән адәмләрниң тәләппузини синаш үчүн ишлитилгән, халас. Рошәнки, Әфраимийлар адәттә «ш»ниң тәләппузини чиқаралмайтти. **«Сиболәт»** — буниң мәнаси «буғдай башиқи».

9 Униң оттуз оғли, оттуз қизи болуп, оттуз қизини сиртқа әргә берип, сирттин
оттуз қизни оғуллириға елип бәрди. У йәттә жилғичә Исраилға һаким болди. □
10 Андин Ибзан өлүп, Бәйт-Ләһәмдә дәпнә қилинди.

Елон вә Абдонниң һаким болуши

11 Униңдин кейин Зәбулун қәбилисидин болған Елон Исраилға һаким болуп, он
жил Исраилда һөкүм сүрди.
12 Андин Зәбулун қәбилисидин болған Елон өлүп, Зәбулун зиминидики Айжалон
дегән жайда дәпнә қилинди.
13 Униңдин кейин Пиратонлуқ Һилләлниң оғли Абдон Исраилға һаким болди.
14 Униң қириқ оғли вә оттуз нәвриси бар еди. Улар йәтмиш ешәккә минип
маңатти. У Исраилға сәккиз жил һаким болди. ■
15 Андин Пиратонлуқ Һилләлниң оғли Абдон өлүп, Әфраим зиминида,
Амаләкләрниң тағлиқ районидики Пиратон дегән жайда дәпнә қилинди.

13

Шимшонниң туғулуши

1 Лекин Исраиллар Пәрвәрдигарниң нәзиридә йәнә рәзил болғанни қилди; шуниң
билән Пәрвәрдигар уларни қириқ жилғичә Филистийләрниң қолиға ташлап
қойди.■

2 Шу чағда Зореаһ дегән жайда, Дан җәмәтидин болған, Маноаһ исимлиқ бир
киши бар еди. Униң аяли туғмас болуп, һеч балиси йоқ еди.
3 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси бу аялға аян болуп униңға: — Мана, сән туғмас
болғиниң үчүн бала туғмидиң; лекин әнди сән һамилдар болуп бир оғул туғисән.
4 Амма сән сәгәк болуп, шарап яки күчлүк һарақ ичмә, һеч напак нәрсиниму
йемигин. ■
5 Чүнки мана, сән һамилдар болуп бир оғул туғисән. Бу бала анисиниң
қосиғидики чағдин тартип Худаға аталған «назарий» болидиғини үчүн, униң
бешиға һәргиз устира селинмисун. У Исраилни Филистийләрниң қолидин
қутқузуш ишини башлайду, — деди.□ ■

6 Аял ериниң қешиға берип, униңға: — Мана, Худаниң бир адими йенимға
кәлди; униң турқи Худаниң Пәриштисидәк, интайин дәһшәтлик екән; лекин
мән униңдин: «Нәдин кәлдиң» дәп соримидим, уму өз нам-шәривини маңа дәп
бәрмиди. □
7 У маңа: — «Мана, сән һамилдар болуп бир оғул туғисән; у бала анисиниң
қосиғидики чағдин тартип өлидиған күнигичә Худаға аталған бир назарий
болидиған болғачқа, әнди сән шарап яки күчлүк һарақ ичмә вә һеч напак
нәрсиниму йемигин» деди, — деди.
8 Буни аңлап Маноаһ Пәрвәрдигарға дуа қилип: — Аһ Рәббим, Сән бу йәргә
әвәткән Худаниң адими бизгә йәнә келип, туғулидиған балиға немә қилишимиз
керәклигини үгитип қойсун, дәп илтиҗа қилди.

□ **12:9 « *Ибзанниң*** оттуз оғли, оттуз қизи болуп...» — рошәнки, Ибзан Йәфтаһқа охшимайтти, у көп аяллиқ болған еди. ■ **12:14** Һак. 10:4 ■ **13:1** Һак. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1; 10:6 ■ **13:4** Чөл. 6:2, 3 □ **13:5 «Назарий»** — Худаниң йолиға алаһидә аталған бир киши. Улар тоғрилиқ «Чөл.» 6-бап вә изаһатларни көрүң. ■ **13:5** Чөл. 6:5; 1Сам. 1:11 □ **13:6 «Худаниң Пәриштисидәк»** — аял көргән мошу Пәриштиниң «Худаниң пәриштиси» яки «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» (демәк, Мәсиһ) дегән затниң өзи («Тәбирләр»имизни вә кейинки 16-айәтни көрүң).

9 Худа Маноаһниң дуасини аңлиди; аял етизлиқта олтуғинида, Худаниң
Пәриштиси йәнә униң қешиға кәлди. Амма униң ери Маноаһ униң қешида йоқ
еди.
10 Андин аял дәрһал жүгүрүп берип, еригә хәвәр берип: — Мана, һелиқи күни
йенимға кәлгән адәм маңа йәнә көрүнди, девиди,
11 Маноаһ дәрһал қопуп аялиниң кәйнидин меңип, у адәмниң қешиға келип: —
Бу аялға келип сөз қилған адәм сәнму? — дәп соривиди, у жававән: — Шундақ,
мәндурмән, деди.
12 Маноаһ униңға: — Ейтқан сөзлириң бежа кәлтүрүлгәндә, бала қайси тәриқидә
чоң қилиниши керәк, у немә ишларни қилиду? — дәп сориди.
13 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Маноаһқа жавап берип: — Мән бу аялға ейтқан
нәрсиләрниң һәммисидин у һези болуп өзини тартсун;
14 у үзүм телидин чиққан һеч қандақ нәрсидин йемисун, шарап яки күчлүк һарақ
ичмисун, һеч напак нәрсиләрдин йемисун; мән униңға барлиқ әмир қилғинимни
тутсун, деди.
15 Маноаһ Пәрвәрдигарниң Пәриштисигә: — Илтипат қилип, кәтмәй турсила,
өзлиригә бир оғлақ тәйярлайли, девиди,
16 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Маноаһқа жавап берип: — Сән Мени тутуп
қалсаңму, Мән нениңдин йемәймән; әгәр сән бирәр көйдүрмә қурбанлиқ
сунмақчи болсаң, уни Пәрвәрдигарға атап сунушуң керәк, деди (униң шундақ
дейишиниң сәвәви, Маноаһ униң Пәрвәрдигарниң Пәриштиси екәнлигини
билмигән еди).
17 Андин Маноаһ Пәрвәрдигарниң Пәриштисидин: — Өзлириниң нам-шәриви
немиду? Ейтип бәргән болсила, сөзлири әмәлгә ашурулғинида, силигә
һөрмитимизни билдүрәттуқ, — деди.
18 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси униңға жававән: — Намимни сорап қалдиңғу?
Мениң намим карамәт тилсиматтур, — деди.□
19 Шуниң билән Маноаһ оғлақ билән ашлиқ һәдийәсини елип берип уни қорам
ташниң үстидә Пәрвәрдигарға атап сунди. Пәрвәрдигарниң Пәриштиси уларниң
көз алдида әҗайип карамәт бир ишни қилип көрсәтти; Маноаһ вә аяли қарап
турди.
20 Шундақ болдики, от ялқуни қурбангаһтин асманға көтирилгәндә,
Пәрвәрдигарниң Пәриштисиму қурбангаһтин чиққан от ялқуни ичидә жуқуриға
чиқип кәтти. Маноаһ билән аяли буни көрүп, өзлирини йәргә ташлап йүзлирини
йәргә йеқип дүм ятти.
21 Шуниңдин кейин Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Маноаһқа вә униң аялиға қайта
көрүнмиди. Маноаһ шу вақитта униң Пәрвәрдигарниң Пәриштиси екәнлигини
билди.
22 Андин Маноаһ аялиға: — Мана, биз чоқум өлимиз, чүнки биз Худани көрдуқ!
— деди.■
23 Лекин аяли униңға жавап берип: — Әгәр Пәрвәрдигар бизни өлтүрүшкә лайиқ
көргән болса, ундақта у көйдүрмә қурбанлиқ билән ашлиқ һәдийәни қолимиздин
қобул қилмиған болатти, бу ишниму көрсәтмигән болатти вә шундақла бундақ
сөзләрни бизгә ейтмиған болатти, — деди.
24 Шу иштин кейин аял бир оғул туғди, униң исмини Шимшон қойди. Бу бала
өсүп, чоң болди вә Пәрвәрдигар уни бәрикәтлиди.□ ■

□ **13:18 «Намимни сорап қалдиңғу? Мениң намим карамәт тилсиматтур»** — Маноаһ өз дуасиға жававән кәлгән Пәрвәрдигарниң Пәриштисини инсан дәп ойлайду. «Карамәт тилсимат» дегән мошу сүпәт ибраний тилида («пәлә») пәқәт Худаниң Өзини яки униң қилған ишлирини сүпәтләш үчүн ишлитилиду. ■ **13:22** Мис. 33:20; Қан. 5:26; һак. 6:22, 23 □ **13:24 «Шимшон»** — «қуяштәк (күчлүк)» яки «рошән, парлиқ адәм». ■ **13:24** Ибр. 11:32

25 Зореаһ билән Әштаолниң оттурисидики Маһанәһ-Данда Пәрвәрдигарниң Роһи
униңға өз тәсирини көрситишкә башлиди.□

14

Шимшонниң Филистий бир қизни әмригә алмақчи болуши

1 Бир вақитта, Шимшон Тимнаһқа чүшүп, у йәрдә бир қизни көрди; у Филистий
қизлиридин бири еди. □
2 У шу йәрдин чиқип ата-анисиниң йениға қайтип: — Мән Тимнаһда Филистий
қизлиридин бирини көрдүм, уни маңа хотунлуққа елип бериңлар, — деди.
3 Бирақ ата-аниси униңға: — Қериндашлириңниң қизлириниң ичидә яки бизниң
пүткүл қовмимизниң арисидин саңа бир қиз чиқмасму? Немишкә хәтнисиз
болған Филистийләрниң қешиға берип, улардин хотун алмақчи болисән? — деди;
амма Шимшон атисиға: — Уни маңа елип бәргин, чүнки у маңа бәк яқти, — деди.□
4 Униң ата-аниси бу ишниң Пәрвәрдигар тәрипидин болғинини билмиди.
Чүнки Филистийләр шу чағда Исраил үстидин һөкүм сүрүп турған болғачқа, У
Филистийләргә тақабил турушқа пурсәт яратмақчи еди.□
5 Әнди Шимшон ата-аниси билән Тимнаһқа чүшти; улар Тимнаһдики
үзүмзарлиқларға йетип кәлгәндә, мана бир яш шир һөкиригән пети униңға
етилди.
6 Шуан Пәрвәрдигарниң Роһи униң үстигә чүшүп, у қолида һеч немә болмиған
һаләттә ширни тутуп, уни оғлақни житқандәк житип титма-титма қиливәтти.
Лекин у бу ишни ата-анисиға демиди. □
7 Андин у *Тимнаһқа* чүшүп, у қиз билән параңлашти, у қиз Шимшонға бәк ярап
кәтти.
8 Бирмәзгилдин кейин у қизни елип келиш үчүн қайта барғанда, ширниң өлүгини
көрүп бақай дәп йолдин бурулуп қаривиди, мана ширниң искилитиниң ичидә
бир топ һәсәл һәрилири билән һәсәл туратти.
9 У һәсәлдин очумиға елип йәп маңди; ата-анисиниң йениға кәлгәндә, уларғиму
бәрди, уларму йеди, лекин өзиниң һәсәлни ширниң искилитиниң ичидин елип
кәлгинини уларға демиди.
10 Униң атиси *униңға һәмраһ болуп* чүшүп қизниң өйигә кәлди, у йәрдә
Шимшон бир зияпәт бәрди, чүнки буруңдинла той қилидиған жигитләр шундақ
қилидиған рәсм-қаидә бар еди.
11 Улар Шимшонни көрүп, униңға һәмраһ болушқа оттуз жигитни тепип кәлди;
улар униңға һәмраһ болди. □
12 Шимшон уларға: — Мән силәрдин бир тепишмақ сорай, әгәр силәр зиярәт
қилинидиған йәттә күн ичидә униң мәнасини маңа дәп берәлисәңлар, мән
силәргә оттуз данә канап көйнәк билән оттуз жүрүш егин беримән;

□ **13:25 «Маһанәһ-Дан»** — яки «Данниң барғаһи». □ **14:1 «Тимнаһ»** — яки «Тимнатаһ». □ **14:3 «бизниң пүткүл қовмимизниң арисидин...»** — ибраний тилида «мениң пүткүл қовмим арисидин...». □ **14:4 «...яратмақчи еди»** — ибраний тилидики мошу сөз адәттә «издимәкчи еди» дегәнни билдүриду. Мүмкинчилиги барки, Худаниң Роһи Шимшонни тезрәк Филистийләргә һуҗум қилишқа қозғиғини билән, лекин у Худаниң Роһиниң шу түрткисигә техичә етивар қилмайвататти. □ **14:6 «Лекин *Шимшон* бу ишни ата-анисиға демиди»** — Шимшон «назарий» болғачқа, һеч қандақ үзүмдин болған нәрсини йемәслиги керәк еди. Шуңа Шимшон үзүмзарлиқ билән маңмай, ата-анисидин айрилип маңған болса керәк. Лекин ата-аниси «назарий» болмиғачқа үзүмзарлиқтин удул өтсә болатти. Шу сәвәптин Шимшонниң ата-аниси униң ширни өлтүргинини билмиди. □ **14:11 «...оттуз жигитни тепип кәлди»** — шимшунниң тойида униңға һәмраһ болушқа чақирған болса керәк.

13 әгәр уни йешип берәлмисәңлар, силәр маңа оттуз данә канап көйнәк билән
оттуз жүрүш егин бериңлар, — деди. Улар униңға: — Мақул, ундақ болса
тепишмиқиңни ейтқин, қени аңлайли, — деди.
14 У уларға: — Йейилидиғини йегүчиниң ичидин чиқти; татлиқ күчтүңгүрниң
ичидин чиқти, *бу немә*? — деди. Улар үч күнгичә бу тепишмақни тапалмиди.
15 Йәттинчи күни шундақ болдики, улар Шимшонниң аялиниң қешиға берип: —
Сән ериңни алдап-сийлап, тепишмақниң мәнасини бизгә ейтип беришкә мақул
қилғин; болмиса сени атаңниң өйи билән қошуп көйдүрүветимиз. Силәр бизни
йоқсул қилишқа бу йәргә чақирғанму?! — деди.□
16 Шимшонниң аяли униң алдида жиғлап туруп: — Сән маңа өч, мени пәқәт
сөймәйсән; сән мениң қовмимниң балилиридин бир тепишмақни соридиң,
амма маңа мәнасини ейтип бәрмидиң, дәп жиғлиғили турди. Шимшон униңға
җававән: — Мана, мән уни ата-анамғиму дәп бәрмигән турсам, саңа дәп
берәмдим? — деди.
17 Зияпәт өткүзүлгән йәттә күнидә у ериниң алдида жиғлапла жүрди. Шундақ
болдики, йәттинчи күни болғанда аяли уни қистап турувалғачқа, униңға
тепишмақниң мәнасини ейтип бәрди. Андин аял берип өз хәлқиниң адәмлиригә
тепишмақниң мәнасини дәп бәрди. □
18 Шуниң билән йәттинчи күни күн патмаста, шәһәрниң адәмлири униңға җавап
берип: — Һәсәлдинму татлиғи барму? Ширдинму күчтүңгүри барму? — деди.
У уларға җавап берип: — Әгәр силәр мениң иниким билән йәр ағдурмиған
болсаңлар, тепишмиқимни һәргиз тапалмайттиңлар! — деди.
19 У вақитта Пәрвәрдигарниң Роһи униң үстигә чүшти; у Ашкелонға чүшүп,
Ашкелондикиләрдин оттуз кишини өлтүрүп, улардин олҗа елип, олҗидин
егинләрни елип келип, тепишмақниң мәнасини йешип бәргәнләргә бәрди.
Шуниңдәк Шимшонниң ғәзиви келип, ата-анисиниң өйигә йенип кәтти.□
20 Андин Шимшонниң аяли Шимшонниң һәмраһлиридин қолдаш болған жигиткә
тәвә қилинди.□

15

Шимшонниң Филистийләр билән қаршилишишқа башлиши

1 Амма бир нәччә вақит өтүп буғдай оруш мәзгили кәлгәндә шундақ болдики,
Шимшон бир оғлақни елип өз аялиниң өйигә берип: «Мән хотунумниң қешиға
униң һуҗрисиға киримән» деди. Лекин аялиниң атиси уни ичкиригә киришигә
йол қоймиди.
2 Қейинатиси униңға: — Мән һәқиқәтән сизни униңға мутләқ өч болуп кәтти,
дәп ойлидим; шуңа мән уни сизниң қолдишиңизға беривәткән едим. Һалбуки,
униң кичик сиңлиси униңдин техиму чирайлиққу? Униң орниға шуни алған
болсиңиз! — деди.□
3 Амма Шимшон уларға: — Әнди мән бу қетим Филистийләргә зиян йәткүзсәм,
маңа гуна болмайду! — деди.

□ **14:15 «йәттинчи күни...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «төртинчи күни...» дейилиду. □ **14:17 «Зияпәт өткүзүлгән йәттә күнидә у ериниң алдида жиғлапла жүрди»** — яки «Зияпәт өткүзүлгән йәттә күнлүк зияпәтниң қалған вақтида у униңға (Шимшонға) ешиливелип жиғлапла турди». □ **14:19 «Ашкелон»** — Филистийләрниң чоң бир шәһири. □ **14:20 «қолдаш болған жигиткә...»** — яки «өзигә ағинә қилған жигиткә». □ **15:2 «...уни сизниң қолдишиңизға беривәткән едим»** — яки «уни синиң ағинәңгә беривәткән едим».

4 Шуни дәп Шимшон берип үч йүз чилбөрини тутуп келип, отқашларни тәйярлап,
чилбөриләрни жүпләп қуйруқлирини бир-биригә четип, икки қуйриқиниң
оттурисиға бирдин отқашни асти; □
5 отқашларға от йеқип чилбөриләрни елип берип, Филистийләрниң етиздики
ормиған зираәтлиригә қоюп бәрди. Шуниң билән у дога-дога өнчиләрни,
орулмиған зираәтләрни, шундақла зәйтун бағлириниму көйдүрүвәтти. □
6 Филистийләр буни көрүп: Буни ким қилди, — дәп сориса, хәлиқ жавап берип:
— Тимнаһлиқ адәмниң күйоғли Шимшон қилди; қейинатиси униң аялини униң
қолдишиға беривәткини үчүн шундақ қилди, — деди. Шуниң билән Филистийләр
чиқип, у аял билән атисини отта көйдүрүвәтти.
7 Шимшон уларға: — Силәр шундақ қилғиниңлар үчүн, мән силәрдин интиқам
алмай болди қилмаймән, — деди.
8 Шуниң билән Шимшон уларни қир-чап қилип қәтл қиливәтти; андин у берип
Етам қорам тешиниң өңкиридә турди.□
9 У вақитта Филистийләр чиқип, Йәһуда жутида чедир тикип, Леһи дегән жайда
йейилди. □
10 Йәһудалар болса: — Немишкә бизгә һуҗум қилмақчи болисиләр? — девиди,
улар жавап берип: — Биз Шимшонни тутуп бағлап, у бизгә қандақ қилған болса,
бизму униңға шундақ қилимиз, дәп чиқтуқ, — деди.
11 Шуниң билән Йәһуда жутидики үч миң киши Етам қорам тешиниң өңкиригә
чүшүп, Шимшонға: — Сән Филистийләрниң үстимиздин һөкүм сүрүватқинини
билмәмсән? Шуни билип туруп, сән немишкә бизгә шундақ қилдиң? — деди. У
уларға: — Улар маңа қилғандәк, мәнму уларға қилдим, дәп жавап бәрди.
12 Улар униңға: — Биз сени бағлап Филистийләрниң қолиға тапшуруп бериш
үчүн кәлдуқ, девиди, Шимшон уларға: — «Биз өзимиз саңа һуҗум қилип
өлтүрмәймиз», дәп маңа қәсәм қилиңлар, деди.
13 Улар униңға: — Сени өлтүрмәймиз; пәқәт сени чиң бағлап, уларниң қолиға
тапшуруп беримиз; һәргиз өлүмгә мәһкүм қилмаймиз, дәп жавап бәрди. Шуни
дәп улар икки йеңи арғамча билән уни бағлап, қорам ташниң үстидин елип
маңди.
14 У Леһигә кәлгәндә, Филистийләр вақирашқиничә униң алдиға жүгүрүшүп
кәлди. Амма Пәрвәрдигарниң Роһи униң үстигә чүшүп, қоллирини бағлиған
арғамчилар от туташқан кәндир жиптәк үзүлүп, түгүчләр қоллиридин йешилип
кәтти.
15 Андин у ешәкниң йеңи бир еңәк сүйигини көрүп, қолини узитипла елип, униң
билән миң адәмни уруп өлтүрди.□
16 Шимшон: —
«Ешәкниң бир еңәк сүйиги билән адәмләрни өлтүрүп,
Уларни дога-дога қиливәттим,
Ешәкниң бир еңәк сүйиги билән миң адәмни өлтүрдүм!» — деди.□
17 Буларни дәп ешәкниң еңәк сүйигини ташливәтти. Шуниңдәк у шу жайға
«Рамот-Леһи» дәп нам қойди.□

□ **15:4 «үч йүз чилбөрә»** — бәзи тәрҗимиләрдә «үч йүз түлкә» дейилиду. Лекин чилбөриләр топ болуп жүргәчкә, азрақ гөшни йәмчүк қилиш билән уларни тутивелиш түлкиләрни тутувелиштин көп асан болиду. □ **15:5 «етиздики ормиған зираәтлири»** — ибраний тилида «етиздики өрә турған зираәтлири» — демәк, пишай дәп қалған зираәтләр. □ **15:8 «Шимшон уларни қир-чап қилип қәтл қиливәтти»** — ибраний тилида «Шимшон уларни янпаш вә пачақлириға уруп, уларни өлтүрүвәтти». □ **15:9 «Леһи дегән жайда йейилди»** — яки «Леһи дегән жайда җәңгә сәп түзди». □ **15:15 «у ешәкниң йеңи бир еңәк сүйигини көрүп...»** — кона сүйәк болған болса, чүрүклигидин асанла сунуп кәткән болатти. □ **15:16 «Уларни дога-дога қиливәттим»** — яки «Уларни икки дога қиливәттим». Бу шеирдин қариғанда, Шимшон икки яки униңдин көп қетим Филистийләр билән соқушқан болуши мүмкин. □ **15:17 «Рамот-Леһи»** — «Леһиниң егизлиги».

18 У интайин уссап Пәрвәрдигарға пәряд қилип: — Сән Өз қулуңниң қоли билән
бунчә чоң нусрәтни барлиққа кәлтүрдүң, әнди мән һазир уссузлуқтин өлүп,
хәтнисизләрниң қолиға чүшүп қаларманму? — деди.■
19 Шуниң билән Худа леһидики азгални ярди, су униңдин урғуп чиқти. Шимшон
ичип, роһи урғуп җан кирди. Бу сәвәптин бу *булаққа* «Ән-Һаккорә» дәп нам
қоюлди; та бүгүнгичә у Леһида бар.□
20 Шимшон Филистийләрниң дәвридә жигирмә жилғичә Исраилға һаким болди.□

16

Шимшонниң мәғлуп болуши

1 Андин Шимшон Газаға барди, у у йәрдә бир паһишә аялни көрүп, кирип униң
билән йеқинчилиқ қилди.
2 Лекин Газалиқлар бирисиниң: — Шимшон бу йәргә кәлди, дегинини аңлап,
шәһәрни қоршап, кечичә шәһәрниң қовуқида үн чиқармай марап турди вә: Әтә
таң йоруғанда уни өлтүримиз, — дейишти.
3 Шимшон йерим кечигичә ятти; андин орнидин туруп шәһәр қовуқиниң икки
қанитини тутуп, уни икки кешики вә балдақ-тақиқи билән қошуп, бирақла
қомуруп, өшнисигә артип Һебронниң удулидики таққа елип чиқип кәтти.□
4 Кейин у Сорәк җилғисида олтиришлиқ Дилилаһ исимлиқ бир аялни көрүп,
униңға ашиқ болуп қалди.
5 Буни билип Филистийләрниң әмирлири у аялниң қешиға берип униңға:
— Сән уни алдап, униң күчтүңгүрлүгиниң зади нәдин болғанлиғини колап
сорап, бизниң қандақ қилсақ уни йеңәләйдиғанлиғимизни, уни бағлап
бойсундуралайдиғанлиғимизни ейтип бәрсәң, биз һәр биримиз саңа бир миң
бир йүз күмүч тәңгә беримиз, — деди.
6 Шуниң билән Дилилаһ Шимшондин: — Сән күчтүңгүрлүгүңниң зади
нәдин болғанлиғини, шундақла қандақ қилғанда сени бағлап бойсундурғили
болидиғанлиғини ейтип бәргин! — деди.
7 Шимшон униңға җавабән: — Адәмләр мени йәттә тал қурутулмиған йеңи я
киричи билән бағлиса, мән аҗизлап башқа адәмләрдәк болуп қалимән, — деди.□
8 Шуниң билән Филистийләрниң әмирлири йәттә тал қурутулмиған йеңи я
киричини елип келип, бу аялға беривиди, у бу киричләр билән уни бағлап қойди
9 (Дилилаһ бир нәччә адәмни һуҗрида пайлап турушқа йошуруп қойған еди). У
Шимшонға: — Әй Шимшон, Филистийләр сени тутқили кәлди! — деди.
У қопуп киричләрни чигә шойна отта көйүп үзүлүп кәткәндәк үзүвәтти. Шуниң
билән униң күчтүңгүрлигиниң сири ашкариланмиди.

■ **15:18** 1Сам. 17:26, 36; 2Сам. 1:2 □ **15:19 «Ән-һаққорә»** — «пәряд көтәргүчиниң булиқи». □ **15:20 «Шимшон .... жигирмә жилғичә Исраилға һаким болди»** — Шимшонниң һаким болған вақти бәлким Абимәләк вә Йәфтаһниң һөкүм сүргән вақитлири билән замандаш болса керәк; у Пәләстинниң ғәрбидә, улар шәриқ вә шималида һөкүм сүрәтти. □ **16:3 «Һебронниң удулидики тағ»** — бәлким Газадин 40 километер жирақлиқта еди. □ **16:7 «Адәмләр мени йәттә тал қурутулмиған йеңи я киричи билән бағлиса...»** — Шимшон назарий болғачқа, «йеңи я киричлири» әслидә өлүк һайванниң җәситидин елинидиғини үчүн униңға нисбәтән «напак» һесаплинатти. Униң гепи ялған болғини билән, һәқиқәткә йеқин еди; униң күчтүңгүрлүги униң назарий болғанлиғидин болған. Униң «йеңи» (башқилар ишләтмигән) дейишиниң сәвәви «Бириси мени шундақ йеңи киричләр билән бағлиса, киричләрниң мени напак қилиш тәсири азрақ болиду» дәп ойлиғинидин болса керәк.

10 Буни көрүп Дилилаһ Шимшонға: — Мана, сән мени алдап, маңа ялған ейтипсән! Әнди маңа сени немә билән бағлиса болидиғанлиғини ейтип бәргин, — деди.□

11 У җавап берип: — Адәмләр мени һеч ишләтмигән йеңи арғамча билән бағлиса, мән аҗизлап башқа адәмләрдәк болуп қалимән, — деди.

12 Шуниң билән Дилилаһ йеңи арғамча елип келип, уни бағлап: — Әй Шимшон, Филистийләр сени тутқили кәлди! — деди (әслидә бир нәччә адәм һуҗрида йошурунуп, уни пайлап турушқан еди). Лекин Шимшон өз қолидики арғамчиларни жипни үзгәндәк үзүп ташлиди.

13 Буни көрүп Дилилаһ Шимшонға: — Сән һазирғичә мени алдапсән, маңа ялған ейтипсән; әнди маңа сени немә билән бағлиса болидиғанлиғини ейтип бәргин, — деди. У җавап берип: — Сән мениң бешимдики йәттә өрүм чачни дукандики өрүш жип билән қошуп өрүп қойсаңла болиду, — деди.□

14 Шуниң билән *Шимшон ухлиғанда у униң бешидики йәттә тал чачни өрүш жип билән қошуп өрүп*, қозуққа бағлап қоюп униңға: — Әй Шимшон, Филистийләр сени тутқили кәлди! — деди. Шимшон уйқидин ойғинип, өрүш жип билән қозуқни бирақла тартип юливәтти.□

15 Андин аял униңға: — Маңа көңлүң йоқ туруп, қандақсигә саңа ашиқ болдум, дәйсән? Сән мени үч қетим алдап, күчтүңгүрлүгүңниң нәдин болғанлиғини маңа ейтип бәрмидиңғу, — деди.

16 Униң һәр күни сөзлири билән уни қисташлири вә ялвурушлири билән Шимшонниң өлгидәк ичи пушти вә шундақ болдики,

17 у көңлидики сирини қоймай униңға ашкарә қилип: — Мән анамниң қосиғидики чағдин тартип Худаға атилип назарий болғиним үчүн, бешимға һәргиз устира селинип бақмиған; әгәр мениң чечим чүшүрүветилсә, күчүм мәндин кетип, мән аҗизлап башқа адәмләрдәк болуп қалимән, — деди.

18 Дилилаһ униң өзигә көңлидики һәммә сирини дәп бәргинини көрүп, Филистийләрниң әмирлирини чарқирип келишкә адәм маңдуруп: — «Бу қетим силәр йәнә бир чиқиңлар, чүнки Шимшон көңлидики һәммә сирни маңа ашкарә қилди» деди. Шуниң билән Филистийләрниң әмирлири қоллириға күмүчләрни елип, униң қешиға чиқти.

19 Андин Дилилаһ уни өз янпишиға ятқузуп, ухлитип қоюп, бир адәмни чақирип кирип униң бешидики йәттә өрүм чачни чүшүрүвәтти; шундақ қилип у Шимшонниң бозәк қилинишини башлиғучи болди. Шимшон күчидин кәткән еди.

20 У: — Әй Шимшон, Филистийләр сени тутқили кәлди! — девиди, у уйқидин ойғинип: — Мән орнумдин туруп, илгәрки бир қанчә қетимқидәк, бошинип кетимән, дәп ойлиди. Лекин у Пәрвәрдигарниң өзидин кәткинини билмәйтти.

21 Шуниң билән, Филистийләр уни тутувелип, көзлирини оюп, Газаға елип чүшүп, уни мис зәнҗирләр билән бағлап, зинданда ун тартишқа салди.□

22 Лекин бешидики чүшүрүветилгән чечи йәнә өсүшкә башлиди.

Шимшонниң шәрәплик һалда өлүши вә дәпнә қилиниши

23 Кейин, Филистийләрниң әмирлири өз илаһи болған Дагон үчүн чоң бир қурбанлиқ өткүзүшкә һәм тәбрикләп шатлинишқа жиғилди. Чүнки улар: —

□ **16:10 «Мана, сән мени алдап, маңа ялған ейтипсән! ....»** — рошәнки, «пайлап олтарғучилар» бағлаш усулиниң нәтиҗисини күтүп өзлири йошурунған йәрдин чиқмиди. Шимшон өйдә Дилилаһ билән иккимизла бар, дәп ойлайду. □ **16:13 «дукандики өрүш жип билән»** — яки «дукандики тәг жипи билән», йәни тоқулмиларниң бойиға тартилған жипи билән. □ **16:14 «Шимшон ухлиғанда у униң бешидики йәттә тал чачни өрүш жип билән қошуп өрүп...»** — мошу сөзләрни кона грек нусхисидин алдуқ. □ **16:21 «уни мис зәнҗирләр билән бағлап, зинданда ун тартишқа салди»** — ун тартиш адәттә аял кишиниң иши еди.

Мана, илаһимиз дүшминимиз болған Шимшонни қолимизға тапшуруп бәрди, — дейишти.
24 Хәлиқ Шимшонни көргәндә, өз илаһини даңлап: — Илаһимиз болса, жутимизни вәйран қилғучини, адәмлиримизни көп өлтүргән дүшминимизни қолимизға чүшүрүп бәрди! — дейишти.
25 Улар таза шат-хурамлиқ кәйпигә чөмүп: — Шимшон кәлтүрүлсун, у бизгә бир оюн көрситип бәрсун, дейишти; улар Шимшонни зиндандин елип чиқти. У уларниң алдида оюн көрсәтти. Әнди улар уни икки түврүкниң оттурисида тохтитип қойған еди.
26 Шуниң билән Шимшон қолини тутуп турған жигиткә: — Мени қоювәт, өйни көтирип турған түврүкләрни силап, уларға йөлинивалғили қойғайсән, — деди.
27 У чағда өй әр-аяллар билән лиқ толған еди, Филистийләрниң әмирлириниң һәммисиму шу йәрдә еди; өгүздиму Шимшонниң көрситиватқан оюнини көрүватқан тәхминән үч миңчә әр-аял бар еди.
28 Шимшон Пәрвәрдигарға нида қилип: — Әй Рәб Пәрвәрдигар, мени яд қилип пәқәт мошу бир қетим маңа күч ата қилғайсән; и Худа, шуниң билән икки көзүмниң интиқамини Филистийләрдин бир йолила алғузғайсән! — деди.■
29 Шимшон шуларни дәп өйни көтирип турған оттуридики икки түврүкни тутувалди; бирини оң қоли билән, йәнә бирини сол қоли билән тутуп, уларға тайинип турди.
30 Андин: «Филистийләр билән бирликтә өлүп кәтсәм!» дәп бәдинини егип күчини жиғип *иттиривиди*, өй өрүлүп, у йәрдики әмирләр билән барлиқ хәлиқниң үстигә чүшти. Буниң билән өз өлүми билән өлтүргән адәмләр униң тирик вақтида өлтүргәнлиридин көп болди.
31 Андин кейин униң қериндашлири вә атисиниң барлиқ җәмәти чүшүп, уни көтирип, Зореаһ билән Әштаолниң оттурисиға елип берип, атиси Маноаһниң қәбридә дәпнә қилди. У жигирмә жил Исраилға һаким болған еди.

17

Исраилларниң бутпәрәслик йолиға кириши
1 Әфраимниң тағлирида Микаһ исимлиқ бир киши бар еди.
2 У анисиға: — Сениң һелиқи бир миң бир йүз күмүч тәңгәң оғрилап кетилгән еди; сән тәңгиләрни қарғидиң вә буни маңа дәп бәрдиң. Мана, күмүч мәндә, уни мән алғандим, девиди, аниси: — Әй оғлум, Пәрвәрдигар сени бәрикәтлигәй!, — деди.□
3 Микаһ бу бир миң бир йүз күмүч тәңгини анисиға яндуруп бәрди. Аниси: — Мән әслидә бу пулни сән оғлумни дәп Пәрвәрдигарға беғишлап, униң билән ойма бут вә қуйма бут ясашқа ативәткән едим; әнди йәнила саңа берәй, деди.
4 Лекин Микаһ күмүчни анисиға қайтуруп бәрди; аниси униңдин икки йүз күмүч тәңгини елип бир зәргәргә берип, бир ойма бут билән бир қуйма бут ясатти; улар Микаһниң өйигә қоюп қоюлди. □

■ **16:28** Ибр. 11:32 □ **17:2 «...тәңгиләрни қарғидиң...»** — қарғашниң мәзмуни бәлким «Бу пул бәрикәтлик болмисун, алғучи кишигә палакәт чүшүрсун» дегәндәк болса керәк. **«...вә буни маңа дәп бәрдиң»** — ибраний тилида: «...вә мениң қулақлиримға сөзлидиң». □ **17:4 «...аниси униңдин икки йүз күмүч тәңгини елип бир зәргәргә берип, бир ойма бут билән бир қуйма бут ясатти...»** — мошу сөздин қариғанда, аниси нийитидин йенип, пулниң бир қисмини өзидә қалдурған еди.

5 Микаһ дегән бу киши әслидә бир бутхана пәйда қилған, шуниңдәк өзигә бир
әфод билән бир нәччә «тәрафим»ни ясиған еди; андин өз оғуллиридин бирини
каһинлиққа мәхсус тайинлап, уни өзигә каһин қилди.□
6 Шу күнләрдә Исраилда һеч падиша болмиди; һәр ким өз нәзиридә яхши
көрүнгәнни қилатти.□ ■

Микаһниң бир Лавийни «каһин болуш»қа яллиши

7 Йәһуда җәмәтиниң тәвәсидики Бәйт-Ләһәмдә Лавий қәбилисидин болған бир
жигит бар еди; у шу йәрдә мусапир болуп туруп қалған еди. □
8 Бу жигит бир җай тепип турай дәп, Йәһудаларниң жутидики Бәйт-Ләһәм
шәһиридин чиқти. У сәпәр қилип, Әфраим тағлиғиға, Микаһниң өйигә келип
чүшти.
9 Микаһ униңдин: — Қәйәрдин кәлдиң, дәп соривиди, у униңға җававән: — Мән
Йәһудаларниң жутидики Бәйт-Ләһәмлик бир Лавиймән, бир җай тепип турай дәп
чиқтим, — деди.
10 Микаһ униңға: — Ундақ болса мән билән туруп, маңа һәм ата һәм каһин болуп
бәргин; мән саңа һәр жили он күмүч тәңгә, бир жүрүш егин вә күндилик йемәк-
ичмикиңни берәй, — деди. Буни аңлап Лавий киши униңкигә кирди.
11 Лавий у киши билән турушқа рази болди; жигит шу кишигә өз оғуллиридин
биридәк болуп қалди.
12 Андин Микаһ бу Лавий кишини *каһинлиққа* мәхсус тайинлиди. Шуниң билән
Лавий жигит униңға каһин болуп, Микаһниң өйидә туруп қалди.□
13 Андин Микаһ: — Бир Лавий киши маңа каһин болғини үчүн, Пәрвәрдигарниң
маңа яхшилиқ қилидиғинини билимән, — деди.□

18

Дан қәбилисиниң өзлири үчүн бир мирас җайни тепиши

1 Шу күнләрдә Исраилда һеч падиша болмиди; шундақла шу күнләрдә Данларниң
қәбилиси өзлиригә олтирақлишиш үчүн җай издәватқан еди, чүнки шу күнгичә

□ **17:5 «әфод»** — «әфод» тоғрилиқ 8:27 вә изаһатини көрүң. «Әфод» әслидә баш каһин кийидиған алаһидә бир хил кийим еди. У тоғрилиқ «Мис.» 28:5-30 вә изаһатлирини көрүң. **«тәрафим»** — ибраний тилидики сөз болуп, «өй бутлири» дегәнни билдүриду. Бу бутлар қолда көтәргидәк кичик болуп, адәттә күмүчтин ясилатти. Қедимки вақитлардики бәзи бутпәрәс җәмийәтләрдә «тәрафим»ға егә болған адәм өйниң барлиқ тәәллуқатиниң егиси, ғоҗайини дәп һесаплинатти. **«... өз оғуллиридин бирини каһинлиққа мәхсус тайинлап, уни өзигә каһин қилди»** — пәқәт Һарунниң әвлатлирила каһин болушқа һоқуқлуқ еди. □ **17:6 «Шу күнләрдә Исраилда һеч падиша болмиди; һәр ким өз нәзиридә яхши көрүнгәнни қилатти»** — мошу сөзләр, шүбһисизки, Худаниң вақти кәлгәндә Исраилға Өзи падиша тайинлаш мәхситидә болғанлиғини көрситиду. ■ **17:6** Һак. 18:1; 21:25 □ **17:7 «Йәһуда җәмәтиниң тәвәсидики Бәйт-Ләһәм»** — Бәйт-Ләһәм Лавийларға бекитилгән шәһәрләрдин әмәс еди. Бу кишиниң шу йәргә немигә барғини ениқ әмәс. □ **17:12 «Микаһ бу Лавий кишини каһинлиққа мәхсус тайинлиди»** — ибраний тилида: «Микаһ бу Лавий кишиниң қолини толдурди». Бу сөз мошу йәрдә икки бислиқтур — (1) у Микаһниң қолини мәхсус каһинлиқ вәзиписи билән «толдурди» вә (2) (һәҗвий җәһәттин) пул билән толдурди. **«Шуниң билән Лавий жигит униңға каһин болуп, Микаһниң өйидә туруп қалди»** — пәқәт Һарунниң әвлатлирила каһин болушқа һоқуқлуқ еди; башқа Лавийларниң каһин болуш һоқуқи йоқтур, әлвәттә. □ **17:13 «Бир Лавий киши маңа каһин болғини үчүн, Пәрвәрдигарниң маңа яхшилиқ қилидиғинини билимән»** — демисәкму, бу сөзләр пүтүнләй хурапий бир көзқараш, әлвәттә. 18-бапта сөзләрниң хаталиғи чиқип туриду.

улар Исраил қәбилилири арисида чәк ташлинип бекитилгән мирас зиминға еришмигән еди. □ ■
2 Шуниң билән Данлар пүткүл җәмәтидин Зореаһ вә Әштаолда олтиришлиқ бәш палванни зиминни чарлап келишкә әвәтти вә уларға тапилап: — Силәр берип зиминни чарлап келиңлар, деди. Улар сәпәр қилип Әфраим тағлиқ жутиға келип Микаһниң өйигә чүшүп у йәрдә қонди.
3 Улар Микаһниң өйиниң йенида турғинида Лавий жигитниң авазини тонуп, униң қешиға кирип униңдин: — Сени ким бу җайға елип кәлди? Бу йәрдә немә иш қилисән? Бу җайда немигә ериштиң? — дәп сориди.□
4 У уларға җававән: — Микаһ маңа мундақ-мундақ қилип, мени яллап өзигә каһин қилди, деди.
5 Буни аңлап улар униңға: — Ундақ болса бизниң маңған сәпиримизниң оңушлуқ болидиған-болмайдиғанлиғини билмикимиз үчүн, Худадин сорап бәргин, — деди.
6 Каһин уларға: — Хатирҗәм бериверiңлар. Маңған йолуңлар Пәрвәрдигарниң алдидидур, — деди.□
7 Шуниң билән бу бәш адәм чиқип, Лаиш дегән җайға йетип кәлди. Улар у йәрдики хәлиқниң теч-аман яшаватқинини, турмушиниң Зидонийларниң өрп-адәтлири бойичә екәнлигини, хатирҗәмлик вә раһәт ичидә туруватқинини көрди; шу зиминда уларни хар қилғучи һеч қандақ һоқуқдар йоқ еди; улар Зидонийлардин жирақта туратти, шундақла башқилар биләнму һеч қандақ барди-кәлди қилишмайтти.□
8 *Бәш палван* Зореаһ вә Әштаолға өз қериндашлириниң қешиға қайтип кәлди. Қериндашлири улардин: — Немә хәвәр елип кәлдиңлар? — дәп сориди.
9 Улар җававән: — Биз қопуп уларға һуҗум қилайли! Чүнки биз шу зиминни чарлап кәлдуқ, мана, у интайин яхши бир жут екән. Әнди немишкә қимир қилмай җим олтирисиләр? Әнди дәрһал берип, у жутни елишқа әзмәңләрни әзмәңлар, берип һуҗум қилип зиминни егиләңлар.
10 У йәргә барғиниңларда силәр теч-аман туруватқан бир хәлиқни, һәр әтрапиға созулған кәң-азатә бир зиминни көрисиләр! Худа у йәрни силәрниң қолуңларға тапшурғандур. У жутта йәр йүзидә тепилидиған барлиқ нәрсиләрдин һеч бири кам әмәс, деди.
11 Шуниң билән Данларниң җәмәтидин алтә йүз адәм җәңгә қураллинип, Зореаһ вә Әштаолдин чиқип маңди.
12 Улар Йәһуда жутидики Кириат-Йеарим дегән җайға берип, чедир тикти (шуңа бу җай таки бүгүнгичә «Данниң ләшкәргаһи» дәп аталмақта; у Кириат-Йеаримниң арқа тәрипигә җайлашқан еди). □ ■
13 Андин улар у йәрдин Әфраим тағлиқ райониға берип, Микаһниң өйигә йетип кәлди.

□ **18:1 «Шу күнләрдә Данларниң қәбилиси өзлиригә олтирақлишиш үчүн җай издәватқан еди»** — «Йәшуа» 19:40-48дә бу ишлар баян қилиниду. Шу айәтләрдин қариғанда: «чәк ташлинип бекитилгән мирас зиминға еришмигән еди» дегәнниң мәнаси «...толуқ еришәлмигән еди» дегәндәк болса керәк. ■ **18:1** һак. 17:6; 21:25 □ **18:3 «Лавий жигитниң авазини тонуп...»** — яки «Лавий жигитниң тәләппузини тонуп...». □ **18:6 «Маңған йолуңлар Пәрвәрдигарниң алдидидур»** — демәк, йолуңлар Худаниң нәзиригә яхши көрүниду. □ **18:7 «турмушиниң Зидонийларниң өрп-адәтлири бойичә екәнлигини»** — мошу шәһәр бәлким Зидонийларниң бир мустәмлигиси болған болуши мүмкин еди. **«шу зиминда уларни хар қилғучи һеч қандақ һоқуқдар йоқ еди»** — әгәр Лаиштикиләрдин пайдилинидиған башқа бир йәрлик һакимийәт бар болса, Лаишни егиләш үчүн мошу һакимийәт биләнму соқушуш керәк болатти, әлвәттә. Шу сөзниң башқа бир хил тәрҗимиси: «уларниң үстидә номус ишларни әйипләйдиған һеч қандақ һаким йоқ еди». □ **18:12 «Данниң ләшкәргаһи»** — ибраний тилида «Маһанәһ-Дан». **«арқа тәрипи»** — бу сөзниң башқа бир хил тәрҗимиси «ғәрип тәрипи». ■ **18:12** һак. 13:25

14 Лаиш жутиға чарлаш үчүн барған бәш киши өз қериндашлириға: —
Биләмсиләр? Бу өйдә бир әфод тони, бир нәччә тәрафим бутлири, бир
ойма мәбуд вә қуйма мәбуд бардур! Әнди қандақ қилишиңлар керәклигини
ойлишиңлар! — деди.□
15 Улар бурулуп Лавий жигитниң өйигә (Микаһқа тәвә өйгә) кирип униңдин һал
сориди.
16 Дан қәбилисидин болған җәң қураллирини көтәргән алтә йүз киши дәрваза
алдида туруп турди.
17 У зиминни чарлашқа барған бәш адәм *бутханиға* кирип, ойма бут, әфод тони,
тәрафим бутлири вә қуйма бутни елип чиқти. Каһин җәң қураллирини көтәргән
алтә йүз киши билән биллә дәрвазида туратти.
18 Бу бәш адәм Микаһниң өйигә кирип ойма бут, әфод тонини, тәрафим бутлири
вә қуйма бутни елип чиққанда каһин улардин: — Бу немә қилғиниңлар?! — дәп
сориди.
19 Улар униңға: — Үн чиқармай, ағзиңни қолуң билән етип, биз билән меңип,
бизгә һәм ата һәм каһин болуп бәргин. Сениң пәқәт бир адәмниң өйидикиләргә
каһин болғиниң яхшиму, яки Исраилниң бир җәмәти болған пүтүн бир қәбилигә
каһин болғиниң яхшиму? — деди.
20 Шундақ девиди, каһинниң көңли хуш болуп, әфод, тәрафим бутлири вә ойма
мәбудни елип хәлиқниң арисиға кирип турди.
21 Андин улар бурулуп, у йәрдин кәтти; улар балилири вә чарпайларни вә жүк-
тақлириниң һәммисини алдида маңдурувәткән еди.
22 Микаһниң өйидин хелә жирақлиғанда Микаһниң өйиниң әтрапидики
хәлиқләр жиғилип, Данларға қоғлап йетишти.
23 Улар Данларни товлап чақирди, Данлар бурулуп Микаһқа: — Саңа немә болди,
бунчивила көп хәлиқни жиғип келип немә қилмақчисән?! — деди.
24 У җавап берип: — Силәр мән ясатқан мәбудларни каһиним билән қошуп
алдиңлар, андин кәттиңлар! Маңа йәнә немә қалди?! Шундақ туруқлуқ силәр
техи: «Саңа немә болди?» — дәватисиләрғу! — деди.
25 Данлар униңға: — Үнүңни чиқарма, болмиса аччиғи яман кишиләр сени
тутувелип, сени вә аиләңдикиләрни җанлиридин җуда қилмисун, йәнә, — деди.
26 Буларни дәп Данлар өз йолиға маңди; Микаһ уларниң өзидин күчлүк
екәнлигини көрүп, йенип өз өйигә кәтти.
27 Улар Микаһ ясатқузған нәрсиләр вә униң каһинини елип, Лаишқа һуҗум
қилди; у йәрдики хәлиқ теч-аман вә хатирҗәм туруватқан еди; улар уларни
қиличлап қирип, шәһәрни отта көйдүрүвәтти.
28 Шәһәрни қутқузғидәк һеч адәм чиқимиди; чүнки бу шәһәр Зидондин жирақта
еди, хәлқи һеч ким билән барди-кәлди қилишмайтти. Шәһәр Бәйт-Рәһобниң
йенидики җилғида еди. Данлар шәһәрни қайтидин қуруп, олтирақлашти.
29 Улар бу шәһәргә Исраилниң оғуллиридин болған, өз атиси Данниң исмини
қоюп Дан дәп атиди. Илгири у шәһәрниң нами Лаиш еди.■
30 Данлар шу йәрдә бу ойма бутни өзлиригә тиклиди; Мусаниң оғли Гәршомниң
әвлади Йонатан вә униң оғуллири болса шу зиминниң хәлқи сүргүн болушқа
елип кетилгән күнгичә Данларниң қәбилисигә каһин болуп турған еди. □
31 Худаниң өйи Шилоһда турған барлиқ вақитларда, Данлар өзлири үчүн

□ **18:14 «тәрафим бутлири»** — 17:5дики изаһатни көрүң. ■ **18:29** Йә. 19:47 □ **18:30 «Гәрсомниң әвлади»** — ибраний тилида «Гәрсомниң оғли».

тиклигән, Микаһ ясатқузған ойма мәбуд *Данда* турғузулди.□

19

Әшәддий бузуқчилиқ

1 Исраилда техи падиша тикләнмигән шу күнләрдә, Әфраим тағлиқ районининң
чәт тәрипидә олтиришлиқ бир Лавий киши бар еди; у Йәһуда жутидики Бәйт-
Ләһәмлик бир қизни кенизәкликкә алди. ■
2 Лекин у кенизәк еригә вапасизлиқ қилип, униң йенидин чиқип, Йәһуда
жутидики Бәйт-Ләһәмгә атисиниң өйигә берип, төрт айчә турди.□
3 У вақитта униң ери қопуп кенизигигә яхши гәпләрни қилип, көңлини елип
яндуруп келишкә кенизигиниң йениға кәлди. У бир хизмәткарини вә икки
ешәкни елип барди. Кенизәк ерини атисиниң өйигә елип кирди; атиси уни көрүп
хуш болуп қарши алди.
4 Униң қейинатиси, йәни қизниң атиси уни тутуп қалди, у у йәрдә үч күнгичә
йәп-ичип, униң билән йетип қопти.
5 Төртинчи күни Лавий киши сәһәр қопуп маңғили тәйярлинивиди, кенизигиниң
атиси күйоғлиға: — Бир тоғрам нан йәп жүригиңни қувәтләндүрүп андин
маңғин, — деди.
6 Шуниң билән улар иккиси олтирип биллә йәп-ичип тамақланди. Қизниң атиси
у кишигә: — Сәндин өтүнәй, бу кечиму қонғин, көңлүң ечилсун, деди.
7 Бу киши маңғили қопувиди, лекин қейинатиси уни зорлап, йәнә елип қалди, у
йәнә бир күн қонди.
8 Бәшинчи күни у сәһәр қопуп маңғили тәйярланди, лекин қизниң атиси униңға:
— *Авал* жүригиңни қувәтләндүргин, деди. Шуниң билән улар иккиси күн
егилгичә олтирип, биллә тамақланди.
9 Андин бу киши кенизиги вә хизмәткарини елип маңғили тәйярлинивиди,
қейинатиси, йәни қизниң дадиси униңға: — Мана, кәч кирәй дәватиду, сәндин
өтүнәй, бу йәрдә йәнә бир кечини өткүзүңлар; мана, күн мәғриққә егилипту,
бу йәрдә қонғин, көңлүң ечилсун; андин әтә сәһәрдә йолға чиқип, өйүңләргә
кетиңлар, — деди.□
10 Лекин у киши әнди йәнә бир кечә қонушқа унимай, қопуп йолға чиқип
Йәбусниң, йәни Йерусалимниң удулиға кәлди. Униң билән биллә икки тоқуқлуқ
ешәк вә кенизиги бар еди.
11 Улар Йәбусқа йеқин кәлгәндә күн олтирай дәп қалғачқа, хизмәткари ғоҗисиға:
— Йәбусийларниң бу шәһиригә кирип, шу йәрдә қонайли, деди.
12 Лекин ғоҗиси униңға җавап берип: — Биз Исраиллар турмайдиған, ят әлләр
туридиған шәһәргә кирмәйли, бәлки Гибеаһқа өтүп кетәйли, деди.
13 Андин у йәнә хизмәткариға: — Кәлгин, биз йеқиндики җайлардин биригә
барайли, Гибеаһда яки Рамаһда қонайли, деди.
14 Шуниң билән улар меңип, Бинямин жутидики Гибеаһниң йениға йетип
барғанда күн олтарған еди.
15 Улар Гибеаһқа кирип, у йәрдә қонмақчи болди; шәһәрниң чоң мәйданиға
кирип олтиришти; лекин һеч ким уларни қондурушқа өйигә тәклип қилмиди.

□ **18:31 «Худаниң өйи Шилоһда турған барлиқ вақитларда»** — Шилоһ шәһири муқәддәс чедир тунҗа тикләнгән җай еди («Йә.» 18:10, 19:51, «1Сам.» 3:1ни көрүң). Сулайман падиша ибадәтханини Йерусалимда қуруштин илгири (қайси вақит екәнлиги бизгә намәлум) Шилоһ ибадәт соруни сүпитидә ишлитилмәй ташливетилгән еди («Йәр.» 7:12ни көрүң). ■ **19:1** Һак. 17:6; 18:1; 21:25 □ **19:2 «Лекин у кенизәк еригә вапасизлиқ қилип...»** — яки «лекин у кенизәк еридин яманлап кетип...». □ **19:9 «андин әтә сәһәрдә ... өйүңләргә кетиңлар»** — ибраний тилида «андин әтә сәһәрдә ... чедириңларға кетиңлар».

16 Һалбуки, у кечиси қери бир адәм ишини түгитип, етизлиқтин йенип
келиватқан еди. У әслидә Әфраим тағлиқ районилиқ адәм еди, у Гибеаһда
мусапир болуп, олтирақлишип қалған еди; лекин у йәрдики хәлиқләр
Бинняминлардин еди.
17 У бешини көтирип қарап, бу йолучиниң шәһәрниң мәйданида олтарғинини
көрүп униңдин: — Қәйәрдин кәлдиң? Қәйәргә барисән? — дәп сориди.
18 У жавап берип: — Биз Йәһуда жутидики Бәйт-Ләһәмдин Әфраим тағлиғиниң
чәт яқилириға кетип баримиз; мән әсли шу жайдин болуп, Йәһуда жутидики
Бәйт-Ләһәмгә барған едим; ишлирим Пәрвәрдигарниң өйигә мунасивәтлик еди;
лекин бу йәрдә һеч ким мени өйигә тәклип қилмиди. □
19 Бизниң ешәклиримизгә беридиған саман вә боғузимиз бар, өзүм, дедәклири,
шундақла кәминилириң билән болған жигиткиму нан вә шараплар бар, бизгә һеч
немә кам әмәс, — деди.
20 Буни аңлап қери киши: — Теч-аман болғайсән; силәриң муһтаҗлириңларниң
һәммиси мениң үстүмгә болсун, амма кочида ятмаңлар! — дәп,
21 уни өз өйигә елип берип, ешәклиригә йәм бәрди. Меһманлар путлирини жуюп,
йәп-ичип ғизаланди.
22 Улар көңлидә хуш болуп турғинида, мана, шәһәрниң адәмлиридин бир
нәччәйлән, йәни бир қанчә лүкчәк келип өйни қоршивелип, ишикни уруп-қеқип,
өйниң егиси болған қери кишигә: — Сениң өйүңгә кәлгән шу кишини бизгә
чиқирип бәргин, униң билән йеқинчилиқ қилимиз, — деди.□ ■
23 Буни аңлап өй егиси уларниң қешиға чиқип уларға: — Болмайду, әй
бурадәрлирим, силәрдин өтүнүп қалай, мундақ рәзилликни қилмаңлар; бу киши
мениң өйүмгә меһман болуп кәлгән екән, силәр бундақ ипласлиқ қилмаңлар.
24 Мана, мениң пак бир қизим бар, йәнә у кишиниң кенизиги бар. Мән
уларни қешиңларға чиқирип берәй, силәр уларни аяқ асти қилсаңлар мәйли,
нәзириңларға немә хуш яқса уларни шундақ қилиңлар, лекин бу кишигә
мошундақ ипласлиқ ишни қилмаңлар, — деди.□
25 Лекин у адәмләр униңға қулақ салмиди; йолучи кенизигини уларниң алдиға
сөрәп чиқирип бәрди. Улар униң билән биллә болуп кәчтин әтигәнгичә аяқ асти
қилди; улар таң йоруғанда андин уни қоюп бәрди.
26 Чокан таң сәһәрдә қайтип келип, униң ғоҗиси қонған өйниң дәрвазисиниң
босуғисиға кәлгәндә жиқилип қелип, таң атқичә шу йәрдә йетип қалди.
27 Әтигәндә униң ғоҗиси қопуп өйниң ишигини ечип, йолға чиқмақчи болуп
тешиға чиқивиди, мана, униң кенизиги болған чокан өйниң дәрвазиси алдида
қоллири босуғиниң үстигә қоюқлуқ һалда ятатти.
28 У униңға: — Қопқин, биз маңайли, деди. Лекин чокан һеч бир жавап бәрмиди.
Шуниң билән у чоканни ешәккә артип, қозғилип өз өйигә жүрүп кәтти.□
29 Өз өйигә кәлгәндә, пичақни елип кенизигиниң җәситини сүйәклири бойичә он
икки парчә қилип, пүткүл Исраил жутиниң чәт-яқилириғичә әвәтти.

□ **19:18 «Пәрвәрдигарниң өйи , *йәни муқәддәс чедир*»** — шу чағда Йерусалимда әмәс, Шилоһда еди. □ **19:22 «лүкчәк»** — ибраний тилида «Белиалниң (Иблисниң) балилири». Башқа бир хил тәржимиси «шәһәрдики адәмләр, лүкчәкләр...» ■ **19:22** Яр. 19:1-4; Һош. 9:9; 10:9 □ **19:24 «Мана, мениң пак бир қизим бар, йәнә у кишиниң кенизиги бар... силәр уларни аяқ асти қилсаңлар мәйли...»** — шу қери адәм меһмандостлуқни вә меһманларға болған мәсъулийәтчанлиқни шунчә «муқәддәс» дәп қарисиму, униң ағзидин чиққан жуқурики гәплиридин шу чағдики Исраилларниң бузуқчилиқ-әхлақсизлиғиниң қандақ дәриҗигә берип йәткәнлиги ениқ көрүниду. Меһманларниң һаятини қоғдаш үчүн өз һаятини пида қилса болатти; лекин өз қизини мошу рәзилләргә «һәдийә қилиш»қа һәр қандақ виждан егисигә жиргиничлик болса керәк. □ **19:28 «*Лавий киши* униңға:** — Қопқин, биз маңайли, деди» — бу чоканниң «ғоҗа»синиң таш жүрәклиги билән шу йәрлик лүкчәкләрниң рәзиллигиниң пәрқи барму?

30 Шундақ болдики, буни көргәнләрниң һәммиси: «Исраил Мисирдин чиққан күндин тартип бүгүнгичә бундақ иш болуп бақмиған еди яки көрүлүп бақмиған еди. Әнди бу ишни убдан ойлишип, қандақ қилиш керәклигини мәслиһәтлишәйли» — дейишти.

20

Ички урушниң партлиши

1 Шуниң билән Исраилларниң һәммиси чиқип, җамаәт Дандин тартип Бәәр-Шебағичә жиғилип Гилеад зимининиң хәлқи билән қошулуп Мизпаһда, Пәрвәрдигарниң алдиға келип бир адәмдәк болди. □
2 Пүткүл қовмниң чоңлири, йәни Исраилниң һәммә қәбилисиниң башлиқлири Худаниң хәлқиниң җамаити арисида һазир болди. Җамаәт җәмий болуп төрт йүз миң қилич тутқан пиядә әскәр еди
3 (Биняминлар Исраилниң Мизпаһда җәм болғинидин әнди хәвәр тапқан еди). Исраиллар сүрүштә қилип: «Бу рәзил иш қандақ йүз бәрди?» — дәп сориди.□
4 Өлтүрүлгән чоканниң ери Лавий киши җавап берип мундақ деди: — «Мән болсам өз кенизигимни елип, Биняминниң Гибеаһ шәһиригә қонғили барған едим;
5 Гибеаһниң адәмлири кечидә маңа һуҗум қилмақчи болуп, мени дәп өйни қоршивалди. Улар мени өлтүрүшни қәстлиди, кенизигимни болса улар аяқ асти қилип өлтүрүвәтти. □
6 Шуниң билән мән кенизигимниң җәситини парчә-парчә қилип, кишиләргә көтәрткүзүп Исраилниң мираси болған зиминниң һәр бир жутиға әвәттим. Чүнки улар Исраил ичидә пасиқлиқ вә ипласлиқ қилди.
7 Мана, әй барлиқ Исраиллар, силәр һәммиңлар ойлинип, мәслиһәт көрситиңлар».
8 Шуниң билән һәммә хәлиқ бир адәмдәк қопуп: — Аримиздин нә һеч ким өз чедиригә бармисун нә һеч ким өз өйигә қайтмисун,
9 бәлки биз Гибеаһқа шундақ қилайлиги: — Биз чәк ташлап униңға һуҗум қилайли;
10 биз Исраилниң һәммә қәбилисидикиләрдин йүзниң ичидин онни, миңдин йүзни, он миңдин миңни таллап чиқип, уларни хәлиқ үчүн озуқ-талқан йәткүзүшкә тайинлайли. Шундақ қилип хәлиқ Бинямин жутидики Гибеаһ шәһиригә берип, уларниң Исраил ичидә қилған барлиқ ипласлиғини уларниң өз бешиға яндурсун, — дейишти.
11 Шуниң билән Исраилниң һәммә адәмлири бир адәмдәк болуп, у шәһәргә һуҗум қилишқа топланди.
12 Андин Исраил қәбилилири Бинияминниң барлиқ җәмәтлиригә әлчи әвәтип: — Араңларда йүз бәргән бу рәзиллик зади немә иш?

□ **20:1 «Дандин тартип Бәәр-Шебағичә жиғилип, Гилеад зимининиң хәлқи билән қошулуп...»** — Дан шәһири (18:29дә көрситилгән) зиминниң шималий четидә; Бәәр-Шеба шәһири болса зиминниң җәнубий четидә; «Гилеад» болса зиминниң Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидики чәт қисми еди. Демәк (Бинямин хәлқидин башқа), пүткүл Исраилниң адәмлири Мизпаһқа жиғилди. □ **20:3 «... Исраиллар сүрүштә қилип: «бу рәзил иш қандақ йүз бәрди?» — дәп сориди»** — шу чағда Биняминларниң вәкиллириниң нәқ мәйданда бар-йоқлуғи еник әмәс. Лавий киши, шүбһисизки, кенизигиниң җәситидин бир қисмини уларғиму әвәткән (11:29). Бу соал Бинямин вәкиллиригә қоюлған болса, «Бу рәзил ишниң сәвәвини бизгә чүшәндүрүп бериңлар» дегәндәк тәрҗимә қилиниши керәк еди. Лекин 4-айәттин қариғанда соал Лавий кишигә қоюлған. □ **20:5 «...мени дәп өйни қоршивалди»** — яки «... мән бар өйни қоршивалди».

13 Әнди Гибеаһдики бу лүкчәкләрни бизгә тутуп бериңлар. Шуниң билән биз
уларни өлүмгә мәһкүм қилип, Исраилдин рәзилликни йоқ қилайли, — деди.
Лекин Бинияминлар өз қериндашлири болған Исраилларниң сөзини тиңшимиди,
□ ■
14 бәлки Бинияминлар Исраилға қарши җәң қилиш үчүн шәһәр-шәһәрләрдин
келип Гибеаһда жиғилди.
15 У вақитта Бинияминлардин шәһәр-шәһәрләрдин тизимланғанлар жигирмә алтә
миң қилич тутқан әркәк еди. Униңдин башқа Гибеаһдин хилланған йәттә йүз
әскәр бар еди.
16 Бу пүткүл қошун арисида хилланған йәттә йүз солхай әскәр болуп, салғуға
ташни селип нишанға атса, қилчиму қейип кәтмәйтти.■
17 Биниямин қәбилисидин башқа, Исраилниң адәмлири санақтин өткүзүливиди,
қилич тутқанлар төрт йүз миң әркәк чиқти; буларниң һәммиси җәңчиләр еди.
18 Исраил қопуп Бәйт-Әлгә чиқип Худадин: — Бизниң аримиздин ким авал чиқип
Бинияминлар билән соқушсун, дәп соривиди, Пәрвәрдигар җавап берип: — Йәһуда
авал чиқсун, деди.□
19 Шуниң билән Исраиллар әтиси сәһәр қопуп Гибеаһниң удулида чедиргаһ
тикти.
20 Андин Исраилниң адәмлири Биниямин билән урушушқа чиқип, Гибеаһниң
йенида раслинип уларға қарши сәп түзди.
21 Шу күни Бинияминлар Гибеаһдин чиқип, Исраилдин жигирмә икки миң
кишини өлтүрүп, йәргә йәксан қиливәтти.
22 Лекин Исраилниң адәмлири җасарәткә келип, авалқи күни сәп түзгән җайда
иккинчи күни йәнә сәп түзди.
23 *сәп түзүштин авалқи ахшими* Исраил Пәрвәрдигарниң алдиға берип, кәч киргичә
пәряд қилип жиғлап, Пәрвәрдигардин йол сорап: — Биз өз қериндишимиз болған
Биниямин нәсиллири билән йәнә урушушқа чиқсақ боламду, болмамду? — дәп
соривиди, Пәрвәрдигар җавап берип: — Уларға һуҗум қилиңлар, деди.
24 Шуниң билән Исраиллар иккинчи күни Бинияминларға йеқин келип һуҗум
қилди.
25 Бинияминму иккинчи күни Гибеаһдин чиқип Исраиллар билән соқушуп,
уларниң он сәккиз миң адимини өлтүрүп, йәргә йәксан қиливәтти; буларниң
һәммиси қилич тутқанлардин еди.
26 Андин Исраилларниң һәммиси, йәни пүтүн қошун қопуп Бәйт-Әлгә чиқип
жиғлап, шу күни Пәрвәрдигарниң алдида кәчкичә роза тутуп, Пәрвәрдигарниң
алдида көйдүрмә қурбанлиқ билән енақлиқ қурбанлиғи өткүзди.
27-28 Шу күнләрдә Худаниң әһдә сандуғи шу йәрдә болуп, Һаруннниң әвлади,
Әлиазарниң оғли Финиһас униң алдида хизмәт қилатти; шуниң билән Исраиллар
Пәрвәрдигардин йол сорап: — Биз өз қериндишимиз болған Бинияминниң
нәсиллири билән йәнә урушушқа чиқамдуқ яки тохтап қаламдуқ? — дәп
сориди; Пәрвәрдигар җававән: — Чиқиңлар, чүнки әтә Мән уларни сениң қолуңға
тапшуримән, деди.□

□ **20:13 «лүкчәкләр»** — ибраний тилида «Белиалниң (Иблисниң) балилири». ■ **20:13** Һак. 19:22; Һош. 9:9; 10:9 ■ **20:16** Һак. 3:15 □ **20:18 «Исраил қопуп Бәйт-Әлгә чиқип Худадин: ... дәп соривиди»** — бу айәттин қариғанда, Худаниң муқәддәс чедири гәрчә шу жилларда Шилоһда болсиму («Йә.» 18:1, «Һак.» 18:31, 21:12, «1Сам.» 1:3ни көрүң), мәлум сәвәптин (дүшмәнләрниң таҗавузлири түпәйлидин?) Бәйт-Әлдә вақитлиқ турғузулған охшайду (27-28-айәтни көрүң). □ **20:27-28 «Исраиллар Пәрвәрдигардин йол сорап: — ... — дәп сориди»** — шу чағда, Исраилниң Пәрвәрдигардин «йол сориши» шүбһисизки, баш каһин Финиһасниң каһинлиқ кийимигә тақалған әфодтики «урим вә туммим» арқилиқ еди («Мис.» 28-бапни вә изаһатлирини көрүң). Исраилларниң тартқан талапәтлири, шүбһисизки, Худаниң пүткүл қовминиң үстигә қойған агаһ-җазалири еди. Худаниң йолидин чиққанлар пәқәт Бинияминларла әмәс, бәлки пүткүл Исраил хәлқи болуши мүмкин еди.

29 Буни аңлап Исраил хәлқи Гибеаһниң әтрапиға әскәрләрни пистирма қойди; ■
30 үчинчи күни Исраиллар илгәрки икки қетимқидәк Бинияминларға һуҗум
қилишқа Гибеаһниң удулиға келип сәп түзди.
31 Бинямин *Исраил* хәлқигә қарши җәңгә чиқивиди, хәлиқ уларни шәһәрдин
аздуруп чиқти. Улар Бәйт-Әлгә чиқидиған йол вә Гибеаһқа баридиған йолниң
үстидә һәм далада хәлиқни илгәрки икки қетимқидәк уруп қирғили турди.
Исраилниң адәмлиридин оттузчә кишини өлтүрди.
32 Бинияминлар: — Улар йәнила авалқидәк мәғлуп болди, — дейишти. Амма
Исраил: — Бизләр қечип уларни шәһәрдин әгәштүрүп чиқип, йолларға елип
чиқайли, дәп мәслиһәтлишивалған еди.
33 Шуниң билән Исраилниң һәммә адәмлири өз җайидин қопуп Баал-Тамарға
берип сәп түзди, пистирмида турған Исраилларму өз җайидин, йәни Гебадики
чимәндин чиқип кәлди. □
34 Исраилниң арисидин сәрхил он миң киши Гибеаһниң удулидин униңға
һуҗум қилди, җәң қаттиқ болди. Лекин Бинияминлар өзлириниң үстигә бала
йеқинлашқинини билмәй қалди.
35 Пәрвәрдигар Бинияминларни Исраилниң алдида мәғлуп қилғачқа, улар у күни
Бинияминлардин жигирмә бәш миң бир йүз қилич тутқан адәмни өлтүрди.
36 Әнди Бинияминлар өзлириниң мәғлуп болғинини көрди.
Исраилниң адәмлири әслидә Гибеаһқа қойған пистирмидики кишилиригә ишәш
қилип, Бинияминларни алдап, алдида чекингән еди.
37 У вақитта пистирмидикиләр тездин атлинип Гибеаһқа һуҗум қилип бесип
кирип, шәһәрдикиләрниң һәммисини қиличлап қирди. □
38 Исраиллар әслидә пистирмидикиләр билән алдин-ала нишан үчүн бәлгү
бекиткән еди, йәни шәһәргә от қуюп, қелин түтүн түврүгиниң асманға
көтирилишини бәлгү қилишқа келишивалған еди.
39 Шуңа Исраилниң адәмлири уруштин вақтинчә чекингәндә, Бинияминлар
Исраилниң адәмлирини уруп соқуп, оттузчә кишини өлтүрүп: — Мана, Исраил
авалқи җәңдикидәк алдимизда шәксиз тар мар болиду, — дейишти.
40 Лекин шәһәрниң ичидин түтүн түврүк өрләп чиққанда, Бинияминлар кәйнигә
бурулуп қаривиди, мана, пүткүл шәһәр ис-түтәк болуп асманларға көтирилип
кетиватратти.
41 Шу һаман Исраилниң адәмлири бурулуп йенип кәлди, Бинияминниң адәмлири
болса: Бизгә бала йеқинлашти дәп, вәһимигә чүшти.
42 Улар Исраилларниң алдидин бурулуп чөллүккә маңидиған йол билән қечип
кәтти; лекин җәң уларниң кәйнидин из бесип маңди; әтрапидики һәр қайси
шәһәрләрдин адәмләр чиқип уларни ариға елип һалак қилди.
43 Шу тәриқидә улар Бинияминларни қоршивалди, уларни күн чиқиш тәрипидики
Гебаниң удулиғичә тохтимай қоғлап берип, чәйләп өлтүрди. □
44 Буниң билән Бинияминлардин он сәккиз миң киши өлди, уларниң һәммиси
батур палванлар еди.
45 Башқилири бурулуп чөл тәрәпкә қечип, Риммон қорам тешиға барди; амма
Исраиллар йолларда худди башақ тәргәндәк улардин бәш миң адәмни өлтүрди;

■ **20:29** Йә. 8:4 □ **20:33 «Гебадики»** — яки «Гибеаһдики». «Гибеаһ» вә «Геба» (а) охшаш бир җай болуши мүмкин, яки (ә) бир-биригә интайин йеқин икки җай болуши мүмкин. **«чимәндин чиқип кәлди»** — яки «ғәрип тәрәптин чиқип кәлди». □ **20:37 «Гибеаһқа һуҗум қилип...»** — бу сөзләрниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Гибеаһғичә башламчилиқ қилип». □ **20:43 «Геба»** — яки «Гибеаһ». Амма шу зиминниң җуғрапийилик орниға қариғанда у Геба болуши мүмкин. Бу айәтниң башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар. **«...уларни күн чиқиш тәрипидики Гебаниң удулиғичә тохтимай қоғлап берип, чәйләп өлтүрди»** — бу сөзләрниң башқа хил тәрҗимиси: «уларни Ноһаһдин қоғлап берип, Гебаһниң шәриқ тәрипидики бир йәрдә чәйләп өлтүрди».

андин уларниң кәйнидин Гидомғичә қоғлап берип, йәнә икки миң адәмни өлтүрди.
46 У күни Биняминлардин өлтүрүлгәнләр жигирмә бәш миң адәм еди. Буларниң һәммиси палванлар болуп, қилич тутқанлар еди.
47 Һалбуки, улардин пәқәт алтә йүз адәм қалған еди, улар бурулуп чөл тәрәпкә
қечип, Риммондики тик ярға барди. Улар Риммондики тик ярда төрт ай турди.■
48 Исраиллар йәнә Биняминларниң зиминиға йенип келип, һәммә шәһәрләрдики адәмләрни, чарпайларни һәм учриғанларниң һәммисини қилич билән қиривәтти, шундақла от қуюп, удул кәлгән шәһәрлириниң һәммисини көйдүрүвәтти.

21

Бинямин қәбилисиниң нәсли қуруп кетиштин қутулуши

1 Әслидә Исраилниң адәмлири Мизпаһда қәсәм қилишип: — Бизниң ичимиздин һеч ким өз қизини Биняминларға хотунлуққа бәрмисун, — дейишкән еди.
2 Шуниң үчүн хәлиқ Бәйт-Әлгә келип, у йәрдә кәч киргичә Худаниң алдида пәряд көтирип қаттиқ жиғлишип: —
3 Әй Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар, Исраилда немишкә шундақ иш йүз бериду, немишкә Исраилниң қәбилилиридин бири йоқап кәтсун? — дейишти.
4 Әтиси хәлиқ сәһәр қопуп, у йәрдә қурбангаһ ясап, көйдүрмә қурбанлиқ вә енақлиқ қурбанлиқлири сунди.
5 Исраиллар өз ара: — Исраилниң һәр қайси қәбилилиридин җамаәткә қошулуп Пәрвәрдигарниң алдида һазир болушқа кәлмигән кимләр бар? — дәп сорашти, чүнки улар кимки Мизпаһқа Пәрвәрдигарниң алдида һазир болмиса, у шәксиз өлүмгә мәһкүм қилинсун, дәп қаттиқ қәсәм қилишқан еди.
6 Исраил өз қериндиши болған Бинямин тоғрилиқ пушайман қилип: — Мана, әнди Исраил арисидин бир қәбилә үзүветилди.
7 Биз Пәрвәрдигарниң намида бизниң ичимиздин һеч қайсимиз өз қизимизни Биняминларға хотунлуққа бәрмәймиз, — дәп қәсәм қилған едуқ; әнди қандақ қилсақ улардин қалғанлирини хотунлуқ қилалаймиз — дейишти.
8 Улар йәнә өз ара: — Исраил қәбилилиридин қайсиси Мизпаһқа, Пәрвәрдигарниң алдиға чиқмиди? — дәп сорашти. Мана, Ябәш-Гилеадлиқлардин һеч қайсиси чедиргаһқа, җамаәткә қошулушқа кәлмигән еди.
9 Чүнки хәлиқни санап көргәндә Ябәш-Гилеадниң адәмлиридин у йәрдә һеч ким йоқ еди.
10 Шуниң билән җамаәт он икки миң палванни у йәргә әвәтип, уларға тапилап: — Ябәш-Гилеадта туруватқанларни, җүмлидин аяллар вә балиларни уруп-қирип қиличлап өлтүрүветиңлар;
11 шундақ қилиңларки, барлиқ әркәкләрни вә әрләр билән биллә болған барлиқ аялларни өлтүрүветиңлар, деди.■
12 Улар шундақ қилип Ябәш-Гилеадтики хәлқиниң ичидә техи әрләр билән биллә болуп бақмиған төрт йүз қизни тепип, уларни тутуп Қанаан зиминидики Шилоһқа, чедиргаһға елип кәлди.
13 Андин пүткүл җамаәт Риммондики тик ярдики Биняминларға адәм әвәтип, уларға течлиқ салимини җакалиди. ■
14 Шуниң билән Биняминлар қайтип кәлди; Исраиллар Ябәш-Гилеадтики һаят қалған қизларни уларға хотунлуққа бәрди, лекин булар уларға йетишмиди.

■ **20:47** Һак. 21:13 ■ **21:11** Чөл. 31:17 ■ **21:13** Һак. 20:47

15 Вә хәлиқ Бинямин тоғрилиқ пушайман қилди; чүнки Пәрвәрдигар Исраилниң
қәбилилириниң арисида кәмтүк пәйда қилип қойған еди.
16 Бу вақитта жамаәтниң ақсақаллири: — Биняминниң қиз-аяллири
йоқутиветилди, әнди биз қандақ қилсақ қалғанлирини хотунлуқ қилалаймиз, —
деди.
17 Андин йәнә: — Биняминдин қечип қутулған қалдисиға мирас сақлиниши
керәкки, Исраилниң бир қәбилисиму өчүп кәтмәслиги керәк.
18 Пәқәт бизла қизлиримизни уларға хотунлуққа бәрсәк болмайду, чүнки
Исраиллар: «Өз қизини Биняминларға хотунлуққа бәргән киши ләнәткә қалсун!»
дәп қәсәм қилишқан, — дейишти.
19 Улар йәнә: — Мана, Бәйт-Әлниң шимал тәрипидики, Бәйт-Әлдин Шәкәмгә
чиқидиған йолниң шәриқ тәрипидики, Либонаһниң җәнуп тәрипидики Шилоһда
һәр жили Пәрвәрдигарниң бир һейти болуп туриду, — деди.
20 Андин Исраиллар Биняминларға буйруп: — Силәр берип, *шу йәрдики*
үзүмзарлиқларға йошурунивелиңлар.
21 Күзитип туруңлар, қачаники Шилоһдики қизларниң уссул ойниғили
чиққинини көрсәңлар, үзүмзарлиқлардин чиқип һәр бириңлар Шилоһниң
қизлиридин бирини өзүңларға хотунлуққа елип қечиңлар, андин Биняминниң
зиминиға кетиңлар.
22 Шундақ болидуки, әгәр уларниң атилири я ака-укилири келип бизгә пәряд
көтәрсә, биз уларға: «Бизгә йүз-хатирә қилип, уларға йол қоюңлар, чүнки биз
җәңдә уларниң һәммисигә хотунлуққа толуқ бирдин қиз алалмидуқ; униң үстигә
силәр бу кетим қизлириңларни өз ихтиярлиғиңлар билән уларға бәрмидиңлар;
ихтиярән бәргән болсаңлар, гунаға тартилаттиңлар», дәймиз, — деди.□
23 Биняминлар шундақ қилип сани бойичә уссул ойнайдиған қизлардин өзлиригә
хотунлуққа елип қечип, өз мирас зиминиға қайтип берип, шәһәрләрни йәнә ясап
у йәрдә турди.
24 У вақитта Исраил у йәрдин айрилип, һәр бири өз қәбилилири вә җәмәтигә
йенип барди, андин һәр бири өз мирас зиминиға кәтти.
25 Шу күнләрдә Исраилда һеч падиша болмиди; һәр ким өз нәзиридә яхши
көрүнгәнни қилатти.□ ■

□ **21:22 «...җәңдә уларниң һәммисигә хотунлуққа толуқ бирдин қиз алалмидуқ»** — әслидә Биняминлардин алтә йүз киши аялсиз қалған еди. Исраиллар Ябәш-Гилеадлар билән җәң қилип қиздин төрт йүзни тапқан еди, лекин йәнила икки йүз адәм аялсиз қалди. Шуниң үчүн улар «җәңдә уларниң һәммисигә хотунлуққа толуқ бирдин қиз алалмидуқ» дәйду. **«силәр ... қизлириңларни өз ихтиярлиғиңлар билән уларға бәрмидиңлар; ихтиярән бәргән болсаңлар, гунаға тартилаттиңлар»** — уларниң әзлидики «һеч ким Биняминларға өз қизини бәрмисун» дегән қәсими билән, «силәр Шилоһтикиләр қизлириңларни Биняминларға ихтиярән ятлиқ қилған болсаңлар, гунакар болаттиңлар. Һазир болса, қизлириңлар булап кетилди, Шуа силәр гунакар һесапланмайсиләр» дегәндәк мәнтиқидә болған. □ **21:25 «...һәр ким өз нәзиридә яхши көрүнгәнни қилатти»** — 17:6 вә изаһатини көрүң.
■ **21:25** Һак. 17:6; 18:1; 19:1

Рут

Әлимәләк аилисиниң Моабқа бериши

1 *Батур* һакимлар һөкүм сүргән мәзгилдә шундақ болдики, зиминда ачарчилиқ йүз бәрди. Шу вақитта бир адәм аяли вә икки оғлини елип Йәһуда зиминидики Бәйт-Ләһәмдин чиқип, Моабниң сәһралирида бир мәзгил туруп келишкә барди. □

2 У кишиниң исми Әлимәләк , аялиниң исми Наоми, икки оғлиниң исми Маһлон
билән Килйон еди. Улар Бәйт-Ләһәмдә олтирақлиқ, Әфрат җәмәтидин еди. Улар Моабниң сәһрасиға келип шу йәрдә олтирақлашти.
3 Кейин Наоминиң ери Әлимәләк өлди; аяли икки оғли билән қалди.
4 Улар Моаб қизлиридин өзлиригә хотун алди. Бириниң ети Орпаһ, йәнә бириниң
ети Рут еди. Улар шу йәрдә он жилдәк турди.
5 Маһлон билән Килйон һәр иккиси өлди; шуниң билән аписи ери һәм
оғуллиридин айрилип ялғуз қалди.

Наоми билән Рутниң Бәйт-Ләһәмгә қайтип келиши

6 Шуниң билән аял икки келини билән қопуп Моабниң сәһрасидин қайтип кәтмәкчи болди; чүнки у Пәрвәрдигарниң Өз хәлқини йоқлап, ашлиқ бәргәнлиги тоғрисидики хәвәрни Моабниң сәһрасида туруп аңлиған еди.
7 Шуниң билән у икки келини билән биллә турған йеридин чиқип, Йәһуда
зиминиға қайтишқа йолға чиқти.
8 Наоми икки келинигә: — һәр иккиңлар қайтип өз анаңларниң өйигә бериңлар. Силәрниң мәрһумларға вә маңа меһриванлиқ көрсәткиниңлардәк Пәрвәрдигарму силәргә меһриванлиқ көрсәткәй!
9 Пәрвәрдигар силәр иккиңларни өз ериңларниң өйидә арам тапқузғай! — дәп,
уларни сөйүп қойди. Улар һөкирәп жиғлишип
10 униңға: — Яқ, биз чоқум сениң билән тәң өз хәлқиңниң йениға қайтимиз, —
дейишти.
11 Лекин Наоми: — Йенип кетиңлар, әй қизлирим! Немишкә мениң билән
бармақчисиләр? Қосиғимда силәргә әр болғидәк оғуллар барму?
12 Йенип кетиңлар, әй қизлирим! Чүнки мән қерип кәткәчкә, әргә тегишкә яримайман. Дәрһәқиқәтән бүгүн кечә бир әрлик болушқа, шундақла оғуллуқ болушқа үмүт бар дегәндиму,
13 улар жигит болғичә сәвир қилип тураттиңларму? Уларни дәп башқа әргә тәгмәй сақлап тураттиңларму? Яқ, болмайду, қизлирим! Чүнки Пәрвәрдигарниң қоли маңа қарши болуп мени азаплайдиғини үчүн, мән тартидиған дәрд-әләм силәрниңкидин техиму еғир болиду, — деди.□
14 Улар йәнә һөкирәп жиғлашти. Орпаһ қейинанисини сөйүп хошлашти, лекин
Рут уни чиң қучағлап турувалди.

□ **1:1 «мәзгилдә»** - ибраний тилида «күнләрдә». **«сәһралирида»** - ибраний тилида «етизлиқлирида». Моабтикиләр Йәһудийларға өч еди. Бу Әлимәләк вә аилисидикиләрниң Моабниң шәһәрлиригә әмәс, бәлки сәһрасиға беришиниң бир сәвәви болса керәк. □ **1:13 «Мән тартидиған дәрд-әләм силәрниңкидин техиму еғир болиду»** — гәрчә Рут билән Орпаһ һәр иккиси еридин айрилиш азавини тартқан тул хотунлар болсиму, Наоминиң азави техиму еғир еди; униң еридин һәм икки оғлидин айрилип қелиш азави бар еди. Униң үстигә, у икки келининиң өзидәк яқа жутта тул болуп туруш дәрдини таритишини халимайтти. Бу сөзниң йәнә икки тәрҗимиси бар: «Мән силәр үчүн (тул қалғанлиғиңлардин) интайин азаплинимән» яки «Мениң дәрд-әлимим силәргә бәк еғир жүк болуп қалиду, силәр көтирәлмәйсиләр»

15 Наоми униңға: — Мана, келин сиңлиң өз хәлқи билән илаһлириниң йениға
йенип кәтти! Сәнму келин сиңлиңниң кәйнидин йенип кәткин! — деди.
16 Лекин Рут җававән: — Мениң сениң йениңдин кетишимни вә саңа әгишиш
нийитимдин йенишни өтүнмә; чүнки сән нәгә барсаң мәнму шу йәргә баримән;
сән нәдә қонсаң мәнму шу йәрдә қониман; сениң хәлқиң мениңму хәлқимдур вә
сениң Худайиң мениңму Худайимдур.
17 Сән нәдә өлсәң мәнму шу йәрдә өлимән вә шу йәрдә ятимән; өлүмдин
башқиси мени сәндин айривәтсә Пәрвәрдигар мени урсун һәм униңдин ашуруп
җазалисун! — деди. □
18 Наоми униң өзигә әгишип беришқа қәтъий нийәт қилғинини көрүп, униңға
йәнә еғиз ачмиди.
19 Иккиси меңип Бәйт-Ләһәмгә йетип кәлди. Шундақ болдики, улар Бәйт-Ләһәмгә
йетип кәлгинидә пүткүл шәһәрдикиләр уларни көрүп зил-зилигә кәлди. Аяллар
болса: — Бу растинла Наомимиду? — дейишти.
20 У уларға җававән: — Мени Наоми демәй, бәлки «Мара» дәңлар; чүнки Һәммигә
Қадир маңа зәрдаб жутқузди. □
21 Тоққузум тәл һаләттә бу йәрдин чиқтим; лекин Пәрвәрдигар мени қуруқ
қайтқузди. Пәрвәрдигар мени әйипләп гувалиқ бәрди, Һәммигә Қадир мени
харлиған екән, немишкә мени Наоми дәйсиләр? — деди.□
22 Шундақ қилип Наоми билән келини Моаб қизи Рут Моабниң сәһрасидин
қайтип кәлди; улар иккиси Бәйт-Ләһәмгә йетип келиши билән тәң арпа ормиси
башланған еди.

2

Рутниң Боазниң етизида башақ териши

1 Наоминиң еригә туққан келидиған Боаз исимлиқ бир адәм бар еди. У
Әлимәләкниң җәмәтидин болуп, интайин бай адәм еди. ■
2 Моаб қизи Рут Наомиға: — Мән етизлиққа барай, бирәркимниң нәзиридә
илтипат тепип, униң кәйнидин меңип арпа башақлирини тәрсәм? — деди.
У униңға: — Барғин, әй қизим, деди.□
3 Шуниң билән у чиқип етизлиқларға келип, у йәрдә ормичиларниң кәйнидин
башақ тәрди. Бәхитигә яриша, дәл у кәлгән етизлиқ Әлимәләкниң җәмәти болған
Боазниң етизлиқлири еди.

4 Мана, у вақитта Боаз Бәйт-Ләһәмдин чиқип келип, ормичилар билән
саламлишип: — Пәрвәрдигар силәр билән биллә болғай! — деди.
Улар униңға җававән: — Пәрвәрдигар саңа бәхит-бәрикәт ата қилғай! — деди.

□ **1:17 «Пәрвәрдигар мени урсун һәм униңдин ашуруп җазалисун!»** - ибраний тилида: «... Пәрвәрдигар маңиму шундақ қилсун вә униңдин ашуруп қилсун!» □ **1:20 «Мени Наоми демәй...»** — «Наоми» дегәнниң мәнаси: «йеқимлиқ», «көңүллүк», «һурузлуқ»; «Мара» болса «аччиқ», «әләмлик», «зәрдаблиқ» дегән мәнидә. □ **1:21 «Пәрвәрдигар мени әйипләп гувалиқ бәрди»** — башқа бир хил тәрҗимилири: — «Пәрвәрдигар маңа қарши чиқти» яки «мени азаплиди». Бу сөзләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **2:1** Мат. 1:5 □ **2:2 «Башақ териш»** - Тәврат қануни бойичә намрат кишиләр вә яқа жутлуқларниң ормичиларниң арқисидин чечилип кәткән башақларни теришигә рухсәт берилиши керәк («Лав.» 19:9-10ни көрүң). Гәрчә Наоминиң өзиниң бир парчә етизи бар болсиму (4:3), униңға шу пәсилдә бир нәрсә терилмиған еди. Рут мошу илтимаси билән Наомини «башақ териш» хиҗаләтчилигидин қутқузиду, әлвәттә.

5 Боаз ормичиларниң үстигә назарәткә қоюлған хизмәткаридин: — Бу яш чокан
кимниң қизи болиду? — дәп сориди. □
6 Ормичиларниң үстигә қоюлған хизмәткар җавап берип: — Бу Наоми билән
биллә Моабниң сәһрасидин қайтип кәлгән Моабий чокан болиду.
7 У: «Ормичиларниң кәйнидин өнчиләрниң арисидики чечилип кәткән
башақларни теривалайму?» дәп тәләп қилди. Андин у келип әтигәндин
һазирғичә ишләватиду; у пәқәт кәпидә бир аз дәм алди, — деди. □
8 Боаз Рутқа: — Әй қизим, аңлаватамсән?! Сән башақ тәргили башқа бир кимниң
етизлиғиға бармиғин, бу йәрдинму кәтмә, мениң дедәклирим билән биргә мошу
йәрдә турғин. □
9 Диққәт қилғин, қайси етизда орма орған болса, *дедәкләргә* әгишип барғин. Мән
жигитләргә: Униңға чеқилмаңлар, дәп тапилап қойдум! Әгәр уссап қалсаң берип,
идишлардин жигитлирим *қудуқтин* тартқан судин ичкин, — деди.

10 Рут өзини йәргә етип тизлинип, бешини йәргә тәккүзүп тазим қилип, униңға:
— Мән бир биганә турсам, немишкә маңа шунчә ғәмхорлуқ қилғидәк нәзириңдә
шунчилик илтипат тапқанмән? — деди.
11 Боаз униңға җававән: — Ериң өлүп кәткәндин кейин қейинанаңға
қилғанлириңниң һәммиси, шундақла сениң ата-анаңни вә өз вәтиниңдин
қандақ айрилип, сән бурун тонумайдиған бир хәлиқниң арисиға кәлгиниң маңа
пүтүнләй аян болди;
12 Пәрвәрдигар қилғиниңға мувапиқ саңа яндурғай, сән қанатлириниң тегидә
панаһ издигән Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар тәрипидин саңа униң толуқ
инъами берилгәй, деди.
13 Рут җававән: — Әй ғоҗам, нәзириңдә илтипат тапқаймән; мән сениң
дедигиң болушқиму яримисамму, сән маңа тәсәлли берип, дедигиңгә меһриванә
сөзләрни қилдиң, — деди. □
14 Тамақ вақтида Боаз униңға: — Қени, буяққа кәлгин, нандин йә, нанни сиркигә
төгүргин! — деди. Рут ормичиларниң йениға келип олтарди; Боаз қомачтин елип
униңға тутти. У униңдин тойғичә йеди вә йәнә азрақ ашуруп қойди.
15 У башақ тәргили қопқанда, Боаз жигитлиригә буйруп: — Уни һәтта өнчиләрниң
арисида башақ тәргили қоюңлар, уни һеч хиҗаләттә қалдурмаңлар.
16 Һәтта һәм униң үчүн азрақ башақларни өнчиләрдин әтәй айрип, униңға
тәргили чүшүрүп қоюңлар, уни һеч әйиплимәңлар, деди.
17 Шундақ қилип у кәчкичә етизлиқта башақ тәрди, теривалғанлирини соққанда,
тәхминән бир әфаһ арпа чиқти. □
18 Андин у арписини елип, шәһәргә кирди, қейинаниси униң тәргән *арписини*
көрди; у йәнә у йәп тоюнғандин кейин сақлап қойғинини чиқирип униңға бәрди.
19 Қейинаниси униңға: — Сән бүгүн нәдә башақ тәрдиң, нәдә ишлидиң? Саңа
ғәмхорлуқ қилған шу кишигә бәхит-бәрикәт ата қилинғай! — деди.
У қейинанисиға кимниңкидә иш қилғинини ейтип: — Мән бүгүн ишлигән
етизниң егисиниң исми Боаз екән, деди.

□ **2:5 «Хизмәткаридин»** - ибраний тилида «жигитидин». **«Бу яш чокан кимниң қизи болиду? »** - Шу чағда Рут техи тул болғачқа, шуниңға яриша алаһидә кийимлирини кийватқан еди. 3:3ни вә изаһатини көрүң. □ **2:7 «Кәпидә»** - ибраний тилида «өйдә». Орма мәзгилдә ормичилар бәлким етизлиқта дәм елишқа вақитлиқ кәпә салған болса керәк. □ **2:8 «Дедәклирим билән биргә мошу йәрдә турғин»** - дедәкләрниң иши бәлким арпа пайлирини жиғип өнчә қилиш еди. Рут «уларниң қешида» ишлисә көпрәк башақларни терәләйтти, әлвәттә. □ **2:13 «дедигиң»** - ибраний тилида «дедәк»ни тәсвирләйдиған икки сөз бар. Рут бу айәттә булардин әң төвән орунни көрситидиған сөзни ишлитип өзини тәсвирләйду. □ **2:17 «Бир әфаһ арпа»** - тәхминән 15 килограмчә еди.

20 Наоми келинигә: — Тирикләргиму, өлгәнләргиму меһриванлиқ қилиштин баш тартмиған киши Пәрвәрдигардин бәхит-бәрикәт көргәй! — деди. Андин Наоми униңға йәнә: — У адәм бизниң йеқин туққинимиздур, у бизни қутқузалайдиған һәмҗәмәтләрдин биридур, — деди. □

21 Моаб қизи Рут йәнә: — У маңа йәнә: «Мениң жигитлирим пүтүн һосулумни жиғип болғичә улар билән биргә болғин» деди, — деди.

22 Наоми келини Рутқа: — Әй қизим, бирисиниң саңа яманлиқ қилмаслиғи үчүн башқисиниң етизлиғиға бармай, униң дедәклири билән биллә чиқип ишлисәң яхшидур, деди.□

23 Шуниң билән арпа вә буғдай һосули жиғилип болғичә, Рут Боазниң дедәклири билән жүрүп башақ тәрди. У қейинаниси билән биллә туруварди.

3

Рутниң хаманға берип, Боаз билән көрүшүш

1 Шу күнләрдә, қейинаниси Наоми униңға: — Әй қизим, һал-әһвалиңниң яхши болуши үчүн, сениң арам-бәхитиңни издимәймәнму?□

2 Сән дедәклири билән ишлигән Боаз бизгә туққан келиду әмәсму? Мана, бүгүн ахшам у хаманда арпа соруйду.

3 Әнди сән жуюнуп-таринип, өзүңгә әтирлик май сүрүп, *есил* кийимлириңни кийип, хаманға чүшкин; лекин у әр киши йәп-ичип болмиғичә, өзүңни униңға көрсәтмигин.□

4 У ятқанда униң ухлайдиған йерини көрүвал. Андин сән кирип, аяқ тәрипини ечип, шу йәрдә йетивалғин. Андин у саңа немә қилиш керәклигини ейтиду, — деди.

5 Рут униңға: — Сән немә десәң мән шуни қилимән, — деди.

6 У хаманға чүшүп, қейинаниси униңға тапилиғандәк қилди.

7 Боаз йәп-ичип, көңлини хуш қилип чәшниң айиғиға берип ятти. Андин Рут шәпә чиқармай келип, аяқ тәрипини ечип, шу йәрдә ятти.

8 Йерим кечидә Боаз чөчүп, алдиға еңишкәндә, мана бир аял айиғида ятатти!□

9 Ким сән?! — дәп сориди у.

□ **2:20 «Бизни қутқузалайдиған һәмҗәмәтләрдин бири»** - (««һәмҗәмәт-ниҗаткар»имиздин бири» яки ««һәмҗәмәт-қутқузғучи»имиздин бири») — бу ибраний тилида «гоел» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөзиниң алаһидә мәнаси бар. Бириси намратлиқтин өзини қуллуққа сетиватқан болса яки башқа қийин әһвалға учрап мал-мүлүгини сатқан болса, Муса пәйғәмбәр тапшурувалған қанунға асасән, шу кишиниң йеқин уруқ-туққанлири, һәмҗәмәтлириниң уни һөрлүккә чиқирип қутқузуш һоқуқи бар еди. Демәк, у сетивалғучиға адил бир баһада пул бәрсила, у униң өз қериндишини һөр қилип қутқузуш һоқуқи бар еди. Һоқуқни ишлитиш һәмҗәмәтиниң өз ихтиярлиғи билән болатти, әлвәттә. У һоқуқини ишләтмәкчи болса, һеч ким уни тосалмайтти. Наоми мошу йәрдә: «Биздин хәвәр елиш мәсъулийити болған йеқин туққанлиримиздин бири бар» демәкчи болиду. □ **2:22 «Бирисиниң саңа яманлиқ қилмаслиғи үчүн»** - Наоминиң бу агаһ сөзлири бизгә «Батур һакимлар» дәвридики умумий әһвални аян қилса керәк. □ **3:1 «Сениң арам-бәхитиңни издимәймәнму?»** - Наоминиң мошу «арам-бәхит» дегини Рутни қайтидин өй-очақлиқ қилишни көрситиду. □ **3:3 «Өзүңгә әтирлик май сүрүп»** - ибраний тилида «өзүңни мәсиһ қилип» яки «өзүңни мәсиһләп». □ **3:8 «Чөчүп, ...»** - башқа бир хил тәрҗимиси «титрәп кетип, ...». Һеч болмиғанда, Боаз путлириға соғ урулғанда ойғинип кәткән болса керәк. **«Еңишкәндә»** - башқа бир хил тәрҗимиси «өрүлгәндә»

Рут жававән: — Мән хизмәткариң Рут болимән. Сән мениң һәмҗәмәт-
ниҗаткарим болғиниң үчүн хизмәткариңниң үстигә тонуңниң етигини йейип
қойғайсән, — деди.□
10 У жававән: — Әй қизим, Пәрвәрдигардин бәхит-бәрикәт тапқайсән! Сениң
кейин көрсәткән садақәт-меһриванлиғиң илгири көрсәткиниңдинму артуқтур;
чүнки *сени издигән* жигитләр, мәйли кәмбәғәл болсун, бай болсун, уларниң
кәйнидин кәтмидиң.□
11 И қизим, әнди қорқмиғин! Дегиниңниң һәммисини орундап беримән; чүнки
пүткүл шәһиримиздики мөтивәрләр сени пәзиләтлик аял дәп билиду.□
12 Дурус, саңа һәмҗәмәт-ниҗаткар болғиним раст; лекин сениң мәндин
йеқинрақ йәнә бир һәмҗәмәтиң бар.
13 Әнди кечичә бу йәрдә қалғин; әтә сәһәрдә әгәр у һәмҗәмәтлик һоқуқини
ишлитип сени елишни халиса, у алсун; лекин һәмҗәмәтлик һоқуқи бойичә сени
алмиса, Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, мән саңа һәмҗәмәтлик
қилип сени алай. Таң атқичә бу йәрдә йетип турғин! — деди.
14 У униң айиғида таң атқичә йетип, кишиләр бир-бирини тонуғидәк болуштин
бурун қопти. Чүнки Боаз: — бир аялниң хаманға кәлгинини һеч ким билмисун,
дәп ейтқан еди.□
15 У йәнә *Рутқа*: — Сән кийгән йепинчини ечип турғин, деди. У уни ечип
турувиди, Боаз арпидин алтә кәмчән кәмләп берип, униң өшнисигә артип қойди.
Андин у шәһәргә кирди. □
16 Рут қейинанисиниң йениға кәлди. У: — Әй қизим, сән һазир ким?! — дәп
сориди. Шуниң билән у қейинанисиға у кишиниң қилғанлириниң һәммисини
дәп бәрди. □
17 У: — У бу алтә кәмчән арпини маңа бәрди, чүнки у: «қейинанаңниң йениға
қуруқ қол қайтип бармиғин» деди, — деди.
18 Наоми: — Әй қизим, бу ишниң ахириниң қандақ болидиғинини билгичә мошу
йәрдә тәхир қилғин; чүнки у адәм бүгүн мошу ишни пүткүзмәй арам алмайду,
деди.

□ **3:9 «Хизмәткариң»** — оқурмәнләрниң есидә барки, ибраний тилида «дедәк»ни тәсвирләйдиған икки сөз бар. Бу айәттә Рут орнини жуқурирақ көрситидиған сөзни өзигә ишләтти (2:13ни вә изаһатни көрүң) **«һәмҗәмәт-ниҗаткар»** дегән уқум тоғрилиқ 2:20ни вә изаһатни көрүң. **«Тониңниң етигини хизмәткариңниң үстигә йепип қойғайсән»** - Рут ейтқан «Тониңниң етигини хизмәткариңниң үстигә йепип қойғайсән» дегән ибарә: — «Мени сайәңниң астиға алғин, мени әмриңгә алғин» дегәнни вә өзиниң Боазниң аяли болушқа рази екәнлигини билдүриду. Худаму Исраилни өз қанити астиға алғанлиғи тоғрилиқ шу сөзни қилған — «Әз.» 16:8ни көрүң. □ **3:10 «Сени издигән жигитләр»** - Боазниң сөзигә қариғанда (шүбһисизки, у һәм тиришчан һәм чирайлиқ болғачқа) Рутни бир қанчә жигит издәп кәлгән. Лекин Рут өз мәйлигә әгишип уларни таллимай, бәлки орниға қейинаниси Наомиға яхши болсун дәп рәхмәтлик еригә «һәмҗәмәт-ниҗаткар» болған Боазниң панаһлиғини издигән. Шуниң билән Боаз Рутниң қилғини тоғрилиқ: «Сениң кейин көрсәткән садақәт-меһриванлиғиң илгири көрсәткиниңдинму артуқтур» дәйду. Рутниң «илгири көрсәткән (садақәт-меһриванлиғи)» болса қейинанисиға болған садақәтлигини, униңға һәмраһ болуп өз жутини ташлап Исраилларниң арисиға кәлгәнлигини көрситиду. Боазниң «Сән кейин көрсәткән садақәт-меһриванлиқ» дегини болса өзини издигәнлигини көрситиду. □ **3:11 «Пүткүл шәһиримиздики мөтивәрләр»** - ибраний тилида «хәлқимниң шәһириниң дәрвазисидики кишиләр» — қедимки заманда «шәһәрниң дәрвазиси» ақсақаллар вә мөтивәрләр олтиридиған жай еди; шу йәрдә сот ечилатти. Шуңа Боазниң сөзиниң толуқ мәнаси «Мениң шәһиримдики барлиқ мөтивәрләр сени пәзиләтлик аял дәп қарайду». □ **3:14 «Ейтқан еди»** - ибраний тилида «ейтқан еди» яки «ойлиған еди» дегән мәна бирла сөз билән ипадилиниду. Биз бу йәрдә «ейтқан еди» дәп тәрҗимә қилдуқ. □ **3:15 «Алтә кәмчән»** - бәлким «алтә әфаһ», йәни 27-45 килограмни көрситиши мүмкин. □ **3:16 «Сән һазир ким?»** - Наоминиң бу соали билән Рутниң һазирқи салаһийитини сорайду: у: «һазир сән Боазниң аяли болдуңму-йоқ?» дегән мәнини билдүриду.

4

Боазниң Рутни никаһиға елиши, һәмҗәмәт-ниҗаткарлиқ бурчини ада қилиши

1 Боаз шәһәр дәрвазисиға чиқип, шу йәрдә олтарди. Мана, у вақитта Боаз ейтқан
һелиқи һәмҗәмәтлик һоқуқиға егә киши келиватати. Боаз униңға: — Әй
бурадәр, келип бу йәрдә олтарғин, девиди, у келип олтарди.□

2 Андин Боаз шәһәрниң ақсақаллиридин он адәмни чақирип, уларғиму: — Бу
йәрдә олтириңлар, деди. Улар олтарғанда

3 у һәмҗәмәтлик һоқуқиға егә кишигә: — Моабниң сәһрасидин йенип кәлгән
Наоми қериндишимиз Әлимәләккә тәвә шу зиминни сатмақчи болуватиду.

4 Шуңа мән мошу ишни саңа хәвәрләндүрмәкчи едим, шундақла мошу
йәрдә олтарғанларниң алдида вә хәлқимниң ақсақаллириниң алдида «Буни
сетивалғин» демәкчимән. Сән әгәр һәмҗәмәтлик һоқуқиға асасән алай десәң,
алғин; һәмҗәмәтлик қилмай, алмаймән десәң, маңа ейтқин, мән буни биләй;
чүнки сәндин *авал* башқисиниң һәмҗәмәтлик һоқуқи болмайду; андин сәндин
кейин мениң һоқуқум бар, деди.

У киши: — Һәмҗәмәтлик қилип уни алимән, деди.

6 Һәмҗәмәт киши: — Ундақ болса һәмҗәмәтлик һоқуқумни ишлитип *етизни*
алсам болмиғидәк; алсам өз мирасимға зиян йәткүзгидәкмән. Һәмҗәмәтлик
һоқуқини сән өзүң ишлитип, йәрни сетивалғин; мән ишлитәлмәймән, деди.□

7 Қедимки вақитларда Исраилда һәмҗәмәтлик һоқуқиға яки алмаштуруш-
тегишиш ишиға мунасивәтлик мундақ бир рәсим-қаидә бар еди: — ишни кәсмәк
үчүн бир тәрәп өз кәшини селип, иккинчи тәрәпкә берәтти. Исраилда сода-
сетиқни бекитиштә мана мошундақ бир усул бар еди.■

8 Шуңа һәмҗәмәт һоқуқиға егә киши Боазға: — Сән уни алғин, дәп, өз кәшини
селивәтти.□

9 Боаз ақсақалларға вә көпчиликкә: — Силәр бүгүн мениң Әлимәләк кә тәвә
болған һәммини, шундақла Килйон билән Маһлонға тәвә болған һәммини
Наоминиң қолидин алғинимға гувадурсиләр.

10 Униң үстигә мәрһумниң нами қериндашлири арисидин вә шәһириниң
дәрвазисидин өчүрүлмәслиги үчүн мәрһумниң мирасиға униң нами болған
бирәр әвлади қалдурулсун үчүн Маһлонниң аяли, Моаб қизи Рутни хотунлуққа
алдим. Силәр бүгүн буниңға гувадурсиләр, деди.□

□ **4:1 «Әй бурадәр!»** - ибраний тилида «Әй, паланчи-покунчи!» дейилиду. Бу адәм бәлким Рут вә Наомиға карита һәмҗәмәтлик бурчини өз үстигә елишни рәт қилғачқа, у бу баянда намсиз қалған болса керәк. □ **4:6 «мән *шу һоқуқни* ишлитәлмәймән»** - бу киши бәлким: «Әгәр Руттин пәрзәнт көрсәм, улар мениң балилирим һесапланмайду; һалбуки, улар башқа аялимдин болған пәрзәнтлирим билән тәң мениң мирасимға варис болуши мүмкин, шуниң билән өз пәрзәнтлирим еришидиған мирасиниң үлүши әслидикидин азлап кетиду» дәп ойлиса керәк; шуңа у «алмаймән» дегән қарарға кәлгән. ■ **4:7** Қан. 25:7 □ **4:8 «Өз кешини селивәтти»** - бу кәшни Боаз елип кетиду. У мәзкур сода-сетиққа испат болиду. Кәш бәлким бир парчә йәрниң тәвәлигигә символ болуши мүмкин еди («Қан.» 11:24 вә 25:7-10ни көрүң). □ **4:10 «Шәһәрниң дәрвазиси»** - оқурмәнләрниң есидә барки, «шәһәрниң дәрвазиси» қедимки заманларда ақсақаллар вә мөтивәрләр олтиридиған җай еди.

Боаз Рутни өз әмригә илиши арқилиқ йәрни қайтуруп сетивалиду
11 Дәрвазида турған һәммә хәлиқ билән ақсақаллар: — Биз гувадурмиз.
Пәрвәрдигар сениң өйүңгә киргән аялни Исраилниң жәмәтини бәрпа қилған
Раһилә билән Леяһ иккисидәк қилғай; сән өзүң Әфратаһ жәмәти ичидә баяшат
болуп, Бәйт-Ләһәмдә нам-иззитиң зиядә болғай; □ ■
12 Пәрвәрдигар саңа бу яш чокандин тапқузидиған нәслиң түпәйлидин сениң
жәмәтиң Тамар Йәһудаға туғуп бәргән Пәрәзниң жәмәтидәк болғай! — деди.■

Падиша Давут Боаз билән Рутниң әвладидур

13 Андин Боаз Рутни әмригә елип, униңға йеқинлиқ қилди. Пәрвәрдигар униңға
шапаәт қилип, у һамилдар болуп бир оғул туғди.
14 Қиз-аяллар Наомиға: — Исраилниң арисида саңа һәмжәмәт-нижаткар нәслини
үзүп қоймиған Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун! Шу нәслиңниң
нами Исраилда иззәт-абройлуқ болғай! □
15 У саңа жениңни йеңилиғучи һәм қериғиниңда сени әзизлиғучи болиду; чүнки
сени сөйидиған, саңа йәттә оғулдин әвзәл болған келиниң уни туғди, — деди.
16 Наоми балини елип, бағриға басти вә униңға баққучи ана болди. □
17 Униңға хошна болған аяллар «Наомиға бир бала туғулди» дәп, униңға исим
қойди. Улар униңға «Обәд» дәп ат қойди. У Йәссәниң атиси болди, Йәссә
Давутниң атиси болди.□

□ **4:11 «Раһилә вә Леяһ»** - Яқупниң икки аяли болуп, көп пәрзәнт көргән. ■ **4:11** Яр. 29:32-35; 30:1-25; 35:17, 18 ■ **4:12** Яр. 38:29; 1Тар. 2:4; Мат. 1:3 □ **4:14 «һәмжәмәт-нижаткар»** - шу «һәмжәмәт-нижаткар» болса туғулған бала өзидур. 15-айәтни көрүң. □ **4:16 «баққучи ана»** — бәлким қанун җәһәттин балиниң атақ аниси болғанлиғини көрситиши мумкин. □ **4:17 «Обәд»** — «қул», «хизмәткар» дегән мәнидә. **«Давут»** — Давут падиша, Давут пәйғәмбәр.

Давут падиша, йәни Давут пәйғәмбәрниң нәсәбнамиси

18 Пәрәзниң нәсәбнамиси төвәндикидәктур: — Пәрәздин Һәзрон төрәлди, ■
19 Һәзрондин Рам төрәлди, Рамдин Амминадаб төрәлди,
20 Амминадабтин Наһшон төрәлди, Наһшондин Салмон төрәлди,
21 Салмондин Боаз төрәлди, Боаздин Обәд төрәлди,
22 Обәдтин Йәссә төрәлди вә Йәссәдин Давут төрәлди.

■ **4:18** 1Тар. 2:5; Мат. 1:3

Самуил «1»

Дәрд-әләмдин болған тиләк

1 Әфраим тағлиғидики Раматаим-Зофимда Әлканаһ исимлиқ бир киши бар еди.
У Әфраимлиқ болуп, Йәроһамниң оғли, Йәроһам Елихуниң оғли, Елиху Тохуниң
оғли, Тоху Зуфниң оғли еди. ■
2 Униң икки аяли бар еди. Бирисиниң исми Һаннаһ, йәнә бирисиниң исми
Пәниннаһ еди. Пәниннаһниң балилири бар еди, лекин Һаннаһниң балиси йоқ
еди.
3 Бу адәм һәр жили өз шәһиридин самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарға сәҗдә қилип қурбанлиқ сунғили Шилоһға баратти. У йәрдә
Әлиниң Хофний вә Финиһас дегән икки оғли Пәрвәрдигарниң каһинлири болуп
ишләйтти. ■
4 Һәр қетим Әлканаһ қурбанлиқ қилған күнидә у *қурбанлиқтин* аяли Пәниннаһ вә
униң һәр бир оғул-қизлириға өз үлүшини берәтти.
5 Амма Һаннаһға болса у икки һәссилик үлүш берәтти; чүнки у Һаннаһни толиму
сөйәтти. Лекин Пәрвәрдигар уни туғмас қилған еди. □
6 Пәрвәрдигарниң уни туғмас қилғанлиғидин униң күндәш рәқиби *Пәниннаһ*
Һаннаһни азаплаш үчүн униң билән қаттиқ қеришатти.
7 Вә һәр жили, Һаннаһ һәр қетим Пәрвәрдигарниң өйигә чиққанда, *Пәниннаһ*
униңға азар берәтти. Пәниннаһ шундақ қилғачқа, у жиғлап һеч немә йемәйтти.
□
8 Ахири униң ери Әлканаһ униңға: — И Һаннаһ, немишкә жиғлайсән? Немишкә
бир нәрсә йемәйсән? Немишкә көңлүң азар йәйду? Мән өзүм саңа он оғулдин
әвзәл әмәсму?! — деди.■
9 Улар Шилоһда йәп-ичкәндин кейин (Әли дегән каһин шу чағда Пәрвәрдигарниң
ибадәтханисиниң ишиги йенидики орундуқта олтиратти) Һаннаһ дәстихандин
турди;
10 у қаттиқ азап ичидә Пәрвәрдигарға дуа қилип зар-зар жиғлайтти.
11 У қәсәм ичип: — И самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, әгәр
дедигиңниң дәрдигә йетип, мени яд етип дедигиңни унтумай, бәлки дедигиңгә
бир оғул бала ата қилсаң, уни пүтүн өмриниң күнлиридә Сән Пәрвәрдигарға
беғишлаймән; униң бешиға устира һеч қачан селинмайду, деди.□ ■
12 У Пәрвәрдигарниң алдида дуасини давам қиливатқанда, Әли униң ағзиға қарап
турди;
13 чүнки Һаннаһ дуани ичидә қилғачқа ләвлири мидирлаватқини билән авази
аңланмайтти. Шуңа Әли уни мәс болуп қапту, дәп ойлиди.
14 Әли униңға: — Қачанғичә мәс жүрисән? Шарабиңни өзүңдин нери қил, деди.

■ **1:1** 1Тар. 6:11, 12 ■ **1:3** Мис. 23:14; Қан. 16:16. □ **1:5 «Лекин Пәрвәрдигар уни туғмас қилған еди»** — ибраний тилида: «Лекин Пәрвәрдигар униң балиятқусини етиватқан еди». □ **1:7 «Вә һәр жили, Һаннаһ һәр қетим Пәрвәрдигарниң өйигә чиққанда, Пәниннаһ униңға азар берәтти»** — немишкә улар һәр қетим «Пәрвәрдигарниң өйигә чиққанда» шундақ болиду? — бизниңчә һәр қетим бир ибраний аилә Худаниң алдиға шундақ кәлгәндә, улар барлиқ балилири үчүн алаһидә тәшәккүр ейтиши мумким. Шу чағларда Пәниннаһ Һаннаһқа «Сән бир туғмас!» дәп әслитәтти. Бәзи тәрҗимиләрдә мошу җүмлиниң бешида: «У (Әлканаһ) һәр жили Пәрвәрдигарниң өйигә чиққанда, Һаннаһ униңға һәмраһ болуп барғанда...» дейилиду. ■ **1:8** Рут 4:15. □ **1:11 «униң бешиға устира һеч қачан селинмайду»** — Тәврат дәвридә бәзи кишиләр өзлирини Худаниң ибадитигә беғишлаш мәхситидә өзлирини «назарий» дәп атайтти; «назарий»лар (назарий болушқа қәсәм ичип бекитилгән мөһләттә) һарақ ичмәйтти, чачлирини һеч чүшүрмәйтти. «Чөл.» 6:1-22ни көрүң. ■ **1:11** Һак. 13:5.

15 Лекин Һаннаһ җававән: — Ундақ әмәс, и ғоҗам! Көңли сунуқ бир мәзлуммән.
Мән шарапму, һарақму ичмидим, бәлки җеним дәрдини Пәрвәрдигарниң алдида
төктүм; ■
16 дедәклирини яман хотун дәп билмигәйла. Чүнки мениң зор дәрдим вә
азаплиримдин бу күнгичә шундақ нида қиливатимән, деди.□
17 Әли униңға җавап берип: — Теч-аман қайтқин; Исраилниң Худаси Өзидин
тилигән илтиҗайиңни иҗабәт қилғай, деди.
18 Һаннаһ: — Дедәклири көз алдилирида илтипат тапқай, деди. У шуларни
дәп чиқип, ғиза йеди вә шуниңдин кейин чирайида илгәркидәк ғәмкинлик
көрүнмиди.
19 Улар әтиси таң сәһәрдә орнидин туруп Пәрвәрдигарниң һозурида сәҗдә қилип
болуп, Рамаһдики өйигә йенип кәлди. Әлканаһ аяли Һаннаһға йеқинчилиқ
қилди; Пәрвәрдигар уни әслигән еди.
20 Һаннаһ һамилдар болуп, вақти-саити тошуп, бир оғул туғди. У: «Мән уни
Пәрвәрдигардин тиләп алдим» дәп, исмини Самуил қойди.□

Һаннаһ Самуилни Пәрвәрдигарға атайду

21 Униң ери Әлканаһ өйидики һәммиси билән Пәрвәрдигарға атидиған һәр
жиллиқ қурбанлиқни қилғили вә қилған қәсимини ада қилиш үчүн Шилоһға
чиқти.
22 Лекин Һаннаһ биллә бармай еригә: — Бала әмчәктин айрилғандила андин
мән униң Пәрвәрдигарниң алдида һазир болуши үчүн уни елип баримән; шуниң
билән у у йәрдә мәңгү туриду, деди.
23 Ери Әлканаһ униңға: — Өзүңгә немә яхши көрүнсә, шуни қилғин. Уни әмчәктин
айриғичә туруп турғин. Пәрвәрдигар Өз сөз-каламиға әмәл қилғай, деди. Аяли
өйдә қелип балиси әмчәктин айрилғичә емитти.
24 Балиси әмчәктин айрилғандин кейин у уни елип, шундақла үч буқа, бир әфаһ
ун вә бир тулум шарапни елип Пәрвәрдигарниң Шилоһдики өйигә апарди. Бала
болса техи кичик еди. □ ■
25 Улар бир буқини союп балини Әлиниң қешиға елип кәлди. □
26 Шуниң билән Һаннаһ *униңға*: — И ғоҗам, өзлиридә һаят раст болғинидәк,
бу йәрдә силиниң қашлирида туруп Пәрвәрдигарға нида қилған мәзлум мән
болимән, деди.
27 Мән мошу оғул бала үчүн дуа қилдим вә мана, Пәрвәрдигар мениң тилигән
илтиҗайимни иҗабәт қилди.
28 Әнди һазир мән уни Пәрвәрдигарға тапшуруп бәрдим. Өмриниң һәммә
күнлиридә у Пәрвәрдигарға беғишланған болиду, деди. Шуниң билән улар у
йәрдә Пәрвәрдигарға сәҗдә қилди.□

■ **1:15** Зәб. 61:9; 141:2 □ **1:16 «дедәклирини яман хотун дәп билмигәйла...»** — ибраний тилида «дедәклирини «Белиалниң қизи» дәп билмигәйла» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс» дегәнлик болуп, бәлким Иблисни көрситиду. □ **1:20 ««Мән уни Пәрвәрдигардин тиләп алдим» дәп, исмини Самуил қойди»** — ибраний тилида «Самуил» дегәнниң мәнаси «Худа аңлиди» яки «Худадин тилигән» дегәнгә йеқин келиду. □ **1:24 «бир әфаһ ун»** — «әфаһ» ашлиқ-данларниң өлчәм бирлиги еди, тәхминән 27 литр. Буқа қурбанлиқ қилинғанда, униңға қошуп ундин «қошумчә ашлиқ һәдийә» қилинишиму керәк еди. ■ **1:24** Луқа 2:41. □ **1:25 «Улар бир буқини союп балини Әлиниң қешиға елип кәлди»** — қалған икки буқа бәлким Әлиға Самуилни беқиш үчүн бәргән «беқиш һәққи» болуши мүмкин. Башқа бир еһтималлиқ барки, 24-айәтниң мәнаси: «...үч буқа» әмәс, бәлки «....үч яшлиқ бир буқа» болуши мүмкин. Бирақ бу айәтни шундақ чүшәнгән алимлар аз. □ **1:28 «...улар у йәрдә Пәрвәрдигарға сәҗдә қилди»** — **«улар»** бәзи кона көчүрмиләрдә «у у йәрдә Пәрвәрдигарға сәҗдә қилди» дейилиду (демәк, Самуилни көрситиду).

2

Һаннаһ тәнтәнә билән Пәрвәрдигарни мәдһийиләйду

1 Һаннаһ дуа қилип мундақ деди: —
«Мениң қәлбим Пәрвәрдигар билән яйрайду,
Мениң мүңгүзүм Пәрвәрдигар билән егиз көтирилди;
Ағзим дүшмәнлиримниң алдида тәнтәниликтә ечилди;
Чүнки Сениң ниҗатиңдин шатлинимән.□ ■
2 Пәрвәрдигардәк муқәддәс болғучи йоқтур;
Чүнки Сәндин башқа һеч ким йоқ,
Худайимиздәк һеч уюлташ йоқтур.■
3 И инсанлар, кибирлик сөзлириңларни көпәйтивәрмәңлар,
Йоған гәпләрни ағзиңлардин чиқармаңлар;
Чүнки Пәрвәрдигар билим-һидайәткә егә Худадур.
Инсанларниң әмәллири Униң тәрипидин таразида тартилиду.
4 Палванларниң оқ-ялири сундурилди;
Лекин путлишип жиқилғанларниң бели болса қудрәт билән бағланди.
5 Қосиғи тоқ болғанлар нан тепиш үчүн өзини ялланмилиққа бәрди;
Лекин ач қалғанлар һазир ач қалмиди;
Һәтта туғмас аял йәттини туғиду;
Лекин көп балилиқ болған солишип кетиду.■
6 Пәрвәрдигар һәм өлтүриду, һәм һаят бериду;
У адәмни тәһтисараға чүшүриду, у йәрдин йәнә турғузиду;□ ■
7 Пәрвәрдигар адәмни һәм намрат қиливетиду, һәм бай қилиду;
У кишини һәм пәс қилиду, һәм егиз көтириду.
8 У өзи мискинни топидин қопуриду,
Қиғлиқтин йоқсулни көтириду;
Уларни есилзадиләр арисида тәң олтарғузиду;
Уларни шан-шәрәплик тәхтигә мирас қилдуриду;
Чүнки йәрниң түврүклири Пәрвәрдигарниңкидур;
У Өзи дунияни уларниң үстигә салған еди.■
9 Өз муқәддәс бәндилириниң путлирини У мәзмут қилиду;
Амма рәзилләр болса, қараңғуда шүк қилиниду;
Чүнки һеч ким өз қудрити билән нусрәт тапмайду.
10 Пәрвәрдигар билән қаршилашқанлар парә-парә қиливетилиду;
У Өзи асманлардин уларға қарши гүлдүрләйду.
Пәрвәрдигар йәр йүзиниң чәтлиригичә һөкүм чиқириду;
У Өзи тиклигән падишаға қудрәт бериду,
У Өзи мәсиһлигининиң мүңгүзини егиз көтириду!».□ ■

□ **2:1 «Мениң мүңгүзүм Пәрвәрдигар билән егиз көтирилди»** — Тәвратта, «мүңгүз»ләр көп һалларда адәмләрниң аброй-шөһритини яки күчини билдүриду. Мошу йәрдә Қутқузғучи-мәсиһни көрситиши мүмкин. «Зәб.», 131:17ни көрүң. Бу мүңгүзләр адәмниң бешида өскән әмәс, әлвәттә! ■ **2:1** Луқа 1:46. ■ **2:2** Қан. 3:24; Зәб. 85:8. ■ **2:5** Зәб. 33:10-11; Жиғ. 5:6; Луқа 1:53. □ **2:6 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһи баридиған жай. ■ **2:6** Қан. 32:39; Әз. 37:11-14 ■ **2:8** Аюп 36:15; Зәб. 112:7, 8; Луқа 1:52; Зәб. 23:1-2; 101:26; 103:5. □ **2:10 «У Өзи мәсиһлигининиң мүңгүзини егиз көтириду!»** — «мәсиһлимәк» яки «мәсиһ қилиш»: Худаниң йолйоруғи билән Исраилға йеңи бир падиша бекитиш үчүн униң бешиға зәйтун мейи сүрүлүши керәк еди. Мошу мурасим «мәсиһ қилиниш» яки «мәсиһлиниш» дәп атилатти вә шундақла шу чағдин башлап шу падиша «Худаниң мәсиһлигини» дәп атилатти. Каһинлар вә бәзи вақтида пәйғәмбәрләрму «мәсиһ қилинатти». Исраилда шу чағда падиша болмиғачқа, Һаннаһниң бу сөзи дәрвәқә кәлгүси ишларни алдин-ала көрсәткән бешарәт еди. ■ **2:10** 1Сам. 7:10; Зәб. 2:6; 20:9; 88:25

11 Әлканаһ болса Рамаһдики өз өйигә йенип барди. Бала болса әлиниң қешида
Пәрвәрдигарға хизмәт қилип қалди.

Әлиниң оғуллириниң каһинлиқ мәнсивидин рәзиллик билән пайдилинишлири

12 Амма Әлиниң оғуллири интайин яман кишиләрдин болуп, Пәрвәрдигарни
тонумайтти. □
13 Каһинларниң хәлиқләргә мундақ адити болған: — Бириси қурбанлиқ қилип,
гөш қайнап пишиватқанда каһинниң хизмәткари келип үч тиллиқ чаңгакни
қолида тутуп
14 даш, қазан, даңқан яки кориниң ичигә санҗип, чаңгакқа немә елинған болса
каһин шуни өзигә алатти. Уларниң Шилоһға *қурбанлиқ қилғили* кәлгән һәммә
Исраилларға шундақ адити болған. □
15 Шундақла һәтта яғни көйдүрмәстә каһинниң хизмәткари келип қурбанлиқ
қиливатқан адәмгә: — Каһинға кавап үчүн гөш бәргин, чүнки у сәндин қайнап
пишқан гөш қобул қилмайду, бәлки хам гөш лазим, дәйтти.
16 Әгәр қурбанлиқ қилғучи униңға: — Авал йеғи көйдүрүлүп болсун, андин
немини халисаң шуни алғин, десә, у: — Болмайду, маңа дәрһал бәр! Болмиса
мәҗбурий алимән, дәйтти; □
17 Шундақ қилип бу икки яшниң гунайи Пәрвәрдигарниң алдида толиму еғир
болған еди; чүнки униң сәвәвидин хәқ Пәрвәрдигарға атиған қурбанлиқлар көзгә
илинмайвататти.
18 Амма Самуил нарәсидә бала болуп канаптин тоқулған бир әфодни кийип
Пәрвәрдигарниң алдида хизмәт қилатти. □
19 Буниңдин башқа униң аниси һәр жилда униңға бир кичик тон тикип, һәр
жиллиқ қурбанлиқни қилғили ери билән барғанда алғач келәтти.
20 Әли Әлканаһ вә аялиға бәхит тиләп дуа қилип: — «Аялиңниң Пәрвәрдигарға
беғишлиғининиң орниға саңа униңдин башқа нәсил бәргәй, деди. Андин бу
иккиси өз өйигә янди.
21 Шуниң билән Пәрвәрдигар Һаннаһни йоқлап бәрикәтләп, у һамилдар болуп
җәмий үч оғул вә икки қиз туғди. Кичик Самуил болса Пәрвәрдигарниң алдида
туруп өсүвататти.□
22 Әли бәк қерип кәткән еди. У оғуллириниң пүткүл Исраилға һәммә
қилғанлирини аңлиди һәм җамаәт чедириниң ишигидә хизмәт қилидиған
аяллар билән ятқининиму аңлиди. □

□ **2:12 «...интайин яман кишиләрдин болуп»** — ибраний тилида: «Белиалниң (Иблисниң) оғуллиридин болуп» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс», бәлким Шәйтанни көрситиду. □ **2:14 «Уларниң Шилоһға қурбанлиқ қилғили кәлгән һәммә Исраилларға шундақ адити болған»** — мошу хил қурбанлиқлар, шүбһисизки, «тәшәккүр қурбанлиқлири» яки «енақлиқ қурбанлиқлири» еди. Каһинларниң мошу адити Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанунниң бәлгүлимилиригә асасланған әмәс. Каһинларниң «һоқуқ үлүши» болса «Лав.» 7:11-18, 28-34-айәтләрдә көрситилиду. Амма әлиниң оғуллири ачкөзлүгидин бу адәтни толиму һәддидин ашурувәткән еди. Кейинки айәтләрни көрүң. □ **2:16 «Авал йеғи көйдүрүлүп болсун, андин немини халисаң шуни алғин»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә қурбанлиқлардики барлиқ яғлар Пәрвәрдигарға атап көйдүрүләтти. Адәмниң уни йейиши мәнъий қилинатти. □ **2:18 «Самуил нарәсидә бала болуп канаптин тоқулған бир әфодни кийип Пәрвәрдигарниң алдида хизмәт қилатти»** — «әфод» дегән немә? Худа Муса пәйғәмбәргә чүшүргән қанун бойичә, баш каһин кийдиған бир алаһидә калтә чапан болуп, униң ичидики икки хил таш арқилиқ Худадин йол сориғили болатти. Самуил Лавий қәбилисидин болмисиму, бу айәткә қариғанда «каһинлиқ кийим» кийип, каһинлиқ хизмитини қиливататти. □ **2:21 «...йоқлап бәрикәтләп»** — ибраний тилида пәқәт «йоқлап» дейилиду. Худаниң «йоқлиши» тоғрилиқ «тәбирләр»ниму көрүң. □ **2:22 «җамаәт чедири»** — йәни «ибадәт чедири» яки «муқәддәс чедир».

23 У уларға: — Силәр немә үчүн шундақ ишларни қилисиләр? Чүнки бу хәлиқниң
һәммисидин силәрниң яманлиғиңларни аңлаватимән, деди.
24 Болмайду, и оғуллирим! Мән аңлиған бу хәвәр яхши әмәс, Пәрвәрдигарниң
хәлқини аздурупсиләр. □
25 Әгәр бир адәм йәнә бир адәмгә гуна қилса, башқа бириси униң үчүн Худадин
рәһим сориса болиду; лекин әгәр бириси Пәрвәрдигарға гуна қилса, ким униң
гунайини тиләләйду? — деди. Лекин улар атисиниң сөзигә қулақ салмиди;
чүнки Пәрвәрдигар уларни өлтүрүшни нийәт қилған еди.
26 Амма Самуил дегән бала өсүвататти, Пәрвәрдигар һәм адәмләрниң алдида
илтипат тапқан еди.■
27 Худаниң бир адими Әлиниң йениға келип мундақ деди: — Пәрвәрдигар шундақ
дәйду: «Мисирда, Пирәвнниңкидә турғанда Өзүмни атаңниң җәмәтигә очуқ аян
қилмидимму? ■
28 Мән уни каһиним болуш, Өз қурбангаһимда қурбанлиқ қилиш, хушбуй
йеқиш вә Мениң алдимда әфод тонини кейип хизмәт қилишқа Исраилниң
һәммә қәбилилиридин таллимиған едимму? Шуниңдәк Мән Исраилниң
отта көйдүридиған һәммә қурбанлиқлирини атаңға тапшуруп тәқдим қилған
әмәсму? □ ■
29 Немишкә Мән буйруған, туралғу җайимдики қурбанлиғим билән ашлиқ
һәдийәләрни дәпсәндә қилисиләр? Немишкә хәлқим Исраиллар кәлтүргән
һәммә һәдийәләрниң есилидин өзлириңларни сәмритип, өз оғуллириңларниң
һөрмитини Мениңкидин үстүн қилисән?» ■
30 Униң үчүн Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән дәрһәқиқәт
сениң вә атаңниң җәмәтидикиләр Мениң алдимда хизмитимдә мәңгү маңиду,
дәп ейтқан едим; лекин әнди Мән Пәрвәрдигар шуни дәйманки, бу иш һазир
Мәндин нери болсун! Мени һөрмәт қилғанларни Мән һөрмәт қилимән, лекин
Мени кәмситкәнләр пәс қарилиду. ■
31 Мана шундақ күнләр келидуки, сениң билигиңни вә атаңниң җәмәтиниң
билигини тәң кесиветимән; шуниң билән җәмәтиңдә бирму қериған адәм
тепилмайду! □
32 Сән туралғу җайимда дәрд-қайғу көрисән; Исраиллар һәр қандақ һозур-
бәхитни көргини билән, сениң җәмәтиңдә әбәткичә бирму қериған адәм
тепилмайду. □
33 Вә Мән қурбангаһимниң хизмитидин үзүп ташлимиған адимиң бар болса,
у көзлириңниң хирәлишиши билән жениңниң азаплинишиға сәвәп болиду.
Җәмәтиңдә туғулғанларниң һәммиси балағәттин өтмәй өлиду. □
34 Саңа бу ишларни испатлашқа, икки оғлуң Хофний билән Финиһасниң бешиға
чүшидиған мундақ бир аламәт бешарәт болиду: — уларниң иккилиси бир күндә
өлиду.

□ **2:24 «Пәрвәрдигарниң хәлқини аздурупсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигарниң хәлқи арисида тарқалған хәвәр яхши әмәс». ■ **2:26** Луқа 2:52. ■ **2:27** Рос. 7:25. □ **2:28 «... Мән Исраилниң отта көйдүридиған һәммә қурбанлиқлирини атаңға тапшуруп тәқдим қилған әмәсму?»** — Тәвратқа асасән, каһинларниң һәр қандақ қурбанлиқлардин өзигә хас бир үлүшни елиш һоқуқи бар еди. ■ **2:28** Лав. 10:14. ■ **2:29** Қан. 32:15. ■ **2:30** Мис. 28:43; 29:9. □ **2:31 «... сениң билигиңни вә атаңниң җәмәтиниң билигини тәң кесиветимән»** — «адәмниң билиги» униң күчи, қабилийити вә һоқуқини билдүрәтти. □ **2:32 «Сән туралғу җайимда дәрд-қайғу көрисән»** — яки «Сән туралғу җайимда дүшмән көрисән». **«сениң җәмәтиңдә әбәткичә бирму қериған адәм тепилмайду»** — бу бешарәт төвәндики бабларда ечилиду. Әли өзи Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң булап кетилгәнлигини көриду; бирақ кейинки күнләрдә, йәни Давут падишаниң күнлиридики бәхит-бәрикәтни у көрмәйду (Әлиниң җәмәтиниң кейинки тарихи 22-бап, 1-22, «1Пад.» 2:26-27дә көрүлиду). □ **2:33 «көзлириңниң хирәлишиши»** — бу ибарә адәттә көз яшлириниң көп төкүлгәнлигидин яки зор ғәмкинликтин болған һаләтни көрситиду.

35 Амма Өзүмгә Роһум вә дилимдики нийитим бойичә иш көридиған садиқ бир
каһинни тикләймән; Мән униңға мәзмут бир җәмәт қуримән; у Мениң мәсиһ
қилғинимниң алдида мәңгү меңип хизмәт қилиду. □
36 Шундақ болидуки, сениң җәмәтиңдикиләрдин һәр бир тирик қалғанлар бир
сәр күмүч вә бир чишләм нан тиләшкә униң алдиға келип униңға тазим қилип:
«Қаһинлиқ хизмәтлиридин маңа бир орун бәрсилә, йегили бир чишләм нан
тапай дәп ейтидиған болиду» дәйду.

3

Пәрвәрдигар Самуилни чақириду

1 Самуил дегән бала болса әлиниң алдида Пәрвәрдигарниң хизмитидә болатти.
Әнди Пәрвәрдигарниң сөзи у күнләрдә кам еди; вәһийлик көрүнүшләрму көп
әмәс еди.
2 Вә шундақ болдики, бир күни Әли орнида ятқан еди (униң көзлири торлишип
көрмәс болуп қалай дегән еди) ■
3 Худаниң чириғи техи өчмигән болуп, Самуил Пәрвәрдигарниң ибадәтханисида,
Худаниң әһдә сандуғиға йеқинла йәрдә ятатти.
4 Пәрвәрдигар Самуилни чақирди. У: — Мана мән бу йәрдә, деди.
5 У Әлиниң қешиға жүгүрүп берип: — Мана мән, мени чақирдиңғу, деди. Лекин
у җавап берип: — Мән чақирмидим; қайтип берип ятқин, деди. Шуниң билән у
берип ятти.
6 Пәрвәрдигар йәнә: «Самуил!» дәп чақирди. Самуил қопуп әлиниң қешиға
берип: Мана мән, мени чақирдиңғу, деди. Лекин у җавап берип: — Мән
чақирмидим и оғлум, йәнә берип ятқин, деди.
7 Самуил Пәрвәрдигарни техи тонумиған еди; Пәрвәрдигарниң сөзи униңға техи
аян қилинмиған еди.
8 Лекин Пәрвәрдигар йәнә үчинчи қетим: «Самуил!» дәп чақирди; у қопуп
әлиниң қешиға берип: — Мана мән; сән мени чақирдиң, деди. У вақитта Әли
Пәрвәрдигар балини чақирипту, дәп билип йәтти.
9 Шуниң билән Әли Самуилға: — Берип ятқин. У әгәр сени чақирса, сән: —
И Пәрвәрдигар, сөз қилғин, чүнки қулуң аңлайду, дәп ейтқин, девиди, Самуил
берип орнида ятти.
10 Вә Пәрвәрдигар келип йеқин туруп илгәркидәк: — «Самуил, Самуил!» дәп
чақирди. Самуил: — Сөз қилғин, чүнки қулуң аңлайду, дәп җавап бәрди.□
11 Пәрвәрдигар Самуилға: — Мана Мән аңлиғанларниң икки қулиқини
зиңилдатқидәк бир ишни Исраилниң арисида қилмақчимән. ■
12 Шу күнидә Мән бурун Әлиниң җәмәтидикиләр тоғрисида ейтқинимниң
һәммисини униң үстигә чүшүримән; баштин ахирғичә ада қилимән! ■

□ **2:35 «...Мениң мәсиһ қилғинимниң алдида»** — Мениң падишасимниң алдида, демәкчи. Бизниңчә бу бешарәт авал Самуилниң өзидә андин каһин Задокниң җәмәтидә әмәлгә ашурулди. **«мәңгү меңип хизмәт қилиду»** — ибраний тилида «барлиқ күнләрдә меңип хизмәт қилиду». ■ **3:2** 1Сам. 4:15.
□ **3:10 «Самуил, Самуил!»** — Тәврат-инҗилда Худа бир кишиниң исмини қайтилап чақирған болса, у адәмниң өзигә интайин сөйүмлүк екәнлигини көрситиду. ■ **3:11** 2Пад. 21:12; Йәр. 19:3. ■ **3:12** 1Сам. 2:31.

13 Чүнки өзигә аян болған қәбиһлик түпәйлидин Мән униңға, сениң җәмәтиңдин
мәңгүлүк һөкүм чиқармақчимән, дәп ейтқанмән: чүнки у оғуллириниң
ипласлиғини билип туруп уларни тосмиди. □
14 Униң үчүн Әлиниң җәмәтидикиләргә қәсәм қилғанмәнки, Әлиниң
җәмәтидикиләрниң қәбиһлиги мәйли қурбанлиқ билән болсун, мәйли һәдийә
билән болсун кафарәт қилинмай, әбәткичә кәчүрүм қилинмайду, деди.
15 Самуил әтиси таң атқичә йетип, андин Пәрвәрдигарниң өйиниң ишиклирини
ачти. Амма Самуил вәһийлик көрүнүшни Әлигә ейтиштин қорқти.
16 Лекин Әли Самуилни чақирип: — И Самуил оғлум, деди. У: — Мана мән, дәп
җавап бәрди.
17 У: — У саңа немә сөз қилди? Сәндин өтүнәй, уни мәндин йошурмиғин. Әгәр
Униң саңа ейтқанлириниң бирини маңа ейтмай қойсаң, Худа дегинини сениң
бешиңға чүшүрсун вә униңдин артуқ чүшүрсун! — деди.
18 Шуниң билән Самуил униңға һеч немини қалдурмай һәммини дәп бәрди. Әли:
— Мана, У Пәрвәрдигардур; У немини лайиқ тапса, шуни қилсун, деди.
19 Самуил өсүп чоң болуватапти вә Пәрвәрдигар униң билән биллә болуп, униң
ейтқан бешарәтлик сөзлиридин һеч қайсисини йәрдә қалдурмайтти.
20 Шуниң билән пүткүл Исраил Дандин тартип Бәәр-Шебағичә Самуилниң
Пәрвәрдигарниң пәйғәмбири қилип тикләнгәнлигини билип йәтти. □
21 Шу вақитта Пәрвәрдигар Шилоһда Өзини йәнә аян қилди. Чүнки Пәрвәрдигар
Шилоһда Өз сөз-калами арқилиқ Самуилға Өзини аян қилди; вә Самуил Униң
сөзини пүткүл Исраилға йәткүзди.□

4

Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи Филистийләрниң қолиға чүшиду

1 У вақитта Исраил Филистийләр билән җәң қилғили чиқип Әбән-Әзәргә йеқин
җайда барғаһ-чедирларни тикти. Филистийләр болса Афәк дегән җайда барғаһ-
чедирларни тикти.
2 Филистийләр Исраиллар билән соқушқили сәп тизип турди. Җәң кеңәйгәндә
Исраил Филистийләр алдида тар мар болди; Филистийләр уларниң җәң
сәплиридин төрт миңчә адәмни өлтүрди.
3 Халайиқ барғаһқа йенип кәлгәндә, Исраилниң ақсақаллири: — Немишкә
Пәрвәрдигар бүгүн бизни Филистийләр тәрипидин тар мар қилдурди? Биз
Шилоһдин Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини қешимизға елип келәйли; у
аримизда болса, бизни дүшминимизниң қолидин қутқузиду, деди.
4 Шу гәптин кейин халайиқ Шилоһға адәм мандуруп, шу йәрдин керубларниң
оттурисида олтарған самави қошунларниң Сәрдари Пәрвәрдигарниң әһдә
сандуғини елип көтирип кәлди. Шуниңдәк Әлиниң икки оғли Хофний билән
Финиһасму Худаниң әһдә сандуғи билән биллә кәлди. □ ■

□ **3:13 «Мән униңға, сениң җәмәтиңдин мәңгүлүк һөкүм чиқармақчимән, дәп ейтқанмән»** — яки «Мән униңға, сениң җәмәтиңдин мәңгүлүк һөкүм чиқармақчимән, дәп ейтқин». **«чүнки у оғуллириниң ипласлиғини билип туруп уларни тосмиди»** — яки «чүнки у оғуллириниң Худани қарғиғанлиғини билип туруп уларни тосмиди». □ **3:20 «Дандин тартип Бәәр-Шебағичә»** — «Дан» Исраилниң шималий четидә, «Бәәр-Шеба» униң җәнубий четидә еди. □ **3:21 «Самуил Униң сөзини пүткүл Исраилға йәткүзди»** — яки «Самуил ейтқан бу сөз пүткүл Исраилда йүз бәрди». □ **4:4 «...керубларниң оттурисида олтарған самави қошунларниң Сәрдари Пәрвәрдигар»** — «керублар» пәриштиләрниң шәклидә болуп, әһдә сандуғиниң икки тәрипидә туратти. «Мис.» 25:17-22ни көрүң. Худа «керубларниң оттурисида, әһдә сандуғиниң үстидә һозурумни олтарғузимән, дәп вәдә қилған еди. ■ **4:4** 2Сам. 6:2; Зәб. 79:1-2; 98:1

5 Вә шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи ләшкәргаһқа елип
келингәндә пүткүл Исраил йәрни тәврәткидәк күчлүк бир чуқан көтиришти.
6 Филистийләр күчлүк тәнтәнә авазини аңлап: — Ибранийларниң
ләшкәргаһидин аңланған бу күчлүк чуқан немә вәҗидин чиққанду, дәп ейтишти.
Арқидинла улар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң уларниң ләшкәргаһиға
кәлтүрүлгинини билип йәтти.
7 Шуниң билән Филистийләр қорқуп: — Илаһлар уларниң ләшкәргаһиға кәпту,
һалимизға вай! Мундақ иш бу вақитқичә һеч болған әмәс, дейишти.
8 Һалимизға вай! Бизни бу қудрәтлик илаһларниң қолидин ким қутқузиду?
Мана баяванда мисирлиқларни түрлүк бала-вабалар билән урған илаһлар дәл
шулардур!
9 И Филистийләр, өзлириңларни җәсур көрситип әркәктәк туруңлар. Болмиса,
ибранийлар бизгә қул болғандәк биз уларға қул болимиз; әркәктәк болуп җәң
қилиңлар! — деди. ■
10 Шуниң билән Филистийләр Исраиллар билән җәң қилди. Исраил тар мар
қилинип, һәр бири тәрәп-тәрәпкә өз чедиригә бәдәр қачти. Җәңдә қаттиқ
қирғинчилиқ болуп, Исраилдин оттуз миң пиядә әскәр өлтүрүлди.
11 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи олҗа болуп кәтти вә Әлиниң икки оғли Хофний
билән Финиһасму өлтүрүлди.■

12 Шу күни бир Биняминлиқ җәң мәйданидин қечип кийим-кечәклири житиқ,
үстибеши топа-чаң һалда Шилоһға жүгүрүп кәлди. ■
13 У йетип кәлгәндә, мана Әли йолниң четидә өз орундуқида олтирип тақити-
тақ болуп күтүвататти; униң көңли Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң ғемидә
пәришан еди. У киши хәвәрни йәткүзгили шәһәргә киргәндә, пүткүл шәһәр
пәряд-чуқан көтәрди.
14 Әли пәряд садасини аңлап: — Бу зади немә варaң-чуруң? дәп сориди. У киши
алдирап келип әлигә хәвәр бәрди
15 (Әли тохсән сәккиз яшқа киргән, көзлири қетип қалған болуп, көрмәйтти). ■
16 У киши Әлигә: — Мән җәңдин қайтип кәлгән кишимән, бүгүн җәң мәйданидин
қечип кәлдим, деди. Әли: — И оғлум, немә иш йүз бәрди? — дәп сориди.
17 Хәвәрчи җавап берип: — Исраил Филистийләрниң алдидин бәдәр қачти.
Хәлиқ арисида қаттиқ қирғинчилиқ болди! Сениң икки оғлуң, Хофний билән
Финиһасму өлди һәмдә Худаниң әһдә сандуғиму олҗа болуп кәтти, деди.
18 Вә шундақ болдики, хәвәрчи Худаниң әһдә сандуғини тилға алғанда, Әли
дәрвазиниң йенидики орундуқтин кәйнигә жиқилип чүшүп, бойни сунуп өлди;
чүнки у қерип, бәдиниму еғирлишип кәткән еди. У қириқ жил Исраилниң
һакими болған еди.□
19 Униң келини, йәни Финиһасниң аяли һамилдар болуп туғушқа аз қалған
еди. У Худаниң әһдә сандуғиниң олҗа болуп кәткәнлиги вә қейинатиси
билән ериниңму өлгәнлик хәвирини аңлиғанда, бирдинла қаттиқ толғақ тутуп,
пүкүлүп балини туғди.
20 У өләй дәп қалғанда, чөрисидә турған аяллар: — Қорқмиғин, сән оғул бала
туғдуң, деди. Лекин у буниңға җавапму бәрмиди һәм көңүл бөлмиди.
21 У: «Шан-шәрәп Исраилдин кәтти» дәп балиға «Ихабод» дәп исим қойди; чүнки
Худаниң әһдә сандуғи олҗа болуп кәткән һәм қейинатиси билән ериму өлгән еди.

■ **4:9** Һак. 13:1. ■ **4:11** 1Сам. 2:34; Зәб. 77:59-61 ■ **4:12** Йә. 7:6. ■ **4:15** 1Сам. 3:2 □ **4:18 «У қириқ жил Исраилниң һакими болған еди»** — «һаким»ларниң йетәкчи һәм сорақчи рольини чүшиниш үчүн Тәвраттики «Батур һакимлар»ни көрүң.

□
22 У йәнә: — Шан-шәрәп Исраилдин кәтти; чүнки Худаниң әһдә сандуғи олжа
болуп кәтти! — деди.

5

1 Филистийләр Худаниң әһдә сандуғини олжа елип, уни Әбән-Әзәрдин елип
Ашдодқа барди.
2 У йәрдә Филистийләр Худаниң әһдә сандуғини елип Дагон бутханисиға әкирип,
Дагон дегән бутниң йениға қойди.
3 Ашдоддикиләр әтиси сәһәр қопуп кәлсә, мана Дагон бути Пәрвәрдигарниң әһдә
сандуғиниң алдида жиқилғиничә дүм ятатти. Шуңа улар Дагон бутни елип йәнә
өз орнида турғузуп қойди.
4 Лекин әтиси сәһәр қопуп кәлсә, мана, Дагон Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң
алдида жиқилғиничә дүм ятатти; Дагонниң беши һәм қоллири босуғида
чеқилған еди; Дагонниң пәқәт белиқсиман тени қалған еди. □
5 Шуңа бүгүнгә қәдәр Ашдодта я Дагонниң каһинлири болсун я Дагонниң
бутханисиға киргүчиләр болсун, Дагонниң босуғисиға дәссимәйду.
6 Андин Пәрвәрдигарниң қоли Ашдоддикиләрниң үстигә қаттиқ чүшүп, уларни
вәйран қилип, Ашдод билән әтрапидикиләрни һүррәк кесили билән урди. □ ■
7 Ашдоддикиләр буларни көрүп: — Исраилниң Худасиниң әһдә сандуғи бизләрдә
турмисун! Чүнки униң қоли бизни вә илаһимиз Дагонни қаттиқ бесивалди,
дейишти.
8 Шуниң билән улар адәм маңдуруп Филистийләрниң һәммә ғожилирини
чақиртип жәм қилип улардин: — Исраилниң Худасиниң әһдә сандуғини қандақ
бир тәрәп қилимиз? дәп сориди. Улар: — Исраилниң Худасиниң әһдә сандуғи
Гатқа чәт йол билән йөткәлсун, дәп жавап беришти. Шуниң билән улар
Исраилниң Худасиниң әһдә сандуғини у йәргә чәт йол билән йөткиди. □
9 Вә шундақ болдики, улар уни чәт йол билән йөткигәндин кейин
Пәрвәрдигарниң қоли у шәһәргә чүшүп кишиләрни қаттиқ сарасимигә чүшүрди.
У кичикләрдин тартип чоңларғичә шәһәрдикиләрни урди, улар һүррәк кесилигә
гириптар болди.
10 Шуниң билән улар Худаниң әһдә сандуғини Әкронға әвәтти. Лекин Худаниң
әһдә сандуғи Әкронға йетип кәлгәндә, Әкрондикиләр пәряд қилип: — Биз билән
хәлқимизни өлтүрүш үчүн улар Исраилниң Худасиниң әһдә сандуғини бизгә
йөткиди! — деди.
11 Улар адәм маңдуруп Филистийләрниң ғожилирини қичқартип жәм қилип
уларға: — Биз билән хәлқимизни өлтүрмәслиги үчүн Исраилниң Худасиниң
әһдә сандуғини бу йәрдин өз жайиға кәткүзүңлар, деди; чүнки қаттиқ вәһимә
шәһәрни басқан еди; Худаниң қоли уларниң үстигә толиму еғир чүшкән еди.
12 Өлмигән адәмләр болса һүррәк кесили билән урулуп, шәһәрниң пәряди
асманға көтирилди.

□ **4:21 «У: «шан-шәрәп Исраилдин кәтти» дәп балиға «Ихабод» дәп исим қойди»** — «Ихабод» бәлким «Шан-шәрәп қени?» яки «Шан-шәрәп кәтти» дегәнни билдүриду. □ **5:4 «Дагон Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң алдида жиқилғиничә дүм ятатти»** — «Дагон» дегән бутта адәмниң беши вә белиқниң тени бар еди. □ **5:6 «һүррәк кесили»** — яки «өсмиләр» яки «бовасир кесили». ■ **5:6** Зәб. 77:60-66.
□ **5:8 «Гатқа чәт йол билән йөткәлсун»** — бәлким башқа шәһәр-кәнтләрдин өткүзмәслик үчүн.

6

Филистийләр әһдә сандуғини қайтуруп әвәтиду

1 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи Филистийләрниң жутида йәттә ай турди.
2 Филистийләр каһинлар билән палчиларни чақирип уларға: — Пәрвәрдигарниң
әһдә сандуғини қандақ қилимиз? Уни қандақ қилип өз жайиға әвәтәләймиз? Йол
көрситиңлар, деди.
3 Улар: — Әгәр Исраилниң Худасиниң әһдә сандуғини қайтуруп әвәтсәңлар, қуруқ
әвәтмәңлар, һеч болмиғанда униң билән бир «итаәтсизлик қурбанлиғи»ни биргә
әвәтишиңлар зөрүрдур, деди. Шундақ қилғанда шипа таписиләр, шундақла Униң
қолиниң немә үчүн силәрдин айрилмиғанлиғини билисиләр, деди.
4 Улар: — Биз немини итаәтсизлик қурбанлиғи қилип әвәтимиз? — дәп сориди.
Улар: — Филистийләрниң ғожилириниң сани бәш; шуңа бәш алтун һүррәк вә бәш
алтун чашқан ясап әвәтиңлар; чүнки силәргә вә ғожаңларға охшашла бала-қаза
чүшти.
5 һүррәклириңларниң шәклини вә зиминиңларни вәйран қилидиған
чашқанларниң шәклини нәқиш қилип ясап, Исраилниң Худасиға шан-
шәрәп кәлтүрүңлар. Шуниң билән у бәлким силәрниң, илаһлиримизниң вә
зиминиңларниң үстини басқан қолини йениклитәрмекин: —
6 Мисирлиқлар билән Пирәвн өз көңүллирини қаттиқ қилғандәк силәрму
немишкә өз көңлүңларни қаттиқ қилисиләр? У мисирлиқларға зор қаттиқ
қоллуқ көрсәткәндин кейин, улар Исраилларни қоюп бәрмидиму, улар шуниң
билән қайтип кәлмидиму? ■
7 Әнди йеңи бир һарву ясап, техи боюнтуруққа көндүрүлмигән мозайлиқ икки
инәкни һарвуға қошуңлар; улардин мозайлирини айрип, өйдә елип келиңлар;
8 андин Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтирип һарвуға селиңлар; вә униңға
әвәтидиған итаәтсизлик қурбанлиғи қилидиған алтун буюмларни бир қапқа
селип сандуққа яндап қоюңлар вә сандуқни шу пети маңдуруңлар;
9 андин қарап туруңлар. Әгәр һарву Исраил чегарисидики йол билән
Бәйт-Шәмәшкә маңса, бизгә кәлгән шу чоң бала-қазани чүшүргүчиниң өзи
Пәрвәрдигар болиду. Ундақ болмиса, бизни урған Униң қоли әмәс, бәлки бизгә
чүшкән тәсадипилиқ болиду, халас, дейишти.
10 Шуниң билән Филистийләр шундақ қилди. Улар Мозайлиқ икки инәкни
һарвуға қошуп, мозайлирини өйдә солап қоюп,
11 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини һарвуға селип, алтун чашқан вә қуйма
һүррәкләр қачиланған қапни униңға яндап қойди.
12 Инәкләр Бәйт-Шәмәшкә баридиған йол билән удул жүрүп кәтти. Улар
көтирилгән йол билән маңғач мөрәйтти, я оң тәрәпкә я сол тәрәпкә қейип
кәтмиди. Филистийләрниң ғожилири уларниң арқисидин Бәйт-Шәмәшниң
чегарисиғичә барди.
13 Бәйт-Шәмәштикиләр жилғида буғдай орувататти, улар башлирини көтирип
әһдә сандуғини көрүп хуш болушти.
14 һарву Бәйт-Шәмәшлик Йәшуаниң етизлиғиға келип, у йәрдики бир чоң ташниң
йенида тохтап қалди. Улар һарвуни чеқип, икки инәкни Пәрвәрдигарға атап
көйдүрмә қурбанлиқ қилди. □

■ **6:6** Мис. 12:31. □ **6:14 «һарву Бәйт-Шәмәшлик Йәшуаниң етизлиғиға келип, у йәрдики бир чоң ташниң йенида тохтап қалди»** — демисәкму, Бәйт-Шәмәштикиләр Исраиллар еди, Бәйт-Шәмәш Исраил билән Филистийә оттурисидики чегара еди.

15 Лавийлар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи билән алтун буюмлар бар қапни
чүшүрүп чоң ташниң үстигә қойди. Шу күни Бәйт-Шәмәштикиләр Пәрвәрдигарға
көйдүрмә қурбанлиқлар вә башқа қурбанлиқларни қилди. □
16 Филистийләрниң бәш ғоҗиси буларни көрүп шу күни Әкронға қайтип кәтти.
17 Филистийләрниң Пәрвәрдигарға итаәтсизлик қурбанлиғи қилип бәргән алтун
һүррики: — Ашдод үчүн бир, Газа үчүн бир, Ашкелон үчүн бир, Гат үчүн бир вә
Әкрон үчүн бир еди.
18 Алтун чашқанларниң сани болса Филистийләрниң бәш ғоҗисиға тәвә барлиқ
шәһәрниң сани билән баравәр еди. Бу шәһәрләр сепиллиқ шәһәрләр вә уларға
қарашлиқ сәһра-кәнтләрни, шундақла улар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини
қойған чоң чимәнзарғичә һәммә җайни өз ичигә алатти. Бу чимәнзар һазирму
Бәйт-Шәмәшлик Йәшуаниң етизлиғида бар.□
19 Амма Бәйт-Шәмәштикиләр өз мәйличә әһдә сандуғиниң ичигә қариғини үчүн
Пәрвәрдигар улардин йәтмиш адәмни, җүмлидин чоңлардин әлликни урди.
Пәрвәрдигар хәлиқни мундақ каттиқ урғанлиғи үчүн пүтүн хәлиқ матәм тутти.
□
20 Бәйт-Шәмәштикиләр: — Бу муқәддәс Худа Пәрвәрдигарниң алдида ким өрә
туралайду? Әһдә сандуғи бизниң бу йәрдин кимниң қешиға апирилиши керәк?
— деди.
21 Андин улар Кириат-Йеаримдикиләргә әлчиләрни әвитип: — Филистийләр
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини қайтуруп бәрди. Бу йәргә келип уни өзүңларға
елип кетиңлар, деди.

7

Исраиллар Филистийләр билән йәнә соқушиду

1 Шуниң билән Кириат-Йеаримдики адәмләр келип Пәрвәрдигарниң әһдә
сандуғини елип чиқип, дөңниң үстидики Абинадабниң өйидә қойди вә униң оғли
Әлиазарни әһдә сандуғиға қарашқа Пәрвәрдигарға атап бекитти. ■
2 Әһдә сандуғи Кириат-Йеаримда қоюлғандин тартип узун вақит, йәни жигирмә
жил өтти. Исраилниң пүткүл җамәти Пәрвәрдигарни сеғинди.
3 Вә Самуил Исраилниң пүткүл җамәтигә: — Әгәр пүтүн қәлбиңлар билән
Пәрвәрдигарниң йениға қайтип, ятларниң илаһлири билән Аштаротларни
өз араңлардин йоқитип, көңлүңларни Пәрвәрдигарға бағлап, хас Униң
ибадитидила болсаңлар У силәрни Филистийләрниң қолидин қутқузиду, деди.
□ ■

□ **6:15 «Бәйт-Шәмәштикиләр Пәрвәрдигарға көйдүрмә қурбанлиқлар вә башқа қурбанлиқларни қилди»** — «башқа қурбанлиқлар» бәлким «тәшәккүр қурбанлиқлири»ни көрситиду. Ундақ қурбанлиқларни йейишкә болиду. □ **6:18 «Бу шәһәрләр сепиллиқ шәһәрләр вә уларға қарашлиқ сәһра-кәнтләрни, шундақла улар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини қойған чоң чимәнзарғичә һәммә җайни өз ичигә алатти. Бу чимәнзар һазирму Бәйт-Шәмәшлик Йәшуаниң етизлиғида бар»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «(бу шәһәрләр сепиллиқ шәһәрләрни вә униңға қарашлиқ сәһра-кәнтләрни, шундақла улар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини қойған чоң ташқичә һәммини өз ичигә алған еди) бу чоң таш бүгүнгичә Бәйт-Шәмәшлик Йәшуаниң етизлиғида турмақта». Йәнә башқа тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **6:19 «...йәтмиш адәмни, җүмлидин чоңлардин әлликни урди»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «...бәш түмән йәтмиш адәмни урди». Аз бир қисим кона көчүрмиләрдиму пәқәт «йәтмиш адәм» дәп хатириләнгән. ■ **7:1** 2Сам. 6:4. □ **7:3 «Аштаротлар»** — яки «Ашәраһлар» — алаһидә дәрәқләр билән мунасивәтлик аял бутларни көрситиду; дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин еди. ■ **7:3** Қан. 6:13; 10:20; Мат. 4:10; Лука 4:8

4 Шуниң билән Исраил Бааллар билән Аштаротларни ташлап хас Пәрвәрдигарниң
ибадитидила болди.
5 Андин Самуил: — Пүткүл Исраилни Мизпаһ шәһиригә жәм қилсаңлар, мән
силәр үчүн Пәрвәрдигарниң алдида дуа қилай, деди.
6 Әнди улар Мизпаһқа жәм болуп, у йәрдә су тартип уни Пәрвәрдигар алдиға
қуйди вә у күни роза тутуп: — Биз Пәрвәрдигарниң алдида гуна садир қилдуқ,
деди. Шуниң билән Самуил Мизпаһта Исраилларниң әрз-дәвалири үстидин
һөкүм чиқарди.□
7 Филистийләр Исраилларниң Мизпаһда жәм болғинини аңлиди;
Филистийләрниң ғожилири Исраил билән жәң қилғили чиқти. Исраиллар
буни аңлап Филистийләрдин қорқти.
8 Исраиллар Самуилға: — Биз үчүн Пәрвәрдигар Худайимиз бизни
Филистийләрниң қолидин қутқузуши үчүн униңға нида қилиштин тохтимиғин,
деди.
9 Самуил анисини емиватқан бир қозини елип толуқ бир көйдүрмә қурбанлиқ
қилип Пәрвәрдигарға сунди; Самуил Исраилниң һәққидә Пәрвәрдигарға пәряд
көтәрди; Пәрвәрдигар дуасини аңлиди.
10 Самуил көйдүрмә қурбанлиқ қиливатқанда Филистийләр Исраил билән
соқушқили йеқинлап кәлди. Лекин Пәрвәрдигар шу күни Филистийләрниң
үстигә қаттиқ гүлдүрмама гүлдүрлитип уларни алақзадә қиливәтти; шуниң
билән улар Исраил алдида тар мар болди. ■
11 Исраиллар Мизпаһтин чиқип уларни Бәйт-Карниң түвигичә қоғлап қирди.
12 У вақитта Самуил бир ташни елип, уни Мизпаһ билән шәнниң оттурисида
тикләп: — «Пәрвәрдигар бизгә һазирғичә ярдәм бериватиду» — дәп уни Әбән-Әзәр
дәп атиди.□ ■
13 Шуниң билән Филистийләр бесиқип Исраилниң зиминиға йәнә таҗавуз
қилмиди; Самуил *һаким* болған барлиқ күнләрдә Пәрвәрдигарниң қоли
Филистийләрниң үстигә қарши болди;
14 шундақ қилип Әкрондин тартип Гатқичә Филистийләр Исраилдин еливалған
шәһәрләрниң һәммиси Исраилға яндурулди; шәһәрләргә тәвә зиминларниму
Исраил Филистийләрниң қолидин яндуруп алди. Буниңдин башқа Исраил билән
Аморийлар оттурисида течлиқ болди.
15 Самуил болса пүтүн өмридә Исраилни сориди.
16 Һәр жили у Бәйт-Әл, Гилгал вә Мизпаһларни айлинип, мошу йәрләрдә Исраил
үстидин һөкүм жүргүзәтти.
17 Андин у Рамаһқа йенип баратти; чүнки униң өйи шу йәрдә еди һәм у у йәрдиму
Исраил үстидин һөкүм жүргүзәтти. У у йәрдиму Пәрвәрдигарға бир қурбангаһ
ясиған еди.■

8

1 Шундақ болдики, Самуил қериғанда оғуллирини Исраилға һаким қилип қойди.
2 Униң тунҗисиниң исми Йоел болуп, иккинчисиниң исми Абияһ еди. Булар
Бәәр-Шебада һакимлиқ қилди.

□ **7:6 «...Самуил ... Исраил хәлқиниң әрз-дәвалириниң үстидин һөкүм чиқарди»** — Самуил пәйғәмбәр Исраил үстигә һөкүм сүргән «батур һакимлар» яки «қутқузғучи батурлар»ниң әң ахирқиси еди. ■ **7:10** Йә. 10:10. □ **7:12 «Самуил бир ташни елип... Пәрвәрдигар бизгә һазирғичә ярдәм бериватиду» — дәп уни Әбән-Әзәр дәп атиди»** — «Әбән-Әзәр» дегәнниң мәнаси: «ярдәм теши». ■ **7:12** 1Сам. 4:1. ■ **7:17** 1Сам. 8:4.

3 Лекин оғуллири униң йоллирида жүрмәйтти, бәлки мәнпәәтни көзләп езип,
париларни йәп, һәқ-наһәқни астин-үстүн қилди.■
4 У вақитта Исраилниң һәммә ақсақаллири Рамаһда жәм болуп Самуилниң
қешиға келип
5 униңға: — Мана сән қеридиң, оғуллириң болса сениң йоллириңда жүрмәйду.
Барлиқ әлләрдә болғандәк үстимизгә һөкүм сүридиған бир падиша бекиткин,
деди.■
6 Уларниң «Үстимизгә һөкүм сүридиған бир падиша бекиткин» дегини
Самуилниң көңлигә еғир кәлди. Самуил Пәрвәрдигарға дуа қиливиди, ■
7 Пәрвәрдигар Самуилға жававән: — Хәлиқ саңа һәр немә ейтса уларға қулақ
салғин; чүнки улар сени әмәс, бәлки «Үстимизгә падиша болмисун» дәп Мени
ташлиди.
8 Мән уларни Мисирдин чиқарған күндин тартип бүгүнки күнгичә улар шундақ
ишларни қилип, Мени ташлап башқа илаһларға ибадәт қилип кәлгән. Әнди улар
саңа һәм шундақ қилиду.
9 Шуниң үчүн уларниң сөзигә униғин. Лекин уларни қаттиқ агаһландуруп
кәлгүсидә уларниң үстидә сәлтәнәт қилидиған падишаниң уларни қандақ
башқуридиғанлиғини билдүргин, деди.
10 Самуил өзидин бир падиша сориған хәлиққә, Пәрвәрдигарниң ейтқинининиң
һәммисини дәп бәрди.
11 У: — Үстүңларда сәлтәнәт қилидиған падишаниң тутидиған йоли мундақ
болиду: — У оғуллириңларни өз ишиға қоюп, җәң һарвулирини һайдашқә, атлиқ
әскәрлири болушқа салиду; улар униң һарвулириниң алдида жүгүриду;
12 уларни өзи үчүн миң беши вә әллик беши болушқа, йерини һайдашқә,
һосулини орушқа, җәң қураллири билән һарву әсваплирини ясашқа салиду.
13 Қизлириңларни әтир ясашқа, тамақ етишкә вә нан йеқишқа салиду.
14 Әң есил зиминлириңлар, үзүмзарлириңлар билән зәйтунлуқлириңларни
тартивелип өз хизмәткарлириға бериду.
15 У уруғуңлардин, үзүмзарлириңларниң һосулидин ондин бир үлүшини өзиниң
ғожидарлири вә хизмәткарлириға бөлүп бериду. □
16 У қуллириңлар, дедәклириңлар, әң келишкән жигитлириңларни вә
ешәклириңларни өз ишиға салиду.
17 У қойлириңлардин ондин бир үлүшини алиду; силәр униң қул-хизмәткарлири
болисиләр.
18 Силәр у күндә өзүңларға таллиған падиша түпәйлидин пәряд көтирисиләр;
лекин Пәрвәрдигар у күнидә силәргә қулақ салмайду, деди.
19 Хәлиқ болса Самуилниң сөзигә қулақ салмай: — Яқ, бәлки үстимизгә сәлтәнәт
қилидиған бир падиша болсун, деди.
20 —Шундақ қилип биз башқа һәр бир әлләргә охшаш болимиз; бизниң
падишасимиз үстимиздин һөкүм чиқирип, бизни башлайду вә биз үчүн җәң
қилиду, деди.
21 Самуил хәлиқниң һәммә сөзлирини аңлап, уларни Пәрвәрдигарға йәткүзди. □
22 Пәрвәрдигар әнди Самуилға: — Сән уларниң сөзигә қулақ селип, уларға бир
падиша бекиткин, деди. Самуил Исраилларға: — Һәр бириңлар өз шәһириңларға
қайтиңлар, деди.

■ **8:3** Мис. 18:21; Қан. 16:19. ■ **8:5** Һош. 13:10; Рос. 13:21. ■ **8:6** 1Сам. 12:17.
□ **8:15 «уруғуңлар»** — бәлким ашлиқниң өзини көрситиши мумкин. **«өзиниң ғожидарлири вә хизмәткарлириға ...»** — яки «өзиниң ағватлири вә хизмәткарлириға ...». □ **8:21 «Самуил ... сөзлирини аңлап, уларни Пәрвәрдигарға йәткүзди»** — ибраний тилида «Самуил ... сөзлирини аңлап, уларни Пәрвәрдигарниң қулиқиға қайтилап бәрди».

9

Саул Самуилниң қешиға келиду

1 Бинямин қәбилисидин Киш атлиқ бир киши бар еди. У Абиәлниң оғли, Абиәл
Зерорниң оғли, Зерор Бикоратниң оғли, Бикорат Афияниң оғли еди; Афия болса
Бинияминлиқ еди. У өзи батур вә дөләтмән киши еди. ■
2 Кишниң Саул исимлиқ, есил вә хушхуй бир оғли бар еди. Исраиллар арисида
униңдин чирайлиқ адәм йоқ еди; у шундақ егиз бойлуқ әр едики, хәлиқниң һәр
қандиқи униң мүрисигиму кәлмәйтти.
3 Саулниң атиси кишниң ешәклири жүтүп кәткән еди. Буниң билән Киш оғли
Саулға: — Сән хизмәткарлардин бирини өзүң билән биллә елип, ешәкләрни
тепип кәлгин, деди.
4 Улар берип Әфраим едирлиғидин өтүп, Шалишаһ зиминини кезип, уларни
издәп тапалмиди; улар Шаалим зиминидинму өтти, ешәкләр у йәрдиму йоқ еди.
Андин Бинямин зиминини кезип өтти, уларни йәнә тапалмиди.
5 Улар Зуф зиминиға йәткәндә Саул өзи билән кәлгән хизмәткариға: — Болә,
өйгә янайли; болмиса атам ешәклəрдин әнсирмәй, әксичә бизниң ғемимизни йәп
кетәрмики, деди.
6 Лекин у униңға: — Мана, бу шәһәрдә Худаниң бир адими бар. У меһтәрәм
бир адәм, һәр немә десә әмәлгә ашмай қалмайду. Әнди у йәргә барайли; у бизгә
баридиған йолимизни көрситип қоярмекин, деди.
7 Шуңа Саул хизмәткариға: — Лекин униң йениға барсақ у кишигә немә
беримиз? Чүнки хурҗунлиримизда нан түгәп қалди, қолимизда Худаниң
адимигә бәргидәк соғитимиз йоқ. Йенимизда йәнә немә бар? — деди.
8 Хизмәткар Саулға җавап берип: — Мана қолумда чарәк шәкәл күмүч бар.
Маңидиған йолимизни дәп бәрсун, Худаниң адимигә шуни берәй, деди □
9 (бурун Исраилда бир адәм Худадин йол соримақчи болса: — Келиңлар, алдин
көргүчиниң қешиға барайли, дәйтти. Һазир «пәйғәмбәр» дегәнни өткән заманда
«алдин көргүчи» дәйтти).■
10 Саул хизмәткариға: — Мәслиһәтиң яхши болди. Биз маңайли, деди. Шуниң
билән улар Худаниң адими турған шәһәргә барди.
11 Улар шәһәргә чиқидиған йолда кетиватқанда, су тартқили чиққан бир нәччә
қизға учриди вә улардин: — Алдин көргүчи мошу йәрдиму? — дәп сориди.
12 Улар җавап берип: — Шундақ. Мана у алдиңларда туриду; тез бериңлар, чүнки
халайиқ бүгүн *шәһәрниң* жуқури җайида қурбанлиқ қилмақчи, шуңа у бүгүн
шәһәргә кирди.
13 У *қурбанлиқтин* йейишкә техи жуқури җайға чиқмай турупла, силәр униң
билән шәһәрдә учришисиләр. Хәлиқ у кәлмигичә таам йемәйду, чүнки у авал
қурбанлиқни бәрикәтләйду; андин чақирилған меһманлар таамға еғиз тегиду.
Һазир чиқиңлар, чүнки бу дәл уни тапқили болидиған вақит, деди.□
14 Улар шәһәргә чиқип шәһәр мәркизигә кәлгәндә, мана Самуил жуқури җайға
чиқишқа уларға қарап келивататти.
15 Пәрвәрдигар Саул келиштин бир күн илгири Самуилға:■
16 — Әтә мошу вақитларда Мән йениңға Бинямин зиминидин бир адәмни
әвәтимән. Сән уни Мениң хәлқим Исраилниң үстигә әмир болушқа мәсиһ
қилғин. У Мениң хәлқимни Филистийләрниң қолидин қутқузиду. Чүнки Мениң
хәлқимниң пәряди Маңа йәткини үчүн уларға илтипат билән қаридим, — деди.

■ **9:1** 1Сам. 14:51. □ **9:8 «Мана қолумда чарәк шәкәл күмүч бар»** — «шәкәл» еғирлиқ миқдари, күмүч бәлким 11.4 грам еди. ■ **9:9** Яр. 25:22. □ **9:13 «...у авал қурбанлиқни бәрикәтләйду»** — «қурбанлиқни бәрикәтләш» мошу йәрдә (1) тәшәккүр ейтиш; (2) қурбанлиқ қобул қилинғай дәп тиләшни билдүриду. ■ **9:15** 1Сам. 15:1.

17 Самуил Саулни көргәндә Пәрвәрдигар униңға: — Мана, Мән саңа сөз қилған
адәм мошудур. Бу адәм Мениң хәлқимниң үстидә сәлтәнәт қилиду, дәп изһар
қилди.
18 Саул дәрвазида турған Самуилниң қешиға берип: Силидин сорай, алдин
көргүчиниң өйи нәдә, дәп сориди.
19 Самуил Саулға: — Алдин көргүчи мән өзүм шу. Мәндин авал жуқури җайға
чиққин. Бүгүн силәр мән билән таам йәйсиләр; әтә сени узутуп чиққанда,
көңлүңдики һәр бир ишларни саңа дәп берәй, — дәп җавап бәрди.
20 Амма үч күн бурун жүтүп кәткән ешәклләрдин болса, әндишә қилмиғин; улар
тепилди. Әнди Исраилниң һәммә арзуси кимгә майил? Саңа вә атаңниң пүткүл
җәмәтигә әмәсму? — деди.
21 Саул җавап берип: — Мән Исраил қәбилилири ичидики әң кичик қәбилә болған
Биняминдин, җәмәтимму Бинямин қәбилиси ичидики әң кичиги турса? Немә
үчүн бу сөзләрни маңа дәйла? — деди.
22 Самуил болса Саулни вә хизмәткарини башлап, меһманхана өйигә кирди вә
уларни чақирилғанларниң арисида төрдә олтарғузди. Улар оттузчә адәм еди.
23 Самуил ашпәзгә: — Мән сақлап қойғин дәп, саңа тапшурған һелиқи таамни
елип кәлгин, деди.
24 Шуниң билән ашпәз сақлап қойған чоң аҗритилған қолни елип Саулниң алдиға
қойди. Самуил: — Мана, *саңа* сақлап қоюлғини шудур! Уни алдиңға елип йегин;
чүнки у мән хәлиқни чақирған чеғимда атайин саңа атап елип қойғандин тартип
бу бекитилгән вақитқичә сақланди, деди. Шуниң билән у күни Саул билән
Самуил тамақта биллә болди.
25 Улар жуқури җайдин чүшүп шәһәргә кирди, *Самуил* өгүздә Саул билән
сөзләшти.
26 Әтиси таң шәһәрдә орундин турғанда Самуил Саулни өгүздин чақирип: —
Орнуңдин тур, мән сени узутуп қояй, деди. Саул орундин турди вә иккиси биллә
чиқти, — һәм у Самуил билән биллә кочиға чиқти.
27 Улар шәһәрниң айиғиға кетиватқанда, Самуил Саулға: Хизмәткарға алдимизда
маңғач турғин, дәп буйруғин, деди. У шундақ қилди. Андин Самуил: — Сән туруп
тур, Пәрвәрдигарниң сөз-каламини саңа йәткүзәй, деди.

10

Самуил Саулни мәсиһ қилиду

1 Самуил бир май комзикини елип униң бешиға төкүп уни сөйүп мундақ деди:
— «Мана бу, Пәрвәрдигарниң сени Өз мирасиға әмир болушқа мәсиһ қилғини
әмәсму?□ ■
2 Сән бүгүн мәндин айрилғандин кейин Бинямин зимининиң чегарисидики
Зәлзаһға йетип барғиниңда Раһиләниң қәбриниң йенида саңа икки киши
учрайду; улар саңа: «Сән издәп барған ешәкләр тепилди, вә мана, атаң
ешәклләрдин ғәм қилмай, бәлки силәр үчүн: Оғлумни қандақ қилип тапармән,
дәп әнсиримәктә» дәп ейтиду.
3 Сән у йәрдин меңип, Табордики дуб дәриғигә йәткәндә Пәрвәрдигарниң алдиға
бериш үчүн Бәйт-Әлгә чиқип кетиватқан үч кишигә учрайсән. Улардин бири үч
оғлақ, бири үч нан вә йәнә бири бир тулум шарапни көтирип келиду.

□ **10:1 «мана бу, Пәрвәрдигарниң сени өз мирасиға әмир болушқа мәсиһ қилғини әмәсму?»** — бәзи кона көчүрмиләрдә Самуилниң сөзлири: «Пәрвәрдигар сени Өз хәлқи Исраил үстигә һөкүмран қилди. Сән Пәрвәрдигарниң хәлқи үстигә сәлтәнәт қилисән вә уларни әтрапидики дүшмәнләрниң қолидин қутқузисән. Мана, шу иш Пәрвәрдигар сени Өз мирасиға баш болғили мәсиһ қилған әмәсму?» буниңға қошуп дейилиду. ■ **10:1** Рос. 13:21.

4 — Улар саңа салам қилип икки нанни суниду; сән бәргинини қоллиридин алғин. ■
5 Андин сән «Худаға *аталған* Гибеаһ шәһиригә барисән (у йәрдә Филистийләрниң
бир ләшкәргаһи бар); сән шу шәһәргә кәлсәң чилтар, тәмбур, нәй вә лириларни
көтирип жуқури җайидин чүшкән бир бөләк пәйғәмбәрләр саңа учрайду. Улар
бешарәтлик сөзләрни қилиду. □ ■
6 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң Роһи сениң вуҗудуңға чүшиду, сән улар билән
бирликтә бешарәтлик сөзләрни қилисән вә йеңи бир адәм болисән.
7 Мошу аламәтләр саңа кәлгәндә, қолуңдин немә кәлсә шуни қилғин. Чүнки Худа
сән билән биллидур.
8 Андин мәндин илгири Гилгалға чүшүп барисән. Мана, мән һәм йениңға чүшүп
көйдүрмә қурбанлиқлар сунуш вә енақ қурбанлиқлар қилиш үчүн келимән. Мән
йениңға берип, немә қилишиң керәклигини уқтурмиғичә, мени йәттә күн сақлап
турғин».■
9 Вә шундақ болдики, у бурулуп Самуилдин айрилғанда Худа униңға йеңи бир
қәлб ата қилди; вә бу аламәтләрниң һәммиси әшу күни әмәлдә көрситилди.
10 Улар Гибеаһға йетип кәлгәндә мана, бир бөләк пәйғәмбәрләр униңға учриди;
Худаниң Роһи униң вуҗудиға чүшти, буниң билән у уларниң арисида бешарәт
қилишқа башлиди. ■
11 Уни илгири тонуйдиғанларниң һәммиси униң пәйғәмбәрләрниң арисида
бешарәт қилғинини көргәндә улар бир-биригә: — Кишниң оғлиға немә болпту?
Саулму пәйғәмбәрләрдин бири болдиму немә? — дейишти.
12 Амма йәрлик бир адәм: — Буларниң атилири кимләр? — деди. Шуниң билән:
«Саулму пәйғәмбәрләрниң биримиду?» дәйдиған гәп пәйда болди.□ ■
13 Әнди Саул бешарәтлик сөзләрни қилип болуп, жуқури җайға чиқип кәтти.
14 Саулниң тағиси униңдин вә униң хизмәткаридин: — Нәгә берип кәлдиңлар?
дәп сориди. У: — Ешәкләрни издигили чиқтуқ; лекин уларни тапалмай
Самуилниң қешиға бардуқ, деди.
15 Саулниң тағиси: — Самуилниң силәргә немә дегинини маңа ейтип бәргинә,
деди.
16 Саул тағисиға: — У җәзм билән бизгә ешәкләр тепилди, дәп хәвәр бәрди, деди.
Лекин Самуилниң падишалиқ иши тоғрилиқ ейтқан сөзини униңға дәп бәрмиди.

Самуил хәлиқни агаһландуриду

17 Самуил әнди хәлиқни Пәрвәрдигарниң алдиға җәм болуңлар дәп, Мизпаһқа
чақирди.
18 У Исраилға: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мән силәр
Исраилни Мисирдин чиқирип мисирлиқларниң қолидин азат қилип, силәргә
зулум қилған һәммә падишалиқларниң қолидин қутқуздум.
19 Лекин бүгүнки күндә силәрни бешиңларға чүшкән барлиқ балаю-апәтләрдин
вә барлиқ мушәққәтләрдин қутқузғучи Худайиңлардин ваз кечип униңға: «Яқ.

■ **10:4** Һак. 18:15. □ **10:5 «Худаға аталған Гибеаһ шәһәригә барисән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Худаниң дөңигә барисән». Ибраний тилида: «Худаниң Гибеаһи» (Гибеаһ бир шәһәр, мәнаси «дөң», «едир»). **«лириларни көтирип жуқури җайидин чүшкән бир бөләк пәйғәмбәрләр»** — яки «лириларни көтирип жуқури җайидин чүшидиған бир бөләк пәйғәмбәрләр». ■ **10:5** 1Тар. 16:39; Чөл. 11:25 ■ **10:8** 1Сам. 13:8. ■ **10:10** 1Сам. 19:19. □ **10:12 «Буларниң , *йәни пәйғәмбәрләрниң* атилири кимләр?»** — мошу соал бәлким пәйғәмбәр болуш үчүн алийҗанаб яки есилзадә аилисидә туғулуш шәрт әмәс, дегәнни көрситиду. **«Саулму пәйғәмбәрләрниң биримиду?»** — мошу гәп бәлким (1) мәлум бирисиниң улуқ бир иш қилалайдиғанлиғиға болған гуманни билдүриду; (2) униң әксичә, Саул әсли «улуқ әрбаб» болмисиму, аддий адәм немишкә улуқ ишни қилалмайдикән, дегән пикирни билдүриду. 12-айәттики «йәрлик адәм»ниң соалиға қариғанда, биз иккинчи пикиргә майилмиз. ■ **10:12** Гал. 1:24; 1Сам. 19:25

Үстимизгә бир падиша бекитип бәргәйсән» — дедиңлар. Әнди өзүңларни
қәбиләңлар бойичә, жәмәтиңлар бойичә Пәрвәрдигарниң алдиға һазир
қилиңлар» — деди.■
20 Шуниң билән Самуил Исраилниң һәммә қәбилилирини алдиға жәм қилип, чәк
ташливиди, чәк Бинямин қәбилисигә чиқти. ■
21 У Бинямин қәбилисини жәмәт-жәмәтлири бойичә өз алдиға кәлтүрүп чәк
ташливиди, чәк Матриниң жәмәтигә чиқти. Андин кейин йәнә чәк ташливиди,
Кишниң оғли Саулға чиқти. Улар уни издивиди, амма уни тапалмиди.
22 Шуңа улар Пәрвәрдигардин йәнә: — У киши бу йәргә келәмду? — дәп сориди.
Пәрвәрдигар жававән: — Мана, у жүк-тақларниң арисиға йошурунивалди, деди.
23 Шуңа улар жүгүрүп берип уни шу йәрдин елип кәлди. У хәлиқниң оттурисида
турғанда халайиқниң бойи униң мүрисигиму кәлмиди.■
24 Самуил барлиқ хәлиққә: — Әнди Пәрвәрдигар таллиған кишигә қараңлар!
Дәрвәқә барлиқ хәлиқниң ичидә униңға йетидиған бириси йоқтур, деди. Вә
хәлиқниң һәммиси: — Падиша яшисун! — дәп товлашти.
25 Самуил хәлиққә падишалиқ һоқуқ-қанунлирини уқтурди вә уни орам язма
қилип йезип чиқип, Пәрвәрдигарниң алдиға қойди. Андин Самуил һәммә
хәлиқни, һәр қайсисини өз өйлиригә қайтурди.
26 Саулму һәм Гибеаһдики өйигә қайтти; көңүллири Худа тәрипидин
тәсирләндүрүлгән бир түркүм батур киши униң билән биллә барди. ■
27 Лекин бир нәччә рәзил киши: — Бу киши қандақму бизни қутқузалисун? — дәп
уни кәмситип униңға һеч соғат бәрмиди; амма у аңлимаслиққа салди.□ ■

11

Саул Ябәштикиләргә ярдәмгә бариду

1 Шу вақитта Аммоний Наһаш чиқип Ябәш-Гилеадни муһасиригә алди. Ябәшниң
һәммә адәмлири Наһашқа: — Әгәр биз билән әһдә түзсәң, саңа бойсунимиз,
деди.□
2 Лекин Аммоний Наһаш уларға: — Пүткүл Исраилға дәшнәм қилиш үчүн һәр
бириңларниң оң көзини оюп андин силәр билән әһдә қилай, деди.
3 Ябәшниң ақсақаллири униңға: — Бизгә йәттә күн мөһләт бәргин; биз Исраилниң
пүткүл жутиға әлчиләрни мaңдуруп андин кейин бизни қутқузидиған адәм
чиқмиса, өзимиз чиқип саңа тәслим болимиз, деди.
4 Әнди әлчиләр Саулниң шәһири Гибеаһға келип мошу сөзләрни хәлиқниң
қулиқиға йәткүзди; һәммә хәлиқ пәряд көтирип жиғилди.
5 Вә мана, Саул етизлиқидин чиқип калиларни һайдап келиватaтти, у: — Хәлиқ
немә дәп жиғлайду, дәп сориди. Улар Ябәштин кәлгән кишиләрниң сөзлирини
униңға дәп бәрди.
6 Саул бу сөзләрни аңлиғанда Худаниң Роһи униң үстигә келип, униң ғәзиви
қаттиқ қозғалди.
7 У бир жүп уйни чепип парчилап, парчилирини әлчиләрниң қоли арқилиқ
пүткүл Исраил зиминиға тарқитип: — һәр ким келип Саул билән Самуилға
әгәшмисә, уларниң уйлириму мошуниңға охшаш қилиниду, деди.
Шуниң билән Пәрвәрдигарниң қорқунучи хәлиқниң үстигә чүшти; шундақ
болдики, улар иттипақлишип бир адәмдәк жәңгә чиқти. ■

■ **10:19** 1Сам. 8:7; 1Сам. 8:19; 12:12. ■ **10:20** Йә. 7:14 ■ **10:23** 1Сам. 9:2 ■ **10:26** 1Сам. 13:2. □ **10:27 «бир нәччә рәзил киши»** — ибраний тилида: «Белиалниң (Шәйтанниң) бир нәччә балилири». ■ **10:27** 1Сам. 11:12; 2Тар. 17:5. □ **11:1 «Ябәш-Гилеад»** — демәк, Гилеад (райони)дики Ябәш. ■ **11:7** Һак. 20:1.

8 Саул уларни Безәк *дегән җайда* саниғанда Исраиллар үч йүз миң, Йәһуданиң
адәмлири болса оттуз миң чиқти.
9 Улар кәлгән әлчиләргә: — Гилеадтики Ябәшниң адәмлиригә шундақ
ейтиңларки, әтә күн чүш болғанда нижат силәргә келиду, деди.
Әлчиләр берип шуни Гилеадтики Ябәшлиқларға йәткүзди; улар интайин хошал
болушти.
10 Шуниң билән Ябәштикиләр: — Әтә биз қешиңларға чиқип *тәслим болимиз*,
силәр бизни қандақ қилишқа лайиқ көрсәңлар, шундақ қилиңлар, деди.
11 Әтиси шундақ болдики, Саул хәлиқни үч бөләк қилди; улар кечә төртинчи
җесәктә ләшкәргаһға кирип Аммонийларни күн чүш болғичә уруп қирди. Тирик
қалғанлар болса шундақ паракәндә болдики, улардин икки адәмму бир йәргә
келәлмиди.

Саул падиша қилиниду

12 Хәлиқ әнди Самуилға: — Бизниң үстимизгә Саул падиша болмисун дәп
ейтқанлар кимләр? Бу кишиләрни кәлтүрүп, уларни өлтүрәйли, деди. ■
13 Лекин Саул: — Бүгүн һеч ким өлтүрүлмисун. Чүнки бүгүн Пәрвәрдигар
Исраилға нусрәт бәрди, деди.
14 Самуил хәлиққә: — Қени, Гилеадқа берип у йәрдә падишалиқни йеңибаштин
тикләйли, дәп ейтти.
15 Шуни девиди, һәммә хәлиқ Гилеадқа берип Гилеадта Пәрвәрдигарниң
алдида Саулни падиша қилди; улар у йәрдә Пәрвәрдигарниң алдида енақлиқ
қурбанлиқлирини кәлтүрди. Саул һәм шуниңдәк барлиқ Исраил шу йәрдә зор
хошаллиққа чөмди.

12

1 Самуил пүткүл Исраилға: — Мана, мән силәрниң барлиқ ейтқан сөзлириңларни
аңлап үстүңларға бир падиша қойдум; □
2 Мана әнди падиша силәрниң алдиңларда жүрмәктә, мән болсам қерип бешим
ақарди; мана, мениң оғуллиримму араңларда туриду. Яшлиғимдин тартип бу
күнгичә силәрниң алдиңларда меңип кәлдим.□
3 Мана бу йәрдә туруптимән. Пәрвәрдигарниң алдида вә униң мәсиһ
қилинғинининиң алдида маңа әрзиңлар болса дәвериңлар; кимниң уйини
тартивалдим? Кимниң ешигини тартивалдим? Кимниң һәққини йедим?
Кимгә зулум қилдим? Яки мән көзүмни кор қилиш үчүн кимдин пара алдим?
Шундақ болса дәңлар, вә мән уни силәргә төләп беримән, деди.
4 Улар җавап берип: — Сән бизниң һәққимизни йемидиң, һеч кимгә зулум
қилмидиң вә һеч кишиниң қолидин бирәр нәрсиниму еливалмидиң, деди.
5 У уларға: — Мәндә һеч һәққиңлар қалмиғанлиғиға Пәрвәрдигар силәргә гува
болуп вә униң мәсиһ қилғини һәм бүгүн гувачи болсун, девиди, улар: — У
гувадур, деди.
6 Самуил хәлиққә мундақ деди: «Муса билән Һарунни тикләп ата-
бовилириңларни Мисир зиминидин чиқарғучи болса Пәрвәрдигардур.

■ **11:12** 1Сам. 10:27. □ **12:1 «мән силәрниң барлиқ ейтқан сөзлириңларни аңлап үстүңларға бир падиша қойдум»** — ибраний тилида: «мән силәрниң ейтқан сөзлириңларниң һәммисидә авазиңларға қулақ селип бир падиша қойдум» дейилиду. □ **12:2 «мана, мениң оғуллиримму араңларда туриду»** — Самуилниң дегининиң мәнаси, шүбһисизки: «Өзүм қери; мениң оғуллирим өз гуналириға өзлири мәсъул — силәр уларни қандақ бир тәрәп қилсаңлар өз ихтияриңлар. Мән өзүм силәрниң алдиңларда гунакар әмәсмән» дегәндәк.

7 Әнди орнуңлардин туруңлар, мән Пәрвәрдигарниң алдида Пәрвәрдигарниң
силәргә вә ата-бовилириңларға жүргүзгән һәққаний әмәллирини силәрниң
алдиңларға қоюшқа сөз қилай.
8 Яқуп Мисирға киргәндин кейин ата-бовилириңлар Пәрвәрдигарға пәряд
қилғанда, Пәрвәрдигар Муса билән Һарунни әвәтти. Улар ата-бовилириңларни
Мисирдин чиқирип бу йәрдә олтирақлаштурди. □ ■
9 Амма улар өз Худаси Пәрвәрдигарни унтуди; шуңа у уларни Һазорниң
қошунидики сәрдар Сисераниң қолиға, Филистийләрниң қолиға һәм Моабниң
падишасиниң қолиға тапшуруп бәрди; булар улар билән жәң қилишти. ■
10 Шуниң билән улар Пәрвәрдигарға пәряд қилип: «Биз гуна қилип
Пәрвәрдигарни ташлап Бааллар вә Аштаротларниң ибадитидә болдуқ; амма
әнди бизни дүшмәнлиримизниң қолидин қутқузғин, биз саңа ибадәт қилимиз»
деди. □
11 Вә Пәрвәрдигар Йәруббаал, Бедан, Йәфтаһ вә Самуилни әвәтип,
әтрапиңлардики дүшмәнлириңларниң қолидин силәрни қутқузди, шуниң
билән теч-аман туруватқан едиңлар.□ ■
12 Лекин Худайиңлар Пәрвәрдигар Өзи падишасиңлар болсиму, Аммонниң
падишаси Наһашниң силәргә қарши қопқинини көргиниңларда силәр: Яқ! Бир
падиша үстимизгә сәлтәнәт қилсун дәп маңа ейттиңлар. ■
13 Әнди силәр халап таллиған, силәр тилигән падишаға қараңлар; мана,
Пәрвәрдигар силәрниң үстүңларға бир падиша қойди.■
14 Әгәр силәр Пәрвәрдигардин қорқуп, униң қуллуғида болуп, Униң авазиға
қулақлириңларни селип, Униң әмригә асийлиқ қилмисаңлар, силәр һәм
үстүңларда сәлтәнәт қилған падиша Худайиңлар Пәрвәрдигарға әгәшсәңлар,
әнди силәргә яхши болиду. ■
15 Лекин Пәрвәрдигарниң сөзигә қулақ салмай, бәлки Пәрвәрдигарниң әмригә
асийлиқ қилсаңлар, Пәрвәрдигарниң қоли ата-бовилириңларға қарши болғандәк
силәргиму қарши болиду.
16 Әнди туруңлар, Пәрвәрдигар көзлириңларниң алдида қилидиған улуқ
карамәтни көрүңлар!
17 Бүгүн буғдай оридиған вақит әмәсму? Мән Пәрвәрдигарға нида қилай,
У гүлдүрмама билән ямғур яғдуриду. Шуниң билән силәрниң бир падиша
тилигиниңларниң Пәрвәрдигарниң нәзиридә зор рәзиллик екәнлигини көрүп
йетисиләр».
18 Андин Самуил Пәрвәрдигарға нида қилди; шуниң билән Пәрвәрдигар шу күни
гүлдүрмама билән ямғур яғдурди. Хәлиқ Пәрвәрдигардин вә Самуилдин бәк
қорқти.
19 Хәлиқниң һәммиси Самуилға: — Худайиң Пәрвәрдигарға бизни өлмисун
дәп кәминилириң үчүн дуа қилғин; чүнки һәммә гуналиримизниң үстигә йәнә
яманлиқ ашуруп өзимизгә бир падиша тилидуқ, деди.
20 Самуил хәлиққә мундақ деди: — Қорқмаңлар; силәр дәрвәқә бу һәммә
рәзилликни қилғансиләр, лекин әнди Пәрвәрдигарға әгишиштин чәтнимәй,
пүткүл көңүллириңлар билән Пәрвәрдигарниң ибадитидә болуңлар;
21 адәмгә пайда йәткүзмәйдиған яки адәмни қутқузалмайдиған беһудә ишларни
издәп, йолдин езип кәтмәңлар; чүнки уларниң тайини йоқтур.

□ **12:8 «Яқуп Мисирға киргәндин кейин...»** — «Яқуп» мошу йәрдә Яқупниң әвлатлири, йәни Исраилни көрситиду. ■ **12:8** Яр. 46:5; Мис. 2:23; Мис. 3:10. ■ **12:9** Һак. 4:2; Һак. 10:7; Һак. 3:12. □ **12:10 «Пәрвәрдигарни ташлап Бааллар вә Аштаротларниң ибадитидә болдуқ»** — «Бааллар» вә «Аштаротлар» икки хил бутларни көрситиду. □ **12:11 «Пәрвәрдигар Йәруббаал, Бедан, Йәфтаһ вә Самуилни әвәтип...»** — «Бедан» бәлким Баракни көрситиду («Һак.» 4-бапни көрүң). ■ **12:11** Һак. 6:14; 10:3; 11:15. ■ **12:12** 1Сам. 8:5, 19. ■ **12:13** 1Сам. 10:19. ■ **12:14** Қан. 1:26.

22 Чүнки Пәрвәрдигар Өз улуқ нами үчүн Өз хәлқини ташлимайду; чүнки Пәрвәрдигар силәрни Өз хәлқи қилишни лайиқ көргәндур.
23 Маңа нисбәтән, силәр үчүн дуа қилиштин тохташ билән Пәрвәрдигарға гуна қилиш мәндин нери болсун; бәлки мән силәргә яхши вә дурус йолни үгитимән.
24 Пәқәт силәр Пәрвәрдигардин қорқуп пүткүл көңүллириңлар вә һәқиқәт билән униң ибадитидә болуңлар; чүнки силәр үчүн қилған улуқ карамәтләргә қараңлар!
25 Лекин яманлиқ қилсаңлар, һәм өзүңлар һәм падишасиңлар һалак қилинисиләр».

13

Саул Пәрвәрдигарниң сөзлиридин чиқип кетиду

1 Саул *оттуз* яшта падиша болуп Исраилниң үстидә икки жил сәлтәнәт қилғандин кейин □
2 Өзигә Исраилдин үч миң адәмни илғап алди. Икки миңи Микмашта вә Бәйт-Әл тағлирида Саулниң қешида, бир миңи Бинямин зиминидики Гибеаһда Йонатанниң қешида еди. Амма у қалған хәлиқниң һәр бирини өз өйлиригә қәткүзивәтти.
3 Йонатан болса Филистийләрниң Гебадики ләшкәргаһиға һуҗум қилди, Филистийләр буниңдин хәвәр тапти. Саул болса: — Пүткүл зиминдики ибранийлар аңлап ойғансун дәп, канай чалдурди.
4 Пүткүл Исраил Саулниң Филистийләрниң ләшкәргаһиға һуҗум қилғанлиғидин һәмдә Исраилниң Филистийләргә нәпрәтлинидиғанлигидин хәвәр тапти. Хәлиқ Саулниң кәйнидин Гилгалға берип жиғилди.
5 Филистийләрдин Исраил билән җәң қилғили үч миң җәң һарвуси, алтә миң атлиқ ләшкәр вә деңиз саһилидики қумдәк көп пиядә ләшкәр жиғилди. Улар келип Бәйт-Авәнниң шәриқ тәрипидики Микмашта барғаһ тикти. □
6 Исраилниң адәмлири өзлириниң қаттиқ хийим-хәтәрдә қалғанлиғини көрүп ғарларға, чатқаллиқларға, қия ташлиқларға, жуқури җайларға вә азгалларға йошурунивелишти; □
7 *бәзи* Ибранийлар Иордан дәриясидин өтүп, Гад вә Гилеадниң зиминиға кечип барди. Лекин Саул Гилгалда қалди, адәмлириниң һәммиси униңға титригән һалда әгәшти.
8 Әнди Саул Самуил униңға бекиткән вақитқичә йәттә күн күтүп турди; лекин Самуил Гилгалға кәлмиди, хәлиқ униңдин тарилип кәткили турди.
9 Саул: — Көйдүрмә қурбанлиқ билән енақлиқ қурбанлиқлирини бу йәргә — йенимға елип келиңлар, деди. Андин у өзи көйдүрмә қурбанлиқ өткүзди.
10 Вә шундақ болдики, у көйдүрмә қурбанлиқни түгитиши биләнла, мана Самуил кәлди. Саул униңға салам қилғили алдиға чиқти.

□ **13:1 «Саул оттуз яшта падиша болуп Исраилниң үстидә икки жил сәлтәнәт қилғандин кейин...»** — қедимки көчүрмиләрдә бу айәт башқа шәкилләрдә көрүлиду. «Саул **оттуз** яшта...» дегән сөз Тәвратниң грекчә тәрҗимиси (LXX)дә көрүлиду. Саул җәмий қириқ жил сәлтәнәт қилди («Рос.» 13:21). □ **13:5 «Филистийләрдин Исраил билән җәң қилғили үч миң җәң һарвуси, ...жиғилди»** — көп кона көчүрүлмиләрдә: «Филистийләрдин Исраил билән җәң қилғили оттуз миң җәң һарвуси... жиғилди» дейилиду. Лекин бундақ көп болуши мүмкин әмәс. Һеч болмиғанда мошу «җәң һарвулири» ичидә жүк-тақларни елип маңған һарвуларму бар еди. **«Бәйт-Авән»** — йәни «Бәйт-Әл». □ **13:6 «Исраилниң адәмлири өзлириниң қаттиқ хийим-хәтәрдә қалғанлиғи»** — «өзлириниң қаттиқ хийим-хәтәрдә қалғанлиғи» бәлким қошунниң әһвалини көрситиши мүмкин.

11 Лекин Самуил: — Немә ишларни қилдиң?! — дәп сориди. Саул: — Хәлиқ
мәндин тарилип кәткәнлигини, силиниң бекиткән вақитта кәлмигәнликлирини,
Филистийләрниң Микмашта жиғилғинини көрдум,
12 мән ичимдә: Әнди Филистийләр Гилгалға чүшүп маңа һуҗум қилмақчи,
мән болсам техи Пәрвәрдигарға илтиҗа қилмидим, дедим. Шуңа көйдүрмә
қурбанлиқ қилишқа өзүмни мәҗбурлидим, деди.
13 Самуил Саулға: — Сән ахмақлиқ қилдиң; сән Худайиң Пәрвәрдигар саңа
буйруған әмирни тутмидиң; шундақ қилған болсаң Пәрвәрдигар Исраилниң
үстидики сәлтәнитиңни мәңгү мустәһкәм қилатти, деди.
14 Лекин әнди сәлтәнитиң мустәһкәм турмайду. Пәрвәрдигар Өз көңлидикидәк
мувапиқ бир адәмни издәп тапти. Пәрвәрдигар уни Өз хәлқиниң башламчиси
қилди, чүнки сән Пәрвәрдигар саңа буйруғанни тутмидиң, деди.
15 Андин Самуил орнидин туруп Гилгалдин кетип Бинямин зиминидики
Гибеаһға барди. Саул болса өз йенидики адәмләрни саниди; улар алтә йүзчә
чиқти.
16 Саул билән оғли Йонатан вә уларниң қешида қалған хәлиқ Бинямин
зиминидики Гебада қелип қалди, Филистийләр болса Микмашта барғаһ тиккән
еди.
17 Қарақчилар дайим Филистийләрниң барғаһидин чиқип үч бөләккә бөлүнәтти.
Бир бөләк Шуал зиминидики Офраһға баридиған йолға атлинатти,
18 бир бөләк Бәйт-Һоронға баридиған йол билән маңатти, йәнә бир бөләк чөлниң
четидики Зәбоим җилғисиға қарайдиған зиминдики йолға маңатти.
19 Амма пүткүл Исраил зиминида һеч бир төмүрчи тепилмайтти; чүнки
Филистийләр: — Ибранийлар өзлиригә қилич яки нәйзә ясалмисун, дәп
ойлайтти. ■
20 Бу сәвәптин Исраиллар һәммиси сапан чишлири, кәтмәнлирини, палтилирини
вә оғақлирини бислаш үчүн Филистийләрниң қешиға баратти.
21 Улар сапан чишлири вә кәтмәнләр үчүн үчтин икки шәкәл, җоту, палта вә
зихларни бислаш үчүн үчтин бир шәкәлни төләйтти.
22 Шуңа уруш болғанда Саул вә Йонатанниң қешидики хәлиқниң һеч биридә
қилич я нәйзә йоқ еди; пәқәт Саул билән оғли Йонатандила бар еди.

Йонатан ялғуз җәңгә чиқиду

23 У вақитта Филистийләрниң бир қаравуллар әтрити Микмаштики даванға
чиққан еди.

14

1 Бир күни Саулниң оғли Йонатан ярақ көтәргүчисигә: — Кәлгин, удулимиздики
Филистийләрниң қаравуллар әтритиниң йениға чиқайли, деди. Амма у атисиға
һеч немә демиди. □
2 Саул болса Гибеаһниң четидики Мигрондики анар дәриғиниң тегидә калди.
Униң қешидики хәлиқ алтә йүзчә еди ■
3 (у вақитта әфодни Ахитубниң оғли, Ихабодниң акиси Ахияһ кийәтти; у
Шилоһда туруватқан, Пәрвәрдигарниң каһини еди. Ахитуб Финиһасниң оғли,

■ **13:19** Һак. 5:8. □ **14:1** **«ярақ көтәргүчи»** — бу ибариниң башқа бир хил тәрҗимиси «савут-қалқан көтәргүчи». ■ **14:2** 1Сам. 13:15

Финиһас Әлиниң оғли еди). Хәлиқ болса Йонатанниң кәткинлигини билмигән
еди. □
4 Йонатан Филистийләрниң қаравуллар әтрити тәрәпкә өтмәкчи болған даванниң
икки тәрипидә түврүктәк тик қия ташлар бар еди. Бириниң нами Бозәз, йәнә
бириниң нами Сәнәһ еди.
5 Бир қия таш шималий тәрипидә болуп, Миқмаш билән қаришип туратти, йәнә
бири җәбуб тәрипидә Гебаниң удулида еди.
6 Йонатан ярақ көтәргүчисигә: — Кәл, бу хәтнисизләрниң қаравуллар әтритигә
чиқайли; Пәрвәрдигар биз үчүн бир иш қилса әҗәб әмәс, чүнки Пәрвәрдигарниң
қутқузуши үчүн адәмләрниң көп яки аз болуши һеч тосалғу болмайду, деди.
7 Униң ярақ көтәргүчиси униңға: — Көңлүңдә һәр немә болса шуни қилғин;
барғин, мана, көңлүң немини халиса мән сән билән биллимән, деди.
8 Йонатан: — Мана, биз у адәмләр тәрәпкә чиқип өзимизни уларға көрситәйли;
9 әгәр улар бизгә: — Биз силәрниң қешиңларға барғичә туруп туруңлар, десә
уларниң қешиға чиқмай өз җайимизда туруп турайли;
10 лекин улар: — Бизниң қешимизға чиқиңлар, десә, чиқайли. Чүнки шундақ
болса Пәрвәрдигар уларни қолимизға берипту, дәп билимиз; мошундақ иш бизгә
бир бешарәт болиду, деди.
11 Иккилән өзини Филистийләрниң қаравуллар әтритигә көрсәтти.
Филистийләр: — Мана, Ибранийлар өзини йошурған азгаллардин чиқиватиду,
деди.
12 Әтрәттикиләр Йонатан билән ярақ көтәргүчисигә: — Бизгә чиқиңлар, биз
силәргә бир нәрсини көрситип қойимиз, деди. Йонатан ярақ көтәргүчисигә: —
Маңа әгишип чиққин; чүнки Пәрвәрдигар уларни Исраилниң қолиға бәрди, деди.
13 Йонатан қол-путлири билән өмүләп чиқти, ярақ көтәргүчиси кәйнидин
униңға әгәшти. Филистийләр Йонатанниң алдида жиқилишти; ярақ көтәргүчиси
кәйнидин келип уларни қәтл қилди.
14 Шу тунҗа һуҗумда Йонатан билән ярақ көтәргүчиси тәхминән йерим қошлуқ
йәрдә өлтүргәнләр жигирмидәк адәм еди. □
15 Андин ләшкәргаһдикикәрни, далада туруватқанларни, барлиқ
әтрәтләрдикиләрни вә булаң-талаң қилғучиларни титрәк басти. Улар һәм
титрәп қорқти, йәрму тәвринип кәтти; чүнки бу чоң қорқунуч Худа тәрипидин
кәлгән еди.
16 Әнди Бинямин зиминидики Гибеаһда туруватқан пайлақчилар көрдики, мана,
ләшкәр топлири тар мар болуп уян-буян жүгүрүшүп кәтти.
17 Саул қешидики хәлиққә: Адәмлиримизни санап кимниң бу йәрдин
кәткәнлигини ениқлаңлар, деди. Улар санивиди, мана, Йонатан билән ярақ
көтәргүчиси йоқ чиқти.
18 Саул Ахияһқа: — Худаниң әһдә сандуғини елип кәлгин, деди. Чүнки у вақитта
Худаниң әһдә сандуғи Исраилниң арисида еди. □
19 Саул каһинға сөз қиливатқанда Филистийләрниң ләшкәргаһида болған ғәлвә
барғансери күчийип кәтти. Саул каһинға: — Қолуңни жиққин, деди. □

□ **14:3 «у вақитта әфодни Ахитубниң оғли, Ихабодниң акиси Ахияһ кийәтти»** — «әфод»ниң немә екәнлигини чүшиниш үчүн «Мис.» 28-бапни вә изаһатлирини көрүң. Бәзи вақитларда униң арқилиқ Пәрвәрдигарниң ирадисини яки һөкүмлирини пәриқ әткили болатти. Адәттә пәқәт «баш каһин» әфодни кийәтти. □ **14:14 «йерим қошлуқ йәр»** — «бир қошлуқ йәр» кала билән бир күн ичидә һайдап болғили болидиған йәр. □ **14:18 «Худаниң әһдә сандуғини елип кәлгин»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «әфодни елип кәлгин» дейилиду. □ **14:19 «Саул каһинға: — Қолуңни жиққин, деди»** — шүбһисизки, Саул каһиндин әфодтики «урим вә туммим» («Мис.» 28:30, «Лав.» 8:8, «Чөл.» 27:21) арқилиқ Худадин йолйоруқ сorимақчи еди.

20 Андин Саул вә униң билән болған һәммә хәлиқ жиғилип җәңгә чиқти; вә мана,
Филистийләрниң һәр бири өз сәпдишиға қарши қилич көтирип зор паракәндилик
болди.
21 У вақиттин илгири Филистийләрниң арисида болған, улар билән биллә
ләшкәргаһниң әтрапиға чиққан Ибранийлар бар еди; уларму Саул вә Йонатан
билән биллә болған Исраилларға қошулди.
22 Шуниңдәк Әфраим тағлирида өзини йошурған Исраиллар Филистийләрниң
қачқинини аңлиғанда соқушқа чиқип уларни қоғлиди.
23 Шуниң билән Пәрвәрдигар у күни Исраилға нусрәт бәрди. Соқуш Бәйт-Авәнниң
у тәрипигә өтти.
24 Лекин Исраилниң адәмлири у күни зор бесим астида қалди. Чүнки Саул уларға
қәсәм ичкүзүп: — Мән дүшмәнлиримдин интиқам алмиғичә кәч болуштин
илгири таам йегән кишигә ләнәт болсун, дәп ейтқан еди. Шуниң үчүн хәлиқтин
һеч ким таам йемиди.
25 Амма барлиқ зиминдики қошун бир орманлиққа киргәндә йәр йүзидә һәсәл
бар еди.
26 Хәлиқ орманлиққа киргәндә, мана бу һәсәл еқип туратти; лекин һеч ким
қолини ағзиға көтәрмиди, чүнки хәлиқ қәсәмдин қорқатти.
27 Лекин Йонатан атисиниң хәлиққә қәсәм ичкүзгәнлигини аңлимиған еди. Шуңа
у қолидики һасини сунуп учини һәсәл көнигигә тиқип қоли билән ағзиға салди.
Шундақ қилип көзлири нурланди.
28 Амма хәлиқтин бири: Сениң атаң хәлиққә чиң қәсәм ичкүзүп: — Бүгүн таам
йегән кишигә ләнәт болсун! дәп ейтқан еди. Шуниң үчүн хәлиқ һалсизлинип
кәтти, деди.
29 Йонатан: — Мениң атам зиминға азар бәрди; қараңлар, бу һәсәлдин кичиккинә
тетишим биләнла көзлиримниң шунчә нурланғинини көрмидиңларму?
30 Хәлиқ бүгүн дүшмәнләрдин тартивалған олҗидин халиқинини йегән болса
Филистийләрниң арисидики қирғинчилиқ техиму зор болмасмиди? — деди.
31 Әшу күни улар Микмаштин тартип Филистийләрни қоғлап Айҗалонғичә уруп
қиришти; хәлиқ тола һерип кәткән еди.
32 Шуниң билән хәлиқ олҗа үстигә етилип берип, қой, кала вә мозайларни тутуп
шу йәрдила сойди. Андин хәлиқ гөшни қанни адаливәтмәйла йеди.□
33 Саулға хәвәр келип: Мана, хәлиқ қанни адаливәтмәйла гөшни йәп
Пәрвәрдигарға гуна қиливатиду, дәп ейтилди. У: Силәр Пәрвәрдигарға асийлиқ
қилдиңлар! Әнди бу йәргә йенимға чоң бир ташни домилитип келиңлар, деди.
34 Саул йәнә: Силәр хәлиқниң арисиға чиқип уларға: һәр бири өз калисини,
өз қойини қешимға елип келип бу йәрдә союп йесун; лекин гөшни қанни
адаливәтмәй йәп, Пәрвәрдигарға гуна қилмаңлар, дәңлар, деди. Бу кечә
хәлиқниң һәммиси һәр бири өз калисини елип келип у йәрдә сойди.
35 Саул болса Пәрвәрдигарға бир қурбангаһ ясиди. Бу униң Пәрвәрдигарға ясиған
тунҗа қурбангаһи еди.
36 Саул: — Бу кечидә Филистийләрниң пейигә чүшүп, әтә таң атқичә уларни талап
һеч бирини тирик қоймайли, деди. Хәлиқ: — Немә саңа яхши көрүнсә шуни
қилғин, дәп җавап бәрди. Лекин каһин сөз қилип: — Пәрвәрдигарниң йениға
кирип *йолйоруқ сорап* чиқайли, деди.
37 Саул Худадин: — Я Филистийләрниң кәйнидин чүшүйму? Сән уларни
Исраилниң қолиға тапшурамсән? — дәп сориди. Лекин у күни У униңға һеч җавап
бәрмиди.

□ **14:32 «Шуниң билән хәлиқ олҗа үстигә етилип берип, қой, кала вә мозайларни тутуп шу йәрдила сойди. Андин хәлиқ гөшни қанни адаливәтмәйла йеди»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, қанни авал адаливәтмәй гөшни йейиш гуна болатти.

38 Саул: — И хәлиқниң һәммә чоңлири, бу йәргә чиқиңлар. Бүгүн ким гуна
қилғанлиғини ениқлап беқиңлар. □ ■
39 Чүнки Исраилға нусрәт бәргән Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки,
бу гуна һәтта оғлум Йонатанда тепилсиму у җәзмән өлтүрүлсун, деди. Лекин
пүткүл хәлиқтин һеч ким униңға җавап бәрмиди.
40 Андин у пүткүл Исраилға: — Силәр бир тәрәптә туруңлар, мән оғлум Йонатан
йәнә бир тәрәптә турайли, деди. Хәлиқ униңға: — Немә саңа яхши көрүнсә, шуни
қилғин, деди.
41 Саул Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға: — Бу чәк билән әйни әһвални ашкарә
қилғайсән, деди. Чәк болса Саул билән Йонатанни көрсәтти, хәлиқ қутулди.
42 Саул: — Мениң билән оғлум Йонатанниң оттурисиға чәк ташлаңлар, деди.
Шундақ қиливиди, чәк Йонатанға чиқти.
43 Саул Йонатанға: — Қилғиниңни маңа ейтқин, деди. Йонатан униңға: —
Қолумдики һаса билән кичиккинә һәсәл елип тетип бақтим вә мана, шуниң үчүн
мән өлүмгә мәһкүм болдум! — дәп җавап бәрди.
44 Саул: — Сән чоқум өлүшүң керәк, и Йонатан; ундақ қилмисам, Худа маңа сениң
бешиңға чүшкәндинму артуқ чүшүрсун! — деди.
45 Лекин хәлиқ Саулға: — Исраилда бу улуқ нусрәтни қазанған Йонатан
өлтүрүләмду? Бундақ иш биздин нери болғай! Пәрвәрдигарниң һаяти билән
қәсәм қилимизки, униң бешидин бир тал чач йәргә чүшмәйду; чүнки бүгүнки
ишни у Худаниң ярдими билән әмәлгә ашурди, деди. Шундақ қилип хәлиқ
Йонатанни өлүмдин халас қилди.
46 Андин Саул Филистийләрни қоғлаштин тохтиди; Филистийләрму өз җайиға
қайтип кәтти.
47 Шундақ қилип Саул Исраилниң сәлтәнитини өзиниң қилди; андин у
чөрисидики дүшмәнлиригә, йәни Моаблар, Аммонийлар, Едомийлар, Зобаһдики
падишалар вә Филистийләргә һуҗум қилди. У қайси тәрәпкә йүзләнсә ғалип
келәтти. □
48 У зор җасарәт көрситип Амаләкләрни уруп Исраилни булаң-талаң
қилғучилардин қутқузди.

Саулниң җәмәти

49 Саулниң оғуллири Йонатан, Йишви вә Малқи-Шуа еди; униң икки қизиниң
исми болса — чоңиниң Мераб, кичигиниң Миқал еди.
50 Саулниң аялиниң исми Аһиноам болуп, у Ахимаазниң қизи еди. Саулниң
қошунининиң сәрдари Абнәр еди; у Саулниң тағиси Нәрниң оғли еди.
51 Саулниң атиси Киш вә Абнәрниң атиси Нәр болса, иккиси Абиәлниң оғуллири
еди.
52 Саул пүткүл өмридә Филистийләр билән қаттиқ җәңдә болуп турди. Саул өзи
һәр қачан батур я палванларни көрсә, уни өз хизмитигә салатти.

15

Саулниң падишалиқ һоқуқидин мәһрум қилиниши

□ **14:38 «Саул: — И хәлиқниң һәммә чоңлири, бу йәргә чиқиңлар. Бүгүн ким гуна қилғанлиғини ениқлап беқиңлар»** — Худа Өзигә җавап бәрмигәчкә, Саул аримизда гуна бар, дәп билди. ■ **14:38** Һак. 20:2 □ **14:47 «У қайси тәрәпкә йүзләнсә ғалип келәтти»** — яки «у қайси тәрәпкә йүзләнсә уларни вәйран қилатти».

1 Әнди Самуил Саулға: — Пәрвәрдигар сени Өз хәлқи Исраил үстигә падиша болуш
үчүн мәсиһ қилғили мени әвәткән еди; әнди Пәрвәрдигарниң сөзини аңлиғин.
2 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән
Амаләкләрниң Исраилға қилған муамилисини, йәни Исраил Мисирдин чиққанда
уларниң йолда уларға қандақ қаршилиқ көрсәткәнлигини көңлүмгә пүккәнмән.
■
3 Әнди берип Амаләкләрни уруп уларниң һәммисини вәйран қилип уларни һеч
айимайла, әр болсун, аял болсун, өсмүр болсун, бовақ болсун, кала-қой, төгә вә
ишәк һәммисини йоқатқин, деди.
4 Саул хәлиқни жәм қилип уларни Тәлаим шәһиридә санивиди, икки йүз миң
піядә әскәр, Йәһуда қәбилисидин он миң адәм чиқти.
5 Саул Амаләкләрниң шәһиригә кәлгәндә шу йәрдики вадида бөктүрмә қойди. □
6 Андин Саул Кенийләргә: — Чиқип кетиңлар, силәрни улар билән қошуп
йоқатмаслиғим үчүн Амаләкләрниң арисидин чиқип кетиңлар; чүнки Исраил
Мисирдин чиққанда силәр уларниң һәммисигә меһриванлиқ көрсәткәнсиләр,
деди. Шуниң билән Кенийләр Амаләклардин чиқип кәтти. ■
7 Әнди Саул Амаләкләрни Һавилаһдин тартип Мисирниң удулидики Шурғичә
қоғлап урди.
8 У Амаләкләрниң падишаси Агагни тирик тутти, амма барлиқ хәлиқни қилич
биси билән пүтүнләй йоқатти.■
9 Лекин Саул билән хәлиқ Агагни айиди вә қой-кала, бордалған мал вә қозилардин
әң есилләрниң һәммисини, жүмлидин немә яхши болса шуни аяп уларни һалак
қилишқа қоли бармиди; лекин немә яримас вә зәип болса шуларниң һәммисини
улар йоқатти.□
10 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң сөзи Самуилға келип мундақ дейилди: —
11 «Саулни падиша қилғинимға пушайман қилдим, чүнки у маңа әгишиштин
йенип Мениң сөзүмгә әмәл қилмиди».
Самуил азар чекип пүткүл бир кечә Пәрвәрдигарға пәряд көтәрди.
12 Әтиси Самуил Саулниң алдиға чиқиш үчүн таң сәһәрдила орнидин турди.
Самуилға: — Саул Кармәлгә барди вә мана, у өзигә бир абидә турғузуп андин
йенип Гилгалға чүшүпту, дегән хәвәр берилди.
13 Самуил Саулниң қешиға кәлгәндә Саул униңға: — Пәрвәрдигар сени
мубарәклигәй! Пәрвәрдигарниң сөзлиригә әмәл қилдим, деди.
14 Лекин Самуил: — Ундақ болса қулиқимға аңланған қойниң мәриши билән мән
аңлаватқан калиниң мөриши зади нәдин кәлди? — деди.
15 Саул жавап берип: — Улар Амаләклардин елип келинди; чүнки хәлиқ Худайиң
Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилиш үчүн қой-калиниң есиллирини аяп қалдуруп
қойди; қалғинини болса пүтүнләй йоқаттуқ, деди.
16 Самуил Саулға: — Қой, бу гепиңни! Мән Пәрвәрдигарниң бу кечә маңа немә
дегинини саңа ейтип берәй, деди. У униңға: — Ейтқин, деди.
17 Самуил мундақ деди: — Өз нәзириңдә кичик һесапланған вақтиңдила
Пәрвәрдигар сени Исраилниң үстигә падиша болсун дәп, мәсиһ қилиши билән
сән Исраил қәбилилириниң беши болған әмәсмидиң?
18 Андин Пәрвәрдигар сени: — Сән берип гунакар Амаләкләрни һалак қилғин;
уларни йоқатқичә улар билән соқушқин, дәп әвәткән еди.
19 Әнди немишкә Пәрвәрдигарниң сөзигә қулақ салмай, бәлки олжа үстигә дүм
чүшүп, Пәрвәрдигарниң нәзиридә яман болғанни қилдиң?

■ **15:2** Мис. 17:8, 14; Қан. 25:17 □ **15:5 «Амаләкләрниң шәһиригә»** — яки «Амаләкләрниң шәһәрлиригә». ■ **15:6** Мис. 18:10, 19; Чөл. 10:29; Һак. 1:16 ■ **15:8** Чөл. 24:7 □ **15:9 «Саул билән хәлиқ ... қой-кала, бордалған мал вә қозилардин әң есилләрниң һәммисини ...һалак қилишқа қоли бармиди»** — «бордалған мал» дегәнниң башқа хил тәржимиси: «иккинчи туғулған мал».

20 Саул Самуилға: — Мән һәқиқәтән Пәрвәрдигарниң сөзигә қулақ салдимғу!
Пәрвәрдигар мени әвәткән йол билән маңдим вә Амаләкләрниң падишаси Агагни
елип келип Амаләкләрниң өзини пүтүнләй йоқаттим.
21 Амма хәлиқ болса олҗидин қой билән кала, йәни йоқитишқа бекитилгән
нәрсиләрдин әң есилини елип Худайиң Пәрвәрдигарға Гилгалда қурбанлиқ
қилиш үчүн елип кәлди, деди.
22 Самуил: — Пәрвәрдигар көйдүрмә қурбанлиқлар билән тәшәккүр
қурбанлиқлирини кәлтүрүштин сөйүнәмду, я Пәрвәрдигарниң сөзигә итаәт
қилиштин сүйүнәмду? Мана итаәт қилмақлиқ қурбанлиқ қилмақлиқтин әвзәл,
көңүл қоюш қочқар йеғини сунуштин әвзәлдур.■

23 Чүнки асийлиқ болса җадугәрлик гунайи билән охшаштур,
Башпаштақлиқ қәбиһлик вә бутпәрәсликкә баравәрдур.
Сән Пәрвәрдигарниң сөзини ташлиғининң үчүн,
Пәрвәрдигар сени ташлап падишалиқтин мәһрум қилди, — деди.

24 Саул Самуилға: — Мән гуна садир қилдим, чүнки мән Пәрвәрдигарниң
әмридин вә сениң сөзүңдинму чиқтим; чүнки мән хәлиқтин қорқуп уларниң
сөзигә кирдим.
25 Әнди гунайимни әпу қилғин; мениң Пәрвәрдигарға сәҗдә қилишим үчүн
мениң билән қайтип барғин, деди.
26 Самуил Саулға: — Мән сениң билән қайтип бармаймән; чүнки сән
Пәрвәрдигарниң сөзини ташлиғансән, вә Пәрвәрдигар сени ташлап
падишалиқтин мәһрум қилди, деди.
27 Самуил кетишкә бурулғинида Саул униң тонининң пешини тутувалди, у
житилип кәтти.
28 Самуил униңға: — Пәрвәрдигар бүгүн Исраилниң падишалиғини сәндин житип
елип сәндин әвзәл болған бир йеқининңға тапшурди.
29 Исраилниң Җанабий Алийиси Болғучи ялған сөзлимәйду яки нийитидин
янмайду; чүнки у адәм балисидәк нийитидин янғучи әмәстур, деди.□ ■
30 Саул: — Мән гуна садир қилдим. Лекин хәлқимниң ақсақаллириниң вә
Исраилниң алдида маңа иззәт қилип мениң билән йенип барғин; шуниң билән
Худайиң Пәрвәрдигарға сәҗдә қилалаймән, деди.
31 Шуниң билән Самуил Саул билән йенип барди вә Саул Пәрвәрдигарға сәҗдә
қилди.
32 Андин Самуил: — Амаләкләрниң падишаси Агагни мениң алдимға елип
келиңлар, деди. Агаг болса хушлуқ билән униң қешиға барди. Агаг көңлидә: —
Шүбһисизки, өлүм дәһшити өтүп кәтти, деди.□
33 Амма Самуил: — Сениң қиличиң хотунларни балисиз қилғандәк сениң
анаңму хотунларниң арисида балисиз болиду, девиди, Самуил Агагни Гилгалда
Пәрвәрдигарниң алдида чанап парә-парә қилди.
34 Андин Самуил Рамаһқа барди. Саул болса «Саулниң жути Гибеаһ» дегән
җайдики өйигә чиқип кәтти.
35 Самуил өлгән күнигичә Саул билән қайта көрүшмиди. Амма Самуил Саул
үчүн қайғурди. Пәрвәрдигар Саулни Исраилниң үстигә падиша қилғанлиғидин
әпсусланди.

■ **15:22** Топ. 4:17; Һош. 6:6; Мат. 9:13; 12:7 □ **15:29 «Исраилниң Җанабий Алийиси Болғучи»** — Худани көрситиду, әлвәттә. ■ **15:29** Чөл. 23:19; Яқ. 1:17 □ **15:32 «... Агаг болса хушлуқ билән униң қешиға барди. Агаг көңлидә: — Шүбһисизки, өлүм дәһшити өтүп кәтти, деди»** — бу айәтни ибраний тилида чүшиниш тәс. Башқа бир тәрҗимиси: «... Агаг болса титригән һалда униң қешиға барди. Агаг: — Дәрвәқә өлүмниң аччиғи қорқунучлуқтур! — деди».

16

Самуил Давутниң падиша болуши үчүн уни Мәсиһ қилиду

1 Пәрвәрдигар Самуилға: — Сән қачанғичә Саул үчүн қайғуруп жүрисән? Мән
уни Исраилға сәлтәнәт қилиштин мәһрум қилип ташлиған әмәсму? Мүңгүзүңни
зәйтун мейи билән толдуруп барғин. Мән сени Бәйт-Ләһәмлик Йәссәниң қешиға
әвәтимән. Униң оғуллиридин падиша болушқа өзүмгә бирни бекиттим, деди.
2 Самуил болса: — Мән қандақ баримән? Саул бу ишни аңлиса мени
өлтүрүветиду! — деди. Пәрвәрдигар: — Өзүң билән бир инәкни алғач берип
Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилиш үчүн кәлдим, дегин.
3 Йәссәни қурбанлиққа чақирғин, андин Мән саңа қилидиғинимни аян қилимән;
вә Мән саңа дегән бирисини Өзүм үчүн мәсиһ қилғин, деди.
4 Самуил Пәрвәрдигарниң дегинини ада қилип Бәйт-Ләһәмгә барди. Йетип
кәлгәндә шәһәрниң ақсақаллири титригән һалда чиқип: — Бизгә теч-аманлиқ
елип кәлдиңму? — дәп сориди.
5 У: — Теч-аманлиқ елип кәлдим; Пәрвәрдигарға қурбанлиқ сунушқа кәлдим.
Силәр өзүңларни һарамдин паклап мән билән биллә қурбанлиққа келиңлар,
деди. Шуниң билән у Йәссә билән оғуллирини һалал қилип қурбанлиққа
чақирди.
6 Улар кәлгәндә Самуил Елиабни көрүп ичидә: — Пәрвәрдигарниң мәсиһ
қилидиғини шүбһисизки Өзиниң алдида туриду, деди.
7 Лекин Пәрвәрдигар Самуилға: — Униң тәқи-турқиға яки бойиға қаримиғин.
Мән уни шалливәттим, чүнки Худа инсан көргәндәк көрмәйду; инсан болса
сиртқи қияпитигә қарайду, лекин Пәрвәрдигар қәлбгә қарайду, деди.■
8 Андин Йәссә Абинадабни чақирип Самуилниң алдидин өткүзди. Амма Самуил:
— Пәрвәрдигар буни һәм таллимиди, деди.
9 Андин Йәссә Шаммаһни униң алдидин өткүзди. Амма Самуил: — Пәрвәрдигар
буни һәм таллимиди, деди.
10 Шуниңға охшаш Йәссә оғуллириниң йәттисини Самуилниң алдидин өткүзди.
Лекин Самуил Йәссәгә: — Пәрвәрдигар буларни һәм таллимиди, деди.
11 Самуил Йәссәдин: — Барлиқ жигитләр мошуларму? дәп сориди. У: —
Һәммидин кичиги қалди. Лекин мана, у қой беқиватиду, деди. Самуил Йәссәгә:
— Уни чақиртип елип кәлгин, чүнки у кәлмигичә дәстиханда олтармаймиз,
деди.■
12 *Йәссә* адәм маңдуруп уни кәлтүрди. У чирайида қан жүгүрүп туридиған,
көзлири чирайлиқ вә келишкән жигит еди. Пәрвәрдигар: — Қопуп уни мәсиһ
қилғин, чүнки *Мениң таллиғиним* шудур! деди.
13 Самуил май мүңгүзини елип уни қериндашлириниң арисида мәсиһ қилди. У
күндин тартип Пәрвәрдигарниң Роһи Давутниң вужудиға чүшти. Самуил болса
қопуп Рамаһға кәтти.■

Давут Саулниң алдиға келиду

14 Әнди Пәрвәрдигарниң Роһи Саулдин кәткән еди, вә Пәрвәрдигар тәрипидин
бир яман роһ уни пәришан қилди.
15 Саулниң хизмәткарлири униңға: — Мана Худа тәрипидин бир яман роһ сени
пәришан қилиду.
16 Әнди ғоҗимиз өзлири алдилиридики хизмәткарлирини дәрһал буйруғайлиги,
улар чилтар челишқа уста адәмни тапсун; вә шундақ болидуки, Худа тәрипидин

■ **16:7** 1Тар. 28:9; Зәб. 7:10; ; 146:10-11; Йәр. 11:20; 17:10; 20:12 ■ **16:11** 2Сам. 7:8; Зәб. 77:70-71
■ **16:13** Зәб. 88:21-22; Рос. 7:46; 13:22

яман роһ үстлиригә кәлсә у чилтар чалсун, униң билән һаллири убдан болиду, деди.
17 Саул хизмәткарлириға: — Мениң үчүн чилтар челишқа уста бир адәмни тепип қешимға елип келиңлар, деди.
18 Ғуламлардин бири униңға: — Мана Бәйт-Ләһәмлик Йәссәниң чилтарға уста бир оғлини көрдүм. У өзи батур бир җәңчи, гәптә һошияр вә келишкән адәм екән, шундақла Пәрвәрдигар униң билән биллә екән, деди.
19 Шуниң билән Саул Йәссәгә әлчиләрни мандуруп: — Қой бақидиған оғлуң Давутни маңа әвәткин, дәп ейтти.
20 Йәссә бир ешәкни тәйярлап униңға нан билән бир тулум шарап вә бир оғлақни артип, буларни оғли Давутниң қоли билән Саулға әвәтти.
21 Шуниң билән Давут Саулниң қешиға келип униң алдида турди. Саул униңға толиму амрақ еди; у Саулниң ярақ көтәргүчиси болди.
22 Андин Саул Йәссәгә хәвәр әвәтип: — Давут мениң алдимда турсун; чүнки у нәзиримгә яқти, дәп ейтти.
23 Әнди шундақ болидуки, у *яман* роһ Худа тәрипидин Саулниң үстигә кәлгәндә Давут чилтарни елип қоли билән чалди. Буниң билән Саул арам тепип һали убдан болуп яман роһ униңдин чиқип кәтти.

17

Давут билән Голиат

1 Амма Филистийләр җәң қилиш үчүн қошунлирини жиғди. Улар Йәһудаға тәвә Сокоһда җәм болуп, Сокоһ билән Азикаһ оттурисидики Әфәс-Даммимда чедирларни тикти.
2 Саул билән Исраилларму җәм болуп Елаһ җилғисида чедирлирини тикип Филистийләр билән җәң қилғили сәп түзди. □
3 Филистийләр бир тәрәптики тағда, Исраиллар йәнә бир тәрәптики тағда туратти; оттурисида җилға бар еди.
4 Шу вақитта Филистийләрниң ләшкәргаһидин Гатлиқ Голиат исимлиқ бир чемпийон палван чиқип кәлди. Униң егизлиги алтә гәз бир ғерич еди. □
5 Бешиға мис дубулға, учисиға қасирақлиқ савут кийгән еди. Униң бу мис савути болса бәш миң шәкәл келәтти. □
6 Пачақлириға мистин тизлиқ бағлиған, өшнисигә мис атма нәйзә қистуривалған еди.
7 Униң нәйзисиниң сепи болса бапкарниң хадисидәк еди; нәйзисиниң беши алтә миң шәкәл келәтти; қалқан көтәргүчиси униң алдида маңатти.
8 У орнида туруп Исраилниң қошунлириға мундақ товлайтти: — «Силәр немишкә җәң қилиш үчүн сәп түзгәнсиләр? Мән Филистий әмәсму? Силәр болсаңлар Саулниң қуллириғу? Араңлардин бир адәмни таллап чиқиңлар, у мән билән елишишқа чүшсун!
9 У мән билән елишип мени уруп өлтүрәлсә, биз силәрниң қуллириңлар болимиз. Лекин мән уни мағлуп қилип өлтүрсәм, силәр бизниң қуллиримиз болуп бизниң хизмитимиздә болусиләр».
10 Шу Филистий йәнә сөз қилип: — Мән бүгүн Исраилниң қошуниға һақарәт қилдимғу? Силәр бир адәмни чиқириңлар, биз елишайли! — деди.

□ **17:2 «Елаһ җилғисида»** — яки «дублар җилғисида». □ **17:4 «Униң егизлиги алтә гәз бир ғерич еди»** — Тәвраттики «гәз» бир җәйнәккә баравәр болуп, йәни 45 сантиметр еди. Демәк Голиатниң егизлиги 2.8 метр еди. □ **17:5 «Униң бу мис савути болса бәш миң шәкәл келәтти»** — «бәш миң шәкәл» бәлким 60-100 килограм болуши мүмкин.

11 Саул билән һәммә Исраил бу Филистийниң сөзлирини аңлап, алақзадә болуп
бәк қорқти.
12 Давут Йәһуда жутидики Бәйт-Ләһәмдә олтирақлиқ Йәссә дегән Әфратлиқ
адәмниң оғли еди. Йәссәниң сәккиз оғли бар еди. Саулниң күнлиридә у хелә
яшинип қалған еди.
13 Йәссәниң үч чоң оғли Саул билән җәңгә чиққан еди. Җәңгә чиққан үч оғулниң
тунҗисиниң исми Елиаб, иккинчисиниң исми Абинадаб вә үчинчисиниң
Шаммаһ еди.
14 Давут һәммидин кичиги еди. Үч чоң оғли Саулға әгишип чиққан еди.
15 Бәзидә Давут Саулниң қешидин өз атисиниң қойлирини бeқиш үчүн қайтип
келәтти.■
16 Әшу Филистий болса қириқ күнгичилик һәр әтигән вә кәчтә чиқип турди.
17 Йәссә оғли Давутқа: — Бу әфаһ қомачни вә бу он нанни елип ләшкәргаһқа тез
берип акилириңға бәргин, □
18 бу он парчә қурутни уларниң миң бешиға берип акилириңниң әһвалини сорап
уларниң кепил хетини елип кәлгин, деди.□
19 Саул, шу *үч оғул* вә Исраилниң һәммә адәмлири Елаһ җилғисида туруп
Филистийләргә қарши җәң қилатти.
20 Давут болса әтиси сәһәр қопуп қойларни бир баққучиниң қолиға тапшуруп,
ашлиқ-түлүкни елип Йәссә униңға тапилиғандәк, қошун истиһкамиға йәткәндә,
җәңгә чиқидиған ләшкәрләр сөрән көтириватқан еди. ■
21 Исраил вә Филистийләр бир-биригә удулму удул туруп соқушқа сәп түзди.
22 Давут болса елип кәлгән нәрсиләрни жүк-тақларға қариғучиниң қолиға
тапшуруп сәп арисиға жүгүрүп берип акилиридин течлиқ сориди.
23 У улар билән сөзлишип турғанда, Филистийләрдин болған Голиат дегән
чемпион палван Филистийләрниң сепидин чиқип йәнә һелиқи гәпни қилди;
Давут уни аңлиди.
24 Исраилниң һәммә адәмлири бу адәмни көргәндә қечип кетишти вә бәк қорқти.
25 Исраилниң адәмлири бир-биригә: — Чиқиватқан бу адәмни көрдүңларму? У
Исраилға һақарәт қилиш үчүн чиқиду. Шундақ болидуки, уни өлтүргән адәмгә
падиша көп мал-мүлүк инъам қилиду, өз қизини униңға хотунлуққа бериду һәм
атисиниң җәмәтини Исраил тәвәсидә баҗ-алвандин халас қилиду, деди.
26 Давут өз йенида турған адәмләрдин: — Бу Филистийни өлтүрүп Исраилға
қилинған шу һақарәтни йоқатқан кишигә немә қилиниду? Чүнки бу хәтнисиз
Филистий зади ким? У қандақсигә мәңгү һаят болғучи Худаниң қошунлириға
һақарәт қилишқа петиниду? — деди.
27 Халайиқ униңға алдинқиларниң дегән сөзи бойичә җавап берип: — Уни
өлтүргән кишигә мундақ-мундақ қилиниду, деди.
28 Лекин униң чоң акиси Елиаб униң у адәмләр билән сөзләшкинини аңлап қалди;
Елиабниң Давутқа аччиғи келип: — Немишкә бу йәргә кәлдиң? Чөлдики у азғинә
қойни кимгә ташлап қойдуң? Мән кибирлигиңни вә көңлүңниң яманлиғини
билимән. Сән алайитән җәңни көргили кәлдиң, деди.
29 Давут: — Мән немә қилдим? Пәқәт бир сөз қилсам болмамдикән? — деди.
30 Давут бурулуп башқисидин алдинқидәк сориди, хәлиқ алдида ейтқандәк
униңға җавап бәрди.
31 Амма бириси Давутниң ейтқан сөзлирини аңлап келип Саулға йәткүзди; у
Давутни чақиртип кәлди.

■ **17:15** 1Сам. 16:19 □ **17:17 «бу әфаһ қомач»** — бир «әфаһ» 27-30 литр болуши мүмкин. □ **17:18 «акилириңниң әһвалини сорап уларниң кепил хетини елип кәлгин»** — мошу «кепил хети» бәлким улар Давут апарған нәрсиләрни қобул қилғанлиғиниң испати болуши мүмкин. ■ **17:20** 1Сам. 26:5

32 Давут Саулға: — Бу кишиниң сәвәвидин һеч кимниң жүриги су болмисун.
Силиниң қуллири бу Филистий билән соқушқили чиқиду, деди.
33 Саул Давутқа: — Сән бу Филистий билән соқушқили барсаң болмайду! Сән техи
яш, амма у яшлиғидин тартипла жәңчи еди, деди.
34 Давут Саулға: — Қуллири өз атисиниң қойлирини беқип кәлдим. Бир шир яки
ейиқ келип падидин бир қозини елип кәтсә,
35 мән униң кәйнидин қоғлап уни уруп қозини ағзидин қутқузуп алаттим. Әгәр
қопуп маңа һуҗум қилса мән уни яйлидин тутувелип уруп өлтүрәттим.
36 Қуллири һәм шир һәм ейиқни өлтүргән; бу хәтнисиз Филистийму уларға
охшаш болиду. Чүнки у мәңгү һаят болғучи Худаниң қошуниға һақарәт кәлтүрди
— деди.
37 Давут сөзини давам қилип: — Мени ширниң чаңгилидин вә ейиқниң
чаңгилидин қутқузған Пәрвәрдигар охшашла бу Филистийниң қолидин
қутқузиду, деди. Саул Давутқа: — Барғин, Пәрвәрдигар сениң билән биллә
болғай, деди.
38 Андин Саул Давутқа өз җәң кийимлирини кийгүзүп, бешиға мис дубулғини
тақап вә униңға бир җәң савутини кийгүзди.
39 Давут болса Саулниң қиличини кийимниң үстигә есип, меңип бақти; чүнки у
буларни кийип бақмиған еди. Шуниң билән Давут Саулға: — Мән буларни кийип
маңалмайдикәнмән; чүнки бурун кийип бақмиған, дәп уларни селивәтти.
40 У қолиға һасисини елип, ериқтин бәш силиқ таш илғап падичи халтисиниң
янчуқиға салди; у салғусини қолиға елип Филистийгә йеқин барди.
41 Филистий болса чиқип Давутқа йеқинлашти, қалқан көтәргүчисиму униң
алдида маңди.
42 Филистий Давутқа бирқур сәпселип қарап мәсқирә қилди. Чүнки у техи яш,
буғдай өңлүк вә келишкән жигит еди.
43 Филистий Давутқа: — Сән һаса көтирип алдимға кәпсән? Сән мени ишт дәп
ойлап қалдиңму? — дәп өз бутлириниң намлирини тилға елип Давутни қарғиди.
44 Филистий Давутқа йәнә: — Бу яққа кәл, мән гөшүңни асмандики учар-
қанатларға вә далалардики житқучларға йәм қилимән, деди.
45 Давут Филистийкә: — Сән қилич, нәйзә вә атма нәйзини көтирип маңа һуҗум
қилғили кәлдиң; лекин мән сән һақарәт қилған, Исраилниң қошунлириниң
Худаси болған Пәрвәрдигарниң нами билән алдиңға һуҗумға чиқтим — деди.
46 «Дәл бүгүн Пәрвәрдигар сени мениң қолумға тапшуриду. Мән сени өлтүрүп
бешиңни кесип алимән; мән ләшкәргаһдики Филистийләрниң җәсәтлириниму
асмандики учар-қанатларға вә далалардики житқучлириға йәм қилимән. Буниң
билән пүткүл җаһан Исраилда бир Худаниң бар екәнлигини билиду
47 вә бу пүткүл җамаәт Пәрвәрдигарниң нусрәт беришиниң қилич, нәйзә билән
әмәс екәнлигини билиду; чүнки бу җәң болса Пәрвәрдигарниңкидур, У сени
қолимизға тапшуриду».
48 Филистий Давутқа һуҗум қилғили қопуп йеқин кәлгәндә Давут униңға һуҗум
қилғили Филистий қошунининиң сепигә қарап жүгүрди.
49 Давут қолини халтисиға тиқип бир ташни чиқирип салғуға селип Филистийгә
қаритип атти; таш Филистийниң пешанисигә тәгди. Таш униң пешанисигә петип
кәтти, у дүм чүшүп йәргә жиқилди.
50 Шундақ қилип Давут Филистийни салғу вә таш билән мәғлуп қилип уни уруп
өлтүрди; Давутниң қолида һеч қилич йоқ еди.
51 Давут жүгүрүп берип, Филистийниң үстидә туруп, қиличини қинидин тартип
елип уни өлтүрүп, униң бешини алди. Филистийләр өз батуриниң өлгинини
көрүпла, бәдәр қачти.

52 Исраиллар билән Йәһудалар болса орнидин қопуп сөрән селишип
Филистийләрни җилғиғичә вә Әкрон дәрвазилириғичә кәйнидин қоғлап кәлди;
өлтүрүлгән Филистийләр Шааараимға баридиған йолда Гат вә Әкронғичә йетип
кәткән еди.
53 Исраил Филистийләрни қоғлаштин йенип келип уларниң ләшкәргаһини
булаң-талаң қилди.
54 Давут Филистийниң бешини Йерусалимға елип барди; униң яриғини болса өз
чедириға қойди.
55 Саул Давутниң Филистийниң алдиға чиққинини көргәндә қошунниң сәрдари
Абнәрдин: — И Абнәр, бу жигит кимниң оғли? — дәп сориди. Абнәр: — И падиша,
һаятиң билән қәсәм қилимәнки, билмәймән, деди.
56 Падиша: — Бу жигит кимниң оғли екән дәп сорап баққин, деди.
57 Давут Филистийни қирип қайтип кәлгәндә Абнәр уни падишаниң қешиға елип
барди; Филистийниң беши техичә униң қолида туратти.
58 Саул униңдин: — И жигит, кимниң оғлисән? дәп сориди. Давут: — Мән
силиниң қуллири Бәйт-Ләһәмлик Йәссәниң оғлимән, дәп җавап бәрди.

18

Саулниң Давуттин һәсәт қилиши

1 Давут билән Саулниң сөһбити аяқлашқанда, Йонатанниң көңли Давутниң
көңлигә шундақ бағландики, уни өз җенидәк сөйди.
2 Саул болса у күни уни өз йенида елип қелип, уни атисиниң өйигә қайтқили
қоймиди.
3 Йонатан Давут билән әһдә қилишти; чүнки у уни өз җенидәк сөйәтти.
4 Йонатан учисидики тонни селип Давутқа бәрди, йәнә җәң кийимлирини,
җүмлидин һәтта қиличи, оқяси вә кәмириниму униңға бәрди.
5 Саул Давутни нәгила әвәтсә у шу йәргә баратти, шундақла ишларни җайида
қилатти. Шуниң үчүн Саул уни ләшкәрләрниң үстигә қойди. Бу иш барлиқ
хәлиққә вә һәм Саулниң хизмәткарлириғиму яқти.
6 Давут Филистийни өлтүрүп көпчилик билән янғанда Исраилниң һәммә
шәһәрлиридики қиз-аяллар Саулни нахша ейтип уссул ойнап қарши алғили
чиқти; улар хушлуқ ичидә дап вә үчтар билән нәғмә челишти.
7 Қиз-аяллар нәғмә чалғанда: — Саул миңлап өлтүрди, вә Давут он миңлап
өлтүрди, дәп оқушатти.■
8 Буни аңлап Саул наһайити хапа болди; бу сөз униң көңлигә тәгди. У: —
Давутқа он миңлап һесапланди, амма маңа пәқәт миңлап һесапланди; әнди
падишалиқтин башқа униңға һеч нәрсә кам әмәс, деди.
9 Шу күндин тартип Саул Давутни көзләп жүрди.
10 Әтиси Худа тәрипидин қабаһәтлик бир роһ Саулниң үстигә чүшти вә у өйидә
қалаймиқан җөйлигили турди. Әнди Давут башқа вақиттикидәк қоли билән
чилтар чалди; Саулниң қолида нәйзә бар еди. □
11 Саул: — Давутни тамға нәйзә билән қадиветимән дәп, нәйзини атти; лекин
Давут икки қетим өзини далдиға алди.
12 Пәрвәрдигарниң Давут биләнла болуп, өзидин жирақлап кәткини үчүн Саул
Давуттин қорқатти.

■ **18:7** Мис. 15:21; 1Сам. 21:11; 29:5 □ **18:10 «Әтиси Худа тәрипидин қабаһәтлик бир роһ Саулниң үстигә чүшти вә у өйидә қалаймиқан җөйлигили турди»** — ибраний тилида мошу айәттики «җөйлүш» «урғуп чиқиш» дегән сөз билән ипадилиниду. Башқа әһвалда бу сөз «бешарәт бериш»ни көрситиду.

13 Шуниң үчүн Саул Давутни өз йенидин айрип, уни ләшкәрләргә миң беши
қилип қойди; у ләшкәрләрни елип җәңгә чиқип туратти.□
14 Давут болса һәммә ишларни пәм билән қилатти; чүнки Пәрвәрдигар униң
билән биллә еди.
15 Саул униң пәмлик екәнлигини көрүп униңдин бәк қорқатти.
16 Амма пүткүл Исраил билән Йәһуда хәлқи Давутни сөйәтти; чүнки у уларни
йетәкләп җәңгә чиқатти. □
17 Саул Давутқа: — Мана, чоң қизим Мераб — мән уни саңа хотунлуққа бәргүм
бар. Сән пәқәт хизмитимгә җан-пида болуп, Пәрвәрдигарниң җәңлиридә күрәш
қилғин, деди. Чүнки Саул ичидә: — У мениң қолум билән әмәс, бәлки
Филистийләрниң қоли билән йоқитилсун, дәп хиял қилған еди.
18 Амма Давут Саулға: — Мән ким едим, мениң атамниң җәмәти Исраил арисида
немә еди, мән қандақму падишаниң күйоғли болай? — деди.
19 Лекин Саулниң қизи Мераб Давутқа бериледиған вақитта, у Мәһолатлиқ
Адриәлгә хотунлуққа берилди.
20 Амма Саулниң қизи Миқалниң көңли Давутқа чүшкән еди. Башқилар буни
Саулға ейтти, бу иштин Саул хуш болди.
21 Саул: — Қизимни Давутқа берәй, у униңға бир сиртмақ болуп,
Филистийләрниң қолида йоқитилсун, дәп ойлиди. Шуниң билән Саул Давутқа:
— Бүгүн иккинчи қетим күйоғлум болисән, деди.
22 Саул өз ғуламлириға: — Давутқа астиртин: — Мана, падиша сәндин сөйүниду,
вә һәммә ғуламлири саңа амрақ. Шуниң үчүн падишаниң күйоғли болғин, дәп
ейтиңлар, дәп тапилиди.
23 Саулниң ғуламлири бу сөзләрни Давутниң қулиқиға йәткүзди. Лекин Давут:
— Нәзириңларда падишаниң күйоғли болуш кичик ишму? Мән болсам бир
кәмбәғәл вә әтиварсиз адәммән — деди.
24 Саулниң ғуламлири Саулға Давутниң дегәнлирини өз әйни йәткүзди.
25 Саул: — Силәр Давутқа: — Падиша саңа башқа тойлуқ алғузмайду, пәқәт падиша
дүшмәнлиридин интиқам елиш үчүн йүз Филистийниң хәтнилигинила алиду,
дәп ейтиңлар, деди (Саулниң мәхсити болса Давутни Филистийләрниң қолида
йоқитиш еди).
26 Ғуламлар бу сөзләрни Давутқа йәткүзди; падишаниң күйоғли болуш Давутқа
йеқип қалди. Әнди бекитилгән мөһләт тошмайла,
27 Давут туруп өз адәмлири билән чиқип икки йүз Филистийни өлтүрди. Давут
уларниң хәтнилигини кесип елип падишаниң күйоғли болуш үчүн буларниң
һәммисини падишаға тапшурди. Саул қизи Миқални униңға хотунлуққа бәрди.■
28 Саул Пәрвәрдигарниң Давут билән биллә екәнлигини вә өз қизи Миқалниң уни
сөйидиғанлиғини көрүп
29 Давуттин техиму қорқти. Шуниң билән Саул үзлүксиз Давутқа дүшмән болди.
30 Филистийләрниң әмирлири дайим соқушқа чиқатти; амма һәр қетим чиқсила
Давутниң ишлири Саулниң һәммә хизмәткарлириниңкидин мувәппәқийәтлик
болатти; шуниң билән униң нами *халайиқ* тәрипидин толиму һөрмәткә сазавәр
болатти.

19

Саул Давутни өлтүрүшкә интилиду

□ **18:13 «у ләшкәрләрни елип җәңгә чиқип туратти»** — ибраний тилида «у ләшкәрләр (хәлиқ) алдида чиқип кирәтти» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **18:16 «чүнки у уларни йетәкләп җәңгә чиқатти»** — ибраний тилида «чүнки у улар алдида чиқип кирәтти». ■ **18:27** 2Сам. 3:14

1 Саул өз оғли Йонатан вә һәммә хизмәткарлиригә Давутни өлтүрүшкә буйруқ қилди. Лекин Саулниң оғли Йонатан Давутқа бәк амрақ еди.

2 Йонатан Давутқа: — Атам Саул сени өлтүрмәкчи; әнди әтә әтигән қаттиқ еһтият қилғин, бир мәхпий җайни тепип өзүңни йошурғин;

3 мән өзүм чиқип сән йошурунған етизлиққа берип атамниң йенида туруп атам билән сениң тоғраңда сөзлишип бақай; әһвални ениқ билгәндин кейин саңа хәвәр қилай, деди.

4 Йонатан атиси Саулға Давутниң яхши гепини қилип: — Падиша өз хизмәткариға, йәни Давутқа яманлиқ қилмиғай! Чүнки у саңа гуна қилмиған; бәлки униң әмәллири өзүңгә көп яхшилиқларни елип кәлгән: —

5 у өз җенини алқиниға елип қопуп һелиқи Филистийни өлтүрди вә шуниң билән Пәрвәрдигар пүткүл Исраил үчүн чоң нусрәт бәрди. Шу чағда сән өзүң көрүп хуш болған әмәсму? Әндиликтә немишкә Давутни сәвәпсиз өлтүрүп наһәқ қан төкүп гунакар болмақчи болисән? — деди.

6 Саул Йонатанниң сөзигә кирди. У: — Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, у өлүмгә мәһкүм қилинмайду, деди.

7 Андин Йонатан Давутни чақирип, Давутқа болған ишларниң һәммисини дәп бәрди. Андин кейин Йонатан Давутни Саулниң қешиға елип кәлди вә у илгәркидәк униң хизмитидә болди.

8 Амма йәнә җәң болди; Давут чиқип Филистийләр билән җәң қилип, уларни қаттиқ қирип мағлуп қилди; улар униң алдидин бәдәр қечисти.

9 Әнди Пәрвәрдигар тәрипидин қабаһәтлик бир роһ йәнә Саулни басти. У өз өйидә қолида нәйзисини тутуп олтиратти; Давут болса қоли билән саз челип туратти. ■

10 Саул нәйзә билән Давутни санҗип тамға қадап қоймақчи боливиди, лекин Давут өзини қачурувалди, нәйзә тамға қадилип қалди. Давут шу кечиси қечип қутулди.

11 Саул бир нәччә чапармәнләрни Давутниң өйигә әвәтип уни пайлап туруп әтиси таң йоруғанда уни өлтүрүшкә мандурди. Амма Давутниң аяли Миқал униңға: — Әгәр бу кечә җениңни елип қачмисаң, әтә өлтүрүлисән, деди.

12 Шуңа Миқал Давутни пәнҗирдин чүшүрүп қойди. Шундақ қилип у қечип қутулди.

13 Андин Миқал бир «тәрафим» бутни елип криватқа ятқузуп, бешиға өшкә жуңидин қилинған бир ястуқни қоюп, әдиял билән йепип қойди.□

14 Саул Давутни тутуш үчүн чапармәнләрни әвәткәндә Миқал: — У ағрип қалди, деди.

15 Саул чапармәнләрни *қайтидин* әвәтип: — Уни кариват билән қошуп елип келиңлар, уни өлтүримән, дәп буйруди.

16 Чапармәнләр киргәндә, мана криватта бу бут ятатти, бешиға өшкә жуңидин қилинған ястуқ қоюлған еди.

17 Саул Миқалға: — Немишкә мени бундақ алдап, дүшминимни қачуруветисән? — деди. Миқал Саулға җавап берип: — У: «Мени қоюваткин; болмиса сени өлтүрүветимән» деди, деди.□

18 Давут қечип қутулуп, Рамаһқа Самуилниң қешиға берип, Саулниң униңға қилғанлириниң һәммисини дәп бәрди. Андин у Самуил билән Найотқа берип олтирақлашти.

19 Бириси Саулға: — Давут Рамаһдики Найотта бар екән, дәп хәвәр бәрди.

■ **19:9** 1Сам. 16:14; 18:10 □ **19:13 «тәрафим»** — бир хил бут. Миқалниң йенида бундақ бутниң болуши Тәвратқа хилап, әлвәттә. □ **19:17 «У: «Мени қоюваткин; болмиса сени өлтүрүветимән» деди»** — ибраний тилида: «У: «Мени қоюваткин; сени өлтүрүшүмниң немә һаҗити?» деди».

20 Саул Давутни тутуп келишкә чапарманләрни маңдурди. Амма улар йетип
барғанда пәйғәмбәрләрниң бир жамаити бешарәт бериватқанлиғини вә
Самуилниңму уларниң арисида туруп уларға назарәтчилик қиливатқанлиғини
көрди; шундақ болдики, Худаниң Роһи Саулниң чапарманлириниң вужудиғиму
чүшүп, уларму һәм бешарәт беришкә башлиди.
21 Бу хәвәр Саулға ейтилди; у йәнә башқа чапарманләрни әвәтти, лекин уларму
бешарәт беришкә чүшти. Андин Саул үчинчи қетим йәнә чапарманләрни
маңдурди. Уларму һәм бешарәт беришкә чүшти.
22 Андин Саул өзи Рамаһқа берип, Сәкудики чоң қудуққа йетип кәлгәндә, «Самуил
билән Давут нәдә?» — дәп сориди. Бириси: — Улар Рамаһдики Найотта бар екән,
дәп жавап бәрди.
23 Шуңа у Рамаһдики Найотқа йетип кәлди; Худаниң Роһи униң вужудиғиму
чүшти; шуниң билән уму пиядә меңип Рамаһдики Найотқа барғичә бешарәт
берип маңди.
24 У һәтта кийимлирини селиветип Самуилниң алдида бешарәт бәрди; пүтүн
бир кечә вә пүтүн бир күндүз у йәрдә ялаңач ятти. Буниң билән: — «Саулму
пәйғәмбәрләрдинму?» дәйдиған гәп пәйда болди.□

20

Йонатан Давутни қоғдимақчи

1 Давут Рамаһдики Найоттин қечип Йонатанниң қешиға берип униңға: — Мән
немә қилиптимән? Немә қәбиһлик қилиптимән? Атаң алдида немә гуна
қилиптимән, у мениң җенимни алмақчи болуватиду? — деди.
2 У униңға: — Йоқсу, бундақ иш нери болсун! Сән өлмәйсән. Чоң иш болсун,
кичик иш болсун атам маңа демәй қоймайду. Немишкә атам бу ишни мәндин
йошуридикинә? Һәргиз ундақ болмайду, деди.
3 Лекин Давут йәнә қәсәм қилип: — Атаң сениң нәзириңдә илтипат тапқинимни
жәзмән билиду. Шуңа у көңлидә: — Йонатан буни билип қалмисун; болмиса
униңға азар болиду, дегәнду. Лекин Пәрвәрдигарниң һаяти билән, җениң вә
һаятиң билән алдиңда қәсәм қилимәнки, маңа өлүмниң арилиғи бир қәдәмла
қалди, деди.
4 Йонатан Давутқа: — Көңлүң немини халиса шуни қилай, деди.
5 Давут Йонатанға мундақ деди: — Мана әтә «йеңи ай» болиду; мән адәттикидәк
падиша билән һәмдәстихан болмисам болмайду. Лекин мени қоюп бәргин, мән
үчинчи күни ахшимиғичә далада мөкүнүвалай.
6 Атаң мениң орунда йоқлуғимни көрүп сориса, сән униңға: «Давут мәндин
өз шәһири Бәйт-Ләһәмгә тезрақ берип келишкә җиддий рухсәт сориди, чүнки у
йәрдә пүткүл аилиси үчүн бир жиллиқ қурбанлиқ өткүзидикән», дегин, деди.
7 Әгәр у: — Убдан бопту, десә, қулуң теч-аман болиду: — Лекин у аччиқланса, униң
маңа яманлиқ қилишни нийәт қилғанлиғидин гуман қилмиғин.
8 Сән қулуңға илтипат көрсәткин; чүнки сән өзүң билән Пәрвәрдигарниң алдида
қулуңни әһдиләштүргәнсән. Лекин әгәр мәндә бир яманлиқ болса сән өзүңла
мени өлтүргин; мени елип берип атаңға тапшурушниң немә һажити? — деди.■
9 Йонатан: — Ундақ хиял сәндин нери болсун! Әгәр атамниң саңа яманлиқ
қилидиған нийити барлиғини билип қалсам, саңа дәйттим әмәсму? — деди.

□ **19:24 «Буниң билән: — «Саулму пәйғәмбәрләрдинму?» дәйдиған гәп пәйда болди»** — 10-бап,
12-айәт вә униңдики изаһатни көрүң. ■ **20:8** 1Сам. 18:3

10 Давут Йонатанға: — Әгәр атаң саңа қаттиқ гәп билән жавап бәрсә, ким маңа хәвәр бериду? — деди.

11 Йонатан Давутқа: — Кәлгин, далаға чиқайли, деди. Шуниң билән иккиси далаға чиқти.

12 Йонатан Давутқа мундақ деди: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар маңа *гуваки*, мән әтә яки өгүнлүккә мошу вақитта атамниң нийитини билип, саңа илтипатлиқ болса, мән адәм мандуруп саңа мәлум қилмамдим?

13 Әгәр атам саңа яманлиқ қилмақчи болса, мән сени теч-аман йолға селиш үчүн саңа адәм әвәтип хәвәр бәрмисәм, Пәрвәрдигар маңа сениң бешиңға чүшкәндинму артуқ чүшүрсун; әнди Пәрвәрдигар атам билән биллә болғандәк сениң билән биллә болсун.

14 Һаятла болсам мени өлмисун дәп Пәрвәрдигарниң меһриванлиғини маңа көрсәткәйсән.

15 Мән өлүп кәткән тәғдирдиму, өйдикилиримдин һәм һеч вақит меһриванлиғиңни үзмигәйсән; Пәрвәрдигар сән Давутниң һәммә дүшмәнлирини йәр йүзидин йоқатқандин кейинму шундақ қилғайсән».

16 Шуниң билән Йонатан Давутниң жәмәти билән әһдә қилишип: — Пәрвәрдигар Давутниң дүшмәнлиридин һесап алсун, деди.

17 Андин Йонатан йәнә өзиниң Давутқа болған муһәббити билән униңға қәсәм қилдурди; чүнки у уни өз женидәк сөйәтти.

18 Йонатан Давутқа мундақ деди: — Әтә йеңи ай болиду. Мана сениң орнуң бош қалиду, кишиләр сениң йоқлуғиңға диққәт қилиду.

19 Үчинчи күни сән чүшүп алдинқи қетим бу ишқа йолуққиниңда өзүңни йошурған жайға берип «Езәл» дегән ташниң йенида туруп турғин.

20 Нән ташниң йенидики бир жайға худди нишанни қаралиғандәк үч пай я оқи атай.

21 Андин ғуламни мандуруп: — «Я оқлирини тепип кәлгин» — дәймән. Әгәр мән ғуламға: — Әнә, оқлар арқа тәрәптә туриду, уларни елип кәл, десәм, сән чиқип йенимға кәлгин; шундақ болғанда, Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, сән үчүн теч-аманлиқ болиду, һеч иш болмайду.

22 Лекин ғуламға: — Әнә, оқлар алдинда туриду, десәм, сән кәткин, чүнки ундақ болса, Пәрвәрдигар сени кәткүзүвәткән болиду.

23 Әндиликтә мән билән сән сөзләшкән иш тоғрилиқ, Пәрвәрдигар сән билән мениң оттуримда гувачидур.

24 Шуниң билән Давут далада мөкүнүвалди. Йеңи ай кәлгәндә, падиша таам йегили дәстиханда олтарди.

25 Падиша болса бурунқидәкла өз орнида тамниң йенидики төрдә олтарди. Йонатан орнидин турди, Абнәр Саулниң йенида олтарди. Лекин Давутниң орни бош қалди. □

26 Амма Саул у күни һеч немә демиди. Чүнки у: — Давутқа бир иш болди, у напак болуп қалди. У жәзмән напак болуп қапту, дәп ойлиди. □

27 Лекин Давутниң орни йеңи айниң әтисиму, йәни айниң иккинчи күниму бош еди. Саул оғли Йонатандин: — Немишкә Йәссәниң оғли яки түнүгүн яки бүгүн тамаққа кәлмәйду, дәп сориди.

□ **20:25 «Падиша болса бурунқидәкла өз орнида тамниң йенидики төрдә олтарди. Йонатан орнидин турди, Абнәр Саулниң йенида олтарди»** — Йонатанниң «орнидин туруши» бәлким тағиси Абнәрниң һөрмити үчүн униңға Саулниң йенидики орунни бошитиш үчүн. Башқа хил тәржимиси: «Йонатан униң (Саулниң) одулида еди» □ **20:26 «Давутқа бир иш болди, у напак болуп қалдин»** — «напак болуш»: Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, бириси мәсилән бир өлүккә тәккән болса бир мәзгил «напак» болатти — шундақ болса униң һеч қурбанлиқ (мәсилән, йеңи айдики қурбанлиқлар)дин йейишигә болмайтти.

28 Йонатан Саулға жавап берип: — Давут Бәйт-Ләһәмгә барғили мәндин жиддий
рухсәт сорап: —
29 Мениң беришимға рухсәт қилғин, аилимизниң шәһәрдә бир қурбанлиқ иши
болғач акам мениң беришимни ейтипту; әгәр сениң нәзириңдә илтипат тапқан
болсам қериндашлирим билән көрүшүп келишкә рухсәт бәргин, деди. Шуңа у
падишаниң дәстихиниға кәлмиди, деди.
30 Саулниң Йонатанға қаттиқ ғәзиви келип: — И бузуқ, каж хотунниң оғли,
немишкә Йәссәниң оғлини өзүңгә таллап, өзүңни шәрмәндә қилип вә анаңни
номусқа қойғиниңни билмәмдимән?
31 Әгәр Йәссәниң оғли йәр йүзидә тирик болсила, сән һәм сениң падишалиғиң
мустәһкәм болмайду. Шуңа әнди адәм әвәтип уни мениң қешимға елип кәлгин,
чүнки у өлүмгә мәһкәмдур! — деди.
32 Йонатан атиси Саулға жавап берип: — У немишкә өлүмгә мәһкүм қилиниши
керәк? У немә қипту? — деди.
33 Андин Саул Йонатанға санжиш үчүн униңға нәйзини атти; буниң билән
Йонатан атисиниң Давутни өлтүрмәкчи болғанлиғини еник билип йәтти.
34 Йонатан болса қаттиқ аччиқлап дәстихандин қопуп кәтти вә йеңи айниң
иккинчи күни һеч таам йемиди. Чүнки атисиниң Давутни шундақ һақарәтлиши
униңға қаттиқ азар болған еди.
35 Әтиси Йонатан далаға чиқип Давут билән келишкән жайға барди. Униң билән
бир кичик ғулам биллә барди.
36 У ғуламға: — Сән жүгүр, мән атқан я оқлирини тепип кәлгин, деди. Ғулам
жүгүрди, у бир оқни униң алди тәрипигә атти.
37 Ғулам Йонатан атқан оқ чүшкән жайға кәлгәндә Йонатан ғуламни чақирип: —
Оқ сениң алди тәрипиңдә турмамду? — деди.
38 Андин Йонатан ғуламни йәнә чақирип: — Бол, иштик бол, һаял болмиғин! —
деди. Йонатанниң ғулами я оқини жиғип ғожисиға елип кәлди.
39 Лекин ғуламниң болған иштин хәвири уқ еди. Буни ялғуз Йонатан билән
Давутла биләтти.
40 Андин Йонатан ғуламиға ярақлирини берип униңға: — Уларни шәһәргә елип
кәткин, деди.
41 Ғулам кәткәндин кейин Давут *ташниң* жәнуп тәрипидин чиқип йәргә жиқилип
үч қетим тазим қилди. Улар бир-бирини сөйүшти, бир-биригә есилишип
жиғлашти, болупму Давут қаттиқ жиғлиди.
42 Йонатан Давутқа: — Сәпириң теч-аман болсун; чүнки биз иккимиз: —
Пәрвәрдигар мениң билән сениң оттуруңда вә мениң нәслим билән сениң
нәслиң оттурисида мәңгүгә гува болсун, дәп Пәрвәрдигарниң нами билән қәсәм
ичишкән, деди. Давут орнидин қопуп маңди, Йонатанму шәһәргә кирип кәтти.

Давут Ноб шәһиригә бариду

43 Давут әнди Нобқа келип Ахимәләк каһинниң қешиға барди.

21

1 Лекин Ахимәләк Давутни көргәндә титрәп қорқуп униңға: — Немишкә бириму
сән билән кәлмәй ялғуз кәлдиң? — деди.
2 Давут Ахимәләк каһинға: — Падиша маңа мәлум бир ишни буйруп: — Мән
саңа буйруған иш яки саңа тапилған йолйоруқ тоғрисидин һеч ким бир немә
билмисун, дегән еди. Өз ғуламлиримни болса мәлум бир жайға беришқа бекитип
қойдум.
3 Әнди қолуңда немә бар? Бәш нан, яки немә болса, шуни маңа бәргин, деди.

4 Каһин Давутқа жавап берип: — Қолумда адәттики нан йоқ, пәқәт муқәддәс нан
бар. Әгәр ғуламлар аялларға йеқинлашмиған болса йесә рава болиду, деди.
5 Давут каһинға жавап берип: — Бәрһәқ, мән башқа вақитларда чиққинимға
охшаш, аяллар биздин жирақ болғили үч күн болди. Мән *һәр қетим* чиққанда,
гәрчә адәттики сәпәр болсиму, ғуламларниң қачилири пак болидиған йәрдә,
бүгүн улар вә қачилири техиму пак болмамду, деди. □
6 Шуниң билән каһин униңға муқәддәс нандин бәрди, чүнки бу йәрдә «тәқдим
нан»дин башқа һеч қандақ нан йоқ еди. Бу нан Пәрвәрдигарниң һозуриға йеңи
иссиқ нан қоюлған күни алмаштурулған нанлар еди□ ■
7 (лекин у күни Саулниң хизмәткарлиридин мәлум бириси у йәрдә
Пәрвәрдигарниң һозурида қалдурулған еди. Униң исми Доәг болуп Саулниң
падичилириниң чоңи еди).
8 Давут Ахимәләккә: — Қолуңда нәйзә яки қилич йоқму? Падиша тапшурған иш
җиддий болғач яки қилич яки башқа яриқлиримни елип келәлмидим, деди.
9 Каһин: — Сән Елаһ җилғисида өлтүргән Филистий Голиатниң қиличи бу йәрдә
бар, у әфодниң кәйнидә, бир парчә рәхткә орақлиқ һалда туриду. Халисаң алғин,
униңдин башқиси йоқ, деди. Давут: — Бу тәңдиши йоқ қиличтур, шуни маңа
бәргин, деди.
10 Давут у күни қопуп Саулдин қечип Гатниң падишаси Ақишниң қешиға барди.
11 Лекин Ақишниң хизмәткарлири униңға: — Бу зиминниң падишаси Давут
әмәсму? Униң тоғрисида қиз-аяллар бир-биригә: —
Саул миңлап өлтүрди,
Вә Давут он миңлап өлтүрди,
— дәп нахша-ғәзәл оқушуп уссул ойниған әмәсму, деди. ■
12 Давут бу сөзләрни көңлигә пүкүп Гатниң падишаси Ақиштин бәк қорқти.
13 Шуниң үчүн уларниң көз алдида өзиниң жүрүш-турушлирини өзгәртип,
уларниң қолида турған вақтида өзини сараңдәк көрсәтти; у дәрвазиларниң
ишиклиригә җиҗип, түкүрүгини сақилиға ақтуратти.
14 Ақиш хизмәткарлириға: — Мана бу адәмниң сараңлиғини көрмәмсиләр? Уни
немишкә мениң алдимға елип кәлдиңлар?
15 Мәндә сараңлар кәмчилмиди? Силәр бу кишини алдимға сараңлиқ қилғили
елип кәлдиңларму? Бу адәм мениң өйүмгә кириши керәкму? — деди.

22

Давут Мизпаһ вә Адулламға бариду

1 Давут у йәрдин кетип Адулламдики ғарға қачти. Униң қериндашлири билән
атисиниң пүткүл җәмәти буни аңлап униң қешиға барди.
2 Езилгән, қәриздар болған вә дәрдмәнләрниң һәммиси жиғилип униң йениға
кәлди вә у уларниң сәрдари болди. Униңға қошулған адәмләр болса төрт йүзчә
еди.
3 Давут у йәрдин чиқип Моабдики Мизпаһқа берип Моабниң падишасидин:
— Худаниң мени немә қилидиғинини билгичә, ата-анамниң бу йәргә келип
араңларда турушиға йол қойғайла, дәп тәләп қилди. □

□ **21:5 «...гәрчә адәттики сәпәр болсиму, ғуламларниң қачилири пак болидиған йәрдә, бүгүн улар вә қачилири техиму пак болмамду»** — башқа нәччә тәрҗимиси учриши мумкин. □ **21:6 «чүнки бу йәрдә «тәқдим нан»дин башқа һеч қандақ нан йоқ еди»** — «тәқдим нан»: — яки «(Худаниң) һозури нени», яки «тизилған нан». «Мис.» 25- вә 35-бапни көрүң. ■ **21:6** Мат. 12:3; Мар. 2:25; Луқа 6:3 ■ **21:11** 1Сам. 18:7 □ **22:3 «Моабдики Мизпаһ»** — яки «Моабдики Мизпәһ».

4 Давут атиси вә анисини Моабниң падишасиниң қешиға елип кәлди. Давут
қорғанда турған пүткүл күнләрдә ата-аниси униң билән биллә турди.
5 Амма Гад пәйғәмбәр Давутқа: — Қорғанда турмай, бу йәрдин чиқип, Йәһуда
зиминиға барғин, деди. Шуниң билән Давут у йәрдин айрилип, Һәрәт
орманлиғиға барди.

Саул Нобдики каһинларни өлтүриду

6 Саул Давутниң нәдә туруватқанлиғидин хәвәр тапти. Саул бу вақитта
Рамаһдики Гибеаһда егиз бир җайда жулғун дәриғиниң түвидә олтиратти. Униң
қолида нәйзиси бар еди, барлиқ хизмәткарлири чөрисидә туратти.
7 Саул чөрисидә турған хизмәткарлириға: — И Бинyaминлиқлар, қулақ селиңлар!
Йәссәниң оғли һәр бириңларға етизлар билән үзүмзарларни тәқсим қилип
берәмду? Һәммиңларни миң беши вә йүз беши қиламду?
8 Силәр һәммиңлар маңа қәст қилдиңлар, өз оғлумниң Йәссәниң оғли билән
әһдә қилишқинини һеч ким маңа уқтурмиди. Һеч қайсиңлар маңа ич
ағритмидиңлар яки өз оғлумниң мениң хизмәткаримни маңа йошурун һуҗум
қилишқа қутратқинидин маңа хәвәр бәрмидиңлар, деди.
9 Андин Саулниң хизмәткарлириниң ичигә киривалған Доәг: — «Мән Йәссәниң
оғлиниң Нобқа Ахитубниң оғли Ахимәләкниң қешиға кәлгинини көрдүм,
10 — Ахимәләк униң үчүн Пәрвәрдигардин йол сориди вә униңға озуқ-түлүк билән
Филистий Голиатниң қиличини бәрди» — деди.
11 Падиша адәм әвәтип Ахитубниң оғли каһин Ахимәләкни, шундақла униң
атисиниң пүткүл җәмәтини, йәни Нобдики каһинларниму чақиртип кәлди.
Уларниң һәммиси падишаниң қешиға кәлди.
12 Саул: — И Ахитубниң оғли аңлиғин, деди. У: — И ғоҗам, мана мән, деди.
13 Саул униңға: — Немишкә силәр, сән билән Йәссәниң оғли, маңа қәст
қилисиләр? Сән униңға нан вә қилич берип, униң үчүн Худадин йол соридиңғу?
Мана әнди у бүгүнкидәк маңа һуҗум қилмақчи болуп пайлап жүрмәктә! — деди.
14 Ахимәләк падишаға җавап берип: — Силиниң барлиқ хизмәткарлириниң
арисида Давутдәк садиқ ким бар? У падишаниң күйоғли, силиниң мәхпий
мәслиһәтлиригә иштирак қилғучи вә ордилири ичидә иззәтлик әмәсмиди?
15 Мән пәқәт униң үчүн Худадин йол сорашни бүгүнла башлидимму? *Асийлиқ*
қилиш мәндин нери болсун! Падиша өз қулини вә атамниң пүткүл җәмәтини
әйипкә буйрумиғайла, чүнки қуллириниң бу иштин қилчә хәвири йоқ, деди.□
16 Лекин падиша: — И Ахимәләк, сән өлисән, сән вә атаңниң пүткүл җәмәти чоқум
өлисиләр, деди.
17 Падиша өз чөрисидики чапармәнлиригә: — Маң, Пәрвәрдигарниң
каһинлирини өлтүрүңлар! Чүнки улар һәм Давутқа һәмдәм болди һәм
униң қачқинини билип туруп маңа хәвәр бәрмиди, деди. Лекин падишаниң
қол астидикилири Пәрвәрдигарниң каһинлирини өлтүрүшкә қол көтәргили
унимиди.
18 Әнди падиша Доәгкә: — Сән берип каһинларни өлтүрүвәткин, деди. Едомлуқ
Доәг берип каһинларни өлтүрди; бу күни у канаптин тоқулған әфод кийгән
сәксән бәш адәмни өлтүрди.
19 Андин у каһинларниң шәһири Нобда олтарғучиларни қирди, йәни әр вә аяллар,
балилар вә бовақлар, кала, ешәк, қойлар — һәммисини қиличлиди.
20 Амма Ахитубниң оғли Ахимәләкниң Абиятар дегән бир оғли қутулуп Давутниң
қешиға қечип кәлди.

□ **22:15 «чүнки қуллириниң бу иштин қилчә хәвири йоқ»** — ибраний тилида «чүнки қуллириниң бу иштин азму, җиқму хәвири йоқ».

21 Абиятар Давутқа Саул Пәрвәрдигарниң каһинлирини өлтүрди, дәп хәвәр бәрди.
22 Давут Абиятарға: — У күни Доәгниң у йәрдә екәнлигини көрүп, униң җәзмән
Саулға хәвәр беридиғинини билгән едим. Мән атаңниң пүткүл җәмәтиниң
өлтүрүлүшигә замин болдум, деди.
23 Мән билән биллә турғин, һеч қорқмиғин. Чүнки мениң җенимни алмақчи
болғанлар сениң җениңниму һәм алмақчи. Мениң қешимда бехәтәр турисән,
деди.

23

Давут Кеилаһ шәһирини қутқузиду

1 Бириси Давутқа хәвәр берип: — Мана Филистийләр Кеилаһға һуҗум қилип
хаманларни булап-талимақта, деди.
2 Давут Пәрвәрдигардин: — Мән берип бу Филистийләргә зәрбә беримәнму?
— дәп сориди. Пәрвәрдигар Давутқа: — Берип Филистийләргә зәрбә берип
Кеилаһни азат қилғин, деди.
3 Лекин Давутниң адәмлири униңға: — Мана биз Йәһуда зиминида турупму
қорқиватқан йәрдә, Кеилаһға берип Филистийләрниң қошунлириға һуҗум
қилсақ қандақ болар? — деди.
4 Шуңа Давут йәнә бир қетим Пәрвәрдигардин соривиди, Пәрвәрдигар
униңға җавап берип: — Сән орнуңдин туруп Кеилаһға барғин; чүнки Мән
Филистийләрни қолуңға тапшуримән, деди.
5 Буниң билән Давут өз адәмлири билән Кеилаһға берип Филистийләр билән
соқушуп, маллирини олҗа қилип, уларни қаттиқ қирди. Давут шундақ қилип
Кеилаһда туруватқанларни қутқузди.

Давут Саулниң чаңгилидин йәнә қутулиду

6 Әнди Ахимәләкниң оғли Абиятар Кеилаһға қечип келип Давутниң қешиға
кәлгәндә, униң қолида әфод бар еди.■
7 Бириси Саулға, Давут Кеилаһға кәпту, дәп хәвәр бәрди. Саул: — Әнди Худа
уни мениң қолумға ташлап тапшурди. Чүнки у дәрвазилири вә тақақлири бар
шәһәргә киргәчкә солунуп қалди, деди.
8 Әнди Саул Давут билән адәмлирини муһасиригә елиш үчүн һәммә хәлиқни
Кеилаһға берип җәң қилишқа чақирди.
9 Давут Саулниң өзини қәстләйдиғанлиғини билип, Абиятар каһинға: — Әфодни
елип кәлгин, деди. □
10 Андин Давут: — И Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар, мәнки Сениң қулуң
Саулниң бу шәһәрни мениң сәвәвимдин харап қилиш үчүн Кеилаһға келишкә
қәстләватқанлиғини ениқ аңлидим.
11 Кеилаһдикиләр мени униң қолиға тутуп берәрму? Саул өз бәндәң аңлиғандәк
бу йәргә келәрму? И Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар, Сәндин өтүнимәнки, өз
бәндәңгә билдүргәйсән, деди. Пәрвәрдигар: — У бу йәргә келиду, деди. □
12 Давут йәнә: — Кеилаһтикиләр мени вә адәмлиримни Саулниң қолиға тутуп
берәрму, деди. Пәрвәрдигар: — Улар силәрни тутуп бериду, деди.

■ **23:6** 1Сам. 22:20 □ **23:9 «Давут Саулниң өзини қәстләйдиғанлиғини билип, Абиятар каһинға: — Әфодни елип кәлгин, деди»** — көрүнидуки, 10-12-айәттики соалларни Давут әфод вастиси билән Пәрвәрдигардин сорайду. □ **23:11 «...келәрми?.... келиду»** — ибраний тилида «...чүшәрми?.... чүшиду» дейилиду.

13 Әнди Давут адәмлири билән (тәхминән алтә йүзчә) орнидин туруп Кеилаһдин
чиқип, өзлири баралайдиған тәрәпкә қарап кәтти. Саулға, Давут Кеилаһтин
кечипту дәп хәвәр берилгәндә у уни қоғлашқа чиқмиди.
14 Давут болса чөлдики қорған-қияларда һәмдә Зиф чөлиниң тағлирида турди.
Саул уни һәр күни издәйтти; лекин Худа уни униң қолиға тапшурмиди.
15 Әнди Давут Саулниң өзини өлтүргили чиқидиғанлиғини байқап қалди. Шу
чағда у Зиф чөлидики бир орманлиқта туратти. □
16 Саулниң оғли Йонатан болса орманлиққа чиқип Давутниң қешиға берип, уни
Худа арқилиқ риғбәтләндүрүп униңға: — □
17 Қорқмиғин; чүнки атам Саулниң қоли сени тапалмайду. Сән бәлки Исраилниң
үстидә падиша болисән, мән болсам сениң вәзириң болимән, буни атам Саулму
билиду, деди.
18 Андин улар иккилән Пәрвәрдигарниң алдида әһдә қилишти; Давут болса,
орманлиқта туруп қалди, Йонатан өз өйигә йенип кәтти.
19 Шуниңдин кейин Зифтикиләр Гибеаһта туруватқан Саулниң қешиға келип:
— Мана, Давут Хақилаһниң егизлигидики Йәшимонниң җәнуби тәрипигә
җайлашқан орманлиқтики қорғанларда йошурунивалди, билмәмдила?
20 Шуңа, и падиша, қачан көңүллири тартса шу чағда кәлсилә; бизниң бурчимиз
уни падишаниң қолиға тутуп бериштур, деди.
21 Саул: Маңа ич ағритқиниңлар үчүн Пәрвәрдигар силәргә бәхит ата қилғай.
22 Әнди силәрдин өтүниманки, берип зади қайси йәрдә туридиғинини
җәзмләштүрүңлар, униң из-деригини ениқлап, вә кимниң уни көргәнлигини
билип келиңлар; чүнки кишиләр ейтишичә у интайин һейлигәр екән, деди.
23 Шуңа берип, униң йошурунған барлиқ мәхпий җайлирини ениқ көрүп
келиңлар, йенимға йенип келип маңа әйнини ейтиңлар. Андин мән силәр
билән биллә баримән; вә шундақ болидуки, әгәр у зиминда болсила, мән
Йәһудийларниң миңлиғанларниң арисидин уни издәп тапимән, деди.
24 Улар қопуп Саулдин илгири Зифқа барди; лекин Давут өз адәмлири билән
Маон чөллүгидики Йәшимонниң җәнуп тәрипидики Арабаһ түзләңлигидә
туруватәтти.
25 Саул адәмлири билән Давутни издәп барди. Кишиләр бу хәвәрни Давутқа
ейтти; шуниң билән у чүшүп, қияға берип Маон чөлидә турди. Саул буни аңлап
Давутниң кәйнидин қоғлап Маонниң чөлигә чиқти.
26 Саул тағниң бу тәрипидә маңди, амма Давут адәмлири билән тағниң у
тәрипидә маңди. Давут Саулдин қечиш үчүн алдириватқан еди; лекин Саул
адәмлири билән Давут вә униң адәмлирини тутимиз дәп уларни қоршиғили
турди.
27 Амма бир хәвәрчи Саулниң қешиға келип униңға: — Филистийләр
зиминимизниң җәнуп тәрипигә кирип булаң-талаң қиливатиду, тездин
қайтсила, деди.
28 Шуниң билән Саул йенип Давутни қоғлаштин тохтап Филистийләр билән
соқушқили чиқти. Шуңа у йәр Села-Һаммаһлекот дәп аталди. □
29 Давут болса у йәрдин чиқип Эн-Гәдиниң тағ-қорғанлиғида турди.

24

□ **23:15 «Зиф чөлидики бир орманлиқта..»** — яки «Зиф чөлидики хорәш шәһиридә...». □ **23:16 «Йонатан... *Давутни* .... риғбәтләндүрди»** — ибраний тилида: «Йонатан ... униң (Давутниң) қолини күчләндүрди» дейилиду. □ **23:28 «Села-һаммаһлекот»** — мәнаси бәлким «айриғучи Қорам таш».

Давут Саулни аяйду

1 Саул Филистийләрни қоғлап чиқирип янғанда униңға: — Мана, Давут Ән-
Гәдидики чөлдә туруветипту, дегән хәвәр берилди.
2 Саул әнди пүткүл Исраилдин хилланған үч миң адәмни елип Давут билән
адәмлирини издигили «Явайи текиләр» қорам ташлиғиға чиқти.
3 У йолниң йенидики қой қотанлириға кәлгәндә, шу йәрдә бир ғар бар еди. У тәрәт
қилиш үчүн ғарға кирди; Давут билән адәмлири ғарниң ичкирисидә олтиратти.
4 Давутниң адәмлири униңға: — Мана Пәрвәрдигарниң саңа: — Өз дүшминиңни
сениң қолуңға беримән, немә саңа лайиқ көрүнсә шуни қилғин, дегән күни
дәл мошу күн екән, деди. Давут қопуп Саулниң тонiниң пешини туйдурмай
кесивалди.
5 Лекин Саулниң тонiниң пешини кәскини үчүн Давут көңлидә қаттиқ
әпсусланди.
6 У өз адәмлиригә: — Пәрвәрдигар мени Пәрвәрдигар Өзи мәсиһ қилған
ғоҗамға бундақ қолумни узартиштин сақлисун, чүнки у Пәрвәрдигарниң
мәсиһлигинидур, деди.
7 Шу сөз билән Давут өз адәмлирини тосуп Саулға чеқилғили қоймиди. Саул
болса қопуп ғардин чиқип өз йолиға кәтти.
8 Андин Давутму туруп ғардин чиқип Саулниң кәйнидин: — И ғоҗам падиша! —
дәп чақирди. Саул кәйнигә қаравиди, Давут егилип йүзини йәргә яққан һалда
тазим қилди.
9 Давут Саулға мундақ деди: — «Мана, Давут сени қәстләшкә пурсәт издәватиду,
дәйдиған кишиләрниң сөзигә немишкә қулақ салила?
10 Мана бүгүн өз көзлири билән көрдилиги, Пәрвәрдигар бүгүн ғарда силини
өз қолумға бәргән еди. Бәзиләр маңа уни өлтүрүвәткин, деди; лекин мән
силини аяп: — Ғоҗамға қолумни узартмаймән, чүнки у Пәрвәрдигарниң
мәсиһлигинидур, дедим.
11 Қарисила, и ата, қолумдики тонлириниң пешигә. Силини өлтүрмәй
тонлириниң пешини кәскәнлигимдин шуни билсиләки, көңлүмдә силигә я
яманлиқ я асийлиқ йоқ, силигә гуна қилғиним йоқ, лекин сили җенимни алғили
пайлимақтила. □
12 Пәрвәрдигар мән билән силиниң оттуримизда һөкүм қилсун, мениң
һесавимни силидин Пәрвәрдигар алсун; лекин мениң қолум силигә
көтирилмәйду.
13 Конилар: — «Рәзиллик рәзилләрдин чиқиду» дәп ейтқан екән, лекин өз қолум
силигә көтирилмәйду.
14 Исраилниң падишаси кимни тутқили чиқти? Кимни қоғлап жүриду? Бир өлүк
иштни, халас! Ялғуз бир бүргини, халас!
15 Пәрвәрдигар сорақчи болуп мән билән силиниң оттуримизда һөкүм чиқарсун!
У һәқ-наһәқни айрип, дәвайимни сорап мени силиниң қоллиридин халас қилип,
адаләт жүргүргәй!» — деди.
16 Давут Саулға бу сөзләрни ейтқанда Саул: — Бу сениң авазиңму, и оғлум Давут?
— деди. Андин Саул жуқури аваз билән жиғлап кәтти.
17 У Давутқа: — «Сән мәндин адилсән, чүнки сән маңа яхшилиқ қайтурдуң, лекин
мән саңа яманлиқ қайтурдум.
18 Сән бүгүн маңа яхшилиқ қилғанлиғиңни убдан көрситип бәрдиң; Пәрвәрдигар
мени қолуңға тапшурған болсиму, сән мени өлтүрмидиң.
19 Бириси өз дүшминини тапса, уни аман-есән кәткили қоямду? Пәрвәрдигар
сениң маңа бүгүн қилған яхшилиғиң үчүн саңа яхшилиқ яндурғай.

□ **24:11 «көңлүмдә силигә я яманлиқ я асийлиқ йоқ»** — ибраний тилида «қолумда силигә я яманлиқ я асийлиқ йоқ».

20 Әнди мана, шуни билдимки, сән җәзмән падиша болисән, Исраилниң
падишалиғи сениң қолуңда тиклиниду.
21 Лекин һазир Пәрвәрдигар билән маңа қәсәм қилғинки, мәндин кейин мениң
нәслимни йоқатмай, намимни атамниң җәмәтидин өчүрмигәйсән», деди.
22 Шуниң билән Давут Саулға қәсәм қилди. Саул өз өйигә йенип кәтти; Давут
адәмлири билән қорған-қияға чиқип шу йәрдә турди.

25

Самуил өлиду

1 Самуил өлди. Пүткүл Исраил жиғилип униң үчүн матәм тутти; улар уни униң
Рамаһдики өйидә дәпнә қилди. Давут болса қопуп Паран чөлигә барди.■

Давут, Набал, Абигаил

2 Әнди тирикчилиги Кармәлдә болған, Маонда олтирақлиқ бир адәм бар еди.
Бу киши бәк бай болуп үч миң қой, бир миң өшкиси бар еди. У өз қойлирини
Кармәлдә қирқиватātти.
3 У адәмниң исми Набал болуп, аялиниң исми Абигаил еди; аяли һәм пәм-
парасәтлик һәм әпт-турқи чирайлиқ, лекин ери қаттиқ қол вә рәзил еди; у
Каләбниң әвладидин еди.□
4 Давут чөлдә туруп Набалниң өз қойлирини қирқийдиғанлиғини аңлап
5 Он яш жигитни у йәргә маңдуруп уларға: — Силәр Кармәлгә чиқип Набалниң
қешиға берип, мәндин униңға салам ейтиңлар.
6 Униңға: — «Яшиғайсән; сизгә теч-аманлиқ болғай, өйиңизгә теч-аманлиқ
болғай, һәммә барлиғиңизға теч-аманлиқ болғай!
7 Мән қирқиғучиларниң сиздә иш башлиғанлиғини аңлидим. Сизниң
падичилириңиз биз тәрәпләрдә турғанда уларға һеч зәхмә йәткүзмидуқ; биз
Кармәлдә турған вақитта уларниң һеч тәрсиси жүтүп кәтмиди.
8 Өз жигитлириңиздин сорисиңиз улар сизгә дәп бериду. Шуңа биз қутлуқ бир
күнидә кәлдуқ, шуңа жигитлиримиз нәзириңиздә илтипат тапсун; өз қолиңизға
немә чиқса шуни кәминилириңизгә вә оғлиңиз Давутқа немә чиқса шуни
бәргәйсиз», дәңлар, — деди.
9 Давутниң жигитлири у йәргә берип бу гәпләрниң һәммисини Давутниң намида
униңға ейтип андин җим туруп сақлиди.
10 Набал Давутниң хизмәткарлириға җавап берип: — Давут дегән ким? Йәссәниң
оғли дегән ким? Бу күнләрдә өз ғоҗилирини ташлап кетиватқан хизмәткарлар
тола.
11 Мән өзүмниң йемәк-ичмәклиримни вә жуң қирқуғучилиримға сойған гөшни
кәлгән җайи намәлум болған кишиләргә берәмдим? — деди.□
12 Давутниң жигитлири кәлгән йолиға йенип кәтти. Йенип келип улар Давутқа
һәммә гәпни дәп бәрди.
13 Давут өз адәмлиригә: — һәр бириңлар өз қиличиңларни есиңлар, деди. Шуниң
билән һәр бири өз қиличини *тасмисиға* асти, Давутму өз қиличини асти. Андин
төрт йүзчә адәм Давут билән чиқти, вә икки йүз киши җабдуқлар билән қалди.
14 Амма Набалниң хизмәткарлиридин бири униң аяли Абигаилға: — Давут
әлчиләрни чөлдин ғоҗимизға салам беришкә әвәткән екән; лекин у уларни
тиллап кайип кәтти.

■ **25:1** 1Сам. 28:3 □ **25:3 «У адәмниң исми Набал болуп...»** — «Набал»ниң мәнаси «ахмақ, копал».
□ **25:11 «йемәк-ичмиким»** — ибраний тилида «неним вә сүйүм».

15 Бу адәмләр болса, бизгә көп яхшилиқ қилған. Биз далада уларниң йенида
жүргән вақитлиримизда бизгә һеч яманлиқ кәлмиди, бизниң һеч нәрсимизму
жүтүп кәтмигән еди.
16 Биз уларға йеқин жайда қой баққан вақитта улар кечә-күндүз бизгә сепилдәк
болған еди.
17 Әнди бу иштин хәвәрдар болдила, қандақ қилиш керәклигини ойлишип
баққайла. Болмиса, ғожимизға вә пүткүл өйдикилиригә бир бала-қаза кәлмәй
қалмайду. У шунчә кажҗ бир адәмки, һеч ким униңға сөз қилишқа петиналмайду,
деди.□
18 Абигаил дәрһал икки йүз нан, икки тулум шарап, бәш пиширилған қой, бәш
сеаһ қомач, бир йүз кишмиш пошкили, икки йүз әнҗир пошкили елип ешәкләргә
артип □
19 өз жигитлиригә: — Мениң алдимда бериңлар; мана, мән кәйниңлардин барай,
деди. Лекин у өз ери Набалға бу ишни демиди.
20 У өз ешигигә минип тағниң етигидин чүшкәндә, мана Давут адәмлири билән
униң удулиға чүшүп униң билән учрашти.
21 Давут әслидә: — Мән бу кишиниң мелини чөлдә бекардин бекар қоғдап, униң
барлиғидин һеч немини жүтүргүзмигән едим; лекин у яхшилиқниң орнида маңа
яманлиқ қилди.
22 Униң адәмлиридин әтигичә бирәр әркәкни қалдуруп қойсам, Худа мән
Давутни униңдинму артуқ җазалиғай, дегән еди. □
23 Абигаил Давутни көрүп, алдирап ешәктин чүшүп, Давутниң алдида жиқилип
йүзини йәргә йеқип тазим қилди;
24 униң путлириға есилип мундақ деди: — «И ғожам, бу қәбиһлик маңа
һесаплансун; әнди шуни өтүниммәнки, дедәклириниң силигә сөз қилишиға
иҗазәт қилип, дедиклириниң сөзигә қулақ салғайла: —
25 өтүниммәнки, ғожам бу рәзил адәм Набалға писәнт қилмиғайла; чүнки униң
мүҗәзи худди исмиға охшаштур; униң исми «кажҗ», дәрвәқә униңда кажҗлиқ
толиму еғирдур. Лекин мән дедәклири болса ғожам әвәткән жигитләрни
көрмидим. □
26 Әнди и ғожам, Пәрвәрдигарниң һаяти билән вә сениң җениң билән қәсәм
ичимәнки, Пәрвәрдигар силини өз қоллири билән қан төкүп интиқам елиштин
сақлиди. Әнди дүшмәнлириму, сили ғожамға яманлиқ қилмақчи болғанларму
Набалға охшаш болсун.
27 Әнди дедәклири ғожамға елип кәлгән бу соғат болса ғожамға әгәшкән
жигитләргә тәқсим қилинсун.
28 Силидин өтүниммәнки, дедәклириниң сәһвәнлигини кәчүргәйла; чүнки сили, и
ғожам Пәрвәрдигарниң җәңлирини қилип кәлгәнлири үчүн, барлиқ күнлиридә
силидә яманлиқ тепилмиғини үчүн Пәрвәрдигар җәзмән җәмәтлирини мәзмут
қилиду.
29 Бириси қопуп силини қоғлап җанлирини издисә, сили ғожамниң җени
Пәрвәрдигар Худалириниң қешидики тирикләр халтиси ичидә орилип
сақлиниду, лекин дүшмәнлириниң җанлирини болса, у салғуға селип чөрүп
ташлайду.

□ **25:17 «У шунчә кажҗ бир адәмки...»** — ибраний тилида «У Белиалниң (Шәйтанниң) шундақ бир оғлиғи...». □ **25:18 «бәш сеаһ қомач»** — «сеаһ» үчтин бир әфаһ, йәни ашлиқ-данларниң өлчәм бирлиги еди, тәхминән 9 литр. □ **25:22 «Униң адәмлиридин әтигичә бирәр әркәкни қалдуруп қойсам...»** — мошу йәрдә «бирәр әркәк» ибраний тилида «тамға қарап бирәр сийгүчи» билән ипадилиниду. **«Худа мән Давутни униңдинму артуқ җазалиғай»** — яки «Худа Давутниң дүшмәнлиригә униңдинму артуқ қилғай» (бәзи кона көчүрмиләрдә шундақ йезилиду). □ **25:25 «ғожам бу рәзил адәм Набал»** — ибраний тилида «ғожам белиалниң (Шәйтанниң) бу оғли Набал» дейилиду. **«униң исми «кажҗ», дәрвәқә униңда кажҗлиқ толиму еғирдур»** — ибраний тилида «Набал» дегәнниң мәнаси «кажҗ».

30 Әнди Пәрвәрдигар сили ғожам тоғрисида ейтқан барлиқ яхши вәдилиригә әмәл
қилип, силини Исраилға баш қилғанда шундақ болидуки,
31 сили ғожамниң наһәқ қан төкмигәнликлири яки өз интиқамлирини
алмиғанлиқлири үчүн көңүллиригә путликашаң яки дәрд болмайду. Вә
Пәрвәрдигар ғожамға нусрәт бәргинидә сили өз дедәклирини яд қилғайла».
32 Давут Абигаилға: — Сени бүгүн мениң билән учришишқа әвәткән Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтурулғай!
33 Әнди әқил-параситиңгә барикалла, саңиму барикалла! Чүнки сән бүгүн мени
өз қолум билән қан төкүп интиқам елиштин тостуң.
34 Лекин мени саңа зиян-зәхмәт йәткүзүштин сақлиған Исраилниң Худаси
Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, сән мениң алдимға тезлинип
кәлмигән болсаң, Набалниң адәмлиридин һеч әркәк этигичә тирик қалмас еди,
деди.□
35 Андин Давут униң өзигә кәлтүргән нәрсилирини қолидин тапшуруп елип
униңға: — Теч-аман өйүңгә барғин, мана сөзлириңгә қулақ селип, көңлүңни
қобул қилдим, деди.
36 Абигаил Набалниң қешиға кәлди; мана, у өйидә шаһанә зияпәттәк бир зияпәт
өткүзүвататти. Набал көңлидә хошал еди вә интайин мәс болуп кәткән еди. Шуңа
Абигаил этиси таң атқичә униңға һеч немә демиди.
37 Лекин этиси Набал мәсликтин йешилгәндә аяли униңға болған вақиәләрни дәп
берививиди, униң жүриги өлгәндәк болуп, өзи таштәк болуп қалди.
38 Вә шундақ болдики, тәхминән он күндин кейин Набални Пәрвәрдигар урди вә
у өлди.
39 Давут Набалниң өлгинини аңлап: — Пәрвәрдигар мубарәктур. Чүнки У
мән Набалдин тартқан һақарәт үчүн дәвайимни сорап Өз қулини яманлиқтин
сақлиди; әксичә Пәрвәрдигар Набалниң яманлиғини өз бешиға яндурди, деди.
Андин Абигаилни өз әмримгә алай дәп, униңға сөз қилғили әлчи маңдурди.
40 Давутниң хизмәткарлири Кармәлгә Абигаилниң қешиға келип униңға: — Сени
әмримгә алай дәп Давут саңа сөз қилғили бизни әвәтти, деди.
41 Абигаил болса қопуп йүзини йәргә тәккидәк тазим қилип: — Мана, дедигиң
ғожамниң хизмәткарлириниң путлирини жуюшқа қул болсун, деди. □
42 Андин Абигаил шу һаман өзигә һәмраһ болған бәш чөриси билән ешәккә минип
Давутниң әлчилириниң кәйнидин берип, униң аяли болди.
43 Давут Йизрәәллик Аһиноамни һәм хотунлуққа алған еди. Шуниң билән бу
иккиси униңға хотун болди.
44 Лекин Саул Давутқа хотун қилип бәргән қизи Миқални Галлимдики Лаишниң
оғли Фалтиға хотунлуққа бәргән еди.■

26

Давут Саулни йәнә рәһим қилип аяйду

1 Әнди Зифлиқлар Гибеаһға Саулниң қешиға келип: — Давут Йәшимонға йеқин
Һақилаһ егизлигигә йошурунувапту әмәсму? — деди.
2 Саул қопуп Исраилдин хилланған үч миң адәмни елип, Зиф чөлидә Давутни
издигили у йәргә барди.

□ **25:34 «Набалниң адәмлиридин һеч әркәк этигичә тирик қалмас еди»** — мошу йәрдә «әркәк» ибраний тилида «тамға қарап сийгүчи» билән ипадилиниду. □ **25:41 «Мана, дедигиң ғожамниң хизмәткарлириниң путлирини жуюшқа қул болсун»** — Исраилда вә оттура шәриқтә шундақ адәт барки, өйгә меһман кәлсә, саһибхан яки хизмәткарлири уларниң путлирини жуйиду. ■ **25:44** 2Сам. 3:15

3 Саул болса йол бойида, Йәшимонға йеқин һақилаһ егизлигидә чедир тикти. Давут чөлдә турувататти; у Саулниң чөлгә өз кәйнидин чиққинидин хәвәр тапқанда

4 Давут пайлақчиларни мәңдуруп Саулниң растла кәлгәнлигини билди.

5 Давут қопуп Саул чедир тиккән җайға барди; у Саул билән қошун сәрдари, Нәрниң оғли Абнәр ятқан йәрни көрди. Саул болса қошун истиһками ичидә ухлап ятқан еди, адәмлири чедирлирини униң әтрапиға тиккән еди.

6 Давут әнди һиттийлардин болған Ахимәләк вә Йоабниң иниси Зәруияниң оғли Абишайға: — Ким мән билән ләшкәргаһға чүшүп, Саулниң йениға бариду? — дәп сориди. Абишай: — Мән сениң билән барай, деди.

7 Шуниң билән Давут вә Абишай кечидә қошун бар йәргә беривиди, мана Саул қошун истиһками ичидә ухлап ятқан еди; униң нәйзиси тәкийисиниң йенида йәргә қадақлиқ туратти; Абнәр билән адәмлири униң әтрапида ятатти.

8 Абишай Давутқа: — Худа бүгүн дүшминиңни қолуңға тапшурди. Сәндин өтүнимәнки, маңа нәйзә билән бирла санҗип уни йәргә қадап қоюшқа иҗазәт бәргәйсән! Икки қетим санҗишимниң лазими йоқтур, деди.

9 Давут Абишайға: — Уни йоқатмиғин. Ким Пәрвәрдигарниң мәсиһ қилғиниға қол узитип гунаға тартилмиған? — деди.

10 Давут йәнә: — Пәрвәрдигарниң һаяти билән *қәсәм қилимәнки*, Пәрвәрдигар җәзмән уни уриду; я униң өлидиған күни келиду я у җәңгә чүшүп һалак болиду.

11 Пәрвәрдигар мени Пәрвәрдигарниң мәсиһлигинигә қол узитишидин сақлиғай! Амма униң бешидики нәйзә билән су идишини алғин, андин кетәйли, деди.

12 Шуниң билән Давут нәйзә билән идишни Саулниң бешиниң йенидин елип, иккиси чиқип кәтти. Амма һеч ким көрмиди, туюпму қалмиди һәм ойғинип кәтмиди, бәлки һәммиси ухлавәрди; чүнки Пәрвәрдигар бир қаттиқ уйқини уларниң үстигә чүшүргән еди.

13 Давут удулдики тәрәпкә өтүп жирақрақ бир дөңниң төписидә турди; уларниң арилиғи жирақ еди.

14 Давут қошун билән нәрниң оғли Абнәргә товлап: — Җавап бәрмәмсән, и Абнәр! — деди. Абнәр: — Падишаһға товлиғучи ким сән? — деди.

15 Давут Абнәргә: — Сән батур әмәсму? Исраилда саңа ким тәң келәләйду? Немишкә ғоҗаң падишани қоғдимидиң? Чүнки хәлиқтин бир киши ғоҗаң падишани һалак қилғили кирипту.

16 Сениң бундақ қилғиниң яхши әмәс! Пәрвәрдигарниң һаяти билән *қәсәм қилимәнки*, Пәрвәрдигар мәсиһ қилған ғоҗаңларни қоғдимиғанлиғиңлар үчүн өлүмгә лайиқ болдуңлар. Әнди падишаниң нәйзиси вә бешиниң йенидики су идишиниң қәйәрдилигигә қарап беқиңлар, деди.

17 Саул Давутниң авазини тонуп: — Бу сениң авазиңму, и оғлум Давут! — деди. Давут: — И ғоҗам падиша, бу мениң авазимдур, деди.

18 У йәнә: — Немишкә ғоҗам өз қулини мундақ қоғлайду? Мән немә қилиптимән? Қолумда немә яманлиқ бар?

19 Әнди ғоҗам падиша өз қулиниң сөзигә қулақ салғай. Пәрвәрдигар силини маңа қарши қозғатқан болса бир һәдийә-қурбанлиқ униң көңлини рази қилғай; лекин инсан балилири болса, улар Пәрвәрдигарниң алдида ләнәткә қалсун, чүнки уларниң әнди мени Пәрвәрдигарниң мирасидин бәһримән болуштин мәһрум

қилип, мени башқа илаһларға ибадәт қил, дегини болиду. □
20 Әнди мениң қеним Пәрвәрдигарниң һозуридин жирақ йәргә төкүлмисун;
чүнки тағларда бир кәкликни овлиғандәк Исраилниң падишаси бир ялғуз
бүргини издигили чиқипту, деди.■
21 Саул: — Мән гуна қилдим; йенип кәлгин и оғлум Давут; мениң җеним
бүгүн көзлириңдә әзиз саналғини үчүн мән саңа бундин кейин һеч зиян-зәхмәт
йәткүзмәймән; мана, ахмақлиқ қилдим, бәк езиптимән, деди.
22 Давут җавап берип: — Мана падишаниң нәйзиси, ғуламлардин бири келип уни
яндуруп алсун.
23 Пәрвәрдигар һәр адәмниң һәққанийлиғи билән садиқлиғиға қарап яндурғай.
Чүнки бүгүн Пәрвәрдигар силини мениң қолумға тапшурди, лекин мән
Пәрвәрдигарниң мәсиһлигинигә қол узитишни халимидим.
24 Мана, бүгүн силиниң җанлири мениң көзлиримдә әзиз болғандәк мениң
җеним Пәрвәрдигарниң көзидә әзиз болғай, у мени һәммә аваричиликтин
қутқузғай, деди.
25 Саул Давутқа: — Әй оғлум Давут, бәрикәтләнгәйсән. Сән җәзмән улуқ ишларни
қилисән, ишлириң җәзмән раваҗлиқ болиду, деди. Андин Давут өз йолиға кәтти,
Саулму өз җайиға йенип барди.

27

Давут Филистийләргә қошулиду

1 Давут көңлидә: — Һаман бир күни Саулниң қолида һалак болидиған охшаймән.
Шуңа Филистийләрниң зиминиға тездин қечип кетишимдин башқа амал йоқ.
Шундақ қилсам Саул Исраил зимини ичидә мени тепиштин үмүтсизлинип,
издәштин қол үзиду, вә мән униң қолидин қутулимән, дәп ойлиди.
2 Шуниң билән Давут қопуп униңға әгәшкән алтә йүз адәмни елип Гатниң
падишаси Маоқниң оғли Ақишниң қешиға барди.
3 Әнди Давут вә адәмлири, йәни һәр бири өз аилисидикиләр билән биллә Гатта
Ақиш билән турди. Давут икки аяли, йәни Йизрәәллик Аһиноам вә Набалниң тул
хотуни Кармәллик Абигаил билән биллә шу йәрдә турди.
4 Саул: — Давут Гатқа қечипту, дегән хәвәрни аңлиғанда, уни йәнә издәп
жүрмиди.
5 Давут Ақишқа: — Әгәр көзлириниң алдида илтипат тапқан болсам, олтиришим
үчүн сәһрадики бир шәһәрдин бизгә бир җай бәргәйла; қулуң қандақму шаһанә
шәһәрдә силиниң қашлирида турсун, деди.
6 У күни Ақиш униңға Зиклаг шәһирини бәрди. Шуниң үчүн Зиклаг бүгүнки
күнгичә Йәһуда падишалириға тәвә болуп кәлмәктә.
7 Давут Филистийләрниң зиминида турған вақит бир жил төрт ай болди.

□ **26:19 «... Пәрвәрдигар силини маңа қарши қозғатқан болса бир һәдийә-қурбанлиқ униң көңлини рази қилғай...»** — мәнаси: (1) Давут мәлум яманлиқ қилған болса, Пәрвәрдигар уни қурбанлиқ арқилиқ кәчүрүм қилиду; (2) Пәрвәрдигар Саулни җазалаш үчүн уни Давутқа қарши чиқишқа қозғиған болса, шүбһисизки, у қурбанлиқ арқилиқ Саулни кәчүрүм қилиду. **«чүнки уларниң әнди мени Пәрвәрдигарниң мирасидин бәһримән болуштин мәһрум *қилмақчи*...»** — мошу йәрдә «Пәрвәрдигарниң мираси»: (1) Худа Исраилға вәдә қилған Қанаан зиминини; (2) Худаниң ибадәт чедиридики түзүми арқилиқ болған көп имтиязлардин, җүмлидин каһин-лавийлар арқилиқ Худаниң тәлим-каламини аңлаштин бәһримән болушни өз ичигә алиду. ***«уларниң*** мени башқа илаһларға ибадәт қил, дегини болиду» — Давут өзи Исраилниң зиминидә турмиған болғачқа, Худаниң ибадәт чедириға баралмайду. ■ **26:20** 1Сам. 24:15

8 Давут болса өз адәмлири билән чиқип Гәшурийларға, Гәзрийләргә вә
Амаләкләргә һуҗум қилип, уларни булаң-талаң қилип туратти (чүнки улар
қедимдин тартип Шуриға кириш йолидин тартип Мисир зиминиғичә болған шу
жутта туратти).
9 Давут *һәр қетим* зиминдикиләрни қирип әр яки аял болсун, бирниму тирик
қалдурмайтти вә қой, кала, ешәк, төгә вә кийим-кечәкләрни елип Ақишниң
йениға йенип келәтти.
10 Ақиш: — Бүгүн қайси җайларни булаң-талаң қилдиңлар, дәп сорайтти; Давут:
— Йәһуда зимининиң җәнуп тәрипини, Йәраһмәәлликләрниң җәнуп тәрипини
вә Кенийләрниң җәнуп тәрипини булаң-талаң қилдуқ, дәйтти.
11 Давут әр яки аялларниң бириниму Гатқа тирик елип кәлмәйтти; чүнки у:
— Улар бизниң тоғримиздин, «Давут ундақ-мундақ қилди» дәп гәп қилиши
мүмкин, дәйтти. Давут Филистийләрниң зиминида турған вақтида у дайим
шундақ қилатти.
12 Шуңа Ақиш Давутқа ишәнди: — «Әнди у хәлқи Исраилни өзидин
сәскәндүрүвәтти; мениң хизмитимдә мәңгү қул болиду», дәп ойлиди.

28

Ән-Дордики җадугәр аял

1 У күнләрдә Филистийләр Исраилға қарши җәң қилиш үчүн өз қошунлирини
жиғди. Ақиш Давутқа: — Билишиң керәкки, адәмлириңни елип мениң билән
җәзмән җәңгә чиқишиң лазим, деди.
2 Давут Ақишқа: — Ундақта сили қуллириниң немә қилалайдиғанлиғини билип
қалила — деди. Ақиш Давутқа: — Мана, сени өзүмгә мәңгүлүк пасибан қилай,
деди.
3 (Самуил өлгән еди вә пүткүл Исраил униң үчүн матәм тутуп уни өз шәһири
болған Рамаһда дәпнә қилған еди. Саул болса җинкәшләр билән палчиларни
зиминдин қоғлап чиқарди). □ ■
4 Филистийләр топлишип чиқип Шунәмдә чедир тикти. Саулму һәм пүткүл
Исраилни жиғип, Гилбоаһда чедир тикти.
5 Саул әнди Филистийләрниң қошун баргаһини көргәндә қорқуп, жүриги су болуп
кәтти.
6 Саул Пәрвәрдигардин йол сориди; лекин Пәрвәрдигар я чүш билән я «урим»
билән я пәйғәмбәрләр арқилиқ униңға җавап бәрмиди. □
7 Шуниң билән Саул хизмәткарлириға: — Маңа палчи җинкәш бир хотунни тепип
бериңлар, мән берип униңдин йол сорай, деди. Хизмәткарлири униңға: — Ән-
Дорда җинкәш бир хотун бар екән, деди. □
8 Саул ниқаплинип, башқа кийимләрни кийип икки адәмни һәмраһ қилип барди.
Улар кечиси берип хотунниң қешиға кәлди. У хотунға: — Маңа җин чақирип пал
ечип, мән дегән бирисини қешимға кәлтүргин, деди.

□ **28:3 «Саул болса җинкәшләр билән палчиларни зиминдин қоғлап чиқарди»** — мошу йәрдә «җинкәшләр» өлгәнләрниң роһлирини чақирғучиларни көрситиду. Мошундақ һәрикәтләр Тәвратта қаттиқ мәнъий қилинған; әмәлийәттә, ундақ қилған кишиләр дайим дегидәк җинлар тәрипидин алдинип кетиду.
■ **28:3** 1Сам. 25:1 □ **28:6 «Пәрвәрдигар я чүш билән я «урим» билән ... униңға җавап бәрмиди»** — «урим» бир хил таш. У каһин кийгән «әфод»ниң янчуқида туриду. Бу ташлар арқилиқ Исраил хәлқи Худадин йол сориса болатти. «Мис.» 28:28-30ни көрүң. □ **28:7 «Маңа палчи җинкәш бир хотунни тепип бериңлар»** — «палчи җинкәш хотун» ибраний тилида: «палчи җини бар хотун» яки «палчи җинни чақирғучи хотун» дегән сөз билән ипадилиниду. Мошу сөзләр униңға чаплашақан җин хелә күчлүк екән, дегәнни пуритиду.

9 Хотун униңға: — Мана, Саулниң қилғанлирини, йәни зиминдин жинкәшләрни
вә палчиларни йоқатқанлиғини өзүң билисән; немишкә мени өлтүрүшкә
җенимға қапқан қойисән, деди.
10 Саул униңға Пәрвәрдигар билән қәсәм қилип: — Пәрвәрдигарниң һаяти билән
қәсәм қилимәнки, бу иш үчүн саңа җаза болмайду, деди.
11 Хотун: — Саңа кимни чиқиримән? — дәп сориди. У: — Маңа Самуилни
чиқарғин, деди.
12 Хотун Самуилни көргәндә қаттиқ аваз билән чирқириди, андин Саулға: —
Немишкә мени голлайсән? Сән өзүң Саулғу! — деди.
13 Падиша униңға: — Қорқмиғин! Немини көрдүң? — деди. У Саулға: — Мән бир
илаһниң йәрдин чиққинини көрдүм, деди.
14 У: — Униң қияпити қандақ екән? деди. Хотун: — Қери бир бовай чиқиватиду;
у йепинча кийгән екән, деди. Саул: — У Самуил екән, дәп билип, йүзини йәргә
йеқип тазим қилди.
15 Самуил Саулға: — Немишкә мени аварә қилип чиқардиң? — деди. Саул: — Мән
толиму пәришан болдум; чүнки Филистийләр маңа қарши җәң қиливатиду, вә
Худа мәндин жирақлап, маңа яки пәйғәмбәрләр арқилиқ яки чүшләр арқилиқ
һеч җавап бәрмәйватиду. Шуңа мениң немә қилишим керәклигини маңа
билдүргәйсән дәп, сени чақирдим, деди.
16 Самуил: — Пәрвәрдигар сәндин жирақлап, дүшминиң болғандин кейин
немишкә мәндин мәслиһәт сорайсән? — деди.
17 —Пәрвәрдигар Өзи үчүн мән арқилиқ ейтқинини қилди; Пәрвәрдигар
падишалиқни қолуңдин житип елип, хошнаңға, йәни Давутқа бәрди. □
18 Сән Пәрвәрдигарниң сөзигә қулақ салмай, униң Амаләкләргә қаратқан қаттиқ
ғәзивини жүргүзмигиниң үчүн Пәрвәрдигар бүгүн саңа шу ишни қилди.
19 Пәрвәрдигар өзүң билән Исраилниму Филистийләрниң қолиға тапшуриду; әтә
сән вә оғуллириң мениң билән биллә болисиләр; вә Пәрвәрдигар Исраилниң
қошунинниму Филистийләрниң қолиға тапшуриду, деди.
20 Саул шуан йәргә дүм жиқилди, Самуилниң сөзлиридин қаттиқ қорқуп кәтти;
бир кечә-күндүз тамақму йемигәчкә, мағдуриму қалмиди.
21 Аял әнди Саулниң қешиға берип униң толиму пәришан болғинини көрүп,
униңға: — Мана, дедәклири җенини алқиниға елип қоюп тапилиғанлириға
бенаән қилдим.
22 Әнди силидин өтүнимән, дедиклириниң сөзигә киргәйла; мени силиниң
алдилириға бир чишләм нан кәлтүрүшкә униғайла; шуниң билән сили йәп қувәт
тепип андин өз йоллириға кетәләйла, деди.
23 Лекин у рәт қилип: — Йемәймән, дәп унимиди. Униң хизмәткарлири һәм
аялму йейишни униңға дәвәт қилишти; у йәрдин қопуп кариватта олтарди.
24 Аялниң өйидә бир бордақ мозай бар еди. У дәрһал уни сойди; һәм хемир
жуғуруп петир нан пишүрүп бәрди.
25 У уни Саул билән хизмәткарлириниң алдиға қойди. Улар йәп болуп, шу кечиси
кәтти.

29

Филистий әмирләр Давутни өз сепидин чиқириветиду

□ **28:17 «Пәрвәрдигар өзи үчүн мән арқилиқ ейтқинини қилди; Пәрвәрдигар падишалиқни ... хошнаңға, йәни Давутқа бәрди»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Самуил әслидә Саулға: «Пәрвәрдигар бүгүн Исраилниң падишалиғини сәндин житип елип сәндин әвзәл болған бир йеқиниңға тапшурди» дәп Худаниң җазасини уқтурған еди (15:28).

1 Филистийләр һәммә қошунлирини жиғип Афәктә жәм қилди; Исраиллар
Йизрәәлдики булақниң йенида чедир тикти.
2 Филистийләрниң сәрдарлири йүз яки миңдин әскәрни башлап, сәп тизип кәлди;
уларниң кәйнидин Давут өз адәмлирини башлап Ақиш билән чиқип сәп түзди.
3 Филистийләрниң әмирлири: — Бу Ибранийлар бу йәрдә немә иш қилиду? —
деди. Ақиш Филистийләрниң әмирлиригә: — Бу Исраилниң падишаси Саулниң
хизмәткари Давут әмәсму? У бу йәрдә бир нәччә күн, бир нәччә жиллардин бери
мән билән турған әмәсму? У маңа кәлгән күндин тартип бу күнгичә униңдин һеч
әйип байқимидим, деди.
4 Амма Филистийләрниң әмирлири униңға аччиқланди. Филистийләрниң
әмирлири униңға: — Уни қайтурувәт! Бу киши сән өзүң униңға орунлаштурған
жайға кәтсун; биз билән биллә соқушқа чүшмисун, болмиса, у соқушта бизгә
рәқип болуп қелиши мүмкин. Бу адәм өз ғожиси билән немиси арқилиқ
яришиду? Бу адәмләрниң башлирини елиш билән болмамду? ■
5 Бу қиз-аяллар бурун униң тоғрисида уссул ойнап қошақ қетип: — Саул миңлап
өлтүрди, вә Давут он миңлап өлтүрди, дегән Давут әмәсму? — деди.■
6 Ақиш Давутни чақирип униңға: — Пәрвәрдигарниң һаяти билән *қәсәм қилип
ейтимәнки*, сән дурус адәмсән, сениң мениң билән ләшкәргаһда хизмәттә
болушуң көзлиримдә яхши иштур; чүнки маңа кәлгән күнидин тартип бу
күнгичә сәндин һеч яманлиқ байқимидим. Лекин сән әмирләргә яқмапсән. □
7 Шуңа теч-аман йенип кәткин, болмиса Филистийләрниң әмирлирини нарази
қилип қойисән, деди.
8 Давут Ақишқа: — Мән немә қилдим? Силиниң қашлириға кәлгән күндин тартип
бу күнгичә қилған қайси *яманлиғим* үчүн мени ғожам падишаниң дүшмәнлири
билән соқушқили барғузмайла? — деди.
9 Ақиш Давутқа жавап берип: — Көзлиримдә Худаниң бир пәриштисидәк маңа
яхши екәнлигиңни билимән. Лекин Филистийләрниң әмирлири сени биз билән
биллә жәңгә чиқмисун дәватиду, деди.
10 Шуңа әтә сәһәрдә қопуңлар, өзүң вә биллә кәлгәнләр, йәни мән ғожаңниң
хизмәткарлири; сәһәрдә қопуңлар, таң йоруши биләнла чиқип кетиңлар, деди.
11 Шуңа Давут өз адәмлири билән сәһәрдә туруп Филистийләрниң зиминиға
маңди. Филистийләр болса Йизрәәлгә чиқти.

30

Давут Амаләкләрдин бала-җақилирини қутқузиду

1 Шундақ болдики, Давут вә адәмлири үчинчи күни Зиклагқа йетип кәлди; мана,
Амаләкләр җәнуп тәрәпкә вә Зиклагқа һуҗум қилип, Зиклагни вәйран қилип от
қоюп көйдүргән еди.
2 Улар шәһәрдики қиз-аялларни, чоң болсун, кичик болсун, уларниң һәммисини
әсиргә алди. Улардин һеч кимни өлтүрмәй, һәммисини елип, йолиға чиққан еди.
3 Давут өз адәмлири билән шәһәргә кәлгәндә, мана, шәһәр аллиқачан көйүп
түгигән еди; уларниң аяллири вә оғул-қизлири әсиргә елинған еди.
4 Әнди Давут вә униң билән биллә болған хәлиқ қаттиқ жиға-зерә көтиришти,
таки мағдури қалмиғичә жиғлашти.
5 Давутниң икки аяли, Йизрәәллик Аһиноам билән Кармәллик Набалдин тул
қалған Абигаилму әсиргә елинған еди.

■ **29:4** 1Тар. 12:20 ■ **29:5** 1Сам. 18:7 □ **29:6 «сениң мениң билән ләшкәргаһда хизмәттә болушуң...»** — ибраний тилида «сениң мениң билән ләшкәргаһқа кирип-чиқишиң».

6 Давут қаттиқ азапланди; чүнки барлиқ халайиқ, һәр бири өз оғул-қизлири үчүн
қайғуруп ғәзәплинип уни чалма-кесәк қилип өлтүрәйли, дейишивататти. Амма
Давут өзини Худаси Пәрвәрдигардин күч-қувәтләндүрди.
7 Давут Ахимәләкниң оғли каһин Абиятарға: — Әфодни йенимға елип кәлгин,
деди.□
8 Давут Пәрвәрдигардин: — Бу қошунни қоғлайму? Уларға йетишәләрмәнму?
— дәп сориди. У: — Қоғла; сән җәзмән уларға йетишивалисән һәм һәммисини
қайтуруп келәләйсән, деди.
9 Давут вә униң билән биллә болған алтә йүз адәм берип Бесор вадисиға йетип
кәлгәндә, кәйнидә сөрүлүп қалғанлар шу йәрдә қалди.
10 Давут өзи төрт йүз адәм билән давамлиқ қоғлап маңди; икки йүз адәм һалсирап
кәткәчкә, Бесор вадисидин өтәлмәй кәйнидә қалған еди.
11 Улар далада Мисирлиқ бир адәмни учратти. Улар уни Давутниң қешиға елип
келип, униңға нан берип йегүзди, су ичкүзди;
12 униңға бир парчә әнҗир пошкили билән икки кишмиш пошкилиниму бәрди. У
буларни йәп, униңға қайтидин җан кирди; чүнки у үч кечә-күндүз нан йемигән,
суму ичмигән еди.
13 Давут униңдин: — Сән кимгә тәвә? Сән қәйәрликсән? — дәп сориди. У: — Мән
Мисирлиқ жигит болуп, бир Амаләкниң қулимән. Лекин мән үч күн илгири кесәл
болуп қалғачқа, ғоҗам мени ташливәтти.
14 Биз әсли Кәрәтийләрниң жутиниң җәнуп тәрипигә вә Йәһуда зиминиға
вә Каләбниң зимининиң җәнуп тәрипигә һуҗум қилип булаң-талаң қилдуқ;
шундақла Зиклагни көйдүрүвәткән едуқ, деди.
15 Давут униңдин: — Бизни у *дүшмән* қошуни тәрәпкә башлап баралламсән, деди. У:
— Худаниң нами билән мән сени өлтүрмәймән, сени ғоҗаңниң қолиғиму тутуп
бәрмәймән дәп қәсәм қилсила, силини у қошунниң қешиға башлап барай, деди.
16 Уни у йәргә башлап барғанда, мана улар пүткүл йәргә йейилип, йәп-ичип
Филистийләрниң зиминидин һәм Йәһуда зиминидин алған чоң олҗилиридин
хуш болуп уссул ойнишивататти.
17 Амма Давут шу күни гугумдин тартип иккинчи күни кәчкичә уларни уруп
қирди. Төгигә минип бәдәр қачқан төрт йүз жигиттин башқа һеч бир адәм қечип
қутулмиди;
18 вә Давут Амаләкләр булувалған һәммә нәрсини яндуруп алди; өзиниң икки
аялиниму қутқузувалди.
19 Амаләкләр елип кәткән оғул-қиз, мал-мүлүкләр вә башқа һәммә нәрсини Давут
улардин қайтурувалди. Һеч немә, чоң болсун кичик болсун чүшүп қалмиған еди.
20 *Давутниң адәмлиди* қайтурувалған маллириниң алдиға *олҗа алған* башқа қой вә
кала падиларни селип һайдап кетивататти. *Униң адәмлири* кетиветип: — Булар
Давутниң олҗиси, дейишти; Давут уларниң һәммисини өзигә алди.□
21 Давут һалсизлинип өзи билән биллә баралмиған Бесор вадисиниң бойида
қалдуруп кәткән икки йүз адәмниң қешиға йетип кәлди; улар Давут вә униң
билән кәлгән адәмләрниң алдиға чиқти, Давут хәлиқниң қешиға берип уларға
салам қилди.
22 Лекин Давут билән барғанларниң арисидики рәзил адәмләр вә әрзимәсләрниң
һәммиси қопуп: — Булар биз билән бармиғандин кейин биз яндуруп алған

□ **30:7 «Әфодни йенимға елип кәлгин»** — «әфод» тоғрилиқ 2:18дики изаһатни көрүң. □ **30:20 «Давутниң адәмлиди қайтурувалған маллириниң алдиға ... башқа қой вә кала падиларни селип һайдап кетивататти»** — бәлким Амаләкләр илгири Давут вә адәмлиридин булувалған мал әмәс, бәлки Амаләкләрниң өзлириниң башқа маллири болуши мүмкин.

олҗидин уларға һеч немә бәрмәйли. Улар пәқәт һәр бири өз хотун-балилирини
елип кәтсун, деди. □
23 Амма Давут: — Яқ, и бурадәрлирим; Пәрвәрдигар бизгә тәқсим қилғанни
уларғиму тәқсим қилмисақ болмайду. Чүнки У бизни қоғдап бизниңкигә таҗавуз
қилғанларни қолимизға тапшурди.
24 Бу ишта ким силәргә мақул дәйду? Чүнки соқушқа чүшкәнниң үлүши қандақ
болса жүк-тақларға қариғучиларниңму үлүши шундақ болиду; һәммә адәм тәң
бөлүшсун — деди.
25 Шу күндин тартип бу Исраил үчүн һөкүм-бәлгүлимә қилип бекитилди.
Бүгүнгичә һәм шундақ.
26 Давут Зиклагқа йетип кәлгәндә, олҗидин достлири болған Йәһуда
ақсақаллириға әвәтип: — Мана, Пәрвәрдигарниң дүшмәнлиридин алған олҗа
силәргә бир соғат болсун, деди.
27 У олҗидин һәм Бәйт-Әлдикиләргә, җәнубий Рамоттикиләргә, Яттирдикиләргә,
28 Ароәрдикиләргә, Сифмоттикиләргә, Әштәмоадикиләргә,
29 Рақалдикиләргә, Йәраһмәәлликләрниң шәһәрлиридикиләргә вә Кенийләрниң
шәһәрлиридикиләргә,
30 Хормаһтикиләргә, Қорашандикиләргә, Атақтикиләргә, □
31 Һеброндикиләргә вә Давут вә адәмлири биллә жүргән һәммә йәрдикиләргә
соғат әвәтти.

31

Саул қаза қилиду, Исраил мәғлуп болиду
1Тар. 10:1-12

1 Әнди Филистийләр Исраил билән җәң қилди. Исраилниң адәмлири
Филистийләрниң алдидин қечип, Гилбоа теғида қирип жиқитилди.
2 Филистийләр Саул вә униң оғуллирини тап бесип қоғлаватати. Филистийләр
болса Саулниң оғуллири Йонатан, Абинадаб, Мәлкишуани уруп өлтүрди.
3 Саулниң әтрапини уруш қаплиди; оқячилар Саулға йетишти; у я оқи билән еғир
яриландурулди.
4 Андин Саул ярақ көтәргүчисигә: — Қиличиңни суғуруп мени санҗип
өлтүрүвәткин; болмиса бу хәтнисизләр келип мени санҗип, мени хорлуққа
қоюши мүмкин, деди. Лекин ярақ көтәргүчиси интайин қорқуп кетип, унимиди.
Шуниң билән Саул қилични елип үстигә өзини ташлиди.
5 Яраға көтәргүчиси Саулниң өлгинини көрүп, уму охшашла өзини қиличниң
үстигә ташлап униң билән тәң өлди.
6 Шуниң билән Саул, үч оғли, ярақ көтәргүчиси вә униң һәммә адәмлири шу күндә
биракла өлди.
7 Әнди вадиниң у тәрипидики һәмдә Иордан дәриясиниң бу йеқидики Исраиллар
әскәрлириниң қачқанлиғини вә Саул билән оғуллириниң өлгинини көргинидә,
шәһәрләрни ташлап қачти, Филистийләр келип у җайларда орунлашти.□
8 Әнди шундақ болдики, әтиси Филистийләр өлтүрүлгәнләрниң кийим-
кечәклирини салдурувалғили кәлгәндә Гилбоа теғида Саул билән оғуллириниң
өлүк ятқанлиғини көрди.

□ **30:22 «рәзил адәмләр вә әрзимәсләр...»** — ибраний тилида: «рәзил адәмләр вә Белиалниң (Иблисниң) оғуллири...». □ **30:30 «Қорашандикиләргә...»** — яки «Борашандикиләргә...». □ **31:7 «Иордан дәриясиниң бу йеқи...»** — бәлким Иордан дәриясиниң ғәрбий тәрипини көрситиду.

9 Улар униң бешини кесип савут-ярақлирини салдуруп буларни Филистийләрниң
земининиң һәммә йәрлиригә апирип бутханилирида вә хәлиқниң арисида бу
хуш хәвәрни тарқатти. □ ■
10 Улар униң савут-ярақлирини Аштарот бутханисида қоюп өлүгини Бәйт-Шан
шәһиридики сепилға есип қойди.
11 Әнди Ябәш-Гилеадта олтарғучилар Филистийләрниң Саулға немә қилғинини
аңлиғанда
12 уларниң ичидики һәммә батурлар атлинип кечичә меңип, Саул билән
оғуллириниң өлүклирини Бәйт-Шандики сепилдин чүшүрүп, уларни Ябәшкә
елип берип у йәрдә көйдүрди.
13 Андин уларниң сүйәклирини Ябәштики жулғунниң түвигә дәпнә қилип йәттә
күн роза тутти.

□ **31:9 «Улар ... савут-ярақлирини салдуруп буларни Филистийләрниң земининиң һәммә йәрлиригә апирип бутханилирида ...хуш хәвәрни тарқатти»** — яки «Улар ... савут-ярақлирини салдуруп, еланчиларни Филистийләрниң земининиң һәммә йәрлиригә әвәтип бутханилирида ...хуш хәвәрни тарқатти». ■ **31:9** 1Тар. 10:9

Самуил «2»

Саул вә Йонатан үчүн һәсрәт чекиш

1 Саул өлгәндин кейин, Давут Амаләкләрни қирғин қилип йенип кәлгәндә, у Зиклагда икки күн турди. ■

2 Үчинчи күни шундақ болдики, мана Саулниң ләшкәргаһидин кийими житиқ вә бешиға топа-чаң чачқан бир адәм кәлди. У Давутниң қешиға кәлгәндә, йәргә жиқилип баш урди.

3 Давут униңдин: Нәдин кәлдиң? дәп сориди. У жавап берип: Исраилниң ләшкәргаһидин қечип кәлдим — деди.

4 Давут униңдин: Иш қандақ болди? Маңа дәп бәргин, деди. У: Хәлиқ җәңдин қачти, хәлиқтин бәк җиқ киши соқушта өлди. Саул билән оғли Йонатанму өлди, — деди.

5 Давут хәвәр елип кәлгән жигиттин: Саул билән оғли Йонатанниң өлгинини қандақ билдиң? — дәп сориди.

6 Униңға хәвәр бәргән жигит: Мән тәсадипий Гилбоа теғиға чиққан едим, мана Саул нәйзигә йөлинип турупту; җәң һарвулири вә атлиқлар униңға һуҗум қилип уни қоғлаватқатти.

7 У кәйнигә қарап мени көрүп чақирди. Мән «Мана мән», дедим.

8 У: Өзүң ким болисән, дәп мәндин соривиди, мән Амаләклардинмән, дедим.

9 У йәнә маңа: Үстүмдә туруп мени өлтүрүвәткин; гәрчә җеним мәндә болсиму, мән бәк азаплинип кетиватимән — деди. □

10 Шуңа мән униң үстидә туруп, уни өлтүрдүм, чүнки, у шу һалда жиқилсила, тирик қалмайдиғанлиғини биләттим. Андин бешидики тажни вә билигидики биләйүзүкни елип мошу йәргә ғоҗамға елип кәлдим, — деди.□

11 Шуан Давут өз кийимлирини житип, тилма-тилма қиливәтти; униң билән болған барлиқ адәмләрму һәм шундақ қилди. ■

12 Улар Саул билән оғли Йонатан үчүн, Пәрвәрдигарниң хәлқи үчүн, шундақла Исраилниң җамәти үчүн матәм тутуп аһ-зар көтирип кәчкичә роза тутти; чүнки улар қилич астида жиқилип қаза қилған еди.

13 Давут униң өзигә хәвәр бәргән жигиттин: Қәйәрдин сән? — дәп сориди. У: Мән бир Амаләк мусапирниң оғлимән — деди.

14 Давут униңға: Сән қандақму Пәрвәрдигарниң мәсиһ қилғинини һалак қилишқа қолуңни созуштин қорқмидиң? — деди.□

15 Андин Давут өз ғуламлиридин бирини чақирип униңға: Буяққа кәл, униңға етилип берип, уни өлтүргин — дәп буйруди. Шуниң билән у уни урувиди, *Амаләк* өлди.

16 Давут униңға: Қан қәрзиң бешиңға чүшсун! Чүнки өз ағзиң Пәрвәрдигарниң мәсиһ қилғинини өлтүргиниңгә гувалиқ берип әйиплиди, — деди.

17 Шуниң билән Давут Саул билән оғли Йонатан үчүн матәм тутуп мундақ бир нәзмә оқуди

■ **1:1** 1Сам. 30:17 □ **1:9 «мән бәк азаплинип кетиватимән»** — яки «мениң бешим айлиниватиду». □ **1:10 «Шуңа мән униң үстидә туруп, уни өлтүрдүм, ... андин ... тажни вә ... биләйүзүкни елип ... ғоҗамға елип кәлдим»** — «1Сам.» 30-баптики тәпсилатларға қариғанда, бу жигитниң дегәнлириниң һәммиси ялған, Давуттин мәлум инъам яки мәртивигә еришиш мәхситидә ейтқан болса керәк; лекин ялғанчилиғи өзиниң һаятиға замин болиду. ■ **1:11** 2Сам. 3:31; 13:31 □ **1:14 «Пәрвәрдигарниң мәсиһ қилғини»** — Худа бекиткән падисаһ, дәмәкчи. «Тәбирләр»ни көрүң.

18 (у «Оқя» дәп аталған бу нәзмини пүткүл Йәһуда хәлқигә үгитиңлар, дәп
буйруди. Дәрвәқә у «Яшар» дегән китапта пүтүлгән еди): — □ ■
19 — И Исраил, сениң гөзәл әзизиң жуқури жайлирида қирғин болуп ятиду!
Палванлар шундақ дәһшәтлик жиқилдиғу!? □
20 Гат шәһиридә бу хәвәрни бәрмәңлар,
Ашкелонниң кочилирида уни елан қилмаңлар,
Филистийиниң қизлири шатланмисун,
Хәтнисизләрниң қизлири тәнтәнә қилмисун! ■
21 И Гилбоа тағлири, үстүңларға нә шәбнәм болмисун, нә ямғур чүшмисун,
Нә силәрдә көтирилмә һәдийәләр үчүн һосул беридиған етизлар йәнә көрүнмисун!
Чүнки у йәрдә палванларниң қалқини булғанди;
Саулниң қалқини яғ билән сүрүлмәйдиған болди.□
22 Қирилидиғанларниң қенини төкмәй,
Палванларниң тенидики йеғини чапмай,
Йонатанниң оқяси һеч қачан *җәңдин* янған әмәс,
Саулниң қиличи һеч қачан қиниға қайтқан әмәс.
23 Саул билән Йонатан һаят вақтида сөйүмлүк һәм йеқимлиқ еди,
Улар өлүмидиму бир-биридин айрилмиди;
Улар бүркүтләрдин чаққан, ширлардин күчлүк еди.
24 И Исраил қизлири, Саул үчүн жиғлаңлар,
У силәрни безәп қизғуч кийимләрни кийдүрүп,
Кийимлириңларни алтун зибу-зиннәт билән зиннәтлигән еди.□
25 Палванлар кәскин җәңдә шундақ дәһшәтлик жиқилдиғу!?
Йонатан жуқури жайлирида қирғин болуп ятиду!
26 Сән үчүн һәсрәттә қалдим, и иним Йонатан! Маңа шунчә сөйүмлүк едиң!
Маңа болған муһәббитиң қалтис еди,
Һәтта қиз-аялларниң муһәббитидин артуқ еди. □
27 Палванлар шундақ дәһшәтлик жиқилдиғу!
Җәң қураллири шундақ дәһшәтлик вәйран қилиндиғу!»

2

Давут Мәсиһ қилинип падиша болиду

□ **1:18 «Дәрвәқә у «Яшар» дегән китапта пүтүлгән еди»** — мошу йәрдә «у» «Оқя» дәп аталған нәзминиң өзини яки Давутниң бу нәзмини үгәткәнлигини көрситиду. «Оқя» дегән нәзмә болса бәлким төвәндики 19-27-айәттики мәрсийәни көрситиши мумкин. **««Яшар» дегән китап»** — һазир йоқилип кәткән қедимки бир китап («Йә.» 10:12-13ни көрүң). ■ **1:18** Йә. 10:13 □ **1:19 «сениң гөзәл әзизиң»** — ибраний тилида «сениң гүзилиң». Бу Исраилниң пәзиләтлик қәһриманлири болған Саул вә Йонатанни көрситиду. ■ **1:20** Мик. 1:10 □ **1:21 «И Гилбоа тағлири, үстүңларға нә шәбнәм болмисун, нә ямғур чүшмисун,... һосул беридиған етизлар йәнә көрүнмисун!»** — Саул вә Йонатан Гилбоа тағлири үстидә жиқилип өлгән еди. **«палванларниң қалқини булғанди»** — яки «палванларниң қалқини һақарәт қилинди» яки «палванларниң қалқини ләнәтлик нәрсидәк ташланди». **«Саулниң қалқини яғ билән сүрүлмәйдиған»** — кона заманларда җәңчиләр қалқанниң териси (қалқанниң бир қисмиға терә ишлитәтти) қуруп йерилип кәтмисун дәп, қалқанларға май сүрәтти. Мошу йәрдә «сүрүш» ибраний тилида «мәсиһ қилиш» билән ипадилиниду. □ **1:24 «У силәрни безәп қизғуч кийимләрни кийдүрүп...»** — қизил яки қизғуч рәхт интайин қиммәтлик еди. □ **1:26 «Маңа болған муһәббитиң қалтис еди»** — «қалтис» яки «карамәт» дегән бу сөз ибраний тилида адәттә Худаға хас болған хусусийәтләрни көрситиду.

1 Андин кейин Давут Пәрвәрдигардин йол сорап: Йәһуда шәһәрлириниң биригә
чиқайму? деди; Пәрвәрдигар униңға: — Чиққин, деди. Давут, нәгә чиқай? — дәп
соривиди, У: Һебронға чиққин — деди.
2 Шуниң билән Давут икки аяли билән, йәни Йизрәәллик Аһиноам вә әсли
Кармәллик Набалниң аяли болған Абигаил билән у йәргә чиқти.
3 Давут униң билән биргә болған адәмләрниң һәр бирини һәм уларниң һәр
бири өз өйидикиләрни у йәргә елип чиқти; улар Һебронниң шәһәрлиридә
олтирақлашти.
4 Йәһуданиң адәмлириму у йәргә келип Давутни Йәһуда җәмәтигә падиша
болушқа мәсиһ қилди. Давутқа Саулни дәпнә қилғанлар Ябәш-Гилеадтикиләр,
дәп хәвәр берилди;
5 Давут Ябәш-Гилеадтикиләргә әлчиләр әвәтип уларға: — «Ғоҗаңлар болған
Саулға шундақ яхшилиқ қилип, уни дәпнә қилғиниңлар үчүн Пәрвәрдигар
силәргә бәхит-бәрикәт ата қилғай.
6 Пәрвәрдигар силәргиму меһриванлиқ вә өз вапалиқини көрсәткәй; силәр
бундақ қилғиниңлар үчүн мәнму бу яхшилиғиңларни силәргә қайтуримән.
7 Әнди һазир ғәйрәтлик болуңлар; чүнки ғоҗаңлар Саул өлди, Йәһуда җәмәти
мени мәсиһ қилип, өзлиригә падиша қилди» — дәп хәвәр йәткүзди.

Давутниң қошуни Саулниң қошуни билән соқушиду

8 Амма Саулниң қошунининиң сәрдари Нәрниң оғли Абнәр Саулниң уғли
Ишбошәтни Маһанаимға елип берип,
9 уни Гилеадқа, Гәшурийларға, Йизрәәлгә, Әфраимға, Бинияминға вә шундақла
пүткүл Исраилға падиша қилди. □
10 Саулниң оғли Ишбошәт падиша болғанда қириқ яшқа киргән еди. У Исраилниң
үстидә икки жил сәлтәнәт қилди. Һалбуки, Йәһуда җәмәти Давутқа әгишәтти.
11 Давутниң Һебронда Йәһуда җәмәти үстидә сәлтәнәт қилған вақти йәттә жил
алтә ай болди.■
12 *Бир күни* Нәрниң оғли Абнәр Саулниң оғли Ишбошәтниң адәмлири билән
Маһанаимдин чиқип Гибеонға барди. □
13 Шу чағда Зәруияниң оғли Йоаб билән Давутниң адәмлири чиқип улар билән
Гибеондики көлниң йенида учрашти. Улардин бир тәрәп көлниң у йеқида, йәнә
бир тәрәп көлниң бу йеқида олтарди.
14 Абнәр Йоабқа: Жигитләр қопуп алдимизда елишип ойнисун — деди. Йоаб:
Қопсун — деди.□
15 Улар бекитилгән сан бойичә Бинямин билән Саулниң оғли Ишбошәт тәрәптин
он икки киши вә Давутниң адәмлиридин он икки киши чиқип оттуриға өтти.
16 Улар бир-бириниң бешини қамаллап тутуп һәр бири рәқибиниң биқиниға
қиличи билән санҗишти, һәммиси жиқилип өлди. Шуниң билән у йәр «Қилич
бислириниң етизи» дәп аталди; у Гибеондидур.□

□ **2:9 «Гәшурийларға»** — яки «Ашурлар (Асурийәликләр)». **«...пүткүл Исраилға падиша қилди»** — мошу йәрдә «пүткүл Исраил» асасән Исраилниң шималий вә шәрқий тәрәплири, йәни он бир қәбилини көрситиду. Давут болса Йәһуда қәбилисигә падиша болди. ■ **2:11** 2Сам. 5:5; 1Пад. 2:11 □ **2:12 «Ишбошәтниң адәмлири»** — ибраний тилида «Ишбошәтниң хизмәткарлири» — мошу йәрдә шүбһисизки, әскәрлирини көрситиду. □ **2:14 «Жигитләр қопуп алдимизда елишип ойнисун»** — әмәлийәттә болса бу «оюн» әмәс, бәлки мусабиқә характеридики соқушуш. Икки тәрәптин бөлгүләнгән адәмләр оттуриға чиқиду, бир тәрәп қарши тәрәпниң адимини пүтүнләй ятқузуватсә, шу тәрәп ғәлибә қилған болуп «оюн» ахирлишиду. Лекин бу қетим бир тәрәп еник ғәлибә қилмиған болғачқа, «оюн» ахир берип икки қошунниң чоң соқушиға айланди. □ **2:16 «Қилич бислириниң етизи»** — яки «чақмақ ташлири етизи». Ибраний тилида: «һәлқут-һаззурим».

17 У күндики болған соқушуш интайин әшәддий болди; Абнәр билән Исраилниң
адәмлири Давутниң адәмлири тәрипидин мәғлуп қилинди.
18 Шу йәрдә Зәруияниң оғуллири Йоаб, Абишай вә Асаһәл дегән үчәйлән бар еди.
Асаһәл худди даладики жәрәндәк чаққан еди.
19 Асаһәл Абнәрниң кәйидин қоғлап жүгүрди; Абнәргә әгишип оңға яки солға
бурулмай тап бесип қоғлиди.
20 Абнәр кәйнигә қарап: Сән Асаһәлмусән? — дәп сориди. У: — Шундақ, мән шу,
дәп жавап бәрди.
21 Абнәр униңға: Я оңға я солға бурулуп жигитләрниң биригә һуҗум қилип униң
яриғини өзүңгә тартивалғин, деди. Лекин Асаһәл уни қоғлаштин бурулушқа
унимиди.
22 Абнәр Асаһәлгә йәнә: Мени әнди қоғлимай бурулуп кәткин; мән сени немә дәп
уруп жиқитқидәкмән? Ундақ қилсам акаң Йоабниң алдида қандақму йүзүмни
көтириләймән? — деди. □
23 Лекин Асаһәл йәнила қоғлаштин тохтимиди; шуниң билән Абнәр нәйзисиниң
тутқучини униң қосиғиға тиқиватти. Нәйзә дүмбисини тишип чиқти; у шу йәрдә
жиқилип өлди. Шундақ болдики, Асаһәл жиқилип өлгән йәргә һазир келидиған
һәр бир кишиләр у йәрдә тохтап қалиду.□
24 Шуниң билән Йоаб билән Абишай Абнәрни қоғлашти. Күн патқанда улар
Гибеонниң чөлигә маңидиған йолниң бойиға, Гиаһ йезисиниң удулидики Аммаһ
едирлиғиға йетип кәлди;
25 Бинияминлар болса Абнәрниң кәйнидә қошундәк сәп болуп, бир дөң төписигә
чиқип турди.
26 Абнәр Йоабни чақирип: Қилич дайим адәмләрни йәп туруши керәкму? Бу
ишларниң ақивити пәқәт өч-адавәттин ибарәт болидиғанлиғини билмәмсән?
Сән қачанғичә хәлиқләргә: «Қериндашлириңларни қоғлаштин тохтаңлар» дәп
буйрумай туриверисән?
27 Йоаб: Худаниң һаяти билән қәсәм қилиманки, әгәр сән мошу сөзни қилмиған
болсаң, көпчиликниң һеч бири қериндашлирини қоғлаштин әтигәнгичиму
янмайтти — деди.
28 Буниң билән Йоаб канай чалди; һәммә *Йәһудалар* шуан тохтиди вә қайта
Исраилни қоғлимиди, улар билән қайта җәң қилишмиди.
29 Абнәр билән адәмлири болса кечичә меңип, Арабаһ түзләңлигидин чиқип,
Иордан дәриясидин өтүп Битрон дегән пүткүл жутни кезип өтүп, Маһанайимға
йетип кәлди.
30 Йоаб Абнәрни қоғлаштин йенип барлиқ адәмләрни җәм қилди. Асаһәлдин
башқа Давутниң ғуламлиридин он тоққуз адәм йоқ чиқти;
31 Лекин Давутниң адәмлири Бинияминлардин вә Абнәрниң адәмлиридин үч йүз
атмиш кишини уруп өлтүргән еди.
32 Улар Асаһәлни елип Бәйт-Ләһәмдә өз атисиниң қәбридә дәпнә қилди; андин
Йоаб билән адәмлири кечичә меңип, таң атқанда Һебронға йетип кәлди.

3

1 Һалбуки, Саулниң җәмәти билән Давутниң җәмәти оттурсидики җәң узун
вақитқичә давамлашти; Давутниң җәмәти барғансери күчәйди, лекин Саулниң

□ **2:22 «мән сени немә дәп уруп жиқитқидәкмән»** — мошу йәрдә «уруп жиқитиш» өлтүрүшни билдүриду. □ **2:23 «Асаһәл ... өлгән йәргә һазир келидиған һәр бир кишиләр у йәрдә тохтап қалиду»** — демәк, Асаһәлниң һөрмити үчүн тохтайду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Асаһәл жиқилип өлгән йәргә кәлгән һәр бир кишиләр у йәрдә тохтап қалди».

җәмәти барғансери аҗизлашмақта еди.
2 Һебронда Давут бир қанчә оғуллуқ болди, униң тунҗиси Амнон болуп,
Йизрәәллик Аһиноамдин туғулди; ■
3 иккинчиси Килеаб болуп Кармәллик Набалниң аяли болған Абигаилдин
туғулди. Үчинчиси Абшалом еди. У Гәшорниң падишаси Талмайниң қизи
Маакаһдин туғулған еди,
4 төртинчиси Адония болуп Һаггиттин туғулған еди. Бәшинчиси Шәфатия болуп
Абиталдин туғулған еди.
5 Алтинчиси Йитриам болуп Давутниң аяли Әглаһдин туғулди. Давутниң бу алтә
оғлиниң һәммиси Һебронда туғулди.
6 Саулниң җәмәти билән Давутниң җәмәти оттурисидики җәң давамида, Абнәр
Саулниң җәмәтидә өз һоқуқини күчәйтти.
7 Әнди Саулниң бир кинизики бар еди; у Аяһниң қизи болуп, исми Ризпаһ еди.
Бир күни Ишбошәт Абнәргә: Немишкә атамниң кенизиги билән биллә болдуң?
— деди.■
8 Абнәр Ишбошәтниң бу сөзлиригә интайин аччиқлинип мундақ деди: —
«Мән бүгүнки күндиму атаң Саулниң җәмәтигә, униң уруқ-туққанлириға вә
достлириға меһриванлиқ көрситип, сени Давутниң қолиға тапшурмиған турсам,
мени Йәһудаға тәвә бир иштиниң бешидәк көрүп, бүгүн бу хотун үчүн мени
гунаға буйрумақчимусән? □
9 Мән Пәрвәрдигарниң Давутқа қәсәм билән вәдә қилғинидәк қилмисам Худа
мәнки Абнәрни қаттиқ урсун вә униңдин артуқ урсун! □
10 — йәни, падишалиқни Саулниң җәмәтидин йөткәп, Давутниң тәхтини Дандин
Бәәр-Шебағичә пүткүл Исраил билән Йәһуданиң үстигә тиклимисәм!».□
11 Ишбошәт Абнәрдин қорқуп, униңға җававән бир еғиз сөз қилишқиму җүръәт
қилалмиди.
12 Абнәр болса өзи үчүн әлчиләрни Давутниң қешиға маңдуруп униңға: Зимин
кимниңки? Мән билән әһдә түзгин, мениң қолум сениң тәрипиңдә болуп, пүткүл
Исраилни саңа майил қилимән — деди.□
13 Давут җавап берип: — Болиду, мән сән билән әһдә қилай. Пәқәт бирла ишни
тәләп қилай; мениң қешимға кәлгәндә Саулниң қизи Миқәлни елип кәлмисәң,
йүзүмни көрәлмәйсән, деди.
14 Андин Давут Ишбошәтниң қешиға әлчиләрни маңдуруп: Мән бир йүз
Филистийниң хәтнилиги бәдили билән алған аялим Миқәлни маңа қайтуруп
бәргин — деди.□ ■
15 Ишбошәт адәм әвәтип Миқәлни униң еридин, йәни Лаишниң оғли
Палтийәлдин елип кәлди. □ ■
16 Лекин униң ери Бахуримғичә униң кәйнидин жиғлиған пети әгишип маңди.
Ахир берип Абнәр униңға: — Йенип кәткин, девиди, у қайтип кәтти.

■ **3:2** 1Тар. 3:1-9 ■ **3:7** 2Сам. 21:8, 10, 11 □ **3:8 «Саулниң ... уруқ-туққанлириға...»** — ибраний тилида «Саулниң... қериндашлириға». □ **3:9 «Худа мәнки Абнәрни қаттиқ урсун вә униңдин артуқ урсун!»** — ибраний тилида «Худа Абнәрниң бешиға мундақ иш чүшүрсун яки техиму еғир иш чүшүрсун». □ **3:10 «Дандин Бәәр-Шебағичә»** — «Дан» Исраилниң әң шималий жути, «Бәәр-Шеба» Йәһуданиң әң җәнубидики җай еди. □ **3:12 «Абнәр болса өзи үчүн әлчиләрни Давутниң қешиға маңдуруп униңға....»** — мошу йәрдә «өзи үчүн» дегәнниң ибраний тилида үч хил чүшәнчиси бар: — (1) «Абнәрниң өзи үчүн» (Ишбошәт билмигән һалда); (2) «униң үчүн» (йәни Ишбошәт үчүн); (3) «нәқ мәйданда». Биз биринчи тәрҗимигә майилмиз. □ **3:14 «Мән бир йүз Филистийниң хәтнилиги бәдили билән алған аялим Миқәлни маңа қайтуруп бәргин»** — мошу иш тоғрилиқ «1Сам.» 18:20-27ни көрүң. ■ **3:14** 1Сам. 18:25, 27 □ **3:15 «Лаишниң оғли Палтийәл»** — «1Сам.» 25:44дә «Лаишниң оғли Фалти» яки «Лаишниң оғли Палти» дәп атилиду. ■ **3:15** 1Сам. 25:44

17 Әнди Абнәр Исраилниң ақсақаллириға: Силәр бурун Давут үстимизгә падиша
болсун, дегән арзу-истәктә болдуңлар.
18 Әнди һазир һәрикәт қилиңлар; чүнки Пәрвәрдигар Давут тоғрисида: —
Қул-бәндәм Давутниң қоли билән Исраил хәлқимни Филистийләрниң қолидин,
шундақла барлиқ дүшмәнлириниң қолидин қутқузимән, — дегән еди.
19 Абнәр йәнә Биняминларниң қулиқиғиму мошу сөзләрни ейтти. Андин Исраил
билән Биняминниң пүткүл җамәтиниң арзу-истәклирини Давутниң қулиқиға
ейтишқа Һебронға барди.
20 шундақ қилип Абнәр жигирмә адәмниң һәмраһлиғида Һебронға Давутниң
қешиға кәлгәндә Давут Абнәр вә униң адәмлиригә бир зияпәт тәйярлиди.
21 Абнәр Давутқа: Мән қозғилип пүткүл Исраилни ғоҗам падишаниң алдиға
җәм қилай, улар сениң билән әһдә қилишсун, андин сән өз көңлүң халиғанниң
барлиғи үстидин сәлтәнәт қилалайдиған болисән, деди. Шуниң билән Давут
Абнәрни йолға селип қойди, у аман-есән қайтип кәтти.□

Абнәр өлтүрүлиду

22 Мана, шу әснада Давутниң адәмлири билән Йоаб бир йәргә һуҗум қилип
нурғун олҗа елип қайтип кәлди. Лекин Абнәр шу чағда Һебронда Давутниң
қешида йоқ еди; чүнки Давутниң узитип қоюши билән аман-есән қайтип кәткән
еди.
23 Йоаб вә униң билән болған пүткүл қошун йетип кәлгәндә, хәлиқ униңға:
Нәрниң оғли Абнәр падишаниң қешиға кәлди, падиша уни йолға селип қоюши
билән у аман-есән қайтип кәтти — деди.
24 Андин Йоаб падишаниң қешиға берип: Бу сениң немә қилғиниң?! Мана, Абнәр
қешиңға кәпту! Немишкә уни йолға селип қойдуң? У һазир кетипту!
25 Сән Нәрниң оғли Абнәрни билисәнғу! Униң келиши җәзмән сени алдаш
үчүн, сениң чиқип-киридиған йолуңни, шундақла барлиқ иш-паалийитиңни
биливелиш үчүндур, — деди.
26 Йоаб Давутниң қешидин чиқиши билән у хәвәрчиләрни Абнәрниң кәйнидин
маңдурди. Улар уни Сираһ қудуғиниң йенидин яндуруп елип кәлди; лекин Давут
бу иштин бехәвәр еди.
27 Абнәр Һебронға йенип кәлгәндә Йоаб уни шәһәр қовуқида учритип, «Саңа
дәйдиған мәхпий сөзүм бар еди» дәп уни бир чәткә әкилип у йәрдә иниси
Асаһәлниң қан қисасини елиш үчүн қосиғиға пичақ салди, шуниң билән у өлди.■
28 Кейин, Давут бу ишни аңлап: Мән вә падишалиғим Пәрвәрдигарниң алдида
Нәрниң оғли Абнәрниң аққан қени үчүн мәңгү бегунадурмиз;
29 *униң қенини аққузуш* гунайи Йоабниң бешиға вә атисиниң җәмәтиниң бешиға
қайнам болуп чүшсун; Йоабниң аилисидин ақма яра кесили, яки мохо кесили,
яки һасиға таянғучи, қиличтин өлгүчи яки аш-түлүксизләр өксүмисун! — деди.□
30 Шундақ қилип, Абнәр Гибеондики җәңдә уларниң иниси Асаһәлни өлтүргини
үчүн, Йоаб билән иниси Абишай уни өлтүрди.
31 Давут Йоабқа вә униңға әгәшкән барлиқ хәлиққә: Кийимлириңларни
житиңлар! Бөз кийим кийиңлар! Абнәрниң *мейити* алдида матәм тутуңлар!
деди. Давут падиша *Абнәрниң* җиназисиниң кәйнидин маңди.
32 Улар Абнәрни Һебронда дәпнә қилди, падиша Абнәрниң қәбриниң йенида
авазини көтирип жиғлиди; хәлиқниң һәммисиму жиғлашти.
33 Падиша Абнәр үчүн мәрсийә оқуп:

□ **3:21 «Мән қозғилип пүткүл Исраилни ғоҗам падишаниң алдиға җәм қилай...»** — яки «Мән һазир чиқип пүткүл Исраилни ғоҗам падишаниң алдиға җәм қилай...» яки «Мән орнумдин туруп ғоҗам падишаниң алдиға җәм қилай...». ■ **3:27** 2Сам. 2:23; 1Пад. 2:5 □ **3:29 «һасиға таянғучи»** — яки «чақ егиргүчи».

— «Абнәрниң ахмақтәк өлгини тоғриму?
34 Қоллириң бағлағлиқ болмисиму,
Путлуруң ишкәллик болмисиму,
Лекин сән кишиләрниң рәзилләрниң қолида жиқилғинидәк, жиқилип өлгәнсән!» — деди.
Шуниң билән хәлиқниң һәммиси униң үчүн йәнә жиғлашти.
35 Андин барлиқ хәлиқ Давутниң йениға келип, униңға күн патқичә тамақ йейишни өтүнди. Амма Давут қәсәм ичип: Мән күн патмаста я нан я башқа һәр қандақ нәрсини тетисам, Худа мени урсун яки униңдин артуқ жазалисун, — деди.□
36 Барлиқ хәлиқ буни байқап, бу иштин рази болди; әмәлийәттә падиша қилған һәр бир иш барлиқ хәлиқни рази қилатти.
37 Шуниң билән барлиқ хәлиқ, шундақла пүткүл Исраил шу күни Нәрниң оғли Абнәрниң өлтүрүлишиниң падишаниң көрсәтмиси әмәслигини билип йәтти.
38 Падиша өз хизмәткарлириға: Биләмсиләр? Бүгүн Исраилда бир сәрдар, улуқ бир зат жиқилди! □
39 Гәрчә мән Мәсиһ қилинип падиша тикләнгән болсамму, мән ажиз бир бәндимән. Бу адәмләр, йәни Зәруияниң оғуллириниң вәһшийилигини мән көтирәлмигидәкмән; Пәрвәрдигар рәзиллик қилғучиниң рәзиллигини өз бешиға қайтурсун! — деди.

4

Ишбошәт өлтүрүлиду

1 Саулниң оғли Абнәрниң Һебронда өлгинини аңлиғанда қоли бошишип кәтти, барлиқ Исраил дәккә-дүккигә чүшти.
2 Саулниң оғлиниң қошунениң алдин жүрәр қисмида икки сәрдари болуп, бириниң исми Баанаһ, йәнә бириниң исми Рәкаб еди. Улар Бинямин қәбилисидин болған Бәәротлуқ Риммонниң оғуллири еди (чүнки Бәәрот Бинямин қәбилисигә тәвә һесаплинатти; ■
3 лекин Бәәротлуқлар Гиттаимға қечип берип у йәрдә бу күнгичә мусапирдәк яшаватиду).
4 Саулниң оғли Йонатанниң бир оғли болуп, пути ақсақ еди. Саул билән Йонатанниң өлгәнлиги тоғрилиқ хәвәр Йизрәәлгә йәткәндә, у бәш яшқа киргән еди. Иник аниси уни елип қачти; лекин шундақ болдики, у алдирап жүгүргәчкә, бала чүшуп кетип, ақсақ болуп қалған еди. Униң исми Мәфибошәт еди.■
5 Әнди бир күни Бәәротлоқ Риммонниң оғуллири Рәкаб билән Баанаһ чиңқи чүш вақтида Ишбошәтниң өйигә барди. Ишбошәт чүшлүк уйқида ухлаватқан еди.
6 Улар буғдай алимиз дегәнни банә қилип, өйиниң ичкиригә кирип, Ишбошәтниң қосиғиға *пичақ* санҗиди. Андин Рәкаб вә Баанаһ қечип кәтти
7 (улар Ишбошәт һуҗрисида кариватта ятқинида, өйгә кирип, уни өлтүргән еди). Улар униң каллисини кесип, андин каллисини елип кечичә Арабаһ түзләңлигидин меңип өтти.
8 Улар Ишбошәтниң каллисини Һебронға, Давутниң қешиға елип берип, падишаға: Мана, бу җанаблириниң җенини издигән дүшмәнлири Саулниң

□ **3:35 «Худа мени урсун яки униңдин артуқ җазалисун»** — ибраний тилида «Худа мениң бешиға бундақ яки ундақ қилсун яки униңдин техиму артуқ қилсун!». □ **3:38 «Падиша өз хизмәткарлириға: Биләмсиләр?...»** — ибраний тилида «Падиша өз хизмәткарлириға: Билмәмсиләр...?». ■ **4:2** Йә. 9:17; 18:25 ■ **4:4** 2Сам. 9:3-13

оғли Ишбошәтниң каллиси! Бүгүн Пәрвәрдигар ғожам падишани Саул билән нәслидин интиқам елишқа муйәссәр қилди — деди.
9 Давут Бәәротлуқ Риммонниң оғуллири Рәкаб билән иниси Баанаһға: Мени барлиқ қийинчилиқлардин қутқузған Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки,
10 бурун бириси Давутқа хуш хәвәр елип кәлдим, дәп ойлап, маңа: — Мана, Саул өлди, дәп кәлгәндә, мән уни елип Зиклагта өлтүрүвәттим. Бәрһәқ, мана бу униң йәткүзгән хәвириниң мукапати болған еди! ■
11 Әнди мән шундақ қилған йәрдә, рәзил адәмләр өз өйидә орунда ятқан бир һәққаний кишини өлтүргән болса, мән немә қилай?! Униң аққан қан қәрзини силәрниң қолуңлардин елип, силәрни йәр йүзидин йоқатмамдим? — деди.
12 Давут ғуламлириға буйруқ қиливиди, улар буларни қәтл қилди. Уларниң қол-путлирини кесип, уларни Һеброндики көлниң йенида есип қойди; лекин улар Ишбошәтниң бешини елип Һебронда Абнәрниң қәбридә дәпнә қилди.□ ■

5

Давут Исраилға падиша болушқа мәсиһ қилиниду
1Тар. 11:1-9; 14:1-17

1 Андин кейин Исраилниң барлиқ қәбилилири Һебронға Давутниң қешиға келип: Қарисила, биз өзлириниң әт-сүйәклиридурмиз!
2 Бурун Саул бизниң үстимиздә сәлтәнәт қилғандиму Исраил хәлқигә җәңгә чиқип-киришкә йолбашчи болған өзлири едила; Пәрвәрдигар силигә: Сән Мениң хәлқим Исраилниң падичиси болуп, уларни бақисән, Исраилниң әмри болисән, дегән еди — деди.□ ■
3 Шуниң билән Исраилниң һәммә ақсақаллири Һебронға падишаниң қешиға кәлди; Давут падиша Һебронда, Пәрвәрдигарниң алдида улар билән әһдә түзүшти. Андин улар Давутни Исраилға падиша болушқа мәсиһ қилди.
4 Давут падиша болғанда оттуз яшқа киргән болуп, қириқ жил сәлтәнәт қилди.
5 У Һебронда Йәһуданиң үстидә йәттә жил алтә ай сәлтәнәт қилип, Йерусалимда пүткүл Исраил билән Йәһуданиң үстидә оттуз үч жил сәлтәнәт қилди.■
6 Падиша өз адәмлири билән Йерусалимға чиқип, шу зиминда турған Йәбусийлар билән җәң қилғили барди. Улар Давутқа: Сән бу йәргә кирәлмәйсән, бәлки һәтта корлар билән ақсақлар сени чекиндүриду! — деди. Чүнки улар: «Давут бу йәргә қәтъий кирәлмәйду», дәп ойлайтти. □
7 Лекин Давут Зион қорғинини алди (бу йәр Давутниң шәһири дәп атилиду).□
8 Давут у күни: Кимки Йәбусийларни урай десә сүңгүч билән чиқиши керәк, андин у Давут қин-қинидин өч көридиған бу кор, ақсақлар билән *һесаплишалайду*,

---

■ **4:10** 2Сам. 1:15 □ **4:12 « *Рәкаб билән Баанаһниң*** қол-путлирини кесип, уларни Һеброндики көлниң йенида есип қойди» — «уларни» бәлким Рәкаб билән Баанаһниң қол-путлиринила әмәс, бәлки җәсәтлирини көрситиши мүмкин. ■ **4:12** 2Сам. 3:32 □ **5:2 «Исраил хәлқигә җәңгә чиқип-киришкә йолбашчи болған өзлири едила»** — ибраний тилида «Исраилниң чиқишида һәм киришидә уларға башлиғучи едила» дегәнлик билән ипадилиниду; мошу ибарә Исраилниң барлиқ паалийәтлириниму көрситиши мүмкин. ■ **5:2** 2Сам. 7:7; Зәб. 77:71-72 ■ **5:5** 2Сам. 2:11; 1Пад. 2:11; 1Тар. 3:4 □ **5:6 «бәлки һәтта корлар билән ақсақлар сени чекиндүриду! — деди. Чүнки улар: «Давут бу йәргә қәтъий кирәлмәйду», дәп ойлайтти»** — бу икки җүмлиниң башқа бир хил тәрҗимиси: — «бәлки сән корлар билән ақсақларни һайдивәтмисәң, бу йәргә кирәлмәйсән, — деди, Давутни һәргиз бу йәргә кирмәйду, дәп ойлатти». □ **5:7 «Зион қорғинини»** — «Зион» Йерусалимниң ичидики егизлик болуп, шу йәргә дайим қорған селинип туратти. Кейин ибадәтханиму Зионда қурулған. Кейин «Зион» дегән исим бәзидә пүткүл Йерусалим шәһиригиму вә бәзидә Исраилниң өзигиму вәкиллик болған.

деди. Шуниң билән «Қорлар я ақсақлар өйгә кирмисун» дәйдиған мақал пәйда
болди.□ ■
9 Шундақ қилип Давут қорғанда турди вә у йәрни «Давутниң шәһири» дәп атиди.
Давут шәһәрниң әтрапиға Миллодин тартип ич тәрәпкичә имарәт салди. □
10 Давут барғансери қудрәт тапти; самавий қошунларниң Сәрдари болған Худа
Пәрвәрдигар униң билән биллә еди.
11 Турниң падишаси Һирам Давутниң қешиға әлчиләрни әвәтти вә улар билән
қошуп, кедир яғачлири, яғаччилар вә ташчиларни әвәтти; улар Давут үчүн бир
орда ясап бәрди.
12 Давут Пәрвәрдигарниң өзини Исраилға падиша тикләп, өз хәлқи Исраил үчүн
өзиниң падишалиғини гүлләндүргәнлигини билип йәтти.
13 Давут Һеброндин кәлгәндин кейин Йерусалимдин йәнә аялларни вә
кенизәкләрни алди; шуниң билән Давутқа йәнә көп оғул-қизлар туғулди. ■
14 Йерусалимда униңдин туғулғанларниң исимлири мана мундақ еди: Шаммуа,
Шобаб, Натан, Сулайман,
15 Ибһар, Елишуа, Нәфәг, Яфия,
16 Елишама, Елиада вә Елифәләт.

Филистийә билән җәң қилиш

17 Филистийләр Давутниң Исраилға падиша болушқа мәсиһләнгинини
аңлиғанда, улар һәммиси Давутни тутқили чиқти, Давут буни аңлапла, қорғанға
чүшти.
18 Филистийләр келип «Рәфайим җилғиси»да йейилип турди; □
19 Давут Пәрвәрдигардин йол сорап: Филистийләргә қарши атлинайму? Уларни
қолумға тапшурарсәнму? — деди. Пәрвәрдигар Давутқа: Чиққин! Чүнки, Мән
Филистийләрни җәзмән қолуңға тапшуримән — деди.
20 У вақитта Давут Баал-Пәразимға барди. У йәрдә Давут уларни тар мар қилди.
У: — «Пәрвәрдигар мениң алдимда дүшмәнлирим үстигә худди кәлкүн ярни
елип кәткәндәк бөсүп кирди» — деди. Шуниң билән у йәрни «Баал-Пәразим» дәп
атиди. □ ■
21 Филистийләр у йәрдә өз мәбудлирини ташлап кәтти; Давут билән адәмлири
уларни елип кәтти.
22 Әнди Филистийләр йәнә чиқип «Рәфайим җилғиси»да йейилип турди.
23 Давут Пәрвәрдигардин йол сориди. Пәрвәрдигар: Сән у йәргә чиқмай, бәлки
уларниң кәйнидин айлинип өтүп үҗмә дәрәқлириниң удулидин һуҗум қилғин
— деди,□

□ **5:8 «Кимки Йәбусийларни урай десә, сүңгүч билән чиқиши керәк»** — бу сирлиқ сөзниң мәнаси пәқәт йеқинда археологлар тәкшүрүп тапқан тарихий излардин ениқланди. Әслидә Йерусалим шәһириниң астида мәхпий бир су йоли бар еди; шәһәрдә бу су йолиға тутишидиған тик бир қудуқ бар еди. Давутниң адәмлири шу қудуқтин ямишип чиққан болса керәк. **«қорлар я ақсақлар өйгә кирмисун»** — бу сөзниң мәнаси бәлким (1) һеч қандақ бутпәрәс адәмләрниң (мәсилән, Йәбусийларниң) падишаниң ордисиға киришигә рухсәт йоқ; (2) Давут Йәбусийлар таянған һәр қандақ бутлар («қор вә ақсақлар)ни һәргиз өйигә киришкә рухсәт қилмайтти (демәк, бутлар «қор», «ақсақ»лардәк һеч немә қилалмайду). Бу сөз қорлар вә ақсақларниң өзлирини көрсәтмәйду, чүнки кейин ақсақ болған Мәфибошәт һәр күни Давут билән һәмдастихан олтиратти. ■ **5:8** 1Тар. 11:6 □ **5:9 «Миллодин тартип ич тәрәпкичә имарәт салди»** — «Милло»: «пәләмпәйлик йәр» дегән мәнидә болуши мүмкин. ■ **5:13** 1Тар. 3:9; 14:3-7 □ **5:18 «Рәфайим җилғиси»** — Йерусалимға йеқин, Һинном җилғисиниң җәнубий тәрипидә. □ **5:20 «Баал-пәразим»** — «бөсүп чиққучиларниң Рәбби» дегән мәнидә. ■ **5:20** Йәш. 28:21 □ **5:23 «үҗмә дәрәқлири»** — бу бизниң қиясимиз. Ибраний тилида «жиғлиғучи дәрәқләр». Зади қайси дәрәқ екәнлиги бизгә намәлум. Башқа бир қияс «хинә дәрәқлири».

24 Шундақ болидуки, сән үҗмә дәрәқлигиниң үстидин аяқ тивишини аңлишиң
биләнла дәрһал атлан; чүнки шу тапта Пәрвәрдигар Филистийләрниң қошуниға
һуҗумға чиққан болиду, — деди.
25 Давут Пәрвәрдигарниң униңға әмир қилғинидәк қилип, Филистийләрни
Гибеондин Гәзәргичә қоғлап қирди.□

6

Давут әһдә сандуғини Йерусалимға әкилиду
1Тар. 13:1-14; 15:25-29;16:1-3

1 Давут Исраилниң арисидин барлиқ сәрхил адәмләрни жиғивиди, булар оттуз
миң чиқти.
2 Андин Давут вә униңға әгәшкәнләрниң һәммиси Худаниң әһдә сандуғини
йөткәп келиш үчүн Йәһудадики Баалаһға чиқти; сандуқ *муқәддәс* нам билән,
йәни керубларниң оттурисида олтарғучи самавий қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарниң нами билән аталған еди. □
3 Улар Худаниң әһдә сандуғини дөңдә олтиришлиқ Абинадабниң өйидә йеңи бир
һарвуға селип, уни шу йәрдин елип чиқти. Абинадабниң оғуллири Уззаһ билән
Аһийо у йеңи һарвуни һайдиди. ■
4 Улар һарвуни Худаниң әһдә сандуғи билән дөңдә олтиришлиқ Абинадабниң
өйидин елип чиқти; Аһийо әһдә сандуғиниң алдида маңди.
5 Давут билән пүткүл Исраил җәмәтидикиләр Пәрвәрдигарниң алдида тәнтәнә
қилип күй оқуп чилтар, тәмбур, дап, дақа-думбақ вә чаңлар челип уссул ойниди.□
6 Лекин улар Наконниң хаминиға кәлгәндә, калилар алдиға мүдүрәп кәткәнлиги
үчүн, Уззаһ қолини созуп Худаниң әһдә сандуғини тутивалди.
7 Пәрвәрдигарниң ғәзиви Уззаһқа қозғалди; у хата қилғини үчүн, уни Худа шу
йәрдә урди. Шуниң билән Уззаһ Худаниң әһдә сандуғиниң йениға жиқилип өлди.
8 Лекин Давут болса Пәрвәрдигарниң Уззаһниң тенини бөскәнлигигә аччиқланди
вә у йәрни «Пәрәз-Уззаһ» дәп атиди; у йәр бүгүнки күнгичә шундақ атилиду. □
9 У күни Давут Пәрвәрдигардин қорқуп: Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини
өзүмниңкигә қайси йол билән әкеләрмән? — деди.
10 Шуниң үчүн Давут Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини «Давут шәһири»гә,
өзиниңкигә йөткәшни халимиди; Давут уни елип берип, Гатлиқ Обәд-Едомниң
өйидә қалдурди.
11 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи Гатлиқ Обәд-Едомниң өйидә үч ай турди;
Пәрвәрдигар Обәд-Едом вә униң пүткүл өйидикиләрни бәрикәтлиди.
12 Давут падишаға: — «Пәрвәрдигар Өз әһдә сандуғи вәҗидин Обәд-Едом вә униң
барини бәрикәтлиди» дәп ейтилди. Шуңа Давут Худаниң әһдә сандуғини Обәд-
Едомниң өйидин елип чиқип, хушлуқ билән Давутниң шәһиригә елип кәлди. □

□ **5:25 «Гибеондин»** — яки «Гебадин». □ **6:2 «Йәһудадики Баалаһ»** — (яки «Баалаһ-Йәһудаға») — башқа исми «Кириат-Йеарим» («1Сам.» 7:2, «1Тар.» 13:6ни көрүң). ■ **6:3** 1Сам. 6;7, 8; 7:1,2 □ **6:5 «тәнтәнә қилип күй оқуп... »** — яки «һәр хил арча яғачлиридин ясалған сазларни челип...». **«дақа-думбақ»** — яки «шақилдақ(лар)». □ **6:8 «Пәрәз-Уззаһ»** — «Уззаһға бөсүп кириш» дегән мәнидә. □ **6:12 «Пәрвәрдигар Өз әһдә сандуғи вәҗидин...»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар Худаниң әһдә сандуғи вәҗидин...».

13 Пәрвәрдигарниң сандуғини көтәргәнләр алтә қәдәм меңип, шундақ болдики, у
бир буқа билән бир бордақ мозайни қурбанлиқ қилди. □
14 Давут болса канап әфодни кийип Пәрвәрдигарниң алдида күчиниң баричә
уссул ойнайтти; □
15 Давут билән Исраилниң пүткүл җәмәти тәнтәнә қилип вақиришип, канай
челишип Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини елип чиқиватәтти.
16 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи Давутниң шәһиригә елип кирилгинидә, Саулниң
қизи Миқал деризидин қарап, Давут падишаниң сәкрәп Пәрвәрдигарниң алдида
уссул ойнаватқанлиғини көрүп, уни өз көңлидә мәнситмиди.
17 Улар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини елип кирип, Давут униң үчүн тиктүргән
чедирниң оттурсида қойди. Андин Давут Пәрвәрдигарниң алдида көйдүрмә
қурбанлиқ билән енақлиқ қурбанлиқлирини сунди.
18 Давут көйдүрмә қурбанлиқ билән енақлиқ қурбанлиқлирини кәлтүрүп болуп,
халайиққа самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң намида
бәхит-бәрикәт тилиди.
19 У пүткүл Исраил җамаитигә, әр билән аялларниң һәр биригә бирдин қотурмач,
бирдин хорма пошкили вә бирдин үзүм пошкилини тәқсим қилип бәрди. Андин
хәлиқниң һәр бири өз өйигә йенип кәтти.□
20 Давут өз аилисидикиләрни мубарәкләш үчүн йенип кәлгәндә, Саулниң
қизи Миқал униң алдиға чиқип: Бүгүн Исраилниң падишаси өзини шунчә
шәрәплик көрсәттиму, қандақ? У худди пәс бир адәмниң номуссизлачә өзини
яланачлиғиниға охшаш, хизмәткарлириниң дедәклириниң көз алдида өзини
яланачлиди!□
21 Давут Миқалға: Ундақ *шадланғиним* Пәрвәрдигар алдида еди. У атаң вә
униң пүткүл җәмәтини өрүп, мени Пәрвәрдигарниң хәлқи болған Исраил үстигә
башламчи қилип тиклиди. Шуңа мән Пәрвәрдигарниң алдида уссул ойнаймән!
22 Әмәлийәттә мән өзүмни техиму әрзимәс қилип, өз нәзиримдә өзүм төвән
болушқа разимән. Лекин сән ейтқан у дедәкләрниң нәзиридә болса, һөрмәткә
сазавәр болимән — деди.
23 Саулниң қизи Миқал болса, өлидиған күнигичә бала туғмиди.

7

Пәрвәрдигарниң Давутқа қилған улуқ вәдилири
1Тар. 17:1-5

1 Падиша өз ордисида туратти, Пәрвәрдигар униңға әтрапидики барлиқ
дүшмәнлиридин арам бәргәндин кейин,

□ **6:13 «Пәрвәрдигарниң сандуғини көтәргәнләр алтә қәдәм меңип, шундақ болдики, у бир буқа билән бир бордақ мозайни қурбанлиқ қилди»** — «алтә қәдәм» бизниңчә бу дәсләпки алтә қәдәмни көрситиду. Башқа бир хил тәрҗимиси «Улар һәр алтә қәдәм маңғанда, бир қетим буқа вә бордақ мозай қурбанлиқ қилди». Лекин ундақ болса, илгәрләш бәк аста болатти! □ **6:14 «Давут болса канап әфодни кийип...»** — «әфод» адәттә пәқәт каһинлар кийидиған җилиткидәк қисқа бир көйнәк еди. Бизниң «тәбирләр»имизни көрүң. Давутниң әфодни кийиши бәлким уссул ойнашқа азатә болуш үчүн еди (14-айәтни көрүң). □ **6:19 «бирдин хорма пошкили»** — яки «бир жутум шарап» яки «бир парчә гөш». □ **6:20 «...өз аилисидикиләрни мубарәкләш үчүн...»** — «мубарәкләш» мошу йәрдә «бәхит-бәрикәт тиләш»ни өз ичигә алиду. **«Бүгүн Исраилниң падишаси ... хизмәткарлириниң дедәклириниң көз алдида өзини яланачлиди!»** — «өзини яланачлиди» дегән гәп әркинрәк уссул ойнашқа Давутниң «әфод»ни кийгәнлигини көрситиду.

2 падиша Натан пәйғәмбәргә: Мана қара, мән кедир яғичидин ясалған өйдә
олтиримән, лекин Худаниң әһдә сандуғи бир чидирниң ичидә туруватиду —
деди.□
3 Натан падишаға җавап берип: Көңлүңдә немә ойлиғиниң болса, шуни қилғин;
чүнки Пәрвәрдигар сениң билән биллидур — деди.
4 Лекин кечидә шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң сөзи Натанға келип мундақ
дейилди:
5 — Берип қулум Давутқа дегин: «Пәрвәрдигар: — «Сән дәрвәқә Маңа туридиғанға
өй салмақчимусән?» — дәйду. □
6 — «Мән Исраилларни Мисирдин чиқарғандин тартип, бу күнгичә бир өйдә
олтармидим, бәлки бир чедирни макан қилип, кезип жүрдүм.
7 Мән Өзүм барлиқ Исраиллар билән жүргән һәммә йәрләрдә, хәлқим
Исраилни падичи болуп беқишқа әмир қилғанларға, йәни Исраилниң һәр
қандақ қәбилисиниң бир *йетәкчисигә*: Немишкә Маңа кедир яғачтин бир өй
ясимайсиләр? — дәп баққанму? □
8 Әнди қулум Давутқа мундақ дегин: — Самавий қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар: — Сени хәлқим Исраилға башламчи қилип тикләш үчүн сени
яйлақлардин, қой беқиштин елип кәлдим, — дәйду,
9 — вә мәйли қәйәргә бармиғин, Мән һаман сениң билән биллә болдум вә сениң
алдиңдин барлиқ дүшмәнлириңни йоқитип кәлдим; йәр йүзидики улуқлар нам-
шөһрәткә егә болғандәк сени улуқ нам-шөһрәткә сазавәр қилдим. ■
10-11 Мән хәлқим болған Исраилға бир җайни бекитип, уларни шу йәрдә тикип
өстүримән; шуниң билән улар өз зиминида туридиған, паракәндичиликкә
учримайдиған болиду. Рәзилләр дәсләптидикидәк, шундақла Мән хәлқим
Исраил үстигә һөкүмранлиқ қилишқа һакимларни тайинлиған күнләрдикидәк,
уларға қайтидин зулум салмайду. Мән һазир саңа һәммә дүшмәнлириңдин арам
бәрдим. Әнди Мәнки Пәрвәрдигар саңа шуни ейтип қояйки, Мән сениң үчүн бир
өйни қуруп беримән!» — дәйду.□

12 «Күнлириң тошуп, ата-бовилириң билән *өлүмдә* ухлиғиниңда, Мән өз
пуштиңдин болған нәслиңни сениң орнуңда турғузуп, падишалиғини мәзмут
қилимән. □ ■
13 Мениң намим үчүн бир өйни ясиғучи у болиду, вә Мән униң падишалиқ
тәхтини әбәткичә мустәһкәм қилимән. ■
14 Мән униңға ата болимән, у Маңа оғул болиду. Әгәр у қәбиһлик қилса, униңға
инсанларниң тайиғи билән вә адәм балилириниң савақ-думбалашлири билән
тәрбийә беримән. □ ■
15 Амма Мән сениң алдиңда өрүвәткән Саулдин меһри-шәпқитимни җуда
қилғинимдәк, униңдин меһри-шәпқитимни җуда қилмаймән.

□ **7:2 «Худаниң әһдә сандуғи бир чидирниң ичидә туруватиду»** — мошу йәрдә «чедирниң ичидә» ибраний тилида «пәрдиләр ичидә» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **7:5 «қулум Давут»** — «қул» дегән уқум тоғрилиқ «тәбирләр»имизни көрүң. □ **7:7 «Исраилниң һәр қандақ қәбилисиниң бир йетәкчиси...»** — «1Тар.» 17:6да «Исраилниң һәр қандақ йетәкчи һакими» дейилиду. ■ **7:9** 2Сам. 8:6,14
□ **7:10-11 «Мән сениң үчүн бир өй қуруп беримән»** — Давут әсли Худа үчүн бир өй қурмақчи болған, лекин Худа Давутқа: Саңа бир өй (аилә, җәмәт, сулалә дегән мәнидә) қуруп беримән» дәп җавап бериду. □ **7:12 «Мән өз пуштиңдин болған нәслиңни сениң орнуңда турғузуп, ...»** — мошу йәрдә «пуштиңдин» — ибраний тилида «ич-бағриңдин». ■ **7:12** 1Пад. 8:20 ■ **7:13** 1Пад. 5:19; 6:12; 1Тар. 22:10 □ **7:14 «униңға инсанларниң тайиғи билән вә адәм балилириниң савақ-думбалашлири билән тәрбийә беримән»** — демәк, Давутниң әвлатлиридин болған падишалар гуна қилса, Худа уларға инсаний васитә (бәлким дүшмәнниң вастиси) билән тәрбийә бериду. ■ **7:14** Зәб. 88:27-28, 32; Ибр. 1:5

16 Шуниң билән сениң өйүң вә сениң падишалиғиң алдиңда һемишә мәзмут қилиниду; тәхтиң әбәткичә мәзмут турғузулиду».□

17 Натан бу барлиқ сөзләр вә барлиқ вәһийни һеч немә қалдурмай, Давутқа ейтип бәрди.

18 Андин Давут падиша кирип, Пәрвәрдигарниң алдида олтирип мундақ деди: «И, Рәб Пәрвәрдигар, мән зади ким едим, мениң өйүм немә еди, Сән мени мошу дәрижигә көтургидәк?

19 Лекин, и Рәб Пәрвәрдигар, *мениң бу мәртивәм* Сениң нәзириңдә кичиккинә бир иш һесапланди; чүнки Сән мән қулуңниң өйиниң жирақ кәлгүси тоғрилиқ сөзлидиң; бу һәммила адәмгә дайим болидиған ишму, и, Рәб Пәрвәрдигар? □

20 Әнди Давут Саңа йәнә немә десун? Сән Өз қулуңни тонуйсән, и, Рәб Пәрвәрдигар!

21 Сән сөз-вәдәң вәжидин, Өз көңлүңдикигә асасән бу улуқ ишниң һәммисини қулуң билсун дәп бекитип қилғансән.

22 Шуңа Сән улуқсән, и Пәрвәрдигар; қулақлиримиз барлиқ аңлиғинидәк, Сениң тәңдишиң йоқ, Сәндин башқа һеч қандақ илаһ йоқтур.■

23 Хәлқиң Исраилдәк йәнә башқа бир әл барму, улар жаһанда алаһидә туриду? — Чүнки *Сән* Худа уларни Мисирдин қутқузуп Өзүңгә хас бир хәлиқ қилиш үчүн, шундақла нам-шөһрәткә егә болуш үчүн, Өзүң бардиң; Сән Өзүң үчүн Мисирдин, әлләрдин вә уларниң илаһлиридин қутқузуп чиққан хәлқиң алдида зиминиң үчүн улуқ вә дәһшәтлик ишларни қилдиң. □ ■

24 Сән хәлқиң Исраилни Өзүң үчүн әбәткичә бир хәлиқ болушқа бекиттиң; Сән, и Пәрвәрдигар, уларниң Худаси болдуң.

25 Әнди һазир, и Пәрвәрдигар Худа, Өз қулуң вә униң өйи тоғрисида ейтқан вәдәңгә әбәткичә мәзмут әмәл қилғин; Сән дегәнлириң бойичә ишни ада қилғайсән!

26 Сениң намиң әбәткичә улуқлинип: — Самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Исраилниң үстидә туридиған Худадур, дәп ейтилсун, шундақла Өз қулуңниң өй-сулалиси сениң алдиңда мәзмут турғузулсун.

27 Чүнки Сән, и самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси Өз қулуңға: Мән саңа бир өй-сулалә қуруп беримән, дәп вәһий қилдиң; шуңа қулуң бу дуани сениң алдиңда қилишқа җүръәт қилди.

28 Әнди сән, и Рәб Пәрвәрдигар, бирдин-бир Худадурсән, Сениң сөзлириң һәқиқәттур вә Сән бу бәхит-илтипатни Өз қулуңға вәдә қилдиң; ■

29 шуңа қулуңниң өй-җәмәтини Сениң алдиңда мәңгү турушқа несип қилип бәрикәтлигәйсән; чүнки Сән, и Рәб Пәрвәрдигар, буни вәдә қилғансән; бу бәхит-илтипатиң билән Өз қулуңниң өй-җәмәти әбәткичә бәхит-илтипатқа несип болиду».

□ **7:16 «...сениң өйүң вә сениң падишалиғиң алдиңда һемишә мәзмут қилиниду»** — яки «...сениң өйүң вә сениң падишалиғиң алдимда һемишә мәзмут қилиниду». □ **7:19 «мениң бу мәртивәм Сениң нәзириңдә кичиккинә бир иш һесапланди»** — демәк, «Сән (аллиқачан) мени мошу (жуқури) дәрижигә көтургән екәнсән...» дегән сөз (18-айәтни көрүң) униң падиша болғанлиғини көрситиду. Лекин Худа бу имтияздин йәнә көп имтиязларни қошуп бәрмәкчи. 9-16-айәтләрни қайтидин көрүң. ■ **7:22** Қан. 3:24; 4:35; 32:39; 1Сам. 2:2; Зәб. 85:8; Йәш. 45:5, 18, 22; Мар. 12:29, 32 □ **7:23 «уларни... қутқузуп Өзүңгә хас бир хәлиқ қилиш үчүн, шундақла нам-шөһрәткә егә болуш үчүн, өзүң бардиң»** — текстниң еniқ мәнаси шуки, Исраилни Мисирдин қутқузуш үчүн Худа Өзи шәхсән Мисирға барған. **«...уларни... әлләрдин вә уларниң илаһлиридин қутқузуп чиққан»** — мошу ибарә бәлким Худаниң Исраил алдида Пәләстин зиминида туруватқан бутпәрәс әлләрни қоғливетишини көрситиши мүмкин. ■ **7:23** Қан. 4:7, 34; 10:21; 33:29; Зәб. 147:8-9 ■ **7:28** Юһ. 17:17

8

Давут әтрапидики әлләрни өзигә бекиндүриду
1Тар. 18:1-14

1 Бу ишлардин кейин шундақ болдики, Давут Филистийләргә һуҗум қилип,
уларни бойсундурди. Шундақ қилип, Давут Филистийләрниң қолидин мәркизий
шәһәрниң һоқуқини алди.□
2 У һәм Моабийларға һуҗум қилип, уларниму мағлуп қилди. У уларни
йәргә ятқузуп, тана билән өлчәп, икки тана кәлгәнләрни өлтүрди, бир тана
кәлгәнләрни тирик қалдурди. Моабийлар болса Давутқа бекинип, униңға селиқ
тапшурди.
3 Андин Зобаһниң падишаси Рәһобниң оғли Һададезәр Әфрат дәриясиға чиқип,
шу йәрдики һакимийәтни өзигә қайтидин тартивалмақчи болғанда, Давут
униңға һуҗум қилип, мағлуп қилди.
4 Давут униң қошунидин бир миң йәттә йүз атлиқ әскәрни вә жигирмә миң пиядә
әскәрни әсир қилди; Давут һарву атлириниң пийини кәстүрди, лекин өзигә йүз
һарвулиқ атни қалдуруп қойди.□ ■
5 Дәмәшқтики Сурийләр Зобаһниң падишаси Һададезәргә ярдәм бериш үчүн
чиқти, лекин Давут Сурийләрдин жигирмә икки миң адәмни өлтүрди. □
6 Андин Давут бир нәччә барғаһ әскәрләрни Дәмәшқтики Сурийләрниң зиминида
турғузди; шуниң билән Сурийләр Давутқа бекинип униңға селиқ тапшурди.
Давут қәйәргә барса, Пәрвәрдигар униңға нусрәт берәтти.□
7 Давут Һададезәрниң ғуламлириға тәминләнгән алтун қалқанни тартивелип,
Йерусалимға кәлтүрди
8 вә Һададезәрниң шәһәрлири болған Битаһ билән Биротай шәһәрлиридинму
интайин көп мисни қолға чүшүрди.□
9 Хаматниң падишаси Той Давутниң Һададезәрниң пүтүн қошунини мағлуп
қилғинини аңлап,
10 өз оғли Йорамни Давутниң һалини сорашқа вә Давутниң Һададезәр билән җәң
қилип уни мағлуп қилғиниға уни тәбрикләшкә әвәтти. Чүнки Һададезәр дайим
Той билән җәң қилип келиватати. Йорам болса күмүч, алтун вә мис қача-
буюмларни елип кәлди. □
11-12 Давут падиша мошуларни вә өзи бекиндүргән һәммә әллəрдин,
җүмлидин Сурийләрдин, Моабийлардин, Аммонийлардин, Филистийләрдин
вә Амаләкләрдин олҗа алған алтун-күмүчләрни Пәрвәрдигарға атап беғишлиди.
Булар Зобаһниң падишаси Рәһобниң оғли Һададезәрдин алған олҗини өз ичигә
алиду. □
13 Давут Сурийләрни мағлуп қилип, йәни он сәккиз миң адәмни «Шор вадиси»да
өлтүрүп янғанда, униң нам-даңқи хелә чиққан еди. ■
14 У Едомда әскәр барғаһлирини турғузди; пүтүн Едомда барғаһларни қурди.
Шуниң билән Едомийларниң һәммиси Давутқа бекинди. Давут қәйәргә барса,
Пәрвәрдигар униңға нусрәт берәтти.
15 Давут пүткүл Исраил үстигә сәлтәнәт қилди; у пүткүл хәлқини сорап, адил
һөкүмләр чиқирип адаләт жүргүзәтти.

□ **8:1 «...мәркизий шәһәрниң һоқуқини алди»** — яки «Мәттәг-Аммаһ шәһирини алди». □ **8:4 «бир миң йәттә йүз атлиқ әскәр»** — яки «бир миң йәттә йүз җәң һарвуси». ■ **8:4** 1Тар. 18:4 □ **8:5 «Дәмәшқтики Сурийләр»** — йәни «Дәмәшқтики Сурийәликләр». □ **8:6 «Сурийләр»** — яки «Арамийлар». Һазирқи Сурийәдикиләр улардин, йәни Арамийлардин чиққан. □ **8:8 «Битаһ»** — яки «Тебаһ» — «1Тар.» 18:8ни көрүң. □ **8:10 «Той ... өз оғли Йорамни ... тәбрикләшкә әвәтти»** — «1Тар.» 18:10дә «Йорам» «Хадорам» дегән башқа бир исим билән атилиду. □ **8:11-12 «Сурийләрдин»** — яки «Едомлардин» — 14-айәтни вә «1Тар.» 18:11ни көрүң. ■ **8:13** Зәб. 59:1-5

Орда әмәлдарлири
2Сам. 20:23-26; 1Тар. 18:15-17

16 Зәруияниң оғли Йоаб қошунниң сәрдари болди; Аһилудниң оғли Йәһошафат мирза болди;
17 Ахитубниң оғли Задок билән Абиятарниң оғли Ахимәләк каһин болди; Серая диван беги болди.
18 Йәһояданиң оғли Бенаяя Кәрәтийләр билән Пәләтийләрниң йолбашчиси болди; Давутниң оғуллириму каһин болди.□

9

Мәфибошәткә шәпқәт көрситиш

1 Давут: Саулниң өйидин тирик қалған бирәрси бармекин, бар болса мән Йонатанниң һөрмитидә униңға шапаәт көрситәй? — деди.
2 Әнди Саулниң аилисидики Зиба дегән бир хизмәткар қалған еди. Улар уни Давутниң қешиға чақирди. Кәлгәндә, падиша униңдин: Сән Зибаму? дәп сориди. У: Пекир мән шу! — деди.■
3 Падишаһ: Саулниң аилисидин бирәрси тирик қалдиму? Мән униңға Худаниң шапаитини көрситәй дәватимән, — деди. Зиба падишаға: Йонатанниң бир оғли тирик қалди; униң икки пути ақсайду — деди.□ ■
4 Падиша униңдин: У қәйәрдә, дәп сориди. Зиба падишаға: У Ло-Дибарда, Аммиәлниң оғли Макирниң өйидә туриду — деди.
5 Шуңа Давут падиша киши әвәтип уни Ло-Дибардин, Аммиәлниң оғли Макирниң өйидин елип кәлди.
6 Саулниң нәвриси, Йонатанниң оғли Мәфибошәт Давутниң алдиға кәлгәндә, йүзини йәргә йиқип, тазим қилди. Давут: *Сән* Мәфибошәтму? — дәп чақиривиди, у: Пекир шу! — дәп жавап қайтурди.
7 Давут униңға: Қорқмиғин, атаң Йонатан үчүн, саңа шапаәт қилмай қалмаймән; бовaң Саулниң һәммә йәр-зиминлирини саңа қайтуруп берәй, сән һемишә мениң дәстихинимдин ғизалинисән — деди.□
8 Мәфибошәт тазим қилип: Қулуң немә еди, мәндәк бир өлүк ишт алийлири қәдирлигидәк немә едим? — деди.
9 Андин падиша Саулниң хизмәткари Зибани чақирип униңға: Саулниң вә пүткүл аилисиниң һәммә тәәллуқатини мана мән ғоҗаңниң оғлиниң қолиға бәрдим.
10 Сән билән оғуллириң вә хизмәткарлириң униң үчүн шу зиминда териқчилиқ қилип, чиққан мәһсулатлирини ғоҗаңниң оғлиға йейишкә тапшуруңлар. Ғоҗаңниң оғли Мәфибошәт мән билән һемишә һәмдәстихан болуп ғизалиниду, — деди (Зибаниң он бәш оғли вә жигирмә хизмәткари бар еди).

□ **8:18 «Кәрәтийләр билән Пәләтийләр»** — бәлким Давутқа алаһидә муһапизәтчиләр яки алаһидә зәрбидар әскәрләр болған болуши мүмкин еди. **«Давутниң оғуллириму каһин болди»** — мошу йәрдә «каһин» бәлким (1) уларниң Худаниң ибадитидә адәттики каһинлардин башқа алаһидә вәзипилири барлиғини; (2) һакимийәттә бир хил вәзирлигини көрситиши мүмкин («1Тар.» 18:17ниму көрүң). ■ **9:2** 2Сам. 16:1-4; 19:17 □ **9:3 «Йонатанниң бир оғли тирик қалди; униң икки пути ақсайду»** — Зибаниң бу сөзни дейиши, бәлким, Давутниң Саулниң җәмәтидикиләрни издәштики мәхсити өз тәхтигә һеч қандақ тәһдит болмаслиғи үчүн, уларни йоқитиш, дәп ойлиса керәк; шуңа у Мәфибошәтни ақсақ дәйду — ақсақ бир адәм тәхткә һеч қандақ тәһдит болмайду, әлвәттә. ■ **9:3** 2Сам. 4:4 □ **9:7 «бовaң Саул»** — ибраний тилида «атаң Саул» дегән сөз билән ипадилиниду. «Ата» дегәнниң ибраний тилида мәнаси кәңдур.

11 Зиба падишаға: Ғожам падиша қуллириға буйруғанниң һәммисигә
кәминилири әмәл қилиду, — деди. Падиша Давут *йәнә*: Мәфибошәт болса
падишаниң бир оғлидәк дәстихинимдин таам йесун — *деди*.
12 Мәфибошәтниң Мика дегән кичик бир оғли бар еди. Зибаниң өйидә
туруватқанларниң һәммиси Мәфибошәтниң хизмәткарлири болди.
13 Әнди Мәфибошәт Йерусалимда туратти; чүнки у һемишә падишаниң
дәстихинидин таам йәп туратти. Униң икки пути ақсақ еди.

10

Давут вә Аммонийлар
1Тар. 19:1-19

1 Кейин шундақ иш болдики, Аммонийларниң падишаси өлди вә униң Һанун
дегән оғли орнида падиша болди.
2 Давут болса: Униң атиси маңа илтипат көрсәткәндәк мән Наһашниң оғли
Һанунға илтипат көрситәй, — деди. Андин Давут атисиниң пәтисигә *Һанунниң*
көңлини сорашқа өз хизмәткарлиридин бир нәччини маңдурди. Давутниң
хизмәткарлири Аммонийларниң зиминиға кәлгәндә,
3 Аммонийларниң әмәлдарлири ғожиси Һанунға: Сили Давутни растла
атилириниң һөрмити үчүн қашлириға көңүл сорап адәм әвәтипту, дәп қарамла?
Давутниң хизмәткарлирини қашлириға әвәткини шәһәрни пайлап униңдин
мәлумат елиш, андин бу шәһәрни ағдуруш үчүн әмәсму? — деди.
4 Шуниң билән Һанун Давутниң хизмәткарлирини тутуп, сақаллириниң
йеримини чүшүрүп, кийимлириниң бәлдин төвинини кәстүрүп, көтини ечип
кәткүзүвәтти.
5 Бу хәвәр Давутқа йәткүзүлди; у уларни күтүвелишқа алдиға адәм маңдурди;
чүнки улар интайин номус һес қилған еди. Падиша уларға: Сақал-бурутуңлар
өскичилик Йерихо шәһиридә туруп, андин йенип келиңлар, — деди.
6 Аммонийлар өзлириниң Давутниң нәпритигә учриғанлиғини билип, адәм
әвәтип Бәйт-Рәһобдики Сурийләр билән Зобаһдики Сурийләрдин жигирмә миң
пиядә әскәр, Маакаһниң падишасидин бир миң адәм вә Тобдики адәмләрдин он
икки миң адәмни яллап кәлди.
7 Давут буни аңлап, Йоабниң пүткүл җәңгивар қошунини *уларниң алдиға*
маңдурди.
8 Аммонийлар чиқип шәһәрниң дәрвазисиниң алдида сәп түзиди; Зобаһ билән
Рәһобдики Сурийләр вә Тоб билән Маакаһниң адәмлири далада сәп түзиди; □
9 Йоаб җәңниң алди һәм кәйнидин болидиғанлиғиға көзи йетип, Исраилдин бир
қисим сәрхил адәмләрни илғап, Сурийәләргә қарши сәп түзиди;
10 қалғанларни Аммонийларға қарши сәп тизғин дәп иниси Абишайниң қолиға
тапшурп, униңға:
11 — Әгәр Сурийләр маңа күчлүк кәлсә, сән маңа ярдәм бәргәйсән; амма
Аммонийлар саңа күчлүк кәлсә, мән берип саңа ярдәм берәй.
12 Җүръәтлик болғин! Өз хәлқимиз үчүн вә Худайимизниң шәһәрлири үчүн
батурлуқ қилайли. Пәрвәрдигар Өзигә лайиқ көрүнгинини қилғай! — деди.
13 Әнди Йоаб вә униң билән болған адәмләр Сурийләргә һуҗум қилғили чиқти;
Сурийләр униң алдида қачти.

□ **10:8 «шәһәрниң дәрвазиси»** — «шәһәр» бәлким уларниң пайтәхти Раббаһни көрситиду (14-айәтни көрүң).

14 Аммонийлар Сурийләрниң қачқинини көргәндә, уларму Абишайдин қечип, шәһәргә киривалди. Йоаб болса Аммонийлар билән җәң қилиштин чекинип, Йерусалимға йенип кәлди.
15 Сурийләр болса өзлириниң Исраилларниң алдида мәғлуп болғинини көргәндә, йәнә җәм болушти.
16 Һададезәр адәмләрни әвәтип, *Әфрат* дәриясиниң нери тәрипидики Сурийләрни *ярдәмгә* чақирип, уларни йөткәп кәлди; улар Хелам шәһиригә кәлгәндә, Һададезәрниң қошунининң сәрдари Шобак уларға башчилиқ қилди.
17 Бу хәвәр Давутқа йәткәндә, у пүткүл Исраилни жиғдуруп, Иордан дәриясидин өтүп, Хелам шәһиригә барди. Сурийләр Давутқа қарши сәп тизип, униңға һуҗум қилди.
18 Сурийләр йәнә Исраилдин қачти. Давут болса йәттә йүз җәң һарвулиқни, қириқ миң атлиқ әскәрни қирди һәм қошунининң сәрдари Шобакни у йәрдә өлтүрди. □
19 Һададезәргә беқинған һәммә падишалар өзлириниң Исраил алдида йеңилгинини көргәндә, Исраил билән сүлһ қилишип уларға беқинди. Шуниңдин кейин Сурийләр Аммонийларға йәнә ярдәм биришкә җүръәт қилалмиди.

11

Давутниң еғир гунайи

1 Шундақ болдики, йеңи жилниң бешида, падишалар җәңгә атланған вақитта Давут Йоабни адәмлири билән һәмдә һәммә Исраилни җәңгә маңдурди; улар Аммонийларниң зиминини вәйран қилип, Раббаһ шәһирини муһасиригә алди. Лекин Давут Йерусалимда қалди. □ ■
2 Бир күни кәчтә Давут кариваттин қопуп, падиша ордисиниң өгизисидә айлинип жүрәтти; өгүздин у мунчида жуюниватқан бир аялни көрди. Бу аял бәк чирайлиқ еди.
3 Давут адәм әвәтип, аялниң хәвирини сориди; бириси униңға: — Бу Елиамниң қизи, Һиттий Урияниң аяли Бат-Шеба әмәсму? — деди.
4 Давут киши әвәтип, уни қешиға әкәлтүрди (у вақитта у адәттин паклиниватқан еди). У униң қешиға кәлгәндә, Давут униң билән биллә болди; андин у өз өйигә йенип кәтти.□ ■
5 Шуниң билән у аял һамилдар болди, һәм Давутқа: Мениң боюмда қапту, дәп хәвәр әвәтти.
6 Шуниң билән Давут Йоабқа хәвәр йәткүзүп: Һиттий Урияни мениң қешимға әвәтиңлар, деди. Йоаб Урияни Давутниң қешиға маңдурди.
7 Урия Давутниң қешиға кәлгәндә, у Йоабниң һалини, хәлиқниң һалини вә җәң әһвалини сориди.

□ **10:18 «қириқ миң атлиқ әскәр»** — яки «қириқ миң пиядә әскәрни» — «1Тар.» 19:18ни көрүң. Шу йәрдә «йәттә миң җәң һарвуси» дейилиду. Пәрқиниң сәвәви бәлким: (1) қолимиздики көчүрмиләрдә көчүргүчиниң сәһвәнлиги болуши мүмкин; (2) икки айәттә хатириләнгән санларни һесаплаш нуқтиси охшимайдиған болуши мүмкин. □ **11:1 «йеңи жилниң бешида»** — Худа Йәһудий хәлқигә тапшурған календар бойичә «йеңи жил» әтиязда башлинатти («Мис.» 12:1). ■ **11:1** 1Тар. 20:1-3
□ **11:4 «у вақитта у адәттин паклиниватқан еди»** — яки «у вақитта у йеңила пакланған еди». Мусаға чүшүрүлгән қанун бойичә («Лав.» 15:19-20) әр кишиниң өз аялиниң адәт вақтида (7 күн һесаплинатти) униң билән биллә йетишиға болмайтти, болмиса у ибадәткә нисбәтән «напак» қилинатти (аял кишиниң «адәттин йеңила пакланған» вақтида һамилдар болуши әң мүмкин болған вақит, әлвәттә). «Пак» болсун «напак» болсун башқа бирисиниң аялиға тегиш интайин еғир гунадур, әлвәттә. ■ **11:4** Лав. 15:19-24; 18:19

8 Андин Давут Урияға: Өз өйүңгә берип путлириңни жуйиған, деди. Урия
падишаниң ордисидин чиққанда, падиша кәйнидин униңға бир соға әвәтти. □
9 Лекин Урия өз өйигә бармай, падишаниң ордисиниң дәрвазисида, ғожисиниң
башқа қул-хизмәткарлириниң арисида ятти.
10 Улар Давутқа: Урия өз өйигә бармиди, дәп хәвәр бәрди. Давут Уриядин: Сән
жирақ сәпәрдин кәлдиң әмәсму? Немишкә өз өйүңгә кәтмидиң? — дәп сориди.
11 Урия Давутқа: Мана, әһдә сандуғи, Исраиллар вә Йәһудалар болса кәпиләрдә
туруп, ғожам Йоаб билән ғожамниң хизмәткарлири очуқ далада чедир тикип
йетиватса, мән йәп-ичип, аялим билән йетишқа өйүмгә барайму? Сениң жениң
билән вә һаятиң билән қәсәм қилимәнки, мән ундақ ишни қилмаймән — деди.
12 Давут Урияға: Бүгүн бу йәрдә қалғин, әтә сени кәткүзветимән, — деди. Урия у
күни вә әтиси Йерусалимда қалди.
13 Давут уни чақирип һәмдәстихан қилип, йәп-ичкүзүп мәс қилди. Лекин шу
кечиси Урия өз өйигә бармай, чиқип ғожисиниң қул-хизмәткарлириниң арисида
өз каривитида ухлиди.
14 Әтиси Давут Йоабқа хәт йезип, Урияниң алғач кетишигә бәрди.
15 Хәттә у: Урияни соқуш әң кәскин болидиған алдинқи сәптә турғузғин, андин
униң өлтүрүлүши үчүн униңдин чекинип туруңлар, дәп язған еди.
16 Шуниң билән Йоаб шәһәрни күзитип, Урияни палванлар *кәскин соқушқан* йәргә
маңдурди.
17 Шәһәрдики адәмләр чиқип, Йоаб билән соқушқанда хәлиқтин, йәни Давутниң
адәмлиридин бир нәччиси жиқилди; Урияму өлди.
18 Йоаб адәм әвәтип җәңниң һәммә вақиәлиридин Давутқа хәвәр бәрди.
19 У хәвәрчигә мундақ тапилиди: Падишаға җәңниң һәммә вақиәлирини дәп
болғиниңда,
20 әгәр падиша ғәзәплинип сениңдин: Соқушқанда немишкә шәһәр
сепилиға шундақ йеқин бардиңлар? Уларниң сепилидин я атидиғанлиғини
билмәмтиңлар?
21 Йәруббәшәтниң оғли Абимәләкни ким өлтүргинини билмәмсән? Бир хотун
сепилдин униңға бир парчә ярғунчақ тешини етип, у Тәбәз шәһиридә өлмидиму?
Немишкә сепилға ундақ йеқин бардиңлар? — Десә, сән: Силиниң қуллири
һиттий Урияму өлди, дәп ейтқин — деди.□ ■
22 Хәвәрчи берип Йоаб униңға тапшуруп әвәткән хәвәрниң һәммисини Давутқа
дәп бәрди.
23 Хәвәрчи Давутқа: Дүшмәнләр биздин күчлүк келип, далада бизгә һуҗум
қилди; лекин биз уларға зәрбә берип чекиндүрүп, шәһәрниң дәрвазисиғичә
қоғлидуқ.
24 Андин я атқучилар сепилдин қул-хизмәткарлириңға я етип, падишаниң қул-
хизмәткарлиридин бир нәччини өлтүрди. Қуллири Урияму өлди — деди.
25 Давут хәвәрчигә: Йоабқа мундақ дегин: — Бу иш нәзириңдә еғир болмисун,
қилич я уни я буни йәйду; шәһәргә болған һуҗумиңларни қаттиқ қилип, уни
ғулитиңлар, дәп ейтип уни җүръәтләндүргин — деди.
26 Урияниң аяли ери Урияниң өлгинини аңлап, ери үчүн матәм тутти.
27 Матәм күнлири өткәндә Давут адәм әвәтип уни ордисиға кәлтүрди. Шуниң
билән у Давутниң аяли болуп, униңға бир оғул туғди. Лекин Давутниң қилған
иши Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил еди.

□ **11:8 «Өз өйүңгә берип...»** — ибраний тилида «Өз өйүңгә чүшүп» — орда Йерусалимниң бәк жуқури бир җайида еди. **«путлириңни жуйиғин...»** — демәк, «раһәтлән». □ **11:21 «Бир хотун сепилдин униңға бир парчә ярғунчақ тешини етип, у ... өлмидиму?»** — бу вақиә «һак.» 9:50-57дә тепилиду. ■ **11:21** һак. 9:52, 53

12

Натан пәйғәмбәр Давутқа тәнбиһ бериду

1 Пәрвәрдигар Натанни Давутниң қешиға мандурди. У Давутниң қешиға келип
униңға мундақ деди: «Бир шәһәрдә икки адәм бар болуп, бириси бай, йәнә
бириси кәмбәғәл еди.
2 Байниң интайин тола қой вә кала падилири бар еди.
3 Лекин кәмбәғәлниң өзи сетивелип баққан кичик бир сағлиқ қозидин башқа бир
нәрсиси йоқ еди. Қоза кәмбәғәлниң өйидә балилири билән тәң өсүп чоң болди.
Қоза униң йегинидин йәп, униң ичкинидин ичип, униң қучиғида ухлиди; униң
нәзиридә у өз қизидәк еди.
4 Бир күни бир йолучи байниңкигә кәлди. Амма у өзигә кәлгән меһман үчүн
өзиниң қой яки кала падилиридин бирини йегүзүшкә тәйярлашқа көзи киймай,
бәлки кәмбәғәлниң қозисини тартивелип союп, кәлгән меһман үчүн тәйярлиди».
5 Давут буни аңлап у кишигә қаттиқ ғәзәпләнди. У Натанға: Пәрвәрдигарниң
һаяти билән *қәсәм қилимәнки*, шуни қилған адәм өлүмгә лайиқтур!
6 У һеч рәһимдиллиқ көрсәтмәй бу ишни қилғини үчүн қозиға төрт һәссә төләм
төлисун — деди.□ ■
7 Натан Давутқа: Сән дәл шу кишидурсән! Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: «Мән сени Исраилниң үстидә падиша болғили мәсиһ қилдим вә
Саулниң қолидин қутқуздум; ■
8 Мән ғоҗаңниң җәмәтини саңа берип, ғоҗаңниң аяллирини қучиғиңға ятқузуп,
Исраилниң җәмәти билән Йәһуданиң җәмәтини саңа бәрдим. Әгәр сән буни аз
көргән болсаң, Мән саңа йәнә һәссиләп берәттим; □
9 Немишкә Пәрвәрдигарниң сөзини көзгә илмай, униң нәзиридә рәзил болғанни
қилдиң? Сән һиттий Урияни қилич билән өлтүргүзүп, униң аялини өзүңгә аял
қилдиң, сән уни Аммонийларниң қиличи билән қәтл қилдиң.
10 Әнди сән Мени көзгә илмай, һиттий Урияниң аялини өзүңгә аял қилғиниң
үчүн, қилич сениң өйүңдин айрилмайду».
11 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мана өз өйүңдин саңа яманлиқ кәлтүрүп,
көзлириңниң алдида аяллириңни елип, саңа йеқин бирисигә беримән, у болса
күпкүндүздә аяллириң билән ятиду. ■
12 Сән болсаң у ишни мәхпий қилдиң, лекин Мән бу ишни пүткүл Исраилниң
алдида күндүздә қилимән» — деди.
13 Давут Натанға: — Мән Пәрвәрдигарниң алдида гуна қилдим — деди. Натан
Давутқа: Пәрвәрдигар һәм гунайиңдин өтти; сән өлмәйсән.
14 Һалбуки, бу иш билән Пәрвәрдигарниң дүшмәнлиригә күпүрлүк қилишқа
пурсәт бәргиниң үчүн, сениңдин туғулған оғул бала чоқум өлиду, — деди.
15 Шуниң билән Натан өз өйигә қайтип кәтти. Пәрвәрдигар Урияниң аялидин
Давутқа туғулған балини шундақ урдики, у қаттиқ кесәл болди.
16 Давут бала һәққидә Худаға йелинди. У роза тутуп, кечиләрдә ичкиригә кирип
йәрдә дүм ятатти. □
17 Униң җәмәтиниң ақсақаллири қопуп униң қешиға берип, уни йәрдин
қопурмақчи болди; лекин у унимиди вә улар билән тамақ йейишни рәт қилди.
18 Йәттинчи күни бала өлди. Давутниң хизмәткарлири бала өлди, дегән хәвәрни
униңға бериштин қорқуп: «Бала тирик вақитида падиша бизниң сөзлиримизгә

□ **12:6 «бу ишни қилғини үчүн қозиға төрт һәссә төләм төлисун»** — «Мис.» 22:1ни көрүң. ■ **12:6** Мис. 22:1 ■ **12:7** 1Сам. 16:13 □ **12:8 «Мән ғоҗаңниң җәмәтини саңа берип, ғоҗаңниң аяллирини қучиғиңға ятқузуп...»** — «ғоҗаң» Саул падишани көрситиду. ■ **12:11** Қан. 28:30; 2Сам. 16:22
□ **12:16 «У роза тутуп, кечиләрдә ичкиригә кирип йәрдә дүм ятатти»** — яки «У роза тутуп, кечидә ичкиригә кирип йәрдә дүм ятти».

қулақ салмиди, әнди биз қандақму униңға бала өлди, дәп хәвәр беримиз? У өзини зәхимләндүрүши мүмкин!» — дейишти.
19 Лекин Давут хизмәткарлириниң пичирлашқинини көрүп, балиниң өлгинини уқти. Шуңа Давут хизмәткарлиридин: Бала өлдиму? дәп сориди. Улар: Өлди, — дәп жавап бәрди.
20 Шуниң билән Давут йәрдин қопуп, жуюнуп, *хушбуй* май билән мәсиһлинип, кийимлирини йәңгүшләп, Пәрвәрдигарниң өйигә кирип ибадәт қилди; андин өз өйигә қайтип өзигә тамақ әкәлтүрүп йеди.
21 Хизмәткарлири униңға: Силиниң бу немә қилғанлири? Бала тирик чағда роза тутуп жиғлидила, лекин бала өлгәндин кейин қопуп тамақ йедила, — деди.
22 У: Мән: «Ким билсун, Пәрвәрдигар маңа шапаәт көрситип, балини тирик қалдурармекин» дәп ойлап, бала тирик вақитта роза тутуп жиғлидим.
23 Лекин әнди у өлгәндин кейин немишкә роза тутай? Мән уни яндуруп алалаймәнму? Мән униң йениға баримән, лекин у йенимға йенип келәлмәйду, — деди
24 Давут аяли Бат-Шебаға тәсәлли бәрди. У униң қешиға кирип униң билән ятти; у бир оғул туғивиди, Давут уни Сулайман дәп атиди. Пәрвәрдигар уни сөйди, □ ■
25 вә Натан пәйғәмбәр арқилиқ вәһий йәткүзүп, униңға Пәрвәрдигар үчүн «Йәдидия» дәп исим қойди.□

Давутниң қошунлири Аммонийларни мәғлуп қилиду
1Тар. 20:1-3

26 Йоаб Аммонийларниң шаһанә пайтәхти Раббаһқа һуҗум қилип уни алди. ■
27 Андин Йоаб хәвәрчиләрни Давутниң қешиға маңдуруп: Мән Раббаһқа һуҗум қилип, шәһәрниң су бар қисмини алдим.
28 Һазир сән қалған әскәрләрни жиғип, шәһәрни қамал қилип, уни ишғал қилғин; болмиса мән шәһәрни алсам, мениң исмим билән атилиши мүмкин — деди.
29 Шуңа Давут һәммә хәлиқни җәм қилип, Раббаһқа һуҗум қилип уни алди.
30 У уларниң падишасиниң тажини униң бешидин алди. Униң үстидики алтунниң еғирлиғи бир талант еди, вә униң көзидә бир гөһәр бар еди. Кишиләр бу тажни Давутниң бешиға кийгүзди, Давут болса у шәһәрдин нурғун олжа алди.□ ■
31 Амма у йәрдики хәлиқни шәһәрдин чиқирип уларни һәрә, хаман тепидиған тирнилар вә төмүр палтилар билән ишләтти яки хумданда қаттиқ әмгәккә салди; Давут Аммонийларниң һәммә шәһәрлиридә шундақ қилди; андин Давут барлиқ хәлиқ билән Йерусалимға йенип кәлди. □ ■

13

Давутниң қизи Тамар зиянкәшликкә учрайду

□ **12:24 «Давут уни Сулайман дәп атиди»** — «Сулайман» ибраний тилида «шалом» — аман-течлиқ, хатирҗәмлик дегән мәнидики сөз билән мунасивәтлик. ■ **12:24** 1Тар. 22:9; Мат. 1:6 □ **12:25 «Натан пәйғәмбәр арқилиқ ... униңға ... «Йәдидия» дәп исим қойди»** — «Йәдидия»: «Пәрвәрдигар сөйгән», дегән мәнидә. ■ **12:26** 1Тар. 20:1-3 □ **12:30 «алтунниң еғирлиғи бир талант еди»** — «бир талант» бәлким 34 килограмдур. **«униң көзидә бир гөһәр бар еди»** — яки «униңға бир нәччә гөһәр қадалди». ■ **12:30** 1Тар. 20:2 □ **12:31 «у ... уларни һәрә, хаман тепидиған тирнилар вә төмүр палтилар билән ишләтти яки хумданда қаттиқ әмгәккә салди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «у ... уларни һәриләрниң тегигә бесип яки хаман тепидиған тирнилар астиға яки палтиниң астиға алди яки уларни хумдандин өткүзди» (демәк, уларни интайин қийниди). ■ **12:31** 1Тар. 20:3

1 Давутниң оғли Абшаломниң Тамар дегән чирайлиқ бир сиңлиси бар еди. Бу
ишлардин кейин, Давутниң оғли Амнон униңға ашиқ болуп қалди.
2 Амнон сиңлиси Тамарниң ишқида шунчә дәрд тарттики, у кесәл болуп қалди.
Амма Тамар техи қиз еди; шуниң билән Амнонға уни бир иш қилиш мүмкин
болмайдиғандәк көрүнди.
3 Лекин Амнонниң Йонадаб исимлиқ бир дости бар еди. У Давутниң акиси
Шимеаһниң оғли еди. Бу Йонадаб толиму һейлигәр бир киши еди.
4 У Амнонға: Сән падишаниң оғли туруп, немишкә күндин күнгә бундақ жүдәп
кетисән? Қени, маңа ейтип бәр, деди. Амнон униңға: Мән иним Абшаломниң
сиңлиси Тамарға ашиқ болдум, деди.□
5 Йонадаб униңға: Сән ағрип орун тутуп, йетип қалған болувал; атаң сени
көргили кәлгәндә униңға: Сиңлим Тамар келип маңа тамақ бәрсун; униң тамақ
әткинини көрүшүм үчүн, алдимда тамақ етип бәрсун, мән униң қолидин тамақ
йәй, дәп ейтқин, деди.
6 Шуниң билән Амнон йетивелип өзини кесәл көрсәтти. Падиша уни көргили
кәлгәндә, Амнон падишаға: Өтүнимән, сиңлим Тамар бу йәргә келип, маңа икки
қотурмач тәйяр қилип бәрсун, андин мән униң қолидин елип йәй, деди.
7 Шуниң билән Давут ордисиға адәм әвәтип Тамарға: Сәндин өтүнимәнки, акаң
Амнонниң өйигә берип, униңға йегидәк бир немә тәйярлап бәргин, дәп ейтти.
8 Тамар Амнонниң өйигә барди; у ятқан еди. У ун елип жуғуруп, қотурмачларни
көз алдида әтти.
9 Андин у қотурмачни қазандин елип, униң алдиға қойди. Лекин у йигили
унимиди; у: — Һәммә адәм мениң қешимдин чиқип кәтсун, деди. Шуниң билән
һәммә кишиләр униң қешидин чиқип кәтти.
10 Андин Амнон Тамарға: Таамни ичкирики һуҗриға елип киргин, андин
қолуңдин елип йәймән, — деди. Тамар өзи әткән қотурмачни ичкирики һуҗриға,
акиси Амнонниң қешиға елип кирди.
11 Тамар уларни униңға йегүзүп қоймақчи болувиди, у уни тутувелип: И сиңлим,
кәл! Мән билән ятқин! деди.
12 Лекин у униңға җавап берип: Яқ, и ака, мени номусқа қоймиғин! Исраилда
бундақ иш йоқ! Сән бундақ пәскәшлик қилмиғин!
13 Мән бу шәрмәндичиликни қандақму көтирип жүрәләймән?! Сән болсаң
Исраилниң арисидики ахмақлардин болуп қалисән. Өтүнүп қалай, пәқәт
падишаға десәңла, у мени саңа тәвә болуштин тосимайду, — деди.
14 Лекин у униң сөзигә қулақ салмиди. У униңдин күчлүк келип, уни зорлап аяқ
асти қилип униң билән ятти.
15 Андин Амнон униңға интайин қаттиқ нәпрәтләнди; униң униңға болған
нәприти униңға болған әслидики муһәббитидин зиядә болди. Амнон униңға:
Қопуп, йоқал! — деди.
16 Тамар униңға: Яқ! Мени һайдиған гунайиң сән һели маңа қилған шу иштин
бәттәрдур, деди. Лекин Амнон униңға қулақ салмиди,
17 бәлки хизмитидики яш жигитни чақирип: Бу *хотунни* маңа чаплаштурмай,
сиртқа чиқиривәт, андин ишикни тақап қой, деди. □
18 Тамар толиму рәңдар бир көйнәк кийгән еди; чүнки падишаниң техи ятлиқ
болмиған қизлири шундақ кийим кийәтти. Амнонниң хизмәткари уни қоғлап
чиқирип, ишикни тақивалди.
19 Тамар бешиға күл чечип, кийгән рәңдар көйнигини житип, қолини бешиға
қоюп жиғлиған пети кетивататти.

□ **13:4 «күндин күнгә ...»** — ибраний тилида «әтигәндин әтигәнгә...». □ **13:17 «бу хотунни маңа чаплаштурмай...»** — ибраний тилида «буни маңа чаплаштурмай...».

20 Акиси Абшалом униңға: Акаң Амнон сән билән яттиму? Һазирчә жим турғин,
сиңлим. У сениң акаң әмәсму? Бу ишни көңлүггә алмиғин, — деди. Тамар акиси
Абшаломниң өйидә көңли сунуқ һалда туруп қалди.
21 Давут падишаму болған барлиқ ишларни аңлап интайин аччиқланди.
22 Абшалом болса Амнонға я яхши, я яман һеч гәп қилмиди. Чүнки Абшалом
сиңлиси Тамарни Амнонниң хорлиғанлиғидин уни өч көрәтти.

Абшалом Амнонни өлтүриду

23 Толуқ икки жил өтүп, Әфраимға йеқин Баал-Һазорда Абшаломниң
қирқиғучилири қойлирини қирқивататти; у падишаниң һәммә оғуллирини
тәклип қилди. □
24 Абшалом падишаниң қешиға келип: Мана қуллири қойлирини қирқитиватиду,
падиша вә хизмәткарлириниң силиниң қуллири билән биллә беришини
өтүнимән, — деди.
25 Падиша Абшаломға: Яқ, оғлум, биз һәммимиз бармайли, саңа еғирчилиқ
чүшүп қалмисун, — деди. Абшалом шунчә десиму, у барғили унимиди, бәлки
униңға амәт тилиди.
26 Лекин Абшалом: Әгәр беришқа унимисила, акам Амнонни биз билән барғили
қойсила, — деди.
Падиша униңдин: Немишкә у сениң билән бариду?» — дәп сориди. □
27 Амма Абшалом уни көп зорлиғини үчүн у Амнонниң, шундақла падишаниң
һәммә оғуллириниң униң билән биллә беришиға қошулди.
28 Абшалом өз ғуламлириға буйруп: Сәгәк туруңлар, Амнон шарап ичип хуш
кәйп болғанда, мән силәргә Амнонни уруңлар десәм, уни дәрһал өлтүрүңлар.
Қорқмаңлар! Буларни силәргә буйруғучи мән әмәсму? Жүръәтлик болуп
батурлуқ көрситиңлар — деди.
29 Шуниң билән Абшаломниң ғуламлири Амнонға Абшалом өзи буйруғандәк
қилди. Шуан падишаниң һәммә оғуллири қопуп, һәр бири өз қечириға минип
қачти.
30 Шундақ болдики, улар техи йолда қечип кетиватқанда, «Абшалом падишаниң
һәммә оғуллирини өлтүрди. Уларниң һеч бири қалмиди» дегән хәвәр Давутқа
йәткүзүлди.
31 Падиша қопуп кийимлирини житип йәрдә дүм ятти; униң һәммә қул-
хизмәткарлири болса кийимлири житиқ һалда йенида туратти. ■
32 Амма Давутниң акиси Шимеаһниң оғли Йонадаб униңға: — Ғожам, улар
падишаниң оғуллири болған һәммә жигитләрни өлтүрди, дәп хиял қилмисила.
Чүнки пәқәт Амнон өлди; у иш Амнонниң Абшаломниң сиңлиси Тамарни хар
қилған күндин башлап Абшаломниң ағзидин чиқармиған нийити еди.
33 Әнди ғожам падиша «Падишаһниң һәммә оғуллири өлди» дегән ойда болуп
көңүллирини беарам қилмисила. Чүнки пәқәт Амнонла өлди — деди.
34 Абшалом болса қечип кәткән еди. *Йерусалимдики* күзәтчи ғулам қаривиди,
мана, ғәрип тәрипидин тағниң йенидики йол билән нурғун адәмләр
келивататти.□

□ **13:23 «икки жил өтүп,... Баал-Һазорда Абшаломниң қирқиғучилири қойлирини қирқивататти»** — ибраний тилида: «... икки жил өтүп,... Абшаломниң ...Баал-Һазорда (қой) қирқиғучилири бар еди». □ **13:26 «Әгәр беришқа унимисила, акам Амнонни биз билән барғили қойсила»** — Абшалом атиси Давутниң гуманини қозғап қоймаслиқ үчүн (тәкәллуп бойичә) уни авал тәклип қилиду. У падиша қошулмасалиғи мүмкин, дәп биләтти (падиша дәрвәқә унимиди); шуниң билән у тәкәллуп билән падишаниң тунжа оғли Амнонни тәклип қилалайтти. ■ **13:31** 2Сам. 1:11 □ **13:34 «ғәрип тәрипидин...»** — яки «униң кәйни тәрипидин...».

35 Йонадаб падишаға: Мана, падишаниң оғуллири кәлди. Дәл қуллири дегәндәк болди — деди.
36 Сөзини түгитип туривиди, падишаниң оғуллири келип қаттиқ жиға-зерә қилди. Падиша билән хизмәткарлириму қаттиқ жиғлашти.
37 Лекин Абшалом болса Гәшурниң падишаси, Аммиһудниң оғли Талмайниң қешиға барди. Давут оғли үчүн һәр күни һаза тутуп қайғурди.□
38 Абшалом қечип, Гәшурға берип у йәрдә үч жил турди.
39 Давут падишаниң қәлби Абшаломниң йениға беришқа интизар болди; чүнки у Амнонға нисбәтән тәсәлли тапқан еди, чүнки у өлгән еди.□

14

Абшалом Йерусалимға қайтип келиду

1 Әнди Зәруияниң оғли Йоаб падиша қәлбиниң Абшаломға тәлмүриватқанлиғини байқиди. □
2 Шуниң үчүн Йоаб Тәкоаға адәм әвәтип у йәрдин данишмән бир хотунни әкәлдүрүп униңға: Сәндин өтүнәй, өзүңни матәм тутқан кишидәк көрситип қарилиқ кийими кийип, өзүңни әтирлик май билән яғлимай, бәлки өзүңни өлгүчи үчүн узун вақит һазидар болған аялдәк қилип □
3 *Давут* падишаниң қешиға берип униңға мундақ дегин, — деди.
Шундақ қилип, Йоаб демәкчи болғанлирини у аялға үгәтти.
4 Шуниң билән Тәкоалиқ бу аял падишаниң алдиға берип, тазим қилип, баш уруп: И падишасим, мени қутқузивалғайла, — деди.
5 Падиша униңдин: Немә дәрдиң бар? дәп сориди. У жавап берип: Мән дәрвәқә бир тул хотунмән! Ерим өлүп кәтти;
6 Дедәклириниң икки оғли бар еди. Иккиси етизлиқта урушуп қелип, ариға чүшидиған адәм болмиғачқа, бири йәнә бирини уруп өлтүрүп қойди.
7 Мана, һазир пүтүн өйдикиләр дедәклиригә қарши қопуп, инисини өлтүргинини бизгә тутуп бәргин; инисиниң җенини елип, қәтл қилғини үчүн биз жанға жан алимиз. Шуниң биләнму мирас алғучини йоқитимиз, дәватиду. Улар шундақ қилип ялғуз қалған чоғумни өчүрүп, еримгә нә нам нә йәр йүзидә әвлатму қалдурғили қоймайду, — деди.
8 Падиша аялға: Өйүңгә барғин, мән әһвалға қарап сән тоғрилиқ һөкүм чиқиримән, — деди.

□ **13:37 «Абшалом болса Гәшурниң падишаси, Аммиһудниң оғли Талмайниң қешиға барди»** — Талмай Абшаломниң чоң атиси (аписиниң атиси) еди («1Тар.» 2:3). □ **13:39 «Давут падишаниң қәлби Абшаломниң йениға беришқа интизар болди»** — бу айәтниң биринчи қисми тоғрилиқ башқа бир хил чүшәнчә: «Давут падиша қәлбидә «мән чиқип Абшаломни урай» дегән нийәттин йенип қалди». □ **14:1 «...Йоаб падиша қәлбиниң Абшаломға тәлмүриватқанлиғини байқиди»** — башқа бир хил тәржимиси: «...Йоаб падиша қәлбиниң Абшаломға өч болғанлиғини байқиди». Бирақ Йоабниң ишләткән тәдбиридин (2-23) қариғанда, бизниң тәржимимизни шу әһвалға бәкрәк маслишиду, дәп қараймиз. □ **14:2 «өзүңни әтирлик май билән яғлимай,...»** — ибраний тилида «өзүңни әтирлик май билән мәсиһлимай,...». Кона заманларда оттура шәриқтики әлләр арисида кишиләрдә (әрләр вә аяллардиму) йүзлирини әтирлик май билән сүрүш адити бар еди. Лекин матәм тутқанлар қайғуни билдүрүш үчүн шундақ қилмайтти.

9 Тәкоалиқ аял падишаға: И, ғоҗам падиша, бу ишта гуна болса, һәммиси мениң
билән атамниң җәмәти үстидә болсун, падиша вә униң тәхти билән мунасивәтсиз
болсун, — деди. □
10 Падишаһ: Бирәр ким саңа *бу тоғрилиқ* гәп қилса, уни мениң қешимға елип
кәлгин, у сени йәнә аварә қилмайдиған болиду, — деди.
11 Аял җавап берип: Ундақта падиша Пәрвәрдигар Худалирини яд қилғайла,
қанға қан интиқам алғучиларниң оғлумни йоқатмаслиғи үчүн, уларниң һалак
қилишиға йол қоймиғайла, — деди. Падишаһ: Пәрвәрдигарниң һаяти билән
қәсәм қилимәнки, Сениң оғлуңниң бир тал чечи йәргә чүшмәйду, — деди.□
12 Лекин аял: Дедәклири ғоҗам падишаға йәнә бир сөзни дегили қойғайла,
девиди, у: Ейтқин — деди.
13 Аял йәнә мундақ деди: Әнди сили немишкә Худаниң хәлқигә шуниңға охшаш
зиянлиқ бир ишни нийәт қилдила? Падиша шу гепи билән өзини гунакар қилип
бекитиватиду, чүнки у өзи палиған кишини қайтуруп әкәлмиди.
14 Дәрвәқә һәммимиз чоқум өлүп, йәргә төкүлгән, қайтидин жиғивалғили
болмайдиған судәк болимиз. Лекин Худа адәмниң җенини елишқа әмәс, бәлки
Өз паланғинини Өзигә қайтуруп әкилишкә илаж қилиду.□
15 Әмәлийәттә, мениң ғоҗам падишаға шу иш тоғрисидин сөз қилғили
келишимниң сәвәви, хәлиқ мени қорқатти. Лекин дедәклири: Бу гәпни падишаға
ейтай! Падиша бәлким өз чөрисиниң илтимасини беҗа кәлтүрәр, дегән ойда
болди.
16 Чүнки падиша аңлиши мүмкин, чөрисини һәм оғлумни Худаниң мирасидин
тәң йоқатмақчи болған кишиниң қолидин қутқузуп қалар. □
17 Шуңа дедәклири, ғоҗам падишаниң сөзи маңа арамлиқ берәр, дәп ойлидим.
Чүнки ғоҗам падиша Худаниң бир пәриштисидәк яхши-яманни пәриқ
әткүчидур. Пәрвәрдигар Худалири сили билән биллә болғай!
18 Падиша аялға җавап берип: Сәндин өтүнимәнки, мән сәндин соримақчи болған
ишни мәндин йошурмиғайсән, деди. Аял: Ғоҗам падиша сөз қилсила, деди.
19 Падишаһ: Бу гәплириңниң һәммиси Йоабниң көрсәтмисиму, қандақ? — деди.
Аял җавап берип: И, ғоҗам падиша, силиниң җанлири билән қәсәм қилимәнки,
ғоҗам падиша ейтқанлири оңғиму, солғиму қаймайдиған һәқиқәттур. Дәрвәқә
силиниң қуллири Йоаб маңа шуни тапилап, бу сөзләрни дедәклириниң ағзиға
салди. □
20 Йоабниң бундақ қилиши бу ишни һәл қилиш үчүн еди. Ғоҗамниң даналиғи
Худаниң бир пәриштисиниңкидәк екән, зиминда йүз бериватқан һәммә ишларни
билидикән, — деди.
21 Шуниң билән падиша Йоабқа: Мақул! Мана, бу ишқа иҗазәт бәрдим. Берип у
жигит Абшаломни елип кәлгин, деди.

□ **14:9 «бу ишта гуна болса,...»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, бириси башқа бирисини бекардин-бекар өлтүргән болса, өлтүрүлгүчиниң йеқин урук-туққанлириниң униң үчүн қисас елиш һоқуқи бар еди («Чөл.» 35:9-34). Бириси бирәрсини тәсадипийлиқтин өлтүрүп қойса, өлтүргүчи киши чәтәлгә яки «панаһлиқ шәһири»гә қачса болатти. Амма мошу йәрдә падиша шу аялниң туққанлириниң «қисас елиш»тин ибарәт қанунлуқ һоқуқини тосмақчи болиду. Кейин у шуни билидуки, һәммә сөзләр пәқәт бир тәмсилдур, халас. □ **14:11 «падиша Пәрвәрдигар Худалирини яд қилғайла...»** — дегәнниң мәнаси бәлким «падиша Пәрвәрдигарниң нами билән қәсәм қилғайла...». □ **14:14 «Худа... паланғинини Өзигә қайтуруп әкилишкә илаж қилиду»** — ибраний тилида: «Худа... Өзиниң палиқинини Өзидин паланди қаливәрмәслигигә илаж қилиду» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **14:16 «Худаниң мираси»** — шүбһисизки, тул хотун вә оғлиға (Худаниң бир нәччә дәвир илгири Исраил хәлқиниң әҗдатлириға тапшурған көрсәтмисигә асасән) («Йә.» 12:7 қатарлиқлар) мирас қалған зиминини көрситиду. □ **14:19 «Йоабниң көрсәтмиси»** — ибраний тилида: «Йоабниң қоли». **«ғоҗам падиша ейтқанлири оңғиму, солғиму қаймайдиған һәқиқәттур»** — ибраний тилида «Бириси ғоҗам падиша ейтқанлиридин оңғиму, солғиму бурулса, у һәқиқәттә турмайду».

22 Йоаб йәргә жиқилип баш уруп, падишаға бәхит-бәрикәт тилиди. Андин Йоаб:
И ғоҗам падиша, өз қулуңниң тәливигә иҗазәт бәргиниңдин, өз қулуңниң сениң
алдиңда илтипат тапқинини бүгүн билдим, — деди.
23 Андин Йоаб қозғилип, Гәшурға берип Абшаломни Йерусалимға елип кәлди.
24 Амма падиша: — У мениң йүзүмни көрмәй, өз өйигә барсун, дегән еди. Шуңа
Абшалом падишаниң йүзини көрмәй, өз өйигә кәтти.
25 Әнди пүткүл Исраил тәвәсидә Абшаломдәк чирайлиқ дәп махталған адәм йоқ
еди. Тапинидин тартип чоққусиғичә униңда һеч әйип йоқ еди.
26 Униң чечини чүшүргәндә (у һәр жилниң ахирида чечини чүшүрәтти;
чечи еғирлишип кәткәчкә, шуңа уни чүшүрәтти), чечини падишаниң «өлчәм
тараза»си билән тартса икки йүз шәкәл чиқатти. □
27 Абшаломдин үч оғул вә Тамар исимлиқ бир қиз туғулди. Қизи толиму
чирайлиқ еди.
28 Абшалом падишаниң йүзини көрмәй, Йерусалимда топтоғра икки жил
тошқичә турди;
29 Абшалом Йоабқа адәм маңдуруп, өзини падишаниң қешиға әвәтишини өтүнди,
амма у кәлгили унимиди. Абшалом иккинчи қетим униң йениға адәм әвәтти,
лекин Йоаб келишни халимиди.
30 Шуниң билән Абшалом өз хизмәткарлириға: — Йоабниң мениңкигә яндаш
арпа териқлиқ бир парчә етизлиғи бар. Берип униңға от қоюңлар, дәп буйруди.
Шундақ қилип, Абшаломниң хизмәткарлири Йоабниң бу бир парчә етизлиғиға
от қойди.
31 Андин Йоаб қозғилип Абшаломниң өйигә кирип униңдин: Немишкә
хизмәткарлириң етизлиғимға от қойди! — дәп сориди.
32 Абшалом Йоабқа җавап берип: Мана, мән саңа адәм әвәтип: Қешимға
кәлсун, андин падишаниң қешиға маңа вакалитән барғузуп униңға: Мән
немишкә Гәшурдин йенип кәлгәндимән? У йәрдә қалсам, яхши болаттикән, дәп
ейтқузмақчи едим. Әнди падиша билән дидарлашсам дәймән; мәндә қәбиһлик
болса, у мени өлтүрсун, — деди.
33 Шуниң билән Йоаб падишаниң қешиға берип, униңға бу хәвәрни йәткүзди.
Падиша Абшаломни чақирди; у падишаниң қешиға келип, падишаниң алдида
тазим қилип баш урди; падиша Абшаломни сөйди.

15

Абшалом падишаға исян көтириду

1 Бу ишлардин кейин Абшалом өзигә җәң һарвуси билән атларни тәйярлатти һәм
өз алдида жүгүридиған әллик әскәрни бекитти.
2 Абшалом таң сәһәрдә қопуп, дәрвазиға баридиған йолниң йенида туратти.
Қачан бириси дәвайимни кәссун дәп, падишаға әрз тутқили кәлсә, Абшалом
уни чақирип: Сән қайси шәһәрдин кәлдиң, — дәп сорайтти. У киши: Қулуң
Исраилниң паланчи қәбилисидин кәлди, десә,
3 Абшалом униңға: Мана, дәвайиңлар дурус вә һәқ екән, лекин падиша тәрипидин
өзигә вакалитән әрзиңни аңлашқа қоюлған адәм йоқ, дәйтти.
4 Андин Абшалом йәнә: Кашки, мән зиминда сорақчи қилинсам еди, һәр кимниң
әрзи яки дәвайи болуп, мениң қешимға кәлсә, униңға адаләт көрситәттим! —
дәйтти.
5 Бирким униңға тазим қилғили алдиға барса, Абшалом қолини узутуп, уни тутуп
сөйәтти.

□ **14:26 «икки йүз шәкәл»** — 1.4 килограм болуши мүмкин.

6 Абшалом шундақ қилип падишаниң һөкүм чиқиришиға кәлгән Исраилниң һәр
бир адәмлириниң көңүллирини утувалатти.
7 Төрт жил өткәндә, Абшалом падишаға: Мениң Һебронда Пәрвәрдигарға ичкән
қәсимимни ада қилишим үчүн, шу йәргә беришқа ижазәт бәрсәң; □
8 чүнки қулуң Сурийәдики Гәшурда турғинимда қәсәм ичип: Әгәр Пәрвәрдигар
мени Йерусалимға қайтурса, мән Пәрвәрдигарға ибадәт қилимән, дәп ейтқан
еди, — деди.
9 Падиша униңға: Теч-аман берип кәлгин, девиди, у қозғилип Һебронға кәтти.
10 Лекин Абшалом Исраилниң һәммә қәбилилиригә мәхпий әлчиләрни
маңдуруп: Бурға авазини аңлиғиниңларда: «Абшалом Һебронда падиша болди!»
дәп елан қилиңлар, деди.
11 Әнди икки йүз адәм тәклип билән Абшалом билән биргә Йерусалимдин барған
еди. Улар һәқиқий әһвалдин бехәвәр болғачқа, саддилиқ билән барған еди.
12 Абшалом қурбанлиқ өткүзгәндә, у адәм әвәтип Давутниң мәслиһәтчиси болған
Гилоһлуқ Аһитофәлни өз шәһири Гилоһдин елип кәлди. Шуниң билән қәст
барғансери күчәйди, Абшаломға әгәшкәнләр барғансери көпүйүвататти.

Давут Йерусалимдин қачиду

13 Давутқа бир хәвәрчи келип: Исраилниң адәмлириниң көңүллири Абшаломға
майил болди, — деди.
14 Шуниң билән Давут Йерусалимда униң билән болған һәммә қул-
хизмәткарлириға: Қопуп қачайли! Болмиса, Абшаломдин қутулалмаймиз.
Иштик кетәйли; болмиса, у туюқсиз үстимизгә бесип келип, бизгә бала кәлтүрүп
шәһәр хәлқини қилич биси билән уриду, деди.
15 Падишаһниң қул-хизмәткарлири падишаға: Ғожам падиша немә бекитсә,
шуни қилимиз, деди.
16 Шуниң билән падиша пүтүн аилисидикиләрни елип, чиқип кәтти; амма
падиша кенизәклиридин онни ордиға қарашқа қойди.
17 Падиша чиқип кәткәндә һәммә хәлиқ униңға әгәшти; улар Бәйт-Мәрһакта
туруп қалди. □
18 Һәммә хизмәткарлири униң билән биллә *Кидрон еқинидин* өтүвататти; барлиқ
Кәрәтийләр, барлиқ Пәләтийләр, барлиқ Гатлиқлар, йәни Гат шәһиридин чиқип
униңға әгәшкән алтә йүз адәм падишаниң алдида маңатти. □ ■
19 Падиша Гатлиқ Иттайға: Сән немишкә биз билән барисән? Йенип берип
падишаниң қешида турғин; чүнки сән өз жутуңдин мусапир болуп паланғансән.
□
20 Сән пәқәт түнүгүнла кәлдиң, мән бүгүн қандақсигә сени өзүм билән
биллә сәрсан қилай? Мән болсам, нәгә баралисам, шу йәргә баримән.
Қериндашлириңни елип йенип кәткин; Худаниң рәһим-шәпқити вә һәқиқити
саңа яр болғай! — деди.
21 Лекин Иттай падишаға жавап берип: Пәрвәрдигарниң һаяти билән вә ғожам
падишаниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, мәйли һаят яки мамат болсун, ғожам
падиша қәйәрдә болса, қулуң шу йәрдиму болиду! — деди.

□ **15:7 «төрт жил өткәндә...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «қириқ жил өткәндә...» дейилиду. Бу бәлким көчүрмичиниң хаталиғидин болған. □ **15:17 «Бәйт-Мәрһак»** — яки «жирақтики орда». □ **15:18 «Кидрон дәриясидин»** — бу сөзләр ибраний текстидә йоқ, лекин «өтүвататти» дегән сөз бу мәнини көрситиду (23-айәтни көрүң). Кидрон еқини Йерусалимниң шәрқий тәрипигә йеқин болуп, Иордан дәриясиға маңғанда униңдин өтүши керәк. ■ **15:18** 2Сам. 8:18; 1Пад. 1:38; 1Тар. 18:17 □ **15:19 «йенип берип падишаниң қешида турғин...»** — Давут «падиша» дегән сөзни ишлитип, Абшалом «йеңи падиша»ни көрситиду. 34-айәтниму көрүң.

22 Давут Иттайға: Әнди сәнму берип *еқиндин* өткин, деди. Шуниң билән Гатлиқ
Иттай һәммә адәмлири вә униң билән маңған барлиқ бала-җақилири өтүп кәтти.
□
23 Һәммә хәлиқ өтүватқанда, пүткүл шу жуттикиләр қаттиқ аваз билән жиғлиди.
Падиша өзиму Кидрон еқинидин өткәндә, барлиқ хәлиқ чөллүк тәрипигә қарап
йол алди.■
24 Вә мана, Задок билән Лавийларму Худаниң әһдә сандуғини көтирип биллә
кәлди; улар Худаниң әһдә сандуғини йәрдә қойди. Барлиқ хәлиқ шәһәрдин
чиқип өткичә Абиятар болса, қурбанлиқларни сунуп туратти. □
25 Падиша Задокқа: Худаниң әһдә сандуғини шәһәргә яндуруп елип киргин. Мән
әгәр Пәрвәрдигарниң көзлиридә илтипат тапсам, У чоқум мени яндуруп келиду
вә У маңа әһдә сандуғини вә Өз маканини йәнә көргүзиду;
26 лекин У мениң тоғрамда: Сәндин хурсәнлигим йоқ, десә, мана мән; У мени
қандақ қилишни лайиқ көрсә, шундақ қилсун, — деди.
27 Падиша каһин Задокқа: Сән алдин көргүчи әмәсму? Сән вә өз оғлуң Ахимааз вә
Абиятарниң оғли Йонатан, йәни иккиңларниң икки оғлуңлар саңа һәмраһ болуп
теч-аман шәһәргә қайтқин.
28 Мана, мән силәрдин хәвәр кәлгичә чөлдики өткәлләрдә күтүп турай, — деди.
29 Шуниң билән Задок билән Абиятар Худаниң әһдә сандуғини Йерусалимға
қайтуруп берип, у йәрдә қалди.
30 Лекин Давут Зәйтун теғиға чиққанда, бешини йепип ялаң аяқ болуп
жиғлаватати; униң билән болған һәммә хәлиқниң һәр бири бешини йепип
жиғлап чиқиватати.
31 Бириси келип Давутқа: Аһитофәлму Абшаломниң қәстигә қатнашқанлар ичидә
екән, деди. Шуниң билән Давут дуа қилип: И Пәрвәрдигар, Аһитофәлниң
мәслиһәтини ахмақаниликкә айландурғайсән, деди.
32 Давут тағниң чоққисиға, йәни адәттә у мәхсус Худаға ибадәт қилидиған җайға
йәткәндә, Аркилиқ Һушай тони житиқ, бешиға топа-чаң чечилған һалда униң
алдиға кәлди.
33 Давут униңға: Мениң билән барсаң, маңа жүк болуп қалисән;
34 лекин шәһәргә қайтип берип Абшаломға: И падиша, мән бүгүнгә қәдәр атаңниң
қул-хизмәткари болғандәк, әнди сениң қул-хизмәткариң болай, дисәң, сән мән
үчүн Аһитофәлниң мәслиһәтини бекар қиливетәләйсән.
35 Мана Задок вә Абиятар дегән каһинларму шу йәрдә сән билән биллә
болиду әмәсму? Падишаһниң ордисидин немә аңлисаң, Задок билән Абиятар
каһинларға ейтқин.
36 мана, уларниң икки оғли, йәни Задокниң оғли Ахимааз билән Абиятарниң оғли
Йонатанму шу йәрдә уларниң йенида туриду. Һәр немә аңлисаң, улар арқилиқ
маңа хәвәр йәткүзгин — деди.
37 Шуниң билән Давутниң дости Һушай шәһәргә барди; Абшаломму дәл шу чағда
Йерусалимға кирди.

16

Давут Зибадин соғатларни қобул қилиду

□ **15:22 «еқиндин өткин»** — бәлки Кидрон дәриясидин (23-айәтни көрүң). ■ **15:23** Юһ. 18:1
□ **15:24 «Барлиқ хәлиқ шәһәрдин чиқип өткичә Абиятар болса, қурбанлиқларни сунуп туратти»** —
башқа бир хил тәрҗимиси: «Барлиқ хәлиқ шәһәрдин чиқип өткичә Абиятар сақлап туруп, андин өтти».

1 Давут тағниң чоққисидин әндила өтүшигә Мәфибошәтниң хизмәткари Зиба
икки йүз нан, бир йүз кишмиш пошкили, йүз язлиқ мевә пошкили вә бир тулум
шарапни икки ешәккә артип униң алдиға чиқти. □
2 Падиша Зибаға: Буларни немә үчүн әкәлдиң? деди. Зиба: Ешәкләрни
падишаниң аилисидикиләр мениши үчүн, нанлар билән язлиқ мивиләрни
ғуламларниң йейиши үчүн, шарапни чөлдә һерип кәткәнләрниң ичиши үчүн
әкәлдим — деди.
3 Падишаһ: Ғоҗаңниң оғли нәдә? — дәп сориди. Зиба падишаға җавап берип:
У йәнила Йерусалимда қалди, чүнки у: Бүгүн Исраил җәмәтидикиләр атамниң
падишалиғини маңа яндуруп бериду, дәп олтириду — деди. ■
4 Падиша Зибаға: Мана Мәфибошәтниң һәммиси саңа тәвә болсун, девиди, Зиба:
Мән силигә тазим қилимән; силиниң алдилирида илтипат тапсам, и ғоҗам
падиша, — деди.
5 Давут падиша Баһуримға кәлгәндә, мана Саулниң җәмәтидин болған, Гераниң
оғли Шимәй исимлиқ бир адәм шу йәрдин униң алдиға чиқти; у бу яққа кәлгәч
кимду бирини қарғавататтти. ■
6 У Давутниң өзигә вә Давут падишаниң барлиқ хизмәткарлириға қарап ташларни
атти; һәммә хәлиқ билән барлиқ палванлар падишаниң оң тәрипидә вә сол
тәрипидә туратти.
7 Шимәй қарғап: Йоқал, йоқал, һәй сән қанхор, иплас! □
8 Сән Саулниң орнида падиша болдуң, лекин Пәрвәрдигар униң җәмәтиниң
қенини сениң бешиңға қайтурди; әнди Пәрвәрдигар падишалиқни оғлуң
Абшаломниң қолиға бәрди; мана, өзүңниң рәзиллигиң сениң үстүңгә чүшти,
чүнки сән бир қанхорсән! — деди.
9 Зәруияниң оғли Абишай падишаға: Немишкә бу өлүк ишт ғоҗам падишани
қарғисун? У йәргә берип униң бешини кәскили маңа иҗазәт бәргәйсән! — деди.■
10 Лекин падиша: И Зәруияниң оғуллири, мениң билән немә кариңлар? У
қарғиса қарғисун! Әгәр Пәрвәрдигар униңға, Давутни қарғиғин, дәп ейтқан болса,
ундақта ким униңға: Немишкә бундақ қилисән? — дейәлисун?
11 Давут Абишайға вә барлиқ хизмәткарлириға: Мана өз пуштумдин болған оғлум
мениң җенимни издигән йәрдә, бу Бинямин киши униңдин артуқрақ қилмамду?
Уни қарғиғили қойғин, чүнки Пәрвәрдигар униңға шундақ буйрупту.
12 Пәрвәрдигар бәлким мениң дәрдлиримни нәзиригә елип, бу адәмниң бүгүн
мени қарғиғанлириниң орнида маңа яхшилиқ яндурар, деди.
13 Шуниң билән Давут өз адәмлири билән йолда меңиверди. Шимәй болса
Давутниң удулдики тағ бағрида маңғач қарғайтти һәм таш етип топа-чаң
чачатти.
14 Падиша вә униң билән болған хәлиқниң һәммиси һерип, мәнзилгә барғанда у
йәрдә арам алди.

Аһитофәлниң мәслиһәти

15 Әнди Абшалом барлиқ Исраиллар билән Йерусалимға кәлди; Аһитофәл униң
билән биллә еди.
16 Давутниң дости аркилиқ Һушай Абшаломниң қешиға кәлгәндә, у Абшаломға:
Падиша яшисун! Падиша яшисун! — деди.
17 Абшалом Һушайға: Бу сениң достуңға көрситидиған һиммитиңму? Немишкә
достуң билән бармидиң? — деди.

□ **16:1 «йүз язлиқ мевә пошкили»** — яки «йүз әнҗир пошкили». ■ **16:3** 2Сам. 19:27 ■ **16:5** 1Пад. 2:8 □ **16:7 «һәй сән қанхор, иплас!»** — «иплас» ибраний тилида: «Иблис (Белиял)ниң оғли». ■ **16:9** 1Сам. 24:15; 2Сам. 9:8

18 Һушай Абшаломға: Яқ, ундақ әмәс, бәлки Пәрвәрдигар вә бу хәлиқ һәмдә
Исраилларниң һәммиси кимни таллиса, мән униңға тәвә болай вә униң йенида
туримән.
19 Шуниңдин башқа кимниң хизмитидә болай? Униң оғлиниң қешида хизмәт
қилмамдим? Сениң атаңниң қешида хизмәт қилғандәк, әнди сениң қешиңда
хизмәт қилай, — деди.
20 Андин Абшалом Аһитофәлгә: Мәслиһәтлишип йол көрситиңлар; қандақ
қилсақ болар? — деди.
21 Аһитофәл Абшаломға: Атаңниң ордисиға қариғили қойған кенизәклири
билән биллә ятқин; шуниң билән пүткүл Исраил сениң өзүңни атаңға
нәпрәтлик қилғанлиғиңни аңлайду; шундақ қилип саңа әгәшкәнләрниң қоллири
күчләндүрүлиду, деди.
22 Шуниң билән улар Абшалом үчүн ординиң өгүзидә бир чедир тикти; Абшалом
һәммә Исраилниң көзлири алдида өз атисиниң кенизәклири билән биллә болди.
23 У күнләрдә Аһитофәлниң бәргән мәслиһәти худди киши Худадин сорап
еришкән сөз-каламдәк һесаплинатти. Униң Давутқа вә Абшаломға бәргән һәммә
мәслиһәтиму һәм шундақ қарилатти.

17

Аһитофәлниң мәслиһәти бекар қилиниду

1 Аһитофәл Абшаломға: Маңа он икки миң адәмни талливелишқа рухсәт бәрсәң,
мән бүгүн кечә қозғилип, Давутни қоғлай;
2 Мән униң үстигә чүшкинимдә у һерип, қоллири аҗиз болиду; мән уни алақзадә
қиливетимән, шундақла униң билән болған барлиқ хәлиқ қачиду. Мән пәқәт
падишанила уруп өлтүримән,
3 андин һәммә хәлиқни саңа беқиндуруп қайтуримән. Сән издигән адәм йоқалса,
һәммә хәлиқ сениң қешиңға қайтиду; шуниң билән һәммә хәлиқ аман-есән
қалиду, деди.□
4 Бу мәслиһәт Абшаломға вә Исраилниң барлиқ ақсақаллириға яқти,
5 лекин Абшалом: Аркилиқ Һушайниму чақириңлар; униң сөзиниму аңлайли, —
деди.
6 Һушай Абшаломниң қешиға кәлгәндә, Абшалом униңға: Аһитофәл мундақ-
мундақ ейтти; у дегәндәк қилайлиму? Болмиса, сән бир мәслиһәт бәргин, —
деди.
7 Һушай Абшаломға: Аһитофәлниң бу вақитта бәргән мәслиһәти яхши әмәс, —
деди.
8 Һушай йәнә мундақ деди: «Сән атаң билән адәмлирини билисәнғу — улар
палванлардур, һазир даладики балилиридин жуда қилинған чиши ейиқтәк
пәйли яман. Атаң болса һәқиқий җәңчидур, өз адәмлири билән биргә қонмайду.
9 Мана у һазир бир ғарда я башқа бир йәрдә мөкүнүвалған болса керәк. Мабада
у авал хәлқимиз үстигә чүшсә шуни аңлиған һәр ким: Абшаломға әгәшкәнләр
қирғинчилиққа учрапту, — дәйду. □
10 У вақитта һәтта шир жүрәк палванларниң жүрәклириму су болуп
кетиду; чүнки пүткүл Исраил атаңниң батур екәнлигини, шундақла униңға
әгәшкәнләрниңму палван екәнлигини билиду.

□ **17:3 «Сән издигән адәм йоқалса, һәммә хәлиқ сениң қешиңға қайтиду»** — ибраний тилида: «Барлиқ адәмниң қайтип келиши, сән издигән адәмниң жениға баравәрдур». □ **17:9 «Мабада у авал хәлқимиз үстигә чүшсә...»** — яки «Дәсләптә хәлиқ(имиз)дин нәччиси жиқилип өлтүрүлсә,...»

11 Шуңа мәслиһәтим шуки, пүткүл Исраил Дандин тартип Бәәр-Шебағичә сениң
қешиңға тез жиғилсун (улар деңиздики қумлардәк көптур!). Сән өзүң уларни
башлап җәңгә чиққин.
12 Биз уни қәйәрдә тапсақ, шәбнәм йәргә чүшкәндәк униң үстигә чүшәйли. Шуниң
билән униң өзи вә униң билән болған кишиләрдин һеч кимму қалмайду.
13 Әгәр у бир шәһәргә киривалсиму, пүткүл Исраил шу йәргә арғамчиларни елип
келип, шәһәрни һәтта униңдики кичик шеғил-ташларниму қалдурмай сөрәп
әкилип, дәрия җилғисиға ташливетимиз».
14 Абшалом билән Исраилниң һәммә адәмлири: Аркилиқ Һушайниң мәслиһәти
Аһитофәлниң мәслиһәтидин яхши екән, дейишти. Чүнки Пәрвәрдигар
Абшаломниң бешиға бала кәлсун дәп, Аһитофәлниң яхши мәслиһәтиниң бекар
қилинишини бекиткән еди.
15 Һушай Задок билән Абиятар каһинларға: Аһитофәлниң Абшалом билән
Исраилниң ақсақаллириға бәргән мәслиһәти мундақ-мундақ, амма мениң
мәслиһәтим болса мундақ-мундақ;
16 һазир силәр дәрһал адәм әвәтип Давутқа: Бу кечидә чөлниң кечиклиридә
қонмай, бәлки тез өтүп кетиңлар, болмиса падиша вә униң билән болған һәммә
хәлиқ һалак болуши мүмкин, дәп йәткүзүңлар — деди.
17 У вақитта Йонатан билән Ахимааз Ән-Рогәлдә күтүп туратти; улар
башқиларниң көрүп қалмаслиғи үчүн шәһәргә кирмиди; бир дедәкниң чиқип
уларға хәвәр бериши бекитилди. Улар берип Давут падишаға хәвәрни йәткүзди.
18 Лекин бир яш жигит уларни көрүп қелип, Абшаломға дәп қойди. Амма бу
иккилән иштик берип, Баһуримдики бир адәмниң өйигә кирди. Бу адәмниң
һойлисида қудуқ бар еди; улар шуниңға чүшүп йошурунди.
19 Униң аяли қудуқниң ағзиға япқучини йепип үстигә соқулған буғдайни төкүп
қойди; шуниң билән һеч иш ашкариланмиди.
20 Абшаломниң хизмәткарлири өйгә кирип аялниң қешиға келип: Ахимааз билән
Йонатан қәйәрдә? — дәп сориди. Аял: Улар ериқтин өтүп кәтти, деди. Кәлгәнләр
уларни издәп тапалмай, Йерусалимға қайтип кәтти.
21 Улар кәткәндин кейин, бу иккилән қудуқтин чиқип, берип Давут падишаға
хәвәр бәрди. Улар Давутқа: Қопуп, судин өткин; чүнки Аһитофәл сени тутуш
үчүн шундақ мәслиһәт берипту, — деди.
22 Шуниң билән Давут вә униң билән болған барлиқ хәлиқ қозғилип Иордан
дәриясидин өтти; таң атқичә Иордан дәриясидин өтмигән һеч ким қалмиди.
23 Аһитофәл өз мәслиһәтини қобул қилмиғанлиғини көрүп ешигини тоқуп, өз
шәһиридики өйигә берип, өйидикиләргә вәсийәт тапшурғандин кейин, есилип
өливалди. У өз атисиниң қәбридә дәпнә қилинди.
24 Шу арилиқта Давут Маһанаимға йетип кәлгән еди, Абшалом вә униң билән
болған Исраилниң һәммә адәмлириму Иордан дәриясидин өтүп болған еди.
25 Абшалом Йоабниң орнида Амасани қошунниң үстигә сәрдар қилип қойди.
Амаса болса Йитра исимлиқ бир Исраиллиқ кишиниң оғли еди. У киши
Наһашниң қизи Абигаил билән йеқинчилиқ қилған еди. Наһаш Йоабниң аниси
Зәруия билән ача-сиңил еди.
26 Исраил билән Абшалом Гилеадниң зиминида барғаһ тикти.
27 Давут Маһанаимға йетип кәлгәндә, Аммонийларниң Раббаһ шәһиридин болған
Наһашниң оғли Шоби билән Ло-Дибарлиқ Аммиәлниң оғли Макир вә Рогелимдин
болған Гилеадлиқ Барзиллай дегәнләр ■
28 йотқан-көрпә, дас, қача-куча, буғдай, арпа, ун, қомач, почақ, қизил маш,
қуруған почақлар,

■ **17:27** 2Сам. 19:31, 32; 1Пад. 2:7

29 һәсәл, қаймақ вә қойларни кәлтүрүп, кала сүтидә қилинған қурут-иримчик қатарлиқларни Давут билән хәлиққә йейиш үчүн елип кәлди, чүнки улар: Шүбһисизки, хәлиқ чөлдә һерип-ечип, уссап кәткәнду, дәп ойлиған еди.

18

Абшаломниң өлүши

1 Давут өзи билән болған хәлиқни жиғип едитлиди вә уларниң үстигә миң беши билән йүз беши қойди.
2 Андин Давут хәлиқни үч бөләккә бөлүп жәңгә чиқарди; биринчи бөләкни Йоабниң қол астида, иккинчи бөләкни Зәруияниң оғли, Йоабниң иниси Абишайниң қол астида вә үчинчи бөләкни Гатлиқ Иттайниң қол астида қойди. Падиша хәлиққә: Бәрһәқ, мәнму силәр билән жәңгә чиқимән, деди.
3 Лекин хәлиқ: Сили чиқмисила, әгәр биз қачсақ дүшмән бизгә пәрва қилмайду; һәтта йеримимиз өлүп кәтсәкму бизгә пәрва қилмайду. Чүнки өзлири бизниң он миңимизгә баравәр болила. Яхшиси сили шәһәрдә туруп бизгә һәмдәм болушқа тәйяр турғайла, деди.
4 Падиша уларға: Силәргә немә лайиқ көрүнсә, шуни қилимән, — деди. Шуниң билән хәлиқ йүздин, миңдин болуп шәһәрдин чиқиватқанда, падиша дәрвазиниң йенида турди.
5 Падиша Йоаб билән Абшай вә Иттайға: Мән үчүн Абшаломға яхши муамилидә болуп аяңлар, деди. Падишаһниң *һәммә сәрдарлириға* Абшалом тоғрисида шундақ тапилиғинида, барлиқ хәлиқ тапилиғинини аңлиди.
6 Андин хәлиқ Исраил билән соқушқили мәйданға чиқти; соқуш Әфраимниң орманлиғида болди.
7 У йәрдә Исраил Давутниң адәмлиридин мәғлуп болди. У күни улар қаттиқ қирғин қилинди — жигирмә миңи өлди.
8 Соқуш шу зиминға йейилди; орманлиқ йәвәткәнләр қиличта өлгәнләрдин көп болди.

9 Абшалом Давутниң ғуламлири билән туюқсиз учришип қалди; Абшалом өз қечириға минип, чоң дуб дәриғиниң қоюқ шахлириниң тегидин өткәндә, униң беши дәрәқ шехиға кәплишип қелип, у есилип қалди; у мингән қечир болса алдиға кетип қалди. □
10 Бириси буни көрүп Йоабқа хәвәр берип: Мана, мән Абшаломниң бир дуб дәриғидә саңгилап турғинини көрдүм, деди.
11 Йоаб хәвәр бәргән адәмгә: Немә! Сән уни көрүп туруп, немишкә уни уруп өлтүрүп йәргә чүшүрмидиң? Шундақ қилған болсаң, саңа он күмүч тәңгә вә бир кәмәр берәттим, — деди.
12 У адәм Йоабқа: Қолумға миң күмүч тәңгә тәгсиму, қолумни падишаниң оғлиға узатмайттим! Чүнки падишаниң һәммимиз алдида саңа, Абишайға вә Иттайға: Мениң үчүн һәр бириңлар Абшаломни аяңлар, дәп буйруғинини аңлидуқ.
13 Әгәр мән өз җенимни тәвәккул қилип, шундақ қилған болсам (һәр қандақ иш падишадин йошурун қалмайду!) сән мени ташлап, дүшминиң қатарида көрәттиң, — деди.

□ **18:9 «униң беши ... кәплишип қелип, у есилип қалди»** —Ибраний тилида: «униң беши ... кәплишип қелип, у асман-зимин оттурисида есилип қалди».

14 Йоаб: Сениң билән бундақ дейишишкә чолам йоқ! — деди-дә, қолиға үч
нәйзини елип дәрәқтә саңгилақлиқ һалда тирик турған Абшаломниң жүригигә
санҗиди. □
15 Андин Йоабниң ярақ көтәргүчиси болған он ғулам Абшаломниң чөрисигә
жиғилип, уни уруп өлтүрди.
16 Андин Йоаб канай чалди; хәлиқ Исраилни қоғлаштин янди; чүнки Йоаб
қошунни чекинишкә чақирди.
17 Улар Абшаломни орманлиқтики чоң бир азгалға ташлап үстигә нурғун
ташларни догилап қойди. Исраиллар болса қечип һәр бири өз маканиға кәтти.
□
18 Абшалом тирик вақтида падиша вадисида өзигә бир абидә турғузған еди.
Чүнки у: Мениң намимни қалдурдиғанға оғлум йоқ дәп, у таш абидини өз нами
билән атиған еди. Шуниң билән бу таш бүгүнгә қәдәр «Абшаломниң ядикари»
дәп атилиду.□

Давут Абшаломниң өлүмидин хәвәр тапиду

19 Задокниң оғли Ахимааз *Йоабқа*: Пәрвәрдигар сени дүшмәнлириңдин қутқузуп
сән үчүн интиқам алди, дәп падишаға хәвәр беришкә мени дәрһал маңғузғин, —
деди.
20 Лекин Йоаб униңға: Сән бүгүн хәвәр бәрмәйсән, бәлки башқа бир күни хәвәр
берисән; падишаниң оғли өлгини түпәйлидин, бүгүн хәвәр бәрмәйсән, деди.
21 Шуниң билән Йоаб Кушийға: Берип падишаға көргиниңни дәп бәргин, деди.
Кушийлиқ Йоабқа тазим қилип жүгүрүп кәтти.□
22 Лекин Задокниң оғли Ахимааз Йоабқа йәнә: Қандақла болмисун бу Кушийниң
кәйнидин жүгүрүшкә маңа иҗазәт бәргин, — деди. Йоаб: И оғлум, саңа һеч
қандақ сөйүнчи бәргидәк хәвәр болмиса, немишкә жүгүрүшни халайсән? — деди.
23 У йәнә: Қандақла болмисун, мени жүгүргүзгин, деди. Йоаб униңға: Маң,
жүгүр, девиди, Ахимааз Иордан дәриясидики түзләңлик билән жүгүрүп Кушийгә
йетишип униңдин өтүп кәтти.
24 Давут ички-ташқи дәрвазиниң оттурисида олтиратти. Күзәтчи дәрвазиниң
өгүзидин сепилниң үстигә чиқип, бешини көтирип қаривиди, мана бир адәмниң
жүгүрүп келиватқинини көрди. □
25 Күзәтчи вақирап падишаға хәвәр бәрди. Падишаһ: Әгәр у ялғуз болса униңда
чоқум хәвәр бар, деди. Хәвәрчи болса йеқинлишип келиватати.
26 Андин күзәтчи йәнә бир адәмниң жүгүрүп кәлгинини көрди. Күзәтчи
дәрвазивәнгә: Мана йәнә бир адәм ялғуз жүгүрүп келиватиду, — деди. Падишаһ:
Буму хәвәрчи екән, деди.
27 Күзәтчи: Авалқисиниң жүгүрүши маңа Задокниң оғли Ахимааزниң
жүгүршидәк көрүнди, — деди. Падишаһ: У яхши адәм, хуш хәвәр йәткүзиду,
— деди.

□ **18:14 «дәрәқтә саңгилақлиқ һалда тирик турған Абшаломниң жүригигә санҗиди»** — ибраний тилида «дәрәқниң жүригидә саңгилақлиқ тирик турған Абшаломниң жүригигә санҗиди» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **18:17 «Исраиллар болса қечип һәр бири өз маканиға кәтти»** — ибраний тилида: «Исраиллар болса қечип һәр бири өз чедириға кәтти». □ **18:18 «Мениң намимни қалдурдиғанға оғлум йоқ...»** — Абшаломниң бу сөзидин қариғанда, униң үч оғли (14:27) һәммиси балдур өлгән еди. □ **18:21 «Шуниң билән Йоаб Кушийға... деди»** — «Куший»: һәбәш, Ефиопийәлик. Ефиопийәликләрниң бүгүнгә қәдәр узунға жүгүрүштә даңқи бар. □ **18:24 «Давут ички-ташқи дәрвазиниң оттурисида олтиратти»** — ибраний тилида «Давут икки дәрвазиниң оттурисида олтиратти». Пәрзимизчә «бу икки дәрваза» шәһәрниң ички вә ташқи қовуқи болса керәк.

28 Ахимааз падишаға товлап: Салам! дәп падишаға йүзини йәргә тәккүзүп
тазим қилип: Ғожам падишаға зиян йәткүрүшкә қоллирини көтәргән адәмләрни
мәғлубийәткә муптила қилған Пәрвәрдигар Худалири мубарәктур! — деди.□
29 Падишаһ: Абшалом саламәтму? — дәп сориди. Ахимааз жавап берип:
Йоаб падишаниң қули вә пеқирлирини маңдурғанда, пеқир кишиләрниң чоң
қалаймиқанчилиғини көрдум, лекин немә иш болғанлиғини билмидим, — деди.
30 Падишаһ: Болди, буяқта туруп турғин, деди. У бир тәрәпкә берип турди.
31 Вә мана, Куший йетип кәлди; Куший: Ғожам падиша хуш хәвәрни аңлиғайла.
Пәрвәрдигар бүгүн асийлиқ қилип қозғалған һәммисидин силини қутқузуп,
улардин интиқам алди, деди.
32 Падиша Кушийға: Жигит Абшалом саламәтму? дәп сориди. Куший: Ғожам
падишаниң дүшмәнлири вә силини қәстләшкә қозғалғанларниң һәммиси у
жигиткә охшаш болсун! — деди.
33 Падиша толиму азаплинип, дәрвазиниң төписидики балиханиға жиғлиған
пети чиқти; у маңғач: И оғлум Абшалом! И оғлум, оғлум Абшалом! Кашки,
мән сениң орнуңда өлсәм болмасмиди! И Абшалом, мениң оғлум, мениң оғлум!
деди.

19

1 Бириси Йоабқа: Падиша Абшалом үчүн жиғлап матәм тутмақта, дәп хәвәр
бәрди.
2 Шуниң билән шу күндики нусрәт хәлиқ үчүн мусибәткә айланди; чүнки хәлиқ
шу күнидә: Падиша өз оғли үчүн қайғу-һәсрәт тартиватиду, дәп аңлиди.
3 У күни хәлиқ соқуштин қечип хиҗаләттә қалған адәмләрдәк, оғриликчә
шәһәргә кирди.
4 Падиша йүзини йепип: И, оғлум Абшалом, и Абшалом, мениң оғлум, мениң
оғлум! — дәп қаттиқ аваз билән пәряд көтәрди.
5 Лекин Йоаб падишаниң өйигә кирип, униң қешиға келип: Өз жениңни,
оғуллириң билән қизлириңниң жени, аяллириңниң жени билән
кенизәклириңниң женини қутқузған һәммә хизмәткарларниң йүзини сән
бүгүн хиҗаләттә қалдурдуң!
6 Сән өзүңгә нәпрәтлинидиғанларни сөйисән, сени сөйидиғанларға
нәпрәтлинидиғандәк қилисән! Чүнки сән бүгүн сәрдарлириңни яки
хизмәткарлириңни нәзириңдә һеч нәрсә әмәс дегәндәк қилдиң! Чүнки бүгүн
Абшалом тирик қелип, биз һәммимиз өлгән болсақ, нәзириңдә яхши болаттикән,
дәп билип йәттим.
7 Әнди чиқип хизмәткарлириңниң көңлигә тәсәллий бәргин; чүнки мән
Пәрвәрдигар билән қәсәм қилимәнки, әгәр чиқмисаң, бүгүн кечә һеч адәм сениң
билән қалмайду. Бу бала яшлиғиңдин тартип бүгүнки күнгичә үстүңгә чүшкән
һәр қандақ баладин еғир болиду, — деди.
8 Шуниң билән падиша чиқип дәрвазида олтарди, һәммә хәлиққә: Мана, падиша
дәрвазида олтириду, дегән хәвәр йәткүзүлгәндә, уларниң һәммиси падишаниң
қешиға кәлди. Амма Исраиллар болса һәммиси қечип, өз өйигә қайтип кәтти. □
9 Әнди Исраил қәбилисидики һәммә хәлиқ ғул-ғула қилишип: Падиша
бизни дүшмәнлиримизниң қолидин азат қилған, бизни Филистийләрниң

□ **18:28 «Салам!»** — (ибраний тилида «Шалом»)ниң мәнаси: «Течлиқ! Хатирҗәмлик!». □ **19:8 «...һәммиси қечип, өз өйигә қайтип кәтти»** — ибраний тилида «... һәммиси қечип, өз чедириға қайтип кәтти». Мошу айәттики «Исраиллар» Абшаломға әгәшкән Исраилларни көрситиду, әлвәттә (уларниң көпинчиси Йәһуда вә Биняминдин башқа он қәбилидин еди).

қолидин қутқузған еди. Амма, у һазир Абшалом түпәйлидин зиминдин өзини
қачуруватиду.
10 Лекин биз үстимизгә падиша болушқа мәсиһ қилған Абшалом болса җәңдә
өлди. Әнди немишкә падишани яндуруп елип келишкә гәп қилмайсиләр?
дейишти. □
11 Давут падиша Задок билән Абиятар каһинларға адәм әвәтип: Силәр Йәһуданиң
ақсақаллириға: *Падиша мундақ дәйду*: — һәммә Исраилларниң падишани ордисиға
қайтуруп келәйли, дейишкән тәлиплириниң һәммиси падишаниң қулиқиға
йәткән йәрдә, немишкә силәр бу ишта улардин кейин қалисиләр?
12 Силәр мениң қериндашлирим, мениң әт-устиханлирим туруп, немишкә
падишани елип келиштә һәммисидин кейин қалисиләр?! — дәңлар.
13 Вә шундақла йәнә Амасаға: Падиша мундақ дәйду: — Сән мениң әт-
устиханлирим әмәсмусән? Әгәр сени Йоабниң орнида мениң қешимда дайим
туридиған қошунниң сәрдари қилмисам, Худа мени урсун һәм униңдин артуқ
җазалисун — дәңлар, — деди.■
14 Буниң билән у Йәһудадики адәмләрниң көңүллирини бир адәмниң көңлидәк
өзигә майил қилди. Улар падишаға адәм мәңдуруп: Сән өзүң билән һәммә
хизмәткарлириң биргә йенип келиңлар, дәп хәвәр йәткүзди.
15 Шуниң билән падиша йенип Иордан дәриясиғичә кәлди. Йәһудадики адәмләр
падишани Иордан дәриясидин өткүзимиз дәп, падишаниң алдиға Гилгалға
барған еди.
16 Баһуримдин чиққан Биняминлиқ Гераниң оғли Шимәй алдирап келип,
Йәһудадики адәмләр билән чүшүп, падишаниң алдиға чиқти.■
17 Шимәйгә Бинямин қәбилисидин миң адәм әгәшти; улар билән Саулниң
җәмәтидә хизмәткар болған Зиба, униң он бәш оғли вә жигирмә хизмәткариму
униңға қошулуп кәлди; буларниң һәммиси Иордан дәриясидин өтүп падишаниң
алдиға чиқти.
18 Бир кемә падишаниң ихтияриға қоюлуп, аилә тавабиатлирини өткүзүш үчүн
уян-буян өтүп жүрәтти. Падиша Иордан дәриясидин өткәндә, Гераниң оғли
Шимәй келип униң алдида жиқилип туруп □
19 падишаға: Ғоҗам қуллириға қәбиһлик санимиғайла; ғоҗам падиша
Йерусалимдин чиққан күндә қуллириниң қилған қәбиһлигини әслиригә
кәлтүрмигәйла; у падишаниң көңлигә кәлмисун.
20 Чүнки қуллири өзиниң гуна қилғинимни убдан билиду; шуңа мана, мән
Йүсүпниң җәмәтидин һәммидин авал бүгүн ғоҗам падишани қарши елишқа
чиқтиммән, — деди.
21 Зәруияниң оғли Абишай буни аңлап: Шимәй Пәрвәрдигарниң мәсиһ
қилғинини қарғиған турса, өлүмгә мәһкүм қилиниш лазим болмамду? —
деди.
22 Лекин Давут: И Зәруияниң оғуллири, силәрниң мениң билән немә кариңлар?
Бүгүн силәр маңа қарши чиқмақчимусиләр? Бүгүнки күндә Исраилда адәмләр
өлүмгә мәһкүм қилиниши керәкму? Бүгүн Исраилға падиша екәнлигимни
билмәймәнму? — деди.□
23 Андин падиша Шимәйгә: Сән өлмәйсән, — деди. Падиша униңға қәсәм қилди.

□ **19:10 «...немишкә падишани яндуруп елип келишкә гәп қилмайсиләр?»** — ибраний тилида «немишкә падишани яндуруп елип келишкә сүкүт қилисиләр?». ■ **19:13** 2Сам. 17:25 ■ **19:16** 2Сам. 16:5; 1Пад. 2:8 □ **19:18 «Бир кемә падишаниң ихтияриға қоюлуп, аилә тавабиатлирини ... өтүп жүрәтти»** — бәзиләр: «Улар өзлирини падишаниң ихтияриға қоюп, дәрия кечигидә аилә тавабиатлирини ... өтүп жүрәтти» дәп тәрҗимә қилиду. □ **19:22 «...силәр маңа қарши чиқмақчимусиләр?»** — ибраний тилида: «силәр маңа шәйтан болмақчимусиләр?»

24 Әнди Саулниң нәвриси Мәфибошәт падишани қарши алғили кәлди. Падиша кәткән күндин тартип сақ-саламәт қайтип кәлгән күнгичә, у я путлириниң тирниқини алмиған я сақилини ясимиған вә яки кийимлирини жуймиған еди.

25 У падишани қарши алғили Йерусалимдин кәлгәндә, падиша униңдин: И Мәфибошәт, немишкә мениң билән бармидиң? — дәп сориди.□

26 У: И, ғожам падиша, қуллири ақсақ болғачқа, ешигимни тоқуп, минип падиша билән биллә барай, дедим. Амма хизмәткарим мени алдап қоюпту;

27 у йәнә ғожам падишасиң алдида қуллириниң ғәйвитини қилди. Лекин ғожам падиша Худаниң бир пәриштисидәктур; шуниң үчүн силигә немә лайиқ көрүнсә, шуни қилғайла. ■

28 Чүнки атамниң жәмәтиниң һәммиси ғожам падишаниң алдида өлгән адәмләрдәк еди; лекин сили өз қуллирини өзлири билән һәмдәстихан болғанлар арисида қойдила; мениң падишаниң алдида пәряд қилғили немә һәққим бар? — деди.□

29 Падиша униңға: Немишкә ишлириң тоғрисида сөзливерисән? Мениң һөкүмүм, сән билән Зиба йәрләрни бөлүшивелиңлар, — деди.

30 Мәфибошәт падишаға: Ғожам падиша аман-есән өз өйигә кәлгәндин кейин, Зиба һәммисини алсиму разимән! — деди.

31 Гилеадлиқ Барзиллайму Рогелимдин чүшүп падишани Иордан дәриясидин өткүзүп қоюшқа келип, падиша билән биллә Иордан дәриясидин өтти.

32 Әнди Барзиллай хелә яшанған бир адәм болуп, сәксән яшқа киргән еди. Падиша Маһанаимда турған вақитта, уни қамдиған дәл мошу адәм еди; чүнки у хелә катта бир киши еди. ■

33 Падиша Барзиллайға: Мениң билән барғин, мән сәндин Йерусалимда өзүмниңкидә хәвәр алимән, деди.

34 Лекин Барзиллай падишаға: Мениң бир нәччә күнлүк өмрүм қалғанду, падиша билән биргә Йерусалимға барамдим? □

35 Қуллири сәксән яшқа кирдим. Яхши-яманни йәнә пәриқ етәләймәнму? Йәп-ичкинимниң тәмини теталамдим? Жигит нәғмичиләр билән қиз нәғмичиләрниң авазини аңлаламдим? Немишкә қуллири ғожам падишаға йәнә жүк болимән?

36 Қуллири пәқәт падишани Иордан дәриясидин өткүзүп андин азрақ узитип қояй дегән; падиша буниң үчүн немишкә маңа шунчә шапаәт көрситидила?

37 Қуллириниң өлгәндә өз шәһиримдә, атам билән анамниң қәбриниң йенида йетишим үчүн қайтип кетишигә иҗазәт бәргәйла. Әнди мана, бу йәрдә өз қуллири Кимһам бар әмәсму? У ғожам падиша билән өтүп барсун, униңға өзлиригә немә лайиқ көрүнсә шуни қилғайла, — деди.

38 Падишаһ: Кимһам мениң билән өтүп барсун; саңа немә лайиқ көрүнсә униңға шуни қилай, шундақла сән мәндин һәр немә сорисаң, саңа қилимән, — деди.

39 Андин хәлиқниң һәммиси Иордан дәриясидин өтти, падишаму өтти. Андин падиша Барзиллайни сөйүп униңға бәхит тилиди; Барзиллай өз жутиға йенип кәтти.

40 Падиша Гилгалға чиқти, Кимһам униң билән барди. Йәһудадики барлиқ адәмләр билән Исраилниң хәлқиниң йерими падишани дәриядин өткүзүп узитип қойған еди.

□ **19:25 «У ... Йерусалимдин кәлгәндә...»** — яки, «у ... Йерусалимға кәлгәндә...». ■ **19:27** 2Сам. 16:3 □ **19:28 «...атамниң жәмәтиниң һәммиси ғожам падишаниң алдида өлгән адәмләрдәк еди»** — мәнаси бәлким, «биз һәммимиз әслидә сениң алдиңда өлүмгә мәһкүм қилинишқа лайиқ едуқ». ■ **19:32** 2Сам. 17:27-29; 1Пад. 2:7 □ **19:34 «Мениң бир нәччә күнлүк өмрим қалғанду?»** — ибраний тилида «Мениң өмрүмдики жилларниң күнлири қанчиду?» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

41 Андин мана, Исраилниң барлиқ адәмлири падишаниң қешиға келип: Немишкә
қериндашлиримиз Йәһуданиң адәмлири оғриликчә падишани вә падишаниң
аилә-тавабиатлирини, шундақла Давутқа әгәшкән һәммә адәмләрни Иордан
дәриясидин өткүзүшкә муйәссәр болиду? — деди.
42 Йәһуданиң һәммә адәмлири Исраилниң адәмлиригә жавап берип: Чүнки
падиша билән бизниң туққанчилиғимиз бар, немишкә бу иш үчүн биздин хапа
болисиләр? Биз падишаниңкидин бир немини йидуқму, яки у бизгә бир инъам
бәрдиму? — деди.
43 Исраилниң адәмлири Йәһуданиң адәмлиригә жавап берип: Қәбилә бойичә
алғанда, падишаниң *он икки* үлүштин они бизгә тәвәдур, силәргә нисбәтән бизниң
Давут билән техиму чоңрақ бурадәрчилигимиз бар. Немишкә бизни көзгә
илмайсиләр? Падишасимизни яндуруп елип келишкә авал тәшәббус қилғанлар
биз әмәсмидуқ? — деди. Амма Йәһуданиң адәмлириниң сөзлири Исраилниң
адәмлириниң сөзлиридин техиму қаттиқ еди.□

20

Шебаниң көтәргән исяни

1 Вә шундақ болдики, шу йәрдә Бинямин қәбилисидин, Бикриниң оғли Шеба
исимлиқ бир иплас бар еди. У канай челип: —
Бизниң Давутта һеч қандақ ортақ несивимиз йоқ; Йәссәниң оғлидин һеч қандақ
мирасимиз йоқ! И Исраил, һәр бирлириңлар өз өйүңләргә йенип кетиңлар, —
деди.□
2 Шуниң билән Исраилниң һәммә адәмлири Давуттин йенип Бикриниң оғли
Шебаға әгәшти. Лекин Йәһуданиң адәмлири Иордан дәриясидин тартип
Йерусалимғичә өз падишасиға чиң бағлинип, униңға әгәшти.
3 Давут Йерусалимға келип ордисиға кирди. Падиша ордиға қарашқа қоюп
кәткән әшу он кенизәкни бир өйгә қамап қойди. У уларни бақти, лекин уларға
йеқинчилиқ қилмиди. Шуниң билән улар у йәрдә тул аяллардәк өлгичә қамалған
пети турди.
4 Андин падиша Амасаға: Үч күн ичидә Йәһуданиң адәмлирини чақирип, жиғип
кәлгин; өзүңму бу йәрдә һазир болғин, деди.
5 Шуниң билән Амаса Йәһуданиң адәмлирини чақирип жиққили барди. Лекин
униң ундақ қилиши падиша бекиткән вақиттин кейин қалди,
6 у вақитта Давут Абишайға: Әнди Бикриниң оғли Шеба бизгә чүшүридиған
апәт Абшаломниң чүшүргинидин техиму яман болиду. Әнди ғожаңниң
хизмәткарлирини елип уларни қоғлап барғин. Болмиса, у мустәһкәм
шәһәрләрни егиливелип, биздин өзини қачуруши мүмкин, — деди.
7 Шуниң билән Йоабниң адәмлири вә Кәрәтийләр, Пәләтийләр, шундақла барлиқ
палванлар униңға әгишип чиқти; улар Йерусалимдин чиқип, Бикриниң оғли
Шебани қоғлиғили барди.
8 Улар Гибеондики қорам ташқа йеқин кәлгәндә Амаса уларниң алдиға чиқти.
Йоаб үстибешиға жәң либасини кийип, белигә ғилаплиқ бир қиличини асқан
кәмәр бағлиған еди. У алдиға меңивиди, қилич ғилаптин чүшүп кәтти.

□ **19:43 «падишаниң он икки үлүштин они бизгә тәвәдур»** — дегән ибарә бәлким Исраилниң он қәбилә екәнлигини, Йәһуданиң Биняминни қошқанда пәқәт икки қәбилә екәнлигини көрситиду.
□ **20:1 «Бикриниң оғли Шеба исимлиқ бир иплас»** — «бир иплас» ибраний тилида «Шәйтан (Белиал)ниң бир оғли». **«һәр бирлириңлар өз өйүңләргә йенип кетиңлар»** — ибраний тилида: «һәр бирлириңлар өз чедириға йенип кетиңлар».

9 Йоаб Амасадин: Течлиқму, иним? — дәп сориди. Йоаб Амасани сөймәкчи болғандәк оң қоли билән уни сақилидин тутти.

10 Амаса Йоабниң йәнә бир қолида қилич барлиғиға диққәт қилмиди. Йоаб униң қосиғиға шундақ тиқтики, үчәйлири чиқип йәргә чүшти. Иккинчи қетим селишниң һаҗити қалмиған еди; чүнки у өлди. Андин Йоаб билән иниси Абишай Бикриниң оғли Шебани қоғлиғили кәтти.■

11 Йоабниң ғуламлиридин бири Амасаниң йенида туруп: Ким Йоаб тәрәптә туруп Давутни қоллиса, Йоабқа әгәшсун, дәйтти.

12 Амма Амаса өз қенида жумилинип, йолниң оттурсида ятатти; уни көргән хәлиқниң һәр бири тохтайтти. У киши һәммә хәлиқниң тохтиғинини көрүп, Амасаниң җәситини йолдин етизлиққа тартип қойди һәм бир кийимни униң үстигә ташлиди.

13 Җәсәт йолдин йөткәлгәндин кейин хәлиқниң һәммиси Бикриниң оғли Шебани қоғлиғили Йоабқа әгәшти.

14 Шеба болса Бәйт-Маакаһдики Абәлгичә вә Берийликләрниң жутиниң һәммә йәрлирини кезип Исраилниң һәммә қәбилилиридин өтти. *Берийликләрму* җәм болуп униңға әгишип барди. □

15 Шуниң билән Йоаб вә адәмлири келип, Бәйт-Маакаһдики Абәлдә уни муһасиригә алди. Улар шәһәрниң чөрисидики сепилниң удулида бир истиһкам салди; Йоабқа әгәшкәнләрниң һәммиси келип, сепилни өрүшкә базғанлаватқанда,

16 Данишмән бир хотун шәһәрдин товлап: Қулақ селиңлар! Қулақ селиңлар! Йоабни бу йәргә чақирип келиңлар, мениң униң билән сөзләшмәкчи болғинимни униңға ейтиңлар, — деди.

17 У йеқин кәлгәндә хотун униңдин: Сили Йоабму? — дәп сориди. У: Шундақ, мән шу, деди. Хотун униңға: Дедәклириниң сөзини аңлиғайла, деди. У: Аңлаватимән, деди.

18 Хотун: Кониларда Абәлдә мәслиһәт тапқин, андин мәсилиләр һәл қилиниду, дегән гәп бар;

19 Исраилниң тинич вә мөмин бәндилиридин биримән; сили һазир Исраилдики ана кәби чоң бир шәһәрни харап қиливатидила; немишкә Пәрвәрдигарниң мирасини йоқатмақчи болила? — деди.□

20 Йоаб җавап берип: Ундақ иш мәндин нери болсун! Мәндин нери болсун! Мениң һеч немини жутувалғум яки йоқатқум йоқтур;

21 иш ундақ әмәс, бәлки Әфраимдики едирлиқтин Бикриниң оғли Шеба дегән бир адәм Давут падишаға қарши қолини көтирипту. Пәқәт уни тапшурсаңлар, андин шәһәрдин кетимән, деди. Хотун Йоабқа: Мана униң беши сепилдин силигә ташлиниду, — деди.

22 Андин хотун өз даналиғи билән һәммә хәлиққә мәслиһәт салди; улар Бикриниң оғли Шебаниң бешини кесип, Йоабқа ташлап бәрди. Йоаб канай чалди, униң адәмлири шуни аңлап, шәһәрдин кетип, һәр бири өз өйигә қайтти. Йоаб Йерусалимға падишаниң қешиға барди.□

23 Әнди Йоаб пүткүл Исраилниң қошунининиң сәрдари еди; Йәһояданиң оғли Беная болса Кәрәтийләр билән Пәләтийләрниң үстигә сәрдар болди.

■ **20:10** 1Пад. 2:5 □ **20:14 «Берийликләрму җәм болуп...»** — яки «У йәрдики кишиләрму җәм болуп...». □ **20:19 «сили һазир Исраилдики ана кәби чоң бир шәһәрни харап қиливатидила»** — «ана кәби чоң бир шәһәр» дегәнниң мәнаси бәлким, башқа шәһәрләр Абәлгә беқиниду. Башқа бир хил тәрҗимиси «бир шәһәр вә Исраилдики бир ана болғучини харап қиливатидила». □ **20:22 «шуни аңлап... һәр бири өз өйигә қайтти»** — ибраний тилида: «шуни аңлап... һәр бири өз чедириға қайтти».

24 Адонирам баж-алванға баш болди, Аһилудниң оғли Йәһошафат болса диван
беги болди;
25 Шева катип, Задок билән Абиятар каһин еди;
26 Яирлиқ Ира болса Давутқа хас каһин болди.□

21

Гибеонлуқлар қисас сорайду

1 Амма Давутниң күнлиридә уда үч жил ачарчилиқ болди. Давут униң тоғрилиқ
Пәрвәрдигардин сориди. Пәрвәрдигар униңға: Ачарчилиқ Саул вә униң қанхор
жәмәтидикиләр сәвәвидин, йәни униң Гибеонлуқларни қирғин қилғинидин
болди, деди. □
2 Падиша Гибеонлуқларни чақирип, улар билән сөзләшти (Гибеонлуқлар
Исраиллардин әмәс еди, бәлки Аморийларниң бир қалдиси еди. Исраил әслидә
улар билән әһдә қилип қәсәм ичкән еди; лекин Саул Исраил вә Йәһудаларға
болған қизғинлиғи билән уларни өлтүрүшкә интилгән еди).□ ■
3 Давут Гибеонлуқларға: Силәргә немә қилип берәй? Мән қандақ қилип бу гунани
кафарәт қилип япсам, андин силәр Пәрвәрдигарниң мирасиға бәхит-бәрикәт
тиләләйсиләр? — деди.□
4 Гибеонлуқлар униңға: Бизниң Саул вә униң жәмәтидикиләрдин алтун-күмүч
сораш һәққимиз йоқ, вә бизниң сәвәвимиздин Исраилдин бир адәмниму өлүмгә
мәһкүм қилдуруш һәққимиз йоқ, деди. Давут: Силәр немә десәңлар, мән шундақ
қилай, деди.
5 Улар падишаға: Бурун бизни йоқатмақчи болған, бизни Исраилниң барлиқ
пасиллири ичидә турғидәк йери қалмисун дәп, бизни һалак қилишқа қәстлигән
һелиқи кишиниң,
6 һазир униң әркәк нәслидин йәттиси бизгә тапшуруп берилсун, биз
Пәрвәрдигарниң таллиғини болған Саулниң Гибеаһ шәһиридә, Пәрвәрдигарниң
алдида уларни өлтүрүп, есип қояйли, деди. Падишаһ: — Мән силәргә чоқум
тапшуруп беримән, деди.
7 Лекин Давут билән Саулниң оғли Йонатанниң Пәрвәрдигар алдида ичишкән
қәсими вәжидин падиша Саулниң нәвриси, Йонатанниң оғли Мәфибошәтни
айиди.■
8 Падиша Аяһниң қизи Ризпаһниң Саулға туғуп бәргән икки оғли Армони вә
Мәфибошәтни вә Саулниң қизи Миқал Мәһолатлиқ Барзиллайниң оғли Адриәл
үчүн беқивалған бәш оғулни тутуп, □
9 Гибеонлуқларниң қолиға тапшурди. Булар уларни дөңдә Пәрвәрдигарниң
алдида есип қойди. Бу йәттәйлән бир күндә өлтүрүлди; улар өлтүрүлгәндә арпа
ормиси алдидики күнләр еди.

□ **20:26 «Яирлиқ Ира болса Давутқа хас каһин болди»** — яки «Яирлиқ Ира болса Давутниң баш вәзири болди». □ **21:1 «Амма Давутниң күнлиридә уда үч жил ачарчилиқ болди...»** — 21-24-баплар бәлким тарихқа қошулған қошумчә сөз болуп, «Самуил (2)»дики жиллар арилиғида йүз бәргән башқа муһим ишларни тәсвирләйду. □ **21:2 «Исраил әслидә улар билән әһдә қилип қәсәм ичкән еди»** —Бу иш «Йәшуа» 9-бапта хатириләнгән. ■ **21:2** Йә. 9:19 □ **21:3 «... Андин силәр Пәрвәрдигарниң мирасиға бәхит-бәрикәт тиләләйсиләр»** — демәк, уларниң Исраилға болған бу адивити түгәйду. ■ **21:7** 1Сам. 18:3; 20:15, 42; 23:18 □ **21:8 «Саулниң қизи Миқал Мәһолатлиқ Барзиллайниң оғли Адриәл үчүн беқивалған бәш оғул...»** — Миқал бәлким һәдиси Мәрабниң бу бәш оғлини беқивалған (6:23ни, «1Сам.» 18:19ни көрүң). Бәзи кона көчүрмиләрдә «Мәрабниң Мәһолатлиқ Барзиллайниң оғли Адриәл үчүн туғуп бәргән бәш оғлини» дейилиду.

10 Андин Аяһниң қизи Ризпаһ бөз рәхтни елип, қорам үстигә йейип салди. У
орма башланғандин тартип асмандин ямғур чүшкән вақитқичә, у йәрдә олтирип
күндүзи қушларниң җәсәтләрниң үстигә қонушиға, кечиси житқучларниң
уларни дәссәп чәйлишигә йол қоймиди.
11 Бириси Саулниң кенизиги, Аяһниң қизи Ризпаһниң қилғанлирини Давутқа
ейтти.
12 Шуниң билән Давут Ябәш-Гилеадтикиләрниң қешиға берип, у йәрдин Саулниң
вә униң оғли Йонатанниң сүйәклирини елип кәлди (Филистийләр Гилбоада
Саулни өлтүргән күнидә уларниң җәсәтлирини Бәйт-Шандики мәйданда есип
қойған еди; Ябәш-Гилеадтикиләр әслидә буларни шу йәрдин оғриликчә елип
кәткән еди). ■
13 Давут Саул билән униң оғли Йонатанниң сүйәклирини шу йәрдин елип кәлди;
улар есип өлтүрүлгән йәттәйләнниң сүйәклириниму жиғип қойди,
14 андин шуларни Саул билән оғли Йонатанниң сүйәклири билән Бинямин
зиминидики Зелада, атиси кишниң қәбридә дәпнә қилди. Улар падиша әмир
қилғандәк қилди. Андин Худа *хәлиқниң* зимин тоғрилиқ дуалирини иҗабәт
қилди.□

Филистийлә билән қайта җәң қилиш
1Тар. 20:4-8

15 Филистийләр билән Исраилниң оттурсида йәнә җәң болди, Давут өз адәмлири
билән чүшүп, Филистийләр билән соқушти. Амма Давут толиму чарчап кәтти;
16 Рафаһниң әвлатлиридин болған Ишби-Биноб Давутни өлтүрмәкчи еди; униң
мис нәйзисиниң еғирлиғи үч йүз шәкәл еди; униңға йәнә йеңи савут бағлақлиқ
еди. □
17 Лекин Зәруияниң оғли Абишай униңға ярдәмгә келип Филистийни қиличлап
өлтүрди. Шу күни Давутниң адәмлири униңға қәсәм қилип: Сән йәнә биз билән
җәңгә чиқмиғин! Болмиса Исраилниң чириғи өчүп қалиду, — деди.■
18 Бу иштин кейин шундақ болдики, Гобта Филистийләр билән йәнә җәң болди; у
вақитта Һушатлиқ Сиббикай Рафаһниң әвладидин болған Сафни өлтүрди. ■
19 Гобта йәнә бир қетим Филистийләр билән җәң болди; у чағда Бәйт-Ләһәмлик
Яирниң оғли Әл-һанан Гатлиқ Голиятниң инисини өлтүрди. Униң нәйзисиниң
сепи бапкарниң хадисидәк еди.□
20 Йәнә бир җәң Гатта болди; у йәрдә егиз бойлуқ бир адәм бар еди, қоллириниң
алтидин бармақлири, путлириниң алтидин бармақлири болуп җәмий жигирмә
төрт бармиғи бар еди. У һәм Рафаһниң әвлади еди.
21 У Исраилларниң алдида туруп уларни мазақ қилди; лекин Давутниң акиси
Шимияниң оғли Йонатан уни өлтүрди.
22 Бу төрт киши Гатлиқ Рафаһниң әвлади болуп, һәммиси Давутниң қолида яки
униң хизмәткарлириниң қолида өлтүрүлди.

■ **21:12** 1Сам. 31:10-13 □ **21:14 «Андин Худа хәлиқниң зимин тоғрилиқ дуалирини иҗабәт қилди»** — «зимин тоғрилиқ дуалири» — демәк, қәһәтчиликниң түгитилиши үчүн. □ **21:16 «Рафаһниң әвлатлиридин болған Ишби-Биноб»** — «Рафаһниң әвлатлири» һәммиси дегидәк йоған адәмләр еди (18, 20, 22ни көрүң). **«униң мис нәйзисиниң еғирлиғи»** — яки «униң нәйзиниң мис бешиниң еғирлиғи». **«300 шәкәл»** — бәлким 3.5 килограм еди. **«униңға йәнә йеңи савут бағлақлиқ еди»** — яки, «униңға йәнә йеңи бир қурали бар еди». ■ **21:17** Пәнд. 13:9 ■ **21:18** 1Тар. 20:4 □ **21:19 «Бәйт-Ләһәмлик Яир»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә «Яир» «Яир-Оригим» дәп атилиду. **«Голиятниң иниси»** — бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «Голият» дейилиду.

22

Давутниң мәдһийә күйи
Зәб. 17

1 Пәрвәрдигар уни барлиқ дүшмәнлиридин һәм Саул падишаниң қолидин
қутқузған күни, у Пәрвәрдигарға бу күйни ейтти: —□

2 У мундақ деди: — Пәрвәрдигар мениң хада теғим, мениң қорғиним, мениң
ниҗаткаримдур!
3 Худа мениң қорам тешимдур, мән Униңға тайинимән —
У мениң қалқиним, мениң қутқузғучи мүңгүзүм,
Мениң егиз мунарим вә башпанаһим, мениң қутқузғучимдур;
Сән мени зораванлардин қутқузисән!□ ■
4 Мәдһийиләргә лайиқ Пәрвәрдигарға мән нида қилимән,
Шундақ қилип, мән дүшмәнлиримдин қутқузулимән;
5 Чүнки өлүмниң асарәтлири мени қоршивалди,
Ихлассизларниң ямрап кетиши мени қорқитиватти;□
6 Тәһтисараниң танилири мени чирмивалди,
Өлүм сиртмақлири алдимға кәлди.
7 Қийналғинимда мән Пәрвәрдигарға нида қилдим,
Худайимға пәряд көтәрдим;
У ибадәтханисидин авазимни аңлиди,
Мениң пәрядим Униң қулиқиға кирди.
8 Андин йәр-зимин тәврәп силкинип кәтти,
Асманларниң һуллири дәһшәтлик тәврәнди, силкинип кәтти;
Чүнки У ғәзәпләнди.
9 Униң димиғидин ис өрләп туратти,
Ағзидин чиққан от һәммисини жутуватти;
Униңдин көмүр чоғлири чиқти;
10 У асманларни еңиштүрүп егип чүшти,
Пути астида тум қараңғулуқ еди.
11 У бир керуб үстидә пәрваз қилди,
У шамалниң қанатлирида көрүнди.
12 У қараңғулуқни, шундақла жиғилған суларни,
Асманларниң қоюқ булутлирини,
Өз әтрапида чедири қилди.
13 Униң алдида турған йоруқлуқтин,
Отлуқ чоғлар чиқип өтти;
14 Пәрвәрдигар асманда гүлдүрлиди;
Һәммидин алий Болғучи авазини яңратти;
15 Бәрһәқ, У оқлирини етип, *дүшмәнлиримни* тарқитиватти;
Чақмақларни чақтуруп, уларни қийқас-сүрәнгә салди;□
16 Шуниң билән деңизниң тәкти көрүнүп қалди,
Аләмниң һуллири ашкариланди,
Пәрвәрдигарниң тәнбиһи билән,
Димиғиниң нәпәсиниң зәрбиси билән.

□ **22:1 «...у Пәрвәрдигарға бу күйни ейтти»** — Зәбур 17-күй вә униң изаһатлири билән селиштуруң. □ **22:3 «...мениң қутқузғучи мүңгүзүм»** — ибраний тилида «....ниҗатимниң мүңгүзи». **«Сән мени зораванлардин қутқузисән!»** — ибраний тилида «Сән мени зораванлиқтин қутқузисән». ■ **22:3** Ибр. 2:13 □ **22:5 «Ихлассизларниң ямрап кетиши мени қорқитиватти»** — ибраний тилида «Ихлассизларниң қиян-ташқинлири мени қорқитиватти». □ **22:15 «бәрһәқ, у ... дүшмәнлиримни тарқитиватти»** — ибраний тилида «бәрһәқ, У ... уларни тарқитиватти». 18-айәтни көрүң.

17 У жуқуридин қолини узитип, мени тутти;
Мени улуқ сулардин тартип алди.
18 У мени күчлүк дүшминимдин,
Маңа өчмәнләрдин қутқузди;
Чүнки улар мәндин күчлүк еди.
19 Күлпәткә учриған күнүмдә, улар маңа қарши һуҗумға өтти;
Бирақ Пәрвәрдигар мениң таянчим еди.
20 У мени кәңри-азатә бир җайға елип чиқарди;
У мени қутқузди, чүнки У мәндин хурсән болди.
21 Пәрвәрдигар һәққанийлиғимға қарап маңа илтипат көрсәтти;
Қолумниң һалаллиғини У маңа қайтурди;
22 Чүнки Пәрвәрдигарниң йоллирини тутуп кәлдим;
Рәзиллик қилип Худайимдин айрилип кәтмидим;
23 Чүнки униң барлиқ һөкүмлири алдимдидур;
Мән Униң бәлгүлимилиридин чәтнәп кәтмидим;
24 Мән Униң билән ғубарсиз жүрдум,
Өзүмни гунадин нери қилдим.
25 Вә Пәрвәрдигар һәққанийлиғимға қарап,
Көз алдида болған һалаллиғим бойичә қилғанлиримни қайтурди.
26 Вападар-меһриванларға Өзүңни вападар-меһриван көрситисән;
Ғубарсизларға Өзүңни ғубарсиз көрситисән;
27 Сап диллиқларға Өзүңни сап диллиқ көрситисән;
Тәтүрләргә Өзүңни тәтүр көрситисән;
28 Чүнки Сән аҗиз мөмин хәлиқни қутқузисән;
Бирақ көзлириңни тәкәббур үстигә тикип,
Уларни шәрмәндә қилисән;
29 Чүнки Сән Пәрвәрдигар мениң чирақимдурсән;
Пәрвәрдигар мени басқан қараңғулуқни нурландуриду;■
30 Чүнки Сән арқилиқ дүшмән қошуни арисидин жүгүрүп өттүм;
Сән Худайим арқилиқ мән сепилдин атлап өттүм.□
31 Тәңрим — Униң йоли мукәммәлдур;
Пәрвәрдигарниң сөзи синап испатланғандур;
У Өзигә таянғанларниң һәммисигә қалқандур.■
32 Чүнки Пәрвәрдигардин башқа йәнә ким илаһтур?
Бизниң Худайимиздин башқа ким қорам таштур?■
33 Тәңри мениң мустәһкәм қорғинимдур;
У йолумни мукәммәл, түп-түз қилиду;
34 У мениң путлиримни кейикниңкидәк қилиду;
У мени жуқури җайлиримға турғузиду;
35 Қоллиримни уруш қилишқа үгитиду,
Шуңлашқа биләклирим мис каманни кериләйду;
36 Сән маңа ниҗатиңдики қалқанни бәрдиң,
Сениң мулайим кәмтәрлигиң мени улуқ қилди.
37 Сән қәдәмлирим астидики җайни кәң қилдиң,
Мениң путлирим тейилип кәтмиди.
38 Мән дүшмәнлиримни қоғлап йоқаттим,
Улар һалак болмиғичә һеч янмидим.

■ **22:29** Пәнд. 13:9 □ **22:30 «дүшмән қошуни арисидин жүгүрүп өттүм»** — «жүгүрүп өттүм» дегән мошу сөзләр «бөсүп өттүм» дегән мәнини өз ичигә алиду. ■ **22:31** Қан. 32:4; Дан. 4:34; Зәб. 11:7; 118:140; Пәнд. 30:5; Вәһ. 15:3 ■ **22:32** Қан. 32:39; 1Сам. 2:2; Зәб. 85:8; Йәш. 45:5

39 Қайта туралмиғидәк қилип,
Уларни һалак қилип янҗидим,
Улар путлирим астида жиқилди.
40 Сән җәң қилишқа күч билән белимни бағлидиң;
Сән маңа һуҗум қилғанларни путум астида егилдүрдүң;
41 Дүшмәнлиримни маңа арқини қилип қачқуздуң,
Шуниң билән мән маңа өчмәнләрни йоқаттим.
42 Улар тәлмүрди, бирақ қутқузидиған һеч ким йоқ еди;
Һәтта Пәрвәрдигарға каривиди, Уму уларға җавап бәрмиди.
43 Мән уларни соқуп йәрдики топидәк қиливәттим;
Кочидики патқақтәк мән уларни чәйливәттим;
Уларниң үстидин петиқдивәттим.
44 Сән мени хәлқимниң низалиридин қутқузғансән;
Сән мени әлләрниң беши болушқа сақлидиң;
Маңа ят болған бир хәлиқ хизмитимдә болмақта.
45 Ят әлдикиләр маңа зәиплишип тәслим болиду;
Аңлиши биләнла улар маңа итаәт қилиду;
46 Ят әлдикиләр чүшкүнлишип кетиду;
Улар өз истиһкамлиридин титригән һалда чиқип келиду;
47 Пәрвәрдигар һаяттур!
Мениң Қорам Тешим мубарәкләнсун;
Ниҗатим болған қорам таш Худа алийдур, дәп мәдһийиләнсун!
48 У, йәни мән үчүн толуқ қисас алғучи Тәңри,
Хәлиқләрни маңа бойсундурғучидур;
49 У мени дүшмәнлирим арисидин чиқарған;
Бәрһәқ, Сән мени маңа һуҗум қилғанлардин жуқури көтәрдиң;
Зораван адәмдин Сән мени қутулдурдуң.
50 Мошу сәвәплик мән әлләр арисида саңа тәшәккүр ейтимән, и Пәрвәрдигар;
Намиңни улуқлап күйләрни ейтимән;■
51 У болса Өзи тиклигән падишаға зор қутқузушларни бериишлайду;
Өзи мәсиһ қилғиниға,
Йәни Давутқа һәм униң нәслигә мәңгүгә өзгәрмәс муһәббәтни көрситиду.

23

Давутниң ахирқи сөзлири

1 Төвәндикиләр Давутниң ахирқи сөзлиридур: — Йәссәниң оғли Давутниң бешарити,
Жуқири мәртивигә көтирилгән,
Яқупниң Худаси тәрәпидин мәсиһләнгән,
Исраилниң сөйүмлүк күйчисиниң бешарәт сөзлири мана: —
2 Пәрвәрдигарниң Роһи мән арқилиқ сөз қилди,
Униң сөзлири тилимдидур.
3 Исраилниң Худаси сөз қилди,
Исраилниң Қорам Теши маңа шундақ деди: —
Кимки адәмләрниң арисида адаләт билән сәлтәнәт қилса,
Кимки Худадин қорқуш билән сәлтәнәт қилса,
4 У қуяш чиққандики таң нуридәк,
Булутсиз сәһәрдәк болиду,

■ **22:50** Рим. 15:9

Ямғурдин кейин асман сүзүк болуши билән,
Юмран майсилар тупрақтин чиқиду, мана у шундақ болиду.□
5 Бәрһәқ, мениң өйүм Тәңри алдида шундақ әмәсму?
Чүнки У мән билән мәңгүлүк әһдә түзди,
Бу әһдә һәммә ишларда мупәссәл һәм мустәһкәмдур;
Чүнки мениң барлиқ нижатлиқ ишлиримни,
Һәммә интизарлиғимни,
У бәрқ урғузмамду?□
6 Лекин ипласларниң һәммиси тикәнләрдәк,
Һеч ким қолида туталмиғачқа, чөриветилиду.□
7 Уларға қол узатқучи өзини төмүр қурал вә нәйзә сепи билән қуралландурмиса болмайду;
Улар һаман турған йеридә отта көйдүрүветилиду!

Давутниң палванлири
1Тар. 11:10-47

8 Давутниң палванлириниң исимлири төвәндикидәк хатириләнгәндур: —
Тахкимонлуқ Йошәб-Башсәбәт сәрдарларниң беши еди. У бир қетимлиқ жәңдә нәйзә ойнитип, сәккиз йүз адәмни өлтүргән еди.□
9 Кейинкиси Ахохий Додониң оғли Әлиазар еди; Филистийләр жиғилип жәң
қилмақчи болди; шу вақитта Давут вә униңға һәмраһ болуп чиққан үч палван
уларни жәңгә чақирди; Әлиазар шу үчтин бири еди. Лекин Исраиллар чекинди;
□
10 у қозғилип, таки белиги телип, қоли қиличқа чаплишип қалғичә
Филистийләрни қирди. У күни Пәрвәрдигар Исраилларни чоң нусрәткә
ериштүрди. Хәлиқ униң кешиға қайтқанда пәқәт олжа жиғиш ишила қалған
еди.
11 Вә униңдин кейинкиси Һарарлиқ Агийниң оғли Шаммаһ еди. Бир күни
Филистийләр қошун болуп жиғилған еди; йеқин әтрапта қоюқ өскән бир қизил
машлиқ бар еди. Кишиләр Филистиләрниң алдидин қачқан еди, □
12 Шаммаһ болса қизил машлиқ оттурисида мәзмут туруп, уни қоғдап
Филистийләрни қирди; шуниң билән Пәрвәрдигар *Исраилларға* ғайәт зор нусрәт
ата қилди.
13 Орма вақтида оттуз йолбашчи ичидин йәнә үчи Адулламниң ғариға чүшүп,
Давутниң йениға кәлди. Филистийләрниң қошуни Рәфайим вадисиға барғаһ
қурған еди;
14 у чағда Давут қорғанда еди, Филистийләрниң қаравулгаһи болса Бәйт-Ләһәмдә
еди.
15 Давут уссап: Аһ, бириси маңа Бәйт-Ләһәмниң дәрвазисиниң йенидики
қудуқтин су әкилип бәргән болса яхши болатти! — девиди,

□ **23:4 «У қуяш чиққандики таң нуридәк,...»** — яки «қуяш чиққандәк, таң нуридәк,...». □ **23:5 «Бәрһәқ, мениң өйүм Тәңри алдида шундақ әмәсму? Чүнки У мән билән... әһдә бәрди»** — башқа бир хил тәржимиси: «Мениң өйүм Тәңри алдида шундақ болмисиму, лекин У мән билән... әһдә бәрди». □ **23:6 «ипласларниң һәммиси»** — ибраний тилида: «Белиал (Шәйтан)ниң оғуллириниң һәммиси». □ **23:8 «У бир қетимлиқ жәңдә нәйзә ойнитип, сәккиз йүз адәмни өлтүргән еди»** — кона көчүрүлмиләрниң көпинчисидә: «Униң башқа исми «Әзнилиқ Адино»; чүнки у бир қетимдила сәккиз йүз адәмни өлтүргән еди» дейилиду. Биз мошу йәрдә грек тилидики («LXX») тәржимисигә әгишимиз («1Тар.» 11:11ни көрүң). □ **23:9 «...Ахохий Додониң оғли...»** — яки «...Ахохиниң нәвриси, Додониң оғли,...» □ **23:11 «Бир күни Филистийләр қошун болуп жиғилған еди»** — башқа бир хил тәржимиси: «Бир күни Филистийләр Леһи (йезиси)да жиғилған еди».

16 бу үч палван Филистийләрниң ләшкәргаһидин бөсүп өтүп, Бәйт-Ләһәмниң
дәрвазисиниң йенидики қудуқтин су тартти вә Давутқа елип кәлди; лекин у
униңдин ичкили унимиди, бәлки суни Пәрвәрдигарға атап төкүп:
17 — И Пәрвәрдигар, бундақ иш мәндин нери болсун! Бу үч адәмниң өз һаятиға
тәвәккул қилип берип әкәлгән бу су уларниң қениға охшаш әмәсму! — деди.
Шуниң үчүн у ичишкә унимиди. Бу үч палван қилған ишлар дәл шулар еди.
18 Зәруияниң оғли Йоабниң иниси Абишай бу үчиниң беши еди. У үч йүз адәм
билән қаршилишип нәйзисини пиқиритип уларни өлтүргән. Шуниң билән у бу
«үч палван» ичидә нами чиққан еди.
19 У бу үчәйләнниң ичидә әң һөрмәтлиги еди, шуңа уларниң беши еди; лекин у
авалқи үчәйләнгә йәтмәйтти.
20 Йәһояданиң оғли Беная Кабзәәлдин болуп, бир батур палван еди; у көп қалтис
ишларни қилған. У Моабий Ариәлниң икки оғлини өлтүргән. Йәнә қар яққан бир
күни азгалға чүшүп, бир ширни өлтүргән еди. □
21 У һәм күчтүңгүр бир мисирлиқни өлтүргән еди. Мисирлиқниң қолида бир
нәйзә бар еди, лекин Бенаяниң қолида бир һасила бар еди. У мисирлиқниң
қолидин нәйзисини тартивелип, өз нәйзиси билән уни өлтүрди.
22 Бу ишларни Йәһояданиң оғли Беная қилған болуп, у үч палван арисида нам
чиқарған еди.
23 У оттуз йолбашчи ичидә һөрмәтлик еди. Лекин у авалқи үч палванға
йәтмәйтти. Давут уни өзиниң пасибан беги қилди.
24 Оттуз йолбашчи ичидә Йоабниң иниси Асаһәл, Бәйт-Ләһәмлик Додониң оғли
Әл-Һанан бар еди.
25 *Буниңдин башқа*: Һародлуқ Шаммаһ, Һародлуқ Елика,
26 Патлилиқ Һәләз, Тәкоалиқ Иккәшниң оғли Ира,
27 Анатотлуқ Абиезәр, Һушатлиқ Мибоннай,
28 Ахоһлуқ Залмон, Нитофатлиқ Маһарай,
29 Нитофатлиқ Баанаһниң оғли Хәләб, Биняминлардин Гибеаһлиқ Рибайниң
оғли Иттай, □
30 Пиратонлуқ Беная, Гааш вадилиридин Һиддай,
31 Арбатлиқ Аби-Албон, Барһумлуқ Азмавәт,
32-33 Шаалбонлуқ Әлияһба, Яшәнниң оғуллири, Һарарлиқ Шаммаһниң *оғли*
Йонатан, Һарарлиқ Шарарниң оғли Аһиям, □
34 Маакатий Ахасбайниң оғли Әлифәләт, Гилонлуқ Аһитофәлниң оғли Елиям,
35 Кармәллик Һәзрай, Арбилиқ Паарай,
36 Зобаһдин болған Натанниң оғли Игал, Гадлиқ Банни,
37 Аммоний Зәләк, Бәәротлуқ Наһарай (у Зәруияниң оғли Йоабниң ярақ
көтәргүчиси еди),
38 Йитрилиқ Ира, Йитрилиқ Гарәб
39 вә Һиттий Урия қатарлиқлар болуп, уларниң һәммиси оттуз йәттә киши еди. □

24

□ **23:20 «У Моабий Ариәлниң икки оғлини өлтүргән»** — яки «У Моабтики икки ширдәк кишини өлтүргән». □ **23:29 «Баанаһниң оғли Хәләб»** — яки «Баанаһниң оғли Хәләд». □ **23:32-33 «Һарарлиқ Шаммаһниң оғли Йонатан»** — ибраний тилида «оғли» дегән сөз тепилмайду. Йонатанниң Шаммаһ (Шаги) билән болған мунасивити «1Тар.» 11:34дин көрүлиду. □ **23:39 «... вә Һиттий Урия қатарлиқлар болуп, уларниң һәммиси оттуз йәттә киши еди»** — бу тизимликтә Йәһудий әмәсләрдин бир нәччиси бар — мәсилән Аммонлуқ Зәләк, Һиттий Урия вә Моаблиқ Йитма бар.

Давутниң Исраилларни ройхәткә елиш гунаи
1Тар. 21

1 Пәрвәрдигарниң ғәзиви Исраилға йәнә қозғалди. Шуниң билән У уларни
җазалаш үчүн Давутни қозғивиди, у адәм чиқирип, уларға: — Исраиллар билән
Йәһудалиқларниң санини ал, деди.□
2 Падиша өз йенида турған қошун сәрдари Йоабқа: Барғин, Дандин тартип Бәәр-
Шебағичә Исраилниң һәммә қәбилилириниң жутлирини кезип, хәлиқни санап
чиққин, мән хәлиқниң санини биләй, деди.
3 Йоаб падишаға: Бу хәлиқ һазир мәйли қанчилик болсун, Пәрвәрдигар Худайиң
уларниң санини йүз һәссә ашурғай. Буни ғоҗам падиша өз көзи билән көргәй!
Лекин ғоҗам падиша немишкә бу иштин хуш болидикин? — деди. □
4 Амма Йоаб билән қошунниң башқа сәрдарлири унимисиму, падишаниң ярлиғи
улардин күчлүк еди; шуниң билән Йоаб билән қошунниң башқа сәрдарлири
Исраилниң хәлқини саниғили падишаниң қешидин чиқти.
5 Улар Иордан дәриясидин өтүп Яазәргә йеқин Гад вадисида Ароәрдә, йәни
шәһәрниң җәнуп тәрипидә баргаһ тикти.
6 Андин улар Гилеадқа вә Тахтим-Һодшиниң жутиға кәлди. Андин Дан-Яанға
келип айлинип Зидонға барди.
7 Андин улар Тур дегән қорғанлиқ шәһәргә, шундақла Һивийлар билән
Қананийларниң һәммә шәһәрлиригә кәлди; андин улар Йәһуда жутиниң җәнуп
тәрипигә, шу йәрдики Бәәр-Шебағичә барди.
8 Шундақ қилип улар пүткүл зиминни кезип, тоққуз ай жигирмә күн өткәндин
кейин, Йерусалимға йенип кәлди.
9 Йоаб падишаға хәлиқниң санини мәлум қилип: Исраилда қилич
көтирәләйдиған батурдин сәккиз йүз миңи, Йәһудада бәш йүз миңи бар екән,
деди.
10 Давут хәлиқниң санини алғандин кейин, виждани азапланди вә
Пәрвәрдигарға: Бу қилғиним еғир гуна болупту. И Пәрвәрдигар, қулуңниң
қәбиһлигини көтиривәткәйсән; чүнки мән толиму ахмақанилик қиптимән,
деди.□
11 Давут әтигәндә турғанда Пәрвәрдигарниң сөзи Давутниң алдин көргүчиси
болған Гад пәйғәмбәргә келип:
12 — «Берип Давутқа ейтқин, Пәрвәрдигар: —
Мән үч *бала-қазани* алдиңға қойимән, уларниң бирини таллиғалғин, мән шуни
үстүңгә чүшүримән, дәйду — дегин» — дейилди.
13 Шуниң билән Гад Давутниң қешиға келип буни униңға деди. У униңға:
«Йәттә жилғичә зиминиңда ачарчилиқ саңа болсунму? Яки дүшмәнлириң үч
айғичә сени қоғлап, сән улардин қачамсән? Вә яки үч күнгичә зиминиңда ваба
тарқалсунму? Әнди сән убдан ойлап, бир немә дегин, мән мени Әвәткүчигә немә
дәп җавап берәй?» — деди.
14 Давут Гадқа: Мән толиму тәңликтә қалдим! Сәндин өтүнәйки, биз
Пәрвәрдигарниң қолиға чүшәйли; чүнки Униң рәһимдиллиғи зордур; инсанниң
қолиға пәқәт чүшүп қалмиғаймән! — деди.

□ **24:1 «*Худа* уларни җазалаш үчүн Давутни қозғивиди,** у ...: — Исраиллар билән Йәһудалиқларниң санини ал, деди» — шүбһисизки, Давут әсли шу нийәттә еди. Мәхсити бәлким өз улуқлуғини көрситиш яки шуниңға охшаш тәкәббурлуқ нийити болса керәк. Пәрвәрдигар Исраилға ғәзивини көрситиш үчүн, Давутниң бу яман ишни қилишиға йол қойди. □ **24:3 «Лекин ғоҗам падиша немишкә бу иштин хуш болидикин?»** — ғәлитә иш шуки, һәтта Худадин қорқмайдиған Йоабтәк бир киши бу ишниң Худаға яқмайдиғанлиғини билиду. □ **24:10 «Давут хәлиқниң санини алғандин кейин, виждани азапланди... толиму ахмақанилик қиптимән, деди»** — «хәлиқни санақтин өткүзүш» дегән гуна тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

15 Шуниң билән Пәрвәрдигар әтигәндин тартип бекитилгән вақитқичә ваба
чүшүрди. Дандин тартип Бәәр-Шебағичә йәтмиш миң адәм өлди.
16 Әнди пәриштә қолини Йерусалимға узутуп шәһәрни һалак қилай дегәндә,
Пәрвәрдигар еғир һөкүмидин пушайман қилип, хәлиқни һалак қиливатқан
Пәриштигә: Әнди болди қилғин; қолуңни жиққин, — деди. У вақитта
Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Йәбусий Аравнаһниң хамининиң йенида еди.□
17 Давут хәлиқни йоқитиватқан пәриштини көргәндә Пәрвәрдигарға: Мана, гуна
қилған мән, қәбиһлик қилғучи мәндурмән. Лекин бу қойлар болса немә қилди?
Сениң қолуң мениң үстүмгә вә атамниң җәмәтиниң үстигә чүшсун! — деди. □

Давут хаманни сетивелип қурбангаһ қуриду

18 Шу күни Гад Давутниң қешиға келип униңға: Берип Йәбусий Аравнаһниң
хаминиға Пәрвәрдигарға атап бир қурбангаһ ясиғин, деди.
19 Давут Гадниң сөзи бойичә Пәрвәрдигар буйруғандәк қилди.
20 Аравнаһ қарап падиша билән хизмәткарларниң өз тәрипигә келиватқинини
көрүп, алдиға чиқип падишаниң алдида йүзини йәргә тәккүзүп, тазим қилди.
21 Аравнаһ: Ғоҗам падиша немә иш билән қуллириниң алдиға кәлдилигин? —
дәп сориди. Давут: Хәлиқниң арисида вабани тохтитиш үчүн, бу хаманни сәндин
сетивелип, бу йәрдә Пәрвәрдигарға бир қурбангаһ ясиғили кәлдим, — деди.
22 Аравнаһ Давутқа: Ғоҗам падиша өзлири немини халисила шуни елип
қурбанлиқ қилсила. Мана бу йәрдә көйдүрмә қурбанлиқ үчүн калилар бар, отун
қилишқа хаман тепидиған тирнилар билән калиларниң боюнтуруқлири бар.
23 И падиша, буниң һәммисини мәнки *Аравнаһ* падишаға тәқдим қилай, деди. У
йәнә падишаға: Пәрвәрдигар Худалири силини қобул қилип шәпқәт көрсәткәй,
деди.
24 Падиша Аравнаһға: Яқ, қандақла болмисун буларни сәндин өз нәрхидә
сетивалмисам болмайду. Мән бәдәл төлимәй Пәрвәрдигар Худайимға көйдүрмә
қурбанлиқларни һәргиз сунмаймән, — деди. Андин Давут хаман билән
калиларни әллик шәкәл күмүчкә сетивалди.□
25 Андин Давут у йәрдә Пәрвәрдигарға бир қурбангаһ ясап, көйдүрмә
қурбанлиқлар билән енақлиқ қурбанлиқлири қилди. Пәрвәрдигар зимин үчүн
қилған дуаларни қобул қилип, ваба Исраилниң арисида тохтиди.

□ **24:16 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — бу алаһидә шәхс тоғрилиқ бизниң «Тәбирләр»имизни көрүң. □ **24:17 «Лекин бу қойлар болса нимә қилди?»** — «бу қойлар» Худаниң хәлқини көрситиду.
□ **24:24 «әллик шәкәл»** — бәлким 600 грам әтрапида еди.

Падишаһлар «1»

Давут падиша оғли Сулайманни өз орниға тәхткә олтарғузиду
1 Давут падиша хелә яшинип қалған еди; уни йотқан-әдиял билән япсиму, у
иссимайтти.
2 Хизмәткарлири униңға: — Ғоҗам падиша өзлири үчүн, алдилирида туридиған
бир пак қиз тапқузайли; у падишадин хәвәр елип, силиниң қучағлирида ятсун;
шуниң билән ғоҗам падиша иссийла — деди.
3 Улар пүткүл Исраил земинини кезип гөзәл бир қизни издәп жүрүп, ахири
Шунамлиқ Абишагни тепип падишаниң алдиға елип кәлди. □
4 Қиз интайин гөзәл еди; у падишадин хәвәр елип униң хизмитидә болатти, амма
падиша униңға йеқинчилиқ қилмайтти.□
5 Амма Һаггитниң оғли Адония мәртивисини көтәрмәкчи болуп: «Мән падиша
болимән» деди. У өзигә җәң һарвулири билән атлиқларни вә алдида жүридиған
әллик әскәрни тәйяр қилди □ ■
6 (униң атиси һеч қачан: «Немишкә бундақ қилисән?» дәп, униңға тәнбиһ-
тәрбийә берипму бақмиған еди һәм у наһайити келишкән жигит болуп, аниси
уни Абшаломдин кейин туққан еди). □ ■
7 У Зәруияниң оғли Йоаб вә каһин Абиятар билән мәслиһәт қилишип турди. Улар
болса Адонияға әгишип униңға ярдәм берәтти. ■
8 Лекин каһин Задок вә Йәһояданиң оғли Беная, Натан пәйғәмбәр, Шимәй, Рәй вә
Давутниң өз палванлири Адонияға әгәшмиди.
9 Адония қой, кала вә бордиған топақларни Ән-Рогәлниң йенидики Зоһәләт
дегән ташта сойдуруп, һәммә ака-укилирини, йәни падишаниң оғуллири билән
падишаниң хизмитидә болған һәммә Йәһудаларни чақирди. □ ■
10 Лекин Натан пәйғәмбәр, Беная, палванлар вә өз иниси Сулайманни у
чақирмиди.
11 Натан болса Сулайманниң аниси Бат-Шебаға: — «Аңлимидиңму? Һаггитниң
оғли Адония падиша болди, лекин ғоҗимиз Давут униңдин хәвәрсиз.
12 Әнди мана, өз жениң вә оғлуң Сулайманниң женини қутқузушқа мениң саңа
бир мәслиһәт беришимкә иҗазәт бәргәйсән.
13 Давут падишаниң алдиға берип униңға: — Ғоҗам падиша өзлири қәсәм қилип
өз кәминилиригә вәдә қилип: «Сениң оғлуң Сулайман мәндин кейин падиша
болуп тәхтимдә олтириду» дегән әмәсмидилә? Шундақ туруқлуқ немишкә
Адония падиша болиду? — дегин.
14 Мана, падиша билән сөзлишип турғиниңда, мәнму сениң кәйниңдин кирип
сөзүңни испатлаймән, — деди.

□ **1:3 «Шунамлиқ Абишаг»** — яки «Шунәмлик Абишаг». □ **1:4 «падиша униңға йеқинчилиқ қилмайтти»** — ибраний тилида «падиша уни тонумайтти» дегән ибарә билән ипадилиниду. □ **1:5 «Һаггитниң оғли Адония»** — Адония Давутниң оғуллиридин бири. Һаггит Давутниң аяллиридин бири еди («2Сам.» 3:4) **«өз алдида жүридиған... әскәрләр»** — демәк, улар өзлириниң хусусий муһапизәтчилири еди. ■ **1:5** 2Сам. 15:1 □ **1:6 «униң атиси ... униңға** ***йәни Адонияға*** тәнбиһ-тәрбийә берипму бақмиған еди һәм у ... келишкән жигит болуп, аниси уни Абшаломдин кейин туққан еди»** — Абшалом Давутниң йәнә бир аяли Маакаһдин туғулған оғли еди. Адония Давутниң төртинчи оғли болуп, шу чағда бәлким Давутниң оғуллири арисида «чоңи» һесаплинатти. (2:15ни көрүң). Адония бәлким атиси тәрипидин әркә чоң қилинғанлиғи һәм өзиниң келишкәнлигидин шундақ мағрурлинип кәткән охшайду. ■ **1:6** 1Тар. 3:2 ■ **1:7** 1Пад. 2:22, 28 □ **1:9 «Ән-Рогәл»** — буниң мәнаси бәлким «Рогәлниң булиқи» яки «Пак қизниң булиқи». ■ **1:9** Йә. 15:7; 18:16

15 Бат-Шеба ичкири өйгә падишаниң қешиға кирди (падиша толиму қерип кәткән
еди, Шунамлиқ Абишаг падишаниң хизмитидә болуватати).
16 Бат-Шеба падишаға еңишип тазим қилди. Падишаһ: — Немә тәливиң бар? —
дәп сориди.
17 У униңға: — И ғожам, сили Пәрвәрдигар Худалири билән өз дедәклиригә:
«Сениң оғлуң Сулайман мәндин кейин падиша болуп тәхтимдә олтириду» дәп
қәсәм қилған едила.
18 Әнди мана, Адония падиша болди! Лекин и ғожам падиша, силиниң униңдин
хәвәрлири йоқ.
19 У көп калиларни, бордақ топақлар билән қойларни сойдуруп, падишаниң
һәммә оғуллирини, Абиятар каһинни вә қошунниң сәрдари Йоабни чақирди.
Лекин қуллири Сулайманни у чақирмиди.
20 Әнди, и ғожам падиша, пүткүл Исраилниң көзлири силигә тикилмәктә,
улар ғожам падишаниң өзлиридин кейин тәхтлиридә кимниң олтиридиғанлиғи
тоғрисида уларға хәвәр беришлирини күтишиватиду;
21 бир қарарға кәлмисилә, ғожам падиша өз ата-бовилири билән биллә ухлашқа
кәткәндин кейин, мән билән оғлум Сулайман гунакар санилип қалармизмекин,
— деди.
22 Мана, у техи падиша билән сөзлишип турғинида Натан пәйғәмбәрму кирип
кәлди.
23 Улар падишаға: — Натан пәйғәмбәр кәлди, дәп хәвәр бәрди. У падишаниң
алдиға кирипла, йүзини йәргә йеқип туруп падишаға тазим қилди.
24 Натан: — И ғожам падиша, сили Адония мәндин кейин падиша болуп мениң
тәхтимдә олтириду, дәп ейтқан едилиму?
25 Чүнки у бүгүн чүшүп, көп буқа, бордиған топақлар билән қойларни сойдуруп,
падишаниң һәммә оғуллирини, қошунниң сәрдарлирини, Абиятар каһинни
чақирди; вә мана, улар униң алдида йәп-ичип: «Яшисун падиша Адония!» — дәп
товлашмақта.
26 Лекин қуллири болған мени, Задок каһинни, Йәһояданиң оғли Бенаяни вә
қуллири болған Сулайманни у чақирмиди.
27 Ғожам падиша кимниң өзлиридин кейин ғожам падишаниң тәхтидә
олтиридиғанлиғини өз қуллириға уқтурмай у ишни буйрудилиму? — деди.
28 Давут падиша: — Бат-Шебани алдимға чичқириңлар, деди. У падишаниң
алдиға кирип, униң алдида турди.
29 Падиша болса: — Җенимни һәммә қийинчилиқтин қутқузған Пәрвәрдигарниң
һаяти билән қәсәм қилимәнки,
30 мән әслидә Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар билән саңа қәсәм қилип:
«Сениң оғлуң Сулайман мәндин кейин падиша болуп орнумда мениң тәхтимдә
олтириду» дәп ейтқинимдәк, бүгүнки күндә мән бу ишни чоқум вуҗудқа
чиқиримән, — деди.
31 Вә Бат-Шеба йүзини йәргә йеқип туруп падишаға тазим қилип: — Ғожам Давут
падиша әбәдий яшисун! — деди.
32 Давут падиша: — Задок каһинни, Натан пәйғәмбәрни, Йәһояданиң оғли
Бенаяни алдимға чақириңлар, деди. Улар падишаниң алдиға кәлди.
33 Падиша уларға: — Ғожаңларниң хизмәткарлирини өзүңларға қошуп,
Сулайманни өз қечиримгә миндүрүп, Гиһонға елип бериңлар;
34 у йәрдә Задок каһин билән Натан пәйғәмбәр уни Исраилниң үстигә падиша
болушқа мәсиһ қилсун. Андин канай челип: — Сулайман падиша яшисун! дәп

товлаңлар. □
35 Андин у тәхтимдә олтиришқа бу йәргә кәлгәндә, униңға әгишип меңиңлар; у
мениң орнумда падиша болиду; чүнки мән уни Исраил билән Йәһуданиң үстигә
падиша болушқа тайинлидим, — деди.
36 Йәһояданиң оғли Беная падишаға жавап берип: — Амин! Ғожам падишаниң
Худаси Пәрвәрдигарму шундақ буйрусун!
37 Пәрвәрдигар ғожам падиша билән биллә болғандәк, Сулайман билән биллә
болуп, униң тәхтини ғожам Давут падишаниңкидин техиму улуқ қилғай! — деди.
38 Задок каһин, Натан пәйғәмбәр, Йәһояданиң оғли Беная вә Кәрәтийләр билән
Пәләтийләр чүшүп, Сулайманни Давут падишаниң қечириға миндүрүп, Гиһонға
елип барди. □
39 Задок каһин ибадәт чедиридин май билән толған бир мүңгүзни елип,
Сулайманни мәсиһ қилди. Андин улар канай чалди. Хәлиқниң һәммиси: —
Сулайман падиша яшисун! — дәп товлашти. ■
40 Хәлиқниң һәммиси униң кәйнидин әгишип, сүнай челип зор шатлиқ билән йәр
йерилғидәк тәнтәнә қилишти. □
41 Әнди Адония вә униң билән жәм болған меһманлар ғизалинип чиққанда, шуни
аңлиди. Йоаб канай авазини аңлиғанда: — Немишкә шәһәрдә шунчә қийқас-
сүрән селиниду? — дәп сориди.
42 У техи сөзини түгәтмәйла, мана Абиятар каһинниң оғли Йонатан кәлди.
Адония униңға: — Киргин, қәйсәр адәмсән, чоқум бизгә хуш хәвәр елип кәлдиң,
— деди.
43 Йонатан Адонияға жавап берип: — Ундақ әмәс! Ғожимиз Давут падиша
Сулайманни падиша қилди!
44 Вә падиша өзи униңға Задок каһинни, Натан пәйғәмбәрни, Йәһояданиң
оғли Бенаяни вә Кәрәтийләр билән Пәләтийләрни һәмраһ қилип әвитип, уни
падишаниң қечириға миндүрди;
45 андин Задок каһин билән Натан пәйғәмбәр уни падиша болушқа Гиһонда мәсиһ
қилди. Улар у йәрдин чиқип шатлиқ қилип, пүткүл шәһәрни қийқас-сүрән билән
ләрзигә салди. Сиз аңлаватқан сада дәл шудур.
46 Униң үстигә Сулайман һазир падишалиқ тәхтидә олтириватиду.
47 Йәнә келип падишаниң хизмәткарлири келип ғожимиз Давут падишаға:
«Худалири Сулайманниң намини силиниңкидин әвзәл қилип, тәхтини
силиниңкидин улуқ қилғай!» дәп бәхит тиләп мубарәкләшкә келишти. Падиша
өзи ятқан орунда сәждә қилди
48 вә падиша: — «Бүгүн мениң тәхтимгә олтарғучи бирисини тайинлиған, өз
көзлиримгә шуни көргүзгән Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мубарәкләнсун!» —
деди — деди.
49 Шуни аңлап Адонияниң барлиқ меһманлири һодуқуп, орнидин қопуп һәр бири
өз йолиға кәтти.

□ **1:34 «Задок каһин билән Натан пәйғәмбәр уни Исраилниң үстигә падиша болушқа мәсиһ қилсун»** — «мәсиһ қилиш»: — Худаниң йолйоруғи билән Исраилға йеңи бир падиша бекитиш үчүн униң бешиға каһин яки пәйғәмбәр тәрипидин зәйтун мейи сүрүлүши керәк еди. Мошу мурасим «мәсиһ қилиш» яки «мәсиһләш» дейилгән. Шу мурасимдин кейин мошу падиша «Худаниң мәсиһ қилғини» дәп атилип, һөкүм сүрүшкә Худаниң һоқуқиға егә, дәп қарилатти. Каһинлар вә бәзи вақитларда пәйғәмбәрниму өз вәзиписигә бекитиш үчүн «мәсиһ қилиниш» мурасими өткүзүләтти. □ **1:38 «Кәрәтийләр билән Пәләтийләр»** — булар болса Давутниң хусусий муһапизәтчилиридин еди («2Сам.» 8:18ни көрүң). Кәрәтийләр әслидә Крет арилидин кәлгән болуши мүмкин еди. ■ **1:39** 1Сам. 20:24 □ **1:40 «Хәлиқниң һәммиси ... сүнай челип зор шатлиқ билән йәр йерилғидәк тәнтәнә қилишти»** — ибраний тилида: «Хәлиқниң һәммиси ... сүнай челип зор шатлиқ билән тәнтәнә қилишип йәрни йеривәтти». Мумкинчилиги барки, йәр дәрвәқә авазлар билән йерилип кәткән еди. Мәсиһниң келишидиму чоң йәр тәвраш болиду («Зәк.» 14:5, «Вәһ.» 6:12, 16:18).

50 Адония болса Сулаймандин қорқуп, орнидин қопуп, *ибадәт чедириға* берип
қурбангаһниң мүңгүзлирини тутти.□
51 Сулайманға шундақ хәвәр берилип: — «Адония Сулайман падишадин қорқиду;
чүнки мана, у қурбангаһниң мүңгүзлирини тутуп туруп: — «Сулайман падиша
бүгүн маңа шуни қәсәм қилсунки, у өз қулини қилич билән өлтүрмәсликкә вәдә
қилғай» деди», — дейилди.
52 Сулайман: — У дурус адәм болса бешидин бир тал чач йәргә чүшмәйду. Лекин
униңда рәзиллик тепилса, өлиду, деди.
53 Сулайман падиша адәм әвитип уни қурбангаһдин елип кәлди. У келип
Сулайман падишаниң алдида еңишип тазим қилди. Сулайман униңға: — Өз
өйүңгә кәткин, — деди.

2

Давут Сулайманға ахирқи несиһәтни қилиду

1 Давутниң өлидиған вақти йеқинлашқанда, оғли Сулайманға тапилап мундақ
деди: —
2 «Әнди йәр йүзидикиләрниң һәммиси баридиған йол билән кетимән. Жүрәклик
болуп, әркәктәк болғин!
3 Сән барлиқ қиливатқан ишлириңда һәмдә барлиқ нийәт қилған ишлириңда
раваж тепишиң үчүн Мусаға чүшүрүлгән қанунда пүтүлгәндәк, Пәрвәрдигар
Худайиңниң йоллирида меңип, Униң бәлгүлимилири, Униң әмирлири, Униң
һөкүмлири вә агаһ-гувалиқлирида чиң туруп, Униң тапшуруғини чиң тутқин.
□ ■
4 Шундақ қилғанда Пәрвәрдигар маңа: «Әгәр әвлатлириң өз йолиға көңүл
бөлүп, Мениң алдимда пүтүн қәлби вә пүтүн жени билән һәқиқәттә маңса, саңа
әвладиңдин Исраилниң тәхтидә олтиришқа бир зат кам болмайду» дәп ейтқан
сөзигә әмәл қилиду.■
5 Амма Зәруияниң оғли Йоабниң маңа қилғинини, йәни униң өзи қандақ қилип
Исраилниң қошунидики икки сәрдарни, йәни Нерияниң оғли Абнәр билән
Йәтәрниң оғли Амасани уруп өлтүрүп, тинич мәзгилдә жәңдә төкүлгәндәк қан
төкүп, белигә бағлиған кәмәргә вә путиға кийгән кәшигә жәңдә төкүлгәндәк қан
чечип, дағ қилғанлиғини билисән. ■
6 Сән уни даналиғиңға мувапиқ бир тәрәп қилип, униң ақ бешиниң гөргә саламәт
чүшүшигә йол қоймиғайсән.□
7 Лекин Гилеадлиқ Барзиллайниң оғуллириға меһриванлиқ көрситип,
дәстихиниңдин нан йегүзгин; чүнки мән акаң Абшаломдин қачқинимда, улар
йенимға келип маңа шундақ қилған.■
8 Вә мана Баһуримдин кәлгән Бинямин қәбилисидин Гераниң оғли Шимәй
йениңда туриду. У мән Маһанаимға баридиғанда, әшәддий ләнәт билән мени
қарғиди. Кейин у Иордан дәриясиға берип мениң алдимға кәлгәндә, мән
Пәрвәрдигарниң *нами* билән униңға: «Сени қилич билән өлтүрмәймән» дәп
қәсәм қилдим. ■

□ **1:50 «Адония ... Сулаймандин қорқуп, ... ибадәт чедириға берип қурбангаһниң мүңгүзлирини тутти»** — шу чағларда «қурбангаһниң мүңгүзлирини тутуш» падишадин һимайә тиләшни билдүрүшниң ипадиси еди. □ **2:3 «барлиқ нийәт қилған ишлириңда...»** — ибраний тилида: «сән қәйәргә бурулсаң,...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **2:3** Қан. 17:18; 29:9; Йә. 1:7 ■ **2:4** 2Сам. 7:12; Зәб. 131:12 ■ **2:5** 2Сам. 3:27; 20:10 □ **2:6 «униң ақ бешиниң гөргә саламәт чүшүшигә йол қоймиғайсән»** — мошу йәрдә «гөр» «тәһтисара» дегәнни билдүриду. ■ **2:7** 2Сам. 17:27; 19:31 ■ **2:8** 2Сам. 16:5; 19:19

9 Амма һазир уни гунасиз дәп санимиғин. Өзүң дана киши болғандин кейин униңға қандақ қилишни билисән; һәрһалда униң ақ бешини қанитип гөргә чүшүргин».□
10 Давут өз ата-бовлири билән бир йәрдә ухлиди. У «Давутниң шәһири» *дегән жайда* дәпнә қилинди.□ ■
11 Давутниң Исраилға сәлтәнәт қилған вақти қириқ жил еди; у Һебронда йәттә жил сәлтәнәт қилип, Йерусалимда оттуз үч жил сәлтәнәт қилди.■

Сулайманниң орни мустәһкәмлиниду

12 Сулайман атиси Давутниң тәхтидә олтарди; униң сәлтәнити хелә мустәһкәмләнди. ■
13 Амма Һаггитниң оғли Адония Сулайманниң аниси Бат-Шебаниң қешиға барди. У униңдин: — Течлиқ мәхситидә кәлдиңму? — дәп сориди. У: — Шундақ, течлиқ мәхситидә, деди.
14 У йәнә: — Саңа бир сөзүм бар еди, деди. У: — Сөзүңни ейтқин, деди.
15 У: — Билисәнки, падишалиқ әслидә мениңки еди, вә пүтүн Исраил мени падиша болиду дәп, маңа қарайтти. Лекин падишалиқ мәндин кетип, инимниң илкигә өтти; чүнки Пәрвәрдигарниң ирадиси билән у униңки болди. ■
16 Әнди саңа бир илтимасим бар. Мени яндурмиғин, деди. У: — Ейтқин, деди.
17 У: — Сәндин өтүнимән, Сулайман падишаға мән үчүн ейтқинки — чүнки у саңа яқ демәйду! — У Шунамлиқ Абишагни маңа хотунлуққа бәрсун, деди.
18 Бат-Шеба: — Мақул; сән үчүн падишаға сөз қилай, деди.
19 Бат-Шеба Адония үчүн сөз қилғили Сулайман падишаниң алдиға барди. Падиша қопуп алдиға берип, анисиға тазим қилди. Андин тәхтигә берип олтирип падишаниң анисиға бир тәхтни кәлтүрди. Шуниң билән у униң оң йенида олтирип, униңға: —
20 Саңа кичиккинә бир илтимасим бар. Мени яндурмиғин, деди. Падиша униңға: — И ана, соравәргин, мән сени яндурмаймән, деди.
21 У: — Акаң Адонияға Шунамлиқ Абишагни хотунлуққа бәргүзгин, деди.
22 Сулайман падиша җавап берип анисиға: — Немишкә Адония үчүн Шунамлиқ Абишагни сорайсән? У акам болған екән, униң үчүн, Абиятар каһин үчүн вә Зәруияниң оғли Йоаб үчүн падишалиқниму сorимамсән! — деди.□
23 Сулайман падиша Пәрвәрдигар билән қәсәм қилип мундақ деди: — Адония шу сөзни қилғини үчүн өлмисә, Худа мени урсун яки униңдин артуқ җазалисун!
24 Мениң орнумни мустәһкәм қилған, атамниң тәхтидә олтарғузған, Өз вәдиси бойичә маңа бир өйни қурған Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, Адония бүгүн өлүмгә мәһкүм қилиниду, деди.□ ■

□ **2:9 «...һәрһалда униң ақ бешини қанитип гөргә чүшүргин»** — мошу йәрдә «гөр» «тәһтисара» дегәнни билдүриду. **«Зәруияниң оғли Йоаб... Бинямин қәбилисидин Гераниң оғли Шимәй»** — бу икки адәмниң Сулайманға дүшмән болидиғанлиғиға Давут падишаниң көзи йәтти. Әслидә у уларни җазалашқа тоғра келәтти; бирақ өзи еғир гуна садир қилғанлиғи түпәйлидин («2Сам.» 11-бап) хиҗаләттә келип, қоли бу ишларға һеч бармайтти. □ **2:10 «Давут өз ата-бовилири билән бир йәрдә ухлиди»** — мошундақ ибариләр үстидә «Яритилиш»тики «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. **««Давутниң шәһири» дегән жай»** — «Давутниң шәһири»: — Зионни, йәни Йерусалимдики егиз дөңгә жайлашқан, Давут қурған қәлъәни көрситиду. ■ **2:10** Рос. 2:29; 13:36 ■ **2:11** 1Тар. 29:27 ■ **2:12** 1Тар. 29:23; 2Тар. 1:1 ■ **2:15** 1Тар. 22:9; 28:5 □ **2:22 «Немишкә Адония үчүн Шунамлиқ Абишагни сорайсән? У акам болған екән, униң үчүн, ... падишалиқниму соримамсән!»** — мүмкинчилиги барки, Адония атисиниң кенизигини әмригә алса, хәлиқ уни атисиға баравәр екән, шуңа падиша болушқа лайиқ дәп қарайтти. Сулайманниң көзлири бу ишқа йәтти. □ **2:24 «*Пәрвәрдигар*...** Өз вәдиси бойичә маңа бир өйни қурған...» — «өй» мошу йәрдә Сулаймандин болидиған шаһанә сулалини көрситиду. ■ **2:24** 2Сам. 7:12, 13

25 Шуниң билән Сулайман падиша Йәһояданиң оғли Бенаяни бу ишқа әвәтти; у
уни чепип өлтүрди.
26 Падиша Абиятар каһинға: — Маң, Анатоттики өз етизлиғиңға барғин.
Сән өлүмгә лайиқсән, лекин сән Рәб Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини атам
Давутниң алдида көтәргәнлигиң түпәйлидин, вә атамниң тартқан һәммә азап-
оқубәтлиридә униңға һәмдәрд болғиниң үчүн, мән һазир сени өлүмгә мәһкүм
қилмаймән, деди.■
27 Андин Сулайман Абиятарни Пәрвәрдигарға каһин болуштин жуда қилип
һайдиди. Шуниң билән Пәрвәрдигарниң Әлиниң жәмәти тоғрилиқ Шилоһда
ейтқан сөзи әмәлгә ашурулди.□ ■
28 Буниң хәвири Йоабқа йәткәндә (чүнки Йоаб Абшаломға әгәшмигән болсиму,
Адонияға әгәшкән еди) Йоаб Пәрвәрдигарниң чедириға қечип қурбангаһниң
мүңгүзлирини тутти. ■
29 Сулайман падишаға: «Мана, Йоаб Пәрвәрдигарниң чедириға қечип берип,
қурбангаһниң йенида туриду» дегән хәвәр йәткүзүлди. Сулайман Йәһояданиң
оғли Бенаяни шу йәргә әвәтип: — Маң, уни өлтүрүвәткин, деди.
30 Беная Пәрвәрдигарниң чедириға берип униңға: — «Падиша сени буяққа
чиқсун!» деди, деди. У: — Яқ, мошу йәрдә өлимән, деди. Беная падишаниң
йениға қайтип униңға хәвәр берип: — Йоаб мундақ-мундақ деди, маңа шундақ
жавап бәрди, деди.
31 Падиша униңға: — У өзи дегәндәк қилип, уни чепип өлтүргин вә уни дәпнә
қилғин. Шуниң билән Йоаб төккән наһәқ қан мәндин вә атамниң жәмәтидин
көтирилип кәткәй.
32 Шундақ қилип атам Давут бехәвәр әһвалда у өзидин адил вә есил икки адәмни,
йәни Исраилниң қошунининң сәрдари Нәрниң оғли Абнәр билән Йәһуданиң
қошунининң сәрдари Йәтәрниң оғли Амасани қиличлиғини үчүн, Пәрвәрдигар у
төккән қанни өз бешиға яндуриду.
33 Уларниң қени Йоабниң беши вә нәслиниң бешиға мәңгү янғай; лекин
Давут, униң нәсли, жәмәти вә тәхтигә әбәдил-әбәткичә Пәрвәрдигардин тинич-
хатиржәмлик болғай, деди.
34 Йәһояданиң оғли Беная чиқип уни чепип, өлүмгә мәһкүм қилди. Андин у
чөлдики өз өйидә дәпнә қилинди.
35 Падиша Йәһояданиң оғли Бенаяни униң орниға қошунниң сәрдари қилди;
падиша Абиятарниң орниға Задокни каһин қилип тайинлиди.■
36 Андин кейин падиша Шимәйни чақирип униңға: — Йерусалимда өзүңгә бир өй
селип у йәрдә олтарғин. Башқа һеч йәргә чиқма.
37 Әгәр сән чиқип Кидрон жилғисидин өтсәң, шуни ениқ билип қойки, шу күндә
сән шәксиз өлисән. Сениң қениң өз бешиңға чүшиду, деди.
38 Шимәй падишаға: — Ғожамниң сөзи бәрһәқтур. Ғожам падиша ейтқандәк
қуллири шундақ қилиду, деди. Шуниң билән Шимәй узун вақитқичә
Йерусалимда турди.
39 Үч жилдин кейин шундақ болдики, Шимәйниң қуллиридин иккиси қечип
Маакаһниң оғли, Гатниң падишаси Ақишниң қешиға барди. Шимәйгә: — Мана
қуллириң Гат шәһиридә туриду, дегән хәвәр йәткүзүлди.
40 Шимәй ешигини тоқуп қуллирини издигили Гатқа, Ақишниң йениға барди.
Андин у йенип өз қуллирини Гаттин елип кәлди.

■ **2:26** 1Сам. 22:20-23; 2Сам. 15:24 □ **2:27 «Пәрвәрдигарниң Әлиниң жәмәти тоғрилиқ Шилоһда ейтқан сөзи әмәлгә ашурулди»** — бу сөз «1Сам.» 2:27-36дә вә 3:11-14дә хатириләнгән. ■ **2:27** 1Сам. 2:31-36 ■ **2:28** 1Пад. 1:50 ■ **2:35** 1Сам. 2:35

41 Сулайманға: — Шимәй Йерусалимдин Гатқа берип кәлди, дәп хәвәр йәткүзүлди.
42 Падиша Шимәйни чақиртип униңға: — Мән сени Пәрвәрдигар билән қәсәм қилдуруп: — Шуни ениқ билип қойки, сән қайси күни чиқип бирәр йәргә барған болсаң, сән шу күнидә шәксиз өлисән, дәп агаһландуруп ейтмиғанмидим? Өзүңму, мән аңлиған сөз бәрһәқ, дегән едиңғу?
43 Шундақ болған екән, немишкә өзүң Пәрвәрдигар алдида қилған қәсимиңни бузуп, мән саңа буйруған буйруғумниму тутмидиң? — деди.
44 Падиша Шимәйгә йәнә: Сән атам Давутқа қилған һәммә рәзилликни убдан билисән, у көңлүңгә аяндур. Мана Пәрвәрдигар рәзиллигиңни өз бешиңға яндуриду. ■
45 Лекин Сулайман падиша болса бәрикәтлинип, Давутниң тәхти Пәрвәрдигарниң алдида әбәдил-әбәт мустәһкәм қилиниду, деди.
46 Андин падишаниң буйруғи билән Йәһояданиң оғли Беная чиқип уни чепип өлтүрди. Падишаһлиқ болса Сулайманниң қолида мустәһкәм қилинди.■

3

Пәрвәрдигар Сулайманға даналиқ бериду
2Тар. 1:1-12

1 Сулайман Мисирниң падишаси Пирәвн билән иттипақ түзүп Пирәвнниң қизини
хотунлуққа алди. Өз ордиси, Пәрвәрдигарниң өйи вә Йерусалимниң чөрисидики сепилни ясап пүткүзгичилик у уни «Давутниң шәһири»гә апирип турғузди.■
2 Шу вақитларда Пәрвәрдигарниң нами үчүн бир ибадәтхана ясалмиғини үчүн хәлиқ «жуқури жайлар»да қурбанлиқлирини қилатти.□ ■
3 Сулайман Пәрвәрдигарни сөйүп, атиси Давутниң бәлгүлигәнлиридә маңатти. Пәқәт «жуқури жайлар»да қурбанлиқ қилип хушбуй яқатти.□
4 Падиша қурбанлиқ қилғили Гибеонға барди; чүнки у йәр «улуқ жуқури жай» еди. Сулайман у йәрдики қурбангаһда бир миң көйдүрмә қурбанлиқ сунди. ■
5 Пәрвәрдигар Гибеонда Сулайманға кечиси чүшидә көрүнди. Худа униңға: — Мениң саңа немә беришимни лайиқ тапсаң, шуни тилигин, деди.■
6 Сулайман жававән мундақ деди: — Қулуң атам Давут Сениң алдиңда һәқиқәт, һәққанийлиқ вә көңлиниң сәмимийлиги билән маңғанлиғи билән Сән униңға зор меһриванлиқни көрсәткән един; вә Сән шу зор меһриванлиқни давам қилип, бүгүнки күндикидәк өз тәхтидә олтарғили униңға бир оғул бәрдиң.

■ **2:44** 2Сам. 16:5, 6, 7 ■ **2:46** 2Тар. 1:1 ■ **3:1** 1Пад. 7:8 □ **3:2 «хәлиқ «жуқури жайлар»да қурбанлиқлирини қилатти»** — «жуқури жайлар»: — Тәвраттики «Қан.» 12:5-14дә вә башқа мунасивәтлик йәрләрдә, Худа Исраилларға: — Бириси маңа атап қурбанлиқ қилса, пәқәт «Өзүм таллиған жай»да қурбанлиқ қилсун, дәп тапилайду. Исраилниң тарихида Худа мошундақ қурбанлиқ қилидиған бир нәччә жайни бекиткән еди (бир вақитта пәқәт бирла жайни бекитәтти). Бирақ Исраиллар бәлким өз қолайлиғини көзләп (вә бәлким бутпәрәсләрниң иш-һәрикәтлирини дорап) Худаниң әмрини нәзиридин сақит қилип тағ чоққилири қатарлиқ жуқури жайларда Худаға ибадәт қилип қурбанлиқ қилатти. Буниң шундақ бир хәтири бар едики, улар әтрапидики бутпәрәсләрниң тәсирини қобул қилип, шу йәрдә һәр хил бутларғиму чоқунуп, һәтта бутпәрәсләргә әгишип «инсан қурбанлиқ»ларниму қилиши мүмкин вә дәрвәқә көп вақитларда шундақ қилатти (мәсилән, «Әз.» 16:21, 20:26ни көрүң). ■ **3:2** Қан. 12:5 □ **3:3 «Сулайман Пәрвәрдигарни сөйүп, атиси Давутниң бәлгүлигәнлиридә маңатти; пәқәт «жуқури жайлар»да ... хушбуй яқатти»** — «Давутниң бәлгүлигәнлири»: — шүбһисизки, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән барлиқ бәлгүлимиләрни өз ичигә алған. Уларниң ичидә, қурбанлиқ қилиш «жуқури жайлар»да әмәс, бәлки Пәрвәрдигар бекиткән жайдила болуши керәк, дәп бекитилгән («Қан.» 12:10-14). ■ **3:4** 2Тар. 1:3 ■ **3:5** 1Пад. 9:2

7 Әнди и Пәрвәрдигар Худайим, қулуңни атам Давутниң орнида падиша қилдиң.
Амма мән пәқәт бир гөдәк бала халас, чиқиш-киришниму билмәймән. ■
8 Өз қулуң Сән таллиған хәлқиң, көплүгидин санап болмайдиған һесапсиз улуқ
бир хәлиқ арисида туриду. ■
9 Шуңа Өз қулуңға хәлқиңниң үстидә һөкүм қилишқа яхши-яманни пәриқ
етидиған ойғақ бир қәлбни бәргәйсән; болмиса, ким бу улуқ хәлқиң үстигә һөкүм
қилалисун? — деди.
10 Сулайманниң шуни тилигини Рәбни хуш қилди.
11 Худа униңға: — Сән шуни тилигиниң үчүн — Я өзүң үчүн узун өмүр тилимәй,
я өзүң үчүн дөләт-байлиқ тилимәй, я дүшмәнлириңниң жанлирини тилимәй,
бәлки тоғра һөкүм қилғили ойғақ болушқа өзүң үчүн әқил-парасәтни тилигиниң
үчүн, ■
12 мана, сөзүң бойичә шундақ қилдим. Мана саңа шундақ дана вә йорутулған
қәлбни бәрдимки, сәндин илгири саңа охшайдиғини болмиған, сәндин кейинму
саңа охшайдиғини болмайду. ■
13 Мән сән тилимигән нәрсиниму, йәни дөләт-байлиқ вә шан-шөһрәтни саңа
бәрдим. Шуниң билән барлиқ күнлириңдә падишаларниң арисида саңа охшаш
болидиғини чиқмайду. ■
14 Әгәр атаң Давут маңғандәк Мениң йоллиримда меңип, бәлгүлимилирим вә
әмирлиримни тутсаң күнлириңни узартимән, деди.
15 Сулайман ойғанғанда, мана бу бир чүш еди. У Йерусалимға келип
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғиниң алдиға келип, өрә туруп көйдүрмә
қурбанлиқларни қилип, тәшәккүр қурбанлиқлирини өткүзүп, һәммә
хизмәткарлириға зияпәт қилип бәрди.

Сулайманниң даналиғи аян болиду

16 Шуниңдин кейин икки паһишә аял падишаниң қешиға келип униң алдида
турди.
17 Биринчи аял: — И ғожам! Мән вә бу хотун бир өйдә олтиримиз; у мән билән
өйдә турғинида бир балини туғдум.
18 Мән балини туғуп үч күндин кейин у хотунму бир бала туғди. Биз иккилән у
йәрдә олтардуқ; өйдә биздин башқа һеч ят адәм йоқ еди, ялғуз биз иккилән өйдә
едуқ.
19 Шу кечидә бу хотунниң балиси өлди; чүнки у балисини бесип өлтүрүп қойған
еди.
20 У йерим кечидә қопуп дедәклири ухлап қалғанда, йенимдин оғлумни елип өз
қучиғиға селип, өзиниң өлгән оғлини мениң қучиғимға селип қоюпту.
21 Әтиси қопуп баламни емитәй десәм мана өлүк туриду. Лекин әтигәндә
қарисам, у мән туққан бала әмәс еди, деди.
22 Иккинчи аял: — Яқ, ундақ әмәс. Тирик қалғини мениң оғлум, өлгини сениң
оғлуң, деди. Лекин биринчи аял: — Яқ, өлгини сениң оғлуң, тирик қалғини
мениң оғлум, деди. Улар шу һаләттә падишаниң алдида талишип туратти.
23 Падишаһ: — Бири: «Тирик қалғини мениң оғлум, өлгини сениң оғлуң» дәйду.
Амма йәнә бири: «Яқ, өлгини сениң оғлуң, тирик қалғини мениң оғлум» дәйду,
деди.
24 Падишаһ: Маңа бир қилич елип келиңлар, деди. Улар қилични падишаға елип
кәлгәндә
25 падиша: Тирик балини оттуридин кесип икки парчә қилип йеримини биригә,
йәнә бир йеримни иккинчисигә бериңлар, деди.

■ **3:7** 2Тар. 2:7 ■ **3:8** 2Тар. 1:9 ■ **3:11** 2Тар. 1:11 ■ **3:12** Топ. 1:16 ■ **3:13** Мат. 6:33; Әф. 3:20

26 У вақитта тирик балиниң аниси өз балисиға ичини ағритип падишаға: — Аһ
ғожам! Тирик балини униңға бәрсилә, һәргиз уни өлтүрмигәйлә! — дәп ялвурди.
Лекин иккинчиси: — Уни нә мениңки нә сениңки қилмай, оттуридин кесиңлар,
деди.
27 Падиша жававән: — Тирик балини униңға бериңлар, уни һеч өлтүрмәңлар;
чүнки бу балиниң аниси шудур, деди.
28 Пүткүл Исраил падишаниң қилған һөкүми тоғрисида аңлиди вә улар
падишадин қорқти, чүнки улар Худаниң адил һөкүмләрни чиқириш
даналиқиниң униңда барлиғини көрди.

4

Сулайманниң әмәлдарлири вә хизмәткарлири

1 Сулайман падиша пүткүл Исраилға падиша болди.
2 Униң чоң әмәлдарлири мунулар: — Задокниң оғли Азария каһин еди;
3 Шишаниң оғуллири Елихорәф вә Ахияһ катиплар еди; Аһилудниң оғли
Йәһошафат диванбеги еди;
4 Йәһояданиң оғли Бенaя қошунниң баш сәрдари еди. Задок билән Абиятар
каһинлар еди;
5 Натанниң оғли Азария назарәт беги, Натанниң йәнә бир оғли Забуд һәм каһин
вә падишаниң мәслиһәтчиси еди.
6 Ахишар ординиң ғожидари, Абданиң оғли Адонирам баж-алван беги еди.■
7 Пүткүл Исраил зиминида Сулайман падишаниң өзи үчүн вә ордидикилири үчүн
йемәк-ичмәк тәминләйдиған, он икки назарәтчи тайинланған еди; уларниң һәр
бири жилда бир айдин йемәк-ичмәк тәминләшкә мәсъул еди.
8 Уларниң исми төвәндә хатириләнгән: Әфраим тағлиқ райониға Бән-Хур;
9 Маказ, Шаалбим, Бәйт-Шәмәш вә Елон-Бәйт-Һананға Бән-Дәкәр;
10 Аруботқа Бән-Хәсәд; у йәнә Сокоһ вә Хәфәр дегән барлиқ жутқиму мәсъул еди;
□
11 йәнә Нафат-Дорға Бән-Абинадаб (у Сулайманниң қизи Тафатни хотунлуққа
алған);
12 Таанақ, Мәгиддо вә Йизрәәлниң төвәнки тәрипидики Зарәтанниң йенида
болған пүткүл Бәйт-Шанға, шундақла Бәйт-Шандин тартип Абәл-Мәһолаһғичә,
Жокнеамдин өткичә болған зиминларға Аһилудниң оғли Баана;
13 Рамот-Гилеадқа Бән-Гәбәр; у йәнә Гилеад жутиға жайлашқан, Манассәһниң
оғли Яирға тәвә болған кәнтләр вә һәм Башандики жут Аргоб, жүмлидин у
йәрдики сепили, мис балдақлиқ қовуқлири болған атмиш чоң шәһәргиму мәсъул
еди.
14 Маһанаимға Иддониң оғли Аһинадаб;
15 Нафталиға Ахимааз (у Сулайманниң қизи Басиматни хотунлуққа алған еди).
16 Ашир вә Алотқа Һушайниң оғли Баанаһ;
17 Иссакарға Паруаһниң оғли Йәһошафат;
18 Бинямин зиминиға Еланиң оғли Шимәй;
19 Гилеад зиминиға (әслидә Аморийларниң падишаси Сиһон вә Башанниң
падишаси Огниң зимини еди) Уриниң оғли Гәбәр. У шу жутқа бирдин-бир
назарәтчи еди.

Сулайманниң дөлити вә шөһрити

■ **4:6** 1Пад. 12:18 □ **4:10 «Сокоһ»** — яки «Соко».

20 Йәһуда билән Исраилниң адәмлири деңиз саһилидики қумдәк нурғун еди.
Улар йәп-ичип, хошаллиқ қилатти.
21 Вә Сулайман болса *Әфрат* дәриясидин тартип Филистийләрниң зиминиға вә
Мисирниң чегаралириғичә болған һәммә падишалиқларниң үстидә сәлтәнәт
қилатти. Улар улпан кәлтүрүп Сулайманниң пүтүн өмридә униң хизмитидә
болатти.
22 Сулайманниң ордисиға кетидиған күнлүк тәминат үчүн оттуз кор тасқиған ақ
ун, атмиш кор қара ун, □
23 он бордиған уй, яйлақтин кәлтүрүлгән жигирмә уй, йүз қой кетәтти; буниңдин
башқа буғилар, җәрәнләр, кийикләр вә бордиған тохулар лазим еди.
24 Чүнки у Тифсаһдин тартип Газағичә, *Әфрат* дәриясиниң бу тәрипидики
һәммә жутларниң үстидә, йәни *Әфрат* дәриясиниң бу тәрипидики барлиқ
падишаларниң үстидә һөкүм сүрәтти; униң төрт әтрапи тинич еди.
25 Сулайманниң пүткүл күнлиридә Дандин тартип Бәәр-Шебағичә Йәһуда билән
Исраил адәмлириниң һәр бири өз үзүм тели вә өз әнҗир дәриғиниң тегидә аман-
есән олтиратти.■
26 Сулайманниң җәң һарвулириниң атлири үчүн төрт миң атханиси, он икки миң
чәвәндизи бар еди.□ ■
27 Мәзкур назарәтчиләрниң һәр бири өзигә бекитилгән айда Сулайман
падишаға вә униң дәстихиниға кәлгәнләрниң һәммисиниң йемәк-ичмәклирини
кемәйтмәй тәминләйтти.
28 Хәлиқ болса һәр бири өзигә бекитилгән норма бойичә ат-қечирлар үчүн арпа
билән саманларни *назарәтчиләр бар* йәргә елип келәтти.
29 Худа Сулайманға деңиз саһилидики қумдәк даналиқ, интайин мол пәм-
парасәт ата қилип, униң қәлбини кәң қилип зор йорутти. □
30 Шуниң билән Сулайманниң даналиғи барлиқ шәриқтикиләрниң даналиғидин
вә Мисирдики барлиқ даналиқтин ашти.
31 Чүнки у барлиқ адәмләрдин, җүмлидин әзраһлиқ Етан билән Махолниң
оғуллири Һеман, Калкол вә Дарда дегәнләрдин дана еди; вә униң шөһрити
әтрапидики һәммә әлләр арисида йейилди.
32 У ейтқан пәнд-несиһәт үч миң еди; униң шеир-күйлири бир миң бәш еди.
33 У Ливандики кедир дәриғидин тартип тамда өсидиған лепәкгүлгичә дәрәқ-
гияларниң һәммисини баян қилип хатирилигән еди; у йәнә мал вә һайванлар,
қушлар, һашарәт-өмилигүчиләр вә белиқлар тоғрисида баян қилип хатирилигән
еди.
34 Сулайманниң даналиқини аңлиғили кишиләр барлиқ әлләрдин келәтти,
шундақла униң даналиғи тоғрилиқ хәвәр тапқан йәр йүзидики һәммә
падишалардин кишиләр кәлмәктә еди.

5

Ибадәтханини қурушқа материялларни топлаш
2Тар. 2:1-17

□ **4:22 «оттуз кор»** — бир кор он литр, 30 кор 300 литр. ■ **4:25** Лав. 26:5 □ **4:26 «төрт миң атханиси»** — көп кона көчүрмиләрдә «қириқ миң атханиси» дейилиду. Лекин биз бу санни көчүргүчиләрниң хаталиғи дәп қараймиз. «2Тар.» 9:25дә вә бу текстниң бәзи грек тәрҗимилиридә «төрт миң» дейилиду. **«он икки миң чәвәндизи»** — яки «он икки миң ети». ■ **4:26** 1Пад. 10:26; 2Тар. 1:14; 9:25 □ **4:29 «униң қәлбини кәң қилип зор йорутти»** — яки «униң көкси-қарнини бәк кәң қилди».

1 Турниң падишаси Һирам Сулайманни атисиниң орниға падиша болушқа мәсиһ
қилинған дәп аңлап, өз хизмәткарлирини униң қешиға әвәтти; чүнки Һирам
Давутни изчил сөйгүчи еди. ■

2 Сулайман Һирамға адәм әвитип мундақ учурни йәткүзди: —

3 «Өзүң билисәнки, атам Давутниң дүшмәнлирини Пәрвәрдигар униң пути астиға
қойғичә, у әтрапида һәр тәрәптә җәң қилғанлиғи түпәйлидин Пәрвәрдигар
Худасниң намиға бир ибадәтхана ясалмиди. ■

4 Әнди һазир Пәрвәрдигар Худайим маңа һәммә тәрәптин арам бәрди; һеч бир
дүшминим йоқ, һеч бир бала-қаза йоқ.

5 Мана, Пәрвәрдигарниң атам Давутқа: «Мән сениң орнуңға өз тәхтиңгә
олтарғузған оғлуң болса, у мениң намимға бир ибадәтхана ясайду» дәп
ейтқинидәк, мән Пәрвәрдигар Худайимниң намиға бир ибадәтхана ясай дәп
нийәт қилдим; ■

6 әнди мән үчүн *адәмлириңгә* Ливандин кедир дәрәқлирини кесиңлар, дәп
ярлиқ чүшүргин; мениң хизмәткарлирим сениң хизмәткарлириңға һәмдәмдә
болиду. Сениң бекиткиниң бойичә хизмәткарлириңға берилидиған иш
һәққини саңа төләймән; чүнки өзүңгә аянки, дәрәқ кесиштә аримизда һеч
ким Зидондикиләрдәк уста әмәс».

7 Һирам Сулайманниң сөзини аңлиғанда интайин хошал болуп: — Бүгүн бу улуқ
хәлиқ үстигә һөкүм сүрүшкә Давутқа шундақ дана бир оғул бәргән Пәрвәрдигарға
тәшәккүр ейтилсун! — деди.

8 Һирам Сулайманға адәм әвитип: — Сән маңа қойған тәләплириңни аңлап қобул
қилдим. Мән сениң кедир яғичи вә арча яғичи тоғрилиқ арзу қилғанлириңниң
һәммисини ада қилимән;

9 Мениң хизмәткарлирим шуларни Ливандин деңизға апириду; мән уларни
сал қилип бағлап, деңиз билән сән маңа бекиткән йәргә йәткүзимән, андин
шу йәрдә уларни йәшкүзимән. Шуниң билән сән уларни тапшурувелип, елип
кетисән. Буниң һесавиға сән тәләплирим бойичә ордидикилирим үчүн йемәк-
ичмәк тәминлигәйсән, — деди.

10 Шундақ қилип, Һирам Сулайманға барлиқ тәливи бойичә кедир яғачлири вә
арча яғачлирини бәрди.

11 Сулайман Һирамға ордидикилириниң йемәк-ичмикигә жигирмә миң кор
буғдай вә жигирмә бат сап зәйтун мейини әвәтип бәрди. Һәр жили Сулайман
Һирамға шундақ берәтти. □

12 Пәрвәрдигар Сулайманға вәдә қилғандәк униңға даналиқ бәргән еди. Һирам
билән Сулайманниң арисида енақлиқ болуп, иккиси әһдә түзүшти.■

13 Сулайман падиша пүтүн Исраилдин һашарға ишләмчиләрни бекитти, уларниң
сани оттуз миң еди.

14 У буларни нөвәт билән һәр айда он миңдин Ливанға әвәтәтти; шундақ қилип,
улар бир ай Ливанда турса, икки ай өйидә турди. Адонирам һашарчиланиң
үстидә туратти.

15 Сулайманниң йәтмиш миң һаммили, тағларда ишләйдиған сәксән миң
ташчиси бар еди.

16 Униңдин башқа Сулайманниң мәнсәпдарлиридин иш үстигә қоюлған үч миң
үч йүз иш беши бар еди; улар ишләмчиләрни башқуратти.

17 Падиша ярлиқ чүшүрүши билән улар ибадәтханиниң улини селишқа ойулған,
чоң вә қиммәтлик ташларни кесип кәлтүрди.

■ **5:1** 2Сам. 5:11; 1Тар. 14:1 ■ **5:3** 1Тар. 28:3 ■ **5:5** 2Сам. 7:13; 1Тар. 22:10; 2Тар. 1:18 □ **5:11** **«жигирмә бат»** — бир «бат» тәхминән 27 литр, 20 бат 540 литр. ■ **5:12** 1Пад. 3:12

18 Вә Сулайманниң тамчилири билән Һирамниң тамчилири вә Гәбаллиқлар
қошулуп ташларни оюп, өйни ясаш үчүн яғач һәм ташларни тәйярлап қойди.□

6

Муқәддәс ибадәтханиниң қурулуши
2Тар. 3:1-14

1 Исраиллар Мисирдин чиққандин кейинки төрт йүз сәксининчи жили,
Сулайманниң Исраилниң үстидики сәлтәнитиниң төртинчи жилиниң иккинчи
ейида, йәни Зиф ейида у Пәрвәрдигарниң өйини ясашқа башлиди.■

Сулайман падиша қурған ибадәтхана
2 Сулайман падиша Пәрвәрдигарға ясиған ибадәтханиниң узунлуғи атмиш гәз,
кәңлиги жигирмә гәз вә егизлиги оттуз гәз еди. □
3 Ибадәтханидики «муқәддәс жай»ниң алдидики айванниң узунлуғи
ибадәтханиниң кәңлиги билән баравәр болуп, жигирмә гәз еди. Ибадәтханиниң
алдидики айванниң кәңлиги он гәз еди.■
4 У ибадәтханиға рожәклик деризә-пәнҗириләрни орнатти. □

□ **5:18 «Гәбаллиқлар»** — яки «Библослуқлар», яки «гирвәкләрни кәскүчиләр». ■ **6:1** 2Тар. 3:2; Рос. 7:47 □ **6:2 «ибадәтханиниң узунлуғи...»** — ибраний тилида «өйниң узунлуғи...». **«Пәрвәрдигарға ясиған ибадәтханиниң узунлуғи атмиш гәз...»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз»ни бәлким бир «җәйнәк» дейишкә тоғра келиду — Йәни адәмниң җәйнигидин бармақлириниң учиғичә болған арилиқ (тәхминән 45 сантиметр) еди. ■ **6:3** Юһ. 10:23; Рос. 3:11; 5:12 □ **6:4 «У ибадәтханиға рожәклик деризә-пәнҗириләрни орнатти»** — башқа бир нәччә хил тәрҗимиләр учриши мумкин болғини билән һәрһалда бу сөзләр деризиләрни көрситиду.

5 Ибадәтхана темиға, йәни муқәддәс җай вә «каламхана»ниң темиға яндаш *үч
қәвәтлик* бир имарәтни салди вә униң ичигә һуҗриларни ясиди.□
6 *Ташқириқи имарәтниң* төвәнки қәвитиниң кәңлиги бәш гәз, оттура қәвитиниң
кәңлиги алтә гәз, үчинчи қәвитиниң кәңлиги йәттә гәз еди. Чүнки
ибадәтханиниң ташқи темида лимларни орнатқан төшүкләр болмаслиғи үчүн у
тамға тәкчә чиқирилған еди.□
7 Ибадәтхана пүтүнләй тәйяр қилип елип келингән ташлардин бена қилинған
еди. Шундақ қилғанда, уни ясиған вақитта нә болқа нә палта нә башқа төмүр
әсвапларниң авази у йәрдә һеч аңланмайтти.
8 Төвәнки қәвәтниң һуҗрилириниң кириш ишиги ибадәтханиниң оң тәрипидә
еди; бир айланма пәләмпәй оттура қәвәткә андин оттура қәвәттин үчинчи
қәвәткә чиқатти.□
9 Шундақ қилип *Сулайман* ибадәтханини ясап пүттүрди. Ибадәтханиниң үстигә
хар-лимларни бекитип, уни кедир тахтайлар билән қаплиди.
10 У ибадәтханиға яндаш имарәтниң қәвәтлириниң егизлигини бәш гәздин
қилди. Шу имарәтниң қәвәтлири ибадәтханиға кедир лимлири арқилиқ
тутушуқлуқ еди.

11 Пәрвәрдигарниң сөзи Сулайманға келип мундақ дейилдики: —
12 «Сән Маңа ясаватқан бу ибадәтханиға кәлсәк, әгәр сән бәлгүлимилиримдә
меңип, һөкүмлиримгә риайә қилип, барлиқ әмирлиримни тутуп уларда маңсаң,
Мән атаң Давутқа сән тоғрилиқ ейтқан сөзүмгә әмәл қилимән; ■
13 Мән Исраилларниң арисида макан қилип өз хәлқим Исраилни әсла
ташлимаймән».
14 Сулайман ибадәтханини ясап пүттүрди.
15 Ибадәтханиниң тамлириниң ич тәрипини у кедир тахтайлири билән ясап,
ибадәтханиниң тегидин тартип торусниң лимлириғичә яғач билән қаплиди; вә
арча тахтайлири билән ибадәтханиға пол ятқузди.
16 У ибадәтханиниң арқа темидин жигирмә гәз өлчәп ара там ясап, ичкирики
ханини һасил қилди; у тегидин тартип торус лимлириғичә кедир тахтайлири
билән қаплиди. Бу әң ичкирики хана болуп, йәни «каламхана», «әң муқәддәс
җай» еди.□
17 Униң алдидики өй, йәни муқәддәс ханиниң узунлуғи қириқ гәз еди.
18 Ибадәтханиниң ички тамлириға қапақ вә чечәкниң нусхилири нәқиш
қилинған еди. Ибадәтхана пүтүнләй кедир тахтайлар билән қапланған еди. Һеч
таш көрүнмәйтти.
19 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини у йәрдә қоюш үчүн, у ибадәтханиниң
ичкиридики каламханини ясиди.

□ **6:5 «Ибадәтхана темиға, йәни муқәддәс җай вә «каламхана»ниң темиға...»** — мошу йәрдә «каламхана» «әң муқәддәс җай»ниң башқа бир хил исмидур. 6:16ни вә изаһатини көрүң. «Каламхана» дейилишиниң сәвәви, «әң муқәддәс җай» ичидә «әһдә сандуғи» бар еди, «әһдә сандуғи» ичидә Худаниң Исраил билән түзгән әһдинамиси сақлақлиқ еди. □ **6:6 «...ибадәтханиниң ташқи темида лимларни орнатқан төшүкләр болмаслиғи үчүн у тамға тәкчә чиқирилған еди»** — лимниң йәнә бир учи «ташқи имарәт»ниң ташқи темиға бекитилиши үчүн шу тәрәптә төшүк тешилгән болса керәк. «Ибадәтхана схемиси»ни көрүң. □ **6:8 «Төвәнки қәвәтниң һуҗрилириниң кириш ишиги ибадәтханиниң оң тәрипидә еди»** — биз мошу йәрдә («төвәнки қәват» дегән сөзләр билән) кона грек тилидики тәрҗимигә әгәштуқ. «ибадәтханиниң оң тәрипи» ибадәтханиниң җәнубий тәрипидур. ■ **6:12** 2Сам. 7:13; 1Пад. 2:4; 9:4; 1Тар. 22:10, 19 □ **6:16 «Бу әң ичкирики хана болуп, йәни «каламхана», «әң муқәддәс җай» еди»** — «әң муқәддәс җай»ниң «каламхана» дәп атилишиниң сәвәви, униңда Худа Муса пәйғәмбәргә тапшурған «әһдә таш тахтилири» (Худаниң калами) «әһдә сандуғи» ичидә туратти; вә униң үстигә бәлким бәзи вақтида, баш каһин шу «әң муқәддәс җай»ға киргәндә, Худаниң бешарәтлири уларға келиши мүмкин еди.

20 Каламханиниң узунлуғи жигирмә гәз, тоғриси жигирмә гәз, егизлиги жигирмә
гәз еди; у уни сап алтундин қаплиди, шундақла униң алдидики кедир яғачлиқ
қурбангаһниму шундақ қаплиди. □
21 Сулайман ибадәтханиниң ичини сап алтун билән қаплиди; у ички
каламханиниң алдини алтун зәнҗирләр билән тосиди; каламханини алтун
билән қаплиди.
22 Шу тәриқидә у пүткүл ибадәтханини, йәни пүткүл ибадәтханиниң ичини
алтун билән толуқ қаплиған еди. Каламханиға тәәллуқ болған қурбангаһниму
пүтүнләй алтун билән қаплиған еди.□
23 Каламханиға у зәйтун яғичидин икки керубниң шәклини ясиди. Һәр бириниң
егизлиги он гәз еди. □ ■
24 Бир керубниң бир қанитиниң узунлуғи бәш гәз вә йәнә бир қанитиниң
узунлуғи һәм бәш гәз болуп, бир қанитиниң учидин йәнә бир қанитиниң учиғичә
он гәз еди.
25 Иккинчи керубниң икки қанити қошулуп он гәз еди. Икки керубниң чоң-
кичиклиги вә шәкли охшаш еди.
26 Бир керубниң егизлиги он гәз болуп, иккинчи керубниңкиму һәм шундақ еди.
27 У керубларни ичкирики ханида қойди. Керубларниң қанатлири йейилип
туратти. Бирисиниң бир қанити бир тамға тегип, иккинчисиниң қанити
удулидики тамға тегип туратти; иккисиниң ичидики қанатлири ханиниң
оттурисида бир-биригә тегишип туратти. ■
28 У керубларни алтун билән қаплиди.
29 У ибадәтханиниң тамлириниң пүткүл ич чөрсини, йәни ичкирики ханиниң вә
һәм ташқириқи ханиниң чөрисини керуб билән хорма дәрәқлириниң шәкиллири
вә чечәк нусхилири билән нәқиш қилди.
30 Ибадәтханиниң полини, йәни ичкирики ханиниң һәм ташқириқи
ханиниңкини алтун билән қаплиди.
31 Каламханиниң кириш еғизиға у зәйтун яғичидин етилгән қош ишикләрни
ясиди. Ишикләрниң кешәклири вә беши өйниң тоғрисиниң бәштин бир қисми
еди. □
32 Бу қош ишикләр зәйтун яғичидин етилгән еди; у ишикләрниң үстигә керублар,
хорма дәрәқлири вә чечәк нусхилири нәқиш қилинип зиннәтләнгән еди; у
ишикләрни, җүмлидин керуб билән хорма дәрәқлириниң нәқишлирини алтун
билән қаплиди.
33 Ибадәтханиниң ташқи ханисиниң ишигиниң кешәклирини зәйтун яғичидин
ясиди; улар өйниң тоғрисиниң төрттин бир қисми еди; □
34 қош қанатлиқ ишик болса арча яғичидин ясалди. Бир қанити йейилип
қатлинатти, иккинчи қанитиму йейилип қатлинатти.
35 У уларниң үстигә керублар, хорма дәрәқлири вә чечәк нусхилирини нәқиш
қилди; андин уларниң үстигә, җүмлидин нәқишләр үстигә алтун қаплиди.
36 Ичкирики һойлиниң темини болса у үч қәвәт ойулған таш билән бир қәвәт
кедир яғичидин ясиди.

□ **6:20 «у ... униң алдидики кедир яғачлиқ қурбангаһниму шундақ қаплиди»** — бу ичидики қурбангаһқа қурбанлиқлар сунулмайтти; у «хушбуйдан» яки «хушбуйгаһ» еди. □ **6:22 «Каламханиға тәәллуқ болған қурбангаһ»** — бу «қурбангаһ», йәни «хушбуйдан» адәттә каламханиниң сәл алдида, «муқәддәс җай»ниң ичидә еди. □ **6:23 «Керублар»** — керублар болса Худаниң һөкүм-җазалирини йәткүзидиған, интайин күчлүк пәриштиләрдур. Мәсилән, «Яр.» 3:24 вә «Әз.» 10-бапни көрүң. ■ **6:23** Мис. 25:18 ■ **6:27** Мис. 25:20 □ **6:31 «Ишикләрниң кешәклири вә беши өйниң тоғрисиниң бәштин бир қисми еди»** — башқа тәрҗимиси: «Ишикләрниң кешәклири бәш часилиқ еди». Ибраний тилини чүшиниш тәс. □ **6:33 «*кешәкләр* өйниң тоғрисиниң төрттин бир қисми еди»** — башқа тәрҗимиси: «улар (кешәкләр) төрт часилиқ еди». Ибраний текстни чүшиниш тәс.

37 *Сулайманниң сәлтәнитиниң* төртинчи жилиниң Зиф ейида Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиниң ули селинди. □
38 Вә он биринчи жилиниң Бул ейида, йәни сәккизинчи айда ибадәтханиниң һечйери қалдурулмай, лайиһә бойичә пүтүнләй тамам болди. Шундақ қилип униң өйни ясишиға йәттә жил кәтти.□

7

Ординиң қурулуши

1 Сулайман өз ордисини болса, он үч жилда ясап пүттүрди.□ ■
2 У ясиған бу «Ливан ормини сарийи»ниң узунлуғини йүз гәз, кәңлигини әллик гәз вә егизлигини оттуз гәз қилди. Кедир яғичи түврүгидин төрт қатар вә түврүкләрниң үстигә кедир лимлири қоюлған еди. □
3 Түврүкләрниң үстидики лим көтирип турған өгүзиму кедир яғичидин еди. Лимлар жәмий қириқ бәш болуп һәр қатарда он бәштин еди.
4 Униң үч қәвәт деризиси бар еди, үч қәвәттики деризиләр бир-биригә удулму удул еди.□
5 Барлиқ ишикләр вә кешәкләр төрт часилиқ қилинғанди; ишикләр үч көзнәклик болуп, ишикләр бир-биригә удулму удул еди.□
6 У узунлуғини әллик гәз, тоғрисини оттуз гәз қилип, түврүклүк бир дәһлиз ясиди; униң алдида йәнә бир дәһлиз бар еди, вә униң алдида йәнә түврүклүк айван бар еди.□
7 Андин кейин у сорақ сорайдиған тәхти үчүн «Сорақ дәһлизи» дәп аталған йәнә бир дәһлизни ясиди. У дәһлизниң тегидин тартип торусниң лимлириғичә кедир яғичи билән қапланған еди.
8 *Сулайман* өзи олтиридиған сарай, йәни дәһлизниң арқа һойлисиға жайлашақан сарайниң лайиһиси «*сорақ* өйи»ниңкигә охшаш еди. Сулайман өз әмригә алған Пирәвнниң қизи үчүн шу дәһлизгә охшаш бир сарайни ясатти. □ ■

□ **6:37 «төртинчи жилиниң Зиф ейида...»** — «Зиф» ейи иккинчи ай. Бу бәлким миладийәдин илгәрки 966-жили, Апрел яки Май айлири болуши мүмкин еди. □ **6:38 «лайиһә бойичә пүтүнләй тамам болди»** — мошу йәрдә «лайиһә» бәлким Давут Муқәддәс Роһниң көрсәтмиси арқилиқ алдин көрсәткән схемисини көрситиду «1Тар.» 28:19). □ **7:1 «Сулайман өз ордисини болса, он үч жилда ясап пүттүрди»** — Сулайман ибадәтханини қурушқа 7 жил, өз ордисини қурушқа 13 жил вақит сәрп қилди. Пүткүл Муқәддәс Китапта «7» дегән рәқәм бәзидә Худа вә униң мукәммәллигигә бағлиқ, «13» болса гуна вә асийлиқ билән бағлиқ болиду. Биздә һеч гуман йоқки, Сулайманниң өз ордисиға 13 жил сәрп қилиши униң аллиқачан тәкәббур болуп кәткәнлигини пуритип бериду. Һеч болмиғанда, у көпрәк вақтини өз өйи үстигә сәрп қилған. ■ **7:1** 1Пад. 9:10 □ **7:2 «Ливан ормини сарийи»** — Сулайманниң ордисиниң «Ливан ормини сарийи» дәп атилишиниң сәвәви униң қурулушида Ливандин кәлтүрүлгән чирайлиқ кедир яғачлирини көп ишләткәнликтин болған еди. Орда ичидә «кедир яғичи түврүгидин төрт қатар» болғини үчүн «ормандәк» көрүнгән болса керәк. □ **7:4 «үч қәвәттики деризиләр бир-биригә удулму удул еди»** — бу айәттики бәзи ибраний сөзләр интайин аз учрайдиған болғачқа, мәнасини пәқәт пәрәз қилғили болиду. Башқа бир тәржимиси бәлким: «үч қәвәттики һәр бир деризә көзнәклик еди». □ **7:5 «ишикләр үч көзнәклик болуп, ишикләр бир-биригә удулму удул еди»** — көп башқа хил тәржимилири учришиму мүмкин. □ **7:6 «униң алдида йәнә бир дәһлиз бар еди, вә униң алдида йәнә түврүклүк айван бар еди»** — бу айәтниң иккинчи қисмидики ибранийчә ибариләр интайин аз учрайдиған болғачқа, мәнасини пәқәт пәрәз қилғили болиду. «...униң алдида йәнә түврүклүк айван бар еди» дегәнниң башқа бир хил тәржимиси «...униң алдида йәнә түврүкләр вә пәләмпәй бар еди». □ **7:8 «...йәни дәһлизниң арқа һойлисиға жайлашақан сарайниң...»** — башқа бир хил тәржимиси «...йәни шу өйдин айрим болған, бир һойлилиқ, дәһлиз ичигә жайлашқан өйниң...». ■ **7:8** 1Пад. 3:1

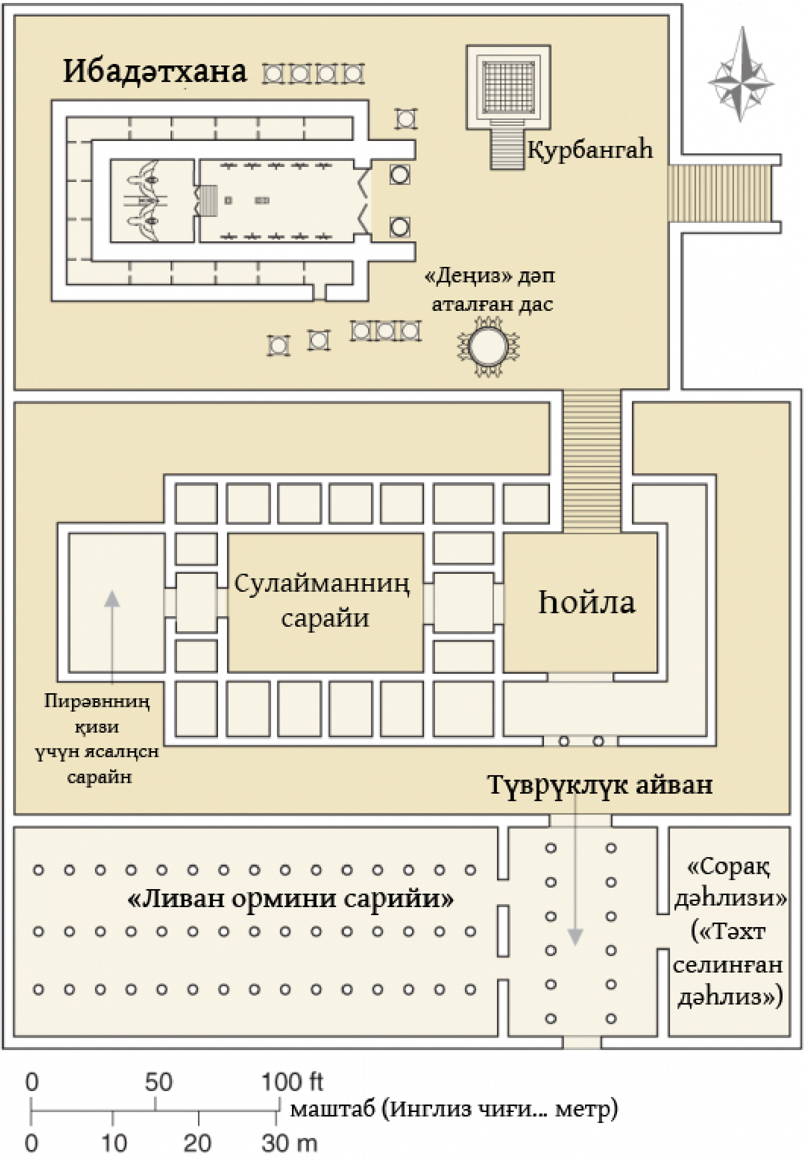

Сулайман қурған инадәтхана вә дәргаһ-сарай

Давут падишаһ қайтидин салған шәһәрдин Сулауман йеңи қуруп салған жут-мәһәллигә кириш үчүн, кона шәһәрдики қовуқтин өтүп чиқиши керәк. Шималға қарап маңғанда, кишиләр авал бир дәһлизға, йәни «Түврүкүк айван»ға киридикән («1Пад.» 7:6). Сол тәрәптә «Леван ормини сарайи» тепилиди (5-7:2). Бу сарай асасән савут-қораллар сақлақлиқ орун еди (17-10:16); униңдики чоң зал болса төрт қатар

9 Бу имарәтләрниң һәммиси ичкирики тамлиридин тартип чоң һойлиниң тамлириғичә, улидин тартип өгүзниң пәвазиғичә қиммәт ташлардин, йәни өлчәм бойичә оюлуп андин ич-теши һәрә билән кесилгән ташлардин ясалған еди.
10 Һуллири болса чоң вә қиммәт ташлардин, узунлуғи он гәз вә сәккиз гәз болған ташлардин қилинған еди.
11 Һулларниң үстигә йәнә бекитилгән өлчәм бойичә оюлған қиммәт есил ташлар вә кедир лимлири қоюлған еди.
12 Чоң һойлиниң чөрисидики там үч қәвәт оюлған таш вә бир қәвәт ойулған кедир лимлиридин ясалған еди. Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиниң ичкирики һойлисиниң теми вә йәнә ордидики дәһлизиниң темиму шундақ ясалған еди.□

Уста мискәр Һирамниң ибадәтханидики ишлири
2Тар. 3:15-17; 2Тар. 4; 2Тар. 5:1

13 Сулайман падиша адәм әвәтип Һирамни турдин кәлтүрди. ■
14 У киши Нафтали қәбилисидин болған бир тул хотунниң оғли болуп, атиси турлуқ бир мискәр еди. Һирам мискәрчиликтә түрлүк ишларни қилишқа толиму уста, пәм-парасәтлик вә билимлик еди. У Сулайман падишаниң қешиға келип, униң һәммә ишини қилди. ■
15 У өзи икки түврүкни мистин ясиди. Һәр бир түврүкниң егизлиги он сәккиз гәз болуп, айланмиси он икки гәз еди.■
16 Бу түврүкләрниң үстигә қоюш үчүн мистин икки тажни қуюп ясап, униң үстигә қойди. Бир тажниң егизлиги бәш гәз, иккинчи тажниң егизлигиму бәш гәз еди.
17 Түврүкләрниң төписидики тажлар торларға охшаш зиннәтлинип, зәнжирләр вә торланған һалқилар билән тоқуқлуқ еди. Бир тажниң шундақ йәттә қатар тор һалқилири бар еди, иккинчи тажниңму һәм шундақ йәттә қур тор һалқилири бар еди.
18 У йәнә анарларни, йәни түврүкләрниң үстидики һәр бир тажни йепип туридиған тор һалқиларниң үстигә икки қатар анарни ясиди. У биринчи вә иккинчи тажғиму охшашла шундақ қилди.
19 Айвандики түврүкләрниң үстидики тажлири нилупәр шәкиллик болуп, егизлиги төрт гәздин еди.
20 Икки түврүкниң тажлиридики тор һалқилириға йеқин томпийип чиққан җайниң үстидә қәвәтму-қәвәт чөридигән икки йүз анар нусхиси бар еди. Иккинчи тажниң чөрисиму охшаш еди.
21 У түврүкләрни ибадәтханиниң алдидики айванға тиклиди. Оң тәрипигә бирни тикләп намини «Яқин», сол тәрипигә бирни тикләп, намини «Боаз» атиди. □
22 Түврүкләрниң үсти нилупәр шәклидә ясалған еди. Буниң билән түврүкләрниң ишлири пүткән еди.
23 У мистин «деңиз» дәп аталған йоған дас ясиди. Униң бир гирвикидин йәнә бир гирвикигичә он гәз келәтти. Униң айламиси оттуз гәз еди. ■
24 Дасниң гирвики асти чөридәп қапақ нусхилири билән зиннәтләнгән еди. Булар дасниң чөрисиниң һәр бир гезигә ундин, икки қатар қоюлған еди. Улар дас билән бир вақитта қуюп чиқирилған еди. ■
25 Дас он икки буқа шәкли үстидә турғузулған еди. Буларниң үчи шимал тәрәпкә, үчи ғәрип тәрәпкә, үчи җәнуп тәрәпкә, үчи шәриқ тәрәпкә йүзләнгән еди. «деңиз» буларниң үстидә еди; уларниң арқиси ич тәрипидә еди.

□ **7:12 «ордидики дәһлизиниң теми...»** — яки «ибадәтханидики айвининиң теми...» ■ **7:13** 2Тар. 2:12 ■ **7:14** Мис. 31:3 ■ **7:15** 2Пад. 25:16, 17; Йәр. 52:21 □ **7:21 «Оң тәрипигә бирни тикләп намини «Яқин», сол тәрипигә бирни тикләп, намини «Боаз» атиди»** — «Яқин» дегәнниң мәнаси бәлким «у мустәһкәмләйду», «Боаз»ниң мәнаси бәлким «униңда күч бар». Ондин солға оқуғанда «У (Пәрвәрдигар) күч билән уни (бу өйни) мустәһкәмләйду». ■ **7:23** 2Тар. 4:2; Йәр. 52:20 ■ **7:24** 2Тар. 4:3

26 Дасниң қелинлиғи алиқанниң кәңлигидәк болуп, униң гирвики пиялиниң
гирвикидәк, шәкли ечилған нилупәрдәк еди. Униңға икки миң бат су сиғатти.□
27 Униңдин башқа у мистин он тәгликни ясиди. Һәр бир тәгликниң узунлуғи төрт
гәз, кәңлиги төрт гәз болуп, егизлиги үч гәз еди.
28 Бу тәгликләр шундақ ясалған едики, уларниң *рәсимлик* тахтилири бар еди;
тахтилири рамкилар ичигә орнитилған еди.
29 Рамкиларниң оттурисидики рәсим тахтайлирида вә рамкиларниң өзидиму
ширлар, буқилар вә керубларниң сүрәтлик зиннәтлири бар еди; ширлар вә
буқиларниң асти вә үсти зәнҗирсиман гүл чәмбирәк шәклидә зиннәтләнгән еди.
□
30 Һәр бир тәгликниң мис оқлири билән төрт чақи бар еди; тәгликниң дасни
көтирип туридиған төрт бүҗигидә җазиси бар еди; дас астидики путлириниң һәр
тәрипидә торланған қуйма гүл шахлири орнитилған еди.
31 Һәр тәгликниң ичидә чоңқурлуғи бир гәз келидиған «кичик тәглик» болуп,
ағзи дүгиләк еди; кичик тәгликниң узунлуғи бир йерим гәз еди; ағзиниң
әтрапида нәқишләр бар еди; уларниң рамкилири дүгиләк әмәс, бәлки төрт
часилиқ еди.□
32 Төрт чақи рәсимлик тахтайлири астида болуп, уларниң оқлири тәгликкә
бекитилгән еди. Һәр бир чақниң егизлиги бир йерим гәз еди.
33 Чақларниң қурулмиси җәң һарвулириниң чақлиридәк еди. Уларниң
қазанлири, қасқанлири, четиқлири вә оқлириниң һәммиси мистин қуюлған еди.
34 Һәр бир тәгликниң төрт бүҗигидә бирдин төрт тутқучи бар еди; улар
тәгликтин чиқип туратти вә улар тәглик билән тәң қуюлған. □
35 Һәр бир тәгликниң төписидә егизлиги йерим гәз келидиған бир җумилақ җаза
бар еди. Һәр бир тәгликниң төписидә тирәк вә рәсимлик тахтайлар бар еди. Улар
тәглик билән тәң қуюлған.
36 У мошу тирәк вә рәсим тахтайлиридики бош орунларға керуб, шир вә
хорма дәрәқлириниң нусхилирини вә чөрисигә торланған гүл шахлирини нәқиш
қилди.
37 Шу тәриқидә у мошу он тәгликни ясап болди. Һәммиси бир нусхида қуюлуп,
охшаш чоңлуқта вә шәкилдә еди.
38 У мистин он дас ясиған болуп, һәр бир дасқа қириқ бат су сиғатти; һәр бир
дасниң тоғриси төрт гәз еди. Он тәгликниң һәр бириниң төписидә бирдин дас
бар еди. ■
39 У бәш дасни ибадәтханиниң оң йенида вә бәшни ибадәтханиниң сол йенида
қойди; мис деңизни ибадәтханиниң оң тәрипигә, йәни шәрқий җәнуп тәрипигә
қойди.
40 Һирам шуларға тәәллуқ дас, күрәк вә қача-қучиларниму ясап тәйяр қилди.
Шундақ қилип Һирам Сулайман падиша үчүн Пәрвәрдигарниң өйиниң барлиқ
қурулуш хизмитини пүткүзди: —
41 икки түврүк, икки түврүкниң үстидики апқурсиман икки баш вә бу икки башни
йепип туридиған икки торни яситип пүттүрди,

□ **7:26 «икки миң бат»** — бир бат 22 литр болуши мүмкин еди; ундақта 2000 бат 44000 литр еди. «Деңиз»ниң шәкли «даңқан шәкли»дики дас болса керәк. □ **7:29 «гүл чәмбирәк шәклидә зиннәтләнгән еди»** — ибраний тилидики нусхисида қандақ мәнидә ишлитилгини бизгә техи еник әмәс. □ **7:31 «Һәр тәгликниң ичидә чоңқурлуғи бир гәз келидиған «кичик тәглик» болуп, ... уларниң рамкилири дүгиләк әмәс, бәлки төрт часилиқ еди»** — пүткүл айәтниң мәнасини алимлар техи толуқ ениқлиған әмәс. Бизниң «пәрәзий схема»мизни көрүң. □ **7:34 «Һәр бир тәгликниң төрт бүҗигидә бирдин төрт тутқучи бар еди»** — мошу йәрдә ибраний тилида «бүҗәк» («мүрилири») дегән бу сөзниң мошу йәрдә қандақ мәнидә ишлитилгини техи еник әмәс. «Тутқучи» дегән мәнаси еһтималлиққа әң йеқин. ■ **7:38** 2Тар. 4:6

42 шу икки тор үстигә қайчилаштурулған төрт йүз анарни ясатти. Бир торда икки
қатар анар болуп, түврүк үстидики; апқурсиман икки башни йепип туратти.
43 У он дас тәглиги вә дас тәглигигә қоюлидиған он «жуюш деси»ни,
44 «мис деңиз» вә униң астидики он икки мис буқини ясатқузди,
45 қазанларни, күрәкләрни вә кача-қучиларниму тәйяр қилди. Һирам
Пәрвәрдигарниң өйи үчүн Сулайман падишаниң әмри билән ясиған бу һәммә
нәрсиләр пақирайдиған мистин еди.
46 Падиша уларни Иордан түзләңлигидә, Суккот билән Зарәтанниң оттурисида,
шу йәрдики сеғизлайда қелип ясап, қуйдуруп чиқти.
47 Бу нәрсиләр шунчә көп болғачқа, Сулайман уларниң еғирлиғини өлчимиди.
Шуниң билән мисниң еғирлиғи мәлум болмиди.
48 Сулайман йәнә Пәрвәрдигарниң өйи ичидики барлиқ әсвапларни ясатти: —
йәни алтун хушбуйгаһни, «тәқдим нан» қоюлидиған алтун ширәни, □ ■
49 Каламхана алдида туридиған сап алтун чирақданларни (бәшни оң йенида,
бәшни сол йенида) ясатти; вә шуларниң гүлсиман зиннәтлирини, чирақлирини,
чирақ қисқучлирини алтундин ясатти;
50 дас-пиялилирини, пичақлирини, қачилирини, тәхсилирини вә күлданларниң
һәммисини сап алтундин ясатти; у ичкирики ханиниң, йәни әң муқәддәс җайниң
қатлинидиған, қош қанатлиқ ишикләрниң гирәлирини вә өйдики муқәддәс
җайниң *ишиклириниң* гирәлирини алтундин ясатти.
51 Сулайман падиша Пәрвәрдигарниң өйи үчүн қилдуридиған һәммә қурулушлар
тамам болғанда, у атиси Давут *Худаға* атиған нәрсиләрни (йәни күмүч, алтун
вә түрлүк башқа буюмларни) әкәлтүрүп Пәрвәрдигарниң өйиниң ғәзнилиригә
қойдурди.■

8

Сулайман әһдә сандуғини ибадәтханиға әкилип қойиду
2Тар. 5:2-14; 2Тар. 6; 2Тар. 7:1-10

1 Шу чағда Сулайман Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини «Давут шәһири»дин, йәни
Зиондин йөткәп келиш үчүн Исраил ақсақаллирини, қәбилә бәглирини вә Исраил
җәмәтлириниң бәглирини Йерусалимға өз йениға жиғилишқа чақирди.□ ■
2 Буниң үчүн Исраилниң һәммә адәмлири Етаним ейида, йәни йәттинчи айдики
бекитилгән һейтта Сулайман падишаниң қешиға жиғилди. □
3 Исраилниң һәммә ақсақаллири йетип кәлгәндә Лавийлар әһдә сандуғини
көтирип *маңди*.
4 Улар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини, җамаәт чедири билән униң ичидики
барлиқ муқәддәс буюмларни көтирип елип чиқти. Каһинлар билән Лавийлар
мошуларни елип чиқти.□

□ **7:48 «тәқдим нанлар»** — башқа хил тәрҗимилири: «һозурий нан»лар, «Худаниң һозуридики нан»лар) яки «тизилған нан». Улар вә алтун ширә тоғрилиқ «Мис.» 25:23-30 вә «Лав.» 24:5-9ни көрүң. ■ **7:48** Мис. 25:23; 30:1 ■ **7:51** 2Сам. 8:7, 11; 2Тар. 5:1 □ **8:1 ««Давут шәһири»..., йәни Зион...»** — «Зион» Йерусалимниң ичидики егизлик болуп, шу йәргә дайим қорған селинип туратти. Кейин ибадәтханиму Зионда қурулған. ■ **8:1** 2Сам. 5:9; 6:12, 17; 2Тар. 5:2 □ **8:2 «йәттинчи айдики бекитилгән һейт»** — йәни «кәпиләр һейти» яки «мевә һосул һейти». Бу һейт 7-айниң 15-22 күнлиридә өткүзүлиду («Лав.» 23:34-43). Исраилниң әрлири униңға Йерусалимда қатнишиши лазим еди. □ **8:4 «җамаәт чедири»** — йәни «җамаәт жиғилидиған чедир» яки «ибадәт чедири».

5 Сулайман падиша вә униң алдиға жиғилған барлиқ Исраил жамаити әһдә
сандуғиниң алдида меңип, көплигидин санини елип болмайдиған сан-санақсиз
қой билән калиларни қурбанлиқ қилишатти.
6 Каһинлар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини өз жайиға, ибадәтханиниң
ички «каламхана»сиға, йәни әң муқәддәс жайға елип кирип, керубларниң
қанатлириниң астиға қойди.□
7 Чүнки керубларниң йейилип турған қанити әһдә сандуғиниң орни үстидә
болғачқа, әһдә сандуғи билән уни көтирип туридиған балдақларни йепип
туратти.
8 Бу балдақлар наһайити узун болғачқа, каламханиниң алдидики муқәддәс жайда
туруп, әһдә сандуғиниң йенидики икки балдақниң учлирини көргили болатти,
бирақ өйниң сиртида уларни көргили болмайтти; бу балдақлар таки бүгүнгә
қәдәр шу йәрдә турмақта. □
9 Әһдә сандуғиниң ичидә Муса пәйғәмбәр Һорәб теғида турғанда ичигә салған
икки таш тахтидин башқа һеч нәрсә йоқ еди (Исраиллар Мисир зиминидин
чиққандин кейин Пәрвәрдигар улар билән Һорәбдә әһдә түзгән еди).□ ■
10 Вә шундақ болдики, каһинлар муқәддәс жайдин чиқишиғила, бир булут
Пәрвәрдигарниң ибадәтханисини қапливалди.
11 Каһинлар булут түпәйлидин өз вәзипилирини өтәшкә өрә туралмайтти; чүнки
Пәрвәрдигарниң жуласи Пәрвәрдигарниң өйини толдурған еди.■
12 Бу пәйттә Сулайман: — Пәрвәрдигар тум қараңғулуқ ичидә туримән, дәп
ейтқан еди; ■
13 лекин, *и Пәрвәрдигар*, мән дәрвәқә Сениң үчүн бир һәйвәтлик макан болсун дәп,
Сән мәңгү туридиған бир өйни ясидим, деди.□
14 Андин падиша бурулуп барлиқ Исраил жамаитигә бәхит тилиди; Исраилниң
барлиқ жамаити униң алдида туратти.
15 У мундақ деди: — «Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә
болғай! У Өз ағзи билән атам Давутқа вәдә қилған еди вә Өз қоли билән уни әмәлгә
ашурди. У Давутқа йәнә: —
16 «Мән Өз хәлқим Исраилни Мисир зиминидин елип чиққан күндин буян
намим үчүн бу йәрдә бир өй салай дәп Исраилниң һәр қайси қәбилилириниң
шәһәрлиридин һеч қайсисини таллимидим; бирақ хәлқим болған Исраилға
һөкүмранлиқ қилсун дәп Давутни таллидим» дегән еди. ■
17 Әнди атам Давутниң Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң намиға атап бир өй
селиш арзу-нийити бар еди. ■
18 Бирақ Пәрвәрдигар атам Давутқа: «Көңлүңдә Мениң намимға бир өй ясашқа
қилған нийитиң яхшидур;
19 амма шу өйни сән ясимайсән, бәлки сениң пуштуңдин болидиған оғлуң, у
Мениң намимға атап шу өйни салиду», дегән еди.
20 Мана әнди Пәрвәрдигар Өз сөзигә әмәл қилди. Мән Пәрвәрдигар вәдә
қилғинидәк, атамниң орнини бесип, Исраилниң тәхтигә олтардим; Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигарниң намиға атап бу өйни салдим.

□ **8:6 «каламхана»** — 6:16 вә изаһатини көрүң. □ **8:8 «бу балдақлар таки бүгүнгә қәдәр шу йәрдә турмақта»** — «бүгүнгә қәдәр...» дегән сөзләр ибадәтхана техи өз жайида турған вақтида хатириләнгән, әлвәттә, вә шуңлашқа шуни испатлайдуки, «Падишаһлар»ниң көп қисимлири Йәһудадикиләрниң сүргүн болушидин илгири йезилған. «2пад.» 24-25 бablирини бәлким кейинки бир пүтүкчи қошуп язған болуши мумкин. □ **8:9 «Һорәб теғи»** —Синай теғиниң башқа бир исмидур. ■ **8:9** Мис. 34:27 ■ **8:11** Мис. 40:34, 35; 2Тар. 7:2 ■ **8:12** Мис. 20:21; Лав. 16:2; Қан. 4:11; 5:22; 2Тар. 6:1 □ **8:13 «сениң үчүн бир һәйвәтлик макан»** — йәнә бир хил тәрҗимиси «сениң үчүн бур туралғу макан». **«һәйвәтлик макан»** — йәнә бир хил тәрҗимиси «туралғу макан». ■ **8:16** 2Сам. 7:6; 2Тар. 6:5 ■ **8:17** 2Сам. 7:2; 1Тар. 17:1; 2Тар. 6:7

21 Өйдә әһдә сандуғи үчүн бир жайни растлидим; әһдә сандуғи ичидә
Пәрвәрдигарниң ата-бовилиримизни Мисир зиминидин елип чиққанда, улар
билән түзгән әһдә *тахтилири* бардур».

Сулайман Исраил үчүн дуа қилиду

22 Андин Сулайман Исраилниң барлиқ жамаитигә йүзлинип, Пәрвәрдигарниң
қурбангаһининиң алдида туруп, қоллирини асманға қаритип көтирип ■
23 мундақ дуа қилди: — «И Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар! Нә жуқурики
асманда нә төвәнки йәрдә сәндәк Худа йоқтур; алдиңда пүтүн қәлби
билән маңидиған қуллириң үчүн әһдәңдә туруп өзгәрмәс муһәббитиңни
көрсәткүчисән.
24 Чүнки Сән Өз қулуң атам Давутқа бәргән вәдидә турдуң; Сән Өз ағзиң билән
ейтқан сөзүңгә мана бүгүнкидәк Өз қолуң билән әмәл қилдиң.
25 Әнди һазир, и Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар, Өз қулуң атам Давутқа: —
«Әгәр сениң әвлатлириң өз йоллириға сәгәк болуп сән Мениң алдимда маңғандәк
маңидиған болса, саңа әвладиңдин Исраилниң тәхтидә олтиридиған бир зат кам
болмайду» дәп бәргән вәдәңдә турғайсән. ■
26 Әнди һазир, и Исраилниң Худаси, Сән қулуң Давутқа ейтқан сөзлириң әмәлгә
ашурулғай, дәп өтүнимән!
27 Лекин Худа Өзи растла йәр йүзидә макан қиламду? Мана, асманлар билән
асманларниң асмини сени сиғдуралмиған йәрдә, мән ясиған бу өй қандақму
Сениң маканиң болалисун?! ■
28 Лекин и Пәрвәрдигар Худайим, қулуңниң дуаси билән илтижасиға қулақ
селип, қулуңниң бүгүн Саңа көтәргән нидаси вә тилигини аңлиғайсән;
29 шуниң билән Өз көзлириңни кечә-күндүз бу өйгә, йәни Сән: «Мениң намим у
йәрдә аян болсун» дәп ейтқан жайға кечә-күндүз тиккәйсән; Өз қулуңниң у жайға
қарап қилған дуасиға қулақ салғайсән. □ ■
30 қулуң вә хәлқиң Исраил бу жайға қарап дуа қилған чағда, уларниң илтижисиға
қулақ селип, Өз маканиң қилған асманлардин туруп аңлиғайсән, аңлиғиниңда
уларни кәчүргәйсән.
31 Әгәр бириси өз хошнисиға гуна қилса вә шундақла ишниң раст-ялғанлиғини
бекитиш үчүн қәсәм ичкүзүлсә, бу қәсәм бу өйдики қурбангаһиңниң алдиға
кәлсә, □
32 Сән қәсәмни асманда туруп аңлап, амал қилип өз бәндилириң оттурисида
һөкүм чиқарғайсән; гунайи бар адәмни гунаға тартип, өз йолини өз бешиға
яндуруп, гунасиз адәмни ақлап, өз адиллиғиға қарап униңға һәққини бәргәйсән.
33 Өз хәлқиң Исраил Сениң алдиңда гуна қилғини үчүн дүшмәндин йеңилсә, Саңа
қайтип бу өйдә туруп, намиңни етирап қилип, Саңа дуа билән илтижа қилса,
34 Сән асманда аңлап, Өз хәлқиң Исраилниң гунайини кәчүрүп, уларни Сән ата-
бовилириға тәқдим қилған зиминға қайтуруп кәлгәйсән.
35 Улар Саңа гуна қилғини үчүн асман етилип ямғур яғмайдиған қиливетилгән
болса, лекин улар бу жайға қарап Саңа дуа қилип намиңни етирап қилип, Сениң
уларни қийинчилиққа салғиниң түпәйлидин өз гунайидин йенип товва қилса,

---

■ **8:22** 2Тар. 6:12 ■ **8:25** 2Сам. 7:12, 16; 1Пад. 2:4; Зәб. 131:12 ■ **8:27** 2Тар. 2:5; Йәш. 66:1; Йәр. 23:24; Рос. 7:49 □ **8:29 «у жайға қарап қилған дуасиға...»** — яки болмиса: «у жай тоғрисидики дуаси...». ■ **8:29** Қан. 12:11 □ **8:31 «Әгәр бириси өз хошнисиға ... ишниң раст-ялғанлиғини бекитиш үчүн қәсәм ичкүзүлсә, бу қәсәм бу өйдики қурбангаһиңниң алдиға кәлсә...»** — бундақ қәсәм тоғрилиқ «Чөл.» 5:11-31ни көрүң. «Қәсәм бу өйдики қурбангаһниң алдиға кәлсә...» — мүмкинчилиги барки, Исраилда мошундақ қәсәмләрни ичиш үчүн қурбангаһниң алдиға келиш керәк әмәс еди, пәқәт: «Худаниң қурбангаһи алдида қәсәм қилимәнки...» дегәндәк сөзләр ейтилған болса «қурбангаһ өз алдида турғандәк» һесаплинатти.

36 Сән асманда туруп қулақ селип, қуллириңниң вә хәлқиң Исраилниң гунайини
кәчүргәйсән; чүнки Сән уларға меңиш керәк болған яхши йолни үгитисән вә Өз
хәлқиңгә мирас қилип бәргән зиминниң үстигә ямғур яғдурисән!
37 Әгәр зиминда ачарчилиқ я ваба болса, я зираәтләр Дан алмиса я һал чүшсә
я уни чекәткиләр яки чекәткә личинкилири бесивалса, я дүшмәнләр уларниң
зиминдики шәһәрлириниң қовуқлириға һуҗум қилип қоршивалса, я һәр қандақ
апәт я кесәллик болса,
38 Сениң хәлқиң болған Исраилдики һәр қандақ киши өз көңлидики вабани
билип, улардин һәр қайси киши қоллирини бу өйгә сунуп, һәр қандақ дуа яки
илтиҗа қилған болса,
39 әнди Сән туруватқан маканиң асманда туруп аңлап, кәчүрүм қилғайсән;
Сән һәр бир адәмниң қәлбини билгәчкә, амал қилип өзиниң йоллирини өзигә
яндурғайсән (чүнки Сәнла, ялғуз Сәнла һәммә инсан балилириниң қәлблирини
билгүчидурсән);
40 шундақ қилип, улар Сән ата-бовилиримизға тәқдим қилған зиминда олтирип
өмриниң һәммә күнлиридә сәндин қорқидиған болиду.
41 Өз хәлқиң Исраилдин болмиған, Сениң улуқ намиң түпәйлидин жирақ-
жирақлардин кәлгән мусапир болса
42 (чүнки улар Сениң улуқ намиң, қудрәтлик қолуң вә созған билигиң тоғрисида
аңлийлайду), — ундақ бириси келип бу өй тәрәпкә қарап дуа қилса,
43 Сән туруватқан маканиң болған асманларда униңға қулақ селип, у мусапир
Саңа нида қилип тилигининиң һәммисигә мувапиқ қилғайсән; шуниң билән
йәр йүзидики барлиқ әлләр намиңни тонуп йетип, Өз хәлқиң Исраилдәк Сәндин
қорқидиған болуп, мән ясиған бу өйниң Сениң намиң билән аталғинини
билиду.□
44 Әгәр Сениң хәлқиң Сениң тапшуруғуң билән дүшмини билән җәң қилишқа
чиққанда, Сән таллиған бу шәһәргә, шундақла мән намиңға атап ясиған бу өй
тәрәпкә қарап Сән Пәрвәрдигарға дуа қилса,
45 Сән асманларда туруп уларниң дуаси билән илтиҗасиға қулақ селип, уларни
нусрәткә ериштүргәйсән.
46 Әгәр улар саңа гуна садир қилған болса (чүнки гуна қилмайдиған һечкиши
йоқтур) Сән уларға ғәзәплинип, уларни дүшмәнлириниң қолиға тапшурған
болсаң, булар уларни жирақ-йеқинға, өзлириниң зиминиға сүргүн қилип елип
барған болса, ■
47 лекин улар сүргүн қилинған жутта әс-һошини тепип товва қилип, өзи сүргүн
болған жутта Саңа: — Биз гуна қилип, қәбиһликкә берилип Сәндин йүз өрүп
кәттуқ, дәп йелинса,
48 — әгәр уларни сүргүн қилған дүшмәнлириниң зиминида пүтүн қәлби вә пүтүн
җенидин Сениң тәрипиңгә йенип, Сән уларниң ата-бовилириға тәқдим қилған
зиминға, Сән таллиған шәһәр тәрәпкә вә мән намиңға атап ясиған бу өй тәрәпкә
йүзини қилип, Саңа қарап дуа қилса,
49 Сән туруватқан маканиң болған асманларда туруп уларниң дуаси вә
илтиҗасини аңлап улар үчүн һөкүм чиқирип,
50 Өз хәлқиңниң Саңа садир қилған гунайини, Саңа өткүзгән һәммә
итаәтсизликлирини кәчүрүм қилғайсән вә уларни сүргүн қилғанларниң алдида
уларға рәһим тапқузғайсәнки, шулар уларға рәһим қилсун
51 (чүнки улар Өзүң Мисирдин, йәни төмүр тавлаш печидин чиқарған Өз хәлқиң
вә Өз мирасиңдур);

□ **8:43 «бу өй Сениң намиң билән атилиду»** — бу ибарә Худаниң ибадәтханиси тоғрилиқ «бу өй Мениңкидур» вә «бу өйдә Мениң ким екәнлигим аян қилиниду» дегәндәк икки мәхситини көрситиду.

■ **8:46** 2Тар. 6:36; Пәнд. 20:9; Топ. 7:20; 1Юһа. 1:8, 10

52 Сениң көзлириң Өз қулуңниң илтижасиға вә Өз хәлқиңниң илтижасиға очуқ болғай, улар һәр ишта саңа нида қилип тилигинидә уларға қулақ салғайсән;
53 чүнки Сән ата-бовилиримизни Мисирдин чиқарғиниңда Өз қулуң Муса арқилиқ ейтқиниңдәк, Сән хәлқиңни Өзүңгә хас мирасиң болсун дәп, йәр йүзидики һәммә әлләр арисидин уларни айрим елип таллидиң, и Рәб Пәрвәрдигар!».■
54 Сулайман Пәрвәрдигарға шу барлиқ дуа вә илтижалирини қилип болғанда, қоллирини асманға қарап көтирип Пәрвәрдигарниң қурбангаһиниң алдида тизлинип турған йәрдин қопуп,
55 өрә туруп Исраилниң барлиқ жамаитигә жуқури авазда бәхит тиләп мундақ деди: —
56 «Униң барлиқ вәдә қилғини бойичә Өз хәлқи Исраилға арам бәргән Пәрвәрдигар мубарәктур! У Өз қули Мусаниң вастиси билән қилған һәммә меһриванә вәдиләрниң һеч бири йәрдә қалмиди!■
57 Пәрвәрдигар Худайимиз ата-бовилиримиз билән болғандәк биз билән биллә болғай; У нә биздин ваз кәчмисун нә бизни ташлимисун;
58 буниң билән У қәлбимизни Униң йоллирида меңишқа, Өзи ата-бовилиримизға буйруған әмирләр, бәлгүлимиләр вә һөкүмләрни тутушқа Өзигә майил қилғай;
59 мениң Пәрвәрдигарниң алдида илтижа қилған бу сөзлирим кечә-күндүз Пәрвәрдигар Худайимизниң йенида турсун; шуниң билән Өз қулуң үчүн тоғра һөкүм қилип, хәлқиң Исраил үчүн тоғра һөкүм қилип, һәр күндики дәрдигә йәткәйсән;
60 шуниң билән йәр йүзидики һәммә әлләр Пәрвәрдигар Өзи Худадур, Униңдин башқиси һеч қайсиси йоқтур дәп билгәй, ■
61 шундақла бүгүн қилғиниңларға охшаш Униң бәлгүлимилиридә меңишқа вә әмирлирини тутушқа қәлбиңлар Пәрвәрдигар Худайимизға мукәммәл болғай!».

Сулайман ибадәтханини Худаға атайду

62 Вә падиша пүтүн Исраил билән биллә Пәрвәрдигарниң алдида қурбанлиқларни қилди.
63 Сулайман Пәрвәрдигарға енақлиқ қурбанлиғи сүпитидә жигирмә икки миң кала вә бир йүз жигирмә миң қой қурбанлиқ қилди. Падиша билән барлиқ Исраиллар шундақ қилип Пәрвәрдигарниң өйини униңға беғишлиди. ■
64 Шу күни падиша Пәрвәрдигарниң өйиниң алдидики һойлисиниң оттурисини айрип муқәддәс қилип, у йәрдә көйдүрмә қурбанлиқлар, ашлиқ һәдийәлири вә енақлиқ қурбанлиғилириниң яғлирини сунди; чүнки Пәрвәрдигарниң алдида турған мис қурбангаһ көйдүрмә қурбанлиқлар, ашлиқ һәдийәлири вә енақлиқ қурбанлиғилириниң яғлирини қобул қилишқа кичик кәлди. ■
65 Шуниң билән у вақитта Сулайман вә униң билән болған пүтүн Исраил, йәни Хамат райониға кириш еғизидин тартип Мисир еқиниғичә һәммә йәрләрдин кәлгән зор бир жамаәт Пәрвәрдигар Худайимизниң алдида йәттә күн вә йәнә йәттә күн, җәмий он төрт күнгичилик һейт өткүзди. □
66 Сәккизинчи күнидә у хәлиқни қайтурди; улар падишаниң бәхитини тилиди; андин улар Пәрвәрдигарниң Өз қули Давутқа вә хәлқи Исраилға қилған яхшилиқлири үчүн қәлбидә шат-хурам болуп өз өй-чедирлириға қайтип кәтти.□

■ **8:53** Мис. 19:5; Қан. 4:20; 7:6; 9:26, 29; 14:2 ■ **8:56** Йә. 21:45 ■ **8:60** Қан. 4:35, 39 ■ **8:63** 2Тар. 7:5-10 ■ **8:64** 2Тар. 7:7 □ **8:65 «Хамат райониға кириш еғизидин тартип...»** — яки «Либо-Хаматтин тартип». **«...жамаәт Пәрвәрдигар Худайимизниң алдида йәттә күн вә йәнә йәттә күн, җәмий он төрт күнгичилик һейт өткүзди»** — «кәпиләр һейти»ниң бекитилгән вақти йәттә күн еди. Исраиллар мошу вақитқа йәнә йәттә күн қошти. □ **8:66 «Сәккизинчи күнидә»** — демәк, иккинчи «йәттә күн»дин кейинки күндә.

9

Пәрвәрдигар Сулайманға вәдә һәм агаһ бериду
2Тар. 7:11-22

1 Сулайман Пәрвәрдигарниң өйи, падиша ордиси вә шундақла қурушни арзу
қилған башқа қурулушларни көңлидикидәк пүткүзүп болғанда, ■
2 Пәрвәрдигар Сулайманға Гибеонда көрүнгәндәк әнди иккинчи қетим униңға
көрүнди.■
3 Пәрвәрдигар униңға мундақ деди: — «Сән Мениң алдимда қилған дуа вә
илтиҗайиңни аңлидим; Мениң намим униңда əбәткичә аян қилиниши үчүн, сән
ясиған бу өйни Өзүмгә муқәддәс қилдим. Мениң көзлирим вә көңлүм шу йәрдә
һемишә болиду. ■
4 Сән болсаң, атаң Давутниң алдимда маңғинидәк, сәнму саңа буйруғинимниң
һәммисигә мувапиқ әмәл қилиш үчүн, бәлгүлимилирим вә һөкүмлиримни
тутуп, пак көңүл вә дуруслуқ билән алдимда маңсаң,
5 Мән әнди атаң Давутқа: «Исраилниң тәхтидә саңа әвладиңдин олтиришқа бир
зат кам болмайду» дәп вәдә қилғинимдәк, Мән падишалиқ тәхтиңни Исраилниң
үстидә əбәткичә мәһкәм қилимән. ■
6 Лекин өзүң я оғуллириң Маңа әгишиштин ваз кечип Мән алдиңларда
қойған әмирлирим билән бәлгүлимилиримни тутмай, бәлки башқа илаһларниң
қуллуғиға кирип уларға сәҗдә қилсаңлар, ■
7 шу чағда Мән Исраилни уларға тәқдим қилған зиминидин үзүп чиқиримән;
вә Өз намимни көрситишкә Өзүмгә муқәддәс қилған бу өйни нәзиримдин
ташлаймән вә Исраил һәммә хәлиқләр арисида сөз-чөчәк вә тапа-тәнениң
объекти болиду; ■
8 Бу өй гәрчә һазир көркәм көрүнсиму, шу заманда униңдин өткәнләрниң
һәммиси зор һәйран келишип үшқиртип: «Пәрвәрдигар бу зиминға вә бу өйгә
немишкә шундақ қилди?» дәп сорайду.□ ■
9 Кишиләр: — Чүнки *зиминдики хәлиқләр* өз ата-бовилирини Мисир зиминидин
чиқарған Пәрвәрдигар Худасини ташлап, өзлирини башқа илаһларға бағлап,
уларға сәҗдә қилип қуллуғида болғанлиғи үчүн, Пәрвәрдигар бу пүткүл
күлпәтни уларниң бешиға чүшүрүпту, дәп җавап бериду.

Ташқи ишлар вә башқа қурулушлар
2Тар. 8:1-18

10 Шундақ болдики, жигирмә жил өтүп, Сулайман у икки өйни, йәни
Пәрвәрдигарниң өйи билән падиша өйини ясап болғандин кейин, ■
11 Турниң падишаси Һирам Сулайманға барлиқ тәләплири бойичә кедир
дәрәқлири, арча дәрәқлири вә алтун тәминлигини үчүн Сулайман падиша униңға
Галилийә өлкисидин жигирмә шәһәрни бәрди.
12 Һирам Сулайман униңға бәргән шәһәрләрни көрүшкә Турдин чиқип кәлди;
лекин улар униңға һеч яқмиди.
13 У: — Һәй бурадирим, сән мошу маңа бәргиниң зади қандақ шәһәрләр?! — деди.
У уларни «Кабулниң жути» дәп атиди, вә улар бүгүнки күнгичә шундақ атилиду.
□

■ **9:1** 2Тар. 7:11 ■ **9:2** 1Пад. 3:5 ■ **9:3** Қан. 12:11; 1Пад. 8:29 ■ **9:5** 2Сам. 7:12, 16; 1Пад. 6:12; 2:4; 1Тар. 22:10; Зәб. 88:29-30; 131:12 ■ **9:6** 2Сам. 7:14; Зәб. 88:31-33 ■ **9:7** Қан. 28:37; Йәр. 7:15 □ **9:8 «бу өй гәрчә һазир көркәм көрүнсиму,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси (бәзи кона текстләргә әгишип): «бу өй бир харабә болиду,...» ■ **9:8** Қан. 29:23; 2Тар. 7:21; Йәр. 22:8 ■ **9:10** 2Тар. 8:1 □ **9:13 «Кабулниң жути»** — «кабул» дегәнниң мәнаси бәлким «чәклик» болуши мүмкин. Ибраний тилида сөзниң аһаңи «әрзимәс»кә йеқин келиду.

14 Һирам болса падишаға бир йүз жигирмә талант алтун әвәткән еди.□

15 Сулайман падиша Пәрвәрдигарниң өйини, өз өйини, Миллони, Йерусалимниң
сепилини, Һазорни, Мәгиддони вә Гәзәр шәһәрлирини ясаш үчүн һашарға тутқан
ишлигүчиләрниң ишлири мундақ: — □
16 (Мисирниң падишаси Пирәвн чиқип Гәзәргә һужум қилип елип, уни отта
көйдүрүп, шәһәрдә туруватқан Қананийларни қирип, шәһәрни той соғиси
сүпитидә Сулайманниң хотуни болған өз қизиға бәргән еди)
17 Сулайман Гәзәр билән төвәнки Бәйт-Һоронни бена қилди;
18 у Баалат билән өз зиминидики чөлгә жайлашқан Тадморниму йеңидин ясиди,
■
19 шундақла өзигә хас һәммә амбар шәһәрлирини, «жәң һарвуси шәһәрлири»ни,
«атлиқлар шәһәрлири»ни вә Йерусалимда, Ливанда вә өзи сорайдиған барлиқ
зиминда халиқинини бена қилди.
20 Исраиллардин болмиған Аморийлар, Һиттийлар, Пәриззийләр, Һивийлар вә
Йәбусийлардин *Исраил* зиминида қелип қалғанларниң һәммисини болса,
21 Сулайман буларни, йәни Исраиллар пүтүнләй йоқиталмиған әлләрниң қалдуқ
әвлатлирини қуллуқ һашарға тутти. Улар бүгүнки күнгичә шундақ болуп кәлди.
□
22 Лекин Сулайман Исраиллардин һеч кимни қул қилмай, бәлки уларни ләшкәр,
хизмәткар, һөкүмдар-әмәлдар, һарву билән атлиқларниң сәрдарлири қилди. ■
23 Булардин Сулайманниң ишлирини башқуридиған, йәни ишлигүчиләрниң
үстигә қоюлған чоң назарәтчиләр бәш йүз әллик еди.
24 Пирәвнниң қизи Давутниң шәһиридин көчүп Сулайман униң үчүн ясиған өйдә
олтарғинида, у Милло қәлъәсини ясиди.■
25 Сулайман Пәрвәрдигарға ясиған қурбангаһда жилда үч қетим көйдүрмә
қурбанлиқлар билән енақлиқ қурбанлиқлирини сунатти вә Пәрвәрдигарниң
алдидики *хушбуйгаһта* хушбуй яқатти. Шу тәриқидә у ибадәтханининң ишлирини
пүткүзди.□
26 Сулайман падиша Езион-Гәбәрдә бир түркүм кемиләрни ясиди. У йәр болса
Едом зиминида, Қизил деңиз бойидики Елатниң йенида еди. □
27 Һирам өз хизмәткарлири, йәни деңизчилиқни убдан билидиған нәччә
кемичиләрни Сулайманниң хизмәткарлириға қошулуп кемиләрдә ишләшкә
әвәтти.
28 Улар Офирға берип, у йәрдин төрт йүз жигирмә талант алтунни елип келип,
Сулайман падишаға апарди.□

□ **9:14 «бир йүз жигирмә талант алтун»** — бир талант (алтун) бәлким 27 килограм еди. 120 талант 3240 килограм; һазирқи пулда болса (2008-жили) 100 миллион доллар болиду. □ **9:15 «Милло»** — бәлким Йерусалимдики егизликкә жайлашқан бир қәлъә яки истиһкам еди. ■ **9:18** 2Тар. 8:6 □ **9:21 Исраиллар пүтүнләй йоқиталмиған әлләрниң қалдуқ әвлатлири...»** — бу ишларниң тарихи «Йәшуа пәйғәмбәр» дегән қисмида пүтүлгән. Тәвраттики «Йәшуа»ни көрүң. Мошу һашарчилар 13:5-16дә хатириләнгәнләрдин башқа һашарчилар болса керәк еди. **«Улар (Қананийлар қатарлиқлар) бүгүнки күнгичә шундақ болуп кәлди»** — бу сөз Исраиллар техи өз вәтинидә турған вақтида хатириләнгән, әлвәттә. ■ **9:22** Лав. 25:39 ■ **9:24** 2Тар. 8:11 □ **9:25 «Шу тәриқидә у ибадәтханининң ишлирини пүткүзди»** — бу жүмлиниң мәнаси бәлким Сулайман һейтләрни мошу ибадәтханида өткөзүшлири билән һәр бир башқа «ибадәт жайлири», болупму «жуқури жайлар»ниң инавәтсизлигини көрсәтти. Демәк, шу чағдин башлап Пәрвәрдигар қурбанлиқларни қобул қилған жай пәқәт Йерусалимдики ибадәтханила еди. □ **9:26 «Қизил деңиз бойидики Елат»** — яки «Қизил деңиз бойидики Елат» (һазирқи нами «Елат»). □ **9:28 «төрт йүз жигирмә талант алтун»** — бир талант (алтун) бәлким 27 килограм еди. Ундақта 420 талант 11340 килограм.

10

Шебаниң аял падишаси Сулайманни издәп келиду
2Тар. 9:1-12

1 Шебаниң аял падишаси болса Сулайманниң Пәрвәрдигарниң нами билән бағлинишлиқ болған даңқ-шөһритини аңлап, уни қийин чигиш-соаллар билән синиғили кәлди.
2 У хушбуй буюмлар, интайин тола алтун вә яқут-гөһәрләр артилған төгиләрни елип, чоң дәбдәбә билән Йерусалимға кәлди. Сулайманниң қешиға кәлгәндә өз көңлигә пүккән һәммә иш тоғрилиқ униң билән сөзләшти. ■
3 Сулайман униң һәммә сориғанлириға җавап бәрди. Һеч немә падишаға қараңғу әмәс еди, бәлки һәммисидә униңға җавап бәрди.
4 Шебаниң аял падишаси Сулайманниң даналиғиға, ясиған орда-сарайға,
5 дәстихандики таамларға, әмәлдарларниң қатар-қатар олтиришлириға, хизмәткарлириниң қатар-қатар турушлириға, уларниң кийгән кийимлиригә, униң сақийлириға вә униң Пәрвәрдигарниң өйидә атап сунған көйдүрмә қурбанлиқлириға қарап, үни ичигә чүшүп кәтти.□

6 У падишаға: — Мән өз жутумда силиниң ишлири вә даналиқлири тоғрисида аңлиған хәвәр раст екән;
7 Амма мән келип өз көзлирим билән көрмигичә бу сөзләргә ишәнмигән едим; вә мана, мән йериминиму аңлимиған екәнмән; силиниң даналиқлири билән бәрикәт-баяшатлиқлири мән аңлиған хәвәрдин зиядә екән.
8 Силиниң адәмлири немидегән бәхитлик-һә! Һемишә силиниң алдилирида туруп даналиқлирини аңлайдиған бу хизмәткарлар нәқәдәр бәхитликтур!
9 Силидин сөйүнгән, силини Исраилниң тәхтигә олтарғузған Пәрвәрдигар Худалири мубарәктур! Пәрвәрдигар Исраилға мәңгүлүк бағлиған муһәббити үчүн, У силини тоғра һөкүм вә адаләт сүргили падиша қилди, деди.
10 У падишаға бир йүз жигирмә талант алтун, интайин көп хушбуй буюмлар вә яқут-гөһәрләрни соға қилди. Шебаниң аял падишаси Сулайман падишаға сунған шунчә зор миқдардики хушбуй буюмлар униңдин кейин һеч көрүнгән әмәс
11 (Һирамниң Офирдин алтун әпкелидиған кемилириму Офирдин йәнә интайин зор миқдардики сәндәл яғичи вә яқут-гөһәрләрни елип кәлди.
12 Падиша сәндәл яғичидин Пәрвәрдигарниң өйи үчүн вә падишаниң ордиси үчүн пәләмпәй-саласунлар ясатти һәм нәғмә-навачилар үчүн чилтарлар вә сазларни шуниңдин ясатти. Шу вақиттин кейин шундақ зор миқдардики есил сәндәл яғичи бу вақитқичә һеч кәлтүрүлмиди я көрүлүп бақмиди). ■
13 Сулайман падиша Шебаниң аял падишасиға өз шаһанә сахавитидин бәргәндин башқа, аял падишаниң көңли тартқан һәммини — немә сориса, шуни бәрди; андин у хизмәткарлири билән йолға чиқип өз жутиға қайтип кәтти.

Сулайманниң байлиқлири
2Тар.9:13-28

14 Сулайманға һәр жили кәлтүрүлгән алтунниң өзи алтә йүз атмиш алтә талант еди. □
15 Бу киримдин башқа, тиҗарәтчиләрдин, оқәтчиләрниң содисидин, барлиқ Әрәбийә падишалиридин вә өз зиминидики әмәлдарлардин һәм алтун кәлтүрүлди.

■ **10:2** 2Тар. 9:1; Мат. 12:42; Лука 11:31 □ **10:5 «.. униң , *йәни Шебаниң айал падишаниң*...** үни ичигә чүшүп кәтти» — ибраний тилида «униңда роһ қалмиди». Демәк, интайин һәйран қалди. ■ **10:12** 2Тар. 9:11 □ **10:14 «666 талант»** — 22 тонна.

16 Сулайман падиша икки йүз чоң сипарни соқтурди вә һәр сипарға алтә йүз
шәкәл алтун кәтти; □ ■
17 шундақла үч йүз қалқанни япилақланған алтундин ясиди; һәр бир қалқанни
ясашқа үч мина алтун ишлитилди; падиша уларни «Ливан ормини сарийи»ға
есип қойди.□ ■
18 Падиша пил чишлиридин чоң бир тәхтни ясап, уни тавланған алтун билән
қаплатти. ■
19 Тәхтниң алтә қәвәтлик пәләмпийи бар еди. Тәхтниң баш йөләнчүки жумилақ
болуп, орундуқниң икки йенида таянғучиси бар еди, һәр бир таянғучниң йенида
бирдин өрә турған ширниң һәйкили бар еди.
20 Алтә қәвәтлик пәләмпәйниң үстидә, оң вә сол тәрипидә өрә турған он икки
ширниң һәйкили болуп, һәр бир басқучниң оң-сол тәрипидә бирдин бар еди;
башқа һеч қандақ әлдә униңға охшаш ясалғини йоқ еди.
21 Сулайман падишаниң барлиқ жам-пиялилири алтундин ясалған; «Ливан
ормини сарийи»дики барлиқ қача-қучилар тавланған алтундин ясалған;
уларниң һеч қайсиси күмүчтин ясалмиған; Сулайманниң күнлиридә күмүч
һеч немигә әрзимәйтти.
22 Чүнки падишаға қарашлиқ деңизда жүридиған, Һирамниң кемилиригә
қошулуп «Таршиш кемә» әтритиму бар еди; «Таршиш кемә әтрити» үч жилда бир
қетим келип алтун-күмүч, пил чишлири, маймунлар вә тозларни әкеләтти.□
23 Сулайман падиша йәр йүзидики барлиқ падишалардин байлиқта вә даналиқта
үстүн еди. ■
24 Худа Сулайманниң көңлигә салған даналиқни аңлаш үчүн йәр йүзидикиләр
һәммиси униң билән дидарлишиш арзуси билән келәтти.
25 Кәлгәнләрниң һәммиси өз соғитини елип келәтти; йәни күмүч қача-қучилар,
алтун қача-қучилар, кийим-кечәкләр, дубулға-савутлар, тетитқулар, атлар вә
қечирларни елип келәтти. Улар һәр жили бәлгүлик миқдарда шундақ қилатти. □
26 Вә Сулайман жәң һарвулири вә атлиқ әскәрләрни жиғди; униң бир миң төрт
йүз жәң һарвуси, он икки миң атлиқ әскири бар еди; у уларни «жәң һарвуси
шәһәрлири»гә вә өзи туруватқан Йерусалимға орунлаштурди.■
27 Падиша Йерусалимда күмүчни таштәк көп, кедир дәрәқлирини жәнубий
түзләңликтики үжмә дәрәқлиригә охшаш нурғун қилди.□ ■
28 Сулайман алған атлар Мисирдин вә Кувәдин еди; падишаниң тижарәтчилири
уларни Кувәдин бекитилгән баһада алатти. □ ■
29 Мисирдин елип кәлгән бир жәң һарвусиниң баһаси алтә йүз күмүч тәңгә, һәр ат
болса йүз әллик тәңгә еди; вә улар йәнә Һиттийларниң падишалири һәм Сурийә

□ **10:16 «600 шәкәл»** — 600 шәкәл бәлким 7 килограмға йеқин. ■ **10:16** 1Пад. 14:26 □ **10:17 «үч мина алтун»** — «мина» еғирлиқ бирлиги еди, һазирқи бирликләрдә қанчә екәнлиги еник әмәс. ■ **10:17** 1Пад. 7:2 ■ **10:18** 2Тар. 9:17 □ **10:22 «Таршиш кемә»** —Бәлким Таршиш дегән портқа берип келиш сәпиригә чидамлиқ болған кемини көрситәтти. «Таршиш» дегән исим Испанийә, шималий Африқа яки Британийәни яки үчиниң һәммисини көрситиду. Бәзи илимлар Сомалийәниң (шәрқий Африқаниң) деңиз бойида төртинчи бир Таршишму болған, дәп қарайду. ■ **10:23** 1Пад. 3:12, 13 □ **10:25 «тетитқулар»** — яки «хушбуй буюмлар». **«Улар һәр жили бәлгүлик миқдарда шундақ қилатти»** — яки «жилмужил улар шундақ қилатти». ■ **10:26** 1Пад. 5:20; 2Тар. 1:14; 9:25 □ **10:27 «кедир дәрәқлирини...»** — яки «кедир яғичини...». Лекин бизниңчә Сулайман кедир яғичини ишлитипла қалмай, шу чирайлиқ дәрәқләрдин Йерусалим әтрапиға көп тиктүрди («Топ.» 2:5ни көрүң). **«жәнубий түзләңликтики...»** — ибраний тилида «Шәфәлаһдики...». «Шәфәлаһ» бу йәрниң (түзләңликниң) исми. ■ **10:27** 2Тар. 1:15; 9:27 □ **10:28 «падишаниң тижарәтчилири уларни Кувәдин бекитилгән баһада алатти»** —Бу жүмлиниң башқа бир хил тәржимиси: «падишаниң тижарәтчилири уларни карванға қошуп алатти». «Кувә» болса һазирқи Түркийәниң жәнубий тәрипидә. ■ **10:28** 2Тар. 1:16; 9:28

падишалири үчүнму охшаш баһада елип чиқти.□ ■

11

Сулайман көп аялларни елип, уларниң езитқулуғи билән бутпәрәсликкә тейилип кетиду

1 Лекин Сулайман падишаниң көңли Пирәвнниң қизидин башқа көп чәтәллик аялларға, җүмлидин Моабий, Аммоний, Едомий, Зидоний, Һиттий аяллириға чүшкән еди. □ ■

2 Пәрвәрдигар әслидә мошу әлләр тоғрилиқ Исраилларға: «Уларниң қизлирини издәп бармаңлар, вә уларни силәрниңкиләргә киргүзмәңлар; чүнки улар көңүллириңларни чоқум өз мәбудлириға аздуриду» дәп агаһландурған. Бирақ Сулайманниң көңли дәл шуларға бағланди. ■

3 Униң йәттә йүз аяли, йәни ханиши вә үч йүз кенизиги бар еди; аяллири униң көңлини аздуруп буриватқан еди.

4 Шундақ болдики, Сулайман яшанғанда, униң аяллири униң көңлини башқа илаһларға аздуруп бурувәтти; шуниң үчүн униң көңли атиси Давутниңкидәк Пәрвәрдигар Худасиға мутләқ садиқ болмиди.

5 Шуңа Сулайман Зидонийларниң мәбуди Аштаротни, Аммонийларниң жиркиничлик мәбуди Милкомни издиди; ■

6 Шуниң билән Сулайман Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзиллик қилди; у атиси Давут Пәрвәрдигарға әгәшкәндәк изчиллиқ билән әгәшмиди.

7 Андин Сулайман Йерусалим алдидики едирлиқта Моабийларниң жиркиничлик мәбуди Кемош һәм Аммонийларниң жиркиничлик мәбуди Милком үчүн бир «жуқури җай»ни ясиди; □ ■

8 шуниңдәк өзиниң мәбудлириға хушбуй яқидиған вә қурбанлиқ қилидиған һәр бир ят әллик аяли үчүнму у шундақ қилди;

9-10 Шуңа Пәрвәрдигар Сулаймандин рәнҗиди; гәрчә У униңға икки қетим көрүнгән болсиму, шундақла униңға дәл мошу иш тоғрилиқ, йәни башқа илаһларни издимәслигини тапилиған болсиму, униң көңли Исраилниң Худаси Пәрвәрдигардин айнип кәтти; у Пәрвәрдигарниң тапилиғиниға әмәл қилмиди. ■

11 Шуниң үчүн Пәрвәрдигар Сулайманға мундақ деди: — «Сән шундақ қиливерип, Мениң саңа буйруған әһдәм билән бәлгүлиримни тутмиғиниң үчүн, Мән җәзмән падишалиқни сәндин житиветип хизмәткариңға беримән. □ ■

12 Лекин атаң Давутниң вәҗидин сениң өз күнлириңдә Мән шундақ қилмаймән, бәлки оғлуңниң қолидин уни житиветимән.

13 Лекин пүтүн падишалиқни униңдин житивәтмәймән, бәлки қулум Давутниң вәҗидин вә Өзүм таллиған Йерусалим үчүн оғлуңға бир қәбилини қалдуруп қойимән».

□ **10:29 «бир җәң һарвусиниң баһаси алтә йүз күмүч тәңгә...»** — мошу айәттики «тәңгә»ниң қиммити һазирғичә ениқ әмәс. Әгәр «шәкәл» болса 11.4 грамни көрситиду. ■ **10:29** 2Тар. 1:17 □ **11:1 «Лекин Сулайман падишаниң көңли Пирәвнниң қизидин башқа көп чәтәллик аялларға, җүмлидин Моабий, Аммоний, Едомий, Зидоний, Һиттий аяллириға чүшкән еди»** — бу бабта хатириләнгән һәммә ишлар «Қанун Шәрһи»дики әмирләргә хилап. «Қан.» 17:16-20ни көрүң. ■ **11:1** Қан. 17:17 ■ **11:2** Мис. 34:16; Қан. 7:3 ■ **11:5** Һак. 2:13; 2Пад. 23:13 □ **11:7 «жиркиничлик мәбуд Милком»** — «Милком» ибраний тилида мошу йәрдә «Моләк» дәп ипадилиниду. ■ **11:7** 2Пад. 23:13 ■ **11:9-10** 1Пад. 3:5; 9:2; 1Пад. 6:12 □ **11:11 «Мән җәзмән падишалиқни сәндин житиветип хизмәткариңға беримән»** — «житиветип ... беримән» — демәк, Пәрвәрдигар падишалиғини Сулаймандин зораванлиқ билән тартивелип униң қол астидики бирисигә бәрмәкчи. 28-33-айәтни көрүң. ■ **11:11** 1Пад. 12:15

14 Амма Пәрвәрдигар Сулайманға бир дүшмән, йәни Едомлуқ Һададни қозғиди, у
киши Едомниң падишасиниң нәслидин еди.
15-16 Әслидә Давут Едом билән *жәң қилған* вақитта, қошунниң сәрдари Йоаб
Едомниң һәммә әрлирини йоқатқан еди (чүнки Едомдики һәммә әрләрни
йоқатқичә, Йоаб билән барлиқ Исраиллар у йәрдә алтә ай турған еди); у
өлтүрүлгәнләрни көмгили чиққанда □ ■
17 Һадад атисиниң бир нәччә Едомий хизмәтчилири билән Мисирға қечип кәткән
еди. Һадад у чағда кичик бала еди.
18 Улар Мидиян зиминидин чиқип Паранға кәлди. Улар Парандин бир нәччә
адәмни елип өзлиригә қошуп Мисирға, йәни Мисирниң падишаси Пирәвнниң
қешиға кәлди. Пирәвн униңға бир өй тәқсим қилип, озуқ-түлүкму тәминлиди
һәмдә бир парчә йәрниму униңға тәқдим қилди.
19 Һадад Пирәвнниң нәзиридә көп илтипат тапқан болуп, у өз хотуниниң
сиңлисини, йәни Таһпәнәс ханишниң сиңлисини униңға хотун қилип бәрди.
20 Таһпәнәсниң сиңлиси униңға бир оғул, Генубатни туғуп бәрди. Таһпәнәс
Пирәвнниң ордисида уни өзи чоң қилди. Андин Генубат Пирәвнниң аилиси, йәни
Пирәвнниң оғуллири арисида турди.□
21 Һадад Мисирда: «Давут ата-бовилириниң арисида ухлап қалди» вә «Қошунниң
сәрдари Йоабму өлди» дәп аңлиғанда Пирәвнгә: — Мениң өз жутумға беришимға
иҗазәт қилғайла, деди.
22 Пирәвн униңға: — Сениң өз жутумға барай дегиниң немә дегиниң, мениң
қешимда саңа немә кәмлик қилиду? — деди. У җававән: — һеч нәрсә кам әмәс,
амма немила болмисун мени кәткили қойғайла, деди.
23 Худа Сулайманға йәнә бир дүшминини қозғиди; у болса ғоҗиси, йәни
Зобаһниң падишаси Һададезәрниң йенидин қечип кәткән Елиаданиң оғли Рәзон
еди. ■
24 Давут *Зобаһлиқларни* қәтл қилғанда Рәзон улардин бир топ адәмни өзигә топлап
уларниң сәрдари болди. Андин кейин булар Дәмәшққә берип у йәрдә туруп,
Дәмәшқ үстидин һөкүм сүрди. □ ■
25 Шуниң билән Һадад Исраилға аваричилик туғдурғандин башқа, Рәзон
Сулайманниң барлиқ күнлиридә Исраилниң дүшмини еди; у Исраилни өч
көрәтти, өзи Сурийә үстидә падиша еди.
26 Сулайманниң Йәробоам дегән бир хизмәткари бар еди. У Зәрәдаһдин кәлгән
Әфраимий Нибатниң оғли болуп, аниси Зәруаһ исимлиқ бир тул аял еди.
Йәробоамму падишаға қарши чиқти. □ ■
27 Униң падишаға қарши чиқиштики сәвәви мундақ еди: Сулайман Милло
қәлъәсини ясиғанда, атиси Давутниң шәһиридики сепилниң бир бөсүкини
ясаватабти;
28 Йәробоам қавул қәйсәр жигит еди; Сулайман жигитниң ишчан вә чаққан
екәнлигини көрүп, уни Йүсүпниң җәмәтигә буйрулған ишниң үстигә қойди.
29 Шу күнләрдә Йәробоам Йерусалимдин чиқиватқанда, уни издәватқан
Шилоһлуқ Ахияһ пәйғәмбәр уни йолда учратти. Ахияһ жипйеңи бир тонни

□ **11:15-16 «*Давут* өлтүрүлгәнләрни көмгили чиққанда...»** — өз адәмлирини көмүш үчүн, демәк. Бу сөзгә қариғанда Йоабниң Едомларни шундақ өлтүрүши қисас мәхситидә еди. ■ **11:15-16** 2Сам. 8:14; 1Тар. 18:12, 13 □ **11:20 «Таһпәнәс Пирәвнниң ордисида уни өзи чоң қилди»** — яки «Таһпәнәс Пирәвнниң ордисида уни өзи әмчәктин айриди». ■ **11:23** 2Сам. 8:3; 10:18 □ **11:24 «Давут Зобаһлиқларни қәтл қилғанда Рәзон улардин бир топ адәмни өзигә топлап уларниң сәрдари болди. Андин кейин булар Дәмәшққә берип...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Рәзон бир топ адәмни өзигә қошуп уларниң сәрдари болди. Давут уларни өлтүрмәкчә болғанда, улар Дәмәшққә берип...». ■ **11:24** 2Сам. 8:3 □ **11:26 «Әфраимий Нибат»** — мошу айәттә «Әфраимий» ибраний тилида «Әфратлиқ» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **11:26** 2Тар. 13:6

кийвалған еди. Иккиси далада ялғуз қалғанда
30 Ахияһ үстидики тонни қолиға елип, уни житип он икки парчә қилип
31 Йәробоамға мундақ деди: — «Өзүңгә он парчини алғин; чүнки Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мана, падишалиқни Сулайманниң қолидин житиветип он қәбилини саңа беримән. ■
32 Бирақ Қулум Давутниң вәжидин вә Йерусалим, йәни Исраилниң һәммә қәбилилиридин таллиған шәһәр үчүн бир қәбилә униңға қалиду.
33 — Чүнки улар Мени ташлап Зидонийларниң аял мәбуди Аштаротқа, Моабийларниң мәбуди Кемошқа вә Аммонийларниң мәбуди Милкомға сәҗдә қилип, униң атиси Давутниң қилинғинидәк қилмай, Мениң бәлгүлимилирим билән һөкүмлиримгә әмәл қилмай, нәзиримдә дурус болғанни қилмиди, Мениң йоллиримда маңмиди;
34 лекин пүткүл падишалиқни униң қолидин тартивалмаймән; чүнки Мән таллиған, Өз әмирлирим вә бәлгүлимилиримни тутқан қулум Давутни дәп, униң өмриниң барлиқ күнлиридә уни һөкүм сүргүчи қилип қалдуримән.
35 Амма падишалиқни униң оғлиниң қолидин тартип елип, саңа беримән, йәни он қәбилини беримән.
36 Лекин Мениң намимниң шу йәрдә болушиға Өзүм таллиған шәһәр Йерусалимда, Мениң алдимда қулум Давут үчүн һемишә йоруқ бир чирақ болсун дәп, униң оғлиға бир қәбилини берәй. □ ■
37 Мән сени таллап, сени барлиқ халиған йәрләр үстидә һөкүм сүргүзимән, сән Исраилға падиша болисән.
38 Вә шундақ болидуки, әгәр сән һәммә буйруғанлиримни аңлап, Мениң йоллиримда меңип, нәзиримдә дурус болғанни қилип, қулум Давут қилғандәк Мениң бәлгүлирим билән әмирлиримни тутсаң, әнди Мән сән билән биллә болимән вә Давутқа бир җәмәт тиклигинимдәк, саңиму мустәһкәм бир җәмәт тикләймән вә Исраилни саңа тәқдим қилимән. □
39 Давутниң нәслини шу ишлар түпәйлидин харлап пәс қилимән, лекин мәңгүлүк әмәс»».

40 Шуниң үчүн Сулайман Йәробоамни өлтүрүшкә пурсәт издәйтти. Лекин Йәробоам қечип Мисирниң падишаси Шишакниң қешиға барди; Сулайман өлгичә у Мисирда турди.
41 Сулайманниң башқа ишлири, униң һәммә қилған әмәллири вә униң даналиғи болса «Сулайманниң Әмәллири» дегән китапқа пүтүлгән әмәсмиди? □ ■
42 Сулайманниң Йерусалимда Исраилниң үстидә һөкүм сүргән вақти қириқ жил болди. ■
43 Сулайман ата-бовилириниң арисида ухлиди вә атиси Давутниң шәһиридә дәпнә қилинди. Андин оғли Рәһобоам орнида падиша болди.

12

■ **11:31** 1Сам. 15:28 □ **11:36 «Мениң алдимда қулум Давут үчүн йоруқ бир чирақ болсун»** — бу көчмә мәнилик сөз болуп, Давутниң ханданини көрситиду; ханданниң мәвҗут болғанлиғи (1) Давутниң Худаға садиқ болғанлиғиға гувалиқ беридиған «чирақ» болиду; (2) Худаниң Давутқа, сән арқилиқ пүткүл дунияни сорайдиған Мәсиһ туғулиду, дәп бәргән вәдисидә туридиғанлиғиға гувалиқ беридиған «чирақ» болиду. ■ **11:36** 1Пад. 15:4; Зәб. 131:17-18; Пәнд. 13:4 □ **11:38 «Давутқа бир җәмәт тиклигинимдәк...»** — ибраний тилида «Давутқа бир өй тиклигинимдәк...». □ **11:41 ««Сулайманниң Әмәллири» дегән китап»** — бу китаптин һазир хәвиримиз йоқ. ■ **11:41** 2Тар. 9:29-31 ■ **11:42** 2Тар. 9:30

Рәһобоам падишалиғидин мәһрум болиду
2Тар. 10:1-19; 11:1-4

1 Рәһобоам Шәқәмгә барди; чүнки пүткүл Исраил уни падиша тиклигили Шәқәмгә
кәлгән еди. ■
2 Нибатниң оғли Йәробоам шу ишни аңлиғанда, шундақ болдики, у техи Мисирда
еди (чүнки Йәробоам Сулайман падишадин қечип Мисирда турувататти). ■
3 Әнди улар адәм әвәтип уни чақиртип кәлди. Шуниң билән Йәробоам вә пүткүл
Исраил җамаити келип Рәһобоамға сөз қилип:
4 — Силиниң атилири бойнимизға салған боюнтуруғини еғир қилди. Сили
әнди атилириниң бизгә қойған қаттиқ тәләплири билән еғир боюнтуруғини
йениклитип бәрсилә, силиниң хизмәтлиридә болимиз, дейишти.■
5 У уларға: — Һазирчә қайтип үч күндин кейин андин қешимға йәнә келиңлар,
деди. Шуниң билән хәлиқ тарилип кәтти.
6 Рәһобоам падиша өз атиси Сулайман һаят вақтида униң хизмитидә турған
мойсипитлардин мәслиһәт сорап: — Бу хәлиққә беридиған җававим тоғрисида
немә мәслиһәт көрситисиләр? — деди.
7 Улар униңға: — Әгәр сили разилиқ билән бүгүн бу хәлиқниң хизмитидә
болимән десилә, (вә дәрвәқә уларниң хизмитидә болсила) уларға яхши сөзләр
билән җавап қилсила, улар силиниң барлиқ күнлиридә хизмәтлиридә болиду,
деди.
8 Лекин у мойсипитларниң көрсәткән мәслиһәтини қайрип қоюп, өзи билән чоң
болған, алдида хизмитидә болуватқан яшлардин мәслиһәт сорап
9 уларға: — Маңа «Силиниң атилири бизгә салған боюнтуруқни йеникләткәйла»
дәп тилигән бу хәлиққә җавап беришимиз тоғрилиқ қандақ мәслиһәт берисиләр?
— деди.
10 Униң билән чоң болған бу яшлар униңға: — «Силиниң атилири
боюнтуруғимизни еғир қилди, әнди сили уни бизгә йеник қилғайла» дәп
ейтқан бу хәлиққә сөз қилип: — «Мениң чимчилақ бармиғим атамниң белидин
томрақтур.
11 Атам силәргә еғир боюнтуруқни салған, лекин мән боюнтуруғуңларни техиму
еғир қилимән. Атам силәргә қамчилар билән тәнбиһ-тәрбийә бәргән болса, мән
силәргә «чаянлиқ қамчилар» билән тәнбиһ беримән», дегәйла, — деди.□
12 Рәһобоам падиша уларға: «Үч күндин кейин андин қешимға йәнә келиңлар»
дегинидәк, Йәробоам вә барлиқ хәлиқ үчинчи күни униң қешиға кәлди.
13 Падиша мойсипитларниң униңға бәргән мәслиһәтини ташлап, хәлиққә
қаттиқлиқ билән җавап бәрди.
14 У яшларниң мәслиһәти бойичә уларға: — Атам силәргә еғир боюнтуруқни
салған, лекин мән боюнтуруғуңларни техиму еғир қилимән. Атам силәргә
қамчилар билән тәнбиһ-тәрбийә бәргән болса мән силәргә «чаянлиқ қамчилар»
билән тәнбиһ-тәрбийә беримән, деди.
15 Шуниң билән падиша хәлиқниң сөзини аңлимиди. Бу иш Пәрвәрдигар
тәрипидин болған; чүнки буниң билән Пәрвәрдигарниң Шилоһлуқ Ахияһниң
вастисидә Нибатниң оғли Йәробоамға ейтқан сөзи әмәлгә ашурулидиған болди.■
16 Пүткүл Исраил падишаниң уларниң сөзигә қулақ салмиғинини көргәндә хәлиқ
падишаға җавап берип: — Давуттин бизгә немә несивә бар? Йәссәниң оғлида
бизниң һеч мирасимиз йоқтур! Өз өй-чедирлириңларға қайтиңлар, и Исраил!

■ **12:1** 2Тар. 10:1 ■ **12:2** 1Пад. 11:40 ■ **12:4** 2Тар. 10:4 □ **12:11 «чаянлиқ қамчилар» —** яки болмиса «чаянлар» дегәнниң немә екәнлиги һазир мәлум әмәс, һеч болмиғанда падишаниң интайин қаттиқ муамилисини көрситиду. ■ **12:15** 1Пад. 11:11, 31

И Давут, сән өз җәмәтиңгила егә бол, — деди. Шуниң билән Исраиллар өз өй-
чедирлириға қайтип кетишти.□ ■

17 Амма Йәһуда шәһәрлиридә олтарған Исраилларға болса, Йәробоам уларниң
үстигә һөкүм сүрди. □

18 Рәһобоам падиша баж-алван беги Адорамни Исраилларға әвәтти, лекин пүткүл
Исраил уни чалма-кесәк қилип өлтүрди. У чағда Рәһобоам падиша алдирап,
өзиниң җәң һарвусиға чиқип, Йерусалимға тикивәтти.■

19 Шу тәриқидә Исраил Давутниң җәмәтидин йүз өрүп, бүгүнгә қәдәр униңға
қарши чиқип кәлди. □ ■

20 Исраилниң һәммиси Йәробоамниң йенип кәлгәнлигини аңлиғанда, адәм
әвәтип уни хәлиқниң җамаитигә чақирди. Улар уни пүткүл Исраилниң үстигә
рәсмий падиша қилди. Йәһуда қәбилисидин башқа һеч ким Давутниң җәмәтигә
әгәшмиди.

21 Рәһобоам Йерусалимға қайтип келип, Исраилниң җәмәти билән җәң қилип,
падишалиқни Сулайманниң оғли болған өзигә қайтуруп әкилиш үчүн Йәһуданиң
пүткүл җәмәтидин вә Бинямин қәбилисидин бир йүз сәксән миң хилланған
җәңгивар әскәрни топлиди.■

22 Лекин Худаниң сөзи Худаниң адими Шемаяға келип: —■

23 «Йәһуданиң падишаси, Сулайманниң оғли Рәһобоамға, пүтүн Йәһуда билән
Бинямининиң җәмәтигә вә хәлиқниң қалғанлириға сөз қилип: —

24 «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Һуҗумға чиқмаңлар, қериндашлириңлар
Исраиллар билән җәң қилмаңлар; һәр бириңлар өз өйүңларға қайтип кетиңлар;
чүнки бу иш Мәндиндур», дегин» — дейилди.

Улар Пәрвәрдигарниң сөзигә қулақ салди. Пәрвәрдигарниң сөзи бойичә улар
өйлиригә қайтип кәтти.

□ **12:16 «...Исраиллар өз өй-чедирлириға қайтип кетишти»** — ибраний тилида «Исраиллар өз чедирлириға қайтип кетишти». ■ **12:16** 2Сам. 20:1 □ **12:17 «Йәһуда шәһәрлиридә олтарған Исраиллар»** — буларниң көпинчиси Йәһуда вә Бинямин қәбилилиридин болған. ■ **12:18** 1Пад. 4:6; 5:14 □ **12:19 «Шу тәриқидә Исраил Давутниң җәмәтидин йүз өрүп, ... униңға қарши чиқип кәлди»** — бу тарихта мошу йәрдин башлап «Исраил» дегән сөз адәттә «шималий падишалиқ», йәни «он қәбилә»ни көрситиду. ■ **12:19** 2Пад. 17:21 ■ **12:21** 2Тар. 11:1 ■ **12:22** 2Тар. 11:2

«Исраил» вә «Йәһуда» дегән икки падишалиқ (бир-биридин бөлүнгән)

Йәробоам алтун мозайларни ясайду

25 Йәробоам болса Әфраим тағлиғидики Шәқәм шәһирини ясап шу йәрдә турди;
кейин у йәрдин чиқип Пәнуәлни ясиди. ■

■ **12:25** Мис. 32:30

26 Рәһобоам көңлидә өз-өзигә: — Әнди падишалиқ Давутниң җәмәтигә йениши
мүмкин.
27 Әгәр бу хәлиқ Пәрвәрдигарниң өйидә қурбанлиқ қилишқа Йерусалимға чиқса,
бу хәлиқниң қәлби өз ғоҗиси, йәни Йәһуда падишаси Рәһобоамға йәнә майил
болиду, андин улар мени өлтүрүп йәнә Йәһуда падишаси Рәһобоамниң тәрипигә
янармекин, деди.
28 Падиша мәслиһәт сорап, алтундин икки мозай һәйкилини яситип хәлиққә:
— Йерусалимға чиқиш силәргә еғир келиду. И Исраил, мана силәрни Мисир
зиминидин чиқарған илаһлар! — деди.■
29 Бирини у Бәйт-Әлдә, йәнә бирини Данда турғузуп қойди.
30 Бу иш гунаға сәвәп болди, чүнки хәлиқ мозайлириниң бириниң алдида баш
урғили һәтта Данғичә баратти.
31 У һәм «егиз җайлар»да *ибадәт* өйлирини ясиди вә һәм Лавийдин болмиған
адәмләрни каһин қилип тайинлап қойди.□ ■
32 Йәробоам йәнә сәккизинчи айниң он бәшинчи күнини худди Йәһуданиң
зиминидики һейткә охшаш бир һейт қилип бекитти. У өзи қурбангаһ үстигә
қурбанлиқ қилғили чиқти. Шундақ қилип у Бәйт-Әлдә өзи әткүзгән мозай
мәбудлиригә қурбанлиқ өткүзди. У йәнә Бәйт-Әлдә салдурған шу «егиз җайлар»
үчүн каһинларни тайинлиди. □
33 У Бәйт-Әлдә ясиған қурбангаһ үстигә сәккизинчи айниң он бәшинчи
күни (бу ай-күнни у өз мәйличә таллиған еди) қурбанлиқларни сунушқа
чиқти; шу тәриқидә у Исраилларға бир һейт ятратти; у өзи қурбангаһ үстигә
қурбанлиқларни сунди вә хушбуй яқти.□

13

Намсиз бир пәйғәмбәр Бәйт-Әл тоғрилиқ бешарәт бериду

1 Вә мана, Пәрвәрдигарниң буйруғи билән Худаниң бир адими Йәһудадин чиқип
Бәйт-Әлгә кәлди; шу пәйттә Йәробоам хушбуй йеқишқа қурбангаһниң йенида
туратти;
2 шу адәм қурбангаһқа қарап Пәрвәрдигарниң әмри билән чақирип: — И
қурбангаһ, и қурбангаһ! Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана Давутниң җәмәтидә
Йосия исимлиқ бир оғул туғулиду. У болса сениң үстүңдә хушбуй яққан «жуқури
җайлар»дики каһинларни союп қурбанлиқ қилиду; шундақла сениң үстүңдә
адәм сүйәклири көйдүрүлиду! — деди.□ ■
3 У күни у бир бешарәтлик аламәтни җакалап: Пәрвәрдигарниң мошу сөзини
испатлайдиған аламәт шу болидуки: — Мана, қурбангаһ йерилип, үстидики
күлләр төкүлүп кетиду, — деди.
4 Вә шундақ болдики, Йәробоам падиша Худаниң адиминиң Бәйт-Әлдики
қурбангаһқа қарап җакалиған сөзини аңлиғанда, у қурбангаһта туруп қолини

■ **12:28** Мис. 32:8; 2Пад. 17:16 □ **12:31 «у һәм ... ибадәт өйлирини ясиди»** — яки «у һәм ибадәт өйини ясиди». Амма 32-айәтни көрүң. ■ **12:31** Чөл. 3:10; 1Пад. 13:33; 2Пад. 17:32; 2Тар. 11:15 □ **12:32 «Йәһуданиң зиминидики һейт»** — мошу йәрдә «һейт» йәттинчи айниң он бәшинчи күнидә өткүзүлгән «орма һейти» яки «кәпиләр һейти» еди. □ **12:33 «*Йәробоам* өзи қурбангаһ үстигә қурбанлиқларни сунди вә хушбуй яқти»** — мошундақ ишларни пәқәт Лавий қәбилиси, Һарунниң җәмәтидин болғанлар, йәни һәқиқий каһинлар қилишқа болатти, әлвәттә. □ **13:2 «сениң үстүңдә адәм сүйәклири көйдүрүлиду»** — мошу һәрикәт бу қурбангаһни «напак» яки «һарам» қиливәткән болатти. ■ **13:2** 2Пад. 23:15-20

созуп: — Уни тутуңлар, деди. Лекин униңға қаритип созған қоли шуниң билән
шу пети қуруп кәтти, уни өзигә йәнә жиғалмиди.
5 Андин Худаниң адими Пәрвәрдигарниң сөзи билән ейтқан мөҗизилик аламәт
йүз берип, қурбангаһ һәм йерилип үстидики күлләр төкүлүп кәтти.
6 Падиша Худаниң адимидин: — Пәрвәрдигар Худайиңдин мениң һәққимдә
өтүнгәйсәнки, қолумни әслигә кәлтүргәй, дәп ялвурди. Худаниң адими
пәрврәрдигарниң илтипатини өтүнгинидә, падишаниң қоли йәнә өзигә жиғилип
әслигә кәлтүрүлди.■
7 Падиша Худаниң адимигә: — Мениң билән өйүмгә берип өзүңни қутландурғин,
мән саңа инъам берәй, деди.
8 Лекин Худаниң адими падишаға җавап берип: — Сән маңа ордаңниң йеримини
бәрсәңму, сениң билән бармаймән яки бу йәрдә нан йәп су ичмәймән. ■
9 Чүнки Пәрвәрдигар Өз сөзини йәткүзүп маңа буйруп: «Сән нә нан йемә нә су
ичмә, барған йолуң билән қайтип кәлмә» дегән, деди.
10 Шуниң билән у Бәйт-Әлгә кәлгән йол билән әмәс, бәлки башқа бир йол билән
қайтип кәтти.
11 Лекин Бәйт-Әлдә яшанған бир пәйғәмбәр туратти. Униң оғуллири келип
Худаниң адиминиң у күни Бәйт-Әлдә қилған барлиқ әмәллирини униңға дәп
бәрди, шундақла униң падишаға қилған сөзлирениму атисиға ейтип бәрди.
12 Атиси улардин, у қайси йол билән кәтти, дәп сориди; чүнки оғуллири
Йәһудадин кәлгән Худаниң адиминиң қайси йол билән кәткинини көргән еди.□
13 У оғуллириға: — Маңа ешәкни тоқуп бериңлар, дәп тапилиди. Улар униңға
ешәкни тоқуп бәргәндә у униңға минип
14 Худаниң адиминиң кәйнидин қоғлап кәтти. У уни бир дуб дәриғиниң астида
олтарған йеридин тепип униңдин: — Йәһудадин кәлгән Худаниң адими сәнму?
— дәп сориди. У: — Мән шу, дәп җавап бәрди.
15 У униңға: — Мениң билән өйүмгә берип нан йегин, деди.□
16 У җававән: — Мән нә сениң билән қайталмаймән, нә сениңкигә кирәлмәймән;
мән нә бу йәрдә сениң билән нан йәп су ичәлмәймән;
17 чүнки Пәрвәрдигар өз сөзи билән маңа тапилап: «У йәрдә нан йемә, су
ичмигин; барған йолуң билән қайтип кәлмигин» дегән, деди.
18 *Қери пәйғәмбәр* униңға: — Мән һәм сәндәк бир пәйғәмбәрдурмән; вә бир
пәриштә Пәрвәрдигарниң сөзини маңа йәткүзүп: — «Униңға нан йегүрүп, су
ичкүзгили өзүң билән өйүңгә яндуруп кәл» деди, дәп ейтти. Лекин у шуни дәп
униңға ялған ейтивататти.■
19 Шуниң билән *Худаниң адими* униң билән йенип өйдә нан йәп су ичти.
20 Лекин улар дәстиханда олтарғинида, Пәрвәрдигарниң сөзи уни яндуруп
әкәлгән қери пәйғәмбәргә кәлди.
21 У Йәһудадин кәлгән Худаниң адимини чақирип: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— «Сән Пәрвәрдигарниң сөзигә итаәтсизлик қилип, Пәрвәрдигар Худайиңниң
буйруған әмрини тутмай,
22 бәлки йенип, У саңа: — Нан йемә, су ичмә, дәп мәнъий қилған йәрдә нан йәп
су ичкиниң түпәйлидин, җәситиң ата-бовилириңниң қәбридә көмүлмәйду», дәп
товлиди.
23 Вә шундақ болдики, Худаниң адими нан йәп су ичип болғанда, униңға, йәни
өзи яндуруп әкәлгән пәйғәмбәргә ешәкни тоқуп бәрди.

■ **13:6** Мис. 8:4; 9:28; 10:17; Чөл. 21:7; Рос. 8:24 ■ **13:8** Чөл. 22:18 □ **13:12 «...чүнки оғуллири ... қайси йол билән кәткинини көргән еди»** — яки, «андин оғуллири ... қайси йол билән кәткинини униңға көрсәтти». □ **13:15 «өйүмгә берип нан йегин»** — «нан йегин» уйғурларниң «чай ичиң» дегинидәк, «тамақ йегин» дегән мәнидә. ■ **13:18** Гал. 1:8

24 У йолға чиқти. Кетиватқинида, йолда униңға бир шир учрап, уни өлтүрүвәтти.
Шуниң билән униң өлүги йолда ташлинип қалди, ешиги болса униң йенида
туратти; ширму жәсәтниң йенида туратти.■
25 Мана бир нәччә адәм өтүп кетиветип, йолда ташлинип қалған жәсәт билән
жәсәтниң йенида турған ширни көрди; улар қери пәйғәмбәр турған шәһәргә
келип у йәрдә шу хәвәрни йәткүзди.
26 Уни йолдин яндурған пәйғәмбәр буни аңлап: — У дәл Пәрвәрдигарниң сөзигә
итаәтсизлик қилған Худаниң адимидур. Шуңа Пәрвәрдигар уни ширға тапшурди;
Пәрвәрдигар униңға қилған сөзи бойичә шир уни титма-титма қилип өлтүрди,
деди.
27 У оғуллириға: — Маңа ешәкни тоқуп бериңлар, деди; улар уни тоқуп бәрди.
28 У йолда ташлақлиқ жәсәт билән жәсәтниң йенида турған ешәк вә ширни тапти.
Шир болса нә жәсәтни йемигән еди нә ешәкниму талимиған еди.
29 Пәйғәмбәр Худаниң адиминиң жәситини елип ешәккә артип янди. Қери
пәйғәмбәр униң үчүн матәм тутуп уни дәпнә қилғили шәһәргә кирди.
30 У жәсәтни өз қәбирстанлиғида қойди. Улар униң үчүн матәм тутуп: — Аһ
бурадирим! — дәп пәряд көтәрди.
31 Уни дәпнә қилғандин кейин у өз оғуллириға: — Мән өлгәндә мени Худаниң
адими дәпнә қилинған гөргә дәпнә қилиңлар; мениң сүйәклиримни униң
сүйәклириниң йенида қоюңлар;
32 чүнки у Пәрвәрдигарниң буйруғи билән Бәйт-Әлдики қурбангаһқа қариған вә
Самарийәдики шәһәрләрниң «жуқури жай»лиридики *ибадәт* өйлиригә қариған,
униң жар қилған сөзи әмәлгә ашурулмай қалмайду, — деди.□ ■
33 Лекин Йәробоам бу вақиәдин кейинму өз рәзил йолидин янмай, бәлки «жуқури
жайлар»ға һәр хил хәлиқтин каһинларни тайинлиди; ким халиса, у шуни
«муқәддәс қилип» *каһинлиқ мәнсивигә* беғишлайтти; шуниң билән улар «жуқури
жайлар»да *қурбанлиқ қилишқа* каһин болатти. □ ■
34 Шу иш түпәйлидин Йәробоам җәмәтиниң һесавиға гуна болуп, уларниң йәр
йүзидин үзүп елинип һалак болушиға сәвәп болди.

14

Худа йәнә Йәробоамни агаһландуриду

1 У вақитта Йәробоамниң оғли Абияһ кесәл болуп қалди.
2 Йәробоам аялиға: — Орнуңдин қопуп, һеч ким сениң Йәробоамниң аяли
екәнлигиңни тонумиғидәк қилип өз қияпитиңни өзгәртип, Шилоһқа барғин.
Мана маңа: «Бу хәлиқниң үстидә падиша болисән» дәп ейтқан Ахияһ пәйғәмбәр
у йәрдә олтириду. ■
3 Қолуңға он нан, бир нәччә пошкал, бир қута һәсәлни елип униң қешиға барғин.
У жигитимизниң немә болидиғанлиғини саңа дәп бериду, деди.
4 Йәробоамниң аяли шундақ қилип, Шилоһқа берип Ахияһниң өйигә кәлди.
Ахияһниң көзлири қериликтин кор болуп көрәлмәйтти.

■ **13:24** 1Пад. 20:36 □ **13:32 «чүнки *пәйғәмбәр* Пәрвәрдигарниң буйруғи билән ... жар қилған сөзи әмәлгә ашурулмай қалмайду, — деди»** — бу сирлиқ вақиә үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **13:32** 2Пад. 23:16 □ **13:33 «...у шуни «муқәддәс қилип» каһинлиқ мәнсивигә беғишлайтти»** — мошу йәрдә «муқәддәс қилип» (каһинлиқ мәнсивигә беғишлаш») интайин кинайилик гәп. Худаға каһин болуш үчүн «муқәддәс қилип Худаға атилиши» керәк еди. Лекин мошу йәрдә мошу «каһинлар» бутларға атилиду. ■ **13:33** 1Пад. 12:31, 32 ■ **14:2** 1Пад. 11:31

5 Лекин Пәрвәрдигар Ахияһқа: — Мана, Йәробоамниң аяли өз оғли тоғрисида
сәндин сориғили келиду, чүнки у кесәлдур. Униңға мундақ-мундақ дегин; чүнки
у кәлгәндә башқа қияпәткә кириваլған болиду, дәп ейтқан еди.
6 У ишиктин киргәндә Ахияһ аяқ тивишини аңлап мундақ деди: — «Һәй,
Йәробоамниң аяли, киргин; немишкә башқа қияпәткә кирвалдиң? Саңа бир
шум хәвәрни бериш маңа буйрулди. □
7 Берип Йәробоамға мундақ дегин: — «Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ
дәйду: — «Мән сени хәлиқниң арисидин елип көтирип, өз хәлқим Исраилға
һөкүмран қилип ■
8 Падишаһлиқни Давутниң җәмәтидин житиветип, саңа бәрдим; лекин сән
Мениң әмирлиримни тутуп, нәзиримдә пәқәт дурус болғаннила қилишта пүтүн
қәлбидин маңа әгәшкән қулум Давутқа охшаш болмидиң,
9 Бәлки өзүңдин илгири кәлгәнләрниң һәммисидин артуқ рәзиллик қилип,
мениң ғәзивимни қозғап, Мени арқаңға ташлап, берип өзүңгә ғәйрий илаһларни,
қуйма мәбудларни ясаттиң.
10 Шуниң үчүн Мән Йәробоамниң җәмәтигә бала чүшүрүп, Йәробоамниң
Исраилдики ханданидин һәммә әркәкни, һәтта аҗиз яки мәйип болсиму
һәммисини үзүп ташлаймән, адәмләр поқ-тезәкләрни сүпүргәндәк Йәробоамниң
җәмәтидин қалғинини йоқ болғичә сүпүримән.□ ■
11 Йәробоамдин болғанлардин шәһәрдә өлгинини иштлар йәйду; сәһрада
өлгинини асмандики қушлар йәйду. Чүнки Пәрвәрдигар шундақ сөз қилғандур.
12 Әнди сән болсаң, қопуп өз өйүңгә барғин; айиғиң шәһәргә киргән һаман, бала
өлиду.
13 Пүтүн Исраил униң үчүн матәм тутуп уни дәпнә қилиду. Чүнки Йәробоамниң
җәмәтидин қәбиргә қоюлидиған ялғуз шула болиду; чүнки Йәробоамниң
җәмәтиниң арисида Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң алдида пәқәт шуниңда
пәзиләт тепилди.
14 Әнди Пәрвәрдигар Өзигә Йәробоамниң җәмәтини үзүп ташлайдиған,
Исраилниң үстигә һөкүм сүридиған бир падишани тикләйду. Дәрһәқиқәт, у
пат арида болиду! ■
15 Пәрвәрдигар Исраилни уруп, худди суда лиңшип қалған қумуштәк қилип
қойиду, ата-бовилириға тәқдим қилған бу яхши зиминдин қомуруп, уларни
Әфрат дәриясиниң у тәрипигә тарқитиду; чүнки улар өзигә «Ашәраһ бутлар»ни
ясап Пәрвәрдигарниң ғәзивини қозиғиди. □ ■
16 Йәробоамниң садир қилған гуналири түпәйлидин, униң Исраилни гуна
қилдурғини түпәйлидин, Худа Исраилни ташлап бериду!»».
17 Шуниң билән Йәробоамниң аяли қопуп, йолға чиқип Тирзаһқа қайтип кәлди.
У өйиниң босуғисидин атлишиға бала өлди.
18 Улар уни дәпнә қилди. Пәрвәрдигарниң Өз қули Ахияһ пәйғәмбәр арқилиқ
ейтқан сөзидәк, пүтүн Исраил униң үчүн матәм тутти.
19 Әнди Йәробоамниң башқа ишлири, йәни җәңлири вә қандақ сәлтәнәт
қилғанлири тоғрисида мана, «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири»

□ **14:6 «Саңа бир шум хәвәрни бериш маңа буйрулди»** — «маңа буйрулди» дегәнлик ибраний тилида: «мән әвәтилдим» дегән билән ипадилиниду. ■ **14:7** 1Пад. 12:15 □ **14:10 «һәммә әркәк»** — ибраний тилида: «тамға қарап сийидиған һәр бири» дегәнлик билән ипадилиниду. **«...һәтта аҗиз яки мәйип болсиму һәммисини үзүп ташлаймән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... яки кичик яки чоң болса, һәммисини ташлаймән». **«адәмләр поқ-тезәкләрни сүпүргәндәк ... йоқ болғичә сүпүримән»** — яки «адәмләр тезәк көйдүргәндәк ... йоқ болғичә көйдүриветимән». ■ **14:10** 1Сам. 25:22, 34; 1Пад. 15:29; 16:11; 21:21; 2Пад. 9:8 ■ **14:14** 1Пад. 15:28, 29 □ **14:15 «Ашәраһ бутлар»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мумкин еди. ■ **14:15** 2Пад. 17:18

дегән китапта пүтүлгәндур. □
20 Йәробоамниң сәлтәнәт қилған вақти жигирмә икки жил болуп, у өз ата-
бовилириниң арисида ухлиди. Оғли Надаб униң орнида һөкүм сүрди.

Рәһобоамниң сәлтәнити
2Тар. 12:1-16

21 Вә Сулайманниң оғли Рәһобоам болса Йәһуданиң үстигә һөкүм сүрди.
Рәһобоам падиша болғанда қириқ бир яшқа киргән еди; у Пәрвәрдигарниң Өз
намини аян қилиш үчүн, Исраилниң һәммә қәбилилири арисидин таллиған
Йерусалим шәһиридә он йәттә жил һөкүм сүрди; униң анисиниң исми Наамаһ
болуп, Аммоний еди. ■
22 Йәһудалар болса Пәрвәрдигарниң нәзиридә яманлиқ қилди; улар өз ата-
бовилири садир қилғанлиридин зиядә гуналарни қилип, униң һәсәтлик
ғәзивини қозғиған еди.
23 Чүнки улар «жуқури жайлар»ни, «бут түврүк»ләрни вә һәм һәр бир егиз
дөңлар үстидә, һәр бир көк дәрәқләрниң астида «Ашәраһ» бутларни ясиди.
24 Вә зиминда кәспий бәччивазларму бар еди. Улар Пәрвәрдигар әслидә
Исраилларниң алдидин һайдап чиқарған әлләрниң барлиқ жиркиничлик һарам
ишлирини қилатти. □
25 Рәһобоам падишаниң сәлтәнитиниң бәшинчи жилида шундақ болдики,
Мисирниң падишаси Шишак Йерусалимға һуҗум қилди. ■
26 У Пәрвәрдигарниң өйидики гөһәр-байлиқларни һәм падишаниң ордисидики
гөһәр-байлиқларни елип кәтти; у һәммисини, җүмлидин Сулайман ясатқан
алтун сипарларниму елип кәтти. ■
27 Уларниң орнида Рәһобоам падиша мистин бир мунчә сипар-қалқанлар яситип,
уларни падиша ордисиниң кириш йолини сақлайдиған пасибан бәглириниң
қолиға тапшурди.
28 Шундақ қилип, падиша һәр қетим Пәрвәрдигарниң өйигә киридиған чағда,
пасибанлар у сипар-қалқанларни көтирип чиқатти, андин уларни йәнә
пасибанханиға әкирип қоюшатти.
29 Амма Рәһобоамниң башқа ишлири вә қилғининиң һәммиси «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?□
30 Рәһобоам билән Йәробоам барлиқ күнлиридә бир-бири билән җәң қилишип
турған еди.
31 Рәһобоам өз ата-бовилириниң арисида ухлиди вә «Давутниң шәһири»дә дәпнә
қилинди. Униң анисиниң исми Наамаһ болуп, бир Аммоний еди. Рәһобоамниң
оғли Абиям атисиниң орнида падиша болди.□

15

□ **14:19 «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири»** — бу китап Тәвраттики «Тарих-Тәзкирә» дегән китап әмәс, бирақ шүбһисизки, Тәвраттики «Тарих-Тәзкирә»ниң муәллиплири униңдин көп учурларни алған еди. ■ **14:21** 2Тар. 12:13 □ **14:24 «кәспий бәччивазлар»** — бу кишиләр бутпәрәсликкә яки бутханиларға мунасивәтлик болуп, пул үчүн бәччивазлиқ қилатти. ■ **14:25** 2Тар. 12:2 ■ **14:26** 1Пад. 10:16, 17; 2Тар. 9:15 □ **14:29 «Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири»** — бу китап Тәвраттики «Тарих-Тәзкирә» дегән китап әмәс, бирақ шүбһисизки, Тәвраттики «Тарих-Тәзкирә»ниң муәллиплири униңдин көп учурлар алған еди. □ **14:31 «Рәһобоамниң оғли Абиям»** — мошу йәрдә вә 15:1-8дә ибраний тилида «Абияһ»ниң имласи «Абиям» болиду.

Абияһ Йәһудаға һөкүм сүриду
2Тар. 13:1-23

1 Нибатниң оғли Йәробоам падишаниң сәлтәнитиниң он сәккизинчи жилида
Абиям Йәһуданиң үстигә падиша болуп □ ■
2 Йерусалимда үч жил сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Маакаһ болуп,
Абишаломниң қизи еди. □ ■
3 Абиямниң қәлби бовиси Давутниң көңлидәк Худаси Пәрвәрдигарға пүтүнләй
беғишланған әмәс еди, бәлки атиси Рәһобоамниң униңдин илгири қилған барлиқ
гуналирида маңатти.
4 Шундақтиму Давутниң сәвәвидин Худаси Пәрвәрдигар Йерусалимда униңға
йоруқ бир чирақни қалдуруш үчүн, Давутниң әвладини униңдин кейинму тикләп
турғузди вә Йерусалимни қоғдиди. □ ■
5 Чүнки Давут Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилип, Һиттий Урияға
қилғанлиридин башқа өмриниң һәммә күнлиридә Пәрвәрдигар униңға әмир
қилғанлиридин чиқмиди.■
6 Әнди *Абиямниң* пүтүн өмридә Рәһобоам билән Йәробоам бир-бири билән җәң
қилишип турди.□
7 Абиямниң башқа ишлири вә қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда падишалириниң
тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди? Абиям билән Йәробоам
бир-бири билән җәң қилишип туратти.
8 Абиям өз ата-бовилириниң арисида ухлиди; улар уни «Давутниң шәһири»дә
дәпнә қилди. Андин оғли Аса орнида падиша болди.■

Аса Йәһудаға һөкүм сүриду
2Тар. 14:1-2; 15:16; 16:6,11-14

9 Исраилниң падишаси Йәробоам сәлтәнитиниң жигирминчи жилида Аса
Йәһуданиң үстигә падиша болуп
10 Йерусалимда қириқ бир жил сәлтәнәт қилди. Униң чоң анисиниң исми Маақаһ
болуп, Абишаломниң қизи еди. □
11 Аса атиси Давут қилғандәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилди.
12 У кәспий бәччивазларни зиминдин һайдап, ата-бовилири ясатқан һәммә
жиркиничлик мәбудларни йоқитивәтти. □ ■

□ **15:1 «Абиям»** — башқа хил шәкли «Абияһ». ■ **15:1** 2Тар. 13:1 □ **15:2 «Абишаломниң қизи»** — яки «Абшаломниң қизи». Бу «Абишалом» Давутниң оғли Абшалом болуши мүмкин. ■ **15:2** 2Тар. 13:2 □ **15:4 «Давутниң әвлади»** — ибраний тилида «Давутниң оғли». **«Шундақтиму Давутниң сәвәвидин Худаси Пәрвәрдигар Йерусалимда униңға йоруқ бир чирақни қалдуруш үчүн, Давутниң әвладини ... турғузди вә Йерусалимни қоғдиди»** — Худаниң Давутқа бир «чирақ» қалдурғанлиғи, бәлким униң кейинки көп дәвирләргә: «Давут Мениң садиқ қулум еди» дәп испатлаш үчүн дайим униң ханданидикиләрдин бирини Йерусалимдики тәхтидә олтарғузуп келиватқанлиғини көрситиду. Шуниңдәк, Худа бу иш арқилиқ (Давутниң әвлатлириниң узунғичә тәхттә олтириши), әслидә Давутқа: Кәлгүси бир заманда сениң әвладиң (Мәсиһ) дунияға келип, дунияни Худаниң падишалиғи қилиду» дегән вәдәмни чоқум әмәлгә ашуримән, дәпму көрситиду. ■ **15:4** 1Пад. 11:36 ■ **15:5** 2Сам. 11:4, 15; 12:9 □ **15:6 «Абиямниң пүтүн өмридә Рәһобоам билән Йәробоам бир-бири билән җәң қилишип турди»** — шүбһисизки, мошу айәттә «Рәһобоам» болса Рәһобоам җамәтини вә «Йәробоам» болса Йәробоам җамәтини көрситиду. ■ **15:8** 2Тар. 13:23 □ **15:10 «униң чоң анисиниң исми Маақаһ болуп...»** — бу ибаридә ибраний тилида «чоң аниси» дегән «униң аниси» билән ипадилиниду. Ибраний тилида гаһи вақитларда «ата» яки «ана» адәмниң әҗдатини көрситиду. Мәсилән, 11-айәтни көрүң. □ **15:12 «кәспий бәччивазлар»** — бу кишиләр бутпәрәсликкә яки бутханиларға мунасивәтлик еди. ■ **15:12** 1Пад. 22:47

13 У йәнә чоң аниси Маақаһни жиркиничлик бир «Ашәраһ» түврүкни ясиғини
үчүн ханишлиқ мәртивисидин чүшүрүвәтти. Аса бу жиркиничлик бутни кесип
Кидрон җилғисида көйдүрүвәтти. □ ■
14 «Жуқири җайлар» йоқитилмисиму, Асаниң қәлби өмриниң барлиқ күнлиридә
Пәрвәрдигарға пүтүнләй беғишланған еди.
15 Һәм атиси һәм у өзи *Пәрвәрдигарға* атап ясиған нәрсиләрни, җүмлидин күмүч
билән алтунни вә түрлүк қача-қучиларни Пәрвәрдигарниң өйигә кәлтүрди.■
16 Әнди Аса вә Исраилниң падишаси Бааша барлиқ күнлиридә бир-бири билән
җәң қилишип турди.
17 Исраилниң падишаси Бааша Йәһудаға қарши һуҗум қилди; һеч ким Йәһуданиң
падишаси Аса билән барди-кәлди қилмисун дәп, Рамаһ шәһирини мәһкәм қилип
ясиди. ■
18 У вақитта Аса Пәрвәрдигарниң өйидики ғәзниләрдә қалған барлиқ алтун-
күмүч вә падишаниң ордисидики ғәзниләрдә қалған алтун-күмүчни елип
хизмәткарлириниң қолиға тапшурди; андин Аса падиша уларни Дәмәшқтә
турушлуқ Сурийә падишаси Һезионниң нәвриси, Табриммонниң оғли Бән-
Һададқа әвәтти вә шулар билән бу хәвәрни йәткүзүп: —■
19 «Мениң атам билән силиниң атилириниң арисида болғандәк мән билән
силиниң арилирида бир әһдә болсун. Мана, силигә күмүч билән алтундин
һәдийә әвәттим; әнди Исраилниң падишаси Бааша билән болған әһдилиридин
қоллирини үзсилә; шуниң билән у мени қамал қилиштин қол үзсун» — деди.
20 Бән-Һадад Аса падишаниң сөзигә кирип, өз қошунининң сәрдарлирини
Исраилниң шәһәрлиригә һуҗум қилишқа әвәтип, Ижон, Дан, Бәйт-Маақаһдики
Абәл, пүткүл Киннәрәт жути билән Нафталиниң пүткүл земинини беқиндурди.
21 Бааша бу хәвәрни аңлап, Рамаһ истиһкамини ясаштин қолини жиғип, Тирзаһқа
берип турди.
22 Аса падиша болса пүткүл Йәһуданиң адәмлирини һеч бирини қоймай чақирип
жиғди; улар Бааша Рамаһ шәһирини ясашқа ишләткән ташлар билән яғачларни
Рамаһтин тошуп елип кәтти. Аса падиша мошуларни ишлитип Бинямин
земинидики Гебани вә Мизпаһни мәһкәм қилип ясиди.
23 Әнди Асаниң башқа ишлири, униң зор қудрити, униң қилғинининң һәммиси,
шундақла ясиған шәһәрләр тоғрисида «Йәһуда падишалириниң тарих-
тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди? Лекин қериғанда, униң
путида бир кесәл пәйда болди.
24 Аса өз ата-бовилири арисида ухлиди вә Давутниң шәһиридә дәпнә қилинди.
Андин униң оғли Йәһошафат орнида падиша болди.■

Надаб Исраил үстигә һөкүм сүриду

25 Йәһуданиң падишаси Асаниң сәлтәнитиниң иккинчи жилида Йәробоамниң
оғли Надаб Исраил үстигә һөкүм сүрүшкә башлиди; у Исраилға икки жил падиша
болди.
26 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип атисиниң йолида меңип,
атисиниң Исраилни гунаға путлаштурған гуналирида маңди.
27 Лекин Иссакар җәмәтидин болған Ахияһниң оғли Бааша униңға қәст қилип,
уни Филистийләрниң тәвәсидики Гиббетонда өлтүрди. Шу чағда Надаб пүтүн
Исраиллар билән бирликтә Гиббетонға қоршап һуҗум қиливататти.

□ **15:13 «у йәнә чоң аниси Маақаһни ... ханишлиқ мәртивисидин чүшүрүвәтти»** — «ханишлиқ мәртивиси»: Бу сөзгә қариғанда униң чоң аниси Маақаһ падишалиқта иккинчи орунда туратти. ■ **15:13** 2Тар. 15:16 ■ **15:15** Лав. 5:15 ■ **15:17** 2Тар. 16:1 ■ **15:18** 1Пад. 20:1; 2Тар. 16:2-14 ■ **15:24** 2Тар. 16:13; 17:1

28 Йәһуда падишаси Асаниң сәлтәнитиниң үчинчи жилида Бааша Надабни
өлтүрүп, өзи униң орнида падиша болди.
29 Вә шундақ болдики, у падиша болғанда Йәробоамниң пүткүл жәмәтини чепип
өлтүрди; Пәрвәрдигарниң қули Шилоһлуқ Ахияһниң вастиси билән ейтқан
сөзи әмәлгә ашурулуп, у Йәробоамниң жәмәтидин нәпәси барларни бириниму
қоймай пүтүнләй йоқатти. ■
30 Бу иш Йәробоамниң садир қилған гуналири һәм униң Исраилни гунаға
путлаштурған гуналири түпәйлидин болди; у шулар билән Исраилниң Худаси
Пәрвәрдигарниң ғәзивини қаттиқ қозғиған еди.
31 Надабниң башқа ишлири билән қилғанлириниң һәммиси «Исраил
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
32 Аса вә Исраилниң падишаси Бааша барлиқ күнлиридә бир-бири билән жәң
қилишип турди.

Бааша Исраил үстигә һөкүм сүриду

33 Йәһуданиң падишаси Асаниң сәлтәнитиниң үчинчи жилида Ахияһниң оғли
Бааша пүтүн Исраил үстигә Тирзаһта һөкүм сүрүшкә башлиди; у жигирмә төрт
жил сәлтәнәт қилди.
34 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди; у Йәробоамниң йолида
жүрүп, Исраилни гунаға патқузған гунайида маңди.

16

1 Пәрвәрдигарниң сөзи Һананиниң оғли Йәһуға келип Баашани әйипләп мундақ
дейилди: —
2 «Мана, Мән сени топа-чаң ичидин чиқирип, хәлқим Исраилға һөкүмран қилип
қойдум. Лекин сән Йәробоамниң йолида жүрүп хәлқим Исраилни гунаға
путлаштурдуң, улар гуналири билән ғәзивимни қозғиди. ■
3 Мана, Мән Баашани өз жәмәти билән сүпүрүп йоқитип, жәмәтиңни Нибатниң
оғли Йәробоамниң жәмәтигә охшаш қилимән. ■
4 Баашадин болғанлардин шәһәрдә өлгинини иштлар йәйду; сәһрада өлгинини
асмандики қушлар йәйду».■
5 Баашаниң башқа ишлири вә униң қилғанлири билән қудрити тоғрисида
«Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән
әмәсмиди?
6 Бааша өз ата-бовилири арисида ухлиди вә Тирзаһта дәпнә қилинди; андин униң
оғли Елаһ орнида падиша болди.
7 Баашаниң Пәрвәрдигарниң нәзиридә қилған барлиқ рәзиллиги түпәйлидин,
Пәрвәрдигарниң Баашаниң бешиға вә униң жәмәтиниң бешиға чүшүргини
тоғрилиқ сөзи Һананиниң оғли Йәһу пәйғәмбәр арқилиқ берилгән еди.
Чүнки у Йәробоамниң жәмәти қилғиниға охшаш қилип өз қоллириниң
ишлири (жүмлидин Йәробоамниң жәмәтини чепип өлтүргәнлиги) билән
Пәрвәрдигарниң ғәзивини қозғиди.

Елаһ Исраил үстигә һөкүм сүриду

8 Йәһуда падишаси Асаниң сәлтәнитиниң жигирмә алтинчи жилида, Баашаниң
оғли Елаһ Тирзаһта Исраилға падиша болуп, икки жил сәлтәнәт қилди.

■ **15:29** 1Пад. 14:10, 14 ■ **16:2** 1Пад. 14:7 ■ **16:3** 1Пад. 15:29 ■ **16:4** 1Пад. 14:11; 15:29; 16:12

9 Лекин униң җаң һарвулириниң йеримиға сәрдар болған хизмәткари Зимри
униңға қәст қилди; *Елаһ* Тирзаһта Тирзаһтики ордисидики ғоҗидар Арзаниң
өйидә шарап ичип мәс болғанда
10 Зимри кирип уни чепип өлтүрди. Бу вақит Йәһуданиң падишаси Асаниң
сәлтәнитиниң жигирмә йәттинчи жили еди. Зимри Елаһниң орнида падиша
болди.■
11 У падиша болуп өз тәхтидә олтириши биләнла у Баашаниң барлиқ җәмәтини
чепип өлтүрди; у униң уруқ-туққанлири вә достлиридин бир әркәкниму тирик
қалдурмиди. □
12 Шундақ қилип Зимри Пәрвәрдигарниң Йәһу пәйғәмбәр арқилиқ Баашани
әйиплигән сөзини әмәлгә ашуруп, Баашаниң пүткүл җәмәтини йоқатти.
13 Бу иш Баашаниң барлиқ гуналири билән униң оғли Елаһниң гуналири,
җүмлидин уларниң Исраилни гунаға путлаштурған гуналири, әрзимәс бутлири
билән Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң ғәзивини қозғап, шундақ болди.□
14 Елаһниң башқа ишлири вә қилғанлириниң һәммиси «Исраил падишалириниң
тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?

Зимри Исраил үстигә һөкүм сүриду

15 Йәһуданиң падишаси Асаниң сәлтәнитиниң жигирмә йәттинчи жилида
Зимри Тирзаһта йәттә күн сәлтәнәт қилди. Хәлиқ Филистийләргә тәвә болған
Гиббетонни қоршивелип барғаһ тиккән еди.
16 Барғаһда турған халайиқ: — «Зимри қәст қилип падишани өлтүрди» дәп
аңлиди. Шуниң билән пүткүл Исраил шу күни барғаһда қошунниң сәрдари
Омрини Исраилға падиша қилди.
17 Андин Омри Исраилниң һәммисини йетәкләп, Гиббетондин чиқип, Тирзаһни
қоршиди.
18 Вә шундақ болдики, Зимри шәһәрниң елинғанлиғини көрүп, падиша
ордисидики қорғанға кирип, ордиға от қоювәтти, өзи көйүп өлди.
19 Бу иш өзиниң гуналири үчүн, йәни Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзиллик қилип,
Йәробоамниң йолида жүрүп, Исраилни гунаға путлаштурған гунада маңғини
үчүн шундақ болди.
20 Зимриниң башқа ишлири вә қәст қилғини тоғрисида «Исраил падишалириниң
тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
21 Амма Исраил хәлқи иккигә бөлүнүп, уларниң йерими Гинатниң оғли Тибнини
падиша қилишқа униңға әгәшти; башқа йерими болса Омригә әгәшти.
22 Әнди Омригә әгәшкән хәлиқ Гинатниң оғли Тибнигә әгәшкән хәлиқтин күчлүк
чиқти. Тибни өлди; Омри падиша болди.
23 Йәһуданиң падишаси асаниң оттуз биринчи жилида Омри Исраилға падиша
болуп он икки жил сәлтәнәт қилди. У Тирзаһта алтә жил сәлтәнәт қилди.
24 У Шәмәрдин Самарийә егизлигини икки талант күмүчкә сетивелип, шу
егизлик үстигә қурулушларни селип бир шәһәр бена қилип, уни егизликниң
әслий егиси Шәмәрниң нами билән «Самарийә» дәп атиди.
25 Омри Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди, өзидин илгәрки
падишаларниң һәммисидин бәттәр болуп яманлиқ қилди.
26 У Нибатниң оғли Йәробоамниң һәммә йоллирида, шундақла җүмлидин униң
Исраилни гунаға путлаштурған гунайи ичидә маңди; улар әрзимәс бутлири
билән Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң ғәзивини қозғиди.

■ **16:10** 2Пад. 9:31 □ **16:11 «униң уруқ-туққанлири вә достлиридин бир әркәкниму тирик қалдурмиди»** — буниңда «(һәр бир) әркәк» ибраний тилида: «тамға қарап сийидиған һәр бири» дегәнлик билән ипадилиниду. □ **16:13 «әрзимәс бутлири билән...»** — ибраний тилида «йоқ болған нәрсилири билән...»

27 Омриниң башқа ишлири, униң қилғанлириниң һәммиси, көрсәткән қудрити
тоғрисида «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта
пүтүлгән әмәсмиди?
28 Омри ата-бовилири арисида ухлиди вә Самарийәдә дәпнә қилинди. Андин
униң оғли Аһаб орнида падиша болди.

Аһаб хәлиқни бутпәрәсликкә техиму аздуриду

29 Йәһуда падишаси Асаниң сәлтәнитиниң оттуз сәккизинчи жилида Омриниң
оғли Аһаб Исраилға падиша болди. Омриниң оғли Аһаб Самарийәдә жигирмә
икки жил Исраилниң үстидә сәлтәнәт қилди.
30 Амма Омриниң оғли Аһаб Пәрвәрдигарниң нәзиридә өзидин илгәркиләрниң
һәммисидин ашуруп яманлиқ қилди.
31 Вә шундақ болдики, у Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналирида жүрүш анчә
еғир гуна әмәстәк, у Зидонийларниң падишаси Әтбаалниң қизи Йизәбәлни
хотунлуққа алди вә шуниң билән у Баал дегән бутниң қуллуғида болуп, униңға
сәҗдә қилди.
32 У Самарийәдә ясиған Баалниң бутханиси ичигә Баалға бир қурбангаһ ясиди.
33 Аһаб һәм бир «Ашәраһ бут»ниму ясатти; Аһаб шундақ қилип униңдин бурун
өткән Исраилниң һәммә падишалириниң Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң
ғәзивини қозғиған ишлиридин ашуруп яманлиқ қилди.
34 Униң күнлиридә Бәйт-Әллик Хиәл Йерихо шәһирини ясиди; лекин у униң
улини салғанда тунҗа оғли Абирам өлди; вә дәрвазилирини салғанда униң кәнҗи
оғли Сәгуб өлди; шуниң билән Пәрвәрдигарниң нунниң оғли Йәшуа арқилиқ
Йерихо тоғрилиқ ейтқан сөзи әмәлгә ашурулди.□ ■

17

Илияс пәйғәмбәр мәйданға чиқиду

1 Әнди Гилеадта туруватқанлардин болған Тишбилиқ Илияс Аһабқа: — Мән
хизмитидә туруватқан Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм
қилимәнки, мениң сөзүмсиз бу жилларда нә шәбнәм нә ямғур чүшмәйду, деди.
□ ■
2 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи униңға келип: —
3 Бу йәрдин кетип, мәшриқ тәрәпкә берип, Иордан дәриясиниң у тәрипидики
Қерит еқининиң бойида өзүңни йошурғин;
4 вә шундақ болидуки, сән еқинниң сүйидин ичисән; мана, саңа у йәрдә озуқ
йәткүзүп беришкә қарға-қузғунларни буйрудум, дейилди.
5 Шуниң билән у Пәрвәрдигар буйруғандәк қилип, Иордан дәриясиниң у
тәрипидики Қерит еқиниға берип, у йәрдә турди.

□ **16:34 «у униң улини салғанда тунҗа оғли Абирам өлди; вә дәрвазилирини салғанда униң кәнҗи оғли Сәгуб өлди. Шуниң билән Пәрвәрдигарниң ... Йәшуа арқилиқ ейтқан сөзи әмәлгә ашурулди»** — Йәшуа пәйғәмбәрниң Йерихо шәһиригә қарита ләнити тоғрилиқ «Йәшуа» 6:26ни көрүң. ■ **16:34** Йә. 6:26 □ **17:1 «Гилеадта туруватқанлардин болған Тишбилиқ Илияс...»** — «Илияс» ибраний тилидики «Елияһ» дегәнниң әрәбчә тәләппузидур. «Елияһ»ниң мәнаси «Пәрвәрдигар (Яһ) мениң Худайим». «Илияс» оқурмәнләргә тонуш болғачқа, пәйғәмбәрниң наминиң әрәбчә тәләппузини ишләттуқ. **«Мән хизмитидә туруватқан Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар»** —Ибраний тилида «Мән униң (Худаниң) алдида туруватқан, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар» дегән сөз билән ипадилиниду. Илияс өзини падишаниң ордисида дайим ғоҗисиниң алдида туруватқан хизмәткарға охшитиду. ■ **17:1** Як. 5:17

6 Қарға-қузғунлар әтигәндә нан билән гөш, һәр кәчтә йәнә нан билән гөш йәткүзүп
бәрәтти. У өзи еқинниң сүйидин ичәтти.
7 Лекин зиминда ямғур яғмиғини үчүн бирмәзгилдин кейин еқин су қуруп кәтти.
8 У вақитта Пәрвәрдигарниң сөзи униңға келип: —
9 Орнуңдин туруп Зидондики Зарәфатқа берип, у йәрдә турғин; мана, Мән у
йәрдики бир тул хотунни сени беқишқа буйрудум, дейилди.■
10 У орнидин туруп Зарәфатқа берип, шәһәрниң дәрвазисиға кәлгәндә, мана у
йәрдә бир тул хотун отун терип туратти. У тул хотунни чақирип: — Өтүнимән,
қачида маңа ичкили азрақ су елип кәлгәйсән, деди.
11 У су алғили маңғанда, у йәнә: — Өтүнимән, маңа қолуңда бир чишләм нанму
алғач кәлгәйсән, деди.
12 Амма у: — Пәрвәрдигар Худайиңниң һаяти билән, саңа қәсәм қилимәнки,
мәндә һеч нан йоқ, пәқәт идиштa бир чаңгал ун, козида азғинә май бар, мана
икки тал отун териватимән; андин берип өзүм билән оғлумға нан етип, уни йәп
өлимиз, деди.
13 Илияс униңға: — Қорқмиғин; берип ейтқиниңдәк қилғин; лекин авал бир
кичик тоғач етип, маңа елип кәлгин; андин өзүң билән оғлуңға нан әткин.
14 Чүнки Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Пәрвәрдигар йәр
йүзигә ямғур яғдуридиған күнгичилик идиштики ун түгимәйду вә козидики май
кемәймәйду», деди.
15 Шуниң билән у берип, Илиясниң ейтқинидәк қилди вә у, Илияс вә аялниң
өйидикиләр хелә күнләргичә йеди.
16 Пәрвәрдигарниң Илияс арқилиқ ейтқан сөзи бойичә, идиштики ун түгимиди
вә козидики майму кемәймиди.
17 Шу ишлардин кейин шундақ болдики, өйниң егиси болған бу аялниң оғли кесәл
болди. Униң кесили шундақ еғирлишип кәттики, униңда нәпәс қалмиди.
18 Аял Илиясқа: — И Худаниң адими, мениң сән билән немә алақәм бар еди? Сән
гунайимни ядқа кәлтүрүп, оғлумниң җениға замин болушқа кәлдиңму? — деди.
19 У униңға: — Оғлуңни қолумға бәргин, дәп уни униң қучиғидин елип өзи
олтарған балиханиға елип чиқип өз орниға қоюп,
20 Пәрвәрдигарға пәряд қилип: — И Худайим Пәрвәрдигар, мән меһман болған бу
тул хотунниң оғлини өлтүрүш билән униң бешиғиму бала чүшүрдуңму? — дәп
нида қилди.
21 У балиниң үстигә үч қетим өзини чаплап, Пәрвәрдигарға пәряд қилип: — И
Пәрвәрдигар Худайим, бу балиниң җени өзигә йәнә йенип кирсун! — дәп нида
қилди.□
22 Пәрвәрдигар Илиясниң пәрядини аңлиди; балиниң җени униңға йенип
кириши билән у тирилди.
23 Илияс балини балиханидин елип чүшүп, өйгә кирип, анисиға тапшуруп бәрди.
Илияс: — Мана оғлуң тириктур, деди.
24 Аял Илиясқа: — Мән шу иш арқилиқ әнди сениң Худаниң адими екәнлигиңни,
ағзиңдин чиққан Пәрвәрдигарниң сөзи һәқиқәт екәнлигини билдим, деди.

18

Илияс пәйғәмбәр Исраилни товва қилишқа чақириду

■ **17:9** Луқа 4:25, 26 □ **17:21 «бу балиниң җени өзигә йәнә йенип кирсун!»** — «балиниң җени»: Ибраний тилида «җан» вә «нәпәс» бир сөздур.

1 Узун вақит өтүп, Пәрвәрдигарниң сөзи *қурғақчилиқниң* үчинчи жилида Илиясқа келип: — Сән берип өзүңни Аһабниң алдида аян қилғин, вә Мән йәр йүзигә ямғур яғдуримән, дейилди.
2 Шуниң билән Илияс өзини Аһабниң алдида аян қилғили чиқип кәтти. Ачарчилиқ болса Самарийәдә қаттиқ еди.
3 Аһаб ордисидики ғожидар Обадияни чақирди (Обадия толиму тәқвадар киши болуп Пәрвәрдигардин интайин қорқатти.
4 Йизәбәл Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәрлирини өлтүрүп йоқитиватқанда Обадия йүз пәйғәмбәрни елип әлликтин-әлликтин айрим-айрим икки ғарға йошуруп, уларни нан вә су билән баққан еди).
5 Аһаб Обадияға: — Зиминни кезип һәммә булақ вә һәммә жилғиларға берип баққин; у йәрләрдә ат-қечирларни тирик сақлиғидәк от-чөп тепилармекин? Шундақ болса бизниң улақлиримизниң бир қисмини соймай туралармиз, деди.
6 Улар һәр бири жайларға бөлүнүп маңди; Аһаб өз алдиға маңди, Обадияму өз алдиға маңди.
7 Обадия өз йолида кетип барғанда, мана, униңға Илияс учриди. У уни тонуп йәргә жиқилип дүм йетип: Бу раст сән, ғожам Илиясму? — дәп сориди.
8 У униңға: — Бу мән. Берип өз ғожаңға: — Илияс қайтип кәлди! дәп ейтқин, деди.
9 У Илиясқа мундақ деди: — «Сән қандақсигә каминәңни өлтүргили Аһабниң қолиға тапшурмақчи болисән, мән зади немә гуна қилдим?
10 Өз Худайиң Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, ғожам адәм әвәтип сени издимигән һеч әл вә мәмликәт қалмиди. Шу әл, мәмликәтләр: «У бу йәрдә йоқ» десә, падиша уларға сени тапалмиғанға қәсәм ичкүзди.
11 Лекин сән маңа һазир: — «Берип ғожаңға: — Илияс қайтип кәлди! дегин» — дәйсән!
12 Мән қешиңдин кәткәндин кейин, Пәрвәрдигарниң Роһи сени мән билмигән йәргә елип бариду; шундақта мән Аһабқа хәвәр йәткүзүп, лекин у сени тапалмиса, мени өлтүриду. Әмәлийәттә, каминәң яшлиғимдин тартип Пәрвәрдигардин қорқуп кәлгәнмән.
13 Йизәбәл Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәрлирини өлтүргәндә мениң қандақ қилғиним, йәни мән Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәрлиридин йүзни әлликтин-әлликтин айрим-айрим икки ғарға йошуруп, уларни нан вә су билән тәминләп бaққанлиғим сән ғожамға мәлум қилинған әмәсму?
14 Әнди сән һазир маңа: — «Берип ғожаңға: — Мана Илияс кәлди дегин», — дедиң. Шундақ қилсам у мени өлтүриду!».
15 Лекин Илияс: — Мән хизмитидә туруватқан самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, мән жәзмән бүгүн униң алдида аян болимән, деди.□
16 Шуниң билән Обадия Аһабниң қешиға берип униңға хәвәр бәрди. Аһаб Илияс билән көрүшкили барди.
17 Аһаб Илиясни көргәндә униңға: — Бу сәнму, и Исраилға бала кәлтүргүчи?! — деди.■
18 У жавап берип: — Исраилға бала кәлтүргүчи мән әмәс, бәлки сән билән атаңниң жәмәтидикиләр! Чүнки силәр Пәрвәрдигарниң әмирлирини ташлап Баал дегән бутларға тайинип әгәшкәнсиләр.
19 Әнди адәм әвәтип Кармәл теғида пүткүл Исраилни йенимға жәм қил, шундақла Йизәбәлниң дәстихинидин ғизалинидиған Баалниң төрт йүз әллик пәйғәмбири билән Ашәраһниң төрт йүз пәйғәмбирини жиғдур, — деди.

□ **18:15 «Мән хизмитидә туруватқан Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар»** — ибраний тилида «Мән униң (Худаниң) алдида туруватқан, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар» дегән сөз билән ипадилиниду. Илияс өзини падишаниң ордисида дайим ғожисиниң алдида туруватқан хизмәткарға охшитиду. ■ **18:17** Ам. 7:10

20 Шуниң билән Аһаб Исраилларниң һәммисигә адәмләрни әвәтип,
пәйғәмбәрләрни Кармәл теғиға жиғдурди.
21 Илияс барлиқ хәлиққә йеқин келип: — Қачанғичә икки пикир арисида
арисалди турисиләр? Әгәр Пәрвәрдигар Худа болса, униңға әгишиңлар; Баал
Худа болса, униңға әгишиңлар, деди. Амма хәлиқ униңға жавап бәрмәй, үн-тин
чиқармиди.■
22 Илияс хәлиққә: — Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәрлиридин пәқәт мән ялғуз
қалдим. Амма Баалниң пәйғәмбәрлири төрт йүз әллик кишидур.
23 Әнди бизгә икки буқа берилсун. Улар өзлиригә бир буқини таллап, союп
парчилап отунниң үстигә қойсун, амма от яқмисун. Мәнму башқа бир буқини
тәйяр қилип от яқмай отунниң үстигә қояй.
24 Силәр болсаңлар, өз илаһлириңларниң намини чақирип нида қилиңлар. Мән
болсам, Пәрвәрдигарниң намини чақирип нида қилимән. Қайси Худа от билән
жавап бәрсә, шу Худа болсун, деди. Һәммә хәлиқ: — Бу убдан гәп, дәп жавап
бәрди.
25 Илияс Баалниң пәйғәмбәрлиригә: Силәр көп болғач авал өзүңлар үчүн бир
буқини таллап тәйяр қилиңлар; андин һеч от яқмай өз илаһиңларниң намини
қичқирип нида қилиңлар, деди.
26 Улар униң дегини бойичә өзлиригә берилгән буқини елип уни тәйяр қилди.
Әтигәндин чүшкичә улар Баалниң намини қичқирип: — И Баал, бизгә жавап
бәргин! дәп нида қилди. Лекин һеч аваз яки һеч жавап болмиди. Улар расланған
қурбангаһ чөрисидә тохтимай сәкрәйтти.
27 Чүш киргәндә Илияс уларни заңлиқ қилип: — Үнлүкрәк қичқириңлар; чүнки у
бир илаһ әмәсму? Бәлким у чоңқур хиялға чөмүп кәткәнду, яки иш билән чиқип
кәткәнду, яки бир сәпәргә чиқип кәткәнду? Яки болмиса у ухлаватқан болуши
мүмкин, уни ойғитишиңлар керәк?! — деди.
28 Улар техиму үнлүк чақирип өз қаидиси бойичә қанға милинип кәткичә
өзлирини қилич вә нәйзә билән тилатти.
29 Чүштин кейин улар «бешарәт бериватқан» һаләткә чүшүп кәчлик қурбанлиқ
вақтиғичә шу һаләттә турди. Лекин һеч аваз аңланмиди, яки жавап бәргүчи яки
ижабәт қилғучи мәлум болмиди.□
30 Илияс һәммә хәлиққә: — Йенимға йеқин келиңлар, деди. Һәммә хәлиқ
униңға йеқин кәлгәндин кейин у Пәрвәрдигарниң шу йәрдики жиқитилған
қурбангаһини қайтидин қуруп чиқти.
31 Илияс он икки ташни алди. Бу ташларниң сани Пәрвәрдигарниң «Намиң
Исраил болсун» дегән сөзини тапшурувалған Яқупниң оғуллиридин чиққан
қәбилиләрниң сани билән охшаш еди. ■
32 Шу ташлардин у Пәрвәрдигарниң нами билән бир қурбангаһни ясиди. У
қурбангаһниң чөрисидә икки сеаһ дан патқидәк азгал колиди. □
33 Андин у отунни растлап, буқини парчилап отунниң төписигә қойди.
34 У: — Төрт идишни суға тошқузуп уни көйдүрмә қурбанлиқ вә отунниң үстигә
төкүңлар, — деди. Андин: Йәнә бир қетим қилиңлар» — девиди, улар шундақ
қилди. У йәнә: — Үчинчи мәртивә шундақ қилиңлар, деди. Улар үчинчи мәртивә
шундақ қилғанда
35 су қурбангаһниң чөрисидин еқип чүшүп, коланған азгалниму су билән
толдурди.

■ **18:21** Йә. 24:15 □ **18:29 «Чүштин кейин улар «бешарәт бериватқан» һаләткә чүшүп кәчлик қурбанлиқ вақтиғичә шу һаләттә турди»** — «бешарәт бериватқан» ибраний тилида «пәйғәмбәрчилик қиливатқан» дегән ибарә билән ипадилиниду. «кәчлик қурбанлиқ» чүштин кейин саат үчләрдә болатти.
■ **18:31** Яр. 32:27; Йә. 4:5, 20; 2Пад. 17:34 □ **18:32 «икки сеаһ»** — бир сеаһ бәлким 13.5 литр еди, 2 сеаһ 27 литр.

36 Кәчлик қурбанлиқниң вақти кәлгәндә Илияс пәйғәмбәр қурбанлиққа йеқин
келип мундақ дуа қилди: — Әй Пәрвәрдигар, Ибраһим билән Исһақ вә Исраилниң
Худаси, Өзүңниң Исраилда Худа болғиниңни ашкарә қилғайсән, шундақла мениң
Сениң қулуң болуп буларниң һәммисини буйруғуң билән қилғанлиғимни бүгүн
билдүргәйсән. ■
37 Маңа иҗабәт қилғайсән, әй Пәрвәрдигар, иҗабәт қилғайсән; шуниң билән
бу хәлиққә сән Пәрвәрдигарниң Худа екәнлигиңни һәмдә уларниң қәлблирини
тоғра йолға яндурғучи өзүң екәнлигиңни билдүргәйсән, деди.
38 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң оти чүшүп көйдүрмә қурбанлиқни, отунни,
ташларни вә топини көйдүрүп азгалдики суниму йоқитивәтти.
39 Хәлиқләрниң һәммиси буни көрүпла, улар дүм жиқилип: — Пәрвәрдигар, у
Худадур, Пәрвәрдигар, у Худадур, дейишти.
40 Илияс хәлиққә буйруп: — Баалниң пәйғәмбәрлирини тутуңлар, һеч қайсини
қоюп бәрмәңлар, — деди. Улар уларни тутқанда Илияс уларни кишун җилғисиға
елип берип, у йәрдә қәтл қилдурди.
41 Илияс Аһабқа болса: — Чиқип йәп-ичкин. Чүнки қаттиқ ямғурниң
шалдирлиған авази аңланмақта, — деди.
42 Аһаб қопуп йәп-ичиш үчүн чиқти. Амма Илияс Кармәлниң чоққисиға чиқип
йәргә еңишип, бешини тизиниң оттурисиға қоюп тизлинип
43 хизмәткариға: — Чиқип деңиз тәрәпкә қариғин, деди. У чиқип сәпселип қарап:
— Һеч нәрсә көрүнмәйду, деди. У җәмий йәттә қетим: — Берип қарап баққин, дәп
буйруди.
44 Йәттинчи қетим кәлгәндә у: — Мана, деңиздин чиқиватқан, адәм алиқинидәк
кичик бир булутни көрдум — деди. Илияс униңға: — Чиқип Аһабқа: — «һарвуни
қетип төвәнгә чүшкин, болмиса ямғур сени тосувалиду», дәп ейтқин, — деди.
45 Аңғичә асман булут билән тутулуп, боран чиқип қаттиқ бир ямғур яғди. Аһаб
һарвуға чиқип Йизрәәлгә кәтти.
46 Пәрвәрдигарниң қоли Илиясниң вуҗудида турғач, у белини бағлап Аһабниң
алдида Йизрәәлниң кириш еғизиғичә жүгүрүп манди.

19

Илияс пәйғәмбәр Йизәбәлдин қачиду

1 Лекин Аһаб Илиясниң һәммә қилғинини, җүмлидин һәммә пәйғәмбәрләрни
қиличлап өлтүргинини Йизәбәлгә ейтип бәрди.
2 Йизәбәл болса Илиясқа бир хәвәрчи әвәтип: — Әгәр әтә мошу вақитқичә
сән шуларниң җанлириға қилғиниңдәк мән сениң жениңни охшаш қилмисам,
илаһлар маңиму шундақ қилсун һәмдә униңдинму зиядә қилсун! — дәп
ейтқузди.
3 У буни билгәндә, өз җенини қутқузмақ үчүн қечип Йәһуда тәвәсидики Бәәр-
Шебаға барди. У у йәрдә өз хизмәткарини қалдуруп қоюп,
4 Өзи чөлниң ичигә қарап бир күн йол манди. У у йәрдики бир шивақниң қешиға
келип униң астида олтирип, өзиниң өлүмигә тиләк тиләп: — И Пәрвәрдигар
әнди болди, җенимни алғин; немила дегәнбилән мән ата-бовилиримдин артуқ
әмәсмән, — деди.
5 У шу шивақ астида йетип ухлап қалди. Мана бир пәриштә уни ноқуп униңға: —
Қопуп, нан йегин, деди.

■ **18:36** Мис. 3:6; Мат. 22:32; Мар. 12:26; Луқа 20:37; Рос. 7:32

6 У қариса бешида қизиқ чоғларда пишиватқан бир пошкал вә бир коза су туратти.
У йәп-ичип йәнә ухлиғили ятти.
7 Андин Пәрвәрдигарниң пәриштиси йәнә келип иккинчи қетим уни ноқуп
униңға: — Қопуп нан йегин. Болмиса йолуңниң еғирини көтирәлмәйсән, деди.
8 У қопуп йәп-ичти. Шу таамдин алған қувәт билән у қириқ кечә-күндүз меңип
Худаниң теғи Һорәбгә йетип барди. □ ■
9 У у йәрдики ғарға кирип қонди. Вә мана, Пәрвәрдигарниң сөзи униңға келип
мундақ дейилди: — И Илияс, бу йәрдә немә қиливатисән?□
10 У жавап берип: — Самави қошунларниң Сәрдари болған Худа Пәрвәрдигар
үчүн зор отлуқ муһәббәт билән һәсәт қилдим. Чүнки Исраиллар Сениң әһдәңни
ташлап қурбангаһлириңни жиқитип, Сениң пәйғәмбәрлириңни қилич билән
өлтүрди. Мән, ялғуз мәнла қалдим вә улар мениң женимни алғили қәстләватиду,
деди.□ ■
11 У униңға: — Чиқип, Пәрвәрдигарниң алдида тағда турғин, деди. Мана,
Пәрвәрдигар өтүп кетиватитти; *униң алдида* зор күчлүк бир шамал чиқип,
тағларни сундуруп, қорам ташларни парчилап чеқиватти. Лекин Пәрвәрдигар
шамалда әмәс еди. Шамалдин кейин бир йәр тәврәш болди. Лекин Пәрвәрдигар
йәр тәврәштә әмәс еди.
12 Йәр тәврәштин кейин бир лавулдиған от көтирилди. Лекин Пәрвәрдигар отта
әмәс еди. Оттин кейин бошқина, мулайим бир аваз аңланди.□
13 Вә шундақ болдики, Илияс шуни аңлап, йүзини йепинчиси билән орап ғарниң
ағзиға берип турди. Мана, бир аваз чиқип униңға: — И Илияс, сән бу йәрдә немә
қиливатисән? — деди.
14 У жавап берип: — Самави қошунларниң Сәрдари болған Худа Пәрвәрдигар
үчүн зор отлуқ муһәббәт билән һәсәт қилдим. Чүнки Исраиллар Сениң әһдәңни
ташлап қурбангаһлириңни жиқитип, Сениң пәйғәмбәрлириңни қилич билән
өлтүрди. Мән ялғуз мәнла қалдим вә улар мениң женимни алғили қәстләватиду,
деди.
15 Пәрвәрдигар униңға мундақ деди: — Барғин, кәлгән йолуң билән қайтип,
андин Дәмәшқниң чөлигә барғин. У йәргә барғанда Һазаәлни Сурийә үстигә
падиша болушқа мәсиһ қилғин. □
16 Андин Нимшиниң оғли Йәһуни Исраилниң үстигә падиша болушқа мәсиһ
қилғин; өз орнуңға пәйғәмбәр болушқа Абәл-Мәһолаһлиқ Шафатниң оғли
Елишаниму мәсиһ қилғин.
17 Вә шундақ болидуки, Һазаәлниң қиличидин қечип қутулған һәр бирини Йәһу
өлтүриду; Йәһуниң қиличидин қечип қутулған һәр бирини Елиша өлтүриду. ■
18 Лекин Исраилда йәттә миң кишини, йәни Баалниң алдида тизлирини
пүкмигән вә униңға ағзини сөйгүзмигән һәр бирини өзүмгә сақлап қалдурдум,

---

□ **19:8 «Худаниң теғи Һорәб»** — «Һорәб теғи» дәл Паран чөл-баяваниға жайлашқан, Муса пәйғәмбәр туруп Исраил үчүн «Тәврат қануни»ни қобул қилған «Синай теғи»дур. ■ **19:8** Мис. 34:28; Мат. 4:2 □ **19:9 «У у йәрдики ғарға кирип қонди»** — ибраний тилида «У **әшу** ғарға кирип қонди» дейилиду. «Әшу ғар» дегән сөзгә қариғанда ойлаймизки, бу ғар тонуш бир жай болса керәк. Йәһудий өлимилар бу ғарни Худа Муса пәйғәмбәрни йошуруп қойған жай еди дәп қарайтти, биз бу пикиргә қайилмиз («Мис.» 33:21-22ни көрүң). □ **19:10 «Пәрвәрдигар үчүн зор отлуқ муһәббәт билән һәсәт қилдим»** — демисәкму, Илиясниң: «отлуқ муһәббәт билән һәсәт қилдим» дегини өзиниң Исраилниң Худаға әмәс, бәлки түрлүк жиркиничлик бутларға ибадәт қилғанлиғиға қарап «ибадәт пәқәт Худағила мәнсуп болуш керәк» дәп бутларға яки бутларниң кәйнидә турувтқан жин-шәйтанларға вә уларниң вәкили болған сахта пәйғәмбәрләргә болған һәситини көрситиду. ■ **19:10** Рим. 11:3 □ **19:12 «бошқина, мулайим бир аваз аңланди»** — яки «йеник, бош бир тиниш аваз аңланди». □ **19:15 «Һазаәлни Сурийә үстигә падиша болушқа мәсиһ қилғин»** — «мәсиһ қилиш» тоғрисида 1:34дики изаһатни көрүң. ■ **19:17** 2Пад. 9:14-37

— деди.□ ■
19 У у йәрдин чиқип, Шафатниң оғли Елишани тапти. У чағда у йәр һайдаватетти;
униң алдида он икки жүп уй бар еди, у он иккинчиси билән қош һайдаватетти.
Илияс келип униң үстигә өз йепинчисини ташлап артип қойди. □
20 У уйларни ташлап Илиясниң кәйнидин жүгүрүп келип: — Мени берип атам
билән анамни сөйгили қойғин, андин мән келип саңа әгишәй, — деди. У униңға:
— Қайтқин; мән саңа немә қилдим? — деди.□
21 У униңдин айрилип, өзи ишләткән бир жүп уйни союп, уларниң жабдуқини
отун қилип, гөшини пиширип хәлиққә беривиди, улар йеди. Андин у орнидин
қопуп Илиясниң кәйнидин әгишип, униң хизмитидә болди.

20

Худа Исраилни Сурийәдин қутқузиду

1 Сурийәниң падишаси Бән-Һадад пүткүл қошунини жәм қилди; у оттуз икки
падишани ат вә жәң һарвулири билән елип чиқип, Самарийәгә қоршап һуҗум
қилди.
2 У әлчиләрни шәһәргә киргүзүп Исраилниң падишаси Аһабниң қешиға әвәтип
униңға: —
3 «Бән-Һадад мундақ дәйду: — Сениң күмүч билән алтунуң, сениң әң чирайлиқ
хотунлириң билән балилириңму мениңкидур» дәп йәткүзди.
4 Исраилниң падишаси униңға: — И ғоҗам падиша, сили ейтқанлиридәк мән өзүм
вә барлиғим силиниңкидур, дәп жавап бәрди.
5 Әлчиләр йәнә келип: — «Бән-Һадад сөз қилип мундақ дәйду: — Саңа дәрвәқә:
— Сениң күмүч билән алтунуңни, сениң хотунлириң билән балилириңни маңа
тапшуруп берисән, дегән хәвәрни әвәттим.
6 Лекин әтә мошу вақитларда хизмәткарлиримни йениңға әвәтимән; улар ордаң
билән хизмәткарлириңниң өйлирини ахтуруп, сениң көзлириңдә немә әзиз
болса, улар шуни қолиға елип келиду» — деди.
7 У вақитта Исраилниң падишаси зиминдики һәммә ақсақалларни чақирип
уларға: — Бу кишиниң қандақ аваричилик чиқармақчи болғанлиғини билип
қелиңлар. У маңа хәвәр әвәтип мәндин хотунлирим билән балилирим, күмүч
билән алтунлиримни тәләп қилғинида мән униңға яқ демидим, деди.
8 Барлиқ ақсақаллар билән хәлиқниң һәммиси униңға: — Қулақ салмиғин,
униңға мақул демигин, деди.
9 Буниң билән у Бән-Һададниң әлчилиригә: — Ғоҗам падишаға, сили адәм
әвәтип, өз кәминилиридин дәсләптә сориғанниң һәммисини ада қилимән; лекин
кейинкисигә мақул дейәлмәймән, дәп бериңлар, — деди. Әлчиләр йенип берип
шу сөзни йәткүзди.
10 Бән-Һадад униңға йәнә хәвәр әвәтип: — «Пүткүл Самарийә шәһиридә маңа
әгәшкәнләрниң қоллириға очумлиғидәк топа қелип қалса, илаһлар маңиму
шундақ қилсун вә униңдин ашуруп қилсун!» — деди.

□ **19:18 «униңға ағзини сөйгүзмигән һәр бирини өзүмгә сақлап қалдурдум, — деди»** — Худаниң Илияс пәйғәмбәргә ейтқан сөзлириниң әһмийити, шундақла Илиясниң Һорәб теғиға сәпириниң мәхсити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **19:18** Рим. 11:4 □ **19:19 « *Илияс*...** Шафатниң оғли Елишани тапти... униң үстигә өз йепинчисини ташлап артип қойди» — Илияс мошу һәрикити билән «Сән Елишаға пәйғәмбәрлик хизмитим тапшурулди» дегәндәк еди. □ **19:20 «Қайтқин; мән саңа немә қилдим?»** — Илиясниң бу дегини бәлким Елишаға: «Пәйғәмбәрлик йоли тәс, сениндә Худаниң чақириқи болмиса маңа һәргиз әгәшмә!» дегәндәк бир агаһ болуши мүмкин. «Падишаһлар (2)» 2-бапта Илияс Елишаға йәнә буниңға охшап кетидиған сөзни қилиду.

11 Лекин Исраилниң падишаси жавап берип: — «Савут-қураллар билән
жабдунғучи савут-қураллардин йешингүчидәк махтинип кәтмисун!» дәп
ейтиңлар, — деди.□
12 Бән-Һадад бу сөзни аңлиғанда һәр қайси падишалар билән чедирлирида шарап
ичишивататти. У хизмәткарлириға: — Сәпкә тизилиңлар, деди. Шуни девиди,
улар шәһәргә һуҗум қилишқа тизилишти.

Пәрвәрдигар Исраилни қутқузиду

13 У вақитта бир пәйғәмбәр Исраилниң падишаси Аһабниң қешиға келип: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Бу зор бир топ адәмни көрдүңму? Мана, Мән бу
күни уларни сениң қолуңға тапшуримән; шуниң билән сән Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни билисән», деди.
14 Аһаб: — Кимниң вастиси билән болиду? дәп сориди. У: — Пәрвәрдигар мундақ
дәйду: «Валийларниң ғуламлири билән болиду», деди. У йәнә: — Ким һуҗумни
башлайду? — дәп сориди. У: — Сән өзүң, деди.
15 У вақитта валийларниң ғуламлирини санивиди, уларниң сани икки йүз оттуз
икки нәпәр чиқти. Андин кейин у һәммә хәлиқни, йәни барлиқ Исраилларни
санивиди, уларниң сани йәттә миң нәпәр чиқти.
16 Исраиллар шәһәрдин чүш вақтида чиқти. Бән-Һадад билән шу падишалар, йәни
ярдәмгә кәлгән оттуз икки падиша болса чедирлирида шарап ичип мәс болушқан
еди.
17 Валийларниң ғуламлири жүрүштә авал маңди. Бән-һадад адәм әвәтивиди,
улар униңға хәвәр берип: — «Самарийәдин адәмләр келиватиду» — деди.
18 У: — Әгәр сүлһи түзүшкә чиққан болса уларни тирик тутуңлар, әгәр соқушқили
чиққан болсиму уларни тирик тутуңлар, деди.
19 Әнди валийларниң бу ғуламлири вә уларниң кәйнидики қошун шәһәрдин
чиқип,
20 һәр бири өзигә учриған адәмни чепип өлтүрди. Сурийләр қачти; Исраил
уларни қоғлиди. Сурийәниң падишаси Бән-Һадад болса атқа минип атлиқлар
билән қечип қутулди.
21 Исраилниң падишаси чиқип һәм атлиқларни һәм жәң һарвулирини битчит
қилип Сурийләрни қаттиқ қир-чап қилди.
22 Пәйғәмбәр йәнә Исраилниң падишасиниң қешиға келип униңға: — Өзүңни
мустәһкәмләп, өзүңни убдан дәңсәп, немә қилишиң керәклигини ойлап бақкин.
Чүнки келәр жили әтиязда Сурийәниң падишаси сән билән жәң қилғили йәнә
чиқиду, деди.
23 Сурийәниң падишасиниң хизмәткарлири униңға мундақ деди: — «Уларниң
илаһи тағ илаһи болғачқа, улар бизгә күчлүк кәлди. Лекин биз түзләңликтә улар
билән соқушсақ, җәзмән уларға күчлүк келимиз.
24 Әнди шундақ қилғайлиги, падишаларниң һәр бирини өз мәнсивидин чүшүрүп,
уларниң орнида валийларни тиклигәйла.
25 Андин сили мәһрум болған қошунлириға баравәр болған йәнә бир қошунни,
йәни атниң орниға ат, һарвуниң орниға һарву тәйяр қилдуруп өзлиригә
жиққайла; биз түзләңликтә улар билән соқушайли; шуниң билән уларға күчлүк
кәлмәмдуқ?». У уларниң сөзигә қулақ селип шундақ қилди.
26 Кейинки жили әтиязда Бән-Һадад Сурийләрни едитлап толуқ жиғип, Исраил
билән жәң қилғили Афәк шәһиригә чиқти.

□ **20:11 «Савут-қураллар билән жабдунғучи савут-қураллардин йешингүчидин махтинип кәтмисун!»** — дегән мақал-тәмсилниң мәнаси бәлким «Жәң алдида туруп өзүңни ғәлибичи санима» — «Чүчүрини хам санима» дегәндәк.

27 Исраилларму өзлирини едитлап, озуқ-түлүк тәйярлап, улар билән җәң
қилишқа чиқти. Исраиллар уларниң удулида баргаһ тикливиди, Сурийләрниң
алдида худди икки топ кичик оғлақ падисидәк көрүнди. Лекин Сурийләр пүткүл
зиминни қаплиған еди.
28 Амма Худаниң адими Исраилниң падишасиниң қешиға келип униңға:
— Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Сурийләр: Пәрвәрдигар тағ илаһидур,
җилғиларниң илаһи әмәс, дәп ейтқини үчүн, Мән бу зор бир топ адәмниң
һәммисини сениң қолуңға тапшуримән; шуниң билән силәр Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни билип йетисиләр», деди.
29 Икки тәрәп йәттә күн бир-бириниң удулида баргаһлирида турди. Йәттинчи
күни соқуш башланди. Исраиллар бир күндә Сурийләрдин йүз миң пиядә
әскәрни өлтүрди.
30 Қалғанлар Афәк шәһиригә қечип кириверди; лекин сепили өрүлүп улардин
жигирмә йәттә миң адәмниң үстигә чүшүп бесип өлтүрди. Бән-Һадад өзи бәдәр
қечип шәһәргә кирип ичкиридики бир өйгә мөкүвалди.
31 Хизмәткарлири униңға: — Мана биз Исраилниң падишалирини рәһимлик
падишалар дәп аңлидуқ; шуниң үчүн бәллиримизгә бөз бағлап башлиримизға
кула йөгәп Исраилниң падишасиға тәслимгә чиқайли. У силиниң җанлирини
аярмекин? — деди.
32 Шуниң билән улар бәллиригә бөз бағлап башлириға кула йөгәп Исраилниң
падишасиниң қешиға берип униңға: — Кәминилири Бән-Һадад: «Җенимни
айиғайла», дәп илтиҗа қилди, деди. У болса: — У техи һаятму? У мениң
бурадирим, деди.
33 Бу адәмләр бу сөзни яхшилиқниң аламити, дәп ойлап, дәрһалла униң бу сөзини
чиң тутувелип: — Бән-Һадад силиниң бурадәрлиридур! — деди. У: — Уни елип
келиңлар, дәп буйруди. Шуниң билән Бән-Һадад униң қешиға чиқти; шуниң
билән у уни қолидин тартип җәң һарвусиға чиқарди.
34 Бән-Һадад униңға: — Мениң атам силиниң атилиридин алған шәһәрләрни
силигә қайтуруп берәй. Атам Самарийәдә рәстә-базарлирини тиклигәндәк сили
өзлири үчүн Дәмәшқтә рәстә-базарларни тикләйла, — деди. Аһаб: — Бу шәрт
билән сени қоюп берәй, деди. Шуниң билән иккиси әһдә қилишти вә у уни қоюп
бәрди.
35 Пәйғәмбәрләрниң шагиртлириниң бири Пәрвәрдигарниң буйруғи билән йәнә
биригә: — Сәндин өтүнимән, мени урғин, деди. Лекин у адәм уни урғили
унимиди. □
36 Шуниң билән у униңға: — Сән Пәрвәрдигарниң сөзини аңлимиғиниң үчүн мана
бу йәрдин кәткиниңдә бир шир сени боғуп өлтүриду, — деди. У униң йенидин
чиққанда, униңға бир шир учрап уни өлтүрди.
37 Андин кейин у йәнә бир адәмни тепип униңға: — Сәндин өтүнимән, мени
урғин, деди. У адәм уни қаттиқ уруп зәхимләндүрди.
38 Андин пәйғәмбәр берип өз қияпитини өзгәртип, көзлирини теңиқ билән теңип
йол бойида падишани күтүп турди.
39 Падиша шу йәрдин өткәндә у падишани чақирип: — Кәминилири кәскин җәң
мәйданиға чиққан едим, вә мана, бир адәм маңа бурулуп, бир кишини тапшуруп:
«Бу кишигә чиң қариғин, һәр қандақ сәвәптин у йоқап кәтсә, сән өз җениңни униң
җениниң орниға төләйсән; болмиса бир талант күмүч төләйсән», деди.
40 Лекин мән кәминилири у-бу иш билән бәнд болуп кетип, уни йоқитип
қойдум, деди. Исраилниң падишаси униңға: — Өзүң бекиткиниңдәк саңа һөкүм
қилиниду! — деди.

□ **20:35 «Пәйғәмбәрләрниң шагиртлири»** — бу ибарә сөз ибраний тилида «пәйғәмбәрләрниң оғуллири» дегәнлик билән ипадилиниду.

41 У дәрһал көзлиридин теңиқни еливәтти; Исраилниң падишаси уни тонуп униң
пәйғәмбәрләрдин бири екәнлигини көрди.
42 Пәйғәмбәр униңға: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мән һалакәткә бекиткән
адәмни қолуңдин қутулғили қойғиниң үчүн сениң җениң униң җенининиң орнида
елиниду; сениң хәлқиң униң хәлқининиң орнида елиниду», деди.■
43 Шуниң билән Исраилниң падишаси хапа болуп, ғәшликкә чөмгән һалда
Самарийәгә қайтип ордисиға кирди.

21

Аһаб қатиллиқ қилип Наботни өлтүриду

1 Бу ишлардин кейин шундақ болдики, Йизрәәллик Наботниң Йизрәәлдә,
Самарийәниң падишаси Аһабниң ордисиниң йенида бир үзүмзарлиғи бар еди.
2 Аһаб Наботқа сөз қилип: — Өз үзүмзарлиғиңни маңа бәргин, мениң өйүмгә
йеқин болғач, уни бир сәй-көктатлиқ бағ қилай. Униң орнида саңа убданрақ бир
үзүмзарлиқ берәй яки лайиқ көрсәң баһасини нәқ беримән, деди.
3 Амма Набот Аһабқа: — Пәрвәрдигар мени ата-бовилиримниң мирасини саңа
сетишни мәндин нери қилсун, деди.
4 Аһаб Йизрәәллик Наботниң: «Ата-бовилиримниң мирасини саңа бәрмәймән»
дәп ейтқан сөзидин хапа болуп ғәшликкә чөмгән һалда ордисиға қайтти; у
кариватта йетип йүзини *там* тәрәпкә өрүп нанму йемиди.
5 Хотуни Йизәбәл униң қешиға келип: Роһий кәйпиятиң немишкә шунчә төвән,
немишкә нан йемәйсән? — деди.
6 У униңға: — Мән Йизрәәллик Наботқа сөз қилип: «Үзүмзарлиғиңни маңа пулға
бәрсәң, яки лайиқ көрсәң униң орниға башқа үзүмзарлиқ берәй» дедим. Лекин
у: «Саңа үзүмзарлиғимни бәрмәймән» деди, — деди.
7 Хотуни Йизәбәл униңға: — Сән һазир Исраилниң үстигә сәлтәнәт қилғучи
әмәсму? Қопуп нан йәп, көңлүңни хуш қилғин; мән саңа Йизрәәллик Наботниң
үзүмзарлиғини ериштүримән, деди.
8 Андин у Аһабниң намида бир хәт йезип, үстигә униң мөһүрини бесип, хәтни
Наботниң шәһиридә униң билән туруватқан ақсақаллар вә мөтивәрләргә әвәтти.
9 Хәттә у мундақ язған еди: — «Роза тутуш керәк дәп буйруп, хәлиқниң арисида
Наботни төрдә олтарғузғин;
10 икки адәмни, йәни Белиялниң балисини униң удулида олтарғузуп, уларни
Наботниң үстидин әрз қилғузуп: «Сән Худаға вә падишаға ләнәт оқудуң» дәп
гувалиқ бәргүзүңлар. Андин уни елип чиқип чалма-кесәк қилип өлтүрүңлар».□
11 Шәһәрниң адәмлири, йәни униң шәһиридә туруватқан ақсақалар билән
мөтивәрләр Йизәбәлниң уларға әвәткән хетидә пүтүлгәндәк қилди;
12 улар розини буйруп, хәлиқниң арисида Наботни төрдә олтарғузди.
13 Андин у икки адәм, йәни Белиялниң балилири хәлиқниң алдида Набот
үстидин әрз қилип: «Набот Худаға вә падишаға дәшнәм қилди» дәп гувалиқ
бәрди. Шуниң билән улар Наботни шәһәрниң ташқириға сөрәп елип чиқип,
ташлар билән чалма-кесәк қилип өлтүрди.
14 Андин улар Йизәбәлгә адәм әвәтип: «Набот чалма-кесәк қилип өлтүрүлди» дәп
хәвәр бәрди.

■ **20:42** 1Пад. 22:37, 38 □ **21:10 «Белиялниң балиси»** — ибраний тилида «Белиал» Иблисниң (йәни Шәйтанниң) йәнә бир исми. Демәк, бу сөз толиму иплас адәмни көрситиду.

15 Йизәбәл Наботниң чалма-кесәк қилинип өлтүрүлгәнлигини аңлиғанда Аһабқа: Қопуп, Йизрәәллик Наботниң саңа пулға бәргили унимиған үзүмзарлиғини тапшуруп алғин; чүнки Набот һаят әмәс, бәлки өлди, деди.
16 Шундақ болдики, Аһаб Наботниң өлгәнлигини аңлап, Йизрәәллик Наботниң үзүмзарлиғини егиләш үчүн шу йәргә барди.
17 Лекин Пәрвәрдигарниң сөзи Тишбилиқ Илиясқа келип мундақ дейилди: —
18 «Қопуп берип, Самарийәдә олтиришлиқ Исраил падишаси Аһаб билән учрашқин; мана у Наботниң үзүмзарлиғида туриду; чүнки уни егиливелиш үчүн у йәргә барди.
19 Униңға: — «Адәм өлтүрдүңму, йерини егиливалдиңму?» — дегин. Андин униңға йәнә сөз қилип: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Наботниң қенини иштлар ялиған җайда сениң қениңниму иштлар ялайду» — дегин».
20 Аһаб Илиясқа: — И дүшминим, мени таптиңму? — деди. У җававән мундақ деди: — Раст, мән сени таптим; чүнки сән Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзиллик қилиш үчүн өзүңни сетивәттиң.
21 Пәрвәрдигар: «Мана, Мән үстүңгә бала чүшүрүп нәслиңни йоқитип, сән Аһабниң Исраилда қалған җәмәтидики һәммә әркәкни, һәтта аҗиз яки мәйип болсун, һәммисини үзүп йоқитимән; □ ■
22 вә сән Мениң ғәзивимни қозғап Исраилни гунаға аздурғиниң үчүн сениң җәмәтиңни Нибатниң оғли Йәробоамниң җәмәти вә Ахияһниң оғли Баашаниң җәмәтигә охшаш қилимән» — дәйду, — деди.■
23 — Йизәбәл тоғрисидиму Пәрвәрдигар сөз қилип: «Йизрәәлниң сепилиниң тешида иштлар Йизәбәлни йәйду. ■
24 Аһабниң җәмәтидикиләрдин шәһәрдә өлгәнләрни иштлар йәйду; сәһрада өлгәнләрни болса асмандики қушлар йәйду» деди
25 (Бәрһәқ, хотуни Йизәбәлниң қутритишлири билән Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзиллик қилғили өзини сатқан Аһабдәк һеч ким йоқ еди. ■
26 У Пәрвәрдигар Исраилларниң алдидин һайдап қоғливәткән Аморийларниң қилғинидәк қилип, жиркиничлик бутларға тайинип әгишип, ләнәтлик ишларни қилатти).
27 Лекин Аһаб бу сөзләрни аңлиғанда өз кийимлирини житип бәдинигә бөз йөгәп, роза тутти. У бөз рәхттә ятатти, җим-җит маңатти.
28 У вақитта Пәрвәрдигарниң сөзи Тишбилиқ Илиясқа келип: —
29 «Аһабниң Мениң алдимда өзини қандақ төвән тутуватқанлиғини көрдүңму? У өзини Мениң алдимда төвән тутуватқанлиғи түпәйлидин, бу балани униң күнлиридә кәлтүрмәймән, бәлки униң оғлиниң күнлиридә униң җәмәтигә кәлтүримән» — дейилди.

22

Аһаб җәңдә өлиду
2Тар. 18:2-34

1 Үч жилғичә Сурийә билән Исраилниң оттурисида җәң болмиғачқа, улар течлиқта өтти.

□ **21:21 «Мән ... нәслиңни йоқитип,...»** — яки «Мән нәслиңни...көйдүриветип,...». **«Аһабниң Исраилда қалған җәмәтидики һәммә әркәк»** — ибраний тилида: «Аһабниң Исраилда қалған җәмәтидә, тамға қарап сийидиған һәр бири» дегәнлик билән ипадилиниду. **«һәтта аҗиз яки мәйип болсун, һәммисини...»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «яки қул яки һөр болсун, һәммисини...». ■ **21:21** 2Пад. 9:7, 8, 9 ■ **21:22** 1Пад. 15:29; 16:3, 11 ■ **21:23** 2Пад. 9:35, 36, 37 ■ **21:25** 1Пад. 16:33

2 Үчинчи жилда болса Йәһуданиң падишаси Йәһошафат Исраилниң падишасини йоқлап барди.
3 Исраилниң падишаси өз хизмәткарлириға: — Гилеадтики Рамот бизниңки екәнлигини билисиләрғу? Шундақ екән, немишкә биз җим олтирип, техичә Сурийәниң падишасиниң қолидин уни алмаймиз? — деди.
4 У Йәһошафатқа: — Җәң қилғили мениң билән Гилеадтики Рамотқа беришқа мақул боламдила? — дәп сориди. Йәһошафат Исраилниң падишасиға җавап берип: — Биз силиниң-мениң дәп айримаймиз; мениң хәлқим өзлириниң хәлқидур, мениң атлирим силиниң атлиридур, деди.□
5 Лекин Йәһошафат Исраилниң падишасиға: — Өтүниманки, бүгүн авал Пәрвәрдигарниң сөзини сорап көргәйла, деди.
6 Шуниң билән Исраилниң падишаси пәйғәмбәрләрни, йәни төрт йүзчә адәмни жиғдуруп улардин: — Соқушқили Гилеадтики Рамотқа чиқсам боламду, йоқ? — дәп соривиди, улар: — Чиққин, Рәб уни падишаниң қолиға бериду, дейишти.
7 Лекин Йәһошафат болса: — Булардин башқа, йол сориғидәк Пәрвәрдигарниң бирәр пәйғәмбири йоқму? — дәп сориди.□
8 Исраилниң падишаси Йәһошафатқа җавап берип: — Пәрвәрдигардин йол сорайдиған йәнә бир адәм бар; лекин у мениң тоғрамда қутлуқни әмәс, бәлки балаю-апәтни көрситип бешарәт бәргәчкә, мән уни өч көримән. У болса Имлаһниң оғли Микаядур, деди. Йәһошафат: — И алийлири, сили ундақ демигәйла, деди.
9 Андин Исраилниң падишаси бир чакирини чақирип униңға: — Чаққан берип, Имлаһниң оғли Микаяни чақиртип кәл, дәп буйруди.
10 Әнди Исраилниң падишаси билән Йәһуданиң падишаси Йәһошафат шаһанә кийимлирини кийишип, Самарийәниң дәрвазисиниң алдидики хаманда һәр бири өз тәхтидә олтиришти. Уларниң алдида пәйғәмбәрләрниң һәммиси бешарәт бәрмәктә еди. ■
11 Кәнанаһниң оғли Зәдәкия болса өзи төмүрдин мүңгүзләрни ясап чиқип: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мошу мүңгүзләр билән Сурийләрни йоқатқичә үсүп урсила», деди.
12 Һәммә пәйғәмбәрләр шуниңға охшаш бешарәт берип: «Гилеадтики Рамотқа чиқип сөзсиз мувәппәқийәт қазинила; чүнки Пәрвәрдигар уни падишаниң қолиға тапшуридикән», дейишти.
13 Микаяни чиқирғили барған хәвәрчи униңға: — Мана, һәммә пәйғәмбәрләр бирдәк падишаға яхши хәвәр бәрмәктә; әнди өтүнимән, сениң сөзүңму уларниң сөзи билән бирдәк болуп, яхши бир хәвәрни бәргин, деди.
14 Амма Микая: — Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилиманки, Пәрвәрдигар маңа немә ейтса, мән шуни ейтимән, деди.
15 У падишаниң алдиға кәлгәндә падиша униңдин: И Микая, җәң қилғили Гилеадтики Рамотқа чиқсақ боламду, йоқ? — дәп соривиди, у униңға җавап берип: — Чиқип мувәппәқийәт қазинисән; чүнки Пәрвәрдигар шәһәрни падишаниң қолиға бериду, деди.□

□ **22:4 «Биз силиниң-мениң дәп айримаймиз»** —Ибраний тилида «Мән өзүм саңа охшаш болимән» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **22:7 «Булардин башқа, йол сориғидәк Пәрвәрдигарниң бирәр пәйғәмбири йоқму?»** — Йәһошафат (5-айәттә): «Бүгүн авал Пәрвәрдигарниң сөзини сорап көргәйла» дәйду . Лекин «пәйғәмбәрләр» «Пәрвәрдигар» (ибраний тилида «Йәһвә, Йәһовah») дегән намни (авал) ишләтмәй, бәлки «Худа» (ибраний тилида «Әлоһим») яки «Рәб» («Адонай») дәп ишлитиду. Шуңа Йәһошафат «пәйғәмбәрләр»ниң бешарәтлиридин қаттиқ гуман қилған болса керәк. 7-айәт вә кейинки айәтләрниму көрүң. ■ **22:10** 2Тар. 18:9 □ **22:15 «Пәрвәрдигар шәһәрни падишаниң қолиға бериду»** — шубһисизки, Микая бу сөзни кинайилик тәләппуз билән ейтиду. Чүнки падиша дәрһал униңдин гуманлинип қалиду (16-айәтни көрүң).

16 Лекин падиша униңға: — Мән саңа қанчә қетим Пәрвәрдигарниң намида раст
гәптин башқисини маңа ейтмаслиққа қәсәм ичкүзүшүм керәк?! — деди.
17 Микая: — Мән пүткүл Исраилниң тағларда падичисиз қойлардәк тарилип
кәткәнлигини көрдүм. Пәрвәрдигар: «Буларниң егиси йоқ; буларниң һәр бири
теч-аман өз өйигә қайтсун», деди, — деди.
18 Исраилниң падишаси Йәһошафатқа: — Мана, мән силигә «У мениң тоғрамда
қутлуқни әмәс, бәлки һаман балаю-апәтни көрситип бешарәт бериду»,
демигәнмидим? — деди.
19 Микая йәнә: — Шуңа Пәрвәрдигарниң сөзини аңлиғин; мән Пәрвәрдигарниң
өз тәхтидә олтарғанлиғини, асманниң пүткүл қошунлири униң йенида, оң вә сол
тәрипидә турғанлиғини көрдүм. ■
20 Пәрвәрдигар: «Ким Аһабни Гилеадтики Рамотқа чиқип, шу йәрдә һалак
болушқа алдайду?» — деди. Бириси ундақ, бириси мундақ дейишти;
21 шу вақитта бир роһ чиқип Пәрвәрдигарниң алдида туруп: «Мән берип алдай»,
деди. Пәрвәрдигар униңдин: «Қандақ усул билән алдайсән?» — дәп соривиди,
22 у: — «Мән чиқип униң һәммә пәйғәмбәрлириниң ағзида ялғанчи бир роһ
болимән», деди. Пәрвәрдигар: — «Уни алдап илкиңгә алалайсән; берип шундақ
қил» — деди. □
23 Мана әнди Пәрвәрдигар сениң бу һәммә пәйғәмбәрлириңниң ағзиға ялғанчи
бир роһни салди; Пәрвәрдигар сениң тоғраңда балаю-апәт көрситип сөзлиди» —
деди.
24 Шуни аңлап Кәнанаһниң оғли Зәдәкия келип Микаяниң качитиға бирни селип:
— Пәрвәрдигарниң Роһи қайси йол билән мәндин өтүп, саңа сөз қилишқа барди?!
— деди.
25 Микая җавап берип: — Өзүңни йошуруш үчүн ичкиридики өйгә жүгүргән
күнидә шуни көрисән, деди.□
26 Исраилниң падишаси әнди: — Микаяни елип қайтуруп берип, шәһәр һакими
Амон билән падишаниң оғли Йоашқа тапшуруп,
27 уларға тапилап: «Падиша мундақ дәйду: — Уни зинданға солап мән теч-аман
йенип кәлгичилик қийнап нан билән суни аз-аз берип туруңлар» — дегин, дәп
буйруди.
28 Микая: — Әгәр сән һәқиқәтән теч-аман йенип кәлсәң, Пәрвәрдигар мениң
васитәм билән сөз қилмиған болиду, деди. Андин у йәнә: — Әй җамаәт, һәр
бириңлар аңлаңлар, деди.■

29 Исраилниң падишаси билән Йәһуданиң падишаси Йәһошафат Гилеадтики
Рамотқа чиқти.
30 Исраилниң падишаси Йәһошафатқа: — Мән башқа қияпәткә кирип җәңгә
чиқай; сили болсила өз кийимлирини кийип чиққайла, деди. Исраилниң
падишаси башқа қияпәт билән җәңгә чиқти.
31 Сурийәниң падишаси җәң һарвулири үстидики оттуз икки сәрдарға: —
Чоңлири яки кичиклири билән әмәс, пәқәт Исраилниң падишаси билән
соқушуңлар, дәп буйруди.
32 вә шундақ болдики, җәң һарвулириниң сәрдарлири Йәһошафатни көргәндә:
— Уни чоқум Исраилниң падишаси дәп, униңға һуҗум қилғили бурулди. Лекин
Йәһошафат пәряд кәтәрди.

■ **22:19** 2Тар. 18:18; Аюп 1:6-12; 2:1 □ **22:22 «У *роһ*:** - «Мән чиқип униң һәммә пәйғәмбәрлириниң ағзида ялғанчи бир роһ болимән», деди. Пәрвәрдигар: — «уни алдап илкиңгә алалайсән; берип шундақ қил» — деди» — бу айәтләрдин бу роһниң бир ялған сөзләйдиған җин екәнлиги көрүниду. Худаниң Өз Роһи яки пәриштилири һеч қачан ялған сөз қилалмайду. Демәк, Худа җин-шәйтанларға Аһаб падишани алдашқа йол қойиду. □ **22:25 «Өзүңни йошуруш үчүн ичкиридики өйгә жүгүргән күни...»** — яки «Өзүңни йошуруш үчүн өйдин өйгә жүгүргән күни...». ■ **22:28** Мик. 1:2

33 жәң һарвулириниң сәрдарлири униң Исраилниң падишаси әмәслигини
көргәндә уни қоғлимай, бурулуп кетип қелишти.
34 Амма бирәйлән қарисиғила бир оқя етивиди, оқ Исраилниң падишасиниң
савутиниң мүрисидин төвәнки улиқидин өтүп тәгди. У һарвукешигә: Һарвуни
яндуруп мени сәптин чиқарғин; чүнки мән яридар болдум, деди.
35 У күни жәң барғансери қаттиқ болди. Падиша болса Сурийләрниң удулида өз
жәң һарвусиға йөлинип өрә турди. Зәхмидин қени һарвуниң тегигичә еқип, кәч
киргәндә у өлди.
36 Күн патарда қошун арисида бир қаттиқ сада аңлинип: — Һәр адәм өз шәһиригә
янсун! Һәр бири өз жутиға йенип кәтсун! — дейилди.
37 Падиша өлди, кишиләр уни Самарийәгә елип кәлди; улар падишани
Самарийәдә дәпнә қилди.
38 Бириси падишаниң һарвусини Самарийәниң көлидә *юғанда* (бу көл паһишә
аяллар жуюнидиған жай еди), Пәрвәрдигарниң ейтқан сөзи әмәлгә ашурулуп,
иштлар униң қенини ялиди.
39 Аһабниң башқа ишлири, қилғанлириниң һәммиси, җүмлидин униң ясиған
«пил чиш сарийи» вә бена қилған һәммә шәһәрләр тоғрилиқ «Исраил
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
40 Аһаб ата-бовилири арисида ухлиди. Андин униң оғли Аһазия орнида падиша
болди.

Йәһошафат Йәһуда үстидә һөкүм сүриду
2Тар. 20:30-37; 21:1

41 Асаниң оғли Йәһошафат Исраилниң падишаси Аһабниң сәлтәнитиниң
төртинчи жилида Йәһудаға падиша болди. ■
42 Йәһошафат падиша болғанда оттуз бәш яшта еди, у Йерусалимда жигирмә бәш
жил сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Азубаһ болуп, у Шилһиниң қизи еди.
43-44 У һәр ишта атиси Асаниң барлиқ йоллирида жүрүп, улардин чиқмай
Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилатти. Пәқәт «жуқури жайлар»ла
йоқитилмиған еди; халайиқ йәнила «жуқури жайлар»да қурбанлиқ қилип
хушбуй яқатти.
45 Вә Йәһошафат билән Исраилниң падишаси оттурисида течлиқ болди.
46 Йәһошафатниң башқа ишлири, униң көрсәткән қудрити, қандақ жәң
қилғанлири тоғрисида «Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән
китапта пүтүлгән әмәсмиди?
47 У атиси асаниң күнлиридә зиминдин қоғливетилмигән кәспий бәччивазларни
зиминидин һайдап чиқарди.□
48 У вақитта Едомниң падишаси йоқ еди, бәлки бир валий һөкүм сүрәтти.
49 Йәһошафат Офирдин алтун елип келиш үчүн бир «Таршиш кемә» әтритини
қурди. Лекин кемиләр һечйәргә баралмиди; чүнки улар Әзион-Гәбәрдә урулуп
вәйран болған еди.□
50 У вақитта Аһабниң оғли Аһазия Йәһошафатқа: — Мениң хизмәткарлирим
сениң хизмәткарлириң билән кемиләрдә барсун, деди. Лекин Йәһошафат
унимиди.

■ **22:41** 2Тар. 20:31 □ **22:47 «кәспий бәччивазлар»** — бу кишиләр бутпәрәсликкә яки бутханиларға мунасивәтлик еди. □ **22:49 «Йәһошафат ... бир «Таршиш кемә» әтритини қурди»** — «Таршиш кемә» бәлким Таршиш дегән портқа берип келиштики узун сәпәргә чидамлиқ болған кемини көрситәтти. «Таршиш» дегән исим Испанийә, шималий Африқа яки Британийәни яки үчиниң һәммисини көрситиду.

51 Йәһошафат өз ата-бовилири арисида ухлиди вә «Давутниң шәһири»дә ата-
бовилириниң қәбридә дәпнә қилинди. Андин оғли Йәһорам орнида падиша
болди.

Аһазия Исраил үстидә һөкүм сүриду

52 Аһабниң оғли Аһазия Йәһуданиң падишаси Йәһошафатниң сәлтәнитиниң
он йәттинчи жилида Самарийәдә Исраилниң үстидә падиша болуп икки жил
сәлтәнәт қилди.
53 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип атисиниң йолида вә
анисиниң йолида жүрүп, шундақла Исраилни гунаға путлаштурған Нибатниң
оғли Йәробоамниң йолида маңди;
54 у атиси қилғанниң һәммисини қилип, Баалниң қуллуғида болуп, униңға сәждә
қилип, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң ғәзивини қозғиди.

Падишаһлар «2»

«Падишаһлар» — китапниң давами

1 Аһаб өлгәндин кейин Моаб Исраилға исян көтәрди.■

Илияс пәйғәмбәр Аһазияға тәнбиһ бериду

2 Аһазия Самарийәдә турғанда *ордисидики* балиханиниң пәнҗирисидин жиқилип
чүшүп, кесәл болуп қалди. У хәвәрчиләрни әвәтип уларға: — Әкрон шәһиридики
илаһ Баал-Зәбубдин мениң тоғрамда, кесилидин сақиямду, дәп сораңлар, деди.
3 Лекин Пәрвәрдигарниң Пәриштиси болса Тишбилиқ Илиясқа: — Орнуңдин тур,
Самарийә падишасиниң әлчилириниң алдиға берип, уларға: — Исраилда Худа
йоқму, Әкрондики илаһ Баал-Зәбубдин йол сориғили маңдиңларму?
4 Шуниң үчүн Пәрвәрдигар һазир мундақ дедики: «Сән чиққан кариваттин
чүшәлмәйсән; сән чоқум өлисән» дегин, — деди.
Шуниң билән Илияс йолға чиқти.
5 Хәвәрчиләр падишаниң йениға қайтип кәлди; у улардин: Немишкә йенип
кәлдиңлар, дәп сориди.
6 Улар униңға: — Бир адәм бизгә учрап бизгә: — Силәрни әвәткән падишаниң
йениға қайтип берип униңға: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Исраилда Худа
йоқму, Әкрондики илаһ Баал-Зәбубдин йол сориғили адәмләрни әвәттиңму?
Шуниң үчүн сән чиққан кариваттин чүшәлмәйсән; сән чоқум өлисән!» дәңлар,
— деди.
7 Падиша улардин: Силәргә учрап бу сөзләрни қилған адәм қандақ адәм екән? —
дәп сориди.
8 Улар униңға: У түклүк, белигә тасма бағлиған адәм екән, деди. Падишаһ: У
Тишбилиқ Илияс екән, деди.
9 Андин падиша бир әллик бешини қол астидики әллик адими билән Илиясниң
қешиға маңдурди; бу киши Илиясниң қешиға барғанда, мана у бир дөңниң үстидә
олтиратти. У униңға: И Худаниң адими, падиша сени чүшүп кәлсун! дәйду, деди.
10 Лекин Илияс әллик бешиға: Әгәр мән Худаниң адими болсам, асмандин от
чүшүп сән билән әллик адимиңни көйдүрсун, дәп җавап бәрди. Шуан асмандин
от чүшүп, униң өзи билән әллик адимини көйдүрүвәтти.
11 Шуниң билән падиша йәнә бир әллик бешини униң қол астидики әллик адими
билән униң қешиға маңдурди. У униңға: И Худаниң адими, падиша ейтти: Сени
дәрһал чүшүп кәлсун! — деди.
12 Лекин Илияс әллик бешиға: Әгәр мән Худаниң адими болсам, асмандин от
чүшүп сән билән әллик адимиңни көйдүрсун, дәп җавап бәрди. Шуан Худаниң
оти асмандин чүшүп униң өзи билән әллик адимини көйдүрүвәтти.
13 Падиша әнди үчинчи бир әллик бешини қол астидики әллик адими билән униң
қешиға маңдурди; әллик беши берип Илиясниң алдиға чиқип, тизлинип униңға
ялвуруп: И Худаниң адими, мениң җеним билән сениң бу әллик қулуңниң
җанлири нәзириңдә әзиз болсун!
14 Дәрвәқә, асмандин от чүшүп, илгәрки икки әллик бешини уларниң қол
астидики әллик адими билән көйдүрүвәтти. Лекин һазир мениң җеним сениң
нәзириңдә әзиз болсун, деди.
15 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Илиясқа: Сән чүшүп униң билән барғин; униңдин
қорқмиғин, деди. У орнидин туруп униң билән чүшүп падишаниң қешиға берип

■ **1:1** 2Пад. 3:5

16 падишаға: Пәрвәрдигар сөз қилип: «Исраилда вәһий сориғили болидиған
Худа йоқму, Әкрондики илаһ Баал-Зәбубдин йол сориғили әлчиләрни әвәттиңғу?
Шуниң үчүн сән чиққан кариваттин чүшәлмәйсән; сән чоқум өлисән!» дәйду, —
деди.
17 Шуниң билән Илияс дегәндәк, Пәрвәрдигарниң сөзи бойичә Аһазия өлди. Униң
оғли болмиғачқа, Йәһорам униң орнида падиша болди. Бу Йәһошафатниң оғли,
Йәһуда падишаси Йәһорамниң иккинчи жили еди. □
18 Әнди Аһазияниң башқа ишлири, униң қилған әмәллири болса, улар «Исраил
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?□

2

Илияс асманға көтирилиду

1 Пәрвәрдигар Илиясни қара қуюнда асманға көтәрмәкчи болған вақитта Илияс
билән Елиша Гилгалдин чиқип кетивататти.
2 Илияс Елишаға: — Сәндин өтүнимән, бу йәрдә қалғин; чүнки Пәрвәрдигар мени
Бәйт-Әлгә маңғузди. Елиша: Пәрвәрдигарниң һаяти билән, вә сениң һаятиң
билән қәсәм қилимәнки, сениңдин һәргиз айрилмаймән! деди. Шуниң билән
улар Бәйт-Әлгә чүшүп кәлди.
3 У вақитта Бәйт-Әлдики пәйғәмбәр шагиртлири Елишаниң қешиға келип униңға:
Биләмсән, Пәрвәрдигар бүгүн ғоҗаңни сәндин елип кетиду? — деди. У: Билимән;
шүк туруңлар, деди.□
4 Илияс Елишаға: — Сәндин өтүнимәнки, бу йәрдә қалғин; чүнки Пәрвәрдигар
мени Йерихоға маңғузди. Елиша: Пәрвәрдигарниң һаяти билән, вә сениң һаятиң
билән қәсәм қилимәнки, сениңдин һәргиз айрилмаймән, деди. Шуниң билән
улар иккиси Йерихоға барди.
5 У вақитта Йериходики пәйғәмбәр шагиртлири Елишаниң қешиға келип униңға:
Биләмсән, Пәрвәрдигар бүгүн ғоҗаңни сәндин елип кетиду? — деди. У: Билимән;
шүк туруңлар, деди.□
6 Илияс Елишаға: — Сәндин өтүнимәнки, бу йәрдә қалғин; чүнки Пәрвәрдигар
мени Иордан дәриясиға маңғузди, деди. Елиша: Пәрвәрдигарниң һаяти билән,
вә сениң һаятиң билән қәсәм қилимәнки, сениңдин һәргиз айрилмаймән, деди,
шуниң билән улар иккиси меңиверди.
7 Әнди пәйғәмбәр шагиртлиридин әллик киши берип, уларниң удулида
жирақтин қарап туратти. Амма у иккилән Иордан дәриясиниң бойида тохтап
турди.
8 Илияс йепинчисини қатлап, униң билән суни уривиди, су иккигә бөлүнүп
турди; улар иккиси қуруқ йолдин өтти.

□ **1:17 «...Йәһорам униң орнида падиша болди»** — бу «Йәһорам» бәлким Аһазияниң иниси. У Йәһуданиң падишаси Йәһорам дегән адәм әмәс. **«Бу Йәһошафатниң оғли, Йәһуда падишаси Йәһорамниң иккинчи жили...»** — мошу айәттә икки Йәһорам бар; биринчиси Исраил, йәни шималий падишалиқниң падишаси, иккинчиси Йәһуданиң падишаси. □ **1:18 «...улар «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?»** — бу китап Тәвраттики «Тарих-тәзкирә» әмәс, бирақ шүбһисизки, Тәвраттики «Тарих-тәзкирә» бу китаптин көп учурларни алған. □ **2:3 «пәйғәмбәр шагиртлири»** — ибраний тилида «пәйғәмбәрниң оғуллири». Булар бәлким өз жутини ташлап, мәлум бир пәйғәмбәргә әгишип униңдин тәлим-тәрбийә алидиған вә шундақла Худадин пәйғәмбәрлик илтипат-қабилийәтни тиләйдиған адәмләр еди. **«Пәрвәрдигар бүгүн ғоҗаңни сәндин елип кетиду»** — «сәндин» ибраний тилида «бешиңдин» дәп ипадилиниду. Демәк, кейин Илияс Елишаниң беши болмайду. □ **2:5 «Пәрвәрдигар бүгүн ғоҗаңни сәндин елип кетиду?»** — «сәндин» ибраний тилида «бешиңдин» дәп ипадилиниду.

9 Өтүп болғандин кейин Илияс Елишаға: Мән сәндин айрилмаста, сениң өзүң
үчүн мәндин немә тилигиң болса, дәвәргин, деди. Елиша: Сениң үстүңдә турған
Роһниң икки һәссиси үстүмгә қонсун, — деди.
10 У: Бу тилигиңгә еришмәк қийиндур; мән сәндин елип кетилгән вақтимда,
мени көрүп турсаң, саңа шундақ берилиду; болмиса, берилмәйду, — деди.
11 Вә шундақ болдики, улар сөзлишип маңғанда, мана, отлуқ бир җәң һарвуси
билән отлуқ атлар намайән болди; улар иккисини айривәтти вә Илияс қара
қуюнда асманға көтирилип кәтти.
12 Елиша буни көрүп: И атам, и атам, Исраилниң җәң һарвуси вә атлиқ әскәрлири!
— дәп вақириди. Андин у уни йәнә көрәлмиди. У өз кийимини тутуп, уларни
житип икки парчә қиливәтти.□ ■
13 Андин у Илиясниң учисидин чүшүп қалған йепинчисини йәрдин елип, Иордан
дәриясиниң қирғиқиға қайтип кәлди.
14 У Илиясниң үстидин чүшүп қалған йепинчиси билән суни уруп: «Илиясниң
Худаси Пәрвәрдигар нәдидур?», деди. Елиша суни шундақ урғанда су иккигә
бөлүнди; Елиша судин өтүп кәтти.
15 Йериходики пәйғәмбәр Шагиртлири қарши қирғақта туруп уни көрди вә:
«Илиясниң роһи Елишаниң үстидидур» дәп униң алдиға берип, баш уруп тазим
қилди.
16 Улар униңға: Мана сениң кәминилириң арисида әллик әзимәт бар; өтүнимиз,
булар ғоҗаңни издигили барсун. Пәрвәрдигарниң Роһи бәлким уни көтирип
тағларниң бир йеридә яки җилғиларниң бир тәрипидә ташлап қойдимики, деди.
Лекин у: Силәр һеч адәмни әвәтмәңлар, деди.
17 Амма уларниң уни қиставериши билән у хиҗаләт болуп: Адәм әвәтиңлар,
деди. Шуңа улар әллик кишини әвәтти; булар үч күн уни издиди, лекин һеч
тапалмиди.
18 Улар Елишаниң йениға қайтип кәлгәндә (у Йерихода туруватати) у уларға:
Мән дәрвәқә силәргә «Издәп бармаңлар!» демидимму? — деди.

Елиша пәйғәмбәрниң пәйғәмбәрлик һоқуқи намайән болиду

19 Шәһәрдики адәмләр Елишаға: Ғоҗам көргәндәк, шәһәр өзи убдан җайдидур,
лекин су начар вә тупрақ туғмастур, деди.
20 У: Йеңи бир коза елип келип, ичигә туз қоюп, маңа бериңлар, деди. Улар уни
елип келип униңға бәрди.
21 У булақниң бешиға берип униңға тузни төкти вә: Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— «Мән бу суларни сақайттим; әнди улардин қайта өлүм болмайду вә йәрниң
туғмаслиғи болмайду» — деди.□
22 Худди Елишаниң ейтқан бу сөзидәк, у су таки бүгүнгә қәдәр пак болуп кәлди.
23 Елиша Йериходин чиқип Бәйт-Әлгә барди. У йолда кетип барғанда, бәзи
балилар шәһәрдин чиқип уни заңлиқ қилип: Чиқип кәт, и тақир баш! Чиқип кәт,
и тақир баш! — дәп вақирашти.
24 У бурулуп уларға қарап Пәрвәрдигарниң нами билән уларға ләнәт оқуди;
шуниң билән орманлиқтин икки чиши ейиқ чиқип, балилардин қириқ иккини
житивәтти.
25 У у йәрдин кетип, Кармәл теғиға берип, у йәрдин Самарийәгә йенип барди.

□ **2:12 «Исраилниң җәң һарвуси вә атлиқ әскәрлири!»** — бәлким Елиша һазир көргән җәң һарвуси вә атлирини көрситиду. Илияс пәйғәмбәр Исраил арисида турған вақтида Худаниң самавий күчлири униң вастиси билән Исраилға ярдәмдә болатти. Шу нуқтидин пәйғәмбәрниң өзи Исраилға нисбәтән «җәң һарвуси вә атлиқ әскәрлири» болатти. Лекин у асманға көтирилгәндин кейин қандақ болар? ■ **2:12** 2Пад. 13:14 □ **2:21 «Мән бу суларни сақайттим»** — яки «Мән бу суларни тазилидим».

3

Моаб Исраил билән җәң қилиду

1 Йәһуда падишаси Йәһошафатниң сәлтәнитиниң он сәккизинчи жили, Аһабниң оғли Йәһорам Самарийәдә Исраилға падиша болуп, он икки жил сәлтәнәт қилди.
2 У өзи Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилатти, лекин атиси билән аниси қилған дәрижидә әмәс еди. У атиси ясатқан «Баал түврүги»ни елип ташлиди. ■
3 Лекин у Исраилни гунаға путлаштурған Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналирида чиң туруп, улардин һеч янмиди.
4 Моабниң падишаси Меша наһайити чоң қойчи еди; у Исраилниң падишасиға йүз миң қоза һәм йүз миң қочқарниң жуңини олпан қилатти. □
5 Әнди шундақ болдики, Аһаб өлүп кәткәндин кейин Моабниң падишаси Исраилниң падишасиға йүз өрүди. ■
6 У вақитта Йәһорам падиша Самарийәдин чиқип һәммә Исраилни *җәң үчүн* едитлиди.
7 У йәнә адәм әвитип Йәһуданиң падишаси Йәһошафатқа хәвәр берип: Моабниң падишаси мәндин йүз өриди; Моаб билән соқушқили чиқамсән? — деди. У: Чиқимән; биздә мениң-сениң дәйдиған гәп йоқтур, мениң хәлқим сениң хәлқиңдур, мениң атлирим сениң атлириңдур, деди.□ ■
8 У йәнә: Қайси йол билән чиқайли, дәп сориди. Йәһорам: Биз Едом чөлиниң йоли билән чиқайли, дәп җавап бәрди.
9 Андин Исраилниң падишаси билән Йәһуданиң падишаси Едомниң падишасиға қошулуп маңди. Улар йәттә күн айлинип жүрүш қилғандин кейин, қошун вә улар елип кәлгән ат-улақларға су қалмиди.
10 Исраилниң падишаси: Апла! Пәрвәрдигар биз үч падишани Моабниң қолиға чүшсун дәп, бир йәргә җәм қилған охшайду, деди.
11 Лекин Йәһошафат: Пәрвәрдигардин йол соришимиз үчүн бу йәрдә Пәрвәрдигарниң бир пәйғәмбири йоқму? — деди. Исраилниң падишасиниң чакарлиридин бири: Илиясниң қолиға су қуюп бәргән Шафатниң оғли Елиша бу йәрдә бар, деди.■
12 Йәһошафат: Пәрвәрдигарниң сөз-калами униңда бар, деди. Шуниң билән Исраилниң падишаси билән Йәһошафат вә Едомниң падишаси униң қешиға чүшүп барди.
13 Елиша Исраилниң падишасиға: — Мениң сениң билән немә карим! Өз атаңниң пәйғәмбәрлири билән анаңниң пәйғәмбәрлириниң қешиға барғин, деди.
Исраилниң падишаси: Ундақ демигин; чүнки Пәрвәрдигар бу үч падишани Моабниң қолиға тапшуруш үчүн җәм қилған охшайду, — деди.■
14 Елиша: Мән хизмитидә туруватқан Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, әгәр Йәһуданиң падишаси Йәһошафатниң һөрмитини қилмиған болсам, сени көзгә илмиған яки саңа қаримиған болаттим. □ ■
15 Лекин әнди берип бир сазчини маңа елип келиңлар, — деди.
Сазчи саз чалғанда, Пәрвәрдигарниң қоли униң үстигә чүшти. □

■ **3:2** 1Пад. 16:32 □ **3:4 «йүз миң қоза һәм йүз миң қочқарниң жуңини олпан қилатти»** — яки «йүз миң қозиниң вә йүз миң қочқарниң жуңини олпан әвәтәтти». ■ **3:5** 2Пад. 1:1 □ **3:7 «биздә мениң-сениң дәйдиған гәп йоқтур»** — ибраний тилида «мән өзүм саңа охшаш болимән» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **3:7** 1Пад. 22:4 ■ **3:11** 1Пад. 22:7 ■ **3:13** 1Пад. 18:19 □ **3:14 «Мән хизмитидә туруватқан»** — ибраний тилида «Мән Униң (Худаниң) алдида туруватқан» дегән сөз билән ипадилиниду. Елиша өзини падишаниң ордисида дайим ғоҗисиниң алдида туруватқан хизмәткарға охшитиду. ■ **3:14** 1Пад. 17:1 □ **3:15 «Сазчи саз чалғанда, Пәрвәрдигарниң қоли униң үстигә чүшти»** — яки «Сазчи чалса, Пәрвәрдигарниң қоли... чүшәтти».

16 У: Пәрвәрдигар сөз қилип: «Бу вадиниң һәммә йеригә ора колаңлар» деди, —
деди андин йәнә:
17 — Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Силәр я шамал я ямғур көрмисәңларму,
бу вади суға толуп, өзүңлар билән ат-улақлириңлар һәммиси су ичисиләр».
18 Лекин бу Пәрвәрдигарниң нәзиридә кичик иш болуп, у Моабниму силәрниң
қоллириңларға тапшуриду.
19 Силәр барлиқ мустәһкәм шәһәрләрни вә барлиқ есил шәһәрләрни бесуп өтүп,
барлиқ яхши дәрәқләрни кесип ташлап, һәммә булақларни тиндуруп, һәммә
мунбәт екинзарлиқни ташлар билән қаплап харап қилисиләр» — деди.
20 Вә әтиси әтигәнлик қурбанлиқ сунулған вақтида, мана, су Едом зимини
тәрәптин еқип келип, һәммә йәрни суға тошқузди.
21 Амма Моабларниң һәммиси: Падишаһлар биз билән җәң қилғили чиқипту,
дәп аңлиған болуп, савут-қалқан көтирәлигидәк чоң-кичик һәммиси чегарада
тизилип сәптә турди.
22 Улар әтиси сәһәрдә қопуп қариса, күн нури уларниң удулидики су үстигә
чүшкән еди; күнниң шолисида су уларға қандәк көрүнди. Улар: —
23 Бу қан екән! Падишаһлар урушуп бир-бирини қирған охшайду. И Моаблар!
Дәрһал олҗиниң үстигә чүшүп бөлишивалайли! деди.
24 Лекин улар Исраилниң ләшкәргаһиға йәткәндә, Исраиллар орнидин қопуп
Моабларға һуҗум қилиши билән улар бәдәр қачти. Исраиллар уларни сүрүп-
тоқай қиливәтти.
25 Улар шәһәрләрни вәйран қилип, һәр бир адәм таш елип, һәммә мунбәт
екинзарлиқни толдурувәткичә таш ташлиди. Улар һәммә булақ-қудуқларни
тиндуруп, һәммә яхши дәрәқләрни кесивәтти. Улар Кир-Һарәсәт шәһиридики
ташлардин башқа һеч немини қалдурмиди. Шу шәһәргә болса, салға атқучилар
униңға чөргиләп һуҗум қилди.□
26 Моабниң падишаси җәңниң өзигә зиядә қаттиқ кәлгинини көрүп өзи билән
йәттә йүз қиличвазни елип Едомниң падишасиға һуҗум қилип бөсүп өтүшкә
атланди; лекин улар бөсүп өтәлмиди.
27 Шуниң билән тәхтигә варислиқ қилғучи тунҗа оғлини елип, сепилниң
төписидә уни көйдүрмә қурбанлиқ қилди. У вақитта Исраил Пәрвәрдигарниң
қаттиқ қәһригә учриған еди. Шуниң билән бу үч падиша Моаб падишадин
айрилип, һәр қайсиси өз жутиға кетишти.□

4

Елиша пәйғәмбәр тул хотун вә униң оғуллириға ярдәм бериду

□ **3:25 «Улар Кир-Һарәсәт шәһиридики ташлардин башқа һеч немини қалдурмиди»** — буниң мәнаси бәлким «Улар Кир-Һарәсәт шәһириниң өзини вәйран қилмиди» дегәндәк болса керәк. □ **3:27 «Пәрвәрдигарниң қаттиқ қәһри...»** — ибраний тилида «униң қаттиқ қәһри...». **«Пәрвәрдигарниң қаттиқ қәһригә учриған еди»** — Исраилниң шу чағда немишкә Пәрвәрдигарниң қәһригә учраш сәвәви мошу йәрдә ейтилмайду. Бир нәччә алим мошу «қәһр»ни Пәрвәрдигардин әмәс, бәлки Едом тәрипидин кәлгән, дәп қарап, төвәндикидәк тәрҗимә билән шәрһ берип чүшәндүриду: «(26) Моабниң падишаси ... Едомниң падишасиға һуҗум қилип бөсүшкә атланди; лекин улар бөсүп өтәлмиди. (27) Шуниң билән униң (Едомниң) тәхтигә варислиқ қилғучи тунҗа оғлини елип келип, сепилниң үстидә уни көйдүрмә қурбанлиқ қилди. У вақитта Исраил қаттиқ қәһргә учриған еди (Едомлар: «Биз Исраиллар билән иттипақдаш болғачқа, биз уларниң касапитигә учридуқ» дәп Исраилға қаттиқ ғәзәпләнгән еди». Демәк, шу алимлар шу «қәһр» Едомлар тәрипидин кәлди, дәп қарайду). Бирақ бизниңчә бундақ тәрҗимидә икки муһим нуқтини пәрәзий тәрҗимә қилған болғачқа, униңға қайил болмидуқ. Шуңа биз йәнила айәттики «қәһр»ни Худа тәрипидин болған, дәп қараймиз.

1 Пәйғәмбәр шагиртлиридин бириниң тул қалған хотуни Елишаға пәряд
қилип: Сениң қулуң болған мениң ерим өлүпту. Билисәнки, сениң қулуң
Пәрвәрдигардин қорққан адәм еди. Әнди қәриз егиси мениң икки оғлумни
қуллуққа алғили кәлди.■
2 Елиша униңдин: Сениң үчүн немә қилай? Дегинә, өйүңдә немәң бар? — дәп
сориди. У: Дедигиңниң өйидә кичик бир коза майдин башқа һеч нәрсә йоқ, —
деди.□
3 У: Берип һәммә хошнилириңдин чөгүн-коза, йәни бош чөгүн-козиларни өтнә
алғин, улар аз болмисун.
4 Андин өзүң билән оғуллириң өйгә киргин, ишикни йепип һәммә чөгүн-
козиларға май қачилиғин. Тошқанлирини бир чәткә елип қойғин, — деди.
5 Шуниң билән у у йәрдин айрилип оғуллири билән өйгә кирип ишикни япти.
Оғуллири чөгүн-козиларни униң алдиға елип кәлгәндә, у май қуйди.
6 Вә шундақ болдики, чөгүн-козиларниң һәммиси толғанда у оғлиға: Йәнә бир
коза елип кәл, деди. Амма оғли: Әнди коза қалмиди, деди. У вақитта май тохтап
қалди.
7 Әнди у берип Худаниң адимигә хәвәр йәткүзди. У: Берип майни сетивәт,
қәрзиңни түгәткин; андин қалған пул билән өзүң вә оғуллириңниң җенини
беқиңлар, деди.

Елиша өлгән балини тирилдүриду

8 Бир күни Елиша Шунәм шәһиригә барди. У йәрдә бир бай аял бар еди вә у уни
өз өйидә тамаққа тутуп қалди. Шуниңдин кейин һәр қачан у йәрдин өтүп маңса,
у униң өйигә кирип ғизалинатти.
9 Бир күни у өз еригә: Бу йәрдин дайим өтидиған киши Худаниң бир муқәддәс
адими екәнлигини билип йәттим.
10 Биз өгүздә униңға бир кичикрәк өй салайли. Униңға өйдә кариват, ширә,
орундуқ вә чирақдин тәйярлап берәйли; вә шундақ болсунки, у қачанла
йенимизға кәлсә шу өйдә турсун, — деди.
11 Әнди пәйғәмбәр бир күни у йәргә кәлгәндә, шу балиханиға кирип йетип қалди.
12 У өз хизмәткари Гәһазиға: Сән у Шунәмлик аялни чақирғин, деди. У уни
чақирғанда, аял униң қешиға кәлди.
13 Пәйғәмбәр хизмәткариға: Сән униңға: «Сили бизниң ғемимизни йәп
мошундақ өзлирини көп аварә қилдила; мән сили үчүн немә қилип берәй?
Падишаға яки қошун сәрдариға бирәр тәләплирини йәткүзәйму?» — дегин, деди.
Аял буниңға җавап берип: — Мән өз хәлқим арисида яшаватимән, болди! деди.
14 Әнди Елиша Гәһазидин, униңға немә қилип бериш керәк? — дәп сориди.
Гәһази: Униң оғул балиси йоқ екән, вә ериму қери екән, деди.
15 У: Уни чақирғин, деди. Аялни чақиривиди, аял ишиккә келип турди.
16 Пәйғәмбәр униңға: Келәр жили тәхминән мошу вақитта қучағлирида бир
оғуллири болиду, деди. У: Яқ, и ғоҗам! И Худаниң адими, дедигиңгә ялған
ейтмиғин, деди.□ ■
17 Әнди Елиша униңға дегәндәк у аял һамилдар болуп, иккинчи жили бекитилгән
вақитта оғул туғди.
18 Бала өсүп чоң болди. Бир күни шундақ болдики, у атиси бар йәргә,
ормичиларниң қешиға чиқип кәтти.
19 У атисиға: Вай бешим, вай бешим, дәп вайсиди. У хизмәткариға, уни анисиниң
қешиға елип барғин, деди.

■ **4:1** Лав. 25:39 □ **4:2** **«кичик бир коза май»** — бу май бәлким зәйтун мейи еди. □ **4:16** **«мошу вақитта»** — яки «әтиязда». ■ **4:16** Яр. 18:10, 14

20 У уни көтирип анисиниң йениға апирип қойди. Бала анисиниң етигидә
чүшкичә олтарди, андин өлүп қалди.
21 Андин аниси чиқип, уни Худаниң адиминиң өйидики кариватқа ятқузуп қоюп,
ишикни йепип чиқип кәтти.
22 У ерини чақирип униңға: Ғуламлардин бирини маңдурғин, у бир ешәкни елип
кәлсун; мән уни чаптуруп, Худаниң адиминиң қешиға дәрһал берип келәй, деди.
23 Ери униңға: Немишкә униң қешиға бүгүн барисән? Бүгүн я йеңи ай я шабат
күни болмиса, деди. Аяли униңға, Һәммә иш течлик — деди.□
24 У ешәкни тоқутуп ғуламиға: Иштик һайдап маң; мән демигичә тохтимиғин,
деди.□
25 Шуниң билән у Кармәл теғиға берип Худаниң адими алдиға кәлди. Вә шундақ
болдики, Худаниң адими уни жирақтинла көрүп өз хизмәткари Гәһазиға: Мана
Шунәмлик аял келиватиду;
26 Сән униң алдиға жүгүрүп берип униңдин: Сили течлиқму? Әрлири течлиқму?
Балилири течлиқму?» — дәп сориғин, деди.
— Һәммә иш течлик, дәп ейтти аял.
27 Әнди таққа чиқип Худаниң адиминиң қешиға кәлгәндә, у униң путлирини
құчағлиди. Гәһази униң йениға берип уни иштиривәтмәкчи болди; лекин
Худаниң адими: — Уни өз ихтиялиға қойғин; чүнки униң көңли интайин сунуқ
вә Пәрвәрдигар бу ишни маңа демәй йошурупту, деди.
28 Аял: Мән ғожамдин бир оғул тилидимму? Маңа ялған сөз қилмиғин, дәп
сәндин өтүнмидимму? — деди.□ ■
29 Пәйғәмбәр Гәһазиға: — Белиңни чиң бағлап, мениң һасамни елип маңғин.
Бирисигә учрисаң, униңға салам қилмиғин, бириси саңа салам қилса, сән униңға
жавап бәрмигин. Мениң һасамни балиниң йүзигә қойғин, деди.□ ■
30 Балиниң аниси: Пәрвәрдигарниң һаяти билән вә сениң һаятиң билән қәсәм
қилимәнки, сәндин айрилмаймән, деди. Елиша орнидин туруп униң кәйнидин
әгәшти.
31 Гәһази улардин бурун берип һасисини балиниң йүзигә қойған еди. Амма һеч
аваз яки тивиш чиқмиди. Шуниң билән у йенип Елишаниң алдиға берип униңға:
Бала ойғанмиди, деди.
32 Елиша өйгә келип қариса, мана, бала униң каривитида өлүк ятатти.
33 У бала билән өзини айрим қалдуруп, ишикни йепиветип Пәрвәрдигарға дуа
қилди. ■
34 Андин у кариватқа чиқип балиниң үстигә өзини қоюп ағзини униң ағзиға,
көзлирни униң көзлиригә, қоллирини униң қоллириға йеқип ятти. Шуниң билән
балиниң бәдини иссишқа башлиди.
35 У чүшүп өйдә у яқ-бу яққа меңип андин йәнә кариватқа чиқип йәнә балиниң
үстигә егилди. У вақитта бала йәттә қетим чүшкүрди, андин көзлирини ачти.■
36 Пәйғәмбәр Гәһазини чақирип униңға: Шунәмлик аялни чақирғин, деди. У уни
чақирип қойди. У Елишаниң йениға кәлгәндә. У униңға: Оғуллирини көтирип
алсила, деди.

□ **4:23 «немишкә униң қешиға бүгүн барисән?»** — ери бәлким аялиниң бериш мәхситини чүшәнмиди.Ериниң сөзигә қариғанда «йеңи ай» яки «шабат күни» пәйғәмбәрләр билән көрүшүш қолайлиқ вақит болатти. **«һәммә иш течлиқ»** — яки «хатиржәм болғин». □ **4:24 «Иштик һайдап маң; мән демигичә тохтимиғин»** — ғулами бәлким ешәкниң йенида жүгүрүп, аялға һәмраһ болса керәк. □ **4:28 «мән ғожамдин бир оғул тилидимму?»** — оқурмәнләрниң есидә барки, бу аял әслидә Елишадин бирәр нәрсә тилимәкчи әмәс еди. У оғул пәрзәнт көрүшкә зор интизар болсиму, йәнә оғул тиләштин қорқатти. ■ **4:28** 2Пад. 4:16 □ **4:29 «бирисигә учрисаң, униңға салам қилмиғин, бириси саңа салам қилса, сән униңға жавап бәрмигин»** — оттура шәриқтә йолда кетиватқанлар бир-бири билән саламлашқанда адәттә узун вақит кетәтти. ■ **4:29** Луқа 10:4 ■ **4:33** Мат. 6:6 ■ **4:35** 1Пад. 17:21; 2Пад. 8:1; Рос. 20:10

37 У өйигә кирипла униң айиғи алдиға жиқилип дүм ятти, беши йәргә тәккидәк
тазим қилди. Андин өз оғлини көтирип чиқип кәтти.

Ачарчилиқта болған мөҗизиләр

38 Елиша Гилгалға йенип барди. Шу чағда жутта ачарчилиқ болған еди.
Пәйғәмбәрләрниң шагиртлири Елишаниң йенида олтарғанда у өз хизмәткариға:
Сән чоң қазанни есип пәйғәмбәрләрниң шагиртлириға шорпа пиширип бәргин,
деди.
39 Улардин бириси отяш тәргили далаға чиқип явайи қапақ пелигини тепип,
униңдин явайи қапақ үзүп етигини толдуруп келип, тоғрап қазанға салди; чүнки
улар буларниң зиянлиқ екәнлигини билмәйтти.□
40 Андин улар йәңлар дәп адәмләргә усуп бәрди. Лекин улар тамақни йегили
башлиғанда: И Худаниң адими, қазанда өлүм бар, дәп вақирашти. Һеч ким
униңдин йейәлмиди.
41 Елиша: Азраққинә ун елип келиңлар, деди. У шуни қазанға ташлап: Хәлиққә
усуп бәргин, йесун, деди. Вә мана, қазанда һеч зәһәр қалмиди.■
42 Әнди Баал-Шалишаһдин бир адәм келип, Худаниң адимигә арпа һосулиниң
тунҗа мевисидин аш-нан, йәни жигирмә арпа нанни вә бир халта көк башни елип
келивиди, у: Хәлиққә йегили алдиға қойғин, деди.
43 Униң хизмәткари: Шуни бир йүз адәмниң алдида қандақ қоялаймән? деди.
Елиша: Хәлиққә йегили бәргин; чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Улар йәйду
вә униңдин ешип қалиду, деди.■
44 Шуниң билән у шуни уларниң алдида қойди; улар йеди вә дәл Пәрвәрдигарниң
дегинидәк, униңдин ешип қалди.

5

Сурийәниң қошунениң сәрдари Нааманниң сақайтилиши

1 Сурийә падишасиниң қошун сәрдари Нааман өз ғоҗисиниң алдида толиму
қәдирләнди вә иззәтләнди, чүнки Пәрвәрдигар униң қоли арқилиқ Сурийәгә
нусрәтләр бәргән еди. У батур җәңчи болғини билән, лекин мохо кесилигә
гириптар болуп қалған еди.
2 Әнди Сурийләр топ-топ болуп, булаңчилиққа чиқип Исраилдин бир кичик
қизни тутуп кәлгән еди; бу қиз Нааманниң аялиниң хизмитини қилатти.
3 У ханимға: Кашки, мениң ғоҗам Самарийәдики пәйғәмбәрниң қешида
болсиди! У уни мохо кесилидин сақайтатти, деди.
4 Нааман берип ғоҗисиға: — Исраилниң жутидин болған кичик қиз мундақ-
мундақ ейтти, деди.
5 Сурийә падишаси: Яхши! Сән барғин, мән Исраилниң падишасиға бир мәктуп
әвәтимән, деди. Нааман он талант күмүч билән алтә миң шәкәл алтун вә һәм он
кишилик кийимни елип Исраилға барди.□
6 У мәктупни Исраилниң падишасиға апирип тапшуруп бәрди. Мәктупта: —
«Бу мәктуп саңа йәткәндә билгәйсәнки, мән өз хизмәткарим Нааманни сениң
қешиңға маңдурдум. Сән уни мохо кесилидин сақайтқайсән», дәп пүтүлгән еди.
7 Исраилниң падишаси хәтни оқуп болуп, өз кийимлирини житип-житивәтти вә:
— Мән Худаму? Кишини өлтүрүп һәм тирилдүрәләймәнму? Немишкә у киши:

□ **4:39 «явайи қапақ»** — биз пәризимиз бойичә шундақ тәрҗимә қилдуқ. Лекин бу өсүмлүк вә мевисиниң зади немә екәнлиги бизгә һазир намәлум. ■ **4:41** Мис. 15:25 ■ **4:43** Юһ. 6:9, 11 □ **5:5 «он талант күмүч»** — бир талант бәлким 30.6 килограм еди, шуңа бу 306 килограм күмүч еди. «Алтә миң шәкәл алтун» — 70 килограмчә болуши мүмкин еди.

— Бу адәмни мохо кесилидин сақайтқин, дәп һавалә қилиду? Қени, ойлинип
көрүңлар, у дәрвақә мән билән җәң қилғили банә издәйду, деди.■
8 Вә шундақ болдики, Худаниң адими Елиша Исраилниң падишасиниң өз
кийимлирини житқинини аңлиғанда, падишаға адәм әвитип: Немишкә өз
кийимлириңни життиң? У киши һазир бу йәргә кәлсун, андин у Исраилда бир
пәйғәмбәр бар екән дәп билиду, деди.
9 Нааман атлири вә җәң һарвуси билән келип, Елишаниң өйиниң ишиги алдида
тохтиди.
10 Елиша бир хәвәрчини маңдуруп Нааманға: — Берип Иордан дәриясида йәттә
қетим жуюнуп кәлгин; шундақ қилсаң әтлириң әслигә келип пакиз болисән,
деди.
11 Лекин Нааман аччиқлинип йенип келип: — Мана, у чоқум чиқип, мениң билән
көришиду, өрә туруп Худаси Пәрвәрдигарниң намиға нида қилип, *яра* җайниң
үстидә қолини силкип, мохо кесилини сақайтиду, дәп ойлап кәлгән едим.
12 Дәмәшқниң дәриялири, йәни Абарна билән Фарпар *дәриясиниң сулири*
Исраилниң һәммә сулиридин яхши әмәсму? Мән уларда жуюнсам пакиз
болмамдим? — деди. У қаттиқ ғәзәплинип бурулуп йолға чиқти.
13 Лекин униң хизмәткарлири униң қешиға берип: — И атам, әгәр пәйғәмбәр
силигә еғир бир ишни тапилиған болса, қилмасмидила? Ундақ болған йәрдә, у
силигә суға чүшүп жуюнуп, пакиз болисила, дегән болса шундақ қилмамла? —
дейишти.
14 Шуңа у чүшүп, Худаниң адиминиң сөзигә бенаән Иордан дәриясида йәттә
қетим чөмүлди. Шуниң билән униң ети паклинип, кичик балиниң етидәк болуп
сақайди.■
15 Шуниң билән у барлиқ һәмраһлири билән Худаниң адиминиң қешиға қайтип
келип, униң алдида туруп: — Мана әнди пүткүл йәр йүзидә Исраилдин башқа
йәрдә Худа йоқ екән, дәп билип йәттим; әнди һазир, өз каминәңдин бир соғатни
қобул қилғин, деди.
16 Лекин Елиша: Мән хизмитидә туруватқан Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм
қилимәнки, һеч немини қобул қилмасмән, деди. *Нааман* тола чиң турувалсиму,
һеч қобул қилмиди.
17 Андин Нааман мундақ деди: — Әгәр қобул қилмисаң, каминәңгә топидин икки
қечир жүк берилсун; чүнки каминәң бундин кейин Пәрвәрдигардин башқа һеч
қандақ илаһларға көйдүрмә қурбанлиқ яки енақлиқ қурбанлиғини кәлтүрмәйду.
□
18 Лекин Пәрвәрдигар каминәңниң шу бир ишини кәчүрүм қилғай: ғоҗамниң өзи
Риммонниң бутханисиға сәҗдә қилмақ үчүн киргәндә, мениң қолумға йөләнсә
мән Риммонниң бутханисида тиз пүксәм, мошу амалсиз тиз пүккиним үчүн
Пәрвәрдигар мән каминәңни кәчүргәй, деди.□
19 Елиша униңға: — Сән аман-хатирҗәмликтә кәткин, деди. У униңдин айрилип
азғинә йол маңди.
20 Лекин Худаниң адими Елишаниң хизмәткари Гәһази көңлидә: — Мана, у
Сурийәлик Нааман елип кәлгән нәрсилиридин ғоҗам һеч немини алмай, уни
бекар кәткүзүветипту. Лекин Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки,
мән униң кәйнидин жүгүрүп берип, униңдин азрақ бир нәрсә алай, дәп ойлиди.
21 Шуни дәп Гәһази Нааманниң кәйнидин барди. Нааман бир кимниң кәйнидин
жүгүрүп келиватқинини көрүп, һарвусидин чүшүп униң алдиға берип: Һәммә
иш течлиқму? — дәп сориди.

■ **5:7** Қан. 32:39; 1Сам. 2:6 ■ **5:14** Луқа 4:27 □ **5:17 «енақлиқ қурбанлиғи»** — яки пәқәт «қурбанлиқ». Адәттә бу сөз «енақлиқ қурбанлиғи» яки «тәшәккүр қурбанлиғи»ни билдүриду. Униң топини тәләп қилиши бәлким Исраилдики шу топа (қурбангаһ сүпитидә) үстидә өз қурбанлиқлирини қилмақчи болған болуши мүмкин. □ **5:18 «Риммон»** — Сурийәниң «боран чиқарғучи бут»и еди.

22 У: — Течлиқ, — деди, — амма ғожам мени мандуруп: Мана әнди Әфраим
тағлиғидин пәйғәмбәрләрниң шагиртлиридин икки жигит қешимға кәлди.
Буларға бир талант күмүч билән икки кишлик кийим бәрсилә, дәп ейтти, — деди.
23 Нааман: — Икки талант күмүчни қобул қилғин, дәп уни зорлап икки талант
күмүчни икки халтиға чегип, икки кишилик кийимни чиқирип бәрди. Буларни
Нааман ғуламлиридин икки жигиткә йүдкүзди; улар Гәһазиниң алдида буларни
көтирип мañди.
24 У турған дөңгә йәткәндә буларни уларниң қоллиридин елип өйигә тиқип
қойди; андин бу адәмләрни кәткүзүвәтти.
25 Андин у ғожисиниң алдиға кирип турди. Елиша униңдин: — И Гәһази, нәгә
берип кәлдиң? — дәп сориди. У жавап берип: Қулуң һечйәргә бармиди, — деди.
26 Елиша униңға: — Мәлум бир киши һарвусидин чүшүп, кәйнигә йенип, сениң
алдиңға кәлгәндә, мениң роһум шу чағда сениң билән биргә барған әмәсму? Бу
кишиләр күмүч билән кийим, зәйтун бағлири билән үзүмзарлар, қой билән кала,
малайлар билән кенизәкләрни қобул қилидиған вақитму?
27 Лекин һазир Нааманниң мохо кесили саңа һәм нәслиңгә мәңгүгә чаплишиду,
— деди. Шуниң билән у Елишаниң қешидин чиққанда қардәк ақ болуп қалди.■

6

Палтиниң бешини су үстидә ләйлитиши

1 Пәйғәмбәрләрниң шагиртлири Елишаға: — Мана бизгә сениң алдиңда
туруватқан йеримиз тар кәлди.
2 Иордан дәриясиниң бойиға берип, һәр биримиз бирдин яғач елип, шу йәрдә
туридиғанға бир туралғу өй ясайли, — деди.
— Бериңлар, дәп жавап бәрди у.
3 Уларниң бири йәнә: — Илтипат қилип қәминилириң билән биргә барғин, деди.
У: — Биллә барай, деди.
4 У улар билән мañди. Улар Иордан дәриясиға берип, дәрәқ кесишкә башлиди.
5 Лекин уларниң бири дәрәқ кесиватқанда палтиниң беши суға чүшүп кәтти. У
вақирап: — Вай ғожам, бу өтнә алған палта еди, деди.
6 Худаниң адими: Нәгә чүшти, дәп сориди. У чүшкән йәрни көрситип бәрди. У
бир шахни кесип, уни суға ташливиди, Палтиниң беши ләйләп чиқти.
7 У: Уни қолуңға алғин, девиди, у киши қолини узутуп уни тутувалди.

Елиша пүтүн бир қошунни мәғлуп қилиду

8 Сурийәниң падишаси Исраил билән жәң қиливататти. У өз хизмәткарлири
билән мәслиһәтлишип, паланчи-покунчи йәрдә барғаһ тикимән, дәп бекитәтти.□
9 Худаниң адими Исраилниң падишасиға хәвәр әвитип: — Сән паланчи-покунчи
йәргә бериштин еһтият қилғин, чүнки Сурийләр у йәргә чүшмәкчи, деди.
10 У вақитларда Исраилниң падишаси Худаниң адими өзигә көрсәткән жайға
адәм әвәтип у йәрдики адәмлиригә еһтият қилишни агаһландурди. Бундақ иш
бир қанчә қетим болди.□
11 Буниң сәвәвидин Сурийәниң падишаси көңлидә қаттиқ аччиқлинип, өз
хизмәткарлирини чақирип улардин: — Аримиздин кимниң Исраилниң

■ **5:27** Чөл. 12:10; 2Тар. 26:19, 20 □ **6:8 «...мәслиһәтлишип, паланчи-покунчи йәрдә барғаһ тикимән, дәп бекитәтти»** — яки «... мәслиһәтлишип, улар униңға: — Паланчи-покунчи жайда һужум қилғайла, деди». □ **6:10 «бир қанчә қетим»** — ибраний илида «бир қетим, икки қетим әмәс» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

падишаси тәрипидә туридиғанлиғини маңа көрситип бәрмәмсиләр?! — дәп сориди.
12 Лекин хизмәткарлириниң бири: — И ғожам падиша ундақ әмәс; бәлки Исраилда туридиған Елиша дегән пәйғәмбәр сән ятқан һожраңда қилған сөзлириңни Исраил падишасиға ейтип бериду, — деди.
13 У: Берип униң нәдә екәнлигини пайлап келиңлар, мән адәм маңдуруп уни тутуп келәй, деди. Улар: — У Дотан шәһиридә екән, дәп хәвәр қилди.
14 Шуниң билән у шу йәргә атлиқлар, җәң һарвулири вә зор бир қошунни маңдурди. Улар кечиси йетип келип шәһәрни қоршивалди.
15 Худаниң адиминиң малийи сәһәрдә туруп чиқса, мана, бир атлиқлар вә җәң һарвулири қошуни шәһәрни қоршивалған еди. Малай униңға: Апла, и ғожам, қандақ қилармиз? — деди.
16 Лекин у: Қорқмиғин; мана биз билән биргә болғанлар улар билән биргә болғанлардин көптур, деди.
17 Әнди Елиша дуа қилип: И Пәрвәрдигар, малайимниң көзлирини көрәләйдиған қилип ачқайсән, деди. У вақитта Пәрвәрдигар жигитниң көзлирини ачти вә у әйни әһвални көрди; мана, пүткүл тағ Елишани чөридәп турған ялқунлуқ ат вә җәң һарвулири билән толған еди.
18 Сурийләр чүшүп у тәрәпкә кәлгәндә, Елиша Пәрвәрдигарға дуа қилип: Бу хәлиқни корлуқ билән урғин, деди. Шуниң билән У Елишаниң тилиги бойичә уларни корлуқ билән урди.
19 Елиша уларға: Бу *силәр издигән* йол әмәс вә *силәр издигән* шәһәр әмәс; мениң кәйнимдин әгишиңлар, силәрни силәр издигән адәмниң қешиға башлап барай, дәп уларни Самарийәгә башлап барди.
20 Вә шундақ болдики, улар Самарийәгә киргәндә Елиша: И Пәрвәрдигар, уларниң көзлирини көрәләйдиған қилип ачқайсән, деди. Пәрвәрдигар уларниң көзлирини ачти; вә мана, улар Самарийәниң оттурисида туратти.
21 Исраилниң падишаси уларни көргәндә Елишадин: И атам, уларни өлтүрүветәйму? Уларни өлтүрүветәйму? дәп сориди.
22 У: — Сән уларни өлтүрмә; һәтта өзүң қилич вә оқяйиң билән әсир қилғанлириңни өлтүрмәйдиған йәрдә, буларни өлтүрүшкә боламти? Әксичә, уларниң алдиға нан, су қойғин; шуниң билән улар йәп-ичип өз ғоҗисиға йенип кәтсун, деди.□
23 Шундақ қилип, у уларға чоң зияпәт бәрди; улар йәп-ичип болғандин кейин, андин уларни йолға салди. Улар ғоҗисиниң йениға қайтти. Шуниңдин кейин Сурийәдин буланчилар шайкилири Исраилниң зиминиға қайта бесип кирмиди.

Пәрвәрдигар Самарийәни қутқузиду

24 Кейин шундақ болдики, Сурийәниң падишаси Бән-һадад пүткүл қошунини жиғип Самарийәни муһасиригә алди.
25 Шуниң билән Самарийәдә зор ачарчилиқ болди. Улар уни шунчә узун қамал қилдики, бир ешәк беши сәксән шәкәл күмүчкә, вә кәптәр майиқиниң бир чинисиниң төрттин бири бәш шәкәл күмүчкә ярайтти. □
26 Исраилниң падишаси сепилниң үстидин өткәндә, бир аял униңға: И ғожам падиша, ярдәм бәргинә! дәп пәряд көтәрди.

□ **6:22 «...буларни өлтүрүшкә боламти?»** — демәк, сән өзүң мошу Сурийләрни әсиргә тутқан әмәссән; һәтта уларни шундақ тутқан болсаңму, у чағда (кона «уруш әхлақи» бойичә) уларни өлтүрүвәтмәйттиң.
□ **6:25 «сәксән шәкәл»** — 900 грам, «бәш шәкәл» 55 грам болатти. Мошу йәрдики «бир чининиң төрттин бири»ниң һәҗими бәлким 0.25 литрчә еди; «чинә» ибраний тилида «каб» билән ипадилиниду.

27 У: Әгәр Пәрвәрдигар саңа ярдәм бәрмисә, мән саңа қандақ ярдәм қилай? Я
хамандин я үзүм көлчигидин ярдәм тепиламду?, — деди.
28 Падиша әнди униңдин йәнә: Немә дәрдиң бар? дәп сориди. У: Мана бу хотун
маңа: Оғлуңни бәргин, биз уни бүгүн йәйли. Әтә болса мениң оғлумни йәймиз,
деди.
29 У вақитта биз мениң оғлумни қайнитип пиширип йедуқ. Әтиси мән униңға:
Әнди сән оғлуңни бәргин, уни йәйли десәм, у өз оғлини йошуруп қойди, — деди.■
30 Падиша аялниң сөзини аңлап кийимлирини житип-житивәтти. У сепилда
кетиватқанда, хәлиқ униң кийиминиң ичигә, йәни етигә бөз кийгәнлигини
көрүп қалди.
31 *Падишаһ*: — Әгәр Шафатниң оғли Елишаниң беши бүгүн тенидә қалса, Худа
мениң бешимни алсун вә униңдинму артуқ жазалисун! — деди.□ ■
32 Амма Елиша өз өйидә олтиратти; ақсақалларму униң билән биллә олтарған
еди. Падиша униң алдиға бир адәмни маңдурған еди. Лекин у хәвәрчи у
йәргә йетип бармайла, Елиша ақсақалларға: — Мана бу җаллатниң балисиниң
бешимни алғили адәм маңдурғанлиғини көрдүңларму? Әнди хәвәрчи кәлгәндә
ишикни чиң тақап ичидин тиривелиңлар. Мана униң кәйнидин кәлгән
ғоҗисиниң қедиминиң авази аңлиниватмамду? — деди.
33 У улар билән сөзлишиватқанда, мана хәвәрчи униң қешиға чүшүп келип:
«Падишаһ: «Мана бу балаю-апәтниң өзи Пәрвәрдигар тәрипидин кәлди; мән зади
немә дәп Пәрвәрдигарға йәнә үмүт бағлияләрмән?» дәйду, деди.□

7

1 Елиша: Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар! Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Әтә
мошу вақитларда Самарийәниң дәрвазисида бир халта ақ ун бир шәкәлгә вә икки
халта арпа бир шәкәлгә сетилиду, — деди.□
2 Амма падиша белигини тутуп маңған қошун әмәлдари болса, Худаниң
адимигә: Мана, һәтта Пәрвәрдигар асманға түңлүк ачсиму, ундақ ишниң болуши
мүмкинму?! деди. У: — Сән өз көзүң билән көрисән, лекин шуниңдин йемәйсән,
деди.
3 Әнди дәрвазиниң түвидә төрт мохо кесили бар адәм олтиратти. Улар бир-
биригә: Немә үчүн мошу йәрдә өлүмни күтүп олтиримиз? ■
4 Шәһәргә кирәйли десәк, шәһәрдә ачарчилиқ болғачқа, у йәрдә өлимиз; бу йәрдә
олтарсақму өлимиз. Қопуп Сурийләрниң ләшкәргаһиға кетәйли. Улар бизни
айиса тирик қалимиз; бизни өлтүрәйли десә өлимиз, халас, — дейишти.
5 Шуни дәп улар кәчқурун Сурийләрниң ләшкәргаһиға барғили қопти.
Ләшкәргаһиниң қешиға йетип кәлгәндә, мана һеч киши йоқ еди.
6 Чүнки Пәрвәрдигар Сурийләрниң ләшкәргаһиға җәң һарвулири, атлар вә зор
чоң қошунниң садасини аңлатқан еди. Шуни аңлап улар бир-биригә: Мана,
Исраилниң падишаси бишәк Һиттийларниң падишалирини вә Мисирлиқларниң
падишалирини үстимизгә һуҗум қилғили ялливапту, дейишти; ■
7 кәчқурун қозғилип чедирлирини, ат билән ешәклирини ташлап ләшкәргаһни
шу пети қоюп, өз җанлирини қутқузуш үчүн бәдәр қачқан еди.

■ **6:29** Қан. 28:53 □ **6:31 «Әгәр Шафатниң оғли Елишаниң беши бүгүн тенидә қалса...»** — Исраилниң падишаси (Йорам, 8-бапни көрүң) немишкә Елишаға шундақ өч? Шүбһисизки, у падишани бутпәрәслиги (3:3ни көрүң) үчүн дайим әйиплигәчкә, униңға өч еди; Елиша йәнә, бу балаю-апәтләр дәл бутпәрәслигимиздин бешимизға чүшкән, дәп агаһ бәргән болса керәк. ■ **6:31** 1Пад. 19:2 □ **6:33 «хәвәрчи униң қешиға чүшүп келип: «Падишаһ: «Мана бу балаю-апәтниң өзи... йәнә үмүт бағлияләрмән?» дәйду, деди»** — хәвәрчи, шүбһисизки, падишаниң өз сөзлирини йәткүзүватиду. □ **7:1 «халта»** — мошу айәттә «халта» (ибраний тилида «сеаһ») тәхминән 4 литрчә келиду. ■ **7:3** Лав. 13:46 ■ **7:6** Йәш. 13:4

8 Мохо кесили бар адәмләр ләшкәргаһниң йениға келип, бир чедирға кирип,
йәп-ичип униңдин күмүч билән алтунни вә кийимләрни елип йошуруп қоюшти.
Андин улар йенип келип, йәнә бир чедирға кирип у йәрдики олжиниму елип
йошуруп қоюшти.
9 Андин улар бир-биригә: Бизниң бундақ қилғинимиз дурус әмәс. Бүгүн
қутлуқ хәвәр бар күндур, лекин биз тинмай туруватимиз. Сәһәргичә
қалсақ бу яманлиқ бешимизға чүшиду. Униң үчүн әнди берип падишаниң
ордисидикиләргә бу хәвәрни йәткүзәйли, деди.
10 Шуниң билән улар берип шәһәрниң дәрвазисидики пасибанларни чақирип
уларға: Биз Сурийләрниң ләшкәргаһиға чиқсақ, мана һеч ким йоқ екән, һәтта
адәмниң шәпәсиму йоқтур; бәлки атлар бағлақлиқ, ешәкләр бағлақлиқ болуп,
чедирлар әйни пети туриду, деди.
11 Дәрвазидики пасибанлар шу хәвәрни товлап елан қилип, падишаниң ордисиға
хәвәр йәткүзди.
12 Падиша кечиси қопуп хизмәткарлириға: — Мән Сурийләрниң бизгә
немә қилмақчи болғинини силәргә дәп берәй. Улар бизниң ачарчилиқта
қалғинимизни билип, ләшкәргаһдин чиқип далада мөкүнүвелип: — Исраиллар
шәһәрдин чиқса, биз уларни тирик тутуп, андин шәһәргә кирәләймиз, дейишкән
гәп, деди.
13 Хизмәткарлиридин бири жавап берип: — Бир нәччә кишини шәһәрдә қалған
атлардин бәшни елип (уларниң ақивити бу йәрдә қалған Исраилниң барлиқ
кишилириниңкидин, һәтта һалак болғанларниңкидин бәттәр болмайду!),
уларни көрүп келишкә әвәтәйли, деди.
14 Шуниң билән улар икки жәң һарвуси билән уларға қатидиған атларни тәйяр
қилди. Падиша уларни Сурийләрниң қошунининиң кәйнидин әвәтип: — Берип
әһвални көрүп келиңлар, дәп буйруди.
15 Булар уларниң изидин Иордан дәриясиғичә қоғлап барди; вә мана, пүткүл йол
бойи Сурийләр алдирап қачқанда ташливәткән кийим-кечәк вә һәр хил әсвап-
үскүниләр билән толған еди. Әлчиләр йенип келип падишаға шуни хәвәр қилди.
16 У вақитта хәлиқ чиқип Сурийләрниң ләшкәргаһидин олжиларни талиди;
шуниң билән Пәрвәрдигарниң ейтқан сөзидәк, бир халта ақ ун бир шәкәлгә, икки
халта арпа бир шәкәлгә сетилди.
17 Әнди падиша билигини тутуп маңған һелиқи әмәлдарни дәрвазини
башқурушқа тайинлап қойған еди. Әнди халайиқ дәрвазидин *етилип чиққанда*
уни дәссәп-чәйливәтти вә шуниң билән у өлди. Бу иш падиша Худаниң адимини
тутмақчи болуп, униң алдиға барғанда, дәл Елиша ейтқандәк болди.
18 Шуниң билән Худаниң адими падишаға ейтқан шу сөз әмәлгә ашурулди: «Әтә
мошу вақитларда Самарийәниң дәрвазисида икки халта арпа бир шәкәлгә вә бир
халта ақ ун бир шәкәлгә сетилиду».
19 Амма һелиқи әмәлдар Худаниң адимигә: — «Мана, һәтта Пәрвәрдигар асманға
түңлүк ачсиму, ундақ бир ишниң болуши мүмкинму?!» дегән еди. У: — «Сән өз
көзүң билән көрисән, лекин шуниңдин йемәйсән», дегән еди.
20 Униңға һәм дәл шундақ болди; чүнки хәлиқ уни дәрвазида дәссәп өлтүргән еди.

8

Елиша йәнә бир қетим Шунәмлик аялға ярдәм бериду

1 Елиша өзи оғлини тирилдүргән аялға несиһәт қилип: — Сән вә өз өйдикилириң
билән берип, қәйәрдә олтарғидәк жай тапсаң, у йәрдә турғин; чүнки

Пәрвәрдигар: — Ачарчилиқ болсун, дәп бекитти. Бу ачарчилиқ зиминда йәттә
жилғичә түгимәйду, деди.■
2 Шуниң билән у аял Худаниң адими ейтқандәк өз өйдикилири билән берип,
Филистийләрниң жутида йәттә жилғичә турди.
3 Вә шундақ болдики, йәттә жил өткәндә, аял Филистийләрниң жутидин йенип
кәлди; у падишадин өйи билән зиминини өзигә қайтуруп беришни илтимас
қилғили барди.
4 Шу вақитта падиша Худаниң адиминиң хизмәткари Гәһази билән сөзлишип
униңға: — Елиша қилған һәммә улуқ әмәлләрни маңа баян қилип бәргин,
дәвататти.
5 Вә шундақ болдики, у падишаға Елишаниң қандақ қилип бир өлүкни
тирилдүргәнлигини дәп бериватқанда, Елиша оғлини тирилдүргән шу аял
падишадин өз өйи вә зиминини қайтуруп беришни илтимас қилғили кәлди.
Гәһази: — И падиша ғожам, мана, булар мән ейтқан аял вә Елиша өлүмдин
тирилдүргән оғли дәл шу, деди.
6 Падиша аялдин соривиди, у шу вақиәни униңға дәп бәрди. Шуниң билән
падиша бир ағватни бәлгүләп: — Униң һәммә тәәллуқатлирини яндуруп бәргин
вә шуниңдәк өз жутидин кәткән күндин тартип бу вақитқичә йеридин чиққан
һосулниң барлиқ киримини униңға бәргин, деди.

Елиша Һазаәл билән көрүшиду

7 Әнди Елиша Сурийәниң падишаси Бән-Һадад кесәл ятқинида Дәмәшққә кәлди.
Падишаға: Худаниң адими бу йәргә кәлди, дәп хәвәр берилди.
8 Падиша Һазаәлгә: — Өзүң бир соға елип, Худаниң адиминиң алдиға берип униң
билән көрүшүп, у арқилиқ Пәрвәрдигардин мениң тоғрамда: «У бу кесәлдин
сақиямду, сақаймайду» дәп сориғин, — деди.■
9 Шуниң билән Һазаәл униң билән көрүшүшкә барди. У өзи билән Дәмәшқтики
һәр хил есил маллардин қириқ төгә соға елип, униң алдиға берип: «Оғлуң
Сурийәниң падишаси Бән-Һадад мени әвәтип, бу кесәлдин сақийиманму,
сақаймайманму?» дәп сорайду, — деди.
10 Елиша униңға: — Берип униңға: — Чоқум сақийисән, дәп ейтқин. Лекин
Пәрвәрдигар маңа қандақла болмисун у чоқум өлиду, дәп вәһий қилди, деди.
11 Худаниң адими таки Һазаәл хижил болуп кәткичә униңға тикилип қарап турди,
андин Худаниң адими жиғлашқа башлиди.
12 Һазаәл: — Ғожам немишкә жиғлайла! дәп сориди. У: — Мән сениң Исраилларға
қилидиған яман ишлириңни билимән; чүнки сән уларниң қорғанлирини
көйдүрүп, жигитлирини қилич билән өлтүрүп, ушшақ балилирини чөрүп
ташлап, һамилдар аяллириниң қарнини йериветисән, деди.■
13 Һазаәл: — Мәнки ишттәк бир қулуң немә едим, ундақ улуқ ишларни
қилаламтим? Елиша: — Пәрвәрдигар маңа сениң Сурийәниң падишаси
болидиғанлиғиңни мәлум қилди, деди.
14 У Елишаниң қешидин чиқип ғожисиниң йениға барди. Бән-Һадад униңдин: —
Елиша саңа немә деди, дәп сориди. У: — У маңа силиниң тоғрилирида, чоқум
сақийду, дәп ейтти, деди.
15 Әтиси Һазаәл бир парчә бөзни елип, суға чилап падишаниң йүзини әтти.
Шуниң билән у өлди; вә Һазаәл униң орнида падиша болди.

Йәһошафатниң оғли Йәһорам Йәһуданиң падишаси болуши атиси билән
2Тар. 21:2-20

■ **8:1** 2Пад. 4:34 ■ **8:8** 1Пад. 14:2, 3; 2Пад. 1:2 ■ **8:12** 2Пад. 10:32; 12:17; 13:7

16 Исраилниң падишаси, Аһабниң оғли Йорамниң сәлтәнитиниң бәшинчи
жилида, Йәһошафат техи Йәһуданиң падишаси вақтида, Йәһошафатниң оғли
Йәһорам Йәһуданиң падишаси болди. □ ■
17 У падиша болғанда оттуз икки яшта болуп, Йерусалимда сәккиз жил сәлтәнәт
қилди.
18 У Аһабниң җәмәти қилғандәк Исраил падишалириниң йолида жүрди (чүнки
униң аяли Аһабниң қизи еди); у Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди
.
19 Лекин Пәрвәрдигар Давутқа: — Сениң билән оғуллириңға «мәңгү өчмәйдиған
чирақ» беримән дегән вәдиси түпәйлидин у Йәһудани харап қилишни
халимиди.□ ■
20 Униң күнлиридә Едом Йәһуданиң идарә қилишиға исян көтирип, азат болуп өз
алдиға бир падишалиқ тиклиди. ■
21 Шуниң билән Йорам һәммә җәң һарвулири билән йолға чиқип Заир шәһиригә
өтти. У кечиси орнидин туруп, өзини вә җәң һарвулириниң сәрдарлирини
қоршивалған Едомларға һуҗум қилип, уларни мәғлуп қилди; лекин ахирида
Йәһуда ләшкәрлири өз өйлиригә қечип кәтти. □
22 Шуниң билән Едомлар Йәһуданиң һөкүмранлиғидин бүгүнгичә азат болди. У
вақитта Либнаһму исян көтирип азат болди.
23 Әнди Йорамниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси болса «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди? □
24 Йорам өз ата-бовилири арисида ухлиди вә «Давутниң шәһири»дә ата-
бовилириниң йенида дәпнә қилинди. Оғли Аһазия униң орнида падиша болди.■

Аһазия сәлтәнәт қилиду
2Тар. 22:1-6

25 Исраилниң падишаси, Аһабниң оғли Йорамниң сәлтәнитиниң он иккинчи
жили, Йәһуда падишаси Йәһорамниң оғли Аһазия Йәһудаға падиша болди. ■
26 Аһазия падиша болғанда жигирмә икки яшта болуп, Йерусалимда бир жил
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Аталия еди; у Исраил падишаси Омриниң
қизи еди. ■
27 *Аһазия* Аһабниң җәмәтиниң йолида жүрүп Аһабниң җәмәти қилғандәк,
Худаниң нәзиридә рәзил болғанни қилди; чүнки у Аһабниң күйоғли болуп
униңға һәмҗәмәт еди.

□ **8:16 «Йорам»** — «Йәһорам»ниң башқа бир хил шәкли. Мошу айәттә икки Йәһорам бар; биринчиси Исраил, йәни шималий падишалиқниң падишаси, иккинчиси Йәһуданиң падишаси. **«Йәһошафат техи Йәһуданиң падишаси вақтида, Йәһошафатниң оғли Йәһорам Йәһуданиң падишаси болди»** — демәк, Йәһошафат вә оғли Йәһорам иккиси тәң сәлтәнәт қилиду. ■ **8:16** 2Тар. 21:4, 5 □ **8:19 «Давут ... бир чирақ... беримән»** — «1Пад.» 11:36 вә изаһатни көрүң. «Чирақ» — бу көчмә мәнилик сөз болуп, Давутниң ханданини көрситиду, әлвәттә; ханданниң мәвҗут болғанлиғи (1) Давутниң Худаға садиқ болғанлиғиға гувалиқ беридиған «чирақ» болиду; (2) Худаниң Давутқа: Сән арқилиқ пүткүл дунияни сорайдиған Мәсиһ туғулиду, дәп бәргән вәдисидә туридиғанлиғиға гувалиқ беридиған «чирақ» болиду. ■ **8:19** 2Сам. 7:13; 1Пад. 11:36; 15:4; Зәб. 131:17-18 ■ **8:20** Яр. 27:40; 2Тар. 21:8 □ **8:21 «Йорам һәммә җәң һарвулири билән...»** — «Йорам» яки «Йәһорам». **«Заир шәһиригә өтти»** — йәни Иордан дәриясидин өтти. **«ахирида Йәһуда ләшкәрлири өз өйлиригә қечип кәтти»** — әйни текисттә «Йәһуда» дегән сөз йоқ. Лекин мошу йәрдә «ләшкәрләр» (ибраний тилида «хәлиқ») Йәһудий ләшкәрләрни көрсәтсә керәк. □ **8:23 «Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири»** — бу китап Тәвраттики «Тарих-тәзкирә»ниң өзи әмәс, бирақ шүбһисизки, Тәвраттики «Тарих-тәзкирә» бу китаптин көп учурларни алған. ■ **8:24** 2Тар. 21:19 ■ **8:25** 2Тар. 22:1 ■ **8:26** 2Тар. 22:2

28 Аһабниң оғли Йорам Сурийәниң падишаси Һазаәл билән Гилеадтики Рамотта
соқушқанда Аһазия униңға һәмдәмлишип соқушқа чиққан еди. Сурийләр
Йорамни зәхимләндүрди.
29 Йорам падиша Рамаһда Сурийә падишаси Һазаәл билән соқушқанда
Сурийләрдин йегән зәхмини давалитиш үчүн, Йизрәәлгә йенип кәлди. Аһабниң
оғли Йорам кесәл болғачқа, Йәһуданиң падишаси, Йәһорамниң оғли Аһазия уни
йоқлиғили Йизрәәлгиму барди.■

9

Йәһу падиша болиду

1 Елиша пәйғәмбәр пәйғәмбәрләрниң шагиртлиридин бирини чақирип, униңға:
— «Белиңни бағлап бу май қачисини қолуңға елип, Гилеадтики Рамотқа барғин.
■
2 У йәргә барғанда Нимшиниң нәвриси, Йәһошафатниң оғли Йәһуни тепип, өйигә
кирип, уни өз бурадәрлири арисидин орнидин турғузуп, ичкирики өйгә башлап
кир.
3 Андин қачидики майни бешиға қуюп: Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән сени
Исраилға падиша болушқа мәсиһ қилдим, дегин; шуни дәп болупла ишикни ечип,
қечип чиққин, һаял болма» — деди.■
4 Шуниң билән шу яш пәйғәмбәр жигит Гилеадтики Рамотқа барди.
5 У йәргә кәлгәндә, мана, қошунниң сәрдарлири у йәрдә олтиратти. У: — И сәрдар,
саңа бир сөзүм бар, деди.
Йәһу: — Қайсимизға? — дәп сориди.
У: — Саңа, и сәрдар, деди.
6 У қопуп өйгә кирди. Жигит бешиға майни қуюп униңға мундақ деди:
Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән сени Пәрвәрдигарниң
хәлқигә, йәни Исраилға падиша болушқа мәсиһ қилдим.
7 Сән өз ғожаң Аһабниң жәмәтини йоқитисән; чүнки өз қуллирим
пәйғәмбәрләрниң қени үчүн вә Пәрвәрдигарниң һәммә қуллириниң қени үчүн
Йизәбәлдин интиқам алай. □
8 Аһабниң пүткүл жәмәти йоқилиду; Аһабниң жәмәтидин Исраилдики һәммә
әркәкләрни һәтта ажиз яки мәйип болсун һәммисини һалак қилимән. □ ■
9 Мән Аһабниң жәмәтини Нибатниң оғли Йәробоамниң жәмәтидәк вә Ахияһниң
оғли Баашаниң жәмәтидәк йоқ қилимән. ■
10 Иштлар Йизәбәлни Йизрәәлдики шу парчә йәрдә йәйду. Һеч ким уни дәпнә
қилмайду».
Шуни дәп болупла жигит ишикни ечип қечип кәтти. □ ■
11 Йәһу өз ғожисиниң хизмәткарлириниң қешиға йенип чиққанда, улар униңдин:
— Һәммә иш течлиқму? Бу тәлвә сени немә иш билән издәп кәпту? — дәп сориди.
У уларға: Силәр шу киши вә униң сәпсәтәлирини билисиләр, — деди.□

■ **8:29** 2Пад. 9:15; 22:6, 7 ■ **9:1** 1Пад. 19:16 ■ **9:3** 2Тар. 22:7 □ **9:7 «Йизәбәлдин интиқам алай»** — ибраний тилида «Йизәбәлниң қолидин интиқам алай». □ **9:8 «һәммә әркәкләр»** — ибраний тилида: «тамға қарап сийидиған һәр бири» дәп ипадилиниду. **«ажиз яки мәйип болсун һәммисини»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «яки қул яки һөр болсун, һәммисини...». ■ **9:8** 1Пад. 21:21 ■ **9:9** 1Пад. 14:10; 15:29; 16:3,11 □ **9:10 «Йизрәәлдики шу парчә йәр»** — Аһаб падиша Наботтин қәстләп таритивалған йәрни көрситиду. «1Пад.» 21:1-24ни көрүң. ■ **9:10** 1Пад. 21:23 □ **9:11 «сәпсәтәлири»** — яки пәқәт «гәплири».

12 Улар: Ялған ейтма! Бизгә дәп бәргинә! девиди, у: — У маңа мундақ-мундақ дәп,
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Сени Исраилниң үстидә падиша болушқа мәсиһ
қилдим» дәп ейтти — деди.
13 Шуниң билән уларниң һәммиси тонлирини селип, пәләмпәйдә йейип униңға
паяндаз қилди. Улар канай челип: «Йәһу падиша болди!» дәп жакалашти.
14 Шуниң билән Нимшиниң нәвриси, Йәһошафатниң оғли Йәһу Йорамни
қәстлимәкчи болди. У вақитта Йорам билән барлиқ Исраиллар Гилеадтики
Рамотта туруп, у жайни Сурийәниң падишаси Һазаәлниң һуҗумидин муһапизәт
қиливататти.
15 Әнди Йорам падиша Сурийәниң падишаси Һазаәл билән соқушқанда
Сурийләрдин йегән зәхмидин сақийиш үчүн Йизрәәлгә йенип кәлгән еди.
Йәһу болса *өзигә әгәшкәнләргә*: Силәргә лайиқ көрүнсә, Йизрәәлгә берип хәвәр
бәргидәк һеч кимни шәһәрдин қачурмаңлар, дегән еди.■
16 Йәһу бир җәң һарвусини һайдап Йизрәәлгә барди, чүнки Йорам у йәрдә кесәл
билән ятқан еди (Йәһуданиң падишаси Аһазия Йорамни йоқлиғили чүшүп кәлгән
еди).
17 Әнди күзәтчи Йизрәәлниң мунарида туруп, Йәһу қатарлиқ бир топ адәмләрни
көрди. У: «Бир топ адәмләрни көрдум» деди. Йорам: Бир атлиқ кишини уларниң
алдиға әвәтиңлар, у улардин: — һәммә иш течлиқму? — дәп сорисун, деди.
18 Шуниң билән атлиқ бир киши уларниң алдиға берип: — Падишаһ, һәммә иш
течлиқму, дәп сориди, деди.
Йәһу: — Течлиқму, әмәсму, буниң билән немә кариң? Бурулуп мениң
кәйнимдин маң, — деди. Күзәтчи *падишаға* хәвәр берип: — Хәвәрчи уларниң
қешиға барди, лекин қайтип кәлмиди» — деди.
19 Шуниң билән у йәнә бир атлиқ кишини маңдурди. У уларниң алдиға берип: —
Падишаһ, һәммә иш течлиқму, дәп сориди, деди.
Йәһу: — Течлиқму, әмәсму, буниң билән немә кариң? Бурулуп мениң
кәйнимдин маң, деди.
20 Күзәтчи *падишаға* хәвәр берип: — Хәвәрчи уларниң қешиға барди, лекин қайтип
кәлмиди. Әнди уларниң һарву һайдиши Нимшиниң оғли Йәһуниң һайдишидәк
екән, чүнки у тәлвиләрчә һайдайду, деди.
21 Йорам: — Һарвуни қетиңлар, дәп буйрувиди, униң җәң һарвусини қетип
тәйярлиди. Андин Исраилниң падишаси Йорам билән Йәһуданиң падишаси
Аһазия, һәр бири өз җәң һарвусиға олтирип, Йәһуниң алдиға беришқа чиқти;
улар униң билән Йизрәәллик Наботниң етизлиғида учрашти.□
22 Йорам Йәһуни көргәндә, «И Йәһу, һәммә иш течлиқму? дәп сориди. У: — Анаң
Йизәбәлниң қилған бузуқчилиқлири вә җадугәрлиги шунчә җиқ турса, қандақму
течлиқ болиду?! — деди. □
23 Шуниң билән Йорам һарвуни яндуруп Аһазияға: «И Аһазия, асийлиқ!» дәп
вақирап бәдәр қачти.
24 Йәһу оқясини қолиға елип, оқ селип Йорамниң *кәйни тәрипидин* униң икки
мүрисиниң арилиғидин атти. Я оқи униң жүригидин тешип чиқти вә у өз
һарвусиға жиқилип чүшти.
25 Йәһу өз йенидики әмәлдари Бидкарға: Уни елип Йизрәәллик Наботниң
етизлиғиға ташлиғин. Ядиңда болсунки, мән билән сән униң атиси Аһабниң

■ **9:15** 2Пад. 8:29 □ **9:21 «улар униң билән Йизрәәллик Наботниң етизлиғида учрашти»** — «1Пад.» 21:1-24ни көрүң. □ **9:22 «бузуқчилиқ»** — мошу йәрдә һәм зинахорлуқниң өзи һәм көчмә мәнидә бутпәрәсликни көрсәтсә керәк.

кәйнидин биллә маңғанда, Пәрвәрдигар униң тоғрисида мундақ бир һөкүм-
вәһийни ейтқан: —□
26 «Мән түнүгүн Наботниң қени билән униң оғуллириниң қенини көрдүм, дәйду
Пәрвәрдигар: Мана бу *қан қәрзини* дәл бу етизлиқта саңа яндуримән, дәйду
Пәрвәрдигар». Әнди Пәрвәрдигарниң шу сөзи бойичә, уни елип шу йәргә
ташлиғин, — деди.■
27 Йәһуданиң падишаси Аһазия буни көргәндә «Бағдики равақ йоли» билән
қачти. Лекин Йәһу униң кәйнидин қоғлап: «Уни етиңлар!» дәп буйрувиди, улар
уни Ибләамниң йенида, Гур егизлигигә чиққан йолда атти. У Мәгиддоғичә қечип
у йәрдә өлди. □ ■
28 Шуниң билән униң хизмәткарлири униң җәситини җәң һарвусиға селип,
Йерусалимға елип берип, «Давутниң шәһири»дә ата-бовилириниң йениға өз
қәбридә дәпнә қилди
29 (Аһабниң оғли Йорамниң сәлтәнитиниң он биринчи жилида Аһазия Йәһудаға
падиша болған еди).
30 Йәһу әнди Йизрәәлгә кәлди, Йизәбәл шуни аңлап көзлиригә сүрмә сүрүп,
чачлирини тарап, деризидин қарап туратти.
31 Йәһу дәрвазидин киргәндә у униңға: И Зимри, өз ғоҗаңниң қатили, һәммә иш
течлиқму? — дәп сориди.□ ■
32 Йәһу бешини көтирип, деризигә қарап туруп: — Мән тәрәптә туридиған ким
бар? дәп соривиди, икки-үч ағват деризидин униңға қариди.
33 У: Шу аялни төвәнгә ташлаңлар, дейишигила, улар уни төвәнгә ташлиди.
Шуниң билән униң қени һәм тамға һәм атларға чечилди. У уни атлириға
дәсситип үстидин өтүп кәтти.
34 Андин у өйгә кирип йәп-ичкәндин кейин: Бу ләнити аялниң җәситини
тәкшүрүп, уни дәпнә қилиңлар. Чүнки немила болмисун у падишаниң
мәликисидур, деди. ■
35 Лекин улар уни дәпнә қиливетәйли дәп беривиди, униң баш сүйиги, аяқлири
вә қолиниң алқинидин башқа һеч йерини тапалмиди.
36 Улар йенип келип бу хәвәрни униңға дегәндә у: — Бу иш Пәрвәрдигар Өз
қули Тишбилиқ Илияс арқилиқ ейтқан муну сөзиниң әмәлгә ашурулушидур: —
«Иштлар Йизрәәлдики шу парчә йәрдә Йизәбәлниң гөшини йәйду. ■
37 Йизәбәлниң өлүги сиртта, Йизрәәлдики шу парчә йәрдә қиғдәк йейилип
кетиду вә шуниң билән һеч ким: «У Йизәбәл екән» дейәлмәйду» — деди.

10

Йәһу Аһабниң җәмәтидикиләрни йоқитиду

1 Әнди Самарийәдә Аһабниң йәтмиш оғли бар еди. Йәһу хәтләрни йезип
Самарийәгә, йәни Йизрәәлдики әмәлдар-ақсақалларға вә Аһабниң җәмәтидики
пасибанларға әвәтти. Хәтләрдә мундақ дейилди: —
2 «Силәр билән биллә ғоҗаңларниң оғуллири, җәң һарвулири билән атлар,
қорғанлиқ шәһәр вә савут-қуралларму бардур; шундақ болғандин кейин бу хәт
силәргә тәккәндә,

□ **9:25 «...мундақ бир һөкүм-вәһийни ейтқан»** — ибраний тилида «...мундақ бир жүкни салған». Адәттә «жүк» Худаниң һөкүми яки җазасини җакалайдиған вәһийи еди. ■ **9:26** 1Пад. 21:19 □ **9:27 ««Бағдики равақ йоли» билән»** — яки «Бәйт-һагганға баридиған йол билән». ■ **9:27** 2Тар. 22:7-9 □ **9:31 «Зимри»** — 44 жил илгири Исраил падиша Елаһдин йүз өрүп уни өлтүргән. «1Пад.» 16:9-20ни көрүң. ■ **9:31** 1Пад. 16:18 ■ **9:34** 1Пад. 16:31 ■ **9:36** 1Пад. 21:23

3 өз ғожаңларниң оғуллиридин әң яхшисини таллап, өз атисиниң тәхтигә
олтарғузуп, ғожаңларниң жәмәти үчүн соқушқа чиқиңлар!».
4 Лекин улар дәккә-дүккигә чүшүп интайин қорқушуп: Мана икки падиша униң
алдида пут тирәп туралмиған йәрдә, биз қандақму пут тирәп туралаймиз? —
дейишти.
5 Шуниң билән орда беши, шәһәр башлиғи, ақсақаллар билән пасибанлар Йәһуға
хәвәр йәткүзүп: Биз сениң қуллириңмиз; сән һәр немә буйрусаң шуни қилимиз;
һеч кимни падиша қилмаймиз. Саңа немә мувапиқ көрүнсә шуни қилғин, дәп
ейтти.
6 Йәһу иккинчи хәтни йезип, хәттә: — «Әгәр мән тәрәптә болуп, мениң
сөзлиримгә киришкә рази болсаңлар өз ғожаңларниң оғуллириниң башлирини
елип, әтә мошу вақитта Йизрәәлгә, мениң қешимға уларни кәлтүрүңлар.
Әнди падишаниң оғуллири йәтмиш киши болуп, өзлирини баққан шәһәрниң
улуқлириниң қешида туратти. □
7 Хәт уларға тәккәндә улар шаһзадиләрни, йәтмишәйләнниң һәммисини
өлтүрүп, башлирини севәтләргә селип, Йизрәәлгә Йәһуға әвәтти.
8 Бир хәвәрчи келип Йәһуға: Улар шаһзадиләрниң башлирини елип кәлди, дәп
хәвәр бәргәндә, у: Уларни икки дога қилип, дәрвазиниң алдида әтә әтигәнгичә
қоюңлар, деди.
9 Әтигәндә у чиқип, у йәрдә туруп пүткүл халайиққа: Силәр бегунасиләр; мана,
мән өзүм ғожамға қәст қилип уни өлтүрдүм; лекин буларниң һәммисини ким
чепип өлтүрди? □
10 Әнди шуни билиңларки, Пәрвәрдигарниң һеч сөзи, йәни Пәрвәрдигар Аһабниң
жәмәти тоғрисида ейтқинидин һеч бир сөз йәрдә қалмайду. Чүнки Пәрвәрдигар
Өз қули Илияс арқилиқ ейтқиниға әмәл қилди, — деди.■
11 Андин кейин Йәһу Йизрәәлдә Аһабниң жәмәтидин қалғанларниң һәммиси,
униң тәрипидики барлиқ әрбаблар, дост-ағинилири вә каһинлирини һеч кимни
қалдурмай өлтүрди.
12 Андин у орнидин туруп, Самарийәгә барди. Йолда кетиветип «падичиларға
тәвә Бәйт-Әкәд»кә йәткәндә □
13 Йәһу Йәһуда падишаси Аһазияниң қериндашлири билән учрашти. У улардин:
Силәр ким? — дәп сориди.
«Аһазияниң қериндашлири, падишаниң оғуллири вә ханишниң оғуллиридин
һал сориғили баримиз, деди.□ ■
14 У: Уларни тирик тутуңлар! дәп буйруди. Андин адәмлири уларни тирик
тутти, андин һәммисини Бәйт-Әкәдниң қудуғиниң йенида өлтүрүп, уларниң һеч
бирини қоймиди. Улар жәмий қириқ икки адәм еди.
15 У у йәрдин кетип барғанда униң алдиға чиққан Рәкабниң оғли Йәһонадабқа
йолуқти. У униңға салам қилип: Мениң көңлүм саңа садиқ болғандәк, сениң
көңлүңму маңа садиқму? — деди.
Садиқ, деди Йәһонадаб.

□ **10:6 «башлирини елиңлар»** — Йәһуниң тәливи бәлким қәстән мужмәл дейилгән еди. Ибраний тилида «башлирини елиш» дегәнлик «өзлирини елип келиш» яки «өлтүрүш» дегән икки бислиқ мәнидә еди. Ақсақаллар вә пасибанлар падишаниң оғуллирини өлтүргәндин кейин, Йәһу уларни «Улар мән билән тәң бу ишларға мәсъул» дәп көрситәләйтти. □ **10:9 «Силәр бегунасиләр; мана, мән өзүм ғожамға қәст қилип уни өлтүрдүм; лекин буларниң һәммисини ким чепип өлтүрди?»** — Йәһу һейлигәрлик билән шәһәрдики вә Йизрәәлдики әмәлдарларни мән тәрәптә туриду, мән билән тәң мошу ишларға мәсъул, дәп халайиққа көрсәтмәкчи. ■ **10:10** 1Пад. 21:19, 21, 29 □ **10:12 ««падичиларға тәвә Бәйт-Әкәд»кә»** — яки «қой падичилар жиғилидиған жай»ға...» □ **10:13 «һал сориғили баримиз»** — ибраний тилида «һал сориғили чүшимиз». ■ **10:13** 2Тар. 22:8

Йәһу: — Ундақ болса қолуңни маңа бәргин, деди. У қолини беривиди, Йәһу уни
җәң һарвусиға елип чиқип, өз йенида җай берип □
16 униңға: Мән билән берип, Пәрвәрдигарға болған қизғинлиғимни көргин, деди.
Шуниң билән у уни җәң һарвусиға олтарғузуп һайдап маңди.
17 У Самарийәгә кәлгәндә Аһабниң җәмәтидин Самарийәдә қалғанларниң
һәммисини қирип түгәткичә өлтүрди. Бу иш Пәрвәрдигарниң Илиясқа ейтқан
сөзиниң әмәлгә ашурулуши еди.■

Йәһуниң Баал дегән бутниң каһин-пәйғәмбәрлирини қәтл қилиши

18 Андин Йәһу һәммә халайиқни жиғдуруп, уларға мундақ деди: — Аһаб Баалниң
хизмитини аз қилған, лекин Йәһу униң хизмитини көп қилиду.
19 Буниң үчүн Баалниң барлиқ пәйғәмбәрлирини, униң қуллуғида болғанларниң
һәммиси билән барлиқ каһинлирини маңа чақириңлар; һеч ким қалмисун,
чүнки Баалға чоң қурбанлиқ сунғум бар; һәр ким һазир болмиса җенидин
мәһрум болиду, деди. Лекин Йәһу бу ишни баалпәрәсләрни йоқитиш үчүн
һейлигәрлик билән қилди.
20 Шуниң билән Йәһу: Баалға хас бир һейт бекитиңлар, девиди, улар шундақ елан
қилди.
21 Йәһу пүткүл Исраилға тәклип әвәткәндә, барлиқ баалпәрәсләр кәлди; улардин
һеч бири кам қалмай кәлди. Улар Баалниң бутханисиға кирди; шуниң билән
Баалниң бутханиси бу бешидин йәнә бир бешиғичә лиқ толди.
22 У *мурасим* кийими бегигә: Һәммә Баалпәрәсләргә *ибадәт* кийимлирини әчиқип
бәр, девиди, у кийимләрни уларға әчиқип бәрди.
23 Йәһу билән Рәкабниң оғли Йәһонадаб Баалниң бутханисиға кирип
баалпәрәсләргә: Тәкшүрүп беқиңлар, бу йәрдә Пәрвәрдигарниң бәндилиридин
һеч бири болмисун, бәлки пәқәт баалпәрәсләр болсун, деди.
24 Улар тәшәккүр қурбанлиқлири билән көйдүрмә қурбанлиқларни өткүзгили
кирди. Йәһу сәксән адимини тешида қоюп уларға: Мән силәрниң илкиңларға
тапшурған бу адәмләрдин бириси қолуңлардин қечип кәтсә, җениниң орнида
җан берисиләр, деди.□
25 Улар көйдүрмә қурбанлиқни өткүзүп болушиғила, Йәһу орда пасибанлири
вә сәрдарларға: Кирип уларни қәтл қилип, һеч кимни чиққили қоймаңлар,
дәп буйруди. Шуниң билән орда пасибанлири билән сәрдарлар уларни қилич
биси билән қәтл қилип, өлүкләрни шу йәргә ташливәтти. Андин Баалниң
бутханисиниң ичкиригә кирип
26 бут түврүкләрни Баалниң бутханисидин елип чиқип көйдүрвәтти.
27 Улар йәнә Баалниң түврүк-һәйкилини чеқип, Баалниң бутханисини жиқитип
уни бүгүнгә қәдәр һаҗәтханиға айландурди.
28 Йәһу шу йол билән Баални Исраил ичидин йоқ қилди.

Йәһуниң сәлтәнитиниң хуласиси

29 Йәһу Нибатниң оғли Йәробоамниң Исраилни гунаға путлаштурған
гуналиридин, йәни Бәйт-Әл билән Дандики алтун мозай бутлиридин өзини
жиғмиди. ■

□ **10:15 «саңа садиқ»** — ибраний тилида «көңлүңгә садиқ» дәп ипадилиниду. **«саңа садиқ болғандәк»** — яки «саңа дурус болғандәк». **«маңа садиқму»** — яки «маңа дурусму». Бу айәттики «Рәкабниң оғли Йәһонадаб» «Йәр.» 35:1-16дә тилға елинған «Рәкабниң оғли Йәһонадаб (Йонадаб)»қа охшаш адәм болуши мүмкин. ■ **10:17** 2Тар. 22:8 □ **10:24 «тәшәккүр қурбанлиқлири»** — яки пәқәт «қурбанлиқлар». ■ **10:29** 1Пад. 12:28

30 Пәрвәрдигар Йәһуға: Сән убдан қилдиң; Мениң нәзиримгә мувапиқ
көрүнгинини ада қилип, Аһабниң җәмәтигә көңлүмдики һәммә нийәтни бежа
қилип пүткүзгиниң үчүн, сениң оғуллириң төртинчи нәслигичә Исраилниң
тәхтидә олтириду, деди.■
31 Лекин Йәһу пүтүн қәлбидин Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң муқәддәс
қанунида меңишқа көңүл бөлмиди; у Исраилни гунаға путлаштурған
Йәробоамниң гуналиридин нери турмиди.
32-33 Шу күнләрдә Пәрвәрдигар Исраилниң зиминини кесип-кесип азайтишқа
башлиди. Чүнки Һазаәл Иордан дәриясиниң мәшриқ тәрипидин башлап
Исраилниң чегаралиридин бөсүп өтүп уларға һуҗум қилди; у барлиқ Гилеад
жутини, Арнон җилғисиниң йенидики Ароәрдин тартип Гилеадтин өтүп
Башанғичә, Гад, Рубән вә Манассәһниң барлиқ жутлирини ишғал қилди.
34 Әнди Йәһуниң башқа әмәллири һәм қилғанлириниң һәммиси, җүмлидин
сәлтәнитиниң һәммә қудрити «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири»
дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
35 Йәһу өз ата-бовилири арисида ухлиди вә Самарийәдә дәпнә қилинди. Андин
оғли Йәһоаһаз униң орнида падиша болди.
36 Йәһуниң Исраилниң үстидә Самарийәдә сәлтәнәт қилған вақти жигирмә
сәккиз жил еди.

11

Ханиш Аталияниң өлтүрүлүши
2Тар. 22:10-12; 23:1-21

1 Әнди Аһазияниң аниси Аталия оғлиниң өлгинини көргәндә, барлиқ шаһ
нәслини өлтүрүшкә қозғалди.■
2 Лекин Йорам падишаниң қизи, йәни Аһазияниң сиңлиси Йәһошеба өлтүрүлүш
алдида турған падишаниң оғуллириниң арисидин Аһазияниң оғли Йоашни
оғрилиқчә елип чиқип, уни вә иник анисини ястуқ-кирлик амбириға йошуруп
қойди. Йоаш шу йол билән Аталиядин йошуруп қелинип өлтүрүлмиди.
3 Андин кейин *иник аниси* билән Пәрвәрдигарниң өйидә алтә жилғичә йошурунуп
турди. Шу вақитларда Аталия зиминда сәлтәнәт қилди.
4 Йәттинчи жили Йәһояда адәм әвәтип Карийлар һәм орда пасибанлириниң йүз
бешилирини Пәрвәрдигарниң өйигә чақиртип келип, улар билән әһдә қилишти.
У уларға Пәрвәрдигарниң өйидә қәсәм ичкүзүп, падишаниң оғлини көрсәтти.
□ ■
5 Андин уларға буйруп: Мана силәр қилишиңлар керәк болған иш шуки: — Шабат
күнидә пасибанлиқ нөвити кәлгән үчтин бири падишаниң ордисида пасибанлиқ
күзити қилсун.
6 Үчтин бири Сүр дегән дәрвазида турсун вә үчтин бири орда пасибанлар
һойлисиниң кәйнидики дәрвазида турсун; шундақ қилип силәр орда үчүн
пасибанлиқ қилисиләр. □
7 Шабат күнидә пасибанлиқ нөвитини қилип болған үчтин икки қисми
Пәрвәрдигарниң өйидә падишаниң қешида пасибанлиқ қилсун.
8 Силәр падишаниң әтрапида туруп, һәр бириңлар қолуңларға өз қуралиңларни
елип, кимдәким сепиңлардин өткили урунса уни өлтүрүңлар; падиша чиқип-
кирсә униң билән биллә жүрүңлар, деди.

■ **10:30** 2Пад. 15:12 ■ **11:1** 2Тар. 22:10 □ **11:4 «Карийлар»** — бәлким бир түркүм чәтәллик ләшкәрләрни көрситиду. Башқа бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. ■ **11:4** 2Тар. 23:1
□ **11:6 «Сүр дегән дәрвази»** — яки «Һул дәрвазиси».

9 Йүз бешилар каһин Йәһояда барлиқ тапилиғанлирини бежа кәлтүрүшти;
һәр бир йүз беши өз адәмлирини, һәм шабат күнидә пасибанлиқ нөвитигә
кәлгәнләрни һәм пасибанлиқ нөвитидин янғанларни қалдуруп қалди; андин
Йәһояда каһинниң қешиға кәлди. ■
10 Каһин болса Давут падишаниң Пәрвәрдигарниң өйидә сақлақлиқ нәйзә вә
қалқанлирини йүз бешиларға тарқитип бәрди.
11 Орда пасибанлири тизилип, һәр бири өз қолида қуралини тутуп,
ибадәтханиниң оң тәрипидин тартип сол тәрипигичә қурбангаһ билән
ибадәтханини бойлап падишаниң әтрапида турди.
12 Йәһояда шаһзадини оттуриға чиқирип униң бешиға тажни кийгүзүп,
униңға гуванамиләрни берип, падиша болушқа *хушбуй май билән* мәсиһ қилди.
Һәммәйлән чавак челип: — «Падиша яшисун!» дәп товлашти.
13 Аталия орда пасибанлири билән хәлиқниң товлашлирини аңлиғанда,
Пәрвәрдигарниң өйигә кирип, көпчиликниң арисиға кәлди.
14 У қаривиди, мана падиша қаидә-рәсим бойичә түврүкниң йенида туратти.
Падишаһниң йенида әмәлдарлар билән канайчилар тизилған еди; барлиқ жут
хәлқи шатлинип, канай челишатти. Буни көргән Аталия кийимлирини житип:
— Асийлиқ, асийлиқ! — дәп вақирди.
15 Амма Йәһояда каһин қошунға мәсъул болған йүз бешиларға: Уни сәплириңлар
оттурисидин сиртқа чиқириветиңлар; кимдәким униңға әгәшсә қиличлансун,
дәп буйруди. Чүнки каһин: — У Пәрвәрдигарниң өйидә өлтүрүлмисун, дәп
ейтқан еди.
16 Шуниң билән улар униңға йол бошитип бәрди; вә у падиша ордисиға киридиған
ат йолиға йетип кәлгәндә, улар у йәрдә уни өлтүрди.□
17 Йәһояда: — «Пәрвәрдигарниң хәлқи болайли» дәп Пәрвәрдигарниң вә падиша
билән хәлиқниң оттурисида бир әһдә тохтатти; падиша билән хәлиқниң
оттурисида һәм бир әһдә бағланди. ■
18 Андин барлиқ зиминдики хәлиқ Баалниң бутханисиға берип уни бузуп
ташлиди; униң қурбангаһлири билән мәбудлирини чеқип парә-парә қилип,
Баалниң каһини Маттанни қурбангаһларниң алдида өлтүрди. Андин кейин
Йәһояда каһин Пәрвәрдигарниң өйигә пасибанларни тайинлиди.
19 Андин у йүз бешилар, Карийлар, орда пасибанлири вә жутниң һәммә хәлқини
өзи билән елип келип, падишани Пәрвәрдигарниң өйидин башлап чүшүп,
ордидики «Пасибанларниң дәрвазиси»дин падишаниң ордисиға киргүзди; Йоаш
падишалиқ тәхтигә олтарди.
20 Жутниң барлиқ хәлқи шатлинатти; улар Аталияни падишаниң ордисиниң
йенида қиличлап өлтүргәндин кейин, шәһәр тинич болуп қалди.

Йәһоаш Йәһудаға падиша болиду
2Тар. 24:1-27

21 Йәһоаш йәттә яшқа киргәндә падиша болди.

12

1 Йәһуниң сәлтәнитиниң йәттинчи жилида Йәһоаш падиша болди; у қириқ жил

■ **11:9** 2Тар. 23:8 □ **11:16 «улар униңға йол бошитип ... ат йолиға йетип кәлгәндә, улар у йәрдә уни өлтүрди»** — яки «улар уни тутуп падиша ордисиға киридиған ат йолиға йетип кәлгәндә, шу йәрдә уни өлтүрди». ■ **11:17** 2Тар. 23:16

Йерусалимда сәлтәнәт қилди. Униң аниси Бәәр-Шебалиқ Зибияһ еди. □
2 Йәһоаш Йәһояда каһин униңға несиһәт қилип турған барлиқ күнләрдә,
Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилди. □
3 Пәқәт «жуқури жайлар»ла йоқитилмиди; хәлиқ йәнила «жуқури жайлар»ға
чиқип қурбанлиқ қилип хушбуй яқатти.□
4 Йәһоаш каһинларға: — Пәрвәрдигарниң өйигә Худаға аталған һәммә пул,
жүмлидин ройхәттин өткүзүлгән һәр кишиниң баж пули, қәсәм ичкәнләрниң
пули вә һәр ким ихтияри билән Пәрвәрдигарниң өйигә беғишлап әкәлгән һәммә
пулни □ ■
5 каһинлар ғәзничиләрдин тапшурувелип Пәрвәрдигарниң өйиниң қайси йери
бузулған болса, шу пулни ишлитип шуларни оңшисун, деди.□
6 Лекин Йәһоаш падишаниң сәлтәнитиниң жигирмә үчинчи жилиғичә, каһинлар
ибадәтханиниң бузулған йәрлирини техичә оңлимиған еди.
7 Андин Йәһоаш падиша Йәһояда каһин вә башқа каһинларни чақирип уларға: —
Немишкә ибадәтханиниң бузулған йәрлирини оңшимидиңлар? Мундин кейин
ғәзничиләрдин пул алмаңлар вә өзүңлар ибадәтханиниң бузулған йәрлирини
оңлатмаңлар, деди.□
8 Шуниң билән каһинлар мақул болушуп: Биз буниңдин кейин хәлиқтин пул
алмаймиз һәм өзимиз ибадәтханиниң бузулған йәрлириниму оңшимаймиз,
деди.
9 Әнди Йәһояда каһин бир сандуқни елип чиқип, япқучидин бир төшүк тешип
уни қурбангаһниң йениға қойди; кишиләр Пәрвәрдигарниң өйигә киргәндә, у
оң тәрәптә туратти. Дәрвазиға қарайдиған каһинлар Пәрвәрдигарниң өйигә
кәлтүрүлгән барлиқ пулни униңға салатти.
10 Вә шундақ болаттики, улар сандуқта көп пул чүшкәнлигини көрсә, падишаниң
кативи билән баш каһин ибадәтханиға чиқип, Пәрвәрдигарниң өйидики пулни
халтиға чигип, санап қоятти.
11 Андин улар Пәрвәрдигарниң өйини оңшайдиған иш башлириға өлчәп-
һесаплап берәтти. Улар болса уни Пәрвәрдигарниң өйини оңшайдиған яғаччи
билән тамчилар,

□ **12:1 «Йәһоаш»** — «Йоаш»ниң башқа шәкли. □ **12:2 «Йәһоаш Йәһояда каһин униңға несиһәт қилип турған барлиқ күнләрдә, ... дурус болғанни қилди.»** — бу сөзгә қариғанда Йоаш Йәһояда өлгәндин кейин Пәрвәрдигарниң йолидин чиқип кәтти; вә дәрвәқә шундақ болди («2Тар.» 24:17-27ни көрүң). □ **12:3 «жуқури жайлар»** — Тәвраттики «Қан.» 12:5-14дә вә башқа мунасивәтлик йәрләрдә, Худа Исраилларға: Бириси Маңа атап қурбанлиқ қилса, пәқәт «Өзүм таллиған жай»да қурбанлиқ қилсун, дәп тапилайду. Исраилниң тарихида Худа мошундақ қурбанлиқ қилидиған бир нәччә жайни бекиткән еди (бир вақитта пәқәт бирла жайни бекитәтти). Бирақ Исраиллар бәлким өз қолайлиғини көзләп (вә бәлким бутпәрәсләрниң иш-һәрикәтлирини дорап) Худаниң әмрини нәзиридин сақит қилип тағ чоққилири қатарлиқ жуқури жайларда Худаға ибадәт қилип қурбанлиқ қилатти. Буниң шундақ бир хәтири бар едики, улар әтрапидики бутпәрәсләрниң тәсирини қобул қилип, шу йәрдә һәр хил бутларғиму чоқунуп, һәтта бутпәрәсләргә әгишип «инсан қурбанлиқ»ларниму қилиши мүмкин вә дәрвәқә көп вақитларда шундақ қилатти (мәсилән, «Әз.» 16:21, 20:26ни көрүң). □ **12:4 «ройхәттин өткүзүлгән һәр кишиниң баж пули, қәсәм ичкәнләрниң пули»** — «Мис.» 30:11-16, «Лав.» 27-бапни көрүң. ■ **12:4** 2Пад. 22:3-21 □ **12:5 «каһинлар ғәзничиләрдин...»** — яки «каһинлар өз тонушлиридин...». «Каһинлар» — ибраний тилида «һәр бир каһин...» дейилиду — демәк, һәр бир каһинниң бу ишқа болған айрим мәсъулийити барлиғи сәл тәкитлиниду. □ **12:7 «...Мундин кейин ғәзничиләрдин пул алмаңлар вә өзүңлар ибадәтханиниң бузулған йәрлирини оңлатмаңлар»** — бу сөзгә қариғанда каһинлар һеч болмиғанда ибадәтханини оңшитиш хизмитидә мәсъулийәтсизлик қилған болса керәк. Бу сөзләрдин улар мошу пулларни хиянәт қилғанлиғи натайин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Муниңдин башлап ибадәтханиниң бузулған йәрлирини оңлитиш мәхситидә башқа ғәзничиләрдин пул алмаңлар». 8-айәт бизниң тәрҗимимизгә масрақ келиду.

12 ташчилар билән таштирашларға берәтти. Улар мошу пулни Пәрвәрдигарниң
өйиниң бузулған йәрлирини оңшашқа лазим болған яғач билән оюлған ташларни
сетивелишқа, шуниңдәк ибадәтханини оңшашқа вә һәммә башқа чиқимға
ишлитәтти. □
13 Лекин Пәрвәрдигарниң өйигә кәлтүрүлгән пул ибадәтханиға атилидиған
күмүч қача-қучилар, пичақлар, пиялиләр, канайлар, я алтундин яки күмүчтин
ясалған башқа һәр қандақ нәрсиләрни яситишқа ишлитилмәйтти.
14 Улар бәлки шу пулни иш бешилириға берип, Пәрвәрдигарниң өйини
оңшитатти.
15 Улар пулни иш бежиргүчиләрниң ишләмчиләргә тәқсим қилип бериши үчүн
тапшуратти; лекин униң һесаватини қилмайтти; чүнки булар инсап билән иш
қилатти.
16 Лекин итаәтсизлик қурбанлиғи пули билән гуна қурбанлиғиға мунасивәтлик
пуллар Пәрвәрдигарниң өйигә елип келинмәйтти; у каһинларға тәвә еди.
17 У вақитта Сурийә падишаси Һазаәл Гат шәһиригә һуҗум қилип, уни ишғал
қилди. Андин Һазаәл Йерусалимға һуҗум қилишқа йүзләнди. ■
18 Шуниң билән Йәһуданиң падишаси Йәһоаш өз ата-бовилири болған Йәһуда
падишалири Йәһошафат, Йорам вә Аһазия Пәрвәрдигарға тәқдим қилған һәммә
муқәддәс буюмларни, вә өзи тәқдим қилғанлирини Пәрвәрдигарниң өйи һәм
падишаниң ордисиниң ғәзнилиридин издәп тапқан барлиқ алтунға қошуп,
һәммисини Сурийәниң падишаси Һазаәлгә әвәтти; андин Һазаәл Йерусалимдин
чекинди.■
19 Йоашниң башқа әмәллири һәм қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?□
20 Әнди *Йәһоашниң* хизмәткарлири униңға қәст қилип Силла давини тәрипидики
Милло қәлъәсидә уни өлтүрди. ■
21 Униң хизмәткарлиридин Шимеатниң оғли Йозақар вә Шомәрниң оғли
Йәһозабад уни зәхимләндүрди, шуниң билән у өлди. У өз ата-бовилириниң
арисида «Давутниң шәһири»дә дәпнә қилинди. Оғли Амазия униң орнида
падиша болди.

13

Йәһоаһаз Исраил үстидин һөкүм сүриду

1 Аһазияниң оғли, Йәһуданиң падишаси Йоашниң сәлтәнитиниң жигирмә
үчинчи жили, Йәһуниң оғли Йәһоаһаз Самарийәдә Исраилға падиша болуп,
Самарийәдә он йәттә жил сәлтәнәт қилди.
2 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип, Исраилни гунаға
путлаштурған Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналириға әгишип маңди; у
улардин һеч чиқмиди.
3 Буниң үчүн Пәрвәрдигарниң ғәзиви Исраилға қозғалди; у уларни Сурийәниң
падишаси Һазаәлниң вә Һазаәлниң оғли Бән-Һададниң қолиға тапшуруп бәрди.
4 Йәһоаһаз Пәрвәрдигардин рәһим тилиди; вә Пәрвәрдигар Исраилниң қисилип
қалғанлиғини көрүп дуасиға қулақ салди. Чүнки Сурийәниң падишаси уларға
зулум қиливататти.

□ **12:12 «таштирашлар»** — йәни таш нәқишчиләр еди. ■ **12:17** 2Пад. 8:12; 13:25; 2Тар. 24:23 ■ **12:18** 2Пад. 18:15 □ **12:19 «Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири»** — бу китап Тәвраттики «Тарих-тәзкирә» әмәс, бирақ шүбһисизки, Тәвраттики «Тарих-тәзкирә» униңдин көп учурлар алған еди. ■ **12:20** 2Пад. 14:5

5 Пәрвәрдигар Исраилға бир қутқузғучи тайинлиди; шуниң билән улар
Сурийләрниң қолидин азат болуп қутулди. Кейин Исраил йәнә бурунқидәк
өз өй-чедирлиридә маканлашти.
6 Лекин улар Исраилни гунаға путлаштурған Йәробоам җәмәтиниң гуналиридин
чиқмиди; улар йәнила шу йолда маңатти. Һәтта Самарийәдә бир «Ашәраһ» бутму
қалған еди.□
7 *Сурийәниң падишаси* Йәһоаһазға пәқәт әллик атлиқ ләшкәрни, он җәң һарвуси
билән он миң пиядә әскиринила қалдурған еди. Чүнки у Йәһоаһазниң *қошунини*
йоқитип хамандики топа-чаңдәк қиливәткән еди.
8 Әнди Йәһоаһазниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси, җүмлидин
сәлтәнитиниң һәммә қудрити «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири»
дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
9 Йәһоаһаз ата-бовилириниң арисида ухлиди вә Самарийәдә дәпнә қилинди.
Андин оғли Йоаш орнида падиша болди.

Йоаш Самарийә үстидин һөкүм сүриду •••• «Йоаш»ниң башқа шәкли «Йәһоаш»

10 Йәһуданиң падишаси Йоашниң сәлтәнитиниң оттуз йәттинчи жилида
Йәһоаһазниң оғли Йәһоаш Самарийәдә Исраилға падиша болуп, он алтә жил
сәлтәнәт қилди. □
11 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди; у Исраилни гунаға
путлаштурған, Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналириниң һеч қайсисини
ташлимиди; у шу йолда маңатти.
12 Әнди Йоашниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси, җүмлидин униң
Йәһуданиң падишаси Амазия билән җәң қилип көрсәткән қудрити «Исраил
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
13 Йоаш ата-бовилириниң арисида ухлиди вә Йәробоам униң тәхтигә олтарди.
Йоаш Самарийәдә Исраилниң падишалири арисида дәпнә қилинди.

Елишаниң ахирқи бешарити

14 Елиша өз әҗилини йәткүзидиған кесәл билән ятти. Исраилниң падишаси Йоаш
униң қешиға келип униң йүзигә еңишип жиғлап: И атам, и атам, Исраилниң җәң
һарвуси һәм атлиқ әскәрлири!» дәп пәряд көтәрди.□ ■
15 Елиша униңға: Бир я билән я оқлирини кәлтүргин, деди. У я билән я оқлирини
кәлтүргәндә
16 Елиша Исраилниң падишасиға: Қолуңни яға селип тутқин, деди. У қолини
қойғанда Елишаму қоллирини падишаниң қоллириниң үстигә қоюп, униңға:
17 — Мәшриқ тәрәптики деризини ачқин, деди. У уни ачқанда Елиша: Атқин,
деди. У етивиди, Елиша униңға: Мана бу Пәрвәрдигарниң нусрәт я оқи, йәни
Сурийәниң үстидин нусрәт қазинидиған я оқидур. Сән Сурийләрни йоқатқичә
Афәқтә улар билән җәң қилисән, деди.■
18 Андин у: — Я оқлирини қолуңға алғин, деди. Уларни алғанда, Елиша
Исраилниң падишасиға: Улар билән йәргә урғин, деди. У үч қетим уруп тохтиди.
19 Худаниң адими униңға аччиқлинип: Сән бәш-алтә қетим урушуңға тоғра
келәтти. Шундақ қилған болсаң, сән Сурийләрни уруп йоқитип үзүл-кесил

□ **13:6 ««Ашәраһ» бутлар»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқләрдур. Дәрәқләр бәлким аял бут шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин. □ **13:10 «Йәһоаш»** — «Йоаш»ниң башқа шәкли. □ **13:14 «Исраилниң җәң һарвуси»** — яки «Исраилниң җәң һарвулири». **«Исраилниң җәң һарвуси һәм атлиқ әскәрлири!»** — дегән ибарә бәлким падишаниң Елиша пәйғәмбәргә болған һөрмитини билдүрәтти — Елиша пәйғәмбәр (Илияс пәйғәмбәрдәк) Исраилға һәм башпанаһ һәм өзи «бир кишилик қошун»дәк болуп кәлгән еди. ■ **13:14** 2Пад. 2:12 ■ **13:17** 1Пад. 20:30

мәғлуп қилаттиң; лекин әнди Сурийләрни уруп, пәқәт үч қетимла мәғлуп қилалайсән, деди.
20 Елиша өлүп дәпнә қилинди.
Әнди һәр жили, жил бешида Моаблардин топ-топ булаңчилар жутқа паракәндичилик салатти.
21 Бир күни шундақ болдики, хәлиқ бир өлгән адәмни йәрлигигә қоюватқанда, мана, улар бир топ булаңчиларни көрүп қалди, улар жәсәтни Елишаниң гөригә ташлиди. Жәсәт Елишаниң устихиниға тәккәндә, у тирилип, қопуп тик турди.
22 Амма Сурийәниң падишаси Һазаәл болса Йәһоаһазниң һәммә күнлиридә Исраилға залимлиқ қилатти.
23 Лекин Пәрвәрдигар уларға меһриван болуп ич ағритатти; Ибраһим билән Исһақ вә Яқупқа бағлиған әһдиси түпәйлидин У уларға илтипат қилип, уларни бүгүнгә қәдәр һалак қилмай, Өз һозуридин чиқириветишни халимиған еди.
24 Сурийәниң падишаси Һазаәл өлди вә оғли Бән-Һадад униң орнида падиша болди.
25 Андин кейин Йәһоаһазниң оғли Йәһоаш Һазаәлниң оғли Бән-Һададниң қолидин Һазаәл өз атиси Йәһоаһаздин жәңдә тартивалған шәһәрләрни яндурувалди. Йәһоаш уни уруп, үч қетим мәғлуп қилип, шуниң билән Исраилниң шәһәрлирини яндурвалди.

14

Амазияниң Йәһудаға болған сәлтәнити
2Тар. 25:1-28

1 Исраилниң падишаси Йәһоаһазниң оғли Йоашниң сәлтәнитиниң иккинчи жилида *Йәһудадики* Йоашниң оғли Амазия Йәһудаға падиша болди.
2 Падиша болғанда у жигирмә бәш яшқа киргән еди; у Йерусалимда жигирмә тоққуз жил сәлтәнәт қилди. Униң аниси Йерусалимлиқ Йәһоаддан еди.■
3 Амазия Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилатти, лекин әждати Давут қилғандәк әмәс, бәлки атиси Йоашниң барлиқ қилғанлири бойичә иш көрәтти. □
4 Пәқәт «жуқури жайлар»ла йоқитилмиди; хәлиқ йәнила «жуқури жайлар»ға чиқип қурбанлиқ қилип хушбуй яқатти.
5 Вә шундақ болдики, сәлтәнити униң қолида муқим болғанда, у падиша атисини өлтүргән хизмәткарлирини тутуп өлтүрди.
6 Лекин Мусаға чүшүрүлгән қанун китавида Пәрвәрдигарниң: «Атиларни оғуллири үчүн өлүмгә мәһкүм қилишқа болмайду я оғуллирини атилири үчүн өлүмгә мәһкүм қилишқа болмайду, бәлки һәр бири өз гунайи үчүн өлүмгә мәһкүм қилинсун» дәп пүтүлгән әмри бойичә, у өлтүргүчиләрниң балилирини өлүмгә мәһкүм қилмиди.■
7 У «Шор вадиси»да Едомийлардин он миң әскәрни өлтүрди вә жәң қилип Селани ишғал қилип уни Йоқтәәл дәп атиди; бүгүнгичә у шундақ атилип кәлмәктә.
8 Андин кейин Амазия Исраилниң падишаси Йәһуниң нәвриси, Йәһоаһазниң оғли Йәһоашниң алдиға әлчиләрни маңдуруп: «Қени, *жәң мәйданида* йүз туранә көрүшәйли» деди.
9 Исраилниң падишаси Йәһоаш Йәһуданиң падишаси Амазияға әлчи әвәтип мундақ сөзләрни йәткүзди: — «Ливандики тикән Ливандики кедир дәриғигә сөз

■ **14:2** 2Тар. 25:1 □ **14:3 «әждати Давут»** — ибраний тилида «атиси Давут». ■ **14:6** Қан. 24:16; Әз. 18:20

әвәтип: Өз қизиңни оғлумға хотунлуққа бәргин, деди. Лекин Ливандики бир
явайи һайван өтүп кетиветип, тикәнни дәссивәтти.
10 Сән дәрвәқә Едомниң үстидин ғәлибә қилдиң; көңлүңдә өз-өзүңдин
мәғрурлинип кәттиң. Әнди яйрап пәхирлән, бирақ өйдә қалғин; немишкә
бешиңға күлпәт кәлтүрүп, өзүңни вә өзүң билән Йәһудани балаға жиқитисән?».□
11 Амма Амазия қулақ салмиди. Исраилниң падишаси Йәһоаш җәңгә чиқти;
шуниң билән у Йәһуданиң падишаси Амазия билән Йәһудадики Бәйт-Шәмәштә
учришип соқушти.
12 Йәһуданиң адәмлири Исраилниң адәмлири тәрипидин тирипирән қилинип,
һәр бири өз өйигә қечип кәтти.
13 Вә Исраилниң падишаси Йәһоаш Бәйт-Шәмәштә Аһазияниң нәвриси,
Йәһоашниң оғли, Йәһуданиң падишаси Амазияни әсир қилип, Йерусалимға
елип барди; у Йерусалимниң сепилиниң Әфраим дәрвазисидин тартип бүҗәк
дәрвазисиғичә болған төрт йүз гәзлик бир бөлигини өрүвәтти.□
14 У Пәрвәрдигарниң өйидин һәмдә падишаниң ордисидики ғәзнидин тепилған
барлиқ алтун-күмүч, һәммә қача-қучиларни буливалди вә кепиллик сүпитидә
бир нәччә тутқунни елип Самарийәгә йенип кәтти.
15 Амма Йәһоашниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси, җүмлидин
униң Йәһуданиң падишаси Амазия билән җәң қилип көрсәткән қудрити «Исраил
падишалириниң Тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
16 Йәһоаш өз ата-бовилириниң арисида ухлиди вә Самарийәдә Исраилниң
падишалириниң арисида дәпнә қилинди. Оғли Йәробоам униң орниға падиша
болди.
17 Исраилниң падишаси Йәһоаһазниң оғли Йәһоаш өлгәндин кейин, Йәһоашниң
оғли, Йәһуданиң падишаси Амазия он бәш жил өмүр көрди.
18 Әнди Амазияниң башқа әмәллири һәм қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
19 У Йерусалимда бәзиләр уни қәстләшкә киришкән еди, Лақиш шәһиригә
қечип кәтти; лекин қәстлигүчиләр кәйнидин Лақишқа адәм әвәтип у йәрдә уни
өлтүрди. ■
20 Андин улар уни атларға артип Йерусалимға елип барди. У Йерусалимда ата-
бовилириниң арисида «Давутниң шәһири»дә дәпнә қилинди.
21 Йәһуданиң барлиқ хәлқи униң он алтә яшқа киргән оғли Азарияни тикләп, уни
атиси Амазияниң орнида падиша қилди ■
22 (падиша атиси ата-бовилириниң арисида ухлиғандин кейин, Елат шәһирини
қайтидин ясап, Йәһудаға йәнә тәвә қилғучи дәл Азария еди).□

Йәробоам ИИ-ниң Исраил үстигә падиша болуши

23 Йәһуданиң падишаси Йоашниң оғли Амазияниң сәлтәнитиниң он бәшинчи
жилида, Исраилниң падишаси Йәһоашниң оғли Йәробоам һөкүм сүрүшкә
башлап, Самарийәдә қириқ бир жил сәлтәнәт қилди.

□ **14:10 «Немишкә бешиңға күлпәт кәлтүрүп, өзүңни вә өзүң билән Йәһудани балаға жиқитисән?»** — Йәһоаш ейтқан тәмсилниң умумий мәнаси: «Сән пәқәт бир тикәндурсән, өзүм кедирдәк улуқ адәммән, өзүңгә унчивала ишинип кәтмә. Сениң улуқ планиң һәртүрлүк тәсадипийлиқтин мәғлуп болуши мүмкин» дегәндәк. Гәрчә Йәһоаш падишани «бутпәрәс капир» дәп һесаплиғили болсиму, мошу йәрдә униң несиһәти тоғра еди. □ **14:13 «төрт йүз гәзлик...»** — Тәвратта «гәз» (яки «җәйнәк») қолниң җәйнәктин бармақниң учиғичә болған узунлуғи, йәни 0.454 метр узунлуқ еди. ■ **14:19** 2Тар. 25:27 ■ **14:21** 2Тар. 26:1 □ **14:22 «падиша ...Елат шәһирини қайтидин ясап, Йәһудаға йәнә тәвә қилғучи дәл Азария еди»** — яки «падиша атиси өз ата-бовилириниң арисида ухлиғандин кейин, Азария Елат шәһирини қайтидин ясап уни Йәһудаға йәнә тәвә қилди»

24 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди; у Исраилни гунаға
путлаштурған Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналириниң һеч бирини
ташлимиди.
25 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң өз қули Гат-Һәфәрлик Амиттайниң оғли
Юнус *пәйғәмбәр* арқилиқ ейтқан сөзи әмәлгә ашурулуп, у *шималда* Хамат райониға
кириш еғизидин тартип *җәнупта* «Арабаһ деңизи»ғичә Исраилниң чегаралирини
кеңәйтип әслигә кәлтүрди. □ ■
26 Чүнки Пәрвәрдигар Исраилниң тартқан азаплириниң интайин қаттиқ
екәнлигини көрди; аҗизлар һәм мәйиплардин башқа һеч ким қалмиди, Исраилға
мәдәткар йоқ еди. □
27 Пәрвәрдигар: «Исраилниң намини асманниң астидин йоқитимән» дегән әмәс
еди; шуңа У Йәһоашниң оғли Йәробоамниң қоли билән уларни қутқузди.
28 Әнди Йәробоамниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси, җүмлидин
униң сәлтәнитиниң қудрити вә қандақ җәң қилип, әсли Йәһудаға тәвә болған
Дәмәшқ билән Хаматни яндурувалғанлиғи «Исраил падишалириниң тарих-
тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
29 Йәробоам ата-бовилири, йәни Исраилниң падишалириниң арисида ухлиди вә
оғли Зәкәрия униң орнида падиша болди.

15

Азария — йәни Уззия — Йәһудаға сәлтәнәт қилиду
2Тар. 26:1-23

1 Исраилниң падишаси Йәробоамниң сәлтәнитиниң жигирмә йәттинчи жилида
Амазияниң оғли Азария Йәһуданиң падишаси болди. □ ■
2 Он алтә яшқа киргәндә падиша болуп Йерусалимда әллик икки жил сәлтәнәт
қилди. Униң анисиниң исми Йәколия болуп, у Йерусалимлиқ еди. ■
3 У атиси Амазияниң барлиқ қилғанлиридәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус
болғанни қилатти.
4 Пәқәт «жуқури жайлар»ла йоқитилмиди; хәлиқ йәнила «жуқури жайлар»ға
чиқип қурбанлиқ қилип хушбуй яқатти.
5 Амма Пәрвәрдигар падишани уруп, униң өлүмигичә уни мохо кесилигә
муптила қилғач, у айрим өйдә туратти вә падишаниң оғли Йотам ордини
башқуруп жутниң хәлқиниң үстигә һөкүм сүрәтти.□
6 Азарияниң башқа әмәллири һәм қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
7 Азария ата-бовилириниң арисида ухлиди; кишиләр уни «Давутниң шәһири»дә
ата-бовилириниң арисида дәпнә қилди. Оғли Йотам униң орнида падиша болди.

Исраил үстигә йәнә бир нәччә падиша қисқа вақит сәлтәнәт қилиду

□ **14:25 «Хамат райониға кириш еғизидин тартип...»** — яки «Либо-Хаматтин тартип...». **«Арабаһ деңизи»** — «Өлүк деңиз»дур. ■ **14:25** Юн. 1:1; Мат. 12:39, 40 □ **14:26 «аҗизлар һәм мәйиплардин башқа һеч ким қалмиди, Исраилға мәдәткар йоқ еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «мәйли қул болсун, һөр болсун, Исраилға мәдәткар йоқ еди». □ **15:1 «Азария»** — «Азария»ниң башқа шәкли «Уззия». ■ **15:1** 2Пад. 14:21; 2Тар. 26:1 ■ **15:2** 2Тар. 26:1, 3; 2Тар. 27:3 □ **15:5 «Пәрвәрдигар падишани уруп, униң өлүмигичә уни мохо кесилигә муптила қилғач, у айрим өйдә туратти»** — бу вақиә тоғрилиқ «2Тар.» 26:16-21ни көрүң.

8 Йәһуда падишаси Азарияниң сәлтәнитиниң оттуз сәккизинчи жилида, Йәробоамниң оғли Зәкәрия Самарийәдә Исраилға падиша болуп, алтә ай сәлтәнәт қилди.
9 У ата-бовилири қилғандәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилатти; у Исраилни гунаға путлаштурған Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналиридин чиқмиди.
10 Ябәшниң оғли Шаллум униңға қәст қилип, уни хәлиқниң алдида уруп өлтүрди вә униң орнида падиша болди.
11 Зәкәрияниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
12 *Униң өлтүрүлүши* Пәрвәрдигарниң Йәһуға: — Сениң оғуллириң төртинчи нәслигичә Исраилниң тәхтидә олтириду, дегән сөзини әмәлгә ашурди. Дәрвәқә шундақ болди.■
13 Ябәшниң оғли Шаллум Йәһуда падишаси Азарияниң сәлтәнитиниң оттуз тоққузинчи жилида падиша болуп, Самарийәдә толуқ бир ай сәлтәнәт қилди.
14 Гадиниң оғли Мәнаһәм Тирзаһдин чиқип, Самарийәгә келип, Ябәшниң оғли Шаллумни шу йәрдә уруп өлтүрди вә униң орнида падиша болди.
15 Шаллумниң башқа ишлири, җүмлидин униң қәст қилишлири, мана «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгәндур.
16 Шу чағда Мәнаһәм Типсаһ шәһиригә һуҗум қилип, у йәрдә турушватқанларниң һәммисини өлтүрди; у йәнә Тирзаһдин тартип униңға тәвә барлиқ зиминлирини вәйран қилди. Улар тән берип дәрвазини ачмиғини үчүн шәһәргә шундақ һуҗум қилдики, һәтта униңдики җими һамилдар аялларниң қарнини житип өлтүрди.

Мәнаһәмниң Исраил үстигә болған сәлтәнити

17 Йәһуда падишаси Азария сәлтәнитиниң оттуз тоққузинчи жилида, Гадиниң оғли Мәнаһәм Исраилға падиша болуп, Самарийәдә он жил сәлтәнәт қилди.
18 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип, пүтүн өмридә Исраилни гунаға путлаштурған Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналиридин чиқмиди.
19 Асурийәниң падишаси Пул Исраил зиминиға таҗавуз қилди; у вақитта Мәнаһәм: «Падишаһлиғимниң мустәһкәмлиги үчүн маңа ярдәм қилғайла» дәп униңға миң талант күмүч бәрди. □ ■
20 Мәнаһәм Асурийәниң падишасиға беридиған шу пулни Исраилниң һәммә бай адәмлиригә баҗ селиш билән алди; у һәр биридин әллик шәкәл күмүч алди. Шуниң билән Асурийәниң падишаси қайтип кәтти вә бу зиминда туруп қалмиди.□
21 Мәнаһәмниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси «Исраил падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
22 Мәнаһәм ата-бовилириниң арисида ухлиди вә оғли Пәкаһия орнида падиша болди.

Пәкаһияниң Исраил үстигә болған сәлтәнити

23 Йәһуда падишаси Азарияниң сәлтәнитиниң әллигинчи жилида, Мәнаһәмниң оғли Пәкаһия Самарийәдә Исраилға падиша болуп, икки жил сәлтәнәт қилди.
24 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип, Исраилни гунаға путлаштурған Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналиридин чиқмиди.

■ **15:12** 2Пад. 10:30 □ **15:19 «миң талант күмүч»** — бир талант бәлким 30.6 килограм еди, шуңа бу 30.6 тонна күмүч еди. ■ **15:19** 1Тар. 5:26 □ **15:20 «әллик шәкәл»** — бәлким 570 грам күмүч болатти.

25 Вә униң сәрдари Рәмалияниң оғли Пикаһ униңға қәст қилип уни Самарийәдә,
падиша ордисидики қәлъәдә өлтүрди; шу иштa Аргоб билән Арийә вә әллик
Гилеадлиқ киши Пикаһ тәрәптә турди; у Пәкаһияни өлтүрүп униң орнида падиша
болди.
26 Пәкаһияниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси болса, мана «Исраил
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгәндур.

Пикаһниң Исраил үстигә болған сәлтәнити

27 Йәһуданиң падишаси Азарияниң сәлтәнитиниң әллик иккинчи жилида,
Рәмалияниң оғли Пикаһ Самарийәдә Исраилға падиша болуп, жигирмә жил
сәлтәнәт қилди.
28 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилип Исраилни гунаға
путлаштурған Нибатниң оғли Йәробоамниң гуналиридин чиқмиди.
29 Исраилниң падишаси Пикаһниң күнлиридә Асурийәниң падишаси Тиглат-
Пиләсәр келип Ийон, Абәл-Бәйт-Маакаһ, Яноаһ, Кәдәш, Һазор, Гилеад, Галилийә,
җүмлидин Нафталиниң пүткүл зиминини ишғал қилип, шу йәрдики хәлиқни
тутқун қилип, Асурийәгә елип барди.■
30 Әлаһниң оғли Һошия Рәмалияниң оғли Пикаһға қәст қилип уни өлтүрди.
Уззияниң оғли Йотамниң сәлтәнитиниң жигирминчи жилида, у Пикаһниң
орнида падиша болди. □
31 Пикаһниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси болса, мана «Исраил
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгәндур.

Йотамниң Йәһуда үстигә болған сәлтәнити
2Тар. 27:1-9

32 Исраилниң падишаси Рәмалияниң оғли Пикаһниң сәлтәнитиниң иккинчи
жилида, Уззияниң оғли Йотам Йәһудаға падиша болди.
33 У падиша болғанда жигирмә бәш яшқа киргән болуп, Йерусалимда он алтә жил
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Йәруша еди; у Задокниң қизи еди.■
34 Йотам атиси Уззияниң барлиқ қилғанлиридәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә
дурус болғанни қилатти.
35 Пәқәт «жуқури жайлар»ла йоқитилмиди; хәлиқ йәнила «жуқури жайлар»ға
чиқип қурбанлиқ қилип хушбуй яқатти.
Пәрвәрдигарниң өйиниң «Жуқирики дәрваза»сини ясиғучи шу еди.
36 Йотамниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси «Исраил
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
37 Шу чағларда Пәрвәрдигар Сурийәниң падишаси Рәзин билән Рәмалияниң оғли
Пикаһни Йәһудаға һуҗум қилишқа қозғиди.■
38 Йотам ата-бовилири арисида ухлиди вә ата-бовилириниң арисида атиси
Давутниң шәһиридә дәпнә қилинди. Оғли Аһаз орнида падиша болди.

16

Аһазниң Йәһуда үстигә болған сәлтәнити
2Тар. 28:1-27

1 Рәмалияниң оғли Пикаһниң он йәттинчи жилида, Йотамниң оғли Аһаз
Йәһудаға падиша болди. ■

■ **15:29** Йәш. 8:23 □ **15:30** **«Уззия»** — «Азария»ниң иккинчи шәклидур. ■ **15:33** 2Тар. 27:1-9
■ **15:37** 2Пад. 16:5; Йәш. 7:1 ■ **16:1** 2Тар. 28:1

2 Аһаз падиша болғанда жигирмә яшқа киргән болуп, Йерусалимда он алтә жил
сәлтәнәт қилған еди. У атиси Давут қилғандәк әмәс, әксичә Пәрвәрдигарниң
нәзиридә дурус болғанни қилмиди.
3 У Исраилниң падишалириниң йолида маңатти, һәтта Пәрвәрдигар Исраилниң
алдидин һайдап чиқарған әлләрниң жиркиничлик гуналириға әгишип, өз оғлини
оттин өткүзүп көйдүрди. ■
4 У «жуқури жайлар»да, дөңләрдә вә һәр бир көк дәрәқләрниң астида қурбанлиқ
қилип, күҗә көйдүрәтти.
5 Шу вақитта Сурийәниң падишаси Рәзин билән Исраилниң падишаси,
Рәмалияниң оғли Пикаһ Йерусалимға һуҗум қилип, *падиша* Аһазни муһасиригә
елип қоршивалғини билән, лекин уни мағлуп қилалмиди. ■
6 Әшу вақитта Сурийәниң падишаси Рәзин Елат шәһирини Сурийәгә
қайтурувалди вә шу йәрдә туруватқан Йәһудаларни һайдивәтти. Андин
Сурийләр келип у йәрдә олтирақлашти; улар бүгүнгичә шу йәрдә турмақта.
7 Аһаз Асурийәниң падишаси Тиглат-Пиләсәргә әлчиләрни әвәтип: Мән силиниң
қуллири, силиниң оғуллири болимән; маңа һуҗум қиливатқан Сурийәниң
падишасиниң қолидин вә Исраилниң падишасиниң қолидин қутқузушқа
чиққайла, деди.
8 Шуни ейтип Аһаз Пәрвәрдигарниң өйи вә падишаниң ордисидики ғәзниләрдики
күмүч билән алтунни соға қилип, Асурийәниң падишасиға әвәтти.■
9 Асурийәниң падишаси униң тәливигә қошулди; шуниң билән Асурийәниң
падишаси Дәмәшққә һуҗум қилип уни ишғал қилди; униңдики аһалини тутқун
қилип Кир шәһиригә елип барди вә Рәзинни өлтүрди.
10 Аһаз падиша әнди Асурийәниң падишаси Тиглат-Пиләсәр билән көрүшкили
Дәмәшққә барди вә шундақла Дәмәшқтики қурбангаһни көрди. Андин Аһаз
падиша шу қурбангаһниң рәсимини, униң барлиқ ясилиш тәпсилатлириниң
лайиһисини сизип, уни Урия каһинға йәткүзди.
11 Шуниң билән Урия каһин Аһаз падиша Дәмәшқтин әвәткән барлиқ тәпсилатлар
бойичә бир қурбангаһ ясиди. Аһаз падиша Дәмәшқтин йенип кәлмәстә, Урия
каһин уни шундақ тәйяр қилған еди.
12 Падиша Дәмәшқтин йенип келип, қурбангаһни көрүп, қурбангаһқа берип,
униң үстигә қурбанлиқ сунди;
13 у қурбангаһниң үстигә көйдүрмә қурбанлиқ вә ашлиқ һәдийәсини көйдүрүп,
«шарап һәдийә»сини төкүп, «енақлиқ қурбанлиғи»ниң қенини чачти.
14 Шундақ қилип у Пәрвәрдигарниң һозуриниң алдидики мис қурбангаһни елип
уни Пәрвәрдигарниң өйи билән өзиниң қурбангаһиниң оттурисидин өткүзүп, өз
қурбангаһиниң шимал тәрипигә қойдурди. □
15 Аһаз падиша Урия каһинға буйруқ қилип: Мошу чоң қурбангаһ үстигә
әтигәнлик көйдүрмә қурбанлиқ билән кәчлик ашлиқ һәдийәсини, падишаниң
көйдүрмә қурбанлиғи билән ашлиқ һәдийәсини, һәммә жутниң пүтүн хәлқиниң
көйдүрмә қурбанлиғи, ашлиқ һәдийә вә шарап һәдийәлирини көйдүрүп сунисән.
Көйдүрмә қурбанлиқларниң барлиқ қанлири вә башқа қурбанлиқларниң барлиқ
қанлирини ушбу қурбанлиқниң үстигә төкисән. Мис қурбангаһ болса мениң йол
соришим үчүн болсун, деди.□
16 Шуниң билән Урия каһин Аһаз падиша буйруғанниң һәммисини ада қилди.

■ **16:3** Лав. 18:21; 20:2, 3; 2Пад. 17:31 ■ **16:5** Йәш. 7:1 ■ **16:8** 2Тар. 28:21 □ **16:14** **«Пәрвәрдигарниң өйи»** — мошу йәрдә ибадәтханидики «муқәддәс җай»ни көрситиду. □ **16:15** **«мис қурбангаһ болса мениң йол соришим үчүн болсун»** — падишаниң сөзиниң мәнаси бәлким «бу қурбангаһниң вастиси билән Пәрвәрдигардин йол сораймән». Қизиқ йери шуки, Аһаздәк бир инсан бутпәрәсликкә берилип кәткәндин кейин, йәнила Пәрвәрдигардин йол соримақчи болиду.

17 Аһаз падиша дас тәгликлиригә бекитилгән тахтайларни кесип ажритип,
дасларни тәгликлиридин еливәтти; у мис «деңиз»ни тегидики мис уйларниң
үстидин көтирип елип, уни таш тахтайлиқ бир мәйданға қойдурди. ■
18 У Асурийә падишасини рази қилиш үчүн Пәрвәрдигарниң өйигә тутишидиған
«Шабат күнидики айванлиқ йол» билән падиша ташқиридин киридиған йолни
етивәтти.
19 Аһазниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
20 Аһаз өз ата-бовилири арисида ухлиди; у ата-бовилириниң арисида «Давутниң
шәһири»дә дәпнә қилинди; оғли Һәзәкия орнида падиша болди.

17

Һошия Исраил үстигә һөкүм сүриду

1 Йәһуданиң падишаси Аһазниң сәлтәнитиниң он иккинчи жилида, Елаһниң оғли
Һошия Самарийәдә Исраилға падиша болуп, тоққуз жил сәлтәнәт қилди.
2 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилатти; лекин униңдин илгири
өткән Исраилниң падишалиридәк ундақ рәзиллик қилмайтти.
3 Асурийәниң падишаси Шалманәзәр униңға һуҗум қилғили чиққанда, Һошия
униңға беқинип соға-салам бәрди.
4 Амма Асурийәниң падишаси Һошияниң асийлиқ қилмақчи болғинини
байқиди; чүнки Һошия бурунқидәк Асурийәниң падишасиға жиллиқ соға-
салам йоллимай, бәлки Мисирниң падишаси соға әлчиләрни маңдурған еди.
Униң үчүн Асурийәниң падишаси уни тутуп, бағлап зинданға соливәтти.
5 Андин Асурийәниң падишаси чиқип пүткүл *Исраил* зиминини талан-тараж
қилип, Самарийәни үч жилғичә қамал қилди. ■
6 Һошияниң сәлтәнитиниң тоққузинчи жилида, Асурийәниң падишаси
Самарийәни ишғал қилип, Исраилларни Асурийәгә сүргүн қилип, уларни Халаһ
шәһири, Гозандики Хабор дәриясиниң бойлири вә Медиаларниң шәһәрлиригә
орунлаштурди.■

Исраил, йәни шималий падишалиқниң гуналири вә җазалиниши — хуласә

7 Мана, шундақ ишлар болди; чүнки Исраиллар өзлирини Мисирниң падишаси
Пирәвнниң қолидин қутқузуп, Мисир зиминидин чиқарған Пәрвәрдигар
Худасиға гуна қилип башқа илаһлардин қорқуп
8 Пәрвәрдигар Исраилларниң алдидин һайдивәткән ят әлликләрниң қаидә-
бәлгүлимилиридә, шундақла Исраилниң падишалири өзлири чиқарған қаидә-
бәлгүлимилиридә маңған еди. ■
9 Вә Исраиллар өз Пәрвәрдигар Худасиға қарши чиқип, йошурунларчә тоғра
болмиған ишларни қилди; улар барлиқ шәһәрлиридә күзәт мунаридин
мустәһкәм қорғанғичә «жуқури җайлар»ни ясиди. □
10 Улар һәммә егиз дөңләрдә вә һәммә көк дәрәқләрниң астида «бут түврүк» вә
«Ашәраһ» бути турғузди. □

■ **16:17** 1Пад. 7:23-51 ■ **17:5** 2Пад. 18:9 ■ **17:6** 2Пад. 18:10; Йәш. 8:4 ■ **17:8** Лав. 18:3 □ **17:9** **«күзәт мунаридин мустәһкәм қорғанғичә»** — мәнаси бәлким сепилдики мунардин шәһәрниң әң ичкирисидики қорғанғичә — башқичә ейтқанда, «сирттин ичкиригичә». □ **17:10** **««Ашәраһ» бутлар»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқләрдур. Дәрәқләр бәлким «аял мәбуд» шәклидә оюлған яки нақишләнгән болуши мүмкин еди.

11 Пәрвәрдигар уларниң алдидин һайдап чиқарған *ят* әлликләр қилғандәк,
улар һәммә «жуқури жайлар»да хушбуй яқатти вә Пәрвәрдигарниң ғәзивини
кәлтүридиған һәр хил рәзил ишларни қилатти.
12 Гәрчә Пәрвәрдигар уларға: — «Бу ишни қилмаңлар!» дегән болсиму, улар
бутларниң қуллуғиға берилип кәткән еди.■
13 Пәрвәрдигар һәммә пәйғәмбәрләр билән һәммә алдин көргүчиләрниң вастиси
билән һәм Исраилни һәм Йәһудани агаһландуруп: Рәзил йоллириңлардин
йенип, ата-бовилириңларға тапиланған вә қуллирим болған пәйғәмбәрләр
арқилиқ силәргә тәстиқлиған пүтүн қанунға бойсунуп, Мениң әмирлирим вә
Мениң бәлгүлимилиримни тутуңлар, дегән еди. □ ■
14 Лекин улар қулақ салмай, Пәрвәрдигар Худасиға ишәнмигән ата-бовилири
қилғандәк, боюнлирини қаттиқ қилди. ■
15 Улар Униң бәлгүлимилирини, шундақла У уларниң ата-бовилири билән
түзгән әһдини вә уларға тапшурған агаһ-гуваларни чәткә қаққан; улар әрзимәс
нәрсиләргә әгишип, өзлири әрзимәс болуп чиқти; Пәрвәрдигар уларға: —
Әтрапиңлардики әлликләрниң қилғинидәк қилмаңлар, дегән дәл шу әлләргә
әгишип, рәзиллик қилатти. □
16 Улар Худаси болған Пәрвәрдигарниң барлиқ әмирлирини ташлап, өзлири үчүн
қуйма мәбудларни, йәни икки мозайни қуйдурди, бир «Ашәраһ бут» қилдурди,
асмандики нурғунлиған ай-юлтузларға баш урди вә Баалниң қуллуғиға кирди.
□ ■
17 Улар өз оғуллири билән қизлирини оттин өткүзди, палчилиқ вә жадугәрлик
ишләтти, шундақла Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилиш үчүн,
өзлирини сетип Униң ғәзивини қозғиди. □ ■
18 Шуниң үчүн Пәрвәрдигар Исраилға интайин аччиқлинип, уларни Өз
нәзиридин нери қилди; Йәһуданиң қәбилисидин башқа һеч қайсиси өз *зиминида*
қалдурулмиди.■
19 Лекин Йәһудаму өз Худаси Пәрвәрдигарниң әмирлирини тутмиди, бәлки
Исраил чиқарған қаидә-бәлгүлимиләр ичидә маңди. ■
20 Униң үчүн Пәрвәрдигар Исраилниң барлиқ нәслини чәткә қақти; уларни
Өз нәзиридин ташлиған күнигичә *зиминида* харлиққа қалдуруп, булаңчиларниң
қолиға тапшуруп бәрди. □
21 У Исраилни Давутниң җәмәтидин тартивалған еди. Улар Нибатниң оғли
Йәробоамни падиша қилди вә Йәробоам болса Исраилни Пәрвәрдигарниң
йолидин яндуруп, уларни еғир бир гунаға патқузуп аздурди. □ ■
22 Исраиллар Йәробоамниң қилған һәммә гуналирида жүрүп, улардин чиқмиди.
23 Ахир берип Пәрвәрдигар Өз қуллири болған пәйғәмбәрләрниң вастиси
билән ейтқандәк, Исраилни Өз нәзиридин нери қилди; Исраиллар өз жутидин

■ **17:12** Мис. 20:3, 4, 5; Қан. 5:7, 8, 9 □ **17:13 «тәстиқлиған»** — яки «әвәткән». ■ **17:13** Йәр. 18:11; 25:5; 35:15 ■ **17:14** Қан. 31:27; Мал. 3:7 □ **17:15 «әрзимәс нәрсиләр»** — мошу йәрдә бутларни көрситиду. □ **17:16 «асмандики нурғунлиған ай-юлтузлар»** — ибраний тилида «асмандики қошун» дегән сөз билән ипадилиниду. Тәвраттин билимизки, асмандики юлтузларниң пәриштиләр вә бәзи әһвалда асмандики яман күчләр биләнму мунасивити бар («Зәб.» 146:4, «Аюп» 38:4-7, «Вәһ.» 12:4ни көрүң). ■ **17:16** Мис. 32:8; 1Пад. 12:28 □ **17:17 «оғул-қизлирини оттин өткүзүш»** — бәлким уларни «инсан қурбанлиғи» қилиштин ибарәт болуши мүмкин еди. ■ **17:17** Лав. 20:3, 4; Қан. 18:10; 2Пад. 16:3 ■ **17:18** Һош. 1:6 ■ **17:19** Лав. 18:3 □ **17:20 «Пәрвәрдигар.... уларни Өз нәзиридин ташлиған күни»** — буниңда көздә тутулғини Худаниң Исраилларни Өз зиминидин сүргүн қилдуруш күнидин ибарәттур (23-айәтниму көрүң). Исраил хәлқиниң «Худаниң нәзиридин ташлиниши», йәни сүргүн болуши уларға нисбәтән Худаниң әң дәһшәтлик жазаси, әлвәттә. □ **17:21 «У Исраилни Давутниң җәмәтидин тартивалған еди»** — ибраний тилида «У Исраилни Давутниң җәмәтидин житивалған еди». «1Пад.» 11:11, 11:31, 14:8ни көрүң. ■ **17:21** 1Пад. 12:16, 17, 26

Асурийәгә елип кетилип, у йәрдә бүгүнгә қәдәр туруп кәлди.□
24 Амма Асурийәниң падишаси Бабил, Куттаһ, Авва, Хамат вә Сәфарваимдин
хәлиқни йөткәп Исраилниң орниға Самарийәниң шәһәрлиригә маканлаштурди.
Улар шуниң билән Самарийәгә егидарчилиқ қилип шәһәрләрдә олтарди.
25 Вә шундақ болдики, улар у йәрдә дәсләптә олтарғинида Пәрвәрдигардин
қорқмиған еди; Пәрвәрдигар уларни қийма-җийма қилидиған бир нәччә
ширларни уларниң арисиға әвәтти.
26 Шуниң билән Асурийәниң падишасиға хәвәр йәткүзүлүп: — Сили йөткәп
Самарийәниң шәһәрлиридә маканлаштурған хәлиқләр шу жутниң илаһиниң
қаидә-йосунлирини билмәйду; шуңа У уларниң арисиға ширларни әвәтти; мана
булар уларни өлтүрмәктә, чүнки хәлиқ жутниң илаһиниң қаидә-йосунлирини
билмәйду, дейилди.
27 Шуниң билән Асурийәниң падишаси әмир қилип: — Силәр у йәрдин елип
кәлгән каһинларниң бирини йәнә у йәргә апириңлар; у у йәрдә туруп, уларға у
жутниң илаһиниң қаидә-йосунлирини үгәтсун, — деди.
28 Униң буйруғи билән улар Самарийәдин йөткигән каһинларниң бири келип,
Бәйт-Әлдә туруп Пәрвәрдигарниң қорқунучини уларға үгәтти.
29 Лекин шу хәлиқләрниң һәр бири өз илаһлириниң бутлирини ясап,
Самарийәликләр салған «жуқури җайлар»дики ибадәтгаһлар ичигә турғузди;
һәр бир хәлиқ өзи турған шәһәрдә шундақ қилди.
30 Бабилдин кәлгәнләр Суккот-Бинот дегән мәбудни ясиди, Куттин кәлгәнләр
Нәргал бутни, Хаматтин кәлгәнләр Ашима бутни,
31 Аввийлар Нибһаз билән Тартак бутларни ясиди; Сәфарвийлар Сәфарваимдики
бутлири болған Адраммәләк билән Анаммәләккә өз балилирини атап отта
көйдүрди.

32 Улар әнди мошундақ һаләттә Пәрвәрдигардин қорқуп, өз арисидики
һәр түрлүк адәмләрни өзлири үчүн «жуқури җайлар»дики бутханиларда
қурбанлиқларни сунидиған каһин қилип бекиткән. ■
33 Улар Пәрвәрдигардин қорқатти вә шуниң билән тәң қайси әлдин кәлгән болса,
шу әлниң қаидә-йосунлирида өз илаһлириниң қуллуғидиму болатти.■
34 Бүгүнгә қәдәр улар илгәрки адәтләр бойичә меңип кәлмәктә; улар
Пәрвәрдигардин қорқмай, Пәрвәрдигар Исраил дәп атиған Яқупниң әвлатлириға
тапилиған бәлгүлимиләр вә һөкүмләр, қанун вә әмирләргә мувапиқ иш
көрмәйду. □ ■
35 Пәрвәрдигар улар билән бир әһдә қилишип уларға буйруп: — «Башқа
илаһлардин қорқмай, уларға сәҗдә қилмай яки уларға баш урмай вә уларға
қурбанлиқ қилмаңлар — ■
36 пәқәт зор қудрәт вә узатқан билиги билән силәрни Мисир зиминидин чиқарған
Пәрвәрдигардинла қорқуңлар, униңға сәҗдә қилиңлар вә униңға қурбанлиқ
сунуңлар.

□ **17:23 «У йәрдә , *йәни Асурийәдә* бүгүнгә қәдәр туруп кәлди»** — мошу сөзләр «Тарих-тәзкирә»ниң Йәһудадикиләр Бабил империйәсидин қайтип келиш (миладийәдин илгәрки 539-жили)тин илгири хатириләнгәнлигини аян қилиду. ■ **17:32** 1Пад. 12:31 ■ **17:33** Зәф. 1:5 □ **17:34 «Улар Пәрвәрдигардин қорқмай, Пәрвәрдигар Исраил дәп атиған Яқупниң әвлатлириға тапилиған бәлгүлимиләр вә һөкүмләр, қанун вә әмирләргә мувапиқ иш көрмәйду»** — яки «Улар Пәрвәрдигардин қорқмай, өзлириниң бәлгүлимилири вә һөкүмлиригә мувапиқ иш көрмәйду вә Пәрвәрдигар Исраил дәп атиған Яқупниң әвлатлириға тапилиған қанун вә әмирләргә мувапиқ иш көрмәйду». Бу тәрҗимә тоғра болса, «өзлириниң бәлгүлимилири вә һөкүмлири» дегән бу сөз уларниң өз илаһлириниң бәлгүлимилири вә һөкүмлирини көрситиду. ■ **17:34** Яр. 32:27; 35:10; 1Пад. 18:31 ■ **17:35** Һак. 6:10

37 У силәр үчүн пүткүзгән бәлгүлимиләр, һөкүмләр, қанун вә әмирни болса,
уларни әбәткичә көңүл бөлүп тутуңлар; башқа илаһлардин қорқмаңлар.
38 Мән силәр билән қилған әһдини унтумаңлар я башқа илаһлардин қорқмаңлар,
39 бәлки Худайиңлар Пәрвәрдигардин қорқуңлар; вә У силәрни һәммә
дүшмәнлириңларниң қолидин қутқузиду» — дегән еди.
40 Лекин улар қулақ салмай, илгәрки қаидә-йосунларни жүргүзәтти.
41 Мошу әлләр шу тәриқидә Пәрвәрдигардин қорқатти һәм ойма мәбудларниң
қуллуғида болатти; уларниң балилири билән балилириниң балилириму шундақ
қилатти; өз ата-бовилири қандақ қилған болса, уларму бүгүнки күнгичә шундақ
қилип кәлди.

18

Һәзәкия Йәһуданиң үстидә һөкүм сүриду
2Тар. 29:1-2; 31:1

1 Елаһниң оғли, Исраилниң падишаси Һошияниң сәлтәнитиниң үчинчи жилида,
Йәһуданиң *сабиқ* падишаси Аһазниң оғли Һәзәкия Йәһудаға падиша болди. ■
2 У падиша болғанда жигирмә бәш яшта болуп, Йерусалимда жигирмә тоққуз жил
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Аби еди; у Зәкәрияниң қизи еди.
3 Һәзәкия болса атиси Давутниң барлиқ қилғинидәк, Пәрвәрдигарниң нәзиридә
дурус болғанни қилатти.
4 У «жуқури жайлар»ни йоқитип, «бут түврүкләр»ни чеқип «Ашәраһ»ларни
кесип ташлап, Муса ясатқан мис иланни чеқип парә-парә қилип (чүнки у чаққичә
Исраиллар униңға хушбуй яқатти), униңға «Нәһуштан!» дәп исим қойди. □ ■
5 Һәзәкия Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға таянди. Бу җәһәттә нә униңдин
кейин кәлгән нә униңдин илгири өткән Йәһуда падишалириниң арисидики һеч
бири униңға йәтмәйтти. □
6 У Пәрвәрдигарға чиң бағлинип униңға әгишиштин чиқмай, бәлки Пәрвәрдигар
Мусаға буйруған әмирләрни тутатти.
7 Пәрвәрдигар униң билән биллә еди; у қайсила ишқа чиқса шуниңда раважлиқ
болатти. У Асурийә падишасиниң һакимийитигә қарши чиқип униңға беқинди
болуштин янди.
8 У Филистийләргә һуҗум қилип уларни Газа шәһири вә униң әтрапидики
зиминлиригичә, күзәт мунаридин мустәһкәм қорғанғичә бесип мәғлуп
қилди.□ ■
9 Вә шундақ болдики, Һәзәкия падишаниң сәлтәнитиниң төртинчи жилида, йәни
Исраилниң *сабиқ* падишаси Елаһниң оғли Һошияниң сәлтәнитиниң йәттинчи
жилида, Асурийәниң падишаси Шалманәзәр Самарийәгә һуҗум қилип уни қамал
қилди. ■
10 Үч жилдин кейин улар шәһәрни алди; Һәзәкияниң сәлтәнитиниң тоққузинчи
жили, йәни Исраил падишаси Һошияниң сәлтәнитиниң тоққузинчи жилида,
Самарийә ишғал қилинди. ■

■ **18:1** 2Тар. 28:27; 29:1 □ **18:4 «Нәһуштан!»** — «бир парчә мис, халас!» дегән мәнидә. Бу илан тоғрилиқ «Чөл.» 21:4-9ни көрүң. ■ **18:4** 2Тар. 31:1 □ **18:5 «бу җәһәттә»** — демәк, Худаға тайиниш җәһәттә, иман-ишәшни ипадиләш тәрәптә. □ **18:8 «күзәт мунаридин мустәһкәм қорғанғичә»** — мәнаси бәлким сепилдики мунардин шәһәрниң әң ичкирисидики қорғанғичә — башқичә ейтқанда, «сирттин ичкиригичә». ■ **18:8** Йәш. 14:29, 30 ■ **18:9** 2Пад. 17:3 ■ **18:10** 2Пад. 17:6

11 Андин Асурийәниң падишаси Исраилларни Асурийәгә елип кетип, уларни
Халаһда, Гозандики Хабор дәриясиниң бойлирида вә Медиаларниң шәһәрлиридә
маканлаштурди.
12 Чүнки улар өз Худаси Пәрвәрдигарниң авазиға итаәт қилмиди, бәлки Униң
әһдисигә, йәни Пәрвәрдигарниң қули Муса буйруғанниң һәммисигә хилаплиқ
қилди; улар яки қулақ салмиди, яки әмәл қилмиди.

Асурийә империйәси - миладийәдин илгирил 650-жили

Сәннахериб Йәһудаға таҗавуз қилиду

2Тар. 32:1-9; Йәш. 36:1-22

13 Һәзәкия падишаниң сәлтәнитиниң он төртинчи жили, Асурийәниң падишаси
Сәннахериб Йәһуданиң барлиқ қорғанлиқ шәһәрлиригә һуҗум қилип чиқип,
уларни ишғал қилди. ■
14 У вақитта Йәһуданиң падишаси Һәзәкия Лақишқа адәм әвәтип, Асурийәниң
падишасиға: Мән гунакар! Мәндин чекингәйла, үстүмгә һәр немә чүшүрсилә
шуни *төләймән*, — деди.
Асурийәниң падишаси Һәзәкияға үч йүз талант күмүч билән оттуз талант алтун
тохтитип қойди. □
15 Һәзәкия Пәрвәрдигарниң өйидики вә падишаниң ордисиниң ғәзнисидики
барлиқ күмүчни елип бәрди.
16 Шуниң билән бир вақитта Йәһуданиң падишаси Һәзәкия Пәрвәрдигарниң
өйиниң ишиклиридин вә өзи әслидә қаплатқан ишик кешәклиридин алтунни
ақритип елип, Асурийәниң падишасиға бәрди.□

■ **18:13** 2Тар. 32:1; Йәш. 36:1 □ **18:14 «йүз талант күмүч билән оттуз талант алтун»** — бир талант бәлким 30.6 килограм еди, шуңа бу 9.06 тонна күмүч вә 0.906 тонна алтун еди. □ **18:16 «Һәзәкия Пәрвәрдигарниң өйиниң ишиклиридин ... алтунни ақритип елип...»** — бу текстә «алтун» дегән сөзниң өзи йоқ. Лекин ибадәтхана ичидики барлиқ яғачларға чапланған метал алтун болуши керәк еди («1Пад.» 6:32-35ни көрүң).

17 Шу чағда Асурийә падишаси Сәннахериб Тартан, Раб-Сарис вә Раб-
Шакәһлирини чоң қошун билән Лақиш шәһиридин Йерусалимға, Һәзәкияниң
йениға әвәтти. Улар Йерусалимға чиқип кәлди. Чиққанда, улар кир
жуйғучиларниң етизиниң бойидики йолда, жуқури көлчәкниң нориниң бешиға
келип турди. □
18 Улар падишани чақирғанда, Һилқияниң оғли, ордини башқуридиған Елиаким,
ординиң диванбеги Шәбна вә Асафниң оғли, орда мирзибеги Йоаһлар уларниң
йениға кәлди.
19 Вә Раб-Шакәһ уларға мундақ деди: —
«Силәр Һәзәкияға: — «Улуқ падиша, йәни Асурийә падишаси саңа мундақ деди,
дәңлар: —
Сениң мошу ишәнгән таянчиң зади немиди?
20 Сән: «Уруш қилишқа тәдбир-мәслиһәтимиз һәм күчимиз бар, дәйсән — бу
пәқәт бир қуруқ гәп, халас! — Сән зади кимгә тайинип маңа қарши өктә қописән?
□
21 Мана әнди сән йериқи бар әшу қомуш һаса, йәни Мисирға тайинисән.
Бириси униңға йөләнсә, униң қолиға санҗип кириду; Мисир падишаси Пирәвнгә
таянғанларниң һәммиси шундақ болиду!■
22 Әгәр силәр маңа: «Биз Худайимиз болған Пәрвәрдигарға тайинимиз» —
десәңлар, Һәзәкия өзи Йәһудадикиләргә вә Йерусалимдикиләргә: «Силәр пәқәт
Йерусалимдики мошу ибадәтгаһ алдидила ибадәт қилишиңлар керәк» дәп,
униңға аталған «жуқури жайлар»ни һәм қурбангаһларни йоқ қиливәттиғу? Улар
әшу Пәрвәрдигарниң жуқури жайлири әмәсмиди?□
23 Әнди һазир ғожайиним Асурийә падишаси билән бир тохтамға келиңлар: —
«Әгәр силәрдә уларға минәлигидәк әскәрлириңлар болса, мән силәргә икки миң
атни бекарға берәй!»□
24 Силәрдә ундақлар болмиса, ғожайинимниң әмәлдарлириниң әң кичиги болған
бир ләшкәр бешини қандақму чекиндүрәләйсиләр?! Гәрчә силәр җәң һарвулири
вә атларни елиш үчүн Мисирға тайинисиләр!
25 Мән мошу йәрни һалак қилиш үчүн Пәрвәрдигарсиз кәлдимму? Чүнки
Пәрвәрдигар маңа: «Мошу зиминни һалак қилишқа чиққин» — деди!».

26 Елиаким, Шәбна вә Йоаһ Раб-Шакәһгә: —
Пеқирлириға арамий тилида сөзлисилә; биз буни чүшинимиз. Бизгә ибраний
тилида сөзлимисилә, гәплири сепилда турғанларниң қулиқиға кирмисун! —

□ **18:17 «Тартан»** — Асурийә қошунлириниң баш сәрдариниң, «Раб-Сарис» баш ағватниң, «Раб-Шакәһ» падишаниң мәслиһәтчисиниң унвани болуши мүмкин еди. **«Улар кир жуйғучиларниң етизиниң бойидики йолда, жуқури көлчәкниң нориниң бешиға келип турди»** — мошу йәр дәл Йәшая пәйғәмбәр Аһаз падиша билән көрүшүп, Асурийәниң таҗавузи тоғрилиқ агаһландурған йәр («Йәш.» 7-бапни көрүң). □ **18:20 «уруш қилиш тәдбир-мәслиһитимиз һәм күчимиз бар... сән зади кимгә тайинип маңа қарши өктә қописән?»** — мошу гепигә қариғанда, Асурийәдикиләрниң Йәшаяниң «Пәқәт Пәрвәрдигарға тайинишимиз керәк» дегән бешарәтлиридин хәвири бар охшайду. ■ **18:21** Йәш. 36:6; Әз. 29:6, 7 □ **18:22 «... Улар әшу Пәрвәрдигарниң жуқури жайлири әмәсмиди?»** — Муса пәйғәмбәргә вәһий қилинған қанунға асасән, Исраиллар пәқәт Йерусалимдики ибадәтханидики қурбангаһтила қурбанлиқ қилишқа болатти. Әслидә Һәзәкия мошу пәрманға асасән бутпәрәслик қилидиған қурбангаһларни һәм хата йол билән қурулған, «Пәрвәрдигарға атап» ибадәт қилидиған «жуқури жайлар»ни йоқатқан. Раб-Шакәһ шу гәп билән уни аңлиғучи Исраилларни қаймуқтурмақчи еди, әлвәттә. □ **18:23 «Әгәр силәрдә уларға минәлигидәк әскәрлириңлар болса, мән силәргә икки миң атни бекарға берәй!»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә. Адәттики чағларда Йәһудада атлар наһайити аз еди. Уруш вақтида техиму азлап кетәтти. Атлиқ әскәрләр әмәс, һәтта аддий әскәрләрму наһайити аз еди.

деди.□
27 Бирақ Раб-Шакәһ: —
Ғожайиним мени мошу гәпни ғожайиниңларға вә силәргила ейтишқа
әвәткәнму? Мошу гәпни силәр билән бирликтә сепилда олтарғанларға дейишкә
әвәткән әмәсму? Чүнки улар өз поқини йегүчи һәм өз сүйдүгини ичкүчи
болиду!» — деди. □
28 Андин Раб-Шакәһ ибраний тилида жуқури аваз билән: «Улуқ падиша, йәни
Асурийә падишасиниң сөзлирини аңлап қоюңлар!» — дәп вақириди.
29 — «Падиша мундақ дәйду: — Һәзәкия силәрни алдап қоймисун! Чүнки у
силәрни *падишаниң* қолидин қутқузалмайду.
30 Униң силәрни: — «Пәрвәрдигар бизни жәзмән қутқузиду; мошу шәһәр Асурийә
падишасиниң қолиға чүшүп кәтмәйду» дәп Пәрвәрдигарға таяндурушиға йол
қоймаңлар!
31 Һәзәкияға қулақ салмаңлар; чүнки Асурийә падишаси мундақ дәйду: — Мән
билән сүлһилишип, мән тәрәпкә өтүңлар; шундақ қилсаңлар һәр бириңлар
өзүңларниң үзүм барриңидин һәм өзүңларниң әнҗир дәриғидин мевә йәйсиләр,
һәр бириңлар өз су көлчигиңлардин су ичисиләр;
32 та мән келип силәрни буғдайлиқ һәм шараплиқ бир зиминға, нени,
үзүмзарлири вә зәйтун дәрәқлири бар, һәсәл чиқиридиған бир зиминға, йәни
зиминиңларға охшаш бир зиминға апирип қойғичә йәп-ичивериңлар! Шуниң
билән силәр тирик қелип, өлмәйсиләр! Һәзәкия силәргә: — «Пәрвәрдигар бизни
қутқузиду» десә униңға қулақ салмаңлар!□
33 Әл-жутларниң илаһ-бутлириниң бири өз зиминини Асурийә падишасиниң
қолидин қутқузғанму?
34 Хамат вә Арпад дегән жутларниң илаһ-бутлири қени? Сәфарваим, Хена вә
Ивваһ шәһәрлириниң илаһ-бутлири қени? Улар Самарийәни мениң қолумдин
қутқузғанму?!
35 Мошу әл-жутларниң илаһ-бутлиридин өз зиминини қутқузған зади ким бар?
Шундақ екән, Пәрвәрдигар Йерусалимни мениң қолумдин қутқузаламду?» —
деди.
36 Амма хәлиқ сүкүт қилип униңға җававән һеч қандақ бир сөз қилмиди; чүнки
падишаниң буйруғи шуки: —
«Униңға җавап бәрмәңлар».
37 Андин Һилқияниң оғли, ордини башқуридиған Елиаким, орда диванбеги
Шәбна вә Асафниң оғли, орда мирзибеги Йоаһлар кийим-кечәклирини житишип,
Һәзәкияниң йениға келип, Раб-Шакәһниң гәплирини униңға уқтурди.

19

Һәзәкия Худадин йол сорайду

2Тар. 32:20-21; Йәш. 37:1-38

1 Шундақ болдики, Һәзәкия буни аңлиғанда, кийим-кечәклирини житип, өзини
бөз билән қаплап Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиға кирди.

□ **18:26 «арамий тили»** — Сурийәниң кона исми «Арам» еди. Кона заманда «сурийә тили» «арамий тили» дейиләтти. Асурийәму арамий тилини ишләткән. □ **18:27 «... Улар өз поқини йегүчи һәм өз сүйдүгини ичкүчи болиду!»** — шәһәр муһасиригә чүшүп, униңда аш вә су қалмиған һаләттә хәлиқләр мошундақ қилишқа мәҗбур болиду. □ **18:32 «...мән келип силәрни ... зиминиңларға охшаш бир зиминға апирип қойғичә йәп-ичивериңлар!»** — мошу гәпләр чирайлиқ болғини билән мәнаси еникки: — «Мениң әсирлирим, қуллирим болисиләр!» дегәнлик. Жуқирида ейтқинимиздәк, Асурийә падишаси учиға чиққан һейлигәр алдамчи еди.

2 У Һилқияниң оғли, ордини башқуридиған Елиаким, орда диванбеги Шәбна вә каһинларниң ақсақаллирини бөз капланған пети Амозниң оғли Йәшая пәйғәмбәргә әвәтти.■
3 Улар униңға: —
Һәзәкия мундақ дәйду: —
«Балилар туғулай дәп қалғанда анининиң туққидәк һали қалмиғандәк, мошу күн аваричилик, рәсва қилинидиған, мазақ қилинидиған бир күнидур.
4 Өз ғожайини болған Асурийә падишаси тирик Худани мазақ қилишқа әвәткән Раб-Шакәһниң мошу барлиқ гәплирини Пәрвәрдигар Худайиң нәзиригә елип тиңшиса, буларни аңлиған Пәрвәрдигар Худайиң шу гәпләр үчүн униң дәккисини берәрмекин? Шуңа келип қалған қалдиси үчүн авазиңни көтирип, бир дуайиңни бәрсәң» — деди.
5 Шу гәпләр билән Һәзәкияниң хизмәткарлири Йәшаяниң алдиға кәлди.
6 Йәшая уларға: —
«Ғожайиниңларға: — Пәрвәрдигар мундақ деди: —
«Асурийә падишасиниң чапармәнлириниң сән аңлиған әшу Маңа күпүрлүк қилғучи гәплиридин қорқма;
7 Мана, Мән униңға бир роһни киргүзимән; шуниң билән у бир иғвани аңлап, өз жутиға қайтиду. Мән уни өз зиминида турғузуп қилич билән өлтүргүзимән» — дәңлар» — деди.□
8 Раб-Шакәһ өзи кәлгән йоли билән қайтип маңғанда, Асурийә падишасиниң Лақиш шәһиридин чекингәнлигини аңлап, Либнаһ шәһиригә қарши жәң қиливатқан падишаниң йениға кәлди.
9 Чүнки падиша: «Мана, Ефиопийә падишаси Тирһақаһ сизгә қарши жәң қилмақчи болуп йолға чиқти» дегән хәвәрни аңлиған еди. Лекин у йәнә Һәзәкияға әлчиләрни мундақ хәт билән әвәтти: —□
10 «Силәр Йәһуда падишаси Һәзәкияға мундақ дәңарисалдилар: —
«Сән тайинидиған Худайиңниң саңа: «Йерусалим Асурийә падишасиниң қолиға тапшурулмайду» дегинигә алданма;
11 мана, сән Асурийә падишалириниң һәммә әл-жутларни немә қилғанлирини, уларни өз илаһ-бутлириға атап һалак қилғанлиғини аңлиғансән; әнди өзүң қутқузуламсән? □
12 Ата-бовилирим һалак қилған әлләрниң өз илаһ-бутлири уларни қутқузғанму? Гозан, Һаран, Рәзәф шәһиридикиләрничу, Телассарда турған Едәнләрничу?
13 Хамат падишаси, Арпад падишаси, Сәфарваим, Хена һәм Ивваһ шәһәрлириниң падишалири қени?»».□
14 Шуниң билән Һәзәкия хәтни әкәлгүчиләрниң қолидин елип оқуп чиқти. Андин у Пәрвәрдигарниң өйигә кирип, Пәрвәрдигарниң алдиға хәтни йейип қойди.

■ **19:2** Йәш. 1:1 □ **19:7 «... Мән униңға бир роһни киргүзимән; шуниң билән у бир иғвани аңлап, өз жутиға қайтиду. Мән уни өз зиминида турғузуп қилич билән өлтүргүзимән»** — Йәшаяниң мошу вәһийини диққәт билән оқусиңиз, у Һәзәкияниң (6-айәттики) тәливи бойичә дуа қилмай, бәлки беваситә хәвәрчиләргә жавап бәрди. Чүнки у аллибурун Асурийә тоғрилиқ нурғун бешарәтләрни қилған. Худа мошу пәйт-әһвал тоғрилиқ Исраилға уқтурған (мәсилән, «Йәш.» 10:5-21, 14:24-25ни көрүң). Бирақ Һәзәкия вә ордисидикиләр мошуларни вә униңдин башқа көргән карамәт мөжизиләрни («Йәш.» 38-бапниму көрүң) пүтүнләй унтуп қалған охшайду. □ **19:9 «Ефиопийә падишаси Тирһақаһ сизгә қарши жәң қилмақчи болуп йолға чиқти»** — бу иш әмәлийәт әмәс, һәмдә шу чағда мүмкин болмиған еди. Бирақ Худа Өзи әвәткүзгән «алдамчи роһ»ниң тәсири билән уни ишәндүргән. □ **19:11 «өз илаһ-бутлириға атап һалак қилиш»** — бу дегәнлик ибраний тилида пәқәт бир сөз биләнла, йәни ««һарам» қилиш» яки ««һәрәм» қилиш» биләнла ипадилиниду. □ **19:13 «Хамат, Арпад, Сәфарваим, Хена вә Ивваһ»** — мошу шәһәрләрниң бәзилириниң нәдә екәнлигини хәритидин көргили болиду, бәзилири бизгә бүгүнгә қәдәр намәлум.

15 Вә Һәзәкия Пәрвәрдигарға дуа қилип мундақ деди: —
«И керублар оттурисида турған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси: —
Сән Өзүңдурсән, жаһандики барлиқ әл-жутларниң үстидики Худа пәқәт Өзүңдурсән; асман-зиминни Яратқучисән. □
16 И Пәрвәрдигар, қулиқиңни төвән қилип аңлиғайсән; көзүңни ачқайсән, и Пәрвәрдигар, көргәйсән; Сәннахерибниң адәм әвәтип мәңгү һаят Худани һақарәтләп ейтқан гәплирини аңлиғайсән!
17 И Пәрвәрдигар, Асурийә падишалири һәқиқәтән һәммә жутларни, шуларға бекинди болған жутларниму харабә қилип, □
18 уларниң илаһ-бутлирини отқа ташливәткән; чүнки уларниң илаһлири илаһ әмәс, бәлки инсан қоли билән ясалғанлири, яғач вә таш, халас; шуңа асурийлар уларни һалак қилди.
19 Әнди, и Пәрвәрдигар Худайимиз, жаһандики барлиқ әл-жутларға Сениң, пәқәт Сениңла Пәрвәрдигар екәнлигиңни билдүрүш үчүн, бизни униң қолидин қутқузғайсән!».
20 Шуниң билән Амозниң оғли Йәшая Һәзәкияға сөз әвәтип мундақ деди: —
— Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Сениң Маңа Сәннахериб тоғрилиқ қилған дуайиңни аңлидим.
21 Пәрвәрдигарниң униңға карита дегән сөзи шудурки: —
«Пак қиз, йәни Зионниң қизи сени кәмситиду,
Сени мазақ қилип күлиду;
Йерусалимниң қизи кәйниңгә қарап бешини чайқайду;
22 сән кимни мазақ қилип күпүрлүк қилдиң?
Сән кимгә қарши авазиңни көтирип,
Нәзириңни үстүн қилдиң?
Исраилдики Муқәддәс Болғучиға қарши!□
23 Әлчилириң арқилиқ сән Рәбни мазақ қилип; —
«Мән нурғунлиған жәң һарвулирим билән тағ чоққисиға,
Ливан тағ бағрилириға йетип кәлдимки,
Униң егиз кедир дәрәқлирини, есил қариғайлирини кесиветимән;
Мән униң әң чәт туралғусиға,
Униң әң бүк-бароқсан орманзарлиғиға кирип житимән.□
24 Өзүм қудуқ колап яқа жутниң сүйини ичтим;

□ **19:15 «керублар оттурисида турған»** — муқәддәс ибадәтханидики әң ичкири өй, йәни «әң муқәддәс жай» дегән өйдә, Худаниң «рәһим көрситидиған орун-тәхти» («кафарәт тәхти») («рәһимгаһ») бар еди. Мошу орунда Худа Исраилниң алаһидә қурбанлиқлириниң қанлирини қобул қилатти. Орниниң икки тәрипиниң һәр бирида алтундин ясалған, тәхткә қаритилған бирдин «керуб» бар еди. Мусаниң дәвридин тартип Худаниң парлақ шан-шәриви сирлиқ һалда шу тәхтниң үстидә, йәни «керублар оттурисида» турған еди. Керублар болса интайин күчлүк бир хил пәриштиләр болуп, Худаниң чиқарған һөкүм-жазалирини бежириду. «Керублар оттурисида турған» дегини, сән бизгә йеқинлашқан һәм бизгә рәһим көрсәтмәкчи болған Худасән» дегәнликтур. □ **19:17 «шуларға бекинди болған жутлар»** — мошу ибарини сөзмусөз тәржимә қилғанда «бекинди» дегән сөз йоқ. Биз шәрһләш үчүн уни қоштуқ. □ **19:22 «күпүрлүк»** — ким өзини Худаниң орнида қоюп, «һәммә ишни қилалаймән» десә, күпүрлүк қилған болиду, шундақла һаман бир күни жиқитилиду. □ **19:23 «Униң әң бүк-бароқсан орманзарлиғи»** — бу айәттики «бүк-бароқсан» дегән сөз ибраний тилида «кармәл» дегән сөз билән ипадилиниду. Кармәл болса Исраилниң әң мунбәт вә чирайлиқ жайи еди. Шуниң билән падишаниң «униң «Кармәл» орманзарлиғиға киримән» дегини «униң (Ливанниң) әң чирайлиқ жайиға (һеч тосалғусиз) бариман» дегәндәк по атидиған мәнини ипадиләйтти. Ливанда «Кармәл» дегән жай йоқ.

Путумниң учидила мән Мисирниң барлиқ дәрия-өстәңлирини қурутивәттим — дедиң.□
25 — Сән шуни аңлап бақмиғанмидиң?
Узундин буян Мән шуни бекиткәнмәнки,
Қедимдин тартип шәкилләндүргәнмәнки,
Һазир уни әмәлгә ашурдумки,
Мана, сән қәлъә-қорғанлиқ шәһәрләрни харабиләргә айландурдуң;
26 Шуниң билән у йәрдә туруватқанлар күчсизлинип,
Йәргә қаритип қоюлди, шәрмәндә қилинди;
Улар өсиватқан от-чөптәк,
Юмран көк чөпләрдәк,
Өгүздики от-чөпләр өсмәй қуруп кәткәндәк болди.□
27 Бирақ сениң олтарғиниңни, орнуңдин турғиниңни, чиқип-киргиниңни вә
Маңа қарши ғалҗирлишип кәткиниңни билимән;
28 Сениң Маңа қарши ғалҗирлишип кәткәнлигиңниң, һакавурлишип
кәткәнлигиңниң қулиқимға йәткәнлиги түпәйлидин,
Мән қармиғимни бурниңдин өткүзимән,
Жүгинимни ағзиңға салимән,
Вә өзүң кәлгән йол билән сени қайтуримән.□
29 И *һәзәкия*, шу иш саңа аламәт бешарәт болидуки,
Мошу жили өзлүгидин өскән,
Иккинчи жили шулардин чиққанларму силәрниң рисқиңлар болиду;
Үчинчи жили болса терийсиләр, орисиләр, үзүм көчәтлирини тикисиләр;
Улардин чиққан мевиләрни йәйсиләр.□
30 Йәһуда җәмәтиниң қечип қутулған қалдиси болса йәнә төвәнгә қарап йилтиз
тартиду,
Жуқириға қарап мевә бериду;
31 Чүнки Йерусалимдин бир қалдиси,
Зион теғидин қечип қутулғанлар чиқиду;
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң отлуқ муһәббити мошуни ада қилиду.
32 Шуңа, Пәрвәрдигар Асурийә падишаси тоғрилиқ мундақ дәйду: —
У нә мошу шәһәргә йетип кәлмәйду,

□ **19:24 «... Путумниң учидила мән Мисирниң барлиқ дәрия-өстәңлирини қурутивәттим»** — жуқурики 22-айәттә падиша өзиниң тәс ишларни қилалайдиғанлиғини, мәсилән Ливан районидики әң жуқури тағларға чиқалайдиғанлиғини (көчмә мәнаси, бәлким алийҗанап, күчлүк падишалардин үстүнлүккә еришидиғанлиғини көрситиду), әң есил нәрсиләргә еришидиғанлиғини тәсвирләйду. Мошу 24-айәттики «путум... қурутивәттим» дегини, деханниң пути биләнла топини иштирип ериқни тосуп, суни қурутивәткинидәк, «Мән халисамла наһайити асанла һәр қандақ ишни қилалаймән, һәтта Нил дәриясиниму қурутиветәләймән» дегән мәнмәнликни билдүрмәкчи. □ **19:26 «өгүздики от-чөпләр...»** — бу дегәнликниң башқа хил тәрҗимилирини учритиш мүмкин. □ **19:28 «Мән қармиғимни бурниңдин өткүзимән, жүгинимни ағзиңға салимән...»** — Асурийә падишалири мошундақ рәһимсиз йол билән әсирләрни ялап маңатти. □ **19:29 «Мошу жили өзлүгидин өскән, иккинчи жили шулардин чиққанларму силәрниң рисқиңлар болиду; үчинчи жили болса терийсиләр, орисиләр, үзүм көчәтлирини тикисиләр; улардин чиққан мевиләрни йәйсиләр»** — мошу мөҗизә ишәш-етиқатни күчәйтиш үчүн һәм хәлиқни қутқузуш үчүн берилгән. Уруш вақтида териқчилиқ қилиш мүмкин әмәс; Асурийә қошуни кәткәндин кейинки жилидиму, қошунидин қелип қалғанлири паракәндичилик қилиши мүмкин еди. Шуңа мөҗизә үчинчи жилғичә созулиду. «Үзүм көчәтлирини тикисиләр... мевисини йәйсиләр» дегән вәдә, течлиқ мәзгилниң узун болидиғанлиғини көрситиду (үзүм таллирини өстүрүшкә узун вақит кетиду, әлвәттә). Кишиләрниң Асурийә қошунлириниң туюқсиз чекинишини «тәсадипийлиқтин» демәслиги үчүн, бу иккинчи мөҗизә берилди. Шундақтиму, мәзкур «Падишаһлар» дегән китапқа қариғанда, хәлиқләр йәнила икки мөҗизини тезла унтуйду, Худаға вапасизлиқ қиливериду.

Нә униңға бир тал оқму атмайду;
Нә қалқанни көтирип алдиға кәлмәйду,
Нә униңға қарита қашаларниму ясимайду.
33 У қайси йол билән кәлгән болса,
У йол билән қайтиду вә мошу шәһәргә кәлмәйду — дәйду Пәрвәрдигар,
34 — Чүнки Өзүм үчүн вә Мениң қулум Давут үчүн уни әтрапидики сепилдәк
қоғдап қутқузимән». ■
35 Шу кечә шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң Пәриштиси чиқип,
Асурийәликләрниң баргаһида бир йүз сәксән бәш миң әскәрни урди; мана,
кишиләр әтигәндә орнидин турғанда, уларниң һәммисиниң өлгәнлигини
көрди!□ ■
36 Шуңа Асурийә падишаси Сәннахериб чекинип, йолға чиқип, Нинәвә шәһиригә
қайтип турди.
37 Вә шундақ болдики, у өз бути Нисроқниң бутханисида униңға чоқунуватқанда,
оғуллири Адраммәләк һәм Шарезәр уни қиличлап өлтүрүвәтти; андин улар болса
Арарат дегән жутқа қечип кәтти. Униң оғли Есарһаддон униң орнида падиша
болди.□ ■

20

Һәзәкия еғир кесәл болиду, дуа қилиду

2Тар. 32:24; Йәш. 38:1-22

1 Шу күнләрдә Һәзәкия әҗәл кәлтүргүчи бир кесәлгә муптила болди. Амозниң
оғли Йәшая пәйғәмбәр униң қешиға берип, униңға: —
«Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
— Өйүң тоғрилиқ вәсийәт қилғин; чүнки әҗәл кәлди, яшимайсән» — деди.■
2 Һәзәкия болса йүзини там тәрәпкә қилип Пәрвәрдигарға дуа қилип: —
3 И Пәрвәрдигар, Сениң алдиңда мениң һәқиқәт вә пак дил билән меңип
жүргәнлигимни, нәзириң алдида дурус болған ишларни қилғанлиғимни әсләп
қойғайсән, — деди.
Вә Һәзәкия жиғлап еқип кәтти.
4 Йәшая чиқип ордидики оттура һойлиға йәтмәстә, Пәрвәрдигарниң сөзи униңға
йетип мундақ дейилди: —
5 Йенип берип хәлқимниң башламчиси Һәзәкияға мундақ дегин: —
«Пәрвәрдигар, атаң Давутниң Худаси мундақ дәйду: —
«Дуайиңни аңлидим, көз яшлириңни көрдүм; мана, Мән сени сақайтимән.
Үчинчи күнидә Пәрвәрдигарниң өйигә чиқисән. □
6 Күнлириңгә Мән йәнә он бәш жил қошимән; шуниң билән Мән сени вә бу
шәһәрни Асурийә падишасиниң қолидин қутқузимән; Өзүм үчүн вә қулум Давут
үчүн Мән бу шәһәрни әтрапидики сепилдәк қоғдаймән.
7 (Йәшая болса: — «Әнҗир пошкили тәйярлаңлар, деди. Улар уни елип келип,
ярисиға чапливиди, у сақайди.

■ **19:34** 2Пад. 20:6 □ **19:35 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — Тәврат дәвридә интайин алаһидә шәхс еди. Бәзи ишларда у Худаниң орнида көрүнәтти (мәсилән, Тәвраттики «Яр.» 18-бапни көрүң). «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **19:35** Йәш. 37:36 □ **19:37 «У өз бути Нисроқниң бутханисида униңға чоқунуватқанда, оғуллири Адраммәләк һәм Шарезәр уни қиличлап өлтүрүвәтти»** — мошу вақиә Сәннахериб Исраилдин чекиништин 20 жил кейин (миладийәдин илгәрки 681-жили) болди. ■ **19:37** 2Тар. 32:21; Йәш. 37:38 ■ **20:1** 2Тар. 32:24; Йәш. 38:1 □ **20:5 «атаң Давут»** — Һәзәкия Давут пәйғәмбәрниң он үчинчи әвлади еди.

8 Һәзәкия Йәшаядин: Пәрвәрдигар мени сақайтип, үчинчи күни униң өйигә
чиқидиғанлиғимни испатлайдиғанға қандақ бешарәтлик аламәт болиду? — дәп
сориған еди.
9 Йәшая: — Пәрвәрдигарниң Өзи ейтқан ишини җәзмән қилидиғанлиғини
саңа испатлаш үчүн Пәрвәрдигардин шундақ бешарәтлик аламәт болидуки, сән
қуяшниң пәләмпәй үстигә чүшкән сайисиниң он басқуч алдиға меңиши яки он
басқуч кәйнигә йенишини халамсән? — деди.
10 Һәзәкия: Қуяш сайисиниң он басқуч алдиға меңиши асан; сайә он башқуч
кәйнигә янсун, дегән еди.
11 Шуниң билән Йәшая пәйғәмбәр Пәрвәрдигарға нида қилди вә У қуяшниң Аһаз
падиша қурған пәләмпәй басқучилири үстигә чүшкән сайисини яндуруп, он
басқуч кәйнигә маңдурди).

Бабил падишасидин кәлгән әлчиләр •••• Чоң бир хаталиқ

2Тар. 32:31-33; Йәш. 39:1-8

12 Шу пәйттә Баладанниң оғли Бабил падишаси Меродақ-Баладан, Һәзәкияни
кесәл болуп йетип қапту, дәп аңлап, хәтләр һәдийә билән әвәтти. □
13 Һәзәкия болса әлчиләрниң гепини тиңшап, уларға барлиқ ғәзнә-амбарлирини,
күмүчни, алтунни, дора-дәрманларни, сәрхил майларни, савут-қураллар
амбиридики һәммини вә байлиқлириниң барлиғини көрсәтти; ордиси вә
пүткүл падишалиғи ичидики нәрсиләрдин Һәзәкия уларға көрсәтмигән бириму
қалмиди.
14 Андин Йәшая пәйғәмбәр Һәзәкияниң алдиға берип, униңдин: —
«Мошу кишиләр немә деди? Улар сени йоқлашқа нәдин кәлгән?» — дәп сориди.
Һәзәкия: — «Улар жирақ бир жуттин, йәни Бабилдин кәлгән» деди.
15 Йәшая йәнә: — «Улар ордаңда немини көрди?» дәп сориди.
Һәзәкия: — «Ордамда бар нәрсиләрни улар көрди; байлиқлиримниң арисидин
мән уларға көрсәтмигән бириму қалмиди» — деди.
16 Йәшая Һәзәкияға: Пәрвәрдигарниң сөзини аңлап қойғин: —
17 — Мана шундақ күнләр келидуки, ордаңда бар нәрсиләр вә бүгүнгә қәдәр
ата-бовилириң топлап, сақлап қойған һәммә Бабилға елип кетилиду; һеч нәрсә
қалмайду — дәйду Пәрвәрдигар.
18 — Һәмдә Бабиллиқлар оғуллириңни, йәни өзүңдин болған әвлатлириңни елип
кетиду; шуниң билән улар Бабил падишасиниң ордисида ағват болиду.□

□ **20:12 «Меродақ-Баладан»** — яки «Беродақ-Баладан». **«Бабил падишаси Меродақ-Баладан... хәтләр һәдийә билән әвәтти»** — Меродақ-Баладан Асурийә падишаси Сәннахериб тәрипидин миладийәдин илгәрки 702-жили ғулитилди. Мошу ишму шу жилда болған болуши керәк. Демәк, бу иш, йәни 20-бапта вә «Йәш.» 38-39-бапта тәсвирләнгән ишлар «2пад.» 18:17-37 вә 19-баптики ишлардин **илгири** йүз бәргән. Әнди немишкә улардин кейин хатириләнгән? Мошу иш тоғрилиқ «Йәш.» 39:1дики изаһатни көрүң.

□ **20:18 «Бабиллиқлар оғуллириңни, йәни өзүңдин болған әвлатлириңни елип кетиду ... улар Бабил падишасиниң ордисида ағват болиду»** — көрүнүштә аддий көрүнгән мошу вақиә үчүн немишкә мошу қаттиқ җазалиқ сөз чиқиду? Пикримизчә, үч сәвәви бар: — (1) Һәзәкия Худаға: «Қәдәмлиримни санап маңимән» дегән вәдини бәргән еди, лекин бу қетим Худадин һеч соримай шундақ қилған; (2) Әлчиләрниң кәлгәнлигидин у бәлким: «һазир мән «җаһанға даңқи чиққан адәммән», «кичик дөлитимизниң җаһанда орни бар» дәп тәкәббурлишип кәткән болуши мүмкин. (3) Мошулардин сирт, билишимизчә Меродақ-Баладан Асурийә империйәсигә қарши бир иттипақни бәрпа қилмақчи. У «тәкәллуп көрситидиған» мошу пурсәттин пайдилинип, Һәзәкияни иттипаққа қатнишишқа тәклип қилған. Өзини өлүмдин қутқузғанлиғини, қуяшниң нуриниң «кәйнигә янғанлиғи»дәк интайин карамәт мөҗизини көргән, Худаниң «Мән силәрни Асурийәдин қутқузимән» дегән вәдисини аңлиған Һәзәкия қандақму худасиз бир әл-жут билән иттипақлашмақчи болғанду? «Ағват» — пичиветилгән адәм, «Йәш.» 56:4-айәттики изаһатни көрүң.

19 Һәзәкия әнди өз-өзигә «Өз күнлиримдә болса аман-течлиқ, Худаниң һәқиқәт-
вапалиғи болмамду?», дәп Йәшаяға: — «Сиз ейтқан Пәрвәрдигарниң мошу сөзи
яхши екән» — деди.□
20 Һәзәкияниң башқа әмәллири, җүмлидин униң сәлтәнитиниң қудрити, униң
қандақ қилип шәһәргә су тәминләш үчүн көл, шундақла су апиридиған
нор ясиғанлиғи «Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта
пүтүлгән әмәсмиди?■
21 Һәзәкия ата-бовилириниң арисида ухлиди; оғли Манассәһ орнида падиша
болди.

21

Манассәһниң Йәһуданиң үстидики сәлтәнити
2Тар. 33:1-9, 20

1 Манассәһ падиша болғанда он икки яшта болуп, Йерусалимда әллик бәш жил
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Һәфзибаһ еди. ■
2 У Пәрвәрдигар Исраилларниң алдидин һайдап чиқириватқән ят әлликләрниң
жиркиничлик адәтлиригә охшаш ишлар билән Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил
болғанни қилди.
3 У атиси Һәзәкия бузуп йоқатқан «жуқури жайлар»ни қайтидин ясатти; у
Баалға атап қурбангаһларни салдуруп, Исраилниң падишаси Аһаб қилғандәк
бир Ашәраһ мәбуд ясиди; у асмандики нурғунлиған ай-юлтузларға баш урди вә
уларниң қуллуғиға кирди. □ ■
4 У Пәрвәрдигарниң өйидиму қурбангаһларни ясатти. Шу ибадәтхана тоғрилиқ
Пәрвәрдигар: Мән Йерусалимда Мениң намимни қоймән, дегән еди. ■
5 У Пәрвәрдигарниң өйиниң икки һойлисида «асманниң қошуни»ға
қурбангаһларни атап ясатти. □
6 Өз оғлини оттин өткүзди; җадугәрчилик билән палчилиқ ишләтти, өзигә
җинкәшләр билән әпсунчиларни бекитти; у Пәрвәрдигарниң нәзиридә сан-
санақсиз рәзилликни қилип униң ғәзивини қозғиди.
7 У ясатқан «Ашәраһ» ойма мәбудни *Худаниң* өйигә қойди. Шу өй тоғрилиқ
Пәрвәрдигар Давутқа вә униң оғли Сулайманға: — «Бу өйдә, шундақла Исраилниң
һәммә қәбилилириниң зиминлири арисидин Мән таллиған Йерусалимда Өз
намимни әбәткичә қалдуримән; ■
8 әгәр Исраил пәқәт Мән уларға тапилиған барлиқ әмирләргә, йәни Өз қулум
Муса уларға буйруған барлиқ қанунға мувапиқ әмәл қилишқа көңүл қойсила,
Мән уларниң путлирини ата-бовилириға тәқсим қилған бу зиминдин қайтидин
нери қилмаймән», дегән еди.

□ **20:19 «Өз күнлиримдә болса аман-течлиқ, Худаниң һәқиқәт-вапалиғи болмамду?»** — Һәзәкия мошу сөзләрни йәнә очуқ ейтиши мүмкин. **«Сиз ейтқан Пәрвәрдигарниң мошу сөзи яхши екән»** — мошу айәттә, Һәзәкияниң өз-өзигә дегәнлири башқиларға, һәтта өз җәмәтигә болған бир хил беғәм, көйүмсиз позитсийисини билдүриду. Йәшая дегән бешарәт әмәлийәттә йүз жилдин кейин әмәлгә ашурулған; вақитниң созулуши болса бәлким Йәһуданиң кейинки бир падишаси (Йосия)ниң қаттиқ товва қилиши түпәйлидин болди. ■ **20:20** 2Тар. 32:30 ■ **21:1** 2Тар. 33:1 □ **21:3 «асмандики нурғунлиған ай-юлтузлар»** — ««асманниң қошуни» дегән сөз билән ипадилиниду. Тәвраттин билимизки, асмандики юлтузларниң пәриштиләр вә бәзи әһвалда асмандики яман күчләр, йәни жин-шәйтанлар биләнму мунасивити бар («Зәб.» 146:4, «Аюп» 38:4-7, «Вәһ.» 12:4ни көрүң). ■ **21:3** 2Пад. 18:4 ■ **21:4** Қан. 12:5, 11; 2Сам. 7:13; 1Пад. 8:29; 9:3; 2Тар. 7:12; Зәб. 131:13, 14; Йәр. 32:34 □ **21:5 «асманниң қошуни»** — мошу йәрдә қуяш, ай вә юлтузларни көрситиду. ■ **21:7** 2Сам. 7:10; 1Пад. 8:16, 29; 9:3; 2Пад. 23:27

9 Лекин улар қулақ салмайтти; шуңлашқиму, Манассәһ уларни шундақ
аздурдики, улар Пәрвәрдигар Исраилларниң алдидин һалак қилған ят
әлликләрдин ашуруп рәзиллик қилатти.
10 Шуңа Пәрвәрдигар Өз қуллири болған пәйғәмбәрләрниң вастиси арқилиқ
мундақ деди: —
11 Йәһуданиң падишаси Манассәһ бу жиркиничлик ишларни қилип, һәтта
униңдин илгири өткән Аморийлар қилған барлиқ рәзилликтин зиядә рәзиллик
қилип, униң бутлири билән Йәһуданиму гунаға аздурғини үчүн ■
12 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мана, Йерусалим билән Йәһуданиң үстигә шундақ балаю-апәт кәлтүримәнки,
кимки уни аңлисила қулақлири зиңилдап кетиду.
13 Мән Самарийәни өлчигән тана вә Аһабниң җәмәтини тәкшүргән тик өлчигүч
жип билән Йерусалимни тәкшүртимән; киши қачини чайқап сүрткәндин кейин
дүм көмтүрүп қойғандәк, Йерусалимни чайқап өрүймән. □
14 Мән мирасимниң қалғанлиридинму ваз кечип, дүшмәнлириниң қолиға
тапшуримән; уларни һәммә дүшмәнлиригә булаң-талаң объекти вә олҗа қилип
беримән; □
15 Чүнки улар Мениң нәзиримдә рәзил болғанни қилип, уларниң ата-бовилири
Мисирдин чиққан күндин тартип бүгүнгичә ғәзивимни қозғап кәлди».
16 Манассәһ әнди пүткүл Йерусалимни бир четидин йәнә бир четигичә қанға
толдуруп, көп наһәқ қан төккүзди вә охшашла өзи қиливатқан гунайи билән
Йәһудаларни аздуруп, уларниң Пәрвәрдигарниң нәзиридики рәзилликни
қилишиға сәвәп болди.
17 Манассәһниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси, җүмлидин у
садир қилған гуна «Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта
пүтүлгән әмәсмиди?
18 Манассәһ ата-бовилириниң арисида ухлиди вә өз өйиниң бeғида, йәни
Уззаһниң бeғида дәпнә қилинди. Андин оғли Амон униң орнида падиша болди.■

Амонниң Йәһуданиң үстидики сәлтәнити
2Тар. 33:21-25

19 Амон падиша болғанда жигирмә икки яшта болуп, Йерусалимда икки жил
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Мәшулләмәт еди; у Йотбаһлиқ Һарузниң
қизи еди.
20 Амон атиси Манассәһ қилғандәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни
қилатти.
21 У атиси маңған барлиқ йолларда маңатти; у атиси қуллуғида болған бутларниң
қуллуғида болуп, уларға сәҗдә қилип,
22 Пәрвәрдигарниң йолида жүрмәй, өз ата-бовилириниң Худаси Пәрвәрдигарни
тәрк қилди.
23 Әнди Амонниң хизмәткарлири падишани қәстләп, уни өз ордисида өлтүрди.

■ **21:11** Йәр. 15:4 □ **21:13 «Самарийәни өлчигән тана»** — шүбһисизки, Худаниң Самарийәниң үстигә чүшүргән җаза һөкүмини көрситиду; «Аһабниң җәмәтини тәкшүргән тик өлчигүч жип» — Худаниң Аһабниң җәмәтиниң үстигә чүшүргән җаза һөкүмини көрситиду. «Ам.» 7:7-8ни көрүң. **«киши қачини чайқап сүрткәндин кейин дүм көмтүрүп қойғандәк, Йерусалимни чайқап өрүймән»** — бу сөз, бәлким, Худаниң Йерусалимдин барлиқ аһалисини жирақ қилип, уни астин-үстин қиливетидиғанлиғини көрситиду. 14-айәтни көрүң. □ **21:14 «мирасим»** — Исраилдики он икки қәбилә; «мирасимниң қалғанлири» — Исраилдин ялғуз қалған қәбилә, йәни Йәһудани көрситиду. ■ **21:18** 2Тар. 33:20

24 Лекин жут хәлқи Амон падишани қәстлигәнләрниң һәммисини өлтүрди;
андин жут хәлқи униң орнида оғли Йосияни падиша қилди.
25 Амонниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
26 У Уззаһниң бeғида өз қәбридә дәпнә қилинди. Андин оғли Йосия униң орнида
падиша болди.■

22

Йосияниң Йәһуданиң үстидики сәлтәнити
2Тар. 34:1-28

1 Йосия падиша болғанда сәккиз яшта болуп, Йерусалимда оттуз бир жил
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Йәдидаһ еди; у Бозкатлиқ Адаяниң қизи
еди. ■
2 Йосия Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилип, һәр иштa атиси
Давутниң барлиқ йолида жүрүп, нә оңға нә солға чәтнәп кәтмиди.
3 Падиша Йосия сәлтәнитиниң он сәккизинчи жилида, падиша Мәшулламниң
нәвриси, Азалияниң оғли катип Шафанни Пәрвәрдигарниң өйигә әвәтип:
4 «Баш каһин Һилқияниң қешиға чиқип шуни буйруғинки, у Пәрвәрдигарниң
өйигә елип келингән, дәрвазивәнләр хәлиқтин жиққан пулни санисун.
5-6 Андин улар Пәрвәрдигарниң өйини оңшайдиған ишларни назарәт қилғучи
ишчиларға тапшуруп бәрсун. Булар һәм Пәрвәрдигарниң өйидики бузулған
йәрләрни оңшашқа өйдә ишлигүчиләргә, йәни яғаччилар, тамчилар вә
таштирашларға бәрсун. Улар мошу пул билән өйни оңшашқа лазим болған
яғач билән оюлған ташларни сетивалсун, дегин» — деди.
7 Лекин уларниң қолиға тапшурулған пулниң һесави қилинмиди. Чүнки улар
инсап билән иш қилатти.
8 Баш каһин Һилқия катип Шафанға: — Мән Пәрвәрдигарниң өйидә бир Тәврат
китавини таптим, деди. Шуни ейтип Һилқия китапни Шафанға бәрди. У уни
оқуди.
9 Андин кейин катип Шафан падишаниң қешиға берип падишаға хәвәр берип:
— Хизмәткарлири ибадәтханидики пулни жиғип Пәрвәрдигарниң өйини
оңшайдиған иш бешилириниң қоллириға тапшуруп бәрди, деди.
10 Андин катип Шафан падишаға: Һилқия маңа бир китапни бәрди, деди. Андин
Шафан падишаға уни оқуп бәрди.
11 Вә шундақ болдики, падиша Тәврат китавиниң сөзлирини аңлиғанда, өз
кийимлирини житти.□
12 Падиша Һилқия каһин билән Шафанниң оғли Аһикамға, Микаяниң оғли Акбор
билән Шафан катипқа вә падишаниң хизмәткари Асаяға буйруп: —
13 Берип мән үчүн вә хәлиқ үчүн, йәни пүткүл Йәһудадикиләр үчүн бу
тепилған китапниң сөзлири тоғрисида Пәрвәрдигардин йол сораңлар. Чүнки
ата-бовилиримиз бу китапниң сөзлиригә, униңдики бизләргә пүтүлгәнлиригә
әмәл қилишқа қулақ салмиғанлиғи түпәйлидин Пәрвәрдигарниң бизгә қозғалған
ғәзиви интайин дәһшәтлик, деди.
14 Шуниң билән Һилқия каһин, Аһикам, Акбор, Шафан вә Асаялар Хархасниң
нәвриси, Тикваһниң оғли кийим-кечәк беги Шаллумниң аяли аял пәйғәмбәр

■ **21:26** Мат. 1:10 ■ **22:1** 2Тар. 34:1 □ **22:11** **«падиша Тәврат китапниң сөзлирини аңлиғанда...»** — тепивелинған китап Тәвратниң қайси қисми болуши керәк? Падишаһниң инкаси, йәни кейинки һәрикәтлиригә, болупму «жуқури жайлар»ни йоқитишиға қариғанда, «тепивелинған китап» чоқум бу ишни тәкитләйдиған «Қанун шәрһи»ни өз ичигә алған.

Һулдаһниң қешиға берип, униң билән сөзләшти. У Йерусалим шәһириниң иккинчи мәһәллисидә олтиратти.
15 У уларға мундақ деди: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Силәрни әвәткән кишигә мундақ дәңлар: —
16 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана Мән Йәһуданиң падишаси оқуған китапниң һәммә сөзлирини әмәлгә ашуруп, бу җайға вә бу йәрдә турғучиларға балаю-апәт чүшүримән.
17 Чүнки улар Мени ташлап, башқа илаһларға хушбуй йеқип, қоллириниң һәммә ишлири билән Мениң аччиғимни кәлтүрди. Униң үчүн Мениң қәһрим бу йәргә қарап янди һәм өчүрүлмәйду.
18 Лекин силәрни Пәрвәрдигардин йол сориғили әвәткән Йәһуданиң падишасиға болса шундақ дәңлар: Сән аңлиған сөзләр тоғрисида Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар шундақ дәйду: —
19 Чүнки көңлүң юмшақ болуп, мошу җай вә униңда турғучиларниң вәйранә вә ләнәткә айландурулидиғанлиғи тоғрисида уларни әйипләп ейтқан сөзлиримни аңлиғиниңда, Пәрвәрдигарниң алдида өзүңни төвән қилип, кийимлириңни житип, Мениң алдимда жиғлиғиниң үчүн, Мәнму дуайиңни аңлидим, дәйду Пәрвәрдигар.
20 Буниң үчүн сени ата-бовилириң билән жиғилишқа, өз қәбрәңгә аман-хатирҗәмлик ичидә беришқа несип қилимән; сениң көзлириң Мән бу җай үстигә чүшүридиған барлиқ күлпәтләрни көрмәйду».
Улар йенип берип, бу хәвәрни падишаға йәткүзди.

23

Йосия падиша ислаһат қилиду
2Тар. 34:29-30; 35:1-27

1 Падиша адәмләрни әвәтип, Йәһуда билән Йерусалимниң һәммә ақсақаллирини өз қешиға чақиртип кәлди. ■
2 Падиша Пәрвәрдигарниң өйигә чиқти; барлиқ Йәһудадики әр кишиләр вә Йерусалимда туруватқанларниң һәммиси, каһинлар билән пәйғәмбәрләр, йәни барлиқ хәлиқ, әң кичигидин тартип чоңиғичә һәммиси униң билән биллә чиқти. Андин у Пәрвәрдигарниң өйидә тепилған әһдә китавиниң һәммә сөзлирини уларға оқуп бәрди.□
3 Падиша түврүкниң йенида туруп Пәрвәрдигарниң алдида: — Пәрвәрдигарға әгишип пүтүн қәлбим вә пүткүл җеним билән Униң әмирлирини, һөкүм-гуваліқлири вә бәлгүлимилирини тутуп, ушбу китапта пүтүлгән әһдигә әмәл қилимән дәп әһдигә өзини бағлиди. Шуниң билән хәлиқниң һәммисиму әһдә алдида туруп униңға өзини бағлиди.□
4 Андин кейин падиша баш каһин Һилқия билән орун басар каһинларға вә һәм дәрвазивәнләргә: — Баалға, Ашәраһ бутиға вә асманниң барлиқ қошуниға атап ясалған барлиқ әсвап-үскүниләрни Пәрвәрдигарниң өйидин чиқириветиңлар, дәп әмир қилди; у буларни Йерусалимниң сиртида, Кидрон етизлиғида көйдүрди вә күллирини Бәйт-Әлгә елип барди.
5 У Йәһуда падишалириниң Йәһуда шәһәрлиридики «жуқури җайлар»да һәмдә Йерусалимниң әтраплиридики «жуқури җайлар»да хушбуй яндурушқа тиклигән

■ **23:1** 2Тар. 34:29 □ **23:2 «һәммә сөзлирини уларға оқуп бәрди»** — ибраний тилида: «һәммә сөзлирини уларниң қулақлириға оқуп бәрди». □ **23:3 «түврүкниң йенида»** — яки «пәштақ үстидә». **«китапта пүтүлгән әһдигә...»** — ибраний тилида «китапта пүтүлгән әһдә сөзлиригә...».

бут каһинлирини, шуниңдәк Баалға, қуяшқа, айға, юлтуз түркүмлиригә һәмдә
асманниң барлиқ қошуниға хушбуй яққучиларни иштин һайдиватти. □
6 У Пәрвәрдигарниң өйидин Ашәраһ бутни елип чиқип Йерусалимниң сиртиға
елип берип, Кидрон җилғисиға апирип шу йәрдә көйдүрүп кукум-талқан қилип
езип, тописини аддий пухраларниң қәбирлири үстигә чечиватти.
7 Андин у Пәрвәрдигарниң өйигә җайлашқан бәччивазларниң туралғулирини
чеқип ғулатти; бу өйләрдә йәнә аяллар Ашәраһ бутқа чедир тоқуйтти.
8 У Йәһуда шәһәрлиридин барлиқ каһинларни чақиртип, өзигә жиғди. Андин у
Гәбадин тартип Бәәр-Шебағичә каһинлар хушбуй яқидиған «жуқури җайлар»ни
бузуп булғиватти; у «дәрвазилардики жуқури җайлар»ни чеқип бузди; булар
«Шәһәр башлиғи Йәшуаниң қувиқи»ниң йенида, йәни шәһәр қувиқиға кириш
йолиниң сол тәрипидә еди □
9 (әнди «жуқури җайлар»дики каһинларниң Йерусалимда Пәрвәрдигарниң
қурбангаһиға чиқиши чәкләнгән еди; лекин улар давамлиқ өз қериндашлири
билән биргә питир нанлардин йейишигә муйәссәр еди).
10 Йосия һеч ким өз оғли яки қизини Моләккә атап оттин өткүзмисун дәп,
Һинномниң оғлиниң җилғисидики Тофәтниму бузуп булғиватти. □
11 Пәрвәрдигарниң өйигә киридиған йолниң еғизида Йәһуда падишалири қуяшқа
тәқдим қилип қойған атларни шу йәрдин йөткәп, «қуяш һарвулири»ни отта
көйдүрди (улар *ибадәтханиниң* һойлилириға җайлашқан, Натан-Мәләк дегән
ағватниң өйиниң йенида туратти). □
12 Падиша йәнә Йәһуда падишалири Аһазниң балиханисиниң өгүзидә салдурған
қурбангаһларни вә Манассәһ Пәрвәрдигарниң өйиниң икки һойлисиға ясатқан
қурбангаһларни чеқип кукум-талқан қиливатти; у уларниң тописини у йәрдин
елип, Кидрон җилғисиға чечиватти.
13 Исраилниң падишаси Сулайман Йерусалимниң мәшриқ тәрипигә вә «Һалак
теғи»ниң җәнубиға Зидонийларниң жиркиничлик бути Аштарот, Моабийларниң
жиркиничлик бути Кемош вә Аммонларниң жиркиничлик бути Милкомға атап
ясатқан «жуқури җайлар»ниму падиша бузуп булғиватти. □
14 У бут түврүкләрни парчилап, Ашәраһ бутлирини кесип жиқитип, улар турған
йәрләрни адәм сүйәклири билән толдурди.□ ■
15 У йәнә Исраилни гунаға путлаштурған, Нибатниң оғли Йәробоам Бәйт-
Әлдә салдурған қурбангаһ билән «жуқури җай»ни, уларни бузуп чақти, андин
кейин «жуқури җай»ни көйдүрүп кукум-талқан қиливатти, Ашәраһ бутиниму
көйдүрүвәтти. ■

□ **23:5 «...иштин һайдиватти»** — яки «... һалак қилди». □ **23:8 «Гебадин Бәәр-Шебағичә»** — «Геба» Йәһуданиң шималий четидә, «Бәәр-Шеба» униң җәнубий четидә еди. **«У ... барлиқ каһинларни чақиртип, ... андин у ... каһинлар хушбуй яқидиған «жуқури җайлар»ни бузуп булғиватти»** — Йосия мошу йәрләрни булғаш билән бутпәрәсләрниң кейин у йәрни «булғанған, һарам» дәп қарап, қайтидин шундақ йолда ишлитишини мүмкин әмәс қилиш үчүн еди. **«дәрвазилардики жуқури җайлар»** — яки «тавапгаһларни». □ **23:10 «өз оғли яки қизини... оттин өткүзүш»** — инсаний қурбанлиқларни көрситиши мүмкин. **«Һинномниң оғлиниң җилғиси»** — бу йәр йәнә «Һинномниң җилғиси», йәни «Ге-һинном» дәп атилатти (әрәбчә «җәһәннәм»). □ **23:11 «қуяшқа тәқдим қилип қойған атлар»** — бу атлар тирик атлар яки ат һәйкили болуши мүмкин еди. **«Натан-Мәләк дегән ағватниң өйи»** — бәлким муқәддәс ибадәтханиниң бирәр һойлисида болуши мүмкин еди. □ **23:13 «Һалак теғи»** — мошу йәрдә «Зәйтун теғи»ни көрситиду. Бутпәрәсликтин булғинип кәткини түпәйлидин униңға шундақ һәҗвий, кинайилик исим қоюлған. □ **23:14 «У бут түврүкләрни парчилап,... улар турған йәрләрни адәм сүйәклири билән толдурди»** — Йосияниң мошу йәрләрни «адәмләрниң сүйәклири» билән толдуруши бутпәрәсләрниң кейин у йәрләрни «булғанған, һарам» дәп қарап, қайтидин шундақ йолда уларни ишлитишини мүмкин әмәс қилиш үчүн еди. ■ **23:14** Мис. 23:24; 34:13; Чөл. 33:52; Қан. 7:5, 25; 12:3 ■ **23:15** 1Пад. 12:32, 33

16 Йосия бурулуп қарап, тағдики қәбирләрни көрүп, адәм әвәтип қәбирләрдики
сүйәкләрни колап чиқирип, қурбангаһ үстидә көйдүрди, шу йол билән уни
булғивәтти. Бу ишлар Пәрвәрдигарниң каламини йәткүзүп, дәл уларни алдин-
ала бешарәт қилип җакалиған Худаниң адиминиң сөзиниң әмәлгә ашурулуши
еди. □ ■
17 Андин Йосия: Көз алдимдики бу қәбир теши кимниң? — дәп сориди.
Шәһәрдикиләр униңға: Бу Йәһудадин кәлгән, силиниң Бәйт-Әлдики қурбангаһни
бузған мошу ишлирини бешарәт қилған Худаниң адиминиң қәбри екән, деди.
18 Йосия: — Уни қоюңлар, һеч ким униң сүйәклирини мидирлатмисун, дәп
буйруди. Шуниң билән улар униң сүйәклири билән Самарийәдин кәлгән
пәйғәмбәрниң сүйәклиригә һеч кимни тәккүзмиди.
19 Андин Йосия Исраилниң падишалири Пәрвәрдигарниң ғәзивини қозғиған,
Самарийәниң шәһәрлиридә ясатқан «жуқури җайлар»дики барлиқ өйләрни
чақти; у уларни Бәйт-Әлдә қилғандәк қилип, йоқатти. ■
20 У у йәрләрдики «жуқури җайлар»ға хас болған һәммә каһинларни
қурбангаһниң үстидә өлтүрүп, қурбанлиқ қилди, андин уларниң үстигә адәм
сүйәклирини көйдүрди; у ахирда Йерусалимға йенип барди.

Йосия падиша «өтүп кетиш һейти»ни өткүзиду
2Тар. 35:1-19

21 Падиша барлиқ хәлиққә ярлиқ чүшүрүп: — Бу әһдә китавида пүтүлгәндәк,
Худайиңлар Пәрвәрдигарға «өтүп кетиш һейти»ни өткүзүңлар, дәп буйруди. ■
22 «Батур һакимлар» Исраилниң үстидин һөкүм сүргән күнләрдин тартип, нә
Исраил падишалириниң вақитлирида нә Йәһуда падишалириниң вақитлирида
ундақ бир «өтүп кетиш һейти» өткүзүлүп бақмиған еди;
23 Йосия падишаниң сәлтәнитиниң он сәккизинчи жилида, Пәрвәрдигарға атап
бу «өтүп кетиш һейти» Йерусалимда өткүзүлди.
24 Шуниңдәк Йосия Йәһуда жутида вә Йерусалимда пәйда болған җинкәшләр вә
палчиларни, тәрафим мәбудлири, һәр қандақ бутлар вә барлиқ башқа ләнәтлик
нәрсиләрни зиминдин йоқатти. Униң шундақ қилишиниң мәхсити, Һилқия
каһин Пәрвәрдигарниң өйидин тапқан китапта хатириләнгән Тәвраттики
сөзләргә әмәл қилиштин ибарәт еди.□ ■
25 Униңдәк Мусаға чүшүрүлгән қанунға интилип пүтүн қәлби, пүтүн җени вә
пүтүн күчи билән Пәрвәрдигарға қайтип, өзини беғишлиған бир падиша униңдин
илгири болмиған еди вә униңдин кейинму униңға охшаш бириси болуп бақмиди.
□
26 Лекин Пәрвәрдигарниң аччиғи Манассәһниң Өзини рәнҗиткән барлиқ
рәзилликлири түпәйлидин Йәһудаға туташқандин кейин, Өзиниң шиддәтлик
ғәзивидин янмиди.

□ **23:16 «Йосия ... тағдики қәбирләрни көрүп, адәм әвәтип қәбирләрдики сүйәкләрни колап чиқирип, қурбангаһ үстидә көйдүрди»** — жуқуриқи изаһатни көрүң. **«Пәрвәрдигарниң каламини йәткүзүп, дәл уларни алдин-ала бешарәт қилип җакалиған Худаниң адиминиң сөзи»** — «1Пад.» 13:30-32ни көрүң. ■ **23:16** 1Пад. 13:2 ■ **23:19** 2Тар. 34:6 ■ **23:21** Мис. 12:3; Қан. 16:2; 2Тар. 35:1 □ **23:24 «тәрафим мәбудлири»** — кичик, елип жүргидәк «қолайлиқ бутлар» еди. ■ **23:24** Лав. 19:31; 20:27; Қан. 18:11; Йәш. 8:19 □ **23:25 «униңдәк ... қанунға интилип пүтүн қәлби, пүтүн җени вә пүтүн күчи билән Пәрвәрдигарға қайтип, өзини беғишлиған бир падиша ... болуп бақмиди»** — бу сөзләр униң Пәрвәрдигарға қайтип қаттиқ товва қилиши вә һәққанийлиққа болған интилишлири җәһәттә ейтилиду.

27 Пәрвәрдигар: — Исраилни ташлиғандәк Йәһуданиму Өз көзүмдин нери
қилимән вә Өзүм таллиған бу шәһәр Йерусалимни вә Мән: — «Мениң намим шу
йәрдә болиду» дегән шу ибадәтханини тәрк қилимән, деди.□ ■
28 Йосияниң башқа әмәллири һәм қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда
падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
29 Униң күнлиридә Мисирниң падишаси Пирәвн-Нәко Асурийәниң падишасиға
һуҗум қилғили Әфрат дәриясиға барди. У чағда Йосия падиша Пирәвн билән
соқушушқа чиқти; лекин Пирәвн уни көрүп Мәгиддода уни өлтүрди.
30 Хизмәткарлири униң өлүгини җәң һарвусиға селип Мәгиддодин Йерусалимға
елип келип, уни өз қәбридә дәпнә қилди. Жут хәлқи Йосияниң оғли Йәһоаһазни
мәсиһ қилип, атисиниң орнида падиша қилди.■

Йәһоаһазниң Йәһуданиң үстидики сәлтәнити
2Тар. 36:1-4

31 Йәһоаһаз падиша болғанда жигирмә үч яшта болуп, үч ай Йерусалимда
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Һамутал еди; у Либнаһлиқ Йәрәмияниң
қизи еди.
32 Йәһоаһаз бовилири барлиқ қилғанлиридәк, Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил
болғанни қилди.
33 Әнди Пирәвн-Нәко униң Йерусалимда сәлтәнәт қилмаслиғи үчүн, уни Хамат
жутидики Риблаһда солап қойди вә *Йәһуда* зиминиға йүз талант күмүч билән бир
талант алтун селиқ чүшүрди. □
34 Андин Пирәвн-Нәко Йосияниң оғли Елиакимни атисиниң орнида падиша
қилип, исмини Йәһоакимға өзгәртти. У Йәһоаһазни өзи билән Мисирға елип
кәтти; Йәһоаһаз Мисирға келип шу йәрдә өлди.□ ■
35 Йәһоаким күмүч билән алтунни Пирәвнгә бәрди; лекин Пирәвнниң шу
буйруғини иҗра қилип пулни тапшуруш үчүн жутқа һәр бир адәмниң чамиға
қарап баҗ-алван қойған еди; алтун вә күмүчни у жутниң хәлқидин, һәр биригә
салған өлчәм бойичә Пирәвн-Нәкоға беришкә жиққан еди.■
36 Йәһоаким падиша болғанда жигирмә бәш яшта болуп, он бир жил Йерусалимда
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Зибидаһ еди; у Румаһлиқ Пәдаяниң қизи
еди.
37 Йәһоаким бовилири барлиқ қилғанлиридәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил
болғанни қилатти.

24

Йәһоаким Йәһуда үстигә сәлтәнәт қилиду

1 Униң күнлиридә Бабилниң падишаси Небоқаднәсар *Йәһудаға* һуҗум қилишқа
чиқти; Йәһоаким униңға үч жилғичә беқинди болди, андин униңдин тенип униң
һөкүмранлиғиға қарши чиқти. ■
2 Шу вақитларда Пәрвәрдигар униңға һуҗум қилишқа Калдийләр булаңчилар
шайкиси, Сурийләр булаңчилар шайкиси, Моабийлар булаңчилар шайкиси, вә

□ **23:27 «шу ибадәтханини...»** — ибраний тилида «шу өйни...». ■ **23:27** 2Пад. 17:18, 20; 24:3 ■ **23:30** 2Тар. 36:1 □ **23:33 «йүз талант күмүч»** — бир талант бәлким 30.6 килограм еди. □ **23:34 «Елиаким»** — бу исимниң мәнаси «Худа (Әлоһим) турғузиду»; «Йәһоаким» дегәнниң мәнаси «Пәрвәрдигар (Яһвәһ) турғузиду». Пирәвнниң ундақ қилиштики мәхсити бәлким бир хил һәҗвий-кинайилик қилиш яки Худаға болған күпүрлүк болса керәк. ■ **23:34** Мат. 1:11 ■ **23:35** 2Тар. 36:5-8 ■ **24:1** 2Тар. 36:6

Аммонийлар булаңчилар шайкилирини қозғиди; у уларни Йәһудани һалак қилиш үчүн қозғиди. Бу ишлар Пәрвәрдигар Өз қуллири болған пәйғәмбәрләр арқилиқ агаһ қилған сөз-каламиниң әмәлгә ашурулуши еди. ■
3 Дәрвәқә Пәрвәрдигарниң ейтқинидәк, Манассәһниң гуналири түпәйлидин Йәһудани Өз көзлиридин нери қилиш үчүн, бу ишлар уларниң бешиға чүшти.
4 Чүнки *Манассәһниң* наһәқ қан төкүп, Йерусалимни наһәқ қанлар билән толдурғини түпәйлидин, Пәрвәрдигар *Йәһудаларни* әпу қилишқа көңли унимайтти.
5 Йәһоакимниң башқа ишлири һәм қилғанлириниң һәммиси «Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгән әмәсмиди?
6 Йәһоаким ата-бовилириниң арисида ухлиди; оғли Йәһоакин униң орнида падиша болди.
7 Мисирниң падишаси болса өз жутидин иккинчи чиқмиди. Чүнки Бабилниң падишаси «Мисир еқини»дин тартип Әфрат дәриясиғичә болған Мисир падишасиға тәвә зиминни тартивалған еди.□

Йәһоакин сәлтәнәт қилиду
2Тар. 36:9-10

8 Йәһоакин падиша болғанда он сәккиз яшта болуп, үч ай Йерусалимда сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Нәһушта еди; у Йерусалимлиқ Әлнатанниң қизи еди.
9 Йәһоакин атисиниң барлиқ қилғанлиридәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди.
10 Бабилниң падишаси Небоқаднәсарниң сәрдарлири Йерусалимға җәң қилғили чиқип, шәһәрни қамал қилди. □ ■
11 Униң сәрдарлири шәһәрни қамал қилип турғанда Небоқаднәсар өзиму шәһәрниң сиртиға чиқти.
12 Андин Йәһуданиң падишаси Йәһоакин билән аниси, барлиқ хизмәткарлири, әмәлдарлири вә ағватлири Бабил падишасиниң алдиға чиқип униңға тән бәрди. Шундақ қилип Бабилниң падишаси өз сәлтәнитиниң сәккизинчи жилида уни әсир қилип тутти. □
13 Небоқаднәсар Пәрвәрдигарниң өйидики барлиқ ғәзниләр билән падишаниң ордисидики ғәзниләрни елип кәтти; Пәрвәрдигар агаһ бәргинидәк, у Исраилниң падишаси Сулайман Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси үчүн ясатқан һәммә алтун қача-әсвапларни кесип сөкти. ■
14 Йерусалимниң барлиқ аһалисини, җүмлидин һәммә әмәлдарлар, һәммә батур палванлар, җәмий болуп он миң әсирни вә барлиқ һүнәрвәнләр вә төмүрчиләрниму елип кәтти; жуттики хәлиқтин әң намратлардин башқа һеч ким қалмиди.
15 У Йәһоакинни Бабилға елип кәтти вә шуниңдәк падишаниң анисини, падишаниң аяллирини, униң ағватлири вә жуттики мөтивәрләрни әсир қилип Йерусалимдин Бабилға елип барди. ■
16 У батур-палванларниң һәммисини (йәттә миң еди), һүнәрвән вә төмүрчиләрни (җәмий бир миң еди) — буларниң һәммиси җәңгивар адәмләр болуп, Бабилниң падишаси уларни әсир қилип, Бабилға елип кәтти.■

■ **24:2** 2Пад. 20:17; 23:27 □ **24:7 «Мисир еқини»** — Нил дәрияси әмәс, бәлки Синай чөлиниң шәриқ тәрипидики кичик дәриядур. □ **24:10 «сәрдарлири»** — ибраний тилида «хизмәткарлири». ■ **24:10** Дан. 1:1 □ **24:12 «ағватлири»** — яки «ордидики ғоҗидарлири». ■ **24:13** 2Тар. 20:17; Йәш. 39:6 ■ **24:15** 2Тар. 36:10; Әст. 2:6 ■ **24:16** Йәр. 52:28

17 Андин Бабилниң падишаси Йәһоакинниң тағиси Маттанияни униң орнида
падиша қилип, униң исмини Зәдәкияға өзгәртти.■

Зәдәкия Йәһуда үстидә сәлтәнәт қилиду

2Тар. 36:11-21; Йәр. 52:1-30

18 Зәдәкия падиша болғанда жигирмә бир яшта болуп, он бир жил Йерусалимда
сәлтәнәт қилди. Униң аниси Либнаһлиқ Йәрәмияниң қизи болуп, исми Һамутал
еди.
19 Зәдәкия Йәһоакимниң барлиқ қилғинидәк, Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил
болғанни қилатти.
20 Пәрвәрдигарниң Йерусалимға һәм Йәһудаға қаратқан ғәзиви түпәйлидин,
Пәрвәрдигар уларни Өз һозуридин һайдиветкичә болған арилиқта, төвәндики
ишлар йүз бәрди: — авал, Зәдәкия Бабил падишасиға исян көтәрди.

25

Небоқәднәсар Йерусалим шәһиригә бөсүп кирип, уни ишғал қилиду

1 Андин шундақ болдики, униң сәлтәнитиниң тоққузинчи жили, онинчи айниң
онинчи күнидә Бабил падишаси Небоқәднәсар пүткүл қошуниға йетәкчилик
қилип Йерусалимға һуҗум қилишқа кәлди; һәмдә уни қоршивелип барғаһ қуруп,
униң әтрапида қаша-потәйләрни қурушти. □ ■
2 Шуниң билән шәһәр Зәдәкияниң он биринчи жилиғичә муһасиридә турди.
3 Шу жили төртинчи айниң тоққузинчи күни шәһәрдә еғир қәһәтчилик һәммини
басқан вә зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди. □ ■
4 Шәһәр сепили бөсүлди; барлиқ җәңгивар ләшкәрләр қачмақчи болуп, түн
кечидә бәдәр тикиветишти. Улар падишаниң бағчисиға йеқин «икки сепил»
арилиғидики дәрвазидин кетишти (калдийләр болса шәһәрниң һәрйенида
туратти). Улар *Иордан җилғисидики* «Арабаһ түзләңлиги»ни бойлап қечишти.
5 Лекин калдийләрниң қошуни падишани қоғлап Йерихо түзләңлигидә Зәдәкияға
йетишти; униң пүтүн қошуни униңдин тарқилип кәткән еди.
6 Вә улар падишани тутуп, Риблаһ шәһиригә, Бабил падишасиниң алдиға апарди;
улар шу йәрдә униң үстигә һөкүм чиқарди.
7 *Бабил падишаси* Зәдәкияниң оғуллирини униң көз алдида қәтл қилди; андин
Зәдәкияниң көзлирини оювәтти; у уни мис кишәнләр билән бағлап, Бабилға елип
барди.

Муқәддәс ибадәтханиниң харап қилиниши

8 Вә бәшинчи айниң йәттинчи күнидә (бу Бабил падишаси Небоқәднәсарниң он
тоққузинчи жили еди) Бабил падишасиниң хизмәткари, пасибан беги Небозар-
Адан Йерусалимға йетип кәлди. □

■ **24:17** Йәр. 37:1; 52:1 □ **25:1 « *Небоқәднәсарниң*** сәлтәнитиниң тоққузинчи жили, онинчи айниң онинчи күни» — миладийәдин илгири 588-жили, 15-Январ еди. ■ **25:1** 2Тар. 36:17 Йәр. 32:2; 39:1; 52:4 □ **25:3 «зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси «әтрапидики зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди». Бу тәрҗимә тоғра болса, «әтрапидики зиминдикиләр» шәһәр әтрапидики зиминдин қечип панаһ издәп шәһәргә киргәнләрни көрситиду. ■ **25:3** Йәр. 52:6 □ **25:8 «бәшинчи айниң йәттинчи күни... Бабил падишаси Небоқәднәсарниң он тоққузинчи жили...»** — миладийәдин илгири 586-жили, 14-Авғуст еди. «Йәр.» 52:12ниму көрүң.

9 У Пәрвәрдигарниң өйини, падишаниң ордисини вә шәһәрдики барлиқ өйләрни көйдүривәтти; барлиқ бәһәйвәт имарәтләргә у от қоюп көйдүривәтти.
10 Вә пасибан беги йетәкчилигидики калдийләрниң пүткүл қошуни Йерусалимниң әтрапидики пүткүл сепилини өрүвәтти.
11 Пасибан беги Небозар-Адан шәһәрдә қалған башқа кишиләрни, Бабил падишаси тәрәпкә қечип тәслим болғанларни вә қалған һүнәрвәнләрни әсир қилип уларни елип кәтти. □
12 Лекин пасибан беги земиндики әң намратларниң бир қисмини үзүмзарлиқларни пәрвиш қилишқа вә терикчилик қилишқа қалдурди.
13 Калдийләр Пәрвәрдигарниң өйидики мистин ясалған икки түврүкни, дас тәгликлирини вә Пәрвәрдигарниң өйидики мистин ясалған «деңиз»ни чекип, барлиқ мислирини Бабилға елип кәтти. □ ■
14 Улар йәнә *ибадәттә ишлитилидиған* идишлар, гүҗәк-бәлгүҗәкләр, лахшигирлар, пиялә-тәхсиләр һәм мистин ясалған барлиқ әсвапларни елип кәтти;
15 хушбуйданлар вә қачиларни болса, алтундин ясалған болсиму, күмүчтин ясалған болсиму, уларниң һәммисини пасибан беги елип кәтти. □
16 Вә Сулайман *падиша* Пәрвәрдигарниң өйи үчүн мистин ясатқан икки түврүк вә «деңиз»ни, шундақла дас тәгликлирини елип кәтти; бу мис сайманларниң еғирлиғини өлчәш мүмкин әмәс еди.
17 Биринчи түврүкниң егизлиги он сәккиз гәз, униң үстидики таҗи болса мис болуп, егизлиги үч гәз еди; униң пүтүн айланмиси тор шәклидә һәм анар нусхисида безәлгән еди, һәммиси мистин еди; иккинчи түврүкму униңға охшаш болуп, уму анар нусхисида безәлгән еди.□ ■
18 Пасибан беги Небузар-Адан болса баш каһин Серая, орунбасар каһин Зәфания вә ибадәтханидики үч нәпәр ишикбақарниму әсиргә алди.
19 У шәһәрдин ләшкәрләрни башқуридиған бир ағват әмәлдарни, шәһәрдин тапқан орда мәслиһәтчилиридин бәшини, йәрлик хәлиқни ләшкәрликкә тизимлиғучи, йәни қошунниң сәрдариниң кативини вә шәһәрдин атмиш нәпәр йәрлик кишини тутти. □
20 Пасибан беги Небузар-Адан буларни Бабил падишасиниң алдиға, Риблаһға елип барди.
21 Бабил падишаси Хамат земинидики Риблаһда бу кишиләрни қиличлап өлтүрүвәтти.
Шу йол билән Йәһуда өз земинидин сүргүн қилинди.

Йәһуда Бабилға сүргүн қилиниду

22 Йәһуда земинида қалған кишиләрни, йәни Бабил падишаси Небоқаднәсар қалдурған кишиләрни болса, у уларни идарә қилиш үчүн, уларниң үстигә Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияни тайинлиди. ■

□ **25:11 «қалған һүнәрвәнләр»** — яки «топ-топ адәмләр». □ **25:13 «дас тәгликлири»** — булар болса «деңиз»дин кичик болған дасларни көтиридиған тәгликләрни көрситиду. Бу айәтләрдә тилға елинған җабдуқ-бисатларни көпрәк чүшиниш үчүн «1Пад.» 7:8-51-айәтни көрүң. ■ **25:13** 2Пад. 20:17; Йәр. 20:5; 27:19 □ **25:15 «хушбуйданлар вә қачиларни болса, ... уларниң һәммисини пасибан беги елип кәтти»** — бу алтун-күмүч вә мистин ясалған барлиқ қача-қучилар вә барлиқ әсваплар Йәрәмия пәйғәмбәрниң илгәрки бир бешарити бойичә, 54 жилдин кейин Парс императори Қорәшниң пәрмани билән Йерусалимға қайтурулди («Йәр.» 27:21-22ни көрүң). □ **25:17 «гәз»** ***яки*** **«җәйнәк»»** — җәйнәктин қолниң учиғичә болған арилиқтур, тәхминән 40-45 сантиметр. **«егизлиги үч гәз еди»** — «Йәр.» 52:22дә «бәш гәз» дейилиду. Сәвәп, бәлким үстидики пәрдазлирини өз ичигә алиду. ■ **25:17** 1Пад. 7:15; 2Тар. 3:15; Йәр. 52:21 □ **25:19 «бир ағват әмәлдар»** — яки пәқәт «бир әмәлдар». ■ **25:22** Йәр. 40:5, 9

23 Далада қалған Йәһуданиң ләшкәр башлиқлири һәм ләшкәрлири Бабил
падишасиниң Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияни зимин үстигә
һөкүмранлиқ қилишқа бәлгүлигәнлигини аңлап қалди; шуниң билән *бу
ләшкәр башлиқлири адәмлири билән* Мизпаһ шәһиригә, Гәдалияниң йениға
кәлди; башлиқлар болса Нәтанияниң оғли Ишмаил, Кареаһниң оғли Йоһанан,
Нәтофатлиқ Танхуматниң оғли Серая вә Маакат җәмәтидин бирисиниң оғли
Җаазания еди. ■
24 Гәдалия улар вә адәмлиригә: «Калдийләргә беқиништин қорқмаңлар; зиминда
олтирақлишип Бабил падишасиға беқиниңлар, шундақ қилсаңлар силәргә яхши
болиду» дәп қәсәм қилди.
25 Әнди йәттинчи айда шундақ болдики, шаһзадә Әлишаманиң нәвриси,
Нәтанияниң оғли Ишмаил он адәм елип келип, Гәдалияни һәм Мизпаһда униң
йенида турған Йәһудийлар вә Калдийләрни уруп өлтүрди.
26 Шуниң билән барлиқ хәлиқ, кичик болсун, чоң болсун, вә ләшкәр башлиқлири
орнидин туруп Мисирға кирди; чүнки улар Калдийләрдин қорқатти.

Йәһоакинниң сүргүн болуш җәряни
Йәр. 52:31-34

27 Вә шундақ болдики, Йәһуда падишаси Йәһоакин сүргүн болған оттуз йәттинчи
жили он иккинчи айниң жигирмә йәттинчи күни муну иш йүз бәрди; Әвил-
Меродақ Бабилға падиша болған биринчи жили, Йәһуда падишаси Йәһоакинниң
қәддини көтирип, уни зиндандин чиқарди; □
28 У униңға мулайим сөз қилип, униң орнини өзи билән биргә Бабилда турған
башқа падишаларниң орнидин жуқури қилди;
29 Шуниң билән Йәһоакин зиндандики кийимлирини селиветип, өмриниң
қалған һәр бир күнидә һәрдайим падиша билән биллә һәмдәстихан болушқа
муйәссәр болди.
30 Униң несивиси болса, *Бабил* падишасиниң униңға беғишлиған дайимлиқ
илтипати еди; бу илтипат күндилик еди, йәни униңға өмриниң һәр бир күни
муйәссәр қилинған.

■ **25:23** Йәр. 40:7 □ **25:27 «он иккинчи айниң жигирмә йәттинчи күни»** — «Йәр.» 52:31дә «он икки айниң жигирмә бәшинчи күни» дейилиду. Азат болуш җәрянида нәччә күн өтсә керәк.

Тарих-тәзкирә «1»

Адәм атидин Ибраһимғичә болған нәсәбнамә
Яр. 5:1-32; 10:1-32; 11:10-26; 25:1-6.

1 Адәм ата, Шет, Енош,
2 Кенан, Маһалалел, Ярәд,
3 Һанох, Мәтушәлаһ, Ләмәх,
4 Нуһ. Нуһтин Шәм, Һам, Яфәтләр төрәлгән.

Яфәтниң әвлатлири

5 Яфәтниң оғуллири Гомәр, Магог, Мадай, Яван, Тубал, Мәшәк вә Тирас еди.
6 Гомәрниң оғуллири Ашкиназ, Дифат вә Тогармаһ еди. □
7 Яванниң оғуллири Елишаһ, Таршиш еди, Киттийлар билән Роданийлар униң
әвлатлири еди.

Һамниң әвлатлири

8 Һамниң оғуллири куш, Мисир, Пут вә Қанаан еди. □
9 Кушниң оғуллири Себа, Һавилаһ, Сабтаһ, Раамаһ вә Сабтика еди. Рааманиң оғли
Шеба вә Дедан еди.
10 Куштин йәнә Нимрод төрәлгән; у йәр йүзидә наһайити зәбәрдәс бир адәм болуп
чиқти.
11 Мисирниң әвлатлири Лудийлар, Анамийлар, Ләһабийлар, Нафтуһийлар,
12 Патросийлар, Каслуһийлар (Филистийләр Каслуһийлардин чиққан) вә
Кафторийлар еди.
13 Қанаандин тунҗа оғул Зидон төрилип, кейин йәнә Һәт төрәлгән.
14 Униң әвлатлири йәнә Йәбусийлар, Аморийлар, Гиргашийлар,
15 Һивийлар, Аркийлар, Синийлар,
16 Арвадийлар, Зәмарийлар вә Хаматийлар еди.

17 Шәмниң оғуллири Елам, Ашур, Арфахшад, Луд, Арам; *Арамниң оғуллири* Уз, Һул,
Гәтәр, Мәшәк еди. □
18 Арфахшадтин Шелаһ төрәлди, Шелаһтин Ебәр төрәлди. □
19 Ебәрдин икки оғул төрәлгән болуп, бириниң исми Пәләг еди, чүнки у яшиған
дәвирдә йәр йүзи бөлүнүп кәткән еди; Пәләгниң инисиниң исми Йоқтан еди. □
20 Йоқтандин Алмодад, Шәләф, Хазармавәт, Йераһ,
21 Һадорам, Узал, Диклаһ,
22 Ебал, Абимаәл, Шеба, □

□ **1:6 «Дифат»** — яки «Рифат» («Яр.» 10:3ни көрүң). □ **1:8 «Мисир»** — ибраний тилида «Мизраим». **«Пут»** — Пут Ливийәликләрниң әҗдати болди. □ **1:17 «Арамниң оғуллири»** — «Арамниң оғуллири» дегән сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдин йоқап кәткән. «Яр.» 10:3 билән селиштуруң. □ **1:18 «Ебәр»** — мәнаси бәлким «(дәриядин) өткүчи». «Ибраний» бәлким бу сөздин чиққан. □ **1:19 «Пәләг»** — дегән сөзниң тәләппузи «бөлүнүш»кә йеқиндур. «У яшиған дәвирдә йәр йүзи бөлүнүп кәткән еди» — үч имканийәт бар: (1) бу сөзләр Бабил мунаридики вақиәдә, Худаниң тилни бөлүши билән әлләрниму бөлгәнлигини, шундақла «йәр йүзидикиләр бөлүнүп кәткән»лигини көрситиду; (2) йәр-зиминниң бөлүнүп кәткәнлигини көрситиду («Яр.» 1:9 бойичә йәр-зимин әслидә бир қуруқлуқ еди, андин кейин чоқум мәлум вақитта һазирқи Асия, Явропа, Африқа, Америка қитъәлиригә бөлүнүп кәткән); (3) жуқурида тилға елинған икки имканийәтниң тәң йүз бәргәнлигини көрситиду. Биз шу ахирқи имканийәткә майилмиз. □ **1:22 «Ебал»** — «Яр.» 28:10дә «Обал».

23 Офир, Һавилаһ, Йобаб төрәлди. Буларниң һәммиси Йоқтанниң оғуллири еди.

Ибраһимниң әҗдатлириниң нәсәбнамиси

24 Шәм, Арфахшат, Шелаһ,
25 Ебәр, Пәләг, Рәу,
26 Серуг, Наһор, Тәраһ,
27 андин Абрам дунияға кәлди (Абрам болса Ибраһимниң өзи).

Ибраһимниң әвлатлири
Яр. 25:12-18

28 Ибраһимниң оғуллири Исһақ билән Исмаил еди. □
29 Төвәндикиләр уларниң әвлатлири: Исмаилниң тунҗа оғли Небайот болуп,
қалғанлири Кедар, Адбәәл, Мибсам,
30 Мишма, Думаһ, Масса, Һадад, Тема,
31 Йәтур, Нафиш, Қәдәмаһ; буларниң һәммиси Исмаилниң оғуллири еди.
32 Ибраһимниң тоқили Кәтураһдин төрәлгән оғуллар Зимран, Йоқшан, Медан,
Мидиян, Ишбак вә Шуаһ еди. Йоқшанниң оғуллири Шеба билән Дедан еди. ■
33 Мидиянниң оғуллири Әфаһ, Ефәр, Һанох, Абида, Әлдааһ еди. Буларниң
һәммиси Кәтураһниң әвлатлири.

34 Ибраһимдин Исһақ төрәлди. Исһақниң оғуллири Әсав билән Исраил еди. □ ■
35 Әсавниң оғуллири Елифаз, Реуәл, Йәуш, Ялам вә Кораһ еди.
36 Елифазниң оғуллири Теман, Омар, Зәфи, Гатам, Кеназ, Тимна вә Амаләк еди. □
37 Реуәлниң оғуллири Наһат, Зәраһ, Шаммаһ билән Миззаһ еди.

Сеирниң әвлатлири
Яр. 36:20-30

38 Сеирниң оғуллири Лотан, Шобал, Зибион, Анаһ, Дишон, Езәр вә Дишан еди.
39 Һори билән Һомам Лотанниң оғуллири еди (Тимна Лотанниң сиңлиси еди). □
40 Шобалниң оғуллири Алян, Манаһат, Әбал, Шәфи билән Онам еди. Зибионниң
оғуллири Аяһ билән Анаһ еди. □
41 Анаһниң оғли Дишон еди. Дишонниң оғуллири Һамран, Әшбан, Итран билән
Керан еди. □
42 Езәрниң оғуллири Билһан, Зааван, Яакан еди. Дишанниң оғуллири уз билән
Арран еди.□

Едом падишалири
Яр. 36:31-43

43 Исраилларға һөкүмранлиқ қилидиған падиша болмиған заманларда, Едом
зиминиға падиша болғанлар муну кишиләр: Беорниң оғли Бела; униң пайтәхти
Динһабаһ дәп атилатти.

□ **1:28 «Исмаил»** — ибраний тилида «Ишмаил». ■ **1:32** Яр. 25:1-6 □ **1:34 «Исраил»** — тунҗа исми Яқуп, әлвәттә. ■ **1:34** Яр. 25:24-27; 35:27-29 □ **1:36 «Зәфи»** — яки «Зәфо» — «Яр.» 36:11ни көрүң. **«Тимна вә Амаләк»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Тимнадин болған Амаләк». «Яр.» 36:12ни көрүң. □ **1:39 «Тимна Лотанниң сиңлиси»** — бу «Тимна» бәлким 36-айәттики «Тимна». 36-айәттики изаһатни көрүң. □ **1:40 «Алян»** — яки «Алван» — «Яр.» 36:23ни көрүң. **«Шәфи»** — яки «Шефо» — «Яр.» 36:23ни көрүң. □ **1:41 «Һамран»** — «Яр.» 36:23дә «Һәмдан». □ **1:42 «Яакан»** — «Яр.» 36:23дә башқа шәклидә «Акан» дәп оқулиду. **«Дишан»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Дишон» тепилиду. «Дишан» тоғридур. 38-айәтни вә «Яр.» 36:28ни көрүң.

44 Бела өлгәндин кейин Бозраһлиқ Зәраһниң оғли Йобаб униң орниға падиша
болди.
45 Йобаб өлгәндин кейин Тәманларниң жутидин болған Һушам униң орниға
падиша болди.
46 Һушам өлгәндин кейин Бедадниң оғли Һадад униң орниға падиша болди; Һадад
дегән бу адәм Моаб даласида Мидиянларни тар мар қилған, униң пайтәхтиниң
исми Авит еди.
47 Һадад өлгәндин кейин Масрәкаһлиқ Самлаһ униң орниға падиша болди.
48 Самлаһ өлгәндин кейин дәрия бойидики Рәһоботтин кәлгән Саул униң орниға
падиша болди. □
49 Саул өлгәндин кейин Акборниң оғли Баал-Һанан униң орниға падиша болди.
50 Баал-Һанан өлгәндин кейин Һадад униң орниға падиша болди. Униң
пайтәхтиниң исми Пай еди. Униң аялиниң исми Мәһетабәл болуп, Мәй-Заһабниң
нәвриси, Матрәдниң қизи еди. □
51 Андин Һадад өлди.

Едомдики қәбилә башлиқлири

52 Едомлуқларниң қәбилә башлиқлири: Қәбилә башлиғи Тимна, қәбилә башлиғи
Алия, қәбилә башлиғи Йәтәт, қәбилә башлиғи Оһолибамаһ, қәбилә башлиғи Әлаһ,
қәбилә башлиғи Пинон, □
53 Қәбилә башлиғи Кеназ, қәбилә башлиғи Теман, қәбилә башлиғи Мибзар,
54 Қәбилә башлиғи Магдийәл, қәбилә башлиғи Ирам; буларниң һәммиси
Едомдики қәбилә башлиқлиридур.

2

Исраил — йәни Яқуп— униң әвлатлири

1 Исраилниң оғуллири Рубән, Шимеон, Лавий, Йәһуда, Иссакар, Зәбулун,
2 Дан, Йүсүп, Бинямин, Нафтали, Гад вә Аширдин ибарәт.

Йәһуданиң әвлатлири

3 Йәһуданиң оғли Ер, Онан вә Шилаһ еди. Бу үчәйлән Қанаанлиқ Шуяниң
қизидин болған. Йәһуданиң тунжа оғли Ер Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил
болғанлиғидин Пәрвәрдигар униң женини алған.
4 Йәһудаға келини Тамардин Пәрәз билән Зәраһ төрәлгән. Йәһуданиң жәмий бәш
оғли болған.□
5 Пәрәзниң оғуллири Һәзрон билән Һамул еди.
6 Зәраһниң оғуллири Зимри, Етан, Һеман, Калкол билән Дара қатарлиқ бәш еди.
7 Карминиң оғли Акар еди. Акар болса Худа ләнәт қилған нәрсини елип,
«Исраилға бала-қаза кәлтүргүчи» болуп чиқти.□
8 Етанниң оғли Азария еди.

Һәзронниң әвлатлири

□ **1:48 «дәрия»** — бәлким Әфрат дәриясини көрситиду. □ **1:50 «Пай»** — яки «Пау» — «Яр.» 36:39ни көрүң. □ **1:52 «Едомлуқларниң қәбилә башлиқлири»** — буниң авалқи хәвәрлирини оқурмәнләргә қолайлиқ яритиш үчүн әнъәнивий тәртипдики 1-айәттин -2-айәткә көчүрүп қойдуқ. **«Алия»** — яки «Алва» — «Яр.» 36:40ни көрүң. □ **2:4 «... келини Тамардин... төрәлгән»** — мошу қизиқ вақиә «Яр.» 38-бапта хатирилиниду. □ **2:7 «Акар»** — ибраний тилида «аварә, күлпәт, бала-қаза» дегәнни билдүриду. «Йәшуа» 6:1 вә 7:25ни көрүң. Шу йәрдә Акар «Акан» дәп атилиду.

9 Һәзрондин төрәлгән оғуллар Йәраһмийәл, Рам вә Каләб еди.□
10 Амминадаб Рамдин төрәлгән; Наһшон Амминадабтин төрәлгән; Наһшон
Йәһуда қәбилисиниң башлиғи болған.
11 Салмон Наһшондин төрәлгән; Боаз Салмондин төрәлгән. □
12 Обәд Боаздин төрәлгән; Йәссә Обәддин төрәлгән.
13 Йәссәниң оғуллириниң тунҗиси Елиаб, иккинчиси Абинадаб, үчинчиси
Шимия, □
14 төртинчиси Нәтанәл, бәшинчиси Раддай,
15 алтинчиси Озәм, йәттинчиси Давут еди.
16 Зәруия билән Абигаил уларниң сиңлиси еди. Зәруияниң Абишай, Йоаб вә
Асаһәл дегән үч оғли бар еди. □
17 Амаса Абигаилдин төрәлди; Амасаниң атиси Исмаиллардин болған Йәтәр
еди.□

Каләбниң әвлатлири

18 Каләб Азубаһ (Йериот дәпму атилиду)тин оғул көрди; *Азубаһтин* болған
оғуллири Йәшәр, Шобаб вә Ардон еди. □
19 Азубаһ өлгәндин кейин Каләб йәнә Әфратни алди; Әфрат униңға Хурни туғуп
бәрди.
20 Хурдин Ури төрәлди; Уридин Бәзаләл төрәлди.
21 Кейин Һәзрон Гилеадниң атиси Макирниң қизини елип бир ястуққа баш
қоювиди (у атмиш яшқа киргәндә уни алған), униңдин Сәгуб төрәлди.
22 Сәгубтин Яир төрәлди; Яирниң Гилеад зиминида жигирмә үч шәһири бар еди.
23 Гәшур билән Арам шу жуттикиләрдин «Яирниң йеза-қишлақлири»ни, Кинатни
вә униңға қарашлиқ йезилар болуп җәмий атмиш йеза-шәһәрни тартивалди.
Жуқириқиларниң һәммиси Гилеадниң атиси Макирниң әвлатлиридур.
24 Һәзрон Каләб-Әфратаһда өлгәндин кейин, аяли Абияһ униңға Ашхорни туғди;
Ашхор Тәкоаниң атиси еди.

Йәраһмийәлниң әвлатлири

25 Һәзронниң тунҗа оғли Йәраһмийәлниң оғуллири Рам, Бунаһ, Орән, Озәм вә
Ахияһ еди.
26 Йәраһмийәлниң Атараһ дегән йәнә бир аяли бар еди, у Онамниң аниси еди.
27 Йәраһмийәлниң тунҗа оғли Рамниң оғуллири Мааз, Ямин вә Екәр еди.
28 Онамниң оғуллири Шаммай билән Яда еди; Шаммайниң оғуллири Надаб билән
Абишур еди.
29 Абишурниң аялиниң исми Абиһайил болуп, Абиһайилдин униңға Аһбан билән
Молид төрәлди.
30 Надабниң оғуллри Сәләд билән Аппайим еди; Сәләд та өлгичә оғул пәрзәнт
көрмигән.
31 Йиши Аппайимниң оғли; Шешан Йишиниң оғли; Ахлай Шешанниң оғли еди.
32 Шаммайниң иниси Яданиң оғуллири Йәтәр билән Йонатан еди; Йәтәр таки
өлгичә оғул пәрзәнт көрмигән.

□ **2:9 «Каләб»** — «Каләб» мошу йәрдә «Калубай» шәклидә. 18-айәтни көрүң. □ **2:11 «Салмон»** — яки «Салма». «Рут» 4:21ни көрүң. □ **2:13 «Шимия»** — «1Сам.» 17:13дә «Шаммаһ». □ **2:16 «Абишай»** — яки «Абшай». □ **2:17 «Амасаниң атиси Исмаиллардин болған Йәтәр»** — «2Сам.» 17:25ни көрүң. Йәтәр (Итра) бәлким әслидә Исмаиллар арисида туғулған яки турған еди. □ **2:18 «Каләб Азубаһ (Йериот дәпму атилиду)дин оғул көрди»** — яки «Каләб Азубаһдин оғул тапти, шундақла Йериоттин оғул көрди». **«Азубаһтин болған оғуллири Йәшәр...»** — ибраний тилида «Униңдин болған оғуллири Йәшәр...».

33 Пәләт билән Заза Йонатанниң оғуллири еди. Жуқириқиларниң һәммиси Йәраһмийәлниң әвлатлиридур.
34 Шешан қиз пәрзәнт көрүп, оғул пәрзәнт көрмигән еди; Шешанниң Мисирлиқ Ярха дәйдиған бир малийи бар еди.
35 Шешан қизини малийи Ярхаға хотунлуққа бәргән, униңдин Ярхаға Аттай төрәлгән.
36 Аттайдин Натан; Натандин Забад төрәлгән.
37 Забадтин Ифлал; Ифлалдин Обәд төрәлгән.
38 Обәдтин Йәһу; Йәһудин Азария төрәлгән.
39 Азариядин Һәләз; Һәләздин Әласаһ төрәлгән.
40 Әласаһтин Сисмай; Сисмайдин Шаллум төрәлгән.
41 Шаллумдин Йәкамия; Йәкамиядин Әлишама төрәлгән.

Каләбниң башқа әвлатлири

42 Йәраһмийәлниң иниси Каләбниң оғуллири төвәндикиләр: Миша униң тунҗа оғли болуп, Зифниң атиси еди; Маришаһму униң оғли болуп, Һебронниң атиси еди. □
43 Һебронниң оғуллири Кораһ, Таппуаһ, Рәкәм вә Шема еди.
44 Шемадин Раһам төрәлгән; у Йоркеамниң атиси еди; Шаммай Рәкәмдин төрәлгән.
45 Маон Шаммайниң оғли; Маон Бәйт-Зурниң атиси еди.
46 Каләбниң тоқили Әфаһдин Һаран, Моза вә Газәз төрәлгән. Һарандин Газәз төрәлгән.
47 Яхдайниң оғуллири Рәгәм, Йотам, Гәшан, Пәләт, Әфаһ вә Шаафлар еди.
48 Каләбниң тоқили Маакаһдин Шебәр билән Тирханаһ төрәлгән;
49 Униңдин йәнә Мадманнаһниң атиси Шааф, Макбинаниң атиси вә Гибеаһниң атиси Шива төрәлгән. Аксаһ Каләбниң қизи еди.
50 Жуқириқиларниң һәммиси Каләбниң әвлатлири.
Әфратаһниң тунҗа оғли Хурниң оғуллири: Кириат-Йеаримниң атиси Шобал, □
51 Бәйт-Ләһәмниң атиси Салма, Бәйт-Гадәрниң атиси Харәф еди.
52 Кириат-Йеаримниң атиси Шобалниң әвлатлири: Хароәһ һәмдә Манахатларниң йерими еди.□
53 Кириат-Йеарим җәмәтлиридикиләр итрийләр, путийлар, шуматийлар, мишраийлар болуп, бу җәмәтләрдин йәнә зоратийлар билән әштайолийлар айрилип чиққан.
54 Салманиң әвлатлири Бәйт-Ләһәм билән Нитофатлар, Атрот-Бәйт-Йоаблар, Манаһатларниң йерим қисми, зорийлар,
55 Ябәздә олтирақлишип қалған Тәврат хәттатлири, йәни тиратийлар, шимятийләр билән сукатийлар еди. Буларниң һәммиси кенийләр болуп, Рәкаб җәмәтиниң бовиси Хаматниң әвлатлиридин еди.□

□ **2:42 «Маришаһму униң оғли болуп, Һебронниң атиси еди»** — бу айәтниң иккинчи қисмини чүшиниш тәс, башқа тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **2:50 «Әфратаһ»** — ибраний тилида «Әфрат» униң қисқартилған шәклидур. 19-айәтни көрүң. **«Хурниң оғуллири»** — ибраний тилида «Хурниң оғли» — мошу йәрдә бир нәччә оғуллирини өз ичигә алиду. □ **2:52 «Манахатлар»** — яки «Мәнухийларниң» □ **2:55 «Тәврат хәттатлири»** — бәлким хәлиқниң хизмитидә болуп Тәврат көчүрмилирини йезип чиққучилар еди. **«Рәкаб җәмәтиниң...»** — яки «Бәйт-Рәкабниң...».

3

Давутниң оғуллири

1 Давутниң Һебронда туғулған оғуллири: тунжа оғли Амнон болуп, Йизрәәллик
Ахиноамдин болған; иккинчи оғли Даниял Кармәллик Абигаилдин болған;
2 үчинчи оғли Абшалом Гәшурниң падишаси Талмайниң қизи МаакаҺдин болған;
төртинчи оғли Адония болуп, Һаггиттин болған еди;
3 бәшинчи оғли Шәфатия болуп, Абиталдин болған еди; алтинчи оғли Итриям
болуп, униң аяли ӘглаҺдин болған еди.
4 Бу алтә оғул Давуттин Һебронда төрәлгән; у Һебронда йәттә жил алтә ай,
Йерусалимда болса оттуз үч жил сәлтәнәт қилған.
5 Йерусалимда униңға Аммийәлниң қизи Бат-Шуадин бу төртәйлән төрәлгән:
улар Шимия, Шобаб, Натан вә Сулайман еди.□
6 Йәнә ИбҺар, Әлишама, Әлифәләт, □
7 НоғаҺ, Нәфәг, Яфия,
8 Әлишама, Әлияда, Әлифәләт қатарлиқ тоққуз оғул болған.
9 Буларниң Һәммиси Давутниң оғуллири еди; униңдин башқа тоқаллиридин
болған оғуллар бар еди; Тамар уларниң сиңлиси еди.

Сулайманниң әвлатлири

10 Сулайманниң оғли РәҺобоам, РәҺобоамниң оғли Абия, Абияниң оғли Аса,
Асаниң оғли ЙәҺошафат,
11 ЙәҺошафатниң оғли Йорам, Йорамниң оғли АҺазия, АҺазияниң оғли Йоаш, □
12 Йоашниң оғли Амазия, Амазияниң оғли Азария, Азарияниң оғли Йотам,
13 Йотамниң оғли АҺаз, АҺазниң оғли Һәзәкия, Һәзәкияниң оғли МанассәҺ,
14 МанассәҺниң оғли Амон, Амонниң оғли Йосия еди.
15 Йосияниң оғуллири: тунжа оғли ЙоҺанан, иккинчи оғли ЙәҺоаким, үчинчи
оғли Зәдәкия, төртинчи оғли Шаллум еди.
16 ЙәҺоакимниң оғуллири: оғли ЙәконияҺ билән оғли Зәдәкия. □

Падиша җәмәтиниң нәсәбнамиси — Сүргүн болғандин кейин

17 Сүргүн қилинған ЙәконияҺниң оғуллири: — Шеалтиәл униң оғли еди; □
18 йәнә Малқирам, ПәдаяҺ, Шәназзар, Йәкамия, Һошама вә Нәбадия еди.
19 ПәдаяҺниң оғуллири Зәруббабәл билән Шимәй еди; Зәруббабәлниң
пәрзәнтлири: — Мәшуллам билән Һанания вә уларниң сиңлиси Шеломит еди;
20 Униң йәнә ҺашубаҺ, ОҺәл, Бәрәкия, Һасадия, Юшаб-Һәсәд қатарлиқ бәш оғли
бар еди.
21 Һананияниң оғуллири Пилатия вә Йәшая еди; униң әвлатлири йәнә Рефаяниң
оғуллири, Арнанниң оғуллири, Обадияниң оғуллири вә Шеканияниң оғуллири
еди.
22 Шеканияниң әвлатлири мунулар: униң оғли Шемая; Шемаяниң оғуллири
Һаттуш, Йигеал, Бария, Неария, Шафат болуп җәмий алтә еди. □
23 Неарияниң оғуллири Әлйойинай, Һәзәкия, Азрикам болуп җәмий үч еди.
24 Әлйойинайниң оғуллири Ходавия, Әлияшиб, Пәлая, Аккуб, ЙоҺанан, Делая,
Анани болуп җәмий йәттә еди.

□ **3:5 «Бат-Шуа»** — яки «Бат-Шеба» — «1Сам.» 11:3ни көрүң. □ **3:6 «Әлишама»** — яки «Әлишуа» — 14:5ни көрүң. **«Әлифәләт»** — яки «Әлпәләт» — 14:5ни көрүң. □ **3:11 «Йорам»** — бәзи йәрләрдә «ЙәҺорам» дейилиду. □ **3:16 «ЙәконияҺ»** — башқа шәкли «ЙәҺоакин». □ **3:17 «Шеалтиәл»** — башқа шәкли «Салатиәл». □ **3:22 «Йигеал»** — яки «Игал».

4

Йәһуда әвлатлириниң тәкрар баян қилиниши

1 Йәһуданиң оғуллири Пәрәз, Һәзрон, Карми, Хур вә Шобал еди.
2 Шобалниң оғли Реаядин Жаһат төрәлди; Жаһаттин Ахумай билән Лахад
төрәлди. Булар Зоратий жәмәтидин еди.
3 Етамниң оғуллири Йизрәәл, Ишма, Идбаш еди; уларниң сиңлисиниң исми
Һазилилпони еди. □
4 Гәдорниң атиси Пәнуәл; Хушаһниң атиси Езәр еди; буларниң һәммиси Бәйт-
Ләһәмниң атиси болған Әфратаһниң тунжа оғли Хурдин төрәлгән.
5 Тәкоаниң атиси Ашхурниң Һелаһ вә Наараһ дегән икки аяли бар еди.
6 Наараһ Ашхурға Ахуззам, Һәфәр, Тәмәни, Ахаштарини туғуп бәрди; буларниң
һәммиси Наараһниң оғуллири.
7 Һелаһниң оғуллири Зәрәт, Зоһар билән Әтнан вә
8 Коз еди; Коздин Аноб, Һаззибиба билән Харумниң оғли Ахарһәлниң жәмәтлири
төрәлди.
9 Ябәз өз қериндашлири ичидә һәммидин бәк һөрмәтлик еди, аниси: «Туғути
үстидә бәк азапландим» дәп униңға Ябәз дегән исимни қойған. □
10 Ябәз Исраилниң Худасиға нида қилип: «Мени наһайити көп бәрикәтлигән
болсаң, зиминимни кеңәйтсәң, қолуң билән мени йөләп, бала-қазадин сақлап,
маңа азап-оқубәтни көрсәтмигәйсән!» — дәп тилиди. Худа униң тилигини
ижабәт әйлиди.
11 Шухаһниң иниси Келубтин Мехир төрәлгән; Мехир Ештонниң атиси еди.
12 Ештондин Бәйт-Рафа, Пасеаһ вә Ир-Наһашниң атиси Техиннаһ төрәлди;
буларниң һәммиси Рикаһлиқлар еди. □
13 Кеназниң оғли Отнийәл билән Серая еди; Отнийәлниң оғли Хатат билән
Меонотай еди.
14 Меонотайдин Офраһ төрәлди. Сераядин «һүнәрвәнләр жилғиси»дикиләрниң
әждати болған Йоаб төрәлди (улар әслидә һүнәрвәнләр еди). □
15 Йәфуннәһниң оғли Каләбниң оғуллири Иру, Елаһ билән Наам еди; Елаһниң
оғли Кеназ еди.
16 Йәһаллиләлниң оғуллири Зиф билән Зифаһ, Тирия билән Асарийәл еди.
17-18 Әзраниң оғуллири: — Йәтәр, Мерәд, Ефәр вә Ялонлар; Мерәд Пирәвнниң
қизи Битияни алди; у һамилдар болуп Мәрийәм, Шаммай билән Ештемоаниң
атиси Ишбаһни туғди. Булар Битиядин болған оғуллар. Мерәдниң Йәһудалардин
болған аяли болса Гәдорниң атиси Йәрәдни, Сокоһниң атиси Һәбәр билән
Заноаһниң атиси Йәкутийәлни туғди.
19 Наһамниң сиңлиси Ходияниң аялидин Гармилиқ Кеилаһниң атиси билән
Маакат жәмәтидин болған Ештемоаниң атиси төрәлгән.
20 Шимонниң оғуллири Амнон вә Риннаһ, Бән-Һанан билән Тилон еди.
Йишиниң оғуллири Зоһәт билән Бин-Зоһәт еди.

□ **4:3 «Етамниң оғуллири Йизрәәл,...»** — яки «Етамниң атисидин болған: Йизрәәл,...» (көп кона көчүрмиләрдә «атиси» дейилиду). Мошу йәрдә бир қисим қедимки тәржимә нусхилиридин пайдилинип «оғуллири» дәп алдуқ. □ **4:9 «Ябәз өз қериндашлири ичидә... аниси: «Туғути үстидә бәк азапландим» дәп униңға Ябәз дегән исимни қойған»** — Ябәзниң Йәһуда жәмәтиниң қайси аилисидин чиққанлиғи тоғрилиқ башқа хәвиримиз йоқ. Корниң аилисидин болуши мүмкин (8-айәтни көрүң). Ибраний тилида «азап» вә «Ябәз» дегәнниң тәләппузи йеқин. □ **4:12 «Ир-Наһашниң атиси»** — яки «Наһаш шәһиридикиләрниң атиси». □ **4:14 «һүнәрвәнләр жилғиси»** — ибраний тилида «Ге-Харашим».

21 Шелаһ Йәһуданиң оғли еди; униңдин төрәлгән Лекаһниң атиси Ер,
Марәшаһниң атиси Лаадаһ вә Бәйт-Ашбияда олтирақлашқан чәкмән
тоқуғучиларниң җәмәтлири
22 вә йәнә Йоким, Козибалиқлар, Йоаш билән Сараф (булар иккиси Моаб
жутиға һөкүмранлиқ қилған) вә Яшуби-Ләһәмләрму бар еди (буларниң һәммиси
қедимки хатириләрдур).
23 Булар Нетайим вә Гәдәраһда олтирақлашқан болуп, кулалчилар еди; улар шу
йәрдә туруп падишаниң хизмитидә болатти.

Шимеонниң әвлатлири

24 Нәмуәл вә Ямин, Яриб, Зәраһ билән Саул Шимеонниң оғуллири еди. □
25 Шаллом Саулниң оғли; Мибсам Шалломниң оғли, Мишма Мибсамниң оғли еди.
26 Мишманиң әвлатлири төвәндикиләр: — Мишманиң оғли Хаммуил;
Хаммуилниң оғли Заккур; Заккурниң оғли Шимәй еди.
27 Шимәйниң он алтә оғли, алтә қизи бар еди; униң ака-инилириниң пәрзәнти
көп болмиғачқа, уларниң һәр қайсисиниң җәмәтиниң пәрзәнтлири Йәһуда
җәмәтиниңкидәк ундақ көп болмиған.
28 Улар Бәәр-шеба, Моладаһ, Һазар-Шуал,
29 Билхаһ, Езәм, Толад,
30 Бетуәл, Хормаһ, Зиклаг,
31 Бәйт-Маркабот, Һазар-Сусим, Бәйт-Бири вә Шаараимға маканлашқан еди. Таки
Давут падишаниң дәвригичә буларниң һәммиси уларниң шәһәрлири еди.
32 Улар олтирақлашқан җайлар Етам, Айин, Риммон, Токән вә Ашан қатарлиқ бәш
шәһәрниму өз ичигә алған.
33 Вә бу шәһәрләрниң өпчүрисидики барлиқ йеза-кәнтләр таки Баалға қәдәр
шуларға қарайтти. Булар болса улар маканлашқан җайлар болуп, уларниң өз
нәсәбнамилириму бар еди. □
34 *Уларниң җәмәт башлири* Мешобаб, Ямләк, Амазияниң оғли Йошаһ,
35 Йоел, Йосибияниң оғли Йәһу (Йосибия Сераяниң оғли, Серая Асиәлниң оғли
еди),
36 Әлйойинай, Яакобаһ, Йәшоһая, Асая, Адиәл, Йәсимиәл, Беная
37 вә Шифиниң оғли Зизалар еди (Шифи Аллонниң оғли, Аллон Йәдаяниң оғли,
Йәдая Шимриниң оғли, Шимри Шемаяниң оғли еди).
38 Жуқирида хатириләп өтүлгән исимларниң һәммиси һәр қайси җәмәт башлири
еди; буларниң җәмәтлириниң һәммиси наһайити гүлләнгән еди.
39 Улар қой падилириға отлақ изләп таки Гәдор еғизиғичә, йәни җилғиниң күн
чиқиш тәрипигичә барған еди.
40 Улар шу йәрдә япйешил, наһайити мунбәт бир отлақ тапқан; у йәр толиму кәң,
һәм таза һәм тинич еди. Илгири шу йәрдә олтирақлашқанлар Һамдикиләрдин
екән.
41 Жуқирида тилға елип өтүлгән кишиләр Йәһуданиң падишаси Һәзәкияниң
заманида шу *һамдикиләрниң* чедирлириға вә у йәрләрдә олтиришлиқ
Миончлуқларға һуҗум қилип уларни тамамән йоқатқан еди, таки бүгүнгә қәдәр;
улар шуларниң йәрлиригә маканлашти, чүнки у йәрләрдә падилирини баққидәк
отлақ бар еди.
42 Шу чағларда Шимеонлардин йәнә бәш йүз киши Сеир теғиға қарап маңди,
уларниң йолбашчилири Йишиниң оғуллири Пилатия, Неария, Рефая билән
Узриәл еди;

□ **4:24 «Нәмуәл»** — «Яр.» 46:10да «Йәмуәл». □ **4:33 «Баалға қәдәр...»** — яки «Баалатқа қәдәр...».

43 улар қечип тирик қалған Амаләкләрниму өлтүрүп, бүгүнгә қәдәр шу йәрдә маканлишип өтүватиду.

5

Рубәнниң әвлатлири

1 Исраилниң тунжа оғли Рубәнниң оғуллири мунулар: —
(Рубән гәрчә тунжа оғул болғини билән, лекин *атисиниң тоқили билән* зина қилғанлиғи үчүн, униң чоң оғуллуқ һоқуқи Исраилниң оғли болған Йүсүпниң оғуллириға өткүзүветилгән. Шуңа нәсәбнамә бойичә у чоң оғул һесапланмайду. □
2 Йәһуда қериндашлири ичидә үстүнлүккә егә болған болсиму вә идарә қилғучи униңдин чиққан болсиму, лекин чоң оғуллуқ һоқуқи Йүсүпкә тәвә болуп кәткән): —□
3 Исраилниң тунҗиси Рубәнниң оғуллири мунулар: — Һанох вә Паллу, Һәзрон вә Карми.
4 Йоелниң әвлатлири мунулар: — *Йоелниң* оғли Шемая, Шемаяниң оғли Гог, Гогниң оғли Шимәй,
5 Шимәйниң оғли Микаһ, Микаһниң оғли Реая, Реаяниң оғли Баал,
6 Баалниң оғли Бәәраһ; Бәәраһ Асурийә падишаси Тилгат-Пилнәсәр тәрипидин тутқун қилип кетилгән. У чағда у Рубән қәбилисиниң башлиғи еди.□
7 Униң инилири нәсәбнамисидә хатириләнгәндәк, җәмәтлириниң тарихи бойичә йолбашчи болған Җәийәл, Зәкәрия вә Бела дәп пүтүлгән еди
8 (Бела Азазниң оғли, Азаз Шеманиң оғли, Шема Йоелниң оғли еди). Йоеллар Ароәрдә, Небо вә Баал-Меонғичә созулған җайларда туратти.
9 Улар йәнә күн чиқишқа қарап таки Әфрат дәриясиниң бу тәрипидики чөлниң кириш еғизиға қәдәр олтирақлашти; чүнки уларниң Гилеад жутидики чарва маллири көпийип кәткән еди.
10 Саулниң сәлтәнитиниң күнлиридә улар Һагарийлар билән уруш қилишти; Һагарийлар уларниң қолида мәғлуп болғандин кейин улар Гилеадниң күн чиқиш тәрипидики пүтүн зиминда Һагарийларниң чедирлирида маканлашти.

Гадниң әвлатлири

11 Уларниң удулида Гадниң әвлатлири таки Саликаһға қәдәр Башан зиминиға маканлашқан еди.
12 Башанда маканлашқанлардин қәбилә башлиғи Йоел, муавин қәбилә башлиғи Шафам бар еди; йәнә Янай билән Шафатму бар еди.
13 Уларниң уруқ-туққанлири җәмәтнамиләр бойичә Микаил, Мәшуллам, Шеба, Йорай, Якан, Зия вә Ебәр болуп, җәмий йәттә еди.
14 Жуқиридикиләрниң һәммиси Абиһайилниң оғуллири еди. Абиһайил Хуриниң оғли, Хури Ярояһниң оғли, Ярояһ Гилеадниң оғли, Гилеад Микаилниң оғли, Микаил Йәшишайниң оғли, Йәшишай Яһдониң оғли, Яһдо бузниң оғли еди;
15 Гуниниң нәвриси, Абдиәлниң оғли Ахи уларниң җәмәт беши еди.
16 Улар Гилеадқа, Башанға вә Башанға тәвә йеза-кәнтләргә, шундақла пүткүл Шарон йайлиғиға, таки төрт четигичә маканлашқан еди.

□ **5:1 атисиниң тоқили билән зина қилғанлиғи үчүн...»** — ибраний тилида «атисиниң ятқан орнини булғиғини үчүн...» билән ипадилиниду. «Яр.» 35:22ни көрүң. □ **5:2 «идарә қилғучи»** — бәлким Давут падиша вә униң әвлатлирини көрситиду. □ **5:6 «Асурийә»** — Асурийә ибраний тилида «Ашур».

17 Буларниң һәммиси Йәһуда падишаси Йотам вә Исраил падишаси Йәробоамниң
сәлтәнитиниң күнлиридә нәсәбнамиләргә пүтүлгән еди.
18 Рубән, Гад қәбилилириниң вә Манассәһ йерим қәбилисиниң батур, қалқан-
қилич туталайдиған, оқя аталайдиған һәм җәңгә маһир қириқ төрт миң йәттә
йүз атмиш җәңгивар адими бар еди.
19 Улар Һагарийлар, Йәтурлар, Нафишлар вә Нодаблар билән җәң қилған.
20 Улар җәң қилғанда мәдәт тепип, Һагарийлар вә улар билән иттипақдашларниң
һәммиси уларниң қолиға тапшурулған; чүнки улар җәң үстидә Худаға нида
қилған; улар Униңға таянғачқа, Худа уларниң тилигини иҗабәт қилған.
21 Улар йәнә дүшмәнниң чарва-маллирини, җүмлидин әллик миң төгә, икки йүз
әллик миң қой, икки миң ешигини олҗа алған вә йүз миң җанни әсир алған.
22 Бу уруш Худаниң нийитидин болғачқа, дүшмәндин өлгәнләр наһайити көп
болған; сүргүн қилинғичә улар шуларниң йерини ишғал қилип турған.

Манассәһниң йерим қәбилиси

23 Манассәһниң йерим қәбилисидикиләр Башандин Баал-һәрмон, Сенир, Һәрмон
теғиға қәдәр болған зиминда йейилип маканлашти. Улар зор көпәйгән.
24 Уларниң җәмәт башлиқлири Ефәр, Иши, Әлийәл, Азриәл, Йәримия, Ходавия вә
Яһдийәл еди; уларниң һәммиси наһайити батур җәңчиләр, мәшһур мөтиварләр,
шундақла һәр қайсиси өз җәмәтигә җәмәт беши еди.
25 Улар ата-бовилириниң Худасидин йүз өрүп, бузуқлуқ қилип Худа әслидә
өзлири алдида йоқатқан шу йәрдики таипиләрниң илаһлириға әгишип кәтти. □
26 Шуниң билән Исраилниң Худаси Асурийә падишаси Пул (йәни Асурийә
падишаси Тилгат-Пилнәсәр)ниң роһини қозғиши билән, у уларни, йәни
Рубән қәбилисидикиләрни, Гад қәбилисидикиләрни вә Манассәһ йерим
қәбилисидикиләрни Халаһ, Хабор вә Хараға һәм Гозан дәрияси бойиға сүргүн
қилип елип кәтти; уларниң әвлатлири таки бүгүнгә қәдәр техичә шу йәрдә
маканлишип турмақта.

6

Лавийларниң, җүмлидин баш каһинларниң нәсәбнамиси

1 Лавийниң оғуллири Гәршон, Коһат вә Мәрари.
2 Коһатниң оғли Амрам, Изһар, Һеброн вә Уззиәл еди.
3 Амрамниң пәрзәнтлири Һарун, Муса вә Мәрйәм еди. Һарунниң оғли Надаб,
Абиһу, Әлиазар вә Итамар еди.□
4 Әлиазардин Финиһас, Финиһастин Абишуа,
5 Абишуадин Букки, Буккидин Уззи,
6 Уззидин Зәраһия, Зәраһиядин Мерайот,
7 Мерайоттин Амария, Амариядин Ахитуб,
8 Ахитубтин Задок, Задоктин Ахимааз,
9 Ахимаахдин Азария, Азариядин Йоһанан,
10 Йоһанандин Азария (бу Азария Йерусалимда Сулайман салғузған муқәддәс
өйдә каһинлиқ хизмитидә болған),
11 Азариядин Амария, Амариядин Ахитуб,

□ **5:25 «бузуқлуқ қилиш»** — ибраний тилида «бузуқлуқ қилиш» «паһишивазлиқ қилиш» билән ипадилиниду. Көчмә мәнаси, Худаға вапасизлиқ қилип бутларниң кәйнидин меңиштин ибарәт. Униң үстигә бу бутпәрәсликкә мунасивәтлик «бутқа аталған паһишивазлиқ» дегән һәрикәтләрму бар еди.
□ **6:3 «Мәрйәм»** — ибраний тилида «Марям».

12 Ахитубтин Задок, Задоктин Шаллум,
13 Шаллумдин Һилқия, Һилқиядин Азария,
14 Азариядин Серая, Сераядин Йәһозадак төрәлди;
15 Пәрвәрдигар Небоқаднәсарниң вастиси билән Йәһудадикиләр билән
Йерусалимдикиләрни сүргүн қилидиған чағда, бу Йәһозадакму сүргүн
қилинған.

Лавийниң башқа әвлатлири

16 Лавийниң оғли Гәршом, Коһат вә Мәрари.□
17 Гәршомниң оғуллириниң исми Либни вә Шимәй еди.
18 Коһатниң оғуллири Амрам, Изһар, Һеброн вә Уззиәл еди.
19 Мәрариниң оғуллири Маһли вә Муши еди. Булар Лавийларға мәнсуп һәр қайси
җәмәтләр ичидики аилиләр еди.
20 Гәршомниң әвлатлири төвәндикичә: Гәршомниң оғли Либни, Либнининң оғли
Җаһат, Җаһатниң оғли Зиммаһ,
21 Зиммаһниң оғли Йоаһ, Йоаһниң оғли Иддо, Иддониң оғли Зәраһ, Зәраһниң
оғли Йиятирай еди.
22 Гоһатниң әвлатлири төвәндикичә: Гоһатниң оғли Амминадаб, Амминадабниң
оғли Кораһ, Кораһниң оғли Ассир,
23 Ассирниң оғли Әлканаһ, Әлканаһниң оғли Ебиасаф, Ебиасафниң оғли Ассир,
24 Ассирниң оғли Таһат, Таһатниң оғли Уриәл, Уриәлниң оғли Уззия, Уззияниң
оғли Шаул еди.
25 Әлканаһниң оғуллири Амасай вә Ахимот, □
26 Ахимотниң оғли Әлканаһ, Әлканаһниң оғли Зофай, Зофайниң оғли Наһат, □
27 Наһатниң оғли Елиаб, Елиабниң оғли Йәроһам, Йәроһамниң оғли Әлканаһ
еди.□
28 Самуилниң оғуллири төвәндикичә: тунҗа оғли Йоел, иккинчи оғли Абия еди.
29 Мәрариниң әвлатлири төвәндикичә: Мәрариниң оғли Маһли, Маһлиниң оғли
Либни, Либнининң оғли Шимәй, Шимәйниң оғли Узза,
30 Уззаниң оғли Шимия, Шимияниң оғли Һаггия, Һаггияниң оғли Асая еди.

Давут нәғмә-нава ишлириға қойған мәхсус адәмләр

31 Давут әһдә сандуғи убдан орунлаштурулғандин кейин Пәрвәрдигарниң өйидә
нәғмичилик ишлириға мәсъул болушқа төвәндики кишиләрни қойди. □
32 Улар таки Сулайман Йерусалимда Пәрвәрдигарниң өйини ясатқанға қәдәр,
«җамаәт чедири»ниң алдида күй ейтиш хизмитини өтәп кәлди. Улар вәзиписини
бәлгүләнгән тәртиви билән өтигән еди. □
33 Төвәндикиләр вәзипә өтигән адәмләр вә уларниң әвлатлири: — Коһатниң
әвлатлири ичидә: — нәғмичи Һеман бар еди. Һеман Йоелниң оғли, Йоел
Самуилниң оғли еди.

□ **6:16 «Гәршом»** — яки «Гәршон». □ **6:25 «Әлканаһниң оғуллири Амасай вә Ахимот,...»** — төвәндики изаһатни көрүң. □ **6:26 «Әлканаһниң оғуллири Амасай вә Ахимот, Ахимотниң оғли Әлканаһ, Әлканаһниң оғли...»** — (25-26-айәтләрдә) яки «Әлканаһниң оғуллири — униң (йәни Ахимотниң) оғли Әлканаһ, Әлканаһниң оғли...». Кона көчүрмиләрдә нәччә вариянт бар. □ **6:27 «Йәроһамниң оғли Әлканаһ еди...»** — грек тилидики тәрҗимиси (LXX)дә: «Әлканаһниң оғли Самуил» дегән сөзләр мошу йәрдә қошулиду. Дәрвәқә, Әлканаһниң оғли Самуил еди («1Сам.» 1:1-20ни көрүң. □ **6:31 «әһдә сандуғи убдан орунлаштурулған...»** — ибраний тилида «әһдә сандуғи арамлиққа қоюлған...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **6:32 «җамаәт чедири»** — яки «ибадәт макан-чедири». «1Пад.» 8:4ни көрүң.

34 Самуил Әлканаһниң оғли, Әлканаһ Йәроһамниң оғли, Йәроһам Әлийәлниң
оғли, Әлийәл Тоаһниң оғли,
35 Тоаһ Зуфниң оғли, Зуф Әлканаһниң оғли, Әлканаһ Маһатниң оғли, Маһат
Амасайниң оғли,
36 Амасай Әлканаһниң оғли, Әлканаһ Йоелниң оғли, Йоел Азарияниң оғли, Азария
Зәфанияниң оғли,
37 Зәфания Таһатниң оғли, Таһат Ассирниң оғли, Ассир Ебиасафниң оғли,
Ебиасаф Кораһниң оғли,
38 Кораһ Изһарниң оғли, Изһар Коһатниң оғли, Коһат Лавийниң оғли, Лавий
Исраилниң оғли еди.
39 *Һеманниң* оң тәрипидә хизмәттә турған қериндиши Асаф еди. Асаф болса
Бәрәкияниң оғли, Бәрәкия Шимияниң оғли,
40 Шимия Микаилниң оғли, Микаил Баасияниң оғли, Баасия Малкияниң оғли, □
41 Малкия Етниниң оғли, Етни Зәраһниң оғли, Зәраһ Адаяниң оғли,
42 Адая Етанниң оғли, Етан Зиммаһниң оғли, Зиммаһ Шимәйниң оғли,
43 Шимәй Җаһатниң оғли, Җаһат Гәршомниң оғли, Гәршом Лавийниң оғли еди.
44 *Һеман билән Асафниң* сол тәрипидә хизмәттә турған қериндашлири Мәрариниң
әвлатлиридин Етанлар еди. Етан болса Кишиниң оғли еди, Киши Абдиниң оғли,
Абди Маллуқниң оғли,
45 Маллуқ Һашабияниң оғли, Һашабия Амазияниң оғли, Амазия Һилқияниң оғли,
46 Һилқия Амзиниң оғли, Амзи Баниниң оғли, Бани Шемәрниң оғли,
47 Шемәр Маһлиниң оғли, Маһли Мушиниң оғли, Муши Мәрариниң оғли, Мәрари
Лавийниң оғли еди.

Һарун әвлатлириниң вәзипилири

48 Уларниң қалған Лавий қериндашлири болса һәммиси Худаниң өйи, йәни
ибадәт чедиридики *башқа* хизмәтләрни бежиришкә аталған еди.
49 Һарун вә униң әвлатлири болса Худаниң хизмәткари Мусаниң тапилиғинидәк
көйдүрмә қурбанлиқ сунулидиған қурбангаһта қурбанлиқлар сунуп,
хушбуйгаһда хушбуй йеқип, муқәддәсгаһдики барлиқ хизмәтләрни ада қилатти,
шундақла Исраиллар үчүн кәчүрүм-кафарәт ишлирини қилатти.□
50 Һарунниң әвлатлири төвәндикичә: Һаруннниң оғли Әлиазар, Әлиазарниң оғли
Финиһас, Финиһасниң оғли Абишуя,
51 Абишуяниң оғли Букки, Буккиниң оғли Уззи, Уззиниң оғли Зәраһия,
52 Зәраһияниң оғли Мерайот, Мерайотниң оғли Амария, Амарияниң оғли Ахитуб,
53 Ахитубниң оғли Задок, Задокниң оғли Ахимааз еди.

Һарун әвлатлириниң шәһәрлири

54 Төвәндикиләр Һаруннниң әвлатлириниң өз зимини ичидә макан тутуп олтарған
йәрлири: — Коһат җәмәтиниң йәрлири болса (мошу йәрләр чәк ташлаш арқилиқ
уларға тәқсим қилинған): —□
55 Йәһуда зиминидики Һеброн вә Һеброниң төрт әтрапидики етизлиқлири
уларға тәқсим қилинған
56 (лекин бу шәһәрниң әтрапидики отлуқлар вә шәһәргә қарашлиқ йеза-кәнтләр
болса Йәфуннәһниң оғли Каләбкә берилди).

□ **6:40 «Баасия»** — яки «Маасияһ». □ **6:49 «Муқәддәсгаһ»** — яки «әң муқәддәс җай». **«кафарәт»** — «гуналарни йепиш» дегән гәп. □ **6:54 «чәк ташланғанда»** — Йәшуа пәйғәмбәр болған вақтида, Исраилниң һәр бир қәбилиси егиләйдиған йәрләр чәк ташлаш арқилиқ бекитилгән еди «Йәшуа» 21-бапни көрүң.

57 Һарунниң әвлатлириға «панаһлиқ шәһири» Һеброн берилди; буниңдин
башқа Либнаһ билән униңға тәвә етизлиқлар, Яттир, Ештемоа вә униңға тәвә
етизлиқлар, □
58 Һилән вә униңға тәвә етизлиқлар, Дәбир вә униңға тәвә етизлиқлар, □
59 Ашан вә униңға тәвә етизлиқлар, Бәйт-Шәмәш вә униңға тәвә етизлиқларму
тәқсим қилинған;
60 Йәнә Бинямин қәбилисидики земиндин Геба вә униңға тәвә етизлиқлар,
Алләмәт вә униңға тәвә етизлиқлар, Анатот вә униңға тәвә етизлиқлар бөлүп
берилгән. Улар җәмәтлири бойичә еришкән шәһәр җәмий он үч болди.
61 Коһатниң башқа әвлатлириға болса ташланған чәккә чиққини бойичә,
Манассәһ йерим қәбилисиниң зиминидин он шәһәр бөлүп берилди.□
62 Гәршомниң әвлатлириға, җәмәтигә қарап, Иссакар қәбилиси, Ашир
қәбилиси, Нафтали қәбилиси вә Башан жутидики Манассәһ йерим қәбилисиниң
зиминидин он үч шәһәр бөлүп берилди.
63 Мәрариниң әвлатлириға, җәмәтигә қарап, ташланған чәккә чиққини бойичә,
Рубән қәбилиси, Гад қәбилиси вә Зәбулун қәбилисидин он икки шәһәр бөлүп
берилди.
64 Исраиллар шундақ қилип бу шәһәрләрни вә уларға тәвә етизлиқларниң
һәммисини Лавийларға бөлүп бәрди.
65 Улар ташланған чәккә чиққини бойичә, йәнә жуқурида нами аталған
шәһәрләрни Йәһуда қәбилисидин, Шимеон қәбилисидин вә Бинямин
қәбилисидин елип уларға бәрди.
66 Коһатниң әвлатлиридин болған бәзи җәмәтләргә Әфраим қәбилисиниң
зимини тәвәсидики шәһәрләрдин бөлүп берилгәнлириму болди.
67 Исраиллар уларға *йәнә икки* «панаһлиқ шәһири», йәни Әфраим тағлиғиға
җайлашқан Шәкәм вә униңға тәвә етизлиқларни вә Гәзәр вә униңға тәвә
етизлиқларни бәрди;
68 Йәнә Йокмиям вә униңға тәвә етизлиқларни, Бәйт-Һорон вә униңға тәвә
етизлиқларни,
69 Айжалон вә униңға тәвә етизлиқларни, Гат-Риммон вә униңға тәвә
етизлиқларни уларға бәрди.
70 *Исраиллар йәнә* Манассәһ йерим қәбилисидин Анер вә униңға тәвә
етизлиқларни, Билеам вә униңға тәвә етизлиқларни Коһатниң қалған
җәмәтлиригә бәрди.
71 Гәршомниң әвлатлириға Манассәһ йерим қәбилисидики җәмәтләрниң
зиминидин Башандики Голан вә Голанға тәвә етизлиқлар, Аштарот вә униңға
тәвә етизлиқлар берилди;
72 Иссакар қәбилисидин Кәдәш вә униңға тәвә етизлиқлар, Дабират вә униңға тәвә
етизлиқлар, □
73 Рамот вә униңға тәвә етизлиқлар, Анәм вә униңға тәвә етизлиқлар берилди;
74 Ашир қәбилисидин уларға Машал вә униңға тәвә етизлиқлар, Абдон вә униңға
тәвә етизлиқлар,
75 Хукок вә униңға тәвә етизлиқлар, Рәһоб вә униңға тәвә етизлиқлар берилди;
76 Нафтали қәбилисидин Галилийәдики Кәдәш вә униңға тәвә етизлиқлар,
Һаммон вә униңға тәвә етизлиқлар, Кириатайим вә униңға тәвә етизлиқларму
берилди.

□ **6:57 «панаһлиқ шәһири»** — «Чөл.» 35:6-34ни вә шу айәтләрдики изаһатларни көрүң. □ **6:58 «Һилән»** — яки «Һиләз» яки «Һолон» («Йә.» 21:15). □ **6:61 «Манассәһ йерим қәбилисиниң зиминидин он шәһәр бөлүп берилди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Манассәһ йерим қәбилисиниң зиминидин, Әфраим қәбилиси (зимини)дин вә дан қәбилиси (зимини)динму он шәһәр бөлүп берилди» дейилиду. 66-айәтниму көрүң. □ **6:72 «Дабират»** — яки «Добрат».

77 Мәрариниң қалған әвлатлириға болса Зәбулун қәбилисидин Риммоно вә униңға тәвә етизлиқлар, Табор вә униңға тәвә етизлиқлар берилди; □
78 Йәнә Рубән қәбилисиниңкидин, Иордан дәриясиниң у тәрипидин, Йерихониң шәрқий удулидики, йәни Иордан дәриясиниң күнчиқиш бойидики йәрләрдин чөлдики Бәзәр вә униңға тәвә етизлиқлар, Яһзаһ вә униңға тәвә етизлиқлар,
79 Кәдәмот вә униңға тәвә етизлиқлар, Мефаат вә униңға тәвә етизлиқлар берилди;
80 Гад қәбилисидинму болса уларға Гилеадтики Рамот вә униңға тәвә етизлиқлар, Маһанаим вә униңға тәвә етизлиқлар,
81 Һәшбон вә униңға тәвә етизлиқлар, Яазәр вә униңға тәвә етизлиқлар берилди.

7

Иссакарниң әвлатлири

1 Иссакарниң оғуллири: — Тола, Пуаһ, Яшуб вә Шимрон дегән төртәйлән еди.
2 Толаниң оғуллири: — Уззи, Рефая, Йерийәл, Яһмай, Йибсам вә Самуилдин ибарәт, буларниң һәммиси җәмәт беши еди. Давутниң заманида Толаниң адәм сани нәсәбнамиләрдә жигирмә икки миң алтә йүз батур җәңчи дәп хатириләнгән.
3 Уззиниң оғли Израқия еди, Израқияниң оғуллири Микаил, Обадия, Йоел вә Ишия еди. Бу бәшәйләнниң һәммиси җәмәт беши еди.
4 Нәсәбнамиләр бойичә улар билән биллә һесапланғанлардин җәңгивар оттуз алтә миң адәм бар еди; чүнки уларниң хотун, бала-җақилири наһайити көп еди.
5 Буларниң Иссакарниң барлиқ җәмәтлири ичидики батур җәңчи қериндашлири билән қошулуп, нәсәб бойичә тизимға елинған җәмий сәксән йәттә миң адими бар еди.

Биняминниң әвлатлири

6 Биняминниң Бела, Бәкәр вә Йәдияйәл дегән үч оғли бар еди.
7 Беланиң Езбон, Уззи, Уззиәл, Йәримот вә Ири дегән бәш оғли болуп, һәммиси җәмәт беши еди; уларниң нәсәбнамилиригә тизимға елинған җәмий жигирмә икки миң оттуз төрт батур җәңчи бар еди.
8 Бәкәрниң оғуллири Земираһ, Йоаш, Әлиезәр, Әлйойинай, Омри, Йәрәмот, Абия, Анатот вә Аламәт еди. Буларниң һәммиси Бәкәрниң оғуллири болуп,
9 Җәмәт башлири еди; уларниң нәсәбнамилиригә тизимға елинған җәмий жигирмә миң икки йүз батур җәңчи бар еди.
10 Йәдияйәлниң оғли Билһан еди; Билһанниң оғуллири Йәуш, Бинямин, Әхуд, Кәнаанаһ, Зетан, Таршиш вә Ахишаһар еди;
11 Буларниң һәммиси Йәдияйәлниң әвлатлири, җәмәт башлири вә батур җәңчиләр еди. Уларниң нәсәбнамилиригә тизимланғанларниң җәңгә чиқилайдиғанлири җәмий он йәттә миң икки йүз еди.
12 Шуппийлар вә Хуппийлар болса йәнә Ирниң әвлатлири еди; Хушийлар Ахәрниң әвлатлири еди.□

□ **6:77 «Мәрариниң қалған әвлатлириға болса Зәбулун қәбилисидин Риммоно...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә (мәсилән, Тәвратниң грек тилидики тәрҗимиси LXXдә) мошу йәрдә «Мәрариниң қалған әвлатлириға болса Зәбулун қәбилисидин Йокниям вә униңға тәвә отлақлар, Картаһ вә униңға тәвә етизлиқлар вә Риммоно.... » дейилиду. □ **7:12 «Ахәр»** — яки «Ахирам» («Чөл.» 26:38ни көрүң).

Нафталиниң әвлатлири

13 Нафталиниң оғуллири: Яһзиәл, Гуни, Йәзәр, Шаллом; буларниң һәммиси Билһаһниң оғуллири еди.

Манассәһниң әвлатлири

14 Манассәһниң оғуллири: — Униң Сурийәлик тоқилидин Асриәл төрәлгән; униңдин йәнә Гилеадниң атиси Макир туғулған.
15 Макир Шуппийлар вә Хуппийлар арисидинму аял алған (Макирниң сиңлисиниң исми Маакаһ еди). Макирниң йәнә бир әвладиниң исми Зәлофиһад еди, Зәлофиһадниң пәқәт бир нәччә қизила болған. □
16 Макирниң аяли Маакаһ оғул туғуп, униңға Пәрәш дәп ат қойған; Пәрәшниң инисиниң исми Шәрәш еди; Шәрәшниң оғли Улам вә Ракәм еди.
17 Уламниң оғли Бедан еди. Буларниң һәммиси Гилеадниң әвлатлири; Гилеад Макирниң оғли, Макир Манассәһниң оғли еди.
18 Гилеадниң сиңлиси Һаммоләкәттин Ишһод, Абиезәр вә Маһалаһ туғулған. □
19 Шемиданиң оғуллири Ахиян, Шәкәм, Ликхи вә Аниам еди.

Әфраимниң әвлатлири

20 Әфраимниң әвлатлири: Униң оғли Шутилаһ, Шутилаһниң оғли Бәрәд, Бәрәдниң оғли Таһат, Таһатниң оғли Елиадаһ, Елиадаһниң оғли Таһат,
21 Таһатниң оғли Забад, Забадниң оғли Шутилаһ еди (Езәр билән Елиад Гатлиқларниң чарва маллирини булаң-талаң қилғили чүшкәндә, шу йәрлик Гатлиқлар тәрипидин өлтүрүлгән.
22 Уларниң атиси Әфраим бу балилири үчүн хелә күнләргичә матәм тутқачқа, униң бурадәрлири униңға тәсәлли бәргили кәлгән.
23 Әфраим аяли билән биллә қайта бир ястуққа баш қойған. Аяли һамилдар болуп, бир оғул туққан; Әфраим униңға аиләм бала-қазаға йолуқти дәп, Берияһ дәп исим қойған. □
24 Униң қизи Үстүн Бәйт-Һорон билән Төвән Бәйт-Һоронни вә Уззән-Шәәраһни бена қилған).
25 Берияһниң оғли Рефаһ билән Рәшәф еди; Рәшәфниң оғли Телаһ, Телаһниң оғли Таһан, □
26 Таһанниң оғли Ладан, Ладанниң оғли Аммиһуд, Аммиһудниң оғли Әлишама,
27 Әлишаманиң оғли Нун, Нунниң оғли Йәшуа еди.□

Әфраимларниң шәһәрлири

28 Әфраимларниң зимини вә маканлашқан йәрлири Бәйт-Әл вә униңға тәвә йеза-кәнтләр болуп, күнчиқиш тәрипидә Нараан, күнпетиш тәрипидә Гәзәр билән униңға тәвә йеза-кәнтләр; Шәкәм вә униңға тәвә йеза-кәнтләр, таки Газа вә униңға тәвә йеза-кәнтләргичә созулатти.

□ **7:15 «Макирниң сиңлиси»** — ибраний тилида «униң сиңлиси». **«Макирниң йәнә; бир әвладиниң исми...»** — ибраний тилида «Иккинчисиниң исми ...» дейилиду. Пәрзимизчә «иккинчиси» мошу йәрдә «(униң) йәнә бир әвлади» дегән мәнидә. □ **7:18 «Гилеадниң сиңлиси»** — ибраний тилида «униң сиңлиси». □ **7:23 «Берияһ»** — Берияһниң мәнаси «бала-қаза» билән бағлиқ. □ **7:25 «Берияһниң оғли»** — ибраний тилида «униң оғли». Бәзи алимлар «униң» дегәнни жуқуридики Шутилаһни көрситиду, дәп қарайду. **«Берияһниң оғли Рефаһ билән Рәшәф еди...»** — яки «Берияһниң оғли Рефаһ еди, Рефаһниң оғли Рәшәф еди...». □ **7:27 «Йәшуа»** — бу «Йәшуа» Йәшуа пәйғәмбәрдур (мошу йәрдә «Йәһошуа» дейилиду).

29 Манассәһ қәбилисиниң зиминиға туташқан йәнә Бәйт-Шеан вә униңға тәвә
йеза-кәнтләр; Таанақ вә униңға тәвә йеза-кәнтләр; Мәгиддо вә униңға тәвә йеза-
кәнтләр; Дор вә униңға тәвә йеза-кәнтләрму бар еди. Исраилниң оғли Йүсүпниң
әвлатлири мана мошу йәрләргә маканлашқан еди.

Аширниң әвлатлири

30 Аширниң оғуллири: — Йимнаһ, Йишваһ, Йишви вә Берияһ; уларниң Сераһ
дегән сиңлисиму бар еди.
31 Берияһниң оғли Хәбәр билән Малкиәл болуп, Малкиәл Бирзавитниң атиси еди.
32 Хебәрдин Яфләт, Шомәр, Хотам вә уларниң сиңлиси Шуя төрәлгән.
33 Яфләтниң оғуллири Пасақ, Бимһал вә Ашват; булар Яфләтниң оғуллири еди.
34 Шәмәрниң оғуллири Ахи, Роһгаһ, Хуббаһ вә Арам еди. □
35 *Шәмәрниң* иниси Һәләмниң оғли Зофаһ, Йимна, Шәләш вә Амал еди;
36 Зофаһниң оғли Суаһ, Һарнәфәр, Шуал, Бери, Имраһ,
37 Безәр, Ход, Шамма, Шилшаһ, Итран вә Бәәраһ еди. □
38 Йәтәрниң оғуллири Йәфуннәһ, Писпаһ вә Ара еди.
39 Улланиң оғуллири Араһ, Ханниәл вә Ризия еди.
40 Буларниң һәммиси Аширниң әвлатлири болуп, һәр қайсиси җәмәт башлири,
аламәт батур җәңчиләр, йолбашчилар еди; уларниң җәмәтлири бойичә
нәсәбнамигә тизимланғанда, җәңгә чиқилайдиғанлири җәмий жигирмә алтә
миң еди.

8

Бинияминниң әвлатлири — давами

1 Бинияминниң тунҗа оғли Бела, иккинчи оғли Ашбәл, үчинчи оғли Ахараһ, □
2 төртинчи оғли Нохаһ, бәшинчи оғли Рафа еди.
3 Беланиң оғуллири Аддар, Гера, Абеһуд,
4 Абишуа, Нааман, Ахоаһ,
5 Гера, Шефуфан вә Һурам еди.
6-7 Төвәндикиләр Әхудниң әвлатлири: —
Нааман, Ахияһ вә Гера (әслидә улар Гебалиқларниң җәмәт беши еди. Гебалиқлар
Манаһатқа көчүрүветилгән еди. Буларни көчүрүвәткүчи болса Гера еди; униңдин
Узза билән Ахиһуд төрәлгән).
8 Шаһараим Һушим билән Баара дегән икки аялини қоюватқандин кейин Моаб
диярида оғул пәрзәнт көргән.
9 Униң Ходәш дегән аялидин Йобаб, Зибия, Меша, Малкам,
10 Йәуз, Шақия, Мирмаһ дегән оғуллар төрәлгән; униң бу оғуллириниң һәммиси
җәмәт беши болған еди. □
11 Һушимдинму униңға Абитуб, Әлпаал дегән оғуллар төрәлгән.

□ **7:34 «Шәмәр»** — бу Шәмәр шүбһисизки 32-айәттики «Шомәр»ниң вариянти. **«Шәмәрниң оғуллири Ахи, Роһгаһ...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «униң иниси Шәмәрниң оғуллири Роһгаһ,...». □ **7:37 «Итран»** — бәлким «Йәтәр»ниң башқа бир шәкли болуши мүмкин (38-айәтни көрүң). □ **8:1 «Бинияминниң тунҗа оғли Бела, иккинчи оғли Ашбәл, үчинчи оғли Ахараһ...»** — мошу бабта Бинияминниң әвлатлириниң нәсәбнамиси көп йәрләрдә пәқәт бәзи йеза-кәнтләр билән бағланған һалда көрүниду. Сәвәви, Биниямин қәбилисидикиләр еғир гуна садир қилип Худаниң қаттиқ җазасиға учриғандин кейин, пүткүл Исраил ичигә тарилип кәткән еди. □ **8:10 «Шақия»** — яки «Шобия».

12 Әлпаалниң оғуллири Ебәр, Мишам вә Шемәд (Шемәд Оно билән Лод дегән икки
шәһәрни вә уларға тәвә йеза-кәнтләрни бена қилған), □
13 Берияһ вә Шема еди. У иккиси Айжалондикиләр ичидә җамәт башлири болуп,
Гат аһалисини қоғливәткән еди.
14 Ахийо, Шашақ, Йәрәмот,
15 Зәбадия, Арад, Едәр,
16 Микаил, Ишпаһ вә Йоха болса Берияһниң оғуллири еди.
17 Зәбадия, Мәшуллам, Һизки, Хебәр,
18 Ишмерай, Йезлия вә Йобабларниң һәммиси Әлпаалниң оғуллири еди.
19 Яким, Зикри, Забди,
20 Әлийәнай, Зилтай, Әлийәл,
21 Адая, Берая вә Шимратлар Шимәйниң оғуллири еди.
22 Ишпан, Ебәр, Әлийәл, □
23 Абдон, Зикри, Һанан,
24 Һанания, Елам, Антотия,
25 Ефдеаһ вә Пәнуәлләр Шашақниң оғуллири еди.
26 Шамширай, Шехария, Аталия,
27 Ярешия, Әлия вә Зикрилар Йәроһамниң оғуллири еди.
28 Жуқириқиларниң һәммиси нәсәбнамиләрдә хатириләнгән җамәт беши еди;
булар һәммиси мөтивәрләр болуп, Йерусалимға маканлашқан еди.

29 Гибеонниң атиси Җәийәл Гибеонға маканлашқан еди; униң аялиниң исми
Маакаһ еди. □
30 Униң тунҗа оғли Абдон, қалған оғуллири Зур, Киш, Баал, Надаб,
31 Гедор, Ахийо, Зекәр вә Миклот еди; □
32 Миклоттин Шимея төрәлгән. Буларму қериндашлири билән Йерусалимда
хошна олтиришатти.
33 Нәрдин Киш төрәлгән; Киштин Саул төрәлгән; Саулдин Йонатан, Малкишуа,
Абинадаб вә Еш-Баал төрәлгән.
34 Мериб-Баал Йонатанниң оғли еди; Микаһ Мериб-Баалдин төрәлгән.
35 Микаһниң оғуллири Питон, Мәләк, Тария вә Аһаз еди.
36 Аһаздин Йәһоаддаһ төрәлгән; Йәһоаддаһдин Аләмәт, Азмавәт вә Зимри
төрәлгән; Зимридин Моза төрәлгән;
37 Мозадин Бинеа төрәлгән; Бинеаниң оғли Рафа, Рафаниң оғли Елиасаһ,
Елиасаһниң оғли Азәл еди.
38 Азәлниң алтә оғли бар еди, уларниң исми Азрикам, Бокеру, Ишмаил, Шеария,
Обадия вә Һанан еди; буларниң һәммиси Азәлниң оғуллири еди.
39 Азәлниң иниси Йешәкниң тунҗа оғлиниң исми Улам, иккинчи оғлиниң исми
Йеуш, үчинчи оғлиниң исми Әлифәләт еди.
40 Уламниң оғуллириниң һәммиси батур җәңчи, оқячи еди; уларниң оғуллири
вә нәврилири наһайити көп болуп, җәмий бир йүз әллик еди.
Жуқириқиларниң һәммиси Бинямин әвлатлиридин еди.

□ **8:12 «Шемәд»** — яки «Шемәр». □ **8:22 «Ишпан»** — яки «Ишпаһ». □ **8:29 «Җәийәл»** — Тәвратниң грек тилидики тәрҗимиси (LXX)дә «Җийәл» тепилиду. □ **8:31 «Миклот»** — «Миклот» Тәвратниң грек тилидики тәрҗимиси (LXX)дики бәзи көчүрмиләрдә тепилиду. 32-айәтни көрүң.

9

1 Пүткүл Исраиллар нәсәб бойичә тизимға елинған еди. Мана, улар «Исраил
падишалириниң хатириси» дегән китапқа пүтүлгәндур.

Бабилға сүргүн болуштин қайтип Йерусалимға маканлашқан Исраиллар

2 Йәһудалар болса асийлиқ қилғанлиғидин Бабилға сүргүн қилинған.
Һәммидин авал қайтип келип өз зимини вә өз шәһәрлиригә маканлашқанлар
болса бир қисим Исраиллар, каһинлар, Лавийлар вә ибадәтхана хизмәткарлири
еди. □
3 Йерусалимға маканлашқанлар болса Йәһуда қәбилиси, Бинямин қәбилиси,
Әфраим қәбилиси вә Манассәһ қәбилисидин бир қисимлири еди.
4 Уларниң ичидә Йәһуданиң оғли Пәрәзниң әвлатлиридин Утай бар еди; Утай
Аммиһудниң оғли, Аммиһуд Омриниң оғли, Омри Имриниң оғли, Имри Баниниң
оғли еди.
5 Шилоһниң әвлатлири ичидә униң тунҗа оғли Асая вә униң оғуллири бар еди.
6 Зәраһниң әвлатлиридин Йәуел вә уларниң уруқ-туққанлири болуп җәмий алтә
йүз тохсән адәм бар еди.
7 Биняминниң әвлатлири ичидә Һассинуаһниң әвриси, Һодавияниң нәвриси,
Мәшулламниң оғли Саллу бар еди;
8 йәнә Йәроһамниң оғли Йибния, Микриниң нәвриси, Уззиниң оғли Елаһ вә
Ибинияниң әвриси, Реуәлниң нәвриси, Шәфатияниң оғли Мәшуллам
9 һәмдә уларниң уруқ-туққанлири бар еди; улар нәсәбнамиси бойичә
тизимланғанда җәмий тоққуз йүз әллик алтә адәм еди. Жуқирида тилға
елинғанлар өз җәмәтигә җәмәт беши еди.

Йерусалимда турушлуқ каһинлар

10 Каһинлар ичидә Йәдая, Йәһояриб, Яқин вә
11 Азария бар еди. Азария Худаниң өйини башқурғучи болуп, Һилқияниң оғли,
Һилқия Мәшулламниң оғли, Мәшуллам Задокниң оғли, Задок Мерайотниң оғли,
Мерайот Ахитубниң оғли еди.
12 Йәнә Малкияниң әвриси, Пашхурниң нәвриси, Йәроһамниң оғли Адая
һәмдә Адийәлниң оғли Маасай бар еди; Адийәл Яһзәраһниң оғли, Яһзәраһ
Мәшулламниң оғли, Мәшуллам Мәшиллемитниң оғли, Мәшиллемит Иммәрниң
оғли еди.
13 Уларниң қериндашлири һәммиси җәмәт башлири болуп, җәмий бир миң йәттә
йүз атмиш адәм еди; уларниң һәммиси Худаниң өйидики хизмәтләрни қилишқа
бекитилгән иқтидарлиқ кишиләр еди.

Йерусалимда турушлуқ Лавийлар

14 Лавий қәбилисидин Мәрариниң әвлатлири ичидә Һашабияниң әвриси,
Азрикамниң нәвриси, Һашшубниң оғли Шемая бар еди;
15 Йәнә Бақбаққар, Һәрәш, Галал вә Асафниң әвриси, Зикриниң нәвриси, Миканиң
оғли Маттания;
16 йәнә Йәдутунниң әвриси, Галалниң нәвриси, Шемаяниң оғли Обадия һәмдә
Әлканаһниң нәвриси, Асаниң оғли Бәрәкия бар еди; буларниң һәммиси
Нитофатлиқларниң йеза-кәнтлиригә маканлашқан еди.

□ **9:2 «ибадәтхана хизмәткарлири»** — ибраний тилида «Нәтинийлар». Мәнаси бәлким «беғишланғанлар». Уларниң әҗдатлири бәлким «Гибеонлуқлар» еди. «Йәшуа» 9:27ни көрүң.

Лавийларниң вәзипилири

17 Дәрвазивәнләр Шаллум, Аққуб, Талмон, Ахиман вә уларниң қериндашлири
еди; Шаллум уларниң беши еди.
18 Улар таки һазирғичә шәриқ тәрәптики «падишаниң дәрвазиси»да *дәрвазивәнлик*
қилип кәлмәктә; улар илгири Лавийларниң чедиргаһида дәрвазивәнлик қилған
еди.
19 Корәниң әвриси, Ебиасафниң нәвриси, Кораһниң оғли Шаллум һәмдә
униң атисиниң җәмәтидики қериндашлири болған Кораһийлар *Худаниң өйиниң*
хизмитини башқуратти, чедирниң ишиклирини бақатти; уларниң ата-бовилири
әслидә Пәрвәрдигарниң чедиргаһини башқурушқа қоюлған, *ибадәт* чедириниң
ишигини бақҡан еди. □
20 Илгири Әлиазарниң оғли Финиһас уларниң йолбашчиси болған; Пәрвәрдигар
униң билән биллә болған.
21 Мәшәләмияниң оғли Зәкәрия болса җамаәт чедириниң дәрвазивәни болған
еди.
22 Дәрвазивәнликкә талланған бу кишиләр җәмий икки йүз он икки киши еди;
улар өз йеза-кәнтлиридә, нәсәблири бойичә тизимланған (әслидә Давут вә алдин
көргүчи Самуил уларни аманәт қилинған вәзипилиригә бекиткән еди.
23 Улар вә уларниң әвлатлири Пәрвәрдигарниң өйи, йәни муқәддәс чедирниң
ишик-дәрвазилирини беқишқа бекитилгән еди).□
24 Шәрқий, ғәрбий, шималий вә җәнубий ишик-дәрвазилирида дәрвазивәнләр
бекитилгән еди.
25 Уларниң йеза-кәнтләрдә олтиришлиқ қериндашлири болса һәр йәттә күндә
нөвәт бойичә келип улар билән биргә хизмәттә болатти.
26 Төрт дәрвазивән беги Лавийлардин еди; уларға тапшурулғини
Пәрвәрдигарниң өйидики амбар-ғәзниләрни беқиш еди.
27 Беқиш мәсъулийити уларниң үстидә болғачқа, улар кечидә Пәрвәрдигарниң
өйиниң әтрапидики орунлирида туратти һәмдә һәр күни әтигәндә ишик-
дәрвазиларни ечишқа мәсъул еди.
28 Улардин бир қисми *ибадәтхана* хизмитидә ишлитилидиған әсвап-үскүниләргә
мәсъул еди; улар санап әпчиқип, санап әпкирип қоятти.
29 Уларниң йәнә бир қисми тапшурулғини бойичә қача-қучилар вә муқәддәс
җайдики барлиқ әсвап-үскүниләр, шундақла ақ ун, шарап, зәйтун мейи, мәстики
вә хушбуй буюмларға мәсъул еди.
30 Каһинларниң оғуллиридин бәзиләр хушбуй буюмлардин әтир ясайтти.
31 Лавийлардин Маттитияһ, йәни Кораһийлардин Шаллумниң тунҗа оғлиниң
вәзиписи қазан нени етишкә мәсъул еди.
32 Уларниң қериндашлири, Коһатниң әвлатлири ичидә «тәқдим нан»ға мәсъул
болуп, һәр шабат күни тизидиғанға нанларни тәйярлайтти.
33 Лавийларниң җәмәт башлири болған нәғмичиләр ибадәтханидики өйләрдә
туруп, башқа хизмәтләрни қилмай, кечә-күндүз өз ишлири биләнла болатти.
34 Жуқиридики кишиләрниң һәммиси Лавийлар ичидики йолбашчилар болуп,
һәммиси өз нәсәби бойичә җәмәт беши еди; уларниң һәммиси Йерусалимда
туратти.

□ **9:19 «чедир»** — «чедир» мошу йәрдә Худаниң қайтидин қурулған өйини көрситиши керәк. **«Пәрвәрдигарниң чедиргаһи»** — мошу йәрдә бәлким муқәддәс ибадәт чедириниң өзини әмәс, бәлки Исраиллар чөл-баяванда кезип жүргинидә «муқәддәс чедир»ниң әтрапидики Лавий-каһинларниң чедиргаһини көрситиши мүмкин. □ **9:23 «Пәрвәрдигарниң өйи, йәни муқәддәс чедир»** — мошу йәрдә Давут дәвридики «муқәддәс чедир» һәмдә шундақла Сулайман қурған кейинки муқәддәс өйни көрситиши керәк.

Саулниң ата-бовилири, Җәийәлниң әвлатлири

35 Гибеонниң атиси Җәийәл Гибеонға маканлашқан еди. Униң аялиниң исми Маакаһ еди.
36 Униң тунҗа оғли Абдон, қалған оғуллири Зур, Киш, Баал, Нәр, Надаб,
37 Гедор, Ахийо, Зәкәрия вә Миклот еди.
38 Миклоттин Шимеям төрәлгән. Буларму өзлириниң қериндашлириниң йенида Йерусалимда хошна олтиришатти. □
39 Нәрдин Киш төрәлгән, Киштин Саул төрәлгән, Саулдин Йонатан, Малкишуя, Абинадаб вә Еш-Баал төрәлгән.
40 Мериб-Баал Йонатанниң оғли еди; Мериб-Баалдин Микаһ төрәлгән. □
41 Микаһниң оғуллири Питон, Мәләк, Таһрия вә Аһаз еди. □
42 Аһаздин Яраһ төрәлди; Яраһдин Аләмәт, Азмавәт вә Зимри төрәлгән. Зимридин Моза төрәлгән; □
43 Мозадин Бинеа төрәлгән; Бинеаниң оғли Рефая, Рефаяниң оғли Елиасаһ, Елиасаһниң оғли Азәл еди.□
44 Азәлниң алтә оғли бар еди, уларниң исми Азрикам, Бокеру, Ишмаил, Шеария, Обадия вә Һанан еди; буларниң һәммиси Азәлниң оғуллири.

10

Саул вә униң оғуллириниң қәтл қилиниши
1Сам. 31:1-13

1 Филистийләр Исраилларға һуҗум қиливиди, Исраиллар Филистийләрниң алдидин қачти, улар Гилбоа теғида қирип йоқитилди.
2 Филистийләр Саул билән униң оғуллирини тап бесип қоғлиди; улар ахири Саулниң оғуллиридин Йонатан, Абинадаб, малки-шуаларни уруп өлтүрди.
3 Саулға қарши җәң интайин шиддәтлик болди; оқячилар Саулға йетишип оқя етип уни яриландурди. □
4 Андин Саул ярақ көтәргүчисигә: Қиличиңни суғуруп мени санҗип өлтүрүвәткин; болмиса бу хәтнисизләр келип мени санҗип, мени хорлуққа қоюши мүмкин, деди. Лекин ярақ көтәргүчиси интайин қорқуп кетип, унимиди. Шуниң билән Саул қилични елип үстигә өзини ташлиди.
5 Ярағ көтәргүчиси Саулниң өлгинини көрүп, уму охшашла өзини қиличниң үстигә ташлап униң билән тәң өлди.
6 Шуниң билән Саул, үч оғли һәм пүтүн аилисидикиләр шу күндә бирақла өлди.
7 Әнди вадида турған Исраиллар әскәрлириниң қачқанлиғини вә Саул билән оғуллириниң өлгинини көргинидә, улар шәһәрлирини ташлап қачти, Филистийләр келип у җайларда орунлашти.
8 Әнди шундақ болдики, әтиси Филистийләр өлтүрүлгәнләрниң кийим-кечәклирини салдурувалғили кәлгәндә Гилбоа теғида Саул билән оғуллириниң өлүк ятқанлиғини көрди-дә,

---

□ **9:38 «Шимеям»** — 8:32дә «Шимея». □ **9:40 «Мериб-Баал»** — «2Сам.» 4:4дә «Мәфибошәт». □ **9:41 «Таһрия»** — 8:35дә «Тария». □ **9:42 «Яраһ»** — 8:36дә «Йәһоаддаһ». □ **9:43 «Рефая»** — 8:36дә «Рафа». □ **10:3 «Оқячилар Саулға йетишип оқя етип уни яриландурди»** — яки «оқячилар Саулға йетишип, у оқячилардин азапланди».

9 кийимлирини салдуруп, каллисини вә савут-ярақлирини елип кәтти һәмдә
буларни Филистийләрниң зимининиң һәммә йәрлиригә апирип, өз бутлириға
вә хәлиққә хуш хәвәр йәткүзди. □
10 Улар Саулниң савут-ярақлирини уларниң бутханисида қоюп, каллисини Дагон
бутханисиға есип қойди.
11 Әнди Ябәш-Гилеадда олтарғучилар Филистийләрниң Саулға барлиқ
қилғанлирини аңлиғанда
12 уларниң ичидики һәммә батурлар атлинип, Саул билән оғуллириниң
җәсәтлирини елип, уларни Ябәшкә қайтуруп келип, Ябәштики дуб дәриғиниң
түвигә дәпнә қилди вә йәттә күн роза тутти.
13-14 Шуниң билән Саул Пәрвәрдигарға қилған вапасизлиғи үчүн өлди; у
Пәрвәрдигарниң сөз-каламиға кирмәй вә һәтта Пәрвәрдигардин йол соримай,
бәлки палчи җинкәшниң йениға берип униңдин йол сориған еди. Шуңа
Пәрвәрдигар уни өлтүрүп, падишалиғини Йәссәниң оғли Давутқа өткүзүп бәрди.

11

Давутниң Йәһудийәгә падиша болушқа мәсиһ қилинғанлиғи
2Сам. 5:1-10

1 У чағда барлиқ Исраил җамаити Һебронға келип Давутниң қешиға жиғилишип:
«Қарисила, биз өзлириниң әт-сүйәклиридурмиз!
2 Бурун Саул бизниң үстимиздә сәлтәнәт қилғандиму Исраил хәлқигә җәңгә
чиқип-киришкә йолбашчи болған өзлири едила. Өзлириниң Худалири болған
Пәрвәрдигарму өзлиригә: — Сән Мениң хәлқим Исраилниң падичиси болуп
уларни бақисән вә Исраилниң әмри болисән, дегән еди» — деди.□
3 Шуниң билән Исраил ақсақаллириниң һәммиси Һебронға келип падиша
Давутниң қешиға келишти; Давут Һебронда Пәрвәрдигарниң алдида улар билән
бир әһдә түзүшти. Андин улар Пәрвәрдигарниң Самуилниң вастиси билән
ейтқини бойичә, Давутни Мәсиһ қилип, Исраилни идарә қилишқа падиша қилип
тиклиди.■

Давутниң Йерусалимни ишғал қилиши

4 Давут билән барлиқ Исраил хәлқи Йерусалимға кәлди (Йерусалим шу чағда
«Йәбус» дәп атилатти, зиминдики аһалә болған Йәбусийлар шу йәрдә туратти).
5 Йәбус аһалиси Давутқа: «Сән бу йәргә һеч қачан кирәлмәйсән!» деди. Бирақ
Давут Зион дегән қорғанни алди (шу йәр «Давутниң шәһири» дәпму атилиду). □
6 Давут: «Ким алди билән Йәбусийларға һуҗум қилса, шу киши йолбашчи
вә сәрдар болиду» деди. Зәруияниң оғли Йоаб алди билән атлинип чиқип,
йолбашчи болди.
7 Давут қорғанда туратти, шуңа кишиләр у қорғанни «Давут шәһири» дәп аташти.

□ **10:9 «...кийимлирини салдуруп, каллисини вә савут-ярақлирини елип кәтти һәмдә буларни Филистийләрниң зимининиң һәммә йәрлиригә апирип...»** — яки «..кийимлирини салдуруп, каллисини вә савут-ярақлирини елип кәтти һәмдә әлчиләрни Филистийләрниң зимининиң һәммә йәрлиригә әвәтип, ... хуш хәвәр йәткүзди». □ **11:2 «җәңгә чиқип-киришкә йолбашчи»** — ибраний тилида «Исраилниң чиқишида һәм киришидә уларға башлиғучи едила» дегәнлик билән ипадилинип, Исраилниң барлиқ паалийәтлирини көрситиду. ■ **11:3** 1Сам. 16:1, 13; 2Сам. 5:3 □ **11:5 «Зион дегән қорған»** — «Зион» Йерусалимниң ичидики егизлик болуп, шу йәргә дайим қорған селинип туратти. Кейин ибадәтханиму Зионда қурулған.

8 Давут шәһәрни Миллодин башлап төрт әтрапидики сепилиғичә яңливаштин
ясатти; шәһәрниң қалған қисмини Йоаб ясатти. □
9 Давут күндин күнгә қудрәт тапти, чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар униң билән биллә еди.

Давутниң палванлири
2Сам. 23:8-39

10 Төвәндикиләр Давутниң палванлири ичидә йолбашчилар еди; улар
Пәрвәрдигарниң Исраилға ейтқан сөзи бойичә пүткүл Исраил билән бирлишип,
Давутниң падишалиғини мустәһкәм қилип, бирликтә уни падиша қилишқа
күчиди.
11 Төвәндикиләр Давутниң палванлириниң тизимлиги бойичә хатириләнгәндур:
—
Һакмонийлардин болған Яшобиям йолбашчилар ичидә беши еди; у нәйзисини
пиқиритип бир қетимдила үч йүз адәмни өлтүргән. □
12 Униңдин қалса Ахохий Додониң оғли Әлиазар болуп, у «үч палван»ниң бири
еди;
13 Илгири Филистийләр Пас-Даммимда җәң қилишқа жиғилғанда, у Давут билән
у йәрдә еди. У йәрдә арпа өсүп кәткән бир етизлиқ болуп, хәлиқ Филистийләрниң
алдидин бәдәр қачқан еди;
14 улар болса етизлиқниң оттурисида турувелип, һәм етизлиқни қоғдиған, һәм
Филистийләрни тар мар қилған; Пәрвәрдигар әнә шу йол билән уларни ғайәт зор
ғәлибигә ериштүргән.□
15 Оттуз йолбашчи ичидин *йәнә* үчәйлән Қорам ташлиқтики Адулламниң ғариға
чүшүп Давутниң йениға кәлди. Филистийләрниң қошуни болса «Рәфайим
җилғиси»да барғаһ қурған еди.
16 Бу чағда Давут қорғанда, Филистийләрниң қаравулгаһи Бәйт-Ләһәмдә еди.
17 Давут уссап: «Аһ, бириси маңа Бәйт-Ләһәмниң дәрвазисиниң йенидики
қудуқтин су әкилип бәргән болса яхши болатти!» девиди,
18 бу үч палван Филистийләрниң ләшкәргаһидин бөсүп өтүп, Бәйт-Ләһәмниң
дәрвазисиниң йенидики қудуқтин су тартти вә Давутқа елип кәлди; лекин у
униңдин ичкили унимиди, бәлки суни Пәрвәрдигарға атап төкүп:
19 «Худайим бу ишни мәндин нери қилсун! Мән һаятиниң хәвптә қелишиға
қаримиған бу кишиләрниң қенини ичсәм қандақ болиду? Чүнки буни улар
һаятиниң хәвптә қелишиға каримай елип кәлгән!» деди. Шуңа Давут бу суни
ичкили унимиди. Бу үч палван қилған ишлар дәл шулар еди.
20 Йоабниң иниси Абишай үчиниң беши еди; у үч йүз адәм билән қаршилишип
нәйзисини пиқиритип уларни өлтүрди. Шуниң билән у бу «үч палван» ичидә
нами чиққан еди. □
21 У мошу «үч палван» ичидә һәммидин бәк һөрмәткә сазавәр болған болсиму,
лекин йәнила авалқи үчәйләнгә йәтмәйтти. □

□ **11:8 «Милло»** — «пәләмпәйлик йәр» дегән мәнидә болуши мүмкин. □ **11:11 «йолбашчилар ичидә»** — бу ибариниң башқа хил тәрҗимиси «оттузи ичидә» □ **11:14 «Улар болса етизлиқниң оттурисида турувелип,... Пәрвәрдигар ... Уларни ғайәт зор ғәлибигә ериштүргән»** — мошу айәттә «улар» бәлким Давут вә «үч палван»ни көрситиду. «2Сам.» 23:11-12дә Әлиазарниң авал бу җәңни башлиғанлиғи көрситилиду. □ **11:20 «...Шуниң билән у бу «үч палван» ичидә нами чиққан еди.»** — бу айәтниң йәнә бир нәччә хил тәрҗимиси бар. 21-айәттики изаһатни көрүң. □ **11:21 «Шуниң билән у бу «үч палван» ичидә нами чиққан еди. У мошу «үч палван» ичидә һәммидин бәк һөрмәткә сазавәр болған болсиму, лекин йәнила авалқи үчәйләнгә йәтмәйтти»** — 20-21-айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: — «Шуниң билән у «үч палван» билән тәң шөһрәт қазанған. У «үч палван»дин икки һәссиләп һөрмәткә егә болған вә уларниң беши болған болсиму, лекин улардин бири болмиди». Амма бизниңчә тәрҗимимиз «2Сам.» 23:18-19гә мас келиду.

22 Йәһояданиң оғли Беная Кабзәәлдин болуп, бир батур палван еди; у көп қалтис
ишларни қилған. У Моабий Ариәлниң икки оғлини өлтүргән. Йәнә қар яққан бир
күни азгалға чүшүп, бир ширни өлтүргән еди. □
23 У йәнә қолида бапкарниң оқидәк бир нәйзиси бар, бойиниң егизлиги бәш гәз
келидиған бир Мисирлиқни қәтл қилди; у бир һаса билән униңға һуҗум қилип,
униң нәйзисини қолидин тартивелип өз нәйзиси билән өлтүрди. □
24 Йәһояданиң оғли Беная мана бу ишларни қилған. Шуниң билән үч палван
ичидә нам чиқарған еди. □
25 Мана, у һелиқи оттуз палвандинму бәкрәк шөһрәт қазанған болсиму, лекин
алдинқи үч палванға йәтмәйтти. Давут уни өзиниң пасибан беги қилип
тайинлиған.
26 Қошундики палванлар болса: —
Йоабниң иниси Асаһәл, Бәйт-Ләһәмлик Додониң оғли Әлһанан,
27 Һарорлуқ Шаммот, Пилонлуқ Һәләз,
28 Тәкоалиқ Иккәшниң оғли Ира, Анатотлуқ Абиезәр,
29 Хушатлиқ Сиббәкай, Ахоһлуқ Илай, □
30 Нитофатлиқ Маһарай, Нитофатлиқ Баанаһниң оғли Хәләб,
31 Бинямин әвлатлиридин Гибеаһлиқ Рибайниң оғли Иттай, Пиратонлуқ Беная,
32 Гааш вадилиридин кәлгән Хурай, Арбатлиқ Абийәл, □
33 Баһарумлуқ Азмавәт, Шалбонлуқ Еляһба,
34 Гизонлуқ Һашәмниң оғуллири, Һарарлиқ Шагиниң оғли Йонатан, □
35 Һарарлиқ Сакарниң оғли Аһиям, Урниң оғли Елифал,
36 Мәкәратлиқ Һәфәр, Пилонлуқ Ахияһ,
37 Кармәллик Һәзро, Әзбайниң оғли Наарай,
38 Натанниң иниси Йоел, Һагриниң оғли Мибһар,
39 Аммонлуқ Зәләк, Зәруияниң оғли Йоабниң ярақ көтәргүчиси болған Бәәротлуқ
Наһарай,
40 Итрилиқ Ира, Итрилиқ Гарәб,
41 Һиттий Урия, Аһлайниң оғли Забад,
42 Рубән қәбилисидин Шизаниң оғли, Рубәнләр ичидә йолбашчи болған Адина вә
униңға әгәшкән оттуз адәм,
43 Маакаһниң оғли Һанан, Митнилиқ Йошафат,
44 Аштаратлиқ Уззия,Ароәрлик Хотамниң оғли Шама билән Жәийәл,
45 Шимриниң оғли Йедияйәл билән униң иниси тизилиқ Йоха,
46 Маһавилиқ Әлийәл, Әлнаамниң оғуллири Йәрибай билән Йошавия, Моаблиқ
Йитма, □
47 Әлийәл, Обәд вә Мәзобалиқ Ясийәллардин ибарәт еди.

12

Давутқа беқинған Бинямин палванлири

□ **11:22 «Моабий Ариәлниң икки оғли»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: — «Моабтики икки шир...» яки «Моабтики икки ширдәк кишини...». □ **11:23 «бәш гәз»** — икки метрдин артуқ (2.2 метр). □ **11:24 «үч палван ичидә нам чиқарған еди»** — яки «үч палван билән тәң нам чиқарған еди». □ **11:29 «Сиббәкай»** — яки «Мәббунай» («2Сам.» 23:27ни көрүң). □ **11:32 «Хурай»** — «2Сам.» 23:31дә «Һиддай». □ **11:34 «Һашәмниң оғуллири»** — яки «Яшәнниң оғуллири». («2Сам.» 23:33ни көрүң). □ **11:46 «...Моаблиқ Йитма»** — бу тизимликтә бир нәччә Йәһудий әмәсләр — мәсилән, Аммонлуқ Зәләк, Һиттий Урия вә Моаблиқ Тимна бар.

1 Давут кишниң оғли Саулниң бесими сәвәвидин Зиклагда йошурунуп ятқан
чағда муну кишиләр Давутниң йениға келишти (уларниң һәммиси Давутқа җәң
қилишта ярдәм бәргән батурлардин еди;
2 оқя билән қуралланған болуп, оң қоли биләнму, сол қоли биләнму оқя вә салға
аталайтти; улар Саулниң Бинямин қәбилисидин болған туққанлири еди):
3 — уларниң йолбашчиси Ахиезәр, андин қалса Йоаш болуп, иккиси Гибеаһлиқ
Шемааһниң оғли еди; йәнә Азмавәтниң оғли Йәзийәл билән Пәләтму; йәнә
Бәракаһ билән Анатотлуқ Йәһу,
4 Гибеонлуқ Йишмаяму бар еди. Йишмая «оттуз палван» ичидә батур болуп
шу оттузиға йетәкчилик қилғучи еди; йәнә Йәрәмия, Яһазийәл, Йоһанан вә
Гәдәратлиқ Йозабад,
5 Әлузай, Йәримот, Биалия, Шәмария, Харуфлуқ Шәфатия,
6 Кораһлиқлардин болған Әлканаһ, Йишия, Азарәл, Йоезәр вә Яшобиямлар;
7 йәнә Гәдорлуқ Йәроһамниң оғли Йоелаһ билән Зәбадия бар еди.

Давутқа беқинған Гад палванлири

8 Гад қәбилисидин бәзиләр чөлдики қорғанға берип Давутқа беқинди. Уларниң
һәммиси җәңгә маһир, қалқан вә нәйзә билән қуралланған батур җәңчиләр еди;
уларниң турқи бәәйни ширға, чаққанлиғи бәәйни тағдики бөкәнгә охшайтти.
9 Уларниң биринчиси Езәр, иккинчиси Обадия, үчинчиси Елиаб,
10 төртинчиси Мишманнаһ, бәшинчиси Йәрәмия,
11 алтинчиси Аттай, йәттинчиси Әлийәл,
12 сәккизинчиси Йоһанан, тоққузинчиси Әлзабад,
13 онинчиси Йәрәмия, он биринчиси Макбаннай еди.
14 Буларниң һәммиси Гад қәбилисидин, қошун ичидә сәрдарлар еди; әң кичиги
йүз ләшкәргә, әң чоңи миң ләшкәргә йетәкчи еди. □
15 Биринчи айда, Иордан дәрияси тешип қирғақтин ашқан чағда, дәриядин өтүп,
шәриққә вә ғәрипкә қарайдиған барлиқ җилғилардикиләрни тирипирән қилип
качурғанлар дәл мошу адәмләр еди.□

Давутқа беқинған Биняминлар вә Йәһудалар

16 Бинямин қәбилиси билән Йәһуда қәбилисидинму кишиләр қорғанға келип
Давутқа беқинған.
17 Давут чиқип уларни қарши елип: «Әгәр силәр течлиқ нийитидә маңа
ярдәм беришкә кәлгән болсаңлар, силәр билән бир җан бир дил болимән,
лекин қоллиримда һеч наһәқлиқ болмиған мени дүшмәнлиримгә сетивәтмәкчи
болсаңлар, ата-бовилиримниң Худаси буни нәзиригә елип һөкүм чиқарғай!» —
деди.
18 Бу чағда Худаниң Роһи һелиқи оттуз палванниң йолбашчиси Амасайға
чүшивиди, у:
«Аһ Давут, биз саңа беқиндуқмиз;
Аһ Йәссәниң оғли, биз сән билән биллидурмиз;
Өзүңгә аман-течлиқ, аман-течлиқ болғай!
Саңа ярдәм бәргүчиләргиму аман-течлиқ болғай!
Чүнки сениң Худайиң саңа мәдәткардур»
Шуниң билән Давут уларни елип келип, «зәрбидар әтрәт башлиқлири» қилди.□

□ **12:14 «Әң кичиги йүз ләшкәргә, әң чоңи миң ләшкәргә йетәкчи еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «әң кичиги йүз адәмгә, әң чоңи миң адәмгә йетийтти». □ **12:15 «биринчи ай»** — Март яки Апрел. □ **12:18 «Худаниң Роһи»** — мошу йәрдә ибраний тилида пәқәт «Роһ» дейилиду.

Давутқа беқинған Манассәһләр

19 Давут илгири Филистийләр билән бирликтә Саулға қарши урушқа атланғанда,
Манассәһ қәбилисидики бәзиләр Давут тәрәпкә өтти (лекин улар *Филистийләргә*
ярдәм бәрмиди, чүнки Филистийләрниң әмирлири: «Давут өз ғоҗиси Саул
тәрәпкә өтүп кетиши мүмкин, ундақта бешимиз кәтмәй қалмайду!» дәп
мәслиһәтлишип уларни қайтуруп кәтмәкчи болған еди). □

20 Давут Зиклагқа қайтип барғанда, Манассәһ қәбилисидики Аднаһ, Йозабад,
Йәдияйәл, Микаил, Йозабад, Елиху, Зилтайлар келип униңға қошулди. Буларниң
һәммиси Манассәһ қәбилисиниң миң бешилири еди.

21 Улар Давут қарақчиларға қарши җәң қилғанда униңға ярдәмләшти; уларниң
һәммиси батур палванлар, қошундики йолбашчилар еди. □

22 Чүнки шу күнләрдә Давутқа ярдәм бериш үчүн һәр күни адәмләр келип
қошулуп, худди Худаниң қошунидәк зор бир қошун болуп кәткән еди.

Давутқа келип қошулған қошунлар

23 Пәрвәрдигарниң сөз-каламы әмәлгә ашурулуп, Саулниң падишалиғини
Давутқа елип бәрмәкчи болған қуралланған җәңчиләр йолбашчилири билән
Һебронға, униң йениға кәлди. Уларниң сани төвәндикичә: —

24 Йәһудалардин қалқан вә нәйзә билән қуралланғанлар җәмий алтә миң сәккиз
йүз киши болуп, һәммиси җәңгә тәйярланған еди.

25 Шимеонлардин җәңгә тәйярланған батур җәңчиләр җәмий йәттә миң бир йүз
киши,

26 Лавийлардин җәмий төрт миң алтә йүз киши;

27 Йәһояда Һарунларниң җәмәт беши болуп, униңға әгәшкәнләр җәмий үч миң
йәттә йүз киши еди.

28 Йәнә яш бир батур җәңчи Задок вә униң җәмәтидин жигирмә икки йолбашчи
бар еди.

29 Бинияминлардин, Саулниң уруқ-туққанлиридинму үч миң киши бар еди; шу
чаққа қәдәр буларниң көпинчиси Саул җәмәтини қоллап кәлмәктә еди.

30 Әфраимлардин, өз җәмәтлиридә йүз-аброй тапқан батур әзимәтләр җәмий
жигирмә миң сәккиз йүз киши еди.

31 Манассәһ йерим қәбилиси ичидә нами пүтүлгән, Давутни падиша қилип
тикләшкә кәлгәнләр җәмий он сәккиз миң киши еди.

32 Иссакарлардин заман-вәзийәтни чүшинидиған, Исраилниң қандақ қилиши
керәклигини билидиған йолбашчилар җәмий икки йүз киши еди; уларниң
һәммә қериндашлири уларниң әмригә бойсунатти.

33 Зәбулунлардин җәңгә тәйярланған, һәр хил қурал-ярақлар билән қуралланған,
ала көңүллүк қилмайдиған, Давутниң ярдимигә кәлгән җәмий әллик миң киши
еди.

34 Нафталилардин йолбашчи болған миң киши бар еди; уларға әгишип қолиға
қалқан вә нәйзә алғанлар җәмий оттуз йәттә миң кишигә йетәтти.

35 Данлардин җәңгә тәйярланған җәмий жигирмә сәккиз миң алтә йүз киши еди.

36 Аширлардин җәңгә чиқип қошун сепигә атлинишқа тәйяр болған җәмий қириқ
миң киши еди.

□ **12:19 «Улар филистийләргә ярдәм бәрмиди, чүнки Филистийләрниң әмирлири: «Давут өз ғоҗиси Саул тәрәпкә өтүп кетиши мүмкин, ундақта бешимиз кәтмәй қалмайду!» дәп мәслиһәтлишип уларни қайтуруп кәтмәкчи болған еди»** — «1Сам.» 29:4ни көрүң. □ **12:21 «Улар Давут қарақчиларға қарши җәң қилғанда униңға ярдәмләшти»** — көздә тутқини бәлким «1Сам.» 30-бапта хатириләнгән ишлар; шу чағда Давут Амаләк қарақчилириға һуҗум қилған.

37 Иордан дәриясиниң шәриқ тәрипидики Рубән қәбилиси, Гад қәбилиси вә Манассәһ йерим қәбилисидин қолиға һәр хил қурал-ярақ елип җәңгә тәйярланған җәмий бир йүз жигирмә миң киши еди.
38 Жуқирида тилға елинған бу әзимәтләрниң һәрбий жүрүши тәкши болуп, Давутни пүткүл Исраил үстигә падиша қилип тикләш үчүн бир җан бир дил болуп, Һебронға келишкән еди; қалған Исраилларму бир нийәт бир мәхсәттә Давутни падиша қилип тиклимәкчи болушқан еди.
39 Улар шу йәрдә Давут билән үч күн биллә йәп-ичип ғизаланди, чүнки уларниң қериндашлири уларға тәйярлап қоюшқан еди.
40 Уларниң өпчүрисидики хәлиқләр, һәтта Иссакар, Зәбулун вә Нафталиларниң зиминидикиләр ешәк, төгә, қечир вә калиларға артип уларға наһайити көп озуқлуқ елип кәлгән; улар зор миқдарда ун, әнҗир пошкили, үзүм пошкили, шарап, зәйтун мейи вә нурғун қой-калиларни йәткүзүп беришкән еди; пүткүл Исраил шат-хурамлиққа чөмгән еди.

13

Әһдә сандуғиниң апирилишида болған балаю-қаза
2Сам. 6:1-11

1 Давут миң беши, йүз беши вә барлиқ йолбашчилар билән мәслиһәтләшти;
2 андин пүтүн Исраил аммисиға: «Әгәр силәр мақул көрсәңлар, шундақла бу ишни Худайимиз Пәрвәрдигардин дәп билсәңлар, биз Исраилниң зиминлириниң һәр қайси җайлириға шу йәрдә қалған қериндашлиримизға һәмдә улар билән биллә шәһәрләрдә вә етизлиқлирида туруватқан каһин һәм Лавийларға мошу йәргә жиғилиш тоғрилиқ адәм әвәтәйли.
3 Биз Худайимизниң әһдә сандуғини мәшәгә йөткәп келәйли; чүнки Саулниң күнлиридә һеч қайсимиз *әһдә сандуғи* алдида Худадин йол сорап бақмидуқ» деди.
4 Бу ишни пүтүн амма тоғра тапқачқа, һәммәйлән мақул болушти.
5 Шуңа Давут Мисирниң Шиһор дәриясидин тартип Хамат еғизиғичә болған пүткүл Исраил хәлқини чақиртип келип, Худаниң әһдә сандуғини Кириат-Йеаримдин йөткәп кәлмәкчи болди. □
6 Андин Давут билән пүткүл Исраил Худаниң әһдә сандуғини йөткәп келиш үчүн Баалаһқа, йәни Йәһудаға тәвә болған Кириат-Йеаримға кәлди; икки керубниң оттурисида олтарғучи Пәрвәрдигар бу әһдә сандуғи үстигә Өз намини қойған еди.
7 Улар Худаниң әһдә сандуғини Абинадабниң өйидин елинған йеңи бир һарвуға қойди; Уззаһ билән Ахийо һарвуни һайдиди. □
8 Давут билән барлиқ Исраил җамаити Худаниң алдида һә дәп нәғмә-нава қилип, чилтар, тәмбур, дап, чаңлар вә канай-сүнайлар чалатти.
9 Лекин улар Кидон хаминиға кәлгәндә калилар алдиға мүдүрәп кетип жиқилғанда Уззаһ әһдә сандуғини йөливалай дәп қолини униңға созди.
10 Уззаһниң әһдә сандуғиға қоли тәккәнлиги үчүн, Худа униңға ғәзәплинип уни уруп өлтүрди. Шуниң билән Уззаһ шу йәрдә Худаниң алдида өлди. □

□ **13:5 «Мисирниң Шиһор дәриясидин тартип Хамат еғизиғичә»** — җәнуптин шималғичә Исраилниң пүткүл зиминини көрситиду. «Хамат еғизи» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «Либо-Хамат». □ **13:7 «Улар Худаниң әһдә сандуғини Абинадабниң өйидин елинған йеңи бир һарвуға қойди»** — яки «улар Худаниң әһдә сандуғини йеңи бир һарвуға қоюп, уни Абинадабниң өйидин елип чиқти». □ **13:10 «Уззаһниң әһдә сандуғиға қоли тәккәнлиги үчүн, Худа униңға ғәзәплинип уни уруп өлтүрди»** — муқәддәс қанун бойичә пәқәт каһинлар әһдә сандуғиға қол тәккүзүшкә вә уни көтиришкә болатти. Уни кала һарвуси үстигә қоюшқа болмайтти. Шуңа Давут вә пүткүл Исраиллар мошу ишта әйиплик еди.

11 Лекин Давут Пәрвәрдигарниң Уззаһниң тенини бөскәнлигигә аччиқланди вә
у йәрни «Пәрәз-Уззаһ» дәп атиди; у йәр таки һазирғичә шу нам билән атилип
кәлмәктә. □
12 Шу күни Давут Худадин қорқуп: «Мән зади қандақ қилип Худаниң әһдә
сандуғини бу йәргә йөткәп кәләләймән?» деди.
13 Шуңа Давут әһдә сандуғини өзи туруватқан «Давут шәһири»гә йөткәп кәлмәй,
Гатлиқ Обәд-Едомниң өйигә апирип қойди.
14 Худаниң әһдә сандуғи Обәд-Едомниң өйидә үч ай турди; Пәрвәрдигар Обәд-
Едомниң аилисини вә униң барлиқ тәәллуқатлирини бәрикәтлиди.

14

Тур падишаси Давутниң орда селишиға ярдәмлишиду
1Сам. 5:11-25

1 Тур падишаси Һирам Давут билән көрүшүшкә әлчиләрни, шундақла униң үчүн
орда селишқа кедир яғичи, ташчи вә яғаччиларни әвәтти.
2 Бу чағда Давут Пәрвәрдигарниң өзини Исраил үстигә һөкүмранлиқ қилидиған
падиша болушқа җәзмән тикләйдиғанлиғини көрүп йәтти; чүнки Пәрвәрдигар Өз
хәлқи Исраил үчүн униң падишалиғини гүлләндүргән еди.

Давутниң Йерусалимда көргән оғуллири

3 Давут Йерусалимда йәнә бир мунчә хотун алди һәмдә йәнә оғул-қизларни
көрди.
4 Төвәндикиләр униң Йерусалимда көргән пәрзәнтлириниң исимлири: Шаммуя,
Шобаб, Натан, Сулайман,
5 Ибһар, Әлишуя, Әлпәләт,
6 Ногаһ, Нәфәг, Яфия,
7 Әлишама, Бәәлияда вә Әлифәләт.□

Давутниң Филистийләрни икки қетим йәңгәнлиги

8 Давутниң мәсиһ қилинип пүткүл Исраилниң үстигә падиша қилинғанлиғини
аңлиған Филистийләрниң һәммиси Давут билән қаршилишиш пурситини изләп
кәлди; Давут буни аңлап уларға қарши җәңгә атланди.
9 Филистийләр «Рәфайим җилғиси»ға булаң-талаң қилғили кирди.
10 Давут Худадин: «Мән Филистийләргә қарши җәңгә чиқсам боламду? Уларни
мениң қолумға тапшурамсән?» дәп соривиди, Пәрвәрдигар униңға: «Җәңгә чиқ,
Мән уларни сөзсиз қолуңға тапшуримән» деди.
11 Филистийләр Баал-Пәразимға һуҗум қилғили кәлгәндә, Давут уларни шу
йәрдә мағлуп қилди вә: «Худа мениң қолум арқилиқ дүшмәнлирим үстигә худди
кәлкүн ярни елип кәткәндәк бөсүп кирди» деди. Шуңа у йәр «Баал-Пәразим» дәп
аталған. □
12 Филистийләр өзлириниң бутлирини шу йәргә ташлап қачқанлиқтин, Давут
адәмлиригә уларни көйдүрүветишни тапилиди.
13 Филистийләр йәнә һелиқи җилғиға булаң-талаң қилғили киривиди,
14 Давут йәнә Худадин йол сориди. Худа униңға: «Уларни арқисидин қоғлимай,
әгип өтүп, уларға үҗмиликниң удулидин һуҗум қилғин.

□ **13:11 «Пәрәз-Уззаһ»** — мәнаси «Уззаһға бөсүп кириш». □ **14:7 «Бәәлияда»** — яки «Әлия». «2Сам.» 5:16ни көрүң. □ **14:11 «Баал-Пәразим»** — «Егәм бөсүп кирди» дегән мәнидә.

15 Сән үҗмә дәрәқлириниң үстидин аяқ тивишини аңлишиң биләнла җәңгә
атлан; чүнки у чағда Худа сениң алдиңда Филистийләрниң қошуниға һуҗумға
чиққан болиду» деди. □
16 Шуниң билән Давут Худаниң дегини бойичә иш тутуп, Филистийләрниң
қошуниға Гибеондин Гәзәргичә қоғлап зәрбә бәрди.
17 Шу сәвәптин Давутниң шөһрити барлиқ жут-зиминларға пур кәтти,
Пәрвәрдигар униң қорқунучини барлиқ әлләрниң үстигә салди.

15

Әһдә сандуғини йөткәшниң тәйярлиғи

1 Давут Давут шәһиридә өзигә өй-ордилар салдурди, һәм Худаниң әһдә сандуғиға
җай һазирлиди вә униңға чедир тиктүрди.
2 У чағда Давут: «Худаниң әһдә сандуғини Лавийлардин бөләк кишиләрниң
көтиришигә болмайду, чүнки Пәрвәрдигар уни көтиришкә вә мәңгү өзиниң
хизмитидә болушқа шуларни таллиған еди» деди.
3 Андин Давут Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини һазирлап қойған йәргә йөткәш
үчүн пүткүл Исраилларни Йерусалимға жиғди.
4 Давут йәнә Һарунниң әвлатлирини вә Лавийларни жиғди:
5 Коһатниң әвлатлири җамәт беши болған Урийәл вә униң қериндашлири бир йүз
жигирмә киши;
6 Мәрари әвлатлиридин җамәт беши болған Асая вә униң қериндашлиридин икки
йүз жигирмә киши;
7 Гәршомниң әвлатлиридин җамәт беши болған Йоел вә униң қериндашлири бир
йүз оттуз киши;
8 Әлизафанниң әвлатлиридин җамәт беши болған Шемая вә униң қериндашлири
икки йүз киши;
9 Һеброниң әвлатлиридин җамәт беши болған Әлийәл вә униң қериндашлири
сәксән киши;
10 Уззийәлниң әвлатлиридин җамәт беши болған Амминадаб вә униң
қериндашлири бир йүз он икки киши еди.
11 Давут каһинлардин Задок билән Абиятарни, шуниңдәк лавилийлардин
Урийәл, Асая, Йоел, Шемая, Әлийәл вә Амминадабни чақиртип келип уларға:
12 «Силәр Лавий җамәтиниң башлирисиләр; өзүңларни вә силәрниң
қериндашлириңларни Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини
мән тәйярлап қойған йәргә көтирип келиш үчүн пак қилиңлар. □
13 Чүнки илгири силәр шундақ қилмай, бәлгүләнгән тәртип бойичә униңдин йол
соримиғинимиздин Худайимиз Пәрвәрдигар бизгә зәрбә бәргән» деди. □
14 Шуниң билән каһинлар билән Лавийлар Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң
әһдә сандуғини көтирип меңиш үчүн өзлирини пак қилди.
15 Лавийлар әнди Мусаниң Пәрвәрдигарниң сөз-калами билән тапилиғини
бойичә, Худаниң әһдә сандуғини балдақ билән мүрисигә елип көтәрди.

□ **14:15 «үҗмә дәрәқлири»** — бу бизниң қиясимиз. Ибраний тилида «жиғлиғучи дәрәқләр». Зади қайси дәрәқ екәнлиги бизгә намәлум. Башқа бир қияс «хинә дәрәқлири». □ **15:12 «өзүңларни... пак қилиңлар»** — ибраний тилида «өзүңларни... пак-муқәддәс қилиңлар». Бу «пак-муқәддәслик» рәсмий иш болуп, «Мис.» 29-бапта вә «Лав.» 7-бапта көрситилгәндәк: (1) өлүк нәрсиләргә тәгмәслик; (2) тәнлирини жуюш; (3) пакиз кийим-кечәкни кийиш; (4) өзиниң гунайини тиләш үчүн «гуна қурбанлиғи сунуш дегән төрт ишни өз ичигә елиши мүмкин еди. □ **15:13 «зәрбә бәргән»** — ибраний тилида «бөсүп басқан».

Нәғмә-навачилар һөрмәт әтрити

16 Давут йәнә Лавийларниң йолбашчилириға өзлириниң қериндашлиридин нәғмичиләрни тайинлашни буйруди; улар җүмлидин тәмбур, чилтар, җаңлар қатарлиқ һәр хил сазларни челип авазини жуқури көтирип шат-хурамлиқ ичидә күй ейтишқа тайинланди.
17 Шуңлашқа, Лавийлар Йоелниң оғли Һеманни вә униң җәмәтидики Бәрәкияниң оғли Асафни һәм уларниң қериндашлиридин болған Мәрарилардин Кушаяһниң оғли Етанни бәлгүлиди.
18 Улар билән бирликтә йәнә қериндашлиридин Зәкәрия, Бин, Язийәл, Шемирамот, Йәһийәл, Унни, Елиаб, Бенаяһ, Маасеяһ, Маттитияһ, Әлифәләһ, Мекния һәм дәрвазивән Обәд-Едом билән Җәийәлни иккинчи дәриҗилик әтрәт қилип тәшкиллиди.
19 Нәғмичи Һеман, Асаф вә Етанлар мис чаңлар челип, яңрақ аваз чиқиратти;
20 Зәкәрия, Язийәл, Шемирамот, Йәһийәл, Унни, Елиаб, Маасеяһ вә Бенаялар тәмбур челип «Аламот услуби»да тәңкәш қилатти; □
21 Маттитияһ, Әлифәләһ, Мекния, Обәд-Едом, Җәийәл вә Азазиялар чилтар челип башламчилиқ қилип, «Шәминит услуби»да тәңкәш болатти. □
22 Лавийларниң йолбашчиси Кәнания музикиға наһайити пишшиқ болғачқа, мәхсус нәғмә-навачилиққа мәсъул болуп музика үгитәтти.
23 Бәрәкия билән Әлканаһ әһдә сандуғиға мәсъул ишикбақарлар еди.
24 Шәбания, Йәһошафат, Нәтанәл, Амасай, Зәкәрия, Беная вә Әлиезәр қатарлиқ каһинлар Худаниң әһдә сандуғи алдида канай чалатти; Обәд-Едом билән Йәһияһму әһдә сандуғиға мәсъул ишикбақар қилинип қоюлған еди.□

Әһдә сандуғи «Давут шәһири»гә йөткәп келиниду
1Сам. 6:16-23

25 Шуниң билән Давут Исраил ақсақаллири вә миң беши қатарлиқлар билән биргә Обәд-Едомниң өйидин хошаллиққа чөмгән һалда Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтирип чиққили барди.
26 Вә шундақ болдики, *Давутлар* Худа Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтирип маңған Лавийларға ярдәм бәргәнлигини көрүп, йәттә буқа вә йәттә қочқар қурбанлиқ қилди.
27 Давут вә шундақла әһдә сандуғини көтиридиған Лавийлар һәмдә нәғмичиләр һәм нәғмә-нава беши болған Кәнанияларниң һәммиси канап либас кийишкән еди; Давут униң үстигә йәнә канап әфод кийгән еди. □
28 Пүткүл Исраил хәлқи әнди шу тәриқидә тәнтәнә қилип, бурға, канай, җаңҗаң, тәмбур, чилтар қатарлиқ түрлүк сазлар билән жуқури авазда музика челип, Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини көтирип келишти.
29 Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи Давут шәһиригә йетип кәлгәндә Саулниң қизи Миқал пәнҗирдин төвәнгә қарап туратти; у Давутниң сәкрәп ойнап-челип тәнтәнә қиливатқинини көрүп ичидә уни заңлиқ қилди.

□ **15:20 «Аламот услуби»** — буниң мәнаси бизгә еник әмәс; бәлким «(аялчә) жуқури аваз билән» дегәнни билдүрүши мүмкин. □ **15:21 «Шәминит услуби»** — буниң мәнаси бизгә еник әмәс; бәлким «әрәнчә төвән аваз билән» дегәнни билдүрүши мүмкин. □ **15:24 «Йәһияһ»** — «Йәһияһ» вә «Җийәл» дегән бир исимдур. □ **15:27 «әфод»** — адәттә каһинлар алаһидә кийидиған пинҗәккә охшаш бир кийим еди («Мис.» 28-бапни көрүң. Ундақ кийим кийивелиш өзини Худаға алайитән беғишлашни билдүрәтти.

16

Мәдһийә оқуш, бәхит тиләш

1 Улар Худаниң әһдә сандуғини көтирип кирип Давут униңға һазирлап қойған
чедирниң оттурисиға қоюп, андин Худаниң алдида көйдүрмә қурбанлиқ билән
енақлиқ қурбанлиғи сунди.
2 Давут көйдүрмә қурбанлиғи билән енақлиқ қурбанлиғи сунуп болғандин кейин
Пәрвәрдигарниң намида хәлиққә бәхит тилиди.
3 У йәнә әр-аял демәй Исраилларниң һәр биригә бирдин нан, бирдин хорма
пошкили, бирдин үзүм пошкили үләштүрүп бәрди.□

Лавийларниң әһдә сандуғи алдидики вәзипилири

4 Давут бир қисим Лавийларға Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи алдида хизмәттә
болуш, йәни дуа-тилавәт оқуш, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға тәшәккүр-
рәхмәт ейтиш вә күй-мунаҗат оқушни буйруди. □
5 Уларниң йолбашчиси болса Асаф, андин Зәкәрия еди; башқилири болса Җәийәл,
Шемирамот, Йәһийәл, Маттитияһ, Елиаб, Беная, Обәд-Едом вә Җәийәлләр еди.
Улар тәмбур-чилтар челишқа қоюлди; Асаф болса чаңларни чалатти.
6 Беная билән Яһазийәлдин ибарәт икки каһин Худаниң әһдә сандуғи алдида
һәрдайим канай челишқа қоюлди.

Давутниң Пәрвәрдигарға һәмдусана оқуған күйи

7 Шу күни Давут Асаф вә қериндашлирини Пәрвәрдигарға тәшәккүр-рәхмәт
ейтишқа бәлгүләп уларға биринчидин муну күйни тапшурди: —

8 «Пәрвәрдигарға тәшәккүр қилиңлар,
Униң намини чақирип нида қилиңлар,
Униң қилғанлирини әлләр арисида аян қилиңлар!■
9 Униңға нахшилар ейтип, Уни күйләңлар,
Униң пүткүл карамәт мөҗизилири үстидә сеғинип ойлиниңлар.
10 Муқәддәс намидин пәхирлинип даңлаңлар,
Пәрвәрдигарни издигүчиләрниң көңли шатлансун!
11 Пәрвәрдигарни вә Униң қудритини издәңлар,
Униң йүз-һозурини тохтимай издәңлар.
12 Униң яратқан мөҗизилирини,
Карамәт аламәтлирини һәм ағзидин чиққан һөкүмлирини әстә тутуңлар,
13 И униң қули Исраилниң нәсли,
Өзи таллиғанлири, Яқупниң оғуллири!
14 У, Пәрвәрдигар — Худайимиз,
Униң һөкүмлири пүткүл йәр йүзидидур.
15 У Өзи түзгән әһдини әбәдий ядиңларда тутуңлар —
— Бу униң миң әвлатқичә вәдиләшкән сөзидур —
16 Ибраһим билән түзгән әһдиси,
Йәни Исһаққа ичкән қәсимидур.
17 У буни Яқупқиму низам дәп җәзмләштүрди,
Исраилға әбәдий әһдә қилип берип: —□
18 «Саңа Қанаан зиминини беримән,

□ **16:3 «бирдин хорма пошкили»** — яки «бир парчидин гөш». □ **16:4 «дуа-тилавәт оқуш»** — яки «әсләш», «тәнтәнә қилиш». ■ **16:8** Зәб. 104:1-15; 95:1-13; 105:1, 47, 48 □ **16:17 «У буни Яқупқиму низам дәп җәзмләштүрди»** — мошу йәрдә «Яқуп» Яқупниң өзини (Исраил хәлқи әмәс) көрситиду.

Уни мирасиң болған несивәң қилимән» — деди.
19 У чағда силәр ажиз едиңлар, адимиңлар аз һәм у йәрдә мусапир едиңлар;
20 Бу әлдин у әлгә, бир қәбилидин йәнә бир қәбилигә көчүп жүргән.
21 Пәрвәрдигар һәр қандақ адәмниң уларни бозәк қилишиға йол қоймиди,
Уларни дәп падишаларғиму тәнбиһ берип: —
22 «Мән мәсиһ қилғанларға тәгмә,
Пәйғәмбәрлиримгә яман иш қилма!» — деди.
23 Пүтүн жаһан, Пәрвәрдигарни күйләңлар,
Нижатини һәр күни елан қилиңлар!
24 Униң җуласини әлләрдә баян қилиңлар,
Униң мөҗизилирини барлиқ хәлиқләр арисида җакалаңлар.
25 Чүнки Пәрвәрдигаримиз улуқдур,
Зор һәмдусанаға лайиқтур;
У барлиқ илаһлардин үстүн, Униңдин қорқуш керәктур;□
26 Чүнки барлиқ әлләрниң илаһлири — бутлар халас,
Бирақ Пәрвәрдигар асман-пәләкни яратқандур.
27 Шанушәвкәт вә һәйвәт Униң алдида,
Қудрәт вә хушлуқ Униң җайидидур.
28 Пәрвәрдигарға тәәллуғини бәргәйсиләр, и әл-қәбилиләр,
Пәрвәрдигарға шан-шәрәп вә қудрәтни бәргәйсиләр!□
29 Пәрвәрдигарниң намиға лайиқ болған шан-шөһрәтни Униңға бәргәйсиләр;
Соға-салам елип Униң алдиға кириңлар,
Пәрвәрдигарға пак-муқәддәсликниң гөзәллигидә сәҗдә қилиңлар;□
30 Пүткүл йәр-йүзи, Униң алдида титрәңлар!
Дуния мәзмут қилинған, у тәврәнмәс әсла.
31 Асманлар шатлансун, вә йәр-жаһан хуш болсун,
Әлләр арисида елан қилинсун: —
«Пәрвәрдигар һөкүм сүриду!».
32 Деңиз-океан вә униңға толған һәммә чуқан селип җуш урсун!
Далилар һәм улардики һәммә яйрисун!
33 У чағда ормандики пүткүл дәрәқләр Пәрвәрдигар алдида яңритип нахша ейтиду;
Чүнки мана, У пүтүн жаһанни сорақ қилишқа келиду!
34 Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар!
Чүнки У меһривандур,
Әбәдийдур Униң меһир-муһәббити.
35 Вә: Бизни қутқузғин, и нижатимиз болған Худа!
Бизни *йениңға* жиғивалғайсән,
Муқәддәс намиңға тәшәккүр қилишқа,
Яйрап Сени мәдһийиләшкә,
Бизни әлләрдин қутқузуп чиққайсән! — дәңлар!
36 Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарға,
Әзәлдин та әбәткичә тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун!
Пүткүл хәлиқ «Амин!» деди һәмдә Пәрвәрдигарға һәмдусана оқушти.

□ **16:25 «Униңдин қорқуш керәктур»** — яки «У қорқунучлуқтур». □ **16:28 «Пәрвәрдигарға... қудрәтни бәргәйсиләр»** — мошу сөзләр бәлким шуни билдүридуки, Худаға шан-шәрәп кәлтүрсәк, мошу қилғинимиз Униңға биз арқилиқ Өзиниң күч-қудритини көрситиш имканийитини яритиду. □ **16:29 «Пәрвәрдигарға пак-муқәддәсликниң гөзәллигидә сәҗдә қилиңлар»** — яки «Пәрвәрдигарға пак-муқәддәс егинләр билән сәҗдә қилиңлар».

Ибадәт чедиридики башқа вәзипиләр

37 *Давут* шу йәрдә, йәни Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи алдида һәр күндики
вәзипигә мувапиқ, әһдә сандуғи алдидики хизмәттә давамлиқ болушқа Асаф
билән униң қериндашлирини қалдуруп қойди;
38 Уларниң ичидә Обәд-Едом билән униң қериндашлиридин атмиш сәккиз киши
бар еди; шуниңдәк Йәдутунниң оғли Обәд-Едом билән Хосаһ дәрвазивәнликкә
қоюлди.
39 Каһин Задок билән униң каһин қериндашлири Гибеон егизлигидики
Пәрвәрдигарниң чедири алдида,
40 Пәрвәрдигарниң Исраилға тапилиған қанун-әһкамлирида барлиқ йезилғини
бойичә, һәр күни әтиси-ахшими көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһи үстидә
Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқларни сунушқа қоюлди.
41 Улар билән биллә болғанлар, йәни Һеман, Йәдутун вә қалған талланғанлар,
шундақла барлиқ исми тизилғанлар Пәрвәрдигарға тәшәккүр-рәхмәт ейтишқа
қоюлди (чүнки Униң өзгәрмәс муһәббити әбәткичидур!).
42 Һеман вә Йәдутун болса нәғмичиликкә, җүмлидин канай, җаң-җаң вә барлиқ
мәдһийә сазлирини челишқа мәсъул қилинди. Йәдутунниң оғуллири дәрвазиға
қарашқа қоюлди.
43 Бу ишлардин кейин барлиқ хәлиқ өз өйлиригә қайтишти; Давутму өз
өйидикиләргә бәхит тиләшкә қайтти.

17

Давутниң Пәрвәрдигарға өй селиш нийити
2Сам. 7:1-15

1 Давут өз өйидә туруватқан чеғида, Натан пәйғәмбәргә: «Қара, мән кедир
яғичидин ясалған өйдә туруватимән, Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи болса чедир
пәрдилири астида туруватиду» деди.
2 Натан Давутқа: «Көңлүңдә пүккәнлириңгә әмәл қилғин; чүнки Худа сән билән
биллидур» — деди.
3 Шу күни кечидә Худаниң сөзи Натанға келип йәтти:
4 «Сән берип қулум Давутқа мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Сән Мән
үчүн туралғу өй салсаң болмайду.
5 Чүнки мән Исраилларни башлап чиққан күндин тартип бүгүнгә қәдәр бир өйдә
туруп бақмиғанмән, пәқәт бу чедирдин у чедирға, бир чедиргаһдин башқа биригә
йөткилип жүрдүм, халас.
6 Мән Исраил хәлқи билән биллә мәйли қәйәргә бармай, һеч қачан Исраилниң
бирәр һакимиға, йәни Мениң хәлқимни беқишни тапилиған бирәрсигә:
Немишкә силәр Маңа кедир яғичидин өй селип бәрмәйсиләр? — дедимму?
7 Әнди сән қулум Давутқа мундақ дегин: — Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар ейтидуки, Мән сени әнди яйлақлардин, қойларниң арқисидин елип,
хәлқим Исраилниң үстигә әмир болуш үчүн чақиртип чиқтим.
8 Мәйли қәйәргә бармиғин, Мән һаман сениң билән биллә болдум вә сениң
алдиңдин барлиқ дүшмәнлириңни йоқитип кәлдим; йәр йүзидики улуқлар нам-
шөһрәткә егә болғандәк сени нам-шөһрәткә сазавәр қилдим.
9-10 Мән хәлқим болған Исраилға бир җайни бекитип, уларни шу йәрдә тикип
өстүримән; шуниң билән улар өз зиминида туридиған, паракәндичиликкә
учримайдиған болиду. Рәзилләр дәсләптидикидәк вә мән хәлқим Исраил
үстигә һөкүмранлиқ қилишқа һакимларни тайинлиған күнләрдикидәк, уларға
қайтидин зулум салмайду. Мән барлиқ дүшмәнлириңни саңа бекиндүрдимән.

Вә мәнки Пәрвәрдигар саңа шуни ейтип қояйки, мән сениң үчүн бир өйни ясап беримән!
11 Сениң күнлириң тошуп, ата-бовилириңниң йениға қайтқан вақтиңда сениң нәслиңдин, йәни оғуллириңдин бирини сениң орнуңни басидиған қилимән; Мән униң падишалиғини мустәһкәм қилимән.
12 У Маңа бир өй ясайду, Мән униң падишалиқ тәхтини мәңгү мустәһкәм қилимән.
13 Мән униңға ата болимән, у Маңа оғул болиду; меһри-шәпқитимни сениңдин авал өткән *идарә қилғучидин* жуда қилғинимдәк униңдин һәргиз жуда қилмаймән;
14 уни Мениң өйүмдә вә Мениң падишалиғимда мәңгү турғузимән; униң тәхти мәңгү мәзмут болуп турғузулиду».
15 Натан бу барлиқ сөзләр вә барлиқ вәһийни һеч немә қалдурмай, Давутқа ейтип бәрди.

Давутниң дуаси вә һәмдусанаси
2Сам. 7:18-29

16 Шуниң билән Давут кирип Пәрвәрдигарниң алдида олтирип мундақ деди: «И Худа Пәрвәрдигар, мән зади ким едим, мениң өйүм немә еди, Сән мени мошу дәрижигә көтургидәк?
17 Лекин и Худа Пәрвәрдигар, *бу мәртивигә көтәргиниң* сениң нәзириңдә кичиккинә бир иш һесапланди; чүнки Сән мән қулуңниң өйиниң жирақ кәлгүси тоғрилиқ сөзлидиң вә мени улуқ мәртивилик зат дәп қаридиң, и Худа Пәрвәрдигар!□
18 Сән кәминәң үстигә чүшүргән шундақ шан-шәрәп тоғрилиқ Давут Саңа немә дийәлисун? Чүнки Сән дәрвәқә Өз қулуңни Өзүң билисән.
19 Аһ Пәрвәрдигар, пекир қулуң үчүн һәмдә Өз көңлүңдики нийитиң бойичә бу барлиқ улуқлуқни көрситип, бу чоң ишларниң һәммисини аян қилдиң.
20 Аһ Пәрвәрдигар, қулиқимиз толуқ аңлиғини бойичә Саңа тәң кәлгидәк һеч ким йоқ; Сениңдин бөләк һеч бир илаһ йоқтур.
21 Дунияда қайси бир әл хәлқиң Исраилға тәң келәлисун? Уларни Өзүңгә хас бирдин-бир хәлиқ болуш үчүн қутулдурушқа бардиң һәмдә Мисирдин қутулдуруп чиққан хәлқиң алдидин ят әлләрни қоғлап чиқирип, улуқвар вә бәһәйвәт ишлар арқилиқ Өз намиңни тиклидиң!
22 Сән хәлқиң Исраилни мәңгү Өзүңниң хәлқиң қилдиң; аһ Пәрвәрдигар, Сәнму уларниң Худаси болдуң.
23 Аһ Пәрвәрдигар, әнди пекир қулуң вә униң өйи тоғрилиқ қилған вәдәң мәңгүгә әмәл қилинсун; Сән дегәнлириң бойичә ишни ада қилғайсән!
24 Амин, вәдәң әмәл қилинсун, шундақла намиң мәңгү улуқлансун, кишиләр: «Самави қошунниң Сәрдари Пәрвәрдигар Исраилниң Худаси, һәқиқәтән Исраилға Худадур!» десун; вә шундақ болуп, пекир қулуң Давутниң өй-җәмәти Сениң алдиңда мәзмут турғузулсун.
25 Аһ Худайим, Сән пекир қулуңға саңа өй ясаймән, дегән вәһий кәлтүрдүң; шуңа қулуң Сениң алдиңда мошундақ дуа қилишқа җүръәт қилди.
26 Аһ Пәрвәрдигар, Сән бирдин-бир Худадурсән, Сән пекир қулуңға мошундақ амәтни беришни вәдә қилдиң;

□ **17:17 «бу мәртивигә көтәргиниң»** — демәк, «Сән мени мошу дәрижигә көтургән» дегән сөз (18-айәт) униң падиша болғанлиғини көрситиду. Лекин Худа бу имтияздин йәнә көп имтиязларни қошуп бәрмәкчи. 9-16-айәтләрни қайтидин көрүң. **«мени улуқ мәртивилик зат дәп қаридиң»** — башқа бир хил тәржимиси «мени жуқуридики (шу) инсанниң қатарида қаридиң». Бу тәржимиси тоғра болса «жуқуридки инсан», йәни Мәсиһ тоғрилиқ бешарәт болиду.

27 Әнди пеқир қулуңниң өй-җәмәтигә илтипат қилип, униң Сениң алдиңда
мәңгү турушиға сақлиғайсән. Чүнки Сән, аһ Пәрвәрдигар, *пеқирниң өй-җәмәтигә*
илтипат қилдиң вә шуниң билән у мәңгүгә бәхит-илтипатқа несип болиду».

18

Давут Филистий, Моабий вә Зобаһларни мәғлуп қилиду
2Сам. 8:1-15

1 Шу иштин кейин шундақ болдики, Давут Филистийләргә һуҗум қилип
уларни бойсундуруп, уларниң қолидин Гатни вә униңға тәвә йеза-кәнтләрни
тартивалди.
2 У йәнә Моабийларға һуҗум қилди; Моабийлар униңға беқинип, олпан
төләйдиған болди.
3 Зобаһниң падишаси Һададезәр өз тәвәсини Әфрат дәриясиғичә кеңәйтишкә
атлинип чиққанда, Давут таки Хаматқа қәдәр униңға һуҗум қилди.
4 Давут униң миң җәң һарвусини олҗа алди, йәттә миң атлиқ ләшкирини,
жигирмә миң пиядә ләшкирини әсир алди. Давут барлиқ җәң һарвулириниң
атлириниң пейини қирқитиветип, пәқәт йүз һарвуға қошқидәк атнила елип
қалди.

Давут Сурийләрни мәғлуп қилиду

5 Дәмәшқтики Сурийләр Зобаһниң падишаси Һададезәргә ярдәм беришкә кәлди;
Давут Сурийләрдин жигирмә икки миң әскәрни өлтүрди.
6 Давут Сурийәдики Дәмәшқ райониға қаравул әтрәтлирини турғузувиди,
Сурийләр Давутқа беқинип, униңға олпан төләйдиған болди. Давут қәйәргә *җәңгә*
чиқмисун, Пәрвәрдигар уни қоғдап турди. □
7 Давут Һададезәрниң хизмәткарлири ишлитидиған алтун қалқанларниң
һәммисини Йерусалимға елип қайтти.
8 У йәнә Һададезәргә тәвә Тибһат билән кундин ибарәт икки шәһәрдин нурғун
мис олҗа алди; кейинки заманларда Сулайман мошу мисларни ишлитип мис
көл, мис түврүкләр вә башқа барлиқ мис әсвапларни ясатқан.□
9 Хамат падишаси Тов Давутниң Зобаһ падишаси Һададезәрниң пүтүн қошунини
мәғлуп қиғанлиғини аңлап, □
10 Өз оғли Һадорамни Давутқа салам берип, униң Һададезәр билән җәң қилип,
уни мәғлуп қилған ғәлибисини тәбрикләшкә әвәтти. Чүнки Тов әслидә Һададезәр
билән дайим урушуп туратти. Һадорам һәр хил алтун, күмүч, мис әсвап-
җабдуқларни соға қилип әкәлди.
11 Давут падиша бу әсвап-җабдуқларни һәр қайси әлләрдин, җүмлидин Едом,
Моаб, Аммонлардин, Филистийләрдин вә Амаләкләрдин олҗа алған алтун-
күмүчләр билән қошуп һәммисини Пәрвәрдигарға беғишлиди.

Давут Едомларни мәғлуп қилиду

12 Зәруияниң оғли Абишай «Шор вадиси»да Едомийлардин он сәккиз миң адәмни
өлтүрди.
13 Давут Едомда қаравул әтрәтлирини турғузди; Едомларниң һәммиси Давутқа
беқинди. Давут қәйәргә җәңгә чиқмисун, Пәрвәрдигар уни қоғдап турди.□

□ **18:6 «Пәрвәрдигар уни қоғдап турди»** — яки «Пәрвәрдигар ғәлибигә ериштүрүп турди». □ **18:8 «Тибһат»** — яки «Тәбаһ». □ **18:9 «Тов»** — «2Сам.» 9:9да «Той». □ **18:13 «Пәрвәрдигар уни қоғдап турди** — яки «Пәрвәрдигар ғәлибигә ериштүрүп турди».

Давутниң муһим хизмәткарлири
2Сам. 8:16-18; 20:23-26
14 Давут падиша болуп пүтүн Исраил үстигә һөкүмранлиқ қилип, барлиқ хәлқигә
адаләт вә һәққанийлиқ билән муамилә қилди.
15 Зәруияниң оғли Йоаб қошунға сәрдар, Аһилудниң оғли Йәһошафат мирза,
16 Ахитубниң оғли Задок билән Абиятарниң оғли Абимәләк *баш* каһин, Шавша
катип,
17 Йәһоязданиң оғли Бенаяа Кәрәтийләр билән Пәләтийләрниң йолбашчиси еди;
Давутниң оғуллири униң йенидики әмәлдарлар болди.□

19

Давутниң әлчилири һақарәтлиниду
2Сам. 10:1-19
1 Кейинки вақитларда шундақ болдики, Аммонларниң падишаси Наһаш өлди;
оғли Һанун орниға падиша болди.
2 Давут: «Наһаш маңа илтипат көрсәткини үчүн, униң оғли Һанунға илтипат
көрситимән» дәп, атисиниң пәтисигә униң көңлини сорашқа Һанунниң йениға
әлчиләрни әвәтти. Давутниң әлчилири Аммонларниң зиминға йетип келип,
көңлини сориғили Һанун билән көрүшмәкчи болди.
3 Лекин Аммонларниң әмәлдарлири Һанунға: «Давутни растла атилириниң
иззәт-һөрмитини қилип силигә көңүл сориғили адәм әвәтипту, дәп қарамла?
Униң хизмәткарлириниң өзлириниң алдилириға келиши бу йәрни күзитиш,
ағдурмичилиқ қилиш, чарлаш үчүн әмәсмиду?» — деди.
4 Шуниң билән Һанун Давутниң хизмәткарлирини тутуп, уларниң сақал-
бурутлирини чүшүргүзиветип һәм кийимлириниң бәлдин төвинини
кәстүрүветип андин уларни қоювәтти.
5 Бәзиләр келип Давутқа әлчиләрниң әһвалини уқтурди; у уларни күтүвелишқа
алдиға адәм әвәтти, чүнки улар толиму иза-аһанәттә қалған еди. Шуңа падиша
уларға: «Сақал-бурутиңлар өскичилик Йерихо шәһиридә туруп андин йенип
келиңлар» деди.

Аммонлар урушқа тәйярлиниду
6 Аммонлар өзлириниң Давутниң нәпритигә учриғанлиғини билди, Һанун вә
Аммонлар Арам-Наһараим, Арам-Маакаһ вә Зобаһдин җәң һарвуси вә атлиқ
ләшкәр яллашқа адәм әвәтип миң талант күмүч бәрди. □
7 Улар оттуз икки миң җәң һарвуси, шундақла Маакаһ падишаси билән униң
қошунини ялливалди; улар Мәдәбаниң алдиға келип барғаһ қурди. Аммонларму
җәң қилиш үчүн һәр қайси шәһәрлиридин келип җәм болушти.
8 Давут буни аңлап Йоаб билән барлиқ әскәр қошунини *уларниң алдиға* чиқарди.
9 Аммонлар чиқип шәһәр дәрвазисиниң алдида сәп түзүп турди; җәңгә атлинип
чиққан падишаларму далада айрим сәп түзүп турушти.

Сурийләр билән Аммонлар мәғлуп болуп чекиниду

□ **18:17 «Кәрәтийләр билән Пәләтийләр»** — бәлким Давутқа алаһидә муһапизәтчиләр яки алаһидә зәрбидар әскәрләр болуши мумкин еди. □ **19:6 «Арам-Наһараим»** — яки «Месопотамийә». «Арам» болса Сурийәниң кона намидур. **«миң талант күмүч»** — миң талант күмүч 30000 килограмчә болуши мүмкин.

10 Йоаб өзиниң алди-кәйнидин һуҗумға учрайдиғанлиғини көрүп, пүтүн
Исраилдин бир қисим сәрхил адәмләрни таллап, Сурийләр билән җәң қилишқа
уларни сәптә турғузди;
11 у қалған адәмлирини иниси Абишайға тапшурди, шуниңдәк улар өзлирини
Аммонлар билән җәң қилишқа сәп қилип тәйярлиди.
12 Йоаб Абишайға: «Әгәр Сурийләр маңа күчлүк кәлсә, сән маңа ярдәм бәргәйсән;
амма Аммонлар саңа күчлүк кәлсә, мән берип саңа ярдәм берәй.
13 Җүръәтлик болғин! Өз хәлқимиз үчүн вә Худайимизниң шәһәрлири үчүн
батурлуқ қилайли. Пәрвәрдигар Өзигә лайиқ көрүнгинини қилғай! — деди.

Давут Сурийләр билән Аммонларни мәғлуп қилиду

14 Әнди Йоаб вә униң билән болған адәмләр Сурийләргә һуҗум қилғили чиқти;
Сурийләр униң алдидин қачти.
15 Сурийләрниң қачқанлиғини көргән Аммонларму Йоабниң иниси Абишайниң
алдидин қечип, шәһәргә киривалди. Андин Йоаб Йерусалимға қайтип кәлди.
16 Сурийләр болса өзлириниң Исраилларниң алдида мәғлуп болғинини көргәндә,
әлчи әвәтип, *Әфрат* дәриясиниң у тәрипидики Сурийләрни чақиртип кәлди.
Һададезәрниң қошунининң сәрдари болған Шофақ уларға йетәкчи еди.
17 Буниңдин хәвәр тапқан Давут пүткүл Исраил хәлқини жиғип Иордан
дәриясидин өтүп, Сурийләрниң йениға келип уларға қарши сәп түзүп турди.
Давутниң сәп түзгәнлигини көргән Сурийләр җәңгә атланди.
18 Сурийләр Исраилларниң алдидин қачти; Давут Сурийләрдин йәттә миң җәң
һарвулиқни вә қириқ миң пиядә ләшкәрни өлтүрди вә йәнә Сурийләрниң
сәрдари Шофақни өлтүрди. □
19 Һададезәрниң әмәлдарлири Исраил алдида йеңилгинини көргәндә, Давут
билән сүлһ қилип униңға беқинди; шуниңдин кейин Сурийләр иккинчи
Аммонийларға ярдәм беришни халимайдиған болди.□

20

Йоабниң Аммонларниң пайтәхти Раббаһни һуҗум қилип алғанлиғи
2Сам. 12:26-31

1 Шундақ болдики, йеңи жилниң бешида, падишалар җәңгә атланған вақитта,
Йоаб күчлүк қисимни башлап келип, Аммонларниң йәрлирини вәйран қилип,
андин Раббаһни муһасиригә алди. У чағда Давут Йерусалимда турувататти. Йоаб
Раббаһға һуҗум қилип шәһәрни вәйран қилип ташлиди. □
2 Давут уларниң падишасиниң бешидин тажни еливиди (алтунининң еғирлиғи
бир талант чиқти, униңға яқутлар қондурулған еди), кишиләр бу тажни Давутниң
бешиға кийдүрүп қойди. Давут шәһәрдин йәнә нурғун җәң ғәниймәтлирини
елип кәтти. □ ■

□ **19:18 « қириқ миң пиядә ләшкәр»** — яки « қириқ миң атлиқ». «2Сам.» 10:18ни көрүң. Униңда «йәттә йүз җәң һарвуси» дейилиду. Пәрқиниң сәвәви бәлким: (1) қолимиздики көчүрмиләрдә көчүргүчиниң сәһвәнлиги болуши мүмкин; (2) икки айәттә хатириләнгән санларни һесаплаш нуқтиси охшимайдиған болуши мүмкин. □ **19:19 «һададезәрниң әмәлдарлири»** — яки «һададезәргә беқинғанлар» — «2Сам.» 10:19ни көрүң □ **20:1 «йеңи жилниң бешида»** — Худа Йәһудий хәлқигә тапшурған календар бойичә «йеңи жил» әтиязда башлинатти («Мис.» 12:2). □ **20:2 «Давут уларниң падишасиниң бешидин тажни еливиди ...»** — яки «Давут бути Милкомниң бешидин тажни еливиди ...». **«еғирлиғи бир талант»** — бир талант бәлким 30 килограм еди. ■ **20:2** 2Сам. 12:30

3 У йәнә шәһәрдики хәлиқни елип чиқип һәрә, жоту вә палта билән ишләшкә
салди; Давут Аммонниң һәр қайси шәһәрлиридики хәлиқләрниму шундақ
ишләтти; андин Давут көпчилик билән Йерусалимға қайтти.

Давут Филистийләрни үч қетим мәғлуп қилиду. Төрт гигантниң қәтл қилиниши
2Сам. 21:18-22

4 Шу вақиәдин кейин *Исраиллар* Гәзәрдә Филистийләр билән соқушти; у
чағда Хушатлиқ Сиббикай Рәфайийлардин болған Сиппай исимлиқ бирини
өлтүрүвәтти, Филистийләр тиз пүкти. □
5 Кейинчә *Исраиллар* билән Филистийләр йәнә соқушти; Яирниң оғли Әлһанән
Гатлиқ Голиятниң иниси Лахмини өлтүрди; бу адәмниң нәйзисиниң дәстиси
бапкарниң оқидәк том еди.
6 Кейинки вақитларда Гатта йәнә соқуш болди; у йәрдә наһайити бәстлик бир
адәм бар еди, униң қолидиму, путидиму алтидин бармақ болуп, жәмий жигирмә
төрт бармиғи бар еди; уму Рәфайийлардин еди. □
7 Бу адәм Исраилларни тиллиғили турувиди, Давутниң акиси Шимияниң оғли
Йонатан чиқип уни өлтүрүвәтти.
8 Булар Гатлиқ Рафаниң әвлатлири болуп, һәммиси Давут вә униң
хизмәткарлириниң қолида өлди.

21

Давутниң гунайи — у аһалини санақтин өткүзиду
2Сам. 24:1-25

1 Шәйтан Исраилларға зәрбә бериш үчүн, Давутни Исраилларни санақтин
өткүзүшкә езиқтурди. □
2 Шуңа Давут Йоабқа вә хәлиқниң йолбашчилириға: «Силәр Бәәр-Шебадин
Данғичә арилап Исраилларни санақтин өткүзүп келип мениң билән көрүшүңлар,
уларниң санини биләй» деди. □
3 Лекин Йоаб жававән: —«Пәрвәрдигар Өз хәлқини һазир мәйли қанчилик болсун,
йүз һәссә ашурувәткәй. Лекин и ғожам падишасим, уларниң һәммиси өзүңниң
хизмитиңдә туруватқанлар әмәсму? Ғожам бу ишни зади немә дәп тәләп
қилиду? Ғожам Исраилни немишкә гунаға муптила қилидила?» — деди.□
4 Лекин падишаниң сөзи Йоабниң сөзини бесип чүшти; шуңа Йоаб чиқип пүтүн
Исраил зиминини арилап Йерусалимға қайтип кәлди.
5 Йоаб санақтин өткүзүлгән хәлиқниң санини Давутқа мәлум қилди; пүтүн
Исраилда қолида қилич көтирәләйдиған адәмләр бир миллион бир йүз миң;

□ **20:4 «Рәфайийлар»** — бәлким гигантлар еди. «2Сам.» 21:16-22ни көрүң. □ **20:6 «Рәфайийлар»** — ибраний тилида «Рафаниң нәсли» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Демәк, «Рәфайийлар» Рафаниң әвлатлири. □ **21:1 «Шәйтан Исраилларға зәрбә бериш үчүн, Давутни Исраилларни санақтин өткүзүшкә езиқтурди»** — «санақтин өткүзүш» дегән сөз Исраилниң әскирий күчини көздә тутиду. 5-айәтни көрүң. Башқа бир хил тәрҗимиси «Дүшмәнниң Исраилларға зәрбә бәрмәкчи болғини Давутни Исраилларни санақтин өткүзүшкә алдиратти» («Шәйтан» вә «дүшмән» ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду). Бизниңчә «езиқтуриду» яки «алдиратти» дегән сөз бир роһий күчниң мәвҗутлуғини көрситиду, шуңа «Шәйтан» дәп тәрҗимә қилдуқ. «2Сам.» 24:1ниму көрүң. □ **21:2 «Бәәр-Шебадин Данғичә»** — «Бәәр-Шеба» Исраил зениминиң әң җәнубий четидә, «Дан» болса әң шималий четидә еди. □ **21:3 «Ғожам Исраилни немишкә гунаға муптила қилидила?»** — қизиқ йери шуки, Йоаб адәттә Худадин анчә қорқмайдиған адәм болуп, мошу вақитларда ғожисиға қариғанда, Худаниң ирадисини убдан биләтти. «Хәлиқни санақтин өткүзүш» дегән гуна тоғрилиқ «Самуил»дики «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

Йәһудалардин қолида қилич көтирәләйдиған адәмләр төрт йүз йәтмиш миң болуп чиқти.
6 Бирақ Лавийлар билән Биняминларла санаққа кирмиди; чүнки падишаниң бу буйруғи Йоабниң нәзиридә жиркиничлик еди.

Пәрвәрдигар жаза чүшүриду

7 Худа бу ишни яман көргәчкә, Исраилларға зәрбә бәрди. □
8 Давут Худаға: «Мән бу ишни қилип чоң гуна өткүзүптимән; әнди мәнки
қулуңниң бу қәбиһлигини кәчүрүшиңни тиләймән, чүнки мән толиму әхмиқанә
иш қиптимән» — деди.
9 Пәрвәрдигар Давутниң алдин көргүчиси болған Гадқа:
10 Сән берип Давутқа ейтип: «Пәрвәрдигар мундақ дәйдуки, Мән саңа үч бала-
қазани алдиңда қоймән; шуниңдин бирини талливал, Мән шуни бешиңларға
чүшүримән» дегин, — деди.
11 Шуниң билән Гад Давутниң йениға келип: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
12 «Қени таллиғин: Я үч жил ачарчилиқта қелиштин, я үч ай дүшмәнләрниң
алдидин қечип, явлириң тәрипидин қоғлап қиличлинишидин вә яки үч күн
Пәрвәрдигарниң қиличиниң уруши — йәни ваба кесилиниң зиминда тарқилиши,
Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң Исраилниң пүтүн чегарисини харап қилишидин
бирини таллиғин». Әнди ойлинип көр, бир немә дегин; мән мени әвәткүчигә
немә дәп жавап берәй?» деди.
13 Давут Гадқа: «Мән бәк қаттиқ тәңликтә қалдим; әнди Пәрвәрдигарниң қолиға
чүшәй дәймән, чүнки У толиму шәпқәтликтур. Пәқәт инсанларниң қолиға
чүшмисәм, дәймән» деди.
14 Шу сәвәплик Пәрвәрдигар Исраилға ваба тарқатти; Исраиллардин йәтмиш миң
адәм өлди.
15 Худа Йерусалимни вәйран қилип ташлаш үчүн бир Пәриштини әвәтти; у
вәйран қиливатқанда, Пәрвәрдигар әһвални көрүп өзи чүшүргән бу бала-қазадин
пушайман қилип қалди-дә, вәйран қилғучи Пәриштигә: «Бәс! Әнди қолуңни
тарт!» деди. У чағда Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Йәбусий Орнанниң хаманиниң
йенида туратти. □
16 Давут бешини көтирип, Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң асман билән йәрниң
арилиғида, қолидики ғилаптин суғурған қиличини Йерусалимға тәңләп
турғанлиғини көрди. Давут билән ақсақалларниң һәммиси бөз рәхткә оралған
һалда йәргә дүм жиқилди.
17 Давут Худаға: «Хәлиқниң санини елип чиқишни буйруғучи мән әмәсму? Гуна
қилип бу рәзиллик өткүзгүчи мәндурмән; бу бир пада қойлар болса, зади немә
қилди? Аһ, Пәрвәрдигар Худайим, қолуң Өз хәлқиңгә әмәс, бәлки маңа вә мениң
жәмәтимгә чүшкәй, вабани Өз хәлқиңниң үстигә чүшүрмигәйсән!» деди.

Давут қурбангаһ селип қурбанлиқ суниду

18 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Гадқа: Сән берип Давутқа ейтқин, у Йәбусий
Орнанниң хаманиға чиқип Пәрвәрдигарға бир қурбангаһ салсун, девиди,
19 Давут Гадниң Пәрвәрдигарниң намида ейтқини бойичә шу йәргә чиқти.
20 У чағда Орнан буғдай тепивататти; Орнан бурулуп Пәриштини көрүп, өзи төрт
оғли билән мөкүвалған еди.

□ **21:7 «Худа бу ишни яман көргәчкә, Исраилларға зәрбә бәрди»** — немишкә «хәлиқни санақтин өткүзүш» гуна һесаплиниду? Бу тоғрилиқ «Самуил»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **21:15 «Орнан»** — яки «Аравна». «2Сам.» 24:16ни көрүң.

21 Давут Орнанниң йениға кәлгәндә, у бешини көтирип Давутни көрүп, хамандин
чиқип кәлди-дә, бешини йәргә тәккидәк егип Давутқа тазим қилди.
22 Давут Орнанға: «Хәлиқ ичидә таралған вабани тосуп қелиш үчүн, мошу
хаманни вә әтрапидики йәрни маңа сетип бәрсәң, бу йәрдә Пәрвәрдигарға атап
бир қурбангаһ салай дәймән. Сән толуқ баһа қоюп бу йериңни маңа сетип
бәрсәң» деди.
23 — Алсила, ғожам падишасимниң қандақ қилғуси кәлсә шундақ қилғай;
қарисила, қурбанлиқ қилишқа калиларни берәй, хаман тепидиған тирниларни
отун қилип қалисила, буғдайни аш һәдийәсигә ишләтсилә; буларниң һәммисини
мән өзлиригә туттум, деди Орнан Давутқа.
24 «Яқ», — деди Давут Орнанға, — «қандақла болмисун мән толуқ баһаси бойичә
сетивалимән; чүнки мән сениңкини еливелип Пәрвәрдигарға атисам болмайду,
бәдәл төлимәй көйдүрмә қурбанлиқни һәргиз сунмаймән».
25 Шуниң билән Давут алтә йүз шәкәл алтунни өлчәп Орнанға берип у йәрни
сетивалди.□
26 Давут у йәргә Пәрвәрдигарға атап бир қурбангаһ салди вә көйдүрмә қурбанлиқ
вә енақлиқ қурбанлиғи сунуп, Пәрвәрдигарға нида қилди; Пәрвәрдигар униң
тилигини қобул көрүп, җававән асмандин көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһиға от
чүшүрди.
27 Пәрвәрдигар Пәриштисини буйрувиди, У қиличини қайтидин ғилипиға салди.

Муқәддәс ибадәтхана селиш орнини бекитиш

28 У чағда, Давут Пәрвәрдигарниң Йәбусийлардин болған Орнанниң хаминида
униң тилигигә җавап бәргәнлигини көрүп, шу йәрдә қурбанлиқ сунушқа
башлиди.
29 У чағда, Муса чөлдә ясатқан Пәрвәрдигарниң чедири вә көйдүрмә қурбанлиқ
қурбангаһи Гибеонниң егизлигидә еди;
30 лекин Давут Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң қиличидин қорқуп, у йәрниң
алдиға берип Худадин йол сорашқа җүръәт қилалмайтти.

22

1 Шуңа Давут: «Мана бу Пәрвәрдигар Худаниң өйи болидиған җай, мана бу
Исраил үчүн көйдүрмә қурбанлиқ сунидиған қурбангаһ болиду» — деди.

Муқәддәс ибадәтхана салидиған материялларни һазирлаш

2 Давут Пәрвәрдигарниң өйини салдуруш үчүн Исраил зиминидики ят
әлдикиләрни жиғишни буйруди һәм ташларни оюшқа ташчиларни тайинлиди.
3 Ишик-дәрвазиларға ишлитишкә миқ вә гирә-балдақ ясаш үчүн нурғун төмүр
тәйярлиди; йәнә нурғун мис тәйярлидики, униң еғирлиғини таразилап
болмайтти; □
4 у йәнә сан-санақсиз кедир яғичи тәйярлиди, чүнки Зидонлуқлар билән
Турлуқлар Давутқа нурғун кедир яғичи йәткүзүп бәргән еди.
5 Давут көңлидә: «Оғлум Сулайман техи яш, бир юмран көчәт халас,
Пәрвәрдигарға селинидиған өй наһайити бәһәйвәт вә катта болуши, шан-
шөһрити барлиқ жутларға йейилиши керәк; шуниң билән бу өйгә кетидиған

□ **21:25 «алтә йүз шәкәл алтун»** — 600 шәкәл 7 килограмчә болатти. «2Сам.» 24:24 бойичә у «хаман вә калилар» үчүн 50 шәкәл күмүч бериду. Мошу йәрдә у шубһисизки Орнанниң пүткүл «йәр»ини сетивалиду.
□ **22:3 «гирә-балдақ»** — яки «илмәк-илгәкләр».

материялларни һазирлап қоюшум керәк» дәп ойлиди. Шуңа Давут өлүштин илгири нурғун материял һазирлап қойди.

Давут Сулайманға муқәддәс өй селишни вәсийәт қилиду

6 Давут оғли Сулайманни чиқирип униңға Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарға өй селишни тапилиди.
7 Давут Сулайманға мундақ деди: «И оғлум, мән әслидә Пәрвәрдигар Худайимниң намиға атап бир өй селишни ойлиған,
8 лекин Пәрвәрдигарниң маңа: «Сән нурғун адәмниң қенини төктүң, нурғун чоң җәңләрни қилдиң; сениң Мениң намимға атап өй селишиңға болмайду, чүнки сән Мениң алдимда нурғун адәмниң қенини йәргә төктүң.
9 Қара, сениңдин бир оғул төрүлиду; у арам-течлиқ адими болиду, Мән уни һәр тәрәптики дүшмәнлиридин арам тапқузимән; униң исми дәрвәқә Сулайман атилиду, у тәхттики күнлиридә Мән Исраилға арам-течлиқ вә асайишлиқ ата қилимән. □
10 У Мениң намимға атап өй салиду; у Маңа оғул болиду, Мән униңға ата болимән; Мән униң Исраил үстидики падишалиқ тәхтини мәңгү мәзмут қилимән» дегән сөз-калами маңа йәтти.
11 И оғлум, әнди Пәрвәрдигар сениң билән биллә болғай! Шуниң билән йолуң раван болуп, Униң сениң тоғрилиқ бәргән вәдиси бойичә Пәрвәрдигар Худайиңниң өйини салисән.
12 Пәрвәрдигар саңа пәм вә әқил бәргәй вә Исраилни идарә қилишқа көрсәтмә бәргәй, сени Пәрвәрдигар Худайиңниң муқәддәс қануниға әмәл қилидиған қилғай.
13 Шу вақитта, Пәрвәрдигар Исраиллар үчүн Мусаға тапшурған бәлгүлимә-һөкүмләргә әмәл қилсаң, йолуң раван болиду. Қәйсәр, батур бол! Қорқма, һодуқупму кәтмә. □
14 Қара, мән Пәрвәрдигарниң өйи үчүн җапа-мүшәққәтлирим арқилиқ йүз миң талант алтун, миң миң талант күмүч вә интайин көп, сан-санақсиз мис, төмүр тәйярлидим; йәнә яғач вә таш тәйярлидим; буниңға йәнә сән қошсаң болиду. □
15 Буниңдин башқа сениңдә йәнә таш кәскүчи, тамчи, яғаччи һәм һәр хил хизмәтләрни қилалайдиған нурғун устилар бар;
16 алтун-күмүч, мис, төмүр болса сан-санақсиз; сән ишқа тутушушқа орнуңдин тур, Пәрвәрдигарим сениң билән биллә болғай!» □

Давут әмәлдарларға Сулайманниң өй селишиға ярдәмлишишни вәсийәт қилиду

17 Давут йәнә Исраилдики әмәлдарларға оғли Сулайманға ярдәм беришни тапилап:
18 «Худайиңлар болған Пәрвәрдигар силәр билән биллә әмәсму? Һәр әтрапиңларда силәргә тинич-арамлиқ бәргән әмәсму? Чүнки У бу зиминдики аһалини қолумға тапшурди; зимин Пәрвәрдигарниң алдида вә хәлқиниң алдида тизгинләнди.
19 Әнди силәр пүтүн қәлбиңлар, пүтүн җениңлар билән қәтъий нийәткә келип, Худайиңлар болған Пәрвәрдигарни изләңлар; Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини вә Худаниң муқәддәсханисидики қача-әсваплирини Униң намиға атап селинған

□ **22:9 «униң исми дәрвәқә Сулайман атилиду»** — «Сулайман» дегән исим ибраний тилидики «шалом» (тинчлиқ, хатирҗәмлик»кә бағлиқ (әрәб тилида «салам»). □ **22:13 «һодуқупму кәтмә»** — яки «ғәйрәтсиз болма». □ **22:14 «йүз миң талант алтун»** — аз дегәндә 3000 тонна алтун. **«миң миң талант»** — аз дегәндә 30000 тонна күмүч. □ **22:16 «алтун-күмүч, мис, төмүр болса сан-санақсиз»** — яки «зәргәр, мискәр, төмүрчиләр болса санақсиздур».

өйигә апирип қоюш үчүн, Пәрвәрдигар Худаниң муқәддәсханисини селишқа орнуңлардин қопуңлар!» деди.□

23

Лавийларниң вәзиписи вә гуруппилиниши

1 Давут қерип күнлири тошай дәп қалғанда, оғли Сулайманни Исраил үстигә падиша қилип тиклиди.
2 Давут Исраилдики әмәлдарларни, каһинларни вә Лавийларни жиғди.
3 Лавийлардин оттуз яштин ашқанларниң һәммиси санақтин өткүзүлди; тизимланғини бойичә, улардин әрләр җәмий оттуз сәккиз миң киши еди.
4 Давут: «Буларниң ичидә жигирмә төрт миң киши Пәрвәрдигарниң өйини башқуруш хизмитигә, алтә миң киши әмәлдар вә сотчилиққа,
5 төрт миң киши дәрвазивәнликкә вә йәнә төрт миң киши мән ясиған сазлар билән Пәрвәрдигарға һәмдусана оқуш ишиға қоюлсун» — деди.
6 Давут уларни Лавийниң оғли Гәршон, Коһат вә Мәрари җәмәтлири бойичә гуруппиларға бөлди: —
7 Гәршонийлардин Ладан билән Шимәй бар еди;
8 Ладанниң оғли: тунҗа оғли Йәһийәл, йәнә Зитам билән Йоелдин ибарәт үч киши еди;
9 Шимәйниң оғлидин Шеломит, Һазийәл вә Һарандин ибарәт үч киши еди; жуқурилар Ладанниң җәмәт башлиқлири еди.
10 Шимәйниң оғуллири Җаһат, Зина, Йәуш вә Берияһ, бу төртәйләнниң һәммиси Шимәйниң оғли еди. □
11 Җаһат тунҗа оғул, Зиза иккинчи оғул еди; Йәуш билән Берияһниң әвлатлири көп болмиғачқа, бир *җәмәт гурупписи* дәп һесапланған.
12 Коһатниң оғуллири Амрам, Изһар, Һеброн вә Уззийәлдин ибарәт төрт киши еди.
13 Амрамниң оғли Һарун билән Муса еди. Һарун билән униң әвлатлири әң муқәддәс буюмларни паклаш, Пәрвәрдигарниң алдида мәңгүгә *қурбанлиқларни* сунуш, униң хизмитини қилиш, мәңгү униң намидин бәхит тиләп дуа беришкә айрилған еди. □
14 Худаниң адими Мусаға кәлсәк, униң әвлатлири Лавий қәбилисидин дәп һесаплинип пүтүлгән.
15 Мусаниң оғли Гәршом билән Әлиезәр еди.
16 Гәршомниң оғуллиридин Шәбуйәл чоң оғли еди.
17 Әлиезәрниң оғли Рәһабия еди; Әлиезәрниң башқа оғли болмиған, лекин Рәһабияниң оғуллири наһайити көп еди. □
18 Изһарниң тунҗа оғли Шеломит еди.
19 Һеброонниң оғуллири: тунҗа оғли Йерия, иккинчи оғли Амария, үчинчи оғли Яһазийәл, төртинчи оғли Җәкамиям еди.
20 Уззийәлниң оғуллири: тунҗа оғли Микаһ, иккинчи оғли Йишия еди.
21 Мәрариниң оғли Маһли билән Муши еди; Маһлиниң оғли Әлиазар билән Киш еди.

□ **22:19 «Әнди силәр пүтүн қәлбиңлар, пүтүн жениңлар билән қәтъий нийәткә келип, Худайиңлар болған Пәрвәрдигарни изләңлар»** — ибраний тилида «Әнди Пәрвәрдигар Худайиңларни изләшкә жан-дилиңларни чиң қилиңлар» дегән билән ипадилиниду. □ **23:10 «Зина»** — 11-айәттә «Зиза». □ **23:13 «қурбанлиқларни сунуш»** — яки «хушбуй йеқиш». □ **23:17 «Әлиезәрниң оғли»** — ибраний тилида «Әлиезәрниң оғуллири».

22 Әлиазар өлгәндә оғли йоқ, қизлирила бар еди; уларниң туққанлири, йәни
Кишниң оғуллири у қизларни әмригә алди.
23 Мушиниң Маһли, Едәр вә Йәрәмот дегән үчла оғли бар еди.
24 Жуқириқиларниң һәммиси Лавийниң әвлатлири болуп, җәмәтлири бойичә,
йәни җәмәт башлири бойичә жигирмә яштин ашқан әркәкләр ройхәткә
елинған; улар Пәрвәрдигарниң өйидики вәзипиләрни өтәшкә исмилири бойичә
тизимланған еди.
25 Чүнки Давут: «Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар Өз хәлқигә арам берип, Өзи
мәңгү Йерусалимда макан қилиду;
26 шуниң билән Лавийларниң муқәддәс чедирни вә униң ичидики һәр қайси қача-
әсвапларни көтирип жүрүшниң һаҗити йоқ» дегән еди.
27 Шуңа Давутниң җан үзүш алдидики вәсийити бойичә, Лавийларниң жигирмә
яштин жуқурилириниң һәммиси санақтин өткүзүлгән еди.
28 Уларниң вәзиписи болса Һаронниң әвлатлириниң йенида туруп,
Пәрвәрдигарниң өйиниң ишлирини қилиш еди; улар һойла-арамларни
башқуруш, барлиқ муқәддәс буюмларни пакиз тутуш, қисқиси, Пәрвәрдигарниң
өйиниң хизмәт вәзипилирини беҗиришкә мәсъул еди;
29 йәнә «тизилған тәқдим нан», аш һәдийә унлири, петир қотурмачлар, қазан
нанлири вә майлиқ нанларға, шундақла һәр хил өлчәш әсваплириға мәсъул еди;
30 улар йәнә һәр күни әтигәндә өрә туруп Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтип
һәмдусана оқуйтти, һәр күни кәчлигиму шундақ қилатти.
31 Йәнә шабат күни, һәр йеңи айда, шуниңдәк бекитилгән һейт-байрамларда
сунулидиған барлиқ көйдүрмә қурбанлиқларға мәсъул еди. Өзлиригә
қаритилған бәлгүлимә бойичә, улар дайим Пәрвәрдигарниң алдиға бекитилигән
сани вә нөвити билән хизмәттә туратти. □
32 Улар җамаәт чедирини һәм муқәддәс җайни бақатти, шундақла өзлириниң
Пәрвәрдигарниң өйидики хизмәттә болуватқан қериндашлири, йәни Һаронниң
әвлатлириға қарайтти.

24

Давут каһинларни нөвәт-гуруппиларға бөлиду

1 Һарун әвлатлириниң нөвәтчиликкә бөлүнүши төвәндикичә: Һаронниң оғли
Надаб, Абиһу, Әлиазар вә Итамар.
2 Надаб билән Абиһу атисидин бурун өлүп кәткән һәм пәрзәнт көрмигән еди;
шуңа Әлиазар билән Итамар каһинлиқни тутатти.
3 Давут вә Әлиазарниң әвлатлиридин Задок вә Итамарниң әвлатлиридин
Ахимәләк уларниң қериндашлирини гуруппиларға бөлүп, вәзиписи бойичә ишқа
қойди;
4 Әлиазарниң әвлатлиридин җәмәт беши болғанлар Итамарниң әвлатлиридин
җәмәт беши болғанлардин көп екәнлигини билип, уларни шуниңға асасән айрип
нөвәт-гуруппиларға бөлди. Әлиазарниң әвлатлиридин җәмәт беши болғанлар он
алтә киши еди, Итамарниң әвлатлиридин җәмәт беши болғанлар сәккиз киши
еди;
5 улар чәк ташлаш йоли билән тәңшәп нөвәт-гуруппиларға бөлүнди. Шундақ
қилип муқәддәсханидики ишларға мәсъул болғанлар вә Худаниң алдидики

□ **23:31 «Йәнә шабат күни, һәр йеңи айда, шуниңдәк бекитилгән һейт-байрамларда сунулидиған барлиқ көйдүрмә қурбанлиқларға мәсъул еди»** — Лавийлар өзлири қурбанлиқларни сунмайтти, бирақ уларни тәйярлашқа мәсъул еди.

ишларға мәсъул болғанлар һәм Әлиазарниң әвлатлиридинму һәм Итамарниң
әвлатлиридинму болди. □
6 Лавий Нәтанәлниң оғли Шемая катип болса падиша, әмәлдарлар, каһин Задок,
Абиятарниң оғли Ахимәләк, шундақла каһинларниң вә Лавийларниң җамәт
башлиқлири алдида уларниң исмини пүтүп қойди. Әлиазарниң әвлатлири
ичидин бир җамәт талланди, андин Итамарниң әвлатлири ичидинму бир җамәт
талланди.
7 Биринчи чәк Йәһоярибқа, иккинчи чәк Йәдаяға,
8 үчинчи чәк Һаримға, төртинчи чәк Сеоримға,
9 бәшинчи чәк Малкияға, алтинчи чәк Мияминға,
10 йәттинчи чәк Һаккозға, сәккизинчи чәк Абияға,
11 тоққузинчи чәк Йәшуаға, онинчи чәк Шеканияға,
12 он биринчи чәк Әлияшибқа, он иккинчи чәк Якимға,
13 он үчинчи чәк Һуппаға, он төртинчи чәк Йәшәбиабқа,
14 он бәшинчи чәк Билгаһқа, он алтинчи чәк Иммәргә,
15 он йәттинчи чәк Һезирға, он сәккизинчи чәк Һаппизәзгә,
16 он тоққузинчи чәк Питаһияға, жигирминчи чәк Йәһәзкәлгә, □
17 жигирмә биринчи чәк Яқинға, жигирмә иккинчи чәк Гамулға,
18 жигирмә үчинчи чәк Делаяға, жигирмә төртинчи чәк Маазияға чиқти.
19 Мана бу уларниң хизмәт тәртиви; бу Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар уларниң
атиси Һаруннниң вастиси билән буйруған низам бойичә, Пәрвәрдигарниң өйигә
кириш нөвити еди.

Лавийниң башқа әвлатлириниң вәзиписи

20 Лавийниң қалған әвлатлири мунулар: Амрамниң әвлатлиридин Шубайәл;
Шубайәлниң әвлатлири ичидә Йәһдея бар еди.
21 Рәһабияға кәлсәк, униң оғуллири, җүмлидин тунҗа оғли Йишия бар еди.
22 Изһарниң оғуллири ичидә Шеломот; Шеломотниң оғуллири ичидә Җаһат бар
еди.
23 Һеброннниң оғуллири: тунҗа оғли Йәрия, иккинчиси Амария, үчинчиси
Яһазийәл, төртинчиси Җәкамиям еди. □
24 Уззийәлниң оғуллири: Микаһ; Микаһниң оғуллиридин Шамир бар еди.
25 Микаһниң иниси Исшия еди; Йисшияниң оғуллири ичидә Зәкәрия бар еди.
26 Мәрариниң оғуллири: Маһли вә Муши; Язияниң оғли Бено еди. □
27 Мәрариниң оғли Язиядин болған әвлатлири Бено, Шоһам, Заккур вә Ибри бар
еди.
28 Маһлиниң оғли Әлиазар еди; Әлиазарниң оғли йоқ еди.
29 Кишкә кәлсәк, униң оғуллири ичидә Йәраһмийәл бар еди.
30 Мушиниң оғуллири Маһли, Едәр вә Йәримот еди. Җуқириқиларниң һәммиси
Лавийниң әвлатлири болуп, җәмәтлири бойичә пүтүлгән еди.
31 Уларму уларниң қериндашлири Һарунниң әвлатлириға охшаш, Давут падиша,
Задок, Ахимәләк вә шуниңдәк каһинлар вә Лавийларниң җамәт башлиқлириниң

□ **24:5 «муқәддәсханидики ишларға мәсъул болғанлар»** — бәлким ибадәтханидики ишларни көрситиду; «Худаниң алдидики ишларға мәсъул болғанлар» болса бәлким сот-сорақ ишлириға мәсъул еди. Әлиазар вә Итамар дегән икки җәмәттин икки хил вәзипини үстигә алғанлар бар еди. □ **24:16 «Йәһәзкәл»** — Әзакиял дегән исминиң башқа бир шәкли. □ **24:23 «Һеброннниң оғуллири»** — бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «униң оғуллири» дейилиду. Лекин 23:19ни көрүң. □ **24:26 «Мәрариниң оғуллири: Маһли вә Муши; Язияниң оғли Бено еди»** — бу айәтниң башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар.

алдида чәк тартти; һәр қайси җамәт башлири вә уларниң туққанлиридин әң кичиклириму охшашла чәк тартти.□

25

Давут нәғмичиләрни тәшкил қилиду

1 Давут билән қошунниң сәрдарлири Асаф, Һеман вә Йәдутунларниң оғуллириғиму вәзипә жүкләп, уларни чилтар, тәмбур вә җаң-җаңлар челип, бешарәт бериш хизмитигә қойди. Улардин вәзипигә қоюлғанларниң сани төвәндикичә:
2 Асафниң оғуллиридин Заккур, Йүсүп, Нитания вә Ашарилаһ бар еди; Асафниң оғуллириниң һәммиси Асафниң көрсәтмисигә қарайтти; Асаф падишаниң көрсәтмиси бойичә бешарәт берип сөзләйтти.
3 Йәдутунға кәлгәндә, униң Гәдалия, Зери, Йәшая, Шимәй, Һашабия вә Маттитияһ дегән алтә оғли болуп, атиси Йәдутунниң көрсәтмисигә қарайтти. Йәдутун Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтип мәдһийә оқуш үчүн чилтар челип бешарәт берәтти.□
4 Һеманниң болса, униң Буккия, Маттания, Уззийәл, Шәбуйәл, Йәримот, Һанания, Һанани, Әлията, Гиддалти вә Ромамти-Езәр, Йошбикаша, Маллоти, Һотир вә Махазиот дегән оғуллири бар еди.
5 Буларниң һәммиси Һеманниң оғуллири болуп, Худаға болған мәдһийисини яңритиш үчүн қоюлған (Һеман болса падишаға Худаниң сөз-каламини йәткүзидиған алдин көргүчи еди); Худа Һеманға он төрт оғул, үч қиз ата қилған еди. □
6 Буларниң һәммиси атилириниң башламчилиғида болуп, Пәрвәрдигарниң өйидә нәғмә-нава қилиш үчүн, җаң-җаң, тәмбур вә чилтар челип Худаниң өйидики вәзиписини өтәйтти. Асаф, Йәдутун вә Һеман *бу ишларда* падишаниң көрсәтмисигә қарайтти. □
7 Улар вә уларниң қериндашлириниң сани җәмий икки йүз сәксән сәккиз еди (улар һәммиси Пәрвәрдигарни мәдһийиләш нәғмә-навалиғида алаһидә тәрбийә көргән, күй ейтишқа уста еди).
8 Булар чоң-кичигигә, устаз-шагиртлиғиға қаримай һәммиси бирдәк чәк тартип гуруппиларға бөлүнгән еди.

Жигирмә төрт мәдһийиләш гурупписи

□ **24:31 «Уларму уларниң қериндашлири Һаронниң әвлатлириға охшаш,... һәр қайси җамәт башлири вә уларниң туққанлиридин әң кичиклириму охшашла чәк тартти.»** — мошу қалған Лавийларниң немә вәзипилири барлиғи мошу йәрдә еник ейтилмайду. □ **25:3 «Гәдалия, Зери, Йәшая, Шимәй, Һашабия вә Маттитияһ»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Шимәй» дегән исим йоқап кәткән. □ **25:5 «Худаға болған мәдһийисини яңритиш»** — ибраний тилида «мүңгүзни (яки бурғини) көтириш» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Мүңгүз болса адәмниң (яки Худаниң) улуқлуғини көрситиду. **«Худаға болған мәдһийисини яңритиш»** — Һеманниң қизлириму бу мәдһийә хизмитидә еди. Толуқ айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Буларниң һәммиси Һеманниң оғуллири болуп, Худаниң Һеманға болған сөз-калами бойичә униң иззәт-һөрмитини көтириш үчүн униңға берилгән еди (Һеман болса падишаниң алдин көргүчиси еди); Худа Һеманға он төрт оғул, үч қиз ата қилған еди». □ **25:6 «Буларниң һәммиси атилириниң башламчилиғида болуп...»** — «атилири» Асаф, Йәдутун вә Һемандин ибарәт. Асаф вә Һеманлар һәр бири Зәбурдики нәччә күйләрни язған (мәсилән 49-, 72-81-күй, 87-күй. Йәдутун 38-, 61- вә 76-күйдә тилға елиниду).

9 Биринчи чәк Асафниң оғли Йүсүпкә, иккинчи чәк Гәдалияға чиқти; у, униң
инилири вә оғуллири болуп җәмий он икки киши еди; □
10 үчинчи чәк Заккурға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий он икки
киши еди;
11 төртинчи чәк Изриға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий он
икки киши еди; □
12 бәшинчи чәк Нәтанияға чиқти; у униң оғуллири вә инилири болуп җәмий он
икки киши еди;
13 алтинчи чәк Буккияға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп он икки киши
еди;
14 йәттинчи чәк Йәшарилаһқа чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди; □
15 сәккизинчи чәк Йәшаяға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий он
икки киши еди;
16 тоққузинчи чәк Маттанияға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди;
17 онинчи чәк Шимәйгә чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий он
икки киши еди;
18 он биринчи чәк Азарәлгә чиқти; у вә униң оғуллири, инилири болуп җәмий он
икки киши еди; □
19 он иккинчи чәк Һасабияға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди;
20 он үчинчи чәк Шубайәлгә чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди;
21 он төртинчи чәк Маттитияһқа чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп
җәмий он икки киши еди;
22 он бәшинчи чәк Йәримотқа чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди;
23 он алтинчи чәк Һанания чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди;
24 он йәттинчи чәк Йошбикашаға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп
җәмий он икки киши еди;
25 он сәккизинчи чәк Һананиға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди;
26 он тоққузинчи чәк Маллотиға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп
җәмий он икки киши еди;
27 жигирминчи чәк Әлиятаға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп җәмий
он икки киши еди;
28 жигирмә биринчи чәк Һотирға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп
җәмий он икки киши еди;
29 жигирмә иккинчи чәк Гиддалтиға чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп
җәмий он икки киши еди;
30 жигирмә үчинчи чәк Махазиотқа чиқти; у, униң оғуллири вә инилири болуп
җәмий он икки киши еди;
31 жигирмә төртинчи чәк Ромамти-Езәргә чиқти; у, униң оғуллири вә инилири
болуп җәмий он икки киши еди.

26

Дәрвазивәнләрниң гуруппилиниши

□ **25:9 «униң инилири»** — яки «униң қериндашлири». 10-18-айәтләрдики «инилири»му шундақ. □ **25:11 «Изри»** — яки «Зери» (25:3ни көрүң). □ **25:14 «Йәшарилаһ»** — яки «Ашарилаһ» (25:2ни көрүң). □ **25:18 «Азарәл»** — яки «Уззийәл» (25:4ни көрүң).

1 Дәрвазивәнләрниң гуруппилиниши төвәндикидәк болди: Кораһ
җәмәтидикиләрдин Асафниң әвлатлири ичидә Корәниң оғли Мәшәләмия бар
еди.
2 Мәшәләмияниң бир нәччә оғли болуп, тунҗиси Зәкәрия, иккинчиси Йәдияйәл,
үчинчиси Зәбадия, төртинчиси Ятнийәл,
3 бәшинчиси Елам, алтинчиси Йәһоһанан, йәттинчиси Әлйойинай еди.
4 Обәд-Едомниң оғуллири: тунҗа оғли Шемая, иккинчиси Йәһозабад, үчинчиси
Йоаһ, төртинчиси Сакар, бәшинчиси Нәтанәл,
5 алтинчиси Аммийәл, йәттинчиси Иссакар, сәккизинчиси Пеултай; дәрвәқә Худа
Обәд-Едомға бәхит-саадәт ата қилған еди.
6 Униң оғли Шемаяму бир нәччә оғул пәрзәнт көргән болуп, һәммиси ата җәмәти
ичидә йолбашчи еди, чүнки улар батур әзимәтләр еди. □
7 Шемаяниң оғуллири: Отни, Рефайәл, Обәд вә Әлзабад еди. Әлзабадниң инилири
Елиху билән Сәмакияниң иккиси батур еди.
8 Буларниң һәммиси Обәд-Едомниң әвлатлири болуп, улар вә уларниң оғуллири,
қериндашлириниң һәммиси *Худаниң* хизмитидә қолидин иш келидиған адәмләр
еди. Обәд-Едомниң әвлади җәмий атмиш икки адәм еди.
9 Мәшәләмияниң оғуллири вә қериндашлири бар еди; һәммиси батур болуп,
җәмий он сәккиз адәм еди.
10 Мәрариниң әвлади болған Хосаһниң бир нәччә оғли бар еди, чоң оғли Шимри
(Шимри әслидә тунҗа оғул болмисиму, атиси уни чоң оғул қилип тиклигән),
11 иккинчи оғли Һилқия, үчинчиси Тәбалия, төртинчиси Зәкәрия еди. Хосаһниң
оғуллири вә қериндашлири җәмий болуп он үч адәм еди.
12 Жуқириқиларниң һәммиси җәмәт башлири бойичә дәрвазивәнләрниң
гуруппиларға бөлүнүши еди; уларниң һәммисигә қериндашлири билән биллә
Пәрвәрдигарниң өйидики хизмәт вәзиписи тапшурулған еди.
13 Улар, мәйли чоң болсун яки кичик болсун, өз җәмәти бойичә чәк тартип һәр
бир дәрвазиға бөлгүләнди.
14 Шәрқий дәрвазида дәрвазивәнлик қилишқа чәк чиққини Шәләмия болди;
андин улар униң оғли Зәкәрия (ақиланә мәслиһәтчи еди) үчүн чәк тартти; униңға
шималий дәрвазиниң дәрвазивәнлик чеки чиқти.
15 Җәнубий дәрвазиниң чеки Обәд-Едомға чиқти. Униң оғуллири амбар-
ғәзниләргә мәсъул болди.
16 Шуппим билән Хосаһқа ғәрбий дәрвазиниң вә шуниңдәк даван йолидики
Шалләкәт дәрвазисиниң чеки чиқти; дәрвазивәнләр яндишип туратти. □
17 Шәрқий дәрвазиға һәр күни алтә Лавий дәрвазивән мәсъул еди; шималий
дәрвазиға һәр күни төрт адәм, җәнубий дәрвазиға һәр күни төрт адәм мәсъул еди;
амбар-ғәзниләрниң һәр биригә икки адәм бир гуруппа болуп қарайтти.
18 Ғәрип тәрәптики дәһлизниң алдидики йолда төрт киши, дәһлизниң өзидә икки
киши пасибанлиқ қилатти.
19 Йоқуридики кишиләр дәрвазивәнләрниң гуруппилиниши болуп, Кораһниң вә
Мәрариниң әвлатлиридин еди.

Муқәддәс өйниң ғәзнисини башқуридиған Лавийлар

20 Уларниң *башқа* Лавий қериндашлиридин Худаниң өйидики ғәзниләрни вә
муқәддәс дәп беғишланған буюмлар ғәзнисини башқурушқа Ахияһ қоюлди. □

□ **26:6 «улар батур әзимәтләр еди»** — яки «улар мөтивәрләр еди». □ **26:16 «дәрвазивәнләр яндишип туратти»** — яки «дәрвазивәнләр удулму удул туратти». □ **26:20 «Лавий қериндашлири»** — яки «Лавийлардин болған Ахияһ».

21 Гәршон җәмәтидики Ладанниң әвлатлиридин, Гәршоний Ладан җәмәтигә йолбашчи болғини: Җәһийәли еди; □
22 Җәһийәлиниң оғуллири Зетам билән униң иниси Йоел еди; улар Пәрвәрдигарниң өйидики ғәзниләргә мәсъул еди.
23 Амрам җәмәти, Изһар җәмәти, Һеброн җәмәти вә Уззийәл җәмәтидикиләрму *вәзипигә қоюлди*:
24 Мусаниң нәвриси, Гәршомниң оғли Шибуәл баш ғәзничи болди.
25 Униң Әлиезәрдин болған қериндашлири: Әлиезәрниң оғли Рәһабия, Рәһабияниң оғли Йәшая, Йәшаяниң оғли Йорам, Йорамниң оғли Зикри, Зикриниң оғли Шеломит еди.
26 Мошу Шеломит билән униң қериндашлири муқәддәс дәп беғишланған буюмлар сақлинидиған барлиқ ғәзниләрни башқуратти; бу буюмларни әслидә Давут падиша, җәмәт башлиқлири, миң бешилар, йүз бешилар вә қошун сәрдарлири беғишлиған еди.
27 Улар җәңгаһларда булаң-талаң қилип кәлгән мал-мүлүкләрдин вә олҗидин Пәрвәрдигарниң өйини пухта қилишқа беғишлиған еди. □
28 *Буларниң ичидиму* алдин көргүчи Самуил, Кишниң оғли Саул, Нәрниң оғли Абнәр вә Зәруияниң оғли Йоаблар муқәддәс дәп айриған нәрсиләр бар еди; барлиқ муқәддәс дәп айрилған нәрсиләрни Шеломит билән униң қериндашлири башқуратти.

Мәнсәпкә қоюлған вә һаким болған Лавийлар

29 Изһар җәмәтидин Кенания вә униң оғуллири *муқәддәс өйниң* сиртида Исраилда мәнсәпдар вә сотчилар қилип қоюлди.
30 Һеброн җәмәтидин Һашабия вә униң қериндашлири, һәммиси батур болуп, Иордан дәриясиниң ғәрбий тәрипидә Исраилда мәнсәп тутуп, Пәрвәрдигарниң хизмитигә вә падишаниң ишлириға мәсъул болушқа қоюлған. Улар җәмий бирмиң йәттә йүз киши еди.
31 Һеброн җәмәти ичидә, җәмәтниң нәсәбнамиси бойичә Йәрия җәмәт беши еди. Давутниң сәлтәнитиниң қириқинчи жили *нәсәбнамиләрни* тәкшүрүш арқилиқ Гилеадниң Яазәр дегән йеридә бу җәмәттинму батур әзимәтләр тепилди.
32 Йәрияниң қериндашлиридин йәнә җәмий болуп икки миң йәттә йүз киши бар еди; уларниң һәммиси батур болуп, шу җәмәт башлири еди; падиша Давут уларни Рубән қәбилиси, Гад қәбилиси вә Манассәһ йерим қәбилисидики Худаға вә падишаниң хизмитигә даир барлиқ ишларни башқурушқа қойди.

27

Исраилниң һәрбий тәшкилати

1 Төвәндикиләр Исраиллар ичидә падишаниң хизмитидә һәрбий қисимларға мәсъул болған һәр қайси җәмәт башлири, миң беши, йүз беши вә барлиқ мәнсәпдарлар еди. Улар саниға қарап қисимларға бөлүнгән еди. Улар һәр жили ай бойичә нөвәтлишип туратти, һәр қисимда жигирмә төрт миң адәм бар еди.
2 Биринчи айдики биринчи нөвәтчи қошунға Забдийәлниң оғли Яшобиям мәсъул болған, униң әшу қисмида жигирмә төрт миң адәм бар еди.
3 У Пәрәз әвлатлиридин болуп, биринчи айдики әшу қошун қисминиң сәрдарлирини башқуратти.

□ **26:21 «Ладан»** — йәнә «Либни» дейилиду, «Җәһийәли» йәнә «Җәһийәл» дәпму атилиду (6:17, 23:7).
□ **26:27 «пухта қилишқа»** — яки «ремонт қилишқа».

4 Иккинчи айдики нөвәтчи қошунға мәсъул киши Аһоһлуқ Додай болуп, униң
қошунининң орунбасар сәрдари Миклот бар еди; бу қисимда жигирмә төрт миң
адәм бар еди.
5 Үчинчи айдики үчинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари каһин Йәһояданиң оғли
Беная еди; у униң әшу қошуниға баш болуп, униңда жигирмә төрт миң адәм бар
еди.
6 Бу Беная «оттуз палван»ниң бири болуп, әшу оттуз адәмни башқуратти; униң
қисмида йәнә униң оғли Аммизабад бар еди.
7 Төртинчи айдики төртинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Йоабниң иниси Асаһәл
еди; униңдин кейин оғли Зәбадия униң орнини басти. Униң қисмида жигирмә
төрт миң адәм бар еди.
8 Бәшинчи айдики бәшинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Израһлиқ Шамхут еди,
униң қисмида жигирмә төрт миң адәм бар еди.
9 Алтинчи айдики алтинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Тәкоалиқ Иккәшниң оғли
Ира еди, униң қисмида жигирмә төрт миң адәм бар еди.
10 Йәттинчи айдики йәттинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Әфраим әвлатлири
ичидики Пилонлуқ Һәләз болуп, униң қисмида жигирмә төрт миң адәм бар еди.
11 Сәккизинчи айдики сәккизинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Зәраһ жәмәтидики
Хушатлиқ Сиббикай болуп, униң қисмида жигирмә төрт миң адәм бар еди. □
12 Тоққузинчи айдики тоққузинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Бинямин
қәбилисидики Анатотлуқ Абиәзәр болуп, униң қисмида жигирмә төрт миң
адәм бар еди.
13 Онинчи айдики онинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Зәраһ жәмәтидики
Нитофатлиқ Маһарай болуп, униң қисмида жигирмә төрт миң адәм бар еди. □
14 Он биринчи айдики он биринчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Әфраим
қәбилисидики Пиратонлуқ Беная болуп, униң қисмида жигирмә төрт миң
адәм бар еди.
15 Он иккинчи айдики он иккинчи нөвәтчи қошунниң сәрдари Отнийәл
жәмәтидики Нитофатлиқ Һәлдай болуп, униң қисмида жигирмә төрт миң адәм
бар еди.

Исраилниң қәбилә башлиқлири

16 Исраилниң һәр қайси қәбилилирини идарә қилип кәлгәнләр төвәндикиләр:
Рубәнийлар үчүн Зикриниң оғли Әлиезәр қәбилә башлиғи еди; Шимеонийлар
үчүн қәбилә башлиғи Маакаһниң оғли Шәфатия;
17 Лавий қәбилиси үчүн Кәмуәлниң оғли Һасабия қәбилә башлиғи еди;
Һарунийлар үчүн жәмәт беши Задок;
18 Йәһуда қәбилиси үчүн Давутниң акиси Елиху қәбилә башлиғи еди;
Иссакарийлар үчүн Микаилниң оғли Омри қәбилә башлиғи еди;
19 Зәбулунийлар үчүн Обадияниң оғли Йишмая қәбилә башлиғи еди; Нафтали
қәбилиси үчүн Азрийәлниң оғли Йәримот қәбилә башлиғи еди;
20 Әфраимийлар үчүн Азазияниң оғли Һошия қәбилә башлиғи еди; Манассәһ
йерим қәбилиси үчүн Пидаяниң оғли Йоел қәбилә башлиғи еди;
21 Гилеадта маканлашқан Манассәһ йерим қәбилиси үчүн Зәкарияниң оғли Иддо
қәбилә башлиғи еди; Бинямин қәбилиси үчүн Абнәрниң оғли Яасийәл қәбилә
башлиғи еди;
22 Дан қәбилиси үчүн Йәроһамниң оғли Азарәл қәбилә башлиғи еди.
Жуқиридикиләр Исраил қәбилилири үчүн қәбилә башлиғи еди.
23 Давут Исраиллар ичидә жигирмә яштин төвәнләрни тизимлимиған; чүнки
Пәрвәрдигар Исраилларниң санини асмандики юлтуздәк көп қилимән дегән еди.

□ **27:11 «Зәраһ»** — яки «Зарһи». □ **27:13 «Зәраһ»** — яки «Зарһи».

24 Зәруияниң оғли Йоаб санини елишқа киришкән, лекин түгимигән; чүнки
мошу иш вәҗидин *Худаниң* ғәзиви Исраилларниң бешиға яғдурулған; шу
сәвәптин Исраилларниң сани «Давут падишаниң жилнамилири» дегән хатиригә
киргүзүлмигән.

Падиша ордисидики мал-мүлүк вә иш-оқәтни башқурғучи әмәлдарлар

25 Падишаһниң амбар-ғәзнилирини башқурғучи Адийәлниң оғли Азмавәт
еди; дала, шәһәр, йеза-кәнт вә мунарлардики амбар-ғәзниләрни башқурғучи
Уззияниң оғли Йонатан еди.
26 Етиз-ериқларда териқчилиқ қилғучиларни башқурғучи Келубниң оғли Әзри
еди;
27 Үзүмзарлиқларни башқурғучи Рамаһлиқ Шимәй; үзүмзарлиқлардики шарап
амбарлирини башқурғучи Шифмилиқ Забди;
28 Шәфәлаһ түзләңлигидики зәйтун вә üҗмә дәрәқлирини башқурғучи Гәдәрлик
Баал-Һанан еди; май амбарлирини башқурғучи Йоаш; □
29 Шаронда беқилидиған кала падилирини башқурғучи Шаронлуқ Ситрай;
җилғилардики кала падилирини башқурғучи Адлайниң оғли Шафат;
30 төгиләрни башқурғучи Исмаиллардин Обил; ешәкләрни башқурғучи
Миронотлуқ Йәһдия;
31 қой падилирини башқурғучи Хагарлиқ Язиз еди. Буларниң һәммиси Давут
падишаниң мал-мүлкини башқурғучи әмәлдарлар еди.

Давутниң муһим әмәлдарлири

32 Давутниң тағиси Йонатан мәслиһәтчи болуп, данишмән һәм Тәврат хәттатчиси
еди; Хақмониниң оғли Йәһийәл падишаниң оғуллириниң устази еди. □
33 Аһитофәлму падишаниң мәслиһәтчиси еди; Арклиқ Һушай падишаниң җан
дости еди.
34 Аһитофәлдин кейин Бенаяниң оғли Йәһояда билән Абиятар униң орниға
мәслиһәтчи болди; Йоаб падишаниң қошун сәрдари еди.

28

Давут муқәддәс өй селиш арзусини җакалайду

1 Давут Исраилдики барлиқ әмәлдарларни, һәр қайси қәбилә башлиқлири,
нөвәтлишип падишаниң хизмитини қилидиған қошун беши, миң беши,
йүз беши, падиша вә шаһзадиләрниң барлиқ мал-мүлүк, чарва маллирини
башқуридиған әмәлдарларни, шуниңдәк мәһрәм-ғоҗидарлар, палванлар вә
барлиқ батур җәңчиләрни Йерусалимға чақиртип кәлди. □
2 Падиша Давут орнидин туруп мундақ деди:
— И бурадәрлирим вә хәлқим, гепимгә қулақ селиңлар: Көңлүмдә
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи үчүн бир арамгаһ, Худайимизниң тәхтипәриси
болидиған бир өй селиш арзуюм бар еди һәмдә уни селишқа тәйярлиқму көрүп
қойған едим.
3 Лекин Худа маңа: «Сән Мениң намимға атап өй салсаң болмайду, чүнки Сән
җәңчи, адәм өлтүрүп қан төккәнсән» деди.

□ **27:28 «Шәфәлаһ түзләңлиги»** — ибраний тилида «Шәфәлаһ» — пәқәт бирла түзләңликни көрситиду, Йерусалимниң җәнубий тәрипигә җайлашқан. □ **27:32 «Тәврат хәттатчиси»** — яки «Тәвратшунас» яки «катип». □ **28:1 «мәһрәм-ғоҗидарлар»** — яки «мәһрәм-ағватлар».

4 Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар атамниң пүтүн җәмәтидин мени
әбәдил-әбәт Исраилға падиша болушқа таллиди; чүнки У Йәһудани йолбашчи
болушқа таллиған; У Йәһуда җәмәти ичидә атамниң җәмәтини таллиған,
атамниң оғуллири ичидә мәндин рази болуп, мени пүтүн Исраилға падиша
қилип тиклигән;
5 мениң оғуллирим ичидин (Пәрвәрдигар дәрвәқә маңа көп оғул ата қилған)
У йәнә оғлум Сулайманни Пәрвәрдигарниң падишалиғиниң тәхтигә олтирип,
Исраилға һөкүмран болушқа таллиди.
6 У маңа: «Сениң оғлуң Сулайман болса Мениң өйүм вә һойлилиримни салғучи
болиду; чүнки Мән уни Өзүмгә оғул болушқа таллидим, Мәнму униңға ата
болимән.
7 У Мениң әмир-бәлгүлимилиримгә бүгүнкидәк чиң туруп риайә қилидиған
болса, униң падишалиғини мәңгү мустәһкәм қилимән» дегән еди.
8 Шуңа бүгүн Пәрвәрдигарниң җамаити пүткүл Исраил хәлқиниң, шундақла
Худайимизниң алдида *шуни ейтимән*: — Бу яхши жутқа егидарчилиқ қилиш
үчүн вә кәлгүсидә балилириңларға мәңгүлүк мирас қилип қалдуруш үчүн, силәр
Худайиңлар Пәрвәрдигарниң барлиқ әмирлирини издәп тутуңлар.
9 — И, сән оғлум Сулайман, атаңниң Худаси болған Пәрвәрдигарни бил, сап
дил вә пидакарлиқ билән Униң хизмитидә болғин. Чүнки Пәрвәрдигар җими
адәмниң көңлини көзитип туриду, барлиқ ой-нийәтлирини пәриқ етиду. Сән
Уни издисәң, У Өзини саңа тапқузиду; Униңдин тенип кәтсәң, сени мәңгү үзүп
ташлайду.
10 Әнди сән көңүл қойғин, Пәрвәрдигар муқәддәсхана қилиш үчүн бир өйни
селишқа сени таллиди; батур бол, уни ада қил!».

Давут муқәддәсханиниң лайиһиси тоғрисида Сулайманға көрситиду

11 Давут *муқәддәсгаһниң* дәһлизи, ханилири, ғәзнилири, балиханилири,
ички өйлири вә кафарәт тәхтидики өйиниң лайиһисиниң һәммисини оғли
Сулайманға тапшурди; □
12 *Худаниң* Роһидин тапшурувалғини бойичә у Пәрвәрдигарниң өйиниң
һойлилири, төрт әтрапидики кичик өйләр, муқәддәсханидики хәзинләр,
муқәддәс дәп беғишланған буюмлар қоюлидиған ғәзниләрниң лайиһилирини
қалдурмай униңға көрсәтти. □
13 Йәнә каһинлар билән Лавийларниң гуруппилиниши, Пәрвәрдигарниң
өйидики һәр хил вәзипиләр, шуниңдәк Пәрвәрдигарниң өйигә еһтияҗлиқ
барлиқ әсваплар тоғрисидики бәлгүлимиләрни көрсәтти;
14 вә һәр хил ишларға керәклик алтун әсвапларни яситишқа кетидиған алтун, һәр
хил ишларға керәклик күмүч әсвапларни яситишқа кетидиған күмүч,
15 алтун чирақданларға, уларға тәвә алтун чирақларға, йәни һәр бир чирақдан
вә чирақларға кетидиған алтун; күмүч чирақданларға, йәни һәр бир чирақдан
вә униңға тәвә чирақлар үчүн кетидиған күмүчни тапшуруп бәрди. У һәр бир
чирақданға ишлитиш орниға қарап керәклигини бәрди;
16 нан тизидиған алтун ширәләрни яситишқа, йәни һәр бир ширә үчүн керәклик
алтун бәрди; күмүч ширәләрни яситишқа керәклик күмүч бәрди;

□ **28:11 «кафарәт тәхти»** — яки «рәһим тәхти», «рәһимгаһ». «Мис.» 25:17-22ни көрүң. **«кафарәт тәхтидики өйи»** — ибадәтханиниң әң ичкиридики өй болуп, йәнә «әң муқәддәс җай» дәп атилиду. □ **28:12 «Худаниң Роһидин тапшурувалғини бойичә...»** — ибраний тилида «Роһтин тапшурувалғини бойичә...». Бизниңчә «Роһ» мошу йәрдә чоқум Худаниң Роһини көрситиду. Демәк, муқәддәсгаһниң барлиқ нусхилири вә ишлири Худаниң көрсәтмилири билән болди.

17 вилка-илмәкләр, тәхсә-пиялә вә чөгүнләрни ясашқа, алтун чиниләр, йәни һәр
хил чинини ясашқа керәклик болған сап алтун бәрди; күмүч чиниләрни ясашқа,
йәни һәр бир чинә үчүн керәклик күмүч бәрди;
18 хушбуйгаһ ясашқа керәклик есил алтун бәрди. У йәнә қанатлирини керип
Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини йепип туридиған алтун керублар қарайдиған
кафарәт тәхтиниң нусхисини тапшуруп бәрди. □
19 «Буларниң һәммиси, Пәрвәрдигар Өз қолини үстүмгә қойғанда маңа көрсәткән
барлиқ нусха-әндизиләр болғачқа, мән йезип қойдум» деди Давут.

Давут Сулайманға давамлиқ несиһәт қилиду

20 Давут йәнә оғли Сулайманға: «Сән батур вә җасарәтлик бол, буни ада қил;
қорқма, алақзадиму болуп кәтмә; чүнки Пәрвәрдигар Худа, мениң Худайим
сениң билән биллә болиду; таки Пәрвәрдигарниң өйидики кейинки ибадәт
хизмити үчүн тәйярлиқ ишлири түгигәнгә қәдәр У сәндин һеч айрилмайду яки
ташлапму қоймайду.
21 Қара, Худаниң өйидики барлиқ хизмитини бежиридиған каһинлар вә
Лавийларниң гуруппилири тәйяр туриду; сениң йениңда һәр хил һүнәргә уста,
һәр бир хизмәткә тәйяр турған һүнәрвәнләрму разилиқ билән туриду; униң
үстигә әмәлдарлар вә барлиқ хәлиқ сениң әмриңни күтиду» деди.

29

Давут вә халайиқниң Худаниң өйи үчүн беғишлиғанлири

1 Давут пүткүл җамаәткә сөз қилип мундақ деди:
— Худа Өзи таллиған оғлум Сулайман техи яш, бир юмран көчәт, халас, бу
қурулуш болса толиму чоң; чүнки бу муқәддәс орда инсан үчүн әмәс, бәлки
Пәрвәрдигар Худа үчүн ясилиду.
2 Мән Худайимниң өйи үчүн пүтүн күчүмни чиқирип, алтун билән
ясилидиғанлириға алтун, күмүч билән ясилидиғанлириға күмүч, мис билән
ясилидиғанлириға мис, төмүр билән ясилидиғанлириға төмүр, яғач билән
ясилидиғанлириға яғач тәйярлап қойдум; йәнә ақ һеқиқ, көзлүк якут, рәңлик
таш вә һәр хил есил ташларни, йәнә наһайити көп мәрмәрни жиғип қойдум. □
3 Мән Худайимниң өйидин сөйүнидиғанлиғим үчүн Худайимниң өйини
селишқа тәйярлиған барлиқ нәрсиләрдин башқа, өзүмниң тәәллуқатидин
алтун-күмүчләрни Худайимниң өйигә атидим;
4 йәни өйниң тамлирини қаплаш үчүн Офир алтунидин үч миң талант, сап
күмүчтин йәттә миң талант тәқдим қилдим; □
5 алтундин ясилидиғанлириға алтун, күмүчтин ясилидиғанлириға күмүч вә
һүнәрвәнләрниң қоли билән һәр хил ясилидиғанлириға керәк болғинини тәқдим
қилдим. Бүгүн йәнә кимләрниң Пәрвәрдигарға бир немә атиғуси бар?».

□ **28:18 «...хушбуйгаһ ясашқа керәклик есил алтун бәрди»** — бу 14-18-айәтләрдики «бәрди... бәрди.. бәрди» тоғрилиқ: Давут падиша Сулайманға (1) һәр бир нәрсә үчүн қанчилик алтун-күмүч керәк болғанлиғини көрсәтти; (2) әмәлийәттә қанчилик керәк болса шуни бәрди, дегән мәнидә. Бизниңчә иккинчи вариант тоғридур. 29:2ни көрүң. **«кафарәт тәхти»** — башқа бир хил тәрҗимиси «һарву». Лекин мошу йәрдә чоқум әң муқәддәс җайдики рәһимгаһ (кафарәт тәхти)ни көрситиду. □ **29:2 «көзлүк якут»** — яки «сүрмә». □ **29:4 «Офир»** — алтун чиқидиған даңлиқ җай. **«талант»** — бир талант 30.6 килограм болуши мүмкин; шуңа 3000 талант алтун 101 тонна болиду, 7000 талант күмүч 235 тонна болуши мүмкин.

6 Шуниң билән Исраил қәбилилиридики һәр қайси җәмәт башлири, қәбилә
башлиқлири, миң беши, йүз беши вә падишаниң ишлириға мәсъул болған
ғоҗидарларму бегишлашқа киришти.
7 Улар Худаниң өйидики ибадәт хизмәтлири үчүн бәш миң талант алтун вә он
миң дарик алтун, он миң талант күмүч, он сәккиз миң талант мис вә бир йүз миң
талант төмүр тәқдим қилди. □
8 Яқути барлар яқутни Пәрвәрдигарниң өйиниң ғәзнисигә, йәни Гәршоний
Йәһийәлниң қолиға тапшурди.
9 Халайиқ кишиләрниң мундақ өз ихтиярлиғи билән тәқдим қилғанлиқлиридин
хошал болуп кетишти; чүнки улар чин қәлбидин Пәрвәрдигарға тәқдим
қилишқан еди. Давутму аламәт хуш болди.

Давут Пәрвәрдигарға һәмдусана оқуйду

10 Шуңа Давут пүткүл җамаәт алдида Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә ейтип
мундақ деди:
— «Аһ Пәрвәрдигар, бовимиз Исраилниң Худаси, Сән әбәдил-әбәткичә
һәмдусанаға лайиқсән.
11 И Пәрвәрдигар, улуқлуқ, күч-қудрәт, шан-шәрәп, шану-шәвкәт вә һәйвәт
Саңа мәнсуптур; асмандики вә йәрдики бар-йоқи Сениңкидур; и Пәрвәрдигар,
падишалиқ Сениңкидур, һәммидин үстүн болған идарә қилғучисән.
12 Дөләт билән иззәт Сениңдинла келиду, Сән һәммигә һөкүмдарсән. Күч билән
қудрәт Сениң қолуңда; һәр кимни улуқ вә қудрәтлик қилиш пәқәт қолуңдиндур.
13 Әнди, аһ Худайимиз, биз Саңа тәшәккүр оқуймиз, шан-шәрәплик наминиңға
мәдһийә оқуймиз!
14 Мана мошундақ өзлүгүмиздин тәқдим қилалайдиған болған мән ким едим,
хәлқим немә еди? Чүнки барлиқ нәрсә Сәндин келиду, биз пәқәт Өз қолуңдин
кәлгинидин Өзүңгә қайтурдуқ, халас!
15 Биз Сениң алдиңда яқа жутлуқлар, барлиқ ата-бовилиримизға охшаш
мусапирмиз, халас; йәр йүзидики күнлиримиз гоя бир сайә, үмүтсиз өткүзүлиду.
□
16 И Худайимиз Пәрвәрдигар, биз Сениң наминиңға атап өй селишқа тәйярлап
жиққан бу байлиқ-дунияниң һәммиси Сениң қолуңдин кәлгән, әсли Сениңкидур.
17 И Худайим, шуни билимәнки, Сән инсанниң қәлбини синап, дуруслуқтин
хурсән болисән; мән болсам дурус қәлбимдин буларни ихтиярән тәқдим қилдим;
вә бу йәрдә һазир турған хәлқиңниңму Саңа тәқдим қилғинини хошал-хурамлиқ
билән көрдүм.
18 И Пәрвәрдигар, ата-бовилиримиз болған Ибраһим, Исһақ вә Исраилниң
Худаси, Өз хәлқиңниң көңлидики бундақ ой-нийәтни мәңгү мустәһкәм
қилғайсән, көңлини Өзүңгә тартқузғайсән!
19 Оғлум Сулайманға Сениң әмирлириң, агаһ-гуваликлириң вә
бәлгүлимилириңни тутуп, һәммини ада қилип, мән һазирлап қойғанлиримни
ишлитип ордини ясашқа дурус бир қәлб бәргәйсән».

Җамаәт Пәрвәрдигарға ибадәт қилиду

20 Давут пүтүн җамаәткә: «Силәр Худайиңлар болған Пәрвәрдигарға тәшәккүр-
һәмдусана оқуп мәдһийиләңлар!» девиди, пүтүн җамаәт ата-бовилириниң

□ **29:7 «талант ... дарик...»** — бир талант 30.6 килограм болуши мүмкин; бир дарик бәлким 8-9 грам еди. Шундақ болғанда, алтундин 168 тонна һәм 80-90 килограм, күмүчтин 336 тонна, мистин 606 тонна, төмүрдин 3365 тонна тәқдим қилди. □ **29:15 «йәр йүзидики күнлиримиз гоя бир сайә, үмүтсиз өткүзүлиду»** — «үмүтсиз өткүзүлиду» бәлким бу дунияға болған үмүтсизликни билдүриду.

Худаси болған Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә оқуп сәҗдә қилди; улар
Пәрвәрдигар һәм падиша алдида баш урди.
21 Әтиси улар Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқлар вә көйдүрмә қурбанлиқларни
кәлтүрди; шу күни улар миң буқа, миң қочқар, миң қозини шарап һәдийәлири
билән қошуп тәқдим қилди, шундақла йәнә пүтүн Исраил үчүн нурғун
қурбанлиқларни тәқдим қилди.□

Хәлиқ Сулайманни тәхткә олтарғузуп падиша қилиду

22 Улар шу күни Пәрвәрдигарниң алдида аламәт хошал болуп ғизаланди. Улар
Давутниң оғли Сулайманни иккинчи қетим падиша тикләш мурасими өткүзди;
уни Пәрвәрдигарниң алдида шаһ болушқа, Задокни каһин болушқа мәсиһ
қилди.□
23 Шуниңдин кейин Сулайман Пәрвәрдигарға тәвә тәхткә олтирип, атиси
Давутниң орниға падиша болди вә интайин раваҗ тапти; пүткүл Исраил хәлқи
униңға итаәт қилди.
24 Барлиқ әмәлдарлар, палванлар вә шундақла падиша Давутниң оғуллириниң
һәммиси Сулайманға беқинип бойсунди.
25 Пәрвәрдигар Сулайманни Исраил хәлқи алдида наһайити улуқ қилди; У униңға
ата қилған шаһанә һәйвәт шундақ жуқурики, униңдин илгири өткән һәр қандақ
Исраил падишалирида һеч болуп баққан әмәс.

Давут аләмдин өтиду

26 Йәссәниң оғли Давут пүтүн Исраилға шундақ падиша болған еди.
27 Униң Исраилға һөкүмранлиқ қилған вақти җәмий қириқ жил болди; у
Һебронда йәттә жил, Йерусалимда оттуз үч жил сәлтәнәт қилди.
28 У узун өмүр, дөләт-байлиқ вә иззәт-һөрмәт көрүп, хелә көп яшап, аләмдин
өтти; орниға униң оғли Сулайман падиша болди.
29 Падиша Давутниң барлиқ ишлири, баштин ахириғичә мана алдин көргүчи
Самуилниң хатирилири, Натан пәйғәмбәрниң хатирилири вә алдин көргүчи
Гадниң хатирилиридә пүтүлгәндур.
30 Униң сәлтәнити, көрсәткән күч-қуввити, шундақла униң, Исраил вә һәр
қайси дөләт-мәмликәтләрниң бешидин өткән вақиәләрму шу хатириләрдә
пүтүлгәндур.

□ **29:21 «улар Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқлар ... кәлтүрди;»** — мошу йәрдә «қурбанлиқлар» бәлким «енақлиқ қурбанлиқлири»ни көрстиду; һәм сунғучиниң өзи, һәмраһлири һәм каһинларму униңдин бир қисмини йейәләйтти. □ **29:22 «Улар ... ғизаланди»** — ибраний тилида «йәп-ичти». **«иккинчи қетим падиша тикләш»** — биринчи қетим 23:1дә хатирилиниду.

Тарих-тәзкирә «2»

Сулайман Исраил үстигә һөкүм сүриду
1Пад. 3:1-15

1 Давутниң оғли Сулайманниң һөкүмранлиғи мустәһкәмләнди; чүнки униң
Худаси Пәрвәрдигар униң билән биллә болуп, уни бәк бүйүк қилди.
2 Сулайман пүткүл Исраилларни, миң беши, йүз беши, сорақчи вә пүткүл
Исраилниң қәбилә-җәмәт башлиқлири болған әмәлдарларни чақиртип уларға
сөз қилди.
3 Сулайман барлиқ җамаәт билән бирликтә Гибеонниң егизлигигә барди; чүнки
у йәрдә Худаниң «җамаәт чедири», йәни Пәрвәрдигарниң қули Муса баяванда
ясатқан чедир бар еди. □
4 Худаниң әһдә сандуғини болса Давут Кириат-Йеаримдин елип чиқип, өзи
униңға тәйярлиған йәргә әкәлгән еди; чүнки у Йерусалимда әһдә сандуғи үчүн
бир чедир тиктүргән еди.
5 Хурниң нәвриси, Уриниң оғли Бәзаләл ясиған мис қурбангаһ болса *Гибеонда*,
йәни Пәрвәрдигарниң җамаәт чедири алдида еди; Сулайман җамаәт билән
бирликтә берип, шу йәрдә *Пәрвәрдигардин* тиләк тилиди.
6 Сулайман җамаәт чедириниң алдидики мис қурбангаһниң йениға,
Пәрвәрдигарниң алдиға келип, қурбангаһта миң мални көйдүрмә қурбанлиқ
қилди.
7 Шу кечиси Худа Сулайманға аян болуп, униңға: — Сән немини тилисәң, шуни
беримән, деди.
8 Сулайман Худаға: — Сән атам Давутқа зор меһир-муһәббәт ата қилған, мени
униң орниға падиша қилдиң.
9 И Пәрвәрдигар Худа, әнди Сән атам Давутқа бәргән вәдәңни пухта орунлиғайсән;
чүнки Сән мени йәрдики топидәк нурғун хәлиққә һөкүмранлиқ қилидиған
падиша қилдиң.
10 Әнди Сән маңа бу хәлиққә йетәкчилик қилғидәк даналиқ вә билим бәргәйсән;
ундақ болмиса Сениң мунчивала чоң бу хәлқиңгә ким һөкүм сүрәлисун? —
деди.□
11 Худа Сулайманға: — Мән сени хәлқимгә падиша қилип тиклидим. Әнди
сән мошундақ нийәткә келип, нә байлиқ, мал-мүлүк, нә иззәт-һөрмәт вә
дүшмәнлириңниң җанлирини тилимәй, нә узун өмүр көрүшни тилимәй, бәлки
бу хәлқимгә һөкүм сүрүшкә даналиқ вә билим тилигән екәнсән,
12 Даналиқ вә билим саңа тәқдим қилинди; вә Мән саңа байлиқ, мал-мүлүк вә
иззәт-һөрмәтму берәй; шундақ болидуки, сениңдин илгири өткән падишаларниң
һеч биридә ундақ болмиған, сениңдин кейин болғуси падишалардиму ундақ
болмайду, деди.

Сулайманниң бейишқа башлиши
1Пад. 10:26-29

13 Бу иштин кейин Сулайман Гибеон егизлигидики «җамаәт чедири»дин
Йерусалимға қайтип келип, Исраил үстидә сәлтәнәт қилди.
14 Сулайман җәң һарвулири билән атлиқ ләшкәрләрни топлиди: — униң бир
миң төрт йүз җәң һарвуси, он икки миң атлиқ ләшкири бар еди; у буларни

□ **1:3 «Гибеонниң егизлиги»** — яки «Гибеондики «жуқури жай»ға». **«җамаәт чедири»** — яки «(Худа билән) көрүшүш чедири». □ **1:10 «бу хәлиққә йетәкчилик қилғидәк»** — бу ибарә ибраний тилида «бу хәлиқниң алдида чиқип-киргидәк» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

«җаң һарвуси шәһәрлири»гә һәм падишаниң йенида туруш үчүн Йерусалимға орунлаштурди.
15 Падиша Йерусалимда алтун-күмүчләрни ташлардәк көп, кедир дәрәқлирини түзләңликтики үҗмә дәрәқлиридәк көп қилди. □
16 Сулайманниң атлири Мисирдин һәм кувәдин кәлтүрүләтти; падишаниң содигәрлири кувәдин тохтитилған баһаси бойичә сетивалатти. □
17 Улар Мисирдин сетивалған һәр бир һарвуниң баһаси алтә йүз күмүч тәңгә, һәр бир атниң баһаси бир йүз әллик күмүч тәңгә еди; ат-һарвулар йәнә Һиттийларниң падишалири вә Сурийә падишалириғиму әнә шу *содигәрләрниң вастиси* билән сетивелинатти.□

2

Сулайман ибадәтханини селиш үчүн материялларни топлайду

1 Сулайман Пәрвәрдигарниң намиға атап бир өй һәм падишалиғи үчүн бир орда селиш нийитигә кәлди. □
2 Шуниңдин кейин Сулайман йәтмиш миң адәмни һаммаллиққа, сәксән миң адәмни тағда таш кесишкә, үч миң алтә йүз кишини назарәтчиликкә тайинлиди. ■
3 Сулайман Тур падишаси Һурамға адәм әвәтип: «Өзлири атам Давутниң туралғуси болсун дәп орда селишиға кедир яғичи йәткүзүп бәргән едилиғу, маңиму шундақ қилғайла. □
4 Мана, мән әнди Пәрвәрдигар Худайимниң намиға атап бир өй салмақчимән; өй униң алдида хушбуй йеқиш, «тәқдим нанлар»ниң үзүлмәй қоюлуши, һәр күни әтә-ахшамлирида, шабат күнлиридә, йеңи айниң биринчи күнидә вә Пәрвәрдигар Худайимиз бекитип бәргән һейт-айәмләрдә көйдүрмә қурбанлиқларниң сунулуши үчүн болиду. Бу ишлар Исраил хәлқигә мәңгүлүк бир бәлгүлимә болиду.
5 Мән салмақчи болған өй әҗайип һәйвәтлик болиду; чүнки бизниң Худайимиз һәммә илаһлардин үстүндур.
6 Лекин асманлар вә асманларниң үстидики асманму Уни сиғдуралмайдиған турса, ким Униңға өй салалисун? Мән ким едим, қандақму Униңға өй салдурғидәк қудрәткә егә болай? Мән пәқәт Униң алдида қурбанлиқларни көйдүргидәкла адәммән, халас!□
7 Әнди өзлири маңа атам Давут Йәһудада вә Йерусалимда тәйярлап қойған устилар билән биллә ишләш үчүн, алтун-күмүчтә, мис вә төмүрдә ишләшкә пишшиқ, сөсүн, тоқ қизил вә көк рәңлик жип ишләшкә пухта һәм нәққашлиқни билидиған бир устамни әвәткәйла.
8-9 Һәм маңа Ливандин кедир, арча-қариғай вә сәндәл дәрәқлирини йәткүзүп бәргән болсила; чүнки өзлириниң хизмәткарлириниң Ливанда яғачни кесишкә

□ **1:15 «кедир дәрәқлири»** — яки «кедир яғичи». Лекин бизниңчә Сулайман кедир яғичини ишлитипла қалмай, шу чирайлиқ дәрәқләрдин Йерусалим әтрапиға көп тиктүрди («Топ.» 2:5ни көрүң). □ **1:16 «Сулайманниң атлири Мисирдин ... сетивалатти»** — бу айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Сулайманниң атлири Мисирдин кәлтүрүләтти; падишаниң сода карванлири кувәдин тохтитилған баһаси бойичә түркүм-түркүм сетивалатти». □ **1:17 «Улар Мисирдин сетивалған һәр бир һарвуниң баһаси ... һәр бир атниң баһаси ... ат-һарвулар йәнә Һиттийларниң падишалири вә Сурийә падишалириғиму әнә ... сетивелинатти»** — Тәврат, «Қан.» 17:16дә Исраил падишалириға атларни елиш үчүн Мисирға бериш мәнъий қилинған еди. □ **2:1 «орда»** — ибраний тилида «өй». ■ **2:2** 1Пад. 5:15-32 □ **2:3 «Һурам»** — бәзи йәрләрдә «Һирам» дәп атилиду. □ **2:6 «Мән пәқәт Униң алдида қурбанлиқларни көйдүргидәкла адәммән, халас!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Өй пәқәт Униң алдида қурбанлиқларни көйдүргидәк бир җай болидиған турса, халас!».

устилиғини билимән; мана, маңа көпләп яғачларни тәйярлап бериш үчүн мениң
хизмәткарлирим өзлириниң хизмәткарлири билән биллә ишлисун; чүнки мән
салидиған өй интайин һәйвәтлик вә әҗайип карамәт болиду.
10 Мана, мән өзлириниң яғач кесидиған хизмәткарлириға жигирмә миң кор
буғдай, жигирмә миң кор арпа, жигирмә миң бат шарап, жигирмә миң бат зәйтун
мейи беримән» — деди.□
11 Турниң падишаси Һурам Сулайманға җававән мәктуп йоллап: «Пәрвәрдигар
Өз хәлқини сөйгәчкә У өзлирини уларниң үстигә падиша қилди» — деди.
12 Һурам йәнә: «Асман-пәләк билән йәр-зиминни яратқан Исраилниң Худаси
Пәрвәрдигарға һәмдусана болғай! Чүнки У падиша Давутқа йорутулған,
пәм-парасәтлик, Пәрвәрдигар үчүн бир өй, униң падишалиғи үчүн бир орда
салалайдиған бир данишмән оғул бәрди. □
13 Мана мән һазир өзлиригә һүнәрдә камаләткә йәткән, әқил-парасәт билән
йорутулған, Һурам-Аби дегән бир адәмни әвәтәй.
14 Униң аниси Дан қәбилисилик бир аял, атиси Турлуқ екән. У алтун, күмүч, мис,
төмүр, ташлар, яғаччилиқ ишлириға маһир, сөсүн, тоқ қизил, ақ вә көк рәңлик
жип ишләшкә пухта, һәр хил нәққашлиқ ишлириғиму уста, тапшурулған һәр
қандақ лайиһигә амалини қилалайду. Бу киши өзлириниң һүнәрвәнлири билән
вә атилири болған ғоҗам Давутниң һүнәрвәнлири билән биллә ишлисун.
15 Әнди ғоҗам тилға алған буғдай, арпа, май вә шарап болса, буларни өз
хизмәткарлириға йәткүзүп бәргәйла.
16 Биз болсақ силигә қанчә керәк болса Ливанда шунчә яғач кесип, сал қилип
бағлап, деңиз арқилиқ Йоппаға йәткүзүп беримиз; андин сили у йәрдин
Йерусалимға тошуп кәтсилә болиду» деди.
17 Атиси Давут Исраил зиминида турушлуқ яқа жутлуқларни санақтин
өткүзгәндәк, Сулайманму уларни санақтин өткүзди. Улар җәмий бир йүз
әллик үч миң алтә йүз адәм чиқти.
18 У улардин йәтмиш миң кишини һаммаллиққа, сәксән миң кишини тағда таш
кесишкә вә иш қиливатқанлар үстидин назарәт қилип турушқа үч миң алтә йүз
кишини тайинлиди.

3

Ибадәтханини селиш
1Пад. 6:1-38; 7:13-51

1 Сулайман Йерусалимда Пәрвәрдигар атиси Давутқа аян болған Мория
теғида, йәни Йәбусий Орнанниң хаминида, Давут тәйяр қилип қойған йәрдә,
Пәрвәрдигарниң өйини селиш ишини башлиди.
2 Сулайманниң сәлтәнитиниң төртинчи жили, иккинчи айниң иккинчи күни у
қурулушни башлиди. □
3 Сулайман салған Худаниң өйиниң ули мундақ: — узунлуғи (қедимки замында
қолланған өлчәм бойичә) атмиш гәз, кәңлиги жигирмә гәз еди. □

□ **2:10 «жигирмә миң кор»** — бир кор 220 литр, 20000 кор 44 миллион литр, йәни бәлким 44,000 тонна болиду. **«жигирмә миң бат»** — бир бат 22 литр болуп, 20000 бат 440,000 литр болиду. □ **2:12 «орда»** — ибраний тилида «өй». □ **3:2 «Сулайманниң сәлтәнитиниң төртинчи жили, иккинчи ай...»** — бу вақит бәлким миладийәдин илгәрки 966-жили, 4-5-айда болуши мүмкин еди. □ **3:3 «узунлуғи ... атмиш гәз, кәңлиги жигирмә гәз»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз» адәмниң қолиниң җәйнигидин бармақлириниң учиғичә болған арилиғи (тәхминән 45 сантиметр) еди.

4 Өйниң алдидики айванниң узунлуғи жигирмә гәз болуп, өйниң кәңлигигә тоғра келәтти; егизлиги жигирмә гәз еди; у ичини сап алтун билән қаплатти. □
5 У өйниң чоң зелиниң тамлирини арча-қариғай тахтайлири билән қаплатти, андин кейин сап алтун қаплатти вә үстигә хорма дәриғиниң шәкли билән зәнҗир нәқишлирини ойдурди.
6 У өйни аламәт чирайлиқ қилип тамлирини йәнә есил таш-яқутлар билән зиннәтләтти. У ишләткән алтунлар пүтүнләй парвайим алтуни еди.
7 У пүтүн өйни, өйниң лимлири, ишик босуға-кешәклири, барлиқ тамлири вә ишиклирини алтун билән қаплиди; у тамға керубларниң нәқишлирини ойдурди.
8 Сулайман йәнә әң муқәддәс җайни ясатти; униң узунлуғи жигирмә гәз болуп (өйниң кәңлиги билән тәң еди), кәңлигиму жигирмә гәз еди; у униң ичини пүтүнләй сап алтун билән қаплатти; алтун җәмий болуп алтә йүз талалнт еди.
□
9 Алтун миқниң еғирлиғи җәмий әллик шәкәл болди. Балиханилириниң ичиму алтун билән қапланди.□
10 Әң муқәддәс җай ичидә у икки керубниң һәйкилини ясап, уларни пүтүнләй алтун билән қаплиди.
11 Икки керубниң қанитиниң узунлуғи җәмий жигирмә гәз еди; бир керубниң бир қанитиниң узунлуғи бәш гәз болуп, өйниң темиға тегип туратти; иккинчи тәрәптики қанитиниң узунлуғиму бәш гәз болуп, иккинчи бир керубниң қанитиға йетәтти.
12 Йәнә бир керубниң қанитиниң узунлуғиму бәш гәз болуп, уму өй темиға тегип туратти; иккинчи бир қанитиниң узунлуғиму бәш гәз болуп, алдинқи бир керубниң қанитиға йетәтти.
13 Бу икки керубниң қанатлири йейилған һалда болуп, узунлуғи җәмий жигирмә гәз келәтти; иккила келуб өрә турғузулған болуп, йүзлири өйниң ичигә қарайтти.
14 Сулайман йәнә көк рәңлик, сөсүн рәңлик, тоқ қизил вә ақ рәңлик жип тоқулмилиридин вә нәпис канаптин *өйниң ичидики* пәрдисини ясатти, униң үстигә керубларни кәштә қилип тоқутти.
15 Өйниң алдиға йәнә егизлиги оттуз бәш гәз келидиған икки түврүк ясап қойдурди; һәр түврүкниң бешиниң егизлиги бәш гәз келәтти.
16 У йәнә (ички каламханидикидәк) марҗансиман зәнҗир яситип, түврүк башлири үстигә орнатти; у йүз данә анар яситип уларни зәнҗирләргә орнатти.
□
17 У бу икки түврүкни өйниң алдиға, бирисини оң тәрипидә, бирисини сол тәрипидә турғузди; у оң тәрәптикисини Яқин, сол тәрәптикисини Боаз дәп атиди.□

4

1 Узунлуғи жигирмә гәз, кәңлиги жигирмә гәз, егизлиги он гәз келидиған бир мис

□ **3:4 «өйниң ... егизлиги жигирмә гәз еди»** — кона көчүрмиләрниң көпинчиси мошу йәрдә «бир йүз йигримә гәз еди» дейилиду. Биз мошу йәрдә кона «Сурияк» тәрҗимиси вә грек тилидики бир кона тәрҗимисигә әгишимиз. □ **3:8 «алтә йүз талалнт»** — 600 талант бәлким 18.4 тонна еди. □ **3:9 «әллик шәкәл»** — 50 шәкәл бәлким 600 грам. □ **3:16 «каламхана»** — «әң муқәддәс җай»ниң «каламхана» дәп атилишиниң сәвәви, униңда Худа Муса пәйғәмбәргә тапшурған «әһдә таш тахтилири» (Худаниң калами) селинған «әһдә сандуғи» бар еди; вә униң үстигә бәлким бәзи вақтида, Баш каһин шу «әң муқәддәс җай»ға киргәндә, Худаниң бешарәтлири уларға келиши мумкин еди. □ **3:17 «Яқин» ... «Боаз»** — «Яқин» дегән сөз «У мустәһкәмләйду» дегән мәнидә; «Боаз» бәлким «күч билән» яки «қудрәттә» дегән мәнидә болуши мумкин. Икки түврүкниң мәнаси шу чағда «У (Худа) буни (муқәддәс өйни) қудрәт билән мустәһкәмләйду» дегәнлик болиду.

қурбангаһ ясатти.
2 У мистин «деңиз» ясатти; униң шәкли дүгиләк болуп, у гирвикидин бу
гирвикигичә он гәз келәтти; егизлиги бәш гәз, айланмиси оттуз гәз еди. □
3 «Деңиз»ниң сиртқи аста қисми буқиниң шәкли билән чөрүлдүрүп безәлгән
болуп, буқилар һәр бир гәзгә ондин, икки қатар қилинип, мис «деңиз» билән тәң
қуюп чиқилған еди.
4 Мис «деңиз»ни он икки мис буқа көтирип туратти; униң үчи шималға, үчи
ғәрипкә, үчи жәнупқа, үчи шәриққә қарап туратти. «деңиз» буқиниң дүмбисигә
ятқузулған болуп, буқиларниң қуйруғи ичи тәрәптә еди.
5 Мис деңизниң қелинлиғи бир алқан болуп, чөриси чинисиниң гирвикидәк
нилупәр шәклидә қилинған, униңға үч миң бат су пататти. □
6 У йәнә он «жуюш деси» яситип, бәшини мис деңизниң оң тәрипигә,
бәшини сол тәрипигә қойғузди; көйдүрмә қурбанлиқларға ишлитидиған буюм-
әсваплириниң һәммиси шу дасларда жуюлатти; «деңиз» болса каһинларниң
жуюнуши үчүн ишлитиләтти.
7 У йәнә бәлгүләнгән шәкилдә он алтун чирақдан яситип муқәддәс жайниң ичигә
орнатти; униң бәшини оң тәрәпкә, бәшини сол тәрәпкә қойдурди.
8 Йәнә он ширә яситип муқәддәс жайниң ичигә қойғузди; униң бәшини оң
тәрәпкә, бәшини сол тәрәпкә қойғузди. У йәнә йүз данә алтун чинә ясатти.
9 У йәнә «каһинлар һойлиси», чоң һойла вә чоң һойлиниң дәрвазилирини ясатти
вә дәрвазиларниң һәммисини мис билән қаплатти.
10 У мис «деңиз»ни ибадәтханиниң оң тәрипигә, йәни шәрқий жәнуп тәрипигә
қойғузди.
11 Һурам йәнә қазан, күрәк вә қача-қучиларни әткүзди. Һурам шу тәриқидә
Сулайман падиша үчүн Худаниң өйиниң барлиқ қурулуш хизмитини пүттүрди,
□
12 Йәни икки түврүк, икки түврүкниң үстидики апқурсиман икки баш вә бу икки
башни йепип туридиған икки торни яситип пүттүрди.
13 Шу икки тор үстигә қайчилаштурулған төрт йүз анарни ясатти; бир торда икки
қатар анар болуп, түврүк үстидики апқурсиман икки башни йепип туратти.
14 У он дас тәглиги вә дас тәглигигә қоюлидиған он «жуюш деси»ни,
15 «мис деңиз» вә униң астидики он икки мис буқини ясатқузди.
16 Қазан, күрәк, вилка-илмәкләр, вә мунасивәтлик барлиқ әсвапларни Һурам-
Аби Пәрвәрдигарниң өйини дәп Сулайман падишаға пақирайдиған миста яситип
бәрди.
17 Падиша буларни Иордан түзләңлигидә, Суккот билән Зәрәдатаһ оттурисида, *шу
йәрдики* сеғиз лайда қелип ясап, қуйдуруп чиқти. □
18 Сулайман ясатқузған бу әсвапларниң сани интайин көп еди; кәткән мисниң
еғирлиғини өлчәп болмайтти.
19 Сулайман йәнә Худаниң өйи ичидики барлиқ әсвапларни ясатти — йәни алтун
хушбуйгаһни, «тәқдим нан» қоюлидиған ширәләрни
20 вә сап алтунда қилинған чирақданлар билән чирақлирини ясатқузди; бу
чирақлар бәлгүлимә бойичә ички «каламхана» алдида яндуруш үчүн болди. □
21 У йәнә чирақданниң гүллири, чирақ вә пилик қайчилириниң һәммисини
алтундин қилдурди (улар сап алдундин еди).

□ **4:2 «деңиз»** — каһинлар жуюнидиған чоң бир дастур. □ **4:5 «үч миң бат су»** — үч миң бат мошу йәрдә бәлким тәхминән 30000 литр болса керәк еди. Ибадәтханидики схемиларни көрүң. □ **4:11 «Һурам»** — йәни Һурам-аби. 2:13ни көрүң. □ **4:17 «Зәрәдатаһ»** — яки «Заретан» («1Пад.» 17:46ни көрүң). □ **4:20 «каламхана»** — «әң муқәддәс жай»ниң йәнә бир атилишидур. 3:16дики изаһатни көрүң.

22 У йәнә печақлар, тавақлар, пиялә-қача вә күлданларниң һәммисини сап алтундин қилдурди. У өйниң ишиклирини, йәни ичидики әң муқәддәс жайға киридиған ички қатлима ишикләр вә өйниң «муқәддәс жай»иниң ташқириқи ишиклирини алтундин қилдурди.□

5

1 Шуниң билән Сулайман Пәрвәрдигарниң өйи үчүн қилидиған барлиқ қурулушлар тамам болғанда, у атиси Давут *Худаға* атап беғишлиған нәрсиләрни (йәни күмүч, алтун вә һәммә башқа буюмларни) елип келип, Пәрвәрдигарниң өйиниң ғәзнилиригә қойдурди.

Сулайман әһдә сандуғини ибадәтханиға елип кириду
1Пад. 8:1-66

2 Шу чағда Сулайман Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини «Давут шәһири»дин, йәни Зиондин йөткәп келиш үчүн Исраил ақсақаллирини, қәбилә бәглирини вә Исраил җәмәтлириниң бәглирини Йерусалимға жиғилишқа чақирди.
3 Буниң үчүн Исраилниң һәммә адәмлири Етаним ейида, йәни йәттинчи айда, бекитилгән һейтта падишаниң қешиға жиғилди □
4 Исраилниң һәммә ақсақаллири йетип кәлгәндә Лавийлар әһдә сандуғини көтирип *маңди*.
5 Улар әһдә сандуғини, җамаәт чедири билән униң ичидики барлиқ муқәддәс буюмларни көтирип елип чиқти. Каһинлар болған Лавийлар мошуларни елип чиқти.□
6 Сулайман падиша вә барлиқ Исраил җамаити әһдә сандуғиниң алдида меңип, көплигидин санини елип болмайдиған сан-санақсиз қой билән калини қурбанлиқ қиливататти.
7 Каһинлар Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғини өз жайиға, ибадәтханиниң ички «каламхана»сиға, йәни әң муқәддәс жайға елип кирип керубларниң қанатлириниң астиға қойди. □
8 Керубларниң йейилип турған қанити әһдә сандуғиниң орни үстидә болғачқа, әһдә сандуғи билән уни көтирип туридиған балдақларни йепип туратти.
9 Бу балдақлар сандуқниң тутқучлиридин наһайити узун чиқип турғачқа, каламханиниң алдида туруп әһдә сандуғиниң йенидики икки балдақниң учлирини көргили болатти, бирақ өйниң сиртида уларни көргили болмайтти; бу балдақлар таки бүгүнгә қәдәр шу йәрдә турмақта. □
10 Әһдә сандуғиниң ичидә Муса пәйғәмбәр Һорәб теғида турғанда ичигә салған икки тахтайдин башқа һеч нәрсә йоқ еди (Исраиллар Мисир зиминидин чиққандин кейин Пәрвәрдигар улар билән Һорәбдә әһдә түзгән еди).□

□ **4:22 «печақлар»** — яки «пилик қайчилири» яки «лахшигирлар». **«У өйниң ишиклирини, йәни ичидики әң муқәддәс жайға киридиған ички қатлима ишикләр ... алтундин қилдурди»** — башқа бир хил тәрҗимиси «У өйниң ишиклири, йәни әң муқәддәс жайниң ичигә киридиған қатлима ишикләр вә өйниң «муқәддәс жай»иниң ташқириқи ишиклириниң турум-үлгүҗәклирини алтундин қилдурди». □ **5:3 «йәттинчи айда бекитилгән һейт»** — бу һейт «кәпиләр һейти» (йәнә «чедир һейти» яки «мевә һосул һейти»му дәп атилатти), 7-айниң 15-22 күнлиридә өткүзүлиду («Лав.» 23:34). Исраилниң әрлири униңға Йерусалимда қатнишиши лазим еди. □ **5:5 «җамаәт чедири»** — яки «җамаәт жиғилидиған чедир», йәни «ибадәт чедири». □ **5:7 «каламхана»** — «әң муқәддәс жай»ниң йәнә бир атилишидур. 3:16дики изаһатни көрүң. □ **5:9 «бүгүнгә қәдәр...»** — бу ибарә шуни испатлайдуки, «Тарих-тәзкирә»ниң хатирилириниң көпинчиси ибадәтхана техи өз жайида турған вақтида, сүргүн болуштин илгири йезилған (36-бап, 11-23-айәтләрни бәлким кейинки бир хатиричи қошуп язған). □ **5:10 «Һорәб теғи»** — Синай теғиниң башқа бир исмидур.

11 Каһинлар муқәддәс жайдин чиқишти (шу йәрдә һазир болған барлиқ каһинлар,
өз нөвитигә қаримай өзлирини Худаға атап пакизлиған еди; □
12 нәғмә-навачи барлиқ Лавийлар, жүмлидин Асаф, Һеман, Йәдутун вә уларниң
оғуллири һәм қериндашлири чәкмән тонлирини кийишип, қурбангаһниң
шәрқидә туруп чаң, тәмбур вә чилтарлар челишиватқан еди; улар билән биллә
канай челиватқан йәнә бир йүз жигирмә каһин бар еди)
13 вә шундақ болдуки, канайчилар билән нәғмә-навачилар һәммиси бирдәк
челип, бир аваз билән Пәрвәрдигарға тәшәккүр-һәмдусана ейтиватқанда, йәни
канайлар, жаңлар вә һәр хил сазларни челип, жуқури аваз билән «Пәрвәрдигар
меһривандур, өзгәрмәс муһәббити әбәдил-әбәтгичидур» дәп Пәрвәрдигарни
мәдһийәләватқанда — шу һаман ибадәтхана, йәни Пәрвәрдигарниң өйи бир
булут билән толдурулди;
14 каһинлар әшу булут түпәйлидин вәзипилирини өтүшкә туралмайтти, чүнки
Пәрвәрдигарниң жулаcи Худаниң өйини толдурған еди.

6

1 Бу пәйттә Сулайман: — Пәрвәрдигар тум қараңғулуқ ичидә туримән, дәп ейтқан
еди;
2 Лекин, *и Пәрвәрдигар*, мән Сениң үчүн бир һәйвәтлик макан болсун дәп, Сән
мәңгү туридиған бир өйни ясидим, деди.□
3 Андин падиша бурулуп барлиқ Исраил жамаитигә бәхит тилиди; Исраилниң
барлиқ жамаити униң алдида туратти.
4 У мундақ деди: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә болғай!
У Өз ағзи билән атам Давутқа вәдә қилған еди вә Өз қоли билән уни әмәлгә
ашурди. У әслидә Давутқа: —
5 «Мән Өз хәлқим Исраилни Мисир зиминидин елип чиққан күндин буян
намим үчүн бу йәрдә бир өй салай дәп Исраилниң һәр қайси қәбилилириниң
шәһәрлиридин һеч қайсисини таллимидим, яки хәлқим Исраилға һөкүмран
болушқа һеч қайси адәмни таллимидим;
6 һалбуки, Мән намим шу йәрдә болсун дәп Йерусалимни таллидим вә хәлқим
болған Исраилға һөкүмранлиқ қилсун дәп Давутни таллидим» дегән еди.
7 Әнди атам Давутниң Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң намиға атап бир өй
селиш арзу-нийити бар еди.
8 Бирақ Пәрвәрдигар атам Давутқа: «Көңлүңдә Мениң намимға бир өй ясашқа
қилған нийитиң яхшидур;
9 амма шу өйни сән ясимайсән, бәлки пуштуңдин болидиған оғлуң, у Мениң
намимға атап шу өйни салиду», дегән еди.
10 Мана әнди Пәрвәрдигар Өз сөзигә әмәл қилди. Мән Пәрвәрдигар вәдә
қилғинидәк, атамниң орнини бесип, Исраилниң тәхтигә олтардим; Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигарниң намиға атап бу өйни салдим.
11 Мән бу өйдә әһдә сандуғини қойдум; әһдә сандуғи ичидә Пәрвәрдигарниң
Исраиллар билән түзгән әһдә *тахтилири* бардур» деди.

Сулайман Исраил үчүн дуа қилиду

12 Андин Сулайман Исраилниң барлиқ жамаитигә йүзлинип, Пәрвәрдигарниң
қурбангаһиниң алдида туруп қоллирини көтирип: —

□ **5:11 «Каһинлар... өзлирини Худаға атап пакизлиған еди»** — мошу «пакизлаш» Тәвраттики таһарәт бәлгүлимиләргә әмәл қилиштин ибарәт еди (мәсилән, «Лав.» 21-бап, 22:1-9ни көрүң). □ **6:2 «һәйвәтлик макан»** — йәнә бир хил тәрҗимиси «туралғу-макан».

13 (чүнки бая Сулайман мистин узунлуғи бәш гәз, кәңлиги бәш гәз, егизлиги
үч гәз келидиған бир пәштақ яситип, ташқириқи һойлиниң оттурисиға
жайлаштурған еди. У әнә шу пәштақ үстигә чиқип туруп, пүткүл Исраил
жамаити алдида жүкүнүп олтирип, асманға қарап ғуличини яйған еди)
14 — у мундақ дуа қилди: — И Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар! Нә асманда нә
зиминда Сәндәк Худа йоқтур; Сениң алдиңда пүтүн қәлби билән маңидиған Өз
қуллириң үчүн әһдәңдә туруп өзгәрмәс муһәббитиңни көрситисән.
15 Чүнки Сән Өз қулуң атам Давутқа бәргән вәдидә турдуң; Сән Өз ағзиң билән
ейтқан сөзүңни мана бүгүнкидәк Өз қолуң билән вужудқа чиқардиң.
16 Әнди һазир, и Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар, Өз қулуң атам Давутқа:
— «Әгәр сениң әвлатлириң өз йоллириға сәгәк болуп сән Мениң алдимда
маңғандәк, қанунумға әмәл қилип маңсила, саңа әвладиңдин Исраилниң тәхтидә
олтиридиған бир зат кам болмайду» дәп бәргән вәдәңдә турғайсән.
17 Әнди һазир, и Исраилниң Худаси, Сән қулуң Давутқа ейтқан сөзлириң әмәлгә
ашурулғай, дәп өтүнимән!
18 Лекин Худа Өзи растла йәр йүзидә инсанлар билән макан қиламду? Мана,
асманлар билән асманларниң асмини Сени сиғдуралмайдиған йәрдә, мән ясиған
бу өй қандақму Сениң маканиң болалисун?!
19 Лекин и Пәрвәрдигар Худайим, қулуңниң дуа вә илтижасиға қулақ селип,
қулуңниң Саңа көтәргән нидаси вә тилигини аңлиғайсән.
20 Шуниң билән Өз көзлириңни кечә-күндүз бу өйгә, йәни Сән: «Мениң намимни
у йәрдә аян қилимән» дәп ейтқан жайға кечә-күндүз тиккәйсән; Өз қулуңниң у
жайға қарап қилған дуасиға қулақ салғайсән. □
21 Қулуң вә хәлқиң Исраил бу жайға қарап дуа қилған чағда, уларниң
илтижалириға қулақ селип, Өз маканиң қилған асманлардин туруп аңлиғайсән,
аңлиғиниңда уларни кәчүргәйсән.
22 Әгәр бириси өз хошнисиға гуна қилса вә шундақла ишниң раст-ялғанлиғини
бекитиш үчүн қәсәм ичкүзүлсә, бу қәсәм бу өйдики қурбангаһиңниң алдиға
кәлсә, □
23 Сән қәсәмни асманда туруп аңлап, амал қилип Өз бәндилириң оттурисида
һөкүм чиқарғайсән; гунайи бар адәмниң гунайини өзигә қайтуруп, өз йолини
өз бешиға яндуруп, гунасиз адәмни ақлап өз адиллиғиға қарап униңға һәққини
бәргәйсән.
24 Өз хәлқиң Исраил Сениң алдиңда гуна қилғини үчүн дүшмәндин йеңилсә,
яманлиғидин қайтип бу өйдә туруп, намиңни етирап қилип саңа дуа билән
илтижа қилса,
25 Сән асманда аңлап, Өз хәлқиң Исраилниң гунайини кәчүрүп, уларни Сән ата-
бовилириға вә өзлиригә тәқдим қилған зиминға қайтуруп кәлгәйсән.
26 Улар Саңа гуна қилғини үчүн асман етилип ямғур яғмайдиған қиливетилгән
болса, лекин улар бу жайға қарап Саңа дуа қилип намиңни етирап қилип, Сениң
уларни қийинчилиққа салғиниң түпәйлидин өз гунайидин йенип товва қилса,
27 Сән асманда туруп қулақ селип, қуллириңниң вә хәлқиң Исраилниң гунайини
кәчүргәйсән; чүнки Сән уларға меңиш керәк болған яхши йолни үгитисән вә Өз
хәлқиңгә мирас қилип бәргән зиминниң үстигә ямғур яғдурисән!
28 Әгәр зиминда ачарчилиқ я ваба болса, я зираәтләр дан алмиса я һал чүшсә
я уни чекәткиләр яки чекәткә личинкилири бесивалса, я дүшмәнләр уларниң

□ **6:20 «Өз қулуңниң у жайға қарап қилған дуаси»** — яки болмиса: «өз қулуңниң у жай тоғрисидики дуаси...» □ **6:22 «Әгәр... ишниң раст-ялғанлиғини бекитиш үчүн қәсәм ичкүзүлсә...»** — бундақ қәсәм тоғрилиқ «Чөл.» 11:5-31ни көрүң. «Қәсәм бу өйдики қурбангаһниң алдиға кәлсә...» мүмкинчилиги барки, Исраилда мошундақ қәсәмләрни ичиш үчүн қурбангаһниң алдиға келиш керәк әмәс еди, пәқәт: «Худаниң қурбангаһи алдида қәсәм қилимәнки...» дегәндәк сөзләр ейтилған болса «нәқ қурбангаһ алдида турғандәк» һесаплинатти.

зиминдики шәһәрлириниң қовуқлириға һуҗум қилип қоршивалса, я һәр қандақ апәт я кесәллик болса,
29 ундақта барлиқ хәлқиң Исраил болсун, һәр қандақ киши болсун, өзигә кәлгән апәтни вә өз дәрдини билип, қоллирини бу өйгә сунуп, мәйли қандақ дуа яки илтиҗа қилсун,
30 әнди Сән туруватқан маканиң асманда туруп аңлап, кәчүрүм қилғайсән, Сән һәр бир адәмниң қәлбини билгәчкә, өзиниң йоллирини өзигә яндурғайсән (чүнки Сәнла, пәқәт Сәнла һәммә инсан балилириниң қәлблирини билгүчидурсән);
31 шундақ қилип, улар Сән ата-бовилиримизға тәқдим қилған зиминда олтирип өмриниң һәммә күнлиридә Сәндин қорқуп йоллирида маңидиған болиду.
32 Өз хәлқиң Исраилдин болмиған, Сениң улуқ намиң, қудрәтлик қолуң вә созған билигиң түпәйлидин жирақ-жирақлардин кәлгән мусапир болса, у келип бу өй тәрәпкә қарап дуа қилса,
33 Сән туруватқан маканиң болған асманларда униңға қулақ селип, у мусапир Саңа нида қилип тилигинининң һәммисигә мувапиқ қилғайсән; шуниң билән йәр йүзидики барлиқ әлләр намиңни тонуп йетип, Өз хәлқиң Исраилдәк Сәндин қорқидиған болуп, мән ясиған бу өйниң Сениң намиң билән аталғинини билиду. □
34 Әгәр Сениң хәлқиң Сениң тапшуруғуң билән дүшмини билән җәң қилишқа чиққанда, Сән таллиған бу шәһәргә, шундақла мән намиңға атап ясиған бу өй тәрәпкә қарап Сән Пәрвәрдигарға дуа қилса,
35 Сән асманларда туруп уларниң дуаси билән илтиҗасиға қулақ селип, уларни нусрәткәериштүргәйсән.
36 Әгәр улар Саңа гуна садир қилған болса (чүнки гуна қилмайдиған һечкиши йоқтур) Сән уларға ғәзәплинип, уларни дүшмәнлириниң қолиға тапшурған болсаң, булар уларни жирақ-йеқинға, өз зиминиға сүргүн қилип елип барған болса,
37 лекин улар сүргүн қилинған жутта әс-һошини тепип томва қилип, өзи сүргүн болған жутта Саңа: — Биз гуна қилип, қәбиһликкә берилип Сәндин йүз өрүп кәттуқ, дәп йелинса,
38 — әгәр уларни сүргүн қилғанларниң зиминида пүтүн қәлби вә пүтүн җенидин Сениң тәрипиңгә йенип, Сән уларниң ата-бовилириға тәқдим қилған зиминға, Сән таллиған шәһәр тәрәпкә вә мән намиңға атап ясиған бу өй тәрәпкә йүзини қилип дуа қилса,
39 Сән туруватқан маканиң болған асманларда туруп уларниң дуаси вә илтиҗалирини аңлап улар үчүн һөкүм чиқирип, Өз хәлқиңниң Саңа садир қилған гунайини кәчүрүм қилғайсән;
40 әнди и Худайим, Сәндин өтүнимән, бу йәрдә қилған дуаларға көзүң очуқ, қулиқиң диң болғай!
41 Әнди орнуңдин турғин, и Пәрвәрдигар Худа,
Сән қудритиңниң ипадиси болған әһдә сандуғуң билән,
Өз арамгаһиңға киргәйсән!
Каһинлириң һәққанийлиқ билән кийдүрүлсун,
Мөмин бәндилириң яхшилиғиңдин шатлансун!
42 И Пәрвәрдигар Худа, Өзүң мәсиһ қилғиниңниң йүзини яндурмиғайсән;

□ **6:33 «бу өйниң Сениң намиң билән аталғини»** — бу ибарә Худаниң ибадәтханиси тоғрилиқ «бу өй Мениңкидур» вә «бу өйдә Мениң ким екәнлигим аян қилиниду» дегәндәк икки мәхситини көрситиду.

Қулуң Давутқа көрсәткән өзгәрмәс муһәббитиңни есиңдә тутқайсән!».□

7

Сулайман ибадәтханини Худаға беғишлайду

1 Сулайман дуасини түгитишигила, асмандин от чүшүп көйдүрмә қурбанлиқ
һәмдә башқа қурбанлиқларни қоймай көйдүрүвәтти; Пәрвәрдигарниң шан-
шәриви өйни толдурди.
2 Пәрвәрдигарниң шан-шәриви өйни толдурувәткәчкә, каһинлар
Пәрвәрдигарниң өйигә кирәлмиди.
3 От чүшкәнлигини вә Пәрвәрдигарниң шан-шәриви өйниң үстидә
тохтиғанлиғини көрүп, Исраилларниң һәммиси таш ятқузулған мәйданда
жүкүнүп баш уруп: «Пәрвәрдигар меһривандур, Униң өзгәрмәс муһәббити
мәңгүгичә туриду!» дәп Пәрвәрдигарға ибадәт қилип тәшәккүр-мәдһийә оқушти.
4 Падиша вә пүткүл хәлиқ Пәрвәрдигарниң алдида қурбанлиқлирини сунди.
5 Сулайман падиша жигирмә икки миң кала, бир йүз жигирмә миң қойни
қурбанлиқ қилип сунди. Шундақ қилип падиша вә пүткүл хәлиқ Худаниң өйини
Худаға беғишлиди.
6 Каһинлар вә шундақла Пәрвәрдигарға атиған сазларни тутқан Лавийлар өз
орунлирида туратти (падиша Давут бу сазларни Пәрвәрдигарниң мәдһийисидә
ишләткили ясиған еди, *у Пәрвәрдигарға*: «Униң өзгәрмәс муһәббити әбәткичидур»
дәп мәдһийә оқуғинида уларни ишлитәтти); каһинлар Лавийларниң удулида
туруп канай челишатти; Исраилларниң һәммиси шу йәрдә өрә турушқан еди.
7 Сулайман Пәрвәрдигарниң өйиниң алдидики һойлисиниң оттурисини
айрип муқәддәс қилип, у йәрдә көйдүрмә қурбанлиқлар вә енақлиқ
қурбанлиғилириниң яғлирини сунди; чүнки Сулайман ясатқан мис қурбангаһ
көйдүрмә қурбанлиқлар, аш һәдийилири вә қурбанлиқларниң яғлирини қобул
қилишқа кичик кәлди.
8 Шуниң билән у вақитта Сулайман вә униң билән болған пүтүн Исраил, йәни
Хамат райониға кириш еғизидин тартип Мисир еқиниғичә һәммә йәрләрдин
кәлгән зор бир жамаәт һейт өткүзди. □
9 Сәккизинчи күни улар тәнтәнилик бир ибадәт жиғилиши өткүзди; улар йәттә
күн қурбангаһни Худаға атап беғишлиған еди андин улар йәнә йәттә күн һейт
өткүзди. □
10 Йәттинчи айниң жигирмә үчинчи күни падиша хәлиқни өз өй-чедирлиригә
қайтурди; улар Пәрвәрдигарниң Давутқа, Сулайманға вә Өз хәлқи Исраилға
қилған яхшилиқлири үчүн қәлбидә шат-хурам болуп қайтип кәтти.

11 Шундақ қилип Сулайман Пәрвәрдигарниң өйини вә падишаниң ордисини ясап
пүттүрди. Сулайманниң көңлигә Пәрвәрдигарниң өйидә вә өзиниң ордисида
немә қилиш кәлгән болса, шу ишларниң һәммиси оңушлуқ пүтти.□

□ **6:42 «Өзүң мәсиһ қилғиниң»** — бу, бәлким Давутниң әвлади болған Сулайман падишаниң өзи үчүн қилған дуаси. Худаниң «мәсиһ қилғини» тоғрилиқ «Зәбур» 2-күй вә изаһатларни көрүң. **«қулуң Давутқа көрсәткән өзгәрмәс муһәббитиң»** — шүбһисизки, бу ибарә Худаниң Давутқа қилған барлиқ вәдилирини өз ичигә алиду. □ **7:8 «Хамат райониға кириш еғизидин тартип...»** — яки «Либо-Хаматтин тартип...». □ **7:9 «... Йәнә йәттә күн һейт өткүзди»** — «кәпиләр һейти» бекитилгән вақит йәттә күн еди. Исраиллар мошу вақитқа йәнә йәттә күн қошти. □ **7:11 «орда»** — бу айәттә «өй» дегән сөз билән ипадилиниду.

Пәрвәрдигар Сулайманға вәдә һәм агаһ бериду
1Пад. 9:1-9

12 Андин Пәрвәрдигар кечидә Сулайманға аян болуп униңға: «Мән сениң
дуайиңни аңлидим вә Өзүмгиму бу җайни «қурбанлиқ өйи» болушқа таллидим.
13 Әгәр Мән асманни ямғур яғмайдиған қилип етивәтсәм яки чекәткиләргә
зиминдики мәһсулатларни йәп ташлашни буйрусам вә яки хәлқим арисиға ваба
тарқитивәтсәм,
14 *шу чағда* намим билән аталған бу хәлқим өзини кәмтәр тутуп, дуа қилип
йүзүмни изләп, рәзил йоллиридин янса, Мән асманда туруп аңлап, уларниң
гунайини кәчүримән вә зиминини сақайтимән. □
15 Әнди бу йәрдә қилинған дуаларға Мениң көзлирим очуқ вә қулақлирим диң
болиду.
16 Мән әнди намим мәңгү бу йәрдә аян қилинсун дәп бу өйни таллап, уни Өзүмгә
муқәддәс қилдим; көзүмму, қәлбимму һемишә шу йәрдә болиду.
17 Сән болсаң, атаң Давутниң алдимда маңғинидәк сәнму саңа буйруғинимниң
һәммисигә мувапиқ әмәл қилиш үчүн бәлгүлимилирим вә һөкүмлиримни тутуп
алдимда маңсаң,
18 Мән әнди атаң Давутқа: «Исраилниң тәхтидә саңа әвладиңдин олтиришқа
бир зат кам болмайду» дәп әһдә қилғинимдәк, Мән сениң падишалиқ тәхтиңни
Исраилниң үстидә мәһкәм қилимән.
19 Бирақ әгәр силәр Мениңдин йүз өрүп, Мән силәрниң алдиңларда җакалиған
бәлгүлимилирим вә әмирлиримни ташлап, башқа илаһларниң қуллуғиға кирип
чоқунсаңлар,
20 шу чағда Мән Исраилни уларға тәқдим қилған зиминидин җулуп ташлаймән;
вә Өз намимни көрситишкә Өзүмгә муқәддәс қилған бу өйни нәзиримдин
ташлаймән вә Исраилни һәммә хәлиқләр арисида сөз-чөчәк вә тапа-тәнениң
объекти қилимән;
21 бу өй гәрчә һазир улуқ болсиму, шу заманда униңдин өткәнләрниң һәммиси
қаттиқ һәйран қилишип: «Пәрвәрдигар бу зиминға вә бу өйгә немишкә шундақ
қилғанду?» дәп сорайду. □
22 Кишиләр: — Чүнки *зиминдики хәлиқләр* ата-бовилириниң Худаси, йәни уларни
Мисир зиминидин чиқарған Пәрвәрдигарни ташлап, өзлирини башқа иларһларға
бағлап, уларға сәҗдә қилип қуллуғида болғанлиғи үчүн, У бу пүткүл күлпәтни
уларниң бешиға чүшүрүпту, дәп җавап бериду.

8

Қурулушлар вә сода-сетиқлар
1Пад. 9:10-28

1 Шундақ болдики, жигирмә жил өтүп, Сулайман Пәрвәрдигарниң өйи билән
падишаниң өйини ясап болғандин кейин,
2 у Һирам өзигә соға қилған шәһәрләрни қайтидин қуруп чиқти; Исраиллар шу
йәрдә олтирақлашти.□
3 Сулайман Хамат-Зобаһ шәһиригә берип уни ишғал қилди.
4 У йәнә чөлдики Тадморни вә өзиниң Хаматта қурған барлиқ ғәзнә шәһәрлирини
йәнә оңшитип қурди.

□ **7:14 *...уларниң*** зиминини сақайтимән — мошу дегәнлик Худаниң қәһәтчилик, чекәткиләр вә вабалар йәткүзгән зиянни әслигә кәлтүрүшини көрситиду. □ **7:21 «бу өй гәрчә һазир улуқ болсиму...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бу өй бир харабә болиду,...» □ **8:2 «Һирам»** — яки «Һурам», йәни Турниң падишаси.

5 У йәнә Үстүнки Бәйт-Һорон билән Астинқи Бәйт-Һоронни сепил, балдақлиқ қовуқлири болған қорғанлиқ шәһәрләргә айландурди;
6 Баалатни, шундақла өзигә хас һәммә ғәзнә шәһәрлирини, «җәң һарвуси шәһәрлири»ни, атлиқларни орунлаштурған шәһәрләрни вә Йерусалимда, Ливанда вә өзи сорайдиған барлиқ зиминда халиғинини бена қилди.
7 Исраилдин болмиған Һиттийлар, Аморийлар, Пәриззийләр, Һивийлар вә Йәбусийлардин *Исраил* зиминида қелип қалғанларниң һәммисини болса,
8 Сулайман буларни, йәни Исраиллар пүтүнләй йоқатмиған әлләрниң қалған әвлатлирини қуллуқ һашаға тутти. Улар бүгүнки күнгичә шундақ болуп кәлди. □
9 Лекин Исраиллардин Сулайман өз ишлири үчүн һеч кимни қул қилмай, бәлки уларни ләшкәр, һөкүмдар-әмәлдар, һарву билән атлиқларниң сәрдарлири қилди.
10 Булардин падиша Сулайманниң ишлигүчиләрниң үстигә қойған чоң назарәтчилири болуп, икки йүз әллик еди.□
11 Сулайман Пирәвнниң қизини «Давутниң шәһири»дин өзи униңға салдурған ордиға әкәлтүрди; чүнки у: «Аялимниң Исраил падишаси Давутниң ордисида туруши мувапиқ әмәс; чүнки Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи барғанлиги җайларниң һәммиси муқәддәстур», — деди. □
12 Сулайман бу чағда Пәрвәрдигарниң қурбангаһида, йәни *муқәддәс җайниң* айванниниң алдиға салдурған қурбангаһта Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқ тәқдим қилатти;
13 — йәни Муса пәйғәмбәрниң тапшуруғи бойичә, һәр күни, шабат күнлиридә, айниң биринчи күнлиридә вә һәр жилда үч қетим өткүзүлидиған алаһидә һейт күнлиридә — «петир нан һейти», «һәптиләр һейти» вә «кәпиләр һейти»дики күнләрдә бекитилгән бурчлуқ қурбанлиқларни қилатти. □
14 Сулайман йәнә атиси Давутниң бәлгүләп бәргини бойичә каһинларниң хизмәтлириниң вә Лавийларниң бурчлириниң ада қилиниши үчүн нөвәт-гуруппиларни бекитти; Лавийларниң һәр күни мәдһийә оқуш вә каһинларниң алдида хизмәтләрни ада қилиш бурчи бар еди. Сулайман йәнә дәрвазивәнләрни нөвити бойичә һәр дәрвазиниң хизмитини қилишқа бекитти; чүнки Худаниң адими Давутниң буйруғи шундақ еди.
15 *Каһин-лавийлар* падишаниң каһинларға вә Лавийларға буйруғанлиридин, мәйли қандақ иш болсун яки ғәзниләргә даир иш болсун һеч баш тартмайтти.
16 Пәрвәрдигарниң өйини селишта, өй ули селинған күндин тартип пүткичә Сулайманниң барлиқ қурулуш ишлири пухта тамамланди. Шундақ қилип Пәрвәрдигарниң өйи пүтти.
17 Андин Сулайман Едом зиминида *Қизил* деңиз бойидики Әзион-Гәбәргә вә Елатқа қарап маңди.
18 Һурам *падиша* өз хизмәткарлири арқилиқ кемиләр вә деңиз йоллириға пишшиқ адәмлирини Сулайманниң йениға әвәтти. Улар Сулайманниң хизмәткарлири

□ **8:8 «Исраиллар пүтүнләй йоқатмиған әлләр...»** — бу вақиәләр Йәшуа пәйғәмбәр заманида болған. Тәвраттики «Йәшуа»ни көрүң. Мошу һашарчилар 13:5-16дә хатириләнгәнләрдин башқа һашарчилар болса керәк еди. **«улар бүгүнки күнгичә шундақ болуп кәлди»** — бу сөз Исраиллар техи өз вәтинидә турған вақтида хатириләнгән, әлвәттә. □ **8:10 «чоң назарәтчилири... Икки йүз әлликИди»** — «1Пад.» 9:23дә бу сан бәш йүз әллик дейилиду. Бәлки бу санлар башқа-башқа вақиттики әһвалларни көрситиши мумкин. □ **8:11 «Сулайман Пирәвнниң қизини ... өзи униңға салдурған ордиға әкәлтүрди; чүнки у: «Аялимниң Исраил падишаси Давутниң ордисида туруши мувапиқ әмәс»** — униң шундақ орунлаштурушиниң сәвәви, Пирәвнниң қизи Йәһудий болмиғачқа вә бәлким Пәрвәрдигардин қорқмиғанлиғи үчүн еди. □ **8:13 «петир нан һейти»** — йәнә «өтүп кетиш һейти» яки «пасха һейти» дәп атилиду. Әмәлийәттә «өтүп кетиш һейти» «петир нан һейти»ниң биринчи күнидила өткүзүлиду. **«кәпиләр һейти»** — «һәптиләр һейти» — йәни «дәсләпки һосул һейти» дәп атилиду.

билән биллә Офирға берип, у йәрдин төрт йүз әллик талант алтун елип, уни
падиша Сулайманниң қешиға йәткүзүп кәлди. □

9

Шебаниң аял падишаси даналиқни издәп келиду
1Пад. 10:1-3

1 Шебаниң аял падишаси болса Сулайманниң даңқ-шөһритини аңлап, уни
қийин чигиш-соаллар билән синиғили Йерусалимға кәлди. У хушбуй буюмлар,
интайин тола алтун вә яқут-гөһәрләр артилған төгиләрни елип, чоң дәбдәбә
билән кәлди. Сулайманниң қешиға кәлгәндә өз көңлигә пүккән һәммә иш
тоғрилиқ униң билән сөзләшти.
2 Сулайман униң һәммә сориғанлириға жавап бәрди. Һеч немә Сулайманға
қараңғу әмәс еди, бәлки һәммисидә униңға жавап бәрди.
3 Шебаниң аял падишаси Сулайманниң даналиғиға, ясиған орда-сарайға,
4 дәстихандики таамларға, әмәлдарларниң қатар-қатар олтиришлириға,
хизмәткарлириниң қатар-қатар турушлириға, уларниң кийгән кийимлиригә,
униң сақийлири вә уларниң кийгән кийимлиригә вә униң Пәрвәрдигарниң
өйидә атап сунған көйдүрмә қурбанлиқлириға қарап, үни ичигә чүшүп кәтти.□
5 У падишаға: — Мән өз жутумда силиниң ишлири вә даналиқлири тоғрисида
аңлиған хәвәр раст екән;
6 амма мән келип өз көзлирим билән көрмигичә бу сөзләргә ишәнмигән едим; вә
мана, мән һәтта йериминиму аңлимиған екәнмән; силиниң даналиқлири билән
бәрикәт-баяшатлиқлири мән аңлиған хәвәрдин зиядә екән.
7 Силиниң адәмлири немидегән бәхитлик-һә! Һемишә силиниң алдилирида
туруп даналиқлирини аңлайдиған бу хизмәткарлири нәқәдәр бәхитликтур!
8 Силидин сөйүнгән, силини өзи үчүн Исраилниң тәхтигә олтарғузған
Пәрвәрдигар Худалири мубарәктур! Худалири Исраилға бағлиған муһәббити
үчүн, уларни мәңгү мәзмут турсун дәп У силини тоғра һөкүм вә адаләт сүргили
улар үстигә падиша қилди, деди.
9 У падишаға бир йүз жигирмә талант алтун, интайин көп хушбуй буюмлар вә
яқут-гөһәрләрни соға қилди. Шебаниң аял падишаси Сулайман падишаға сунған
шунчә зор миқдардики хушбуй буюмлар шуниңдин кейин һеч көрүнгән әмәс
10 (Офирдин алтунларни әпкелидиған Һурамниң хизмәткарлири вә
Сулайманниң хизмәткарлири йәнә интайин зор миқдардики сәндәл яғичини вә
яқут-гөһәрләрниму елип кәлди.
11 Падиша сәндәл яғичидин Пәрвәрдигарниң өйи үчүн вә падишаниң ордиси үчүн
пәләмпәйләр ясап һәм нәғмә-навачилар үчүн чилтарлар вә сазларни шуниңдин
ясатти. Шундақ есил сәндәл яғичи Йәһуда зиминида бу вақитқичә һеч көрүлүп
бақмиған еди). □
12 Сулайман падиша Шебаниң аял падишасиға униң өзигә қилған соғилиридин
ашуруп соға тутти, аял падишаниң көңли тартқан һәммини — немә сориса, шуни
бәрди; андин у хизмәткарлири билән йолға чиқип өз жутиға қайтип кәтти.

□ **8:18 «төрт йүз әллик талант алтун»** — 450 талант бәлким 15 тонна еди. **«Һурам өз хизмәткарлири арқилиқ кемиләр вә деңиз йоллириға пишшиқ адәмлирини Сулайманниң йениға әвәтти. Улар ... Офирға берип, у йәрдин ... алтун елип, уни падиша Сулайманниң қешиға йәткүзүп кәлди»** — Һурамниң кемилири бәлким жуқурида 17-айәттә тилға елинған Әзион-Гәбәр вә Елат дегән портларға берип-келәтти.
□ **9:4 «үни ичигә чүшүп кәтти»** — ибраний тилида «униңда роһ қалмиди». Демәк, интайин һәйран қалди. □ **9:11 «шундақ есил сәндәл яғичи»** — яки «ундақ сазлар».

Сулайманниң байлиқлири
1Пад. 10:14-29

13 Сулайманға һәр жили кәлтүрүлгән алтунниң өзи алтә йүз атмиш алтә талант
еди. □
14 Бу киримдин башқа, оқәтчи-тижарәтчиләр, барлиқ әрәб падишалар вә өз
зиминидики әмәлдарларму алтун-күмүчләрни елип Сулайманға тапшуратти.
15 Сулайман падиша икки йүз чоң сипарни соқтурди вә һәр сипарға алтә йүз
шәкәл алтун кәтти . □
16 Шундақла үч йүз қалқанни япилақланған алтундин ясиди; һәр бир қалқанни
ясашқа үч йүз шәкәл алтун ишлитилди; падиша уларни «Ливан ормини
сарийи»ға есип қойди.□
17 Падиша пил чишлиридин чоң бир тәхт ясап, уни сап алтун билән қаплатти.
18 Тәхтниң алтә қәвәтлик пәләмпийи бар еди, униң бир алтун путпәриси тәхт
билән тутишип туратти; орундуқниң икки йенида таянғучиси бар еди, һәр бир
таянғучниң йенида бирдин өрә турған ширниң һәйкили бар еди.
19 Алтә қәвәтлик пәләмпәйниң үстидә, оң вә сол тәрипидә өрә турған он икки
ширниң һәйкили болуп, һәр бир басқучниң оң-сол тәрипидә бирдин бар еди;
башқа һеч қандақ әлдә униңға охшаш ясалғини йоқ еди.
20 Сулайман падишаниң барлиқ жам-пиялилири алтундин ясалған; «Ливан
ормини Сарайи»дики барлиқ қача-қучилар тавланған алтундин ясалған;
Сулайманниң күнлиридә күмүч һеч немә һесаплинатти.
21 Чүнки падишаниң кемилири Һурамниң хизмәткарлири билән биллә
Таршишқа берип туратти; «Таршиш кемә»ләр һәр үч жилда бир қетим келип
алтун-күмүч, пил чишлири, маймунлар вә тозларни әкеләтти.□
22 Сулайман падиша йәр йүзидики барлиқ падишалардин байлиқта вә даналиқта
үстүн еди.
23 Худаниң Сулайманниң көңлигә салған даналиқини аңлаш үчүн йәр йүзидики
барлиқ падишалар униң билән дидарлишиш арзуси билән келәтти;
24 кәлгәнләрниң һәммиси өз соғитини елип келәтти; йәни күмүч қача-қучилар,
алтун қача-қучилар, кийим-кечәкләр, дубулға-савутлар, тетитқулар, атлар вә
қечирларни елип келәтти. Һәр жили улар бәлгүлик миқдарда шундақ қилатти.
□
25 Вә Сулайманниң жәң һарвусиға қатидиған атлири үчүн төрт миң еғили бар
еди, шуниңдәк он икки миң атлиқ әскири бар еди; у уларни «жәң һарвуси
шәһәрлири»гә вә өзи туридиған Йерусалимға орунлаштурди. □
26 Сулайман *Әфрат* дәриясидин Филистийә зиминиғичә таки Мисирниң
чегарисиға қәдәр болған барлиқ падишалиқлар үстидин һөкүмранлиқ қилди.
27 Падиша Йерусалимда күмүчни таштәк көп, кедир дәрәқлирини жәнубий

□ **9:13 «алтә йүз атмиш алтә талант»** — 666 талант, 22 тонна. □ **9:15 «алтә йүз шәкәл»** — 600 шәкәл бәлким 7 килограмға йеқин. □ **9:16 «үч йүз шәкәл»** — 300 шәкәл бәлким 3.5 килограмға йеқин. **«Ливан ормини сарийи»** — Сулайманниң ордисиниң «Ливан ормини сарийи» дәп атилишиниң сәвәви униң қурулушида Ливандин кәлтүрүлгән чирайлиқ кедир яғачлирини көп ишләткәнликтин болған еди. Орда ичидә «кедир яғичи түврүгидин төрт қатар» болғини үчүн «ормандәк» көрүнгән болса керәк. □ **9:21 «Таршиш** — «Таршиш» дегән исим Испанийә, шималий Африқа яки Британнийәни яки үчиниң һәммисини көрситиду. **«Таршиш кемә»** — бәлким Таршиш дегән портқа берип келиш сәпиригә чидамлиқ болған кемини көрситәтти. □ **9:24 «тетитқулар»** — яки «хушбуй буюмлар». □ **9:25 «жәң һарвусиға қатидиған атлири үчүн төрт миң еғил»** — яки «атлар үчүн төрт миң еғили, жәң һарвулири вә...». **«он икки миң атлиқ әскири»** — яки пәқәт «он икки миң атлири».

түзләңликтики үҗмә дәрәқлиригә охшаш нурғун қилди. □
28 Кишиләр атларни Мисирдин вә һәр қайси жутлардин Сулайманға йәткүзүп
берип туратти.

29 Сулайманниң башқа әмәллири баштин ахириғичә «Натан пәйғәмбәрниң
баянлири», «Шилоһлуқ Ахияһниң бишарити», шундақла Нибатниң оғли
Йәробоам тоғрилиқ «Алдин көргүчи Иддо көргүн аламәт көрүнүшләр» дегән
китапларға пүтүлгән әмәсмиди? □ ■
30 Сулайман Йерусалимда туруп пүтүн Исраилниң үстидин қириқ жил сәлтәнәт
қилди.
31 Сулайман ата-бовилири арисида ухлиди; халайиқ уни атиси Давутниң
шәһиридә дәпнә қилди; униң оғли Рәһобоам униң орниға падиша болди.□

10

Исраил иккигә бөлүнүп кетиду — шималий қәбилиләр Рәһобоамға қарши чиқиду
1Пад. 12:1-24

1 Рәһобоам Шәқәмгә барди; чүнки пүткүл Исраил уни падиша тиклигили Шәқәмгә
кәлгән еди.
2 Нибатниң оғли Йәробоам шу ишни аңлиғанда шундақ болдики, Мисирдин
қайтип кәлди (чүнки у Сулайман падишадин қечип Мисирда туруватватти).
3 Әнди халайиқ адәм әвәтип уни чақиртип кәлди. Шуниң билән Йәробоам вә
пүткүл Исраил келип Рәһобоамға: —
4 Силиниң атилири бойнимизға салған боюнтуруғини еғир қилди. Сили
әнди атилириниң бизгә қойған қаттиқ тәләплири билән еғир боюнтуруғини
йеникләтип бәрсилә, силиниң хизмәтлиридә болимиз, дейишти.
5 У уларға: — һазирчә қайтип үч күндин кейин андин қешимға йәнә келиңлар,
деди. Шуниң билән хәлиқ тарилип кәтти.
6 Рәһобоам падиша өз атиси Сулайман һаят вақтида униң хизмитидә турған
мойсипитлардин мәслиһәт сорап: — Бу хәлиққә беридиған җававим тоғрисида
немә мәслиһәт көрситисиләр? — деди.
7 Улар униңға: — Әгәр сили разилиқ билән бүгүн бу хәлиқни хуш қилип уларға
меһриван муамилә көрситип, уларға яхши сөзләр билән җавап қилсила, улар
силиниң барлиқ күнлиридә хизмәтлиридә болиду, деди.
8 Лекин у мойсипитларниң көрсәткән мәслиһәтини қайрип қоюп, өзи билән чоң
болған, алдида хизмитидә болуватқан яшлардин мәслиһәт сорап
9 уларға: — Маңа «Силиниң атилири бизгә салған боюнтуруқни йеникләткәйла»
дәп тилигән бу хәлиққә җавап беришимиз тоғрилиқ қандақ мәслиһәт берисиләр?
— деди.
10 Униң билән чоң болған бу яшлар униңға: — «Силиниң атилири
боюнтуруғимизни еғир қилди, әнди сили уни бизгә йеник қилғайла» дәп
ейтқан бу хәлиққә сөз қилип: — «Мениң чимчилақ бармиғим атамниң белидин
томрақтур.

□ **9:27 «кедир дәрәқлири»** — яки «кедир яғичи». Лекин бизниңчә Сулайман кедир яғичини ишлитипла қалмай, шу чирайлиқ дәрәқләрдин Йерусалим әтрапиға көп тиктүрди («Топ.» 2:5ни көрүң). **«җәнубий түзләңлик»** — ибраний тилида «Шәфәлаһ» — бу йәр исми. □ **9:29 «Натан пәйғәмбәрниң баянлири», «Шилоһлуқ Ахияһниң бишарити» вә «Алдин көргүчи Иддо көргүн аламәт көрүнүшләр»** — мошу үч китаптин һазир хәвиримиз йоқ. ■ **9:29** 1Пад. 11:41-43 □ **9:31 «Сулайман... ата-бовилири арисида ухлиди»** — мошу ибарә вә униңға охшап кетидиған ибариләр үстидә «Падишаһлар»дики «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.

11 Атам силәргә еғир боюнтуруқни салған, лекин мән боюнтуруғуңларни техиму
еғир қилимән. Атам силәргә қамчилар билән тәнбиһ-тәрбийә бәргән болса мән
силәргә «чаянлиқ қамчилар» билән тәнбиһ-тәрбийә беримән», дегәйла, — деди.□
12 Рәһобоам падиша уларға: «Үч күндин кейин андин қешимға йәнә келиңлар»
дегинидәк, Йәробоам вә барлиқ хәлиқ үчинчи күни униң қешиға кәлди.
13 Рәһобоам падиша мойсипитларниң мәслиһәтини ташлап көпчиликкә
қаттиқлиқ билән җавап бәрди.
14 У яшларниң мәслиһәти бойичә уларға: — Атам силәргә еғир боюнтуруқни
салған, лекин мән уни техиму еғир қилимән. Атам силәргә қамчилар билән
тәнбиһ бәргән болса мән силәргә «чаянлиқ қамчилар» билән тәнбиһ-тәрбийә
беримән, деди.
15 Шуниң билән падиша хәлиқниң сөзини аңлимиди. Бу иш Худа тәрипидин
болған; чүнки буниң билән Пәрвәрдигарниң Шилоһлуқ Ахияһниң вастисидә
Нибатниң оғли Йәробоамға ейтқан сөзи әмәлгә ашурулидиған болди.
16 Пүткүл Исраил падишаниң уларниң сөзигә қулақ салмиғинини көргәндә
хәлиқ падишаға җавап берип: — Давуттин бизгә немә несивә бар? Йәссәниң
оғлида бизниң һеч мирасимиз йоқтур! Һәр бириңлар өз өй-чедирлириңларға
қайтиңлар, и Исраил! И Давут, сән өз җәмәтиңгила егә бол — деди. Шуниң билән
Исраиллар өз өй-чедирлириға қайтип кетишти.□
17 Амма Йәһуда шәһәрлиридә олтарған Исраилларға болса, Йәробоам уларниң
үстигә һөкүм сүрди. □
18 Рәһобоам падиша баҗ-алван беги Адорамни Исраилларға әвәтти, лекин пүткүл
Исраил уни чалма-кесәк қилип өлтүрди. У чағда Рәһобоам падиша алдирап,
өзиниң җәң һарвусиға чиқип, Йерусалимға тикивәтти.
19 Шу тәриқидә Исраил Давутниң җәмәтидин йүз өрүп, бүгүнгә қәдәр униңға
қарши чиқип кәлди. □

11

Рәһобоамниң ишлири

1 Рәһобоам Йерусалимға келип, Исраил билән җәң қилип падишалиқни өзигә
қайтуруп әкилиш үчүн Йәһуда билән Бинямин җәмәтидин бир йүз сәксән миң
хилланған җәңгивар әскәрни топлиди.
2 Лекин Худаниң сөзи Худаниң адими Шемаяға келип: —
3 «Йәһуданиң падишаси, Сулайманниң оғли Рәһобоамға, Йәһуда билән
Биняминдики Исраилларға сөз қилип: —□
4 «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Һуҗумға чиқмаңлар, қериндашлириңлар билән
җәң қилмаңлар; һәр бириңлар өз өйүңларға қайтип кетиңлар; чүнки бу иш
Мәндиндур», дегин» — дейилди. Вә улар Пәрвәрдигарниң сөзлиригә қулақ салди,
Йәробоамға һуҗум қилиштин янди.

□ **10:11 «чаянлиқ қамчилар»** — яки болмиса «чаянлар» дегәнниң немә екәнлиги һазир мәлум әмәс, һеч болмиғанда падишаниң интайин қаттиқ муамилисини көрситиду, әлвәттә. □ **10:16 «өй-чедирлириға қайтип кетишти»** — «ибраний тилида «өз чедирлириға қайтип кетишти». □ **10:17 «Йәһуда шәһәрлиридә олтарған Исраиллар»** — буларниң көпинчиси Йәһуда вә Бинямин қәбилилиридин болған, әлвәттә. Башқа қәбилидикиләрмй болуши мүмкин. □ **10:19 «Исраил»** — бу тарихта мошу йәрдин башлап адәттә «шималий падишалиқ», йәни «он қәбилә»ни көрситиду. □ **11:3 «Йәһуда билән Биняминдики Исраиллар»** — бәлким Йәһуда қәбилисидикиләр, Бинямин қәбилисидикиләр (өзлирини «Исраиллар» дәп һесаплиған, әлвәттә) һәм Йәһуда вә Бинямин жутлирида турушлуқ башқа қәбилиләрдин кәлгән Исраилларни көрсәтсә керәк.

5 Рәһобоам Йерусалимда туратти, вә Йәһудада қорғанлиқ шәһәрләрни салғузған
еди.
6 У Бәйт-Ләһәм, Етам, Тәкоа,
7 Бәйт-Зур, Сокоһ, Адуллам,
8 Гат, Марәшаһ, Зиф,
9 Адорайим, Лақиш, Азикаһ,
10 Зораһ, Айжалон, Һебронни ясатти; буларниң һәммиси қорғанлиқ шәһәрләр
болуп, Йәһуда вә Бинняминниң зиминида еди. □
11 У барлиқ қәлъә-қорғанларни мустәһкәмлиди вә уларда сәрдарларни
тайинлиди, запас ашлиқ, май вә шарапларни тәйярлиди. □
12 У йәнә һәр қайси шәһәрләрни көплигән қалқан вә нәйзиләр билән
қуралландуруп, аламәт мустәһкәмливәтти. Йәһуда билән Бинямин униң
тәрипидә туратти.□
13 Пүткүл Исраилда туруватқан каһинлар билән Лавийлар қайси жутта болмисун
униң тәрипидә туратти.
14 Чүнки Йәробоам билән униң оғуллири Лавийларни чәткә қеқип, уларниң
Пәрвәрдигарниң хизмитидә болуп каһинлиқ өткүзүшини чәклигәнлиги
үчүн, улар өзлириниң отлақлири вә мал-мүлкини ташлап Йәһуда зиминға
вә Йерусалимға келишкән еди
15 (чүнки Йәробоам «жуқури жайлар»дики хизмәт үчүн «текә илаһлири» вә
өзи ясиған мозай мәбудлириниң қуллуғида болушқа өзи үчүн каһинларни
тайинлиған еди). □
16 Вә бу *Лавийларға* әгишип, Исраилниң һәммә қәбилилиридин көңлидә
Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарни сеғинип-издәшкә ирадә тиклигәнләр ата-
бовилириниң Худаси болған Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилиш үчүн Йерусалимға
келишти.
17 Шундақ қилип улар Йәһуда падишалиғиниң күчини ашуруп, Сулайманниң
оғли Рәһобоамни үч жил күчләндүрди; чүнки *Йәһудадикиләр* үч жил Давутниң вә
Сулайманниң йолида маңған еди.
18 Рәһобоам Маһалатни әмригә алди. Маһалат Давутниң оғли Йәримотниң қизи;
униң аниси Йәссәниң оғли Елиабниң қизи Абиһайил еди.
19 Маһалаттин Рәһобоамға Йәуш, Шемария вә Заһам дегән оғуллар төрәлди.
20 Кейинки вақитларда Рәһобоам йәнә Абшаломниң *нәврә* қизи Маакаһни әмригә
алди; у униңға Абия, Аттай, Зиза вә Шеломитларни туғуп бәрди.
21 Рәһобоам Абшаломниң *нәврә* қизи Маакаһни әмригә алған барлиқ аяллири
вә кенизәклиридин бәкрәк сөйәтти; чүнки у җәмий он сәккиз аял вә атмиш
кенизәкни әмригә алған; у җәмий жигирмә сәккиз оғул, атмиш қиз пәрзәнт
көргән.

□ **11:10 «Зораһ»** — яки «Зореаһ». □ **11:11 «барлиқ қәлъә-қорғанлар»** — бәлким жуқурида тилға елинған шәһәрләрни, болмиса улардин айрим туридиған қәлъә-қорғанларни көрситиду. □ **11:12 «униң тәрипидә туратти»** — яки «униңға тәвә еди». □ **11:15 «жуқури жайлар»** — Тәвраттики «Қан.» 12:5-14дә вә башқа мунасивәтлик йәрләрдә, Худа Исраилларға: Бириси Маңа атап қурбанлиқ қилса, пәқәт «Өзүм таллиған жай»да қурбанлиқ қилсун, дәп тапилайду. Исраилниң тарихида Худа мошундақ қурбанлиқ қилидиған бир нәччә жайни бекиткән еди (бир вақитта пәқәт бирла жайни бекиткән еди). Бирақ Исраиллар бәлким өз қолайлиғини көзләп (вә бәлким бутпәрәсләрниң иш-һәрикәтлирини дорап) Худаниң әмрини нәзиридин сақит қилип тағ чоққилири қатарлиқ жуқури жайларда Худаға ибадәт қилип қурбанлиқ қилған. Буниң шундақ бир хәтири бар едики, улар әтрапидики бутпәрәсләрниң тәсирини қобул қилип, шу йәрдә һәр хил бутларғиму чоқунуп, һәтта бутпәрәсләргә әгишип «инсан қурбанлиқ»ларниму қилиши мүмкин вә дәрвәқә көп вақитларда шундақ қилди (мәсилән, «Әз.» 16:21, 20:26ни көрүң).

22 Рәһобоам Маакаһдин болған оғли Абияни қериндашлири ичидә һәммидин чоң
шаһзадә қилип тиклиди, чүнки у уни падишалиққа варис қилмақчи еди.
23 Рәһобоам ақиланилик билән иш көрүп, оғуллирини Йәһуданиң барлиқ
зиминлири вә Бинияминниң барлиқ зиминлиридики барлиқ қорғанлиқ
шәһәрләргә орунлаштуруп, уларни наһайити көп запас озуқ-түлүк билән
тәминлиди; у йәнә уларға нурғун хотун елип бәрди.

12

Рәһобоам Пәрвәрдигарға йүз өрийду
1Пад. 14:21-31

1 Рәһобоамниң падишалиғи мустәһкәм болғанда, шундақла күчәйгәндә,
шундақ болдики, у Пәрвәрдигарниң қанун-әһкамлирини тәрк қилди вә пүткүл
Исраилларму униңға әгишип кәтти.
2 Вә уларниң Пәрвәрдигарға вапасизлиқ қилғини түпәйлидин, Рәһобоам
сәлтәнитиниң бәшинчи жилида шундақ болдики, Мисирниң падишаси Шишак
Йерусалимға һуҗум қозғиди.
3 Шишак бир миң икки йүз җәң һарвуси, атмиш миң атлиқ әскәрни башлап кәлди;
у өзи билән биллә Мисирдин елип чиққан ләшкәрләр, җүмлидин Ливийәликләр,
Суккийләр вә Ефиопийләр сан-санақсиз еди.
4 У Йәһудаға тәвә болған қорғанлиқ шәһәрләрни ишғал қилди, андин
Йерусалимға һуҗум қилишқа кәлди.
5 Бу чағда Шишак сәвәвидин Йәһуда әмәлдарлири Йерусалимға жиғилишқан
еди; Шимая пәйғәмбәр Рәһобоам вә әмәлдарларниң йениға келип уларға: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Силәр мениңдин ваз кәчкиниңлар үчүн, Мәнму
силәрдин ваз кечип Шишакниң қолиға тапшурдум» дәйду, деди.
6 Шуни аңлап, Исраил әмәлдарлири билән падиша өзлирини төвән қилип: —
Пәрвәрдигар адилдур, дейишти.
7 Пәрвәрдигар уларниң өзлирини төвән қилғанлиғини көрүп Пәрвәрдигарниң
сөзи Шимаяға йетип келип: —«Улар өзлирини төвән қилған екән, Мән уларни
һалак қилмай, бәлки уларға азғинә нижат көрситимән вә Мениң қайнап турған
ғәзивим Шишакниң қоли билән Йерусалимға төкүлмәйду. □
8 Һалбуки, уларниң Маңа беқиниш билән дуниядики падишалиқларға
беқинишниң қандақ пәрқи барлиғини билип йетиши үчүн, улар Шишакқа
беқинди болиду» — дейилди.
9 Шуниң билән Мисир падишаси Шишак Йерусалимға һуҗум қилип,
Пәрвәрдигарниң өйидики ғәзнә-байлиқлар билән падишаниң ордисидики
ғәзнә-байлиқларни елип кәтти. У һәммисини, җүмлидин Сулайман ясатқан
алтун сипар-қалқанларни қоймай елип кәтти.
10 Уларниң орнида Рәһобоам падиша мистин бир мунчә сипар-қалқанлар яситип,
уларни падиша ордисиниң кириш йолини сақлайдиған пасибан бәглириниң
қолиға тапшурди.
11 Падиша һәр қетим Пәрвәрдигарниң өйигә киридиған чағда, пасибанлар у
қалқанларни елип тутуп туратти, андин уларни йәнә пасибанханиға әкелип
қоюшатти.

□ **12:7 «... уларға азғинә нижат көрситимән»** — яки «...уларни бир аздин кейин қутқузимән» яки «...уларни вақтинчә қутқузимән».

12 Шуниң билән падиша өзини төвән қилғандин кейин, Пәрвәрдигарниң ғәзиви униңдин йенип, уни тамамән йоқитивәтмиди; Йәһудадикиләр ичидиму аз-тола яхши ишлар тепилди. □
13 Падиша Рәһобоам Йерусалимда аста-аста қудрәт тепип, өз сәлтәнитини сүрәтти. Рәһобоам тәхткә чиққан чеғида қириқ бир яшта еди; у Йерусалимда, йәни Пәрвәрдигар Өз намини тикләш үчүн пүткүл Исраил қәбилилири ичидин таллиған шәһәрдә он йәттә жил сәлтәнәт қилди; Рәһобоамниң анисиниң исми Наамаһ болуп, у Аммоний еди.
14 Рәһобоам көңлидә Пәрвәрдигарни издәшни нийәт қилмиғанлиғи түпәйлидин рәзиллик қилди.
15 Рәһобоамниң барлиқ қилған ишлири баштин-ахириғичә нәсәб хатирилиридики «Шимая пәйғәмбәрниң сөзлири» вә «Алдин көргүчи Иддониң сөзлири»дә пүтүлгән әмәсмиди? Рәһобоам билән Йәробоам оттурисида урушлар тохтимай болуп туратти.
16 Рәһобоам ата-бовилири арисида ухлиди, «Давутниң шәһири»гә дәпнә қилинди. Оғли Абия униң орниға падиша болди.

13

Абия Йәһуда үстигә һөкүм сүриду
1Пад. 15:1-8

1 Падиша Йәробоамниң сәлтәнитиниң он сәккизинчи жили Абия Йәһуданиң үстигә падиша болди.
2 У Йерусалимда үч жил сәлтәнәт қилди; униң анисиниң исми Микая болуп, у Гибеаһлиқ Урийәлниң қизи еди. Абия билән Йәробоам оттурисида уруш болди.
3 Абия җәң қилиш үчүн хилланған җәңчиләрдин төрт йүз миңни башлап чиқти; Йәробоамму хилланған батур җәңчиләрдин сәккиз йүз миңни башлап чиқип, Абияға қарши сәп түзүп турди.
4 Абия Әфраим тағлиқ районидики Зәмарайим теғиға чиқип мундақ деди: — «И Йәробоам вә Исраил хәлқи, гепимгә қулақ селиңлар!
5 Билмәмсиләр, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар «тузлуқ әһдә» қилип, Исраилниң үстидики падишалиқни Давутқа вә униң әвлатлириға мәңгүгә тәқдим қилғанғу? □
6 Лекин Давутниң оғли Сулайманниң қули, Нибатниң оғли Йәробоам қозғилип өз ғоҗисидин йүз өриди.
7 Шуниң билән бәзи муттәһәмләр, «Белиялниң балилири» униң йениға жиғилип, Сулайманниң оғли Рәһобоам билән қаршилишишқа өзлирини күчләндүрди; Рәһобоам у чағда техи яш, сәбий балидәк болғачқа, уларға тәң келәлмиди. □
8 Әнди силәр Пәрвәрдигарниң Давутниң әвлатлириниң қолиға тапшурған падишалиғиға қарши чиқип «өзимизни көрситимиз» дәйсиләр; силәрниң адимиңлар дәрвәқә көптур; силәрдә йәнә Йәробоам силәргә ясап бәргән, илаһлар дәп қарилидиған алтун мозайлар бар.
9 Силәр Пәрвәрдигарниң каһинлири болған Һарунниң әвлатлири билән Лавийларни қоғливетип, йәр йүзидики башқа әлләр қилғинидәк өзлириңларға *халиғанчә* каһин тикливалған әмәсмидиңлар? Кимдәким бир топақ вә йәттә

□ **12:12 «Йәһудадикиләр ичидиму аз-тола яхши ишлар тепилди»** — яки «Йәһудадикиләр азрақ яхшилиқни көрди». □ **13:5 «тузлуқ әһдә»** — демәк, туз билән ипадиләнгән. «Лав.» 2:13 вә «Чөл.» 18:19ни көрүң. Тәврат вә Инҗилда (уйғурлар арисида болғандәк) туз болса «мәңгүлүк»ниң, «чиримаслиқ»ниң вә «тәм»ниң символидур. □ **13:7 «Белиял»** — Шәйтанниң башқа бир исмидур. «Белиялниң балилири» иплас адәмләрни билдүриду.

қозини елип келип өзүмни *каһинлиққа* беғишлаймән десә, у Худа болмиған бутларға каһин болалайду!
10 Лекин биз болсақ, Пәрвәрдигар бизниң Худайимиздур, биз униңдин ваз кәчмидуқ; Пәрвәрдигарниң хизмитидә болған каһинлар болса Һарунниң әвлатлиридур, Лавийлар уларниң хизмитидә турмақта. □
11 Улар һәр күни әтиси-ахшими Пәрвәрдигарға көйдүрмә қурбанлиқларни сунуп, есил хушбуй яқиду. Пакиз ширәгә «тәқдим нанлар»му тизип қоюлиду, һәр күни кәчтә улар алтун чирақдан үстидики чирақларни яндурулиду; чүнки биз Худайимиз Пәрвәрдигарниң тапшуруғиға әмәл қилип келиватимиз. Бирақ силәр болсаңлар униңдин ваз кәчтиңлар.
12 Қараңлар, Худа бизни Башлиғучи болуп биз билән биллидур; қоллириға канай алған, силәргә һуҗум қилишқа сигнал чилишқа тәйяр туридиған униң каһинлириму биз билән биллидур. И Исраил балилири, ата-бовaңларниң Худаси болған Пәрвәрдигар билән җәң қилмаңлар; чүнки силәр һәргиз ғәлибә қазиналмайсиләр».
13 Лекин Йәробоам уларниң арқисидин һуҗум қилмақ үчүн бөктүрмә қойған еди. Шундақки, Исраиллар Йәһудаларниң алди тәрипидә еди вә бөктүрмә қошун уларниң арқа тәрипидә сақлап туратти.
14 Йәһудалар бурулуп қариса, мана өзлири алди-арқидин һуҗумға учраватaтти; улар Пәрвәрдигарға пәряд көтәрди, каһинларму канайларни чалди.
15 Буниң билән Йәһудалар қаттиқ чуқан көтиришти; вә шундақ болдики, Йәһудалар қаттиқ чуқан көтиришүватқанда, Худа Йәробоам билән барлиқ Исраилларни Абия билән Йәһудаларниң алдидин уруп терә-пәрәң қилди.
16 Исраиллар Йәһудаларниң алдидин қачти; Худа уларни Йәһудаларниң қолиға тапшурди.
17 Абия билән униң адәмлири Исраилларни қаттиқ қирғин қилди; Исраиллардин хилланған бәш йүз миң әскәр қәтл қилинди.
18 Бу чағда Исраиллар төвән қилинди; Йәһудадикиләр ата-бовилириниң Худаси Пәрвәрдигарға таянғанлиғи үчүн ғәлибә қазанди. □
19 Абия Йәробоамниң кәйнидин қоғлап маңди; у униң илкидин бир қанчә шәһирини, йәни Бәйт-Әл вә униңға қарашлиқ йеза-базарларни, Йешанаһ вә униңға қарашлиқ йеза-базарларни, Әфрон вә униңға қарашлиқ йеза-базарларни тартивалди.
20 Йәробоам Абияниң күнлиридә қайтидин күчлинәлмиди. Пәрвәрдигарниң уни уруши билән у өлди.
21 Абия болса өзини қудрәт тапқузди; у он төрт хотун елип, жигирмә икки оғул, он алтә қиз пәрзәнт көрди.
22 Абияниң башқа ишлири, униң маңған йоллири вә ейтқан сөзлири «Иддо пәйғәмбәрниң тәһлили»дә пүтүлгәндур.

14

Аса Йәһуда үстидә һөкүм сүриду — униң етиқати
1Пад. 15:9-12

1 Абия ата-бовилири арисида ухлиди, кишиләр уни «Давут шәһири»гә дәпнә қилди. Оғли Аса униң орниға падиша болди. Аса падиша болған күнләрдә он жил тинич өтти.

□ **13:10 «Лавийлар уларниң хизмитидә турмақта»** — яки «Лавийлар униң хизмитидә турмақта» — йәни Худаниң хизмитидә. □ **13:18 «төвән қилинди»** — яки «мәғлуп қилинди».

2 Аса Худаси Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус вә тоғра болғанни қилди.
3 У ят әлләрдин кәлгән бут қурбангаһлирини вә «жуқури жайлар»ни йоқитип,
«бут түврүк»ләрни өрүп чеқип, Ашәраһ бутлирини кисип ташлиди, □
4 Йәһудаларға ата-бовилириниң Худаси болған Пәрвәрдигарни издәшни,
муқәддәс қанун-әмирләрни тутушни әмир қилди.
5 У йәнә Йәһуда зиминидики һәр бир шәһәрләрдин «жуқури жайлар»ни вә «күн
түврүклири»ни йоқатти. У чағда пүтүн падишалиқ униң һөкүмранлиғида тинич-
асайишлиқта өтти. □
6 У йәнә Йәһуда зиминида бир нәччә қорғанлиқ шәһәрләрни салдурди, чүнки
жут-зимин арамлиқта болди; Пәрвәрдигар униңға арамлиқ бәргәчкә, шу
жилларда һеч уруш болмиди.
7 У Йәһудаларға: — Зимин алдимизда тинич турғанда, бу шәһәрләрни сепил
билән қоршалған, мунарлиқ, балдақлиқ қовуқлири болған шәһәрләр қилип
қурайли; чүнки биз Худайимиз Пәрвәрдигарни издигинимиз үчүн У тиничлик
бәрди; биз Уни издәп кәлдуқ вә У бизниң төрт әтрапимизда бизгә арамлиқ бәрди,
деди. Шуниң билән улар қурулушни башлиди вә ишлири оңушлуқ болди.
8 Асаниң қошуни бар еди; Йәһуда қәбилисидин қалқан вә нәйзә билән
қуралланған үч йүз миң әскири, Бинямин қәбилисидин сипар вә оқя билән
қуралланған икки йүз сәксән миң кишилик; уларниң һәммиси батур әзимәтләр
еди.
9 У чағда Зәраһ исимлиқ бир Ефиопий миллион кишилик қошуни билән үч йүз
жәң һарвусини башлап, *Асаға* һуҗум қозғап Марәшаһға кәлди. □
10 Аса униң билән қаршилишишқа атланди; улар Марәшаһқа йеқин Зәфатаһ
җилғисиға келип, бир-биригә қарши сәп түзүп турушти.
11 Аса Худаси Пәрвәрдигарға нида қилип: — И Пәрвәрдигар, Өз бәндәңгә
ярдәм бәрсәң, у күчлүк болсун, аҗиз болсун Сән үчүн һеч қанчә иш әмәс. И
Пәрвәрдигар Худайимиз, бизгә ярдәм қилғайсән; чүнки биз Саңа тайинимиз вә
Сениң намиңда бу зор қошунға қарши атлинип чиқтуқ. И Пәрвәрдигар, Сән
бизниң Худайимиздурсән, инсанлар Сениңдин ғалип кәлмисун! — деди.□
12 Шуниң билән Пәрвәрдигар Аса вә Йәһудалар алдида Ефиопийләрни уруп
тирипирән қиливәтти, Ефиопийләр қачти.
13 Аса өз адәмлири билән бирликтә уларни таки Гәрарғичә қоғлиди; Ефиопийләр
шундақ жиқитилдики, улардин бир адәмму тирик қалмиди; чүнки улар
Пәрвәрдигарниң алдида вә униң қошуни алдида кукум-талқан қилинди.
Йәһудалар ғайәт зор җәң ғәнимәтлирини қолиға елип кәтти.
14 Улар йәнә Гәрар әтрапидики барлиқ шәһәрләргә һуҗум қилип ишғал қилди;
чүнки Пәрвәрдигардин зор бир қорқунуч мошу шәһәрләрдикиләрни басқан еди.
Йәһудалар йәнә һәммә шәһәрни бирниму қоймай булаң-талаң қилди, чүнки
уларда толиму көп мал-мүлүк бар еди.
15 Улар йәнә мал баққан чарвичиларниң чедир-қотанлириғиму зәрб қилип,
наһайити көп қой вә төгиләрни елип Йерусалимға қайтти.

□ **14:3 «у ят әлләрдин кәлгән бут қурбангаһлирини вә «жуқури жайлар»ни йоқитип...»** — 11:15 вә изаһатини көрүң. **««Ашәраһ» бутлар»** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқлиқләрдур. Дәрәқләр бәлким «аял мәбуд» шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин еди. □ **14:5 «күн түврүклири»** — яки «исриқгаһлар» яки «қуяш мәбудлири». □ **14:9 «Ефиопий»** — яки «һәбәш» (бир милләтниң нами). Ибраний тилида «Куший». □ **14:11 «Өз бәндәңгә ярдәм бәрсәң, у күчлүк болсун, аҗиз болсун Сән үчүн һеч қанчә иш әмәс»** — яки «күчлүкләр билән аҗизлар оттурисидики җәңдә Сениңдин бөләк ярдәмчи йоқтур».

15

Азария пәйғәмбәр Асаға агаһ вә риғбәт бериду; Аса униңға әмәл қилиду

1 Худаниң Роһи Одәдниң оғли Азарияниң үстигә чүшти.
2 Шуниң билән у Аса билән көрүшүшкә чиқип униңға: — И Аса, пүткүл Йәһудалар вә Биняминлар, маңа қулақ селиңлар! Силәр Пәрвәрдигар билән биллә болғиниңларда, Уму силәр билән биллә болиду. Силәр Уни излисәңлар У силәргә тапқузулиду; лекин силәр Униңдин ваз кәчсәңлар У силәрдин ваз кечиду.
3 Исраиллар узун күнләргичә һәқиқий Худа, тәлим беридиған каһин вә қанун-әһкамлардин жуда болуп жүрди;
4 Лекин улар қийинчилиқта қалған вақитларда Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға қайтип, Уни издиди вә У уларға өзини тапқузди.
5 У вақитларда чиқип-кирип турғанларға һеч арамлиқ болмиған, чүнки һәр қайси әл-жутлар малиманчилиқ ичидә туратти.
6 Худа уларни һәр хил қийинчилиқ-малиманчилиқ ичидә қалдурғачқа, мәмликәт билән мәмликәт, шәһәр билән шәһәр өз ара соқушуп вәйран болди.
7 Лекин силәр болсаңлар, қәйсәр болуңлар, мәзмут туруп қоллириңларни бошатмаңлар, чүнки әмәллириңларниң әжир-инъами бардур, деди.
8 Аса бу гәпләрни вә Одәд пәйғәмбәр бәргән бешарәтни аңлиғанда у дадиллишип, пүтүн Йәһуда вә Бинямин зиминлирида, шундақла Әфраимниң тағлиқ районлирида қолға чүшүргән һәр қайси шәһәрләрдики жиркинчлик бутларни йоқатти вә йәнә Пәрвәрдигарниң өйидики айван алдида турған Пәрвәрдигар қурбангаһини йеңибаштин ясатти. □
9 У барлиқ Йәһудалар вә Биняминларни, шуниңдәк уларниң арисида олтирақлашқан барлиқ Әфраимий, Манассәһий, Шимеоний мусапирлирини жиғди (чүнки нурғун Исраиллар Асаниң Худаси Пәрвәрдигарниң униң билән биллә екәнлигини көргән болуп, Исраилдин чиқип Аса тәрәпкә өткән еди).
10 Асаниң сәлтәнитиниң он бәшинчи жили үчинчи айда улар Йерусалимға жиғилди.
11 Шу күни улар елип кәлгән жәң ғәниматлиридин йәттә йүз буқа вә йәттә миң қойни Пәрвәрдигарға атап қурбанлиқ қилди. □
12 Улар йәнә ата-бовилириниң Худаси болған Пәрвәрдигарни пүтүн қәлби вә бүтүн жени билән издәшкә бир әһдә түзүшти;
13 әһдидә, Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарни издимигән қери-яш, әр-аял демәй һәммиси өлтүрүлсун, дейилди. □
14 Улар жуқури аваз билән вақираш вә канай һәм бурға челиш билән Пәрвәрдигарға қәсәм беришти.
15 Пүткүл Йәһуда жамаити ичкән қәсимидин шатланди; чүнки улар пүтүн қәлби билән қәсәм ичкән болуп, Пәрвәрдигарни толиму тәлмүрүп издиди; вә У уларға Өзини тапқузди. Пәрвәрдигар уларға төрт әтрапида арамлиқ ата қилди. □
16 Аса падиша йәнә чоң аниси Маақаһни жиркиничлик бир «ашераһ» түврүкни ясиғини үчүн ханишлиқ мәртивисидин чүшүрвәтти. Аса бу жиркиничлик бутни кесип, аяқ астида чәйлиди вә Кидрон жилғисида көйдүрвәтти.□ ■

□ **15:8 «Аса бу гәпләрни вә Одәд пәйғәмбәр бәргән бешарәтни аңлиғанда...»** — икки имканийәт бар: (1) Азария атиси Одәдниң исми билән атилатти; (2) униң атисиму Асаға бешарәт бәргән еди. Биз иккинчи пикиргә майилмиз; чүнки тексттә «бу гәпләрни вә... бешарәтни аңлиди» дейилиду. **«жиркинчлик бутлар»** — ибраний тилида «жиркиничлик нәрсиләрни». □ **15:11 «шу күни улар елип кәлгән жәң ғәниматлири...»** — 14:14-15ни көрүң. □ **15:13 «қери-яш»** — яки «чоң-кичик». □ **15:15 «толиму тәлмүрүп издиди»** — ибраний тилида «барлиқ интизарлиғи билән издиди». □ **15:16 «чоң аниси»** — мошу йәрдә ибраний тилида «аниси» билән ипадилиниду. **«ханиш мәртивиси»** — бу сөзгә қариғанда униң чоң аниси Маақаһ падишалиқта иккинчи орунда туратти. ■ **15:16** 1Пад. 15:13

17 «Жуқири жайлар» йоқитилмисиму, Асаниң қәлби *Пәрвәрдигарға* пүтүнләй
беғишланған еди. ■
18-19 һәм атиси һәм у өзи Пәрвәрдигарға атап ясиған нәрсиләрни, жүмлидин
күмүч билән алтунни вә түрлүк қача-қучиларни Худаниң өйигә кәлтүрди.■

16

Асаниң ишәш қилмайдиған йәрлири
1Пад. 15:16-24

1 Шу вақиттин тартип таки Асаниң сәлтәнитиниң оттуз бәшинчи жилиғичә
уруш болуп бақмиди. Асаниң сәлтәнитиниң оттуз алтинчи жили, Исраилниң
падишаси Бааша Йәһудаға қарши һуҗум қилди; һеч ким Йәһуданиң падишаси
Аса билән барди-кәлди қилмисун дәп, Рамаһ шәһирини мәһкәм қилип ясиди. □
2 У вақитта Аса Пәрвәрдигарниң өйидики ғәзниләрдин вә падишаниң ордисидики
ғәзниләрдин алтун-күмүчни елип уларни Дәмәшқтә турушлуқ Сурийә падишаси
Бән-Һададқа әвәтип вә бу хәвәрни йәткүзүп: —
3 «Мениң атам билән силиниң атилириниң арисида болғандәк мән билән
силиниң арилирида бир әһдә болсун. Мана, силигә күмүч билән алтун әвәттим;
әнди Исраилниң падишаси Бааша билән болған әһдилиридин қоллирини үзсилә;
шуниң билән у мени қамал қилиштин қол үзсун» — деди.
4 Бән-һадад Аса падишаниң сөзигә кирип, өз қошуниниң сәрдарлирини
Исраилниң шәһәрлиригә һуҗум қилишқа әвәтип, Ижон, Дан, Абәл-майим,
Нафталидики барлиқ амбар шәһәрлирини беқиндурди.
5 Бааша бу хәвәрни аңлап, Рамаһ истиһкамини ясаштин қолини жиғип,
қурулушларниң һәммисини тохтатти.
6 Аса падиша болса пүткүл Йәһуданиң адәмлирини башлап, Бааша Рамаһ
шәһирини ясашқа ишләткән ташлар билән яғачларни Рамаһтин тошуп елип
кәтти. У мошуларни ишлитип Гебани вә Мизпаһни мәһкәм қилип ясиди.
7 У чағда, алдин көргүчи Һанани Йәһуда падишаси асаниң йениға келип униңға:
— Өзүң Пәрвәрдигар Худайиңға әмәс, бәлки Сурийә падишасиға таянғанлиғиң
үчүн Сурийә падишасиниң қошуни өз қолуңдин қутулди.
8 Ефиопийләр билән Ливийәликләр чоң бир қошун әмәсмиди? Җәң һарвулири
вә атлиқ әскәрлири интайин көп әмәсмиди? Лекин сән пәқәт Пәрвәрдигарға
таянғанда, у уларни қолуңға тапшурған еди.
9 Чүнки Пәрвәрдигар көңли Маңа тамамән садиқ болғанларға ярдәмдә болуп,
Өзүмни қудрәтлик көрситәй дәп, көзлирини пүтүн йәр йүзидә уян-буян
жүгүртиду. Сән бу ишта бәк ахмақлиқ қилдиң. Әнди буниңдин кейин
урушлардин халас болалмайсән, деди.
10 Буни аңлапла Аса алдин көргүчигә интайин ғәзәплинип, уни зинданға солап
қойди; униң бу сөзигә қәһри қайнап кәтти. У шу вақитларда хәлиқтин
бәзилиригә зулум селишқа башлиған еди.
11 Мана, Асаниң қилған ишлири баштин ахириғичә «Йәһуда вә Исраил
падишалириниң тарихнамиси»да пүтүлгәндур. □
12 Асаниң сәлтәнитиниң оттуз тоққузинчи жилида путида бир кесәл пәйда болди;
вә кесили барғансери еғирлишип кәтти; лекин у ағриғандиму Пәрвәрдигарни
издимиди, бәлки пәқәт тевиплардинла ярдәм издиди.
13 Аса сәлтәнитиниң қириқ биринчи жилида өлди, ата-бовилири арисида ухлиди.

■ **15:17** 1Пад. 15:14 ■ **15:18-19** 1Пад. 15:15 □ **16:1 «16-бап»** — биз 15:19ни 16-бап ичигә киргүздуқ. □ **16:11 «Йәһуда вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»** — мүмкинчилиги барки, бу китап Тәвраттики «Падишаһлар»дур.

14 Хәлиқләр уни «Давут шәһири»дә өзигә атап тәйярлитип колиған қәбиргә
дәпнә қилди. Улар уни әттарларниң усули билән тәңшәлгән һәртүрлүк дора-
дәрмандин болған бир арилашма пүркәлгән җиназиға ятқузди һәмдә униңға атап
нурғун хушбуй яндурди.□

17

Йәһошафат Йәһудаға сәлтәнәт қилиду

1 Оғли Йәһошафат Асаниң орниға падиша болди; у Исраил падишалиғиға тақабил
туруш үчүн өзини күчәйтти.
2 У һәрбий күчлирини Йәһуданиң һәммә қорғанлиқ шәһәрлиригә орунлаштурди
һәмдә Йәһуда зиминиға вә атиси Аса ишғал қилған Әфраимдики һәр қайси
шәһәрләргә мудапиә күчлирини турғузди.
3 Пәрвәрдигар Йәһошафат билән биллә болди, чүнки у атиси Давутниң башта
жүргүзгән йоллирида меңип Баал бутлирини издимиди,
4 бәлки атисиниң Худасинила издәп, Униң әмирлиридә меңип, Исраилларниң
қилмишлирини доримиди.
5 Шуңа, Пәрвәрдигар униң падишалиқтики һөкүмранлиғини мустәһкәмлиди;
пүткүл Йәһудадикиләр униңға салам-соғиларни сунуп турди; шуниң билән униң
мал-мүлки наһайити көп, шан-шөһрити наһайити жуқури болди.
6 У Пәрвәрдигарниң йоллирида маңғачқа, ғәйрәтлик болди; униң үстигә у Йәһуда
зиминидин «жуқури җайлар»ни вә Ашәраһ бутлирини йоқатти.
7 Униң сәлтәнитиниң үчинчи жили өзиниң әмәлдарлиридин Бән-һайил, Обадия,
Зәкәрия, Нәтанәл, Микаяларни Йәһуданиң шәһәрлиридә хәлиққә тәлим беришкә
әвәтти. □
8 Улар билән биллә барғанлардин йәнә Шемая, Нәтания, Зәбадия, Асаһәл,
Шәмирамот, Йонатан, Адония, Тобия, Тоб-Адония қатарлиқ бир қанчә Лавийлар,
шундақла йәнә Әлишама билән Йәһорам дегән икки каһинму бар еди.
9 Улар Пәрвәрдигарниң Тәврат қануни китавини алғач берип, Йәһуда
зиминидики барлиқ шәһәрләрни арилап жүрүп хәлиқ арисида тәлим берәтти.
10 Йәһуданиң әтрапидики мәмликәтләрниң һәммисини Пәрвәрдигарниң
қорқунучи басти вә улар Йәһошафат билән уруш қилишқа петиналмайтти.
11 Филистийләрдин бәзилири Йәһошафатқа соға-саламлар вә күмүч
олпанлирини тапшурди; Әрәбләрму падилиридин униңға йәттә миң йәттә
йүз қочқар, йәттә миң йәттә йүз текә соға қилди.
12 Йәһошафат барғансери карамәт қудрәт тепип, Йәһудада бир нәччә қорған вә
амбар шәһири бена қилди.
13 У Йәһуданиң һәр қайси шәһәрлиридә нурғун маддий әшя записи тәйярлиди;
Йерусалимдиму униң зәбәрдәс батур җәңчилири бар еди.
14 Җәмәтлири бойичә уларниң сани төвәндикичә: —
Йәһуда қәбилисидики миңбашлири ичидә Аднаһ сәрдар болуп, батур
җәңчиләрдин үч йүз миңға башламчилиқ қилатти;
15 Аднаһниң қол астида Йәһоһанан сәрдар болуп, икки йүз сәксән миң адәмгә
башламчилиқ қилатти; □
16 Йәһоһананниң қол астида Зикриниң оғли Амасия бар еди; у Пәрвәрдигарға
өзини ативәткән адәм болуп, икки йүз миң батур җәңчигә башламчилиқ қилатти.

□ **16:14 «униңға атап нурғун хушбуй яндурди»** — яки «униң һөрмитидә чоң бир гүлхан яндурди».
□ **17:7 «Микаялар»** — яки «Микалар». □ **17:15 «Йәһоһанан»** — яки «Йоһанан».

17 Бинямин қәбилиси ичидә Елияда дегән батур бир җәңчи болуп, оқя вә қалқан
билән қуралланған икки йүз миң батур җәңчигә башламчилиқ қилатти;
18 Елияданиң қол астида Йәһозабад болуп, җәңгә тәйяр қошундин бир йүз сәксән
миң адәмгә башламчилиқ қилатти.
19 Буларниң һәммиси падишаниң хизмитидә һазир туратти; падишаниң йәнә
пүтүн Йәһуда зиминидики қорғанлиқ шәһәрләргә орунлаштурулған адәмлири
болса, уларниң сиртида еди.□

18

Йәһошафат Аһаб билән иттипақдаш болиду
1Пад. 22:2-36

1 Йәһошафатниң мал-мүлки наһайити көп, шан-шөһрити наһайити жуқури
болди; у Аһаб билән қудилишип иттипақлашти.
2 Бир нәччә жилдин кейин у Аһаб билән көрүшүшкә Самарийәгә барди. Аһаб
болса униңға вә униң һәмраһлириға атап нурғун кала, қой сойди; андин у уни
Гилеадтики Рамотқа биллә һуҗум қилишқа унатти.
3 Исраил падишаси Аһаб Йәһуда падишаси Йәһошафаттин: — Өзлири мениң
билән биллә Гилеадтики Рамотқа беришқа мақул боламдила? — дәп соривиди,
у: — Биз силиниң-мениң дәп айримаймиз; мениң хәлқим өзлириниң хәлқидур.
Мән өзлири билән биллә җәң қилишқа бармай турмаймән, дәп җавап бәрди. □
4 Лекин Йәһошафат Исраилниң падишасиға: — Өтүнимәнки, бүгүн авал
Пәрвәрдигарниң сөзини сорап көргәйла, деди.
5 Шуниң билән Исраилниң падишаси пәйғәмбәрләрни, йәни төрт йүз адәмни
жиғдуруп улардин: — Биз җәң қилғили Гилеадтики Рамотқа чиқсақ боламду,
йоқ?» дәп соривиди, улар: «Чиққин, Худа уни падишаниң қолиға бериду,
дейишти.□
6 Лекин Йәһошафат болса: — Булардин башқа йол сориғидәк, Пәрвәрдигарниң
бирәр пәйғәмбири йоқмиду? — дәп сориди.
7 Исраилниң падишаси Йәһошафатқа җавап берип: — Пәрвәрдигардин йол
сорайдиған йәнә бир адәм бар; лекин у мениң тоғрамда қутлуқни әмәс, бәлки
дайим балаю-апәтни көрситип бешарәт бәргәчкә, мән уни өч көримән. У болса
Имлаһниң оғли Микаядур, деди. Йәһошафат: — И алийлири, сили ундақ
демигәйла, деди.
8 Андин Исраилниң падишаси бир чакирини чиқирип униңға: — Чаққан берип,
Имлаһниң оғли Микаяни чақиртип кәл, дәп буйруди.
9 Әнди Исраилниң падишаси билән Йәһуданиң падишаси Йәһошафат шаһанә
кийимлирини кийишип, Самарийәниң дәрвазисиниң алдидики хаманда һәр
бири өз тәхтидә олтиришти; уларниң алдида пәйғәмбәрләрниң һәммиси
бешарәт бәрмәктә еди.
10 Кәнанаһниң оғли Зәдәкия болса өзи төмүрдин мүңгүзләрни ясап: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мошу мүңгүзләр билән Сурийләрни йоқатқичә
үсүп урсила», деди.

□ **17:19 «буларниң һәммиси»** — бәлким 14-18-айәттики йолбашчилар вә 18-айәттики «җәңгә тәйяр туридиғанлар»ни көрситиду. □ **18:3 «Биз силиниң-мениң дәп айримаймиз»** — ибраний тилида «Мән өзүм саңа охшаш болимән» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **18:5 «Чиққин, Худа уни падишаниң қолиға бериду»** — Йәһошафат: «Авал Пәрвәрдигарниң сөзини сорап кәлгәйла» дәйду (4-айәт). Лекин «пәйғәмбәрләр» «Пәрвәрдигар» (ибраний тилида «Йәһвә, Йәһовah») дегән намни ишләтмәй, бәлки «Худа» (ибраний тилида «Әлоһим») дәп ишлитиду. Шуңа Йәһошафат «пәйғәмбәрләр»ниң бешарәтлиридин қаттиқ гуман қилған болса керәк. Кейинки айәтләрни көрүң.

11 Һәммә пәйғәмбәрләр шуниңға охшаш бешарәт берип: «Гилеадтики Рамотқа
чиқип сөзсиз мувәппәқийәт қазинила; чүнки Пәрвәрдигар уни падишаниң
қолиға тапшуридикән», дейишти.
12 Микаяни қичқирғили барған хәвәрчи униңға: — Мана, һәммә пәйғәмбәрләр
бирдәк падишаға яхши хәвәр бәрмәктә; әнди өтүнимән, сениң сөзүңму
уларниңки билән бирдәк болуп, яхши бир хәвәрни бәргин, деди.
13 Амма Микая: — Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм қилимәнки, Худайим маңа
немә ейтса, мән шуни ейтимән, деди.
14 У падишаниң алдиға кәлгәндә падиша униңдин: — И Микая, жәң қилғили
Гилеадтики Рамотқа чиқсақ боламду, йоқ? — дәп соривиди, у униңға жавап
берип: — Чиқип мувәппәқийәт қазинисиләр; чүнки *дүшминиңлар* қоллириңларға
тапшурулиду, деди. □
15 Лекин падиша униңға: — Мән саңа қанчә қетим Пәрвәрдигарниң намида раст
гәптин башқисини маңа ейтмаслиққа қәсәм ичкүзүшүм керәк?! — деди.
16 Микая: — Мән пүткүл Исраилниң тағларда падичисиз қойлардәк тарилип
кәткәнлигини көрдүм. Пәрвәрдигар: «Буларниң егиси йоқ; буларниң һәр бири
теч-аман өз өйигә қайтсун» деди, — деди.
17 Исраилниң падишаси Йәһошафатқа: — Мана, мән силигә «У мениң тоғрамда
қутлуқни әмәс, бәлки һаман балаю-апәтни көрситип бешарәт бериду»,
демигәнмидим? — деди.
18 Микая йәнә: — Шуңа Пәрвәрдигарниң сөзини аңлиғин; мән Пәрвәрдигарниң
Өз тәхтидә олтарғанлиғини, асманниң пүткүл қошунлири униң йенида, оң вә сол
тәрипидә турғанлиғини көрдүм.
19 Пәрвәрдигар: «Ким Аһабни Гилеадтики Рамотқа чиқип, шу йәрдә һалак
болушқа алдайду?» — деди. Бириси ундақ, бириси мундақ дейишти;
20 шу вақитта бир роһ чиқип Пәрвәрдигарниң алдида туруп: «Мән берип алдай»
деди. Пәрвәрдигар униңдин: «Қандақ усул билән алдайсән?» дәп соривиди,
21 у: «Мән чиқип униң һәммә пәйғәмбәрлириниң ағзида ялғанчи бир роһ
болимән», деди.
Пәрвәрдигар: «Уни алдап илкиңгә алалайсән; берип шундақ қил» — деди. □
22 Мана әнди Пәрвәрдигар сениң бу һәммә пәйғәмбәрлириңниң ағзиға бир
ялғанчи роһни салди; Пәрвәрдигар сениң тоғраңда балаю-апәт көрситип
сөзлиди» — деди.
23 Шуни аңлап Кәнанаһниң оғли Зәдәкия келип Микаяниң качитиға бирни селип:
— Пәрвәрдигарниң Роһи қайси йол билән мәндин өтүп саңа сөз қилишқа барди?!
— деди.
24 Микая жавап берип: Өзүңни йошуруш үчүн ичкиридики өйгә жүгүргән күнидә
шуни көрисән, деди.□
25 Исраилниң падишаси әнди: — Микаяни елип қайтуруп берип, шәһәр һакими
Амон билән падишаниң оғли Йоашқа тапшуруп,
26 Уларға тапилап: «Падиша мундақ дәйду: — Уни зинданға солап мән теч-аман
йенип кәлгичилик қийнап, нан билән суни аз-аз берип туруңлар» — дәңлар, дәп
буйруди.

□ **18:14 «Чиқип мувәппәқийәт қазинисиләр; чүнки дүшминиңлар қоллириңларға тапшурулиду»** — шубһисизки, Микая бу сөзни кинайилик, һәҗвий тәләппуз билән ейтиду. Чүнки падиша дәрһал униңдин гуманлинип қалиду (15-айәтни көрүң). □ **18:21 «Мән чиқип униң һәммә пәйғәмбәрлириниң ағзида ялғанчи бир роһ болимән»** — бу айәтләрдин бу роһниң бир ялған сөзләйдиған жин екәнлиги көрүниду. Худаниң Өз Роһи яки пәриштилири һеч қачан ялған сөз қилмайду. Демәк, Худа жин-шәйтанларға Аһаб падишани алдашқа йол қойиду. □ **18:24 «ичкиридики өйгә жүгүргән күни»** — яки «өйдин өйгә жүгүргән күни».

27 Микая: — Әгәр сән һәқиқәтән теч-аман йенип кәлсәң, Пәрвәрдигар мениң
васитәм билән сөз қилмиған болиду, деди. Андин у йәнә: — Әй жамаәт, һәр
бириңлар аңлаңлар, деди.
28 Исраилниң падишаси билән Йәһуданиң падишаси Йәһошафат Гилеадтики
Рамотқа чиқти.
29 Исраилниң падишаси Йәһошафатқа: — Мән башқа қияпәткә кирип җәңгә
чиқай; сили болсила өз кийимлирини кийип чиқсила, деди. Исраилниң
падишаси башқа қияпәт билән җәңгә чиқти.
30 чүнки шундақ болдики, Сурийәниң падишаси җәң һарвуси сәрдарлириға:
— Чоңлири яки кичиклири билән әмәс, пәқәт Исраилниң падишаси билән
соқушуңлар, дәп буйруди.
31 Вә шундақ болдики, җәң һарвулириниң сәрдарлири Йәһошафатни көргәндә:
— Уни чоқум Исраилниң падишаси дәп, униңға олишип һуҗум қилмақчи болди;
лекин Йәһошафат пәряд көтәрди, Пәрвәрдигар униңға ярдәм бәрди. Худа уларни
униңдин жирақлаштурди;
32 чүнки шундақ болдики, җәң һарвулириниң сәрдарлири униң Исраилниң
падишаси әмәслигини көргәндә уни қоғлимай, бурулуп кетип қелишти.
33 Амма бирәйлән қарисиғила бир оқя етивиди, оқ Исраилниң падишасиниң
савутиниң мүрисидин төвәнки улиқидин өтүп тәгди. У һарвукешигә: Һарвуни
яндуруп мени сәптин чиқарғин; чүнки мән яридар болдум, деди.
34 У күни җәң барғансери қаттиқ болди. Падиша кәчкичә Сурийләрниң удулида
өз җәң һарвусиға йөлинип өрә турди. Күн петиши билән у өлди.

19

Йәһошафат Худадин агаһ қобул қилиду

1 Йәһуда падишаси Йәһошафат аман-есән Йерусалимдики ордисиға қайтип
кәлди.
2 Алдин көргүчи Һананиниң оғли Йәһу падиша Йәһошафатниң алдиға чиқип: —
Сениң рәзилләрниң ярдимидә болуп, Пәрвәрдигарға өч болғанларни сөйгиниң
дурусму? Шу сәвәптин Пәрвәрдигарниң ғәзиви бешиңға чүшидиған болди.
3 Һалбуки, сән ашәраһ бутлирини зиминдин йоқитип ташлиғиниң вә Худани
издәшкә нийәт қилғиниң үчүн сәндиму яхшилиқ тепилди, деди.
4 Йәһошафат Йерусалимда олтиратти; кейинки вақитларда у хәлиқ арисиға
чиқип, Бәәр-Шебадин тартип Әфраим тағлириғичә сәпәр қилип, хәлиқни товва
қилдуруп ата-бовилириниң Худаси Пәрвәрдигарға яндурди. □
5 У йәнә Йәһуда тәвәсидики барлиқ қорғанлиқ шәһәрләрдә сорақчиларни
тайинлиди;
6 у сорақчиларға: — Өз қилғанлириңларға еһтиятчан болуңлар; чүнки силәрниң
һөкүм чиқиришиңлар инсан үчүн әмәс, бәлки Пәрвәрдигар үчүндур; силәр һөкүм
чиқарғиниңларда у чоқум силәр билән биллә болиду.
7 Әнди Пәрвәрдигарниң вәһимиси көз алдиңларда болсун; өз қилғанлириңларға
еһтиятчан болуңлар; чүнки Пәрвәрдигар Худайимизда наһәқлиқ йоқ, йүз-хатир
қилиш йоқ, пара йейишму йоқтур, деди.
8 Йәһошафат Лавийлардин, каһинлардин вә Исраил җәмәтлириниң
башлиридин бәзиләрни Йерусалимға қайтуруп келип, уларни Йерусалимдиму

□ **19:4 «Бәәр-Шебадин тартип Әфраим тағлириғичә»** — Бәәр-Шеба Йәһуда зиминидики әң җәнубий чегара, Әфраим тағлиғи болса шималий чегара еди.

Пәрвәрдигарниң һөкүмлирини чиқириш вә хәлиқниң әрз-дәвалирини бир тәрәп қилишқа тайинлиди. □
9 Йәһошафат уларға: — Силәр бу ишларни Пәрвәрдигарниң қорқунучида болуп садақәтлик билән чин көңлүңлардин бежириңлар.
10 Һәр қайси шәһәрләрдә туридиған қериндашлириңларниң алдиңларға елип кәлгән барлиқ әрз-дәваси, мәйли у хун дәваси болсун, қанун-әмир вә һөкүм-бәлгүлимиләр тоғрисидики әрз-дәва болсун, уларниң Пәрвәрдигар алдида гунакар болуп қалмаслиғи үчүн, шундақла Пәрвәрдигарниң ғәзиви өз бешиңларға вә қериндашлириңларниң бешиға келип қалмаслиғи үчүн, уларни һаман агаһландуруп туруңлар; шундақ қилсаңлар, гунакар болмайсиләр.
11 Пәрвәрдигарға тәәллуқ ишларда силәрни баш каһин Амария башқуриду; падишаға даир ишларда, силәрни Йәһуда җәмәтиниң йолбашчиси Исмаилниң оғли Зәбадия башқуриду; силәрниң хизмитиңларда туридиған Лавийлар бар. Җасарәтлик болуп ишлириңларни қилиңлар вә Пәрвәрдигар ишни дурус қилғучилар билән биллә болиду! — деди.

20

әҗайип бир нусрәт

1 Кейинки вақитларда шундақ болдики, Моабийлар, Аммонийлар вә Маонийлардин бәзилири бирлишип келип Йәһошафатқа һуҗум қилишқа чиқти.
2 *Чапармәнләр* келип Йәһошафатқа: — *Өлүк* деңизниң у қетидин, йәни Едомдин силигә һуҗум қилғили зор бир қошун чиқип кәлди; мана, улар Һазазон-Тамарда, деди (Һазазон-Тамар йәнә «Ән-Гәди» дәпму атилиду).
3 Буни аңлиған Йәһошафат қорқуп, Пәрвәрдигарни издәшкә нийәт бағлап, пүтүн Йәһуда тәвәсидә «роза тутушимиз керәк» дәп җакалиди.
4 Йәһудалар әнди Пәрвәрдигардин ярдәм тилигили жиғилди; хәлиқ Йәһуданиң һәр қайси шәһәрлиридин чиқип Пәрвәрдигардин ярдәм тиләшкә келишти.
5 Йәһошафат Йәһуда вә Йерусалимдики җамаәт арисиға чиқип, Пәрвәрдигар өйиниң йеңи һойлисиниң алдида өрә туруп
6 мундақ дуа қилип: —
«И Пәрвәрдигар, ата-бовилиримизниң Худаси, Сән әрштә турғучи Худа, барлиқ әл-мәмликәтләрниң үстидин һөкүм сүргүчи әмәсмидиң? Сениң қолуң күч-қудрәткә толғандур, һеч ким Сени тосалмайду.
7 И Худайимиз, Сән бу зиминдики аһалини Өз хәлқиң Исраиллар алдидин қоғлап, уни Өз достуң Ибраһимниң нәслигә мәңгүлүк мирас қилип бәргән әмәсмидиң?
8 Улар шу йәрдә турди һәм шу йәрдә Сениң намиңға атап бир муқәддәсхана селип:
9 «Мабада бешимизға бирәр балаю-апәт кәлсә, мәйли у қилич, җаза, ваба, ачарчилиқ болсун, қийинчилиқта қалған вақтимизда, мошу өй, йәни Сениң алдиңда туруп, Саңа мураҗиәт қилсақ (чүнки Сениң намиң мошу өйдидур), Сән аңлайсән вә қутқузисән» дегән еди.
10 Әнди мана, бу йәргә Аммонийлар, Моабийлар вә Сеир теғидикиләр бесип келиватиду! Илгири Исраиллар Мисир зиминидин чиққан чағда Сән Исраилларниң уларға таҗавуз қилишиға йол қоймиған едиң; у чағда Исраиллар уларни йоқатмай у йәрдин айлинип өткән.

□ **19:8 «Пәрвәрдигарниң һөкүмлирини чиқириш»** — яки «Пәрвәрдигар үчүн һөкүм чиқириш». Бу тәрҗимә тоғра болса, бәлким ибадәтханидики ишларни (йәни, пухраларға аит болмиған ишларни) көрситиши мүмкин.

11 Әнди қара, һазир уларниң яхшилиғимизни қандақ йол билән қайтурмақчи болуватқиниға! Улар бизни Сән бизгә мирас қилип бәргән бу зиминдин қоғлап чиқармақчи болуватиду.

12 И Худайимиз, Сән уларниң үстидин һөкүм чиқармамсән? Чүнки бизниң бизгә һуҗум қилишқа келиватқан бу зор қошун билән қаршилашқидәк күчимиз йоқ; немә қилишимизниму билмәй қалдуқ; лекин бизниң көзимиз Саңа тикилип турмақта» — деди.

13 Бу чағда пүтүн Йәһуда хәлқи, уларниң қучақтики балилири, хотун бала-җақилириниң һәммиси Пәрвәрдигарниң алдида туратти.

14 Вә шу пәйттә Пәрвәрдигарниң Роһи җамаәтниң оттурисида турған Лавийлардин Асафниң әвлади болған Маттанияниң чәвриси, Җәийәлниң әвриси, Бенаяниң нәвриси, Зәкәрияниң оғли Яһазийәлгә чүшти;

15 У: — И пүтүн Йәһуда хәлқи, силәр Йерусалимда туруватқанлар вә падиша Йәһошафат, қулақ селиңлар! Пәрвәрдигар силәргә мундақ дәйду: — «Силәр бу зор қошундин қорқуп кәтмәңлар вә алақзадә болуп кәтмәңлар; чүнки бу җәң силәрниңки әмәс, бәлки Худаниң Өзиниңкидур.

16 Әтә уларға һуҗум қилишқа чиқиңлар; мана, улар Зиз даванидин чиқип келиду вә силәр уларни Йәруәл чөлиниң алдидики җилға еғизида учритисиләр.

17 Силәр бу дөрәм җәңдә урушушуңларниң һаҗити болмайду; пәқәт сәпкә тизилип туруңлар, силәр билән биллә болған Пәрвәрдигарниң ниҗат-нуситини көрүңлар! И Йәһуда, и Йерусалимдикиләр, қорқмаңлар, алақзадиму болуп кәтмәңлар; әтә уларға һуҗум қилишқа чиқиңлар, Пәрвәрдигар чоқум силәр билән биллә болиду!» — деди.

18 Бу гәпни аңлап Йәһошафат бешини йәргә тәккүзүп тизланди вә барлиқ Йәһуда хәлқи һәм Йерусалимдикиләр Пәрвәрдигар алдида дүм жиқилип Пәрвәрдигарға сәҗдә қилди.

19 Коһат әвлади вә Кораһ әвлади ичидики Лавийлардин болғанлар орунлиридин турушуп интайин күчлүк аваз билән Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарни мәдһийиләшти.

20 Пүтүн хәлиқ әтиси қақ сәһәрдә туруп Тәкоа чөлигә қарап атланди; улар атлинип кетиватқанда, Йәһошафат орнидин туруп уларға: — И Йәһуда хәлқи, и Йерусалимдикиләр, гепимгә қулақ селиңлар! Худайиңлар Пәрвәрдигарға тайиниңлар, чоқум мәзмут турғузулисиләр; Униң пәйғәмбәрлиригә ишиниңлар, йолуңлар чоқум раван болиду! — деди.

21 Андин у хәлиқ билән убдан мәслиһәтлишип, Пәрвәрдигарниң муқәддәс бәһәйвәтлигини мәдһийиләп, Униңға атап ғәзәл-күй ейтидиғанларни: «Силәр Пәрвәрдигарға рәхмәт-тәшәккүр ейтиңлар, чүнки Униң өзгәрмәс муһәббити мәңгүлүктур!» дәп оқушқа тайинлап, қошунниң алдида маңдурди. □

22 Улар тәнтәнә қилип һәмдусана оқуши билән, Пәрвәрдигар Йәһуда хәлқигә һуҗум қилишқа чиққан Аммонийлар, Моабийлар вә Сеир теғидикиләргә пистирма қошунни әвәтип, уларни тар мар қилдурди. □

23 Шуниң билән Аммонийлар билән Моабийлар Сеир теғидикиләргә һуҗум қилишқа өтти, уларни бирини қоймай қиривәтти; улар Сеир теғидикиләрни қирип түгәткәндин кейин йәнә өзлири бир-бирини қирғин қилишқа чүшкән еди.

□ **20:21 «муқәддәс бәһәйвәтлигини мәдһийиләп...»** — яки «пак-муқәддәсликниң гөзәллигидә мәдһийиләп...». «Зәб.» 28:2ни көрүң. Башқа бир хил тәрҗимиси: — «шаһанә кийимләрни кийгән...».

□ **20:22 «Пәрвәрдигар ... пистирма қошунни әвәтти,...»** — мошу сирлиқ сөзләр (1) Пәрвәрдигар Аммонийлар қатарлиқларға һуҗум қилишқа пәриштиләрни әвәтти; (2) Пәрвәрдигарниң Өзи уларға уштумтут һуҗум қилди, дәп көрситиши мүмкин.

24 Йәһудалар чөлдики күзәтгаһқа келип шу зор қошун тәрәпкә қариса, мана қечип
қутулған бирму адәм йоқ болуп, һәммә йәрни өлүк қаплап кәткән еди. □
25 Йәһошафат өзиниң адәмлири билән дүшмәндин олжа булаң-талаң қилишқа
кәлгәндә, улар өлүкләр билән биллә нурғун мал-мүлүк вә көп қимммәтлик
буюмларни тапти. Улар салдурувалғанлириниң толилиғидин елип кителмәй
қалди; олжа шунчә көп болғачқа, уни жиғивелишқа үч күн кәтти.
26 Улар төртинчи күни Бәракаһ жилғисиға жиғилип, Пәрвәрдигарға һәмдусана
оқуп мубарәклиди; шуңа у йәр таки бүгүнгә қәдәр «Бәракаһ жилғиси» дәп атилип
кәлмәктә. □
27 Андин барлиқ Йәһудадикиләр вә Йерусалимдикиләр Йәһошафатниң
башламчилиғида хошал-хурам болуп Йерусалимға қайтти; чүнки Пәрвәрдигар
уларни дүшмәнлири үстидин ғалип қилип хошаллиққа чөмдүргән еди.
28 Улар Йерусалимға тәмбур, чилтар вә канайлар челип келип, Пәрвәрдигарниң
өйигә кирди.
29 Барлиқ әл-мәмликәтләр Пәрвәрдигарниң Исраилниң дүшмәнлиригә қарши
чиқип җәң қилғанлиғини аңлиғанда, Худаниң вәһимиси уларниң үстигә басти.
30 Шуниң билән Йәһошафатниң падишалиғи тинич-асайишлиқта болди; униң
Худаси униң төрт әтрапини тинич қилған еди.
31 Шундақ қилип Йәһошафат Йәһуда үстигә һөкүм сүрди. У тәхткә чиққан чағда
оттуз бәш яшта еди; у Йерусалимда жигирмә бәш жил сәлтәнәт қилди. Униң
анисиниң исми Азубаһ болуп, у Шилһиниң қизи еди. ■
32 Йәһошафат қаймай атиси Асаниң йолида меңип, Пәрвәрдигарниң нәзиридә
дурус болғанни қилди.
33 Пәқәт «жуқури җайлар»ла йоқитилмиған еди; хәлиқ техичә көңүллирини ата-
бовилириниң Худасиға майил қилмиған еди.
34 Йәһошафатниң қалған ишлири болса, мана баштин ахириғичә «Йәһуда
вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»ға киргүзүлгән «Һананиниң оғли
Йәһуниң баян сөзлири»дә пүтүлгәндур.□
35 Бу ишлардин кейин Йәһуда падишаси Йәһошафат тола рәзил ишларни қилған
Исраил падишаси Аһазия билән иттипақ түзди.
36 Йәһошафат Таршишқа баридиған кемиләрни ясашқа униң билән шерикләшти;
шу кемиләрни улар Әзион-Гәбәрдә ясатти.
37 У чағда Марәшаһлиқ Додаваһуниң оғли Әлиезәр Йәһошафатни әйипләп униңға
бешарәт берип: — Аһазия билән иттипақ түзгиниң үчүн Пәрвәрдигар сениң
ясиғанлириңни бузуветиду» деди. Дәрвәқә, кейинки вақитларда у кемиләр
бузғунчилиққа учрап Таршишқа маңалмиди.

21

Йәһорам Йәһуда үстигә һөкүм сүриду
2Пад. 8:16-24

1 Йәһошафат ата-бовилири арисида ухлиди вә «Давут шәһири»дә дәпнә қилинди;
оғли Йәһорам униң орниға падиша болди.

□ **20:24 «күзәтгаһ»** — яки «күзәт мунари». □ **20:26 «...Бәракаһ жилғисиға жиғилип, Пәрвәрдигарға һәмдусана оқуп мубарәклиди..»** — демисәкму, «Бәракаһ» дегәнниң мәнаси «мубарәкләш» яки «бәхит-бәрикәт тиләш» дегән мәнидә. ■ **20:31** 1Пад. 22:41-51 □ **20:34 «Йәһуда вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»** — бу китап Тәвраттики ушбу «Тарих-Тәзкириләр» әмәс, бирақ шүбһисизки, ушбу китапниң муәллиплири униңдин көп учурларни алған еди.

2 *Йәһорамниң* бир нәччә иниси, йәни Йәһошафатниң Азария, Йәһийәл, Зәкәрия,
Азарияһу, Микаил вә Шәфатия дегән оғуллири бар еди; уларниң һәммиси Исраил
падишаси Йәһошафатниң оғуллири еди. □
3 Уларниң атиси уларға нурғун алтун, күмүч вә қиммәтлик буюмларни,
шундақла Йәһуда зиминидики бир қанчә қорғанлиқ шәһәрни соға қилди; пәқәт
падишалиқни болса, Йәһорам чоң оғли болғачқа, униңға бәрди.
4 Йәһорам атисиниң падишалиқ тәхтигә чиқип һоқуқини мустәһкәмлиди. Андин
у барлиқ инилирини, шундақла Йәһудадики бир қанчә әмәлдарларни қиличлап
қәтл қилди.
5 Йәһорам тәхткә олтарғинида оттуз икки яшта еди; у Йерусалимда сәккиз жил
сәлтәнәт қилди.
6 У Аһаб жәмәтидикиләргә охшаш, Исраилниң падишалири маңған йолда маңди,
чүнки у Аһабниң қизини әмригә алған еди; у Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил
болғанни қилди.
7 Бирақ Пәрвәрдигар Давут билән түзгән әһдиси сәвәплик, Давутқа вә униң
әвлатлириға мәңгү өчмәйдиған бир чирақ қалдурай дәп, вәдә қилғини бойичә
Давутниң жәмәтини йоқ қилип ташлашни халимиди.
8 *Йәһорамниң* сәлтәнитидики күнләрдә Едомлар Йәһудадин айрилип чиқип, өз
алдиға өзлиригә һөкүмранлиқ қилидиған бир падиша тиклиди.
9 Йәһорам, сәрдарлири вә барлиқ жәң һарвулири *Иордан дәриясидин* өтүп,
кечидә қозғилип чиқип, өзлирини қоршивалған Едомийларға вә жәң һарвуси
сәрдарлириға һужум қилип ғалип кәлди.
10 Һалбуки, Едомийлар шуниңдин етиварән Йәһудаға қарши чиқип, таки бүгүнгә
қәдәр Йәһуданиң һөкүмранлиғидин айрилип турди. Йәһорам ата-бовилириниң
Худаси Пәрвәрдигарни ташлиғини үчүн Либнаһлиқларму шу чағда униңға қарши
чиқип униң қолидин айрилип чиқти.
11 Униң үстигә, Йәһорам йәнә Йәһуданиң тағлирида «жуқури жайлар»ни яситип,
Йерусалимда туруватқанларни бузуқчилиққа путлаштурди, Йәһудаларниму
шундақ аздурди.□
12 Шу вақитларда Илияс пәйғәмбәр тәрипидин йезилған бир мәктуп Йәһорамға
тәгди, униңда мундақ дейилди: «Сениң бован Давутниң Худаси Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: «Сән атаң Йәһошафатниң йоллирида маңмай, шуниңдәк Йәһуда
падишаси Асаниңму йоллирини тутмай, □
13 бәлки Исраил падишалириниң йоллирида меңип, Йәһудаларни вә
Йерусалимда туруватқанларни худди Аһаб жәмәтидикиләр бузуқчилиқлар
қилғандәк бузуқчилиқларға путлаштурғанлиғиң үчүн, шундақла атаңниң
жәмәтидикиләрни, йәни өзүңдин яхши болған инилириңни қәтл қилғиниң
үчүн,
14 Пәрвәрдигар сениң хәлқиңни, хотун бала-жақилириңни вә барлиқ мал-
мүлкүңгә аламәт зор зәрб билән уриду.
15 У сениму еғир вабалар билән уруп, үчәй-бағриңни еғир кесәлгә муптила
қилидуки, кесилиң күндин күнгә еғирлишип, үчәйлириң еқип чиқиду»»
дейилгән еди.
16 Кейинки вақитларда Пәрвәрдигар Филистийләрниң вә Ефиопийләрниң
йенидики Әрәбләрниң роһини Йәһорамға қарши қозғатти.

□ **21:2 «Азарияһу»** — яки «Азария». □ **21:11 «бузуқчилиққа путлаштурди...»** — мошу айәттики «бузуқчилиқ» роһий жәһәттин ейтилиду, демәк Пәрвәрдигарға вапасизлиқ қилип бутларға чоқунуп кәткәнликни көрситиду. Шундақтиму, шу чағдики бутпәрәсликниң жисманий жәһәттинму бузуқчилиқ вә паһишивазлиқ билән зич мунасивити бар еди. □ **21:12 «... Илияс пәйғәмбәр тәрипидин йезилған бир мәктуп Йәһорамға тәгди»** — бу мәктуп Йәһорамниң қолиға йетип кәлгән вақитта, Илияс бәлким асманға көтирилгән болуши мүмкин.

17 Шуниң билән улар Йәһуда зиминиға зәрб қилип бесип өтти вә падиша
ордисидики барлиқ мал-мүлүкни булаң-талаң қилип, оғуллири билән
хотунлирини тутқун қилип елип кәтти; улар кәнҗи оғли Йәһоаһаздин бөләк
оғуллиридин бириниму қалдурмиди.
18 Бу вақиәдин кейин Пәрвәрдигар Йәһорамни уруп, үчәйлирини сақаймас еғир
кесәлгә гириптар қилди.
19 Вә шундақ болдики, униң кесили күндин-күнгә еғирлишип, икки жил вақит
өтүшкә аз қалғанда, кесәллик түпәйлидин үчәйлири тешилип чүшти, у толиму
азаплинип өлди; униң хәлқи ата-бовилирини иззәтләп уларға хушбуй яққандәк,
униңға һеч қандақ хушбуй йеқип олтармиди.
20 Йәһорам тәхткә чиққан чеғида оттуз икки яшта еди; у Йерусалимда сәккиз жил
сәлтәнәт қилди вә у дуниядин кәткәндә һеч ким униңға қайғу-һәсрәт чәкмиди.
Халайиқ уни «Давут шәһири»гә дәпнә қилди, лекин падишалар қәбирстанлиғиға
дәпнә қилмиди.

22

Аһазия Йәһуда үстигә һөкүм сүриду
2Пад. 8:25-29; 9:27-29

1 Йерусалимда турувтқанлар Йәһорамниң кәнҗи оғли Аһазияни униң орниға
падиша қилип тиклиди; чүнки Әрәбләр билән биллә баргаһқа бесип киргән
қарақчилар Аһазияниң акилирини қоймай өлтүрүвәткән еди. Шуниң билән
Йәһуда падишаси Йәһорамниң оғли Аһазия сәлтәнәт қилди. □
2 Аһазия тәхткә чиққан чеғида жигирмә икки яшта еди; у Йерусалимда бир жил
сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Аталия болуп, Омриниң *нәврә* қизи еди. □
3 Аһазияму Аһаб җәмәтиниң йоллириға маңди; чүнки униң аниси уни
рәзилликкә үндәйтти.
4 У Аһаб җәмәти қилғинидәк, Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди;
чүнки униң атиси өлгәндин кейин Аһаб җәмәтидикиләр уни һалакәткә елип
баридиған рәзил несиһәтләрни берәтти.
5 У уларниң нәсиһитигә әгишип, Исраил падишаси Аһабниң оғли Йәһорам билән
бирликтә Гилеадтики Рамотқа берип Сурийә падишаси Һазаәл билән соқушти; шу
чағда Сурийләр Йәһорамни зәхимләндүрди.
6 Андин Йәһорам Рамаһда Сурийә падишаси билән соқушқан чағдики
җараһәтлирини давалитиш үчүн Йизрәәлгә қайтти. Андин Йәһорамниң оғли
Йәһуда падишаси Азария Аһабниң оғли Йәһорамниң кесәл болуп қалғанлиғи
сәвәвидин уни йоқлиғили Йизрәәлгә барди.
7 Һалбуки, Аһазияниң Йәһорамни йоқлиғили барғини дәл өзини һалакәткә елип
баридиған, Худа бекиткән иш еди. Чүнки у барғандин кейин Йәһорам билән
бирликтә Нимшиниң оғли Йәһуға қарши соқушушқа чиқти. Мошу Йәһу әслидә
Пәрвәрдигар тәрипидин Аһабниң җәмәтини йоқитиш үчүн мәсиһ қилинған еди.

□ **22:1 «Әрәбләр билән биллә баргаһқа бесип киргән қарақчилар...»** — мошу айәттики «баргаһ» бәлким Йәһудадикиләр Әрәбләр билән қаршилишқа тәйярлиниш үчүн далада тиккән һәрбий баргаһни көрситиду. Бәзи тәрҗиманлар «шәһәр» дәп тәрҗимә қилиду. □ **22:2 «Аһазия тәхткә чиққан чеғида жигирмә икки яшта еди»** — көп кона көчүрмиләрдә «...қириқ икки яшта еди» дейилиду. Бу қетим бәзи қедимки көчүрмиләр вә тәрҗимә нусқисиға вә «2Пад.» 8:26гә асасән «жигирмә икки яш» дәп тәрҗимә қилдуқ.

8 Вә шундақ болдики, Йәһу Худа бекиткән һөкүмни Аһаб җәмәтиниң үстигә
жүргүзгән вақтида, у Йәһудадики әмәлдарларни вә Аһазияниң хизмитидә болған
қериндашлириниң оғуллирини учритип, уларни қоймай өлтүрүвәтти.
9 Йәһу Аһазияниму издиди; кишиләр уни тутувалди (у Самарийәгә
йошурунувалған еди). Улар уни Йәһуниң алдиға апирип өлтүрди. Улар уни
дәпнә қилди, чүнки кишиләр: «Бу дегән Пәрвәрдигарни чин көңлидин издигән
Йәһошафатниң нәврисидур» дегән еди. Аһазияниң җәмәтидә падишалиқни
қолиға алғидәк бирәр адәм қалмиди.

Ханиш Аталия Йәһуда үстидин һөкүм сүриду
2Пад. 11:1-3

10 Әнди Аһазияниң аниси Аталия оғлиниң өлгинини көргәндә, Йәһуда
җәмәтидики барлиқ шаһ нәслини өлтүрүшкә қозғалди.
11 Лекин падишаниң қизи Йәһошебият өлтүрүлүш алдида турған падишаниң
оғуллириниң арисидин Аһазияниң оғли Йоашни оғриликчә елип чиқип, уни вә
иник анисини ястуқ-кирлик амбириға йошуруп қойди. Шундақ қилип падиша
Йәһорамниң қизи, (йәни Аһазияниң сиңлиси), *баш* каһин Йәһуяданиң хотуни
Йәһошебият Йоашни Аталия өлтүрүвәтмисун дәп Аталиядин йошуруп қойди. □
12 Андин кейин Йоаш улар билән Пәрвәрдигарниң өйидә алтә жил йошурунуп
турди; у чағда Аталия Йәһуда зиминида сәлтәнәт қилатти.

23

1 Йәттинчи жили, Йәһояда җасарәткә келип, Йәроһамниң оғли Азария,
Йәһоһананниң оғли Исмаил, Обәдниң оғли Азария, Адаяниң оғли Маасеяһ
вә Зикриниң оғли Әлишафат қатарлиқ бир қанчә йүз бешини чақирип улар
билән әһдә түзди. □ ■
2 Улар Йәһуда зиминини арилап, Йәһудадики һәр қайси шәһәрләрдин
Лавийларни вә Исраилдики чоң йолбашчиларни жиғди; улар Йерусалимға
келишти.
3 Пүткүл җамаәт Худаниң өйидә падиша билән әһдиләшти. Йәһояда уларға:
— Падишаһниң оғли Пәрвәрдигарниң Давутниң әвлатлири тоғрилиқ вәдә
қилғинидәк чоқум сәлтәнәт қилиду.
4 Мана силәр қилишиңлар керәк болған иш шуки: — Шабат күнидә пасибанлиқ
нөвити кәлгән каһинлар билән Лавийларниң үчтин бири һәр қайси дәрвазиларни
муһапизәт қилсун;
5 үчтин бири падиша ордисини, үчтин бири «Һул дәрвазиси»ни муһапизәт
қилсун; башқиларниң һәммиси Пәрвәрдигар өйиниң һойлилирида болсун.
6 Лекин каһинлар һәм вәзипә өтәйдиған Лавийлардин бөләк һеч кимни
Пәрвәрдигарниң өйигә киргүзмисун (каһин-лавийлар пак-муқәддәс дәп
һесапланғачқа киришигә болиду). Башқа хәлиқниң һәр бири Пәрвәрдигар
өзигә бекиткән җайларни күзәт қилсун.
7 Лавийларниң һәр бири қолиға қураллирини елип падишани орап турсун; өз
мәйличә муқәддәс өйгә киришкә урунған һәр ким өлтүрүлсун; силәр падиша
кирип-чиқип жүргинидә униң йенидин айрилмаңлар, — деди.■
8 Лавийлар билән Йәһудаларниң һәммиси каһин Йәһояданиң барлиқ
тапилиғанлирини беҗа кәлтүрүшти. Лавийларниң һәр бири шабат күни

□ **22:11 «Йәһошебият»** — яки «Йәһошеба». □ **23:1 «Йәһояда җасарәткә келип...»** — яки «Йәһояда өзини күчләндүрүп...» ■ **23:1** 2Пад. 11:4-20 ■ **23:7** Вәһ. 14:1, 4, 5

нөвәтчиликкә киргән вә нөвәтчиликтин чүшкәнләрни өз йенида қалдуруп қалди; чүнки каһин Йәһояда һеч кимни нөвәтчиликтин чүшүшкә қоймиди.
9 Андин Йәһояда каһин Давут падишаниң Пәрвәрдигарниң өйидә сақлақлиқ нәйзә вә қалқан-сипарлирини йүз бешиларға тарқитип бәрди.
10 У йәнә көпчиликни, һәр бири қолиға өз нәйзисини тутқан һалда, ибадәтханиниң оң тәрипидин тартип сол тәрипигичә, қурбангаһ билән ибадәтханини бойлап падишаниң әтрапида турғузди.
11 Андин улар шаһзадини елип чиқип, униң бешиға тажни кийгүзүп, униңға гуванамиләрни берип, уни падиша қилди; Йәһояда вә униң оғуллири *хушбуй май билән* уни мәсиһ қилди вә «Падиша яшисун!» дәп товлашти.
12 Аталия хәлиқләрниң чепишип жүргәнлигини вә падишани тәрипләватқанлиғини аңлап, Пәрвәрдигарниң өйигә кирип, көпчиликниң арисиға кәлди.
13 У қариса, мана падиша өйниң дәрвазисида, түврүкниң йенида туратти; падишаниң йенида әмәлдарлар билән канайчилар тизилған еди, барлиқ жутниң хәлқи шатлинип канай челишатти, нәғмичиләр һәр хил сазларни челип, жамаәтни башлап мәдһийә оқутуватапти. Буни көргән Аталия кийимлирини житип: — Асийлиқ, асийлиқ! — дәп вақирди.
14 Амма Йәһояда каһин қошунға мәсъул болған йүз бешиларни чақиртип уларға: — Уни сәплириңлар оттурисидин сиртқа чиқириветиңлар; кимдәким униңға әгәшсә қиличлансун, дәп буйруди. Чүнки каһин: — Уни Пәрвәрдигарниң өйи ичидә өлтүрмәңлар, дәп ейтқан еди.
15 Шуниң билән улар униңға йол бошитип бәрди; у ординиң «Ат дәрвазиси» билән падишаниң ордисиға киргәндә *ләшкәрләр* уни шу йәрдә өлтүрди.□
16 Йәһояда, пүткүл жамаәт вә падиша бирликтә: «Пәрвәрдигарниң хәлқи болайли» дегән бир әһдини түзүшти.
17 Андин барлиқ хәлиқ Баалниң бутханисиға берип уни бузуп ташлиди; униң қурбангаһлири билән мәбудлирини чеқип парә-парә қилип, Баалниң каһини Маттанни қурбангаһларниң алдида өлтүрди.
18 Андин кейин Йәһояда каһин Пәрвәрдигарниң өйидики барлиқ мәсъулийәтләрни Лавий қәбилисиниң каһинлириниң қолиға тапшурди. Каһинларни болса, әслидә Пәрвәрдигарниң өй ишлириға нөвәт билән қарашқа, Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқ сунушқа Давут тайинлиған еди. Улар қурбанлиқларни Давутниң көрсәтмилири бойичә, хошал-хурамлиқ ичидә нәғмә-нава оқуған һалда Мусаға тапшурулған Тәврат-қанунида пүтүлгинидәк сунушқа мәсъул еди.
19 *Йәһояда* йәнә Пәрвәрдигар өйиниң һәр қайси дәрвазилириға дәрвазивәнләрни тайинлидики, һәр қандақ ишлардин напак қилинған адәмләр киргүзүлмәйтти.
20 У йәнә йүз бешилири, ақсүнәкләр, хәлиқ ичидики йолбашчилар вә жутниң һәммә хәлқини башлап келип, падишани Пәрвәрдигар өйидин елип чүшүп, «Жуқириқи дәрваза» арқилиқ ордиға әкирип, падишалиқ тәхтигә олтарғузди.
21 Жутниң барлиқ хәлқи шатлинатти; улар Аталияни қиличлап өлтүргәндин кейин, шәһәр тинич болуп қалди.

24

Йоаш — йәни Йәһоаш — Йәһудаға сәлтәнәт қилиду
2Пад. 12:1-22

□ **23:15 «...униңға йол бошитип бәрди»** — буниң башқа бир хил тәржимиси: «уни қолға алди».

1 Йоаш тәхткә чиққан чеғида йәттә яшта еди, у Йерусалимда қириқ жил сәлтәнәт
қилди. Униң анисиниң исми Зибияһ болуп, Бәәр-Шебалиқ еди. □
2 Йәһояда каһин һаят күнлиридә Йоаш Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни
қилатти. □
3 Йәһояда униңға икки хотун елип бәрди, у бир қанчә оғул-қиз пәрзәнт көрди.
4 Шуниңдин кейин Йоаш Пәрвәрдигарниң өйини қайта яситиш нийитигә кәлди,
5 у каһинларни вә Лавийларни жиғип уларға: — Худайиңларниң өйини оңлитип
туруш үчүн Йәһуда шәһәрлиригә берип, барлиқ Исраиллардин жиллиқ сәдиқә
топлаңлар; бу ишни тездин бежириңлар! — деди. Лекин Лавийлар бу ишни
бежиришкә анчә алдирап кәтмиди. □
6 Буни уққан падиша баш каһин Йәһоядани чақиртип униңға: — Өзлири немишкә
Лавийларға Пәрвәрдигарниң қули Муса Исраил жамаитигә Худаниң гувалиғи
сақлақлиқ чедир үчүн бәлгүлигән бажни Йәһуда вә Йерусалимдин елип келишкә
буйрумидила? — деди □
7 (чүнки әслидә рәзил хотун Аталия вә униң оғуллири Худаниң өйигә бөсүп
кирип, Пәрвәрдигарниң өйидики барлиқ муқәддәс буюмларни елип Баал
бутлириға атап тәқдим қиливәткән еди).
8 Шуниң билән падиша буйруқ чүшүрүп, бир сандуқ яситип Пәрвәрдигар өйиниң
дәрвазисиниң сиртиға қойғузди;
9 андин: «Худаниң қули Муса чөлдә Исраилларниң үстигә бекиткән бажни
жиғип әкилип Пәрвәрдигарға тапшуруңлар» дегән бир уқтуруш Йәһуда билән
Йерусалим тәвәсидә чиқирилди.
10 Барлиқ әмәлдарлар вә барлиқ хәлиқ хошал һалда бажни әкилип сандуқ толғичә
униңға ташлиди.
11 Лавийлар пул сандуғини падиша бу ишқа мәсъул қилған кишиниң алдиға
әкәлгәндә, улар баж пулиниң көп чүшкәнлигини көрсә, андин падишаниң кативи
билән Баш каһинниң адими келип пул сандуғини өңтүрүп қуруқдиғандин кейин,
йәнә әсли орниға апирип қоятти. һәр күни шундақ болуп турди; наһайити көп
пул жиғилди.
12 Падиша билән Йәһояда пулни Пәрвәрдигар өйидики иш бежиргүчиләргә
тапшурди; улар *буниң билән* Пәрвәрдигарниң өйини оңшаш вә әслигә кәлтүрүш
үчүн ташчилар билән яғаччиларни, төмүрчиләр билән мискәрләрни яллиди.
13 Ишләмчиләр тохтимай ишлиди, оңшаш иши уларниң қолида оңушлуқ елип
берилди; шундақ қилип улар Пәрвәрдигарниң өйини әслидики өлчәм-лаһийәси
бойичә ясиди, шундақла уни толиму пухта қилип ясап чиқти.
14 Улар ишни пүттүргәндин кейин ешип қалған пулни падиша билән Йәһояданиң
алдиға әкилип тапшурди. Улар буниң билән Пәрвәрдигарниң өйи үчүн һәр хил
әсвап-буюмларни, жүмлидин ибадәт хизмитидики һәр хил буюмлар, көйдүрмә
қурбанлиқларға мунасивәтлик қача-қуча, қазан-тәхсиләр вә һәр хил алтун-күмүч
башқа буюмларни ясатти. Йәһояданиң барлиқ күнлиридә, улар Пәрвәрдигарниң
өйидә көйдүрмә қурбанлиқни дайим сунуп турди.

□ **24:1 «Йоаш»** — «Йәһоаш»ниң башқа шәкли. □ **24:2 «Йәһояда ... һаят күнлиридә Йоаш Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилатти»** — бу сөзгә қариғанда, Йоаш Йәһояда өлгәндин кейин Пәрвәрдигарниң йолидин чиқип кәтти; вә дәрвәқә шундақ болди («2Тар.» 24:17-27ни көрүң). □ **24:5 «Худайиңларниң өйини оңлитип туруш үчүн ...., барлиқ Исраиллардин жиллиқ сәдиқә топлаңлар»** — яки «һәр жили Худайиңларниң өйини оңлитиш үчүн... барлиқ Исраиллардин сәдиқә топлаңлар». □ **24:6 «Худаниң гувалиғи сақлақлиқ чедир»** — яки «һөкүм-гувалиқ чедири» — «ибадәт чедири»ниң башқа бир аталғуси. **«Пәрвәрдигарниң қули Муса ... Худаниң гувалиғи сақлақлиқ чедир үчүн бәлгүлигән баж...»** — Мусаниң бу буйруғи тоғрилиқ «Мис.» 30:11-16ни көрүң.

15 Йәһояда қерип, яшайдиған йеши тошуп өлди; у өлгән чағда бир йүз оттуз яшта
еди.
16 Улар уни «Давут шәһири»дә падишалар қатарида дәпнә қилди, чүнки у
Исраилға һәм Худаға вә униң өйигә нисбәтән наһайити чоң төһпә көрсәткән еди.
17 Йәһояда өлгәндин кейин Йәһудадики йолбашчилар падишаниң алдиға келип
униңға баш урди; падиша улар көрсәткән мәслиһәтни мақул көрди.
18 Улар ата-бовилириниң Худаси Пәрвәрдигарниң өйидин ваз кечип, Ашәраһ вә
бутларниң қуллуғиға киришти. Уларниң бу гунайи сәвәплик Худаниң ғәзиви
Йәһуда билән Йерусалимдикиләрниң бешиға кәлди.
19 Шундақ болсиму, Пәрвәрдигар уларни Өзигә яндуруш үчүн йәнила уларниң
арисиға пәйғәмбәрләрни әвәтти; бу пәйғәмбәрләр гәрчә уларни агаһландурған
болсиму, лекин улар йәнила қулақ салмиди.
20 У чағда Худаниң Роһи баш каһин Йәһояданиң оғли Зәкарияға чүшти, у
хәлиқниң алдида өрә туруп уларға: — Худа мундақ дәйду: «Силәр немишкә
Пәрвәрдигарниң әмирлиригә хилаплиқ қилисиләр? Силәр һеч раваҗлиқ
көрмәйсиләр, чүнки силәр Пәрвәрдигардин ваз кәчтиңлар вә Уму силәрдин ваз
кәчти», — деди.
21 Халайиқ *Зәкарияни* өлтүрүшкә қәстлиди; ахир улар уни падишаниң әмри
бойичә Пәрвәрдигар өйиниң һойлисида чалма-кесәк қилип өлтүрүвәтти.
22 Падиша Йоаш Зәкарияниң атиси Йәһояданиң өзигә көрсәткән шәпқитини яд
әтмәк түгүл, әксичә униң оғлини өлтүрүвәтти. Зәкария җан үзүш алдида: —
Пәрвәрдигар бу ишни нәзиригә елип, униң һесавини алсун! — деди.
23 Шу жилниң ахирида Сурийәниң қошуни Йоашқа һуҗум қилип кәлди; улар
Йәһудаға вә Йерусалимға таҗавуз қилип кирип, хәлиқ ичидики йолбашчиларни
өлтүрүп, улардин алған пүтүн уруш ғәниймәтлирини Дәмәшқ падишасиниң
алдиға елип барди.
24 Дәрвәқә Сурийә қошунидин пәқәт аз бир қисим әскәрләр кәлгән болсиму,
лекин Йәһудалар ата-бовилириниң Худаси Пәрвәрдигардин ваз кәчкәнлиги үчүн
Пәрвәрдигар чоң бир қошунни уларниң қолиға тапшурди; улар Йоашқа җаза
иҗра қилди.
25 Сурийләр Йоашни ташлап кәткән чағда (чүнки у қаттиқ ағрип қалған еди) униң
өз хизмәткарлири баш каһин Йәһояданиң оғлиниң қени үчүн интиқам елиш
керәк дәп уни қәстлиди; улар уни карвитидила өлтүрүвәтти. У шу йол билән
өлди; кишиләр уни Давут шәһиридә дәпнә қилғини билән, бирақ падишаларниң
қәбирстанлиғиға дәпнә қилмиди. □
26 Уни қәстлигәнләр мунулар: — Аммоний аял Шимиятниң оғли Забад билән
Моабий аял Симритниң оғли Йәһозабад еди.
27 Йоашниң оғуллири, униңға қаритилған қаттиқ вә нурғун агаһ бешарәтләр,
шундақла униң Худаниң өйини йеңибаштин селишқа даир ишлири
«падишаларниң тәзкирилири» дегән китапниң изаһлириға пүтүлгәндур.
Йоашниң оғли Амазия униң орниға падиша болди.□

25

□ **24:25 «чүнки у қаттиқ ағрип қалған еди»** — яки «чүнки еғир кесәлгә чүшкән еди». Бәзи тәрҗиманлар «чүнки у еғир яриланди» дәп тәрҗимә қилғини билән, ибраний тексттә еғир бир кесәл көрситилиду. **«каһин Йәһояданиң оғлиниң қени»** — яки «каһин Йәһояданиң оғуллириниң қени». □ **24:27 «падишаларниң тәзкирилири»** — Тәвраттики «падишалар» дегән китап әмәс. Чүнки тилға елинған тәпсилатлар шу китапта тепилмайду.

Амазия Йәһуда үстигә һөкүм сүриду
2Пад. 14:1-22

1 Амазия тәхткә чиққан чеғида жигирмә бәш яшта еди, у Йерусалимда
жигирмә тоққуз жил сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Йәһоаддан болуп,
Йерусалимлиқ еди.
2 Амазия Пәрвәрдигарниң нәзиридә тоғра болған ишларни қилди, лекин пүтүн
көңли билән қилмиди.
3 Вә шундақ болдики, у падишалиғини мустәһкәмливалғандин кейин падиша
атисини өлтүргән хизмәткарлирини тутуп өлтүрди.
4 Лекин Мусаға чүшүрүлгән қанун китавида Пәрвәрдигарниң: «Нә атиларни
оғуллири үчүн өлүмгә мәһкүм қилишқа болмайду нә оғуллирини атилири үчүн
өлүмгә мәһкүм қилишқа болмайду, бәлки һәр бири өз гунайи үчүн өлүмгә
мәһкүм қилинсун» дәп пүтүлгән әмри бойичә, у өлтүргичиләрниң балилирини
өлүмгә мәһкүм қилмиди.
5 Амазия Йәһудаларни жиғип, җәмәтлиригә қарап пүтүн Йәһудаларни вә
Бинyаминларни миң беши вә йүз бешилар астиға бекитти; у улардин жигирмә
яштин ашқанларниң санини еливиди, җәңгә чиқалайдиған, қолиға нәйзә вә
қалқан алалайдиған хил ләшкәрдин үч йүз миң адәм чиқти.
6 У йәнә бир йүз талант күмүч сәрп қилип Исраилдин йүз миң батур җәңчи
ялливалди.□
7 Лекин Худаниң бир адими униң алдиға келип: — И падишасим, Исраил
қошунини өзлири билән биллә барғузмиғайла; чүнки Пәрвәрдигар Исраиллар
яки Әфраимийларниң һеч қайсиси билән биллә әмәс.
8 Һәтта сили чоқум шундақ қилимән, батуранә күрәш қилимән десилиму, Худа
өзлирини дүшмән алдида жиқитиду, чүнки Худа инсанға ярдәм беришкиму
қадирдур, инсанни жиқитишқиму қадирдур, деди.
9 Амазия Худаниң адимигә: — Әмисә мән Исраилниң ялланма қошуниға бәргән
йүз талант күмүчни қандақ қилсам болиду? — дәп соривиди, Худаниң адими
униңға: — Пәрвәрдигар өзлиригә буниңдинму зиядә көп беришкә қадирдур, дәп
җавап бәрди.

10 Шуниң билән Амазия Әфраимдин өзигә кәлтүрүлгән ялланма қошунни айрип
чиқип, өйлиригә қайтурувәтти; шу сәвәптин улар Йәһудаларға бәк ғәзәплинип,
қаттиқ қәһр ичидә өйлиригә қайтип кетишти.
11 Амазия җасаритини урғутуп, өзиниң хәлқини башлап «Шор вадиси»ға берип
Сеирлардин он миң адәмни йоқатти. □
12 Йәһудалар йәнә он миң адәмни тирик тутувелип, тик ярниң левиға апирип,
ярдин иштиривиди, уларниң һәммиси парә-парә қилинип ташланди.
13 Һалбуки, Амазия өзи билән биллә җәң қилишқа рухсәт қилмай қайтурувәткән
ялланма әскәрләр Самарийәдин Бәйт-Һорунғичә болған Йәһуданиң һәр қайси
шәһәрлиригә һуҗум қилип кирип үч миң адәмни қирип ташлиди һәм нурғун
мал-мүлүкни булап кәтти.
14 Лекин шундақ болдики, Амазия Едомийларни мәғлуп қилип қайтип кәлгән
чағда у Сеирларниң бутлириниму елип келип, уларни өзи үчүн мәбуд қилип,
уларға баш урди вә уларға хушбуй яқти. □
15 Шу сәвәптин Пәрвәрдигарниң ғәзиви Амазияға қозғалди, У униң алдиға
бир пәйғәмбәрни әвәтти. Пәйғәмбәр униңға: — Өз хәлқини сениң қолуңдин
қутқузалмиған бу хәлиқниң илаһлирини зади немә дәп издәйсән? — деди.

□ **25:6 «бир йүз талант күмүч»** — 100 талант күмүч бәлким 3400 килограм күмүч болуши мүмкин.
□ **25:11 «Амазия җасаритини урғутуп...»** — яки «Амазия өзини күчәйтип,...». **«Сеир»** — Едомниң иккинчи исми. □ **25:14 «... уларға хушбуй яқти»** — яки «... уларға қурбанлиқларни көйдүрди».

16 Вә шундақ болдики, у падишаға техи сөз қиливатқанда, падиша униңға: — Биз
сени падишаниң мәслиһәтчиси қилип тиклигәнму? Қой, бу гепиңни! Өлгүң
кәлдиму немә? — деди. Шуниң билән пәйғәмбәр гәптин тохтиди-дә, йәнә: —
Бу ишни қилғиниң һәм нәсиһитимгә қулақ салмиғиниң үчүн Пәрвәрдигар сени
йоқитишни қарар қилди, дәп билимән, — деди.
17 Шуниңдин кейин Амазия мәслиһәтлишип, Исраилниң падишаси Йәһуниң
нәвриси, Йәһоаһазниң оғли Йоашниң алдиға әлчиләрни маңдуруп: «Кени, *җәң
мәйданида* йүз туранә көрүшәйли» деди.
18 Исраилниң падишаси Йоаш Йәһуданиң падишаси Амазияға әлчи әвәтип
мундақ сөзләрни йәткүзди: «Ливандики тикән Ливандики кедир дәриғигә сөз
әвәтип: «Өз қизиңни оғлумға хотунлуққа бәргин!» — деди. Лекин Ливандики
бир явайи һайван өтүп кетиветип, тикәнни дәссивәтти.
19 Сән дәрвәқә Едомниң үстидин ғәлибә қилдиң; көңлүңдә өз-өзүңдин
мәғрурлинип йайрап кәттиң. Әнди өйүңдә қалғиниң яхши; немишкә бешиңға
күлпәт кәлтүрүп, өзүңни вә өзүң билән Йәһудани балаға жиқитисән?».□
20 Амма Амазия қулақ салмиди. Бу иш Худадин кәлди; чүнки улар Едомниң
илаһлирини издигән еди, Худа уларни *Йоашниң* қолиға чүшсун дәп әнә шундақ
орунлаштурған еди.
21 Шуниң билән Исраил падишаси Йоаш җәңгә атлинип чиқти; икки тәрәп, йәни
у Йәһуда падишаси Амазия билән Бәйт-Шәмәштә, җәң мәйданида йүз туранә
учрашти.
22 Йәһуданиң адәмлири Исраилниң адәмлири тәрипидин тирипирән қилинип,
һәр бири өз өйигә қечип кәтти.
23 Исраил падишаси Йоаш Бәйт-Шәмәштә Йәһоаһазниң нәвриси, Йоашниң
оғли Йәһуда падишаси Амазияни әсир қилип Йерусалимға елип барди; вә у
Йерусалимниң сепилиниң Әфраим дәрвазисидин тартип бүҗәк дәрвазисиғичә
болған төрт йүз гәзлик бир бөлигини өрүвәтти.□
24 У Худаниң өйидә, Обәд-Едом мәсъул болуп сақлаватқан вә падишаниң
ордисидики ғәзнидин тепилған барлиқ алтун-күмүч, қача-қучиларни буливалди
вә кепиллик сүпитидә бир нәччә тутқунни елип Самарийәгә йенип кәтти.
25 Исраил падишаси Йәһоаһазниң оғли Йоаш өлгәндин кейин, Йоашниң оғли,
Йәһуданиң падишаси Амазия он бәш жил өмүр көрди.□
26 Амазияниң қалған әмәллири болса, мана уларниң һәммиси баштин ахириғичә
«Йәһуда вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»да пүтүлгән әмәсмиди?□
27 Амазия Пәрвәрдигардин ваз кәчкәндин башлапла Йерусалимда бәзиләр уни
қәстләшкә киришкән еди; шуниң билән у Лақиш шәһиригә қечип кәтти; лекин
қәстлигүчиләр кәйнидин Лақишқа адәм әвәтип, у йәрдә уни өлтүрди.
28 Андин улар уни атларға артип Йерусалимға елип барди. У Йерусалимда ата-
бовилириниң арисида «Йәһуданиң шәһири»дә дәпнә қилинди. □

□ **25:19 «Сән дәрвәқә ... йайрап кәттиң. ... немишкә ... өзүңни вә өзүң билән Йәһудани балаға жиқитисән?»** — Йәһоаш ейтқан тәмсилниң умумий мәнаси: «Сән пәқәт бир тикәндурсән, өзүм кедирдәк улуқ адәммән, өзүңгә унчивала ишинип кәтмә. Сениң улуқ планиң һәртүрлүк тәсадипийлиқтин мәғлуп болуши мүмкин» дегәндәк. Гәрчә Йәһоаш падишани «бутпәрәс капир» дәп һесаплиғили болсиму, мошу йәрдә униң несиһәти тоғра еди. □ **25:23 «Йәһоаһаз»** — «Аһазия»ниң башқичә ипадилиниши. Бу Йәһоаһаз (Аһазия) Йәһуда падишаси, 25-айәттики «Йәһоаһаз» әмәс. **«төрт йүз гәзлик бир бөлиги..»** — Тәвратта «гәз» (яки «җәйнәк») қолниң җәйнәктин бармақниң учиғичә болған узунлуғи, йәни 0.454 метр узунлуқ еди. □ **25:25 «Исраил падишаси Йәһоаһазниң оғли Йоаш өлгәндин кейин, ... Амазия он бәш жил өмүр көрди»** — 23-айәттики изаһатни көрүң. □ **25:26 «Йәһуда вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»** — мүмкинчилиги барки, бу китап Тәвраттики «Падишаһлар»дур. □ **25:28 «Йәһуданиң шәһири»** — бәлким «Давутниң шәһири»ни көрситиду. «2Пад.» 14:20ни көрүң.

26

Уззия Йәһуда үстигә һөкүм сүриду
2Пад. 15:1-7

1 Йәһуданиң барлиқ хәлқи униң он алтә яшқа киркән оғли Уззияни тикләп, уни
атиси Амазияниң орнида падиша қилди □
2 (падиша атиси ата-бовилириниң арисида ухлиғандин кейин, Елат шәһирини
қайтидин ясап, Йәһудаға йәнә тәвә қилғучи дәл Уззия еди).□
3 Уззия тәхткә чиққан чеғида он алтә яш еди; у Йерусалимда җәмий әллик икки
жил падишалиқ қилди. Униң анисиниң исми Йәколия болуп, Йерусалимлиқ еди.
4 У атиси Амазияниң барлиқ қилғанлиридәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус
болғанни қилди.
5 Худа бәргән аламәт көрүнүшләр билән йорутулған Зәкәрия Уззияға тәлим
бәргәчкә, у һаят вақтида Уззия Худани издиди; вә у Пәрвәрдигарни издигән
күнләрдә Худа униң ишлирини раван қилди.
6 У чиқип Филистийләргә һуҗум қилди вә Гатниң сепилини, Җабнәһниң
сепилини вә Ашдодниң сепилини чақтурувәтти. Йәнә Ашдод әтрапида, шундақла
Филистийләр арисида бир нәччә шәһәр бәрпа қилди.
7 Худа униң Филистийләр вә Гур-баалда туруватқан Әрәбләр билән Маонларға
қарши урушиға ярдәм бәрди.
8 Аммонийлар Уззияға олпан төлиди; Уззия толиму қудрәтлик болуп, нам-
шөһрити таки Мисирниң чегарисиғичә тарқалди.
9 Уззия Йерусалимдики «Буҗәк дәрвазиси»да, «Җилға дәрвазиси»да вә сепилниң
қайрилидиған йеридә мунарлар салди вә уларни әҗайип мустәһкәм қилди.
10 У йәнә чөлләрдә бир мунчә күзәт мунарлирини салғузди вә көп қудуқларни
колатти; чүнки униң Шәфәлаһ түзләңлигидә вә егизликтә нурғун чарвиси бар
еди; у йәнә териқчилиққа амрақ болғачқа, тағларда вә етиз-бағларда *нурғун*
бағвәнләрни вә үзүмчиләрни яллап ишләтти.□
11 Уззияниң йәнә урушқа маһир қошуни бар еди. Қошун катип Җәийәл вә әмәлдар
Маасеяһ ениқлиған санға асасән қисим-қисимлар бойичә бөлүнүп, падишаниң
сәрдарлиридин бири болған Һананияниң йетәкчилиги астида сәп болуп җәңгә
чиқатти.
12 Бу батур җәңчиләр ичидики һәр қайси җамәт башлири җәмий икки миң алтә
йүз киши еди.
13 Уларниң йетәкчилиги астидики қошун җәмий үч йүз йәтмиш йәттә миң бәш
йүз болуп, һәммиси ишта қабил, җәңдә маһир еди, улар падишаға ярдәмлишип
дүшмәнгә һуҗум қилалайтти.
14 Уззия пүткүл қошунидики ләшкәрлирини қалқан, нәйзә, добулға, савут, оқя вә
салғилар биләнму қуралландурған еди.
15 У йәнә Йерусалимда устилар иҗад қилған оқ беши вә йоған ташларни атқучи
үскүниләрни ясситип, уларни сепил мунарлириға вә бүҗәклиригә орунлаштурған
еди. Униң нам-шөһрити жирақ-жирақларға кәткән еди, чүнки у аламәт
ярдәмләргә еришкәчкә, карамәт қудрәт тапқан еди.
16 Лекин у күчәйгәндин кейин, мәғрурлинип кәтти вә бу иш уни һалакәткә елип
барди. У Худаси Пәрвәрдигарға итаәтсизлик қилип, хушбуйгаһ үстидә хушбуй
яқимән дәп Пәрвәрдигарниң өйигә кирди.

□ **26:1 «Уззия»** — башқа шәкли «Аһазия». «2Пад.» 14:21ни көрүң. □ **26:2 «падиша ... Елат шәһирини қайтидин ясап, Йәһудаға йәнә тәвә қилғучи дәл Уззия еди»** — яки «атиси өз ата-бовилириниң арисида ухлиғандин кейин Уззия Елат шәһирини ясап Йәһудаға йәнә тәвә қилди». □ **26:10 «етиз-бағларда...»** — яки «Кармәлдә...». Амма Кармәл шималий падишалиқта.

17 Каһин Азария билән Пәрвәрдигарниң башқа каһинлиридин сәксән әзимәт униң
арқидин кирди;
18 Улар падиша Уззияни тосуп: — И Уззия, Пәрвәрдигарға хушбуй йеқиш саңа
тәвә иш әмәс, бәлки хушбуй йеқишқа муқәддәс хизмәткә аталған каһинлар
болған, Һаруннниң әвлатлириға мәнсуптур; муқәддәсханидин чиққин, чүнки
итаәтсизлик қилип қойдуң; сән Худа Пәрвәрдигардин иззәт тапалмайдиған
болуп қалисән, деди.
19 Уззия қаттиқ ғәзәпләнди; у хушбуй яққили турған һаләттә, қолида бир
хушбуйданни тутуп туратти; у Пәрвәрдигарниң өйидики хушбуйгаһниң
йенида туруп каһинларға ғәзәплиниватқан чағда, каһинларниң алдидила униң
пишанисиға мохо өрләп чиқти.
20 Баш каһин Азария билән башқа каһинлар қариса, мана, бирдинла униң
пишанисиға мохо өрләп чиққан еди; улар дәрһал уни чиқириветишкә иттәрди;
у өзиму чиқип кетишкә алдириди, чүнки Пәрвәрдигар уни урған еди.
21 Падиша Уззияни таки өлгичә мохо кесили чирмивалди; у мохо кесили
болғачқа, айрим бир өйдә турди; шуниң билән у Пәрвәрдигарниң өйигә
кириштин мәһрум қилинди. Униң оғли Йотам ординиң ишлирини башқуруп,
жут сориди. □
22 Уззияниң башқа әмәллири болса баштин ахириғичә Амозниң оғли Йәшая
пәйғәмбәр тәрипидин йезип қалдурулғандур.
23 Уззия өзиниң ата-бовилири арисида ухлиди; бәзиләр: — «У мохо болған
адәм» дегәчкә, у ата-бовилири қатарида ятқузулған болсиму, падишалар
қәбирстанлиғиға тәвә *чәтрәк* бир йәрликкә дәпнә қилинди. Андин оғли Йотам
униң орниға падиша болди.

27

Йотам Йәһуда үстигә һөкүм сүриду
2Пад.15:32-38

1 Йотам тәхткә чиққан чеғида жигирмә бәш яшта еди; у Йерусалимда он алтә жил
сәлтәнәт қилди; униң анисиниң исми Йәруша болуп, Задокниң қизи еди.
2 У атиси Уззияниң барлиқ қилғанлиридәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус
болғанни қилди (лекин у Пәрвәрдигарниң муқәддәсханисиға кирмиди). Лекин
хәлиқ йәнила бузуқ ишларни қиливәрди.
3 Пәрвәрдигар өйиниң жуқурики дәрвазисини ясатқучи Йотам еди; у йәнә
Офәлдики сепилдиму нурғун қурулушларни қилди. □
4 У Йәһуданиң тағлиқ районида шәһәрләрни бена қилди, орманлиқлардиму
қәлъә-қорғанлар вә күзәт мунарлирини ясатти.
5 У Аммонийларниң падишаси билән уруш қилип уларни йәңди; шу жили
Аммонийлар униңға үч талант күмүч, миң тонна буғдай, миң тонна арпа олпан
бәрди; Аммонийлар иккинчи вә үчинчи жилиму униңға охшаш олпан елип
кәлди. □
6 Йотам Худаси Пәрвәрдигар алдида йоллирини тоғра қилғини үчүн қудрәт
тапти.

□ **26:21 «шуниң билән у Пәрвәрдигарниң өйигә кириштин мәһрум қилинди»** — мохо кесилигә гириптар болғанлар «напак» дәп һесаплинип, муқәддәс ибадәтханиға киришкә қәтъий рухсәт қилинмайтти. □ **27:3 «Офәл»** — кона Йерусалимдики бир қисим егиз район еди. □ **27:5 «үч талант күмүч»** — бәлким 3400 килограм күмүч еди. **«миң тонна буғдай»** — ибраний тилида «он миң кор». Бир «кор» 220 литр болуши мүмкин. **«миң тонна арпа»** — ибраний тилида «он миң кор». Бир «кор» 220 литр болуши мүмкин.

7 Йотамниң қалған ишлири, җүмлидин қилған җәңлири вә тутқан йоллириниң
һәммиси мана «Йәһуда вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»да
пүтүлгәндур. □
8 У тәхткә чиққан чеғида жигирмә бәш яшта еди; у Йерусалимда он алтә жил
сәлтәнәт қилди.
9 Йотам ата-бовилири арисида ухлиди вә «Давутниң шәһири»гә дәпнә қилинди;
оғли Аһаз униң орниға падиша болди.

28

Аһаз Йәһуда үстигә һөкүм сүриду
2Пад. 16:1-20

1 Аһаз тәхткә чиққан чеғида жигирмә яшта еди; у Йерусалимда он алтә жил
сәлтәнәт қилди. У атиси Давутқа охшаш Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус
болғанни қилмай,
2 Бәлки Исраилниң падишалириниң йолиға кирип маңди; у һәтта Бааллларға атап
мәбудларни қуйдурди;
3 Пәрвәрдигар Исраиллар зиминидин һайдап чиқарған әлләрниң жиркинчлик
гуналирини дорап, Һинном җилғисида күҗә көйдүрди, өзиниң пәрзәнтлирини
оттин өткүзүп көйдүрди; □
4 Йәнә «жуқури җайлар»да, дөңләрдә вә һәр қайси көкәргән дәрәқ астида
көйдүрмә қурбанлиқ қилди вә күҗә көйдүрди.
5 Шуңа, униң Худаси Пәрвәрдигар уни Сурийә падишасиниң қолиға тапшурди;
Сурийләр уни тар мар қәлтүрүп, Йәһудадин нурғун хәлиқни тутқун қилип
Дәмәшққә елип кәтти. Худа йәнә уни Исраил падишасиниң қолиға тапшурди,
Исраил падишаси *Йәһудада* чоң қирғинчилиқ елип барди.
6 Рәмалияниң оғли Пикаһ Йәһудада бир күн ичидә бир йүз жигирмә миң адәмни
өлтүрди, уларниң һәммиси әзиматләр еди; буниң сәвәви, улар ата-бовилириниң
Худаси Пәрвәрдигардин ваз кәчкән еди.
7 Зикри исимлиқ бир Әфраимий әзимәт бар еди; у падишаниң оғли Маасияһани,
ординиң баш ғоҗидари Азрикам вә падишаниң баш вәзири Әлканаһни қәтл
қилди.
8 Исраиллар өз қериндашлиридин икки йүз миң аял, оғул-қиз балиларни тутқун
қилип елип кәтти; улар йәнә Йәһудадин нурғун уруш ғәниймәтлирини булаң-
талаң қилип Самарийәгә әкәтти.
9 Лекин у йәрдә Пәрвәрдигарниң Одәд исимлиқ бир пәйғәмбири бар еди; у
Самарийәгә қайтип кәлгән қошунниң алдиға чиқип уларға: — Қараңлар, ата-
боваңларниң Худаси Пәрвәрдигар Йәһудаларни аччиғида силәрниң қолуңларға
тапшурди вә силәр пәләккә йәткән қәһри-ғәзәп билән уларни өлтүрдүңлар.
10 Әнди силәр йәнә Йәһудалар билән Йерусалимлиқларни мәҗбурий өзүңларға
қул-дидәк қилмақчи болуватисиләр. Лекин силәр өзүңларму Худайиңлар
Пәрвәрдигар алдида гуна-итаәтсизликләр өткүздүңларғу?
11 Әнди гепимгә қулақ селиңлар! Қериндашлириңлардин тутқун қилип
кәлгәнләрни қайтуруветиңлар, чүнки Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзиви
бешиңларға чүшәй дәп қалди, деди.

□ **27:7 «Йәһуда вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»** — мүмкинчилиги барки, бу китап Тәвраттики «Падишаһлар»дур. □ **28:3 «Һинном җилғиси»** — ибраний тилида «Гә-Һинном», әрәб тилида «җәһәннәм». Бу жиркиничлик җай тоғрилиқ «Йәр.» 17:31-32ни вә изаһатлирини көрүң. **«күҗә көйдүрди»** — яки «қурбанлиқларни көйдүрди». **«пәрзәнтлирини оттин өткүзүп көйдүрди»** — бәлким Аһазниң пәрзәнтлирини инсан қурбанлиғи қилғанлиғини көрситиши мүмкин.

12 Шуниң билән Әфраимларниң бир қанчә йолбашчилири, йәни Йоһананниң оғли
Азария, Мәшиллимотниң оғли Бәрәкия, Шаллумниң оғли Һәзәкия вә Һадлайниң
оғли Амаса қозғилип чиқип җәңдин қайтип кәлгән қошунни тосувелип
13 уларға: — Бу тутқунларни бу йәргә елип кирсәңлар болмайду; бизниң
Пәрвәрдигарниң алдида гунайимиз туруп, йәнә техиму көп гуналар вә
итаәтсизликләрни айнитмақчимусиләр? Чүнки бизниң итаәтсизлигимиз
һелиму интайин еғирдур, Исраилниң бешиға отлуқ қәһр-ғәзәп чүшәй дәп қалди,
деди.
14 Шуниң билән ләшкәрләр тутқунлар билән уруш ғәниймәтлирини
йолбашчилар вә пүткүл җамаәт алдида қалдуруп қойди.
15 Жуқирида исми тилға елинған кишиләр қозғилип, тутқунларни башлап чиқти,
уруш ғәниймәтлири ичидин кийим-кечәк вә аяқларни уларниң арисидики
барлиқ яланач, ялаң аяқ турғанларға кийгүзүп, һәммисини йемәк-ичмәк
билән ғизаландурди, үстибашлирини майлиди, барлиқ аҗизларни ешәкләргә
миндүрүп, һәммисини «Хорма дәрәқлири шәһири» дәп атилидиған Йерихоға, өз
қериндашлириниң қешиға апирип қойди, андин Самарийәгә қайтти.
16 Бу чағда Аһаз падиша Асурийәниң падишалириға ярдәм тиләп адәм әвәтти,
17 чүнки Едомийлар йәнә Йәһудаға һуҗум қилип нурғун адәмни тутқун қилип
кәткән еди.
18 Филистийләрму Шәфәлаһ түзләңлигидики вә Йәһуданиң җәнубидики
шәһәрләргә таҗавуз қилип кирип, Бәйт-Шәмәш, Айҗалон, Гәдәрот, Сокоһ вә
Сокоһқа тәвә йеза-қишлақларни, Тимнаһ вә Тимнаһқа тәвә йеза-қишлақларни,
Гимзо вә Гимзоға тәвә йеза-қишлақларни ишғал қилип, шу йәрләргә җайлашқан
еди.
19 Пәрвәрдигар Йәһуданиң падишаси Аһаз түпәйлидин Йәһудани хорлуққа
қалдурди; чүнки Аһаз Йәһудани итаәтсиликкә езиқтурди вә өзи Пәрвәрдигарға
еғир асийлиқ қилди.
20 Асурийәниң падишаси Тиглат-Пилнәсәр дәрвәқә униң йениға кәлди, лекин
ярдәм беришниң орниға, униңға көп аваричиликләрни кәлтүрди.
21 Чүнки Аһаз Пәрвәрдигарниң өйидин, падишаниң ордисидин, шундақла
әмәлдарларниң өйлиридин көп мал-дунияни чиқирип, Асурийә падишасиға
бәргән болсиму, лекин униңға һеч пайдиси болмиди.
22 Мошундақ интайин мүшкүл пәйттә бу падиша Аһаз Пәрвәрдигар алдида
техиму еғир кәбиһликкә чөкүп кәтти.
23 У өзини мәғлуп қилған Дәмәшқниң илаһлириға қурбанлиқ сунди, чүнки у:
«Сурийәниң падишалириниң илаһлири уларға ярдәм қилди, шуңа мәнму уларға
қурбанлиқ сунуп, уларни маңиму ярдәм беридиған қилимән» деди. Лекин
әксичә бу бутлар униң өзини, шундақла барлиқ Исраилларни һалакәткә елип
барди. □
24 Аһаз Пәрвәрдигарниң өйидики әсвап-буюмларни жиғип елип чиқип, уларни
кесип-езип парә-парә қиливәтти; вә Пәрвәрдигарниң өйиниң дәрвазилирини
печәтливәтти. Һәм өзи үчүн Йерусалимниң һәр бир доқмушида қурбангаһларни
салғузди.
25 У йәнә Йәһуданиң һәр қайси шәһәрлиридә башқа илаһларға хушбуй йеқиш
үчүн «жуқури җайлар»ни салғузди, шундақ қилип ата-бовилириниң Худаси
Пәрвәрдигарниң ғәзиви қозғалди.
26 Мана, униң қалған ишлири, җүмлидин барлиқ тутқан йоллири баштин-
ахириғичә «Йәһуда вә Исраил падишалириниң тарихнамиси»да пүтүлгәндур.

□ **28:23 «өзини мәғлуп қилған Дәмәшқниң илаһлири»** — бу сөзләр Аһазниң ойлири, әлвәттә; лекин мәлум тәрәптин ейтқанда, униң бутпәрәслиги уни һәқиқәтән мәғлубийәткә учратқан еди.

27 Аһаз ата-бовилири арисида ухлиди; кишиләр уни Йерусалим шәһиригә дәпнә
қилди, лекин уни Исраил падишалириниң қәбирстанлиғиға дәпнә қилмиди.
Оғли Һәзәкия униң орниға падиша болди.

29

Һәзәкия һөкүм сүриду; у муқәддәсханини тазилайду

1 Һәзәкия тәхткә чиққан чеғида жигирмә бәш яшта еди; у Йерусалимда жигирмә
тоққуз жил сәлтәнәт қилди. Униң анисиниң исми Абия болуп, Зәкәрияниң қизи
еди. □
2 *Һәзәкия* атиси Давут барлиқ қилғанлиридәк, Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус
болғанни қилди.
3 У тәхткә чиққан биринчи жилиниң биринчи ейида Пәрвәрдигар өйиниң
дәрвазилирини ачтуруп, йеңибаштин ясатти.
4 У каһинлар билән Лавийларни *Худаниң өйигә* чақирип келип, *алдинқи*
һойлисиниң мәйданиниң шәриқ тәрипигә жиғип,
5 уларға: — И Лавийлар, гепимгә қулақ селиңлар; өзүңларни Худаға атап
пакизлаңлар вә ата-бованларниң Худаси Пәрвәрдигарниң өйини униңға
муқәддәс қилип пакизлаңлар, муқәддәсханидин барлиқ паскина нәрсиләрни
чиқирип ташлаңлар.
6 Чүнки бизниң ата-бовилиримиз асийлиқ қилип, Худайимиз Пәрвәрдигарниң
нәзиридә рәзил болғанни қилип, Униңдин ваз кәчти, Пәрвәрдигарниң
туралғусидин йүзини өрүп, Униңға арқини қилди.
7 Улар айванниң ишиклирини етивәткән, чирақларни өчүривәткән, хушбуй
яқмиған еди вә муқәддәсханида Исраилниң Худасиға һеч көйдүрмә
қурбанлиқларни сунмайдиған болуп кәткән еди;
8 Шу сәвәптин Пәрвәрдигарниң ғәзиви Йәһуда билән Йерусалимдикиләрниң
үстигә чүшүп, худди өз көзүңлар билән көрүп турғиниңлардәк, уларни дәһшәткә
селип, вәһимә болушқа һәм заңлиқ қилип уш-уш қилинидиған объектқә
айландуруп қойди. □
9 Шу сәвәптин ата-бовилиримиз қилич астида қалди; оғул-қизлиримиз вә
хотунлиримизму тутқун қилинди.
10 Әнди мән Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарниң ғәзивиниң биздин
яндурулуши үчүн, Униң билән әһдилишиш нийитигә кәлдим.
11 И балилирим, ғапил болмаңлар; чүнки Пәрвәрдигар силәрни Өз алдида туруп
хизмитидә болушқа, Униң хизмәткари болуп хушбуй йеқишқа таллиған, деди.□
12 Шуниң билән Лавийлардин төвәндикиләр орнидин туруп оттуриға чиқти:
— Коһатлардин болған Амасайниң оғли Маһат вә Азарияниң оғли Йоел,
Мәрарилардин Абдиниң оғли Киш, Йәһалләләлниң оғли Азария, Гәршонлардин
Зиммаһниң оғли Йоаһ, Йоаһниң оғли Едән,
13 Әлизафанниң әвлатлиридин Шимри билән Жәийәл, Асафниң әвлатлиридин
Зәкәрия билән Маттания;
14 Һеманниң әвлатлиридин Йәһийәл билән Шимәй, Йәдутунниң әвлатлиридин
Шемая билән Уззийәлләр.

□ **29:1 «Абия»** — яки «Аби». «2Пад.» 18:2ни көрүң. □ **29:8 «уларни дәһшәткә селип, вәһимә болушқа һәм заңлиқ қилип уш-уш қилинидиған объект...»** — яки «уларни адәмләргә дәһшәт салидиған, қорқунуч бастуридиған һәм заңлиқ қилип уш-уш қилинидиған объект». □ **29:11 «...хушбуй йеқишқа...»** — яки «...қурбанлиқ қилишқа...».

15 Улар қериндашлирини жиғип, өзлирини *Худаға* атап паклиди, падишаниң тапшуруғи, Пәрвәрдигарниң әмри бойичә Пәрвәрдигарниң өйини пакизлашқа кирди.

16 Каһинлар Пәрвәрдигарниң өйиниң ичкирисигә пакизлашқа кирди; улар Пәрвәрдигарниң муқәддәс жайидин тапқан барлиқ напак-иплас нәрсиләрни Пәрвәрдигар өйиниң һойлисиға тошуп чиқти; андин уларни Лавийлар елип чиқип, *шәһәр сиртидики* Кидрон жилғисиға апирип төкти.

17 Улар биринчи айниң биринчи күнидин башлап, өйни қайтидин Худаға атап пакизлашқа киришип, сәккизинчи күни Пәрвәрдигар өйиниң айвиниға чиқти; улар *йәнә* сәккиз күн вақит сәрп қилип Пәрвәрдигар өйини пакизлап, биринчи айниң он алтинчи күнигә кәлгәндә ишни түгәтти.□

18 Андин улар Һәзәкия падишаниң алдиға кирип: — Биз Пәрвәрдигарниң пүткүл өйини, жүмлидин көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһини вә униңдики барлиқ қача-қуча, әсвапларни, «тәқдим нан» тизилидиған ширәни вә ширә үстидики барлиқ қача-қуча, әсвапларни пакизливәттуқ;

19 Аһаз падиша тәхттики чеғида асийлиқ қилип ташливәткән барлиқ қача-қуча, әсвапларни тәйярлап тәх қилип, пакизлап қойдуқ; мана, улар һазир Пәрвәрдигарниң қурбангаһи алдиға қоюлди, деди.

20 Һәзәкия падиша әтигәндә таң сәһәр орнидин туруп шәһәрдики әмәлдарларни жиғип Пәрвәрдигарниң өйигә чиқти.

21 Улар падишалиқ үчүн, муқәддәсхана вә пүтүн Йәһудалар үчүн гуна қурбанлиғи қилишқа йәттә буқа, йәттә қочқар, йәттә қоза вә йәттә текә елип кәлди; *падиша* Һарун әвлатлири болған каһинларға буларни Пәрвәрдигарниң қурбангаһиға сунушни буйруди.

22 Улар буқиларни боғузлиди, каһинлар қенини елип, қурбангаһқа сәпти; андин улар қочқарларниму боғузлап, қенини қурбангаһқа сәпти; қозиларниму боғузлап, уларниң қениниму қурбангаһқа сәпти.

23 Ахирида гуна қурбанлиғи қилинидиған текиләрни падиша вә жамаәт алдиға йетиләп келивиди, *падиша вә жамаәт* қоллирини текиләр үстигә қоюшти. □

24 Каһинлар текиләрни боғузлап, қенини барлиқ Исраилларниң гунайи үчүн кәчүрүм-кафарәт сүпитидә қурбангаһқа сәпти; чүнки падиша: «Көйдүрмә қурбанлиқ вә гуна қурбанлиғи барлиқ Исраиллар үчүн сунулсун» дегән еди.

25 Падиша йәнә Лавийларни Пәрвәрдигар өйидә Давутниң, *Давут* падишаниң алдин көргүчиси гадниң вә Натан пәйғәмбәрниң буйруғинидәк жаңжаң, тәмбур вә чилтар қатарлиқ сазларни тутуп, сәп болуп турушқа тайинлиди (чүнки әслидә бу әмир Пәрвәрдигардин, өз пәйғәмбәрлириниң вастиси билән тапиланған еди).

26 Шуниң билән Лавийлар Давутниң сазлирини, каһинлар канайларни тутқан һалда турушти.

27 Һәзәкия көйдүрмә қурбанлиқ қурбангаһ үстигә сунулсун, дәп буйруди. Көйдүрмә қурбанлиқ сунулған һаман, Пәрвәрдигарға аталған нәғмә-нава қилинишқа, канайлар челинишқа вә Исраилниң падишаси Давутниң сазлири тәңкәш қилинишқа башлиди.

28 Пүткүл көйдүрмә қурбанлиқ өткүзүлүп болғичә, пүткүл жамаәт сәждигә олтиришти, нәғмә-навачилар нәғмә-нава қилишти, канайчилар канай челип турди.

29 Көйдүрмә қурбанлиқ өткүзүлүп болғанда, падиша вә униң билән һазир болғанларниң һәммиси тизлинип сәждә қилишти.

□ **29:17 «улар йәнә сәккиз күн вақит сәрп қилип Пәрвәрдигар өйини пакизлап...»** — яки «шундақ қилип улар сәккиз күн ичидә Худаниң өйини (муқәддәс жайни) пакизлиған болди...». □ **29:23 «падиша вә жамаәт қоллирини текиләр үстигә қоюшти»** — «Лав.» 4□13-26ни көрүң.

30 Һәзәкия падиша вә әмәлдарлар йәнә Лавийларға Давутниң вә алдин көргүчи
Асафниң шеирлири билән Пәрвәрдигарға һәмдусана оқушни буйруди; шуниң
билән улар хошал-хурамлиқ билән Пәрвәрдигарға һәмдусана оқушуп, баш егип
сәждә қилишти.
31 Һәзәкия: — Силәр әнди өзүңларни Пәрвәрдигарға муқәддәс болушқа
беғишлиған екәнсиләр, алдиға келиңлар, қурбанлиқлар, тәшәккүр
қурбанлиқлирини Рәбниң өйигә кәлтүрүп сунуңлар, девиди, жамаәт
қурбанлиқлар вә тәшәккүр қурбанлиқлирини кәлтүрүшти; халиғанлар көйдүрмә
қурбанлиғини кәлтүрүшти. □
32 Жамаәт елип кәлгән көйдүрмә қурбанлиқлар төвәндикичә: — йәтмиш буқа,
йүз қочқар, икки йүз қоза; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә
қурбанлиққа әкилингән еди.
33 Булардин башқа Пәрвәрдигарға аталған алтә йүз буқа, үч миң қойму бар еди. □
34 Каһинлар бәк аз болғачқа, көйдүрмә қурбанлиқ маллириниң терисини союшқа
үлгүрәлмәйтти; шуңа Лавий қериндашлири таки маллар союлуп болғичә һәм
башқа каһинлар өзлирини *Худаға* атап паклап болғичә ярдәмләшти (чүнки
Лавийлар өзлирини *Худаға* атап паклаш ишида каһинларға нисбәтән бәкрәк
ихласмән еди).
35 Униң үстигә көйдүрмә қурбанлиқлар наһайити көп еди, шундақла енақлиқ
қурбанлиқлириниң мейи вә көйдүрмә қурбанлиқларға қошулған шарап
һәдийилириму наһайити көп еди.
Шундақ қилип Пәрвәрдигар өйидики ибадәт хизмәтлири йеңибаштин әслигә
кәлтүрүлди.
36 Худа Өз хәлқигә бу ишларни орунлаштурғанлиғи үчүн Һәзәкия вә пүткүл хәлиқ
толиму хошал болушти; чүнки бу ишлар бәк тезла беҗирилип болған еди.

30

«Өтүп кетиш һейти» йеңибаштин тәбриклиниду

1 Һәзәкия пүтүн Исраилға вә Йәһудаға адәм әвәтип һәмдә Әфраимлар билән
Манассәһләргә хәт йезип, уларни Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарни
сеғинип «өтүп кетиш һейти»ни өткүзүш үчүн Йерусалимға, Пәрвәрдигарниң
өйигә жиғилишни чақирди
2 (Падишаһ, әмәлдарлири вә Йерусалимдики барлиқ жамаәт билән биллә
мәслиһәтлишип, иккинчи айда өтүп кетиш һейтини өткүзәйли дәп қарарға
келишти.
3 Лекин пакланған каһинлар йетишмигәчкә, хәлиқму Йерусалимға жиғилип
болмиғачқа, һейтни вақтида өткүзәлмиди).
4 Падиша вә пүткүл жамаәт бу планни наһайити яхши бопту, дәп қариди.
5 Шуниң билән улар пүткүл Исраилниң Бәәр-Шебадин Данғичә барлиқ хәлқини
Йерусалимға келип, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарни сеғинип өтүп кетиш

□ **29:31 «алдиға келиңлар, қурбанлиқлар,...»** — мошу йәрдә «қурбанлиқлар» бәлким «енақлиқ қурбанлиқлири»ни көрситиду. 32-36-айәтләргә қариғанда, «көйдүрмә қурбанлиқлар» бу икки хил қурбанлиқлар (инақлиқ қурбанлиқлири вә тәшәккүр қурбанлиқлири)дин сирт еди. Оқурмәнләрниң есидә барки, енақлиқ қурбанлиқлири вә тәшәккүр қурбанлиқлирини каһинлар билән шу қурбанлиқларни сунғучилар йейишкә болатти; «көйдүрмә қурбанлиқлар» пүтүнләй Худаға атап көйдүрүләтти. □ **29:33 «Пәрвәрдигарға аталған алтә йүз буқа, үч миң қойму...»** — бу айәттики кала-қойлар бәлким енақлиқ қурбанлиқлири вә тәшәккүр қурбалиқлири сүпитидә беғишланған болуши мүмкин.

һейтини өткүзүшкә чақириқнамә әвәтәйли, дәп бекитти; чүнки улар һейтни узун
вақитлардин буян пүтүлгән бәлгүлимә бойичә өткүзүлмигән еди. □
6 Чапармәнләр падиша билән әмәлдарларниң хәтлирини елип, пүтүн Исраил вә
Йәһуда жутини кезип, падишаниң ярлиғи бойичә мундақ хәвәрни жақалиди: «И
Исраиллар, Ибраһим, Исһақ вә Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарға йенип
келиңлар, шундақ қилсаңлар У Асурийә падишалириниң чаңгилидин қутулған
қалдиңларниң йениға йенип келиду.
7 Ата-боваңлар вә қериндишиңларға охшаш болмаңлар; улар өз ата-бовилириниң
Худаси Пәрвәрдигарға асийлиқ қилғачқа, У худди силәр көргәндәк уларни
харабичиликкә тапшурған.
8 Ата-боваңларға охшаш бойнуңларни қаттиқ қилмаңлар; Пәрвәрдигарниң
отлуқ ғәзивиниң силәрдин көтирилип кетиши үчүн, әнди силәр Пәрвәрдигарға
бeқиниңлар, У мәңгүгә Өзигә хас дәп атиған муқәддәсханиға келип, Худайиңлар
болған Пәрвәрдигарниң хизмитидә болуңлар.
9 Әгәр силәр Пәрвәрдигарға қайтсаңлар, қериндашлириңлар вә бала-
жақилириңлар өзлирини тутқун қилғанларниң алдида рәһим-илтипатқа
еришип, бу жутқа қайтип келиду; чүнки Худайиңлар болған Пәрвәрдигар
шапаәтлик вә рәһимликтур; силәр Униң тәрипигә өтсәңлар, У силәрдин йүз
өрүмәйду».
10 Чапармәнләр шәһәрму-шәһәр берип, таки Зәбулунғичә Әфраим вә
Манассәһниң жутлирини кезип чиқти; лекин у йәрдикиләр уларни заңлиқ
қилип мәсқирә қилатти.
11 Һалбуки, Ашир, Манассәһ вә Зәбулунлардин бәзилири өзлирини төвән тутуп
Йерусалимға кәлди.
12 Униң үстигә, Худаниң қоли Йәһудаларниң үстидә болуп, уларни бир нийәттә
падишаниң вә әмәлдарларниң Пәрвәрдигарниң сөзигә асасән чиқарған әмрини
ишқа ашурушқа бир жан бир дил қилди.
13 Шуниң билән иккинчи айда нурғун кишиләр петир нан һейтини өткүзүш үчүн
Йерусалимға жиғилған еди; топланған хәлиқ зор бир түркүм адәм еди. □
14 Улар қозғилип Йерусалим шәһиридики қурбангаһларни бузуп йоқитип,
исриқгаһларниму елип чиқип, Кидрон жилғисиға апирип ташлиди.
15 Улар иккинчи айниң он төртинчи күни өтүп кетиш һейтиға аталған *қозиларни*
сойди. Каһинлар билән Лавийлар буниңға қарап хижил болуп, өзлирини *Худаға*
муқәддәс болушқа паклап, көйдүрмә қурбанлиқларни Пәрвәрдигарниң өйигә
елип келишти.
16 Улар Худаниң адими болған Мусаға чүшүрүлгән Тәврат қануниға асасән,
бәлгүлимә бойичә өз орунлириға келип турушти. Каһинлар Лавийларниң
қолидин қанни елип *қурбангаһқа* сәпти.
17 Җамаәт ичидә паклинип болмиғанлар хелә болғачқа, Лавийлар пакланмиған
барлиқ кишиләрниң орнида өтүп кетиш һейтиға беғишланған қозиларни
Пәрвәрдигарға аташ үчүн союшқа мәсъул еди.
18-19 Чүнки Әфраим вә Манассәһ, Иссакар вә Зәбулундин кәлгән көпинчиси,
хелә көп бир түркүм кишиләр пакланмай турупла, Тәврат бәлгүлимисигә хилап
һалда өтүп кетиш һейтиға атап союлған қоза гөшлирини йейишкә киришти;
бирақ Һәзәкия улар һәққидә дуа қилип: — Кимки өз ата-бовисиниң Худаси
болған Пәрвәрдигарни чин көңлидин изләш нийитигә кәлгән болса, гәрчә
улар муқәддәсханиға аит паклиниш бәлгүлимисигә мувапиқ пак қилинмисиму,
меһриван Пәрвәрдигар уларни әпу қилғай, деди.□

□ **30:5 «Бәәр-Шебадин Данғичә пүткүл Исраил»** — Бәәр-Шеба Исраилниң җәнубий чегарисида, Дан шималий чегарисида еди. □ **30:13 «петир нан һейти»** — «өтүп кетиш һейти» билән башлиниду.
□ **30:18-19 «уларни әпу қилғай»** — ибраний тилида «улар үчүн кәчүрүм-кафарәт қилғай».

20 Пәрвәрдигар Һәзәкияниң дуасиға қулақ селип хәлиқни әпу қилди. □
21 Йерусалимда туруватқан Исраиллар петир нан һейтини йәттә күн шундақ
хошаллиқ ичидә өткүзди; Лавийлар билән каһинлар һәр күни Пәрвәрдигарға
аталған мәдһийә сазлири билән Пәрвәрдигарға һәмдусана оқушти.
22 Һәзәкия Пәрвәрдигарниң вәһийлирини чүшәндүрүшкә маһир Лавийларға
илһам берип турди; хәлиқ йәттә күн һейт қурбанлиқлирини йеди; улар енақлиқ
қурбанлиқлирини сунуп, ата-бовилириниң Худаси болған Пәрвәрдигарни
мәдһийилиди.□
23 Барлиқ жамаәт йәнә йәттә күн һейт өткүзүш тоғрилиқ мәслиһәтлишип, йәнә
хошал-хурамлиққа чөмгән һалда йәттә күн һейт өткүзди.
24 Чүнки Йәһуданиң падишаси Һәзәкия жамаәткә миң буқа вә йәттә миң қой
һәдийә қилди; әмәлдарларму жамаәткә миң буқа, он миң қой һәдийә қилди.
Нурғун каһинлар өзлирини *Худаға* атап паклиди.
25 Пүткүл Йәһуда жамаити, каһинлар, Лавийлар, Исраилдин чиққан барлиқ
жамаәт, жүмлидин Исраилда туруватқан мусапирлар һәмдә Йәһудада
туруватқан мусапирларниң һәммиси аламәт хошал болушти. □
26 Йерусалимни ғайәт зор хошаллиқ кәйпият қаплиди; чүнки Исраилниң
падишаси Давутниң оғли Сулайманниң заманидин буян, Йерусалимда мундақ
тәнтәнә болуп бақмиған еди.
27 Ахирида Лавийлардин болған каһинлар орнидин қопуп, хәлиққә бәхит-
бәрикәт тилиди; уларниң садаси Худаға аңланди, дуаси асманларға, Униң
муқәддәс туралғусиға йәтти.

31

1 Бу ишларниң һәммиси түгигәндин кейин, бу йәрдә һазир болған Исраилларниң
һәммиси Йәһуданиң һәр қайси шәһәрлиригә берип, у йәрләрдики «бут
түврүк»ләрни чеқип, Ашәраһ бутлирини кесип ташливәтти; йәнә Йәһуда вә
Бинямин зиминда, шундақла Әфраим вә Манассәһ зимининиң һәр қайси
йәрлиридики «жуқури жайлар» вә қурбангаһларни, һәммисини бузуп йоқатқичә
сөкүп ташлиди. Шуниңдин кейин Исраил хәлқиниң һәр қайсиси өз тәвәлигигә,
өз шәһәрлиригә қайтип кетишти.

Муқәддәсханиниң ишлириниң тәртипкә селиниши

2 Һәзәкия каһинлар билән Лавийларни нөвәт-гуруппиларға бөлүп, каһинлар
билән Лавийларниң һәр қайсисини өзигә хас хизмитигә бекитип, көйдүрмә
қурбанлиқ вә енақлиқ қурбанлиқлири сунуп, Пәрвәрдигар өйиниң һойлилирида,
ишик-дәрвазилири ичидә вәзипә өтәп, Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә
оқуйдиған қилди.
3 Падиша йәнә өз мелидин бир үлүшни елип көйдүрмә қурбанлиқлар үчүн
ишлитишкә буйруди; булар Пәрвәрдигарниң Тәврат қанунида пүтүлгини бойичә
әтигәнлик вә кәчлик көйдүрмә қурбанлиқлар, шабат күни, йеңи ай вә һейт-
байрам күнлиридики көйдүрмә қурбанлиқлар үчүн айрилди.

□ **30:20 «хәлиқни әпу қилди»** — ибраний тилида «хәлиқни сақайтти». □ **30:22 «Пәрвәрдигарниң вәһийлири»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигарниң билими» — бу билим вәһий арқилиқ кәлгәчкә, «вәһийләр» дәп тәрҗимә қилдуқ. □ **30:25 «жүмлидин Исраилда туруватқан мусапирлар һәмдә Йәһудада туруватқан мусапирларниң һәммиси...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «жүмлидин Исраилдин чиққан, Йәһудада туруватқан мусапирларниң һәммиси...».

4 Падиша йәнә каһинлар билән Лавийларниң Пәрвәрдигарниң Тәврат қанунини чиң ижра қилиши үчүн, тәқдим қилишқа тегишлик үлүшини уларға бериңлар, дәп Йерусалимда турушлуқ хәлиққә буйруди.
5 Бу буйруқ чиқирилиши биләнла, Исраиллар һосул-мәһсулатлириниң дәсләпки елинған қисми ашлиқ, йеңи шарап, *зәйтун* мейи вә һәсәлләрни һәмдә етизлиқтин чиққан һәр хил мәһсулатларниң һосуллиридин әкилишти, йәнә һәр хил нәрсилириниң ондин бирини өшригә түркүмләп әкилишти.
6 Йәһуданиң һәр қайси шәһәрлиридә туруватқан Исраиллар билән Йәһудаларму қой-калилириниң ондин бирини өшригә вә Пәрвәрдигар Худасиға аталған муқәддәс буюмларниң ондин бирини өшригә әкилип, дога-дога догиливәтти. □
7 Үчинчи айдин башлап догилинип, йәттинчи айға кәлгәндә тохтиди.
8 Һәзәкия әмәлдарлар билән биллә келип, дога-дога болған бу мәһсулатларни көрүп Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә оқуди вә Униң хәлқи болған Исраилларға бәхит-саадәт тилиди. □
9 Һәзәкия каһинлар билән Лавийлардин бу дога-дога мәһсулатлар тоғрилиқ соривиди,
10 Задок җәмәтидин болған баш каһин Азария униңға җавап берип: — Хәлиқ Пәрвәрдигарниң өйигә һәдийә кәлтүргили башлиғандин буян тойғидәк йедуқ, йәнә нурғун ешип қалди. Чүнки Пәрвәрдигар Өз хәлқини бәрикәтлигән, шуңа ешип қалғиниму шунчә көп, деди.
11 Һәзәкия Пәрвәрдигарниң өйидә амбарларни тәйярлашни буйрувиди, улар шундақ қилди.
12 Улар сәмимий-садақәтлик билән һәдийәләрни, ондин бир өшрә вә Худаға алаһидә аталған нәрсиләрни амбарларға әкирди. Лавийлардин болған Кония баш амбарчи, иниси Шимәй муавин баш амбарчи болди.
13 Кония вә иниси Шимәйниң қол астида Йәһийәл, Азария, Нахат, Асаһәл, Йәримот, Йозабад, Әлийәл, Йисмақия, Маһат вә Бенаялар назарәт қилиш хизмитигә мәсъул болди; буларниң һәммисини Һәзәкия падиша билән Худаниң өйиниң башқурғучиси Азарияниң көрсәтмиси билән ишләйтти.
14 Шәрқий дәрвазиниң дәрвазивини Лавий Йимнаһниң оғли Корә Худаға халис қилинған һәдийә-соғатларға мәсъул еди; у Пәрвәрдигарға сунулған вә «әң муқәддәс» болған нәрсиләрни тәқсим қилатти. □
15 Едән, Минямин, Йәшуа, Шемая, Амария вә Шеканиялар униң қол астида болуп, улар каһинларниң һәр қайси шәһәрлиридә, чоң-кичиклигигә қаралмай, нөвәт бойичә өз қериндашлириға буларни үләштүрүп беришкә тайинланди;
16 Буниңдин башқа, улар нәсәбнамигә тизимланған үч яштин жуқури әркәклардин, һәр күни нөвити бойичә Пәрвәрдигарниң өйигә кирип, жүкләнгән вәзиписини орунлайдиғанларниң һәммисигиму тәқсим қилип берәтти. □

□ **31:6 «Йәһуданиң һәр қайси шәһәрлиридә туруватқан Исраиллар»** — 30:1-2, «2Пад.» 17:6, 23ниму көрүң. Бу ибариғә қариғанда шималий падишалиқ («Исраил») Асурийә империйәси тәрипидин сүргүн қилинған мәзгилдә яки һәтта шуниңдин илгири, шималий падишалиқтики «он қәбилә»динЙәһуда тәрәпкә көчип, Йәһуда шәһәрлиридә олтирақлашқанлар аз әмәс еди. **«Худаға аталған муқәддәс буюмлар»** — бу «Худаға аталған муқәддәс буюмлар» бәлким барлиқ мәһсулатлардин ондин бири еди. «Қан.» 14:28-29 бойичә, мошу буюмларни хәлиқ «өз ишик-дәрвазилири ичидә Лавийлар вә кәмбәғәлләр үчүн топлаш керәк» еди. Бизниңчә 6-айәттики «ондин бири» «Худаға аталған муқәддәс буюмлар»дин елинған ондин бирини көрситиду. Бу «ондин бири» шу чағда Йерусалимға апирилатти. □ **31:8 «дога-дога болған бу мәһсулатлар»** — 6-айәт вә униңдики изаһатни көрүң. □ **31:14 ««әң муқәддәс» болған нәрсиләр»** — каһинларға беришкә алаһидә бекитилгән, бәзи қурбанлиқлардин айрип елинған мәлум қисимни көрситиду. «Лав.» 2-, 6- вә 7-бапларни көрүң. □ **31:16 «үч яштин ашқанлар»** — бу айәткә қариғанда, каһинларниң кичик оғул балилири хизмәт нөвити кәлгән атилириниң егидарчилиғида ибадәтханиға киришкә рухсәт еди.

17 Улар нәсәби тизимланған җамәтлири бойичә каһинларғиму һәмдә жигирмә
яштин ашқан Лавийларға нөвити вә вәзиписигә қарап тәқсим қилип берәтти;
18 нәсәбнамидә «*Лавий җамаити*» *дәп*, пүтүлгинигә қарап буларниң барлиқ кичик
балилириға, хотунлири вә оғул-қиз пәрзәнтлиригиму тәқсим қилип берәтти;
чүнки улар садақәтлик билән өзлирини Худаға атап паклинип, муқәддәс болушқа
бегишлиған еди.
19 Һәр қайси шәһәрләрниң әтраплирида олтирақлашқан, Һаронниң әвлатлири
болған каһинларға болса, һәр бир шәһәрдә мәхсус тизимланған адәм қоюлған
еди; улар каһинлар ичидики барлиқ әркәкләргә вә шундақла нәсәбнамидә
пүтүлгән барлиқ Лавийларға тегишлик үлүшлирини берәтти.
20 Һәзәкия пүтүн Йәһуда зиминида шундақ қилди; у өз Худаси болған
Пәрвәрдигар алдида яхши, дурус вә һәқ болғанни қилди.
21 Мәйли Пәрвәрдигарниң өйидики хизмәтләргә аит ишта болсун, мәйли Тәврат
қануниға һәм әмирлиригә әмәл қилиш нийитидә Худасини издәштә болсун, у
пүтүн қәлби билән қилди вә ронақ тапти.

32

Асурийә падишаси Сәннахериб Йәһудаға таҗавуз қилиду
2Пад. 18:13-37; 19:1-37; Йәш. 36:1-22; 37:1-38

1 Бу барлиқ ишларни вә садақәтлик әмәлләрни бежиргәндин кейин, Асурийә
падишаси Сәннахериб Йәһудаға таҗавуз қилип, қорғанлиқ шәһәрлиригә һуҗум
қилип бөсүп кирип, уларни ишғал қилиш үчүн уларни қоршивалди.
2 Һәзәкия Сәннахерибниң кәлгәнлигини көрүп, униң Йерусалимға һуҗум қилиш
нийитиниң барлиғини билгәндә,
3 әмәлдарлири вә батур әзимәтлири билән шәһәр сиртидики булақ-ериқларни
тосуветиш тоғрилиқ мәслиһәтләшти; улар уни қоллиди.
4 Шуниң билән нурғун кишиләр жиғилип: «Немә үчүн Асурийә падишалириға
мол су мәнбәсини тепивелишиға қалдуридикәнмиз?» дәп барлиқ булақ
көзлирини етивәтти вә у жут оттурисидин еқип өтидиған ериқни тосувәтти.
5 Һәзәкия өзини ғәйрәтләндүрүп, бузулуп кәткән сепилларни йеңибаштин
оңлатти, үстигә қаравулханиларни салдурди, йәнә бир ташқи сепилму ясатти
һәмдә Давут шәһиридики «Милло» қәлъәсини мустәһкәмлиди; у йәнә нурғун
қурал-ярақ вә қалқанларни ясатти.
6 У хәлиқниң үстигә сәрдарларни тайинлиди андин уларни шәһәр дәрвазисидики
мәйданға, өз алдиға жиғдуруп, уларға илһам-риғбәт берип:
7 — Ирадәңларни чиң қилип батур болуңлар, Асурийә падишасидин вә униңға
әгәшкән зор қошундин қорқмаңлар яки алақзадә болуп кәтмәңлар; чүнки биз
билән биргә болғучилар улар билән биргә болғучилардин көптур. □
8 Униң билән биргә болғини наһайити бир инсаний әтлик биләк, халас;
лекин биз билән биллә болғучи болса бизгә мәдәткар болуп, биз үчүн җәң
қилғучи Худайимиз Пәрвәрдигар бардур! — деди. Хәлиқ Йәһуданиң падишаси
Һәзәкияниң сөзлиригә ишинип таянди.■
9 Шуниңдин кейин Асурийә падишаси Сәннахериб пүткүл күч-қошуни билән
Лақиш шәһирини муһасиригә алди; шу чағда у хизмәткарлирини Йерусалимға,
Йәһуданиң падишаси Һәзәкияға, шундақла Йерусалимда туруватқан барлиқ
Йәһудаларға әвәтип, уларға мундақ сөзләрни йәткүзүп: —

□ **32:7 «биз билән биргә болғучилар улар билән биргә болғучилардин көптур»** — яки «биз билән Болғучи униң билән болғучидин улуқдур». «2Пад.» 6:16ни көрүң. ■ **32:8** Йәр. 17:5; 1Юһа. 4:4

10 «Асурийә падишаси Сәннахериб: «Йерусалим муһасирә ичидә туруқлуқ, силәр
зади немигә тайинип униңда техичә туруватисиләр?
11 Һәзәкия силәргә: «Пәрвәрдигар Худайимиз бизни Асурийә падишасиниң
чаңгилидин қутулдуриду», дәп ишәндүрүп, силәрни ачлиқ вә уссузлуқтин
өлүмгә тапшурмақчи болуватмамду?
12 Шу Һәзәкия Пәрвәрдигарға аталған «жуқури жайлар»ни һәм қурбангаһларни
йоқ қиливәттиғу? Андин Йәһудадики вә Йерусалимдикиләргә: — «Силәр бирла
қурбангаһ алдида сәждә қилисиләр вә шуниң үстигила хушбуй яқисиләр» дәп
әмир қилған әмәсмиди? □
13 Мениң вә мениң ата-бовилиримниң барлиқ әл хәлиқлиригә немә
қилғанлиғини билмәмсиләр? Әл-жутларниң илаһ-бутлири өз зиминини мениң
қолумдин қутқузушқа бирәр амал қилалиғанму?
14 Мениң ата-бовилирим үзүл-кесил йоқатқан әшу әл-жутларниң бут-
илаһлириниң қайсибири өз хәлқини мениң қолумдин қутқузалиған? Ундақта
силәрниң Худайиңлар силәрни мениң қолумдин қутқузаламти?
15 Силәр әнди Һәзәкияға алданмаңлар, силәрни шундақ қайил қилишиға йол
қоймаңлар яки униңға ишинипму олтармаңлар; чүнки мәйли қайси әлниң,
қайси падишалиқниң илаһи болсун, һеч қайсиси өз хәлқини мениң қолумдин
яки мениң ата-бовилиримниң қолидин һеч қутқузуп чиқалмиди; силәрниң
Худайиңлар силәрни мениң чаңгилимдин техиму қутулдурувалалмайду
әмәсму? — дәйду» — деди.
16 *Сәннахерибниң* хизмәткарлири давамлиқ йәнә Пәрвәрдигар Худани вә Униң
хизмәткари Һәзәкияни һақарәтләйдиған гәпләрниму қилди.
17 Андин Сәннахериб техи хәт йезип, Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарни
һақарәтләп, заңлиқ қилип: «Худди һәр қайси әл-жутларниң илаһлири өз
хәлқини мениң чаңгилимдин қутқузалмиғандәк, Һәзәкияниң Худасиму Униң
хәлқини мениң чаңгилимдин қутқузалмайду» деди.
18 Улар шәһәрни елиш ғәризидә Йерусалим сепилидә туруватқан хәлиқни
қорқутуп, патипарақчилиққа чөмдүрүш үчүн Йәһудий тилида үнлүк товлап
турди.
19 Улар Йерусалимниң Худасини худди йәр йүзидики ят хәлиқләрниң инсанниң
қолида ясалған илаһлириға охшитип сөзлиди.
20 Шуниң түпәйлидин Һәзәкия падиша вә Амозниң оғли Йәшая пәйғәмбәр дуа
қилип асманға қарап нида қиливиди,
21 Пәрвәрдигар бир Пәриштә әвәтти, у Асурийә падишаси қошунениң
ләшкәргаһиға кирип, пүткүл батур жәңчиләрни, әмәлдалар вә сәрдарларни
қоймай қиривәтти. Шуниң билән Асурийә падишаси шәрмәндә болуп өз жутиға
қайтип кәтти. Өзиниң бутханисиға киргән чеғида өз пуштидин болған оғуллири
уни қилич билән чепип өлтүрди.
22 Әнә шу тәриқидә, Пәрвәрдигар Һәзәкияни вә Йерусалим аһалисини Асурийә
падишаси Сәннахерибниң вә башқа барлиқ дүшмәнләрниң чаңгилидин қутқузуп
қалди вә уларни һәр тәрәптә қоғдиди. □
23 Нурғун кишиләр һәдийәләрни Пәрвәрдигарға аташ үчүн Йерусалимға әкәлди,
шундақла нурғун есил нәрсиләрни әкилип Йәһуда падишаси Һәзәкияға сунди;

□ **32:12 «Шу Һәзәкия Пәрвәрдигарға аталған «жуқури жайлар»ни һәм қурбангаһларни йоқ қиливәттиғу? ... Йерусалимдикиләргә: — «Силәр бирла қурбангаһ алдида сәждә қилисиләр ...» дәп әмир қилған әмәсмиди?»** — Сәннахерибниң әлчиси интайин һейлигәрлик билән қилинған бу гәп билән хәлиққә: — «Һәзәкия Пәрвәрдигарға һәқиқәтән ишәнмәйду. У пәқәт һәммиңлар Йерусалимда қурбанлиқлириңларни қилишиңлар керәк дәп силәрдин пайдиланмақчи» дәп гуманландурмақчи. □ **32:22 «һәр тәрәптә қоғдиди»** — яки «һәр тәрәптә әминликкә ериштүрди» яки «һәр тәрәптә йетәкчилик қилди».

шуниңдин етиварән Һәзәкия барлиқ әл-жутларниң иззәт-һөрмитигә сазавәр болди.

Һәзәкия еғир кесәл болиду, дуа қилиду

2Пад. 20:1-21; Йәш. 38:1-22; 39:1-8

24 Шу күнләрдә Һәзәкия кесәл болуп сакратқа чүшүп қалди; у Пәрвәрдигарға
тилавәт қилди вә Пәрвәрдигар сөз қилип, униңға бир мөҗизилик аламәт
көрсәтти. □
25 Лекин Һәзәкия өзигә көрситилгән илтипатқа мувапиқ тәшәккүр ейтмиди;
у көңлидә тәкәббурлишип кәтти. Шуңа Худаниң ғәзиви униңға вә шуниңдәк
Йәһуда вә Йерусалимдикиләргә қозғалди.
26 Лекин Һәзәкия вә Йерусалимдикиләр тәкәббурлиғидин йенип өзлирини
төвән тутуп жүргәчкә, Пәрвәрдигарниң ғәзиви Һәзәкияниң күнлиридә уларға
чүшмиди.
27 Һәзәкияниң дунияси толиму көп, иззәт-һөрмити қәвәтла жуқури еди; у өзигә
алтун, күмүч, гөһәр-яқут, хушбуй дора-дәрмәк, қалқан вә һәр хил қиммәтлик
буюмларни сақлайдиған ғәзниләрни салдурди;
28 у йәнә ашлиқ, йеңи шарап вә зәйтун мейи сақлайдиған амбарларни, йәнә һәр
түрлүк маллар вә падилири үчүн еғил-қотанларни салдурди.
29 У өзигә шәһәрләр бена қилдурди вә нурғун қой-калиларға егә болди, чүнки
Худа униңға ғайәт көп дәпинә-дуния ата қилған еди.
30 Һәзәкиядин ибарәт бу киши Гиһон еқининиң жуқури еқимидики суни тосуп,
суни топтоғра Давут шәһириниң күнпетиш тәрипигә еқип келидиған қилған еди.
Һәзәкия барлиқ қилған әмәллиридә ронақ тапти.
31 Һалбуки, Бабил әмирлириниң әлчилири келип Һәзәкия билән көрүшүп, Йәһуда
зиминида йүз бәргән бу мөҗизилик аламәт тоғрилиқ гәп сориған чағда, униң
көңлидә немә барлиғини мәлум қилишқа синимақчи, Худа уни ялғуз қалдуруп,
униңдин кәтти. □
32 Һәзәкияниң қалған ишлири вә яхши әмәллири болса, мана улар «Йәһуда вә
Исраил падишалириниң тарихнамиси»да, Амозниң оғли Йәшая пәйғәмбәрниң
көргән вәһийлик хатирисидә пүтүлгәндур.
33 Һәзәкия ата-бовилири арисида ухлиди; улар уни Давут әвлатлири
қәбирстанлиғи егизлигидә дәпнә қилди; у өлгән чағда барлиқ Йәһуда хәлқи
билән Йерусалимдикиләр униңға һөрмәт билдүрди. Униң орниға оғли Манассәһ
падиша болди.

33

Манассәһ сәлтәнәт қилиду; униң рәзил ишлири

2Пад. 21:1-18

1 Манассәһ падиша болғанда он икки яшта болуп, Йерусалимда әллик бәш жил
сәлтәнәт қилди.
2 У Пәрвәрдигар Исраилларниң алдидин һайдап чиқириватқән ят әлликләрниң
жиркиничлик адәтлиригә охшаш ишлар билән Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил
болғанни қилди.

□ **32:24 «Һәзәкия ... Пәрвәрдигарға тилавәт қилди вә Пәрвәрдигар сөз қилип, униңға бир мөҗизилик аламәт көрсәтти»** — «Йәш.» 38-бапни көрүң. □ **32:31 «...униң көңлидә немә барлиғини мәлум қилишқа синимақчи, Худа уни ялғуз қалдуруп, униңдин кәтти»** — «Йәш.» 39-бапни көрүң.

3 У атиси Һәзәкия чеқип ташлиған «жуқури җайлар»ни қайтидин ясатти;
у Баалларға атап қурбангаһларни салдуруп, ашәраһ мәбудларни ясиди; у
асмандики нурғунлиған ай-юлтузларға баш урди вә уларниң қуллуғиға кирди.
□
4 У Пәрвәрдигарниң өйидиму қурбангаһларни ясатти. Шу ибадәтхана тоғрилиқ
Пәрвәрдигар: «Йерусалимда Мениң намим мәңгү қалиду» дегән еди.
5 У Пәрвәрдигарниң өйиниң икки һойлисида «асманниң қошуни»ға
қурбангаһларни атап ясатти. □
6 У Бән-Һинномниң җилғисида өз балилирини оттин өткүзди; җадугәрчилик,
палчилиқ вә дәмидичилик ишләтти, өзигә җинкәшләр билән әпсунчиларни
бекитти; у Пәрвәрдигарниң нәзиридә сан-санақсиз рәзилликни қилип Униң
ғәзивини қозғиди. □
7 У ясатқан ойма мәбудни Худаниң өйигә тиклиди. Шу өй тоғрилиқ Пәрвәрдигар
Давутқа вә униң оғли Сулайманға: — «Бу өйдә, шундақла Исраилниң һәммә
қәбилилириниң зиминлири арисидин Мән таллиған Йерусалимда Өз намимни
әбәткичә қалдуримән;
8 Әгәр Исраил пәқәт Мән Мусаниң вастиси билән уларға тапилиған барлиқ
әмирләргә, йәни барлиқ қанун, бәлгүлимиләр вә һөкүмләргә мувапиқ әмәл
қилишқа көңүл қойсила, Мән уларниң путлирини ата-бовилириға бекиткән бу
зиминдин қайтидин нери қилмаймән» — дегән еди.
9 Лекин Манассәһ Йәһудаларни вә Йерусалимдикиләрни шундақ аздурдики,
улар Пәрвәрдигар Исраилларниң алдидин һалак қилған ят әлликләрниң
қилғинидинму ашуруп рәзиллик қилатти.
10 Пәрвәрдигар Манассәһ вә униң хәлқигә агаһландуруп сөзлигән болсиму, лекин
улар қулақ салмиди.
11 Шу сәвәптин Пәрвәрдигар Асурийә падишасиниң қошунидики сәрдарларни
уларниң үстигә һуҗумға салдурди. Улар Манассәһни илмәк билән елип, мис
зәнҗир билән бағлап Бабилға әкәлди. □
12 Манассәһ мошундақ азапқа чүшкәндә Худаси Пәрвәрдигарға ялвуруп, ата-
бовилириниң Худаси алдида өзини бәк төвән тутти.
13 У дуа қиливиди, *Пәрвәрдигар* униң дуасиға қулақ селип, тилигини қобул қилип,
уни Йерусалимға қайтуруп, падишалиғиға қайтидин егә қилди. Манассәһ шу
чағдила Пәрвәрдигарниңла Худа екәнлигини билип йәтти.
14 Бу ишлардин кейин Манассәһ «Давут шәһири»ниң сиртиға, җилға
оттурисидики Гиһонниң күнпетиш тәрипидин таки Белиқ дәрвазиси ағзиғичә,
Офәлни чөридәп сепил ясатти вә уни наһайити егиз қилди; Йәһуданиң һәр қайси
қорғанлиқ шәһәрлиридә қошун сәрдарлирини тайинлиди.
15 У йәнә Пәрвәрдигар өйидин ят әлликләрниң мәбудлири билән *өзи қойған*
бутни, өзи Пәрвәрдигар өйиниң теғи билән Йерусалимда ясатқузған барлиқ
қурбангаһларни еливетип, шәһәр сиртиға ташлатқузивәтти.
16 *Манассәһ* Пәрвәрдигар қурбангаһини йеңибаштин тиклитип, қурбангаһқа

□ **33:3 «асмандики нурғунлиған ай-юлтузлар»** — яки «асманниң қошуни», йәни асмандики нурғунлиған ай-юлтузларни көрситиду. Тәвраттин билимизки, асмандики юлтузларниң пәриштиләр вә бәлким асмандики яман күчләр биләнму мунасивити бар («Зәб.» 146:4, «Аюп» 38:4-7, «Вәһ.» 12:4ни көрүң). □ **33:5 «асманниң қошуни»** — мошу йәрдә қуяш, ай вә юлтузларни көрситиду. □ **33:6 «Бән-Һинномниң җилғиси»** — йәни «Һинномниң оғлиниң җилғиси». «Йәшуа» 8:29ни көрүң. Бу җилға әсли «Ге-Һинном» дәп атилатти (әрәбчә «җәһәннәм»). **«...балилирини оттин өткүзүш»** — бәлким «инсаний қурбанлиқ»ни көрситиши мүмкин. □ **33:11 «улар Манассәһни илмәк билән елип...»** — Асурийә падишалири тутқунларни харлаш үчүн илмәкләрни бурнидин өткүзүп йетиләйтти. «Йәш.» 37:29 вә «Һаб.» 1:15 билән селиштуруң.

енақлиқ қурбанлиғи билән тәшәккүр қурбанлиқлирини сунди вә Йәһудаларға
Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң хизмитигә киришни буйруди.
17 Шундақтиму, хәлиқ қурбанлиқни йәнила «жуқури жайлар»да өткүзәтти;
лекин уларниң қурбанлиқлири өзлириниң Худаси Пәрвәрдигарғила сунулатти.
18 Манассәһниң қалған ишлири, җүмлидин униң Худасиға қилған дуаси вә
алдин көргүчиләрниң Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң намида униңға ейтқан
гәплири болса, мана улар «Исраилниң падишалириниң хатирилири» дегән
китапта пүтүлгәндур.
19 Униң дуаси, Худаниң униң тиләклирини қандақ иҗабәт қилғанлиғи, униң
өзини төвән қилишидин илгири қилған барлиқ гунайи вә вапасизлиғи, шундақла
униң қәйәрдә «жуқури жайлар» салдурғанлиғи, Ашәраһ мәбудлири һәм ойма
мәбудларни тиклигәнлиги болса, мана һәммиси «Алдин көргүчиләрниң
хатирилиридә» пүтүлгәндур. □
20 Манассәһ ата-бовилири арисида ухлиди; кишиләр уни өз ордисиға дәпнә
қилди; оғли Амон орниға падиша болди.

Амон сәлтәнәт қилиду
2Пад. 21:19-26

21 Амон тәхткә чиққан чеғида жигирмә икки яшта еди; у Йерусалимда икки жил
сәлтәнәт қилди.
22 У атиси Манассәһ қилғинидәк Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни
қилди. У атиси Манассәһ ясатқан барлиқ ойма мәбудларға қурбанлиқ сунди вә
уларниң қуллуғиға кирди.
23 У өзини Пәрвәрдигар алдида атиси Манассәһ өзини төвән тутқандәк төвән
тутмиди; бу Амонниң болса гуна-қәбиһликлири барғансери ешип барди.
24 Кейин униң хизмәткарлири уни қәстләп өз ордисида өлтүрүвәтти.
25 Лекин Йәһуда зиминидикиләр Амон падишани қәстлигәнләрниң һәммисини
өлтүрди; андин жут хәлқи униң орнида оғли Йосияни падиша қилди.

34

Һәққаний падиша Йосия сәлтәнәт қилиду
2Пад. 22:1-20

1 Йосия падиша болғанда сәккиз яшта болуп, Йерусалимда оттуз бир жил
сәлтәнәт қилди.
2 У Пәрвәрдигарниң нәзиридә дурус болғанни қилип, һәр ишта атиси Давутниң
йоллирида жүрүп, нә оңға нә солға чәтнәп кәтмиди.
3 Униң сәлтәнитиниң сәккизинчи жили, у техи гидәк чеғидила, атиси Давутниң
Худасини изләшкә башлиди; сәлтәнитиниң он иккинчи жилиға кәлгәндә Йәһуда
билән Йерусалимдики «жуқури жайлар», ашәраһ мәбудлири, ойма бутлар вә
қуйма бутларни йоқитип, зиминни пакизлашқа киришти.
4 Хәлиқ униң көз алдидила «Бааллар»ниң қурбангаһлирини чеқип ташлиди; у
қурбангаһларниң үстигә егиз қилип орунлаштурулған «күн түврүклири»ларни
кесип ташлиди; у йәнә Ашәраһ мәбудлири, ойма-қуйма бутларни чеқип, униң
тописини бу мәбудларға қурбанлиқ сунғанларниң қәбирлиригә чечивәтти. □
5 *Бут* каһинлириниң устиханлирини қурбангаһлириниң үстидә көйдүрүвәтти;
шундақ қилип, у Йәһуда билән Йерусалимни пакизлиди.

□ **33:19 «Алдин көргүчиләрниң хатирилиридә»** — яки «Һозайниң хатирилиридә». □ **34:4 «күн түврүклири»** — башқа бир тәрҗимиси «қуяш бути» яки күн «исриқгаһлар».

6 У Манассәһ, Әфраим, Шимеон һәтта Нафталиғичә уларниң һәр қайси шәһәрлиридә вә әтрапидики харабиләрдә шундақ қилди;
7 У қурбангаһларни чеқип, ашәраһ мәбудлири вә ойма бутларни кокум-талқан қиливәтти, пүтүн Исраилдики «күн түврүклири»ниң һәммисини кесип ташлап, Йерусалимға қайтти.□
8 Униң сәлтәнитиниң он сәккизинчи жили Йәһуда зиминини вә муқәддәсханини пакизлап болғандин кейин, Азалияниң оғли Шафан, шәһәр башлиғи Маасеяһ вә Йоаһазниң оғли тәзкиричи Йоаһни Худаси болған Пәрвәрдигарниң өйини оңлашқа әвәтти.
9 Шуниң билән улар баш каһин Һилқияниң алдиға келип, униңға Пәрвәрдигарниң өйигә беғишлап әкәлгән пулни тапшурди. Бу пулни әслидә дәрвазивән Лавийлар Манассәһ, Әфраим вә Исраилниң қалдисидин, шуниңдәк Йәһуда вә Бинямин зиминидикиләр вә Йерусалимдикиләрдин жиққан еди. □
10 Улар Пәрвәрдигарниң өйини оңшайдиған ишларни назарәт қилғучи ишчиларға тапшуруп бәрди. Булар һәм пулни Пәрвәрдигарниң өйини оңшаш вә мустәһкәмләшкә ишлигүчиләргә бәрди;
11 улар болса пулни Йәһуда падишалири харабиләштүргән өй-имарәтләргә лазимлиқ кесип-оюлған ташларни вә түврүк-лимларға яғач сетивалишқа яғаччилар билән тамчиларға тапшуруп бәрди.
12 Бу адәмләр садақәтлик билән ишлиди. Уларни башқуридиған, назарәткә мәсъул Лавий Мәрариниң әвлатлиридин Жаһат билән Обадия, Коһатниң әвлатлиридин Зәкәрия билән Мәшуллам бар еди; бу Лавийларниң һәммиси һәр хил сазларғиму маһир еди;
13 улар йәнә һаммаллар вә һәр хил ишлар үстидики назарәтчиләрни башқуратти; Лавийлардин пүтүкчиләрму, әмәлдарларму, дәрвазивәнләрму бар еди.
14 Улар Пәрвәрдигар өйигә беғишлап әкәлгән пулларни елип чиқидиған чағда, Һилқия каһин Пәрвәрдигарниң Мусаниң вастиси билән бәргән Тәврат қануни китавини тепивалди.
15 Һилқия катип Шафанға: — Мән Пәрвәрдигарниң өйидә Тәврат-қануни китавини тепивалдим, деди. Шуни ейтип, Һилқия китапни Шафанға бәрди.
16 Шафан уни падишаниң йениға апарди вә униңға: «Хизмәткарлири тапшурулған ишларни болса, һәммисини ада қиливатиду.
17 Улар Пәрвәрдигар өйигә *беғишланған* пулларни төкүп, уни назарәтчиләр вә ишчиларниң қолиға тапшуруп бәрди» дәп мәлумат бәрди. □
18 Шафан катип йәнә падишаға: — Һилқия каһин йәнә маңа бир орам китап бәрди дәп уни падиша алдида оқуди.
19 Вә шундақ болдики, падиша Тәврат қанунидики сөзләрни аңлап, өз кийимлирини житти.
20 Падиша Һилқия билән Шафанниң оғли Аһикамға, Микаһниң оғли Абдон билән Шафан катипқа вә падишаниң хизмәткари Асаяға буйруп: —
21 Берип мән үчүн вә Исраилда һәм Йәһудада қалдурулған хәлиқ үчүн бу тепилған китапниң сөзлири тоғрисида Пәрвәрдигардин йол сораңлар. Чүнки ата-бовилиримиз бу китапта барлиқ пүтүлгәнләргә әмәл қилмай, Пәрвәрдигарниң сөзини тутмиғанлиғи түпәйлидин, Пәрвәрдигарниң бизгә төкүлидиған ғәзиви

□ **34:7 «күн түврүклири»** — башқа бир тәрҗимиси «қуяш бути» яки күн «исриқгаһлар». □ **34:9 «Әфраим вә Исраилниң қалдиси»** — Асурийә империйәси шималий падишалиқ («Исраил»)тин аһалиниң көп қисмини тутқун қилип елип кәткән еди; айәттә тилға елинған мошу хәлиқ жутта қалдурулған Исраиллар еди. □ **34:17 «пулларни төкүп...»** — яки «күмүчни еритип,...»

интайин дәһшәтлик болди, деди. □
22 Шуниң билән Һилқия вә падиша тайинлиған кишиләр аял пәйғәмбәр Һулдаһниң қешиға барди; Һулдаһ Хасраһниң нәвриси, Токиһатниң оғли кийим-кечәк беги Шаллумниң аяли еди; у өзи Йерусалим шәһириниң иккинчи мәһәллисидә олтиратти. Улар униң билән бу ишлар тоғрилиқ сөзләшти.
23 У уларға мундақ деди: — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Силәрни әвәткән кишигә мундақ дәңлар: —
24 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана Мән Йәһуданиң падишаси алдида оқулған бу китаптики барлиқ ләнәтләрни әмәлгә ашуруп, бу җайға вә бу йәрдә турғучиларға балаю-апәт чүшүримән.
25 Чүнки улар Мени ташлап, башқа илаһларға хушбуй йеқип, қоллириниң һәммә ишлири билән Мениң аччиғимни кәлтүрди. Униң үчүн Мениң қәһрим бу йәргә төкүлиду, өчүрүлмәйду.
26 Лекин силәрни Пәрвәрдигардин йол сориғили әвәткән Йәһуданиң падишасиға болса, мундақ дәңлар: — Сән аңлиған сөзләр тоғрисида Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
27 Чүнки көңлүң юмшақ болуп, Худаниң мошу җай вә униңда турғучиларни әйипләп ейтқан сөзлирини аңлиғиниңда, Униң алдида өзүңни төвән қилдиң, шуниңдәк өзүңни шундақ төвән қилғиниңда, кийимлириңни житип, Мениң алдимда жиғлиғиниң үчүн, Мәнму дуайиңни аңлидим, дәйду Пәрвәрдигар.
28 Мана, сени ата-бовилириң билән жиғилишқа, өз қәбрәңгә аман-хатирҗәмлик ичидә беришқа несип қилимән; сениң көзлириң Мән бу җай үстигә чүшүридиған барлиқ күлпәтләрни көрмәйду».
Улар йенип берип, бу хәвәрни падишаға йәткүзди.
29 Падиша адәм әвәтип, Йәһуда билән Йерусалимниң һәммә ақсақаллирини чақиртип кәлди.
30 Падиша Пәрвәрдигарниң өйигә чиқти; барлиқ Йәһудадики әр кишиләр вә Йерусалимда туруватқанларниң һәммиси, каһинлар билән Лавийлар, шундақла барлиқ хәлиқ, әң кичигидин тартип чоңиғичә һәммиси униң билән биллә чиқти. Андин Пәрвәрдигарниң өйидә тепилған әһдә китавиниң һәммә сөзлрини уларға оқуп бәрди.□
31 Падиша өз орнида туруп Пәрвәрдигарниң алдида: — Пәрвәрдигарға әгишип пүтүн қәлбим вә пүткүл җеним билән Униң әмирлирини, һөкүм-гувалиқлири вә бәлгүлимилирини тутуп, ушбу китапта пүтүлгән әһдигә әмәл қилимән дәп өзини әһдигә бағлиди. □
32 Шуниң билән хәлиқниң һәммисиму әһдә алдида туруп униңға өзини бағлиди. У йәнә Йерусалимда туруватқанларниң һәммисини вә Биняминдики хәлиқниму бу әһдә алдида турғузуп униңға өзини бағлатти. Шуниң билән Йерусалимда туруватқанлар Худаниң, йәни ата-бовилириниң Худасиниң әһдиси бойичә иш қилидиған болди.
33 Йосия Исраилларға қарашлиқ жутлардин барлиқ жиркинчлик нәрсиләрни чиқирип ташлап, Исраилда туруватқанларниң һәммисини Пәрвәрдигар Худасиниң хизмитигә киридиған қилди. *Йосияниң* барлиқ күнлиридә хәлиқ ата-бовилириниң Худаси болған Пәрвәрдигарға әгишиштин һеч янмиди.

□ **34:21 «тепивелинған китап»** — Тәвратниң қайси қисми болуши керәк? Падишаһниң инкаси, йәни кейинки һәрикәтлиригә, болупму «жуқури җайлар»ни йоқитишиға қариғанда, «тепивелинған китап» чоқум бу ишни тәкитләйдиған «Қанун шәрһи»ни өз ичигә алған. □ **34:30 «... уларға оқуп бәрди»** — ибраний тилида: «... уларниң қулақлириға оқуп бәрди». □ **34:31 «ушбу китапта пүтүлгән әһдигә...»** — ибраний тилида «ушбу китапта пүтүлгән әһдә сөзлиригә...».

35

Йосия «өтүп кетиш һейти»ни өткүзиду
2Пад. 23:21-23

1 Йосия Пәрвәрдигарни сеғинип өтүп кетиш һейтини Йерусалимда өткүзмәкчи
болди; биринчи айниң он төртинчи күни улар өтүп кетиш һейтиға аталған
қозиларни сойди.
2 Падиша каһинларниң вәзипилирини бәлгүлиди, уларни Пәрвәрдигарниң
өйидики хизмәтни қилишқа риғбәтләндүрди.
3 У йәнә пүткүл Исраил хәлқигә өзлирини Пәрвәрдигарға атап пак-муқәддәс
болушқа тәлим бәргүчи Лавийларға: — Силәр муқәддәс әһдә сандуғини Исраил
падишаси Давутниң оғли Сулайман салдурған өйгә әкирип орунлаштуруңлар;
әнди уни мүрәңләрдә көтирип жүрүш вәзиписи қалмиди. Әнди силәр
Худайиңлар Пәрвәрдигарниң хизмитидә, шундақла Униң хәлқи Исраилниң
хизмитидә болуңлар. □
4 Шуниң үчүн җәмитиңлар вә нөвәт-гуруппаңлар бойичә, Исраилниң падишаси
Давутниң язғини вә униң оғли Сулайманниң язғиниға асасән, өзүңларни убдан
тәйярлаңлар.
5 Силәр өз ата җәмәтлириңларниң нөвәт-гуруппа тәртиви бойичә
қериндашлириңлардин ибарәт шу аддий хәлиқ-пухралар җәмәт-җәмәтлиригә
вәкил болуп, муқәддәсгаһта турисиләр; һәр бир гуруппида Лавий җәмәтидин
бир нәччә адәм болсун.
6 Силәр өтүп кетиш һейтиға аталған қозиларни союсиләр, өзүңларни пакләңлар,
Исраилдики қериндашлириңлар үчүн, йәни уларниң Пәрвәрдигар Мусаниң
вастиси билән тапилиған сөз-каламиға бекиниши үчүн, һәммә ишни тәйяр
қилиңлар, деди.
7 Йосия шу йәрдә һазир болған барлиқ хәлиқ-пухраларниң өтүп кетиш һейтиға
атиған қурбанлиғи болсун дәп, җәмий оттуз миң қоза вә оғлақ, вә йәнә үч миң
буқа һәдийә қилди; бу малларниң һәммиси падишаниң мелидин чиқирилған
еди.
8 Униң әмәлдарлириму өз ихтиярлиғи билән хәлиққә вә каһинлар билән
Лавийларға қурбанлиқ мели «көтәрмә һәдийә» қилди; Пәрвәрдигарниң өйини
башқурғучилардин Һилқия, Зәкәрия вә Йәһийәлму икки миң алтә йүз қоза-өшкә
билән үч йүз буқини каһинларға өтүп кетиш һейтиға атап қурбанлиқ қилиш үчүн
һәдийә қилип тапшурди.
9 Лавийларниң йолбашчилири болған Конания вә униң қериндашлиридин Шемая
билән Нәтанәл, шундақла Һашабия, Җәийәл вә Йозабадму бәш миң қоза билән
бәш йүз буқини Лавийларниң һейтқа атап қурбанлиқ қилишиға «көтәрмә
һәдийә» қилди.

□ **35:3 «У йәнә пүткүл Исраил хәлқигә өзлирини Пәрвәрдигарға атап пак-муқәддәс болушқа тәлим бәргүчи Лавийларға: —»** — башқа икки хил тәрҗимиси: (1) «У йәнә пүткүл Исраилға тәлим беридиған, өзлирини Пәрвәрдигарға атап беғишлиған Лавийларға...»; (2) «уУ йәнә пүткүл Исраилға Пәрвәрдигарға хас муқәддәс ишлар тоғрилиқ тәлим беридиған Лавийларға...». **«... Әнди силәр Худайиңлар Пәрвәрдигарниң хизмитидә, шундақла униң хәлқи Исраилниң хизмитидә болуңлар»** — бу пүткүл айәттики хәвәргә қариғанда: (1) мәлум сәвәптин әһдә сандуғи әң муқәддәс җайдин йөткиветилгән еди. Мумкинчилиги болған сәвәплири болса (a) Йосия ибадәтханини паклаш үчүн уни вақитлиқ йөткәп турған; (ә) мәлум бир рәзил падиша бутпәрәслик мәхсити билән уни у йәрдин йөткивәткән еди; (б) каһинлар бутпәрәсләрниң рәзил нийәтлиридин қоғдаш үчүн уни йөткәп йошуруп қойған еди; (п) каһинлар Йерусалимни булаң-талаң қилидиған таҗавузчиларниң чаңгилидин қутулдуруш үчүн уни йөткәп йошуруп қойған еди (мәсилән, 12:9 вә 25:4). (2) бу айәткә қариғанда Лавийларниң (шундақла каһинларниң) әң муһим вә чоң рольи һазир (ибадәтханида Пәрвәрдигарниң мәдһийә ишлиридин башқа) Исраилға тәлим бериш керәк еди (30:22ни көрүң). Исраил сүргүн болғандин кейин Әзра буларниң яхши бир үлгиси болған еди.

10 Шундақ қилип, өтилидиған вәзипиләр орунлаштуруп болунғандин кейин,
падишаниң тапилиғини бойичә, каһинлар өз орнида турди, Лавийларму
өзлириниң нөвәт-гуруппа тәртиви бойичә турушти.
11 Лавийлар өтүп кетиш һейтиға аталған қозиларни боғузлиди; каһинлар
уларниң қолидин қанни елип қурбангаһқа сәпти вә шуниң билән бир вақитта
Лавийлар қурбанлиқ малниң терисини сойди.
12 Көйдүрмә қурбанлиққа сунулидиған малларни болса, улар хәлиқ-пухраларға
вәкил болған җамәтләр бойичә хәлиққә бөлүп берип, уларни Мусаниң китавида
йезилғиниға мувапиқ, Пәрвәрдигарға сунушқа тәйярлиди. Сунулидиған
буқиларниму шундақ қилди.
13 Андин бәлгүлимә бойичә улар өтүп кетиш һейтиға аталған қоза-өшкиләрни
отқа қақлап кавап қилди; башқа қурбанлиқлардин қалған, йәни Худаға аталған
қисимларни қазанда, даңқанда яки даста пиширип тездин хәлиқ-пухраларға
үләштүрүп бәрди;
14 шуниңдин кейин өзлиригә вә каһинларға қурбанлиқлардин тәйярлиди, чүнки
каһинлар, йәни Һаронниң әвлатлири кәч киргичә көйдүрмә қурбанлиқ қилиш вә
майларни көйдүрүш билән алдираш болуп кәткән еди; шуңа Лавийлар өзлиригә
вә каһинлар болған Һаронниң әвлатлириғиму қурбанлиқлардин *гөш* тәйярлап
қоюшти.
15 Нава-нәғмичиләр, йәни Асафниң әвлатлири Давут, Асаф, Һеман вә *Давут*
падишаниң алдин көргүчиси Йәдутунниң тапшуруғи бойичә өз орунлирида
турушти; дәрвазивәнләр һәр қайсиси өз дәрвазиси алдида турди; уларниң иш
орнидин айрилишиниң һаҗити болмиди, чүнки уларниң қериндашлири болған
Лавийлар қурбанлиқлардин тәйярлап қоятти.
16 Шундақ қилип, шу бир күн ичидә Йосия падишаниң тапшуруғи бойичә, өтүп
кетиш һейти өткүзүлүп, Пәрвәрдигарниң қурбангаһиға көйдүрмә қурбанлиқлар
сунулуши билән Пәрвәрдигарға беғишлап өткүзүлгән ибадәт толуқ орунланди.
17 Шу чағда һазир болған Исраиллар өтүп кетиш һейтини өткүзүп болғандин
кейин, йәттә күн петир нан һейтини өткүзди.
18 Самуил пәйғәмбәрниң заманидин буян Исраилда өтүп кетиш һейти мундақ
өткүзүлүп бақмиған еди; Исраил падишалириниң һеч қайсисиму Йосия,
каһинлар, Лавийлар вә шу йәрдә һазир болған Йәһудалар билән Исраиллар
вә Йерусалимда туруватқанлар өткүзгәндәк мундақ өтүп кетиш һейти өткүзүп
бақмиған еди.
19 Бу қетимқи өтүп кетиш һейти Йосияниң сәлтәнитиниң он сәккизинчи жили
өткүзүлди.

Йосияниң сәлтәнити ахирлишиду

20 Йосия *муқәддәс* өйниң һәммә ишини мошундақ тәртипкә селип болғандин
кейин, Мисир падишаси Нәқо Әфрат дәриясиниң бойидики Каркемиш шәһиридә
урушқа чиқти, Йосия униң алдини тосқили чиқти.
21 Нәқо Йосияниң алдиға әлчиләрни әвәтип униңға: «И Йәһуда падишаси,
өзлириниң мениң билән немә карлири бар? Бүгүн мән сили билән урушқили
әмәс, бәлки мениң билән уруш қиливатқан җәмәт билән урушқили чиққанмән;
йәнә келип, Худа мени тез һуҗум қил, деди; Худаниң силини һалак
қиливәтмәслиги үчүн, Униң ишиға кашила қилмисила, чүнки У мениң билән
биллидур» деди.
22 Лекин Йосия униң билән қаршилишиштин янмиди, әксичә өзини ниқаплап
униңға җәң қилғили чиқти; у Худаниң Нәқониң вастиси билән ейтқан гепигә
қулақ салмай, Мәгиддо түзләңлигигә келип Нәқо билән тутушти.

23 Оқячилар Йосия падишаға оқ етип униңға *тәккүзди*; падиша хизмәткарлириға:
— Мән еғир яриландим, мени елип кетиңлар, деди.
24 Униң хизмәткарлири уни жәң һарвусидин йөләп чүшүрүп, униң иккинчи
жәң һарвусиға ятқузуп Йерусалимға елип меңивиди, у шу йәрдә өлди.
У ата-бовилириниң қәбирстанлиғиға дәпнә қилинди; барлиқ Йәһуда вә
Йерусалимдикиләр Йосияға тәзийә тутушти.
25 Йәримия *пәйғәмбәр* Йосия үчүн мәрсийә оқуди; нәғмә-навачи әр-аялларниң
һәммиси таки бүгүнгичә Йосияни тәрипләп мәрсийә оқуп кәлмәктә; у иш
Исраилда бәлгүлимигә айланди. Мана булар «мәрсийәләр» дегән китапқа
пүтүлгәндур. □
26 Йосияниң қалған ишлири, униң Пәрвәрдигарниң Тәврат китавида
йезилғанлириға әгәшкән яхши әмәллири,
27 қилғанлири баштин-ахириғичә һәммиси «Йәһуда вә Исраил падишалириниң
Тарих-Тәзкирилири» дегән китапта пүтүлгәндур.

36

Йәһоаһаз сәлтәнәт қилиду
2Пад. 23:31-35
1 *Йәһуда* зиминидики хәлиқ Йосияниң оғли Йәһоаһазни таллап, Йерусалимда
атисиниң орниға падиша қилип тиклиди.
2 Йәһоаһаз тәхткә чиққан чеғида жигирмә үч яшта еди; у Йерусалимда үч ай
сәлтәнәт қилди.
3 Мисир падишаси уни Йерусалимда падишалиқтин бекар қилди вә Йәһуда
зиминиға бир йүз талант күмүч, бир талант алтун җәриманә қойди. □
4 Андин Мисир падишаси Йәһоаһазниң орниға униң иниси Елиакимни Йәһуда
билән Йерусалим үстигә падиша қилип, униң исмини Йәһоакимға өзгәртти;
андин Нәқо иниси Йәһоаһазни Мисирға елип кәтти.

Йәһоаким сәлтәнәт қилиду
2Пад. 23:36-37; 24:1-7
5 Йәһоаким тәхткә чиққан чеғида жигирмә бәш яшта болуп, у Йерусалимда он бир
жил сәлтәнәт қилди; у Пәрвәрдигар Худасиниң нәзиридә рәзил болғанни қилди.
6 Бабил падишаси Небоқаднәсар униңға һуҗум қилғили чиқип, уни мис зәнҗир
билән бағлап Бабилға елип кәтти.
7 Небуқаднәсар йәнә Пәрвәрдигар өйидики бир қисим әсвап-буюмларни Бабилға
апирип, өзиниң Бабилдики бутханисиға қойди.
8 Йәһоакимниң қалған ишлири, униң жиркиничлик ишлири, униңдики әйипләр
болса мана, «Исраил вә Йәһуда падишалириниң тарих-тәзкирилири» дегән
китапта пүтүлгәндур. Униң оғли Йәһоакин униң орниға падиша болди.

Йәһоакин сәлтәнәт қилиду
2Пад. 24:8-17
9 Йәһоакин тәхткә чиққан чеғида он сәккиз яшта болуп, у Йерусалимда үч ай он
күн сәлтәнәт қилди; у Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди. □

□ **35:25 «Йәрәмия ... мәрсийә оқуди»** — яки «Йәрәмия... мәрсийә язди». □ **36:3 «бир йүз талант күмүч»** — 100 талант күмүч бәлким 3400 килограм, бир талант алтун 34 килограм болуши мүмкин. □ **36:9 «он сәккиз яшта»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «сәккиз яшта» дейилиду.

10 Йеңи жил өткәндә, Небоқаднәсар адәм әвәтип Йәһоакинни Пәрвәрдигар
өйидики есил буюмлар билән бирликтә Бабилға әкәлдүрүп, Йәһоакинниң тағиси
Зәдәкияни Йәһуда вә Йерусалим үстигә падиша қилип тиклиди.□

Зәдәкия сәлтәнәт қилиду

2Пад. 24:18-20; 25:1-12; Йәр. 52:1-30

11 Зәдәкия тәхткә чиққан чеғида жигирмә бир яшта болуп, Йерусалимда он бир
жил сәлтәнәт қилди;
12 у Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил болғанни қилди; Йәрәмия пәйғәмбәр
униңға Пәрвәрдигарниң сөзлирини йәткүзгән болсиму, у Йәрәмияниң алдида
өзини төвән қилмиди;
13 у өзини Худаниң намида *бекиниш* қәсимини ичкүзгән Небоқаднәсардин йүз
өриди; бойнини қаттиқ қилип, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға товва қилип
йенишқа көңлини жаһил қилди.
14 Униң үстигә, каһинларниң барлиқ башлири билән хәлиқниң һәммиси ят
әлликләрниң һәммә жиркинчлик ишлирини дорап, асийлиқлирини ашурди;
улар Пәрвәрдигар Йерусалимда Өзигә атап муқәддәс қилған өйни булғиветти.
15 Уларниң ата-бовилириниң Худаси болған Пәрвәрдигар Өз хәлқигә вә
туралғусиға ичини ағритқачқа, таң сәһәрдә орнидин туруп әлчилирини әвәтип
уларни изчил агаһландуруп турди. □
16 Бирақ улар Худаниң әлчилирини мазақ қилип, сөз-каламлирини
мәнситмәйтти, пәйғәмбәрлирини заңлиқ қилатти; ахир берип Пәрвәрдигарниң
қәһри өрләп, қутқузғили болмайдиған дәрижидә хәлқиниң үстигә чүшти.□

Бабиллар Йерусалимни вәйран қилиду

17 Пәрвәрдигар шуниң билән калдийләрниң падишасини уларға һуҗумға
селивиди, падиша уларниң муқәддәс өйидә яшлирини қиличлиди; қиз-
жигитләр, қерилар, беши ақарғанларға һеч ич ағритип олтармай, һәммини
өлтүрүвәтти; *Худа* буларниң һәммисини *Калдийә* падишасиниң қолиға тапшурди.
18 Калдийә падишаси Худаниң өйидики чоң-кичик демәй, барлиқ қача-
буюмларни, шундақла Пәрвәрдигар өйидики ғәзниләрни, шуниңдәк падишаниң
вә әмәлдарлириниң ғәзнилирини қоймай, Бабилға елип кәтти.
19 Калдийләр Худаниң өйини көйдүрүвәтти, Йерусалимниң сепилини чеқивәтти,
шәһәрдики һәммә орда-қорғанларға от қоюп көйдүрүп, Йерусалимдики барлиқ
қимметлик қача-буюмларни чеқип кукум-талқан қилди.
20 Қиличтин аман қалғанларниң һәммисини *Калдийә падишаси* Бабилға тутқун
қилип әкәтти; улар таки Парс падишалиғиниң сәлтәнитикичә Бабил падишаси
вә әвлатлириниң қуллуғида болуп турди.
21 Буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң Йәрәмияниң вастиси билән *алдин* ейтқан
агаһ сөзи ишқа ашурулуш үчүн болди. Шуниң билән зимин өзигә тегишлик шабат

□ **36:10 «Йәһоакинниң тағиси»** — ибраний тилида «Йәһоакинниң қериндиши». □ **36:15 «Пәрвәрдигар .... таң сәһәрдә орнидин туруп... әвәтип...»** — Худаниң уларни балдур вә көп қетим агаһландурғанлиғини билдүриду. □ **36:16 «қутқузғили болмайдиған дәрижидә»** — ибраний тилида «давалиғусиз дәрижидә».

күнлиригә муйәссәр болди; чүнки зимин йәтмиш жил тошқичә харабиликтә туруп «шабат тутуп» дәм елип раһәтләнди.□ ■

Әзра 1:1-3; Йәр. 25:12; 29:10; Дан. 9:2 22 Парс падишаси Қурәшниң
биринчи жили, Пәрвәрдигарниң Йәрәмияниң ағзи арқилиқ ейтқан сөзи әмәлгә ашурулуп, Пәрвәрдигарниң Парс падишаси Қурәшниң роһини қозғиши билән пүтүн падишалиғи тәвәсидә у мундақ бир җакарнамә чиқарди, шундақла уни язма қилип пүкүп: —
23 «Парс падишаси Қорәш мундақ дәйду: — Асманларниң Худаси болған
Пәрвәрдигар йәр йүзидики барлиқ падишалиқларниң егидарчилиғини маңа бәрди; У шундақла мени Йәһуда зиминиға җайлашқан Йерусалимда Өзигә бир өй селишқа буйруди. Шуниң үчүн араңларда Худаниң хәлқи болған һәр қайсиңларға болса, униң Худаси Пәрвәрдигар униң билән биллә болғай, у шу йәргә чиқсун!» деди.

□ **36:21 «Пәрвәрдигарниң Йәрәмияниң вастиси билән ейтқан сөзи..»** — көрситилгән бу сөз «Йәр.» 25:11, 29:10 қатарлиқ айәтләрдә тепилиду. **«зимин «шабат тутуп» дәм алди»** — интайин һәҗвий гәптур. Әслидә Муса пәйғәмбәргә тапшурулған Тәврат қануни бойичә («Лав.» 25:4) зимин һәр йәттинчи жилида бир жил («шабат жили»да) дәм елиши керәк еди — демәк, униңда һеч териқчилиқ қилишқа болмайтти. Әмәлийәттә Исраиллар зиминни егилигәндин тартип Йәрәмия пәғәмбәрниң дәвригичә болған 490 жилда зимин һеч «дәм алған» әмәс еди. Шуңа зиминниң хәлиқтин алидиған 70 жиллиқ арамлиқ қәрзи бар еди; хәлиқ Бабилда 70 жил сүргүн болғанда зимин улардин, шундақла уларниң рәзиллигидин «дәм алди». Бу темида йәнә «Йәрәмия»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **36:21** Әзра 1:1-3; Йәр. 25:12; 29:10; Дан. 9:2

Əзра

Падиша Қорәшниң Пәрвәрдигар үчүн ибадәтхана селишқа ярлиқ чүшүрүши
2Тар. 36:22,23; Йәр. 25:12; 29:10; Дан. 9:2

1 Парс падишаси Қорәшниң биринчи жили, Пәрвәрдигарниң Йәрәмияниң
ағзи арқилиқ ейтқан сөзи әмәлгә ашурулуп, Пәрвәрдигарниң Парс падишаси
Қорәшниң роһини қозғиши билән пүтүн падишалиғи тәвәсидә у мундақ бир
жақарнамә чиқарди, шундақла уни язма қилип пүкүп: —
2 «Парс падишаси Қорәш мундақ дәйду: — Асманларниң Худаси Пәрвәрдигар йәр
йүзидики барлиқ падишалиқларниң егидарчилиғини маңа бәрди; у шундақла
мени Йәһуда зиминиға жайлашқан Йерусалимда Өзигә бир өй селишқа буйруди.
□
3 Шуниң үчүн араңларда Худаниң хәлқи болғанлардин һәр қайсиңларға болса,
униң Худаси *Пәрвәрдигар* униң билән биллә болғай, у Йәһуда зиминидики
Йерусалимға чиқсун, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң өйини салсун! У болса
Худадур, макани Йерусалимдидур!
4 *Сүргүнлүктә* қалған хәлиқ қәйәрләрдә маканлашқан болса, *у Йерусалимға чиқсун*;
шу йәрдики адәмләр уларға алтун, күмүч, мал-мүлүк, чарпайларни тәминләп
ярдәм бәрсун вә шуниңдәк Йерусалимда жайлашқан Худаниң шу өйи үчүн халис
һәдийәләрни тәқдим қилсун» — деди.□

Қайтишқа тәйярлиниш

5 Шуниң билән Йәһуда вә Биняминдики қәбилә башлиқлири, каһинлар,
Лавийлар, шундақла Худа тәрипидин роһи қозғитилған барлиқ хәлиқ
орунлиридин қопуп Йерусалимдики Пәрвәрдигарниң өйини *яңливаштин*
селишқа беришқа тәйярланди.
6 Әтраптики кишиләрниң һәммиси күмүч қача-қуча, алтун, мал-мүлүк,
чарпайлар вә қиммәт баһалиқ буюмлар билән уларни қоллап қуввәтлиди,
буниңдин башқа сунулидиған һәр хил ихтиярий һәдийә-қурбанлиқ сүпитидә
һәр хил соғатларни тәқдим қилди.
7 Падиша Қорәш Пәрвәрдигарниң өйидики қача-қучилирини му, йәни илгири
Небоқаднәсар Йерусалимдин әкилип өз илаһиниң бутханисиға қоюп қойған
қача-қучиларниму елип чиқти. □ ■
8 Парс падишаси Қорәш ғәзнә беги Митрәдатни буйруп бу қача-қучиларни
алдуруп чиқти; Митрәдат шуларни Йәһуданиң әмри Шәшбазарға сани бойичә
санап тапшуруп бәрди. ■
9 Қача-қучиларниң сани мундақ: — алтун дас оттуз, күмүч дас миң, пичақ
жигирмә тоққуз, □
10 алтун пиялә оттуз, бир-биригә охшаш болған күмүч пиялә төрт йүз он; башқа
қача-қучилар бир миң. □

□ **1:2 «Йәһуда зимини»** — кейинки вақитларда «Йәһудийә» дейилиду. □ **1:4 «қалған хәлиқ»** — империйәдә тирик қалған Йәһудий хәлқи. □ **1:7 «илгири Небоқаднәсар Йерусалимдин әкилип өз илаһиниң бутханисиға қоюп қойған қача-қучилар»** — бу вақиә «2Тар.» 36:7дә тәсвирлиниду. ■ **1:7** 2Пад. 24:13; 2Тар. 36:7 ■ **1:8** Əзра 5:14 □ **1:9 «алтун дас»** — яки «алтун пәтнус». □ **1:10 «бир-биригә охшаш болған күмүч пиялә төрт йүз он»** — яки «сүпити төвәнрәк күмүч пиялә төрт йүз он» яки «иккинчи бир хил күмүч иялә төрт йүз он» яки «күмүч пиялә икки миң төрт йүз он». Башқичә тәрҗимиләрму учриши мүмкин.

11 Барлиқ алтун-күмүч қача-қуча, бәш миң төрт йүз. Сүргүн қилинған хәлиқ
Бабилдин Йерусалимға елип келингән чағда, Шәшбазар бу қача-қучиларниң
һәммисини елип кәлгән еди.

2

Биринчи қетим қайтқан Йәһудалар •••• «Нәһ.» 7:6-73ни көрүң

1 Төвәндикиләр Небоқаднәсар тәрипидин Бабилға сүргүн қилинған *Йәһудийә*
өлкисидикиләрдин, уларниң әвлатлири қайтип келип, Йерусалим вә Йәһудийәгә
чиқип, һәр бири өз шәһирлиригә кәткәнләр: —
2 — улар Зәруббабәл, Йәшуа, Нәһәмия, Серая, Рәилая, Мордикай, Билшан, Миспар,
Бигвай, Рәһум вә Баанаһлар билән биллә қайтип кәлди. Әнди Исраил хәлқиниң
ичидики әркәкләрниң сани төвәндикичә: —□

3 Парошниң әвлатлири икки миң бир йүз йәтмиш икки киши;
4 Шәфатияниң әвлатлири үч йүз йәтмиш икки киши;
5 Араһниң әвлатлири йәттә йүз йәтмиш бәш киши;
6 Паһат-Моабниң әвлатлири, йәни Йәшуа билән Йоабниң әвлатлири икки миң
сәккиз йүз он икки киши;
7 Еламниң әвлатлири бир миң икки йүз әллик төрт киши;
8 Заттуниң әвлатлири тоққуз йүз қириқ бәш киши;
9 Заккайниң әвлатлири йәттә йүз атмиш киши;
10 Баниниң әвлатлири алтә йүз қириқ икки киши;
11 Бибайниң әвлатлири алтә йүз жигирмә үч киши;
12 Азгадниң әвлатлири бир миң икки йүз жигирмә икки киши;
13 Адоникамниң әвлатлири алтә йүз атмиш алтә киши;
14 Бигвайниң әвлатлири икки миң әллик алтә киши;
15 Адинниң әвлатлири төрт йүз әллик төрт киши;
16 Һәзәкияниң жәмәтидин болған Атерниң әвлатлири тохсән сәккиз киши;
17 Бизайниң әвлатлири үч йүз жигирмә үч киши;
18 Йораһниң әвлатлири бир йүз он икки киши;
19 Һашумниң әвлатлири икки йүз жигирмә үч киши;
20 Гиббарниң әвлатлири тохсән бәш киши;
21 Бәйт-Ләһәмликләр бир йүз жигирмә үч киши;
22 Нитофалиқлар әллик алтә киши;
23 Анатотлуқлар бир йүз жигирмә сәккиз киши;
24 Азмавәтликләр қириқ икки киши;
25 Кириат-Аримлиқлар, Кәфираһлиқлар вә Бәәротлуқлар болуп жәмий йәттә йүз
қириқ үч киши; □
26 Рамаһлиқлар билән Гебалиқлар жәмий алтә йүз жигирмә бир киши;
27 Микмашлиқлар бир йүз жигирмә икки киши;
28 Бәйт-Әлликләр билән айилиқлар жәмий икки йүз жигирмә үч киши;
29 Неболиқлар әллик икки киши;
30 Магбишниң әвлатлири бир йүз әллик алтә киши;
31 иккинчи бир Еламниң әвлатлири бир миң икки йүз әллик төрт киши;
32 Һаримниң әвлатлири үч йүз жигирмә киши;

□ **2:2 «Серая»** — яки «Сарая». □ **2:25 «Кириат-Аримлиқлар»** — яки «Кириат-Йеаримлиқлар».

33 Лод, Һадид вә Ононниң әвлатлири җәмий йәттә йүз жигирмә бәш киши; □
34 Йерихолуқлар үч йүз қириқ бәш киши;
35 Синааһниң әвлатлири үч миң алтә йүз оттуз киши.

Қайтип кәлгән каһинлар вә Лавийлар

36 Каһинларниң сани төвәндикичә: — Йәшуа җәмәтидики Йәдаяниң әвлатлири
тоққуз йүз йәтмиш үч киши;
37 Иммәрниң әвлатлири бир миң әллик икки киши;
38 Пашхурниң әвлатлири бир миң икки йүз қириқ йәттә киши;
39 Һаримниң әвлатлири бир миң он йәттә киши.
40 Лавийларниң сани төвәндикичә: — Ходавияниң әвлатлиридин, йәни Йәшуа
билән Кадмийәлниң әвлатлири йәтмиш төрт киши;
41 Ғәзәлкәшләрдин: — Асафниң әвлатлири бир йүз жигирмә сәккиз киши.
42 Дәрвазивәнләрниң нәслидин: — Шаллумниң әвлатлири, Атерниң әвлатлири,
Талмонниң әвлатлири, Аккубниң әвлатлири, Хатитаниң әвлатлири билән
Шобайниң әвлатлири җәмий бир йүз оттуз тоққуз киши.

Қайтип кәлгән муқәддәс җай вә шаһ җәмәтидики хизмәткарлар

43 Ибадәтхана хизмәткарлири төвәндикичә: — Зиханиң әвлатлири, Хасуфаниң
әвлатлири, Таббаотниң әвлатлири, □
44 Киросниң әвлатлири, Сияһаниң әвлатлири, Падонниң әвлатлири,
45 Либанаһниң әвлатлири, Һагабаһниң әвлатлири, Аккубниң әвлатлири,
46 Һагабниң әвлатлири, Шамлайниң әвлатлири, Һананниң әвлатлири, □
47 Гиддәлниң әвлатлири, Гаһарниң әвлатлири, Реаяһниң әвлатлири,
48 Рәзинниң әвлатлири, Никоданиң әвлатлири, Газзамниң әвлатлири,
49 Уззаниң әвлатлири, Пасияниң әвлатлири, Бисайниң әвлатлири,
50 Аснаһниң әвлатлири, Мәунимниң әвлатлири, Нәфуссимниң әвлатлири,
51 Бакбукниң әвлатлири, Хакуфаниң әвлатлири, Хархурниң әвлатлири,
52 Базлутниң әвлатлири, Мәһиданиң әвлатлири, Харшаниң әвлатлири,
53 Баркосниң әвлатлири, Сисераниң әвлатлири, Темаһниң әвлатлири,
54 Нәзияниң әвлатлири билән Хатифаниң әвлатлири.
55 Сулайманниң хизмәткарлириниң әвлатлириниң сани төвәндикичә: —
Сотайниң әвлатлири, Софәрәтниң әвлатлири, Пируданиң әвлатлири,
56 Ялаһниң әвлатлири, Дарконниң әвлатлири, Гиддәлниң әвлатлири,
57 Шәфәтияниң әвлатлири, Хаттилниң әвлатлири, Поқәрәт-Һаззибаимниң
әвлатлири билән аминиң әвлатлири.
58 Ибадәтхана хизмәткарлири вә Сулайманниң хизмәткари болғанларниң
әвлатлири җәмий үч йүз тохсән икки киши.

Келип чиқиши наениқ кишиләр •••• «Нәһ.» 7:61-65ни көрүң

59 Төвәндики кишиләр Тәл-Мелаһ, Тәл-Харша, Keруб, Аддан вә Иммәрдин кәлгән
болсиму, лекин улар өзлириниң ата җәмәтиниң яки нәсәбиниң Исраил адими
екәнлигини испатлап берәлмиди.
60 Булар Делаяниң әвлатлири, Тобияниң әвлатлири вә Никоданиң әвлатлири
болуп, җәмий алтә йүз әллик икки киши;

□ **2:33 «Лод, Һадид вә Ононниң әвлатлири...»** — яки «Лодлиқлар, Һадидлиқлар вә Онолуқлар...». □ **2:43 «Ибадәтхана хизмәткарлири»** — ибраний тилида «Нәтинийлар». Мәнаси бәлким «беғишланғанлар». Уларниң әҗдатлири бәлким «Гибеонлуқлар» еди. «Йәшуа» 9:27ни вә «1Тар.» 9:2ни көрүң. □ **2:46 «Шамлай»** — яки «Шалмай».

61 каһинларниң әвлатлири ичидә Хабаяниң әвлатлири, Козниң әвлатлири билән
Барзиллайниң әвлатлири бар еди; Барзиллай Гилеадлиқ Барзиллайниң бир
қизини алғачқа уларниң ети билән аталған еди. □
62 Булар җәмәтиниң нәсәбнамисини издәп тапалмиди; шуңа улар «напак»
һесаплинип каһинлиқтин қалдурулди.
63 Валий уларға: — Урим вә туммимни көтәргүчи каһин аримизда хизмәттә
болғичә «әң муқәддәс йимәкликләр»гә еғиз тәккүзмәйсиләр, деди.□

Қайтип кәлгүчиләрниң умумий сани •••• «Нәһ.» 7:66-69ни көрүң

64 Пүтүн җамаәт җәмий қириқ икки миң үч йүз атмиш киши;
65 буниңдин башқа уларниң йәнә йәттә миң үч йүз оттуз йәттә қул-дедиги бар
еди; йәнә икки йүз әр-аял ғәзәлчиси бар еди.
66 Уларниң йәттә йүз оттуз алтә ети, икки йүз қириқ бәш қечири,
67 төрт йүз оттуз бәш төгиси вә алтә миң йәттә йүз жигирмә ешиги бар еди.

Муқәддәс өй үчүн тәқдим қилинған мал-мүлүкләр •••• «Нәһ.» 7:70-73ниму көрүң

68 Җәмәт каттивашлиридин бәзилири Йерусалимға вә Пәрвәрдигарниң өйигә
кәлгән чағда, Худаниң шу өйи әсли орниға яңливаштин селиниши үчүн чин
көңлидин соғатларни тәқдим қилди.
69 Улар өзлириниң қурбиға қарап қурулуш ғәзнисигә атмиш бир миң дарик
алтун, бәш миң мина күмүч вә йүз қур каһин тони тәқдим қилди. □
70 Шуниңдин кейин каһинлар, Лавийлар вә бир қисим хәлиқ қошулуп,
ғәзәлкәшләр, дәрвазивәнләр, ибадәтхана хизмәткарлири өз шәһәрлиригә
маканлашти; қалған Исраил хәлқиниң һәммиси өз шәһәрлиригә маканлашти.□

3

Қурбангаһниң яңливаштин селиниши

1 Исраил хәлқи һәр қайсиси өз шәһәрлиридә маканлашқан еди; йәттинчи айға
кәлгәндә, хәлиқ бир адәмдәк болуп Йерусалимға жиғилди.
2 Йозадакниң оғли Йәшуа билән униң каһин қериндашлири, Шеалтиәлниң оғли
Зәруббабәл вә униң қериндашлириниң һәммиси орунлиридин қопуп, Худаниң

□ **2:61 «Козниң әвлатлири»** — яки «һаккозниң әвлатлири». □ **2:63 «Валий»** — ибраний тилидики «Тиршата» әслидә Парс тили болуп, мәнаси бәлким «җанаблири». **«урим вә туммим»** — алаһидә бир хил ташлар. У каһин кийгән «әфод»ниң янчуқида (қошенда) туриду. Бу ташлар арқилиқ Исраил хәлқи Худадин йол сориса болатти. «Мис.» 28:28-30ни көрүң. «Урим вә туммимни көтәргүчи каһин аримизда хизмәттә болғичә» — мәнаси бәлким: (1) урим вә туммим Бабилда сүргүн болған вақтида йоқап кәткән болуши мүмкин; (2) тепилғини билән уларға тәбир берип мәнасини чүшәндүридиған каһин техи чиқмиди. □ **2:69 «дарик»** — (яки «драхма») — мошу йәрдә у Парс империйәсидики бир хил алтун тәңгә; мошу йәрдә буларниң җәмий қиммити бәлким 400-500 грам алтун еди; «мина» бир хил күмүч тәңгә, 60 шәкәлгә яки «талант»тин атмиштин биригә баравәр еди. Мошу йәрдә күмүчниң җәмий еғирлиғи бәлким 1800-2700 килограмчә еди. □ **2:70 «Шуниңдин кейин каһинлар, Лавийлар... Ибадәтхана хизмәткарлири өз шәһәрлиригә маканлашти; қалған Исраил ... өз шәһәрлиригә маканлашти»** — бу айәтниң мәнаси бәлким: (1) Каһинлар, Лавийлар қатарлиқлар өзигә яңливаштин тәқсим қилинған шәһәрлиридә макан тутти, яки Йерусалимдики хизмәттә болуш үчүн йеруслемға йеқин болған, шундақла уларға тәқсим қилинған шәһәрләрдә маканлашти; (2) Лавийлардин башқа Исраиллар, йәни он икки қәбилидин қайтип кәлгәнләр **әслидә** өзигә хас шәһәрлиригә маканлашти яки яңливаштин уларға тәқсим қилинған шәһәрләрдә маканлашти. Көп шәһәр-йезилар вәйран болғачқа, яки ят әлләрниң егидарчилиғи астида болғачқа, бәлким һәр хил имканийәт тәң болуши мүмкин еди.

адими Муса пүткән қанун китавида пүтүлгинидәк Пәрвәрдигарға көйдүрмә
қурбанлиқ сунуш үчүн Исраилниң Худасиниң қурбангаһини селишқа киришти.
■
3 Гәрчә улар шу йәрлик хәлиқләрдин қорқсиму, лекин қурбангаһни әслидики
ули үстигә селип, униңда Пәрвәрдигарға атап әтигәнлик вә кәчлик көйдүрмә
қурбанлиқ өткүзүшкә киришти. ■
4 Улар йәнә *муқәддәс қанунда* пүтүлгини бойичә «кәпиләр һейти»ни өткүзүп, һәр
күни бәлгүләнгән тәләпкә мувапиқ сан бойичә күнлүк көйдүрмә қурбанлиқни
сунушатти. ■
5 Шуниңдин кейин улар йәнә һәр күнлүк көйдүрмә қурбанлиқлар, йеңи ай
қурбанлиғи вә Пәрвәрдигарниң барлиқ муқәддәс дәп бекитилгән һейтлири үчүн
тәқдим қилинидиған көйдүрмә қурбанлиқларни, шуниңдәк һәр бир кишиниң
көңлидин Пәрвәрдигарға атап сунидиған ихтиярий қурбанлиқлирини сунуп
туратти. ■
6 Шундақ қилип улар йәттинчи айниң биринчи күнидин башлап, көйдүрмә
қурбанлиқларни Пәрвәрдигарға атап сунушқа башлиди; лекин Пәрвәрдигарниң
өйиниң ули техи селинмиди.
7 Улар ташчилар билән яғаччиларға пул тапшурди вә шундақла Парс падишаси
Корәшниң иҗазити билән Зидонлуқлар билән Турлуқларға кедир яғичини
Ливандин *Оттура* деңиз арқилиқ Йоппаға әкәлдүрүш үчүн уларға йимәк-ичмәк
вә зәйтун мейини тәминлиди.

Муқәддәс ибадәтханиниң яңливаштин селиниши

8 Җамаәт Йерусалимдики Худаниң өйигә кәлгәндин кейин иккинчи жили
иккинчи айда Шеалтийәлниң оғли Зәруббабәл, Йозадакниң оғли Йәшуа вә
уларниң каһин вә Лавий қериндашлириниң қалдиси, шуниңдәк сүргүнлүктин
қайтип Йерусалимға кәлгәнләрниң һәммиси қурулушта иш башлиди; улар йәнә
жигирмә яштин ашқан Лавийларни Пәрвәрдигарниң өйини селиш қурулушиға
назарәтчиликкә қойди.
9 Йәшуа вә униң оғуллири һәм қериндашлири, Кадмийәл билән униң оғуллири,
йәни Йәһуданиң әвлатлири Худаниң өйидә ишләйдиған ишчиларни назарәт
қилишқа бир нийәттә атланди; Һенададниң оғуллири, уларниң оғуллириму вә
қериндаш Лавийлар уларға ярдәмләшти.□
10 Тамчилар Пәрвәрдигарниң өйигә һул салидиған чағда каһинлар хас
кийимлирини кийип, канайлирини челип, Асафниң әвлатлири болған Лавийлар
җаңҗаң челип, һәммиси қатар-қатар сәп болуп турғузулди; улар Давут
бәлгүлигән көрсәтмиләр бойичә Пәрвәрдигарға һәмдусана оқушти.
11 Улар Пәрвәрдигарға атап өз ара: — «Пәрвәрдигар меһривандур, униң Исраилға
болған меһир-муһәббити мәңгүлүктур» дәп һәмдусана вә рәхмәт-тәшәккүр
ейтишти. Бу чағда Пәрвәрдигарниң өйиниң ули селинип болғачқа, халайиқ
Пәрвәрдигарни мәдһийиләп товлап тәнтәнә қилишти. ■
12 Лекин каһинлардин, Лавийлардин вә җәмәт башлиқлиридин нурғунлири,
йәни әслидә илгәрки өйни көргән нурғун қери адәмләр көз алдида селинған бу
өйниң улиға қарап, үн селип жиғлап кетишти; нурғун башқа кишиләр хошал
болуп тәнтәнә қилип товлашти; □

■ **3:2** Қан. 12:5, 6 ■ **3:3** Чөл. 28:3 ■ **3:4** Лав. 23:34; Чөл. 29:12 ■ **3:5** Чөл. 28:11-15; Нәһ. 10:34 □ **3:9 «Йәһуданиң әвлатлири»** — «Йәһуда» мошу йәрдә бәлким «Ходавия» дегән исимниң варианти болуши мүмкин (2:40ни көрүң). **«бир нийәттә атланди»** — ибраний тилида: «бир адәмдәк болуп орнидин турди». ■ **3:11** Зәб. 135 □ **3:12 «өйни көргән нурғун қери адәмләр ... үн селип жиғлап кетишти»** — бәзиләрниң жиғлиши хошаллиқтин болди; бәзиләрниң «Бу өй әслидики ойдәк һәйвәтлик болмайдиған болди» дәп ойлап һәсрәт-қайғудин болди («Һаг.» 2:3ни көрүң).

13 вә хәлиқ һәтта кимләрниң тәнтәнә қилишиватқанлиғи билән кимләрниң
жиғлаватқанлиғини айривалалмай қалди; чүнки жамаәт тәнтәнә қилип қаттиқ
товлишатти; вә бу аваз жирақ-жирақларға аңлинатти.

4

Өйни яңливаштин селишниң тосқунлуққа учриши

1 Йәһуда вә Биняминдики рәқипләр сүргүнлүктин қайтип кәлгәнләр Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигарға атап өйни яңливаштин салмақчикән, дегән гәпни аңлап,
2 Зәруббабәл вә жәмәт башлиқлири билән көрүшүп: — Биз силәр билән биллә
салайли; чүнки бизму силәргә охшашла силәрниң Худайиңларни издәп, бизни
бу йәргә әкәлгән Асурийә падишаси Есар-Һаддонниң күнлиридин тартип униңға
қурбанлиқ сунуп келиватимиз, дейишти. ■
3 Лекин Зәруббабәл, Йәшуа билән Исраилниң башқа жәмәт башлиқлири уларға:
— Худайимизға өй селишта силәрниң биз билән һеч қандақ алақәңлар йоқ; бәлки
Парс падишаси Қорәш бизгә буйруғандәк, пәқәт биз өзимизла Исраилниң Худаси
болған Пәрвәрдигарға өй салимиз, дейишти.■
4 Шуниңдин кейин шу йәрдики аһалә Йәһудаларниң қолини ажиз қилип,
уларниң қурулуш қилишиға кашила туғдуруп турди.
5 Улар йәнә Парс падишаси Қорәшниң барлиқ күнлиридин таки Парс падишаси
Дариус тәхткә олтарған вақитқичә, дайим мәслиһәтчиләрни сетивелип,
Йәһудалар билән қеришип, қурулуш нишанини бузушқа урунуп турди.□

Рәқипләрниң Йәһудалар үстидин әрз қилиши

6 Аһашверош тәхткә чиққан дәсләпки вақитларда улар униңға Йәһудийә вә
Йерусалим аһалиси үстидин бир әрзнамә язди. □
7 Шуниңдәк Артахшашта күнлиридә Бишлам, Митридат, Табәәл вә уларниң
қалған шериклириму Парс падишаси Артахшаштаға арамий тилида бир әрз
хетини язди; хәт арамий тилидин тәржимә қилинди.□
8 Валий Рәһум билән диван беги Шимшай падиша Артахшаштаға Йерусалим
үстидин төвәндикидәк әрзнамә язди: — □

■ **4:2** 2Пад. 17:29-41 ■ **4:3** Әзра 1:1, 2, 3 □ **4:5 «Парс падишаси Дариус»** — миладийәдин илгәрки 522-486-жиллларда Парс тәхтигә олтарған. □ **4:6 «Аһашверош»** — бәзи алимлар Парс императори болған мошу «Аһашверош»ни «Ксәркис И» ниң өзи шу (миладийәдин илгәрки 486-464-жиллар), дәп қарайду. Бирақ испат барки, «Аһашверош» яки «Ксәркис» дегән сөз әслидә исим әмәс, бәлки Парс императориниң умумий бир унвани еди. Шуңа биз «Аһашверош» дәп аталған падишани Камбисис (миладийәдин илгәрки 529-521-жиллар), дәп қараймиз. □ **4:7 «Артахшашта»** — «Артахшашта» билән «Артаксәркис» бир адәмниң нами болуп, тарихта у «Артаксәркис» дегән (грекчә) исми билән тонулған. Бу падиша Камбисис вә Дариус Хистаспис (миладийәдин илгәрки 522-486-жиллар) арилиғида өткән болса керәк. Шуңа у: (1) Камбисисни өлтүрүп тәхтини тартивалған «Смәрдис» дегән жадугәрни (йәттә ай тәхткә олтарған) яки болмиса: (2) Камбисис император билән бирликтә һөкүмранлиқ қилған бизгә һазир намәлум «Артахшашта» (Артаксәркис») исимлиқ башқа бирисини көрситиши мүмкин. У кейинки аләмшумул император «Артаксәркис» (миладийәдин илгәрки 486-425-жиллар) болуши мүмкин әмәс; чүнки шу киши 24-айәттә тилға елинған Дариус императордин **кейин** һөкүмранлиқ қилди. □ **4:8 «...Йерусалим үстидин төвәндикидәк әрзнамә язди»** — бу айәттин башлап 6:18гичә «Әзра»ниң тексти арамий тилида йезилған.

9 «Мәзкур мәктупни язғанлардин, валий Рәһум, катип беги Шимшай вә уларниң башқа һәмраһлири болған сорақчилар, мупәттишләр, мәнсәпдарлар, катиплар, арқивилиқлар, Бабиллиқлар, Шушанлиқлар, йәни Еламийлар □
10 вә улуқ җанабий Оснаппар Самарийә шәһиригә вә *Әфрат* дәрияниң мошу тәрипидики башқа йәрләргә орунлаштурған аһалиму бар □
11 (мана бу уларниң падишаға язған хетиниң көчүрүлмиси) — өзлириниң дәрияниң мошу тәрипидики хизмәткарлиридин падиша алилири Артахшаштаға салам!
12 Падиша алийлиригә мәлум болсунки, өзлири тәрәптин биз тәрәпкә кәлгән Йәһудийлар Йерусалимға келишти; улар әшу асий вә сесиқ шәһәрни қуруватиду, улини ясап пүттүрди, сепилни ясап чиқти вә сепилниң һуллирини бир-биригә улап ясаватиду. □
13 Әнди улуқ падиша алийлиригә шу мәлум болғайки, мабада бу шәһәр оңланса, сепил пүткүзүлсә, улар баҗ тапшурмайдиған, олпан төлимәйдиған вә парақ тапшурмайдиған болувалиду, бундақ кетиверсә падишаларниң ғәзнисигә сөзсиз зиян болиду.
14 Биз ординиң тузини йәп туруп, падишасимизниң бундақ беһөрмәт қилинишиға қарап турушимизға қәтъий тоғра кәлмәйду, шу сәвәптин падишасимизға мәлум қилишқа җүръәт қилдуқ. □
15 Шуниң үчүн *алийлириниң* ата-бовилириниң тарихнамисини сүрүштә қилишлирини тәшәббус қилимиз; сили тарихнамидин бу шәһәрниң әһвалини билип, униң падишаларғиму, һәр қайси өлкиләргиму зиян йәткүзүп кәлгән асий бир шәһәр екәнлигини, қедимдин тартип бу шәһәрдикиләр ағдурмичилиқ териғанлиғини билгәйла; дәл шу сәвәптин бу шәһәр вәйран қилинған еди.
16 Шуңа биз алийлириға шуни уқтурмақчимизки, әгәр бу шәһәр қурулса, сепиллири пүткүзүлсә, ундақта силиниң дәрияниң мошу тәрипидики йәрләргә һеч қандақ егидарчилиқлири болмай қалиду».

Падишаһниң иш тохтитилсун дәп ярлиқ чүшүрүши

17 Падиша мундақ җавап йоллиди: —
«Валий Рәһум, диван беги Шимшайға вә Самарийә һәм Дәрияниң шу тәрипидики башқа йәрләрдә турушлуқ һәмраһлириңларға салам! □
18 Силәрниң бизгә язған әрз хетиңлар мениң алдимда еник қилип оқуп берилди. □

□ **4:9 «...сорақчилар, мупәттишләр, мәнсәпдарлар, катиплар...»** — яки «...Динайлиқлар, Афарсатқилиқлар, Тарпәлликләр, Арфаслиқлар,...». **«Шушанлиқлар, йәни...»** — яки «Суса (шәһири)дикиләр, йәни...». □ **4:10 «Улуқ җанабий Оснаппар»** — Оснаппар болса Асурийә императори «Ашурбанипал»ниң арамий тилидики нами. У миладийәдин илгәрки 669-жили атиси Есарһаддонниң тәхтигә варислиқ қилди; миладийәдин илгәрки 645-жиллири әтрапида у Еламниң пайтәхти Шушанни ишғал қилип, униңдики пухралардин бәзиләрни Самарийәгә, шундақла оттура шәриқтики башқа йәрләргә сүргүн қилди. **«дәрия»** —мәзкур китапта мошу йәрдин башлап «дәрия» «Әфрат дәрияси»ни көрситиду; «мошу тәрипи» — ғәрбий тәрипи, әлвәттә. □ **4:12 «сепилни ясап чиқти вә сепилниң һуллирини бир-биригә улап ясаватиду»** — мошу гәп биринчидин өз-өзигә зит келиду. Қандақсигә сепил һуллири техи «бир-биригә уланмай» туруп сепил ясилип болиду? 13-айәттә хатириләнгән өз баянлириму уларниң шу сөзигә рәддийә болиду. Иккинчидин, бу сөзләр пүтүнләй ялған. Йәһудий хәлқи пәқәт ибадәтхана (Қорәш падишаниң әслидики ярлиғи бойичә) қурувататти. Сепилниң өзи болса, харабилик әһвалда еди. Мәсилән «Нәһ.» 1:3ни көрүң. □ **4:14 «бундақ беһөрмәт қилинишиға...»** — яки «бундақ зиян тартишиға...». □ **4:17 «Дәрияниң шу тәрипи»** — Әфрат дәриясиниң ғәрбий тәрипи. □ **4:18 «алдимда еник қилип оқуп...»** — яки «алдимда тәрҗимә қилинип оқуп....».

19 Тәкшүрүп көрүшни буйрувидим, бу шәһәрниң дәрвақә қедимдин тартип
падишаларға қарши чиқип исян қозғиған, шәһәрдә дайим асийлиқ-қозғилаң
көтириштәк ишларниң болуп кәлгәнлиги мәлум болди.
20 Илгәрки вақитларда қудрәтлик падишалар Йерусалимға һөкүмранлиқ қилип,
Дәрияниң шу тәрипидики пүтүн йәрләрни идарә қилип кәлгән, улар шуларға
беқинип баж, олпан вә париқини тапшуруп кәлгән екән.
21 Әнди силәр буйруқ чүшүрүп у хәлиқни иштин тохтитиңлар, мәндин
башқа ярлиқ чүшүрүлмигичә, бу шәһәрни яңливаштин қуруп чиқишқа
болмайдиғанлиғи уқтуруңлар.
22 Бу ишни ада қилмай қелиштин пәхәс болуңлар; падишаларға зиян
кәлтүридиған апәт немишкә күчийиверидикән?».
23 Падиша Артахшаштаниң ярлиғиниң көчүрүлмиси Рәһумға, диван беги
Шимшай һәм уларниң һәмраһлириға оқуп берилиши биләнла, улар алман-
талман Йерусалимдики Йәһудаларниң қешиға чиқип, һәрбий күч ишлитип,
уларни ишни тохтитишқа мәҗбур қилди.
24 Шуниң билән Йерусалимдики Худаниң өйидики ишлар тохтиди; иш таки Парс
падишаси Дариус тәхткә чиқип иккинчи жилиғичә тохтағлиқ қалди.

5

Муқәддәс өйни йәнә бир қетим яңливаштин селиш

1 Бу чағда пәйғәмбәрләр, йәни Һагай пәйғәмбәр билән Иддониң оғли Зәкәрия
пәйғәмбәр Йәһудийә вә Йерусалимдики Йәһудийларға бешарәт беришкә
башлиди; улар Исраилниң Худасиниң намида уларға бешарәт беришти. ■
2 Шуниң билән Шеалтийәлниң оғли Зәруббабәл вә Йозадакниң оғли Йәшуа
қопуп Йерусалимдики Худаниң өйини яңливаштин селишқа башлиди; Худаниң
пәйғәмбәрлири улар билән биллә болуп уларға ярдәм бәрди.
3 Шу чағда Дәрияниң ғәрип тәрипиниң баш валийси Таттинай билән Шетар-
Бознай һәм уларниң һәмраһлири уларниң йениға келип: «Ким силәргә бу өйни
яңливаштин селишқа, бу қурулушни пүттүрүшкә буйруқ бәрди?» дәп сориди. □
4 Улар йәнә: «Бу қурулушқа мәсъул болғучиларниң исми немә?» дәп сориди.
5 Лекин Худаниң нәзири Йәһуда ақсақаллириниң үстидә еди, шуңа баш валий
қатарлиқлар падиша Дариусқа мәлум қилғичә, шундақла униңдин бу һәқтә бирәр
җавап ярлиқ кәлгичә уларниң қурулуш ишини тосмиди.

Падиша Дариусқа йәнә бир әрз мәлум қилиниши

6 Дәрияниң ғәрип тәрипиниң валийси Таттинай билән Шетар-Бознай һәм
уларниң һәмраһлири, йәни Дәрияниң ғәрип тәрипидики афарсақлиқлар падиша
Дариусқа хәт әвәтти; хәтниң көчүрүлмиси мана төвәндикидәк:
7 Улар падишаға әвәткән мәлуматта мундақ дейилгән: «Дариус алийлириға
чоңқур аман-есәнлик болғай!
8 Падишасимизға шу иш йетип мәлум болсунки, биз Йәһудийәгә, улуқ
Худаниң өйигә берип көрдуқки, шу өй йоған ташлар билән ясиливатиду,
тамлириға лимлар өткүзүлүп селинмақта; бу қурулуш тез сүрәттә оңушлуқ
елип бериливетипту. □
9 Андин биз у йәрдики ақсақаллардин: — Ким силәргә бу өйни селишқа, бу
қурулушни пүттүрүшкә буйруқ бәрди? — дәп соридуқ.

■ **5:1** Һаг. 1:1; Зәк. 1:1 □ **5:3 «бу қурулушни...»** — яки «бу тамни...». □ **5:8 «...тез сүрәттә оңушлуқ елип бериливетипту»** — яки «...әстайидиллиқ билән оңушлуқ елип бериливетипту».

10 Вә алийлириға мәлум болсун үчүн уларниң исимлирини соридуқ, шуниңдәк
уларниң башлиқлириниң исмилирини пүтүп хатирилимәкчи едуқ.
11 Улар бизгә: «Биз асман-зиминниң Худасиниң қуллири, биз һазир буниңдин
узун жиллар илгири селинған өйни яңливаштин селиватимиз. Мошу өйни
әслидә Исраилниң улуқ бир падишаси салдурған еди.
12 Лекин ата-бовилиримиз асмандики Худаниң ғәзивини кәлтүрүп қойғачқа,
Худа уларни Калдийәлик Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшурған;
у бу өйни чақтуруветип, хәлиқни Бабилға тутқун қилип әкәткән. ■
13 Лекин Бабил падишаси Қорәшниң биринчи жили падиша Қорәш Худаниң бу
өйини яңливаштин селишқа ярлиқ чүшүргән. ■
14 Вә Небоқаднәсар Йерусалимдики бу ибадәтханидин елип Бабил бутханисиға
апирип қойған Худаниң өйидики алтун-күмүч қача-қучиларниму падиша Қорәш
уларни Бабил бутханисидин әпчиқтуруп, Шәшбазар исимлиқ бир кишигә
тапшурған; у уни баш валий қилип тайинлиған еди ■
15 һәм униңға: — Бу қача-қучиларни елип уларни Йерусалимдики ибадәтханиға
апирип қойғин; Худаниң өйи әсли жайиға яңливаштин селинсун, дәп буйруған.
16 Андин шу Шәшбазар дегән киши келип, Йерусалимдики Худаниң өйигә һул
салған; әнә шу вақиттин башлап һазирғичә ясиливатиду, техи пүтмиди» дәп
жавап бәрди.
17 Әнди алийлириға лайиқ көрүнсә, падишасимизниң шу йәрдә, йәни Бабилдики
ғәзнини ахтуруп бекишини, у йәрдә падиша Қорәшниң Йерусалимдики Худаниң
өйини яңливаштин селиш тоғрисида чүшүргән ярлиғиниң бар-йоқлуғини
тәкшүрүп бекишини сораймиз һәм падишасимизниң бу иш тоғрисида өз
ирадисини бизгә билдүрүп қоюшини өтүнимиз».

6

Падиша Дариусниң илгәрки падишаниң ярлиғини тепиши

1 Андин падиша Дариус Бабилдики дөләт-байлиқлар сақланған «Архиплар
өйи»ни тәкшүрүп чиқишқа ярлиқларни чүшүрди. □
2 Медиа өлкисидики Ахмета қәлъәсидин бир орам қәғәз тепилди, униңда мундақ
бир хатирә пүтүлгән: □
3 «Падиша Қорәшниң биринчи жили, падиша Қорәш Йерусалимдики Худаниң
өйигә даир мундақ бир ярлиқ чүшүриду: — «Қурбанлиқ сунулидиған орун болуш
үчүн бу өй яңливаштин селинсун; ули пухта селинсун, өйниң егизлиги атмиш
гәз, кәңлиги атмиш гәз болсун. □
4 Үч қәвәт йоған таш, бир қәвәт йеңи яғач билән селинсун, барлиқ хиражәт
падишалиқ ғәзнисидин чиқим қилинсун.
5 Әслидә Небоқаднәсар Йерусалимдики ибадәтханидин елип Бабилға апирип
қойған, Худаниң өйидики алтун-күмүч қача-қучиларниң һәммиси қайтуруп
келинип, Йерусалимдики ибадәтханиға қайтидин йәткүзүлүп, һәр бири өз
жайиға қоюлсун; улар Худаниң өйигә қуюлсун!».

Падишаһниң муқәддәс өйни давамлиқ яңливаштин селишқа буйруқ чүшүрүши

■ **5:12** 2Тар. 36:16-21 ■ **5:13** 2Тар. 36:22,23; Әзра 1 ■ **5:14** Әзра 1:8 □ **6:1 «Архиплар өйи»** — арамий тилида «Орам архиплар өйи». □ **6:2 «Ахмета»** — тарихта бу қәлъә адәттә «Әкбатана» дегән нами билән тонулған. □ **6:3 «Өйниң егизлиги атмиш гәз, кәңлиги атмиш гәз...»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз» қолниң җәйнәктин бармақниң учиғичә болған арилиғи (тәхминән 45 сантиметр) еди.

6 *Дариустин ярлиқ чүшүрүлүп*: «— Шуңа, и дәрияниң шу тәрипиниң баш валийси
Таттинай вә Шетар-Бознай һәм силәрниң һәмраһлириңлар, йәни Дәрияниң шу
тәрипидики афарсақлиқлар, әнди силәр у йәрдин нери кетиңлар! □
7 Худаниң өйиниң қурулуши билән кариңлар болмисун; Йәһудийларниң баш
валийси билән Йәһудийларниң ақсақаллириниң Худаниң бу өйини әслидики
орниға селишиға йол қоюңлар.
8 Шуниңдәк мән Худаниң бу өйиниң селиниши үчүн Йәһудаларниң ақсақаллири
тоғрилиқ силәргә буйруқ чүшүрдумки: — Дәрияниң ғәрип тәрипидин,
падишалиқ ғәзнисигә тапшурулған баж киримидин силәр кечиктүрмәй шу
адәмләргә толуқ хираҗәт аҗритип бериңлар, қурулуш һеч тохтап қалмисун. □
9 Уларға немә керәк болса, җүмлидин асмандики Худаға көйдүрмә қурбанлиқ
сунушқа, мәйли әркәк топақ болсун, қочқар яки қозилар болсиму, шулар
берилсун; йәнә Йерусалимдики каһинларниң бәлгүлигини бойичә буғдай, туз,
шарап яки зәйтун майлар болсун шуларниң бириму кам қилинмай, һәр күни
тәмин етип турулсун.
10 Шуниң билән улар асмандики Худаға хушбуй қурбанлиқларни кәлтүрүп,
падишаға вә падишаниң әвлатлириға узун өмүр тилисун. □
11 Мән йәнә буйруйманки, кимки бу ярлиқни өзгәртсә, шу кишиниң өйиниң бир
тал лими суғурувелинип тикләнгәндин кейин, шу киши униңға есип миқлап
қоюлсун, өйи әхләтханиға айландурулсун! □
12 Вә Өзиниң намини шу йәрдә қалдурған Худа мошу Йерусалимдики өйини
өзгәртишкә яки бузушқа қол узартқан һәр қандақ падиша яки хәлиқни һалак
қилсун! Мән Дариус мошу ярлиқни чүшүрдум, әстайидиллиқ билән бежа
кәлтүрүлсун!» дейилди.

Ибадәтханиниң пүткүзүлүши

13 Андин Дәрияниң ғәрип тәрипиниң баш валийси Таттинай, Шетар-Бознай
вә уларниң һәмраһлири падиша Дариусниң әвәткән йолйоруғи бойичә
әстайидиллиқ билән шу ишни бежа кәлтүрди.
14 Йәһудийларниң ақсақаллири қурулушни давамлаштуруп, Һагай пәйғәмбәр вә
Иддониң оғли Зәкарияниң бешарәт беришлири билән шу иштa ронақ тапти. Улар
Исраилниң Худасиниң әмри бойичә, шундақла Қорәш, Дариус вә Артахшашта
қатарлиқ Парс падишалириниң әмри бойичә ишләп, өйни яңливаштин қуруп
чиқиш ишини пүттүрди.
15 Бу өй Дариус падишаси сәлтәнитиниң алтинчи жили, Адар ейиниң үчинчи
күни пүткүзүлди.

Өйниң Худаға атилиши

16 Исраиллар — каһинлар, Лавийлар вә қалған сүргүнлүктин қайтип кәлгән
хәлиқләрниң һәммиси Худаниң бу өйини униңға аташ мурасимини хошал-
хурамлиқ билән өткүзди.
17 Өйни Худаниң Өзигә аташ мурасимида улар йүз топақ, икки йүз қочқар вә төрт
йүз қоза сунди һәм Исраил қәбилилириниң сани бойичә барлиқ Исраил үчүн гуна
қурбанлиғи сүпитидә он икки текини сунди.

□ **6:6 «Дәрияниң шу тәрипи»** — Әфрат дәриясиниң ғәрип тәрипини көрситиду. □ **6:8 «кечиктүрмәй...»** — яки «әстайидиллиқ билән...». □ **6:10 «падишаниң әвлатлириға узун өмүр тилисун»** — арамий тилида «падиша вә униң оғуллириниң һаятини тилисун». □ **6:11 «әхләтханиға айландурулсун!»** — яки «һаҗәтханиға айландурулсун!».

18 Улар йәнә Йерусалимдики Худаниң ибадәт-хизмитини өтәшкә, Мусаниң китавида йезилғини бойичә, каһинларни өз нөвити бойичә, Лавийларни гуруппилири бойичә турғузди.□ ■

Өтүп кетиш һейтиниң өткүзүлүши

19 Биринчи айниң он төртинчи күни сүргүнлүктин қайтип кәлгәнләр «өтүп кетиш һейти»ни өткүзди. ■
20 Чүнки каһинлар вә Лавийлар бир нийәт билән бирликтә паклиниш рәсимлирини өткүзүп, һәммиси пакланди; андин улар барлиқ сүргүнлүктин қайтип кәлгәнләр вә уларниң қериндиши болған каһинлар вә һәм өзлири үчүн өтүп кетиш һейтиға атиған *қозилирини* сойди.
21 Сүргүнлүктин *йеңила* қайтип кәлгән Исраиллар вә шуниңдәк Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарни издәп, өзлирини зиминдики ят әлликләрниң булғашлиридин айрип чиққан барлиқ кишиләр қоза гөшлирини бирликтә йейишти.
22 Улар петир нан һейтини хошал-хурамлиқ ичидә йәттә күн өткүзди; чүнки Пәрвәрдигар уларни хошаллиққа чөмдүрди һәм Асурийә падишасиниң көңлини уларға майил қилип, Өзиниң өйини — Исраилниң Худасиниң өйини қурушқа уларниң қолини мустәһкәмлиди.□

7

Каһин Әзраниң Бабилдин қайтип келиши

1 Шу ишлардин кейин Парс падишаси Артахшашта сәлтәнәт сүргән мәзгилдә Әзра дегән киши *Бабилдин Йерусалимға чиқти.* У Сераяниң оғли, Серая Азарияниң оғли, Азария Һилқияниң оғли,
2 Һилқия Шаллумниң оғли, Шаллум Задокниң оғли, Задок Ахитубниң оғли,
3 Ахитуб Амарияниң оғли, Амария Азарияниң оғли, Азария Мерайотниң оғли,
4 Мерайот Зәраһияһниң оғли, Зәраһияһ Уззиниң оғли, Уззи Буккиниң оғли,
5 Букки Абишуаниң оғли, Абишуа Финиһасниң оғли, Финиһас Әлиазарниң оғли, Әлиазар болса баш каһин Һаруннниң оғли еди;
6 — Әзра дегән бу киши Бабилдин қайтип чиқти. У Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар Мусаға назил қилған Тәврат қануниға пишқан тәвратшунас еди; униң Худаси болған Пәрвәрдигарниң қоли униңда болғачқа, у немини тәләп қилса падиша шуни бәргән еди. □
7 Падиша Артахшаштаниң йәттинчи жили бир қисим Исраиллар, каһинлар, Лавийлар, ғәзәлкәшләр, дәрвазивәнләр вә ибадәтхана хизмәткарлири униң билән бирликтә Йерусалимға қайтип чиқти. □
8 *Әзра* әнди падишаниң сәлтәнитиниң йәттинчи жили бәшинчи айда Йерусалимға йетип кәлди.

□ **6:18 «Мусаниң китави»** — бәлким Тәвратниң 1-, 2-, 3-, 4- вә 5-қисимлирини көрситиду. ■ **6:18** Чөл. 3:6, 32; 8:11; 1Тар. 24:1 ■ **6:19** Мис. 12:1-28; Лав. 23:5; Чөл. 28:16; Қан. 16:2 □ **6:22 «Асурийә падишасиниң көңли»** — Парс императорини «Асурийә падишаси» дәп аташ қизиқ иш. Шүбһисизки, Парс императори «Бабил падишаси», шундақла «Асурийә падишаси» дегән унванларға варислиқ қилған. □ **7:6 «қайтип чиқти»** — Муқәддәс Китапта «Йерусалимға бериш», яки «Йерусалимға келиш» дегән сөз дайим дегидәк «Йерусалимға чиқиш» дегән ибарә билән ипадилиниду (мәсилән, «Йәр.» 31:6). **«Пәрвәрдигарниң қоли униңда болғачқа...»** — Тәвратта «Пәрвәрдигарниң қоли униңда болғачқа» дегән сөзләр көп йәрләрдә учрайду, у: «Пәрвәрдигар униңға мәдәт бәргәчкә» дегән мәнини билдүриду. □ **7:7 «ибадәтхана хизмәткарлири»** — ибраний тилида «Нәтинийлар». 2:43ни көрүң.

9 Биринчи айниң биринчи күни у Бабилдин чиқишқа тәйярланди; Худаниң
шәпқәтлик қоли униңда болғачқа, у бәшинчи айниң биринчи күни Йерусалимға
йетип кәлди.
10 Чүнки Әзра көңүл қоюп Пәрвәрдигарниң Тәврат-қанунини чүшинип тәһсил
қилишқа һәм униңға әмәл қилишқа вә шуниңдәк Исраил ичидә униңдики һөкүм-
бәлгүлимиләрни үгитишкә нийәт қилған еди.

Падиша Артахшаштаниң Әзраға тапшурған ярлиқ хети

11 Мана бу падиша Артахшашта каһин һәм Тәвратшунас Әзраға тапшурған ярлиқ
хетиниң көчүрүлмиси: — (Әзра Пәрвәрдигарниң әмирлиригә аит ишларға һәм
Униң Исраилларға тапшурған бәлгүлимилиригә пишқан тәвратшунас еди): —
12 «Мәнки падишаларниң падишаси Артахшаштадин асманлардики Худаниң
мукәммәл Тәврат-қануниға пишқан тәвратшунас каһин Әзраға салам! □
13 Әнди мән шундақ ярлиқ чүшүримәнки, падишалиғимда туруватқан
Исраиллардин, шундақла уларниң каһин вә Лавийлиридин кимләр Йерусалимға
беришни халиса, һәммиси сениң билән биллә барса болиду.
14 Чүнки сән падиша вә униң йәттә мәслиһәтчиси тәрипидин тайинланған
екәнсән, қолуңдики Худаниң қанун китавида ейтилғанлири бойичә, Йәһудийә
вә Йерусалимға тәкшүрүш-һал сорашқа әвәтилгәнсән.
15 Сән падиша вә униң мәслиһәтчилири өз ихтияри билән Исраилниң Худасиға
сунған алтун-күмүчләрни көтирип берип униңға тәқдим қил (униң макани
Йерусалимдидур); ■
16 Шуниңдәк қолуң пүткүл Бабил өлкисидә қанчилик алтун-күмүчләрни
тапалиса, шуни хәлиқ вә каһинлар Йерусалимдики Худаниң өйигә тәқдим
қилишқа өз ихтияри билән бәргән соғатларға қошуп апарғин.
17 Сән бу пулларға еһтиятчанлиқ билән қурбанлиқлар үчүн топақ, қочқар, қоза
вә қошумчә ашлиқ һәдийәлири һәм шарап һәдийәлири сетивелип, буларни
Йерусалимдики Худайиңларниң өйидики қурбангаһқа сунғин.
18 Қалған алтун-күмүчләрни сән вә җамәтиңдикиләргә қандақ қилиш мувапиқ
көрүнсә, Худайиңларниң ирадиси бойичә шундақ қилиңлар.
19 Сениң Худайиңниң өйидики ишларға ишлитишкә саңа бәргән қача-қучиларни
Йерусалимдики Худаниң алдиға қой.
20 Әгәр шуниңдәк саңа Худайиңниң өйидики қалған ишларға чиқим қилидиғанға
немә хираҗәт керәк болса, сән падиша ғәзнисидин елип ишләткин.
21 Шуниң билән мәнки падиша Артахшаштадин дәрияниң шу ғәрип тәрипидики
барлиқ ғәзнә бәглиригә шундақ буйруқ чүшүримәнки, асмандики Худаниң
Тәврат-қанунининиң алими болған каһин Әзра силәрдин немини тәләп қилса,
силәр әстайидиллиқ билән униң дегинидәк бежириңлар.
22 Униң алидиғини күмүч йүз талантқичә, буғдай йүз корғичә, шарап йүз
батқичә, зәйтун мейи йүз батқичә болсун, тузға чәк қоюлмисун. □

□ **7:12 «Худаниң мукәммәл Тәврат-қануни»** — бу айәттики «мукәммәл» дегән сөзниң башқа тәрҗимиләрдики орни бизниң тәрҗимимиздикигә охшаш болмаслиғи мүмкин: — Мәсилән «Артахшаштадин... Худаниң қануниға **мукәммәл** Тәвратшунас болған каһин әзраға...» яки «Артахшаштадин... Әзраға **мукәммәл** салам (хатирҗәмлик) болғай». ■ **7:15 Әзра 8:25** □ **7:22 «күмүч йүз талантқичә, буғдай йүз корғичә, шарап йүз батқичә,...»** — бир «талант»ниң топтоғра қанчилик екәнлиги һазир бизгә намәлум, бәлким 45 килограм болуши мүмкин; шуңа 100 талант күмүч бәлким 4 тонничә болатти; бир «кор» 220 литр, 100 кор буғдай 30 тонна, бир «бат» 22 литр, 100 бат 2200 литр болатти.

23 Асманлардики Худа немини әмир қилса, шу асманлардики Худаниң өйи
үчүн әстайидиллиқ билән бежирилсун; немишкә *Худаниң* ғәзивини падиша вә
оғуллириниң падишалиғиға чүшүргидәкмиз?
24 Биз шуниму силәргә мәлум қилимизки, умумән каһинлар, Лавийлар,
ғәзәлкәшләр, дәрвазивәнләр, ибадәтхана хизмәткарлири вә Худаниң бу өйидә
хизмәт қилидиғанларниң һеч қайсисидин баж, олпан вә парақ елишқа болмайду.
25 Әнди сән әй Әзра, Худайиңниң сәндә болған һекмитигә асасән, Дәрияниң
шу ғәрип тәрипидә Худайиңниң Тәврат-қанунини билгән, барлиқ хәлиқниң
дәвасини сорайдиған, уларни идарә қилидиған сорақчи вә һакимларни
тайинлиғин; вә Тәврат-қанунини билмәйдиғанларға болса, уларға буларни
үгитиңлар. □
26 Худайиңниң қануниға вә падишалиқниң қануниға риайә қилмайдиғанлар
болса, униң үстидин адаләтлик билән һөкүм чиқирилсун; у өлүмгә, яки
сүргүнгә яки мал-мүлкини мусадирә қилишқа вә яки зинданға ташлашқа һөкүм
қилинсун».

Әзраниң Худаға һәмдусана оқушлири

27 *Әзра мундақ деди* — Ата-бовилиримизниң Худаси болған Пәрвәрдигарға
һәмдусана болғай! Чүнки У падишаниң көңлигә, Йерусалимдики
Пәрвәрдигарниң өйини шундақ көркәм безәш нийитини салди,
28 йәнә мени падиша вә мәслиһәтчилири алдида һәм падишаниң мөһтәрәм
әмирлири алдида илтипатқа еriштүрди. Пәрвәрдигар Худайимниң қоли мәндә
болуп, У мени ғәйрәтләндүргәчкә, өзүм билән биллә *Йерусалимға* чиқишқа
Исраиллар ичидин бир нәччә мөтивәрләрни жиғдим.

8

Әзра билән биллә қайтқанларниң сани

1 Падиша Артахшашта сәлтәнәт сүрүп турған вақитта, Бабилдин мениң билән
биллә қайтқанларниң ата жәмәт башлиқлири вә уларниң нәсәбнамилири
төвәндикичә: —
2 Финиһасниң әвлатлиридин Гәршон, Итамарниң әвлатлиридин Даниял,
Давутниң әвлатлиридин Һаттуш,
3 Шеканияниң әвлатлиридин, йәни Парошниң әвлатлиридин Зәкәрия вә униң
билән нәсәбнамидә тизимланған әркәкләр җәмий бир йүз әллик киши; □
4 Паһат-Моабниң әвлатлиридин Зәраһияһниң оғли Әлйойинай вә униң билән
биллә қайтқан әркәкләр икки йүз киши;
5 Шеканияниң әвлатлиридин болған Яһазийәлниң оғли вә униң билән биллә
қайтқан әркәкләр үч йүз киши; □
6 Адинниң әвлатлиридин Йонатанниң оғли Әбәд вә униң билән биллә қайтқан
әркәкләр әллик киши;
7 Еламниң әвлатлиридин Аталияниң оғли Йәшая вә униң билән биллә қайтқан
әркәкләр йәтмиш киши;

□ **7:25 «Әнди сән әй Әзра, Худайиңниң сәндә болған һекмитигә асасән...»** — ибраний тилида «Әнди сән қолуңда тутқан Худайиңниң һекмитигә асасән...». □ **8:3 «Шеканияниң әвлатлиридин»** — башқа бир хил тәрҗимиси (2-айәт билән бирләштүрүлүп): «Давутниң әвлатлиридин, Һаттуш, йәни Шеканияниң оғли, Парошниң әвлатлиридин... ». □ **8:5 «Шеканияниң әвлатлиридин болған Яһазийәлниң оғли»** — кона грекчә тәрҗимиси (LXX)да «Заттуниң әвлатлиридин Яһазийәлниң оғли Шекания» дейилгән. Бу кона тәрҗимә тоғра болуши мүмкин.

8 Шәфатияниң әвлатлиридин Микаилниң оғли Зәбадия вә униң билән биллә
қайтқан әркәкләр сәксән киши;
9 Йоабниң әвлатлиридин Йәһийәлниң оғли Обадия вә униң билән биллә қайтқан
әркәкләр икки йүз он сәккиз киши;
10 Шеломитниң әвлатлиридин Йосифияниң оғли вә униң билән биллә қайтқан
әркәкләр бир йүз атмиш киши; □
11 Бибайниң әвлатлиридин Бибайниң оғли Зәкәрия вә униң билән биллә қайтқан
әркәкләр жигирмә сәккиз киши;
12 Азгадниң әвлатлиридин Һаккатанниң оғли Йоһанан вә униң билән биллә
қайтқан әркәкләр бир йүз он киши;
13 Адоникамниң әвлатлиридин әң ахирида қайтқанларниң исимлири Әлифәләт,
Җәийәл вә Шемая болуп, улар билән биллә қайтқан әркәкләр атмиш киши; □
14 Бигвайниң әвлатлиридин Утай билән Заббуд вә улар билән биллә қайтқан
әркәкләр йәтмиш киши.

Лавийлар билән ибадәтхана хизмәткарлири — йәни «нәтанийлар» — уларниң чақиртилиши

15 — Мән уларни Ахаваға ақидиған Дәрияниң бойиға жиғдим; биз у йәрдә чедир
тикип үч күн турдуқ. Хәлиқни вә каһинларни арилап қарисам у йәрдә Лавийлар
йоқ екән. □
16 Шуңа мән башлиқлардин Әлиезәр, Арийәл, Шемая, Әлнатан, Яриб, Әлнатан,
Натан, Зәкәрия билән Мәшулламларни вә уларға қошуп оқумушлуқ алимлардин
Йоариб билән Әлнатанни чақиртип келип,
17 уларға һавалә қилип Касифия дегән йәргә, Иддо дегән Атаман билән
көрүшүшкә әвәттим. Мән Касифия дегән йәрдә Иддоға вә униң ибадәтхана
хизмәткарлири болған қериндашлириға дәйдиған гәпләрни ағзиға селип,
уларниң бу йәргә Худайимизниң өйи үчүн хизмәт қилидиған хизмәтчиләрни
бизгә әкелишни өтүндум.
18 Худайимизниң шапаәтлик қоли биздә болғачқа, улар бизгә Исраилниң әвриси,
Лавийниң нәвриси Маһлиниң әвлатлири ичидин оқумушлуқ бир адәмни, йәни
Шәрәбияни вә униң оғуллири һәм қериндашлири болуп җәмий он сәккиз кишини
башлап кәлди.
19 Улар йәнә Һашабия вә униң билән биллә Мәрариниң әвлатлиридин Йәшая һәм
униң қериндашлири һәм уларниң оғуллири болуп, җәмий жигирмә кишини,
20 Йәнә илгири Давут вә униң әмирлири Лавийларниң хизмитидә болушқа
тайинлиған «Нәтинийлар»дин икки йүз жигирмә кишини башлап кәлди,
буларниң һәммиси исимлири билән тизимланди.□

Қайтип келишкә тәйярлиниш

21 Шу чағда Ахава дәрияси бойида мән Худайимизниң алдида өзүмизни
төвән қилип, өзимиз вә кичик балилиримиз һәм барлиқ мал-мүлкимиз үчүн
Худайимиздин ақ йол тиләшкә роза тутайли, дәп җакалидим.
22 Чүнки биз әслидә падишаға: «Худайимизниң қоли Уни барлиқ издигәнләрниң
үстигә илтипат көрситишкә қоюлиду; лекин Униң қудрити билән ғәзиви Өзини

□ **8:10 «Шеломитниң әвлатлиридин Йосифияниң оғли»** — кона грекчә тәрҗимиси (LXX)дә «Баниниң әвлатлиридин Йосифияниң оғли Шеломит» дейилгән. Бу кона тәрҗимә тоғра болуши мүмкин. □ **8:13 «Адоникамниң әвлатлиридин әң ахирида қайтқанлар...»** — яки «Адоникамниң әвлатлиридин, йәни әң ахирида қайтқанлар...» □ **8:15 «Лавийлар йоқ екән»** — каһинлар өзлири Лавийлар, әлвәттә (пәқәт Һаронниң әвлатлири каһин болиду); мошу йәрдә дейиливатқини каһинлиқтин башқа роһий хизмәт қилалайдиған Лавийларни көрситиду. □ **8:20 «Нәтинийлар»** — ибадәтхана хизмәткарлири.

ташлиғанларға зәрбә беришкә тәйярдур» дегән едуқ, әнди йәнә униңдин йолдики дүшмәнләргә тақабил турушқа пиядә вә атлиқ ләшкәрләр тайинлап беришни тәләп қилғанлиғимдин хижил болуп қалдим.
23 Шуниң билән биз роза тутуп Худайимиздин шу иш тоғрилиқ өтүндуқ, у дуайимизни ижабәт қилди.

Муқәддәс өй үчүн һәдийә қилинған соғатлар

24 Мән каһин башлири ичидин он икки адәмни вә Шәрәбия, Һашабия вә улар билән биллә болған ака-укилиридин он адәмни таллап,
25 уларға алтун, күмүч вә қача-қучиларни, йәни падиша, униң мәслиһәтчилири, әмирлири вә шуниңдәк шу йәрдә туруватқан барлиқ Исраиллар «көйдүрмә һәдийә» сүпитидә Худайимизниң өйигә һәдийә қилған соғатларни тапшурдум. ■
26 Мән күмүчтин алтә йүз әллик талант, йүз талант еғирлиқтики күмүч қача-қуча, йүз талант алтунни уларниң қолиға өлчәп тапшурдум.□
27 Уларға тапшурғанлиримдин йәнә алтун дас жигирмә болуп, қиммити миң дарик, сүпәтлик вә валилдап пақирайдиған мис чоң дас икки болуп, алтундәк қимматлик еди. □
28 Мән уларға: — Силәр Пәрвәрдигарға муқәддәстурсиләр, қача-қучиларму муқәддәстур, алтун-күмүчләр ата-боваңларниң Худаси Пәрвәрдигарға ихтиярий һәдийә қилинған соғаттур.
29 Таки Йерусалимдики Пәрвәрдигарниң өйидики амбар-ғәзниләргә йәткүзүп, каһинлар вә Лавийларниң башлири вә Исраилларниң қәбилә-жәмәт башлиқлириниң алдида таразидин өткүзгичә буларни убдан қарап қоғдаңлар, дедим.
30 Шуниң билән каһинлар билән Лавийлар Йерусалимдики Худайимизниң өйигә апиридиған, таразидин өткүзүлгән шу алтун-күмүч вә қача-қучиларни тапшурувалди.

Йерусалимға йетип келиш

31 Шуниң билән биринчи айниң он иккинчи күни биз Ахава дәриясиниң бойидин қозғилип Йерусалимға чиқишқа маңдуқ. Худайимизниң қоли үстимиздә болғачқа, у бизни дүшмәнлиримиздин вә йолда пайлап турған қарақчилардинму қутқузди.
32 Биз Йерусалимға келип у йәрдә үч күн турдуқ;
33 төртинчи күни Худайимизниң өйидә алтун-күмүч вә қача-қучилар таразида өлчинип каһин Урияниң оғли Мәрәмотниң қолиға тапшурулди; униң йенида Финиһасниң оғли Әлиазар, йәнә Лавийлардин Йәшуаниң оғли Йозабад билән Биннуийниң оғли Ноадияһлар бар еди.
34 Һәммә нәрсә сани бойичә вә еғирлиғи бойичә өлчәнди вә шуниң билән биллә һәр бириниң еғирлиғи пүтүп қоюлди.
35 Шу чағда әсли елип кетилгәнләрниң әвлатлири, йәни сүргүнлүктин қайтқанлар Исраилларниң Худасиға «көйдүрмә қурбанлиқ» сүпитидә пүткүл Исраил үчүн он икки топақ, тохсән алтә қочқар, йәтмиш йәттә қоза сунди, йәнә

■ **8:25** Әзра 7:14, 15 □ **8:26 «күмүчтин алтә йүз әллик талант... йүз талант алтун...»** — шу дәвирдики Исраиллар арисида бир «талант»ниң топтоғра қанчилик екәнлиги бизгә еник әмәс; «күмүчниң таланти» болса бәлким 45 килограм, «алтунниң таланти» бәлким 90 килограм болуши мүмкин; шуңа 650 талант күмүч бәлким 29 тоннича болатти, 100 талант күмүч 6.5 тоннича, 100 талант алтун 9 тоннича болатти. □ **8:27 «дарик»** — (яки «драхма») — Парс империйәсидики бир хил алтун тәңгә; мошу йәрдә бу дасларниң қиммити 400-500 килограм алтунға баравәр еди.

гуна қурбанлиғи сүпитидә он икки текә сунди; буларниң һәммиси Пәрвәрдигарға
аталған көйдүрмә қурбанлиқ еди.
36 Улар падишаниң ярлиқ хәтлирини падишаниң валийлириға вә Дәрияниң
бу ғәрип тәрипидики һөкүмдарларға тапшурувиди, улар хәлиққә вә Худаниң
өйиниң ишлириға изчил ярдәм бәрди.

9

Хәлиқниң ят әлләргә әгишип садақәтсизлиқ қилиши — Әзраниң Исраилниң гуналирини тонуп дуа қилиши

1 Бу ишлар пүткәндин кейин әмирләр мениң билән көрүшкили йенимға келип: —
Исраиллар, каһинлар вә Лавийлар өзлирини мошу зиминлардики таипиләрдин,
йәни уларниң жиркиничлик адәтлиридин айрип турмиди, — демәк, улар
Қананийлар, Һиттийлар, Пәриззийләр, Йәбусийлар, Аммонийлар, Моабийлар,
Мисирлиқлар вә Аморийларға әгишип маңди.
2 Чүнки улар бу ят таипиләрдин өзлиригә вә оғуллириға хотун елип
берип, *Худаға* хас муқәддәс нәсилни мошу зиминлардики таипиләр билән
арилаштурувәтти; униң үстигә, әмирләр билән әмәлдарлар бу садақәтсизликниң
башламчилиридур, — дейишти.
3 Мән бу ишни аңлапла көйнәк билән тонумни житип, чач-сақаллиримни жулуп
ғәм-қайғуға чүшүп олтирип кәттим.
4 Вә Исраилниң Худасиниң сөзлиридин қорқуп титригәнләрниң һәр бири
сүргүнлүктин қайтип кәлгәнләрниң садақәтсизлиги түпәйлидин йенимға кәлди.
Мән таки кәчлик қурбанлиқ сунулғичә ғәм-қайғуға чөмүп олтардим.
5 Кәчлик қурбанлиқ вақтида мән өзүмни төвән қилған һаләттин туруп, көйнәк
вә тонум житиқ һалда Худайим Пәрвәрдигарға йүзлинип тизлинип олтирип,
қоллиримни йейип,
6 дуа қилип: — «Аһ Худайим, шәрмәндиликтә йүзүмни саңа қаритиштин
иза тартмақтимән, и Худайим; чүнки қәбиһликлиримиз толилиғидин
башлиримиздин ашти, асийлиқ-итаәтсизлигимиз асманларға тақашти. ■
7 Ата-бовилиримизниң күнлиридин тартип бүгүнгә қәдәр зор итаәтсизликтә
жүрүп кәлдуқ, шуңа қәбиһликлиримиз түпәйлидин биз, бизниң падишалиримиз
вә каһинлиримиз худди бүгүнки күндикидәк һәр қайси жутлардики
падишаларниң қолиға чүшүп, қиличқа, сүргүнлүккә, булаң-талаңға, номусқа
тапшурулдуқ.□
8 Әнди һазир азғинә вақит Худайимиз көзлиримизни нурландуруп,
қуллуғимизда бизгә азғина арам берилсун дәп, қечип қутулған бир қалдини
сақлап қелип, бизгә өзиниң муқәддәс жайидин худди қаққан қозуқтәк муқим
орун берип, бизгә Худайимиз Пәрвәрдигардин илтипат көрситилди. □
9 Чүнки биз һазир қуллармиз; һалбуки, Худайимиз мошу қуллуғимизда йәнила
бизни ташливәтмәй, бәлки Парс падишалириниң алдида рәһимгә ериштүрүп,
Худайимизниң өйини селип, харабиләшкән жайлирини яңливаштин оңлашқа
бизни роһландурди, шундақла бизни Йәһудийә вә Йерусалимда сепиллиқ қилди.
□

■ **9:6** Зәб. 37:5 □ **9:7 «номусқа тапшурулдуқ»** — ибраний тилида «йүзи чүшкәнлигигә тапшурулдуқ». □ **9:8 «бизгә өзиниң муқәддәс жайидин худди қаққан қозуқтәк муқим орун берип,...»** — «Йәш.» 22:20-24ни көрүң. □ **9:9 «...бизни Йәһудийә вә Йерусалимда сепиллиқ қилди»** — «сепиллиқ» мошу йәрдә асасән көчмә мәнидә ишлитилгән болса керәк. Чүнки Йерусалимдики сепил мошу вақитта техи қурулмиған еди («Нәһ.» 1-бапни көрүң).

10-11 И Худа, биз бу *илтипатлар* алдида йәнә немә дейәләймиз? Чүнки биз
йәнила Сениң мөмин бәндилириң болған пәйғәмбәрләр арқилиқ тапилған
әмирлириңни ташливәттуқ; Сән *улар арқилиқ*: «Силәр кирип мирас қилип
егиләйдиған зимин болса, шу зиминдики таипиләрниң ипласлиғи билән
булғанған бир зимин; чүнки улар түрлүк напаклиқларни қилип, жиркинчлик
адәтлири билән бу зиминни бу чәттин у четиғичә толдурувәтти. ■
12 Шуңа силәр қизлириңларни уларниң оғуллириға бәрмәңлар, оғуллириңларға
уларниң қизлирини елип бәрмәңлар; силәр күчийип, зиминниң назу-
немәтлиридин йейишкә, зиминни әбәдил-әбәт әвлатлириңларға мирас
қилип қалдуруш үчүн мәңгү уларниң аман-течлиғи яки мәнпәитини һәргиз
издимәңлар» — дегән един.
13 Бизниң рәзил қилмишлиримиз вә наһайити еғир итаәтсизлигимиз
түпәйлидин бу һәммә бала-қаза бешимизға кәлгән еди вә Сән, и Худайимиз,
қәбиһликлиримизгә тегишлик болған жазайимизни йениклитип, бизгә
бүгүнкидәк нижатлиқ илтипатни көрсәткән туруқлуқ, □
14 биз қандақму йәнә әмирлириңгә хилаплиқ қилип, бундақ жиркиничлик
қаидиләрни тутқан бу таипиләр билән никаһлиниверимиз? Мабада шундақ
қилидиған болсақ, Сән бизгә ғәзәплинип, бизгә бир қалди яки қутулғидәк
бирисиниму қалдурмай йоқатмай қаламсән?
15 И Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар, Сән һәққанийдурсән! Шу сәвәптин
биз бүгүнкидәк қутулуп қалған бир қалдимиз. Қара, биз Сениң алдиңда
итаәтсизликлиримиздә турупатимиз, шуңа Сениң алдиңда һеч қайсимиз тик
туралмай қалдуқ» — дедим.

10

Гунайини тонуп, қилған дуаниң нәтижиси

1 Әзра дуа қилип, гунайини тонуп жиғлап Худаниң өйи алдида жиқилип дүм
ятқан чағда, Исраиллардин наһайити чоң бир жамаәт, әр-аяллар вә балилар униң
йениға келип жиғилди; көпчиликму қаттиқ жиғлап кетишти.
2 Еламниң әвлатлиридин, Йәһийәлниң оғли Шекания әзраға: — Биз Худайимизға
садақәтсизлик қилип бу зиминдики ят таипиләрдин хотун аптуқ. Һалбуки,
Исраил үчүн йәнила үмүт бар;
3 биз әнди Худайимиз билән әһдилишәйли, ғожамниң вә Худайимизниң
әмирлиридин қорқуп титригәнләрниң нәсиһитигә асасән бу хотунларни вә
улардин төрәлгән пәрзәнтләрни йолға селип қояйли. Һәммә иш Тәврат қануни
бойичә қилинсун.
4 Тур! Бу иш саңа бағлиқтур, биз сени қоллаймиз; жүръәтлик болуп ишни ада
қилғин, — деди.
5 Шуниң билән Әзра орнидин қопуп, каһинларниң Лавийларниң вә пүткүл
Исраил жамаитиниң башлиқлирини шу сөз бойичә иш қилимиз, дәп қәсәм
ичишкә үндиди, улар қәсәм ички.
6 Андин Әзра Худаниң өйи алдидин қопуп Әлияшибниң оғли Йәһоһананниң өйигә
кирди; у у йәргә кәлгәндә ғизаму йемиди, суму ичмиди, чүнки у сүргүнлүктин
қайтип кәлгәнләрниң садақәтсизлиги үчүн ечинатти.
7 Шуниң билән Йәһудийә вә Йерусалимда сүргүнлүктин қайтип кәлгәнләрниң
һәммисигә жакалинип, Йерусалимға жиғилиңлар,

■ **9:10-11** Лав. 18:25, 27; Қан. 7:3 □ **9:13 «бизгә бүгүнкидәк нижат илтипатини көрсәткән»** — бу
ибариниң башқа бир хил тәржимиси: «бизгә бүгүнкидәк қутулдурулған қалди қалдурған».

8 әмирләр вә ақсақалларниң нәсиһити бойичә, кимки үч күн ичидә йетип
кәлмисә, униң пүтүн мал-мүлки мусадирә қилиниду, сүргүндин қайтип
кәлгәнләрниң җамаитидинму айрилиду, дәп, җакарнамә чиқирилди.
9 Шуниң билән Йәһуда вә Биняминдики барлиқ әрләр үч күнгичә Йерусалимға
жиғилип болди. У тоққузинчи айниң жигирминчи күни еди; барлиқ хәлиқ
Худаниң өйиниң һойлисидики мәйданға келип олтарди, көпчилик бу иштин
қорқачқа, шуниңдәк қаттиқ яққан ямғур түпәйлидин, титрәп кетишти.
10 Каһин Әзра орнидин қопуп уларға: — Силәр Худаға садақәтсизлик қилип
ят таипиләрниң қизлирини хотунлуққа елип Исраилларниң итаәтсизлигини
ашурдуңлар.
11 Әнди силәр ата-боваңларниң Худаси болған Пәрвәрдигар алдида гунайиңларни
тонуп, униң нәзиридә дурус болғанни қилип, өзүңларни бу зиминдики
таипиләрдин вә бу ят әллик хотунлириңлардин арини очуқ қилиңлар, деди.
12 Пүтүн җамаәт жуқури авазда җавап берип: — Мақул, биз өзлириниң шу
гәплири бойичә иш көримиз.
13 Бирақ адәмләр бәк көп, йәнә келип ямғур пәсли болғачқа талада туралмаймиз;
униң үстигә бу дегән бир-икки күндә пүтидиған иш әмәс, чүнки биздә бу ишта
итаәтсизлик қилғанлар наһайити көптур! □
14 Худаниң мошу иш түпәйли кәлгән қаттиқ ғәзивиниң биздин кәткичә,
башлиқлиримиз пүткүл җамаәткә вәкил болуп Пәрвәрдигарниң алдида турсун;
бизниң һәр қайси шәһәрлиримиздә ят әлләрдин хотун алғанларму бәлгүләнгән
вақитта шу шәһәрниң ақсақал вә һакимлири билән бирликтә келип бу ишни бир
тәрәп қилсун, — деди.
15 Бу ишқа пәқәт Асаһәлниң оғли Йонатан билән Тиқваһниң оғли Яһзия қарши
чиқти, Мәшуллам билән Лавий Шаббитай уларни қоллиди.
16 Шуниң билән сүргүндин қайтип кәлгәнләр әнә шундақ қилди. Каһин Әзра
вә ата җәмәтлириниң башлиқлири болғанлар җәмәти бойичә бу ишқа айрилди;
уларниң һәммиси исмилири бойичә тизимланди. Улар онинчи айниң биринчи
күни бу ишни тәкшүрүп бир тәрәп қилишқа кириշти.
17 Улар ят әллик хотунларни алған әрләрниң сориғини биринчи айниң биринчи
күни түгәтти.

Ят әлләрдин хотун алғанларниң тизимлиги

18 Каһинларниң әвлатлири ичидә ят әллик хотунларни алғанлардин мошулар
чиқти: — Йозадакниң оғли Йәшуаниң вә униң қериндашлириниң әвлатлиридин:
— Маасейаһ, Әлиезәр, Яриб, Гәдалия.
19 Улар хотунлиримизни йолға селип қойимиз дәп *қәсәм қилип* қол беришти вә
гунайи үчүн итаәтсизлик қурбанлиғи сүпитидә қой падисидин бир қочқарни
сунди.
20 Иммәрниң әвлатлиридин Һанани билән Зәбадия;
21 Һаримниң әвлатлири ичидә Маасейаһ, Елияһ, Шемая, Йәһийәл вә Уззия; □
22 Пашхурниң әвлатлиридин Әлйойинай, Маасейаһ, Исмаил, Нәтанәл, Йозабад вә
Әласаһ.
23 Лавийлар ичидә Йозабад, Шимәй, Келая («Келита»му дейилиду), Питаһия,
Йәһуда билән Әлиезәр;
24 ғәзәлкәшләр ичидә Әлияшиб; дәрвазивәнләр ичидә Шаллум, Тәләм, Ури.

□ **10:13 «чүнки биздә бу ишта итаәтсизлик қилғанлар наһайити көптур!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «чүнки биз бу ишта бәк еғир итаәтсизлик қилғанмиз». □ **10:21 «Елияһ»** — бу исим әрәб тилида, шундақла уйғур тилида «Илияс» дейилиду.

25 Исраиллардин: — Парошниң әвлатлиридин Рамия, Йиззия, Малкия, Миямин, Әлиазар, Малкия, Беная;

26 Еламниң әвлатлиридин Маттания, Зәкәрия, Йәһийәл, Абди, Йәримот билән Елияһ;

27 Заттуниң әвлатлиридин Әлйойинай, Әлияшиб, Маттания, Йәримот, Забад билән Азиза;

28 Бибайниң әвлатлиридин Йоһоһанан, Һанания, Заббай билән Атлай;

29 Баниниң әвлатлиридин Мәшуллам, Маллуқ, Адая, Яшуб, Шеал билән Рамот; □

30 Паһат-Моабниң әвлатлиридин Адна, Җилал, Беная, Маасеяһ, Маттания, Бәзаләл, Биннуий билән Манассәһ;

31 Һаримниң әвлатлиридин Әлиезәр, Йишия, Малкия, Шемая, Шимеон,

32 Бинямин, Маллуқ вә Шәмария;

33 Хашумниң әвлатлиридин Маттинай, Маттатаһ, Забад, Әлифәләт, Йәрәмай, Манассәһ вә Шимәй;

34 Баниниң әвлатлиридин Мадай, Амрам, Уәл,

35 Беная, Бәдия, Келуһай,

36 Вания, Мәрәмот, Әлияшиб,

37 Маттанияһ, Маттинай, Ясу,

38 Бани, Биннуий, Шимәй,

39 Шәләмия, Натан, Адая,

40 Макнадибай, Шашай, Шарай,

41 Азарәл, Шәләмия, Шәмария,

42 Шаллум, Амария, Йүсүп;

43 Небониң әвлатлиридин Җәийәл, Маттитияһ, Забад, Зебина, Яддай, Йоел вә Беная.

44 Буларниң һәммиси ят әллик хотунларни алғанлар еди, вә шуниңдәк улардин бәзиләрниң хотунлири пәрзәнтму көргән еди.□

□ **10:29 «Рамот»** — яки «Йәрәмот». □ **10:44 «вә шуниңдәк улардин бәзиләрниң хотунлири пәрзәнтму көргән еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «... вә шуниң билән улар хотунлирини вә пәрзәнтлирини йолға селиватти». Бу айәтниң тексттә кәмтүклүк болуши мүмкин. Шуңа мәнаси ениқ әмәс.

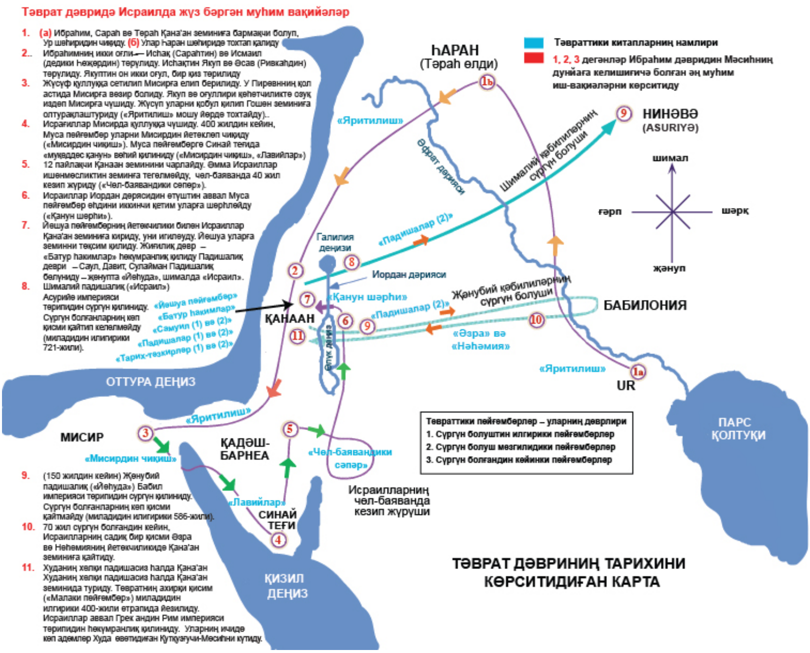

Тәврат дәвриниң тарихини көрситидиған карта

Нәһәмия

Йерусалимниң ечинишлиқ, хараплиқ һалити

1 Һақалияниң оғли Нәһәмия шундақ баян қилдики: — Жигирминчи жили Кисләв
ейида, мән Шушан қәлъәсидә тураттим, □
2 Өз қериндашлиримдин бири болған Һанани билән бир нәччә киши
Йәһудийәдин чиқип кәлди; мән улардин сүргүнлүктин қутулуп қалған
Йәһудалар вә Йерусалим тоғрисида соридим.
3 Улар маңа: — Сүргүнлүктин қутулған хәлиқниң қалдиси *Йәһудийә* өлкисидә
қаттиқ жапа-мушәққәт астида вә аһанәт ичидә қалди. Йерусалимниң сепили
болса өрүветилди, қовуқлириму көйдүрүветилди, дәп ейтип бәрди.

Нәһәмияниң Йерусалим үчүн роза тутуп дуа қилиши

4 Мән бу гәпләрни аңлап олтирип жиғлап кәттим, бир нәччә күнгичә налә-пәряд
көтирип, асманлардики Худа алдида роза тутуп, дуа қилип
5 мундақ дедим: — «И асмандики Худа Пәрвәрдигар, Өзини сөйүп, әмирлирини
тутқанларға өзгәрмәс меһир көрситип әһдисидә турғучи улуқ вә дәһшәтлик
Тәңри, ■
6 әнди Сениң алдиңда мошу пәйттә қуллириң Исраиллар үчүн пекир қулуңниң
кечә-күндүз қиливатқан бу дуасиға қулиқиң селинғай, көзүң очуқ болғай!
Мән биз Исраилларниң Сениң алдиңда садир қилған гуналиримизни етирап
қилимән; мәнму, атамниң жәмәтиму гуна қилдуқ!
7 Биз Сениң йолуңға тәтүр иш қилип, Сән қулуң Мусаға тапилиған әмирлириң,
бәлгүлимилириң вә һөкүмлириңни һеч тутмидуқ.
8-9 Сениң Өз қулуң Мусаға тапилап: «Әгәр силәр вапасизлиқ қилсаңлар, силәрни
пүтүн таипиләрниң арисиға тарқитиветимән; лекин Маңа йенип келип, Мениң
әмирлиримни тутуп әмәл қилсаңлар, гәрчә араңлардин һәтта асманларниң
әң четигә қоғливетилгәнләр болсиму, Мән уларни шу йәрдин жиғип, Мениң
намимни тикләшкә таллиған жайға елип келимән» дегән сөзүңни яд қилғайсән,
дәп өтүнимән. ■
10 Буларниң һәммиси Сениң қуллириң вә Сениң хәлқиң, Өзүңниң зор қудритиң
вә күчлүк қолуң билән һөрлүккә қутқуздуң.
11 И Рәббим, қулуңниң дуасиға һәм Сениң намиңдин әймиништин сөйүнгән
қуллириңниңму дуасини қулиқиң тиңшиғай; бүгүн қулуңниң ишлирини
оңушлуқ қилғайсән, уни шу кишиниң алдида илтипатқа ериштүргәйсән».
Шу вақитта мән падишаниң сақийси едим.

2

Падишаһниң Нәһәмияниң Йерусалимни, жүмлидин сепилини қайта оңшап чиқишиға рухсәт қилиши

1 Вә шундақ болдики, падиша Артахшаштаниң жигирминчи жили Нисан ейи,
падишаниң алдиға шарап кәлтүрүлгән еди; мән шарапни елип падишаға сундум.
Буниңдин илгири мән падишаниң алдида һеч қачан ғәмкин көрүнгән әмәс едим.

□ **1:1 «жигирминчи жили»** — Парс падишаси Артахшаштаниң жигирминчи жилини көрситиду (2:1ни көрүң). ■ **1:5** Мис. 20:6; 34:7; Чөл. 14:18; Қан. 5:10; Зәб. 85:15; 102:8; 144:8-9; Дан. 9:4 ■ **1:8-9** Қан. 4:25, 26, 27; 30:2, 3, 4

2 Шуниң билән падиша мениңдин: — Бирәр кесилиң болмиса, чирайиң немишкә
шунчә ғәмкин көрүниду? Көңлүңдә чоқум бир дәрд бар, девиди, мән интайин
қорқуп кәттим.
3 Мән падишаға: — Падишаһим мәңгү яшиғайла! Ата-бовилиримниң қәбирлири
җайлашқан шәһәр харабиликкә айланған, дәрваза-қовуқлири көйдүрүветилгән
турса, мән қандақму ғәмкин көрүнмәй? — дедим.
4 Падиша мениңдин: — Сениң немә тәливиң бар? — дәп соривиди, мән асмандики
Худаға дуа қилип,
5 андин падишаға: — Әгәр падишасимниң көңлигә мувапиқ көрүнсә, қуллири
өзлириниң алдида илтипатқа еришкән болса, мени Йәһудийәгә әвәткән болсила,
ата-бовилиримниң қәбирлири җайлашқан шәһәргә берип, уни яңливаштин
қуруп чиқсам, дедим.
6 Падиша (шу чағда ханиш падишаниң йенида олтиратти) мәндин: — Сәпириңгә
қанчилик вақит кетиду? Қачан қайтип келисән? — дәп сориди. Шуниң билән
падиша мени әвәтишни мувапиқ көрди; мәнму униңға қайтип келидиған бир
вақитни бекиттим.
7 Мән йәнә падишадин: — Алийлириға мувапиқ көрүнсә, маңа *Әфрат* дәриясиниң
у қетидики валийларға мени таки Йәһудийәгә барғичә өткили қоюш тоғрилиқ
ярлиқ хәтлирини пүтүп бәргән болсила; □
8 Вә йәнә падишалиқ орманлиғиға қарайдиған Асафқа муқәддәс өйгә тәвә болған
қәлъәниң дәрвазилири, шуниңдәк шәһәрниң сепили вә өзүм туридиған өйгә
кетидиған лимларни ясашқа керәклик яғачларни маңа бериш тоғрилиқму бир
ярлиқни пүтүп бәргән болсила, дедим. Худайимниң шәпқәтлик қоли үстүмдә
болғачқа, падиша илтипат қилип буларниң һәммисини маңа бәрди. ■
9 Шуниң билән мән дәрияниң у қетидики валийларниң йениға берип падишаниң
ярлиқлирини тапшурдум. Падиша йәнә бир нәччә қошун сәрдарлири билән
атлиқ ләшкәрләрниму маңа һәмраһ болушқа орунлаштурған еди.
10 Һоронлуқ Санбаллат билән Аммоний Тобия дегән әмәлдар Исраилларниң
мәнпәәтини издәп адәм кәпту, дегән хәвәрни аңлап интайин нарази болди.□

Нәһәмияниң кечиси сепилни чарлашқа чиқиши

11 Мән Йерусалимға келип үч күн турдум.
12 Андин кечиси мән вә маңа һәмраһ болған бир нәччә адәм орнимиздин
турдуқ (мән Худайимниң көңлүмгә Йерусалим үчүн немә ишларни қилишни
салғанлиғи тоғрисида һеч кимгә бирәр немә демигән едим). Өзүм мингән
улақдин башқа һеч қандақ улақму алмай,
13 кечиси «Җилға қовуқи»дин чиқип «Әҗдиһа булиқи»ға қарап меңип, «Тезәк
қовуқи»ға келип, Йерусалимниң бузуветилгән сепиллирини вә көйдүрүветилгән
қовуқ-дәрвазилирини көздин кәчүрдум.
14 Йәнә алдиға меңип «Булақ қовуқи» билән «Шаһанә көл»гә кәлдим; лекин шу
йәрдә мән мингән улақниң өтүшикә йол бәк тар кәлгәчкә,
15 кечидә мән җилға билән чиқип сепилни көздин кәчүрүп чиқтим. Андин йенип
«Җилға қовуқи»дин шәһәргә кирип, өйгә қайттим.
16 Әмәлдарларниң һеч қайсиси мениң нәгә барғанлиғимни вә немә
қилғанлиғимни билмәй қелишти, чүнки мән я Йәһудийларға, каһинларға, я

□ **2:7 «Әфрат дәриясиниң у қети...»** — мәзкур китапта мошу йәдин башлап «дәрия» «Әфрат дәрияси»ни көрситиду. «У қети...» — дәрияниң ғәрбий тәрипи. **«...мени таки Йәһудийәгә барғичә өткили қоюш»** — яки «...сәпиримдә мени алға сүрүш». ■ **2:8** Дан. 9:25 □ **2:10 «Тобия дегән әмәлдар»** — ибраний тилида «Тобия дегән қул».

әмир-һакимларға вә яки башқа хизмәт қилидиғанларға һеч немә ейтмиған едим.

Нәһәмияниң хәлиқни сепилни қайта селишқа илһамландуруши

17 Кейин мән уларға: — Силәр бешимизға кәлгән балаю-апәтни, Йерусалимниң
харабигә айланғанлиғини, сепил қовуқлириниң көйдүрүветилгәнлигини
көрдүңлар; келиңлар, һәммимиз һақарәткә қеливәрмәслигимиз үчүн
Йерусалимниң сепилини қайтидин ясап чиқайли, — дедим.
18 Мән йәнә уларға Худайимниң шәпқәтлик қолиниң мениң үстүмдә
болғанлиғини вә падишаниң маңа қилған гәплирини ейтивидим, улар: —
Орнумиздин туруп уни ясайли! — дейишип, бу яхши ишни қилишқа өз
қоллирини қувәтләндүрди.
19 Лекин Һоронлуқ Санбаллат, хизмәткар Аммоний Тобия һәм әрәб болған Гәшәм
бу ишни аңлап бизни заңлиқ қилип мәнситмәй: — Силәрниң бу қилғиниңлар
немә иш? Силәр падишаға асийлиқ қилмақчимусиләр? — дейишти.
20 Мән уларға җавап берип: — Асманлардики Худа болса бизни ғәлибигә
еришүтүриду вә Униң қуллири болған бизләр қопуп қуримиз. Лекин силәрниң
Йерусалимда һеч қандақ несивәңлар, һоқуқуңлар яки яднамәңлар йоқ, — дедим.

3

Сепилни бөләкләргә бөлүп оңшашқа буйрулуши •••• Кона шәһәрниң хәритисини көрүң

1 Шу чағда баш каһин Әлияшиб вә униң каһин қериндашлири қопуп «Қой
қовуқи»ни яңливаштин ясап чиқти; улар қовуқниң қанатлирини орнитип, уни
Худаға атап муқәддәс дәп бекитти; улар «Йүзниң мунари» билән «Һананийәлниң
мунари»ғичә болған арилиқтики сепилни оңшап, уни муқәддәс дәп бекитти; □
2 Униңға туташ қисмини Йерихолуқлар ясиди; йәнә униңға туташ қисмини
Имриниң оғли Заккур ясиди.
3 «Белиқ қовуқи»ни Сәнааһниң оғуллири ясиди; улар униң лим-кешәклирини
селип, қанатлири, тақақлири вә балдақлирини орнатти.
4 Униңға туташ қисмини Һакозниң нәвриси, Урияниң оғли Мәрәмот ясиди;
униңға туташ қисмини Мәшәзабәлниң нәвриси, Бәрәкияниң оғли Мәшуллам
ясиди. Униңға туташ қисмини Баанаһниң оғли Задок ясиди. □
5 Униңға туташ қисмини Тәкоалиқлар ясиди; лекин уларниң чоңлири өз
ғоҗисиниң ишини зиммисигә илишқа унимиди.
6 «Кона қовуқ»ни Пасияниң оғли Йәһода билән Бесодияниң оғли Мәшуллам
ясиди; улар униң лим-кешәклирини селип, қанатлири, тақақлири вә
балдақлирини орнатти. □

□ **3:1 «Йүзниң мунари»** — башқа хил тәрҗимиләр: — «Һаммеаһниң мунари» яки «Меаһниң мунари». **«муқәддәс дәп бекитти»** — немишкә шундақ бекитиду? Униң «Қой қовуқи» дәп атилишниң сәвәви бәлким ибадәтханида сунулидиған қурбанлиқлар (көпинчиси қойлар, әлвәттә) шу дәрвазидин шәһәргә елип кирилә тти. Шуңа қурбанлиқларниң кириш йолини «муқәддәс» дәп бекитиш толиму мувапиқ еди — демәк, шу дәрвазидин қурбанлиқлардин башқа һеч қандақ нәрсиләрни елип киришкә болмайтти. □ **3:4 «Һакозниң...»** — яки «Козниң...». □ **3:6 «Пасияниң оғли Йәһода»** — яки «Пасияниң оғли Йояда».

7 Уларниң йенидики туташ қисмини Гибеонлуқ Мәлатия, Меронотлуқ Ядон һәмдә Дәрияниң бу ғәрбий тәрипидики валийларниң башқуруши астидики Гибеонлуқлар билән Мизпаһлиқлар ясиди. □
8 Уларниң йенидики туташ қисмини зәргәрләрдин болған Харһаяниң оғли Уззийәл ясиди. Униңға туташ қисмини хушбуй буюм ясайдиған әтирчиләрдин Һанания ясиди. Улар Йерусалим *сепилини* таки «Кәлин там»ғичә оңшап ясиди. □
9 Уларниң йенидики туташ қисмини Йерусалимниң йериминиң һакими болған Хурниң оғли Рефая ясиди.
10 Уларниң йенида, Харумафниң оғли Йәдая өзиниң өйиниң удулидики қисмини ясиди. Уларниң йенидики қисмини Хашабнияниң оғли Һаттуш ясиди.
11 Һаримниң оғли Малкия билән Паһат-Моабниң оғли Һашшуб сепилниң башқа бир бөлиги билән «Хумданлар мунари»ни ясиди.
12 Уларниң йенидики туташ қисмини Йерусалимниң йериминиң һакими Халлоһәшниң оғли Шаллом өзи вә униң қизлири ясиди.
13 «Җилға қовуқи»ни Һанун билән Заноаһ шәһириниң аһалиси ясиди. Улар уни ясап, униң қанатлири, тақақлири вә балдақлирини орнатти вә йәнә «Тезәк қовуқи»ғичә миң гәз сепилниму ясиди.
14 «Тезәк қовуқи»ни Бәйт-Һаккәрәм жутиниң башлиғи Рәкабниң оғли Малкия ясиди; улар уни ясап, униң қанатлири, тақақлири вә балдақлирини орнатти.
15 «Булақ қовуқи»ни Мизпаһ жутиниң башлиғи Кол-Һозәһниң оғли Шаллум ясиди. У уни ясап, өгүзини йепип, униң қанатлири, тақақлири вә балдақлирини орнатти вә йәнә шаһанә бағниң йенидики Силоам көлиниң сепилини «Давутниң шәһири»дин чүшидиған пәләмпәйгичә яңливаштин ясиди.□
16 Униңдин кейинки туташ қисмини Давутниң қәбирлириниң удулидики вә униңдин кейинки сүний көлгә һәм униң кәйнидики «Палванларниң өйи»гә қәдәр Бәйт-Зур жутиниң йериминиң һакими, Азбукниң оғли Нәһәмия ясиди.
17 Униңдин кейинки туташ қисмини Лавийлар — Йәни Баниниң оғли Рәһум ясиди, униң йенидики туташ қисмини Кеилаһниң йерим жутиниң һакими Һашабия өз жутиға вакалитән ясап чиқти.
18 Униң йенидики туташ қисмини уларниң қериндашлири — Кеилаһниң иккинчи йериминиң һакими, Һенададниң оғли Бавай ясиди. □
19 Униң йенида, Мизпаһниң һакими Йәшуяниң оғли Езәр қурал-ярақ амбириға чиқиш йолиниң удулида, сепилниң доқмушидики йәнә бир бөлигини ясиди.
20 Заббайниң оғли Баруқ униңдин кейинки йәнә бир бөлигини, йәни сепилниң доқмушидин таки баш каһин Әлияшибниң өйиниң дәрвазисиғичә болған бөлигини көңүл қоюп ясиди.
21 Униң йенида Һакозниң нәвриси, Урияниң оғли Мәрәмот сепилниң Әлияшибниң өйиниң дәрвазисидин таки Әлияшибниң һойлисиниң ахириғичә болған йәнә бир бөлигини ясиди. □
22 Булардин кейинки бир қисмини Иордан түзләңлигидикиләр, каһинлар ясиди.
23 Буларниң йенида, Бинямин билән Һашшуб өз өйиниң удулидики бөлигини ясиди. Улардин кейин Ананияниң нәвриси, Маасеяһниң оғли Азария өз өйиниң йенидики қисимни ясиди.

□ **3:7 «Дәрия»** — Әфрат дәрияси. **«Мәлатия, Меронотлуқ Ядон һәмдә Дәрияниң бу ғәрбий тәрипидики валийларниң башқуруши астидики Гибеонлуқлар билән Мизпаһлиқлар ясиди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәлатия... вә Ядон ясиди; булар Дәрияниң ғәрбий тәрипидики валийлар идарә қилидиған Гибеонлуқлар вә Мизпаһлиқлар еди». □ **3:8 «... оңшап ясиди»** — яки «...сувап чиқти». □ **3:15 «шаһанә бағниң йенидики Силоам көли»** — мошу йәрдә ибраний тилида «шаһанә бағниң йенидики Шелаһ көли» дейилиду. □ **3:18 «Бавай»** — яки «Биннуй». □ **3:21 «Һакозниң нәвриси»** — яки «Козниң нәвриси».

24 Униң йенида, Азарияниң өйидин таки сепилниң доқмушиғичә болған йәнә бир
бөлигини Һенададниң оғли Биннуий ясиди.
25 *Униң йенида*, Узайниң оғли Палал падиша ордисиниң доқмуши, шуниңдәк
ордидики чоқчийип турған, зиндан һойлисиниң йенидики егиз мунарниң
удулидики бөлигини ясиди. Униңдин кейинки бир бөлигини Парошниң оғли
Пидая ясиди.
26 Әнди Офәлдә туридиған ибадәтхана хизмәткарлири күнчиқиш тәрәптики
«Су қовуқи»ниң удулидики вә чоқчийип турған мунарниң удулидики сепилни
ясиди. □
27 Чоқчийип турған чоң мунарниң удулида Тәкоалиқлар таки Офәл сепилиғичә
болған иккинчи бир бөлигини ясиди.
28 «Ат қовуқи»ниң жуқури бир бөлигини каһинлар һәр бири өз өйиниң
удулидики қисмини ясиди.
29 Иммәрниң оғли Задок уларниң йенида, кейинки қисмини, өз өйиниң
удулидики бир бөлигини ясиди. Униң йенидики туташ қисмини «шәрқий
дәрваза»ниң дәрвазивәни Шеканияниң оғли Шемая ясиди.
30 Униң йенида, Шәләмияниң оғли Һанания билән Залафниң алтинчи оғли Һанун
иккинчи бир бөлигини ясиди; уларниң йенида, Бәрәкияниң оғли Мәшуллам өз
қорусиниң удулидики бир бөләкни ясиди.
31 Униң йенида, шу йәрдин тартип ибадәтхана хизмәткарлири билән
содигәрләрниң қорулиридин өтүп, «Тәкшүрүш қовуқи»ниң удулидики сепил
доқмушиниң балиханисиғичә болған бөлигини зәргәрләрдин болған Малкия
ясиди. □
32 Доқмушниң балиханиси билән «Қой қовуқи»ниң арилиғидики бөләкни
зәргәрләр билән содигәрләр ясиди.

4

Санбаллатниң хапа болуши вә мәсқирә қилиши

1 Шундақ болдики, Санбаллат бизниң сепилни яңливаштин
оңшаватқанлиғимизни аңлап ғәзәплинип, қәһри билән Йәһудаларни мәсқирә
қилди.
2 У өз қериндашлири вә Самарийә қошуни алдида: — Бу зәип Йәһудалар
немә қиливатиду? Улар өзлирини шундақ мустәһкәмлимәкчиму? Улар
қурбанлиқларни сунмақчиму? Улар бир күн ичидә пүттүрүшмәкчиму?
Топа догилири ичидин көйүп кәткән ташларни колап чиқирип уларға жан
киргүзәмдикән? — деди. □
3 Униң йенида туруватқан Аммоний Тобия: — Улар һәр қанчә ясисиму, бир түлкә
сепилниң үстигә ямишип чиқса, уларниң таш темини өрүветиду! — деди.

Нәһәмияниң дуаси

□ **3:26 «ибадәтхана хизмәткарлири»** — ибраний тилида «Нәтанийлар». □ **3:31 «удулидики сепил доқмушиниң балиханисиғичә»** — яки «удулидики сепил доқмушиға чиқиш йолиғичә» яки «удулидики сепил доқмушидики пәләмпәйгичә». □ **4:2 «Улар өзлирини шундақ мустәһкәмлимәкчиму?»** — яки «улар өз мәйличә шундақ кетиварсә боламду?» яки «өзлиригә тайинип бу ишни қилаламду?». Текстниң ибраний тилини чүшиниш сәл тәс. **«Топа догилири ичидин көйүп кәткән ташларни колап чиқирип уларға жан киргүзәмдикән?»** — бу мәсқирә сөзлири ичидә бир-биригә зит келидиған ишлар бар. Қариғанда, гәрчә Санбаллат мазақ қилғини билән, униң қурулушқа болған ғәзиви униңда бу иш пүттүрүлүши мүмкин, дегәндәк бир хил қорқунучниң барлиғиға испат болиду.

4 — И Худайимиз, қулақ селип аңлиғайсән, кәмситилмәктимиз, уларниң қилған
һақарәтлирини өз бешиға яндурғайсун; уларни тутқун қилип елип берилған яқа
жутта хәқниң олҗисиға айландурғайсун!

5 Уларниң қәбиһлигини япмиғайсән, гуналири алдиңдинму өчүрүветилмисун;
чүнки улар сепилни оңшаватқанларниң көңлигә азар бәрди!

6 Шундақтиму сепилни яңливаштин оңшавәрдуқ; уни улап, егизлигини
йеримиға йәткүздуқ; чүнки көпчилик көңүл қоюп ишлиди.

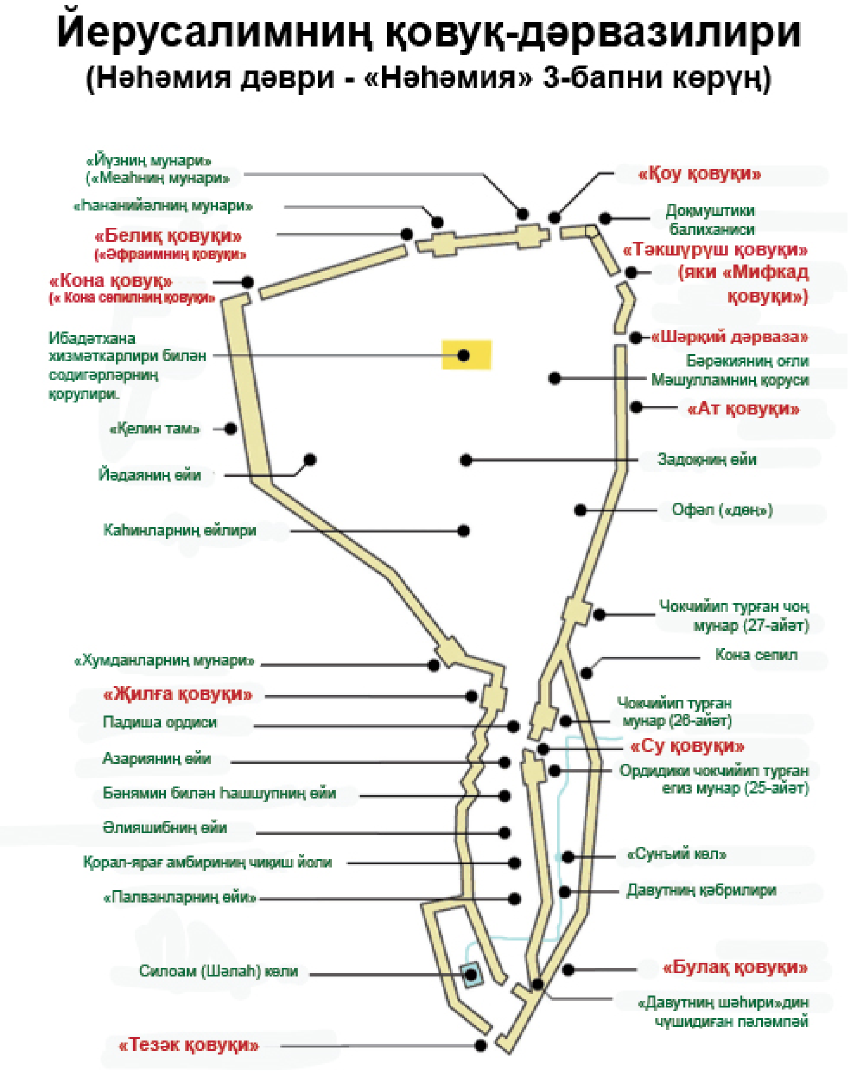

Йерусалимниң қовуқлири (Нәһәмия қайта қурған)

Дүшмәнләрниң тосқунлуқ вә бузғунчилиқ қилишқа қәстлиши
7 Шундақ болдики, Санбаллат, Тобия, Әрәбләр, Аммонийлар, Ашдодлуқлар
Йерусалим сепиллирини яңливаштин оңшаш қурулушиниң йәнила елип

бериливатқанлиғини, сепил бөсүклириниң етиветилгәнлигини аңлап қаттиқ ғәзәпкә келишти-дә,
8 бирликтә Йерусалимға һуҗум қилип униңда қалаймиқанчилиқ туғдурушни қәстләшти.
9 Шуңа биз Худайимизға илтиҗа қилдуқ һәм уларниң сәвәвидин кечә-күндүз күзәтчи қоюп, өзлиримиз улардин мудапиәләндуқ.
10 Бу чағда Йәһудийәдикиләр: — Ишчи-һаммаллар һалидин кәтти, шуниңдәк чалма-кесәк әхләтләр йәнила наһайити көп, биз сепилни оңшашқа һәтта сепилғиму йеқинлишалмидуқ! — дейишти.
11 Шуниң билән бир вақитта дүшмәнлиримиз: — Улар сәзмәстә, улар көрмәстә, уларниң арисиға киривелип уларни өлтүрүп, қурулушни тохтитиветимиз! — дейишти.
12 Вә шундақ болдики, уларниң әтрапида туруватқан Йәһудаларму йенимизға он қетим келип: — Қайси тәрәпкә қарисаңлар, улар шу тәрәптин келип силәргә һуҗум қилмақчи! — дәп хәвәр йәткүзүшти. □
13 Шуңа мән хәлиқни җамәт-җамәт бойичә, қолиға қилич, нәйзә вә оқялирини елип, сепили пәс болған яки һуҗумға очуқ турған йәрләрдә сепилниң арқисида қаравуллуқта турушқа қойдум.
14 Көздин кәчүрүп чиққандин кейин орнумдин қопуп мөтивәрләр билән әмәлдарлар вә башқа хәлиққә: — Улардин қорқмаңлар; улуқ вә дәһшәтлик Рәбни есиңларда тутуңлар, өз қериндашлириңлар, оғул-қизлириңлар, аяллириңлар вә өй-маканиңлар үчүн җәң қилиңлар, дедим.

Бир тәрәптин ишләш, бир тәрәптин мудапиәлиниш

15 Шундақ болдики, өзлириниң сүйқәстини билип қалғанлиғимиз дүшмәнләрниң қулиқиға йетип барғач, шуниңдәк Худа уларниң сүйқәстини битчит қилғач, биз һәммимиз сепилға қайтип, һәр биримиз әсли иш орнимизда ишни давамлаштуривәрдуқ.
16-17 Әнә шу чағдин башлап хизмәткарлиримниң йерими иш билән болди, йерими қолиға нәйзә, қалқан, оқя тутқан, добулға-савут кийгән һалда жүрүшти. Сәрдар-әмәлдарлар сепилни оңшаватқан барлиқ Йәһуда җәмәтидикиләрниң арқисида турди. Һәм жүкләрни тошуватқанлар һәм уларға жүк артиватқанларму бир қолида ишләп, бир қолида ярақлирини чиң тутушқан еди.
18 Тамчиларниң һәр бири бәллиригә қилич-хәнҗәрлирини асқан һалда *сепилни* ясаватәтти; канайчи болса йенимда туратти.
19 Мән мөтивәрләр, әмәлдарлар вә башқа хәлиққә: — Бу қурулуш наһайити чоң, даириси кәң; биз һәммимиз сепилда бөләк-бөләкләр бойичә тарқилип ишләп, бир-биримиздин жирақ туруватимиз.
20 Шуңа мәйли қәйәрдә болуңлар, канай авазини аңлисаңларла, биз бар шу йәргә келип жиғилиңлар; Худайимиз биз үчүн җәң қилиду, — дедим.■
21 Биз әнә шу тәриқидә ишлидуқ; хәлиқниң йерими таң атқандин тартип юлтуз чиққичә нәйзилирини чиң тутуп турушти.
22 У чағда мән йәнә хәлиққә: — Һәммәйлән өз хизмәткари билән кечини Йерусалимға кирип өткүзсун, шундақ болса улар кечиси бизниң муһапизәтчилигимизни қилиду, күндүзи ишләйду, дедим.

□ **4:12 «қайси тәрәпкә қарисаңлар, улар шу тәрәптин келип силәргә һуҗум қилмақчи!»** — әсли айәтниң көчүрүлмиси кәмтүк болғачқа, мәнасини җайида чиқириш тәс болуп қалди; шуңа мошу Йәһудийларниң ейтқан сөзлириниң бир нәччә хил тәрҗимилири бар. Лекин асасий мәнилириниң һәммиси дүшмәнләрниң һәртәрәплимә қәстләшлирини көрситиду. ■ **4:20** Мис. 14:25; Қан. 1:30; 28:7

23 Шундақ қилип я мән, нә қериндашлирим, я хизмәткарлирим яки маңа әгәшкән
муһапизәтчиләрниң һеч қайсиси кийимлирини селишмиди; һәр бири һәтта суға
барғандиму өзиниң ярақлирини еливалатти.□

5

Намратларниң налиси

1 У чағда халайиқ вә уларниң хотунлири өз қериндашлири болған Йәһудалар
үстидин шикайәт қилип қаттиқ дад-пәряд көтиришти.
2 Бәзиләр: — Биз вә оғул-қизлиримизниң җан санимиз көп, күн кәчүришимиз
үчүн тойғидәк ашлиқ алмисақ болмайду, дейишти.
3 Йәнә бәзиләр: — Биз ачарчилиқта қалған вақтимизда ашлиқ елип йәймиз дәп
етизлиримиз, үзүмзарлиқлиримизни вә өйлиримизни рәнигә беришкә мәҗбур
болдуқ, дейишти.
4 Вә йәнә бәзиләр: — Падишаһниң етизлиримиз вә үзүмзарлиқлиримиз үстигә
салған баҗ-селиқни тапшурушқа пул қәриз алдуқ. □
5 Гәрчә бәдәнлиримиз қериндашлиримизниң бәдәнлиригә, пәрзәнтлиримиз
уларниң пәрзәнтлиригә охшаш болсиму, лекин оғул-қизлиримизни қул-дедәк
болушқа тапшурмай амалимиз болмиди; әмәлийәттә қизлиримиздин бәзилири
аллиқачан дедәк болупму кәтти; уларни бәдәл төләп һөрлүккә чиқиришқа
қурбимиз йәтмиди, чүнки бизниң етизлар вә үзүмзарлиқлиримиз һазир
башқиларниң қолидидур, — дейишти.

Нәһәмияниң мөтивәрләр билән мәнсәпдарларни ғәзәп билән әйиплиши

6 Мән уларниң дад-пәрядлирини вә ейтқан бу гәплирини аңлиғандин кейин
қаттиқ ғәзәпләндим.
7 Көңлүмдә бирәр қур ойлинивалғандин кейин, мөтивәрләр билән әмәлдарларни
әйипләп: — Силәр өз қериндашлириңларға қәриз берип улардин өсүм
алидикәнсиләр-һә! — дәп тәнбиһ бәрдим. Андин уларниң сәвәвидин чоң
бир жиғин ечип ■
8 уларни: — Биз күчимизниң йетишичә ят таипиләргә сетиветилгән
қериндишимиз Йәһудаларни қайтуруп сетивалдуқ, лекин силәр бизни
уларни қайтуруп сетивалсун дәп қериндашлириңларни йәнә сетивәтмәкчи
болуватамсиләр? — дәп әйипливидим, улар дәйдиған гәп тапалмай, шүк туруп
қалди.
9 Андин мән уларға йәнә: — Силәрниң бу қилғиниңлар қамлашмапту.
Силәр дүшмәнлиримиз болған таипиләр алдида бизни аһанәткә қалдурмай,
Худайимизниң қорқунучида маңсаңлар болмасмиди?

□ **4:23 «һәр бири һәтта суға барғандиму өзиниң ярақлирини еливалатти»** — яки «һәр бири оң қолидин ярақлирини чүшүрүшмиди» яки «һәр бирәйлән пәқәт жуюнғандила кийимлирини салатти». Әйни текст кәмтүктәк көрүниду. □ **5:4 «Падишаһниң етизлиримиз вә үзүмзарлиқлиримиз үстигә салған баҗ-селиқни тапшурушқа пул қәриз алдуқ»** — яки «падишаниң баҗ-селиғини төләшкә етизлиримиз вә үзүмзарлиқлиримизни рәнигә берип пул қәриз алдуқ». ■ **5:7** Мис. 22:24

10 Мəнму, қериндашлирим вə хизмəткарлирим уларға пул вə ашлиқ өтнə берип
туруп өсүм алсақ алаттуқ! Силəрдин өтүнимəн, мундақ өсүм елиштин ваз
кечəйли! □
11 Өтүнүп қалай, силəр дəл бүгүн уларниң етизлирини, үзүмзарлиқ,
зəйтунзарлиқ вə өйлирини қайтуруп бериңлар, вə шуниңдəк силəр улардин
үндүрүвалған пул, ашлиқ, йеңи мəй-шарап вə йеңи зəйтун майлириниң өсүмини
уларға қайтуруп бериңлар, дедим.□
12 Улар: — Қайтуруп беримиз, əнди улардин һеч өсүм алмаймиз; сили немə
десилə, биз шундақ қилимиз, дейишти. Мəн каһинларни чақиртип келип, уларни
бу вəдə бойичə шундақ иҗра қилишқа қəсəм ичкүздүм. □
13 Мəн тонумниң пешини қеқип туруп: — Ким мошу вəдини ада қилмиса, Худа шу
йол билəн униң өзини өз өйидин вə мал-мүлкидин мəһрум қилип қеқивəтсун!
Шу йол билəн униң һəммə немиси қуруқдилип қалғичə қеқиветилсун! —
дедим. Пүткүл җамаəт бирдəк: «Амин!» дейишти һəм Пəрвəрдигарға һəмдусана
оқушти. Андин көпчилик шу вəдиси бойичə дегинидəк қилишти.

Пак-диянəтлик вə аддий-садда Нəһəмия

14 Шуниңдəк, Йəһудийə зиминида уларға валий болушқа тикләнгəн күндин буян,
йəни падиша Артахшаштаниң жигирминчи жилидин оттуз иккинчи жилиғичə
болған он икки жил ичидə нə мəн, нə мениң уруқ-туққанлирим валийлиқ ненини
һеч йемидуқ.
15 Мəндин илгири валий болғанлар хəлиққə еғирчилик селип, улардин *күндилик*
ашлиқ, мəй-шарап вə шуниңдəк қириқ шəкəл күмүч елип кəлгəн екəн; һəтта
уларниң хизмəткарлириму хəлиқниң үстидин һоқуқвазлиқ қилип кəлгəн екəн.
Лекин мəн Худадин қорқидиғиним үчүн ундақ қилмидим. □
16 Мəн дəрвəқə сепилниң қурулушиғила берилгəчкə, биз һəтта бирəр етизниму
сетивалмидуқ; мениң барлиқ хизмəткарлиримму қурулушта ишлəшкə шу йəргə
жиғилатти.
17 Əтрапимиздики ят əллəрдин бизниң йенимизға кəлгəнлəрдин бөлəк, мениң
билəн бир дəстиханда ғиза йəйдиғанлар Йəһудийлар вə əмəлдарлардин бир йүз
əллик киши еди.
18 Һəркүни бир кала, хилланған алтə қой тəйярлинатти, йəнə маңа бəзи учар
қушлар тəйярлинатти; һəр он күндə бир қетим һəр хил мол мəй-шарап билəн

□ **5:10 «Мəнму, қериндашлирим вə хизмəткарлирим уларға пул вə ашлиқ өтнə берип туруп өсүм алсақ алаттуқ»** — башқа бир хил тəрҗимиси: — (1) «мəнму, қериндашлирим, хизмəткарлиримму уларға пул вə ашлиқ өтнə берип туруватимиз» яки: — (2) «мəнму, қериндашлирим, хизмəткарлиримму уларға пул вə ашлиқ өтнə берип турайли». Нəһəмияниң характери бəк сехий болғачқа, бəлким өсүмсиз өтнə-қəризни көп бəргəн болуши мүмкин еди. Униң үстигə, қериндашларға өтнə берип өсүм елиш Муса пəйғəмбəргə назил қилинғиниға хилаплиқ («Мис.» 22:25, «Пənд.» 15:5). Шуңа бу иккинчи хил тəрҗимини тоғра əмəс, дəп қараймиз. **«мундақ өсүм елиштин ваз кечəйли!»** — яки «мошундақ қəризгə рəни елиштин ваз кечəйли!». □ **5:11 «...бүгүн уларниң етизлирини, үзүмзарлиқ, зəйтунзарлиқ вə өйлирини қайтуруп бериңлар...»** — мошу етиз қатарлиқ мүлүклəр əслидə қəриз-өтнилəргə «рəнə» сүпитидə қоюлған болуп, қəриз егилири уларни тартивалған болса керəк. **«пул, ашлиқ...вə йеңи зəйтун майлириниң өсүмини»** — ибраний тилида «пул, ашлиқ, ...вə йеңи зəйтун майлириниң йүздин бири» яки «өсүми бир пирсəнт» — қандақ тəрҗимə қилиништин қəтъийнəзəр, мошу сөзлəр чоқум өсүмниң өзини көрситиши керəк. □ **5:12 «Мəн каһинларни чақиртип келип, уларни ... шундақ иҗра қилишқа қəсəм ичкүздүм»** — каһинлар əслидə қəриз егилири əмəс; уларниң мəсъулийити башқиларниң шу вəдисини ада қилишиға назарəтчилик қилиштин ибарəт еди. Əслидə каһинлар өсүм бериш тоғрилиқ муқəддəс қанун-бəлгүлимилəрни билиши керəк еди, шундақла бундақ вəзийəткə йол қоймаслиғи керəк еди.
□ **5:15 «қириқ шəкəл күмүч»** — «шəкəл» еғирлиқ миқдари, бир шəкəл күмүч болса бəлким 11.4 грам еди. Мошу йəрдə «қириқ шəкəл» бəлким һəр күни хəлиқтин алған пулни көрситиши мүмкин.

тәминлинәтти. Шундақ болсиму мән йәнила «валий нени»ни тәләп қилмидим;
чүнки қурулуш Иши хәлиқниң үстидики еғир жүк еди.
19 — Аһ Худайим, мән мошу хәлиқ үчүн қилған барлиқ ишимни яд әткәйсән, маңа
шапаәт көрсәткәйсән!.■

6

Санбаллатниң қурулушқа тосқунлуқ қилиш сүйқәсти

1 Шундақ болдики, Санбаллат, Тобия, әрәб болған Гәшәм вә дүшмәнлиримизниң
қалған қисми мениң сепилни яңливаштин оңшап чиққанлиғимни, сепилниң
әнди бөсүклириниң қалмиғанлиғини аңлап (лекин у чағда мән техи сепил
қовуқлириниң қанатлирини орнатмиған едим),
2 Санбаллат билән Гәшәм маңа: — Кәлсила, биз Оно түзләңлигидики Кәфирим
кәнтидә көрүшәйли! — дәп адәм әвәтипту. Әмәлийәттә улар маңа қәст қилмақчи
екән. □
3 Шуңлашқа мән әлчиләрни әвәтип: — Мән улуқ бир иш билән
шуғуллиниватқанлиғимдин силәр тәрәпкә чүшмәймән. Мән қандақму силәрниң
қешиңларға баримән дәп, ишни ташлап уни тохтитип қояй? — дедим.
4 Улар уда төрт қетим мошу тәриқидә адәм әвәтти, мән һәр қетим шундақ җавап
бәрдим.
5 Андин Санбаллат бәшинчи қетим шу тәриқидә өз хизмәткариға печәтләнмигән
хәтни қолиға тутқузуп әвәтипту.
6 Хәттә: «Һәр қайси әлләр арисида мундақ бир гәп тарқилип жүриду, вә Гәшәмму
шундақ дәйду: — Сән вә Йәһудалар биргә исян көтәрмәкчи екәнсиләр; шуңа
сән сепилниму яңливаштин оңшашқа киришипсән; ейтишларға қариғанда сән
өзүңни уларға падиша қилмақчикәнсән. □
7 Сән йәнә Йерусалимда өзүң тоғрилиқ: «Мана, Йәһудийәдә өзимизниң бир
падишасимиз бар!» дәп җар селип тәшвиқ қилишқа бир нәччә пәйғәмбәр
қоюпсән. Әнди бу гәпләр сөзсиз падишаниң қулиқиға йетип баян қилиниду.
Шуңа, кәлгин, биз бирликтә мәслиһәтлишивалайли» дейилгән екән.
8 Мән униңға: «Сән ейтқан ишлар һеч қачан қилинған әмәс; булар бәлки өз
көңлүңдин ойдуруп чиқарғиниң, халас» дәп җавап қайтурдум.
9 Әмәлийәттә, улар: «Мошундақ қилсақ уларниң қоли мағдурсизлинип, қурулуш
иши ада қилинмай қалиду!» дәп ойлап бизни қорқатмақчи еди.
— «Әнди мениң қолумни иштә техиму күчләндүргәйсән!».

Ялған пәйғәмбәр Шемаяниң тәһдит селиши

10 Мәһәтабәлниң нәвриси, Делаяниң оғли Шемая өзини өз өйигә қамивалған
еди; мән униң өйигә кәлсәм у: — Биз Худаниң өйидә, ибадәтханиниң ичидә
көрүшәйли вә ибадәтханиниң дәрваза қанатлирини етип қояйли; чүнки улар
сени өлтүргили келиду; шүбһисизки, кечиси келип сени өлтүрмәкчи болди! —
деди.□
11 Мән: — Маңа охшаш бир адәм қандақму қечип кәтсун? Мәндәк бир адәм
җенимни қутқузимән дәп қандақму ибадәтханиға киривалғидәкмән? Мән
һәргиз у йәргә киривалмаймән! — дәп җавап бәрдим.

■ **5:19** Нәһ. 13:22 □ **6:2 «Кәфирим кәнтидә»** — яки «кәнтләрниң биридә». □ **6:6 «Гәшәм»** — ибраний тилида мошу йәрдә «Гашму» — Гәшәмниң йәнә бир шәкли. □ **6:10 «Шемая өзини өз өйигә қамивалған еди** — өзини қамивелишниң сәвәви еник әмәс; «рәсимий напак» болғанлиғи яки қәсәм ичкәнлиги сәвәп болған болуши мүмкин.

12 Чүнки мән қарисам, униң Худа тәрипидин әвәтилгән әмәс, бәлки Тобия билән
Санбаллат тәрипидин сетивелинип, маңа зиян йәткүзмәкчи болуп бу бешарәт
бәргәнлигигә көзүм йәтти.
13 Уни сетивелишидики мәхсәт, мени қорқутуп, шуларниң дегинидәк қилғузуп
гуна қилдуруштин ибарәт еди. Шундақ қилған болсам, намимни булғап мени
қарилашқа шикайәт қилалайдиған болатти.□
14 — «Аһ Худа, Тобия билән Санбаллатни есиңда тутуп, уларниң қилғанлириға
яриша өз бешиға яндурғайсән, шундақла мени қорқатмақчи болған аял
пәйғәмбәр Ноадия билән башқа пәйғәмбәрләрниңму қилғанлирини өз бешиға
яндурғайсән!».

Қайта оңшашниң тамамлиниши

15 Елул ейиниң жигирмә бәшинчи күни сепил пүтти, пүтүн қурулушқа әллик
икки күн вақит кәтти.
16 Шундақ болдики, дүшмәнлиримиз буниңдин хәвәр тапти вә әтрапимиздики
барлиқ әлләр қорқуп кетишти; өз нәзиридә һәйвити бәк чүшүп кәтти вә бу
қурулушни Худайимизниң Өзи елип барған иш екәнлигини билип йәтти.
17 Шу күнләрдә Йәһудийәдики мөтивәрләр Тобияға нурғун хәт язди, Тобияму
уларға җававән дайим хәт йезип турди.
18 Чүнки Йәһудийәдә Тобияға бағлинип қелип, қәсәм ичкән нурғун кишиләр бар
еди; чүнки у Араһниң оғли, Шеканияниң күйоғли еди, һәмдә униң оғли Йоһанан
Бәрәкияниң оғли Мәшулламниң қизини хотунлуққа алған еди.
19 Шуниңдәк улар йәнә мениң алдимда пат-пат Тобияниң яхши ишлирини тилға
елип қоюшатти һәм мениң гәплиримниму униңға йәткүзүп турушатти; Тобия
болса маңа пат-пат тәһдит селип хәт йезип туратти.

7

Һанани билән Һананияниң бирликтә башқурушқа қоюлуши

1 Сепил оңшилип болуп, мән дәрвазиларни орнитип, дәрвазивәнләрни,
ғәзәлкәшләрни вә Лавийларни бекитип тайинлиғандин кейин шундақ болдики,
2 Мән иним Һанани билән қәлъә сәрдари Һананияни Йерусалимни башқурушқа
қойдум; чүнки Һанания ишәшлик адәм болуп, Худадин қорқушта көп
адәмләрдин ешип кетәтти. □
3 Мән уларға: — Күн иссиғичә Йерусалимниң қовуқлири ечилмисун;
қовуқларниң қанатлири етилгәндә, балдақлар тақалған вақитлиридиму
дәрвазивәнләр йенида туруп күзәт қилисун; шуниңдәк Йерусалимда
туруватқанлардин қаравуллар күзәт нөвәтлиригә қоюлуп бекитилсун; һәр

□ **6:13 «Шундақ қилған болсам, намимни булғап мени қарилашқа шикайәт қилалайдиған болатти»** — Санбаллат вә Тобияниң бу әқли хелә һейлә-микирлик еди. Нәһәмия каһин әмәс; шуңа (1) у ибадәтханиға напак һалда яки еһтиятсизлиқ билән кирсә гуна өткүзүши мүмкин еди; (2) «муқәддәс жай»ниң өзигә киргән болса гунайи техиму еғир болатти; қайсила әһвалда болсун өз хәлқи алдидики нам-абройи чүшкән болатти вә шуниң түпәйлидин қурулуш иши тохтитилған болатти. □ **7:2 «иним Һанан»** — Нәһәмияниң иниси 1:2, 3дә тилға елиниду. **«Мән иним Һанани билән ... Һананияни Йерусалимни башқурушқа қойдум»** — Йерусалимни башқурушқа адәмләрни қоюш, Нәһәмияниң Артахшаштаниң йениға қайтмақчи екәнлигини көрситиши мүмкин (2:6ни көрүң). **«Һанания ишәшлик адәм болуп...»** — ибраний тилида «у ишәшлик адәм болуп..». Бәзи алимлар «у» Һананини көрситиду, дәп қарайду.

бир адәм өзиниң бир күзитигә мәсъул болсун, шундақла һәр бириниң күзити өз
өйиниң удулида болсун, дәп тапилидим. □
4 Шәһәр чоң һәм кәңри болғини билән аһалә аз, өйләр техи селинмиған еди.

Биринчи қетим қайтип кәлгән Йәһудийлар •••• «Әзра» 2:1-35ни көрүң

5 Худайим көңлүмгә мөтивәрләр, әмәлдарлар вә хәлиқниң һәр бирини
нәсәбнамиси бойичә ройхәткә елишқа уларни жиғиш нийитини салди. Мән
авал биринчи қетим қайтип кәлгән адәмләрниң нәсәбнамисини таптим, униңда
мундақ пүтүлгән еди: —
6 Төвәндикиләр Йәһудийә өлкисидикиләрдин, әсли Бабил падишаси
Небоқаднәсар тәрипидин сүргүн қилинғанлардин, Йерусалим вә Йәһудийәгә
чиқип, һәр бири өз шәһирлиригә кәтти: —□ ■
7 Улар Зәруббабәл, Йәшуа, Нәһәмия, Азария, Раамия, Наһамани, Мордикай,
Билшан, Миспәрәт, Бигвай, Нәһум вә Баанаһлар биллә қайтип кәлди. Әнди
Исраил хәлқиниң ичидики әркәкләрниң сани төвәндикичә: —
8 Парошниң әвлатлири икки миң бир йүз йәтмиш икки киши;
9 Шәфатияниң әвлатлири үч йүз йәтмиш икки киши;
10 Араһниң әвлатлири алтә йүз йәтмиш бәш киши;
11 Паһат-Моабниң әвлатлири, йәни Йәшуа билән Йоабниң әвлатлири икки миң
сәккиз йүз он сәккиз киши;
12 Еламниң әвлатлири бир миң икки йүз әллик төрт киши;
13 Заттуниң әвлатлири сәккиз йүз қириқ бәш киши;
14 Заккайниң әвлатлири йәттә йүз атмиш киши;
15 Биннуийниң әвлатлири алтә йүз қириқ сәккиз киши;
16 Бибайниң әвлатлири алтә йүз жигирмә сәккиз киши;
17 Азгадниң әвлатлири икки миң үч йүз жигирмә икки киши;
18 Адоникамниң әвлатлири алтә йүз атмиш йәттә киши;
19 Бигвайниң әвлатлири икки миң атмиш йәттә киши;
20 Адинниң әвлатлири алтә йүз әллик бәш киши;
21 Һәзәкияниң җәмәтидин болған Атерниң әвлатлири тохсән сәккиз киши;
22 Һашумниң әвлатлири үч йүз жигирмә сәккиз киши;
23 Бизайниң әвлатлири үч йүз жигирмә төрт киши;

□ **7:3 «дәрвазивәнләр йенида туруп күзәт қилисун»** — ибраний тилида «улар йенида туруп күзәт қилисун». **«шуниңдәк Йерусалимда туруватқанлардин қаравуллар күзәт нөвәтлиригә қоюлуп бекитилсун; һәр бир адәм өзиниң бир күзитигә мәсъул болсун, шундақла һәр бириниң күзити өз өйиниң удулида болсун, дәп тапилидим»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «шуниңдәк Йерусалимниң қовуқлири чүш вақтида очуқ турмисун; қовуқлар етилгәндә, балдақлири тақалғинида дәрвазивәнләр йенида туруп күзәт қилисун; Йерусалимда туруватқанлардин қаравуллар елинип, күзәт нөвәтлиригә қоюп бекитилсун; бәзиләр алаһидә нөвәттики күзәттә турсун, бәзиләр өз өйиниң удулида күзәттә турсун». Йәнә башқа бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **7:6 «Төвәндикиләр... әсли Бабил падишаси Небоқаднәсар тәрипидин сүргүн қилинғанлардин...»** — бу тизимлик билән «Әзра» 2-баптики тизимлик оттурисида адәмләрниң исимлири, сани вә тизимлик тәртивидә бәзидә азрақ пәриқләр бар. Бу пәриқләр икки тизимликниң һәқиқәт екәнлигигә техиму испат бериду. Иккинчи тизимликни Йерусалимда, биринчи тизимликни Бабилда қилған болуши мүмкин. Иккинчи тизимлик ахирида Йерусалимға йетип келип олтирақлашқанларни көрситиду; биринчи тизимликтә хатириләнгән бәзилири шүбһисизки, кейин нийитидин йенип, Йерусалимға бармай қалған яки барғандин кейин, йәнә Бабилға қайтип кәткән еди; шундақла Йерусалимға қайтиш йолида өлгәнләр болушиму мүмкин. Әслидики тизимликкә хатириләнмигән болсиму, лекин кейин Йерусалимға баримән дәп «қайтиш»қа қатнашқанларму бар болса керәк; улар иккинчи тизимликкә хатириләнгән. ■ **7:6** Әзра 2

24 Һарифниң әвлатлири бир йүз он икки киши; □
25 Гибеонниң әвлатлири тохсән бәш киши; □
26 Бәйт-Ләһәмликләр билән Нитофалиқлар җәмий бир йүз сәксән сәккиз киши;
27 Анатотлуқлар бир йүз жигирмә сәккиз киши;
28 Бәйт-Азмавәтликләр қириқ икки киши.
29 Кириат-йеаримлиқлар, Кәфираһлиқлар вә Бәәротлуқлар болуп җәмий йәттә
йүз қириқ үч киши;
30 Рамаһлиқлар билән Гебалиқлар җәмий алтә йүз жигирмә бир киши;
31 Микмашлиқлар бир йүз жигирмә икки киши;
32 Бәйт-Әлликләр билән айилиқлар җәмий бир йүз жигирмә үч киши;
33 иккинчи бир Небодикиләр әллик икки киши;
34 иккинчи бир Еламниң әвлатлири бир миң икки йүз әллик төрт киши;
35 Һаримниң әвлатлири үч йүз жигирмә киши;
36 Йерихолуқлар үч йүз қириқ бәш киши;
37 Лод, Һадид вә Онониң әвлатлири җәмий йәттә йүз жигирмә бир киши; □
38 Синааһниң әвлатлири үч миң тоққуз йүз оттуз киши.

Қайтип кәлгән каһинлар вә Лавийлар •••• «Әзра» 2:36-42ни көрүң

39 Каһинларниң сани төвәндикичә: — Йәшуа җәмәтидики Йәдаяниң әвлатлири
тоққуз йүз йәтмиш үч киши;
40 Иммәрниң әвлатлири бир миң әллик икки киши;
41 Пашхурниң әвлатлири бир миң икки йүз қириқ йәттә киши;
42 Һаримниң әвлатлири бир миң он йәттә киши.
43 Лавийларниң сани төвәндикичә: — Ходваһниң әвлатлиридин, йәни Йәшуа
билән Кадмийәлниң әвлатлири йәтмиш төрт киши.□
44 Ғәзәлкәшләрдин: — Асафниң әвлатлири бир йүз қириқ сәккиз киши.
45 Дәрвазивәнләрниң нәслидин: — Шаллумниң әвлатлири, Атерниң әвлатлири,
Талмонниң әвлатлири, Аккубниң әвлатлири, Хатитаниң әвлатлири билән
Шобайниң әвлатлири җәмий бир йүз оттуз сәккиз киши.

Қайтип кәлгән муқәддәс җай вә шаһ җәмәтидики хизмәткарлар •••• «Әзра» 2:43-58ни көрүң

46 Ибадәтхана хизмәткарлири төвәндикичә: — Зиханиң әвлатлири, Хасуфаниң
әвлатлири, Таббаотниң әвлатлири. □
47 Киросниң әвлатлири, Сияниң әвлатлири, Падонниң әвлатлири, □
48 Либанаһниң әвлатлири, Һагабаһниң әвлатлири, Шалмайниң әвлатлири,
49 Һананниң әвлатлири, Гиддәлниң әвлатлири, Гаһарниң әвлатлири,
50 Реаяһниң әвлатлири, Рәзинниң әвлатлири, Никоданиң әвлатлири,
51 Газзамниң әвлатлири, Уззаниң әвлатлири, Пасияниң әвлатлири,
52 Бисайниң әвлатлири, Мәунимниң әвлатлири, Нәфуссәсимниң әвлатлири, □
53 Бакбукниң әвлатлири, Хакуфаниң әвлатлири, Хархурниң әвлатлири,
54 Базлитниң әвлатлири, Мәһиданиң әвлатлири, Харшаниң әвлатлири, □
55 Баркосниң әвлатлири, Сисераниң әвлатлири, Темаһниң әвлатлири,

---

□ **7:24 «Һариф»** — «Әзра» 2:18дә «Йораһ». □ **7:25 «Гибеон»** — «Әзра» 2:20дә «Гиббар». □ **7:37 «Лод, Һадид вә Онониң әвлатлири...»** — яки «Лодлуқлар, Һадидлиқлар вә Онолуқлар...». □ **7:43 «Ходваһ»** — «Әзра» 2:40дә «Ходавия». □ **7:46 «ибадәтхана хизмәткарлири»** — ибраний тилида «Нәтинийлар». Мәнаси бәлким «беғишланғанлар». Уларниң әҗдатлири бәлким «Гибеонлуқлар» еди. «Йәшуа» 9:27ни вә «1Тар.» 9:2ни көрүң. □ **7:47 «Сия»** — «Әзра» 2:47дә «Сияһа». □ **7:52 «Нәфуссәсим»** — «Әзра» 2:50дә «Нәфуссим». □ **7:54 «Базлит»** — яки «Базлут» «Әзра» 2:52.

56 Нәзияниң әвлатлири билән Хатифаниң әвлатлиридин ибарәт.
57 Сулайманниң хизмәткарлириниң әвлатлириниң сани төвәндикичә: —
Сотайниң әвлатлири, Софәрәтниң әвлатлири, Периданиң әвлатлири, □
58 Яаланиң әвлатлири, Дарконниң әвлатлири, Гиддәлниң әвлатлири,
59 Шәфәтияниң әвлатлири, Хаттилниң әвлатлири, Поқәрәт-Һаззибаимниң
әвлатлири билән Амонниң әвлатлиридин ибарәт. □
60 Ибадәтхана хизмәткарлири вә Сулайманниң хизмәткари болғанларниң
әвлатлири җәмий үч йүз тохсән икки киши.

Келип чиқиши наениқ кишиләр •••• «Әзра» 2:59-63

61 Төвәндики кишиләр Тәл-Мелаһ, Тәл-Харша, Херуб, Аддон, Иммәрдин кәлгән
болсиму, лекин улар өзлириниң ата җәмәтиниң яки нәсәбиниң Исраил адими
екәнлигини испатлап берәлмиди.
62 Булар Делаяниң әвлатлири, Тобияниң әвлатлири вә Никоданиң әвлатлири
болуп, җәмий алтә йүз қириқ икки киши;
63 Каһинлардин Хабаяниң әвлатлири, козниң әвлатлири билән Барзиллайниң
әвлатлири бар еди; Барзиллай Гилеадлиқ Барзиллайниң бир қизини алғачқа
уларниң ети билән аталған еди. □
64 Булар җәмәтиниң нәсәбнамисини издәп тапалмиди; шуңа улар «напак»
һесаплинип каһинлиқтин қалдурулди.
65 Валий уларға: — Урим вә туммимни көтәргүчи каһин аримизда хизмәттә
болғичә «әң муқәддәс йимәкликләр»гә еғиз тәккүзмәйсиләр, деди.□

Қайтип кәлгүчиләрниң умумий сани •••• «Әзра» 2:64-67ниму көрүң

66 Пүтүн жамаәт җәмий қириқ икки миң үч йүз атмиш киши; □
67 Буниңдин башқа уларниң йәнә йәттә миң үч йүз оттуз йәттә қул-дедиги бар
еди; йәнә икки йүз қириқ бәш әр-аял ғәзәлчиси бар еди. Уларниң йәттә йүз оттуз
алтә ети, икки йүз қириқ бәш қечири,
69 төрт йүз оттуз бәш төгиси вә алтә миң йәттә йүз жигирмә ешиги бар еди.

Ибадәтхана үчүн тәқдим қилинған соғатлар •••• «Әзра» 2:68-70ниму көрүң

70 Җәмәт каттивашлиридин бәзилири *ибадәтхана* қурулуши үчүн һәдийәлирини
тәқдим қилди; валий ғәзнигә миң дарик алтун, әллик дас вә бәш йүз оттуз қур
каһин тони тәқдим қилди; □
71 җәмәт каттивашлиридин бәзилири қурулуш ғәзнисигә жигирмә миң дарик
алтун, икки миң икки йүз мина күмүч; □

□ **7:57 «Перида»** — яки «Перуда» «Әзра» 2:55. □ **7:59 «Амон»** — яки «Ами» «Әзра» 2:57. □ **7:63 «Козниң әвлатлири»** — яки «һаккозниң әвлатлири». □ **7:65 «Валий»** — ибраний тилидики «Тиршата», әслидә Парс тили болуп, мәнаси бәлким «җанаблири». **«урим вә туммим»** — алаһидә бир хил ташлар. У каһин кийгән «әфод»ниң янчуқида (қошенда) туриду. Бу ташлар арқилиқ Исраил хәлқи Худадин йол сориса болатти. «Мис.» 28:28-30ни көрүң. «урим вә туммимни көтәргүчи каһин аримизда хизмәттә болғичә» — мәнаси бәлким: (1) урим вә туммим Бабилда сүргүн болған вақтида йоқап кәткән болуши мүмкин; (2) тепилғини билән уларға тәбир берип мәнасини чүшәндүридиған каһин техи чиқмиди. □ **7:66 «қириқ икки миң үч йүз атмиш киши»** — бу «Әзра» 2:64дики санға охшаш; шүбһисизки, бу Йерусалимға йетип келип, Бабилға қайтмай, Йәһудийәдә һәқиқий олтирақлашқанларниң санидур. □ **7:70 «дарик»** — (яки «драхма») — мошу йәрдә Парс империйәсидики бир хил алтун тәңгә, бир дарикниң еғирлиғи 0.4-0.5 грам болуши мүмкин; мошу йәрдә бу дасларниң қиммити 0.4-0.5 килограм алтунға баравәр еди. □ **7:71 «мина»** — бир хил күмүч тәңгә, 60 шәкәлгә яки «талант»тин атмиштин биригә баравәр еди. Мошу йәрдә күмүчниң җәмий еғирлиғи бәлким 800-1200 килограмчә еди.

72 хəлиқниң қалғини жигирмə миң дарик алтун, икки миң икки йүз мина күмүч,
атмиш йəттə қур каһин тонини тəқдим қилди.
73 Шуниңдин кейин каһинлар, Лавийлар, дəрвазивəнлəр, ғəзəлкəшлəр вə бир
қисим хəлиқ қошулуп, ибадəтхана хизмəткарлири, шундақла қалған Исраил
хəлқиниң һəммиси өз шəһəрлиригə маканлашти.□

8

Тəвратшунас Əзраниң Тəврат-қанун китавини оқуп бериши

1 Йəттинчи айға кəлгəндə, Исраилларниң һəммиси өз шəһəрлиригə келип
орунлишип болди. Бу чағда пүтүн халайиқ худди бир адəмдəк болуп «Су қовуқи»
алдидики мəйданға жиғилип, тəвратшунас Əзрадин Пəрвəрдигарниң Мусаниң
вастиси билəн Исраилға тапилиған Тəврат-қанун китавини кəлтүрүшни тəлəп
қилди.
2 Йəттинчи айниң биринчи күни каһин Əзра Тəврат-қанун китавини жамаəткə,
йəни əр-аяллар, шундақла аңлап чүшинəлəйдиған барлиқ кишилəрниң алдиға
елип чиқти; □
3 «Су қовуқи»ниң алдидики мəйданда, əтигəндин чүшкичə, əр-аялларға,
шундақла аңлап чүшинəлəйдиған кишилəргə оқуп бəрди. Пүткүл жамаəтниң
қулақлири Тəврат-қанун китавидики сөзлəрдə еди.
4 Тəвратшунас Əзра мəхсус мошу ишқа һазирланған яғач мунбəргə чиқип
турди; униң оң тəрипидə турғини Маттития, Шема, Анаяһ, Урия, Һилқия
билəн Маасеяһлар еди; сол тəрипидə турғини Пидая, Мишаəл, Малкия, Һашом,
Һашбаддана, Зəкəрия билəн Мəшуллам еди.
5 Əзра пүткүл халайиқниң көз алдида китапни ачти, чүнки у пүтүн халайиқтин
егиздə туратти; у китапни ачқанда, барлиқ халайиқ орнидин қопти.
6 Əзра улуқ Худа болған Пəрвəрдигарға мədһийəлəр оқувиди, барлиқ халайиқ
қоллирини көтирип жававəн: «Амин! Амин!» дейишти; андин тизлинип,
пишанисини йəргə йеқип, Пəрвəрдигарға сəждə қилди.
7 Андин кейин Лавийлардин Йəшуя, Бани, Шəрəбия, Ямин, Аккуб, Шаббитай,
Ходия, Маасеяһ, Келита, Азария, Йозабад, Һанан вə Пелаялар халайиққа Тəврат
қанунини чүшəндүрди; жамаəт өрə туратти.
8 Улар жамаəткə китаптин Худаниң Тəврат-қанунини жараңлиқ оқуп бəрди вə
оқулғанни чүшинивелиши үчүн униң мəнаси вə əһмийити тоғрисида еник тəбир
бəрди.□
9 Валий Нəһəмия билəн тəвратшунас каһин Əзра вə хəлиққə қанунниң
мəнасини үгитидиған Лавийлар пүткүл жамаəткə: — Бүгүн Худайиңлар болған

□ **7:73 «Шуниңдин кейин каһинлар, Лавийлар, дəрвазивəнлəр, ғəзəлкəшлəр... шундақла қалған Исраил хəлқиниң һəммиси өз шəһəрлиригə маканлашти»** — бу айəтниң мəнаси бəлким: (1) каһинлар, Лавийлар қатарлиқлар өзигə яңливаштин тəқсим қилинған шəһəрлиридə макан тутти, яки Йерусалимдики хизмəттə болуш үчүн Йерусалимға йеқин болған, шундақла уларға тəқсим қилинған шəһəрлəрдə маканлашти; (2) Лавийлардин башқа Исраиллар, йəни он икки қəбилидин қайтип кəлгəнлəр **əслидə** өзигə хас шəһəрлиригə маканлашти яки яңливаштин уларға тəқсим қилинған шəһəрлəрдə маканлашти. Көп шəһəр-йезилар вəйран болғачқа, яки ят əллəрниң егидарчилиғи астида болғачқа, бəлким һəр хил имканийəт тəң болуши мүмкин еди. □ **8:2 «йəттинчи айниң биринчи күни»** — бу күн «канайлар челиш һейти» еди. Адəттə шу һейт үчүн барлиқ хəлиқниң Йерусалимға жиғилишиниң зөрүрийити болмайтти; лекин йəттинчи айниң онинчи күнидики «кафарəт күни» вə кейинки «кəпилəр һейти»да (14-21-күни) жиғилиши муқəддəс қанунда тəлəп қилинған еди. □ **8:8 «Улар ... китаптин Худаниң Тəврат-қанунини жараңлиқ оқуп ... чүшинивелиши үчүн униң мəнаси вə əһмийити тоғрисида еник тəбир бəрди»** — бу чүшəндүрүш жəряни, шүбһисизки, арамий тилиға вə бəлким башқа бир нəччə тилларға тəржимə қилишниму өз ичигə алған.

Пәрвәрдигарға аталған муқәддәс күндур, жиға-зерә қилмаңлар! — деди. Чүнки халайиқниң һәммиси Тәврат қанунидики сөзләрни аңлап жиға-зерә қилип кетишкән еди.
10 Андин *Нәһәмия* уларға: — Силәр берип назу-немәтләрни йәп, шәрбәтләрни ичиңлар, өзигә *йимәк-ичмәк* тәйярлалмиғанларға йемәк-ичмәк бөлүп бериңлар; чүнки бүгүн Рәббимизгә аталған муқәддәс бир күндур. Ғәмкин болмаңлар; чүнки Пәрвәрдигарниң шатлиғи силәрниң күчүңлардур, деди.
11 Лавийларму: — Бүгүн муқәддәс күн болғачқа, тиничлиниңлар, ғәмкин болмаңлар! — дәп жамаәтни тиничландурди.
12 Жамаәт қайтип берип, йәп-ичишти, башқиларғиму йимәк-ичмәк үләштүрүп бәрди, шат-хурамлиққа чөмди; чүнки улар берилгән тәлим сөзлирини чүшәнгән еди.

«Кәпиләр һейти» өткүзүш

13 Әтиси халайиқ ичидики қәбилә каттивашлири, каһинлар вә Лавийлар тәвратшунас Әзраниң йениға жиғилип, Тәврат қанунидики сөзләрни техиму чүшинип пәм-парасәткә еришмәкчи болди.
14 Улар Тәврат қанунида Пәрвәрдигар Мусаниң вастиси билән Исраилларға йәттинчи айдики һейтта кәпиләрдә туруши керәклиги пүтүлгәнлигини укти, ■
15 шундақла өзлири турушватқан барлиқ шәһәрләрдә вә Йерусалимда: «Силәр таққа чиқип, зәйтун шехи билән явайи зәйтун шахлирини, хадас өҗмә шахлирини, хорма дәрәқлириниң шахлирини вә йопурмақлири барақсан дәрәқ шахлирини әкилип, Тәвратта йезилғинидәк кәпиләрни ясаңлар» дегәнлигини тарқитип жаркалашни буйруғанлиғини укти. □
16 Шуниң билән халайиқ чиқип шах әкилип өзлири үчүн, һәр бири өйлириниң өгүзлиридә, һойлилирида, Худаниң өйидики һойлиларда, «Су қовуқи»ниң чоң мәйданида вә «Әфраим дәрвазиси»ниң чоң мәйданида кәпиләрни ясап тикти.
17 Сүргүнлүктин қайтип кәлгән пүткүл жамаәт кәпиләрни ясап тикти вә шундақла кәпиләргә жайлашти; Нунниң оғли Йәшуаниң күнлиридин тартип шу күнгичә Исраиллар ундақ қилип бақмиған еди. Һәммәйлән қаттиқ хошал болушти.
18 Биринчи күндин ахирқи күнгичә *Әзра* һәр күни Худаниң Тәврат-қанун китавини оқуди. Улар йәттә күн һейт өткүзди; сәккизинчи күни бәлгүлимә бойичә тәнтәнилик ибадәт жиғилиши өткүзүлди.

9

Хәлиқниң роза тутуп гунайини тонуши

1 Шу айниң жигирмә төртинчи күни Исраиллар роза тутуп, боз кийип, усти-бешиға топа чачқан һалда жиғилди;
2 Исраил нәсли өзлирини барлиқ ят таипиләрдин айрип чиқти, андин өрә туруп өзлириниң гуналирини вә ата-бовилириниң өткүзгән қәбиһликлирини етирап қилди.
3 Улар шу күнниң төрттин бирида өз йеридә туруп өзлириниң Худаси болған Пәрвәрдигарниң Тәврат-қанун китавини оқуди; күнниң йәнә төрттин бирида өзлириниң гуналирини тонуди вә Худаси болған Пәрвәрдигарға сәждә қилди.

■ **8:14** Мис. 23:16; Лав. 23:34; Чөл. 29:12-39; Қан. 16:13, 14, 15 □ **8:15 «...Тәвратта йезилғинидәк кәпиләрни ясаңлар» дегәнлигини тарқитип жаркалашни буйруғанлиғини укти»** — бәлгүлимә «Лав.» 23:34-44, «Қан.» 16:13-17ни көрүң.

4 Лавийлардин Йәшуа, Бани, Кадмийәл, Шәбания, Бунни, Шәрәбия, Бани вә
Кенанилар пәләмпәйләрдә туруп өзлириниң Худаси болған Пәрвәрдигарға үнлүк
аваз билән нида қилди.□

Һәмдусана вә дуа

5 Лавий Йәшуа, Кадмийәл, Бани, Һашабиния, Шәрәбия, Ходия, Шәбания вә
Питаһиялар: «Орнуңлардин қопуп Худайиңлар болған Пәрвәрдигарға әбәдил-
әбәткичә тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар» — деди вә мундақ *дуа-һәмдусана уқуди*:
—

«*И Худа*, инсанлар Сениң шану-шәвкәтлик намиңни улуқлисун! Бәрһәқ, барлиқ
тәшәккүр-мәдһийиләр намиңға йетишмәйду!
6 Сән, пәқәт Сәнла Пәрвәрдигардурсән; асманларни, асманларниң асминини
вә уларниң барлиқ қошунлирини, йәр вә йәр үстидики һәммини, деңизлар
вә улар ичидики һәммини яратқучидурсән; Сән буларниң һәммисигә һаятлиқ
бәргүчисән, асманларниң барлиқ қошунлири Саңа сәҗдә қилғучидур. □ ■
7 Сән бәрһәқ Пәрвәрдигар Худадурсән, Сән Абрамни таллидиң, уни Калдийәниң
Ур шәһиридин елип чиқтиң, униңға Ибраһим дегән намни ата қилдиң. □ ■
8 Сән униң қәлбиниң Өзүңгә садиқ-ишәшилик екәнлигини көрүп, униң билән
әһдә түзүп Қананийларниң, Һиттийларниң, Аморийларниң, Пәриззийләрниң,
Йәбусийларниң вә Гиргашийларниң зиминини униң әвлатлириға тәқдим қилип
беришни вәдә қилдиң; Сән һәққаний болғанлиғиңдин, сөзлириңни ишқа
ашурдуң.■
9 Сән ата-бовилиримизниң Мисирда җәбир-зулум чекиватқанлиғини көрүп,
уларниң Қизил деңиз бойидики налисиға қулақ салдиң. ■
10 Сән Мисирлиқларниң уларға қандақ йоғанчилиқ билән муамилә
қилғанлиғини билгиниңдин кейин Пирәвн, униң барлиқ хизмәтчилири
вә униң зиминидики барлиқ хәлиққә мөҗизилик аламәт вә карамәтләрни
көрситип, Өзүң үчүн бүгүнгә қәдәр сақлинип келиватқан улуқ бир нам-шөһрәтни
тиклидиң. ■
11 Сән йәнә *ата-бовилиримиз* алдида деңизни бөлүп, улар деңизниң оттурисидин
қуруқ йәр үстидин меңип өтти; уларни қоғлап кәлгәнләрни чоңқур деңиз тегигә
ташлап ғәриқ қиливәттиң, худди җушқунлуқ деңизға ташланған таштәк ғәриқ
қилдиң. ■
12 Сән уларни күндүзи булут түврүги билән, кечиси от түврүги билән
йетәклидиң, булар арқилиқ уларниң маңидиған йолини йорутуп бәрдиң. ■
13 Сән Синай теғиға чүшүп, асманда туруп улар билән сөзлишип, уларға тоғра
һөкүм, һәқиқий ишәшлик қанунлар, яхши бәлгүлимиләр вә әмирләрни ата
қилдиң. ■
14 Сән уларға Өзүңниң муқәддәс шабат күнүңни тонуттуң, қулуң Мусаниң
вастиси билән уларға әмирләр, бәлгүлимиләр вә Тәврат қанунини тапилидиң.

□ **9:4 «Лавийлардин Йәшуа, Бани, Кадмийәл, Шәбания, Бунни, Шәрәбия, Бани вә Кенанилар пәләмпәйләрдә туруп,...»** — яки «Йәшуа, Бани, ... вә Кенанилар Лавийларниң пәләмпийидә туруп,...». □ **9:6 «Сән, пәқәт сәнла Пәрвәрдигардурсән»** — ибраний тилида: «Сән, пәқәт Сәнла и Пәрвәрдигар, «У»дурсән» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Мошу етиқатчиларға нисбәтән пәқәт бир «У» бардур. ■ **9:6** Яр. 1; Зәб. 145:6; Рос. 14:15; 17:24; Вәһ. 14:7 □ **9:7 «Сән бәрһәқ Пәрвәрдигар Худадурсән»** — ибраний тилида: «Бәрһәқ, и Пәрвәрдигархуда, Сән «У»дурсән» дегән сөзләр билән ипадилиниду. 6-айәтниму көрүң. **«униңға Ибраһим дегән намни ата қилдиң»** — «Яр.» 17:1ни көрүң. ■ **9:7** Яр. 11:31, 32; 12:1 ■ **9:8** Яр. 12:7; 13:15; 15:6,18; 17:8; 26:4 ■ **9:9** Мис. 3:7; 14:10 ■ **9:10** Мис. 7; 8; 9; 10; 11; 12; 14 ■ **9:11** Мис. 14:22-31 ■ **9:12** Мис. 13:21; 14:19; 40:38; Зәб. 104:39 ■ **9:13** Мис. 19:20; 20:1-21

15 Сән уларға ач қалғанда йесун дәп асмандин нан, уссиғанда ичсун дәп қорам
таштин су чиқирип бәрдиң; Сән уларға беришкә қолуңни көтирип қәсәм қилған
әшу зиминни кирип егиләңлар, дедиң. ■
16 Лекин улар, йәни ата-бовилиримиз мәғрулинип, бойни қаттиқлиқ қилип
әмирлириңгә қулақ салмиди.
17 Улар итаәт қилишни рәт қилди, Сениң уларниң оттурисида яратқан карамәт
мөҗизилириңни яд әтмиди, бәлки бойни қаттиқлиқ қилди, асийлиқ қилип,
қул қилинған җайға кәтмәкчи болуп, өз алдиға йолбашчи тиклиди. Лекин Сән
әпучан, меһри-шәпқәтлик һәм рәһимдил, асан ғәзәпләнмәйдиған, зор меһир-
муһәббәтлик Тәңридурсән; шуңа Сән уларни ташливәтмидиң. ■
18 Улар һәтта техи өзлиригә бир қуйма мозайни ясап: «Мана бу силәрни
Мисирдин елип чиққан илаһ!» дегән вақтида һәм қаттиқ күпүрлүк қилғинида,
■
19 Сән толиму рәһимдил болғанлиғиң үчүн уларни йәнила баяванда ташлап
қоймидиң; күндүзи булут түврүги уларниң үстидин нери кәтмәй, уларға
йол башлиди; кечиси от түврүгиму улардин нери кәтмәй, уларға нур берип,
маңидиған йолини көрсәтти. ■
20 Сән Өзүңниң меһриванә Роһуңни чүшүрүп уларға тәлим бәрдиң; Сән уларниң
йейиши үчүн «манна»ни айимидиң, уссузлуғини қандуруш үчүн суни бәрдиң. ■
21 Сән уларни баяванда қириқ жил қамдап кәлдиң; һеч немиси кам болмиди,
кийимлири кониримиди, путлириму ишшимиди. ■
22 Сән падишалиқлар вә таипиләрни уларниң қолиға бәрдиң, буларни уларниң
зиминиға чегаралар қилип бәрдиң. Шуниң билән улар Сиһон падишаниң
зиминини, Һәшбонниң падишасиниң зиминини вә Башан падишаси Огниң
зиминини егилиди. □ ■
23 Сән уларниң пәрзәнт-әвлатлирини асмандики юлтузлардәк авуттуң; Сән
уларни ата-бовилириға: «Силәр бу зиминни егиләшкә униңға кириңлар» дәп
тәқдим қилған зиминға башлап кирдиң. ■
24 Уларниң әвлатлири кирип у зиминни егилиди; Сән у зиминда туруватқан
Қанаан аһалисини уларға бекиндурдуң һәм зиминдики падишаларни вә уларниң
қәбилә-қовмлирини: «Силәр уларға халиғанчә муамилә қилиңлар» дәп уларниң
қолиға тапшурдуң. ■
25 Улар мустәһкәм шәһәрләрни, мунбәт йәрләрни ишғал қилип, һәр хил
есил буюмларға толған өйләргә, колап қоюлған қудуқларға, үзүмзарлиқлар,
зәйтунлуқлар вә интайин көп мевилик дәрәқләргә егә болди; йәп-ичип сәмрип,
Сениң зор меһриванлиғиңдин сөйүнүшти!
26 Лекин улар гәдәнкәшлик қилип Сениңдин йүз өрүп, Тәврат қанунуңни
арқисиға ташлиди, уларни йениңға яндурмақ үчүн агаһ-гувалиқ йәткүзгән
пәйғәмбәрлириңни өлтүрүп әшәддий күпүрлүк қилди. ■
27 Шуңа Сән уларни җәбир-зулум салғучиларниң қолиға тапшурдуң, дәрвәқә
улар уларни қийниди; улар қийналған вақитлирида Саңа ялвурушқан еди, Сән
асманларда туруп уларға қулақ салдиң, зор рәһимдиллиғиң бойичә уларға
қутқузғучиларни әвәтәттиң, улар буларни әзгүчиләрниң қолидин қутқузатти. ■
28 Лекин улар арамлиққа еришкәндин кейин йәнә Сениң алдиңда рәзиллик
қилишқа башливиди, Сән уларни йәнә дүшмәнлириниң қолиға тапшурдуң, улар
уларниң үстидин һөкүмранлиқ қилди; улар йәнә Сениң алдиңда налә-пәрят

■ **9:15** Мис. 16:14; 17:6; Чөл. 20:9 ■ **9:17** Мис. 34:7; Чөл. 14:4,18; Зәб. 85:5 ■ **9:18** Мис. 32 ■ **9:19** Мис. 13:22; 40:38 ■ **9:20** Чөл. 11:17; Йә. 5:12 ■ **9:21** Қан. 2:7; 8:4; 29:5 □ **9:22 «Сиһон падишаниң зиминини, Һәшбонниң падишасиниң зиминини...»** — яки «Сиһон падишаниң зиминини, йәни Һәшбонниң падишасиниң зиминини...» ■ **9:22** Чөл. 21:21, 33 ■ **9:23** Яр. 22:17 ■ **9:24** Йә. 1-13 ■ **9:26** 1Пад. 18:4; 19:10; 2Тар. 24:20, 21 ■ **9:27** Һак. 2:14-23

қилишивиди, Сән асманларда туруп қулақ селип, рәһимдиллиқлириң бойичә
уларни йениш-йенишлап қутқуздуң.
29 Сән уларни Өзүңниң Тәврат-қанунуңға қайтишқа агаһландурдуң; лекин улар
мәғрурлинип, әмирлириңгә қулақ салмиди, һөкүмлириң алдида гуна қилди
(инсан һөкүмлириңгә әмәл қилса, улар шу сәвәптин һаятта болиду). Улар
жаһиллиқ билән бойнини толғап, гәдәнкәшлик қилип саңа қулақ селишни рәт
қилди. □ ■
30 Уларға узун жил сәвир-тақәт қилдиң, Роһуң пәйғәмбәрлириңниң вастиси
билән агаһ-гувалиқ бәргән болсиму, улар йәнила қулақ салмиди; шуңа Сән
уларни һәр қайси әл-жутлардики таипиләрниң қолиға тапшурдуң. ■
31 Һалбуки, Сән зор рәһимдиллиқлириң түпәйлидин уларниң нәслини пүтүнләй
қурутувәтмидиң һәм уларни ташливәтмидиң; чүнки Сән меһри-шәпқәтлик һәм
рәһимдил Тәңридурсән.
32 Әнди аһ Худайимиз, әһдәңдә туруп өзгәрмәс муһәббитиңни
көрситидиған улуқ, қудрәтлик вә дәһшәтлик Тәңри, әнди Сениңдин
бизниң, падишалиримизниң вә әмирлиримизниң, каһинлиримизниң,
пәйғәмбәрлиримизниң, ата-бовилиримизниң шундақла Өзүңниң барлиқ
хәлқиңниң Асурийә падишасиниң заманидин буян бүгүнгичә бешимизға чүшкән
барлиқ азап-оқубәтләрни кичик иш дәп қаримаслиғиңни өтүнимиз.
33 Бешимизға кәлгән барлиқ ишта Сән адилсән; чүнки Сениң қилғиниң һәқиқәт
бойичә болди, бизниң қилғинимиз рәзилликтур. ■
34 Падишаһлиримиз, әмирлиримиз, каһинлиримиз билән ата-бовилиримизниң
һәммиси Сениң Тәврат қанунуңға әмәл қилмай, әмирлириңгә вә Сениң уларға
испатлап бәргән агаһ-гуваликлириңға һеч қулақ салмиди.
35 Улар Сән уларға муйәссәр қилған падишалиқта туруштин, уларға ата
қилған зор мәмурчилиқтин вә шуниңдәк уларниң алдиға яйған бу кәң мунбәт
зиминдики турмуштин бәһримән болуватқан болсиму, лекин улар Сениң ибадәт-
хизмитиңдә болмиди яки өзлириниң рәзил қилмишлиридин янмиди.
36 Мана, биз бүгүн қулларимиз! Сән мевиси билән назу-немәтлиридин йейишкә
ата-бовилиримизға тәқдим қилип бәргән зиминда турсақму, биз мана униңда
қул болуп қалдуқ!
37 *Зимин* Сән бизниң гуналиримиз үчүн бизни идарә қилишқа бекиткән
падишаларға мол мәһсулатлирини берип туриду; улар бәдәнлиримизни һәм
чарва маллиримизни өз мәйличә башқуруп келиватиду; биз зор дәрд-әләмдә
болдуқ».

10

1 «— Биз мана мошу барлиқ ишлар түпәйли муқим бир әһдини түзүп
йезип чиқтуқ; әмирлиримиз, Лавийлиримиз билән каһинлиримиз буниңға өз
мөһүрлирини басти».

Мөһүр басқанлар

□ **9:29 «инсан һөкүмлириңгә әмәл қилса, улар шу сәвәптин һаятта болиду»** — бу айәттә көрситилгән «һаят» пәқәт жисманий һаятни әмәс, бәлки һәқиқий, роһий һаятни көрситиду, әлвәттә. **«Улар жаһиллиқ билән бойнини толғап...»** — ибраний тилида «улар мүрисини жаһил қилип...».
■ **9:29** Лав. 18:5; Әз. 20:11; Рим. 10:5; Гал. 3:12 ■ **9:30** 2Пад. 17:13; 2Тар. 36:15 ■ **9:33** Қан. 32:4; Дан. 9:14

2 Буниңға биринчи болуп мөһүр басқанлар Һақалияниң оғли, валий Нәһәмия
билән Зәдәкия еди; □
3 Андин *каһинлардин* Серая, Азария, Йәрәмия,
4 Пашхур, Амария, Малкия,
5 Һаттуш, Шәбания, Маллуқ,
6 Һарим, Мәрәмот, Обадия,
7 Даниял, Гиннитон, Баруқ,
8 Мәшуллам, Абия, Миямин,
9 Маазияһ, Билгай, Шемаялар; улар каһинлар еди.
10 Лавийлардин: — Азанияниң оғли Йәшуа, Һенададниң әвлатлиридин Биннуи
билән Кадмийәл
11 вә уларниң қериндашлиридин Шәбания, Ходия, Келита, Пелая, Һанан,
12 Мика, Рәхоб, Һашабия,
13 Заккор, Шәрәбия, Шәбания,
14 Ходия, Бани, Бенину еди.
15 Жамаәт башлиқлиридин: Парош, Паһат-Моаб, Елам, Затту, Бани,
16 Бунни, Азгад, Бибай,
17 Адония, Бигвай, Адин,
18 Атер, Һәзәкия, Аззур,
19 Ходия, Һашум, Бизай,
20 Һариф, Анатот, Небай,
21 Магпияш, Мәшуллам, Һезир,
22 Мәшәзабәл, Задок, Яддуа,
23 Пилатия, Һанан, Анан,
24 Һошия, Һанания, Һашшуб,
25 Һаллохәш, Пилха, Шобәк,
26 Рәһум, Һашабнаһ, Маасеяһ,
27 Ахияһ, Һанан, Анан,
28 Маллуқ, Һарим, Баанаһлар еди.

Әһдиниң мәзмуни: — Тәврат қанунига әмәл қилиш

29 Қалған хәлиқ: — Каһинлар, Лавийлар, дәрвазивәнләр, ғәзәлкәшләр,
ибадәтханиниң хизмәткарлири вә шуниңдәк өзлирини зиминлардики
таипиләрдин айрип чиқип, Худаниң Тәврат қануниға қайтқанларниң һәр
бири вә уларниң аяллири вә оғул-қиз пәрзәнтлири қатарлиқ һидайәт тепип
йорутулғанларниң һәммиси
30 өз қериндашлири болған мөтивәрләр билән қошулуп: «Өзимизни қарғиш
қәсими билән әһдигә бағлап, Худаниң қули Муса арқилиқ жакалиған Тәврат
қанунида меңип, Рәббимиз Пәрвәрдигарниң барлиқ әмирлири, һөкүм-
бәлгүлимилирини тутуп әмәл қилимиз;
31 қизлиримизни бу жуттики ят әлликләргә ятлиқ қилмаймиз һәм
оғуллиримизғиму уларниң қизлирини елип бәрмәймиз; ■
32 бу жуттики ят әлликләр шабат күнидә мал-тавар вә ашлиқлирини әкилип
сатмақчи болса, шабат күнлири яки һәр қайси башқа муқәддәс күнләрдиму
улардин қәтъий һеч немә сетивалмаймиз; һәр йәттинчи жили йәрни терикссиз
ақ қалдуримиз һәм барлиқ қәризләрни кәчүрүм қилимиз» — дейишти.■

□ **10:2 «Буниңға биринчи болуп мөһүр басқанлар ... валий Нәһәмия билән Зәдәкия еди»** — Зәдәкияму каһин болуши мумкин еди. 8-айәтни көрүң (Нәһәмиядин башқа бу тизимликтики адәмләр һәммиси каһинлар еди). ■ **10:31** Мис. 34:16; Қан. 7:3 ■ **10:32** Мис. 20:10; 23:10; 34:21; Лав. 23:2; 25:2; Қан. 5:1-15

Муқәддәс өйгә тәқдим бериш тоғрисидики бәлгүлимиләр

33 Биз йәнә өзимизгә һәр бир адәм һәр жили Худайимизниң өйиниң хизмәт хиражити үчүн үчтин бир шәкәл күмүч беришкә бәлгүлимиләрни бекиттуқ;
34 бу пул «тизилидиған тәқдим нан»лар, дайимий ашлиқ һәдийәләр, дайимий көйдүрмә қурбанлиқлар, шабат күни билән йеңи айлардики көйдүрмә қурбанлиқлар, қәрәли бекитилгән һейтларда қилинидиған көйдүрмә қурбанлиқлар үчүн, һәр хил муқәддәс буюмлар үчүн, Исраилға кафарәт кәлтүридиған гуна қурбанлиқлири үчүн, шуниңдәк Худайимизниң өйидики барлиқ хизмәтләрниң хиражити үчүн ишлитилсун дәп бәлгүләнди. ■
35 Биз йәнә ата жәмәтлиримиз бойичә каһинлар, Лавийлар вә хәлиқ арисида чәк ташлап, һәр жили бәлгүләнгән қәрәлдә Худайимизниң өйигә Тәврат қанунида пүтүлгинидәк Пәрвәрдигар Худайимизниң қурбангаһида қалаш үчүн отун йәткүзүп бериш нөвәтлирини бекиттуқ;
36 йәнә һәр жили етизимиздики тунҗа пишқан һосулни, һәммә мевилик дәрәқләрниң тунҗа пишқан мевилирини Пәрвәрдигарниң өйигә йәткүзүп беришни, ■
37 шундақла Тәврат қанунида пүтүлгинидәк, тунҗа оғлимизни вә кала, қой-оғлақ падилиридин тунҗа чарпийимизни Худаниң өйигә апирип, у өйдә вәзипә өтәватқан каһинларға әпкелишни, ■
38 һәр бир йеңи хемирниң дәсләп пишқан нанлиридин бирни, шундақла барлиқ «көтәрмә һәдийә»лиримизни тәқдим қилишни, һәр хил дәрәқләрдин дәсләпки пишқан мевиләрни, йеңи шарап, йеңи зәйтун мейини Худайимизниң өйиниң ғәзнә-амбарлириға апирип беришни, йәни каһинларға йәткүзүп беришни, шуниңдәк етизлиримиздин чиққан һосулниң ондин бири болған өшрини Лавийларға беришни бекиттуқ; Лавийлар бизниң терикчилиққа тайинидиған шәһәрлиримиздин чиққан һосулниң ондин бири болған өшрини тапшурувалсун дәп бекиттуқ; □ ■
39 шуниңдәк, Лавийлар чиққан һосулниң ондин бирини тапшурувалған чағда Һарунниң әвлатлиридин каһин болған бириси улар билән биллә болсун, Лавийлар әшу ондин бир үлүшниң йәнә ондин бир үлүшини айрип Худаниң өйигә, униң ғәзнә-амбарлириға сақлашқа тапшурсун дәп бәлгүлидуқ. ■
40 Исраиллар билән Лавийлар ашлиқтин, йеңи шараптин, йеңи зәйтун мейидин «көтәрмә һәдийә» қилип муқәддәс җайдики әсвап-үскүниләр сақлинидиған ғәзнә-амбарларға, йәни вәзипә өтәйдиған каһин, дәрвазивән вә ғәзәлкәшләр туридиған җайға тапшуруши керәк. Биз Худайминизниң өйиниң һаҗәтлиридин һәргиз өзимизни тартмаймиз!□

11

Мәнсәпдарлар билән пухраларниң җайлишиши

1 У чағда хәлиқ ичидики әмирләр Йерусалимда туратти; қалған пухралар чәк ташлиниш билән ондин бири муқәддәс шәһәр Йерусалимда олтирақлишип, қалған ондин тоққузи башқа шәһәрләрдә олтирақлашти.

■ **10:34** Чөл. 28:29 ■ **10:36** Мис. 23:19; Лав. 19:23 ■ **10:37** Мис. 13:2; Чөл. 3:13; 8:17 □ **10:38 «һәр бир йеңи хемирниң дәсләп пишқан нанлиридин бирни»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: — «силәр дәсләпки һосулдин чиққан ундин,... (тәқдим қилишни бекиттуқ)». Бирақ «Әз.» 44:30дики мәнасидин қариғанда тәрҗимимиз тоғра болуши мүмкин. ■ **10:38** Лав. 23:17; Чөл. 15:19; 18:12, 24, 25; Қан. 18:4 ■ **10:39** Чөл. 18:26 □ **10:40 «Исраиллар билән Лавийлар ашлиқтин, йеңи шараптин,...»** — ибраний тилида мошу җүмлиниң бешида «чүнки» бардур.

2 Өз ихтияри билән Йерусалимда олтирақлишишқа оттуриға чиққанларға болса,
җамаәт уларға бәхит-бәрикәт тилиди.
3-4 Йәһудийә өлкисидин, Йерусалимға маканлишип қалған бәг-әмирләр
төвәндикидәк (Исраиллар, каһинлар, Лавийлар, ибадәтхана хизмәткарлири
вә Сулайманниң хизмәткарлириниң әвлатлири Йәһудийә шәһәрлиридә, һәр
бири өз тәвәлигидә маканлашқан болсиму, Йәһудалардин вә Биняминлардин
бәзилири Йерусалимда маканлашти): — Буларниң ичидә, Йәһудалардин: —
Пәрәзниң әвладидин болған Уззияниң оғли Атая; Уззия Зәкәрияниң оғли,
Зәкәрия Амарияниң оғли, Амария Шәфатияниң оғли, Шәфатия Маһалалелниң
оғли еди.
5 Йәнә Баруқниң оғли Маасеяһ; Баруқ Кол-Һозәһниң оғли, Кол-Һозәһ Һазаяниң
оғли, Һазая Адаяниң оғли, Адая Йоарибниң оғли, Йоариб Зәкәрияниң оғли,
Зәкәрия Шилонининң оғли. □
6 Йерусалимға маканлашқан барлиқ Пәрәз җәмәтидикиләр җәмий төрт йүз
атмиш сәккиз киши болуп, һәммиси әзимәтләр еди.
7 Биняминниң әвлатлиридин: — Мәшулламниң оғли Саллу; Мәшуллам Йоәдниң
оғли, Йоәд Пидаяниң оғли, Пидая Колаяниң оғли, Колая Маасеяһниң оғли,
Маасеяһ Итийәлниң оғли, Итийәл Йәшаяниң оғли.
8 Униңға әгәшкәнләр, Габбай вә Саллай еди; шуларға мунасивәтлик җәмий тоққуз
йүз жигирмә сәккиз киши еди. □
9 Зикриниң оғли Йоел уларни башқуридиған әмәлдар еди; Синуаһниң оғли
Йәһуда шәһәрниң муавин һакими еди.□
10 Каһинлардин: — Йоарибниң оғли Йәдая билән Яқин,
11 шундақла Худаниң өйиниң баш ғоҗидари Серая; Серая Һилқияниң оғли,
Һилқия Мәшулламниң оғли, Мәшуллам Задокниң оғли, Задок Мерайотниң оғли,
Мерайот Ахитубниң оғли еди;
12 йәнә униң қериндашлиридин ибадәтханидики хизмәттә болғанлардин җәмий
сәккиз йүз жигирмә икки киши бар еди; йәнә Йәроһамниң оғли Адая бар еди;
Йәроһам Пелалияниң оғли, Пелалия Амзиниң оғли, Амзи Зәкәрияниң оғли,
Зәкәрия Пашхурниң оғли, Пашхур Малкияниң оғли еди;
13 униң қериндашлириниң һәммиси җәмәт башлиғи болуп, җәмий икки йүз
қириқ икки киши еди; йәнә Азарәлниң оғли Амашсай бар еди; Азарәл Ахзайниң
оғли, Ахзай Мәшиллимотниң оғли, Мәшиллимот Иммәрниң оғли еди;
14 йәнә уларниң қериндашлиридин, палван-әзимәтләрдин, җәмий бир йүз
жигирмә сәккиз киши бар еди; Гедолимниң оғли Забдийәл уларни башқуридиған
әмәлдар еди.
15 Лавийлардин: — Һашшубниң оғли Шемая бар еди; Һашшуб Азрикамниң оғли,
Азрикам Һашабияниң оғли, Һашабия Буннининң оғли еди;
16 йәнә Лавийларниң қәбилә башлиқлири болған Шаббитай билән Йозабад болуп,
Худаниң өйиниң тешидики ишларға мәсъул еди.
17 Йәнә Миканиң оғли Маттания дуа вақитлирида тәшәккүр-рәхмәтләр ейтишқа
йетәкчилик қилатти; Мика Забдиниң оғли, Забди Асафниң оғли еди; Бакбукия
қериндашлири ичидә муавинлиқ вәзиписини өтәйтти; йәнә Шаммуаниң оғли
Абда бар еди; Шаммуа Галалниң оғли, Галал Йәдутунниң оғли еди.
18 Муқәддәс шәһәрдә туруватқан Лавийларниң һәммиси икки йүз сәксән төрт
киши еди.

□ **11:5 «Зәкәрия Шилонининң оғли»** — бәзи тәрҗимиләрдә «Зәкәрия Шелаһниң әвлатлиридин еди» дәп тәрҗимә қилиниду (Яр.» 46:12, «Чөл.» 26:20ни көрүң). □ **11:8 «шуларға мунасивәтлик җәмий тоққуз йүз жигирмә сәккиз киши еди»** — башқа бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **11:9 «Синуаһ»** — яки «һасиноаһ».

19 Дәрвазивәнләрдин: — дәрвазиларда күзәттә туридиған Аккуб билән Талмон вә
уларниң қериндашлири бар еди; улар җәмий бир йүз йәтмиш икки киши еди.
20 Қалған Исраиллар, каһинлар, Лавийлар Йәһудийә шәһәрлиридә, һәр бири өз
мирасида маканлашти.
21 Ибадәтханининиң хизмәткарлири болса Офәл дөңигә маканлашти;
ибадәтханининиң хизмәткарлирини Зиха билән Гишпа башқурди.□
22 Йерусалимда Лавийларни башқурғучи Банининиң оғли Уззи еди; Бани
Һашабияниң оғли, Һашабия Маттанияниң оғли, Маттания Миканиң оғли еди
— демәк, Узза Асафниң әвлатлиридин, йәни Худаниң өйидики хизмәткә мәсъул
болған ғәзәлкәшләрдин еди.
23 Чүнки падиша улар тоғрилиқ ярлиқ чүшүргән болуп, ғәзәлкәшләрниң һәр
күнлүк озуқ-түлүгини, шундақла өтәйдиған вәзиписини бекиткән еди.□
24 Йәһуданиң оғли Зәраһниң әвлатлиридин Мәшәзабәлниң оғли Питаһия
пухраларниң барлиқ ишлирида падишаниң мәслиһәтчиси еди.□
25 Йеза-қишларқлар вә уларға тәвә әтрапидики җайларда Йәһудалардин
бәзилири туратти; Кириат-Арба вә униң тәвәсидики йеза-кәнтләрдә, Дибон
вә униң тәвәсидики йеза-кәнтләрдә, Йәкабзийәл вә униң тәвәсидики йеза-
кәнтләрдә,
26 шундақла Йәшуа, Моладаһ, Бәйт-Пәләт,
27 Һазар-Шуал, Бәәр-Шеба вә униң тәвәсидики йеза-кәнтләрдә,
28 Зиклаг, Микона вә униң тәвәсидики йеза-кәнтләрдә,
29 Ән-Риммон, Зораһ, Ярмут, □
30 Заноаһ, Адуллам вә бу икки йәргә тәвә қишлақларда, Лақиш вә униңға тәвә
йәрләрдә, Азикаһ вә униңға тәвә йеза-кәнтләрдә маканлашти; улар маканлашқан
йәрләр Бәәр-Шебадин таки Һинном җилғисиға қәдәр созулди.
31 Бинияминлар болса Геба, Микмаш, Айҗа, Бәйт-Әл вә униң тәвәсидики йеза-
кәнтләрдә, □
32 бәзилири Анатот, Ноб, Анания,
33 Һазор, Рамаһ, Гиттаим,
34 Һадид, Зәбоим, Нибаллат,
35 Лод, Оно, шундақла Һүнәрвәнләр җилғисида маканлашқан еди.
36 Әслидә Йәһудийәгә тайинланған Лавийлар қисимлиридин бәзилири Бинямин
қәбилисиниң зиминиға маканлашти.

12

Биринчи «қайтиш»та қайтип кәлгән каһинлар вә Лавийлар

1 Шеалтийәлниң оғли Зәруббабәл вә Йәшуа билән бирликтә *сүргүнлүктин* чиққан
каһин вә Лавийлар төвәндикиләр: — *каһинлар* Серая, Йәрәмия, Әзра, □
2 Амария, Маллуқ, Һаттуш,
3 Шекания, Рәһум, Мәрәмот,
4 Иддо, Гиннитой, Абия, □

□ **11:21 «Офәл»** — («дөң» дегән мәнидә) Йерусалимдики егиз район еди. □ **11:23 «һәр күнлүк озуқ-түлүгини, шундақла...»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси «һәр күнлүк мәсъулийити, йәни...». □ **11:24 «падишаниң мәслиһәтчиси»** — ибраний тилида «падишаниң йенида турғучи» дегән сөзләр билән ипадилиниду. «Падишаһ» мошу йәрдә Парс падишасини көрситиду, әлвәттә. □ **11:29 «Зораһ»** — яки «Зореаһ». □ **11:31 «Айҗа»** — «Айҗа»ниң йәнә бир исми «Айи». □ **12:1 «...каһинлар Серая, Йәрәмия, Әзра,...»** — бу Әзра «Әзра» дегән китаптики «Әзра» әмәс. «Тәвратшунас Әзра» болса, Зәруббабәлдин 90 жилдин кейин Йерусалимға кәлгән. □ **12:4 «Гиннитой»** — яки «Гиннитон».

5 Миямин, Маадия, Билгаһ,
6 Шемая, Йоариб, Йәдая,
7 Салло, Амок, Һилқия вә Йәдая. Булар болса Йәшуаниң күнлиридә каһин болғанлар вә уларниң қериндашлириниң җамәт башлиқлири еди.
8 Лавийлардин болса Йәшуа, Биннуий, Кадмийәл, Шәрәбия, Йәһуда, Маттаниялар; Маттания вә униң қериндашлири тәшәккүр-рәхмәтләр ейтишқа мәсъул болди.
9 Уларниң қериндашлири Бакбукия билән Унни нөвити бойичә улар билән удулму удул хизмәттә туратти.
10 Йәшуадин Йояким төрәлди, Йоякимдин Әлияшиб төрәлди, Әлияшибтин Йояда төрәлди, □
11 Йоядадин Йонатан төрәлди, Йонатандин Яддуа төрәлди.
12 Йоякимниң күнлиридә каһинлардин җамәт башлиғи болғанлар мунулар: — Серая җамәтигә Мерая; Йәрәмия җамәтигә Һанания;
13 Әзра җамәтигә Мәшуллам; Амария җамәтигә Йәһоһанан;
14 Мелику җамәтигә Йонатан; Шәбания җамәтигә Йүсүп; □
15 Һарим җамәтигә Адна; Мерайот җамәтигә Һәлкай;
16 Иддо җамәтигә Зәкәрия; Гиннитон җамәтигә Мәшуллам;
17 Абия җамәтигә Зикри; Минямин билән Моадияларниң җамәтигә Пилтай;
18 Билгаһ җамәтигә Шаммуа; Шемая җамәтигә Йәһонатан;
19 Йоариб җамәтигә Маттинай; Йәдая җамәтигә Уззи;
20 Саллай җамәтигә Каллай; Амок җамәтигә Ебәр; □
21 Һилқия җамәтигә Һасабия; Йәдая җамәтигә Нәтанәл.
22 Әлияшиб, Йояда, Йоһанан вә Яддуаниң күнлиридә Лавийларниң җамәт башлиқлири тизимланған вә охшашла, Парс падишаси Дариус тәхттики чағларғичә каһинларму тизимлинип кәлгән.
23 Җамәт башлиғи болған Лавийлар таки Әлияшибниң нәвриси Йоһананниң вақтиғичә тәзкиринамидә тизимлинип кәлгән. □ ■
24 Лавийларниң җамәт башлиғи болған Һасабия, Шәрәбия, Кадмийәлниң оғли Йәшуалар қериндашлири билән удулму удул туруп, Худаниң адими Давутниң әмри бойичә нөвәтлишип мәдһийә-мунаҗат, тәшәккүр-рәхмәтләр ейтип туратти.
25 Маттания, Бакбукия, Обадия, Мәшуллам, Талмон билән Аккублар дәрвазивәнләр болуп, сепил қовуқлириниң амбарлириға қарайтти.
26 Бу кишиләр Йозадакниң нәвриси, Йәшуаниң оғли Йоякимниң күнлиридә, шуниңдәк валий Нәһәмия билән тәвратшунас каһин Әзраниң күнлиридә вәзипигә тайинланған.□

Йеңи сепилниң Худаға атап тапшурулуши

□ **12:10 «Йояда»** — яки «Йәһояда». □ **12:14 «Мелику»** — яки «Маллуқ». **«Шәбания»** — бәзи қедимий көчүрмиләрдә «Шекания» дейилиду. □ **12:20 «Саллай»** — яки «Саллу». □ **12:23 «Әлияшибниң нәвриси»** — ибраний тилида «Әлияшибниң оғли». **«тәзкиринамә»** — бу китап Тәвраттики «Тарих-тәзкирә» дегән қисим әмәс; «Тарих-тәзкирә»дә ундақ тизимлик йоқ. ■ **12:23** 1Тар. 9:10-34 □ **12:26 «бу кишиләр ... валий Нәһәмия билән тәвратшунас каһин Әзраниң күнлиридә вәзипигә тайинланған»** — Лавийлар вә каһинларниң нәсәбнамилири немишкә шунчә муһим? Өзиниң келип чиқиши испатланмиғанлар каһинлиқ хизмәттә яки ибадәтханидики Лавийларға аит хизмәттә болушқа муйәссәр болалмайтти. Бүгүнгә қәдәр Йәһудийлар арисида кимләр Лавийлардин, кимләр каһинлар җамәтидин екәнлиги хатирилинип қалмақта.

27 Йерусалим сепилини *Худаға* атап тапшуруш мурасими өткүзүлидиған чағда,
жамаәт Лавийларни турған һәр қайси җайлардин издәп тепип, уларни тәшәккүр-
рәхмәтләр ейтиш, ғәзәл оқуш, чаң, тәмбур вә чилтарларни челишқа, хошал-
хурамлиқ билән атап тапшурулуш мурасими өткүзүшкә Йерусалимға елип
кәлди.
28 Ғәзәлкәшлар Йерусалимниң әтрапидики түзләңликтин, Нитофатлиқларниң
йеза-кәнтлиридин,
29 Бәйт-Гилгалдин, Геба билән Азмавәт етизлиқлиридин жиғилған еди; чүнки
ғәзәлкәшлар Йерусалимниң төрт әтрапиға өзлиригә мәһәллә-қишлақлар
қурувалған еди.
30 Каһинлар билән Лавийлар өзлирини паклиди, андин хәлиқни вә сепил
дәрвазилирини һәм сепилниң өзиниму паклиди.
31 Мән *Нәһәмия* Йәһуданиң әмирлирини башлап сепилға чиқип, тәшәккүр-
һәмдусана оқуйдиған икки чоң әтрәт адәмни уюштурдум, бир әтрәт сепилниң
оң тәрипидә «Тезәк қовуқи»ға қарап маңди,
32 уларниң арқисидин Һошая билән Йәһуданиң әмирлириниң йерими маңди;
33 йәнә Азария, Әзра, Мәшуллам,
34 Йәһуда, Бинямин, Шемая, Йәрәмияму маңди;
35 шуниңдәк каһинларниң оғуллиридин бәзилири қоллириға канай алған һалда
маңди: — Улардин Йонатанниң оғли Зәкәрия бар еди (Йонатан Шемаяниң оғли,
Шемая Маттанияниң оғли, Маттания Микаяниң оғли, Микая Заккурниң оғли,
Заккур Асафниң оғли еди).
36 Униң қериндашлиридин Шемая, Азарәл, Милалай, Җилалай, Маайи, Нәтанәл,
Йәһуда, Һананиялар бар еди; улар қоллириға Худаниң адими Давутниң
сазлирини елишқан еди; тәвратшунас Әзра уларниң бешида маңған еди.
37 Улар «Булақ қовуқи»ға келип «Давутниң шәһири»ниң пәләмпийигә чиқип,
«Давутниң ордиси»дин өтүп, күнчиқиш тәрәптики «Су қовуқи»ға кәлди.
38 Тәшәккүр-һәмдусана оқуйдиған иккинчи әтрәт сол тәрәп билән маңди, мән
вә жамаәтниң йерими уларниң арқидин меңип, сепил үстидә «Хумданлар
мунари»дин өтүп, удул «Кәң сепил»ғичә меңип,□
39 «Әфраим қовуқи», «Кона қовуқ», «Белиқ қовуқи» үстидин өтүп, «Һананийәл
мунари» вә «Йүзниң мунари»дин өтүп, удул «Қой қовуқи»ға келип, андин
«Қаравуллар қовуқи»да тохтидуқ. □
40 Андин тәшәккүр-һәмдусана оқуйдиған икки әтрәт адәм Худаниң өйидә өз
орунлирида турди; мән билән әмәлдарларниң йеримиму шу йәрдә турдуқ;
41 каһинлардин Елиаким, Маасейаһ, Минямин, Мигая, Әлйойинай, Зәкәрия билән
Һананиялар карнайлирини елип турушти;
42 йәнә Маасейаһ, Шемая, Әлиазар, Уззи, Йәһоһанан, Малкия, Елам билән Езәрму
турушти; ғәзәлкәшләр Йизрақияниң йетәкчилигидә жараңлиқ ғәзәл оқушти.
43 Шу күни жамаәт наһайити чоң көләмлик қурбанлиқларни сунди һәм бәк хошал
болуп кетишти, чүнки Худа уларни зор шатлиқ билән шатландурған еди; аяллар
билән балиларму шундақ шатланди; Йерусалимдики бу хошаллиқ садалири
жирақ-жирақларға аңланди.

Лавийлар билән каһинларға керәклик нәрсиләрниң һазирлиниши

44 У чағда бир қисим кишиләр көтәрмә қурбанлиқлар, дәсләпки пишқан һосуллар
вә өшриләрни сақлайдиған ғәзнә-амбарларға мәсъул болушқа тайинланди; һәр
қайси шәһәрләрдики етизлиқлардин, Тәврат қанунида каһинларға вә Лавийларға

□ **12:38 «сол тәрәп»** — ибраний тилида «тәтүр тәрәп». □ **12:39 «Йүзниң мунари»** — яки «Меаһниң мунари». **«Қаравуллар қовуқи»** — яки «Зиндан дәрвазиси».

беришкә бәлгүләнгән үлүшләр шу йәрдә сақлинатти. Чүнки Йәһуда хәлқи өз
хизмитидә туруватқан каһинлар билән Лавийлардин хошал еди.
45 *Каһинлар билән Лавийлар*, ғәзәлкәшләр билән дәрвазивәнләрму, өз Худасиниң
тапилиған вәзиписини вә шуниңдәк паклаш вәзиписиниң һәммисини Давутниң
вә униң оғли Сулайманниң әмри бойичә өтәйтти. ■
46 Чүнки қедимдә, Давутниң вә Асафниң күнлиридә, ғәзәлкәшләргә йетәкчилик
қилишқа һәм Худаға тәшәккүр-һәмдусана күйлирини оқушқа йетәкчиләр болған
еди.
47 Зәруббабәлниң күнлиридә вә Нәһәмияниң күнлиридә ғәзәлкәшләрниң вә
дәрвазивәнләрниң үлүшлирини, һәр күнлүк тәминатини пүткүл Исраил
хәлқи берәтти; улар йәнә Лавийлар үчүн муқәддәс һесапланған нәрсиләрни
үләштүрүп берәтти; Лавийларму муқәддәс һисабланған нәрсиләрдин Һаруннниң
әвлатлириға берип туратти.

13

Аммонийлар билән Моабийларниң муқәддәс өйгә киришигә рухсәт қилинмаслиғи

1 Шу күндә Мусаниң китави жамаәт алдида оқуп берилди, китапта: Аммонийлар
билән Моабийлар мәңгү Худаниң жамаитигә кирмисун, ■
2 Чүнки улар Исраилларни озуқлуқ вә су әкилип қарши алмай, әксичә уларни
қарғашқа Балаамни ялливалған; һалбуки, Худайимиз у қарғашларни бәхит-
бәрикәткә айландуриватқан, дәп йезилған сөзләр чиқти. □ ■
3 Шундақ болдики, жамаәт бу қанун сөзлирини аңлап барлиқ шалғут кишиләрни
илған чиқиривәтти.

Тобияниң өй сайманлириниң чиқирип ташлиниши

4 Бу иштин авал, Худайимизниң өйиниң ғәзнисини башқурушқа мәсъул каһин
Әлияшиб Тобияниң туққини болуп, □
5 униңға кәңри бир өйни тәйярлап бәргән еди. Шу өйдә илгири ашлиқ һәдийәләр,
мәстики, қача-қуча, шуниңдәк Лавийлар, ғәзәлкәшләр вә дәрвазивәнләргә
беришкә буйрулған ашлиқ өшриләр, йеңи шарап вә йеңи зәйтун мейи, шундақла
каһинларға аталған «көтәрмә қурбанлиқ»лар сақлинатти.
6 Бу вақитларда мән Йерусалимда әмәс едим; чүнки Бабил падишаси
Артахшаштаниң оттуз иккинчи жили мән падишаниң йениға қайтип кәткән
едим; бир мәзгилдин кейин мән йәнә падишадин рухсәт елип
7 Йерусалимға қайтип барсам, Әлияшибниң Худаниң өйидики һойлиларда
Тобияға өй һазирлап бәргәнлигидәк рәзил ишни уқтум.
8 Бу иш мени қаттиқ азаплиди, мән Тобияниң өйидики барлиқ өй жаһазлирини
қоймай талаға ташлатқузивәттим.
9 Мән йәнә әмир қилип, у өйләрни паклатқузуп, андин Худаниң өйидики қача-
қуча, ашлиқ һәдийәләр билән мәстикни у йәргә әкиргүзүп қойдум.

Лавийларға һәдийә қилинидиған өшриләрниң яңливаштин бекитилиши

■ **12:45** 1Тар. 25 ■ **13:1** Қан. 23:2, 4, 5 □ **13:2 «Худайимиз у қарғашларни бәхит-бәрикәткә айландуриватқан»** — «Қан.» 23:5ни көрүң. «Рут»дики «қошумчә сөз»имиздә шу иш тоғрилиқ тохтилимиз. ■ **13:2** Чөл. 22:5; Йә. 24:9 □ **13:4 «каһин Әлияшиб Тобияниң туққини болуп...»** — яки «каһин Әлияшиб Тобия билән қоюқ мунасивәттә болуп...».

10 Мән йәнә хәқләрниң Лавийларниң елишқа тегишлик үлүшлирини бәрмигәнлигини, һәтта вәзипигә қоюлған Лавийлар билән ғәзәлкәшләрниң һәр бириниң өз йәр-етизлиғиға қечип кәткәнлигини байқидим;
11 шуңа мән әмәлдарлар билән соқушуп, уларни әйипләп: — Немишкә Худаниң өйи шундақ ташливетилди?! — дәп, *Лавийларни* жиғип уларни илгәрки орниға яңливаштин турғуздум. □
12 Андин барлиқ Йәһудийә хәлқи ашлиқ өшрисини, йеңи шарап вә йеңи зәйтун мейини ғәзнә-амбарлириға елип келип тапшурди.
13 Мән ғәзнә-амбарларға мәсъул болушқа ғәзничи-амбарчиларни тайинлидим; улар каһин Шәләмия, тәвратшунас Задок билән Лавийлардин болған Пидая еди; уларниң қол астида Маттанияниң нәвриси, Заккурниң оғли Һанан бар еди; чүнки буларниң һәммиси садиқ, ишәшлик дәп һесаплинатти; уларниң вәзиписи қериндашлириға тегишлик үлүшләрни үләштүрүп бериш еди.
14 — «Аһ Худайим, мошу иш йүзисидин мени яд әйлигәйсән, Худайимниң өйи вә униңға аит хизмәтләр үчүн көрсәткән меһримни өчүрүвәтмигәйсән!»□

Хәлиққә шабат күнини һөрмәтләшни җекиләш

15 Шу күнләрдиму мән Йәһудийәдә бәзиләрниң шабат күнлиридә шарап көлчәклирини чәйләватқинини, өнчиләрни бағлап, буларни вә шуниңдәк шарап, үзүм, әнҗир вә һәр хил жүкләрни ешәкләргә артип, тошуп жүргәнлигини көрдүм; улар буларни Йерусалимға шабат күнидә елип кирди; уларниң мошу аш-түлүкләрни сетип жүргән күни мән уларни гувалиқ берип агаһландуруп қойдум.
16 Йәнә Йәһудийәдә туруватқан бәзи Турлуқлар белиқ вә һәр хил мал-таварларни тошуп келип шабат күни Йәһудийәликләргә сатидикән, йәнә келип буларни Йерусалимда сатидикән! □
17 Шу сәвәптин мән Йәһудийә әмирлири билән соқушуп, уларни әйипләп: — Силәрниң шабат күнини булғап, рәзил иш қилғиниңлар немиси? ■
18 Илгири ата-боваңлар охшаш ишни қилған әмәсму, шуниң билән Худайимиз бизниң бешимизға вә бу шәһәргә һазирқи бу балаю-апәтни яғдурған әмәсму? Әнди силәр шабат күнини булғап, Исраилниң бешиға Худаниң ғәзивини техиму яғдуридиған болдуңлар, дедим.
19 Шуңа, шундақ болдики, шабат күнидин илгири, гугум сайиси Йерусалим қовуқлириға чүшкән вақтида, мән шәһәр қовуқлирини етишни буйрудум вә шуниңдәк шабат күни өтүп кәткичә қовуқларни ачмаслиқ тоғрисида буйруқ чүшүрдум. Мән йәнә һеч қандақ жүкниң тошулуп қовуқлардин киргүзүлмәслиги үчүн хизмәткарлиримниң бәзилирини шәһәр қовуқлириға күзәтчи қилип турғузуп қойдум. □
20 Шундақ болсиму содигәрләр вә һәр хил мал-тавар сатидиғанлар бир-икки қетим Йерусалимниң сиртида түниди.
21 Мән уларни агаһландуруп: — Силәр немишкә сепилниң алдида түнәйсиләр? Йәнә шундақ қилидиған болсаңлар, мән үстүңларға қол салимән, девидим, улар шуниңдин башлап шабат күнидә кәлмиди. □

□ **13:11 «Лавийларни жиғип»** — ибраний тилида «уларни жиғип». □ **13:14 «униңға аит хизмәтләр»** — яки «униң (йәни, ибадәтханиниң) хизмәтчилири». □ **13:16 «Йәһудийәдә туруватқан..»** — яки «Йерусалимда туруватқан..». Ибраний тилида «шу йәрдә туруватқан..». ■ **13:17** Мис. 20:8; Лав. 19:30 □ **13:19 «шабат күнидин илгири»** — оқурмәнләрниң есидә барки, оттура шариқтә йеңи күн кәчтә, күн петиши билән башлиниду (мәсилән, «Яр.» 1:5ни көрүң). □ **13:21 «мән үстүңларға қол салимән»** — ибраний тилида «үстүңларға бир қол әвәтимән» — Бу ибраний тилида (йеник бир ипадә болғачқа) жумурлуқ гәп еди.

22 Андин шабат күнининң муқәддәслигини сақлаш үчүн, мән Лавийларға: —
Өзүңларни пакланлар; андин келип сепил дәрвазилирини бекиңлар, дедим.
— «И Худайим, мошу иш йүзисидинму мени яд әйлигәйсән, Өзүңниң зор
өзгәрмәс муһәббитиң билән мени айиғайсән!»

Ят әлликләр билән никаһлинишниң мәнъи қилиниши

23 Шу күнләрдә мән йәнә Ашдод, Аммон вә Моаб қизлирини хотунлуққа алған
бәзи Йәһудаларни байқидим.
24 Уларниң пәрзәнтлириниң йерими Ашдодчә сөзләйдикән (вә яки жуқурики
әлләрниң бириниң тилида сөзләйдиған) вә Йәһудий тилида шөзләлмәйдикән.
25 Мән уларни *соқушуп* әйиплидим, уларни қарғидим, бир нәччисини уруп
чач-сақаллирини юлдум, Худаниң нами билән қәсәм ичкүзүп: — Силәрниң
қизлириңларни уларниң оғуллириға бәрмәйсиләр, оғуллириңларғиму,
өзүңларғиму улардин қиз алмайсиләр!
26 Исраил падишаси Сулайман мошундақ ишларда гуна садир қилған әмәсму?
Нурғун әлләр арисида униңға охшаш һеч қандақ падиша йоқ еди; у өз Худаси
тәрипидин сөйүлгән, Худа уни пүткүл Исраил үстигә падиша қилип тиклигән
болсиму, лекин һәтта униму ят әллик аяллар аздуруп гунаға патқузған. ■
27 Әнди силәрниң гепиңларға кирип бундақ чоң рәзиллик қилип, ят әллик
қизларни елип Худайимизға вапасизлиқ қилимизму? — дедим.
28 Баш каһин Әлияшибниң нәвриси, Йояданиң оғуллиридин бири Һоронлуқ
Санбаллатниң күйоғли еди; мән уни йенимдин қоғливәттим.
29 — «И Худайим, Сән уларни ядиңда тутқайсән, чүнки улар каһинлиққа дағ
тәккүгүчиләр, каһинлиқ һәм Лавийларға тәвә әһдиниму булғиғучилардур!».
30 Шуниң билән мән уларни ят әлликләрниң булғашлиридин нери қилип
пакландурдум вә каһинлар билән Лавийларниң вәзипилириниму *яңливаштин*
бәлгүләп, һәр кимни өзиниң ишиға егә қилдим.
31 Мән йәнә өз вақтида отун-яғач елип келиниши вә дәсләпки һосулни йәткүзүп
турушқиму адәм орунлаштурдум.

«Аһ Худайим, мени ядиңда тутуп, маңа шапаәт көрсәткәйсән!».

■ **13:26** 1Пад. 11:4; 1Пад. 3:13; 2Тар. 1:12

Әстәр

Падиша Аһашверошниң вәзир-вузраларға катта зияпәт бериши

1 Аһашверош (һиндистандин һәбәшистанғичә бир йүз жигирмә йәттә өлкигә
һөкүмранлиқ қилған Аһашверош)ниң тәхттики күнлиридә шундақ бир вақиә
болди: —□
2 Шу күнләрдә, у падиша Аһашверош Шушан қәлъәсидики шаһанә тәхтидә
олтарғинида, □
3 у сәлтәнәт сүрүп үчинчи жили барлиқ әмирлири вә бәг-һакимлириға
зияпәт бәрди; Парс вә Медианиң қошуни, шуниңдәк һәр қайси өлкиләрниң
есилзадилири вә бәглириниң һәммиси униң һозуриға һазир болди. □
4 У сәлтәнитиниң байлиғиниң шану-шәвкити вә һәйвитиниң катта жуласини көп
күнләр, йәни бир йүз сәксән күн көргәзмә қилди. □
5 Бу күнләр өтүп кәткәндин кейин падиша йәнә Шушан қәлъәсидики барлиқ
хәлиққә чоң-кичик демәй, ординиң чарбеғидики һойлида йәттә күн зияпәт
бәрди.
6 У йәр ақ вә көк кәндир жиптин тоқулған пәрдиләр билән безәлгән болуп,
бу пәрдиләр мәрмәр таш түврүкләргә бекитилгән күмүч һалқиларға ақ рәңлик
кәндир жип вә сөсүн жуңлуқ шойнилар билән есилған еди; ақ қашташ вә ақ
мәрмәр ташлар, сәдәп вә қара мәрмәр ташлар ятқузулған мәйдан үстигә алтун-
күмүчтин ясалған диванлар қоюлған еди. □
7 Ичимликләр алтун жамларда тутуп ичиләтти; жамлар бир-биригә охшимайтти;
шаһанә мәй-шараплар падишаниң сәлтәнитигә яриша мол еди.
8 Шарап ичиш қаидиси бойичә, зорлашқа рухсәт қилинмайтти; чүнки падиша
ордидики барлиқ ғожидарларға, һәр кимниң ичиши өз хаһиши бойичә болсун,
дәп бекитип бәргән еди.
9 Ханиш Ваштиму падиша Аһашверошниң ордисида аяллар үчүн зияпәт бәрди.

Ханиш Ваштиниң ярлиққа қаршилиқ көрситиши

10 Йәттинчи күни Аһашверош падиша шараптин кәйпи чағ болғинида, алдида
хизмитидә турған Мәһуман, Бизта, Һарбона, Бигта, Абагта, Зетар, Каркас дегән
йәттә һәрәмъағисини □
11 ханиш Ваштиниң пухралар вә әмирләрниң алдида гөзәллигини көрсәтсун
дәп, уни ханишлиқ тажини кийип келишкә чарқирғили әвәтти; чүнки у толиму
чирайлиқ еди.

□ **1:1 «Аһашверош»** — Парс императори болған мошу «Аһашверош» «Ксәрксис И»ниң өзи шу (миладийәдин илгири 486-464-жиллар). Испат барки, «Аһашверош» (парс тилида «Аһашверош», грек тилида «Ксәрксис» дейилиду) дегән сөз кишиниң исми болмастин, бәлки Парс императориниң умумий бир унвани еди. **«һәбәштан»** — һазирқи Ефиопийә. □ **1:2 «Шушан»** — гаһи вақитларда «Суза» дәп атилиду. □ **1:3 «Медианиң қошуни»** — бәзи алимлар бу сөзни «Медианиң қошун сәрдарлири» дәп чүшиниду. □ **1:4 «У ... зияпәт бәрди... ...сәлтәнитиниң байлиғиниң шану-шәвкити вә һәйвитиниң катта жуласини... көргәзмә қилди»** — бәзи тарихшунаслар шу катта зияпәтниң мәхсити Парс империйәсиниң Җаван (Гретсийә)гә тажавуз қилишини планлаш вә тәйярлиқ көрүш үчүн еди, дәп қарайду. □ **1:6 «ақ қашташ»** — яки «қизил мәрмәр». □ **1:10 «йәттә һәрәмъағиси»** — һәрәмъағилири ордидики нурғун ишларда муһим орунда туридиған хизмәтчиләр болуп, көп һалларда улар орда тоқаллирини башқуруш ишиға мәсъул болатти. Улар пичиветилгән әрләр болуп, қизларға чеқилмайтти вә пәрзәнтму қалдуралмайтти.

12 Лекин һәрәмъағилири ханиш Ваштиға падишаниң әмрини йәткүзгәндә, у келишни рәт қилди; шуниң билән падиша интайин ғәзәплинип, униң қәһри өрлиди.

Ваштиниң ханишлиқтин қалдурулуши

13 Шу вақитларда падишаниң ишлири тоғрилиқ қанун-әһкамларни пишшиқ билгәнләрдин мәслиһәт сораш адити бар еди; шуңа падиша вәзийәтни пишшиқ чүшинидиған данишмәнләрдин сориди
14 (у чағда данишмәнләрдин униң йенида Каршина, Шетар, Адмата, Таршиш, Мәрәс, Марсена, Мәмукан қатарлиқ йәттә Парс билән Медианиң әмирлири бар еди; улар дайим падиша билән көрүшүп туратти, падишалиқта улар алдинқи қатарда туратти). □
15 Падиша улардин: — Ханиш Вашти мәнки падиша Аһашверошниң һәрәмъағилар арқилиқ йәткүзгән әмрим бойичә иш қилмиғини үчүн уни қанун бойичә қандақ бир тәрәп қилиш керәк? — дәп сориди.
16 Мәмукан падиша вә әмирләрниң алдида җавап берип: — Ханиш Вашти алийлириниң зитиға тегипла қалмай, бәлки падишасимиз Аһашверошниң һәр қайси өлкилиридики барлиқ әмирләр вә барлиқ пухраларниңму зитиға тәгди.
17 Чүнки ханишниң шу қилғини барлиқ аялларниң қулиқиға йәтсә, улар «Падиша Аһашверош: «Ханиши Ваштини йенимға елип келиңлар» дәп әмир қилса, у кәлмәпту!» дәп өз әрлирини мәнситмәйдиған қилип қойиду.
18 Парс вә Медиадики мәликә-ханимлар ханишниң бу ишини аңлап, бүгүнла падишаниң барлиқ бәг-әмирлиригә шуниңға охшаш дәйдиған болиду, шуниң билән мәнситмәслик вә хапилиқ үзүлмәйду. □
19 Падишасимға мувапиқ көрүнсә, алийлиридин мундақ бир ярлиқ чүшүрүлсун, шуниңдәк у Парслар вә Медиаларниң мәңгү өзгәртилмәйдиған қанун-бәлгүлимилири ичигә пүтүлгәйки, Вашти иккинчи падиша Аһашверошниң һозуриға кәлмигәй; униң ханишлиқ мәртивиси униңдин яхши бирисигә берилгәй. □
20 Алийлириниң җакалиған ярлиғи пүтүн сәлтәнитигә йетип аңланған һаман (униң сәлтәнитиниң зимини бепаян болсиму), аялларниң һәр бири өз еригә, мәйли чоң болсун кичик болсун уларға һөрмәт қилидиған болиду, — деди.
21 Мәмуканниң бу гепи падиша билән әмирлирини хуш қилди; падиша униң гепи бойичә иш көрди.
22 У падишаниң барлиқ өлкилиригә, һәр бир өлгигә өз йезиғи билән, һәр қайси әл-милләткә өз тили билән хәтләрни әвәтип: «Һәр бир әр киши өз аилиси ичидә ғоҗайин болсун, шундақла өз ана тили билән сөзлисун» дегән әмирни чүшүрди. □

2

Йеңи ханиш таллаш

□ **1:14 «дайим падиша билән көрүшүп туратти»** — ибраний тилида «дайим падишаниң йүзини көрүп туратти». □ **1:18 «...хапилиқ үзүлмәйду»** — ибраний тилида «....хапалиқ купайә болиду» яки «...хапалиқ йетәрлик болиду!». □ **1:19 «Парслар вә Медиаларниң мәңгү өзгәртилмәйдиған қанун-бәлгүлимилири ичигә пүтүлгәйки...»** — оқурмәнләргә аянки, Парс-Медиа империйәсиниң барлиқ қанунлири чиқирилғандин кейин қәтъий өзгәртишкә, бекар қилишқа болмайду, дәп бекитилгән. □ **1:22 «өз ана тили билән сөзлисун»** — бу сөзниң мәхсити бәлким әр кишиниң өз өйидә қайси тилниң ишлитилишигә һоқуқи бар дәп тәкитләш үчүн болса керәк.

1 Бу ишлар өтүп, падиша Аһашверошниң ғәзиви бесилғанда, у Ваштини сеғинип,
униң қилғинини һәм униң үстидин чиқирилған ярлиғи һәққидә әсләп ойлинип
қалди. □
2 Шу сәвәптин падишаниң хизмитидә турған ғожидарлар униңға: — Алийлири
үчүн саһибҗамал яш қизларни издәп тепип кәлтүргәйла;
3 алийлири падишалиғидики һәр қайси өлкиләрдә барлиқ гөзәл қизларни жиғип,
Шушан қәлъәсидики һәрәмсарайға кәлтүрүшкә әмәлдарларни тәйингәйла;
қизлар ордидики қиз-аялларға мәсъул болған һәрәмъағиси Һегайниң қолиға
тапшурулғай; уларға керәклик упа-әңликләр тәминләнгәй.
4 Алийлирини сөйүндүргән қиз Ваштиниң орнини бесип ханиш болсун, деди.
Бу гәп падишани хуш қилди вә у шундақ қилди.

Әстәрниң ордиға киргүзүлүши

5 Шушан қәлъәсидә Бинямин қәбилисидин, Кишниң әвриси, Шимәйниң нәвриси,
Яирниң оғли Мордикай исимлиқ бир Йәһудий бар еди
6 (Киш болса Бабил падишаси Небоқаднәсар Йәһуда падишаси Йәконияһ билән
бир топ кишиләрни тутқун қилип Йерусалимдин әкәткәндә, улар билән биллә
әсир қилинип кетилгән еди). ■
7 Мордикай өзиниң тағисиниң қизи Һадассаһни (йәни Әстәр) беқип чоң қилған
еди, чүнки униң ата-аниси йоқ еди. Бу қиз гөзәл, тәқи-турқи келишкән еди; ата-
аниси өлүп кәткән болғачқа Мордикай уни өз қизи қатарида беқип чоң қилған
еди.
8 Падишаһниң әмри вә ярлиғи җакаланғандин кейин нурғун қизлар Шушан
қәлъәсигә кәлтүрүлүп Һегайниң қолиға тапшурулди; шундақ болдики, Әстәрму
ордиға кәлтүрүлүп ордидики қиз-аялларға мәсъул болған Һегайниң қолиға
тапшурулди.
9 Әстәр Һегайға яққан болуп, у униңға илтипат көрсәтти; у тезла униңға упа-
әңлик вә тегишлик йемәкликләрни тәминлиди һәм ордидин униңға талланған
йәттә кенизәкни бәрди; андин уни кенизәклири билән һәрәмсарайниң әң есил
җайидин орун бәрди.
10 Әстәр өзиниң миллити вә теги-тәктини һеч кимгә ейтмиди, чүнки Мордикай
униңға буни ашкарилимаслиқни тапилиған еди.
11 Мордикай Әстәрниң һал-әһвалидин хәвәр тепиш вә униңға қандақ муамилә
қилинидиғанлиғини билиш үчүн, һәр күни һәрәмсарайниң һойлиси алдида
айлинип жүрәтти.
12 Қизларға аит рәсмийәт бойичә, һәр бир қизниң ордиға кирип падиша
Аһашверош билән биллә болуш нөвитидин авал, он икки ай бәдинини тазилиши
керәк еди, чүнки қизларниң «тазилиниш күнлири» мундақ йол билән ада
қилинатти: — алтә ай мурмәкки мейи билән, алтә ай әтир-әңлик вә шундақла
қизларниң бәдинини пакизлайдиған башқа буюмлар билән пәрдаз қилиниши
керәк еди.
13 Қиз падишаниң һозуриға киридиған чағда мундақ қаидә бар еди: — Ордиға
киргәндә униң немә тәливи болса, шулар һәрәмсарайдин униңға бериләтти.
14 Қиз ахшими кирип кетип, әтиси әтигәндә қайтип чиққанда һәрәмсарайниң
«иккинчи бөлүм»игә қайтурулуп, тоқал-кенизәкләргә мәсъул болған падишаниң
һәрәмъағиси Шаашғазниң қолиға тапшурулатти; падиша у қизға амрақ болуп
қелип, исмини атап чақирмиғичә, у иккинчи ордиға кирип падиша билән биллә
болмайтти.

□ **2:1 «әсләп ойлинип қалди»** — ибраний тилида бу сөзләрдин бир хил пушайманниң пуриғи чиқиду. ■ **2:6** 2Пад. 24:14

15 Мордикайниң тағиси Абихаилниң қизи Әстәр, йәни Мордикай өз қизи қилип
беқивалған қизниң падиша билән биллә болушқа кириш нөвити кәлгәндә, у
қизларға мәсъул болған падишаниң һәрәмъағиси Һегай өзигә тәйярлап бәргән
нәрсиләрдин башқа һеч нәрсини тәләп қилмиди. Әстәрни көргәнләрниң
һәммиси уни яқтуруп қалатти.

Әстәрниң ханиш қилип тиклиниши

16 Падиша Аһашверош сәлтәнәт сүрүп йәттинчи жилиниң онинчи ейиға, йәни
Тәбәт ейиға кәлгәндә, Әстәр униң билән биллә болушқа шаһанә ордиға башлап
кирилди . □
17 Падиша Әстәрни башқа барлиқ қизлардин яхши көрүп қалғачқа, шундақла
Әстәр униң илтипати һәм амрақлиғиға еришкән болғачқа, падиша ханиш тажини
униң бешиға кийдүрүп, уни Ваштиниң орниға ханиш қилип тиклиди.
18 Андин падиша өзиниң барлиқ әмирлири вә бәг-һакимлириға Әстәрниң иззәт-
һөрмити үчүн катта зияпәт бәрди; у йәнә һәр қайси өлкиләргә баж-алвандин азат
мәзгил болсун дәп елан чиқарди һәмдә шаһанә байлиқлиридин сехийлиқ билән
инъамларни бәрди.□

Мордикайниң сүйқәстни паш қилиши

19 Иккинчи қетим қизлар шундақ жиғилған вақитта Мордикайниң орда
дәрвазисида олтиридиған орни бар болған еди □
20 (Әстәр Мордикайниң тапилиғини бойичә, өзиниң миллити вә теги-тәктини
йәнила башқиларға ейтмиған еди; чүнки Әстәр Мордикайниң гепини илгири
бақҡан вақтида аңлиғандәк аңлайтти).
21 У күнләрдә, Мордикай орда дәрвазисидики орнида олтарған вақтида,
падишаниң Бигтан вә Тәрәш дегән икки дәрвазивән һәрәмъағиси падиша
Аһашверошқа ғәзәплинип, униңға қол селишни қәстләватқан еди.
22 Бу сүйқәстни Мордикай сезип қелип, уни ханиш Әстәргә ейтти; Әстәр бу ишни
Мордикайниң намида падишаға сөзләп бәрди.
23 Бу иш сүрүштә қилинивиди, раст болуп чиқти вә у иккиси дарға есилди. Бу
вақиә падишаниң көз алдида тарих-тәзкирә китавида пүтүлди.

3

Һаманниң Йәһудийларниң нәслини йоқитиш сүйқәсти

1 Бу ишлардин кейин падиша Аһашверош Агагийлардин болған Һаммидатаниң
оғли Һаманниң мәнсивини өстүрди; падиша униң орнини өстүрүп, өзи билән
биллә ишләйдиған барлиқ әмирләрниңкидин жуқури қилди.

□ **2:16 «йәттинчи жилиниң онинчи ейи»** — «Әстәр» дегән китапта айлар әгәр сан бойичә елинған болса, ибраний календаридики вақитни көрситиду. Әгәр айлар исми билән елинған болса, Парс календаридики вақитни көрситиду. Ушбу айәттики вақит тәхминән миладийәдин илгәрки 478-жилниң он иккинчи ейиға тоғра келиду. □ **2:18 «баж-алвандин азат мәзгил болсун дәп елан чиқарди»** — яки «дәм елиш болсун дәп елан чиқарди». Ибраний тилида ««бир «азат» жақалиди». □ **2:19 «Иккинчи қетим қизлар шундақ жиғилған вақит»** — бу «жиғилиш» дегәнниң немә екәнлиги һазир ениқ әмәс. Бәзи алимлар падиша Әстәрни ханиш дәп тиклигәндин кейин, иккинчи бир тоқални алмақчи еди, дәп қарайду. «Мордикайниң орда дәрвазисида олтиридиған орни бар еди» дегән сөзләр Мордикайниң мәнсәпдар болуп тикләнгәнлигини көрситиду. Чүнки шу күнләрдә мәлум жайниң әмәлдарлири яки ақсақаллири, шундақла сорақчилар иш бежириш үчүн шәһәр дәрвазисида яки орда дәрвазисида олтиратти.

2 Падиша униң һәққидә әмир қилғачқа, орда дәрвазисида турған падишаниң
барлиқ әмәлдарлири Һаманниң алдида тазим қилип баш уратти; лекин
Мордикай болса Һаманға нә тазим қилмиди, нә баш урмиди. □
3 Орда дәрвазисида турған падишаниң хизмәткарлири Мордикайдин: — Сили
немишкә падишаниң әмригә хилаплиқ қилидила? — дәп сорайтти.
4 Шундақ болдики, улар һәр күни несиһәт қилишқан болсиму, у қулақ
салмиғандин кейин, улар: — Қени, Мордикайниң қилған бу ишиға йол қоюламду-
йоқ, бир көрәйличу, дәп буни Һаманға ейтти; чүнки у уларға өзиниң Йәһудий
екәнлигини ейтқан еди. □
5 Һаман Мордикайниң өзигә баш уруп тазим қилмиғанлиғини көрүп қаттиқ
ғәзәпләнди.
6 Лекин у «Мордикайниң үстигә қол селишни кичиккинә бир иш» дәп һесаплиди;
чүнки улар Мордикайниң миллитини униңға дәп қойған еди; шуңа Һаман
Аһашверошниң пүткүл падишалиғидики Йәһудийларни, йәни Мордикайниң
хәлқини бирақла йоқитиш йолини издәп жүрди.

Һаманниң Йәһудийларниң нәслини қурутуветишни қәстлиши

7 Падиша Аһашверошниң он иккинчи жили биринчи айда, йәни Нисан ейида,
бириси Һаманниң алдида *қутлуқ* ай-күнни бекитиш үчүн һәр күн, һәр ай бойичә
«пур», йәни чәк ташливиди, он иккинчи айға, йәни «Адар ейи»ға чиқти. □
8 Һаман падиша Аһашверошқа: — Падишаһлиқлириниң һәр қайси өлкилиридики
әл-милләтләр арисида чечилип яшаватқан бир хәлиқ бар; уларниң қанун-
бәлгүлимилири башқа хәлиқләрниңкигә охшимайду, улар алийлириниң
қанун-бәлгүлимилиригиму бойсунмайду; шуңа уларниң яшишиға йол қоюш
алийлириға һеч пайда йәткүзмәйду.
9 Әгәр падишасимға лайиқ көрүнсә, уларни йоқитиш тоғрилиқ ярлиқ пүтүп
чүшүргәйла; мана мән өз йенимдин он миң талант күмүчни алийлириниң
ғәзнилиригә селиш үчүн падишалиқниң ишлирини башқуридиған хадимларниң
қолиға тапшуримән, деди.□
10 Шуниң билән падиша өзиниң бармиғидин үзүкни сийрип чиқирип,
Йәһудийларниң рәқиби, Агагий Һаммидатаниң оғли Һаманға берип:

□ **3:2 «...Мордикай болса Һаманға нә тазим қилмиди, нә баш урмиди»** — Мордикайниң тазим қилмаслиғи яки баш урмаслиғиниң сәвәви бәлким Тәвраттики «Қан.» 25:17-19дики хатирә түпәйлидин болса керәк. Һаман Амаләк еди, Амаләкләр болса Исраилниң кона рәқиби еди. Һаман әслидә Самуил пәйғәмбәр өлтүргән Амаләк болған Агаг падишаниң әвлади болғачқа, бәлким Йәһудий хәлқигә техиму өч болуши мүмкин («Мис.» 17:8-16, «1Сам.» 15:17-23, «Қан.» 25:17-19ни көрүң). Мәлум бир кишигә тазим қилиш Тәвратқа хилап иш әмәс. Тәврат дәвридә Исраиллар өз падишалириға шундақ тазим қилатти яки гаһи вақитларда бир-биригә тазим қилатти. «Яр.» 23:7, «1Сам.» 24:8, «2Сам.» 14:4, «1Пад.» 1:16ни көрүң. У «бутпәрәслик» һесапланмайтти. □ **3:4 «Мордикайниң қилған бу ишиға йол қоюламду-йоқ, бир көрәйличу?»** — ибраний тилида «Мордикайниң ишлири туралямду-йоқ, бир көрәйличу?» дейилиду. Башқа бир хил тәржимиси: — «Қени Мордикай гепидә ахириғичә чиң туралямдикин, бир көрәйличу?». □ **3:7 ««пур», йәни чәк ... он иккинчи айға, йәни «Адар ейи»ға чиқти»** — чәкниң он иккинчи айға чиқиши интайин әҗайип иш еди. Биз шу иш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **3:9 «он миң талант»** — бир «талант»ниң топтоғра қанчилик екәнлиги һазир бизгә намәлум, Парс империйәси бойичә бәлким 34-45 килограм болуши мүмкин; шуңа 10000 талант күмүч бәлким аз дегәндә 340 тонничә болатти; бу пәвқулъаддә көп пул падишаниң жиллиқ кириминиң үчтин икки қисмиға баравәр болуп, пара һесаплинатти; шүбһисизки, мошу пара бәлким Йәһудий хәлқи йоқитилса, улар тапшуридиған баҗларниң орниға болсун дәп берилгән; лекин у Йәһудийлар тапшурушқа тегишлик баҗдин хеләла көп еди. Һаман «хәлиқ»ниң Йәһудий хәлқи екәнлигини тилға елишқа петиналмиди; чүнки бурунқи Парс императорлири Йәһудий хәлқигә чоң һөрмәт билдүрүп кәлгән еди.

11 — Шу күмүчләрни өзүңгә инъам қилдим, у хәлиқниму саңа тапшурдум, уларни
қандақ қилишни халисаң, шундақ қил! — деди.□

Падишаһниң Һаманниң Йәһудийларниң нәслини қурутушиға рухсәт қилиши

12 Андин биринчи айниң он үчинчи күни падишаниң мирзилири чақирилип,
ярлиқ Һаманниң барлиқ тапилиғини бойичә пүтүлди; у һәр қайси өлкиләргә
өз йезиғида, һәр қайси әл-милләткә өз тилида яздурулуп, һәр бир өлкиләрниң
валийлириға, һәр бир әл-милләтниң әмирлиригә әвәтилди; ярлиқ падиша
Аһашверошниң намида пүтүлгән болуп, униң үзүк мөһүри билән печәтләнди.
13 Ярлиқ мәктуплири чапарманларниң қоли билән падишалиқниң һәр қайси
өлкилиригә йәткүзүлди; униңда бир күн ичидә — Он иккинчи айниң, йәни
Адар ейиниң он үчинчи күни қери-яш, балилар вә аяллар демәй, барлиқ
Йәһудийларни қоймай қирип, өлтүрүп, нәсли қурутуветилсун, уларниң мал-
мүлки олжа қилинсун, дейилгән еди.
14 Шу ярлиқ һәр бир өлкидә жакалиниш үчүн, шундақла шу күни һәр бир хәлиқ
шундақ қилишқа тәйяр болуп туруши үчүн, мәктупниң көчүрмә нусхилири һәр
бир әл-милләткә елан қилинмақчи болди.
15 Чапарманлар падишаниң әмри бойичә дәрһал йолға чиқти; ярлиқ Шушан
қәлъәсиниң өзидиму елан қилинди. Бу чағда падиша Һаман билән шарап ичишкә
олтарған еди. Лекин Шушан шәһиридикиләр дәккә-дүккигә чөмүп кетишти.

4

Йәһудийларниң ярлиқ түпәйлидин қайғуға чөмүши вә роза тутуши

1 Мордикай болуватқан ишлардин хәвәр тапқандин кейин егинлирини житип,
үстигә бөз артип, вә усти-бешиға күл чечип, шәһәрниң оттурисиға чиқип
наһайити қаттиқ вә әләмлик пәряд көтәрди.
2 У орда дәрвазиси алдиға келип тохтап қалди; чүнки бөз йепинған һәр қандақ
адәмниң орда дәрвазисидин киришигә рухсәт йоқ еди.
3 Падишаһниң әмри вә ярлиғи йәткүзүлгән һәр қайси өлкиләрдә Йәһудийлар
арисида қаттиқ налә-пәряд көтирилди; улар роза тутуп, көз йеши қилип, жиға-
зерә қилди; нурғун кишиләр бөз йепинип күлдә еғинап йетишти.

Мордикайниң Әстәрдин падишадин рәһим тилишини тәләп қилиши

4 Әстәрниң хизмитидә болған дедәклири вә һәрәмъағилири бу ишни униңға
ейтивиди, ханишниң көңли интайин еғир болди; Мордикайниң бөзни ташлап,
кийивелишиға кийим-кечәк чиқартип бәрди, лекин Мордикай қобул қилмиди.
5 Шуниң билән Әстәр өзиниң хизмитидә болушқа падиша тайинлап әвәткән
һәрәмъағилиридин Һатақ исимлиқ бирини чақирип, уни Мордикайниң қешиға
берип, бу ишниң зади қандақ иш екәнлигини, немә сәвәптин болуватқанлиғини
тиң-тиңлап келишкә әвәтти.
6 Шуниң билән Һатақ орда дәрвазиси алдидики мәйданға келип Мордикай билән
көрүшти.
7 Мордикай бешиға кәлгән һәммә ишни, Һаман Йәһудийларниң нәслини
қурутуветиш үчүн падишаниң ғәзнилиригә тапшурушқа вәдә қилған күмүчниң
санини қалдурмай ейтип бәрди.

□ **3:11 «Шу күмүчләрни өзүңгә инъам қилдим»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әнди бу сениң пулуң болғандин кейин, қобул қилай».

8 Мордикай йәнә Һатаққа Шушанда җакаланған, Йәһудийларни йоқитиш
тоғрисидики ярлиқниң көчүрмисини Әстәрниң көрүп бекишиға йәткүзүп
беришкә тапшурди һәмдә униңға Әстәргә әһвални чүшәндүрүп, ордиға кирип
падиша билән көрүшүп өз хәлқи үчүн падишадин өтүнүп илтиҗа қилип бекишқа
үндәшни тапилиди.
9 Һатақ қайтип келип Мордикайниң гәплирини Әстәргә йәткүзди.
10 Әстәр Һатаққа Мордикайға ейтидиған гәпләрни тапшуруп, уни Мордикайниң
йениға йәнә әвәтти: —
11 «Падишаһниң барлиқ хизмәткарлири вә һәр қайси өлкә хәлиқлири, мәйли
әр болсун аял болсун, чақиртилмай туруп ички һойлиға, падишаниң һозуриға
өз мәйличә кирсә, падиша униңға илтипат көрситип алтун һасисини тәңләп
өлүмдим кәчүрүм қилмиса, ундақта у кишигә нисбәтән бешиға чүшидиған бирла
қанун-бәлгүлимә бардур: — у өлүм җазасини тартиду. Һазир мениң падиша
билән көрүшүшкә чақиртилмиғинимға оттуз күн болди».
12 Әстәрниң сөзлири Мордикайға йәткүзүлүвиди,
13 Мордикай муну гәпләрни Әстәргә йәткүзүшни һавалә қилди: —
«Сән көңлүңдә мән ордида яшаватимән, шуңа барлиқ башқа Йәһудийлардин
бехәтәр болуп қутулимән, дәп хиял әйлимә.
14 Әгәр бу чағда сән җим турувалсаң, Йәһудийларға башқа тәрәптин мәдәт вә
ниҗат чиқиши мумкин; лекин у чағда сән өз ата җәмәтиң билән қошулуп
йоқитилисән. Ким билсун, сениң ханишлиқ мәртивисигә еришкиниң дәл
бүгүнки мошундақ пәйт үчүн болғанму?».□
15 Әстәр Мордикайға мундақ дәп җавап қайтурди: —
16 «Сән берип, Шушандики барлиқ Йәһудийларни жиққин; мениң үчүн роза
тутуп, үч кечә-күндүз һеч йемәңлар, һеч ичмәңлар; мән һәм дедәклиримму
шундақ роза тутимиз. Андин кейин мән қанунға хилаплиқ қилип падишаниң
һозуриға киримән, маңа өлүм кәлсә, өләй!».
17 Шуниң билән Мордикай у йәрдин кетип, Әстәрниң тапилиғинидәк қилди.

5

Әстәрниң зияпәт өткүзүп падиша билән Һаманни меһман қилиши

1 Үчинчи күни Әстәр шаһанә кийимлирини кийип, ординиң ичкирики һойлисиға
кирип, падишаниң өйлириниң удулида турди; падиша болса өз шаһанә өйидики
тәхтидә, өйдин дәрвазиға қарап олтиратти.
2 Падиша ханиш Әстәрниң һойлида турғинини көрди; ханиш униң нәзиридә
илтипат тапқач, у қолидики алтун һасисини униңға тәңлиди. Әстәр алдиға келип
шаһанә һасиниң учиға қолини тәккүзди.
3 Падиша униңдин: — И ханишим Әстәр, бирәр ишиң бармиди? Немә тәливиң
бар? Һәтта падишалиғимниң йеримини тәләп қилсаңму шу саңа берилиду, деди.
4 — Әгәр алийлириға лайиқ көрүнсә, падишасимниң Һаманни елип өзлиригә
тәйярлиған зияпитимгә дахил болуп қәдәм тәшрип қилишлирини өтүнимән, —
деди Әстәр.
5 Падишаһ: — Тез берип Һаманни қичқирип келиңлар, Әстәрниң дегинидәк
қилинсун, — деди. Шуниң билән падиша Һаманни елип Әстәр тәйярлиған
зияпәткә барди.

□ **4:14 «...сән өз ата җәмәтиң билән қошулуп йоқитилисән»** — әгәр Худа Йәһудийларни башқа йол билән қутқузса, Әстәрниң әһвали бәрибир наһайити хәтәрлик болатти. Чүнки шу чаққичә ордидикиләрдин хелә көп адәмләр униң Мордикайға туққан вә шундақла Йәһудий миллитидин екәнлигини билгән болуши мумкин еди.

6 Дәстихан үстидә шарап ичиливатқанда падиша Әстәргә: — Немә тәливиң бар? У
саңа берилиду; немә илтиҗайиң бар? Һәтта падишалиғимниң йеримини тәләп
қилсаңму шундақ қилиниду, деди.
7 Әстәр униңға җавап берип: — Мениң тәливим вә илтиҗайим болса, —
8 Мабада мән алийлириниң нәзиридә илтипатқа еришкән болсам, шундақла
падишасимға мениң тәлимни иҗабәт қилиш һәм илтиҗайимни орундаш
мувапиқ көрүнсә, алийлириниң Һаманни биргә елип әтә силәргә тәйярлайдиған
зияпитимгә йәнә бир қетим дахил болушлирини өтүнимән; әтә мән чоқум
падишасимниң әмри бойичә иш қилимән, — деди.

Һаманниң дар тәйярлиши

9 Шу күни Һаман көңлидә яйрап, хошал-хурам қайтип чиқти; лекин
Мордикайниң орда дәрвазисида униң алдида нә орнидин қопмай нә мидирлимай
олтарғанлиғини көргәндә, көңли униңға қаттиқ қәһр-ғәзәпкә толди.
10 Лекин Һаман ғәзивини бесивелип, өйигә кәлди-дә, дост-ағинилирини вә
хотуни Зәрәшни чақиртип,
11 өзиниң байлиқлириниң шан-шәриви, пәрзәнтлириниң көплүги, шундақла
падишаниң өзини қандақ өстүрүп барлиқ һөрмәт-иззәткә сазавәр қилғанлиғи,
өзини қандақ қилип падишаниң һәммә әмирлири вә әмәлдарлиридин үстүн
мәртивигә егә қилғанлиғи тоғрисида бир-бирләп сөзләп кәтти.
12 Һаман йәнә: — Силәргә десәм, ханиш Әстәр мениңдин башқа меһман
чиллимай, пәқәт падиша билән иккимизнила өзи тәйярлиған зияпәткә чиллиған
еди, әтиму мени падиша билән биллә өзи *тәйярләйдиған зияпәткә* чиллиди.
13 Шуғиниси, орда дәрвазисида олтарған һелиқи Мордикай дегән Йәһудийни
көргинимдә, буларниң һәммиси маңа толиму мәнасиз туюлиду, деди.
14 Андин аяли Зәрәш вә барлиқ дост-ағинилири униңға җавап берип: — Әллик
гәз егизликтики дардин бирни тәйярлап, әтә әтигәндә падишадин Мордикайни
дарға есишни тәләп қилсила болмидиму, шуниңдин кейин хошал яйриған
һалда падиша билән биллә зияпәткә баридила, дейишти. Бу гәп Һаманни хуш
қиливәтти, шуниң билән у дар яситип қойди.

6

Падишаһниң Мордикайниң хизмәт көрсәткәнлигини, лекин униңға һәқ бәрмигәнлигини билиши

1 Шу күни кечиси падишаниң уйқиси қечип, тарих-тәзкиринамини әкәлдүрди вә
булар униң алдида оқуп берилди.
2 Бир йәрдә: «Падишаһниң Бигтана, Тәрәш дәйдиған орда дәрвазисини бақидиған
икки һәрәмъағиси бар еди, улар падиша Аһашверошқа қол селишқа қәстлигәндә,
Мордикай бу ишни паш қилип хәвәр йәткүзгән, дәп пүтүлгән еди.
3 Падишаһ: — Бу иш үчүн Мордикайға қандақ нам-шөһрәт вә иззәт-икрам наил
қилинди? — дәп сориди.
— У һеч немигә еришмиди, — дәп җавап беришти падишаниң йенидики хизмәттә
болған ғуламлири.
4 — Орда һойлисида ким бар? — дәп сориди падиша. Бу чағда Һаман падишадин
Мордикайни өзи тәйярлап қойған дарға есишни тәләп қилғили келип, ординиң
ташқириқи һойлисиға киргән еди. □
5 — Мана, Һаман һойлида туриду, — дейишти падишаниң ғуламлири униңға.
— Кирсун, — деди падиша.

□ **6:4 «Орда һойлисида ким бар?»** — яки «орда һойлисиға киргән әшу киши ким?».

6 Һаман кirивиди, падиша униңдин: — Падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши
көргән кишигә немә ишларни қилиши керәк? — дәп соривиди, Һаман көңлидә:
«Падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән киши мениңдин башқа йәнә
ким болатти?» — дәп ойлиди-дә
7 падишаға:
— Падиша иззәт-һөрмитини қилишни яхши көргән кишигә
8 падишасим дайим кийидиған шаһанә кийим-кечәк вә дайим минидиған
арғимақ, йәни бешиға шаһанә тадж-бәлгү тақалған арғимақ елип келинип,
9 шаһанә кийим билән арғимақни падишаниң әң муһтәрәм әмирлиридин
биригә тутқузсун, у кийимни падишасим иззәт-һөрмитини қилишни яхши
көргән кишигә кийгүзүп вә уни арғимаққа миндүрүп шәһәр мәйдан-кочилирини
айландурсун вә униң алдида: «Қараңлар! Падиша иззәт-һөрмитини қилишни
яхши көргән кишигә мошундақ муамилә қилиниду!» дәп җакалап маңсун, —
деди.
10 Шуниң билән падиша һаманға: — Тез берип дегиниңдәк шаһанә кийим билән
арғимақни әпкәл, орда дәрвазисиниң алдида олтарған аву Йәһудий Мордикайға
дәл сөзүңдәк қилғин; сениң дегәнлириңниң бирәрсиму кам болуп қалмисун! —
деди.
11 Шундақ қилип һаман шаһанә кийим билән арғимақни әкелип, алди билән
Мордикайға шаһанә кийимни кийгүзди, андин уни арғимаққа миндүрүп, шәһәр
мәйдан-кочилирини айландурди вә униң алдида: — «Мана, падиша иззәт-
һөрмитини қилишни яхши көргән кишигә мошундақ муамилә қилиниду!» дәп
җакалап маңди.
12 Мордикай йәнила орда дәрвазисиниң алдиға қайтип барди; һаман болса ғәм-
қайғуға петип, бешини чүмкигән һалда алдирап-тенәп өз өйигә қайтип кәтти. □
13 Һаман хотуни Зәрәшкә вә барлиқ дост-ағинилиригә бешиға кәлгәнлириниң
һәммисини ейтип бәрди. Андин униң данишмәнлири билән хотуни Зәрәш
буни аңлап униңға: — Мордикайниң алдида йеңилишқа башлаптила; у әгәр
Йәһудийларниң нәслидин болса, уни йеңәлмәйла, әксичә сөзсиз униң алдида
мәғлуп болидила, дейишти.
14 Улар техи һаман билән сөзлишиватқан чеғида, падишаниң һәрәмъағилири
келип һаманни Әстәр тәйярлиған зияпәткә беришқа алдиратти.

7

Әстәрниң падишаға һаманниң яман гәризини ейтиши

1 Шуниң билән падиша билән һаман ханиш Әстәрниң зияпитигә дахил болушқа
кәлди. □
2 Падиша иккинчи қетимлиқ зияпәт үстидә шарап ичиливатқанда Әстәрдин: — И
ханиш Әстәр, немә тәливиң бар? У саңа иҗабәт қилиниду. Немә илтимасиң бар?
Һәтта падишалиғимниң йеримини илтимас қилсаңму шундақ қилиниду, — деди.
3 — Әгәр нәзәрлиридә илтипатқа еришкән болсам, и алийлири, вә падишасимға
мувапиқ көрүнсә, мениң илтимасим өз җенимни айиғайла, шуниңдәк мениң
тәливим өз хәлқимни сақлиғайла;
4 чүнки биз, йәни мән вә мениң хәлқим биргә йоқитилип, қирилип, нәслимиздин
қурутулушқа сетиветилдуқ. Әгәр биз қул вә дедәкликкә сетиветилгән болсақ,

□ **6:12 «орда дәрвазисиниң алдиға қайтип барди»** — бу сөз бәлким әмәлдарлиқ вәзиписини қайтидин башлиғанлиғини көрситиши мумкин. □ **7:1 «...Әстәрниң зияпитигә дахил болушқа кәлди»** — ибраний тилида «... Әстәрниң зияпитигә ичишкә кәлди».

сүкүт қилған болаттим; лекин падишасимниң тартидиған зийинниму дүшмән
төләп берәлмәйтти, — дәп жавап бәрди Әстәр.□
5 Падиша Аһашверош ханиш Әстәрдин: — Бундақ қилишқа петинған киши ким
екән? У қәйәрдә?! — дәп сориди. Әстәр жававән: —
6 Бу дүшмән вә зәһәрхәндә мана мошу рәзил Һаман! — девиди, Һаман падиша
билән ханиш алдида шу заматла дәккә-дүккигә чүшти.

Һаманниң өзи тәйярлиған дарға есилиши

7 Шуниң билән падиша қәһри-ғәзәпкә келип зияпәт-шарап үстидин турди-дә,
чарибаққа чиқип кәтти; Һаман болса ханиш Әстәрдин җенини тиләшкә қалди;
чүнки у падишаниң өзигә җаза бәрмәй қоймайдиған нийәткә кәлгәнлигини
көрүп йәткән еди.
8 Падиша чарибағдин зияпәт-шарап дәстихиниға қайтип кәлгинидә Һаманниң
өзини Әстәр йөләнгән диванға ташлиғиничә турғинини көрди-дә: —
— Қара, униң ордида мениң алдимдила ханишқа зорлуқ қилғиливатқинини?!
— девиди, бу сөз падишаниң ағзидин чиқиши биләнла адәмләр Һаманниң баш-
көзини чүмкәп қойди. □
9 Падишаһниң алдида туруватқан һәрәмъағилиридин Һарбона исимлиқ бириси:
— Йәнә бир иш бар, мана, Һаман алийлириниң һаяти үчүн гәп қилған
Мордикайни есиш үчүн, әллик гәз егизликтә ясатқан дар тәйяр туриду, у дар
һазир мошу Һаманниң һойлисида, девиди, падиша: — Һаманни униңға есиңлар!
— деди.
10 Шуниң билән улар Һаманни у Мордикайға тәйярлап қойған дарға асти; шуниң
билән падишаниң ғәзиви бесилди.

8

Мордикайниң жуқури мәртивигә өстүрүлүши

1 Падиша Аһашверош шу күни Йәһудийларниң дүшмини Һаманниң өй-зиминини
илтипат қилип ханиш Әстәргә бәрди; Мордикайму падишаниң һозуриға
кәлтүрүлди, чүнки Әстәр өзиниң Мордикай билән туққан екәнлигини падишаға
дәп бәргән еди.
2 Падиша өзиниң Һамандин қайтурувалған үзүгини чиқирип Мордикайға бәрди,
Әстәрму Мордикайни Һаманниң өй-җайини башқурушқа қойди.

Әстәрниң падишадин Һаманниң сүйқәстини бекар қилишни тилиши

3 Әстәр йәнә падишаниң алдиға келип айиғиға жиқилип, көзигә яш алған һалда
падишадин Агагийлардин болған Һаман кәлтүрүп чиққан балаю-апәтни һәм
униң Йәһудийларни йоқитиш сүйқәстини бекар қилишни йелинип өтүнди.

□ **7:4 «Әгәр биз қул вә дедәкликкә сетиветилгән болсақ, сүкүт қилған болаттим; лекин падишасимниң тартидиған зийинниму дүшмән төләп берәлмәйтти»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Әгәр биз қул вә дедәкликкә сетиветилгән болсақ, мән сүкүт қалаттим; чүнки биз тартидиған күлпәтниң падишани аварә қилғичилиги йоқ еди». «Дүшмән падишасимниң тартидиған зийинниму төләп берәлмәйтти» дегәнниң мәнаси бәлким биринчидин, Йәһудийлар қул-дедәк қилинса баҗ төлимәйтти; иккинчидин, Худа Ибраһимға: «Ким сән вә әвлатлириңни қарғиған болса мән уни қарғаймән, сән вә әвлатлириңни ким бәрикәтлигән болса мән уни берикәтләймән» дәп вәдә қилған еди («Яр.» 12:2-3). Ким Йәһудий хәлқигә зиянкәшлик қилса, Худаниң җазасини тартиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **7:8 «баш-көзини чүмкәп қойди»** — бәлким өлүм җазасиға мәһкүм қилинғанлар падишаниң йүзини көрмисун дәп шундақ қилған болса керәк.

4 Падиша алтун һасисини Әстәргә тәңливиди, Әстәр орнидин қопуп падишаниң
алдида турди.
5 — Әгәр алийлири мақул көрсә, әгәр мән падишаниң алдида илтипатқа
еришкән болсам, әгәр падишасим бу ишни тоғра дәп қариса, шуниңдәк
мәндин мәмнун болса, ярлиқ чүшүрүп Агагийлардин Һаммидатаниң оғли Һаман
язған мәктупларни, йәни падишасимниң һәр қайси өлкисидики Йәһудийларни
йоқитиш тоғрисидики мәктупларни бекар қилидиған бир ярлиқ йезилишини
тиләймән. □
6 Чүнки мән өз хәлқимгә чүшидиған бу балаю-апәткә қандақму чидап қарап
туралаймән? Өз туққанлиримниң йоқитилишиға қандақму чидап қарап
туралаймән? — деди Әстәр падишаға.
7 Падиша Аһашверош ханиш Әстәр билән Йәһудий Мордикайға: — Мана, Һаман
Йәһудийларға зиянкәшлик қилмақчи болғачқа, мән униң өй-зиминини Әстәргә
бәрдим вә униң өзини улар дарға асти. □
8 Әнди силәр өзүңларниң тоғра тапқини бойичә мениң намимда Йәһудийлар
үчүн бир ярлиқ йезип, мениң үзүк мөһүрүмни бесиңлар; чүнки падишаниң
намида йезилған, падишаниң үзүк мөһүри бесилған ярлиқни һеч ким бекар
қилалмайду, деди.□
9 Шу чағда, үчинчи айда, йәни Сиван ейиниң жигирмә үчинчи күни,
падишаниң мирзилириниң һәммиси чақирип келинди. Улар Мордикайниң
барлиқ буйруғини бойичә ярлиқ язди; ярлиқ Йәһудаларниң иши тоғрилиқ
Һиндистандин Һәбәшстанғичә бир йүз жигирмә йәттә өлкиниң валийлириға,
өлкә башлиғи вә бәглиригә йезилған болуп, мәктуплар һәр қайси өлкигә өз
йезиғи билән, һәр қайси әл-милләтләргә өз тили билән, шундақла Йәһудийларға
өз йезиғи билән, өз тилида пүтүлгән еди. □
10 Мордикай ярлиқни падиша Аһашверошниң намида йезип, униңға падишаниң
үзүк мөһүрини басти; ярлиқ мәктуплирини падишалиқниң атлиқлири билән,
йәни толпарларға, ат қечирларға вә төгиләргә мингән чәвәндазлар арқилиқ һәр
қайси жайларға йоллиди. □
11 Ярлиқта: «Падиша һәр қайси шәһәрләрдики Йәһудийларниң уюшуп, өз
һаятини қоғдишиға, шундақла өзлиригә дүшмәнлик қилидиған һәр милләт вә
һәр қайси өлкиләрдики күчләрни, җүмлидин уларниң бала-җақилирини қоймай
йоқитишиға, қиришиға, нәслини қурутушиға, шундақла мал-мүлкини олҗа
қилишиға иҗазәт берилди;
12 бу иш бир күндә, йәни он иккинчи айниң, йәни Адар ейиниң он үчинчи күни
падиша Аһашверошниң һәр қайси өлкилиридә иҗра қилинсун» дәп пүтүлгән еди.
13 Ярлиқ һәр қайси өлкигә әвәтилип, пәрман сүпитидә елан қилинсун,
Йәһудийларниң әшу күни дүшмәнлиридин интиқам елишқа тәйярлинип
қоюши үчүн ярлиқниң көчүрүлмиси һәр қайси әл-милләтләргә уқтурулсун,
дәп бекитилди.
14 Шуниң билән чәвәндазлар толпарларға вә қечирларға минип падишаниң
буйруғи бойичә җиддий йолға атланди; ярлиқ Шушан қәлъәсидиму җакаланди.

□ **8:5 «шуниңдәк мәндин мәмнун болса...»** — ибраний тилида «униң көз алдида уни мәмнун қилғидәк болсам...». □ **8:7 «Йәһудийларға зиянкәшлик қилмақчи болғачқа,...»** — ибраний тилида «Йәһудийларға қолини узартмақчи болғачқа,...». □ **8:8 «...чүнки падишаниң намида йезилған, падишаниң үзүк мөһүри бесилған ярлиқни һеч ким бекар қилалмайду»** — бу Парс империйәсидики асас қанун еди. Дәл шу сәвәптин әслидики ярлиқниң өзини беваситә бекар қилишқа болмайтти. Буниң орнида униң ақивитиниң алдини елиш тәдбири көрситилгән иккинчи бир ярлиқ йезилиши керәк болатти. □ **8:9 «Һәбәшстан»** — һазирқи Ефиопийә. □ **8:10 «ат қечирларға вә төгиләргә...»** — яки «алаһидә бедқип келиниватқан атларға...». Бу айәттики улақларниң хиллириниң бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин.

15 Мордикай көк вә ақ рәңлик шаһанә кийим кийип, бешиға катта алтун тажни
тақап, сөсүн рәң кәндир йепинчини йепинип, падишаниң һозуридин чиқти;
Шушан шәһәрдики хәлиқ хошаллиққа чөмүп тәнтәнә қилишти.
16 Йәһудийлар йоруқлуқ, шат-хурамлиқ вә иззәт-икрамға муйәссәр болди.
17 Һәр қайси өлкә, һәр қайси шәһәрләрдә, падишаниң әмир-ярлиғи йетип
барғанлиги йәрләрдә, Йәһудийлар шат-хурамлиққа чөмүп, зияпәт қилип
мубарәк бир күнни өткүзүшти; нурғун йәрлик аһалиләр өзлирини Йәһудий
дейишивалди; чүнки Йәһудийлардин қорқуш вәһимиси уларни бесивалған
еди.□

9

Йәһудийларниң өз дүшмәнлирини мәғлуп қилиши

1 Он иккинчи ай, йәни Адар ейиниң он үчинчи күни, падишаниң әмри
билән ярлиғи ижра қилинишқа аз қалған чағда, йәни Йәһудийларниң
дүшмәнлири уларниң үстидин ғалип келишкә үмүт қилип күткән күни, әксичә
Йәһудийларниң өз дүшмәнлириниң үстидин ғалип келидиған күнигә айлинип
кәтти.
2 Йәһудийлар падиша Аһашверошниң һәр қайси өлкилиридики өзлири турушлуқ
шәһәрләрдә уларға қәст қилмақчи болғанларға һуҗум қилиш үчүн жиғилишқа
башлиди; һеч ким уларниң алдида туралмайтти; улардин болған қорқунуч һәр
бир әл-милләтни басқан еди.
3 Һәр қайси өлкиләрдики бәгләр, валийлар, өлкә башлиқлири, шундақла
падишаниң ишлирини ижра қилғучиларниң һәммиси Йәһудийларни қоллиди;
чүнки Мордикайдин болған қорқунуч уларни басқан еди.
4 Чүнки Мордикай дегән киши ордида интайин нопузлуқ болуп, нам-шөһрити
һәммә өлкиләргә тарқалған еди; униң һоқуқи барғансери чоңийип кетивататти.
5 Шуниң билән Йәһудийлар өзлириниң һәммә дүшмәнлирини қиличлап, қирғин
қилип йоқатти; өзлиригә өч болғанларға қандақ қилишни халиса шундақ қилди.
6 Шушан қәлъәсидила Йәһудийлар бәш йүз адәмни қәтл қилип йоқатти.
7 Улар йәнә Паршандата, Далфон, Аспата,
8 Пората, Адалия, Аридата,
9 Пармашта, Арисай, Аридай вә Вайизатани қәтл қилди;
10 бу он адәм Һаммидатаниң нәвриси, Йәһудийларниң дүшмини болған
Һаманниң оғли еди; лекин улар уларниң мал-мүлкини олжа қилишқа қол
салмиди.
11 Шу күни Шушан қәлъәсидә қәтл қилинған адәм сани падишаға мәлум қилинди.
12 Падиша ханиш Әстәргә: — Йәһудийлар Шушан қәлъәсидә бәш йүз адәмни қәтл
қилип йоқитипту, йәнә Һаманниң он оғлини қәтл қипту; улар падишаниң башқа
өлкилиридә немә қилдикин? Әнди немә илтимасиң бар? У саңа берилиду. Йәнә
немә тәливиң бар? Уму бежа әйлиниду, — деди.
13 — Алийлириға мувапиқ көрүнсә, Шушандики Йәһудийларниң әтиму бүгүнки
ярлиқта дейилгәндәк иш қилишиға һәмдә Һаманниң он оғлиниң *җәсәтлирини*
дарға есип қоюшқа иҗазәт бәргәйла, деди Әстәр.
14 Падиша шундақ қилишқа буйруқ чүшүрди; ярлиқ Шушан қәлъәсидә
чиқирилғанда, кишиләр Һаманниң он оғлини дарға есип қоюшти.
15 Адар ейиниң он төртинчи күни Шушандики Йәһудийлар йәнә жиғилип үч йүз
адәмни өлтүрди; лекин уларниң мал-мүлкини олжа қилишқа қол салмиди.

□ **8:17 «өзлирини Йәһудий дейишивалди»** — яки «өзлири Йәһудий болушти».

16 Падишаһниң һәр қайси башқа өлкилиридики қалған Йәһудийлар жиғилип өз
жанлирини сақлашқа сәптә туруп өзлиригә өч болғанлардин җәмий йәтмиш бәш
миң адәмни өлтүрди, амма уларниң мал-мүлкини олҗа қилишқа қол салмиди.
Шуниң билән улар дүшмәнлиридин қутулуп арамлиққа муйәссәр болди.
17 Бу Адар ейиниң он үчинчи күнидики иш еди; он төртинчи күни улар арам алди,
шу күнни зияпәт берип шатлинидиған күн қилип бекитти.
18 Лекин Шушандики Йәһудийлар болса он үчинчи, он төртинчи күнлири
топлишип җәң қилди; он бәшинчи күни улар арам алди, шу күнни зияпәт берип
шатлинидиған күн қилип бекитти.
19 Шу сәвәптин сәһрадики Йәһудийлар, йәни йеза-қишлақларда туруватқан
Йәһудийлар Адар ейиниң он төртинчи күнини зияпәт берип шатлинидиған
мубарәк күн бекитип, бир-биригә соға-салам беришидиған болди.
20 Мордикай бу вақиәләрни хатириләп һәмдә Аһашверошниң һәр қайси
өлкилириниң жирақ-йеқин җайлирида туруватқан барлиқ Йәһудийларға
мәктупларни йоллиди.
21 Шундақ қилип у уларниң арисида һәрйили Адар ейиниң он төрт, он бәшинчи
күнини байрам қилип өткүзүлсун дәп бекитти;
22 у бу икки күнни Йәһудийларниң дүшмәндин қутулуп арамлиққа еришкән
күни сүпитидә, шу айни уларниң қайғу-һәсрити шатлиққа, жиға-зерәлири
мубарәк күнгә айланған ай сүпитидә әсләп, бу икки күнни зияпәт қилип
шатлинидиған, көпчилик бир-биригә салам-соға беридиған, кәмбәғәлләргә хәйр-
еһсан қилидиған күн қилишқа буйруди.
23 Шу сәвәптин Йәһудийлар дәсләп башлиған шу *һейтни* давамлаштурушқа вә
шуниңдәк Мордикайниң уларға язғанлирини му орунлайдиғанға вәдә беришти.
24 Чүнки әслидә барлиқ Йәһудийларниң күшәндиси болған Агагий
Һаммидатаниң оғли Һаман Йәһудийларни һалак қилишни қәстлигән, шундақла
уларни нәслидин қурутуп йоқатмақчи болуп «пур», йәни чәк ташлиған еди.
25 Лекин бу иш падишаниң қулиқиға йәткәндә, падиша мәктупларни йезип,
Һаман қәстлигән рәзил иш, йәни униң Йәһудийларни қәст қилған иши униң өз
бешиға янсун, дәп ярлиқ чүшүрди; һәм кишиләр уни вә униң оғуллирини дарға
асти.□ ■

«Пурим» байриминиң келип чиқиш тарихи

26 Шуңлашқа, кишиләр «пур» (чәк) дегән исим бойичә бу икки күнни «Пурим
байрими» дәп атиди; шуңа Йәһудийлар әшу хәттә пүтүлгәнлири бойичә, һәм
көргән, һәм баштин өткүзгәнлиригә асасән, □
27 өзлири, әвлатлири һәмдә өзлири билән бирләшкән барлиқ кишиләрниң
пүтүлгән әһкамни тутуп, бәлгүләнгән вақитта әшу икки күнни һәр жили мәңгү
үзүлдүрмәй байрам қилишини қарар қилди,
28 шундақла бу икки күн һәр бир дәвирдә, һәр бир җәмәт-аилидә, һәр қайси
өлкә, һәр қайси шәһәрдә хатирилинип тәбриклнип турсун вә «Пурим байрими»
болидиған мошу күнләрниң тәбриклиниши Йәһудий хәлқи ичидә мәңгү үзүлүп
қалмисун, хатириләш паалийәтлири уларниң уруқ-нәсли арисидинму йоқап
кәтмисун, дәп қарар қилди.
29 Андин Абихаилниң қизи, ханиш Әстәр вә Йәһудий Мордикай Йәһудийларға
язған «Пурим байрими» тоғрисидики шу иккинчи хәтни толуқ һоқуқи билән
тәкитләп, йәнә бир хәтни йоллиди.

□ **9:25 «Лекин бу иш падишаниң қулиқиға йәткәндә...»** — ибраний тилида: «Лекин у падишаниң алдиға кәлгәндә» дейилиду. Шуңа бәзи тәрҗимиләрдә: «Лекин у (Әстәр) падишаниң алдиға киргәндә,...» дейилиду. ■ **9:25** Әст. 8:8 □ **9:26 «Пурим»** — «чәк ташлаш» дегән мәнаси.

30 Мордикай хатирҗәмлик вә һәқиқәтниң сөзлирини йәткүзидиған мәктупларни
Аһашверошниң падишалиғидики бир йүз жигирмә йәттә өлкидики барлиқ
Йәһудийларға әвәтип,
31 Шу «Пурим» күнлири бәлгүләнгән вақитлирида өткүзүлсун, шуниңдәк
Йәһудий Мордикай вә ханиш Әстәрниң тапилиғанлири бойичә, шундақла
уларниң өз-өзигә вә нәслигә бекиткәнлири бойичә әйни вақиттики тутулған
розилар вә көтирилгән нида-пәрядлар әсләп хатириләнсун, дәп тәкитлиди. □
32 Әстәрниң ярлиғи «Пурим байрими»дики шу ишларни бекитип бәрди; бу иш
тарихнамиғиму пүтүлди.

10

Мордикайниң шөһрити вә утуғи

1 Падиша Аһашверош қуруқлуқ вә деңиз араллиридики аһалиләрниң һәммисигә
алван төлигүзәтти.
2 Униң нопуз-һәйвити вә қудритини аян қилған барлиқ қилған-әткәнлири,
шундақла Мордикайниң падишаниң өстүрүши билән еришкән катта шөһрити
тоғрисидики тәпсилатлар Медиа вә Парс падишалириниң тарих-тәзкирилиридә
пүтүлгән әмәсму?
3 Чүнки Йәһудий Мордикайниң мәртивиси падиша Аһашвероштин кейинла
иккинчи орунда туратти; у дайим өз хәлиқ-миллитиниң бәхитини
көзләп, барлиқ нәслидикиләргә аман-есәнлик тиләк сөзлирини қилатти,
Йәһудийларниң арисида зор иззәт-һөрмәт тепип, қериндашлириниң
қәдирлишигә еришкән еди.

□ **9:31 «...әйни ватиттики тутулған розилар вә көтирилгән нида-пәрядлар әсләп хатириләнсун»** — бу җүмлиниң башқа бир хил тәрҗимиси: «...хәлиқләр худди өзлири вә әвлатлири үчүн роза тутуш вә қарилиқ тутуш вақтини бәлгүләшни қарар қилғандәк». Лекин бизниңчә бу сөзләр чоқум Әстәр вә Шушандики Йәһудийларниң роза тутуп пүткүл хәлқи үчүн көтәргән нида-пәрядлирини әсләшни көрситиду.

Аюп

Ихласмәнлик һәм аватлиқ

1 «Уз» дегән жутта, Аюп исимлиқ бир адәм яшиған еди. Бу адәм болса қусурсиз, дурус, Худадин қорқидиған, яманлиқтин өзини жирақ тутидиған адәм еди. ■
2 Униңдин йәттә оғул вә үч қиз туғулди.
3 Униң йәттә миң қой, үч миң төгә, бәш йүз жүп кала, бәш йүз мада ешәк қатарлиқ мал-мүлки бар еди. Униң малайлири бәк көп еди; у шәриқлиқләр ичидә һәммидин улуқ еди.
4 Униң оғуллири нөвәт бойичә бекиткән күндә өз өйидә башқилар үчүн дәстихан селип зияпәт қилатти. Бу күнләрдә улар адәм әвәтип үч сиңлисини улар билән биллә тамақлинишқа чақиритатти.
5 Уларниң шу зияпәт күнлири аяқлиши билән Аюп адәм әвәтип уларни Худа алдида паклинишқа орунлаштуратти. У таң сәһәрдә орнидин туруп уларниң саниға асасән көйдүрмә қурбанлиқларни қилатти. Чүнки Аюп: «Балилирим гуна қилип қоюп, көңлидә Худаға беһөрмәтлик қилип қоямдикин» дәп ойлайтти. Аюп һәрдайим әнә шундақ қилип туратти. □

Әрштики биринчи қетимлиқ кеңәш; Шәйтан соқунуп кириду

6 Бир күни, Худаниң оғуллири Пәрвәрдигарниң һозуриға һазир болди. Шәйтанму уларниң арисиға киривалди. □
7 Пәрвәрдигар Шәйтандин: — Нәдин кәлдиң? — дәп сориди.
Шәйтан Пәрвәрдигарға жававән: — Йәр йүзини кезип пайлап, уяқ-буяқларни айлинип чөргиләп кәлдим, деди.■
8 Пәрвәрдигар униңға: — Мениң қулум Аюпқа диққәт қилғансән? Йәр йүзидә униңдәк мукәммәл, дурус, Худадин қорқидиған һәм яманлиқтин жирақ туридиған адәм йоқ, — деди.
9 Шәйтан Пәрвәрдигарға жававән: — Аюп Худадин бекардин бекар қорқмиғанду?
10 Өзүң униң өзи, аилисидикилири һәм униң һәммә нәрсисиниң әтрапиға қаша қойған әмәсму? Сән униң қолиға бәрикәт ата қилдиң, шуниң билән униң тәәллуқати тәрәп-тәрәптин гүллинип көпәймәкта. □
11 Әгәр Сән қолуңни созуп, униң һәммә нәрсилиригә тегип қойсаң, у Сәндин йүз өрүп, Сени тиллимиса *Шәйтан болмай кетәй*! — деди.

■ **1:1** Аюп 2:3 □ **1:5 «Аюп адәм әвәтип уларни Худа алдида паклинишқа орунлаштуратти»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Аюп уларни чақиришқа адәм әвәтип, уларни Худа алдида пакландуратти». **«паклиниш»** — әйни чағдики қурбанлиқ қилиш үчүн «адәмни пакландурруш»ниң қандақ елип берилидиғанлиғи бизгә намәлум. Бәлким жуюндурулуп, пакиз кийимләрни кийдүрүш дегәндәк иш болуши мүмкин. **«көйдүрмә қурбанлиқ»** — қедимки заманларда мәлум бир һайван (қой, кала, қатарлиқ)ни союп, униң қенини йәргә еқитиветип, андин униң пүтүн тенини Худаға атап көйдүрүштин ибарәттур. Бу хил қурбанлиқ гунани тиләш яки Худаға ибадәт қилиш мәхситидә қилиниду. **«Худаға беһөрмәтлик қилиш»** — мошу сөз ибраний тилида «баруқ» дәп елиниду. «Баруқ» адәттә «бәрикәт, бәхит» дегән мәнини билдүриду. Шу дәвирдә адәмләр бир-бири билән хошлашқанда «бәрикәтлик болсун» дәп бәхит тиләйтти. Шу сәвәптин «бәхит тиләш» («баруқ») «хошлишиш»ни билдүрүпму келиши мүмкин еди. Демәк, мошу йәрдә бу ибарә «Балилирим Худадин хошлишип («худди видалашқандәк») айрилип кетәмдикин» дегән мәнидә болуши мүмкин. □ **1:6 «Худаниң оғуллири»** — мошу йәрдә еһтимал муқәддәс пәриштиләрни көрситиду. 38:7ни көрүң. **«Шәйтанму уларниң арисиға киривалди»** — Худа немә үчүн Шәйтанниң өзиниң һозуриға кирип, өзини әркинлик билән һақарәтлишигә йол қойиду? Бу муһим мәсилә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:7** 1Пет. 5:8 □ **1:10 «әтрапиға қаша қойған»** — яки «әтрапиға тосақ қойған».

12 Пәрвәрдигар Шәйтанға: — Мана, униң һәммә нәрсисини сениң қолуңға
тутқуздум! Бирақ униң өзигә тәккүчи болма! — деди.
Шундақ қилип Шәйтан Пәрвәрдигарниң һозуридин чиқип кәтти.

Биринчи синақ

13 Бир күни, Аюпниң оғул-қизлири чоң акисиниң өйидә тамақ йәп, шарап ичип
олтиратти.
14 Бир хәвәрчи Аюпниң йениға келип униңға: — Калилар билән йәр
һайдавататтуқ, ешәкләр әтрапта отлаватати;
15 Шебалиқлар һуҗум қилип кала-ешәкләрни булап кәтти. Ишләватқан яшларни
қиличлап өлтүривәтти. Ялғуз мәнла қутулуп қелип, силигә хәвәр йәткүзүшкә
несип болди, — деди.
16 Бу адәмниң гепи техи түгимәй турупла, йәнә бириси жүгүрүп келип Аюпқа:
— Асмандин Худаниң оти чүшүп қойлар вә ишләватқан яшларни көйдүривәтти;
ялғуз мәнла қутулуп қалдим, силигә хәвәр йәткүзүшкә несип болдум, — деди.
17 Бу адәмниң гепи техи түгимәй турупла, йәнә бириси жүгүрүп келип Аюпқа: —
Калдийләр үч тәрәптин һуҗум қилип төгиләрни булап елип кәтти, ишләватқан
яшларни қиличлап өлтүрүвәтти; ялғуз мәнла қутулуп қалдим, силигә хәвәр
йәткүзүшкә несип болдум, — деди.
18 Бу адәмниң гепи техи түгимәй турупла, йәнә бириси жүгүрүп келип Аюпқа: —
Оғуллири вә қизлири чоң акисиниң өйидә тамақ йәп, шарап ичип олтарғинида,
19 туюқсиз, чөлдин қаттиқ бир боран чиқип өйниң төрт булуңини қаттиқ соқуп,
өй ғулап чүшүп яшларни өлтүрүвәтти; ялғуз мәнла қутулуп қалдим, силигә хәвәр
йәткүзүшкә несип болдум, — деди.
20 Аюп болса буни аңлап орнидин дәс туруп, тонини житип, чечини
чүшүриветип, өзини йәргә ташлап Худаға ибадәт қилди: —
21 Мән апамниң қосиғидин яланач чүшкән, у йәргиму яланач қайтимән;
һәммини Пәрвәрдигар *маңа* бәргән, әнди Пәрвәрдигар *мәндин* елип кәтти;
Пәрвәрдигарниң намиға тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун! — деди.■
22 Буларниң һәммисидә Аюп гуна қилмиди вә яки Худани һеч қандақ налайиқлиқ
билән әйиплимиди.

2

Әрштики иккинчи қетимлиқ кеңәш; Шәйтан йәнә соқунуп кириду; иккинчи синақ

1 Йәнә бир күни, Худаниң оғуллири Пәрвәрдигарниң һозуриға һазир болушқа
кәлди. Шәйтанму уларниң арисиға кирывалди.□
2 Пәрвәрдигар Шәйтандин: — Нәдин кәлдиң? — дәп сориди. Шәйтан
Пәрвәрдигарға җававән: — Йәр йүзини кезип пайлап, уяқ-буяқларни айлинип
чөргиләп кәлдим, — деди.
3 Пәрвәрдигар униңға: — Мениң қулум Аюпқа диққәт қилғансән? Йәр
йүзидә униңдәк мукәммәл, дурус, Худадин қорқидиған һәм яманлиқтин жирақ
туридиған адәм йоқ. Мәйли сән Мени уни бекардин-бекар жутуветишкә дәвәт
қилған болсаңму, у йәнила садақәтлигидә чиң туруватиду, — деди.
4 Шәйтан Пәрвәрдигарға җававән: — һәр адәм өз җенини дәп терисини
беришкиму рази болиду, һәтта һәммә немисиниму беришкә тәйярдур; □

■ **1:21** Топ. 5:14; 1Тим. 6:7 □ **2:1 «Худаниң оғуллири»** — 1:6, 38:7 вә изаһатларни йәнә көрүң.
□ **2:4 «һәр адәм өз һаятини сақлап қелиш үчүн терисини беришкиму рази болиду»** — ибраний тилида: «һәр адәм өз һаятини сақлап қелиш үчүн териниң орниға терә беришкиму рази болиду» дегән ибарә ишлитилгән — мәнаси бәлким биз тәрҗимә қилғинимиздәк болуши керәк.

5 Бирақ Сән һазир қолуңни созуп униң сүйәк-әтлиригә тәгсәң, у Сәндин йүз өрүп
тиллимиса *Шәйтан болмай кетәй*! — деди.
6 Пәрвәрдигар Шәйтанға: — Мана, у һазир сениң қолуңда туруватиду! Бирақ униң
жениға тәгмә! — деди.
7 Шундақ қилип Шәйтан Пәрвәрдигарниң һозуридин чиқип, Аюпниң
бәдинини тапинидин бешиғичә интайин азаплиқ һүррәк-һүррәк ярилар билән
тошқузивәтти.□
8 Аюп болса бәдинини татилаш-ғирдаш үчүн бир сапал парчисини қолиға елип,
күллүккә кирип олтарди. □
9 Аяли униңға: — Әҗәба сән техичә өз садақәтлигиңдә чиң туруватамсән? Худани
қарға, өлүпла түгәш! — деди.□
10 Лекин Аюп униңға: — Сән һамақәт аяллардәк гәп қиливатисән. Биз Худаниң
яхшилиғини қобул қилған екәнмиз, әҗәба униңдин кәлгән күлпәтниму қобул
қилишимиз керәк әмәсму? — деди. Ишларда Аюп еғизда һеч қандақ гуна
өткүзмиди.

Аюпниң үч достиниң уни йоқлап келиши

11 Аюпниң достлиридин үчәйлән униңға чүшкән күлпәттин хәвәрдар болди.
Улар, йәни Теманлиқ Елифаз, Шухалиқ Билдад вә Нааматлиқ Зофар дегән
кишиләр болуп, өз жутлиридин чиқип, Аюпқа һесдашлиқ билдүрүш һәм тәсәлли
бериш үчүн униң йениға беришқа биллә келишкән еди.
12 Улар келип жирақтинла униңға каривиди, уни тоналмай қалди-дә, авазлирини
көтирип жиғлап ташлиди. Һәр бири өз тонлирини житиветип, топа-чаңларни
асманға етип өз башлириға чечишти.
13 Улар униң билән биллә дақ йәрдә йәттә кечә-күндүз олтарди, униңға һеч ким
гәп қилмиди; чүнки улар униң дәрд-әлиминиң интайин азаплиқ екәнлигини
көрүп йәткән еди.

3

Аюпниң сөзлиши — униң һаятқа ләнәт оқуп, өлүмгә интизар болуши

1-2 *Йәттә күндин* кейин, Аюп еғиз ечип *әһвалиға қарита* өзиниң көрүватқан күнигә
ләнәт оқуп мундақ деди: —■
3 «Мән туғулған әшу күн болмиған болса боптикән!
«Оғул бала апиридә болди!» дейилгән шу кечә болмиған болса боптикән!□
4 Шу күнни зулмәт қаплиған болса боптикән!
Әрштә турған Тәңри көз алдидин шу күнни йоқитиветкән болса боптикән,
Қуяш нури униң үстигә чүшүрүлмисә боптикән!
5 Шу күнни қараңғулуқ һәм өлүмниң көләңгиси өз қойниға алса боптикән!
Булутлар уни жутуп кәтсә боптикән,

□ **2:7 «интайин азаплиқ һүррәк-һүррәк ярилар»** — бу кесәлниң қайси кесәл екәнлигини еник дәп бериш қийин. Бәзи дохтурлар уни «явайи чечәк кесили» дәп қарайду. □ **2:8 «күллүккә кирип олтириш»** — қедимки заманларда матәм тутуш яки қаттиқ қайғуни билдүрүш үчүн адәмләр күл догисида олтиратти. Қедимки шәһәрләрниң сиртида адәттә чоң бир «күл догиси» болиду, Аюп шу күл догиси үстигә олтарған болуши мүмкин. □ **2:9 «Худани қарға!»** — Аюпниң аялиниң униңға Худани қарға дәп бу несиһәт қилиши, мошу арқилиқ Худа тәрипидин җениң елинсун дегән мәнидә. «Худани қарға!» — Ибраний тилида «баруқ» дегән сөз билән ипадилиниду, «Худа билән хошлишиш», «Худадин ваз кечиш» дегәндәк мәниләрдә. 1:5дики изаһатни көрүң. **«өлүпла түгәш!»** — ибраний тилида «өлүвәргин!». ■ **3:1-2** Йәр. 15:10; 20:14 □ **3:3 «Оғул бала апиридә болди!»** — бу гәпни пәриштиләр қилған болуши мүмкин.

Шу күнни күн қараңғулатқучилар қорқитип кәткүзиватқан болса боптикән!□
6 Шу кәчни — Зулмәт тутуп кәтсә боптикән;
Шу күн жил ичидики *башқа* күнләр билән биллә шатланмиса боптикән!
Шу күн айниң бир күни болуп саналмиса боптикән!
7 Мана, шу кечидә туғут болмиса боптикән!
У кечидә һеч қандақ шат-хурамлиқ аваз яңримиса боптикән!
8 Күнләргә ләнәт қилғучилар шу күнгә ләнәт қилса боптикән!
Левиатанни қозғашқа петиналайдиғанлар шу күнгә ләнәт қилса боптикән!□
9 Шу күн таң сәһәрдики юлтузлар қараңғулашса боптикән!
У күн қуяш нурини беһудә күтсә боптикән!
Шу күн сүбһиниң қапақлириниң ечилишини беһудә күтсә боптикән!
10 Чүнки шу күн мени көтәргән балиятқуниң ишиклирини әтмигән,
Мениң көзлиримни дәрд-әләмни көрәлмәс қилмиған.
11 Аһ, немишкә анамниң қосиғидин чүшүпла өлүп кәтмигәндимән?!
Немишкә қосақтин чиққандила нәпәстин қалмиғандимән?
12 Немишкә мени қобул қилидиған етәкләр болғанду?
Немишкә мени емитидиған әмчәкләр болғанду?
13 Мошулар болмиған болса, ундақта мән мәңгү тинич йетип қалаттим,
Мәңгүлүк уйқиға кәткән болаттим, шу чағда арам тапқан болаттим.
14 Шу чағда өзлири үчүнла хилвәт жайларға мазар салған йәр йүзидики падишалар һәм мәслиһәтчиләр билән,□
15 Яки алтун жиққан,
Өйлири күмүчкә толған бәг-шаһзадиләр билән болаттим;
16 Қосақтин мәзгилсиз чүшүп кәткән йошурун балидәк,
Нурни көрмәй чачрап кәткән балидәк һаят кәчүрмигән болаттим.
17 Әшу йәрдә рәзилләр аваричиликтин халий болиду,
Әшу йәрдә һалидин кәткәнләр арам тапиду;□
18 Әшу йәрдә әсирләр раһәттә жәм болиду,
Улар әзгүчиләрниң авазини аңлимайду;
19 Ғерибларму һәм улуқларму әшу йәрдә туриду,
Қул болса ғожайинидин азат болиду.
20 Жапа тартқучиға немә дәп нур берилиду?
Немишкә дәрд-әләмгә чөмгәнләргә һаят берилиду?
21 Улар тәшналиқ билән өлүмни күтиду,
Бирақ у кәлмәйду;
Улар өлүмни йошурун гөһәрни кезип издигәндинму әвзәл билиду,

□ **3:5 «күн қараңғулатқучилар»** — буниң немә екәнлигигә һазир бир немә дейиш тәс. Бәлким жадугәрләрниң бир хил жадугәрликни ишлитип күнни қараңғулитишқа интилидиғанлиғини көриситиши мүмкин. □ **3:8 «Левиатан»** — чоңқур деңиз астида яшайдиған қорқунучлуқ әждиһаға охшап кетидиған һайван. «Левиатанни қозғаш» болса, бәзи кона мәдәнийәтләрдә: «бу йоған һайванни қозғап орнидин турғузуп пүтүн қуяшни тосуп йепип, қараңғулуқ чүшүрәләймиз» дегән көзқараштур. Аюпниң өзи мундақ «қараңғулаштуруш усули»ға ишәнмәслиги мүмкин, бирақ шеирлик тәкитләш үчүн бу селиштурмини ишлитиду. Демәк, Аюп мошу йәрдә өзи туғулған күнининиң мошу әждиһаға охшаш қорқунучлуқлиғини вә тақабил турушниң интайин тәслигини билдүрмәкчи болған болуши мүмкин. □ **3:14 «өзлири үчүнла хилвәт жайларға мазар салған йәр йүзидики падишалар һәм мәслиһәтчиләр»** — бу айәттики «мазар» бәлким Мисирдики чоң еһрамларни көрситиши мүмкин. Мәйли чоң, һәйвәтлик болсиму, бәрибир адәмни өлүмдин қоғдалмайду. Бу жүмлини йәнә «өзи үчүнла һазир хараплишип кәткән жайларни қурған падишалар...» дәп тәржимә қилғили болиду. □ **3:17 «Әшу йәрдә *рәзилләр* һалидин кәткәнләр арам тапиду»** — мошу йәрдә Аюпниң сөзи Худаниң адалитидин гуманлинишиға йеқин келиду. У, рәзилләр башқа адәмләргә охшаш гөрдә тәң болуп охшаш дәм алалайду, дәватқандәк мәнидә сөзләйду.

22 Улар гөрни тапқанда зор хошал болуп,
Шат-хурамлиққа чөмиду.
23 Өз йоли еникссиз адәмгә,
Йәни Тәңриниң тосиқи селинған адәмгә немишкә *нур вә һаят* берилиду?
24 Шуңа тамиғимниң орниға налилирим келиду;
Мениң қаттиқ пәрядлирим шарқиратмидәк шарқирайду.
25 Чүнки мән дәл қорққан вәһшәт өз бешимға чүшти;
Мән дәл қорқидиған иш маңа кәлди.
26 Мәндә һеч арамлиқ йоқтур!
Һәм һеч хатирҗәм әмәсмән!
Һеч теч-аманлиғим йоқтур!
Бирақ паракәндичилик һаман үстүмгә чүшмәктә!».

4

Елифазниң сөз қилиши •••• «Адәм Худаниң алдида һәққаний болалмайду»

1 Теманлиқ Елифаз җававән мундақ деди: —
2 «Бириси сән билән сөзләшмәкчи болса, еғир аламсән?
Бирақ ким ағзиға кәлгән гәпни жутуваталайду?
3 Қара, сән көп адәмләргә тәлим-тәрбийә бәргән адәмсән,
Сән җансиз қолларға күч бәргәнсән,
4 Сөзлириң дәлдәңшип аран маңидиғанларни риғбәтләндүргән,
Тизлири пүкүлгәнләрни йөлигәнсән.
5 Бирақ һазир нөвәт саңа кәлди,
Шуниңлиқ билән һалиңдин кәттиң,
Балаю-апәт саңа тегиши билән,
Сән алақзадә болуп кәттиң.□
6 Ихласмәнлигиң таянчиң болуп кәлмигәнму?
Йоллириңдики дуруслуқ үмүтүңниң асаси әмәсмиди?
7 Есиңгә ал, ким бегуна туруп вәйран болуп баққан?
Дурусларниң һаяти нәдә үзүлүп қалған?□
8 Мән көргинимдәк, гуна билән йәр ағдуруп аваричилик териғанлар,
Охшашла һосул алиду.■
9 Тәңриниң бир нәпәси биләнла улар гумран болиду,
Униң ғәзивиниң партлиши билән улар йоқилип кетиду.□ ■
10 Ширниң һөкирәшлири,
Һәм әшәддий ширниң авази *бар болсиму*,

□ **4:5 «Балаю-апәт саңа тегиши билән, сән алақзадә болуп кәттиң!»** — демәй туралмаймизки, Елифазниң «Балаю-апәт саңа тегиши билән» дегини Аюпниң ечинишлиқ әһвалини наһайити йеник чағлиған бир сөздур. □ **4:7 «Есиңгә ал, ким бегуна туруп вәйран болуп баққан? Дурусларниң һаяти нәдә үзүлүп қалған?»** — Елифазниң баяни, шүбһисизки, қиямәт күнидә әмәлгә ашурулиду. Бирақ бундақ сөзләрниң бу дунияда һәрдайим әмәлгә ашурулуши натайин. Аюпниң достлириниң һәммиси: «Бу дунияда гуна садир қилған һәр қандақ адәмгә күлпәт кәлтүрүлиду; Аюпқа күлпәт кәлди; шуңа у чоқум мәлум бир еғир гунани қилған» дәп пәрәз қилиду. Бу көзқарашни Аюп қобул қилмисиму, лекин бундақ гәпләр уни интайин азаплайду һәм уни Худаниң адалитидин гуманлинишқа түрткә болиду. Уларниң сөзлиридин қариғанда, Аюп вә униң дәвридикиләрниң қиямәт күни тоғрисида асасән хәвири йоқ еди. ■ **4:8** Аюп 15:35; Зәб. 7:15-17; Пәнд. 22:8; Йәш. 59:4; Һош. 10:13; Гал. 6:7, 8 □ **4:9 «нәпәси»** — «нәпси» әмәс. ■ **4:9** Йәш. 11:4

Шир асланлириниң чишлири сундурулиду;□
11 Батур шир болса ов тапалмай йоқилишқа йүзлиниду,
Чиши ширниң күчүклири чечилип кетиду.
12 — Мана, маңа бир сөз ғайипанә кәлди,
Қулиқимға бир шивирлиған аваз кирди,
13 Түн кечидики ғайипанә көрүнүшләрдин чиққан ойларда,
Адәмләрни чоңқур уйқа басқанда,
14 Қорқунуч вә титрәкму мени басти,
Сүйәк-сүйәклиримни титритивәтти;
15 Көз алдимдин бир роһ өтүп кәтти;
Бәдинимдики түклирим һүрпийип кәтти.□
16 У роһ орнида мидирлимай турди, бирақ турқини көрәлмидим;
Көз алдимда бир гәвдә турупту;
Шивирлиған бир аваз аңланди: —□
17 «Инсан балиси Тәңридин һәққаний болаламду?
Адәм өз Яратқучисидин пак болаламду?□
18 Мана, У Өз қуллириға ишәнмигән,
Һәтта пәриштилириниму «Наданлиқ қилған!» дәп әйиплигән йәрдә,■
19 Ули топилардин болған инсанлар,
Лайдин ясалған өйләрдә турғучилар қандақ болар!?
Улар пәрванидинму асанла янҗилиду!□
20 Улар таң билән кәч арилиғида кукум-талқан болиду;
Улар һеч ким нәзиригә алмиған һалда мәңгүгә йоқилиду.□
21 Уларниң чедир таниси жулуп ташланғанғу?
Улар һеч даналиққа техи еришмәйла өлүп кетиду!». □

□ **4:10 «Ширниң һөкирәшлири, һәм әшәддий ширниң авази бар болсиму,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Ширниң һөкирәшлири һәм әшәддий ширниң авази җим болиду...». □ **4:15 «бир роһ өтүп кәтти»** — андин бу роһ Елифазға гәп қилиду. «Аюп» 1-2-баптики хәвәрдин қариғанда, роһниң гепи ялған болғачқа, бу роһ Шәйтандин кәлгән яман бир роһ екәнлигигә биздә қилчә гуман йоқ. Төвәндики изаһатларниму көрүң. □ **4:16 «Шивирлиған бир аваз аңланди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «сүкүт ичидә бир аваз аңланди». □ **4:17 «Инсан балиси Тәңридин һәққаний болаламду?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Инсан балиси Тәңри алдида һәққаний болаламду?». ■ **4:18** Аюп 15:15; 2Пет. 2:4 □ **4:19 «Лайдин ясалған өйләрдә турғучилар қандақ болар!?»** — роһ ейтқан бу сөзләр (17-21-айәтләр) пүтүнләй ялған шикайәт сөзлиридур; чүнки биз китапниң бешида Худаниң Аюпни «Мениң қулум Аюп» дәп атап униңға болған ишәшиси тоғрисидики хатириләрни көрәләймиз. Һәммә роһларниң сөзиниң тоғра болуши натайин! Шуниң үчүн тәкитләймизки, барлиқ «роһларниң сөзлири»ни, шундақла инсанларниң сөзлириниму муқәддәс язмилар (Тәврат, Зәбур, Инҗил)дики толуқ һәқиқәтләргә асасән тәкшүрүп испатлаш толиму зөрүрдур. **«Улар пәрванидинму асанла янҗилиду!»** — роһниң мошу сөзиниң көчмә мәнаси: Инсан балиси Худаниң алдида һеч немә һесапланмайду, шуңа Худаниң һәққанийлиғиға адәмниң әқли қилчә йәтмәйду, дегәнликтур. Демәк, инсанлар Худаниң һәққанийлиғини қәтъий чүшинәлмәйду. Бирақ Аюпниң қариши ундақ әмәстур. Аюп: — Гәрчә адәм вә Худаниң арисида инсанларниң гунайи сәвәвидин зор һаң пәйда болған болсиму, инсанларниң бәрибир өз виҗданида һәққанийлиқ тоғрисидики бир хил ғил-пал көрүнидиған чүшәнчиси болиду, дәп қарайду. □ **4:20 «Улар һеч ким нәзиригә алмиған һалда мәңгүгә йоқилиду»** — роһниң бу сөзи йәнила бир алдамчилиқтур; Инҗилға асәсән, Худа һәтта қучқачниң йәргә жиқилғиниму нәзиригә алиду. □ **4:21 «Улар... һеч даналиққа техи еришмәйла өлүп кетиду!»** — Елифаз адәмниң һаятини чедирға охшитиду; чедирниң танилири жулунғада чедир дәрһал ғулап кетиду. Елифазниң бу сөзигә қариғанда, һаятниң бир мәхсити даналиққа еришиштур. Мәлум нуқтидин ейтқанда бу сөзниң асаси бар.

5

Елифазниң сөзини давамлаштуруши

1 Қени, илтиҗа қилип бақ, саңа җавап қилғучи бармекин?
Муқәддәсләрниң қайсисидин панаһ тиләйсән?□
2 Чүнки ахмақниң аччиғи өзини өлтүриду,
Қәһри наданниң җениға замин болиду.□
3 Мән өз көзүм билән ахмақниң йилтиз тартқанлиғини көргәнмән;
Лекин шу һаман униң маканини «Ләнәткә учрайду!» дәп билдим,□
4 Униң балилири аманлиқтин жирақтур;
Улар шәһәр дәрвазисида сот қилинғанда бастурулди;
Уларға һеч ким һимайичи болмайду.
5 Униң һосулини ачлар йәп түгитиду;
Улар һәтта тикән арисида қалғанлириниму елип түгитиду;
Қилтақчиму униң мал-мүлүклирини жутувелишқа тәйяр туриду.
6 Чүнки аваричилик әзәлдин топидин үнүп чиқмайду,
Күлпәтму йәрдин өсүп чиққанму әмәс.
7 Бирақ учқун жуқуриға учидиғандәк,
Инсан күлпәт тартишқа туғулғандур.□
8 Орнунда мән болсам, Тәңриғила мураҗиәт қилаттим,
Мән ишимни Худайимғила тапшуриветәттим.
9 У һесапсиз карамәтләрни,
Сан-санақсиз мөҗизиләрни яритиду.■
10 У йәргә ямғур тәқдим қилиду;
У дала үстигә су әвәтип бериду.■
11 У пәс орунда туридиғанларниң мәртивисини үстүн қилиду;
Матәм тутқанлар аманлиққа көтирилиду.■
12 У һейлигәрләрниң нийәтлирини бекар қиливетиду,
Нәтиҗидә улар ишини пүттүрәлмәйду.□ ■
13 У мәккарларни өз һейлигәрлигидин қапқанқа алиду;
Әгирләрниң нәйрәңлири еқитип кетилиду.□ ■
14 Күндүздә улар қараңғулуққа учрайду;
Чүштә түн кечидәк силаштуруп маңиду.■
15 Бирақ у мискинләрни мәккарларниң қиличи вә ағзидин қутқузиду,
Уларни күчлүкләрниң чаңгилидин қудрәтлик қоли билән қутқузиду.
16 Шуңа, аҗизлар үчүн үмүт туғулиду,

□ **5:1 «Муқәддәсләр»** — мошу йәрдә бәлким муқәддәс пәриштиләрни көрситиду. □ **5:2 «Қәһри наданниң җениға замин болиду»** — яки «Көрмәслиги наданниң җениға замин болиду». Елифазниң бу сөзиниң мәнаси: Аюпниң аччиқлинип, Худаға қақшиши хәтәрлик иш; Худа униңға җавап кәлмигән йәрдә, Худа вә инсанниң арилиғида туридиған бир «келиштүргүчи»динму ярдәм тиләш пүтүнләй беһудә иш, дегәнлик болуши мүмкин. □ **5:3 «Лекин шу һаман униң маканини «ләнәткә учрайду!» дәп билдим»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Лекин мән дәрһал униң маканиға ләнәт оқудум». □ **5:7 «Инсан күлпәт тартишқа туғулғандур»** — яки «Инсан җапа тартишқиму туғулғандур». Кириш сөзимиздә ейтқинимиздәк, оқурмәнләрниң есидә болсунки, Аюпниң үч достиниң бәргән пикирлиридә хелә көп хаталиқ йәрлири бар. Кейин Худа шу хата гәплири үчүн уларни әйипләйду. 42:7-9ни көрүң. ■ **5:9** Аюп 9:10; Зәб. 71:18; Рим. 11:33 ■ **5:10** Зәб. 103:10 ■ **5:11** 1Сам. 2:7; Зәб. 112:7, 8 □ **5:12 «У һейлигәрләрниң нийәтлирини бекар қиливетиду, нәтиҗидә улар ишини пүттүрәлмәйду»** — бу айәт Инҗилда («1Кор.» 1:19) расул Павлус тәрипидин нәқил кәлтүрүлгән, шуңа шүбһисизки уни тоғра дәп билимиз. ■ **5:12** Нәһ. 4:9; Зәб. 32:10; Йәш. 8:10 □ **5:13 «У мәккарларни өз һейлигәрлигидин қапқанқа алиду»** — Елифазниң бу җүмлисиму Инҗилда («1Кор.» 3:19) расул Павлус тәрипидин нәқил кәлтүрүлгән, шуңа шүбһисизки униму тоғра дәп билимиз. ■ **5:13** 1Кор. 3:19 ■ **5:14** Қан. 28:29

Қәбиһлик ағзини юмиду.■
17 Қара, Тәңри ибрәт бәргән адәм бәхитликтур,
Шуңа, һәммигә Кадирниң тәрбийисигә сәл қарима жуму!■
18 Чүнки У адәмни яриландуриду, андин ярини таңиду;
У санҗийду, бирақ Униң қоллири йәнә сақайтиду.■
19 У сени алтә қийинчилиқтин қутқузиду;
һәтта йәттә күлпәттә һеч қандақ яманлиқ саңа тәгмәйду.□ ■
20 Ачарчилиқта У сениң үлүмиңгә,
Урушта У саңа урулған қилич зәрбисигә ниҗаткар болиду.
21 Сән зәһәрлик тилларниң зәрбисидиму башпанаһлиқ ичигә йошурунисән,
Вәйранчилиқ кәлгәндә униңдин һеч қорқмайдиған болисән.
22 Вәйранчилиқ вә қәһәтчилик алдида күлүпла қойисән;
Йәр йүзидики һайванлардинму һеч қорқмайсән.
23 Сән даладики ташлар билән әһдидаш болисән;
Явайи һайванларму сән билән енақ өтиду.■
24 Сән чедириңниң теч-аманлиқта болидиғанлиғини билип йетисән;
Мал-мүлкүңни едитлисәң, һәммә немәңниң тәл екәнлигини байқайсән.
25 Нәслиң көп болидиғанлиғини,
Пәрзәнтлириңниң от-чөптәк көп екәнлигини билисән.□
26 Сән өз вақтидила йетилип жиғилған бир бағ буғдайдәк,
Пәқәт вақит-саитиң пишип йетилгәндила йәрлигиңгә кирисән.
27 Биз өзимиз буни тәкшүрүп көргәнмиз — улар һәқиқәтән шундақтур.
Шуңа өзүң аңлап бил, буларни өзүңгә тәтбиқлап ойлап бақ».

6

Аюп йәнә сөзләйду — «Мениң дадлишим һәқ»

1 Аюп җававән мундақ деди: —
2 «Аһ, мениң дәрдлик зарлирим таразида өлчәнсә!
Аһ, бешимға чүшкән барлиқ балаю-қаза булар билән биллә таразиланса!□
3 Шундақ қилинса у һазир деңиздики қумдин еғир болуп чиқиду;
Шуниң үчүн сөзлирим тәлвиләрчә болуватиду.■
4 Чүнки Һәммигә Кадирниң оқлири маңа санҗилип ичимдә туруватиду,
Уларниң зәһирини роһум ичмәктә,
Тәңриниң вәһимилири маңа қарши сәп түзүп һуҗум қиливатиду.□ ■
5 Явайи ешәк от-чөп тапқанда һаңрамду?
Кала болса йәм-хәшәк үстидә мөрәмду?
6 Туз болмиса тәмсиз нәрсини йегили боламду?
Хам тухумниң еқиниң тәми барму?

■ **5:16** Зәб. 106:42 ■ **5:17** Пәнд. 3:11, 12; Ибр. 12:5; Яқ. 1:12; Вәһ. 3:19 ■ **5:18** Қан. 32:39; 1Сам. 2:6; һош. 6:1 □ **5:19 «... алтә қийинчилиқ... йәттә күлпәттә ... »** — бу «алтә... йәттә...» дегән ибарә «һәр хил..., һәр қандақ...» дегәнни билдүриду. ■ **5:19** Зәб. 90 ■ **5:23** Һош. 2:20 □ **5:25 «Нәслиң көп болидиғанлиғини, пәрзәнтлириңниң от-чөптәк көп екәнлигини билисән»** — Елифаз Аюпниң он балисидин һәм барлиқ мал-мүлкидин айрилип қалғанлиғини пүтүнләй есидин чиқирип қойғандәк қилатти. □ **6:2 «... Аһ, бешимға чүшкән барлиқ балаю-қаза булар *, йәни дәрдлик зарлирим* билән биллә таразиланса!»** — Аюпниң бу сөзи: «дәрдлик зарлирим» вә бешимға чүшкән бала-қазалар таразада селиштурулса, әмәлийәттә мениң зарлиримниң аз екәнлиги көрүниду, дегән мәнини өз ичигә елиши мүмкин. ■ **6:3** Пәнд. 27:3 □ **6:4 «Уларниң зәһирини роһум ичмәктә»** — яки, «Уларниң зәһәри роһумни йәп кетиду». ■ **6:4** Зәб. 37:1-4

7 Җеним уларға тәгсиму сәскинип кетиду,
Улар маңа жиркиничлик тамақ болуп туюлиду.
8 Аһ, мениң тәшна болғиним кәлсиди!
Тәңри интизаримни иҗабәт қилсиди!
9 Аһ, Тәңри мени янчип ташлисун!
У қолини қоюветип җенимни үзүп ташлашқа мувапиқ көрсиди!
10 Шундақ болса, маңа тәсәлли болатти,
Һәтта рәһимсиз ағриқларда қийналсамму, шатлинаттим;
Чүнки Муқәддәс Болғучиниң сөзлиридин танмиған болаттим!□
11 Мәндә өлүмни күткидәк йәнә қанчилик мағдур қалди?
Мениң сәвир-тақәтлик болуп һаятимни узартишимниң немә нәтиҗиси болар?
12 Мениң күчүм таштәк чиңму?
Мениң әтлирим мистин ясалғанмиди?
13 Өзүмгә ярдәм бәргидәк мағдурум қалмиди әмәсму?
Һәр қандақ әқил-тәдбир мәндин қоғливетилгән әмәсму?

Бурадәрлириниң Аюпни дағда қоюши

14 Үмүтсизлинип кетиватқан кишигә дости меһриванлиқ көрсәтмики зөрүрдур;
Болмиса у һәммигә қадирдин қорқуштин ваз кечиши мүмкин.□
15 Бирақ бурадәрлирим вақитлиқ «алдамчи ериқ» сүйидәк,
Маңа һелигәрлик билән муамилә қилмақта;
Улар сулири еқип түгигән ериққа охшайду.□
16 Еригән муз сулири ериққа киргәндә улар қаридап кетиду,
Қарлар уларниң ичидә йоқилип кетиду,
17 Улар пәсилниң иллиши билән қуруп кетиду;
Һава иссип кәткәндә, изидин йоқилип кетиду.□
18 Сәпәрдашлар маңған йолидин чиқип, ериққа бурулиду;
Улар ериқни бойлап меңип, чөлдә езип өлиду.
19 Темалиқ карванларму ериқ издәп манди;
Шебалиқ содигәрләрму уларға үмүт билән қариди;□
20 Бирақ улар ишәнгинидин үмүтсизлинип номуста қалди;
Улар әшу йәргә келиши билән паракәндичиликкә учриди.
21 Мана силәр уларға охшаш *маңа тайини* йоқ болуп қалдиңлар;
Силәр қорқунучлуқ бир вәһимини көрүпла қорқуп кетиватисиләр.
22 Мән силәргә: «Маңа бериңлар»,

□ **6:10 «Һәтта ... шатлинаттим; чүнки Муқәддәс Болғучиниң сөзлиридин танмиған болаттим!»** — Аюпниң бундақ ойлиши: «Әгәр һазир Худа мениң җенимни алса, мән Униңдин йүз өрүмигән мана мошу чағдила алса боптикән; бирақ бу азап-оқубәтләр давамлаштурулса, мәндә немә өзгиришләр болар, мән Худадин таниманму қандақ? Шуңа яхшиси У һазир мени әпкәтсә, қаттиқ бир зәрбә билән әпкәтсә мәйли» дегәндәк мәнини бериду. □ **6:14 «Үмүтсизлинип кетиватқан кишигә дости меһриванлиқ көрсәтмики зөрүрдур; болмиса ...»** — айәтниң башқа бир нәччә тәрҗимилири бар. Буларниң бири: «Һәтта у һәммигә Қадирдин қорқуштин айрилған болсиму, үмүтсизлинип кетиватқан кишигә дости меһриванлиқ көрсәтмики зөрүрдур». □ **6:15 «алдамчи ериқ»** — чөл баяванда туюқсиз еқиштин тохтайдиған ериқ. Йолучиларниң мошундақ ериққа ишиниши интайин хәтәрлик, әлвәттә. 20-21-айәтләрни көрүң. □ **6:17 «Һава иссип кәткәндә, изидин йоқилип кетиду»** — демәк, әң керәк болған вақитта бу ериқлар ғайип болиду. □ **6:19 «Шебалиқ содигәрләрму уларға үмүт билән қариди»** — яки «Шебалиқ содигәрләрму уларға учрашни үмүт қилатти».

Яки: «Маңа мал-мүлүклириңлардин һәдийә қилиңлар?» — дегәнни қачан дәп баққан?□
23 Яки: «Мени езитқучиниң қолидин қутқузуңлар!»
Яки «Зораванларниң қолидин гөрүгә пул бәрсәңлар!» дәп баққанму?
24 Маңа үгитип қоюңлар, сүкүт қилимән;
Нәдә йолдин чиққанлиғимни маңа көрситип бериңлар.
25 Тоғра сөзләр немидегән өткүр-һә!
Бирақ әйиплириңлар зади немини испатлалайду?!□
26 Үмүтсизләнгән кишиниң гәплири өтүп кетидиған шамалдәк турса,
Пәқәт сөзләрнила әйиплимәкчимусиләр?□
27 Силәр житим-йесирларниң үстидә чәк ташлишисиләр!
Дост-бурадириңлар үстидә содилишисиләр!□
28 Әнди маңа йүз туранә қарап беқиңлар;
Алдиңлардила ялған сөз қилаламдим?
29 Өтүнимән, болди қилиңлар, гуна болмисун;
Раст, қайтидин ойлап беқиңлар,
Чүнки өзүмниң тоғрилиғим *таразида* туриду.□
30 Тилимда хаталиқ барму?
Тилим яманлиқни зади теталмасму?

7

Инсанларниң турмуш азаплири

1 Инсанға зиминда җәврә-җапа чекидиған турмуш бекитилгән әмәсму?
Униң күнлири бир мәдикарниңкигә охшаш әмәсму?
2 Қул кәчқурунниң сайисигә тәшна болғандәк,
Мәдикар өз әмгигиниң һәққини күткәндәк,
3 Мана беһудә айлар маңа бекитилгән,
Ғәшликкә толған кечиләр маңа несип қилинған.□
4 Мән ятқинимда: «Қачан қопармән?» дәп ойлаймән,
Бирақ кәч узундин узун болиду,
Таң атқичә пүтүн бир кечә мән толғинип ятимән.
5 Әтлирим қурутлар һәм топа-чаңлар билән қапланди,
Терилирим йерилип, йириңлап кәтти.□

□ **6:22 «Маңа мал-мүлүклириңлардин һәдийә қилиңлар?» — дегәнни қачан дәп баққан?»** — Аюп у дострлириға һеч қачан қәриздар болуп бақмиған. У: «Силәрдин пул яки мал-мүлүк күткиним йоқ, силәрдин күткиним пәқәт азрақ һесдашлиқ яки меһриванлиқ, халас» демәкчи. □ **6:25 «Бирақ әйиплириңлар зади немини испатлалайду?»** — шу вақиткичә Аюпниң үч дости арисидин пәқәт Елифаз сөз қилған. Аюп «әйиплириңлар» (көплүк шәкли) дегән сөзи билән уларға: «Силәр йенимға келиштин авал әһвалим тоғрилиқ **тил бириктүрүвалған охшайсиләр»** дәп пуритиватиду. □ **6:26 «Үмүтсизләнгән кишиниң гәплири өтүп кетидиған шамалдәк турса,...»** — Аюп бу гәплири билән өзүмниң бәзи сөзлиримниң һәддидин ешип кәткәнлигини билимән, дәп етирап қилған болса керәк. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Силәр пәқәт сөзләрнила әйиплимәкчимусиләр, үмүтсизләнгән кишиниң гәплири наһайити өтүп кетидиған бир шамалдәкла дәп қаримақчисиләр?». □ **6:27 «Дост-бурадириңлар үстидә содилишисиләр!»** — башқа бир хил мәнаси: «Силәр дост-бурадәрләр үчүн ора колишисиләр». □ **6:29 «Чүнки өзүмниң тоғрилиғим таразида туриду»** — яки: «Чүнки бу иштa һәқ мән тәрәптидур». □ **7:3 «Мана беһудә айлар маңа бекитилгән,...»** — бу җүмлә Аюпниң азави әшу күнгичә бәлким бир нәччә ай узартилғанлиғини көрситиду. Униң достлириниң Аюпниң қешиға кәлгичә қилған сәпири узун болған болса керәк. □ **7:5 «Әтлирим қурутлар һәм топа-чаңлар билән...»** — яки «Әтлирим қурутлар һәм қақач-чақалар билән...».

6 Күнлирим бапкарниң мокисидинму иштик өтиду,
Улар үмүтсизлик билән аяқлишай дәп қалди.□
7 *Аһ Худа*, мениң җеним бир нәпәсла халас.
Көзүм яхшилиқни қайтидин көрмәйдиғанлиғи есиңдә болсун;■
8 Мени Көргүчиниң көзи иккинчи қетим маңа қаримайду,
Сән нәзириңни үстүмгә чүшүргиниңдә, мән йоқалған болимән.□
9 Булут ғайип болуп, қайта көрүнмигәндәк,
Охшашла тәһтисараға чүшкән адәм қайтидин чиқмайду.□
10 У йәнә өз өйигә қайтмайду,
Өз жути уни қайта тонумайду.
11 Шуңа мән ағзимни жуммай,
Роһумниң дәрд-әлими билән сөз қилай,
Җенимниң азавидин зарлаймән.
12 Немишкә Сән үстүмдин күзәт қилисән?
Мән *хәтәрлик* бир деңизму-я?
Яки деңиздики бир әждиһамумән?□
13 Мән: «Аһ, ятқан орнум маңа раһәт бериду,
Көрпәм налә-пәрядимға дәрман болиду» — десәм,
14 Әнди Сән чүшләр билән мени қорқутиватисән,
Ғайипанә аламәтләр билән маңа вәһимә салисән.
15 Шуниң үчүн боғулушумни, өлүмни,
Бу сүйәклиримгә қарап олтириштин артуқ билимән.□
16 Мән өз җенимдин тойдум;
Мениң мәңгүгә яшиғум йоқ,
Мени мәйлимгә қойиваткин,
Мениң күнлирим беһудидур.□ ■
17 Инсан балиси немиди?
Сән немишкә уни чоң билисән,
Немә дәп униңға көңүл берисән?■
18 Һәр әтигәндә уни сүрүштүрүп келисән,
Һәр нәпәс уни синайсән!
19 Қачанғичә мениңдин нәзириңни алмайсән,
Маңа қачанғичә ағзимдики серик суни жутувалғидәк арам бәрмәйсән?
20 Мән гуна қилған болсамму,
и инсанийәтни Күзәткүчи, Саңа немә қилиптимән?!
Мән Саңа жүк болуп қалдимму?

□ **7:6 «Күнлирим бапкарниң мокисидинму иштик өтиду»** — бапкарниң мокиси интайин тез, тохтимай һәрикәт қилиду. **«Улар үмүтсизлик билән...»** — ибраний тилида «үмүтсизлик» вә «жип» аһаңдаш сөз. Аюп мошу айәттә өз һаятини тоқулидиған гиләмгә охшитип, «жип тохтап қалғидәк» демәкчи.
■ **7:7** Аюп 8:9; 10:9; 14:1, 2, 3; 16:22; Зәб. 89:6-10; 101:12; 102:15; 143:4; Йәш. 40:6; Як. 4:14; 1Пет. 1:24
□ **7:8 «Сән нәзириңни үстүмгә чүшүргиниңдә, мән йоқалған болимән»** — бу 7-8-айәттә, 21-айәткә охшаш, Аюп «И Худа, Сән балдур маңа рәһим қилмисаң, кечигип қалисән!» дегәндәк қилатти. □ **7:9 «Тәһтисара»** — мошу йәрдә «тәһтисара» (ибраний тилида «шеол») дегән йәр «йәр астидики сарай» (йәни, «тәкт сарай»), өлгәнләрниң роһлири барған җайни көрситиду. Ениқ туруптики, Аюпниң бу сөзләрни ейтқанда гөрдин тирилдүрүлүш тоғрисида хәвири көп әмәс еди. □ **7:12 «Немишкә Сән үстүмдин күзәт қилисән?»** — Аюп: «Мән аләмниң аманлиғиға бир хил хәвп йәткүзәмдим-я?» дәп Худадин соримақчи охшайду. □ **7:15 «... боғулушумни, өлүмни, бу сүйәклиримгә қарап олтириштин артуқ билимән»** — Аюпниң кесили, бәлким, боғнуқуш кесили (дәм сиқилиш кесили) болуши мүмкин. Бу айәт йәнә мундақму тәрҗимә қилиниду, йәни: «Гелимни сиққучи болса бойнумни, өлүм болса сүйәклиримни таллиди». □ **7:16 «Мениң күнлирим беһудидур»** — яки «Мениң күнлирим бир нәпәс, халас!».
■ **7:16** Зәб. 61:10; 143:4 ■ **7:17** Зәб. 8:5; 143:3; Ибр. 2:6

Бунин билән мени Өзүңгә зәрбә нишани қилғансәнму?
21 Сән немишкә мениң итаәтсизлигимни кәчүрүм қилип,
Гунайимни сақит қилмайсән?
Чүнки мән пат арида топиниң ичидә ухлаймән;
Сән мени издәп келисән, лекин мән мәвҗут болмаймән».□

8

Шухалиқ Билдад сөзләйду — Илгәрки дәвирләрдики азап-оқубәтләр тоғрилиқ гувалиқ

1 Андин Шухалиқ Билдад җававән мундақ деди: —
2 «Сән қачанғичә мошуларни сөзләйсән?
Ағзиңдики сөзләр күчлүк шамалдәк қачанғичә чиқиду?
3 Тәңри адаләтни бурмилиғучиму?
Һәммигә Қадир адиллиқни бурмиламду?■
4 Сениң балилириң Униң алдида гуна қилған болса,
У уларниму итаәтсизлигиниң җазасиға тапшурған, халас.□
5 Бирақ әгәр өзүң һазир чин көңлүңдин Тәңрини издисәңла,
Һәммигә Қадирға илтиҗа қилсаңла,■
6 Әгәр сән сап дил һәм дурус болған болсаң,
Шүбһисизки, У сән үчүн ойғиниду,
Чоқум сениң һәққанийлиғиңға толған туралғуңни гүлләндүриду.
7 Сән дәсләптә етиварсиз қаралған болсаңму,
Бирақ сән ахирида чоқум техиму гүллинисән.
8 Шуңа сәндин өтүнәйки, өткәнки дәвирләрдин сорап баққин,
Уларниң ата-бовилириниң издинишлиригиму көңүл қойғин■
9 (Чүнки биз болсақ түнүгүнла туғулғанмиз;
Күнлиримиз пәқәт бир сайә болғачқа, һеч немини билмәймиз).□ ■
10 Саңа көрсәтмә берип үгәтәләйдиған улар әмәсму?
Улар өз көңлидикини саңа сөзлимәмду?
11 Латқа болмиса йекәнләр егиз өсәләмду?
Қомушлуқтики от-чөпләр сусиз өсәләмду?
12 Улар йешил пети болуп, техичә орулмиған болсиму,
Һәр қандақ от-чөптин тез тозуп кетиду.■
13 Тәңрини унтуған кишиләрниң һәммисиниң ақивәтлири мана шундақтур;
Ипласларниң үмүти мана шундақ йоққа кетәр.■

□ **7:21 «...сән мени издәп келисән, лекин мән мәвҗут болмаймән»** — 7-бап, 7-8-айәт үчүн берилгән изаһатниму көрүң. Мошу йәрдә, Аюпниң ичидики етиқат һәм гуманниң бир-биригә болған күриши көрүниду. Аюп бир тәрәптин Худани дүшминимдәк иш қилди, лекин йәнә бир тәрәптин У кәлгүсидә Өз достини издигәндәк мени издәп келиду, бирақ тапалмайду, дәйду. ■ **8:3** Қан. 32:4; 2Тар. 19:7; Дан. 9:14 □ **8:4 «Сениң балилириң Униң алдида гуна қилған болса, У уларниму итаәтсизлигиниң җазасиға тапшурған, халас»** — Билдадниң бу баяни рәһимсизлик билән қилинған сөзләрдур; бу сөзләр Аюпниң ярисиға туз сепип уни техиму азапқа салиду. Чүнки Аюпниң һәсрити дәл мошу иш түпәйлидин болуватытти; бирақ Билдадниң Аюпниң балилириниң өткүзгән бирәр гунайи тоғрисида һеч қандақ испати йоқтур. Биз болсақ, униң балилириниң әмәлийәттә өз гунайи сәвәвидин өлмигәнлигини билимиз. ■ **8:5** Аюп 22:23 ■ **8:8** Қан. 4:32 □ **8:9 «Күнлиримиз пәқәт бир сайә...»** — Билдадниң бу дегини, униң у дәвридики ата-бовилириниң (өзиниң замани билән селиштурғанда) интайин узун өмүрлүк болғанлиғини көрситиши мүмкин. (Тәвраттики «Яритилиш» қисмиға асасән, Адәм атимиздин башлап Нуһ пәйғәмбәрниң дәвригичә нурғун адәмләр бир нәччә йүз жил яшиған еди). ■ **8:9** Яр. 47:9; 1Тар. 29:15; Аюп 7:5, 6, 7; Зәб. 38:6, 14; 101:12; 143:4 ■ **8:12** Зәб. 128:5-6; Йәр. 17:6 ■ **8:13** Аюп 11:20; 18:14; Зәб. 111:10; Пәнд. 10:28

14 Чүнки униң таянғини чүрүк бир нәрсә, халас;
Униң ишәнгини болса өмчүкниң торидур, халас.
15 У өз угисиға йөлиниду, бирақ у мәзмут турмайду;
У уни чиң тутувалған болсиму, бирақ у бәрдашлиқ берәлмәйду.
16 У қуяш астида көклигән болсиму,
Униң пиләклири өз беғини қаплиған болсиму,
17 Униң йилтизлири таш догисиға чирмишип кәткән болсиму,
У ташлар арисида орун издигән болсиму,
18 Лекин *Худа* уни орнидин юливәтсә,
Әшу йәр униңдин тенип: «Мән сени көрмигән!» — дәйду.□
19 Мана униң йолиниң шатлиғи!
Униңдин кейин орниға башқилири тупрақтин үниду.
20 Қара, Худа дурус адәмни ташлимайду,
Яки яманлиқ қилғучиларниң қолини тутуп уларни йөлимәйду.□
21 У йәнә сениң ағзиңни күлкә билән,
Ләвлириңни шатлиқ авазлири билән толдуриду,
22 Саңа нәпрәтләнгәнләргә шәрмәндилик чаплиниду,
Әскиләрниң чедири йоқитилиду».

9

Аюп бәргән җавави — «Инсан балиси қандақ қилип Худа алдида адил болалайду?»

1 Аюп җававән мундақ деди: —
2 Вай, сениңла тоғра, *дунияни* һәқиқәтән сән дегәндәк дәп билимән!
Бирақ инсан балиси қандақ қилип Тәңри алдида һәққаний болалисун?■
3 Һәтта әгәр бириси униң билән дәвалишишқа петиналиса,
Шу *киши* мәсилиләрниң миңдин биригиму җавап берәлмәйду.□
4 Униң қәлбидә чоңқур даналиқ бардур,
У зор күч-қудрәткә егидур;
Кимму Униңға қарши чиқип, җүригини том қилип,
Кейин теч-аман қалған?
5 У тағларни ғәзивидә ғулатқанда,
Уларға һеч билдүрмәйла уларни җулуп ташлайду.
6 У йәр-зиминни тәвритип өз орнидин қозғитиду,
Шуниң билән униң түврүклири титрәп кетиду.
7 У қуяшқа көтирилмә дәп сөз қилсила, у қопмайду;
У *халиса* юлтузларниңму нурини печәтләп қоялайду.
8 Асманларни кәң яйғучи пәқәт удур,

□ **8:18 «... Лекин Худа уни орнидин юливәтсә, әшу йәр униңдин тенип: «Мән сени көрмигән!» — дәйду»** — мошу йәрләрдә Билдад Аюп учриған балаю-апәтни шу бир нәччә ишқа охшатқан болуши мүмкин: — авал -15-айәттә, у «яманларниң өйиниң ғулап кетиши» тоғрилиқ сөзләйду; иккинчи, 16-айәттики «пиләкләр» дегән сөз, ибраний тилида «пәрзәнтләр»ниму көрситиду. Үчинчи, мошу айәттә бәлким «әшу йәр» дегән сөз Аюпниң жутдашлирини көрситиду; улар уни чәткә қеқип: «Сәндәк Худа ләнәт қилған адәмни тонумаймиз» дегән мәниләрдиму ейтилған болуши мүмкин. □ **8:20 «... яманлиқ қилғучиларниң қолини тутуп уларни йөлимәйду»** — яки «...яманлиқ қилғучиларни қолиға күч бәрмәйду». ■ **9:2** Аюп 14:4; 25:4; Зәб. 142:2 □ **9:3 «Һәтта әгәр бириси униң билән дәвалишишқа петиналиса, шу киши мәсилиләрниң миңдин биригиму җавап берәлмәйду»** — буниң йәнә башқа икки хил тәрҗимиси болуши мүмкин: (1) «Әгәр Худа бириси билән дәвалишишни лайиқ көрсә, у киши миңдин бир мәсилигиму җавап берәлмәйду»; (2) «Әгәр Худа бириси билән дәвалишишни лайиқ көрсә, Худа у кишиниң миңдин бир мәсилисигиму җавап бәрмәйду».

У деңиз долқунлири үстигә дәссәп жүриду.■
9 У йәттә қарақчи юлтуз, Орион юлтуз түркүми вә қәлб юлтуз топини,
Жәнубий юлтуз түркүмлириниму яратқан.□
10 У һесаплиғусиз улуқ ишларни,
Санап түгитәлмәйдиған карамәт ишларни қилиду.■
11 Қара, У йенимдин өтиду, бирақ мән Уни көрмәймән;
У өтүп кетиду, бирақ Уни байқалмаймән.□
12 Мана, У елип кетиду, ким Уни Өз йолидин яндуралисун?
Ким Униңдин: «Немә қиливатисән» дәп сорашқа петиналисун?□
13 Тәңри ғәзивини қайтурувалмайду;
Раһабниң ярдәмчилири Униң айиғиға баш егиду.□
14 Шундақ туруқлуқ, мән қандақму униңға жавап берәләйттим.
Мән муназирә қилғидәк қандақ сөзләрни таллалайттим?
15 Мабада мән һәққаний болсамму,
Мән йәнила Униңға жавап берәлмәйттим;
Мән пәқәт сотчимға илтижала қилалайттим.
16 Мән Униңға илтижа қилған вә У маңа жавап бәргән болсиму,
Мән техи Униң садайимни аңлиғанлиғиға ишәш қилалмиған болаттим;
17 У боран-чапқунлар билән мени езиду,
У ярилиримни сәвәпсиз көпәйтмәкта.
18 У маңа һәтта нәпәс елишқиму рухсәт бәрмәйду,
Әксичә У маңа дәрд-әләмни жүкливәтти.
19 Күч-қудрәт тоғрисида гәп қилсақ, мана, Униңдин күчлүк *йәнә башқа ким* бар?
Адаләткә кәлсәк, ким Уни сотқа чақиралисун?!□
20 Мән өзүмни ақлимақчи болсам, өз ағзим өзүмни гунаға патурар,
Қосурсиз болған болсам, У йәнила мени әгир дәп бекитәр.□
21 Бирақ мән әслидә ейибсиз едим.
Мәйли, өзүмниң қандақ болидиғанлиғим билән пәрвайим пәләк!
Өз җенимдин тойдум!
22 Һәммә иш охшаш екән; шуңа мән дәйманки,
У дурусларниму, яманларниму охшашла йоқитиду.□ ■

■ **9:8** Яр. 1:6 □ **9:9 «Жәнубий юлтуз түркүмлиринимy яратқан»** — яки: «Жәнубий асмандики ғәзниләрни яратқан». ■ **9:10** Аюп 5:9; Зәб. 71:18; 76:15; 85:10; Рим. 11:33 □ **9:11 «У йенимдин өтиду»** — яки: «У йенимдин өтсә». **«У өтүп кетиду»** — яки: «У өтүп кәтсә». □ **9:12 «У елип кетиду»** — яки: «У елип кәтсә» яки «У булап кәтсә». □ **9:13 «Раһаб»** — «Раһаб»ниң мундақ үч хил мәна мүмкинчилиги бар: — (1) һакавурлуқ; (2) Мисир империйәсиниң йәнә бир исми (қедимки дунияда һакаввурлуқта даңқи чиққан); (3) әң чоң мүмкинчилиги бар мәнаси шуки, деңиздики зор, қоркунучлуқ бир һайванниң исми. Бу йоған һайванниң йәнә бир исми «левиатан» болуши мүмкин (жуқурики 3-бап, 8-айәттики изаһатни көрүң). У Муқәддәс Китаптики башқа бир нәччә йәрләрдә Шәйтанниң бир символидур. Шуңа мошу йәрдә «Раһабниң ярдәмчилири» бәлким Шәйтанниң ярдәмчилирини көрсәтгән болуши мүмкин. □ **9:19 «Адаләткә кәлсәк, ким уни сотқа чақиралисун?!»** — әсли текстни чүшиниш сәл тәш. Башқа хил тәрҗимилири болуши мүмкин. □ **9:20 «... Қосурсиз болған болсам, у йәнила мени әгир дәп бекитәр»** — Аюпқа мабада Худаниң алдида өзини ақлаш пурсити кәлсиму, у Худаниң зор күч-қудрити билән ағзиниң ечилмас қилинишидин, яки һәтта «машина адәмдәк» өз ағзи билән өзини әйиплап кетишидин қорқиду. «Худа һәммидин күчлүк, шуңа У адил» дегән көзқараш дунийдики һәр бир залимниң: «Күч-һоқуқ дегән һәқтур» дегән көзқаришиға йеқин келиду. Аюп мошу йәрдә «Худа маңа ундақ муамилә қилса, адил болмайду» демәкчи болиду. Китапниң кейинки қисимлирида, Худаниң һәм һәммидин күчлүк һәм шуниң билән биргә пүтүнләй адил екәнлиги айдиңлишиду. □ **9:22 «... мән дәйманки, у дурусларниму, яманларниму охшашла йоқитиду»** — наһайити еникки, бу бабтики 14-айәттин 34-айәткичә Аюп Худаниң намини бир қетимму тилға алмай, пәқәт Уни: «У... Униң... Уни... Сән....» дәп атайду. Бәлким у Худаниң зор күч-қудиритигә һәм өзиниң һазирқи қорқунучлуқ әһвалини чоңқур ойлап, бәк қорқуп кәткән болса керәк. ■ **9:22** Топ. 9:2, 3; Мал. 3:14

23 Туюқсиз бешиға қаза келип өлсә,
У бегуналарға қилинған бу синаққа қарап күлиду.□
24 Йәр йүзи яманларниң қолиға тапшурулди;
Бирақ У сотчиларниң көзлирини бу адаләтсизликни көрәлмәйдиған қилип қойиду;
Мошундақ қилғучи У болмай, йәнә ким болсун?

25 Мениң күнлирим йәлтапанниң жүгүрүшидинму тез өтиду;
Улар мәндин қечип кетиду,
Уларниң һеч қандақ яхшилиғи йоқтур.■
26 Улар қомуш кемиләрдәк чапсан өтүп кетиду;
Алғур бүркүт овни тутқили шуңғуғандәк тез маңиду.□
27 Әгәр: «Налә-пәрядтин тохтап,
Чирайимни тутулдурмай хуш чирай болай» десәмму,
28 Мән йәнила азаплиримниң һәммисидин қорқуп жүримән;
Чүнки Сени мени бегуна һесаплимайду дәп билимән.□
29 Мән һаман әйиплик адәм болсам,
Мән беһудә җапа тартип немә қилай?
30 Һәтта қар сүйи билән жуюнуп,
Қолумни шунчә пакизлиған болсамму,■
31 Сән йәнила мени әврәзгә чөмүлдүрисәнки,
Өз кийимимму мәндин нәпрәтлинидиған болиду!
32 Чүнки У мән Униңға җавап берәлигидәк, маңа охшаш адәм әмәс.
Мениң Униң билән сотта дәвалашқичилигим йоқтур.□ ■
33 Оттуримизда һәр иккимизни өз қоли билән тәң тутидиған келиштүргүчи болсиди!□
34 У Өзиниң тайиғини мәндин жирақ қилсун,
Униң вәһимиси мени қорқатмисун;■
35 Шундила мән Униңдин қорқмай сөзләләйттим;
Бирақ әһвалим ундақ әмәстур!

10

Сегиз лай кулалчи билән сөзлишиду

1 Мән өз җенимдин нәпрәтлинимән;
Өз дәрдимни төкүвалай;
Қәлбимдики аһ-заримни сөзливалай.
2 Мән Тәңригә: «Мениң гунайимни бекитмә; маңа көрсәткинки,

□ **9:23 «... У бегуналарға қилинған бу синаққа қарап күлиду»** — бу айәт Аюпниң җан аччиғидин, шундақла Худаға болған гуманидин ейтқан баянлириниң ичидә әң қаттиқи болуши мумкин. ■ **9:25** Аюп 7:6, 7 □ **9:26 «қомуш кемиләр»** — қедимки Мисирда көп ишлитилгән, Нил дәриясида наһайити тез маңидиған бир хил кемә. □ **9:28 «... Сени мени бегуна һесаплимайду дәп билимән»** — Аюп йәнила Худаниң адалитидин гуманлиниду. 31-айәттә болса униң үмүти бәлким әң төвән дәриҗигә чүшкән болуши мумкин. ■ **9:30** Йәр. 2:22 □ **9:32 «Чүнки У ... маңа охшаш адәм әмәс. Мениң Униң билән сотта дәвалашқичилигим йоқтур»** — бу баян бәлким китаптики соралған әң чоңқур соал болуши мумкин; демәк, адәм Худа билән қандақму келишәлисун? ■ **9:32** Топ. 6:10; Йәр. 49:19 □ **9:33 «Оттуримизда ... келиштүргүчи болсиди!»** — Аюп: Адәм билән Худаниң оттурисида туридиған, бир қоли билән Худани тутидиған, бир қоли билән инсанни тутидиған келиштүргүчи болсиди! дәп ейтқан бу келиштүргүчи Инҗилда дәл Әйса Мәсиһниң өзи екәнлиги аян қилиниду («1Тим.» 2:5) ■ **9:34** Аюп 13:20; 33:7

Сән зади немә үчүн мән билән дәвалишисән?
3 Адәмни әзгиниң,
Өз қолуң билән яратқиниңни чәткә қаққиниң Саңа пайдилиқму?
Яманларниң сүйқәстигә нур чачқиниң яхшиму?□
4 Сениң көзүң инсанниңкидәк аҗизму?
Сән адәмләр көргәндәк хирә көрәмсән?□
5 Сениң күнлириң өлидиған инсанниң күнлиридәк чәкликму?
Сениң жиллириң инсанниң жиллиридәк қисқиму?□
6-7 Сән мениң рәзил адәм әмәслигимни билип туруп,
Сениң қолуңдин қутулдурғидәк һеч кимниң йоқлуғини билип туруп,
Немишкә мениң хаталиғимни сорап җүрисән?
Немишкә мениң гунайимни сүрүштүрисән?» — дәймән.
8 — Сән Өз қоллириң билән мени шәкилләндүрүп, бир гәвдә қилип яратқансән;
Бирақ Сән мени йоқатмақчисән!
9 Сән лайни ясиғандәк мени ясиғиниңни есиңдә тутқайсән, дәп йелинимән;
Сән мени йәнә тупраққа қайтурамсән?■
10 Сән *устилиқ билән* мени сүттәк қуюп чайқап,
Мени иримчиктәк уютқан әмәсму?□ ■
11 Сән терә һәм әт билән мени кийиндүргәнсән,
Устихан һәм пәй билән бирләштүрүп мени тоқуғансән.
12 Сән маңа һаят һәм меһри-шәпқәт тәқдим қилғансән,
Сән сөйгүң билән роһумдин хәвәр алдиң.□
13 Бирақ бу ишлар Сениң қәлбиңдә йошуруқлуқ еди;
Буларниң әслидә қәлбиңдә пүкүклигини билимән.
14 Гуна қилған болсам, Сән мени күзитип җүргән болаттиң;
Сән мениң қәбиһлигимни җазалимай қоймайттиң.
15 Рәзил һесапланған болсам, маңа бала келәтти!
Һәм яки һәққаний һесаплансамму, қаттиқ номусқа чөмүп, азапқа чөмгинимдә,
Бешимни йәнила көтиришкә җүръәт қилалмайттим;
16 Һәтта *бешимни* көтиришкә җүръәт қилсамму,
Сән әшәддий ширдәк мениң пейимгә чүшәттиң;
Сән маңа карамәт күчүңни арқа-арқидин көрситәттиң.■

□ **10:3 «Өз қолуң билән яратқиниңни чәткә қаққиниң Саңа пайдилиқму?»** — Аюп бәлким: — «Сән маңа һәм пүтүн инсанға шунчә яхши әҗриңни сиңдургән екәнсән, немишкә бу яхши нәрсәңгә шундақ зиян йәткүзисән?» демәкчи. У төвәндики 8-12-айәтләрдә бу сөзиниң мәнасини кеңәйтиду. □ **10:4 «Сениң көзүң инсанниңкидәк аҗизму?»** — ибраний тилида: «Сениң көзлири әтлик көзләрму?». □ **10:5 «сениң күнлириң ... чәкликму? Сениң жиллириң инсанниң жиллиридәк қисқиму?»** — Аюп бу җүмлилиридә һәммә имканийәтни оттура қойиду; андин у һәммисини дегидәк чәткә қақиду — Худа адәмни әзгинигә хошалму-я? У адәмдәк калтә пәмликму-я, яки униң өмри қисқа болуп өзини җазалашқа үлгүрәлмәмду-я? (ундақ болмиса, мән зади немишкә шундақ азапқа қалдурулимән?) дәп ойлайду Аюп. ■ **10:9** Яр. 2:7; 3:19 □ **10:10 «Сән ... мени иримчиктәк уютқан әмәсму?»** — Аюпниң «мени сүттәк қуюп чайқап, ... иримчиктәк уютқан» дегән сөзлири Худаниң өз тенини шунчә әҗайиплиқ билән мурәккәп яратқанлиғини билдүриду. ■ **10:10** Зәб. 138:15,16 □ **10:12 «Сән сөйгүң билән...»** — ибраний тилида: «сән йоқлишиң билән...». **«... Сән сөйгүң билән роһумдин хәвәр алдиң»** — 8-12-айәттә, Аюп Худаниң инсанниң тенини шунчә карамәт устилиқ билән бирләштүрүп ясап, шәпқәт-сөйгү көрсәткәндин кейин, Худаниң һәр бир адәмгә нисбәтән улуқ, карамәт бир плани болуши керәк, дәп қарайду. Бирақ Аюп өзиниң ишида мундақ әҗайип планни көрәлмәй, әксичә Худаниң униң барлиғини астин-үстүн қиливәткәнлигини көрүп қорқуп кетип: «Бирақ бу ишлар сениң қәлбиңдә йошуруқлуқ еди» (13-айәт) дәп, Худа мениң достум әмәс, дүшминим болуп чиққан дәп гуманлиниду. Аюпниң Худаниң достлуғидин мәһрум болғанмән дегән һессияти вә униңда Худаниң униң билән биллә болғанлиқ сезиминиң йоқлуғи, шүбһисизки униң үчүн һәммидин азаплиқ иш еди. ■ **10:16** Йәш. 38:13; Жиғ. 3:10

17 Сән мени әйипләйдиған гувачилириңни қайтидин алдимға кәлтүрисән;
Маңа қаритилған ғәзивиңни зор қилисән;
Күчлириң маңа қарши долқунлап кәлмәктә.□
18 Сән әслидә немишкә мени балиятқудин чиқарғансән?
Кашки, мән чачрап кәткән болсам, һеч адәм мени көрмәс еди!■
19 Мән һеч қачан болмиған болаттим!
Балиятқудин беваситә гөргә апирилған болаттим!
20-22 Мениң азғинә күнлирим түгәй дегән әмәсму?
Шуңа мән барса кәлмәс йәргә барғичә,
— Қараңғулуқ, өлүм сайә болған зиминға,
— Зулмәт бир зиминға, йәни қараңғулуқниң өзиниң зиминиға,
Өлүм сайисиниң зиминиға,
Тәртипсиз, һәтта өз нури қап қараңғу қилинған шу зиминға барғичә,
Маңа азрақ җан кириш үчүн,
Ишиңни бир дәқиқә тохтат, мәндин нери бол!».

11

Зофарниң биринчи сөзи — «сахта адәмләрниң ақивити»

1 Андин Нааматлиқ Зофар җававән мундақ деди: —□
2 «Гәп мундақ көп турса, уни җавапсиз қалдурғили болмас?
Сөзмән киши өзини ақлиса боламду?
3 Сениң сәпсәтәлириң көпчиликниң ағзини тувақлиса боламду?
Сән мазақ қилип сөзлигәндин кейин, һеч ким бу ишни йүзүңгә салмисунму?
4 Чүнки сән: «Мениң әқидилирим саптур,
Мән сән *Худаниң* алдида пакмән» — дедиң.□
5 Аһ, Тәңри гәп қилсиди!
Ағзини ечип сени әйиплисиди!
6 Шундақ қилип У даналиқниң сирлирини саңа ечип бәрсиди!
Чүнки даналиқ икки тәрәпликтур!
Тәңриниң гунайиңниң хелә бир қисмини көтириветип, улардин өтидиғанлиғини убдан билип қой!□
7 Сән Тәңрини издигән тәғдирдиму Уни түптин тонуяламсән?!
Һәммигә Қадирниң чәксизлигини чүшинип йетәләмсән?
8 *Бундақ даналиқ* асмандин егиздур, *униңға еришишкә* немә амалиң бар?

□ **10:17 «Мени әйипләйдиған гувачилириң»** — Аюпниң бу дегини, бәлким, Худаниң уни «Сән гуна қилдиң, шуңа җазаландиң» дәп әйипләйдиған бир нәччә гувачини орунлаштурған, дәп көрсәтмәкчи; гувачилар болса, униң үч достини, өз бешиға чүшкән күлпәтләрни һәмдә кесәлниң азаплирини өз ичигә алса керәк. ■ **10:18** Аюп 3:11 □ **11:1 «Нааматлиқ Зофар»** — Аюпқа сөз қилидиған униң үчинчи достидур. Биз Аюпниң бу үч достини селиштуридиған болсақ, Елифаз әдәбликрәк, башқилардин сәл меһривандәк көрүниду; сөз қилиш тәртивидин қариғанда, униң йеши бәлким әң чоң, ахирда сөзләйдиған Зофар әң кичик болуши мүмкин. Елифаз өз тәҗрибисини, йәни өзиниң көргән ғайипанә аламитини бәкрәк тәкитләйду; Билдад болса әнъәничи болуп, илгәрки дәвирдикиләр мәйли немә дегән болмисун, шу тоғра дәп қарайду; Зофар болса һессиятчан, қопал, аммибаб мақал-тәмсилләргә амрақ, «Җамаәтниң пикри бәрибир тоғридур» дәп қарайду (3-айәттиму «көпчилик» дегән сөз тәкитлиниду). Бәзидә униң гәп-сөзлиридин яманларниң җазалинишидин униң наһайити һозур алидиғанлиғи чиқип туриду. □ **11:4 «Мениң әқидилирим саптур»** — әмәлийәттә Аюп бундақ сөз қилмиди. □ **11:6 «Тәңриниң гунайиңниң хелә бир қисмини көтириветип, улардин өтидиғанлиғини убдан билип қой!»** — Зофарниң бу сөзлири: «Худа гуналириңниң бир нәччисини есидин чиқирип, пәқәт уларниң бир қисминиң тегишлик җазасини саңа чүшүрүватиду», дегән мәнини билдүриду.

У тәһтисарадин чоңқурдур, сән немини биләләйсән?
9 Униң узунлуғи йәр-зиминдин узундур,
Кәңлиги деңиз-океанлардин кәңдур.
10 У өтүп кетиветип, адәмни қамиса, уни сораққа чақирса, кимму Уни тосалисун?
11 Чүнки У сахта адәмләрни убдан билиду,
У тәкшүрмәй турупла алдамчилиқни аллиқачан көрүп болған.□ ■
12 «Инсан туғулуп бир явайи ешәкниң тәхийигә айланғичә,
Надан адәм дана болур!».□ ■
13 Бирақ сән болсаң, әгәр қәлбиңни тоғрилатсаң,
Қолуңни Худаға қарап созсаң,
14 Қолуңдики қәбиһликни өзүңдин нери қилсаң,
Чедирлириңда һеч яманлиқни турғузмисаңла,
15 Сән у чағда йүзүңни кусурсиз көтирип жүрисән,
Тәврәнмәс, қорқунучсиз болисән;
16 Җапайиңни унтуйсән,
һәтта еқип өтүп кәткән суни ойлиғандәк уларни әсләйсән;
17 Күнлириң чүштики нурдин йоруқ болиду,
Сени һазир қараңғулуқ басқини билән, таңдәк парлақ болисән.■
18 Үмүтүң бар болғачқа, сән һимайигә егә болисән,
Сән әтрапиңға хатирҗәм қарап арам елип олтирисән.■
19 Раст, сән ятқиниңда, һеч кимниң вәсвәсиси болмайду,
Әксичә нурғунлиған кишиләр сениң һиммитиңни издәп келиду.□ ■
20 Бирақ рәзилләрниң көзлири нуридин кетиду,
Уларға қечишқа һеч йол қалмайду,
Уларниң үмүти нәпәси тохташтин ибарәт болиду, халас». □ ■

12

Аюп йәнә сөз қилиду •••• «Худаниң күч-қудрити, Униң адиллиғи вә көрүнүштә болған адилсизлиғи»

1 Аюп җававән мундақ деди: —
2 Силәр бәрһәқ әл-әһлисиләр!
Өлсәңлар һекмәтму силәр билән биллә кетиду!
3 Мениңму силәрдәк өз әқлим бар,
Әқилдә силәрдин қалмаймән;
Бунчилик ишларни ким билмәйду?!
4 Мән өз достлиримға мазақ объекти болдум;

□ **11:11 «У тәкшүрмәй турупла алдамчилиқни аллиқачан көрүп болған»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «Вә адәмләр байқалмайдиған гунайиниму көрәләйду». ■ **11:11** Зәб. 9:32, 35; 34:2-23; 93:11 □ **11:12 «Инсан туғулуп бир явайи ешәкниң тәхийигә айланғичә, надан адәм дана болур!»** — бу айәтниң йәнә икки хил тәрҗимиси: «Надан киши даналиққа еришмәс, инсан туғулғанда явайи ешәкниң тәхийигә охшаштур, халас» яки «Явайи ешәкниң тәхийи туғулуп инсанға айланғичә, надан бир адәм дана болур». Бу сөз бәлким әшу дәвирдики бир мақал болса керәк. ■ **11:12** Аюп 5:8; 22:21; Топ. 3:18 ■ **11:17** Зәб. 36:6; 91:15; 111:4; ; Пәнд. 4:18 ■ **11:18** Лав. 26:5 □ **11:19 «... Әксичә нурғунлиған кишиләр сениң һиммитиңни издәп келиду»** — мошу гәпниң әҗайип йери шуки, ахирда Зофарниң өзи Аюпниң һиммитигә һаҗәтмән болиду (42-бап). ■ **11:19** Лав. 26:6; Зәб. 3:6-7; 4:9; Пәнд. 3:24 □ **11:20 «Уларниң үмүти нәпәси тохташтин ибарәт болиду, халас»** — Зофарниң бу сөзи Аюпқа қаритилған һеч қандақ һесдашлиқ болмиған бир агаһландуруш болуп: «Мундақ кетивәрсәң, сәндә пәқәт нәпәсиңни тохтитиштин башқа үмүт қалмайду» дегәнлик. ■ **11:20** Аюп 8:13,14; 18:14

Мәндәк Тәңригә илтижа қилип, дуаси ижабәт болған киши,
һәққаний, дурус бир адәм мазақ қилинди!■
5 Раһәттә олтарған кишиләр көңлидә һәр қандақ күлпәтни нәзиригә алмайду;
Улар: «Күлпәтләр путлири тейилиш алдида турған кишигила тәйяр туриду» дәп ойлайду.□
6 Қарақчиларниң чедирлири аватлишиду;
Тәңригә һақарәт кәлтүридиғанлар аман туриду;
Улар өзиниң илаһини өз алқинида көтириду.□ ■
7 Әнди һайванлардинму сорап бақ,
Улар саңа үгитиду,
Асмандики учар-қанатларму саңа дәйду;
8 Вә яки йәр-зиминға гәп қилсаңчу,
Уму саңа үгитиду;
Деңиздики белиқлар саңа сөз қилиду.
9 Буларниң һәммисини Пәрвәрдигарниң қоли қилғанлиғини ким билмәйду?
10 Барлиқ жан егилири, барлиқ әт егилири,
Жүмлидин барлиқ инсанниң нәпәси униң қолидидур.
11 Еғизда таамни тетиғандәк,
Қулақму сөзиниң тоғрилиғини синап бақиду әмәсму?■
12 Яшанғанларда даналиқ раст тепиламду?
Күнлириниң көп болуши билән йорутулуш келәмду?
13 Униңдила даналиқ һәм қудрәт бар;
Униңдила йолйоруқ һәм йорутуш бардур.□
14 Мана, У харап қилса, һеч ким қайтидин қуруп чиқалмайду;
У қамап қойған адәмни һеч ким қоюветәлмәйду.■
15 Мана, У суларни тохтитивалса, сулар қуруп кетиду,
У уларни қоюп бәрсә, улар йәр-зиминни бесип вәйран қилиду.
16 Униңда күч-қудрәт, чин һекмәтму бар;
Алдиғучи, алданғучиму униңға тәвәдур.
17 У мәслиһәтчиләрни ялаңач қилдуруп, ялап елип кетиду,
Сорақчиларни рәсва қилиду.■
18 У падишалар *әл-әһлигә* салған кишәнләрни йешиду,
Андин шу падишаларни ялаңачлап, чатрақлирини лата биләнла қалдуруп *шәрмәндә қилиду*.□
19 У каһинларни ялиңаяғ маңдуруп елип кетиду;
У күч-һоқуқдарларни ағдуриду.□
20 У ишәшлик қаралған затларниң ағзини етиду;
Ақсақалларниң әқлини елип кетиду.■
21 У ақсүнәкләрниң үстигә һақарәт төкиду,

■ **12:4** Аюп 16:10; 17:2; 21:3; 30:1; Пәнд. 14:2 □ **12:5 «Раһәттә олтарған кишиләр... : «күлпәтләр путлири тейилиш алдида турған кишигила тәйяр туриду» дәп ойлайду»** — әсли текстни чүшиниш сәл тәс. Башқа хил тәржимилириму учриши мүмкин. □ **12:6 «Улар өзиниң илаһини өз алқинида көтириду»** — демәк, улар бутпәрәслар. Башқа бир хил тәржимиси: «Тәңри һәтта уларниң қолиға молчилиқ бериду». ■ **12:6** Аюп 21:7; Зәб. 72:11, 12; Йәр. 12:1; Һаб. 1:3, 4 ■ **12:11** Аюп 6:30; 34:3 □ **12:13 «Униңдила»** — Худадила, демәкчи. ■ **12:14** Аюп 9:12; 11:10; Вәһ. 3:7 ■ **12:17** 2Сам. 15:31; 17:14,23; Йәш. 19:12; 29:14; 1Кор. 1:19 □ **12:18 «У падишалар әл-әһлигә салған кишәнләрни йешиду, андин шу падишаларни ялаңачлап, ... шәрмәндә қилиду»** — мошу падишалар мустәбит болуши натайин; улар пуқриларға салған кишәнләрни бәлким адиллиқ билән салған болуши мүмкин. Башқа бир нәччә хил тәржимилириму учриши мүмкин. □ **12:19 «каһинлар»** — хәлиққә вакалитән қурбанлиқ қилғучилар, улар үчүн дуа қилғучилар. ■ **12:20** Аюп 32:9; Йәш. 3:2, 3

У палванларниң бәлвеғини йешип *уларни күчсиз қилиду*.□ ■
22 У қараңғулуқтики чоңқур сирларни ашкарилайду;
У өлүмниң сайисини йорутиду.■
23 У әл-жутларни улуқлаштуриду һәм андин уларни гумран қилиду;
Әл-жутларни кеңәйтиду, уларни тарқитиду.■
24 У зиминдики әл-җамаәтниң каттивашлириниң әқлини елип кетиду;
Уларни йолсиз дәшт-баяванда сәрсан қилип аздуриду.■
25 Улар нурсизландурулуп қараңғулуқта йолни силаштуриду,
У уларни мәс болуп қалған кишидәк галди-гулдуң маңдуриду.

13

Аюпниң достлириға сөзләштин тохтап, йәнә Худаға қарап сөзлиши

1 Мана, мениң көзүм буларниң һәммисини көрүп чиққан;
Мениң қулиқим буларни аңлап чүшәнгән.
2 Силәрниң билгәнлириңларни мәнму билимән;
Мениң силәрдин қелишқичилигим йоқ.
3 Бирақ мениң арзуюм Һәммигә қадир билән сөзлишиштур,
Мениң Худа билән муназирә қилғум келиду.□
4 Силәр болсаңлар төһмәт чаплиғучилар,
Һәммиңлар ярамсиз тевипсиләр. ■
5 Силәр пәқәтла сүкүттә турған болсаңлар еди!
Бу силәр үчүн даналиқ болатти!■
6 Мениң муназирәмгә қулақ селиңлар,
Ләвлиримдики муһакимиләрни аңлап беқиңлар.
7 Силәр Худаниң вакаләтчиси сүпитидә болувелип адилсиз сөз қиламсиләр?
Униң үчүн һейлә-микирлик гәп қилмақчимусиләр?■
8 Униңға йүз-хатирә қилип *хушамәт* қилмақчимусиләр?!
Униңға вакалитән дәва соримақчимусиләр?
9 У ич-бағриңларни ахтуруп чиқса, силәр үчүн яхши болаттиму?
Инсан балисини алдиғандәк уни алдимақчимусиләр?
10 Силәр йүз-хатирә қилип йошурунчә хушамәт қилсаңлар,

□ **12:21 «У ақсүнәкләрниң үстигә һақарәт төкиду, У палванларниң бәлвеғини йешип уларни күчсиз қилиду»** — мошу ақсүнәк, палванлар әслидә мәлум бир гуна яки залимлиқни қилғанлиғи натайин. Аюп бу йәрдә: Худа ташқи көрүнүштә сәвәпсиз һалда бу есилзадә кишиләргә һәр хил күлпәт чүшүриду һәм шуниң билән бир вақитта, башқа нурғун кишиләрни қийинчилиққа дучар қилиду, демәкчи болған болуши мүмкин. Чүнки «ақсақалларниң әқли елип кетилгән» дейиш арқилиқ уларниң мәслиһәт беридиған адәмлириниңму әһвалиниң хәтәрлик екәнлигидин бешарәт бериду. Бу палакәтләр мәлум бир гунадин чиққан болушиму яки ундақ болмаслиғиму мүмкин. Аюпниң жуқуриқи сөзлиригә қариғанда 23-25-айәтләрдә дейилгән аватчилиқ һәм күлпәтләр охшашла йүз бәргәндәк көриниду. ■ **12:21** Зәб. 106:40 ■ **12:22** Мат. 10:26; 1Кор. 4:5 ■ **12:23** Зәб. 106:38 ■ **12:24** Зәб. 106:4-5, 40 □ **13:3 «...мениң Худа билән муназирә қилғум келиду»** — яки «...мениң Худа билән дәвалашқум келиду». ■ **13:4** Аюп 16:2 ■ **13:5** Пәнд. 17:28 ■ **13:7** Аюп 17:5; 32:21; 36:4

У чоқум силәрни әйипләйду.□
11 Буниңдин көрә Униң һәйвисиниң силәрни қорқатқини,
Униң вәһимисиниң силәргә чүшкини түзүк әмәсму?
12 Пәнд-несиһәтиңлар пәқәт күлгә охшаш сөзләр, халас;
Силәр *ишәш бағлиған* истиһкамиңлар пәқәт лай истиһкамлар, халас.□
13 Мени ихтияримға қоюветип зуван сүрмәңлар, мени гәп қилғили қоюңлар.
Бешимға һәр немә кәлсә кәлсун!
14 Қандақла болмисун, женим билән тәвәккул қилимән,
Мән женимни алқинимға елип қойимән!□
15 У женимни алсиму мән йәнила Уни күтимән, Униңға тайинимән;
Бирақ қандақла болмисун мән тутқан йоллиримни Униң алдида ақлимақчимән;
□ ■
16 Бундақ қилишим маңа нижатлиқ болиду;
Чүнки иплас бир адәм униң алдиға баралмайду.
17 Сөзлиримни диққәт билән аңлаңлар,
Баянлиримға убдан қулақ селиңлар.
18 Мана, мән өз дәвайимни тәртиплиқ қилип тәйяр қилдим;
Мән өзүмниң һәқиқәтән ақлинидиғанлиғимни билимән.
19 Мән билән бәс-муназирә қилидиған қени ким баркин?
Һазир сүкүт қилған болсам, тиниқтин тохтиған болаттим!□
20 *Аһ Худа*! Маңа пәқәт икки ишнила қилип бәргин;
Шундақ болғандила, мән өзүмни Сәндин қачурмаймән:■
21 — Қолуңни мәндин жирақ қилғин;

□ **13:10 «.... Силәр йүз-хатирә қилип йошурунчә хушамәт қилсаңлар, у чоқум силәрни әйипләйду»** — Аюпниң сөзлири ичидә адәмни һәйран қалдуридиған нурғун мәниләр ипадилиниду. Аюпниң бу баяни улардин интайин гәвдилик болған бир мисал һесаплиниду. У үч достиға наһайити кәскин һалда Худаға хушамәтчилик қилишқа болмайдиғанлиғини билдүриду. 12-бапта у Худаниң адалитидин гуманлинип туруп сөзлигән болсиму, бирақ у мошу йәрдә Худа һәқиқәтни интайин әтиварлайду. Худа дурус, лилла гәпни бәк сөйиду, кишиләрниң Худаға вакаләтчи болувелип, өзиниң яки башқиларниң чирайлиқ пикрини ипадилишигә қәтъий болмайду, дегән көзқарашни ипадиләйду. Худаниң һөрмитигә лайиқ сөзләрни қилиш үчүн, Униң инсанға бәргән вәһийсини асас қилиш һәм шуниң билән бир вақитта реаллиқтин қәтъий айрилмай туруп, бу дуниядики көрүнәрлик пакитларға йүзлиниш зөрүрдур. Мәйли Худаға, мәйли башқиларға хушамәтлик яки ялған гәп қилишқа қәтъий болмайду. У үч достиға агаһландуридуки, Худаға хушамәтчилик қилса, Худа уларни жазалайду. Бу гәп Аюпниң Худаниң адалитигә қәтъий ишәнгәнлигини көрситиду һәм униң һазирқи етиқати һәм гумани арисидики ичидә болған күрәшни бизгә аян қилиду. □ **13:12 «Силәр ишәш бағлиған истиһкамиңлар пәқәт лай истиһкамлар...»** — яки «Силәр ишәш бағлиған жаваплар пәқәт лай истиһкамлар...». □ **13:14 «Қандақла болмисун, женим билән тәвәккул қилимән»** — сөзмусөз болса: «Қандақла болмисун (яни «немишкә») әтлиримни чишимда елип күрәш қилимән?» — у өзини кәскин күрәш қилмақчи болған бир һайванға охшитиду. **«Мән женимни алқинимға елип қойимән!»** — яки: «Немишкә женимни алқинимға елип қойдум?». □ **13:15 «У женимни алсиму мән йәнила Уни күтимән, Униңға тайинимән...»** — бу айәт Аюпниң етиқатқа әң толған баянлиридин бири. Ибраний тилида «күтүш» вә «тайиниш» бир пеил биләнла ипадилиниду. ■ **13:15** Зәб. 22:4; Пәнд. 14:32 □ **13:19 «Мән билән бәс-муназирә қилидиған қени ким баркин? Һазир сүкүт қилған болсам, тиниқтин тохтиған болаттим!»** — бу текстниң төрт хил тәрҗимиси яки чүшәнчиси бар: — (1) Аюп бирәрсиниң өзи билән бәс-муназирә қилалайдиғанлиғиға ишәнмәйду; һәтта бириси бәс-муназиригә чиқсила: «Мән Униң соалиға писәнт қилмай, бу дуниядин кетимән» дегәндәк; (2) ...ундақ адәм чиқса, мән гәп қилмай сүкүттә өлүп кетишкә разимән!; (3) У кимниң өзини әйиплишидин қәтъийнәзәр, сүкүт қилишқа қәтъий унимайду; (4) Бирисиниң өзи билән йәнә бәс-муназирә қилғуси болса, тез болуши керәк, чүнки у пат арида дуниядин кетиду. Биз үчинчисини ишләттуқ. ■ **13:20** Аюп 9:34; 33:7

— Вәһимәң мени қорқатмисун.□
22 Андин мени сот қилишқа чақир, мән саңа жавап беримән;
Яки мән Саңа *дәвайимдин* сөз қилсам, Сәнму маңа жавап берисән.

Аюп дәвасини давамлаштуриду

23 Мениң қәбиһликлирим һәм гуналирим зади қанчилик?
Итаәтсизлигим һәм гунайимни маңа көрситип бәр!
24 Немишкә дидариңни мәндин йошурисән?
Немишкә мени Өз дүшминиң дәп билдиң?■
25 Уяқ-буяққа учуруветилидиған анчики бир йопурмақни вәһимигә салмақчимусән?
Қуруп кәткән пахални қоғлимақчимусән?
26 Чүнки Сән мениң үстүмдин зәһәрдәк әрзләрни язисән,
Сән яшлиғимдики қәбиһликлиримни маңа қайтурував атисән.■
27-28 Мән чирип кәткән бир нәрсә,
Мән пәқәт күйә йегән бир кийимла болғиним билән,
Лекин Сән мениң путлиримни кишәнләйсән,
Һәммә йоллиримни күзитип жүрисән;
Тапанлиримға маңмаслиқ үчүн чәк сизип қойғансән. ■

14

Өлүмдин кейин қандақ болиду?

1 Анидин туғулғанларниң күнлири аздур,
Палакәт униңға ярдур.■
2 У гүлдәк дунияға келип андин тозуйду,
У *қуяш алдидин* сайигә охшаш қечип кетиду.■
3 Бирақ Сән техи шундақ бир ажиз болғучиға көзүңни тикип,
Мени Өз алдиңға сораққа тартиватамсән?□ ■
4 Ким напак нәрсиләрдин пак нәрсини чиқиралайду? — һеч ким!□ ■
5 *Инсанниң* күнлири бекитилгәндикин,
Униң айлириниң сани Сениң илкиңдә болғандикин,
Сән униң өтсә болмайдиған чәклирини бекиткәндикин,■
6 Униң бир аз дәм елиши үчүн униңдин көзүңни елип қачқин,
Шуниң билән мәдикардәк униңға өз күнлиридин сөйүнүш несип болсун!□ ■
7 Чүнки дәрәк кесиветилгәндин кейин, қайта өсүштин үмүт бар;

□ **13:21 «Маңа пәқәт икки ишнила қилип бәргин... қолуңни мәндин жирақ қилғин; — вәһимәң мени қорқатмисун»** — биринчи иш болса, Худаниң Өз қолини униңдин жирақ қилиши билән у азрақ дәм алалайду; иккинчи иш, Худаниң вәһимиси болмиса у жүръәтлик болуп сөз қилиду, дегәнлик. ■ **13:24** Аюп 16:9; 19:11; 33:10; Жиғ. 2:5 ■ **13:26** Зәб. 24:7 ■ **13:27-28** Аюп 33:11 ■ **14:1** Зәб. 89:5-6,9-10; 101:12; 102:15; 143:4; Яқ. 4:14 ■ **14:2** Аюп 8:9; Зәб. 89:5-6, 9-10; 101:12; 102:15; 143:4; Йәш. 40:6; 1Пет. 1:24 □ **14:3 «Мени Өз алдиңға сораққа тартиватамсән?»** — яки «Уни Өз алдиңға сораққа тартиватамсән?». ■ **14:3** Аюп 7:17,18; 10:20 □ **14:4 «Ким напак нәрсиләрдин пак нәрсини чиқиралайду? — һеч ким!»** — демәк, инсан балиси Худаниң алдида қандақ қилип пак болалайду һәм қобул қилиналайду? Аюпниң өзи 19-бапта бешарәт қилип бу соалға жавап бериду. ■ **14:4** Яр. 5:3; Зәб. 50:7-9; Юһ. 3:6; Рим. 5:12; Әф. 2:3 ■ **14:5** Аюп 7:1 □ **14:6 «Униң бир аз дәм елиши үчүн ... мәдикардәк униңға өз күнлиридин сөйүнүш несип болсун!»** — Аюпниң дегини бойичә инсанларға адәттики турмушниң (мәдикарниңкидәк) жапаси купайә, шуңа у бу жапалиқ һаят күнлиридин азраққинә һозур алсун, «бу адәттики жапаға техиму көп жапа артмиғайсән» дегән мәнидә. ■ **14:6** Аюп 7:1, 2, 16, 19; 10:20

Буниңлиқ билән униң юмран бихлири түгәп кәтмәйду;
8 Униң йилтизи йәрдә қуруп кәткән болсиму,
Униң көтиги топида өлүп кәткән болсиму,
9 Бирақ суниң пуриғи биләнла у йәнә көкириду,
Юмран от-чөптәк йеңи бихларни чиқириду.
10 Бирақ адәм болса өлиду, илаҗсиз оңда ятиду, бәрһәқ,
Инсан нәпәстин қалиду, андин нәдә болиду?
11 Деңиздики сулар парға айлинип түгәп кәткәндәк,
Дәриялар қағҗирап қуруп кәткәндәк,
12 Охшашла адәм йетип қалсила қайтидин турмайду;
Асманлар йоқимиғичә, улар ойғанмайду, уйқидин турмайду.
13 Аһ, тәһтисараға мени йошуруп қойсаң еди,
Ғәзивиң өтүп кәткичә мени мәхпий сақлап қойсаң еди,
Мени есиңгә алидиған бир вақит-саатни маңа бекитип бәрсәң еди!□
14 Адәм өлсә, қайта яшамду?
Шундақ болса маңа шундақ өзгириш вақти кәлгичә,
Мошу җапаға толған күнлирим өткичә, сәвир-тақәт билән күтәттим!□
15 Шундақ болса Сән мени чақирсаң, җавап берәттим;
Сән Өз қолуң билән яратқиниңға үмүт-арзуюң болатти.□
16 Бирақ Сән һазир һәр бир дәссигән қәдәмлиримни санап,
Гунайимни күзитиватисәнғу!□ ■
17 Итаәтсизлигим халтиға селинип печәтләнди,
Гуналиримни дога-дога қилип сақлап қойдуң.□
18 Дәрвәқә тағму йимирилип йоқалғандәк,
Таш өз орнидин тәвринип кәткәндәк,
19 Сулар таш-шеғилларни упритип йоқатқандәк,
Топанлар зиминдики топини сүпүрүп кәткәндәк,
Сән адәмниң үмүтини йоқ қилисән.
20 Сән мәңгүгә униң үстидин ғалип келисән,
Шуңа у дуниядин кетиду; униң чирайини тутулдурисән,
Уни Өз йениңдин жирақ қилисән.
21 Униң оғуллири һөрмәткә еришиду, бирақ у буни билмәйду;
Улар пәс қилинсиму,
Бирақ униң булардинму хәвири болмайду.
22 У *пәқәт* өз тенидики ағриғидинла азаплиниду,
У көңлидә өзи үчүнла һәсрәт-надамәт чекиду. □

□ **14:13 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җайни көрситиду. Йәнила 7-бап, 9-айәттики изаһатни көрүң. □ **14:14 «Адәм өлсә, қайта яшамду? Шундақ болса ... сәвир-тақәт билән күтәттим!»** — Аюпниң инсанниң үлүмдин (йәни тәһтисарадин) тирилиши тоғрисида хәвири йоқ. Бирақ у бундақ иш болсила, нәқәдәр яхши болатти, ундақ үмүт вә сәвир-тақәт билән Худаниң орунлаштурушини («шундақ өзгириш»ни) күтәттим, дәйду. Кейин у өзиниң тирилиши тоғрилиқ бешарәт бериду (19-бапта). □ **14:15 «Шундақ болса ... Сән Өз қолуң билән яратқиниңға үмүт-арзуюң болатти»** — Аюп йәнила Худаниң Өзи түҗүпиләп яратқан һәммә инсанға болған әҗайип үмүт-арзусиға етиқат қилғанлиғини билдүриду. □ **14:16 «Бирақ Сән һазир һәр бир дәссигән қәдәмлиримни санап...»** — яки «Чүнки Сән һазир һәр бир дәссигән қәдәмлиримни санап...». ■ **14:16** Аюп 31:4; 34:21; Зәб. 55:9; 138:1-5; Пәнд. 5:21; Йәр. 32:19 □ **14:17 «Итаәтсизлигим халтиға селинип печәтләнди...»** — бәзи тәрҗиманлар Аюпниң мошу сөзлириниң мәнасини, Худа Аюпниң гуналирини япқан екән, дәп қарайду. Биз әксичә, Аюпниң мошу сөзиниң мәнасини Худа уни техиму әйипләш үчүн гуналирини дога-дога қилип печәтләп сақлап қойған, дәп чүшинимиз. □ **14:22 «У пәқәт өз тенидики ағриғидинла азаплиниду, ... һәсрәт-надамәт чекиду»** — Аюп мошу йәрдә инсан гөргә чүшкәндин кейин өз тениниң чирип кәткәнлигини һес қилип қийнилиду, дәп ойлиған болуши мүмкин.

15

Елифаз йәнә сөзләйду — Яманларниң ақивити

1 Теманлиқ Елифаз буниңға җававән мундақ деди: —
2 Данишмән кишиниң қуруқ шамалдәк сәпсәтә билән җавап бериши тоғриму?
Данишмән қосиғини иссиқ мәшриқ шамили билән тойғузса боламду?
3 Пайдисиз сөзләр билән,
Тайини йоқ гәпләр билән муназирилишиши мувапиқму?
4 Бәрһәқ, сән иман-ихласни йоқ қиливәтмәкчисән,
Худаниң алдида дуа-истиқамәткә тосалғу болисән.
5 Чүнки қәбиһлигиң ағзиңға сөз салиду,
Сән мәккарларниң тилини таллап қоллинисән.
6 Мән әмәс, бәлки өз ағзиң өзүңниң гунайиңни бекитиду,
Өз ләвлириң саңа қарши гувалиқ бериду.□
7 Сән инсанлар ичидә тунҗа болуп туғулғанму?
Сән тағ-даванлардин авал апиридә болғанму?
8 Тәңриниң мәхпий кеңишини аңлап кәлгәнмусән?
Даналиқ сән биләнла чәклинәмду?■
9 Сән билгәнләрни бизниң билмәйдиғанлиримиз барму?
Сән чүшәнгәнни бизниң чүшәнмәйдиғинимиз барму?
10 Ақсақаллар һәм қерилар бизниң тәрипимиздә туриду,
Улар сениң атаңдинму яшта чоңдур.□ ■
11 Тәңриниң тәсәллилири,
Йәни саңа мулайимлиқ билән ейтқан мошу сөз сән үчүн азлиқ қиламду?
12 Немишкә көңүлниң кәйнигә кирип кетисән?
Көзүңни немигә пақиритисән?
13 Шундақ қилип сән роһуңни Тәңригә қарши турғуздуң,
Еғизиңдин шундақ сөзләрниң чиқишиға йол қоюватисән!
14 Инсан немә еди? Өз-өзини паклалиғидәк?
Анидин туғулған адәм балиси немә еди? Һәққаний болалиғидәк?■
15 Қара, *Худа* Өз муқәддәслиригиму ишәнмигән йәрдә,
Асманларму униң нәзиридә пак болмиған йәрдә,□ ■
16 Жиркинчлик болған, сесип кәткән,
Қәбиһликни су ичкәндәк ичидиған инсан балиси зади қандақ болар?□
17 Мән саңа көрситәй, маңа қулақ сал;
Көзүм көргәнни баян қилмақчимән.
18 Данишмәнләр ата-бовилиридин буларни аңлиған,
Йошурмай буларни баян қилған: —
19 (Пәқәт шуларғила, *йәни ата-бовилириғила* йәр-зимин тапшурулған еди,

---

□ **15:6 «Өз ләвлириң саңа қарши гувалиқ бериду»** — Елифаз мошу йәрдә Аюпниң Худа алдида җазаланған гунайи һәм һакавурлуғи униң өз ағзи билән қилған аччиқ һәм өткүр сөзлиридә көрүниду, демәкчи. Бирақ Елифаз билән икки достиниң Аюпниң ағзидин чиққан шу аччиқ өткүр сөзләргә мәсъулийити бар. ■ **15:8** Рим. 11:34 □ **15:10 «Ақсақаллар һәм қерилар бизниң тәрипимиздә туриду... »** — Елифаз илгәрки дәвирләрдики ата-бовилириниң көзқаришини өзиниңкигә охшаш дәп қараватиду. ■ **15:10** Аюп 32:7 ■ **15:14** 1Пад. 8:46; 2Тар. 6:36; Аюп 14:4; Зәб. 13:2-3; 50:7; Пәнд. 20:9; Топ. 7:20; 1Юһа. 1:8,10 □ **15:15 «Қара, Худа Өз муқәддәслиригиму ишәнмигән йәрдә...»** — мошу йәрдики «муқәддәсләр» Худаниң пәриштилирини көрсәтсә керәк. Елифаз һелиқи яман роһниң әслидә униңға дегән гәплиригә (4:15-21) ишинип , қайтилайду. ■ **15:15** Аюп 4:18; 25:5 □ **15:16 «Қәбиһликни су ичкәндәк ичкән бир адәм»** — мошу гәп, шүбһисизки, Аюпниң өзини көрситиду.

Уларниң арисидин ят адәм өтүшкә петиналмайтти)□
20 — Рәзил адәм барлиқ күнлиридә азаплиниду,
Залим кишигә жиллар санақлиқла бекитилгәндур.□
21 Униң қулиқиға вәһимиләрниң авази кириду,
Баяшатлиғида булаңчи униң устигә бесип чүшиду.■
22 Қараңғулуқтин қутулушқа униң көзи йәтмәйду,
У қилич билән чепилишқа сақланғандур.
23 У аш издәп: «Зади нәдин тепилар?» дәп йолда тенәп жүриду,
У зулмәт күнининң униңға йеқинлашқанлиғини билиду.□ ■
24 Дәрд-әләм һәм азап униңға вәһимә қилиду,
Һужумға тәйяр болған падишадәк униң үстидин ғәлибә қилиду.
25 Чүнки у Тәңригә қарши қолини көтәргән,
Һәммигә қадирға күч көрсәтмәкчи болған,
26 Шуңа у бойнини қаттиқ қилип,
Көп қәвәтлик қалқанни көтирип униңға қарап етилиду.
27 Йүзини яғ басқан болсиму,
Беқинлири сәмрәп кәткән болсиму,
28 У харабә шәһәрләрдә,
Адәм қонғуси кәлмәйдиған,
Кесәк дүвилири болушқа бекитилгән өйләрдә яшайду;□
29 У һеч бейимайду,
Униң мал-мүлки болса үзүлүп қалиду,
Униң тәәллуқатлири зимин үстидә кеңәймәйду.
30 У қараңғулуқтин қечип қутулалмайду,
Ялқун униң шахлирини көйдүрүп қурутиду,
Худаниң бир нәпәси билән у *дуниядин* кетиду.□
31 У сахтилиққа таянмисун!
У алдинип кәткән, шуңа сахтилиқниң өзи униң инъами болиду;
32 Униң күни техи тошмай турупла,
Униң шехи техи көкирип болмайла, бу ишлар әмәлгә ашурулиду.■
33 Үзүм тели силкинип, тоң үзүмләр чүшүрүветилгәндәк,
Зәйтун дәриғиниң чечиги ечилипла төкүлүп кәткәндәк болиду.□
34 Чүнки ипласларниң җәмәти туғмас болиду,

□ **15:19 «Пәқәт шуларғила, йәни ата-бовилириғила йәр-зимин тапшурулған еди, уларниң арисидин ят адәм өтүшкә петиналмайтти»** — Елифаз бу сөз билән бу ата-бовиларниң Худа алдида һәққаний болғанлиғини, шуңа Худа уларниң йәр-зиминини ят адәмләрниң бастуруп киришидин қоғдиғанлиғини көрсәтмәкчи; шуниң билән уларниң мәдинийити уруш-җедәлниң дәхлигә учримай, тәдрижи тәрәққий қилип, билими пәллигә йәткән еди, демәкчи болуши мумкин. □ **15:20 «Рәзил адәм барлиқ күнлиридә азаплиниду, залим кишигә жиллар санақлиқла бекитилгәндур»** — бу сөз һәм төвәндики 35-айәткичә болған сөзләрниң һәммиси Аюпқа беваситә қаритилип дейилгән болуши мумкин. ■ **15:21** 1Тес. 5:3 □ **15:23 «У аш издәп: «Зади нәдин тепилар?» дәп йолда тенәп жүриду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У йолдин тенип кетип, қорултазлар үчүн йәм болиду». ■ **15:23** Аюп 18:12; Зәб. 108:10 □ **15:28 «У харабә шәһәрләрдә..., кесәк дүвилири болушқа бекитилгән өйләрдә яшайду»** — қедимдә бәзи шәһәрләр Худаниң ләнити билән вәйран болған болуп, Худаниң ләнитигә учриған бу жайларда адәттики кишиләр уларни қайтидин қуруп у йәрдә олтирақлишишқа петиналмайтти. Бирақ (Елифазниң дейишичә) бу рәзил кишиләр (җүмлидин Аюпниң өзи?) Худадин қорқмай ундақ йәрләрдә туруштин баш тартмайтти. □ **15:30 «Худаниң бир нәпәси билән у дуниядин кетиду»** — ибраний тилида «Униң бир нәпәси билән у дуниядин кетиду». ■ **15:32** Аюп 22:16; Зәб. 54:24 □ **15:33 «Үзүм тели силкинип, тоң үзүмләр чүшүрүветилгәндәк...»** — адәттә үзүм тели пишмиған үзүмлирини ташлимайду. Бирақ Елифаз шу охшитиши билән, мундақ адәмләрниң ишлири техи һеч пишмиған болуп бекарға кетиду, демәкчи.

От пара йегәнләрниң чедирлирини көйдүриветиду.
35 *Бирақ* улар *һәрдайим* яманлиқни ойлап, қәбиһлик туғдуриду,
Көңлидә һаман һейлә-микир тәйярлайду. ■

16

Аюп йәнә җавап бериду — Әрштә туридиған Гувачи

1 Андин Аюп җававән мундақ деди: —
2 Мән мошундақ гәпләрни көп аңлиғанмән;
Силәр һәммиңлар азап йәткүзидиған әҗайип тәсәлли бәргүчи екәнсиләр-һә!■
3 Мундақ ватилдап қилған гәплириңларниң чеки барму?
Силәргә мундақ җавап беришкә зади немә қутратқулуқ қилди?
4 Халисамла өзүм силәргә охшаш сөз қилалайттим;
Силәр мениң орнумда болидиған болсаңлар,
Мәнму сөзләрни бағлаштуруп ейтип, силәргә зәрбә қилалайтим,
Бешимниму силәргә қаритип чайқалайттим!
5 Һалбуки, мән аксичә ағзим билән силәрни риғбәтләндүрәттим,
Ләвлиримниң тәсәллиси силәргә дора-дәрман болатти.
6 Лекин мениң сөзлишим билән азавим азаймайду;
Яки гепимни ичимгә жутувалисамму, маңа немә арамчилиқ болсун?
7 Бирақ У мени һалсизландурувәтти;
Шундақ, Сән пүткүл аиләмни вәйран қиливәттиң!□
8 Сән мени қамаллидиң!
Шуниң билән *әһвалим маңа* гувалиқ қилмақта;
Мениң оруқ-қақшал *бәдиним* орнидин туруп өзүмни әйипләп гувалиқ қилиду!□
9 Униң ғәзиви мени титма қилип,
Мени ов олҗиси қилиду;
У маңа қарап чишини ғучурлитиду;
Мениң дүшминимдәк көзини алайтип маңа тикиду.□ ■
10 *Адәмләр* маңа қарап *мазақ қилишип* ағзини ачиду;
Улар нәпрәт билән мәңзимгә качатлайду;
Маңа һуҗум қилай дәп сәп түзиду.
11 Худа мени әскиләргә тапшурған;
Мени рәзилләрниң қолиға ташливәткән екән.
12 Әслидә мән теч-аманлиқта тураттим, бирақ у мени пачақлиди;
У бойнумдин силкип битчит қиливәтти,
Мени Өз нишани қилған екән.■
13 Униң оқячилири мени қапсивалди;
Һеч аймай У үчәй-бағримни житип,
Өтүмни йәргә төкүвәтти.
14 У у йәр-бу йеримгә үсти-үстиләп зәхим қилип бөсүп кириду;
У палвандәк маңа қарап етилиду.

■ **15:35** Зәб. 7:15; Йәш. 59:4; Һош. 10:13 ■ **16:2** Аюп 13:4 □ **16:7 «Бирақ У мени һалсизландурувәтти; шундақ, Сән пүткүл аиләмни вәйран қиливәттиң!** — 8 вә 9-айәттики «У» вә «Сән» Худани көрситиду. □ **16:8 «Сән мени қамаллидиң!»** — яки: «Сән мени курутувәттиң!». **«Шуниң билән әһвалим маңа гувалиқ қилмақта!»** — Аюпниң шу бечарә әһвали: «Сән чоқум еғир бир гуна қилғансән, болмиса бу күлпәт бешиңға чүшмигән болатти» дәп өзигә гувалиқ қилғандәк қилиду. □ **16:9 «Униң ғәзиви мени титма қилип,...»** — яки «У тумшуғи билән мени титма қилип,...». Мошу йәрдә Аюп Худани өзигә житқуч һайвандәк зәрбә қиливатиду, дәп ейтмақчи. ■ **16:9** Аюп 10:16,17; 13:24 ■ **16:12** Аюп 7:20; Жиғ. 3:12

15 Терәмниң үстигә бөз рәхт тикип қойдум;
Өз иззәт-һөрмитимни топа-чаңға селип қойдум.□ ■
16-17 Гәрчә қолумда һеч қандақ зораванлиқ болмисиму,
Дуайим чин дилимдин болған болсиму,
Йүзүм жиға-зерәидин қизирип кәтти;
Қапақлиримни өлүм сайиси басти.□
18 Аһ, йәр-зимин, қенимни япмиғин!
Налә-пәрядим тохтайдиғанға жай болмиғай!□
19 Бирақ мана, асманларда һазирму маңа шаһит Болғучи бар!
Әршләрдә маңа капаләт Болғучи бар!
20 Өз достлирим мени мазақ қилғини билән,
Бирақ көзүм техичә Тәңригә яш төкмәктә.□
21 Аһ, инсан балиси дости үчүн келиштүргүчи болғандәк,
Тәңри билән адәм оттурисидиму келиштүргүчи болсиди!■
22 Чүнки йәнә бир нәччә жил өтүши биләнла,
Мән барса қайтмас йолда меңип қалимән.□

17

1 Мениң роһум сунуқ,
Күнлирим түгәй дәйду,
Гөрләр мени күтмәктә.□
2 Әтрапимда алдамчи мазақ қилғучилар бар әмәсму?
Көзүмниң уларниң ечитқулуғиға тикилип турущтин башқа амали йоқтур.
3 Аһ, җеним үчүн Өзүң халиған капаләтни елип Өзүңниң алдида маңа борун болғайсән;

□ **16:15 «Терәмниң үстигә бөз рәхт тикип қойдум; өз иззәт-һөрмитимни топа-чаңға селип қойдум»** — бу айәттики «бөз рәхт» қедимки заманларда адәмниң қаттиқ матәм тутуш, пушайман қилиш яки товва қилишиниму ипадиләйтти. Мошу йәрдә, шүбһисизки, «матәм тутуш»ни билдүрмәкчи. «Өз иззәт-һөрмитимни топа-чаңға селип қойдум» дегини ибраний тилида «Мүңгүзүмни топа-чаңға селип қойдум» дегәнликтур. Калиниң яки буқиниң мүңгүзи адәмниң күч-қудрити һәм абройиниң символи болиду. ■ **16:15** Аюп 30:19 □ **16:16-17 «Қапақлиримни өлүм сайиси басти»** — яки «Зулмәтлик қараңғулуқ сайиси басти». □ **16:18 «Налә-пәрядим тохтайдиғанға жай болмиғай!»** — демәк, «Иҗабәт болмиғичә пәрядим һәрдайим һәм Худаға һәм адәмләргә аваричилик болсун». □ **16:20 «Өз достлирим мени мазақ қилғини билән...»** — айәтниң биринчи қисминиң йәнә бир хил тәрҗимиси, «Маңа вакаләт болғучи мениң достум екән». ■ **16:21** Аюп 31:35; Топ. 6:10; Йәш. 45:9; Рим. 9:20 □ **16:22 «Йәнә бир нәччә жил өтүши биләнла, мән барса қайтмас йолда меңип қалимән»** — Аюп бәзидә «бу дунияндин пат арида кетимән» дәп, бәзидә «бир нәччә жил азаплар мени күтиду» дәп ойлайду. У биринчи имканийәтни нисбәтән яхши дәп қарайду, әлвәттә. □ **17:1 «мениң роһум сунуқ»** — яки «Нәпәсим сиқилип кәтти».

Сәндин башқа ким мени қоллап борун болсун?□ ■
4 Чүнки Сән *достлиримниң* көңлини йоруқлуқтин қалдурғансән;
Шуңа Сән уларни ғәлибидинму мәһрум қилисән!
5 Ғәниймәт алай дәп достлириға пәшва атқан кишиниң болса,
һәтта балилириниң көзлириму кор болиду.
6 У мени әл-жутларниң алдида сөз-чөчәккә қойди;
Мән кишиләр йүзүмгә түкүридиған адәм болуп қалдим.■
7 Дәрд-әләмдин көзүм торлишип кәтти,
Барлиқ әзалирим көләңгидәк болуп қалди.
8 Бу ишларни көрүп дуруслар һәйрануһәс болиду;
Бигуналар ипласларға қарши турушқа қозғилиду.
9 Бирақ һәққаний адәм өз йолида чиң туриду,
Қоли пак жүридиған адәмниң күчи тохтавсиз улғийиду.□
10 Әнди қени, һәммиңлар, йәнә келиңлар;
Араңлардин бирму дана адәм тапалмаймән.■
11 Күнлирим ахирлишай дәп қапту,
Муддиалирим, көңлүмдики интизарлар үзүлди.■
12 Бу адәмләр кечини күндүзгә айландурмақчи;
Улар қараңғулуққа қарап: «Нур йеқинлишиватиду» дейишиватиду.□
13 Әгәр күтсәм, өйүм тәһтисара болиду;
Мән қараңғулуққа орнумнираслаймән.□
14 «Чирип кетишни: «Сән мениң атам!»,
Қурутларни: «Апа! Ача!» дәп чақиримән!□
15 Ундақта үмүтүм нәдә?
Шундақ, үмүтүмни ким көрәлисун?
16 Үмүтүм тәһтисараниң төмүр пәнҗирилири ичигә чүшүп кетиду!

□ **17:3 «Аһ, женим үчүн Өзүң халиған капаләтни елип Өзүңниң алдида маңа борун болғайсән»** — бу сөзләр Худаға ейтилған, әлвәттә. «Борун» (кепил болғучи) — қедимки заманларда, бириси мәлум бир ишта әйипләнгүчи болса, сотчи һөкүм қилғичә әйипләнгүчи вақитлиқ әркин болалмайду, бәлки қамап қоюлиду. Бирақ униң мәлум бир дости униңға капаләт беришкә рази болса, әйипләнгүчи әркин жүриварсә болиду. Капаләт бәргүчи униң қечип кәтмәслигигә толуқ капаләт бәргән болуши керәк еди. Әгәр қечип кәтсә униң орнида әркинликтин мәһрум болиду; андин һөкүм қилинғандин кейин (өз дости гунакар дәп һесапланған болса) достиниң орнида тегишлик жазани өз үстигә алған болиду. Капаләт бәргүчи болса һөрмәткә сазавәр, жамаәтниң ишәшисигә егә болған болуши керәк, әлвәттә. Шуңа Аюп мошу йәрдә өзиниң һәм достлири тәрипидин һәм Худа тәрипидин әйипләнгүчи екәнлигини һес қилип: «Худа, Сән мени бу ишларда әйиплигидәк йери йоқ дәп билисән, шуңа мән үчүн капаләп болалмамсән?» — дегәндәк жасарәтлик дуа қилиду. (Бәзи алимлар бу сөзниң башқа бир чүшәнчиси бар дәп қарайду. Уларниң пикричә, Аюп 2-айәттә: — «Әтрапимдикиләр алдамчи, мазақ қилғучилар болмиса Аюп болмай кетәй! Көзүмниң... амали йоқтур» дегән қәсәмни ичиду; 3-айәттә у Худадин бу қәсәмни ада қилишқа (кимниң тоғра болса уни ақлаш, кимниң хата болса уни жазалашқа) капаләтчи һәм гувачи болушни өтүниду, андин 4-айәттә (шу алимларниң пикричә) уИлтиҗасиниң Худа тәрипидин беҗирилишини өтүниду: «Чүнки Сән достлиримниң көңлини йоруқлуқтин қалдурғансән; шуңа Сән уларни ғәлибидинму мәһрум қилмисаң болмайду!» — дегәндәк). ■ **17:3** 2Кор. 5:19 ■ **17:6** Аюп 30:9 □ **17:9 «... Қоли пак жүридиған адәмниң күчи тохтавсиз улғийиду»** — Аюпниң етиқати йәнила урғуп тешип туриду. Мошу йәрдә у Худаниң өз дүшмини болуп чиққанлиғини һес қилғини билән, қандақла болмисун өзиниң һәққаний йолда чиң туридиғанлиғини ейтип, Худа ахирда һәммә ишлиримни оңшайду, дәп бешарәт бериду. ■ **17:10** Аюп 6:29 ■ **17:11** Аюп 7:6; 9:25 □ **17:12 «Бу адәмләр кечини күндүзгә айландурмақчи; улар қараңғулуққа қарап: «Нур йеқинлишиватиду» дейишиватиду»** — Аюп достлиримни һәқиқәтни йормилап, ақни қара, карини ақ дәватиду, шундақла маңа қуруқ үмүтләрни («Нур йеқинлишиду!» дәп) йәткүзмәкчи, дәйду. □ **17:13 «Тәһтисара»** — 7-бап, -9-айәт вә шу айәттики изаһатни көрүң. □ **17:14 «Мениң атам!»** — бу ибариниң қедимдә «Бегим!» «Тәхсир!» дегән мәнасиму бар еди.

Биз бирликтә топиға кирип кетимиз! □ ■

18

Билдадму «Яманларниң яман ақивити» тоғрилиқ сөз қилиду

1 Шухалиқ Билдад жававән мундақ деди: —
2 Сәндәк адәмләр қачанғичә мундақ сөзләрни тохтатмайсиләр?
Силәр убдан ойлап беқиңлар, андин биз сөз қилимиз.
3 Биз немишкә силәрниң алдиңларда һайванлар һесаплинимиз?
Немишкә алдиңларда ахмақ тонулимиз?□
4 Һәй өзүңниң ғәзивидә өзүңни житқучи, сени дәпла йәр-зимин ташливетиләмду?!
Тағ-ташлар өз орнидин көтирилип кетәмду?!□ ■
5 Қандақла болмисун, яман адәмниң чириғи өчүрүлиду,
Униң от-учқунлири ялқунлимайду.
6 Чедиридики нур қараңғулуққа айлиниду,
Униң үстигә асқан чириғи өчүрүлиду.
7 Униң мәзмут қәдәмлири қисилиду,
Өзиниң несиһәтлири өзини моллақ атқузиду.
8 Чүнки өз путлири өзини торға әвәтиду,
У дәл торниң үстигә дәссәйдиған болиду.
9 Қилтақ уни тапинидин иливалиду,
Қапқан уни тутувалиду.■
10 Йәрдә уни күтидиған йошурун арғамча бар,
Йолида уни тутмақчи болған бир қапқан бар.
11 Уни һәр тәрәптин вәһимиләр бесип қорқитиватиду,
Һәм улар уни из қоғлап қоғлаватиду.■
12 Мағдурини ачарчилиқ йәп түгәтти;
Палакәт униң йенида пайлап жүриду.□ ■
13 Өлүмниң чоң балиси униң терисини йәватиду;
Униң әзалирини шорайду.□

□ **17:16 «тәһтисара»** — 7-бап, -9-айәт вә шу айәтниң изаһатини көрүң. **«Үмүтүм тәһтисараниң төмүр пәнҗирилири ичигә чүшүп кетиду! Биз бирликтә топиға кирип кетимиз!»** — бу җүмлиниң соал җүмлә шәклидә қилинған тәрҗимисиму учрайду: «Үмүтүм тәһтисараниң төмүр пәнҗирилири ичигә чүшүп қаларму? Биз бирликтә топиға кирип кетәрмизму?». ■ **17:16** Аюп 3:17,18,19; 30:23,24 □ **18:3 «Биз немишкә силәрниң алдиңларда һайванлар һесаплинимиз?»** — «силәр» дегән сөзгә қариғанда, Билдадниң бу сөзиниң пәқәт Аюпқила қилинған әмәслигини билдүриду. Уларниң йенида гәп аңлиғучилардин бәзиләр Аюпниң җасарәтлик сөзлирини аңлап униңға қол қойдиму-я? □ **18:4 «Һәй өзүңниң ғәзивидә өзүңни житқучи, сени дәпла ... тағ-ташлар өз орнидин көтирилип кетәмду?!»** — Аюп 16-бап, 9-айәттә, «У (Худа)ниң ғәзиви мени титма қилди» дегән. Билдад, шүбһисизки, бу гәпни мазақ қилип: «Сениң житилишиң Худаниң ғәзиви билән әмәс, бәлки өз-өзүңниң ғәзиви биләндур» демәкчи. Билдад йәнә Худа инсандин улуқ һәм алий болғачқа, Аюп униң билән дидарлишай, һозуриға кирип униң билән сөзлишәй дәп өз әқлидин адашқан, дәп мазақ қилиду — демәкчи. Билдад «Инсанниң Худа билән беваситә сөзлишиши, көрүшүши зади мүмкин әмәс» дегән көзқараштта болиду. Бирақ Аюп ахирида һәқиқәтән Худа билән көрүшиду; униң үстигә биз Аюпни Худани өзиниң әң йеқин һәмраһи дәп билгән киши, дәп көрәләймиз (29:4). ■ **18:4** Аюп 13:14; Зәб. 112:6; Йәш. 54:10; Мат.10:29-31; Рим. 8:32 ■ **18:9** Аюп 5:5 ■ **18:11** Аюп 15:21; Йәр. 6:25; 46:5; 49:29 □ **18:12 «Мағдурини ачарчилиқ йәп түгәтти»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Балаю-апәт уни жутуветишкә ачкөзлүк билән күтиватиду...» ■ **18:12** Аюп 15:23 □ **18:13 «өлүмниң чоң балиси»** — бәлким бир хил кесәлни (Аюпниң кесилини?) көрситиду.

14 У өз чедиридики аманлиқтин жулуп ташлиниду,
Өлүмниң тунҗиси уни «вәһимиләрниң падишаси»ниң алдиға ялап апириду.■
15 Өйидикиләр әмәс, бәлки башқилар униң чедирида туриду;
Туралғусиниң үстигә гуңгут яғдурулиду.□
16 Униң йилтизи тегидин қурутулиду;
Үстидики шахлири кесилиду.
17 Униң әслимисиму йәр йүзидикиләрниң есидин көтирилип кетиду,
Сиртларда униң нам-абройи қалмайду.□ ■
18 У йоруқлуқтин қараңғулуққа қоғливетилгән болуп,
Бу дуниядин һайдиветилиду.
19 Әл-жутта һеч қандақ пәрзәнтлири яки әвлатлири қалмайду,
У мусапир болуп турған йәрләрдиму нәсли қалмайду.■
20 Униңдин кейинкиләр униң күнигә қарап алақзадә болиду,
Худди алдинқиларму чөчүп кәткәндәк.□
21 Мана, қәбиһ адәмниң маканлири шүбһисиз шундақ,
Тәңрини тонумайдиған кишиниңму орни чоқум шундақтур. □

19

Аюп йәнә сөз қилиду: — «Мән Худани көримән!»

1 Аюп җававән мундақ деди: —
2 «Силәр қачанғичә җенимни азаплимақчисиләр,
Қачанғичә мени сөз билән әзмәкчисиләр?
3 Силәр мени он қетим харлидиңлар;
Маңа увал қилишқа номус қилмайсиләр.□
4 Әгәр мениң сәһвәнлигим болса,
Мән әнди униң *дәрдини* тартимән.
5 Әгәр силәр мениңдин үстүнлүк талашмақчи болсаңлар,
Йүзүм алдида шәрм-һаяни көрситип мени әйиплимәкчи болсаңлар,
6 Әнди билип қоюңларки, маңа увал қилған Тәңри екән,
У тори билән мени чирмаштуруп тартти;
7 Қара, мән налә-пәряд көтирип «Зораванлиқ!» дәп вақираймән,
Бирақ һеч ким аңлимайду;
Мән вақираймән, бирақ маңа адаләт кәлмәйду.
8 У йолумни мени өтүвалмисун дәп чит билән тосуп қойди,
Қәдәмлиримгә қараңғулуқ салди.
9 У мәндин шан-шәривимни мәһрум қилди,
Бешимдин тажни тартивалди.
10 У маңа һәр тәрәптин бузғунчилиқ қиливатиду, мән түгәштим;

■ **18:14** Аюп 8:13, 14; 11:20; Пәнд. 10:28 □ **18:15 «...башқилар униң чедирида туриду»** — яки « ...от униң чедирида туриду». □ **18:17 «Сиртларда...»** — яки: «Яйлақларда...» яки «Далада...». ■ **18:17** Зәб. 108:13; Пәнд. 10:7 ■ **18:19** Йәш. 14:22; Йәр. 22:30 □ **18:20 «Худди алдинқилар чөчүп кәткәндәк»** — Билдад ейтқан «алдинқилар»ниң өз дәвридики рәзил адәмләрниң әһвалиға қарап чөчүп кәткәнлигини көрситиши мүмкин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәшриқтикиләр униң күнигә қарап алақзадә болиду, мәғрибтикиләр униң күнигә қарап алақзадә болиду, мәшриқтикиләрму чөчүп кетиду». □ **18:21 «Мана, қәбиһ адәмниң маканлири шүбһисиз шундақ, Тәңрини тонумайдиған кишиниңму орни чоқум шундақтур»** — Билдадниң бу сөзлиридә: «қәбиһ адәм», «Тәңрини тонумайдиған киши» дегини, «сән Аюптин башқа киши әмәс» демәкчи. □ **19:3 «Силәр мени он қетим харлидиңлар»** — мошу йәрдики «он қетим» дегини «нурғун қетим»ниң бир хил ипадиси.

Үмүтүмни У дәрәқни юлғандәк жулувалди.
11 Ғәзивини маңа қаритип қозғиди,
Мени Өз дүшмәнлиридин һесаплиди.■
12 Униң қошунлири сәп түзүп атланди,
Пәләмпәйлирини ясап маңа һуҗум қилди,
Улар чедиримни қоршавға елип барғаһ тикивалди.
13 У қериндашлиримни мәндин нери қилди,
Тонушлиримниң меһрини мәндин үзди.■
14 Туққанлирим мәндин ятлишип кәтти,
Дост-бурадәрлирим мени унутти.
15 Өйүмдә турған мусапирлар, һәтта дедәклиримму мени ят адәм дәп һесаплайду;
Уларниң нәзиридә мән мусапир болуп қалдим.□
16 Мән чакиримни чақирсам, у маңа җавап бәрмәйду;
Шуңа мән униңға ағзим билән йелинишим керәк.□
17 Тиниқимдин аялимниң қусқуси келиду,
Ака-укилирим сесиқлиғимдин бизар.□
18 Һәтта кичик балилар мени кәмситиду;
Орнумдин турмақчи болсам, улар мени һақарәтләйду.■
19 Мениң сирдаш достлиримниң һәммиси мәндин нәпрәтлиниду,
Мән сөйгәнләр мәндин йүз өриди.■
20 Әт-терилирим устиханлиримға чаплишип туриду,
Җеним қил үстидә қалди.□ ■
21 Аһ, достлирим, маңа ичиңлар ағрисун, ичиңлар ағрисун!
Чүнки Тәңриниң қоли маңа келип тәгди.
22 Силәр немишкә Тәңридәк маңа зиянкәшлик қилисиләр?
Силәр немишкә әтлиримгә шунчә тоймайсиләр!□

Қутқузғучи тоғрилиқ бешарәт

23 Аһ, мениң сөзлирим йезилсиди!
Улар бир язмиға пүтүклүк болған болатти!
24 Улар төмүр қәләм билән қоғушун ичигә йезилсиди!
Әбәдил-әбәт таш үстигә оюп пүтүлгән болатти!□
25 Бирақ мән шуни билимәнки, өзүмниң һәмҗәмәт-Қутқузғучим һаяттур,

---

■ **19:11** Аюп 13:24; 16:9; 33:10; Жиг. 2:5 ■ **19:13** Зәб. 30:12-13; 37:12-13; 68:9; 87:9□ 19 □ **19:15 «өйүмдә турған мусапирлар»** — яки «өйүмдики меһманлар». **«һәтта дедәклиримму мени ят адәм дәп һесаплайду»** — Аюпниң өйидә турған мусапирлар (бәлким әслидә униң һимайисигә еришип униң хизмәтчилири болғанлар) һазир уни ят адәм, мусапир дәп қарайду. □ **19:16 «Мән чакиримни чақирсам, у маңа җавап бәрмәйду; шуңа мән униңға ағзим билән йелинишим керәк»** — Аюпниң әслидә чакириға буйруқ бериш үчүн сөз қилиши бәлким һаҗәтсиз еди, униң бир имаси яки қарап қоюши купайә еди. □ **19:17 «Ака-укилирим»** — ибраний тилида «Анамниң балиятқусидики оғуллар». **«Ака-укилирим сесиқлиғимдин бизар»** — яки «Ака-укилирим йелинишлиримдин бизар». ■ **19:18** Аюп 30:1 ■ **19:19** Зәб. 40:10; 54:13-15 □ **19:20 «Җеним қил үстидә қалди»** — ибраний тилини сөзмусөз тәрҗимә қилсақ: «Җеним чишлиримниң терисиниң үстидила қалди». ■ **19:20** Аюп 30:30; Зәб. 101:6; Жиг. 4:8 □ **19:22 «Силәр немишкә әтлиримгә шунчә тоймайсиләр!»** — әрәбләр (вә бәлким ибранийлар) бәзидә «адәмниң етини йейиш» дегәнни «адәмгә төһмәт чаплаш» дегән мәнидә ишлитиду. Аюпниң достлири униң азаплирини аз дәп, униң азаплириға йәнә «Худа сени ташливәтти» дегән вәһимини артип қойған. □ **19:24 «Аһ, мениң сөзлирим йезилсиди! ... ... Әбәдил-әбәт таш үстигә оюп пүтүлгән болатти!»** — униң бу арзуси (23-24-айәт) әмәлгә ашурулди. Биз һазир униң Муқәддәс Китапқа пүтүклүк сөзлирини оқуватимиз (башқа хил тәрҗимиси учриши мүмкин).

У ахирәт күнидә йәр йүзидә туруп туриду!□ ■
26 Һәм мениң бу терә-әтлирим бузулғандин кейин,
Мән йәнила тенимдә туруп Тәңрини көримән!□
27 Уни өзүмла әйни һалда көримән,
Башқа адәмниң әмәс, бәлки өзүмниң көзи билән қараймән;
Аһ, қәлбим буниңға шунчә интизардур!□
28 Әгәр силәр: «Ишниң йилтизи униңдидур,
Уни қандақ қилип қистап қоғливетәләймиз?!» — десәңлар,□
29 Әнди өзүңлар қиличтин қорққиниңлар түзүк!
Чүнки *Худаниң* ғәзиви қилич жазасини елип келиду,
Шуниң билән силәр *Худаниң* сотиниң қуруқ гәп әмәслигини билисиләр».

20

Зофарму яманларниң ақивити үстидә сөз қилиду
1 Андин Нааматлиқ Зофар жававән мундақ деди: —
2 «Мени беарам қилған хияллар жавап беришкә үндәватиду,
Чүнки қәлбим беарамлиқта өртәнмәктә.□
3 Мән маңа һақарәт кәлтүрүп, мени әйипләйдиған сөзләрни аңлидим,
Шуңа мениң роһ-зеһним мени жавап беришкә қистиди.
4 Сән шуни билмәмсәнки,
Йәр йүзидә Адәм атимиз апиридә болғандин бери,
5 Рәзилләрниң ғалипә тәнтәниси қисқидур,
Ипласларниң хошаллиғи бирдәмликтур.■
6 Ундақ кишиниң шан-шәриви асманға йәткән болсиму,
Беши булутларға тақашсиму,

□ **19:25 «...өзүмниң һәмҗәмәт-Кутқузғучим һаяттур»** — Аюп әслидә 9-бапта Худа һәм өзүмниң оттурисида келиштүргүчи бир «әлчи» яки «аричи» болса еди, дегән интизарини билдүрди. У һазир бу йәрдә өзиниң мундақ бир «келиштүргүчи»синиң һәқиқәтән барлиғини жақалайду; ибраний тилида «гоел» («һәмҗәмәт-кутқузғучи») дегән бу сөз, адәттә бириси мәлум аваричиликкә учриғанда, униңға туққанчилиқ (һәмҗәмәтлик) қилип уни кутқузуш үчүн «бәдәл төләйдиған кутқузғучи туққини»ни билдуриду. Бу Кутқузғучи-Ниҗаткариниң болғанлиғиниң нәтиҗиси болса: — У кәлгүсидә өз көзи билән Худасини көрәләйду һәмдә шу чағда Худа униң бешиға чүшкәнлири тоғрисида униңға жавап беридиғанлиғидин ибарәттур. Бу баян интайин һәйран қаларлиқ, һәм бәзи җәһәтләрдин Аюпниң баянлириниң ичидә униң етиқатиниң әң жуқури пәллиси сүпитидә жулалинип туриду. «Гоел» тоғрилиқ йәнә «Рут»тики «кириш сөз» вә «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«У ахирәт күнидә йәр йүзидә туруп туриду!»** — яки: «У ахирқи болғучи болуп йәр йүзидә туриду». ■ **19:25** Мис. 6:6; Лав. 25:47-49; Аюп 33:23-24; Юп. 11:25; 1Кор. 15:20-22 □ **19:26 «Мән йәнила тенимдә туруп Тәңрини көримән!»** — мошу йәрдә әсли текстни чүшиниш сәл тәс. «Мән тенимдин сирт (демәк, роһ тәндин кәткәндин кейин) Худани көримән!» дегән башқа бир хил тәрҗимиси бар. Бу хил тәрҗимә тоғра болса, ундақта униң мәнаси «һазирқи тенимдин сирт...» дегәнлик болса керәк. Мәйли қайси хил мәнидә ейтилған болсун, Аюпниң көзи өзиниң Худасини көрүшигә йәткән. □ **19:27 «Аһ, қәлбим буниңға шунчә интизардур!»** — мошу йәрдә сөзмусөз тәрҗимә қилсақ: «Мениң бөрәклирим (жүрәклирим, демәк) ичимдә түгәй дәп қалди!». Ибранийлар үчүн, «бөрәкләр» адәмниң һессиятлириниң, виҗданиниңму чоңқур йилтизидур. Шуниң билән бу жүмлә, Аюпниң Худани көрүштин ибарәт зор интизариға өзиниң бәрдашлиқ берәлмәйватқанлиғини билдүргән болуши мүмкин. □ **19:28 «Әгәр силәр: «Ишниң йилтизи униңдидур, уни қандақ қилип қистап қоғливетәләймиз?!» — десәңлар,...»** — Аюп өз достлириниң «Аюпниң йошурун гуналирини паш қилмиғичә һәргиз болди қилмайли» дегән позитсийидә туруватқанлиғини билдүрмәкчи. □ **20:2 «Мени беарам қилған хияллар жавап беришкә үндәватиду, чүнки қәлбим беарамлиқта өртәнмәктә»** — Зофарниң бир ишларға бәкму җиддийлишип кетидиған характери бу сөзлиридин чиқип туриду. ■ **20:5** Зәб. 36:35,36

7 Йәнила өзиниң поқидәк йоқап кетиду;
Уни көргәнләр: «У нәдидур?» дәйду.
8 У чүштәк учуп кетиду,
Қайта тапқили болмайду;
Кечидики ғайипанә аламәттәк у һайдиветилиду.
9 Уни көргән көз иккинчи уни көрмәйду,
Униң турған җайи уни қайта учратмайду.
10 Униң оғуллири мискинләргә шәпқәт қилишқа мәҗбурлиниду;
Шуниңдәк у һәтта өз қоли билән байлиқлирини қайтуруп бериду.
11 Униң устиханлири яшлиқ мағдуриға толған болсиму,
Бирақ *униң мағдури* униң билән биллә топа-чаңда йетип қалиду.
12 Гәрчә рәзиллик униң ағзида татлиқ тетиған болсиму,
У уни тил астиға йошурған болсиму,
13 У уни жутқуси кәлмәй меһрини үзәлмисиму,
У уни ағзида қалдурсиму,□
14 Бирақ униң қарнидики тамиғи өзгирип,
Кобра иланниң зәһәригә айлиниду.
15 У байлиқларни жутуветиду, бирақ уларни яндуриду;
Худа уларни ашқазинидин чиқириветиду.
16 У кобра иланниң зәһәрини шорайду,
Чар иланниң нәштири уни өлтүриду.
17 У қайтидин ериқ-өстәңләргә һәвәс билән қаралмайду,
Бал вә сериқ май билән ақидиған дәриялардин һозурлиналмайду.
18 У еришкәнни жуталмай қайтуриду,
Тиҗарәт қилған пайдисидин у һеч һозурлиналмайду.
19 Чүнки у мискинләрни езип, уларни ташливәткән;
У өзи салмиған өйни егиливалған.
20 У ачкөзлүктин әсла зерикмәйду,
У арзулиған нәрсилиридин һеч қайсисини сақлап қалалмайду.□
21 Униңға жутувалғидәк һеч нәрсә қалмайду,
Шуңа униң бояшатлиғи мәңгүлүк болмайду.
22 Униң тоққузи тәл болғанда, туюқсиз қисилчилиққа учрайду;
Һәр бир езилгүчиниң қоли униңға қарши чиқиду.
23 У қосиғини тойғузиватқинида,
Худа дәһшәтлик ғәзивини униңға чүшүриду;
У ғизалиниватқанда *ғәзивини* униң үстигә яғдуриду.
24 У төмүр қуралдин қечип қутулсиму,
Бирақ мис оқя уни санҗийду.
25 Тәккән оқ кәйнидин тартип чиқиривелгинидә,
Ялтирақ оқ учи өттин чиқиривелгинидә,
Вәһимиләр уни басиду.□

□ **20:13 «У уни жутқуси кәлмәй меһрини үзәлмисиму,...»** — ибраний тилида «уни аяп меһрини үзәлмисиму». Демәк, ағзида қалдуривәрмәкчи болиду. **«У уни , *йәни рәзилликни* ағзида қалдурсиму...»** — Зофарниң бу баяни интайин зәһәрхәндиликкә толған болуп, бу сөзләр шүбһисизки, Аюпни беваситә әйипләш үчүн каритилиду; у: «рәзиллик ағзида татлиқ тетиған» вә «уни тил астиға йошурған», һәм 20-айәттики «Мискинләрни езип, уларни ташливәткән», «өзи салмиған бир өйни өзи егиливалған» дәп тәсвирлигән киши дәл Аюптин башқа киши әмәс еди. □ **20:20 «У ачкөзлүктин әсла зерикмәйду»** — ибраний тилида: «Униң ашқазини һеч хатирҗәмликни билмәйду». Оқурмәнләр 22-24-айәтләрниң башқа хил тәрҗимилирини учритиши мумкин. □ **20:25 «Ялтирақ оқ учи өттин чиқиривелгинидә, вәһимиләр уни басиду»** — Зофар яман адәмләрниң кәлгүсидики азаплиридин бәк һозурлинидиғандәк қилатти.

26 Зулмәт қараңғулуқ униң байлиқлирини жутуветишкә тәйяр туриду,
Инсан пүвлимигән от уни жутувалиду,
Униң чедирида қелип қалғанлириниму жутуветиду.□
27 Асманлар униң қәбиһлигини ашкарилайду;
Йәр-зиминму униңға қарши қозғилиду.
28 Униң мал-дунияси елип кетилиду,
Худаниң ғәзәплик күнидә кәлкүн улғийип өй-бисатини ғулитиду.□
29 Худаниң рәзил адәмгә бәлгүлигән несивиси мана шундақтур,
Бу Худа униңға бекиткән мирастур». □

21

Аюп йәнә сөз қилиду — Худаниң жаһанни идарә қилиши

1 Аюп жававән мундақ деди: —
2 «Гәплиримгә қулақ селиңлар,
Бу силәрниң маңа бәргән «тәсәллилириңлар»ниң орнида болсун!
3 Сөз қилишимға йол қойсаңлар;
Сөз қилғинимдин кейин, йәнә мазақ қиливериңлар!
4 Мениң шикайитим болса, инсанға қаритиливатамду?
Роһум қандақму бетақәт болмисун?
5 Маңа убдан қараңларчу? Силәр чоқум һәйран қалисиләр,
Қолуңлар билән ағзиңларни етивалисиләр.
6 Мән бу ишлар үстидә ойлансамла, вәһимигә чөмимән,
Пүтүн әтлиримни титрәк басиду.□
7 Немишкә яманлар яшивериду,
Узун өмүр көриду,
Һәтта зор күч-һоқуқлуқ болиду?■
8 Уларниң нәсли өз алдида,
Пәрзәнтлири көз алдида мәзмут өсиду,□
9 Уларниң өйлири вәһимидин аман туриду,
Тәңриниң тайиғи уларниң үстигә тәгмәйду.
10 Уларниң калилири жүпләнсә уруқлимай қалмайду,
Иники мозайлайду,
Мозийиниму ташлимайду.
11 *Рәзилләр* кичик балилирини қой падисидәк талаға чиқириветиду,

---

□ **20:26 «Инсан пүвлимигән от»** — Худаниң Өзиниң отини көрсәтсә керәк. □ **20:28 «Униң мал-дунияси елип кетилиду»** — яки «Кәлкүн өйини еқитип кетиду». □ **20:29 «Худаниң рәзил адәмгә бәлгүлигән несивиси мана шундақтур, бу Худа униңға бекиткән мирастур»** — Зофарниң баянлири жәмләштүрүлгинидә, у дегән «рәзил адәм» әмәлийәттә төрт-бәш пүтүнләй башқа-башқа йол билән өлгән! □ **21:6 «Мән бу ишлар үстидә ойлансамла, вәһимигә чөмимән, пүтүн әтлиримни титрәк басиду»** — Аюпниң бундақ қорқуп кетиши униң төвәндики сөзлири билән чүшәндүрүлиду. Аюп таки өзини палакәт басқанға қәдәр Худани һәммигә Қадир, пүтүнләй адил һәм пүтүнләй меһриван дәп ишинип кәлгән еди. Бирақ у әндиликтә башқа бир қорқунучлуқ еһтималлиққа йүзлинишкә мәжбур болуватати. Худа растинла адаләтлик, растинла яхшиму? Жаһандики бәзи әһваллар буниңға тәтүр гувалиқ бериватқандәк қилатти. Яман адәмләр бейип китиватиду, дурус адәмләр езиливатиду. Худа бу ишларға писәнт қилмамду? У әслидә тәсәввур қилмиған бу еһтималлиқлар уни һазир интайин қорқитиватати. ■ **21:7** Зәб. 16:9-12; 72:12; Йәр. 12:1; һаб. 1:16 □ **21:8 «Уларниң *, йәни яманларниң* нәсли өз алдида,** пәрзәнтлири көз алдида мәзмут өсиду» — Аюп Зофарниң бая қилған сөзлирини хуласә қилип, уларға рәддийә бериду; яманлар йоқалмайду, уларниң пәрзәнтлири «Өз байлиқлирини мискинләргә қайтуриду» әмәс, бәлки улар өз алдиға раваж тапиду.

Уларниң пәрзәнтлири тақлап-сәкрәп уссул ойнап жүриду.
12 Улар дап һәм чилтарға тәңкәш қилиду,
Улар нәйниң авазидин шатлиниду.
13 Улар күнлирини аватчилиқ ичидә өткүзиду,
Андин көзни жумуп ачқучила тәһтисараға чүшүп кетиду.□
14 Һәм улар Тәңригә: «Биздин нери бол,
Бизниң йоллириң билән тонушқимиз йоқтур!» — дәйду,■
15 — «Һәммигә Қадирниң хизмитидә болушниң әрзигидәк нәри барду?
Униңға дуа қилсақ бизгә немә пайда болсун?!».■
16 Қараңлар, уларниң бәхити өз қолида әмәсму?
Бирақ яманларниң нәсиһити мәндин нери болсун!□ ■
17 Яманларниң чириғи қанчә қетим өчиду?
Уларни өзлиригә лайиқ күлпәт басамду?
Худа ғәзивидин уларға дәрдләрни бөлүп берәмду?■
18 Улар шамал алдидики еңизға охшаш,
Қара қуюн учуруп кетидиған пахалға охшашла йоқамду?
19 Тәңри униң қәбиһлигини балилириға чүшүрүшкә қалдурамду?
Худа бу жазани униң өзигә бәрсун, униң өзи буни тетисун!
20 Өзиниң һалакитини өз көзи билән көрсун;
Өзи Һәммигә Қадирниң қәһрини тетисун!□
21 Чүнки униң бекитилгән жил-айлири түгигәндин кейин,
У қандақму йәнә өз өйдикилиридин һозур-һалавәт алалисун?
22 Тәңри каттиларниң үстидинму һөкүм қилғандин кейин,
Униңға билим үгитәләйдиған адәм бармидур?!□ ■
23 Бириси сақ-саламәт, пүтүнләй ғәм-әндишсиз, азатиликтә жиллири тошқанда өлиду;
24 Беқинлири сүт билән семиз болиду,
Устиханлириниң илиги хелә нәм туриду.
25 Йәнә бириси болса аччиқ арманда түгәп кетиду;
У һеч қандақ раһәт-парағәт көрмигән.
26 Улар билән биллә топа-чаңда тәң ятиду,
Қурутлар уларға чаплишиду.■

27 — Мана, силәрниң немини ойлаватқанлиғиңларни,
Мени қарилаш нийәтлириңларни билимән.□

□ **21:13 «Улар күнлирини аватчилиқ ичидә өткүзиду, андин көзни жумуп ачқучила тәһтисараға чүшүп кетиду»** — Аюп бундақ яманлар өмүрвайәт азатиликтә яшиғандин кейин һеч азапланмай, һеч жазаланмай дунийадин кетиду, дәватиду. «Андин көзни жумуп ачқучила тәһтисараға чүшүп кетиду» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар хатирҗәмликтә тәһтисараға чүшиду». ■ **21:14** Аюп 22:17 ■ **21:15** Мис. 5:2; Мал. 3:14 □ **21:16 «Қараңлар, уларниң бәхити өз қолида әмәсму?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Қараңлар, уларниң аватлиғи өз қоли билән кәлмәс» (аватлиғи Худадин кәлгән, демәкчи). ■ **21:16** Аюп 22:18 ■ **21:17** Аюп 20:29; Зәб. 10:5-6 □ **21:20 «Һәммигә Қадирниң қәһрини тетисун!»** — ибраний тилида «Һәммигә Қадирниң қәһрини ичсун!». □ **21:22 «каттилар»** — ибраний тилида «алийлар». Бәлким мошу йәрдә пәриштиләрни көрситиши мүмкин. **«Униңға билим үгитәләйдиған адәм бармидур?!»** — Аюп уларниң «Яманлар тезла жазалиниду» дегәнлириниң натоғрилиғини испатлиған еди. Бирақ у һазир: «Силәрниң бу сөзлириңларда чиң туривелишиңлар «Худа бизниң пикримизни аңлап андин бу ишларни шундақ орунлаштуруши керәк» дегәнликкә баравәр» демәкчи. ■ **21:22** Йәш. 40:13; Рим. 11:34; 1Кор. 2:16 ■ **21:26** Аюп 17:14 □ **21:27 «... силәрниң немини ойлаватқанлиғиңларни, мени қарилаш нийәтлириңларни билимән»** — достлириниң сөзлириниң көпинчиси даритма гәп; бирақ, хелә рошәнки, бу йәрдә Аюпқа каритип һуҗум қилиниду.

28 Чүнки силәр мәндин: «Есилзадиниң өйи нәгә кәткән?
Рәзилләрниң турған чедирлири нәдидур?» дәп сораватисиләр.□
29 Силәр йолучилардин шуни соримидиңларму?
Уларниң шу баянлириға көңүл қоймидиңларму?□
30 *Демәк*, «Яман адәм палакәт күнидин сақлинип қалиду,
Улар ғәзәп күнидин қутулуп қалиду!» — *дәйду*.■
31 Ким *рәзилниң* тутқан йолини йүз туранә әйипләйду?
Ким униңға өз қилмиши үчүн тегишлик жазасини йегүзиду?
32 Әксичә, у һәйвәт билән йәрлигигә көтирип меңилиду,
Униң қәбри күзәт астида туриду.
33 Жилғиниң чалмилири униңға татлиқ билиниду;
Униң алдидиму сансиз адәмләр кәткәндәк,
Униң кәйнидинму барлиқ адәмләр әгишип бариду.
34 Силәр немишкә маңа қуруқ гәп билән тәсәлли бәрмәкчи?
Силәрниң жаваплириңларда пәқәт сахтилиқла тепилиду! □

22

Елифаз йәнә сөз қилиду: — •••• Хата пәрәзләр — Аюпқа қаритилған һуҗумлар

1 Андин Теманлиқ Елифаз мундақ деди: —
2 Адәм Худаға қандақму пайда кәлтүрәлисун?
Дана адәмләрму Униңға немә пайда кәлтүрәлисун?
3 Сән һәққаний болсаңму, Һәммигә Қадирға немә бәһрә берәләйттиң?
Йоллириң әйипсиз болған тәғдирдиму, сән Униңға немә ғәниймәтләрни елип келәләйсән?□
4 Униң сени әйипләйдиғанлиғи,
Вә Униң саңа шикайәтләр йәткүзидиғини сениң ихласмән болғиниң үчүнму-я?
5 Сениң рәзиллигиң зор әмәсму?
Сениң гуналириң һесапсиз әмәсму?
6 Сән қериндашлириңдин сәвәпсиз кепиллик алғансән;
Сән ялаңтүшләрни кийим-кечәклиридин мәһрум қиливәткәнсән.■
7 Һалсизланғанларға су бәрмидиң,
Ач қалғанларға ашниму аяп бәрмидиң,
8 Гәрчә сән йәр-зиминлик болған қоли узун адәм болсаңму,

□ **21:28 «Силәр мәндин: «Есилзадиниң өйи нәгә кәткән?» дәп сораватисиләр»** — уларниң мошу «есилзадә» дегини, шүбһисизки, Аюпни көрситиду. **«Силәр мәндин: «... Рәзилләрниң турған чедирлири нәдидур?» дәп сораватисиләр»** — Аюп йәнә мошу йәрдә: Силәрниң бу соаллириңлар мени даритип көрситидиғанлиғини билимән, дәватиду. □ **21:29 «Силәр йолучилардин шуни соримидиңларму?»** — Зофар: «Ипласларниң хошаллиғи бирдәмликтур», шундақла бу иш «йәр йүзидә Адәм атимиз апиридә болғандин бери» һәммә адәмгә аян — дегән. Бирақ Аюп жирақ жутларға берип кәлгәнләрниң баянлири башқичә, дәйду. ■ **21:30** Пәнд. 16:4 □ **21:34 «Силәр немишкә маңа қуруқ гәп билән тәсәлли бәрмәкчи? Силәр йолучилардин шуни соримидиңларму?»** — оқурмәнләр байқисунки, Аюпниң үч дости авал сәл еғир-бесиқрақ сөз қилиду, андин гәп қилғансери аччиқ һәм тәлвәлик билән сөзләйду; Аюп болса авал интайин тәлвиләрчә вә җиддийлиқта сөз қилған болсиму, лекин униң сөзлири барғансери тәмкин болиду. □ **22:3 «... Йоллириң әйипсиз болған тәғдирдиму, сән униңға немә ғәниймәтләрни елип келәләйсән?»** — 1-бап, 8-айәттә, Худаниң Аюптин алған разилиғи, хурсәнлиги наһайити рошән баян қилиниду. Йәнә келип, Тәвратниң «Яритилиш» дегән қисмида биз Худаниң инсанларниң гуналлири түпәйлидин болған интайин азаплинидиғанлиғи тоғрисида хәвәрдар болимиз. Шуңа Елифазниң 2-айәт вә 3-айәттики бу сөзлириниң толиму хата екәнлигини билишимиз лазим. ■ **22:6** Мис. 22:26, 27; Қан. 24:6, 10-13

Йәр-зимин тутуп һөрмәтлинип кәлгән адәм болсаңму,
9 Сән тул хотунларниму қуруқ қол яндурғансән,
Житим-йесирларниң қолиниму янҗитиватқансән.□
10 Мана шу сәвәптин әтрапиңда қапқанлар ятиду,
Уштумтут пәйда болған вәһимиму сени басиду.
11 Шу сәвәптинму сени қараңғулуқ бесип көрәлмәс қилди,
Бир кәлкүн келип сени ғәриқ қилди.
12 Тәңри әршаланиң чоққисида туриду әмәсму?
Әң егиз юлтузларниң нәқәдәр алий екәнлигигә қарап бақ!
13 Бирақ сән: «Тәңри немини билиду?
У раст шунчә зулмәт қараңғулуқта бир немини пәриқ етәләмду?!» дәватисән.
14 Йәнә: «Қоюқ булутлар уни тосивалиду,
Шуңа У пәләк үстидә айлинип маңғинида бизни көрмәйду!» — дәйсән.
15 Яман адәмләр маңған кона йолни сәнму тутиверәмсән?
16 Улар вақти тошмай турупла елип кетилгән,
Уларниң һуллири кәлкүн тәрипидин еқитилип кетилгән.□
17 Улар Тәңригә: «Биздин нери бол!»
Һәммигә Қадир бизни немә қилалисун?» — дәйтти.■
18 Бирақ уларниң өйлирини есил нәрсиләр билән толдурған дәл Униң Өзидур,
Мән болсам яманларниң нәсиһитидин жирақлашқанмән!□ ■
19 Һәққанийлар уларниң бәрбат болғанлиғини көрүп шатлиниду;
Бигуналар уларни мазақ қилип: — ■
20 «Бизгә қарши чиққучилар шүбһисиз вәйран болиду,
От уларниң байлиқлирини жутувәтмәмду?» — дәйду.
21 *Шуңа* Худаға бойсунуп Уни тонусаң,
Шу чағдила сән аман болисән;
Шуниң билән саңа амәт келиду.
22 Униң ағзидин кәлгән несиһәтниму қобул қил,
Униң сөзлирини көңлүңгә пүкүп қой.□
23 Сән һәммигә Қадирниң йениға қайтип кәлсәң, муқәррәрки,
Қайтидин қурулуп чиқалайсән;
Әгәр сән қәбиһликни чедирлириңдин жирақлаштурсаң,■
24 Әгәр сән алтунуңни топа-чаң үстигә ташлалисаң,
Офирдики алтунуңни шиддәтлик еқинниң ташлириға қошувәтсәң,□
25 Ундақта һәммигә Қадирниң Өзи саңа алтун болиду.
Сениң үчүн сәрхил күмүчму болиду.
26 У чағда сән һәммигә Қадирдин сөйүнисән,

□ **22:9 «Сән ... житим-йесирларниң қолиниму янҗитиватқансән»** — шуни чоңқур чүшинишимиз керәкки, Елифазниң бу шикайәтлири пүтүнләй асассиздур. □ **22:16 «Улар вақти тошмай турупла ..., уларниң һуллири кәлкүн тәрипидин еқитилип кетилгән»** — бу йәрдә Нуһ пәйғәмбәрниң дәвридә топан еқитип кәткән рәзил адәмләр көрстилгән болуши мумкин. ■ **22:17** Аюп 21:14 □ **22:18 «Уларниң өйлирини есил нәрсиләр билән толдурған дәл униң өзидур»** — Елифаз мошу йәрдә Аюпниң «Яманлар бәзидә бейип аватлишиду» дегән пикриниң тоғрилиғини азрақ қобул қилғандәк қилғини билән йәнила: «Яманлар тез бәрбат болиду» дәйду. ■ **22:18** Аюп 21:16 ■ **22:19** Зәб. 106:42 □ **22:22 «** ***Худаниң*** ағзидин кәлгән несиһәтниму қобул қил,...» — Елифаз өзиниң бая дегән гәплирини «Худаниң ағзидин кәлгән несиһәт» дәп қариса керәк. ■ **22:23** Аюп 8:5, 6 □ **22:24 «Әгәр сән ... Офирдики алтунуңни шиддәтлик еқинниң ташлириға қошувәтсәң»** — Елифаз бәлким Аюпни алтунларға интайин ач көз адәм дәп қарайду. Униң бу сөзлириниң нурғун адәмләргә пайда йәткүзәләйдиғини билән, Аюп ач көз адәм болмиғачқа, униңға һеч ярдәм бәрмәйду. Бу айәттә дейилгән «Офирдики алтун» наһайити есил бир хил алтунни көрситиду.

Йүзүңни Тәңригә қарап көтирәләйсән.
27 Сән Униңға дуа қилсаң, У қулақ салиду,
Шундақла сәнму ичкән қәсәмлириңгә әмәл қилисән.
28 Сән қарар қилған иш әмәлгә ашиду,
Йоллириң үстигә нур чүшиду.
29 Адәмләр пәс қилинғанда, сән уларға: «Орнуңлардин туруңлар!» дәйсән,
Шуниң билән *Худа* чирайи сунғанларни қутқузиду.■
30 У һәтта гунайи бар адәмниму қутқузиду,
У қолуңдики һалаллиқтин қутқузулиду. □

23

Аюп җавап бериду — Ишәш-етиқатниң гуман билән болған күриши

1 Аюп җававән мундақ деди: —
2 «Бүгүнму шикайитим аччиқтур;
Униң мени басқан қоли аһ-зарлиримдинму еғирдур!□
3 Аһ, Уни нәдин тапалайдиғанлиғимни билгән болсам еди,
Ундақта Униң олтиридиған җайиға барар едим!
4 Шунда мән Униң алдида дәвайимни баян қилаттим,
Ағзимни муназириләр билән толдураттим,
5 Мән Униң маңа бәрмәкчи болған җававини биләләйттим,
Униң маңа немини демәкчи болғанлиғини чүшинәләйттим.
6 У маңа қарши туруп зор күчи билән мениң билән талишамти?
Яқ! У чоқум маңа қулақ салатти.
7 Униң һозурида һәққаний бир адәм униң билән дәвалишалайтти;
Шундақ болса, мән өз Сотчим алдида мәңгүгичә ақланған болаттим.
8 Әпсус, мән алға қарап маңсамму, лекин У у йәрдә йоқ;
Кәйнимгә янсамму, Униң сайисиниму көрәлмәймән.□
9 У сол тәрәптә иш қиливатқанда, мән Уни байқалмаймән;
У оң тәрәптә йошурунғанда, мән Уни көрәлмәймән;□
10 Бирақ У мениң маңидиған йолумни билип туриду;
У мени тавлиғандин кейин, алтундәк сап болимән.□
11 Мениң путлирим униң қәдәмлиригә чиң әгәшкән;
Униң йолини чиң тутуп, һеч чәтнимидим.■

■ **22:29** Пәнд. 29:23 □ **22:30 «У һәтта гунайи бар адәмниму қутқузиду, у қолуңдики һалаллиқтин қутқузулиду»** — қизиқ иш шуки, Елифазниң өзи ахирда Аюпниң дуаси арқилиқ қутқузулиду (42-бап). □ **23:2 «Бүгүнму шикайитим аччиқтур»** — бу айәттики «бүгүн» дегән сөз Аюпниң достлири билән болған муназирилириниң бир нәччә күн давамлашқанлиғиға испат болиду. Елифаз 22-бап, 29-айәттә «Худа чирайи сунғанларни қутқузиду» дегән еди. Аюп йәнә бу йәрдә Елифаз ейтқан «Шикайәт (әрз)» дегән сөзини қәстән ишлитип өзини «чирайи сунғанлардин» әмәслигини көрсәтмәкчи болған болуши мүмкин. □ **23:8 «Әпсус, мән алға қарап маңсамму, лекин У у йәрдә йоқ; кәйнимгә янсамму, Униң сайисиниму көрәлмәймән»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «Бирақ мән шәриққә маңимән, лекин У у йәрдә йоқ; ғәрипкә янсамму, Униң сайисиниму көрәлмәймән». □ **23:9 «У сол тәрәптә ... У оң тәрәптә йошурунғанда, мән Уни көрәлмәймән»** — Аюп өз әһвалидин Худаниң яхшилиқлиридин һеч қандақ испат көрәлмәйду вә Худаниң һазир униңға нисбәтән немини қиливатқанлиғини һеч билмәйду. □ **23:10 «Бирақ У мениң маңидиған йолумни билип туриду»** — бу айәтниң биринчи қисминиң йәнә бир хил тәрҗимиси: «У (Худа) Өзиниң маңа болған йолини билиду». Шүбһисизки, Аюпниң бундақ дегини йәнила униң етиқатиниң әң парлақ баянлиридин бири һесаплиниду. Биз йәнила униңға қайил болмай туралмаймиз. ■ **23:11** Аюп 31:4-8

12 Мән йәнә Униң ләвлириниң буйруғидин баш тартмидим;
Мән Униң ағзидики сөзләрни өз көңүлдикилиримдин қиммәтлик билип қәдирләп кәлдим.□
13 Бирақ Униң болса бирла муддиаси бардур, кимму Уни йолидин буруялисун?
У көңлидә немини арзу қилған болса, шуни қилиду.■
14 Чүнки У маңа немини ирадә қилған болса, шуни бәрһәқ вуҗудқа чиқириду;
Мана мошу хилдики ишлар Униңда йәнә нурғундур.
15 Шуңа мән Униң алдида дәккә-дүккигә чүшимән;
Буларни ойлисамла, мән Униңдин қорқуп кетимән.□
16 Чүнки Тәңри көңлүмни аҗиз қилған,
Һәммигә Қадир мени сарасимигә салиду.
17 Һалбуки, мән қараңғулуқ ичидә уҗуқтурулмидим,
Вә яки йүзүмни оривалған зулмәт-қараңғулуққиму һеч сүкүт қилмидим. □

24

Мискинлик вә җинайәт

1 — Немишкә Һәммигә Қадир *сорақ* күнлирини бекитмәйду?
Немишкә Уни тонуғанлар Униң шу күнлирини бекардин-бекар күтиду?
2 Мана, адәмләр пасил қилинған ташларни йөткиветиду;
Улар зораванлиқ билән башқиларниң падилирини булап-талап өзлири *очуқ-ашкарә* бақиду;□ ■
3 Улар житим-йесирларниң ешигини булап һайдап кетиду;
Улар тул хотунниң калисини кепиллик үчүн еливалиду.□
4 Улар мискинләрни йолдин нери иштириветиду;
Шуниң билән зиминдики езилгәнләрниң һәммиси мөкүшүвалиду.■
5 Мана, улар дәшт-баяванлардики явайи ешәкләрдәк,
Таң сәһәрдә олҗа издәш «хизмити»гә чиқиду;
Җаңгал улар вә уларниң балилири үчүн йемәклик тәминләйду.□
6 Улар яманниң *калилири* үчүн далада от-чөп ориду,

□ **23:12 «...Униң ағзидики сөзләрни өз көңүлдикилиримдин қиммәтлик билип...»** — яки «...Униң ағзидики сөзләрни өз нәпсимдин қиммәтлик билип...». ■ **23:13** Зәб. 32:9; 113:11; 134:6 □ **23:15 «Буларни , *йәни 14-айәттики «мошу хилдики ишлар»ни*** ойлисамла, мән Униңдин қорқуп кетимән» — Аюп әнди немишкә Худа алдида беарам болуп, өз ишлирини ойлиса қорқуп кетиду? 14-айәттә у Худа униң үчүн бекитилгән ишлар (йәни униң һазир тартиватқан азап-оқубәтләр) тоғрисида сөз қилғандин кейин, у: «Униңда нурғунлиған мошундақ ишлар бардур» дәйду — демәк, у: «Мениң һазирғичә тартқан азаплиримдин йәнә нурғун «мошундақ ишлар» алдимда бармекин?» дәп интайин қийнилиду. □ **23:17 «Һалбуки, мән қараңғулуқ ичидә уҗуқтурулмидим, вә яки йүзүмни оривалған зулмәт-қараңғулуққиму һеч сүкүт қилмидим»** — бу айәтниң әсли тәкистини чүшиниш сәл тәс. Йәнә бир хил тәрҗимиси: «Чүнки мән қараңғулуқ чүшкәндә җандин үзүлмигиним билән, У мениң йүзүмни зулмәт-қараңғулуқтин қоғдап қутқузмиған». □ **24:2 «Мана, адәмләр пасил қилинған ташларни йөткиветиду»** — мошу бап 1-12-айәттики «адәмләр» бәлким чөл-баяванда туруватқан мискин җинайәтчиләрни көрситиду (болупму 5-12-айәтләрни көрүң). **«...ташларни йөткиветиду»** — яки «ташларни йөткәп кетиду». ■ **24:2** Қан. 19:14; 27:17; Пәнд. 22:28; 23:10 □ **24:3 «Улар тул хотунниң калисини кепиллик үчүн еливалиду»** — бу калиси бәлким һәм сүт үчүн һәм йәр һайдаш үчүнму ишлитилиду. ■ **24:4** Пәнд. 28:28 □ **24:5 «...улар дәшт-баяванлардики явайи ешәкләрдәк,...»** — бу яман адәмләр шәһәр-йезилардин һайдиветилгән болуп, дәшт-баяванда җан бекиштин башқа амали йоқ еди.

Униң үчүн ашқан-ташқан үзүмлирини терийду;□
7 Улар кечини кийимсиз ялаң өткүзиду,
Соғта болса йепинғидәк кийими йоқтур.
8 Улар таққа яққан ямғурлар билән сүзмә болуп кетиду,
Панаһсизлиғидин ташни қучағлишиду.
9 Адәмләр атисиз балиларни әмчәктин булап кетиду,
Улар мискинләрдин *бовақларни* кепилликкә алиду.□
10 *Мискинләр болса* кийимсиз, йелиң өтиду,
Башқилар үчүн буғдай бағлирини көтәрсиму, йәнила ач қалиду;■
11 Улар башқиларниң өйидә зәйтунларни чәйләп яғ чиқарған болсиму,
Һойлилирида шарап көлчигини чәйлигән болсиму,
Йәнила уссузлуқта қалиду.■
12 Шәһәрдин адәмләрниң аһ-зарлири чиқип туриду,
Қилич йегәнләрниң җанлири налә-пәряд көтириду;
Бирақ Тәңри һеч кимниң ипласлиғини әйиплимәйду.□
13 — Нурға қарши исян көтиридиғанларму бар;
Улар нурниң йоллирини билмәйду,
Униң тәриқилиридә турмайду.
14 Қатил таң нури келиши билән орнидин туруп,
Кәмбәғәлләр вә мискинләрни өлтүриду;
Кечидә у оғридәк жүриду.□ ■
15 Зинахорму «Мени һеч көз көрмәйду» дәп завал вақтини күтиду,
Башқилар мени тонумисун дәп аялниң чүмбилини йүзигә тартивалиду.■
16 Қараңғулуқта *оғрилар* өйниң тамлирини колап тешиду;
Күндүздә улар өзлирини өз өйигә қамап қойиду;
Улар нурни тонумайду.■
17 Улар үчүн таң сәһәр өлүм сайисидәк туюлиду;
Улар қап-қараңғулуқниң вәһимилирини дост тутиду.□
18 Улар суларниң йүзидики көпүкләрдәк йоқап кәтсун!
Уларниң йәр-зиминдики несивиси ләнәт қилинғанки,
Шуңа улардин һеч ким үзүмзарлиққа йәнә маңмисун!□
19 Қурғақчилиқ һәм томуз иссиқ қар сулириниму йәп түгитиду;
Тәһтисараму охшашла гуна қилғанларни йәп түгәтсун!

□ **24:6 «Улар яманниң калилири үчүн далада от-чөп ориду, униң үчүн ашқан-ташқан үзүмлирини терийду»** — рошәнки, йәр егиси болған мошу рәзил адәм бу «чүпрәндиләр»гә өз ашлиқ һосулини елишта яки үзүм һосулини үзүштә һеч ишәнмәйду. □ **24:9 «Улар мискинләрдин бовақларни кепилликкә алиду»** — яки «Улар мискинләрдин кепиллик алиду». ■ **24:10** Лав. 19:13 ■ **24:11** Қан. 25:4; Яқ. 5:4 □ **24:12 «... Бирақ Тәңри һеч кимниң ипласлиғини әйиплимәйду»** — кейин Аюп бу сөзидин һәм мошуниңға охшаш башқа сөзлиридин товва қилип: «Несиһәтни тутуруқисиз сөзләр билән хирәләштүргән ким?» дәп сөзидин яниду (42-бап). Бирақ бу бабтики 1-12-айәтләрдин рошән чүшинимизки, у мундақ кишиләрниң, һәтта униңдин жирақ турған езилгүчиләрниң әһвалиға ичини ағритип көңүл бөләтти. □ **24:14 «Қатил таң нури келиши билән орнидин туруп, кәмбәғәлләр вә мискинләрни өлтүриду»** — бәлким таң сәһәрдики ғувалиқтин һәм кишиниң бехәстилигидин пайдилинип йошурун зәрбә қилип булап-талайду. ■ **24:14** Зәб. 9:29, 30 ■ **24:15** Зәб. 9:31-32; Пәнд. 7:8, 9 ■ **24:16** Аюп 38:15; Юһ. 3:20 □ **24:17 «Улар үчүн таң сәһәр өлүм сайисидәк туюлиду»** — яки «Таң сәһәр улар үчүн қап-қараңғулуқ болиду». □ **24:18 «Улар суларниң йүзидики көпүкләрдәк йоқап кәтсун!»** — 18-20-айәтләрдики пеилларни буйруқ шәклидә яки кәлгүси заман шәклидә тәрҗимә қилишқа болиду. Шуңа -18-20-айәтләрниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар суларниң йүзидики көпүкләрдәк йоқап кетиду; уларниң йәр-зиминдики несивиси ләнәт қилинған, шуниң билән улардин һеч ким үзүмзарлиққа йәнә маңмайду... қатарлиқ» болиду. Бирақ биз тәрҗимимизни алди-кәйнидики айәтләргә маслаштуруп алдуқ.

20 Уни, туққан анисиму унтусун!
Қурут шөлгәйлирини еқитип уни йесун!
Әскә һеч елинмисун!
Шуниң билән һәққанийсизлиқ дәрәқтәк кесилсун!□
21 У балиси йоқ туғмаслардин олжа алиду,
У тул хотунларғиму һеч шәпқәт көрсәтмәйду.
22 Бирақ *Худа* Өз қудрити билән мундақ күч-һоқуқи барларниң *күнини* узартиду;
Улар һәтта һаятидин үмүтсизләнсиму қайтидин орнидин туриду.□
23 *Худа* йәнила уларни аманлиқта муқимлаштуриду,
Шуңа улар хатирҗәм болиду;
У уларниң йоллирини көздә тутқан әмәсму?□
24 Уларниң мәртивиси бирдәмлик өстүрүлиду,
Андин улар йоқ болиду;
Улар оңда қалдурулиду, андин башқа адәмләргә охшашла жиғип елип кетилиду;
Улар пәқәтла пишқан сәрхил буғдай башақлиридәк кесилип кетиду.□
25 Бу ишлар мундақ болмиса, қени ким мени ялғанчи дәп испатлалайду.
Мениң гәплиримни ким қуруқ гәп дейәләйду?».

25

Билдад йәнә сөзләйду — Худаниң улуқлуғи

1 Шухалиқ Билдад җававән мундақ деди: —
2 «Униңда һөкүмранлиқ һәм һәйвәт бардур;
У асманларниң қәридики ишларниму тәртипкә салиду.□
3 Униң қошунлирини санап түгәткили боламду?
Униң нури кимниң үстигә чүшмәй қалар?
4 Әнди инсан балиси қандақму Тәңриниң алдида һәққаний болалисун?
Аял затидин туғулғанлар қандақму пак болалисун?■
5 Мана, Униң нәзиридә һәтта айму йоруқ болмиған йәрдә,
Юлтузларму пак болмиған йәрдә,■
6 Қурут болған инсан,
Сазаң болған адәм балиси *униң алдида* қандақ болар?». □ ■

□ **24:20 «Қурут шөлгәйлирини еқитип уни йесун!»** — яки: «Қурут униң җориси болсун!». □ **24:22 «...Улар һәтта һаятидин үмүтсизләнсиму қайтидин орнидин туриду»** — бу айәттики әсли текстни чүшиниш сәл тәс. Башқа хил тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **24:23 «У уларниң йоллирини көздә тутқан әмәсму?»** — Аюп мошу йәрдә Худаниң яманларниң йоллирини көздә тутқини билән уларни алаһидә җазалимайдиғанлиғини, бәлки уларни адәттикидәк өлүм күнигә сақлайдиғанлиғини көрсәтмәкчи болуши мүмкин. □ **24:24 «Улар , *йәни яманлар* пәқәтла пишқан сәрхил буғдай башақлиридәк кесилип кетиду»** — Аюп йәнила, яманларниң һеч җазаланмай һаятниң пәйзини сүрүп андин пишқан сәрхил буғдайдәк һеч азапланмай бу дунидин кетидиғанлиғини көрсәтсә керәк. □ **25:2 «У асманларниң қәридики ишларниму тәртипкә салиду»** — Билдадниң бу сөзлири бәлким Шәйтанниң әслидә Худаға қаршилиқ қилип әрштә исян көтәргәнлигини, андин Худаниң Шәйтанни әрштин һайдиветип, әрштики ишларни қайтидин тәртипкә кәлтүргәнлигини көрситиду. ■ **25:4** Аюп 4:17, 18, 19; 15:14, 15, 16 ■ **25:5** Аюп 15:15 □ **25:6 «Сазаң болған адәм балиси униң алдида қандақ болар?»** — достлириниң Аюпқа әң ахири бәргән җавави Билдадниң бу сөзлиридур. Униң баяни бәк қисқа болуп, «яманларниң ақивити» тоғрисида гәп қилмайду, пәқәтла Худаниң улуқлуғини сөзләйду. Қариғанда улар йәнила Аюпниң реаллиққа йүзлинидиған сөзлиригә җавап тапалмайду. ■ **25:6** Аюп 4:19; Зәб. 21:7

26

Аюпниң ахирқи сөзлири — Билдадни әйипләш

1 Аюп *Билдадқа* жававән мундақ деди: —
2 «Мағдурсиз кишигә қалтис ярдәмләрни беривәттиң!
Биләклири күчсиз адәмни карамәт қутқузувәттиң!
3 Әқли йоқ кишигә қалтис несиһәтләрни қиливәттиң!
Вә униңға аламәт билимләрни намайән қиливәттиң!
4 Сән зади кимниң мәдити билән бу сөзләрни қилдиң?
Сәндин чиқиватқини кимниң роһи?

Худаниң улуқлуғи — Аюпниң баяни

5 — «Әрваһлар, йәни су астидикиләр,
Шундақла у йәрдә барлиқ туруватқанлар толғинип кетиду;
6 Бәрһәқ, *Худаниң* алдида тәһтисараму йепинчисиз көрүниду,
Һалакәтниңму япқучи йоқтур.■
7 У *йәрниң* шималий *қутупини* аләм бошлуғиға созған,
У йәр *шарини* бошлуқ ичидә муәлләқ қилған;□ ■
8 У суларни қоюқ булутлири ичигә жиғиду,
Булут уларниң еғирлиғи биләнму житилип кәтмәйду.
9 У айниң йүзини япиду,
У булутлири билән уни тосиду.□ ■
10 У суларниң үстигә чәмбәр сизип қойған,
Буниң билән У йоруқлуқ һәм қараңғулуқниң чегарасини бекиткән.□ ■
11 Асманларниң түврүклири тәврәп кетиду,
Униң әйивини аңлапла алақзадә болуп кетиду.
12 У деңизни қудрити билән тинчландуриду;
Өз һекмити билән Раһабни парә-парә қилип янҗиветиду.□ ■
13 Униң Роһи билән асманлар безәлгән,
Униң қоли тез қачқан әждиһани санҗийду. □ ■
14 Мана, бу ишлар пәқәт униң қилғанлириниң кичиккинә бир қисмидур, халас;

■ **26:6** Зәб. 138:8, 11-12; Пәнд. 15:11; Ибр. 4:13 □ **26:7 «У йәрниң шималий қутупини аләм бошлуғиға созған»** — ибраний тилида: — «У шималий тәрәпләр аләм бошлуғида созған». Бу ибариниң йәрниң шималини әмәс, бәлки асманниң шималидики тәрәпләрни көрситиши мумкинчилигиму бар. **«йәр шари»** — әйни тексттә «йәр». Бирақ хелә рошәнки, Аюп йәр-зиминниң мутләқ айрим туридиған бир җисим екәнлигидин толуқ хәвәрдар еди. ■ **26:7** Зәб. 103:2 □ **26:9 «У айниң йүзини япиду»** — яки «У тәхти болған әршниң йүзини япиду». ■ **26:9** Аюп 9:8; Зәб. 103:2, 3 □ **26:10 «Буниң билән у йоруқлуқ һәм қараңғулуқниң чегарасини бекиткән»** — илим-пән җәһәттинму, бу сөзләрниң топ-тоғра екәнлиги испатланған. ■ **26:10** Яр. 1:9; Аюп 38:8; Зәб. 32:7; 103:5-9; Пәнд. 8:29; Йәр. 5:22 □ **26:12 «У деңизни қудрити билән тинчландуриду»** — «тинчландуриду» дегәнниң икки хил тәрҗимиси бар: — «тинчландуриду» яки «долқунлитиду». Бирақ «долқунлитиду» болса кейинки айәт билән маслашмайду. **«Раһаб»** — «Раһаб»ниң үч хил мәнаси бар. 9-бап, 13-айәттики изаһатни көрүң. Мошу йәрдә, шүбһисизки, деңиздики әшу зор, қорқунучлуқ һайванни көрситиду, һәм шуниң билән бир вақитта у Шәйтанниң бир көрүнүшидур. Бу айәт бәлким Шәйтанниң дәсләптә Худаға қаршилиқ қилип исян көтәргәнлигини, андин Худаниң уни әрштин һайдап деңизға ташлиғанлиғини көрситиду, шундақла әң ахирида уни битчит қиливетидиғанлиғидин бешарәт қилиду. 13-айәтни һәм изаһатиниму көрүң. ■ **26:12** Йәш. 51:15 □ **26:13 «тез қачқан әждиһа** — яки «йорғилима әждиһа». **«тез қачқан әждиһа»** — бәлким жуқуриқи «левиатан»ни (9-изаһатни көрүң) яки Шәйтанниң өзини көрситиду. Әгәр иккинчи мәнаси тоғра болса, бу Тәвраттики «Яритилиш» 3-баптики бешарәт билән охшайду. Демәк, ахирда Худа Өз Мәсиһи арқилиқ Шәйтанни пүтүнләй мәғлуб қилиду. Бәзи алимлар: «У Өз қоли билән «әждиһа юлтуз түркүми»ни ясиған» дәпму тәрҗимә қилиду. ■ **26:13** Зәб. 32:6

Униң сөз-каламидин аңлаватқинимиз наһайити пәс бир шивирлаш, халас!
Униң пүткүл зор қудритиниң гүлдүрмамисини болса кимму чүшинәлисун?!». □

27

Аюпниң қайтидин өз һәқ-сәмимийлигини баян қилиши

1 Аюп баянини давамлаштуруп мундақ деди: —
2 «Мениң һәққимни тартивалған Тәңриниң һаяти билән,
Җенимни ағритқан һәммигә Кадирниң һәққи билән қәсәм қилимәнки,□
3 Тенимдә нәпәс болсила,
Тәңриниң бәргән Роһи димиғимда турсила,
4 Ләвлиримдин һәққанийсиз сөзләр чиқмайду,
Тилим алдамчилиқ билән һеч шивирлимайду!□
5 Силәрниңкини тоғра дейиш мәндин жирақ турсун!
Җеним чиққанға қәдәр дуруслуғумни өзүмдин айримаймән!
6 Адиллиғимни чиң тутуверимән, уни қоюп бәрмәймән,
Виждaним яшиған һеч бир күнүмдә мени әйиплимисун!□
7 Мениң дүшминим рәзилләргә охшаш болсун,
Маңа карши чиққанлар һәққанийсиз дәп қаралсун.□
8 Чүнки Тәңри иплас адәмни үзүп ташлиғанда,
Униң җенини алғанда,
Униң йәнә немә үмүти қалар?■
9 Балаю-апәт уни бесип чүшкәндә,
Тәңри униң налә-пәрядини аңламду?■

□ **26:14 «Бу ишлар пәқәт униң қилғанлириниң кичиккинә бир қисмидур, халас»** — ибраний тилида «Бу ишлар пәқәт униң йоллириниң әң четидики бүҗиги, халас». **«Униң пүткүл зор қудритиниң гүлдүрмамисини болса кимму чүшинәлисун?!»** — Аюпниң бу үч дости Худа һәммидин улуқ вә алий болғанлиғи үчүн Униңға йеқинлишиш мумкин әмәс, дәп қарайду. Бирақ Аюп үчүн (гуманлиқ нуқтиинәзәрдин әмәс, етиқатниң нуқтиинәзиридин сөзлигән вақитларда) Худаниң улуқлуғи Униң инсанни паклап Өзигә йеқинлаштуруш имканийитини яритип бериду. Шуңа у Худаниң улуқлуғидин шатлиниду. □ **27:2 «Мениң һәққимни тартивалған Тәңриниң һаяти билән...»** — Аюпниң мошу йәрдә «(Худа) мениң һәққимни тартивалған» дегини бәлким Худаниң һеч сәвәпни көрсәтмәй уни җазалап, униңдин «адаләткә болған һәққи»ни яки униң бу ишлар тоғрилиқ «дәвалишиш» пурситини «тартивалған»лиғини көрситиду. □ **27:4 «Мениң һәққимни тартивалған Тәңриниң һаяти билән, җенимни ағритқан һәммигә Кадирниң һәққи билән қәсәм қилимәнки, ... ләвлирим... тилим алдамчилиқ билән һеч шивирлимайду!»** — бу қәсәм (2-4-айәт) бәлким пүткүл Муқәддәс Китап ичидә әң әҗайип, әң ғәлитә қәсәм һесаплиниши мумкин. У Худа һәққимни тартивалған һәм җенимни ағритқан дегини билән, йәнила Худаниң һәққидә қәсәм ичиду. Көрүнүштә чоң зиддийәт бардәк қилсиму, бирақ униң һәр бир сөзиниң тегидә униң чоңқур етиқати ипадилинип туриду. □ **27:6 «... Виждaним яшиған һеч бир күнүмдә мени әйиплимисун!»** — 5- һәм 6-айәттики баянларниң икки мәнаси бар: — биринчидин, мәйли яманларниң йоллири аватлашқан болсиму, Аюп дурус, диянәтлик болушқа интилишини һәргиз ташлимайду; иккинчидин, униң қаришичә «һәммә гунайини Худаға етирап қилип товва қилиш билән өз виждaнимға хилаплиқ һеч иш қалмиди; әгәр шундақ қилмиған болсам, ялған ейтаттим» дегән идийисини ипадиләйду. □ **27:7 «Маңа қарши чиққанлар һәққанийсиз дәп қаралсун»** — Аюп «Мени һәққанийсиз дегүчиләр (Худа адил болса) өзлири һәққанийсиз дәп қарилиши керәк» дәп тиләйду. Кона қанунларға асасән, бириси башқа бирәвгә ялғандин җинайәт чаплиса, ялғанлиғи испатлиниши билән у дәл шу җинайәткә тегишлик җаза билән җазалиниши керәк еди. Худа Аюпни һәққаний дәп испатлиса, үч достиниң гунайи бар дегәнлик. Шуниң үчүн бу сөз һәм униң бир тилиги һәм достлириға болған сәмимий агаһландуруши болуп қалиду. ■ **27:8** Мат. 16:26; Лука 12:20 ■ **27:9** Аюп 35:12; Зәб. 17:42; 65:18; 108:7; Пәнд. 1:28; 28:9; Йәш. 1:15; 16:12; Йәр. 14:12; Әз. 8:18; Мик. 3:4; Юһ. 9:31; Яқ. 4:3

10 У һәммигә Қадирдин сөйүнәмду?
У һәрдайим Тәңригә илтиҗа қилаламду?□
11 Мән Тәңриниң қолиниң қилғанлири тоғрисида силәргә мәлумат берәй;
Һәммигә Қадирда немә барлиғини йошуруп жүрмәймән.
12 Мана силәр аллибурун буларни көрүп чиқтиңлар;
Силәр немишкә ашундақ пүтүнләй қуруқ хияллиқ болуп қалдиңлар?
13 Рәзил адәмләрниң Тәңри бекиткән ақивити шундақки,
Зораванларниң Һәммигә Қадирдин алидиған несивиси шундақки: —■
14 Униң балилири көпәйсә, қиличлиниш үчүнла көпийиду;
Униң пәрзәнтлириниң нени йетишмәйду.□ ■
15 Униң өзидин кейин қалған адәмлири өлүм билән беваситә дәпнә қилиниду,
Буниң билән қалған тул хотунлири матәм тутмайду.□ ■
16 У күмүчләрни топа-чаңдәк жиғип догилисиму,
Кийим-кечәкләрни лайдәк көп жиғсиму,
17 Буларниң һәммисини тәйярлисиму,
Бирақ кийимләрни һәққанийлар кийиду;
Бигуналарму күмүчләрни бөлүшиду.■
18 Униң ясиған өйи пәрваниниң ғозисидәк,
Үзүмзарниң күзәтчиси өзигә салған кәпидәк бош болиду.
19 У бай болуп йетип дәм алғини билән,
Бирақ әң ахирқи қетим келидуки,
Көзини ачқанда, әнди түгәштим дәйду.■
20 Вәһимиләр кәлкүндәк бешиға келиду;
Кәчтә қара қуюн уни чаңгилиға алиду.□ ■

□ **27:10 «*Рәзил адәм* Һәммигә Қадирдин сөйүнәмду? У һәрдайим Тәңригә илтиҗа қилаламду?»** — Аюпқа нисбәтән Худаниң униң қешида һазир болғанлиғи, униң Худа билән алақидә болуши униң һаятидики әң бәхитлик иштур. Бу баянида у яманларда ундақ хошаллиқниң йоқлуғини, мундақларниң Худаға илтиҗа қилалмайдиғанлиғини байқиғанлиғини аян қилиду. Диққәт қилишимизға әрзийдуки, Аюп нурғун қетим Худаға илтиҗа қилип сөзләйду, башқиларға сөз қилиштин тохтап туруп Худаға беваситә гәп қилиду. Бирақ униң үч дости (һәм ахирида сөзлигән Елиху) бир қетимму Худаға беваситә сөзлимәйду. ■ **27:13** Аюп 20:29 □ **27:14 « *Рәзил адәмниң* балилири көпәйсә,** қиличлиниш үчүнла көпийиду; униң пәрзәнтлириниң нени йетишмәйду» — Аюпниң яманларниң ақивитини тәсвирлигән һәм шундақла достлириниң сөзигә сәл қошулғандәк позитсийисини билдүргән бу баяни униң баянлири ичидә чүшинишкә әң тәс болған баянлардур. Чүнки бу сөзләрниң мәнаси ениқ болғини билән, униң илгәрки дегәнлиригә қаримуқарши болуп чиқиду. Илгири у: «Яманлар җазаланмаслиғиниң сәвәви немә? Немишкә шунчә көп рәзилләр һеч җазаланмай мискинләрни халиғанчә езиду? Бәзидә яманлар пешкәлликкә учрайду, бирақ гунасизларму охшала учрайду; һеч қандақ тәртипни байқиғили болмайду» — дегәндәк сөзләрни қилған еди. Мана бу баянларда «Униң балилири көпәйсә, қиличлиниш үчүнла көпийиду; униң пәрзәнтлириниң нени йетишмәйду...» дегән сөзләр ейтилиду. Бу зади қандақ гәп? Биз бу мәсилигә нисбәтән шундақ қараймизки, Аюпниң реаллиққа йүзлиништики жүръити мошу йәрдә өз-өзигә тәсәлли бериш үчүн сәл аҗизлиқ қилған болуши мүмкин. Биз «қошумчә сөз»имиздә бу иш тоғрилиқ йәнә азрақ тохтилимиз. ■ **27:14** Қан. 28:41; Һош. 9:13 □ **27:15 «Қалған адәмлири өлүм билән беваситә дәпнә қилиниду»** — «өлүм» мошу йәрдә бәлким бир хил ваба яки бир хил еғир кесәлни көрситиду. **«беваситә дәпнә қилиниду»** — демәк, һеч қандақ дағдуғисиз тездин дәпнә қилиниду. Бәлким жуқумлуқ кесәл яки ваба билән өлгән болса керәк. **«...қалған тул хотунлири матәм тутмайду»** — бәлким балаю-апәт уларға йеқинлишиши билән яки охшаш сәвәп билән рәсмий матәм тутушқа үлгүрәлмәйду. Буниңдин көрүвелишқа болидуки, Аюпниң пәқәт бир аяли бар еди һәм «бир әр, бир хотунлуқ» болушни қувәтлигән (29-бапниму көрүң). Униң дейишичә, яманлар көп хотунлуқ болуши мүмкин. ■ **27:15** Зәб. 77:64 ■ **27:17** Пәнд. 28:8; Топ. 2:26 ■ **27:19** Зәб. 48:17-21 □ **27:20 «Кәчтә қара қуюн уни чаңгилиға алиду»** — Аюпниң «қара қуюн»ни тилға елиши шундақ бир қара қуюнниң жирақтин келиватқанлиғини пуритиду. 38-бапта бу қара қуюн уларниң үстигә чүшиду. ■ **27:20** Аюп 15:21; 18:11

21 Шәриқ шамили уни учуруп кетиду;
Шиддәт билән уни орнидин елип жирақҗа етип ташлайду.□
22 Боран уни һеч айимай, бешиға урулиду;
У униң чаңгилидин қутулуш үчүн һә дәп уруниду;
23 Бирақ *шамал* униңға қарап чавак чалиду,
Уни орнидин «уш-уш» қилип қоғливетиду».□

28

Даналиқни издәш

1 — «Шүбһисизки, күмүч тепилидиған канлар бар,
Алтунниң тавлинидиған өз орни бардур;□
2 Төмүр болса йәр астидин қезивелиниду,
Мис болса таштин еритилип елиниду.
3 Инсанлар *йәр астидики* қараңғулуққа чәк қойиду;
У йәр қәригичә чарлап жүрүп,
Қараңғулуққа тәвә, өлүмниң сайисидә турған ташларни издәйду.□
4 У йәр йүзидикиләрдин жирақ җайда тик болған қудуқни колайду;
Мана шундақ адәм аяқ басмайдиған, унтулған йәрләрдә улар арғамчини тутуп бошлуқта пуланлап жүриду,
Кишиләрдин жирақта есилип туриду.
5 Ашлиқ чиқидиған йәр,
Тәкти колланғанда болсаялқундәк көрүниду;
6 Йәрдики ташлар арисидин көк яқутлар чиқиду,
Униңда алтун рудисиму бардур.
7 У йолни һеч қандақ алғур қуш билмәйду,
Һәтта сарниң көзиму униңға йәтмигән.
8 Һакавур житқучларму у йәрни һеч дәссәп бақмиған,
Әшәддий ширму у җайдин һеч қачан өтүп бақмиған.
9 Инсан балиси қолини чақмақ тешиниң үстигә тәккүзиду,
У тағларни йилтизидин қомуриветиду.
10 Ташлар арисидин у каналларни чапиду;
Шундақ қилип униң көзи һәр хил қиммәтлик нәрсиләрни көриду;□

□ **27:21 «Шәриқ шамили уни учуруп кетиду»** — Пәләстиндә «шәриқ шамили» әвҗигә чиққан вақтида интайин қорқунучлуқ, әшәддий болуп пүтүн дәрәқләрниму жулуп жирақларға ташливетәләйду. □ **27:23 «Бирақ шамал ... уни орнидин «уш-уш» қилип қоғливетиду»** — «уш-уш қилиш» мәсқирә қилишни билдүриду. □ **28:1 «Алтунниң тавлинидиған өз орни бардур»** — яки «алтунниң чайқилидиған өз орни бардур». Даналиқ тәвсийә қилинған 28-баптики бу гөзәл шеирни бәзи алимлар Аюпниң өз сөзи әмәс, бәлки китапниң язғучиси текисткә қистуруп қошқан бир шеир, дәп қарайду. Буниң мәхсити, оқурмәнләрниң һәқиқий даналиқни тәһлил қилишиға ярдәм болсун дегән сүпәттә шеирни оттуриға қойған. Биз бу пикиргә қайил болдуқ. Бу пикиргә бир испат, 29-бап: — «Аюп баянини давамлаштуруп мундақ деди: —» дегән сөзләр билән башлиниду, қариғанда 27:23-айәт билән бағлиқ. Башқа алимлар бу баянлар Аюпниң өз ағзидин чиққан баянлардур, «1-айәтниң «шүбһисизки» (яки «чүнки») дегән бағлиғучи билән башлиниши буниңға испат болалайду», деп қарайду. Қайси пикир тоғра болушидин қәтъийнәзәр, бу бабтики һәқиқәтләр шүбһисизки Аюпниң етиқатиниң һәм у муйәссәр болған вәһийлириниң теги һәм ули болған еди. Кейин биз мәзкур китапни язғучиниң ким екәнлиги тоғрилиқ чүшәнчә беримиз. □ **28:3 «Инсанлар йәр астидики қараңғулуққа чәк қойиду»** — демәк, инсанлар яқутларни издәштә йәр астидики қараңғулуқни чирақлар билән йорутиду; 4-5-айәтләрдә уларниң арғамчиларға есилип йәр астиға чүшүп хәтәргә тәвәккүл қилғанлиғи тәсвирлиниду. □ **28:10 «Ташлар арисидин у каналларни чапиду»** — бу каналлар бәлким йәр астидики суни тониллардин чиқириш үчүн колланған.

11 Йәр астидики еқинларни тешип кәтмисун дәп уларни тосувалиду;
Йошурун нәрсиләрни у ашкарилайду.□
12 Бирақ даналиқ нәдин тепилар?
Йорутулушниң макани нәдиду?
13 Инсан балилири униң қиммәтликлигини һеч билмәс,
У тирикләрниң зиминидин тепилмас.
14 *Йәр* теги: «Мәндә әмәс» дәйду,
Деңиз болса: «Мән биләнму биллә әмәстур» дәйду.■
15 Даналиқни сап алтун билән сетивалғили болмайду,
Күмүчниму униң билән бир таразида тартқили болмас.■
16 Һәтта Офирда чиқидиған алтун, ақ һеқиқ яки көк яқут биләнму бир таразида тартқили болмайду.□
17 Алтун вә хрустальниму униң билән селиштурғили болмайду,
Есил алтун қача-қучилар униң билән һеч алмаштурулмас.
18 У үнчә-марҗан, хрустальни адәмниң есидин чиқириду;
Даналиқни елиш қизил яқутларни елиштин әвзәлдур.
19 Ефиопийәдики сериқ яқут униңға йәтмәс,
Сериқ алтунму униң билән бәслишәлмәйду.
20 Ундақта, даналиқ нәдин тепилиду?
Йорутулушниң макани нәдиду?■
21 Чүнки у барлиқ һаят егилириниң көзидин йошурулған,
Асмандики учар-қанатлардинму йошурун туриду.
22 Һалакәт вә өлүм пәқәтла: «Униң шөһритидин хәвәр алдуқ» дәйду.■
23 Униң маңған йолини чүшинидиған,
Туридиған йерини билидиған пәқәтла бир Худадур.
24 Чүнки Униң көзи йәрниң қаригичә йетиду,
У асманниң астидики барлиқ нәрсиләрни көриду.
25 У шамалларниң күчини таразиға салғанда,
Дунияниң сулирини өлчигәндә,■
26 Ямғурларға қанунийәт чүшүргинидә,
Гүлдүрмаминиң чақмиқиға йолини бекиткинидә,
27 У чағда У даналиққа қарап уни баян қилған;
Уни нәмунә қилип бәлгүлигән;
Шундақ, У униң баш-айиғиға қарап чиқип,□
28 Инсанға: «Мана, Рәбдин қорқуш даналиқтур;
Яманлиқтин жирақлишиш йорутулуштур» — дегән». □ ■

□ **28:11 «Йәр астидики еқинларни тешип кәтмисун дәп уларни тосувалиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У еқинларниң мәнбилирини издәп тапиду». ■ **28:14** Аюп 28:22 ■ **28:15** Пәнд. 3:14; 8:11, 19; 16:16 □ **28:16 «Офирда чиқидиған алтун»** — Офир дегән йәрдики алтун наһайити сап еди. ■ **28:20** Аюп 28:12 ■ **28:22** Аюп 28:14 ■ **28:25** Пәнд. 8:29 □ **28:27 «У чағда *Худа* даналиққа қарап уни баян қилған»** — буниң мәнаси бәлким Худаниң дунияниң яритилиши арқилиқ даналиқни баян қилғанлиғини өз ичигә алиду. □ **28:28 «Мана, Рәбдин қорқуш даналиқтур; яманлиқтин жирақлишиш йорутулуштур»** — бу бабтики сөзләр инсан балилириниң йәр астида есил ташларни издишини тәнқид қилған әмәс, бәлки уларниң у ишта ишләткән параситигә һәм җүръитигә қайил болған. Бирақ мәйли адәмниң қанчә параситиги, қанчә җүръити болсун, өзиниң бу хусусийәтлиригила таянса даналиққа еришмәйду; пәқәтла Рәб Пәрвәрдигардин әйминишкә башлисила, даналиққа еришишкиму башлайду; яманлиқтин товва қилип жирақлашсила, йорутулушқа башлайду. Бу шүбһисизки, Аюпниң етиқатиниң һәм у муйәссәр болған вәһийлириниң теги һәм ули болған еди. ■ **28:28** Зәб. 110:10; Пәнд. 1:7; 9:10

29

Илгәрки бәхитлик күнләрни әсләш

1 Аюп баянини давамлаштуруп мундақ деди: —
2 «Аһ, әһвалим илгәрки айлардикидәк болсиди,
Тәңри мәндин хәвәр алған күнләрдикидәк болсиди!□
3 У чағда Униң чириғи бешимға нур чачқан,
Униң йоруқлуғи билән қараңғулуқтин өтүп кәткән болаттим!
4 Бу ишлар мән қиран вақтимда,
Йәни Тәңри чедиримда маңа сирдаш *дост* болған вақитта болған еди!□
5 Һәммигә Қадир мән билән биллә болған,
Мениң яш балилирим әтрапимда болған;
6 Мениң басқан қәдәмлирим сериқ майға чөмүлгән;
Йенимдики таш мән үчүн зәйтун май дәрияси болуп aққан;□
7 Шәһәр дәрвазисиға чиққан вақтимда,
Кәң мәйданда орнум тәйярланғанда,□
8 Яшлар мени көрүпла әйминип өзлирини чәткә алатти,
Қерилар болса орнидин тураттти,
9 Шаһзадиләрму гәптин тохтап,
Қоли билән ағзини етивалатти.
10 Ақсүйәкләрму тиничлинип,
Тилини таңлийиға чапливалатти.
11 Қулақ сөзүмни аңлисила, маңа бәхит тиләйтти,
Көз мени көрсила маңа яхши гувалиқ берәтти.
12 Чүнки мән маңа һимайә бол дәп йелинған езилгүчиләрни,
Панаһсиз қалған житим-йесирларниму қутқузуп тураттим.■
13 Һалак болай дегән киши маңа бәхит тиләйтти;
Мән тул хотунниң көңлини шатландуруп нахша яңратқузаттим.
14 Мән һәққанийлиқни тон қилип кийивалдим,
У мени өз гәвдиси қилди.
Адаләтлигим маңа йепинча һәм сәллә болған.■
15 Мән корға көз болаттим,
Токурға пут болаттим.
16 Йоқсулларға ата болаттим,
Маңа натонуш кишиниң дәвасиниму тәкшүрүп чиқаттим.□
17 Мән адаләтсизниң һиңгайған чишлирини чеқип ташлайттим,
Олҗисини чишлиридин елип кетәттим.□
18 Һәм: «Мениң күнлирим қумдәк көп болуп,

□ **29:2 «Аһ, әһвалим илгәрки айлардикидәк болсиди!»** — бу баянға қариғанда, Аюпни балаю-апәт басқанлиғиға бир нәччә ай болған еди. □ **29:4 «... қиран вақтимда, йәни Тәңри чедиримда маңа сирдаш дост болған вақитта болған еди!»** — еник туруптуки, Аюп әсли Худа билән йеқин достлуқта өткән еди. Һеч қандақ гуманимиз йоқки, бу достлуқниң сезимидин мәһрум болуш униңға нисбәтән әң азаплиқ иш болди. □ **29:6 «... Йенимдики таш мән үчүн зәйтун май дәрияси болуп аққан»** — бу айәттә көрситилгини Аюпниң илгири интайин бай һалини тәсвирләйду. □ **29:7 «Кәң мәйданда орнум тәйярланғанда»** — шәһәрниң (чоң) дәрвазиси яки униң алдидики мәйдан болса шәһәрниң ақсақаллири һәм қазилири жиғилидиған, дәваларни аңлайдиған жай еди. ■ **29:12** Зәб. 71:12-14; Пәнд. 21:13 ■ **29:14** Йәш. 59:17; Әф. 6:10-17; 1Тес. 5:8 □ **29:16 «Маңа натонуш кишиниң дәвасиниму тәкшүрүп чиқаттим»** — Аюпниң бу адити наһайити аз учрайдиған пәзиләт болуп, Аюпниң интайин алийҗанаб екәнлигини испатлайду. Униң мана мошундақ ишлири түпәйлидинму нурғун дүшмәнлири пәйда болған болуши мүмкин. □ **29:17 «Мән адаләтсизниң һиңгайған чишлирини чеқип ташлайттим, олҗисини чишлиридин елип кетәттим»** — Аюпниң пәзилити һәргиз хиялпәрәсләрниң чирайлиқ нәзәрийилири әмәс.

Өз угамда раһәт ичидә өлимән» дәйттим;
19 Һәм: «Йилтизим суларғичә тартилип бариду,
Шәбнәм пүтүн кечичә шехимға чаплишип ятиду;
20 Шөһритим һәрдайим мәндә йеңилинип туриду,
Қолумдики оқяйим һәрдайим йеңи болуп туриду» дәйттим.□
21 Адәмләр маңа қулақ салатти, күтүп туратти;
Несиһәтлирини аңлай дәп сүкүт ичидә туратти.
22 Мән гәп қилғандин кейин улар қайта гәп қилмайтти,
Сөзлирим уларниң үстигә шәбнәм болуп чүшәтти.
23 Улар ямғурларни күткәндәк мени күтәтти,
Кишиләр *вақтида яққан* «кейинки ямғур»ни қарши алғандәк сөзлиримни ағзини ечип ичәтти!□
24 Үмүтсизләнгинидә мән уларға қарап күлүмсирәйттим,
Йүзүмдики нурни улар йәргә чүшүрмәйтти.□
25 Мән уларға йолини таллап көрситип берәттим,
Уларниң арисида каттиваш болуп олтираттим,
Қошунлири арисида турған падишадәк яшайттим,
Бирақ буниң билән матәм тутидиғанларға тәсәлли йәткүзгүчиму болаттим». □

30

Һазирқи бәхитсиз күнләр
1 — «Бирақ һазир болса, яшлар мени мазақ қилиду,
Уларниң дадилирини һәтта падамни бақидиған иштлар билән биллә ишләшкә йол қоюшниму яман көрәттим.
2 Уларниң мағдури кәткәндин кейин,
Қолидики күч маңа немә пайда йәткүзәлисун?
3 Йоқсузлуқ һәм ачлиқтин йиглэп кәткән,
Улар узундин буян чөлдәрәп кәткән дәшт-баяванда қуруқ йәрни ғажайду.
4 Улар әмән-шивақни чатқаллар арисидин юлиду,
Шумбуйиниң йилтизлириниму терип өзлиригә нан қилиду.
5 Улар әл-жутлардин һайдиветилгән болиду,
Кишиләр уларни көрүпла оғрини көргәндәк вақирап тиллайду.
6 Шуниң билән улар сүрлүк җилғиларда қонуп,
Ташлар арисида, ғарлар ичидә яшашқа мәҗбур болиду.
7 Чатқаллиқ арисида улар һаңрап кетиду,

□ **29:20 «Қолумдики оқяйим һәрдайим йеңи болуп туриду» дәйттим»** — «оқя» мошу йәрдә бәлким адиллиқ үчүн күрәш қилидиған өз батурлиғиниң, җүръитиниң символи болуши мүмкин. □ **29:23 «кейинки ямғур»** — Пәләстиндә 3-айда яғиду. У әтиязлиқ зираәтләрни пишириш рольини ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, улар уни бәк қәдирләйду. □ **29:24 «Үмүтсизләнгинидә мән уларға қарап күлүмсирәйттим, йүзүмдики нурни улар йәргә чүшүрмәйтти»** — әсли текстни чүшиниш сәл тәс. Бәлким униң мәнаси: «Мениң уларға үмүт йәткүзидиған йүзүмниң нури мағлуп болған әмәс» — демәк, мән уларға бәргән үмүт йоққа чиққан әмәс, демәкчи. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Мениң йүз нурум уларға чечилиши биләнла улар қайта үмүтсизләнмиди». Икки хил тәрҗиминиң мәнаси бир-биригә йеқин. Башқа хил тәрҗимилириму учриши мүмкин. □ **29:25 «Мән уларға йолини таллап көрситип берәттим...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мән уларға һаким болушқа талланған едим; ...». **«...Уларниң арисида ... қошунлири арисида турған падишадәк яшайттим, бирақ буниң билән матәм тутидиғанларға тәсәлли йәткүзгүчиму болаттим»** — гәрчә униң мәртивиси бәк жуқури болсиму, у һеч қачан һакавурлуқ қилмиған еди, әксичә пешкәлликкә учриғичиларға тәсәлли һәм ярдәмләрни берип туратти.

Тикәнләр астида улар дүгдийип олтиришиду;
8 Наданларниң, нам-абройисизларниң балилири,
Улар зиминдин сүртоқай һайдиветилгән.
9 Мән һазир болсам буларниң һәҗвий нахшиси,
Һәтта сөз-чөчикиниң дәстики болуп қалдим!■
10 Улар мәндин нәпрәтлинип,
Мәндин жирақ туруп,
Йүзүмгә түкүрүштинму янмайду.■
11 Чүнки *Худа* мениң һаят риштимни үзүп, мени җапаға чөмдүргән,
Шуниң билән шу адәмләр алдимда тизгинлирини еливәткән.
12 Оң йенимда бир топ чүпрәндә яшлар орнидин туруп,
Улар путумни турған йеридин иштиривәтмәкчи,
Улар сепилимға һуҗум пәләмпәйлирини көтирип туриду;□
13 Улар йолумни бузуветиду,
Уларниң һеч йөләнчүки болмисиму,
Һалакитимни илгири сүрмәктә.
14 Улар сепилниң кәң бөсүк җайидин бөсүп киргәндәк киришиду;
Вәйранилигимдин пайдилинип чоң ташлардәк домилап киришиду.□
15 Вәһимиләр бурулуп мени өз нишани қилған;
Шуниң билән һөрмитим шамал өтүп йоқ болғандәк һайдиветилди,
Аватчилиғимму булут өтүп кәткәндәк өтүп кәтти.
16 Һазир болса җеним қачидин төкүлүп кәткәндәк;
Азаплиқ күнләр мени тутувалди.
17 Кечиләр болса, маңа сүйәклиримгичә санҗимақта;
Ағриқлирим мени чишләп дәм алмайду.
18 *Ағриқлар* зор күчи билән маңа кийим-кечигимдәк болди;
Улар көйнигимниң яқисидәк маңа чаплишивалди.□
19 Худа мени сазлиққа ташливәткән,
Мән топа-чаңға вә күлгә охшаш болуп қалдим.
20 Мән Саңа налә-пәряд көтәрмәктимән,
Бирақ Сән маңа җавап бәрмәйсән;
Мән орнумдин турсам, Сән пәқәтла маңа қарапла қойисән.
21 Сән өзгирип маңа бир залим болдуң;
Қолуңниң күчи билән маңа зәрбә қиливатисән;
22 Сән мени көтирип Шамалға миндүргәнсән;
Боран-чапқунда тәәллуқатимни йоқ қиливәткәнсән.□
23 Чүнки Сән мени ахирида өлүмгә,

■ **30:9** Аюп 17:6; Зәб. 68:12-13; Жиг. 3:14, 63 ■ **30:10** Аюп 19:19 □ **30:12 «Оң йенимда бир топ чүпрәндә яшлар орнидин туруп...»** — бу яшлар бәлким жуқурида дейилгән мискинләрдин башқа бир топ кишиләр болуши мумкин. □ **30:14 «Улар *йәни ашу яшлар* сепилниң кәң бөсүк җайидин бөсүп киргәндәк киришиду... чоң ташлардәк домилап киришиду»** — әгәр (биз 2-бапта изаһат қилғинимиздәк) Аюп шәһәр сиртидики чоң күл догисида олтарған болса, у мундақ яшларниң мазақ қилишидин һеч қоғдиғучисиз қалиду. Буниңдин башқа яшлар бәлким униң һазирқи аҗизлиғидин пайдилинип, у әслидә бир тәрәп қилған ишларни һазир өз мәнпәитигә бурайду. □ **30:18 «Ағриқлар зор күчи билән маңа кийим-кечигимдәк болди; улар көйнигимниң яқисидәк маңа чаплишивалди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Зор күч билән кийим-кечигим макчийип кәтти; маңа көйнәкниң яқиси чаплишип кәтти», әсли текстни чүшиниш сәл тәс. Йәнә башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Худа) зор күч билән кийим-кечигимни тутувалди; у маңа көйнигимниң яқиси чаплашқандәк мени бағлап қойди». □ **30:22 «Сән мени көтирип Шамалға миндүргәнсән; боран-чапқунда тәәллуқатимни йоқ қиливәткәнсән»** — ойлаймизки, қара қуюн аста-аста уларға йеқинлишиватиду.

Йәни барлиқ һаят егилириниң «жиғилиш өйи»гә кәлтүрүватисән.■
24 У һалак қилған вақтида кишиләр наләә-пәряд көтәрсиму,
У қолини узатқанда, дуаниң дәрвәқә һеч қандақ нәтижиси йоқ;□
25 Мән күнлири тәс киши үчүн жиғлап *дуа қилған* әмәсму?
Намратлар үчүн женим азапланмидиму?□ ■
26 Мән өзүм яхшилиқ күтүп жүргиним билән, яманлиқ келип қалди;
Нур күткиним билән, қараңғулуқ кәлди.
27 Ичим қазандәк қайнап, арамлиқ тапмайватиду;
Азаплиқ күнләр маңа йүзләнди.□
28 Мән қуяш нурини көрмәйму қаридап жүрмәктимән;
Халайиқ арисида мән орнумдин туруп, наләә-пәряд көтиримән.□
29 Мән чилбөриләргә қериндаш болуп қалдим,
Һувқушларниң һәмраһи болдум.□ ■
30 Терәм қарийип мәндин ажрап кетиватиду,
Сүйәклирим қизиқтин көйүп кетиватиду. ■
31 Чилтаримдин матәм мәрсийәси чиқиду,
Нейимниң авази һаза тутқучиларниң жиғисиға айлинип қалди». □

31

Өзини ақлаш үчүн қәсәм ичиш

1 «Мән көзүм билән әһдиләшкән;
Шуниң үчүн мән қандақму қизларға һәвәс қилип көз ташлап жүрәй?□
2 Ундақ қилсам үстүмдики Тәңридин алидиған несивәм немә болар?
Һәммигә қадирдин алидиған мирасим немә болар?
3 Бу гунаниң нәтижиси һәққанийсизларға бала-қаза әмәсму?
Қәбиһлик қилғанларға күлпәт әмәсму?
4 У мениң йоллиримни көрүп туриду әмәсму?

■ **30:23** Ибр. 9:27 □ **30:24 «У һалак қилған вақтида кишиләр наләә-пәряд көтәрсиму, У қолини узатқанда, дуаниң дәрвәқә һеч қандақ нәтижиси йоқ»** — бу жүмлини үч хил тәржимә қилишқа болиду. Биринчиси, жуқуриқи тәржимә. Иккинчиси болса, «Шүбһисизки адәм дәрд-әләмдин наләә-пәряд көтәргинидә, вәйран қилинған кишигә ким қол тәккүзүп зиянкәшлик қилиду?». Үчинчи хил тәржимиси «Адәм жиқилип кетиватқинида қолини мидирлитип қоймамду? У һалак болай дегинидә наләә-пәряд көтиришкә болмамду?». Әсли ибранийчә текстни чүшиниш сәл тәс. □ **30:25 «Мән күнлири тәс киши үчүн жиғлап дуа қилған әмәсму? Намратлар үчүн женим азапланмидиму?»** — әнди ким Аюп үчүн жиғлайду? Немә терисаң шуни орисән, дегән гәп тоғриму? ■ **30:25** Зәб. 34:13,14; Рим. 12:15 □ **30:27 «Ичим қазандәк қайнап, арамлиқ тапмайватиду; азаплиқ күнләр маңа йүзләнди»** — униң алдида һеч үмүт қалмиғандәк қилатти. □ **30:28 «Мән қуяш нурини көрмәйму қаридап жүрмәктимән»** — буниң икки мәнаси бар: (1) Аюпниң тени кесәлдин қаридап кәтти; (2) у өзи аилисидикиләр үчүн матәм тутуп қара кийим кийгән. Бу икки әһвал тәң болуши мүмкин. □ **30:29 «Һувқушларниң...»** — яки «төгиқушларниң...». **«Мән чилбөриләргә қериндаш болуп қалдим, һувқушларниң һәмраһи болдум»** — чилбөриләр һәм һувқушлар чөл-баяванларда Аюптәк йиганә яшайду; иккилиси Аюптәк наһайити муңлуқ наләә-пәряд көтириду. ■ **30:29** Аюп 17:14; Зәб. 101:7; Мик. 1:8 ■ **30:30** Зәб. 118:83; Жиғ. 4:8; 5:10 □ **30:31 «Нейимниң...»** — йәни, «Мениң «нәй»имниң...» □ **31:1 «Мән көзүм билән әһдиләшкән; шуниң үчүн мән қандақму қизларға һәвәс қилип көз ташлап жүрәй?»** — мана биз бу йәрдин Аюпниң өзиниң бирдин бир һәмрийи болған аялиға садиқ болуп өткәнлигини көрүвалалаймиз. У өз аялиға пәқәт сирттин қариғандила әмәс, бәлки чин жүригидин садақәтмән еди. У бу бабта нишан қилған пәзиләт, Мәсиһ Әйса Инжилда тәләп қилған пәзиләткә наһайити йеқин келиду (йәни, адәмниң қәлб-ойлирини башқуридиған һәққанийлиқ һәм меһир-муһәббәт). Инжил, «Матта» 5-7-бапни көрүң.

һәр бир қәдәмлиримни санап туриду әмәсму?■
5 Әгәр сахтилиққа һәмраһ болуп маңған болсам еди!
Әгәр путум алдамчилиқ билән биллә болушқа алдириған болса,
6 (Мән адиллиқ мизаниға қоюлған болсам еди!
Ундақта Тәңри әйипсизлигимдин хәвәр алалайтти!)
7 Әгәр қедимим йолдин чиққан болса, көңлүм көзүмгә әгишип маңған болса,
Әгәр қолумға һәр қандақ дағ чаплашқан болса,
8 Ундақта мән териғанни башқа бириси йесун!
Бихлирим жулунуп ташливетилсун!□
9 Әгәр қәлбим мәлум бир аялдин аздурулған болса,
Шу нийәттә хошнамниң ишик алдида пайлап турған болсам,■
10 Өз аялим башқиларниң түгминини тартидиған күнгә қалсун,
Башқилар уни аяқ асти қилсун.□
11 Чүнки бу әшәддий номуслуқ гунадур;
У сорақчилар тәрипидин жазалиниши керәктур.
12 *Бу гуна* болса адәмни һалак қилғучи оттур;
У мениң барлиқ тапқанлиримни жулуп алған болатти.
13 Әгәр қулумниң яки дедигимниң маңа қарита әрзи болған болса,
Уларниң дәвасини көзүмгә илмиған болсам,
14 Ундақта Тәңри мени сораққа тартишқа орнидин турғанда қандақ қилимән?
Әгәр У мәндин соал-сорақ алимән дәп кәлсә,
Мән Униңға қандақ жавап беримән?■
15 Мени балиятқуда апиридә қилғучи уларниму апиридә қилған әмәсму.
Мән билән у иккимизни анилиримизниң балиятқусида төрәлдүргүчи бир әмәсму?■
16 Әгәр мискинләрни өз арзу-үмүтлиридин тосқан болсам,
Әгәр тул хотунниң көз нурини қараңғулаштурған болсам,
17 Яки өзүмниң бир чишләм ненимни ялғуз йегән болсам,
Уни житим-йесир билән биллә йемигән болсам
18 (Әмәлийәттә яш вақтимдин тартип оғли ата билән биллә болғандәк уму мән билән биллә турған еди,
Апамниң қосиғидин чиққандин тартипла тул хотунниң йөләнчүки болуп кәлдим),
19 Әгәр кийим-кечәк кәмлигидин һалак болай дегән биригә,
Яки чапансиз бир йоқсулға қарап олтарған болсам,
20 Әгәр униң бәллири *кийимсиз қелип* маңа бәхит тилимигән болса,
Әгәр у қозилиримниң жуңида иссинмиған болса,
21 Әгәр шәһәр дәрвазиси алдида «*һөкүм чиқарғанлар арисида* мениң йөләнчүкүм бар» дәп,
Житим-йесирларға зиянкәшлик қилишқа қол көтәргән болсам,
22 Ундақта мүрәм тағиқидин ажрилип чүшсун!
Билигим үгисидин сунуп кәтсун!
23 Чүнки Тәңри чүшүргән балаю-апәт мени қорқунучқа салмақта еди,
Униң һәйвитидин ундақ ишларни қәтъий қилалмайттим.
24 Әгәр алтунға ишинип уни өз таянчим қилған болсам,
Яки сап алтунға: «Йөләнчүкүмсән!» дегән болсам,■

■ **31:4** 2Тар. 16:9; Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; 15:3; Йәр. 32:19 □ **31:8 «Бихлирим жулунуп ташливетилсун!»** — «бихлирим» дегән сөзниң «балилирим» дегән көчмә мәнасиму бар. ■ **31:9** Аюп 24:15; Пәнд. 7:25 □ **31:10 «Өз аялим башқиларниң түгминини тартидиған күнгә қалсун»** — башқа бир хил тәржимиси: «Аялим башқа бириси билән биллә болсун». ■ **31:14** Зәб. 43:21-22 ■ **31:15** Аюп 34:19; Пәнд. 14:31; 17:5 ■ **31:24** Мар. 10:24; 1Тим. 6:17

25 Әгәр байлиқлирим зор болғанлиғидин,
Яки қолум алған ғәниймәттин шатлинип кәткән болсам,■
26 Әгәр мән қуяшниң җуласини чачқанлиғини көрүп,
Яки айниң айдиңда маңғанлиғини көрүп,■
27 Көңлүм астиртин аздурулған болса,
Шундақла *буларға чоқунуп* ағзим қолумни сөйгән болса,
28 Буму соракчи алдида гуна дәп һесаплинатти,
Чүнки шундақ қилған болсам мән жуқурида турғучи Тәңригә вапасизлиқ қилған болаттим.
29 Әгәр маңа нәпрәтләнгән кишиниң һалакитигә қариғинимда шатлинип кәткән болсам,
Бешиға күлпәт чүшкәнлигидин хошал болған болсам —■
30 (Әмәлийәттә у түгәшсун дәп қарғап, униң өлүмини тиләп ағзимни гуна
өткүзүшкә йол қоймиғанмән)■
31 Әгәр чедиримдикиләр мән тоғрилиқ: «Ғоҗайинимизниң дәстихинидин йәп
тоюнмиған қени ким бар?» демигән болса,□
32 (Мусапирлардин кочида қалғини әзәлдин йоқтур;
Чүнки ишигимни һәрдайим йолучиларға ечип кәлгәнмән)■
33 Әгәр Адәм атимиздәк итаәтсизликлиримни япқан,
Қәбиһлигимни көңлүмгә йошурған болсам,
34 һәмдә шуниң үчүн пүткүл халайиқ алдида униң ашкарилинишидин қорқуп
жүргән болсам,
Җәмийәтниң кәмситишлири маңа вәһимә қилған болса,
Шуниң билән мән талаға чиқмай жүргән болсам,... □
35 — Аһ, маңа қулақ салғучи бириси болсиди!
Мана, имзайимни қоюп берәй;
Һәммигә Кадир маңа җавап бәрсун!
Рәқибим мениң үстүмдин әрз язсун!□
36 Шу әрзни зиммәмгә артаттим әмәсму?
Чоқум таҗлардәк бешимға кийивалаттим.
37 Мән Униңға қәдәмлиримниң пүтүн санини һесаплап берәттим;
Шаһзадидәк мән Униң алдиға бараттим.□
38 Әгәр өз етизлирим маңа қарши гува болуп чуқан көтәрсә,
Униң чүнәклири билән биргә жиғлашса,
39 Чүнки чиқарған мевисини һәқ төлимәй йегән болсам,

■ **31:25** Зәб. 61:11 ■ **31:26** Қан. 4:19 ■ **31:29** Пәнд. 17:5 ■ **31:30** Мат. 5:44; Рим. 12:14 □ **31:31 «Әгәр чедиримдикиләр мән тоғрилиқ: «ғоҗайинимизниң дәстихинидин йәп тоюнмиған қени ким бар?» демигән болса...»** — дәрвәқә, Аюпниң бу гепи һәм шуниңға охшаш нурғун сөзлири һәқиқәт болмиған болса, әнди өз жутидикиләр, чедирдикиләр уни аңлапла гувалиқ қилип дәрһал инкар қилатти. ■ **31:32** Ибр. 13:2; 1Пет. 4:9 □ **31:34 «Әгәр Адәм атимиздәк итаәтсизликлиримни япқан... ... Җәмийәтниң кәмситишлири маңа вәһимә қилған болса, шуниң билән мән талаға чиқмай жүргән болсам,...»** — (33-34-айәт) әслидә Адәм атимиз гунайини Худадин йошурмақчи болуп дәрәқләр ичигә мөкүвалған еди. Әмилийәттә адәм өз гуналирини Худаниң алдида очуқ-ашкарә етирап қилсила дәрһал униң ярдимигә еришәләйду. Шундақ қараймизки, Аюп мошу йәрдә «Әгәр гуна қилған болсам, Худаниң алдида етирап қилаттим; ундақта халайиқтин һеч қорқмайттим» демәкчи. Бәзи адәмләрниң гуна қилмаслиғиниң бирдин-бир сәвәви башқиларниң көрүп қалмаслиғи үчүн болиду — йәни халайиқниң пикридин болған қорқунучисидинла, халас. Аюп һәргиз бундақ хилдики адәмләрдин әмәс, һәрдайим Худани өз алдида әң алий орунға қойиду. □ **31:35 «Һәммигә Кадир маңа җавап бәрсун! Рәқибим мениң үстүмдин әрз язсун!»** — биз «мениң рәқибим» дегән бу сөзни йәнила Худани көрситиду, дәп тәһлил қилимиз. Йәнә бәзи шәрһчиләр уни Аюпниң үч достлини көрситиду, дәп қарайду. □ **31:37 «Мән униңға қәдәмлиримниң пүтүн санини һесаплап берәттим»** — «Униңға» йәни Худаға, демәкчи.

һөддигәрләрни һалсизландуруп нәпәсини тохтатқан болсам,
40 Ундақта буғдайниң орнида шумбуя өссун!
Арпиниң орнида мәстәк өссун.

Мана шуниң билән *мән* Аюпниң сөзлири тамам вәссалам!» □

32

Яш жигит Елиху сөз қилиду •••• У Худаниң Роһидин кәлгән тәлим тоғрисида сөзләйду •••• «Һәммигә қадирниң Роһи адәмгә тәлим бериду»

1 Шуниң билән бу үч киши Аюпқа җавап беріштин тохтиди; чүнки улар Аюпниң
қаришида өзини һәққаний дәп тонуйдиғанлиғини билди.
2 Андин Бузилиқ Рамниң аилисидин болған Барахәлниң оғли Елиху исимлиқ
жигитниң ғәзиви қозғалди; униң ғәзиви Аюпқа қарита қозғалди, чүнки у Худани
әмәс, бәлки өзини тоғра һесаплиған еди; □
3 Униң ғәзиви Аюпниң үч достлириғиму қаритилди, чүнки улар Аюпқа рәддийә
бәргидәк сөз тапалмай туруп, йәнила уни гунакар дәп бекиткән еди.
4 Бирақ Елиху болса Аюпқа җавап беришни күткән еди, чүнки бу төртәйләнниң
көргән күнлири өзидин көп еди.
5 Елиху бу үч достниң ағзида һеч қандақ җавави йоқлуғини көргәндин кейин,
униң ғәзиви қозғалди.
6 Шуниң билән Бузилиқ Барахәлниң оғли Елиху еғиз ечип җававән мундақ деди:
—

«Мән болсам яш, силәр болсаңлар яшанғансиләр;
Шундақ болғачқа мән тартинип, билгәнлиримни силәргә аян қилиштин қорқуп
кәлдим.■
7 Мән: «Йеши чоң болғанлар *авал* сөзлиши керәк;
Жиллар көпәйсә, адәмгә даналиқни үгитиду», дәп қарайттим;□
8 Бирақ һәр бир инсанда роһ бар;
Һәммигә Қадирниң нәпәси уни әқил-идраклиқ қилип йорутиду.□ ■
9 Лекин чоңларниң дана болуши натайин;
Қериларниң тоғра һөкүм чиқаралишиму натайин.■
10 Шуңа мән: «Маңа қулақ селиңлар» дәймән,
Мәнму өз билгинимни баян әйләй.
11 Мана, силәр тоғра сөзләрни издәп жүргиниңларда,
Мән сөзлириңларни күткәнмән;
Силәрниң муназирәңларға қулақ салаттим;

□ **31:40 «Арпиниң орнида мәстәк өссун!»** — «мәстәк» буғдайға зиян йәткүзидиған бир хил өсүмлүк; йәнә «күрмәк» дәпму атилиду. □ **32:2 «Бузилиқ... Елиху»** — тоғрилиқ: «Буз» дәп атилидиған бу җамәтниң Едом миллити билән, йәни «Өлүк Деңиз»ниң шәрқ тәрипидә туридиған бир милләт билән мунасивити бар еди. Елиху бәлким бу җамәттикиләрдин болған болуши мүмкин. Бу адәм дәсләптә бизгә тонуштурулмиған; бирақ у чоқум бу төртәйләнниң йенида уларниң гәплирини аңлап олтарғанлардин бири еди. ■ **32:6** Аюп 32:4, 7; 15:10 □ **32:7 «Йеши чоң болғанлар»** — ибраний тилида «күнлири көп болғанлар». **«Жиллар көпәйсә, адәмгә даналиқни үгитиду»** — яки «Яшанған адәм кишиләргә даналиқни үгитиду». □ **32:8 «Бирақ һәр бир инсанда роһ бар; һәммигә Қадирниң нәпәси уни әқил-идраклиқ қилип йорутиду»** — шүбһисизки, Елихуниң бу сөзи у чүшинип йәткән чоң һәқиқәтләрниң биридур. Төртәйлән җүмлидин Аюпниң өзиму буни тилға көп алмиған. Елиху Худаниң Роһи (Муқәддәс Роһ) һәр бир инсанға өзиниң роһи һәм виждани арқилиқ вәһий берип, сөз қилип савақ үгитиду дегән тәлимни бериду. Инсанниң Худаниң Роһиниң тәлимини аңлимайдиғанлиғиниң сәвәплири тоғрисида у кейин азрақ сөзләйду. ■ **32:8** Аюп 12:13; 38:36; Пәнд. 2:6; Топ. 2:26; Дан. 1:17; 2:21 ■ **32:9** Аюп 12:12

12 Шундақ, силәргә чин көңлүмдин қулақ салдим;
Бирақ силәрдин һеч қайсиңлар Аюпқа рәддийә бәрмидиңлар,
һеч қайсиңлар униң сөзлиригә җавап берәлмидиңларки,
13 Силәр: «Һәқиқәтән даналиқ таптуқ!» дейәлмәйсиләр;
Инсан әмәс, бәлки Тәңри униңға рәддийә қилиду.□
14 Униң җәңгә тизилған һуҗум сөзлири маңа қаритилған әмәс;
Һәм мән болсам силәрниң гәплириңлар бойичә униңға җавап бәрмәйман
15 (Бу үчәйлән һәйрануһәс болуп, қайта җавап беришмиди;
Һәммә сөз улардин учуп кәтти.
16 Мән күтүп тураттим, чүнки улар гәп қилмиди, бәлки җим-җит өрә туруп қайта
җавап бәрмиди);□
17 Әнди өзүмниң нөвитидә мән җавап берәй,
Мәнму билгинимни көрситип берәй.
18 Чүнки дәйдиған сөзлирим лиқ толди;
Ичимдики Роһ маңа түрткә болди;□
19 Мана, қосиғим ечилмиған шарап тулумиға охшайду;
Йеңи шарап тулумлири партлап кетидиғандәк партлайдиған болди.
20 Шуңа мән сөз қилип ичимни бошитай;
Мән ләвлиримни ечип җавап берәй.
21 Мән һеч кимгә йүз-хатирә қилмайман;
Вә яки һеч адәмгә хушамәт қилмайман.
22 Мән хушамәт қилишни үгәнмигәнмән; ундақ болидиған болса,
Яратқучум чоқум тезла мени елип кетиду». □

33

Елихуниң биринчи баяни — Худа адәмләргә бәргән тәрбийиләр

1 «Әндиликтә, и Аюп, баянлиримға қулақ салғайсән,
Сөзлиримниң һәммисини аңлап чиққайсән.
2 Мана һазир ләвлиримни ачтим,
Ағзимда тилим гәп қилиду.
3 Сөзлирим көңлүмдәк дурус болиду,

□ **32:13 «Силәр: «һәқиқәтән даналиқ таптуқ!» дейәлмәйсиләр; инсан әмәс, бәлки Тәңри униңға рәддийә қилиду»** — Елиху: Үч достниң Аюпниң сөзигә рәддийә бәргидәк җавапни тапалмиғанлиғиниң бир сәвәви уларниң өз пикри-тәҗрибисигә таянғанлиғи, Худаниң өзидинла беваситә даналиқ издимигәнлигидин болди, дәп қарайду. Униң көзқариши бу җәһәттин тоғра болуши мүмкин. □ **32:16 «*Бу үчәйлән һәйрануһәс болуп, ... Мән күтүп тураттим, чүнки улар ... Җим-җит өрә туруп қайта җавап бәрмиди*»** — бу сөзләр (15-16-айәт) бизгә китапниң язғучисиниң, йәни бу ишларни хатирилигүчиниң ким екәнлигигә нисбәтән жип учи тәминләйду. Китаптикй нәсрий (шеирийәт шәклидә болмиған) қисимларда пәқәт бу йәрдила «мән» дегән алмашни учритимиз. Шуңа биз шундақ қараймизки, мәзкур китапни язғучи Елиху болуши керәк. Биз униң әрштә болған кеңәшләрдин қандақ хәвәрдар болғанлиғини билмәймиз. Шуниси ениқки, у өзи баян қилғандәк «һәр бир адәмгә тәлим бәргүчи болған Худаниң Роһи»ниң вәһийси арқилиқ шу ишларни билгән; шуниң билән у бу ишларни хатирә қалдурған болса керәк. □ **32:18 «Ичимдики Роһ маңа түрткә болди»** — Елиху иккинчи қетим Муқәддәс Роһниң тәсирини тилға алиду. У Аюпқа бәрмәкчи болған тәлимини дәл мошу Роһтин кәлгән, демәкчи. □ **32:22 «Мән хушамәт қилишни үгәнмигәнмән; ундақ болидиған болса, яратқучум чоқум тезла мени елип кетиду»** — шүбһисизки, һеч кимгә йүз-хатирә қилмаслиқ тоғридур; бу лилла гәп қилиштики алдинқи бир шәрт. Бирақ Елиху Аюпниң «**Худаға** хушамәт қилиш» гунадур, дегән сөзини (7:11-13ни көрүң) чүшәнмигәндәк қилатти; шуңа Елиху пәқәтла «**адәмгә** хушамәт қилиш» тоғрисида сөзләйду.

Ләвлирим сап болған тәлимни баян қилиду.□
4 Тәңриниң Роһи мени яратқан;
Һәммигә Қадирниң нәпәси мени жанландуриду.□
5 Жававиң болса, маңа рәддийә бәргин;
Сөзлириңни алдимға сәпкә қоюп жәңгә тәйяр турғин!
6 Мана, Тәңри алдида мән саңа охшаш бәндимән;
Мәнму лайдин шәкилләндүрүлүп ясалғанмән.■
7 Бәрһәқ, мән саңа һеч вәһимә салмақчи әмәсмән,
Вә яки мән салған жүк саңа бесим болмайду.□
8 Сән дәрвәқә қулиқимға гәп қилдиңки,
Өз авазиң билән: —■
9 «Мән һеч итаәтсиз болмай пак болимән;
Мән сап, мәндә һеч гуна йоқ...
10 Мана, Худа мәндин сәвәп тепип һуҗум қилиду,
У мени Өз дүшмини дәп қарайду;■
11 У путлиримни кишәнләргә салиду,
Һәммә йоллиримни күзитип жүриду» — дегәнлигиңни аңлидим.□ ■
12 Мана, мән саңа җавап берәйки,
Бу ишта гепиң тоғра әмәс;
Чүнки Тәңри инсандин улуқдур.
13 Сән немишкә униң билән дәвалишип: —
У Өзи қилған ишлири тоғрилиқ һеч чүшәнчә бәрмәйду» дәп жүрисән?□

□ **33:3 «Сөзлирим көңлүмдәк дурус болиду, ләвлирим сап болған тәлимни баян қилиду»** — биз Елихуниң сөзлириниң бәзилирини наһайити дурус, шундақла Худаниң Роһиниң тәлими билән кәлгән, дәп қарисақму, бәзи җайларда у йәнила өз натиқлиғи билән сөз қилиду. Әгәр бизниң Елиху мәзкур китапниң язғучиси дегән пикримиз тоғра болидиған болса, у җәзмән бу җәһәттә өз кәмчилигини сәзмәй қалмайду. Шундақтиму у биз үчүн бу әмәлий сөһбәтни тәсвирләп қалдурған; өзиниң немә дегәнлигиниму (сөзмән болсиму)биз үчүн сәмимийлик билән хатириләйду. Бәзидә биз һәтта униң сөзлиридин уни бир һакавур адәм охшайду дәп пәрәз қилип қалимиз. Һалбуки, бизму билип йетишимиз керәкки, мәлум кишиниң сөзмән болуп кәткәнлиги билән гәплириниң һәммиси қуруқ болуши натайин. Биз һәммә адәмниң сөзини сәвир-тақәт һәм диққәт билән аңлишимизға тоғра келиду. Буниңдин сирт, Елихуниң шеир шәкилдә болған баянлири башқа сөзлигүчиләрниң шеирий сәвийисигә йәтмәйду. Бу йәнә униң бизгә бу әмәлий ишларни, әмәлий баянларни әйни-әйни қәйт қилғанлиғини испатлайду. □ **33:4 «Һәммигә Қадирниң нәпәси мени җанландуриду»** — яки «Һәммигә Қадирниң нәпәси маңа җан бәргән». ■ **33:6** Аюп 9:35; 23:10 □ **33:7 «Бәрһәқ, мән саңа һеч вәһимә салмақчи әмәсмән»** — Елиху мошу йәрдә Аюпқа башқиларниң сөзлириниң еғир кәлгәнлигини, шундақла униң өзиниң бәзи хияллиридин қорқуп кәткәнлигини азрақ сезип, уни хатирҗәм қилмақчи болған болуши мүмкин. ■ **33:8** Аюп 10:7; 16:17; 23:10,11; 27:5 ■ **33:10** Аюп 13:24; 16:9; 19:11 □ **33:11 «*Аюпниң*** «Мән һеч итаәтсиз болмай пак болимән; мән сап, мәндә һеч гуна йоқ... Мана, Худа мәндин сәвәп тепип ... һәммә йоллиримни күзитип жүриду» — дегәнлигиңни аңлидим» — (9-11-айәтләр) Елиху Аюпқа: «Қулиқимға мундақ гәп қилдиң» дәп униң қилған үч гепини әйипләйду. Биринчиси сөз: «Мән һеч итаәтсиз болмай пак болимән; мән сап, мәндә һеч гуна йоқ...». Әмәлийәттә, Аюп бу сөзләрни қилмиған; у пәқәт Худаға: «Һәр бир гунайимни етирап қилип кәчүрүм қилиндим, һазир виҗданимға хилап һеч гунайимниң барлиғини билмәймән» дегәндәк сөзләрни қилған. Бу сөз өзини пүтүнләй сап, пүтүнләй бегуна, дегәнлик әмәс, әлвәттә. Елиху мошу йәрдә хаталиқ өткүзиду. Иккинчиси сөз: «Мана, Худа сәвәп тепип маңа һуҗум қилиду, У мени Өз дүшмини дәп қарайду» — Бу сөз растла 13:24дә вә йәнә 14:7дә тепилиду. Үчинчиси сөз: «У мениң путлиримни кишәнләргә салиду, һәммә йоллиримни күзитип жүриду» — бу сөз 13:27дә тепилиду. ■ **33:11** Аюп 13:27; 14:16 □ **33:13 «Сән немишкә ... — «У Өзи қилған ишлири тоғрилиқ һеч чүшәнчә бәрмәйду» дәп жүрисән?»** — Аюп әслидә «У Өзи қилған ишлири тоғрилиқ һеч чүшәнчә бәрмәйду» демигән; бәлки у Худаниң **бәзи** қилған ишлирини, болупму өз бешиға чүшүргәнлирини чүшәндүрмәйдиғанлиғини ейтқан еди. Елихуниңму мошу йеридә хаталиғи бар. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән немишкә униң билән дәвалишип: — «У инсанниң һәммә сөзлиригә һеч җавап бәрмәйду» дәп жүрисән?».

14 Чүнки Тәңри һәқиқәтән гәп қилиду;
Бир қетим, икки қетим,
Лекин инсан буни сәзмәйду;□
15 Чүш көргәндә, кечидики ғайипанә аламәттә,
— (Қаттиқ уйқа инсанларни басқанда,
Яки орун-көрпилиридә үгдәк басқанда) —
16 — Шу чағларда У инсанларниң қулиқини ачиду,
У уларға бәргән несиһәтни *уларниң җүригигә* мөһүрләйду.□
17 Униң мәхсити адәмләрни *яман* йолидин яндуруштур,
Инсанни тәкәббурлуқтин сақлаштур;□
18 Буниң билән *Худа* адәмниң җенини көз йәтмәс һаңдин яндуруп, сақлайду,
униң һаятини қиличлиништин қоғдайду.
19 Яки болмиса, у орун тутуп йетип қалғинида ағриқ билән,
Сүйәклирини өз-ара соқуштуруп беарам қилиш билән,
Тәрбийә қилиниду.
20 Шуниң билән униң пүтүн вуҗуди таамдин нәпрәтлиниду,
Униң җени һәр хил назу-немәтләрдин қачиду.■
21 Униң ети көздин йоқилип кетиду,
Әслидә көрүнмәйдиған сүйәклири бөртүп чиқиду.
22 Буниң билән җени көз йәтмәс һаңға йеқин келиду,
Һаяти һалак қилғучи пәриштиләргә йеқинлишиду;
23 Бирақ, әгәр униң билән бир тәрәптә туридиған келиштүргүчи бир пәриштә болса,
Йәни миңиниң ичидә бириси болса,
— Инсан балисиға тоғра йолни көрситип беридиған келиштүргүчи болса,□

□ **33:14 «Бир қетим, икки қетим»** — бәлким «бир нәччә қетим» вә шуниңдәк «һәр хил йол билән» дегәнни көрситидиған бир ибарә болуши мумкин. □ **33:16 «... У инсанларниң қулиқини ачиду, У уларға бәргән несиһәтни уларниң җүригигә мөһүрләйду»** — биз Елихуниң бу сөзини наһайити әһмийити бар дәп қараймиз. У Худа Өз Роһи арқилиқ инсанға сөзлирини йәткүзүп несиһәт қилиду, дәйду; әгәр инсан бу сөзләргә қулақ салмиса, Худа йәнила шәпқити билән чүшләр арқилиқ инсан қулиқини ечип бу агаһландурушлирини һәм нәсиһитини бекитип мөһүрләйду. Иккинчи қурниң башқа бир хил тәрҗимиси: «У уларни агаһлар билән қорқитиду». □ **33:17 «Униң мәхсити адәмләрни яман йолидин яндуруштур, инсанни тәкәббурлуқтин сақлаштур»** — Елихуниң чүшәндүрүши бойичә ейтқанда, инсанниң әң чоң мәсилиси тәкәббурлуқтин ибарәт. Худа Өз илтипати арқилиқ авал инсанға Роһи арқилиқ несиһәт қилиду; аңлимиса у чүшләр арқилиқ несиһәтни бекитиду; йәнә аңлимиса кесәллик яки башқа мүшкүллүкләр билән адәмни агаһландуруп, уни һалакәттин яндуриду (18-22-айәтләр). Бу җазалаш әмәс, бәлки Худаниң муһәббитидин чиққан тәрбийидур; У мана мошулар арқилиқ инсанни өз тәкәббурлуғиниң ақивитидин қоғдап қалиду. Елихуниң бу тәлими инсан үчүн зор әһмийәткә егә; Елихуниң тәлими Аюпниң әһвали тоғрисида чүшәнчә бәрмигән билән, униң сөзлириниң Аюпқа азрақ пайдиси тәккән болса керәк; азап-оқубәтләр болса, дәрвәқә қәлбидики тәкәббурлуқни ашкарилайду. Аюпниң ахирида қилған товилири асасән өз тәкәббурлуғиға нисбәтән болған (42-бап). ■ **33:20** Зәб. 106:18 □ **33:23 «Әгәр униң билән бир тәрәптә туридиған келиштүргүчи бир пәриштә болса...»** — «пәриштә» дегән сөз әмәлийәттә «хәвәр йәткүзгүчи» дегән мәнидә. Тәврат биринчи қисим («Яритилиш») «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»ни бизгә тонуштуриду; бу Пәриштә бирдин-бир, наһайити сирлиқ зат. Уни көргәнләрму: «Биз Худаниң Өзини көргән» дейишиду. Бу Пәриштә «Уз йери»дә турған Исмаил һәм аниси Һаҗәргә көрүнүп уларни уссузлуқтин қутқузған. Һеч болмиғанда, Елиху мошу йәрдә адәмни гунадин қутқузуш хизмити пәқәт инсан һәм Худа оттурисида туридиған, шундақла инсандин үстүн туридиған мундақ бир зат тәрипидин болиду, дәйду. Бу «Худаниң Пәриштиси» Елиху «миңдин бир» дегән бу Пәриштә Аюп илгири бешарәт қилған «Келиштүргүчи» һәм «Қутқузғучум» дегән заттин башқа бириси әмәс. Елиху бу йәрдә бизгә йәнила наһайити әһмийәтлик тәлим һәм карамәт бир бешарәтни бериватиду. **«Инсан балисиға тоғра йолни көрситип беридиған ...»** — яки «Инсан балисиға униң (демәк, Худаниң) һәққанийлиғи көрситип беридиған...».

24 Ундақта *Худа* униңға шәпқәт көрситип: «Уни һаңдин чүшүп кетиштин қутқузуп қойғин,
Чүнки Мән нижат-қутулушқа капаләт алдим» — дәйду.□
25 Буниң билән униң әтлири балилиқ вақтидикидин юмран болиду;
У яшлиғиға қайтиду.
26 У Тәңригә дуа қилиду, У шәпқәт қилип уни қобул қилиду,
У хошал-хурам тәнтәнә қилип Униң дидарини көриду,
Һәмдә *Худа* униң һәққанийлиғини өзигә қайтуриду.■
27 У адәмләр алдида күй ейтип: —
«Мән гуна қилдим,
Тоғра йолни бурмилиғанмән,
Бирақ тегишлик жаза маңа берилмиди!□
28 У роһумни һаңға чүшүштин қутқузди,
Женим нурни һозурлинип көриду» — дәйду.
29 Мана, бу әмәлләрниң һәммисини Тәңри адәмни дәп,
Икки һәтта үч мәртәм аян қилиду,□
30 Мәхсити униң женини һаңдин яндуруп қутқузуштур,
Уни һаятлиқ нури билән йорутуш үчүндур.■
31 И Аюп, маңа қулақ салғайсән;
Үнүңни чиқарма, мән йәнә сөз қилай.
32 Әгәр сөзлириң болса, маңа җавап қиливәргин;
Сөзлигин! Чүнки имканийәт болсила мениң сени ақлиғум бар.
33 Болмиса, мениңкини аңлап олтар;
Сүкүт қилғин, мән саңа даналиқни үгитип қояй».

34

Елихуниң иккинчи баяни — Аюпни йәнә әйипләш, Яратқучиниң характерини тәсвирләш

1 Елиху йәнә җававән мундақ деди: —
2 «И данишмәнләр, сөзлиримни аңлаңлар,
И тәҗрибә-савақлиқ адәмләр, маңа қулақ селиңлар.
3 Еғиз таам тетип баққандәк,
Қулақ сөзниң тәмини синап бақиду.■
4 Өзимиз үчүн неминиң тоғра болидиғанлиғини байқап таллайли;
Аримизда неминиң яхши болидиғанлиғини биләйли!
5 Чүнки Аюп: «Мән һәққанийдурмән»,
Вә: «Тәңри мениң һәққимни булап кәткән» — дәйду.□ ■
6 Йәнә у: «Һәққимгә зиян йәткүзидиған, ялған гәпни қилишим тоғриму?

□ **33:24 «... Мән нижат-қутулушқа капаләт алдим»** — ибраний тилида «... Мән нижат-қутулушқа капаләт таптим». ■ **33:26** Зәб. 49:15; Йәш. 58:9 □ **33:27 «У адәмләр алдида күй ейтип: ...»** — яки «У адәмләргә қарап:...» яки «У адәмләр алдида етирап қилип:...». □ **33:29 «Икки, һәтта үч мәртәм аян қилиду»** — «икки, үч мәртәм» дегән сөз адәттә «бир нәччә мәртәм»ни көрситиду. Демәк, үч қетим билән тохтимайду; бу баян Худаниң бизгә болған чоңқур меһри-шәпқитини аян қилиду; бирақ һеч ким бу пакиттин пайдилинай дәп Худаниң сәвир-тақитини Синимисун, бу интайин хәтәрлик иш, әлвәттә! ■ **33:30** Зәб. 55:14 ■ **34:3** Аюп 12:11 □ **34:5 «... Аюп: «Мән һәққанийдурмән», вә: «Тәңри мениң һәққимни булап кәткән» — дәйду»** — Аюп «Мән һәққаний» дегән сөзни беваситә ейтмиған болсиму, дәрвәқә униң гәп-сөзлиридин шу мәна чиқип туриду. «Худа мениң һәққимни тартивалған» дегән сөзни у 27:2дә ейтқан. «Мениң һәққим» дегән сөз тоғрилиқ шу айәттики изаһатни көрүң. ■ **34:5** Аюп 27:2

һеч асийлиғим болмиғини билән, маңа санҗилған оқ зәхмигә дава йоқ» — дәйду,□ ■
7 Қени, Аюпқа охшайдиған ким бар?!
Униңға нисбәтән башқиларни һақарәтләш су ичкәндәк аддий иштур.□
8 У қәбиһлик қилғучиларға һәмраһ болуп жүриду,
У рәзилләр билән биллә маңиду.□
9 Чүнки у: «Адәм Худадин сөйүнсә,
Бу униңға һеч қандақ пайдиси йоқ» деди.□
10 Шуңа, и данишмәнләр, маңа қулақ селиңлар;
Рәзиллик Тәңридин жирақта турсун! Яманлиқ Һәммигә Қадирдин нери болсун!■
11 Чүнки У адәмниң қилғанлирини өзигә қайтуриду,
Һәр бир адәмгә өз йоли бойичә тегишлик несивә тапқузиду.■
12 Дәрһәқиқәт, Тәңри һеч әскилик қилмайду,
Һәммигә Қадир һөкүмни һәргиз бурмилимайду.
13 Ким Униңға йәр-зиминни аманәт қилған?
Ким Уни пүткүл жаһанни башқурушқа тайинлиди?□
14 У пәқәт көңлидә шу нийәтни қилсила,
Өзиниң Роһини һәм нәпәсини Өзигә қайтурувалсила,□ ■
15 Шуан барлиқ әт егилири биргә нәпәстин қалиду,
Адәмләр топа-чаңға қайтиду.□ ■
16 Сән данишмән болсаң, буни аңла!
Сөзлиримниң садасиға қулақ сал!
17 Адаләткә өч болғучи һөкүм сүрәләмду?

□ **34:6 «Йәнә у (Аюп): «... һеч асийлиғим болмиғини билән, маңа санҗилған оқ зәхмигә дава йоқ» — дәйду»** — дәрвәқә, Аюп 6:4дә Худа мени оқ етип яриландурди, дегән. Бирақ бизниңчә у Елихуниң өзини мошу йәрдә әйиплигини бойичә: «Худа мени ялған гәп қилишқа мәҗбурлайду» дәп ейтқан әмәс. Оқурмәнләр өзи бу сөзниң тоғра яки натоғра екәнлигини ойлалайду. ■ **34:6** Аюп 6:4 □ **34:7 «Униңға (Аюпқа) нисбәтән башқиларни һақарәтләш су ичкәндәк аддий иштур»** — Аюпниң (қаттиқ азаптин дегән) бәзи сөзлири интайин аччиқланғанлиғидин ейтилғини билән, бизниңчә «Башқиларни һақарәтләш униңға нисбәтән су ичкәндәк аддий иштур» дегән бу сөз һәддидин ешип кәткән. □ **34:8 «У (Аюп) қәбиһлик қилғучиларға һәмраһ болуп ... рәзилләр билән биллә маңиду»** — Елихуниң бу гепигә испат барму? Бизниңчә йоқ. Бирақ бу сөз көчмә мәнидә ейтилған болса «Аюп еғизда яманларниң йолида маңиду» дегән мәнидиму болуши мүмкин. □ **34:9 «Чүнки у: «Адәм Худадин сөйүнсә, бу униңға һеч қандақ пайдиси йоқ» деди»** — бизниңчә, Аюп бу сөзни демигән; у өзиниң рәзилләр һеч жазаланмай, яманлиғини қиливеридиғанлиғини көргәнлигини ейтқан; бирақ у йәнә өзиниң уларниң яман йолида һәргиз маңмайдиғанлиғини ениқ ейтқан; шуңа Елихуниң бу гепи сәл адил болмиди, дәп қараймиз. ■ **34:10** Қан. 32:4; 2Тар. 19:7; Аюп 8:3; 36:23; Зәб. 91:16; Рим. 9:14 ■ **34:11** Зәб. 61:13; Пәнд. 24:12; Йәр. 17:10; 32:19; Әз. 7:27; 33:20; Мат. 16:27; Рим. 2:6; 1Кор. 3:8; 2Кор. 5:10; Әф. 6:8; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17; Вәһ. 22:12 □ **34:13 «Ким Униңға йәр-зиминни аманәт қилған? Ким Уни пүткүл жаһанни башқурушқа тайинлиди?»** — Елихуниң бу муназириси (10-13), бәлким, Худа шунчә жуқури орунда турғандин кейин, Униңға һеч адәм пара йегүзәлмәйду, Униң һөкүмигә һеч қандақ тәсир йәткүзәлмәйду, дегәнлик. Бирақ у әгәр: «Худа биздин интайин жуқури турғачқа, Униң адиллиғи биз тонуған һәм чүшинидиған адиллиқтин пүтүнләй башқичә, пүтүнләй башқа характерида» демәкчи болса, биз униң бу пикригә қошулмаймиз. □ **34:14 «Өзиниң Роһини һәм нәпәсини Өзигә қайтурувалсила,...»** — яки «Өзи (Худа) униң роһини һәм нәпәси Өзигә қайтурувалсила...» ■ **34:14** Зәб. 103:28-29; Топ. 12:7 □ **34:15 «У пәқәт көңлидә шу нийәтни қилсила, өзиниң Роһини һәм нәпәсини өзигә қайтурувалсила, шуан барлиқ әт егилири биргә нәпәстин қалиду, адәмләр топа-чаңға қайтиду (14-15)»** — демәк, Худа инсанни яратқандин кейин, һәммә иш «аптоматик һалда» давамлашмайду. Худа һәрдайим, һәр нәпәсидә инсандин хәвәр алиду — болмиса у һаят қалмайду. ■ **34:15** Яр. 3:19; Топ. 12:7

Сән «Һәммидин Адил Болғучи»ни гунакар бекитәмсән?!□ ■
18 У болса падишани: «Яримас!»,
Мөтивәрләрни: «Рәзилләр» дегүчидур.□
19 У нә әмирләргә һеч йүз-хатирә қилмайду,
Нә байларни кәмбәғәлләрдин жуқури көрмәйду;
Чүнки уларниң һәммисини У Өз қоли билән яратқандур.□ ■
20 Көзни жумуп ачқичә улар өтүп кетиду,
Түн йеримида хәлиқләрму тәвринип дуниядин кетиду;
Адәмниң қолисиз улуқлар елип кетилиду.
21 Чүнки Униң нәзәри адәмниң йоллириниң үстидә туриду;
У инсанниң бар қәдәмлирини көрүп жүриду.■
22 Шуңа қәбиһлик қилғучиларға йошурунғидәк һеч қараңғулуқ йоқтур,
Һәтта өлүмниң сайисидиму улар йошуруналмайду.□ ■
23 Чүнки Тәңри адәмләрни алдиға һөкүм қилишқа кәлтүрүш үчүн,
Уларни узунғичә күзитип жүрүшиниң һаҗити йоқтур.□
24 У күчлүкләрни тәкшүрүп олтармайла парә-парә қиливетиду,
Һәм башқиларни уларниң орниға қойиду;
25 Чүнки уларниң қилғанлири униңға ениқ туриду;
У уларни кечидә өриветиду, шуниң билән улар янҗилиду.
26 У яманларни халайиқ алдида качатлиғандәк уларни уриду,
27 Чүнки улар униңға әгишиштин баш тартқан,
Униң йоллиридин һеч бирини һеч этиварлимиған.■
28 Улар шундақ қилип мискинләрниң наләпәрядини Униң алдиға киргүзиду,
Шуниң билән У езилгүчиләрниң ялвурушини аңлайду.□
29 У сүкүттә турса, ким ағринип қақшисун.
Мәйли әлдин, мәйли шәхстин болсун,

□ **34:17 «Адаләткә өч болғучи һөкүм сүрәләмду?»** — дегән бу мәсилә «Аюп» дегән бу китапниң түп мәсилиси һесаплиниду. Бу йәрдә Елиху бу реторик соалға һеч қандақ җавап яки испат бәрмәйду. Күч-һоқуқлуқ болушниң, адаләтлик болушқа баравәр болуши натайин. Худа Өзиниң яхшилиғини, меһир-муһәббитини, һәммә сөзигә болған вападарлиғини, толуқ адалитини болса қилған ишлири арқилиқ испатлайду. Болупму Зәбур һәм Инҗилға асасән, Худа ахирда Өзи барлиқ қилған һөкүмлирини һәр бир инсанға ениқ намайән қилиду; шу күни Худаниң адил һөкүмлиригә һеч ким рәддийә берәлмәйду; у чағда Униң мутләқ адиллиғи һәммә инсанға испатлинип толуқ аян болиду. ■ **34:17** Яр. 18:25; Аюп 5:18; 8:3; 21:22; Рим. 3:5 □ **34:18 «У болса падишани: «Яримас!», мөтивәрләрни: «Рәзилләр» дегүчидур»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Падишаһларға: «Яримас!», мөтивәрләргә: «Рәзилләр!» дегили боламду?» □ **34:19 «У нә әмирләргә һеч йүз-хатирә қилмайду, нә байларни кәмбәғәлләрдин жуқури көрмәйду; чүнки уларниң һәммисини У Өз қоли билән яратқандур»** — Аюп бу гәпни аңлиғанда гәп қилған болса: «Мән Худаниң мениң ишлиримни дәл ашундақ бетәрәплик бир тәрәп қилишини күтмәктимән!» дейиши мүмкин еди. Елихуниң бу гепи униңға анчә тәсәлли берәлмәйду. ■ **34:19** Қан. 10:17; 2Тар. 19:7; Аюп 37:24; Рос. 10:34; Рим. 2:11; Гал. 2:6; Әф. 6:9; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17 ■ **34:21** 2Тар. 16:9; Аюп 31:4; Зәб. 33:16-18; Пәнд. 5:21; 15:3; Йәр. 16:17; 32:19 □ **34:22 «Шуңа қәбиһлик қилғучиларға йошурунғидәк һеч қараңғулуқ йоқтур... улар йошуруналмайду»** — демәк, Худа барлиқ ишларни бирақла көрәлигәчкә, униң сотчи болушқа толуқ салаһийити бар. ■ **34:22** Зәб. 138:11-12; Ам. 9:2, 3; Ибр. 4:13 □ **34:23 «Чүнки Тәңри адәмләрни алдиға һөкүм қилишқа ... узунғичә күзитип жүрүшиниң һаҗити йоқтур»** — бу айәтниң башқа хил тәрҗимилири учриши мүмкин. ■ **34:27** Зәб. 27:4-5; Йәш. 5:12 □ **34:28 «Улар (рәзилләр) шундақ қилип мискинләрниң наләпәрядини униң алдиға киргүзиду, ... У (Худа) езилгүчиләрниң ялвурушини аңлайду»** — Елиху бәлким бу сөзлирини Аюпқа даритип ейтиду: «Сән мундақ рәзил ишларни қилғанму?».

Әгәр У *шәпқитини көрсәтмәй* йүзини йошурувалса, ким Уни көрәлисун?□
30 Униң мәхсити ипласлар һөкүмранлиқ қилмисун,
Улар әл-әһлини дамиға чүшүрмисун дегәнликтур.
31 Чүнки буниң билән улардин бириси Тәңригә: «Мән тәкәббурлуқ қилғанмән;
Мән тоғрини йәнә бурмилимаймән;
32 Өзүм билмигинимни маңа үгитип қойғайсән;
Мән яманлиқ қилған болсам, мән қайта қилмаймән» — десә,□
33 Сән Униң бекиткинини рәт қилғанлиғиң үчүн,
У пәқәт сениң пикриң бойичила инсанниң қилғанлирини Өзигә қайтуруши керәкму.
Мән әмәс, сән қарар қилишиң керәктур;
Әнди билгәнлириңни баян қилсаңчу!
34 Әқли бар адәмләр болса,
Гепимни аңлиған дана киши болса: —
35 «Аюп саватсиздәк гәп қилди;
Униң сөзлиридә әқил-парасәттин әсәр йоқ» — дәйду.
36 Аюп рәзил адәмләрдәк җавап бәргәнлигидин,
Ахирғичә синалсун!□
37 Чүнки у өз гунайиниң үстигә йәнә асийлиқни қошиду;
У аримизда *аһанәт билән* чавак челип, Тәңригә қарши сөзләрни көпәйтмәктә».

35

Елихуниң үчинчи баяни — «Худа кечидә ат қилған нахшилар»

1 Елиху йәнила җавап берип мундақ деди: —
2 «Сән мошу гепиңни, йәни «һәққанийлиғим Тәңриниңкидин үстүндур» дегиниңни тоғра дәп қарамсән?□
3 Шундақ болғанлиғи үчүн сән: «һәққанийлиқниң маңа немә пайдиси болсун?
Гуна қилмиғинимниң гуна қилғинимға қариғанда артуқчилиғи нәдә?» дәп соридиң .□ ■
4 Өзүм сөзләр билән саңа *җавап берәй*,

□ **34:29 «У сүкүттә турса, ким ағринип қақшисун?»** — айәтниң биринчи қисминиң башқа бир хил тәрҗимиси «У ишларни тиничландурса, ким ағринип қақшисун?». Айәтниң иккинчи қисмида, «Худаниң Өз йүзини йошурғанлиғи», шүбһисизки, униң кишиләргә мәлум бир хил җаза-савақ беришини билдүриду. □ **34:32 «...Өзүм билмигинимни маңа үгитип қойғайсән; мән яманлиқ қилған болсам, мән қайта қилмаймән»** — Елиху шүбһисизки, Аюпни шундақ бир иқрарни (31-32-айәттики сөзләр билән) қилишқа дәвәт қиливатиду. Бирақ Аюпта тәкәббурлуқ болғини билән, у һәргизму «иплас» яки «мунапиқ»лардин әмәс. □ **34:36 «Аюп рәзил адмләрдәк җавап бәргән...»** — Елихуниң бу сөзи болса наһайити еғир шикайәт һесаплиниду. Төвәндә Елиху Аюпни «асийлиқ қилған» дәпму әйипләйду. Бирақ дәрд-әләмдин, үмүтсизликтин, қаттиқ ағриқлардин чиққан аччиқ һәм гуманлиқ гәпни «асийлиқ» дегили һәргиз болмайду. Бу җәһәттә Елиху сәл һәддидин ишипрақ сөзлигән. «У ахирғичә синалсун!» дейишму «бир янда азатә олтарған» кишиләр үчүн демәккә асан гәптур! □ **35:2 «Сән (Аюп) мошу гепиңни, йәни «һәққанийлиғим Тәңриниңкидин үстүндур» дегиниңни тоғра дәп қарамсән?»** — бу сөзму бәк қаттиқ ейтилған. Аюп әслидә «Мән һәққаний» дегини һәм Худаниң адалитидин бәзи гуманлиқ гәпләрни қилғини билән, әмәлийәттә қап журәклик қилип «һәққанийлиғим Тәңриниңкидин үстүн» дегән гәпни қилип бақмиған. Оқурмәнләр өзилири бир немә десун. □ **35:3 «...сән (Аюп): «һәққанийлиқниң маңа немә пайдиси болсун? Гуна қилмиғинимниң гуна қилғинимға қариғанда артуқчилиғи нәдә?» дәп соридиң»** — Елиху жуқурида Аюпни әйипләп: «Сән «Адәм Худадин сөйүнсә, буниң униңға һеч қандақ пайдиси болмайду» дегәнсән» (9:34) дегинини һазир тәкрарлайду. ■ **35:3** Аюп 34:9

Саңа һәм сән билән биллә болған үлпәтлириңгә жавап берәй;□
5 Асманларға қарап баққин;
Пәләктики булутларға сәпсалғин;
Улар сәндин жуқуридур.
6 Әгәр гуна қилған болсаң, ундақта Тәңригә қайси зиянкәшликни қилалайттиң?
Җинайәтлириң көпәйсиму, ундақта униңға қандақ зиянларни салалар едиң?
7 Сән һәққаний болған тәғдирдиму, Униңға немә берәләйттиң?
У сениң қолуңдин немиму алар-һә?□ ■
8 Сениң әскиликлириң пәқәт сәндәк бир инсанғила,
Һәққанийлиғиң болса пәқәт инсан балилириғила тәсир қилиду, халас.
9 Адәмләр зулум көпийип кәткәнлигидин ялвуриду;
Күчлүкләрниң бесими түпәйлидин улар налә-пәряд көтириду.□
10 Бирақ һеч ким: «Кечиләрдә инсанларға нахша ата қилғучи яратқучум Тәңрини нәдин издишим керәк?» демәйду.
11 Униң бизгә үгитидиғини йәр-зиминдики һайванларға үгитидиғинидин көп,
Һәм асмандики учар-қанатларға үгитидиғинидин артуқ әмәсму?
12 Улар налә-пәряд көтириду, бирақ рәзил адәмләрниң һакавурлуғиниң тәсири түпәйлидин,
Уни Худа иҗабәт қилмайду.□ ■
13 Бәрһәқ, Тәңри қуруқ дуаға қулақ салмиған йәрдә,
Һәммигә Қадир мошуларға әһмийәт бәрмигән йәрдә,
14 Сән: «Мән Уни көрәлмәймән» десәң, *У қандақ қулақ салсун*?
Дәвайиң техи Униң алдида туриду,
Шуңа Уни күтүп турғин.□
15 Бирақ У һазир *тովва қилиш пурсити берип*, Өз ғәзивини техи төкмигән әһвалда,

---

□ **35:4 «Саңа һәм сән билән биллә болған үлпәтлириңгә жавап берәй»** — «үлпәтлириң» дегән сөз бәлким Аюпниң үч достини әмәс, бәлки униң билән охшаш көзқарашта болғанларни (һазирму Аюпниң йенида олтарғанларни?) көриситиши мумкин. □ **35:7 «Сән һәққаний болған тәғдирдиму, Униңға немә берәләйттиң? У сениң қолуңдин немиму алар-һә?»** — Елихуниң бу көзқариши Елифазниңкигә (22:3-айәттики) охшайду. Биз йәнила авалқи айәттики изаһатни тәкрарлаймиз: — «1:8-айәттә, Худаниң Өзидә Аюптин алған разилиғи, хурсәнлиги наһайити гәвдилинип туриду. Шуниң билән бир вақитта биз Тәвраттики «Яритилиш» дегән қисимда Худаниң инсанниң түпәйлидин болған азаплиридин хәвәрдар болимиз. Худа гәрчә улуқлуқ егиси болсиму, У йәнила биздин хурсәнлик издәйду яки биздин рәнҗийду һәм азаплиниду. Шуниң үчүн Елихуниң 5-8-айәттики бу сөзлири интайин хата ейтилған сөзләрдур». ■ **35:7** Аюп 22:2; Зәб. 15:2; Рим. 11:35 □ **35:9 «Күчлүкләрниң бесими түпәйлидин...»** — ибраний тилида «Күчлүкләрниң билиги түпәйлидин...». □ **35:12 «Улар (езилгәнләр) налә-пәряд көтириду, бирақ рәзил адәмләрниң һакавурлуғиниң тәсири түпәйлидин, уни Худа иҗабәт қилмайду»** — Елиху бәлким җәмийәт арисидики яманларниң һакавурлуғи мәлум бир дәриҗидин ешип кәткән болса, җәмийәтниң уларни чәклимигән сәһвәнликму бар болуши мумкин, демәкчи. Ундақта пүткүл җәмийәт, җүмлидин бәзи бегуна кишиләрму уларниң вәҗидин Худаниң тәрбийә-җазалишиға учримай қалмайду, демәкчи. Униң гепиниң орунлуқ йери болуши мумкин. Бирақ Аюп (мәйли униң һакавур йери болсун) бу «рәзилләр»ниң қатариға кирмәйду. ■ **35:12** Аюп 27:9; Пәнд. 1:28; 15:29; Йәш. 1:15; Йәр. 11:11; Юһ. 9:31 □ **35:14 «Дәвайиң техи Униң алдида туриду, шуңа Уни күтүп турғин»** — 23:8-10ни көрүң. Елиху алдида ейтқан сөзлири билән Аюпни асассиз әйиплигән болсиму, «Дәвайиң техи Униң алдида туриду, шуңа Уни күтүп турғин» дегән бу сөз, шүбһисизки, Аюпқа дәл җайида қилинған сөздур. Елиху һеч болмиғанда, Аюпниң һәқиқәтән бир «дәваси» барлиғини етирап қилиду. Айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Һәммигә Қадир мошуларға әһмийәт бәрмигән йәрдә (13-айәт), сениң: «Мән Уни көрәлмәймән; дәвайим Униң алдида туриду, мән Уни күтүватимән» дегиниңдин кейин қандақ болар?».

Аюп өзиниң тәкәббурлуғини билмәмдиғанду?□ ■
16 Чүнки Аюп қуруқ гәп үчүн ағзини ачқан,
У тутуруқсиз сөзләрни көпәйткән».

36

Елихуниң төртинчи баяни: — Азаплардин алған тәрбийә

1 Елиху сөзини давамлаштуруп мундақ деди: —
2 «Мени бирдәм сөзлигили қойсаң,
Мән йәнә Тәңригә вакалитән қилидиған сөзүмниң барлиғини саңа аян қилимән.
3 Билимни жирақлардин елип кәлтүримән,
Адәмләрни Яратқучимни һәққаний дәп һесаплайдиған қилимән.□
4 Мениң гепим һәқиқәтән ялған әмәстур;
Билими мукәммәл бириси сән билән биллә болиду.□
5 Мана, Тәңри дегән улуқдур,
Бирақ У һеч кимни кәмситмәйду;
Униң чүшиниши чоңқурдур, мәхситидә чиң туриду.□ ■
6 У яманларни һаят сақлимайду;
Бирақ езилгәнләр үчүн адаләт жүргүзиду.□
7 У һәққанийлардин көзини елип кәтмәйду,
Бәлки уларни мәңгүгә падишалар билән тәхттә олтарғузиду,
Шундақ қилип уларниң мәртивиси үстүн болиду.■
8 Вә әгәр улар кишәнләнгән болса,
Жапаниң асаритигә тутулған болса,
9 Ундақта У уларға қилғанлирини,
Уларниң итаәтсизликлирини,
Йәни уларниң көрәңләп кәткәнлигини өзлиригә көрсәткән болиду.
10 Шуниң билән У қулақлирини тәрбийигә ечип қойиду,
Уларни яманлиқтин қайтишқа буйруйду.
11 Улар қулақ селип Униңға бойсунсила
Улар *қалған* күнлирини аватчилиқта,
Жиллирини хушлуқта өткүзиду.
12 Бирақ улар қулақ салмиса, қиличлинип дунийдин кетиду,
Билимсиз һалда нәпәстин тохтап қалиду.
13 Бирақ көңлигә ипласлиқни пүккәнләр йәнила адавәт сақлайду;
У уларға асарәт чүшүргәндиму улар йәнила тилавәт қилмайду.

□ **35:15 «Бирақ У ... Өз ғәзивини техи төкмигән әһвалда, Аюп өзиниң тәкәббурлуғини билмәмдиғанду?»** — бу сөзму бәк қаттиқ ейтилған сөз болуп, Аюпни интайин тәкәббур адәм дәп җәзмләштүриду. Бирақ Аюп гәрчә Худаға карита бәзи аччиқ, азаплиқ гәпләрни қилған болсиму, у йәнила Худадин әйминидиған киши еди. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Йәнә келип, сән техи: «Униң ғәзиви һеч җаза бәрмәйду, У асийлиқни һеч нәзәригә алмайду» дәйсән!» ■ **35:15** Аюп 11:6 □ **36:3 «Билимни жирақлардин елип кәлтүримән...»** — Елиху беридиған мисалларни «жирақлардин» алмақчи — демәк, узун тарих һәм тәбиәттин алмақчи. □ **36:4 «Билими мукәммәл бириси»** — Елиху өзини бәк жуқури чағлиса керәк; чүнки у 37-бапта дәл бу сөзләр билән Худаниң Өзини тәсвирләйду. □ **36:5 «Бирақ У һеч кимни кәмситмәйду»** — Елихуниң айәттики бу биринчи жүмлисини алаһидә әһмийәтлик дәп қариғинимиз билән у йәнила униң 35-бап -7-айәттики баяниға сәл зит келиду. ■ **36:5** Аюп 9:4; 12:13, 16; 37:23; 38:23 □ **36:6 «У яманларни һаят сақлимайду; бирақ езилгәнләр үчүн адаләт жүргүзиду»** — Елиху әслидә «Мән силәрниң (үч достниң) гәплириңлар бойичә униңға жавап бәрмәймән» дегини билән, у йәнила бу айәттә уларниң аддий хуласилиригә қайтип кәлди. ■ **36:7** Зәб. 32:18; 33:16-17; 112:8

14 Улар яш турупла җан үзиду,
Уларниң һаяти бәччивазлар арисида түгәйду.□ ■
15 Бирақ У азап тартқучиларни азаплардин болған тәрбийә арқилиқ қутқузиду,
У улар хар болған вақтида уларниң қулиқини ачиду.
16 У шундақ қилип сениму азарниң ағзидин қистаңчилиғи йоқ кәң бир йәргә
җәлип қилған болатти;
Ундақта дәстихиниң майға толдурулған болатти.□ ■
17 Бирақ сән һазир яманларға қаритилған тегишлик җазаларға толдурулғансән;
Шуңа *Худаниң* һөкүми һәм адалити сени тутувалди.□
18 Ғәзивиңниң қайнап кетишиниң сени мазаққа башлап қоюшидин һушяр бол;
Ундақта һәтта зор капаләтму сени қутқузалмайду.
19 Яки байлиқлириң,
Яки күчүңниң зор тиришишлири,
Өзүңни азап-оқубәттин нери қилаламду?
20 Кечигә үмүт бағлима,
Чүнки у чағда хәлиқ өз орнидин йоқилип кетиду.□
21 Һушяр бол, әскиликкә бурулуп кәтмә;
Чүнки сән *қәбиһликни* дәрдкә *сәвир болушниң* орнида таллиғансән.
22 Мана, Тәңри күч-қудрити түпәйлидин үстүндур;
Униңдәк үгәткүчи барму?□
23 Ким Униңға маңидиған йолни бекитип бәргән еди?
Вә яки Униңға: «Яман қилдиң?» дейишкә петиналайду?■
24 Инсанлар тәбрикләйдиған Худаниң әмәллирини улуқлашни унтума!
25 Һәммә адәм уларни көргәндур;
Инсан балилири жирақтин уларға қарап туриду».

Худаниң карамәт әмәллири — •••• Униң зор һәйвиси дәһшәтлик қара қуюнда аян болиду

26 « — Бәрһәқ, Тәңри улуқдур, биз Уни чүшинәлмәймиз,
Униң жиллириниң санини тәкшүрүп ениқлиғили болмайду.■
27 Чүнки У суни тамчилардин шүмүрүп чиқириду;
Улар парға айлинип андин ямғур болуп яғиду.
28 Шундақ қилип асманлар *ямғурларни* қуюп берип,
Инсан балилири үстигә молчилиқ яғдуриду.
29 Бирақ ким булутларниң тоқулушини,
Униң *самави* чедириниң гүмбүр-гүмбүр қилидиғанлиғини чүшинәлисун?

□ **36:14 «бәччивазлар»** — ибраний тилида бу сөз «һәзиләк әр паһишә»ни көрситиду. ■ **36:14** Аюп 22:16 □ **36:16 «У (Худа) шундақ қилип сениму азарниң ағзидин қистаңчилиғи йоқ кәң бир йәргә җәлип қилған болатти; ундақта дәстихиниң майға толдурулған болатти»** — Елихуниң 8-15-айәттики бәргән тәлими шуки, нурғун азап-оқубәтләр әмилийәттә җазалаш әмәс, бәлки Худаниң тәрбийиси болиду. Шүбһисизки, бу тәлимниң әһмийити бар. Бирақ у йәнила Аюпниң асасий әһвалини чүшәнмәйду. У төвәндә (17-айәттә) йәнила Аюпни хата әйипләйду. ■ **36:16** Зәб. 22:5 □ **36:17 «Бирақ сән һазир яманларға қаритилған тегишлик җазаларға толдурулғансән; шуңа Худаниң һөкүми һәм адалити сени тутувалди»** — 17-21-айәтләрниң башқа хил тәрҗимилири учриши мүмкин. Әсли текстни чүшиниш сәл тәс. □ **36:20 «Кечигә үмүт бағлима»** — бу толиму сәлбий мәнидә ишлитилгән. Бәлким Елиху: Аюп башқилар өзини көрмәйдиған, өзи яман ишларни қилалайдиған вақитни үмүт билән күтмәктә, демәкчи болуши мүмкин. □ **36:22 «Мана, Тәңри күч-қудрити түпәйлидин үстүндур; Униңдәк үгәткүчи барму?»** — Елихуниң тәлимидики интайин яхши нуқта шуки, Худаниң «үгәткүчи»дур, У дәл Өзиниң Роһи арқилиқ инсанға йолйоруқ бериду. ■ **36:23** Қан. 32:4; 2Тар. 19:7; Аюп 8:3; 34:10; Рим. 9:14 ■ **36:26** Зәб. 89:3; 91:9; 92:2; 101:13; Йәш. 63:16; Жиғ. 5:19; Дан. 6:27; Ибр. 1:12

30 Мана, У чақмиқи билән әтрапини йоруқ қилиду,
һәтта деңиз тәктиниму йоруқ қилиду.□
31 У булар арқилиқ хәлиқләр үстидин һөкүм чиқириду;
һәм улар *арқилиқму* мол ашлиқ бериду.■
32 У қоллирини чақмақ билән толдуриду,
Униңға уридиған нишанни буйруйду.
33 *Худаниң* гүлдүрмамиси униң келидиғанлиғини елан қилиду;
һәтта калиларму сезип, уни елан қилиду. □

37

Елихуниң төртинчи баянининң давами — Худаниң карамәт әмәллирини көрсәткәнлирини аян қилиш •••• Қара қуюнниң йеқинлишиши

1 Шундақ, жүригимму буни аңлап тәвринип кетиватиду,
Жүригим қепидин чиқип кетәй, деди.
2 Мана аңлиғина! Униң һөкиригән авазини,
Униң ағзидин чиқиватқан гүлдүрмама авазини аңла!□ ■
3 У авазини асман астидики пүткүл йәргә,
Чақмиқини йәрниң қаригичә йәткүзиду.
4 Чақмақтин кейин бир аваз һөкирәйду;
Өз һәйвитиниң авази билән у гүлдүрләйду,
Авази аңлиниши биләнла һеч аянмай чақмақлириниму қоюветиду.
5 Тәңри авази билән карамәт гүлдүрләйду,
Биз чүшинәлмәйдиған нурғун қалтис ишларни қилиду.■
6 Чүнки у қарға: «Йәргә яғ!»,
һәм һөл-йеғинға: «Күчлүк ямғур бол!» дәйду.■
7 У барлиқ инсанни өзиниң яратқанлиғини билсун дәп,
һәммә адәмниң қолини булар билән тосуп қойиду;□
8 Явайи һайванлар өз угисиға кирип кетиду,
Өз қоналғусида турғузулиду.
9 Боран-чапқун коһиқаптин келиду,
һәм соғ-зимистан таратқучи шамаллардин келиду.□
10 Тәңриниң нәпәси билән муз һасил болиду;
Бепаян сулар қетип қалиду.■
11 У йәнә қоюқ булутларға мол нәмлик жүкләйду,

□ **36:30 «Мана, У чақмиқи билән әтрапини йоруқ қилиду, һәтта деңиз тәктиниму йоруқ қилиду»** — чақмақ деңизниң чоңқур йәрлиригә тешип йетиду. ■ **36:31** Аюп 37:13 □ **36:33 «Худаниң гүлдүрмамиси униң келидиғанлиғини елан қилиду; һәтта калиларму сезип, уни елан қилиду»** — Аюп 28-бапта боран-чапқун дегән сөзни тилға алған. Буниң бир сәвәви бир боран-чапқунниң һәқиқәтән уларға йеқинлишиватқанлиғини аңлиғини болуши мүмкин. Әнди Елихуниң боран-чапқунни тәпсилий тәсвирлишиниң сәвәви һазирниң өзидә боран (әмәлийәттә қара қуюн)ниң уларниң бешиға чүшүватқинини көрсәткән болуши мүмкин. 38:1ни көрүң. □ **37:2 «Униң ағзидин чиқиватқан гүлдүрмама авази»** — ибраний тилида «Униң ағзидин чиқиватқан ғуркирашлири» яки «Униң ағзидин чиқиватқан гүргирәшлири». ■ **37:2** Зәб. 28:3-4 ■ **37:5** Аюп 5:9; 9:10; 36:26 ■ **37:6** Зәб. 147:5 □ **37:7 «У һәммә адәмниң қолини булар билән тосуп қойиду»** — қар яки каттиқ ямғур яғса, адәмләр хизмәт қилишқа сиртқа чиқалмайду, явайи һайванларму чиқалмайду. Биз буаддий иштин савақ елишимиз керәк. Биз «Һәммигә Кадир» әмәсмиз, қолимиз һәм билимимиз чәклик, Худаниң зор күч-қудрити алдида кәмтәрләшкинимиз түзүк. □ **37:9 «таратқучи шамаллар...»** — бу сөз бәлким мәлум бир шамалниң мәхсус аталғуси болуши керәк. Башқа бир хил тәрҗимиси «Соғ-зимистан шималдин келиду». ■ **37:10** Аюп 38:29, 30; Зәб. 147:6, 7

У чақмақ көтиридиған булутни кәң йейип қойиду.
12 Улар пүткүл йәр-зимин йүзидә У буйруған ишни ижра қилиш үчүн,
Униң йолйоруқлири билән һәряққа бурулиду.
13 Яки тәрбийә тайиғи болуши үчүн,
Яки Өз дунияси үчүн,
Яки Өз рәһимдиллигини көрситиш үчүн У *булутлирини* кәлтүриду.□ ■
14 И Аюп, буни аңлап қой,
Тәңриниң карамәт әмәллирини тонуп йетип шүк тур.□
15 Тәңриниң булутларни қандақ сәптә турғузғанлиғини биләмсән?
Униң булутиниң чақмиқини қандақ чақтуридиғанлиғиниму биләмсән?
16 Булутларниң қандақ қилип бошлуқта муәлләқ туридиғанлиғини,
Билими мукәммәл Болғучиниң карамәтлирини биләмсән?
17 Һәй, Униң қандақ қилип йәр-зиминни җәнубдики шамал билән тинчландуруп,
Сени кийим-кечигиңниң оттәк исситқинини биләмсән?
18 Сән Униңға һәмраһ болуп асманни худди қуюп чиқарған әйнәктәк,
Мустәһкәм қилип яйғанмидиң?!■
19 Униңға немини дейишимиз керәклигини бизгә үгитип қойғин!
Қараңғулуғимиз түпәйлидин биз дәвайимизни җайида сәпкә қоялмаймиз.
20 Униңға «Мениң Саңа гепим бар» дейиш яхшиму?
Ундақ дегүчи адәм жутулмай қалмайду!
21-23 Әнди шамаллар келип булутларни тарқитиветиду,
Бирақ булутлар арисидики қуяш нуриға адәмләр беваситә қарап туралмайду.
Қуяшниң алтун рәңги шимал тәрәптинму пәйда болиду;
Тәңриниң һозурида дәһшәтлик һәйвәт бардур.
Һәммигә Қадирни болса, биз Уни мөлчәрләлмәймиз;
Қудрити қалтистур, Униң адалити улуқ, һәққанийлиғи чоңқур,
Шуңа У адәмләргә зулум қилмайду.□ ■
24 Шуңа адәмләр Униңдин қорқиду;
Көңлидә өзини дана чағлайдиғанларға У һеч етивар қилмайду».□

□ **37:13 «Яки тәрбийә тайиғи болуши үчүн, яки Өз дунияси үчүн, яки Өз рәһимдиллигини көрситиш үчүн у булутлирини кәлтүриду»** — Елихуниң «яки Өз дунияси үчүн» дегән бу ибариси сәл сирлиқ. Яғидиған ямғурниң «тәрбийә тайиғи болуши үчүн» яки «Өз рәһимдиллиғини көрситиш үчүн» дегәнниң мәнилири ениқ, бирақ «Өз дунияси үчүн» немини көриситду? Худаниң мәхсәтлири авалқи биринчиси һәм иккинчисидә инсанларға мәркәзләшкән болуп, Худаниң «Өз дунияси үчүн» дегән мәхситини униң Өз дуниясидин һозур елиши үчүн десәк боламду-болмамду? Худаниң һәр бир қилидиған Иши инсанлар үчүнла болуши керәкму? — кейинки бабларда Худаниң инсанлар билән **беваситә мунасивити йоқ** бир қанчә ишлири тилға елиниду. Мундақ ишларниң алаһидилиги тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ сөзләймиз. ■ **37:13** Мис. 9:18,23; 1Сам. 12:18,19; Әзра 10:9; Аюп 36:31 □ **37:14 «И Аюп, буни аңлап қой, Тәңриниң карамәт әмәллирини тонуп йетип шүк тур»** — бәлким у Аюпни уларниң үстидики боран-чапқунниң карамәтлирини байқашқа үндәйду. ■ **37:18** Яр. 1:6 □ **37:21-23 «Әнди шамаллар келип булутларни тарқитиветиду, бирақ булутлар арисидики қуяш нуриға адәмләр беваситә қарап туралмайду»** — Елихуниң бу сөзиму сирлиқ. Тәрҗимә қилиш тәс болғини билән, шәрһимизчә у Аюпниң әһвалини һазирқи бу булутлуқ, тутуқ (боран-чапқунлуқ) күнгә охшатмақчи болса керәк. Худа булутларни тарқитип туюқсиз көрүнсә, Аюп қуяшқа беваситә қаралмиғанға охшаш униңғиму қаралмайтти, демәкчи. Бирақ Худаниң һәйвити, көркәмлиги һәммә тәрәптин, һәтта шимал тәрипидин пәйда болиду, дәйду. Елихуниң баянининг башқа хил мәнилириму бар болуши мүмкин. ■ **37:21-23** Аюп 9:4; 12:13, 16; 36:5; Зәб. 92:1; 98:4 □ **37:24 «Шуңа адәмләр Униңдин қорқиду; көңлидә өзини дана чағлайдиғанларға У һеч етивар қилмайду»** — башқа икки хил тәрҗимисиму бар: — «Шуңа адәмләр Униңдин қорқиду; У көңлидә даналиқ барларға етивар қиламду?» вә яки «Шуңа, адәмләр, Униңдин қорқуңлар! Шүбһисизки, көңлидә даналиқ барлар Униңдин әйминиду!».

38

Пәрвәрдигарниң Өзи Аюпқа җавап бериду — Аюпниң соаллириниң йәшмиси

1 Андин Пәрвәрдигар қара қуюн ичидин Аюпқа җавап берип мундақ деди: —
2 «Несиһәтни тутуруқсиз сөзләр билән хирәләштүргән зади ким?□ ■
3 Әркәктәк белиңни чиң бағла;
Шунда Мән сәндин сорай,
Андин сән Мени хәвәрдар қил!□
4 Мән йәр-зиминни апиридә қилғинимда, сән зади нәдә едиң?
Буларни чүшәнгән болсаң, баян қиливәр.■
5 Ким йәр-зиминниң өлчимини бекиткән?
— Сән буни билмәмсән?
Ким униң үстигә тана тартип өлчигән?
6-7 Таң сәһәрдики юлтузлар биллә күй ейтишқан вақтида,
Худаниң оғуллири хошаллиқтин тәнтәнә қилишқан вақтида,
Йәр-зиминниң һуллири нәгә патурулған?
Ким униң бүҗәк тешини салған?□
8 Балиятқудин чиққандәк, деңиз сүйи бөсүп чиққанда,
Ким уни дәрвазилар ичигә бәнд қилған?■
9 Мән булутни деңизниң кийими қилғанда,
Вә қап-қараңғуни униң закиси қилғанда,
10 Мән униң үчүн пасил кәскән вақитта,
Уни чәкләп балдақларни һәм дәрвазиларни салғанда,
11 Йәни униңға: «Мошу йәргичә барисән, пасилдин өтмә,
Сениң тәкәббур долқунлириң мошу йәрдә тохтисун» дегәндә, сән нәдә едиң?□
12 Сән туғулғандин бери сәһәрни «Чиқ» дәп буйруп баққанмусән?
Сән таң сәһәргә өзи чиқидиған җайини көрсәткәнмусән?
13 Сән шундақ қилип сәһәргә йәр йүзиниң қириниму йорутқузуп һөкүм сүргүзүп,

---

□ **38:2 «Несиһәтни тутуруқсиз сөзләр билән хирәләштүргән зади ким?»** — Пәрвәрдигарниң бу соали кимни көрситиду? Кейинки 42-бапта Аюпму соалға җававән: «Несиһәтни тутуруқсиз сөзләр билән хирәләштүргән ким? Шуниң билән мән чүшәнмигәнлиримни дәп салдим, адәмниң әқли йәтмәйдиған тилсимат ишларни ейтип ташлидим» дәп җавапкарлиқни өзигә алиду. Аюп өзи шундақ дегини билән, Худа бу сөзни қилғанда ахирқи қетимқи сөзлигүчи Елиху еди. Көргинимиздәк униң бәзи гәплири дәл җайида ейтилған, һәтта бешарәт болғини билән, униңму сөзидә хаталиқ аз әмәс. Достларниң сөзлиридиму хаталиқ көп еди. Шуңа биз Худаниң бу сөзи Аюп, Елиху вә Аюпниң үч достидин ибарәт бәшәйләнни өз ичигә алиду, дәп қараймиз. ■ **38:2** Аюп 42:3 □ **38:3 «Әркәктәк белиңни чиң бағла»** — «һәқиқий әркәк» яки «һәқиқий оғул бала» дегәнниң немә екәнлиги Худа алдида турғандила андин билиниду. Худаниң алдида туруп Униңға җавап берәлмәйдиған, өзиниң мәсъулийитини өз зиммисигә елиштин баш тартқан киши әркәк әмәстур. ■ **38:4** Пәнд. 8:29 □ **38:6-7 «Худаниң оғуллири»** — 1-баптики изаһатимиздәк, бәлким муқәддәс пәриштиләрни көрситиду. «Таң сәһәрдики юлтузлар» болса бизниңчә охшашла пәриштиләрни көрситиду. Пәриштиләрниң юлтузлар билән зич мунасивити бардур. ■ **38:8** Яр. 1:9; Аюп 26:10; Зәб. 32:7; 103:6-9; Пәнд. 8:29; Йәр. 5:22 □ **38:11 «Сениң тәкәббур долқунлириң мошу йәрдә тохтисун»** — деңиз-океанлар һәм йәр-зиминниң арилиғидики тәңпуңлуқ әмәлийәттә наһайити назук бир иш. Йәр йүзиниң үчтин иккиси деңиз. Геологийә илми дунияйимизниң илгири пүтүнләй деңиз астида ятқанлиғини испатлайду. Тәвраттики «Яритилиш» дегән қисимда Худаниң йәр-зиминни деңиздин егизлитиши һәм деңиздин айриветиши хатириләнгән. Нуһ пәйғәмбәр дәвридики кәлкүндин кейин Худа дунияни ахирәткичә иккинчи қетим ашундақ дуниявий кәлкүн билән чөмүлдүрмәймән, дәп инсанийәткә вәдә бәргән.

Шундақла рәзилләрни титритип йәр-зиминдин қоғлатқузғанмусән?□
14 Шуниң билән йәр-зимин сеғиз лайға бесилған мөһүр излиридәк өзгәртилиду;
Кийгән кийимдәк һәммә еник болиду;□
15 Һәм шуниң билән рәзилләрниң «нур»и улардин елип кетилиду;
Көтирилгән биләкләр сундурулиду.□
16 Деңиздики булақларға сәпәр қилип йәткәнмусән?
Океанларниң қаридә меңип баққанмусән?
17 Өлүмниң дәрвазилири саңа ашкариланғанму?
Өлүм сайисиниң дәрвазилирини көргәнмусән?
18 Әқлиң йәр-зиминниң чоңлуғиға йәткәнму?
Һәммисини билгән болсаң еник баян қил!
19 Нур турушлуқ жайға баридиған йол нәдә?
Қараңғулуқниң болса, әслий орни нәдә?
20 Сән *буни билип* уларни өз чегарасиға апираламсән?
Уларниң өйигә маңидиған йолларни билип йетәләмсән?
21 Һәә, раст, сән билисән, чүнки сән уларниң чағлиридин илгири туғулғансән,
Күнлириңниң сани дәрһәқиқәт көптин көптур!
22 Қар қачиланған ғәзниләргә кирип көрдүңму.
Мөлдүр амбирлиринриму көрүп бақтиңму?
23 Буларни азап-оқубәтлик заманға қалдурдум,
Жәң вә уруш күни үчүн тәйярлап қойдум.□
24 Чақмақ дегән қандақ йол билән йерилиду?
Шәриқ шамили йәр йүзидә қандақ йол билән тарқитилиду?
25 Ямғур кәлкүнининиң чүшидиған қанилини чепип тәйярлиған кимду?
Гүлдүрмаминиң чақмиқи үчүн йол тәйярлиған кимду?□
26 Шундақ қилип ямғур һеч адәм йоқ болған йәр йүзигә,
Һеч адәмзатсиз дәшт-баяванға яғдурулмамду?
27 Шуниң билән чөлләшкән, қурғақ тупрақлар қандурулиду,

□ **38:13 «Сән шундақ қилип сәһәргә йәр йүзиниң қариниму йорутқузуп һөкүм сүргүзүп...»** — ибраний тилида «сән шундақ қилип сәһәргә йәр йүзиниң қариниму тутқузуп». **«Сән ... сәһәргә йәр йүзиниң қариниму йорутқузуп һөкүм сүргүзүп, шундақла рәзилләрни титритип йәр-зиминдин қоғлатқузғанмусән?»** — толуқ айәтниң башқа бир хил тәржимиси: «... Сән шундақ қилип, сәһәр нуриға йәр йүзиниң бүҗәклирини тутқузуп, рәзилләрни зиминдин силкип ташлатқузиватқәнмусән?» (бу хил тәржимә тоғра болса, йәр-зимин йотқанға охшитилиду; нурниң келиши худди йотқанни силкигәндәк, рәзилләрни қоғдайдиған қараңғулуқни йоқитиду). □ **38:14 «Шуниң билән йәр-зимин сеғиз лайға бесилған мөһүр излиридәк өзгәртилиду»** — кечидә һәр бир нәрсиниң шәкли еник көрүнмәйду, әлвәттә. Куяш нури астида һәр йәрниң шәкли очуқ көрүниду. □ **38:15 «Һәм шуниң билән рәзилләрниң «нур»и улардин елип кетилиду; көтирилгән биләкләр сундурулиду»** — демәк, рәзилләр үчүн қараңғулуқ уларниң «нур»и, «күндүз»и, йәни «хизмәт қилиш» вақти болиду. Таң сәһәр келиши билән уларниң «нури» елип кетилиду, шуңлашқа улар яман ишларни қиливәрмәйду, бәлки җазалашқа учрайду. Бу сөз йәнә қиямәт күниниң нуриниң келиши билән, һазирқи гуналиқ дунияниң қараңғулуғини бузуп ташлайдиғанлиғиниму көрсәткән бир бешарәт болса керәк. □ **38:23 «Буларни азап-оқубәтлик заманға қалдурдум, жәң вә уруш күни үчүн тәйярлап қойдум»** — 22- һәм 23-айәттә Худаниң қар вә мөлдүрни адәмләрниң рәзиллигини чәкләшкә вә яки инсанға тәрбийә беришкә қурал сүпитидә ишлитидиғанлиғи көрситилиду. □ **38:25 «Ямғур кәлкүнининиң чүшидиған қанилини чепип тәйярлиған кимду?»** — ямғурниң йәр йүзиниң мәлум бир йеригә чүшидиғанлиғини, башқа бир йеригә чүшмәйдиғанлиғини Худа авал алаһидә бекиткәнлигини көрситиду.

От-чөп бих уруп көкләп чиқмамду?□ ■
28 Ямғурниң атиси барму?
Шәбнәмни ким туққанду?
29 Муз болса кимниң балиятқусидин чиқиду?
Асмандики ақ қиравни болса ким дунияға кәлтүриду?
30 Шу чағда су қетип таштәк болиду,
Чоңқур деңизларниң йүзи қетип туташтурулиду.
31 «Қәлб юлтузлар топи»ниң бағлимини бағлаламсән?
Орионниң риштилирини бошиталамсән?□ ■
32 «Он икки Зодиак юлтуз түркүмлири»ни өз пәслидә елип чиқираламсән?
«Чоң Ейиқ түркүми»ни Күчүклири билән йетәкләләмсән?□

33 Асманниң қанунийәтлирини билип йәткәнмусән?
Асманниң йәр үстигә сүридиған һөкүмлирини сән бәлгүләп қойғанму?■
34 Сән авазиңни көтирип булутларғичә йәткүзүп,
Ямғур яғдуруп өзүңни қиян-ташқинларға бастураламсән?
35 Сән чақмақларни буйруп өз йолиға маңдураламсән?
Униң билән улар: «Мана биз!» дәп саңа җавап берәмду?
36 Адәмниң ич-бағриға даналиқ беғишлап киргүзгән кимду?
Әқилгә чүшиниш қабилийитини бәргән кимду?■
37 Булутларни даналиқ билән саниған ким?
Асманлардики су тулумлирини төкидиған ким?
38 Буниң билән топа-чаңларни қатуруп уюл қилдурған,
Чалмиларни бир-биригә чаплаштурғузған зади ким?

Һайванатларниң һаятлиқ сирлири

39 «Чиши шир үчүн ов овлап жүрәмсән,
Шир күчүклириниң иштиһасини қандурамсән?■
40 Улар угилирида зоңзийип жүргән вақтида,
Чатқаллиқ ичидә туруп қапқан қоюп, *сән уларға олҗа берәләмсән*?
41 Йеми кәмчил болуп, езип кетип жираққа кетип қалғанда,
Балилири Тәңригә илтиҗа қилип налә-пәряд көтәргәндә,
Тағ қарғилири һәм балилири үчүн йәмни тәминлигән кимду? ■

□ **38:27 «Ямғур ... һеч адәмзатсиз дәшт-баяванға яғдурулиду... От-чөп бих уруп көкләп чиқмамду? (26-27-айәт)»** — Худаниң қилидиған нурғун ишлириниң көрүнүштә адәмләр билән мунасивити йоқтәк қилиду һәм адәмниң көзигә көрүнмәйду. Һазирқи тәбиий пәнләргә асасән билимизки, әслидә керәксиз дәп қаралған һайванлар һәм өсүмлүкләр тәбиәтниң тәңпуңлуғини асрашқа толиму керәк. Дуниядики бәзи кичиккинә ишлар тәбиий муһит тәңпуңлуғиға чоң тәсир йәткүзиду. Буниңдин сирт, Худа Аюпқа: «Мән адәмзатсиз дәшт-баяванда өскән гүл-гияларниң гөзәллигидин (мәйли саңа һеч әһмийәтсиз болсиму) һозур алғум болса, сениң немә кариң? Вә Мән әгәр сән көрәлмәйдиған һәм мәхситимни чүшәнмәйдиған шунчә көп ишларни қилсам, өзүңниң ишлирида қилғанлиримни чүшәнмигән болсаңму, сениң башқа ишлириңда көрсәткән муһәббитимгә қарап Маңа тайинип ишәнсәң болмамду? Әгәр бу ишлар пәқәт Өзүмниңла разилиғим үчүн болса сәнму рази боламсән?» — дегәндәк болса керәк. Биз ахирда бу темида йәнә тохтилип өтимиз. ■ **38:27** Зәб. 106:35 □ **38:31 «Қәлб юлтузлар топи»** — бу түркүмниң юлтузлириниң дәрвәқә бир-биригә бағлинип турушида сирлиқ бир күч бар. Орион юлтуз түркүмидики бәзи юлтузларниң бир-биригә бағлинидиған сирлиқ күчиму бар. ■ **38:31** Аюп 9:9; Ам. 5:8 □ **38:32 «Чоң Ейиқ түркүми»** — бу юлтуз түркүми «Йәттә Қарақчи» яки «Йәттә Қозуқ» дәпму атилиду. ■ **38:33** Йәр. 31:35 ■ **38:36** Аюп 32:8; Топ. 2:26; Дан. 1:17 ■ **38:39** Зәб. 103:21 ■ **38:41** Зәб. 146:9; Мат. 6:26

39

Һайванатларниң һаятлиқ сирлири — давами

1 Сән тағдики явайи өшкиләрниң қачан туғидиғанлиғини биләмсән?
Җәрәнләрниң балилиғанлиғини күзитип баққанмусән?■
2 Уларниң боғаз болғили нәччә ай болғанлиғини саналамсән?
Уларниң балилайдиған вақтидин хәвириң барму?
3 Улар қәддини пүкүп, йетип балилирини туғиду,
Улар өзидики толғақни чиқирип ташлайду;
4 Уларниң балилири күчлинип йетилиду,
Улар далада өсүп, *анисиниң* йенидин чиқип қайтип кәлмәйду.□
5 Явайи ешәкни далаға қоюветип әркинликкә чиқарған ким?
Шаш ешәкниң нохтилирини йешиваткән ким?□
6 Чөл-баяванни униң өйи қилғанмән,
Шорлуқниму униң туралғуси қилғанмән.■
7 У шәһәрниң қийқас-сүрәнлиридин жирақ туруп уни мазақ қилиду;
У ешәкчиниң вақиришиниму аңлимайду.
8 У тағларни өз яйлиғим дәп кезиду,
Шу йәрдики һәммә гүл-гияни издәп жүриду.
9 Явайи кала болса хизмитиңгә киришкә рази боламду?
Сениң оқуруңниң йенида турушқа унамду?□
10 Явайи калини тана билән бағлап, тапқа чүшүрәләмсән?!
У саңа әгишип җилғиларда меңип тирна тартамду?
11 Униң күчи зор болғанлиғи үчүн униңға тайинамсән?
Әмгигиңни униңға аманәт қиламсән?
12 Данлириңни өйгә көтирип әкилишни униңға тапшурамсән?
«*Данлиримни* хаминимға жиғиштуриду» дәп униңға ишәнәмсән?

Төгиқуш

13 Төгиқуш қанатлирини шатлиқ билән қақиду,
Бирақ булар ләйләкниң қанат учлири һәм пәйлиригә йетәмду? □
14 У тухумлирини йәргә ташлап қойиду,
Тухумлирим топида исситилсун, дәйду.
15 Уларниң тәсадипий дәссилип янҗилидиғанлиғини,
Далидики бирәр һайванниң асанла уларни дәссәп-чәйләйдиғанлиғини унтуйду.
16 Балилирини өзиниң әмәстәк бағрини қаттиқ қилиду;
Униң туғутиниң әҗри бекарға кетиду,

■ **39:1** Зәб. 28:9 □ **39:4 «Улар (ява өшкиләр) далада өсүп, анисиниң йенидин чиқип қайтип кәлмәйду»** — кейинки «қошумчә сөз»имиздики сөһбитимизни көрүң. □ **39:5 «Шаш ешәк»** — бу бәлким «явайи ешәк»ниң йәнә бир хил атилиши болуши мумкин. Әрәбләр уни явайи һайванлар арисида қоғлап тутуш әң қийин дәп қарайду. **«нохтилири»** — яки «асарәтлири». ■ **39:6** Аюп 24:5; Йәр. 2:24 □ **39:9 «Явайи кала» *яки* «*аврақ*»** — әпсус, биз һазир бу һәйвәтлик һайванларни көрәлмәймиз. 1627-жили уларниң нәсли қуриған. Бу һайван наһайити йоған болуп, интайин күчлүк еди. Униңдин болған һайванлардин пәқәт пил вә су етила бар еди. Уни боюнтуруққа четип ишқа селиш һәргиз мумкин әмәс, әлвәттә! □ **39:13 «Төгиқуш қанатлирини шатлиқ билән қақиду, бирақ булар ләйләкниң қанат учлири һәм пәйлиригә йетәмду?»** — бизниң тәрҗимимиз тоғра болса у «Төгиқушниң чирайлиқ қанатлири болғини билән, у һеч учалмайду, ләйләк чирайлиқ учиду» дегән мәнидә (ләйләк болса чоң, аличипар, күчлүк бир қуш). Йәнә бир хил тәрҗимиси: «Қанат учлири һәм пәйлири меһриванлиқни билдүрәмду?», йәни «Төгиқушниң қанатлири меһриванлиқни көрсәтмәйду, чүнки у өз тухумлирини йәргә салғандин кейин улар билән бәзидә кари болмайду» дегән мәнидә болиду. Төгиқуш тоғрилиқ кейинки сөһбитимизни көрүң.

Бирақ у писәнт қилмиғандәк туриду.□
17 Чүнки Тәңри уни кам әқил қилған,
Униңға даналиқни бәрмигән.
18 Һалбуки, у жүгүрүш алдида мәйдисини жуқуриға көтәргинидә,
Ат һәм атлиқларни кәмситип мазақ қилиду. □

Ат

19 Сән атқа күч бериішлиғанмидиң?
Сән униң бойниға йәлпүнүп туридиған яйлини кийгүзгәнмидиң?
20 Сән уни һәйвәтлик пурқушлири билән адәмни қорқутидиған,
Чекәткидәк сәкрәйдиған қилаламсән?
21 У әшәддийлик билән йәр татилап-зохчуп,
Өз күчидин шатлинип кетиду,
Қураллиқ қошун билән җәң қилишқа атлиниду.
22 У қорқунучқа нисбәтән күлүпла қойиду,
Һеч немидин қорқмайду;
Қиличниң бисидин у янмайду.
23 Оқдан, жулалиқ нәйзә,
Гөрзиму униң йенида шарақшийду,
24 У йәрни аччиқ һәм ғәзәп билән жутуветиду,
Җәң канайини бир аңлапла һаяҗанлинип қин-қиниға патмай кетиду.
25 Канайларниң авази биләнла у: «Айһай!» дәйду,
У җәңни жирақтин пурап болиду.
У сәркәрдиләрниң товлашлирини, җәңчиләрниң вақирашлирини хошаллиқ билән аңлайду.

Сар вә бүркүт

26 Сар сениң әқлиң билән учамду,
Қанатлирини җәнупқа қарап керәмду?□
27 Бүркүт буйруғуң билән жуқуриға пәрваз қилип көтириләмду,
Угисини жуқуриға саламду?■
28 У қорам ташниң үстидә маканлишиду,
У тағниң чоққисиға қониду,
Тик қияниму туралғуси қилиду.
29 Шу йәрдин у овни пайлап байқивалиду,
Көзлири жирақ-жирақларни күзитиду.
30 Униң балилири қан шорайду;
Өлтүрүлгәнләр нәдә болса, у шу йәрдә болиду». □ ■

Пәрвәрдигар Аюпқа йәнә сөз қилиду

□ **39:16 «Балилирини өзиниң әмәстәк бағрини қаттиқ қилиду; униң туғутиниң әҗри бекарға кетиду, бирақ у писәнт қилмиғандәк туриду»** — әгәр башқа һайванлар төгиқушниң угисини байқап қалған болса, төгиқуш улар тухумлиримни йемисун дәп, бәзидә өзи тухумлирини дәссәп чеқиветиду. Кейинки сөһбитимизниму көрүң. □ **39:18 «У жүгүрүш алдида мәйдисини жуқуриға көтәргинидә, ат һәм атлиқларни кәмситип мазақ қилиду»** — төгиқуш интайин тез жүгүрәләйду, чөлдә яки қумлуқта болса аттин иштик маңалайду. Уни овлаш интайин тәс. □ **39:26 «Сар сениң әқлиң билән учамду, қанатлирини җәнупқа қарап керәмду?»** — бу айәт, бәлким, сарниң пәсиллик көчүшини көрситиду. ■ **39:27** Йәр. 49:16; Об. 4 □ **39:30 «Өлтүрүлгәнләр нәдә болса, у шу йәрдә болиду»** — бүркүт һәм сар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. «Мат.» 24:28ниму көрүң. ■ **39:30** Мат. 24:28; Луқа 17:37

31 Пәрвәрдигар Аюпқа йәнә җававән: —
32 «Һәммигә Қадир билән дәвалашидиған киши униңға тәрбийә қилмақчиму?
Тәңрини әйиплигүчи киши җавап бәрсун!» — деди.□
33 Аюп болса Пәрвәрдигарға җававән: —
34 «Мана, мән һеч немигә яримаймән;
Саңа қандақ җавап берәләймән?
Қолум билән ағзимни етип гәптин қалай;■
35 Бир қетим дедим, мән йәнә җавап бәрмәймән;
Шундақ, икки қетим десәм мән қайта сөзлимәймән» — деди. □

40

Пәрвәрдигар кинайилик сөз қилиду

1 Андин Пәрвәрдигар қара қуюн ичидин Аюпқа җавап берип мундақ деди: —
2 «Әркәктәк белиңни чиң бағла,
Андин Мән сәндин сорай;
Сән Мени хәвәрдар қилғин.
3 Сән дәрвәқә Мениң һөкүмимни пүтүнләй бекарға кәткүзмәкчимусән?
Сән өзүңни һәққаний қилимән дәп, Мени натоғра дәп әйиплимәкчимусән?■
4 Сениң Тәңриниң билигидәк *күчлүк* бир билигиң барму?
Сән Униңдәк аваз билән гүлдүрләләмсән?
5 Қени, һазир өзүңни шан-шәрәп һәм салапәт билән безивал!
Һәйвәт һәм көркәмлик билән өзүңни кийиндүрүп,
6 Ғәзивиңниң қәһрини чечип ташлиғин,
Шуниң билән һәр бир тәкәббурниң көзигә тикилип қарап,
Андин уни пәсләштүргин.□
7 Раст, һәр бир тәкәббурниң көзигә тикилип қарап,
Андин уни бойсундурғин,
Рәзилләрни өз орнида дәссәп йәр билән йәксан қил!□

□ **39:32 «Тәңрини әйиплигүчи киши җавап бәрсун!»** — Аюп Худани һәқиқәтән (Униң муһәббитидин гуманлинип) әйиплигән. Бирақ Худа униң сәмимийлигини үч достниң чирайлиқ гепидин яхши көридиғандәк қилатти. ■ **39:34** Зәб. 38:10-11 □ **39:35 «Бир қетим дедим.... икки қетим десәм...»** — Аюпниң бу кәмтәрлик сөзи бәлким «Мениң сөзлирим көплигидин аллибурун чәктин ешип кәтти» дегәнлик болуши мүмкин. ■ **40:3** Зәб. 50:6, 8; Рим. 3:4 □ **40:6 «Ғәзивиңниң қәһрини чечип ташлиғин, шуниң билән һәр бир тәкәббурниң көзигә тикилип қарап, андин уни пәсләштүргин»** — Худаниң күч-қудрити һәм ғәзиви пәқәтла һәққаний мәхсәттә болиду, һәргиз халиғанчә пәқәт инсанларниң мәҗбурий «ибадәт»иға еришиш үчүн әмәс. Мәсилән, мошу йәрдә тәкәббурларни дәрһал һалак қилиш әмәс, уларға сәвир-тақитини көрситип, рәһим-шәпқәткә еришиш пурситини яритип авал: «Тәкәббурларни пәсләштүрүш»тә ишлитилиду. □ **40:7 «Раст, һәр бир тәкәббурниң көзигә тикилип қарап, андин уни бойсундурғин, рәзилләрни өз орнида дәссәп йәр билән йәксан қил!»** — Худа Аюпни Өз алиминиң тәхтигә олтиришқа тәклип қилиду. Аюп бу орунда олтарғинида тоғра һөкүм чиқираламду, чиқиралмамду? Бу иш пәқәтла күч-қудрәт мәсилиси әмәс. Адәмдә «тәкәббурлар»ни пәсләштүрүп, «рәзилләрни өз орнида дәссәп йәр билән йәксан қилип» җазалиғидәк даналиқму болмиса, һәммә ишни билгән болмиса вә пүтүнләй адил болмиса болмайду. Худаниң рәзилләрниң йәр йүзигә һөкүм сүрүшидә Өз мәхсити һәм плани бар. Әнди униң бу планини чүшәнмисә, һәр бир адәмниң әһвалини әтраплиқ билмисә, хата һөкүм чиқармай қалмайду. Худа тоғрилиқ Инҗилда дейилгәндәк: «Рәббимиз Өз вәдисини (йәни рәзилликни җазалаш, Өзиниң һәққаний қилған кишилирини Өз йениға елишқа болған вәдисини) орундашни (бәзиләрниң «кечиктүрди» дәп ойлиғинидәк) кечиктүргини йоқ, бәлки һеч кимниң һалак болушини халимай, һәммә инсанниң товва қилишиға киришини арзулап, силәргә кәңчилик қилип вақитни созмақта» («2Пет.» 3:9). Яманларниң кейинрәк товва қилишини ким биләләйду? Буни билидиған пәқәт Худадур. Аюпниң қиямәт күнидин асасән хәвири йоқ, һәм Худа мошу йәрдә униңға у тоғрисида һеч нәрсә демигән.

8 Уларни биргә топиға көмүп қой,
Йошурун җайда уларниң йүзлирини кепән билән етип қойғин;
9 Шундақ қилалисаң, Мән сени етирап қилип махтаймәнки,
«Оң қолуң өзүңни қутқузиду!».

Бегемоттин алған савақ

10 Мән сениң билән тәң яратқан бегемотни көрүп қой;
У калидәк от-чөп йәйду.□
11 Мана, униң белидики күчини,
Қосақ мускуллиридики қудритини һазир көрүп қой!
12 У қуйруғини кедир дәриғидәк егиду,
Униң йотилиридики сиңирлири бир-биригә чиң тоқуп қоюлған.
13 Униң сүйәклири мис турубидәктур,
Пут-қоллири төмүр чоқмақларға охшайду.
14 У Тәңри яратқан җаниварларниң бешидур,
Пәқәт униң Яратқучисила униңға Өз қиличини йеқинлаштуралайду.□
15 Тағлар униңға йемәклик тәминләйду;
У йәрдә униң йенида даладики һәр бир һайванлар ойнайду.
16 У сәдәпгүл дәрәқлигиниң астида ятиду,
Қомушлуқ һәм сазлиқниң салқинида ятиду.
17 Сәдәпгүллүкләр өз сайиси билән уни япиду;
Өстәңдики таллар уни орап туриду.
18 Қара, дәрия тешип кетиду, бирақ у һеч һодуқмайду;
Һәтта Иордандәк бир дәрияму униң ағзиға өркәшләп урулсиму, йәнила хатирҗәм туриверидү.
19 Униң алдиға берип уни тутқили боламду?
Уни тутуп, андин бурнини тешип чүлүк өткүзгили боламду? □

Левиатандин алған савақ

20 Левиатанни қармақ билән тарталамсән?
Униң тилини арғамча билән *бағлап* басаламсән?□
21 Униң бурниға қомуш чүлүкни киргөзәләмсән?
Униң еңигини төмүр нәйзә билән тешәләмсән?
22 У саңа арқа-арқидин илтиҗа қиламду?
Яки саңа мулайимлиқ билән сөз қиламду?
23 У сән билән әһдә түзүп,
Шуниң билән сән уни мәңгү малай сүпитидә қобул қилаламсән?

□ **40:10 «Бегемот»** — ибраний тилидики бир сөз. Уйғур тилиға бу сөз әрәбчидин қобул қилинған болуп, «су ети» дегән һайванни көрситиду. Бирақ мошу айәтләр тәсвир қилған һайван «су ети» әмәс. Мәсилән, 16-айәттә униң қуйруғиниң кедир дәриғидәк чоң һәм узун болидиғанлиғи көрситилиду. 19-айәттә униң һайванлар ичидә әң чоңи екәнлиги көрситилиду — демәк, у бир хил интайин чоң отхор һайван. Униң тоғрисидики айәтләрни жиғип, йәкүн чиқарсақ, һазир нәсли қуриған «бронтосавр»ни (динозаврниң бир түри) көрситиши мүмкин. Бу зор чоң һайванниң узунлуғи 20 метр, еғирлиғи 100 тонна чиқатти. Һазирқи замандики алимларниң болса бәлким бу хуласигә қарши чиқиш мүмкинчилиги болғини билән, бу тәсвир өзи Аюпниң дәвридә бу аталмиш «тарихниң илгири»дики һайванниң униң билән замандаш болғанлиғиға қалтис испат көрситиду. □ **40:14 «Пәқәт униң Яратқучисила униңға Өз қиличини йеқинлаштуралайду»** — бу айәтниң иккинчи қисмини чүнишиш тәс. Башқа хил тәрҗимисиму учриши мүмкин. □ **40:19 «...Уни тутуп, андин бурнини тешип чүлүк өткүзгили боламду?»** — бегемотниң әһмийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **40:20 «Левиатан»** — жуқуриқи 3-бап, 8-айәттики изаһатни көрүң.

24 Сән уни қушқачни ойнатқандәк ойнитамсән?
Дедәклириңниң һозури үчүн уни бағлап қоямсән?
25 Тиҗарәтчиләр униң үстидә содилишамду?
Уни содигәрләргә бөлүштүрүп берәмду?
26 Сән униң пүткүл терисигә атарнәйзини санҗаламсән?
Униң бешиға чаңгак билән санҗаламсән?!
27 Қолуңни униңға бирла тәккүзгәндин кейин,
Бу җәңни әсләп иккинчи ундақ қилғучи болмайсән!

41

1 Мана, «*уни бойсундуримән*» дегән һәр қандақ үмүт беһудиликтур;
Һәтта уни бир көрүпла, үмүтсизлинип йәргә қарап қалиду әмәсму?
2 Униң җениға тегишкә петиналайдиған һеч ким йоқтур;
Ундақта Мениң алдимда турмақчи болған кимдур?□
3 Асман астидики һәммә нәрсә Мениң турса,
Мениң алдимға ким келип «маңа тегишлигини бәргинә» дәп баққан екән,
Мән униңға қайтурушқа тегишликму?□ ■
4 *Левиатанниң* әзалири,
Униң зор күчи,
Униң түзүлүшиниң гөзәллиги тоғрилиқ,
Мән сүкүт қилип туралмаймән.
5 Ким униң савутлуқ тонини салдуруветәлисун?
Ким униң қош еңиги ичигә киривалалисун?□
6 Ким униң йүз дәрвазилирини ачалалисун?
Униң чишлири әтрапида вәһимә ятиду.
7 Қасирақлириниң сәплири униң пәхридур,
Улар бир-биригә чиң чаплаштурулғанки,□
8 Бир-биригә шамал кирмәс йеқин туриду.
9 Уларниң һәр бири өз һәмраһлириға чаплашқандур;
Бир-биригә зич йепиштурулған, һеч айрилмастур.
10 Униң чүшкүрүшлиридин нур чақнайду,
Униң көзлири сәһәрдики қапақтәктур.
11 Униң ағзидин отлар чиқип туриду;
От учқунлири сәкрәп чиқиду.
12 Қомуш гүлханға қойған қайнаватқан қазандин чиққан һордәк,
Униң бурун төшүгидин түтүн чиқип туриду;
13 Униң нәпәси көмүрләрни туташтуриду,
Униң ағзидин бир ялқун чиқиду.
14 Бойнида зор күч ятиду,

□ **41:2 «Униң җениға тегишкә петиналайдиған һеч ким йоқтур; ундақта Мениң алдимда турмақчи болған кимдур?»** — левиатан инсанға үгитидиған әң улуқ иш Худаниң Өз һәйвисини гәвдиләндүрүштур; инсанлар левиатанниң улуқлуғини һәм тилсим көркәмлигигә қарап Худадин әйминиши керәктур. Оқурмәнләрниң «қошумчә сөз»имизни көрүшини үмүт қилимиз. □ **41:3 «Мениң алдимға ким келип «маңа тегишлигини бәргинә» дәп баққан екән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «маңа ким авал бир нәрсә бәргән екән, андин «маңа тегишлигини бәргинә» дәп баққан екән?». ■ **41:3** Мис. 19:5; Қан. 10:14; Зәб. 23:1; 49:12; Рим. 11:35; 1Кор. 10:26, 28 □ **41:5 «...Ким униң қош еңиги ичигә киривалалисун?»** — башқа нәччә хил тәрҗимилири бар, мәсилән: — «...Ким униң икки қур чишлири ичигә киривалалисун?» яки «...Ким униңға жүгәнни йеқинлаштуралисун?». □ **41:7 «Қасирақлириниң сәплири униң пәхридур, улар бир-биригә чиң чаплаштурулғанки...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Униң пүтүн дүмбиси қасирақлардур, улар бир-биригә чиң чаплаштурулғанки...»

Вәһимә униң алдида сәкришип ойнайду.
15 Униң әтлири қат-қат бирләштүрүлүп чиң туриду;
Үстидики *қасирақлири* йепиштурулуп, мидирлимай туриду.
16 Униң жүриги бәәйни таштәк мустәһкәм туриду,
Һәтта түгмәнниң асти тешидәк мәзмут туриду.
17 У орнидин қозғалса, палванларму қорқуп қалиду;
Униң толғинип шавқунлишидин алақзадә болуп кетиду.□
18 Бириси қилични униңға тәккүзсиму, һеч үнүми йоқ;
Нәйзә, атарнәйзә вә яки чаңгақ болсиму бәрибир үнүмсиздур.
19 У төмүрни самандәк,
Мисни пор яғачтәк чағлайду.
20 Оқя болса уни қорқитип қачқузалмайду;
Салға ташлири униң алдида пахалға айлиниду.
21 Тоқмақларму пахалдәк һеч нemә һесапланмайду;
У нәйзә-шашбәрниң тәңлинишигә қарап күлүп қойиду.□
22 Униң асти қисми болса өткүр сапал парчилиридур;
У лай үстигә чоң тирна билән татилиғандәк из қалдуриду.□
23 У деңиз-океанларни қазандәк қайнитиветиду;
У деңизни қазандики мәлһәмдәк варақшитиду;
24 У маңса маңған йоли пақирайду;
Адәм *бужғунларни көрүп* чоңқур деңизни аппақ чачлиқ бовай дәп ойлап қалиду.
25 Йәр йүзидә униң тәңдиши йоқтур,
У һеч қорқмас яритилған.
26 У бүйүкләрниң һәр қандиқиға *җүръәт билән* нәзәр селип, қорқмайду;
У барлиқ мәғрур һайванларниң падишасидур». □

42

Пәрвәрдигарға сирдаш дост болуш
1 Аюп Пәрвәрдигарға җавап берип мундақ деди: —
2 «Һәммә ишни қилалайдиғиниңни,
Һәр қандақ муддиаңни тосивалғили болмайдиғинини билдим!
3 «Несиһәтни тутуруқсиз сөзләр билән хираләштүргән ким?»
Бәрһәқ, мән өзүм чүшәнмигән ишларни дедим,
Мән әқлим йәтмәйдиған тилсимат ишларни ейттим.□ ■
4 Аңлап баққайсән, сөзләп берәй;
Мән Сәндин сорай, Сән мени хәвәрдар қилғайсән.
5 Мән қулиқим арқилиқ хәвириңни аңлиғанмән,

□ **41:17 «Униң толғинип шавқунлишидин алақзадә болуп кетиду»** — башқа бир нәччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. □ **41:21 «шашбәр»** — беши тикәндәк болған узун бир хил нәйзә. □ **41:22 «Униң асти қисми болса өткүр сапал парчилиридур»** — яки «Униң асти қисми болса, бәәйни қийиқ ташлардур». □ **41:26 «У барлиқ мәғрур һайванларниң падишасидур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У барлиқ мәғрур болғучиларниң падишасидур». Оқурмәнләрниң левиатандин алған савақлар тоғрилиқ «қошумчә сөз»дики сәһбитимизни көрүшини үмүт қилимиз. □ **42:3 ««Несиһәтни тутуруқсиз сөзләр билән хираләштүргән ким?» Бәрһәқ, мән өзүм чүшәнмигән ишларни дедим...»** — Аюп Худаниң (38:2) сориған соалиға җавап бәргинидә, Худаниң Өзигә әсли тәнбиһ бәргән сөзлирини қобул қилип хаталиқини иқрар қилип, җавап берип: — «Мән!» дегәндәк, өзигә бу җавапкарлиқни алиду. Бирақ жуқурида дегинимиздәк, униң үч дости һәм Елихуму охшашла «несиһәтни тутуруқсиз сөзләр билән хираләштүргән» еди, дәп қараймиз. ■ **42:3** Аюп 38:2; Зәб. 39:6; 130:1; 137:6; 138:6

Бирақ һазир көзүм Сени көриватиду.□
6 Шуниң үчүн мән өз-өзүмдин нәпрәтлинимән,
Шуниң билән топа-чаңлар вә күлләр арисида товва қилдим». □

Әслигә кәлтүрүлүш

7 Пәрвәрдигар Аюпқа бу сөзләрни қилғандин кейин шундақ болдики, Пәрвәрдигар Теманлиқ Елифазға мундақ деди: —

«Мениң ғәзивим саңа һәм икки достуңға қарап қозғалди; чүнки силәр Мениң тоғрамда Өз қулум Аюп тоғра сөзлигәндәк сөзлимидиңлар.□

8 Бирақ һазир өзүңлар үчүн йәттә топақ һәм йәттә қочқарни елип, қулум Аюпниң йениға берип, өз-өзүңлар үчүн көйдүрмә қурбанлиқ сунуңлар; қулум Аюп силәр үчүн дуа қилиду; чүнки Мән уни қобул қилимән; болмиса, Мән өз наданлиқлириңларни өзүңларға қайтуруп берәй; чүнки силәр Мениң тоғрамда қулум Аюп тоғра сөзлигәндәк тоғра сөзлимидиңлар».□

9 Шуниң билән Теманлиқ Елифаз, Шухалиқ Билдад вә Нааматлиқ Зофар үчәйлән берип Пәрвәрдигар уларға дегинидәк қилди; һәмдә Пәрвәрдигар Аюпниң дуасини қобул қилди.

10 Шуниң билән Аюп достлири үчүн дуа қиливиди, Пәрвәрдигар уни азап-қийинчилиқлиридин қайтуруп, әслигә кәлтүрди; Пәрвәрдигар Аюпқа бурунқидин икки һәссә көп бәрди. □

11 Шуниң билән униң барлиқ ака-ука, ача-сиңил вә униңға илгири дост-ағинә болғанларниң һәммиси униң йениға кәлди. Улар униң өйидә олтирип униң билән биллә тамақланди; униңға һесдашлиқ қилишип, Пәрвәрдигар униңға кәлтүргән барлиқ азап-оқубәтләр тоғрисида тәсәлли беришти; һәмдә һәр бир адәм униңға бир тәңгидин көмүш, бирдин алтун һалқа беришти. □

12 Пәрвәрдигар Аюпқа кейинки күнлиридә бурунқидин көпрәк бәхит-бәрикәт ата қилди; униң он төрт миң қойи, алтә миң төгиси, бир миң қошлуқ калиси, бир миң мада ешиги бар болди.

□ **42:5 «Аңлап баққайсән, сөзләп берәй; мән Сәндин сорай, Сән мени хәвәрдар қилғайсән»** — бәзи шәрһчиләр бу сөзләрни Худаниңки (38:3, 40:7), Аюп пәқәт уларни нәқил кәлтүрүп әслитиду, дәп қарайду. Лекин бизниңчә Аюп уларни өзиниң чин көңлидики гепи қилип ишлитиду. □ **42:6 «Топа-чаңлар вә күлләр арисида товва қилдим»** — қедимдә қаттиқ товва қилиш, пушайман қилиш, матәм тутушлар «топа-чаңлар вә күлләр арисида» олтириш арқилиқ билдүрүләтти. □ **42:7 «Мениң ғәзивим ... қозғалди; чүнки силәр Мениң тоғрамда Өз қулум Аюп тоғра сөзлигәндәк сөзлимидиңлар»** — Худаниң бу сөзи, болупму «Мениң қулум Аюп **Мениң** тоғрамда тоғра сөзлигән» дегини, бизгә ачқуч болуп, үч достниң вә Аюпниң баянлиридин тоғра вә натоғра йәрлирини пәриқ етиш үчүн һалқилиқ роль ойниғуси. □ **42:8 «Қулум Аюп силәр үчүн дуа қилиду»** — рошәнки, Худа Аюпқа ишиниду, көзи Аюпниң дости үчүн дуа қилишқа рази болидиғанлиғиға йетиду. □ **42:10 «Пәрвәрдигар уни азап-қийинчилиқлиридин қайтуруп, әслигә кәлтүрди»** — ибраний тилида: «Пәрвәрдигар Аюпни әсирлигидин әслигә кәлтүрди». □ **42:11 «һәр бир адәм униңға бир тәңгидин көмүш, бирдин алтун һалқа беришти»** — әшу вақитта бәлким тәңгә-тилладәк пул йоқ, пәқәт алтун-күмүч парчилири болуши мүмкин.

13 Униңдин йәнә йәттә оғул, үч қиз туғулди. □
14 У қизлириниң биринчисиниң исмини «Йемимаһ», иккинчисиниң исмини
«Кәзийә», үчинчисиниң исмини «Кәрән-хапуқ» дәп қойди. □
15 Пүткүл зиминда Аюпниң қизлиридәк шунчә гөзәл қизларни тапқили
болмайтти; атиси уларни ака-укилири билән охшаш мирасхор қилди.□
16 Бу ишлардин кейин Аюп бир йүз қириқ жил яшап, өз оғуллирини, оғуллириниң
оғуллирини, һәтта төртинчи әвлатқичә, йәни әврилириниму көргән.
17 Шуниң билән Аюп яшинип, күнлиридин қанаәт тепип аләмдин өтти.

□ **42:13 «Униңдин йәнә йәттә оғул, үч қиз туғулди»** — Пәрвәрдигар Аюпқа «тирилиш» тоғрилиқ беваситә һеч қандақ гәп қилмиди. Бирақ тексттә (10-айәт) мундақ дейилиду: — «Пәрвәрдигар униңға бурунқидин икки һәссә көп бәрди». Һайванларниң сани болса икки һәссә дәрижидә көпәйтилди. Мәсилән, әслидә униң йәттә миң қойи бар еди; һазир униң он төрт миң қойи бар болди, қатарлиқлар. Бирақ әслидә униң «он балиси, йәни йәттә оғли, үч қизи» бар еди; һазир болса униң он төрт оғли, алтә қизи бар болуш керәкқу? Әмәлийәттә у қиямәт күнидә қайтидин әслидики йәттә оғли, үч қизи билән җәм болиду. Шу чағда у һәқиқәтән он балилиқла әмәс, бәлки жигирмә балилиқ болиду. Аюп йеңи балилириниң онинчиси билән тохтап қелиши билән, бәлким бу «икки һәссә» дегән иш кәлгүсидә чоқум бир тирилишни көрситиду, мән әслидики он сөйүмлүк баламдин пәқәт вақитлиқ айрилдим, дәп ойлашқа башлиған болса керәк. Шуңа бизниңчә тирилиш тоғрилиқ бу ишлардин бешарәт алди. Демәк, «Пәрвәрдигар униңға бурунқидин икки һәссә көп бәрди» — қиямәт күни Аюп уларниң тирилдүрүлүши биләнла йәнила хошаллиқ билән улар билән җәм болуп, он төрт оғли, алтә қизи билән дидарлишип, «йеңи асман, йеңи зимин»да биллә олтирип ғизалиниду. □ **42:14 «Йемимаһ»** — «пахтәк» дегән мәнидә. «Кәзийә» — «дарчин» (хушпурақлиқ бир хил әтир) дегән мәнидә. «Кәрән-хапуқ» — «сүрмә мүңгүз» (сүрмигә толған бир мүңгүз) дегән мәнидә. □ **42:15 «атиси уларни ака-укилири билән охшаш мирасхор қилди»** — бәлким йеңи аилиси үчүн миннәтдарлиғини билдүрүш, яки униң һазирқи байлиқлириниң моллуғини билдүрүш үчүн шундақ қилған.

Зәбур

1

Биринчи Бөлүм •••• 1-күй •••• Итаәтмән адәмниң бәхити

1 Рәзилләрниң гепи бойичә маңмайдиған,
Гунакарларниң йолида турмайдиған,
Мәсқирә қилғучиниң орнида олтармайдиған адәм бәхит тапур!■
2 Униң хурсәнлиги пәқәт Пәрвәрдигарниң тәврат-қанунидилидур;
У Пәрвәрдигарниң қанунини кечә-күндүз сеғинип ойлайду.■
3 У худди ериқ бойиға тикилгән,
Өз пәслидә мевисини беридиған,
Йопурмақлири солашмайдиған дәрәқтәктур;
У немила қилса ронақ тапиду.□ ■
4 Рәзил адәмләр болса ундақ болмас;
Улар худди шамал учуриватқан тозандәктур.■
5 Шуниң үчүн рәзилләр сорақ күнидә тик туралмайду,
Гунакарлар һәққанийларниң жамаитидә һеч бешини көтирип туралмайду.
6 Чүнки Пәрвәрдигар һәққанийларниң йолини көңлигә пүккән;
Рәзилләрниң йоли болса йоқилиду.

2

2-күй •••• Худаниң Мәсиһи барлиқ әлләрни идарә қилиду

1 Әлләр немишкә чуқан салиду?
Немә үчүн хәлиқләр бекардин-бекар сүйқәст ойлайду?□ ■
2 Дуниядики падишалар сәпкә тизилип,
Әмәлдарлар қара нийәт әйлишип,
Пәрвәрдигар вә Униң Мәсиһи билән қаршилишип: — □
3 «Уларниң чәклимилирини чөрүветәйли,
Уларниң асарәтлирини бузуп ташлайли!» — дейишиду.□
4 Асманда олтарғучи күлиду,
Рәб уларни мазақ қилиду;
5 Һәм аччиғида уларға сөзләп,
Қәһри билән уларни вәһимигә селип: —
6 «Өзүм болсам Зионда, йәни муқәддәс теғимда,

■ **1:1** Зәб. 25:4-5; Пәнд. 1:10, 15; 4:14, 15; 1Кор. 15:33; Әф. 5:11 ■ **1:2** Қан. 6:6-9; 17:19; Йә. 1:8; Зәб. 111:1; 118:1 □ **1:3 «У немила қилса ронақ тапиду»** — бу йәрдики «у», Худаниң йолида маңидиған адәмләрни көрситиду. ■ **1:3** Йәр. 17:8 ■ **1:4** Аюп 21:18; Зәб. 34:5; Йәш. 17:13; 29:5; Һош. 13:3 □ **2:1 «Әлләр немишкә чуқан салиду?»** — Зәбурдики күйләрдә, «әлләр» яки «ят әлләр» болса, Исраил хәлқидин башқа һәр бир хәлиқ-милләтни көрситиду. ■ **2:1** Рос. 4:25 □ **2:2 «Пәрвәрдигар вә Униң Мәсиһи»** — «Мәсиһ» мошу йәрдә, кона бир өрп-адәткә қаритилған. Тәвраттики бәлгүлимидә, йеңи падиша тиклиниш мурасимида бешиға пурақлиқ зәйтун мейи қуюлатти. Бу «мәсиһ қилиш» («мәсиһләш») дәп аталған. «Йәшая» китап, 61-бапта «мәсиһ қилиш» дегән сөз болса, келидиған Қутқузғучиниң вужудиға май әмәс, бәлки Муқәддәс Роһ қуюлидиғанлиғини көрситиду. Мошу айәттиму охшашла, «Мәсиһ» Муқәддәс Роһ билән «мәсиһ қилинған адәм»ни көрситиду. □ **2:3 «Уларниң чәклимилирини чөрүветәйли, Уларниң асарәтлирини бузуп ташлайли!»** — «Улар» «Худа вә Униң Мәсиһи»ни көрситиду.

Өзүм мәсиһ қилған падишани тиклидим».□

Худа тайинлиған Мәсиһ-Падиша сөз қилиду

7 «Мән *әрштики* пәрманни жакалаймәнки,
Пәрвәрдигар маңа: —
«Сән Мениң оғлум;
Өзүм сени бүгүнки күндә туғулдурдум;■
8 Мәндин сора, Мән саңа мирас болушқа әлләрни,
Тәәллуғуң болушқа йәр йүзини чәт-чәтлиригичә беримән;■
9 Сән төмүр таяқ билән уларни битчит қиливетисән;
Сапал чинини кукум-талқан қилғандәк, сән уларни парә-парә қиливетисән» — деди».□ ■
10 Әнди, һәй падишалар, әқилдар болуңлар!
Жаһандики соракчилар савақ елиңлар;
11 Пәрвәрдигардин қорқуш билән униң хизмитидә болуңлар;
Титрәк ичидә хошаллиниңлар!□
12 Оғулниң ғәзивиниң қозғалмаслиғи үчүн,
Уни сөйүңлар;
Чүнки униң ғәзиви сәлла қайниса,
Йолуңлардила һалак болисиләр;
Униңға таянғанлар нәқәдәр бәхитликтур!□ ■

3

3-күй •••• Сәһәрдики дуа

1-2 Давут өз оғли Абшаломдин қечип жүргән күнләрдә язған күй: —

И Пәрвәрдигар, мени қиставатқанлар нәқәдәр көпийип кәткән,
Мән билән қаршилишиватқанлар немидегән көп!□ ■
3 Нурғунлар мән тоғрилиқ: —
«Худадин униңға һеч нижат йоқтур!» дейишиватиду.
Селаһ!□
4 Бирақ Сән, и Пәрвәрдигар, әтрапимдики қалқандурсән;

□ **2:6 «Зион.., йәни муқәддәс теғим..»** — «Зион теғи» Йерусалим вә муқәддәс ибадәтхана бу тағ үстигә қурулған. «Зион» (яки «Сион») әслидә «көрүнәрлик» дегән мәнидә. У Худаниң Өз хәлқигә һимайә болғанлиғиға символ қилиниду. **«Өзүм мәсиһ қилған падишани тиклидим»** — жуқуридики 2-айәттики, «Мәсиһ» тоғрисидики изаһатни көрүң. ■ **2:7** Рос. 13:33; Ибр. 1:5; 5:5 ■ **2:8** Зәб. 21:28; 71:8 □ **2:9 «Сән төмүр таяқ билән уларни битчит қиливетисән»** — яки: «Сән төмүр таяқ билән уларни башқурисән». ■ **2:9** Вәһ. 2:27; 19:15 □ **2:11 «Титрәк ичидә хошаллиниңлар!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «титрәк ичидә яшаңлар!». □ **2:12 «Уни (Оғулни) сөйүңлар»** — буниң мәнаси бәлким «Худаниң оғли билән әплишивелиңлар». **«Чүнки униң ғәзиви сәлла қайниса...»** — йәнә бир хил тәрҗимиси «Чүнки униң ғәзиви тезла қозғилиду...». ■ **2:12** Зәб. 33:9; Пәнд. 16:20; Йәш. 30:18; Йәр. 17:7; Рим. 9:33; 10:11; 1Пет. 2:6 □ **3:1-2 «Давут өз оғли Абшаломдин қечип жүргән күнләрдә...»** — мошу вақиә, «2Сам.» 15-18-бапта хатириләнгән. ■ **3:1-2** 2Сам. 15,16,17,18 □ **3:3 «Худадин униңға һеч нижат йоқтур!»** — демисәкму, «нижат» «(Худадин кәлгән) қутқузуш» дегәнни билдүриду. **«Селаһ»** — мошу сөз бәлким күй чалған вақтида музикидики бир «пауза»ни көрситиши мүмкин; шуниң билән униң: — «Тохта, ойлан!» дегән имаси болуши мүмкин.

Шан-шәривим һәм бешимни йөлигүчидурсән!□
5 Авазим билән мән Пәрвәрдигарға нида қилимән,
У муқәддәс теғидин иҗабәт бериду.
Селаһ.
6 Мән болсам яттим, ухлидим;
Ойғандим, чүнки Пәрвәрдигар маңа яр-йөләк болиду.■
7 Мени қоршап сәп түзгән түмәнлигән адәмләр болсиму,
Мән улардин қорқмаймән!■
8 И Пәрвәрдигар, орнуңдин тур!
Мени қутқуз, и Худайим!
Мениң барлиқ дүшмәнлиримниң тәстикигә салғайсән;
Рәзилләрниң чишлирини чеқивәткәйсән!
9 Ниҗатлиқ болса Пәрвәрдигардиндур;
Бәрикитиң Өз хәлқиңдә болсун!
Селаһ!■

4

4-күй •••• Кечидики дуа

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән оқулсун дәп, Давут язған күй. —

Мән нида қилғинимда, маңа җавап бәргәйсән,
И маңа һәққанийлиғим ата қилғучи Худа!
Бесим астида қалғанда Сән мени кәңричиликкә чиқардиң;
Маңа меһри-шәпқәт көрситип, дуайимни аңла!□
3 И инсан балилири, силәр мениң шан-шәривимни қачанғичә аһанәткә қалдурисиләр?
Қачанғичә беһудиликни сөйүп,
Ялғанни издәп жүрисиләр?
Селаһ.□
4 Бирақ шуни билип қоюңларки,
Пәрвәрдигар ихласмәнләрни Өзигә хас қилған;
Мән Униңға нида қилғинимда, Пәрвәрдигар аңлайду.
5 Аччиғиңларға берилип, гуна қилмаңлар;
Өз орнуңларда йетип, қәлбиңларда чоңқур ойлинип,
Сүкүт қилиңлар.
Селаһ.■
6 Һәққанийлиқ билән қурбанлиқларни қилиңлар,

□ **3:4 «Шан-шәривим һәм бешимни йөлигүчидурсән!»** — «мениң шан-шәривим» дегән ибарә икки бислиқ сөз болуп, бәлким: (1) Давутниң мәдһийисиниң темиси Худа Өзидур; (2) Худаниң Давутниң өз Худаси болғанлиғи, бу наһайити пәхирлик, шәрәплик иштур, дегән икки мәнини билдүрүши мүмкин. ■ **3:6** Зәб. 4:9 ■ **3:7** Зәб. 26:3 ■ **3:9** Пәнд. 21:31; Йәш. 43:11; Йәр. 3:23; Һош. 13:4; Вәһ. 7:10; 19:1 □ **4:1-2 «Нәғмичиләрниң беши»** — яки «Баш сазчи». Давут ибадәтханида өзиниң һәм башқиларниң күйлирини оқуш үчүн мәхсус хорчилар һәм сазчиларни орунлаштурған. Мошу йәрдики «баш сазчи» шүбһисизки шуларни башқуридиған адәмни көрситиду. Давут баш сазчиниң мошу күйни өз музикиси билән ибадәтханида оқушини орунлаштуран болса керәк. **«И маңа һәққанийлиқ ата қилғучи Худа!»** — ибраний тилида: «И һәққанийлиғимниң Худаси!». Башқа бир хил тәрҗимиси: «И мән үчүн адаләтни сориғучи Худа!» □ **4:3 «Қачанғичә беһудиликни сөйүп, ялғанни издәп жүрисиләр?»** — бу айәт бәлким «ялған илаһ»лар, йәни бутлар тоғрилиқ ейтилған. Сөзлигүчиниң «мениң шан-шәривим» дегини болса, Худадур. Мошу адәмләр уни сөйүп, уни издәшниң орнидаБутларни издәйду. ■ **4:5** Әф. 4:26

Вә Пәрвәрдигарға тайиниңлар.■
7 Көп хәлиқ: — «Ким бизгә яхшилиқ көрситәлисун?» — дәп соримақта;
Жамалиңниң нури үстимизгә чүшсун, и Пәрвәрдигар!
8 Ашлиқ вә йеңи шараплири молчилиқ болғанларниң хошаллиғидинму,
Мениң қәлбимни бәкрәк хошаллиққа толдурдуң.
9 Мән ятай, һәм хатирҗәмликтә ухливалай;
Чүнки мени бехәтәрликтә яшатқучи пәқәтла Сән, и Пәрвәрдигар!■

5

5-күй •••• Сәһәрдики үмүт

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, нәйләр билән оқулсун дәп, Давут язған
күй: —

Мениң сөзлиримгә қулақ салғайсән, и Пәрвәрдигар,
Мениң аһлиримға көңүл бөлгәйсән.
3 Көтәргән пәрядлиримни аңла, мениң Падишасим, мениң Худайим,
Чүнки саңила дуа қилимән.
4 И Пәрвәрдигар, сәһәрдә Сән авазимни аңлайсән;
Мән сәһәрдә өзүмни Саңа қаритимән,
Жуқириға көз тикимән.□
5 Чүнки Сән рәзилликтин һозур алғучи илаһ әмәсдурсән;
Яманлиқ һәргиз Сән билән биллә турмайду.
6 Почи-тәкәббурлар көзүң алдида туралмайду;
Қәбиһлик қилғучиларниң һәммиси Саңа жиркиничлиқтур.
7 Ялған сөзлигүчиләрниң һәммисини һалак қилисән;
Пәрвәрдигар қанхор, алдамчи кишиләргә нәпрәт қилур.
8 Бирақ мән болсам, меһри-шәпқитиңниң кәңричилигидин өйүңгә киримән;
Саңа болған әймиништин муқәддәс ибадәтханаңға қарап сәҗдә қилимән;
9 Мени өч көргәнләр түпәйлидин Өз һәққанийлиғиң билән мени йетәклигәйсән,
и Пәрвәрдигар;
Йолуңни алдимда түз қилғин.
10 Чүнки уларниң ағзида һеч қандақ сәмимийлик йоқтур;
Уларниң ички дунияси болса пасиқлиқтур,
Уларниң галлири ечилған қәбирдәк сесиқтур,
Улар тили билән хушамәт қиливатиду.■
11 Уларниң гунайини бекиткәйсән, и Худа;
Улар өз планлири билән өзлири моллақ атсун;
Уларни өзлириниң нурғунлиған итаәтсизликлири билән һайдап чиқарғайсән;
Чүнки улар Саңа асийлиқ қилди.■
12 Шундақ қилғанда Саңа таянғанларниң һәммиси шатлиниду;
Улар мәңгү шатлиқ билән тәнтәнә қилиду;
Сән уларни қоғдайсән;
Сениң намиңни сөйгәнләр сениңдин яйрайду.
13 Чүнки Сән, и Пәрвәрдигар, һәққаний адәмгә бәхит ата қилисән;

■ **4:6** Қан. 33:19; Зәб. 50:18-21 ■ **4:9** Лав. 26:5; Қан. 12:10; 33:28; Зәб. 3:7 □ **5:4 «И Пәрвәрдигар, сәһәрдә Сән авазимни аңлайсән;...»** — «сәһәрдә» дегән сөзгә қарап бәзи алимлар 3-, 4- һәм 5-күйләр, Давутниң Абшаломдин қечиш җәрянидики үч күн ичидики дуалири, дәп қарайду (3-күйдә «кәч» һәм «сәһәр» бар, 4-дә болса «кәч», 5-дә «сәһәр» бар). ■ **5:10** Зәб. 11:1-3; 35:1-4; 51:4; 61:5; Рим. 3:13 ■ **5:11** Зәб. 7:15-16; 9:16-17; 34:7-8; 58:13

Уни шапаитиң билән қалқан кәби орайсән.

6

6-күй •••• Қайғу ичидики дуа

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар һәм сәккиз тарлиқ арфа
билән оқулсун дәп, Давут язған күй: —
Пәрвәрдигар, ғәзивиң тутқанда мени әйиплимә;
Қәһриң кәлгәндә мени әдәплимә.□
3 Маңа шапаәт қилғин, и Пәрвәрдигар, чүнки мән зәиплишип кәттим;
И Пәрвәрдигар, мени сақайтқин, чүнки мениң устиханлирим вәһимигә чүшти.■
4 Мениң җеним дәһшәтлик дәккә-дүккигә чүшти;
И Пәрвәрдигар, қачанғичә шундақ болиду?
5 Йенимға қайт, и Пәрвәрдигар, җенимни азат қилғайсән,
Өзгәрмәс муһәббитиң үчүн мени қутқузғин.
6 Чүнки өлүмдә болса Саңа сеғинишлар йоқ;
Тәһтисарада ким Саңа тәшәккүрләрни ейтсун?□
7 Мениң уһ тартишлиримдин мағдурум қалмиди;
Түн бойи орун-көрпәмни көлчәк қилимән;
Яшлирим билән каривитимни чөктүримән.
8 Дәрдләрдин көзүм хирәлишип кәтти;
Барлиқ күшәндилирим түпәйлидин көзүм кардин чиқиватиду.
9 И қәбиһлик қилғучилар, һәммиңлар мәндин нери болуңлар;
Чүнки Пәрвәрдигар жиға авазимни аңлиди.■
10 Пәрвәрдигар тилавитимни аңлиди;
Пәрвәрдигар дуайимни иҗабәт қилиду;
11 Дүшмәнлиримниң һәммиси йәргә қарап қалиду, улар зор паракәндичиликкә
дучар болиду;
Туюқсиз кәйнигә йенип хиҗаләттә қалиду.

7

7-күй •••• Худа Өз һәққанийлиғини көрсәткәй!

1-3 Давутниң «Шиггаон»и: — Куш исимлиқ бир Биняминлиқниң сөзлири
тоғрилиқ ейтқан күйи: —

И Пәрвәрдигар, мениң Худайим, мән Саңа таяндим;
Улардин бири ширдәк мени титма-титма қиливәтмисун,
Қутқузғучи йоқлуғидин пайдилинип мени езивәтмисун,
Мени барлиқ қоғлиғучилардин қутқузғин,
Улардин халас қилғин;□
4 И Пәрвәрдигар Худайим, әгәр қолумда қәбиһлик қилған болсам,
Әгәр шундақ қилған болсам: —

□ **6:1-2 «сәккиз тарлиқ арфа»** — башқа бир тәрҗимиси «сәккиз әнлик күй». ■ **6:3** Зәб. 37:4
□ **6:6 «Тәһтисарада ким саңа тәшәккүрләрни ейтсун?»** — «тәһтисара» өлгүчиләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған җай (ибраний тилида «шеол» дейилиду). ■ **6:9** Мат. 7:23; 25:41; Луқа 13:27
□ **7:1-3 «Давутниң «Шиггаон»и»** — «Шиггаон» бәлким «долқунлуқ», «отлуқ», «ашиқлиқ билән» дегән мәнидә болуп, бу сөз күйиниң ейтилидиған аһаңини билдүриду. **«Куш исимлиқ бир Биняминлиқниң сөзлири»** — «Куш» дегән киши тоғрилиқ башқа хәвиримиз йоқ. Һеч болмиғанда у Давутқа зиянкәшлик қилмақчи болған.

5 Әгәр мән билән енақ өткүчигә яманлиқ қайтурған болсам,
— (Әксичә мән билән бекардин-бекар дүшмәнләшкәнниму қутқуздум) —□
6 — Ундақта, дүшмән мени қоғлап тутувалсун,
У җенимни чәйләп йәр билән йәксан қилсун,
Шөһритимни тупраққа көмсун!
7 И Пәрвәрдигар, ғәзивиң билән орнуңдин турғин,
Мени әзгәнләрниң қәһригә тақабил турушқа қәддиңни руслиғин,
Вә мениң үчүн ойғанғин;
Сән сот вә һөкүмни бекиткән едиңғу!
8 Хәлиқләрдин болған җамаәт әтирапиңға олишиду;
Сән улар үчүн пәләктики орнуңға қайтип барғайсән.□
9 Пәрвәрдигар хәлиқләрниң үстидин һөкүм чиқириду;
И Пәрвәрдигар, өз һәққанийлиғим бойичә,
Вә өзүмдә болған дурруслиғим бойичә,
Маңа һөкүм чиқарғайсән.
10 Аһ, рәзилләрниң яманлиғи ахирлашсун!
Һәққаний адәмни чиң турғузғайсән;
И, адәм қәлблирини һәм ичлирини синиғучи һәққаний Худа! □ ■
11 Мениң қалқиним болса,
Дурус нийәтликләрни қутқузғучи Худадидур;
12 Худа адил сотчидур,
У күн бойи гунадин рәнҗийдиған Илаһтур;
13 Бириси *яман* йолидин янмиса,
У қиличини биләйду,
Я оқини тартип бәтләп қойиду.
14 Шундақ адәмләр үчүн У өлүм қураллирини тәйярлиди;
У оқлирини көйдүргүчи оқ қилди.
15 Мана, мошундақ кишиләр толғақта қәбиһлик туғмақчи,
Униң бойида қалғини яманлиқтур;
Униң туққини болса сахтилиқтур.■
16 У бир орини колап, уни чоңқур қилди;
У өзи колиған ориға жиқилип чүшти.■
17 Өзиниң яманлиғи бешиға қайтип келиду,
Өз зораванлиғи болса өз үстигә қайтип чүшиду.
18 Мән Пәрвәрдигарни һәққанийлиғи билән мәдһийәләймән,
Һәммидин жуқури турғучи Пәрвәрдигарниң намини яңритип, күй қилип ейтимән.

8

8-күй •••• Худаниң инсан балисиға болған улуқ плани

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Гиттиф»та орунлансун дәп, Давут язған күй: —

□ **7:5 «... (Әксичә мән билән бекардин-бекар дүшмәнләшкәнниму қутқуздум) —...»** — «башқа бир хил тәрҗимиси: «...Яки маңа азар қилғучини бекардин-бекар булиған болсам, ...». □ **7:8 «Сән улар үчүн пәләктики орнуңға қайтип барғайсән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Уларниң үстидин һөкүм сүргин». □ **7:10 «адәм қәлблирини һәм ичлирини синиғучи»** — «ичлири» дегән сөз ибраний тилида «бөрәклири» дейилиду. ■ **7:10** 1Тар. 28:9; Йәр. 11:20; 17:10; 20:12; Вәһ. 2:23 ■ **7:15** Аюп 15:35; Йәш. 59:4 ■ **7:16** Аюп 4:8; Зәб. 9:16; 9:23; 34:7-8; 93:13; 118:85; Пәнд. 5:22; 26:27; Топ. 10:8

И, Өз һәйвәңни асманлардинму жуқури тиклигән Пәрвәрдигар Рәббимиз,
Пүткүл йәр йүзидә намиң шунчә шәрәпликтур!□
3 Өз рәқиплириң түпәйлидин,
Дүшмән вә қисасчиларниң ағзини етишкә,
Бовақлар вә әмгүчиләрниң ағзидин күч тиклидиңсән.■
4 Мән бармақлириңниң ясиғини болған асманлириңға,
Сән мәзмут бекиткән ай-юлтузларға қариғинимда,
5 Сән инсанни сеғинидикәнсән,
Әнди адәм дегән немә еди?
Сән униң йениға келип йоқлайдикәнсән,
Инсан балиси қанчилик немә еди?■
6 Чүнки Сән униң орнини пәриштиләрниңкидин азғинә төвән бекиттиңсән,
Сән униңға шан-шәрәп вә шөһрәтләрни таж қилип бәрдиң.□
7 Уни қолуңниң ясиғанлирини идарә қилишқа тиклидиң;
Сән барлиқ нәрсиләрни униң пути астиға қойғансән,■
8 Жүмлидин барлиқ қой-калилар,
Даладики барлиқ жаниварлар,
9 Асмандики учар-қанатлар,
Деңиздики белиқлар,
Деңизларниң йоллиридин өткүчиләрниң барлиғини пути астиға қойдуң.
10 И Пәрвәрдигар Рәббимиз, пүткүл йәр йүзидә намиң немидегән шәрәплик-һә!

9

9-күй •••• Худа Өз шәриви һәм адалитини көрсәткәй!

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Мут-Лаббән» дегән аһаңда оқулсун дәп,
Давут язған күй: —

Мән Сән Пәрвәрдигарни пүтүн қәлбим билән мәдһийәләймән;
Мән Сениң қилған барлиқ карамәтлириңни баян қилай;□
3 Мән Сәндин хошал болуп шатлинимән;
Сениң намиңни нахша қилип ейтимән, и Һәммидин Алий!
4 Мениң дүшмәнлиримниң кәйнигә йенишлири болса,
Дәл уларниң сениң дидариң алдида жиқилип, йоқилишидин ибарәт болиду.
5 Чүнки Сән мениң һәққим һәм дәвайимни соридиң;
Сән тәхткә олтирип, һәққанийларчә сотлидиң.
6 Сән әлләргә тәнбиһ берип, рәзилләрни һалак қилдиң;
Сән уларниң намини мәңгүгә өчүрүвәткәнсән.
7 И дүшминим! Һалакәтлириң мәңгүлүк болди!
Сән шәһәрлирини жулуп ташливәттиң,
Һәтта уларниң намлириму йоқап кәтти;
8 Бирақ Пәрвәрдигар мәңгүгә олтирип *һөкүм сүриду*;
У Өз тәхтини сот қилишқа тәйярлап бекиткән;
9 Аләмни һәққанийлиқ билән сот қилғучи Удур;

□ **8:1-2 ««Гиттиф»та орунлансун дәп...»** — «Гиттиф» алимларниң пәрзичә «Гат» шәһиридин чиққан бир хил саз. ■ **8:3** Мат. 21:16 ■ **8:5** Аюп 7:17; Зәб. 143:3; Ибр. 2:6 □ **8:6 «Сән униң орнини пәриштиләрниңкидин азғинә төвән бекиттиңсән...»** — башқа икки хил тәрҗимиси бар: (1) «Сән униң орнини Худаниңкидин азғинә төвән бекиткәнсән»; (2) «Сән униң орнини пәриштиләрниңкидин бир мәзгилликлә төвән қилғансән». ■ **8:7** 1Кор. 15:27 □ **9:1-2 ««Мут-Лаббән» дегән аһаңда оқулсун дәп»** — «Мут-Лаббән» бәлким «оғулниң өлүми» дегән мәнидә.

Хәлиқләрниң үстидин У адиллиқ билән һөкүм чиқириду;■
10 Һәм У Пәрвәрдигар езилгүчиләргә егиз панаһ,
Шундақла азаплиқ күнләрдә егиз панаһдур.■
11 Намиңни билгәнләр болса Саңа тайиниду;
Чүнки Сән, и Пәрвәрдигар, Өзүңни издигәнләрни һәргиз ташлиған әмәссән.
12 Зионда турғучи Пәрвәрдигарға күйләрни яңритиңлар!
Униң қилғанлирини хәлиқләр арисида баян қилиңлар;
13 Чүнки *төкүлгән* қанниң соришни қилғучи удур,
У дәл шундақ кишиләрни әсләйду,
Хар қилинғанларниң налә-пәрядлирини У унтуған әмәс.
14 Маңа шәпқәт көрсәткин, и Пәрвәрдигар,
Мениң өчмәнләрдин көргән хорлуқлиримға нәзәр салғинки,
Мени өлүм дәрвазилири алдидин көтәргәйсән;
15 Шундақ қилғанда мән Зион қизиниң дәрвазилирида туруп,
Саңа тәәллуқ барлиқ мәдһийиләрни җакалаймән;
Мән ниҗатлиқ-қутқузушуңда шатлинимән.□
16 Әлләр болса өзлири колиған ориға өзлири чүшүп кәтти,
Өзлири йошуруп қойған торға пути қапсилип қалди.■
17 Пәрвәрдигар чиқарған һөкүми билән тонулар;
Рәзил адәмләр өз қолида ясиғини билән илинип қалди.
Хиггаон — Селаһ.□
18 Рәзилләр,
Йәни Худани унтуған барлиқ әлләр,
Яндурулуп, тәһтисараға ташлиниду.□
19 Чүнки намратлар мәңгүгә әстин чиқирилмайду;
Мөминләрниң үмүти мәңгү өчмәй, туриверидү.
20 И Пәрвәрдигар, орнуңдин турғин;
Адәм балилириниң ғәлибә қилишиға йол қоймиғин;
Һозуруң алдида барлиқ әлләр сотлансун.
21 Уларни дәккә-дүккигә чүшүр, и Пәрвәрдигар;
Әлләр өзлирини биз пәқәт адәм балилири халас, дәп билсун!
Селаһ!

9-күй давами — ибраний тилида 10-күй һесаплиғанда •••• 22-айәттики изаһатни көрүң

22 Немишкә, и Пәрвәрдигар, жирақта турисән?
Немишкә азаплиқ күнләрдә өзүңни йошурисән?□

■ **9:9** Зәб. 95:13; 97:9 ■ **9:10** Зәб. 36:39; 45:1-3; 90:1-2 □ **9:15 «...мән Зион қизиниң дәрвазилирида туруп,... »** — «Зион қизи» Йерусалимни көрситиду. ■ **9:16** Зәб. 7:17; Пәнд. 5:22 □ **9:17 «Хиггаон — Селаһ»** — «Хиггаон» бәлким «сеғинип ойлиниш» дегәнни билдүриду; шундақла йәнә бәлким: — «музика пәс авазлиқ болуши керәк» дегәнни билдүрүши мүмкин. □ **9:18 «...яндурулуп, тәһтисараға ташлиниду»** — «тәһтисара» тоғрилиқ 6-күй, 5-айәттики изаһатни, шундақла «Тәбирләр»ни көрүң. □ **9:22 «Немишкә, и Пәрвәрдигар, жирақта турисән? Немишкә азаплиқ күнләрдә өзүңни йошурисән?»** — мошу йәрдә ибраний тил бойичә 10-күй башлиниду; лекин 9-күй 1-21 билән 9:22-38 сирлиқ алақиси бар; 9-күй һәм 10-күйдики айәтләр ибраний тилида алаһидә шәкилгә егә. Ибраний йезиғида 22 һәрип бар. Бу икки күйдики тақ айәтләрниң һәр бири ибраний елипбә тәртивигә асасән йеңи һәрип билән башлиниду (мәсилән, уйғур тили болса, а-, ә-, б- қатарлиқ һәрипләр билән башланғанға охшаш). 9-күй һәм 10-күйни бир-биригә бағлиғанда, толуқ «елипбәлик нусха» пәйда болиду. Кейин мошундақ күйни «елипбә тәртивилик» күй дәп атаймиз.

23 Рәзил адәмләр тәкәббурлуғи билән аҗиз мөминләрни тап бастуруп қоғлап җүриду;
Улар өзлири тапқан һейлиләр билән илинип, баблиниду.□ ■
24 Чүнки рәзилләр өз арзу-һәвәслири билән махтиниду;
Ач көзләр үчүн бәхит тиләйду;
Пәрвәрдигарни болса көзигә илмайду.□
25 Улар чирайидин һакавурлуқ яғдуруп,
Худани издимәйду;
Улар барлиқ хияллирида: «Һеч бир Худа йоқтур!» дәйду.■
26 Уларниң йоллири һемишә раван болиду;
Сениң һөкүмлириң уларниң нәзиридин жирақ вә үстүн туриду;
Уларниң рәқиплири болса, уларға қарап «түфи!» дәп мазақ қилиду.
27 *Рәзил адәм* көңлидә: «Мән һеч тәврәнмәй туриверимән!
Дәвирдин-дәвиргә һеч мушәққәткә учримаймән» — дәйду.
28 Униң ағзи қарғаш, алдамчилиқ һәм зулумға толған;
Тили астида әскилик вә қәбиһлик ятиду.■
29 У мәһәллиләрдә йошурунчә марап олтириду;
У пинһан җайларда гунасизларни өлтүрүветиду;
Көзлири йоқсулларни көзләйду;
30 У чатқаллиғида ятқан ширдәк йошурунчә пайлап ятиду;
У мөминләрни тутувелиш үчүн йошурунчә марап ятиду;
Мөминләрни тутувелип, уларни өз ториға чүшүриду.
31 *Йоқсуллар* езилиду, пүкүлиду;
Дәрдмәнләр униң явузлуқлири билән жиқилиду.□
32 У көңлидә: «Тәңри буни унтуп қалди,
У йүзини йепивелип, қаримайду;
Буни һәргиз көрмәйду» — дәйду.□ ■
33 Орнуңдин турғин, и Пәрвәрдигар;
И Тәңрим, қолуңни көтәргин;
Езилгән мөминләрни унтума!
34 Рәзил адәм немишкә *Сән* Худани көзигә илмайду?
У көңлидә: «*Худа* буни сүрүштүрмәйду!» — дәйду.
35 Сән буни көргәнсән;
Сән Өз қолуң билән яманлиқ һәм зулумни өзлиригә қайтуруш үчүн,
Өзүң буларни көзләп җүрисән;
Дәрдмәнләр өзлирини Саңа аманәт қилиду;
Чүнки Сән житим-йесирләргә яр-йөләк болуп кәлгәнсән;
36 Рәзил, яман адәмниң билигини сундурувәткәйсән;
Униң рәзиллигини бирмубир сүрүштүрүп, үзүл-кесил йоқатқайсән.
37 Пәрвәрдигар әбәдил-әбәткичә падишадур;

□ **9:23 «Улар өзлири тапқан һейлиләр билән илинип, баблиниду»** — яки «Аҗизлар уларниң һейлилири билән илинип қалиду». ■ **9:23** Зәб. 7:17; 9:16-17; Пәнд. 5:22 □ **9:24 «Ач көзләр үчүн бәхит тиләйду; Пәрвәрдигарни болса көзигә илмайду»** — яки «Ач көзләр адәмни тиллап, Пәрвәрдигарни чәткә қақиду». ■ **9:25** Зәб. 13:1-3; 52:1-4 ■ **9:28** Рим. 3:14 □ **9:31 «Дәрдмәнләр униң явузлуқлири билән жиқилиду»** — «явузлуқлири» бәлким көчмә мәнидә болуп, ширниң күчлүк путлирини яки чишлирини вә яки овчиларниң торлирини (9-айәт) көрситиши мүмкин. □ **9:32 «У йүзини йепивелип, қаримайду»** — яки «У йүзини йепип қаримайду» яки «У йүзини йошуруп қаримайду» ■ **9:32** Зәб. 63:6; 72:11; 93:7

Имансиз әлләр болса *Пәрвәрдигарниң* зиминидин йоқилар.□ ■
38 Пәрвәрдигар, Сән аҗиз мөминләрниң арманлирини аңлайсән;
Уларниң дилини тоқ қилисән;
Житим-йесирлар вә езилгүчиләр үчүн адаләтни яқлап,
Йәр йүзидики инсанларниң *аҗиз-мөминләргә* қайтидин вәһимә салғучи болмаслиғи үчүн,
Қулиқиңни диң тутисән.

10

10-күй •••• «Қени, қачмамсән?»

1 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

Пәрвәрдигарни башпанаһим қилдим;
Әнди силәр қандақму маңа: «Қуштәк өз теғиңға учуп қач!
2 Чүнки мана, рәзилләр каманни тартип,
Қараңғулуқтин көңли дурусларға қаритип атмақчи болуп,
Улар оқни киричқа селип қойди;
3 «Һуллар һалак қилинса,
Әнди һәққанийлар немиму қилар?»» — дәватисиләр?□
4 Пәрвәрдигар Өзиниң муқәддәс ибадәтханисидидур,
Пәрвәрдигарниң тәхти асманлардидур;
У нәзәр салиду,
Униң сәзгүр көзлири инсан балилирини күзитип, синайду.□
5 Пәрвәрдигар һәққаний адәмни синайду;
Рәзилләргә вә зораванлиққа хуштарларға у ич-ичидин нәпрәтлиниду.
6 У рәзилләргә қапқанлар, от вә гуңгутни яғдуриду;
Пижғирим қизиқ шамал уларниң қәдәһидики несивиси болиду.□
7 Чүнки Пәрвәрдигар һәққанийдур;
Һәққанийлиқ Униң амриғидур;
Көңли дуруслар Униң дидарини көриду.

11

11-күй •••• Рәзил дуниядин сақлаш

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, шеминит билән оқулсун дәп, Давут язған күй: —

Қутқузғайсән, Пәрвәрдигар, чүнки ихласмән адәм түгәп кәтти;
Адәмләр арисидин садиқ мөминләр ғайип болди.□ ■

□ **9:37 «Имансиз әлләр болса Пәрвәрдигарниң зиминидин йоқилар»** — ибраний тилида «әлләр» мошу йәрдә Худаниң йолини рәт қилидиған ят әлләрни көрситиду. **«Пәрвәрдигарниң зимини»** — ибраний тилида «униң зимини». Худаниң бу зимини болса, Исраилға мирас қилған Канаан зимини (Пәләстин)дур. ■ **9:37** Зәб. 28:10; 92:1; 144:13; 145:10; Йәр. 10:10; Жиғ. 5:19; Дан. 3:33; 6:27; 1Тим. 1:17 □ **10:3 «Һуллар һалак қилинса,..»** — «Һуллар» җамаәтниң яки җәмийәтниң һуллирини көрситиду. □ **10:4 «Униң сәзгүр көзлири инсан балилирини күзитип, синайду»** — «Униң сәзгүр көзлири» ибраний тилида «униң көз қапақлири». □ **10:6 «Пижғирим қизиқ Шамал уларниң қәдәһидики несивиси болиду»** — «уларниң қәдәһидики несивиси» кинайилик, һәҗвий гәп. □ **11:1-2 «шеминит билән оқулсун дәп...»** — «шеминитш» бәлким, «сәккиз тарлиқ саз» яки «сәккиз нотилиқ күй» дегән мәнидә. ■ **11:1-2** Йәш. 57:1

3 Һәр бирси өз йеқинлириға ялған ейтиду;
Хушамәтчи ләвләрдә, аликөңүллүк билән сөзлишиду.
4 Пәрвәрдигар барлиқ хушамәтчи ләвләрни,
Һакавурларчә сөзләйдиған тилни кесиваткәй!
5 Улар: «Тилимиз билән ғәлибә қилимиз;
Ләвлиримиз болса өзимизниңкидур;
Ким бизгә Рәб болалисун?» — дәйду.
6 «Езилгүчи аҗизларни басқан зулум вәҗидин,
Мискинләрниң аһузарлири вәҗидин,
Һазирла орнумдин турай» — дәйду Пәрвәрдигар,
«Мән уларға, улар зариқип күткән азатлиқни йәткүзимән».□
7 Пәрвәрдигарниң сөзлири болса сап сөзләрдур;
Улар йәттә қетим саплаштурулған,
Сапал қазанда тавланған күмүчтәктур.■
8 Сән Пәрвәрдигар, уларни сақлайсән;
Сән *мөминләрни* мошу дәвирдин мәңгүгә қоғдайсән;□
9 *Чүнки* рәзил адәмләр һәрянда ғадийип жүрүшиду,
Пәскәшлик инсан балилири арисида алийҗанаблиқ дәп махталмақта!

12

12-күй •••• Қачанғичә, и Пәрвәрдигар?

1 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

И Пәрвәрдигар, қачанғичә?
Сән мени мәңгүгә унтумсән?
Қачанғичә дидариңни мәндин йошурисән?
2 Қачанғичә һәр күни қайғуруп, қәлбимдә?
Қачанғичә дүшминим мәндин шатлинип ғалип жүриду?
3 Маңа қара, маңа җавап бәргин, и Пәрвәрдигар Худайим!
Өлүм уйқиси мени бесип кәлгичә,
Көзүмни йоруткайсән,
4 Дүшминимниң: «Мән күчийип униң үстидин ғәлибә қилдим» демәслиги үчүн,
Рәқиплирим сәнтүрүлгәнлигимни көрүп шатланмаслиғи үчүн,
көзүмни йоруткайсән!
5 Дүшминимниң: «Мән күчийип униң үстидин ғәлибә қилдим» демәслиги үчүн,
Рәқиплирим сәнтүрүлгәнлигимни көрүп шатланмаслиғи үчүн,
көзүмни йоруткайсән!
6 Мән Пәрвәрдигарға нахша ейтимән;
Чүнки У маңа зор меһриванлиқни көрсәтти

13

13-күй •••• Қараңғу дуния

1 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

□ **11:6 «Мән уларға, улар зариқип күткән азатлиқни йәткүзимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Уларни «түфи!» дәп мазақ қилғучилардин азат қилимән» ■ **11:7** 2Сам. 22:31; Зәб. 17:31; 18:9; 118:140; Пәнд. 30:5 □ **11:8 «Сән Пәрвәрдигар, уларни сақлайсән»** — «улар» 5-айәттә тилға елинған «езилгәнләр» вә «мискинләр»ни көрситиду.

Ахмақ киши көңлидә: «Һеч бир Худа йоқ» — дәйду.
Улар чириклишип,
жиркиничлик қәбиһликни қилишти;
Уларниң ичидә меһриванлиқ қилғучи йоқтур;■
2 Пәрвәрдигар әрштә туруп, адәм балилирини күзитип:
«Бу инсанларниң арисида инсапни чүшинидиған бирәрси бармиду?
Худани издәйдиғанлар бармиду?
3 Һәммә адәм йолдин чиқти,
һәммә адәм чириклишип кәтти,
Меһриванлиқ қилғучи йоқ, һәтта бириму йоқтур.
4 Нанни йегәндәк Мениң хәлқимни жутувалған бу қәбиһлик қилғучилар һеч
немини билмәмду?» — дәйду.
Улар Пәрвәрдигарға һеч бир илтижа қилмайду.
5 Мана уларни ғайәт зор қорқунуч басти;
Чүнки Худа һәққанийларниң дәвридидур.
6 «Силәр езилгәнләрниң көңлигә пүккән үмүтини йоқ қилмақчи болисиләр;
Бирақ Пәрвәрдигар униң башпанаһидур!»□
7 Аһ, Исраилниң нижатлиғи Зиондин чиқип кәлгән болса еди!
Пәрвәрдигар Өз хәлқини асарәттин чиқирип,
Азатлиққа ериштүргән чағда,
Яқуп шатлиниду,
Исраил хошаллиниду!□

14

14-күй •••• Ким Худа алдида туралайду?

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигар, ким чедириңда туралайду?
Ким пак-муқәддәс теғиңда маканлишиду?
2 Кимки тамамән дурուслуқта маңса,
һәққанийлиқни жүргүзсә,
Көңлидә һәқиқәтни сөзлисә;■
3 Тили билән гәп тошумиса,
Өз йеқиниға яманлиқ қилмиса,
Хошнисиниң әйивини колап ачмиса,
4 Пәс адәмни көзгә илмиса,
Пәрвәрдигардин әйминидиғанларни һөрмәтлисә,
Өзигә зиянлиқ болған тәғдирдиму ичкән қәсимини өзгәртмисә,
5 Пулни хәқләргә өсүмгә бәрмисә,
Бигуналарниң зийиниға пара алмиса;
Кимки мошуларни қилса,
Мәңгүгә тәврәнмәс.

■ **13:1** Зәб. 9:25; 52:1-4; Рим. 3:10 □ **13:6 «Бирақ Пәрвәрдигар униң башпанаһидур!»** — яки «Чүнки Пәрвәрдигар униң башпанаһидур!». Бизниңчә «бирақ» тоғра келиду — демәк, Худа Өз хәлқиниң бозәк қилинғиниға қарап, уларни қоғлашқа һәрикәт қилиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Гәрчә Пәрвәрдигар униң башпанаһи болса!» □ **13:7 «Исраил хошаллиниду!»** — «Исраил» тоғрилиқ — оқурмәнләр Тәвраттики «Яритилиш» дегән қисимни оқуған болса, есидә болидуки, Худа һәзрити Яқупниң исмини «Исраил»ға өзгәрткән. Йәһудий хәлқи (Исраиллар) Яқупниң әвлатлиридин ибарәт. Шуңа Тәвраттики башқа йәрләрдә яки Зәбурда «Яқуп» яки «Исраил» адәттә Йәһудийлар, йәни Исраил хәлқини көрситиду. Әгәр текст һәзрити Яқуп (Исраил)ниң өзини көрсәткән болса, изаһат беримиз. ■ **14:2** Зәб. 23:4; Йәш. 33:15

15

15-күй •••• Ахирәткичә Худаға бағлиған чәксиз үмүт

1 Давут язған «Миқтам» күйи:

Мени сақлиғин, и Тәңри,
Чүнки мән Саңа тайинимән.□
2 Мениң җеним Пәрвәрдигарға: «Сән мениң Рәббимдурсән;
Сәндин башқа мениң бәхит-саадитим йоқтур» — деди.□ ■
3 Йәр йүзидики муқәддәс бәндилириң болса,
Улар алийҗанаблардур,
Улар мениң һәммә хошаллиғимдур.
4 Ким башқа илаһни издәшкә алдириса,
Уларниң дәрдлири көпийип кетиду.
Ғәйрий илаһларға атап һәдийә қанлирини төкмәймән,
Уларниң намлирини тилимғиму алмаймән.
5 Пәрвәрдигар болса мениң мирасим һәм қәдәһимдики несивәмдур;
Чәк ташлинип еришкән несивәмни өзүң сақлайсән;□ ■
6 *Несивәмни бәлгүлигән* сизиқлар маңа гөзәл йәрләрни бекиткәндур;
Бәрһәқ, мениң гөзәл мирасим бардур!□
7 Маңа несиһәт бәргән Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуримән;
Һәтта кечиләрдиму виждан маңа үгитиду.□
8 Мән Пәрвәрдигарни һәрдайим көз алдимдин кәткүзмәймән;
У оң йенимда болғачқа,
Мән һәргиз тәврәнмәймән.■
9 Шуңа мениң қәлбим шатланди,
Мениң роһум техиму көтирилиду,
Мениң теним аман-есәнликтә туриду;□
10 Чүнки җенимни тәһтисарада қалдурмайсән,

□ **15:1 «Давут язған «Миқтам» күйи»** — «Миқтам» бәзи алимларниң пәрзичә «үнсиз дуа» яки «йошурун гөһәр» дегән мәнидә. □ **15:2 «Сәндин башқа мениң бәхит-саадитим йоқтур»** — башқа бир хил тәрҗимиси — «Мениң яхшилиғим (һәргиз) сениңкигә йәтмәйду». ■ **15:2** Аюп 22:2; 35:7; Рим. 11:35 □ **15:5 «Пәрвәрдигар болса мениң мирасим һәм қәдәһимдики несивәмдур»** — Худаниң «Өз хәлқиниң мираси» болғанлиғи тоғрилиқ «Яр.» 15:1, «Чөл.» 18:20, «Зәб.» 72:26ни вә изаһатлирини көрүң. **«Чәк ташлинип еришкән несивәмни өзүң сақлайсән»** — Исраиллар Йәшуа пәйғәмбәрниң йетәкчилиги билән Қанаан (Пәләстин) зиминини егилигән вақтида, һәр қәбилиниң, һәр аилиниң тәәллуғи чәк ташлаш билән бекитилгән («Йә.» 18-19-бап). Муса пәйғәмбәргә тапшурулған қанун бойичә, бу тәәллуқат болса мәңгүгә мошу аилә әвлатлириға мирас қалдурулиду. ■ **15:5** Жиғ. 3:24 □ **15:6 «Несивәмни бәлгүлигән сизиқлар маңа гөзәл йәрләрни бекиткәндур»** — жуқурқи 5-айәттики чәк бәлгүлигән җай сизиқлар билән бекитилгән. Давут бәлким мошу сөзләрни көчмә мәнидә ишлитип: «һаятим вә турмошумни һәр җәһәттин Худа яхши бекиткән» — демәкчи болса керәк. □ **15:7 «Һәтта кечиләрдиму виждан маңа үгитиду»** — «виждан» ибраний тилида «бөрәклирим» дегән сөз билән билдүрүлиду. ■ **15:8** Рос. 2:25 □ **15:9 «Мениң роһум техиму көтирилиду»** — «роһум» ибраний тилида «шан-шәривим» дегән сөз билән ипадилиниду.

Шундақла Сениң Муқәддәс Болғучиңни чириштин сақлайсән.□ ■
11 Сән маңа һаят йолини көрситисән;
Һозуруңда толуп ташқан шат-хурамлиқ бардур;
Оң қолуңда мәңгүлүк бәһрә-ләззәтләрму бардур.

16

16-күй •••• Тәкәббурларниң бесимидин қутқузғайсән!

1 Давутниң дуаси: —
Һәққаний тәләпни аңла, и Пәрвәрдигар, мениң нидайимға көңүл қойғин;
Мениң дуайимға қулақ салғин,
У ялғанчи ләвләрдин чиққан әмәс.
2 Һозуруңдин һөкүмүм чиқирилғай!
Көзүң немә дурус екәнлигини пәриқ әткәй!
3 Сән мениң қәлбимни синиғансән,
Сән кечидиму маңа йеқинлишип күзәттиң;
Сән мени тавлап көзүңдин кәчүрдиңсән,
Мениңдин һеч бир сәһвәнлик тапалмидиң;
Көңлүмдә: Ағзим итаәтсизлик қилмисун! — дәп нийәт қилдим.
4 Адәм балилириниң һаяттики ишлирида,
Ләвлириңдин чиққан сөзләр билән зораванларниң йоллиридин өзүмни нери қилдим.
5 Мениң қәдәмлирим йоллириңдин чиқмиған,
Путлирим тейилип кәтмигән.
6 Мән Саңа илтиҗа қилдим,
Чүнки тиләклиримни иҗабәт қилисән, и Тәңрим;
Маңа қулақ салғин,
Сөзлиримни аңлиғин.
7 И, Өзүңгә таянғанларни қарши чиққучилардин оң қолуң билән Қутқузғучи,
Қарамәтлириңни көрситип, өзгәрмәс муһәббитиңни аян қилғайсән!□
8 Мени көз қаричуқуңдәк сақлиғайсән;
Қанатлириң сайисидә мени йошурғайсән;
9 Мени булимақчи болған рәзил адәмләрдин,
Мени қоршивалған әшәддий күшәндилиримдин йошурғин;
10 Уларниң бағрини май қаплап, қетип кәткән;
Уларниң еғизлири тәкәббурларчә сөзләйду;□
11 Улар йолимизни торивелип,

□ **15:10 «Чүнки җенимни тәһтисарада қалдурмайсән»** — Тәврат вә Инҗил бойичә, «дозақ» яки «җәһәннәм» пәқәтла ахирәт күнидин кейин башлиниду. Униңдин илгири, өлүп кәткән адәмләрниң роһи бир орунға, йәни «тәһтисара»ға бариду. Мәсиһ Әйса крестқа миқланғандин кейин, «тәһтисара»да чоң бир өзгириш йүз бәрди. Бу йәрдә биз у тоғрилиқ тохталмаймиз. Бирақ мошу айәттә, Давут пәйғәмбәр «Мәсиһ» (Қутқузғучи)ниң гөрдә турмай тирилдүрүлидиғанлиғини алдин-ала ейтқан. «Тәбирләр»ниму көрүң. **«Сениң Муқәддәс Болғучиң»** — Муқәддәс Китапта, «муқәддәс» «улуқ» әмәс, бәлки «мутләқ пак», «Худаға хас», «пүтүнләй Худаға аталған» дегән мәнини билдүриду. «Муқәддәс Болғучиң» чоқум Мәсиһни көрситиду. **«Сениң Муқәддәс Болғучиңни чириштин сақлайсән»** — ибраний тилида «Сениң Муқәддәс Болғучиңни чиришни көргүзмәйсән». Демәк, гөргә қоюлған болсиму, тени чиримайду (тез тирилдүрүлиду). ■ **15:10** Рос. 2:31; 13:35 □ **16:7 «өзгәрмәс муһәббитиңни аян қилғайсән!»** — «өзгәрмәс муһәббитиң» әслидә көплүк шәклидә «өзгәрмәс муһәббитиңлар». □ **16:10 «Уларниң бағрини май қаплап, қетип кәткән...»** — бу ибарә уларниң интайин тәкәббурлуғи, башқиларға һеч көңүл бөлмәйдиғанлиғи, уларни көзгә илмайдиғанлиғини көрситиду.

Бизни йәргә урушқа көзини алайтип, □
12 Олҗиға ач көзлүк билән тикилгән ширдәк,
Йошурун җайларда марап җүридиған яш ширдәктур.
13 Орнуңдин турғайсән, и Пәрвәрдигар,
Униң йолини тосуп, йәр билән йәксан қилғайсән,
Җенимни рәзил адәмдин қутқузғин, қиличиң билән;
14 *Мени* Өз қолуң билән кишиләрдин,
Йәни мошу дәвирдики кишиләрдин қутқузғин;
Уларниң несивиси болса мошу дунийадиладур;
Сән уларниң қарнини немәтлириң билән толдурисән;
Уларниң көңли пәрзәнтлири билән қанди,
Балилириға байлиқлирини қалдуриду.
15 Мән болсам, һәққанийлиқта йүзүңгә қариғучи болимән;
Ойғанғинимда, Сениң дидариңдин сөйүнимән!□

17

17-күй •••• Аләмчә қутқузуш

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Пәрвәрдигарниң қули Давут
язған күй; Пәрвәрдигар уни барлиқ дүшмәнлиридин һәм Саул падишаниң
қолидин қутқузған күни, у Пәрвәрдигарға муну күйниң сөзлирини ейтти: —

Аһ, Пәрвәрдигарим, мениң күч-қудритим,
Мән сени сөйимән!
3 Пәрвәрдигар мениң хада теғим, мениң қорғиним, мениң ниҗаткаримдур!
Мениң Тәңрим, мениң қорам тешим, мән Униңдин һимайә тапимән;
У мениң қалқиним, мениң қутқузғучи мүңгүзүм, мениң егиз мунаримдур!□
4 Мәдһийиләргә лайиқ Пәрвәрдигарға нида қилимән,
Шунда дүшмәнлиримдин қутқузулимән;
5 Өлүмниң асарәтлири мени қоршивалди,
Ихлассизларниң ямрап кетиши мени қорқитивәтти;□
6 Тәһтисараниң танилири мени чирмивалди,
Өлүм сиртмақлири алдимға кәлди.
7 Қийналғинимда мән Пәрвәрдигарға нида қилдим,
Худайимға пәряд көтәрдим;
У ибадәтханисидин авазимни аңлиди,
Мениң пәрядим Униң һозуриға кәлди,
Униң қулиқиға кирди.
8 Шу чағ йәр-зимин тәврәп, силкинип кәтти,
Тағларниң һуллири дәһшәтлик тәврәнди, силкинип кәтти;
Чүнки У ғәзәпләнди.□

□ **16:11 «Бизни йәргә урушқа көзини алайтип,...»** — яки «Мени йәргә урушқа көзини алайтип,...». □ **16:15 «...Ойғанғинимда, Сениң дидариңдин сөйүнимән!»** — «ойғанғинимда» өлүмдин ойғинип, тирилгәндә, демәк. □ **17:3 «мениң қутқузғучи мүңгүзүм»** — ибраний тилида «ниҗатлиғимниң мүңгүзи». □ **17:5 «Ихлассизларниң ямрап кетиши мени қорқитивәтти»** — ибраний тилида «Ихлассизларниң қиян-ташқинлири мени қорқитивәтти». □ **17:8 «...Тағларниң һуллири дәһшәтлик тәврәнди, силкинип кәтти; чүнки У ғәзәпләнди...»** — бу күйдики сөзләр тәдриҗий һалда Давутниң өзиниң әһвалидин айрилип, Давутниң болғуси әвлади Мәсиһниң һаятиға өтиду. Күйдә Мәсиһниң һаяти, җапа-мушәққәт тартидиғанлиғи, ахирида униң шан-шәрәпкә еришидиғанлиғи вә пүткүл аләмгә падиша болидиғанлиғи көрситилиду. Демәк, бу күйниң өзи улуқ бир бешарәттур.

9 Униң димиғидин ис өрләп туратти,
Ағзидин чиққан от һәммисини жутувәтти;
Униңдин көмүр чоғлири чиқти;□
10 У асманларни тазим қилдуруп чүшти,
Пути асти тум қараңғулуқ еди.
11 Бир керубни минип пәрваз қилди,
Шамалниң қанатлирида ғуюлдап учуп кәлди.□
12 У қараңғулуқни өзиниң йошурунидиған жайи қилди,
Суларниң қараңғусини,
Асманларниң қоюқ булутлирини,
Өз әтрапида чедири қилди.
13 Униң алдидики йоруқлуқтин,
Қоюқ булутлар, мөлдүр, отлуқ чоғлар чиқип өтти;
14 Пәрвәрдигар асманда гүлдүрлиди;
Һәммидин Алий Болғучи авазини яңратти,
Мөлдүр вә отлуқ чоғлар билән.
15 Бәрһәқ, У оқлирини етип, *дүшмәнлиримни* тарқитивәтти;
Чақмақларни чақтуруп, уларни қийқас-чуқанға салди;□
16 Шуниң билән деңизларниң тәкти көрүнүп қалди,
Аләмниң һуллири ашкариланди,
Тәнбиһиң билән,
Димиғиңдин чиққан нәпәсниң зәрбиси билән, и Пәрвәрдигар.

17 У жуқуридин қолини узитип, мени тутти;
Мени улуқ сулардин тартип алди.
18 У мени күчлүк дүшминимдин,
Һәм маңа өчмәнлик қилғучилардин қутқузди;
Чүнки улар мәндин күчлүк еди.
19 Күлпәткә учриған күнүмдә, улар маңа қарши һуҗумға өтти;
Бирақ Пәрвәрдигар мениң таянчим еди.
20 У мени кәңри-азатә бир жайға елип чиқарди;
У мени қутқузди, чүнки У мәндин хурсән болди.
21 Пәрвәрдигар һәққанийлиғимға қарап маңа илтипат көрсәтти;
Қолумниң һалаллиғини У маңа қайтурди;
22 Чүнки Пәрвәрдигарниң йоллирини тутуп кәлдим;
Рәзиллик қилип Худайимдин айрилип кәтмидим;
23 Чүнки Униң барлиқ һөкүмлири алдимдидур;
Мән Униң бәлгүлимилирини өзүмдин нери қилмидим;
24 Мән Униң билән ғубарсиз жүрдум,
Өзүмни гунадин нери қилдим;
25 Шуниң үчүн Пәрвәрдигар һәққанийлиғимға қарап,
Көз алдидики қолумниң һалаллиғиға қарап, қилғанлиримни қайтурди.□
26 Вападар-меһриванларға Өзүңни вападар-меһриван көрситисән;
Ғубарсизларға Өзүңни ғубарсиз көрситисән;

□ **17:9 «Униңдин көмүр чоғлири чиқти»** — яки «Униңдин көмүр чоғлири туташтурулди». □ **17:11 «Бир керубни минип пәрваз қилди»** — «керуб» интайин күчлүк бир хил қанатлиқ пәриштә. «Тәбирләр»ни көрүң. □ **17:15 «У оқлирини етип, дүшмәнлиримни тарқитивәтти»** — ибраний тилида «У оқлирини етип, уларни тарқитивәтти». 17-айәтни көрүң. □ **17:25 «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимға қарап, көз алдидики қолумниң һалаллиғиға қарап, қилғанлиримни қайтурди»** — шүбһисизки, мошу 19-24-айәтләрдә Мәсиһниң пак-ғубарсизлиғи, гунасизлиғи бешарәт қилиниду. Давут өзи тоғрилиқ бу сөзләрни һәргиз дейәлмәйтти. Мәсилән, 25-күй, 7-айәт вә 51-күйни көрүң.

27 Сап диллиқларға Өзүңни сап диллиқ көрситисән;
Тәтүрләргә Өзүңни тәтүр көрситисән;
28 Чүнки аҗиз мөмин хәлиқни қутқузғучи Өзүңдурсән;
Бирақ тәкәббур көзләрни шәрмәндә қилисән;
29 Чириғимни җулалиқ қилған Сәндурсән;
Пәрвәрдигар Худайим мени басқан қараңғулуқни нурландуриду;
30 Чүнки Сән арқилиқ *дүшмән* қошуни арисидин жүгүрүп өттүм;
Сән Худайим арқилиқ мән сепилдин атлап өттүм.□
31 Тәңрим — Униң йоли мукәммәлдур;
Пәрвәрдигарниң сөзи синап испатланғандур;
У Өзигә таянғанларниң һәммисигә қалқандур.
32 Чүнки Пәрвәрдигардин башқа йәнә ким илаһтур?
Бизниң Худайимиздин башқа кимму қорам таштур?
33 Йәни белимни күч-қувәт билән ориғучи Тәңри,
Йолумни түптүз, мукәммәл қилғучи Тәңридур;
34 У мениң путлиримни кейикниңкидәк *учқур* қилиду,
Шуниң билән мени егиз җайлиримда турғузиду;
35 Қоллиримни уруш қилишқа үгитиду,
Шуңлашқа биләклирим мис каманни керәләйду;
36 Сән маңа нижатлиғиң болған қалқанни ата қилдиң,
Нениң оң қолуң мени йөлиди;
Сениң мулайим кәмтәрлигиң мени улуқ қилди.
37 Сән қәдәмлирим астидики җайни кәң қилдиң,
Мениң путлирим тейилип кәтмиди.
38 Мән дүшмәнлиримни қоғлап йәттим;
Улар һалак болмиғичә һеч янмидим.
39 Қайтидин орнидин туралмас қилип уларни янҗивәттим,
Улар путлирим астида жиқилди.
40 Сән җәң қилишқа күч билән белимни бағлидиң;
Сән маңа һуҗум қилғанларни путум астида егилдүрдүң;
41 Дүшмәнлиримни көз алдимда арқисиға яндуруп қачқуздуң,
Шуниң билән маңа өчмәнләрни йоқаттим.
42 Улар пәряд көтәрди, бирақ қутқузидиған һеч ким йоқ еди;
Һәтта Пәрвәрдигарға нида қилди, Уму уларға җавап бәрмиди.
43 Мән уларға соққа берип, шамал учурған топидәк қиливәттим;
Кочидики патқақтәк, уларни төкүвәттим.
44 Сән мени хәлиқниң низалиридин қутқузғансән;
Сән мени әлләрниң беши қилғансән;
Маңа ят болған бир хәлиқ хизмитимдә болмақта.□
45 Сөзүмни аңлапла улар маңа итаәт қилиду;
Ят әлдикиләр маңа бичариләрчә тәслим болиду;
46 Ят әлдикиләр чүшкүнлишип кетиду;
Улар өз истиһкамлиридин титригән һалда чиқип келиду;
47 Пәрвәрдигар һаяттур!
Мениң Қорам Тешим мубарәкләнсун!
Нижатлиғим болған Худа *һәммидин* алийдур, дәп мәдһийиләнсун!
48 У, мән үчүн толуқ қисас алғучи Тәңри,

□ **17:30 «Сән арқилиқ дүшмән қошуни арисидин жүгүрүп өттүм»** — «жүгүрүп өттүм» дегән сөзләр «бөсүп өттүм» дегән мәнини өз ичигә алиду. □ **17:44 «Сән мени хәлиқниң низалиридин қутқузғансән»** — шүбһисизки, мошу бешарәттә ейтилған «хәлиқ» Давут падишаниң өз қовми болған Йәһудий хәлқини көрситиду.

Хәлиқләрни маңа бойсундурған *Худадур*;
49 У мени дүшмәнлиримдин қутқузған;
Бәрһәқ, Сән мени маңа һуҗум қилғанлардин жуқури көтәрдиң;
Зораван адәмдин Сән мени қутулдурдуң.
50 Шуниң үчүн мән әлләр арисида Саңа рәхмәт ейтимән, и Пәрвәрдигар;
Намиңни улуқлап күйләрни ейтимән;
51 *Пәрвәрдигар* Өзи тиклигән падишаға зор нусрәтләрни беғишлайду;
Өзи мәсиһ қилғиниға,
Йәни Давутқа һәм униң нәслигә мәңгүгә өзгәрмәс муһәббитини көрситиду.□

18

18-күй •••• Аләм һәм Тәврат Худаниң шәривидур!

1-2 Давут язған күй: —

Әршләр Тәңриниң улуқлуғини җакалайду,
Асман гүмбизи Униң қоли ясиғанлирини намайән қилиду;
3 Уларниң сөзлири күн-күнләр дәриядәк еқиватиду;
Кечә-кечиләп улар билимни аян қиливатиду.□
4 Тилсиз һәм авазсиз болсиму, уларниң садаси *аләмгә* аңланмақта.□
5 Уларниң өлчәм таниси йәр йүзидә тартилмақта;
Уларниң сөзлири аләмниң четигичә йәтмәктә.
Уларниң ичидә *Худа* қуяш үчүн чедир тиккән,□ ■
6 *Қуяш* һуҗрисидин тойға чиққан жигиттәк чиқиду,
Бәйгигә чүшидиған палвандәк шатлиниду;■
7 Асманларниң бир четидин өрләйду,
Җаһанниң у четигичә чөргиләйду,
Униң һараритидин һеч қандақ мәхлуқат йошуруналмайду.
8 Пәрвәрдигарниң тәврат-қануни мукәммәлдур,
У инсан вуҗудини йеңилайду;
Пәрвәрдигар бәргән һөкүм-гувалар муқим-ишәшлик ,
У наданларни дана қилиду.□ ■
9 Пәрвәрдигарниң көрсәтмилири дурус,
У қәлбни шатландуриду;
Пәрвәрдигарниң пәрманлири йоруқлуқтур,

□ **17:51 «Өзи мәсиһ қилғиниға, йәни Давутқа һәм униң нәслигә...»** — «Мәсиһ қилғини» йәни «Мәсиһ» тоғрилиқ 2-күйдики изаһатларни көрүң. □ **18:3 «Уларниң сөзлири күн-күнләр дәриядәк еқиватиду»** — «улар» әршләр вә асман гүмбизини көрситиду. **«Уларниң сөзлири күн-күнләр дәриядәк еқиватиду; кечә-кечиләп улар билимни аян қиливатиду»** — айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси «Күн башқа бир күнгә гәплирини төкиду, кечә башқа бир кечигә сөз қилмақта». □ **18:4 «Тилсиз һәм авазсиз болсиму, уларниң садаси аләмгә аңланмақта»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Аләмдә һәр қандақ бир тил уларниң садасини аңлап чүшинәләйду». □ **18:5 «Уларниң өлчәм таниси йәр йүзидә тартилмақта»** — бу «өлчәм таниси» бәлким инсанниң тәсәввур-ойлирини өлчигүчи болуши мүмкин. ■ **18:5** Рим. 10:18 ■ **18:6** Топ. 1:5 □ **18:8 «Пәрвәрдигарниң тәврат-қануни мукәммәлдур»** — «Тәврат-қанун» тооғрулуқ: «Тәврат» (торah) ибраний тили болуп, мошу йәрдә «қанун, тәлим, йолйоруқ» дегән мәнидә ишлитилиду. «Тәврат қануни» дегән ибарә адәттә Муса пәйғәмбәр арқилиқ кәлтүрүлгән Тәвраттики «Яритилиш», «Мисирдин чиқиш», «Лавийлар» «Чөл-Баявандики сәпәр» һәм «Қанун шәрһи» дегән алдинқи бәш қисимниң қанун-пәрманлиқ мәзмунини көрситиду. ■ **18:8** 2Сам. 22:31; Зәб. 17:31

У көзләрни нурландуриду.□
10 Пәрвәрдигардин әйминиш пак иштур, у мәңгү давамлишиду;
Пәрвәрдигарниң һөкүмлири һәқтур,
Һәр бири тамамән һәққанийәттур.
11 Улар алтундин, бәрһәқ көп сап алтундин қиммәтликтур;
Һәсәлдин, һәсәл җәвһиридин шериндур;■
12 Улар билән қулуң ойғитилиду;
Инсан уларға риайә қилишта чиң турса чоң мукапат бардур.
13 Ким өз хаталиқлирини билип йетәлисун?
Мени билип-билмәй қилған гуналиримдин сақит қилғайсән;
14 Өз қул-чакариңни башбаштақ гуналардин тартқайсән;
Бу гуналарни маңа ғожайин қилдурмиғайсән;
Шуниң билән мән қусурсиз болимән,
Еғир гунадин халий болғаймән.
15 И Пәрвәрдигар, мениң Қорам Тешим вә Һәмҗәмәт-Ниҗаткарим,
Ағзимдики сөзләр, қәлбимдики ойлинишлар нәзириңдә мәқбул болғай!□

19

19-күй •••• Исраил хәлқи Худа Мәсиһ қилған падишаниң ғәлибиси үчүн дуа қилиду

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

Күлпәтлик күндә Пәрвәрдигар саңа иҗабәт қилғай!
Яқупниң Худасиниң нами сени егиздә аман сақлиғай!□
3 У Өз муқәддәс җайидин саңа мәдәт әвәткәй,
Зиондин саңа күч-қувәт бәргәй;
4 Барлиқ «ашлиқ һәдийә»лириңни яд қилғай,
Көйдүрмә қурбанлиғиңни қобул қилғай!
Селаһ!
5 Көңлүңдики тәшналиқларни саңа ата қилғай,
Көңлүңгә пүккән барлиқ арзулириңни әмәлгә ашурғай.
6 Бизләр ғәлибәңни тәбрикләп тәнтәнә қилимиз,
Худайимизниң намида туғлиримизни тикләймиз;
Пәрвәрдигар барлиқ тәләплириңни әмәлгә ашурғай!
7 Һазир билдимки, Пәрвәрдигар Өзи мәсиһ қилғинини қутқузиду;

□ **18:9 «Пәрвәрдигарниң пәрманлири йоруқлуқтур»** — яки «Пәрвәрдигарниң пәрманлири рошәндур» яки «Пәрвәрдигарниң пәрманлири пактур». ■ **18:11** Зәб. 118:72,103,127; Пәнд. 8:11 □ **18:15 «И Пәрвәрдигар, мениң Қорам Тешим вә Һәмҗәмәт-Ниҗаткарим»** — «Һәмҗәмәт-Ниҗаткар» яки «һәмҗәмәт-қутқузғучи» тоғрилиқ: — Ибраний тилида «гоел» дегән бу сөзниң алаһидә мәнаси бар. Бириси кәмбәғәл болуп, өзини қуллуққа сетиватқан болса яки башқа қийин әһвалға учрап мал-мүлүгини сатқан болса, Муса пәйғәмбәр тапшурувалған қанунға асасән, мошу кишиниң өзиниң йеқин уруқ-туққанлири, һәмҗәмәтлири бу кишини һөрлүккә чиқирип қутқузуш һоқуқи бар еди. Демәк, «һәмҗәмәт-қутқузғучи» өз қериндишини һөр қилмақчи болса, уни қутқузалайтти. Һоқуқни ишлитиш «һәмҗәмәт-қутқузғучи»ниң өз ихтиярлиғи билән болатти, әлвәттә. Бириси өз уруқ-туққиниға «һәмҗәмәт-қутқузғучи» болуп уни қутқузмақчи болса, һеч ким уни тосалмайтти. Шуңа пәйғәмбәрләр Худаниң қутқузғучи екәнлигини баян қилиш үчүн пат-пат дәл мошу сөзни ишлитиду. Демәк, Худа Өз бәндисигә яки хәлқигә «һәмҗәмәт»лик қилип, уларниң «гоел»и, йәни «һәмҗәмәт-қутқузғучи»си болиду. Униң Өз хәлқини қутқузуши Өз ихтиярилиғи билән, әлвәттә! □ **19:1-2 «Яқупниң Худасиниң нами сени егиздә аман сақлиғай!»** — «Яқупниң Худаси» дегән мошу ибаридә «Яқуп» һәм һәзрити Яқупниң өзини һәмдә униңдин чиққан Исраил хәлқиниму көрситиду.

Муқəддəс әршлиридин униңға қудрәтлик қутқузғучи қолини узартип җавап бериду.□
8 Бәзиләр җәң һарвулириға,
Бәзиләр атларға *тайиниду*;
Бирақ биз болсақ Пәрвәрдигар Худайимизниң намини яд етимиз;
9 Улар тизи пүклинип жиқилди;
Бирақ биз болсақ, қəддимизни руслап тик туримиз.
10 И Пәрвәрдигар, падишаға ғәлибә бәргәйсән;
Нида қилғинимизда бизгә иҗабәт қилғайсән!□

20

20-күй •••• Худа тиклигән падиша тоғрилиқ бир күй
1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

Падиша қудритиңдин шатлиниду, и Пәрвәрдигар;
Ғәлибә-нижатлиғиңдин у нәқәдәр хурсән болиду!
3 Сән униң көңүл тилигини униңға ата қилдиң,
Ләвлириниң тәливини рәт қилған әмәссән.
Селаһ!
4 Чүнки Сән есил бәрикәтләр билән уни қарши алдиң;
Униң бешиға сап алтун таҗ кийдүрдүң.
5 У Сәндин өмүр тилисә, Сән униңға бәрдиң,
Йәни узун күнләрни, таки әбәдил-әбәткичә бәрдиң.
6 У Сениң бәргән ғәлибә-нижатлиғиңдин зор шәрәп қучти;
Сән униңға иззәт-һәйвәт һәм шану-шәвкәт қондурдуң.
7 Сән униң өзини мәңгүлүк бәрикәтләр қилдиң;
Дидариңниң шатлиғи билән уни зор хурсән қилдиң;□
8 Чүнки падиша Пәрвәрдигарға тайиниду;
Һәммидин Алий Болғучиниң өзгәрмәс муһәббити билән у һеч тәврәнмәйду.
9 Сениң қолуң барлиқ дүшмәнлириңни тепип, ашкарә қилиду;
Оң қолуң Саңа өчмәнлик қилғанларни тепип ашкарә қилиду;□
10 Сениң дидариң көрүнгән күндә, уларни ялқунлуқ хумданға салғандәк көйдүрисән;
Пәрвәрдигар дәрғәзәп билән уларни жутуветиду;
От уларни көйдүрүп түгитиду.
11 Уларниң тухумини җаһандин,

□ **19:7 «Пәрвәрдигар Өзи мәсиһ қилғини»** — йәни Исраилниң падишаси; мошу йәрдә Давутни көрситиду. Бирақ шүбһисизки, бу күй бир бешарәт болуп, кәлгүсидики Қутқузғучи-Мәсиһниму көрситиду. 2-күйдики изаһатларни вә «Тәбирләр»ниму көрүң. □ **19:10 «И Пәрвәрдигар, падишаға ғәлибә бәргәйсән; нида қилғинимизда бизгә иҗабәт қилғайсән!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «И Пәрвәрдигар, ғәлбигә ериштүргәйсән! Биз нида қилған күндә Падиша бизгә җавап бәргәй!» □ **20:7 «Сән униң өзини мәңгүлүк бәрикәтләр қилдиң»** — бу сөз бәлким Давутниң әвлади болған, кәлгүсидики Қутқузғучи-Мәсиһниң Худаниң Ибраһимға бәргән әң улуқ вәдисини әмәлгә ашуридиғанлиғини көрситиши мумкин. Шу вәдә: «Сән өзүң башқиларға бәхит-бәрикәт болисән ... Сән арқилиқ йәр йүзидики барлиқ аилә вә қәбилиләргә бәхит-бәрикәт ата қилиниду» дейилиду («Яр.» 12:1-3дә хатириләнгән). Башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән униңға мәңгүлүк бәрикәтләрни бекиттиң». □ **20:9 «Сениң қолуң барлиқ дүшмәнлириңни тепип, ... Оң қолуң Саңа өчмәнлик қилғанларни тепип ашкарә қилиду...»** — 8-айәттин башлап, бешарәтлик сөзләр беваситә падишаға ейтилған болса керәк. Рошәнки, бу айәтләр падиша Давутниң әвлади болған, кәлгүсидики Қутқузғучи-Мәсиһни көрситиду.

Нәсиллирини кишилик дуниядин қуритисән;
12 Чүнки улар Саңа яманлиқ қилишқа урунди;
Улар рәзил бир нәйрәңни ойлап чиққини билән,
Амма ғәлибә қилалмиди.
13 Чүнки Сән уларни кәйнигә бурулушқа мәҗбур қилдиң;
Сән уларниң йүзигә қарап оқяйиңни чәнләйсән.
14 И Пәрвәрдигар, Өз күчүң билән улуқлуғуңни намайән қилғайсән;
Шуниң билән биз нахша ейтип қудритиңни мәдһийиләймиз.

21

21-күй •••• Әң еғир азап-оқубәттә қилған дуа •••• Бешарәтлик күй •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Айҗәләт-хашшаһар» (таң сәһәрдә кәлгән мәдәт) дегән аһаңда оқулсун дәп, Давут язған күй: —

«Аһ Илаһим, Илаһим, немишкә мәндин ваз кәчтиң?
Сән немишкә мени қутқузуштин шунчә жирақсән?
Немишкә каттиқ пәрядлиримдин шунчә жирақ турисән,□ ■
3 Худайим, күндүздә нида қилдим, лекин Сән һеч җавап қилмайсән;
Кечидиму мән шундақ пәряд қилиштин арам алалмаймән.□ ■
4 Бирақ и Исраилниң мәдһийилирини өз маканиң қилғучи,
Сән дегән пак-муқәддәстурсән!
5 Ата-бовилиримиз сени таянчи қилған,
Улар саңа таянған, сән уларни қутқузған.
6 Улар Саңа нида қилишлири билән қутулған;
Саңа тайиниш билән уларниң үмүти һеч йәрдә қалған әмәс.■
7 Бирақ мән болсам адәм әмәс, бир қурутмән,
Инсан тәрипидин *төһмәт билән* рәсвайиаләм қилинғанмән,
Халайиқ тәрипидин кәмситилгәнмән.□ ■
8 Мени көргәнләрниң һәммиси мазақ қилип күлиду,
Башлирини силкишип ағзилирини пүрүштүрүп: ■
9 «У Пәрвәрдигарға өзини тапшурған әмәсму?!
Әнди Пәрвәрдигар уни қутқузсун!
Пәрвәрдигар униңдин хурсән болса әгәр,
Уни қутулдурсун!» — дейишиду.■

□ **21:1-2 «Изаһат»** — Давут пәйғәмбәр һаятида нурғун азап-оқубәтләрни тартқан болсиму, лекин у бу күйдә ейтилған шунчивала еғир азап-оқубәтләрни тартқан әмәс. Шуңа шүбһисизки, Давут өзидин кейинки бирисиниң тартидиған азаплирини көрсәткән болса керәк. Оқурмәнләр бу азапларниң кимгә қаритилғанлиғи тоғрилиқ өзлири хуласигә кәлсун. **««айҗәләт-хашшаһар» (таң сәһәрдә кәлгән мәдәт)»** — бәзи алимлар: «Таң сәһәрдики чиши җәрән» дәп тәрҗимә қилиду. Бу бәлким күйниң темисиниң һәм униң аһаңиниң нами болса керәк. ■ **21:1-2** Мат. 27:46; Мар. 15:34 □ **21:3 «Кечидиму мән шундақ пәряд қилиштин арам алалмаймән»** — яки «кечидиму мән пәряд қилсам, бирақ арам тапмаймән» ■ **21:3** Мат. 27:45 ■ **21:6** Зәб. 24:2-3; 30:1-3; Йәш. 49:23; Рим. 9:33 □ **21:7 «мән болсам адәм әмәс, бир қурутмән»** — ибраний тилида «қурут» «коккус иликус» (қизил қурут) дегән қурутни көрситиду. Бу хил қурутниң чишиси тухумлиғанда өзини дәрәққә чаплаштуруп, салған тухумлирини өз бәдини билән қоғдайду. Шундақ қилип у өлгичә чаплашқан йәрдин мидирлимай туриду. Өлүши билән униңдин қип-қизил бир суюқлуқ чиқип, һәммә әтрапини қизил қилиду. Адәмләр бу қизил суюқлуқни бояқ үчүн ишлитиду. Бу ишлар Мәсиһ Әйсаниң кресткә миқлинишиға бешарәт болмамду? ■ **21:7** Йәш. 41:14 ■ **21:8** Мат. 27:39 ■ **21:9** Мат. 27:43

10 Бирақ мени апамниң қосиғидин чиқарғучи өзүңдурсән;
Һәтта әмчәктики вақтимдиму мени өзүңгә таяндурғансән;
11 Туғулғинимдин тартипла, мән өзүмни қойнуңға ташлиғанмән;
Анамниң балиятқусидики вақтимдила, Сән мениң Тәңрим болуп кәлгәнсән.
12 Мәндин жирақлашма;
Чүнки риязәт мени қистап кәлди;
Маңа ярдәмдә болғучи йоқтур.
13 Нурғун буқилар мени қоршивалди;
Башанниң күчлүк буқилири мени оривалди;□
14 Улар адәмни титма қилғучи һөкирәватқан ширдәк,
Ағзилирни чоң ечип маңа тикилип туриду.
15 Мән төкүлгән судәк болдум,
Һәммә сүйәклирим изидин чиқип кәтти;
Жүригим момдәк ерип кәтти,
Ич-бағримда зәиплишип ерип кәтти.
16 Қағҗирап кәткән сапал парчисидәк мағдурум қалмиди,
Тилим таңлийимға чаплишип кәтти,
Сән *Пәрвәрдигар* мени өлүмниң топа-чаңлириға қойғансән.■
17 Ғалҗир иштлар маңа олашти,
Бир топ рәзилләр мени қистап келип,
Мениң қолум вә путумни санҗип тәшти.■
18 Сүйәклиримниң һәммисини саналаймән,
Устиханлирим маңа тикилип қарап турғандәк қилиду.
19 Улар кийимлиримни өз арисида үләштүрүватиду,
Көңлигимгә еришиш үчүн чәк ташлишиватиду.□ ■
20 Бирақ, и Пәрвәрдигар, мәндин жирақлашма!
И Күч-Қудритим болғучим, ярдәмгә тез кәлгәйсән!
21 Җенимни қиличтин қутқузғин,
Мениң ялғуз җенимни иштниң чаңгилидин қутулдурғин.□
22 Мени ширниң ағзидин қутқузғин;
Шундақ, Сән илтиҗалиримни иҗабәт қилип явайи калиларниң мүңгүзлиридин
қутқузғансән!□
23 Мән Сениң намиңни қериндашлиримға елан қилимән;
Чоң җамаәт ичидә туруп Саңа болған мәдһийилиримни җакалаймән;■
24 Пәрвәрдигардин әймәнгүчиләр, Уни мәдһийиләңлар!
Яқупниң барлиқ нәсиллири, Униңға шан-шәрәп кәлтүрүңлар!
Исраилниң пүтүн әвлатлири, Униңдин әйминиңлар.□
25 Чүнки У езилгүчиниң әшу харлинишлирини нәзиридин сақит қилған әмәс,
Яки Униңдин һеч йиргәнгән әмәс;
Униңдин Өз висалини һеч йошурған әмәс;

□ **21:13 «Башанниң күчлүк буқилири мени оривалди»** — Пәләстинниң Башан районидики буқилар йоған, күчлүк еди. Бу йәрдә яман адәмләр һәм уларниң кәйнидә турған яман җин-роһларни көрсәтсә керәк. ■ **21:16** Юһ. 19:28 ■ **21:17** Мат. 27:35; Мар. 15:24; Луқа 23:33; Юһ. 19:23,37; 20:25 □ **21:19 «Көңлигимгә еришиш үчүн чәк ташлишиватиду»** — яки «Чапинимға еришиш үчүн чәк ташлишиватиду». ■ **21:19** Луқа 23:34; Юһ. 19:24 □ **21:21 «Мениң ялғуз җеним»** — яки «Мениң кичик җеним» яки «Мениң қиммәтлик җеним». Сөзлигүчи еғир ялғузлуқ һес қиливатқан болса керәк. □ **21:22 «...илтиҗалиримни иҗабәт қилип явайи калиларниң мүңгүзлиридин қутқузғансән!»** — «явайи кала» һазир нәсли қуруған. Улар әсли интайин күчлүк, адәттики калидин икки һәссә чоң еди. Мошу йәрдә «явайи калилар» әшәддий рәзил адәмләргә яки җин-шәйтанларға символ болиду. ■ **21:23** Ибр. 2:12 □ **21:24 «Яқупниң барлиқ нәсиллири»** — Исраил хәлқи, әлвәттә. **«Исраилниң әвлатлири»** — Худа Яқупниң исмини «Исраил»ға өзгәрткән, шуниң билән у «Исраил қовминиң әҗдати» болған.

Бәлки У илтиҗа қилип авазини көтәргинидә,
Униңға қулақ селип аңлиған.
26 Чоң җамаәт ичидә маңа оқулған мәдһийиләр Өзүңдиндур,
Худадин әймәнгүчиләрниң алдида ичкән қәсәмлиримни ишқа ашуримән;□ ■
27 Аҗиз мөминләр қосиғи тойғичә тамақлиниду;
Пәрвәрдигарни издигәнләр Уни мәдһийәләйду;
Силәрниң қәлбиңлар мәңгү яшнайду!□ ■
28 Зиминниң әң четидикиләрму бу ишни қәлбидә тутуп , товва қилип
Пәрвәрдигарниң алдиға келиду;
Әл-милләтләрниң барлиқ җәмәтлири алдиңда ибадәт қилиду;■
29 Чүнки падишалиқ Пәрвәрдигарғила тәвәдур;
У әл-милләтләр арисида һөкүм сүргүчидур.
30 Җаһандики байларму Униң алдидин йәп-ичип, ибадәт қилиду;
Тупраққа кирәй дәп қалғанларму, һәтта өз җенини сақлалмайдиғанларму
Униңға сәҗдә қилиду;□
31 Кәлгүсидики бир әвлат Униң хизмитидә болиду;
Бу әвлат Рәб үчүн Өз пәрзәнтлири һесаплиниду.■
32 Кейин улар келип, шу чағда туғулидиған бир қовмға Униң һәққанийлиғини
җакалап шуни елан қилидуки,
«У буни әмәлгә ашурди!»■

22

22-күй •••• Пәрвәрдигар мени баққучи падичимдур! •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигар мени баққучи Падичимдур,
Муһтаҗ әмәсмән һеч нәрсигә;□ ■
2 У мени юмран чөпләрдә ятқузуп дәм алдурар;
Тинич ақидиған суларни бойлитип бақиду;
3 У вуҗудумни йеңилайду;
У һәққанийлиқ йолида Өз нами үчүн йетәкләйду;□

□ **21:26 «Чоң җамаәт ичидә маңа оқулған мәдһийиләр Өзүңдиндур»** — башқа икки хил тәрҗимиси «Чоң җамаәттә мениң мәдһийилиримниң темиси Сәндин чиққандур...» яки «Чоң җамаәттә мениң Саңа мәдһийиләрни оқушқа муйәссәр болғанлиғим Сәндин чиққандур...». ■ **21:26** Зәб. 17:50; 34:18; 51:11; 110:1 □ **21:27 «Аҗиз мөминләр қосиғи тойғичә тамақлиниду»** — «тамақлиниду» дегән бу сөз мошу йәрдә һейт қурбанлиқлиридин яки «тәшәккүр қурбанлиқлири» («рәхмәт қурбалиқлири»)дин тамақлинишни көрситиши мүмкин. ■ **21:27** Қан. 4:29; Зәб. 68:33; 149:4; Йәш. 25:6; Зәф. 2:2; Юһ. 11:26 ■ **21:28** Зәб. 2:8; 71:10-11; 85:9 □ **21:30 «Җаһандики байларму ...»** — ибраний тилида «Җаһандики семизләрму...» — көчмә мәнаси «байлар» болуши мүмкин. **«тупраққа кирәй дәп қалғанларму, һәтта өз җенини сақлалмайдиғанларму Униңға сәҗдә қилиду»** — демәк, һәм байлар һәм мискинләр (күйдә бешарәт берилгән ишлар түпәйлидин) Худаға ибадәт қилиду. ■ **21:31** Йәш. 53:8,10; Йәш. 8:18; Зәб. 88:30; Мат. 1:1; Юһ 12:24; Рим. 5:18, 19; 1Пет. 2:9 ■ **21:32** Зәб. 51:11; 101:19; Луқа 24:46, 47; Рим. 3:22-25 □ **22:1 «Бу улуқ күй тоғрилиқ изаһат»** — Пәләстиндики қойлар билән падичиниң мунасивити һаһайити йеқин. У улар билән кечә-күндүз биллә болиду, уларға исим қойиду. Йеңи яйлаққа көчкәндә, падичи қойларниң бешида меңип, уларни чақирип йетәкләйду; уларниң беши тикәнликтә ярилинип қалса, падичи май билән сүрүп «мәсиһ қилиду»; бәзи падичилар һәтта амрақ қойлириға алаһидә қәдәһтин шарап ичүриду. ■ **22:1** Йәш. 40:11; Йәр. 23:4; Әз. 34:23; Юһ. 10:11; 1Пет. 2:25; Вәһ. 7:17 □ **22:3 «У вуҗудумни йеңилайду»** — «йеңилайду» ибраний тилида бу сөз «товиға қайтуриду» яки «товва қилдуриду» дегән мәнини өз ичигә алиду.

4 Һәтта мән өлүм сайиси болған җилғидин өтсәмму,
Һеч яманлиқтин қорқмаймән;
Чүнки Сән мән билән биллидурсән;
Сениң һасаң һәм тайиғиң маңа тәсәллидур.■
5 Мени хар қилғучиларниң көз алдида маңа кәң дәстихан салисән;
Мениң бешимни май билән мәсиһ қилисән;
Қәдәһим ташиду;
6 Бәрһәқ, барлиқ күнлиримдә яхшилиқ вә өзгәрмәс шәпқәт маңа әгишип һәмраһ болиду;
Мәңгүдин-мәңгүгә Пәрвәрдигарниң дәргаһида яшаймән!□

23

23-күй •••• Пәрвәрдигарниңғәлибиси

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигарға мәнсуптур, җаһан вә униңға толған һәммә мәвҗудатлар;
Униңға тәәллуқтур йәр йүзи вә униңда туриватқанларму;■
2 Чүнки җаһанниң улини чоңқур деңизлар үстигә орунлаштуруп,
Йәрни сулар үстигә орнатқан Удур.
3 Пәрвәрдигарниң теғиға ким чиқалайду?
Униң муқәддәс җайиға ким кирип туралайду? ■
4 — Қоллири гунадин пакиз, дили сап,
Қуруқ нәрсиләргә тәлмүрүп қаримиған,
Ялған қәсәм қилмиған киши кирәләйду. □
5 Бундақ киши болса Пәрвәрдигардин бәхитни,
Өз ниҗатлиғи болғучи Худадин һәққанийлиқни тапшурувалиду вә *уни* көтирип жүриду;□
6 Бу дәвир Уни издигүчи дәвирдур,
Йәни Сениң дидариңни издигүчиләр, и Яқупниң *Худаси*!
Селаһ!□
7 И қовуқлар, бешиңларни көтириңлар!
Кәң ечилиңлар!
И мәңгүлүк ишикләр, көтирилиңлар!
Шуниң билән шан-шәрәп егиси Падиша кириду!□
8 Шан-шәрәп егиси Падиша дегән ким?
У Пәрвәрдигардур, у күчлүк вә қудрәтликтур!
Пәрвәрдигар, җәң мәйданида қудрәтликтур!
9 И қовуқлар, бешиңларни көтириңлар!

■ **22:4** Зәб. 3:7; 117:6 □ **22:6 «барлиқ күнлиримдә яхшилиқ вә өзгәрмәс шәпқәт маңа әгишип һәмраһ болиду»** —яки «барлиқ күнлиримдә маңа әгишип һәмраһ болған өзгәрмәс шәпқәт немидигән яхши!». **«мәңгүдин-мәңгүгә Пәрвәрдигарниң дәргаһида яшаймән!»** — «Пәрвәрдигарниң дәргаһи» ибраний тилида «Пәрвәрдигарниң өйидә». Давут бу күйни язғанда Йерусалимдики муқәддәс ибадәтхана техи мәвҗут әмәс еди. ■ **23:1** Мис. 19:5; Қан. 10:14; Аюп 41:3; Зәб. 49:12; 1Кор. 10:26,28 ■ **23:3** Зәб. 14:1; Йәш. 33:14,15 □ **23:4 «Қуруқ нәрсиләргә тәлмүрүп қаримиған»** — «қуруқ нәрсиләр» бутларни көрситиду. □ **23:5 «... тапшурувалиду вә уни көтириду»** — бу икки пеил ибраний тилида бирла пеил билән ипадилиниду. □ **23:6 «...Йәни Сениң дидариңни издигүчиләр, и Яқупниң Худаси!»** — йәнә бир хил тәрҗимиси «Йәни Сениң дидариңни издигүчиләр болған Яқуптин ибарәттур». □ **23:7 «И қовуқлар, бешиңларни көтириңлар! Кәң ечилиңлар! И мәңгүлүк ишикләр, көтирилиңлар!»** — қедимки заманларда қовуқлар ечилғанда жуқуридин көтириләтти.

Кәң ечилиңлар!
И мәңгүлүк ишикләр, бешиңларни көтириңлар!
Шуниң билән шан-шәрәп егиси Падиша кириду!
10 Шан-шәрәп егиси Падиша дегән ким?
Самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар болса, шан-шәрәп егиси Падишаһтур!
Селаһ!

24

24-күй •••• Йетәкләш вә башпанаһ болуш һәққидә дуа •••• 1-айәттики изаһатни көрүң
1 Давут язған күй.

Пәрвәрдигар, җеним Саңа тәлмүрүп қарайду;□
2 Саңа тайинимән, и Худайим;
Мени йәргә қаритип хиҗаләттә қалдурмиғайсән;
Вә яки дүшмәнлиримни үстүмдин ғалип қилип шатландурмиғайсән;■
3 Бәрһәқ, Сени күткүчиләрдин һеч қайсиси шәрмәндә болмас;
Бирақ һеч бир сәвәпсиз хаинлиқ қилғучилар шәрмәндә болиду.■
4 Мени Сениң излириңни билидиған қилғайсән, и Пәрвәрдигар;
Йоллириңни маңа үгитип қойғайсән.■
5 Мени һәқиқитиңдә маңдуруп, маңа үгәткәйсән;
Чүнки өзүң мениң ниҗатлиғим болған Худайимдурсән;
Мән күн бойи Саңа қарап тәлмүримән;
6 Өз рәһимдиллиқлириңни, өзгәрмәс меһирлириңни ядиңға кәлтүргәйсән, и Пәрвәрдигар!
Чүнки улар әзәлдин тартип бар болуп кәлгәндур;■
7 Мениң яшлиғимдики гуналиримни,
Шундақла итаәтсизликлиримни есиңгә кәлтүрмигәйсән;
Өзгәрмәс муһәббитиң, меһриванлиғиң билән, мени есиңгә кәлтүргәйсән, и Пәрвәрдигар;
8 Пәрвәрдигар меһриван вә дурустур;
Шуңа У гунакарларни дурус йолға салиду.
9 Мөминләрни яхши-яманни пәриқ етишкә У йетәкләйду;
Мөминләргә Өз йолини үгитиду.
10 Униң әһдиси вә һөкүм-гувалирини тутқанларниң һәммисигә нисбәтән,
Пәрвәрдигарниң барлиқ йоллири өзгәрмәс муһәббәт вә һәқиқәттур.
11 Өз намиң үчүн, и Пәрвәрдигар,
Қәбиһлигим интайин еғир болсиму,
Сән уни кәчүривәткәнсән.
12 Кимки Пәрвәрдигардин әймәнсә,
Худа Өзи таллиған йолда униңға *һәқиқәтни* үгитиду;
13 Униң җени азатә-яхшилиқта яшайду,
Униң нәсли йәр йүзигә мирас болиду.

□ **24:1 «25-күй тоғрилиқ изаһат»** — 25-күй «елипбә тәртивилик» бир күй. Күйдә 22 айәт болуп, ибраний тилида алаһидә шәкилгә егә. Ибраний йезиғида 22 һәрип бар. Күйдики 22 айәтниң һәр бири ибраний елипбә тәртивигә асасән йеңи һәрип билән башлиниду (мәсилән, уйғур тилида һәрипләр а-, ә-, б- тәртивидә башланғанға охшаш). Биз бундақ күйләрни «елипбә тәртивилик күй» дәп атаймиз. ■ **24:2** Зәб. 21:5-6; 30:1-3; 33:6 ■ **24:3** Йәш. 28:16; Рим. 10:11 ■ **24:4** Зәб. 26:11; 85:11; 118:33 ■ **24:6** Зәб. 102:17; 105:1; 106:1; 116:2; 135; Йәр. 33:11

14 Пәрвәрдигар Өзидин әйминидиғанлар билән сирдаштур;
У уларға Өз әһдисини көрситип бериду.
15 Мениң көзлирим һемишә Пәрвәрдигарға тикилип қарайду;
Чүнки У путлиримни тордин чиқириветиду.
16 Маңа қарап меһри-шәпқәт көрсәткәйсән;
Чүнки мән ғерибанә, дәрдмәндурмән.
17 Көңлүмниң азарлири көпийип кәтти;
Мени басқан қисмақлардин чиқарғайсән.
18 Дәрдлиримни, азаплиримни нәзириңгә алғин,
Барлиқ гуналиримни кәчүргәйсән!
19 Мениң дүшмәнлиримни нәзириңгә алғин,
Чүнки улар көптур;
Улар маңа чоңқур өчмәнлик билән нәпрәтлиниду.
20 Женимни сақлиғайсән, мени қутқузғайсән;
Мени шәрмәндиликтә қалдурмиғайсән;
Чүнки мән Сени башпанаһим қилдим.
21 Көңүл саплиғи вә дуруслуқ мени қоғдиғай;
Чүнки мән Саңа үмүт бағлап күтүватимән.□
22 И Худа, Исраилни барлиқ күлпәтлиридин қутқузуп һөрлүккә чиқарғайсән!

25

25-күй •••• Барлиқ рәзилликтин жирақлишишқа интилиш

1 Давут язған күй: —

Мән үчүн һөкүм чиқарғайсән, и Пәрвәрдигар;
Чүнки мән өз дуруслуғумда туруп маңдим;
Мән Пәрвәрдигарға тайинип кәлгәнмән;
Мән тейилип кәтмәймән.□ ■
2 Мени синап баққайсән, и Пәрвәрдигар, мени тәкшүрүп баққин;
Виждянимни, қәлбимни тавлиғайсән;□
3 Чүнки өзгәрмәс муһәббитиңни көз алдимда тутқанмән;
Мән һәқиқитиңни өзүмгә йетәкчи қилип маңдиммән.
4 Мән ялғанчилар билән һәмдәстихан олтармидим;
Сахтипәзләргә һәмраһ болушқа кирмәймән.■
5 Яманлиқ қилғучилар жамаитидин жиркинимән;
Рәзилләр биләнму олтармаймән.
6 Қоллиримни гунасизлиқта жуйимән;
Шунда, қурбангаһиңни айлинип жүрәләймән.
7 Вә һәм тәшәккүрләрни аңлитимән;
Барлиқ карамәтлириңни жакалаймән.
8 И Пәрвәрдигар, маканиң болған өйни,
Шан-шәривиң турған жайни сөйүп кәлдим;
9 Женимни гунакарлар билән,
Һаятимни қанхорлар билән биллә елип кәтмигәйсән;

□ **24:21 «Чүнки мән Саңа үмүт бағлап күтүватимән»** — яки «Чүнки саңа тәлмүрүп қараймән». □ **25:1 «Мән Пәрвәрдигарға тайинип кәлгәнмән; мән тейилип кәтмәймән»** — йәнә бир хил тәрҗимиси «Мән һеч тәврәнмәс Пәрвәрдигарға тайинип кәлдим». ■ **25:1** Зәб. 7:9 □ **25:2 «виждяним»** — яки «нийәтлирим». Бу сөз ибраний тилида «бөрәкләр» дегән билән ипадилиниду. ■ **25:4** Аюп 31:5; Зәб. 1:1

10 Уларниң қолида сүйқәстләр бардур,
Оң қоли париләргә толди.
11 Мән болсам, дуруслуғумда меңип жүриверимән;
Мени һөрлүккә чиқирип қутқузғайсән,
Маңа меһри-шәпқәт көрсәткәйсән.□
12 Путум болса түптүз жайда туриду;
Жамаәтләр арисида туруп Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийиләр қайтуримән.

26

26-күй •••• Худани күткин!

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигар мениң нурум вә ниҗатлиғимдур;
Мән йәнә кимдин қорқай?
Пәрвәрдигар һаятимниң қорғинидур;
Мән кимниң алдида титрәй? ■
2 Яманлиқ қилғучилар «Униң әтлирини йәйли» дәп маңа һуҗум қилғанда,
Рәқиплирим, дүшмәнлирим маңа йеқинлашқанда,
Путлишип, жиқилди улар.
3 Зор қошун барғаһ қуруп мени қоршавға алсиму,
Қәлбимдә һеч қорқунуч йоқ;
Маңа уруш қозғисиму, йәнила хатирҗәм туриверимән.
4 Пәрвәрдигардин бирла нәрсини тиләп кәлдим;
Мән шуниңға интилимәктимәнки: —
Өмүр бойи Пәрвәрдигарниң өйидә болсам,
Пәрвәрдигарниң гөзәллигигә қарап жүрсәм,
Униң ибадәтханисида туруп, йетәклишигә муйәссәр болсам, дәймән.□
5 Бешимға күн чүшкәндә, У мени сайивини астиға алиду;
Мени чедириниң ичидә аман сақлап йошурувалиду.
У мени уюлташ үстигә муқим турғузиду.
6 Шуңа һазир әтрапимдики дүшмәнлирим алдида бешим жуқури көтирилиду.
Униң муқәддәс чедирида тәнтәнә қилип қурбанлиқлар сунимән;
Нахша-күйләр ейтимән, мунаҗатларни ейтимән Пәрвәрдигарға!
7 Нида қилғинимда авазимни аңлиғайсән, и Пәрвәрдигар;
Маңа меһри-шәпқәт көрситип, иҗабәт қилғайсән.
8 Өз көңлүм: «Униң дидарини издәңлар!» дәйду;
Дидариңни, и Пәрвәрдигар, өзүм издәймән.
9 Мәндин Өзүңни качурмиғайсән!
Ғәзәпләнгәндә қулуңни нери қоғлимиғайсән;
Сән мениңдин ярдимиңни айимай кәлдиң;
Сән мәндин айрилмиғайсән, мени ташливәтмигәйсән, и Ниҗаткарим Худа!□

□ **25:11 «Мени һөрлүккә чиқирип қутқузғайсән»** — мошу «һөрлүккә чиқириш» гунаниң асаритидин қутқузушни көрситиду. ■ **26:1** Йәш. 10:17; 60:19,20; Мик. 7:8; Луқа 1:79; Юһ. 1:4; 8:12; Вәһ. 21:23 □ **26:4 «... Өмүр бойи Пәрвәрдигарниң өйидә болсам, ... Униң ибадәтханисида туруп, йетәклишигә муйәссәр болсам»** — Давут пәйғәмбәрниң заманида «Худаниң өйи», йәни «муқәддәс ибадәтхана» техи селинмиған еди (оғли Сулайман кейин ясиди). Ибадәтхана Муса пәйғәмбәр арқилиқ ясалған «муқәддәс чедир» еди. Шуниң билән Давутниң «муқәддәс ибадәтхана» дегини бәлким роһий җәһәттин, йәни Худаниң Өз һозур-дәргаһини көрситиду, дәп чүшинишимиз керәк. □ **26:9 «Мәндин Өзүңни качурмиғайсән!»** — ибраний тилида «Йүзүңни мәндин йошурмиғайсән!».

10 Ата-анам мени ташливәтсиму,
Пәрвәрдигар мени қучиғиға алиду. □
11 Маңа Өз йолуңни үгәткәйсән, и Пәрвәрдигар;
Күшәндилирим *пайлап жүрмәктә*,
Мени түз йолға башлиғайсән.■
12 Мени рәқиплиримниң мәйлигә тапшурмиғайсән,
Чүнки маңа қара чаплашмақчи болған ялғанчилар хелә көптур,
Уларниң нәпәслириму зораванлиқтур.
13 Аһ, Пәрвәрдигарниң меһриванлиғини тирикләрниң зиминидә көрүшкә көзүм йәтмигән болса...!
14 Пәрвәрдигарни тәлмүрүп күткин!
Жигәрлик бол, қәлбиң мәртанә болсун!
Шундақ қил, Пәрвәрдигарни тәлмүрүп күткин!■

27

27-куй •••• Пәрвәрдигарға тайиниш

1 Давут язған күй: —

И Пәрвәрдигар, Саңа нида қилимән;
И мениң Қорам Тешим, маңа сүкүт қилмиғайсән;
Чүнки Сән жим-жит турувалисаң,
Мән чоңқур һаңға чүшидиғанларға охшашла болимән.■
2 Саңа пәряд көтәргинимдә,
Сениң муқәддәс каламханаңға қолумни көтәргинимдә,
Мениң илтиҗалиримниң садасини аңлиғайсән!□
3 Мени рәзилләр вә қәбиһлик қилғучилар билән биллә ташливәтмигәйсән;
Улар ағзида йеқинлири билән достанә сөзләшсиму,
Көңлидә өчмәнлик бардур.■
4 Уларниң қилмишлириға қарап,
Ишлириниң яманлиғиға қарап иш тутқайсән;
Қолиниң қилғанлири бойичә өзлиригә яндурғайсән;
Тегишлик җазани өзлиригә қайтурғайсән.
5 Чүнки улар нә Пәрвәрдигарниң қилғанлирини,
Нә қоллириниң ишлигәнлирини һеч нәзиригә алмайду,
Пәрвәрдигар уларни ғулитип, қайтидин баш көтәргүзмәйду.
6 Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун;
Чүнки У мениң илтиҗалиримниң садасини аңлиған.
7 Пәрвәрдигар мениң күчүм, мениң қалқинимдур;
Мениң көңлүм униңға ишәнди,
Шуниң билән ярдәм таптим;
Шуңа көңлүм зор шатлиниду,
Өз күйүм билән мән Уни мәдһийиләймән.

□ **26:10 «Ата-анам мени ташливәтсиму,...»** — Давут Саул падиша тәрипидин қоғланған. Саул уни «җинайәтчи» дәп һесаплиған чағлирида, Давут ата-аниси тәрипидин бир мәзгил чәткә қеқилған болуши мумкин еди. Кейин улар униң билән биллә болди. Тәврат «1Сам.» 21-, -22-бапни көрүң. ■ **26:11** Зәб. 24:4-5, 9, 12; 85:11; Зәб. 118. ■ **26:14** Йәш. 25:9; 33:2; һаб. 2:3 ■ **27:1** Зәб. 29:4; 34:22; 142:7
□ **27:2 «Сениң муқәддәс каламханаңға қолумни көтәргинимдә»** — «каламхана» муқәддәс чедирдики «әң муқәддәс жай»ни көрситиду. Немишкә мошу йәрдә «әң муқәддәс жай» «каламхана» дейилиду? Сәвәви, «әң муқәддәс жай» ичидә «әһдә сандуғи» ятиду, «әһдә сандуғи» ичидә Худа Исраил билән түзгән әһдинамә (Худаниң сөз-калами) сақлақлиқ еди. ■ **27:3** Зәб. 11:1-3; Йәр. 9:7

8 Пәрвәрдигар Өз *хәлқиниң* күчидур,
Шундақла мәсиһ қилғиниға қутқузғучи қорғандур.□
9 Өз хәлқиңни қутқузғайсән,
Мирасиңни бәрикәтлик қилғайсән;
Уларни падичидәк беқип озуқландурғайсән,
Мәңгүгә уларни көтирип жүргәйсән.□

28

28-күй •••• Пәрвәрдигарниң һәйвиси
1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигарға бәргәйсиләр, и Қудрәтлик Болғучиниң пәрзәнтлири,
Пәрвәрдигарға шану-шәвкәт, күч бәргәйсиләр!□ ■
2 Пәрвәрдигарға Өз намиға лайиқ шану-шәвкәт бәргәйсиләр;
Пәрвәрдигарға пак-муқәддәсликниң гөзәллигидә сәждә қилиңлар!
3 Пәрвәрдигарниң садаси чоңқур сулар үстидә һөкүм сүриду;
Шан-шәрәп егиси болған Тәңри гүлдүрмамиларни яңритиду;
Пәрвәрдигар бүйүк деңизлар үстидә һөкүм сүриду.■
4 Пәрвәрдигарниң садаси күчлүктур;
Пәрвәрдигарниң садаси һәйвәткә толғандур;
5 Пәрвәрдигарниң садаси кедир дәрәқлирини сундуриветиду;
Бәрһәқ, Пәрвәрдигар Ливандики кедирларни сундуриветиду.
6 У уларни мозай ойнақлаватқандәк ойнақлитиду;
Явайи калиниң балиси ойнақлаватқандәк, У Ливан вә Сирион теғини ойнақлитиду.□
7 Пәрвәрдигарниң садаси чақмақларниң ялқунлирини шахлитиветиду;□
8 Пәрвәрдигарниң садаси чөл-жәзирини зил-зилигә салиду;
Пәрвәрдигар Қәдәштики чөл-жәзирини зил-зилигә салиду;□
9 Пәрвәрдигарниң садаси дуб дәрәқлирини һәрян толғитиду,
Орманлиқларни яланачлайду;
Униң муқәддәс ибадәтханисида болған һәммиси «шану-шәвкәт!» дәп тәнтәнә қилиду. □
10 Пәрвәрдигар топан үстигә һөкүмранлиқ қилип олтириду;

□ **27:8 «Пәрвәрдигар ... мәсиһ қилғиниға қутқузғучи қорғандур»** — Худаниң «мәсиһ қилғини»: — (1) Худа Исраиллар үстигә тиклигән падиша; (2) ахирда у дунияға әвәтидиған Қутқузғучи-Мәсиһни көрситиду. «Мәсиһ» тоғрилиқ 2-күйдики изаһатларни һәм «Тәбирләрни» көрүң. □ **27:9 «Өз хәлқиңни қутқузғайсән, мирасиңни бәрикәтлик қилғайсән;...»** — Худаниң Өз хәлқи дәл Өзиниң мираси екәнлиги Муқәддәс Китапта көп йәрләрдә тилға елиниду. □ **28:1 «Пәрвәрдигарға бәргәйсиләр,... Пәрвәрдигарға шану-шәвкәт, күч бәргәйсиләр!»** — бу сирлиқ сөзниң мәнаси немә? Мәнаси чоқум шуки, Худаниң хәлқи униңға ишинип таянғачқа, шундақла мәдһийә оқуғачқа, Худа уларниң һаятида Өз күч-қудритини (шундақла Өз шан-шәривини) көрситишигә шараит бериду. ■ **28:1** Зәб. 95:7, 8 ■ **28:3** Мис. 9:23 □ **28:6 «Сирион теғи»** — Ливанниң әң егиз тағ чоққиси, йәнә бир нами «һәрмон». □ **28:7 «Пәрвәрдигарниң садаси чақмақларниң ялқунлирини шахлитиветиду»** — башқа бир хил тәржимиси «Пәрвәрдигарниң садаси от ялқунлирини житиветиду». Бирақ алди-кәйнидики сөзләргә қариғанда, чақмақларни көрситиши мүмкин. □ **28:8 «Пәрвәрдигар Қәдәштики чөл-жәзирини зил-зилигә салиду»** — «Ливан тағлири» (6-айәт) — Қанаан (Пәләстин)ниң шимал тәрипи, «Қәдәштики чөл-жәзирә» униң жәнубий тәрипи. □ **28:9 «Пәрвәрдигарниң садаси дуб дәрәқлирини һәрян толғитиду»** — башқа бир хил тәржимиси «Пәрвәрдигарниң садаси маралларға оғлақларни туғдурғузиду».

Бәрһәқ, Пәрвәрдигар мәңгүгә падиша болуп һөкүм сүрүп олтириду.□
11 Пәрвәрдигар Өз хәлқигә қудрәтни бәхш етиду;
Өз хәлқини аман-хатирҗәмлик билән бәрикәтләйду.

29

29-куй •••• Пәрвәрдигарниң Давутниң керилип кәткәнлигини җазалап, андин сақайтиши

1-2 Муқәддәс ибадәтханини Худаға аташни тәбрикләп, Давут язған күй: —

Мән Сени алий дәп улуқлаймән, и Пәрвәрдигар,
Чүнки Сән мени пәстин жуқури көтәрдиң,
Дүшмәнлиримни үстүмдин хошалландурмидиң.
3 И Пәрвәрдигар Худайим, мән Саңа налә көтәрдим,
Сән мени сақайттиң.
4 И Пәрвәрдигар, Сән тәһтисарадин җенимни елип чиқтиң,
Һаңға чүшидиғанлар арисидин маңа һаят берип сақлидиң.
5 Пәрвәрдигарға күй ейтиңлар, и Униң ихласмән бәндилири,
Униң пак-муқәддәслигини яд етип тәшәккүр ейтиңлар.■
6 Чүнки Униң ғәзиви дәқиқидә өтүп кетиду,
Шапаити болса өмүрвайәт болиду;
Жиға-зерә кечичә қонуп қалсиму,
Хошаллиқ таң сәһәр билән тәң келиду.
7 Мән болсам өз раһәт-парағитимдә: «Мәңгүгә тәврәнмәй муқим туримән» —
дедим.
8 Пәрвәрдигар, шапаитиң билән, мениң теғимни мустәһкәм турғузған едиң;
Амма Сән дидариңни қачуруп йошурдуң;
Мән алақзадә болуп кәттим;
9 Мән Саңа налә-пәряд көтәрдим, и Пәрвәрдигар;
Мән *Сән* Рәбкә илтиҗа қилдим: —
10 — Мениң қеним төкүлүп, һаңға кирсәм немә пайдиси бардур?
Топа-чаң Сени мәдһийиләмду? У һәқиқитиңни җакалаламду?□
11 Аңлиғайсән, и Пәрвәрдигар, маңа шәпқәт көрсәткәйсән;
И Пәрвәрдигар, маңа ярдәмдә болғайсән!
12 Сән матәм қайғусини уссул ойнашларға айландурдуң;
Һазилиқ бөз кийимимни салдуриветип,
Маңа хошаллиқни бәлвағ қилип бағлидиң;
13 Шуңа мениң роһум сүкүт қилмай,
Саңа күйләр оқусун!
И Пәрвәрдигар, мениң Худайим, Саңа әбәдил-әбәткичә тәшәккүрләрни
ейтимән!□

□ **28:10 «Пәрвәрдигар топан үстигә һөкүмранлиқ қилип олтириду»** — «топан» бәлким Нуһ пәйғәмбәр дәвридики топанни көрситиду, бу йәрдә көчмә мәнидә болуп, дунийадики қалаймиқанчилиқниму көрситиду. ■ **29:5** Зәб. 96:12 □ **29:10 «Мениң қеним төкүлүп, һаңға кирсәм немә пайдиси бардур?»** — Давутниң кесили (2- һәм 3-айәтни көрүң) бәлким бир яридин болғанму, яки өзиниң қанаш кесили бармиди? □ **29:13 «шуңа мениң роһум сүкүт қилмай,...»** — «роһум» бу йәрдә ибраний тилида «шан-шәривим» дегән сөз билән ипадилиниду.

30

30-күй •••• Бесим астида

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

Сән Пәрвәрдигарни, мән башпанаһ қилдим;
Мени һеч қачан йәргә каритип қоймиғайсән;
Өз һәққанийлиғиң билән мени азат қилип қутқузғайсән;■
3 Маңа қулақ салғайсән, мени тезрәк қутқузувалғайсән;
Маңа қорам таш,
Өзүмни қоғдайдиған қорғанлиқ қәлъә болғайсән.
4 Чүнки Сән мениң уюлтешим, мениң қорғинимдурсән;
Шуңа Өз намиң үчүн мени йетәклигәйсән, мени башлиғайсән.
5 Маңа йошурун селинған қапқантин қәдәмлиримни тартқайсән;
Чүнки Сән мениң башпанаһимдурсән.
6 Мән роһумни қолуңға тапшурдум;
Сән маңа ниҗатлиқ қилип һөрлүккә чиқарғансән, и Пәрвәрдигар, һәқ Тәңри.■
7 Ялған илаһларға чоқунидиғанлардин жиркинип кәлдим;
Мән болсам Пәрвәрдигарға етиқат қилимән.
8 Өзгәрмәс муһәббитиң билән хошал болуп шатлинимән;
Чүнки мениң харлиғимни көрдүңсән;
Җенимниң азап-оқубәтлиридин хәвәр таптиң.
9 Мени дүшмәнлиримниң қолиға чүшүрмидиң,
Бәлки путлиримни кәңри җайға турғуздуң.
10 И Пәрвәрдигар, маңа рәһим-шәпқәт көрсәткәйсән,
Чүнки бешимға күлпәт чүшти;
Дәрд-әләмдин көзүм түгүшәй дәп қалди,
Җеним, вуҗудумму шундақ.□
11 Һаятим қайғу-һәсрәт билән,
Жиллирим ғәм-ғуссә билән управатиду.
Гунайим түпәйлидин мағдурум кетәй дәп қалди,
Устиханлирим сизип кәтти.
12 Мән рәқиплиримниң иза-аһанитигә қалдим,
Йеқинлирим алдида техиму шундақ;
Тонушлиримғиму бир вәһимә болдум;
Кочида мени көргәнләрму мәндин даҗип қачиду. ■
13 Һәммәйлән мени өлгән адәмдәк, көңлидин чиқирип ташлашти;
Пучуқ чинидәк болуп қалдим.
14 Чүнки нурғунларниң төһмәтлирини аңлидим,
Вәһимә тәрәп-тәрәпләрдә туриду;
Улар маңа һуҗум қилишқа мәслиһәтлишиватиду,
Җенимни елишқа қәст қилишиватиду.
15 Бирақ мән Саңа тайинимән, и Пәрвәрдигар;
«Сән мениң Худайим!» — дедим.
16 Мениң күнлирим Сениң қолуңдидур;
Мени дүшмәнлиримниң қолидин һәм маңа зиянкәшлик қилғучилардин қутқузғайсән.
17 Қулуңға дидариңниң җилвисини чүшүргәйсән;
Өзгәрмәс муһәббитиң билән маңа ниҗатлиқ ата қилғайсән.

■ **30:1-2** Зәб. 21:5-6; 24:2, 3; 70:1, 2; Йәш. 49:23 ■ **30:6** Луқа 23:46 □ **30:10** **«...Җеним, вуҗудумму шундақ»** — яки «Җеним, ичимму шундақ». ■ **30:12** Аюп 19:13; Зәб. 37:12

18 И Пәрвәрдигар, мени йәргә қаритип қоймиғайсән;
Чүнки мән Саңа илтижа қилдим;
Рәзилләр йәргә қарап қалсун;
Уларниң тәһтисарада зувани тутулсун;
19 Ялған ләвләр зувандин қалсун!
Улар һәққанийларни халиғанчә мазақ қилип тәкәббурлуқ билән сөзлимәктә!
20 Өзүңни башпанаһ қилғанлар үчүн инсан балилириниң көз алдида көрсәткән илтипатлириң,
Йәни Өзүңдин қорқидиғанлар үчүн, сақлиған илтипат-немәтлириң нәқәдәр молдур!■
21 Сән уларни инсанларниң сүйқәстлиридин Өз һозуруңдики йошурун далда жайға алисән;
Сән уларни тил-аһанәтләрдин сайивиниңдә йошуруп қойисән.
22 Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийиләр йоллансун!
Чүнки У өзгәрмәс муһәббитини зулмәтлик бир шәһәрдә әҗайип нимайән қилди!□
23 Чүнки мән дәккә-дүккидә һодуқуп: —
Сени, мени көзидин чиқирип қойдимекин, дәп қорққан едим;
Һалбуки, мән налә көтирип йелинғинимда, пәрядимға қулақ салдиң.
24 Пәрвәрдигарни сөйүңлар, и Униң барлиқ мөмин бәндилири!
Пәрвәрдигар Өзигә садиқларни қоғдайду,
Һәм тәкәббурлуқ билән иш қилғучиларниң қилмишлирини өз бешиға һәссиләп қайтуриду!
25 И Пәрвәрдигарни тәлмүрүп күткәнләр,
Жигәрлик бол, қәлбиң мәртанә қилинсун!■

31

31-күй •••• Гунани етирап қилип, Худадин кәчүрүм сораш; •••• Худа җававән бешарәт бериду

1 Давут язған «Масқил»: —

Итаәтсизликлири кәчүрүм қилинған,
Гуналири йепилған киши бәхитликтур!□ ■
2 Пәрвәрдигар рәзилликлири билән һесаплашмайдиған,
Роһида һеч қандақ һейлилик йоқ киши бәхитликтур!
3 Мән *гунайимни иқрар қилмай*, сүкүттә турувалған едим,
Күн бойи аһу-пиған ичидә,
Сүйәклирим чирип кәтти;
4 Чүнки мени басқан қолуң маңа кечә-күндүз еғир болди;
Яздики қурғақчилиқтәк илигим қағжирап кәтти.

■ **30:20** Йәш. 64:3; 1Кор. 2:9 □ **30:22 «Чүнки У өзгәрмәс муһәббитини зулмәтлик бир шәһәрдә әҗайип нимайән қилди! »** — айәтниң башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар, мәсилән «зулмәтлик бир шәһәрдә» дегәнниң бир нәччә тәрҗимилири бар. Бизниңчә Давут Саул падишаниң зиянкәшлигидин қачқанда, ят жутларда мусапир болған вақитлирини әсләватиду. Мәсилән, «1Сам.» 21-, 27-бапни көрүң. ■ **30:25** Зәб. 26:14 □ **31:1 «Давут язған «Масқил»»** — «Масқил» дегән сөзниң мәнаси бизгә намәлум; бәзи алимлар уни «тәрбийилик» билдүриду, дәп қарайду; йәни бәзиләр уни «маһирлиқ билән ейтилсун» дегәнни билдүриду, дәп қарайду. ■ **31:1** Рим. 4:6, 7

Селаһ!□
5 Әнди гунайимни Сениң алдиңда етирап қилдим,
Қәбиһлигимни Сәндин йошуривәрмәйдиған болдум;
Мән: «Пәрвәрдигарға асийлиқлиримни етирап қилимән» — дедим,
Шуниң билән Сән мениң рәзил гунайимни кәчүрүм қилдиң.
Селаһ!■
6 Шуңа Сени тапалайдиған пәйттә,
Һәр бир ихласмән Саңа дуа билән илтиҗа қилсун!
Чоң топанлар өрләп, тешип кәткәндә,
Сулар шу кишигә һәргиз йеқинлашмайду.□
7 Сән мениң далда җайимдурсән;
Сән мени зулумдин сақлайсән;
Әтрапимни ниҗатлиқ нахшилири билән қаплайсән!
Селаһ.■
8 — «Мән сән меңишқа тегишлик йолда сени йетәкләймән һәм тәрбийләймән;
Мениң көзүм үстүңдә болуши билән саңа несиһәт қилимән.□
9 Әқли йоқ болған ат яки ешәктәк болма;
Уларни чәкләшкә тизгинләйдиған жүгән болмиса,
Улар һәргиз саңа йеқин кәлмәйду».■
10 Рәзилләргә чүшүдиған қайғу-һәсрәтләр көптур,
Бирақ меһри-шәпқәтләр Пәрвәрдигарға таянған кишини чөридәйду;
11 И һәққанийлар, Пәрвәрдигар билән шатлинип хурсән болуңлар;
Көңли дуруслар, хошаллиқтин тәнтәнә қилиңлар!

32

32-күй •••• Пәрвәрдигарниң меһриванлиғи җаһанға толған

1 Әй һәққанийлар, Пәрвәрдигар үчүн тәнтәнә қилиңлар!
Мәдһийиләш дуруслар үчүн гөзәл иштур.■
2 Раваб билән Пәрвәрдигарни мәдһийиләңлар;
Онтарға тәңкәш болуп, униңға күйләрни ейтиңлар.□
3 Униңға атап йеңи бир мунаҗат-нахшини ейтиңлар;
Маһирлиқ билән челип, авазиңларни жуқури яңритиңлар.■
4 Чүнки Пәрвәрдигарниң сөзи бәрһәқтур;
Униң барлиқ ишлири вәдилиригә садақәтликтур.
5 У һәққанийәт һәм адаләтни яхши көргүчидур;

□ **31:4 «Селаһ!»** — мәнаси еник әмәс. Зәбурдики һәр бир күй нахша қилип ейтилған вақитта, «Селаһ» бәлким пәдидики бирдәм тохташни (пауз) көрситип, «тохта, ойлан» дегән мәнидә ишлитилиши мүмкин. ■ **31:5** Зәб. 37:19; 50:5; Пәнд. 28:13; 1Юһа. 1:9 □ **31:6 «Шуңа сени тапалайдиған пәйттә, һәр бир ихласмән Саңа дуа билән илтиҗа қилсун!»** — «шуңа» дегән мошу муһим сөз Худаниң кәчүрүмини издигән адәмгә үмүт бериши керәк (5-айәтни көрүң). **«Чоң топанлар өрләп тешип кәткәндә, сулар шу кишигә йеқинлашмайду»** — мошу сөзләр оқурмәнләргә Нуһ пәйғәмбәрниң дәвридики топанни әслитиду. Топан келиштин бурун Худани издигәнләр үчүн «Худани тапалайдиған пәйт» болиду; лекин топан бесип кәлгәндин кейин Худани издәйдиған һеч қандақ пурсәт қалмайду. ■ **31:7** Зәб. 26:5; 30:21 □ **31:8 «Мениң көзүм үстүңдә болуши билән...»** — (1) Худа Өзини сөйгәнләрни һәрдайим көзидә тутиду; (2) қедимдә падишалар хизмәтчилиригә пәқәт көз ишарити билән ла йол көрситәтти. ■ **31:9** Пәнд. 26:3; Яқ. 3:3 ■ **32:1** Зәб. 91:1-2; 134:3; 146:1 □ **32:2 «Раваб билән Пәрвәрдигарни мәдһийиләңлар»** — «раваб» бу айәттә һәм Зәбурдики башқа айәтләрдә ишлитилгәндә, «раваб» дегән сөз равабқа охшап кетидиған бир сазни көрситиду. **«Онтарға тәңкәш болуп, униңға күйләрни ейтиңлар»** — «онтар» он тарлиқ чилтардәк бир саз. ■ **32:3** Зәб. 39:4; 95:1; 97:1; 143:9; Йәш. 42:10; Вәһ. 5:9; 14:3

Йәр-зимин Пәрвәрдигарниң меһриванлиғи билән толғандур. ■
6 Пәрвәрдигарниң сөзи билән асманлар яритилған,
Униң ағзидики нәпәс билән уларниң барлиқ қошунлиримуяритилғандур;□ ■
7 У деңиздики суларни бир йәргә жиғип догилайду;
У океанларни амбарлар ичидә сақлап туриду;□
8 Пүткүл йәр йүзидикиләр Пәрвәрдигардин әймәнсун;
Дуниядики пүтүн җан егилири Униңдин қорқуп, һөрмәтлисун;
9 Чүнки Униң бир сөзи биләнла иш пүттүрүлгән еди;
Униң бир әмри биләнла дегәнлири бәрпа қилинған еди.
10 Пәрвәрдигар әлләрниң планини тосиветиду;
У қовмларниң хияллирини бекар қиливетиду.■
11 Пәрвәрдигарниң несиһәти мәңгүгә туриду;
Қәлбидики ойлири дәвирдин-дәвиргә ишқа ашурулиду.■
12 «Пәрвәрдигар бизниң Худайимиздур» дәйдиған қовм бәхитликтур!
Йәни Өз мираси болушқа таллиған хәлиқ бәхитликтур!■
13 Пәрвәрдигар әрштин йәргә нәзәр салиду,
У пүткүл инсанларни көрүп туриду.
14 Туралғусидин йәр йүзидикиләрниң һәммисигә қарайду;
15 У уларниң һәр бириниң қәлблирини Ясиғучидур;
Уларниң барлиқ ишлирини дәңсәп чиққучидур.
16 Падиша болса қошунлириниң көплүги билән ғалип болалмайду;
Палван өзиниң зор күчи билән өзини қутқузалмайду;
17 Толпарға тайинип хәвп-хәтәрдин қутқузулуш беһудиликтур,
У зор күчи билән һеч кимни қутқузалмайду;
18-19 Мана, уларниң җенини өлүмдин қутқузуш үчүн,
Қәһәтчиликтә уларни һаят сақлаш үчүн,
Пәрвәрдигарниң көзи Өзидин әйминидиғанларниң үстидә туриду,
Өзиниң өзгәрмәс муһәббитигә үмүт бағлиғанларниң үстидә туриду.■
20 Бизниң җенимиз Пәрвәрдигарға тәлмүриду;
Бизниң ярдәмчимиз,
Бизниң қалқинимиз У болиду.
21 Шуңа Униң билән қәлбимиз шатлинип кетиду;
Чүнки Униң муқәддәс намиға тайинип ишәндуқ.
22 И Пәрвәрдигар, биз Саңила үмүт бағлиғинимиздәк,
Сениң өзгәрмәс муһәббитиңму үстимиздә болғай!

33

33-күй •••• Худаниң меһриванлиғиға мәдһийә •••• «елипбә тәртивилик» күй •••• 1-айәттики изаһатни көрүң.

1-2 Давут язған күй: —

■ **32:5** Зәб. 44:8; 118:64; Ибр. 1:9 □ **32:6 «уларниң (асманларниң) барлиқ қошунлири»** — бир тәрәптин қуяш, ай, юлтузларни көрсәтсә, йәнә бир тәрәптин барлиқ пәриштиләрни көрситиду. ■ **32:6** Яр. 1:6, 7 □ **32:7 «У деңиздики суларни бир йәргә жиғип догилайду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У деңиздики суларни күпләргә жиғиду». **«У океанларни амбарлар ичидә сақлап туриду»** — бу айәтниң мәнаси сирлиқ болғини билән, Худаниң суларни толуқ идарә қилидиғанлиғини көрсәткәнлигидин һеч қандақ шүбһә йоқ. ■ **32:10** Йәш. 19:3 ■ **32:11** Пәнд. 19:21; 21:30; Йәш. 46:10 ■ **32:12** Зәб. 64:4; 143:15 ■ **32:18-19** Аюп 36:7; Зәб. 33:16; 1Пет. 3:12

(Давут Абимәләк *падишаниң* алдида жүрүш-турушини башқичә қиливалғанда, *Абимәләк* уни һайдиватқан вақитта язған)

|| Мән һәр қандақ вақитларда Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуримән;
Уни мәдһийиләш ағзимдин чүшмәйду.
3 || Қәлбим Пәрвәрдигарни иптихарлинип мәдһийәләйду,
Мөминләр буни аңлап шатлиқта болиду.
4 || Мән билән биллә Пәрвәрдигарни улуқлаңлар,
Бирликтә Униң намиға мәдһийиләр яңритайли.
5 || Пәрвәрдигарни издидим,
У мениң дуайимни ижабәт қилди,
Мени басқан барлиқ вәһимә-қорқунучлиримдин қутқузди.
6 || *Мөминләр* Униңға тәлмүрүп нурланди;
||Йүзлири йәргә қаритилмиди.
7 || *Мән* пеқир-бечарә *Униңға* нида қилди,
Пәрвәрдигар аңлап, мени һәммә аваричиликләрдин қутқузди.
8 || Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Униңдин әйминидиғанларни қоғдап әтрапиға чедирини тикиду,
Уларни қутқузиду.
9 || Пәрвәрдигарниң меһриванлиғини тетип, билгин,
Униңға ишинип таянған адәм немидегән бәхитликтур!
10 || И Униң муқәддәс бәндилири, Пәрвәрдигардин әйминиңлар!
Чүнки Униңдин әйминидиғанларниң һеч нәрсиси кам болмас.
11 || Күчлүк асланлар озуқсиз қелип ач қалсиму,
Амма Пәрвәрдигарни издигүчиләрниң һеч бир яхши нәрсиси кам болмас.
12 || Келиңлар балилирим, маңа қулақ селиңлар;
Мән силәргә Пәрвәрдигардин әйминишни үгитип қояй.
13 || Һаятни әтиварлайдиған киши ким?
Кимниң узун вә яхши күнләрни көргүси бар?
14 || Ундақта тилиңни яманлиқтин тартип жүр,
Ләвлириң мәккарлиқтин нери болсун;
15 || Яманлиқтин айрилип жирақ болуп, гөзәл әмәлләрни қилип жүр;
Аман-хатирҗәмликни издәп, уни қоғлап жүр.
16 || Пәрвәрдигарниң көзи һәққанийларниң үстидә туриду,
Униң қулиқи уларниң илтижалириға очуқ туриду;
17 || Пәрвәрдигарниң чирайи рәзиллик қилғучиларға қарши чиқар,
Уларниң һәр қандақ нам-хатирилирини йәр йүзидин елип ташлар;

33:1-2 « א аләф, ибраний тилидики биринчи һәрип» — бу күй «елипбә тәртивилик» күй. Һәр бир айәт алдида ибраний һәрипләр көрситилиду (10-күйгә берилгән, «елипбә тәртивилик күй» тоғрилиқ изаһатниму көрүң). **«Мән һәр қандақ вақитларда Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуримән»** — «тәшәккүр-мәдһийә қайтуруш» дегән сөз ибраний тилида «(Худаға) рәхмәт ейтиш», «уни улуқлаш» дегән мәнидә келиду, униң йәнә «Худани хурсән қилиш» дегән мәнасиму бар. «Тәшәккүр-мәдһийә қайтуруш» дегәнниң ибраний тилидики шәкли әрәб тилидики «мубарәкләш» дегән сөзгә охшап кетиду; демәк, Худаға ««барәк» (бәрикәт) йәткүзүш». **33:1-2** 1Сам. 21:13 **33:8 ««Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» яки «Пәрвәрдигарниң Әлчиси»»** — Тәврат дәвридә интайин алаһидә бир шәхс еди. «Тәбирләр»ни көрүң. «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» бәзи ишларда Худаниң орнида көрүнәтти (мәсилән, «Яр.» 16:7-14, 18-бапни, «Тәбирләр»ниму көрүң). **33:11** Аюп 4:11 **33:13** 1Пет. 3:10 **33:15 «Аман-хатирҗәмликни издәп...»** — яки «һәммәйлән билән енақ өтүшкә тиришип,...». **33:16** Аюп 36:7; Зәб. 32:18; 1Пет. 3:12

18 |□| Һәққанийлар илтиҗа қилиду,
Пәрвәрдигар аңлайду, уларни барлиқ азап-мушәққәтлиридин қутқузиду;
19 |□| Пәрвәрдигар көңли сунуқларға йеқиндур,
Роһи езилгәнләрни қутқузиду.□ ■
20 |□| Һәққанийлар дуч кәлгән аваричиликләр көптур;
Бирақ Пәрвәрдигар уларни буларниң һәммисидин қутқузиду.■
21 |□| У *һәққанийниң* сүйәклирини сақ қалдуриду,
Улардин бирисиму сунуп кәтмәйду.■
22 |□| Яманлиқниң өзи рәзилләрни өлтүриду;
Һәққанийларға нәпрәтлинидиғанлар гунада қалиду.
23 |□| Пәрвәрдигар Өз қуллириниң җанлирини бәдәл төләп һөрлүккә чиқириду;
Униңға таянғанлардин һеч кимгә гуна бекитилмәйду.□

34

34-күй •••• Зиянкәшлик һәм аһанәттә қалғанда қилған дуа
1 Давут язған күй: —

И Пәрвәрдигар, мән билән елишқанлар билән елишқайсән;
Маңа җәң қилғанларға җәң қилғайсән!
2 Қолуңға сипар вә қалқан алғин;
Маңа ярдәмгә орнуңдин турғайсән;
3 Нәйзини суғуруп, мени қоғлаватқанларниң йолини тосқайсән;
Мениң җенимға: «Мән сениң ниҗатлиғиңдурмән!» — дегәйсән!
4 Мениң һаятимға чаң салмақчи болғанлар йәргә қаритилип шәрмәндә болғай;
Маңа қәст әйлигәнләр кәйнигә яндурулуп рәсва болғай.■
5 Улар гоя шамалда учқан самандәк тозуп кәткәй;
Пәрвәрдигарниң Пәриштиси уларни тарқитиваткәй! ■
6 Уларниң йоли қараңғу вә тейилғақ болғай,
Пәрвәрдигарниң Пәриштиси уларни қоғливәткәй!
7 Чүнки улар маңа орунсиз ора-қапқан тәйярлиди;
Җенимни сәвәпсиз елишқа улар уни колиди.
8 Һалакәт туйдурмастин уларниң бешиға чүшкәй,
Өзи йошурун қурған торға өзи чүшкәй,
Һалакәткә жиқилғай.
9 У чағда җеним Пәрвәрдигардин сөйүниду,
Униң ниҗатлиқ-қутқузушидин шатлиниду!
10 Мениң һәммә устиханлирим: — «И Пәрвәрдигар, кимму Саңа тәңдаш
келәлисун?» — дәйду,
— «Сән езилгән мөминләрни күчлүкләрниң чаңгилидин,
Езилгәнләр һәм йоқсулларни уларни булиғучилардин тартивелип қутқузисән».
11 Явуз, ялған гувачилар қопуп,
Хәвирим болмиған гуналар билән үстүмдин шикайәт қилмақта.

□ **33:19 «Пәрвәрдигар көңли сунуқларға йеқиндур, роһи езилгәнләрни қутқузиду»** — бу айәттики «көңли сунуқлар» һәмдә «роһи езилгәнләр», шүбһисизки, товва қилғанларни көрситиду. ■ **33:19** 2Тим. 3:11 ■ **33:20** 2Тим. 3:12 ■ **33:21** Юһ. 19:36 □ **33:23 «Пәрвәрдигар Өз қуллириниң җанлирини бәдәл төләп һөрлүккә чиқириду»** — бу йәрдә ишләткән пеил («бәдәл төләп һөрлүккә чиқириду») адәттә қулларни (мәлум баһада) қуллуқтин азат қилиш, һөр қилишни билдүриду. ■ **34:4** Зәб. 39:15; 69:3-4 ■ **34:5** Аюп 21:18; Зәб. 1:4; Йәш. 29:5; Һош. 13:3

12 Улар мениң яхшилиғимға яманлиқ қилип,
Мени панаһсиз житим қилип қойған еди!
13 Лекин мән болсам, улар кесәл болғанда,
Бөзни йөгәп кийивалдим;
Уларни дәп роза тутуп, өзүмни төвән қилдим;
Әнди дуайим болса һазир бағримға йенип кәлди!□
14 Мән бу ишлардин дост яки қериндишимниң бешиға чүшкән ишқа охшаш мәйүслинип жүрдум,
Мән өз анисиға һаза тутқандәк, бешимни селип жүрдүм.
15 Бирақ мән путлишип кәткинимдә,
Улар хошал болушуп кәткән еди,
Бир йәргә жәм болди;
Дәрвәқә жәм болушуп мошу зораванлар маңа қарши чиқишти,
Бирақ хәвирим йоқ еди.
Улар мени парә-парә қилиш үчүн тохтимай зәрбә беришти.
16 Худди бир чишләм пошкал үстидә чақчақ вә талаш қилған худасизлардәк,
Улар маңа чишлирини ғучурлитип хирис қилишти.□
17 И Рәб, қачанғичә пәрва қилмайсән?
Җенимни уларниң һалакитидин қутқузғайсән,
Мениң бирдин-бир һаятимни *мошу* житқуч ширларниң ағзидин тартивалғайсән!
18 Зор җамаәт арисида мән Саңа тәшәккүр ейтимән;
Нурғунлиған хәлиқ арисида Сени мәдһийиләймән.■
19 Ялған сәвәп билән маңа рәқип болғанларни үстүмдин шатландурмиғайсән;
Мәндин сәвәпсиз нәпрәтләнгәнләрни өз ара көз қисиштурмиғайсән!■
20 Улар достанә сөз қилмайду,
Зиминдики течлиқпәрвәрләргә питнә-иғва тоқумақта.
21 Улар маңа қарап еғизини йоған ечип:
«Вай-вай! Күткүнимизни өз көзимиз билән көрүвалдуқ!» — дейишиду.
22 И Пәрвәрдигар, Сән буларни көрүп чиқтиң, сүкүт қилмиғайсән;
И Рәб, мәндин Өзүңни жирақлаштурмиғайсән;
23 Қозғалғайсән,
Мән үчүн һөкүм чиқиришқа ойғанғайсән,
И мениң Худайим — Рәббим!
24 Мениң ишим үстидә өз һәққанийлиғиң бойичә һөкүм чиқарғайсән, и Пәрвәрдигар Худайим;
Уларни мениң *оңушсизлиғимдин* шатландурмиғайсән!
25 Улар көңлидә: «Ваһ! Ваһ! Әҗәб убдан болди!» — дейишмисун;
Яки: «Уни жутувәттуқ!» — дейишмисун.
26 Мениң зийинимдин хошал болғанлар йәргә қаритилип шәрмәндә болғай;
Мениңдин өзлирини үстүн тутқучиларниң кийим-кечиги хиҗаләт вә номуссузлуқ болсун!
27 Мениң һәққанийлиғимдин сөйүнгәнләр тәнтәнә қилип шатлансун!

□ **34:13 « ... улар кесәл болғанда, бөзни йөгәп кийивалдим»** — «бөз кийим»ни кийивелиш (һаза тутқандәк) өзи яки башқилар үчүн қаттиқ дуа қилишниң бир хил ипадиси еди. **«... дуайим болса һазир бағримға йенип кәлди!»** — бу ибариниң мәнаси бәлким: — (1) Худа җавап бәрмигән болсиму (кесәл адәм сақаймиди), бирақ дуа қилғучини бәрикәтлиди; яки (2) дәрвәқә кесәл адәм сақайди, бирақ қеришқандәк дуа қилғучиға зиянкәшлик қилди. Бизниңчә 2-имканийәт тоғридур. □ **34:16 «Худди бир чишләм пошкал үстидә чақчақ вә талаш қилған худасизлардәк,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Худди бир чишләм пошкал үстидә чақчақ вә худди әзвәйләп мазақ қилғучи әхлақсизлардәк,...». ■ **34:18** Зәб. 39:11,12; 110:1 ■ **34:19** Юһ. 15:25

Улар һемишә: «Өз қулиниң аман-есәнлигигә сөйүнгән Пәрвәрдигар улуқлансун!» — дегәй.□
28 Шу чағда мениң тилим күн бойи һәқщанийлиғиң тоғрилиқ сөзләйду, мәдһийиләрни яңритиду.

35

35-күй •••• Гунакар инсан вә Худаниң меһриванлиғи

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Пәрвәрдигарниң қули Давут язған күй: —

Рәзил адәмниң асийлиғи мениң қәлбимдә бир бешарәтни пәйда қилиду: —
«Униң нәзиридә Худадин қорқидиған иш йоқтур!».□
3 Чүнки у өз-өзини махтайдуки,
У өз-өзигә: — «Мәндә гуна тепилмас, қилғиним жиркиничлик иш әмәстур!» — дәйду. □
4 Ағзидики сөзләр қәбиһлик вә һейлигәрликтур;
Пәзиләтлик иш қилиш параситидин у аллибурун мәһрумдур.
5 У орнида ятқандиму гунани көзләйду;
У дурус болмиған йолға меңишни ирадә қилиду;
Яманлиқтин һеч нәпрәтләнмәйду.
6 И Пәрвәрдигар, өзгәрмәс муһәббитиң әршләргә тақишиду;
Һәқиқәт-садиқлиғиң булутларға йетиду!■
7 Һәққанийлиғиң бүйүк тағлардәк,
Һөкүмлириң тилсиматлиқ чоңқур деңизлардәктур.
И Пәрвәрдигар, Сән адәмләр вә һайванларни сақлиғучидурсән;
8 Сениң өзгәрмәс муһәббитиң нәқәдәр қиммәтликтур, и Худа!
Шуңа инсан балилири қанатлириң сайисидә панаһлиниду.
9 Улар өйүңдики мол дәстихандин тойғичә бәһримән болиду;
Сән уларға һозур-һалавәтлириңниң дәриясидин ичкүзисән.
10 Чүнки Сәндила бардур һаятлиқ булиқи;
Нуруңда болуп нурни көримиз.
11 Аһ, Өзүңни тонуп, билгәнләргә муһәббитиңни,
Көңли дурусларғиму һәққанийлиғиңни көрситишни давамлаштурғайсән.
12 Тәкәббурларниң путиниң маңа һуҗум қилишиға йол қоймиғайсән;
Рәзилләрниң қоли мени орнумдин қоғливәтмисун;
13 Мана, яманлиқ қилғучилар жиқилди!
Ғулитиветилди, орнидин қайта туралмайду!

□ **34:27 «Мениң һәққанийлиғимдин сөйүнгәнләр тәнтәнә қилип шатлансун! Улар һемишә: «Өз қулиниң аман-есәнлигигә сөйүнгән Пәрвәрдигар улуқлансун!» — дегәй»** — Давут пәйғәмбәр мошу айәттә бәлким өзидин кейин келидиған, өз әҗдати болған Қутқузғучи-Мәсиһ тоғрилиқ бешарәт бериду. □ **35:1-2 «Пәрвәрдигарниң қули Давут язған күй»**: — «Пәрвәрдигарниң қулиниң, Давутниң күйи». □ **35:3 «У өз-өзигә: — «Мәндә гуна тепилмас, қилғиним жиркиничлик иш әмәстур!» — дәйду»** — бәлким у өзини алдимақчи болуп: «Мениң гунайим анчә еғир әмәс», демәкчи. Толуқ айәтниң йәнә бир хил тәрҗимиси: «Униң гунайиниң жиркиничлиги ашкариланған болсиму, у йәнила өз өзини махтайду». ■ **35:6** Зәб. 56:11; 107:5

36

36-күй •••• Яхшилар билән яманларниң тәғдири •••• «елипбә тәртиплик» күй

1 Давут язған күй: —

|□| Яманлиқ қилғучилар түпәйлидин өзүңни көйдүрмә,
Накәсләргә һәсәт қилма.■
2 Чүнки улар от-чөпләрдәк тезла үзүп ташлиниду,
Юмран өсүмлүкләргә охшаш тозуп кетиду.
3 |□| Пәрвәрдигарға таян, тиришип яхшилиқ қил,
Зиминда маканлишип яшап, Униң вапа-һәқиқитини озуқ билип һозурлан.□
4 «Пәрвәрдигарни хурсәнлигим» дәп билгин,
У арзу-тиләклириңгә йәткүзиду.
5 |□| Йолуңни Пәрвәрдигарға аманәт қил;
Униңға таян, У чоқум *тилигиңни* иҗабәт қилиду.■
6 |□| У һәққанийлиғиңни нурдәк,
Адалитиңни чүштики қуяштәк чақнитиду.
7 |□| Пәрвәрдигарниң алдида тинич болуп, Уни сәвирчанлиқ билән күт;
Һарамдин ронақ тапқан адәм түпәйлидин,
Яман нийәтлири ишқа ашидиған киши түпәйлидин өзүңни көйдүрмә.
8 |□| Аччиғиңдин ян, ғәзәптин қайт,
Өзүңни көйдүрмә;
У пәқәт сени яманлиққа елип бариду.
9 Чүнки яманлиқ қилғучилар зиминдин үзүп ташлиниду;
Пәрвәрдигарға тәлмүрүп күткәнләр болса,
Зиминға егидарчилиқ қилиду.
10 |□|: Көзни жумуп ачқучила, рәзил адәм һалак болиду;
Униң маканиға сәпселип қарисаң, у йоқ болиду.
11 Бирақ мулайим-мөминләр зиминға мираслиқ қилиду,
Вә чәксиз арамбәхшликтин һозурлиниду.■
12 |□| Рәзил адәм һәққанийға қәст қилиду;
Униңға чишлирини ғучурлитип хирис қилиду;
13 Лекин Рәб униңға қарап күлиду;
Чүнки *Рәб* униң бешиға келидиған күнни көриду.
14 |□| Югашлар вә йоқсулларни жиқитиш үчүн,
Йоли дурусларни қирип ташлаш үчүн,
Рәзилләр қиличини ғилипидин суғуруп елип,
Оқясиниң киричини тартип тәйярлиди.
15 Лекин қиличи болса өз жүригигә санҗилиду,
Оқялири сундуруветилиду.
16 |□| Һәққанийлардики «аз»,
Көплигән яманларниң байлиқлиридин әвзәлдур.
17 Чүнки рәзилләрниң биләклири сундурулиду;
Лекин Пәрвәрдигар һәққанийларни йөләйду;
18 |□| Пәрвәрдигар көңли дурусларниң күнлирини билиду;
Уларниң мираси мәңгүгә болиду.
19 Улар еғир күнләрдә йәргә қарап қалмайду;

■ **36:1** Пәнд. 23:17; 24:1 □ **36:3** **«Униң вапа-һәқиқитини озуқ билип һозурлан»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «вапалиқ-садиқлиққа интилгин». ■ **36:5** Зәб. 21:10-11; 54:23; Пәнд. 16:3; Мат. 6:25; Луқа 12:22; 1Пет. 5:7 ■ **36:11** Мат. 5:5

Қәһәтчиликтиму улар тоқ жүриду.
20 |□| Бирақ рәзилләр һалак болиду;
Пәрвәрдигар билән қаршилашқучилар чимәнзардики гүл-гиядәк тозуп кетиду;
Улар түгәйду;
Ис-түтүндәк тарқилип түгәйду.□
21 |□| Рәзил адәм өтнә елип қайтурмайду;
Амма һәққаний адәм меһриванлиқ билән өтнә бериду;
22 Чүнки *Пәрвәрдигар* рәхмәт қилғанлар зиминға егә болиду,
Бирақ униң ләнитигә учриғанлар үзүп ташлиниду;
23 |□| Мәртанә адәмниң қәдәмлири Пәрвәрдигар тәрипидиндур;
Рәб униң йолидин хурсән болиду. □
24 У тейилип кәтсиму, жиқилип чүшмәйду;
Чүнки Пәрвәрдигар униң қолини тутуп йөләп туриду.
25 |□| Мән яш едим, һазир қерип қалдим;
Лекин һәққанийларниң ташливетилгәнлигини,
Яки пәрзәнтлириниң нан тилигәнлигини әсла көргән әмәсмән;
26 У күн бойи мәрт-меһриван болуп өтнә бериду;
Униң әвлатлириму хәлиққә бәрикәт йәткүзиду.
27 |□| Яманлиқни ташлаңлар, яхшилиқ қилиңлар,
Мәңгү яшайсиләр!
28 Чүнки Пәрвәрдигар адаләтни сөйиду,
У Өз мөмин бәндилирини ташлимайду;
Улар мәңгүгә сақлиниду;
|□| Лекин рәзилләрниң әвлатлири үзүп ташлиниду.
29 Һәққанийлар йәр-жаһанға егә болиду,
Әбәдил-әбәткичә униңда макан тутуп яшайду.
30 |□| Һәққаний адәмниң ағзи даналиқ жақалайду;
Униң тили адил һөкүмләрни сөзләйду;
31 Қәлбидә Худаниң *муқәддәс* қануни туриду;
Униң қәдәмлири тейилип кәтмәс.□ ■
32 |□| Рәзилләр һәққаний адәмни пайлап жүриду;
Улар уни өлтүргидәк пәйтни издәп жүриду.
33 Лекин Пәрвәрдигар уни дүшмәнниң чаңгилиға чүшүрмәйду;
Яки һөкүмдә уни гунаға пүтмәйду.
34 |□| Пәрвәрдигарни тәлмүрүп күт,
Униң йолини чиң тутқин;
У сениң мәртивәңни көтирип, зиминға егә қилиду ,
Рәзилләр һалак қилинғанда,
Сән буни көрисән.
35 |□| Мән рәзил адәмниң зомигәрлик қиливатқинини көрдүм,
У худди айниған барақсан япйешил дәрәқтәк ронақ тапқан.□
36 Бирақ у өтүп кәтти,
Мана, у йоқ болди;

□ **36:20 «Улар түгәйду; ис-түтүндәк тарқилип түгәйду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар түгәйду; қозиларниң йеғидәк көйүп кетиду». □ **36:23 «Рәб униң йолидин хурсән болиду»** — яки: «У (мәрданә киши) униң (йәни, Рәбниң) йолидин хурсән болиду». □ **36:31 «Қәлбидә Худаниң муқәддәс қануни туриду»** — ибраний тилида «Қәлбидә Худасиниң муқәддәс қануни туриду». ■ **36:31** Зәб. 39:9; Йәш. 51:7 □ **36:35 «Мән рәзил адәмниң зомигәрлик қиливатқинини көрдүм, у худди айниған барақсан япйешил дәрәқтәк ронақ тапқан»** — демәк, рәзил адәм зомигәрлик йоли билән сиртидин қариғанда чирайлиқ чоң бир дәрәқтәк барақсан болиду.

Мән уни издисәмму, у тепилмайду.
37 |□| Мукәммәл адәмгә нәзәр сал,
Дурус инсанға қара!
Чүнки бундақ адәмниң ахир көридиғини арамбәхш хатирҗәмлик болиду.
38 Итаәтсизләр болса бирликтә һалак болишиду;
Уларниң келәчики үзүлиду;
39 |□| Бирақ һәққанийларниң ниҗатлиғи Пәрвәрдигардиндур;
У еғир күнләрдә уларниң күчлүк панаһидур.
40 Пәрвәрдигар ярдәм қилип уларни сақлайду;
У уларни рәзилләрдин сақлап қутқузиду;
Чүнки улар Уни башпанаһи қилиду.

37

37-күй •••• Еғирчилиқта қалған кишиниң илтиҗа дуаси

1-2 Давут язған күй: —
(Әслимә үчүн)

И Пәрвәрдигар, ғәзивиңдә тәнбиһ бәрмигәйсән,
Қәһриңдә мени җазалимиғайсән! ■
3 Чүнки оқлириң мени зәхимләндүрүп санҗиди,
Қолуң үстүмдин қаттиқ басти.
4 Қаттиқ ғәзивиң түпәйлидин әтлиримдә һеч сақлиқ йоқ,
Гунайим түпәйлидин устиханлиримда арам йоқтур.
5 Чүнки гуналирим боюмдин ташти;
Улар көтирәлмигүсиз еғир жүктәк мени бесивалди.
6 Ахмақлиғимдин җараһәтлирим сесип, шалвәрәп кәтти.
7 Азаптин бәллирим толиму пүкүлүп кәтти,
Күн бойи ғәмгә петип жүримән!
8 Чатирақлирим отқа толди,
Әтлиримниң сақ йери йоқтур.
9 Мән толиму һалсирап, езилип кәттим;
Қәлбимдики азап-қайғу түпәйлидин һөкирәймән.
10 Рәб, барлиқ арзуюм көз алдиңдидур;
Уһ тартишлирим Сәндин йошурун әмәс;
11 Жүригим җиғилдап, һалимдин кәттим;
Көзлиримниң нури өчти.
12 Яр-бурадәрлиримму мени урған ваба түпәйлидин, өзлирини мәндин тартти;
Йеқинлиримму мәндин жирақ қачти.
13 Җенимни алмақчи болғанлар қапқан қуриду;
Маңа зиянни қәстлигәнләр зәһирини чачмақта;
Улар күн бойи һейлә-микирләрни ойлимақта.
14 Лекин мән гас адәмдәк аңлимаймән,
Гача адәмдәк ағзимни ачмаймән;
15 Бәрһәқ, мән аңлалмайдиған гаслардәк болуп қалдим;
Ағзимда қилидиған рәддийә-тәнбиһ йоқ.
16 Чүнки үмүтүмни Сән Пәрвәрдигарға бағлидим;
Рәб Худайим, Сән илтиҗайимға иҗабәт қилисән.

■ **37:1-2** Зәб. 6:1-2

17 Чүнки мән: — «Улар мениң үстүмгә чиқип махтанмиғай;
Болмиса, путлирим тейилип кәткәндә, улар шатлиниду» — дедим мән.
18 Чүнки мән дәлдәңшип, түгишәй дәп қалдим,
Азавим көз алдимдин кәтмәйду.
19 Чүнки мән өз яманлиғимни иқрар қилимән;
Гунайим үстидә қайғуримән. ■
20 Лекин дүшмәнлирим җушқун һәм күчлүктур;
Қара чаплап, маңа нәпрәтләнгәнләрниң сани нурғундур.
21 Вапаға җапа қилидиғанлар болса, мән билән қаршилишиду;
Чүнки мән яхшилиқни көзләп, интилимән.
22 И Пәрвәрдигар, мәндин ваз кәчмигәйсән!
И Худайим, мәндин жирақлашмиғайсән!
23 И Рәб, мениң нижатлиғим,
Маңа чапсан ярдәм қилғайсән!

38

38-күй •••• Худаниң тәрбийисини чүшинип йетиш

1-2 Нәғмичиләрниң беши Йәдутунға тапшурулған, Давут язған күй: —

«Тилим гуна қилмисун дәп,
Йоллиримға диққәт қилимән;
Рәзилләр көз алдимда болса, мән ағзимға бир көшәк салимән» — дегән едим.□
3 Мән сүкүт қилип, зуван сүрмидим,
Һәтта яхшилиқ тоғрисидики сөзләрниму ағзимдин чиқармидим;
Бирақ дил азавим техиму қозғалди.□
4 Көңлүмдә зәрдәм қайниди,
Ойланғансери от болуп янди;
Андин тилим ихтиярсиз сөзләп кәтти.
5 И Пәрвәрдигар, өз әҗилимни,
Күнлиримниң қанчилик екәнлигини маңа аян қилғин;
Аҗиз инсан балиси екәнлигимни маңа билдүргин.
6 Мана, Сән күнлиримни пәқәт нәччә ғеричла қилдиң,
Сениң алдиңда өмрүм йоқ һесавидидур.
Бәрһәқ, барлиқ инсанлар тик турсиму, пәқәт бир тиниқла, халас.
Селаһ. ■
7 Бәрһәқ, һәр бир инсанниң һаяти худди бир көләңгидур,
Уларниң алдирап-салдирашлири беһудә аваричиликтур;
Улар байлиқларни топлайду, лекин кейин бу байлиқларни кимниң қолиға жуғлинидиғанлиғини билмәйду.
8 И Рәб, әнди мән немини күтимән?
Мениң үмүтүм саңила бағлиқтур.
9 Мени барлиқ асийлиқлиримдин қутқузғайсән,
Мени һамақәтләрниң мәсқирисигә қалдурмиғайсән.

■ **37:19** Зәб. 31:5 □ **38:1-2 «Йәдутун»** — Давут пәйғәмбәр «мәдһийә Хори»ниң йетәкчиси дәп бекиткән кишини көрситиду («1Тар.» 16:41ни көрүң).**«Нәғмичиләрниң беши Йәдутунға тапшурулған»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Нәғмичиләрниң йетәкчисигә тапшурулуп, «Йәдутун» (мәдһийиләш дегән мәнидә) аһаңида оқулсун дәп...». □ **38:3 «Һәтта яхшилиқ тоғрисидики сөзләрниму ағзимдин чиқармидим»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «һәр қандақ пайдисиз сөздин қалдим». ■ **38:6** Зәб. 61:10-11; 143:4

10 Сүкүт қилип зуван сүрмидим;
Чүнки маңа, мошу *җазани* Өзүң жүргүзгәнсән.
11 Мени салған вабайиңни мәндин нери қилғайсән;
Чүнки қолуңниң зәрбиси билән түгишәй дәп қалдим.
12 Сән тәнбиһлириң билән кишини өз яманлиғи үчүн тәрбийилигиниңдә,
Сән худди нәрсиләргә күйә қурути чүшкәндәк, униң иззәт-ғурурини йоқ қиливетисән;
Бәрһәқ, һәр бир адәм бир тиниқла, халас. Селаһ.
13 И Пәрвәрдигар, дуайимни аңлиғайсән,
Пәрядимға қулақ салғайсән!
Көз яшлиримға сүкүт қилмиғайсән!
Чүнки мән пүткүл ата-бовилиримдәк,
Сениң алдиңда яқа жутлуқ, мусапирмән, халас!■
14 Маңа тиккән көзүңни мәндин нери қилғайсәнки,
Мән барса кәлмәс җайға кәткичә,
Мени бир аз болсиму раһәттин бәһримән қилғайсән.

39

39-күй •••• Бешарәт — Давутниң әвлади болған Қутқузғучи-Мәсиһ, Давут арқилиқ келиду

1-2 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигарға тәлмүрүп, күттүм, күттүм;
У маңа егилип пәрядимни аңлиди.
3 У мени һалакәт орикидин,
Шундақла патқақ лайдин тартивалди,
Путлиримни уюлташ үстигә турғузуп,
Қәдәмлиримни мустәһкәм қилди.
4 У ағзимға йеңи нахша-мунаҗатни,
Йәни Худайимизни мәдһийиләшләрни салди;
Нурғун хәлиқ буни көрүп, қорқиду,
Һәм Пәрвәрдигарға тайиниду.
5 Тәкәббурлардин ярдәм издимәйдиған,
Ялғанчилиққа езип кәтмәйдиған,
Бәлки Пәрвәрдигарни өз таянчиси қилған киши бәхитликтур!
6 И Пәрвәрдигар Худайим,
Сениң биз үчүн қилған карамәтлириң вә ой-нийәтлириңни барғансери көпәйтип, сан-санақсиз қилғансән,
Кимму уларни бир-бирләп һесаплап Өзүңгә *рәхмәт қайтуруп* болалисун!
Уларни сөзләп баштин-ахир баян қилай десәм,
Уларни санап түгитиш мүмкин әмәс.□
7 Нә қурбанлиқ, нә аш һәдийәләр Сениң тәләп-арзуюң әмәс,
Бирақ Сән маңа *сәзгүр* қулақларни ата қилдиң;

■ **38:13** Лав. 25:23; 1Тар. 29:15; Зәб. 118:19; Ибр. 11:13; 1Пет. 2:11 □ **39:6 «Кимму уларни бир-бирләп һесаплап өзүңгә рәхмәт қайтуруп болалисун!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Кимму Саңа тәңдаш болуп сени тосалисун?!».

Нә көйдүрмә қурбанлиқ, нә гуна қурбанлиғини тәләп қилмидиң;□ ■
8 Шуңа жавап бәрдимки —
«Мана мән кәлдим!» — дедим.
Орам язма дәстурда мән тоғрилиқ пүтүлгән: — □
9 «Худайим, Сениң көңлүңдики ирадәң мениң хурсәнлигимдур;
Сениң Тәврат қанунуң қәлбимгә пүтүклүктур».■
10 Бүйүк жамаәт арисида туруп мән һәққанийлиқни жакалидим;
Мана буларни өзүмдә қилчә елип қалғум йоқтур,
И Пәрвәрдигар, Өзүң билисән.■
11 Һәққанийлиғиңни қәлбимдә йошуруп жүрмидим;
Вападарлиғиңни вә нижатлиғиңни жакалидим;
Өзгәрмәс муһәббитиң вә һәқиқитиңни бүйүк жамаәткә һеч йошурмастин баян қилдим.
12 И Пәрвәрдигар, меһриванлиқлириңни мәндин айимиғайсән;
Өзгәрмәс муһәббитиң вә һәқиқитиң һәрдайим мени сақлиғай!
13 Чүнки сансиз күлпәтләр мени оривалди;
Қәбиһликлирим мени бесивелип, көрәлмәйдиған болдум;
Улар бешимдики чечимдин көп,
Жасаритим түгишип кәтти.
14 Мени қутқузушни тоғра тапқайсән, и Пәрвәрдигар!
И Пәрвәрдигар, тез келип, маңа ярдәм қилғайсән!
15 Мениң һаятимға чаң салмақчи болғанлар бирақла йәргә қаритилип рәсва қилинсун;
Мениң зийинимдин хурсән болғанлар кәйнигә яндурулуп шәрмәндә болғай.■
16 Мени: — «Bah! Bah!» дәп мәсқирә қилғанлар өз шәрмәндилигидин алақзадә болуп кәтсун!
17 Бирақ Сени издигүчиләрниң һәммиси Сәндә шатлинип хошал болғай!
Нижатлиғиңни сөйгәнләр һемишә: «Пәрвәрдигар улуқлансун» дейишкәй!
18 Мән езилгән һәм йоқсул болсамму,
Бирақ Рәб йәнила мени яд етиду;
Сән мениң Ярдәмчим, мениң азат қилғучим;
И Худайим, кечикмәй кәлгәйсән!

40

40-күй •••• Ағриқниң дуаси

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —
Ғериб-ажизларға ғәмхорлуқ қилған киши нәқәдәр бәхитлик-һә!
Еғир күнләрдә Пәрвәрдигар униңға панаһ болиду. □
3 Пәрвәрдигар уни қоғдап, уни аман сақлайду;

□ **39:7 «...Сән маңа сәзгүр қулақларни ата қилдиң»** — башқа бир хил тәржимиси болуши мумкин: «сән мениң қулақлиримни санжидиң». Муса пәйғәмбәр арқилиқ чүшүрүлгән муқәддәс қанун бойичә, бир қулниң өз ғожайиниға мәңгү хизмәттә болғуси болса, буни бәлгүләш үчүн ғожайин униң қулиқиға бигиз санжийду («Мис.» 21-бапни көрүң). Бу хил тәржимә тоғра болса, бу Мәсиһниң Худаға мәңгүлүк садиқлиғини билдүридиған сөздур. **«Нә қурбанлиқ, нә аш һәдийәләр... нә көйдүрмә қурбанлиқ, нә гуна қурбанлиғини тәләп қилмидиң»** — «Лав.» 1-7-бапта тәләп қилинған бәш хил асасий қурбанлиқларниң һәммиси мошу 6-айәттә тилға елиниду. ■ **39:7** Лав. 2:1; 3:1; 4:13; Ибр. 10:5-12 □ **39:8 «Орам язма дәстурда мән тоғрилиқ пүтүлгән»** — «орам язма дәстур» Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән муқәддәс қанунни көрситиду. ■ **39:9** Зәб. 36:31; Йәш. 51:7 ■ **39:10** Зәб. 34:18; 110:1 ■ **39:15** Зәб. 34:4,26; 69:3; 70:13 □ **40:1-2 «Ғериб-ажизларға — ибраний тилида: Ғериб-ажизларға**

У зиминда туруп бәхитияр яшайду;
Сән уни дүшмәнлириниң ихтияриға чүшүрмәйсән!
4 Орун тутуп зәиплишип ятқинида, Пәрвәрдигар униңға дәрман болиду;
Сән униң ятқан орун-көрпилирини раслап түзәштүрүп турисән.□
5 Мән илтиҗа қилип: — «И Пәрвәрдигар, маңа меһриванлиқ көрсәткәйсән,
Җенимға шипалиқ бәргәйсән;
Чүнки мән алдиңда гуна қилдим» — дедим. □
6 Дүшмәнлирим мән тоғрилиқ: —
«У қачанму өлүп, нами-нәсли қуруп кетәр?» — дәп маңа яманлиқ тиләйду.
7 Бириси мени көргили кәлгән болса,
У алдамчи сөзләрни қилиду;
Улар кәйнимдин көңлидә шумлуқ топлап,
Андин сиртларға чиқип шу ишларни тарқитип по атиду;
8 Маңа өч болғанларниң һәммиси маңа қарита өз ара кусурлишиду,
Улар маңа зиянкәшлик қәстидә болиду.
9 Улар: «Униң бешиға җин-шәйтандин бир кесәл чаплашти;
Әнди у орун тутуп йетип қалди;
У қайтидин туралмайду» — дейишиду.
10 Һәтта сирдишим дәп ишәнгән қәдинас достум,
Мән билән һәмдәстихан болуп тузумни йегәнму маңа пут атти.□ ■
11 Бирақ Сән Пәрвәрдигар, маңа рәһим қилғайсән;
Дүшмәнлиримдин интиқам елишқа,
Мени турғузғайсән;
12 Дүшминимниң үстүмдин ғәлибә қилип шатланмиғинидин,
Сени мәндин сөйүниду, дәп билимән.
13 Бирақ маңа кәлсәк, дурус болғанлиғимдин, сән мени йөләйсән;
Сән мени мәңгү Өз һозуруңда қәд көтириткүзүп турғузисән.
14 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға әбәдил-әбәткичә тәшәккүр-мәдһийә қайтурулғай!
Амин! Амин!

41

Иккинчи Бөлүм •••• 41-күй •••• Худаға тәшна болған мусапирниң дуаси

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Кораһниң оғуллири үчүн йезилған «Масқил»: —

Кейик ериқлардики суға тәшна болғандәк,
Җеним саңа тәшнадур, и Худа.□

□ **40:4 «Сән униң ятқан орун-көрпилирини раслап түзәштүрүп турисән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән уни ятқан орнидин турғузуп әслигә кәлтүрисән». □ **40:5 «Чүнки мән алдиңда гуна қилдим»** — ибраний тилида: «Чүнки мән алдиңда гунакар болдум» дегән тәрҗимиси болиду. □ **40:10 «Мән билән һәмдәстихан болуп тузумни йегән...»** — ибраний тилида «Мән билән һәмдәстихан болуп ненимни йегән...». ■ **40:10** Юһ. 13:18 □ **41:1-2 «Кораһниң оғуллири үчүн йезилған «Масқил»»** — «Кораһ» Муса вә Һарун пәйғәмбәргә қарши исян көтәргән киши. Бирақ көрүнүп туридуки, униң әвлатлири Худаниң йолида маңатти. Улар бәлким «каһин» (қурбанлиқ қилғучи) болуп, муқәддәс ибадәтханида ибадәт хизмитидә Зәбурдики йеқимлиқ мәдһийә нахшилирини ейтиш билән шуғулланған. Бу күйдин қариғанда, язғучи Исраилниң шималий падишалиғидики Ливан дегән хилвәт тағлиқ райониға сүргүн қилинған. **«Масқил»** — «Масқил»ниң мәнаси бизгә намәлум; бәзи алимлар уни «тәрбийилик» дегәнни билдүриду, дәп қарайду; йәни бәзиләр уни «маһирлиқ билән ейтилсун» дегәнни билдүриду, дәп қарайду.

3 Мениң җеним Худаға, һаят Тәңригә интизардур;
Аһ, мән қачанму Худаниң һозурида көрүнүшкә мүйәссәр болимән?■
4 Мениң кечә-күндүз йегиним көз яшлирим болуп кәлгән;
Хәқләр күн бойи мәндин: «Худайиң қәйәрдә?» дәп сорайду.■
5 Өткән күнләрни әсләп,
Җенимниң дәрдлирини төкүватимән
(Мән көпчилик билән кетиветип,
Худаниң өйигә тәнтәнә қилип меңип,
Хошаллиқта һәмдусана оқуп, нахша ейтип,
Һейтни тәбриклигән топ-топ қошундәк, җамаәт билән биллә бараттим!).
6 — И җеним, Сән тенимдә немишкә бундақ қайғурисән?
Немишкә ичимдә бундақ мәйүслинип кәттиң?
Худаға үмүт бағла;
Чүнки Униң җамалидин чиққан ниҗатлиқтин,
Мән Уни йәнила улуқлаймән, — Мениң Худайимни!■
7 Җеним ичимдә мәйүслинип кәтти;
Шуңа мән Сени сеғинимән;
Һәтта мусапирлиқта Иордан дәрияси бойидики вадиларда,
Һәрмон тағлирида, Мизар теғидиму Сени сеғинимән.
8 Сениң шарқиратмилириңниң авазлириға,
Чоңқур һаң билән чоңқур һаң маслишип һөкиримәктә.
Сениң һәммә долқунлириң һәм қайнам-ташқинлириң мени ғәриқ қилди.
9 Күндүзи Пәрвәрдигар өзгәрмәс муһәббитини *маңа* буйруйду,
Кечилири Униң нахшиси,
Вә һәм һаятим болған Тәңригә қилған дуа маңа һәмраһ болиду.
10 Мән Қорам Тешим болған Худаға: —
«Мени немишкә унтуп қалдиң?
Мән немишкә дүшмәнниң зулумиға учрап,
Һемишә азап чекип жүрүватимән?» — дәймән.■
11 Сүйәклиримни әзгәндәк рәқиплирим мени мәсқирә қилип әйипләйду;
Улар күн бойи мәндин: «Худайиң қәйәрдә?» — дәп соримақта.
12 И җеним, тенимдә немишкә бундақ қайғурисән?
Немишкә ичимдә бундақ мәйүслинип кәттиң?
Худаға үмүт бағла;
Чүнки мән Уни йәнила мәдһийиләймән,
Йәни чирайимға саламәтлик, ниҗатлиқ ата қилғучи Худайимни мәдһийиләймән!
У мениң Худайимдур!

42

42-күй •••• Сәргәрданниң дуаси •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1 И Пәрвәрдигар, мән тоғрилиқ һөкүм чиқарғайсән,
Дәвайимни әқидисиз бир хәлиқ алдида сориғайсән;
Мени һейлигәр һәм қәбиһ адәмдин қутулдурғайсән. □
2 Чүнки Сән панаһгаһим болған Худадурсән;
Немишкә мени ташлавәткәнсән?
Немишкә дүшмәнниң зулумиға учрап,

■ **41:3** Зəб. 62:1-3 ■ **41:4** Зəб. 79:6 ■ **41:6** Зəб. 42:5 ■ **41:10** Zəb. 34:11-17; 37:7; 42:2
□ **42:1 «Изаһат»** — көп алимлар 42- һәм 43-күй әслидә бир күй еди, дәп қарайду.

һемишә азап чекип жүриватимән?» — дәймән.■
3 Өз һәқиқитиң вә нуруңни әвәткин,
Улар мени йетәклигәй!
Мени муқәддәс теғиңға,
Маканиңға елип кәлгәй! □
4 Шуниң билән мән Худаниң қурбангаһи алдиға барай,
Йәни мениң чәксиз хушлуғум болған Тәңриниң йениға барай;
Бәрһәқ, чилтар челип Сени мәдһийиләймән, и Худа, мениң Худайим!
5 И җеним, сән немишкә бундақ қайғурисән?
Немишкә ичимдә бундақ беарам болуп кетисән?
Худаға үмүт бағла!
Чүнки мән Уни йәнила мәдһийиләймән,
Йәни чирайимға саламәтлик, ниҗатлиқ ата қилғучи Худайимни мәдһийиләймән!□ ■

43

43-күй •••• Мәғлубийәттин кейинки мунаҗат

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Кораһниң оғуллири үчүн йезилған «Масқил»: —

И Худа, өз қулақлиримиз билән аңлидуқ,
Атилиримиз бизгә баян қилип,
Өз күнлиридә, йәни қедимки заманларда Сениң қилған зор ишлириңни уқтурған еди;
3 Сән *ата-бовилиримизниң алдида* Өз қолуң билән ят әлләрни қоғливетип,
Уларниң *зиминиға ата-бовилиримизни* орунлаштурдуң;
Ят қовмларға апәт чүшүрүп, уларни тарқитиваттиң.□ ■
4 Бәрһәқ, бовилиримиз зиминни өз қиличи билән алғини йоқ,
Өз билиги билән өзлирини қутқузғиниму йоқ;
Бу бәлки Сениң оң қолуң, Сениң билигиң вә җамалиңниң нуриниң қилғинидур;
Чүнки Сән улардин хурсәнлик таптиң.
5 Сән Өзүң мениң падишасимдурсән, и Худа,
Сән Яқуп үчүн ғәлибиләр буйруғучидурсән.□
6 Сән арқилиқ биз рәқиплиримизни һайдиветимиз;
Намиң билән өзимизгә қарши турғанларни чәйләймиз;
7 Чүнки өз оқяйимға таянмаймән,
Қиличимму мени қутқузалмайду.
8 Чүнки Сән бизни рәқиплиримиздин қутқуздуң,
Бизгә өч болғанларни йәргә қараттиң.
9 Худани күн бойи иптихарлинип махтаймиз;
Намиңни әбәдил-әбәткичә мәдһийиләймиз.

■ **42:2** Зәб. 34:11-17; 37:7; 41:11 □ **42:3 «Маканиңға елип кәлгәй!»** — ибраний тилида «Маканлириңға елип кәлгәй!». □ **42:5 «Чүнки мән Уни йәнила мәдһийиләймән, йәни чирайимға саламәтлик, ниҗатлиқ ата қилғучи Худайимни мәдһийиләймән!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Чүнки Униң җамалидин чиққан ниҗатлиқ билән, мән Уни йәнила улуқлаймән, мениң Худайим!». ■ **42:5** Зәб. 41:6,12 □ **43:3 «Ят қовмларға апәт чүшүрүп, уларни (демәк, ят әлләрни) тарқитиваттиң»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Ят қовмларға апәт чүшүрдуң, бирақ уларни (демәк, өз хәлқиңни) ронақ тапқуздуң». ■ **43:3** Мис. 15:17; Зәб. 79:9-10 □ **43:5 «Сән Яқуп үчүн ғәлибиләр буйруғучидурсән»** — бу йәрдә «Яқуп» Исраил хәлқини көрситиду, әлвәттә.

Селаһ!
10 Бирақ Сән *һазир* бизни ташлаветип аһанәткә қалдурдуң;
Қошунлиримиз билән жәңгә биллә чиқмайсән. ■
11 Сән рәқиплиримиз алдида бизни чекиндүрдүң;
Бизни өчмәнләргә халиғанчә талан-тараж қилдурдуң.
12 Союшқа тапшурулған қойлардәк, бизни уларға тапшурдуң,
Әлләр арисиға бизни тарқитивәттиң.
13 Сән Өз хәлқиңни бекарға сетивәттиң,
Униң қиммитидин Өзүң һеч бейип кәтмидиң;
14 Сән бизни хошна әлләрниң мәсқирисигә қалдурғансән;
Әтрапимиздикиләргә аһанәт, заңлиқ объекти қилдиңсән.■
15 Сән бизни әлләр арисида сөз-чөчәккә қойдуңсән,
Ят қовмлар бизгә баш чайқишип қарашмақта.
16-17 Мәсқирә һәм күпүрлүк ейтқучиларниң авази түпәйлидин,
Дүшмәнләр вә өч алғучилар түпәйлидин,
Күн бойи уятим алдимдин кәтмәйду,
Йүзүмниң номуси мени чирмивалди.
18 Мана буларниң һәммиси бешимизға чүшти;
Бирақ биз Сени унтумидуқ,
Яки әһдәңгә һеч асийлиқ қилмидуқ;
19 Қәлбимиз һеч янмиди, Саңа садақәтсизлик қилмидуқ,
Қәдәмлиримиз йолуңдин һеч езип кәтмиди.
20 Бирақ Сән бизни чилбөриләр маканида әздиң,
Бизгә өлүм сайисини чаплаштурдуң.
21 Әгәр биз Худайимизниң намини унтуған болсақ,
Яки ят бир илаһқа қол көтәргән болсақ,
22 Худа Сән чоқум буни сүрүштә қилмас едиңму,
Қәлбтики сирларни билип туридиған турсаң?
23 Бирақ Сән түпәйли биз күн бойи қирилмақтимиз;
Боғузлинишни күтүп турған қойлар кәби һесапланмақтимиз.■
24 Ойған, и рәб! Немишкә ухлап ятисән?
Орнуңдин тур, бизни мәңгүгә ташлавәтмигәйсән!
25 Немишкә йүзүңни биздин йошурисән?
Немишкә күлпәтлиримизгә, учриған зулумлиримизға писәнт қилмайсән?
26 Қариғина, женимиз тупрақта беғирлап жүриду;
Тенимиз йәргә чаплашти;
27 Орнуңдин туруп бизгә ярдәмдә болғайсән!
Өзүңниң өзгәрмәс муһәббитиң сәвәвидин,
Бизләрни һөрлүккә чиқарғайсән!

44

44-күй •••• Падишаһниң той мунажити •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Нилупәрләр» дегән аһаңда оқулсун дәп, Кораһниң оғуллириға тапшурулған, «сөйүмлүк яр үчүн» дегән «Масқил» мунажат-нахша: —

Қәлбимдин гөзәл иш тоғрисида сөзләр урғуп чиқмақта;

■ **43:10** Зәб. 59:5; 73:1; 88:39-40; 107:12 ■ **43:14** Зәб. 78:4; 79:7; Йәр. 24:9 ■ **43:23** Рим. 8:36

Падишаға беғишлиған мунаҗитимни ейтимән;
Тилим гоя маһир шаирниң қәлимидур;□
3 Инсан балилири ичидә сән әң гөзәлдурсән;
Ләвлириң шапаәт билән толдурулғандур;
Шуңа Худа саңа мәңгүгә рәхмәт қилди.
4 И бүйүк болғучи,
Қиличиңни асқин йениңға,
Һәйвитиң вә шану-шәвкитиң билән!
5 Һәқиқәт, кәмтәрлик һәм адаләтни алға сүрүшкә атланғиниңда,
Шану-шәвкәт ичидә ғәлибә билән алға бас!
Шуниң билән оң қолуң өзүңгә карамәт қорқунучлуқ ишларни көрситиду!■
6 Сениң оқлириң өткүрдур,
Улар падишаниң дүшмәнлириниң жүригигә санҗилиду;
Пүтүн әлләр айиғиңға жиқитилиду.
7 Сениң тәхтиң, и Худа, әбәдил-әбәтликтур;
Падишаһлиғиңдики Шаһанә һасаң, адаләтниң һасисидур.□ ■
8 Сән һәққанийлиқни сөйүп, рәзилликкә нәпрәтлинип кәлгәнсән;
Шуңа Худа, йәни сениң Худайиң, сени һәмраһлириңдин үстүн қилип шатлиқ мейи билән мәсиһ қилди.□
9 Сениң кийимлириңдин мурмәкки, муәттәр вә дарчин һиди келиду;
Пил чиши сарайлиридики сазәндиләрниң тарлиқ сазлири сени хурсән қилиду. ■
10 Падишаһларниң мәликилири һөрмәтлик кенизәклириңниң қатаридидур;
Ханишиң Офирдики сап алтун *зибу-зинәтләрни* тақап оң қолуңда туриду;□
11 «Аңлиғин, и қизим, көргин, сөзлиримгә қулақ салғин;
Өз қәбиләң вә ата җәмәтиңни унтуп қал!
12 Шуниң билән падиша гөзәл җамалиңға мәптун болиду;
У сениң ғоҗаң, сән униңға сәҗдә қил».
13 Тур шәһириниң қизи *алдиңда* соға билән һазир болиду;
Халайиқ арисидики байлар сениң шапаитиңни күтиду;□ ■
14 Шаһанә қизниң ички дунияси пүтүнләй парлақтур,
Униң кийимлириму зәр билән кәштиләнгән;□
15 У кәштилик кийимләр билән падишаниң һозуриға кәлтүрүлиду;
Кәйнидин униңға қолдаш кенизәкләрму биллә йениңға елип келиниду;□
16 Улар хушал-хурам, шатлиқ ичидә башлап келиниду;
Улар бирликтә падишаниң ордисиға киришиду.
17 «Ата-бовилириңниң орниға оғуллириң чиқиду;

□ **44:1-2 «изаһат»** — гәрчә бу күй Сулайманниң той күнини тәбрикләшкә йезилған болсиму, униңдики сөзләр бешарәт болуп, аләмниң падишаси болидиған Мәсиһниму алдин-ала көрситиду. **«падишаға беғишлиған мунаҗитимни ейтимән»** — ибраний тилида «падишаға беғишлиған әсиримни ейтимән». ■ **44:5** Зәк. 9:9 □ **44:7 «Сениң тәхтиң, и Худа, әбәдил-әбәтликтур»** — Инҗилдики «ибранийларға» дегән қисимда (1-бапта) көрсәткәндәк, бу сөзләр (шундақла кейинки 7-айәткичә) бешарәтлик сүпәттә падишаниң өзигә (йәни Мәсиһкә) ейтилиду («Ибр.» 1:8-9). ■ **44:7** Ибр. 1:8 □ **44:8 «Шуңа Худа ... сени ... шатлиқ мейи билән мәсиһ қилди»** — «мәсиһ қилиш» тоғрилиқ 2-күйдики изаһатларни һәм «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **44:9** Йәш. 61:1-2; Рос. 10:38 □ **44:10 «һөрмәтлик кенизәклириңниң қатаридидур»** — яки «мәһтәррәм меһманлириңниң қатаридидур». □ **44:13 «Тур шәһириниң қизи»** — Тур шәһиридики пухраларни көрситиши мүмкин. ■ **44:13** Зәб. 71:10-11 □ **44:14 «Шаһанә қизниң ички дунияси пүтүнләй парлақтур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Падишаһниң қизи ички һуҗрида шәрәпликтур». □ **44:15 «Кәйнидин униңға қолдаш кенизәкләрму биллә йениңға елип келиниду»** — «йениңға» той қиливатқан падишаниң йенини көрсәтсә керәк.

Сән уларни пүткүл җаһанға һаким қилисән.□
18 Мән сениң намиңни әвлатдин-әвлатқа яд әткүзимән;
Шуңлашқа барлиқ қовмлар сени әбәдил-әбәткичә мәдһийиләйду».

45

45-күй •••• Худа башпанаһтур

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Пак қизлар үчүн» дегән аһаңда оқулсун
дәп, Кораһниң оғуллири үчүн йезилған күй: —

Худа панаһгаһимиз вә қудритимиздур;
Күлпәтләр чүшкән һаман һазир болидиған бир ярдәмчидур. □
3-4 Шуңа йәр-зимин өңтүрүлүп, тағлар гүмүрүлүп деңиз тәглиригә чүшүп
кәтсиму,
Униң долқунлири шавқунлинип қайнам болсиму,
Өркәшлири билән тағлар силкинип кәтсиму,
Қорқмаймиз.
Селаһ.
5 Худаниң шәһирини — Йәни Һәммидин Алий Болғучи маканлашқан муқәддәс
җайни,
Хурсән қилидиған еқинлири шахлиған бир дәрия бардур.
6 Худа униң оттурисидидур;
У йәр һәргиз тәвримәйду;
Худа таң етиш биләнла униңға ярдәмгә келиду.
7 *Барлиқ* әлләр қайнап, падишалиқлар титрәп кәтти;
У авазини қоювәткән һаман,
Йәр ерип кетиду.
8 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар биз билән биллә;
Яқупниң Худаси егиз қорғинимиздур!
Селаһ!
9 Келиңлар, Пәрвәрдигарниң қилғанлирини көрүңлар!
У йәр йүзидә қилған карамәт вайранчилиқларни көрүңлар!□
10 У, җаһанниң у четигичә болған урушларни тохтитиду;
У оқяларни сундуриду,
Нәйзиләрни оштуветиду,
Җәң һарвулирини отта көйдүриветиду.
11 У: «Тохташ, мениң Худа екәнлигимни билип қоюш!
Мән пүткүл әлләр арисида улуқлинимән;
Мән йәр йүзидә "бүйүк" дәп қарилимән» — дәйду.
12 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар биз билән биллә,
Яқупниң Худаси бизниң егиз қорғинимиздур!

□ **44:17 «Ата-бовилириңниң орниға оғуллириң чиқиду; сән уларни пүткүл җаһанға һаким қилисән...»** — бу сөзләр (16- һәм 17-айәт) падишаға бевситә ейтилиду. □ **45:1-2 «Пак қизлар үчүн»** — ибраний тилида «Аламот» дейилиду. Башқа бир хил мәнаси: «Аялларниң жуқури авазлиқ күйи үчүн йезилған» дегән болуши мумкин. □ **45:9 «... У (Пәрвәрдигар) йәр йүзидә қилған карамәт вайранчилиқларни көрүңлар»** — Пәрвәрдигарниң «вәйранчилиқ»лириниң интайин иҗабий нәтиҗиси бар — 9-айәтни көрүң.

46

46-күй •••• Худа мәңгү ғәлибә қилғучидур

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Кораһниң оғуллири үчүн йезилған күй: —
Барлиқ қовмлар, Худани алқишлаңлар!
Униңға жуқури авазиңлар билән хошаллиқ тәнтәнисини яңритиңлар!
3 Чүнки Һәммидин Алий Болғучи, Пәрвәрдигар, дәһшәтлик вә һәйвәтликтур,
Пүткүл жаһанни сориғучи бүйүк Падишадур. □
4 У бизгә хәлиқләрни бойсундуруп,
Бизни әл-милләтләр үстигә һаким қилиду.□
5 У биз үчүн мирасимизни таллап,
Йәни Өзи сөйгән Яқупниң пәхри болған зиминни бекитип бәрди.
Селаһ!
6 Худа тәнтәнә садаси ичидә,
Пәрвәрдигар сунай садаси ичидә жуқуриға көтирилди;
7 Худаға нахша-күй ейтиңлар, нахша-күй ейтиңлар!
Падишасимизға нахша-күй ейтиңлар, нахша-күй ейтиңлар!
8 Худа пүткүл жаһанниң падишасидур;
Зеһниңлар билән униңға нахша-күй ейтиңлар!
9 Худа әлләр үстидә һөкүм сүриду;
У Өзиниң пак-муқәддәслигиниң тәхтидә олтириду.
10 Әл-жутларниң каттилири жәм болуп,
Ибраһимниң Худасиниң хәлқигә қошулди;
Чүнки жаһандики барлиқ қалқанлар Худаға тәвәдур;
У нәқәдәр алийдур!□

47

47-күй •••• Зион — Худаниң шәһири

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Кораһниң оғуллири үчүн йезилған күй: —

Улуқдур Пәрвәрдигар,
Худайимизниң шәһиридә, Униң муқәддәслиги турған тағда,
У зор мәдһийәләргә лайиқтур!
3 Егизлигидин көркәм, Зион теғи,
Пүткүл жаһанниң хурсәнлигидур;
Шималий тәрәплири гөзәлдур,
Бүйүк падишаниң шәһиридур!□ ■
4 Худа қорғанлирида туриду,
Бу йәрдә У егиз панаһгаһ дәп тонулиду;

□ **46:3 «...Пәрвәрдигар, дәһшәтлик вә һәйвәтликтур»** — ибраний тилида «дәһшәтлик» һәм «һәйвәтлик» бир сөз биләнла ипадилиниду. □ **46:4 «... Бизни әл-милләтләр үстигә һаким қилиду»** — ибраний тилида: — «...Әл-милләтләрни путимиз астида қилиду». □ **46:10 «...жаһандики барлиқ қалқанлар Худаға тәвәдур»** — «қалқанлар» бәлким дунийдики барлиқ қурал-ярақларни көрситиду. Башқа бир хил тәржимиси: — «падишалар». □ **47:3 «Шималий тәрәплири гөзәлдур»** — йәнә бир хил тәржимиси «Зафон теғи чоққилиридәк гөзәлдур». Кона бутпәрәслик ривайәтлири бойичә, «Зафон теғи» дунийдики әң егиз, әң муқәддәс, әң улуқ жай еди. Мүмкинчилиги барки, күй муәллипи мошу йәрдә Зионни униңға охшитиду. ■ **47:3** Мат. 5:35

5 Мана, падишалар жиғилди,
Улар шәһәрни бесип өтүп, җәм болди.
6 *Шәһәрни* көрүпла улар алақзадә болди;
Дәккә-дүккигә чүшүп бәдәр қечишти.
7 У йәрдә уларни титрәк басти,
Толғақ йегән аялдәк улар азапланди;
8 Сән Таршиштики кемиләрни шәриқ шамили билән вәйран қиливәттиң.□
9 Қулиқимиз аңлиғанни,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң шәһиридә,
Худайимизниң шәһиридә,
Биз һазир өз көзимиз билән шундақ көрдуқ;
Худа мәңгүгә уни мустәһкәм қилиду.
Селаһ.
10 Биз сениң муқәддәс ибадәтханаң ичидә туруп, и Худа,
Өзгәрмәс муһәббитиңни сеғиндуқ.
11 Намиңға лайиқтур,
Җаһанниң чәт-чәтлиригичә йәткүзүлгән мәдһийилириң, и Худа;
Сениң оң қолуң һәққанийлиқ билән толған.
12 Сениң адил һөкүмлириңдин,
Зион теғи шатланғай!
Йәһуда қизлири хошал болғай!□
13 Зион теғини айлинип меңип,
Әтрапида сәйли қилиңлар;
Униң мунарлирини санап беқиңлар;
14 Кейинки әвлатқа уни баян қилиш үчүн,
Сепил-истиһкамлирини көңүл қоюп күзитиңлар,
Қорғанлирини көздин кәчүрүңлар.
15 Чүнки бу Худа әбәдил-әбәт бизниң Худайимиздур;
У өмүрвайәт бизниң йетәкчимиз болиду!

48

48-күй •••• Пүтүн инсанға берилгән несиһәт-агаһландуруш

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Кораһниң оғуллири үчүн
йезилған күй: —

И барлиқ хәлиқләр, көңүл қоюп аңлаңлар!
Йәр йүзидә туруватқанлар, қулақ селиңлар!
3 Мәйли аддий пухра, я есилзадиләр,
Я бай, я гадайлар болсун, һәммиңлар аңлаңлар!
4 Ағзим даналиқни сөзләйду,
Дилим әқилгә уйғун ишларни ойлап чиқиду.□
5 Қулиқим һекмәтлик тәмсилни зән қоюп аңлайду,
Чилтар челип сирлиқ сөзни ечип беримән.■

□ **47:8 «Таршиштики кемиләр»** — бу айәт бәлким бир бешарәттур. Дуниядики барлиқ падишалар җәм болуп Йерусалимға һуҗум қилмақчи. Уларға Таршиштики кемиләрму (кона заманларда әң күчлүк кемиләр) ярдәм бериду. Бирақ Худа Өз шәһирини қоғдап уларни һалак қилиду. □ **47:12 «Йәһуда қизлири хошал болғай!»** — «Йәһуда қизлири» бу йәрдә Йәһуданиң шәһәр-йезилирини көрситиду. □ **48:4 «Ағзим даналиқни сөзләйду»** — ибраний тилида «Ағзим даналиқларни сөзләйду». ■ **48:5** Зәб. 77:2; Мат. 13:35

6 Еғир күнләрдә, мени қилтаққа чүшүрмәкчи болғанларниң қәбиһликлири әтрапимда болсиму,
Мән немишкә қорқидикәнмән?
7 Улар байлиқлириға тайиниду,
Мал-мүлүклириниң зорлуғи билән чоңчилиқ қилиду;
8-10 Инсан мәңгүгә яшап,
Гөр-һаңни көрмәслиги үчүн,
Һеч ким өз бурадәриниң һаятини пул билән қайтурувалалмайду;
Вә яки Худаға униң җенини қутулдурғидәк бани берәлмәйду;
(Чүнки униң җениниң баһаси интайин қиммәт,
Вә бу баһа бойичә болғанда, мәңгүгә қәриз тапшуруши керәктур)□
11 Һәммигә аянки, данишмән адәмләрму өлиду;
Һәммә адәм билән тәң, надан вә һамақәтләр биллә һалак болиду,
Шундақла улар мал-дунниясини өзгиләргә қалдуруп кетиду.
12 Уларниң көңлидики ой-пикирләр шундаққи:
«Өй-имаритимиз мәңгүгә,
Макан-туралғулиримиз дәвирдин-дәвиргичә болиду»;
Улар өз йәрлиригә исимлирини нам қилип қойиду.□
13 Бирақ инсан өзиниң нам-иззитидә туривәрмәйду,
У һалак болған һайванлардәк кетиду.
14 Уларниң мошу йоли дәл уларниң наданлиғидур;
Лекин уларниң кәйнидин дунияға кәлгәнләр, йәнила уларниң ейтқан сөзлиригә апирин оқуйду.
Селаһ.
15 Улар қойлардәк тәһтисараға ятқузулиду;
Өлүм уларни өз озуғи қилиду;
Әтиси сәһәрдә дурուслар уларниң үстидин һөкүм жүргүзиду;
Уларниң гөзәллиги чиритилишқа тапшурулиду;
Тәһтисара болса уларниң һәйвәтлик маканидур!□
16 Бирақ Худа җенимни тәһтисараниң илкидин қутқузиду;
Чүнки У мени қобул қилиду.
Селаһ.
17 Бириси бейип кетип,
Аилә-җамәтиниң абройи өсүп кәтсиму,
Қорқма;
18 Чүнки у өлгәндә һеч нәрсисини елип кетәлмәйду;
Униң шөһрити униң билән биллә *гөргә* чүшмәйду.
19 Гәрчә у өмүр бойи өзини бәхитлик чағлиған болсиму,
(Бәрһәқ, кишиләр ронақ тапқиниңда, әлвәттә сени һаман махтайду)
20 Ахири берип, у йәнила ата-бовилириниң йениға кетиду;
Улар мәңгүгә йоруқлуқни көрәлмәйду.
21 Инсан иззәт-абройда болуп, лекин йорутулмиса,

□ **48:8-10 «Вә бу баһа бойичә болғанда, мәңгүгә қәриз тапшуруши керәктур»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «Вә мошу баһа болса, уни әбәдий төләлмәйду». □ **48:12 «Уларниң көңлидики ой-пикирләр шундаққи: «Өй-имаритимиз мәңгүгә...»; Улар өз йәрлиригә исимлирини нам қилип қойиду»** — толуқ айәтниң йәнә бир хил тәрҗимиси «Улар йәрлиригә өз исимлирини нам қилип қойғини билән, уларниң шу йәрлири дәвирдин-дәвиргичә уларниң ятидиған җайи, йәни уларниң қәбирлири болиду, халас». □ **48:15 «Әтиси сәһәрдә дурուслар уларниң үстидин һөкүм жүргүзиду»** — «әтиси сәһәр» бу йәрдә, шүбһисизки, қиямәт күни, йәни өлүмдин тирилиш күнини көрситиду. **«Улар қойлардәк тәһтисараға ятқузулиду... Тәһтисара болса уларниң һәйвәтлик маканидур!»** — толуқ айәтниң башқа бир нәччә хил тәрҗимиләр учриши мүмкин.

һалак болидиған һайванларға охшаш болиду, халас.

49

49-күй •••• Самавий Сотчи сүкүтини бузуп сөзләйду: — •••• «һәқиқий ибадәт» дегән немә?
1 Асаф язған күй: —

Қадир Худа, йәни Пәрвәрдигар еғиз ечип,
Күнчиқиштин күнпетишқичә йәр йүзидикиләргә мураҗиәт қилди. □ ■
2 Гөзәлликниң җәвһири болған Зион теғидин,
Худа җулалиди.
3 Худайимиз келиду, У һәргизму сүкүт ичидә турмайду;
Униң алдида йәвәткүчи от келиду;
Униң әтрапида зор боран-чапқун қайнайду. □
4 Өз хәлқини сорақ қилиш үчүн,
У жуқуридин асманларни,
Йәрниму гувалиққа чақириду: —
5 «Мениң мөмин бәндилиримни,
Йәни Мән билән қурбанлиқ арқилиқ әһдә түзгүчиләрни һозурумға чақирип жиғиңлар!»
6 Асманлар униң һәққанийлиғини елан қилиду,
Чүнки Худа Өзи сорақ қилғучидур!
Селаһ.
7 «Аңлаңлар, и хәлқим, Мән сөз қилай;
И Исраил, Мән саңа һәқиқәтни ейтип қояйки,
Мәнки Худа, сениң Худайиңдурмән.
8 Һазир әйиплигиним сениң қурбанлиқлириң сәвәвидин,
Яки һемишә алдимда сунулидиған көйдүрмә қурбанлиқлириң сәвәвидин әмәс; □
9 Мән сениң еғилиңдин һеч бир өкүзни,
Қотанлириңдин һеч бир текини алмақчи әмәсмән.
10 Чүнки орманлиқлардики барлиқ һайванатлар Маңа мәнсуптур,
Миңлиған тағдики мал-варанларму Мениңкидур;
11 Тағлардики пүтүн учар-қанатларни билимән,
Даладики барлиқ җаниварлар Мениңкидур.
12 Қарним ачсиму саңа ейтмаймән;
Чүнки аләм вә униңға толған һәммә нәрсиләр Мениңкидур. ■

□ **49:1 «Асаф язған күй»** — «Асаф» Давут падишаниң дәвридә муқәддәс ибадәтханида Худани мәдһийәләш хизмитидә нәғмичиләрниң беши еди. У бәлким муқәддәс ибадәтханидики «Худани мәдһийиләш мәдриси»ниң асасчиси болуши мумкин. Зәбурдики «Асаф язған күй» дейилгән күйләрниң бәзилирини Асаф өзи язған, бәзилирини, шүбһисизки, башқилар униң һөрмитигә униң нами билән язған. ■ **49:1** 1Тес. 4:14-17 □ **49:3 «... Униң әтрапида зор боран-чапқун қайнайду»** — бәзи алимлар бу җүмлидики «Униң» «Худаниң» әмәс, бәлки «отниң» көрситиду, дәп қарайду. □ **49:8 «һазир әйиплигиним сениң қурбанлиқлириң сәвәвидин... әмәс»** — мошу йәрдә «қурбанлиқ» ибраний тилида «зебаһ». Бу хил қурбанлиқ Худаға алаһидә рәхмәт ейтиш мәхситидә, Худа билән әһдә қилғанда яки Худаға мәхсус қәсәм ичкәндә қилинидиған қурбанлиқ. Униңдин қурбанлиқ сунғучи вә каһин йейишкә болатти. **«... көйдүрмә қурбанлиқлириң сәвәвидин әмәс»** — «көйдүрмә қурбанлиқ» ибраний тилида «олаһ». Бу хил қурбанлиқ Худаға болған сапИбадәтни билдүрүш йолида, қурбанлиқниң һәммиси көйдүрүләтти; демәк, нә қурбанлиқ қилғучи каһин, нә қурбанлиқ сунғучи адәм униң кичиккинә бир парчә гөшиниму йемәйтти («Лав.» 1-бапни көруң). ■ **49:12** Мис. 19:5; Қан. 10:14; Аюп 41:3; Зәб. 23:1; 1Кор. 10:26,28

13 Әҗәба, Мән өкүзниң гөшини йәмдимән?
Текиниң қенини ичәмдимән?
14 Қурбанлиқ сүпитидә Худаға тәшәккүрләрни ейт;
Һәммидин Алий Болғучиға қилған вәдәңгә вапа қил. ■
15 Бешиңға күн чүшкәндә Маңа мураҗиәт қил;
Мән сени қутулдуримән,
Сән болсаң Мени улуқлиғайсән».
16 Лекин рәзилләргә Худа шундақ дәйду: —
«Мениң әмирлиримни баян қилишқа немә һәққиң бар?
Әһдәмни тилға алғидәк сән ким едиң?
17 Сән Мениң тәлимлиримдин йиргәндиң,
Сөзлиримни рәт қилдиң әмәсму?□
18 Оғрини көрсәң, сән униңдин зоқ алдиң,
Зинахорлар билән шерик болдуң;
19 Ағзиңдин яман гәп чүшмәйду;
Тилиң ялғанчилиқни тоқуйду.
20 Өз қериндишиңниң яман гепини қилип олтирисән,
Анаңниң оғлиға төһмәт қилисән.
21 Сән бу ишларни қилғиниңда, Мән үн чиқармидим;
Дәрвәқә, сән Мени өзүңгә охшаш дәп ойлидиң;
Лекин Мән сени әйипләп,
Бу ишларни көз алдиңда әйни бойичә саңа көрситимән.
22 — И, Тәңрини унтуғанлар, буни көңүл қоюп аңлаңлар!
Болмиса, силәрни парә-парә қиливетимән;
Һеч ким силәрни қутқузалмайду.
23 Бирақ қурбанлиқ сүпитидә рәхмәт ейтқанларниң һәр қайсиси Маңа шәрәп кәлтүриду;
Шундақ қилип, униңға Өз ниҗатлиғимни көрситишимгә йол тәйярлиған болиду.□

50

50-күй •••• Еғир гуна үчүн кәчүрүм тиләш дуаси

1-3 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй. Бу *күй*
Натан пәйғәмбәр униң йениға келип, уни Бат-Шеба билән болған зинахорлуғи
тоғрилиқ әйиплигәндин кейин йезилған: —

Өзгәрмәс муһәббитиң билән, и Худа, маңа меһри-шәпқәт көрсәткәйсән!
Рәһимдиллиқлириңниң көплүги билән асийлиқлиримни өчүрүвәткәйсән!□ ■
4 Мени қәбиһлигимдин йилтизимғичә ювәткәйсән,
Гунайимдин мени тазилиғайсән.
5 Чүнки мән асийлиқлиримни тонуп иқрар қилдим;
Гунайим һемишә көз алдимда туриду.
6 Сениң алдиңда, пәқәт Сениң алдиңдила гуна өткүзүп,

■ **49:14** Қан. 23:22; Аюп 22:27; Зәб. 75:12; Топ. 5:3, 4, 5 □ **49:17 «... Сөзлиримни рәт қилдиң әмәсму?»** — ибраний тилида: «Сөзлиримни арқаңға ташливәттиң әмәсму?». □ **49:23 «... Шундақ қилип, униңға Өз ниҗатлиғимни көрситишимгә йол тәйярлиған болиду»** — ибраний тилида: «Шундақ қилип, униңға Худаниң ниҗатлиғини көрситишимгә йол тәйярлиған болиду». Бизниңчә сөзлигүчи Мәсиһдур (22-айәтниму көрүң). □ **50:1-3 «Бу күй Натан пәйғәмбәр униң йениға келип, уни Бат-Шеба билән болған зинахорлуғи тоғрилиқ әйиплигәндин кейин йезилған»** — бу ишлар Тәврат, «2Сам.» 11-12-бапта хатириләнгән. ■ **50:1-3** 2Сам. 11:4; 12:1

Нәзириңдә рәзил болған ишни садир қилдим;
Шу вәҗидин, Сән *мени әйиплəп* сөзлисәң, адиллиғиң испатлиниду;
Мени сорақ қилғиниңда, Өзүңниң паклиғи испатлиниду.
7 Мана, мән туғулғинимдила, яманлиқта едим,
Анамниң қарнида пәйда болғинимдила мән гунада болдум.
8 Бәрһәқ, Сән адәмләрниң чин қәлбидин сәмимийлик тәләп қилисән;
Ичимдики йошурун җайлиримда Сән маңа даналиқни билдүрисән.
9 Мени *гуналиримдин* зофа билән тазилиғайсән,
Һәм мән пак болимән;
Мени пакпакиз жуйғайсән, мән қардинму ақ болимән.□ ■
10 Маңа шат-хурам авазларни аңлатқайсән;
Шуниң билән Сән әзгән устиханлирим йәнә шатлиниду.
11 Гуналиримдин чирайиңни йошуруп,
Яманлиқлиримни өчүривәткәйсән.
12 Мәндә пак қәлб яратқайсән, и Худа;
Вуҗумдики садиқ роһумни йеңилиғайсән.
13 Мени һозуруңдин чиқиривәтмигәйсән;
Мениңдин Муқәддәс Роһуңни қайтурувалмиғайсән.
14 Аһ, ниҗатлиғиңдики шатлиқни маңа йеңибаштин һес қилдурғайсән;
Итаәтмән роһ арқилиқ мени йөлигәйсән.□
15 Буниң билән мән итаәтсизләргә йоллириңни үгитәй,
Вә гунакарлар йениңға қайтиду.
16 Қан төкүш гунайидин мени қутулдурғайсән,
И Худа, маңа ниҗатлиқ бәргүчи Худа,
Шуниң билән тилим һәққанийлиғиңни яңритип күйләйду.
17 И Рәббим, ләвлиримни ачқайсән,
Ағзим мәдһийилириңни баян қилиду.
18 Чүнки Сән қурбанлиқни хуш көрмәйсән;
Болмиса сунар едим;
Көйдүрмә қурбанлиқлардинму хурсәнлик тапмайсән.
19 Худа қобул қилидиған қурбанлиқлар сунуқ бир роһтур;
Сунуқ вә езилгән қәлбни Сән кәмситмәйсән, и Худа;
20 Шапаитиң билән Зионға меһриванлиқни көрсәткәйсән;
Йерусалимниң сепиллирини йеңибаштин бена қилғайсән!
21 У чағда Сән һәққанийлиқтин болған қурбанлиқлардин, көйдүрмә қурбанлиқлардин,
Пүтүнләй көйдүрүлгән көйдүрмә қурбанлиқлардин хурсәнлик таписән;
У чағда адәмләр қурбангаһиңға буқа-өкүзләрни тәқдим қилишиду.

51

51-күй •••• Худаниң һөкүми вә шәпқити

□ **50:9 «Мени гуналиримдин зофа билән тазилиғайсән»** — «зофа» (йәни лепәкгүл) тоғрилиқ: бәзи «гунани жуйғучи қурбанлиқ (гуна қурбанлиғи)»ларда қурбанлиқниң қенини яки униң билән мунасивәтлик пакизлаш сүйини гунакар адәмниң тенигә сепиш үчүн зофа ишлитиләтти. ■ **50:9** Лав. 14:4, 6; Чөл. 19:6,18 □ **50:14 «Итаәтмән Роһ арқилиқ мени йөлигәйсән»** — «Итаәтмән роһ» Худаниң Муқәддәс Роһи униң роһида итаәтмәнликни һасил қилиду, шуниң билән униң роһи ««итаәтмән бир роһ» болиду.

1-3 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған «Масқил»;
Едомлуқ Доәг Саул падишаниң йениға берип: «Давут Ахимәләкниң өйигә кирди»
дәп айғақчилиқ қилғандин кейин йезилған: —
И ночи батур,
Немә үчүн рәзиллигиңдин махтинисән?
Тәңриниң өзгәрмәс муһәббити мәңгүлүктур. □ ■
4 Өткүр устира кәби,
Тилиң зәһәр чачмақчи,
У ялғанчилиқ тоқуватиду.
5 Сән яхшилиқниң орнида яманлиқни,
Һәқ сөзләшниң орнида ялғанчилиқни яхши көрисән;
6 Һаман адәмни набут қилидиған сөзләрни яхши көрисән, и алдамчи тил!□
7 Бәрһәқ, Тәңри охшашла сени мәңгүгә йоқитиду;
У сени тутувалиду, йәни өз чедириңдин тартип чиқиду;
Тирикләрниң зиминидин сени йилтизиңдин қомуруп ташлайду.
Селаһ.
8 Һәққанийлар буни көрүп қорқушиду,
Вә уни мәсқирә қилип күлүп: —
9 «Қараңлар, Худани өз йөләнчиси қилмиған адәм,
Пәқәт өз байлиқлириниң көплүгигә таянған адәм;
У ач көзлүги билән күчләнди» — дәйду.
10 Мән болсам Худаниң өйидә өскән барақсан зәйтун дәрәқтәкмән,
Мән Худаниң өзгәрмәс муһәббитигә мәңгүгә тайинимән. □
11 Мән Саңа әбәдил-әбәт тәшәккүр ейтимән;
Чүнки Сән бу ишларни қилдиңсән;
Мөмин бәндилириң алдида намиңға тәлмүрүп күтимән;
Мошундақ қилиш әладур.□

52

52-күй •••• Қараңғу дуния

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Махалат аһаңида Давут
язған «Масқил»:

Ахмақ киши көңлидә: «Һеч бир Худа йоқ» — дәйду.
Улар чириклишип,
Нәпрәтлик қәбиһ ишларни қилишти;

□ **51:1-3 «Едомлуқ Доәг Саул падишаниң йениға берип: «Давут Ахимәләкниң өйигә кирди» дәп айғақчилиқ қилғандин кейин йезилған»** — шу чағда Саул падиша Давут пәйғәмбәрни өлтүрмәкчи еди. Давут пәйғәмбәр қечип, Абимәләк дегән бир каһин (йәни Худаниң ибадәтханисидики хизмәтчиси)ниң өйи алдиға келип ярдәм сориди. Абимәләк ярдәм бәрди. Кейин Саул падиша Абимәләк вә униң аилисидикиләрни пүтүнләй дегидәк қириватти (Тәврат «1Сам.» 21-, 22-бап). **«...Немә үчүн рәзиллигиңдин махтинисән? Тәңриниң өзгәрмәс муһәббити мәңгүлүктур»** — башқа хил тәрҗимилири: — (1) «... Немишкә күн бойи махтинисән, Тәңри алдида жиркиничлик болдуңсән»; (2) «... Немишкә мөмин бәндиләргә йәткүзгән зияндин махтинисән? Күн бойи тилиң һалакәтни ойлайду». ■ **51:1-3** 1Сам. 22:9-23 □ **51:6 «Һаман адәмни набут қилидиған сөзләр»** — ибраний тилида «һаман адәмни жутуветидиған сөзләр». □ **51:10 «Мән болсам Худаниң өйидә өскән барақсан зәйтун дәрәқтәкмән»** — «зәйтун дәриғи» әң узун өмүрлүк дәрәқләрдин бири. □ **51:11 «Мөмин бәндилириң алдида намиңға тәлмүрүп күтимән; мошундақ қилиш әладур»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Мөмин бәндиләр алдида намиңни тәлмүрүп күтимән; чүнки намиң әвзәлдур».

Уларниң ичидә меһриванлиқ қилғучи йоқтур.□ ■
3 Худа әрштә туруп, инсан балилирини күзитип:
«Бу инсанларниң арисида, инсапни чүшинидиған бирәрси бармиду?
Худани издәйдиғанлар бармиду?■
4 Һәммә адәм йолдин чиқти,
Һәммә адәм чириклишип кәтти,
Меһриванлиқ қилғучи йоқтур, һәтта бириму.
5 Нанни йегәндәк Мениң хәлқимни жутувалған,
Қәбиһлик қилғучиларниң билими йоқмиду?» — дәйду.
Улар Пәрвәрдигарға һеч бир илтижа қилмайду.
6 Қорққидәк һеч иш болмисиму,
Мана уларни ғайәт зор қорқунуч басти;
Чүнки Худа сени қоршавға алғанларниң устиханлирини парчилап чечивәтти;
Сән уларни хиҗилликқа қойдуң;
Чүнки Худа уларни нәзиридин сақит қилди.
7 Аһ, Исраилниң ниҗатлиғи Зиондин чиқип кәлгән болса еди!
Худа Өз хәлқини асаритидин чиқирип, азатлиққа ериштүргән чағда,
Яқуп шатлиниду,
Исраил хошал болиду!

53

53-күй •••• Сатқунлуққа учриғанда қилған дуа

1-3 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән оқулсун дәп, Давут
язған «Масқил» (Зиф шәһиридикиләр Саул падишаниң йениға берип: «Давут
бизниң мошу жутимизға мөкүвалған, сили билмәмдила?» дәп айғақчилиқ
қилғандин кейин йезилған):

И Худа, Өз намиң билән мени қутқузғайсән;
Зор қудритиң билән дәвайимни сориғайсән. □ ■
4 И Худа, дуайимни аңлиғайсән;
Ағзимдики сөзләргә қулақ салғайсән.
5 Чүнки ят адәмләр маңа һуҗум қилишқа орнидин турди;
Зомигәрләр мениң җенимни овлимақта;
Улар Худани нәзиригә һеч илмайду.
Селаһ.□
6 Қара, Худа маңа ярдәм қилғучидур;
Рәб җенимни йөләйдиғанлар арисидидур.
Селаһ.
7 У дүшмәнлиримниң яманлиғини өзигә қайтуриду;
И Худа, Өз һәқиқитиң билән уларни үзүп ташлиғайсән.
8 Мән Саңа халис қурбанлиқлар сунимән;
Намиңни мәдһийәләймән, и Пәрвәрдигар;

□ **52:1-2 «Махалат аһаңида Давут язған «Масқил»»** — «махалат»ниң мәнаси бизгә намәлум. ■ **52:1-2** Зәб. 9:25; 13:1; Рим. 3:12 ■ **52:3** Рим. 3:11 □ **53:1-3 «Зиф шәһиридикиләр Саул падишаниң йениға берип: «Давут бизниң мошу жутимизға мөкүвалған, сили билмәмдила?» дәп айғақчилиқ қилғандин кейин йезилған»** — бу вақиәләр «1Сам.» 23:14-29-айәтләрдә баян қилиниду. ■ **53:1-3** 1Сам. 23:19-28; 26:1 □ **53:5 «Ят адәмләр ... орнидин турди»** — яки «Тәкәббур адәмләр ... орнидин турди».

Шундақ қилиш әладур.□
9 Чүнки У мени барлиқ бала-қазалардин қутқузди;
Дүшмәнлиримниң мағлубийитини өз көзум билән көрдүм.

54

54-күй •••• Сатқунлуққа учриғанниң дәрд-әләмлирини төкүш дуаси

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән оқулсун дәп, Давут
язған «Масқил»: —

И Худа, дуайимни аңлиғайсән;
Тилигимдин өзүңни қачурмиғайсән,
3 Маңа қулақ селип, җавап бәргәйсән;
Мән дад-пәряд ичидә кезип,
Аһ-зар чекип жүримән;
4 Сәвәви дүшмәнниң тәһдитлири, рәзилләрниң зулумлири;
Улар бешимға аваричиликләрни төкиду;
Улар ғәзәплинип маңа адавәт сақлайду.
5 Ичимдә жүригим толғинип кәтти;
Өлүм вәһшәтлири вуҗудумни қаплиди.
6 Қорқунуч вә титрәк бешимға чүшти,
Дәһшәт мени чөмкүвалди.
7 Мән: — «Кәптәрдәк қанитим болсичу кашки,
Учуп берип арамгаһ тапар едим» — дедим.
8 — «Жирақ жайларға кечип,
Чөл-баяванларда маканлишар едим;
Селаһ.
9 Боран-чапқунлардин,
Қара қуюндин кечип, панаһгаһға алдирар едим!».
10 Уларни жутувәткәйсән, и Рәб;
Тиллирини бөлүвәткәйсән;
Чүнки шәһәр ичидә зораванлиқ һәм җедәлхорлуқни көрдүм.
11 Улар кечә-күндүз сепилләр үстидә ғадийип жүрмәктә;
Шәһәр ичини қабаһәт вә шумлуқ қаплиди.
12 Һарам арзу-һәвәсләр униң ичидә туриду,
Сахтилиқ вә һейлә-микирлик, кочилардин кәтмәйду.

13 Әгәр дүшмән мени мәсқирә қилған болса, униңға сәвир қилаттим;
Бирақ мени кәмситип, өзини махтиған адәм маңа өчмәнләрдин әмәс еди;
Әгәр шундақ болған болса, униңдин өзүмни қачураттим;
14 Лекин буни қилған сән екәнлигиңни — Мениң бурадирим, сирдишим, әзиз
достум болуп чиқишиңни ойлимаптимән!
15 Халайиққа қетилип, Худаниң өйигә иккимиз биллә маңған едуқ,
Өз ара шерин параңларда болған едуқ;□
16 Мошундақ *сатқунларни* өлүм туюқсиз чөчитивәтсун!

□ **53:8 «Мән Саңа халис қурбанлиқлар сунимән»** — «халис қурбанлиқлар»: Муса пәйғәмбәр түзгән низам бойичә, «халис қурбанлиқ» Худаниң көрсәткән мәлум илтипати яки шәпқити үчүн рәхмәтләрни билдүридиған бир хил қурбанлиқ. □ **54:15 «Халайиққа қетилип, Худаниң өйигә иккимиз биллә маңған едуқ, өз ара шерин параңларда болған едуқ»** — Давут өзигә уштумтут хаинлиқ қилған киши билән болған илгәрки достлуқ мунасивитини есигә кәлтүриду.

Улар тәһтисараға тирик чүшкәй!
Чүнки уларниң маканлирида, уларниң арисида рәзиллик турмақта.

17 Лекин мән болсам, Худаға нида қилимән;
Пәрвәрдигар мени қутқузиду.
18 Әтигини, ахшими вә чүштә,
Дәрдимни төкүп пәряд көтиримән;
У җәзмән садайимға қулақ салиду.
19 У маңа қарши қилинған җәңдин мени аман қилиду;
Гәрчә көп адәмләр мени қоршавға алған болсиму.
20 Тәңри — әзәлдин тәхттә олтирип кәлгүчи!
У *наләмни* аңлап уларни бир тәрәп қилиду;
(Селаһ)
Чүнки уларда һеч өзгиришләр болмиди;
Улар Худадин һеч қорқмайду.
21 *Һелиқи бурадирим* өзи билән дост болғанларға мушт көтәрди;
Өз әһдисини бузуп ташлиди.
22 Ағзи серик майдинму юмшақ,
Бирақ көңли җәңдур униң;
Униң сөзлири яғдинму силиқ,
Әмәлийәттә суғуруп алған қиличлардур.
23 Жүкүңни Пәрвәрдигарға ташлап қой,
У сени йөләйду;
У һәққанийларни һәргиз тәврәтмәйду.□
24 Бирақ, сән Худа әшу рәзилләрни һалакәт һаңиға чүшүрисән;
Қанхорлар вә һейлигәрләр өмриниң йериминиму көрмәйду;
Бирақ мән болсам, саңа тайинимән.

55

55-күй •••• Зиянкәшликкә учриғучиниң дуаси

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Хилвәттики дуб дәрәқлиридики пахтәк» дегән аһаңда оқулсун дәп, Давут язған «Миқтам» күй (Филистийләр Гат шәһиридә уни әсиргә алғанда йезилған): —

И Худа, маңа шәпқәт көрсәткәйсән,
Чүнки инсанларниң нәпси йоғинап мени қоғлимақта;
Күн бойи улар мән билән җәң қилип мени басмақта;■
3 Мени көзлигән рәқиплиримниң нәпси йоғинап күн бойи мени қоғлимақта;
Маңа һәйвә қилип җәң қилғучилар интайин көптур!
4 Мән қорққан күнүмдә,
Мән Саңа тайинимән.
5 Мән сөз-каламини улуқ дәп мәдһийәләйдиған Худаға,
Худағила тайинимән;
Мән қорқмаймән;
Наһайити бир әт егиси мени немә қилалисун?
6 Улар күн бойи сөзлиримни бурмилайду,
Уларниң барлиқ ойи маңа зиянкәшлик қилиштур;

□ **54:23 «Жүкүңни Пәрвәрдигарға ташлап қой»** — «жүкүң» ибраний тилида «аманәт қилинғиниң» яки «саңа тапшурулған». ■ **55:1-2** 1Сам. 21:12,13,14

7 Улар топ болуп адәмни қәстилишип, йошуруниду;
Пейимгә чүшүп, җенимни елишни күтиду.
8 *Гуна* билән гунани йепип қачса боламду?
Ғәзивиң билән әлләрни йәргә урғайсән, и Худа!
9 Мениң сәрсанлиқлиримни өзүң санап кәлгән;
Көздин аққан яшлиримни тулумуңға топлап сақлиғайсән;
Булар дәптириңдә пүтүклүк әмәсму?
10 Шуниң билән мән Саңа нида қилған күндә,
Дүшмәнлирим чекиниду;
Мән шуни билдимки — Худа мән тәрәптидур!
11 Худани — Униң сөз-каламини улуқлаймән!
Пәрвәрдигарни — Униң сөз-каламини улуқлаймән!
12 Худанила таянчим қилдим —
Мән қорқмаймән, наһайити шу бир инсан мени немә қилалисун?■
13 Саңа қилған вәдилиримгә вапа қилимән, и Худа;
Саңа тәшәккүр қурбанлиқлирини сунимән.
14 Чүнки Сән җенимни өлүмдин қутулдурғансән;
Сән путлиримни путлишиштин сақлимамсән?
Шуниң билән мән Худаниң һозурида, тирикләр туридиған йоруқлуқта маңимән.

56

56-күй •••• Еғир күнләрдики етиқат

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Һалак қилмиғайсән» дегән аһаңда
оқулсун дәп, Давут язған «Миқтам» күйи, (у Саул падишадин қечип, өңкүрдә
йошурунувалған чағда йезилған): —
И Худа, маңа шәпқәт көрсәткәйсән,
Маңа шәпқәт көрсәткәйсән,
Чүнки җеним Сени панаһим қилди.
Мошу балаю-апәт өтүп кәткичә, қанатлириң сайисидә панаһ тапимән. □ ■
3 Худаға, йәни һәммидин Алий Болғучиға,
Өзүм үчүн һәммини орунлайдиған Тәңригә нида қилимән;
4 У әрштин ярдәм әвәтип мени қутқузиду;
Маңа қарап нәпси йоғинап, мени қоғлаватқанларни У рәсва қилиду;
Селаһ;
Худа Өз меһри-шәпқити вә һәқиқитини әвәтиду!
5 Җеним ширлар арисида қалди;
Мән нәпәси ялқун кәби болғанлар арисида ятимән!
Адәм балилири —
Уларниң чишлири нәйзә-оқлардур,
Уларниң тили — өткүр қиличтур!
6 И Худа, әршләрдин жуқури улуқланғайсән,
Шан-шәривиң йәр йүзини қаплиғай!■
7 Улар қәдәмлиримгә тор қурди;
Җеним егилип кәтти;
Улар мениң йолумға орәк колиған еди,
Лекин өзлири ичигә чүшүп кәтти.■

■ **55:12** Зәб. 117:6 □ **56:1-2 «Давут язған «Миқтам» күйи»** — «Миқтам» 16-күйдики изаһатни көрүң. **«У Саул падишадин қечип, өңкүрдә йошурунувалған чағда йезилған»** — бу вақиәләр «1Сам.» 24-бапта баян қилиниду. ■ **56:1-2** 1Сам. 22:1; 24:4 ■ **56:6** Зәб. 107:6 ■ **56:7** Зәб. 7:16-17; 9:17

8 Ирадәм чиң, и Худа, ирадәм чиң;
Мән мәдһийә нахшиларни ейтип,
Бәрһәқ Сени күйләймән!■
9 Ойған, и роһум!
И нәғмә-сазлирим, ойған!
Мән сәһәр қуяшиниму ойғитимән! □
10 Мән хәлиқ-милләтләр арисида сени улуқлаймән, и Рәб;
Әлләр арисида Сени күйләймән! ■
11 Чүнки өзгәрмәс муһәббитиң әршләргә йәткидәк улуқдур;
Һәқиқитиң булутларға тақашти. ■
12 И Худа, әршләрдин жуқури улуқланғайсән,
Шан-шәривиң йәр йүзини қаплиғай!

57

57-күй •••• Залим һөкүмранларни Худа жазалиғай!

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Һалак қилмиғайсән» дегән аһаңда
оқулсун дәп, Давут язған «Миқтам» күйи: —

И қудрәт егилири, силәр һәқиқәтән адаләтни сөзләватамсиләр?
И инсан балилири, адил һөкүм чиқирамсиләр?□
3 Яқ, силәр көңлүңләрдә яманлиқ тәйярлайсиләр;
Йәр йүзидә өз қолуңлар билән қилидиған зораванлиқни өлчәватисиләр.
4 Рәзилләр анисиниң қосиғидила езип кетиду;
Улар туғулупла йолдин адишип, ялған сөзләйду.
5 Уларниң зәһири иланниң зәһиридур;
Улар өз қулиқини пүтүк қилған гас кобра иландәк,■
6 Мәйли иланчилар шунчә чирайлиқ сеһирлисиму,
У нәй авазиға қәтъий қулақ салмайду.□
7 И Худа, уларниң ағзидики чишлирини сундурувәткәйсән!
Мошу яш ширларниң тоңкай чишлирини чеқивәткәйсән, и Пәрвәрдигар!
8 Улар еқип кәткән сулардәк өтүп кәткәй;
Улар оқларни чәнләп атқанда,
Оқлири учсиз болуп кәткәй!
9 Қулулә йол маңғанда изи йоқилип кәткәндәк,
Улар йоқап кәтсун;
Аялниң чүшүп кәткән һамилисидәк,
Улар күн көрмисун!
10 Қазан янтақларниң иссиғини сәзгичә,
(Мәйли улар юмран пети, яки от туташқан болсун)

■ **56:8** Зәб. 107:1-6 □ **56:9 «Ойған, и роһум!»** — бу айәттики «роһум» ибраний тилидики «шан-шәривим» дегән сөзниң тәрҗимиси. «Нәғмә-сазлирим!» ибраний тилида «лира (равабдәк бир саз) вә чилтар»ни билдүриду. ■ **56:10** Зәб. 17:50; 21:23; 107:4 ■ **56:11** Зәб. 35:6-7; 107:5 □ **57:1-2 «Силәр һәқиқәтән адаләтни сөзләватамсиләр?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Адаләт зувансиз болуп қалдиму? Немишкә сөзлимәйсиләр?». Буниңға охшап кетидиған башқа бир нәччә тәрҗимиләр бар. Бәлким сүргүн болған Давутниң көздә тутқини (әсли өзини һөрмәтләйдиған) ордидики әмәлдарларниң униң дәвасини Саул падиша алдида сөзлимигини. ■ **57:5** Зәб. 139:3 □ **57:6 «Мәйли иланчилар шунчә чирайлиқ сеһирлисиму»** — «иланчи»: челип иланларни ойнитидиған киши.

У уларни тозутиветиду.□
11 Һәққаний адәм *Худаниң* интиқамини көргәндә хошал болиду;
Өз излирини рәзилләрниң қенида жуйиду.
12 Шуңа адәмләр: «Дәрвәқә, һәққанийлар үчүн инъам бардур;
Дәрвәқә йәр йүзидә һөкүм жүргүзгүчи бир Худа бардур» — дәйду.

58

58-күй
1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Һалак қилмиғайсән» дегән аһаңда
оқулсун дәп, Давут язған «Миқтам» күйи; (бу *күй* Саул падиша Давутниң өйини
көзләшкә пайлақчиларни әвәтип, уни өлтүрүвәтмәкчи болған чағда йезилған): —

И Худайим, дүшмәнлиримниң чаңгилидин қутқузғайсән;
Маңа қарши турғанлардин мени егиздә аман сақлиғайсән.□ ■
3 Мени яманлиқ қилғучилар чаңгилидин қутқузувалғайсән,
Қанхор адәмләрдин мени қутқузғайсән.
4 Чүнки мана, улар җенимни елиш үчүн пайлимақта,
Зораванлар маңа қарши топ болушуп қәстләшмәктә;
Бу *қилғини* мәндә болған бирәр асийлиқ үчүн әмәс,
Яки гунайим үчүн әмәс, и Пәрвәрдигар;
5 Мәндә һеч сәһвәнлик болмисиму, улар жүгүрүп маңа қарши сәп салиду;
Мениң ярдимимгә келишкә ойған,
Һалимни нәзириңгә алғайсән.
6 И Пәрвәрдигар, самавий қошунларниң Сәрдари болған Худа, Исраилниң Худаси,
Барлиқ әл-жутларни сотлап-җазалашқа орнуңдин турғайсән;
Қәстләшни нийәт қилғучиларниң һеч қайсисиға рәһим қилмиғайсән.
Селаһ.
7 Улар кечиси қайтип келип, ғалҗир иштләк ғаж-ғуж қилип,
Шәһәрни айлинип лағайлап жүрмәктә.□
8 Қара, уларниң ағзидин еқиватқан шөлгәйлирини!
Ләвлиридин қиличлар чиқип туриду;
Улар: «Ким аңлалайду?» — дәйду.■
9 Лекин Сән Пәрвәрдигар уларни мәсқирә қилисән;
Барлиқ әлләрни мазақ қилисән!■
10 И мениң күчүм Болғучи!
Мән Саңа тәлмүрүп қарап жүримән;
Чүнки Худа мениң жуқури панаһгаһимдур.
11 Маңа өзгәрмәс муһәббитини көрсәткүчи Худа мениң алдимда маңиду;
Худа маңа дүшмәнләрниң мәғлубийитини көрситиду.

□ **57:10 «Қазан янтақларниң иссиғини сәзгичә, (мәйли улар юмран пети, яки от туташқан болсун) у уларни тозутиветиду»** — толуқ айәтниң бир нәччә хил тәрҗимилири бар; уларниң һәммисиниң умумий мәнаси бу тәрҗимигә охшап кетиду. □ **58:1-2 «Бу күй Саул падиша Давутниң өйини көзләшкә пайлақчиларни әвәтип, уни өлтүрүвәтмәкчи болған чағда йезилған»** —Бу вақиә «1Сам.» 19-бапта баян қилиниду. ■ **58:1-2** 1Сам. 19:12 □ **58:7 «Улар («қәстләшни нийәт қилғучилар») кечиси қайтип келип, ғалҗир иштләк ғаж-ғуж қилип, шәһәрни айлинип лағайлап жүрмәктә»** — кона Қанаан (Пәләстин) шәһәрлиридә ов издигән иштлар бәлким күндүздә кишиләрниң җай-һойлилириға киришкә петиналмайтти, пәқәт адәмләр ухлиғанда кириду. Давут халайиқ сөйгән адәм болғачқа, уни өлтүрмәкчи болған кишиләр бәлким күндүздә қол селишқа петиналмайтти, пәқәт кечидә униң өйигә бесип кириду. ■ **58:8** Зәб. 9:32; 54:22; 56:5; 93:7 ■ **58:9** Зәб. 2:4

12 Бирақ, *и Худа*, уларни қәтл қилмай турғай;
Болмиса мениң хәлқим Сени унтуйду.
Өз күчүң билән уларни сәрсан қилғайсән,
Уларниң бешини еғирлаштурғайсән;
И Рəб, бизниң қалқинимиз!
13 Уларниң ағзиниң бузуқлуғи түпәйлидин,
Ләвлириниң сөзлири түпәйлидин,
Улардин чиқиватқан қарғашлар һәм алдамчилиқлар түпәйлидин,
Улар өз тәкәббурлуғи ичидә қапқанқа чүшкәй!
14 Ғәзивиң билән бу ишларға хатимә бәргәйсән,
Хатимә бәргәйсән!
Шуниң билән улар йоқ болиду;
Шуниң билән йәр йүзиниң чәт-чәтлиригичә Худаниң һәқиқәтән Яқупқа һөкүмдарлиқ қилидиғанлиғи аян болғай!
Селаһ.□
15 Дәрвәқә, улар һазирғичә кечиси қайтип келип, ғалҗир ишттәк ғаж-ғуж қилип,
Шәһәрни айлинип лағайлап жүриду.
16 Иштлардәк улар озуқ издәп һәр йәрдә қатрайду;
Қарни тоймиғичә һувлап жүрмәктә;
17 Лекин мән болсам қудритиңни күйләймән,
Бәрһәқ, сәһәрләрдә өзгәрмәс муһәббитиңни нахша қилип яңритимән;
Чүнки Сән мән үчүн жуқури қорған,
Еғир күнлиримдә панаһгаһ болуп кәлгәнсән.
18 И мениң күчүм Болғучи, Саңа күйләрни ейтимән;
Чүнки Худа мениң жуқури қорғинимдур,
Маңа өзгәрмәс муһәббәт көрсәткүчи Худайимдур.

59

59-күй •••• Мәғлубийәттин кейинки дуа

1-3 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Гувалиқ нилупәри» дегән аһаңда
оқулсун дәп, Давут язған «Миқтам» күйи: —
(Давут Арам-Наһараим вә Арам-Зобаһдики Сурийәликләр билән җәң қилғанда,
униң сәрдари болған Йоаб җәңгә қайта берип, «Шор вадиси»да Едомдикиләрдин он
икки миң әскәрни қиличлиған чағда йезилған)

И Худа, Сән бизни чәткә қақтиң;
Бизни парә-парә қиливәттиң,
Сән биздин рәнҗидиң;
Әнди бизни йениңға қайтурғин!□ ■
4 Сән зиминни тәвритип йеривәткән едиң;
Әнди униң бөсүклирини сақайтқайсән;
Чүнки у дәлдәңшип кәтти!
5 Сән Өз хәлқиңгә күлпәт-харлиқларни көргүздүң;

□ **58:14 «Шуниң билән йәр йүзиниң чәт-чәтлиригичә Худаниң һәқиқәтән Яқупқа һөкүмдарлиқ қилидиғанлиғи аян болғай!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Шуниң билән уларға Худаниң һәқиқәтән Яқупқа һәм йәрниң чәт-чәтлиригичә һөкүмдарлиқ қилидиғанлиғи аян болғай!». □ **59:1-3 «Давут Арам-Наһараим вә Арам-Зобаһдики Сурийәликләр билән җәң қилғанда, униң сәрдари болған Йоаб җәңгә қайта берип, «Шор вадиси»да Едомдикиләрдин он икки миң әскәрни қиличлиған чағда йезилған»** — бу вақиә Тәврат, «2Сам.» 8-бапта баян қилиниду. ■ **59:1-3** 2Сам. 8:3, 13; 1Тар. 18:3, 12; Зәб. 43:210-11; 73:1; 107:12; 143:10

Сән бизгә алақзадиликниң шарабини ичкүздүң.
6 Сән Өзүңдин әйминидиғанларға туғ тикләп бәргәнсән;
У һәқиқәтни аян қилишқа көтирилиду.
(Селаһ).□
7 Өз сөйгәнлириң нижатлиқ тепиши үчүн,
Оң қолуң билән қутқузғайсән,
Дуайимни ижабәт қилғайсән.■
8 Худа Өз пак-муқәддәслигидә шундақ дегән: —
«Мән тәнтәнә қилимән,
Мән Шәкәм диярини бөлүп беримән,
Суккот вадисини *тәқсим қилишқа* өлчәймән. □
9 Гилеад Маңа мәнсуптур,
Манассәһму Маңа мәнсуптур;
Әфраим болса бешимдики дубулғамдур,
Йәһуда Мениң әмир-пәрман чиқарғучимдур;□
10 Моаб Мениң жуюнуш жавурумдур;
Едомға чоруғумни ташлаймән;
Филистийә, Мениң сәвәвимдин тәнтәнә қилиңлар!»□

11 Ким Мени бу мустәһкәм шәһәргә башлап кирәлисун? Ким Мени Едомға елип
баралисун?
12 И Худа, Сән бизни растинла чәткә қақтиңму?
Қошунлиримиз билән биллә жәңгә чиқмамсән?
13 Бизни зулумлардин қутулушқа ярдәмләшкәйсән,
Чүнки инсанниң ярдими бекардур!
14 Худа арқилиқ биз чоқум батурлуқ көрситимиз;
Бизгә зулум қилғучиларни чәйлигүчи дәл У Өзидур!

60

60-күй •••• «Мәндин жуқури Қорам Таш»

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән оқулсун дәп Давут
язған күй: —

И Худа, пәрядимни аңлиғайсән;
Дуайимға қулақ салғайсән!

□ **59:6 «Сән Өзүңдин әйминидиғанларға туғ тикләп бәргәнсән; у һәқиқәтни аян қилишқа көтирилиду»** — толуқ айәтниң бир нәччә хил тәржимилири бар. Айәттики ибраний тилини чүшиниш тәс. ■ **59:7** Зәб. 107:7-14 □ **59:8 «Худа Өз пак-муқәддәслигидә шундақ дегән...»** — яки «Худа Өз муқәддәс жайида шундақ дегән...» **«Мән Шәкәм диярини бөлүп беримән, Суккот вадисини (тәқсим қилишқа) өлчәймән»** — Худаниң мошу сөзлири бәлким Йәшуа пәйғәмбәр арқилиқ, Қанаан (Пәләстин) зиминини Исраилларға бөлүп-бөлүп тәқсим қилғанлиғини көрситиду. □ **59:9 «Әфраим болса бешимдики дубулғамдур»** — ибраний тилида «Әфраим болса бешимдики қоғдиғучидур». **«Йәһуда Мениң әмир-пәрман чиқарғучимдур»** — башқа бир хил тәржимиси «Йәһуда Мениң шаһанә һасамдур». □ **59:10 «Моаб Мениң жуюнуш жавурум»** — бәлким Моабниң Худа вә Униң хәлқи үчүн мәйнәт хизмәт қилидиғанлиғини билдүриду. **«Едомға чоруғумни ташлаймән»** — аяқ кийимни мәлум йәр үстигә ташлаш әшу йәргә егә болғанлиқни билдүрүши мүмкин; яки болмиса, Едомниң өз егисиниң аяқлирини елип жиғиштуридиған қулдәк екәнлигини көрситишиму мүмкин. **«Филистийә, Мениң сәвәвимдин тәнтәнә қилиңлар!»** — Давут падишаниң дәвридә Филистийә Давутқа, шундақла Худаниң Өзигә бойсунуп, бәхитлик һаятқа егә болған («2Сам.» 1:8ни, шундақа «Яр.» 12:1-3нимй көрүң).

3 Йәрниң чәт-чәтлиридә туруп,
Жүригим зәиплишип кәткәндә,
Мән Саңа мураҗиәт қилимән: —
Сән мени өзүмдин жуқури Қорам Ташқа йетәкләйсән! □
4 Чүнки Сән маңа панаһгаһ,
Дүшминим алдида мустәһкәм мунар болуп кәлгәнсән.
5 Мән чедириңни мәңгүлүк туралғум қилимән;
Қанатлириң сайисидә панаһ тапимән.
Селаһ.
6 Чүнки Сән, и Худа, қәсәмлиримни аңлидиң;
Өзүңдин әйминидиғанларға тәвә мирасни маңиму бәрдиңсән.□
7 Падишаһниң күнлиригә күн қошуп узартисән;
Униң жиллири дәвирдин-дәвиргичә болиду.□
8 У Худаниң алдида мәңгү һөкүм сүриду;
Уни аман сақлашқа муһәббәт вә һәқиқәтни бекитип тәминлигәйсән;
9 Шуниң билән алдиңда ичкән қәсәмлиримгә һәр күни әмәл қилимән;
Мән намиңни мәңгү күйләймән!

61

61-күй •••• Худани тәлмүрүп күтүш

1-2 Нәғмичиләрниң беши Йәдутунға тапшурулған, Давут язған күй: —

Җеним Худағила қарап сүкүттә күтиду;
Мениң нижатлиғим униңдиндур. □
3 Пәқәт Ула мениң қорам тешим вә мениң нижатлиғим,
Мениң жуқури қорғинимдур;
Мән унчилик тәвринип кәтмәймән.□
4 Силәр қачанғичә шу аҗиз бир инсанға һуҗум қилисиләр?
Һәммиңлар қиңғийип қалған тамни,
Ирғаңлап қалған қашани ғулатқандәк, уни ғулатмақчисиләр?
5 Уни шөһрәт-һәйвитидин чүшүрүветиштин башқа, уларниң һеч мәслиһәти йоқтур;
Ялғанчилиқлардин хурсән улар;
Ағзида бәхит тилигини билән,
Улар ичидә ләнәт оқуйду.
Селаһ.
6 И җеним, Худағила қарап сүкүттә күткин;
Чүнки мениң үмүтүм Униңдиндур.

□ **60:3 «Мән өзүмдиндин жуқури Қорам Таш»** — Худани көрситиду, әлвәттә. «Мәндин жуқури» дегән ибарә бәлким Давутниң гәрчә падиша болсиму, «Өзүмни наһайити үстүн, қабиләтлик адәм һесаплимаймән, һәрдайим Худадин йол соришим керәк» дегәндәк, һәммимизни кичик пеиллиқ болушқа, үндәйду. □ **60:6 «Өзүңдин әйминидиғанларға тәвә мирас...»** — ибраний тилида «Намиңдин әйминидиғанларға тәвә мирас...». □ **60:7 «Падишаһниң күнлиригә күн қошуп узартисән; униң жиллири дәвирдин-дәвиргичә болиду»** — Давут өзи Исраилға падиша болуп қириқ жил һөкүм сүргән. Шүбһисизки, у бу йәрдә өз әвлади болидиған Қутқузғучи-Мәсиһ тоғрилиқ бешарәт бериду. □ **61:1-2 «Нәғмичиләрниң беши Йәдутунға тапшурулған, Давут язған күй»** — «Йәдутун»: Давут пәйғәмбәр «мәдһийә хори»ниң йетәкчиси дәп бекиткән, Йәдутун исимлиқ бир кишини көрситиду («1Тар.» 16:41ни көрүң). Йәнә бир хил тәрҗимиси: «Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Йәдутун» (мәдһийиләш дегән мәнидә) аһаңида оқулсун дәп Давут язған күй: —...». □ **61:3 «Мән унчилик тәвринип кәтмәймән»** — яки башқа бир хил тәрҗимиси «Зор еғирчилиқтиму тәврәнмәймән».

7 Пәқәт У мениң қорам тешим һәм мениң нижатлиғим,
Мениң жуқури қорғинимдур;
Мән тәвринип кәтмәймән.
8 Нижатлиғим һәм шан-шөһритим Худаға бағлиқтур;
Мениң күчүм болған қорам таш, мениң панаһгаһим Худадидур.
9 И халайиқ, Униңға һәрдайим тайиниңлар!
Униң алдида ич-бағриңларни төкүңлар;
Худа бизниң панаһгаһимиздур!
Селаһ.
10 Аддий бәндиләр пәқәт бир тиниқ,
Есилзадиләрму бир алдам сөз халас;
Таразиға селинса уларниң қилчә салмиқи йоқ,
Бир тиниқтинму йениктур.
11 Зомигәрликкә таянмаңлар;
Булаңчилиқтин хам хиял қилмаңлар,
Байлиқлар көпәйсиму, буларға көңлүңларни қоймаңлар;
12 Худа бир қетим ейтқанки,
Мундақ дегинини икки қетим аңлидимки: —
«Күч-қудрәт Худаға мәнсуптур».
13 Һәм и Рәб, Саңа өзгәрмәс муһәббәтму мәнсуптур;
Чүнки Сән һәр бир кишигә өз әмилигә яриша қайтурисән.■

62

62-күй •••• Худаға интизар болуш

1-2 Давут язған күй (у Йәһудадики чөл-баяванда болған чағда йезилған): —

И Худа, Сән мениң илаһимдурсән,
Тәшналиқ билән Сени издидим!
Мән қурғақ, чаңқақ, сусиз зиминда туруп,
Женим Саңа интизар, әтлирим тәлмүрүп интиларки —■
3 Муқәддәс жайиңда Саңа көз тикип қариғинимдәк,
Мән йәнә зор қудритиң вә улуқлуғуңни көрсәм!
4 Өзгәрмәс муһәббитиң һаяттинму әзиздур;
Ләвлирим Сени мәдһийиләйду;
5 Шу сәвәптин тирик болсамла, Саңа тәшәккүр-мәдһийә оқуймән,
Сениң намиңда қоллиримни көтиримән.
6 Женим назу-нemәтләрдин һәм майлиқ гөшләрдин қанаәтләнгәндәк қанаәтләнди;
Ағзим ечилип хуш ләвлирим Саңа мәдһийиләрни яңритиду;□
7 Орнумда йетип Сени әслигинимдә,
Түн кечиләрдә Сени сеғинип ойлинимән.
8 Чүнки Сән маңа ярдәмдә болуп кәлгәнсән;
Сениң қанитиң сайисидә шат-хурамлиқта нахшиларни яңритимән.
9 Мениң женим Саңа чиң чаплишип маңиду,
Сениң оң қолуң мени йөлимәктә.

■ **61:13** Аюп 34:11; Пәнд. 24:12; Йәр. 32:19; Әз. 7:27; 33:20; Мат. 16:27; Рим. 2:6; 2Кор. 5:10; Әф. 6:8; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17; Вәһ. 22:12 ■ **62:1-2** 1Сам. 22:5; 23:14,15 □ **62:6 «Женим назу-нemәтләрдин һәм майлиқ гөшләрдин қанаәтләнгәндәк қанаәтләнди»** — Йәһудийлар үчүн майлиқ гөш интайин есил тамақ һесаплиниду.

10 Бирақ җенимни йоқитишқа издәватқанлар йәр тәктилиригә чүшүп кетиду.
11 Уларниң қени қилич тиғида төкүлиду,
Улар чилбөриләргә йәм болиду.
12 Лекин падиша Худадин шатлиниду;
Униң нами билән қәсәм қилғанларниң һәммиси роһлинип шатлиниду;
Чүнки ялған сөзлигүчиләрниң зувани тувақлиниду.

63

63-күй •••• Аманлиқ тиләш дуаси

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

И Худа, аһлиримни көтәргәндә, мени аңлиғайсән!
Һаятимни дүшмәнниң вәһшилигидин қуғдиғайсән!
3 Қара нийәтләрниң йошурун сүйқәстлиридин,
Яманлиқ әйлигүчи қарға-қузғунлардин аман қилғайсән.
4-5 Улар тиллирини қиличтәк өткүр билиди;
Мукәммәл адәмни йошурун җайдин етиш үчүн,
Улар оқини бәтлигәндәк зәһәрлик сөзини тәйярлиди.
Улар қилчә әймәнмәй туюқсиз оқ чиқириду.
6 Улар бәтнийәттә бир-бирини риғбәтләндүрүп,
Йошурун қапқан қурушни мәслиһәтлишип,
«Бизни ким көрәләйтти?» — дейишмәктә.
7 Улар қәбиһликкә интилип: —
«Биз издинип, әтраплиқ бир тәдбир тепип чиқтуқ!» — дәйду;
Инсанниң ич-бағри вә қәлби дәрвәқә чоңқур вә *билип болмас* бир нәрсидур!
8 Лекин Худа уларға оқ атиду;
Улар туюқсиз зәхимлиниду.
9 Улар өз тили билән путлишиду;
Уларни көргәнләрниң һәммиси өзини нери тартиду.□
10 Һәммә адәмни қорқунуч басиду;
Улар Худаниң ишлирини баян қилиду,
Бәрһәқ, улар униң қилғанлирини ойлинип савақ алиду.
11 Һәққанийлар Пәрвәрдигарда хошал болуп,
Униңға тайиниду;
Көңли дурус адәмләр роһлинип шатлиниду.

64

64-күй •••• Мәдһийә вә тәшәккүр

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй-нахша: —

Зионда, мәдһийә сүкүт ичидә Сени күтиду, и Худа;
Саңа қилған вәдә әмәлгә ашурулиду.□
3 И, дуа Аңлиғучи, Сениң алдиңға барлиқ әт егилири келиду.

□ **63:9 «Уларни көргәнләрниң һәммиси өзини нери тартиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «уларни көргәнләрниң һәммиси бешини силкийду». □ **64:1-2 «Зионда, мәдһийә сүкүт ичидә Сени күтиду, и Худа»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Зионда, Сениң алдиңда, сүкүт болиду, мәдһийиму болиду».

4 Гуналиқ ишлар, асийлиқлиримиз,
Кәлкүн басқандәк мәндин ғалип келиду;
Лекин Сән уларни йепип кәчүрүм қилисән;□
5 Сән таллап Өзүңгә йеқинлаштурған киши немидегән бәхитлик!
У һойлилириңда маканлишиду;
Бизләр Сениң маканиңниң, йәни муқәддәс ибадәтханаңниң бәрикитидин қанаәт тапимиз;
6 Сән һәққанийлиқни намайән қилидиған карамәт вә дәһшәт ишлар билән бизгә жавап,
И нижатлиғимиз болған Худа,
Пүткүл йәр-деңизларниң чәт-чәтлиридикиләргичә таянчи Болғучи!
7 Белиң қудрәт билән бағланған болуп,
Күчүң билән тағларни бәрпа қилғансән;
8 Деңизларниң өркәшлигән шавқунлирини,
Долқунларниң шавқунлирини,
Һәмдә әлләрниң чуқанлирини тинжитқучисән!
9 Жаһанниң чәт-чәтлиридә туруватқанлар карамәтлириңдин қорқиду;
Сән күнчиқиштикиләрни, күнпетиштикиләрни шатландурисән;
10 Йәр йүзиниң *гемини йәп* йоқлап келип, уни суғирисән,
Уни толиму мунбәтләштүрисән.
Худаниң дәрия-ериқлири суға толғандур;
Шундақ қилип суларни тәйярлап,
Кишиләрни ашлиқ билән тәминләйсән.
11 Терилғу етизларниң чөнәклирини суға қандурисән,
Қирлирини тарашлайсән,
Тупрақни мол йеғинлар билән юмшитисән;
Униңда үнгәнләрни бәрикәтләйсән.
12 Сән немәтлириңни жилниң һосулиға таж қилип қошуп берисән;
Қәдәмлириңдин баяшатлиқ һәрянға тамиду;
13 Даладики яйлақларғиму тамиду;
Тағ-даванлар шат-хорамлиқни өзлиригә бәлвағ қилиду;
14 Көкләмләр қой падилири билән кийингән,
Жилғилар майсиларға қаплиниду;
Улар хошаллиқ билән тәнтәнә қилиду,
Бәрһәқ, улар нахшиларни яңритишиду!

65

65-күй •••• Ибадәткә түрткә болидиған гуваліқ

1 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән оқулсун дәп, күй-нахша: —

Пүткүл жаһан, хошаллиқ билән Худаға тәнтәнә қилиңлар!
2 Униң наминиң улуқлуғини нахша қилип жакалаңлар,
Униң мәдһийилирини шәрәплик қилиңлар!
3 Худаға: «Сениң қилғанлириң нәқәдәр қорқунучлуқтур!
Қудритиң зор болғач,
Дүшмәнлириң алдиңда зәиплишип тәслим болиду;

□ **64:4 «Лекин сән уларни (йәни гуналиқ ишлар, асийлиқлиримизни) йепип кәчүрүм қилисән»** — ибраний тилида «уларни йепип кафарәт қилисән». «Кафарәт» дегән иш тоғрилиқ «Мис.» 29:33 вә изаһати, шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң.

4 Барлиқ йәр йүзидикиләр Саңа сәҗдә қилип,
Сени күйләп, нахша ейтишиду;
Улар намиңни күйләп нахша қилип ейтиду» — дәңлар!
Селаһ!
5 Келиңлар, Худаниң қилғанлирини көрүңлар;
Инсан балилири алдида қилған карамәтлири қорқунучлуқтур.
6 У деңизни қуруқлуққа айландурди;
Әҗдатлиримиз дәриядинму пиядә өтти;
Биз у йәрдә униңдин хурсән болдуқ. ■
7 У қудрити билән мәңгү һөкүм сүриду;
Униң көзлири әлләрни күзитип туриду;
Асийлиқ қилғучилар мағрурланмисун!
Селаһ!■
8 И қовмлар, Худайимизға тәшәккүр-мәдһийә ейтиңлар;
Униңға болған мәдһийә-һәмдусаналарни яңритиңлар!
9 У җенимизни һаятлиқ ичигә тиккән,
Путлиримизни тейилдурушларға йол қоймайду.
10 Чүнки Сән, и Худа, бизни синидиң;
Күмүчни отта тавлиғандәк бизни тавлидиң.
11 Сән бизни торға чүшүрдүң;
Белимизгә еғир жүкни жүклидиң.
12 Хәқләрни бешимизға миндүрдүң;
Биз от вә кәлкүнни бесип өттуқ;
Сән ахир бизни кәңричиликкә чиқардиң.
13 Мән көйдүрмә қурбанлиқларни елип өйүңгә кирәй;
Саңа қилған қәсәмлиримгә әмәл қилимән;
14 Бәрһәқ, бешимға күн чүшкәндә ләвлирим чиқарған,
Еғизим ейтқан вәдилиримни әмәлгә ашуримән.
15 Мән Саңа бордақ малларни көйдүрмә қурбанлиқ қилип сунимән,
Қочқарларниң йеғини хуш пуритип көйдүримән;
Өкүз вә өшкиләрни әкилип сунимән.
Селаһ!
16 Худадин әймингүчи һәммиңлар, келиңлар, қулақ селиңлар!
Униң мән үчүн қилған карамәтлирини баян қилимән;
17 Ағзим ечип униңға пәряд көтәрдим,
Униң улуқлуғини жақалиған мәдһийиләр тилимда болди.
18 Көңлүмдә гунани көзләп жүргән болсам,
Рәб *дуайимни* аңлимиған болатти.
19 Бирақ Худа аңлиди;
У дуайимға қулақ салди.
20 Худаға тәшәккүр-мәдһийә яғдурулсун!
У мениң дуайимни яндурмиди,
Һәм мәндин өзгәрмәс муһәббитини елип кәтмиди!

66

66-күй •••• Дуния үчүн ниҗатлиқ бардур!

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән челинсун, дәп йезилған күй-нахша: —

■ **65:6** Мис. 14:21-31; Йә. 3:14 ■ **65:7** 2Тар. 16:9; Аюп 28:24; Зәб. 32:13-14

Худа бизгә меһри-шәпқәт көрситип, бизни бәрикәтләп,
Өз жамалиниң нурини үстимизгә чачқай!
Селаһ!■
3 Шундақ қилғанда йолуң пүткүл жаһанда,
Қутулдуруш-нижатлиғиң барлиқ әлләр арисида аян болиду.
4 Барлиқ қовмлар Сени мәдһийилигәй, и Худа;
Барлиқ қовмлар Сени мәдһийилигәй!
5 Җими қовмлар хошаллиқ билән тәнтәнә қилип күйлигәй,
Чүнки Сән хәлиқ-милләтләргә адиллиқ билән һөкүм чиқирисән,
Йәр йүзидики таипиләрни, Сән йетәкләйсән;
Селаһ.
6 Барлиқ қовмлар Сени мәдһийилигәй, и Худа;
Барлиқ қовмлар Сени мәдһийилигәй!
7 Вә йәр-зимин көклирини үндүриду;
Худа, бизниң Худайимиз, бизни бәрикәтләйду;
8 Худа бизни бәрикәтләйду;
Шуниң билән йәр йүзндикиләр чәт-яқиларғичә униңдин әйминишиду!

67

67-күй •••• Ғәлибә мунажити

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй-нахша: —

Худа орнидин турди, дүшмәнлирини тирипирән қиливетиду!
Униңға өчмәнләр Униң алдидин бәдәр қачиду! ■
3 Ис-түтәк учурулғандәк, уларни учуруп йоқитисән,
Мом отта еритилгәндәк,
Рәзилләр Худаниң алдида һалак болиду.
4 Бирақ һәққанийлар хошаллиниду,
Улар Худа алдида роһлинип,
Тәнтәнә қилип шатлиниду.
5 Худаға күйләр ейтиңлар,
Униң намини нахша қилип яңритиңлар;
Чөл-баяванларға Мингүчигә бир йолни көтирип ясаңлар;
Униң нами «Яһ»дур;
Униң алдида шатлиниңлар.□
6 Житимларға ата болғучи,
Тул хотунларниң дәвасини сориғучи,
Өз муқәддәс маканида турған Худадур.
7 Худа ғерибларни өй-очақлиқ қилиду;
У мәһбусларни аватлиққа чиқириду;
Лекин асийларни қағжирақ йәрдә қалдуриду.
8 И Худа, Өз хәлқиңниң алдида маңғиниңда,
Чөл-баявандин өтүп сәпәр қилғиниңда,
— (Селаһ) —
9 Худаниң һозури алдида,
Йәни Исраилниң Худасиниң һозури алдида,
Йәр-жаһан тәвринип,

■ **66:1-2** Чөл. 6:25; Зәб. 4:7 ■ **67:1-2** Чөл. 10:35 □ **67:5 «Чөл-баяванларға Мингүчи»** — яки «Булутларға Мингүчи...». Қайси мәнаси тоғра болсун Худаниң өзини көрситиду. 7-айәтни көрүң.

Асманларму йеғин яғдурди;
Аву Синай теғиму тәвринип кәтти.■
10 Сән, и Худа, Өз мирасиң *болған зимин-хәлиқ* үстигә хасийәтлик бир ямғур яғдурдуң;
Улар һалсизланғанда уларни күчләндүрдүң.
11 Сениң баққан падаң у йәргә маканлашти;
Меһриванлиғиң билән мөминләр үчүн тәйярлиқ қилдиң, и Худа!□
12 Рәб әмир қилди;
Уни җакалиғучи қиз-аяллар немидегән зор бир қошундур!
13 «Падишаһлар һәм қошунлири бәдәр қечишти, бәдәр қечишти!» — *дейишти*;
Өйдә олтарған қиз-аяллар болса олҗиларни бөлишивалиду;
14 Силәр қой баққанда падилар арисида ятқан болсаңларму,
Зиминиңлар әнди қанатлириға күмүч сәпкән,
Пәйлири пақирақ алтун билән безәлгән пахтәктәк болиду;□
15 Һәммигә Қадир Худа падишаларни зиминда тирипирән қиливәткәндә,
Йәр Залмон теғидики қардәк ақирип кәтти.
16 Башан теғи қудрәтлик бир тағ,
Башан теғи егиз чоққилири көп бир тағдур;□

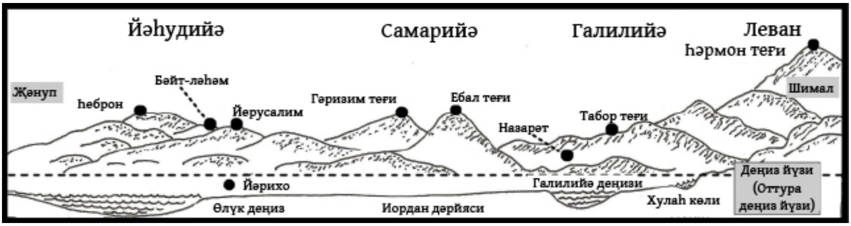

Исраилийәниң тағ-җилғилири

17 Әй егиз чоққилиқ тағлар,
Немә үчүн Худа Өз макани қилишни халиған таққа һәсәт билән қарайсиләр?
Дәрвәқә, Пәрвәрдигар шу тағда мәңгү туриду! □ ■
18 Худаниң җәң һарвулири түмән-түмән,
Миллион-миллиондур;
Рәб улар арисида туриду;
Синай теғидики муқәддәс җайда туриду.□ ■
19 Сән жуқуриға көтирилдуң,
Инсанларни тутқун қилғучиларни Өзүң әсир қилип елип кәттиң;

■ **67:9** Мис. 19 □ **67:11 «Сениң баққан падаң»** — Исраил хәлқини көрситиду, әлвәттә. □ **67:14 «Силәр қой баққанда падилар арисида ятқан болсаңларму, зиминиңлар әнди қанатлириға күмүч сәпкән, пәйлири пақирақ алтун билән безәлгән пахтәктәк болиду»** — бу айәтни ибраний тилида чүшиниш тәс, һәр хил тәрҗимилири бар. Мәнаси бәлким, Исраил хәлқи әслидә кәмбәғәл әһвалда яшиған болсиму (қой баққучи болуп), Худа Пәләстин зимининиң һәммә йеригә көп олҗини (алтун-күмүч қатарлиқлар) чечип, уларни бейитти (14-айәтни көрүң). □ **67:16 «Башан теғи қудрәтлик бир тағ, Башан теғи егиз чоққилири көп бир тағдур»** — башқа тәрҗимилири: «Худаниң теғи Башан теғидәктур — көп чоққилиқ бир тағдәк, Башан теғидәктур» яки «Башан теғи Худаниң теғидур, Башан теғи егиз чоққилири көп бир тағдур». □ **67:17 «Худа Өз макани қилишни халиған (таллиған) тағ»** — Йерусалимдики Зион теғи. ■ **67:17** Зәб. 86:1-3; 131:13 □ **67:18 «Рәб... Синай теғидики муқәддәс җайда туриду»** — буниң мәнаси бәлким: «Худа Синай теғида қандақ қилған болса, У Йерусалимдики (Зион теғидики) муқәддәс ибадәтханисида туруп шундақ қилишни давамлаштуриду — демәк, сүрлүк, шан-шәрәплик һаләттә болуп, пәйғәмбәрләр арқилиқ калам-вәһийлирини аян қилишни давамлаштуриду» дегәндәк. ■ **67:18** Қан. 33:2

Яһ Худа уларниң арисида туруши үчүн,
һәтта асийлиқ қилғанлар *арисида туруши* үчүнму,
Сән инсан арисида туруп илтипатларни қобул қилдиң.□ ■
20 Рәб мәдһийиләнсун;
Чүнки У һәр күни жүклиримизни көтәрмәктә;
Йәни нижатлиғимиз болған Тәңри!
Селаһ.□
21 Бизниң Тәңримиз бирдин-бир нижаткар Тәңридур;
Рәбгә, йәни Пәрвәрдигарғила, өлүмгә бағлиқ ишлар тәвәдур.□
22 Бәрһәқ, Худа Өз дүшмәнлириниң бешини яриду,
Өз гуналирида давамлиқ кетиверидиғанларниң чачлиқ каллисини У чақиду. □
23 Рәб мундақ деди: «*Өз хәлқимни* Башан дияридинму,
Деңизларниң чоңқур жайлиридинму қайтуруп келимән; □ ■
24 Шундақ қилип *сән хәлқим*ниң пути қанға,
Йәни дүшмәнлириңниң қениға милиниду,
Иштлириңниң тили буниңдинму несивисини *ялайду*».
25 Улар Сениң маңғанлириңни көрди, и Худа;
Йәни мениң Илаһим, мениң Падишасимниң муқәддәс жайиға кирип маңғанлирини көрди;□
26 Алдиңда мунажатчилар, кәйниңдә чалғучилар маңди,
Оттурисида дапчи қизлар бар еди:
27 «Жамаәтләрдә Худа Рәбгә тәшәккүр-мәдһийә ейтиңлар,
— И Исраил булақлиридин чиққанлар!» — дейишти.
28 У йәрдә уларниң башламчиси болған кичик Бинямин қәбилиси маңиду;
Йәһуда әмирлири, зор бир топ адәмләр,
Зәбулунниң әмирлири, Нафталиниң әмирлириму бар.
29 Сениң Худайиң күчүңни буйруп бекиткән;
Өзүң биз үчүн қилғиниңни мустәһкәмлигәйсән, и Худа!
30 Йерусалимдики муқәддәс ибадәтханаң вәжидин,
Падишаһлар Саңа атап һәдийәләрни елип келиду;■

□ **67:19 «Сән жуқуриға көтирилдуң, инсанларни тутқун қилғучиларни өзүң әсир қилип елип кәттиң; Яһ Худа уларниң арисида туруши үчүн, һәтта асийлиқ қилғанлар арисида туруши үчүнму, Сән инсан арисида туруп илтипатларни қобул қилдиң»** — бу муһим һәм сирлиқ айәткә Инжилда, «Әф.» 4-бапта тәбир берилиду; Қутқузғучи-Мәсиһ инсан арисида өзи инсан болуп, инсанларни тутқун қилғучилар (йәни гуна, өлүм вә жин-шәйтанлардин ибарәт) үстидин ғәлибә қилип, асманларға көтирилип, инсанларни қутқузуш һәм уларни (ишәнгән инсаларни) Худаниң йеңи бир «муқәддәс ибадәтхана»си қилиш үчүн әрштики атисидин илтипатларни қобул қилиду. ■ **67:19** Әф. 4:8; Чөл. 17:21; Йә. 9:23; Әзра 8:20 □ **67:20 «...У һәр күни жүклиримизни көтәрмәктә»** — башқа бир хил тәржимиси «... У һәр күни үстимизгә яхшилиқларни жүкләйду». □ **67:21 «Рәбгә, йәни Пәрвәрдигарғила, өлүмгә бағлиқ ишлар тәвәдур»** — яки башқа бир хил тәржимиси «Рәбдә, йәни Пәрвәрдигардила, өлүмдин қутулуш йоллириму бар». □ **67:22 «Өз гуналирида давамлиқ кетиверидиғанларниң чачлиқ каллисини У (Худа) чақиду»** — «чачлиқ калла»: бәзи хәлиқләр: «Башта чач көп болса, күч көп болиду» дегән хурапий көзқарашни қобул қилған болса керәк. □ **67:23 «Өз хәлқимни Башан дияридинму, деңизларниң чоңқур жайлиридинму қайтуруп келимән»** — «Өз хәлқимни» ибраний тилида «уларни» дәп елинған. Биз «уларни» дегән сөзни «Өз хәлқимни» дәп тәржимә қилдуқ. Бәзи алимлар «улар»ни Исраилниң дүшмәнлири дәп қарайду (улар Худа шу дүшмәнләрни Исраил улардин қисас алсун дәп қайтурған, дәп қарайду). ■ **67:23** Мис. 14:29; Чөл. 21:33 □ **67:25 «Улар Сениң маңғанлириңни көрди, и Худа... Падишасимниң муқәддәс жайиға кирип маңғанлирини көрди»** — бу айәттики «улар» Худаниң дүшмәнлирини көрситиши болса керәк. Худаниң «муқәддәс жайиға кирип маңғанлири» дегәнни чүшиниш үчүн «Мис.» 40:16-38 вә «1Пад.» 8:1-11ни көрүң. ■ **67:30** 1Пад. 10:10, 24, 25; 2Тар. 32:23; Зәб. 71:10; 75:12-13

31 Аһ, һелиқи қомушлуқтики *йиртқуч* җаниварни,
Күчлүкләрниң топини,
Таипиләрдики топақларниму әйиплигәйсән;
Андин уларниң һәр бири күмүч тәңгиләрни әкилип Саңа тиз пүкүшиду;
Урушхумар хәлиқләрни тирипирән қиливәткәйсән! □
32 Мөтивәр әлчиләр Мисирдин келиду,
Ефиопийә болса Худаға қарап қоллирини тездин көтириду.
33 И йәр йүзидики әл-жутлар, Худани нахша билән мәдһийиләңлар;
Рәбни мәдһийиләп күйләрни ейтиңлар!
(Селаһ)
34 Асманларниң үстигә,
Қедимдин бар болған асманларниң үстигә Мингүчи тоғрилиқ күй ейтиңлар!
Мана, У авазини аңлитиду,
Униң авази күчлүктур!
35 Худани күчлүк дәп билип җакалаңлар,
Униң һәйвиси Исраил үстидә,
Униң күчи булутларда туриду;
36 И Худа, муқәддәс җайлириңдин сүрлүк көрүнисән!
Исраилниң бирдин-бир Тәңриси!
Хәлиққә күч-қудрәт бәргүчи болса, Удур!
Худаға тәшәккүр-мәдһийә оқулсун!

68

68-күй •••• Зор дәрд-әләм вә азаплардин кейинки ғәлибә

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Нилупәрләр» дегән аһаңда оқулсун дәп,
Давут язған күй: —

Мени қутқузғайсән, и Худа!
Сулар җенимдин өтти;
3 Турғидәк җай йоқ чоңқур патқақлиққа чөкүп кәттим;
Суниң чоңқур йеригә чүшүп кәттим,
Кәлкүн мени ғәриқ қилди.
4 Пәрядлиримдин һалимдин кәттим;
Галлирим қуруп кәтти;
Худайимға тәлмүрүп, көзүмдин кетәй дәп қалдим;
5 Сәвәпсиз маңа өч болғанлар чачлиримдинму көптур;
Мени йоқатмақчи болғанлар,
Қара чаплап мән билән дүшмәнлишидиғанлар күчлүктур;
Шу чағда өзүм булимиған нәрсини қайтуримән. □
6 И Худа, мениң наданлиғим өзүңгә аян;
Мениң қәбиһликлирим Сәндин йошурун әмәстур.
7 Мениң сәвәвимдин, и Рәб, самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар,

---

□ **67:31 «қомушлуқтики житқуч җанивар»** — бәлким Мисирни Нил дәриясидики тимсаһқа охшитиду. □ **68:5 «Сәвәпсиз маңа өч болғанлар чачлиримдинму көптур; мени йоқатмақчи болғанлар, қара чаплап мән билән дүшмәнлишидиғанлар күчлүктур; шу чағда өзүм булимиған нәрсини қайтуримән»** — толуқ бешарәттики бу сирлиқ сөз Мәсиһ кресткә миқланған вақитта әмәлгә ашурулди. «Шу чағда» Мәсиһ Иблис инсанлардин буливалған аманлиқни, инсанларниң Худа билән болған енақлиғини инсанларға ниҗатлиқ йолида қайтуруп елип бәрди. Бу күйдики бешарәтләрниң һәммиси Мәсиһ вә униң җәккән азаплирини вә азаплири арқилиқ қазанған ғәлибисини көрситиду.

Өзүңгә умид бағлап күткәнләр йәргә қарап қалмиғай;
И Исраилниң Худаси, Өзүңни издигүчиләр мениң сәвәвимдин шәрмәндә болмиғай;
8 Чүнки Сени дәп мән рәсвачиликқа учридим;
Шәрмәндилик йүзүмгә чапланди.
9 Мән өз қериндашлиримға ят,
Анамниң балилириға яқа жутлуқ болдум.
10 Чүнки мени *муқәддәс* өйүңгә болған отлуқ муһәббәт чулғувалған еди;
Саңа һақарәт қилғанларниң һақарәтлириму мениң үстүмгә чүшти;□ ■
11 Мән жиғлидим, җеним роза тутти,
Буму маңа әйип дәп қаралди.
12 Мән бөзни кийимим қилип кийсәм,
Шуниң билән уларниң сөз-чөчикигә қалдим.□
13 Шәһәр қовуқида олтарғанларниң тәнә гепигә қалдим,
Мәйхорларниң нахшисиниң темиси болдум.
14 Бирақ мән шәпқитиңни көрсәткән вақтиңда дуайимни саңа нишанлидим, и Пәрвәрдигар;
И Худа, өзгәрмәс муһәббитиңниң зорлуғидин,
Ниҗатлиқ ишәшидә маңа җавап бәргәйсән; □
15 Мени патқақлиқтин қутқузувалғайсән,
Мени чөктүрмигәйсән;
Маңа өчмән болғанлардин,
Суниң чоңқур йеридин қутулдурғайсән;
16 Кәлкүн сулириға мени ғәриқ қилдурмиғайсән;
Деңиз тәглиригиму мени жутқузмиғайсән;
Теги йоқ һаңниң мени һап етип ағзини жумувелишиға йол қоймиғайсән!
17 Дуайимни иҗабәт қилғайсән, и Пәрвәрдигар,
Чүнки өзгәрмәс муһәббитиң яхшидур;
Мол рәһимдиллиғиң билән маңа йүзләнгәйсән;
18 Җамилиңни қулуңдин йошурмиғайсән;
Чүнки бешимға күн чүшти;
Тездин маңа җавап бәргәйсән.
19 Җенимға йеқинлашқайсән,
Униңға һәмҗәмәт-қутқузғучи болғайсән;
Дүшмәнлирим алдида мени һөрлүккә чиқарғайсән;
20 Өзүң мениң рәсвалиқта һәм һөрмәтсизликтә қалғинимни,
Қандақ һақарәтләнгинимни билисән;
Рәқиплиримниң һәммиси Өзүңгә аяндур.
21 Һақарәт қәлбимни парә қилди;
Мән қайғуға чөмүп кәттим;
Азғинә һесдашлиққа тәлмүргән болсамму, йоқ болди;
Тәсәлли бәргүчиләрниму издидим, лекин бирисиниму учриталмидим.
22 Бәрһәқ, улар озуғумға өт сүйи,
Уссузлуғумға сиркини бәрди. ■
23 Уларниң дәстихини өзлиригә қилтақ,
Уларниң һалавити қапқан болғай.■

□ **68:10 «Мени муқәддәс өйүңгә болған отлуқ муһәббәт чулғувалған еди»** — «Юһ.» 2:17ни көрүң. ■ **68:10** Юһ. 2:17; Рим. 15:3 □ **68:12 «Мән бөзни кийимим қилип кийсәм..»** — «бөз кийим»ни кийивелиш (һаза тутқандәк) өзи яки башқилар үчүн қаттиқ дуа қилишниң бир хил ипадиси. □ **68:14 «Ниҗатлиқ ишәшидә маңа җавап бәргәйсән»** — ибраний тилида «Ниҗатлиғиң ишәшидә маңа җавап бәргәйсән». ■ **68:22** Мат. 27:34,48; Мар. 15:23; Юһ. 19:28,29 ■ **68:23** Рим. 11:9

24 Көзлири торлишип көрмәйдиған болуп кәткәй;
Бәл-путлирини титрәккә салғайсән;■
25 Қәһриңни уларниң үстигә чүшүргәйсән,
Ғәзивиңниң отлири уларға туташқай;
26 Уларниң макани харабә болғай,
Чедирлири чөлдәрәп қалғай; ■
27 Чүнки улар Сән урғанға техиму зиянкәшлик қилмақта;
Сән зәхимләндүргәнләрниң азавиға гәп билән азап қошмақта.
28 Уларниң гунайиға гуна қошқайсән,
Һәққанийлиғиңниң несивисигә уларни ериштүрмигәйсән.
29 Улар һаятлиқ дәптиридин өчүрүлгәй;
Һәққанийларниң қатариға пүтүлмигәй.
30 Бирақ мән болсам бир езилгән дәрдмән;
Нижатлиғиң, и Худа, мени жуқуриға көтирип қутқузғай;
31 Мән мунажат оқуп Худаниң намини мәдһийиләймән;
Тәшәккүрләр билән уни улуқлаймән;
32 Бу болса Пәрвәрдигарни хурсән қилиш үчүн,
Өкүз тәқдим қилғандин әвзәлдур;
Мүңгүз-туяқлири сақ топақ бәргәндинму артуқтур.
33 Югаш мөминләр буни көрүп хошал болиду;
Худани издигәнләр —
Қәлбиңлар йеңилиниду.
34 Чүнки Пәрвәрдигар йоқсулларниң илтижасини аңлайду,
Өзигә тәвә әсир қилинғанларни у кәмситмәйду;
35 Асман-зимин Уни мәдһийилисун!
Деңиз-океанлар һәм уларда жүргүчи барлиқ жаниварлар Уни мәдһийилигәй!
36 Чүнки Худа Зионни қутқузиду;
Йәһуданиң шәһәрлирини қайта бена қилиду;
Улар әшу йәрдә олтирақлишип, егилик тикләйду.
37 Униң қуллириниң нәсиллири униңға мирас болиду,
Униң намини сөйгәнләр у йәрләрдә маканлишиду.

69

69-күй •••• «Пәрвәрдигар, тез кәлгәйсән!»

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «әслитиш үчүн» оқулсун дәп, Давут язған күй: —

Пәрвәрдигар, мени қутқузушқа алдириғайсән!
Пәрвәрдигар, тез келип маңа ярдәм қилғайсән!■
3 Мениң җенимни издәватқанлар йәргә қаритилип рәсва қилинсун;
Мениң зийинимдин хурсән болғанлар кәйнигә яндурулуп шәрмәндә болғай.■
4 Мени: — «Ваһ! Ваһ!» дәп мәсқирә қилғанлар өз шәрмәндилигидин кәйнигә янғай!
5 Бирақ Сени издигүчиләрниң һәммиси Сәндә шатлинип хошал болғай!
Нижатлиғиңни сөйгәнләр һемишә: «Худа улуқлансун» дейишкәй.
6 Бирақ мән езилгәнмән, һәм йоқсулмән;
Йенимға тездин кәл, и Худа!

■ **68:24** Йәш. 6:9; 29:10; 44:18; Рим. 11:10 ■ **68:26** Рос. 1:20 ■ **69:1-2** Зәб. 39:14-18 ■ **69:3** Зәб. 34:4,26; 70:13

Сəн мениң ярдəмчим, мениң азат қилғучим;
И Пəрвəрдигар, кечикмəй кəлгəйсəн!

70

70-күй •••• Қериғанда ейтқан дуа
1 Сəндин, Пəрвəрдигардин панаһ тапимəн;
Мени һəргиз йəргə қаратмиғайсəн. ■
2 Өз һəққанийлиғиңда мени қутулдурғайсəн;
Маңа қулақ салғайсəн,
Мени қутқузғайсəн!
3 Маңа өзүм дайим панаһлинидиған туралғу қорам таш болғайсəн;
Сəн мени қутқузушқа буйруқ чүшүргəйсəн;
Чүнки Сəн егиз тешим, қорғинимдурсəн.
4 Худайим, мени рəзиллəрниң қолидин,
Һəққанийəтсиз, рəһимсиз адəмдин азат қилғайсəн;
5 Чүнки Сəн мениң үмүтүмдурсəн, и Рəб Пəрвəрдигар,
Яшлиғимдин тартипла мениң таянчимдурсəн;
6 Балиятқудики вақиттин башлап мəн Саңа тайинип кəлдим,
Өзүң мени анамниң қарнидин чиқарғучисəн;
Мəдһийəмниң темиси болса һəрдайим Сəн тоғрилиқтур.□
7 Мəн нурғунларға ғəйрий яки карамəт саналдим;
Чүнки Сəн мениң мустəһкəм панаһгаһимдурсəн. □
8 Ағзим күн бойи мəдһийилириң һəм шан-шəрипиңгə толиду;
9 Əнди қериғинимда мени ташлимиғайсəн;
Мағдурум кəткинидə, мəндин ваз кəчмигəйсəн.
10 Чүнки дүшмəнлирим маңа қарши сөзлишиду;
Җенимни елишқа көзлəватқанлар қəстлишип: —
11 «Худа униңдин ваз кəчти;
Уни қоғлап тутувелиңлар,
Чүнки қутулдурудиғанлар йоқтур» — дейишиду.
12 И Худа, мəндин жирақлашмиғайсəн;
И Худайим, маңа ярдəмгə тез кəлгəйсəн!
13 Җенимға күшəндə болғанлар шəрмəндə болуп йоқитилисун;
Зийинимға интилгəнлəр рəсвалиқ һəм шəрмəндичилик билəн қаплансун;■
14 Бирақ мəн болсам, изчил үмүттə болимəн,
Сени техиму мəдһийилəймəн.
15 Һəққанийлиғиң, ниҗатлиғиң ағзимда күн бойи баян қилиниду;
Булар сан-санақсиздур, билгинимдин көп артуқтур.
16 Мəн Рəб Пəрвəрдигарниң бүйүк ишлирини җакалиған һалда келимəн;
Сениң һəққанийлиғиңни яд етип җакалаймəн —
Пəқəт Сениңкинила!□
17 И Худа, Сəн яшлиғимдин тартип маңа үгитип кəлгəнсəн;

■ **70:1** Зəб. 21:6; 24:2, 3; 30:1-4; Йəш. 49:23 □ **70:6 «Өзүң мени анамниң қарнидин чиқарғучисəн»** — башқа бир хил тəрҗимиси: — «Анамниң қарнидила мени асридиң». □ **70:7 «Мəн нурғунларға ғəйрий яки карамəт саналдим; чүнки Сəн мениң мустəһкəм панаһгаһимдурсəн»** — демəк, Давутниң тарихи нурғун адəмлəргə Худаниң вəдисидə туридиғанлиғини испатлиған вə Худаға тайинишқа риғбəт болған. ■ **70:13** Зəб. 34:4, 26; 39:15-16; 69:3-4 □ **70:16 «Мəн Рəб Пəрвəрдигарниң бүйүк ишлирини җакалиған һалда келимəн»** — башқа бир хил тəрҗимиси: «Мəн Рəб Пəрвəрдигарниң зор қудрити билəн алға маңимəн».

Бүгүнгә қәдәр Сениң қилған карамәт ишлириңни җакалап келиватимән.
18 Әнди һазир мән қерип, ақ чачлиқ болғинимда, и Худа,
Мән бу дәвиргә *күчлүк* билигиңни *җакалиғичә*,
Келәр әвлатниң һәммисигә қудритиңни аян қилғичә,
Мени ташливәтмигәйсән!
19 И улуқ карамәт ишларни қилған Худа,
Һәққанийлиғиң пәләккә тақашти;
Саңа кимму охшаш болалисун!
20 Сән маңа көп һәм еғир күлпәтләрни көрсәткән екәнсән,
Мени қайтидин йеңилайсән, йәр тәглиридин қайтуруп елип чиқисән;
21 Сән мениң иззәт-һөрмитимни техиму жуқури қилип,
Һәр тәрәптин маңа тәсәлли берисән.
22 Мән Сени раваб челип мәдһийиләймән,
Сениң һәқиқитиңни мәдһийиләймән, и Худайим;
Чилтар челип Сени күйләймән, и Сән, Исраилниң Муқәддиси!□
23 Саңа күйләр ейтқинимда, ләвлирим тәнтәнә қилиду,
Өзүң һөрлүккә чиқарған җенимму шундақ роһлинип ейтиду;
24 Тилим күн бойи һәққанийлиғиң тоғрисида сөзләйду;
Чүнки маңа яманлиқ қилмақчи болғанлар йәргә қаритилип рәсва қилиниду.

71

71-күй •••• Тәхткә олтиридиған падишаниң оғли тоғрилиқ дуа-тиләвәт һәм бешарәт •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1 Сулайман үчүн: —
И Худа, падишаға һөкүмлириңни тапшурғайсән;
Падишаһниң оғлиға Өз һәққанийлиғиңни бәргәйсән. □
2 Шундақ болғанда у Өз хәлқиң үчүн һәққанийлиқ билән,
Саңа тәвә езилгән мөминләр үчүн адиллиқ билән һөкүм чиқириду;
3 Тағлар хәлиққә теч-аманлиқ елип келиду,
Едирлиқларму һәққанийлиқ билән шундақ қилиду.
4 Падиша хәлиқ арисидики езилгәнләргә адил һөкүмләрни чиқириду;
У намратларниң балилирини қутқузиду,
Залимларни битчит қилиду.
5 Шундақ болғанда күн вә ай йоқ болуп кәтмисила,
Әвлаттин-әвлатқа хәлиқ Сәндин әйминиду.□ ■
6 У болса гоя йеңидин орған отлаққа яққан ямғурдәк,
Йәр суғиридиған һөл-йеғинлардәк чүшиду.■
7 Униң күнлиридә һәққанийлар ронақ тапиду;
Ай йоқ болғичә теч-аманлиқ тешип туриду.
8 У деңиздин-деңизларғичә,
Әфрат дәриясидин йәр йүзиниң чәтлиригичә һөкүм сүриду.□

□ **70:22 «Мән Сени раваб челип мәдһийиләймән»** — «раваб» мошу йәрдә равабқа интайин охшап кетидиған бир хил саз. □ **71:1 «И Худа, падишаға һөкүмлириңни тапшурғайсән; падишаниң оғлиға Өз һәққанийлиғиңни бәргәйсән»** — шүбһисизки, бу улуқ бешарәтниң толуқ мәнаси Сулайманниң өзини әмәс, бәлки униң әвлади болған Мәсиһни көрситиду. **«Сулайман үчүн»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Сулайманниңки» яки «Сулайманға тәвә». □ **71:5 «Сәндин әйминиду»** — демәк, Худадин әйминиду. ■ **71:5** Зәб. 88:37,38 ■ **71:6** 2Сам. 23:4 □ **71:8 «Әфрат дәрияси»** — ибраний тилида пәқәт «Дәрия» дейилиду. Шүбһиси йоқки, бу ибарә Әфрат дәриясини көрситиду.

9 Чөл-баяванда яшаватқанлар униң алдида баш қойиду;
Униң дүшмәнлири топиларни ялайду.
10 Таршишниң вә аралларниң падишалири униңға һәдийәләр тәқдим қилиду,
Шеба вә Себаниң падишалириму соғатлар сунниду. □
11 Дәрвәқә, барлиқ падишалар униң алдида сәҗдә қилиду;
Пүткүл әлләр униң хизмитидә болиду;
12 Чүнки у пәряд көтәргән йоқсулларни,
Панаһсиз езилгәнләрни қутулдуриду; ■
13 У йоқсул-аҗизларға ичини ағритиду,
Йоқсулларниң җенини қутқузиду;
14 Уларниң җенини зулум-зомигәрликтин һөрлүккә чиқириду,
Уларниң қени униң нәзиридә қиммәтликтур.
15 *Падишаһ* яшисун!
Шебаниң алтунлиридин униңға сунулиду;
Униң үчүн дуа тохтавсиз қилиниду;
Униңға күн бойи бәхит тилиниду;
16 Йәр йүзидики һосул мол болиду,
Һәтта тағ чоққилиридиму шундақ болиду.
Миғ-миғ чүшкән мевиләр Ливандики орманлардәк тәвриниду;
Шәһәрдикиләр болса даладики от-йешилликтәк гүллиниду;
17 Униң нами мәңгүгә өчмәйду,
Униң нами қуяш йоқалғичә туриду;
Адәмләр униң билән өзлиригә бәхит тиләйду,
Барлиқ әлләр уни бәхитлик дәп атишиду.
18 Исраилниң Худаси, Пәрвәрдигар Худаға тәшәккүр-мәдһийә болғай!
Карамәт ишларни Яратқучи ялғуз Удур!
19 Униң шәрәплик намиға мәңгүгә тәшәккүр-мәдһийә оқулсун!
Униң шан-шөһрити пүткүл дунияни қаплиғай! Амин! Вә амин!

20 Йәссәниң оғли Давутниң дуалири шуниң билән тамам болди. □

72

Үчинчи бөлүм •••• 72-күй •••• Хаталашқинини тонуп йетиш

1 Асаф язған күй: —

Дәрвәқә Худа Исраилға,
Қәлби сап болғанларға меһривандур;
2 Лекин өзүм болсам, путлишип жиқилип чүшүшкә тасла қалдим;
Аяқлирим тейилип кәткили қил қалди;
3 Чүнки рәзилләрниң ронақ тапқанлиғини көрүп,
Һакавурларға һәсәт қилдим;■
4 Чүнки улар өлүмидә азаплар тартмайду,

□ **71:10 «Таршиш.. араллар... Шеба...Себа...»** — «Таршиш»ниң дәл қайси җай екәнлиги һазир еник әмәс, Испанийә, шималий Африқа яки Әнглийәни билдүрүши мүмкин. Лекин шүбһә йоққи, мошу айәттики «Таршиш» һәм «араллар» деңиздики әң чәт йәрләрни билдүриду. **«Шеба һәм Себа»** — һазирқи Әрәбистанда. ■ **71:12** Аюп 29:12 □ **71:20 «Давутниң дуалири шуниң билән тамам болди»** — бу күй Давут пәйғәмбәрниң әң ахирқи дуаси болди. Бирақ «Зәбур»ниң кейинки бөлүмлиридә биз униң башқа дуа-күйлирини учритимиз. ■ **72:3** Аюп 21:7-15; Зәб. 36:1; Йәр. 12:1, 2

Әксичә тени мәзмут вә сағлам туриду.□
5 Улар инсанға хас җапани көрмәйду,
Яки хәқләрдәк балаю-апәткә учримайду.
6 Шуңа мәғрурлуқ марҗандәк уларға есилиду,
Зорлуқ-зомигәрлик тондәк уларға чаплишиду.
7 Улар сәмрип кәткәнлигидин көзлири томпийип чиқти;
Уларниң қәлбидики хияләтләр һәддидин ешип кетиду.
8 Башқиларни мәсқирә қилип зәһәрлик сөзләйду;
Һалини үстүн қилип дивинип, доқ қилиду.
9 Улар ағзини пәләккә қойиду,
Уларниң тиллири йәр йүзини кезип жүриду.
10 Шуңа *Худаниң* хәлқи мошуларға майил болуп,
Уларниң дегәнлирини су ичкәндәк ахириғичә ичип: —
11 «Тәңри қандақ биләләйтти?»,
«Һәммидин Алий Болғучида билим барму?» — дәйду.
12 Мана булар рәзиллərдур;
Улар бу дунияда раһәт-парағәтни көриду,
Байлиқларни топлайду.
13 «Аһ, һәқиқәтән бекардин-бекар көңлүмни пакландуруптимән,
Гунасиз туруп қолумни артуқчә жуюп кәптимән;
14 Бекарға күн бойи җапа чекиптимән;
Шундиму һәр сәһәрдә *виҗданниң* әйивигә учрап кәлдим!».
15 Бирақ мән: — «Бундақ *десәм*,
Бу дәвирдики пәрзәнтлириңгә асийлиқ қилған болмамдимән?» — дедим.□
16 Уларни калламдин өткүзәй десәм,
Көзүмгә шундақ еғир көрүнди.
17 Тәңриниң муқәддәс җайлириға киргичә шундақ ойлидим;
Киргәндила *яманларниң* ақивитини чүшәндим.
18 Дәрвәқә Сән уларни тейилғақ йәрләргә орунлаштурисән,
Уларни жиқитип парә-парә қиливетисән.
19 Улар көзни жумуп ачқучила шунчә паракәндә болиду,
Дәһшәтләр уларни бесип йоқитиду!
20 Сән и Рәб, чүштин ойғанғандәк ойғинип,
Орнуңдин туруп уларниң сияқини көзгә илмайсән.
21 Жүрәклирим қайнап,
Ичлирим санҗилғандәк болған чағда,
22 Өзүмни һеч немә билмәйдиған бир һамақәт,
Алдиңда бир һайван екәнлигимни билип йәттим.
23 Һалбуки, мән һемишә Сән билән биллә;
Сән мени оң қолумдин тутуп йөлидиң;
24 Өз несиһәтиң билән мени йетәкләйсән,
Шан-шәрипңни намайән қилғандин кейин,
Ахирида Сән мени өзүңгә қобул қилисән.
25 Әрштә Сәндин башқа мениң кимим бар?
Йәр йүзидә болса Сәндин башқа һеч кимгә интизар әмәсмән.

□ **72:4 «Чүнки улар өлүмидә азаплар тартмайду, әксичә тени мәзмут вә сағлам туриду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Чүнки уларда тартқан азаплар йоқ, улар тени мәзмут вә сағламдур». □ **72:15 «Бундақ десәм, бу дәвирдики пәрзәнтлириңгә асийлиқ қилған болмамдимән?»** — Асаф Худадин ағринип, гуманлирини шундақ опочуқ ейтишниң ақивитини ойлаватиду. Өзиниң бундақ дейиши етиқати аҗизларға нисбәтән «асийлиқ» һәм уларни етиқатида путлаштуридиған иш, дәп қарайду.

26 Әтлирим һәм қәлбим зәиплишиду,
Лекин Худа қәлбимдики қорам таш һәм мәңгүлүк несивәмдур!
27 Чүнки мана, Сәндин жирақ турғанлар һалак болиду;
Вапасизлиқ қилған паһишә аялдәк Сәндин ваз кәчкәнләрниң һәр бирини йоқитисән.
28 Бирақ мән үчүн, Худаға йеқинлишиш әвзәлдур!
Униң барлиқ қилған ишлирини жақалаш үчүн,
Рәб Пәрвәрдигарни таянчим қилдим.□

73

73-күй •••• Тажавузчилиққа учриған чағдики азаплиқ дуа

1 Асаф язған «Масқил»: —
И Худа, Сән немишкә мәңгүгә бизни ташливәттиң?
Немишкә ғәзивиңни түтүн чиқарғандәк Өз яйлиғиңдики қойлириңға чиқирисән?□
2 Өзүң рәнә төләп азат қилған жамаитиңни,
Йәни Өз мирасиң болушқа қедимдә уларға һәмжәмәт болуп қутқузған қәбилини,
Өзүң макан қилған Зион теғини ядиңға кәлтүргәйсән!
3 Қәдәмлириңни мошу мәңгүлүк хараплиқларға қаратқайсән,
Дүшмәнләр муқәддәс жайиңда гумран қилған барлиқ нәрсиләргә *қариғайсән*;
4 Рәқиплириң жамаәтгаһиңниң оттурисида һөр-пөр қилиду;
Мөжизатлар сақланған орунға улар өз туғлирини тикти. □
5 Һәр бири өзлирини көрситишип, палта ойнитип орман кәскүчидәк,
6 Улар һазир *муқәддәс жайиңдики* нәқишләрни ала қоймай, палта-болқилар билән чеқивәтти;
7 Улар муқәддәс жайиңға от қойди;
Өз намиңдики маканни булғап, йәр билән тәң қиливәтти. ■
8 Улар көңлидә: «Биз уларниң һәммисини йоқитайли» дәп,
Тәңриниң зиминдики жамаәтгаһлириниң һәр бирини көйдүрүвәтти.□
9 Бизгә әслә тмә болған мөжизатларни һеч көрәлмәймиз;
Пәйғәмбәрләрму кәлмәскә кәтти;

□ **72:28 «Униң барлиқ қилған ишлирини жақалаш үчүн,...»** — ибраний тилида: «Сениң униң барлиқ қилған ишлирини жақалаш үчүн,...». □ **73:1 «И Худа, Сән немишкә мәңгүгә бизни ташливәттиң? Немишкә ғәзивиңни түтүн чиқарғандәк Өз яйлиғиңдики қойлириңға чиқирисән?»** — бу күй бәлким Бабил падишаси Небоқаднисар миладийәдин илгәрки 597-жили Йерусалимни, жүмлидин муқәддәс ибадәтханини вәйран қилип, көп Исраилларни әсиргә елип Бабилға сүргүн қилғандин кейин йезилған. □ **73:4 «мөжизатлар сақланған орунға улар (дүшмәнләр) өз туғлирини тикти»** — Худаниң ибадәханидики «муқәддәс жай»ида Исраил хәлқиниң тарихидики бир нәччә «мөжизатлар» сақлинип кәлгән еди. Мәсилән, Муса пәйғәмбәр дәвридики ««манна»ға толған алтун қача», «Һарунниң бихлиған һасиси» қатарлиқлар. Буларни вәйран қилип, дүшмәнләр әшу йәрдә өз туғлирини тикти. Ибраний тилида «туғ» вә «карамәт» дегән сөзләр бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **73:7** 2Пад. 25:9 □ **73:8 «Улар көңлидә: «Биз уларниң һәммисини йоқитайли» дәп, Тәңриниң зиминдики жамаәтгаһлириниң һәр бирини көйдүрүвәтти»** — Худаниң пәқәт бирла (Сулайман қурған) ибадәтханиси бар еди. Бирақ униңдин илгириму Худаға ибадәт қилидиған жайлар мәвжут еди — мәсилән: «Шилоһ» дегән жайда «муқәддәс чедир» бар еди («Йә.» 18:1). Худаниң намини йоқитиш үчүн дүшмәнләр буларниң һәммисини көйдүрүвәтти.

Аримиздиму бу ишларниң қачанғичә болидиғанлиғини билидиған бириси йоқтур. □
10 Қачанғичә, и Худа, рәқибиң Сени мәсқирә қилиду?
Дүшмән намиңни мәңгүгә һақарәтләмду?
11 Сән қолуңни, йәни оң қолуңни немишкә тартивалисән?
Қолуңни қойнуңдин елип, уларни йоқатқайсән!
12 Бирақ Худа қедимдин падишасим болуп кәлгән,
Йәр йүзиниң оттурисида қутқузушларни елип барғучи Удур.□
13 Сән деңиз сүйини күчүң билән бөлдуң,
Сулардики әждиһаларниң башлирини ярдиң. ■
14 Деңиздики левиатанниң башлирини чекип,
Униң гөшини озуқ қилип чөлдики явайиларға бөлүп бәрдиң. □
15 Йәрни йерип булақларни, ериқларни аққуздуң,
Сән тохтимай еқиватқан дәрияларни қурутуваттиң. □ ■
16 Күн Сениң, түнму Сениңкидур;
Ай билән қуяшни орунлаштурдуң. ■
17 Йәр йүзиниң чегаралирини бәлгүлидиң;
Яз билән қишни — Сән шәкилләндүрдүң.
18 Шуни есиңдә тутқайсән, и Пәрвәрдигар: —
Бир дүшмән Сени мәсқирә қилди,
Һамақәт бир хәлиқ намиңни һақарәтлиди.
19 Пахтикиңни житқуч һайванларға тутуп бәрмигәйсән;
Езилгән мөминлириңниң һаятини мәңгү унтумиғайсән.
20 Өз әһдәңгә қариғайсән,
Чүнки зиминдики қараңғу булуң-пучқақлар зорлуқ-зумбулуқниң туралғулири билән толди.
21 Езилгүчиләрни номус билән яндурмиғайсән;
Езилгәнләр, йоқсуллар намиңни мәдһийилигәй.
22 Орнуңдин турғин, и Худа,
Өз дәвайиңни сориғайсән;
Һамақәт кишиниң Өзүңни күн бойи мәсқирә қиливатқинини есиңдә тутқайсән.
23 Дүшмәнлириңниң чуқанлирини унтумиғайсән;
Саңа қарши қозғалғанларниң давраңлири тохтимай көтирилмәктә.

□ **73:9 «Пәйғәмбәрләрму кәлмәскә кәтти»** — Бабил падишаси Небоқаднисар Даниял һәм Әзакиял пәйғәмбәрләрни сүргүн қилип Бабилға балдур елип кәткән еди. Йәрәмия пәйғәмбәр болса бир түркүм лүкчәкләр тәрипидин Мисирға елип кетилгән еди. □ **73:12 «Йәр йүзиниң оттурисида қутқузушларни елип барғучи Удур»** — «йәр йүзиниң оттуриси» бәлким «оттура шәриқ»ни көрситиши мүмкин. ■ **73:13** Мис. 14:21-31 □ **73:14 «Деңиздики левиатанниң башлирини чекип,...»** — «левиатан» деңиз чоңқур тәктидә яшайдиған қорқунучлуқ әждиһаға охшап кетидиған һайван. Төвәндики изаһатни, «Тәбирләр»ниму көрүң. **«...Униң гөшини озуқ қилип чөлдики явайиларға бөлүп бәрдиң»** — «әждиһалар» (13-айәт) һәм «левиатан» — шүбһисизки, бу йәрдә жин-шәйтанларниң күч-қудрәтлирини көрситиду. Худа Исраилни Мисирдин азат қилғанда, у мошу қудрәтләр үстидин ғәлибә қилди. Мошу айәт бойичә «левиатан»ниң беши көп болиду. Инжил «Вәһий» қисмида униң беши йәттә екәнлиги көрситилиду. Тәврат «Аюп» 41-бап, 1-айәттики, «Йәш,» 27:1-айәттики изаһатлиримизни һәм Инжилдики «Вәһий» 12- һәм 13-бапларни көрүң. □ **73:15 «Йәрни йерип булақларни, ериқларни аққуздуң, Сән тохтимай еқиватқан дәрияларни қурутуваттиң»** — мошу вақиәләрниң тәпсилатлирини чүшиниш үчүн, Тәвраттики «Мисирдин чиқиш» һәм «Йәшуа» дегән қисимларни көрүң. ■ **73:15** Мис. 17:5, 6; Чөл. 20:11; Йә. 3:13; Зәб. 104:41; Йәш. 48:21 ■ **73:16** Яр. 1:14-19

74

74-күй •••• Адил сорақчи Худа

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға «һалак қилмиғайсән» дегән аһаңда оқулсун дәп
тапшурулған, Асафниң күй-нахшиси: —

Саңа тәшәккүр ейтимиз, и Худа, тәшәккүр ейтимиз!
Чүнки намиң бизгә йеқиндур;
Буни, қилған карамәтлириң испатлап җакалайду.
3 *Мәнки Пәрвәрдигар*: — «Мән бекиткән вақитни ихтияримға алғинимда,
Адаләт билән сорақ қилимән;
4 Йәр һәм йәрниң үстидә туруватқанлар тәвринип турсиму,
Униң түврүклирини турғузғучи Өзүмдурмән» — деди.
Селаһ.
5 Махтанғанларға: — «Махтанмаңлар»,
Һәм рәзилләргә «Мүңгүзүңни көтәрмә» — дедим; □
6 «Мүңгүзүңни жуқури көтәрмә;
Бойнуңни қаттиқ қилип ғадийип сөзлимә!»
7 Чүнки көтирилиш шәриқтин яки ғәриптин әмәс,
Яки җәнуптинму кәлмәйду; □
8 Чүнки Худа сотчидур;
У бирисини көтириду, бирисини чүшүриду.
9 Чүнки Пәрвәрдигарниң қолида бир қәдәһ туриду;
Униңдики шарап көпүклишиватиду;
У әбҗәш шарап билән толди;
Худа униңдин төкиду;
Дәрвәқә йәр йүзидики барлиқ рәзилләр униң дуғини қоймай ичиветиду;
10 Мән болсам, мәңгүгә гувалиқ беримән: —
Яқупниң Худасиға күйләрни ейтимән.
11 «Мән рәзилләрниң мүңгүзлириниң һәммисини кесип ташлаймән;
Бирақ һәққанийларниң мүңгүзлири көтирилиду!».□

75

75-күй •••• Пәрвәрдигар әлләрдин һесап алиду

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға, тарлиқ сазларда челинсун дәп тапшурулған, Асафниң
күй-нахшиси: —
Йәһудада Худа тонулғандур;
Униң нами Исраилда улуқдур.
3 Униң панаһий җайи Салемда,
Зион теғида Униң макани бар. □
4 У йәрдә У отлуқ оқларни,
Қалқан, қилич һәм җәң қураллирини чеқип ташлиди.

□ **74:5 «Мүңгүзүңни жуқури көтәрмә»** — Тәвратта, «мүңгүз»ләр көп һалларда адәмләрниң аброй-шөһрити яки күч-қудритини билдүриду. Бу адәмниң бешидин өскән мүңгүз әмәс, әлвәттә! □ **74:7 «... җәнуптин әмәс»** — яки «(җәнуптики) чөл-баявандин әмәс». □ **74:11 «Мән рәзилләрниң мүңгүзлириниң һәммисини кесип ташлаймән; бирақ һәққанийларниң мүңгүзлири көтирилиду!»** — сөзлигүчи (мошу 10-айәттә) Худаниң Өзи яки Давут падишаниң әвлади болған Мәсиһ болса керәк. □ **75:3 «Униң панаһий җайи Салемда»** — ибраний тилида: «Униң угиси Салемда». Бу сөз бәлким Худани ширға oшитиду. Тәвраттики «һошия» дегән қисимда Худа «Йәһуданиң шири» дәп атилиду. **«Салем»** — «Йерусалим»ниң қисқартип ейтилиши.

Селаһ.
5 Өзүң ов-олжа тағлиридин нәқәдәр шәрәплик, нәқәдәр әласән!□
6 Батурлар буланди;
Улар узун уйқиға кәтти;
Палванларниң һеч қайсиси өз қолини көтирәлмиди.
7 Сениң әйиплишиң билән, и Яқупниң Худаси,
Жәң һарвуси һәм атлар өлүктәк ухлитилди.
8 Сәндин, Сәндин қорқуш керәктур;
Ғәзәпләнгиниңдә ким алдиңда туралисун?
9-10 Йәр йүзидики барлиқ мулайим мөминләрни қутқузуш үчүн,
Сән Худа сорақ қилишқа орнуңдин турған вақтиңда,
Асмандин һөкүмни чиқирип аңлатқуздуң;
Йәр болса вәһимигә чүшүп, сүкүт қилди.
Селаһ.
11 Чүнки инсанларниң қәһри Саңа шөһрәт кәлтүриду;
Уларниң қалған қәһри Саңа бәлвағ болиду.□
12 Пәрвәрдигар Худайиңларға қәсәм қилип, әмәл қилиңлар;
Униң әтрапидики жуттикиләр қорқуши керәк болғучиға һәдийәләр сунсун;
13 У әмирләрниңму роһини сундуриду;
У йәр йүзидики падишаларға дәһшәтликтур.

76

76-күй •••• Дәрдмән дәрдини төкүп тәсәлли тапиду

1-2 Нәғмичиләрниң беши Йәдутунға тапшурулған, Асаф язған күй: —

Авазим Худаға көтирилди, мән пәряд қилимән;
Авазим Худаға көтирилди, У маңа қулақ салиду. □
3 Бешимға күн чүшкәндә, мән Рәбни издидим;
Кечичә қолумни *дуаға* көтирип, бош қоймидим;
Женим тәсәллини халимай рәт қилди.
4 Мән Худани әсләп сеғиндим, аһ-зар қилдим;
Сеғинип ойлинип, роһум паракәндә болди.
Селаһ.
5 Сән мениң көзүмни жумдурмидиң;
Чоңқур ғәшлик илкидә болғанлиғимдин сөзләлмәйттим.
6 Мән: «Кона замандики күнләрни,
Қедимки жилларни хиял қилимән;
7 Кечиләрдә ейтқан нахшамни әсләймән;
Көңлүмдә чоңқур хиял сүримән» — *дедим*;
Роһум интилип издимәктә еди;

□ **75:5 «ов-олжа тағлири»** — бәлким топ-топ догилангән ов-олжиларни көрситиду. □ **75:11 «Инсанларниң қәһри Саңа шөһрәт кәлтүриду; уларниң қалған қәһри Саңа бәлвағ болиду»** — бу сирлиқ сөз бәлким (1) Худа инсанниң барлиқ асийлиқ-қаршилишишлирини ахирида Өзиниң шөһритигә һәм муддиалириға айландуриду; (2) инсанларниң Өз қәһри өзигә кәлтүргән күлпәтләр йеник болуп қалған болса, «қалған қәһр»ни Худа Өзи толуқлап жазалирини еғирлаштуриду. □ **76:1-2 «Нәғмичиләрниң беши Йәдутунға тапшурулған, Асаф язған күй...»** — «Йәдутун» Давут пәйғәмбәр «мәдһийә хори»ниң беши дәп бекиткән, Йәдутун исимлиқ бир кишини көрситиду («1Тар.» 16:41ни көрүң). Йәнә бир хил тәрҗимиси: «Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулған, «Йәдутун» (мәдһийиләш дегән мәнидә) аһаңида оқулсун дәп, Асаф язған күй...».

8 — «Рәб мәңгүгә ташливетәмду?
У қайтидин илтипат көрсәтмәмду?
9 Униң өзгәрмәс муһәббити әнди мәңгүгә түгәп кәттиму?
Униң вәдиси әвлаттин-әвлатқичә инавәтсиз боламду?
10 Тәңри меһри-шәпқитини көрситишни унтудиму?
У ғәзәплинип Өз рәһимдиллиғини тохтитиваттиму?».
Селаһ.
11-12 Андин мән мундақ дедим: — «Бундақ десәм болмайду, бу *етиқатимниң* ажизлиғи әмәсму!
Һәммидин Алий Болғучиниң оң қолиниң жиллирини,
Йәни Яһниң қилғанлирини — яд етимән;
Қедимдин буянқи карамәтлириңни әсләймән.
13 Сениң барлиқ ишлигәнлириң үстидә сеғинип ойлинимән;
Сениң қилғанлириң үстидә истиқамәт қилимән;
14 И Худа, йолуң болса пак-муқәддәсликтидур;
Худадәк улуқ бир илаһ бармидур?
15 Мөҗизиләр Яратқучи Илаһдурсән;
Әл-милләтләр ара Сән күчүңни намайән қилдиң.
16 Өз билигиң билән Өз хәлқиңни,
Йәни Яқуп вә Йүсүпниң пәрзәнтлирини һөрлүккә чиқарғансән;
Селаһ.□ ■
17 Сулар Сени көрди, и Худа, сулар Сени көрди;
Титрәк уларни басти,
Деңиз тәглири патипарақ болди.□
18 Қара булутлар суларни төкүвәтти;
Асманлар зор садасини аңлатти;
Бәрһәқ, Сениң оқлириң тәрәп-тәрәпкә етилди.■
19 Гүлдүрмамаңниң авази қара қуюнда еди,
Чақмақлар җаһанни йорутти;
Йәр йүзи алақзадә болуп тәврәнди. ■
20 Сениң йолуң океан-деңизларда,
Қәдәмлириң чоңқур сулардидур,
Аяқ излириңни тапқили болмайду.
21 Сән қой падисини баққандәк,
Муса вә Һаруннниң қоли билән Өз хәлқиңни йетәклидиң».■

77

77-күй •••• Тарихниң тепишмақлири •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1 Асаф язған «Масқил»: —
И Мениң хәлқим, тәлимимни аңлаңлар,

□ **76:16 «Өз билигиң билән... Яқуп вә Йүсүпниң пәрзәнтлирини һөрлүккә чиқарғансән»** — ибраний тилидики пеилниң (гаал) мошу йәрдә: «Яқуп вә Йүсүпниң пәрзәнтлиригә һәмҗәмәт болуп, һөрлүккә чиқарғансән» дегән толуқ мәнини билдүриду. «Гаал» вә «гоел» тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **76:16** Мис. 15:11 □ **76:17 «Сулар Сени көрди, и Худа, сулар Сени көрди; титрәк уларни басти, деңиз тәглири патипарақ болди»** — Асаф һазир «Мисирдин чиқиш»тики ишларни әсләйду. «Сулар» бу йәрдә Исраиллар мөҗизә билән өткән «Қизил деңиз»ни, андин Иордан дәриясини көрситиду. ■ **76:18** Мис. 14:21 ■ **76:19** Мис. 14:24 ■ **76:21** Зәб. 77:53; 79:3; Һаб. 3:15; Мар. 6:48; Юһ. 6:19

Ağзимдики сөзләргә қулақ селиңлар. □
2 Мән ағзимни бир тәмсил билән ачимән,
Қедимки тепишмақларни елан қилимән.□ ■
3 Биз буларни аңлиған, билгән,
Ата-бовилиримиз уларни бизгә ейтип бәргән.
4 Биз буларни уларниң әвлатлиридин йошурмаймиз,
Келидиған дәвиргә Пәрвәрдигарниң мәдһийилирини,
Униң күч-қудритини,
Униң қилған карамәт ишлирини баян қилимиз.
5 Чүнки У Яқупта бир агаһ-гувани бекиткән,
Исраилда бир қанунни орнатқан;
У ата-бовилиримизға буларни өз пәрзәнтлиригә үгитишни буйруған;■
6 Шундақ қилип келәр дәвир,
Йәни туғулидиған балиларму буларни билсун,
Уларму орнидин туруп өз балилириға буларни үгәтсун;
7 Пәрзәнтлири үмүтини Худаға бағлисун,
Тәңриниң қилғанлирини унтумисун,
Бәлки Униң әмирлиригә кирсун;
8 Улар ата-бовилириға охшимисун дәп,
Йәни жаһил һәм асий бир дәвир,
Өз қәлбини дурус қилмиған,
Роһи Тәңригә вапалиқта турмиған бир дәвиргә охшимисун дәп, У шундақ *буйруғандур*.■
9 Мана Әфраимниң әвлатлири,
Қуралланған оқячилар болсиму,
Жәң күнидә сәптин янди.
10 Улар Худаниң әһдисини тутмиди,
Бәлки Униң Тәврат-қанунида меңишни рәт қилди.
11 Улар Униң қилғанлирини,
Өзлиригә көрсәткән карамәтлирини унтуди.
12 У Мисирниң зиминида, Зоанниң даласида,
Уларниң ата-бовилириниң көз алдида мөҗизиләрни көрсәткән еди;
13 У деңизни бөлүветип,
Уларни оттурисидин өткүзгән;
Суларни дога-дога қилип тиклиди.■
14 У күндүздә булут билән,
Кечидә от нури билән уларни йетәклиди.■
15 Чөл-баяванда ташларни йеривәтти,
Чоңқур сурлардин урғуп чиққандәк ичимликни мол қилди;■
16 У хада таштин өстәң-еқинларни һасил қилди,
Суни дәриялардәк аққузди.
17 Бирақ улар йәнә Униң алдида гуна қиливәрди,
Чөлдә һәммидин Алий Болғучиға асийлиқ қилди.
18 Улар көңлидә Тәңрини синиди,

□ **77:1 «И Мениң хәлқим, тәлимимни аңлаңлар... қедимки тепишмақларни елан қилимән (2-айәт)»** — оқурмәнләр бу күй көрсәткән вақиәләрни Тәвраттики «Мисирдин чиқиш», «Чөл-баявандики сәпәр», «Батур һакимлар» һәм «Самуил (1)», «Самуил (2)» дегән қисимлардин тапалайду. □ **77:2 «... қедимки тепишмақларни елан қилимән»** — «тепишмақлар» тоғрилиқ 1-айәттики ишаһәтни көрүң. ■ **77:2** Зәб. 48:5; Мат. 13:35 ■ **77:5** Қан. 4:9; 6:7 ■ **77:8** Мис. 32:9; 33:3, 5; 34:9; Қан. 9:6, 13; 31:27 ■ **77:13** Мис. 14:21 ■ **77:14** Мис. 13:21; Зәб. 104:39 ■ **77:15** Мис. 17:6; Чөл. 20:11; Зәб. 104:41; 1Кор. 10:4

Нәпсини қандурушқа йемәкликни тәләп қилди.
19 Улар Худани һақарәтләп: — «Тәңри чөл-дәшттә дәстихан салаламду?■
20 Мана У қорам ташни урувиди,
Сулар урғуп,
Еқинлар булақтәк тешип чиқти;
Әнди У бизгә нанму берәләмду?
Өз хәлқини гөш билән тәминлиләмду?» — дейишти.□ ■
21 Шуниң билән Пәрвәрдигар аңлап, ғәзәпләнди;
Яқупқа от туташти,
Исраилға аччиғи көтирилди; ■
22 Чүнки улар Худаға ишәнмиди,
Униң нижатлиғиға улар таянмиди,
23 У әрштин булутларни буйруп,
Асман дәрвазилирини ачқан еди;
24 У улар үстигә «манна»ни яғдуруп,
Уларға әрштики ашлиқни бәргән еди;□ ■
25 Шуниң билән инсанлар күч егилириниң ненини йегән еди;
У уларға қанғичә озуқни әвәткән еди. □ ■
26 Әнди У асманда шәриқ шамили чиқирип,
Күчи билән җәнуп шамилиниму елип кәлди; ■
27 У гөшни чаң-тозандәк улар үстигә чүшүрди,
Деңизлар саһилидики қумлардәк учар-қанатларни яғдурди.
28 У буларни уларниң баргаһиниң оттурисиға,
Чедирлириниң әтрапиға чүшүрди.
29 Улар болушичә йәп тоюшти,
Чүнки уларниң нәпси тартқинини *Худа* уларға кәлтүргән еди.
30 Лекин улар нәпси тартқинидин техи зерикмәйла,
Гөшни еғизлирида техи чайнаватқинидила,
31 Худаниң ғәзиви уларға қарита қозғалди;
У улардин әң қамәтликлирини қиривәтти,
Исраилниң сәрхил яшлирини йәргә урувәтти.■
32 Мана, шундақ болсиму,
Улар йәнила давамлиқ гуна қиливәрди,
Униң мөҗизилиригә техичила ишәнмиди;
33 Шуңа У уларниң күнлирини беһудиликтә,
Жиллирини дәккә-дүккилик ичидә түгәткүзди.
34 У уларни өлтүргили турғанда,
Андин улар Уни издиди;
Улар йолидин йенип, интилип Тәңрини издиди;
35 Улар Худаниң уларниң уюлтеши екәнлигини,
Һәммидин Алий Болғучи Тәңриниң уларниң һәмҗәмәт-қутқузғучиси екәнлигини есигә кәлтүрди.
36 Бирақ улар ағзи билән Униңға хушамәт қилди,
Тили билән Униңға ялған сөз қилди;

■ **77:19** Чөл. 11:1, 4 □ **77:20 «Улар... (йәни хәлиқ) мана У қорам ташни урувиди, сулар урғуп, еқинлар булақтәк тешип чиқти; әнди у бизгә нанму берәләмду?» — дейишти»** — бу вақиә Тәврат, «Чөл.» 11-бапта баян қилинған. ■ **77:20** Мис. 17:6; Чөл. 20:11 ■ **77:21** Чөл. 11 □ **77:24 «У улар үстигә «манна»ни яғдуруп, уларға әрштики ашлиқни бәргән еди»** — «манна» асмандин чүшидиған бир хил аш еди. «Мис.» 16-бапни көрүң. ■ **77:24** Мис. 16:14 □ **77:25 «... Инсанлар күч егилириниң ненини йегән еди»** — « «күч егилири» шубһисизки, пәриштиләрни көрситиду. ■ **77:25** Юһ. 6:31; 1Кор. 10:3 ■ **77:26** Чөл. 11:31 ■ **77:31** Чөл. 11:33; 1Кор. 10:5

37 Чүнки уларниң көңли Униңға садиқ болмиди,
Улар Униң әһдисини чиң тутмиди.
38 Бирақ У йәнила рәһимдил еди;
Қәбиһлигини кәчүрүп, уларни йоқатмиди;
У қайта-қайта Өз ғәзивидин янди,
У қәһрини қозғиғини билән һәммини төкмиди.
39 У уларниң пәқәт әт егилири,
Кәтсә қайтип кәлмәс бир нәпәс екәнлигини яд әтти.
40 Улар чөл-дәштә шунчә көп қетим Униң аччиғини кәлтүрди.
Шунчә көп қетим баяванда көңлигә азар бәрди!
41 Бәрһәқ, улар қайтидин йолдин чәтнәп Тәңрини синиди,
Исраилдики Муқәддәс Болғучиниң жүригини зедә қилди.
42-43 Улар Униң қолини *әслимиди*;
Уларни зомигәрниң чаңгилидин һөрлүккә қутқузған күнини,
Қандақ қилип Мисирда карамәтләрни яритип,
Зоан даласида мөҗизиләрни көрсәткинини есидин чиқарди.
44 У *Мисирлиқларниң* дәриялирини, еқинлирини қанға айландуруп,
Уларни ичәлмәс қилип қойди;■
45 Уларниң арисиға нәштәрлик чивинларни топ-топи билән әвәтти,
Һалак қилар пақиларни маңдурди;■
46 Уларниң зираәтлирини кепинәк қурутлириға тутуп берип,
Мәһсулатлирини чекәткиләргә бәрди;■
47 Үзүм таллирини мөлдүр билән урдуруп,
Әнҗирлирини қирав билән үшшүтивәтти. ■
48 У калилирини мөлдүргә соқтуруп,
Маллирини чақмақ отлирида *көйдүривәтти*.
49 У уларға ғәзивиниң дәһшәтлигини —
Қәһрини, аччиғини һәм еғир күлпәтләрни,
Балаю-апәт елип келидиған бир түркүм пәриштиләрниму чүшүрди.
50 У Өз ғәзиви үчүн бир йолни түзләп қойди;
Уларниң җенини өлүмдин айимай,
Бәлки һаятини вабаға тапшурди; ■
51 У Мисирда барлиқ тунҗа туғулған балиларни,
Һамниң чедирлирида уларниң ғурури болған тунҗа оғул балилирини қиривәтти.■
52 У падичидәк Өз хәлқини Мисирдин сәпәргә атландуруп,
Чөл-баявандин уларни қой падисидәк башлап маңди;
53 Уларни аман-есән йетәклигәчкә,
Улар қорқунучтин халий болуп маңди;
Дүшмәнлирини болса, деңиз жутуп кәтти. ■
54 У уларни Өз муқәддәс зимининиң чегарасиға,
Оң қоли егиливалған бу тағлиққа елип кәлди.
55 У әлләрни уларниң алдидин қоғливетип,
Зимин үстигә тана тартқузуп өлчәп, уларға тәқсим қилди;
Исраил қәбилилирини уларниң чедирлириға олтирақлаштурди.■
56 Бирақ улар Худани, һәммидин Алий Болғучини синап аччиқландурди,
Униң тапшурған гува-агаһлирини тутмиди;
57 Бәлки ата-бовлиридәк йолдин тейип асийлиқ қилди,

■ **77:44** Мис. 7:20 ■ **77:45** Мис. 8:2,20 ■ **77:46** Мис. 10:13 ■ **77:47** Мис. 9:23 ■ **77:50** Мис. 9:6 ■ **77:51** Мис. 12:29; Зәб. 104:36 ■ **77:53** Мис. 14:27,28; 15:10 ■ **77:55** Йә. 13:7; Зәб. 135:21,22

Хаин оқядәк қейип кәтти.
58 Улар егизликтә қурған ибадәтгаһлар билән Униң ғәзивини қозғиди,
Ойма бутлири билән Униң жүригини өртиди.■
59 Худа уларни аңлап ғәзәпләнди,
Исраилдин интайин йиргәнди.
60 У Шилоһдики маканини,
Йәни У инсан арисида турған чедирни ташлап кәтти,□
61 Өзиниң қудрәт бәлгүсини булап кетишкә,
Шан-шәривини ишғалийәтчиләрниң қолиға бәрди; □ ■
62 Өз хәлқини қиличқа тапшурди,
Өзиниң мираси болғанлардин интайин ғәзәпләнди.
63 От уларниң жигитлирини ялмиди,
Қизлири той нахшилирида махталмайтти.
64 Уларниң каһинлири қилич астида жиқилди,
Лекин тул хотунлири һаза тутмиди.□ ■
65 Андин Рәб бириси уйқидин ойғандәк ойғанди,
Шараптин җасарәтләнгән палвандәк товлиди.
66 У рәқиплирини уруп чекиндүрүп,
Уларни түгимәс рәсваға қалдурди. □ ■
67 Йүсүпниң чедирини шаллап, рәт қилди;
Әфраим қәбилисини таллимиди;□
68 Бәлки Йәһуда қәбилисини,
Яхши көргән Зион теғини таллиди.
69 *Шу йәрдә* муқәддәс җайини тағ чоққилиридәк,
Йәр-зиминни әбәдий орнатқандәк мәзмут бена қилди;
70 У Өз қули Давутни таллап,
Уни қой қотанлиридин чақиривалди; ■
71 Қозилирини емитидиған сағлиқларни әгишип бეқиштин айрип,
Уни Өз хәлқи Яқупни, мираси болған Исраилни беқишқа чиқарди. ■
72 Давут уларни қәлбидики дуруслуғи билән бақти,
Қолиниң әпчиллиги билән уларни йетәклиди.

78

78-күй •••• Жутни басқан балаю-апәттин көтирилгән налә-зар

1 Асаф язған күй: —

■ **77:58** Қан. 32:16,21 □ **77:60 «У (Рәб) Шилоһдики маканини, Йәни У инсан арисида турған чедирни ташлап кәтти»** — 60-66-айәтләрдики вақиәләр «1Сам.» 1-6-бапта баян қилинған. □ **77:61 «Өзиниң қудрәт бәлгүсини булап кетишкә, шан-шәривини ишғалийәтчиләрниң қолиға бәрди»** — бу айәттә Худаниң «қудрәт бәлгүси» вә «шан-шәриви» Униң әһдә сандуғини көрситиду. ■ **77:61** 1Сам. 4:10,11 □ **77:64 «Уларниң каһинлири қилич астида жиқилди»** — «каһин» ибадәтханида қурбанлиқ қилиш хизмитидә болған мәхсус хадим. ■ **77:64** 1Сам. 4:11,18,19 □ **77:66 «У рәқиплирини уруп чекиндүрүп...»** — бу җүмлә ибраний тилида икки бислиқ. Иккинчи мәнаси «У рәқиплириниң касисиға уруп,..». Тәврат, «1Сам.» 5-бапта, Худа бутпәрәс Филистийәликләргә ваба чүшүрүп, уларни бувасирлар билән қийниди. ■ **77:66** 1Сам. 5:6; 6:4 □ **77:67 «Рәб... Йүсүпниң чедирини шаллап, рәт қилди; Әфраим қәбилисини таллимиди...»** — 67-72-айәтләрдә, Худаниң Давут пәйғәмбәрни Өз хәлқиниң падишаси болушқа, Зион (Йерусалим)ни Өз муқәддәс ибадәтханисиниң қурулуш җайи болушқа таллаш җәрянини баян қилиниду. Һәзрити Давут болса Йүсүп яки Әфраим қәбилилиридин әмәс, бәлки Йәһуда қәбилисидин еди. ■ **77:70** 1Сам. 16:11; 2Сам. 7:8 ■ **77:71** 2Сам. 5:2; 1Тар. 11:2

И Худа, әлләр Өз мирасиңға бөсүп кирди;
Улар Сениң муқәддәс ибадәтханаңни булғиди;
Йерусалимни дога-дога харабиләргә айландурди. □
2 Улар қуллириңниң җәсәтлирини асмандики учар-қанатларға йәм қилип,
Мөмин бәндилириңниң әтлирини даладики һайванатларға ташлап бәрди.
3 Улар хәлқиңниң қанлирини Йерусалим әтрапида судәк аққузди,
Җәсәтлирини көмгили бирәр адәмму қалдурмиди.
4 Хошнилиримиз алдида рәсваға қалдуқ,
Әтрапимиздикиләргә мәсқирә вә мазақ объекти болдуқ.■
5 Қачанғичә, и Пәрвәрдигар?
Сән мәңгүгә ғәзәплинәмсән?
Сениң җүригиң от болуп өртиниверәмду? □ ■
6 Қәһриңни Сени тонумиған әлләр үстигә,
Намиңни билмигән падишалиқлар үстигә төккәйсән! ■
7 Чүнки улар Яқупни ялмап,
Униң маканини харабиликкә айландуруветти.
8 Ата-бовилиримизниң қәбиһликлирини бизгә һесаплимиғайсән;
Рәһимдиллиқлириң бизниң йенимизға чапсан кәлгәй!
Чүнки биз интайин пәс әһвалға чүшүрүлдуқ. ■
9 Өз намиңниң шөһрити үчүн бизгә ярдәм қилғайсән, и ниҗатлиғимизниң Худаси,
Намиң үчүн бизни қутқузғайсән, гуналиримизни кафарәт қилип кәчүргәйсән;
10 Әлләр немишкә: «Уларниң Худаси қәйәрдә?» дәп мазақ қилишиду?
Қуллириң төккән қан қәрзиниң һесави әлләр арисида, көз алдимизда қилинсун.
11 Әсирләрниң аһ-зарлири алдиңға кәлгәй;
Билигиңниң улуқлуғи билән, өлүмгә буйрулғанларни сақлиғайсән.
12 И Рәб, ят хошнилиримизниң Саңа қилған зор һақаритини йәттә һәссә қошуп өзлиригә,
Йәни уларниң ичи-бағриға қайтурғайсән;
13 Шундақ қилип, Сениң хәлқиң — Өзүң баққан қойлириң болған бизләр,
Саңа мәңгүгә тәшәккүрләр ейтимиз,
Әвлаттин әвлатқичә Сениң мәдһийилириңни аян қилимиз.

79

79-күй •••• Худа йолида жутниң гүллиниши үчүн дуа •••• 1-айәттики изаһатни көрүң
1-2 «Нилупәрләр» дегән аһаңда; бир гувалиқ; Асаф язған күй: —
Қулақ салғайсән, и Исраилниң падичиси,
Йүсүпни қой падисидәк бешип йетәклигүчи;
И керублар оттурисида Олтарғучи,

□ **78:1 «И Худа, әлләр Өз мирасиңға бөсүп кирди; улар Сениң муқәддәс ибадәтханаңни булғиди; Йерусалимни дога-дога харабиләргә айландурди»** — бу күй Бабил падишаси Небоқаднисар миладийәдин илгәрки 597-жили Йерусалимни, җүмлидин муқәддәс ибадәтханини вәйран қилип, нурғун Исраилларни әсиргә елип Бабилға елип кәткәндин кейин йезилған болса керәк. ■ **78:4** Зәб. 43:15; 79:7 □ **78:5 «Сениң җүригиң от болуп өртиниверәмду? »** — ибраний тилида «Сениң һәситиң от болуп өртиниверәмду? ». ■ **78:5** Зәб. 88:47 ■ **78:6** Йәр. 10:25 ■ **78:8** Йәш. 64:8

Нурланғайсән!□
3 Әфраим, Бинямин, Манассәһләрниң алдида қудритиңни қозғиғайсән,
Бизләрни қутқузғили кәлгәйсән!
4 И Худа, бизни Өз йениңға қайтурғайсән!
Җамалиңниң нурини чачқайсән, шунда биз қутқузулимиз!■
5 И Пәрвәрдигар, самавий қошунларниң Сәрдари болған Худа,
Хәлқиңниң дуалириға болған ғәзивиң қачанғичә ялқунлап туриду?
6 Сән көз яшлирини уларға озуқ орнида қилдиң,
Көз яшлирини қача-қачилап уларға ичкүздуң.
7 Бизни хошнилиримизға талашқа қойдуң;
Дүшмәнлиримиз бизни мәсқирә қилишиду.□ ■
8 И самавий қошунларниң Сәрдари болған Худа,
Бизни Өз йениңға қайтурғайсән!
Җамалиңниң нурини чачқайсән, шунда биз қутқузулимиз!
9 Сән Мисирдин бир түп үзүм көчитини елип кәлдиң;
Ят әлләрни һайдиветип, орниға уни тиктиң. ■
10 Униң алдида йәрни кәң ачтиң;
У чоңқур йилтиз тартип, пүтүн зиминға йейилди.
11 Униң сайиси тағларни қаплиди;
Ғоллири қудрәтлик кедир дәрәқлиридәк өсти;□
12 У шахлирини деңизғичә,
Пиләклирини *Әфрат* дәрияси бойлириғичә узартти.
13 Сән немишкә униң қашалирини бузуп,
Мевисини өтүп кетиватқанларниң үзүп елишиға йол қойдуң?
14 Мана орманлиқтики явайи тоңғузлар уни йериватиду,
Даладики һайванатлар униңдин озуқлиниду.
15 И самавий қошунларниң Сәрдари болған Худа, Сәндин өтүнимизки,
Йенимизға қайтқайсән!
Әрштин һалимизға нәзәр салғайсән,
Келип бу үзүм телидин хәвәр алғайсән!□
16 Йәни оң қолуң тиккән бу йилтиздин,
Өзүң үчүн мәзмут йетиштүргән бу оғлуңдин хәвәр алғайсән!
17 Мана у отта көйдүрүлди,
Кесиветилди;
Йүзүңдики тәнбиһий қаришиңни көрүп улар һалак болмақта;
18 Қолуңни оң қолуңдики адәмгә,

□ **79:1-2 «Қулақ салғайсән, и Исраилниң падичиси, Йүсүпни қой падисидәк бекип йетәклигүчи; и керублар оттурисида Олтарғучи, нурланғайсән!»** — бу күй бәлким Исраилниң җәнубий тәрипидә (җәнубий падишалиғида, йәни «Йәһуда»да) миладийәдин илгәрки 734-722 жилларда йезилған; шу вақитларда Асурийә империйәси Исраил шималий падишалиғиға бөсүп кирип, булаңчилиқ қилип, уларниң көп адәмлирини әсиргә алди. Җәнубий падишалиқтики бир қисим кишиләр әпсуслинип, шималидики қериндишлири үчүн дуа қилиду. **«керублар оттурисида Олтарғучи»** — Худаниң муқәддәс ибадәтханисидики «әң муқәддәс җай»да әһдә сандуғиниң икки йенида алтундин ясалған бирдин «керуб», йәни күчлүк пәриштиниң сеймаси туриду. Худа әслидә Өз һозуриниң бу икки керуб оттурисида болушиға вәдә қилған. ■ **79:4** Зәб. 4:8; 30:17; 661-:3; Дан. 9:17 □ **79:7 «Бизни хошнилиримизға талашқа қойдуң»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: — «Сән бизни хошнимизға мазақ объекти қилдиң» дегән сөзләр тепилиду. ■ **79:7** Зәб. 43:14-15; 78:4 ■ **79:9** Йәш. 5; Йәр. 2:21; Әз. 15; 17:3-10; Юһ. 15:1 □ **79:11 «қудрәтлик кедир дәрәқлиридәк..»** — яки «Тәңриниң кедир дәрәқлиридәк...». □ **79:15 «... Келип бу үзүм телидин хәвәр алғайсән»** — ибраний тилида: — «...бу үзүм телини йоқлиғайсән» дегән билән ипадилиниду.

Йәни Өзүң үчүн мәзмут йетиштүргән Инсан оғлиға қондурғайсән;□ ■
19 Шундақ қилғанда биз Сәндин һәргиз чекинмәймиз;
Бизни йеңилиғайсән, шунда биз намиңни чақирип Саңа илтижа қилимиз.
20 И Пәрвәрдигар, самавий қошунларниң Сәрдари болған Худа,
Бизни Өз йениңға қайтурғайсән!
Жамалиңниң нурини чачқайсән, шунда биз қутқузулимиз!

80

80-күй •••• Һейт-байрамда Худаниң гува-хитабини Исраилға әслитиш

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп «Гиттиф»та челинсун дәп, Асаф язған күй: —
Күч-қуввитимиз болған Худаға күй ейтип яңритиңлар,
Яқупниң Худасиға шатлинип тәнтәнә қилиңлар! □
3 Нахшини яңритип, дапни елип,
Йеқимлиқ чилтар һәм равабни челиңлар!
4 Йеңи айда, бәлгүләнгән вақитта,
Байрам-һейт күнимиздә нағра-сүнай челиңлар!
5 Чүнки бу Исраил үчүн бекитилгән бәлгүлимә,
Яқупниң Худасиниң бир пәрманидур.
6 У Мисир зиминида жүрүш қилғанлирида,
(Шу йәрдә биз чүшәнмәйдиған бир тилни аңлап жүрәттуқ)
У буни Йүсүпкә гува қилип бәрди;□
7 — «Униң мүрисини жүктин сақит қилдим,
Униң қоли севәт көтириштин азат болди;
8 Қистақчилиқта нида қилдиң,
Мән сени азат қилдим;
Гүлдүрмама чиққан мәхпий жайдин саңа жавап бәрдим;
«Мәрибаһ» сулири бойида сени синидим».
Селаһ.□
9 — «Тиңша, хәлқим, Мән сени гувалар билән агаһландурмән;
И Исраил, Маңа қулақ салсаң еди!
10 Араңда ят илаһ болмисун,
Ят әлдики илаһқа баш әгмигин!
11 Сени Мисирдин елип чиққан Пәрвәрдигар Худайиңдурмән;
Ағзиңни йоған ач, Мән уни толдуримән.
12 — Бирақ хәлқим садайимға қулақ салмиди,
Исраилниң Маңа бағланғуси йоқ еди;

□ **79:18 «оң қолуңдики адәм... йәни Өзүң үчүн мәзмут йетиштүргән Инсан оғли..»** — «оң қолундики адәм», «Өзүң үчүн мәзмут йетиштүргән Инсан оғли» шүбһисизки Мәсиһ тоғрилиқ алдин-ала ейтилған бешарәтлик сөз. ■ **79:18** Зәб. 109:1; Дан. 7:13, 14; Мат. 16:27; Ибр. 1:3; 8:1; 10:12; 12:1; 1Пет. 3:22 □ **80:1-2 «Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп «Гиттиф»та челинсун дәп, Асаф язған күй»** — ««Гиттиф»»ниң мүмкинчилиги бар бир мәнаси: «Гат шәһириниң сази». □ **80:6 «Шу йәрдә биз чүшәнмәйдиған бир тилни аңлап жүрәттуқ»** — ибраний тилида «Шу йәрдә **мән** чүшәнмәйдиған бир тилни жүрәттим» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу бәлким Худа Өз хәлқигә вакалитән сөзлишини, улар билән биргә болушини көрситиши мүмкин. **«У буни Йүсүпкә гува қилип бәрди»** — «буни» бәлким 3-айәттә тилға елинған һейтларни, шундақла шу һейтларни сазлар билән жакалашни көрсәтсә керәк. □ **80:8 «... «Мәрибаһ» сулири бойида сени синидим»** — «Мәрибаһ» («елишиш», «жедәл») дегән мәнидә. «Мәрибаһ» икки жайниң исми; шу йәрләрдә болған вақиәләрниң биринчиси Тәврат «Мис.» 17-бапта, иккинчиси «Чөл.» 20-бапта хатириләнгән.

13 Шуңа Мән уларни өз тәрсалиғиға қоюваттим;
Улар өз мәслиһәтлири билән меңиверәтти.
14 — Аһ, Мениң хәлқим Маңа қулақ салса еди!
Исраил Мениң йоллиримда жүрсә еди!
15 Уларниң дүшмәнлирини тезла егилдүрәр едим,
Қолумни рәқиплиригә бурап, уларни басар едим.
16 Пәрвәрдигарға нәпрәтләнгүчиләр Униң алдида зәиплишип бойсунар еди;
Уларниң шу ахирити мәңгүгә болатти;
17 Саңа аш-буғдайниң әң есилини йегүзәр едим,
Бәрһәқ, қорам таштин һәсәл аққузуп сени қандурар едим».□

81

81-күй •••• Худаниң алий соти

1 Асаф язған күй: —
Худа Өз илаһий мәҗлисидә туруп риясәтчилик қилиду,
У илаһлар арисида һөкүм чиқириду;□
2 — Қачанғичә силәр наһәқ һөкүм чиқирисиләр,
Қачанғичә рәзилләргә йүз-хатирә қилисиләр?
Селаһ.
3 Гадайлар вә житим-йесирларниң дәвасини сораңлар,
Езилгәнләр һәм һаҗәтмәнләргә адаләтни көрситиңлар;□
4 Мискинләр һәм наматларни қутқузуңлар,
Уларни рәзилләрниң чаңгилидин азат қилиңлар!■
5 Улар буларни билмәй вә чүшәнмәй зулмәттә кезип жүрмәктә,
Шуңа йәрниң һуллири тәврәнмәктә.
6 Мән ейттим: — «Силәр илаһларсиләр,
Һәммиңлар Һәммидин Алий Болғучиниң оғуллири силәр;
7 Шундақ болсиму силәр инсанға охшаш өлисиләр,
Һәр қандақ әмир-бәккә охшашла жиқилисиләр».□
8 — Турғин, и Худа, йәр-йүзини сорақ қилғайсән!
Чүнки Сән барлиқ әлләргә варис болғучисән!□ ■

□ **80:17 «Саңа аш-буғдайниң әң есилини йегүзәр едим»** — «U Саңа аш-буғдайниң әң есилини йегүзәр еди». □ **81:1 «Худа Өз илаһий мәҗлисидә туруп риясәтчилик қилиду, У илаһлар арисида һөкүм чиқириду»** — бизниңчә, бу мәҗлискә қатнашқан «илаһлар»ниң Худаниң хәлқигә сотчи болған яки Өз хәлқи арисида һоқуқ-мәсъулийити бар адәмләр екәнлиги төвәндики айәтләрдин көрүлиду. Мәлум җәһәтләрдин, улар Худадәк адәмләр үстидин һөкүм чиқириду; шуниң үчүн улар бу мәсъулийәтниң еғирлиғини убдан чүшиниши керәк. **«у илаһлар арисида һөкүм чиқириду»** — башқа шәрһчиләр болса «илаһлар» дегәнни йәр йүзидики падиша-һоқуқдарларни көрситиду, дәп қарайду. Музу шәрһчиләр 6-айәттики «силәр илаһлар» дегәнни кинайилик сөз дәп қарайду; чүнки шу дәвирдики падишалардин көп қисми өзлирини «Худа» дәп қарайтти, хәлқидин өзигә ибадәт қилишини тәләп қилатти. Лекин Рәббимизниң «Юһ.» 10:33-36дә ейтқан шәрһи бойичә, бу сөзләр кинайилик сөз әмәс; шуңа жуқуриқи чүшәндүрүшимиз тоғра, дәп қараймиз. □ **81:3 «...житим-йесирларниң дәваси»** — ибраний тилида «... атисизларниң дәваси». ■ **81:4** Пәнд. 24:11 □ **81:7 «Шундақ болсиму силәр инсанға охшаш өлисиләр, һәр қандақ әмир-бәккә охшашла жиқилисиләр»** — 1-айәт вә униңдики изаһатни көрүң. □ **81:8 «Сән барлиқ әлләргә варис қилисән»** — бу сөз бәлким Мәсиһкә ейтилиши мүмкин. ■ **81:8** Зәб. 2:8; Ибр. 1:2

82

82-күй •••• Дүшмәнләрниң сүйқәстлири һәққидә дуа

1-2 Асафниң күй-нахшиси: —

И Худа, үн чиқармай турувалма,
Җим турувалма, сүкүт қилип турувалма, и Тәңрим!
3 Чүнки мана, Сениң дүшмәнлириң давраң қилмақта,
Саңа өчмәнләр баш көтәрмәктә.
4 Улар қувлуқ билән Сениң хәлқиңгә сүйқәст қилиду,
Сениң һимайә қилип қәдирлигәнлириң билән қаршилишишни мәслиһәтлишиду.
5 Улар: — «Жүрүңлар, уларни милләт қатаридин йоқ қилайли!
Исраилниң нами иккинчи тилға елинмисун!» — демәктә.
6 Улар һәмнәпәс, һәмдил мәслиһәтләшти;
Улар Саңа қарши иттипақ түзди.
7 Мана, Едом вә Исмаилларниң чедирлири,
Моаб һәм Һагрийлар;
8 Гәбал, Аммон, вә Амаләк;
Филистийә һәмдә Тур аһалилири,
9 Асурийәму уларға қошулди;
Улар Лут оғуллириға яр-йөләк болуп кәлгән.
Селаһ.□
10 Сән Кишон дәриясида Мидиянийларға,
Сисераға вә Ябинға қандақ тақабил турған болсаң,
Уларғиму шундақ қилғайсән;
11 Булар Ән-Дор йезисида қирилған еди,
Йәр үчүн тизәк-оғутқа айланған еди.
12 Уларниң әмирлирини Орәб вә Зеәбкә,
Уларниң даһийлирини Зәбаһ һәм Залмуннаға охшаш қилғайсән;□
13 Чүнки улар: «Худаниң чимән-яйлақлирини өзимизгә мүлүк қиливалайли!» — дәп ейтқан.
14 И Худайим, уларни домилинидиған қамғақтәк,
Шамалда учурулған саман кәби сорувәткәйсән.
15 От орманлиққа туташқанға охшаш,
Ялқун тағларни көйдүргәнгә охшаш,
16 Сән йәнә уларни бориниң билән қоғлиғайсән,
Қара қуюниң билән вәһимигә салғайсән;
17 Уларниң Сениң намиңни издиши үчүн,
Уларниң йүзлирини шәрм-һая билән чөмдүргәйсән, и Пәрвәрдигар!
18 Улар номустин әбәдий шәрмәндә болсун,
Җаһанға рәсва болуп йоқитилсун.
19 Улар билсунки,
Намиң Пәрвәрдигар болған Сәнла пүткүл җаһандики Әң Алий Болғучидурсән.

□ **82:9 «Улар Лут оғуллириға яр-йөләк болуп кәлгән»** — «Лутниң оғуллири» Моаб вә Аммон дегән хәлиқләр болуп шәкилләнгән. □ **82:12 «Уларниң әмирлирини Орәб вә Зеәбкә, Уларниң даһийлирини Зәбаһ һәм Залмуннаға охшаш қилғайсән»** — Сисера, Ябин, (9-айәт) Орәб, Зеәб, Зәбаһ һәм Залмуннаға четишлиқ вақиәләрни билиш үчүн «Батур һакимлар» 7-, 8-бапларни көрүң.

83

83-күй •••• Пәрвәрдигарниң һозурини сеғиниш

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Гиттиф»та челинсун дәп, Кораһниң
оғуллири үчүн йезилған күй: —

Маканлириң нәқәдәр әзиздур,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар!□
3 Женим Пәрвәрдигарниң һойлилириға тәшна болуп,
Сеғинип һәтта һалидин кетиду,
Дилим вә әтлирим һаят Тәңригә тәлмүрүп нида қилиду;■
4 Мана, һәтта мубарәк қучқачму бир маканни тапқан,
Қарлиғачму өзигә һәм бала туғидиған уга ясайдиған жайни тапқан,
— Йәни Сениң қурбангаһлириңдин,
И самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар,
— Мениң Падишасим, мениң Худайим!
5 Сениң өйүңдә туруватқанлар бәхитликтур!
Улар үзлүксиз Сени мәдһийиләйду.
Селаһ.
6 Күч-қудрити Сәндин болған киши бәхитликтур —
Қәлбидә көтирилмә йоллар болғанлар;□
7 Жиға вадисидин өткәндә,
Улар уни булақлиққа айландурар;
Бәрһәқ, күз ямғурлири уни бәрикәтләргә толдуриду.□
8 Улар күчигә-күч улап меңиверидиу;
Һәр бири Зионға йетип келип, Худаниң һозурида һазир болиду.
9 И самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, дуайимни аңлиғайсән;
И Яқупниң Худаси, қулақ салғайсән!
Селаһ.
10 Қара, и қалқинимиз болған Худа,
Өзүң мәсиһ қилғиниңниң йүзигә илтипат билән қариғин!□
11 Чүнки Сениң һойлилириңда өткән бир күн
Башқа йәрдә өткән миң күндин әладур;
Рәзилләрниң чедирлиридә яшиғандин көрә,
Худайимниң өйиниң босуғисида турғиним яхшидур.□
12 Пәрвәрдигар Худа қуяш вә қалқандур,
Пәрвәрдигар шапаәт вә шан-шөһрәт бәхш етиду;
Дурус маңғанлардин У һәр қандақ илтипатни һеч айимайду;
13 Самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар,

□ **83:1-2 «Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Гиттиф»та челинсун дәп»** — «Гиттиф»ниң мүмкинчилиги бар бир мәнаси: «Гат шәһириниң сази». ■ **83:3** Зәб. 41:1-3; 62:1-3 □ **83:6 «...қәлбидә көтирилмә йоллар болғанлар»** — «көтирилмә йоллар» — көтирип ясалған, Йерусалимға тавап қилидиған йолучилар маңидиған йоллар болса керәк. □ **83:7 «Жиға вадисидин өткәндә»** — «Жиға вадиси» яки «бака вадиси». Ибраний тилида «бака» биринчидин «жиға»ни билдүриду, иккинчидин бир хил үҗмә дәриғини билдүриду, йәнә «жиғлайдиған дәрәқ» — кесилгән болса дәрәқ сүйи жиғлиғандәк чиқиду. Давут пәйғәмбәр икки қетим бир «Бака вадиси» (йәни «Рәфайим җилғиси»)да ғәлибә қилди һәм әшу йәрдә униң үч җан-дости җенини тәвәккүл қилип униңға су елип кәлди («2Сам.» 5-, 23-бапта). **«күз ямғурлири уни бәрикәтләргә толдуриду»** — Қанаанда (Пәләстиндә) күз ямғурлири йәрни һайдаш, һәм уруқ селишқа тәйяр қилиду. □ **83:10 «Өзүң мәсиһ қилғиниңниң йүзигә илтипат билән қариғин!»** — «мәсиһ қилғини», 2-күйдики изаһатларни, шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң. □ **83:11 «Худайимниң өйиниң босуғисида турғиним яхшидур»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «Худайимниң өйидә ишикбақар болғиним яхшидур».

Бәхитликтур Саңа таянған инсан!■

84

84-күй •••• Исраилниң үзүл-кесил товва қилиши үчүн меһри-шәпқәт тәләп қилиш

1-2 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Кораһниң оғуллири үчүн
йезилған күй: —

Сән Өз зиминиңға илтипат көрситип,
Яқупни сүргүнлүктин қайтурған едиң, и Пәрвәрдигар.
3 Хәлқиңниң қәбиһлигини кәчүрүм қилип,
Барлиқ гуналирини япқан едиң.
Селаһ.
4 Сән пүтүн қәһриңни ичиңгә қайтурувелип,
Ғәзивиңниң әшәддийлигидин янған едиңсән.
5 Әнди бизни Өз йениңға қайтурғайсән, и нижатлиғимиз болған Худа!
Бизгә болған аччиғиңға һай бәргәйсән!□
6 Сән бизгә әбәдий ғәзәплинәмсән?
Әвлаттин-әвлатқичә ғәзивиңни созамсән?
7 Хәлқиң Өзүңдин шатлиниши үчүн,
Бизни қайтидин йеңилимамсән?■
8 Бизгә өзгәрмәс муһәббитиңни көрсәткәйсән, и Пәрвәрдигар,
Бизгә нижатлиғиңни ата қилғайсән!
9 Тәңри Пәрвәрдигарниң немиләрни дәйдиғанлиғиға қулақ салай;
Чүнки У Өз хәлқигә, Өз мөмин бәндилиригә аман-хатирҗәмликни сөзләйду;
Улар йәнә һамақәтликкә қайтмисун!
10 Зиминимизда шан-шөһрәтниң туруши үчүн,
Дәрһәқиқәт, Униңдин әйминидиғанларға Униң нижатлиғи йеқиндур;
11 Өзгәрмәс муһәббәт вә һәқиқәт өз ара көрүшти;
Һәққанийәт вә аман-хатирҗәмлик бир-бирини сөйүшти;□ ■
12 Һәқиқәт йәрдин үнүп чиқмақта,
Һәққанийәт әршләрдин қарайду.
13 Пәрвәрдигар бәрикәт бериду,
Зиминимиз һосулини бериду;■
14 Һәққанийәт Униң алдида маңиду,
Униң қәдәмлиригә йол һазирлайду!□

85

85-күй •••• Ялғузлуқта, қийналған күндә шапаәт тиләш

■ **83:13** Зәб. 2:12; 33:9 □ **84:5 «Әнди бизни Өз йениңға қайтурғайсән, и нижатлиғимиз болған Худа! Бизгә болған аччиғиңға һай бәргәйсән!»** — Худаниң Исраилға рәһимдиллиқ көрситиватқинини көрүп (3-айәтни көрүң), мошу күйниң муәллипи Худадин Исраилни үзүл-кесил товва қилдурғайсән, уларни Өз йениңға, шундақла Өз жутиға қайтурғайсән, дәп дуа қилишни башлайду. ■ **84:7** Зәб. 70:20; 79:19; 137:7 □ **84:11 «Өзгәрмәс муһәббәт вә һәқиқәт өз ара көрүшти; һәққанийәт вә аман-хатирҗәмлик бир-бирини сөйүшти»** — бу сирлиқ сөзләр шүбһисизки, Мәсиһниң өзини қурбанлиқ қилғинида, әмәлгә ашурулди. ■ **84:11** Ибр. 7:2 ■ **84:13** Зәб. 66:7 □ **84:14 «Һәққанийәт Униң алдида маңиду, униң қәдәмлиригә йол һазирлайду!»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «Һәққанийәт Униң алдида маңиду, һәм өзини Униң қәдәмлиригә орнитиду».

1 Давутниң дуаси:

Қулиқиңни мән тәрәпкә тутқин, и Пәрвәрдигар, маңа җавап бәргәйсән;
Чүнки мән езилгән вә һаҗәтмәндурмән.
2 Җенимни сақлиғайсән,
Чүнки мән Саңа мөминдурмән;
И Сән Худайим, Саңа таянған қулуңни қутқузғайсән;
3 Маңа меһри-шәпқәт көрсәткәйсән, и Рәб,
Чүнки мән күн бойи Саңа нида қилимән.
4 Қулуңниң җенини шат қилғин,
Чүнки җеним Саңа тәлмүрүп қарайду;
5 Чүнки Сән Рәб, меһриван, кәчүрүмчан Сән!
Өзәңгә илтиҗа қилғанларниң һәммисигә зор меһир-муһәббәт көрсәткүчидурсән!
6 Мениң дуайимға қулақ салғин, и Пәрвәрдигар,
Йелинишлиримниң садасини аңлиғайсән;
7 Бешимға күн чүшкәндә,
Мән Саңа илтиҗа қилимән,
Чүнки Сән маңа җавап берисән.■
8 Илаһлар арисида Сениң тәңдишиң йоқтур, и Рәб;
Қилған ишлириңниңму тәңдиши йоқтур.□ ■
9 Сән яратқан барлиқ әлләр келип сениң алдиңда сәҗдә қилиду, и Рәб,
Намиңни улуқлайду.
10 Чүнки Сән наһайити бүйүксән,
Мөҗизиләрни Яратқучидурсән;
Сән Худадурсән, ялғуз Сәнла.
11 Өз йолуңни маңа үгәткәйсән, и Пәрвәрдигар,
Вә Сениң һәқиқитиңдә җүримән;
Намиңға һөрмәт-әймиништә болушум үчүн, қәлбимни пүтүн қилғайсән.■
12 Я Рәббим Худа, пүтүн қәлбим билән Сени мәдһийиләймән,
Әбәдил-әбәт намиңни улуқлаймән.
13 Чүнки маңа болған меһир-муһәббитиң зордур,
Сән тәһтисараниң тәглиридин җенимни қутқузисән;
14 И Худа, тәкәббурлар маңа қарши көтирилди,
Әшәддийләрниң җамаити җенимни издимәктә,
Улар Сени нәзиригә алмәйду!■
15 Амма Сән, Рәб, рәһимдил вә шәпқәтлик Илаһсән,
Асанлиқчә аччиқланмайсән,
Меһир-муһәббәт һәм һәқиқәт-садиқлиғиң тешип туриду.■
16 Мән тәрәпкә бурулуп, шәпқәт көрсәткәйсән;
Өз қулуңға күчүңни бәргәйсән,
Дедигиңниң оғлини қутқузғайсән!
17 Маңа өчмәнләрниң уни көрүп хиҗил болуши үчүн,
Илтипатиңни көрситидиған бир аламәтни маңа көрсәткин;
Чүнки Сән Пәрвәрдигар, маңа ярдәм қилдиң,
Маңа тәсәлли берип кәлгәнсән.

■ **85:7** Зәб. 17:7; 49:15; 54:17-18 □ **85:8 «Илаһлар арисида Сениң тәңдишиң йоқтур, и Рәб...»** — бу айәт «илаһлар»ниң һәқиқий мәвҗут екәнлигини етирап қилмайду, әлвәттә. ■ **85:8** Қан. 3:24; Зәб. 135:4 ■ **85:11** Зәб. 24:4-5; 26:11; 118:33 ■ **85:14** Зәб. 53:5-7 ■ **85:15** Мис. 34:6; Чөл. 14:18; Нәһ. 9:17; Зәб. 102:8; 144:8; Йо. 2:13

86

86-күй •••• Зионниң улуқлуғи

1 Кораһниң оғуллири үчүн йезилған күй-нахша: —
Униң ули болса муқәддәс тағлардидур.□
2 Пәрвәрдигар Зионниң дәрвазилирини сөйиду,
Яқупниң барлиқ макан-җайлиридинму әвзәл көриду;
3 Сениң шәривиңгә улуқ ишлар ейтилмақта, и Худаниң шәһири!
Селаһ.
4 «Мени тонуп билгәнләр арисида Раһаб билән Бабилни тилға алимән;
Мана Филистийә, Тур билән Ефиопийә;
Мана бу адәм шу йәрдә туғулған» — дәймән.□
5 Бәрһәқ, Зион тоғрилиқ шундақ ейтилиду: —
«Бу адәм, паланчи-покунчи униңда туғулған,
Һәммидин Алий Болғучиниң Өзи уни мустәһкәмләйду».
6 Хәлиқ-қовмларни хатирилигинидә Пәрвәрдигар: —
«Бу киши бу йәрдә туғулған» — дәп алаһидә хатиригә йезип қойиду.
Селаһ.□
7 Нахшичилар, уссулчилар шуни тәң ейтиду: —
«Мениң барлиқ булақ-мәнбәлирим сениңдидур!»□

87

87-күй •••• Тум қараңғулуқ

1-2 Кораһниң оғуллири үчүн йезилған күй-нахша: —
Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Махалат-леанот» аһаңида оқулсун дәп, Әзралиқ Һеман язған «Масқил»: —

И Пәрвәрдигар, ниҗатлиғим болған Худа,
Кечә-күндүз Саңаналә қилип кәлдим.□
3 Дуайим Сениң алдиңға кирип иҗабәт болсун;
Нидайимға қулақ салғайсән;
4 Чүнки дәрдләрдин җеним тойған,
Һаятим тәһтисараға йеқинлашқан,
5 Һаңға чүшүватқанлар қатарида һесаплинимән;
Күч-мадари қуруған адәмдәк болуп қалдим.
6 Өлүкләр арисиға ташланғанмән,
Қирилип қәбирдә ятқанлардәк;
Сән уларни йәнә әслимәйсән,

□ **86:1 «Униң ули болса муқәддәс тағлардидур»** — «Униң ули» — Худаниң ули, демәк. □ **86:4 «... арисида Раһаб билән Бабилни тилға алимән»** — «Раһаб» бу йәрдә Мисирни билдүриду (мәниси: «тәкәббур». «Йәш.» 30:7ни көрүң). **««Мени тонуп билгәнләр арисида Раһаб билән Бабилни тилға алимән... мана бу адәм шу йәрдә туғулған» — дәймән»** — сөзлигүчи Худа Өзи болса керәк. □ **86:6 ««Бу киши бу йәрдә туғулған» — дәп алаһидә хатиригә йезип қойиду»** — бу сирлиқ сөз Худаниң Йәһудий болмиған («ят әллик») Өзигә етиқат қилғучиларни етиқати арқилиқ «Өзүмгә тәвә адәм, Өзүмниң аиләмдики адәм» дәп һесаплап, уларға илтипат қилип: «Йерусалимда туғулған» дәп һесаплайдиғанлиғини көрситиду. □ **86:7 «Мениң барлиқ булақ-мәнбәлирим сениңдидур!»** — «сениңда» бәлким Зионда дегән мәнидә. Бәзи алимлар мәнасини «Худа Өзидә» дәп қарайду. □ **87:1-2 «Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, «Махалат-леанот» аһаңида оқулсун дәп...»** — «Махалат-леанот»ниң мәнаси намәлум; бәзи алимлар «аҗизлиқтики дәрдләр» яки «харлиқтин чиққан кесәл» дәп тәрҗимә қилиду.

Улар қолуңдин үзүп елинип жирақ қилинған.□
7 Сән мени һаңниң әң тегигә,
Зулмәтлик җайларға, деңизниң чоңқур йәрлиригә чөмдүрдүң.
8 Қәһриң үстүмгә еғир жүктәк басти,
Барлиқ долқунлириң билән мени қийнидиң.
9 Мәндин дост-бурадәрлиримни жирақлаштурдуң;
Уларни мәндин йиргәндүрдүң;
Мән қамалғанмән, һеч чиқалмаймән.
10 Көзлирим азап-оқубәттин хирәләшти;
Һәр күни Саңа нида қилимән, и Пәрвәрдигар,
Қоллиримни Саңа көтирип кәлдим.
11 Өлүкләргә мөҗизә көрситәрсәнму?
Мәрһумлар орнидин туруп Саңа тәшәккүр ейтарму?
12 Өзгәрмәс муһәббитиң қәбирдә баян қилинарму?
Һалакәт диярида садиқлиқ-һәқиқитиң махтиларму?
13 Карамәтлириң зулмәттә тонуларму?
Һәққанийлиғиң «унтулуш зимини»дә билинәрму?
14 Бирақ мән болсам, Пәрвәрдигар, Саңа пәряд көтиримән,
Таң сәһәрдә дуайим алдиңға кириду.
15 И Пәрвәрдигар, немигә җенимни ташливәттиң?
Немигә җамалиңни мәндин йошурдуң?
16 Яшлиғимдин тартип мән езилгән, бемардурмән;
Вәһшәтлириңни көрүверип һеч һалим қалмиди.
17 Қәһриң үстүмдин өтти;
Вәһимилириң мени набут қилди.
18 Улар күн бойи ташқин сулиридәк мени оравалди,
Тамамән мени чөмдүрди.
19 Җан достлиримни, ағинилиримни мениңдин жирақлаштурдуң,
Мениң әзиз достум болса қараңғулуқтур!□

88

88-күй •••• Худаниң Давут үчүн бекиткән мәңгүлүк әһдиси — немишкә мәғлубийәт һәм мунқәризлик болиду?

1-2 Әзраһлиқ Етан язған «Масқил»: —
Пәрвәрдигарниң өзгәрмәс муһәббитини әбәдий күйләймән,
Ағзимда дәвирдин-дәвиргичә һәқиқәт-садақитиңни аян қилимән.□
3 Чүнки мән: Өзгәрмәс муһәббәт мәңгүгә тиклинип маңиду,
Сән һәқиқәт-садақитиңни әршиәлада мустәһкәмләватисән — дәп билдим;
4 Сән дедиңки: —
«Мән талливалғиним билән әһдә түзгәнмән;
Қулум Давутқа қәсәм қилдим: —
5 Сениң әвладиңни мәңгү давам қилдуримән,

□ **87:6 «Улар қолуңдин үзүп елинип жирақ қилинған»** — мәнаси, бәлким: «Худаниң инсанларға дайим көрситидиған көйүмидин айрилиған» дегәндәк. □ **87:19 «Мениң әзиз достум болса қараңғулуқтур!»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Яр-бурадәрлирим қараңғулуққа көмүлүп қалди». □ **88:1-2 «Әзраһлиқ Етан язған «Масқил»: — ...»** — әгәр бу «Етан» Давут падишаниң дәвридә яшиған («1Пад.» 4:31-айәттики «Етан») болса, бу күй бешарәт болуши керәк. Ундақ болмиса Давутниң ханидани тәхттин мәһрум болғандин кейин (Бабилда сүргүн болғандин кейин) башқа бир Етан язған.

Тәхтиңни әвлаттин-әвлатқа қуруп чиқимән».
Селаһ.
6 Һәм асманларму Сениң мөҗизилириңни тәбрикләйду, и Пәрвәрдигар,
Муқәддәсләрниң җамаитидә улар һәқиқәт-садақитиңни мәдһийиләйду;□ ■
7 Чүнки асманларда Пәрвәрдигарниң тәңдиши барму?
Кудрәт Егисиниң оғуллири арисида Пәрвәрдигарға охшайдиған ким бар?
8 Тәңриниң һәйвиси муқәддәсләрниң мәҗлисидикиләрни қаттиқ титритиду,
Униң әтрапидикиләрниң һәммиси үчүн У қорқунучлуқтур.
9 И Пәрвәрдигар, самавий қошунларниң Сәрдари болған Худа,
Қудрәтлик Яһ,
Саңа охшайдиған ким бар?
Әтрапиңда һәқиқәт-садақитиң туруқлуқтур.
10 Деңизниң мәғрурлуғи үстидин һөкүм сүрисән,
Долқунлири өркәшлигәндә, сән уларни тиничландурисән;
11 Раһабни өлгидәк янҗидиңсән,
Күчлүк билигиң билән дүшмәнлириңни тирипирән қилип тарқитиваттиң.□
12 Асманлар сениңки, йәрму Сениңкидур,
Җаһан һәм униңға толған һәммини бәрпа қилдиң.■
13 Шимал вә җәнупни, уларни яратқансән,
Табор вә Һәрмон чоққилири намиңни яңритип күйләр.
14 Қудрәтлик биләк сениңкидур;
Күчлүктур Сениң қолуң, оң қолуң һәм көтириклүктур.
15 Тәхтиңниң ули һәққанийлиқ һәм адаләттур,
Муһәббәт һәм һәқиқәт-садақәт дайим дидариң алдида маңиду.■
16 Тәнтәнә садасини билгән хәлиқ бәхитликтур;
Улар Сениң җамалиңниң нурида маңиду, и Пәрвәрдигар!□
17 Улар намиңда күн бойи шат болар,
Һәққанийлиғиңда улар көтирилди.
18 Чүнки уларниң күчиниң шан-шәриви өзүңдурсән,
Сениң илтипатиң билән мүңгүзимиз көтирилиду.□
19 Чүнки Пәрвәрдигар бизниң қалқинимиз,
Исраилдики Муқәддәс Болғучи Шаһимиздур.□

20 Сән бурун Өз мөмин бәндәңгә ғайипанә аламәттә көрүнүп сөз қилип шуни
дегән едиңсән: —
«Мән бир әзимәт үстигә ярдимимни қондурдум,
Әл арисидин мән талливалған бирисини көтәрдим;□
21 Қулум Давутни таптим,
Муқәддәс мейим билән Мән уни мәсиһ қилип тиклидим.■
22 Қолум униңға яр болушқа бекитилгән,

□ **88:6 «Муқәддәсләрниң җамаитидә улар һәқиқәт-садақитиңни мәдһийиләйду»** — «муқәддәсләр» һәм 6-айәттики «қудрәт егисиниң оғуллири» пәриштиләрни көрсәтсә керәк. ■ **88:6** Зәб. 18:1-3 □ **88:11 «Раһабни өлгидәк янҗидиңсән»** — «Раһаб» һәм деңиз әждиһаси (җин-шәйтанларниң бир ипадиси) һәм Мисирниң бир ләқими еди. Мәнаси «мәғрур»дур («Йәш.» 30:7ни көрүң). ■ **88:12** Зәб. 23:1, 2 ■ **88:15** Зәб. 84:14; 96:2 □ **88:16 «Тәнтәнә садаси»** — яки «Ғәливийәтниң вақириши», яки «һейтлиқ тәнтәниләр». □ **88:18 «Сениң илтипатиң билән мүңгүзимиз көтирилиду»** — «мүңгүз» мәлум әлниң яки адәмниң шан-шәривини, күч-қудритини билдүриду. □ **88:19 «Чүнки Пәрвәрдигар бизниң қалқинимиз, Исраилдики Муқәддәс Болғучи Шаһимиздур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Чүнки қалқинимиз Пәрвәрдигардин, Шаһимиз Исраилдики Муқәддәс Болғучидиндур». □ **88:20 «Сән бурун Өз мөмин бәндәңгә ғайипанә аламәттә көрүнүп сөз қилип шуни дегән едиңсән...»** — бу тоғрилиқ «2Сам.» 7:8-17ни көрүң. ■ **88:21** 1Сам. 16:1,13

Билигим уни күчләндүриду.
23 Дүшмән униңдин һеч алван-селиқ алмайду,
Пәскәш адәм уни қистимайду;■
24 Бәлки Мән рәқиплирини униң алдида янҗиймән,
Уни өч көргәнләрни йәр билән йәксан қилимән;
25 Өз һәқиқәт-садақитим һәм меһир-муһәббитим униңға яр болар,
Һәм Мениң намим билән униң мүңгүзи көтирилиду.
26 Мән униң қолини деңиз үстидә,
Оң қолини дәриялар үстидә қойимән.
27 У Мени чақирип дәйдуки: —
«Сән мениң Атам, мениң Тәңрим,
Ниҗатлиғим болған қорам тешимдурсән!».■
28 Мән йәнә уни Мениң тунҗа оғлум дәп,
Дуния падишалиридин әң жуқуриси қилимән.■
29 Мениң муһәббитимни униң үчүн әбәдий қалдуримән,
Мениң әһдәм униң билән мәһкәм туриду;
30 Мән униң нәслини әбәдийләштүримән,
Униң тәхтини асманниң күнлиридәк давам қилдуримән.
31 Мабада оғуллири Тәврат-қанунумдин чиқип,
Һөкүмлирим бойичә жүрмисә,■
32 Бәлгүлимилиримни бузса,
Әмирлиримгә итаәт қилмиса,
33 — У вақитта итаәтсизлигини таяқ билән,
Гунайини яра-җараһәт билән җазалаймән.
34 Лекин муһәббитимни униңдин үзүп қоймаймән,
Һәқиқәт-садақитимгә хиянәт қилмаймән;
35 Мән түзгән әһдәмни әсла бузмаймән,
Ләвлиримдин чиққанлирини һеч өзгәртмәймән.
36 Мән бир қетим пак-муқәддәслигимгә қәсәм ичтим —
Давутқа қәти ялған сөзлимәймән: —■
37 «Униң әвлади әбәдий давамлишар;
Униң тәхти көз алдимдики қуяш кәби турар;■
38 У ай кәби мәңгүлүк мустәһкәмлинәр,
Асмандики турғун гувачидәк мәзмут турар».
Селаһ.□

39 Бирақ Сән буларни чәткә қеқип, тенип кәттиң;
Сән мәсиһ қилған падишаға қаттиқ ғәзәпләндиң.■
40 Қулуң билән түзгән әһдидин ваз кәчтиң,
Униң таҗини йәргә ташлап дағ тәккүздуң.
41 Униң барлиқ там-пасиллирини жиқитип,
Қәлъәлирини харабиликкә айландурдуң.■
42 Йолдин өтүватқанларниң һәммиси уни булимақта,
У барлиқ хошнилири алдида рәсва болди.■
43 Уни әзгәнләрниң оң қолини жуқури көтәрдиң,
Пүткүл дүшмәнлирини хошал қилдиң.

■ **88:23** 2Сам. 7:10 ■ **88:27** 2Сам. 7:14; Ибр. 1:4, 5 ■ **88:28** Зәб. 2:7; 71:11; Кол. 1;15-18 ■ **88:31** 2Сам. 7:14 ■ **88:36** Ибр. 6:13,17,18 ■ **88:37** Мат. 27:45 □ **88:38 «У ай кәби мәңгүлүк мустәһкәмлинәр, асмандики турғун гувачидәк мәзмут турар»** — «асмандики турғун гувачи» йәнә айни көрситишиму мүмкин. ■ **88:39** Зәб. 21:1-2; Мат. 27:46; Йәш. 53:3-6, 10 ■ **88:41** Зәб. 70:13-14 ■ **88:42** Зәб. 79:13-14

44 Бәрһәқ, Сән униң қиличиниң бисини қайриваттиң,
Җәңдә уни тик турғузмидиң.
45 Униң җулалиқини йоқитип,
Униң тәхтини йәргә өрүвәттиңсән.■
46 Яшлиқ күнлирини Сән қисқарттиң,
Уни хиҗаләткә чөмдүрдүң.
Селаһ.
47 Қачанғичә, и Пәрвәрдигар?
Өзүңни әбәдий йошуриверәмсән?
Қәһриң от кәби мәңгү янарму?
48 Маңа нисбәтән, өмүрниң қис екәнлигини әстә тутқин!
Немишқиму барлиқ инсан балилирини беһудиликкә яратқансән?
49 Қени, қайси адәм яшап өлүмни көрмәйдикән?
У җенини тәһтисараниң чаңгилидин қутқузаламдикән?
Селаһ.■
50 Сән һәқиқәт-садақитиңдә Давутқа қәсәм ичкән,
Авалқи меһир-муһәббәтләр қәйәрдә қалди, я Рәббим?■
51 Қуллириң учраватқан мәсқириләрни яд әткәйсән, и Рәб —
Мән ичимдә пүткүл күчлүк әлләрниң мазақлирини көтирип жүримән —
52 Дүшмәнлириңниң Өзүң мәсиһ қилғанниң қәдәмлирини қанчилик мәсқирилигинини,
И Пәрвәрдигар, яд әткәйсән!
53 Пәрвәрдигарға мәңгүгә тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун!
Амин! Амин!

89

Төртинчи бөлүм •••• 89-күй •••• Һаятни қәдирләйдиған даналиқ

1 Худаниң адими болған Мусаниң дуаси: —
Я Рәббим,
Сән барлиқ дәвирдә бизгә макан болуп келиватисән;
2 Тағлар вуҗудқа кәлмәстин бурун,
Сән йәр вә аләмни шәкилләндүрмәстин бурун,
Әзәлдин әбәткичә Тәңридурсән.
3 Сән инсанни тупраққа айландуруп: —
«Һәй, инсан балилири, қайтиңлар!» — дәйсән.
4 Мана, Сениң нәзириңдә миң жил —
Өтүп кәткән түнүгүнки бир күн,
Түндики бир җесәктур, халас.
5 Сән адәмләрни су ташқинидәк елип кетисән,
Улар өтүп кәткән бир уйқидәк,
Таң сәһәрдә үнүп чиққан от-чөпкә охшайду —
6 Әтигәндә улар көкирип үниду,
Кечиси болса кесилип, солишип кетәр.
7 Чүнки биз ғәзивиң билән йоқаймиз,
Қәһриң билән дәккә-дүккидә қалимиз.
8 Сән қәбиһликлиримизни көз алдиңға,
Йошурун қилмишлиримизни җамалиңниң нури алдиға қойдуң.
9 Барлиқ күнлиримиз дәрғәзивиң астида өтүп кетиду,

■ **88:45** Йәш. 53:7-8 ■ **88:49** Zәb. 48:7-13, 16 ■ **88:50** 2Сам. 7:15

Жиллиримизни бир уһ тартиш биләнла түгитимиз.
10 Өмримизниң жиллири йәтмиш жил,
Мағдуримиз бар болса сәксән жил;
Бирақ уларниң пәхри җапа вә беһудиликтур;
Һаят тезлик билән үзәр,
Мана, биз учуп кәттуқ.
11 Саңа болған һөрмәт-әйминишниң аз-көплүгигә қарап һесаплинидиған,
Аччиғиңниң шиддитини ким билсун?
12 Шуңа көңлимизни даналиққа қоюшимиз үчүн,
Күнлиримизни санашни бизгә үгәткәйсән!
13 Йенимизға қайтқайсән, и Пәрвәрдигар, Сени қачанғичә...?!
Қуллириңға рәһим қилғайсән!
14 Бизни әтигәндә өзгәрмәс муһәббитиң билән қандурғайсән;
Ундақта барлиқ күнлиримиздә күйләрни яңритип шатлинимиз.
15 Сән бизни җапаға чөмгән күнләргә асасән,
Күлпәтни көргән жиллиримизға асасән йәнә хурсән қилғин!
16 Улуқ ишлириң қуллириңға көрүнгәй,
Шану-шәвкитиң уларниң оғуллириғиму ашкарә болғай!
17 Пәрвәрдигар Худайимизниң шерин мәрһәмити үстимиздә болғай,
Қолимизниң ишлирини үстимизгә бәрикәтлик қилғайсән,
Бәрһәқ, қолимизниң ишлирини бәрикәтлик қилғайсән!

90

90-күй •••• Худаниң һәр хил яманлиқтин, җин-шәйтанлардин қоғдиши

1 Әң Алий Болғучиниң мәхпий җайида турғучи,
Һәммигә қадирниң сайисидә арамхуда яшайду.
2 Мән Пәрвәрдигарни: —
«Мениң башпанаһим, Мениң қорғиним;
Мениң Худайим, Униңға тайинимән» — дәймән.
3 Бәрһәқ, У қилтақчиниң тозиқидин сени қутулдуриду,
Шум ваба-қазадин һәм халас етиду.■
4 У пәйлири билән сени япиду;
Қанатлири астида панаһ таписән;
Униң һәқиқити саңа қалқан һәм истиһкамдур.■
5 Сән нә кечидики вәһимидин,
Нә күндүзи учуватқан оқтин,■
6 Нә қараңғулуқта кәзгүчи вабадин,
Нә чүш вақтида вәйранчилиқ қилғучи һалакәттин қорқмайсән.
7 Сениң йениңда миңи жиқилип,
Оң йеқиңда он миңи ғулап чүшсиму,
Лекин бала-қаза саңа йеқинлашмайду.
8 Сән пәқәт көзлириң билән беқип,
Пасиқларға берилгән җазани көрисән.
9 Пәрвәрдигарни панаһим дәп билгиниң үчүн,
Һәммидин Алий Болғучини макан қилғиниң үчүн,
10 Бешиңға һеч палакәт чүшмәйду,
Һеч ваба чедириңға йеқинлашмайду.

■ **90:3** Зәб. 123:7 ■ **90:4** Зәб. 56:1-2 ■ **90:5** Аюп 5:19,20; Пәнд. 3:25; Күй. 3:8

11 У Өз пәриштилиригә сениң һәққиндә әмир қилиду,
Шуниң билән улар пүткүл йоллирида сени сақлайду.■
12 Айиғиң ташқа урулуп кәтмәслиги үчүн,
Улар сени қоллирида көтирип жүриду.■
13 Шир вә кобра илан үстидин бесип өтисән,
Аслан вә әждиһани дәссәп-чәйләйсән.■
14 «У Маңа муһәббитини бағлиғанлиғи үчүн,
Мән уни қутулдуримән;
У намимни тән алғини үчүн жуқурида сақлаймән.
15 У Маңа нида қилиду, Мән униңға жавап беримән;
Еғир күн уни басқанда униң билән биллә болимән;
Мән уни халас қилип, иззәт-һөрмәткә сазавәр қилимән.
16 Узақ өмүр билән уни қандуримән,
Һәм нижатлиғимни униңға көрситимән».

91

91-күй •••• Мәдһийә

1-2 Шабат күни үчүн бир күй-нахша: —

Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиш,
Намиңни күйләш әladур, и һәммидин Алий Болғучи!□
3 Өзгәрмәс муһәббитиңни сәһәрдә,
Кечиләрдә болса, һәқиқәт-садақитиңни жакалаш,
4 Он тарлиқ саз вә равабни челип,
Чилтар билән муңлуқ аһаңда челиш әladур!
5 Чүнки Сән Пәрвәрдигар, Өз қилғиниң арқилиқ мени хурсән қилдиң,
Қоллириңниң қилғанлири билән мән роһлинип нахша ейтимән.
6 Пәрвәрдигар, қилған ишлириң немидегән улуқдур!
Ойлириң наһайити чоңқурдур!
7 Беғәм киши буни билмәс,
Һамақәт буни чүшәнмәс,■
8 Рәзилләр от-чөптәк айниғанда,
Қәбиһлик қилғучиларниң һәммиси гүлләнгәндә,
Мәңгү һалак болуп кетидиғанлар шулардур!□
9 Лекин Сән, и Пәрвәрдигар, әбәдил-әбәт үстүн турисән.
10 Чүнки мана дүшмәнлириң, и Пәрвәрдигар,
Мана дүшмәнлириң йоқилиду;
Барлиқ қәбиһлик қилғучилар тирипирән қиливетилиду!
11 Мүңгүзүмни явайи буқиниңкидәк көтирисән;
Бешим йеңи май сүркәп, мәсиһ қилиниду.
12 Мени қәст қилғанларниң *мәғлубийитини* өз көзүм көриду;
Маңа қаршилишишқа қозғалған рәзиллик қилғучиларниң *тән бәргәнлигиниму* қулиқим аңлайду.
13 Һәққаний адәм хорма дәриғи кәби гүлләп-яшнайду;

■ **90:11** Зәб. 33:8; Мат. 4:6; Луқа 4:10 ■ **90:12** Луқа 4:11 ■ **90:13** Аюп 5:22,23 □ **91:1-2 «Шабат күни үчүн бир күй-нахша...»** — «шабат күни» — шәнбә күни, йәни Худа Йәһудий хәлқигә бекиткән арам елиш күни. ■ **91:7** Зәб. 93:8; Пәнд. 12:1 □ **91:8 «Мәңгү һалак болуп кетидиғанлар шулардур!»** — яки «Бу уларниң һалак болуши үчүн болиду!».

У Ливандики кедр дәриғидәк өсиду.■
14 Пәрвәрдигарниң өйигә тикилгәнләр,
Худайимизниң һойлилирида гүллиниду;
15 Улар қериғандиму йәнә мевә бериду,
Сулуқ һәм йешил улар;
16 Шуниң билән улар Пәрвәрдигар дурустур, дәп испатлайду;
У мениң қорам тешимдур,
Униңда һеч наһәқлик йоқтур!

92

92-күй •••• Пәрвәрдигар қудрәтлик һөкүмрандур

1 Пәрвәрдигар һөкүм сүриду!
У һәйвәтни кийим қилип кийгән;
Пәрвәрдигар кийингән,
У белини қудрәт билән бағлиған;
Бәрһәқ, шуңа дуния мәзмут қилинған,
У тәврәнмәс әсла.
2 Сениң тәхтиң қедимдила бәрпа қилинған;
Сән әзәлдин бар болғучисән!
3 Кәлкүн-ташқинлар өз садасини көтәрди, и Пәрвәрдигар,
Кәлкүн-ташқинлар өз садасини көтәрди!
Кәлкүн-ташқинлар урғучи долқунлирини жуқури көтәрди!
4 Көп суларниң шавқунлиридин,
Деңиз-океандики қудрәтлик долқунлардин,
Үстүн турған Пәрвәрдигар қудрәтликтур!□
5 Сениң агаһ-гуваликлириң немидегән ишәшликтур!
Күнләр йоқ болғичә, и Пәрвәрдигар,
Өйүңгә пак-муқәддәслик әбәдил-әбәт равадур.

93

93-күй •••• Интиқам алғучи Худа адил сотлисун!

1 И итиқамлар алғучи Тәңри, Пәрвәрдигар!
И интиқамлар алғучи Тәңри, парлиғайсән!
2 Көтирилгин, Өзүңни көтәргин, и жаһанни Сорақ Қилғучи,
Мәғрурларға жазасини бәргин!
3 Қачанғичә рәзилләр, и Пәрвәрдигар,
Қачанғичә рәзилләр тәнтәнә қилип жүриверидү?
4 Қачанғичә һакавурларчә сөзләп валақшийду,
Қәбиһлик қилғучиларниң һәммиси йоған гәп қилип жүриду?
5 Улар хәлқиңни езиду, и Пәрвәрдигар,
Сениң мирасиңға жәбир-жапа салмақта.
6 Тул аял вә ғерип-мусапирларни қирип,
Йетим-йесирләрни өлтүрүп: —
7 «Яһ көрмәйду»,
«Яқупниң Худаси көңүл бөлмәйду», — дәйду.■

■ **91:13** Һак. 9:15; Һош. 14:6 □ **92:4 «Деңиз-океандики қудрәтлик долқунлар»** — «долқунлар» ибраний тилида «чеқиватқучиләр». ■ **93:7** Зәб. 9:32,34; 58:8

8 Силәр көңүл қоюңлар, и әлниң һамақәтлири!
Ахмақлар, қачан дана болисиләр?■
9 Қулақни тиклигүчиниң Өзи аңлимамду?
Көзни Ясиғучиниң Өзи көрмәмду?■
10 Әлләрни тәрбийилигүчи,
Инсанға әқил-билим үгәткүчиниң Өзи адәмни әйиплимәмду?
11 Пәрвәрдигар инсанниң ой-хияллириниң тутами йоқлуғини билиду.■

12 Сән тәрбийилигән адәм бәхитликтур, и Яһ,
Йәни Сән Тәврат-қанунуңдин әқил үгитидиған киши бәхитликтур!
13 Шундақ қилип, таки пасиқлар үчүн орәк коланғичә —
Сән уни яман күнләрдин хатирҗәм сақлайсән.
14 Чүнки Пәрвәрдигар Өз хәлқини тәрк әтмәйду,
Яки Өз мирасидин ваз кәчмәйду.■
15 Чүнки һөкүм-пәрман һоқуқи һаман адаләткә қайтиду,
Барлиқ дили дуруслар болса, униң кәйнидин маңиду.□
16 Мән үчүн яманлар билән қаршилишишқа ким орнидин туриду?
Мән үчүн қәбиһлик қилғучилар билән қаршилишишиқа ким мәйданға чиқиду?
17 Әгәр Пәрвәрдигар маңа ярдәмдә болмиған болса,
Җеним балдур чиқип сүкүт диярида ятар еди.□
18 Айиғим путлишай дегинидә,
Өзгәрмәс муһәббитиң, и Пәрвәрдигар, мени йөлиди.
19 Ичимдики көплигән ғәм-әндишиләр арисида,
Сениң тәсәллилириң җенимни сөйүндүрди.
20 Инсапсизлиқни қанунға айландуридиған,
Ач көз олтарған бир тәхт,
Сән билән алақидә боламду?
21 Улар һәққанийларниң җениға һуҗум қилишқа жиғилиду,
Бигуна қанни төкидиған һөкүмләрни чиқармақта.
22 Бирақ Пәрвәрдигар мениң егиз қорғиним болиду;
Һә, мениң Худайим панаһ Қорам Тешимдур.
23 У уларниң қәбиһлигини өз бешиға салиду,
Уларниң өз явузлуқлири билән уларни үзүп ташлайду,
Бәрһәқ, Пәрвәрдигар Худайимиз уларни үзүп ташлар.

94

94-күй •••• Һәқиқий ибадәт қилиш үчүн аңлаш керәк

1 Келиңлар, Пәрвәрдигарни яңритип күйләйли,
Нижатлиғимиз болған Қорам Тешимизға тәнтәнә қилайли!
2 Тәшәккүрләр билән униң алдиға келәйли,
Униңға күйләр билән тәнтәнә қилайли!
3 Чүнки Пәрвәрдигар — буйүк бир илаһтур,

■ **93:8** Зәб. 91:7; Пәнд. 12:1 ■ **93:9** Мис. 4:11 ■ **93:11** 1Кор. 3:20 ■ **93:14** 1Сам. 12:22; Рим. 11:1, 2 □ **93:15 «Чүнки һөкүм-пәрман һоқуқи һаман адаләткә қайтиду, барлиқ дили дуруслар болса, униң кәйнидин маңиду»** — демәк, адил падиша-әмирләр йәнә һоқуқ тутиду, яки һазир һоқуқ тутуватқан падиша товва қилиду; андин дурус адәмләр уларни қоллайду. □ **93:17 «сүкүт дияри»** — өлүмни көрситиду.

Пүткүл илаһлар үстидики бүйүк бир Падишадур.□
4 Йәрниң тәглири Униң қолидидур,
Тағларниң чоққилириму Униңкидур.
5 Деңиз Униңки, У уни яратқан;
Қуруқлуқни Униң қоллири шәкилләндүрди.
6 Келиңлар, Униңға баш уруп сәҗдә қилайли,
Пәрвәрдигар Яратқучимиз алдида тиз пүкәйли!
7 Чүнки У бизниң Худайимиздур,
Биз болсақ Униң яйлиғидики хәлиқ,
Униң қоли бақидиған қойлармиз.
Бүгүн, әгәр Униң авазини аңлисаңлар,■
8 Әйни чағларда Мәрибаһда болғандәк, чөл-баявандики Массаһда болған күндәк,
Җүригиңларни җаһил қилмаңлар!□ ■
9 Мана шу йәрдә ата-бовилириңлар Мени синиди, испатлиди һәм қилғинимни
көрди.■
10 Мән қириқ жил шу дәвирдин бизар болуп: —
«Булар көңлидә адашқан бир хәлиқтур,
Мениң йоллиримни һеч билип йәтмигән» — дедим.■
11 Шуңа Мән ғәзәплинип қәсәм ичип: —
«Улар һәргиз Мениң арамгаһимға кирмәйду» — дедим.□

95

95-күй •••• Аләм Егиси келиду!
1 Пәрвәрдигарға атап йеңи нахша ейтиңлар!
Пүткүл йәр йүзи, Пәрвәрдигарни күйләңлар!■
2 Пәрвәрдигарға нахша ейтиңлар, намиға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар,
Ниҗатлиғини һәр күни елан қилиңлар!
3 Униң шан-шөһритини әлләр арисида,
Униң мөҗизилирини барлиқ хәлиқләр арисида җакалаңлар!
4 Чүнки Пәрвәрдигар улуқ, зор мәдһийәләргә лайиқтур!
У барлиқ илаһлардин үстүн, Униңдин қорқуш керәктур;□
5 Чүнки барлиқ хәлиқләрниң илаһлири — Бутлар халас,
Бирақ Пәрвәрдигар асман-пәләкни яратқандур.□
6 Шану-шәвкәт вә һәйвәт Униң алдида,

□ **94:3 «... Пәрвәрдигар — бүйүк бир илаһтур, пүткүл илаһлар үстидики бүйүк бир падишадур»** — бу айәттики «илаһлар»: (1) таипилар чоқунидиған бутларни (әмәлийәттә уларниң кәйнидә турған жин-шайтанларни — «Зәб.» 95:4-5, «1Кор.» 8:4-6 вә 10:19-21ни көрүң) яки (2) Худаниң сөзигә мәсъул болған Исраил һакимлирини көрситиши мүмкин. ■ **94:7** Зәб. 99:3; Ибр. 3:7 □ **94:8 «Әйни чағларда Мәрибаһда болғандәк, чөл-баявандики Массаһда болған күндәк, җүригиңларни җаһил қилмаңлар!»** — «Мәрибаһ» вә «Массаһ» дегән җайларда Исраиллар Худадин йүз өрүп, Муса пәйғәмбәргә қарши исян-асийлиқ көтәргән. Бу вақиәләр «Мис.» 17-бап, «Чөл.» 20-бапта хатириләнгән. ■ **94:8** Мис. 17:7; Чөл. 20:1,3,13; Қан. 6:16 ■ **94:9** Ибр. 3:9 ■ **94:10** Ибр. 3:17 □ **94:11 «Улар һәргиз Мениң арамгаһимға кирмәйду»** — «Мениң арамгаһим» (1) Худа Исраилларға вәдә бәргән Қанаан (Пәләстин) зиминини көрситиду. Мисирдин чиқип чөл-баяванда қириқ жил сәрсан болуп жүргән шу дәвирдә Исраиллар итаәтсизлик қилип у зиминға кирмигән. (2) «Арамгаһ» пәқәт зиминнила әмәс, бәлки йәнә Худаниң панаһи, йетәкчилиги һәм шапқити астида яшашни өз ичигә алиду (Инҗил, «Ибранийларға», 4-бапниму көрүң). ■ **95:1** 1Тар. 16:23-33 □ **95:4 «Униңдин қорқуш керәктур»** — яки «У дәһшәтлик-қорқунучлуқтур». □ **95:5 «...барлиқ хәлиқләрниң илаһлири — бутлар халас»** — «бутлар» ибраний тилида «әрзимәсләр».

Муқәддәс жайида қудрәт вә гөзәллик көрүниду.
7 Пәрвәрдигарға *тәәллуғини* бәргәйсиләр, и әл-қәбилиләр,
Пәрвәрдигарға шан-шөһрәт вә қудрәтни бәргәйсиләр!□
8 Пәрвәрдигарға Өз намиға лайиқ шан-шөһрәтни бәргәйсиләр;
Соға-салам елип һойлилириға кириңлар!
9 Пәрвәрдигарға пак-муқәддәсликниң гөзәллигидә сәҗдә қилиңлар;
Пүткүл йәр-йүзи, Униң алдида титрәңлар!□ ■
10 Әлләр арисида елан қилиңлар: —
«Пәрвәрдигар һөкүм сүриду!
Шуңа мана, дуния мәзмут қилинған, у тәврәнмәс әсла.
У адиллиқ билән хәлиқләр үстидә һөкүм чиқириду.
11 Асманлар шатлансун, йәр-җаһан хуш болсун,
Деңиз-океан вә униңға толған һәммә чуқан селип җуш урсун!
12 13 Далалар һәм улардики һәммә яйрисун!
У чағда ормандики пүткүл дәрәқләр Пәрвәрдигар алдида яңритип нахша ейтиду;
Чүнки мана, У келиду!
У җаһанни сорақ қилишқа келиду;
У аләмни адиллиқ билән,
Хәлиқләрни Өз һәқиқәт-садақитидә сорақ қилиду.■

96

96-күй •••• Пәрвәрдигарниң сәлтәнити келиду!

1 Пәрвәрдигар һөкүм сүриду!
Йәр-зимин хуш болсун,
Көплигән араллар шатлансун!■
2 Булутлар вә қараңғулуқ Униң әтрапидидур,
Һәққанийәт вә адаләт тәхтиниң улидур;
3 Униң алдида от ялқуни жүриду,
Әтраптики дүшмәнлирини көйдүрүп ташлайду;
4 Униң чақмақлири җаһанни йорутти,
Йәр буни көрүп титрәп кәтти;■
5 Пәрвәрдигарниң алдида,
Пүткүл зиминниң егисиниң алдида,
Тағлар момдәк ерип кетиду.
6 Асманлар Униң һәққанийитини җакалайду,
Барлиқ хәлиқләр Униң шан-шәривини көриду.■
7 Ойма һәйкәлләргә чоқунғанлар,
Бутлар билән махтинип жүргүчиләрниң һәммиси уятта қалиду.
Барлиқ илаһлар, Униңға сәҗдә қилиңлар!□

□ **95:7 «Пәрвәрдигарға шан-шөһрәт вә қудрәтни бәргәйсиләр!»** — мошу сөзләр бәлким шуни билдүридуки, Худаға Өзигә лайиқ шан-шәрәп кәлтүрсәк, бу қилғинимиз униңға биз арқилиқ Өз күч-қудритини техиму көрситиш имканийитини яритиду. □ **95:9 «... пак-муқәддәсликниң гөзәллигидә сәҗдә қилиңлар»** — яки «... пак-муқәддәс егинләрни кийип сәҗдә қилиңлар». ■ **95:9** Зәб. 28:2 ■ **95:12** Зәб. 97:7-8; Вәһ. 19:11 ■ **96:1** Зәб. 92:1; 95:10 ■ **96:4** Зәб. 76:17-19; Вәһ. 4:5 ■ **96:6** Зәб. 18:1-2; 49:6 □ **96:7 «Ойма һәйкәлләргә чоқунғанлар, бутлар билән махтинип жүргүчиләр...»** — «бутлар» ибраний тилида «әрзимәсләр». **«барлиқ илаһлар, униңға сәҗдә қилиңлар!»** — «илаһлар» бу йәрдә, шундақла 86-, 95-, 96- вә 97-күйдә көрситилгәндәк, пәриштиләрни, яки болмиса бутларниң кәйнидики җин-шәйтанларни көрситиду. 94:3 вә изаһатини көрүң.

8 Сениң һөкүмлириң сәвәвидин, и Пәрвәрдигар,
Зион аңлап шатланди,
Йәһуда қизлири хуш болди.
9 Чүнки Сән Пәрвәрдигар пүткүл йәр йүзи үстидики әң алийсидурсән;
Сән барлиқ илаһлардин нәқәдәр жуқуридурсән!
10 Пәрвәрдигарни сөйгәнләр, яманлиқтин нәпрәтлиниңлар!
У мөмин бәндилириниң җенидин хәвәр алиду,
Рәзилләрниң чаңгилидин халас қилиду.■
11 Һәққанийлар үчүн нур,
Дили дуруслар үчүн шатлиқ терилғандур;
12 Пәрвәрдигардин шатлиниңлар, и һәққанийлар,
Униң пак-муқәддәслигини яд етип тәшәккүр ейтиңлар!

97

97-күй •••• Пәрвәрдигар пүткүл дунияға һөкүмранлиқ қилишқа келиду!

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигарға атап йеңи нахша ейтиңлар;
Чүнки У карамәт мөҗизиләрни яратти;
Униң оң қоли һәм муқәддәс билиги
Өзигә зәпәр-нижат кәлтүрди.
2 Пәрвәрдигар Өз нижатлиғини аян қилди;
Һәққанийитини әлләрниң көз алдида ашкарә көрсәтти.
3 У Исраил җәмәтигә болған меһир-муһәббитини һәм һәқиқәт-садақитини есигә алди,
Зиминниң чәт-яқилириму Худайимизниң нижатлиғини көрди.
4 Пәрвәрдигарға авазиңларни көтириңлар, пүткүл йәр йүзи;
Тәнтәнә қилип авазиңларни көтириңлар, нахша ейтиңлар!
5 Пәрвәрдигарға чилтар челип нахша ейтиңлар,
Чилтар билән, күйниң садаси билән!
6 Канай һәм сунай авазлири билән,
Падиша болған Пәрвәрдигар алдида тәнтәнә қилиңлар;
7 Деңиз-океан һәм униңға толған һәммә җуш уруп,
Җаһан һәм униңда яшаватқанлар шавқунлисун!
8 Кәлкүн-ташқинлар чавак чалсун;
Пәрвәрдигар алдида тағлар қошулуп тәнтәнә қилип нахша ейтсун;
9 Чүнки мана, У йәрни сорақ қилишқа келиду;
У аләмни адиллиқ билән,
Хәлиқләрни Өз һәқиқәт-садақитидә сорақ қилиду.

98

98-күй •••• Муқәддәс Худаға мәдһийә

1 Пәрвәрдигар һөкүм сүриду!
Хәлиқләр титрисун!
У керублар оттурисида олтириду;
Йәр-җаһан зил-зилигә кәлсун!

■ **96:10** Ам. 5:15; Рим. 12:9

2 Пәрвәрдигар Зионда бүйүктур,
У барлиқ хәлиқләр үстидә туридиған алийдур.
3 Улар улуқ вә сүрлүк намиңни мәдһийиләйду;
У пак-муқәддәстур!
4 Падишаһниң қудрити адаләткә беғишланғандур;
Өзүң дуруслуқни мәһкәм орнатқансән;
Сән Яқуп арисида адаләт вә һәққанийәт жүргүзгән.
5 Пәрвәрдигар Худайимизни улуқлаңлар!
Тәхтипәри алдида егилип сәждә қилиңлар —
У муқәддәстур!
6 Униң каһинлири арисида Муса вә Һарун бар еди,
Намини чақирғанлар ичидә Самуилму һазир еди;
Улар Пәрвәрдигарға илтижа қилип, чақирди,
У уларға жавап бәрди.
7 Худа булут түврүгидә уларға сөзлиди;
Улар У тапшурған агаһ-гуваликларға һәм низам-бәлгүлимигә әмәл қилишатти.
8 И Пәрвәрдигар Худайимиз, Сән уларға жавап бәрдиң;
Яман қилмишлириға яриша жаза бәргән болсаңму,
Сән уларни кәчүргүчи Илаһ едиң.
9 Пәрвәрдигар Худайимизни улуқлаңлар!
Униң муқәддәс теғида егилип сәждә қилиңлар!
Чүнки Пәрвәрдигар Худайимиз муқәддәстур!

99

99-күй •••• Пүткүл йәр йүзи Пәрвәрдигарға мәдһийә яңритиңлар!

1 Тәшәккүр ейтиш үчүн йезилған күй: —

И пүткүл йәр-жаһан, Пәрвәрдигарға авазиңларни көтириңлар!
2 Хошаллиқ билән Пәрвәрдигарниң хизмитидә болуңлар,
Һозуриға тәнтәнә-нахшилар билән йеқинлишиңлар!
3 Билип қоюңларки, Пәрвәрдигар һәқ Худадур;
Бизни яратқан Униң Өзидур, биз әмәс!
Биз униң хәлқидурмиз,
Өз яйлиғида баққан қойлиридурмиз.□ ■
4 Дәрвазилириға тәшәккүр ейтишлар билән,
Һойлилириға мәдһийәләр билән кириңлар;
Уни мәдһийиләп, намиға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар!
5 Чүнки Пәрвәрдигар меһривандур;
Униң меһир-муһәббити әбәдил-әбәткичә,
Униң һәқиқәт-садақити әвлаттин-әвлатқичидур!

100

100-күй •••• Адил падиша болушқа бәл бағлаш

1 Давут язған күй: —

□ **99:3 «Бизни яратқан Униң Өзидур, биз әмәс!»** — йәнә бир хил тәржимиси: «У бизни яратқан, биз Униңкидурмиз». ■ **99:3** Зәб. 94:6-7; Әз. 34:30, 31

Мән өзгәрмәс муһәббәт һәм адаләт тоғрилиқ нахша ейтимән,
Сени, и Пәрвәрдигар, нахшилар билән күйләймән.
2 Мән мукәммәл йолда еһтият билән иш көримән;
Сән қачанму йенимға келисән!?
Өз өй-ордамда сап көңүл билән жүримән.
3 Һеч пасиқ нәрсини көз алдимға кәлтүрмәймән,
Йолдин чәтнигәнләрниң қилмишлириға нәпрәтлинимән;
Бундақлар маңа һеч йепишмас әсла.
4 Әгир көңүл мениңдин жирақ кетиду,
Һеч рәзилликни тонуғум йоқтур.
5 Кимки өз йеқининиң кәйнидин төһмәт қилған болса,
Мән уни йоқитимән;
Нәзири үстүн, дили тәкәббур адәмни мән сиғдурмаймән;
6 Көзлирим зиминдики мөминләрдидур,
Улар ордамда мән билән биллә турсун!
Ким мукәммәл йолда маңса, у мениң хизмитимдә болиду.
7 Алдамчилиқ жүргүзгәнләрниң өй-ордамда орни болмайду,
Ялған сөзлигәнләр көз алдимда турмайду.
8 Пәрвәрдигарниң шәһиридин яманлиқ қилғучиларни үзүп ташлаш үчүн,
Һәр сәһәрдә зиминдики барлиқ рәзил адәмләрни йоқитимән.□

101

101-күй

1-2 Езилгәнниң дуаси: У һалидин кәткәндә, дад-пәрядини Пәрвәрдигар алдиға
төккәндә: —

Дуайимни аңлиғайсән, и Пәрвәрдигар;
Пәрядим алдиңға йетип кирсун!
3 Йүзүңни мәндин қачурмиғайсән;
Қисилған күнүмдә маңа қулақ салғайсән;
Мән нида қилған күндә, маңа тез жавап бәргин!
4 Мана, күнлирим ис-түтәктәк түгәп кетиду,
Устиханлирим отун-чоғларға охшаш көйди!■
5 Жүригим зәхмә йәп чөпләр хазан болғандәк қуруп кәтти,
Һәтта ненимни йейишни унтудум.
6 Мән аһу-зар тартқанлиғимдин,
Әтлирим сүңәклиримгә чаплишип қалди.
7 Чөл-баявандики сақийқуштәк,
Вәйранчилиқта қонуп жүргән һувқушқа охшаймән.
8 Ухлимай сәгәк туруп күзәттимән;
Өгүздә ялғуз қалған қушқач кәбимән.
9 Дүшмәнлирим күн бойи мени мәсқирә қилмақта,
Мени һақарәтлигәнләр исмимни ләнәт орнида ишләтмәктә.
10-11 Қәһриң һәм аччиғиң түпәйлидин,
Күлни нан дәп йәватимән,

□ **100:8 «Һәр сәһәрдә зиминдики барлиқ рәзил адәмләрни йоқитимән»** — демәк, Давут һәр әтигәндә хәлиқниң дәвалирини сорап сот ачатти. Бу иш мукәммәл болмиған болсиму, кәлгүсидә Давутниң әвлади Қутқузғучи-Мәсиһниң бундақ ишни мукәммәл қилидиғанлиғиға ишинимиз. Давутниң шундақ адил сорақ қилиши Мәсиһниң кәлгүсидики сорақ қилишиға бешарәт болиду. ■ **101:4** Зәб. 36:20

Ичимлигимни көз йешим билән арилаштуримән;
Чүнки Сән мени көтирип, андин йәргә урдуң.
12 Күнлирим қуяш узартқан көләңгидәк йоқулай дәп қалди,
Өзүм болсам чөпләр хазан болғандәк қуруп кәттим.□
13 Лекин Сән, Пәрвәрдигар, әбәдий турисән,
Сениң нам-шөһритиң дәвирдин-дәвиргичидур.
14 Сән орнуңдин турисән,
Зионға рәһим қилисән;
Чүнки униңға шәпқәт көрситиш вақти кәлди,
Һә, вақит-саити йетип кәлди!
15 Чүнки қуллириң униң ташлиридин хурсәнлик тапиду,
Һәм тупریғиғиму ичини ағритиду;
16 Әлләр Пәрвәрдигарниң намидин,
Йәр йүзидики шаһлар шан-шәривиңдин әйминиду.
17 Мана, Пәрвәрдигар Зионни қайтидин қурғанда,
У Өз шан-шәривидә көрүниду!
18 У ғериб-мискинниң дуасиға етивар бериду;
Уларниң дуасини һәргиз кәмситмәйду.
19 Булар кәлгүси бир әвлат үчүн хатирилиниду;
Шуниң билән кәлгүсидә яритилидиған бир хәлиқ Яһни мәдһийәләйду;□
20-21 Чүнки У әсирләрниң аһ-зарлирини аңлай дәп,
Өлүмгә буйрулғанларни азат қилай дәп,
Егиздики муқәддәс жайидин еңишип нәзәр салди,
Әршләрдин Пәрвәрдигар йәргә қариди;
22-23 Шундақ қилип, улар Пәрвәрдигарниң хизмитидә болайли дегәндә,
Йәни әл-мәмликәтләр жәм жиғилған вақтида —
Пәрвәрдигарниң нами Зионда,
Униң шәрәплири Йерусалимда жакалиниду!

24 Бирақ У мени йолда мағдурсизландуруп,
Күнлиримни қисқартти.
25 Мән: «Тәңрим, өмрүмниң йеримида мени елип кәтмә!» — дедим.
— «Сениң жиллириң дәвирдин дәвиргичидур,□
26 Сән йәрни әлмисақтинла бәрпа қилғансән,
Асманларни һәм қоллириң ясиғандур;
27 Улар йоқ болуп кетиду,
Бирақ Сән давамлиқ туриверисән;
Уларниң һәммиси кийимдәк конирап кетиду;
Уларни кона тон кәби алмаштурсаң,
Шунда улар кийим-кечәк йәңгүшләнгәндәк йәңгүшлиниду.

□ **101:12 «Күнлирим қуяш узартқан көләңгидәк йоқулай дәп қалди»** — «қуяш узартқан көләңгидәк» — қуяш патқанда, көләңгиләр узирап, андин туюқсиз ғайип болиду. □ **101:19 «Булар кәлгүси бир әвлат үчүн хатирилиниду; шуниң билән кәлгүсидә яритилидиған бир хәлиқ Яһни мәдһийәләйду»** — «Зәб.» 21:31-32ни, «Йәш.» 53:10ни көрүң. □ **101:25 «Сениң жиллириң дәвирдин дәвиргичидур...»** — 24-28-айәтләрдики сөзләрни («Сениң жиллириң...» дегән сөзләрдин башлап) Худаниң қулиниң Худаға ейтқини әмәс, бәлки **Худаниң Өз қулиниң илтижасиға бәргән жавави** дәп қараймиз. Айәтләрниң бағлиниш жәһәтлиридин шундақ қаридуқ. Кона грекчә тәржимисидики (LXXдики) қарашму шундақ. Шуңа бу сөзләр Давутниң әвлади болған Мәсиһкә ейтилған, дәп қараймиз. Инжил, «Ибр.» 1-бапниму көрүң. Миладийәдин илгирики 3-әсирдә, Грек империясидә тарилип кәткән көп Йәһудийлар ибраний тилини билмәйтти. Улар Тәвратни оқуялмиғачқа, Шу чағда уларни дәп, Тәвратниң бир Грекчә тәржимиси ишләнгән. Бу тәржимә «Сәптуагинт» дейилиду (қисқичә LXX)).

28 Бирақ Сән өзгәрмигүчидурсән,
Жиллириңниң тамами йоқтур.
29 Қуллириңниң балилириму туриверидуИ,
Уларниң әвлади һозуриңда мәзмут яшайду!».

102

102-күй •••• «Худаниң меһриванлиғиға тәшәккүр ейтиш»

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигарға тәшәккүр қайтур, и җеним;
И пүтүн вуҗудум, Униң муқәддәс намиға тәшәккүр қайтур!
2 Пәрвәрдигарға тәшәккүр қайтур, и җеним,
Унтума униң барлиқ меһримбанлиқ-бәрикәтлирини;
3 У пүткүл қәбиһликлириңни кәчүриду,
Барлиқ кесәллириңгә дава қилиду;
4 Һаятиңни һаңдин һөрлүккә қутқузиду,
Бешиңға меһир-муһәббәт һәм рәһимдилликларни таҗ қилип кийгүзиду.
5 Көңлүңни назу-нemәтләр билән қандуриду;
Яшлиғиң бүркүтниңкидәк йеңилиниду.□
6 Пәрвәрдигар барлиқ езилгәнләр үчүн һәққанийлиқ һәм адаләтни жүргүзиду;
7 У Өз йоллирини Мусаға,
Қилғанлирини Исраилларға намайән қилған.
8 Пәрвәрдигар рәһимдил вә шәпқәтликтур,
У асанлиқчә аччиқланмайду,
Униң меһир-муһәббити тешип туриду.■
9 У узунғичә әйипләвәрмәйду,
Яки та мәңгүгә ғәзивидә туривәрмәйду.■
10 У бизгә гуналиримизға қарита муамилидә болған әмәс,
Бизгә қәбиһликлиримизгә қарита тегишлигини яндурған әмәс.
11 Асман йәрдин қанчилик егиз болса,
Униңдин қорқидиғанларға болған муһәббитиму шунчилик зордур.
12 Шәриқ ғәриптин қанчилик жирақта болса,
Биздики асийлиқларниму шунчә жирақлаштурди.
13 Ата балилириға қандақ көйүнгән болса,
Пәрвәрдигарму Өзидин қорқидиғанларға шундақ меһривандур.
14 Чүнки У Өзи бизниң җисмимизни билиду,
Тупрақтин екәнлигимизни У есигә алиду.
15 Инсан болса — униң күнлири от-чөпкә охшайду,
Даладики гүлдәк үнүп чиқип чечәкләйду;■
16 Униң үстидин шамал учуп өтиду,
У йоқ болиду, әслий маканиму уни қайта тонумайду.
17-18 Лекин Өзидин қорқидиғанларға,
Өз әһдисигә вапа қилғанларға,
Көрсәтмилирини орунлаш үчүн уларни есидә тутқанларға,
Пәрвәрдигарниң меһир-муһәббити әзәлдин әбәткичә,

□ **102:5 «Көңлүңни назу-нemәтләр билән қандуриду»** — башқа бир нәччә хил тәрҗимилири арисида «Жиллириңни назу-нemәтләр билән қандуриду» дейилиду. ■ **102:8** Мис. 34:6; Чөл. 14:18; Қан. 5:10; Нәһ. 9:17; Зәб. 85:15; 144:8; Йәр. 32:18 ■ **102:9** Йәш. 57:16; Йәш. 3:5 ■ **102:15** Аюп 14:1, 2; Зәб. 89:5-7; Яқ. 1:10, 11; 1Пет. 1:24

һәққанийити әвлаттин әвлатлиригичидур.■
19 Пәрвәрдигар тәхтини әрштә қурған,
Униң сәлтәнити һәмминиң үстидин һөкүм сүриду;
20 И сөзигә қулақ салғучи,
Каламини ижра қилғучи, қудрити зор болған Униң пәриштилири,
Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар!
21 И силәр, Униң барлиқ қошунлири,
Ирадисини ада қилғучи хизмәткарлири,
Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар!■
22 И, Униң барлиқ ясиғанлири,
һөкүмранлиғи астидики барлиқ жайларда Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар!
И мениң җеним, Пәрвәрдигарға тәшәккүр қайтур!

103

103-күй •••• Худаниң яратқанлиғидин һозурлиниш

1 Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтур, и җеним!
И Пәрвәрдигар Худайим, интайин улуқсән;
Шану-шәвкәт вә һәйвәт билән кийингәнсән;
2 Либас билән пүркәнгәндәк йоруқлуққа пүркәнгәнсән,
Асманларни чедир пәрдиси кәби яйғансән.■
3 У жуқурқи равақлириниң лимлирини суларға орнатқан,
Булутларни җәң һарвуси қилип,
Шамал қанатлири үстидә маңиду;■
4 У пәриштилирини шамаллар,
Хизмәткарлирини от ялқуни қилиду.■
5 Йәрни У һуллири үстигә орнатқан;
У әсла тәвринип кәтмәйду.■
6 Либас билән оралғандәк, уни чоңқур деңизлар билән ориғансән,
Сулар тағлар чоққилири үстидә турди.□
7 Сениң тәнбиһиң билән сулар бәдәр қачти,
Гүлдүрмамаңниң садасидин улар тездин янди;
8 Тағлар өрләп чиқти,
Вадилар чүшүп кәтти,
Сулар Сән бекиткән җайға чүшүп кәтти.□
9 Улар тешип, йәрни йәнә қаплимисун дәп,
Сән уларға чәклимә қойғансән.
10 *Тәңри* вадиларда булақларни ечип урғутиду,
Сулири тағлар арисида ақиду.
11 Даладики һәр бир җаниварға уссулуқ бериду,
Явайи ешәкләр уссузлуқини қандуриду.

■ **102:17-18** Қан. 7:9 ■ **102:21** Яр. 32:1; 1Пад. 22:19; Әф. 3:10; Кол. 1:16 ■ **103:2** Яр. 1:6; Аюп 26:7 ■ **103:3** Зәб. 17:11-12; Йәш. 19:1; Вәһ. 14:14 ■ **103:4** Ибр. 1:7 ■ **103:5** Аюп 26:7; 38:4, 5, 6; Зәб. 23:1-2; 77:69 □ **103:6 «Либас билән оралғандәк, уни чоңқур деңизлар билән ориғансән, сулар тағлар чоққилири үстидә турди»** — бу айәт бәлким Нуһ пәйғәмбәр дәвридики топанни көрситиду (9-айәтни көрүң). Бәзи алимлар уни яритилиш җәрянидики үчинчи күнини көрситиду, дәп қарайду. □ **103:8 «Тағлар өрләп чиқти, вадилар чүшүп кәтти, сулар Сән бекиткән җайға чүшүп кәтти»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Улар (сулар) тағларға чиқип, вадилардин чүшүп, сән бекиткән җайға еқип кәтти».

12 Көктики қушлар уларниң бойида қониду,
Дәрәқ шахлири арисида сайрайду.
13 У жуқуридики равақлиридин тағларни суғириду;
Йәр Сениң ясиғанлириңниң мевилиридин қандурулиду!
14 У маллар үчүн от-чөпләрни,
Инсанлар үчүн көктатларни өстүриду,
Шундақла нанни йәрдин чиқириду;
15 Адәмниң көңлини хуш қилидиған шарапни,
Инсан йүзини пақиритидиған майни чиқириду;
Инсанниң жүригигә нан билән қувәт бериду;
16 Пәрвәрдигарниң дәрәқлири,
Йәни Өзи тиккән Ливан кедир дәрәқлири *су ичип* қанаәтлиниду.
17 Әнә ашулар арисиға қушлар уга ясайду,
Ләйләк болса, арча дәрәқлирини макан қилиду.
18 Егиз чоққилар тағ өшкилириниң,
Тик ярлар суғурларниң панаһи болиду.□
19 Пәсилләрни бекитмәк үчүн У айни яратти,
Қуяш болса петишини билиду.
20 Сән қараңғулуқ чүшүрисән, түн болиду;
Ормандики жаниварларниң һәммиси униңда шипир-шипир кезип жүриду.
21 Асланлар олжа издәп һөкирәйду,
Тәңридин озуқ-түлүк соришиду;■
22 Қуяш чиқипла, улар чекиниду,
Қайтип кирип угилирида ятиду.
23 Инсан болса өз ишиға чиқиду,
Та кәчкичә меһнәттә болиду.
24 И Пәрвәрдигар, ясиған һәр хил нәрсилириң нәқәдәр көптур!
Һәммисини һекмәт билән яратқансән,
Йәр йүзи ижат-байлиқлириң билән толди.
25 Әнә бүйүк бепаян деңиз туриду!
Униңда сан-санақсиз ғуж-ғуж жаниварлар,
Чоң вә кичик һайванлар бар.
26 Шу йәрдә кемиләр қатнайду,
Униңда ойнақлисун дәп сән ясиған левиатанму бар;□
27 Вақтида озуқ-түлүк бәргин дәп,
Буларниң һәммиси Саңа қарайду.■
28 Уларға бәргиниңдә, теривалиду,
Қолуңни ачқиниңдила, улар назу-немәтләргә тойиду.
29 Йүзүңни йошурсаң, улар дәккә-дүккигә чүшиду,
Роһлирини алсаң, улар жан үзүп,
Йәнә тупраққа қайтиду.■
30 Роһуңни әвәткиниңдә, улар яритилиду,
Йәр-йүзи йеңи *бир дәвир билән* алмишиду.
31 Пәрвәрдигарниң шан-шөһрити әбәдийдур,
Пәрвәрдигар Өз яратқанлиридин хурсән болиду.
32 У йәргә баққинида, йәр титрәйду,

□ **103:18 «Тик ярлар суғурларниң панаһи болиду»** — «суғурлар» (яки «сичқанлар») кичик бир һайван. ■ **103:21** Аюп 38:39,40; Йәш. 31:4 □ **103:26 «Униңда ойнақлисун дәп сән ясиған левиатанму бар»** — «левиатан» — 74:14-айәттики һәм «Аюп» 41:1-айәттики изаһатларни көрүң. ■ **103:27** Зәб. 144:15 ■ **103:29** Зәб. 29:8

Тағларға тәккинидә, улар түтүн чиқириду.
33 Һаятла болидикәнмән, Пәрвәрдигарға нахша ейтимән;
Вуҗудум болсила Худайимни күйләймән.■
34 У сүргән ой-хияллиримдин сөйүнсә!
Пәрвәрдигарда хошаллинимән!
35 Гунакарлар йәр йүзидин түгитилиду,
Рәзилләр йоқ болиду.
И җеним, Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтур!
Һәмдусана!□

104

104-күй •••• Худа Исраил хәлқигә көрсәткән мөҗизә һәм шапаәтләрниң тарихи

1 Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар,
Униң намини чақирип илтиҗа қилиңлар,
Униң қилғанлирини хәлиқләр арисида аян қилиңлар!□ ■
2 Униңға нахшилар ейтип, Уни күйләңлар;
Униң пүткүл карамәт мөҗизилири үстидә сеғинип ойлиниңлар.
3 Муқәддәс намидин пәхирлинип даңлаңлар,
Пәрвәрдигарни издигүчиләрниң көңли шатлансун!■
4 Пәрвәрдигарни һәмдә Униң күчини издәңлар,
Дидар-һозурини тохтимай издәңлар.
5 Униң яратқан мөҗизилирини,
Карамәт-аламәтлирини һәм ағзидин чиққан һөкүмлирини әстә тутуңлар,
6 И Униң қули Ибраһим нәсли,
Өзи таллиғанлири, Яқупниң оғуллири!
7 У, Пәрвәрдигар — Худайимиз,
Униң һөкүмлири пүткүл йәр йүзидидур.
8 Өзи түзгән әһдисини әбәдий ядида тутиду —
— Бу Униң миң әвлатқичә вәдишләшкән сөзидур, —
9 Йәни Ибраһим билән түзгән әһдиси,
Исһаққа ичкән қәсимидур.
10 У буни Яқупқиму низам дәп җәзмләштүрди,
Исраилға әбәдий әһдә қилип берип: —□ ■
11 «Саңа Қанаан зиминини беримән,
Уни мирасиң болған несивәң қилимән», — деди,■
12 — Гәрчә шу чағда уларниң сани аз,
Етиварға елинмиған, шу йәрдики мусапирлар болсиму.■
13 Улар у жуттин бу жутқа,
Бу әлдин у қәбилигә кезип жүрди;
14 У һеч кимниң уларни езишигә йол қоймиди,
Уларни дәп падишаларғиму тәнбиһ берип: —■

■ **103:33** Зәб. 62:5; 145:2 □ **103:35 «Һәмдусана!»** — бу йәрдә (шундақла Зәбурниң башқа йәрлиридә) «һәмдусана» ибраний тилидики «һаллелуяһ», йәни «Яһни мәдһийиләңлар» дегән сөзни билдүриду. □ **104:1 «Униң (Пәрвәрдигарниң) қилғанлирини хәлиқләр арисида аян қилиңлар!»** — бу улуқ күйдә «Яр.» 12-41 баблар, «Мис.» 1-24 баблардики тарих көздә тутулиду. ■ **104:1** 1Тар. 16:8-22 ■ **104:3** Зәб. 33:3-4 □ **104:10 «У буни Яқупқиму низам дәп җәзмләштүрди...»** — бу йәрдә «Яқуп» Яқупниң өзини (Исраил хәлқи әмәс) көрситиду. ■ **104:10** Яр. 28:13; 35:11; 1Тар. 16:17 ■ **104:11** Яр. 13:15; 15:18 ■ **104:12** 1Тар. 16:19 ■ **104:14** Яр. 35:5

15 Мән мәсиһ қилғанлиримға тәгмә,
Пәйғәмбәрлиримгә яман иш қилма! — деди.□
16 У әшу жутқа ачарчилиқни буйруди,
Тирәк болған аш-нанни қурутувәтти.□
17 У улардин бурун бир адәмни әвәткән еди,
Йүсүп қул қилип сетилған еди.□ ■
18 Униң путлири зәнҗирдә ағриди,
Униң жени төмүргә кирип қисилди;
19 Шундақла та өзигә ейтилған вәһий әмәлгә ашурулғичә,
Пәрвәрдигарниң сөз-калами уни синап тавлиди;
20 Пирәвн адәмлирини әвәтип уни бошатқузди,
Қовмларниң һөкүмдари уни һөрлүккә чиқарди.
21 Уни өз ордисиға ғоҗидар қилип қойди,
Пүтүн мал-мүлкигә башлиқ қилип тайинлап,■
22 Өз вәзирлирини униң ихтиярида болуп тәрбийилинишкә,
Ақсақаллириға даналиқ үгитишкә тапшурди.
23 Шуниң билән Исраил Мисирға кәлди,
Яқуплар һамниң зиминида мусапир болуп яшиди.□
24 *Пәрвәрдигар* Өз хәлқини көп нәсиллик қилип,
Әзгүчилиридин күчлүк қилди.■
25 У *Мисирлиқларниң* қәлбидә Өз хәлқигә нәпрәт һасил қилди,
Уларни Өз қуллириға һейлә-микирлик болушқа майил қилди.■
26 У Өз қули болған Мусани,
Өзиниң таллиғини һарунни йоллиди.■
27 Улар *Мисирда* илаһий аламәтләрни аян қилип,
һам зиминида униң мөҗизилирини орнатти.■
28 Пәрвәрдигар қараңғулуқни әвәтип,
Зиминни зулмәткә қаплитивәтти;
Мисирлиқлар Униң әмригә қарши турған әмәсму?□
29 У уларниң сулирини қанға айландурди,
Белиқлирини қурутивәтти.
30 Уларниң йәрлирини миж-миж пақилар басти,
Шаһ-әмирлириниң һуҗрилириғиму улар толуп кәтти.
31 У бир сөз биләнла, ғуж-ғуж чивинлар бесип кәлди;
һәммә булуң-пучқақларда ғиң-ғиң учар чүмүлиләр.
32 У ямғурниң орниға мөлдүр яғдуруп,
Бу зиминға ялқунлуқ от чүшүрди.

□ **104:15 «Мән мәсиһ қилғанлиримға тәгмә, пәйғәмбәрлиримгә яман иш қилма!»** — мәсилән, «Яр.» 20:3-7. □ **104:16 «У... тирәк болған аш-нанни қурутувәтти»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда «У пүтүн нан (нанни көтиридиған) һасисини сундуривәтти». Мүмкинчилиги барки, қедимки заманларда Йәһудий хәлқи өз нанлирини бир һасида (зихта тизилғандәк) көтирип маңатти. һәрһалда умумий мәнаси тәрҗимә қилғинимиздәк болса керәк. □ **104:17 «У улардин бурун бир адәмни әвәткән еди»** — Худа Йүсүпни әвәтти. Әмәлийәттә Йүсүпниң ака-укилириниң өзини Мисирлиқларға қул болушқа сетиветиши дәл Худаниң плани еди; шуңа «Худа Йүсүпни әвәтти» дегили болиду. ■ **104:17** Яр. 37:28,36; 45:5 ■ **104:21** Яр. 41:40 □ **104:23 «Шуниң билән Исраил Мисирға кәлди, Яқуплар һамниң зиминида мусапир болуп яшиди»** — бу айәттә «Исраил» һәм «Яқуплар» һәзрити Яқуп вә униң аилисидикилирини (шу чағда 70чә адәм) көрситиду. ■ **104:24** Мис. 1:7, 9 ■ **104:25** Мис. 1:9,10,12 ■ **104:26** Мис. 3:10; 4:12 ■ **104:27** Мис. 7:9 □ **104:28 «Пәрвәрдигар қараңғулуқни әвәтип, зиминни зулмәткә қаплитивәтти; Мисирлиқлар Униң әмригә қарши турған әмәсму?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигар қараңғулуқни әвәтип, қараңғулуқлар болса Униң буйруғиға қаршилиқ көрсәтмиди».

33 У үзүм таллирини, әнҗүр дәрәқлирини урди,
Зиминдики дәрәқләрни сундурувәтти.
34 У бир сөз қилиши биләнла, чекәткиләр кәлди,
Сансиз жутқур һашарәтләр мижилдап,
35 Зиминида бар болған гияларни жутувәтти,
Етизларниң барлиқ һосуллирини йәп түгәтти.
36 *Ахирда* зиминидики барлиқ тунҗа туғулғанларни,
Уларниң ғурури болған биринчи оғул балилирини қиривәтти.■
37 Өз хәлқини болса, алтун-күмүчләрни көтәргүзүп чиқарди,
Қәбилилиридә бирисиму жиқилип чүшүп қалғини йоқ.
38 Уларниң чиққиниға Мисир хошал болди,
Чүнки уларниң вәһимиси *Мисирлиқларға* чүшти.■
39 У уларға булутни сайивән болушқа,
Отни түндә нур болушқа бәрди.
40 Улар сориди, У бөдиниләрни чиқарди,
Уларни самавий нан билән қандурди.
41 У ташни ярди, сулар булдуқлап чиқти;
Қақаслиқта дәриядәк ақти.
42 Чүнки У бәргән муқәддәс сөзини,
Өз қули Ибраһимни әстә тутти.■
43 У хәлқини шат-хурамлиқ билән,
Өз таллиғинини шатиянә тәнтәниләр билән *азадлиққа* чиқарди.■
44 У уларға әлләрниң зиминлирини берип,
Уларни хәлиқләрниң әҗир-меһнәтлиригә муйәссәр қилди,
45 Бу, уларниң Униң бәлгүлимилирини тутуп,
Қанунлириға итаәт қилиши үчүн еди!
Һәмдусана!■

105

105-күй •••• Худаниң вападарлиғи вә сәвир-тақити; инсанниң вапасизлиғи

1 Һәмдусана!
Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар!
Чүнки У меһривандур, әбәдийдур Униң меһир-муһәббити.□ ■
2 Пәрвәрдигарниң қудрәтлик қилғанлирини ким сөзләп берәләйду?
Униң бар шан-шөһритини ким җакалап берәләйду?
3 Бәхитликтур адаләтни тутқан,
Дайим һәққанийлиқни жүргүзгән киши!
4 Хәлқиңгә болған һиммитиң билән мени әслигәйсән, и Пәрвәрдигар;
Нижатлиғиң билән йенимға келип хәвәр алғин!□
5 Шуниң билән, Сән таллиғанлириңниң бәрикитини көрәй,
Өз елиңниң шатлиғи билән шат болай,
Өз мирасиң *болған хәлқиң* билән пәхирлинип, яйрап жүрәй!

■ **104:36** Зәб.77:51 ■ **104:38** Мис. 12:33 ■ **104:42** Яр. 15:14 ■ **104:43** Мис. 14:8; Чөл. 33:3 ■ **104:45** Мис. 19:4, 5, 6; Қан. 4:1, 40; 6:21, 22, 23, 24, 25 □ **105:1 «Пәрвәрдигар... меһривандур, әбәдийдур Униң меһир-муһәббити...»** — бу күйдә Тәвраттики «Мис.» 1-24-баплар, «Чөл.» 11-17, 20-баплар, «Йәшуа», «Батур һакимлар» һәм «Падишаһлар» дегән қисимлардики тарих көздә тутулиду. ■ **105:1** 1Тар. 16:34-36; Зәб. 106:1; 117:1; 135:1 □ **105:4 «Нижатлиғиң билән йенимға келип хәвәр алғин!»** — ибраний тилида: «Нижатлиғиң билән мени йоқлиғайсән» дегән сөзләр билән ипадилиниду.

6 Биз ата-бовилиримиз қатарида гуна өткүздуқ,
Қәбиһлик қилдуқ, яманлиқ әйлидуқ.■
7 Мисирда турған ата-бовилиримиз мөҗизилириңни нәзиригә алмай,
Көп меһриванлиқлириңни есигә алмиди;
Бәлки деңизда, Қизил Деңиз бойида исян көтәрди.■
8 Бирақ У қудритимни намайән қилай дәп,
Өз нами үчүн уларни қутқузди.■
9 Униң Қизил Деңизға тәнбиһ бериши билән,
У қупқуруқ болди;
Худди қағҗирақ чөллүктин йетәкләп маңғандәк,
У уларни деңиз тәглиридин *қуруқ* өткүзди.■
10 Уларни өч көргәнләрниң қолидин һөрлүккә чиқарди,
Уларға һәмҗәмәт болуп дүшмән чаңгилидин қутқузди.
11 Явларни сулар басти,
Уларниң һеч бирси сақ қалмиди.■
12 Шундила улар Униң сөзлиригә ишәш қилди;
Улар Уни күйлиди.■
13 Улар Униң қилғанлирини шунчә тез унтуди,
Несиһәтини күтмиди;
14 Бәлки далада ач көзлүккә баладәк берилди,
Чөл-баяванда Тәңрини синиди.■
15 Шуңа У сориғинини уларға бәрди,
Бирақ җүдәткүчи бир кесәлни җанлириға тәккүзди.■
16 Улар баргаһда Мусаға һәсәт қилди,
Худаниң муқәддәс бәндиси Һарунниму көрәлмиди.■
17 Йәр ечилип Датанни жутувәтти,
Абирамни адәмлири билән қапсивалди.■
18 Әгәшкүчилири арисида от йеқилди;
Ялқун рәзилләрни көйдүривәтти.■
19 Улар Һорәб теғида мозай бутни ясиди,
Қуйма һәйкәлгә сәждә қилип,■
20 Өзлириниң пәхир-шөһрити болғучиниң орниға,
От-чөп йәйдиған өкүзниң сүритини алмаштурди.
21 Мисирда улуқ ишларни көрсәткән Ниҗаткари Тәңрини улар унтуди.
22 Дәрвәқә, һам дияридa мөҗизиләр яратқан,
Қизил Деңиз бойида қорқунучлуқ ишларни көрсәткән Худани *унтуди*.
23 У уларни һалак қилимән дегән еди —
Өз таллиғини Муса қәһрини яндуруш үчүн Униң алдида аричи болуп тик турмиған болса,
— Дәрвәқә шундақ қилған болар еди.■
24 Улар йәнә гөзәл зиминни кәмситип рәт қилди,
Униң вәдисигә ишәнмиди;■
25 Бәлки чедирлирида қақшап жүрүп,
Пәрвәрдигарниң авазиға қулақ салмиди.
26 Шуңа У уларға қәсәм қилип қол көтирип: —

■ **105:6** Лав. 26:40; Йәр. 3:25; Дан. 9:5 ■ **105:7** Мис. 14:11,12 ■ **105:8** Мис. 9:16 ■ **105:9** Мис. 14:21,22,29 ■ **105:11** Мис. 14:27; 15:5 ■ **105:12** Мис. 14:31; 15:1 ■ **105:14** Мис. 16:3; Чөл. 11:4,6,33; Зәб. 77:18; 1Кор. 10:6 ■ **105:15** Чөл. 11:20, 33; Зәб. 77:29-31; Йәш. 10:16 ■ **105:16** Чөл. 16 ■ **105:17** Чөл. 16:31,32,33; Қан. 11:6 ■ **105:18** Чөл. 16:35,46 ■ **105:19** Мис. 32:4 ■ **105:23** Мис. 32:11,32; Қан. 9:13,14; 10:10 ■ **105:24** Чөл. 14:1, 2

Силәрни чөлдә жиқитип түгәштүримән —■
27 Әвлатлириңларниму әлләр арисида жиқитип түгәштүрүп,
Яқа жутлар ара тарқитиветимән» — деди.■
28 Улар Баал-Пеор бутқа өзини етип чоқунуп,
Өлүкләргә атиған қурбанлиқларни йеди.□ ■
29 Улар қилмишлири билән Униң аччиғини кәлтүрди,
Улар арисида ваба қозғалди;
30 Финиһас турди-дә, һөкүм жүргүзди,
Шуниң билән ваба тосулди;
31 Бу иш *Финиһасқа* һәққанийәт дәп һесапланди,
Униң нәслигиму әвладидин әвладиғичә, әбәдий шундақ һесапланди.
32 Улар йәнә *Пәрвәрдигарни* мерибаһ сулири бойида ғәзәпкә кәлтүрди,
Уларниң сәвәвидин Мусағиму зәрәр йәтти;■
33 Чүнки улар униң роһини териктүрди,
Униң ләвлири бехәстиликтә гәп қилип салди.□
34 Улар Пәрвәрдигарниң әмригә хилаплиқ қилип,
Шу йәрдики қовмларни йоқатмиди;
35 Бәлки ят әлләр билән арилишип,
Уларниң қилиқлирини үгәнди;■
36 Уларниң бутлириға чоқунди,
Булар өзлиригә бир қапқан болуп чиқти;
37 Чүнки улар өз оғул-қизлирини союп, жинларға қурбанлиққа беғишлиди.■
38 Шундақ қилип улар бегуна қанни,
Йәни Канаандики бутларға атап қурбанлиқ қилип, өз оғул-қизлириниң қенини төкти;
Зимини қанға булғинип кәтти.■
39 Улар өз қилмишлири билән булғанди;
Қилиқлири билән паһишә аялдәк бузулди.
40 Шуңа Пәрвәрдигар Өз хәлқидин қаттиқ ғәзәпләнди,
У Өз мирасидин йиргәнди;
41 Уларни ят әлләрниң қолиға бәрди,
Уларға өчмәнләр улар үстидин һөкүмранлиқ қилди.
42 Дүшмәнлири уларни әзди,
Улар ям қоли астида егилип пүкүлди.
43 Көп қетим *Пәрвәрдигар* уларни қутқузди;
Бирақ улар болса, өз хаһишлири билән Униңға асийлиқ қилди,
Улар өз қәбиһлиги билән пәс һалға чүшти.
44 Шундақтиму У уларниң налә-пәрядини аңлиғанда,
Уларниң жәбир-жапалириға етивар бәрди;
45 Һәм улар билән түзгән әһдисини әслиди,
Зор меһри-шәпқити билән, ғәзивидин янди,□

■ **105:26** Чөл. 14:28 ■ **105:27** Зәб. 43:11-15; Әз. 20:23 □ **105:28 «Улар Баал-Пеор бутқа өзини етип чоқунуп, өлүкләргә атиған қурбанлиқларни йеди»** — «өлүкләргә қурбанлиқ қилиш», «яғ пуритиш» қатарлиқ һәр қандақ паалийәтләр Тәвратта қәтъий мәнъий қилинған. ■ **105:28** Чөл. 25:3; 31:16; Вәһ. 2:14 ■ **105:32** Чөл. 20:12; Зәб. 94:8 □ **105:33 «Чүнки улар униң роһини териктүрди»** — бәзи тәрҗимиләрдә «униң роһи» Мусаниң роһи әмәс, бәлки Худаниң Роһи дәп чүшәндүрүлиду. **«... Улар униң роһини териктүрди, униң ләвлири бехәстиликтә гәп қилип салди»** — «Чөл.» 20:7-13ни көрүң. ■ **105:35** Һак. 2:2; 3:5, 6 ■ **105:37** Лав. 18:21; Қан. 12:31; 2Пад. 16:3; 17:17; 21:6; 2Тар. 28:3; 33:6 ■ **105:38** Чөл. 35:33 □ **105:45 «Зор меһри-шәпқити билән,...»** — ибраний тилида: «Зор меһри-шәпқәтлири билән...».

46 У уларни сүргүн қилғанларниң қәлбидә рәһим ойғатти.
47 Бизни қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар Худайимиз!
Муқәддәс намиңға тәшәккүр ейтишқа,
Тәнтәнә қилип Сени мәдһийиләшкә,
Бизни әлләр арисидин йениңға жиғивалғайсән!■
48 Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигарға,
Әзәлдин та әбәткичә тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун!
Пүткүл хәлиқ «Амин» десун!
Һәмдусана! ■

106

Бәшинчи Бөлүм •••• 106-күй •••• Худаниң барлиқ инсанларға көрсәткән меһриванлиғи үчүн тәшәккүр ейтиңлар!
1 Аһ, Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар!
Чүнки У меһривандур, әбәдийдур Униң меһир-муһәббити!■
2 Пәрвәрдигар яв қолидин қутқузғанлар,
У һәмҗәмәт болуп қутқузған хәлқи буни давамлиқ баян қилсун —
3 Йәни У шәриқ билән ғәриптин, шимал билән җәнуптин,
Һәр қайси жутлардин жиғивелинғанлар буни ейтсун!□
4 Улар чөл-баяванни кезип пинһан йолда адашти,
Адәм маканлашқан һеч бир шәһәрни тапалмастин.
5 Ач һәмдә уссуз болуп,
Җени чиқай дәп қалди.
6 Андин Пәрвәрдигарға пәряд қилди,
У уларни мушәққәтлиридин азат қилди.
7 Маканлашқидәк шәһәргә йәткичә,
У уларни түз йолда башлиди.
8 Улар Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтсун!
Униң өзгәрмәс муһәббити үчүн,
Инсан балилириға көрсәткән мөҗизилири үчүн!
9 Чүнки У чаңқиған көңүлни қандурди,
Ач қалған җанни есил немәтләр билән толдурди.
10 Зулмәттә, өлүм көләңгисидә яшиғанлар,
Төмүр кишән селинип, азап чәккәнләрни болса,
11 (Чүнки улар Тәңриниң әмирлиригә қаршилиқ қилди,
Һәммидин Алий Болғучиниң несиһәтини кәмситти)
12 — У уларни җапа-мушәққәт тартқузуп кәмтәр қилди,
Улар путлишип жиқилди, уларға ярдәмгә берисиму йоқ еди.
13 Андин Пәрвәрдигарға йелинип пәряд қилди,
У уларни мушәққәтлиридин азат қилди.
14 Уларни зулмәт һәм өлүм сайисидин чиқирип,
Уларниң зәнҗир-асарәтлирини сундуруп ташлиди.
15 Улар Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтсун!
Униң өзгәрмәс муһәббити үчүн,

■ **105:47** 1Тар. 16:35 ■ **105:48** 1Тар. 16:36 ■ **106:1** Зәб. 106:1; 117:1; 135:1 □ **106:3 «...У... шимал билән җәнуптин... жиғивелинғанлар буни ейтсун!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «җәнуптин» дегәнниң орнида «деңиздин» дейилиду; йәни «У... шимал билән деңиздин... жиғивелинғанлар буни ейтсун!» дейилиду (ибраний тилида икки сөзниң пәрқи чоң әмәс, йәни «ями» билән «Ямин»).

Инсан балилириға көрсәткән мөҗизилири үчүн!
16 Мана У мис дәрвазиларни парә-парә қилип,
Төмүр тақақларни кесип ташлиди.
17 Һамақәтләр өз итаәтсизлик йоллиридин,
Қәбиһликлиридин азапларға учрайду;
18 Көңлидә һәр хил озуқ-түлүктин бизар болуп,
Өлүм дәрвазилириға йеқинлишиду.
19 Андин Пәрвәрдигарға йелинип пәряд қилиду,
У уларни мушәққәтлиридин азат қилиду.
20 У сөз-каламини әвәтип, уларни сақайтиду,
Уларни заваллиқлиридин қутқузиду.
21 Улар Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтсун!
Униң өзгәрмәс муһәббити үчүн,
Адәм балилириға көрсәткән мөҗизилири үчүн!
22 Қурбанлиқ сүпитидә тәшәккүрләр ейтсун,
Униң қилғанлирини тәнтәнилик нахшилар билән баян қилсун!□ ■
23 Кемиләрдә деңизға чүшүп қатниғучилар,
Улуқ суларда тирикчилик қилғучилар,■
24 Булар Пәрвәрдигарниң ишлириға гувачидур,
Чоңқур океанда көрсәткән карамәтләрни көргүчидур.
25 Чүнки У бир сөз биләнла шиддәтлик шамални чиқирип,
Долқунлирини өркәшлитиду;
26 Кемичиләр асман-пәләк өрләйду,
Суларниң тәһтилиригә чүшиду,
Дәһшәттин уларниң жени ерип кетиду.
27 Улар мәс адәмдәк әләң-сәләң ирғаңлайду,
Һәр қандақ әқил-чариси түгәйду;
28 Андин Пәрвәрдигарға йелинип пәряд қилиду,
У уларни мушәққәтлиридин азат қилиду.
29 У боранни тиничлитиду,
Су долқунлириму жим болиду.
30 Шуниң билән улар течлиғидин шатлиниду;
У уларни тәшна болған арамгаһиға йетәкләп бариду.
31 Улар Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтсун!
Униң өзгәрмәс муһәббити үчүн,
Инсан балилириға көрсәткән мөҗизилири үчүн!
32 Улар хәлиқниң җамаитидиму Уни улуқлисун,
Ақсақаллар мәҗлисидә Уни мәдһийилисун.
33 У дәрияларни чөлгә,
Булақларни қақаслиққа айландуриду.
34 Аһалисиниң яманлиғи түпәйлидин,
Һосуллуқ йәрни шорлуқ қилиду.
35 У йәнә чөл-баяванни көлгә,
Чаңқақ йәрни булақларға айландуриду;■
36 Ачларни шу йәргә җайлаштуруп,
Улар олтирақлашқан бир шәһәрни бәрпа қилиду;
37 Улар етизларни һайдап-терип, үзүмзарларни бәрпа қилиду;

□ **106:22 «Қурбанлиқ сүпитидә тәшәккүрләр ейтсун,...»** — яки «Тәшәккүр қурбанлиқлири атисун,...». «Тәшәккүр қурбанлиғи» Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бекиткән алтә хил қурбанлиқлардин бири.
■ **106:22** Лав. 7:12; Зәб. 49:14 ■ **106:23** Вәһ. 18:17 ■ **106:35** Йәш. 41:18

Булар һосул-мәһсулатни мол бериду.
38 У уларға бәрикәт бериду,
Шуниң билән уларниң сани хелала ешип бариду,
У уларниң мал-варанлирини һеч азайтмайду.
39 Улар йәнә жәбир-зулум, бала-қаза һәм дәрд-әләмгә йолуғуп,
Сани азийип, пүкүлиду.
40 У есилзадиләр үстигә кәмситишлирини төкиду,
Йолсиз дәшт-сәһрада уларни сәргәрдан қилиду;
41 Лекин мискин адәмни жәбир-зулумдин жуқури көтирип сақлайду,
Униң аилә-тавабатини қой падисидәк көп қилиду.■
42 Буни көңли дуруслар көрүп шатлиниду;
Пасиқларниң ағзи етилиду.■
43 Кимки дана болса, буларни байқисун,
Пәрвәрдигарниң меһри-шәпқәтлирини чүшәнсун!

107

107-күй •••• Худаниң ғәлибисигә болған тәшна-тилавәт

1-2 Давутниң күй-нахшиси: —

Ирадәм чиң, и Худа, ирадәм чиң;
Мән мәдһийә нахшилирини ейтип,
Бәрһәқ, Сени күйләймән, пүтүн роһум билән!□
3 И нәғмә-сазлирим, ойған!
Мән сәһәр қуяшиниму ойғитимән!
4 Хәлиқ-милләтләр арисида Сени улуқлаймән, и Пәрвәрдигар;
Әлләр арисида Сени күйләймән!
5 Чүнки өзгәрмәс муһәббитиң әршләргә йәткидәк улуқтур;
Һәқиқитиң булутларға тақашти. ■
6 И Худа, шан-шөһритиң әршләрдин жуқури улуқланғай,
Шан-шәривиң йәр йүзини қаплиғай!
7 Өз сөйгәнлириңниң нижатлиқ тепиши үчүн,
Оң қолуң билән қутқузғайсән,
Дуайимни ижабәт қилғайсән.
8 Худа Өз пак-муқәддәслигидә шундақ дегән: —
«Мән тәнтәнә қилимән,
Мән Шәкәм диярини бөлүп беримән,
Суккот вадисини *тәқсим қилишқа* өлчәймән.
9 Гилеад Маңа мәнсуптур,
Манассәһму Маңа мәнсуптур;
Әфраим болса бешимдики дубулғамдур,
Йәһуда Мениң әмир-пәрман чиқарғучимдур;□
10 Моаб Мениң жуюнуш жавурумдур;

■ **106:41** 1Сам. 2:8; Зәб. 112:7, 8 ■ **106:42** Аюп 5:16; 22:19 □ **107:1-2 «Давутниң күй-нахшиси: —....»** — оқурмәнләр көрәләйдуки, бу күйниң айәтлири 57-күйдики 7-11-айәтләр, 60-күйдики 5-12-айәтләргә охшап кетиду. Шуңа бу айәтләрниң изаһатлири мошу күйгиму тәвә, әлвәттә. **«... Сени күйләймән, пүтүн роһум билән!»** — «роһум» мошу йәрдә ибраний тилидики «мениң шәривим»ниң тәржимиси. ■ **107:5** Зәб. 35:6; 56:11 □ **107:9 «Әфраим болса бешимдики дубулғамдур»** — ибраний тилида «Әфраим болса бешимдики қоғдиғучидур». **«Йәһуда Мениң әмир-пәрман чиқарғучимдур»** — башқа бир хил тәржимиси «Йәһуда Мениң шаһанә һаса мдур».

Едомға чоруғумни ташлаймән;
Мән Филистийә үстидин тәнтәнә қилимән!».□
11 Ким Мени бу мустәһкәм шәһәргә башлап кирәлисун?
Ким Мени Едомға елип баралисун?
12 И Худа, Сән бизни растинла чәткә қақтиңму?
Қошунлиримиз билән биллә җәңгә чиқмамсән? ■
13 Бизни зулумлардин қутулушқа ярдәмләшкәйсән,
Чүнки инсанниң ярдими бекардур!
14 Худа арқилиқ биз чоқум батурлуқ көрситимиз;
Бизгә зулум қилғучиларни чәйлигүчи дәл У Өзидур!

108

108-күй •••• Интиқам үчүн оқулған дуа

1 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

И мәдһийәмниң Егиси Худайим, җим турма!
2 Мана рәзилләрниң ағзи, мәккарларниң ағзи көз алдимда йоған ечилди;
Улар ялғанчи тил билән маңа қарши сөзлиди.
3 Нәпрәтлик сөзләр билән мени чулғап,
Улар бекардин-бекар маңа зәрбә бәрмәктә.■
4 Муһәббитим үчүн улар маңа қарши шикайәтчи болди,
Мән болсам — дуаға берилдим.
5 Яхшилиғим үчүн яманлиқ,
Сөйгүм үчүн нәпрәт қайтурди.
6 Һәр бириниң үстидә рәзил бир адәм тайинлиғайсән,
Униң оң йенида бир дәвагәр турсун.■
7 У сорақ қилинғанда әйипдар болуп чиқсун,
Дуаси гуна дәп һесаплансун.■
8 Күнлири қисқа болсун,
Мәнсивини башқиси егилисун.
9 Балилири йетим қалсун,
Хотуни тул болсун.
10 Оғуллири сәргәрдан тиләмчи болсун,
Турған харабиликлиридин нан издәп.
11 Җазанихор униң егилиги үстигә тор ташлисун,
Меһнәт әҗрини ятлар булап-талисун.
12 Униңға меһриванлиқ көрситидиған бириси болмисун,
Житим қалған балилириға илтипат қилғучи болмисун.
13 Униң нәсли қурутулсун;
Келәр әвладида намлири өчүрүлсун.
14 Ата-бовилириниң қәбиһлигиниң әйиплири Пәрвәрдигарниң ядида қалсун,

---

□ **107:10 «Моаб Мениң жуюнуш жавурум»** — бәлким Моабниң Худа вә Униң хәлқи үчүн мәйнәт хизмәт қилидиғанлиғини билдүриду. **«Едомға чоруғумни ташлаймән»** — аяқ кийимни мәлум йәр үстигә ташлаш әшу йәргә егә болғанлиқни билдүрүши мүмкин; яки болмиса, Едомниң өз Егисиниң аяқлирини елип жиғиштуридиған қулдәк екәнлигини көрситишиму мүмкин. **«Филистийә, Мениң сәвәвимдин тәнтәнә қилиңлар!»** — Давут падишаниң дәвридә Филистийә Давутқа, шундақла Худаниң өзигә бойсунуп, бәхитлик һаятқа егә болған («2Сам.» 8:1ни, шундақа «Яр.» 12:1-3нимй көрүң).
■ **107:12** Зәб. 59:1-5 ■ **108:3** Зәб. 68:5 ■ **108:6** Зәк. 3:1, 2 ■ **108:7** Пәнд. 15:8; 28:9

Анисиниң гунайи өчүрүлмисун.
15 Буларниң әйиплири дайим Пәрвәрдигарниң көз алдида болсун,
Шуниң билән У уларниң нам-әмилини йәр йүзидин өчүрүп ташлайду.■
16 Чүнки *рәзил киши* меһриванлиқ көрситишни һеч есигә кәлтүрмиди,
Бәлки езилгән, йоқсул һәм дили сунуқларни өлтүрмәккә қоғлап кәлди.
17 У ләнәт оқушқа амрақ еди,
Шуңа ләнәт униң бешиға келиду;
Бәхит тиләшкә райи йоқ еди,
Шуңа бәхит униңдин жирақ болиду.
18 У ләнәтләрни өзигә кийим қилип кийгән;
Шуңа булар аққан судәк униң ич-бағриға,
Майдәк, сүйәклиригә кириду;
19 Булар униңға йепинған тонидәк,
Һәрдайим бағланған бәлвеғидәк чаплансун.
20 Булар болса мени әйиплигүчиләргә Пәрвәрдигарниң бекиткән мукапати болсун!
Мениң яман гепимни қилғанларниң инъами болсун!
21 Бирақ Сән, Пәрвәрдигар Рәббим,
Өз намиң үчүн мениң тәрипимдә бир иш қилғайсән,
Меһир-муһәббитиң әла болғачқа,
Мени қутқузғайсән;
22 Чүнки мән езилгән һәм һаҗәтмәндурмән,
Қәлбим хәстә болди.
23 Мән қуяш узартқан көләңгидәк йоқилай дәп қалдим,
Чекәткә қеқиветилгәндәк чәткә қеқиветилдим.
24 Роза тутқинимдин тизлирим кетиду,
Әтлирим сизип кетиду.
25 Шуңлашқа мән улар алдида рәсва болдум;
Улар маңа қарашқанда, бешини силкишмәктә.
26 Маңа ярдәмләшкәйсән, и Пәрвәрдигар Худайим,
Өзгәрмәс муһәббитиң бойичә мени қутқузғайсән;
27 Шуниң билән улар буниң Сениң қолуңдики иш екәнлигини,
Буни қилғучиниң Сән Пәрвәрдигар екәнлигини билсун.
28 Улар ләнәт оқуверсун, Сән бәхит ата қилғайсән;
Улар һуҗум қилишқа турғанда, хиҗаләттә қалсун,
Бирақ қулуң шатлансун!
29 Мени әйиплигүчиләр хиҗаләт билән кийинсун,
Улар өз шәрмәндилигини өзлиригә тон қилип йепинсун.
30 Ағзимда Пәрвәрдигарға зор тәшәккүр-мәдһийә қайтуримән;
Бәрһәқ, көпчилик арисида туруп Уни мәдһийиләймән;
31 Чүнки һаҗәтмәнниң җенини гунаға бекитмәкчи болғанлардин қутқузуш үчүн,
Пәрвәрдигар униң оң йенида туриду.

109

109-күй •••• Кәлгүсидики аләмниң Падишаси — Давутниң әвлади Мәсиһ

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә: —

■ **108:15** Аюп 18:17; Зәб. 33:17

«Мəн сениң дүшмəнлириңни тəхтипəриң қилғичə,
Оң йенимда олтарғин» — деди.□
2 Пəрвəрдигар қудритиңни көрситидиған шаһанə һасаңни Зиондин узитиду;
Дүшмəнлириң арисида һөкүм сүргин!□
3 Күчүңни көрситидиған күндə,
Өз хəлқиң халис қурбанлиқ кəби пида болиду;
Муқəддəс һəйвитиңдə,
Шу яшлиқ дəвриңдикидəк,
Саңа һазирму шəбнəмлəр сəһəрниң балиятқусидин йеңи чиққандəк чүшиду;□
4 Пəрвəрдигар шундақ қəсəм ичти,
Һəм буниңдин янмайду: —
«Сəн əбəдил-əбəткичə Мəлкизəдəкниң типидики бир каһиндурсəн».□ ■
5 Оң тəрипиңдə болған Рəб ғəзивини көрсəткəн күндə падишаларни уруп парə-
парə қиливетиду;
6 У əллəр арисида сотлайду;
Жай-жайларни жəсəтлəр билəн толдуриду;
Кəң зиминниң бешини яриду;■
7 У йолда ериқтин су ичиду;
У шуңа кишиниң бешини йөлигүчи болиду.□

110

110-күй •••• Худаниң улуқлуғини сеғиниш •••• 1-айəттики изаһатни көрүң

1 Һəмдусана!
Көңли дурусларниң мəшрипидə,
Һəм жамаəттə туруп,
Пəрвəрдигарға пүтүн қəлбим билəн тəшəккүр ейтимəн.□
2 Пəрвəрдигарниң ясиғанлири улуқдур;

□ **109:1 «Мəн сениң дүшмəнлириңни тəхтипəриң қилғичə»** — «тəхтипəр» падиша тəхткə олтарғанда пути туридиған жай. □ **109:2 «Пəрвəрдигар қудритиңни көрситидиған шаһанə һасаңни Зиондин узитиду»** — бу сөзниң мəнаси бəлким: Худа йəр йүзидə өз сəлтəнитини қурғанда, тиклигəн падиша Мəсиһниң күч-қудрити һəм һоқуқи Йерусалимдин чиқип һəр йəргə йетип бариду. □ **109:3 «Өз хəлқиң халис қурбанлиқ кəби пида болиду»** — «халис қурбанлиқ», 54-күй, 6-айəттики изаһатни көрүң. **«Муқəддəс һəйвитиңдə, шу яшлиқ дəвриңдикидəк, саңа һазирму шəбнəмлəр сəһəрниң балиятқусидин йеңи чиққандəк чүшиду»** — деханларға мəлум болғинидəк, шəбнəм адəттə пəқəт япйешил отяшлар вə дəрəқлəрниң үстигə чүшиду. Қуруқ-қақшал болуп қалған дəрəқлəргə чүшмəйду. Көчмə мəнаси, Мəсиһ мəңгүгə япйешил дəрəқтəк яш туриверидү. □ **109:4 «Сəн əбəдил-əбəткичə Мəлкизəдəкниң типидики бир каһиндурсəн»** — Мəлкизəдəк дегəн адəм һəзрити Ибраһимға каһин (Худаға вəкил болуп қурбанлиқни қобул қилғучи) болған һəм Ибраһим алған олжидин ондин бирини алған («Яр.» 14-бап). Демəк, у Ибраһимдин улуқ еди, шуңлашқа Ибраһимниң əвлатлиридин болған каһинлардинму улуқ еди. «Яр.» 14-бапта дейилгиничə, бу сирлиқ адəмниң ата-аниси йоқ еди. Инжил «Ибранийларға», 8- һəм 10-бапни көрүң. «Мəлкизəдəк»ниң мəнаси: «Һəққанийлиқниң падишаси» «Аманлиқ падишаси». Ундақта бу йəрдə «Сəн əбəдил-əбəткичə Мəлкизəдəкниң типидики бир каһиндурсəн» дəп бекитилиши алəмдə униң əң алий каһин дəп бекитилгəнлигини көрситиду. ■ **109:4** Ибр. 5:6; 6:20; 7:17 ■ **109:6** Вəһ. 14:14-20; 16:14-16; 20:8-10 □ **109:7 «У йолда ериқтин су ичиду; у шуңа кишиниң бешини йөлигүчи болиду»** — бу сирлиқ гəп бəлким Мəсиһниң кичик пеил екəнлигини, һəмдə өзиниңму кичик пеил мөминлəргə тəсəлли беридиғанлиғини көрситиду. **«У шуңа кишиниң бешини йөлигүчи болиду»** — башқа бир хил тəржимиси: «Шуңа у (өз) бешини көтириду». □ **110:1 «Һəмдусана! Көңли дурусларниң мəшрипидə, һəм жамаəттə туруп...»** — бу күй «елипбə тəртивилик» күй. Бирақ ибраний тилини тəржимə қилиш жəрянида жүмлə тəртиплирини өзгəртиш керəклиги түпəйлидин, «елипбəлик» нусхини көрситəлмидуқ.

Булардин хурсән болғанлар издинип уларни сүрүштүрмәктә.
3 Униң әҗри шәрәп вә һәйвәттур,
Униң һәққанийлиғи мәңгүгә туриду.
4 У Өз мөҗизилирини яд әткүзиду;
Пәрвәрдигар муһәббәтлик һәм рәһимдилликтур.
5 У Өзидин әйминидиғанларни аш билән тәминләйду;
Өз әһдисини һемишә яд етиду.
6 У әмәллиридики қудритини Өз хәлқигә көрситип,
Башқа әлләрниң мирас-зиминини уларға тәқдим қилди.
7 Униң қоли қилғанлири һәқиқәт-садақәт вә адиллиқтур;
Униң барлиқ көрсәтмилири ишәшликтур.
8 Булар әбәдил-әбәткичә инавәтликтур;
Һәқиқәттә һәм дуруслуқта чиқирилғандур.
9 У Өз хәлқигә ниҗатлиқ әвәтти;
Өз әһдисини әмир қилип мәңгүгә бекитти;
Муқәддәс һәм сүрлүктур Униң нами.
10 Пәрвәрдигардин қорқуш даналиқниң башлинишидур;
Униң һөкүмлирини тутқанларниң һәммиси йорутулған адәмләрдур;
Униң мәдһийиси мәңгү туриду.

111

111-күй •••• Худадин әйминидиған киши •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1 Һәмдусана!
Пәрвәрдигардин әйминидиған,
Униң әмирлирини зор хурсәнлик дәп билидиған адәм бәхитликтур!□ ■
2 Униң нәсли зиминда туруп күч-қудрәтлик болиду;
Дурусларниң дәври бәхитлик болиду.
3 Униң өйидә дөләт һәм байлиқлар болиду;
Һәққанийлиғи мәңгүгә туриду.
4 Қараңғулуқта турған дурус адәмгә нур пәйда болиду;
У шәпқәтлик, рәһимдил һәм һәққанийдур.
5 Хәйрхаһ, өтнә берип туридиған адәмниң бәхити болиду;
У өз ишлирини адиллиқ билән жүргүзиду.□
6 Бәрһәқ, у әбәдий тәвритилмәйду;
Һәққаний адәм мәңгүгә әслиниду.
7 У шум хәвәрдин қорқмайду;
Униң көңли тоқ һалда, Пәрвәрдигарға таянған.
8 Дили мәһкәм қилинған, у қорқмайду;
Ахирида у рәқиплириниң мағлубийитини көриду.
9 У өзиниңкини мәртләрчә тарқатқан,
Йоқсулларға бериду;
Униң һәққанийлиғи мәңгүгә туриду;

□ **111:1 «Һәмдусана! Пәрвәрдигардин әйминидиған, Униң әмирлирини зор хурсәнлик дәп билидиған адәм бәхитликтур!...»** — бу күй «елипбә тәртивилик» күй. Бирақ ибраний тилини тәрҗимә қилиш җәрянида җүмлә тәртиплирини өзгәртиш керәклиги түпәйлидин, «елипбә тәртивилик» нусхини көрситәлмидуқ. ■ **111:1** Зәб. 1:1, 2 □ **111:5 «У өз ишлирини адиллиқ билән жүргүзиду»** — башқа икки хил тәрҗимиси бар: — «У өз адиллиғи билән өз ишлирини жүрүштүриду» яки «Дәвада болса һөкүм униң тәрипидә болиду». Мүмкинчилиги барки, язғучи бу үч мәниниң һәммисини көздә тутқан.

Униң мүңгүзи иззәт-шөһрәт билән көтирилиду.
10 Рәзил адәм буни көрүп чидимайду,
Чишлирини ғужурлитиду, у ерип кетиду;
Рәзилләрниң арзу-һәвиси йоқитилиду.

112

112-күй •••• Худа шәпқитини көрситиш үчүн Өзини төвән тутиду
1 Һәмдусана!
Мәдһийиләңлар, и Пәрвәрдигарниң қуллири,
Пәрвәрдигарниң намини мәдһийиләңлар!
2 Һазирдин башлап, әбәдил-әбәткичә,
Пәрвәрдигарниң намиға тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун!■
3 Күн чиқардин күн патарға,
Пәрвәрдигарниң нами мәдһийилинишкә лайиқтур!■
4 Пәрвәрдигар әлләрдин жуқури көтирилди;
Шан-шәриви әршләрдин жуқуридур.
5 Кимму Пәрвәрдигар Худайимизға тәң болалисун —
Өз макани жуқурида болсиму,
6 Асманларға һәм йәргә қараш үчүн,
Өзини төвән қилғучиға?
7 Намрат кишини У топа-чаңдин көтириду;
Қиғлиқтин йоқсулни жуқурилитиду;■
8 Уни есилзадиләр қатариға,
Йәни Өз хәлқиниң есилзадилири арисиға олтарғузиду;
9 У туғмас аялни өйгә орунлаштуруп,
Уни оғулларниң хошал аниси қилиду.
Һәмдусана!

113

113-күй •••• Худаниң Исраил хәлқиниң Мисирдин чиқишида уларға намайән қилған улуқлуғи
1 Исраил Мисирдин,
Якуп жәмәти ят тиллиқ әлләрдин чиққанда, ■
2 Шу чағда Йәһуда *Худаниң* муқәддәс жайи,
Исраил униң сәлтинити болди,
3 Деңиз буни көрүп бәдәр қачти,
Иордан дәряси кәйнигә янди;
4 Тағлар қочқарлардәк,
Дөңләр қозилардәк ойнақлиди.
5 Әй деңиз, сән немә болдуң, қачқили?
Иордан дәряси, йолуңдин янғили?
6 Тағлар қочқарлардәк,
Дөңләр қозилардәк ойнақлиғили?
7 И йәр йүзи, Рәбниң жамалидин,
Якупниң Худасиниң жамалидин тәврән;

■ **112:2** Дан. 2:20 ■ **112:3** Мал. 1:11 ■ **112:7** 1Сам. 2:8; Зәб. 106:41 ■ **113:1** Мис. 13:3

8 У қорам ташни көлчәккә,
Чақмақ тешини мол булақ сулириға айландуриду.□ ■

113-күй — давами •••• Бутларға чоқунғанлар һәм Худаға ибадәт қилғанлар

9 Бизгә әмәс, и Пәрвәрдигар, бизгә әмәс —
Өзгәрмәс муһәббитиң үчүн, һәқиқәт-садақитиң үчүн,
Өз намиңға шан-шәрәп кәлтүргәйсән.
10 Әлләр немишкә «Уларниң Худаси қәйәрдә?» дәп *мазақ* қилишиду?
11 Бирақ Худайимиз болса әршләрдидур;
Немини халиса, У шуни қилғандур.
12 Уларниң бутлири болса пәқәт күмүч-алтундин ибарәт,
Инсанниң қоллири ясиғинидур, халас.
13 Уларниң ағзи бар, бирақ сөзләлмәйду;
Көзлири бар, көрмәйду;■
14 Қулақлири бар, аңлимайду,
Бурни бар, пуралмайду;
15 Қоллири бар, силалмайду;
Путлири бар, маңалмайду;
Канийидин һеч бир сада чиқармайду.
16 Уларни ясиғанлар уларға охшаштур,
Уларға таянғанларму шундақтур.
17 И Исраил, Пәрвәрдигарға тайиниңлар;
У силәргә ярдәм қилғучиңлар һәм қалқиниңлардур.
18 И Һарун җәмәти, Пәрвәрдигарға тайиниңлар;
У силәргә ярдәм қилғучи һәм силәрниң қалқиниңлардур.□
19 Пәрдәрдигардин әйминидиғанлар, Пәрвәрдигарға тайиниңлар;
У силәргә ярдәм қилғучи һәм қалқиниңлардур.
20 Пәрвәрдигар бизни әсләп кәлди;
У бәхит ата қилиду;
У Исраил җәмәтигә бәхит ата қилиду;
У Һарун җәмәтигә бәхит ата қилиду;
21 Пәрвәрдигардин әйминидиғанларға,
Чоңлири һәм кичиклиригиму бәхит ата қилиду.
22 Пәрвәрдигар силәргә қошлап бериду,
Силәргә һәм пәрзәнтлириңларға;
23 Силәргә Пәрвәрдигар тәрипидин бәхит ата қилинған,
Асман-зиминни Яратқучидин бәрикәтләнгән!
24 Асманлар болса Пәрвәрдигарниң асманлиридур;
Бирақ зиминни болса инсан балилириға тапшурғандур.
25 Өлүкләр Яһни мәдһийиләлмәйду,
Сүкүт дияриға чүшүп кәткәнләрму шундақ;
26 Бирақ бизләр һазирдин башлап Яһқа әбәдил-әбәткичә тәшәккүр-мәдһийә қайтуримиз!
Һәмдусана!

□ **113:8 «У қорам ташни көлчәккә, чақмақ тешини мол булақ сулириға айландуриду»** — «чақмақ теши» ташлар ичидә әң қаттиқ таш һесаплиниду. «Қан.» 8:15ни көрүң. ■ **113:8** Мис. 17:6; Чөл. 20:11 ■ **113:13** Қан. 4:28; Йәр. 10:3, 4, 5, 9-16 □ **113:18 «У силәргә ярдәм қилғучи һәм силәрниң қалқиниңлардур»** — ибраний тилида «У уларға ярдәм қилғучи һәм уларниң қалқиниңлардур» дейилиду. 10-11-айәтләрдиму шундақ.

114

114-күй •••• Худаниң илтипатиға гувалиқ бериш

1 Мән Пәрвәрдигарни сөйимән,
Чүнки У мениң авазимни, йелинишлиримни аңлиған.
2 Чүнки У қулиқини маңа салди,
Шуңа мән барлиқ күнлиримдә Униңға илтижа қилип чақиримән.
3 Өлүм асарәтлири мени чирмивалди;
Тәһтисараниң дәрдлири мени тутувалди;
Мән пешкәлликкә йолуқтум, әләм тарттим;■
4 Шуниң билән мән Пәрвәрдигарниң намиға тохтимай нида қилдим: —
«Сәндин өтүнимән, и Пәрвәрдигар,
Женимни қутулдурғайсән!
5 Шәпқәтликтур Пәрвәрдигар, һәққанийдур;
Худайимиз рәһимдилдур.
6 Пәрвәрдигар наданни сақлайду;
Мән харап әһвалға чүшүрүлдум, У мени қутқузди.
7 Һәй женим, қайтидин хатиржәм бол;
Чүнки Пәрвәрдигар сехийлик, меһриванлиқ көрсәтти;■
8 Чүнки Сән женимни өлүмдин, көзлиримни яшлардин,
Аяқлиримни путлишиштин қутқузғансән.
9 Мән Пәрвәрдигар алдида тирикләрниң зиминида маңимән: –

115

115-күй •••• Худаниң илтипатиға гувалиқ бериш — давами •••• Ибраний тилида 114-күй давами

1 Ишәнгиним үчүн мундақ сөз қилғанмән: —
«Мән қаттиқ хар қилинғанмән».□ ■
2 Жиддийләшкинимдин: — «адәмләрниң һәммиси ялғанчи!» — Дегәнмән.■
3 Маңа көрсәткән барлиқ яхшилиқлирини мән немә билән Пәрвәрдигарға қайтуримән?
4 — Нижатлиқ қәдәһини қолумға алимән,
Вә Пәрвәрдигарниң намини чақирип илтижа қилимән;
5 Мән қилған қәсәмлиримни Пәрвәрдигар алдида ада қилимән;
Бәрһәқ, Униң барлиқ хәлқи алдида уларни ада қилимән.
6 Пәрвәрдигарниң нәзиридә,
Өз мөмин бәндилириниң өлүми қиммәтлик иштур!
7 Аһ Пәрвәрдигар, мән бәрһәқ Сениң қулуңдурмән;
Мән Сениң қулуңдурмән, дедигиңниң оғли екәнмән;
Сән мениң асарәтлиримни йәшкәнсән;
8 Мән Саңа тәшәккүр қурбанлиқлирини сунимән,
Пәрвәрдигарниң намини чақирип илтижа қилимән;□
9 Мән қилған қәсәмлиримни Пәрвәрдигар алдида ада қилимән;
Бәрһәқ, Униң барлиқ хәлқи алдида уларни ада қилимән;

■ **114:3** 2Сам. 22:5, 6 ■ **114:7** Зәб. 12:5-6 □ **115:1 «Ишәнгиним үчүн сөз қилғанмән»** — (яки «Ишәндим, шуңа сөз қилдим...») — буниң мәнаси, бәлким, мениң Худаға дәрдимни төкүшүм һәргиз бекарға кәтмәйду, демәкчи («2Кор.» 4:13ниму көрүң). ■ **115:1** 2Кор. 4:13 ■ **115:2** Рим. 3:4 □ **115:8 «Мән Саңа тәшәккүр қурбанлиқлирини сунимән»** — «тәшәккүр қурбанлиғи» Муса пәйғәмбәр арқилиқ бекитилгән йәнә бир хил қурбанлиқ («Лав.» 7-бапни көрүң).

10 Пәрвәрдигарниң өйиниң һойлилирида,
Сениң оттуруңда туруп, и Йерусалим,
Қәсәмлиримни ада қилимән!
Һәмдусана!

116

116-күй •••• Худаниң пүткүл дунияға болған муһәббити

1 Пәрвәрдигарни мәдһийиләңлар, барлиқ әлләр;
Һәммә хәлиқләр, Уни махтаңлар!■
2 Чүнки бизгә бағлиған өзгәрмәс муһәббити ғәлибиликтур;
Һәм Пәрвәрдигарниң һәқиқәт-садақити мәңгүлүктур!
Һәмдусана!

117

117-күй •••• «Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун!»

1 Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар, чүнки У меһривандур;
Униң меһир-муһәббити мәңгүдур!
2 Исраил: «Униң меһир-муһәббити мәңгүдур» — десун!
3 Һарун жәмәти: «Униң меһир-муһәббити мәңгүдур» — десун!
4 Пәрвәрдигардин қорқидиғанлар: «Униң меһир-муһәббити мәңгүдур» — десун!
5 Қистақта келип Яһға нида қилдим;
Яһ жавап берип, мени кәңри-азатиликтә турғузди.
6 Пәрвәрдигар мән тәрәптидур, мән қорқмаймән;
Инсан мени немә қилалисун?■
7 Пәрвәрдигар маңа ярдәм қилғучилар арисида болуп, мениң тәрипимдидур;
Өчмәнлиримниң мағлубийитини көримән.
8 Пәрвәрдигарни башпанаһим қилиш,
Инсанға тайиништин əвзәлдур;■
9 Пәрвәрдигарни башпанаһим қилиш,
Әмирләргә тайиништин әвзәлдур.
10 Барлиқ әлләр мени қоршивалди;
Бирақ Пәрвәрдигарниң нами билән уларни һалак қилимән;□ ■
11 Улар мени қоршивалди; бәрһәқ, қоршивалди;
Бирақ Пәрвәрдигарниң нами билән мән уларни һалак қилимән;
12 Улар һәриләрдәк мени қоршивалди;
Улар йеқилған янтақ отидәк тезла өчүрүлиду;
Чүнки Пәрвәрдигарниң нами билән мән уларни һалак қилимән.
13 Сән *дүшмән* мени зәрб билән иттәрдиң,
Жиқилғили тас қалдим;
Бирақ Пәрвәрдигар маңа ярдәмдә болди.
14 Күчүм вә нахшам болса Яһдур;
У мениң нижатлиғим болди!

■ **116:1** Рим. 15:11 ■ **117:6** Рим. 8:31 ■ **117:8** Зәб. 61:10, 11; 145:3; Йәр. 17:5, 7 □ **117:10** **«Барлиқ әлләр мени қоршивалди; бирақ Пәрвәрдигарниң нами билән уларни һалак қилимән;...»** — бу күйдики 10-29-айәтләр кимни көрсәткәнлигини оқурмәнләр Инжил, «Матта», «Маркус» һәм «Луқа» қисмилиридики ахирқи нәччә баблардин көрәләйду. ■ **117:10** Зәб. 17:44, 48, 49; Йәш. 11:1-10; Рим. 15:12

15 Һәққанийларниң чедирлирида шатлиқ вә нижатлиқниң тәнтәнилири яңритилмақта;
Пәрвәрдигарниң оң қоли зәпәр қучмақта!
16 Пәрвәрдигарниң оң қоли егиз көтирилгән!
Пәрвәрдигарниң оң қоли зәпәр қучмақта!■
17 Мән өлмәймән, бәлки яшаймән,
Яһниң қилғанлирини жакалаймән.
18 Пәрвәрдигар маңа қаттиқ тәрбийә бәргән болсиму,
Бирақ У мени өлүмгә тапшурмиди.
19 Һәққанийәт дәрвазилирини маңа ечип бериңлар;
Мән киримән, Яһни мәдһийиләймән.■
20 Бу Пәрвәрдигарниң дәрвазисидур;
Һәққанийлар буниңдин кириду!
21 Мән саңа тәшәккүр ейтимән;
Чүнки Сән маңа жавап қайтурдуң,
Һәм мениң нижатлиғим болдуң.
22 Тамчилар ташливәткән таш болса,
Буҗәк теши болуп тикләнди.□ ■
23 Бу иш Пәрвәрдигардиндур,
Бу көзимиз алдида карамәт болди.■
24 Бу Пәрвәрдигар яратқан күндур;
Биз униңда шатлинип хурсән болимиз.
25 Қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар, Сәндин өтүнимән;
Сәндин өтүнимән, бизни яшнатқайсән!□ ■
26 Пәрвәрдигарниң намида Кәлгүчигә мубарәк болсун!
Биз Пәрвәрдигарниң өйидә туруп саңа «Мубарәк!» дәп товлидуқ.
27 Пәрвәрдигар Тәңридур;
У үстимизгә нур бәргән;
Һейтлиқ қурбанлиқни танилар билән бағлаңлар,
— Қурбангаһниң мүңгүзлиригә илип бағлаңлар.□
28 Сән мениң Илаһимдурсән,
Мән Саңа тәшәккүр ейтимән;
Мениң Худайим, мән Сени улуқлаймән.
29 Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар;
Чүнки У меһривандур;
Униң меһир-муһәббити мәңгүдур!

118

118-күй •••• Худаниң сөз-калами гөһәрдур! •••• «Елипбә тәртивилик» күй — 1-айәттики изаһатни көрүң

1 |□| (Аләф) Йолда мукәммәл болғанлар,

■ **117:16** Луқа 1:51 ■ **117:19** Йәш. 26:2 □ **117:22 «Тамчилар ташливәткән таш болса, буҗәк теши болуп тикләнди»** — «Мат.» 20:42ни көрүң. ■ **117:22** Йәш. 8:14; 28:16; Мат. 21:42; Мар. 12:10; Луқа 20:17; Рос. 4:11; Рим. 9:33; Әф. 2:20; 1Пет. 2:4, 7 ■ **117:23** Йәш. 29:14 □ **117:25 «Қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар!»** — ибраний тилида «Һошанна!» дегән сөз. «Мат.», 21:9ни көрүң. ■ **117:25** Мат. 21:9, 15; Мар. 11:9, 10; Юһ. 12:13 □ **117:27 «Һейтлиқ қурбанлиқни танилар билән бағлаңлар, — қурбангаһниң мүңгүзлиригә илип бағлаңлар»** — муқәддәс ибадәтханидики қурбангаһниң төрт бүрҗикиниң һәр биригә бир «мүңгүз» (илмәк) бекитилгән. «Муқәддәс чедир»ни көрситидиған схемиларни көрүң.

Пәрвәрдигар Тәврат-қанунида маңидиғанлар бәхитликтур!□ ■
2 Униң агаһ-гувалирини тутқанлар,
Уни чин қәлби билән издигәнләр,
3 Һеч бир һәқсизлиқни қилмиғанлар бәхитликтур!
Улар униң йоллирида маңиду.
4 Көрсәтмилириңгә әстайидил әмәл қилишимиз үчүн,
Өзүң уларни бекиткәнсән.
5 Аһ, йоллиримниң йөнилиши бәлгүлимилириңгә әмәл қилишқа бекитилгәй!
6 Шуниң билән барлиқ әмир-пәрманлириңни әтиварлисам,
Мән йәргә қарап қалмаймән.
7 Сениң һәққаний һөкүмлириңни үгинип,
Дурус көңүлдин Саңа тәшәккүр ейтимән.
8 Мән бәлгүлимилириңни чоқум тутимән;
Мени пүтүнләй ташливәтмигәйсән!
9 |□| (Бәт) Яш бир жигит қандақ қилип өз йолини пак туталайду?
Сениң сөз-каламиңни аңлап әмәл қилиш биләнла.
10 Пүтүн қәлбим билән мән Сени издидим;
Мени әмирлириңдин адаштурмиғайсән;
11 Гуна қилип Саңа қарши чиқмаслиғим үчүн,
Сөзүңни көңлүмгә мәһкәм пүкүвалдим.
12 Мубарәкдурсән Пәрвәрдигар,
Маңа Өз бәлгүлимилириңни үгәткәйсән.
13 Ләвлирим билән мән баян қилимән,
Ағзиңдики барлиқ һөкүмлириңни.
14 Түрлүк байлиқлардин шатланғандәк,
Агаһ-гувалиқлириңға әгәшкән йолда шатландим.
15 Мән көрсәтмилириң үстидә сеғинип ойлинимән;
Излириңға қарап ойлинимән.
16 Бәлгүлимилириңни хурсәнлик дәп билимән;
Сөз-каламиңни унтумаймән.
17 |□| (Гимәл) Қулуңға меһриванлиқни көрсәткәйсән, шуниң билән мән яшаймән,
Каламиңға бойсунимән.■
18 Тәврат-қанунуңдин карамәт сирларни көрүшүм үчүн,
Көзлиримни ачқайсән!
19 Мән бу дунияда мусапирмән;
Әмирлириңни мәндин йошурмиғайсән.■
20 Һөкүмлириңгә һәр қачан интизар болуп,
Жүригим езилип кетәй дәп қалди.
21 Сән ләнәткә буйрулған тәкәббурларға тәнбиһ берисән,
Улар әмирлириңдин адишип кетиду.

□ **118:1 « א (Аләф) Йолда мукәммәл болғанлар, Пәрвәрдигар Тәврат-қанунида маңидиғанлар бәхитликтур!»** — бу 119-күй «елипбә тәртивилик» күй. Һәр сәккиз айәт бир гурупла болиду. Һәр бир гуруппидики сәккиз айәт охшаш һәрп билән башлиниду, һәр бир гурупла (җәмий 22 гурупла) ибраний тилиниң елипбәлик тәртиви бойичә йеңи бир һәрип билән башлиниду. **«Пәрвәрдигар Тәврат-қанунида маңидиғанлар бәхитликтур!»** — «Тәврат» (торah) дегән сөз ибраний тили болуп, әслидә «йолйоруқ», «тәрбийә» дегән мәнидә, бу йәрдә: «қанун», «тәлим», «Худа бәргән барлиқ китаплар» дегән умумий мәнидә ишлитилиду. Адәттә Муса пәйғәмбәр арқилиқ кәлтүрүлгән Тәвраттики «Яритилиш» «Мисирдин чиқиш» «Лавийлиқлар» «Чөл-баявандики сәпәр» һәм «Қанун шәрһи» дегән алдинқи бәш қисимни көрситиду. ■ **118:1** Зәб. 1:1 ■ **118:17** Зәб. 102:2; 114:7 ■ **118:19** Яр. 47:9; 1Тар. 29:15; Зәб. 38:13; Ибр. 11:13

22 Мәндин аһанәт һәм мәсқирини жирақҗа кәткүзгәйсән;
Чүнки агаһ-гуваликлириңни тутимән.
23 Әмирләр олтирип яман гепимни қилишмақта;
Сениң қулуң болса бәлгүлимилириң үстидә сеғинип ойлайду.
24 Сениң агаһ-гуваликлириң мениң хурсәнлигим,
Мениң мәслиһәтчилиримдур.■
25 |□| (Даләт) Мениң женим тупраққа йепишқан;
Сөз-каламиң бойичә мени йеңиландурғайсән.
26 Өз йоллиримни алдиңда очуқ баян қилдим,
Сән маңа җавап бәрдиң;
Маңа бәлгүлимилириңни үгәткәйсән.■
27 Мени көрсәтмилириңниң йолини чүшинидиған қилғайсән,
Андин мән карамәтлириң үстидә сеғинип ойлинимән.
28 Женим қайғу билән ерип кетиду;
Сөз-каламиң бойичә мени күчләндүргәйсән.
29 Мәндин алдамчи йолни нери қилғайсән;
Шәпқәт қилип маңа Тәврат-қанунуңни беғишлиғайсән;
30 Мән һәқиқәт-садақәт йолини талливалдим;
Һөкүмлириңни алдимда қойдум.
31 Агаһ-гувалириңни чиң тутимән;
Пәрвәрдигар, мени уятқа қалдурмиғайсән.
32 Сән мениң қәлбимни кәң-азатә қилишиң билән,
Әмирлириң йолиға әгишип жүгүримән.
33 |□| (Хе) И Пәрвәрдигар, бәлгүлимилириңниң йолини маңа аян қилғайсән;
Мән уни ахирғичә тутимән.
34 Мени йорутқайсән, мән Тәврат-қанунуңни тутимән,
Шундақла пүтүн қәлбим билән униңға әмәл қилимән.
35 Мени әмирлириңниң йолида маңидиған қилғайсән;
Чүнки уларни хурсәнлик дәп билимән.
36 Мениң қәлбимни шәхсий мәнпәәткә әмәс,
Бәлки агаһ-гуваликлириңға майил қилғайсән.
37 Көзлиримни сахтини көрүштин яндурғайсән;
Мени йолуңда җанландурғайсән;
38 Сән қулуңға болған вәдәңни әмәлгә ашурғайсән;
Шуниң билән хәқләр Сәндин әйминиду.□
39 Мән қорққан шәрмәндиликни нери кәткүзгәйсән;
Чүнки Сениң һөкүмлириң әладур.
40 Мана, мән көрсәтмилириңгә тәшна болуп кәлдим;
Өз һәққанийитиңдә мени җанландурғайсән;
41 |□|: (Вав) Вә меһир-муһәббәтлириң йенимға кәлсун, и Пәрвәрдигар;
Вәдәң бойичә нижатлиғиң йенимға кәлсун;□
42 Шунда мәндә мени мәсқирә қилғучиға бәргидәк җавап болиду;
Чүнки сөзүңгә тайинимән.
43 Вә ағзимдин һәқиқәтниң сөзини елип ташлимиғайсән;

■ **118:24** Зәб. 42:3; 111:1; 118:35, 47, 77, 174; ■ **118:26** Зәб. 24:4; 26:11; 85:11 □ **118:38 «Сән қулуңға болған вәдәңни әмәлгә ашурғайсән; Шуниң билән хәқләр Сәндин әйминиду»** — башқа бир нәччә тәрҗимилири бар, җүмлидин: «Сениң әйминишиңгә берилгән қулуң үчүн вәдәңни әмәлгә ашурғайсән». □ **118:41 « ו: (Вав) Вә меһир-муһәббәтлириң йенимға кәлсун, и Пәрвәрдигар....»** — мошу сәккиз айәт (41-48-айәт) һәммиси ибраний тилида: «вав» билән башлиниду; уйғур тилидики «вә» мошу «вав»дин (әрәб тилиниң вастиси билән) кәлгән.

Чүнки һөкүмлириңгә үмүт бағлидим;
44 Шунда мән Сениң Тәврат-қанунуңни һәр қачан тутимән,
Бәрһәқ, әбәдил-әбәткичә тутимән;
45 Шунда мән азатиликтә маңимән;
Чүнки көрсәтмилириңни издидим.
46 Шунда мән падишалар алдида агаһ-гуваликлириң тоғрилиқ сөзләймән,
Бу ишларда мән йәргә қарап қалмаймән.
47 Вә әмирлириңни хурсәнлик дәп билимән,
Чүнки уларни сөйүп кәлдим;
48 Мән сөйүп кәлгән әмирлириңгә қоллиримни созуп интилимән,
Вә бәлгүлимилириң үстидә сеғинип ойлинимән.□
49 |□| (Заин) Сән қулуңға бәргән сөзүңни,
Йәни маңа үмүт беғишлиған каламиңни әслигәйсән.
50 У болса дәрдимгә болған тәсәллидур;
Чүнки сөз-вәдәң мени жанландурди.
51 Тәкәббурлар әшәддий һақарәтлигини билән,
Лекин Тәврат-қанунуңдин һеч чәтнимидим.
52 Қедимдә бекитилгән һөкүмлириңни ядимға кәлтүрдүм, и Пәрвәрдигар,
Шундақ қилип өзүмгә тәсәлли бәрдим.
53 Тәврат-қанунуңни ташливәткән рәзилләр вәҗидин,
Отлуқ ғәзәп мәндә қайнап ташти.
54 Мусапир болуп турған җайимда,
Көрсәтмилириң мениң нахшилирим болди.
55 Кечидә, и Пәрвәрдигар, намиңни әсләп жүрдум,
Тәврат-қанунуңни тутуп кәлдим.■
56 Мән буниңға несип болдум,
Чүнки мән көрсәтмилириңкә итаәт қилип кәлдим.
57 |□| (Хәт) Өзүң мениң несивәмдурсән, и Пәрвәрдигар;
«Сениң сөз-каламиңни тутай» — дедим.□
58 Мән пүтүн қәлбим билән дидариңға интилип йелиндим;
Вәдәң бойичә маңа шапаәт көрсәткәйсән.□
59 Мән йоллириң үстидә ойландим,
Аяқлиримни агаһ-гуваликлириңға қаритип буридим.
60 Мән алдиридим, һеч кечикмидим,
Сениң әмирлириңгә әмәл қилишқа.
61 Рәзилләрниң асарәтлири мени чирмивалғини билән,
Мән Тәврат-қанунуңни һеч унтумидим.
62 Һәққаний һөкүмлириң үчүн,
Түн кечидә тәшәккүр ейтқили қопимән.
63 Мән Сәндин қорқидиғанларниң,
Көрсәтмилириңгә әгәшкәнләрниң һәммисиниң үлпитидурмән.
64 Жаһан, и Пәрвәрдигар, Сениң өзгәрмәс муһәббитиң билән толди;
Маңа бәлгүлимилириңни үгәткәйсән.
65 |□| (Тәт) Сөз-каламиң бойичә, и Пәрвәрдигар,

□ **118:48 «мән сөйүп кәлгән әмирлириңгә қоллиримни созуп интилимән»** — яки «мән сөйүп кәлгән әмирлириңгә қоллиримни созуп көтиримән». ■ **118:55** Зәб. 15:7; 41:9 □ **118:57 «Өзүң мениң несивәмдурсән, и Пәрвәрдигар; «Сениң сөз-каламиңни тутай» — дедим»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Мениң несивәм, и Пәрвәрдигар, Сениң сөз-каламиңни тутуштин ибарәттур, — дедим». □ **118:58 «Мән пүтүн қәлбим билән дидариңға интилип йелиндим»** — яки «Мән пүтүн қәлбим билән илтипатиңға интилип йелиндим».

Өз қулуңға меһриванлиқни көрситип кәлгәнсән.
66 Маңа убдан пәриқ етишни вә билимни үгәткәйсән;
Чүнки мән әмирлириңгә ишәндим.
67 Мән азапқа учраштин бурун йолдин азған,
Бирақ һазир сөзүңни тутимән.
68 Сән меһривандурсән, меһриванлиқ қилисән,
Маңа бәлгүлимилириңни үгәткәйсән.
69 Тәкәббурлар маңа қара чаплашти;
Бирақ көрсәтмилириңгә пүтүн қәлбим билән итаәт қилимән.
70 Уларниң қәлби туймас болуп кәтти;
Бирақ мән болсам Тәврат-қанунуңни хурсәнлик дәп билимән.□
71 Азапқа учриғиним яхши болди,
Шуниң билән бәлгүлимилириңни үгәндим.
72 Мән үчүн ағзиңдики қанун-тәлим,
Миңлиған алтун-күмүч тәңгидин әвзәлдур.■
73 |□| (Йод) Сениң қоллириң мени ясиған, мени мустәһкәмлиди;
Мени йорутқайсән, әмирлириңни үгинимән.■
74 Сәндин әйминидиғанлар мени көрүп шатлиниду;
Чүнки мән сөз-каламиңға үмүт бағлап кәлдим.
75 И Пәрвәрдигар, Сениң һөкүмлириңниң һәққаний екәнлигини,
Вападарлиғиңдин мени азапқа салғиниңни билимән.□
76 Аһ, қулуңға бәргән вәдәң бойичә,
Өзгәрмәс муһәббитиң тәсәллийим болсун.
77 Мениң яшишим үчүн,
Рәһимдиллиқлириң йенимға кәлсун;
Чүнки Тәврат-қанунуң мениң хурсәнлигимдур.
78 Тәкәббурлар хиҗаләттә қалсун;
Чүнки улар маңа ялғанчилиқ билән тәтүрлүк қилған;
Мән болсам, көрсәтмилириң үстидә сеғинип ойлинимән.
79 Сәндин әйминидиғанлар мән тәрәпкә бурулуп кәлсун;
Агаһ-гувалиқлириңни билгәнләрму шундақ болсун.
80 Көңлүм бәлгүлимилириңдә мукәммәл болсун;
Шуниң билән йәргә қарап қалмаймән.
81 |□| (Каф) Җеним ниҗатлиғиңға тәлмүрүп һалидин кетәй дәватиду;
Мән сөз-каламиңға үмүт бағлидим.
82 Көзүм сөз-вәдәңгә тәлмүрүп түгишәй деди,
«Сән қачанму маңа тәсәлли берәрсән» — дәп.
83 Чүнки мән ислинип қуруп кәткән тулумдәк болдум,
Бирақ бәлгүлимилириңни унтумаймән.
84 Қулуңниң күнлири қанчә болиду?
Маңа зиянкәшлик қилғанларни қачан җазалайсән?
85 Тәкәббурлар маңа ориларни колиған;
Бу ишлар Тәвратиңға мухалиптур;
86 Сениң барлиқ әмирлириң ишәшликтур;
Улар йолсизлиқ билән мени қистимақта;
Маңа ярдәм қилғайсән!

□ **118:70 «Уларниң қәлби туймас болуп кәтти»** — дегән сөз ибраний тилида «Уларниң қәлби майлиқ болуп кәтти» дәп елинған. ■ **118:72** Зәб. 18:11 ■ **118:73** Аюп 10:9; Зәб. 138:13-16
□ **118:75 «Сениң һөкүмлириңниң һәққаний екәнлигини ... билимән»** — ибраний тилида «Сениң һөкүмлириңниң һәққанийлиқтур ... дәп билимән».

87 Улар мени йәр йүзидин йоқатқили қил қалди;
Бирақ мән болсам, көрсәтмилириңдин ваз кәчмидим.
88 Өзгәрмәс муһәббитиң бойичә мени җанландурғайсән,
Вә ағзиңдики агаһ-гуваликлириңни тутимән.
89 |◻| (Ламәд) Мәңгүгә, и Пәрвәрдигар,
Сөз-каламиң әршләрдә бекитилгәндур.
90 Сениң садақитиң дәвирдин-дәвиргичидур;
Сән йәр-зиминни муқим бекиткәнсән, у мәвҗут болуп туриду.■
91 Сениң һөкүм-қанунийәтлириң билән булар бүгүнки күндиму туриду;
Чүнки барлиқ мәвҗудатлар Сениң хизмитиңдидур.□
92 Сениң Тәврат-қанунуң хурсәнлигим болмиған болса,
Азавимда йоқап кетәр едим.
93 Мән Сениң көрсәтмилириңни һәргиз унтумаймән;
Чүнки мошулар арқилиқ маңа һаятлиқ бәрдиң;
94 Мән Сениңкидурмән, мени қутқузғайсән;
Чүнки мән көрсәтмилириңни издәп кәлдим.
95 Рәзилләр мени һалак қилишни күтмәктә;
Бирақ мән агаһ-гувалириңни көңлүмдә тутуп ойлаймән.
96 Мән һәммә мукәммәлликниң чеки бар дәп билип йәттим;
Бирақ Сениң әмир-каламиң чәксиз кәңдур!
97 |◻| (Мәм) Аһ, мениң Тәврат-қанунуңға болған муһәббитим нәқәдәр чоңқурдур!
Күн бойи у мениң сеғинип ойлайдиғинимдур.
98 Әмирлириң һәрдайим мән билән биллә турғачқа,
Мени дүшмәнлиримдин дана қилиду;
99 Барлиқ устазлиримдин көп йорутулғанмән,
Чүнки агаһ-гувалириң сеғинишимдур.
100 Мән қерилардин көпрәк чүшинимән,
Чүнки көрсәтмилириңгә итаәт қилип кәлдим.
101 Сөз-каламиңға әмәл қилишим үчүн,
Аяқлиримни һәммә яман йолдин тарттим.□
102 Һөкүмлириңдин һеч чиқмидим;
Чүнки маңа үгәткән Сән өзүңдурсән.
103 Сөзлириң тилимға шунчә шерин тетийду!
Ағзимда һәсәлдин татлиқтур!■
104 Көрсәтмилириңдин мән йорутулдум;
Шуңа барлиқ сахта йолни өч көримән.
105 |◻| (Нун) Сөз-каламиң айиғим алдидики чирақ,
Йолумға нурдур.
106 Қәсәм ичтим, әмәл қилимәнки,
Мән һәққаний һөкүмлириңни тутимән.■
107 Зор азап-оқубәтләрни чәктим, и Пәрвәрдигар;
Сөз-каламиң бойичә мени җанландурғайсән.
108 Қобул қилғайсән, и Пәрвәрдигар, ағзимдики халис қурбанлиқларни,

---

■ **118:90** Топ. 1:4 □ **118:91 «Сениң һөкүм-қанунийәтлириң билән булар бүгүнки күндиму туриду»** — «булар» болса 89-айәттә тилға елинған Худаниң сөз-калами вә 90-айәттә тилға елинған йәр-зимин болса керәк. □ **118:101 «Аяқлиримни һәммә яман йолдин тарттим»** — «тарттим» — ибраний тилида «бағлидим» яки «чүшәклидим». ■ **118:103** Зәб. 18:11; Пәнд. 8:11 ■ **118:106** Нәһ. 10:30

Маңа һөкүмлириңни үгәткәйсән.□
109 Җенимни алиқинимда дайим елип жүримән,
Бирақ Тәврат-қанунуңни пәқәт унтумаймән.
110 Рәзилләр мән үчүн қилтақ қурди;
Бирақ көрсәтмилириңдин адашмидим.
111 Агаһ-гуваликлириңни мирас қилип мәңгүгә қобул қилдим;
Чүнки улар көңлүмниң шатлиғидур.
112 Мән көңлүмни бәлгүлимилириңгә мәңгүгә *әмәл қилишқа*,
Йәни ахирғичә әмәл қилишқа майил қилдим.
113 |□| (Самәқ) Ала көңүлләрни өч көрүп кәлдим;
Сөйгиним болса, Тәврат-қанунуңдур.□
114 Сән мениң далда җайим, мениң қалқанимдурсән;
Сөз-каламиңға үмүт бағлидим.
115 Мән Худайимниң әмирлиригә әмәл қилишим үчүн,
Мәндин нери болуңлар, и рәзиллик қилғучилар!
116 Яшишим үчүн,
Вәдәң бойичә мени йөлигәйсән;
Үмүтүмниң алдида мени йәргә қаратмиғайсән.
117 Мени қоллап қувәтлигәйсән, шунда мән аман-есән жүримән;
Вә бәлгүлимилириңни һәрдайим қәдирләймән.
118 Бәлгүлимилириңдин азғанларниң һәммисини нәзириңдин сақит қилдиң;
Чүнки уларниң алдамчилиғи куруқтур.
119 Сән йәр йүзидики барлиқ рәзилләрни дашқалдәк шаллап тазилайсән;
Шуңа мән агаһ-гуваликлириңни сөйимән.
120 Әтлирим Сениңдин болған әймиништин титрәйду;
Һөкүмлириңдин қорқуп жүримән.
121 |□| (Айин) Мән дурус һөкүмләрни вә адаләтни жүргүздум;
Мени әзгүчиләргә ташлап қоймиғайсән;
122 Өз қулуң үчүн яхшилиққа капаләт болғайсән;
Тәкәббурларға мени әзгүзмигәйсән.
123 Көзүм нижатлиғиңға тәшна болуп,
Һәм һәққанийитиң тоғрилиқ вәдәңгә тәлмүрүп түгишәй дәп қалди;
124 Өзгәрмәс муһәббитиң билән қулуңға муамилә қилғайсән;
Бәлгүлимилириңни маңа үгәткәйсән.
125 Мән Сениң қулуңдурмән;
Агаһ-гуваликлириңни билип йетишим үчүн мени йорутқайсән.
126 Пәрвәрдигар һәрикәткә келиш вақти кәлди!
Чүнки улар Тәврат-қанунуңни бекар қиливетиду.
127 Шу сәвәптин әмирлириңни алтундин артуқ сөйимән,
Сап алтундин артуқ сөйимән;
128 Шуңа һәммә ишларни башқуридиған барлиқ көрсәтмилириңни тоғра дәп билимән;
Барлиқ сахта йолни өч көримән.
129 |□| (Пе) Агаһ-гуваликлириң карамәттур;
Шуңа җеним уларға әгишиду.
130 Сөзлириңниң йешими нур елип келиду;
Наданларниму йорутиду.■

□ **118:108 «Ағзимдики халис қурбанлиқлар»** — «халис қурбанлиқ» Муса пәйғәмбәр алаһидә бәлгүлигән бир хил қурбанлиқ еди. Бирақ бу йәрдә бу ибарә пәқәт көчмә мәнидә ишлитилгән. □ **118:113 «Ала көңүлләр»** — яки «әстайидил әмәсләр». ■ **118:130** Зәб. 18:8

131 Ағзимни ечип һасирап кәттим,
Чүнки әмирлириңгә тәшна болуп кәлдим.
132 Намиңни сөйгәнләргә болған адитиң бойичә,
Җамалиңни мән тәрәпкә қаритип шәпқәт көрсәткәйсән.
133 Қәдәмлиримни сөзүң билән тоғрилиғайсән;
Үстүмгә һеч қәбиһликни һөкүм сүргүзмигәйсән.
134 Мени инсанниң зулумидин қутулдурғайсән,
Шуниң билән Сениң көрсәтмилириңгә итаәт қилимән.
135 Җамалиңниң нурини қулуңниң үстигә чачтурғайсән;
Маңа бәлгүлимилириңни үгәткәйсән.■
136 Көзлиримдин яш ериқлири ақиду,
Чүнки инсанлар Тәврат-қанунуңға бойсунмайду.
137 |□| (Тсадә) Һәққанийдурсән, и Пәрвәрдигар;
Һөкүмлириң тоғридур.
138 Сән агаһ-гувалиқлириңни һәққанийлиқта буйруған;
Улар толиму ишәшлиқтур!
139 Отлуқ муһәббитим өзүмни йоқитиду,
Чүнки мени хар қилғучилар сөзлириңгә писәнт қилмайду.
140 Сөзүң толуқ синап испатланғандур;
Шуңа қулуң уни сөйиду.■
141 Мән териқтәктурмән, кәмситилгәнмән,
Бирақ көрсәтмилириңни унтумаймән.
142 Сениң һәққанийитиң әбәдий бир һәққанийәттур,
Тәврат-қанунуң һәқиқәттур.
143 Пешкәллик вә азап маңа чирмишивалди;
Бирақ әмирлириң мениң хурсәнликлиримдур.
144 Сениң агаһ-гувалиқлириңниң һәққанийлиғи әбәдийдур;
Яшиғин дәп, мени йорутқайсән.
145 |□| (Коф) Мән пүтүн қәлбим билән Саңа нида қилдим, и Пәрвәрдигар;
Маңа җавап бәргәйсән;
Мән бәлгүлимилириңни тутимән.
146 Мән Саңа нида қилимән;
Мени қутқузғайсән; агаһ-гувалиқлириңға әгишимән.
147 Мән таң атмай орнумдин туруп пәряд көтиримән;
Сөз-каламиңға үмүт бағлидим.■
148 Вәдилириң үстидә сеғинип ойлиниш үчүн,
Түндики җесәкләр алмашмай туруп көзүм ечилиду.■
149 Өзгәрмәс муһәббитиң бойичә авазимни аңлиғайсән;
И Пәрвәрдигар, һөкүмлириң бойичә мени җанландурғайсән.
150 Қәбиһ нийәткә әгәшкәнләр маңа йеқинлашти,
Улар Тәврат-қанунуңдин жирақтур.
151 И Пәрвәрдигар, Сән маңа йеқин турисән;
Барлиқ әмирлириң һәқиқәттур.
152 Узундин бери агаһ-гувалиқлириңдин үгәндимки,
Уларни мәңгүгә инавәтлик қилғансән.
153 |□| (Рәш) Мениң хар болғинимни көргәйсән, мени қутулдурғайсән;
Чүнки Тәврат-қанунуңни унтумидим.
154 Мениң дәвайимни сориғайсән, һәмҗәмәт болуп мени қутқузғайсән;

■ **118:135** Зәб. 4:7 ■ **118:140** 2Сам. 22:31; Зәб. 11:7; 17:31; Пәнд. 30:5 ■ **118:147** Зәб. 5:4; 87:14; 129:6 ■ **118:148** Зәб. 57:8; 63:1, 6

Вəдəң бойичə мени җанландурғайсəн.
155 Ниҗатлиқ рəзиллəрдин жирақтур;
Чүнки улар бəлгүлимилириңни издимəйду.
156 Рəһимдиллиқлириң көптур, и Пəрвəрдигар;
Һөкүмлириң бойичə мени җанландурғайсəн.
157 Маңа зиянкəшлик қилғучилар һəм мени хар қилғучилар көптур;
Бирақ агаһ-гувалиқлириңдин һеч чəтнимидим.
158 Мəн асийлиқ қилғучиларға қарап йиргəндим,
Чүнки улар сөзүңни тутмайду.□
159 Сениң көрсəтмилириңни шунчə сөйгəнлигимни көргəйсəн;
Өзгəрмəс муһəббитиң бойичə мени җанландурғайсəн, и Пəрвəрдигар.
160 Сөз-каламиңни муҗəссəмлигəндə андин һəқиқəт болур;
Сениң һəр бир адил һөкүмүң əбəдийдур.□
161 |□| (Шийн) Әмирлəр бекардин-бекар маңа зиянкəшлик қилиду;
Бирақ жүригим каламиң алдидила титрəйду.
162 Бириси зор олҗа тапқандəк,
Вəдəңдин хошаллинимəн.
163 Сахтилиқтин нəпрəтлинип жиркинимəн;
Сөйгиним Тəврат-қанунуңдур.
164 Һəққаний һөкүмлириң түпəйлидин,
Күндə йəттə қетим Сени мəдһийилəймəн.
165 Тəвратиңни сөйгəнлəрниң зор хатирҗəмлиги бар;
Һеч нəрсə уларни путлалмас.
166 Мəн ниҗатлиғиңға үмүт бағлап күттүм, и Пəрвəрдигар,
Әмирлириңгə əмəл қилип.
167 Җеним агаһ-гувалиқлириңға əгишиду,
Уларни интайин сөйимəн.
168 Барлиқ йоллирим алдиңда болғач,
Көрсəтмилириң һəм агаһ-гувалиқлириңға əгишимəн.
169 |□| (Тав) Мениң пəрядим алдиңға йеқин кəлсун, и Пəрвəрдигар;
Каламиң бойичə мени йорутқайсəн.
170 Йелинишим алдиңға кəлсун;
Вəдəң бойичə мени қутулдурғайсəн.
171 Маңа бəлгүлимилириңни үгитишиң үчүн,
Ләвлиримдин мəдһийилəр урғуп чиқиду.
172 Тилим сөзүңни күйлəп нахша ейтиду,
Чүнки əмирлириңниң һəммиси һəққанийдур.
173 Қолуң маңа ярдəмгə тəйяр болсун;
Чүнки мəн көрсəтмилириңни талливалдим.
174 Мəн ниҗатлиғиңға тəлмүрүп тəшна болуп кəлдим, и Пəрвəрдигар;
Сениң Тəвратиң мениң хурсəнлигимдур.
175 Җеним яшисун, у Сени мəдһийилəйду,
Сениң һөкүмлириң маңа ярдəм қилсун.
176 Мəн йолдин адашқан қойдəк тəмтирəп қалдим;
Қулуңни издигəйсəн;

□ **118:158 «Мəн асийлиқ қилғучиларға қарап йиргəндим»** — яки «Мəн асийлиқ қилғучиларға қарап азапландим». □ **118:160 «Сөз-каламиңни муҗəссəмлигəндə андин һəқиқəт болур»** — бу наһайити муһим бир җүмлə. Толуқ, əтраплиқ һəқиқəтни пəқəт Муқəддəс Китаптики бир айəттинла билгили болмайду, бəлки көп айəтлəрниң жиғиндиси арқилиқла («муҗəссəмлигəндə») андин «толуқ һəқиқəт» яки «һəр тəрəплик һəқиқəт» чиқиду.

Чүнки әмирлириңни унтуп қалғиним йоқ.■

119

119-күй •••• Урушқақ хәлиқ арисида
1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

Бешимға күн чүшкәндә мән Пәрвәрдигарға нида қилдим;
У маңа жавап бәрди.□
2 И Пәрвәрдигар, җенимни ялған сөзләйдиған ләвләрдин,
Алдамчи тилдин қутулдурғайсән.■
3 Саңа немә берилиду,
Саңа немә қошулуши керәк,
Әй алдамчи тил?
4 — Палван атқан өткүр оқлар,
Арча чоғлири саңа тәгсун!■
5 Мәшәк диярида мусапир болуп яшиғинимға,
Кедар чедирлири арисида турғинимға һалимға вай!□
6 Мән течлиққа өчләр арисида узундин буян туруватимән;
7 Мән течлиқпәрвәрмән;
Бирақ гәп қилсам, улар урушимизла, дәйду.

120

120-күй •••• Рәб һимайә қилғучимдур
1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

Көзлиримни тағлар тәрәпкә көтирип қараймән;
Мениң ярдимим қәйәрдин келур?
2 Мениң ярдимим Пәрвәрдигардиндур;
Асман-зиминни Яратқучидиндур.
3 У путуңни һеч тейилдурмайду;
Сени сақлиғучи һеч үгдимәйду!
4 Мана, қара, Исраилни сақлиғучи һәм үгдимәйду, һәм ухлимайду!
5 Пәрвәрдигар сениң сақлиғучиңдур;
Пәрвәрдигар оң йениңдики сайивәндур.
6 Қуяш күндүздә, ай кечидә саңа зәрәр йәткүзмәйду;
7 Пәрвәрдигар барлиқ яманлиқтин сени сақлайду;

■ **118:176** Йәш. 53:6; Лука 15:4-7 □ **119:1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»** — бундақ мавзулуқ күйдин җәмий 15и бар. Буниң мәнаси тоғрилиқ алимларниң үч хил пикри бар: (1) Йерусалимдики иккинчи ибадәтхана ичидә һойлиға чиқидиған 15 пәләмпәй бар еди; һейт вақитлирида һәр бир пәләмпәйдә тохтап бир күй ейтилған. (2) Йерусалимға таваб қилиш һейтиға бармақчи (ибраний тилида бу «чиқмақчи» дегән сөз билән ипадилиниду) болған йолучилар бу нахшиларни ейтқан; (3) бу 15 күй Исраиллар Бабил империйәсидики сүргүнлүктин қутулуп чиқип, Йерусалимға қайтип кәлгәнлиги (ибраний тилида «чиққанлиғи»)ни тәбрикләйдиған нахшилар еди. Бизниңчә үч пикирниң һәммиси тоғра болуши мүмкин. ■ **119:2** 1Сам. 24:10; 26:19 ■ **119:4** Зәб. 10:2; 58:8 □ **119:5 «Мәшәк диярида .... Кедар чедирлири арисида...»** — «Мәшәк» — Исраил зиминидин әң чәт җай дәп һесапланған (бәлким һазирқи мусква яки Түркийә); Кедардикиләр болса Исраилниң Әрәб хошнилири һәм рәқиплири еди. Бу йәрдә улар бәлким Худани етирап қилмайдиған һәр хил әлләрни билдүриду.

У жениңни сақлайду;
8 Пәрвәрдигар чиқишиңни, киришиңни,
Буниңдин кейин әбәдил-әбәткичә сақлайду.

121

121-күй •••• Йерусалимниң бәхитидин хошал болуш
1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

Улар маңа: «Пәрвәрдигарниң өйигә чиқайли» — дегинидә,
Шатландим.
2 Путлиримиз дәрвазилириң ичидә турушқа несип болди, и Йерусалим!
3 И Йерусалим, сән жипсилаштурулуп рәтлик селинған бир шәһәрдурсән;
4 Қәбилиләр у йәргә чиқиду,
Яһниң қәбилилири чиқиду;
Исраилға берилгән көрсәтмә бойичә,
Пәрвәрдигарниң намиға тәшәккүр ейтиш үчүн чиқиду.□
5 Чүнки у йәрдә һөкүм чиқиришқа тәхтләр селинди,
Давутниң җәмәтидикиләргә тәхтләр селинди.
6 Йерусалимниң аман-хатирҗәмлигини издәп дуа қилиңлар;
Сени сөйгәнләр ронақ тапиду.□
7 Истиһкамлириң ичидә аман-хатирҗәмлик болсун,
Ордилириң ичидә ават-арамлиқ болсун!
8 Қериндашлирим һәм яр-бурадәрлирим үчүн,
Мән: «Аман-хатирҗәмлик ичиңдә болсун» — дәймән.
9 Пәрвәрдигар Худайимизниң өйи үчүн,
Сениң ронақ тепишиңға интилимән!

122

122-күй •••• Зор харлиқ астида
1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

И әршләрдә Турғучисән,
Саңа бешимни көтирип қараймән;□ ■
2 Мана, қуллириңниң көзи өз ғоҗайининиң қоллириға қандақ қариған болса,
Дедәкләрниң көзи өз саһибәсиниң қоллириға қандақ қариған болса,
Бизниң көзимиз Пәрвәрдигар Худайимизға шундақ қарайду.
Та бизгә шәпқәт көрсәткичә қарайду.
3 Бизгә шәпқәт көргүзгәйсән, и Пәрвәрдигар,
Бизгә шәпқәт көргүзгәйсән;
Чүнки биз йәткичә хорлуқ тартқанмиз.

□ **121:4 «Қәбилиләр.. . Исраилға берилгән көрсәтмә бойичә... чиқиду»** — бу йолйоруқ-көрсәтмә Муса пәйғәмбәр арқилиқ берилгән еди. Һейт күнлиридә (йилда үч қетим) Исраил қәбилилириниң әркәклири (қиз-аяллар ихтиярән) Йерусалимға чиқип ибадәт қилиши керәк еди. □ **121:6 «Йерусалимниң аман-хатирҗәмлигини издәп дуа қилиңлар»** — ибраний тилида: «Йерушалом»ниң «шалом»и үчүн дуа қилиңлар». «Шалом» «теч-аманлиқ», «Йерушалом» болса «Теч-аманлиқ шәһәр» дегән мәнидә (ибраний тилида «шалом», әрәб тилида «салам»). □ **122:1 «Саңа бешимни көтирип қараймән»** — ибраний тилида: «Саңа көзлиримни көтирип қараймән». ■ **122:1** Зәб. 113:11

4 Җенимиз ғоҗамларниң мазақлирини,
һакавурларниң хорлуқлирини йәткичә тартқандур.

123

123-күй •••• Қутулуш үчүн рәхмәтләр

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

Әгәр биз тәрәптә турғини Пәрвәрдигар болмиған болса,
— Аһ, Исраил шундақ десун —
2 Биз тәрәптә турғини Пәрвәрдигар болмиған болса,
Кишиләр бизгә һуҗумға қозғалғанда,
3 Уларниң ғәзиви бизгә туташқанда,
— Шу чағда улар бизни тирик жутуветәтти;
4 *Шу чағда* сулар бизни ғәриқ қиливетәтти;
Кәлкүн бешимиздин өтәтти;
5 Давалғуған сулар бешимиздин өтәтти!
6 Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә болғай!
Уларниң чишлириға ов болушқа бизни қоюп бәрмиди.
7 Җенимиз тутқучиларниң басмиқидин қечип чиққан қуштәк қачти;
Басмақ сундурулуп, биз қачтуқ!■
8 Еришкән ярдимимиз Пәрвәрдигарниң намидидур,
Асман-зимин Яратқучиниң намидидур!■

124

124-күй •••• Худаниң зор һимайиси

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

Пәрвәрдигарға таянғанлар Зион теғидәктур;
Уни тәврәткили болмайду,
У мәңгүлүк туриду.
2 Йерусалим! Тағлар униң әтрапини оруған,
һәм Пәрвәрдигар һазирдин та әбәткичә Өз хәлқиниң әтрапини орайду.
3 Чүнки рәзилләрниң һоқуқ һасиси һәққанийларниң несивисини башқурмайду;
Болмиса һәққанийларму қоллирини қәбиһликкә узартиши мүмкин.
4 Пәрвәрдигар, меһриванларға меһриванлиқ қилғайсән;
Көңли дурусларғиму шундақ болсун.
5 Бирақ әгир йолларға бурулуп кәткәнләрни болса,
Пәрвәрдигар уларни қәбиһлик қилғучилар билән тәң шаллайду.
Исраилға аман-хатирҗәмлик болғай!

125

125-күй •••• Сүргүн болуштин азат болуш

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

■ **123:7** Пәнд. 6:5 ■ **123:8** Зәб. 120:2

Пәрвәрдигар Зиондин сүргүн болғанларни қайтуруп кәлгәндә,
Биз чүш көргәндәкла болдуқ;□
2 Ағзимиз күлкигә,
Тилимиз шатлинишқа толди;
Шу тапта әлләр арисида улар: —
«Пәрвәрдигар уларға зор ишларни қилип бәрди» — дейишти.■
3 Пәрвәрдигар дәрвәқә биз үчүн зор ишларни қилди,
Биз булардин шатлинимиз.
4 Җәнуптики қуруқ ериқлар *шар-шар суларға* айландурулғандәк,
Биз тутқунларниму өз әркимизгә қайтурғайсән, и Пәрвәрдигар;□
5 Көз яшлирини еқитип териғанлар шатлиқ билән орар;
6 Жиғлап жүрүп чачидиған уруқни көтәргән киши,
Бәрһәк, шатлиқ-тәнтәнә билән ориған бағлирини көтирип қайтип келиду.

126

126-күй •••• Худа бәргән несивәни һеч ким тартивалалмайду
1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»; Сулайман язған күй: —

Пәрвәрдигар Өзи өй салмиса,
Салғучилар бекардин-бекар униңға әҗир сиңдүриду;
Пәрвәрдигар шәһәрни сақлимиса,
Күзәтчиләр бекардин-бекар ойғақ туриду.
2 Силәрниң сәһәрдә орнуңлардин қопушуңлар,
Кәч болғанда йетишиңлар,
Җапа-мушәққәтни нандәк йегиниңлар бекардин-бекардур;
Чүнки У Өз сөйгинигә уйқини бериду.□
3 Мана, балилар Пәрвәрдигардин болған мирастур,
Балиятқуниң мевиси Униң мукапатидур;
4 Яшлиқта тапқан балилар,
Батурниң қолидики оқлардәк болиду.
5 Оқдени мошулар билән толған адәм бәхитликтур;
Шәһәр дәрвазисида туруп дүшмәнләр билән сөзлишиватқинида,
Улар йәргә қарап қалмайду.□

□ **125:1 «Пәрвәрдигар Зиондин сүргүн болғанларни қайтуруп кәлгәндә...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигар Зионниң әһвалини әслигә қайтурғанда...». ■ **125:2** Аюп 8:21 □ **125:4 «Җәнуптики қуруқ ериқлар шар-шар суларға айландурулғандәк...»** — қаттиқ ямғур яққандин кейин, Пәләстинниң җәнуп тәрипидики сүйи йоқ ериқ-дәриялар йерим саат ичидила күчлүк һәм хәтәрлик давалғуған дәрияларға айландурулиду. **«Биз тутқунларниму өз әркимизгә қайтурғайсән, и Пәрвәрдигар»** — бу иккинчи «тутқунлуқ» немини билдүриду? Бабил империйәсигә сүргүн болған Йәһудийлар азат болуп Пәләстингә қайтип кәлгәндин кейин, йәнә бәк еғир мушәққәтләр һәм зиянкәшликкә учриди («Нәһәмия» һәм «Әзра» қисимлирини көрүң). «Тутқунлуқ» бәлким көчмә мәнидә болуп, у еғир әһвални көрситиду. □ **126:2 «Җапа-мушәққәтни нандәк йегиниңлар бекардин-бекардур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Җапа-мушәққәт билән тапқан нанни йегиниңлар бекардин-бекардур». **«Чүнки У Өз сөйгинигә уйқини бериду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Чүнки У Өз сөйгинигә ухлиған вақтида бериду». □ **126:5 «Шәһәр дәрвазисида туруп дүшмәнләр билән сөзлишиватқинида»** — «шәһәр дәрвазиси» халайиқ жиғин ачидиған, җәм болидиған җай еди.

127

127-күй •••• Худадин әйминидиған кишиниң бәхитлиги

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

Пәрвәрдигардин қорқидиғанлар,
Униң йоллирида маңидиғанларниң һәр бири бәхитликтур!
2 Чүнки сән өз қолуңниң әҗрини йәйсән;
Бәхитлик болисән, ронақ таписән;
3 Аялиң болса өйүң ичидә мевилик үзүм телидәк болиду;
Балилириң дәстиханиңни чөридәп, зәйтун дәрәқлиридәк тизилип олтириду;
4 Мана, Пәрвәрдигардин қорқидиған киши шундақ бәхитни көриду.
5 Пәрвәрдигар саңа Зион теғидин бәхит ата қилғай;
Сән өмрүң бойичә Йерусалимниң аватлиғини көргәйсән;
6 Пәрзәнтлириңниң пәрзәнтлирини көргәйсән;
Исраилға арам-течлиқ болғай!

128

128-күй •••• Узун давам қилған җапа-мушәққәтни әсләш

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

«Яшлиғимдин тартип улар көп қетим мени хар қилип кәлди» —
— Аһ, Исраил һазир буни десун —
2 «Улар яшлиғимдин тартип көп қетим мени хар қилип кәлди,
Бирақ үстүмдин ғәлибә қилған әмәс.
3 Қош һайдиғучилар дүмбәмдә һайдиған,
Чөнәклирини интайин узун тартқан».
4 Пәрвәрдигар һәққанийдур;
У рәзилләрниң асарәтлирини сундурувәтти;
5 Улар шәрмәндә болуп арқисиға яндурулсун,
Зиондин нәпрәтлинидиғанларниң һәммиси!
6 Улар өгүздә үнүп чиққан чөптәк болсун;
Үзүлмәй турупла солишип кетидиған;■
7 От-чөп ориғучиға униңдин бир тутамму чиқмайду;
Бағ бағлиғучиға бир қучақму чиқмайду;
8 Өтүп кетиватқанларму: «Пәрвәрдигарниң бәрикити үстүңларда болғай;
Пәрвәрдигарниң нами билән силәргә бәхит тиләймиз!» — дегән саламни һеч бәрмәйду.□

129

129-күй •••• Азаплиқ пәряд

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

■ **128:6** Аюп 8:12; 40:10 □ **128:8 «Өтүп кетиватқанларму: «Пәрвәрдигарниң бәрикити үстүңларда болғай; Пәрвәрдигарниң нами билән силәргә бәхит тиләймиз!» — дегән саламни һеч бәрмәйду.»** — демәк, мошу күйдики 4- һәм 5-айәтниң мәнаси: Рәзил кишиләрдин һеч һосул болмайду, улардин һеч яхшилиқ яки бәхит-хошаллиқ кәлмәйду яки уларниң бешиға чүшмәйду.

Чоңқур йәрләрдин Саңа пәряд көтиримән, и Пәрвәрдигар;
2 И Рәб, авазимни аңлиғайсән;
Қулақлириңни йелиниш садайимға салғайсән;
3 Әгәр Сән Яһ, қәбиһликләрни сүрүштүрүп санисаң,
Әнди Рәб, ким тик туралайду?■
4 Бирақ Сәндә мәғпирәт-кәчүрүм бардур;
Шуңа Сәндин әйминишкә болиду.■
5 Пәрвәрдигарни күтүватимән;
Женим күтүватиду;
Униң сөзигә үмүт бағлидим.■
6 Түн жесәкчилириниң сәһәргә болған тәшнасидин артуқ,
Бәрһәқ, түн жесәкчилириниң сәһәргә болған тәшнасидин артуқ,
Женим Рәбкә тәшна болуп күтмәктә.■
7 И Исраил, Пәрвәрдигарға үмүт бағлаңлар;
Чүнки Пәрвәрдигарда өзгәрмәс муһәббәт бардур;
Униңда зор ниҗатлиқларму бар;
8 У Исраилни барлиқ қәбиһликлиридин бәдәл төләп қутқузиду.

130

130-күй •••• Кәмтәрликкә интилиш

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»; Давут язған күй: —

И Пәрвәрдигар, көңлүм тәкәббур әмәс,
Нәзиримму үстүн әмәс;
Мән чоң ишлар биләнму,
Яки чамим йәтмәйдиған карамәт ишлар биләнму мәшғул болмаймән;■
2 Бәрһәқ, анисиниң қучиғида ятқан әмчәктин айрилған балидәк,
Өз жenимни бесивелип тиничландурдум;
Көңлүм ичимдә әмчәктин айрилған балидәктур.
3 Исраил Пәрвәрдигарға үмүт бағлисун;
Һазирдин башлап, әбәдил-әбәткичә!

131

131-күй •••• Худаниң әһдә сандуғи вә Худаниң Давутқа болған вәдиси •••• 1-айәттики изаһатни көрүң

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

И Пәрвәрдигар, Давут үчүн у тартқан барлиқ җәбир-җапаларни яд әткәйсән;□

■ **129:3** Зәб. 142:2 ■ **129:4** 2Сам. 24:14 ■ **129:5** Зәб. 26:14; 39:2; 61:1-2; һаб. 2:3 ■ **129:6** Зәб. 5:4; 118:147; 122:1, 2 ■ **130:1** 2Тар. 32:25; Зәб. 100:4-5; Пәнд. 6:17; 16:5 □ **131:1 «И Пәрвәрдигар, Давут үчүн у тартқан җәбир-җапаларни яд әткәйсән;....»** — бу күй биринчидин, Давутниң Пәрвәрдигар үчүн ибадәтхана қурушқа ичкән қәсимини билдүриду һәм шу чағдики Худаниң Давутқа җавап берип қилған вәдисини («2Сам.» 7-бап) әслитиду; иккинчидин, Давутниң кейин Худаниң әһдә сандуғини Кириат-Йеарим (йәни Әфратаһ, өз жути болған Бәйт-Ләһәмгә йеқин) дегән җайдин әкилип, тәнтәнилик һалда Йерусалимға киргүзгәнлигиниму әслитиду. Бу күй бәлким Давутниң бир әвлади (Сулайман яки униңдин кейинки бириси) падиша болғанда қилған дуаси болуши мүмкин. **«Давут ... тартқан барлиқ җәбир-җапалар»** — мошу йәрдә бәлким Давутниң Худа үчүн муқәддәс бир өйни ясашқа болған әҗирини көрситиши мүмкин.

2 У Пәрвәрдигарға қандақ қәсәм ичкән,
Яқуптики қудрәт Егисигә қандақ вәдә қилған: —
3-5 «Пәрвәрдигарға турар җайни,
Яқупниң қудрәтлик Егисигә маканни тапмиғичә,
Өйүмдики һуҗриға кирмәймән,
Кариваттики көрпәмгә чиқмаймән,
Көзүмгә уйқини,
Қапақлиримға үгдәшни бәрмәймән».■
6 Мана, биз униң хәвирини Әфратаһда аңлидуқ;
Уни орманлиқ етизлардин таптуқ;□
7 Униң турар җайлириға берип кирәйли,
Униң тәхтипәри алдида сәҗдә қилайли;
8 Орнуңдин турғин, и Пәрвәрдигар,
Сән қудритиңниң ипадиси әһдә сандуғуң билән,
Өз арамгаһиңға киргин!
9 Каһинлириң һәққанийлиқ билән кийиндүрүлсун,
Мөмин бәндилириң тәнтәнилик авазни яңратсун!
10 Қулуң Давут үчүн,
Өзүң мәсиһ қилғиниңниң йүзини яндурмиғайсән;□
11 Пәрвәрдигар Өз һәқиқити билән Давутқа шу қәсәмни қилди,
У униңдин һеч янмайду: —
У: — «Өз пуштиңдин чиққан мевидин бирисини тәхтиңдә олтарғузимән;■
12 Пәрзәнтлириң Мениң әһдәмни,
Һәм Мән уларға үгитидиған агаһ-гувалиримни тутса,
Уларниң пәрзәнтлири мәңгүгә тәхтиңдә олтириду» — дегән.
13 Чүнки Пәрвәрдигар Зионни таллиған;
У Өз макани үчүн уни халиған.
14 Мана У: — «Бу мәңгүгә болидиған арамгаһимдур;
Мошу йәрдә туримән;
Чүнки Мән уни халаймән.■
15 Мән униң рисқини интайин зор бәрикәтләймән;
Униң йоқсуллирини нан билән қандуримән;
16 Униң каһинлириға ниҗатлиқни кийгүзимән,
Униң мөмин бәндилири шатлиқтин тәнтәнилик авазни яңритиду.■
17 Мән бу йәрдә Давутниң мүңгүзини бихландуримән;
Өзүмниң мәсиһ қилғиним үчүн йоруқ бир чирақ бекиткәнмән;■
18 Униң дүшмәнлиригә шәрмәндиликни кийгүзимән;
Амма униң кийгән таҗи бешида ронақ тапиду» — деди.

132

132-күй •••• Бирликниң бәхити

■ **131:3-5** 1Тар. 15:1 □ **131:6 «...биз униң хәвирини Әфратаһда аңлидуқ»** — «униң хәвири» бәлким биринчидин Худаниң әһдә сандуғини көрситиду; иккинчидин бешарәтлик һалда Мәсиһниң Бәйт-Ләһәмдә туғулушини көрситиши мүмкин. **«Уни орманлиқ етизлардин таптуқ»** — яки «Уни Ярниң етизлиридин таптуқ». «Яр» «Кириат-Йеарим» болуши мүмкин («1Сам.» 7:1ни көрүң). □ **131:10 «Қулуң Давут үчүн, Өзүң мәсиһ қилғиниңниң йүзини яндурмиғайсән»** — бәлким Давутниң падиша болидиған әвлади үчүн қилған дуаси. Худаниң «мәсиһ қилғини» тоғрилиқ җуқуриқи 2-күй вә изаһатларни, шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **131:11** 2Сам. 7:12; 1Пад. 8:25; 2Тар. 6:16; Луқа 1:69 ■ **131:14** Зәб. 67:17; 131:8 ■ **131:16** 2Тар. 6:41 ■ **131:17** Луқа 1:69

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»; Давут язған күй: —

Қара, мана, қериндашлар бирликтә туруш немидегән яхши, немидегән шериндур!
2 У Һарунниң бешиға төкүлүп, сақилидин аққан аву қиммәтлик майдәк,
У Һарунниң сақилидин еқип,
Кийим-кечәкниң яқисиға чүшкән қиммәтлик майға охшайду;□
3 У йәнә Һәрмон теғидики шәбнәмниң Зион тағлириға чүшүшигә охшайду;
Чүнки шу йәрдә Пәрвәрдигар бәрикәтни —
Йәни мәңгүлүк һаятни буйруған!□

133

133-күй •••• Ибадәт

1 «Жуқириға чиқиш нахшиси»

Мана, Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар,
И, кечичә Пәрвәрдигарниң өйидә туридиған,
Пәрвәрдигарниң барлиқ қуллири!
2 Муқәддәс жайда туруп қоллириңларни көтирип Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар!
3 Асман-зиминни Яратқучи Пәрвәрдигар силәрни Зиондин бәрикәтлигәй!□

134

134-күй •••• Худаниң қилған улуқ әмәллири үчүн ибадәт

1 Һәмдусана! Пәрвәрдигарниң намини мәдһийиләңлар,
Уни мәдһийиләңлар, Пәрвәрдигарниң қуллири!
2 Уни мәдһийиләңлар, Пәрвәрдигарниң өйидә турғанлар,
Худайимизниң һойлилирида турғанлар!
3 Яһни мәдһийиләңлар, чүнки Пәрвәрдигар меһривандур;
Униң намиға күй ейтиңлар;
Чүнки мошундақ қилиш шериндур;
4 Чүнки Яһ Яқупни Өзиниңки болушқа,
Исраилни Өз мираси болушқа талливалди.■
5 Чүнки өзүм билимәнки, Пәрвәрдигар улуқдур;
Рәббимиз барлиқ илаһлардин үстүндур.□

□ **132:2 «У Һарунниң бешиға төкүлүп, сақилидин аққан аву қиммәтлик майдәк, у Һарунниң сақилидин еқип, кийим-кечәкниң яқисиға чүшкән қиммәтлик майға охшайду»** — һәзрити Һарунни баш каһин қилип тикләш үчүн, у алаһидә пурақлиқ мәхсус май билән «мәсиһ қилинған». Тәврат, «Мис.», 30:22-38-айәтләрни көрүң. □ **132:3 «У йәнә Һәрмон теғидики шәбнәмниң Зион тағлириға чүшүшигә охшайду....»** — «Һәрмон теғи» Пәләстиндики әң егиз тағ болуп, әтрапида һәр күни чүшкән шәбнәм интайин мол болуп, һәммә жаниварни жанландуриду. У Зион тағлиридин 300 километр жирақ. Зион теғиға чүшидиған шәбнәм аздур; мол шәбнәм Зионға чүшсә, у зор вә әҗайип бәрикәт болатти, әлвәттә. □ **133:3 «...Пәрвәрдигар силәрни Зиондин бәрикәтлигәй!»** — ибраний тилида «тәшәккүр-мәдһийә қайтуруш» (1-айәт) һәм «бәрикәтләш» дегәнләр бирла сөз («барак») билән ипадилиниду. ■ **134:4** Мис. 19:5; Қан. 7:6; Тит. 2:14; 1Пет. 2:9 □ **134:5 «Пәрвәрдигар... барлиқ илаһлардин үстүндур»** — бу айәт «илаһлар»ниң һәқиқий мәвҗут екәнлигини етирап қилмайду, әлвәттә. 95:3 вә изаһатини көрүң.

6 Пәрвәрдигар немә ишни мувапиқ көргән болса,
У асманларда,
Зиминда,
Деңизларда һәм униң барлиқ тәглиридиму шуни қилғандур.
7 У йәр чәтлиридин булут-туманларни өрлитиду;
Ямғурларға чақмақларни һәмраһ қилиду;
Шамални Өз ғәзнилиридин чиқириду.■
8 У Мисирдики тунҗа оғулларни һалак қилди,
Инсанларниң болсун, һайванларниң болсун һәммини уруп һалак қилди.■
9 У аламәтләрни, мөҗизиләрни араңларға әвәтти, и Мисир;
Пирәвн вә униң һәммә қуллири үстигә әвәтти.■
10 У улуқ әлләрни урувәтти,
Қудрәтлик падишаларни өлтүрүвәтти;■
11 Аморийларниң падишаси Сиһонни,
Башанниң падишаси Огни,
Қанаандики барлиқ падишалиқларни урувәтти.
12 Уларниң зиминини мирас қилип,
Өз хәлқи Исраилға мирас болушқа тәқдим қилди.■
13 Сениң намиң, Пәрвәрдигар, мәңгүгә,
Шөһрәт-хатириң дәвирдин-дәвиргичидур.■
14 Чүнки Пәрвәрдигар Өз хәлқиниң дәвасини сорайду;
Өз қуллириға рәһим қилиду.■
15 Әлләрниң бутлири болса пәқәтла күмүч-алтундин ибарәттур,
Уларни инсанниң қоллири ясиғандур, халас.■
16 Уларниң ағзи бар, бирақ сөзлимәйду;
Көзлири бар, бирақ көрмәйду;
17 Қулақлири бар, бирақ аңлимайду,
Ағзида һеч нәпәс йоқтур.
18 Уларни ясиғанлар уларға охшап қалиду,
Уларға таянғанларму шундақтур.
19 Исраил җәмәти, Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар;
Һарун җәмәти, Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар;
20 Лавий җәмәти, Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар;
Пәрвәрдигардин қорқидиғанлар, Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтуруңлар!
21 Йерусалимда маканлашқан Пәрвәрдигарға Зиондин тәшәккүр-мәдһийә ейтилсун!
Һәмдусана!

135

135-күй •••• Пәрвәрдигарниң муһәббитигә тәшәккүр ейтиңлар!

1 Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар, У меһривандур;
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
2 Илаһларниң илаһиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;□

■ **134:7** Йәр. 10:13; 51:16 ■ **134:8** Мис. 12:12,29; Зәб. 77:51 ■ **134:9** Мис. 7,8,9,10,14 ■ **134:10** Йә. 12 ■ **134:12** Зәб. 77:55 ■ **134:13** Мис. 3:15, Зәб. 101:13 ■ **134:14** Қан. 32:36, Зәб. 89:13 ■ **134:15** Зәб. 113:12 □ **135:2 «Илаһларниң илаһиға тәшәккүр ейтиңлар»** — «илаһлар» тоғрилиқ 95:3 вә изаһатини көрүң.

3 Рәбләрниң Рәббигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
4 Зор карамәтләрни бирдин-бир Жүргүзгүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
5 Әқил-парасәт арқилиқ асманларни Ясиғучиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
6 Зиминни сулар үстидә созуп Турғузғучиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
7 Улуқ нур җисимлирини Ясиғучиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
8 Күндүзни башқуридиған қуяшни Ясиғучиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
9 Кечини башқурдиған ай һәм юлтузларни Ясиғучиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
10 Уларниң тунҗилирини уруп, Мисирға зәрб бәргүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
11 Исраилни улар арисидин чиқарғучиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
12 Күчлүк қол һәм узатқан биләк билән уларни Чиқарғучиға тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
13 Қизил деңизни бөләк-бөләк Бөлгүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
14 Һәм Исраилни униң оттурисидин Өткүзгүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
15 Қизил деңизда Пирәвнни қошунлири билән сүпүрүп ташлиғучиға тәшәккүр
ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
16 Өз хәлқини чөл-баявандин Йетәклигүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
17 Бүйүк падишаларни Урувәткүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
18 Һәм мәшһур падишаларни Өлтүргүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
19 Җүмлидин Аморийларниң падишаси Сиһонни Өлтүргүчигә тәшәккүр
ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
20 — Һәм Башан падишаси Огни Өлтүргүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
21 Уларниң зиминини мирас үчүн Бәргүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;■
22 Буни бәндиси Исраилға мирас қилип бәргүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
23 Һалимиз харап әһвалда, бизләрни Әслигүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
24 Бизни әзгәнләрдин қутулдурғучиға тәшәккүр ейтиңлар,

■ **135:5** Яр. 1:1 ■ **135:6** Зәб. 23:1-2 ■ **135:7** Яр. 1:14 ■ **135:8** Яр. 1:16 ■ **135:10** Мис. 12:29; Зәб. 77:43,51 ■ **135:11** Мис. 12:31,51; 13:3,17 ■ **135:12** Мис. 6:6 ■ **135:13** Мис. 14:21,22; Зәб. 77:13 ■ **135:15** Мис. 14:24 ■ **135:16** Мис. 15,16,17,19; Зәб. 77:52 ■ **135:17** Чөл. 21:24,25,34,35; Йә. 12:1; Зәб. 134:10,11 ■ **135:20** Қан. 3:1-7 ■ **135:21** Йә. 12:6

Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
25 Барлиқ әт егилиригә озуқ Бәргүчигә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур;
26 Әршләрдики Тәңригә тәшәккүр ейтиңлар,
Чүнки Униң муһәббити мәңгүлүктур!

136

136-күй •••• Бабилда сүргүн болушниң дәрд-әлими
1 Бабилдики дәрия-ериқлар бойида биз олтардуқ;
Зионни әслигинимиздә, бәрһәқ жиға көтәрдуқ;
2 Чилтаримизни арисидики сөгәтләргә есип қойдуқ.
3 Чүнки бизни сүргүн қилғанлар биздин нахша тәләп қилди;
Бизни зарлатқучилар биздин тамашә тәләп қилип: —
«Һәй, Зион нахшилиридин бирни бизгә ейтқина» — дейишти.■
4 Яқа жутта туруп Пәрвәрдигарниң нахшисини қандақму ейтайли?
5 Әй Йерусалим, мән сени унтусам,
Оң қолум *маһаритини* унтусун!□
6 Сени әслимисәм,
— Йерусалимни әң чоң хурсәнлигимдин әвзәл көрмисәм —
Тилим таңлайимға чаплишип қалсун!
7 И Пәрвәрдигар, Едом балилиридин һесап алғанда, Йерусалимниң бешиға
чүшкән күнини ядиңға кәлтүргәйсән;
Чүнки улар: «Уни йәр билән йәксан қилиңлар,
Улиғичә йәр билән йәксан қилиңлар!» дейишти.■
8 И булиниш алдида турған Бабил қизи,
Бизгә қилған қилмишлириңни өзүңгә қайтурғучи бәхитликтур!■
9 Бовақлириңни елип ташқа атқучи киши бәхитликтур!

137

137-күй •••• Шәпқәткә рәхмәтләр
1 Давут язған күй: —

Пүтүн қәлбим билән Саңа тәшәккүр ейтимән;
Барлиқ илаһлар алдида Сени күйләймән.□
2 Пак-муқәддәслигиңниң ибадәтханисиға қарап баш уримән,
Өзгәрмәс муһәббитиң һәм һәқиқәт-садақитиң үчүн намиңни тәбрикләймән;
Чүнки Сән пүтүн нам-шөһритиңдинму бәкрәк, вәдәңдә туридиғиниңни улуқ қилғансән.□
3 Саңа нида қилған күнидә, маңа җавап бәргәнсән;
Җенимға күч киргүзүп, мени риғбәтләндүргәнсән.
4 Ағзиңдики сөзләрни аңлиғанда, и Пәрвәрдигар,

■ **136:3** Зәб. 78:1 □ **136:5 «Оң қолум маһаритини унтусун!»** — яки «Оң қолумни унтуған болсам!». ■ **136:7** Йәр. 49:7; Әз. 25:12 ■ **136:8** Йәр. 50:15,29; Вәһ. 18:6 □ **137:1 «Барлиқ илаһлар алдида Сени күйләймән»** — «илаһлар» тоғрилиқ 95:3 вә изаһатини көрүң. □ **137:2 «Чүнки Сән пүтүн нам-шөһритиңдинму бәкрәк, вәдәңдә туридиғиниңни улуқ қилғансән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «чпнки сән өз нам-шөһритиң һәм вәдәңни һәммидин үстүн қилдиң». Лекин бизниңчә мәнаси шуки, Худаға нисбәтән өз вәдисидә туруш һәтта нам-шөһритидин жуқури туриду.

Жаһандики барлиқ шаһлар Сени мәдһийиләйду;
5 Улар Пәрвәрдигарниң йоллирида жүрүп нахша ейтиду,
Чүнки улуқдур Пәрвәрдигарниң шан-шәриви.
6 Чүнки Пәрвәрдигар алийдур;
Бирақ У һали бошларға нәзәр салиду;
Тәкәббуларни болса У жирақтин тонуп йетиду.■
7 Зулмәт-мушәққәтләр арисида маңған болсамму,
Сән мени жанландурисән;
Дүшмәнлиримниң ғәзивини тосушқа қолуңни узартисән,
Оң қолуң мени қутқузиду.
8 Пәрвәрдигар маңа тәвә ишларни пүткүзиду;
Меһир-муһәббитиң, и Пәрвәрдигар, мәңгүлүктур;
Өз қоллириң ясиғанни ташлап кәтмигәйсән!

138

138-күй •••• Худа қәлбни Билгүчидур

1 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

И Пәрвәрдигар, Сән мени тәкшүрүп чиқтиң,
Һәм мени билип йәттиң;
2 Өзүң олтарғинимни, турғинимниму билисән;
Жирақта туруқлуқ көңлүмдикини билисән.
3 Басқан қәдәмлиримни, ятқанлиримни өткәмәндин өткүздуң;
Барлиқ йоллирим Саңа аяндур.
4 Бәрһәқ, тилимға бир сөз келә-кәлмәстинла, и Пәрвәрдигар,
Мана Сән буни әйни бойичә билмәй қалмайсән.
5 Сән мени алди-кәйнимдин орап турисән,
Қолуңни мениң үстүмгә қондурғансән.
6 Бундақ билим маңа шунчилик тилсимат билиниду!
Шундақ жүксәкки, мән уни билип йетәлмәйдикәнмән.
7 Роһуңдин нери болушқа нәләргиму баралайттим?
Һозуруңдин өзүмни қачуруп нәләргә баралайттим?
8 Асманларға чиқсам, мана Сән әшу йәрдә;
Тәһтисарада орун салсамму, мана Сән шу йәрдә;■
9 Сәһәрниң қанатлирини елип учуп,
Деңизниң әң чәт йәрлиридә турсам,
10 Һәтта әшу жайда қолуң мени йетәкләйду,
Оң қолуң мени йөләйду.
11 Мән: «Қараңғулуқ мени япса,
Әтрапимдики йоруқлуқ чоқум кечә болиду» — десәм,
12 Қараңғулуқму Сәндин йошуруналмайду,
Кечиму Саңа күндүздәк айдиңдур,
Қараңғулуқму *Саңа* йоруқтәктур.
13 Бәрһәқ, Сән мениң ичлиримни ясиғансән;
Анамниң қосиғида мени тоқуғансән;□

■ **137:6** Зәб. 112:4-7 ■ **138:8** Аюп 26:6; Ам. 9:2, 3, 4; Ибр. 4:13 □ **138:13 «Бәрһәқ, Сән мениң ичлиримни ясиғансән»** — яки «Чүнки Сән мениң ичлиримни ясиғансән». «Ичлирим» болса ибраний тилида «бөрәклирим» дегән сөз билән ипадилиниду (бәзи вақитларда бөрәкләр вижданни билдүриду). Башқа бир хил тәржимиси: «Бәрһәқ, Сән мениң ичлиримгә егидурсән».

14 Мән Сени мәдһийиләймән,
Чүнки мән сүрлүк вә карамәт ясалғанмән;
Сениң қилғанлириң карамәт тилсиматтур;
Буни женим убдан билиду.
15 Мән йошурун жайда ясалғинимда,
Йәр тәглиридә әпчиллик билән тоқулуп шәкилләндүрүлгинимдә,
Устиханлирим Сәндин йошурун әмәс еди.■
16 Әзалирим техи апиридә болмиған күнләрдә,
Улар ясиливатқан күнләрдә,
Көзүң техи шәкилләнмигән җисмимни көрүп йәткән еди;
Уларниң һәммиси аллибурун дәптириңдә йезилған еди.□
17 Аһ Тәңрим, ойлириң маңа нәқәдәр қиммәтликтур!
Уларниң жиғиндиси шунчә зордур!
18 Уларни санай десәм, улар деңиздики қумлардинму көптур;
Уйқидин көзүмни ачсам, мән йәнила Сән билән биллидурмән!□
19 Аһ, Сән рәзилләрни өлтүрүвәтсәң едиң, и Худа!
Қанхор кишиләр, мәндин жирақ болуш!
20 Чүнки улар Сениң тоғрилиқ һейлилик билән сөзләйду;
Сениң шәһәрлириң улар тәрипидин аздурулди.□
21 Саңа өчмән болғанларға, и Пәрвәрдигар, мәнму өчку?
Саңа қарши чиққанларға мәнму жиркинимәнғу?
22 Уларға чиш-тирниқимғичә өчтурмән;
Уларни өз дүшмәнлирим дәп һесаплаймән.
23 Мени күзитип тәкшүргәйсән, и Тәңрим!
Мениң қәлбимни билип йәткәйсән!
Мени синап, ғәмлик ойлиримни билгәйсән;■
24 Мәндә *Өзүңгә* азар бәргидәк йолниң бар-йоқлуғини көргәйсән;
Вә мени мәңгүлүк йолуңда йетәклигәйсән!

139

139-күй •••• Аһанәтчиләр һәм зомигәрләр арисида

1 Нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп оқулсун дәп, Давут язған күй: —

Рәзил адәмдин, и Пәрвәрдигар, мени азат қилғайсән;
Зораван кишидин мени сақлиғайсән.
2 Улар көңлидә яманлиқларни ойлимақта;
Улар һәр күни җәм болушуп уруш чиқармақчи.
3 Тилини иланниңкидәк иштик қилиду;
Кобра иланниң зәһири ләвлири астида туриду;
Селаһ.■
4 Рәзил адәмниң қоллиридин мени аман қилиғайсән, и Пәрвәрдигар;
Путлиримни путлашни қәстләйдиған зораван кишидин сақлиғайсән.
5 Тәкәббурлар мән үчүн қилтақ, таниларни йошуруп тәйярлиди;

■ **138:15** Аюп 10:8,10; Топ. 11:5 □ **138:16 «Уларниң һәммиси аллибурун дәптириңдә йезилған еди»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «Улар йоқ болған вақитта, маңа бекитилгән күнлиримниң һәммиси дәптириңдә йезилған». □ **138:18 «Уйқидин көзүмни ачсам, мән йәнила Сән билән биллидурмән!»** — «уйқидин көзүмни ачсам» бу йәрдә бәлким тирилиш күнини пуритиду. □ **138:20 «Сениң шәһәрлириң улар тәрипидин аздурулди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «сениң дүшмәнлириң намиңни бекар ишлитиду». ■ **138:23** Аюп 31:6; Зәб. 16:3; 25:2 ■ **139:3** Зәб. 57:5-6; Рим. 3:13

Йол бойида тор яйди,
Мән үчүн қапқанларни салди;
Селаһ.■
6 Мән Пәрвәрдигарға: «Сән мениң Тәңримдурсән» — дедим;
Йелинишлирим садасиға қулақ салғайсән, и Пәрвәрдигар;
7 Пәрвәрдигар Рәб нижатлиғимниң күчидур;
Сән жәң күнидә бешимни йепип қоғдиғансән.
8 Рәзил адәмниң үмүтини иҗабәт қилмиғайсән, и Пәрвәрдигар;
Уларниң һейлилирини аққузмиғайсән;
Болмиса өзлирини чоң тутувалиду.
Селаһ.
9 Мени қоршивалғанларниң болса,
Ләвлиридин чиққан шумлуқ уларниң өз бешиға чүшсун;□
10 Үстигә чоғлар яғдурулсун;
Улар отқа,
Қайтидин чиқалмиғидәк һаңларға ташливетилсун;
11 Тили чеқимчи адәмниң йәр йүзидә орни болмисун;
Балаю-апәт зораванларни түгәшкичә овлайду;
12 Мән билимәнки, Пәрвәрдигар езилгәнләрниң дәвасини сорайду,
Йоқсулниң һәққини елип бериду;
13 Бәрһәқ, һәққанийлар наминңға тәшәккүр ейтиду;
Көңли дуруслар һозуруңда яшайду.

140

140-күй •••• Рәзиллик билән мурәссә қилғили болмайду

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигар, мән Саңа нида қилдим;
Йенимға тездин кәлгәйсән;
Саңа нида қилғинимда авазимни аңлиғайсән.
2 Дуайимни аңлиғиниңда, Саңа сунулған хушбуйдәк йеқимлиқ болсун,
Қолумниң көтирилиши сунулған кәчлик қурбанлиқтәк қобул болсун.□ ■
3 Ағзим алдида күзәтчи турғузғайсән, и Пәрвәрдигар;
Ләвлирим дәрвазисини сақлиғайсән;
4 Көңлүмни һеч қандақ яман ишқа,
Қәбиһлик қилғучиларға шерик болуп, рәзиллик қилишқа майил қилмиғайсән.
Мени уларниң нemәтлиридин һеч йегүзмигәйсән!
5 Һәққаний адәм мени урсун —
Бу маңа меһриванлиқтур;
Маңа тәнбиһ бәрсун —
Бу болса, бешим рәт қилмайдиған, қуюлған есил майдәк болиду.

■ **139:5** Йәр. 18:22 □ **139:9 «Мени қоршивалғанларниң болса, ләвлиридин чиққан шумлуқ уларниң өз бешиға чүшсун»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мени қоршиғанларниң башламчилириға болса, өз ләвлиридин чиққан шумлуқ өзлиригә чүшсун». □ **140:2 «Қолумниң көтирилиши сунулған кәчлик қурбанлиқтәк қобул болсун»** — яки «Қолумниң көтирилиши сунулған кәчлик ашлиқ һәдийәдәк қобул болсун» — ибадәтханида каһинлар кәчлик қурбанлиқ яки һәдийә сунуштин авал, қоли билән шу қурбанлиқ-һәдийәләрни Худа алдида көтирәтти. ■ **140:2** Мис. 29:30; Вәһ. 5:8; 8:3

Чүнки мениң дуайим йәнила шуларниң рәзилликлиригә қарши болиду.□
6 Уларниң һакимлири тик ярлардин ташливетилгәндә,
Хәлиқ мениң сөзлиримни аңлайду;
Чүнки бу сөзләр шериндур.□
7 Бириси отун ярғанда йәргә чечилған йериндилардәк,
Мана, устиханлиримиз тәһтисара ишиги алдида чечиветилди;□ ■
8 Бәрһәқ, көзлирим Саңила тикилип қарайду, Пәрвәрдигар Рәббим;
Саңа тайиниман;
Җенимни харап қилип ташливәтмигәйсән.
9 Уларниң маңа салған қилтиғидин,
Қәбиһлик қилғучиларниң қапқанлиридин мени сақлиғайсән;
10 Рәзилләр өзиниң торлириға жиқилсун,
Мән болсам — өтүп кетимән.

141

141-күй •••• Яр-йөләксизликтики дуа

1 Давут ғарда йошурунуп турған вақитта язған «Масқил»: —

Мән Пәрвәрдигарға авазимни аңлитип налә-пәряд көтиримән;
Пәрвәрдигарға авазим билән йелинимән;□
2 Униң алдида дад-зарлиримни төкимән;
Униңға аваричилигимни ейтимән.
3 Роһум ичимдә түгишәй дәп қалғанда,
Шу чағда басқан йолумни билгәнсән;
Мән маңған йолда улар маңа қилтақ салди.■
4 Оң йенимға қарап баққайсән;
Әтрапимда мени тонуйдиған адәм йоқтур;
Панаһгаһ йоқап кәтти;
Һеч адәм җенимға көйүнмәйду.
5 Мән Саңа пәряд көтәрдим, и Пәрвәрдигар;
Саңа: «Сән мениң Башпанаһимсән,
Тирикләрниң зиминида болған Несивәмдурсән» — дедим.■
6 Мениң пәрядимға қулақ салғайсән;
Чүнки мән интайин харап әһвалға чүшүрүлдум;
Мени қоғлиғучилиримдин қутулдурғайсән;
Чүнки улар мәндин күчлүктур.■
7 Сениң намиңни тәбриклишим үчүн,
Җенимни түрмидин чиқарғайсән;
Һәққанийлар әтрапимда олишиду;

□ **140:5 «Чүнки мениң дуайим йәнила шуларниң рәзилликлиригә қарши болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Чүнки мениң дуайим уларға (рәзилләргә) күлпәт чүшкәндә улар үчүн давамлишивериду» (ибраний тилида «яманлиқ» һәм «күлпәт» бир сөз билән ипадилиниду). □ **140:6 «Хәлиқ мениң сөзлиримни аңлайду; чүнки бу сөзләр шериндур»** — «шерин» бәлким мошу йәрдә «җайида, орунлуқ» дегән мәнидә. □ **140:7 «Бириси отун ярғанда йәргә чечилған йериндилардәк, мана, устиханлиримиз тәһтисара ишиги алдида чечиветилди»** — айәтниң бир нәччә тәрҗимилири бар. Ибраний тилидики нусхисида, мошу сөз интайин ихчам болуп, чүшиниш тәс. ■ **140:7** Әз. 37:1,11,12 □ **141:1 «Давут ғарда йошурунуп турған вақитта язған «Масқил»: —....»** — Давут пәйғәмбәр Саул падишадин қечип, икки қетим ғарда йошурунған вақтидики вақиәләр «Тәврат, «1Сам.» -22- һәм 24-бапта йезилған. ■ **141:3** Зәб. 76:4 ■ **141:5** Зәб. 15:5 ■ **141:6** Зәб. 40:3; 78:8; 115:6

Чүнки Сән маңа зор меһриванлиқ көрситисән.

142

142-күй •••• Роһум түгишәй дәп қалди!

1 Давут язған күй: —

Пәрвәрдигар, дуайимни аңлиғайсән;
Йелинишлиримға қулақ салғайсән;
Һәқиқәт-садақитиңдә һәм һәққанийитиңдә маңа жавап бәргәйсән.
2 Өз қулуңни сораққа тартишқа турмиғайсән;
Чүнки нәзириңдә тирикләрниң һеч бири һәққаний испатланмайду.■
3 Чүнки дүшмән җенимға зиянкәшлик қилмақта,
У һаятимни дәпсәндә қилди;
Мени худди өлгили узун болғанлардәк,
Қараңғу җайларда турушқа мәҗбур қилиду.
4 Шуңа роһум ичимдә түгишәй дәп қалди;
Ичимдә қәлбим сунди.
5 Мән қедимки күнләрни әсләймән;
Сениң барлиқ қилғанлириң үстидә сеғинип ойлинимән;
Қоллириң ишлигәнлирини хиялимдин өткүзимән.■
6 Қоллиримни Саңа қарап созуп интилимән;
Җеним чаңқиған зиминдәк Саңа тәшнадур.
Селаһ.
7 Маңа тездин җавап бәргәйсән, и Пәрвәрдигар;
Роһум һалидин кетиду;
Дидариңни мәндин йошурмиғайсән;
Болмиса мән һаңға чүшидиғанлардәк болимән.
8 Меһир-муһәббитиңни таң сәһәрдә аңлатқайсән;
Чүнки таянғиним Сән;
Меңишим керәк болған йолни маңа билдүргәйсән;
Чүнки җеним Саңа тәлмүрүп қарайду;■
9 Мени қутулдурғайсән, и Пәрвәрдигар, дүшмәнлиримдин;
Башпанаһ издәп Сениң йениңға қачимән.
10 Өз ирадәңгә әмәл қилишимқа мени үгәткәйсән;
Чүнки Сән мениң Худайимдурсән;
Сениң меһриван Роһуң мени түптүз зиминда йетәклигәй;□
11 Өз нам-шөһритиң үчүн мени җанландурғайсән, и Пәрвәрдигар;
Өз һәққанийитиңдә җенимни аваричиликтин азат қилғайсән.
12 Һәм меһри-шәпқитиңдә дүшмәнлиримни үзүп ташливәткәйсән;
Җенимни хар қилғанларниң һәммисини һалак қилғайсән;
Чүнки мән Сениң қулуңдурмән.■

143

143-күй •••• Падишаһниң ниҗатлиғи — хәлиқниң бәхити

■ **142:2** Рим. 3, 4; Гал. 3, 4 ■ **142:5** Зәб. 76:6-13 ■ **142:8** Зәб. 24:1 □ **142:10** **«...мени түптүз зиминда йетәклигәй»** — яки «..мени түз көңүлләрниң зиминида йетәклигәй», «...мени диянәтлик зиминда йетәклигәй». ■ **142:12** Зәб. 85:14-16; 115:16

1 Давут язған күй: —

Қоллиримға җәң қилишни,
Бармақлиримға урушни үгитидиған,
Мениң Қорам Тешим Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә қайтурулсун!■
2 Мениң өзгәрмәс шәпқитим вә мениң қорғиним,
Мениң егиз мунарим вә ниҗаткарим,
Мениң қалқиним вә таянғиним, мән Униңдин һимайә тапимән;
У Өз хәлқимни қол астимда бойсундурғучидур!■
3 И Пәрвәрдигар, Сән униңдин хәвәр алидикәнсән, адәм дегән зади немә?
Униң тоғрилиқ ойлайдикәнсән, инсан балиси дегән немә?■
4 Адәм болса бир нәпәстурла, халас;
Униң күнлири өтүп кетиватқан бир көләңгидур, халас.■
5 И Пәрвәрдигар, асманларни егилдүрүп чүшкәйсән;
Тағларға тегип улардин ис-түтәк чиқарғайсән;■
6 Чақмақларни чаққузуп уларни тарқитиваткәйсән;
Оқлириңни етип уларни қийқас-сүрәнгә салғайсән;■
7 Жуқиридин қоллириңни узитип,
Мени азат қилғайсән;
Мени улуқ сулардин,
Яқа жуттикиләрниң чаңгилидин чиқарғайсән.
8 Уларниң ағзи қуруқ гәп сөзләйду,
Оң қоли алдамчи қолдур.□
9 И Худа, мән Саңа атап йеңи нахша ейтимән;
Онтарға тәңкәш болуп Саңа күйләрни ейтимән.□
10 Сән падишаларға ниҗатлиқ-ғәлибә беғишлайсән;
Қулуң Давутни әҗәллик қиличтин қутулдурисән.
11 Мени қутулдурғайсән, ят жуттикиләрниң қолидин азат қилғайсән;
Уларниң ағзи қуруқ гәп сөзләйду,
Оң қоли алдамчи қолдур.
12 Шундақ қилип оғуллиримиз яшлиғида пухта йетилгән көчәтләргә охшайду,
Қизлиримиз ордичә нәқишләнгән түврүкләрдәк болиду;
13 Ашлиқ амбарлиримиз толдурулуп,
Түрлүк-түрлүк озуқлар билән тәминләйдиған,
Қойлиримиз отлақлиримизда миңлап, түмәнләп қозилайдиған;
14 Калилиримиз боғаз болидиған;
Һеч ким бесип кирмәйдиған, һеч ким *җәңгә* чиқмайдиған;
Кочилиримизда һеч жедәл-ғовға болмайдиған; □
15 Әһвали шундақ болған хәлиқ немидегән бәхитликтур!
Худаси Пәрвәрдигар болған хәлиқ бәхитликтур!

■ **143:1** 2Сам. 22:35; Зәб. 17:35 ■ **143:2** 2Сам. 22:48; Зәб. 17:48-49 ■ **143:3** Аюп 7:17; Зәб. 8:5; 30:8; Ибр. 2:6 ■ **143:4** Аюп 8:9; 14:2, 3; Зәб. 39:6-7; 61:10; 101:12; Як. 4:14 ■ **143:5** Зәб. 18:8-10; 103:32 ■ **143:6** 1Сам. 7:10; 2Сам. 22:8; Зәб. 17:14-15 □ **143:8 «Оң қоли алдамчи қолдур»** — бәлким қәсәм қилғанда қолини ялғандин көтәргән яки башқилар билән келишкәндә ялғандин қоллашқан. □ **143:9 «Онтарға тәңкәш болуп саңа күйләрни ейтимән»** — «онтар» он тарлиқ чилтардәк бир саз. □ **143:14 «Калилиримиз боғаз болидиған...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Улақлиримиз еғир жүкләрни көтиридиған....».

144

144-күй •••• Худаниң қилған улуқ әмәллирини кейинки әвлатқа баян қилиш •••• «Елипбә тәртивилик» күй

1 Мәдһийә: Давут язған күй: —
|□| Мән Сени мәдһийиләп улуқлаймән, Худайим, и Падишаһ;
Намиңға әбәдил-әбәткичә тәшәккүр-мәдһийә қайтуримән.
2 |□| һәр күни Саңа тәшәккүр-мәдһийә қайтуримән,
Намиңға әбәдил-әбәткичә тәшәккүр-мәдһийә қайтуримән!
3 |□| Улуқдур Пәрвәрдигар, зор мәдһийиләргә лайиқтур!
Униң улуқлуғини сүрүштүрүп болғили болмас;■
4 |□| Бир дәвир йеңи бир дәвиргә Сениң қилғанлириңни махтайду;
Улар қудрәтлик қилғанлириңни җакалайду;■
5 |□| Мән һәйвитиңниң шәрәплик җулалиқини,
Вә карамәт мөҗизилириңни сеғинип сөзләймән;
6 |□|: Шуниң билән улар қорқунучлуқ ишлириңниң қудритини баян қилиду;
Мәнму улуқ әмәллириңни җакалаймән!
7 |□| Улар зор меһриванлиғиңни әсләп, уни мубарәкләп тарқитиду,
Һәққанлийлиғиң тоғрилиқ жуқури авазда күйләйду.■
8 |□| Пәрвәрдигар меһри-шәпқәтлик һәм рәһимдилдур;
Асан ғәзәпләнмәйду, У зор меһир-муһәббәтликтур;■
9 |□| Пәрвәрдигар һәммигә меһривандур;
Униң рәһимдиллиқлири барчә яратқанлириниң үстидидур;
10 |□| Сениң барлиқ ясиғанлириң Сени мәдһийиләйду, и Пәрвәрдигар,
Сениң мөмин бәндилириң Саңа тәшәккүр-мәдһийә қайтуриду.
11 |□| Улар падишалиғиңниң шәривидин хәвәр йәткүзиду,
Күч-қудритиңни сөзләйду;
12 |□| Шундақ қилип инсан балилириға қудрәтлик ишлириң,
Падишаһлиғиңниң шәрәплик һәйвиси аян қилиниду.
13 |□| Сениң падишалиғиң әбәдий падишалиқтур,
Сәлтәнитиң әвлаттин-әвлатқичидур.□
14 |□| Пәрвәрдигар жиқилай дегәнләрниң һәммисини йөләйду,
Егилип қалғанларниң һәммисини турғузиду.
15 |□| Һәммәйләнниң көзлири Саңа тикилип күтиду;
Уларға өз вақтида рисқини тәқсим қилип берисән;■
16 |□| Қолуңни ечишиң биләнла,
Барлиқ җан егилириниң арзусини қандурисән.
17 |□| Пәрвәрдигар барлиқ йоллирида һәққанийдур,
Ясиғанлириниң һәммисигә муһәббәтликтур.
18 |□| Пәрвәрдигар Өзигә нида қилғанларниң һәммисигә йеқиндур,
Өзигә һәқиқәттә нида қилғанларниң һәммисигә йеқиндур;
19 |□| У Өзидин әйминидиғанларниң арзусини әмәлгә ашуриду;
Уларниң пәрядини аңлап уларни қутқузиду.
20 |□| Пәрвәрдигар Өзини сөйгәнләрниң һәммисидин хәвәр алиду;

■ **144:3** Аюп 5:9; Зәб. 47:1-2; 95:4; 150:2 ■ **144:4** Қан. 4:9; 6:7 ■ **144:7** Зәб. 118:171-172 ■ **144:8** Мис. 34:6, 7; Чөл. 14:18; Зәб. 85:15; 102:8 □ **144:13 «изаһат»** — йеқинда бәзи кона көчүрүлмиләрдин 13- вә 14-айәтниң арилиғида: — «נ Пәрвәрдигар вәдисидә чиң туриду; барлиқ яратқанлириға меһривандур» дегән мәзмун болған йәнә бир нусхиси тепилған (ибраний тилида «Нун» билән башлиниду). ■ **144:15** Зәб. 103:27

Рәзилләрниң һәммисини йоқитиду.
21 |□| Ағзим Пәрвәрдигарниң мәдһийисини ейтиду;
Барлиқ әт егилири әбәдил-әбәт униң муқәддәс намиға тәшәккүр-мәдһийә қайтурғай!

145

145-күй •••• Худа мәдһийиләнсун!

1 Һәмдусана!
И җеним, Пәрвәрдигарни мәдһийилә!
2 Мән һаят болсамла, Пәрвәрдигарни мәдһийиләймән;
Вуҗудум бар болсила Худайимға күй ейтимән.
3 Есилзадиләргиму,
Инсан балисиғиму таянмаңлар,
Уларда һеч мәдәт-ниҗатлиқ йоқтур.■
4 Мана, униң нәпәси кетиду,
У өз туприғиға қайтип кетиду;
Шу күндила арзу-нийәтлири йоқап кетиду.□
5 Яқупниң Тәңриси мәдәткари болған адәм,
Пәрвәрдигар Худасини өз үмүти қилған адәм бәхитликтур!
6 У асманларни, зиминни,
Деңизни һәм униңда бар мәвҗудатларни яратқандур;
У һәқиқәт-садақәттә мәңгү туриду;
7 Езилгүчиләр үчүн У һөкүм сүриду;
Ач қалғанларға нан бериду.
Пәрвәрдигар мәһбусларни азат қилиду;
8 Пәрвәрдигар корларниң көзлирини ачиду;
Пәрвәрдигар егилип қалғанларни турғузиду;
Пәрвәрдигар һәққанийларни сөйиду.■
9 Пәрвәрдигар мусапирлардин хәвәр алиду;
Житим-йесирләрни, тул хотунни йөләйду;
Бирақ рәзилләрниң йолини әгир-бүгри қилиду.
10 Пәрвәрдигар мәңгүгә һөкүм сүриду;
И Зион, сениң Худайиң дәвирдин-дәвиргичә һөкүм сүриду!
Һәмдусана!■

146

146-күй •••• Һәммигә Қадир Худаға һәмдусаналар ейтилсун!

1 Һәмдусана! Яһни мәдһийиләңлар!
Бәрһәқ, бундақ қилиш шериндур;
Худайимизни күйләңлар!
Мәдһийә оқуш инсанға яришиду.■
2 Пәрвәрдигар Йерусалимни бена қилмақта;

■ **145:3** Зәб. 117:8, 9 □ **145:4** **«У өз туприғиға қайтип кетиду»** — ибраний тилида: «адәм» һәм «тупрақ, топа» бир сөздур. ■ **145:8** Зәб. 144:14; 146:3; Мат. 9:30; Луқа 13:13; Юһ. 9:7,32 ■ **145:10** Мис. 15:18; Зәб. 144:13 ■ **146:1** Зәб. 32:1; 92:1-3; 134:3

Исраилниң сүргүн қилинғанлирини У жиғип келиду;□
3 У көңли сунуқларни давалайду;
Уларниң ярилирини таңиду.■
4 У юлтузларниң санини санайду;
Уларниң һәммисигә бир-бирләп исим қойиду.□ ■
5 Улуқдур Рәббимиз, зор қудрәтликтур;
Униң чүшиниши чәксиздур.
6 Пәрвәрдигар мулайим мөминләрни йөләп көтириду;
Рәзилләрни йәргичә төвән қилиду.
7 Пәрвәрдигарға тәшәккүрләр билән нахша ейтиңлар;
Күйләрни чилтарға тәңшәп ейтиңлар!
8 У асманни булутлар билән қаплитиду,
Зиминға ямғурни бекитиду,
Тағларда от-чөпләрни өстүриду;■
9 Малларға озуқ,
Тағ қарғисиниң жүҗилири зарлиғанда, уларға озуқ бериду;
10 Ат күчидин У зоқ алмайду;
Адәмниң чәбдәс путлирини хурсәнлик дәп билмәйду;
11 Пәрвәрдигар бәлки Өзидин әйминидиғанларни,
Өзиниң өзгәрмәс муһәббитигә үмүт бағлиғанларни хурсәнлик дәп билиду.

147

147-күй •••• һәммигә Қадир Худаға һәмдусаналар ейтилсун! — Ибраний тилида 146-күйниң давами

1 Пәрвәрдигарни махтаңлар, и Йерусалим;
Худайиңни мәдһийилә, и Зион.
2 Чүнки У дәрвазилириңниң тақақлирини мәһкәм қилиду;
Сениңдә туруватқан пәрзәнтлириңгә бәхит-бәрикәт бәрди.
3 У чәт-чегаралириңда арам-течлиқ жүргүзиду,
Сени буғдайниң есили билән қанаәтләндүриду.
4 У Өз әмир-бешарәтлирини йәр йүзигә әвәтиду;
Униң сөз-каламы интайин тез жүгүриду.■
5 У ақ қарни жуңдәк бериду,
Қиравни күлләрдәк тарқитиду.
6 Униң музини нан увақлиридәк қилип парчиливетиду;
Униң соғуғи алдида ким туралисун?
7 У сөзини әвәтип, уларни еритиду;
Униң шамилини чиқирип, суларни аққузиду.
8 У Өз сөз-каламини Яқупқа,
Бәлгүлимилирини һәм һөкүмлирини Исраилға аян қилиду;
9 У башқа һеч бир әлгә мундақ муамилә қилмиғандур;
Униң һөкүмлирини болса, улар билип баққан әмәс.
Һәмдусана!■

□ **146:2 «Пәрвәрдигар Йерусалимни бена қилмақта; Исраилниң сүргүн қилинғанлирини У жиғип келиду»** — бу айәткә қариғанда, мошу күй Исраил Бабилға сүргүн болғанлиғидин қайтип кәлгәндин кейин йезилған. ■ **146:3** Мис. 15:26; Аюп 5:18 □ **146:4 «У... уларниң һәммисигә бир-бирләп исим қойиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У... уларни (юлтузларни) исмилирини чақирип опуққа чиқириду». ■ **146:4** Йәш. 40:26 ■ **146:8** Аюп 38:26, 27; Зәб. 103:13-14; Һош. 2:23, 24 ■ **147:4** Зәб. 32:9 ■ **147:9** Рос. 14:16

148

148-күй •••• Пүткүл аләм, Пәрвәрдигарни улуқлаңлар!

1 Һәмдусана!
Пәрвәрдигарни асманлардин мәдһийиләңлар;
Жуқири жайларда Уни мәдһийиләңлар;■
2 Уни мәдһийиләңлар, барлиқ пәриштилири;
Уни мәдһийиләңлар, барлиқ қошунлири!
3 Уни мәдһийиләңлар, и қуяш һәм ай,
Уни мәдһийиләңлар, һәммә парлақ юлтузлар;
4 Уни мәдһийиләңлар, асманларниң асманлири,
Асмандин жуқури жайлашқан сулар!
5 Булар Пәрвәрдигарниң намини мәдһийилисун;
Чүнки У буйруған һаман, улар яратилғандур;■
6 У уларни әбәдил-әбәткичә турғузди;
Улар үчүн вақти өтмәйдиған бәлгүлимини буйруған.■
7 Пәрвәрдигарни зиминдин мәдһийиләңлар,
Деңиздики барлиқ әждиһалар, деңизниң барлиқ тәглири;
8 От, мөлдүз, қар, туман,
Униң сөзигә әмәл қилидиған жудунлуқ шамал;
9 Тағлар һәм барлиқ дөңләр,
Мевилик дәрәқләр, барлиқ кедир дәрәқлири,
10 Явайи һайванлар, барлиқ мал-варанлар,
Өмилигүчиләр һәм учар-қанатлар;
11 Жаһан падишалири вә барлиқ қовмлар,
Әмирләр һәм йәр йүзидики барлиқ һаким-сотчилар;
12 Һәм жигитләр һәм қизлар,
Бовайлар вә яшлар, —
13 Һәммиси Пәрвәрдигарниң намини мәдһийилисун;
Чүнки пәқәтла Униң нами алийдур;
Униң һәйвити йәр һәм асмандин үстүн туриду.■
14 Һәм У Өз хәлқиниң мүңгүзини,
Йәни барлиқ муқәддәс бәндилириниң мәдһийисини егиз көтәргүзгән;
Улар Исраил балилири,
Өзигә йеқин бир хәлиқтур!
Һәмдусана!□ ■

149

149-күй •••• Қиямәт күнидики ғәлибә үчүн мәдһийиләңлар!

1 Һәмдусана!
Пәрвәрдигарға атап йеңи бир нахшини оқуңлар;
Мөмин бәндиләрниң жамаитидә Униң мәдһийисини ейтиңлар!
2 Исраил өз Яратқучисидин шатлансун;

■ **148:1** Луқа 2:14; Вәһ. 5:13 ■ **148:5** Яр. 1:6-31; Зәб. 32:6, 9 ■ **148:6** Аюп 14:5,13; 26:10; 38:33; Зәб. 103:5; 118:91; Йәр. 31:35; 33:25 ■ **148:13** Пәнд. 18:10; Йәш. 12:4 □ **148:14 «Өз хәлқиниң мүңгүзини, йәни барлиқ муқәддәс бәндилириниң мәдһийиси...»** — Тәвратта «мүңгүз» адәттә адәмниң нам-шөһрити яки һоқуқини билдүриду. Бу айәттә у Исраилниң Худаға болған мәдһийилирини билдүриду. Бу айәттики «көтириш» адәмниң қоли билән көтириш әмәс, бәлки Худа уларниң мәдһийә авазлирини көтиришини билдүриду. ■ **148:14** Зәб. 131:17

Зион оғуллири өз Падишасидин хуш болғай!■
3 Улар Униң намини уссул билән мәдһийилисун;
Униңға күйләрни дап һәм чилтарға тәңшәп ейтсун!■
4 Чүнки Пәрвәрдигар Өз хәлқидин сөйүнәр;
У мулайим мөминләрни ниҗатлиқ билән безәйду;
5 Униң мөмин бәндилири шан-шәрәптә роһлинип шат болғай,
Орунлирида йетип шат авазини яңратқай!□
6 Ағзида Тәңригә жүксәк мәдһийилири болсун,
Қоллирида қош бислиқ қилич тутулсун;■
7 Шуниң билән улар әлләр үстидин қисас,
Хәлиқләргә җаза бежа жүргүзиду;
8 Әлләрниң падишалирини зәнҗирләр билән,
Ақсүйәклирини төмүр кишәнлири билән бағлайду;■
9 Уларниң үстигә пүтүлгән һөкүмни бежа кәлтүриду —
Униң барлиқ мөмин бәндилири мошу шәрәпкә несип болиду!
Һәмдусана!■

150

150-күй •••• Ахирида — пәқәт һәмдусана!

1 Һәмдусана!
Тәңрини Униң муқәддәс җайида мәдһийиләңлар;
Қудрити парлап туридиған әршләрдә Уни мәдһийиләңлар;■
2 Уни қудрәтлик ишлири үчүн мәдһийиләңлар;
Ғайәт улуқлуғи үчүн Уни мәдһийиләңлар;
3 Уни бурға садаси билән мәдһийиләңлар;
Уни раваб һәм чилтар билән мәдһийиләңлар;
4 Уни дап һәм уссул билән мәдһийиләңлар;
Уни тарлиқ сазлар һәм нәй билән мәдһийиләңлар;
5 Уни жараңлиқ чаңлар һәм яңрақ чаңлар билән мәдһийиләңлар;
6 Барлиқ нәпәс егилири Яһни мәдһийилисун!
Һәмдусана!

■ **149:2** Зәб. 99:3 ■ **149:3** Зәб. 80:1-5 □ **149:5 «Орунлирида йетип шат авазини яңратқай!»** — «орунлирида йетиш» бәлким: — (1) Йәһудийларниң өрп-адәтлири бойичә, зияпәтләрдә меһманлар үчүн көрпиләр селинип, меһманлар йеничилап йетип дәстихандин алиду; шуңа мошу йәрдә хошаллиқ зияпәтләрни көрситиду; (2) мөмин бәндиләр шунчә хошал болуп, хошаллиғидин ухлалмайду; (3) өзлириниң аман-есән йетип-қопушлири үчүн шатлиниши керәк. ■ **149:6** 2Тес. 2:8; Ибр. 4:12; Вәһ. 1:16 ■ **149:8** Мат. 18:18 ■ **149:9** Қан. 4:6 ■ **150:1** Йәш. 6:3

Пәнд-несиһәтләр

Пәнд-несиһәтләрниң қәдир-қиммити

1 Исраил падишаси Давутниң оғли Сулайманниң пәнд-несиһәтлири: —■
2 Бу пәнд-несиһәтләр саңа әқил-парасәт, әдәп-әхлақни үгитип, сени ибрәтлик
сөзләрни чүшинидиған қилиду;
3 саңа даналиқ, һәққанийлиқ, пәм-парасәт вә дуруслуқниң йолйоруқ-
тәрбийисини қобул қилдуриду.
4 Бу *пәнд-несиһәтләр* наданларни зерәк қилип, яшларни билимлик вә сәзгүр
қилиду;
5 буларға қулақ селиши билән даналар билимини ашуриду, йорутулған кишиләр
техиму дана мәслиһәткә еришиду, □
6 шундақла пәнд-несиһәтләр һәм тәмсилләрниң мәнасини, данишмәнләрниң
һекмәтлири һәм тилсим сөзлирини чүшинидиған қилиниду.

Яшларға несиһәт

7 Пәрвәрдигардин қорқуш билимниң башлинишидур;
Ахмақлар даналиқни вә тәрбийини көзгә илмайду.■
8 И оғлум, атаңниң тәрбийисигә қулақ сал, анаңниң сөз-несиһәтидин айрилма;
9 чүнки улар сениң бешиңға тақалған гүл чәмбирәк, бойнуңға есилған марҗан
болиду.
10 И оғлум, яманлар сени аздурса, уларға әгәшмигин.
11 Әгәр улар: — Жүр, қапқан қуруп адәм өлтүрәйли;
Йошурунивелип, бирәр бегуна кәлгәндә урайли!□
12 Тәһтисарадәк уларни жутуветәйли,
Сақ болсиму, һаңға чүшкәнләрдәк уларни жиқитайли;□
13 Улардин хилму-хил қиммәтлик мал-дунияға егә болуп,
Өйлиримизни олжа билән толдуримиз.
14 Биз билән шерик бол,
Һәмянимиз бир болсун, десә, —
15 И оғлум, уларға йолдаш болма,
Өзүңни уларниң изидин нери қил!□
16 Чүнки уларниң путлири рәзилликкә жүгүриду,
Қолини қан қилиш үчүн алдирайду.■
17 Һәр қандақ учарқанат туюп қалғанда қапқан қоюш бекар аваричиликтур;
18 Лекин булар дәл өз қенини төкүш үчүн сақлайду;
Өз җанлириға замин болушни күтиду.
19 Нәпси йоғинап кәткән һәр бир адәмниң йоллириниң ақивити мана шундақ;
Һарам мал-дуния өз егилириниң җенини алиду.■

Даналиқ садаси

■ **1:1** 1Пад. 4:32; Вәһ. 3:9 □ **1:5 «йорутулған киши»** — ибраний тилида «ишларни, мәсилиләрни, башқа адәмни убдан чүшинидиған киши» дегән мәнидә. ■ **1:7** Аюп 28:28; Зәб. 110:10; Пәнд. 9:10; Топ. 12:13 □ **1:11 «...қапқан қуруп адәм өлтүрәйли»** — ибраний тилида «...қапқан қуруп қан төкәйли». □ **1:12 «Тәһтисара»** — өлгүчиләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған җай (ибраний тилида «шеол» дегән сөз). □ **1:15 «Өзүңни уларниң изидин нери қил!»** — ибраний тилида «Путуңни уларниң йолидин нери қил!». ■ **1:16** Йәш. 59:7; Рим. 3:15 ■ **1:19** Аюп 8:13

20 *Бүйүк* даналиқ кочида очуқ-ашкарә хитап қилмақта,
Чоң мәйданларда садасини аңлатмақта.□
21 Коча доқмушлирида адәмләрни чақирмақта,
Шәһәр дәрвазилирида сөзлирини җакалимақта: —
22 И саддилар, қачанғичә мошундақ наданлиққа берилисиләр?
Мәсқирә қилғучилар қачанғичә мәсқириликтин һозур алсун?
Ахмақлар қачанғичә билимдин нәпрәтләнсун?!□
23 Тәнбиһлиримгә қулақ селип маңған йолуңлардин янған болсаңлар еди!
Роһумни силәргә төкүп берәттим,
Сөзлиримни силәргә билдүргән болаттим.
24 Лекин чақирсам, аңлимидиңлар;
Қолумни узартсам, һеч қайсиңлар қаримидиңлар.■
25 Несиһәтлиримниң һәммисигә пәрва қилмидиңлар,
Тәнбиһимни аңлашни қилчә халимидиңлар.
26 Шуңа, бешиңларға балаю-қаза кәлгәндә күлимән,
Вәһимә силәргә йетиши билән мәсқирә қилимән.
27 Һалакәт елип кәлгән вәһимә үстүңләргә чүшкәндә,
Вәйранчилиқ силәргә қуюнтаздәк кәлгәндә,
Силәр еғир қайғуға вә азапқа муптила болғиниңларда —■
28 У чағда мошу кишиләр мәндин өтүнүп чақириду,
Мән пәрва қилмаймән,
Мени тәлмүрүп издисиму, тапалмайду.
29 Улар билимгә нәпрәтләнгинидин,
Пәрвәрдигардин әйминишни таллимиғинидин,
30 Мениң нәсиһитимни қилчә қобул қилғуси йоқлуғидин,
Тәнбиһимгиму пәрва қилмиғиниңлардин,
31 Улар өз бешини йәйду,
Өз қәстлиридин толуқ азап тартиду;
32 Чүнки саддиларниң йолдин чиқиши өз җениға замин болиду;
Ахмақлар раһәтлик турмушидин өзлирини һалак қилиду.
33 Лекин маңа қулақ салғанлар аман-есән яшайду,
Балаю-қазалардин, ғәм-әндишләрдин халий болуп, хатирҗәм туриду.

2

Даналиқниң мевиси

1 И оғлум, әгәр сөзлиримни қобул қилсаң,
Несиһәтлиримни қәлбиңгә пүксәң,
2 Әгәрдә даналиққа қулақ салсаң,
Йоруқлуққа еришишкә көңүл бәрсәң,

□ **1:20 «даналиқ»** — «Пәнд-несиһәтләр»дә «даналиқ» пәзиләтлик бир аялниң сүпитидә көрүниду. Бу «пәзиләтлик аял» 5:1-14, 6:20-35, 7:6-27, 9:13-18дә баян қилинған «паһишә аял» билән селиштурулуши «пәнд-несиһәтләр»ниң муһим бир темисидур. □ **1:22 «саддилар»** — «Пәнд-несиһәтләр»дә «саддилар» (яки «наданлар») дегәнниң «үгәнмигәнләр», «саватқа еришмигәнләр» дегән башқа хил тәрҗимилириму бар. **«Ахмақлар қачанғичә билимдин нәпрәтләнсун?!»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мүмкин, «даналиқ» мошу йәрдә «наданлар»ға («саддилар»ға) беваситә сөз қилсиму, лекин «ахмақлар»гә вә «мәсқирә қилғучилар»ға беваситә сөзлимәйду. Чүнки рәзил йолларни тутқачқа, уларға һеч қандақ беваситә несиһәт тәсир қилмайду (8:4, 9:4, 7-8ниму көрүң). ■ **1:24** Йәш. 65:12; 66:4; Йәр. 13:10 ■ **1:27** Аюп 27:9; 35:12; Йәш. 1:15; Йәр. 11:11; 14:12; Әз. 8:18; Мик. 3:4

3 Әгәр әқил-парасәткә тәшна болуп илтиҗа қилсаң,
Йоруқлуққа еришиш үчүн жуқури авазда йелинсаң,
4 Әгәр күмүчкә интилгәндәк интилсәң,
Йошурун гөһәрни издигәндәк издисәң,■
5 Ундақта Пәрвәрдигардин *һәқиқий* қорқушни билидиған болисән,
Вә саңа Худани тонуш несип болиду.
6 Чүнки Пәрвәрдигар даналиқ бәргүчидур;
Униң ағзидин билим билән йоруқлуқ чиқиду.■
7 У дурус яшаватқанлар үчүн мол һекмәт тәйярлап қойғандур,
У виждәнлиқ адәмләр үчүн қалқандур.
8 У адиллиқ қилғучиларниң йоллирини асрайду,
Ихласмән бәндилириниң йолини қоғдайду.
9 У чағда һәққанийлиқ, адиллиқ вә дурослуқни,
Шундақла һәр қандақ гөзәл йолни чүшинидиған болисән.
10 Даналиқ қәлбиңгә кириши биләнла,
Билим көңлүңгә йеқиши биләнла,
11 Пәм-парасәт сени қоғдайду,
Йоруқлуқ сени сақлайду.
12 Улар сени яман йолдин,
Тили зәһәр адәмләрдин қутқузиду;
13 Йәни тоғра йолдин чәтнигәнләрдин,
Қараңғу йолларда маңидиғанлардин,
14 Рәзиллик қилишни һозур көридиғанлардин,
Яманлиқниң зиянлирини хошаллиқ дәп билидиғанлардин,
15 Йәни әгир йолларда маңидиғанлардин,
Қиңғир йолда маңидиғанлардин қутқузиду.
16 *Даналиқ* сени бузуқ аялдин,
Йәни ширин сөзләр билән station аздурмақчи болған намәһрәм аяллардин қутқузиду.■
17 *Бундақ аяллар* яш вақтида тәккән жорисини ташлап,
Худа алдидики никаһ қәсимини унтуған вапасизлардиндур.
18 Униң өйигә баридиған йол өлүмгә апиридиған йолдур,
Униң маңидиған йоллири адәмни әрваһлар маканиға башлайду.
19 Униң қешиға барғанларниң бириму қайтип кәлгини йоқ,
Улардин бириму һаятлиқ йоллириға еришкини йоқ.
20 *Шуларни чүшәнсәң* яхшиларниң йолида маңисән,
Һәққанийларниң йоллирини тутисән.
21 Чүнки дурус адәм зиминда яшап қалалайду,
Мукәммәл киши бу йәрдә маканлишалайду.■
22 Лекин рәзилләр зиминдин үзүп ташлиниду,
Вапасизлар униңдин жулуветилиду.■

3

Яшларға сәмимий агаһландуруш

1 И оғлум, тәлимимни унтума,
Дегәнлиримни һемишә көңлүңдә чиң тут.□

■ **2:4** Мат. 13:44 ■ **2:6** 1Пад. 3:9,12; Яқ. 1:5 ■ **2:16** Пәнд. 5:3; 6:24; 7:5 ■ **2:21** Зәб. 36:29 ■ **2:22** Аюп 18:17; Зәб. 103:35 □ **3:1 «чиң тут»** — дегән сөз ибраний тилида: «қоғда, мудапиә қил» дегән мәнаниму билдүриду.

2 Чүнки у саңа бәрикәтлик күнләр, узун өмүр вә хатирҗәмлик қошуп бериду.□ ■
3 Меһриван вә һәқ-сәмимий болуштин ваз кәчмә,
Буларни бойнуңға есивал,
Қәлбиңгә пүтивал.□ ■
4 Шундақ қилғанда Худа вә бәндиләрниң нәзиридә илтипатқа лайиқ болисән,
данишмән һесаплинисән.□

5 Өз әқлиңгә таянмай, Пәрвәрдигарға чин қәлбиң билән таянғин;
6 Қандақла иш қилсаң, Пәрвәрдигарни тонушқа интил;
У саңа тоғра йолларни көрситиду.□ ■
7 Өзүңни әқиллиқ санима;
Пәрвәрдигардин әйминип, яманлиқтин жирақ бол.■
8 Шундақ қилғиниңда, бу ишлар дәрдиңгә дәрман,
Устиханлириңға илик болиду.□
9 Пәрвәрдигарниң һөрмитини қилип мал-дунияйиңдин һәдийәләрни сунғин,
Етизиңдин тунҗа чиққан мәһсулатлириңдин Униңға атиғин;■
10 Шундақ қилғиниңда, амбарлириң ашлиққа толуп ташиду,
Шарап көлчәклириңдә йеңи шарап ешип-тешип туриду.■
11 И оғлум, Пәрвәрдигарниң тәрбийисигә бепәрвалиқ қилма,
Униң тәнбиһидин бәзмә.■
12 Чүнки, ата әзиз көргән оғлиға тәнбиһ-тәрбийә бәргәндәк,
Пәрвәрдигар кимни сөйгән болса униңға тәнбиһ-тәрбийә бериду.■
13 Даналиққа муйәссәр болған киши,
Йоруқлуққа егә болған киши немидегән бәхитлик-һә!
14 Чүнки даналиқниң пайдиси күмүчниң пайдисидин көптур,
Қиммити сап алтунниңкидинму зиядидур.■
15 У ләәл-яқутлардин қиммәтликтур,
Интизар болған һәр қандақ нәрсәндин һеч бириму униңға тәң кәлмәстур.■
16 Даналиқниң оң қолида узун өмүр,
Сол қолида байлиқ вә шөһрәт бардур.
17 Униң йоллири саңа хуш пурақ туюлур,
Униң барлиқ тәриқилири сени арам тапқузур.
18 У өзини тапқан адәмгә «һаятлиқ дәриғи»дур,
Уни чиң тутқан киши немидегән бәхитлик!□
19 Пәрвәрдигар даналиқ билән йәр-зиминни бәрпа қилди,
Һекмәт билән асманни орнатти.
20 Униң билими билән йәрниң чоңқур қатламлири йерилди,
Һәмдә булутлардин шәбнәм чүшти.□ ■

□ **3:2 «бәрикәтлик күнләр»** — ибраний тилида «күнләрниң узунлуғи». ■ **3:2** Қан. 8:1; 30:20 □ **3:3 «қәлбиңгә пүтивал»** — ибраний тилида «қәлбиңдики тахтайға пүтүвал» (Муса пәйғәмбәргә тапшурулған муқәддәс қанун икки таш тахтайға пүтүлгән еди). ■ **3:3** Мис. 13:9; Қан. 6:8 □ **3:4 «илтипатқа лайиқ болисән»** — мошу йәрдә ибраний тилида «илтипат» дегән сөз икки бислиқ болуп, иккинчи мәнаси «гөзәллик»тур. □ **3:6 «Қандақла иш қилсаң,...»** — ибраний тилида «Барлиқ йоллириңда...». ■ **3:6** 1Тар. 28:9 ■ **3:7** Рим. 12:16 □ **3:8 «дәрдиңгә дәрман... болиду»** — ибраний тилида «киндигиңгә саламәтлик... болиду». ■ **3:9** Мис. 23:19; 34:26; Қан. 26:2-11; Мал. 3:10; Луқа 14:13 ■ **3:10** Қан. 28:8 ■ **3:11** Аюп 5:17; Ибр. 12:5 ■ **3:12** Вәһ. 3:19 ■ **3:14** Аюп 28:15; Зәб. 18:11; Пәнд. 8:11,19; 16:16 ■ **3:15** Пәнд. 8:11 □ **3:18 «һаятлиқ дәриғи»** — шүбһисизки, «Ерән бағчиси»дики Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһримән болушиға тәйярланған «һаятлиқ дәриғи»ни көрситиду (Тәврат, «Яр.» 2:9). □ **3:20 «йәрниң чоңқур қатламлири йерилди»** — бәлким Нуһ пәйғәмбәрниң вақтидики «чоң топан» билән мунасивәтлик бәзи ишларни көрситиши мумкин («Яр.» 7:11) ■ **3:20** Яр. 1:9,10

21 И оғлум! *Даналиқ билән билимни* көзүңдин чиқарма,
Пишқан һекмәт вә пәм-парасәтни чиң тут.
22 Шуниң билән улар жениңға жан қошиду,
Бойнуңға есилған есил марҗандәк саңа гөзәллик қошиду.
23 Шу чағда йолуңда аман-есән маңалайсән,
Йолда путлашмайсән.■
24 Ятқанда һеч немидин қорқмайсән,
Йетишиң биләнла татлиқ ухлайсән.■
25 Бешиңға дәһшәтлик вәһимә чүшкәндә қорқмиғин,
Рәзилләрниң вәйранчилиғидин ғәм қилмиғин!□ ■
26 Чүнки Пәрвәрдигар сениң таянчиңдур,
У путуңни қапқанлардин нери қилиду.

27 Пәқәт қолуңдин кәлсила, һаҗәтмәнләрдин яхшилиқни айимиғин.
28 Қолум-хошнилириң сениңдин өтнә сорап кирсә, «Қайтип кетип, әтә кәлгин, әтә берәй» — демигин.
29 Хошнаңға зиянкәшлик нийитидә болма,
Чүнки у саңа ишинип йениңда хатирҗәм яшайду.
30 Бириси саңа зиян йәткүзмигән болса,
Униң билән сәвәпсиз маҗиралашма.□
31 Зулумхор кишигә һәсәт қилма,
Униң йол-тәдбирлиридин һеч немини таллима.■
32 Чүнки қиңғир йолларни маңидиғанлар Пәрвәрдигарниң нәзиридә жиркиничликтур,
Лекин Униң сирдаш достлуғи дурус яшаватқан адәмгә тәәллуқтур.■
33 Пәрвәрдигарниң ләнити рәзиллик қилғучиниң өйидидур,
Лекин У һәққаний адәмниң өйигә бәхит ата қилур.■
34 Бәрһәқ, мәсқирә қилғучиларни У мәсқирә қилиду,
Лекин кичик пеил кишиләргә шәпқәт көрситиду.■
35 Даналар шөһрәткә варислиқ қилиду,
Лекин һамақәтләр рәсва қилиниду.□

4

Хикмәт вә даналиқниң пайдиси

1 И оғуллар, атаңларниң несиһәтлирини аңлаңлар,
Көңүл қойсаңлар,
Йоруқлуққа еришисиләр.
2 Чүнки силәргә үгитидиғанлирим яхши билимдур,
Көрсәтмилиримдин ваз кәчмәңлар.
3 Чүнки мәнму атамниң юмран балиси едим,
Анамниң арзулуқ ялғуз оғли едим,■

■ **3:23** Зәб. 36:23-24; 90:9-12 ■ **3:24** Лав. 6:19; Аюп 11:19; Зәб. 3:6; 4:9; 90:5, 6 □ **3:25 «Рәзилләрниң вәйранчилиғидин ғәм қилмиғин!»** — яки «Рәзилләрниң бешиға чүшкән вәйранчилиқтин ғәм қилмиғин!». ■ **3:25** Аюп 5:21 □ **3:30 «сәвәпсиз маҗиралашма»** — яки «сәвәпсиз дәвалашма». ■ **3:31** Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 23:17 ■ **3:32** Аюп 29:4; Зәб. 24:9,12,14 ■ **3:33** Лав. 26:14-45; Қан. 28:15-68; Мал. 2:2 ■ **3:34** Яқ. 4:6; 1Пет. 5:5 □ **3:35 «Лекин һамақәтләр рәсва қилиниду»** — яки «Лекин У (Худа) һамақәтләрни номусқа қалдуриду» (ибраний тилида кинайә ишлитип, ахирқи сөз «көтирилиду» болиду). ■ **4:3** 1Тар. 29:1

4 Атам маңа үгитип мундақ деди:
— Сөзлиримни есиңдә тут;
Көрсәтмилиримгә риайә қил,
Шуниң билән яшнайсән.■
5 Даналиқни алғин, әқил тап,
Ейтқан сөзлиримни унтума, улардин чиқма.
6 *Даналиқтин* ваз кәчмә, у сени сақлайду;
Уни сөйгин, у сени қоғдайду.
7 Даналиқ һәммә ишниң бешидур;
Шуңа даналиқни алғин;
Барлиғиңни сәрп қилип болсаңму, әқил тапқин.■
8 *Даналиқни* әзизлигин, у сени көтириду,
Уни чиң қучағлиғанда, сени һөрмәткә сазавәр қилиду.
9 Бешиңға тақалған гүл чәмбирәктәк *саңа гөзәллик елип келиду*,
Саңа шөһрәтлик таж инъам қилиду.■
10 И оғлум, қулақ салғин, сөзлиримни қобул қилғин,
Шунда өмрүңниң жиллири көп болиду.
11 Мән саңа даналиқ йолини үгитәй,
Сени дуруслуқ йоллириға башлай.
12 Маңғиниңда қәдәмлириң чәкләнмәйду,
Жүгүрсәң жиқилип чүшмәйсән.■
13 Алған тәрбийәңни чиң тут,
Қолуңдин кәткүзмигин;
Убдан сақлиғин уни,
Чүнки у сениң һаятиңдур.

14 Яман адәмләр маңған йолға кирмә,
Рәзилләрниң изини басма.■
15 Уларниң *йолидин* өзүңни қачур,
Йолиға йеқин йолима;
Униңдин яндап өтүп кәт,
Нери кәткин.
16 Чүнки *яманлар* бирәр рәзиллик қилмиғичә ухлалмас,
Бирәрсини жиқитмиғичә уйқиси кәлмәс.
17 Яманлиқ уларниң озуғидур,
Зораванлиқ уларниң шарабидур.
18 Лекин һәққанийларниң йоли гоя таң нуридур,
Күн чүш болғичә барғансери йоруйду.
19 Яманларниң йоли зулмәт кечидәк қап қараңғу,
Улар жиқилип, немигә путлишип кәткинини билмәйду.

20 И оғлум, сөзлиримни көңүл қоюб аңла,
Гәплиримгә қулақ сал.
21 Уларни көзүңдә тутқин,
Жүригиңниң қетида қәдирләп сақлиғин.
22 Чүнки сөзлирим тапқанлар үчүн һаяттур,
Уларниң пүтүн тенигә саламәтликтур.■
23 Қәлбиңни «һәммидин әзиз» дәп сап тут,
Чүнки барлиқ һаят ишлири қәлбтин башлиниду.

■ **4:4** 1Тар. 28:9 ■ **4:7** Пәнд. 23:23 ■ **4:9** Пәнд. 1:19 ■ **4:12** Зәб. 90:9-12 ■ **4:14** Зәб. 1:1; Пәнд. 1:10,15 ■ **4:22** Пәнд. 4:13

24 Ағзиңни әгир гәптин жирақ тарт,
Ләвлириң езитқулуқтин нери болсун.
25 Көзүңни алдиңға түз тиккин,
Нәзириңни алдиңға тоғра ташла;
26 Маңидиған йолуңни убдан ойланғин,
Шундақ қилсаң ишлириң пухта болиду.
27 Оңға, солға қаймиғин;
Қәдәмлириңни яманлиқ йолидин нери тарт.■

5

Бузуқчилиқ-паһишивазлиқниң ақивити балаю-апәттур, садиқлиқниң нәтиҗиси бәхит-саадәттур

1 И оғлум, даналиғимға көңүл қойғин,
Идраклик сөзлиримгә қулақ салғин.
2 Шундақ қилғиниңда ишқа сәзгүрлүк билән қарайдиған болисән,
Ләвлириң пәм-парасәттин айрилмайду.
3 Чүнки бузуқ хотунниң ағзидин һәсәл тамиду,
Ләвлири зәйтун йеғидин силиқтур;■
4 Лекин униң ақивити кәкридәк аччиқ,
Икки бислиқ қиличтәк өткүр.
5 Униң қәдәмлири өлүм гирдавиға елип бариду,
Тутқан йоли гөргә башлайду.□ ■
6 Һаятлиқ йолини қилчә билгүм йоқ дәп,
Басқан қәдәмлири турақсиз болиду,
Нәгә баридиғанлиғини һеч билмәйду.
7 Шуңа, и оғуллирим, сөзлиримни көңүл қоюп аңлаңлар,
Мениң дегәнлиримдин чиқмаңлар.
8 Ундақ хотундин жирақ қач!
Ишиги алдиғиму йеқин йолима!
9 Болмиса, иззәт-абруюңни башқиларға тутқузуп қойисән,
Яшлиқ жиллириңни рәһимсизләрниң қолиға тапшурисән!■
10 Ят адәмләр байлиқлириң билән өзини толдуриду,
Җапалиқ әҗирлириңниң мевиси яқа жутлуқниң өйигә өтүп кетиду;
11 Әҗилиңдә налә-пәряд көтәргиниңдә,
Әзайи-бәдиниң йәм болғанда,
12 Шу чағда сән: — «Аһ, несиһәтләрдин неманчә нәпрәтләнгәндимән!
Көңлүмдә тәнбиһләрни неманчә кәмситкәндимән!
13 Немишкә устазлиримниң сөзини аңлимиғандимән?
Маңа тәрбийә бәргәнләргә қулақ салмиғандимән?
14 Җәмийәттиму, җамаәт алдидиму һәр хил номусқа қалғандәк болдум!» — дәп қалисән.□

15 Өзүңниң көлчигиңдики суни ичкин,
Өз булиқиңдин еқиватқан судин һозурлан.□

■ **4:27** Қан. 5:32; 28:14 ■ **5:3** Пәнд. 2:16; 6:24 □ **5:5 «гөр»** — ибраний тилида «шеол», йәни «тәһтисара» дейилиду, у өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр. ■ **5:5** Пәнд. 7:27 ■ **5:9** Пәнд. 6:34,35 □ **5:14 «һәр хил номусқа қалғандәк болдум!»** — яки «пүтүнләй заваллиққа чүшкәндәкмән!». □ **5:15 «Өзүңниң көлчигиңдики су..., өз булиқиңдин еқиватқан судин һозурлан»** — шүбһисизки, өзиниң аялиниң муһәббитини көрситиду.

16 Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсә *боламду*?
Ериқлириңдики сулар кочиларда еқип жүрсә боламду?
17 Булар саңила хас болсун,
Ят кишиләргә тәгмисун!□
18 Булиқиң бәхит-бәрикәтлик болғай!
Яшлиғиңда алған хотунуң билән һозурлан.□
19 У чиши кейиктәк чирайлиқ! Жәрәндәк сөйүмлүк!
Униң бағридин һемишә қанаәттә болғайсән,
Униң қайнақ муһәббитидин дайим хошаллиққа патқайсән.□
20 И оғлум, немишкә ят аялға шәйда болисән?
Немишкә ят хотунниң қойниға өзүңни атисән?
21 Чүнки инсанниң һәммә қилғанлири Пәрвәрдигарниң көз алдида ашкаридур,
У униң һәммә маңған йоллирини таразиға селип туриду.■
22 Яман адәмниң өз қәбиһликлири өзини қапқанқа чүшүриду,
У өз гунайи билән сиртмаққа елиниду.
23 У йолйоруқтин мәһрум болғанлиғидин җенидин айрилиду,
Чекидин ашқан һамақәтлиги түпәйлидин йолдин езип кетиду.

6

Йәнә бир нәччә несиһәт

1 И оғлум, әгәр достуңға борун болған болсаң,
Ят кишиниң қәрзини төләшкә қол беришип вәдә бәргән болсаң,□
2 Әгәр өз сөзүңдин илинған болсаң,
Өз вәдәң билән бағлинип қалсаң,
3 У йеқиниңниң қолиға чүшкәнлигиң үчүн,
Амал қилип өзүңни униңдин қутқуз —
Дәрһал йеқиниңниң йениға берип, өзүңни кәмтәр тутуп *шу иштин* халий қилишини өтүнүп сора.
4 Җәрән шикарчиниң қолидин қутулушқа тиришқандәк,
Қуш овчиниң қолидин чиқишқа тиришқандәк,
Қутулмиғичә ухлап ятма,
Һәтта үгдәп арамму алма.■

Чүмүлә

6 И һорун, чөмүлиниң йениға берип *униңдин үгән*,
Униң тирикчилик йоллириға қарап дана бол.
7 Уларниң башлиғи, әмәлдари, һөкүмдари йоқ болсиму,
8 Лекин улар язда жилниң еһтияжи үчүн аш топливалиду,

□ **5:17 «Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсә боламду? ... Булар саңила хас болсун, ят кишиләргә тәгмисун!»** — 16-17-айәтләр шүбһисизки, көчмә мәнидә. Бизниңчә көчмә мәнаси: «Ишқи муһәббәтлириңни ят аялға бәрмә, пәқәт өз җораңғила беғишла; болмиса интайин номус иш болиду, рәстә-кочиларда рәсва болисән» дегәндәк болса керәк. Бәзи алимлар мошу айәттики «сулар» балиларни көрситиду, дәп қарап, мундақ тәрҗимә қилиду: — «Булақлириң урғуп һәр йәргә тарқилип кәтсун, ериқлириңдики сулар кочиларда еқип жүрсун (демәк, «пәрзәнтлириң урғуған булақлардәк һәр йәргә тарқалсун!»); пәқәтла саңила хас болсун, ят аялдин болған болмисун!». □ **5:18 «Булиқиң бәхит-бәрикәтлик болғай!»** — «булиқиң» мошу айәттә «өз аялиң»ни көрситиду. Айәтниң иккинчи қисмини көрүң. □ **5:19 «Униң бағридин...»** — ибраний тилида «Униң әмчәклиридин...». ■ **5:21** 2Тар. 16:9; Аюп 31:4; 34:21; Пәнд. 15:3; Йәр. 16:17; 32:19 □ **6:1 «борун»** — кепил болған киши. ■ **6:4** Зәб. 131:4-5; Пәнд. 20:13

Һосул пәслидә озуқ тәйярливалиду.
9 И һорун, қачанғичә ухлап ятисән?
Қачан орнуңдин турисән?■
10 Сән: — Бирдәм көз жумувалай, бирдәм ухливалай,
Бирдәм қолумни қоштуруп йетивалай, — дәйсән.
11 Лекин ухлап ятқанда, мискинлик қарақчидәк келип сени басиду,
Йоқсуллуқ худди қураллиқ булаңчидәк һуҗумға өтиду.

12 Әрзимәс, пәйли бузуқ адәм һәммила йәрдә ялған ейтип, пәсликни сөзләйду.□
13 У көз қисип,
Путлири билән ишарә қилип,
Бармақлири билән көрситиду;
14 Көңлидә алдамчилиқла ятиду,
У дайим рәзилликниң қойида болиду,
Һәммила йәрдә җедәл-маҗира терийду.
15 Шуңа униңға бекитилгән балаю-қаза уни туюқсиз басиду,
У бирақла давалиғусиз янҗилиду.

16 Пәрвәрдигар нәпрәтлинидиған алтә нәрсә бар,
Бәрһәқ, йәттә нәрсә Униңға жиркиничликтур.
17 Улар болса,
Тәкәббурлуқ билән қарайдиған көз,
Ялған сөзләйдиған тил,
Бигуналарниң қенини төкүзидиған қол,■
18 Сүйқәст ойлайдиған көңүл,
Яманлиқ қилишқа тез жүгүрәйдиған путлар,■
19 Ялған сөзләйдиған сахта гувачи,
Бурадәр-қериндашлири арисиға бөлгүнчилик салғучи кишидур.

Зинахорлуқтин өзүңни тарт

20 И оғлум, атаңниң әмригә әмәл қил;
Анаңниң көрсәтмисидин чиқма.■
21 Уларниң сөзини қәлбиңгә теңип,
Уларни бойнуңға марҗандәк қилип есивал.■
22 Йолға чиққиниңда улар сени йетәкләйду,
Ухлиғиниңда улар сени сақлайду,
Уйқидин ойғанғиниңда улар сени хәвәрләндүриду.■
23 Чүнки *Худаниң* пәрмани йоруқ чирақ,
Униң муқәддәс қануни нурдур;
Тәрбийәниң тәнбиһлири болса һаятлиқ йолидур.■
24 Улар сени бузуқ хотундин сақлиғучи,
Ят хотунниң ширин сөзлиридин жирақ қилғучидур.■
25 Униң гүзәллигигә көңлүңни бағлимиғин,
Униң қаш-көз ойнитиши сени әсиргә алмисун.
26 Чүнки бузуқ аяллар түпәйлидин адәмләр бир парчә нанғиму зар болиду,
Ят адәмниң *зинахор* аяли болса кишиниң қиммәтлик җенини өзигә ов қиливалиду.

■ **6:9** Пәнд. 13:4; 20:4; 24:33,34 □ **6:12** **«Әрзимәс»** — ибраний тилида «Белиалниң оғли» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс» дегәнлик болуп, бәлким Иблисни көрситиду. ■ **6:17** Пәнд. 30:13 ■ **6:18** Рим. 3:15 ■ **6:20** Пәнд. 1:8 ■ **6:21** Пәнд. 3:3 ■ **6:22** Пәнд. 3:23,24 ■ **6:23** Зәб. 18:8-10; 118:105 ■ **6:24** Пәнд. 2:16; 5:3; 7:5

27 Отни қойнуңға салсаң,
Өз кийиминңни көйдүрмәмсән?
28 Чоғниң үстидә дәссәп маңсаң путуңни көйдүрмәмсән?
29 Башқиларниң аяли билән бир орунда ятидиған киши шундақ болиду;
Ким униңға тегип кәтсә ақивитидин қутулалмайду.
30 Ач қалғанда қосиғини тойғузуш үчүн оғрилиқ қилған кишини башқилар
кәмситмәйду;
31 Шундақ туруқлуқ у тутулуп қалса,
Егисигә йәттини төләшкә тоғра келиду;
У өз өйидики һәммә нәрсисини тапшуриду.■
32 Һалбуки, башқиларниң хотуни билән зина қилғучи униңдинму *бәттәр болуп,*
толиму ғәпләтликтур;
Ундақ қилғучи өз-өзини һалак қилиду.
33 У зәхмәт йәйду, шәрмәндә болиду,
Униң рәсваси һеч өчүрүлмәйду.
34 Чүнки күнләш оти әрни дәрғәзәпкә кәлтүриду,
Интиқам алған күнидә у һеч рәһим қилмайду.
35 Төләм пули берәй десәңму у қобул қилмайду,
Һәр қанчә соға-салам бәрсәңму уни бесиқтурғили болмайду.

7

1 И оғлум, сөзлиримгә әмәл қил,
Тапшуруқлиримни жүригиңдә сақла.
2 Тапшуруқлиримға әмәл қилсаң, яшнайсән;
Тәлимлиримни көз қаричуқуңни асриғандәк асра.■
3 Уларни бармақлириңға теңип қой,
Қәлб тахтаңға йезивал.■
4 Даналиқни, сән һәдә-сиңлим, дегин,
Пәм-парасәтни «туққиним» дәп чақир.
5 Шундақ қилсаң, улар сени ят хотундин жирақлаштуриду,
Ағзидин силиқ сөз чиқидиған йочун аялдин нери қилиду.■

Бузуқ хотун

6 *Бир қетим* өйниң деризә көзнәклиридин ташқириға қариғинимда,
7 Бир нәччә яш, садда жигитләрни көрдүм,
Уларниң ичидин бир әқилсизни көрүп қалдим,
8 У коча бойлап бузуқ *хотун турушлуқ* доқмуштин өтүп,
Андин униң өйи тәрәпкә қарап маңди.
9 Кәчқурун қараңғу чүшкәндә,
Зулмәт кечә, ай қараңғусида *ишики алдидин өтти.*
10 Мана, өйдин бир хотун чиқип уни күтүвалди;
Кийими паһишә аялларниңкидәк болуп,
Нийити һейлә-микир еди.
11 Ағзи бишәм-һаясиз, наһайити җаһил бир хотун,
У өйидә турмайду,■
12 Бирдә мәһәллидә, бирдә мәйданларда,
У кочилардики һәр доқмушта пайлап жүриду.

■ **6:31** Мис. 22:1, 4 ■ **7:2** Лав. 18:5; Пәнд. 4:4 ■ **7:3** Қан. 6:8; 11:18 ■ **7:5** Пәнд. 5:3 ■ **7:11** Пәнд. 9:13

13 Һелиқи яш жигитни тартип, уни сөйүп,
Номуссизларчә униңға: —
14 «Өйүмдә «енақлиқ қурбанлиғи» гөши бар,
Мән бүгүн Худаға қәсәм қилған қурбанлиқни қилдим,□
15 Шуңа мән сизни чақирғили чиқтим,
Дидариңизға тәлпүнүп издидим.
Әнди сизни тепивалдим!
16 Карвитимға Мисирниң кәштилик, йоллуқ либас япқучлирини яптим.
17 Орун-көрпилиримгә хуш пурақ мурмәкки, муәттәр вә қовзақ дарчинларни
чачтим.■
18 Келиң, таң атқичә муһәббәтлишәйли, ойнап һозурлинайли,
Көңлимиз қанғичә өз ара әйш-ишрәт қилайли,
19 Ерим өйдә йоқ, жирақ сәпәргә чиқип кәтти.
20 У бир һәмян пул елип кәтти,
Ай толғичә у өйгә кәлмәйду» — деди.
21 Аял көп шерин сөзлири билән раса қизиқтурди,
Чирайлиқ гәплири билән уни әсир қиливалди.■
22-23 Союшқа елип маңған өкүздәк,
Һамақәт киши кишән билән жазаға маңғандәк,
Қилтаққа чүшкән қуштәк,
Жигит униң кәйнидин маңди.
Жигирини оқ тешип өтмигучә,
У бу ишниң һаятиға замин болидиғанлиғини һеч билмәйду.

24 И оғуллирим, сөзлиримни көңүл қоюп аңлаңлар,
Дегәнлиримгә қулақ селиңлар,
25 Қәлбиңларни бундақ хотунниң йолиға кәткүзмәңлар,
Униң алдам халтисиға чүшүп кәтмәңлар.
26 Бундақ аял нурғун кишиләрни жиқитип яриландурған,
Униң боғузлиған адәмлири толиму көптур,
27 Униң өйи болса тәһтисараниң кириш еғизидур,
Адәмни «һалакәт меһманханиси»ға чүшүрүш йолидур.□ ■

8

«Даналиқ» хитап қилиду

1 *Қулақ сал,* даналиқ чақириватмамду?
Йоруқлуқ сада чиқириватмамду?■
2 Йолларниң егиз жайлиридин,
Доқмушлардин у орун алиду,
3 Шәһәргә киридиған қовуқларниң йенида,
Һәр қандақ дәрваза еғизлирида у муражиәт қилмақта: —

□ **7:14 «енақлиқ қурбанлиғи»** — Муса пәйғәмбәргә тапшурулған муқәддәс қанун бекиткән бир хил қурбанлиқ, униң әһмийити; (1) Худа билән болған енақлиққаеришиш үчүн; (2) Худаға алаһидә рәхмәт ейтиш үчүн; (3) Худаға дуа билән қилған қәсимини ипадиләш үчүн. Қурбанлиққа кала, қой яки өшкиму болиду. Бу хил қурбанлиқниң алаһидилиги, қурбанлиқ сунғучи киши уни қурбанлиқ қилғандин кейин, гөшидин елип йейәләйду. Мошу йәрдә бу аял: «Мән Худа алдида пак» демәкчи болиду. Бу пүтүнләй сахтипәзлик, әлвәттә. ■ **7:17** Күй. 4:14. ■ **7:21** Пәнд. 1:17 □ **7:27 «тәһтисара»** — ибраний тилида «шеол», өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр. ■ **7:27** Пәнд. 2:18; 5:5 ■ **8:1** Пәнд. 1:20,21

4 «И мөтивәрләр, силәргә муражәт қилимән,
һәй, адәм балилири, садани силәр үчүн қилимән,
5 Гөдәк болғанлар, зерәкликни үгинивелиңлар,
Ахмақ болғанлар, йоруқлуққа еришиңлар!□
6 Маңа қулақ селиңлар,
Чүнки гөзәл нәрсиләрни дәп беримән,
Ағзимни ечип, дурус ишларни *силәргә* йәткүзимән.
7 Ейтқанлирим һәқиқәттур,
Ағзим рәзилликтин нәпрәтлиниду; □
8 Сөзлиримниң һәммиси һәқ,
Уларда һеч қандақ һейлигәрлик яки әгитмилик йоқтур.
9 Уларниң һәммиси чүшәнгәнләр үчүн ениқ,
Билим алғанлар үчүн дурус-тоғридур.
10 Күмүчкә еришкәндин көрә, несиһәтлиримни қобул қилиңлар,
Сап алтунни елиштин көрә билимни елиңлар.
11 Чүнки даналиқ ләәл-яқутлардин әвзәл,
һәр қандақ әтиварлиқ нәрсәңму униңға тәң кәлмәстур.■
12 Мән болсам даналиқмән,
Зерәклик билән биллә туримән,
Истиқамәттин келип чиққан билимни аян қилимән.□
13 Пәрвәрдигардин әйминиш — Яманлиққа нәпрәтлиниш демәктур;
Тәкәббурлуқ, мәғрурлуқ, яман йол һәм шум еғизни өч көримән.
14 Мәндә убдан мәслиһәтләр, пишқан һекмәт бар;
Мән дегән йоруқлуқ, қудрәт мәндидур.
15 Падишаһлар мән арқилиқ һөкүм сүриду,
Мәнсиз һакимлар адил һөкүм чиқармас.
16 Мән арқилиқла әмирләр идарә қилиду,
Алийҗанаблар, йәр йүзидики барлиқ сорақчилар *тоғра* һөкүм қилиду.
17 Кимки мени сөйсә, мәнму уни сөйимән,
Мени тәлмүрүп издигәнләр мени тапалайду;
18 Мәндә байлиқ, шөһрәт,
һәтта кониримас, көчмәс дөләт вә һәққанийәтму бар.■
19 Мәндин чиққан мевә алтундин,
һәтта сап алтундин қиммәтликтур,
Мәндин алидиған дарамәт сап күмүчтинму үстүндур.■
20 Мән һәққанийәт йолиға маңимән;
Адаләт йолиниң оттурисида жүримәнки,
21 Мени сөйгәнләрни әмәлий нәрсиләргә мирас қилдуримән;
Уларниң ғәзнилирини толдуримән.
22-23 Пәрвәрдигар ишлирини башлишидила,
Қедимдә ясиғанлиридин бурунла,
Мән униңға тәвәдурмән. Әзәлдин тартипла — муқәддәмдә,
Йәр-зимин яритилмастила,

□ **8:5 «Гөдәк болғанлар, ... ахмақ болғанлар, йоруқлуққа еришиңлар!»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мүмкин, «даналиқ» «наданлар»ға (яки «гөдәкләр» янки «саддилар»ға) беваситә сөз қилиду, пәқәт **бәзидә** «ахмақлар»гә беваситә сөз қилиду, лекин «мәсқирә қилғучилар»ға һәргиз беваситә сөзлимәйду. Чүнки «мәсқирә қилғучилар» рәзил йолларни тутқини үчүн уларға һеч қандақ несиһәт тәсир қилмайду (1:22, 9:4, 7-8ниму көрүң). □ **8:7 «Ейтқанлирим һәқиқәттур»** — ибраний тилида «Таңлайим һәқиқәтни сеғинип сөзләйду». ■ **8:11** Аюп 28:15; Зәб. 18:11; Пәнд. 3:14,15; 16:16 □ **8:12 «...билимни аян қилимән»** — яки «...билимни тепип беримән». ■ **8:18** Пәнд. 3:16 ■ **8:19** Пәнд. 3:14

Мән тикләнгәнмән.□ ■
24 Чоңқур һаңлар, деңиз-океанлар апиридә болуштин авал,
Мән мәйданға чиқирилғанмән;
Мол су урғуп туридиған булақлар болмастинла,
25-26 Егиз тағлар өз орунлириға қоюлмастинла, төпиликләр шәкилләнмәстинла,
Пәрвәрдигар бепаян зимин, кәң далаларни,
Аләмниң әслийдики топа-чаңлириниму техи яратмастинла,
Мән мәйданға чиқирилғанмән.
27-29 У асманларни бена қиливатқинида,
Деңиз йүзигә упуқ сизиғини сизиватқинида,
Әрштә булутларни орунлаштуруп,
Чоңқур деңиздики булақ-мәнбәләрни мустәһкәмләватқинида,
Деңиз сулирини бекиткән даиридин ешип кәтмисун дәп пәрман чүшүриватқинида,
Бепаян зиминниң һуллирини қуруватқинида,
Мән у йәрдә едим;■
30 Шу чағда гоя уста бир һүнәрвәндәк Униң йенида турған едим,
Мән һәрдайим Униң алдида шатлинаттим, мән Униң күндилик дилъарами едим; ■
31 Мән Униң алимидин, йәр-зиминидин шатлинип,
Дунийдики инсанлардин хурсәнлик тепип жүрәттим,
32 Шуңа и балилар, әнди маңа қулақ селиңлар;
Чүнки йоллиримни чиң тутқанлар нәқәдәр бәхит тапар!■
33 Алған несиһәткә әмәл қилип,
Дана болғин, уни рәт қилма.
34 Сөзүмгә қулақ селип,
Һәркүни дәрвазилирим алдидин кәтмәй,
Ишиклирим алдида мени күтидиған киши нәқәдәр бәхитликтур!
35 Кимки мени тапса һаятни тапиду,
Пәрвәрдигарниң шәпқитигә несип болиду.■
36 Лекин маңа гуна қилған һәр ким өз жениға зиян кәлтүриду,
Мени яман көргәнләр өлүмни дост тутқан болиду».□

9

Даналиқниң сөзиниң давами, бузуқ хотунниң сөзлири

1 Даналиқ өзигә бир өй селип,
Униң йәттә түврүгини орнатти.
2 У маллирини союп,
Есил шараплирини арилаштуруп тәйярлап,
Зияпәт дәстихинини яйди;
3 Дедәклирини *меһман чақиришқа* әвәтти,

□ **8:22-23 «Пәрвәрдигар ишлирини башлишидила...»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар йолини башлишидила...». **«...Мән тикләнгәнмән»** — башқа бир хил тәрҗимиси «...Мән мәсиһ қилиндим». ■ **8:22-23** Юһ. 1:1 ■ **8:27-29** Аюп 26:10; Яр. 7:11; Яр. 1:9, 10; Аюп 38:10, 11; Зәб. 103:6-9. ■ **8:30** Юһ. 5:17 ■ **8:32** Зәб. 118:1, 2; 127:1; Луқа 11:28 ■ **8:35** Пәнд. 12:2 □ **8:36 «Кимки мени тапса һаятни тапиду, Пәрвәрдигарниң шәпқитигә несип болиду.... Мени яман көргәнләр өлүмни дост тутқан болиду»** — бу 8-бап һәмдә 9:1-12тики чоң тема «Даналиқ»тур. Бу баблардики хәвәрдин қариғанда, әмәлийәттә «Даналиқ» бир шәхстур. Инҗилда бу Шәхсниң Худа билән биллә мәңгүлүк турғучи Мәсиһ екәнлиги аян қилиниду (мәсилән «Юх.» 1:1-4, 18, «1Кор.» 1:24, 30, «Фил.» 2:5-11, «Кол.» 1:15-18, «Ибр.» 1:1-12, «1Юх.» 1:1-2, «Вәх.» 22:12-13 қатарлиқларни көрүң).

Өзи шәһәрниң әң егиз җайлирида туруп:■
4 «И саддилар, бу йәргә келиңлар, — дәп чақириватиду;
Наданларға:
5 Қени, нанлиримдин еғиз тегип,
Мән арилаштуруп тәйярлиған шараплардин ичиңлар;
6 Наданлар қатаридин чиқип, һаятқа еришиңлар,
Йоруқлуқ йолида меңиңлар», — дәватиду.

7 Һакавурларға тәнбиһ бәргүчи аһанәткә учрайду,
Қәбиһләрни әйиплигүчи өзигә дағ кәлтүриду.
8 Һакавурларни әйиплимә, чүнки у саңа өч болуп қалиду;
Һалбуки, дана кишини әйиплисәң, у сени сөйиду.■
9 Дана адәмгә дәвәт қилсаң, әқли техиму толуқ болиду;
Һәққаний адәмгә дурус йол көрсәтсәң,
Билими техиму ашиду.

10 Пәрвәрдигардин әйминиш даналиқниң башлинишидур,
Муқәддәс болғучини тонуш йоруқлуқтур.■
11 Мән *даналиқ* сәндә болсам, күнлириңни узартимән,
Өмрүңниң жиллири көпийәр.■
12 Сәндә даналиқ болса, пайдини көридиған өзүңсән,
Даналиқни мазақ қилсаң зиян тартидиғанму өзүңсән.

13 Надан хотун ағзи бисәрәмҗан, әқилсиздур,
Һеч немә билмәстур.■
14 У ишик алдида олтирип,
Шәһәрниң әң егиз җайлирида орун елип,
15 Удул өтүп кетиватқанларға:
16 «Кимки садда болса, бу йәргә кәлсун!» — дәватиду,
Вә әқилсизләрни:
17 «Оғриликчә ичкән су татлиқ болиду,
Оғрилап йегән нан тәмлик болиду!» — дәп чарқиватиду.■
18 Лекин чақирилғучи өлүкләрниң униң өйидә ятқанлиғидин бехәвәрдур,
Униң *бурунқи* меһманлириниң аллиқачан тәһтисараниң тәглиригә чүшүп кәткәнлигини у сәзмәс.□ ■

10

Падиша Сулайманниң һекмәтлик сөзлири

1 Падиша Сулайманниң пәнд-несиһәтлири: —

Дана оғул атисини шат қилар;
Әқилсиз оғул анисини қайғу-һәсрәткә салар.■
2 Һарам байлиқларниң һеч пайдиси болмас;
Һәққанийәт инсанни өлүмдин қутулдурар.■
3 Пәрвәрдигар һәққаний адәмниң җенини ач қоймас;

■ **9:3** Пәнд. 8:2 ■ **9:8** Мат. 7:6 ■ **9:10** Аюп 28:28; Зәб. 110:10; Пәнд. 1:7 ■ **9:11** Пәнд. 10:27 ■ **9:13** Пәнд. 7:11 ■ **9:17** Пәнд. 20:17 □ **9:18 «тәһтисараниң тәглири»** — «тәһтисара» (ибраний тилида «шеол») өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәр. ■ **9:18** Пәнд. 2:18 ■ **10:1** Пәнд. 15:20 ■ **10:2** Пәнд. 11:4

Лекин у қәбиһләрниң нәпсини боғуп қояр.
4 Һорунлуқ кишини гадай қилар;
Ишчанлиқ болса баяшат қилар.□ ■
5 Язда һосулни жиғивалғучи — дана оғулдур;
Лекин орма вақтида ухлап ятқучи — хиҗаләткә қалдуридиған оғулдур.
6 Бәрикәт һәққаний адәмниң бешиға чүшәр;
Амма зораванлиқ яманларниң ағзиға урар.□
7 Һәққаний адәмниң ядикари мубарәктур;
Яманларниң нами болса, сесиқ қалар.
8 Дана адәм йолйоруқ-несиһәтләрни қобул қилар;
Кот-кот, надан киши өз айиғи билән путлишар.■
9 Ғубарсиз жүргән кишиниң жүрүш-туруши турақлиқтур,
Йоллирини әгир қилғанниң кири ахири ашкарилиниду.
10 Көз ишаритини қилип жүридиғанлар адәмни дағда қалдурар;
Кот-кот, надан киши өз айиғи билән путлишар.
11 Һәққаний адәмниң ағзи һаятлиқ булиқидур,
Амма зораванлиқ яманниң ағзиға урар.□ ■
12 Өчмәнлик жедәл қозғар;
Меһир-муһәббәт һәммә гуналарни япар.■
13 Әқил-идрақлик адәмниң ағзидин даналиқ тепилар;
Әқилсизниң дүмбисигә палақ тегәр.■
14 Дана адәмләр билимләрни зиядә топлар;
Лекин ахмақниң ағзи уни һалакәткә йеқинлаштурар.
15 Мал-дунияլири гоя мәзмут шәһәрдәк байниң капалитидур;
Мискинни һалак қилидиған иш дәл униң намратлиғидур.
16 Һәққанийларниң әҗирлири җанға җан қошар,
Қәбиһләрниң һосули гунанила көпәйтиштур.□
17 Несиһәтни аңлап уни сақлиғучи һаятлиқ йолиға маңар;
Тәнбиһләрни рәт қилған киши йолдин азғанлардур.
18 Адавәт сақлиған киши ялған сөзлимәй қалмас;
Төһмәт чаплиғанлар ахмақтур.□
19 Гәп көп болуп кәтсә, гунадин халий болмас,
Лекин ағзиға егә болған әқиллиқтур.
20 Һәққаний адәмниң сөзи худди сап күмүч;
Яманниң ойлири толиму әрзимәстур.□
21 Һәққаний адәмниң сөзлири нурғун кишини қувәтләр;
Ахмақлар әқли кәмлигидин өләр.
22 Пәрвәрдигарниң ата қилған бәрикити адәмни дөләтмән қилар;
У бәрикитигә һеч бир җапа-мушәққәт қошмас.
23 Ахмақ қәбиһликни тамашә дәп биләр;

□ **10:4 «Һорунлуқ»** — ибраний тилида: «қол бошлуғи». **«Ишчанлиқ»** — ибраний тилида: «әстайидиллиқниң қоли». ■ **10:4** Пәнд. 12:24 □ **10:6 «Амма зораванлиқ яманларниң ағзиға урар»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Амма яманларниң ағзи зораванлиқни йошурар». ■ **10:8** Пәнд. 10:10 □ **10:11 «һаятлиқ булиқи»** — бәлким «Ерән бағчиси»дики «һаятлиқ беридиған дәрәқ»кә охшитилғандур. **«Амма зораванлиқ яманниң ағзиға урар»** — яки «Амма яманниң ағзи зораванлиқни йошурар». ■ **10:11** Пәнд. 10:6; 13:14 ■ **10:12** 1Кор. 13:7; 1Пет. 4:8 ■ **10:13** Пәнд. 20:30 □ **10:16 «...гунанила көпәйтиштур»** — яки «...гунайини бекитәр». □ **10:18 «Адавәт сақлиған киши ялған сөзлимәй қалмас»** — ибраний тилида: «Адавәт сақлиғучиниң ләвлири ялған болиду». □ **10:20 «Һәққаний адәмниң сөзи»** — ибраний тилида: «һәққаний адәмниң тили». **«Яманниң ойлири»** — ибраний тилида: «яманниң көңли».

Амма даналиқ йорутулған кишиниң *хурсәнлигидур*.□ ■
24 Яман киши немидин қорқса шуниңға учрар;
Һәққаний адәмниң арзуси әмәлгә ашурулар.
25 Яман адәм қуюндәк өтүп йоқар;
Лекин һәққаний адәм мәңгүлүк һулдәктур.
26 Адәм аччиқ су жутувалғандәк,
Көзигә ис-түтәк кирип кәткәндәк,
Һорун адәмни ишқа әвәткәнму шундақ болар.□
27 Пәрвәрдигардин әйминиш өмүрни узун қилар,
Яманниң өмри қисқартилар.■
28 Һәққаний адәмниң үмүти хурсәнлик елип келәр;
Лекин рәзилниң күткини йоққа чиқар.■
29 Пәрвәрдигарниң йоли дурус яшаватқанларға башпанаһдур;
Қәбиһлик қилғучиларға болса һалакәттур.■
30 Һәққанийларниң орни мустәһкәмдур;
Яманлар зиминда узун турмас.
31 Һәққаний адәмниң ағзидин даналиқ чиқар;
Лекин шумлуқ тил кесип ташлинар.
32 Һәққаний адәмниң сөзи кишигә мок хушяқар;
Яман адәмниң ағзидин шумлуқ чиқар.

11

1 Ялған тараза Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Адил жиң теши Уни хурсән қилар.■
2 Тәкәббурлуқ билән биргә шәрмәндичилик әгишип келәр;
Лекин даналиқ кичик пеилларға һәмраһ болар.■
3 Тоғриларниң сәмимийлиги өзини йетәкләр;
Лекин каззапларниң әгирлиги өзини вәйран қилар.■
4 Худаниң ғәзәп күнидә мал-дунияниң пайдиси болмас;
Лекин һәққанийәт адәмни өлүмдин қутқузар.■
5 Камил адәмниң һәққанийлиғи өзини түз йолға башлар;
Яман адәм өз яманлиғидин жиқилар.
6 Дурус адәмләрниң һәққанийлиғи өзлирини қутқузар;
Лекин каззаплар өз һейлә-нәйриңидин тутулар.
7 Рәзил адәм өлсә, униң үмүти йоққа чиқар;
Гунакарниң үмүти ахири қуруқ қалар.□
8 Һәққаний адәм қийинчиликтин халий қилинар;
Рәзил адәм униң орниға тутулар.■
9 Мунапиқлар өз ағзи билән йеқинини бузар;
Лекин һәққанийлар билими билән қутқузулар.
10 Һәққаний адәм ронақ тапса, шәһәр хуш болар;
Рәзил адәм һалак болса, хәлиқ тәнтәнә қилар.

□ **10:23 «йорутулған»** — ибраний тилида «ишни, башқа адәмни убдан чүшинидиған» дегән мәнидә. ■ **10:23** Пәнд. 14:9 □ **10:26 «Адәм аччиқ су жутувалғандәк...»** — ибраний тилида: «Аччиқ су чишларға тәккәндәк...». ■ **10:27** Пәнд. 9:11 ■ **10:28** Аюп 8:13,14; 11:20; Зәб. 111:10 ■ **10:29** Пәнд. 13:6 ■ **11:1** Лав. 19:36; Қан. 25:13; Пәнд. 16:11; 20:10,23 ■ **11:2** Пәнд. 15:33; 16:18; 18:12 ■ **11:3** Пәнд. 13:6 ■ **11:4** Пәнд. 10:2; Әз. 7:19; Зәф. 1:18 □ **11:7 «Гунакарниң үмүти...»** — башқа бир хил тәржимиси, «Күчлүкләрниң үмүти...». ■ **11:8** Зәб. 33:20; Пәнд. 21:18

11 Тоғриларниң бәрикәт тиләшлири билән шәһәр гүллинәр;
Лекин рәзилләрниң тили билән вәйран болар.
12 Өз йеқинини сөкидиған киши — әқилсиздур;
Амма йорутулған адәм ағзини жиғар.
13 Гәп тошуғучи мәхпийәтләрни ашкарилар;
Садиқ адәм аманәткә хиянәт қилмас.
14 Йолйоруқ кам болса, әл-жут жиқилар;
Улуқ бир мәслиһәтчи болса, әл нижат тапар.□ ■
15 Ятқа борун болған киши зиян тартмай қалмас;
Қол беришип кепил болушни яман көргән кишиниң қулиқи тинич болар.□
16 Шапаәтлик аял иззәт-һөрмәтни қолдин бәрмәс;
Зораванлар байлиқни қолдин бәрмәс.
17 Рәһимдил өз-өзигә бәхит яритар;
Рәһимсиз өз тенини ағритар.
18 Яман адәмләрниң алған иш һәққи уларни алдар, бәрикәтсиз болар;
Амма һәққанийәт териғучи адәм әмәлий инъам алар.□
19 Һәққанийәт адәмгә һаятлиқ тапқузар;
Яманлиқни көзләп жүридиған киши өлүмгә йүз тутар.
20 Нийити бузуқ киши Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Амма йоли диянәтлик кишиләр униң хурсәнлигидур.
21 Қол тутушуп бирләшсиму, яманлар җазаға тартилмай қалмас;
Лекин һәққанийларниң нәсли нижат тапар.□ ■
22 Чирайлиқ амма тетиқсиз хотун,
Чошқиниң тумшуғиға алтун һалқа салғандәктур.
23 Һәққанийларниң арзуси пәқәт яхши мевә елип келәр;
Яманларниң күткини ғәзәп-нәпрәттур.
24 Бирәв мәртләрчә тарқатсиму, гүллинәр;
Йәнә бирәв беришкә тегишлигини айисиму, пәқәт намратлишар.
25 Мәрт адәм әтлинәр;
Башқиларни суғарғучи өзиму суғирилар.■
26 Ашлиқни сатмай бесивалған киши әлниң ләнитигә учрайду;
Лекин ашлиқни сетип бәргүчигә бәрикәт тилинәр.
27 Яхшилиқни издәп интилгән адәм шапаәт тапар;
Яманлиқни издигән адәм өзи яманлиқ көрәр.■
28 Өз мал-дуниясиға таянғучи жиқилар;
Һәққаний киши йопурмақтәк көкирәр.■
29 Өз өйигә азарчилиқ салған киши шамалға мирас болар;
Әқилсиз адәм ақиланиниң қули болуп қалар.
30 Һәққанийниң беридиған мевиси «һаятлиқ дәриғи»дур;

□ **11:14 «Йолйоруқ кам болса...»** — башқа бир хил тәрҗимиси, «Көп мәслиһәтчиләр болса,...». **«...нижат тапар»** — яки «....бехәтәр турар». ■ **11:14** 1Пад. 12:1-20 □ **11:15 «Ятқа борун болған киши зиян тартмай қалмас»** — 6:1 вә изаһатни көрүң. □ **11:18 «Яман адәмләрниң алған иш һәққи уларни алдар, бәрикәтсиз болар»** — ибраний тилида «яман адәмниң иш һәққи ялған болар». □ **11:21 «Қол тутушуп бирләшсиму,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «шүбһисизки,...». ■ **11:21** Пәнд. 16:5 ■ **11:25** Зәб. 111:9; 2Кор. 9:9 ■ **11:27** Зәб. 7:17; 9:15,16, 23; 56:7 ■ **11:28** Зәб. 1:3, 4; 91:13-15

Дана киши көңүлләрни *һаятлиққа* майил қилар.□
31 Қараңлар, һәққаний адәм бу дунияда *сәһвәнлиги үчүн* бәдәл төлигән йәрдә,
Рәзилләр билән гунакарларниң ақивити қандақ болар?□ ■

12

1 Кимки тәрбийини қәдирлисә, билимниму сөйгүчидур;
Лекин тәнбиһкә нәпрәтләнгән надан-һамақәттур.
2 Яхши нийәтлик адәм Пәрвәрдигарниң илтипатиға еришәр;
Амма Пәрвәрдигар һейлә-микирлик адәмниң гунайини бекитәр.
3 Адәмләр яманлиқ қилип аманлиқ тапалмас;
Лекин һәққанийларниң йилтизи тәврәнмәс.■
4 Пәзиләтлик аял ериниң таҗидур;
Амма уни уятқа салғучи хотун униң устихинини чиритәр.■
5 Һәққаний адәмниң ой-пикри дурус һөкүм чиқирар;
Яманларниң несиһәтлири мәккарлиқтур.□
6 Яманларниң сөзлири қан төкидиған қилтақтур;
Лекин дурусниң сөзи адәмни қилтақтин қутулдурар.■
7 Яманлар ағдурулуп, йоқилар;
Лекин һәққанийларниң өйи мәзмут турар.□ ■
8 Адәм өз зериклиги билән махташқа сазавәр болар;
Әгир нийәтлик киши көзгә илинмас.
9 Пеқир туруп хизмәткари бар киши,
Өзини чоң тутуп ач жүргән кишидин яхшидур.■
10 Һәққаний адәм өз улиғиниму асрар;
Амма рәзил адәмниң болса һәтта рәһимдиллиғиму залимлиқтур.■
11 Тиришип терикчилиқ қилған деханниң қосиғи тоқ болар;
Амма хам хиялларға берилгән кишиниң әқли йоқтур.■
12 Яман адәм яманлиқ қилтиғини көзләп олтирар;
Амма һәққаний адәмниң йилтизи мевә берип турар.
13 Яман адәм өз ағзиниң гунайидин тутулар;
Һәққаний адәм мушәққәт-қийинчилиқтин қутулар.□ ■
14 Адәм өз ағзиниң мевисидин қанаәт тапар;
Өз қоли билән қилғанлиридин униңға яндурулар.■
15 Ахмақ өз йолини тоғра дәп биләр;
Амма дәвәткә қулақ салған киши ақиланидур.■

□ **11:30 «һаятлиқ дәриғи»** — мошу йәрдә «һаятлиқ дәриғи» дегәнлик, «Ерән бағчиси»дики Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһримән болушиға тәйярланған дәрәқни көрситиду (3:18-айәтни көрүң). **«... һаятлиққа майил қилар»** — әйни тексттә «һаятлиқ» дегән сөз йоқ. Лекин һәққанийлиқ йолида Худаниң мөмин бәндилири адәмләрниң көңлини өзи үчүн алмайду, бәлки уларни Худаниң йолиға җәлип қилиду; шуңа толуқ мәнаси: «Ким дана болса кишиләрниң көңлини ниҗат йолиға башлайду» дәп қараймиз. Мошу айәтни «Луқа» 5:10 билән селиштурғили болиду. □ **11:31 «Қараңлар, һәққаний адәм ...бәдәл төлигән йәрдә, рәзилләр билән гунакарларниң ақивити қандақ болар?»** — бу айәт Инҗил, «1Пет.» 4:18дә нәқил кәлтүрүлиду. ■ **11:31** 1Пет. 4:17,18 ■ **12:3** Пәнд. 10:25 ■ **12:4** 1Кор. 11:7 □ **12:5 «... ой-пикри дурус һөкүм чиқирар»** — яки: «...ой-пикри дуруступ». ■ **12:6** Пәнд. 1:11,18; 11:9 □ **12:7 «Яманлар ағдурулуп, йоқилар»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Яманлар ағдурулғанда, йоқилар». ■ **12:7** Зәб. 36:36-40; Пәнд. 11:21 ■ **12:9** Пәнд. 13:7 ■ **12:10** Қан. 25:4 ■ **12:11** Пәнд. 28:19 □ **12:13 «Яман адәм өз ағзиниң гунайидин тутулар»** — яки «Еғиздики итаәтсизликтин рәзил қапқан чиқар». ■ **12:13** Пәнд. 10:14; 18:7 ■ **12:14** Пәнд. 13:2 ■ **12:15** Пәнд. 3:7

16 Ахмақниң аччиғи кәлсә, тезла билинәр;
Зерәк киши һақарәткә сәвир қилар, сәтчиликни ашкарилимас.□
17 Һәқиқәтни ейтқан кишидин адаләт билинәр;
Ялған гувалиқ қилғучидин алдамчилиқ билинәр.■
18 Бәзлиләрниң йениклик билән ейтқан гепи адәмгә санҗилған қиличқа охшар;
Бирақ ақиланиниң тили дәрдкә дәрмандур.■
19 Растчил мәңгү турғузулиду;
Ләвзи ялған болса бирдәмликтур.□
20 Яманлиқниң койида жүргүчиниң көңлидә һейлә сақланғандур;
Аманлиқни дәвәт қилғучилар хошаллиққа чөмәр.
21 Һәққаний адәмниң бешиға һеч күлпәт чүшмәс;
Қәбиһләр балаю-қазаға чөмүләр.
22 Ялған сөзләйдиғанниң ләвлири Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Лекин ләвзидә турғанларға У апирин ейтар.
23 Пәмлик адәм билимини йошурар;
Бирақ ахмақ наданлиғини җакалар.■
24 Тиришчан қол һоқуқ тутар;
Һорун қол алванға тутулар.■
25 Көңүлниң ғәм-әндишиси кишини мүкчәйтәр;
Лекин меһриванә бир сөз кишини роһландурар.■
26 Һәққаний киши өз дости билән биргә йол издәр;
Бирақ яманларниң йоли өзлирини адаштурар.□
27 Һорун өзи тутқан овни пиширип йейәлмәс;
Бирақ әтиварлиқ байлиқлар тиришчанға мәнсуптур.□
28 Һәққанийлиқниң йолида һаят тепилар;
Шу йолда өлүм көрүнмәстур.

13

1 Дана оғул атисиниң тәрбийисигә көңүл қояр;
Мәсқирә қилғучи тәнбиһкә қулақ салмас.
2 Адәм дурус еғизиниң мевисидин һозурлинар;
Тузкорлар зораванлиққа һәвәс қилип зораванлиққа учрар.■
3 Сөздә еһтиятчан киши җенини сақлап қалар;
Ағзи иштик һалакәткә учрар.
4 Һорунниң арзу-тилиги бар, лекин еришәлмәс;
Лекин тиришчан әтлинәр.
5 Һәққаний адәм ялғанчилиқтин жиркинәр;
Қәбиһ болса сесип, шәрмәндә болар.
6 Йоли дурусни һәққанийәт қоғдар;
Лекин гунакарни рәзиллик жиқитар.■

□ **12:16 «...һақарәткә сәвир қилар, сәтчиликни ашкарилимас»** — ибраний тилида бу икки ибарә «икки бислиқ» бир сөз биләнла ипадиләнгән. ■ **12:17** Пәнд. 14:5 ■ **12:18** Зәб. 56:5; 58:8; Пәнд. 16:27 □ **12:19 «растчил»** — ибраний тилида «һәқиқәтниң леви». **«ләвзи ялған болса бирдәмликтур.»** — ибраний тилида «ялғанчи тил болса бирдәмликтур». ■ **12:23** Пәнд. 13:16; 15:2 ■ **12:24** Пәнд. 10:4 ■ **12:25** Пәнд. 15:13 □ **12:26 «Һәққаний киши өз дости билән биргә йол издәр»** — башқа хил тәрҗимилири: «һәққаний киши өз достиниң көңлидикини тәкшүрәр», «һәққаний киши дост тутушта сәгәк болар» яки «һәққаний киши өз достиға йол көрситәр». □ **12:27 «Бирақ әтиварлиқ байлиқлар тиришчанға мәнсуптур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бирақ тиришчан киши өз тәәллуқатини әтиварлайду». ■ **13:2** Пәнд. 12:14 ■ **13:6** Пәнд. 10:29; 11:3, 5, 6

7 Бәзиләр өзини бай көрсәткини билән әмәлийәттә қуруқ сөләттур;
Бәзиләр өзини йоқсул көрсәткини билән зор байлиқлири бардур.■
8 Өз байлиғи гөрүгә тутулған байниң җениға ара турар;
Бирақ йоқсуллар һеч вәһимини аңлимас.
9 Һәққаний адәмниң нури шатлинип парлар;
Бирақ яман адәмниң чириғи өчүрүләр.■
10 Кибирликтин пәқәт җедәл-маҗирала чиқар;
Даналиқ болса несиһәтни аңлиғанлар билән биллидур.
11 Ишлимәй тапқан һарам байлиқ бәрикәтсиздур;
Тәр төкүп һалал тапқан гүллинәр.■
12 Тәлмүргинигә күтүп еришәлмәслик көңүлни сунуқ қилар,
Лекин тәшналиқта еришкини «һаятлиқ дәриғи»дур.□ ■
13 *Худаниң* калам-сөзигә писәнт қилмиған адәм гунаниң төлимигә қәриздар болар;
Лекин пәрманни қәдирлигән адәм яхшилиқ көрәр.
14 Ақиланиниң тәлими һаятлиқ бәргүчи булақтур,
У сени өлүм қапқанлиридин қутулдурар.■
15 Ақиланилик адәмни илтипатқа ериштүрәр;
Бирақ тузкорларниң йоли әгир-бүгри, җапалиқ болар.
16 Пәм-парасәтлик адәм билими билән иш көрәр;
Һамақәт өз наданлиғини ашкарилар.■
17 Рәзил алақичи бала-қазаға учрар;
Садиқ әлчи болса дәрдкә дәрмандур.
18 Тәрбийәни рәт қилған адәм намратлишип уятқа қалар;
Амма тәнбиһни қобул қилған һөрмәткә еришәр.
19 Әмәлгә ашқан арзу кишигә шерин туюлар;
Лекин ахмақлар яманлиқни ташлашни яман көрәр.
20 Ақиланиләр билән биллә жүргән Дан. болар;
Бирақ ахмақларға һәмраһ болған налә-пәрядта қалар.□
21 Балайиқаза гунакарларниң кәйнидин бесип маңар;
Лекин һәққанийлар яхшилиқниң әҗрини тапар.
22 Яхши адәм пәрзәнтлириниң пәрзәнтлиригә мирас қалдурар;
Гунакарларниң жиққан мал-дуниялири һәққанийлар үчүн топлинар.■
23 Йоқсулниң ташландуқ йери мол һосул берәр,
Лекин адаләтсизликтин у вәйран болар.■
24 Таяқни айиған киши оғлини яхши көрмәс;
Балини сөйгән киши уни әстайидил тәрбийиләп җазалар.■
25 Һәққаний адәм көңли қанаәт тапқичә озуқ йәр;
Яманниң қосиғи ач қалар.

14

1 Һәр бир дана аял өз аилисини ават қилар;
Ахмақ аял аилисини өз қоли билән вәйран қилар.□

■ **13:7** Пәнд. 12:9 ■ **13:9** Аюп 18:5, 6; 21:17; Пәнд. 4:18 ■ **13:11** Пәнд. 10:2; 20:21 □ **13:12 «һаятлиқ дәриғи»** — «Ерән бағчиси»дики, Адәм атимиз вә Һава анимизниң бәһриман болушиға тәйярланған дәрәқни көрситиду (3:18ни көрүң). ■ **13:12** Пәнд. 13:19 ■ **13:14** Пәнд. 10:11; 14:27 ■ **13:16** Пәнд. 12:23; 15:2 □ **13:20 «...налә-пәрядта қалар»** — яки «...зиян тартар». ■ **13:22** Аюп 15:29; 27:17 ■ **13:23** Пәнд. 12:11; 18:9 ■ **13:24** Пәнд. 23:13 □ **14:1 «... өз аилисини ават қилар»** — ибраний тилида «... өз аилисини қурар».

2 Дуруслуқ йолида маңидиған киши Пәрвәрдигардин қорқар;
Қиңғир йолда маңған киши *Худани* көзгә илмас.■
3 Ахмақниң тәкәббур ағзи өзигә таяқ болар;
Ақиланиниң ләвлири өзини қоғдар.
4 Улақ болмиса, еғил пак-пакиз турар;
Бирақ өкүзниң күчи болғандила *саңға* ашлиқ толар.□
5 Ишәшлик гувачи ялған ейтмас;
Сахта гувачи ялған гәпни нәпәстәк тинар.■
6 Һакавурлар даналиқ издәп тапалмас;
Бирақ йорутулған адәмгә билим елиш асанға чүшәр.□
7 Бирәвниң ағзида билим йоқлуғини билип йәткәндә,
Униңдин өзүңни нери тарт.
8 Әқил-парасәтлик кишиниң даналиғи өз йолини ойлиништидур;
Ахмақларниң әқилсизлиги болса өзлириниң алдинишидур.
9 Ахмақлар болса «итаәтсизлик қурбанлиғи»ни көзгә илмайду,
Һәққанийлар арисида болса илтипат тепилар.□
10 Көңүлдики дәрдни пәқәт өзила көтирәләр;
Көңүлдики хушлуққиму башқилар шерик болалмас.
11 Яманниң өйи өрүлүп чүшәр;
Һәққаний адәмниң чедири гүллинип кетәр.
12 Адәм балисиға тоғридәк көрүнидиған бир йол бар,
Лекин ақивити һалакәткә баридиған йоллардур.■
13 Оюн-күлкә болса қәлбтики ғәм-қайғуни япар,
Хошаллиқ өтүп кәткәндә, ғәм-қайғу йәнила қалар.■
14 Тоғра йолдин бурулуп янған адәм һаман өз йолидин тояр;
Яхши адәм өз ишидин қанаәтлинәр.■
15 Саддилар һәммә гәпкә ишинип кетәр;
Лекин пәм-парасәтлик киши һәр бир қәдәмни авайлап басар.
16 Дана адәм еһтиятчан болуп аваричиликтин нери кетәр;
Ахмақ һакавурлуқ қилип, өзигә ишинип алдиға маңар.□
17 Териккәк ахмақлиқ қилар;
Нәйрәңваз адәм нәпрәткә учрар.
18 Саддилар ахмақлиққа варислиқ қилар;
Пәм-парасәтликләр билимни өз тажи қилар.
19 Яманлар яхшиларниң алдида егиләр;
Қәбиһләр һәққанийниң дәрвазилири алдида *баш урар*.
20 Намрат киши һәтта өз йеқиниғиму яман көрүнәр.
Байниң дости болса көптур.■
21 Йеқинини пәс көргән гунакардур;
Лекин мискинләргә рәһим қилған бәрикәт тапар.
22 Яманлиқ ойлиғанлар йолдин адашқанлардин әмәсму?

■ **14:2** Аюп 12:4 □ **14:4 «Улақ болмиса, еғил пак-пакиз турар...»** — еғилниң сесиқлиғи түпәйлидин еғилдики улақларни чиқиривәтиш толиму ахмақанилик, әлвәттә. ■ **14:5** Мис. 23:1; Пәнд. 12:17 □ **14:6 «һакавурлар»** — яки «Мәсқирә қилғучилар». □ **14:9 «Итаәтсизлик қурбанлиғи»** — Муса пәйғәмбәргә тапшурулған «муқәддәс қанун»ға асасән, бириси башқиларға гуна қилип зиян йәткүзгән болса, Худадин кәчүрүм елиш үчүн авал зиян тартқучиға шу гунайини етирап қилип, аз дегәндә икки һәссә төләм берип, андин итаәтсизлиги үчүн қилинидиған қурбанлиқни («итаәтсизлик қурбанлиғи»ни) ибадәтханида Худаға атап бериши керәк еди. Башқа бир хил тәрҗимиси «Ахмақлар итаәтсизлигигә нисбәтән йениклик билән күлүп қойиду». ■ **14:12** Пәнд. 16:25 ■ **14:13** Пәнд. 5:4 ■ **14:14** Пәнд. 1:31 □ **14:16 «аваричиликтин»** — яки «яманлиқтин». ■ **14:20** Пәнд. 19:4, 7

Бирақ яхшилиқ ойлиғанлар рәһим-шәпқәт, һәқиқәт-садиқлиққа муйәссәр болар.■
23 Һәммә меһнәттин пайда чиқар;
Бирақ қуруқ параңлар адәмни муһтаҗлиқта қалдурар.
24 Ақиланиләр үчүн байлиқлар бир таҗдур;
Ахмақларниң наданлиғидин пәқәт йәнә шу наданлиқла чиқар.
25 Һәққаний гувалиқ бәргүчи кишиләрниң һаятини қутқузар;
Ялған-явидақ сөзләйдиған *гувачи* ялған гәпни нәпәстәк тинар.
26 Пәрвәрдигардин қорқидиғанниң күчлүк йөләнчүки бар,
Униң балилириму һимайигә егә болар.
27 Пәрвәрдигардин қорқуш һаятниң булиқидур;
У кишини әҗәллик қапқанлардин қутқузар.□ ■
28 Падишаһниң шан-шәриви пухрасиниң көплигидиндур;
Пухрасиниң кәмлиги әмирниң һалакитидур.
29 Еғир-бесиқ киши интайин ақил кишидур;
Чечилғақ ахмақлиқни улуқлар.
30 Хатирҗәм көңүл тәнниң сақлиғидур;
Һәсрәт чекиш болса сүйәкләрни чиритар.
31 Мискинни бозәк қилғучи — Пәрвәрдигарға һақарәт қилғучидур;
Һаҗәтмәнләргә шапаәт қилиш Уни һөрмәтлигәнликтур.■
32 Яман өз яманлиғи ичидә жиқитилар;
Һәққаний адәм һәтта сәкратта ятқандиму хатирҗәм болар.□
33 Йорутулған кишиниң көңлидә даналиқ ятар;
Бирақ ахмақниң көңлидикиси ашкарә болмай қалмас.■
34 Һәққанийәт һәр қайси әлни жуқури көтирәр;
Гуна һәр қандақ милләтни номусқа қалдурар.
35 Падишаһниң илтипати әқиллиқ хизмәткарниң бешиға чүшәр;
Бирақ униң ғәзиви номуста қалдурғучи уятсиз хизмәткариниң бешиға чүшәр.□

15

1 Мулайим җавап ғәзәпни басар;
Қопал сөз аччиқни қозғар.■
2 Ақиланиләрниң тили билимни җари қилар;
Ахмақниң ағзи қуруқ гәп төкәр.■
3 Пәрвәрдигарниң көзи һәр йәрдә жүрәр;
Яхши-яманларни көрүп турар.□ ■
4 Шипа йәткүзгүчи тил худди бир «һаятлиқ дәриғи»дур;
Тили әгирлик кишиниң роһини сундурар.□ ■
5 Ахмақ атисиниң тәрбийисигә писәнт қилмас;

■ **14:22** Луқа 6:38 □ **14:27 «һаятниң булиқи»** — 13:14ниму көрүң. ■ **14:27** Пәнд. 10:11; 13:14 ■ **14:31** Пәнд. 14:21; 17:5 □ **14:32 «Яман өз яманлиғи ичидә жиқитилар; һәққаний адәм ... хатирҗәм болар»** — толуқ айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Күлпәт кәлгәндә, яман адәм һайдиветилиду; бирақ һәққаний адәм сәкратта ятқандиму панаһлиқ болар». ■ **14:33** Пәнд. 10:14; 12:23; 13:16 □ **14:35 «Номуста қалдурғучи уятсиз хизмәткар...»** — ибраний тилида «номуста қалдурғучи» вә «уятсиз» дегән икки ибарә бирла икки бислиқ сөз билән билдүрүлиду. ■ **15:1** Пәнд. 25:15 ■ **15:2** Пәнд. 12:23; 13:16; 15:28 □ **15:3 «Яхши-яманлар...»** — ибраний тилида «яман-яхшилар» дегәнлик билән билдүрүлиду. ■ **15:3** Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; Йәр. 16:17; 32:19 □ **15:4 «Шипа йәткүзгүчи тил»** — яки «меһриван тил». **«һаятлиқ дәриғи»** — 3:18-айәттики изаһатни көрүң. ■ **15:4** Пәнд. 12:18; 13:14

Лекин атисиниң тәнбиһигә қулақ салған зерәк болар.
6 Һәққанийниң өйидә гөһәрләр көптур;
Бирақ яманниң тапавити өзигә аваричилик тапар.
7 Даналиң ләвлири билим тарқитар;
Ахмақниң көңлидин һеч билим чиқмас.
8 Яманларниң қурбанлиғи Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Дурусларниң дуаси Униң хурсәнлигидур.■
9 Яманларниң йоли Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Лекин һәққанийәтни интилип издигүчини У яхши көрәр.
10 Тоғра йолдин чиққанлар азаплиқ тәрбийини көрәр;
Тәнбиһгә өч болғучи өләр.
11 Тәһтисара вә һалакәт Пәрвәрдигарниң көз алдида очуқ турған йәрдә,
Инсан көңлидики ой-пикирни қандақму Униңдин йошуралисун?!□ ■
12 Һакавур тәнбиһ бәргүчини яқтурмас;
У ақиланиләрдин несиһәт елишқа бармас.□
13 Көңүл шат болса, хуш чирай болар;
Дәрд-әләм тартса, роһи сунар.■
14 Йорутулған көңүл билимни издәр;
Әқилсизниң ағзи наданлиқни озуқ қилар.
15 Езилгәнләрниң һәммә күнлири тәстә өтәр;
Бирақ шат көңүл һәр күнини һейттәк өткүзәр.
16 Зор байлиқ билән беарамлиқ тапқандин,
Азға шүкүр қилип, Пәрвәрдигардин әймәнгән әвзәл.■
17 Нәпрәт ичидә йегән бордақ гөштә қилинған катта зияпәттин,
Меһир-муһәббәт ичидә йегән көктат әвзәл.■
18 Териккәк киши жедәл чиқирар;
Еғир-бесиқ талаш-тартишларни тиничландурар.■
19 Һорунниң йоли тикәнлик қашадур,
Дурус адәмниң йоли көтирилгән йолдәк дағдамдур.
20 Дана оғул атисини шат қилар;
Әқилсиз адәм анисини кәмситәр.■
21 Әқли йоқ киши ахмақлиғи билән хуштур;
Йорутулған киши йолини тоғрилап маңар.■
22 Мәслиһәтсиз иш қилғанда нишанлар әмәлгә ашмас;
Мәслиһәтчи көп болғанда муддиалар әмәлгә ашурулар.■
23 Кишигә жайида бәргән жававидин хуш болар,
Дәл вақтида қилған сөз нәқәдәр яхшидур!
24 Һаятлиқ йоли әқиллиқ кишини жуқуриға башлайдуки,
Уни чоңқур тәһтисарадин қутқузар.□
25 Пәрвәрдигар тәкәббурниң өйини жулуветәр;
Бирақ У тул хотунларға пасилларни турғузар.■
26 Яманларниң ой-пикри Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Бирақ сап дилниң сөзлири сөйүмлүктур.□ ■

■ **15:8** Пәнд. 21:27; Йәш. 1:11; Йәр. 6:20; Ам. 5:21 □ **15:11 «Тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған жайни көрситиду. ■ **15:11** 2Тар. 6:30; Зәб. 7:10; 43:21-22; Йәр. 17:9,10; Юһ. 2:24, 25; 21:17; Рос. 1:24 □ **15:12 «һакавур»** — яки «мәсқирә қилғучи». ■ **15:13** Пәнд. 17:22; 18:14 ■ **15:16** Зәб. 37:16; Пәнд. 16:8 ■ **15:17** Пәнд. 17:1 ■ **15:18** Пәнд. 28:25; 29:22 ■ **15:20** Пәнд. 10:1 ■ **15:21** Пәнд. 10:23; 14:9 ■ **15:22** Пәнд. 11:14 □ **15:24 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири барған жайни көрситиду. ■ **15:25** Пәнд. 2:21,22; 12:7; 14:11 □ **15:26 «ой-пикри»** — яки «планлири». ■ **15:26** Пәнд. 6:18

27 Ач көз киши өз аилисигә аваричилик кәлтүрәр;
Пара елишқа нәпрәтләнгән киши күн көрәр.■
28 Һәққаний адәм қандақ жавап бериштә қайта-қайта ойлинар;
Яман адәмниң ағзидин шумлуқ төкүләр.
29 Пәрвәрдигар яман адәмдин жирақтур;
Бирақ У һәққанийниң дуасини аңлар.■
30 Хуш көзләр көңүлни шатландурар;
Хуш хәвәр устиханларға гөш-май қондурар.■
31 Һаятлиққа елип баридиған тәнбиһкә қулақ салған киши даналарниң
қатаридин орун алар.
32 Тәрбийәни рәт қилған өз женини хар қилар;
Тәнбиһгә қулақ салған йорутулар.
33 Пәрвәрдигардин қорқуш адәмгә даналиқ үгитәр;
Авал кәмтәрлик болса, андин шөһрәт келәр.■

16

1 Көңүлдики нийәтләр инсанға тәвәдур;
Бирақ тилниң жавави Пәрвәрдигарниң илкидидур.■
2 Инсан өзиниң һәммә қилған ишини пак дәп биләр;
Лекин қәлбдики нийәтләрни Пәрвәрдигар таразиға селип тартип көрәр.□ ■
3 Нийәт қилған ишлириңни Пәрвәрдигарға тапшурғин,
Шундақ қилғанда планлириң пишип чиқар.■
4 Пәрвәрдигар барлиқ мәвжудийәтниң һәр бирини мәлум мәхсәт билән апиридә
қилған;
Һәтта яманларниму балаю-апәт күни үчүн яратқандур.■
5 Тәкәббурлуққа толған көңүлләрниң һәр бири Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Қол тутушуп бирләшсиму, жазасиз қалмас.□ ■
6 Муһәббәт-шәпқәт вә һәқиқәт билән гуналар кафарәт қилинип йепилар;
Пәрвәрдигардин әйминиш адәмләрни яманлиқтин халий қилар.□
7 Адәмниң ишлири Пәрвәрдигарни хурсән қилса,
У һәтта дүшмәнлиринիму униң билән енақлаштурар.
8 Һалал алған аз,
Һарам алған көптин әвзәлдур.■
9 Инсан көңлидә өз йолини тохтитар;
Амма қәдәмлирини тоғрилайдиған Пәрвәрдигардур.
10 Һәтта падишаниң ләвлиригә қаритип әпсун оқулсиму,
Униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс.□
11 Адил тараза-мизанлар Пәрвәрдигарға хастур;

■ **15:27** Пәнд. 1:19 ■ **15:29** Зәб. 9:38; 33:16-20; 144:18, 19 ■ **15:30** Пәнд. 25:25 ■ **15:33** Пәнд. 1:7; 9:10; 18:12 ■ **16:1** Пәнд. 16:1; 19:21; 20:24; Йәр. 10:23 □ **16:2 «қәлбдики нийәтләр»** — ибраний тилида «(адәмләрниң) роһлири» дейилиду. ■ **16:2** Пәнд. 21:2 ■ **16:3** Зәб. 36:5; 54:23; Мат. 6:25; Луқа 12:22; 1Пет. 5:7 ■ **16:4** Аюп 21:30 □ **16:5 «қол тутушуп бирләшсиму,...»** — башқа бир хил тәржимиси: «шүбһисизки,...». ■ **16:5** Пәнд. 6:17; 8:13; 11:21 □ **16:6 «...гуналар кафарәт қилинип йепилар»** — Тәврат дәвридә, гуналар қурбанлиқлар арқилиқ **«йепилип кәчүрүм қилинди»** (йәни, «кафарәт қилинди»). Инжил дәвригә кәлгәндила, гуналар «елип ташланди» (мәсилән, «Юһ.» 1:29). ■ **16:8** Зәб. 36:16; Пәнд. 15:16 □ **16:10 «һәтта падишаниң ләвлиригә қаритип әпсун оқулсиму, униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс»** — йәнә икки хил тәржимиси бар: (1) «Падишаһниң ләвлиридә Пәрвәрдигарниң вәһийи болса, униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәс»; (2) «Падишаһниң ләвлири вәһийгә қарап сөзләйду; униң ағзи тоғра һөкүмдин чәтнимәслиги керәк».

Тараза ташлириниң һәммисини У ясиғандур.■
12 Падиша рәзиллик қилса жиркиничликтур,
Чүнки тәхт һәққанийәт биләнла мәһкәм турар.
13 Һәққаний сөзлигән ләвләр падишаларниң хурсәнлигидур;
Улар дурус сөзлигүчиләрни яхши көрәр.
14 Падишаһниң қәһри гоя өлүмниң әлчисидур;
Бирақ дана киши *униң ғәзивини* тинчландурар.■
15 Падишаһниң чирайиниң нури кишигә җан киргүзәр;
Униң шәпқити вақтида яққан «кейинки ямғур»дур.□ ■
16 Даналиқ елиш алтун елиштин нәқәдәр әвзәлдур;
Йорутулушни таллаш күмүчни таллаштин шунчә үстүндур!■
17 Дурус адәмниң егиз көтирилгән йоли яманлиқтин айрилиштур;
Өз йолиға еһтият қилған киши җенини сақлап қалар.
18 Мәғрурлуқ һалак болуштин авал келәр,
Тәкәббурлуқ жиқилиштин авал келәр.■
19 Кәмтәр болуп мискинләр билән барди-кәлдидә болуш,
Тәкәббурлар билән һарам мал бөлүшкәндин әвзәлдур.
20 Кимки ишни пәм-парасәт билән қилса пайда тапар;
Пәрвәрдигарға таянған болса, бәхит-саадәт көрәр.□ ■
21 Көңли дана киши сәгәк атилар;
Йеқимлиқ сөзләр адәмләрниң билимини ашурар.
22 Пәм-парасәт өзигә егә болғанларға һаятлиқниң булиқидур;
Әқилсизләргә тәлим бәрмәкниң өзи әқилсизлиқтур.■
23 Ақиланә кишиниң қәлби ағзидин әқил чиқирар;
Униң ләвзигә билимни зиядә қилар.
24 Йеқимлиқ сөзләр гоя һәсәлдур;
Көңүлләрни хуш қилип тәнгә давадур.
25 Адәм балисиға тоғридәк көрүнидиған бир йол бар,
Лекин ақивити һалакәткә баридиған йоллардур.■
26 Ишлигүчиниң иштийи уни ишқа салар;
Униң қарни униңға һайдакчилик қилар.□
27 Муттәһәм киши яман гәпни колап жүрәр;
Униң ләвлири лавулдап турған отқа охшар.□ ■
28 Әгир адәм җедәл-маҗира туғдурғучидур;
Ғәйвәтчи йеқин достларни айриветәр.■
29 Зораван киши йеқин адимини аздурар;
Уни яман йолға башлап кирәр.□
30 Көзини жумувалған киши яман нийәтни ойлар;

■ **16:11** Лав. 19:36; Қан. 25:13-16; Пәнд. 11:1; 20:10, 23 ■ **16:14** Пәнд. 19:12; 20:2 □ **16:15 «Униң (падишаниң) шәпқити вақтида яққан «кейинки ямғур»дур»** — ибраний тилида: «Униң (падишаниң) шәпқити «кейинки ямғурлар»ни әпкәлгән булуттур». «Кейинки ямғурлар» Исраилда 3-айда йеғип, әтиязлиқ зираәтләрни пишириштәк һалқилиқ рольни ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, улар уни бәк қәдирләйду. ■ **16:15** Пәнд. 19:12 ■ **16:16** Аюп 28:15; Зәб. 18:11; 118:72; Пәнд. 3:14,15; 8:11,19 ■ **16:18** Пәнд. 11:2; 17:19 □ **16:20 «Кимки ишни пәм-парасәт билән қилса пайда тапар»** — яки «несиһәт сөзигә көңүл қойған пайда тапар». ■ **16:20** Зәб. 2:12; 33:9-10; 124:1; Йәш. 30:18; Йәр. 17:7 ■ **16:22** Пәнд. 13:14 ■ **16:25** Пәнд. 14:12 □ **16:26 «Униң қарни униңға һайдакчилик қилар»** — ибраний тилида «Униң ағзи униңға һайдакчилик қилар». □ **16:27 «Муттәһәм киши»** — ибраний тилида «Белиалниң оғли» дейилиду. «Белиал»ниң мәнаси «әрзимәс» дегәнлик болуп, бәлким Иблисни көрситиду. ■ **16:27** Пәнд. 12:18 ■ **16:28** Пәнд. 15:18; 26:21; 29:22 □ **16:29 «Уни яман йолға башлап кирәр»** — ибраний тилида «Уни яхши әмәс бир йолға башлап кирәр».

Левини чишлигән киши яманлиққа тәйярдур.□ ■
31 Һәққанийәт йолида ақарған чач,
Адәмниң шөһрәт тажидур.□
32 Асан аччиқлимайдиған киши палвандин әвзәлдур;
Өзини тутувалған шәһәр алғандинму үстүндур.□
33 Чәк етәккә ташланғини билән,
Лекин нәтижиси пүтүнләй Пәрвәрдигардиндур.

17

1 Қурбанлиқ гөшлиригә толған жедәллик өйдин,
Бир чишләм қуруқ нан йәп, көңүл течлиқта болған әвзәл.□ ■
2 Хизмәткар чевәр болса, ғожисиниң номуста қойғучи оғлини башқурар;
Кәлгүсидә у ғожиниң оғли қатарида туруп униң мирасни тәқсим қилар.
3 Сапал қазан күмүчни тавлар, чанақ алтунни тавлар,
Бирақ адәмниң қәлбини Пәрвәрдигар синар.■
4 Қәбиһ киши яман сөзләргә ишинәр;
Ялғанчи питничиләрниң сөзигә қулақ салар.
5 Мискинләрни мәсқирә қилғучи, өзини Яратқучини һақарәтлигүчидур;
Башқиларниң бәхитсизлигидин хошал болған киши жазасиз қалмас.■
6 Қериларниң нәврилири уларниң тажидур;
Пәрзәнтләрниң пәхри уларниң атилиридур.
7 Ахмақ яришиқ гәп қилса униңға ярашмас;
Мөтивәр ялған сөзлисә униңға техиму ярашмас.
8 Пара — уни бәргүчиниң нәзиридә есил бир гөһәрдур;
Гоя уни нәгила ишләтсә мувәппәқийәткә еришидиғандәк.□
9 Башқиларниң хаталиқини йопутуп кәчүргән киши меһир-муһәббәтни көзләр;
Кона хаманни сориған киши йеқин достларни дүшмән қилар.
10 Ақиланигә сиңгән бир еғиз тәнбиһ,
Ахмаққа урулған йүз дәрридин үнүмлүктур.
11 Яманлар пәқәт асийлиқни көзләр;
Уни жазалашқа рәһимсиз бир әлчи әвәтиләр.
12 Әхмиқанә иш қиливатқан надан кишигә учрап қалғандин көрә,
Балилиридин айрилған ейиққа йолуғуп қалған яхши.
13 Кимки яхшилиққа яманлиқ қилса,
Ишигидин балайиқаза нери кәтмәс.■
14 Жедәлниң башлиниши тосмини су елип кәткәнгә охшайду;
Шуңа жедәл партлаштин авал талаш-тартиштин қол үзгин.■
15 Яманни ақлиған,

□ **16:30 «Көзини жумувалған киши»** — яки «көз қисқучи киши», «көзини чимилдатқучи адәм». ■ **16:30** Пәнд. 6:13,14 □ **16:31 «Һәққанийәт йолида ақарған чач, адәмниң шөһрәт тажидур»** — айәтниң башқа бир хил тәржимиси: «Ақ чач болса адәмниң шөһрәт тажидур; у һәққанийәт йолида пәйда болиду». □ **16:32 «Өзини тутувалған»** — ибраний тилида: «Өз роһини идарә қилидиған» дегән сөзләр билән ипадилиниду. □ **17:1 «Қурбанлиқ гөшлири»** — ибранийлар ибадәтханида Худаға атап сойған бәзи қурбанлиқ гөшлириниң көп қисмини өйигә әкилип йейишкә болатти. ■ **17:1** Пәнд. 15:17 ■ **17:3** Пәнд. 27:21; Йәр. 17:10 ■ **17:5** Пәнд. 14:31 □ **17:8 «Пара — ...гоя уни нәгила ишләтсә мувәппәқийәткә еришидиғандәк»** — бу айәт һәжвий, кинайилик сөз болуп, умумий амма әпсуслинарлиқ бир әһвални көрситиду; әлвәттә, у бу ишни тәриплимәйду. Башқа бир хил тәржимиси: «У буни нәгила ишләтсәм мувәппәқийәткә еришимән, дәйду». ■ **17:13** Қан. 32:35; Пәнд. 20:22; 24:29; Рим. 12:17; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9 ■ **17:14** Пәнд. 20:3

һәққанийға қара чаплиған,
Охшашла Пәрвәрдигарға жиркиничликтур.■
16 Ахмақниң көңли даналиқни әтиварлимиса,
Қандақму униң қолида даналиқни сетивалғидәк пули болсун?□
17 *Һәқиқий* дост һәрдайим саңа муһәббәт көрситәр,
һәқиқий қериндаш яман күнүң үчүн ярдәмгә дунияға кәлгәндур.
18 Әқилсиз киши қол берип,
Йеқини үчүн кепил болиду.
19 Жедәлгә амрақ гунаға амрақтур;
Босуғини егиз қилған һалакәтни издәр.□ ■
20 Нийити бузулған яхшилиқ көрмәс;
Тилида һәқ-наһәқни астин-үстүн қилғучи балаға йолуқар.
21 Бала ахмақ болса, ата ғәм-қайғуға патар;
Һамақәтниң атиси хушаллиқ көрмәс.
22 Шат көңүл шипалиқ доридәк тәнгә давадур;
Сунуқ роһ-дил адәмниң илигини қурутар.■
23 Чирик адәм йәң ичидә парини қобул қилар;
У адаләтниң йолини бурмилар.□
24 Даналиқ йорутулған кишиниң көз алдида турар;
Бирақ әқилсизниң көзи хиялкәшлик қилип қутупта жүрәр.■
25 Галваң бала атини азапқа салар;
Уни туққучиниңму дәрди болар.■
26 Һәққанийларға җәриманә қоюшқа қәтъий болмас;
Әмирләрни адаләтни қоллиғини үчүн думбалашқа болмас.□
27 Билими бар киши кам сөзлүк болар;
Йорутулған адәм қалтис еғир-бесиқ болар.□
28 Һәтта ахмақму аз сөзлисә дана һесаплинар;
Тилини тизгинлигән киши данишмән санилар.

18

1 Көпчиликтин айрилип ялғуз жүргән киши һаман өз нәпсигә чоғ тартар;
Һәр қандақ чин һекмәткә һаман җан-җәһли билән қарши чиқар.
2 Ахмақ йорутулушқа қизиқмас;
Қизиқидиғини пәқәт өз ойлиғанлирини көрситишла, халас.
3 Яман киши кәлсә, нәпрәтму пәйда болар;
Номуссиз иш иза-аһанәттин айрилмас.□
4 Адәмниң сөзлири чоңқур суларға охшар;
Даналиқ булиқи ерик сүйидәк өркәшләп ақар.

■ **17:15** Мис. 23:7; Пәнд. 24:24; Йәш. 5:23 □ **17:16 «Ахмақниң көңли даналиқни әтиварлимиса,...»** — ибраний тилида «Әқмәқниң һеч көңли йоқ турса,...» □ **17:19 «Босуғини егиз қилған (киши)»** — ибраний тилида «Дәрвазисини егиз қилған (киши)». Бундақ адәм бәлким өзиниң бай екәнлигини көз-көз қилмақчи болиду. ■ **17:19** Пәнд. 16:18 ■ **17:22** Пәнд. 15:13 □ **17:23 «Чирик адәм йәң ичидә парини қобул қилар»** — ибраний тилида «Чирик адәм бағрида парини қобул қилар...» яки «Чирик адәм бағирдин парини алар...». ■ **17:24** Топ. 2:14; 8:1 ■ **17:25** Пәнд. 10:1; 15:20; 19:13 □ **17:26 «җәриманә қоюш»** — «җәриманә қоюш»ниң «җазалаш» дегән умумий мәнасиму болуши мүмкин. **«Һәққанийларға җәриманә қоюшқа қәтъий болмас»** — ибраний тилида «Һәққанийларға җәриманә қоюшқа яхши әмәс». □ **17:27 «қалтис еғир-бесиқ болар»** — ибраний тилида «салқин роһи бар» дегәнни билдүриду. □ **18:3 «нәпрәтму пәйда болар»** — яки «пәсликму пәйда болар».

5 Яманға ян бесишқа,
Сорақта һәққанийға увал қилишқа қәтъий болмас.□ ■
6 Ахмақниң ләвлири уни жедәлгә башлар;
Униң ағзи «Мени думбала» дәп тәклип қилар.
7 Ахмақниң ағзи өз бешиға һалакәттур;
Униң ләвлири өз жениға қапқандур.■
8 Ғәйвәтхорниң сөзлири һәр хил назу-немәтләрдәк,
Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр.□ ■
9 Ишида һорун болған кишиму,
Бузғунчи билән үлпәтдаш болиду.□
10 Пәрвәрдигарниң нами мәзмут мунардур;
Һәққанийлар униң ичигә жүгүрүп кирип жуқурида аман болар.■
11 Бай адәм мал-дунийасини «мустәһкәм шәһирим» дәп биләр;
Нәзиридә өзини сақлайдиған егиз сепилдәк турар. ■
12 Битчит болуштин авал, көңүлгә тәкәббурлуқ келәр;
Авал кәмтәрлик болса, андин шөһрәт келәр.■
13 Сөзни аңлимай туруп, алдирап жавап бәргән,
Ахмақлиғини көрситип өзини хижаләттә қалдурур.
14 Тәндики ағриқ азавиға адәмниң өз роһи бәрдашлиқ бәргүзәр;
Бирақ роһи сунған болса уни ким көтирәр?
15 Йорутулғанниң қәлби билимгә еришмәктә,
Ақиланиниң қулақлири билимни издимәктә.
16 Соғат өз егисигә ишикни дағдам ечип берәр;
Уни чоң әрбаблар алдиға йәткүзәр.
17 Дәва қилғанда, авал сөзлигүчиниң сөзлири орунлуқ көрүнәр;
Лекин қарши тәрәп соал қоюп ишни сүрүштүрәр.■
18 Чәк ташлаш жедәлләрни түгитәр;
Ғожиларниң арисидики ишниму һәл қилар.
19 Рәнжигән қериндашниң көңлини елиш мустәһкәм шәһәрни елиштинму тәс;
Жедәл-мажира қорғанниң тақақ-балдақлириға охшаштур.
20 Адәм *дурус* сөзлигәнлигидин қосиғи тоқ болар;
Өз көңлидин чиққан сөзлиридин мол һосул алар.□ ■
21 Һаят-мамат тилниң илкидидур;
Кимки униң тәсирини әтиварлиса униң мевисидин йәр.□ ■
22 Хотунни таллап алған киши яхшилиқ тапиду,
У Пәрвәрдигарниң мәрһимитигә еришкән болиду.■
23 Мискинләр пәс авазда йелинип сөзләр;
Бай болса қопаллиқ билән жавап берәр.
24 Достни көп тутқан киши харап болар;
Лекин қериндаштинму йеқин бағланған бир дост бардур.■

□ **18:5 «қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **18:5** Лав. 19:15; Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 24:23 ■ **18:7** Пәнд. 10:14; 12:13; 13:3 □ **18:8 «Кишиниң қәлбигә...»** — ибраний тилида «Қосиғиниң ички йәрлиригә...». ■ **18:8** Пәнд. 26:22 □ **18:9 «Кишиму ...» — ...му** — демәк, һорун адәм ғәйвәтхорға охшаш бузғунчидур. ■ **18:10** Һак.9:51; 2Сам. 22:51; Зәб. 17:1-4; 60:4-5; Пәнд. 29:25 ■ **18:11** Пәнд. 10:15 ■ **18:12** Пәнд. 11:2; 15:33; 16:18 ■ **18:17** Пәнд. 25:8 □ **18:20 «Адәм дурус сөзлигәнлигидин .. мол һосул алар»** — айәт ибраний тилида «Ағзиниң мевисидин адәмниң қосиғи тоқ болар; ләвлириниң һосулидин қанаәтлинәр» дегән сөзләр билән билдүрүлиду. ■ **18:20** Пәнд. 12:14; 13:2 □ **18:21 «Кимки униң тәсирини әтиварлиса униң мевисидин йәр»** — яки «Кимки өз сөзлиригә амрақ болса, шу униң мевисини йәр». ■ **18:21** Пәнд. 21:23; Яқ. 3:2 ■ **18:22** Пәнд. 19:14 ■ **18:24** Пәнд. 17:17

19

1 Пәзиләтлик йолда маңған кәмбәғәл,
Һейлигәр сөзлүк ахмақтин яхшидур.■
2 Йәнә, ғәйрити бар киши билимсиз болса болмас;
Алдираңғу йолдин чиқар.□
3 Кишиниң ахмақлиғи өз йолини астин-үстин қиливетәр;
Шундақ туруқлуқ у көңлидә Пәрвәрдигардин рәнжип ағринар.■
4 Байлиқ достни көп қилар;
Мискинләр бар достидинму айрилип қалар.■
5 Ялған гувалиқ қилған жазаланмай қалмас;
Ялған ейтқучиму жазадин қутулалмас.□ ■
6 Тола адәм сехийдин илтипат көзләр;
Соғат берип турғучиға һәммә киши досттур.□
7 Намратлашқандин қериндашлириму зерикәр;
Униң достлири техиму жирақ қачар;
Ялвуруп қоғлисиму, улар тепилмас.■
8 Пәм-парасәткә еришкүчи өзигә көйүнәр;
Нурни сақлиған кишиниң бәхити болар.
9 Ялған гувалиқ қилған жазаланмай қалмас;
Ялған ейтқучиму һалак болар.□
10 Һәшәмәтлик турмуш ахмаққа ярашмас;
Қулниң әмәлдарлар үстидин һөкүм сүрүши техиму қамлашмас.■
11 Данишмәнлик егисини асанлиқчә аччиқланмайдиған қилар;
Хаталиқни йопутуп кәчүрүш униң шөһритидур.
12 Падишаһниң ғәзиви ширниң һувлишиға охшаш дәһшәтлик болар;
Униң шәпқити юмран от-чөпкә чүшкән шәбнәмдәк шериндур.■
13 Ахмақ оғул атиси үчүн балайиқазадур;
Урушқақ хотунниң зарлашлири тохтимай темип чүшкән тамчә-тамчә йеғинға охшаштур.■
14 Өй билән мал-мүлүк ата-бовилардин мирастур;
Бирақ пәм-парасәтлик хотун Пәрвәрдигарниң илтипатидиндур.■
15 Һорунлуқ кишини ғәпләт уйқиға ғәриқ қилар;
Бекар тәләп ачарчилиқниң дәрдини тартар.■
16 *Пәрвәрдигарниң* әмригә әмәл қилған киши өз женини сақлар;
Өз йоллиридин һези болмиған киши өләр.□ ■
17 Кәмбәғәлләргә рәһимдиллиқ қилған,
Пәрвәрдигарға қәриз бәргән билән баравәрдур;
Униң шәпқитини *Пәрвәрдигар* қайтурар.
18 Пәрзәнтиңниң тәрбийини қобул қилишиға үмүтвар болуп,
Уни жазалап тәрбийә берип турғин;

■ **19:1** Пәнд. 28:6 □ **19:2 «болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». **«Алдираңғу йолдин чиқар»** — ибраний тилида «Аяқлирини алдиратқучи киши хата қәдәм басар». ■ **19:3** Як. 1:13,14,15 ■ **19:4** Пәнд. 14:20 □ **19:5 «Ялған ейтқучи...»** — ибраний тилида «Ялған (сөз) пүвлигүчи....» ■ **19:5** Қан. 19:19; Пәнд. 21:28 □ **19:6 «Тола адәм сехийдин илтипат көзләр...»** — яки «Тола адәм әмирдин илтипат көзләр...». ■ **19:7** Пәнд. 14:20 □ **19:9 «Ялған ейтқучи...»** — ибраний тилида «Ялған (сөз) пүвлигүчи...». ■ **19:10** Пәнд. 30:22 ■ **19:12** Пәнд. 16:14,15; 20:2 ■ **19:13** Пәнд. 10:1; 15:20; 17:25; 21:19; 27:15 ■ **19:14** Пәнд. 18:22 ■ **19:15** Пәнд. 6:9; 10:4; 20:13 □ **19:16 «Өз йоллиридин һези болмиған киши өләр»** — яки «Униң (демәк, Пәрвәрдигарниң) йоллирини кәмситкән киши өләр». ■ **19:16** Пәнд. 3:21,22; Луқа 11:28

Лекин уни өлгичә хар болсун дегүчи болма.□ ■
19 Қәһрлик киши җаза тартар;
Уни қутқузмақчи болсаң, қайта-қайта қутқузушуң керәк.
20 Несиһәтни аңлиғин, тәрбийәни қобул қилғин,
Ундақ қилғанда кейинки күнлириңдә дана болисән.
21 Кишиниң көңлидә нурғун нийәтләр бар;
Ахирида пәқәт Пәрвәрдигарниң далаләт-һидайитидин чиққан иш ақар.■
22 Кишиниң йеқимлиғи униң меһир-муһәббитидиндур;
Мискин болуш ялғанчиликтин яхшидур.
23 Пәрвәрдигардин әйминиш кишини һаятқа ериштүрәр;
У киши хатирҗәм, тоқ яшап, балайиқаза чүшүрүлүшидин халий болар.■
24 Һорун қолини сунуп қачиға тиққини билән,
Ғизани ағзиға селишқиму һорунлуқ қилар.■
25 Һакавурға қилинған таяқ җазаси саддиға қилинған ибрәттур;
Йорутулған кишигә берилгән тәнбиһ,
Униң билимини техиму зиядә қилар.■
26 Атисиниң мелини булиған,
Анисини өйидин һайдап чиқарған,
Рәсвалиқ, иза-аһанәт қалдурғучи оғулдур.
27 И оғул, несиһәткә қулиқиңни юпурувалсаң,
Әқилниң тәлимлиридин жирақлашқиниңдур.□
28 Пәскәш гувачи адаләтни мазақ қилғучидур;
Яман адәмниң ағзи рәзилликни жутар.□
29 Һакавурлар үчүн җазалар тәйярдур,
Ахмақларниң дүмбисигә уридиған қамча тәйярдур.□

20

1 Шарап кишини рәсва қилар,
Һарақ кишини ғалҗирлаштурар;
Кимки униңға берилип езип кәтсә, әқилсиздур.
2 Падишаһниң ғәзиви ширниң һөкиришигә охшаш қорқунучлуқтур;
Униң аччиғини кәлтүргән, өз җениға җаза чүшүрәр.□ ■
3 Өзини маҗирадин нери қилиш кишиниң иззитидур;
Бирақ һәр бир ахмақ өзини басалмас.■
4 Һорун адәм қишта йәр һайдимәс;
Жиғим вақтида йоқлуқта қелип ашлиқ тиләр. □
5 Кишиниң көңлидики ой-нийәтлири чоңқур суға охшаштур;

□ **19:18 «Лекин уни өлгичә хар болсун дегүчи болма»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «....бирақ униң жиға-зерәлириға қулақ салма». ■ **19:18** Пәнд. 13:24; 23:13; Әф. 6:4 ■ **19:21** Аюп 23:13; Зәб. 32:11; 113:11; Йәш. 46:10 ■ **19:23** Зәб. 33:10-11 ■ **19:24** Пәнд. 26:15 ■ **19:25** Пәнд. 21:11 □ **19:27 «И оғул, ... әқилниң тәлимлиридин жирақлашқиниңдур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «И оғлум, әқилниң тәлимлиридин жирақлаштуридиған сөзләрни аңлаштин өзүңни тарт!». □ **19:28 «Пәскәш гувачи»** — ибраний тилида: «Белиалниң (Иблисниң) гувачиси». □ **19:29 «Һакавурлар»** — яки «Мәсқирә қилғучилар». □ **20:2 «... өз җениға җаза чүшүрәр»** — ибраний тилида: «... өз җениға гуна қилған болиду». ■ **20:2** Пәнд. 16:14; 19:12 ■ **20:3** Пәнд. 17:14 □ **20:4 «Һорун адәм қишта йәр һайдимәс»** — Пәләстиндә бир жил алтә пәсилгә бөлиниду. Он биринчи, он иккинчи ай «қиш пәсли» һесаплиниду. «Қиш» пәсли йәр һайдилидиған пәсил, чүнки бу пәсилдә ямғур йеғип тупрақ юмшақ болиду.

Йорутулған адәм уларни тартип алалайду.□ ■
6 Өзини садиқ дәйдиғанлар көптур;
Бирақ ишәшлик бир адәмни ким тапалисун?
7 Һәққаний адәм диянәтлик йолда маңар;
Униң пәрзәнтлиригә бәхит-бәрикәт қалдурулар!
8 Падиша адаләт тәхтидә олтарғанда,
Һәммә яманлиқни көзи билән қоғлайду.■
9 Ким өзини гунадин тазиландим,
Виждиним пакланди, дейәләйду?■
10 Икки хил тараза теши,
Икки хил күрә ишлитиш,
Охшашла Пәрвәрдигарға жиркиничликтур.■
11 Һәтта бала өз хислити билән билинәр;
Униң қилғанлириниң пак, дурус яки әмәслиги һәрикәтлиридин көрүнүп турар.
12 Көридиған көзни, аңлайдиған қулақни,
Һәр иккисини Пәрвәрдигар яратти.■
13 Уйқиға амрақ болма, намратлиққа учрайсән;
Көзүңни ечип ойғақ бол, нениң мол болар.■
14 Херидар мал алғанда: «Начар екән, начар екән!» дәп қақшайду;
Елип кәткәндин кейин *«Есил нәрсә, әрзан алдим» дәп* махтиниду.
15 Алтун бар, ләәл-яқутларму көптур;
Бирақ билимни беғишлиған ләвләр немидегән қиммәтлик гөһәрдур!■
16 Ятқа кепил болған кишидин қәризгә тонини тутуп алғин;
Ят хотунға капаләт бәргән кишидин капаләт пули ал.■
17 Алдап еришкән тамақ татлиқтур;
Кейин, униң йегини шеғил болар.■
18 Планлар мәслиһәт билән бекитиләр;
Пишқан көрсәтмә билән жәң қилғин.
19 Гәп тошуғучи сирларни ашкарилар;
Шуңа валақтәккүр билән арилашма.■
20 Кимки ата-анисини һақарәт қилса,
Униң чириғи зулмәт қараңғусида өчәр!■
21 Тез еришкән мирас һаман бәрикәтлик болмас.■
22 Яманлиққа яманлиқ қайтурай демә;
Пәрвәрдигарға тайинип күт, У дәрдиңгә йетәр.■
23 Икки хил тараза теши Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;

□ **20:5 «Кишиниң көңлидики ой-нийәтлири ... йорутулған адәм уларни тартип алалайду»** — бу пәнд-несиһәткә қарита алимларда төвәндикидәк бир қанчә хил чүшәнчә бар: (1) һәр адәмниң көңлидә чоңқур ой-нийәтләр бардур; йорутулған киши бу ой-нийәтләрни (яхши болсун яман болсун) әқли билән чүшинип йетәләйду. (2) йорутулған киши данишмән һәм аз сөзләйдиған кишиләрдин уларниң яхши ой-пикирлирини, яхши несиһәтлирини алалайду. (3) йорутулған киши яман нийәтлик кишиләрниң ағзидин уларниң нийәтлирини биләләйду. (4) бәзи алимлар бу айәтни «һәр бир кишиниң көңлидә Худадин кәлгән далаләт (йолйоруқ, һидайәт) бардур; у чоңқур қудуқтики суға охшайду; ...» дәп чүшинип, униң мәнасини: «Худадин кәлгән шу «далаләт» һәр бир адәмниң көңлидә болған болиду, йорутулған киши бу далаләтни жақалап башқиларни йорутালайду» дәп чүшәндүриду. Бизниңчә биринчи хил чүшәнчини тоғра дәп қараймиз. ■ **20:5** Пәнд. 18:4 ■ **20:8** Пәнд. 20:26 ■ **20:9** 1Пад. 8:46; Аюп 14:4; Зәб. 50:7-9; Топ. 7:20; 1Юһа. 1:8 ■ **20:10** Қан. 25:13; Пәнд. 11:1; 20:23 ■ **20:12** Мис. 4:11; Зәб. 93:9 ■ **20:13** Пәнд. 19:15 ■ **20:15** Пәнд. 3:14,15 ■ **20:16** Пәнд. 11:15; 27:13 ■ **20:17** Пәнд. 9:17 ■ **20:19** Пәнд. 11:13 ■ **20:20** Мис. 21:17; Лав. 20:9; Қан. 27:16; Мат. 15:4 ■ **20:21** Пәнд. 13:11; 28:20 ■ **20:22** Қан. 32:35; Пәнд. 17:13; 24:29; Рим. 12:17; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9

Сахта өлчәм қәтъий яримас.□ ■
24 Инсанниң һаятлиқ қәдәмлирини Пәрвәрдигар бәлгүләйду;
Ундақта инсан өз мусаписини нәдин билсун?■
25 Бир нәрсисини йениклик билән «*Худаға* аталған!» дәп вәдә бериш,
Қәсәмләрдин кейин иккилинип қайта ойлиниш,
Өз җенини қилтаққа чүшүргәнгә баравәр.
26 Дана падиша яманларни топанни соруғандәк соруветиду,
Хаман тәпкәндәк тулуқ билән янҗиветәр.
27 Адәмниң роһ-виҗдани — Пәрвәрдигарниң чириғидур,
У қәлбниң һәр бир тәглирини тәкшүрүп пәриқ етәр.
28 Меһри-шәпқәт вә һәқиқәт падишани сақлайду;
У меһри-шәпқәт биләнла өз тәхтини мустәһкәмләйду.
29 Яш жигитләрниң қавуллуғи уларниң пәхридур;
Қериларниң иззити ақ чачлиридур.■
30 Тәрбийә ярилири яманлиқни тазилап чиқирар,
Таяқ излири ич-бағирни таза қилар.■

21

1 Падишаһниң көңли ериқлардики судәк Пәрвәрдигарниң қолидидур;
Пәрвәрдигар қәйәргә тоғрилиса, шу тәрәпкә маңиду.
2 Инсан өзиниң һәммә қилған ишини тоғра дәп биләр;
Лекин Пәрвәрдигар қәлбдики нийәтләрни таразиға селип тартип көрәр.□ ■
3 Пәрвәрдигарниң нәзиридә,
Һәққанийлиқ билән адаләт жүргүзүш қурбанлиқ қилиштин әвзәлдур.■
4 Тәкәббур көзләр, мәғрур қәлб, яманларниң чириғи — һәммиси гунадур.□
5 Әстайидил кишиләрниң ойлири уларни пәқәт баяшатлиққа йетәкләр;
Чечилаңғуларниң ойлири болса, уларни пәқәт йоқсузлуққила йетәкләр.■
6 Яғлима тил билән еришкән байлиқлар,
Өлүмни издәп жүргәнләр қоғлап жүргән бир түтүнла, халас.■
7 Яманларниң залимлиғи өзлирини чирмивалар;
Чүнки улар адаләт йолида меңишни рәт қилған.
8 Җинайәткар маңидиған йол наһайити әгирдур;
Сап дил адәмниң һәрикити түптүздур.
9 Соқушқақ хотун билән *азадә* өйдә билләә турғандин көрә,
Өгүзниң бир булуңида *ялғуз* йетип қопқан яхши.□ ■
10 Яман кишиниң көңли яманлиққила һерисмәндур;
У йеқиниғиму шапаәт көрсәтмәс.
11 Һакавурниң җазаға тартилиши, билимсизгә ибрәт болар;
Дана киши қобул қилған несиһәтләрдин техиму көп билим алар.□ ■
12 Һәққаний Болғучи яманниң өйини көзләр;

□ **20:23 «Қәтъий яримас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **20:23** Пәнд. 20:10 ■ **20:24** Аюп 31:4; Зәб. 36:23; 138:1-3; Йәр. 10:23 ■ **20:29** Пәнд. 16:31 ■ **20:30** Пәнд. 10:13 □ **21:2 «Қәлбдики нийәтләр»** — ибраний тилида «қәлбләр» дейилиду. ■ **21:2** Пәнд. 16:2 ■ **21:3** 1Сам. 15:22; Зәб. 49:8-14; Йәш. 1:11, 16; Һош. 6:6 □ **21:4 «яманларниң чириғи»** — мошу йәрдә «чирақ» бәлким адәмниң роһини, йәни адәмниң әң чоңқур йерини көрситиду (20:27-айәтни көрүң). Башқа бир хил тәрҗимиси «яманларниң һосули». ■ **21:5** Пәнд. 10:4; 13:4 ■ **21:6** Пәнд. 10:2, 4; 13:11 □ **21:9 «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә билләә турғандин көрә,...»** — яки «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә олтарғандин көрә,...». ■ **21:9** Пәнд. 21:19; 25:24; 27:15 □ **21:11 «Һакавурниң...»** — яки «Мәсқирә қилғучиниң...». ■ **21:11** Пәнд. 19:25

У һаман яманларни яманлиққа қоюп жиқитар.□
13 Мискинләрниң налисиға қулиқини йопутуп кари болмиғучи,
Ахири өзи пәряд көтирәр,
Бирақ һеч ким пәрва қилмас.
14 Йошурун соғат ғәзәпни басар;
Йәң ичидә берилгән пара қәһр-ғәзәпни пәсәйтәр.□ ■
15 Адаләтни бежа кәлтүрүш һәққанийларниң хошаллиғидур,
Бирақ яманлиқ қилғучиларға вәһимидур.
16 Һекмәт йолидин езип кәткән киши,
Әрваһларниң жамаити ичидикиләрдин болуп қалар.□
17 Тамашәға берилгән киши намрат қалар;
Яғ чайнашқа, шарап ичишкә амрақ бейимас.
18 Яман адәм һәққаний адәм үчүн гөрү пулиниң орнида қалар;
Езилгән дурусларниң орниға ипласлар қалар.■
19 Соқушқақ вә териккәк аял билән ортақ турғандин,
Чөл-баяванда ялғуз яшиған яхшидур.■
20 Ақиланиниң өйидә байлиқ бар, зәйтун май бар;
Бирақ ахмақлар тапқинини уттурлуқ бузуп-чачар.
21 Һәққанийәт, меһриванлиқни издигүчи адәм,
Һаят, һәққанийәт вә иззәт-һөрмәткә еришәр.
22 Дана киши күчлүкләр шәһириниң сепилиға ямишар,
Уларниң таянчи болған қорғинини ғулитар.
23 Өз тилиға, ағзиға егә болған киши,
Җенини аваричиликләрдин сақлап қалар.■
24 Чоңчилиқ қилғанлар,
«Һакавур», «һали чоң», «мазақчи» атилар.
25 Һорун киши өз нәпсидин һалак болар,
Чүнки униң қоли ишқа бармас;
26 Нәпси яман болуп у күн бойи тама қилип жүрәр;
Бирақ һәққаний адәм һеч немини айимай сәдиқә қилар.■
27 Яман адәмниң қурбанлиғи Пәрвәрдигарға жиркиничликтур;
Рәзил ғәрәздә әпкелингән болса техиму шундақтур!■
28 Ялған гувалиқ қилғучи һалак болар;
Әйни әһвални аңлап сөзлигән кишиниң сөзи әбәткичә ақар.■
29 Яман адәм йүзини қелин қилар;
Дурус киши йолини ойлап пухта басар.
30 Пәрвәрдигарға қарши туралайдиған һеч қандақ даналиқ, әқил-парасәт яки тәдбир йоқтур.
31 Атлар җәң күни үчүн тәйяр қилинған болсиму,
Бирақ ғәлибә-нижат пәқәт Пәрвәрдигардиндур.■

□ **21:12 «һәққаний болғучи»** — демисәкму «Һәққаний Болғучи» Худа Өзидур. □ **21:14 «йәң ичидә»** — ибраний тилида «бағир ичидә». **«Йошурун соғат ғәзәпни басар... қәһр-ғәзәпни пәсәйтәр»** — демисәкму, бу хил пәнд-несиһәт бундақ ишларни тәриплимәйду, пәқәт умумий әһвални тәсвирләйду, халас. ■ **21:14** Пәнд. 17:8; 18:16 □ **21:16 «әрваһлар»** — өлүкләрниң роһлирини көрситиду. ■ **21:18** Пәнд. 11:8 ■ **21:19** Пәнд. 21:9; 25:24 ■ **21:23** Пәнд. 18:21 ■ **21:26** Зәб. 36:26 ■ **21:27** Пәнд. 15:8; Йәш. 1:13; Йәр. 6:20; Ам. 5:21 ■ **21:28** Пәнд. 19:5, 9 ■ **21:31** Зәб. 19:8; 32:16-17

22

1 Яхши нам зор байлиққа егә болуштин әвзәл;
Қәдир-қиммәт алтун-күмүчтин үстүндур.■
2 Гадай билән бай бир земинда яшар;
Һәр иккисини яратқан Пәрвәрдигардур.□ ■
3 Зерәк киши балайиқазани алдин көрүп қачар;
Саддилар алдиға берип зиян тартар.■
4 Өзини төвән тутуп, Пәрвәрдигардин әйминишниң бәрикити — баяшатлиқ, иззәт-һөрмәт вә һаяттур.
5 Һейлигәрләрниң йолида тикәнләр, қапқанлар ятар;
Өз йолиға һези болған киши улардин жирақ болар.□
6 Балиға кичигидә мүҗәзигә қарап дурус тәрбийә бәрсәң,
Чоң болғанда у шу йолдин чиқмас.□
7 Байлар мискинләрни башқурур;
Қәриздар қәриз егисиниң қулидур.
8 Наһәқлиқ уруғини чачқанниң алидиған һосули балаю-апәттур;
Униң ғәзәп-һәйвиси чүшәр.□ ■
9 Сехий адәм бәрикәт тапар;
Чүнки у мискинләргә өз ненидин бөлүп бәргүчидур.□ ■
10 Һакавурни қоғливәтсәң, жедәл-мажира бесилар;
Келишмәсликләр вә шәрмәндичиликләр түгәр.
11 Пак нийәтни қәдирләйдиған кишиниң сөзлири гөзәлдур;
Шуңа падиша униң билән дост болар.■
12 Пәрвәрдигарниң көзи илим-һәқиқәтни сақлар;
У ипласларниң сөзлирини ечип ташлап бекар қилар.□
13 Һорун адәм: «Ташқирида бир шир туриду,
Кочиға чиқсам өлтүрүлимән!» — дәйду.■
14 Зинахор аялниң ағзи чоңқур бир оридур;
Пәрвәрдигар нарази болған киши униңға чүшүп кетәр.■
15 Наданлиқ сәбий балиларниң қәлбигә бағлағлиқтур;
Бирақ тәрбийә тайиғи буни униңдин жирақ қилар.■
16 Мискинләрни езиш билән бай болған,
Вә байларға соғат сунидиған киши,
Ахири пәқәт йоқсуллуқта қалар.■

■ **22:1** Топ. 7:1 □ **22:2 «Гадай билән бай бир земинда яшар»** — ибраний тилида: «Гадай билән бай бир-биригә йолуқар». ■ **22:2** Пәнд. 29:13 ■ **22:3** Пәнд. 27:12 □ **22:5 «Өз йолиға һези болған киши»** — ибраний тилида «Өз җенини сақлайдиған киши». □ **22:6 «Балиға кичигидә мүҗәзигә қарап дурус тәрбийә бәрсәң, ... йолдин чиқмас»** — бизниңчә бу пәнд һәр бир балиниң алаһидилиги, хаслиғи бар, шуңа балиға өз мүҗәзигә, маһийитигә қарап тәрбийә бериш керәк, дегәнни көрситиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Балиға кичигидә һәққаний йолда меңишни үгәтсәң,... йолдин чиқмас». Бәзи шәрһчиләр айәти «кинайилик сөз» дәп чүшунип: «Балиға кичикидә өзи халиған (шәхсийәтчи) жол бойичә тәрбийә беривәр! Манда чоң болғанда у шу жолдин чиқмас!» дәр тәрҗимә қилиду (демәк, балини әркиләтмә!). □ **22:8 «Униң ғәзәп-һәйвиси»** — ибраний тилида «Ғәзивини йәткүзидиған һасиси» дейилиду. ■ **22:8** Аюп 4:8; Һош. 10:13 □ **22:9 «Сехий адәм»** — ибраний тилида «сехи көзлүк киши». ■ **22:9** 2Кор. 9:6 ■ **22:11** Зәб. 100:6 □ **22:12 «Пәрвәрдигарниң көзи илим-һәқиқәтни сақлар»** — Пәрвәрдигар һәр бир дәвирдә, һәр бир йәрдә өзини көрситидиған испат-һәқиқәтни сақлайду, һәм шундақла шу испат-һәқиқәтни қәдирләйдиған, шуларға гува беридиған кишиләрни сақлайду («Рим.» 1:19-20ни көрүң); У йәнә барлиқ инсанларға калам-шериф (Таврат, Зәбур, Инҗил) бәргүчидур. ■ **22:13** Пәнд. 26:13 ■ **22:14** Пәнд. 2:16; 5:3; 7:5; 23:27 ■ **22:15** Пәнд. 13:24; 19:18; 23:14; 29:15,17 ■ **22:16** Пәнд. 14:31; 17:5

Оттуз һекмәтлик сөз

17 Қулақ сал, саңа ақиланиләрниң сөзлирини үгитәй;
Көңүл қоюп билимимни үгәнгин.
18 Уларни қәлбиңдә чиң тутсаң,
Улар саңа шерин болар,
Ләвлириңдә сәп болуп тәйяр туриду.
19 Чин қәлбиң билән Пәрвәрдигарға тайинишиң үчүн,
Бүгүн *бу һекмәтлик сөзләрни* башқа бирисигә әмәс,
Бәлки саңа йәткүздум.
20 Униңдин мана оттузни яздим,
Буниң ичидә несиһәтләр һәм билим бар. □
21 Булар билән һәқиқәтниң сөзлириниң дәрвәқә һәқиқәт екәнлигини биләләйсән,
Вә шундақ қилип сени әвәткүчиләргә һәқиқәтниң сөзлири билән жавап қайтуралайсән.

22 Йоқсулдин булап алма, у кәмбәғәл турса,
Ажиз мөминләрни сорақ орнида бозәк қилма. □ ■
23 Чүнки Пәрвәрдигар уларниң дәвасини көтирәр,
Улардин булап алғанлардин булап алар.■

24 Мүҗәзи иштик адәм билән дост болма,
Қәһрлик адәм билән арилашма,
25 Болмиса, униң яман йолини үгинип қелип, қилтаққа чүшисән.

26 Башқиларға *кепил болуп* қол бәргүчиләрдин болма,
Қәризләрни төләшкә капаләт бәргүчиләрдин болма;■
27 Сениң қайтуралиғидәк нәрсәң болған болса,
Улар орун-көрпилириңни бекардин-бекар астиңдин елип кәтмигән болатти!■

28 Ата-бовилириң пасилни бәлгүләп бәргән кона чегара ташлирини йөткимә.■

29 Ишни әстайидил вә чаққан бежиридиған кишини көргәнмидиң?
У пәс адәмләрниң хизмитидә болмас;
Падишаһларниң алдида турар.□

23

1 Катта әрбаб билән һәмдәстихан болсаң,
Алдиңдики ким екәнлигини убдан ойлан.
2 Иштийиң яман болса,
Гелиңға пичақ тәңләп турғандәк өзүңни тарт.□
3 Униң назу-немәтлирини тама қилма,
Улар адәм алдайдиған тамақлардур.

□ **22:20 «Униңдин мана оттузни яздим»** — бу «оттуз сөз» 22:22-24:22дә тепилиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Униңдин мана әла сөзләрни яздим». □ **22:22 «сорақ орни»** — ибраний тилида «шәһәр дәрвазиси» — йәни сот қилидиған йәрни көрситиду. ■ **22:22** Мис. 23:6; Аюп 31:13; Зәб. 81:3, 4; Зәк. 7:10 ■ **22:23** Мис. 22:22, 23; Зәб. 9:38-39 ■ **22:26** Пәнд. 6:1; 11:15 ■ **22:27** Пәнд. 20:16 ■ **22:28** Қан. 19:14; 27:17; Пәнд. 23:10 □ **22:29 «Әстайидил вә чаққан»** — ибраний тилида бирла сөз («маһир») билән ипадилиниду. □ **23:2 «Өзүңни тарт»** — ибраний тилида «гелиңға пичақ тәңләп тур» дегән сөз билән ипадилиниду.

4 Бай болимән дәп өзүңни упратма;
Өзүңниң зеһниңни бу ишқа қаратма.□
5 *Байлиқларға* көз тикишиң биләнла, улар йоқ болиду;
Пул-мал дәрвәқә өзигә қанат ясап,
Худди бүркүттәк асманға учуп кетәр.

6 Ач көзниң ненини йемә,
Униң есил назу-немәтлирини тама қилма;
7 Чүнки униң көңли қандақ болғандәк, өзиму шундақ.
У ағзида: — Қени, алсила, ичсилә! — десиму,
Бирақ көңлидә сени ойлиғини йоқ.
8 Йегән бир жутум таамниму қусуветисән,
Униңға қилған чирайлиқ сөзлириңму бекарға кәткән болиду.

9 Ахмаққа йол көрситип салма,
Чүнки у әқил сөзлириңни көзгә илмас.■

10 Қедимдә бекиткән йәрниң пасил ташлирини йөткимә,
Житимларниң етизлириғиму аяқ басма;■
11 Чүнки уларниң Һәмҗәмәт-Қутқузғучиси интайин күчлүктур;
У Өзи улар үчүн үстүңдин дәва қилар.□

12 Несиһәткә көңүл қой,
Илим-билимләргә қулақ сал.

13 Балаңға тәрбийә бериштин еринмә;
Әгәр таяқ билән урсаң, у өлүп кәтмәйду;■
14 Сән уни таяқ билән урсаң,
Бәлким уни тәһтисарадин қутқузивалисән.□
15 И оғлум, дана болсаң,
Мениң қәлбим қанчә хуш болар еди!
16 Ағзиңда орунлуқ сөзләр болса, ич-ичимдин шатлинимән.□

17 Гуна садир қилғучиларға рәшк қилма,
Һәрдайим Пәрвәрдигардин әймиништә турғин;■
18 Шундақ қилғиниңда җәзмән көридиған яхши күнүң болиду,
Арзу-үмүтүң бекарға кәтмәс.■

19 И оғлум, сөзүмгә қулақ селип дана бол,
Қәлбиңни *Худаниң* йолиға башлиғин.
20 Мәйхорларға арилашма,
Нәпси яман гөшхорлар билән барди-кәлди қилма;■

□ **23:4 «Өзүңниң зеһниңни бу ишқа қаратма»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Өз әқлиңдин чекинип өзүңни тарт». 3:5-айәтни көрүң. ■ **23:9** Пәнд. 9:8; Мат. 7:6 ■ **23:10** Пәнд. 22:28 □ **23:11 «һәмҗәмәт-Қутқузғучи»** — кона Исраилда «һәмҗәмәт-қутқузғучи» («гоел»)ниң қилидиған йәнә бир иши өзиниң җәмәтидики увал қилинғанлар үчүн адаләтни жүргүзүш еди. Униң уруқ-туққанлиридин бириси қатиллиқ қәстигә учриған болса, «һәмҗәмәт-қутқузғучи»ниң қатилни өлтүрүш һоқуқи һәм вәзиписи бар еди. Мошу айәттики «һәмҗәмәт-қутқузғучи» болса Худа Өзидур, әлвәттә. ■ **23:13** Пәнд. 13:24; 19:18; 22:15; 29:15,17 □ **23:14 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җайни көрситиду. □ **23:16 «ич-ичимдин шатлинимән»** — ибраний тилида «бөрәклирим шатлиниду». ■ **23:17** Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 24:1 ■ **23:18** Пәнд. 24:14 ■ **23:20** Йәш. 5:22; Луқа 21:34; Рим. 13:13; Әф. 5:18

21 Чүнки һарақкәш билән нәпси яман ахирида йоқсуллуқта қалар,
Ғәпләт уйқисиға патқанларға жәндә кийимни кийгүзәр.

22 Сени тапқан атаңниң сөзини аңла,
Анаң қериғанда униңға һөрмәтсизлик қилма.■
23 Һәқиқәтни сетивал,
Уни һәргиз сетивәтмә.
Даналиқ, тәрбийә вә йорутулушниму ал.■

24 Һәққаний балиниң атиси чоң хошаллиқ тапар;
Дана оғулни тапқан атиси униңдин хурсән болар.■
25 Ата-анаңни сөйүндүрүп,
Сени туққан анаңни хуш қил.

26 И оғлум, қәлбиңни маңа тапшур;
Көзлириңму һаятлиқ йоллиримға тикилсун!
27 Чүнки паһишә аял чоңқур оридур,
Бузуқ ят аял тар зиндандур;■
28 Улар қарақчидәк мөкүвелип,
Инсанийәт арисидики вапасизларни көпәйтәр.

29 Кимдә азап бар? Кимдә дәрд-әләм? Ким жедәл ичидә қалар? Ким нalә-пәряд
көтирәр? Ким сәвәпсиз ярилинар? Кимниң көзи қизирип кетәр?
30 Дәл шарап үстидә узун олтарған,
Әбжәш шараптин тетишқа алдириған мәйхорлар!■
31 Шарапниң әҗайип қизиллиғиға, униң жамдики жулалиғиға,
Кишиниң гелидин шундақ силиқ өткәнлигигә мәптун болуп қалма!
32 Ахирида у зәһәрлик иландәк чеқивалиду,
Оқ иландәк нәштирини санҗийду.
33 Көз алдиңда ғәлитә мәнзириләр көрүниду,
Ағзиңдин қалаймиқан сөзләр чиқиду. □
34 Худди деңиз-океанларда ләйләп қалғандәк,
Йәлкәнлик кеминиң мома яғичи үстидә ятқандәк болисән.
35 Сән чоқум: — Бириси мени урди, лекин мән яриланмидим!
Бириси мени таяқ билән урди, бирақ ағриғини сәзмидим!» — дәйсән.
Бирақ сән йәнә: «Һошумға кәлсәмла, мән йәнила шарапни издәймән! — дәйсән.

24

1 Яманларға рәшк қилма,
Улар билән барди-кәлди қилишни арзу қилма;■
2 Чүнки уларниң көңли зораванлиқнила ойлар;
Уларниң ағзи азар йәткүзүшни сөзләр.■

3 Аилә болса даналиқ асасида бәрпа қилинар;
Чүшиниш билән мустәһкәмлинәр.
4 Билим билән өйниң ханилири һәр хил қиммәтлик, есил гөһәрләргә толдурулар.

■ **23:22** Пәнд. 1:8 ■ **23:23** Пәнд. 4:7 ■ **23:24** Пәнд. 10:1; 15:20 ■ **23:27** Пәнд. 22:14
■ **23:30** Йәш. 5:11,22 □ **23:33 «ғәлитә мәнзириләр көрүниду»** — яки «ғәлитә аяллар көрүниду».
■ **24:1** Зәб. 36:1; Пәнд. 3:31; 23:17 ■ **24:2** Зәб. 9:28

5 Дана адәм зор күчкә егидур;
Билими бар адәм қудритини ашурар.■
6 Пухта несиһәтләр билән җәң қилғин;
Ғәлибә болса Бирдин-бир Улуқ Мәслиһәтчи билән болар.□ ■

7 Даналиқ әқилсиз адәмгә нисбәтән толиму егиз, чүшиниксиздур;
Чоңлар шәһәр дәрвазиси алдиға жиғилғанда у зуван ачалмас.■

8 Әскиликни нийәтлигән адәм «сүйқәстчи» атилар.
9 Ахмақлиқтин болған нийәт гунадур;
Һакавур киши адәмләргә жиркиничликтур.

10 Бешиңға еғир күн чүшкәндә җасарәтсиз болсаң,
Күчсиз һесаплинисән.

11 *Сәвәпсиз* өлүмгә тартилғанларни қутқузғин;
Боғузлиниш хәвпидә турғанлардин ярдәм қолуңни тартма;■
12 Әгәр сән: «Бу иштин хәвиримиз йоқтур» десәң,
Һәр адәмниң көңлини таразиға Салғучи буни көрмәсму?
Җениңни һаят Сақлиғучи уни билмәсму?
У һәр бир инсан балсиниң өз қилғанлири бойичә уларниң өзигә яндурмасму?■

13 И оғлум, һәсәл *тапсаң* истимал қил, у яхшидур.
Һәрә көнигидин алған һәсәл болса татлиқ тетийду;
14 Даналиқ билән тонушсаң, уму көңлүңгә шуниңдәк болар;
Уни тапқиниңда җәзмән яхши көридиған күнүң болиду,
Арзу-үмүтүң бекарға кәтмәс.■

15 И рәзил адәм, һәққанийниң өйигә йошурун һуҗум қилишни күтмә,
Униң туралғусини булиғучи болма!
16 Чүнки һәққаний йәттә қетим жиқилип чүшәр,
Бирақ ахири йәнә орнидин турар.
Лекин рәзил киши күлпәт ичигә путлишип чүшәр.■

17 Рәқибиң жиқилип кәтсә хуш болуп кәтмә,
Дүшминиң путлишип чүшсә шатланма;■
18 Пәрвәрдигар буни көргәндә,
Бу қилиғиңни яхши көрмәй,
Бәлким ғәзивини рәқибиңгә чүшүрмәслиги мүмкин.

19 Яманлар *раваҗ тапса*, беарам болуп кәтмә;
Рәзилләргә рәшк қилма.■
20 Чүнки яманларниң келәчики йоқтур,
Униң чириғиму өчүрүләр.■

21 И оғлум, Пәрвәрдигардин қорққин, падишаниму һөрмәт қил.

■ **24:5** Пәнд. 21:22 □ **24:6 «Ғәлибә болса Бирдин-бир Улуқ Мәслиһәтчи билән болар»** — «Бирдин-бир Улуқ Мәслиһәтчи» бизниңчә Худа Өзини көрситиши керәк. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәслиһәтчиләр көп болса, ғәлибә болиду». ■ **24:6** Пәнд. 11:14; 15:22; 20:18 ■ **24:7** Пәнд. 14:6 ■ **24:11** Зәб. 81:3-4 ■ **24:12** Аюп 34:11; Зәб. 61:13; Йәр. 32:19; Рим. 2:6; Вәһ. 22:12 ■ **24:14** Зәб. 18:12; 118:103; Пәнд. 23:18 ■ **24:16** Аюп 5:19; Зәб. 33:20; Ам. 5:2; 8:14 ■ **24:17** Аюп 31:29; Пәнд. 17:5 ■ **24:19** Зәб. 36:1; 72:3; Пәнд. 3:31; 23:17; 24:1 ■ **24:20** Аюп 18:5, 6; Пәнд. 13:9; 20:20

Кутратқучилар билән арилашма.
22 Бундақ кишиләргә келидиған балаю-апәт уштумтут болар,
Пәрвәрдигар билән падишаниң уларни қандақ йоқитидиғанлиғини биләмсән?□

Башқа әқлийә сөзләр

23 Буларму ақиланиләрниң сөзлиридур: —

Сот қилғанда бир тәрәпкә ян бесиш қәтъий болмас. □ ■
24 Җинайәтчигә: «Әйипсиз сән» дәп һөкүм чиқарған кишигә,
Хәлиқләр ләнәт ейтар;
Әл-жутлар униңдин нәпрәтлинәр. ■
25 Бирақ улар җинайәтчиниң гунайини ечип ташлиған кишидин хурсән болар,
Улар униңға бәхит-саадәт тилишәр.

26 Дурус җавап бәргүчи,
Гояки кишиниң ләвлиригә сөйгүчидур.□

27 Авал сиртта ишлириңниң йолини һазирлап,
Етиз-ериқлириңни тәйярла,
Андин өйүңни салғин.

28 Йеқиниңға қарши асассиз гувалиқ қилма;
Ағзиңдин һеч ялғанчилиқ чиқарма.
29 «У маңа қандақ қилған болса, мәнму униңға шундақ қилимән,
Униң маңа қилғинини өзигә яндуримән», дегүчи болма.■

30 Мән һорунниң етизлиғидин өттим,
Әқилсизниң үзүмзарлиғи йенидин маңдим,
31 Мана, һәр йеридин тикәнләр өсүп чиққан,
Хохилар йәр йүзини бесип кәткән,
Қоруқ теми өрүлүп кәткән!
32 Уларни көргәч, убдан ойландим;
Көргинимдин савақ алдим: —
33 Сән: «Йәнә бирдәм көзүмни жумувалай,
Йәнә бирдәм ухливалай,
Йәнә бирдәм пут-қолумни алмап йетивалай» — десәң,■
34 Намратлиқ булаңчидәк сени бесип келәр,
Һаҗәтмәнлик қалқанлиқ әскәрдәк саңа һуҗум қилар.

25

Сулайманниң пәнд-несиһәтлириниң давами

1 Төвәндә баян қилинидиғанлириму Сулайманниң пәнд-несиһәтлири; буларни
Йәһуданиң падишаси Һәзәкияниң ордисидикиләр көчүрүп хатирилигән: —

□ **24:22 «Пәрвәрдигар билән падишаниң...»** — ибраний тилида: «Улар иккисиниң...». □ **24:23 «қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **24:23** Мис. 23:3, 6; Лав. 19:15; Қан. 1:17; 16:19; Пәнд. 18:5; 28:21; Юһ. 7:24; Яқ. 2:1 ■ **24:24** Пәнд. 17:15; Йәш. 5:23 □ **24:26 «Дурус җавап бәргүчи, гояки кишиниң ләвлиригә сөйгүчидур»** — айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси «Улар дурус җавап бәргән кишиниң ләвлиригә сөйүп қояр». ■ **24:29** Рим. 12:17,19 ■ **24:33** Пәнд. 6:10,11

2 Пәрвәрдигарниң улуқлуғи — Өзиниң қилған ишини ашкарилимиғинида;
Падишаһларниң улуқлуғи — бир ишниң сирини йешәлигинидә.■
3 Әршниң егизлигини,
Зиминниң чоңқурлуғини,
Вә падишаларниң көңлидикини мөлчәрләп билгили болмас.
4 Авал күмүчниң поқи айрилип тавланса,
Андин зәргәр нәпис бир қача ясап чиқар.
5 Авал падишаниң алдидики рәзил хизмәткарлири қоғливетилсә,
Андин униң тәхти адаләт үстигә қурулар.■
6 Падишаһниң алдида өзүңни һәмминиң алди қилип көрсәтмә,
Униң алдидики әрбабларниң орнида турувалма;
7 Орнуңни өзүңдин жуқури жанабқа берип, униң алдида пәгаһқа
чүшүрүлгиниңдин көрә,
Өзгиләрниң сени төргә тәклип қилғини яхшидур.□ ■

8 Алдирап дәваға бармиғин,
Мабада берип, йеқиниң *үстүн чиқип* сени ләт қилса, қандақ қилисән?■
9 Йеқиниң билән муназириләшсәң,
Башқиларниң сирини ачма.
10 Болмиса, буни билгүчиләр сени әйипләйду,
Сесиқ намдин қутулалмайсән.

11 Вақти-жайида қилинған сөз,
Күмүч рамкиларға тизилған алтун алмилардур.
12 *Қулаққа* алтун һалқа, нәпис алтундин ясалған зиннәт буюми ярашқандәк,
Ақиланиниң агаһландуруши көңүл қойғанниң қулиқиға яришар.

13 Худди орма вақтидики томузда *ичкән* қар сүйидәк,
Ишәшлик әлчи өзини әвәткүчиләргә шундақ болар;
У ғожайинлириниң көкси-қарнини яшартар.□ ■

14 Ямғури йоқ булут-шамал,
Ялған соғатни вәдә қилип махтанғучиға охшаштур.

15 Узунғичә сәвир-тақәт қилинса, һөкүмдарму қайил қилинар,
Жумшақ тил сүйәкләрдинму өтәр.■

16 Сән һәсәл тепивалдиңму?
Уни пәқәт тойғучила йә,
Көп йесәң яндуруветисән.

17 Хошнаңниң босуғисиға аз дәссә,
Улар сәндин тоюп, өч болуп қалмисун.

18 Ялған гувалиқ билән йеқиниға қара чаплиғучи,
Худди гүрзә, қилич вә өткүр оққа охшаштур.■
19 Сунуқ чиш билән чайнаш,

■ **25:2** Рим. 11:33 ■ **25:5** Пәнд. 20:8, 28 □ **25:7 «Орнуңни өзүңдин жуқури жанабқа...»** — ибраний тилида «Өз көзүң көргән жанабқа...». ■ **25:7** Луқа 14:7-11 ■ **25:8** Пәнд. 18:17 □ **25:13 «Худди орма вақтидики томузда ичкән қар сүйидәк»** — ибраний тилида: «Худди орма вақтидики қарниң салқинидәк» дейилиду. ■ **25:13** Пәнд. 13:17 ■ **25:15** Пәнд. 15:1; 16:14 ■ **25:18** Зәб. 10:2; 56:5; 58:8; 119:4; Пәнд. 12:18

Токур пут *билән меңиш*,
Күлпәт күнидә вапасиз кишигә үмут бағлиғандәктур.

20 Қиш күнидә кишиләрниң кийимини салдуруветиш,
Яки суда үстигә аччиқ су қуюш,
Қайғулуқ кишиниң алдида нахша ейтқандәктур.□ ■

21 Дүшминиңниң қосиғи ач болса,
Нан бәр;
Уссиған болса су бәр; □ ■
22 Шундақ қилсаң, бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән,
Вә Пәрвәрдигар бу ишни саңа яндуриду.□

23 Шимал тәрәптин чиққан шамал қаттиқ ямғур елип кәлгәндәк,
Чеқимчи шум чирайни кәлтүрәр.
24 Соқушқақ хотун билән *азада* өйдә биллә турғандин көрә,
Өгүзниң бир булуңида *ялғуз* йетип-қопқан яхши.□ ■
25 Уссап кәткән кишигә муздәк су берилгәндәк,
Жирақ жуттин кәлгән хуш хәвәрму әнә шундақ болар.
26 Петиқдилип сүйи лейип кәткән булақ,
Сүйи булғиветилгән қудуқ,
Рәзилләргә йол қойған һәққаний адәмгә охшаштур.
27 Һәсәлни һәддидин зиядә йейиш яхши болмас;
Бирақ улуқлуқни издәшниң өзи улуқ иштур.□
28 Өзини туталмайдиған киши,
Вәйран болған, сепилсиз қалған шәһәргә охшайду.□ ■

26

1 Язда қар йеғиш,
Орма вақтида ямғур йеғиш қамлашмиғандәк,
Иззәт-һөрмәт ахмаққа лайиқ әмәстур.
2 Ләйләп учуп жүргән қучқачтәк,
Учқан қарлиғач йәргә қонмиғандәк,
Сәвәпсиз қарғиш кишигә зиян кәлтүрәлмәс.
3 Атқа қамча, ешәккә нохта лазим болғинидәк,
Ахмақниң дүмбисигә таяқ лайиқтур.■

□ **25:20 «(хам) суда үстигә аччиқ су қуюш»** — суда үстигә аччиқ су қуюлса, интайин аччиқ бир һид чиқиду, шуңа мәнаси: — «яриға туз сәпкәндәк» дегәндәк. ■ **25:20** Рим. 12:15 □ **25:21 «Дүшминиң...»** — ибраний тилида «Саңа өч болғанниң...». ■ **25:21** Мис. 23:4, 5; Рим. 12:20 □ **25:22 «(дүшмәнниң) бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән»** — буниң мәнаси: «уни қаттиқ уялдурисән». Бу ибарә Мисирдики кона бир адәтни көрситиду. Кишиләр товва қилғанлиғини билдүрүш үчүн бешида бир сивәт чоғни көтирип маңиду. Шуңа «Униң бешиға көмүр чоғини топлап салисән» дегини, униң товва қилишиға ярдәм берәләйсән» «вижданини ойғитисән» дегәнликтур. □ **25:24 «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә биллә турғандин көрә,...»** — яки «Соқушқақ хотун билән азатә өйдә олтарғандин көрә,...». ■ **25:24** Пәнд. 21:9,19 □ **25:27 «Бирақ улуқлуқни издәшниң өзи улуқ иштур»** — бизниңчә бу айәттики «улуқлуқ» Худаниң улуқлуғини көрситиду. Ибраний тилида «улуқ» билән «еғир» бир сөз болғачқа, бу айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси бар: «Еғир ишларни ойлинип сүрүштүрүшниң өзи еғир иштур». Йәнә башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар, җүмлидин «Өз улуқлуғини издәш улуқ иш әмәс». □ **25:28 «Өзини туталмайдиған киши»** — «өзини туталмайдиған» дегән сөз ибраний тилида «өз роһини идарә қилалмайдиған» дәп ипадилиниду. ■ **25:28** Пәнд. 16:32 ■ **26:3** Зәб. 31:8, 9,10; Пәнд. 10:13

4 Ахмақниң әхмиқанә гепи бойичә униңға җавап бәрмигин,
Җавап бәрсәң өзүң униңға охшап қелишиң мүмкин.
5 Ахмақниң әхмиқанә гепи бойичә униңға җавап бәргин,
Җавап бәрмисәң у өзиниң ахмақлиғини әқиллиқ дәп чағлар.
6 Өз путини кесиветкәндәк,
Өз бешиға зулмәт тилигәндәк,
Ахмақтин хәвәр йоллашму шундақ бир иштур.□
7 Токурниң карға кәлмигән путлиридәк,
Ахмақниң ағзиға селинған пәнд-несиһәтму бекар болур.
8 Салғиға ташни бағлап атқандәк,
Ахмаққа һөрмәт билдүрүшму әхмиқанә иштур.□
9 Ахмақниң ағзиға селинған пәнд-несиһәт,
Мәсниң қолиға санҗилған тикәндәктур.
10 Өз йеқинлирини қарисиға зәхимләндүргән оқячидәк,
Ахмақни яки удул кәлгән адәмни яллап ишләткән ғоҗайинму охшашла зәхимләндүргүчидур.□
11 Ишт айлинип келип өз қусуғини ялиғандәк,
Ахмақ ахмақлиғини қайтилар.■
12 Өзини дана чағлап мәмнун болған кишини көрдүңму?
Униңға үмүт бағлимақтин ахмаққа үмүт бағлимақ әвзәлдур.■
13 Һорун адәм: — «Ташқирида дәһшәтлик бир шир туриду,
Кочида бир шир жүриду!» — дәп *өйдин чиқмас*.■
14 Өз муҗуқида ечилип-йепилип турған ишиккә охшаш,
Һорун кариватта йетип у яқ-бу яққа өрүлмәктә.
15 Һорун қолини сунуп қачиға тиққини билән,
Ғизани ағзиға селиштинму еринәр.■
16 Һорун өзини пәм билән җавап бәргүчи йәттә кишидинму дана санар.
17 Кочида келиветип, өзигә мунасивәтсиз маҗираға арилашқан киши,
Иштниң қулиқини тутуп созғанға охшаш хәтәргә дучар болар.
18 Өз йеқинлирини алдап «Пәқәт чақчақ қилип қойдум!» дәйдиған киши,
Отқашларни, оқларни, һәр хил әҗәллик қуралларни атқан тәлвигә охшайду.
20 Отун болмиса от өчәр;
Ғәйвәт болмиса, җедәл бесилар.■
21 Чоғлар үстигә чачқан көмүрдәк,
От үстигә қойған отундәк, җедәлчи җедәлни улғайтар.■
22 Ғәйвәтхорниң сөзлири һәр хил назу-немәтләрдәк,
Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр.□ ■
23 Ялқунлуқ ләвләр рәзил көңүлләргә қошулғанда,
Сапал қачиға күмүч һәл бәргәнгә охшаштур.
24 Адавәт сақлайдиған адәм өчини гәплири билән япсиму,
Көңлидә қат-қат сүйқәст сақлайду.
25 Униң сөзи чирайлиқ болсиму, ишинип кәтмигин;
Қәлбидә йәттә қат ипласлиқ бардур.

□ **26:6 «Өз бешиға зулмәт тилигәндәк»** — ибраний тилида «худди зиян ичкәндәк». □ **26:8 «Салғиға ташни бағлап атқандәк,...»** — таш салғиға бағлап қоюлса, уни салғидин чиқарғили болмайду, әлвәттә. □ **26:10 «Өз йеқинлирини қарисиға зәхимләндүргән оқячидәк, ахмақни яки удул кәлгән адәмни яллап ишләткән ғоҗайинму охшашла зәхимләндүргүчидур»** — бу пәнд-несиһәтниң башқа бир нәччә хил тәрҗимилири бар. ■ **26:11** 2Пет. 2:22 ■ **26:12** Пәнд. 29:20 ■ **26:13** Пәнд. 22:13 ■ **26:15** Пәнд. 19:24 ■ **26:20** Пәнд. 22:10 ■ **26:21** Пәнд. 15:18; 29:22 □ **26:22 «Кишиниң қәлбигә чоңқур сиңдүрүләр»** — ибраний тилида «кишиниң қосиғиниң ички йәрлиригә сиңдүрүләр». ■ **26:22** Пәнд. 18:8

26 У өчмәнлигини чирайлиқ гәп билән япсиму,
Лекин рәзиллиги җамаәтниң алдида ашкарилинар.
27 Кишигә ора колиған өзи чүшәр;
Ташни домилатқан кишини таш думилап қайтип келип уни янҗар.■
28 Сахта тил өзи зиянкәшлик қилған кишиләргә нәпрәтлинәр;
Хушамәт қилғучи еғиз адәмни һалакәткә иштирәр.

27

1 Әтики күнүң тоғрилиқ махтанма,
Чүнки бир күни немә болидиғининиңниму билмәйсән.■
2 Сени башқилар махтисун, өз ағзиң мундақ қилмисун,
Ят адәм сени махтисун, өз ләвлириң ундақ қилмисун.
3 Таш еғир, қум хелә җиң басар,
Бирақ ахмақ кәлтүридиған хапичилиқ иккисидин техиму еғирдур.
4 Ғәзәп рәһимсиздур,
Қәһр болса кәлкүндәк адәмни еқитип кетәр,
Бирақ ким һәсәтхорлуқ алдида тақабил туралисун?
5 Ашкарә әйипләш йошурун муһәббәттин әладур.
6 Достниң қолидин йегән зәхимләр садиқлиқтин болиду;
Бирақ дүшмәнниң сөйүшлири һейлигәрликтур.□
7 Тоқ киши һәсәл көнигидинму бизардур,
Ач кишигә һәр қандақ аччиқ нәрсиму татлиқ билинәр.□
8 Жут маканидин айрилған киши,
Угисидин айрилип жүргән қушқа охшар.
9 Әтир вә хушбуй көңүлни ачар,
Җан көйәр достниң сәмимий мәслиһәти кишини риғбәтләндүрәр.
Җан көйәр достниң сәмимий, хушхуй мәслиһәти кишини хуш қилур.
10 Өз достуңни, атаңниң достиниму унтума;
Бешиңға күн чүшкәндә қериндишиңниң өйигә кирип йелинма;
Йеқиндики дост, жирақтики қериндаштин әла.■
11 И оғлум, дана бол, көңлүмни хуш қил,
Шундақ қилғиниңда мени мәсқирә қилидиғанларға җавап берәләймән.
12 Зерәк киши балайиқазани алдин көрүп қачар;
Саддилар алдиға берип зиян тартар.■
13 Ятқа кепил болған кишидин қәризгә тонини тутуп алғин;
Ят хотунға капаләт бәргән кишидин капаләт пули ал.■
14 Қақ сәһәрдә туруп, жуқури авазда достиға бәхит тилигәнлик,
Өзини қарғаш һесаплинар.
15 Ямғурлуқ күндики тохтимай чүшкән тамчә-тамчә йеғин,
Вә соқушқақ хотун бир-биригә охшаштур.■
16 Уни тизгәнләш боранни тосқанға,
Яки яғни оң қол билән чаңгаллиғанға охшаштур.
17 Төмүрни төмүргә билисә өткүрләшкәндәк,
Достларму бир-бирини өткүрләштүрәр.

■ **26:27** Зәб. 7:16-17; 9:16, 23; 56:7; Топ. 10:8 ■ **27:1** Яқ. 4:13, 14 □ **27:6 «Достниң қолидин йегән зәхимләр садиқлиқтин болиду»** — яки «Достниң қолидин йегән зәхимләр адәмни һәқиқәткә йәткүзәр». □ **27:7 «Тоқ киши һәсәл көнигидинму бизардур»** — яки «тоқ киши һәсәл көнигини дәссиветиду». ■ **27:10** Пәнд. 17:17; 18:24 ■ **27:12** Пәнд. 22:3 ■ **27:13** Пәнд. 6:1, 2; 11:15; 17:18; 20:16 ■ **27:15** Пәнд. 19:13

18 Әнжир көчитини пәрвиш қилғучи униңдин әнжир йәйду;
Ғожайинини асрап күткән қул иззәт тапиду.
19 Суда адәмниң йүзи әкс әткәндәк,
Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики киши арқилиқ билинәр.□
20 Тәһтисара вә һалакәт һәргиз тоймиғандәк,
Адәмниң *ач* көзлири қанаәт тапмас.□ ■
21 Сапал қазан күмүчни, чанақ алтунни тавлар,
Адәм болса махталғанда синилар.
22 Ахмақни буғдай билән биргә сәндәлдә талқан қилип соқсаңму,
Ахмақлиғи йәнила униңда турар.

23 Падилириңниң әһвалини убдан билип тур,
Мал-варанлириңдин яхши хәвәр ал;
24 Чүнки байлиқниң мәңгү капалити болмас,
Таж-тәхтму дәвирдин-дәвиргичә турамду?
25 Қуруған чөпләр орулғандин кейин,
Юмран чөпләр өсүп чиққанда,
Тағ бағридинму явайи чөпләр жиғилғанда,
26 Шу чағда қозиларниң жуңлири қирқилип кийимиң болар;
Өшкиләрни сатқан пулға бир етиз келәр,■
27 Һәмдә өшкиләрниң сүтлири сениң һәм аилидикилириңниң озуқлуғини,
Дедәклириңниң қосиғини тәминләшкиму йетәр.

28

1 Яманлар һеч ким қоғлимисиму қачар;
Бирақ һәққанийлар шир жүрәк батур келәр.■
2 Жутта гуналар көпәйсә, униң әмирлири көп алмишар,
Лекин уни сориғучи йорутулған вә билимлик болса, жут аман-муқим узун турар.
3 Мискинләргә зулум селиватқан бир кәмбәғәл,
Худди *зираәтләрни* ятқузуп денини қоймайдиған қара ямғурға охшайду.
4 Тәврат қанунидин ваз кәчкәнләр яманларни яхши дәп махтар;
Бирақ қанунни тутқучилар уларға қарши күрәш қилар.
5 Рәзилләр адаләтни чүшәнмәс;
Бирақ Пәрвәрдигарни издигүчиләр һәммә ишни чүшинәр.
6 Пәзиләтлик йолда маңған мискин киши,
Сахта, икки йүзлимә бай адәмдин яхшидур.■
7 Тәврат-қануниға итаәт қилған жигит әқиллиқ оғулдур;
Бирақ нан қепиларға һәмраһ болғучи атисини номусқа қалдурар.■
8 Жазанихорлуқ қилип жуқури өсүм арқилиқ байлиқлар тапқан киши,
Ахирида буларни мискинләргә хәйрихаһлиқ қилғучиниң қолиға өткүзүш үчүн топлиғандур.■
9 Кимки Тәврат-қанунини аңлимаймән дәп қулиқини йопурса,
Һәтта дуалириму ләнити болуп қалар.
10 Кимки дурусларни яман йолға аздурса,

□ **27:19 «Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики киши арқилиқ билинәр»** — башқа бир хил тәржимиси: «Инсанниң қәлбиниң қандақлиғи өз йенидики кишиниң қәлбигә мәлум болар (әкс етәр)».
□ **27:20 «Тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири барған жай. **«Һалакәт»** — бәлким «һалак қилғучи» дегән яман бир пәриштидур. «Вәһ.» 9:11ни көрүң. ■ **27:20** Топ. 1:8 ■ **27:26** 1Тим. 6:8 ■ **28:1** Лав. 26:36; Қан. 28:28; Йәш. 57:21 ■ **28:6** Пәнд. 19:1 ■ **28:7** Пәнд. 29:3 ■ **28:8** Лав. 25:35-37

Өзи колиған орисиға өзи чүшәр;
Бирақ пак-диянәтлик адәм яхшилиққа мирасхор болар.■
11 Бай дәрвәқә өзини дана санар;
Бирақ йорутулған мискин уни һаман көрүп йетәр.
12 Һәққанийлар ғаливийәтлик болса,
Жаһанни тәнтәнә қаплар;
Бирақ яманлар мәртивигә чиқса, халайиқ өзлирини қачурар.■
13 Өз гуналирини йошурған киши ронақ тапмас;
Бирақ уларни тонуп иқрар қилип, улардин ваз кәчкән киши рәһим-шәпқәткә еришәр.■
14 *Пәрвәрдигардин* һәрдайим қорқуп жүргән киши шунчә бәхитликтур!
Бирақ көңлини таш қилған балаю-апәткә қалар.□
15 Һөкирәп турған шир,
Яки *овни издәп* кезиватқан ейиқ қандақ болса,
Йоқсул пухраларниң үстидики рәзил һакимму шундақтур.
16 Йорутулмиған әмир һаман зор бир залим болуп чиқар,
Бирақ һарам байлиқларға нәпрәтләнсә, тәхтидә узун олтирар.
17 Қан төккән киши қәриз билән һаңға қарап жүгүрәр;
Уни һеч ким тосмисун!□
18 Сәмимий, диянәтлик йолда маңған қутулар;
Икки йолда маңған сахта киши уларниң биридә һаман жиқилип чүшәр.
19 Өз йеригә тиришип ишлигән деханниң нени йетип ашар;
Бирақ бекар жүрүп хам хиялларни қоғлиған кишиниң йоқсуллуғи мол болар!
20 Растчил кишиниң бәхити көпийәр;
Бирақ бай болушқа алдириған киши жазадин қечип қутулалмас.■
21 Биригә ян бесиш қәтъий болмас;
Чүнки бәзиләр һәтта бир бурда нан үчүнму гуна өткүзәр.□ ■
22 Нәпси тоймас киши байлиқларни көзләп алдирайду,
У намратлиқниң өз бешиға чүшидиғинидин бехәвәрдур.□
23 Башқиларниң хаталиқини очуқ әйиплигән киши,
Һаман хушамәт қилғучиға қариғанда көпрәк илтипат тапар.
24 Ата-анисиниң тәәллуқатини оғрилап, «Бу һеч қандақ гуна әмәс» дегән киши,
Һалак қилғучиниң шеригидур.
25 Нәпси тоймиғур киши жедәл-мажира терийду;
Бирақ Пәрвәрдигарға таянған киши әтлинәр.□ ■
26 Өзиниң көңлигә ишәнгән киши ахмақтур;
Бирақ даналиқ билән маңған нижат тапар.
27 Намратларға хәйрхаһлиқ қилидиған киши муһтажлиқ тартмас;
Лекин һаҗәтмәнни көрсиму көрмәскә салған киши көплигән қарғишқа учрар.■
28 Яманлар мәртивигә чиқса, халайиқ өзлирини қачурар;
Лекин улар завал тапса, һәққанийлар раваж тапар.■

■ **28:10** Пәнд. 26:27 ■ **28:12** Пәнд. 11:10,11 ■ **28:13** Зәб. 31:3, 5; 1Юһа. 1:9, 10 □ **28:14 «Пәрвәрдигардин һәрдайим қорқуп жүргән киши шунчә бәхитликтур»** — әйни текстә «Пәрвәрдигар» дегән сөз тепилмайду. Шуңа башқа бир хил тәрҗимиси: «Гуна қилиштин һәрдайим қорқуп жүргән киши». □ **28:17 «Уни һеч ким тосмисун!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «һеч ким униңға һимайә болмисун!». Тәврат қануни бойичә адәмни тәсадипий өлтүргән киши «панаһлиқ шәһәр»ләргә қачса болатти. Амма гунайи бар кишиләр һаман шу шәһәрләрдин һимайә алалмайтти («Чөл.» 6:34-35ни көрүң). ■ **28:20** Пәнд. 13:11; 20:21; 23:4 □ **28:21 «қәтъий болмас»** — ибраний тилида «яхши әмәс». ■ **28:21** Пәнд. 18:5; 24:23 □ **28:22 «Нәпси тоймас киши»** — ибраний тилида «көзи яман киши». □ **28:25 «Нәпси тоймиғур киши»** — яки «һали чоң киши». ■ **28:25** Пәнд. 13:10; 15:18; 29:22 ■ **28:27** Қан. 15:7,8,10; Пәнд. 19:17; 22:9 ■ **28:28** Пәнд. 28:12

29

1 Қайта-қайта әйиплинип туруп йәнә бойни қаттиқлиқ қилған киши,
Туюқсиздин давалиғусиз янҗилар.
2 Һәққанийлар гүлләнсә, пухралири шатлинар,
Қәбиһләр һоқуқ тутса пухра налә-пәряд көтирәр.■
3 Даналиқни сөйгән оғул атисини хуш қилар;
Бирақ паһишиләргә һәмраһ болған униң мал-мүлкини бузуп-чачар.■
4 Падиша адаләт билән жутини тинич қилар;
Бирақ баж-селиқ салған болса, уни вәйран қилар.□
5 Өз йеқиниға хушамәт қилған киши,
Униң путлириға тор тәйярлап қойғандур.
6 Рәзил адәмниң гунайи өзигә қапқан ясап қурар;
Бирақ һәққаний киши нахшилар билән шатлинар.
7 Һәққаний киши мискинниң дәвасиға көңүл бөлүр;
Бирақ яманлар болса бу ишни чүшәнмәс.■
8 Һакавур кишиләр шәһәрни қутритип давалғутар;
Бирақ ақиланиләр аччиқ ғәзәпләрни яндурар.
9 Дана киши ахмақ билән дәвалашса,
Ахмақ һүрпийиду яки күлиду, нәтиҗиси һаман течлиқ болмас.
10 Қанхорлар пак-диянәтликләргә нәпрәтлинәр;
Дурусларниң җенини болса, улар қәстләр.□
11 Ахмақ һәрдайим ичидики һәммини ашкарә қилар;
Бирақ дана өзини бесивалар.■
12 Һөкүмдар ялған сөзләргә қулақ салса,
Униң барлиқ хизмәткарлири яман үгәнмәй қалмас.
13 Гадай билән уни әзгүчи киши бир зиминда яшар;
Һәр иккисиниң көзини нурландурғучи Пәрвәрдигардур.□ ■
14 Йоқсулларни диянәт билән сориған падишаниң болса,
Тәхти мәңгүгә мәһкәм турар.■
15 Таяқ билән тәнбиһ-несиһәт балиларға даналиқ йәткүзәр;
Бирақ өз мәйлигә қоюп берилгән бала анисини хиҗаләткә қалдурар.■
16 Яманлар гүллинип кәтсә, наһәқлик көпийәр;
Лекин һәққанийлар уларниң жиқилғинини көрәр.■
17 Оғлуңни тәрбәлисәң, у сени арам тапқузар;
У көңлүңни сөйүндүрәр.■
18 *Пәрвәрдигарниң* вәһийси болмиған әлниң пухралири йолдин чиқип
башпанаһсиз қалар;
Лекин Тәврат-қануниға әмәл қилидиған киши бәхитликтур.□
19 Қулни сөз биләнла түзәткили болмас;
У сөзүңни чүшәнгән болсиму, етивар қилмас.
20 Ағзини басалмайдиған кишини көргәнму?
Униңдин үмүт күткәндин, ахмақтин үмүт күтүш әвзәлдур.■

■ **29:2** Пәнд. 11:10; 28:12,28 ■ **29:3** Пәнд. 10:1; 15:20; 28:7; Луқа 15:13 □ **29:4 «Бирақ баж-селиқ салған болса,...»** — яки «бирақ парихор болса,..». ■ **29:7** Аюп 29:16 □ **29:10 «Дурусларниң җенини болса, улар қәстләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бирақ дуруслар уларниң җенидин хәвәр алар». ■ **29:11** Пәнд. 14:33 □ **29:13 «Гадай билән уни әзгүчи киши бир зиминда яшар»** — ибраний тилида: «гадай билән уни әзгүчи киши бир-биригә йолуқар». ■ **29:13** Пәнд. 22:2 ■ **29:14** Пәнд. 20:28; 25:5 ■ **29:15** Пәнд. 10:1; 13:24; 17:21,25; 22:15; 23:13 ■ **29:16** Зәб. 36:36; 57:11-12; 90:8 ■ **29:17** Пәнд. 13:24; 22:15; 23:13,14 □ **29:18 «йолдин чиқип башпанаһсиз қалар»** — бу ибарә ибраний тилида икки бислиқ бир сөз биләнла ипадиләнгән. ■ **29:20** Пәнд. 26:12

21 Кимки өз қулини кичигидин тартип өз мәйлигә қоюп бәрсә,
Күнләрниң биридә униң бешиға чиқар.□
22 Териккәк киши жедәл-мажира қозғап турар;
Асан аччиқлинидиған кишиниң гуналири көптур.■
23 Мәғрурлуқ кишини пәс қилар,
Бирақ кәмтәрлик кишини һөрмәткәериштүрәр.■
24 Оғри билән шерик болған киши өз жениға дүшмәндур;
У сорақчиниң *гува беришкә* агаһландурушини аңлисиму, лекин раст гәп қилишқа петиналмас.□ ■
25 Инсан балисидин қорқуш адәмни қапқанқа чүшүриду;
Бирақ кимки Пәрвәрдигарға таянған болса, у бехәтәр көтириләр.□
26 Көп кишиләр һөкүмдардин илтипат издәп жүрәр;
Бирақ адәмниң һәқ-рисқи пәқәт Пәрвәрдигарниңла қолидидур.■
27 Наһәқләр һәққанийларға жиркиничликтур;
Дурус йолда маңған кишиләр яманларға жиркиничликтур.

30

Агурниң пәнд-несиһәтлири

1 Төвәндикиләр Якәһниң оғли Агурға вәһий билән кәлгән сөзләрдур:
Бу адәм Итийәлгә, йәни Итийәл билән Укалға мундақ сөзләрни дегән: — □
2 Мән дәрвәқә инсанлар арисидики әң надини, һайванға охшаштурмән;
Мәндә инсан әқли йоқ.
3 Даналиқни һеч үгәнмидим;
Әң Пак-Муқәддәс Болғучи һәққидиму саватим йоқтур.
4 Ким әршкә көтирилгән, яки әрштин чүшкән?
Ким шамални қоллирида тутқан?
Ким суларни Өз тониға йөгәп қойған?
Ким йәр-зиминниң чегаралирини бәлгүлигән?
Униң исми немә? Униң Оғлиниң исми немә? Биләмсән-йоқ?■
5 Тәңриниң һәр бир сөзи синилип испатлинип кәлгәндур;
У Өзигә таянғанларниң һәммисини қоғдайдиған қалқандур. ■
6 Униң сөзлиригә һеч нәрсә қошма;
Ундақ қилсаң, У сени әйипләйду,
Сениң ялғанчилиғиң ашкарилиниду.■

7 И *Худайим*, Сәндин икки нәрсини тиләймән;
Мән өлгичә буларни мәндин айимиғайсән: —
8 Сахтилиқ вә ялғанчилиқни мәндин жирақ қилғайсән;
Мени гадайму қилмай, байму қилмай, бәлки еһтияжимға лайиқла рисқ бәргәйсән.

□ **29:21 «Күнләрниң биридә униң бешиға чиқар»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Ахирда у (қул) өзигә пәрзәнттәк болуп чиқар». ■ **29:22** Пәнд. 15:18; 26:21 ■ **29:23** Аюп 22:29; Пәнд. 15:33; 18:12; Йәш. 66:2; Мат. 23:12; Луқа 14:11; 18:14; Яқ. 4:6,10; 1Пет. 5:5 □ **29:24 «...раст гәп қилишқа петиналмас»** — «Лав.» 5:1ни көрүң. ■ **29:24** Лав. 5:1 □ **29:25 «бехәтәр көтириләр»** — ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду. ■ **29:26** Пәнд. 19:6 □ **30:1 «вәһий билән кәлгән сөзләр»** — ибраний тилида «жүкләнгән сөзләр» дәп ипадилиниду. Демәк, Пәрвәрдигарниң Агурниң дил-роһиға жүклигән сөзлири. **«Бу адәм»** — Якәһниң оғли Агур. ■ **30:4** Аюп 38:4; Зәб. 103:3; Йәш. 40:12 ■ **30:5** Зәб. 11:7-8; 17:31-32; 19:8-9; 118:140, 2Тим. 2:16 ■ **30:6** Қан. 4:2; 12:32; Вәһ. 22:18

9 Чүнки зиядә тоюп кәтсәм, Сәндин йенип: «Пәрвәрдигар дегән ким?» — дәп келишим мүмкин.
Яки гадай болуп қалсам, оғрилиқ қилип, Сән Худайимниң намиға дағ кәлтүрүшим мүмкин.

10 Ғожайининиң алдида униң қули үстидин шикайәт қилма,
Болмиса у сени қарғап ләнәт қилиду, әйипкар болисән.

11 Өз атисини қарғайдиған,
Өз анисиға бәхит тилимәйдиған бир дәвир бар,
12 Өзини пак чағлайдиған, әмәлийәттә мәйнәтчилигидин һеч жуюлмиған бир дәвир бар,
13 Бир дәвир бар — аһ, кибирлигидин нәзири немидегән үстүн,
Һакавурлуғидин һали немидегән чоң!□ ■
14 Униң ажизлар вә йоқсулларни ялмап жутуветидиған чишлири қиличтәк,
Езиқ чишлири пичақтәк болған бир дәвир бар!■

15 Зүлүкниң икки қизи бар, улар һәрдайим: «Бәргин, бәргин» дәп товлишар.
Һәргиз тоюнмайдиған үч нәрсә бар, һәргиз қанаәтләнмәйдиған төрт нәрсә бар, улар болсиму: —□
16 Гөр, туғмас хотунниң карни,
Суға тоюнмиған қурғақ Йәр.
Вә һәргиз «болди, тойдум» демәйдиған оттин ибарәт.□

17 Атисини мәсқирә қилидиған,
Анисини кәмситидиған көзни болса,
Қарға-қузғунлар чоқулар,
Бүркүтниң балилириму уни йәр.

18 Мән үчүн интайин тилсимат үч нәрсә бар;
Шундақ, мән чүшинәлмәйдиған төрт иш бар: —
19 Бүркүтниң асмандики учуш йоли,
Иланниң ташта беғирлап маңидиған йоли,
Кеминиң деңиздики йоли вә жигитниң қизға ашиқ болуштики йолидур.

20 Зинахор хотунниң йолиму шундақтур;
У бир немини йәп болуп ағзини сүртиватқан кишидәк: «Мән һеч қандақ яманлиқни қилмидим!» — дәйду.□

21 Йәр-зимин үч нәрсә астида беарам болар;
У көтирәлмәйдиған төрт иш бар: —
22 Падиша болған қул,
Тамаққа тойған һамақәт,
23 Нәпрәткә патқан, әргә тәккән хотун,
Өз ханиминиң орнини басқан дедәк.□

□ **30:13 «Һакавурлуғидин һали немидегән чоң!»** — ибраний тилида «Уларниң қапақлири неманчә көтирилгән!». ■ **30:13** Пәнд. 6:17 ■ **30:14** Пәнд. 12:18 □ **30:15 «зүлүк»** — су ичидә яшайдиған қанхор бир хил паразиттур. □ **30:16 «Гөр»** — мошу йәрдә «гөр» ибраний тилида «шеол», йәни «тәһтисара», өлүкләрниң роһлири қиямәт күнини күтидиған йәрни көрситиду. □ **30:20 «Мән һеч қандақ яманлиқни қилмидим!»** — зинахор хотунниң йолиниң әжайиплиғи болса өзиниң опочуқ гунайини һеч тонумайдиғанлиғидин ибарәт. □ **30:23 «Нәпрәткә патқан»** — яки «нәпрәтлик», «нәпрәтләнгән».

24 Йәр йүзидә тени кичик, лекин интайин әқиллиқ төрт хил җанивар бар: —
25 Чөмүлиләр күчлүк хәлиқ болмисиму, бирақ язда озуқ тәйярливелишни
билиду;■
26 Суғурлар өзи аҗиз бир қовм болсиму, хада ташларниң арисиға уга салиду;
27 Чекәткиләрниң падишаси болмисиму, лекин қатар тизилип рәтлик маңиду;
28 Кәсләнчүкни қол билән тутувалғили болиду,
Лекин хан ордилирида яшайду.

29 Қәдәмлири һәйвәтлик үч җанивар бар,
Кишигә зоқ берип маңидиған төрт нәрсә бар: —
30 Һайванатлар ичидә әң күчлүк, һеч немидин қорқмас шир,
31 Зилва бәйгә ити,
Текә,
Вә пухралири қоллайдиған падишадур.□ ■

32 Әгәр сән ахмақлиқ қилип өзүңни бәк жуқури орунға қоювалған болсаң,
Вә яки тәлвә бир ойда болған болсаң,
Қолуң билән ағзиңни юм!□ ■
33 Кала сүти қочулса сериқ май чиқар;
Бириниң бурни миҗилса, қан чиқар;
Адавәт қозғап интиқам ойлиса җедәл-маҗира чиқар.□

31

Падишаға несиһәт

1 Төвәндикиләр, падиша Ләмуәлгә униң аниси арқилиқ вәһий билән кәлгән
сөзләрдур; аниси бу сөзләрни униңға үгәткән: □
2 И оғлум, и мениң амриғим, қәсәмләр билән тилигән арзулуғум, мән саңа немә
дәй?□
3 Күч-куввитиңни аял-хотунлар тәрипигә сәрп қилмиғин;
Яки падишаларниму вәйран қилидиған ишларға берилгүчи болма!□ ■
4 И Ләмуәл, шарап ичиш падишаларға лайиқ әмәс,
Әмирләргиму һарақка хумар болуш ярашмас.
5 Болмиса улар шарап ичип, *муқәддәс* бәлгүлимиләрни унтуп,
Бозәк бәндиләрниң һәққини астин-үстүн қиливетиши мүмкин.
6 Күчлүк һарақ өлгүси кәлгәнләргә, һәсрәткә чөмгәнләргә берилсун!

■ **30:25** Пәнд. 6:8 □ **30:31 «зилва бәйгә ити»** — яки «бәйгә ети» — ибраний тилида бу сөз бәк аз учрайду. **«пухралири қоллайдиған падишадур»** — башқа икки хил тәрҗимиси: «Ағдурулмас вә өрүлмәс падишадур» яки «Өз қошунини башлиған падишадур». ■ **30:31** Аюп 39:19-28 □ **30:32 «Қолуң билән ағзиңни юм!»** — бәлким ибраний тилида «болди, бәс!» дегән мәнини бериш мүмкин. ■ **30:32** Аюп 21:5 □ **30:33 «Кала сүти қочулса ... бириниң бурни миҗилса.... адавәт қозғап интиқам ойлиса ...»** — бу җүмлидики «қочулса» «миҗилса» вә «қозғап ... ойлиса» ибраний тилида охшаш бир пеил билән ипадиләнгән. □ **31:1 «Падиша Ләмуәл»** — бәзи алимлар «Ләмуәл»ни Сулайманниң аниси Бат-Шеба униңға қойған ләқәм, дәп қарайду. Исраил үстидин һөкүм сүргүчиләр арисида «Ләмуәл» исимлиқ бир падиша бизгә намәлум. «Ләмуәл» дегәнниң мәнаси: «Худа үчүн». **«вәһий билән кәлгән сөзләр»** — әгәр бу бап Агурниң (30:1) сөзиниң давами болса, ундақта «вәһий билән кәлгән сөзләр» Пәрвәрдигарниң Агурниң «дил-роһиға жүклигән сөзлири»ни ң давамини көрситиду. □ **31:2 «И мениң амриғим»** — ибраний тилида «И балиятқумниң балиси!». **«қәсәмләр билән тилигән арзулуғум!»** — ибраний тилида «И қәсәмлиримниң балиси!». □ **31:3 «аял-хотунлар тәрипигә»** — демәк, җинсий һәвәсләргә. ■ **31:3** Қан. 17:17

7 Улар шарапни ичип, мискинлигини унтуп,
Қайтидин дәрд-әлимини есигә кәлтүрмисун!□
8 Өзлири үчүн гәп қилалмайдиғанларға ағзиңни ачқин,
Һалак болай дегәнләрниң дәвасидә гәп қил.
9 Сүкүт қилма, улар үчүн лилла һөкүм қил,
Езилгәнләрниң вә мискинләрниң дәрдигә дәрман бол.■

Пәзиләтлик аял

10 |□| Пәзиләтлик аялни ким тапалайду?
Униң қиммити ләәл-яқутлардинму зор ешип чүшиду.□ ■
11 |□| Ериниң көңли униңға тайинип хатирҗәм туриду,
У болғачқа ериниң алған олҗиси кам әмәстур!
12 |□| У өмүр бойи еригә вападар болуп яхшилиқ қилиду,
Уни зиянға учратмайду.
13 |□| У қой жуңи вә кәндир тепип,
Өз қоли билән җан дәп әҗир қилиду.
14 |□| У сода кемилиригә охшаш,
Аилини беқиштики озуқ-түлүкләрни жирақ җайлардин тошуйду.
15 |□| Таң йорумаста у орнидин туриду,
Аилисидикиләргә йемәклик тәйярлайду,
Хизмәткар-дедәкләргә несивисини тәқсим қилиду.□
16 |□| У бир парчә етизни өзи көрүп алиду;
Қоли билән жиққан дарамәттин у бир үзүмзар бена қилиду.
17 |□| *Ишқа қарап* у белини күч билән бағлар,
Биләклирини күчләндүрәр;
18 |□| Өз ишиниң пайдилиқлиғиға көзи йетәр,
Кечичә чириғини өчүрмәй иш қилар.
19 |□| У қоллири билән чақни чөрәр,
Бармақлири жип урчуқини тутар.
20 |□| Аҗизларға ярдәм қолини узитар;
Һаҗәтмәнләргә коллирини созар.
21 |□| Қар яққанда у аилиси тоғрилиқ әндишә қилмайду,
Өйидикиләрниң һәммисигә қизил кийимләр кийдүрүлгән.
22 |□| Кариват япқучлирини өзи тоқуйду;
Өзиниң кийим-кечәклири канап вә сөсүн рәхттиндур.
23 |□| Ериниң шәһәр дәрвазилирида аброй бар;
Шу йәрдә у жуттики ақсақаллар қатаридин орун алиду.□
24 |□| У нәпис канаптин кийим-кечәк тикип уни сатиду;
Бәлвағларни тикип содигәрләрни тәминләйду.
25 |□| Кийими күч-қудрәт вә иззәт-һөрмәттур;

□ **31:7 «Улар шарапни ичип, ... қайтидин дәрд-әлимини есигә кәлтүрмисун!»** — бу сөзләр кинайилик, һәҗвий болғини билән, мскинләрниң шарап ичиш сәвәвигиму һесдашлиқ билдүриду. Лекин айәт уларниң шундақ қилидиғанлиғини һәргиз тәстиқлиған әмәс. Көздә тутулғини һөкүмдарларниң еғир мәсъулийитидин ибарәттур. ■ **31:9** Лав. 19:15; Қан. 1:16 □ **31:10 «пәзиләтлик аялни ким тапалайду?...»** — кейинки 22 айәт шеир болуп, ибраний тилида алаһидә шәкилгә егә. Ибраний йезиғида 22 һәрип бар. Бу 22 айәтниң һәр бири ибраний елипбә тәртивигә асасән башлиниду (мәсилән, уйғур тили болса, а-, ә-, б- қатарлиқ һәрипләр билән башланғанға охшаш). ■ **31:10** Пәнд. 12:4 □ **31:15 «... несивисини тәқсим қилиду»** — яки «... ишни тәқсим қилиду». □ **31:23 «Ериниң шәһәр дәрвазилирида аброй бар»** — кона өрп-адәтләр бойичә, жуттики ақсақаллар шәһәр дәрвазида жиғин ечип сот қилатти.

У келәчәккә үмүт билән күлүп қарайду.
26 || Ағзини ачсила, дана сөз қилиду,
Тилида меһриванә несиһәтләр бар.
27 || Аилисидики ишлардин дайим хәвәр алиду,
Бекарға нан йемәйду.
28 || Пәрзәнтлири орнидин туруп униңға бәхит-бәрикәт тиләйду;
Ериму мубарәкләп уни махтап: —
29 || «Пәзиләт билән яшиған аяллар көптур,
Бирақ сән уларниң һәммисидинму ешип чүшисән» — дәйду.
30 || Гөзәллик сеһри алдамчидур,
Һөсн-җамалму пәқәт бир көпүк, халас,
Пәқәт Пәрвәрдигардин қорқидиған аялла махтилиду!
31 || У өз меһнитиниң мевилиридин бәһримән болсун!
Әҗирлири уни дәрвазиларда һөрмәт-шөһрәткәериштүрсун!□

□ **31:31 «Әҗирлири уни дәрвазиларда һөрмәт-шөһрәткәериштүрсун!»** — жуқуриқи изаһатта дейилгәндәк, шәһәр дәрвазилири ақсақаллар олтиридиған орун болуп, җәмийәтниң әң жуқури дәриҗисини билдүриду.

Һекмәт топлиғучи

«Һәммә иш бимәниликтур!»

1 Йерусалимда падиша болған, Давутниң оғли «Һекмәт топлиғучи»ниң сөзлири:
—□
2 «Бимәнилик үстигә бимәнилик!» — дәйду «Һекмәт топлиғучи» — «Бимәнилик
үстигә бимәнилик! Һәммә иш бимәниликтур!»□ ■
3 Қуяш астида тартқан җапалиридин инсан немә пайдиға еришәр?□ ■
4 Бир дәвир өтиду, йәнә бир дәвир келиду;
Бирақ йәр-зимин мәңгүгә давам қилиду;■
5 Күн чиқиду, күн патиду;
Вә чиқидиған җайға қарап йәнә алдирап маңиду.
6 Шамал җәнупқа қарап соқиду;
Андин бурулуп шималға қарап соқиду;
У айлинип-айлинип,
Һәрдайим өз айланма йолиға қайтиду.
7 Барлиқ дәриялар деңизға қарап ақиду, бирақ деңиз толмайду;
Дәриялар қайси җайға аққан болса,
Улар йәнә шу йәргә қайтиду.■
8 Барлиқ ишлар җапаға толғандур;
Уни ейтип түгәткүчи адәм йоқтур;
Көз көрүштин,
Қулақ аңлаштин һәргиз тоймайду.
9 Болған ишлар йәнә болидиған ишлардур;
Қилған ишлар йәнә қилиниду;
Қуяш астида һеч қандақ йеңилиқ йоқтур.■
10 «Мана, бу йеңи иш» дегили болидиған иш барму?
У бәрибир биздин бурунқи дәвирләрдә аллиқачан болуп өткән ишлардур.
11 Бурунқи ишлар һазир һеч әсләнмәйду;
Вә кәлгүсидә болидиған ишларму улардин кейин яшайдиғанларниң есигә һеч кәлмәйду.□

Сулайманниң тәҗрибиси

12 Мәнки Һекмәт топлиғучи Йерусалимда Исраилға падиша болғанмән;

□ **1:1 «Һекмәт топлиғучи»** — язғучи өзиниң Сулайман екәнлигини көрситиду. Бу нуқта 16-айәт, 2:7-айәт қатарлиқларда испатлиниду. Китапниң нами әслий ибраний тилида «Қоһәләт» дейилиду, униң мәнаси: «топлиғучи» «рәтлигүчи» дегән мәнидә болуп, биз уни «һекмәт топлиғучи» (демәк, «ой-пикирләрни рәтлигүчи») дәп тәрҗимә қилдуқ. Бәзиләр уни йәнә «Тәлим бәргүчи», «Вәз ейтқучи» дәпму тәрҗимә қилиду. □ **1:2 «Бимәнилик үстигә бимәнилик!»** — ибраний тилида «бимәниликләрниң бимәнилиги!». Бу худди «Күйләрниң күйи» «әң гөзәл күй» дейилгәнгә охшаштур, «бимәниликләрниң бимәнилиги» бәлким «һаятлиқ аләмдә «әң бимәнилик иштур!»» дегәнни билдүрүши мумкин. ■ **1:2** Зәб. 61:10; 143:4 □ **1:3 «Қуяш астида»** — бу «һекмәт топлиғучи»дики ачқучлуқ сөздур. Язғучиниң баянлириниң көпинчиси «асмандин (Худадин) кәлгән вәһий» билән әмәс, бәлки «қуяш астида» яки «аптап асти»дики көзқараш билән ейтилған. У қәстән шундақ көз-қарашни сөзләйду. «Кириш сөз» вә «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **1:3** Топ. 2:22; 3:9 ■ **1:4** Зәб. 103:5 ■ **1:7** Аюп 38:8, 9, 10; Зәб. 103:8-10 ■ **1:9** Топ. 3:15 □ **1:11 «... кәлгүсидә болидиған ишларму улардин кейин яшайдиғанларниң есигә һеч кәлмәйду»** — демәк, йеңи дәвирдә «йеңи» дейилгән бир иш чиққан болса, шу иш әмәлийәттә бурунқи дәвирдләрдә мәвҗут болған иштур. Һазирқи дәвирдикиләр бурунқи дәвирләрни билмәйду яки унтуған, бу ишни «йеңи!» дәйду.

13 Мән даналиқ билән асманлар астида барлиқ қилинған ишларни қетирқинип
издәшкә көңүл қойдум —
Хуласәм шуки, Худа инсан балилириниң өз-өзини бәнд қилип упритиш үчүн,
уларға бу еғир җапани тәқдим қилған!
14 Мән қуяш астидики барлиқ қилинған ишларни көрүп чиқтим, —
Мана, һәммиси бимәнилик вә шамални қоғлиғандәк иштин ибарәттур.
15 Әгирни түз қилғили болмас;
Кәмни толуқ дәп саниғили болмас.□
16 Мән өз көңлүмдә ойлинип: «Мана, мән улуқлинип, мәндин илгири Йерусалим
үстигә барлиқ һөкүм сүргәнләрдин көп даналиққа ериштим; мениң көңлүм
нурғун даналиқ вә билимгә еришти» — дедим.
17 Шуниң билән даналиқни билишкә, шуниңдәк тәлвилик вә әхмиқанилиқни
билип йетишкә көңүл қойдум; мошу ишниму шамал қоғлиғандәк иш дәп билип
йәттим.
18 Чүнки даналиқниң көп болуши билән азап-оқубәтму көп болиду; билимини
көпәйткүчиниң дәрд-әлимиму көпийду.

2

Тамашини тетип беқиш

1 Мән көңлүмдә: «Қени, мән өзүмгә тамашиниң тәмини тетиғузуп бақимән;
көңлүм ечилсун!» — дедим. Бирақ мана, буму бимәниликтур.□ ■
2 Мән күлкә-чақчаққа «Тәлвилик!» вә тамашиға «Униң зади немә пайдиси?» —
дедим.
3 Көңлүмдә өз бәдинимни шарап билән қандақ роһландурғили болидиғанлиғини
(даналиқ билән өзүмни йетәклигән һалда) билишкә берилип издәндим,
шуниңдәк «санақлиқ күнлиридә инсан балилириға яхшилиқ йәткүзидиған
немә пайдилиқ ишлар бар?» дегән түгүнни йәшсәм дәп әхмиқанилиқни қандақ
тутуп йетишим керәклигини интилип издидим.□
4 Мән улуқ қурулушларға кириштим; өзүм үчүн өйләрни салдим; өзүм үчүн
үзүмзарларни тиктим;
5 Өзүм үчүн шаһанә бағ-бағчиларни ясидим; уларда һәр хил мевә беридиған
дәрәқләрни тиктим;
6 Өзүм үчүн ормандики барақсан дәрәқләрни убдан суғириш үчүн, көлчәкләрни
ясап чиқтим;
7 Қулларға вә дедәкләргә егә болдум; өйүмдә улардин туғулғанларму мениңки
еди; Йерусалимда мәндин илгири болғанларниң һәммисиниңкидин көп мал-
варанлар, қой вә кала падилирим бар болди.
8 Өз-өзүмгә алтун-күмүчләрни, падишаларниң һәм һәр қайси өлкиләрниң һәр
хил әтиварлиқ алаһидә гөһәрлирини жиғдим; қиз-жигит нахшичиларға һәмдә
адәм балилириниң дилкөйәрлиригә, йәни көплигән гөзәл кенизәкләргә егә
болдум.□

□ **1:15 «... толуқ дәп саниғили болмас»** — демәк, тәминлигили болмас. □ **2:1 «көңлүм ечилсун»** — бу ибариниң башқа бир хил тәрҗимиси: «яхшиму-яхши әмәсму, көрүп бақай». ■ **2:1** Луқа 12:19 □ **2:3 «Даналиқ билән өзүмни йетәклигән һалда»** — мошу ибариниң мәнаси: «Бу ишларниң һәммисидә у һәрдайим өз-өзигә диққәт қилип, қилған ишларниң раст әһмийити бар-йоқлуғини тәкшүрәтти» дегәнлик болуши мүмкин. **«әхмиқанилиқни ... тутуп йетиш»** — Сулайманниң «әхмиқанилиқ»ни «тутуп йетиш»и болса һаятниң әһмийитини, адәмгә «яхшилиқ йәткүзидиған ... пайдилиқ ишлар»ни тепишқа тосалғу болидиған бирәр сир барму-йоқму?» дегән мәсилини тәкшүрүш үчүн еди. □ **2:8 «алтун-күмүчләр»** — ибраний тилида: «күмүч-алтунлар».

9 Улуқ болдум, Йерусалимда мәндин илгири болғанларниң һәммисидин зиядә
ронақ таптим; шундақ болғини билән даналиғим мәндин кәтмиди. □
10 Көзлиримгә немә яққан болса, мән шуни униңдин айимидим; өз көңлүмгә
һеч қандақ хошаллиқни яқ демидим; чүнки көңлүм барлиқ әҗримдин шатланди;
мана, булар өз әҗримдин болған несивәм еди.
11 Андин өз қолум ясиғанлириниң һәммисигә, шундақла сиңдүргән әҗримниң
нәтиҗисигә қарисам, мана, һәммиси бимәнилик вә шамални қоғлиғандәк иш
еди; булар қуяш астидики һеч пайдиси йоқ ишлардур.
12 Андин зеһнимни жиғип уни даналиққа, тәлвилик вә әхмиқаниликкә қарашқа
қойдум; чүнки падишадин кейин туридиған адәм немә қилалайду? — қилсиму
аллиқачан қилинған ишлардин ибарәт болиду, халас! ■
13 Шуниң билән нур қараңғулуқтин әвзәл болғандәк, даналиқниң беғәрәзликтин
әвзәллигини көрүп йәттим.
14 Дана кишиниң көзлири бешидидур, ахмақ болса қараңғулуқта маңиду; бирақ
уларға охшаш бирла ишниң болидиғанлиғини чүшинип йәттим. □
15 Көңлүмдә: «Ахмаққә болидиған иш маңиму охшаш болиду; әнди мениң
шундақ дана болушумниң зади немә пайдиси?!» — дедим. Андин мән көңлүмдә:
«Бу ишму охшашла бимәниликтур!» — дедим.
16 Чүнки мәңгүгә дана киши ахмаққә нисбәтән һеч артуқ әсләнмәйду; чүнки
кәлгүсидики күнләрдә һәммә иш аллиқачан унтулуп кетиду; әнди дана киши
қандақ өлиду? — Ахмақ киши билән биллә!
17 Шуңа мән һаятқа өч болдум; чүнки қуяш астида қилинған ишлар маңа еғир
келәтти; һәммиси бимәнилик вә шамални қоғлиғандәк иш еди.
18 Шуниңдәк мән қуяш астидики барлиқ әҗримгә өч болдум; чүнки буни мәндин
кейин кәлгән кишигә қалдурмаслиққа амалим йоқ еди.
19 Униң дана яки ахмақ екәнлигини ким билиду? У бәрибир мән җапалиқ билән
сиңдүргән һәмдә даналиқ билән ада қилған қуяш астидики барлиқ әҗрим үстигә
һөкүм сүриду. Буму бимәниликтур.
20 Андин мән райимдин яндим, көңлүм қуяш астидики җапа тартқан барлиқ
әҗримдин үмүтсизлинип кәтти.
21 Чүнки әҗрини даналиқ, билим вә әп билән қилған бир адәм бар; бирақ у
әҗрини униңға һеч ишлимигән башқа бирисиниң несивиси болушқа қалдуруши
керәк. Буму бимәнилик вә интайин аччиқ күлпәттур.
22 Чүнки инсан қуяш астида өзини упритип, өзиниң барлиқ әмгигидин вә
көңлиниң интилишлиридин немигә егә болиду? ■
23 Чүнки униң барлиқ күнлири азаплиқтур, униң әҗри ғәшликтур; һәтта кечидә
униң көңли һеч арам тапмайду. Буму бимәниликтур.
24 Инсан үчүн шуниңдин башқа яхши иш йоққи, у йейиши, ичиши, өз женини өз
әҗридин һозур алдурушидин ибарәттур; буни Худаниң қолидиндур, дәп көрүп
йәттим. ■
25 Чүнки униңсиз ким йейәлисун яки бесип ишлийәлисун? □
26 Чүнки у өз нәзиригә яқидиған адәмгә даналиқ, билим вә шатлиқни ата
қилиду; бирақ гунакар адәмгә у мал-мүлүк жиғип-топлашқа җапалиқ әмгәкни
бериду, шуниңдәк у жиғип-топлиғинини Худаниң нәзиридә яхши болғанға

□ **2:9 «...шундақ болғини билән даналиғим мәндин кәтмиди»** — 3-айәттә дейилигәндәк, у йәнила бу қилған ишларниң раст әһмийити бар-йоқлуғиға диққәт қилип, тәкшүрүп жүрәтти. ■ **2:12** Топ. 1:17; 7:23 □ **2:14 «...уларға охшаш бирла ишниң болидиғанлиғи»** — бу «бирла иш» өлүмни демәкчи. ■ **2:22** Топ. 1:3; 3:9 ■ **2:24** Топ. 3:12, 22; 5:18; 8:15 □ **2:25 «Чүнки униңсиз ким йейәлисун яки бесип ишлийәлисун?»** — башқа икки хил тәрҗимиси: «Униңсиз ким йейәлисун яки һозур алалисун?» яки «Мениңдин (Сулаймандин) башқа ким йейәлисун, яки бесип ишлийәлисун?».

тапшуридиған қилиду. Буму бимәнилик вә шамални қоғлиғандәк иштин ибарәттур.■

3

Һаят пәсиллири

1 Һәр бир ишниң мувапиқ пәсли бар, асманлар астидики һәммә арзуниң өз вақтиму бар;□
2 Туғулушниң бир вақти бар, өлүшниңму бир вақти бар;
Тикиш вақти бар, тикилгәнни сөкүш вақти бар;
3 Өлтүрүш вақти бар, сақайтиш вақти бар;
Бузуш вақти бар, қуруш вақти бар;
4 Жиғлаш вақти бар, күлүш вақти бар;
Матәм тутуш вақти бар, уссул ойнаш вақти бар;
5 Ташларни чөриветиш вақти бар, ташларни жиғип-топлаш вақти бар;
Қучағлаш вақти бар, қучағлаштин өзини тартиш вақти бар;■
6 Издәш вақти бар, йоқалди дәп ваз кечиш вақтиму бар;
7 Житиш вақти бар, тикиш вақти бар;
Сүкүт қелиш вақти бар, сөз қилиш вақти бар;
8 Сөйүш вақти бар, нәпрәтлиниш вақти бар;
Уруш вақти бар, течлиқ вақти бар.

Инсан Худа бекиткән вақит-пәсилләрни билмәйду

9 Ишлигән өз ишлигинидин немә пайда алиду? ■
10 Мән Худа инсан балилириға жүклигән, ишләп жапа тартиш керәк болған ишни көргәнмән.
11 У һәр бир ишниң вақти кәлгәндә гөзәл болидиғанлиғини бекиткән; у йәнә мәңгүлүкни инсанларниң көңлигә салған; шуңа, инсан Худаниң өз һаятиға баштин ахирғичә немини бекиткәнлигини билип йәтмәстур.□
12 Инсанларға һаятида шатлиниш вә яхшилиқ қилиштин башқа әвзәл иш йоқ екән дәп билип йәттим.
13 Шундақла йәнә, һәр бир кишиниң йейиш-ичиши, өзиниң барлиқ әҗридин һозур елиши, мана бу Худаниң соғисидур.
14 Худаниң қилғанлириниң һәммиси болса, мәңгүлүк болиду, дәп билимән; униңға һеч нәрсини қошушқа вә униңдин һеч нәрсини еливетишкә болмайду; Худаниң уларни қилғанлириниң сәвәви инсанни Өзидин әйминдүрүштур.
15 Һазир болғанлири өткәндиму болғандур; кәлгүсидә болидиған иш аллиқачан болғандур; Худа өткән ишларни сорайду.□

■ **2:26** Аюп 27:16, 17; Пәнд. 28:8; Топ. 3:13 □ **3:1 «һәр бир ишниң мувапиқ пәсли бар, ... һәммә арзуниң өз вақтиму бар»** — оқурмәнләр ишларниң «өз пәсли» яки «өз вақти» дегәнниң «Худа бекиткән вақит»ни яки болмиса пәқәт «мувапиқ, тоғра кәлгән вақит»ни көрситидиғанлиғини пәриқ етиши керәк. ■ **3:5** 1Кор. 7:5 ■ **3:9** Топ. 1:3 □ **3:11 «У һәр бир ишниң вақти кәлгәндә гөзәл болидиғанлиғини бекиткән...»** — бу айәт интайин муһим. Худа инсанларға, көңлидә һаятиниң мәңгүлүк әһмийитини сезишни ата қилған. Бирақ өз гуналири түпәйлидин, инсанлар буниң әһмийитиниң зади немә екәнлигини, Худаниң өзлири үчүн бекиткән планиниң вақти-саатлирини билип йәтмәйду. «Қошумчә сөз»имиздә униң үстидә тохтилимиз. □ **3:15 «Худа өткән ишларни сорайду»** — «сорайду» дегәнниң ибраний тилидики башқа мәнаси «издәйду». «Өткән ишларни сорайду» дегәнниң мәнаси: «Худа өткән ишларни сүрүштүрүп адәмләрдин һесап алиду» дегәнлик болса керәк. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Худа өткән ишларни йәнә болғузиду».

Адаләтсиз ишлар

16 Мән қуяш астида йәнә шу ишни көрдүмки — сорақ орнида, шу йәрдә һелиһәм
рәзиллик туриду; һәққанийлиқ туруш керәк болған жайда, мана рәзиллик
туриду!
17 Мән көңлүмдә: «Худа һәққаний һәм рәзил адәмни сораққа тартиду; чүнки һәр
бир арзу-мәхсәт вә һәр бир ишниң өз вақти бар» — дедим.
18 Мән көңлүмдә: — Бундақ болуши инсан балилириниң сәвәвидиндур;
Худа уларни синимақчи, *бу ишлар* улар өзлириниң пәқәт һайванларға охшаш
екәнлигини көрүши үчүн болған, дәп ойлидим.
19 Чүнки инсан балилириниң бешиға келидиғини һайванларғиму келиду,
уларниң көридиғини охшаш болиду. Улардин алдинқиси қандақ өлгән болса,
кейинкисиму шундақ өлиду, уларда охшашла бирла нәпәс бардур. Инсанниң
һайванлардин һеч артуқчилиғи йоқ; чүнки һәммә иш бимәниликтур.
20 Уларниң һәммиси бир жайға бариду; һәммиси топа-чаңдин чиққан, һәммиси
топа-чаңға қайтиду.■
21 Ким адәм балилириниң роһини билиду? У жуқуриға чиқамду, буни ким
билиду? Һайванларниң роһи, у йәр тегигә чүшәмду, ким билиду?
22 Шуниң билән мән инсанниң өз әжридин һозурлинишидин артуқ иш йоқтур,
дәп көрдум; чүнки мана, бу униң несивисидур; чүнки уни өзидин кейин
болидиған ишларни көрүшкә ким елип келиду?

4

Жәбир-зулумға қараш

1 Андин мән қайтидин зеһнимни жиғип қуяш астида дайим болуватқан барлиқ
зорлуқ-зумбулуқни көрдүм; мана, езилгәнләрниң көз яшлири! Уларға һеч
тәсәлли бәргүчи йоқ еди; уларни әзгәнләрниң күчлүк йөләнчүки бар еди, бирақ
езилгәнләргә һеч тәсәлли бәргүчи йоқ еди. □
2 Шуңа мән аллиқачан өлүп кәткән өлгүчиләрни техи һаят болған тирикләрдин
үстүн дәп тәриплидим;
3 шундақла бу икки хил кишиләрдин бәхитлиги техи апиридә болмиған
кишидур; чүнки у қуяш астида қилинған яманлиқларни һеч көрүп бақмиған.

Рәқипликниң бимәнилиги

4 Андин мән барлиқ әҗир вә барлиқ хизмәтниң утуқлиридин шуни көрүп
йәттимки, у инсанниң йеқинини көрәлмәслигидин болиду. Буму бимәнилик вә
Шамални қоғлиғандәк иштур.
5 Ахмақ қол қоштуруп, өз гөшини йәйду.■
6 Җапа чекип шамални қоғлап очумини тошқузимән дегәндин, чаңгилини
тошқузуп хатирҗәмликтә болуш әладур.□

Ачкөзлүкниң түрткисидә ишләш

7 Мән йәнә зеһнимни жиғип, қуяш астидики бир бимәниликни көрдум;

■ **3:20** Яр. 3:19 □ **4:1 «Уларни әзгәнләрниң күчлүк йөләнчүки бар еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Уларни әзгүчиләр тәрәптә күч бар еди». ■ **4:5** Пәнд. 6:10; 24:33 □ **4:6 «Җапа чекип Шамални қоғлап очумини тошқузимән дегәндин, чаңгилини тошқузуп хатирҗәмликтә болуш әладур»** — 4-айәттә мәнпәәт-аброй издәшниң бимәнилиги көрситилиду; 5-айәттә «һеч немә қилмаймән, пайдиси йоқ» дегән һорунлуқ позитсийини әйипләйду: 6-айәттә бу икки йолниң оттуридики дурус йолни көрситилиду.

8 бириси ялғуз, тикәндәк болсиму, шундақла нә оғли нә ака-укиси болмисиму — бирақ униң җапасиниң ахири болмайду, униң көзи байлиқларға тоймайду. У: «Мән бундақ җапалиқ ишләп, җенимдин зади кимгә яхшилиқ қалдуримән?» — дегәнни соримайду. Буму бимәнилик вә еғир җападин ибарәттур.□

һәмраһлиқ

9 Икки бирдин яхшидур; чүнки икки болса әмгигидин яхши инъам алиду.
10 Жиқилип кәтсә, бириси һәмраһини йөләп көтириду; бирақ ялғуз һаләттә жиқилип кәтсә, йөлигидәк башқа бириси йоқ болса, бу кишиниң һалиға вай!
11 Йәнә, иккиси биллә ятса, бир-бирини иллитиду; лекин бириси ялғуз ятса қандақ иллитилсун?
12 Йәнә, бирәв ялғуз бир адәмни йеңивалған болса, иккиси униңға тақабил туралайду; шуниңдәк үч қат арғамча асан үзүлмәс.

Инавәтниң беһудилиги

13 Кәмбәғәл амма ақил жигит йәнә несиһәтниң әтиварини қилмайдиған қери ахмақ падишадин яхшидур;
14 Чүнки гәрчә у бу падишаниң падишалиғида кәмбәғәл болуп туғулған болсиму, у зиндандин тәхткә олтиришқа чиқти.□
15 Мән қуяш астидики барлиқ тирикләрниң әшу иккинчини, йәни *падишаниң* орнини басқучини, шу жигитни қоллайдиғанлиғини көрдум.
16 Барлиқ хәлиқ, йәни уларниң алдида турған барлиқ пухралар санақсиз болсиму, бирақ улардин кейинкиләр жигиттинму рази болмайду; буму бимәнилик вә шамални қоғлиғандәк иштур.□

Несиһәт — башқиларға ихласмән көрүнүшкә тиришиштин һези бол

17 Худаниң өйигә барғанда, авайлап жүргин; ахмақларчә қурбанлиқларни сунуш үчүн әмәс, бәлки аңлап бойсунуш үчүн йеқинлашқин; чүнки ахмақлар рәзиллик қиливатқини билмәйду. □

5

1 Ағзиңни йениклик билән ачма; көңлүң Худа алдида бир немини ейтишқа алдирмисун; чүнки Худа әршләрдә, сән йәр йүзидидурсән; шуңа сөзлириң аз болсун.

□ **4:8 «Бириси ялғуз, тикәндәк болсиму, ...»** — ибраний тилида «Бириси ялғуз, иккинчиси (иккинчи адәм) йоқ болған һалда болсиму,...». **«У: «Мән бундақ җапалиқ ишләп, җенимдин зади кимгә яхшилиқ қалдуримән?» — дегәнни соримайду»** — бәзи башқа тәрҗимиләрдә: «У: «Мән зади ким үчүн җапалиқ ишләп, өз җенимдин яхшилиқни қалдуримән?» — дәп өкүниду» дәп оқулиду. □ **4:14 «Гәрчә у бу падишаниң падишалиғида кәмбәғәл болуп туғулған болсиму,...»** — бу айәтниң қайси гәвдилик әһвални көрсәткәнлиги һазир бизгә ениқ әмәс. □ **4:16 «...йәни уларниң алдида турған барлиқ пухралар»** — «улар» дегән ким? Бәлким биринчи «қери» падиша вә униңдин кейин тәхткә олтарған жигитни көрситиши мүмкин. **«барлиқ пухралар санақсиз болсиму, бирақ улардин кейинкиләр жигиттинму рази болмайду»** — Сулайман мәлум бир мисал тоғрилиқ сөзләватиду. Бу «қери падиша» Саул падишаға, «яш жигит» Давут падишаға охшитилиду; бирақ дәл уларниң өзини көрсәтмәйду (Давут зинданда ятмиған). Гәпниң поскаллиси шуки, жутниң пикри таянчисиздур; иккинчи падиша пәқәт бир мәзгилла қарши елинди, бирақ хәлиқ тезла униңдин йүз өрүп, униң төһписини унтуп, уни қоллимиди. Бу бир бимәнилик! □ **4:17 «...ахмақларчә қурбанлиқларни сунуш үчүн әмәс, бәлки аңлап бойсунуш үчүн йеқинлашқин»** — бу несиһәтниң мәнаси қурбанлиқлар яхши әмәс, дегәнлик әмәс, әлвәттә; пәқәт қурбанлиқни ахмақларчә, бемәна сунмаслиқ керәк, дегәнликтур.

2 Чүнки иш көп болса чүшму көп болғандәк, гәп көп болса, ахмақниң гепи болуп
қалиду.□
3 Худаға қәсәм ичсәң, уни ада қилишни кечиктүрмә; чүнки У ахмақлардин һозур
алмайду; шуңа қәсимиңни ада қилғин. ■
4 Қәсәм ичип ада қилмиғандин көрә, қәсәм ичмәслигиң түзүктур. ■
5 Ағзиң тениңни гунаниң ихтияриға қоюватмисун; пәриштә алдида: «Хата сөзләп
салдим» демә; немишкә Худа гепиңдин ғәзәплинип қоллириң ясиғанни һалак
қилиду? □
6 Чүнки чүш көп болса бимәниликму көп болиду; гәп көп болсиму охшаштур;
шуңа, Худадин қорққин!■

Нәпәси яман мәнсәпдарлар

7 Сән намратларниң езилгәнлигини яки йәрлик мәнсәпдарларниң һәқ-адаләтни
зораванларчә қайрип қойғанлиғини көрсәң, бу ишлардин һәйран қалма; чүнки
мәнсәпдардин жуқури йәнә бириси көзлимәктә; вә улардинму жуқурисиму
бардур. □
8 Бирақ немила болмисун йәр-тупрақ һәммә адәмгә пайдилиқтур; һәтта
падишаниң өзиму йәр-тупраққа тайиниду.□

Пул

9 Күмүчкә амрақ күмүчкә қанмас, байлиқларға амрақ өз киримигә қанмас; буму
бимәнилиқтур.
10 Мал-мүлүк көпәйсә, уларни йегүчиләрму көпийиду; мал егисигә уларни
көзләп, улардин һозур елиштин башқа немә пайдиси болсун?
11 Аз йесун, көп йесун, әмгәкчиниң уйқиси татлиқтур; бирақ байниң тоқлуғи уни
ухлатмас.□

Байлиқларға бағлиқ йәнә бир бимәнилик

12 Мән қуяш астида зор бир күлпәтни көрдүм — у болсиму, егиси өзигә зиян
йәткүзидиған байлиқларни топлаштур;
13 шуниңдәк, униң байлиқлири балаю-апәт түпәйлидин йоқилишидин
ибарәттур. Ундақ адәмниң бир оғли болса, *оғлиниң* қолиға қалдурғидәк һеч
немиси йоқ болиду.

□ **5:2 «... гәп көп болса, ахмақниң гепи болуп қалиду»** — бу сөзләрдә көздә тутулғини бәлким ахмақларниң бейудә қәсәм ичидиғанлиғи болуши мүмкин. ■ **5:3** Чөл. 30:3; Қан. 23:20 ■ **5:4** Қан. 23:20, 21 □ **5:5 «пәриштә алдида»** — қайси пәриштә? «Пәрвәрдигарниң пәриштиси» болуши керәк. Ибраний тилида «әлчи» вә «пәриштә» дегәнләр бир сөз биләнла ипадилиниду. Каһин һәм пәриштә Худаниң «әлчи»сидур («Мал.» 2:7ни көрүң). ■ **5:6** Пәнд. 10:19 □ **5:7 «Сән намратларниң езилгәнлигини ... көрсәң, бу ишлардин һәйран қалма;»** — Сулайман падиша өзи адил падиша болғини билән, униң төвәндики қатламму-қатлам йәрлик мәнсәпдарларниң чириклишишини тизгинлийәлиши чәклиқтур. □ **5:8 «Бирақ немила болмисун йәр-тупрақ һәммә адәмгә пайдилиқтур; һәтта падишаниң өзиму йәр-тупраққа тайиниду»** — ибраний тилида бу айәтни чүшиниш тәс. Бизниңчә Сулайман адәмниң диққитини һөкүмәтниң чириклишип кәткәнлигигә әмәс, бәлки әң муһимиға, йәни Худаниң яхшилиғи (тупрақтики зираәтләр арқилиқ болған яхшилиғи)ға қаратмақчи. Башқа бир хил тәржимиси: «Бирақ умумән қилип ейтқанда, өзи териқчилиқ қилидиған падиша зиминға пайдилиқтур». Бу тәржиминиң мәнаси: «Зиминни башқуридиған бириси болса (болупму падиша өзи териқчилиқни чүшәнсә), бу бәрибир һөкүмәтсизликтин, қалаймиқанчилиқтин, һакимийәтсизликтин яхши» дегәндәк. Оқурмәнләр башқа тәржимиләрниму учритиши мүмкин. □ **5:11 «...бирақ байниң тоқлуғи уни ухлатмас»** — «байниң тоқлуғи» бәлким икки бислиқ сөз болуп: (1) униң байлиғидин әнсирәшлири; (2) зиядә көп тамақ йәп, һәзим болмаслиғини көрситиши мүмкин.

14 У аписиниң қосиғидин ялаңач чиқип, кәткәндиму ялаңач пети кетиду; у
өзиниң җапалиқ әмгигидин қолиға алғидәк һеч немини епкәтәлмәйду. ■
15 Мана буму еғир әләмлик иш; чүнки у қандақ кәлгән болса, йәнә шундақ кетиду;
әнди униң шамалға еришиш үчүн әмгәк қилғинининң немә пайдиси?
16 Униң барлиқ күнлиридә йәп-ичкини қараңғулуқта болуп, ғәшлиги, кесәллиги
вә хапилиғи көп болиду.

Әмгәкниң мевисидин һозур елиш

17 Мана неминиң ярамлиқ вә гөзәл екәнлигини көрдум — у болсиму, инсанниң
Худа униңға тәқдим қилған өмриниң һәр бир күнлиридә йейиш, ичиш вә қуяш
астидики барлиқ меһнитидин һозур елиштур; чүнки бу униң несивисидур. ■
18 Худа һәр бирсини байлиқларға, мал-дунияға егә болушқа, шуниңдәк улардин
йейишкә, өз рисқини қобул қилишқа, өз әмгигидин һозур елишқа муйәссәр
қилған болса — мана булар Худаниң соғитидур.
19 Чүнки у өмридики тез өтидиған күнлири үстидә көп ойланмайду; чүнки Худа
уни көңлиниң шатлиғи билән бәнд қилиду.

6

Һәммә адәм һаятниң ләззитини теталмайду

1 Қуяш астида бир яман ишни көрдум; у иш адәмләр арисида көп көрүлиду —
2 Худа бирисигә байлиқлар, мал-дуния вә иззәт-һөрмәт тәқсим қилди, шуниң
билән униң өз көңли халиқинидин һеч нәрсиси кам болмиди; бирақ Худа униңға
булардин һозур елишқа муйәссәр қилмиди, бәлки ят бир адәм улардин һозур
алиду; мана бу бимәнилик вә еғир азаптур.
3 Бириси йүз бала көрүп көп жил яшиши мүмкин; бирақ униң жил-күнлири
шунчилик көп болсиму, униң җени бәхитни көрмисә, һәтта гөрни көрмигән
болсиму, туғулуп чачрап кәткән бовақ униңдин әвзәлдур дәймән. □
4 Чүнки чачриған бала бимәнилик билән келиду, қараңғулуқта кетиду,
қараңғулуқ униң исмини қаплайду;
5 У күнниму көрмигән, билмигән; бирақ һеч болмиғанда у биринчисигә нисбәтән
арам тапқандур.■
6 Бәрһәқ, һелиқи киши һәтта икки һәссә миң жил яшиған болсиму, бирақ бәхитни
көрмисә, әһвали охшаштур — һәр бир киши охшаш бир җайға бариду әмәсму?

Җавапсиз соаллар

7 Адәмниң тартқан барлиқ җапаси өз ағзи үчүндур; бирақ униң иштиһаси һәргиз
қанмайду.
8 Шундақта дана кишиниң ахмақтин немә артуқчилиғи болсун? Намрат киши
башқилар алдида қандақ меңишни билгән болсиму, униң немә пайдиси болсун?
9 Көзниң көрүши арзу-һәвәсниң уян-буян жүрүшидин әвзәлдур. Бундақ қилишму
бимәнилик вә шамални қоғлиғандәк иштур.

■ **5:14** Зәб. 48:18-21 ■ **5:17** Топ. 2:10, 24; 3:12, 22; 9:7; 11:9 □ **6:3 «һәтта гөрни көрмигән болсиму,...»** — демәк, у өлмәйду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «вә яки дәпнә қилинмиған болса,...». ■ **6:5** Аюп 3:16; Зәб. 57:8-9

10 Өтүп кәткән ишларниң болса аллиқачан нами бекитилип аталған; инсанниң
немә екәнлигиму аян болған; шуңа инсанниң өзидин қудрәтлик болғучи билән
қаршилишишиға болмайду.□
11 Чүнки гәп қанчә көп болса, бимәнилик шунчә көп болиду; буниң инсанға немә
пайдиси? □
12 Чүнки инсанниң өмридә, йәни униң сайидәк тезла өтидиған мәнасиз
өмридики барлиқ күнлиридә униңға неминиң пайдилиқ екәнлигини ким
билсун? Чүнки инсанға у кәткәндин кейин қуяш астида немә ишниң
болидиғанлиғини ким дәп берәлисун?■

7

Йәнә бир қанчә һекмәт вә пакитлар — пакитларға йүзлиниш керәк!

1 Яхши нам-аброй қиммәтлик тутиядин әвзәл; адәмниң өлүш күни туғулуш
күнидин әвзәлдур.■
2 Матәм тутуш өйигә бериш зияпәт-той өйигә бериштин әвзәл; чүнки әшу йәрдә
инсанниң ақивити аян қилиниду; тирик болғанлар буни көңлигә пүкүши керәк.■
3 Ғәшлик күлкидин әвзәлдур; чүнки чирайниң пәришанлиғи билән қәлб
яхшилиниду.
4 Дана кишиниң қәлби матәм тутуш өйидә, бирақ ахмақниң қәлби тамашиниң
өйидидур.
5 Ахмақларниң нахшисини аңлиғандин көрә, дана кишиниң тәнбиһини аңлиғин;
■
6 Чүнки ахмақниң күлкиси қазан астидики янтақларниң параслишидәк, халас;
буму бимәниликтур.□ ■

Инсанниң қолидин келидиғини чәкликтур

7 Җәбир-зулум дана адәмни наданға айландуриду,
Пара болса қәлбни һалак қилиду.□
8 Ишниң айиғи бешидин әвзәл;
Сәвир-тақәтлик роһ тәкәббур роһтин әвзәлдур.
9 Роһуңда хапа болушқа алдирима;
Чүнки хапилиқ ахмақларниң бағрида қонуп ятиду.
10 «Немишкә бурунқи күнләр һазирқи күнләрдин әвзәл?» — демә; чүнки сениң
бундақ сориғиниң даналиқтин әмәс.

Даналиқниң әвзәллиги

11 Даналиқ мирасқа охшаш яхши иш, қуяш нури көргүчиләргә пайдилиқтур.

□ **6:10 «Өтүп кәткән ишларниң ... аллиқачан нами бекитилип аталған»** — мәнаси һәр бир иш алдин-ала Худа тәрипидин бекитилгән болса керәк. **«Инсанниң немә екәнлигиму аян болған»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Инсанниң немә екәнлигиму билингән (демәк, Худа тәрипидин)» (шуңа униң билән қаршилишиш беһудиликтур). Бирақ айәтни инсанниң аҗиз бәндә екәнлигини тәкитләйду, дәп қараймиз. □ **6:11 «Чүнки гәп қанчә көп болса,..»** — мошу йәрдә «гәп» инсанниң Худа билән қаршилишидиған гәплирини көрсәтсә керәк. Башқа бир хил тәрҗимиси: «чүнки беһудиликни көпәйтидиған ишлар көптур...» ■ **6:12** Топ. 8:7; Зәб. 143:4; Яқ. 4:13, 14 ■ **7:1** Пәнд. 22:1 ■ **7:2** Юһ. 11:31 ■ **7:5** Пәнд. 13:18; 15:31, 32 □ **7:6 «қазан астидики янтақларниң параслишидәк...»** — янтақниң көйгән чағдики авази күчлүк, бирақ тәпти интайин қисқа. ■ **7:6** Зәб. 57:10 □ **7:7 «Җәбир-зулум дана адәмни наданға айландуриду,...»** — җәбир-зулум жүргүзгән дана киши өзини ақ-қарини пәриқ етәлмәйдиған надан қилиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Җәбир-зулум жүргүзгүчи дана кишини сараң қилиду, пара болса уни тәлвә қилиду».

12 Чүнки даналиқ пул панаһ болғандәк, панаһ болиду; бирақ даналиқниң әвзәллиги шуки, у өз егилирини һаятқа ериштүриду.
13 Худаниң қилғанлирини ойлап көр; чүнки У әгир қилғанни ким түз қилалисун?
14 Ават күнидә һозур ал; вә яман күнидиму шуни ойлап көр: — Худа уларниң бирини, шундақла йәнә бириниму тәң яратқандур; шуниң билән инсан өзи кәткәндин кейин болидиған ишларни билип йетәлмәйду.

«Қуяш астидики» даналиқ

15 Мән буниң һәммисини бемәна күнлиримдә көрүп йәттим; һәққаний бир адәмниң өз һәққанийлиғи билән йоқилип кәткәнлигини көрдүм, шуниңдәк рәзил бир адәмниң өз рәзиллиги билән өмрини узартқанлиғини көрдүм.
16 Өзүңни дәп һәддидин зиядә һәққаний болма; вә өзүңни дәп һәддидин зиядә дана болма; сән өз-өзүңни алақзадә қилмақчимусән? □
17 Өзүңни дәп һәддидин зиядә рәзил болма, яки ахмақ болма; өз әҗилиң тошмай туруп өлмәкчимусән? □
18 Шуңа, бу *агаһни* чиң тут, шуниңдин у *агаһниму* қолуңдин бәрмигиниң яхши; чүнки Худадин қорқидиған киши һәр иккиси билән утуқлуқ болиду.□

Адәмләр гунакар болғачқа, даналиқ наһайити зөрүрдур

19 Даналиқ дана кишини бир шәһәрни башқуридиған он һөкүмрандин зиядә күчлүк қилиду.
20 Бәрһәқ, йәр йүзидә дайим меһриванлиқ жүргүзидиған, гуна садир қилмайдиған һәққаний адәм йоқтур.■
21 Йәнә, хәқләрниң һәммила гәп-сөзлиригә анчә диққәт қилип кәтмә; болмиса, өз хизмәткариңниң саңа ләнәт оқуғанлиғини аңлап қелишиң мүмкин.
22 Чүнки көңлүңдә, өзүңниңму шуниңға охшаш башқиларға көп қетим ләнәт қилғанлиғиңни убдан билисән.

Инсанниң даналиқиниң чәкликлиги

23 Буларниң һәммисини даналиқ билән синап бақтим; мән: «Дана болимән» десәмму, амма у мәндин жирақ еди.

□ **7:16 «Өзүңни дәп һәддидин зиядә һәққаний болма; вә өзүңни дәп һәддидин зиядә дана болма;...»** — Сулайманниң мошу гепидин һеч ким: «һәққанийлиқниң «артуқ», «һәддидин зиядә» дәйдиған дәриҗиси болиду» дәп ойлимиса керәк. Һәққанийлиқ дегән һәққанийлиқтур. Бу йәрдә гәп һәҗвийлик, кинайилик билән ейтилған. Һалқилиқ сөз «өзүңни дәп» — демәк, һәққаний болмақчи болған бу кишиниң мәхсити Худани тонуш әмәс, пәқәт Худаниң бәрикитигила еришиш дегәндин ибарәт, халас; 15-айәттә дейилгән әһвалға қариғанда, һәққаний вә дана адәмләрму пешкәлликкә учриши мүмкин. Ундақ әһвалда улар агаһландурулмиса, «Немишкә бу күлпәтләр бешимға чүшти» дәп «алақзадә болуп кетиши» мүмкин. Башқа бир хил тәрҗимиси вә чүшәнчиси: «Өзүңни һәддидин зиядә һәққаний көрсәтмә; вә өзүңни һәддидин зиядә дана көрсәтмә. Өз-өзүңни һалак қилмақчимусән?». Йәнә башқа бир нәччә хил чүшәнчисиму бар. □ **7:17 «Өзүңни дәп һәддидин зиядә рәзил болма, яки ахмақ болма;...»** — һеч ким Сулайманниң бу гепиниң мәнасини: «Рәзилликниң «нормал» яки ««әқилгә сиғиду» дәйдиған дәриҗиси бар» дәп ойлимиса керәк. Бу гәп бәлким аллиқачан рәзиллишип кәткән адәмләргә қаритип кинайилик билән ейтилған болуши мүмкин. 15-айәттики: «Рәзиллик пайдилиқ болуши мүмкин, рәзиллигимни көпәйтимән» дегәнгә қарита, Сулайман бу агаһни қошуп ейтиду. Рәзил адәмләр бәрибир өлиду; бирақ рәзил адәмләр бундақ кинайилик гәпни қобул қилса, һеч болмиғанда шу йол билән уларниң бешиға чүшидиған җаза техиму көпийип кәтмәйду. Йәнә башқа бир нәччә хил чүшәнчисиму бар. □ **7:18 «...һәр иккиси билән утуқлуқ болиду»** — демәк, Худадин қорқидиған адәм Сулайманниң жуқуриқи 16-17-айәттики икки агаһландуруши билән аздуруштин қутулиду. Йәнә башқа бир нәччә хил чүшәнчисиму бар. ■ **7:20** 1Пад. 8:46, 47; 2Тар. 6:36; Пәнд. 20:9; 1Юһ. 1:8

24 Барлиқ йүз бәргән ишлар болса әқлимиздин жирақ, шуниңдәк интайин
сирлиқтур; ким уни издәп билип йетәлисун?□

25 Мән чин көңлүмдин даналиқ вә әқлий билимни билишкә, сүрүштүрүшкә
вә издәшкә, шундақла рәзилликниң ахмақлиғини, ахмақлиқниң тәлвилик
екәнлигини билип йетишкә зеһнимни жиғдим. ■
26 Шуниң билән көңли тор вә қилтақ, қоллири асарәт болған аялниң өлүмдин
аччиқ екәнлигини байқидим; Худани хурсән қилидиған киши униңдин өзини
қачуриду, бирақ гунакар адәм униңға тутулуп қалиду.■
27 Бу байқиғанлиримға қара, — дәйду һекмәт топлиғучи — пакитларни бир-
биригә бағлап селиштуруп, әқил издидим;
28 мениң қәлбим уни йәнила издимәктә, бирақ техи тапалмидим! — Миң киши
арисида бир дурус әркәкни таптим — бирақ шу миң киши арисидин бирму дурус
аялни тапалмидим. □
29 Мана көргин, мениң байқиғанлирим пәқәт мошу бирла — Худа адәмни әсли
дурус яратқан; бирақ адәмләр болса нурғунлиған һейлә-микирләрни издәйду.

8

Бир нәччә несиһәтләр

1 Ким дана кишигә тәң келәләйду? Ким ишларни чүшәндүрүшни билиду?
Кишиниң даналиғи чирайини нурлуқ қилиду, йүзиниң сүрини йорутиду.
2 Падишаһниң пәрманиға қулақ селишиңни дәвәт қилимән; болупму Худа алдида
ичкән қәсәм түпәйлидин шундақ қилғин. □ ■
3 Униң алдидин чиқип кетишкә алдирима; яман бир дәвани қоллашта чиң турма;
чүнки падиша немини халиса шуни қилиду. □
4 Чүнки падишаниң сөзи һоқуқтур; ким униңға: «Өзлири немә қилила?» —
дейәлисун?
5 Ким *падишаниң* пәрманини тутқан болса һеч яманлиқни көрмәйду; дана
кишиниң көңли һәм пәйтни һәм йолни пәмләләйду.■
6-7 Чүнки һәр бир иш-арзуниң пәйти вә йоли бар; инсан кейинки ишларни
билмигәчкә, униң дәрд-әлими өзини қаттиқ басиду. Ким униңға қандақ
болидиғанлиғини ейталисун?■
8 Һеч ким өз роһиға егә болалмас, йәни һеч кимниң өз роһини өзидә қалдуруш
һоқуқи йоқтур; һеч кимниң өлүш күнини өз қолида тутуш һоқуқи йоқтур;
шу җәңдин қечишқа рухсәт йоқтур; рәзиллик рәзилликкә берилгүчиләрни
қутқузмас.■

□ **7:24 «интайин сирлиқ»** — ибраний тилида «чоңқур, чоңқур» дәп ипадилиниду. ■ **7:25** Топ. 1:17; 2:12 ■ **7:26** Пәнд. 5:3; 6:24-35; 7:6-27; 22:14 □ **7:28 «Миң киши арисида бир дурус әркәкни таптим — бирақ шу миң киши арисидин бирму дурус аялни тапалмидим»** — бу баян бизгә Сулайманниң өзиниң кейинки һаятиниң қандақ болидиғанлиғи тоғрилиқ хәвәр билән тәминләйду. Униң қиз-аяллар тоғрилиқ болған хәвири нәдин кәлгән? У қандақту «миң аял» билән тонушқанму? Тәвраттики «Падишаһлар» қисмидин билимизки, униң нурғунлиған аял-кенизәклири бар еди вә уларниң тәсири билән ахирида Худаниң йолидин жирақлишип, бутпәрәсликкә алдинип кәткән еди. □ **8:2 «болупму Худа алдида ичкән қәсәм түпәйлидин шундақ қилғин»** — бу қәсәм падишаниң Худа алдида ичкән қәсими (адил, бетәрәп болуш үчүн) болса керәк; бәзи алимлар, қәсәм пухраларниңки (падишаға садиқ болуш үчүн), дәп қарайду. ■ **8:2** Пәнд. 24:21 □ **8:3 «Униң *падишаниң* алдидин чиқип кетишкә алдирима»** — бу сөз бәлким падишаға қарши чиқиш, яки униңдин рази болмаслиқ тоғрилиқ бир агаһландуруш болуши мүмкин. **«яман бир дәвани қоллашта чиң турма»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «(падишаниң) иши саңа еғир кәлсиму ада қилишни кечиктүрмә». ■ **8:5** Рим. 13:3 ■ **8:6-7** Топ. 6:12 ■ **8:8** Аюп 14:5; Зәб. 38:6-7

Бәзи беһудә башқа ишлар

9 Буларниң һәммисини көрүп чиқтим, шундақла қуяш астида қилинған һәр бир
ишқа, адәмниң адәм үстигә һоқуқ тутқанлиғи билән уларға зиян йәткүзидиған
мошу вақитқа көңүл қойдум.□
10 Шуниңдәк рәзилләрниң дәпнә қилинғанлиғини көрдүм; улар әслидә муқәддәс
жайға кирип-чиқип жүрәтти; улар *муқәддәс жайдин* чиқипла, рәзил ишларни
қилған шу шәһәр ичидә махтилиду техи! Буму бимәниликтур!□
11 Рәзиллик үстидин һөкүм тездин бежа кәлтүрүлмигәчкә, шуңа инсан
балилириниң көңли рәзилликни жүргүзүшкә пүтүнләй берилип кетиду.
12 Гунакар йүз қетим рәзиллик қилип, күнлирини узартсиму, Худадин
қорқидиғанларниң әһвали улардин яхши болиду дәп билимән; чүнки улар
униң алдида қорқиду. □ ■
13 Бирақ рәзилләрниң әһвали яхши болмайду, униң күнлири сайидәк тезла өтүп,
күнлири узартилмайду, чүнки у Худа алдида қорқмайду.□
14 Йәр йүзидә жүргүзүлгән бир бимәнилик бар; бешиға рәзилләрниң қилғини
бойичә күн чүшидиған һәққаний адәмләр бар; бешиға һәққаний адәмләрниң
қилғини бойичә яхшилиқ чүшидиған рәзил адәмләрму бар. Мән бу ишниму
бимәнилик дедим.
15 Шуңа мән тамашини тәриплидим; чүнки инсан үчүн қуяш астида йейиш, ичиш
вә һозур елиштин яхси иш йоқтур; шундақ қилип униң әмгигидин болған мевә
Худа тәқдим қилған қуяш астидики өмриниң барлиқ күнлиридә өзигә һәмраһ
болиду.■
16-17 Көңлүмни даналиқни вә йәр йүзидә қилинған ишларни билип йетиш үчүн
қойғанда, шундақла Худа қилған барлиқ ишларни көргинимдә шуни байқидим:
— Инсан һәтта кечә-күндүз көзлиригә уйқини көрсәтмисиму, қуяш астидики
барлиқ ишни билип йетәлмәйду; у уни чүшинишкә қанчә интилсә, у шунчә билип
йетәлмәйду. Һәтта дана киши «Буни билип йәттим» десиму, әмәлийәттә у уни
билип йәтмәйду.□

9

Худа бизгә достму, дүшмәнму? — өлүмгә йүзлиниш

1 Мән шуларниң һәммисини ениқлаш үчүн көңүл қойдум; шуни байқидимки,
мәйли һәққаний киши яки дана киши болсун, шундақла уларниң барлиқ
қилғанлири Худаниң қолидидур, дәп байқидим; инсан өзигә муһәббәт яки

□ **8:9 «Буларниң һәммисини көрүп чиқтим,... уларға зиян йәткүзидиған мошу вақитқа көңүл қойдум»** — бу айәтниң башқа бир нәччә хил тәрҗимиси: «Буларниң һәммисини көрүп чиқтим, шундақла қуяш астида қилинған һәр бир ишқа көңүл қойдум; адәмниң адәм үстигә һоқуқ тутушиниң өзигә зиян йәткүзидиған вақти бар» яки «Буларниң һәммисини көрүп чиқтим, шундақла қуяш астида қилинған һәр бир ишқа көңүл қойдум; адәмниң адәм үстигә һоқуқ тутушиниң уларға (башқа адәмләргә) зиян йәткүзидиған вақти бар». □ **8:10 «...шу шәһәр ичидә махтилиду»** — бәзи қедимки көчүрүлмилиридә: «махтилиду» дегәнниң орнида «унтулиду» дегән сөз тепилиду. Биз алған нусха алди-кәйни сөзләргә бағлиққу дәймиз. □ **8:12 «Гунакар ... күнлирини узартсиму»** — бәзи гунакар мәлум җәһәттин ейтқанда, пули яки башқа амалиға тайинип, «күнлирини узартиду». Бу әһвал вақитлиқ, әлвәттә. ■ **8:12** Зәб. 36:7-12, 18-20; Пәнд. 1:33; Йәш. 3:10 □ **8:13 «...униң күнлири сайидәк тезла өтүп, күнлири узартилмайду»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «...у күнләрни сайини узартқандәк узартмайду». ■ **8:15** Топ. 2:24; 3:12, 22; 5:18; 9:7 □ **8:16-17 «көңлүмни даналиқни вә йәр йүзидә қилинған ишларни билип йетиш үчүн қойғанда... әмәлийәттә у уни билип йәтмәйду»** — оқурмәнләр бу икки айәтниң бир нәччә башқа хил тәрҗимилирини учритиши мүмкин.

нәпрәтниң келидиғанлиғини һеч билмәйду. Униң алдида һәр қандақ иш болуши мүмкин. □
2 Һәммә адәмгә охшаш ишлар охшаш пети келиду; һәққаний вә рәзил кишигә, меһриван кишигә, пак вә напак, қурбанлиқ қилғучи вә қурбанлиқ қилмиғучиғиму охшаш қисмәт болиду; яхши адәмгә қандақ болса, гунакарға шундақ болиду; қәсәм ичкүчигә вә қәсәм ичиштин қорққучиғиму охшаш болиду. ■
3 Мана һәммигә охшашла бу ишниң келидиғанлиғи қуяш астидики ишлар арисида күлпәтлик иштур; униң үстигә, инсан балилириниң көңүллири яманлиққа толған, пүтүн һаятида көңлидә тәлвилик туриду; андин улар өлгәнләргә қошулиду.
4 Чүнки тирикләргә қошулған киши үчүн болса үмүт бар; чүнки, тирик ишт өлгән ширдин әла.
5 Тирикләр болса өзлириниң өлидиғанлиғини билиду; бирақ өлгәнләр болса һеч немини билмәйду; уларниң һеч инъами йәнә болмайду; улар һәтта адәмниң есидин көтирилип кетиду, қайта кәлмәйду.
6 Уларниң муһәббити, нәприти вә һәсәтхорлуғиму аллиқачан йоқалған; қуяш астида қилинған ишларниң һечқайсисидин уларниң мәңгүгә қайта несивиси йоқтур.

Өлүмгә йүзләнгәндә қилғили болидиған әмәлий ишлар

7 Барғин, нениңни хошаллиқ билән йәп, шарабиңни хушхуйлуқ билән ичкин; чүнки Худа аллиқачан мундақ қилишиңдин рази болған.
8 Кийим-кечәклириң һәрдайим аппақ болсун, хушбуй май бешиңдин кәтмисун. □
9 Худа саңа қуяш астида тәқсим қилған бемәна өмрүңниң барлиқ күнлиридә, йәни бимәниликтә өткүзгән барлиқ күнлириңдә, сөйүмлүк аялиң билән биллә һаяттин һозур алғин; чүнки бу сениң һаятиңдики несивәң вә қуяш астидики барлиқ тартқан жапайиңниң әҗридур.
10 Қолуң тутқанни барлиқ күчүң билән қилғин; чүнки сән баридиған тәһтисарада һеч хизмәт, мәхсәт-план, билим яки һекмәт болмайду.

Даналиқ вә тәсадипийлиқ

11 Мән зеһнимни жиғип, қуяш астида көрдумки, мусабиқидә ғәлибә йәлтапанға болмас, я җәңдә ғәлибә палванға болмас, я нан дана кишигә кәлмәс, я байлиқлар йорутулғанларға кәлмәс, я илтипат билимликләргә болмас — чүнки пәйт вә тәсадипийлиқ уларниң һәммисигә келиду.
12 Бәрһәқ, инсанму өз вақти-саитини билмәйду; белиқлар рәһимсиз торға елинғандәк, қушлар тапан-қапқанқа илинғандәк, буларға охшаш инсан балилири яман бир күндә қапқанқа илиниду, қапқан бешиға чүшиду.

Даналиқниң әтиварланмаслиғи

13 Мән йәнә қуяш астида даналиқниң бу мисалини көрдум, у мени чоңқур тәсирләндүрди;
14 Кичик бир шәһәр бар еди; униңға қарши бүйүк бир падиша чиқип, уни қоршап, униңға һуҗум қилидиған йоған потәйләрни қурди.

□ **9:1 «...инсан өзигә муһәббәт яки нәпрәтниң келидиғанлиғини һеч билмәйду»** — демәк, «Худа уни сөйиду яки униңға нәпрәтлиниду? һеч инсан билмәйду». Бәзи алимлар: «инсан өзидә (болупму еғир күнләр бешиға чүшкәндә) неминиң болидиғанлиғи, яки муһәббәт яки нәпрәтниң болидиғанлиғини билмәйду» дәп шәрһ бериду. ■ **9:2** Зәб. 72:12-14 □ **9:8 «Кийим-кечәклириң һәрдайим аппақ болсун»** — демәк, кийим-кечәклириң һәрдайим пакиз болсун.

15 Бирақ шәһәрдин намрат бир дана киши тепилип қалди; у уни өз даналиғи
билән қутулдурди; бирақ кейин, һеч ким бу намрат кишини есигә кәлтүрмиди.□
16 Шуниң билән мән: «Даналиқ күч-қудрәттин әвзәл» — дедим; бирақ шу намрат
кишиниң даналиғи кейин көзгә илинмайду, униң сөзлири аңланмайду.■

Даналиқ, ахмақлиқ, гуна, тәлвилик

17 Дана кишиниң жим-житлиқта ейтқан сөзлири ахмақлар үстидин һоқуқ
сүргүчиниң вақирашлиридин ениқ аңлинар.
18 Даналиқ уруш қураллиридин әвзәлдур; бирақ бир гунакар зор яхшилиқни
һалак қилиду.

10

Әқил беридиған бәзи һекмәтләр

1 Худди өлүк чивинләр әттарниң әтирини сеситиветидиғандәк, азраққинә
ахмақлиқ таразида даналиқ вә иззәт-һөрмәттинму еғир тохтайду.
2 Даналиқниң көңли оңға майил, ахмақниңки солға.□
3 Ахмақ киши һәтта йолда меңиватқандиму, униң әқли кам болғачқа, у ахмақ
екәнлигини һәммигә аян қилиду.

4 Һөкүмдарниң саңа аччиғи кәлсә, орнуңдин истепа бәрмә; чүнки тинич-
сәвричанлиқ хата-сәһвәнликтин болған зор хапиликни тиничлитиду.
5 Қуяш астида яман бир ишни көрдумки, у һөкүмдардин чиққан бир хата иштур
—
6 ахмақлар жуқури мәнсәптә, шуниң билән тәң байлар пәс орунда олтириду; □
7 мән қулларниң атқа минганлигини, әмирләрниң қуллардәк пиядә
маңғанлиғини көрдум.□

Турмушта учрайдиған хәтәрләргә даналиқ керәк

8 Орини колиған киши униңға жиқилиши мүмкин; тамни бузған кишини илан
чеқиши мүмкин; □ ■
9 ташларни йөткигән киши таш тәрипидин ярилиниши мүмкин; отун яридиған
киши хәвпкә учрайду.
10 Палта гал болса, бириси тиғини билимисә, палтини күчәп чепишқа тоғра
келиду; бирақ даналиқ адәмни утуқ-мувәппәқийәткә ериштүриду.
11 Илан ойнитилмай туруп, иланчини чақса, иланчиға немә пайда?□

Данишмәнләр вә ахмақларниң иш-сөзлири

12 Дана кишиниң сөзлири шәпқәтликтур; бирақ ахмақниң ләвлири өзини
жутиду.

□ **9:15 «...дана киши тепилип қалди; у уни өз даналиғи билән қутулдурди; ... кейин, һеч ким бу намрат кишини есигә кәлтүрмиди»** — Елиша пәйғәмбәр билән Йәрәмия пәйғәмбәр буниңға убдан мисал болиду («2Пад.» 6-8-баплар, «Йәр.» 27:12ни көрүң. ■ **9:16** Пәнд. 21:22; 24:5; Топ. 7:19 □ **10:2 «Даналиқниң көңли оңға майил»** — қурални тутуп, өзини қоғдаш тәрипидур. □ **10:6 «ахмақлар»** — ибраний тилида «ахмақлиқ» дәп елинған. □ **10:7 «мән қулларниң атқа минганлигини... көрдум»** —Пәләстиндә кона заманларда атқа миниш пәқәт абройлуқ кишиләргила мәнсуп еди. □ **10:8 «тамни бузған киши...»** — яки «читни бузған киши...». ■ **10:8** Пәнд. 26:27 □ **10:11 «иланчи»** — нәй челип иланни ойнатқучи адәм. **«иланчини чақса,..»** — яки «хәқни чақса...».

13 Сөзлириниң беши ахмақлиқ, айиғи рәзил тәлвиликтур;
14 амма ахмақ йәнила гәпни көпәйтиду. Бирақ һеч ким кәлгүсини билмәйду;
униңдин кейинки ишларни ким униңға ейталисун?
15 Ахмақлар жапаси билән өзлирини упритиду; чүнки улар һәтта шәһәргә
баридиған йолниму билмәйду.

Ахмақ һөкүмдарларниң чатақлири

16 И зимин, падишасиң бала болса, әмирлириң сәһәрдә зияпәт өткүзсә, һалиңға
вай!■
17 И зимин, падишасиң мөтивәрниң оғли болса вә әмирлириң кәйп үчүн әмәс,
бәлки өзини қувәтләш үчүн мувапиқ вақтида зияпәт өткүзсә, бу сениң бәхитиң!□

Йәнә һекмәтләр

18 Һорунлуқтин өйниң торуси ғулай дәп қалиду; қолларниң бошлуғидин өйдин
ямғур өтиду.
19 Зияпәт күлкә үчүн тәйярлинар, шарап һаятни хуш қилар; лекин пул һәммә
ишни һәл қилар!
20 Падишаға ләнәт қилма, һәтта оюңдиму тиллима; һоҗраңдиму байларни
тиллима; чүнки асмандики бир қуш авазиңни таритиду, бир қанат егиси бу ишни
аян қилиду.■

11

Бир нәччә әмәлий несиһәт

1 Нанлириңни суларға әват; көп күнләрдин кейин уни қайтидин таписән.□
2 Бир үлүшни йәттә кишигә, сәккизигиму бәргин; чүнки йәр йүзидә немә
яманлиқ болидиғанлиғини билмәйсән.□ ■
3 Булутлар ямғурға толған болса, өзлирини зимин үстигә бошитиду; дәрәқ шимал
тәрәпкә өрүлсә, яки җәнуп тәрәпкә өрүлсә, қайси тәрәпкә чүшкән болса, шу йәрдә
қалиду.
4 Шамални күзитидиғанлар терикчилик қилмайду; булутларға қарайдиғанлар
орма ормайду.
5 Сән шамалниң йолини билмигиниңдәк яки бойида барниң һамилисиниң
устиханлириниң балиятқуда қандақ өсидиғанлиғини билмигиниңдәк, сән
һәммини ясиғучи Худаниң қилғинини билмәйсән.□ ■

■ **10:16** Йәш. 3:3, 4; Һош. 13:11; Ам. 6:4 □ **10:17 «...өзини қувәтләш үчүн мувапиқ вақтида зияпәт өткүзсә,...»** — яки, «...өзини тутуп мувапиқ вақтида зияпәт өткүзсә,...». **«...вә әмирлириң кәйп үчүн әмәс... зияпәт өткүзсә, бу сениң бәхитиң!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «...вә әмирлириң мәс болуш үчүн әмәс, бәлки салмақлиқ билән өз вақтида зияпәт өткүзсә, бу сениң бәхитиң!». ■ **10:20** Мис. 22:28 □ **11:1 «Нанлириңни суларға әват... уни қайтидин таписән»** — бу айәт бәлким деңиз содисини көрситиши мумкин; тәвәккүлчилиң қанчә чоң болса, пайдисиму шунчә көп болиду; гәпниң йәнә һәр хил көчмә мәнилири болуши мумкин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Нениңни сулар (деңизлар) үстигә ташла». □ **11:2 «Бир үлүшни йәттә кишигә, сәккизигиму бәргин; чүнки йәр йүзидә немә яманлиқ болидиғанлиғини билмәйсән»** — бәзи алимлар, бу айәтму сода-тиҗарәтни көрситиду, дәп қарайду. Шуниңдәк униң бир нәччә көчмә мәнилириму болса керәк. ■ **11:2** 2Кор. 9:10 □ **11:5 «шамалниң йоли...»** — ибраний тилида «шамал» вә «роһ» бир сөз болуп, Сулайман мошу айәттә һамилиниң балиятқуда апиридә болидиғанлиғи, өсидиғанлиғиниң һәммиси Худаниң Роһи арқилиқ болидиғанлиғини пуритип көрситиду (Инҗил, «Юһ.» 3:1-8ниму көрүң). ■ **11:5** Юһ. 3:8

6 Сәһәрдә уруғуңни териғин, кәчтиму қолуңни иштин қалдурма; чүнки немә ишниң, у яки бу ишниң пайдилиқ болидиғанлиғини вә яки һәр иккисиниң охшашла яхши болидиғанлиғини билмәйсән.

Һаят күнлирини әтиварлаш керәк, ихласмән болуши керәк!

7 Нур шерин болиду, аптапни көрүшму һозурлуқ иштур.
8 Шуңа бириси көп жил яшиған болса, буларниң һәммисидин һозур алсун. Һалбуки, у йәнә қараңғулуқ күнлирини есидә тутсун, чүнки улар көп болиду; кәлгүсидики ишларниң һәммиси бимәниликтур!

9 Яшлиғиңдин һозур ал, и жигит; яшлиғиң күнлиридә көңлүң өзүңгә хошаллиқни йәткүзгәй; көңлүң халиқини бойичә вә көзлириң көргини бойичә жүргин; бирақ шуни билгинки, буларниң һәммиси үчүн Худа сени сораққа тартиду.
10 Әнди көңлүңдин ғәшликни елип ташла, тениңдин яманлиқни нери қил; чүнки балилиқ вә яшлиқму бимәниликтур.

12

Сөзниң давами

1 Әнди яман күнләр бешиңға чүшмигичә, шундақла сән: «Булардин һеч һозурум йоқтур» дегән жиллар йеқинлашмиғичә яшлиғиңда Яратқучиңни есиңдә чиң тут;
2 қуяш, йоруқлуқ, ай вә юлтузлар қараңғулишип, ямғурдин кейин булутлар қайтип кәлмигичә уни есиңдә тутқин. □
3 Шу күни «өйниң күзәтчилири» титрәп кетиду; палванлар егилиду, әзгүчиләр азлиғидин тохтап қалиду, деризиләрдин сиртқа қарап турғучилар ғувалишип кетиду; □
4 кочиға қарайдиған ишикләр етилиду; түгмәнниң авази пәсийду, кишиләр қушларниң авазини аңлисила чөчүп кетиду, «нахшичи қизлар»ниң сайрашлири сус аңлиниду; □
5 кишиләр егиздин қорқиду, кочиларда вәһимиләр бар дәп қорқуп жүриду; бадам дәриғи чичәкләйду; чекәткә адәмгә жүк болиду, шиндир мевиси солишиду; чүнки инсан мәңгүлүк маканиға кетиду вә шуниң билән тәң, матәм тутқучилар кочида айлинип жүриду; □
6 күмүч тана үзүлгичә, алтун чинә чеқилғичә, аптува булақ йенида парә-парә болғичә, қудуқтики чақ кардин чиққичә, □
7 топа-чаң әсли тупраққа қайтқичә, роһ өзини бәргән Худаға қайтқичә — Уни есиңдә тутқин!■

□ **12:2 «ямғурдин кейин булутлар қайтип кәлмигичә»** — яки «ямғурдин кейин булутлар йоқимиғичә». □ **12:3 «өйниң күзәтчилири»** — адәмниң қапақлирини, «палванлар» — Адәмниң мөрилирини, «әзгүчиләр» — Чишларни, «деризиләрдин қариғучилар» — Көзләрни көрситиши мүмкин. Кейинки айәтләрдики бир қатар охшитишларму қериликни көрситиду. □ **12:4 «нахшичи қизлар»** — қушларни көрситиш еһтималлиғи бар. □ **12:5 «чекәткә адәмгә жүк болиду»** — яки «чекәткә өзини сөрәп маңиду». **«шиндир мевиси»** — муһәббәтни қозғайдиған мевә еди. Униң «солишип кәткәнлиги» бәлким жинсий муһәббәтниң суслашқанлиғини көрситиши мүмкин. □ **12:6 «қудуқтики чақ»** — қудуқтин су чиқиридиған чақни көрсәтсә керәк. «Күмүч тана (риштә)», «алтун чинә», «аптовва» вә «чақ»ларниң тәнниң қайси әза-функсийилирини көрситидиғанлиғи буниңда ениқ дейилмигән; бирақ умумий мәнаси ениқтур — бәдәнниң һәр бир гөзәллик-қабилийити завалға йүзлиниду. ■ **12:7** Яр. 2:7; 3:19; Чөл. 16:22

8 Бимәнилик үстигә бимәнилик!» — дәйду һекмәт топлиғучи — «Бимәнилик
үстигә бимәнилик! Һәммә иш бимәниликтур!»■

Хуласә

9 Шуниңдәк, һекмәт топлиғучи дана болупла қалмастин, у йәнә хәлиққә билим
үгитәтти; у ойлинип, көп пәнд-несиһәтләрни таразиға селип, рәтләп чиқти. ■
10 Һекмәт топлиғучи йеқимлиқ сөзләрни тепишқа интилгән; ушбу йезилғини
болса дурус, һәқиқәт сөзлиридин ибарәттур.
11 Дана кишиниң сөзлири зихқа охшайду, уларниң жиғиндиси чиң бекитилгән
миқтәктур. Улар Бирла Падичи тәрипидин берилгәндур.
12 Униң үстигә, и оғлум, булардин сирт һәр қандақ йезилғанлардин пәхәс бол;
чүнки көп китапларниң йезилишиниң айиғи йоқ, шуниңдәк көп үгиниш тәнни
упритиду.□

Ахирқи дәвәт

13 Биз пүтүн ишқа диққәт қилайли; Худадин қорққин вә униң әмир-
пәрманлириға әмәл қилғин; чүнки бу инсанниң толуқ мәҗбурийитидур; □ ■
14 чүнки адәм қилған һәр бир иш, җүмлидин барлиқ мәхпий ишлар, яхши болсун,
яман болсун, Худа уларниң сориғини қилиду.■

■ **12:8** Зәб. 61:10; 134:4; Топ. 1:2 ■ **12:9** 1Пад. 5:26 □ **12:12 «...и оғлум, булардин сирт һәр қандақ йезилғанлардин пәхәс бол»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... и оғлум, булардин агаһ-савақ алғин». Бирақ бизниңчә бу айәттә Сулайман «Бирла Падичи (демәк, Худадин) тәрипидин берилгән» барлиқ муқәддәс язмиларни көрситиду. □ **12:13 «Биз пүтүн ишқа диққәт қилайли»** — яки «Биз пүтүн ишни аңлидуқ». **«бу инсанниң толуқ мәҗбурийитидур»** — ибраний тилида: «бу инсанниң барлиғидур» дейилиду. Буниң толуқ мәнаси бәлким: «Худадин қорқуп, униң әмир-пәрманлириға әмәл қил» — бу Худаниң инсанда болған мәхситидур, дегәндәк болуши мумкин. ■ **12:13** Қан. 6:2; 10:12; Пәнд. 3:7 ■ **12:14** 1Кор. 4:5; 2Кор. 5:10

Күйләрниң күйи

1 «Күйләрниң күйи» — Сулайманниң күйи.□ ■

Биринчи қисим — Муһәббәтниң башлиниши •••• {1:2-5:1} •••• Биринчи хатирә — той күни үстидә болған ойлар {1:2-2:7} •••• Биринчи ойлиниш — Шуламит Сулайманниң ордисида — той зияпитигә тәйярлиниш {1:2-1:8} •••• Шуламит Сулайманға сөз қилиду

1b «У отлуқ ағзи билән мени сөйсун;
Чүнки сениң муһәббитиң шараптин шериндур.□
2 Хушпурақтур сениң әтирлириң;
Қуюлған пурақлиқ май сениң намиңдур;
Шуңлашқа қизлар сени сөйиду.
Көңлүмни өзүңгә мәһлия қилғайсән —
Биз саңа әгишип жүгүрәйли!
— Падиша мени өз һуҗрилириға әкиргәй!»□

Йерусалим қизлири Сулайманға сөз қилиду

3 «Биз сәндин хошал болуп шатлинимиз;
Сениң муһәббәтлириңни шараптин артуқ әсләп тәрипләймиз».□

Шуламит «Йерусалим қизлири»ға җавап қилиду

4 «Улар сени дурууслуқ билән сөйиду».
— «Қара тәнлик болғиним билән чирайлиқмән, и Йерусалим қизлири!
Бәрһәқ, Кедарлиқларниң чедирлиридәк,
Сулайманниң пәрдилиридәк каримән.□
5 Маңа тикилип қариманлар,
Чүнки каридурмән,
Чүнки аптап мени көйдүрди;
Анамниң оғуллири мәндин рәнҗигән;
Шуңа улар мени үзүмзарларни баққучи қилди;

□ **1:1 «шәрһ»** — бу мавзу «күй-нахшилар арисидики әң есил күй-нахша» дегән мәнидә. Сулайман җәмий 1005 күй-нахша язған («1Пад.» 4:32). ■ **1:1** 1Пад. 4:32 □ **1:1b «У отлуқ ағзи билән мени сөйсун»** — ибраний тилида «у ағзидики сөйүшлири билән сөйсун!». **«чүнки сениң муһәббитиң шараптин шериндур»** — «муһәббитиң» ибраний тилида көплүк шәклидә болуп (муһәббәтлириң) муһәббәтлишишниң ипадә-һәрикәтлирини көрситиду. 2-4-айәтниң шәрһи: Мошу йәрдә Шуламит тойниң биринчи зияпити үчүн тәйярлиниду. Никаһ мурасими аллиқачан өткүзүлгән: 2-айәттә қизиқ йери шуки, Шуламит баянини пәқәт «у» билән башлайду — ким екәнлигини демәйду! Чүнки сөйгүчи кишигә нисбәтән һәрдайим пәқәт бирдин-бир «у» бар! □ **1:2 «Биз саңа әгишип жүгүрәйли! —** бу сөзләрни Шуламитниңки, бирақ «Йерусалим қизлири»ни өзи билән бирләштүрүп, «биз саңа әгишип жүгүрәйли!» ейтиду. □ **1:3 «Биз сәндин хошал болуп шатлинимиз; сениң муһәббәтлириңни шараптин артуқ әсләп тәрипләймиз» —** бәзи алимлар бу сөзләрни «Шуламит»қа ейтилиду, дәп қарайду. Қандақла болмисун Йерусалим қизлири Шуламитқа қолдаш болуп у вә Сулайман үчүн хошал болуватиду. □ **1:4 «Улар сени дурууслуқ билән сөйиду»** — бу айәттә Шуламит сөз қилиду. Авалқи гәпни у Сулайманға ейтиду. «Улар» — мошу йәрдә Йерусалим қизлирини көрситиду.

Шуңа өз үзүмзаримни бақалмиғанмән».□

Шуламит Сулайманға сөз қилиду

6 «Һәй, женим сөйгиним, дегинә,
Падаңни қәйәрдә бақисән?
Уни күн қиямида қәйәрдә арам алғузисән?
Һәмраһлириңниң падилири йенида чүмпәрдилик аяллардәк жүрүшүмниң немә һажити?» □

Сулайман Шуламитниң соалиға жавап бериду

7 «И қиз-аяллар арисидики әң гүзили, әгәр сән буни билмисәң,
Падамниң басқан излирини бесип меңип,
Падичиниң чедири йенида өз оғлақлириңни озуқландурғин».□

Иккинчи ойлиниш — той зияпитидики дәстихан үстидә болған ойлар •••• Сулайман Шуламитқа сөз қилиду

8 «И сөйүмлүгүм, мән сени Пирәвнниң җәң һарвулириға қетилған бир байталға охшаттим;
9 Сениң мәңизлириң тизилған мунчақлар билән,
Бойнуң маржанлар билән гөзәлдур.

□ **1:5 «*5-6-айәт* шәрһи»** — Йерусалим қизлириниң Сулайманни тәриплиши Шуламитқа өзиниң «қара тәнлик» екәнлигини әслитиду. Униң акилири униңдин бир яки бир қанчә қетим рәнжип уни үзүмзарларда ишләшкә әвәткән. Үзүмзарларда сайә аз болғачқа у «қара тәнлик» болуп қалған. Ибраний тилида «мәндин рәнжиди» вә «мени көйдүрди» дегән ибариләр охшаш. «өз үзүмзаримни бақалмиғанмән» — бу бәлким көчмә мәнидә болуп: «Мән һәрдайим далада болғачқа, өзүмни асраш, өзүмниң гөзәллигимни сақлаш-безәш, пәрдазлаш вақтим йоқ еди» дегәнликтур. Кедарлиқлар чарвичи хәлиқ еди, һәрдайим чедирларда туратти. Уларниң чедирлири қап қара болса керәк. Бирақ «Сулайманниң пәрдилири» болса қара яки тоқ рәңлик болғини билән, бирақ шүбһисизки, уларниң үстидә чирайлиқ гүл-нусқилири бар еди.
□ **1:6 «*7-айәт* шәрһи»** — Шуламит һазир уларниң авалқи муһәббәтләшкән күнлирини әслитиду. Шу чағларда Сулайман падиша әл-жутларниң һәқиқий әһвалини егиләш үчүн падичи қияпитидә Шуламитниң жути, йәни Галилийәгә кәлгән болса керәк. Шуңа Шуламит Сулайманни аддий бир падичи екән дәп ойлиған. Шуламит униңға көйүп уни издигәндә, у падилар көп болған йәрләрдә (Сулайманниң «һәмраһлири» болған башқа падичилар бар йәрләрдә) айлинип жүргән. Униң аилисини, шундақла өзини изаға қоймаслиқ үчүн, Шуламит өзи бир нәччә қозини елип (8-айәт), падичиниң қияпитидә өз чирайини көрсәтмәслик үчүн чүмпәрдә тартивалған. Бирақ шундақ ниқаплиниш билән униң қияпити паһишә аялниңкигә охшап қалған (той қиливатқан қизлар чүмпәрдә артқандәк, паһишә аяллар шу чағда чүмпәрдә артатти. Улар шу туркида әрләргә: «Мән бүгүн кечә сән билән той қилғидәкмән» дәп ипадиләйтти вә һәмдә өзиниң ким екәнлигини йошуралайтти, әлвәттә). Әгәр у «сөйгән падичи» өз падисиниң нәдә екәнлигини ейтқан болса, бундақ аваричилик яки сәтликниң һажити йоқ болатти, әлвәттә. «Күн қиямида» падиси һеч көчмәй, муқим бир жайда мидиримай йетиши мүмкин. **«....йенида чүмпәрдилик аяллардәк жүрүшүмни немә һажити?»** — башқа бир хил тәржимиси: «Немишкә тенәп кәткән барисидәк чөргиләп жүрәй?»
□ **1:7 «И қиз-аяллар арисидики әң гүзили, әгәр сән буни билмисәң,...»** — бәзи алимлар, бу жавапни «Йерусалимниң қизлири» бәргән, дәп қарайду. **«Падичиниң чедири йенида өз оғлақлириңни озуқландурғин»** — яки «Падичиларниң чедирлири йенида өз оғлақлириңни озуқландурғин». 8-айәтниң шәрһи: Бу айәтни шәрһләш тәс. Бизниңчә мәнаси бәлким төвәндикидәк болиду. Сулайман падишаниң жававиниң көчмә мәнаси бар. Падишаһниң «мениң падам»и қойлар әмәс, бәлки пүткүл Йәһудий хәлқи, «падамниң излири» болса пүтүн Исраилниң һейт-байрам вақитлирида Йерусалимға чиққан излиридур, демәкчи. Шуңа жавапниң көчмә мәнаси: «Сән маңа тегәй десәң, әнди өз жутуңни ташлап, ят жутта, ят әһвалда, йәни пайтәхт Йерусалимда (Сулайманниң «чедири»да, йәни униң ордисида, демәк) турушқа рази болушуң керәк» дегәнликтур. «Өз оғлақлириңни озуқландурғин» дегән сөз, бәлким «Маңа тәгсәң, сениңму «башқиларни бақиш» мәсъулийитиң болиду» дегәнликтур.

10 Биз саңа күмүч көзләр қуюлған,
Алтундин зибу-зиннәтләрни ясап беримиз».□

Шуламит Сулайманға сөз қилиду

11 «Падиша той дәстихинида олтарғинида, сумбул мәлһимим пурақ чачиду; □
12 Мениң сөйүмлүгүм, у маңа бир монәк мурмәккидур,
У көкслирим арисида қонуп қалиду;□
13 Мениң сөйүмлүгүм маңа Ән-Гәдидики үзүмзарларда өскән бир ғунчә хенә
гүлидәктур».□

Үчинчи ойлиниш — той һуҗрисида болған ойлар {1:15-2:7} •••• Сулайман Шуламитқа сөз қилиду

14 «Мана, сән гөзәл, амриғим!
Мана, сән шундақ гөзәл!
Көзлириң пахтәкләрниңкидәктур!»□

Шуламит Сулайманға сөз қилиду

15 «Мана, сән гөзәл, сөйүмлүгүм;
Бәрһәқ, йеқимлиқ екәнсән;
Бизниң орун-көрпимиз йешилдур;
16 Өйимиздики лимлар кедир дәриғидин,
Василиримиз арчилардиндур.

2

Давами

1 Мән болсам Шарун отлиғидики зәпиран, халас;

□ **1:10 «(9-11-айәт) шәрһи»** — қедимки заманларда, оттура шәриқтики мәмликәтләрдә атлар интайин қәдрилинип, «улақ» орнида ишлитилипла қалмастин, бәлки адәмниң һәмраһи дәп қаралған; Сулайман өзи атларға бәк амрақ еди. Мисирниң атлири болса әң есил еди; Пирәвнниң атлири Мисирниң әң есил ети болуп, чирайлиқ җабдулатти, әлвәттә. Шуниңдәк айәтниң йәнә бир нусқиси бар; Мисирдики җәң һарвулирини тартқан атлар адәттә байталлар әмәс, айғирлар еди; шуңа Сулайман бу охшитиши билән, бәлким өзиниң Шуламит билән биллә болғинидин һаяҗанланғанлиғини көрситиду. □ **1:11 «сумбул мәлһимим пурақ чачиду»** — «сумбул» оттура шәриқтики наһайити хушпурақлиқ бир хил өсүмлүк. □ **1:12 «Мениң сөйүмлүгүм, у маңа бир монәк мурмәккидур»** — «мурмәкки» бир хил әтир. Аяллар уни кичиккинә бир монәк қилип бағлап бойниға есип қойса, у пүтүн күн хуш пурақ чечип туриду. □ **1:13 «... Ән-гәдидики үзүмзарларда өскән бир ғунчә хенә гүлидәктур»** — Қанаанда (Пәләстиндә) «Ән-Гәди»ниң үзүмзарлири әң есилдур. □ **1:14 «(15-айәт) шәрһи»** — «Көзлириң пахтәклардәк гөзәл» — яки «көзлириң пахтәкләрниңкидәк гөзәл»; яки «пахтәкләрниң гөзәл тәбиити әкс әткәндәк» яки «пахтәкләрниң қанатлири җәвлан қилғандәк Шуламитниң көзлири ойнап туратти», дегән мәниләрни билдүрүш мүмкинчилиги бар. Оттура шәриқтә қизлар бүгүнгә қәдәр йүз қисмидин сирт бәдининиң башқа җайлирини дегидәк кийим-кечәк билән оривалидиғанлиғи үчүн, қиз-жигитләр бир-бири билән сөзләшкәндә қизниң көзлири интайин муһим роль ойнайду, әлвәттә. Изаһат: — мошу айәттә вә төвәндә, «амриғим» дегән сөз ибраний тилида достлуқ дегән уқумни өз ичигә алиду. Шуламит Сулайманни вә Сулайман Шуламитни бу сөз билән өз ара «дост» дәп атайду. Достлуқ һәқиқий муһәббәтниң муһим бир қисми; «қошумчә сөз»имиздә буниң үстидә тохтилимиз.

Җилғиларда өскән бир нилупәр, халас!»□

Сулайман Шуламитқа җавап бериду

2 «Тикән-җиғанлар арисидики нилупәрдәк,
Мана инсан қизлири арисида мениң амриғим шундақтур!».□

Шуламит Сулайман тоғрилиқ сөз қилиду

3 «Ормандики дәрәқләр арисида өскән алма дәриғидәк,
Оғул балилар арисидидур мениң амриғим.
Униң сайиси астида дилим аләмчә сөйүнүп олтардим;
Униң мевиси маңа шерин тетиди;■
4 У мени шарапханиға елип кирди;
Униң үстүмдә көтәргән туғи муһәббәттур.□
5 Мени кишмиш пошкаллар билән қувәтләңлар;
Алмилар билән мени йеңиландуруңлар;
Чүнки муһәббәттин зәиплишип кәттим;□
6 Униң сол қоли бешим астида,
Униң оң қоли мени силаватиду.
7 И Йерусалим қизлири,
Җәрәнләр вә даладики маралларниң һөрмити билән,
Силәргә тапилайманки,
Муһәббәтниң вақит-саити болмиғичә,
Уни ойғатмаңлар, қозғимаңлар!»□

□ **2:1 «(1:16-2:1-айәт) шәрһи»** — өй-һојра баян қилинған сөзләргә қариғанда, Сулайман Шуламит үчүн өз жутини әслитидиған алаһидә бир өйни яки һуҗрини ясиған (Шуламит Галилийәлик болуп, униң жутида кедир, арча вә қариғай дәрәқлири көп еди). Башқа бәзи алимлар бу айәтләрни, Сулайман билән Шуламитниң орманлар арисида муһәббәтләшкинини көрситиду, дәп қарайду. Бирақ Йерусалим әтрапида мундақ кедир, арча орманлири йоқ еди. Ахирда Шуламит өзини «бәк аддий» дәп һес қилип, өзини отлақта болидиған кичик һәм «аддий» икки гүлгә охшитиду. □ **2:2 «(2-айәт) шәрһи»** — Сулайман Шуламитниң охшитишини тилға елип, әсичә баян қилиду. Униңға нисбәтән зәпиран яки нилупәр «аддий» болсиму, интайин чирайлиқ еди: — «Маңа нисбәтән сениң тәңдишиң йоқ, башқа қизларни сән билән (тикәнләр вә нилупәр оттурисидикидәк) һеч қандақ селиштурғичилиги йоқтур». ■ **2:3** Күй. 8:5 □ **2:4 «Униң үстүмдә көтәргән туғи муһәббәттур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У маңа муһәббәт билән қариди». □ **2:5 «Мени кишмиш пошкаллар билән қувәтләңлар; алмилар билән мени йеңиландуруңлар»** — қедимки заманларда кишмиш пошкаллар вә алмилар җинсий муһәббәтни күчәйтиш рольиға егә, дәп қарилатти. □ **2:7 «Муһәббәтниң вақит-саити болмиғичә, уни ойғатмаңлар, қозғимаңлар!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «вақти-саити болмиғичә, сөйүмлүгүмни ойғатмаңлар, қозғимаңлар! **«(3-7-айәт) шәрһи»** — 3-айәттә Шуламит Сулайманниң тәриплиригә инкас қайтуруп, уни «»гә охшитиду. Алма дәриғи әсли Пәләстин зиминида өсмәйду, пәқәт башқа жутлардин елип келинип бәзи йәрләрдә алаһидә тикилгән. Шуңа алма дәриғи наһайити әтиварлиқ еди, көргәнла адәмни интайин хуш қиливетәтти. Бәзи алимлар «униң сайиси астида дилим аләмчә сөйүнүп олтардим, униң мевиси маңа шерин тетиди» дегини Шуламитниң Сулайман билән болған җинсий муһәббәтлишишини көрситиду, дәп қарайду. Башқилар буни муһәббәтниң һәр тәрипини көрситиду, дәп қарайду. Немила болмисун алма муһәббәтниң символи; «кишмиш пошкаллар» дегини болса, җинсий муһәббәтни қозғайдиған йемәклик һесаплинатти. 7-айәт (муһәббәтниң вақти-саити тоғрисида) үстидә үч муһим пикир бар: (1) муһәббәтниң өз тәбиий җәряни болиду, башқилар уни балдур қозғимақчи болса зиян йәткүзиду; (2) (әр-хотунлуқ мунасивәттә) өз җорисида қизғин муһәббәтни қозғиғандин кейин униңға дәхли қилишқа болмайду; (3) җинсий муһәббәткә қанаәт қилишниң имканийити болмиса, ундақта уни қозғашқа қәтъий болмайду. Бу «имканийәт» (а) пәқәт никаһ қилинған әһвалдаБолуши (ә) икки тәрәпкә мувапиқ вақит болуши керәк, әлвәттә. Бизниңчә айәт бәлким бу үч мәнининиң һәммисини өз ичигә алиду.

Иккинчи хатирә: Муһәббәтлишип жүргән күнләр үстидики ойлар {2:8—3:5} •••• Төртинчи ойлиниш — Сулайманниң әтиязда Шуламитни йоқлап кәлгини тоғрилиқ ойлар {2:8—2:9} •••• Шуламит Сулайман тоғрилиқ сөзләйду

8 «Сөйүмлүгүмниң авази!
Мана, у келиватиду!
Тағлардин сәкрәп,
Едирлардин ойнақлап келиватиду!
9 Мениң сөйүмлүгүм жәрән яки яш буғидәктур;
Мана, у бизниң өйниң теминиң кәйнидә туриду;
У деризиләрдин қарайду,
У пәнжирә-пәнжириләрдин марап бақиду».□

Сулайман Шуламитқа сөз қилиду

10 «Мениң сөйүмлүгүм маңа сөз қилип мундақ деди: —
«Орнуңдин тур, амриғим, мениң гүзилим, мән билән кәткин;
11 Чүнки мана, қиш өтүп кәтти,
Ямғур йеғип түгиди, у кетип қалди;
12 Йәр йүзидә гүлләр көрүнди;
Нахшилар сайраш вақти кәлди,
Зиминимизда пахтәкниң садаси аңланмақта;
13 Әнжир дәриғи қишлиқ әнжирлирини пишармақта,
Үзүм таллири чечәкләп өз пуриғини чачмақта;
Орнуңдин тур, мениң амриғим, мениң гүзилим, мән билән кәткин!
14 Аһ мениң пахтиким, Қорам таш йериқи ичидә,
Қия далдисида,
Маңа авазиңни аңлатқайсән,
Чүнки авазиң шерин, жамалиң йеқимлиқтур!»□

Шуламит Сулайманға сөз қилиду

15 «Түлкиләрни тутувалайли,
Йәни үзүмзарларни бузғучи кичик түлкиләрни тутувалайли;

□ **2:9 «(8-9-айәт) шәрһи»** — мошу айәтләрдә (8-9) Шуламит бәлким Сулайманниң көңли өзигә чүшкән, өзини «жәрән, буға»ниң сүритидә қоғлиған күнләрни әсләйду. Сулайман Шуламитни йоқлиғили, униң билән әтиязлиқ мәнзиридин һозурлинишқа һәмраһ болушқа тәклип қилғили кәлди (төвәндики 10-17-айәтләрни көрүң). Жәрәнләр, буғиларму кона заманларда муһәббәтниң символлири еди. □ **2:14 «(12-14-айәт) шәрһи»** — Сулайман Галилийәдики ишлирини қоюп қоюп, Шуламитни йәнә йоқлап берип, уни әтиязлиқ мәнзиридин биллә һозурлинишқа тәклип қилиду. Йеңила өтүп кәткән қиш болса уларниң муһәббитини қилчә совутмиди. 12-айәт үстидә; «сайраш вақти кәлди» дегән ибарә икки бислиқ болуп, иккинчи мәнаси: «чаташ вақти кәлди». Бу икки бислиқлиғи бәлким қәстән ишлитилгән. 13-айәт үстидә; пахтәкләр инсанға нисбәтән интайин мулайим қуш дәп һесаплиниду, бирақ «тартинчақ» болиду. Сулайман Шуламитниң көңүл сөзлирини аңлимақчи болуп, униң әһвалини «Қорам таш йериқи ичидә турған пахтәк»кә охшитиду. У Сулайманниң муһәббити ичидә мутләқ бехәтәр; у һәргиз сөзлиридин рәнжимәйду. Униң жавави төвәндә көрүлиду (15-айәт).

Чүнки үзүмзарлиримиз чечәклимәктә».□

Шуламит Йерусалим қизлириға сөз қилиду

16 «Сөйүмлүгүм мениңкидур, мән униңкидурмән;
У нилупәрләр арисида падисини беқиватиду».□

Шуламит Сулайманға сөз қилиду

17 «Таң атқичә,
Көләңгиләр қечип йоқиғичә,
Маңа қарап бурулуп кәлгин, и сөйүмлүгүм,
Һиҗранлиқ тағлири үстидин сәкрәп келидиған җәрән яки буғидәк болғин!».□

3

Бәшинчи ойлиниш — Шуламит қайта-қайта көргән «айрилиш» тоғрилиқ бир чүш {3:1-3:5}

1 «Орун-көрпәмдә йетип, кечә-кечиләрдә,
Җенимниң сөйгинини издәп тәлмүрүп яттим;
Издидим, бирақ тапалмайттим;■
2 Мән һазир туруп, шәһәрни айлинай;
Кочиларда, мәйданларда,
Җенимниң сөйгинини издәймән» — дедим;
Издидим, бирақ тапалмайттим;
3 Шәһәрни чарлиғучи җесәкчиләр маңа учриди, мән улардин: —
«Җенимниң сөйгинини көрдүңларму?» — дәп соридим.
4 — Улардин айрилипла җенимниң сөйгинини таптим;
Уни анамниң өйигә,
Өз қосиғида мени һамилдар болғанниң һуҗрисиға елип кирмигичә,

---

□ **2:15 «(15-айәт) шәрһи»** — түлкиләр үзүмзарларда төшүкләрни у йәр, бу йәрләрдә колап, ов издәп тал йилтизлириға көп зиян йәткүзиду. Бирақ бу йәрдики «үзүмзар», шүбһисизки, өзлириниң муһәббитини көрситиду. У уларниң муһәббитигә бәзи тосалғу яки дәхли болған ишларни байқап, дәрһал бу ишларни (мәйли «кичик» болсиму) бир тәрәп қилайли дәп өтүниду. Улар шу чағда техи әр-хотуб болмисиму, бундақ тосалғуларни бир тәрәп қилиш балдурлуқ қилмайтти. Уларниң муһәббитигә тосалғу болған наһайити чоң бир иш Сулайманниң өз хизмити вә еғир мәсъулийити болған болуши мүмкин. Шуламит «өзүм Сулайманни бу хизмитини хатирҗәмлик билән орундашқа толуқ қоюветишим керәк» дәп чүшиниду. «немишкә сән шунчә көп вақит ишләйсән, сән маңа вақтиңни аҗратмайсән, сән мени сөймәйсән» дегәндәк позитсийә көп әр-хотунларниң муһәббитини бузуп кәлмәктә. Шуңа төвәндики 16-айәттә, биз Сулайманниң өз хизмитини хатирҗәмлик билән қиливатқанлиғини көримиз. Шуламит уни: «иш билән алдираш болғиниң билән, сән йәнила мени сөйисән!» дегәндәк толуқ ишәш билән Сулайманни өз ишиға қоювәткән охшайду. □ **2:16 «(16-айәт) шәрһи»** — Шуламит Йерусалим қизлириға, өзиниң Сулайманниң муһәббити ичидә «қорам таш йериқи ичидә турған пахтәк»тәк толиму бехәтәр екәнлиги тоғрилиқ гувалиқ бериду. Сулайман өзиниң «пада беқиш» ишлири билән хатирҗәм шуғуллиниду. □ **2:17 «(17-айәт) шәрһи»** — жуқуриқи айәттә биз «муһәббәтниң ишәши»ни көрдуқ. Һазир «муһәббәтниң җиддий тәливи»ни көримиз — худди «тезрақ ишиңни түгитип йенимға қайтип кәл!» дегәндәк. Изаһат: «Һиҗранлиқ тағлири үстидин...» яки ««Бетәр» тағлири үстидин...». «Бетәр тағлири» дегән тағлар бизгә намәлум; шуңа тәрҗимимиздикидәк «айриветиш» дегән мәнидә болуши мүмкин. ■ **3:1** Топ. 5:3

Уни тутувелип қәтъий қоюп бәрмәйттим».□

Шуламит Йерусалим қизлириға сөз қилиду

5 «И Йерусалим қизлири,
Жәрәнләр вә даладики маралларниң һөрмити билән,
Силәргә тапилаймәнки,
Муһәббәтниң вақит-саити болмиғичә,
Уни ойғатмаңлар, қозғимаңлар».□

Үчинчи хатирә: Әр-аял болуп бирлишиш үстидики ойлинишлар {3:6-5:1} •••• Алтинчи ойлиниш — Тойға сәпәр {3:6-3:11} •••• Йерусалим қизлири сөз қилиду

6 «Бу зади ким, чөл-баявандин келиватқан?
Ис-түтәк түврүклиридәк,
Мүрмәкки һәм мәстики билән пуритилған,
Әтирпурушниң һәр хил ипар-әнбәрлири билән пуритилған?»□

Шуламит қизларға жавап бериду

7 «Мана, униң тәхтиравани,
У Сулайманниң өзиниңдур;
Әтрапида атмиш палван жүриду,
Улар Исраилдики батурлардиндур.
8 Уларниң һәммиси өз қиличи тутуқлуқ,
Жәң қилишқа тәрбийиләнгәнләрдур;
Түнләрдики вәсвәсиләргә тәйяр туруп,
Һәммиси өз қиличини янпишиға асиду».□

Шуламит сөзлирини давам қилиду — Сулайманниң той кечисигә тәйярлиған каривити

9 «Сулайман падиша өзи үчүн алаһидә бир шаһанә сайивәнлик кариват ясиған;

□ **3:4 «(1-4-айәт) шәрһи»** — бизниңчә 1-4-айәтләр Шуламит Сулаймандин айрилған вақитта қайта-қайта («кечә-кечиләрдә») көргән бир чүшни билдүриду (қишта болуши мүмкин). Бу көзқараш тоғра болса мошу айәтләрдин биз «муһәббәтниң азаплири»ни көримиз. Сулаймандин айрилиш Шуламит үчүн азаплиқ иш болуп, бу чүшни қозғап чиқарди. Бирақ бу чүш йәнила Худадин кәлгән охшайду, чүнки төвәндики 6-11-айәтләрдә, Сулайманниң уни тойға елип кетишкә кәлгәнлиги билән әмәлгә ашурулиду. Бу чүштин йәнә шуни биләләймизки, Шуламит Галилийәдә туруватқан мәзгилдә, Сулайман өзидин вақитлиқ (қишта) айрилған вақитта, чоңқур ойлиниду вә Йерусалимда учрайдиған барлиқ синақларға йүзлинишкә тәйяр туриду. У Сулайманға ятлиқ болушқа тәйяр еди. Шүбһисизки, у Сулайман билән той қилип, Йерусалимда турғанда уни: «У пәқәт «паһишә аял»дәк Сулайманниң байлиқлири үчүн униңға ятлиқ болған, халас, дегүчиләрму аз болмайду. Чүштә көрүлгән «җесәкчиләр» шундақ гуманда болған кишиләргә вәкил болуши мүмкин. Лекин чүштә у уларниң өзигә болған гуманлириға писәнт қилмай, йәнила Сулайманни издәйду. 3- вә 4-айәттә Шуламитниң чүшидә тартқан дәрди көрүниду: худди у: «Яримни тапай дәп шәһәрни айлинай» дегинидәк, лекин нәтиҗиси әксичә болуп, униңға «шәһәрни айлинидиған» күзәтчиләр учрап қалиду (ибраний тилида «тапти»). Бәлким чүшидә улар Шуламиттин: «Немишкә бу қиз түн кечидә айлиниду? Паһишә аял охшайду» дәп гуманланған болуши мүмкин (бундақ иш иккинчи қетим чүшидә йәнә көрүниду — 5-бап, 2-7-айәтләрдә). □ **3:5 «(5-айәт) шәрһи»** — Шуламит муһәббәтниң дәрдини тетип баққандин кейин, «муһәббәтниң вақит-саити»ниң муһимлиғини техиму билип йәтти. □ **3:6 «(6-айәт) шәрһи»** — бу айәт Сулайманниң Шуламитни жути Галилийәдин тойға елип келишини, йәни Сулайман униңға әвәткән тәхтираванға олтирип, Йерусалимға сәпәр қилғанлиғини көрсәтсә керәк (7-айәтни көрүң). □ **3:8 «(7-8-айәт) шәрһи»** — Сулайман Шуламитни Йерусалимға, йәни тойға бехәтәр елип келиш үчүн, шу атмиш ләшкириниң муһапизәтчилигидә тәхтираван билән кәлгән.

Ливандики яғачлардин ясиған.
10 Униң түврүклири күмүчтин,
Йөләнчүки алтундин,
Селинчиси болса сөсүн рәхттин;
Ичи муһәббәт билән безәлгән,
Йерусалим қизлири тәрипидин.
11 Чиқиңлар, и Зион қизлири,
Сулайман падишаға қарап беқиңлар,
Той болған күнидә,
Көңли хошал болған күнидә,
аниси униңға тажни кийгүзгән қияпәттә униңға қарап беқиңлар!»□

4

Йәттинчи ойлиниш — той кечиси •••• Сулайман Шуламитқа сөз қилип уни махтайду

1 «Мана, сән гөзәл, сөйүмлүгүм!
Мана, сән гөзәл!
Чүмпәрдәң кәйнидә көзлириң пахтәклардәк екән,
Чачлириң Гилеад теғи бағрида ятқан бир топ өшкиләрдәктур.□
2 Чишлириң йеңила жуюлуштин чиққан қирқилған бир топ қойлардәк;
Уларниң һәммиси кош гезәк туққанлардин,
Улар арисида һеч бири кам әмәстур.□
3 Ләвлириң пәрәң тал жиптәк,
Гәплириң йеқимлиқтур;
Чүмбилиң кәйнидә чекилириң парчә анардур.
4 Бойнуң болса,
Қуралхана болушқа тәйярлиған Давутниң мунаридәктур,
Униң үстигә миң қалқан есиқлиқтур;
Уларниң һәммиси палванларниң сипарлиридур.□
5 Икки көксүң худди икки маралдур,
Нилупәр арисида озуқлиниватқан жәрәнниң кош гезәклиридәктур;
6 Таң атқичә,
Көләңгиләр қечип йоқиғичә,
Мән өзүмни мурмәккә теғиға,

□ **3:11 «(9-11-айәт) шәрһи»** — Йәһудийларниң тойлири уйғурланиң тойиға охшап кетиду. Асасән 5 басқучи бар: — (1) тохтам — адәттә жигитниң әлчиси вә қизниң ата-анилири билән тохтам түзиду. Сулайман өз-өзигә әлчи болуп Шуламитниң акилири билән тохтам қилған охшайду (4-ойлинишни көрүң). (2) тойға сәпәр. Жигит өзи қизни тойға апиришқа келиду. (3) никаһ мурасими (6- вә -12-ойлинишни көрүң) (4) той зияпити (бәзи вақитларда бир һәптигә созулиду) (1- вә 2-ойлинишни көрүң) (5) той кечиси (3- вә 7-ойлинишни көрүң) Бәзи алимлар, бу «кариват»ни Сулайманни көтиридиған «тәхтираван» яки «шаһанә һарву» дәп қарайду. Бирақ бизниңчә бу тәхтираван жуқурида баян қилинған ибраний тилидики 9-айәттики «аппирийон» дегән, сайивәнлик кариватни көрсәтсә керәк. □ **4:1 «Чүмпәрдәң кәйнидә көзлириң пахтәклардәк екән»** — той қилидиған күнидә қиз чүмпәрдә артиду. □ **4:2 «Улар арисида һеч бири кам әмәстур»** — яки «улар арисида һеч бири туғмастур». □ **4:4 «Қуралхана болушқа тәйярлиған Давутниң мунаридәктур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәләмпәйлик қилинған Давутниң мунаридәктур». **«изаһат»** — кона заманларда «вәтәндин айрилған ләшкәрләр» мәлум шәһәргә яки мәмликәткә қайил болғанда, шу шәһәргә болған садиқлиғини билдүрүш үчүн қалқанлирини шәһәрниң сепилида яки мунарлирида есип қоятти («Әз.» 27:11ни көрүң). Шуңа Сулайманниң бу сөзлири: «Сениң гөзәллигиң шундақки, миң ләшкәрниң қайиллиғиға, садиқлиғиға еришкидәктур» дегән мәнидә. Йәнә келип бәлким Шуламитниң бойниға кәплигән марҗанлар есиқлиқ болуши мүмкин. «Сипар» кичик қалқандур.

Мәстики дөңигә елип кетимән.□
7 Сән пүтүнләй гөзәл, и сөйүмлүгүм,
Сәндә һеч дағ йоқтур».

Сулайманниң тәкливи

8 «Ливандин мән билән кәлгин, и җөрәм,
Мән билән Ливандин кәлгин —
Аманаһ чоққисидин қара,
Сенир һәм Һәрмон чоққилиридин,
Йәни ширлар угилиридин,
Илпизларниң тағлиридин қара!»□ ■

Сулайманниң сөзиниң давами

9 «Сән көңлүмни аламәт сөйүндүрдүң, и сиңлим, и җөрәм,
Көзүңниң бир ләп қилип қариши билән,
Бойнуңдики марҗанниң бир тал һалқиси билән,
Көңлүмни сөйүндүрдүң.
10 Сениң муһәббитиң немидегән гөзәл,
И сиңлим, и җөрәм!
Сениң муһәббәтлириң шараптин шунчә шерин!
Сениң әтирлириңниң пуриғи һәр қандақ тетитқудин пәйзидур!□
11 Ләвлириң, и җөрәм, һәрә көнигидәк темитиду,
Тилиң астида бал вә сүт бар;
Кийим-кечәклириңниң пуриғи Ливанниң пуриғидур;□
12 Сән печәтләнгән бир бағдурсән, и сиңлим, и җөрәм!
Етиклик бир булақ, йепиқлиқ бир фонтандурсән.□
13 Шахлириң болса бир анарлиқ «Ерән бағчиси»дур;
Униңда қиммәтлик мевиләр,
Хенә сумбул өсүмлүклири билән,□
14 Сумбуллар вә ипарлар,
Каламус вә қовзақдарчин,
Һәр хил мәстики дәрәқлири,

□ **4:6 «Таң атқичә, көләңгиләр қечип йоқиғичә, мән өзүмни мурмәккә тегиға, мәстики дөңигә елип кетимән»** — Сулайман бәлким пүтүн кечи Шуламитниң толуқ бәдинидин һозурланмақчи. □ **4:8 «(8-айәт) шәрһи»** — бәзи алимлар, бу сөзләр җинсий муһәббәтниң җуқури пәллисини ипадиләйду, дәп қарайду. Буниң мүмкинчилиги бар болғини билән, биз йәнә бу сөзләрни Сулайманниң сөйүмлүги билән биллә өз падишалиғиниң кәң земини вә һәйвитигә Һәрмон теғи (Пәләстиндики әң егиз тағ)ниң әң егиз чоққилиридин нәзәр селишқа болған арзусини ипадилигән, дәп қараймиз. Сулайманниң бу тәкливи явайи һайванларниң шу йәрләрни макан қилғанлиғи түпәйлидин хәтәрлик иш болиду, әлвәттә! ■ 4:8 Йуһ. 17:24; Әф. 1:15-23 □ **4:10 «Сениң муһәббитиң немидегән гөзәл, и сиңлим, и җөрәм!»** — Сулайман Шуламитни «сиңлим» дәп чақириду (12-айәттиму): — (1) қедимки замандики бәзи шеирларда ашиқ-мәшуқлар бир-бирини «ака, сиңлим» дәп чақиратти; (2) оттура шәриқтики бәзи җәмийәтләрдә мөтивәр кишиләр өз әмригә алмақчи болған қизға җәмийәтниң җуқури тәбиқисидин орун алғузуш үчүн яки никаһини техиму «капаләтлик» қилиш үчүн уни авал «сиңлим» дәп «беқивалатти». □ **4:11 «Кийим-кечәклириңниң пуриғи Ливанниң пуриғидур»** — «Ливанниң пуриғи» орманлиқларниң хуш пуриғи, әлвәттә. □ **4:12 «Сән печәтләнгән бир бағдурсән, и сиңлим, и җөрәм! Етиклик бир булақ, йепиқлиқ бир фонтандурсән»** — Сулайманниң Шуламитни махтиши шуки, Шуламит өзини һеч қандақ башқа адәмгә бәрмәй, пәқәт болғуси әр үчүн пак сақлап кәлди. □ **4:13 «Униңда қиммәтлик мевиләр, хенә сумбул өсүмлүклири билән,...»** — әтирләр тоғрилиқ: «сумбул» бир хил хушпурақлиқ өсүмлүк.

Мурмәккә, муәттәр билән һәммә есил тетитқулар бар.□
15 Бағларда бир фонтан сән,
Һаятлиқ сулирини беридиған, Ливандин ақидиған бир булақсән».□
16 «Ойған, шималдики шамал;
Кәлгин, и җәнуптики шамал!
Мениң беғим үстидин учуп өткәй;
Шуниң билән тетитқулири сиртқа пурақ чачиду!
Сөйүмлүгүм өз беғиға кирсун!
Өзиниң қиммәтлик мевилирини йесун!»□

5

Шуламит Сулайманға җавап бериду

1 «Мән өз беғимға кирдим,
Мениң сиңлим, мениң җөрәм;
Мурмәккәмни тетитқулирим билән жиғдим,
Һәрә көнигимни һәсилим билән йедим;
Шарабимни сүтлирим билән ичтим».

«Достлирим, йәңлар!
Ичиңлар, көңлүңләр халиғанчә ичиңлар, и ашиқ-мәшуқлар!»□

Иккинчи қисим {5:2-8:14} •••• Әр-аяллиқ муһәббәттики яхшилинишлар — муһәббәтниң йеңи ипадилири •••• Төртинчи хатирә — Муһәббәтни рәт қилиш тоғрисидики бир чүш — у тоғрилиқ ойлинишлар {5:2-6:9} •••• Сәккизинчи ойлиниш — Шуламитни басқан қорқунучлуқ чүш {5:2-6:3} •••• Шуламит сөз қилиду — уни қара басиду

2 «Мән ухлаваттим, бирақ көңлүм ойғақ еди: —

— Сөйүмлүгүмниң авази!
Мана, у ишикни қеқиватиду: —
— «Маңа ечип бәр, и сиңлим, и амриғим;
Мениң пахтиким, мениң ғубарсизим;
Чүнки бешим шәбнәм билән,

□ **4:14 «Сумбуллар вә ипарлар, каламус вә қовзақдарчин, ... мурмәккә, муәттәр билән...»** — әтирләр тоғрилиқ: «каламус» бир хил қомушқа охшайдиған өсүмлүктин чиқиду. «мурмәккә» вә «қовзақдарчин» адәттә мәлум дәрәқләрниң қовзиқидин елиниду. «Муәттәр» бир хил өсүмлүкниң йопурмақлиридин елиниду. □ **4:15 «Ливандин ақидиған бир булақсән»** — яки «Ливандин ақидиған бир қудуқсән». **«(9-15-айәт) шәрһи»** — 11-15-айәтләрдә Сулайман сөйүмлүгини чирайлиқ бағчиға, һәтта «Ерән бағчиси» («Беһиш»)ниң өзигә охшитиду. У йәнә Шуламитниң пүтүн бәдинидин һозурланмақчи екәнлигини билдүриду. □ **4:16 «(16-айәт) шәрһи»** — Шуламит Сулайманниң дегинидәк өзини униңға толуқ бәрмәкчи болуп, муһәббәтлишишкә тәклип қилиду. «Шимал шамили» болса салқин, адәмни йеңиландуриду; «җәнуп шамили» болса адәмни иллитип раһәт бериду. (Пәләстин үчүн «шәриқ шамили» қорқунучлуқ, һәммә нәрсини қурутиветиду). □ **5:1 «Мән өз беғимға кирдим, ... мурмәккәмни тетитқулирим билән жиғдим, һәрә көнигимни һәсилим билән йедим; шарабимни сүтлирим билән ичтим»** — Сулайман Шуламитниң тәкливини қобул қилип униң билән толуқ муһәббәтлишиду. **«Достлирим, йәңлар! Ичиңлар, көңлүңләр халиғанчә ичиңлар, и ашиқ-мәшуқлар!»** — бу сөзләрни бәлким Йерусалим қизлириниңкидур. Улар (яки той қолдашлири) ашиқ-мәшуқларниң муһәббәттин һозурлинишлирини толуқ қоллайду. Уларниң (Йерусалим қизлириниң) қоллиши билән Худаниң һәр бир әр-аялниң оттурисидики муһәббитини, җүмлидин җинсий муһәббитини тәстиқлайдиғанлиғи көрситилиду; чүнки у өзи бу ишларни яратқан.

Чачлирим кечидики нәмлик билән һөл-һөл болуп кәтти!»■

3 «Мән төшәк кийимлиримни селиваткән,
Қандақму уни йәнә кийивалай?
Мән путлиримни жуйдум,
Қандақму уларни йәнә булғай?»
4 Сөйүмлүгүм қолини ишик төшүгидин тиқти;
Мениң ич-бағрилирим униңға тәлмүрүп кәтти;
5 Сөйүмлүгүмгә ечишқа қоптум;
Қоллиримдин мурмәкки,
Бармақлиримдин суюқ мурмәкки темиди,
Тақақниң тутқучлири үстигә темиди;
6 Сөйүмлүгүмгә ачтим;
Бирақ сөйүмлүгүм бурулуп, кетип қалған еди.
У сөз қилғанда роһум чиқип кәткән еди;
Уни издидим, бирақ тапалмидим;
Уни чақирдим, бирақ у җавап бәрмиди;□
7 Шәһәрни айлинидиған җесәкчиләр мени учритип мени урди, мени яриландурди;
Сепиллардики күзәтчиләр чүмпәрдәмни мәндин тартивалди.
8 И Йерусалим қизлири, сөйүмлүгүмни тапсаңлар,
Униңға немә дәйсиләр?
Униңға, сөйгиниң: «Мән муһәббәттин зәиплишип кәттим! — деди, дәңлар».□

Йерусалим қизлири Шуламитқа сөз қилиду

9 «Сениң сөйүмлүгүңниң башқа бир сөйүмлүктин қандақ артуқ йери бар,
И, аяллар арисидики әң гүзили?
Сениң сөйүмлүгүңниң башқа бир сөйүмлүктин қандақ артуқ йери бар? —
Сән бизгә шундақ тапилиғанғу?».

{*Шуламит җавап бериду*}

10 «Мениң сөйүмлүгүм аппақ вә пақирақ, жүрәклик әзимәт,
Он миң арисида туғдәк көрүнәрликтур;□
11 Униң беши сап алтундиндур,
Будур чачлири атниң яйлидәк,

■ **5:2** Топ. 5:3 □ **5:6 «У сөз қилғанда роһум чиқип кәткән еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У бурулуп кәткәндә роһум чиқип кәткән еди». □ **5:8 «(2-8-айәт) шәрһи»** — Шуламит қара басқан бу чүшни көргәндә Сулайман билән аллиқачан той қилған болса керәк. Униң чүшидә болған инкаси вә тәқәззасини 2:17дә вә 4:1-3дә хатириләнгән биринчи чүшидики позитсийәси билән селиштурғанда түптин охшимайду. Бәлким чүш Шуламитниң һаятиниң әмәлий әһвалини, йәни униң Сулайман билән әмәлий муһәббитини әкс әттүргән; чүштә көрүнгән бәзи ишлар, шүбһисизки, Сулайманниң муһәббитиниң, болупму җинсий муһәббәт җәһәттә Шуламитқа болған тәләплирини көрситиду. У сөйгининиң муһәббитигә яки муһәббитиниң тәләплиригә анчә сәзгүр болмайдиған болуп қалған охшайду. Бу сәзгүрсизлик уларниң муһәббитигә интайин хәтәрлик еди; Шуламитниң чүшидә Сулайман кетиду. Шуниң билән Шуламит чүш көрүш билән муһәббәтниң қиммәтлигини билип йетип, ишларни яхшилайду. Йәнә муһим бир иш диққитимизгә әрзийдуки, чүштә вә әмәлий турмушта, Сулайман (әркәк болғини билән, падиша болғини билән, пәйғәмбәр болғини биләнму) һеч қачан Шуламитни «муһәббәт»кә зорлимайтти, бәлки Шуламитниң өзи билән муһәббәтлишишини тәләп қилатти. 7-айәттә: Чүшидики җесәкчиләр уни паһишә аял дәп қариғачқа, униңға шундақ муамилә қилип, чүмпәрдини униңдин тартивалиду. □ **5:10 «Мениң сөйүмлүгүм аппақ вә пақирақ, жүрәклик әзимәт,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сөйүмлүгүмниң йүзиниң ақ йери аппақ, қизил йери қип-қизил...».

Тағ қарғисидәк қара.
12 Униң көзлири eқинлар бойидики пахтәклəрдәк,
Сүт билән жуюлған,
Яришиқида қоюлған;□
13 Униң мәңизлири бир таштәк пурақлиқ өсүмлүктәктур;
Айниған йеқимлиқ гүллүктәк;
Униң ләвлири нилупәр,
Улар суюқ мурмәккини темитиду;□
14 Униң қоллири алтун турубилар,
Ичигә берил яқутлар қуюлған.
Қосиғи нәқишлик пил чишлиридин ясалған,
Көк яқутлар билән безәлгән.
15 Униң путлири мәрмәр түврүкләр,
Алтун үстигә тикләнгән.
Униң салапити Ливанниңкидәк,
Кедир дәрәқлиридәк көркәм-һәйвәтликтур.
16 Униң ағзи бәкму шериндур;
Бәрһәқ, у пүтүнләй гөзәлдур;
Бу мениң сөйүмлүгүм, —
Бәрһәқ, бу мениң амриғим,
И Йерусалим қизлири!»□

6

Йерусалим қизлири сөзләйду

1 «Сениң сөйүмлүгүң нәгә кәткәнду,
Қиз-аяллар арисида әң гөзәл болғучи?
Сениң сөйүмлүгүң қәйәргә бурулуп кәтти?
Биз сән билән биллә уни издәйли!»□

Шуламит уларға җавап бериду

2 «Мениң сөйүмлүгүм өз бeғиға чүшти,
Тетитқу отяшлиқларға чүшти.
Бағларда озуқлинишқа,
Нилупәрләрни жиғишқа чүшти.
3 Мән мениң сөйүмлүгүмниңкидурмән,
Вә сөйүмлүгүм мениңкидур;

□ **5:12 «Яришиқида қоюлған»** — яки «яқутлардәк безәшкә бекитилгән». □ **5:13 «Униң мәңизлири бир таштәк пурақлиқ өсүмлүктәктур; айниған йеқимлиқ гүллүктәк; униң ләвлири нилупәр, улар суюқ мурмәккини темитиду»** — айәтниң ибраний тилини чүшиниш сәл тәс, башқа тәрҗимилири учриши мүмкин. Немила болмисун тетитқу вә хушпурақлиқ өсүмлүк бағлири оттура шәриқтә интайин аз еди, қимматлик еди. □ **5:16 «Униң ағзи бәкму шериндур»** — бу бәлким гәп-сөзлириниң татлиқлиғини көрситиду. **«(9-16-айәт) шәрһи»** — Шуламит һазир башқиларниң алдида сөйгинини махташтин һеч тартинмайду. У һазир «қорам таштa йошурунған пахтәк»тин көп дадил болуп кәтти! □ **6:1 «Сениң сөйүмлүгүң нәгә кәткәнду, қиз-аяллар арисида әң гөзәл болғучи? .... биз сән билән биллә уни издәйли!»** — Йерусалим қизлириниң 5:9-айәттики мазақ вә гуманлири пүтүнләй йоқиди.

У өз падисини нилупәрләр арисида бақиду»□

Тоққузинчи ойлиниш — Сулайманниң Шуламитқа қайтип келиши — Шуламитни қайта махтиши {6:4-6:9} •••• Сулайман Шуламитқа сөз қилиду

4 «Сән гөзәл, и сөйүмлүгүм, Тирзаһ шәһиридәк гөзәл;
Йерусалимдәк йеқимлиқ,
Туғларни көтәргән бир қошундәк һәйвәтликтурсән;□
5 Аһ, көзлириңни мәндин кәткүзгин!
Чүнки улар мениң үстүмдин ғалип келиватиду;
Чачлириң Гилеад теғи бағрида ятқан бир топ өшкиләрдәктур.
6 Чишлириң йеңила жуюлуштин чиққан қирқилған бир топ қойлардәк;
Уларниң һәммиси кош гезәк туққанлардиндур;
Улар арисида һеч бири кам әмәстур;□
7 Чүмбилиң кәйнидә чекилириң парчә анардур.
8 Атмиш ханиш, сәксән кенизәкму бар;
Қизлар санақсиз;□ ■
9 Бирақ мениң пахтиким, ғубарсизим болса бирдин-бирдур;
Анисидин туғулғанлар ичидә тәңдашсиз болғучи,
Өзини туққучиниң таллиғинидур.
Қизлар уни көрүп, уни бәхитлик дәп аташти,
Ханишлар вә кенизәкләрму көрүп уни махташти».□

Бәшинчи хатирә — Йезида дәм елиш — Галилийәгә қайтиш {6:10-8:14} •••• Онинчи ойлиниш - ««Маһанаим», йәни «икки баргаһ» уссули» {6:10-7:10} •••• {Йерусалим қизлири сөз қилиду}

10 «Таң сәһәр жаһанға қариғандәк,
Айдәк гөзәл, айдиңдәк рошән,
Иллиқ қуяштәк йоруқ,
Туғларни көтәргән қошунлардәк һәйвәтлик болғучи кимдур?»□

□ **6:3 «(2-3-айәт) шәрһи»** — адәттә бу муһәббәт шеиридә «бағ» Шуламитниң бәдинини яки уларниң муһәббитиниң өзини көрситиду. Мошу йәрдә «бағ» Сулайман Шуламитқа муһәббитини көрсәтмәктә, униң бәдинидин йәнә һозурланмақта, дәп қараймиз. Шуламитниң Сулайманниң өзигә бағлиған муһәббитигә ишәши камил: 2:16дә у: «сөйүмлүгүм мениңкидур, мән униңкидурмән» дәйду; һазир униңға нисбәтән сөйгининиң өзигә әмәс, бәлки өзиниң униңға тәвә болғанлиғи әң муһим иштур. **«У өз падисини нилупәрләр арисида бақиду»** — башқа бир хил тәржимиси: «у нилупәр арисида озуқлиниду». Бирақ немила болмисун буниң көчмә мәнаси тәржимимизниңкидәк болиду — демәк, Сулайман Шуламитниң бәдинидин һозурланмақта. □ **6:4 «Сән гөзәл, и сөйүмлүгүм, Тирзаһ шәһиридәк гөзәл»** — Тирзаһ шәһири интайин гөзәл еди. Сулайманниң дәвридин кейин у Исраилниң шималий падишалиғиниң вақитлиқ пайтәхти болди («1Пад.» 15-бап). □ **6:6 «Улар арисида һеч бири кам әмәстур»** — яки «улар арисида һеч бири туғмастур». □ **6:8 «Атмиш ханиш, сәксән кенизәкму бар; қизлар санақсиз»** — «ханиш»лар толуқ аял дәриҗисидә, «кенизәкләр» һәрәмдики «кичик хотун» дәриҗисидә, «қизлар» кәлгүсидики кенизәкләр еди. Буларниң санлириға қариғанда Сулайман падишалиғиниң дәслипидила Шуламитни өз әмригә алған еди. Кейин униң 700 аяли, 300 кенизиги болған («1Пад.» 11-бапни көрүң). Биз бу иш үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **6:8** 1Пад. 11:3 □ **6:9 «(4-9-айәт) шәрһи»** — Сулайманниң бу кетимқи Шуламитни махтиған бәзи сөзлири той кечисидикигә охшаш болғини билән, йеңидин қошулған махташлири техиму күчлүк. У йәнә Шуламитни қәдирләйду, техиму махтайду. Сулайманниң униңға бағлиған муһәббити униң «өлчәмгә йәткәнлиги»гә асасланған әмәс. □ **6:10 «(10-айәт) шәрһи»** — Шуламит һазир Сулайманниң муһәббитиниң тәсиридә ишәшкә толған, күчлүк зат болуп чиқти. **«Таң сәһәр жаһанға қариғандәк»** — башқа бир хил тәржимиси: «Таң сәһәрдәк нурлуқ көрүнгән,...»

Шуламит Йерусалим қизлириға сөз қилиду
11 «Мeғизлар беғиға чүштүм,
Җилғидики гүл-гияларни көрүшкә,
Үзүм телиниң бихлиған-бихлимиғанлиғини көрүшкә,
Анарларниң чечәклигән-чечәклимигәнлигини көрүшкә;
12 Бирақ билә-билмәй,
Җеним мени көтирип,
Есил хәлқимниң җаң һарвулири үстигә қойған екән».□

7

Йерусалим қизлири йәнә Шуламитни махтап сөз қилиду
1 «Қайтқин, қайтқин, и Шуламит —
Қайтқин, қайтқин, бизниң саңа қариғумиз бардур!»

«Силәр Шуламитниң немисигә қариғуңлар бар?»

«"Икки барғаһ" уссулға чүшкән вақтидикидәк униңға қараймиз!»□

Сулайман Шуламитқа сөз қилиду •••• Шуламит Сулайман үчүн «икки барғаһ» уссулини ойнайду
2 «И шаһзадиниң қизи,
Кәшлириңдә сениң қәдәмлириң немидегән гөзәл!
Толғиған ямпашлириң гөһәрләрдәк,
Чевәр һүнәрвән қолиниң һүнеридур.□
3 Киндигиң жумулақ бир қәдәһтур;
Униң әбҗәш шараби кам әмәс;
Қосиғиң буғдай догисидур,
Әтрапиға нилупәрләр олишиду.□
4 Икки көксүң икки маралдәк, җәрәнниң қошкезикидур;
5 Бойнуң пил чишлиридин ясалған мунардур;
Көзлириң Бат-Раббим қовуқи бойидики Һәшбон көлчәклиридәк,
Бурнуң Дәмәшққә қарайдиған Ливан мунаридәктур;

□ **6:12 «(11-12-айәт) шәрһи»** — Шуламит йәнә кәмтәрлик билән бундақ махташларға җавап бериду; у бирдинла ханиш болған болсиму, униң өз хәлқигә бағлиған һөрмити бурунқидәкла чоңқурдур («мениң есил хәлқим», дәйду). У туюқсиз сәһралиқ қиз Салаһийитидин ханишлиқ орниға чиққанда һеч адәтлинәлмигән. Әксичә, у шу әтигәндила «җилғидики гүл-гияларни көрүшкә, мeғизлар беғиға чүшкән» еди, чүнки булар бәлким униңға өз жути Галилийәни әслитиду. 12-айәтни ибраний тилида чүшиниш бәк тәс, башқа көп тәрҗимилири учриши мүмкин. Униң мәнаси бизниңчә қандақла болмисун униң туюқсиз жуқури орунға көтирилиши билән бағлиқтур. □ **7:1 «Силәр Шуламитниң немисигә қариғуңлар бар?»** — бу сөзләрни Шуламит ейтиду. **«"икки барғаһ" уссулға чүшкән вақтидикидәк униңға қараймиз!»** — бу сөзләрни Йерусалим қизлири ейтиду.«Икки барғаһ» — Ибраний тилида «Маһанаим» дегән йәрни көрситиши мүмкин. «Икки барғаһ» уссул бәлким муһәббәтни ипадиләйдиған бир уссул еди. Изаһат: — Қиз мошу йәрдә «Шуламит» (шуламлиқ қиз) дәп атилиду. У бәлким Галилийәдики «Шунәм» дегән шәһәрдин кәлгән. «Шунәм» кейин «шуләм» дәп аталған. «Шуламит» яки «шуламлиқ» дегәнниң башқа бир мәнаси «Сулайман ханим»; йәни бир мәнаси «камил болғучи». Мошу йәрдә у йәнә махташларға кәмтәрлик билән җавап бериду. □ **7:2 «Кәшлириңдә сениң қәдәмлириң немидегән гөзәл!»** — яки «кәшлириңдә сениң путлириң немидегән гөзәл!». □ **7:3 «Киндигиң жумулақ бир қәдәһтур»** — бәзи алимлар «киндигиң» дегән сөз җинсий йолини, яки тәнниң төвән қисмини көрситиду, дәп қарайду. Ундақ болса Шуламит Сулайман алдида яләңач болуп уссул ойнайду. **«...униң әбҗәш шараби кам әмәс;..»** — «әбҗәш шарап» Пәләстиндә адәмни әң мәс қилидиған шарап һесаплинатти.

6 Үстүңдә бешиң Кармәл теғидәк туриду;
Бешиңдики өрүмә чачлириң сөсүн рәңликтур,
Падиша бүдүр чачлириңниң мәһбусидур.□
7 И сөйгиним, һозурлар үчүн шунчә гөзәл, шунчә йеқимлиқтурсән!
8 Сениң боюң палма дәриғидәк,
Көксүң үзүм ғунчилиридәктур.□
9 Мән: — «Палма дәриғи үстигә чиқимән,
Шахлирини тутуп ямишимән;
Көксилириң дәрвәқә үзүм тал ғунчилиридәк,
Бурнуңниң пуриғи алмилардәк, таңлайлириңниң тәми әң есил шарапдәктур...».□

Шуламит сөз қилип, Сулайманниң гепини давамлаштуриду

10
«...мениң сөйүмлүгүмниң гелидин силиқ өтүп,
Ләвләр, чишлардин тейилип чүшсун...!□
11 Мән мениң сөйүмлүгүмниңкидурмән,
Униң тәқаззаси маңа қаритилиду».□

Он биринчи ойлиниш — Шуламитниң өз жутини йоқлашқа болған арзуси •••• {7:11-8:4} •••• Шуламит сөз қилиду

12 «И сөйүмлүгүм, келәйли,
Етизларға чиқайли;
Йезиларда түнәп келәйли,□
13 Үзүмзарлиққа чиқишқа балдур орундин турайли,
Үзүм таллириниң бихлиған-бихлимиғанлиғини,
Чечәкләрниң ечилған-ечилмиғанлиғини,
Анарларниң бәрқ урған-урмиғанлиғини көрәйли;
Әшу йәрдә муһәббәтлиримни саңа беғишлаймән.
14 Муһәббәтгүлләр әшу йәрдә өз пуриғини пуритиду;
Ишиклиримиз үстидә һәр хил есил мевә-чивиләр бардур,
Йеңи һәм кониму бардур;

□ **7:6 «Падиша бүдүр чачлириңниң мәһбусидур»** — улуқ Сулайман падиша йезидики бир қизға «әсир болди»! Муһәббәтниң күчи зордур! □ **7:8 «Сениң боюң палма дәриғидәк, көксүң үзүм ғунчилиридәктур»** — «палма дәриғи»ниң өзи үнүмлүк, һосуллуқ дәрәқ һесаплиниду. Шуламит егиз бойлуқ вә зилва, «һосуллуқ» дәп қаралған охшайду. □ **7:9 «Палма дәриғи үстигә чиқимән, шахлирини тутуп ямишимән; көксилириң дәрвәқә үзүм тал ғунчилиридәк...»** — палма дәриғиниң хормилирини үзүш яки гүллирини чаңлаштуруп мевилик қилиш үчүн униңға ямишип чиқиши керәк. Сулайман бу охшитишта бәлким иккила мәнасини көчмә мәнидә ишлитиду. Һазир Шуламит билән җинсий мунасивәт өткүзүшкә башлайду. **«...бурнуңниң пуриғи алмилардәк, таңлайлириңниң тәми әң есил шарапдәктур...»** — «алмилар» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси «өрүкләр». □ **7:10 «...мениң сөйүмлүгүмниң гелидин силиқ өтүп, ләвләр, чишлардин тейилип чүшсун...!»** — ибраний тилида чүшиниш бәк тәс, башқа көп тәрҗимилири учриши мүмкин. Лекин умумий мәнаси ениқки, Шуламит Сулайманниң «муһәббәтлишәйли» дегән тәливигә инкас қайтуруп, толуқ қобул қилиду. □ **7:11 «(1-10-айәт) шәрһи»** — 9-10-айәттә Шуламит Сулайманниң «муһәббәтлишәйли» дегән тәливигә инкас қайтуруп, толуқ қобул қилиду. □ **7:12 «И сөйүмлүгүм, келәйли, етизларға чиқайли; йезиларда түнәп келәйли,...»** — Шуламитниң өз жутини йәнә көргүси, шу йәрдә Сулайман билән далада муһәббәтләшкүси бар еди. 12-13-айәтниму көрүң.

Сән үчүн уларни топлап тәйярлидим, и сөйүмлүгүм!»□

8

Давами — Шуламит сөзини давамлаштуриду

1 «Аһ, апамниң көксини шориған инимдәк болсаң еди!
Сени талада учритар болсам, сөйәттим,
Вә һеч ким мени кәмситмәйтти.□
2 Мән сени йетәкләйттим,
Апаңниң өйигә елип кирәттим;
Сән маңа тәлим берәттиң;
Мән саңа тетитқу шарабидин ичкүзәттим;
Анарлиримниң шәрбитидин ичкүзәттим.□
3 Униң сол қоли бешим астида болатти,
Униң оң қоли мени силайтти!».

4 «Силәргә тапилайманки, и Йерусалим қизлири —
«Униң вақит-саити болмиғичә,
Силәр муһәббәтни ойғатмаңлар, қозғимаңлар!»□

Он иккинчи ойлиниш — Йезиларға, йәни Галилийәгә болған сәпәр {8:5-8:7} •••• Шуламитниң жутидики қизлар авал сөзләйду — уни тонумай қалиду

5 «Даладин чиқиватқан бу зади ким?
Өз сөйүмлүгигә йөлинип?»

«Мән алма дәриғи астида сени ойғатқан едим;
Әшу йәрдә апаң толғақ йәп сени дунияға чиқарған еди;

□ **7:14 «Муһәббәтгүлләр әшу йәрдә өз пуриғини пуритиду»** — «муһббәтгүл» дегән гүл жинсий муһәббәтни қозғайдиған бир хил гүл. **«ишиклиримиз үстидә һәр хил есил мевә-чивиләр бардур, ...сән үчүн уларни топлап тәйярлидим, и сөйүмлүгүм!»** — Қанаанда (Пәләстиндә) хәлиқләр «ишик үсти»дики бир жаза үстидә һәр хил мевә-чевиләрни сақлайду. □ **8:1 «Аһ, апамниң көксини шориған инимдәк болсаң еди! Сени талада учритар болсам, сөйәттим, вә һеч ким мени кәмситмәйтти»** — Пәләстиндә ача-укиниң өз ара амрақлиғини очуқ ипадилиши, сөйүши нормал әһвал. Ашиқ-мәшуқларниң шундақ қилиши әйиплик дәп қаралғачқа, Шуламит «Сулайманни инимдәк болсиди!» дәп тиләйду. □ **8:2 «Сән маңа тәлим берәттиң»** — Шуламит Сулайманниңданалиғидин ортақлашмақчи. Йерусалимдики ордида турғанда Сулайман алдираш болғачқа мошундақ пурсәт аз болатти. Писиниң өйидә болса дәхлиләр аз болиду. Әрниң аялиға билим, даналиқни ашуруш пурситини яритиш мәсъулийити бар. «Сән маңа тәлим берәттиң» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Шу йәрдә апам маңа үгәткән». **«Мән саңа тетитқу шарабидин ичкүзәттим; анарлиримниң шәрбитидин ичкүзәттим»** — бәлким Шуламитниң аписи инисини емиткәндәк (1-айәт), Сулайманға әмчәк салғуси барлиғини билдүриду. □ **8:4 «...силәр муһәббәтни ойғатмаңлар, қозғимаңлар!»** — яки «...уни балдур ойғатқиниңлар, қозғиғиниңларниң немиси?!».

Әшу йәрдә сени туққучи толғақ йәп сени чиқарған еди».□

Шуламит Сулайманға сөз қилиду

6 «Мени көңлүңгә мөһүрдәк,
Билигиңгә мөһүрдәк басқайсән;
Чүнки муһәббәт өлүмдәк күчлүктур;
Муһәббәтниң қизғиниши тәһтисарадәк рәһимсиз;
Униңдин чиққан от учқунлири,
— Яһниң дәһшәтлик бир ялқунидур!□
7 Көп сулар муһәббәтни өчүрәлмәйду;
Кәлкүнләр уни ғәриқ қилалмайду;
Бириси: «Өй-тәәллуқатлиримниң һәммисини берип муһәббәткә еришимән» десә,
Ундақта у адәм кишиниң нәзиридин пүтүнләй чүшүп кетиду».■

Он үчинчи ойлиниш — Шуламитниң жутиға, өйигә қайтип келиши. Шуламит кичик сиңлиси тоғрилиқ икки акисиға сөз қилиду {8:8-8:14}. •••• Шуламит икки акисиға сөз қилиду

8 «Бизниң кичик сиңлимиз бардур,
Бирақ униң көкси йоқтур;
Сиңлимизға әлчиләр кәлгән күнидә биз униң үчүн немә қилимиз?»□

Икки акиси жавап бериду

9 «Әгәр у сепил болса,
Биз униңға күмүч мунар салимиз;
Әгәр у ишик болса,
Биз уни кедир тахтайлар билән қаплаймиз».□

□ **8:5 Даладин чиқиватқан бу зади ким? Өз сөйүмлүгигә йөлинип?»** — Шуламит әслий тойға барған йол билән қайтип келиду. Улар Йерусалимдин йериха шәһиридики йол билән чиқип Иордан дәрияси жилғисини бойлап чөл-баявандин өтүп Шунәмгә қайтиду. Чөл-баяванниң иссиғи билән у Сулайманға йөлинип маңиду. У шунчә өзгәргәнки, жуттикиләр уни тонумай қалиду. Шуңа бу сөзләр Шуламитниң жутидики қизларниң дегини болса керәк. **«Мән алма дәриғи астида сени ойғатқан едим; әшу йәрдә апаң толғақ йәп сени дунияға чиқарған еди; әшу йәрдә сени туққучи толғақ йәп сени чиқарған еди»** — бу сөзләрни Сулайман Шуламитқа ейтиду. Сулайман бәлким биринчи қетим (падичиниң қияпитидә) дәл мошу алма дәриғи астида Шуламитни ухлаватқан петидә учратқанлиғини әсләйду. Шу алма дәриғи дәл Шуламитниң аписи уни туққан жай еди. «Мән алма дәриғи астида сени ойғатқан едим» — Мошу «ойғитиш» һәм уйқидин ойғитишниму, муһәббәткә ойғитишниму көрсәтсә керәк. Сулайман билән Шуламит Шуламитниң һаяти башланған дәл шу жайда («алма дәриғи астида) өз ара төвәндики әһдә (6-айәт) билән бағлишиду. □ **8:6 «Мени көңлүңгә мөһүрдәк, билигиңгә мөһүрдәк басқайсән..»** — шәрһи: Падиша өз мөһүридин һеч қачан айрилмайду. Мөһүри болса адәттә алтун-гөһәрдин ясалған болуп, интайин қиммәтлик нәрсә еди. Һәр бир нәрсә үстигә мөһүр басқанниң мәнаси «бу мениңки» дегән болиду, әлвәттә. Шуламит өзиниң Сулаймандин һәргиз айрилмаслиғини халайду, өзини аләмгә: «мән Сулайманникидурмән» дәп испатлимақчи болиду. **«муһәббәт... Яһниң дәһшәтлик бир ялқунидур!»** — «Яһ» — «Яһвәһ», йәни Пәрвәрдигарниң наминиң қисқа шәкли. ■ **8:7** 1Кор. 13:8 □ **8:8 «(8-айәт) шәрһи»** — Шуламит кичик сиңлиси үчүн әнсирәйду. У ятлиқ болғичә қандақ қилип уни пак сақлаш керәк? Мошу соал тоғрилиқ ойлиғанда бәлким өзиниң яшлиқ вақитлирини әсләйду. □ **8:9 «(9-айәт) шәрһи»** — мошу айәттә Шуламитниң икки акиси униң соалиға (8-айәт) жавап бериду. Уларниң сиңлиси өзини асрайдиған, номус қилидиған қиз болса («сепил болса»), ундақта акилири уни мукапатлайду. Бирақ әгәр у номусни сақлимайдиған, хәтәрлик йолға чиқмақчи болса («ишик болса»), акилири уни пәвкулъаддә қоғдайду.

Шуламит сөз қилиду

10 «Өзүм бир сепилдурмән,
Һәм мениң көксилирим мунарлардәктур;
Шуңа мән униң көз алдида хатирҗәмлик тапқан бирисидәк болдум».□

Шуламит сөзини давам қилиду

11 «Сулайманниң Баал-Һамонда үзүмзари бар еди,
Үзүмзарини бағвәнләргә иҗаригә бәрди;
Уларниң һәммиси мевиси үчүн миң тәңгә апирип бериши керәк еди;
12 Өзүмниң үзүмзарим мана мениң алдимда туриду;
Униң миң тәңгиси саңа болсун, и Сулайман,
Шуниңдәк икки йүз тәңгә мевисини баққучиларға болсун».□

Сулайман Шуламитқа сөз қилиду

13 «Һәй бағларда турғучи,
Һәмраһлар авазиңни аңлиғуси бар;
Маңиму уни аңлатқузғайсән».□

Шуламит Сулайманға сөз қилиду

14 «И сөйүмлүгүм, тез болә,
Җәрән яки яш буғидәк бол,
Тетитқулар тағлири үстидә жүгүрүп!»□

□ **8:10 «*10-айәт* шәрһи»** — Шуламит дәрвәқә «сепил» еди — башқиларниң езитқулуқлириға толуқ чидиғучилиғи бар еди, у пүтүнләй номуси билән өткән еди. Өзини пак сақлиғачқа у Сулайманниң әһдисини қобул қилишқа толиму тәйяр еди. У һазир бәлким икки акиси әсли өзигә жүргүзгән қаттиқ муамилиниң зөрүрлүгини көрүп йетиши мүмкин еди. У сайисиз үзүмзарда ишлигәндә «езиқтурулушниң еһтимали» аз еди; сайиси болған мевилик дәрәқлири арисида ишлигән болса, яман нийәтлик адәм тәрипидин езиқтурулуш еһтимали бар болатти. □ **8:12 «*11-12-айәт* шәрһи»** — 11-12-айәт: бу айәтләрдә Шуламит өзиниң Сулайманға толуқ мәнсуп екәнлигини тәкитләйду. У өзини Сулайманға беғишлиған бир үзүмзарға охшитиду. Сулайманниң барлиқ үзүмзарлирини баққучилар өзигә тегишлик инъамға еришиду, әлвәттә. Шуниңға охшаш Шуламит һазир Сулаймандин икки акиси үчүн тегишлик инъам беришини сорайду. Чүнки улар уни номусчан қилип той қилғичә униңдин хәвәр елип кәлгән еди. 12-айәт: «Өзүмниң үзүмзарим мана мениң алдимда туриду» дегән сөзләр Шуламитниң өз шәхсини Сулайманға беғишлиғини пүтүнләй ихтиярән, пүтүнләй әркинлик билән болди, дәп ипадиләйду һәм тәкитләйду. Әркинлик мана муһәббәтниң айрилмас бир қисмидур. □ **8:13 «*13-айәт* шәрһи»** — Шуламитниң кона достлири (һәмраһлар) бәлким униңдин нахша ейтишни тәләп қилиду. Сулайманниңму аңлиғуси келиду. Шуламит нахша ейтип сиртқа чиқип, Сулайманни төвәндикидәк чақириду. □ **8:14 «Тетитқулар тағлири үстидә жүгүрүп!»** — яки «Йетитқу өсүмлүк тағлири үстидә жүгүрүп!».

Йәшая

Худаниң Исраилға болған «дәва»си һәм чақириқи

1 Уззия, Йотам, Аһаз вә Һәзәкиялар Йәһудаға падиша болған вақитларда,
Йерусалим вә Йәһуда тоғрисида, Амозниң оғли Йәшая көргән ғайипанә вәһий-аламәтләр: —
2 «И асманлар, аңлаңлар!
И йәр-зимин, қулақ сал!
Чүнки Пәрвәрдигар сөз ейтти: —
«Мән балиларни беқип чоң қилдим,
Бирақ улар Маңа асийлиқ қилди.□ ■
3 Кала болса егисини тонуйду,
Ешәкму ғожайининиң оқуриға *маңидиған йолни* билиду,
Бирақ Исраил билмәйду,
Өз хәлқим һеч йорутулған әмәс.
4 Аһ, гунакар «ят әл»,
Қәбиһликни топлап өзигә жүклигән хәлиқ,
Рәзилләрниң бир нәсли,
Нижис болуп кәткән балилар!
Улар Пәрвәрдигардин жирақлишип,
«Исраилдики Муқәддәс Болғучи»ни көзигә илмиди,
Улар кәйнигә янди.□ ■
5 Немишкә йәнә думбаланғуңлар келиду?
Немишкә асийлиқ қиливерисиләр?
Пүтүн башлириңлар ағрип,
Жүригиңлар пүтүнләй зәиплишип кәтти,■
6 Бешиңлардин айиғиңларғичә сақ йериңлар қалмиди,
Пәқәт яра-жараһәт, ишшиқ вә йириң билән толди,
Улар тазиланмиған, теңилмиған яки уларға һеч мәлһәм сүрүлмигән.□
7 Вәтиниңлар чөлләшти;
Шәһәрлириңлар көйүп вәйранә болди;
Йәр-зиминиңларни болса, ятлар көз алдиңлардила жутувеливатиду;
У ятлар тәрипидин дәпсәндә қилинип чөллишип кәтти.■
8 Әнди үзүмзарға селинған чәллидәк,
Тәрхәмәкликкә селинған кәпидәк,
Муһасиригә чүшкән шәһәрдәк,

□ **1:2 «И асманлар, аңлаңлар!»** — Муқәддәс Китап бойичә үч асман бар. «Тәбирләр»ни көрүң. **«Чүнки Пәрвәрдигар сөз ейтти...»** — мошу китапта елинған «Пәрвәрдигар» болса, ибраний тилидики «Яһвәһ» дегәнниң тәржимисидур. «Яһвәһ» Худаниң йәнә бир исми болуп, «Мәңгүлүк Болғучи», «Өзүм Бардурмән», «әһдисидә мәңгү Турғучи Худа» дегәнни билдүриду. Тәбирләрниму көрүң. ■ **1:2** Қан. 32:1 □ **1:4 «Аһ, гунакар «ят әл»...»** — бу һәжвий, кинайилик гәп. Худаға нисбәтән Исраил бутпәрәс бир «ят әл» болуп кәткән еди. **«Исраилдики Муқәддәс Болғучи»** — Худаниң йәнә бир исмидур. Бу исим бәлким, «Өзиниң Исраил хәлқигә бирдин-бир пак-муқәддәс болғучи екәнлигини көрсәткән Худа вә Исраил арисида пак-муқәддәс турғучи Худа» дегән мәнидә. Йәшая пәйғәмбәр Худани тилға алғанда, бу исимни көп ишлитиду. ■ **1:4** Зәб. 77:8; Йәш. 57:3 ■ **1:5** 2Тар. 28:22; Йәр. 2:30 □ **1:6 «уларға һеч мәлһәм сүрүлмигән»** — яки «уларға һеч зәйтун мейи сүрүлмигән». ■ **1:7** Қан. 28:51,52; Йәш. 5:5

Зионниң қизи зәип қалдурулди.□
9 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар бизгә азғинә «қалдиси»ни қалдурмиған болса,
Биз Содом шәһиригә охшап қалаттуқ,
Гоморра шәһириниң һалиға чүшүп қалаттуқ.□ ■
10 И Содомниң һөкүмранлири, Пәрвәрдигарниң сөзини аңлап қоюңлар,
«И Гоморраниң хәлқи, Худайимизниң қанун-нәсиһитигә қулақ селиңлар!□
11 Силәр зади немә дәп Маңа атап нурғунлиған қурбанлиқларни сунисиләр?» — дәйду Пәрвәрдигар.
— «Мән көйдүрмә қочқар қурбанлиғиңлардин,
Бордақ малниң яғлиридин тоюп кәттим,
Буқилар, пақланлар, текиләрниң қанлиридин һеч хурсән әмәсмән.□ ■
12 Силәр Мениң алдимға кирип кәлгиниңларда,
Силәрдин һойла-айванлиримни шундақ дәссәп-чәйләшни ким тәләп қилған? □
13 Беһудә «ашлиқ һәдийә»ләрни елип келишни болди қилиңлар,
Хушбуй болса Маңа жиркиничлик болуп қалди.
«Йеңи ай» һейтлири вә «шабат күн»лиригә,
Жамаәт ибадәт сорунлириға чақирилишларға —
Қисқиси, қәбиһликтә өткүзүлгән дағдуғилиқ жиғилишларға чидиғичилигим қалмиди.□
14 «Йеңи ай» һейтиңлардин, бекитилгән һейт-байримиңлардин қәлбим нәпрәтлиниду;
Улар маңа жүк болуп қалди;
Уларни көтирип жүрүштин чарчап кәттим.
15 Қолуңларни көтирип дуаға яйғиниңларда,
Көзүмни силәрдин елип қачимән;
Бәрһәқ, көпләп дуаларни қилғиниңларда, аңлимаймән;

□ **1:8 «үзүмзарға селинған чәллидәк, тәрхәмәкликкә селинған кәпидәк...»** — Йерусалимниң әһвалини тәсвирләйду; у наһайити қил үстидә турғанлиғини, интайин муқимсиз әһвалда қалдурулғанлиғини билдүрсә керәк. **«Зион»** — яки «Зион теғи» болса Йерусалим шәһири, шуниңдәк муқәддәс ибадәтхана жайлашқан тағдур. □ **1:9 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар»** — «Йәшая» китавида көп ишлитилидиған Худаниң бир нами. **«Пәрвәрдигар бизгә азғинә «қалдиси»ни қалдурмиған болса...»** — «қалди» (Худаниң «қалдиси») «Йәшая» дегән китапта көп көрүлидиған тема яки мавзудур. Исраил хәлқиниң көп қисми Худадин жирақлишип кәткән болсиму, Худаниң меһри-шәпқити билән уларниң арисида һаман өзигә садиқ бир «қалди» болиду. **«Содом шәһәригә охшап қалаттуқ, Гоморраниң һалиға чүшүп қалаттуқ»** — кона заманларда, (Ибраһим пәйғәмбәрниң дәвридә) бу икки шәһәр Худаниң нәзиридә наһайити рәзил болуп, У асмандин от-гуңгутни яғдуруп уларни пүтүнләй вәйран қилған. Икки шәһәрниң бүгүнгә қәдәр һеч қандақ излири қалмиди («Яр.» 19-бапни көрүң). Йәшаяниң демәкчи болғини, Худа Өзигә садиқ бир «қалдиси» қалдурмиған болса, Исраилму бу икки шәһәргә охшаш рәзиллик билән толуп, охшашла пүтүнләй вәйран болуп йәр йүзидин йоқилип кәткән болатти. ■ **1:9** Яр. 19:24; Йәш. 17:6; 24:6; 30:17; Рим. 9:29 □ **1:10 «И Содомниң һөкүмранлири,... И Гоморраниң хәлқи, ...»** — мошу йәрдә, Йәшая пәйғәмбәр өз хәлқини Содом һәм Гоморрадикиләргә беваситә охшитиду. □ **1:11 «көйдүрмә қурбанлиқ»** — мошу хил қурбанлиқ Худаға атап толуқ көйдүрүләтти. ■ **1:11** Зәб. 49:8-14; Пәнд. 15:8; 21:27; Йәш. 66:3; Йәр. 6:20; Ам. 5:22 □ **1:12 «дәссәп-чәйләшни ким тәләп қилған?»** — «дәссәп-чәйләш» дегән сөз мошу йәрдә бәлким хәлиқ елип киргән нурғунлиған қурбанлиқ маллириниң ибадәтханиниң һойлилирини дәссигәнлигини көрситиду. Башқа бир хил тәрҗимиси «дәпсәндә қилиш». □ **1:13 «ашлиқ һәдийә»ләр** — «ашлиқ һәдийә» адәттә «көйдүрмә қурбанлиқлар» һәм ға қошулатти. **«хушбуй болса маңа жиркиничлик болуп қалди»** — Муса пәйғәмбәргә тапшурулған қанунға асасән, һәр күни муқәддәс ибадәтханида хушбуй йеқиш керәк еди. **«шабат күни»** — болса шәнбә күни болуп, Исраиллар үчүн «муқәддәс күн»дур, бу һеч қандақ иш-әмгәк қилмай Худаға сеғинидиған, ибадәт қилидиған күн еди. Йәһудийлар бу күнни «шабат күни», йәни «(хизмәттин) дәм елиш күни» дәйду. Йәнә 56-бап, 2-айәтни көрүң.

Чүнки қоллириңлар қанға боялди.■
16 Өзүңларни жуюп, паклиниңлар;
Қилмишлириңларниң рәзиллигини көз алдимдин нери қилиңлар,
Рәзилликни қилиштин қолуңларни үзүңлар;■
17 Яхшилиқ қилишни үгиниңлар;
Адиллиқни издәңлар,
Зомигәрләргә тәнбиһ бериңлар,
Житим-йесирләрни наһәқлиқтин халас қилиңлар,
Тул хотунларниң дәвасини сораңлар.□
18 Әнди келиңлар, биз муназирә қилишайли, дәйду Пәрвәрдигар,
Силәрниң гунайиңлар қип-қизил болсиму,
Йәнила қардәк ақириду;
Улар қизил қуруттәк тоқ қизил болсиму,
Жуңдәк аппақ болиду.□ ■
19 Әгәр итаәтмән болуп, аңлисаңлар,
Зиминдики есил мәһсулаттин бәһримән болисиләр;
20 Бирақ рәт қилип йүз өрисәңлар,
Қилич билән уҗуқтурулисиләр»
— Чүнки Пәрвәрдигар Өз ағзи билән шундақ дегән.

21 Садиқ шәһәр қандақму паһишә болуп қалди!?
Әслидә у адаләт билән толған еди,
Һәққанийлиқ уни макан қилған еди,
Бирақ һазир қатиллар униңда туруватиду.□
22 Күмүчүң болса дашқалға айлинип қалди,
Шарабиңға су арилишип қалди;■
23 Әмирлириң асийлиқ қилғучилар,
Оғриларға үлпәт болди;
Уларниң һәр бири париға амрақ болуп,
Соға-саламларни көзләп жүрмәктә;
Улар житим-йесирләр үчүн адаләт издимәйду;
Тул хотунларниң дәваси уларниң алдиға йәтмәйду.□ ■
24 Шуңа — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар —
Йәни Исраилдики қудрәт Егиси ейтиду: —
Мән күшәндилиримни *җазалап* пухадин чиқимән,
Дүшмәнлиримдин қисас алимән;□
25 Қолумни үстүңгә тәккүзүп,
Сени тавлап, сәндики дашқални тәлтөкүс тазилаймән,
Сәндики барлиқ арилашмиларни елип ташлаймән.■
26 Һөкүмран-сорақчилириңларни авалқидәк,
Мәслиһәтчилириңларни дәсләптикидәк һалға кәлтүримән.

■ **1:15** Пәнд. 1:28 ■ **1:16** Зәб. 33:14-15; 36:27; Ам. 5:15; Рим. 12:9 □ **1:17 «Зомигәрләргә тәнбиһ бериңлар»** — башқа бир хил тәрҗимиси, «Езилгүчиләргә яр-йөләк болуңлар». □ **1:18 «Силәрниң гунайиңлар қип-қизил болсиму»** — бу «қизил қурут» Йәһудийлар бу қурутни бояқ ясаш үчүн ишләткән. ■ **1:18** Зәб. 50:9-12 □ **1:21 «Садиқ шәһәр қандақму паһишә болуп қалди!?»** — Йәшая пәйғәмбәр Йерусалим шәһирини әслидә Худаға садиқ бир аялға охшаш шәһәр еди, бирақ һазир бир паһишә аялға айланди дәп охшитиду. ■ **1:22** Әз. 22:18,19; Һош. 4:18 □ **1:23 «Соға-саламларни көзләп жүрмәктә...»** — ибраний тилида «Соға-саламларни қоғлап жүрмәктә...». ■ **1:23** Йәр. 5:28; Зәк. 7:10 □ **1:24 «Исраилдики қудрәт Егиси...»** — Худаниң йәнә бир намидур. Бу нам бәлким, «Исраил хәлқигә Өзиниң күч-қудритини көрсәткүчи Худа, Исраилда турған наһайити қудрәтлик, қадир Худа» дегән мәнидә. Йәшая пәйғәмбәр Худани тилға алғанда, бу намни көп ишлитиду. ■ **1:25** Йәр. 6:29; Мал. 3:3

Кейин сән «Һәққанийлиқниң Макани», «Садиқ Шәһәр» — дәп атилисән.
27 Әнди Зион адиллиқ билән,
Вә униңға қайтип кәлгәнләр һәққанийлиқ билән қутқузулуп һөр қилиниду. □
28 Бирақ асийлар вә гунакарлар бирдәк ужуқтурулиду,
Пәрвәрдигардин йүз өригүчиләр болса һалак болиду.■
29 Шу чағда силәр тәшна болған дуб дәрәқлиридин номус қилисиләр,
Таллиған бағлардин хиҗил болисиләр.□
30 Чүнки өзүңлар худди йопурмақлири қуруп кәткән дуб дәриғидәк,
Сусиз қуруқ бир бағдәк болисиләр.
31 Шу күни күчи барлар отқа шам пилиги,
Уларниң әҗри болса, учқун болиду;
Булар һәр иккиси тәңла көйүп кетиду,
Уларни өчүрүшкә һеч ким чиқмайду. □

2

Ахирқи заманлардики Йерусалим

1 Булар Амозниң оғли Йәшая Йерусалим вә Йәһуда тоғрисида көргән каламдур: —
2 Ахир заманларда, Пәрвәрдигарниң өйи җайлашқан тағ тағларниң беши болуп бекитилиду,
Һәммә дөң-егизлктин үстүн қилип көтирилиду;
Барлиқ әлләр униңға қарап еқип келишиду.□ ■
3 Нурғун хәлиқ-милләтләр чиқип бир-биригә: —
«Келиңлар, биз Пәрвәрдигарниң теғиға,
Яқупниң Худасиниң өйигә чиққайли;
У Өз йоллиридин бизгә үгитиду,
Биз Униң тәриқилиридә маңимиз» — дейишиду.
— Чүнки қанун-йолйоруқ Зиондин,
Пәрвәрдигарниң сөз-калами Йерусалимдин чиқидиған болиду.■
4 У әлләр арисида һөкүм чиқириду,
Нурғун хәлиқләрниң һәқ-наһәқлиригә кесим қилиду;
Буниң билән улар қиличлирини сапан чишлири,
Нәйзилирини оғақ қилип соқушиду;
Бир әл йәнә бир әлгә қилич көтәрмәйду,
Улар һәм йәнә урушни үгәнмәйду.■

□ **1:27 «униңға (Зионға) қайтип кәлгәнләр»** — мошу йәрдә «қайтип келиш» бәлким икки ишни өз ичигә алиду. Биринчиси, кәлгүсидә «товва қилип, Худаниң йениға қайтидиғанлар»; иккинчиси, «жирақ жуттики қуллуқтин, сүргүн болушидин (йәни Худаниң җазалиқ тәрбийисидин) чиқип Зионға қайтип кәлгәнләр». **«қутқузулуп һөр қилиниш»** — ибраний тилида пәқәт бир сөз билән ипадилиниду. Бу сөз һәм «бәдәл төләп, қуллуқтин қутқузуп һөр қилиш»ниму өз ичигә алиду. ■ **1:28** Аюп 31:3; Зәб. 1:6; 5:6; 72:27; 91:10; 103:35 □ **1:29 «дуб дәрәқлири ... бағлар...»** — мошу «дуб дәрәқлири» вә «бағлар» шүбһисизки, шу дәвирдики бутпәрәсликкә алаһидә аталған җайларни көрситиду. Билишимизчә мошу хил бутпәрәслик җинсий әхлақсизлиқ билэнму мунасивәтлик еди. □ **1:31 «отқа шам пилиги»** — яки «отқа тәрмәч». □ **2:2 Ахир заманларда»** — ибраний тилида «Күнләрниң ахирида». **«Пәрвәрдигарниң өйи»** — Пәрвәрдигарниң ибадәтханисини көрситиду. **«Барлиқ әлләр униңға қарап еқип келишиду»** — Тәврат һәм Зәбурдики «әлләр» дегән сөз адәттә Исраилдин башқа барлиқ хәлиқләрни, йәни «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. Шуңа бәзидә «ят әлләр» дәп тәрҗимә қилимиз. «Йәшая» дегән китапта «әлләр», «таипиләр», «ят әлләр» яки «хәлиқ-милләтләр» дейилсә, һәрдайим мошу мәнини билдүриду. ■ **2:2** Мик. 4:1 ■ **2:3** Зәб. 109:2 ■ **2:4** Йо. 3:10; Мик. 4:3

5 — «И Яқуп җәмәтидикиләр,
Келиңлар, Пәрвәрдигарниң нурида маңайли!».

Һазирқи Йерусалим

6 — Сән Өз хәлқиң болған Яқуп җәмәтини ташлап қойдуң;
Чүнки улар шәриқтики хурапатлар билән толдурулди;
Улар Филистийләрдәк пал салиду;
Улар чәт әлликләр билән қол тутушиду;□
7 Зимини болса алтун-күмүчкә толуп кәтти;
Байлиқлири түгимәс;
Йәр-зимини атларғиму толуп кәтти,
Җәң һарвулири һәм түгимәс;□
8 Зимини бутлар биләнму лиқ болуп кәтти;
Улар өз қоллири билән ясиғанлириға,
Бармақлири билән шәкилләндүргәнлиригә сәҗдә қилишиду.
9 Шуниң билән пухралар егилдүрүлиду,
Мөтивәрләрму төвән қилиниду;
Сән уларниң қәддини руслимайсән һәм һеч кәчүрүм қилмайсән. □

«Пәрвәрдигарниң күни»

10 Әнди Пәрвәрдигарниң вәһшитидин,
Һәйвисиниң шан-шәривидин өзүңни қачур,
Хада ташлар ичигә киривал,
Топа-чаңлар ичигә мөкүвал!
11 Чүнки адәмниң тәкәббур көзлири йәргә қаритилиду,
Инсанларниң һакавурлуғи пәс қилиниду;
Шу күнидә ялғуз Пәрвәрдигарла үстүн дәп мәдһийилиниду. ■
12 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң шундақ бир күни тәйяр туриду: —
Шу күни һәр бир тәкәббур вә мәмәданларниң үстигә,
Өзини жуқури саниғанларниң үстигә чүшиду
(Шуниң билән уларниң һәммиси пәс қилиниду!),■
13 Шуниңдәк Ливанниң егиз, пәләккә йетидиған барлиқ кедир дәрәқлириниң үстигә,
Башандики барлиқ дуб дәрәқлириниң үстигә,
14 Егиз тағларниң һәммисигә,
Жуқири көтирилгән барлиқ дөңләрниң үстигә,
15 Һәр бир һәйвәтлик мунарниң үстигә,
Һәр бир мустәһкәм сепилниң үстигә,
16 Таршиштики һәр бир сода кемисиниң үстигә,

□ **2:6 «Улар (Исраиллар) Филистийләрдәк пал салиду»** — мошу йәрдә Йәшая кинайилик сөз ишлитип, өз хәлқиниң хурапийлиқни һәр тәрәптин, йәни шәриқтин һәм ғәриптин (Филистийләрдин) қобул қилғанлиғини көрситиду. □ **2:7 «алтун-күмүчкә толуп кәтти... байлиқлири түгимәс... йәр-зимини атларғиму толуп кәтти, җәң һарвулири һәм түгимәс»** — мошу 6-8-айәттә, Йәшая уларниң Муса пәйғәмбәргә тапшурулған қанун — Тәвраттики «Қанун шәрһи» 17-18-баплар көздә тутулиду. Мошу ишлар Тәвраттики шу пәрманларға хилап. □ **2:9 «... пухралар егилдүрүлиду... تөвән қилиниду»** — бу пеилниң иккиси икки бислиқ сөз болуп, уларниң бутларға баш уридиғанлиғини һәмдә кәлгүсидә улар шүбһисизки охшашла Худаниң ғәзиви алдида йәргә жиқилидиғанлиғини билдүриду. **«... қәддини руслимайсән һәм һеч кәчүрүм қилмайсән»** — мошу икки ибарә ибраний тилида икки бислиқ бирла сөз билән ипадилниду. ■ **2:11** Йәш. 5:15 ■ **2:12** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш. 13:10; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29; Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13

Шундақла барлиқ гөзәл кемә гәвдисиниң үстигә шу күни чүшүшкә тәйяр туриду.□
17 Адәмләрниң көрәңлиги төвән қилинип чүшүрүлүп,
Инсанларниң тәкәббурлиғи пәс қилиниду,
Шу күнидә ялғуз Пәрвәрдигарла үстүн дәп мәдһийилиниду.
18 Бутлар болса һәммиси көздин йоқилиду.□
19 Пәрвәрдигар йәрни дәһшәтлик силкиндүрүшкә орнидин туридиған чағда,
Улар өзлирини Униң вәһшитидин, Униң һәйвисиниң шан-шәрәпидин қачуруп,
Хада таш ғарлириниң ичигә,
Йәр йүзидики өңкүрләргә киривалиду;
20 Шу күнидә кишиләр өзигә чоқунушқа ясиған күмүч бутлири вә алтун
бутлирини қариғу чашқанларға вә шәпәрәңләргә ташлап бериду;
21 Пәрвәрдигар йәрни дәһшәтлик силкиндүрүшкә орнидин туридиған чағда,
Улар өзлирини Униң вәһшитидин, Униң һәйвисиниң шан-шәрәпидин қачуруп,
Хада таш чаклириниң ичигә,
Ярларниң йериқлириға киривалиду;
22 Үмүтүңларни нәпәси димиғидила туридиған инсандин үзүңлар,
Чүнки инсан зади немә еди?!

3

Йәһуда-Йерусалимниң қәбиһлигигә чүшидиған җаза

1 Чүнки, қара! Самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар,
Йерусалим вә Йәһудаға қувәт вә йөләнчүк болған *барлиқ нәрсиләрни йоқ қилиду*,
— Йәни қувәт болған пүткүл аш-нан,
Йөләнчүк болған һәммә су, □
2 Палван вә ләшкәр,
Сотчи вә пәйғәмбәр,
Палчи вә ақсақал,
3 Әллик беши, мөтивәр вә мәслиһәтчи,
Һүнәрвән устилар вә җаду қилғучиларни йоқ қилиду.
4 — «*Уларниң орниға* яшларни әмәлдар қилимән,
Бәтхуй балилар уларниң үстидин идарә қилиду.
5 Пухралар бир-бирини езиду,
Һәр бири хошниси тәрипидин езилиду;
Балилар қериларға,
Муттәһәмләр мөтивәрләргә әдәпсизлик қилиду;
6-7 Шу күни бириси ата җәмәтидики қериндишини тутувелип, униңға: —
«Сизниң кийим-кечигиңиз бар; бизгә йетәкчи болуң, бу харабиләр қолиңиз
астида болсун», — дәйду;
У җававән қолини көтирип *қәсәм ичип*: «Дәрдиңларға дәрман болалмаймән;
Өйүмдиму я аш-нан я кийим-кечәк йоқ;

□ **2:16 «Таршиштики һәр бир сода кемисиниң үстигә,...»** — қедимки заманларда деңиз содиси билән даңқи чиққан «Таршиш» дәйдиған үч жут бар еди. Бириси шималий Африқида, бириси Испанийәдә, йәнә бириси Әнглийәдә болуши мүмкин еди. Таршиштики кемиләр барлиқ башқа әлләрниң кемилиридин чоң вә һәйвәтлик еди. **«Шундақла барлиқ гөзәл кемә гәвдисиниң үстигә...»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: — «Шундақла һәр бир гөзәл рәсим-һәйкәлләрниң үстигә...» □ **2:18 «Бутлар»** — ибраний тилида: — «әрзимәсләр...» □ **3:1 «қувәт» вә «йөләнчүк»** — бу икки сөз ибраний тилида адәттә «таяқ» яки «һаса»ни билдүриду. Мүмкинчилиги барки, қедимки заманларда Йәһудий хәлқи өз нанлирини бир һасида (зихта тизилғандәк) көтирип маңатти. Ундақ болса бу сөзләр икки бислиқ болуп, һәм мошу «таяқлар» һәм «қувәт-йөләнчүк»ләрни тәң көрситиду.

Мени хәлиққә йетәкчи қилмаңлар!» — дәйду.
8 Чүнки Йерусалим путлишиду-чүшкүнлишиду,
Йәһуда болса жиқилиду;
Сәвәви, уларниң тили вә илләтлири Пәрвәрдигарға қарши чиқип,
Шәрәп Егисиниң көзлири алдида исянкарлиқ қилди.□
9 Уларниң чирайи өзлиригә қарши гувалиқ бериду;
Улар Содом шәһиридәк гунайини һеч йошурмай,
Очуқ-ашкарә жақалайду.
Уларниң жениға вай! Улар яманлиқни өз бешиға чүшүргән!
10 Һәққанийларға ейтқинки,
Улар аман-есәнликтә туриду,
Улар өз әмеллириниң мевисини йәйду;
11 Рәзилләргә вай! Бешиға яманлиқ чүшиду,
Чүнки өз қоли билән қилғанлири өзигә яниду.
12 Мениң хәлқимдә болса, балилар уларни хар қилиду,
Аяллар уларни идарә қилиду;
И хәлқим! Силәрни йетәкләватқанлар силәрни аздуриду,
Улар маңидиған йоллириңларни йоқ қилиду.□
13 Пәрвәрдигар Өз дәвасини сорашқа орун алиду,
Хәлиқ-милләтләр үстидин һөкүм чиқиришқа өрә туриду;
14 Пәрвәрдигар Өз хәлқиниң ақсақаллири вә әмирлири билән дәвалишип, уларға:
— Үзүмзарни йәп түгәткәнләр силәр өзүңлар,
Ажиз мөминләрдин алған олжа өйүңларда ятиду, дәйду.
15 — Силәрниң хәлқимни ашундақ езип,
Ажиз мөминләрниң йүзлиригә дәссәп зади немә қилғиниңлар? — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар.

Йерусалимдики «мода қоғлишидиған» тәкәббур қиз-аялларға чүшидиған жаза

16 Пәрвәрдигар йәнә мундақ деди: —
«Зион қиз-аяллири тәкәббурлуқ қилип,
Қаш-кирпиклирини сүзүп,
Көзлирини ойнитип, наз қилип тайтаңлишип,
Путлирини жилдирлитип меңип жүришиду;
17 Шуңа Рәб Зион қиз-аяллириниң баш чоққилирини таз қилиду,
Пәрвәрдигар уларниң ут йәрлирини ечиветиду». □
18 Әшу күни Рәб уларни гөзәллигидин мәһрум қилиду;
— Уларниң ошуқ жилдирақлирини,
Баш жийәклирини, ай шәкиллик маржанлирини,
19 Һалқилирини, биләйүзүклирини, чүмпәрдә-чачванлирини,□
19b Ромаллирини, ошуқ зәнжирлирини, потилирини, әтирданлирини, тилтумарлирини,
20 Үзүклирини, бурун һалқилирини,
21 Һейтлиқ тонлирини, йопуқлирини, пүркәнҗилирини, һәмянлирини,
22 Әйнәклирини, аппақ ич көйнәклирини, сәллилирини вә тор пәрдилириниң һәммисини елип ташлайду.

□ **3:8 «...Йерусалим путлишиду-чүшкүнлишиду...»** — яки «...Йерусалим харап қилиниду». □ **3:12 «балилар уларни хар қилиду, аяллар уларни идарә қилиду»** — мошу йәрдә, Йәшая бәлким уларниң падишасиниң балилиқ қилидиғанлиғи, өз аяллири вә кенәзәклири тәрипидин контроль қилинидиғанлиғини көрсәтмәкчи. □ **3:17 «Пәрвәрдигар уларниң ут йәрлирини ечиветиду»** — яки «Пәрвәрдигар уларниң чекисини пахшәк қилиду». □ **3:19 «чачван»** — бир хил чүмпәрдә, ниқап.

23 Әнди шундақ болидуки,
Әтир пуриғиниң орниға бәтбуйлуқ;
Потиниң орнида арғамча,
Чирайлиқ ясиған чачлириниң орнида таз беши,
Келишкән тонниң орнида бөз рәхтләр,
Гөзәллигиниң орнида дағмал тамғиси болиду.
24 Сениң жигитлириң қиличлинип,
Батурлириң җәңдә жиқилиду.
25 *Зионниң* қовуқлири зар көтирип матәм тутиду;
У яланачланған һалда йәргә олтирип қалиду.

4

Давами

1 Шу күни йәттә аял бир әрни тутувелип, униңдин: — «Биз өз ненимизни йәймиз, өз кийим-кечәклиримизни кийимиз; пәқәт бизни рәсвалиқтин халас қилиш үчүн, бизни намиңизға тәвә қилишиңизни өтүнимиз!» — дәйду. □

2 Шу күни «Пәрвәрдигарниң шехи» униң гөзәллиги һәм шәривини көрсәткүчи болиду,
Зимин бәргән мевә болса,
Қечип қутулған Исраилдикиләргә шөһрәт вә гөзәллик кәлтүриду.□
3 Һәм шундақ иш болидуки,
Зионда қалғанлар, Йерусалимда тохтитилғанлар,
Йәни Йерусалимда һаят дәп тизимланғанларниң һәммиси пак-муқәддәс дәп атилиду.□
4 Шу чағда Рәб адаләт жүргүзгүчи роһ һәм көйдүргүчи роһ билән,
Зион қизлириниң пасиқлиғини жуюп,
Йерусалимниң қан дағлирини тазилайду.
5 Шу чағда Пәрвәрдигар күндүздә Зион теғидики һәр бир өй,
Шундақла барлиқ ибадәт сорунлириниң үстигә ис-түтәк вә булут,
Кәчтә болса от ялқунининиң жуласини яритиду;
Чүнки шан-шәрәпниң үстидә сайивән бар болиду. □
6 Шу күни, күндүздә томуз иссиққа сайә қилидиған,
Хәтәрдин панаһлинидиған, боран-ямғурларға далда болидиған бир сайивәнлик кәпә болиду».

5

Үзүмзар нахшиси

1 Мән өз сөйгән яримға,
Мениң сөйүмлүгүм үчүн өз үзүмзари тоғрилиқ бир күй ейтип берәй;

□ **4:1 «бизни намиңизға тәвә қилишиңиз»** — шу дәвирдә, той қилғандин кейин, аял еринң исми билән чақирилидиған адәт бар еди. □ **4:2 «Пәрвәрдигарниң шехи»** — чоқум Пәрвәрдигарниң Өзидин чиққан бир затни көрситиду. Әнди униң ким екәнлиги төвәндә ениқлиниду. **«Пәрвәрдигарниң шехи» униң гөзәллиги һәм шәривини көрсәткүчи болиду»** — ибраний тилида ««Пәрвәрдигарниң шехи» гөзәллик вә шан-шәрәп үчүн болиду». □ **4:3 «...Йерусалимда һаят дәп тизимланғанларниң һәммиси пак-муқәддәс дәп атилиду»** — ахирқи заманда Йәһудийларниң «қалдиқ»си ениқ көрүниду. □ **4:5 «шан-шәрәпниң үстидә сайивән бар болиду»** — демәк, Пәрвәрдигарниң Өзининң шан-шәриви Йерусалимда туриду.

Сөйүмлүгүмниң мунбәт бир дөң үстидә үзүмзари бар еди; □
2 У һәммә йерини колап ташларни елип ташлиди,
Әң есил үзүм тели тикти;
У үзүмзар оттурисиға күзитиш мунари салди,
Үзүмзар ичидиму шарап көлчиги қазди,
Андин үзүмдин яхши һосул күтти;
Бирақ буниң орниға, үзүмзар аччиқ үзүмләрнила бәрди.□
3 Қени, и Йерусалимдикиләр вә Йәһуданиң адәмлири,
Мән билән үзүмзаримниң оттурисидин һөкүм чиқириңлар!
4 Мениң үзүмзаримда қилғидәк йәнә немә ишим қалди?
Яхши үзүмләрни күткинимдә,
Немишкә пәқәт аччиқ үзүмнила чиқирип бәрди?■
5 Әнди һазир Өз үзүмзаримни немә қилидиғинимни силәргә ейтип берәй: —
Униң читлақлирини елип ташлаймән, у жутуветилиду;
Униң тамлирини чеқип ғулитимән, у чәйлиниду.□ ■
6 Мән уни чөллүккә айландуримән;
Һеч ким уни чатап-путап, пәрвиш қилмайду;
Жиғанлар вә тикәнләр униңда өсүп чиқиду;
Булутларға униң үстигә һеч ямғур яғдурмаңлар дәп буйруймән.
7 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң үзүмзари — Исраил җәмәти,
Униң хошаллиғи болған өсүмлүк болса — Йәһудадикиләрдур;
У адаләт мевисини күткән,
Бирақ мана әнди зулум көрди;
Һәққанийлиқни күткән,
Бирақ мана әнди налә-пәряд болди!□ ■
8 Хәқләргә һеч орун қалдурмай өйни-өйгә, етизни-етизға улиғанларға вай!
Өзүңларни ялғуз зиминда қалдурмақчимусиләр?■
9 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мениң қулиқимға мундақ деди: —
«Көплигән өйләр,
Дәрвәқә һәйвәтлик, һәшәмәтлик өйләр адәмзатсиз, харап болиду.
10 Бәрһәқ, қириқ молуқ үзүмзар пәқәт алтә күп шарап бериду,
Оттуз күрә дан болса пәқәт үч күрә һосул бериду. □
11 Мәй ичишкә алдирап таң атқанда орнидин турғанларға,
Қараңғу чүшишигә қаримай, шараптин кәйп болғичә бесип олтарғанларға вай!■
12 Уларниң зияпәтлиридә чилтар вә лира, тәмбур вә нәй, шарапму бар;

□ **5:1 «Мән өз сөйгән яримға... бир күй ейтип берәй»** — пәйғәмбәрниң ейтқан «яр»и болса Худадур. **«мунбәт бир дөң үстидә...»** — ибраний тилида «бир мүңгүз, зәйтун мәйлик оғул үстидә...» □ **5:2 «...үзүмзар аччиқ үзүмләрнила бәрди»** — мошу йәрдә «аччиқ» ибраний тилидики «сесиқ»ни билдүриду. ■ **5:4** Йәр. 2:5; Мик. 6:3, 8 □ **5:5 «Униң читлақлирини елип ташлаймән, у жутуветилиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Униң читлақлирини елип ташлаймән, у көйдүрүлиду». ■ **5:5** Зәб. 79:13-14 □ **5:7 «мана әнди налә-пәряд болди!»** — мошу айәттә вәһий-хәвәрни тәкитләш үчүн ибраний тилида аһаңдаш сөзләр ишлитилиду: «адаләт» — «мишпат», «зулум» — «мишпақ»; «һәққанийлиқ» — «тсәдәқаһ», «налә-пәряд» — «зәдәкаһ». Йәшая пәйғәмбәр һәрдайим мошундақ сөз оюни қилиду. ■ **5:7** Зәб. 79:9-10 ■ **5:8** Мик. 2:2 □ **5:10 «Бәрһәқ, қириқ молуқ үзүмзар пәқәт алтә күп шарап бериду»** — мошу айәттики «қириқ молуқ йәр» ибраний тилида «он қош калилиқ йәр» дегәнлик болуп, он қош кала бир күн ичидә ағдуралайдиған йәр. **«алтә күп»** — ибраний тилида «бир бат», бәлким 27 литргә тоғра келиду. **«оттуз күрә»** — бир «күрә» бир кор, йәни 20 литр. «30 күрә» болса ибраний тилида «бир хомир» (300 литр), «3 күрә» ибраний тилида «бир әфаһ» (30 литр). ■ **5:11** Пәнд. 23:29,30

Бирақ улар Пәрвәрдигарниң қилғанлириға вә қол ишлириға һеч етивар қилмайду.□
13 Шу сәвәптин өз хәлқим билимдин хәвәрсиз болғанлиғи түпәйлидин сүргүн болуп кетиду;
Есилзадилири ечирқишип,
Пухралири уссузлуқтин қуруп кетиду.■
14 Шуңа тәһтисара нәпсини йоғинитип,
Ағзини һаң ачиду;
Уларниң шөһрәтлири, топ-топ адәмлири, қиқас-сүрән көтәргүчилири вә нәғмә ойниғучилири бирақла ичигә чүшүп кетиду.□
15 Пухралар егилдүрүлиду,
Мөтивәрләрму төвән қилиниду,
Тәкәббурларниң көзлири йәргә қаритилиду;
16 Бирақ самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар адаләт жүргүзгинидә үстүн дәп мәдһийилиниду,
Пак-муқәддәс болғучи Тәңри һәққанийлиғидин пак-муқәддәс дәп билиниду.
17 Шу чағда қозилар өз яйлақлирида турғандәк отлайду,
Мусапирларму байларниң вәйранә өйлиридә озуқлиниду.□ ■
18 Қәбиһликни алдамчилиқниң жиплири билән,
Гунани һарву арғамчиси билән тартқанларға вай!□
19 Йәни: «*Худа* алдирисун!
Ишлирини Өзи иштикрәк ада қилсун,
Шуниң билән биз уни көрәләймиз!
«Исраилдики Муқәддәс Болғучи»ниң нийәт қилғини йеқинлишип ишқа ашурулғай,
Биз уни биливалайли!» — дегәнләргә вай!□
20 Яманни яхши, яхшини яман дегүчиләргә,
Қараңғулуқни нурниң, нурни қараңғулуқниң орниға қойғучиларға,
Аччиқни татлиқниң, татлиқни аччиқниң орниға қойғучиларға вай!
21 Өзлирини дана дәп чағлиғанларға,
Өз нәзиридә өзлирини әқиллиқ дәп қариғанларға вай!■
22 Шарап ичишкә батур болғанларға,
Һарақни әбҗәш қилишта қәһриман болғанларға,□
23 Йәни пара үчүн рәзилләрни ақлап,
Шуниң билән һәққанийларниң адалитини рәт қилғучиларға вай!■
24 Шуңа, от ялқунлири саманларни жутувәткәндәк,
Ялқунларда мәңгәнләр солишип йоқалғандәк,
Уларниң йилтизлири чирип кетиду,
Гүл-чечәклири чаң-тозаңдәк тозуп кетиду;
Чүнки улар самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң йолйоруқ-қанунини чәткә қаққан,

---

□ **5:12 «лира»** — бир хил тарлиқ саз. **«Пәрвәрдигарниң қилғанлири...»** — бу ибарә бәлким бепаян аләмниң яритилиши вә әҗайиплиқлирини, «қол ишлири» болса бәлким униң Исраилларға көрсәткән ниҗатлиқ мөҗизилирини көздә тутиду. ■ **5:13** Ам. 6:7 □ **5:14 «тәһтисара»** — ибраний тилида «шеол» дегән йәр, «йәр астидики сарай» (йәни, «тәкт сарай»), өлгәнләрниң роһлири баридиған, қиямәт күнини күтидиған җайни көрситиду. □ **5:17 «қозилар... отлайду,... мусапирлар... озуқлиниду»** — демәк, зимин бош, қуруқ болуп кәткәчкә, қойлар һәм ят адәмләр әркинлик билән һәтта байларниң өйлиридин озуқлуқ тапиду. ■ **5:17** Йәш. 14:30 □ **5:18 «Гунани һарву арғамчиси билән тартқанларға вай!»** — демәк, улар гуналирини һәтта өз тенидә көтирәлмәйду, кәбиһликлири интайин көп һәм опучуқтур. □ **5:19 «Исраилдики Муқәддәс Болғучи»** — 1:4дики изаһатни көрүң. ■ **5:21** Пәнд. 3:7; Рим. 12:16 □ **5:22 «Һарақни әбҗәш қилишта қәһриман болғанлар...»** — мошулар кинайилик сөз, әлвәттә. ■ **5:23** Пәнд. 17:15; 24:24

Исраилдики Муқәддәс Болғучиниң сөз-каламини көзгә илмиған еди.■
25 Шуңа Пәрвәрдигарниң ғәзиви Өз хәлқигә қарап қайнайду,
У уларға қарап қолини көтирип, уларни уруп жиқитиду.
Тағлар тәвринип кетиду;
Өлүкләр әхләтләрдәк кочилар оттурисида дога-дога болиду.
Мошундақ ишлар болсиму,
Униң ғәзиви йәнила янмайду,
Созған қоли йәнила қайтурулмай туриду.■
26 У жирақтики әлләрни чақирип туғни көтириду,
У йәр йүзиниң чәт яқисидин бир әлни үшқиритип чақириду;
Мана улар тездин алдирап келиду!
27 Улардин һеч бири чарчап кәтмәйду,
Путлишипму кәтмәйду.
Һеч бири үгдимәйду, ухлимайду,
Бағлиған бәлвағлиридин һеч бири бошимайду,
Чоруқлириниң боқучлиридин һеч бири үзүлмәйду;
28 Уларниң оқлири иштик,
Барлиқ оқялириниң киричлири тартилип тәйяр туриду,
Атлириниң туяқлири чақмақ тешидәк болиду,
Жәң һарвулириниң чақлири қоюнтаздәк айлиниду;
29 Уларниң һөкирәшлири ширниңкидәк болиду,
Улар асланлардәк һөкиришиду,
Дәрвәқә, улар овға еришкәндә ғаж-ғуж қилип һөрпийишиду;
Овни қутқузғидәк һеч ким болмай,
Улар уни елип кетиду.
30 Шу күни улар деңизлар һөркүригәндәк овға һөкиришиду;
Әгәр бирәрси йәр-зиминға қариғидәк болса,
Пәқәт қараңғулуқ, дәрд-әләмнила көриду!
Һәр қандақ нур булут-туман тәрипидин ғувалишиду. □ ■

6

Худаниң Йәшаяни пәйғәмбәр қилип чақириши

1 Уззия падиша аләмдин өткән жили мән Рәбни көрдүм;
У интайин жуқури көтирилгән бир тәхттә олтиратти;
Униң тони муқәддәс ибадәтханиға бир кәлгән еди. ■
2 Униң үстидә сарафлар пәрваз қилип туратти;
Һәр бириниң алтә тал қанити бар еди;
Икки қанити билән у йүзини япатти,
Икки қанити билән у путини япатти,
Вә икки қанити билән у пәрваз қилип туратти.□ ■
3 Улардин бири башқа бирисигә: — «Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, муқәддәс, муқәддәс, муқәддәстур!

■ **5:24** Мис. 15:7; Йәш. 9:18 ■ **5:25** Йәш. 9:11, 16, 20; 10:4, 6 □ **5:30 «...улар деңизлар һөркүригәндәк овға һөкиришиду»** — ибраний тилида «...улар деңизлар һөркүригәндәк униңға һөкиришиду». Уларниң овлайдиғини болса Исраилдур. ■ **5:30** Йәш. 8:22 ■ **6:1** 2Пад. 15:7 □ **6:2 «Сарафлар»** — ибраний тилидики сөз болуп, «көйгүчиләр» «көйиватқанлар» дегәнни билдүриду. Ибраний тилидики мошу көплүк исим болса «үч яки үчтин көп»ни билдүриду. Шүбһисизки, улар бир хил пәриштидур. Улар аз дегәндә үч болиду, бирақ зади қанчиси барлиғини билмәймиз. ■ **6:2** Вәһ. 4:8

Барлиқ йәр йүзи униң шан-шәривигә толған!» — дәп товлавататти.□ ■
4 Товлиғучиниң авазидин дәрвазиниң кешәклири тәвринип кәтти,
Өй ис-түтәк билән қапланди.
5 Шуниң билән мән: — «Өзүмгә вай! Мән түгәштим! Чүнки мән ләвлири
напак адәммән һәм напак ләвлик хәлиқ билән арилишип туруп, өз көзүм билән
Падишаға, йәни самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға қаридим!»
— дедим.□
6 Шуниң билән сарафлардин бири қолида қурбангаһтин бир чоғни лахшигирға
қисип елип, йенимға учуп кәлди;
7 у уни ағзимға тәккүзүп: — «Мана, бу ләвлириңгә тәгди; сениң қәбиһлигиң елип
ташланди, гунайиң кафарәт билән кәчүрүм қилинди» — деди.□ ■
8 Андин мән Рәбниң: — «Мән кимни әвәтимән? Ким Бизгә вәкил болуп бариду?»
дегән авазини аңлидим.
Шуниң билән мән: — «Мана мән! Мени әвәткәйсән» — дедим.
9 Вә У: «Барғин; мошу хәлиққә мундақ дәп ейтқин: — «Силәр аңлашни
аңлайсиләр, бирақ чүшәнмәйсиләр;
Көрүшни көрүсиләр, бирақ билип йәтмәйсиләр. ■
10 Мошу хәлиқниң жүригини таш қилғин;
Уларниң қулақлирини еғир,
Көзлирини кор қилғин;
Болмиса, улар көзлири билән көрәләйдиған,
Қулиқи билән аңлалайдиған,
Көңли билән чүшинәләйдиған қилинип,
Йолидин яндурулуп сақайтилған болатти».□ ■
11 Андин мән: — «Рәб, бу әһвал қачанғичә давамлишиду?» — дәп соривидим,
У жававән: — «Та шәһәрләр харап қилинип аһалисиз,
Өйләр адәмзатсиз,
Зимин пүтүнләй чөлгә айлинип болғичә,□
12 Пәрвәрдигар адәмлирини жирақларға йөткәп,
Зиминдики ташливетилгән йәрләр көп болғичә болиду» — деди.
13 «Һалбуки, зиминда адәмләрниң ондин бирила қалиду;
Улар *зиминға* қайтип келип йәнә жутуветилиду,
Кесилгән бир дуб яки арар дәриғиниң көтигидәк болиду;
Көтәк болса «муқәддәс нәсил» болур. □

□ **6:3 «...муқәддәс, муқәддәс, муқәддәстур»** — ибраний тилида бир сүпәт икки қетим тәкраланса, интайин жуқури дәрижидә болғанлиқни билдүриду. Пүткүл Муқәддәс Китапта мәлум бир сүпәтниң үч қетим тәкрарлиниши пәқәт мошу йәрдила тепилиду; Худаниң пак-муқәддәслиги, шүбһисизки, «мукәммәл, инсан тәссәвур қилғусиз дәрижә»дә болғанлиғини билдүриду. ■ **6:3** Вәһ. 4:8 □ **6:5 «Мән түгәштим!»** — ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду вә «мән парчә-парчә қилиндим!» һәм «мән сүкүттә турғузулдум» дегәнниму ипадиләйду. □ **6:7 «... гунайиң кафарәт билән кәчүрүм қилинди»** — «кафарәт» тоғрилиқ «Мис.» 25:17 вә изаһати, шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **6:7** Йәр. 1:9; Дан. 10:16 ■ **6:9** Мат. 13:14; Мар. 4:12; Лука 8:10; Юһ. 12:40; Рос. 28:26; Рим. 11:8 □ **6:10 «Мошу хәлиқниң жүригини таш қилғин»** — «жүриги таш» дегән сөз, ибраний тилида «жүриги майлиқ» дәп елинған. **«Көзлирини кор қилғин; болмиса, улар көзлири билән көрәләйдиған, ... йолидин яндурулуп сақайтилған болатти»** — мошу қорқунучлуқ сөзләргә қариғанда, Йәшая мәзкур китаптики бешарәтләрни йәткүзгәндин кейин униң нәтижиси шундақ ечинишлиқ болидуки, Исраилларниң көпинчиси өз гуналирида техиму чиң туруп, һалак болуш йолини таллайдиған болиду. ■ **6:10** Йәр. 5:21 □ **6:11 «Зимин пүтүнләй чөлгә айлинип болғичә,...»** — «зимин» Исраил туруватқан зиминни көрситиду. □ **6:13 «муқәддәс нәсил»** — Худаға садиқ болған, жуқурида дейилгән «қалди», йәни Худаниң мөмин бәндилирини, Худаға садиқ болғанларни көрситиду.

7

Давут җәмәтигә селинған тәһдит; •••• Қутқузғучи-Мәсиһниң туғулуши тоғрилиқ бешарәт

1 Йәһуда падишаси Аһаз (Уззияниң нәвриси, Йотамниң оғли) тәхткә олтарған күнлиридә, мундақ иш болди: —

Сурийәниң падишаси Рәзин вә Исраил падишаси Рәмалияниң оғли Пикаһ Йерусалимға қарши җәң қилди, лекин үстүнлүккә еришәлмиди.□ ■

2 Давутниң җәмәтигә: —

«Сурийә Әфраим билән иттипақлишип бирләшмә қошун қурди» — дегән хәвәр кәлди.

Шуниң билән падиша җәмәтидикиләрниң көңли вә хәлқиниң көңли орманлар шамалда силкинип кәткәндәк силкинип кәтти.□

3 Андин Пәрвәрдигар Йәшаяға мундақ деди: — «Сән вә оғлуң Шеар-Җашуб чиқип, кир жуйғучиларниң етизиниң бойидики йолға, жуқури көлчәк нориниң бешиға берип, әшу йәрдә Аһаз билән көрүшкин. □

4 Сән униңға: — «Сән еһтият билән көңлүңни тоқ тут! Бу икки көймәс отқашниң көтигидин, йәни Рәзин һәм Сурийәниң вә Рәмалияниң оғлиниң дәшти-ғәзәплиридин қорқма, жүрәксиз болуп кәтмә!

5 Чүнки Сурийә, Әфраим вә Рәмалияниң оғли сени қәстләп: —

6 «Биз Йәһудаға бесип кирип, паракәндичилик туғдуруп, өзимиз үчүн талан-тараж қилип, униңға бир падишани, йәни Табәәлниң оғлини тикләйли!» дегән еди.□

7 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

«Бу сөз ақмайду, һеч әмәлгә ашмайду;

8 Чүнки Сурийәниң беши Дәмәшқ шәһири вә Дәмәшқ шәһириниң беши Рәзиндур, халас;

Вә атмиш бәш жил ичидә Әфраим шундақ битчит болидуки, уларни «бир хәлиқ» дегили болмайду;

9 Вә Әфраимниң беши Самарийә шәһиридур,

Самарийә шәһириниң беши Рәмалияниң оғлидур, халас;

□ **7:1 «Исраил падишаси Рәмалия...»** — «Йәшая» китапниң пәқәт мошу йеридила вә 9:1-21-айәтләрдә, «Исраил» Исраилниң шималий қисим падишалиғини көрситиду. Сулайман аләмдин өтүши билән Исраил иккигә бөлүнүп, җәнубий қисим «Йәһуда» (асасән, Йәһуда вә Бинямин қәбилисидикиләр), шималий қисим «Исраил» яки бәзидә «Әфраим» (Әфраим қәбилисидикиләр вә башқа тоққуз қәбилидикиләрдин тәркиб тапқан) дәп аталған еди. Китапта башқа һәр йәрләрдә, «Исраил» он икки қәбилилик пүтүн Йәһудий хәлқини көрситиду. ■ **7:1** 2Пад. 16:5; 2Тар. 28:5 □ **7:2 «Әфраим»** — мошу йәрдә шималий падишалиқтики «Исраил»ниң көп санлиқ қәбилиси. Мошу йәрдә «Әфраим» башқа тоққуз қәбилини өз ичигә алиду. **«...иттипақлишип, бирләшмә қошун қурди»** — мошу ибарә ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду. □ **7:3 «оғлуң Шеар-Җашуб»** — «Шеар-Җашуб» «бир қалди қайтип келиду» дегән мәнидә. Йәшаяниң бу оғлини биллә елип чиқишиниң сәвәвини чүшиниш үчүн, 16-айәт вә изаһатини көрүң. **«Сән ... жуқури көлчәк нориниң бешиға берип,...»** — шүбһисизки, Аһаз әшу йәрдә туруп, мошу қошунлар чоқум келип бизни муһасиригә алиду, шуңа су мәсилисини һәл қилишим лазим дегән ойда еди. □ **7:6 «өзимиз үчүн талан-тараж қилип...»** — ибраний тилида «өзимиз үчүн униңға бөсүп кирип,...».

Силәр буларға ишәнмисәңлар, мустәһкәмләнмәйсиләр» — дегин».□
10 Пәрвәрдигар йәнә Аһазға сөз қилип: —
11 «Өзүң үчүн бешарәт сора; мәйли йәрниң тегидә яки пәләкниң қаридә болсун
соравәр» — деди. □
12 Бирақ Аһаз жававән: «Мән һәм соримаймән һәм Пәрвәрдигарни синақта
қоймаймән» — деди.□
13 Андин *Йәшая*: — Әнди и Давут жәмәтидикиләр, аңлап қоюңлар, адәмләрниң
сәвир-тақитини қоймиғиниңларни аз дәп, силәр Худайимниң сәвир-тақитиниму
қоймиғиливатамсиләр?
14 Шуңа Рәб Өзи силәргә бир бешарәт бериду: —
Мана, пак қиз һамилдар болуп бир оғул туғиду; у униң исмини «Иммануел» дәп
атайду. □ ■
15 Яхшилиқни таллап, яманлиқни рәт қилишни билгичә у пишлақ вә бал йәйду.
□
16 Чүнки бу яш бала яхшилиқни таллап, яманлиқни рәт қилишни билгичә, сән
нәпрәтлинидиған бу икки падишаниң йәр-зиминлири ташлинип қалиду. □
17 Чүнки Пәрвәрдигар сениң вә атаңниң жәмәтигә Әфраим Йәһудадин айрилған
күндин буян болуп бақмиған қаттиқ күнләрни чүшүриду. У күнләр болса
Асурийәниң падишасидин ибарәттур!
18 Шу күни Пәрвәрдигар Мисирниң пинһан ериқлиридики пашиларни вә
Асурийәдики һәриләрни үшқиртип чақириду;

□ **7:9 «Әфраимниң беши Самарийә шәһиридур»** — Самарийә шәһири Әфраимниң пайтәхти. **«Дәмәшқ шәһириниң беши Рәзиндур, халас,... Самарийә шәһириниң беши Рәмалияниң оғлидур, халас; силәр буларға ишәнмисәңлар, мустәһкәмләнмәйсиләр»** — һазирқи тәтқиқатқа асасланғанда, Сурийә билән Исраил иттипақиниң асасий мәхсити Асурийә империйәсиниң тажавузиниң алдини елиштин ибарәт еди. Бу икки дөләт Йәһудани иттипаққа қошулушқа мәжбурлимақчи болди. Аһаз падиша буни рәт қилди, чүнки у өзи Асурийәләр билән йошурун һалда бир «сулһ» түзмәкчи болған яки түзгән. Мана бу униң Йәшаяниң сөзини рәт қилғанлиғиниң, йәни Худадин бешарәт соримаслиғиниң сәвәвидур. Бу айәттики ахирқи жүмлә: «...ишәнмисәңлар, мустәһкәмләнмәйсиләр» дегән сөзләр ибраний тилда аһаңдаш сөз билән ипадиләнгән: — «има та-амину, кима та-амину». «Силәр» дегән сөзгә қариғанда, бу сөзләр пәқәт Аһазғила әмәс, бәлки Давутниң пүткүл жәмәтидикиләргә ейтилған болса керәк. □ **7:11 «йәрниң теги»** — мошу йәрдә «йәрниң теги» «шеол»ни, йәни «тәһтисара»ни, өлгәнләрниң роһлири баридиған, қиямәт күнини күтидиған жайни көрситиши мумкин. □ **7:12 «Мән һәм соримаймән һәм Пәрвәрдигарни синақта қоймаймән»** — «Худани синаш» гунадур; бирақ мошу йәрдики «бешарәт сораш» Худаниң Өзиниң тәкливи болуп, гуна һесапланмайду. □ **7:14 «Шуңа Рәб Өзи силәргә бир бешарәт бериду...»** — мошу бешарәт болса, уларға ишинишигә ярдәм бериш үчүн әмәс, бәлки Худаниң уларға болған наразилиғини көрситиш үчүн берилиду. **«Иммануел»** — «Худа биз билән биллә» дегән мәнидә. ■ **7:14** Мат. 1:23; Луқа 1:31 □ **7:15 «Яхшилиқни таллап, яманлиқни рәт қилишни билгичә...»** — яки «яхшилиқни таллап, яманлиқни рәт қилишни билиши үчүн». **«пишлақ вә бал йәйду»** — бу тамақлар зиминниң начар әһвалға чүшкәнлигини билдүриду. Адәм аз болғачқа, терилғу йәрләрму аз болиду. Адәмләр пәқәт мал беқиш билән шуғуллинип, терилғу йәрләр явайи һайванатлар, һәрә қатарлиқларға ташлинип қалиду (21-23-айәтләрни көрүң). Иммануел кәмбәғәл шараитларда туғулиду һәм бәлким чоң болғичә шу ғеригил йемәклигини жаңгалдин терип йәйду, демәкчи. □ **7:16 «Чүнки бу яш бала яхшилиқни таллап, яманлиқни рәт қилишни билгичә...»** — мошу айәттики «бу яш бала» икки бислиқ сөз болуп, бәлким Иммануелниң өзи һәм Йәшаяниң оғли «Шеар-Жашуб»ниму көрситиши мумкин. Демәк, «Шеар-Жашуб» чоң болғичә, Сурийә һәм Исраил (шималий падишалиқ) ташландуқ болуп туриду. Бешарәттин үч жилдин кейин Сурийә зимини вә он үч жилдин кейин Исраил зимини Асурийә падишаси тәрипидин бесивелиниду. Униң тажавузчилиғи Йәһуданиң зиминиғичә йетип берип, уни булап-талайду, бирақ уни егиләлмәйду. Кейинки бабларни, болупму 36-37-бапни көрүң. «Иммануел» дегән балиниң туғулуши һәққидики бешарәт Аһазға әмәс, «Давут жәмәтигә» чүшиду, дейилиду. Қариғанда, «Иммануел» Давутниң жәмәти ичидики бир «пак қиз»дин туғулиду. Мошу балиниң ким екәнлигини билиш үчүн, Инжилдики «Матта» 1-, 2-бапни, «Луқа» 1-, 2-бапни көрүң.

19 уларниң һәммиси келип һәр бир хилвәт җилғиларға, ташларниң һәр бир
арачлириға, һәммә янтақларға вә һәммә яйлақларға ғужжидә қонушиду.□
20 Әшу күни, Рәб Әфрат дәриясиниң нерисидин иҗаригә алған бир устира билән,
йәни Асурийә падишаси билән чач чүшүриду; мошу устира башниң чечини,
путниң түклирини вә сақалниму чүшүрүп ғирдайду; □
21 шу күнләрдә бир киши яш бир сийир вә икки қой бақиду,
22 уларниң шунчә көп сүт бәргинидин у сериқ май йәйду; дәрвәқә, зиминда
қалғанларниң һәммиси сериқ май вә бал йәйду.□
23 Вә шундақ болидуки, һәр тели бир күмүч тәңгигә ярайдиған, миң тели бар
үзүмзарлиқ болған һәр бир җай җиғанлиққа вә тиккәнликкә айлинип кетиду; ■
24 Әшу йәргә адәмләр пәқәт оқя көтирип келиду, чүнки пүткүл зимин җиғанлиққа
вә тикәнликкә айлинип кетиду. □
25 Илгири кәтмән чепилған һәр бир тағлиқ җилғиларға болса, — улар у йәрләргә
җиғанлардин вә тикәнләрдин қорқуп бармайду;
Бу йәрләр пәқәт калиларни отлитидиған,
Қойлар дәссәп-чәйләйдиған җайлар болуп қалиду, халас.

8

Асурийәниң таҗавуз қилиши тоғрисидики йәнә бир бешарәт

1 Пәрвәрдигар маңа: —
«Чоң бир тахтайни қолуңға елип, ениқ һәрипләр билән: — «Махар-Шалал-Хаш-
Баз» дәп язғин» — деди. □
2 Мән шундақ қилип өзүмгә «ишәшлик гувачилар» сүпитидә мошуни
хатириләшкә каһин болған Урия вә Йәрәбәқияниң оғли Зәкарияни
чақиривалдим. □
3 Андин мән аял пәйғәмбәр билән биллә яттим. Шундақ қилип у һамилдар болуп,
бир оғул туғди. Шуниң билән Пәрвәрдигар маңа: — «Униң исмини «Махар-
Шалал-Хаш-Баз» дәп атиғин; □
4 чүнки бала «Дада, апа» дәп чақиришни билгичә, Дәмәшқ байлиқлири вә
Самарийәдики олҗа Асурийә падишаси тәрипидин булап елип кетилиду» — деди.

□ **7:19 «Уларниң һәммиси келип һәр бир хилвәт җилғиларға, ...һәммә яйлақларға ғужжидә қонушиду»** — демәк, адәмләр йошурунмақчи болған һәр бир җай бехәтәр болмайду, дүшмән тәрипидин ишғал қилиниду. Мошу айәттә ибраний тилида аһаңдаш сөз ишлитилгән болғачқа, бир топ һашарәтниң «ғуң-ғуң» қилип аваз чиқарғиниға охшитилған. □ **7:20 «Мошу устира ... путниң түклирини вә сақалниму чүшүрүп ғирдайду»** — «путниң түклири» мошу йәрдә пүтүн бәдәндики түкләрни көрситидиған сөз болуп, сәл силиқлаштуруп ипадилигән. Демәк, Асурийә падишаси Исраилларниң һәммисини булап кетиду, уларни бәлким ялаңач қалдуриду. □ **7:22 «...у сериқ май йәйду; дәрвәқә, зиминда қалғанларниң һәммиси сериқ май вә бал йәйду»** — демәк, адәмләр шунчә аз, терилғу йәр йоқ дейәрлик, зираәтләрниң орнида явайи от-чөп көп болғачқа, озуқлуқ асасән пәқәт сүт һәм бал болиду. ■ **7:23** Лав. 26:22 □ **7:24 «Әшу йәргә адәмләр пәқәт оқя көтирип келиду...»** — демәк, бундақ үзүмзар явайи һайванлар туридиған җайға айлиниду. Шуңа адәмләр у йәргә баридиған болса, өзини қоғдаш яки ов қилиш үчүн қуралларни көтәргән һаләттила бариду. □ **8:1 «Махар-Шалал-Хаш-Баз»** — «Олҗиға алдира! Овға чапсан бол!» дегән мәнидә. Сөзләрниң мәнасини чүшиниш үчүн, 3- һәм 4-айәтни көрүң. □ **8:2 «каһин болған Урия»** — «каһин» дегән, муқәддәс ибадәтханида пухралар үчүн мәхсус қурбанлиқни көйдүргүчи киши. **«каһин болған Урия вә Йәрәбәқияниң оғли Зәкария»** — әмәлийәттә болса, Урия дегән киши Йәшая пәйғәмбәргә қарши болуп чиқиши мүмкин («2Пад.» 16:10-16ни көрүң). Шундақ болғанлиғи үчүн улар техиму «ишәшлик гувалиқ» сүпитидә болуши керәк еди. □ **8:3 «.. Мән аял пәйғәмбәр билән биллә яттим»** — «аял пәйғәмбәр» Йәшаяниң аялини көрситиду. Бирақ немишкә «аял пәйғәмбәр» дәп атилиду? Яки у өзи пәйғәмбәр болди вә яки униң мошу оғлини туққанлиғиниң өзи Худаниң сөзиниң әмәлгә ашурулуши болди.

5 Пәрвәрдигар йәнә маңа сөз қилип мундақ деди: —
6 «Мошу хәлиқ Шилоаһ өстиңидики ләрзан еқиватқан суларни рәт қилип,
Уларниң орнида Рәзин вә Рәмалияниң оғлидин хурсән болғачқа,
7 Шуңа мана, Рәб уларниң үстигә долқунлап ақидиған, әлвәк Әфрат дәриясиниң сулирини, — Йәни Асурийәниң падишасини толуқ һәйвә-шәһрити билән елип келиду;
У дәриядәк барлиқ ериқ-өстәңлиридин тешип кетиду,
Һәммә қирғақлирини бөсүп ташлайду;
8 У таки Йәһудағичә шиддәт билән тешип, һәтта бойниғичә келиду;
У қанатлирини яйғанда пүткүл зиминиңға сайә болуп чүшиду, и Иммануел!□

9 — Ғәзәплиниверишлар, и әлләр, бирақ сундурулисиләр!
Җаһанниң барлиқ чәт җайлири қулақ селиңлар!
Җәң үчүн белиңларни бағлавериңлар, сундурулисиләр!
Җәң үчүн белиңларни бағлавериңлар, сундурулисиләр!□
10 Планиңларни түзивериңлар, у бекарға кетиду;
Мәслиһәтиңларни қиливериңлар, уму ақмайду;
Сәвәви — Иммануел!». □

Худаниң Йәшаяға йолйоруқ бериши

11 Чүнки Пәрвәрдигар күчлүк қолини маңа тәккүзүп,
Мениң бу хәлиқниң йолида маңмаслиғимға йолйоруқ берип, мундақ сөз қилди: —
12 «Мошу кишиләр көп ишларда «сүйқәст бар» десә, силәр болсаңлар «сүйқәст бар» дәп жүрмәңлар;
Уларниң қорққинидин силәр қорқмаңлар,
Яки һеч вәһимигә чүшмәңлар;□
13 Пәқәт самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарнила һәммидин үстүн дәп билиңлар;

□ **8:8 «...У қанатлирини яйғанда пүткүл зиминиңға сайә болуп чүшиду, и Иммануел!»** — 6-8-айәт тоғрилиқ чүшәнчимиз мундақ: Йәһудадикиләр Асурийә империйәсидин қорққили турди. «Шилоаһ» болса, Йерусалимдин өтидиған ләрзан сүпсүзүк бир өстәң еди. Худа бу өстәңни өзиниң хатирҗәмлиги, Исраилға бәрмәкчи болған аман-течлиғиға охшитиду. Әфрат дәрияси болса, Асурийә империйәсидики чоң дәриядур. Шилоаһ өстиңиниң сиртқи көрүнүши һәйвәтлик әмәс, әлвәттә, бирақ мошу ләрзан ақидиған өстәң Худаниң һимайисини билдүриду. Инсанларниң маһийити болса һәйвәтлик нәрсигә үмүт бағлашқа майилдур; Йәһуда хәлқи болса ишәшини Худаниң һимайисигә бағлиған әмәс, бәлки улар: «Сурийә билән (шималий) Исраилниң иттипақини Асурийә империйәсигә бир тосалғу» дәп хатирҗәм вә хошал еди. Худа уларниң иман-ишәшини хата қойғанлиғини уларға көрситиш үчүн, Асурийә падишаси силәргә «Бойнуңларға йәткичә» таҗаввуз қилиду, дәйду. «боюнға йәткичә» — Асурийә падишаси кәлгәндә, Йәһуданиң һәммә йәрлирини ишғал қилип, 46 шәһәрни қолиға алди; пәқәт пайтәхти Йерусалим шәһирини егиләлмәй, уни муһасиригә алди. Ахирда у Худаниң беваситә җазасиға учрап Асурийәгә қайтти (36-37 бабни көрүң). 10-айәт бойичә, Исраилниң зимини болса «Иммануел»ниң зиминидур; демәк, «Иммануел» Исраилниң Падишаси, Ғоҗайинидур. □ **8:9 «Ғәзәплиниңлар, и әлләр...!»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: — «Җәм болуп һуҗум қилиңлар, и әлләр...!». Мошу айәткә қариғанда, бешарәт мошу йәрдә пәқәт Асурийәниң һуҗумини әмәс, бәлки ахирқи заманда җими хәлиқ-милләтниң Исраилға қилидиған һуҗумини көрситиду. □ **8:10 «Мәслиһәтиңларни қиливериңлар»** — ибраний тилида «бир сөз қилишиңлар». **«Сәвәви — Иммануел!»** — оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, «Иммануел» пак қиздин туғулған (7-баптики) бешарәтлик бала, исми «Худа биз билән биллә» дегән мәнидә. □ **8:12 «Мошу кишиләр көп ишларда «сүйқәст бар» десә...»** — мошу йәрдә «сүйқәст»ниң мәнаси (бизниң қаришимизчә): — Хәлиқ һәр хил питнә-иғваларға қулақ селип: «Әтирапимиздики башқа дөләтләр яки өз ичимиздики хаинлар сүйқәст қиливатиду» дәп қорқуп жүрәтти; мошу гәпләргә Йәшая вә униңға әгәшкән ихласмән Йәһудийлар һеч қулақ салмаслиғи керәк еди.

У силәрниң Қорқидиғиниңлар болсун,
Силәрниң вәһимәңлар болсун!□
14 У бир муқәддәс панаһгаһ болиду,
Һәмдә Исраилдики икки җамәт үчүн путликашаң таш, адәмни жиқитидиған қорам таш,
Йерусалимдикиләр үчүнму қилтақ вә тапанқапқан болиду;□ ■
15 Улардин көпләр *Униңға* путлишип, жиқилип, янҗилип, қилтаққа чүшүп, әсиргә елиниду». ■

Йәшаяниң өзигә әгәшкәнләргә гәп қилиши

16 — «Бу гуванамини йөгәп, Тәврат қанунини мениң мухлислирим арисида печәтләп қойғин. □
17 Мән болсам, йүзини Яқуп җәмәтидин йошуруватқан Пәрвәрдигарни күтимән;
Вә мән Уни тәлмүрүп сақлаймән.□
18 Қараңлар, маңа вә Пәрвәрдигар маңа бәргән балиларға,
Биз Зион теғини Өз макани қилған самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Исраилда намайән қилған бешарәт вә карамәтләрниң сүпитидурмиз».□ ■
19 — Башқилар силәргә: — «Биз вичир-вичир, гудуң-гудуң қилидиған «әрваһларни чақирғучи»лар вә даханлардин йол сорайли» — десә, силәр җавап берип: — «Бир хәлиқниң өз Худасини издәп йол сориши керәк әмәсму? Тирикләрниң өлүкләрдин йол сориши тоғриму?!» — дәңлар.■
20 — Тәврат қануни вә гуванамә асас қилинсун! Мошуларни асас қилип сөз қилмиса, уларға таң нури чүшмәйду!
21 Әксичә, улар қисилған, ач һалда зиминни кезип жүрүшиду; ач қалған чағда, улар ғәзәплинип асманға қарап, падишасини һәм Худасини қарғап тиллайду;
22 улар йәргә қариса, мана, җапа-мушәққәт, қараңғу-зулмәт, һәсрәт-надамәт вә паракәндичилик туриду;

□ **8:13 «Пәқәт... Пәрвәрдигарнила һәммидин үстүн дәп билиңлар»** — яки «пәқәт... Пәрвәрдигарнила муқәддәс дәп билиңлар». □ **8:14 «У бир муқәддәс панаһгаһ болиду»** — мошу айәттики «У» бәлким «Иммануел»ни, шундақла униң қандақ екәнлигини көрситиду. У «муқәддәс панаһгаһ» яки «муқәддәс ибадәтгаһ»ға охшаш, инсанларниң Худаға йеқинлишиш йолини тәминләп бериду. **«адәмни жиқитидиған қорам таш»** — бу ибариниң йәнә бир мәнаси «(адәмләр) яман көридиған қорам таш». ■ **8:14** Йәш. 28:16; Луқа 2:34; Рим. 9:33; 1Пет. 2:7 ■ **8:15** Мат. 21:44; Луқа 20:18 □ **8:16 «Бу гуванамини йөгәп... қойғин»** — Худа мошу йәрдә Йәшая арқилиқ өзигә әгәшкән мухлислириға йолйоруқ бериду. Йәшая язған һәм сөзлигән гувалиқларни, Мусаға берилгән қанун вә башқа пәйғәмбәрләргә берилгән Тәвраттики қисимларни биллә қошуп, бехәтәр сақлап қоюш керәк, дегән мәнидә. Шундақ қилғанда, биринчидин, һәр қандақ қалаймиқан вәзийәтләр астида, улар мошу китаплар арқилиқ немә қилиш керәклигини убдан биләләйду. Иккинчидин, улар Йәшая пәйғәмбәргә берилгән бешарәтләрни печәтлигән болса, у дуниядин кәткәндин кейин, гувалиқлар алдин-ала ейтқан нурғун ишлар йүз бәргәндә, Исраил хәлқи мошу гувалиқлар (бешарәтләр)ни топ-тоғра екән, дәп билиду, шуниңдәк буларда һеч қандақ ойдурмилиқ йоқ, Йәшая һәқиқий пәйғәмбәр екән, дәпму етирап қилиду. □ **8:17 «...йүзини Исраил җәмәтидин йошуридиған Пәрвәрдигар»** — Худа Өз хәлқи болған Исраилға, гуналири түпәйлидин, һеч мөҗизини көрсәтмәй, уларни дүшмәнлиридин қоғдимайду. Һалбуки, Йәшая вә униң гепигә киргән Худаниң мөмин бәндилири үмүтсизләнмәй, Йәшаяға охшаш «Пәрвәрдигарға тәлмүрүп Уни сақлимақта» еди. □ **8:18 «Қараңлар, маңа вә Пәрвәрдигар маңа бәргән балиларға, биз ... намайән қилған бешарәт вә карамәтләрниң сүпитидурмиз»** — мошу сөзләрни қилғучи болса Йәшая пәйғәмбәрниң өзи; бирақ «Иммануел»му у арқилиқ бешарәтлик сөз қиливатиду («Ибр.» 2:13ни көрүң). ■ **8:18** Ибр. 2:13 ■ **8:19** Қан. 18:11

Улар қап-қараңғулуққа һайдиветилиду. □ ■

Һәммә мәсилини һәл қилғучи бир балиниң туғулуши — хуш хәвәр

22b Бирақ, һәсрәт-надамәткә қалғанларға зулмәт боливәрмәйду;
У өткән заманларда Зәбулун зиминини вә Нафтали зиминини хар қилдурған;
Бирақ кәлгүсидә У мошу йәрни, йәни «ят әлләрниң макани» Галилийәгә, җүмлидин «деңиз йоли» бойидики җайлар вә Иордан дәриясиниң қарши қирғақлириға шан-шөһрәт кәлтүриду; □ ■

9

1 Қараңғулуқта меңип жүргән кишиләр зор бир нурни көрди;
Өлүм сайисиниң жутида турғучиларға болса,
Дәл уларниң үстигә нур парлиди.□ ■
2 — Сән әлни авуттуң,
Уларниң шатлиғини зиядә қилдиң;
Хәлиқләр һосул вақтида шатланғандәк,
Җәң олҗисини үләштүргән вақитта хошаллиққа чөмгәндәк,
Улар алдиңда шатлинип кетиду.□
3 Чүнки Мидиянниң *үстидин ғәлибә қилған* күнгә охшаш,
Сән униңға селинған боюнтуруқни,
Мүрисигә чүшкән әпкәшни,
Уларни әзгүчиниң тайиғини сундуруп ташливәттиң.□ ■
4 Чүнки *ләшкәрләрниң* урушта кийгән һәр бир өтүклири,
Қанға миләнгән һәр бир тонлири болса пәқәтла от үчүн йеқилғу болиду.□

□ **8:22 «улар йәргә қариса, мана, җапа-мушәққәт ... вә паракәндичилик туриду»** — Исраиллар асмандики ярдәмни рәт қилғандин кейин, йәр-йүзидин һеч үмүт болмайла қалмай, һәммиси зулмәт болиду. ■ **8:22** Йәш. 5:30 □ **8:22b «һәсрәт-надамәткә қалған»** — мошу ибарә, ибраний тилида «аялчә род»тики исим болуп, матәм тутуватқан аялға тәсәлли бәргәндәк Худа Нафталилар вә Зәбулунларға тәсәлли беридиғанлиғини билдүриду. **««ят әлләрниң макани» Галилийә»** — Асурийә империйәси таҗавуз қилғандин кейин, Нафтали, Зәбулун вә башқа Исраил қәбилилириниң көп қисимлири әсиргә чүшүп елип кетилди. Бир қисим кәмбәғәл, намрат, қабилийәтсиз кишиләр қалдурулди. Асурийә падишаси башқа милләт-хәлиқләрни елип келип шу йәргә, болупму Галилийәгә олтирақлаштурди. Мошу кишиләр қепқалған намрат Исраиллар билән арилишип жүрүп, өз-ара ассимилиятсийә қилинғачқа, Галилийә Йәһудийлар тәрипидин ««ят әлләр» (Йәһудий әмәсләр)ниң макани Галилийә» дәп кәмситилип аталған. Бешарәткә асасән, нур дәл шу йәрдә пәйда болиду. Бешарәтниң әмәлгә ашурулуши тоғрисидики тәпсилатларни Инҗил «Мат.» 4:15-айәттин көрүң. **«деңиз йоли»** — «Галилийә деңизи»ниң ғәрбий йәрлири. ■ **8:22b** Мат. 4:15 □ **9:1 «Қараңғулуқта меңип жүргән кишиләр зор бир нурни көрди... дәл уларниң үстигә нур парлиди»** — мошу айәтләрдики «нур» шүбһисизки, Мәсиһ-қутқузғучидур (6-7-айәтни көрүң). Биз мошу бешарәтләрниң әмәлгә ашқанлиғини Инҗилдин көримиз. Мәсиһ Әйса дәл 1-айәттики төрт җайда улуқ хизмитини, йәни хуш хәвәрни тарқитиш, мөҗизиләрни яритишни башлиди. У хизмәт қилған үч йерим жил вақитниң йеримидин көпрәкини бәлким мошу җайларда өткүзгән. Бу бешарәттики пеилларниң һәммиси «өткән заман» шәкидә ипадиләнгән. Бу хил шәкилдики бешарәт «Йәшая»да көп учрайду, у кәлгүсидики ишларниң җәзмәнликини билдүриду. ■ **9:1** Мат. 4:15,16; Әф. 5:14 □ **9:2 «Сән әлни авуттуң, уларниң шатлиғини зиядә қилдиң...»** — мошу йәрдә пәйғәмбәрләрниң язмилиридики көп башқа бешарәтләргә охшаш, кәлгүсидики, техи йүз бәрмигән ишлар өтүп болған ишлардәк тилға елиниду. □ **9:3 «Мидиян үстидин ғәлибә қилған күн»** — тәхминән 500 жил илгири Исраил Мидиянийларниң асаритидин Худаниң карамәтлири билән қутулған. ■ **9:3** Һак. 7:22; Йәш. 10:26 □ **9:4 «Чүнки ләшкәрләрниң урушта кийгән һәр бир өтүклири... пәқәтла от үчүн йеқилғу болиду»** — Худа уларға шундақ бәрикәтләрни бериду, мошу ғәлибә болғандин кейин (улар әмәс, бәлки Пәрвәрдигар улар үчүн қилған ғәлибә) улар шу ләшкәрләрниң қанға миләнгән кийим-кечәклири керәк болмайду, уларни пәқәт йеқилғу үчүн ишләткили болиду, дәп қарайду.

5 Чүнки биз үчүн бир бала туғулди;
Бизгә бир оғул ата қилинди;
Һөкүмранлиқ болса униң зиммисигә қоюлиду;
Униң нами: — «Карамәт Мәслиһәтчи, Қудрәтлик Тәңри, Мәңгүлүк Ата, аман-хатирҗәмлик Егиси Шаһзадә» дәп атилиду.□ ■
6 У Давутниң тәхтигә олтарғанда вә падишалиғиға һөкүмранлиқ қилғанда,
Шу чағдин башлап та әбәдил-әбәткичә,
Уни адаләт һәм һәққанийлиқ билән тикләйду, шундақла мәзмут сақлайду,
Униңдин келидиған һөкүмранлиқ вә аман-хатирҗәмликниң ешиши пүтмәс-түгимәс болиду.
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң отлуқ муһәббити мошуларни ада қилиду. □ ■

Пәрвәрдигарниң Исраилға, йәни «шималий падишалиқ»қа болған ғәзиви

7 Рәб Яқуп җәмәтигә бир сөз әвәтти,
У пат арида Исраилға чүшиду,□
8 Барлиқ хәлиқ, йәни Әфраим вә Самарийәдикиләр шу *сөзниң* тоғрилиғини билгән болсиму,
Лекин көңлидә тәкәббурлишип йоғанлиқ қилип, улар: —
9 — «Хишлар чүшүп кәтти,
Бирақ уларниң орниға ойулған ташлар билән қайта ясаймиз;
Ерән дәрәқлири кесилип болди,
Бирақ уларниң орнида кедир дәрәқлирини ишлитимиз» — дейишиду;□
10 Шуңа Пәрвәрдигар Рәзинниң күшәндилирини *Исраилға* қарши күчләндүрди,

---

□ **9:5 «Биз үчүн бир бала туғулди; бизгә бир оғул ата қилинди»** — бу бешарәт гәрчә кәлгүсидики ишларни көрсәткән болсиму, униңдики пеилларниң һәммиси «өткән заман» шәклидә ипадиләнгән. Жуқириқи 2-айәттики изаһатни көрүң. **«аман-хатирҗәмлик Егиси Шаһзадә»** — яки «аман-хатирҗәмлик Бәргүчи Шаһзадә». ■ **9:5** Йәш. 11:2; 22:22; Луқа 2:10,11; Юһ. 4:10 □ **9:6 «У Давутниң тәхтигә олтарғанда вә падишалиғиға һөкүмранлиқ қилғанда... Униңдин келидиған һөкүмранлиқ вә аман-хатирҗәмликниң ешиши пүтмәс-түгимәс болиду...»** — мошу икки айәт (6-7-айәт) жуқуриқи «Иммануел»ниң ким екәнлигини техиму ениқ көрситиду. У тоғрисидики хәвәрни тәкрарлисақ: — (а)У Исраил үчүн Қутқузғучидур. Бу бабтики 1-6-айәттики ғәлибә вә бәхит бу бала сәвәвидин вуҗудқа келиду. (ә) У пак қиздин туғулиду (7-бап, 14-айәт). (б) У бәлким кәмбәғәл вә дүшмәнниң һөкүмранлиғи астидики әһвалда туғулиду (7-бап, 15- вә 17-айәт). (п) У Давутниң җәмәтидин болуп, Давутниң тәхтигә олтириду. Худа Давутқа вәдә бәргәнки, униң бир әвлади Исраилға вә ахирида пүткүл дунияға Падиша болиду. (Зәбур, 17-күй, 21-күй, 71-күйләрни көрүң) (т) Бу балида Худаниң тәбиити болиду (6-айәт). У «Қудрәтлик Тәңри» дәп атилиду. Ибраний тилида «карамәт» дегән сүпәт, пәқәт Худа вә Худаниң қилғанлири тоғрилиқла ишлитилиду. (ж) Бу бала ахирда пүтүн аләмгә аман-хатирҗәмликни йәткүзиду. «Униңдин келидиған һөкүмранлиқ вә аман-хатирҗәмликниң ешиши пүтмәс-түгимәс болиду». Булардин сирт мошу айәтләрдә нурғун савақ-хәвәрләр бар, мошу йәрдә саһипә чәклик болғанлиғи үчүн һазирчә тохталмаймиз. Бу балиниң ким екәнлиги пәқәт Инҗилдики баянлардила ениқ көрситилиду. У пак қиз Мәрйәмдин туғулған Мәсиһ Әйсаниң дәл өзи болуп, униң башқа бири болушиниң қәтъий мүмкинчилиги йоқтур. ■ **9:6** 2Пад. 19:31; Йәш. 37:32 □ **9:7 «Рәб ... бир сөз әвәтти, ... Исраилға чүшиду»** — «Исраил» мошу айәтләрдә (8-21дә) шималий падишалиқни көрситиду. «Чүшиду» дегән сөз мошу йәрдә Худаниң бир җазасиниң кәлгәнлигини көрсәтсә керәк. □ **9:9 «Хишлар чүшүп кәтти, бирақ уларниң орниға ойулған ташлар билән қайта ясаймиз...»** — демәк, «Пәрвәрдигарниң тәрбийә җазаси болған зиянни тартқан болсақму, биз йәнила униң тәрбийә җазасиға писәнт қилмай, өз күчимизгә тайинип техиму яхши турмушни бәрпа қилимиз» (ташлар хишлардин, кедир дәрәқлири ерән дәрәқлиридин яхши, әлвәттә). Йәробоам ИИ падиша болған вақтида, Худа (шималий) Исраилда чоң бир йәр тәврәшни пәйда қилған; «Хишлар чүшүп кәтти,... ерән дәрәқлири кесилип болди,...» дегән сөзләр бәлким шу йәр тәврәш билән мунасивәтлик.

Яқупниң дүшмәнлирини қозғиди.□
11 Шәриқтин Сурийәликләр, ғәрәбтә Филистийләр,
Улар ағзини һаңдәк ечип Исраилни жутувалиду.
Ишлар шундақ дейилгәндәк болсиму,
Униң ғәзиви йәнила янмайду,
Созған қоли йәнила қайтурулмай туриду.■
12 Бирақ хәлиқ өзлирини Урғучиниң йениға техи йенип кәлмиди,
Улар самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарни издимәйватиду.
13 Шуңа Пәрвәрдигар бир күн ичидә Исраилниң беши вә қуйруғини,
Палма шехи вә қомушини кесип ташлайду;
14 Мойсипит вә мөһтәрәмләр болса баштур;
Ялғанчилиқ үгитидиған пәйғәмбәр — қуйруқтур.
15 Чүнки мошу хәлиқниң йетәкчилири уларни аздуриду,
Йетәкләнгүчиләр болса жутувелинип йоқилиду.
16 Шуңа Рәб уларниң жигитлиридин хурсәнлик тапмайду,
Житим-йесирлири вә тул хотунлириға рәһим қилмайду;
Чүнки һәр бири иплас вә рәзиллик қилғучи,
Һәммә еғиздин чиққини пасиқлиқтур.
Һәммиси шундақ болсиму,
Униң ғәзиви йәнила янмайду,
Созған қоли йәнила қайтурулмай туриду.■
17 Чүнки рәзиллик оттәк көйиду,
У жиған вә тикәнләрни жутувалиду;
У орманниң барақсан жайлири арисида тутишиду,
Улар ис-түтәклик түврүк болуп пурқирап жуқуриға өрләйду;■
18 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң дәрғәзиви билән зимин көйдүрүп ташлиниду,
Хәлиқ болса отниң йеқилғуси болиду, халас;
Һеч ким өз қериндишини аяп рәһим қилмайду.□
19 Бириси оң тәрәптә гөш кесип йәп, тоймайду,
Сол тәрәптин ялмап йәпму, қанаәтләнмәйду;
Һәр ким өз билигини йәйду;
20 Мәнассәһ Әфраимни, Әфраим болса мәнассәһни йәйду;
Униң үстигә иккисиму Йәһудаға қарши туриду.
Һәммиси шундақ болсиму,
Униң ғәзиви йәнила янмайду,
Созған қоли йәнила қайтурулмай туриду. □

□ **9:10 «Пәрвәрдигар Рәзинниң күшәндилирини Исраилға қарши күчләндүрди...»** — 7-баптики мәзмунға қариғанда, Сурийәниң падишаси Рәзин Исраил билән иттипақдаш еди. Мошу сөзгә қариғанда униң Исраил билән иттипақи кейин мәвҗут болуп туралмайду. Башқиларниң Исраилға қарши чиқиши билән уму Исраилға қарши қозғилиду. ■ **9:11** Йәш. 5:25; 10:4 ■ **9:16** Йәш. 10:6 ■ **9:17** Йәш. 5:24; 24:6 □ **9:18 «...һеч ким өз қериндишини аяп рәһим қилмайду»** — Йәробоам (ии) Исраилға падиша болғандин кейинки 28 жил ичидә, көп кишиләр тәхтни талишип урушти. Җәмий 6 Падиша тәхткә олтарған, ички уруш-җедәлләр көп болған еди. □ **9:20 «мәнассәһ Әфраимни, Әфраим болса мәнассәһни йәйду...»** —Әфраим вә Манассәһ болса Исраил падишалиғидики икки әң чоң қәбилә. Жуқириқи изаһатта көрситилгинидәк уларниң арисида уруш-җедәлләр көп еди. Ундақ ишлар Йәшая дегинидәк, «өз билигини өзи йәйдиған» иштур.

10

Пәрвәрдигарниң Йәһудаға болған ғәзиви

1 Қәбиһлик қанунлирини түзгүчиләргә,
Азаплиқ пәрман-һөкүмләрни язғучиларға вай!
2 Тул хотунларни олҗимиз қилайли,
Житим-йесирларни булап-талайли дәп,
Улар мискинләргә адаләтни бәрмәй,
Хәлқимдики аҗиз-бечариләрдин һоқуқни булап кетиду.
3 Һесап алидиған күнидә,
Йәни жирақтин кәлгән туюқсиз балаю-апәт күнидә,
Немә қилисиләр?
Кимдин башпанаһлиқ издәп жүрисиләр?
Байлиқ-шөһритиңларни нәгә аманәт қойисиләр?□
4 Уларға әсирләр арисида зоңзийип олтириштин,
Яки өлтүрүлгәнләр арисида жиқилиштин башқа һеч немә қалмиди!
Һәммиси шундақ болсиму,
Униң ғәзиви йәнила янмайду,
Созған қоли йәнила қайтурулмай туриду.

Пәрвәрдигарниң Асурийә падишаси Сәннахерибқа қарита бир сөзи

5 Қолиға ғәзивимниң тоқмиқи тутқузулған,
Өзүмниң дәрғәзивимниң тайиғи болған Асурийәликкә вай!□ ■
6 Мән уни худасиз бир «ят әл»гә,
Дәрғәзивим қаритилған хәлқимгә зәрбә беришкә әвәтимән;
Униңға олҗа тутувелишқа,
Ғәниймәтни булашқа,
Хәлқимни кочилардики лай-патқақларни дәссигәндәк дәссәшкә буйруймән.□
7 Бирақ *Асурийәликниң* көздә тутқини мошу әмәс,
У шундақ һеч ойлиған әмәс.
Униң ойлиғини вәйран қилиш,
Көп дөләтләрни йоқитиштин ибарәттур.□
8 У: — «Мениң сәрдарлиримниңму һәммиси падишаларға баравәр әмәсму?□
9 Кално шәһири Каркемиш шәһиригә,
Хамат шәһири Арпад шәһиригә,

□ **10:3 «Һесап алидиған күни»** — сөзмусөз тәрҗимә қилинса, «Худа йоқлап келидиған күни» дегәнлик болиду. □ **10:5 «Қолиға ғәзивимниң тоқмиқи тутқузулған,...»** — ибраний тилида «(Уларниң) қолидики тоқмақ Мениң ғәзивим болған,...». ■ **10:5** Йәш. 36:1; Йәр. 25:9; Әз. 21:14 □ **10:6 «Униңға олҗа тутувелишқа, ғәниймәтни булашқа ...буйруймән»** — Йәшаяниң иккинчи оғлиниң исми (Маһар-Шалал-Хаш-Баз)ниң мәнасини мошу айәтттин чүшинивалғили болиду: «Олҗиға алдира! Ғәниймәткә чапсан бол!». Бу сөзләр йәнә 2-айәттә тепилиду; Худа Йәһудадикиләрниң гуналирини Асурийә падишаси Сәннахериб арқилиқ уларниң бешиға чүшүриду. □ **10:7 «Бирақ Асурийәликниң көздә тутқини мошу әмәс, у шундақ һеч ойлиған әмәс...»** — демәк, Худаниң мәхсити Асурийә падишаси арқилиқ Исраил вә Йәһудани җазалаш еди. Бирақ Асурийә падишаси мошу иштин һеч хәвәрсиз болуп, пәқәт өз шәхсий мәнпәәт-һоқуқлирини, байлиқ-шөһритини ашуруш койида еди. Мошу айәт бизгә, һәммигә Кадир һәтта рәһимсиз вә худасиз шәхсләр, әлләр вә империйәләр арқилиқму Өз мәхсәт-муддиалирини әмәлгә ашуриду, дәп үгитиду. □ **10:8 «Мениң сәрдарлиримниңму һәммиси падишаларға баравәр әмәсму?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мениң сәрдарлиримниңму һәммиси авал падишалар болған әмәсму?»

Самарийә шәһири Дәмәшқ шәһиригә охшаш әмәсму?□
10 Мәбудлири Самарийәниң вә Йерусалимниңкидин улуқ болғини билән,
Мениң қолум мошу мәбудқа тәвә болған падишалиқларға егә болушқа йәткидәк турса,
11 Самарийә вә униң мәбудлирини қандақ қилған болсам, Йерусалим вә униң мәбудлирини охшашла шундақ қилмамдимән?» — дәйду.
12 Бирақ Рәб Зион теғи вә Йерусалимда пүткүл җаза ишини пүткүзүп болғандин кейин, У: —
«Мән Асурийә падишасиниң көңлидики башбаштақлиқниң ақивитини *униңға чүшүримән*,
Униң көзлиридики кибирлик нәзәрлирини җазалаймән» дәйду.
13 Чүнки у: — «Бу ишларни өз қолумниң күчи билән,
Өз даналиғим билән мән қилғанмән;
Чүнки мән әқиллиқтурмән;
Мән әлләрниң пасиллирини йоқаттим,
Уларниң ғәзнилирини буливалдим,
Тәхткә олтарғанларни батур кәби чүшүрүп ташлидиммән;
14 Мән қолумни бир қуш угисиға узатқандәк әлләрниң байлиқлириға узаттим,
Бириси ташливетилгән тухумларни тәргәндәк мән пүткүл дунияни жиққанмән;
Улардин һеч бириму қанатлирини палақлатмиди,
Тумшуғини ачмиди,
Яки чук-чук қилип аваз чиқармиди» — дәйду.
15 Палта өзини ишләткүчисигә лап атса боламду?
Һәрә һәридигүчигә почилиқ қилса боламду?
Шундақ иш екән, худди таяқ өзини көтәргүчисини ойниталиса болидиғандәк,
Худди һаса яғач әмәс болғучини көтәргәндәк болатти әмәсму?!□
16 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар шу *Асурийәлкниң* палванлири арисиға оруқлитиш кесилини әвәтиду,
Униң шан-шәривиниң астида лавулдап ялқунлайдиған бир отни яқиду.□ ■
17 «Исраилниң Нури»ниң Өзи от,
Униңдики Муқәддәс Болғучи ялқун болиду,
У бир күн ичидә униң җиғанлири вә тикәнлирини көйдүрүп, жутувалиду.
18 Һәм униң орманзарлиқ вә бағ-етизлириниң шан-шәривини, җан вә тенини көйдүрүп күл қиливетиду;
Улар бәәйни җүдәп кетиватқан кесәл адәмдәк болуп қалиду.
19 Буниң билән орманзарлиқтики дәрәқләрниң қеп қалғини шунчә аз болидуки,
Кичик бала уларни санап хатириләләйду.□

20 Шу күни шундақ болидуки, Исраилниң қалди хәлқи, йәни Яқупниң җәмәтидин қечип қайтқанлар өзлирини урғучиға иккинчи таянмайду; бәлки улар һәқиқәтән Пәрвәрдигар, йәни «Исраилдики Муқәддәс Болғучи»ға тайиниду.□

□ **10:9 «Кално шәһири Каркемиш шәһиригә, Хамат шәһири Арпад шәһиригә, Самарийә шәһири Дәмәшқ шәһиригә охшаш әмәсму?»** — демәк, мән Кално, Хамат вә Дәмәшқни асанла қолға кәлтүрдүм. Буниңдин башқа шәһәрләрниму шуниңға охшашла асанла бойсундуримән. Һәр бир җүп шәһәрниң иккинчиси биринчисиниң җәнуп тәрипидә болуп, уни Асурийәниң падишаси кейинрәк қолиға алған. Кално — миладийәдин илгәрки 738-жили; Каршемиш 717-жили; Хамат 738-жили; Арпад 740-жили; Самарийә 721-720-жили; Дәмәшқ 732-жили елинған. □ **10:15 «яғач әмәс болғучи»** — һасини ишләткән адәмни көрситиду. □ **10:16 «Асурийәлкниң палванлири»** — «палван» ибраний тилида «семиз» дегән сөз билән ипадилиниду; «семизларға оруқлуқ әвәтимән». Бу бешарәтниң әмәлгә ешишини 36-, 37-баптин көрүң. ■ **10:16** Йәш. 24:6 □ **10:19 «орманзарлиқтики дәрәқләр»** — бәлким Асурийәдики дәрәқләрниму, адәмләрниму көрситиду. □ **10:20 «өзлирини урғучи»** — бу Асурийәни яки Асурийә падишаси Сәннахерибни көрситиду.

21 Бәрһәқ, бир «қалди» қайтип келиду,
Йәни Яқупниң «қалдиси» қудрәтлик Тәңриниң йениға қайтип келиду.□
22 И Исраил, хәлқиң деңиздики қумдәк көп болғини билән,
Пәқәт бир қалдиси қайтиду;
Чүнки һәққанийлиқ билән жүргүзүлгән, бир һалакәтниң тешип үстүңларға чүшүши бекитилгәндур;■
23 Чүнки бир һалакәтни — бекитилгән бир һалакәтни самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар пүткүл йәр йүзидә әмәлгә ашуриду.□ ■
24 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
« — И Зион теғида турған хәлқим,
Асурийәдин қорқма!
У сени таяқ билән уридиған,
Вә Мисирлиқлардәк саңа қарап һасисини көтиридиған болсиму,□
25 Пәқәт азғинә вақит өтүши биләнла,
Силәргә қаратқан мошу дәрғәзивим түгәп,
Ғәзивимни уларға һалакәт чүшсун дәп қаритимән.
26 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар болса, уларға қамча билән һуҗум қозғайду;
Уларниң һали «Орәбниң қорам теши»да болған Мидиян қирғинчилиғидәк һаләттә болиду;
У һасисини деңизға қаритип,
Уни Мисирлиқларниң үстигә көтәргәндәк көтириду;□ ■
27 Андин шу күнидә шундақ болидуки,
Униң жүки мүрәңдин,
Боюнтуруғи бойнуңдин елип ташлиниду;
Майлириң сәвәвидин,
Боюнтуруқ сундуруп йоқитилиду. □

Йәшаяниң Асурийәниң җәң жүрүшини алдин-ала ейтип баян қилиши

28 Мана, улар Аятқа йетип, Мигрондин өткән,

□ **10:21 «Бәрһәқ, бир қалдиси қайтип келиду»** — Йәшаяниң биринчи оғлиниң исми (Шеар-Жашуб)дур. «Қайтип келиш» — шүбһисизки, һәм товва қилиш һәм өз жут-вәтинигә қайтишниму билдүриду. Мошу айәтләр һәм Исраилдики «шималий падишалиқ»ни һәм ахирқи замандики Исраилниму көрситиши мумкин. ■ **10:22** Рим. 9:27,28 □ **10:23 «пүткүл йәр йүзидә»** — яки Пәләстиндики (Қанаандики) зиминни яки пүткүл йәр йүзини көрситиду. ■ **10:23** Йәш. 28:22 □ **10:24 «Вә Мисирлиқлардәк саңа қарап һасисини көтиридиған болсиму,...»** — ибраний тилида «У һасисини Мисирдики тәбиқидә саңа қарап көтәргәндәк болсиму,...». «Мисирлиқлардәк... һасисини көтиридиған» — Исраилниң Мисирда болған тарихини көрситиши мумкин. «Һаса көтириш» — бәлким җәң қилишни җакалаштур. Қедимки заманда, Исраиллар Мисирдин чиққан вақтида, Мисирниң падишаси Пирәвн уларни һалак қилмақчи болуп, қошунини әвәтип қоғлиған. Бирақ уларниң һәммиси ахирда өзи һалак болған. Асурийәләр Мисирлиқларға охшашла һалак болиду, дәмәк. «Мис.» 1-15-бапларни көрүң. □ **10:26 «Уларниң һали «Орәбниң қорам теши»да болған Мидиян қирғинчилиғидәк һаләттә болиду»** — «Һак.» 7-бапни көрүң. Мидиянлар Исраилға һуҗум қилип, Худаниң мөҗизилири билән мәғлуп болди. Мидиянларниң сәрдари Орәб қачқан болсиму өлтүрүлди. Асурийә падишаси Сәннахериб қачқини билән өз жутида өз оғуллири тәрипидин өлтүрүлди (37-бапни көрүң). **«Уни Мисирлиқларниң үстигә көтәргәндәк көтириду»** — ибраний тилида «У Мисирдики тәбиқидә һасисини көтириду» (4-айәттики ибарә охшаштур). Лекин «һасини көтәргүчи» мошу йәрдә Пәрвәрдигар болиду; У «уни (һасисини) Мисирлиқларниң үстигә көтәргән»дә, Мисирлиқлар деңизда ғәриқ болуп һалак болди («Мис.» 14-бапни көрүң. ■ **10:26** Мис. 14 □ **10:27 «майлириң сәвәвидин»** — Исраил падишалири «муқәддәс май» билән, йәни «мәсиһ қилиниши» билән падиша қилинған. Мошу «май» Худа Исраил падишалириға бәргән вәдилирини билдүрүши мумкин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Сениң сәмирәп кәткиниң үчүн, боюнтуруқ сундурулуп йоқитилиду».

Миқмашта жүк-тақлирини қоюп қойиду;
29 Улар босуға-давандин өткән,
Гебада қонуп қалиду;
Рамаһ титрәп кетиду;
Саулниң жути Гибеаһдикиләр болса қечип кәткән;
30 И Галлимниң қизи, пәрядиңни көтәр!
Һәй Лаиш, аңлап қой!
И бечарә Анатот!
31 Мадмәнаһ болса қачти;
Гебимдикиләр бәдәр қачти;
32 Шу күн өтмигичә улар Ноб дөңидә тохтап қалиду;
Әшу йәрдә у Зион қизиниң теғиға,
Йәни Йерусалимдики дөңгә қарап муштини ойнитиду. □

Асурийә йоқилиду, «Иммануел» туғулиду

33 Мана, самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар чоң шахларни
шиддәт билән кесиветиду;
Шуниң билән егиз өскәнләр кесип жиқитилиду;
Һали үстүнләр пәсләштүрүлиду.
34 У төмүр *қураллар* билән орманлиқниң Барақсан йәрлирини кесип қақаслиқ
қиливетиду;
Ливан болса улуқ бириси тәрипидин жиқитилиду.□

11

Давами

1 Вә бир тал нота Йәссәниң дәриғиниң көтигидин үнүп чиқиду;
Униң йилтизидин үнүп чиққан бир шах көп мевә бериду.□ ■
2 Вә Пәрвәрдигарниң Роһи,
Йәни даналиқниң вә йорутушниң Роһи,
Несиһәт вә күч-қудрәтниң Роһи,

□ **10:32 «Шу күн өтмигичә улар Ноб дөңидә тохтап қалиду; әшу йәрдә у ... Йерусалимдики дөңгә қарап муштини ойнитиду»** — мошу 28-32-айәтләрдә, Йәшая Асурийә қошунининң Йерусалимға қаритидиған жүрүшини алдин ала бешарәт берип баян қилиду. Аят болса Йерусалимдин 50 километр, Мигрон 22 километр, Миқмаш 11 километр жирақта; Миқмаш даванидин өтүп, Гебаға келиду. Геба Йерусалимдин 10 километр, «Саулниң жути Гибеаһ» 5 километр, Галлим 4.5 километр, Лаиш 4 километр, Анатот 3 километр, Мадмәнаһ 1:5 километр, Гебим 800 метр, Ноб теғи болса пәқәт Йерусалимдики сепилдин 200 метр жирақлиқта. Қошун «Гебада қонуп қалиду» — әслидә Миқмашта қонушқа (бехәтәр болуш үчүн) тоғра келәтти, бирақ улар өзлиригә толиму ишәш қилип бихудлуқ билән алға бесип жүрүш қилиду. Бу ишларниң һәммиси дегәндикидәк йүз бәрди. □ **10:34 «Ливан»** — Ливандики Кедар дәрәқлири оттура шәриқ бойичә әң егиз, һәйвәтлик вә әң барақсан өсиду; мошу айәттә «Ливан» Асурийәниң һәйвәтлик күч-қудритини, шундақла уларниң һакавурлиғини көрситиду. Башқа йәрләрдә болса, у һаман һакавур кишиләрни билдүриду. **«Улуқ бириси тәрипидин»** — 37-бап, 36-айәтни көрүң. □ **11:1 «Бир тал нота Йәссәниң дәриғиниң көтигидин үнүп чиқиду»** — Йәссә болса Давут падишаниң атиси. Ибранийлар Қутқузғучи-Мәсиһниң Давутниң әвладидин болидиғанлиғини еник биләтти. Бирақ мошу йәрдә Қутқузғучи-Мәсиһ һәм Давутниң әвлади һәм «Йәссәниң Йилтизи»му (11:10ни көрүң) баян қилиниду! Бу иш пәқәт Инҗилдила чүшәндүрүлгән (мәсилән, «Луқа» 20:41-44). Мошу айәтләрдә йәнә, Мәсиһ «Йәссәниң дәриғиниң көтигидин» чиқиду, дейилиду. Шуңа Мәсиһ Давут падишаниң ханданлиғи һәйвәтлик мәзгилидә әмәс, бәлки мискин мәзгилидә туғулиду, дегән бешарәт берилиду. ■ **11:1** Йәш. 4:2; Рос. 13:22,23

Билим вә Пәрвәрдигардин әйминишниң Роһи униң үстигә чүшүп туриду;□ ■
3 Униң хурсәнлиги болса Пәрвәрдигардин әйминиш ибарәт болиду;
У көзи билән көргинигә асасән һөкүм чиқармайду,
Яки қулиқи билән аңлиғиниға асасән кесим қилмайду.
4 У намратларға һәққанийлиқ билән һөкүм чиқириду,
Йәр йүзидики мискин-мөминләр үчүн адаләт билән кесим қилиду.
У жаһанни ағзидики закон тайиғи билән уриду,
Рәзилләрни ләвлиридин чиққан нәпәси билән өлтүриду.
5 Униң бәлвеғи һәққанийлиқ,
Чатрақлиғи болса садиқлиқ болиду.□
6 Бөрә болса қоза билән биллә туриду,
Илпиз оғлақ билән биллә,
Мозай, аслан вә бордақ кала билән биллә ятиду;
Уларни йетилигүчи кичик бир бала болиду.■
7 Кала ейиқ билән биллә озуқлиниду,
Уларниң балилири биллә йетишиду,
Шир болса калидәк саман йәйду.
8 Әммәйдиған бала кобра иланниң төшүгигә йеқин ойнайду,
Әмчәктин айрилған бала қолини зәһәрлик иланниң овисиға тиқиду;
9 Мениң муқәддәс теғимниң һәммә йеридә һеч зиянкәшлик болмайду;
Һеч бузғунчилиқ болмайду;
Чүнки худди сулар деңизни қаплиғандәк,
Пүткүл жаһан Пәрвәрдигарни билиш-тонуш билән қаплиниду.

10 Шу күнидә «Йәссәниң Йилтизи» һәр қайси әл-милләтләр үчүн туғ сүпитидә
көтирилип туриду;
Барлиқ әлләр Уни издәп келип жиғилиду;
Вә У арамгаһқа таллиған жай шан-шәрәпкә толиду.■
11 Шу күни Рәб иккинчи қетим Өз хәлқиниң сақланған қалдисини қайтуруш үчүн,
йәни Асурийә, Мисир, Патрос, Куш, Елам, Шинар, Хамат вә деңиздики жирақ
араллардин қайтуруш үчүн Өз қолини йәнә узартиду.□
12 У әлләрни чақириш үчүн бир туғ көтириду; шундақ қилип У йәр йүзиниң
чәт-чәтлиридин Исраилниң ғериблирини жәм қилип, Йәһудадин тарқилип
кәткәнләрни жиғиду.
13 Шуниң билән Әфраимға болған һәсәтхорлуқ йоқайду,

□ **11:2 «Йорутуш Роһи»** — адәмгә чүшиниш қабилийитини ата қилидиған Роһтур. ■ **11:2** Йәш. 9:5 □ **11:5 «Униң бәлвеғи һәққанийлиқ, чатрақлиғи болса садиқлиқ болиду»** — ибраний тилида «униң бөрәклиригә бағланғучи» дейилгән. Ибраний тилида бөрәкләр адәмниң чоңқур ой-пикрилири вә виждании билдүриду. «Чатрақлиқ» — адәмниң чатриқиға йөгәп кийилидиған ички кийим. **«чатрақлиғи болса садиқлиқ болиду»** — демәк, ич кийимләр бәдәнгә чаплашқинидәк, һәққанийлиқ вә садиқлиқ униңдин һеч айрилмайду, униңға интайин йеқин болиду. ■ **11:6** Йәш. 65:25; Һош. 2:20 ■ **11:10** Рим. 15:12 □ **11:11 «Рәб иккинчи қетим Өз хәлқиниң сақланған қалдисини қайтуруш үчүн...»** — «иккинчи қетим» — биринчи қетимқи болса бәлким Бабилда (миладийәдин илгәрки 540-жили) болиду. Бирақ Йәшая мошу йәрдә ахирқи заманларда болидиған бир «қайтиш» тоғрисида сөзләйду. Бәзи алимлар «биринчи қетимқи» қайтишму дунияниң һәр қайси жайлирида болуши керәк, шуңа Йәшая икки «чоң қайтиш» тоғрилиқ бешарәт қилиду, дәп қарайду. **«Рәб ... қалдисини ... Асурийә, Мисир, Патрос, Куш, Елам, Шинар, Хамат вә деңиздики жирақ араллардин қайтуруш үчүн Өз қолини йәнә узартиду»** — Асурийә вә Мисир әшу дәвирдики әң күчлүк дөләтләр еди; Патрос вә Куш Мисирниң жәнубий тәрипидә (һазирқи Ефиопийә), Елам вә Шинар шәриқ тәрипидә (Асурийәдин жирақ), Хамат Ирақниң шимал тәрипидә еди. Деңиздики аралларға Оттура Деңизниң ғәрби арқилиқ өткили болиду. Демәк, мәйли күчлүк, мәйли ажиз дөләтләр болсун, ахирқи заманда Худа Өз хәлқини һәр тәрәптин чақирип жиғиду.

Йәһудани харлиғанларму үзүп ташлиниду;
Әфраим Йәһудаға һәсәт қилмайду,
Йәһуда болса Әфраимни хорлимайду.□
14 Бирақ улар ғәрип тәрәптә Филистийләрниң мүрисигә учуп чүшиду;
Улар бирликтә шәриқтики хәлиқләрдин олжа алиду;
Улар Едом вә Моаб үстигә қоллирини узартиду;
Аммонийларму уларға беқиниду.
15 Пәрвәрдигар Мисирдики деңизниң «тили»ни йоқ қилиду;
У күчлүк пижғирин шамал билән *Әфрат* дәриясиниң үстигә қолини беғирлитип учуриду,
Уни адәм айиғи қуруқ һалда меңип өткидәк йәттә ерик қилип уриду;□
16 Шуниң билән Өз хәлқиниң қалдиси үчүн,
Мисирдин чиққан күнидә Исраил үчүн тәйярлиған йолға охшаш,
Асурийәдә қалғанлар үчүн әшу йәрдин келидиған бир көтирилгән егиз йол болиду. ■

12

Исраилниң ахирқи замандики бир нахшиси

1 — Вә шу күни сән: —
— И Пәрвәрдигар, мән Сени мәдһийиләймән;
Сән маңа ғәзәпләнгиниң билән,
Ғәзивиң мәндин йөткилип кәтти,
Вә сән маңа тәсәлли бәрдиң.
2 Мана, Тәңри мениң нижатимдур;
Мән Униңға тайинимән, қорқмаймән,
Яһ Пәрвәрдигар мениң күчүм вә нахшамдур;
У йәнә мениң нижатим болди, — дәйсән.□
3 — Шатлиқ билән силәр нижатлиқ қудуқлиридин су тартисиләр.■
4 Шу күнидә силәр: —
«Пәрвәрдигарға рәхмәт ейтиңлар,
Униң намини чақирип нида қилиңлар;
Униң әмәллирини хәлиқләр арисида аян қилиңлар,
Униң наминиң зор аброй тапқанлиғини жакалаңлар.■
5 Пәрвәрдигарға күйләр ейтиңлар,
Чүнки У улуқ ишларни қилған;
Мана бу пүткүл жаһанға аян қилинсун!
6 Зиондикиләр, тәнтәнә қилип жар селиңлар;
Чүнки араңларда турған Исраилдики Муқәддәс Болғучи бүйүктур!» — дәйсиләр.

13

Бабилниң вәйран қилиниши

□ **11:13 «Әфраим»** — Әфраим Исраилниң «шималий падишалиғи»ға, Йәһуда «җәнубий падишалиғи»ға вәкиллик қилиду. □ **11:15 «Мисирдики деңизниң «тили... Әфрат дәрияси...»** — мошу йәрләрниң қәйәрдә екәнлигини билиш үчүн хәритини көрүң. ■ **11:16** Мис. 14:29 □ **12:2 «Яһ Пәрвәрдигар мениң күчүм вә нахшамдур...»** — Муқәддәс Китапниң мошу тәржимисидә биз Худаниң «Яһвәһ» яки «Җәховаһ» дегән намини адәттә «Пәрвәрдигар» дәп тәржимә қилдуқ. «Яһ» болса «Яһвәһ» дегән бу наминиң қисқартилған шәклидур. ■ **12:3** Юһ. 7:37,38 ■ **12:4** Юһ. 17:1,4,6,26

1 Амозниң оғли Йәшая көргән, шундақла униңға жүкләнгән Бабил тоғрисидики
вәһий: —□
2 *Бабил* ақсүнәклириниң қовуқлардин өтүп кириши үчүн,
Қақас тағ үстидә туғ көтириңлар,
Уларни жуқури авазда чақириңлар,
Қолуңларни пулаңлитип ишарәт қилиңлар.□
3 Мән болсам, мәхсус таллиғанлиримға буйруқ чүшүргәнмән,
Өз палванлиримни, йәни тәкәббурлуқтин яйрап кәткән адәмлиримни ғәзивимни
бежа кәлтүрүшкә чақирдим.□
4 Аңлаңлар, бүйүк бир әлниң адәмлиридәк топ-топ адәмләрниң тағларда
яңратқан қийқас-сүрәнлирини,
Һәммә әл-жутлар вә падишалиқлар *җәңгә* жиғилип долқунлатқан қайнам-ташқинлиқни!
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар қошунларни җәңгә жиғиду.
5 Улар, йәни Пәрвәрдигар вә Өз ғәзивиниң қураллири,
Жирақ жуттин, һәтта асманларниң қәридинму пүткүл җаһанни һалак қилишқа
кәлгән.□
6 Пәряд чекип һувлаңлар!
Чүнки Пәрвәрдигарниң күни йеқинлашти;
У һәммигә қадирдин келидиған һалакәттәк келиду.■
7 Буниңдин һәр бир қол бошишип кетиду,
Һәммә адәмниң жүриги ерип кетиду.
8 Улар вәһимигә чүшиду;
Азап-оқубәт вә қайғу-һәсрәт уларни қаплайду,
Толғиғи тутқан аялдәк улар толғинип кетиду,
Улар бир-биригә вәһимә ичидә тикилип қаришиду;
Йүзлири болса ялқундәк қизирип кетиду.□
9 Мана Пәрвәрдигарниң күни келиду,
Шу күн җими йәр-җаһанни вәйран қилишқа,
Рәһимсиз болуп, ғәзәп вә қәһр билән толғандур;
У гунакарларни җаһандин йоқитиду.
10 Чүнки асмандики юлтузлар һәм юлтуз түркүмлири нурини бәрмәйду;
Қуяш болса чиқипла қараңғулишиду,
Айму һеч йорумайду.■

□ **13:1 «жүкләнгән вәһий»** — ибраний тилида «масса» дегән бир сөз биләнла ипадилиниду. У «адәмни қорқунучқа салидиған вәһий» һәм «пәйғәмбәрниң зиммисигә жүкләнгән бир вәзипә» дегән икки мәнини өз ичигә алған болуши мүмкин. Мошу бабтики бешарәтләр бәлким «ахирқи замандики Бабил»ни көрситиши мүмкин. Бирақ 17-22-айәтләр қедимки дуниядики Бабилниң Парс империйәси тәрипидин вәйран қилинишида асасән әмәлгә ашурулған. □ **13:2 «Қақас тағ үстидә туғ көтириңлар...»** — тағ қақас-қуруқ болса, туғ еник көрүниду. Туғниң өзи җәңгә чақиридиған ишарәттур. □ **13:3 «мәхсус таллиғанлирим»** — дегән сөз ибраний тилида «муқәддәслирим» дегән сөз билән ипадилиниду. «Муқәддәс» адәттә «пак, Худаға мәнсуп» дегән мәнидә. Бирақ мошу йәрдә бәлким «Худа Өзиниң мәхсус мәхсити үчүн (мәйли өзлири билсун, билмисун) айрим қилғанлар» дегән мәнидә. Айәтниң иккинчи қисмида охшашла, мошу дуниядики тәкәббур адәмләрни Худа Өз мәхситини бежа кәлтүрүш үчүн, җүмлидин уларниң бир-бирини йоқитиш, шундақла пүткүл рәзил дунияни һалак қилиши үчүн ишлитидиғанлиғини билдүриду (11-айәтниму көрүң). □ **13:5 «жирақ жуттин... кәлгән»** — демәк, Пәләстиндин жирақ кәлгән. Мошу «дуниядики әң ахирқи уруш», Пәләстиндә вә Пәләстин әтрапидики тағлар үстидә йүз беридиғанлиғи көрүниду. Худа қураллирини «асманниң қәридинму» чақириду — бу җәңләргә пәриштиләрму қатнишидиған охшайду. ■ **13:6** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш. 2:12-22; 24:23; Ам 8:9; Мат. 24:29; Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13 □ **13:8 «йүзлири... ялқундәк қизирип кетиду»** — бәлким шәрмәндә болғанлиғидин болған. ■ **13:10** Әз. 32:7; Йо. 2:31; 3:15; Мат. 24:29; Мар. 13:24; Луқа 21:25

11 Мән дунияни рәзиллиги үчүн,
Қәбиһләрни гуналири үчүн жазалаймән;
Һакавурларниң тәкәббурлуғини түгәл йоқитимән;
Зораванларниң кибирлирини пәс қилимән.
12 Мән инсанларни сап алтундин аз қилимән,
Адәмни һәтта Офирдики алтундин аз қилимән.□
13 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң ғәзивидә,
Униң қайниған қәһрлик күнидә,
Мән *Худа* асманларни тәвритимән,
Йәр болса өз орнидин йөткилиду;
14 Шуңа овланған бир жәрәндәк,
Һеч ким жиғмайдиған бир падидәк,
Һәр бирси өз әл-жамаитини издәп кәтмәкчи болиду,
Һәр бири өз жут-маканиға қачмақчи болиду;
15 Қечип тутулғанларниң һәммиси санжип өлтүрүлиду;
Әсиргә чүшкәнләрму қиличлиниду.
16 Уларниң балилириму көз алдида парә-парә қилиниду;
Уларниң өйлири булаң-талаң қилиниду,
Аяллириму аяқ асти қилиниду.
17 Мана, Мән уларға қарши турушқа Медиалиқларни қозғаймән,
Улар күмүчләргә һеч қаримайду,
Алтундин болса улар зоқ алмайду. □
18 Уларниң оқялири жигитләрни өтмә-төшүк қиливетиду,
Улар балиятқуниң мевисигә һеч рәһим қилмайду,
Көзлири балиларни һеч айимайду.□
19 Падишаһлиқларниң гөһири,
Калдийләрниң пәхирлинидиған гөзәллиги болған Бабил болса,
Худаниң Содом вә Гоморра шәһәрлирини өрүвәткинигә охшаш болиду.□ ■
20 У йәрдә һеч ким һәргиз турмайду,
Дәвирдин-дәвиргичә у адәмзатсиз қалиду.
Әрәбләр болса шу йәрдә чедир тикмәйду,
Малчилар падилирини шу йәрдә ятқузмайду.■
21 Бирақ чөл-баявандики жаниварлар шу йәрдә қониду,
Уларниң *харап* өйлиригә һувлайдиған мәхлуқлар толиду,
Һувқушлар шу йәрдә маканлишиду,
«Өшкә жин»лар сәкрәп ойнақлишиду.□
22 Явайи иштлар қәлъә-қорғанларда,
Чилбөриләр униң һәшәмәтлик ордилирида һувлишиду,
Бәрһәқ, униң вақти тошушқа аз қалди,
Униң күнлири узунға бармайду.

□ **13:12 «Офирдики алтун»** — Офир районидики алтун интайин аз учрайдиған, сүпәтлик алтун дәп қарилатти. □ **13:17 «Мана, Мән уларға қарши турушқа Медиалиқларни қозғаймән...»** — бешарәтниң темиси Бабиллиқларға йенип келиду. Жуқириқи айәтләр (2-16), шүбһисизки, пәқәт Бабилнила әмәс, бәлки ахирқи замандики «Пәрвәрдигарниң күни»дики пүтүн дунияни көрситиду. Медиалиқлар «...күмүчләр ... алтунлар»ға қизиқмайду — демәк, уларни һужум қилиштин тохтитиш үчүн пул бериш кар қилмайду. □ **13:18 «балиятқуниң мевиси»** — қосақтики төрәлмини яки кичик бовақни көрситиду. □ **13:19 «Содом вә Гоморра»** — қедимки замандики икки рәзил шәһәр. Худа уларни от билән вәйран қилған. «Яр.» 19-бапни көрүң. ■ **13:19** Яр. 19:25; Йәш. 1:9; Йәр. 49:18; 50:40 ■ **13:20** Йәр. 50:39 □ **13:21 «һувлайдиған мәхлуқлар»** — яки «һувқуш-мөшүкяпилақлар». **«өшкә жинлар»** — мошу жинлар бәлким өшкә шәклидә болуши мүмкин.

14

Бабилниң жиқилиши билән Исраил Худаниң рәһимини көриду. Бабилниң падишасиниң тәһтисарага чүшүши

1 Чүнки Пәрвәрдигар Яқупқа рәһимдиллик көрситиду,
Йәнә Исраилни таллайду;
У уларни өз жут-зиминида маканлаштуриду.
Шуниң билән ят адәмләр улар билән бирлишип,
Яқуп җәмәтигә қошулиду. □
2 Һәр қайси әл-милләтләр уларни елип өз жутиға апириду;
Исраил җәмәти болса Пәрвәрдигарниң зиминида уларға қул вә дедәк сүпитидә егидарчилиқ қилиду;
Улар өзлирини тутқун қилғанларни тутиду;
Өзлирини әзгәнләрниң үстидин идарә қилиду.
3 Вә шундақ болидуки,
Пәрвәрдигар силәргә азаптин, сарасимидин вә әсир болуп мәҗбурланған мушәққәтлик қуллуқтин арамлиқ бәргән күнидә,■
4 Силәр Бабил падишаси тоғрисида мундақ мақал-тәмсилни ейтисиләр: —
«Қара, бу җазанихор қандақ һалак болди,
Талан-тараҗ қилип алтун топлиғучи қандақ йоқалди!
5 Пәрвәрдигар рәзилләрниң һасисини,
Һакимларниң закон тайиғини,
6 Йәни хәлиқ-милләтләрни аччиғи билән үзлүксиз урғанни,
Әлләргә ғәзәп қилип тизгинсиз зиянкәшлик қилғанни сундурувәтти.
7 Пүткүл йәр йүзи арам тепип тиничлиниду;
Улар нахша ейтип тәнтәнә қилиду.
8 Қариғайлар болса һалиңдин шатлиниду,
Ливандики кедирларму: — «Сән гөрүңдә ятқузулғандин кейин,
Һеч бир кәскүчи бизни қорқатмайду!» — дәйду.□
9 Сән чүшүшүң билән тәһтисарадикиләр сени қарши елишқа сарасимә болуп кетиду;
Сән үчүн өлүкләрниң роһлири,
Җаһандики җимики «өшкә җинлар» қозғилиду;
Әлләрниң һәммә падишалири тәхтлиридин турғузулиду;
10 Уларниң һәммиси саңа қарап мундақ дәйду: —
«Сениң һалиңму бизләрниңкидәк бошап кәттиму?
Бизгә охшаш болуп қалдиңмусән?!»□
11 Сениң шану-һәйвитиң чилтарилириңниң авазлири билән биллә тәһтисараға чүшүрүлүп түгиди;
Астиңда чивин қурути мижилдап кетиду,
Үстүңни сазаңлар қаплап кетиду.

□ **14:1 «Пәрвәрдигар Яқупқа рәһимдиллик көрситиду, Йәнә Исраилни таллайду ...»** — оқурмәнләр Тәвраттики «Яритилиш» дегән қисимни оқуған болса есидә бар болидуки, Худа һәзрити Яқупниң исмини «Исраил»ға өзгәрткән. Йәһудий хәлқи (Исраиллар) Яқупниң әвлатлиридин ибарәт. Шуңа «Йәшая» китавида, «Яқуп» яки «Исраил» адәттә Йәһудийлар, йәни Исраил хәлқини көрситиду. Әгәр текст һәзрити Яқуп (Исраил)ниң өзини көрсәткән болса, изаһат беримиз. ■ **14:3** Қан. 28:48 □ **14:8 «қариғайлар» вә «кедирлар»** — шүбһисизки, һәр хил падишалар яки падишалиқларни көристиду. Кедир дәриғи болса йоған, интайин чирайлиқ дәрәқ болуп, улуқ падишаларни яки падишалиқларни билдүриду. □ **14:10 «Уларниң һәммиси (өлүкләрниң роһлири) саңа қарап мундақ дәйду: — «Сениң һалиңму бизләрниңкидәк бошап кәттиму?»** — Худаға етиқат қилмиған, тәһтисарада ятқан өлүкләрниң роһлириниң әһвали мошу йәрдә аян қилиниду. Улар бу аләмдикиләргә һеч қандақ ярдәм берәлмәйду; чүнки уларниң һали аллиқачан «бошап кәткән» болиду.

12 И Чолпан, Сәһәр балиси,
Сән қандақ қилип асмандин жиқилип чүшкәнсән!
И техи өткәндила әлләрни йәргә жиқитқучи,
Сән йәр йүзигә ташливетилдиң!□
13 Сән әслидә көңлүңдә: — «Мән асманларға чиқимән,
Тәхтимни Худаниң юлтузлиридин үстүн қилимән;
Мән жамаәтниң теғида,
Йәни шимал тәрәплә рдиму олтиримән;□ ■
14 Мән булутларниң егиз жайлиридин жуқуриға өрләймән;
Һәммидин Алий билән тәң болимән!» — дедиң. □
15 Һалбуки сән тәһтисараға,
Чоңқур һаңниң тегилиригә чүшүрүлдуң».
16 Сени көргәнләр саңа йеқиндин синчилап қарап: —
«Жаһанни зил-зилигә кәлтүргән, падишалиқларни титрәткән адәм мошумиду?
17 Йәр йүзини чөл-баяван қилип,
Униңдики шәһәрләрни ғулатқан,
Тутқан әсирләрни өз жутиға һеч қоюп бәрмигән мошумиду?» — дейишиду.
18 Мана әлләрниң шаһлири бириму қалмай «шан-шәрәп»тә, *қараңғулуқтики* өз
өйидә йетишиду,□
19 Бирақ сән кәмситилгән *чириған* бир шах кәби,
Өлтүрүлгәнләрниң догиси астида,
Қилич билән санҗилған, һаңниң тәһтигә чүшидиғанларға охшаш,
Аяқ астида дәссәп-чәйләнгән өлүктәк,
Өз гөрүңдин мәһрум болуп ташливетилдиң.□
20 Сән әшу падишалар билән биргә дәпнә қилинмайсән,
Чүнки өз жутуңни вәйран қилғансән,
Өз хәлқиңни өлтүрүвәткәнсән;
Рәзиллик қилғучиларниң нәсли һәргиз йәнә тилға елинмайду.■
21 Ата-бовилириниң қәбиһликлири түпәйлидин,
Униң оғуллирини қәтл қилишқа тәйяр қилиңлар;
Шундақ қилғанда, улар орнидин туруп йәр-жаһанни ишғал қилмайду,
Йәр йүзини шәһәргә тошқузуветәлмәйду.□ ■
22 Чүнки Мән уларға қарши чиқимән,
— дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар,

□ **14:12 «И Чолпан, Сәһәр балиси, сән қандақ қилип асмандин жиқилип чүшкәнсән!»** — мошу айәтләрдики бешарәтләрдә, көрүнгән мәнзирә Бабил падишасидин дәҗҗал вә дәҗҗалниң кәйнидики күч-йөләнчүки болған Шәйтанға йөткилиду. Дәҗҗал бәлким кәлгүсидә Бабилниң падишасиму болиду. Шәйтанниң әслидә чирайлиқ, күчлүк, парлақ бир пәриштә, йәнә «Чолпан» болғанлиғи көрүниду. Мошу айәтләрдиму юлтузлар вә пәриштиләрниң бир-бири билән мунасивәтлик болғанлиғи көрүниду. **«Сән йәр йүзигә ташливетилдиң!»** — ибраний тилида «сән йәр йүзигә кесиветилдиң». □ **14:13 «жамаәтниң теғида»... «шимал тәрәпләрдә»** — бәлким пәриштиләрниң самави жамаитини яки Исраилниң жамаитини билдүриду — демәк, Шәйтан Худаға мәнсуп болған жамаәтниң тегишлик ибадитини өзигә қаритивелишқа қизиқиду. ■ **14:13** Зәб. 47:3 □ **14:14 «юлтузлар... булутлар...»** — 13- вә 14-айәттики «юлтузлар» вә «булутлар» бәлким пәриштиләр, асмандики самави қошунларни көрситиду. □ **14:18 «қараңғулуқтики өз өйи»** — һәм йәр йүзидики мазари һәм тәхтисарада ятқан жайниму көрситиду. □ **14:19 «һаңниң тәһтигә...»** — ибраний тилида «һаңниң ташлириға». ■ **14:20** Аюп 18:19; Зәб. 20:11; 37:28; 109:13 □ **14:21 «улар орнидин туруп йәр-жаһанни ишғал қилмайду, йәр йүзини шәһәргә тошқузуветәлмәйду»** — мошу сөзләр тунҗа «Бабил» шәһири, йәни «Бабил мунари» жайлашқан шәһәр билән мунасивәтлик. Уларниң мәхсити өзлириниң намини чоң көрситип, өз шәһирини пүткүл йәз-зиминни башқуридиған қилиштин ибарәт еди («Яр.» 11-бапни көрүң).
■ **14:21** Мис. 20:5; Мат. 23:25

— Мән Бабилдин униң намини вә униң қалдуқлирини, нәсил-пәрзәнтлирини үзүп ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар,■
23 — Вә уни һувқушниң маканиға, сазлиқларға айландуримән;
Һалакәт сүпүргиси билән уни сүпүрүп ташлаймән,
— дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□ ■
24 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ қәсәм ичкәнки,
— Мән қандақ ойлисам, шундақ болиду;
Қандақ мәхсәтни көңлүмгә пүксәм, шу тиклиниду,
25 Мәхситим Өз зиминимда Асурийәликни қийма-чийма қилиштин ибарәт;
Өз тағлиримда уни дәссәп-чәйләймән;
У салған боюнтуруқ хәлқимниң бойнидин,
У артқан жүк мүрисидин елип ташлиниду.□
26 Мана бу пүткүл йәр йүзи тоғрилиқ ирадә қилинған мәхсәттур,
Мана бу барлиқ әлләрниң үстигә узартилған қолдур.
27 Пәрвәрдигар мундақ мәхсәтни пүккән екән,
Ким уни тосалисун?
Униң қоли узартилған екән, ким уни яндуралисун?■

Филистийә тоғрилиқ бир сөз

28 Аһаз падиша өлгән жилида мундақ вәһий жүкләнди: — ■
29 И Филистийә, һәммиңлар,
«Бизни урған таяқ сунди» дәп шатланмаңлар;
Чүнки иланниң йилтизидин зәһәрлик бир илан чиқиду,
Униң нәсли болса дәһшәтлик учар илан болиду.□
30 Шуниң билән йоқсулларниң тунжа балилири озуқлиниду,
Мөминләр болса теч-аманлиқта ятиду;
Бирақ Мән йилтизиңни ачарчилиқ билән йоқитимән
Қалған қисмиңму у тәрәптин өлтүрүлиду.□
31 Шуңа и қовуқ, налә көтәргин,
И шәһәр, пәряд чәккин!
И Филистийә, сән болсаң ерип кәткәнсән!
Чүнки шимал тәрәптин ис-түтәклик бир түврүк өрләйду;
Униң жиғилған қошунлирида һеч ким сәпсиз қалмайду.□

■ **14:22** Аюп 18:19; Зәб. 20:11; 36:28 □ **14:23 «һувқуш»** — башқичә тәржимиси болуши мүмкин; у чоқум хилвәт жайларда туридиған бир жанивар. ■ **14:23** Йәш. 34:11; Зәф. 2:14 □ **14:25 «Өз зиминимда ... Өз тағлиримда...»** — Худаниң «Өз зимини», «Өз тағлири» болса Исраилниң зимини Пәләстиндур. ■ **14:27** 2Тар. 20:6; Аюп 9:12; Пәнд. 21:30; Дан. 4:32 ■ **14:28** 2Пад. 16:20 □ **14:29 «иланниң йилтизидин зәһәрлик бир илан чиқиду, униң нәсли болса дәһшәтлик учар илан болиду»** — Аһаз өлгәндә, Филистийләрниң бәш шәһәр иттипақдиши Асурийәгә қарши Йәһуда билән бир иттипақни бәрпа қилмақчи болиду. Шуңа улар Йәһуданиң йеңи падишаси Һәзәкияға әлчиләрни әвәткән. Бешарәт шу чағда берилгән (32-айәтни көрүң). Йәшая пәйғәмбәр мошу бешарәттә, иттипақлишишни рәт қилиш, пәқәт Пәрвәрдигарғила тайиниш керәк, дәмәкчи (йәнә 32-айәтни көрүң). «Таяқ», йәни «илан» бәлким Аһазниң өзи болуши мүмкин. Филистийә Исраилниң зиминидин бир қисмини ишғал қилған еди. Аһаз падиша бәлким улар билән әшу зимин үстидин урушқан болуши мүмкин (Тәвраттики «2Тар.» 28-бапни көрүң). Униң оғли Һәзәкия болса Филистийәгә тақабил туруп Исраилниң зиминини қайтурувалиду (Тәвраттики «2Пад.» 18-бапни көрүң). Шуңа Һәзәкия бәлким бешарәттики «зәһәрлик илан» болуши мүмкин. «Дәһшәтлик учар илан» болса, әң хәтәрлик илан болуп, кәлгүсидә Исраилни барлиқ дүшмәнлиридин толуқ қутқузидиған Мәсиһни көрситиду. □ **14:30 «Қалған қисмиңму у тәрәптин өлтүрүлиду»** — дәмәк, охшашла ачарчилиқтин өлтүрүлиду. □ **14:31 «ис-түтәклик бир түврүк өрләйду»** — бәлким дүшмән қошунлири пурқиритидиған чаң-тозаңларни көрситиши мүмкин. Мошу айәтниң ибраний тилидикисини чүшиниш тәс.

32 Әнди бу әлниң әлчилиригә қандақ җавап бериш керәк? —
«Зионни тиклигүчи Пәрвәрдигардур;
Униң хәлқи ичидики езилгүчиләр униңдин башпанаһ тапиду» — дегин!» □

15

Моаб тоғрилиқ бир бешарәт

1 Моаб тоғрисида жүкләнгән вәһий;
Һалакәтлик бир кәчтила, Моабтики Ар шәһири вәйран қилиниду;
Һалакәтлик бир кәчтила, Моабтики Кир шәһири йоқ қилиниду;■
2 Жиға-зерәлар көтириш үчүн,
Мана у бутханисиға, Дибонға, шундақла *барлиқ* егизликлиригә чиқти;
Моаб Небо вә Мәдәба шәһәрлири үчүн пәряд көтириду;
Һәммә башлар тақир көрүниду,
Җимики сақаллар кесилип чүшүрүлди.□ ■
3 Кочиларда улар бөз кийиду;
Өгүзлиридә, мәйданлирида, һәр бир адәм көз яшлирини яғдуруп пәряд көтириду.
4 Һәшбонға, Елеалаһ шәһәрлиригә жиға олишиду,
Авазлири Яһаз шәһиригиму йетип бариду.
Шуңа Моабниң әскәрлириму нида қилиду;
Униң вуҗуд-бағрини титрәк басиду.
5 Мениң қәлбимму Моаб үчүн жиға-зерә көтириду;
Уларниң қачқунлири Зоарға һәм Әглат-Шели-Шиҗаға бәдәр қачиду;
Мана улар топлишип, жиғлиған пети Луһитқа чиқидиған даван йоли билән жуқуриға маңиду,
Һоронаимға чүшидиған йолда туруп һалакәттин налә-зар көтириду.
6 Чүнки Нимримдики сулар қуруп кетиду,
От-чөпләр солишип,
Гүл-гия түгәп кетиду;
Һеч яп-йешиллиқ қалмайду.□
7 Шуңа улар байлиқлири, тапқан-тәргинини жиғип «Тәрәк вадиси»дин өтмәкчи болиду;
8 Уларниң көтәргән жиғиси Моабниң чегарасиға,
Аһу-зарлири әглаимға,
Пиғанлири Бәәр-елимға йетиду.
9 Димонниң сулири қанға толуп кетиду,
Чүнки Димонниң үстигә техиму көп балаю-апәтни топлаймән;

□ **14:32 «бу әлниң әлчилири»** — Филистийләрниң әлчилири болса керәк. ■ **15:1** Йәр. 48:1; Әз. 25:9; Ам. 2:1 □ **15:2 «Мана у бутханисиға, Дибонға... чиқти»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Мана у Бажит, Дибон дегән җайларға, ... чиқти». Мошу айәттә Йәшая Моабийларниң бутханилирида вә бутқа чоқунидиған «егизлик»лиридә дуа қилишлириниң бекар болидиғанлиғини көрситиду. **«һәммә башлар тақир көрүниду, җимики сақаллар кесилип чүшүрүлди»** — чач чүшүрүш вә сақал жулуш қаттиқ һәсрәт, пушайман қилишни яки матәм тутушниму билдүрәтти. ■ **15:2** Йәр. 48:37; Әз. 7:18 □ **15:6 «Уларниң қачқунлири Зоарға һәм әглат-шели-шиҗаға бәдәр қачиду (5-айәт) ...чүнки Нимримдики сулар қуруп кетиду...»** — билишимизчә 5- вә 6-айәттики шәһәрләр (Зоар, Нимрим қатарлиқлар) Моабниң җәнубий тәрипидә. Ар, кир, Небо, Мәдәба болса шималий тәрипидә. Қариғанда болидиған һуҗум шимал тәрәптин кәлгәчкә, улар җәнубий тәрәпкә қачиду. Асурийә Моабға икки қетим һуҗум қилди, миладийәдин илгәрки 715- вә -711-җилида.

Чүнки Моабниң қачқунлири һәм зиминида қалғанлириниңму үстигә бир ширни әвәтимән.□

16

Давами
1 «Әнди *ғәллә-парақ* қозисини Села *районидин* елип,
Чөл-баявандин өтүп зиминларниң һөкүмраниға,
Йәни Зион қизиниң теғиға әвәткин!» □
2 Угисидин чувулуп патипарақ болуп кәткән қушлардәк,
Моаб қизлири Арнон дәриясиниң кечиклиридә *алақзадә* жүриду. □

Моаб бәглириниң бир-биригә сөзлиши
3 «Парасәт билән һөкүм қилиңлар!»

4 «*И Зион қизи*, сайиңизни чүшүрүп чүштики йоруқлуқни түн қараңғусидәк қилиң,
Шу ғерибларни йошуруп қойғайсиз;
Қоғланғанларни ашкарилап қоймиғайсиз!
Мениң Моабдики мусапирлиримни өзиңиз билән биллә турғузғайсиз,
Улар үчүн вәйран қилғучиниң алдида башпанаһ болғайсиз!». □

Худаниң Моаб бәглиригә бәргән вәдиси
5 «*Өтүнүшүңлар тоғра*, чүнки әзгүчи йоқилиду,
Һалакәт йоқ болиду,
Әзгүчиләрниң һәммиси зиминдин йоқилиду.
Өзгәрмәс меһри-шәпқәт билән бир тәхт тиклиниду;
«Давутниң чедири» ичидики шу тәхт үстидә бириси олтириду.
У болса, һәқиқәтән адаләт жүргүзидиған, шундақла адаләтни издәйдиған,

---

□ **15:9 «Димон»** — бәлким «Дибон» (1-айәт) билән охшаш болуши мүмкин, йәрликләр Дибонни бәлким «Димон» дәп атиши мүмкин. **«шир»** — кәлгүсидә Моабқа таҗавуз қилидиған (1) Асурийә падишасини яки (2) Бабил падишасини көрситиду. □ **16:1 «ғәллә-парақ қозиси»** — Моабдикиләр Давут падишаниң вақтидин башлап Исраилға беқинип кәлгән, шундақла уларниң һимайисигә егә болуп кәлгән. Улар беқинғанлиғини билдүрүш үчүн һәр жили қозиларни әвәткән. Кейин улар беқинишни рәт қилған (Тәвраттики «2пад.» 3-бапни көрүң). Шуңа бешарәтниң мәнаси, уларға: — «Силәр Йәһудаға йәнә беқинишиңлар керәк; «қоза»ни әвәтишиңлар билән Исраилниң башпанаһлиғиға егә болисиләр» дегән бир несиһәт, яки болмиса өз-өзлиригә дегән бир сөзму болуши мүмкин. Әмәлийәттә (5- һәм 6-айәткә қариғанда) улар ахирда тәкәббурлуқтин шундақ қилмиған. «Села» болса қойлири көп бир район еди. □ **16:2 «Моаб қизлири Арнон дәриясиниң кечиклиридә алақзадә жүриду»** — Арнон дәрияси Моаб билән Исраилниң ортақ чегариси еди. Моаб қизлири башпанаһ издәп Исраилға өтмәкчи. Һәритини көрүң. □ **16:4 «И Зион қизи, ... қоғланғанларни ашкарилап қоймиғайсиз!»** — бу сөзләр чоқум Моаб бәглириниң Зиондин башпанаһлиқ соришини көрситиду. **«...Мениң Моабдики мусапирлиримни өзиңиз билән биллә турғузғайсиз, ... башпанаһ болғайсиз!»** — мошу сөзләр (йәнә 3- вә 4- айәтниң биринчи йерими) бәлким Моабниң әлчилириниң (Йәшая пәйғәмбәр бешарити билән алдин-ала ейтқан) сөзлиридур. Улар қоғланғанлар үчүн Исраилдин башпанаһлиқ сорайду. 4-айәтниң иккинчи йерими вә 5-айәт бәлким Худаниң (Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ) бәргән җавави. Демәк, Исраил Қутқузғучи-Мәсиһ арқилиқ Моаб үчүн башпанаһ болиду (бирақ Моаб тәкәббурлуғидин Худаниң илтипатини рәт қилиду — төвәндики 5-14-айәтләрни көрүң).

һәққанийлиқни илгири сүридиған болиду.□ ■
6 — Биз Моабниң һакавурлуғи тоғрисида аңлидуқ (у интайин һакавур!),
Йәни униң һакавурлуғи, тәкәббурлуғи, ночилиқ қилидиғанлиғи тоғрисида аңлидуқ;
Бирақ униң чоң гәплири бекар болиду!■
7 Шуңа Моаб Моаб үчүн зар жиғлайду;
Уларниң һәммиси зар-зар жиғлайду;
Қайғу-һәсрәткә чөмүп Кир-Һарәсәтниң «кишмиш пошкаллири» үчүн зар-зар жиғлаңлар!□
8 Һәшбон районидики етизлар,
Сибмаһдики үзүм таллириму йиглән кетиду;
Әлләрниң әмирлири униң сәрхил өсүмлүклирини бузуп чәйләйду;
Улар әслидә Яазәргичә йетип, чөл-даладарни кәзгән еди;
Пеләклири созулуп, «*Өлүк* Деңиз»ниң нерисиға йәтти.□ ■
9 Шуңа Мән Яазәрниң зар-жиғиси билән биллә Сибмаһниң үзүм тели үчүн жиғлаймән;
И Һәшбон, Елеалаһ, Өз көз яшлирим билән силәрни суғиримән!
Чүнки язлиқ мевилириңгә, һосулуң үстигә тәнтәнә бир сада яңритилиду.□ ■
10 Хошаллиқ мевилик бағлардин мәһрум қилинип,
Шатлиқму йоқ қилиниду;
Үзүмзарлиқларда нә нахша авазлири аңланмайду,
Нә тәнтәнә қилинмайду;
Дәссигүчиләр үзүм көлчәклирини чәйлимәйду.
Чүнки Мән үзүм көлчәклиридики хошал вақирашларни тохтаттим.□
11 Шуңа ич-бағрилирим Моаб үчүн чалған чилтардәк ағрип муңлуқ яңрайду,
Ичим Кир-Һәрәсдикиләр үчүнму шундақ;
12 Шундақ болидуки, Моаб өзини упритип дуа қилғили өзиниң «жуқури орни»ға чиқип кәлгәндә,
Яки дуа қилғили «муқәддәс өйи»гә киргәндә,
У мувәппәқийәткә еришәлмәйду.■
13 Мана мошу сөзләрни Пәрвәрдигар Моаб тоғрилиқ бурун ейтқан.

□ **16:5 «Өтүнүшүңлар тоғра, чүнки әзгүчи йоқилиду, һалакәт йоқ болиду, әзгүчиләрниң һәммиси зиминдин йоқилиду»** — бу сөзләр, шүбһисизки, Худаниң Моаб бәглиригә бәргән вәдисидур. «Өтүнүшүңлар тоғра» дегән сөз ибраний текстидә йоқ. Бирақ бизниңчә «чүнки» дегән сөз мошуларниң мәнасини ичигә алиду. Худа Моабниң өзидин башпанаһлиқни өтүнүшини қарши алидидиғанлиғини Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ билдүриду. Әпсуски, улар тәкәббурлуқтин рәт қилиду. (6-14-айәтләрни көрүң).**«Давутниң чедири»** — кәлгүси Исраилға вә аләмгә болидиған Мәсиһ-Падиша чоқум Давутниң җәмәтидин болиду. «Давутниң чедири» әслидә Йерусалимда тикилип муһим бир ибадәт орнини («2Сам.» 6:18), яки Давутниң өз өйини көрсәтсә керәк. ■ **16:5** Йәш. 9:6; Дан. 7:14, 27; Мик. 4:7; Луқа 1:33 ■ **16:6** Йәр. 48:29, 30 □ **16:7 «Кир-Һарәсәт»** — 12-айәттә «Кир-Һәрәс»му дәп атилиду. **«кишмиш пошкаллири»** — «һош.» 3:1ни көрүң. Башқа бир хил тәрҗимиси: — «һуллири». □ **16:8 «Яазәр»** — Моабниң шималий чегарасиниң нерисидирақ, шәриқ тәрипи «чөл-далалар», ғәрип тәрипи «(Өлүк) Деңиз». Демәк, Моаб хилвәт җай болғини билән хелә жирақларға тәсири болған бир мәмликәткә айланған. ■ **16:8** Йәр. 48:32, 33 □ **16:9 «Шуңа Мән Яазәрниң зар-жиғиси билән биллә Сибмаһниң үзүм тели үчүн жиғлаймән»** — 10-айәттики сөзлигүчи Худа болған екән («Мән ..тохтитимән...»), 9-айәттики сөзлигүчиму шүбһисизки Худаниң Өзидур. Бу адәмни һәйран қалдуриду. Худа Яазәрдикиләрни җазалайду; шуниң билән улар Сибмаһдики йоқап кәткән үзүмзарлар үчүн жиғлайду. Худа уларни җазалаши билән тәң Өзиму қайғуриду. **«һосулуң үстигә тәнтәнә бир сада яңритилиду»** — адәттә һосул алғанда хошаллиқтин вақирашлар болиду, әлвәттә. Бирақ мошу йәрдә, дүшмининиң ғәлибисидин кейинки тәнтәнә вақирашлар көрситилиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «... һосулуңға болған тәнтәнә садаси яңраштин тохтиди». ■ **16:9** Йәр. 48:32 □ **16:10 «Дәссигүчиләр»** — үзүм шараби чиқириш үчүн үзүмләрни көлчәккә қоюп дәссәйдиған адәмләр. ■ **16:12** Қан. 32:37, 38, 39

14 Бирақ һазир Пәрвәрдигар шундақ дәйду: —
«Үч жил ичидә мәдикар һесаплиғандәк,
Моабниң көплигән қошун-аһалиси болғини билән,
Униң пәхирләнгән шөһрити йәксан болиду;
Уларниң қалдуқлири болса интайин аз вә һалсиз болиду». □

17

Дәмәшқ вә Әфраим тоғрилиқ бир бешарәт

1 Дәмәшқ тоғрилиқ жүкләнгән вәһий: —
Мана, Дәмәшқ шәһәр болуп турувәрмәй, наһайити бир дога харабиликқа айландурулиду.
2 Ароәрдики шәһәрләр адәмзатсиз болуп,
Қой падилириға қалдурулиду,
Улар теч-аман ятиду,
Уларни қорқутқидәк һеч бир адәмму көрүнмәйду.
3 Әфраимда болса, қорғанлиқ шәһәрләр йоқилиду,
Дәмәшқниң шаһанә һоқуқи,
Сурийәниң қалдуқлири йоқилиду;
Улар «Исраилниң шөһрити»дәк йоқ болиду.
— дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□
4 Шу күни шундақ болидуки, Яқупниң шөһрити суслишип,
Тенидики семиз әтләр сизип кетиду.
5 Уларниң һали болса ормичи буғдай орғандин кейин,
Йәни билиги билән жиғип орғандин кейин,
Һәтта Рәфайим жилғисида адәмләр башақларни тәргәндин кейинки һаләткә охшаш, *қалғини йоқ дейәрлик болиду*;□
6 Һалбуки, йәнә азрақ тәргидәк башақ,
Зәйтун дәриғи силкингәндин кейин,
Әң учида икки-үч тал мевә,
Көп мевилигән шахлирида төрт-бәш тал мевә қалдурулиду,
— дәйду Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар.
7 — Шу күни инсан болса Яратқучисиға нәзирини тикиду,
Көзи Исраилдики Муқәддәс Болғучида болиду.
8 Улар өз қурбангаһлириға, йәни өз қоли билән ясиғанлириға,
Яки бармақлири билән шәкилләндүргәнлиригә һеч қаримайду,

□ **16:14 «мәдикар һесаплиғандәк...»** — мәдикар ишлигән вақитни интайин тоғрилиқ билән һесаплайду, әлвәттә — демәк, мошу «үч жил», кәмму әмәс, артуқму әмәс дәл үч жилни билдүриду. □ **17:3 «Улар «Исраилниң шөһрити»дәк йоқ болиду»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда, «Улар Исраилниң шөһритидәк болиду». Ойлаймизки, мошу сөз кинайилик гәп болуп: — «шөһрити йоқ» дегәнлик (4-айәтни көрүң). Бәзи алимлар, кәлгүсидә Исраилниң шөһрити әслигә кәлтүрүлиду, шуңа Дәмәшқниңму шөһрити болиду, дәп қарайду. □ **17:5 «Уларниң һали болса ормичи буғдай орғандин кейин, йәни билиги билән жиғип орғандин кейин, ... қалғини йоқ дейәрлик болиду»** — демәк, ормичи әгәр билигини ишлитип орса, наһайити аз башақлар келип қалиду; Рәфайим (Рәфайийларниң) жилғиси Йерусалимниң җәнуп тәрипидә, у йәргә кәмбәғәлләр берип ормичилар қалдурған буғдайни терәтти; әлвәттә тәргәндин кейин қалған буғдай «йоқ дейәрлик» болиду; Худаниң җазаси билән Әфраимниң адәмлири, шөһрити, һәммиси охшашла «йоқ дейәрлик» болиду. Мошу балаю-апәтләр Асурийә империйәсиниң бир нәччә қетимлиқ таҗавузлири билән уларниң бешиға кәлди. Ахирида Асурийә Әфраимдики көп аһалини сүргүн қилди (миладийәдин илгәрки 722-жили).

Нә «Ашәраһ»ларға нә «күн түврүклири»гә һеч үмүт бағлимайду.□
9 Шу күнидә униң қорғанлиқ шәһәрлири,
Әслидики Исраилларниң алдида чатқаллиққа вә тақир тағларға айландурулған харабә шәһәрләрдәк,
Һәммиси вәйран болуп кетиду. □
10 Чүнки нижатиң болған Худани унтуп қалдиң,
Күчүң болған «Қорам Таш Болғучи»ни әслимидиң;
Шуңа сән «сәрхил» өсүмлүкләрни тикип қойғиниң билән,
Вә яқа жуттики үзүм таллирини тиккиниң билән,□
11 Уларни тиккән күнила яшартқиниң билән,
Тиккән әтисила уларни чечәкләткиниң билән,
Һосулиға еришкән күнидә, у пәқәт бир патман давалиғусиз қайғу-һәсрәт болиду, халас!□
12 Һәй! Көп хәлиқләрниң чуқан-сүрәнлири!
Улар деңиз-океанларни урғутуп долқунлардәк шавқунларни көтириду,
Аһ, әлләрниң қайнам-ташқинлири!
Долқунланған күчлүк сулардәк улар қайнам-ташқинларни көтириду.
13 Әлләр улуқ суларниң қайнам-ташқинлиридәк долқунлинип кетиду;
Бирақ У уларниң дәккисини бериши биләнла, улар жирақққа бәдәр қечип кетиду.
Улар тағдики от-чөпләрниң топа-топанлири шамалда жирақларға учуруветилгәндәк,
Қара қуюн алдида чаң-тозаңлар қуюн болғандәк һайдиветилиду!■
14 Кәчтә — вәһимә!
Таң сәһәрдә — йоқ бирақ!
Мана бизни булап кәткәнләрниң несивиси,
Биздин олжа-ғәнимәт еливалғанларниң ақивитидур!

18

Йәшаяниң Ефиопийидин кәлгән әлчиләргә бәргән бешарити

1-2 Аһ, Ефиопийә дәриялириниң бойлиридики қанатларниң вижилдиған аваздири билән қапланған йәр-зимин! —
Сән қомуш кемиләр үстидә әлчиләрни деңиздин өткүзүп әвәтисән;
— И йәл тапан хәвәрчиләр,
Егиз бойлуқ һәм силиқ терилик бир әлгә,

□ **17:8 «Улар өз қурбангаһлириға... нә «Ашәраһ»ларға нә «күн түврүклири»гә һеч үмүт бағлимайду»** — мошу айәттики қурбангаһлар вә «күн түврүклири», шүбһисизки, бутларға чоқунушта ишлитидиған нәрсиләр. «Ашәраһлар» дегән бутлар бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләр еди. Дәрәқләр бәлким «аял мәбуд» шәклидә оюлған яки нақишләнгән болса керәк. Адәмләрниң хияллирида, мошу мәбуд «зиминни мунбәтлик қилармиш» вә «аялларни туғумчан қилармиш». Буларға чоқунуш адәтлириниң һәр хил жинсий әхлақсизлиқ билән мунасивити бар еди. Шу сөзләргә қариғанда аз бир қисим Әфраимдикиләр Худағила үмүт-ишәш бағлайду. Бешарәтниң бир қетимлиқ әмәлгә ашурулушини «2Тар.» 30-31-баптин, 34:9-айәттинму көргили болиду. □ **17:9 «әслидики Исраилларниң алдида чатқаллиққа вә тақир тағларға айландурулған харабә шәһәрләрдәк...»** — мошу кона «харабә шәһәрләр», Йәшуа пәйғәмбәрниң йетәкчилигидә, Исраиллар Худаға тайинип зиминни ишғал қилғанда вәйран қилинған еди. Шу харабә кона шәһәрләр уларға Худаға тайиниш керәклигини әслитиши керәк еди. □ **17:10 «Шуңа сән «сәрхил» өсүмлүкләрни тикип қойғиниң билән, вә яқа жуттики үзүм таллирини тиккиниң билән,...»** — мошу айәттики «өсүмлүкләр» хурапийлиқ билән тикилгән, адәмни бай қилидиған яки раваж тапқузидиған «сеһрий өсүмлүкләр»миш. □ **17:11 «Һосулиға еришкән күнидә, у пәқәт бир патман давалиғусиз қайғу-һәсрәт болиду, халас!»** — пүткүл айәтниң башқа бир нәччә хил тәржимиси болуши мүмкин. ■ **17:13** Аюп 21:18; Зәб. 1:4; 34:5; 83:14-16; Һош. 13:3

Жирақ-йеқинларға қорқунуч болидиған бир милләткә,
Зимини дәриялар тәрипидин бөлүнгән,
Күчлүк, таҗавузчи бир әлгә *қайтип* бериңлар!□
3 Җаһанда туруватқанларниң һәммиси,
Җимики йәр йүзидикиләр!
Тағларда бир туғ көтирилгәндила,
Көрүңлар!
Канай челинғандила,
Аңлаңлар!□
4 Чүнки Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: —
Мән течлиқта туримән,
Нур үстидә ялилдап турған иссиқтәк,
Иссиқ һосул мәзгилидики шәбнәмлик булуттәк,
Өз туралғумда күзитимән;□
5 Чүнки һосул елиш алдида,
Үзүм чечәклигәндин кейин,
Чечәкләр үзүм болғанда,
У путиғучи пичақлар билән бихларни кесип,
Һәм шахлирини кесип ташлайду.□
6 Улар жиғиштурулуп тағдики алғур қушларға,
Йәр йүзидики һайванларға қалдурулиду.
Алғур қушлар улардин озуқлинип язни өткүзиду,
Йәр йүзидики һайванлар улар билән қишни өткүзиду.□
7 Шу күнидә самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға бир соғат елип келиниду;
Йәни егиз бойлуқ һәм силиқ терилик бир милләттин,

□ **18:1-2 «Аһ, Ефиопийә дәриялириниң бойлиридики қанатларниң вижилдиған авазлири билән қапланған йәр-зимин!»** — миладийәдин илгәрки 715-жили, Ефиопийәниң падишаси Пианқи Мисирни ишғал қилип йеңи бир сулалини (Мисирдики 25-сулалә) бәрпа қилғандин кейин, Асурийә империйәсигә қарши бир иттипақни шәкилләндүрүш үмүтидә, оттура шәриқтики барлиқ дөләтләргә әлчиләрни әвәтти. Мошу бабта Йәшая әлчиләрниң алдиға келип, уларни қайтурмақчи болуп, жуқуриқи хәвәрни йәткүзиду. **«И йәл тапан хәвәрчиләр, егиз бойлуқ һәм силиқ терилик бир әлгә, ...зимини дәриялар тәрипидин бөлүнгән, күчлүк, таҗавузчи бир әлгә қайтип бериңлар!»** — Йәшая пәйғәмбәр әлчиләрни өз дөлитигә (Ефиопийиликләр егиз бойлуқ, силиқ терилик, әшәддий бир хәлиқ еди) қайтишни дәвәт қилиду. У улар арқилиқ йәнә, кәлгүсидә пүткүл дуния Пәрвәрдигарға бойсуниду, дәп җакалимақчи. Шуниң билән тәң, у Йерусалимдикиләргә мошу иттипақниң пайдисизлиғини, Пәрвәрдигарға таянмиса һәммә ишлириниң қуруқ болидиғанлиғини дәватиду, әлвәттә. □ **18:3 ... «туғ» ... «канай»** — буларниң немини билдүридиғанлиғини билиш үчүн, 11-бап һәм 27-бапни көрүң. «Туғ» һәм қутулуш бәлгүси һәм дуниядики әң ахирқи уруш билән мунасивәтлик. канай Худаниң өз қовмини өзигә чақиришқа ишлитилиду. □ **18:4 «Мән течлиқта туримән, нур үстидә ялилдап турған иссиқтәк, иссиқ һосул мәзгилидики шәбнәмлик булуттәк, Өз туралғумда күзитимән»** — иссиқ һәм шәбнәм гаһида көрүнмигини билән, уларниң һосулға болған тәсири наһайити күчлүктур. Худаму охшашла дайим «тинич» һәм көрүнмәйду; у һеч немини демигәндәк яки қилмиғандәк туриду. Бу дуниядики нурғун ишлар худасиз қилинғандәк болғини билән (демәк, Худаниң күч-қудрити шу ишларға керәк әмәстәк турғини билән), Худа һаман Өз хәлқи билән биллә болиду, һәммә ишларниң арқисида туриду һәм бәлгүләнгән вақитта қолини созиду (5- һәм 6-айәтни көрүң). □ **18:5 «Һосул елиш алдида, ... чечәкләр үзүм болғанда, У путиғучи пичақлар билән бихларни кесип, һәм шахлирини кесип ташлайду»** — демәк, мошу дуниядики һөкүмдарлар «Һосул, йәни дуниядики барлиқ әл-жутлар бизниңки» дегәндә, Худа туюқсиз һәммисини уларниң қолидин елип ташлап уларни йәргә қаритип қойиду. □ **18:6 «... Алғур қушлар улардин озуқлинип язни өткүзиду, йәр йүзидики һайванлар улар билән қишни өткүзиду»** — бу иш вақитлиқ әмәс, бәлки Худаниң мошу дуниядики һөкүмдарлардин һоқуқни тартивелип, уларниң уруш-җедәллирини ахирлаштуруп, дуниядики һайванларға түгимәс арамлиқ беридиғанлиғини билдүриду.

Жирақ-йеқинларға қорқунуч болидиған бир әлдин,
Зимини дәриялар тәрипидин бөлүнгән,
Күчлүк, тажавузчи бир милләттин берилиду;
Самави қошунларниң Сәрдари Пәрвәрдигарниң нами болған жайға,
Йәни Зион теғиға елип келиниду. □

19

Мисир жазалинип, тәрбийә берилип сақайтилиду вә Худаға ибадәт қилиду

1 Мисир тоғрилиқ жүкләнгән вәһий: —
Мана, Пәрвәрдигар тез учидиған булут үстигә минип,
Мисирға йетип келиду;
Мисирдики бутлар униң алдида тәвринип кетиду,
Мисирниң жүриги болса ичидин ерип кетиду.
2 — «Вә Мән Мисирлиқларни бир-биригә қарши қутритимән;
Уларниң һәммиси өз қериндашлириға қарши туришиду,
Өз хошнилири биләнму соқишиду;
Шәһәр билән шәһәр,
Падишаһлиқ билән падишалиқ бир-биригә қарши уришиду;
3 Вә Мисирниң роһи өз ичидин йоқап кетиду;
Мән уларни мәслиһәтсиз қалдуримән;
Шуңа улар бутларни вә әрваһларни,
Әрваһларни чақирғучиларни һәм палчиларни издәп мәслиһәт сорайду;
4 Мән Мисирлиқларни рәһимсиз бир һөкүмранниң қолиға тапшуримән;
Әшәддий бир падиша уларниң үстидин һөкүмранлиқ қилиду» — дәп жакалайду
самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар;□
5 Һәм сулар «деңиз»дин йоқайду,
Дәрияси қағжирап пүтүнләй қуруп кетиду;□
6 Дәрияларни сесиқчилиқ қаплайду,
Мисирниң өстәң-каналлири қағжирап түгәйду;
Қомушлар һәм йекәнләр солишиду;
7 Нил дәрияси бойидики йәрләр,
Нил дәриясиниң қуюлуш ағзидики йәрләр гиясиз қалиду,
Нил дәрияси бойидики зираәтләрниң һәммиси қуруп, тозуп, йоқилиду.
8 Белиқчилар болса зар қақшайду;
Нил дәриясиға қармақ ташлиғучиларниң һәммиси нalә көтириду;
Суларниң үстигә тор яйғучиларниң беши саңгилап кетиду.
9 Зиғирчилар һәм либас тоқуғучилар хижаләтчиликтә қалиду,
10 Жәмийәтниң «түврүк»лири парә-парә болуп,
Мәдикарларниң көңлиму йерим болиду.
11 Толиму ахмақ Зоан шәһириниң әмәлдарлири!

□ **18:7 «Шу күнидә ... Пәрвәрдигарға бир соғат елип келиниду... Пәрвәрдигарниң нами болған жайға, йәни Зион теғиға елип келиниду»** — демәк, Ефиопийәликләр Худани тонуйду һәм Худаға қилған ибадити қобул қилиниду. Шүбһисизки, улар мошу йәрдә өзила әмәс, бәлки дунриядики барлиқ милләтләргә вәкил болуп, Пәрвәрдигарға беқиниду. □ **19:4 «мән Мисирлиқларни рәһимсиз бир һөкүмранниң қолиға тапшуримән...»** — мошу бешарәтни бәлким авал Ефиопийәлик Пианқи (миладийәдин илгәрки 715-жили), Асурийәлик Саргон (20-бапни көрүң), Асурийәлик Сәннахериб вә яки кейинки Парс падишалири Камбисис (миладийәдин илгәрки 525-жили), андин Атаксәрксис (ИИИ) «Оқус» қатарлиқлар (миладийәдин илгәрки 343-жили) тәрипидин әмәлгә ашурулған еди. □ **19:5 «сулар «деңиз»дин йоқайду»** — мошу йәрдә «деңиз» Нил дәриясини көрситиду.

Пирәвнниң әң дана мәслиһәтчилиридин әхмиқанә мәслиһәтләр чиқиду!
Силәр қандақму Пирәвнгә: —
«Мән болсам даналарниң әвлади,
Қедимки падишаларниң нәслидурмән!» — дәватқансиләр техи?□
12 *Мисир*, сениң данишмәнлириң һазир қени?
Улар данишмән болса, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң Мисир тоғрилиқ немиләрни көңлигә пүккәнлигини саңа аян қилсун!
13 Зоан шәһириниң әмәлдарлири наданлашти,
Мәмфис шәһириниң әмәлдарлири алдинип кәтти;
Мисир қәбилилириниң «бүҗәк таш»лири болса уларни езиқтуруп қойди.□
14 Пәрвәрдигар уларниң арисиға бир қаймуқтурғучи роһни арилаштуриватти;
Шуңа бириси мәс болуп өз қусуғида тейилип әләң-сәләң болғандәк,
Улар Мисирдикиләрни һәр бир ишида әләң-сәләң қиливәтти.
15 Шуниң билән Мисирға,
Баш, қуйруқ, палма шехи яки қомушлар қилалиғидәк һеч қандақ амал қалмайду.
□ ■
16 Шу күни Мисирдикиләр қиз-аялларға охшап қалиду,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар қолини уларниң үстигә тәңлиши билән титрәп қорқиду,
17 һәмдә Йәһуда зимини болса Мисирға вәһимә болуп қалиду;
Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигарниң бекиткән ирадиси түпәйлидин,
Йәни Униң өзлиригә қаритилған ирадиси түпәйлидин,
Кимгә Йәһуданиң гепи қилинсила шу чөчүйду.
18 Шу күни Қанаанниң тили сөзләйдиған,
Вә самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға беқинип садиқлиқ қәсими қилидиған Мисирниң бәш шәһири болиду;
Улардин бири «һалак шәһири» дәп атилиду.□ ■
19 Шу күни Мисирниң зимини оттурисида Пәрвәрдигарға аталған бир қурбангаһ, һәм чегарасида Пәрвәрдигарға аталған бир түврүк болиду.
20 Булар болса самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға һәм бәлгү һәм шаһит болиду;
Чүнки әзгүчиләр түпәйлидин улар Пәрвәрдигарға налә көтәргән болиду;
У уларни әркинликкә чиқиридиған бир қутқузғучи һәм қоғдиғучини әвәтиду.□
21 Пәрвәрдигар Мисирлиқларға тонутулуп аян қилиниду;
Шу күни Мисир Пәрвәрдигарни тонуйду;
Улар униңға қурбанлиқ ашлиқ һәдийәлири билән ибадәт қилиду;

□ **19:11 «Пирәвн»** — Мисир падишалириниң дәвир-дәвиргичә ишләткән унвани. **«Мән болсам... қедимки падишаларниң нәслидурмән!»** — Мисирниң өрп-адәтлири бойичә, падишаниң мәслиһәтчилириниң һәммиси жуқури тәбиқилик яки падиша җәмәтидин болуши керәк еди. □ **19:13 «Мәмфис»** — яки «Ноф». **«Мисир қәбилилириниң «бүҗәк таш»лири»** — бәлким Мисир җәмийитидики мөтивәрләрдур. □ **19:15 «Баш, қуйруқ, палма шехи, қомуш»** — бәлким Мисир җәмийитидики һәр хил тәбиқидики адәмләрни билдүриду. ■ **19:15** Йәш. 9:13 □ **19:18 «Қанаанниң тили»** — «Қанаан» Пәләстин, йәни Исраилниң зимини, һазирқи «Исраилийә»ни көрситиду. Шуңа улар ибраний тилини сөзлишиду. ■ **19:18** Қан. 10:20; Йәр. 12:16 □ **19:20 «Булар .. Пәрвәрдигарға һәм бәлгү һәм шаһит болиду; чүнки әзгүчиләр түпәйлидин улар Пәрвәрдигарға налә көтәргән болиду; у уларни әркинликкә чиқиридиған бир қутқузғучи һәм қоғдиғучини әвәтиду...»** — (18-22-айәтләр) — Мошу айәтләрдики бешарәт бәлким ахирқи заманда әмәлгә ашурулиду. Бәзи алимлар бешарәтләр миладийәдин илгәрки 4-1-әсирләрдә «қисмән әмәлгә ашурулған» дәп қарайду. Шу заманларда Мисир нурғун Йәһудий мусапирларни қобул қилип, уларға Мисирниң чегарисиға йеқин җайда йеңи бир ибадәтханини қурушқа йол қойди вә һәтта уни қурушқа ярдәм бәрди. Миладийәдин кейин Мисирдики мәсиһий җамаәтләрму наһайити көп болған.

Улар Пәрвәрдигарға қәсәм ичиду вә униңға әмәл қилиду.■
22 Пәрвәрдигар Мисирни уриду;
У уларни уриду һәм сақайтиду;
Шуниң билән улар Пәрвәрдигарниң йениға қайтиду,
У уларниң дуа-тилавитини қобул қилип уларни сақайтиду.
23 Шу күни Мисирдин Асурийәгә маңидиған, егиз көтирилгән түз йол ечилиду;
Асурийәликләр Мисирға кириду,
Мисирлиқлар Асурийәгә кириду;
Мисир Асурийә билән биллә *Худаниң* хизмәт-ибадитидә болиду.□
24 Шу күни Исраил Мисир вә Асурийә билән бир болуп,
Үчиси, йәр йүзидикиләргә бәхит йәткүзгүчиләр болиду.
25 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар уларға бәхит ата қилип: —
«Хәлқим болған Мисирға,
Өз қолумниң иҗади болған Асурийәгә
Вә Өз мирасим болған Исраилға бәхит яр болсун!» — дәйду. □

20

Мисир тоғрилиқ йәнә бир бешарәт

1 Асурийәниң *сәрдари болған* «Тартан» Ашдод шәһиригә келип муһасирә қилған
жили Асурийә падишаси Саргон уни әвәткән (у Ашдодқа қарши җәң қилип уни
ишғал қилди): —□
2 — Шу чағда Пәрвәрдигар Амозниң оғли Йәшая арқилиқ сөз қилған еди.
У униңға: —
«Чатриқиңдин бөз ич тамбилиңни селивәт, путуңдики кәшиңни селивәт» —
дегән еди;
У шундақ қилди; яланач вә ялаң аяғ меңип жүрди.□

■ **19:21** Мал. 1:11 □ **19:23 «Шу күни Мисирдин Асурийәгә маңидиған, егиз көтирилгән түз йол ечилиду...»** — мошу йол һелиһәм мәвжут. Бирақ Исраил һәм Мисир вә Сурийәләр оттурисидики мунасивәт яхши болмиғачқа, йол узундин буян етиклик һаләттә турмақта. □ **19:25 «Хәлқим болған Мисирға, Өз қолумниң иҗади болған Асурийәгә вә Өз мирасим болған Исраилға бәхит яр болсун!»** — пикримизчә мошу бешарәтниң (1-25-айәтләрниң) ахирқи қисми («шу күни Мисирдикиләр қиз-аяллларға охшап қалиду...» йәни 16-айәттин башлап) техи әмәлгә ашурулмиған. Йәшаяниң дәвридикиләр үчүн, бу бешарәт уларниң Мисирға қошулушқа болмайдиғанлиғини билдүргән; бундақ қилиш Пәрвәрдигарға ишәнмәсликкә баравәр. Бешарәттә, улар Мисирға әмәс, бәлки Мисир өзлиригә бeқинди болиду, дейилиду. Ахирда Худа Мисирлиқларни Исраиллар қорқидиған Асурийәликләр билән биллә Өзигә, шундақла Исраилға беқиндуриду. □ **20:1 «Асурийәниң сәрдари болған «Тартан» Ашдод шәһиригә келип муһасирә қилған жили»** — миладийәдин илгәрки 715-жили Филистийләрниң бир пайтәхти болған Ашдод Мисирниң қутритиши билән Асурийә империйәсидики асарәтләрни бузуп исян көтәрди. Икки жил ичидә улар йәнә мәғлуп болди. Мисир тохтимай уларни қутритип, қураллиқ ярдәм беришни вәдә қилип, әлчиләрни Моабқа, Едом һәм Йәһудаға әвәтти, Асурийә империйәсигә қарши бир иттипақни оттуриға чиқармақчи болди. Бирақ миладийәдин илгәрки 711-жили Асурийә империйәси Ашдод шәһирини ишғал қилди. Мисир уларға һеч ярдәм қилмиди. Худа Йәшая арқилиқ Исраилға худасиз, таянчисиз Мисирға тайинишниң тоғра әмәслигини һәм мундақ қилишниң беһудә иш екәнлигини көрситиду. □ **20:2 «Шу чағда Пәрвәрдигар Амозниң оғли Йәшая арқилиқ сөз қилған еди..»** — мошу 20-баптики бешарәт наһайити қисқа вақит ичидә әмәлгә ашурулған. Бешарәтниң әмәлгә ашурулишини көргән кишиләр жуқурқи 19-баптики ахирқи заманларни көрситидиған (Асурийә вә Мисир тоғрилиқ) бешарәтниң ахирида муқәррәр әмәлгә ашурулидиғанлиғидин һеч гуман қилмаслиғи керәк. **«Пәрвәрдигар ... униңға: — «Чатриқиңдин бөз ич тамбилиңни селивәт...» дегән еди. У шундақ қилди; яланач вә ялаң аяғ меңип жүрди»** — бунидин көрүшкә болидуки, Йәшая адәттә бөз кийим кийип жүридиған болуши мүмкин. Йәшаяниң һәқиқәтән «қипяланач» яки пәқәт «калтә иштанлиқ» екәнлигигә бир немә дейиш тәс.

3 Вә Пәрвәрдигар ахирида мундақ деди: —
«Мениң қулум Йәшая Мисир вә Ефиопийә тоғрилиқ хәвәр беридиған бешарәт һәм
карамәт сүпитидә болуш үчүн яланач һәм ялаң аяғ үч жил меңип жүргәндәк,
4 Охшашла Мисирлиқ әсирләр вә Ефиопийәлик сүргүнләр яш болсун, қери болсун,
яланач һәм ялаң аяғ, касиси очуқ һалда Асурийә падишаси тәрипидин Мисирни
шәрмәндиликтә қалдуруп, ялап епкетилиду. □
5 Улар болса қорқушуп, өз таянчиси болған Ефиопийәдин вә пәхри болған
Мисирдин үмүтсизлинип кетиду.
6 Шуниң билән бу деңиз бойидикиләр: —
«Мана бу Асурийә падишасиниң вәсвәсидин қорқуп башпанаһлиқ издәп барған
таянчимизғу, бизләр әнди қандақму қутулалаймиз?» — дейишиду»». □

21

Бабил тоғрисида йәнә бир бешарәт

1 «Деңизниң чөл-баявини» тоғрисида жүкләнгән бир вәһий: —
«Җәнуп тәрәптә қоюнтазлар өтүп кетиватқандәк,
Дәһшәтлик земиндин бир немиләр келиватиду!». □

Йәшаяниң сөз қилиши

2 — Азаплиқ бир вәһий-көрүнүш маңа аян қилинди;
Хаин хаинлиқ қиливатиду,
Булаңчи булаңчилиқ қиливатиду.
«И Елам, орнуңдин тур, чиқ!
Медиа, муһасирә қилип қоршивал!»

□ **20:4 «Мисирлиқ әсирләр вә ефиопийәлик сүргүнләр яш болсун, қери болсун... касиси очуқ һалда Асурийә падишаси тәрипидин ... ялап епкетилиду»** — шу бешарәт бәлким 701-жили, йәни Асурийә билән Мисир соқушқан Әлтәкәһ дегән йәрдә болған җәңдә әмәлгә ашурулған. Асурийә Мисирдики һәм Ефиопийәдики нурғун әсирләрни епкәткән. □ **20:6 «бу деңиз бойидикилири** — Филистийәликләр һәм Йәһудалиқларни көрситиду. □ **21:1 «Деңизниң чөл-баявини»** — Бабилни көрситиду (9-айәтни көрүң). «Деңиз» болса, мошу йәрдә Бабил шәһири җайлашқан, наһайити кәң Әфрат дәриясини көситиду. Әнди немишкә «деңизниң чөл-баявини» дейилиду? Йәшая бәлким Бабилни кинайилик гәп билән мазақ қилиду; Бабил катта, бүйүк шәһәр болғини билән, һәқиқәт җәһитидин яки мәңгүлүк роһий байлиқлар җәһитидин ейтқанда наһайити бир чөл-баяван, халас.

Униң сәвәвидин көтирилгән һәммә налә-пәрядларни түгитивәттим.□
3 — Шуңа ич-бағрим ағриқ-азап билән толди,
Толғиғи тутқан аялниң азаплиридәк,
Көргәнлиримдин толғинип кәттим,
Аңлиғинимдин паракәндә болдум.□
4 Шуңа көңлүм паракәндә болуп һасирап кәттим,
Мени дәһшәт қорқунуч басти;
У мән зоқ алидиған кечини сарасимә болидиған кечигә айландурди.□ ■
5 Улар дәстихан вә гиләм-көрпиләрниму салиду;
Улар йейишиду, ичишиду;
«Һәй есилзадиләр, орнуңлардин туруп қалқанни майлаңлар!»□
6 Чүнки Рәб маңа: —
«Барғин, көргәнлирини әйни бойичә ейтидиған бир күзәтчини тәхләп қойғин» — дегән еди.□
7 — «У жәң һарвулирини, жүп-жүп атлиқ әскәрләрни,
Жәң һарвулирини ешәкләр билән,

□ **21:2 «Хаин хаинлиқ қиливатиду... буланчилиқ қиливатиду»** — шүбһисизки, Бабилниң үзлүксиз қиливатқан қилмишлирини көрситиду. **«И Елам, орнуңдин тур, чиқ! Медиа, муһасирә қилип қоршивал!»** — икки имканийәт бар. Мошу бешарәт яки миладийәдин илгәрки 689-жили Асурийә императори Сәннахерибниң Бабилға бесип кирип вәйран қилғанлиғини яки миладийәдин илгәрки 539-жили Парслар вә Медиалар Қораш императориниң башчилиғида бесип киргәнлигини көрситиду. Әгәр биринчи шәрһ тоғра болса, у чағда «Елам орнуңдин тур, чиқ! Медиа, муһасирә қилип қоршивал!» дегән сөзләрни Бабил падишаси Меродақ-Баладан өз иттипақдашлири Елам вә Медиаға ейтқан, бу сөзләр «Асурийәгә һуҗум қил!» дегән мәнидә болған болиду. У чағда Асурийәниң императори Сәннахериб мағлуп болған. Кейин у қайтидин һуҗим қилип Бабилни ишғал қилди. Шу чағда у Бабилни пүтүнләй вәйран қилип, уларниң һәммә бутлириниму чеқип парә-парә қилди. Иккинчи шәрһ тоғра болса, мошу сөзләр Қораш өзиниң қошунлириға дегән гәп болиду (Бабилға һуҗум қил!). Бизниңчә болса бешарәт Қорәшниңки мошу һуҗумини көрситиду; бирақ икки қетимлиқ ишғал қилишниң һәммисидә охшашла Йәшаяниң көрсәткән көрсәтмиси, йәни «Бабилға ишәнмәңлар һәм таянмаңлар!» дегини тәкитлиниду. **«Униң сәвәвидин көтирилгән һәммә налә-пәрядларни түгитивәттим»** — бу әлвәттә Худаниң сөзи болуши керәк. Демәк, Бабилниң хаинлиғи, таҗавузчилиқ қилип олҗа алғанлиғи, адилсизлиғи, рәһимсизлиги қатарлиқлар түпәйлидин халайиқ қаттиқ налә-пәрядларни көтәргән еди; Худа уларниң налә-пәрядлириға Ххатимә бериду; чүнки У Бабилниң өзини түгәштүргән еди. □ **21:3 «Шуңа ич-бағрим ағриқ-азап билән толди, ... аңлиғинимдин паракәндә болдум»** — бу сөзләр әлвәттә пәйғәмбәрниң өзиниңки болуши керәк. Башқа бир хил тәрҗимиси «Мән азаптин толғинип қаралмидим; паракәндичиликтин һеч немини аңлалмидим». Бир җәһәттин Йәшая пәйғәмбәр мошу көрүнүштә мәлум бир шәһәрниң Худа тәрипидин җазалинишини көриду, шундақла бәк азаплиниду. Бирақ башқа бир җәһәттин вә башқа бир дәриҗидә, Бабил шәһири пүткүл дунияға вәкил болса, у Худаниң қиямәт күнидә гунаниң өзини қандақ дәһшәтлик җазалишини көриду, шундақла интайин азаплиниду. Шүбһисизки, мошу бешарәттин елишимиз керәк болған савақ дәл мошудур. □ **21:4 «Мән зоқ алидиған кечә»** — буни чүшиниш тәс; бәлким Худа Йәшаяға шу көрүнүшни көргүзгән кечидә у аяли билән биллә муһәббәтләшмәкчи болдимекин. ■ **21:4** Аюп 7:3 □ **21:5 «Улар дәстихан вә гиләм-көрпиләрниму салиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Дәстихан селиңлар, бир күзәтчи қоюңлар». **«қалқан майлаңлар!»** — бир хил уруш тәйярлиғи. Қалқан майланса қилич-нәйзиләр униңдин тейилип кетәтти. Шуңа Йәшая мошу айәттә бәлким, Бабиллиқлар зияпәттә олтарғинида, дүшмәнниң қошунлири йолға чиқип жүрүш қиливатқанлиғини көрситиду; шуңа зияпәтниң орниға, уруш тәйярлиғи қилишқа тоғра келәтти, дәп бешарәт бериду. Кейинки (6-10) айәтләрниму көрүң. Бабиллиқларниң зияпәткә қатнишишқа интайин амрақлиғиниң даңқи чиққан еди. Миладийәдин илгәрки 539-жили, Бабил ордисидикиләр катта зияпәттә бихуд олтарған бир кечидә, Бабил шәһири Медиалиқлар тәрипидин ишғал қилинди (Тәвраттики «Даниял» 5-бапни көрүң).- □ **21:6 «әйни бойичә ейтидиған бир күзәтчи»** — демәк, ишәшлик адәм. Бабиллиқлар бихудлишип олтарғанлиғи түпәйлидин, Худа бәлким Йәшаяға кинайә қилип, улар үчүн бир күзәтчини бәлгүләп қоюш керәк, демәкчи. Бу «хиялий күзәтчи»ниң хәвәрлири 7-9-айәтләрдә хатирилиниду.

Җәң һарвулирини төгиләр билән көргәндә,
У диққәт билән, наһайити диққәт билән күзәтсун!»□
8 У җававән ширдәк товлиди: —
«Рәб, мән күзәт мунарида үзлүксиз күн бойи туримән,
Һәр кечидә күзәттә туримән;□ ■
9 — Вә мана, у җәң һарвулири җүп-җүп атлиқ әскәрләр билән келиватиду!»
Вә йәнә җавап берип шундақ дегән: —
Бабил болса жиқилди, жиқилип чүшти,
Вә У уларниң илаһлириниң һәр бир ойма мәбудлирини йәргә ташлап парә-парә қиливәтти!».□ ■

Худа йәнә Өзигә садиқ болғанларға тәсәлли бериду

10 — И Мениң тепилгән данлирим,
Мениң хаминимдики буғдайлирим,
Исраилниң Худаси, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигардин аңлиғанни силәргә ейтип бәрдим! □

Едом тоғрилиқ бир бешарәт

11 «Думаһ» тоғрилиқ жүкләнгән вәһий;
Бириси Сеирдин келип мәндин: —
«И күзәтчи, кечиниң қанчилиги өтти? И күзәтчи, кечиниң қанчилиги өтти?» — дәп сорайду.□
12 Күзәтчи җававән мундақ дәйду: —
«Сәһәр келиду, кечиму келиду;
Йәнә сориғиң болса, йәнә келип сора;

□ **21:7 «У җәң һарвулирини, җүп-җүп атлиқ әскәрләрни,... көргәндә,..»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Бир қошун атлиқ әскәр җүп-җүп атлар билән,... көргәндә,...». **«җәң һарвулирини төгиләр билән көргәндә,...»** — Парс императори Қорәш җәң қилғанда төгиләрни дүшмән қошунлири ичигә һайдиветип, қалаймиқанчилиқ чиқиратти. У биринчи болуп ашундақ тактикини ишләткән. □ **21:8 «Рәб, мән күзәт мунарида үзлүксиз күн бойи туримән, һәр кечидә күзәттә туримән»** — бу сөзгә қариғанда, Бабилниң вәйран қилинишини үмут қилидиғанлар узунрақ вақит күтүши керәк болиду. «Рәб» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «И ғоҗам,...» ■ **21:8** Һаб. 2:1 □ **21:9 «— Вә мана, у җәң һарвулири җүп-җүп атлиқ әскәрләр билән келиватиду!»** — җуқуриқи изаһатни көрүң. Бәлким мошу йәрдә дүшмән қошуни ғәлибә билән қайтип берип, Бабилниң мағлуп болуп йоқитилғанлиғи тоғрисида хәвәр йәткүзиду. **«... У уларниң илаһлириниң һәр бир ойма мәбудлирини ... парә-парә қиливәтти!»** — «У» бәлким Худаниң Өзи. ■ **21:9** Йәр. 25:12; 51:8; Вәһ. 14:8; 18:2 □ **21:10 «И Мениң тепилгән данлирим, Мениң хаминимдики буғдайлирим,...»** — мошу икки ибарә Исраилниң Худаға садиқ болған, шундақла пәс орунда туридиған «қалдиси»ни көрситиду. Худаниң җаза-тәрбийилири ичидә җапа тартиш билән улар тавлинип, «сап буғдай»дәк болған. □ **21:11 «Думаһ»** — болса ибраний тилида «сүкүт» дегән мәнидә. Уму Едомниң кичик бир йезиси. Бирақ мошу йәрдә Йәшая йәнә «Едом» дегән исимни сөз оюни қилип тәтүрисичә «Думаһ» дәп атиған. Демәк, кәлгүсидә Едом көп иссиқ-соғақлар билән наһайити «сүкүт»лүк бир җай болуп қалиду. **«Сеир»** — Едомниң йәнә бир исми. **«и күзәтчи, кечиниң қанчилиги өтти? И күзәтчи, кечиниң қанчилиги өтти?»** — күзәтчи (яки җесәкчи)ниң вәзипилири биринчидин дүшмәнниң һуҗумлиридин хәвәр берип һәммә адәмни ойғитиш; иккинчидин тактакчилиқ қилип кечиниң қайси вақит болғанлиғини халайиққа уқтуруш еди. Күзәтчи мошу йәрдә шүбһисизки, Йәшая пәйғәмбәрниң өзидур. Униңму мошу икки вәзиписи бар еди — халайиқни Худаниң җазасидин агаһландуруш һәм шу җазаға қанчә узун болуп кәткәнлиги һәм униң қанчилик давамлишидиғанлиғи тоғрилиқ хәвәр йәткүзүш еди. Мошу йәрдә бәлким Едомдин чиққан бир әлчи келип Йәшаядин Едомни қаплап турған, қараңғу «кечә»дәк болған балаю-апәтләр қачан түгәйду? — дәп сорайду.

Йолуңдин қайтип маңа йеқин кәл!» □

Әрәбийә тоғрилиқ бир бешарәт
13 Әрәбийәниң кечиси тоғрилиқ жүкләнгән вәһий: —
«И Деданлиқларниң карванлири, силәр Әрәбийәдики жаңгалда қонуп қалисиләр;□
14 Уссап кәткәнләргә су апирип бериңлар!
И Темадикиләр, нанлириңларни елип қачқанларни күтүвелиңлар!□
15 Чүнки улар қиличлардин,
Ғилаптин елинған қиличтин,
Керилгән оқядин,
Урушниң азавидин қачиду.
16 Чүнки Рәб маңа шундақ дегән: —
Бир жил ичидә мәдикар һесаплиғандәк,
Андин Кедарниң бар шәриви йоқилиду,□
17 Оқячиларниң қалдуқлири,
Йәни Кедарниң палван-батур болған оғуллири аз қалиду;
Чүнки Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси шундақ сөз қилған». □

22

Йерусалим тоғрилиқ бир бешарәт
1 Аламәт көрүнүш берилгән жилға тоғрисида жүкләнгән вәһий: —

□ **21:12 «Күзәтчи жававән мундақ дәйду: ...»** — жавапниң үч қисми бар: — (1) «сәһәр келиду». Демәк, мошу қараңғулуқ түгәйду — бирақ қачан түгәйдиғанлиғини демәйду. (2) «кечиму келиду» — Едомға, дунияға нур келиду (мәсилән 7:18, 18:2ни көрүң). Бирақ йәнә бир кечә келиду, у техиму қараңғу болуп, бәлким қиямәт күнлиридә болиду (мәсилән, 10:5, 13:10ни көрүң). Йәшая мошу тоғрилиқ агаһландуриду. (3) «сориғиң болса, ... маңа йеқин кәл!». Едом (жүмлидин бәлким башқа Йәһудий әмәсләр) мошу ишларни ениқлимақчи болған болса, әркинлик билән Худаниң йениға келишкә, Худадин бевиситә яки пәйғәмбәрлиридин сорашқа тәклип қилиниду. Пәқәт өз йоллиридин товва қилип йенип кәлсила, Худа уларни қобул қилиду. □ **21:13 «Әрәбийәниң кечиси тоғрилиқ»** — ибраний тилида «Әрәбийә тоғрилиқ» һәм «кечидә» дегән икки мәнилик болған бир сөздур. Иккинчи мәнаси «кечидә» болған болуп, бәлким «Әрәбләрниң қараңғулуқ вақти»ни көрситиду. Әмәлийәттә (Әрәбләрниң тарихи анчә хатириләнмигән болғачқа) дәл қайси жилни көрсәткәнлигини һазирчә ениқ дәп берәлмәймиз. Миладийәдин илгәрки 715-жили Саргон ИИ Темадики қәбилиләр вә пүткүл «Әрәбийә йерим арили»ға қарши уруш қилған. Миладийәдин илгәрки 703-жили Әрәбләр Бабилдики Меродақ-Баладан билән иттипақ түзгән вә Асурийәлик Сәннахериб тәрипидин мәғлуп қилинип, қаттиқ зиян тартқан. Бешарәт бу чағларниң бирини көрсәтсә керәк. **«...жаңгалда қонуп қалисиләр»** — демәк, чоң йолдин жирақ, мәлум бир дүшмәнниң қорқунучидин пинһан жайда қонуш керәк. Деданлиқлар болса Әрәбләрниң бир қәбилиси. Тема уларниң бир карвансарай шәһири. Дедан, Тема вә 16-айәттики Кедарниң қәйәрлигини билиш үчүн хәритиләрни көрүң. □ **21:14 «... Су апирип бериңлар! И Темадикиләр, нанлириңларни елип қачқанларни күтүвелиңлар!»** — Худа Йәшая арқилиқ Әрәбләргә өз қериндашлириға ярдәм бериш керәклигини уқтуриду. Демәк, Әрәбләр пат йеқинда көп аваричиликкә йолуғиду (15-айәтни көрүң). □ **21:16 «Бир жил ичидә мәдикар һесаплиғандәк,..»** — 16-бап, 14-айәттики изаһатни көрүң. Мәдикар ишлигән вақитни интайин тоғрилиқ билән һесаплайду, әлвәттә. □ **21:17 «Оқячиларниң қалдуқлири, йәни Кедарниң палван-батур болған оғуллири аз қалиду»** — Кедар болса Әрәбистандики чөллүкниң шимал тәрипидә яшиған бир қәбилә. Мошу бешарәтниң кәң мәнаси, шүбһисизки, Худаға ишәнмигәнләр өз-ара бир-биригә ярдәм беришкән болсиму, худасиз болғанлиғи үчүн бу ярдәм мәңгү давамлашмайду. Ахирғичә үзлүксиз келидиған, чеки йоқ мәдәтни болса пәқәт Пәрвәрдигардинла тапқили болиду.

Силәр һәммиңлар өгүзләрниң үстигә чиқивалғиниңлар зади немә қилғиниңлар?□
2 Силәр хошаллиқ дәбдәбисини көтиридиған,
Вараң-чуруңға толған жут,
Шатлинидиған шәһәр;
Силәрдин өлтүрүлгәнләр қилич билән чепилған әмәс,
Яки җәңләрдә өлгән әмәс;
3 Әмирлириңларниң һәммиси биракла қечишти;
Улар оқясиз әсир болди;
Жирақка қачқан болсиму,
Силәрдин тепивелинғанларниң һәммиси бирликтә әсир болди.
4 Шуңа мән: —
«Нәзириңларни мениңдин елиңлар;
Мени қаттиқ жиғлашқа қоюңлар;
Хәлқимниң булинип кетиши тоғрилиқ маңа тәсәлли беришкә алдирап
өзүңларни упратмаңлар» — дедим.□ ■
5 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигардин «Аламәт
көрүнүш берилгән җилға»ниң бешиға бир күн чүшиду,
У болса аваричилик болидиған,
Аяқ асти қилинип петиқдилидиған,
Адәмләр каймуқтурулидиған,
Сепил соқулуп чеқилидиған,
Тағларға қарап ялвуруп чирқирайдиған бир күни болиду.
6 Елам җәң һарвулири вә адәмлири билән, атлиқ әскәрлири билән оқданни
көтирип келиду,
Кир болса қалқанни ечип тәйяр қилиду.□
7 Вә шундақ болидуки,
Әң гөзәл җилғилириң җәң һарвулири билән толуп кетиду,
Атлиқ әскәрләр дәрвазаң алдида сәп тартип туриду.
8 Улар Йәһуданиң үстидики қалқанни елип ташлайду;
Бирақ сән *Зион* шу күнидә «Орман сарайи»дики қуралларға үмүт бағлиғансән; □
9 Силәр Давутниң шәһириниң бөсүлгән җайлириниң көп екәнлигини көрүп,
Пәстики көлчәк сулирини бир йәргә жиғип су амбири қилдиңлар;
10 Йерусалимдики өйләрни санап, улардин бәзилирини бузуп сепилни
мустәһкәмләш үчүн ишләттиңлар,

□ **22:1 «Аламәт көрүнүш берилгән җилға»** — интайин сирлиқ бир ибарә. Шүбһисизки, у Йерусалимға қаритилиду (10-айәтни вә төвәндикиләрниму көрүң). Йерусалим Зион теғиниң үстидә болсиму, тағлар билән оралған болуп, җилғиға җайлашқан дәп һесаплиғили болиду. Бирақ бу ибарә немини билдүриду? Йәшая вә башқа пәйғәмбәрләр әлвәттә Йерусалимда нурғун «ғайипанә аламәтләр» яки «аламәт көрүнүшләр»ни көргән. Шуңа мәзкур ибарә нурғун «ғайипанә аламәтләр» вә бешарәтләрниң темиси болған, Худа сөйгән Йерусалим»ни көрситиду; йәнә келип, «җилға» төвән болуп, «хар болуш» яки «кичик пеиллиқ»ни билдүриду; Худа бешарәтләр вәһий қилса, уларни пәқәт кичик пеилларғила йәткүзиду. Бирақ -2-14-айәтләр бойичә, Йерусалимдикиләр Худаниң агаһлириға кичик пеил болмай, әксичә ерән қилмай тәкәббурлишип кәткән. □ **22:4 «Хәлқимниң булинип...»** — ибраний тилида «хәлқимниң қизиниң булинип...». **«Хәлқимниң булинип кетиши тоғрилиқ маңа тәсәлли беришкә алдирап өзүңларни упратмаңлар»** — бу сөзләр бәлким пәйғәмбәрниң өзиниңкидур; бирақ, шүбһисизки, Худа улар арқилиқ Өзиниң көңлини билдүрүватиду. ■ **22:4** Йәр. 8:23 □ **22:6 «Елам»** — Бабилниң хошниси, бешарәттики вақитларда улар билән иттипақдаш болған («Кир»ниң нәдә екәнлигини билмәймиз). Бу бешарәт бәлким Йәшаяға кәлгүсидә Бабил иттипақдашлири билән Йерусалимға қаттиқ һуҗум қилидиғанлиғини уқтуриду. □ **22:8 «Орман сарайи»** — «Орман сарайи»ни Сулайман падиша қурған, шу йәрдә көп савут-қураллар сақланған еди («1Пад.» 7-бапни вә 10:14-17-айәтни көрүң).

11 Шундақла кона көлчәктики суларни икки сепил оттурисиға жиғип амбар қилдиңлар;
Бирақ мошуларни Яратқучиға һеч қаримидиңлар,
Бурундин бурун буларни Шәкилләндүрүп Бекиткүчигә һеч үмүт бағлимидиңлар!□
12 Шу күни самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар силәрни жиғлап матәм тутушқа,
Чачни чүшүрүп пайнәкбаш болушқа,
Бөз кийим кийишкә муражиәт қилди.□
13 Бирақ буларниң орнида, мана хошаллиқ вә шатлиқ,
Калиларни союш, қойларни боғузлаш,
Гөшләрни йейиш, шарапларни ичиш,
«йәйли, ичәйли, чүнки әтә дуниядин кетимиз» — дейишләр болди!■
14 Самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар тәрипидин қулиқимға аян қилиндики,
«Бәрһәқ, мошу гуна силәр өлмигичә кәчүрүлмәйду» — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар. □

Ордидики ғожидар Шәбнаға бәргән агаһландуруш

15 Самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар мана шундақ дәйду: —
«Барғин, мошу ғожидар,
Ордини башқуридиған мошу Шәбнаниң йениға киргин, униңға: —□
16 Саңа мошу йәрдә немә бар?
Яки мошу йәрдә кимиң бар?
Бириси егизликкә өзи үчүн бир гөр қазғандәк,
Өзи қорам таштин бир қоналғуни йонуғандәк,
Өзүң үчүн бир гөр колидиңму?
17 Мана һәй палван, Пәрвәрдигар сени өз чаңгилиға елип, чиң сиқимдап,
18 Андин помдақтәк сени бепаян, жирақ бир зиминға ташливетиду.
Сән әшу йәрдә өлисән,
Һәм әшу йәрдә һәйвәтлик жәң һарвулириңму қалиду,
И ғожаңниң жәмәтигә шәрмәндилик кәлтүргүчи!□
19 Мән сени мәнсивиңдин еливетимән,
Шуниң билән сени орнуңдин чүшүриветимән.

Бешарәтниң давами — Елиаким, ишәшлик адәм

20 Шу күниму шундақ болидуки,
Мән Һилқияниң оғли Өз қулум болған Елиакимни чақиримән;■

□ **22:11 «...суларни икки сепил оттурисиға жиғип амбар қилдиңлар; бирақ ... бурундин бурун буларни Шәкилләндүрүп Бекиткүчигә һеч үмүт бағлимидиңлар»** — 8-12-айәтләргә қариғанда, Йерусалимдикиләр дүшмән қошунининң муһасирисигә тақабил туруш тәдбирлири (мәсилән, савутларни, қалқанларни тәйярлаш, сепилни мустәһкәмләш, йеңи су амбирини қуруш қатарлиқлар)ни қолланғанлиғини тәбрикләшмәктә еди, бәлким буниң үчүн мәхсус бир күнни айриған болуши мүмкин (12-айәтни көрүң — «шу күни...»). Йәшая пәйғәмбәр уларни «тәдбирләр»гә таянмай, «мошуларни Яратқучи» Худағила тайиниш керәк дәп дәвәт қилсиму, улар қәтъий аңлимайду. □ **22:12 «жиғлап матәм тутуш..., чачни чүшүрүп пайнәкбаш болуш..., бөз кийим кийиш...»** — буларниң һәммиси товва қилишниң ипадилири еди. ■ **22:13** Йәш. 56:12; 1Кор. 15:32 □ **22:14 «мошу гуна силәр өлмигичә кәчүрүлмәйду»** — ибраний тилида «силәр өлмигичә мошу гуна үчүн кафарәт қилинмайду». □ **22:15 «... мошу ғожидар, ордини башқуридиған мошу Шәбнаниң йениға киргин...»** — мошу айәттики «ғожидар» (яки «ғәзничи») «аялчә род» билән кәлгән болуп, бәлким Шәбнаниң хелә бир хушамәтчи, көтәрмичи екәнлигини көрситиши мүмкин. □ **22:18 «ғожаң»** — Исраил падишаси Һәзәкияни көрситиду. «2Пад.» 18-бапни көрүң. ■ **22:20** 2Пад. 18:18,26,37

21 Сениң тонуңни кийдүримән,
Сениң потаң билән униң белини чиң қилимән;
Һөкүмранлиғиңни униң қолиға тапшуримән;
Шуниң билән у Йерусалимдикиләргә вә Йәһуда җәмәтигә ата болиду.
22 Давут җәмәтиниң ачқучини мән униң мүрисидә қойимән;
У ачса, һеч ким етәлмәйду,
Әтсә, һеч ким ачалмайду.■
23 Мән уни муқим бир җайға қозуқ қилип бекитимән;
У болса атисиниң җәмәти үчүн шәрәплик һоқуқ-тәхт болиду;
24 Хәлиқ униң үстигә атисиниң җәмәтиниң барлиқ шөһрәтлирини жүкләйду;
Йәни барлиқ уруқ-нәсиллирини,
Барлиқ кичик қача-қучиларни,
Пиялә-җамлардин тартип барлиқ күп-едишларғичә асиду.
25 Шу күнидә — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар: — муқим җайға бекитилгән қозуқ болса, егилип кетиду вә кесип ташлиниду;
Униң үстигә есилған жүкләр үзүп ташлиниду»,
— Чүнки Пәрвәрдигар шундақ дегән еди. □

23

Турниң ақивити — вәйранчилиғи түпәйлидин оқулған мәрсийә

1 Тур тоғрилиқ жүкләнгән вәһий: —
— И Таршиштики кемиләр, аһ-зар көтириңлар!
Чүнки у харап қилинди,
Шу йәрдә өй йоқ, портму йоқ.
Сепрус арилидин бу хәвәр *кемидикиләр*гә аян қилиниду.□ ■
2 Зидондики содигәрләр деңиздин өтүп силәрни тәминләп кәлди, и аралдикиләр,
Әнди шүк болуңлар!□
3 Шиһордики бепаян сулар үстидин йөткигән данлар,
Йәни Нил дәриясиниң һосули Турниң дарамити болған еди;
У әлләрниң базири болған еди!
4 И Зидон, хиҗаләт бол,
Чүнки деңиз — йәни Турға қорған болған деңиз дәйдуки: —

■ **22:22** Вәһ. 3:7 □ **22:25 «Муқим җайға бекитилгән қозуқ болса,...»** — бәзи шәрһчиләр мошу сөзләр Елиакимни көрситиду, дәп қарайду — демәк, «у ишәшлик адәм болғини билән, бәрибир жиқилип кетиду; пәқәт Худағила таянғили болиду». Бирақ мошу иш охшашла «шу күнидә» болиду, дейилиду. Пикримизчә Йәшая йәнә Шәбнаниму көрситиду; у әслидә «муқим җайға бекитилгән» бир қозуқ, йәни ордидики ишларни башқурғучи еди. У бир күн ичидә һоқуқидин қалдурулуп, Елиаким, йәни Худа ейтқан «Мениң қулум», униң орнини басиду. □ **23:1 «Тур тоғрилиқ жүкләнгән вәһий: — И Таршиштики кемиләр, аһ-зар көтириңлар! ...»** — Тур болса (хәритини көрүң) деңиз бойидики қедимки замандики бир «сингапор»ға охшайдиған бир шәһәр еди. Тур шәһири иккигә бөлүниду. Бири, кичик арал, униң үстигә интайин мустәһкәм бир қәлъә селинған. Иккинчиси удулдики деңиз бойидики интайин пухта сепиллиқ шәһәр. Тур асасән деңиз арқилиқ сода қилатти; униң кемилири вә униңға беқинди болған «үч Таршиш»тики (2:16дики изаһатни көрүң) кемиләр оттура деңиздики содини пүтүнләй дегидәк өз илкигә еливалған болуп, интайин бейип кәткән. Таварларни оттура деңиздики әлләрдин импорт қилип, Пәләстингә сатқан; Пәләстиндики мәһсулатларниму сетивелип деңиз арқилиқ експорт қилған. Бейиғандин кейин, Тур интайин тәкәббурлишип кәткән еди. Деңиз бойиға җайлашқанлиғи үчүн уни ишғал қилиш мүмкин әмәс еди. **«Сепрус арилидин...»** — яки «Киттийларниң зиминидин...». ■ **23:1** Йәр. 47:4; Әз. 26; 27; 28; Зәк. 9:3, 4 □ **23:2 «Зидон»** — болса турға йеқин район болуп, Тур билән мунасивити зич болған. Хәритиләрни көрүң. **«и аралдикиләр,...»** — Турдики аралда турғанлар.

«Мәндә һеч толғақ болмиди, һеч туғмидим,
Жигитләрни яки қизларни һеч бақмиғандәкмән!»□
5 Мошу хәвәр Мисирға йәткәндә,
Уларму бу хәвәр худди турға кәлгәндәк қаттиқ азаплиниду.
6 — Силәр деңиздин өтүп Таршишқа кетиңлар!
И деңиз бойидикиләр, аһ-зар көтириңлар!□
7 Силәрниң қедим әйямдин бар болған,
Шат-хурамлиққа толған шәһириңлар мошуму?!
Мана уларниң путлири өзлирини мусапир қилишқа жирақларға көтирип бариду!□
8 Тажларни илтипат қилғучи болған,
Содигәрлири әмирләр болған,
Дәллаллири жаһанда абройлуқлар һесапланған турниң бу тәғдирини ким бекиткән?
9 — Буларни бекиткүчи самави қошунларниң Сәрдари Пәрвәрдигардур!
Мәхсити болса шан-шөһрәттин келип чиққан жими тәкәббурлуқни рәсва қилиш,
Жаһандики жимики йүз-абройлуқларни пәсләштүрүштин ибарәт!
10 Таршишниң қизи, Нил дәриясидәк өз зиминиңда әркин-азатә яйра!
Чүнки *Турдин* кәлгән тизгин һазир йоқ.□
11 Чүнки Пәрвәрдигар қолини деңиз үстигә узитип,
Дөләтләрни тәвритиду.
У Қанаан тоғрилиқ әмир қилған,
Униңдики қәлъә-қорғанларни йоқутулсун дәп пәрман чүшүргән.□
12 Вә: —
«И басқунчилиққа учриған Зидон қизи,
Сән иккинчи һеч тәнтәнә қилмайсән,
Орнуңдин туруп, Сепрус арилиға өтүп кәткин,
Һәтта шу йәрдә сән һеч арам тапмайсән» — деди.□
13 Қараңлар, Бабил-калдийләрниң зиминини!
Бу йәрниң хәлқи болуп бақмиғандәк қилиду;
Асурийә уни чөл-баяван жаниварлири үчүн макан қилған;
Потәйләрни ясап, уларниң сарай-ордилирини вәйран қилип, харабиликкә

□ **23:4 «Мәндә һеч толғақ болмиди, һеч туғмидим, жигитләрни яки қизларни һеч бақмиғандәкмән!»** — демәк, Турниң яшлири йоқап кәтти. Уларниң «аниси», йәни деңиз: «балиларни һеч туғмиғандәкмән» — дәйду. Уларниң йоқитилиши сәвәви техи көрситилмиди. □ **23:6 «Силәр деңиздин өтүп Таршишқа кетиңлар!»** — демәк, Турдикиләр қечиши керәк. □ **23:7 «...путлири уларни өзлирини мусапир қилишқа жирақларға көтириду»** — кемә билән әмәс, уларниң әсиргә чүшүп пиядә маңғанлиғини тәкитләйду. □ **23:10 «Таршишниң қизи, Нил дәриясидәк өз зиминиңда әркин-азатә яйра! Чүнки Турдин кәлгән тизгин һазир йоқ»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп. Таршиш турға бекинди болғандин кейин, у һазир «әркин» болиду. Бирақ униң иқтисадий йөләнчүкиму йоқ болиду. □ **23:11 «У Қанаан тоғрилиқ әмир қилған...»** — Тур шәһири әслидә Қанаан зиминида, дәп һесаплиғили болиду. □ **23:12 «И басқунчилиққа учриған Зидон қизи...»** — Зидон Асурийә тәрипидин бастурулиду, униң қизлири, шубһисизки, басқунчилиққа учрайду. Төвәндики 13-айәттики изаһатни көрүң.

айландуруватқан.□
14 И Таршиштики кемиләр, аһ-зар көтириңлар!
Чүнки қорғиниңлар харап қилинди.□
15 Вә шу күни болидуки,
Падишаһниң күнләрни һесаплиғинидәк,
Тур йәтмиш жил унтулиду.
Йәтмиш жил өткәндин кейин,
Турниң әһвали паһишә аялниң нахшисидәк болиду;□
16 Чилтарни елип, шәһәрни айлинип жүр,
И унтулған паһишә аял!
Өзүңгә йәнә хәқниң диққитини тартай десәң,
Йеқимлиқ бир пәдә челип, көпрәк нахшиларни ейт!
17 Әнди шундақ болидуки,
Йәтмиш жилниң өтүши билән,
Пәрвәрдигар Турни йоқлайду;
Шуниң билән у йәнә өзини ижаригә берип,
Йәр йүзидики һәммә падишалиқлар билән йәнә бузуқчилиқ қилиду;
18 Шуниң билән униң маллири вә өзини сетип, тапқан пули болса Пәрвәрдигарға атилип муқәддәс болиду;
У ғәзнигә селинмайду яки топланмайду,
Чүнки униң мошу содиси болса Пәрвәрдигарниң алдида турғанлар үчүн айрим қилиниду;
У уларға қанғичә йәп-ичишкә, шундақла уларниң есил кийим-кечәклири үчүн ишлитилиду. □

□ **23:13 «Қараңлар, Бабил-калдийләрниң зиминини! Бу йәрниң хәлқи болуп бақмиғандәк қилиду; Асурийә уни чөл-баяван жаниварлири үчүн макан қилған...»** — миладийәдин илгәрки 745-жили Асурийә падишаси Тиглат-Пиләсәр «Пүткүл дунияға егә болмақчи болуп», кәң көләмдә жәң қилишқа башлиди. У 738-жили өзиниң һәрбий қоманданини Турни идарә қилишқа орунлаштурған. Тур исян көтирип, Асурийәниң кейинки падишаси Шалманәзәрниң муһасирисигә қарши жәң қилди, ахирда Асурийәликләр Турни ташлап кәтти. Миладийәдин илгәрки 8-әсирниң ахирида у йәнә Асурийә билән уруш қилди. Шу чағда Тур Мисир билән иттипақ түзүш мәхситидә сөһбәт өткүзгән. Миладийәдин илгәрки 701-жили Асурийә падишаси Сәннахериб қаттиқ һужум қилип, Турниң «йөләнчүки» Зидон вә әтраптики районларда көп вәйранчилиқ қилған, Турниң содисини асасән үзүп қойған. Мошу айәтләрдә шу иш тоғрилиқ агаһландуруш берилсә керәк. Айәтләрдә: Асурийәликләр Бабил-калдийәни вәйран қилғанлиғиға, чирайлиқ беналарни «чөл-баяван жаниварлири үчүн макан қилғанлиғи»ға қараңлар, мошу ишлардин савақ елиңлар дейилиду. Бу бәлким «Силәргиму мошуниңға охшаш ишлар йүз бериду» дегәнликтин бешарәт болса керәк. Мошу агаһландурушниң ахирқи нәтижиси миладийәдин илгәрки 332-жили «бүйүк Искәндәр» тәрипидин чиқирилған. Искәндәр пүтүн сепиллиқ шәһәрни, жүмлидин аралдики қорғанлириму йәр билән йәксан қиливәткән. □ **23:14 «Таршиш»** — 2-бап, 16-айәттики изаһатни көрүң. □ **23:15 «Тур йәтмиш жил унтулиду»** — «йәтмиш жил» мошу мәзгил бәлким Асурийә падишаси Сәннахерибниң миладийәдин илгәрки 701-жилидики вәйранчилиғидин башлиниду, миладийәдин илгәрки 630-жилидики Асурийәниң күч-қудритиниң завал тепиши, шундақла Турниң содисиниң йәнә базар тепиши билән ахирлишиду. Йәшая әшу чағдики турни қери паһишә аялға, херидарларни чақириш үчүн чилтар челип нахша ейтқанға охшитиду. Паһишә аялға охшаш, у пулни дәп һәр қандақ ишни қилишқа тәйяр еди. □ **23:18 «Шуниң билән униң маллири вә өзини сетип, тапқан пули болса Пәрвәрдигарға атилип муқәддәс болиду... у уларға қанғичә йәп-ичишкә, шундақла уларниң есил кийим-кечәклири үчүн ишлитилиду»** — мошу ахирқи айәт Тур үчүн үмүт көрситиду, улар кәлгүсидә мал-мүлүккә әмәс, бәлки Пәрвәрдигарға беқиниди болиду. Бешарәтниң әмәлгә ашурулуши ахирқи заманда болуши мүмкин. Бирақ Исраил Бабилдин қайтқинида (миладийәдин илгәрки 540-жили), йеңи муқәддәс ибадәтхана қурулғанда, Тур униң үчүн халис материял тәминлигәнлиги бәлким бешарәтниң бир «қисмән» әмәлгә ашурулушидур (Тәвраттики «Әзра» 3-бап).

24

Ахирқи заманлар •••• Дунияниң гуна арқилиқ булғиниши

1 Мана, Пәрвәрдигар йәр йүзини бәрбат, вәйран қилип,
Уни астин-үстин қиливетип,
Униңда туруватқанларни тәрәп-тәрәпкә тарқитиду;
2 Шу вақитта шундақ болидуки,
Хәлиқләр қандақ болса, каһин шундақ болиду;
Қул қандақ болса, ғожайини шундақ болиду;
Дедәк қандақ болса, аял ғожайини шундақ болиду;
Сетивалғучи қандақ болса, сетивәткүчи шундақ болиду;
Өтнә алғучи қандақ болса, өтнә бәргүчи шундақ болиду;
Өсүм алғучи қандақ болса, өсүм бәргүчи шундақ болиду.□ ■
3 Йәр йүзи пүтүнләй бәрбат қилиниду,
Пүтүнләй булаң-талаң қилиниду;
Чүнки Пәрвәрдигар мошу сөзни қилди.
4 Йәр йүзи матәм тутиду, у зәиплишиду,
Җаһан һалсизлинип зәиплишиду,
Йәр йүзидики бәг-төриләрму һалидин кетиду.
5 Йәр-зимин өзидә туруватқанлар тәрипидин булғиниду;
Чүнки улар көрсәтмә-қанундин чәтлигән;
Тәбиәтниң қанунийәт-тәртивини өзгәртивәткән,
Мәңгүлүк әһдиниму йоққа чиқиривәткән.□
6 Шуңа ләнәт йәр йүзини жутувалиду,
Униңда туруватқанлар «гунайи бар» дәп һесаплиниду,
Шуңа йәр йүзидикиләр жутувелиниду,
Инсанлар аз қалиду. ■

Балаю-апәт тәпсилатлири

7 Йеңи шарап түгәй дәп қалди,
Үзүм таллири болса солишип кетиду;
Кәйпликтин көңли хуш адәмләрму уһ тартишиду;
8 Дапларниң шох садалири тохтайду,
Көңүл ечиватқанларниң вараң-чуруңлириму түгәйду,
Чилтарниң шатлиқ муңлириму тохтайду.■
9 Шарап ичкәнләрниңму нахшиси йоқайду;
Һарақ ичкәнләргә һарақ аччиқ туюлиду.■
10 Тәртипсиз, мәнасиз шәһәр бузулиду;

□ **24:2 «каһин»** — муқәддәс ибадәтханида хәлиқләргә вәкил болған қурбанлиқ қилғучи. **«Сетивалғучи қандақ болса, сетивәткүчи шундақ болиду... өсүм алғучи қандақ болса, өсүм бәргүчи шундақ болиду»** — демәк, җәмийәтниң һәр бир тәбиқидикилири охшашла Худаниң ғәзивигә учрайду. ■ **24:2** Әз. 7:12, 13 □ **24:5 «Чүнки улар көрсәтмә-қанундин чәтлигән; тәбиәтниң қанунийәт-тәртивини өзгәртивәткән...»** — қайси көрсәтмә-қанунларни бузған? Пәқәт Муса пәйғәмбәргә берилгинила әмәс, йәнә Нуһ пәйғәмбәргә көрситилгән қанун вә әһдини көрсәтсә керәк. «Яр.» 9-бапни көрүң. Нуһ пәйғәмбәргә һәм Муса пәйғәмбәргә тапшурулған мошу икки әһдигә асасән қатиллиқ қәтъий мәнъий қилинған. Униң үстигә Нуһқа тапшурулған әһдә бойичә, Худа һава райини һәм йәр йүзидики тәбиәтниң қанунийәтлирини бекиткән; бирақ инсанларниң қилмишлири һава райини бузуп ташлиған, шундақла бүгүнму бузмақта, шуниңдәк инсанлар нурғун тәбиәт қанунийәтлирини өзгәртмәкчи болған вә болиду. Мәсилән, аилидики әр-хотунлуқ җинсий мунасивәтләрни бузуп, бәччивазлиқни нормал иш дәп билиш қатарлиқлар. ■ **24:6** Йәш. 9:18; 10:16 ■ **24:8** Йәр. 7:34; 16:9; 25:10; Әз. 26:13; Һош. 2:13 ■ **24:9** Йәш. 16:1

Һеч ким кирмисун дәп һәммә өйләр етилиду;□
11 Кочиларда шарап үчүн налә-пәряд көтирилиду;
Бар шат-хурамлиқ түтәккә айлиниду;
Йәр-зиминдики шатлиқ йоқайду.□
12 Шәһәрдә пәқәт вәйранчилиқла қалиду,
Дәрваза болса чеқилған,
Һәммиси — харап болиду! □

Инсанниң «қалдиси»

13 Чүнки хәлиқ-милләтләрниң арисида,
Йәр-җаһанниң оттурисида шундақ болидуки,
Зәйтун дәриғини қаққандин кейин қеп қалған зәйтунлардәк,
Үзүм һосулини жиғивалғандин кейин тәргидәк бир нәччила үзүм қалғандәк, бир
қалдиси қалдурулиду.□ ■
14 *Қалдилар* болса авазлирини жуқури көтириду;
Пәрвәрдигарниң һәйвисигә қарап тәнтәнә қилиду;
Улар деңиз тәрәптин сүрән салиду.□
15 Шуңа Пәрвәрдигарни шәриқтиму,
Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң намини ғәриптики жирақ араллардиму улуқлаңлар;
16 Җаһанниң чәт-чәтлиридин биз нахшиларни аңлидуқ: —
«Һәққаний Болғучиға шан-шәрәп болсун!»

Бирақ мән шундақ дедим: —
«Аһ, мениң ядаңғулуғум! Мениң ядаңғулуғум! Һалимға вай!
Чүнки хаинлар хаинлиқ қиливатиду;

□ **24:10 «Тәртипсиз, мәнасиз шәһәр»** — Йәшая қайси шәһәр екәнлигини демәйду. 13-бапта Бабил шәһири пүтүн худасиз дунияни көрсәткәндәк (мәсилән, 13-бап, 5- вә 9-айәтни көрүң) мошу айәтләр охшашла пүткүл худасиз дунияни билдүриду. Шүбһисизки, Йәшая оқурмәнләргә йәнә, Бабил (Бабилон) шәһириниң биринчи қетим қурулғанлиғини көрсәтмәкчи (Тәврат, «Яр.» 11-бапни көрүң). Шәһәрләр болса инсанийәтниң бар күч-қудрити, қабилийити вә әқил-параситиниң җәвһири болиду. Бирақ мошулар ихлассиз, Худаға таянмиған һалда қилинған болса, һәммиси қуруқ гәп болиду, халас. Шуниң билән мошу намсиз шәһәр худасиз дунияни билдүриду. Шәһәр мәнасиз, униңки турмуши мәнасиз, худасиз яшаш мәнасиз. Башқа пәйғәмбәрләрниң сөзлиригә асасән (мәсилән, Даниял) кәлгүсидә пүткүл дуния бир шәһәр, бир мустәбит һөкүмдар астида болиду. Мошу шәһәр бәлким «йеңи бир Бабил» болуши керәк. 1985-жили ирақтики Садам Һүсәйн қедимки Бабил шәһирини қайтидин қурушни нийәт қилғини билән у узун өтмәй җенидин айрилди. **«Һеч ким кирмисун дәп һәммә өйләр етилиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «һәммә өйниң ишиги тосулуп келип, һеч ким кирәлмәйду». □ **24:11 «Кочиларда шарап үчүн налә-пәряд көтирилиду; бар шат-хурамлиқ түтәккә айлиниду...»** — ғәлитә иш шуки, шарап хәқләргә һеч тәсәлли берәлмисиму, улар йәнила уни издәйду. Мана бу инсанниң тәбиитидур! □ **24:12 «Дәрваза болса чеқилған, һәммиси — харап болиду»** — дәрваза һеч қандақ мудапиә рольи қалмайду. □ **24:13 «Йәр-җаһанниң оттурисида»** — Исраилни көрситиду. ■ **24:13** Йәш. 17:6 □ **24:14 «Қалдилар болса авазлирини жуқури көтириду»** — жуқуридики 6-айәттә «инсанлар аз қалиду» дейилиду. Мошу айәттики «қалдилар» болса дәл шу кишиләрни көрситиду. Улар балаю-апәт ичидә товва қилип Худани издигәнләрдур. Бу Худаға садиқ болған «қалди хәлиқ» «Йәшая» вә Тәвраттики көп башқа китапларда тилға елиниду.

Бәрһәқ, хаинлар номуссизларчә хаинлиқ қиливатиду!□
17 И йәр йүзидә туруватқан инсанлар!
Вәһимә, ора вә қапқан бешиңға чүшиду;■
18 Вә шундақ болидуки,
Вәһимә садасидин қачқанлар ориға чүшиду,
Оридин чиққан болса қапқанға тутулиду.
Чүнки асмандики деризиләр ечилиду,
Йәр һуллири тәврәп кетиду.□ ■
19 Йәр мутләқ дәзлинип кетиду,
Йәр пүтүнләй парә-парә болуп кетиду,
Йәр дәһшәтлик тәвриниду.
20 Йәр мәс адәмдәк иләң-силәң маңиду;
Худди лапастәк ирғаңшип қалиду.
Чүнки униңдики асийлиқ гунайи өзини қаттиқ басиду,
У жиқилип, иккинчи туралмайду.■
21 Шу күнидә шундақ болидуки,
Пәрвәрдигар жуқурида турған қошунларни жуқурида,
Вә йәр йүзидики падишаларни йәр йүзидә жазалайду.□
22 Улар орәккә жиғилидиған бир топ әсирләрдәк жиғивелиниду,
Гундиханиға солап қоюлиду.
Нурғун күнләрдин кейин улар жазалиниду.□
23 Ай уятлиқта қалиду;
Күнму хиҗил болуп көрүнмәйду;
Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Зион теғида, йәни Йерусалимда сәлтәнитини жүргүзиду;
Униң шан-шәриви Өз ақсақаллири алдида парлайду! ■

25

Худани мәдһийиләйдиған, ахирқи замандики нахша
1 Пәрвәрдигар, Сән мениң Худайим;
Мән Сени үстүн дәп мәдһийиләймән,

□ **24:16 «Бирақ мән шундақ дедим: — «Аһ, мениң ядаңғулуғум! Мениң ядаңғулуғум! Һалимға вай! ... Бәрһәқ, хаинлар номуссизларчә хаинлиқ қиливатиду!»** — бу сөзләр пәйғәмбәрниң Худаниң ахир заманлар тоғрисида униңға аян қилған вәһийлиригә болған инкасини — һәм хошаллиқ һәм хошаллиқ ичидә болған қайғусини, йәни дунияниң гунакарларниң ақивитигә қарап қайғуғанлиғини билдүриду. **«...хаинлар хаинлиқ қиливатиду ... хаинлар номуссизларчә хаинлиқ қиливатиду!»** — мошу тәкрарлаш, бәлким, ахирда һәр адәм Худа тәрипидин қутқузулмиған болса, наһайити қаттиқ гунаға чөмүп кетиду, дегәнни билдүриду. Уларға гуна бекитилгәндәк қилиду (Инжил, «Вәһ.» 11:22ни көрүң). Йәшая гунаниң жазасини көрүпла йәнә наһайити азаплиниду. ■ **24:17** Йәр. 48:43 □ **24:18 «Вәһимә.. ора.. қапқан..»** — бу үч сөзниң аһаңи ибраний тилида наһайити охшишип кетидиған сөзләр. ■ **24:18** Йәр. 48:44; Ам. 5:19 ■ **24:20** Аюп 27:18; Йәш. 1:8; 19:14 □ **24:21 «...жуқурида турған қошунлар»** — бәлким Шәйтанниң жинлардин тәркиб тапқан, төвән асманларда жүридиған қошунлирини көрситиду. □ **24:22 «Нурғун күнләрдин кейин улар жазалиниду»** — ибраний тилида «нурғун күнләрдин кейин улар йоқлиниду». Худа мәлум хәлиқни «йоқлиса», бу йоқлашниң нәтиҗиси уларни (а) бәрикәтләш үчүн яки (ә) жазалаш үчүн болиду. Бу сирлиқ бешарәтни Инжил «Вәһий» қисмидин көпрәк чүшинимиз. Қутқузғучи-Мәсиһ бу дунияға қайтип кәлгәндә, бар жин-шәйтанлар (үстүндики қошунлар...)ни һаңға ташлайду. Улар йәнә бир миң жилдин кейин йәр йүзидикиләрни синаш үчүн вақитлиқ қоюветилиду. «Вәһий» 19-20-бапларни көрүң. ■ **24:23** Йәш. 13:10; Әз. 32:7; Йо. 2:31; 3:15

Мән Сениң намиңни мубарәкләймән,
Чүнки Сән карамәт ишларни,
Садиқлиқ вә һәқиқәт ичидә қедимдин буян қәлбиңгә пүккәнлириңни бежа кәлтүргәнсән.
2 Чүнки Сән шәһәрни харабилик,
Қәлъә-қорғанлиқ жутни харап,
Ятларниң ордисини шәһәр болалмас қилғансән,
У иккинчи һәргиз қурулмайду.■
3 Шуңа һелиқи күчлүк хәлиқ Сени улуқлайду,
Әшәддий әлләрниң һелиқи шәһири Сәндин қорқиду;
4-5 Чүнки Сән мискинләргә қорған,
Йоқсулларниң дәрди-һажитигә қорған,
Бораңға далда,
Иссиққа сайә болғансән;
Чүнки әшәддийләрниң зәрбә долқуни тамға урулған борандәк,
Қағҗирақ йәрни басқан иссиқ һавадәк болди.
Бирақ иссиқ һава булут сайиси билән тосулғандәк,
Сән ятларниң чуқан-сүрәнлирини пәсәйтисән;
Әшәддийләрниң ғәлибә нахшиси пәс қилиниду.
6 Вә мошу тағда самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар барлиқ қовмлар үчүн зияпәт қилиду —
Майлиқ йемәкликләр,
Сүздүрүлгән кона шараплар,
Жилиги тоқ майлиқ йемәкликләр,
Сүздүрүлгән, яхши сақланған кона шараплардин болған зияпәт болиду;□
7 Вә У мошу тағда һәммә қовмларни япидиған чүмпәрдини,
Барлиқ әлләрни япидиған япқучни йоқитиду;
8 У өлүмни мәңгүгә жутуп йоқитиду!
Рәб Пәрвәрдигар һәр бир йүздики яшларни сүртиветиду;
Пүткүл йәр-зимин алдида Өз хәлқиниң шәрмәндилигини елип ташлайду;
Чүнки Пәрвәрдигар шундақ ейтқан.■
9 Вә шу күнидә дейилидуки: —
«Мана, Худайимиз мошу, биз Униңға тәлмүрүп кәлгән,
У бизни қутқузиду;
Мана, мошу Пәрвәрдигардур, биз Униңға тәлмүрүп кәлгән,
Биз шатлинип Униң нижат-қутулдурушидин хурсән болимиз».
10 Чүнки мошу таққа Пәрвәрдигарниң қоли қонуп туриду;
Вә саман азгалда тезәк билән чәйләнгәндәк, Моаб Униң путлири астида чәйлиниду;□
11 *Моаб* әшу *тезәклик* азгалдин үзүп чиқиш үчүн қолини кериду,
Бирақ униң қоли чевәр болғини билән, *Рәб* униң тәкәббурлуғини пәс қилиду.□ ■
12 У сепиллириңниң егиз мудапиәлик қорғанлирини ғулитип,
Йәр билән йәксан қилип,
Топа-чаңға айландуриду.

■ **25:2** Йәш. 21:9; 23:13; Вәһ. 14:8; 18:2 □ **25:6 «Жилиги тоқ майлиқ йемәкликләр»** — Йәһудийлар үчүн, шундақла барлиқ қедимки хәлиқләр үчүн майлиқ вә иликлик йемәкликләр әң есил тамақ еди. ■ **25:8** 1Кор. 15:54 □ **25:10 «Мошу таққа Пәрвәрдигарниң қоли қонуп туриду»** — демәк, Худа шундақ қилип, бәхит вә арам ата қилип, Өзини тонутиду. □ **25:11 «Рәб униң тәкәббурлуғини пәс қилиду»** — ибраний тилида «У униң тәкәббурлуғини пәс қилиду». ■ **25:11** Йәш. 16:6

26

Икки шәһәр — йеңи Йерусалим вә «дунияниң шәһири»

1 Шу күнидә Йәһуданиң зиминида муну нахша ейтилиду: —
«Мустәһкәм бир шәһиримиз бар;
У нижатлиқни униңға сепил вә тирәкләр қилип бекитип қойиду.□ ■
2 Вападарлиқта чиң турған һәққаний әлниң кириши үчүн,
Дәрвазиларни ечип бериңлар!
3 Ким өзиниң әқидә, ой-хияли Саңа бағлиған болса,
Сән уни мутләқ хатирҗәмликтә сақлайсән;
Чүнки у Саңа ишәш-етиқат бағлиғандур.
4 Мәңгүгә Пәрвәрдигарға тайиниңлар;
Чүнки Яһ Пәрвәрдигар һәқиқәтән әбәдил-әбәтлик бир қорам таштур. □
5 Чүнки У жуқурида турғанларни пәскә чүшүриду;
Әшу алий шәһәрни, У пәс қилиду;
Уни йәргә чүшүрүп,
Топа-чаңға айландуриду.□
6 У пут билән чәйлиниду;
У мөминләрниң путлири,
Мискинләрниң қәдәмлири билән чәйлиниду!
7 Һәққанийниң йоли болса түздур;
И Әң Түз Йоллуқ Болғучи,
Сән һәққаний адәм үчүн униң йолини оң қилисән.
8 И Пәрвәрдигар, биз дәрһәқиқәт Сениң һөкүмлириңниң йолида меңип, Сени күтүп кәлдуқ;
Җенимизниң тәшналиғи шудурки, намиң вә шөһритиң ашсун!
9 Вуҗудум билән кечиләрдә Саңа тәшна болдуммән;
Бәрһәқ, таң сәһәрләрдиму роһум билән ич-ичимдин Сени издидим;
Чүнки һөкүмлириң йәр йүзидә көрүнгән болса,
Йәр йүзидикиләр һәққанийлиқни үгиниду.□
10 Рәзил адәмгә рәһим көрситилсиму,
У йәнила һәққанийлиқни үгәнмәйду;
Һәтта дуруслуқ турған зиминдиму у йәнила адилсизлиқ қиливериду,
Пәрвәрдигарниң шану-шәвкитини көрмәйду.□
11 И Пәрвәрдигар, қолуң көтирилди,
Бирақ улар көрмәйду.
Һалбуки, Өз хәлқиңгә болған отлуқ муһәббитиңни улар көриду һәм хиҗил болиду;
Күшәндилириң үчүн *тәйярланған* от уларни бәрһәқ жутуветиду.

□ **26:1 «У нижатлиқни униңға сепил вә тирәкләр қилип бекитип қойиду»** — «У» — Рәб Пәрвәрдигарни көрситиду, әлвәттә. ■ **26:1** Зәб. 46:5-6; 124:1; Пәнд. 18:10 □ **26:4 «Яһ»** — болса «Яһвәһ»ниң қисқартилған шәкли (1:1-изаһатни көрүң). □ **26:5 «жуқурида турғанлар»** — бәлким 25-бап, 11-айәттики «жуқурида турған қошунлар»ға охшаш, җин-шәйтанларни көрситиши мүмкин. **«Әшу алий шәһәр»** — бәлким дунийдики худасизлиққа вәкиллик қилидиған Бабил, йәни жуқуриқи баблардики «мәнисиз шәһәр» болуши мүмкин. □ **26:9 «һөкүмлириң йәр йүзидә көрүнгән болса»** — бу сөзниң икки хил мәнаси бар: — биринчиси «адил қанунлириң дунияда (хәлқиңниң яхши қилғанлиғи арқилиқ) аян қилинса...». Иккинчи мәнаси «тәрбийилик җаза һөкүмлириң дунияда пәйда болса...». Иккила мәнаси, болупму иккинчи мәнаси тоғра болса керәк (10-айәтни көрүң). □ **26:10 «һәтта дуруслуқ турған зиминдиму у (рәзил адәм) йәнила адилсизлиқ қиливериду»** — адиллиқни беҗа кәлтүрүш адилсиз муһит астида тәс, әлвәттә. Әтраптикиләр адил болса, өзиниң адил болмиқи асанрақ болиду. Бирақ рәзилләр йәнила адилсизлиқ қилиду.

12 И Пәрвәрдигар, Сән бизгә хатирҗәмлик несип қилисән;
Чүнки бизниң әмәллиримизниң һәммисини өзүң вуҗуқа чиқарғансән.□
13 Дәрвәқә, и Пәрвәрдигар Худайимиз, илгири Сәндин башқа «рәбләр» үстимиздин һөкүмранлиқ қилған;
Әндиликтә пәқәт Саңа тайинипла намиңни әсләп тилға алимиз.□
14 Улар болса өлди, қайтидин яшимайду;
Әрваһ болуп кәтти, қайта тирилмәйду;
Чүнки Сән уларни җазалап йоқаттиң,
Уларни адәмләрниң есидиму қилчә қалдурмидиң.□
15 Сән әлни улғайтқансән, и Пәрвәрдигар;
Әлни улғайтқансән,
Өзүңгә шан-шәрәп кәлтүргәнсән;
Зиминниң чегаралирини һәртәрәпкә узартқансән. □

Исраил қандақ йол билән азат қилинған?

16 И Пәрвәрдигар, улар дәрд-әләм ичидә қалғанда, Сени издиди;
Тәрбийилик җазалишиң уларниң бешиға чүшкәндә,
Улар аһ уруп, пичирлап бир дуани қилди: —
17 «Бошиниш алдида турған, толғиғи тутуп, ағриқтин вақириған бир һамилдар аялдәк,
Биз Сениң алдиңда шундақ болдуқ, и Пәрвәрдигар.■
18 Биз икки қат болуп,
Толғаққа чүштуқ,
Бирақ пәқәт йәлла чиқардуқ;
Йәр йүзидикиләр үчүн һеч ниҗат-қутқузушни йәткүзмидуқ;
Дунיядики адәмләр һеч туғулмиди». □

Худаниң Исраилниң дуасиға болған җавави

19 «Саңа тәвә өлгән адәмләр яшайду;
Мениң җәситимниң *тирилиши билән тәң* уларму тирилиду.
И топа-чаңда ятқанлар, ойғинип нахша яңритиңлар!
Шәбнимиң таң сәһәрниң шәбнимидәктур;
Йәр-зимин өзидә өлгәнләрни туғуп бериду.□

□ **26:12 «Чүнки бизниң әмәллиримизниң һәммисини өзүң вуҗуқа чиқарғансән»** — яки «чүнки һәммә әмәллиримизни әмәлийләштүргүчи өзүңдурсән». □ **26:13 «Әндиликтә пәқәт Саңа тайинипла намиңни әсләп тилға алимиз»** — Худаниң «қалдиси»и, йәни Худаға садиқ болғанлар, «пәқәт Сениң меһри-шәпқитиң арқилиқла садиқ болдуқ» дегәндәк етирап қилиду. □ **26:14 «Улар болса өлди»** — мошу йәрдә «улар» 13-айәттики «башқа рәбләр», йәр йүзидики падишалар яки Исраил чоқунған бутларниң кәйнидә турған җин-шайтанлар болса керәк. □ **26:15 «Сән әлни... зиминниң ... һәртәрәпкә узартқансән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Сән... әслидә уларни (әлни, йәни Исраилни) җаһанниң әң чәтигә сүргүн қилғансән». ■ **26:17** Юһ. 16:21 □ **26:18 «Дунияדики адәмләр һеч туғулмиди»** — башқа бир хил тәрҗимиси «дунияда турғанлар һеч жиқилмиди» (демәк, урушта биздә һеч ғәлибә болмиди). Бирақ бизниңчә жуқурики тәрҗимиси тоғра. Шуниң билән мошу айәт Худаниң Исраил тоғрилиқ болған чоңқур мәхсити үстидә тохтилиду, дәп қараймиз. У Исраил арқилиқ дунияדикиләргә ниҗат-қутқузуш хәвирини йәткүзүп, уларни йеңи һаятқа, йәни мәңгүлүк һаятқа ериштүрүп, қайтидин туғдурмақчи. Лекин Исраил Худаниң шу мәхситигә қурал болушқа лайиқәтсиз болуп қалди . Шуңа Худа Өзи (19-20-айәтләр вә төвәндики бабларға асасән) шу ишни қилиду, дәйду. □ **26:19 «Саңа тәвә өлгән адәмләр»** — бу сөзни аңлаватқан «қалди»ларниң өзи сөйгән мәрһумларни көрситиши мүмкин. **«Мениң җәситимниң тирилиши билән тәң улар тирилиду»** — бәзидә ибраний тилида бирлик сан көплүк санни билдүриду; бирақ мошу айәт Қутқузғучи-Мәсиһниң тирилиши билән башқиларму тирилиду, дегән бешарәтлик мәнидә болушиму мүмкин (Инҗил, «Мат.» 27:52ни, «Рим.», 6:3-11ни көрүң).

20 И хәлқим, келиңлар,
Өйүңларға кирип, кәйниңлардин ишикләрни етип қоюңлар;
Мениң дәрғәзивим өткичә, өзүңни бир дәмлик йошурувал.■
21 Чүнки қара,
Пәрвәрдигар Өз жайидин чиқип,
Йәр йүзидикиләрниң гунайини өзлиригә қайтурмақчи;
Йәр болса үстигә төкүлгән қанларни ашкарилайду,
Өзидә өлтүрүлгәнләрни һаман йепивәрмәйду.

27

Шәйтанниң җазалиниши •••• Исраиллар жиғилип Худаға мевә бериду

1 Шу күнидә Пәрвәрдигар Өзиниң дәһшәтлик, бүйүк вә күчлүк шәмшири билән учқур илан левиатанни,
Йәни толғанғучи илан левиатанни җазалайду;
У йәнә деңизда турған әҗдиһани өлтүриду.□ ■
2 Шу күни сап шарап беридиған бир үзүмзар болиду!
У тоғрилиқ нахша ейтиңлар!□
3 Өзүм Пәрвәрдигар уни сақлаймән;
Мән һәр дәқиқә уни суғиримән;
Бириси униңға зиян йәткүзмисун дәп кечә-күндүз сақлаймән.
4 Ғәзәп Мәндә қалмиди;
Аһ, Маңа қарши җәң қилидиған тикәнләр яки җиғанлар болсаиди!
Ундақ болса Мән уларға қарши жүрүш қилаттим,
Уларни жиғиштуруп көйдүрүветәттим!□
5 Болмиса у Мени башпанаһлиқ қилип тутсун;
У Мән билән бирликтә хатирҗәмликтә болсун,
Дәрһәқиқәт, у Мән билән бирликтә хатирҗәмликтә болсун!□
6 Кәлгүси күнләрдә, Яқуп йилтиз тартиду;
Исраил бихлинип, чечәкләйду,

■ **26:20** 2Кор. 4:17 □ **27:1 «Пәрвәрдигар ... Шәмшири билән учқур илан левиатанни, йәни толғанғучи илан левиатанни җазалайду; у йәнә деңизда турған әҗдиһани өлтүриду»** — левиатан чоңқур деңиз астида яшайдиған қорқунучлуқ әҗдиһаға охшап кетидиған һайван. Бәзи алимлар уни тимсаһ дәйду, бирақ биз униңға ишәнмәймиз (Тәвраттики «Аюп» левиатан тоғрисидики 41-баптики изаһатлиримиз вә «қошумчә сөзимиз»ни көрүң). «Җазалаш» дегән сөздин, бир хил яман роһниң күчиниң левиатанниң кәйнидә туруши билән, левиатанни рәзилликниң бир вәкили болиду дәп чүшинимиз. Инҗил «Вәһий» 12-, 13- һәм 20-бапқа асасән чүшинимизки, левиатан Шәйтанниң өзи һәм өзиниң ахирқи замандики вәкили болған дәҗҗални билдүриду. **«учқур илан»** — левиатан Шәйтанниң асмандики ипадиси, «толғанғучи илан» йәр йүзидики ипадиси, «әҗдиһа» деңиздики ипадисидур. ■ **27:1** Вәһ. 12:9 □ **27:2 «сап шарап беридиған бир үзүмзар»** — яки «бәк йеқимлиқ бир үзүмзар». □ **27:4 «Ғәзәп Мәндә қалмиди»** — бәлким Исраилға қаритилған ғәзәпни көрситиду. **«Аһ, Маңа қарши җәң қилидиған тикәнләр яки җиғанлар болсаиди!... уларни жиғиштуруп көйдүрүветәттим!»** — Худаниң Өз үзүмзари болған Исраилға (5-бапни йәнә көрүң) шунчә хурсәнлиги вә қизғинлиғи барки, У «уларға болған қоғдаш муһәббитимни көрситиш пурсити болсун үчүн, бир тал тикәнла пәйда болсаиди!» дәп тилигәндәк қилиду. □ **27:5 «Болмиса у Мени башпанаһлиқ қилип тутсун; у Мән билән бирликтә хатирҗәмликтә болсун!...»** — Худа һәтта Өзигә қарши турған бир тикәнгиму товва қилиш, хатирҗәмликкә келиш пурситини йәткүзиду! Буни икки қетим дейиш, буни тәкитләштин ибарәт.

Улар пүткүл йәр йүзини мевә-чевә билән қаплайду. □ ■

Пәрвәрдигарниң Өз хәлқигә болған муамилиси

7 *Пәрвәрдигар Исраилни* урғанларни урғанчилик *Исраилни* уруп бақҗанму?
У қирғанлардәк *Исраил* қирилип баққанму?□
8 Сән уларни әйиплигәндә өлчәмдин төвән җазалап уларни паливәткәнсән;
Шәриқ шамили чиққан күнидә У Униң зәрблик шамили билән уларни қоғливәткән.□ ■
9 Әнди шу йол билән Яқупниң қәбиһлиги кәчүрүм қилинидуки, —
Униң гунайиниң елип ташланғанлиғиниң пишқан мевиси шу болидуки: —
У қурбангаһтики һәммә ташларни кукум-талқан қилиду,
«Ашәраһ»ларни вә «күн түврүклири»ни задила турғузмайду.□
10 Чүнки мустәһкәмләнгән шәһәр ғериб болуп қалиду,
Адәмзатсиз макан һәм ташливетилгән баявандәк болиду;
Шу йәрдә мозай озуқлиниду,
Шу йәрдә йетип, униң шахлирини йәйду.□
11 Униң шахлири солишиш билән үзүлиду;
Аяллар келип уларни отун қилип көйдүриветиду.
Чүнки бу бир йорутулмиған хәлиқ;
Шуңа уларни Яратқучи уларға рәһим қилмайду;
Уларни Шәкилләндүргүчи уларға шәпқәт көрсәтмәйду.
12 Вә шу күни шундақ болидуки,
Пәрвәрдигар Әфрат дәриясиниң еқимлиридин тартип Мисир вадисиғичә һәр йәрни силкийду,
Вә силәр бир-бирләп терип жиғивелинисиләр,
И Исраил балилири!□ ■
13 Вә шу күни шундақ болидуки,
Бүйүк канай челиниду;
Шуниң билән Асурийә зиминида түгишәй дәп қалғанлар,
Вә Мисир зиминида мусапир болғанлар келиду;

□ **27:6 «Улар (Исраил) пүткүл йәр йүзини мевә-чевә билән қаплайду»** — мошу сөз Бабил шәһириниң «йәр йүзини шәһәрләр билән қаплайли» (14:21) дегән мәхсити билән пүтүнләй охшимайду. Шу чағда болса Худаниң Өз үзүмзари болған Исраилдин күткән үмүти (5-бапта хатириләнгәндәк) көп җәһәтләрдин әмәлгә ашурулиду. ■ **27:6** Зәб. 71:16 □ **27:7 «Пәрвәрдигар Исраилни урғанларни урғанчилик Исраилни уруп баққанму? У қирғанлардәк Исраил қирилип баққанму?»** — ибраний тилида интайин қисқартилип ипадилиниду: «У Исраилни урғанларни урған дәриҗидә уни уруп баққанму? У (Худа) қирғанлардәк, у (Исраил) қирилип баққанму?». Башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигар Исраилни башқилар урған дәриҗидә уруп баққанму? Яки Исраил әлләр тәрипидин қирилғандәк Пәрвәрдигар тәрипидин қирилип баққанму?». □ **27:8 «Сән уларни әйиплигәндә өлчәмдин төвән җазалап уларни паливәткәнсән; шәриқ шамили чиққан күнидә У Униң зәрблик шамили билән уларни қоғливәткән»** — демәк, 7-айәттә дейилгинидәк, Худа Исраилни тәрбийиләп җазалиғанда «өлчәмдин төвән» җазалиған; шәриқ шамили зәрбилик болғини билән дайимлиқ әмәс, пәқәт туруп-туруп соқуп туриду. Башқа бир наччә хил тәрҗимилири учриши мүмкин. ■ **27:8** Йәр. 30:11; 46:28 □ **27:9 «Яқупниң қәбиһлиги кәчүрүм қилиниду»** — ибраний тилида «Яқупниң қәбиһлиги йепилиду» яки «Яқупниң қәбиһлиги кафарәт қилиниду». **«қурбангаһтики һәммә ташлар...»** — мошу айәттики «қурбангаһ» бәлким бутларға чоқунушта ишлитилидиған нәрсә. **«Ашәраһ»** — «Ашәраһ» бутлири вә хушбуйгаһлар болса, 17-бап, 8-айәттики изаһатни көрүң. □ **27:10 «мустәһкәмләнгән шәһәр»** — мошу «мустәһкәмләнгән шәһәр» болса, авал Бабилни көрсәтсә керәк; бирақ 10:24-айәттики изаһатта дегинимиздәк, Бабилниң өзи кәлгүси «пүткүл худасиз дуния»ни билдүриду. □ **27:12 «Әфрат дәриясиниң еқимлиридин тартип Мисир вадисиғичә»** — мошу ибарә Исраилниң барлиқ зиминини көрситиш үчүн пат-пат ишлитилиду. Хәритиләрни көрүң. ■ **27:12** Йәш. 17:5

Улар Йерусалимда муқәддәс тағ үстидә Пәрвәрдигарға ибадәт қилиду. □

28

Әфраим, йәни «шималий падишалиқ» тоғрилиқ бир бешарәт •••• Бирдин-бир һул немә?

1 Әфраимдики мәйхорларниң бешидики тәкәббурлуқ билән тақивалған гүллүк тажиға вай!
Мунбәт жилғиниң бешиға тақивалған,
Йәни уларниң солишип қалған «пәхри» болған гүлигә вай!
И шарапниң әсири болғанлар!□
2 Мана, Рәб бир күч вә қудрәт егисини һазирлиди;
У болса, мөлдүрлүк жудун һәм вәйран қилғучи борандәк,
Дәһшәт билән ташқан кәлкүн сулиридәк,
Әшәддийләрчә *тажни* йәргә уриду.
3 Әфраимдики мәйхорларниң бешидики тәкәббурлуқ билән тақивалған гүллүк тажи аяқ астида чәйлиниду;
4 Вә мунбәт жилғиниң бешида тақивалған,
Уларниң «пәхри» болған солишип қалған гүли болса,
Балдур пишқан әнжирдәк болиду;
Уни көргән киши көрүпла,
Қолиға елип кап етип жутувалиду.
5 Шу күнидә, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Өз хәлқиниң қалдиси үчүн шәрәплик бир таж,
Шундақла көркәм бир чәмбирәк болиду.
6 У йәнә һөкүм чиқиришқа олтарғанларға тоғра һөкүм чиқарғучи Роһ,
Вә дәрвазида жәңни чекиндүргүчигә күч болиду. □

Йерусалимдики әмирләрниң әһвали •••• Ким Худаниң сөзини чүшинәләйду?

7 Бирақ буларму шарап арқилиқ хаталашти,
Һарақ билән езиқип кәтти: —
Һәм каһин һәм пәйғәмбәр һарақ арқилиқ езиқип кәтти;
Улар шарап тәрипидин жутувелинған;
Улар һарақ түпәйлидин әләң-сәләң болуп езиқип кәтти;
Улар алдин көрүштин адашти,

□ **27:13 «Шу күни шундақ болидуки, бүйүк канай челиниду»** — Худаниң хәлқини чақиридиған, ахирқи замандики мошу «бүйүк канай» Муқәддәс Китапта башқа көп йәрләрдә тилға елиниду. Йәшая өзи 18-бапта у тоғрисида тохтилиду. Мошу йәрдә, Худаниң меһри-шәпқитиниң барлиқ инсанлар үчүн ортақлиғи, Йәһудий әмәсләр (Асурийә зиминида түгишәй дәп қалғанлар... Мисир зиминида мусапир болғанлар) Худаға таянған Йәһудийлар билән биллә Униң падишалиғиға мирасхор болидиғанлиғи еniқ көрүниду. □ **28:1 «Әфраимдики мәйхорларниң бешидики тәкәббурлуқ билән тақивалған гүллүк тажиға вай!...»** — Әфраимниң бәглири һарақ ичишкә бәк амрақ еди. Уларниң өрп-адитигә асасән, абройлуқ адәмләр олтиришларда гүл таж тақайтти. Йәшая пәйғәмбәр, уларниң «пәхри» болған гүли, йәни уларниң «шан-шәриви» солишип кетип йоқай дәп қалди, дәйду. Ач адәм көрүпла йәвалидиған бир тал әнжирдәк улар йоқап кетиши мүмкин. Һазир болса, тәкәббурлуқ қилидиған яки әйш-ишрәт қилидиған вақит әмәс, бәлки товва қилип пәряд көтириш керәк, дегәнликтур. «Мунбәт жилға» — шималий падишалиқ (Исраил)ниң пайтәхти болған Самарийә жайлашқан жилғини көрсәтсә керәк. □ **28:6 «У йәнә һөкүм чиқиришқа олтарғанларға тоғра һөкүм чиқарғучи Роһ, вә дәрвазида жәңни чекиндүргүчигә күч болиду»** — мөтивәрләр хәлиқ үчүн һөкүм чиқириш, сот қилиш үчүн шәһәр дәрвазилирида олтиратти. Башқа бир хил тәржимиси: — «Дүшмәнни дәрвазисиғичә чекиндургүчигә күч болиду» — демәк, һуҗум қилидиғанларға күч болиду.

һөкүм қилишта езиқишти;□ ■
8 Чүнки һәммә дәстихан бош орун қалмай қусуқ вә ниҗасәт билән толди. □

Әмирләр Йәшаяни мазақ қилиду

9 «У кимгә билим өгәтмәкчиду?
У зади кимни мошу хәвәрни чүшинидиған қилмақчиду?» □

Йәшая җавап бериду

10 Еғизландурулғанларға әмәсму?! Әмчәктин айрилған бовақларға әмәсму?!
Чүнки хәвәр болса вәзмувәз, вәзмувәздур,
Қурмуқур, қурмуқурдур,
Бу йәрдә азрақ,
Шу йәрдә азрақ болиду...□
11 Чүнки дудуқлайдиған ләвләр вә ят бир тил билән У мошу хәлиққә сөз
қилиду.□ ■
12 У уларға: —
«Мана, арам мошу йәрдә,
һали йоқларни арам алдуруңлар;
Йеңилиниш мошудур» — дегән,
Бирақ улар һеч немини аңлашни халимиған.□
13 Шуңа Пәрвәрдигарниң сөзи уларға: —

□ **28:7 «каһин»** — муқәддәс ибадәтханида хәлиқләргә вәкил болуп қурбанлиқ қилғучи. ■ **28:7** Йәш. 5:11 □ **28:8 «һәммә дәстихан бош орун қалмай қусуқ вә ниҗасәт билән толди»** — мүмкинчилиги барки, Йәшая орда билән болған мунасивити билән Йерусалимдики әрбабларниң олтиришиға қатнишалайду. Төвәндики айәтләргә қариғанда, олтиришниң сәвәви, Мисир билән Асурийәгә қарши туруш иттипақи тоғрисидики келишим түзгәнликни тәбрикләштин ибарәт еди. Йәшая һәрдайим мундақ иттипақни түзмәсликни тәшәббус қилип, уларниң мазақлириға учриған. □ **28:9 «У кимгә билим өгәтмәкчиду? У зади кимни мошу хәвәрни чүшинидиған қилмақчиду?»** — мошу сөзләр, бәлким, зияпәттә олтарғанлар Йәшаяни мазақ қилидиған сөз болуши мүмкин. Шүбһисизки, улар «Пәқәт Худағила тайинишимиз керәк» дегән хәвәрни интайин аддий, сәбий балиниң көзқариши, халас, дәп қарайтти. □ **28:10 «Еғизландурулғанларға әмәсму?! Әмчәктин айрилған бовақларға әмәсму?!»** — мошу сөзләр, бәлким, Йәшаяниң җававиниң башлиниши. Йәшая уларниң «мошу көзқаришиң бәк аддий екән» дегән мазақ гәплирини өзлиригә қайтуруп: «Пәқәт аддий адәмләр, сәбий балидәк кичик пеил кишиләрла мошуларни чүшинәләйду, шундақла Худаниң сөзини қобул қилалайду. Тәкәббур, өзини әқиллиқ чағлайдиғанлар һәргиз чүшинәлмәйду», дәйду. **«Чүнки хәвәр болса вәзмувәз, вәзмувәздур, қурмуқур, қурмуқурдур, бу йәрдә азрақ, шу йәрдә азрақ болиду...»** — мошу сөзниң үч муһим нуктиси бар: — (1) Йәшая мошу йәрдә китавидики бешарәтләрни толуқ чүшинишкә толиму муһим бир ачқучни бериду. Бешарәтләр бир-бирләп, бириси бу һәқиқәтни тәкитлисә, бириси у һәқиқәтни тәкитләйду, һәммә бешарәт арқилиқ бизгә қандақ қилип Худаға пүтүнләй, әтраплиқ ишинип тайинишни үгитиду. (2) «вәзмувәз, ... қурмуқур...» ибраний тилида «сав, сав,.... кав, кав, ...» дегәндәк кичик балиниң тәләппузида ейтилиду. Шуниң билән у Худаниң сөзини қобул қилиш үчүн кичик балиға охшаш кичик пеиллиқ болуши керәк дәп тәкитләйду. (3) бала сөзлигәндәк «сав, сав,.... кав, кав, ...» дегән сөзләр йәнә келип ят бир тилдәк болуп, 11-айәтни тонуштуриду. Төвәндики изаһатниму көрүң. □ **28:11 «Чүнки дудуқлайдиған ләвләр вә ят бир тил билән У мошу хәлиққә сөз қилиду»** — демәк, Йерусалим вә Йәһудалиқлар ят бир дөләт тәрипидин бастурулуп, ят жутқа йөткилиду. Улар Худаниң аддий сөзлирини «балиларчә гәп» дәп мазақ қилип рәт қилиду, нәтиҗидә мошундақ авазлар уларда ямрап кетиду. ■ **28:11** 1Кор. 14:21 □ **28:12 «Мана, арам мошу йәрдә, һали йоқларни арам алдуруңлар; йеңилиниш мошудур»** — бу сөзләр Йәшая йәткүзгән хәвәрниң җәвһиридур. Худаға тайиниш — арамлиқтур! **«Дудуқлайдиған ләвләр вә ят бир тил билән У (Пәрвәрдигар) мошу хәлиққә сөз қилиду... бирақ улар һеч немини аңлашни халимиған»** — мәзкур бешарәт (11-13) тоғрилиқму «1Кор.» 14:21-22 вә униңға бағлиқ «қошумчә сөз»ниму көрүң.

«Вәзмувәз, вәзмувәздур,
Қурмуқур, қурмуқурдур.
Мошу йәргә азрақ,
Шу йәргә азрақ болиду;
Шуниң билән улар алдиға кетиветип,
Путлишип, оңда чүшиду,
Сундурулуп,
Қапқанқа чүшүп тутулуп қалиду.□ ■
14 — Шуңа һәй силәр мазақ қилғучилар, Йерусалимда турған мошу хәлиқни идарә қилғучилар,
Пәрвәрдигарниң сөзини аңлап қоюңлар!
15 Чүнки силәр: — «Биз өлүм билән әһдә түздуқ,
Тәһтисара билән биллә бир келишим бекиттуқ;
Қамча ташқиндәк өтүп кәткәндә,
У бизгә тәгмәйду;
Чүнки ялғанчилиқни башпанаһимиз қилдуқ,
Ялған сөзләр астида мөкүнүвалдуқ» — дедиңлар,□
16 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Зионда һул болуш үчүн бир Таш,
Синақтин өткүзүлгән бир таш,
Қиммәтлик бир бұжәк теши,
Ишәшлик һәм муқим һул тешини салғучи Мән болимән.
Униңға ишинип таянған киши һеч һодуқмайду, алдиримайду.□ ■
17 Вә Мән адаләтни өлчәм таниси қилимән,
Һәққанийлиқни болса тик өлчигүч жип қилимән;
Мөлдүр башпанаһи болған ялғанчилиқни сүпүрүп ташлайду,
Вә кәлкүн мөкүвалған җайини тешип әпкетиду.□
18 Шуниң билән өлүм билән түзгән әһдәңлар бекар қиливетилиду;
Силәрниң тәһтисара билән бекиткән келишимиңлар ақмайду;
Қамча ташқиндәк өтүп кәткәндә,
Силәр униң билән чәйливетилисиләр.
19 У өтүп кетиши биләнла силәрни тутиду;
Һәм сәһәр-сәһәрләрдә,
Һәм кечә-күндүзләрдиму у өтүп туриду,
Бу хәвәрни пәқәт аңлап чүшинишниң өзила вәһимигә чүшүш болиду.
20 Чүнки кариват созулуп йетишқа қисқилиқ қилиду,

□ **28:13 «Шуниң билән улар алдиға кетиветип, путлишип, оңда чүшиду, ...қапқанқа чүшүп тутулуп қалиду»** — өзи таллиған йоли билән алға басқини билән, нәтиҗиси һалакәттур, халас. ■ **28:13** 2Кор. 2:16 □ **28:15 «Биз өлүм билән әһдә түздуқ, тәһтисара билән биллә бир келишим бекиттуқ... ялған сөзләр астида мөкүнүвалдуқ»** — һәр қандақ киши мошундақ сөзләрни ағзи билән демәйду, әлвәттә. Бирақ Йәшая пәйғәмбәр мошу сөзләрни уларниң ағзиға селип, уларниң түзгән әһдисиниң һәқиқий әһмийитини аян қилиду. Шу чағдики әһдә болса Мисир билән болған еди, бирақ Йәшая бешарәттә шуни беваситә демәйду. Буниң сәвәви бәлким Мисирдики бу әһдә кәлгүсидә адәмни техиму алдайдиған, ахирқи замандики бир әһдини көрситиду. Мошу әһдини Исраил Шәйтанниң вәкили дәҗҗал билән түзиду. «Дан.» 9:27, Инҗил «Вәһ.» 11:2, 13:5ни көрүң. □ **28:16 «Синақтин өткүзүлгән бир таш»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда, «Синақ теши». Бу ибарә башқиларни синайдиған һәм өзи синақтин өткән бир таш, дегән икки мәнини өз ичигә алса керәк. ■ **28:16** Зәб. 117:22; Мат. 21:42; Рос. 4:11; Рим. 9:33; 10:11; Әф. 2:20; 1Пет. 2:6, 7, 8 □ **28:17 «адаләтни өлчәм таниси қилимән»** — яки «тоғра һөкүм қилишни өлчәм таниси қилимән» (26-айәтниму көрүң).

Йотқан болса адәм түгүлүп ятсиму тарлиқ қилиду.□
21 Чүнки Пәрвәрдигар Өз ишини,
Йәни Өзиниң ғәйрий әмилини жүргүзүш үчүн,
Өзигә ят болған ишни вуҗудқа чиқириш үчүн,
Пәразим теғида турғинидәк орнидин туриду,
У Гибеон җилғисида ғәзәпләнгинидәк ғәзәплиниду;□
22 Шуңа мазақ қилғучилар болмаңлар;
Болмиса, кишәнлириңлар чиң болиду;
Чүнки мән самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигардин бир һалакәт тоғрисида,
Йәни пүткүл йәр йүзигә қәтъийлик билән бекиткән бир һалакәт тоғрисидики хәвәрни аңлиғанмән.

Әқиллиқ деханниң териш-жиғиши тоғрисида бир тәмсил

23 — Қулақ селиңлар, авазимни аңлаңлар;
Тиңшаңлар, сөзлиримни аңлаңлар.
24 Йәр һайдиғучи дехан териш үчүн йәрни күн бойи һайдамду?
У пүтүн күн йәрни ағдуруп,
Чалмиларни езәмду?
25 У йәрниң йүзини тәкшилигәндин кейин,
Қаракөз бәдиянни ташлап,
Зирини чечип,
Буғдайни тапларда селип,
Арпини теришқа бекитилгән җайға,
Қара буғдайни етиз қирлириға теримамду?
26 Чүнки униң Худаси уни тоғра һөкүм қилишқа несиһәт қилиду,
У униңға үгитиду.
27 Бәрһәқ, қаракөз бәдиян чишлиқ тирна билән тепилмәйду;
Тулуқ зирә үстидә һайдалмәйду;
Бәлки қаракөз бәдиян болса қамча билән соқулиду,
Зирә болса төмүр-таяқ билән урулуп дан аҗритилиду.
28 Ун тартишқа данни езиш керәк, амма *дехан* уни мәңгүгә тепевәрмәйду;
У һарву чақлири яки ат туяқлири билән уни мәңгүгә тепевәрмәйду;
29 Мошу ишму самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигардин келиду;
У несиһәт бериштә карамәт,

□ **28:20 «Чүнки кариват созулуп йетишқа қисқилиқ қилиду, йотқан болса адәм түгүлүп ятсиму тарлиқ қилиду»** — бу кинайилик гәп. Улар Худаниң арамлиғини рәт қилиду, өзиниң арам алмақчи болған йоли болса өзигә һеч арам бәрмәйду. □ **28:21 «Пәразим теғи» вә «Гибеон җилғиси»** — бу икки җайда йүз бәргән ишларни чүшиниш үчүн, Тәвраттики «2Сам.» 5:17-20, 22-айәт қатарлиқларни көрүң. Худа әшу йәрләрдә Давут падишаниң тәхтини мустәһкәмләш үчүн Филистийләр үстидин икки қетим чоң ғәлибә қилған еди. Бирақ Йәшая қобул қилған вәһийгә асасән, адәмни җазалаштики мошундақ ишларниң өзи Худаниң муһәббәтлик тәбиитигә пүтүнләй ғәйрий, түптин ят келидиған, Өзи нәпрәтлинидиған иш екәнлиги аян қилиниду.

Даналиқта улуқдур. □ ■

29

Йерусалимға чүшидиған «тәрбийилик җазалаш»

1 Ариәлгә, Давут өз макани қилған Ариәлгә вай!
Йәнә бир жил жилларға қошулсун,
Һейт-байрамлар йәнә айлинип кәлсун;□
2 Бирақ Мән дәрд-әләмни Ариәлгә кәлтүримән;
Дад-пәрядлар көтирилип аңлиниду;
У Маңа һәқиқәтән бир «Ариәл» болиду.
3 Чүнки Мән сени қапсап чедирлар тиктүрүп,
Сени қамал қилип муһасирә истиһкамлирини салимән,
Потәйлири билән сени қоршивалимән.□ ■
4 Шуниң билән пәс қилинисән,
Сән йәр тегидин сөзләйдиған,
Гәплириң пәстин, йәни топа-чаңдин келидиған,
Авазиң әрваһларни чақирғучиниңкидәк йәр тегидин чиқиду,
Сөзлириң топа-чаңдин шивирлап чиққандәк болиду;■
5 Шу чағда дүшмәнлириңниң топи худди юмшақ топа-чаңлардәк,
Явузларниң топи шамал учуруп ташлайдиған топандәк тозуп кетиду.

□ **28:29 «Мошу ишму самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигардин келиду; у несиһәт бериштә карамәт, даналиқта улуқдур»** — 23-29-айәтләрниң әсли текстлиридики бәзи сөзләр наһайити аз учрифачқа, башқа бир нәччә хил тәрҗимилири учрши мүмкин. Бирақ үч иш еник туриду: — (1) Йәр һайдаш һәм данни соқуп ажритишму көрүнүштә йәргә яки данға карита «қаттиқ қоллуқ муамилә» қилишқа охшайду; мошу ишлар бәлким Худаниң бизгә ишлитидиған тәрбийә тәдбирлирини билдүрүши мүмкин. (2) һәммимиз әқиллиқ дехандин үгинәйлиги, у мәхсәтлик һалда һәммә ишни қилиду. У һәргиз йәр һайдаш яки дан соқуп ажритиштин ибарәт икки ишни зоқлиниш үчүн қилмайду; у ахирқи нишанға қарап, һәр қайси уруқларниң һосулини көзләйду. Худаму охшашла һәммимизгә охшимайдиған тәрбийилик усул қоллинип, биздин һосул чиқармақчи. Униң бәзидә муамилиси «қопал» яки қаттиқ көрүнсиму, у бәрибир һәр қандақ данниң үнүп чиқишиға керәк болған шараитни убдан билиду, һәр биримиздин айрим-айрим һалда һосул чиқириш усулини билиду. (3) Мәлум бир һосул үчүн һайдап-териш яки дан ажритиш усули мувапиқ болғини билән, әқиллиқ дехан мошу усулни чәктин ашурувәтмәй ишлитиду. Худа охшашла һәммимизни кичик пеил, муһәббәтлик кишиләрдин қилиш үчүн дәл қандақ һәм қанчилик дәриҗидики муамилини ишлитиш керәклигини билиду. ■ **28:29** Йәр. 32:19 □ **29:1 «Ариәл»** — Йерусалимни көрситиду, у «Худаниң қурбанлиқ суписиниң беши» дегәнлик, йәни қурбангаһқа от салидиған орун. Мошу исим, Худаға ибадәт қилидиған жай һәм Худаниң отиға учрайдиған жай екәнлигини билдүриду. Бәлким шу бабтики мәнаси шуки, Йерусалим Пәрвәрдигарға ибадәт қилидиған орун әмәс, бәлки итаәтсизлик түпәйлидин униң отлуқ ғәзивигә учрайдиған орун болуп қалди, дегәнлик. **«Йәнә бир жил жилларға қошулсун»** — мәнаси бәлким, «бир жилдин кейин» — демәк (2-8-айәткә асасән), Асурийә бир жилдин кейин Йерусалимни муһасиригә алиду. Ундақ болса, бешарәт миладийәдин илгәрки 702-жили берилгән. Толуқ айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: — «Жиллар көпрәк өтсун, һейт-байрамлар йәнила өткүзүлсун» қатарлиқ. Икки хил тәрҗимиси охшашла, вақитму яки һейт-байрамлардики диний паалийәтләрму силәрни қутқузмайду, дегән мәнини билдүриду. □ **29:3 «Мән сени қапсап чедирлар тиктүрүп... потәйлири билән сени қоршивалимән»** — бешарәт Асурийәниң һуҗумини көрсәткән әмәс, бәлки «барлиқ әлләрниң нурғунлиған қошунлири»ниң бир һуҗумини көрситиду (7-айәт); шуңа у Асурийәниң таҗавузидин кейин берилгән болса керәк. Униң үстигә, Худа «Ариәл»ни (һәр қетим ниҗатини рәт қилиши түпәйлидин) Бабилдин андин Римлиқлардин (миладийәдин кейинки 70-йил) **қутқузған әмәс.** Шуңа бешарәт ахирқи замандики көп әл-жутларниң (7-айәт) Йерусалимға, шундақла Исраилға қилидиған һуҗумини көздә тутиду. ■ **29:3** Йәр. 6:3; Әз. 17:17 ■ **29:4** Йәш. 8:19

Бу иш бирдинла, туюқсиз болиду!■
6 Әнди самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар сениң йениңға келиду;
Гүлдүрмама, йәр тәврәш, күчлүк шавқун, қуюнтаз, боран вә жутувалғучи от ялқунлар билән сәндин һесап алиду.□
7 Шундақ қилип Ариәлгә қарши җәң қилидиған,
Йәни униңға вә қәлъә-қорғанлиқ мудапиәләргә җәң қиливатқан барлиқ әлләрниң нурғунлиған қошунлири кечиси көргән чүштики көрүнүштәк йоқап кетиду.
8 Ач қалған бириси чүш көргәндә,
Чүшидә бир немә йәйду;
Бирақ ойғанса, мана қосиғи қуруқ туриду;
Чаңқиған бириси чүш көргәндә,
Чүшидә су ичиду;
Бирақ ойғанса, мана у һалидин кетиду,
У йәнила уссузлуққа тәшна болиду;
Мана Зион теғиға қарши җәң қиливатқан әлләрниң нурғунлиған қошунлири дәл шундақ болиду. □

Роһий қариғулуқ, роһий ғәпләт, Пәрвәрдигарниң дора-дәрмани

9 Әнди арисалди боливерип,
Қаймуқуп кетиңлар!
Өзүңларни қариғу қилип, қариғу болуңлар!
Улар мәс болди, бирақ шараптин әмәс!
Улар иләңлишип қалди, бирақ һарақтин әмәс!□
10 Чүнки Пәрвәрдигар силәргә ғәпләт уйқиси басқучи бир роһни төкүп,
Көзүңларни етивәтти;
У пәйғәмбәрләр вә баш-көзүңлар болған алдин көргүчиләрниму чүмкивәтти.□ ■
11 Мошу көргән пүткүл вәһий болса, силәр үчүн печәтливетилгән бир йөгимә китапдәк болуп қалди;
Хәқ китапни саватлиқ бирисигә берип: —
«Оқуп беришиңизни өтүнимән» — десә, у: —
«Оқуялмаймән, чүнки печити бар екән» — дәйду.
12 Китап саватсиз бирисигә берилип: —
«Оқуп беришиңизни өтүнимән» — дейилсә, у: —

■ **29:5** Аюп 21:18; Зәб. 1:4; 34:5; Йәш. 17:13; 30:13 □ **29:6 «...сәндин һесап алиду»** — ибраний тилида «...сени йоқлайду». □ **29:8 «... ойғанса, мана у һалидин кетиду, у йәнила уссузлуққа тәшна болиду; мана Зион теғиға қарши җәң қиливатқан әлләрниң нурғунлиған қошунлири дәл шундақ болиду»** — демәк, бу чүшни көргән киши башқа әлләрниң қошунлирини көрситиду. Чүшидә көргән «тамақ-су» барлиқ әлләр жутувалмақчи болған Йерусалимни көрситиду. Әлләр «Йерусалим бизниңки» дәп хам хиял қилип, туюқсиз һәммидин айрилип, мәғлуп болиду. □ **29:9 «Әнди арисалди боливерип, қаймуқуп кетиңлар!...»** — бу айәт интайин муһим. Йәшая Асурийә яки башқа бесип киргән таҗавузчилардин қутулушни аллибурун алдин-ала ейтқан (36-37-бапларни көрүң). Әнди мошу қутулушларни көргәнләр йәнила Худаға ишәнмәй «тәсадипийлиқтин болған» яки «Мисир билән болған иттипақтин болған» десә қандақ болиду? Әгәр улар шу чағда «арисалди» болса, һеч қарарға техи кәлмисә, улар һәр қандақ бир иштa баш қатуридиған болиду. Йәшая уларниң шундақ каҗлиқ қилидиғанлиғини алдин билгән (Худаниң агаһини 6:10-айәттә көрүң). Шуңа у кинайә қилип, уларни шундақ қилишқа дәвәт қилиду. □ **29:10 «Пәрвәрдигар силәргә ғәпләт уйқиси басқучи бир роһни төкүп... алдин көргүчиләрниму чүмкивәтти»** — жуқуриқи изаһатта ейтқинимиздәк, улар Пәрвәрдигарниң карамәтлирини йәнила етирап қилмиғандин кейин, Худа уларни техиму өз каҗлиғида бекитип қойиду. Шундақ қилғини билән У уларни техи ташливәтмигән; У уларға әң ахирқи бир пурсәтни яритип бериду. Бу пурсәт 14-айәттә алдин-ала ейтилиду. ■ **29:10** Рим. 11:8

«Мән саватсиз» — дәйду.□
13 Вә Рәб мундақ дәйду: —
«Мошу хәлиқ ағзи билән Маңа йеқинлашқанда,
Тили билән Мени һөрмәтлигәндә,
Бирақ қәлби болса Мәндин жирақ турғачқа,
Мәндин болған қорқуши болса, пәқәт инсан балисиниң пәтивалиридинла болиду, халас;□ ■
14 Шуңа мана, Мән мошу хәлиқ арисида йәнә бир карамәт көрситимән;
Карамәт бир ишни карамәт билән қилимән;
Шуниң билән уларниң данишмәнлириниң даналиғи йоқилиду;
Уларниң ақиллириниң әқиллири йошурунувалған болиду». □ ■

Чоң өзгиришләр

15 Өзиниң пүккән нийәтлирини Пәрвәрдигардин йошуруш үчүн астин йәргә киривалған,
Өз ишлирини қараңғулуқта қилидиған,
Вә «Бизни ким көриду» вә «Ким бизни билгән» дегәнләргә вай!■
16 Аһ, силәрниң тәтүрлүгүңлар!
Сапалчини сеғиз лайға охшатқили боламду?
Шундақла иш өзини Ишлигүчигә: «У мени ишлимигән»,
Яки шәкилләндүрүлгән өзини Шәкилләндүргүчигә: «Униң әқли йоқ» десә боламду?!■
17 Чүнки қисқа вақит ичидила, Ливан мевилик бағқа айландурулмамду?
Мевилик бағ болса орман һесапланмамду?□
18 Шу күнидә гаслар шу йөгимә китапниң сөзлирини аңлайдиған,
Қариғулар зулмәт һәм қараңғулуқтин чиқип көзлири көридиған болиду;■
19 Мөминләр болса Пәрвәрдигардин техиму хурсән болиду;
Инсанлар арисидики мискинләр Исраилдики Муқәддәс Болғучидин шатлиниду.
20 Рәһимсиз болғучи йоқайду,

□ **29:12 «Китап саватсиз бирисигә берилип... у: — «Мән саватсиз» — дәйду»** — саватлиқ киши болса «китап печәтләнгән» (печәтни бузушқа өзүмни аварә қилмаймән) дегән банини көрситиду. Саватсиз киши болса әлвәттә оқуялмайду; бирақ у саватлиқ кишидинму оқуп беришни соримайду. Демәк, нурғун адәмләр бу икки хил кишиләргә охшаш Худаниң бәргән вәһийсигә пәрвайим пәләк дәп жүриверидү. □ **29:13 «Мошу хәлиқ ағзи билән Маңа йеқинлашқанда... қәлби болса Мәндин жирақ турғачқа, Мәндин болған қорқуши болса, пәқәт инсан балисиниң пәтивалиридинла болиду, халас»** — «Мат.» 15:7-9, «Мар.» 7:6-7ни көрүң. ■ **29:13** Мат. 15:8; Мар. 7:6 □ **29:14 «Шуңа мана, Мән мошу хәлиқ арисида йәнә бир карамәт көрситимән; карамәт бир ишни карамәт билән қилимән»** — Худа уларға сәвир-тақәт билән йәнә бир пурсәт бәрмәкчи. Бу пурсәтниң немә екәнлиги еник тилға елинмиған. Бирақ бу йәрдә дейилгән сөзләргә қариғанда бу карамәтниң «Асурийәдин қутулуш» дегән мөҗизидин бир нәччә һәссә жуқурилиғи, әҗайиплиғи, карамәтлиги вә тилсиматлиғи бар болуши мүмкин. Биз йәнә шундақ дәп қараймизки, Йәшая пәйғәмбәр мошу ишни китавиниң қалған қисмида бизгә ейтип бериду; оқурмәнләрниң өзи уни оқуп чүшинәләйду. **«Шуниң билән уларниң данишмәнлириниң даналиғи йоқилиду; уларниң ақиллириниң әқиллири йошурунувалған болиду»** — Худаниң ишлигән мошу карамитиниң нәтиҗиси дунийадики «данишмәнлик»ни өз-өзидин хиҗил қилиду. «1Кор.» 1:19ни көрүң. ««Ақилларниң әқиллири» йошурунивалиду» — демәк, уларниң әқли һеч әсқатмайду һәм башқилар алдида көрүнүшкә хиҗил болиду. ■ **29:14** Йәр. 49:7; Об. 8; Мат. 11:25; 1Кор. 1:19 ■ **29:15** Зәб. 93:7 ■ **29:16** Йәш. 45:9 □ **29:17 «Ливан мевилик бағқа айландурулмамду? Мевилик бағ болса орман һесапланмамду?»** — Ливан кона заманлардин тартип орманлири билән даңқи чиққан район болуп кәлгән. Мошу орман билән униң «мевилик бағ»лириниң рольлири алмаштурулған болса, ундақта жуқури орунда турғанлар яки тәкәббурлар пәс (бирақ йәнила яхши вә мевә беридиған) орунға бекитилиду вә кәмтәрләр болса жуқури орунға қоюлиду, демәкчи. Қандақла болмисун, нурғун кишиләрниң орунлирида алмишиш йүз бериду. ■ **29:18** Мат. 11:5

Мазақ қилғучи ғайип болиду;
Қәбиһлик пурситини күтидиғанларниң һәммиси һалак қилиниду;
21 Мана *мошундақ адәмләр* адәмни бир сөз үчүнла җинайәтчи қилиду,
Дәрвазида туруп рәзилликкә тәнбиһ бәргүчи үчүн қапқан тәйярлап қойиду,
Һәққаний адәмниң дәвасини сәвәпсиз бекар қиливетиду.□ ■
22 Шуңа Ибраһим үчүн бәдәл төләп қутқузған Пәрвәрдигар Яқупниң җәмәти
тоғрилиқ мундақ дәйду: —
«Һазир болса Яқуп хиҗилликқа қалмайду,
Һазир болса у тит-тит болуп чирайи татирип кәтмәйду;□
23 Чүнки *Яқуп* қолумниң ишлигән әмили болған, өз арисида турған әвлатлирини
көргән вақтида,
Улар намимни муқәддәс дәп улуқлайдиған,
Яқупниң Муқәддәс Болғучисини пак-муқәддәс дәп билидиған,
Исраилниң Худасидин қорқидиған болиду.□
24 Роһи езип кәткәнләр йорутулидиған,
Қақшап жүргәнләр несиһәт-билим қобул қилидиған болиду.

30

Мисир билән иттипақлишиш — Худаға таянмаслиқтур

1 «Асий оғулларниң әһвалиға вай!» — дәйду Пәрвәрдигар,
— «Улар планларни түзмәкчи, бирақ Мәндин алмайду;
Улар мудапиә тосуқини бәрпа қилиду,
Бирақ у Мениң Роһум әмәс;
Шундақ қилип улар гунайи үстигә гуна қошувалиду.
2 Улар Мәндин һеч соримайла Мисирға йол алди;
Пирәвнниң қанити астидин панаһ издәп,
Мисирниң сайисигә ишинип тайиниду йәнә!
3 Чүнки Пирәвнниң қанити болса силәрни йәргә ташлап ләт қилиду.
Мисирниң сайисигә ишинип тайиниш силәргә баш қетимчилиқ болиду.
4 Пирәвнниң әмирлири Зоан шәһиридә болсиму,

□ **29:21 «(Улар) дәрвазида туруп рәзилликкә тәнбиһ бәргүчи үчүн қапқан тәйярлап қойиду»** — шәһәр дәрвазиси сот қилидиған җай еди. ■ **29:21** Ам. 5:10 □ **29:22 Шуңа Ибраһим үчүн бәдәл төләп қутқузған Пәрвәрдигар Яқупниң җәмәти тоғрилиқ мундақ дәйду: — «Һазир болса Яқуп хиҗилликқа қалмайду, һазир болса у тит-тит болуп чирайи татирип кәтмәйду»** — демәк: — (1) «Яқуп өз пәрзәнтлири (җәмәти) тоғрисида хиҗил болмайду». Яқуп һаят вақтида өзиниң он икки оғлиниң қилмишлиридин наһайити хиҗил болуп жүрәтти («Яр.» 34-бапни көрүң). Андин Яқуп кейинки дәвирдә пәрзәнтлириниң қилғанлирини көргән болса, техиму хиҗил болған болатти! Бирақ «һазир болса» (кәлгүсидә) адил, һәққаний, сап диллиқ «йеңидин туғулған», йеңи бир пәрзәнти, йеңи бир Исраил вуҗудқа келиду; Яқуп (тирилгән вақтида) улардин һеч хиҗил болмайду, әлвәттә. (2) «Униң чирайи татирип кәтмәйду» — Өз оғуллириниң бир-биригә һәсәтхор болғанлиғи түпәйлидин Яқуп көп җапа тартқан. У Йүсүпни «өлтүрүлгән» дәп узун жиллар матәм тутқан, андин әң яхши көридиған Бинияминни «йоқап кәтти» дәп әнсирәп өләй дәп қалған. Бирақ өз пәрзәнтлири тоғрисида әнсирәшниң һаҗити йоқ — чүнки «һазир болса» һәр бири Худаниң башпанаһида аман-есән мәңгү туриду, шундақла бир-бири билән енақ өтүшиду. □ **29:23 «Яқуп қолумниң ишлигән әмили болған, өз арисида турған әвлатлирини көргән вақтида...»** — мошу 22-24-айәттә һәм Яқупниң өзини (Исраилни) һәм униң әвлатлирини (Исраилларни) көрситиду. Яқупниң өзи уларни көрүш үчүн өлүмдин тирилиши керәк, әлвәттә.

Униң әлчилири Һанәс шәһиригә һәрдайим келип турсиму, □
5 Авам һәммиси өзигә пайдиси болмайдиған,
Һеч ярдими вә пайдиси тәгмәйдиған,
Бәлки ләт қилип йәргә ташлайдиған,
Һәтта рәсва қилидиған бир хәлиқтин номус қилидиған болиду. ■

Жүк артилип Мисирға меңишқа тәйярланған бечарә улақлар!

6 Нәгәвдики улақлар тоғрисида жүкләнгән вәһий: —
Улар жапалиқ, дәрд-әләмлик зиминдин өтиду;
Шу йәрдин чиши ширлар вә әркәк ширлар,
Чар илан вә вәһший учар иланму чиқиду;
Улар байлиқлирини ешәкләрниң дүмбисигә,
Гөһәрлирини төгә локкилириға жүкләп,
Өзлиригә һеч пайда йәткүзмәйдиған бир хәлиқниң йениға көтирип бариду. □
7 Мисир!? Уларниң ярдими бекар һәм қуруқтур!
Шуңа Мән уни: «Һеч немини қилип бәрмәйдиған Раһаб» дәп атиғанмән. □

Ишәнмәсликниң ақивити

8 — Әнди бу сөзниң кәлгүси заманлар үчүн,
Гувалиқ сүпитидә әбәдил-әбәткә туруверише үчүн,
Һазир берип буни һәм таш тахтиға һәм йөгимә китапқа йезип қойғин.□
9 Чүнки булар болса асий бир хәлиқ,
Наәһли оғуллар,
Пәрвәрдигарниң Тәврат-тәрбийисини аңлашни халимайдиған оғуллардур.□
10 Улар алдин көргүчиләргә: — «Вәһийни көрмәңлар!»,
Вә пәйғәмбәрләргә: «Бизгә тоғра бешарәтләрни көрсәтмәңлар;
Бизгә адәмни азатә қилидиған, ялған бешарәтләрни көрситиңлар;□

□ **30:4 «Пирәвнниң әмирлири Зоан шәһиридә болсиму, униң әлчилири Һанәс шәһиригә һәрдайим келип турсиму,...»** — шу чағларда Мисир йеңи бир падиша, йәни Пирәвн Шабакониң қол астида күчлүк, иттипақлашқан бир дөләткә айланған еди. Зоан вә Һанәсниң Мисирниң икки тәрипидә болуши дөләтниң күчлүк бирлигини тәкитләйду. ■ **30:5** Йәр. 2:36 □ **30:6 «Нәгәвдики улақлар тоғрисида жүкләнгән вәһий»** — Нәгәв болса Йәһуданиң жәнуби қисми болуп, пүтүнләй дәһшәтлик чөл-баяван. Мисирға маңидиған бир йол Нәгәвдин өтиду. **«...йүкләнгән вәһий»** — мошу бешарәтниң темиси билән Йәшая чақчақ қилиду. «Вәһий»ниң ибраний тилида «жүк» дегән йәнә бир мәнаси бар. Шуниң билән темини йәнә «Нәгәвдики улақларниң жүки» — дейишкә болиду. Улақлар әлчиләрниң өзини һәм нурғун мал-мүлүк, һәдийиләрни көтирип Мисирға баридиған жапалиқ йолда меңип һерип кетиду. Лекин Мисир билән болидиған «иттипақ» һеч немигә әрзимигәчкә, уларниң йоли бекарға кетиду. Йәшая бечарә улақларға һесдашлиқ билдүргини билән әлчиләргә һеч қандақ һесдашлиқ билдүрмәйду! **«Улар жапалиқ, дәрд-әләмлик зиминдин өтиду...»** — қизиқ йери шуки, Мисирға адәттә маңидиған йол Нәгәвдин әмәс, бәлки Филистийәдин өтиду. Нәгәвдин маңидиған йол наһайити жапалиқтур. Немишкә мошу йол билән маңидикин? Һөкүмранлар мәхсәт-планлирини Филистийәдин яки өз хәлқидин мәхпий сақлаш үчүн болса керәк. Қизиқ иш шуки, Исраил Муса пәйғәмбәр арқилиқ Мисирдин қутқузулуп чиқип, дәл шу йол билән Қанаанға (Пәләстингә) кәлгән. Йәшая кинайилик билән улардин, силәр Мисирдин қутқузулғандин кейин йәнә әшу йәргә «кәлгән изиңлар билән қайтип» ярдәм сорашқа раст барамсиләр? — дәп соримақчи. □ **30:7 «Мән уни: «Һеч немини қилип бәрмәйдиған Раһаб» дәп атиғанмән»** — «Раһаб» Мисирниң башқа бир исми, мәнаси «һакавурлуқ», «һали үстүнлүк». □ **30:8 «...һазир берип буни һәм таш тахтиға һәм йөгимә китапқа йезип қойғин»** — «буни» бизниң қаришимизчә, жуқуриқи 6-7-айәттики бешарәтни көрситиду. Бәзи алимлар «буни» 8-14-айәтләрниң мәзмуни дәп қарайду. □ **30:9 «Пәрвәрдигарниң Тәврат-тәрбийиси»** — «Тәврат» болса «тәрбийә», «несиһәт», «йолйоруқ» дегән мәнидә. □ **30:10 «алдин көргүчиләр»** — адәттә Худаниң сөзини ғайипанә көрүнүшләр арқилиқ билип чүшинидиған һәм уларни башқиларға чүшәндүрүп беридиған пәйғәмбәрләрдур.

11 Сәнләр *дурус* йолдин чиқиш,
Тоғра тәриқидин айрилиш!
Исраилдики Муқәддәс Болғучини алдимиздин йоқ қилиш!» — дәйду.□
12 — Әнди Исраилдики Муқәддәс Болғучи мундақ дәйду: —
«Чүнки силәр мошу хәвәрни чәткә қеқип,
Зулумни йөләнчүк қилип, бурмиланған йолға таянғиниңлар түпәйлидин,
13 Шуңа мошу қәбиһлик силәргә егиз тамниң бир йериқидәк болиду,
Там пултийип қалғанда, у биракла уни чеқиветиду;■
14 Худди сапал чинә һеч айимай чеқиветилгәндәк У уни чеқиветиду;
Униңдин һәтта очақтин чоғ алғидәк,
Бактин су усқидәк бирәр парчисиму қалмайду».□ ■
15 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар, Исраилдики Муқәддәс Болғучи мундақ дәйду: —
«Йенимға товва билән қайтип келип арам таписиләр, қутқузулисиләр;
Хатирҗәмликтә һәм аман-есәнликтә күч алисиләр!»,
— Бирақ силәр рәт қилғансиләр.□
16 Силәр: — «Яқ, биз атларға минип қачимиз» — дедиңлар,
Шуңа силәр раст қачисиләр!
Вә «Биз чапқур улақларға минип кетимиз» — дедиңлар;
— Шуңа силәрни қоғлиғучиларму чапқур болиду.
17 Миңиңлар бириниң вәһимисидин қачисиләр;
Бәшиниң вәһимисидә *һәммиңлар* қачисиләр;
Қечип, тағ үстидики йеганә байрақ хадисидәк,
Дөң үстидики туғдәк қалисиләр. □ ■

Худаниң күткән үмүти •••• Униң ахирқи планлири — парлақ келәчәк

18 Вә шуңа силәргә меһри-шәпқәт көрситимән дәп, Пәрвәрдигар күтиду;
Шуңа У силәргә рәһим қилимән дәп орнидин қозғилиду;
Чүнки Пәрвәрдигар һөкүм-һәқиқәт чиқарғучи Худадур;
Уни күткәнләрниң һәммиси бәхитликтур!□ ■

□ **30:11 «Сәнләр дурус йолдин чиқиш, тоғра тәриқидин айрилиш! Исраилдики Муқәддәс Болғучини алдимиздин йоқ қилиш!»** — мошу сөзләр уларниң демәкчи болған асаслиқ сөзлири, яки аллиқачан дегән сөзләрниң түп мәнасидур. ■ **30:13** Йәш. 29:5 □ **30:14 «Худди сапал чинә һеч айимай чеқиветилгәндәк у уни (тамни) чеқиветиду»** — там чаққучини Худаниң Өзи дәп қараймиз. Тамда пәйда болған йериқ болса Исраилниң қәбиһлигидур (13-айәтниму көрүң). Адәмниң гунайи өзини ичидин (йериқ тамни вәйран қилғандәк) вәйран қилиду; униң үстигә, Худаниң җазалиши униңға чүшүш билән у техиму түгишиду. ■ **30:14** Йәр. 19:11 □ **30:15 «Йенимға товва билән қайтип келип арам таписиләр, қутқузулисиләр; хатирҗәмликтә һәм аман-есәнликтә күч алисиләр!»** — мошу сөз Йәшая пәйғәмбәрниң бешарәтлириниң җәвһири. □ **30:17 «Миңиңлар бириниң вәһимисидин қачисиләр; бәшиниң вәһимисидә һәммиңлар қачисиләр»** — Муса пәйғәмбәр Тәвраттики «Лав.» 26:8-айәттә Худаниң мундақ вәдисини хатирилигән: «(Маңа таянған болсаңлар) бәшиңлар йүз (адәм)ни, йүзүңлар бир түмәнни қоғливетисиләр». Әндики әһвал буниң әксичә. **«Тағ үстидики байрақ... дөң үстидики... туғ»** — (1) демәк, қалған адәмләр наһайити аз. (2) мошу икки нәрсә (байрақ вә туғ) адәттә уруш қилғанда ишлитилиду; уруштики бир тәрәп мәғлуп болса мошу нәрсиләр ташлинип қалиду; ғәлибә қилса улар елип кетилиду; шуңа улар мошу йәрдә мәғлубийәтниму билдүриду. ■ **30:17** Йәш. 17:6; 24:6,13 □ **30:18 «Вә шуңа силәргә меһри-шәпқәт көрситимән дәп, Пәрвәрдигар күтиду; шуңа У силәргә рәһим қилимән дәп орнидин қозғилиду... Уни күткәнләрниң һәммиси бәхитликтур!»** — мошу айәт бәлким китапниң адәмни әң һәйран қалдуридиған йәрлиридин биридур. Немишкә Исраилниң кәҗлиғи, Худаниң қаттиқ җазалиши тәсвирләнгәндин кейин айәт «шуңа» билән башлиниду? Худаниң Исраилни қаттиқ җазалиқини билән у әң ахирда уларға наһайити көп рәһимдиллиқ көрсәтмәкчи. Жуқириқи җазалар бәлким Исраилниң «қалдиси»ни Худаниң ниҗатини қобул қилишқа тәйярлайду. «Шуңа» Худа буни сәвир-тақәт билән күтиду. ■ **30:18** Зәб. 2:12; 33:9; Пәнд. 16:20; Йәр. 17:7

19 Чүнки халайиқ йәнила Зионда, йәни Йерусалимда туриду;
Шу чағда силәр йәнә һеч жиғлимайсиләр;
Көтәргән наләңдә У Өзини саңа интайин шәпқәтлик көрситиду;
У наләңни аңлисила, жавап бериду.
20 Рәб силәргә нан үчүн мүшкүллүкни,
Су үчүн азап-оқубәтни бәрсиму,
Шу чағда сениң Устазиң йәнә йошурунивәрмәйду,
Бәлки көзүң Устазиңни көриду;□
21 Силәр оң тәрәпкә бурулсаңлар,
Яки сол тәрәпкә бурулсаңлар,
Қулиқиң кәйниңдин: —
«Йол мана мошу, униңда меңиңлар!» дегән бир авазни аңлайсән.
22 Шу чағда силәр оюлған мәбудлириңларға берилгән күмүч һәлгә,
Қуйма мәбудлириңларға берилгән алтун һәлгиму дағ тәккүзисиләр;
Силәр уларни адәт латисини ташлиғандәк ташливетип: —
«Нери тур» — дәйсиләр.
23 У сән терийдиған уруғуң үчүн ямғур әвәтиду;
Йәрдин чиқидиған ашлиқ-мәһсулат һәм күч-қувәтлик һәм мол болиду;
Шу күни маллириң кәң-азатә яйлақларда яйлайду;
24 Йәр һайдиған кала вә ешәкләр болса,
Гүҗәк вә ара билән соруған, тузланған һәләп йәйду.
25 Чоң қирғинчилиқ болған күни,
Йәни мунарлар өрүлгән күни,
Һәр бир улуқ тағда вә һәр бир егиз дөңдә болса,
Әнһарлар вә ериқлар болиду.□
26 Пәрвәрдигар Өз хәлқиниң жараһитини таңидиған,
Уларниң қамча ярисини сақайтқан шу күнидә,
Ай шолиси қуяш нуридәк болиду,
Қуяш нури болса йәттә һәссә күчлүк болиду,
Йәни йәттә күндики нурға баравәр болиду. □

Асурийә һуҗум қилмайду — •••• Уларниң үстигә чүшидиған җаза

27 Мана, Пәрвәрдигарниң нами жирақтин келиду,
Униң қәһри ялқунлинип,
Қоюқ ис-түтәклири көтирилиду;
Ләвлири ғәзәпкә толуп,
Тили жутувалғучи янғин оттәк болиду.
28 Униң нәпәси худди тешип боюнға йетидиған кәлкүндәк болиду,
Шуниң билән У әлләрни бимәниликни йоқатқучи ғәлвир билән тасқайду,

---

□ **30:20 «сениң Устазиң»** — мошу йәрдә бу сөз яки (көплүк шәклидә) «устазлириң» яки (бирлик шәклидә) «устазиң» мәнасидә ишлитилгән. Алди-кәйнидики сөзләргә қариғанда, «устаз» болса керәк. «Өзини йошурған» «Устазиң»ниң ким екәнлигини чүшиниш үчүн мошу айәтни 8-бап, 17-айәт билән селиштуруң. □ **30:25 «Чоң қирғинчилиқ болған күни, йәни мунарлар өрүлгән күни...»** — қайси қирғинчилиқниң болғанлиғи, қайси мунарларниң өрүлгәнлиги мошу йәрдә дейилмиди. Қандақла болмисун, мошу ишлар җисманий һәм роһий дүшмәнләрниң йоқитилишини билдүриду; мошу ишлар ахирқи заманларда йүз бериши мумкин. **«әнһар»** — кичик ериқ. □ **30:26 «Өз хәлқиниң жараһити»** — яки «Өз хәлқиниң сунған йерини».

Шундақла хәлиқ-милләтләрниң ағзиға уларни аздуридиған жүгән салиду.□ ■
29 Муқәддәс бир һейт өткүзүлгән кечидикидәк, көңлүңлардин нахша урғуп чиқиду,
Исраилға уюлташ болған Пәрвәрдигарниң теғиға нәй наваси билән чиққан бирисиниң хошаллиғидәк, көңлүңлар хошал болиду.
30 Пәрвәрдигар һәйвәтлик авазини яңритиду;
У қайниған қәһри, жутувалғучи ялқунлуқ от, гүлдүрмамилиқ ямғур, боран-шавқун, мөлдүрләр билән Өз билигини созуп көрситиду.
31 Чүнки Пәрвәрдигарниң авази билән Асурийә янҗилиду,
— Башқиларни уруш тайиғи *болған Асурийә* янҗилиду!□
32 Вә Пәрвәрдигар тәйярлиған калтәк билән һәр қетим уни урғанда,
Униңға даплар һәм чилтарлар тәңкәш қилиниду;
У қолини ойнитип зәрб қилип униң билән күрәш қилиду.
33 Чүнки Тофәт қедимдин тартип тәйяр турған еди;
Бәрһәқ, падиша үчүн тәйярланған;
Пәрвәрдигар уни чоңқур һәм кәң қилған;
Отунлири көп ялқунлуқ бир гүлхан бар,
Пәрвәрдигарниң нәпәси болса гуңгут еқимидәк уни туташтуриду. □

31

Мисир билән иттипақлашмаңлар! •••• Худа Өзи Асурийәни жиқитиду

1 — Ярдәм издәп Мисирға барғанларниң һалиға вай!
Улар атларға тайинип,
Көп болғанлиғидин җәң һарвулириға,
Интайин күчлүк болғанлиғидин атлиқ әскәрләргә ишинип кәтти!
Бирақ Исраилдики Муқәддәс Болғучиға қаримайду,
Пәрвәрдигарни издимәйду.■
2 Бирақ Уму данадур!
У күлпәт елип келиду,
Дегәнлирини қайтурувалмайду;
У бузуқларниң җәмәтигә,

□ **30:28 «Униң нәпәси худди тешип боюнға йетидиған кәлкүндәк болиду»** — жуқурики 8-бап, 8-айәт билән селиштуруң. Асурийә Исраилға қандақ қилған болса, Пәрвәрдигарму уларға (асурийләргә) шундақ қилиду. **«бимәнилик бимәниликни йоқатқучи ғәлвир»** — «бимәнилик» бәлким бутларға ишинип-тайинишни көрситиду. **«У (Пәрвәрдигар) .... шундақла хәлиқ-милләтләрниң ағзиға уларни аздуридиған жүгән салиду»** — Асурийә падишаси Сәннахериб тутувалған әсирлириниң ағзиға жүгән селип, уларни ашундақ рәһимсиз йол билән елип маңатти. Мошу йәрдә Асурийәдин башқа әлләрниң тилға елиниши, бешарәтниң һәм шу чағдики Асурийәни һәм ахирқи замандики «ахирқи уруш»ни көрситидиғанлиғини чүшәндүрсә керәк. Ундақ болса Асурийә падишаси йәнә ахирқи замандики дәҗҗалға вәкиллик қилиду яки «бешарәтлик рәсим» болиду. ■ **30:28** Йәш. 8:8 □ **30:31 «Пәрвәрдигарниң авази билән Асурийә янҗилиду, — башқиларни уруш тайиғи болған Асурийә янҗилиду!»** — Асурийәниң Худаниң тайиғи екәнлиги 10:5-айәттә көрситилгән. «Башқиларни уруш тайиғи (болған Асурийә) янҗилиду!» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: — «У (Пәрвәрдигар) уни (Асурийәни) таяқ билән уриду». □ **30:33 «Тофәт»** — Йерусалим сиртидики, әхләт көйдүридиған бир җилға. У йәнә «Ге-Хинном» — «һалакәт җилғиси» дәп атилип дозақниң күчлүк бир символи болиду (әрәбчә «җәһәннәм» дегән сөз дәл бу «Ге-Хинном»дин кәлгән). **«Бәрһәқ, падиша үчүн тәйярланған; Пәрвәрдигар уни чоңқур һәм кәң қилған, отунлири көп ялқунлуқ бир гүлхан бар...»** — демәк, Асурийә падишаси Йәһудаға қарши жүрүш қилғанда, өзи үчүн тәйярланған «җәсәтни көйдүрүш» гулханиға қарап меңиватәтти. ■ **31:1** Зәб. 19:8; 32:16-17; Пәнд. 21:31; Йәр. 17:5

Шундақла қәбиһлик қилғучиларға ярдәмдә болғанларға қарши орнидин қозғилиду.□
3 Мисирлиқлар Тәңри әмәс, адәмләр халас;
Уларниң атлири болса роһтин әмәс, әттин халас;
Пәрвәрдигар болса қолини узартиду,
Ярдәм бәргүчи болса путлишиду;
Ярдәм берилгүчи болса жиқилиду;
Улар һәммиси бирақла йоқилиду.
4 Чүнки Пәрвәрдигар маңа мундақ дегән: —
«Овни тутувалған шир яки асланни бир тәрәп қилишқа топ-топ падичилар чақирилғанда,
Шир яки аслан уларниң авазлиридин һеч қорқмай,
Шавқунлиридин һеч һодуқмай,
Бәлки овни астиға бесивелип ғар-ғур талиқинидәк,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарму охшашла Зион теғи вә егизликлири үчүн чүшүп җәң қилиду.□
5 Үстидә пәрваз қилидиған қушлардәк самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Өз қанити астиға Йерусалимни алиду;
Қанити астиға елип, Зионни қутқузиду;
Униң «өтүп кетиши» билән Зион ниҗатлиққа еришиду. □ ■

Худаниң товва қилишқа чақириши

6 Силәр дәһшәтлик асийлиқ қилған Егәңларниң йениға товва қилип қайтиңлар,
И Исраил балилири!
7 Чүнки шу күнидә инсанлар һәр бири өзи үчүн өз қоли билән ясиған күмүч бутларни вә алтун бутларни: — «Гунадур!» дәп ташливетиду».■

8 «Шу чағда Асурийә қилич билән жиқилиду,
Бирақ батурниң қиличи билән әмәс;
Бир қилич уни жутувалиду, бирақ қилич адәттики адәмниңки болмайду;
У җенини елип қиличтин қачмақчи болиду,

□ **31:2 «Бирақ Уму данадур!»** — «Уму» дегән сөз кинайилик, һәҗвий гәп: «Сән Исраил бәк әқиллик, шундақ әмәсму? Лекин **Уму** (Худаму) даналиқғу!» дегәндәк. Исраилниң һеч даналиғи йоқ еди. □ **31:4 «топ-топ падичилар»** — бу ибарә Мисирни көрсәтсә, наһайити кинайилик гәп болиду; чүнки Мисирлиқлар қой вә падичиларға өч еди («Яр.» 46:34ни көрүң). Бәлким мошу тәмсилниң авалқи йерими, Худа Исраилни (ширдәк, Асурийә арқилиқ) җазалимақчи болса, Мисирлиқларни ярдәм беришкә чақириш беһудиликтур. Иккинчи йерими болса, Худа ахирда Өзи (куштәк Өз қанити астиға елип — 31-айәт) Исраилни Асурийәдин қутқузиду, дегән мәнидә. **«шавқунлиридин һеч һодуқмай,...»** — яки «уларниң алдида йолни бошатмайдиған,...». **«У (Пәрвәрдигар) Зион теғи ... үчүн чүшүп җәң қилиду»** — Пәрвәрдигар кимгә қарши чиқип җәң қилиду? Жуқириқи айәткә қариғанда, у авал ширдәк (Асурийә арқилиқ) Өз олҗиси қилмақчи болған Йерусалимни қолиға елиш үчүн күрәш қилип, андин «овға ярдәмчи сүпитидә» «уни ширдин қутқузимиз» дегән Мисир билән җәң қилиду. Һеч болмиғанда, Йерусалим Худаниң (Асурийәликләр арқилиқ болған) тәрбийә җазасидин өзини қутқузалмайду. Бирақ 5-айәттә, Худа ахирида уларни Асурийәниң бесип киришидин қутқузиду, дәйду. □ **31:5 «Униң (Пәрвәрдигарниң) «өтүп кетиши» билән Зион ниҗатлиққа еришиду»** — Худа Муса пәйғәмбәр дәвридә Исраилни Мисирдин қутқузғанда, Исраилларниң өйлиридин «өтүп кетиш»и билән уларни җазалимай, уларни қутқузған. Тәпсилатлири үчүн «Мис.» 12:23 вә «Зәб.» 77:49ни көрүң — У Өзи әвәткән «һалак қилғучи пәриштә» Исраилларниң өйлиригә йетип кәлгәндә Өзи уларниң өйлириниң ишигиниң алдиға «өтүп туруш»и билән һалак қилғучи пәриштиниң йолини тосуп, муһапизәт қилип уларни сақ қалдурған. «Өтүп кетиш» дегән сөз Исраилни мошу иш тоғрилиқ әскәрткән болса керәк. «Мис.» 12:13, 23-айәт вә изаһатлирини көрүң. ■ **31:5** Қан. 32:11 ■ **31:7** Йәш. 2:20

Арисидики жигитлири алванға селиниду.□
9 Вәһимидин униң «һул теши» йоқайду;
Униң сәрдарлири жәң туғидин алақзадилишиду» — дәп жакалайду Зионда оти көйиватқан,
Йерусалимда хумдени ялқунлаватқан Пәрвәрдигар. □ ■

32

Йеңи падиша вә униң йеңи җәмийити

1 Мана, һәққанийлиқ билән һөкүмранлиқ қилғучи бир падиша чиқиду;
Әмирләр болса тоғра һөкүм чиқирип идарә қилиду.■
2 Һәм шамалға далда болғидәк,
Боранға панаһ болғидәк,
Қағҗирақ жайға ериқ-сулардәк,
Чаңқап кәткән зиминға қорам ташниң сайисидәк болған бир адәм чиқиду.□
3 Шуниң билән көргүчиләрниң көзлири һеч торлашмайду,
Аңлайдиғанларниң қулиқи еniқ тиңшайду; ■
4 Бәңбашниң көңли билимни тонуп йетиду,
Кекәчниң тили тез һәм еniқ сөзләйду.
5 Пәсәндиләр әнди пәзиләтлик дәп аталмайду,
Пиқсиқ ипласлар әнди мәрт дәп аталмайду,
6 Чүнки пәсәндә адәм пәсликни сөзләйду,
Униң көңли бузуқчилиқ тәйярлайду,
Ипласлиқ қилишқа,
Пәрвәрдигарға дағ кәлтүрүшкә,
Ачларниң қосиғини ач қалдурушқа,
Чаңқиғанларниң ичимлигини йоқитиветишкә нийәтлиниду.
7 Бәрһәқ, иплас адәмниң тәдбирлири қәбиһтур;
У қәстләрни пәмләп олтириду,
Мөминләрни ялған гәп билән,
Йоқсулниң дәвасида гәп қилип уни вәйран қилишни пәмләп олтириду.□
8 Пәзиләтлик адәмниң қилған нийәтлири бәрһәқ пәзиләтликтур;
У пәзиләттә муқим туриду.

Мәңгүлүк бәхитни яки балаю-апәтни — һазир таллаш керәк!

9 Орнуңлардин туруп, и хатирҗәм аяллар, авазимни аңлаңлар!
И әндишисиз қизлар, сөзлиримгә қулақ селиңлар!
10 Бир жил өтә-өтмәйла, и беғәм аяллар,
Паракәндә қилинисиләр!
Чүнки үзүм һосули бекарға кетиду,
Мевә жиғиш йоқ болиду.
11 И хатирҗәм аяллар, титрәңлар!
И әндишисиз қизлар, патипарақ болуңлар!

□ **31:8 «Асурийә қилич билән жиқилиду, бирақ батурниң қиличи билән әмәс; ... қилич адәттики адәмниңки болмайду»** — демәк, қилич инсан тәрипидин әмәс, бәлки Худа тәрипидин ишлитилиду (36-, 37-бапни көрүң). □ **31:9 «Вәһимидин униң «һул теши» йоқайду...»** — «һул теши» уларниң падишаси болуши керәк. ■ **31:9** 2Пад. 19:36,37 ■ **32:1** Зәб. 44:5-8; Зәк. 9:9 □ **32:2 «чаңқап кәткән зимин»** — яки «чарчап кәткән зимин». ■ **32:3** Йәш. 29:18; 30:21 □ **32:7 «Йоқсулниң дәвасида гәп қилип уни вәйран қилишни пәмләп олтириду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «лилла-адил дәва қилған йоқсулни йоқитиш үчүн пәмләп олтириду».

Кийимиңларни селиветиңлар, өзүңларни ялаң қилиңлар, чатриқиңларға бөз бағлаңлар!□
12 Гөзәл етиз-бағлар үчүн,
Мевилик үзүм таллири үчүн мәйдәңларға уруп һәсрәт чекиңлар!
13 Үстидә тикән-янтақлар өсидиған өз хәлқимниң зимини үчүн,
Шат-хурам өйләр, вараң-чуруң қилип ойнайдиған бу шәһәр үчүн қайғуруңлар!
14 Чүнки орда ташлиниду,
Адәмләр билән лиқ толған шәһәр адәмзатсиз болиду,
Истиһкам вә күзәт мунарлири узун заманғичә пәқәтла явайи ешәкләр зоқ алидиған,
Қой падилири озуқлинидиған боз йәрләр болиду.
15 Таки Роһ бизгә жуқуридин төкүлгичә,
Далалар мевилик бағ-етизлар болғичә,
Мевилик бағ-етизлар орманзар дәп һесапланғичә шу пети болиду.□ ■
16 Шу чағда адаләт далани,
Һәққанийлиқ мевилик бағ-етизларни макан қилиду.
17 Һәққанийлиқтин чиқидиғини хатирҗәмлик болиду,
Хатирҗәмликниң нәтиҗиси болса мәңгүгә болидиған арам-течлик вә аман-есәнлик болиду.
18 Шуниң билән мениң хәлқим хатирҗәм маканларда,
Ишәшлик туралғуларда вә тинич арамгаһларда туриду. ■

Җаза чүшүрүлгәндин кейинки бәхит-бәрикәт

19 Орман кесилип жиқитилғанда мөлдүр яғсиму,
Шәһәр пүтүнләй йәр билән йәксан қиливетилсиму,
20 Су бойида уруқ териғучилар,
Кала вә ешәкләрни кәң далаға қоюветидиғанлар бәхитликтур! □

33

Ниҗат Зионға келиду

1 И өзүң булаң-талаң қилинмиған, башқиларни булаң-талаң қилғучи,
Башқилар саңа асийлиқ қилмиған,
Өзүң асийлиқ қилғучи,
Сениң һалиңға вай!
Сән булаң-талаңни болди қилишиң билән,

□ **32:11 «Кийимиңларни селиветиңлар, өзүңларни ялаң қилиңлар, чатриқиңларға бөз бағлаңлар!»** — булар болса әсиргә чүшүп қалғанларниң мәҗбурий қилидиған ишлири. □ **32:15 «Роһ бизгә жуқуридин төкүлгичә,.....»** — мошу йәрдә «Роһ» Худаниң Роһини билдүриду. Тексттә «кимниң роһи» екәнлиги дейилмигән әһвалда «Роһ» дегән сөз айрим көрүлсә, ундақта шүбһисизки Худаниң Роһини көрситиду. **«Далалар мевилик бағ-етизлар болғичә, мевилик бағ-етизлар орманзар дәп һесапланғичә...»** — демәк, йәр йүзидики боз йәрләр мунбәт болиду вә һазир мунбәт йәрләрму техиму шундақ болиду. ■ **32:15** Йәш. 29:17; Йо. 2:28, 29; Юһ. 7:37, 38; Рос. 2:17, 18 ■ **32:18** Йәр. 33:16 □ **32:20 «Орман кесилип жиқитилғанда мөлдүр яғсиму, шәһәр пүтүнләй йәр билән йәксан қиливетилсиму, су бойида уруқ териғучилар, кала вә ешәкләрни кәң далаға қоюветидиғанлар бәхитликтур!»** — (19-20) демисәкму, бу наһайити сирлиқ бир сөздур. Бәлким бизни ахирқи заманлардики икки әһвал тоғрисида әслитиду. «Орман жиқилиду» — тәкәббурлар пәс қилиниду (10-бап, 18- вә 33-34-айәтни көрүң). «Шәһәр» бәлким жуқурики (24-баптики) «тәртипсиз шәһәр» болуп, Худа тәрипидин вәйран қилиниду. Бирақ кичик пеиллиқ турмушни таллиғанлар, мәсилән өз кала-ешәклиригә яхши муамилә қилғанлар бәхит-бәрикәт тапиду.

Өзүң булаң-талаң қилинисән;
Сән асийлиқни болди қилишиң билән,
Өзүң асийлиққа учрайсән;□
2 И Пәрвәрдигар, бизгә меһри-шәпқәт көрсәткәйсән;
Биз Сени үмүт билән күтүп кәлдуқ;
Өтүнимизки, Сән һәр сәһәр *Исраилға* күчлүк биләк-қол,
Қийинчилиқ пәйтлиридә нижатимиз болғайсән.
3 Топ-топ адәмләрниң ғовға-чуқанлиридин хәлиқләр бәдәр қачиду;
Сән *Худа* қәддиңни тик қилишиң билән әлләр питирап кетиду; □
4 Чекәткә личинкилири от-көкләрни жиғип йәвалғандәк,
Силәргә бекитип берилгән олжа жиғивелиниду;
Чекәткиләр уян-буян жүгүргәндәк адәмләр олжа үстидә уян-буян жүгүрүшиду.□
5 Пәрвәрдигар үстүн туриду,
Бәрһәқ, Униң туралғуси жуқуридидур;
У Зионға адаләт вә һәққанийлиқ толдурди;
6 У болса күнлириңларниң теч-аманлиғи, нижатлиқ, даналиқ вә билимниң
байлиқлири болиду;
Пәрвәрдигардин қорқуш Униң үчүн гөһәрдур. □

Исраилдики һазирқи әһвал

7 Мана, уларниң палванлири сиртта туруп налә-пәряд көтириду;
Сүлһ-әһдә түзгән әлчиләр қаттиқ жиғлишиду;□
8 Йоллар адәмсиз қалди;
Өткүнчи йолчилар йоқ болди;
У әһдини бузуп ташлиди;
Шәһәрләрни көзигә илмайду,

□ **33:1 «И өзүң булаң-талаң қилинмиған, башқиларни булаң-талаң қилғучи, башқилар саңа асийлиқ қилмиған, өзүң асийлиқ қилғучи, сениң һалиңға вай!...»** — мошу айәт Асурийә падишаси Сәннахерибни көрситиду. Исраил падишаси Һәзәкия әлчиләрни әвәтип Сәннахериб билән «сүлһ» әһдисини түздүргән («2Пад.», 18:13-18-айәтни көрүң); илгәрки Аһаз падишаниңму Асурийә билән түзгән «течлиқ» әһдиси бар еди («2Пад.» 16-бапни көрүң). Сәннахериб миладийәдин илгәрки 701-жили, икки әһдини бузуп Исраил (Йәһуда)ниң пүтүн зиминини бесивелип, пайтәхти Йерусалимға тәһдит салди. Униң шундақ «асийлиқ» ишлири хелә көп еди. Бәлким, мошу бешарәттики «асийлиқ қилғучи», «әһдини бузудиған» дегән сөзләр ахирқи замандики дәжҗалниму көрситиши мүмкин. □ **33:3 «Топ-топ адәмләрниң ғовға-чуқанлиридин хәлиқләр бәдәр қачиду; сән ... қәддиңни тик қилишиң билән әлләр питирап кетиду»** — бу, бәлким, Пәрвәрдигарниң Исраилниң 2-айәттики дуасиға бәргән жавави болуши мүмкин. «Топ-топ адәмләрниң ғовға-чуқанлири...» бәлким Ефиопийә падишаси Тирһакаһниң қошунлириниң жәң жүрүшини көрситиду («2Пад.» 19:9-айәтни көрүң). Сәннахериб «Тирһакаһ келиду» дегән хәвәрни аңлап чекинди. Ахирқи заманларда мошу вақиәгә охшайдиған йәнә бир вақиә болиду («Дан.» 11:44-айәтни көрүң). □ **33:4 «Силәргә бекитип берилгән олжа жиғивелиниду»** — бизниңчә «силәр» Исраилларни көрситиду (6-айәтни көрүң). Асурийәликләр олжини уларға ташлап қачиду (36-, 37-бапни көрүң). Башқа тәрҗиманлар «силәр» дегән Исраилдин башқа әлләрни көрситиду, дәп шәрһиләйду. □ **33:6 «Пәрвәрдигардин қорқуш униң үчүн гөһәрдур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Пәрвәрдигардин қорқуш Униң адәмләргә беридиған гөһири». □ **33:7 «Мана, уларниң палванлири ... налә-пәряд көтириду; сүлһ-әһдә түзгән әлчиләр қаттиқ жиғлишиду»** — бизниңчә бу айәт әйни чағдики әһвални көрситиду. 8-айәттики изаһатни көрүң. **«палванлар ...налә-пәряд көтириду... Әлчиләр жиғлишиду»** — 1-айәттики изаһатта дейилгәндәк, Асурийә падишаси Сәннахериб «сүлһ-әһдә»гә асийлиқ қилип, Исраилни ишғал қилған; әһвал 7-9-айәтләрдә тәсвирлигәндәк болған. Шу чағда Һәзәкия билән у Сәннахерибқа әвәткән әлчиләр әшу сүлһ-әһдиниң бир тийингиму әрзимигәнлигини көрүп, қаттиқ пушайман қилған болса керәк.

Адәмләрни һеч әтиварлимайду.□
9 Зимин матәм тутиду, зәиплишиду;
Ливан хиҗаләттин солишиду;
Шарон чөл-баяванға айланди;
Башан вә Кармәл болса қирип ташланди. □

Худа орнидин туруп қутқузиду

10 Мана һазир орнумдин туримән,
— дәйду Пәрвәрдигар,
— Һазир Өзүмни үстүн көрситимән,
һазир қәддимни көтиримән.
11 — Силәрниң боюңларда қуруқ от-чөпла бар,
Пахал туғисиләр;
Өз нәпәслириңлар от болуп өзүңларни жутуветиду;
12 Әлләр болса һак көйдүрүлгәндәк көйдүрилиду;
Орулған җиған-тикәнләрдәк отта көйдүрүветилиду.
13 — И жирақтикиләр, Мениң қилғанлиримни аңлаңлар;
Йеқиндикиләр, Мениң күч-қудритимни тонуп йетиңлар.□
14 Зиондики гунакарлар қорқиду;
Вәһимә ипласларни бесивалиду.
Улар: «Аримиздики ким мәңгүлүк жутқур От билән биллә туриду?
Ким әбәдил-әбәт ялқунлар билән бир маканда болиду?» — дәйду.

Соалға җавап

15 — «Һәққанийлиқ йолида маңидиған,
Дурус-лилла гәп қилидиған,
Залимлиқтин кәлгән һарам пайдиға нәпрәтлинидиған,
Париларни сунғучиларни қолини пулаңшитип рәт қилидиған,
Қанниң гепи болсила қулиқини йопуруп аңлимайдиған,
Пәслик-рәзилликкә карашни рәт қилип, көзини қачуридиған;□ ■
16 У жуқурини макан қилиду;
Қорам ташлар униң қорғини болуп,
Жуқири униң башпанаһи болиду;
Өз рисқи униңға берилиду,
Униң сүйи капаләтлик болиду».
17 — «Көзлириң Падишаһни гөзәллигидә көриду;

□ **33:8 «У әһдини бузуп ташлиди»** — «у» бәлким асийлиқ қилғучи (Асурийәлик) Сәннахерибни вә шуниң билән биргә ахирқи замандики дәҗҗалниму көздә тутуши мүмкин. □ **33:9 «Ливан... Шарон.... Башан... Кармәл...»** — чирайлиқ орманзарлиқ район. Шарон мунбәт йайлақ. Башан дәл-дәрәқлири көп, чарвичилиқтин бейиған район. Кармәл йәрлири интайин мунбәт, мевә-чевә, көктатлар көп чиқидиған, көп яйлақлири бар район еди. Хәритиләрни көрүң. □ **33:13 «И жирақтикиләр, Мениң қилғанлиримни аңлаңлар; йеқиндикиләр, Мениң күч-қудритимни тонуп йетиңлар»** — мошу бешарәт 10-айәттин башлап ахирқи заманларға өткән болуши мүмкин. □ **33:15 «Һәққанийлиқ йолида маңидиған, дурус-лилла гәп қилидиған...»** — бу сөзләр 14-айәттики «Аримиздики ким мәңгүлүк жутқур от билән биллә туриду? Ким әбәдил-әбәт ялқунлар билән бир маканда болиду?» дегән соалға болған җавапниң бешидур. **«париларни сунғучиларни қолини пулаңшитип рәт қилидиған»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «парилар тутқузуп қоюлмисун дәп қоллири титрәп кетидиған». **«Пәслик-рәзилликкә карашни рәт қилип, көзини қачуридиған»** — мәнаси бәлким: «рәзилликни күзитишни қәтъий рәт қилидиған». ■ **33:15** Зәб. 14:1-2; 23:3-4

Көзлириң узунға созулған зиминға нәзәр салиду.□
18 Көңлүң вәһимә тоғрисида чоңқур ойға патиду;
Ройхәтчи бәг қени?
Олҗини өлчәйдиған таразичи бәг қени?
Истиһкам-мунарларни саниғучи бәг қени?□
19 Қайтидин әшәддий хәлиқни көрмәйсән,
— Сән аңқиралмайдиған, боғузида сөзләйдиған,
Дудуқлап гәп қилидиған, гепини чүшинәлмәйдиған бир хәлиқни иккинчи көрмәйсән.□
20 Ибадәт һейтлиримиз өткүзүлидиған шәһәр Зионға қара;
Сениң көзүң Йерусалимниң теч-аман макан болғанлиғини,
Қозуқлири һәргиз жулунмайдиған,
Танилири һәргиз үзүлмәйдиған,
Иккинчи йөткәлмәйдиған чедир болғанлиғини көриду;■
21 Шу йәрдә Пәрвәрдигарниң шан-шәриви бизгә көрүниду,
— У Өзи дәриялар, кәң өстәңләр еқип туридиған бир җай болиду;
Палақлар билән һайдалған һеч қандақ кемә у җайда қатнимайду,
Вә яки һеч һәйвәтлик кемә у җайдин өтмәйду;□
22 Чүнки Пәрвәрдигар бизниң нижаткар-һакимимиз,
Пәрвәрдигар бизгә қанун Бәргүчидур,
Пәрвәрдигар — бизниң Падишасимиз,
У бизни қутқузиду!
23 Сениң тана-арғамчилириң бошиған болсиму,
Исраил йәлкән хадисиниң турумини мустәһкәм қилалмисиму,
Йәлкәнни йейип чиқиралмисиму,
У чағда зор бир олжа үләштүрүлиду;
Һәтта ақсақ-токурларму олҗини алиду.□

□ **33:17 «Көзлириң Падишаһни гөзәллигидә көриду»** — мошу йәрдә падишаниң ким екәнлиги техи дәп берилмиди. У жуқурики 9-бап, 6-айәт, 11-бап, 1-9-айәт вә 32-бап, 1-айәттә тилға елинған падишаға охшаш адәм болуши керәк. **«көзлириң Падишаһни гөзәллигидә көриду»** — «гөзәллигидә» дегәнлик, падишаниң бәлким башқа әһвалдиму көрүнүши мүмкин. **«узунға созулған зимин»** — бәлким кәң-азатилик, һеч вәһимә көрүнмәйдиған зимин дегән мәнидә. □ **33:18 «Ройхәтчи бәг қени? Олҗини өлчәйдиған таразичи бәг қени? Истиһкам-мунарларни саниғучи бәг қени?»** — мошу бәгләр, шүбһисизки, Исраилни аяқ асти қилған дүшмәнниң ишғалийәтчи қошунлириниң бәглири; бирақ уларниң рольлири анчә ениқ әмәс. Биринчиси, бәлким, әсирләрниң тизимлигини тәйярлиған; иккинчиси олҗини хатириливалған; үчинчиси шәһәрдики пачақлаш керәк болған истиһкамларни хатириливалған. □ **33:19 «Сән аңқиралмайдиған, боғузида сөзләйдиған, ... гепини чүшинәлмәйдиған бир хәлиқни иккинчи көрмәйсән»** — бу айәт, шүбһисизки, зимининиң ятлар тәрипидин ишғал қилғанлиғини яки улар тәрипидин хәлиқниң сүргүн қилинғанлиғини, шундақла чәтәл тилида сөзләйдиған муһит ичидә өткүзгән турмушни көрситиду. ■ **33:20** Зәб. 45:6; 124:1, 2 □ **33:21 «Шу йәрдә Пәрвәрдигарниң шан-шәриви бизгә көрүниду, — У Өзи дәриялар, кәң өстәңләр еқип туридиған бир җай болиду; палақлар билән һайдалған һеч қандақ кемә у җайда қатнимайду, вә яки һеч һәйвәтлик кемә у җайдин өтмәйду»** — бу сирлиқ гәпниң мәнаси, пәризимизчә: «Пәрвәрдигар зиминимизни бәрикәтлик қилғандин кейин һеч қандақ нәрсини башқа әлләрдин киргүзүшниң һаҗити йоқ, шуңлашқа биз кемә елип кәлгән һеч қандақ мәһсулатларға муһтаж әмәсмиз; Пәрвәрдигар Өзи бизгә һәммини тәминлигүчидур» дегәндәк болуши мүмкин. □ **33:23 «Сениң тана-арғамчилириң бошиған болсиму, Исраил йәлкән хадисиниң турумини мустәһкәм қилалмисиму, ... у чағда зор бир олжа үләштүрүлиду; һәтта ақсақ-токурларму олҗини алиду»** — йәнә бир сирлиқ гәп! Пәризимизчә, бу бир охшитиш болуп, Исраилни бир чоң кемигә охшатқан; кемә болса бәк конирап кәткән, маңалмайдиған һалға келип қалған болса керәк. Һалбуки, бу Худаниң тәқдим қилмақчи болған бәрикитигә һеч қандақ тосалғу болмиған; олжа һаман қолға елиниду, һәтта «ақсақ-токур» вә аҗиз адәмләрму бәхит-бәрикәткә еришиду. Бәзи алимлар кемә тоғрисидики сөзләрни Исраилниң дүшмәнлиригә қаритилған, дәп қарайду.

24 Шу чағда шу йәрдә турғучи: «Мән кесәл» демәйду;
Шу җайни макан қилған хәлиқниң гуналири кәчүрүм қилиниду. □

34

Пәрвәрдигарниң күни •••• Едомниң җазалинишлири

1 Йеқин келиңлар, и әлләр, аңлаңлар!
И қовм-хәлиқләр, қулақ селиңлар!
Йәр-зимин вә униңдики барлиқ мәвҗудатлар,
Җими аләм вә униң ичидин чиққан һәммә мәвҗудатлар,
Тиңшаңлар!
2 Чүнки Пәрвәрдигарниң барлиқ әлләргә қарита ғәзиви бар,
Униң дәрғәзиви уларниң барлиқ қошунлириға қарши туриду;
У уларни һалакәткә пүтүп қойған,
Уларни қирғинчилиққа тапшурувәткән;
3 Улардин өлтүрүлгәнләр сиртқа ташливетилиду,
Җәсәтлиридин сесиқчилиқ пурайду,
Тағлар уларниң қени билән еритилиду;
4 Асманлардики җимики җисим-қошунлар чирип йоқ болиду,
Асманлар йөгимә китапдәк түрүлиду;
Үзүм телиниң йопурмақлири хазан болуп, солишип чүшкәндәк,
Йигләп кәткән әнҗир шехидин чүшкәндәк,
Уларниң җимики җисим-қошунлири жиқилиду;■
5 Чүнки шәмширим асманларда *қан билән* суғурулди;
Қараңлар, шәмширим Мениң һалакәт ләнитимгә учриған хәлиққә,
Йәни Едом үстигә җазалаш үчүн чүшиду;□
6 Пәрвәрдигарниң бир шәмшири бар;
У қанға боялди;
У яғлиқ нәрсиләрниң йеғи билән,
Өчкә-қозиларниң қени билән,
Қочқар бөригиниң йеғи билән озуқландурулған;
Чүнки Пәрвәрдигарниң Бозраһ шәһиридә бир қурбанлиғи,
Едомда зор бир қирғинчилиғи бар.□ ■
7 Мошу қирғинчилиқлар билән явайи калилар,
Топақлар вә күчлүк буқиларму жиқилиду.
Уларниң зимини қанға чөмүлиду,
Топа-чаңлири яғ билән майлишип кетиду.□

□ **33:24 «Шу җайни макан қилған хәлиқниң гуналири кәчүрүм қилиниду»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда: — «Шу җайни макан қилған хәлиқ гунайидин көтириветилиду» ■ **34:4** Вәһ. 6:13, 14
□ **34:5 «... Шәмширим асманларда қан билән суғурулди; қараңлар, шәмширим Мениң һалакәт ләнитимгә учриған хәлиққә, йәни Едом үстигә җазалаш үчүн чүшиду;»** — бу айәткә қариғанда, Худаниң ахирқи замандики җазалашлири асманда башлинип, кейин йәр йүзигә чүшиду. 1-8-айәтләргә қариғанда, шу чағда нурғун әл-жутлар Едомда жиғилип Исраилға һуҗум қилмақчи болиду; бирақ Худа уларни йоқитиду. Едом дегән жутниң өзи Исраилға көп жил қилған рәһимсиз зиянкәшлиги түпәйлидин Худаниң ләнитигә учрайду. □ **34:6 «У (Пәрвәрдигарниң шәмшири) яғлиқ нәрсиләрниң йеғи билән, өчкә-қозиларниң қени билән, қочқар бөригиниң йеғи билән озуқландурулған»** — мошулар (өчкә-қозиларниң қени... бөрәк йеғи қатарлиқлар)ниң һәммиси қурбанлиқларниң муһим бөләклири болиду. **«Пәрвәрдигарниң Бозраһ шәһиридә бир қурбанлиғи... бар»** — Бозраһ шәһири Едомниң пайтәхти (һазир «Петра» дейилиду). Хәритиләрни көрүң. ■ **34:6** Йәш. 63:1, 2 □ **34:7 «күчлүк буқилар»** — ибраний тилида «күчлүкләр» дейилиду. «Явайи калилар», «топақлар», «күчлүк буқилар» мошу йәрдә «күчлүк, һоқуқлуқ бәгләр»ниму көрсәтсә керәк.

8 Чүнки Пәрвәрдигарниң қисас алидиған бир күни,
Зион дәвасидики һесап алидиған жили бар.□
9 *Едомдики* еқинлар қаримайға,
Униң топилири гуңгутқа айландурулиду;
Зимини болса көйүватқан қаримай болиду.
10 Униң оти кечә-күндүз өчүрүлмәйду;
Ис-түтәклири мәңгүгә өрләйду;
У дәвирдин-дәвиргичә харабиликтә туриду;
Һеч ким иккинчи у йәргә аяқ басмайду.■
11 Чөл һувқуши вә чирқириғучи һувқушлар уни егиливалиду;
Чоң һувқуш вә қарға-қузғунлар шу йәрдә угилайду;
Худа униңға «тәртипсизлик-бимәниликни өлчәйдиған тана»ни,
Вә «қуп-қуруқлуқни өлчәйдиған тик өлчигүч»ни тартиду.□ ■
12 Бириси келип *Едомниң* есилзадилирини падишалиғини *идарә қилишқа* чақирса,
Улардин һеч ким болмайду;
Униң әмирлири йоқ қиливетилгән болиду.□
13 Ордилирида тикәнләр,
Қәлъә-қорғанлирида чаққақ-жиғанлар өсүп чиқиду;
У чилбөриләрниң макани,
«Һувқушларниң ордиси» болиду.
14 Шу йәрдә чөл-баявандики җаниварлар, явайи иштлар җәм болиду;
Һәр бир «өшкә җин» өз қериндишиға товлайду;
Түн мәхлуқлири шу йәрдә маканлишиду,
Уни өзигә арамгаһ қилип туриду.□
15 «Оқ илан» шу йәрдә угилайду,
Униң сайисидә тухумлайду,
Балилирини жиғип бақиду.
Қорултаз-тапқушлар һәр бири өз җүпи билән шу йәрдә топлиниду;□
16 Пәрвәрдигарниң йөгимә китавидин издәп оқуп баққин;
Улардин һеч бири чүшүп қалмайду;
Һеч қайсисиниң өз җориси кам болмайду;
Чүнки Өзиниң ағзи уларға буйруған;

□ **34:8 «Зион дәваси»** — мошу «дәва»ниң узун жиллиқ тарихи бар. Көп кишиләр «Немишкә Худа Исраилға алаһидә муамилә қилиду?» дәп қақшап, Йәһудийларға зиянкәшлик қилип кәлгән. Йәһудийларниң өзлири Худаға көп қетим асийлиқ қилғини билән қандақла болмисун, Худаниң Ибраһимға бәргән вәдисигә асасән У уларни «Өз хәлқим» дәп қарайду. Бу Худаниң таллишидур; башқилар Униң билән Исраил тоғрилиқ дәвалашмақчи болса өзи яман ақивәтни көриду. Гитлер гәвдилик бир мисалидур. ■ **34:10** Вәһ. 14:11; 19:3 □ **34:11 «Чөл һувқуши ... чирқириғучи һувқушлар ...чоң һувқуш..»** — мошу айәттики қуш-һайванларниң немә екәнлигини топ-тоғра дейиш тәс. ■ **34:11** Йәш. 13:21,22; Зәф. 2:14; Вәһ. 18:2 □ **34:12 «Бириси келип Едомниң есилзадилирини падишалиғини идарә қилишқа чақирса, улардин һеч ким болмайду...»** — буниң башқа тәрҗимилири бар, бирақ асасий мәнаси: — «Едомдики падишалиқни башқуруш үчүн адәм йоқ»тур. Едомда һеч ким, һәтта әң жуқури тәбиқидикиләрму қалмайду. □ **34:14 «Түн мәхлуқлири шу йәрдә маканлишиду»** — яки: «Түн (кечә) алвастиси шу йәрдә маканлишиду». □ **34:15 «Оқ илан»** — буниңму қайси һайван екәнлиги еник әмәс.

Униң Өз Роһи уларни топлиған.□
17 Чүнки *Пәрвәрдигар* Өзи улар үчүн чәк ташлап,
Өз қоли билән зиминға тана тартип уларға тәқсим қилип бәргән;
Улар униңға мәңгүгә егидарлиқ қилиду,
Дәвирдин-дәвиргичә шу йәрни макан қилиду.

35

Худаниң чөл-баяванни гүлләндүрүши, •••• шундақла Өз мөмин-бәндилири үчүн ачқан йоли
1 — Дала һәм қағҗирап кәткән җайлар улар үчүн хошал болиду;
Чөл-баяван шатлинип зәпирандәк чечәкләйду;□
2 У бәрқ уруп чечәкләйду,
Шатлиққа шатлиқ қошулуп тәнтәнә қилиду;
Ливанниң шан-шәриви,
Кармәл вә Шарондики гөзәллик вә сүр униңға берилиду;
Улар Пәрвәрдигарниң шан-шәривини,
Худайимизниң гөзәллиги вә һәйвитини көриду.□
3 Аҗиз қолларни күчләндүрүңлар,
Егилип маңидиған тизларни чиңитиңлар,■
4 Жүриги ақҗанларға: — «Чиң туруңлар! Қорқмаңлар!
Мана, Худайиңларға қарап беқиңлар;
Қисас келиду — Худаниң һесап елиш күни келиду!
У Өзи келиду, силәрни қутқузиду!» — дәң!
5 Андин қариғуниң көзи ечилиду,
Гасниң қулақлири очуқ қилиниду,■
6 Андин ақсақ-токурлар кейиктәк ойнақлап сәкрәйду;
Гачиниң тили нахша ейтиду;
Чүнки далада сулар,
Чөл-баяванларда дәрия-еқинлар урғуп ташиду;■
7 Пижғирин чөл-җәзирә көлчәккә,
Чаңқиған йәрләр булақларға айлиниду;
Чилбөриләрниң макани — улар ятқан җай,
Қомуш вә йекәнләр өсүп, чимәнликкә айлиниду.
8 Шу йәрдә егиз көтирилгән бир йол,

□ **34:16 «Пәрвәрдигарниң йөгимә китави»** — жуқурида Йәшая Худаниң пәрмани билән өзи язған материялларни жиғип Тәврат-қанунлири билән сақлитип қойған (8-бапни көрүң). Кейин у йәнә «йөгимә китап»ни тилға алди (29-бапни көрүң). «Пәрвәрдигарниң йөгимә китави» бәлким Йәшаяниң өзи язған материяллири вә Муса, Йәшуа, Самуил, Давут қатарлиқ пәйғәмбәрләр хатириливалған барлиқ материялларни көрситиду. Мошу материяллар «Муқәддәс Китап»ниң башлинишлири болуши керәк; «Пәрвәрдигарниң китави»да һеч нәрсә кам әмәс, бизгә керәк болған һәммә тәпсилатлар бар, униңда һәтта қуш-һайванларниң хәвириму бар, дегәнликтур. Худаниң қуш-һайванларға тәпсилий һалда мирас қилған тәқсимати хатириләнгән йәрдә, Өзиниң мөмин бәндилири үчүн бекишлимақчи болған мираслар Муқәддәс Китапта техиму еник хатириләклик болмамду? «Муқәддәс Китап»тин издәп оқуп беқиң»! **«Өзиниң ағзи уларға буйруған»** — Худаниң ағзи буйруған, әлвәттә. □ **35:1 «Дала ... улар үчүн хошал болиду»** — Йәшая дәсләптә «улар»ниң ким екәнлигини демәйду. Билиш үчүн бешарәтни ахириғичә (9-айәткичә) оқуш керәк! (бу сөзләр «Рим.» 8:19-22 билән мунасивәтлик). □ **35:2 «Ливанниң шан-шәриви, Кармәл вә Шарондики гөзәллик вә сүр...»** — Ливан, Кармәл вә Шаронларниң алаһидиликлири жуқурида, 33-бап, 9-айәттики изаһатта тәсвирлиниду. **«улар Пәрвәрдигарниң шан-шәривини... көриду»** — «улар» — 1-айәттики изаһатқа қараң. ■ **35:3** Ибр. 12:12 ■ **35:5** Мат. 9:27; 11:5; 12:22; 20:30; 21:14; Юһ. 9:6 ■ **35:6** Мат. 9:32; 11:5; 15:30; 21:14; Юһ. 5:8, 9; 7:38, 39; Рос. 3:2; 8:7; 14:8

Түптүз бир йол болиду;
У «пак-муқәддәсликниң йоли» дәп атилиду;
Напаклар униңдин өтүшкә болмайду,
Шу йол мәхсус шулар үчүн бекитилип ясалғанки, —
Һәтта наданларму униңда езип кәтмәйду;□
9 Шу йәрдә шир болмайду,
Униң үстигә һеч житқуч һайван чиқмайду;
(Улар шу йәрдә һеч тепилмайду)
— Нижат арқилиқ һөрлүккә чиққанлар шу йәрдә маңиду!□
10 Пәрвәрдигарниң бәдәл төләп қутқузғанлири қайтип келиду,
Күйләрни ейтип Зионға йетип келиду;
Уларниң башлириға мәңгүлүк шат-хурамлиқ қониду;
Улар хошаллиқ вә шатлиққа чөмгән болиду;
Қайғу-һәсрәт һәм уһ-надамәтләр бәдәр қачиду. □ ■

36

Кризис — Асурийә падишасиниң бесип кириши

1 Һәзәкияниң он төртинчи жили шундақ болдики, Асурийә падишаси Сәннахериб Йәһуданиң барлиқ қәлъә-қорғанлиқ шәһәрлиригә һуҗум қилип чиқип, уларни ишғал қилди. ■
2 Андин Асурийә падишаси «Раб-Шакәһ» *дегән сәрдарни* чоң бир қошун билән Лақиш шәһиридин Йерусалимға әвәтти. У Кир жуйғучиларниң етизиниң бойидики йолда, жуқури көлчәкниң нориниң бешиға келип турди.□

□ **35:8 «Шу йәрдә егиз көтирилгән бир йол, түптүз бир йол болиду»** — йолниң нәгә баридиғанлиғини демәйду; билиш үчүн 10-айәткичә оқуш керәк. □ **35:9 «Нижат арқилиқ һөрлүккә чиққанлар»** — болса ибраний тилида бирла сөз («гаал») билән ипадилиниду. Мошу сөзни толуқ чүшиниш үчүн 41:14-айәтниң изаһатини көрүң. □ **35:10 «Пәрвәрдигарниң бәдәл төләп қутқузғанлири қайтип келиду... қайғу-һәсрәт һәм уһ-надамәтләр бәдәр қачиду»** — бешарәттики вақиәләр Исраилниң Муса пәйғәмбәр арқилиқ қутқузулғанлиғиға охшайду; шундақла бу ишларни йеңи бир «Мисирдин чиқиш» дегили болиду. Оқурмәнләргә Тәвраттики «Мисирдин чиқиш» дегән қисимни оқуса, шу чағдики вақиәләрни мошулар билән тәпсилий һалда селиштуруш наһайити әһмийәтлик болиду. Мошу «чиқип-қутқузуш» болса «Мисирдин чиқиш»тин нәччә һәссә улуқ, нәччә һәссә шәрәплик болиду. Кейин көримизки, Худа қутқузған хәлиқ пәқәт Мисирдин әмәс, бәлки пүткүл дунийадин чиқип қутқузулиду. Улар қорқунучлуқ дәшт-баявандин өтүшиниң орнида, өзлирини қарши алидиған, чимәнбаққа айландурулған зиминдин өтиду; йол һәммә адәм үчүн түз, оңушлуқ, раван һәм хәтәрсиз болиду. ■ **35:10** Вәһ. 21:4 ■ **36:1** 2Пад. 18:13; 2Тар. 32:1 □ **36:2 «Раб-Шакәһ»** — бәлким Асурийәниң падишасиниң баш мәслиһәтчисиниң адәттики унвани болуши мүмкин. **«Кир жуйғучиларниң етизиниң бойидики йолда, жуқури көлчәкниң нориниң беши»** — мошу җай әслидә дәл Йәшая Аһаз падиша билән көрүшүп, Асурийәниң таҗавузи тоғрилиқ агаһландурған җай (7-бапни көрүң).

Асурийә империйәси - миладийәдин илгирил 650-жили

3 Шуниң билән Һилқияниң оғли, ордини башқуридиған Елиаким, ординиң
диванбеги болған Шәбна вә Асафниң оғли, орда мирзибеги болған Йоаһлар униң
йениға кәлди
4-5 вә Раб-Шакәһ уларға мундақ деди: —
Силәр Һәзәкияға: — «Улуқ падиша, йәни Асурийә падишаси саңа мундақ деди,
дәңлар: —
«Сениң мошу ишәнгән таянчиң зади немити?
Сән: (у пәқәт гәпла, халас!) —
«Уруш қилиш тәдбир-мәслиһитимиз һәм күчимиз бар» — дәйсән; сән зади кимгә
тайинип маңа қарши өктә қописән? □
6 Мана, сән йериқи бар әшу қомуш һаса, йәни Мисирға тайинисән! Бириси
униңға йөләнсә, униң қолиға санҗип кириду; мана Мисир падишаси Пирәвнгә
таянғанларниң һәммиси шундақ болиду!■
7 Әгәр сән маңа: «Биз Худайимиз болған Пәрвәрдигарға тайинимиз» —
десәң, Һәзәкия өзи Йәһудадикиләргә вә Йерусалимдикиләргә: «Силәр пәқәт
Йерусалимдики мошу ибадәтгаһ алдидила Пәрвәрдигарға ибадәт қилишиңлар
керәк» дәп, шу *Пәрвәрдигарға* аталған «жуқури жайлар»ни һәм қурбангаһларни
йоқ қиливәттиғу? Улар әшу Пәрвәрдигарниң жуқури жайлири әмәсмиди?□

□ **36:4-5 «Сән: (у пәқәт гәпла, халас!) — «Уруш қилиш тәдбир-мәслиһитимиз һәм күчимиз бар» — дәйсән; сән зади кимгә тайинип маңа қарши өктә қописән?»** — мошу гепигә қариғанда, Асурийәдикиләрниң Йәшаяниң «Пәқәт Пәрвәрдигарға тайинишимиз керәк» дегән бешарәтлиридин хәвири бар еди. ■ **36:6** Әз. 29:6, 7 □ **36:7 «Һәзәкия ...: «Силәр пәқәт Йерусалимдики мошу ибадәтгаһ алдидила Пәрвәрдигарға ибадәт қилишиңлар керәк» дәп, шу Пәрвәрдигарға аталған «жуқури жайлар»ни һәм қурбангаһларни йоқ қиливәттиғу? Улар әшу Пәрвәрдигарниң жуқури жайлири әмәсмиди?»** — Муса пәйғәмбәргә вәһий қилинған қанунға асасән, Исраиллар пәқәт Йерусалимдики ибадәтханидики қурбангаһтила қурбанлиқ қилишқа болатти. Әслидә Һәзәкия мошу пәрманға асасән: (1) бутпәрәслик қилидиған қурбангаһларни һәм (2) хата йол билән «Пәрвәрдигарға атап» қурулған, ибадәт қилишқа беғишланған «жуқури жайлар»ни йоқатқан. Раб-Шакәһ шу гәп билән уни аңлиғучи Исраилларни каймуқтурмақчи еди, әлвәттә.

8 Әнди ғоҗам Асурийә падишаси билән бир тохтамға кәл: — «Әгәр сәндә атқа
минәлигидәк әскәрлириң болса, мән саңа икки миң атни бекарға берәй!» □
9 Сәндә ундақлар болмиса, ғоҗамниң әмәлдарлириниң әң кичиги болған бир
ләшкәр бешини қандақму чекиндүрәләйсиләр?! Сән җәң һарвулири вә атларни
елиш үчүн Мисирға тайинисән техи!
10 Мән әнди мошу зиминни һалак қилиш үчүн Пәрвәрдигарсиз кәлдимму?
Пәрвәрдигар дәрвәқә маңа: «Мошу зиминни һалак қилишқа чиққин!» — деди!»»
11 Елиаким, Шәбна вә Йоаһ Раб-Шакәһгә: —
«Пеқирлириға арамий тилида сөзлисилә; биз буни чүшинимиз. Бизгә ибраний
тилида сөзлимисилә, гәплири сепилда турғанларниң қулиқиға кирмисун!» —
деди.□
12 Бирақ Раб-Шакәһ: —
«Ғоҗам мени мошу гәпни ғоҗаңларға вә силәргила ейтишқа әвәткәнму? Мошу
гәпни силәр билән бирликтә сепилда олтарғанларға дейишкә әвәткән әмәсму?
Чүнки улар силәр билән бирликтә өз поқини йегүчи һәм өз сүйдүгини ичкүчи
болиду!» — деди.□ ■
13 Андин Раб-Шакәһ ибраний тилида жуқури аваз билән: — «Улуқ падиша, йәни
Асурийә падишасиниң сөзлирини аңлап қоюңлар!» — дәп вақириди.
14 «Падиша мундақ дәйду: —
«Һәзәкия силәрни алдап қоймисун! Чүнки у силәрни қутқузалмайду.
15 Униң силәрни: — «Пәрвәрдигар бизни җәзмән қутқузиду; мошу шәһәр Асурийә
падишасиниң қолиға чүшүп кәтмәйду» дәп Пәрвәрдигарға таяндурушиға йол
қоймаңлар!».
16 Һәзәкияға қулақ салмаңлар; чүнки Асурийә падишаси мундақ дәйду: —
«Мән билән сүлһилишип, мән тәрәпкә өтүңлар; шундақ қилсаңлар һәр бириңлар
өзүңларниң үзүм бариңидин һәм өзүңларниң әнҗир дәриғидин мевә йәйсиләр,
һәр бириңлар өз су көлчигиңлардин су ичисиләр;
17 та мән келип силәрни буғдайлиқ һәм шараплиқ бир зиминға, нени бар һәм
үзүмзарлири бар бир зиминға, — зимиңларға охшаш бир зиминға апирип
қойғичә йәп-ичивериңлар!□
18 Һәзәкияниң силәргә: — «Пәрвәрдигар бизни қутқузиду» дәп ишәндүрүшигә
йол қоймаңлар! Әл-жутларниң илаһ-бутлириниң бири өз зиминини Асурийә
падишасиниң қолидин қутқузғанму?
19 Хамат вә Арпад дегән жутларниң илаһ-бутлири қени? Сәфарваим шәһириниң
илаһ-бутлири қени? Улар Самарийәни мениң қолумдин қутқузғанму?!
20 Мошу әл-жутларниң илаһ-бутлиридин өз зиминини қутқузған зади ким бар?
Шундақ екән, Пәрвәрдигар Йерусалимни мениң қолумдин қутқузаламду?»».
21 Аңлиғучилар сүкүт қилип униңға җававән һеч қандақ бир сөз қилмиди; чүнки
падишаниң буйруғи шуки: —
«Униңға җавап бәрмәңлар».

□ **36:8 «Әгәр сәндә атқа минәлигидәк әскәрлириң болса, мән саңа икки миң атни бекарға берәй!»** — бу кинайилик гәп, әлвәттә. Адәттики чағларда Йәһудада атлар наһайити аз еди. Уруш вақтида техиму азлап кетәтти. Атлиқ әскәрләр әмәс, һәтта аддий әскәрләрму наһайити аз еди. □ **36:11 «Пеқирлириға арамий тилида сөзлисилә»** — һазирки Сурийәниң кона исми «Арам» еди. Кона заманда «Сурийә тили» «арамий тили» дейиләтти. Асурийәму арамий тилини ишлитәтти. □ **36:12 «... Улар силәр билән бирликтә өз поқини йегүчи һәм өз сүйдүгини ичкүчи болиду!»** — шәһәр муһасиригә чүшүп, ачарчилиқ вә уссузлуқта қалғанда адәмләр дәрвәқә мошундақ қилиши мүмкин. ■ **36:12** 2Пад. 18:27
□ **36:17 «мән келип силәрни буғдайлиқ һәм шараплиқ бир зиминға, — зимиңларға охшаш бир зиминға апирип қойғичә йәп-ичивериңлар!»** — мошу гәпләр чирайлиқ болғини билән мәнаси еникки: — «Мениң әсирлирим, қуллирим болисиләр!» дегәнлик. Жуқирида ейтқинимиздәк, Асурийә падишаси учиға чиққан һейлигәр алдамчи еди.

22 Андин Һилқияниң оғли, ордини башқуридиған Елиаким, орда диванбеги Шәбна вә Асафниң оғли, орда мирзибеги Йоаһлар кийим-кечәклирини житишип, Һәзәкияниң йениға келип, Раб-Шакәһниң гәплирини униңға уқтурди.

37

Һәзәкияниң дуа қилиши — Пәрвәрдигарниң җавави
2Пад. 19
1 Шундақ болдики, Һәзәкия буни аңлиғанда, кийим-кечәклирини житип, өзини
бөз билән қаплап Пәрвәрдигарниң өйигә кирди. □
2 У Һилқияниң оғли, ордини башқуридиған Елиаким, орда диванбеги Шәбна
вә каһинларниң ақсақаллирини бөз йепинчақлиған пети Амозниң оғли Йәшая
пәйғәмбәргә әвәтти.
3 Улар униңға: —
«Һәзәкия мундақ дәйду: —
«Балилар туғулай дәп қалғанда анининң туққидәк һали қалмиғандәк, мошу күн
күлпәт чүшидиған, рәсва вә мазақ қилинидиған бир күндур.
4 Өз ғоҗиси болған Асурийә падишаси тирик Худани мазақ қилишқа әвәткән Раб-
Шакәһниң гәплирини Пәрвәрдигар Худайиң нәзиригә елип тиңшиса, буларни
аңлиған Пәрвәрдигар Худайиң шу гәпләр үчүн униң дәккисини берәрмекин?
Шуңа қеп қалған қалдилар үчүн авазиңни көтирип, бир дуайиңни бәрсәң»» —
деди.
5 Шу гәпләр билән Һәзәкияниң хизмәткарлири Йәшаяниң алдиға кәлди.
6 Йәшая уларға: —
«Ғоҗайиниңларға: — «Пәрвәрдигар мундақ деди: —
«Асурийә падишасиниң чапармәнлириниң сән аңлиған әшу маңа күпүрлүк
қилғучи гәплиридин қорқма; □
7 Мана, Мән униңға бир роһни киргүзимән; шуниң билән у иғвани аңлап, өз
жутиға қайтиду. У өз зиминида турғанда уни қилич билән өлтүргүзимән» —
дәңлар» — деди.
8 Раб-Шакәһ кәлгән йоли билән қайтип маңғанда, Асурийә падишасиниң Лақиш
шәһиридин чекингәнлигини аңлап, униң йениға кәлди; Асурийә падишаси
Либнаһ шәһиригә қарши җәң қиливатқан еди.
9 Андин падиша: «Ефиопийә падишаси Тирһақаһ сизгә қарши җәң қилмақчи
болуп йолға чиқти» дегән хәвәрни аңлиди. Шу хәвәрни аңлиғанда у йәнә
Һәзәкияға әлчиләрни мундақ хәт билән әвәтти: —□
10 «Силәр Йәһуда падишаси Һәзәкияға мундақ дәңлар: —
«Сән тайинидиған Худайиңниң саңа: «Йерусалим Асурийә падишасиниң қолиға
тапшурулмайду» дегинигә алданма;

□ **37:1 «Пәрвәрдигарниң өйи»** — Униң (Сулайман падиша қурған) ибадәтханиси. □ **37:6 «Ғоҗайиниңларға: — «Пәрвәрдигар мундақ деди: — «Асурийә падишасиниң чапармәнлириниң сән аңлиған әшу маңа күпүрлүк қилғучи гәплиридин қорқма...»** — Йәшаяниң мошу җавап сөзлирини (6-7-айәтләрни) диққәт билән оқусиңиз, у Һәзәкияниң тәливи бойичә дуа қилмай, бәлки беваситә хәвәрчиләргә җавап бәрди. Чүнки у аллибурун хәлиққе вә Һәзәкия Асурийә тоғрилиқ нурғун бешарәтләрни қилған. Худа мошу пәйт-әһвал тоғрилиқ Исраилға уқтурған еди (мәсилән, 10-бап, 5-21-айәтләрни, 14-бап, 24-25-айәтләрни көрүң). Бирақ Һәзәкия вә ордисидикиләр мошуларни вә униңдин башқа көргән карамәт мөҗизиләрни (кейинки 38-бапниму көрүң) пүтүнләй унтуп қалғандәк қилатти. □ **37:9 «Ефиопийә падишаси Тирһақаһ сизгә қарши җәң қилмақчи болуп йолға чиқти»** — бу иш әмәлийәт әмәс, һәмдә шу чағда мумкин болмиған еди. Бирақ Худа Өзи әвәткүзгән «алдамчи роһ»ниң тәсири билән уни ишәндүргән.

11 Мана, сән Асурийә падишалириниң һәммә әл-жутларни немә қилғанлирини,
уларни илаһ-бутлириға атап һалак қилғанлиғини аңлиғансән; әнди өзүң
қандақму қутқузулисән? □
12 Ата-бовилирим һалак қилған әлләрни болса, уларниң илаһ-бутлири
қутқузғанму? Гозан, Һаран, Рәзәф шәһиридикиләрничу? Телассарда турған
Едәнләрничу?
13 Хамат падишаси, Арпад падишаси, Сәфарваим, Хена һәм Ивваһ шәһәрлириниң
падишалири қени?»».□
14 Һәзәкия хәтни әкәлгүчиләрниң қолидин елип оқуп чиқти. Андин у
Пәрвәрдигарниң өйигә кирип, Пәрвәрдигарниң алдиға хәтни йейип қойди.
15 Һәзәкия Пәрвәрдигарға дуа қилип мундақ деди: —
16 «И керублар оттурисида турған, самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси: —
Сән Өзүңдурсән, жаһандики барлиқ әл-жутларниң үстидики Худа пәқәт
Өзүңдурсән; асман-зиминни Яратқучисән. □
17 И Пәрвәрдигар, қулиқиңни төвән қилип аңлиғайсән; көзүңни ачқайсән,
и Пәрвәрдигар, көргәйсән; Сәннахерибниң адәм әвәтип мәңгү һаят Худани
һақарәтләп ейтқан һәммә гәплирини аңлиғайсән!
18 И Пәрвәрдигар, Асурийә падишалири һәқиқәтән һәммә жутларни вә шуларға
беқинди болған жутларниму харабә қилип, □
19 Уларниң илаһ-бутлирини отқа ташливәткән; чүнки уларниң илаһлири
илаһ әмәс, бәлки инсан қоли билән ясалғанлар, яғач вә таш, халас; шуңа
Асурийәликләр уларни һалак қилди.
20 Әнди, и Пәрвәрдигар Худайимиз, жаһандики барлиқ әл-жутларға Сениң,
пәқәт Сениңла Пәрвәрдигар екәнлигиңни билдүрүш үчүн, бизни униң қолидин
қутқузғайсән!».

21 Шуниң билән Амозниң оғли Йәшая Һәзәкияға сөз әвәтип мундақ деди: —
— Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Сән Маңа Сәннахериб тоғрилиқ дуа қилишиң билән,
22 Пәрвәрдигарниң униңға қарита дегән сөзи шудурки: —
«Пак қиз, йәни Зионниң қизи сени кәмситиду,
Сени мазақ қилип күлиду;
Йерусалимниң қизи кәйниңгә қарап бешини чайқайду;
23 Сән кимни мазақ қилип күпүрлүк қилдиң?
Сән кимгә қарши авазиңни көтирип,

□ **37:11 «уларни илаһ-бутлириға атап һалак қилғанлиғи аңлиғансән»** — «илаһ-бутлириға атап һалак қилиш» дегән сөз, ибраний тилида пәқәт бир сөз биләнла, йәни ««һарам» қилиш» яки ««һәрәм» қилиш» биләнла ипадилиниду. □ **37:13 «Гозан, Һаран, Рәзәф шәһири.. Телассар... Хамат.., Арпад ..., Сәфарваим, Хена һәм Ивваһ...»** — (12-13-айәтләрдә көрситилгән) мошу шәһәрләрниң бәзилириниң нәдә екәнлигини хәритидин көргили болиду, бәзилири бизгә бүгүнгә қәдәр намәлум. □ **37:16 «И керублар оттурисида турған... Пәрвәрдигар»** — муқәддәс ибадәтханидики әң ичкири өй, йәни «әң муқәддәс жай» дегән өйдә, Худаниң «рәһим көрситидиған орун-тәхти» («кафарәт тәхти») («рәһимгаһ») бар еди. Мошу орунда Худа Исраилниң алаһидә қурбанлиқлириниң қанлирини қобул қилатти. Орунниң икки тәрипиниң һәр биридә алтундин ясалған, тәхткә қаритилған бирдин «керуб» бар еди. Мусаниң дәвридин Әзакиял пәйғәмбәр дәвригичә Худаниң парлақ шан-шәриви сирлиқ һалда «кафарәт тәхти»ниң үстидә, йәни «керублар оттурисида» туратти. Керублар болса интайин күчлүк бир хил пәриштиләр болуп, Худаниң чиқарған һөкүм-жазалирини беҗириду. «Керублар оттурисида турған» дегини, «Сән бизгә йеқинлашқан һәм бизгә рәһим көрсәтмәкчи болған Худасән» дегәнликтур. □ **37:18 «шуларға беқинди болған жутлар..»** — ибраний тилида сөзмусөз тәрҗимә қилғанда «беқинди» дегән сөз йоқ. Башқа бир хил тәрҗимиси «шуларға аит». Биз шәрһләш үчүн «беқинди» қоштуқ.

Нәзириңни үстүн қилдиң?
Исраилдики Муқәддәс Болғучиға қарши!□
24 Қуллириң арқилиқ сән Рәбни мазақ қилип: —
«Мән нурғунлиған жәң һарвулирим билән тағ чоққилириға,
Ливан тағ бағирлириға йетип кәлдимки,
Униң егиз кедир дәрәқлирини, есил қариғайлирини кесиветимән;
Мән униң әң жуқури егизлигигә ямишип чиқип,
Униң әң бүк-барақсан орманзарлиғиға кирип житимән.□
25 Өзүм қудуқ колап су ичтим;
Путумниң учидила мән Мисирниң барлиқ дәрия-өстәңлирини қурутуваттим — дедиң.□
26 — Сән шуни аңлап бақмиғанмидиң?
Узундин буян Мән шуни бекиткәнмәнки,
Қедимдин тартип шәкилләндүргәнмәнки,
Һазир уни әмәлгә ашурдумки,
Мана, сән қәлъә-қорғанлиқ шәһәрләрни харабиләргә айландурдуң;
27 Шуниң билән у йәрдә туруватқанлар күчсизлинип,
Йәргә каритип қоюлди, шәрмәндә қилинди;
Улар етиздики оттәк,
Юмран көк чөпләрдәк,
Өгүздики от-чөпләр өсмәй қуруп кәткәндәк болди.□
28 Бирақ сениң олтарғиниңни, орнуңдин турғиниңни, чиқип-киргиниңни вә
Маңа қарши ғалҗирлишип кәткиниңни билимән;
29 Маңа қарши ғалҗирлишип кәткәнлигиңниң, һакавурлишип кәткәнлигиңниң
қулиқимға йәткини түпәйлидин,
Мән қармиғимни бурниңдин өткүзимән,
Жүгинимни ағзиңға салимән,
Өзүң кәлгән йол билән сени қайтуримән.□
30 И *һәзәкия*, шу иш саңа аламәт бешарәт болидуки, —
Мошу жили өзлүгидин өскән,
Иккинчи жили шулардин чиққанларму рисқиңлар болиду;
Үчинчи жили болса терийсиләр, орисиләр, үзүм көчәтлирини тикисиләр;

□ **37:23 «күпүрлүк»** — ким өзини Худаниң орнида қоюп, «һәммә ишни қилалаймән» десә, күпүрлүк қилған болиду, шундақла һаман бир күни жиқитилиду. □ **37:24 «Униң әң бүк-барақсан орманзарлиғи»** — бу айәттики «бүк-барақсан» дегән сөз ибраний тилида «Кармәл» дегән сөз билән ипадилиниду. Кармәл болса Исраилниң әң мунбәт вә чирайлиқ жайи еди. Шуниң билән падишаниң «униң «Кармәл» орманзарлиғиға киримән» дегини «униң (Ливанниң) әң чирайлиқ жайиға (һеч тосалғусиз) баримән» дегәндәк по атидиған мәнини ипадиләйтти; чүнки Ливанда «Кармәл» дегән жай йоқ. □ **37:25 «...путумниң учидила мән Мисирниң барлиқ дәрия-өстәңлирини қурутуваттим»** — жуқурики 24-айәттә падиша өзиниң тәс ишларни қилалайдиғанлиғини, мәсилән, Ливан районидики әң жуқури тағларға чиқалайдиғанлиғини (көчмә мәнаси, бәлким алийҗанап, күчлүк падишалардин үстүнлүккә еришидиғанлиғини көрситиду), әң есил нәрсиләргә еришидиғанлиғини тәсвирләйду. Мошу 25-айәттики «путум... қурутиваттим» дегини, деханниң пути биләнла топини иштирип ериқни тосуп, суни қурутивәткинидәк, «Мән халисамла наһайити асанла һәр қандақ ишни қилалаймән, һәтта Нил дәриясиниму қурутиветәләймән» дегән мәнмәнликни билдүрмәкчи. □ **37:27 «өгүздики от-чөпләр...»** — бу ибариниң башқа хил тәрҗимилирини учритиш мүмкин. □ **37:29 «Мән қармиғимни бурниңдин өткүзимән, жүгинимни ағзиңға салимән...»** — Асурийә падишалири мошундақ рәһимсиз йол билән әсирләрни ялап маңатти.

Улардин чиққан мевиләрни йәйсиләр.□
31 Йәһуда жәмәтидики қутулған қалдиси болса йәнә төвәнгә қарап йилтиз тартиду,
Жуқириға қарап мевә бериду;
32 Чүнки Йерусалимдин бир қалдиси,
Зион теғидин қечип қутулғанлар чиқиду;
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң отлуқ муһәббити мошуни ада қилиду.
33 Шуңа Пәрвәрдигар Асурийә падишаси тоғрилиқ мундақ дәйду: —
У нә мошу шәһәргә йетип кәлмәйду,
Нә униңға бир тал оқму атмайду;
Нә қалқанни көтирип алдиға кәлмәйду,
Нә униңға қарита қашаларниму ясимайду.
34 У қайси йол билән кәлгән болса,
Шу йол билән қайтиду вә мошу шәһәргә кәлмәйду, — дәйду Пәрвәрдигар.
35 — Чүнки Өзүм үчүн вә Мениң қулум Давут үчүн бу шәһәрни әтрапидики сепилдәк қоғдап қутқузимән». ■
36 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң Пәриштиси чиқип, Асурийәликләрниң баргаһида бир йүз сәксән бәш миң әскәрни урди. Мана, кишиләр әтигәндә орнидин турғанда, уларниң һәммисиниң өлгәнлигини көрди! □ ■
37 Шуңа Асурийә падишаси Сәннахериб чекинип, йолға чиқип, Нинәвә шәһиригә қайтип турди.
38 Шундақ болдики, у өз бути Нисроқниң бутханисида униңға чоқунуватқанда, оғуллири Адраммәләк һәм Шарезәр уни қиличлап өлтүрүвәтти; андин улар Арарат дегән жутқа қечип кәтти. Униң оғли Есарһаддон униң орнида падиша болди. □

38

«Йәшая»ниң иккинчи қисми •••• Һәзәкияниң еғир кесилгә гириптар болуши вә дуаси
1 Шу күнләрдә Һәзәкия әҗәл кәлтүргүчи бир кесәлгә муптила болди. Амозниң оғли Йәшая пәйғәмбәр униң қешиға берип, униңға: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

□ **37:30 «И һәзәкия, шу иш саңа аламәт бешарәт болидуки, — мошу жили өзлүгидин өскән, иккинчи жили шулардин чиққанларму рисқиңлар болиду; үчинчи жили болса терийсиләр, орисиләр, үзүм көчәтлирини тикисиләр; улардин чиққан мевиләрни йәйсиләр»** — мошу мөҗизә ишәш-етиқатни күчәйтиш үчүн һәм хәлиқни қутқузуш үчүн берилгән. Уруш вақтида териқчилиқ қилиш мүмкин әмәс; Асурийә қошуни кәткәндин кейинки жилидиму, бәлким қошунидин қалған қисимлири йәнила паракәндичилик қилиши мүмкин еди. Шуңа мөҗизә үчинчи жилғичә созулиду. «Үзүм көчәтлирини тикисиләр... мевисини йәйсиләр» дегән вәдә, течлиқ мәзгилниң узун болидиғанлиғини көрситиду (үзүм таллирини өстүрүшкә узун вақит кетиду, әлвәттә). Кишиләрниң Асурийә қошунлириниң туюқсиз чекинишини «тәсадипийлиқтин» демәслиги үчүн, бу иккинчи мөҗизә берилди. Шундақтиму, Тәвраттики «Падишаһлар» дегән қисимға қариғанда, хәлиқләр йәнила икки мөҗизини тезла унтуп Худаға вапасизлиқ қиливәрди. ■ **37:35** 2Пад. 20:6 □ **37:36 «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»** — Тәврат дәвридә интайин алаһидә шәхс еди. Бәзи ишларда У Худаниң орнида көрүнәтти (мәсилән, «Яр.» 18-бапни көрүң). ■ **37:36** 2Пад. 19:35 □ **37:38 «У өз бути Нисроқниң бутханисида униңға чоқунуватқанда, оғуллири Адраммәләк һәм Шарезәр уни қиличлап өлтүрүвәтти»** — мошу вақиә, Сәннахериб Исраилдин чекиништин 20 жил кейин (миладийәдин илгәрки 681-жили) болди.

— Өйүң тоғрилиқ вәсийәт қилғин; чүнки әҗәл кәлди, яшимайсән, — деди.□
2 Һәзәкия йүзини там тәрәпкә қилип Пәрвәрдигарға дуа қилип:
3 — И Пәрвәрдигар, Сениң алдиңда һәқиқәт вә пак дил билән меңип жүргәнлигимни, нәзириң алдиңда дурус болған ишларни қилғанлиғимни әсләп қойғайсән, — деди.
Вә Һәзәкия жиғлап еқип кәтти.
4 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәшаяға йетип мундақ дейилди: —
5 Берип Һәзәкияға мундақ дегин: —
Пәрвәрдигар, атаң Давутниң Худаси мундақ дәйду: —
«Дуайиңни аңлидим, көз яшлириңни көрдүм; мана, күнлириңгә йәнә он бәш жил қошимән; □
6 Шуниң билән Мән сени вә бу шәһәрни Асурийә падишасиниң қолидин қутқузимән; Мән сепил болуп бу шәһәрни қоғдаймән.
7 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң Өзи ейтқан ишини җәзмән қилидиғанлиғини саңа испатлаш үчүн Пәрвәрдигардин мундақ бешарәтлик аламәт болидуки,
8 Мана, Мән қуяшниң Аһаз падиша қурған пәләмпәй үстигә чүшкән сайисини он қәдәм кәйнигә яндуримән».
Шуниң билән қуяшниң чүшкән сайиси он басқуч кәйнигә янди. □ ■

Һәзәкияниң өз кесили тоғрилиқ хатирилири

9 Йәһуда падишаси Һәзәкия кесәл болуп, андин кесилидин әслигә кәлгәндин кейин мундақ хатириләрни язди:
10 — «Мән: «Өмрүмниң оттурисида тәһтисараниң дәрвазилириға бериватимән,
Қалған жиллиримдин мәһрум болдум» — дедим.
11 Мән: — «Тирикләрниң зиминида туруп Худайим Яһни, Яһни көрәлмәйдиған,
Шундақла «һәммә нәрсә йоқ болған» җайда турғанлар билән биллә туруп, инсанниму көрәлмәйдиған болдум» — дедим.□
12 Мениң туралғум чарвичиниң чедиридәк өзүмдин йөткилип кәтти;
Мән бапкар өз тоқуғинини түрүвәткинидәк һаятимни түривәттим;
У мени тоқуш дәстигаһидин кесивәтти;
Таң билән кәч арилиғида Сән *Худа* җенимни алисән;
13 Таң атқичә мән күтүп, өзүмни тиничландуруп жүримән,
Бирақ У ширға охшаш һәммә сүйәклиримни сундурғандәк қилиду;
Таң билән кәч арилиғида Сән *Худа* җенимни алисән.
14 Мән қарлиғач яки турнидәк вичирлап жүримән;
Пахтәктәк аһ-уһ уримән;
Көзлирим жуқуриға қараш билән аҗизлишип кетиду;

□ **38:1 «Шу күнләрдә Һәзәкия әҗәл кәлтүргүчи бир кесәлгә муптила болди»** — бу сөзләр билән «Йәшая» дегән китапниң «иккинчи қисми» башлиниду. Кириш сөзимизни көрүң. □ **38:5 «атаң Давут»** — Һәзәкия Давут пәйғәмбәрниң он үчинчи әвлади еди. □ **38:8 «...Шуниң билән қуяшниң чүшкән сайиси он басқуч кәйнигә янди»** — Меродақ-Баладан (39:1) Асурийә падишаси Сәннахериб тәрипидин миладийәдин илгәрки 702-жили ғулитилди. Мошу ишму шу жилда болған болуши керәк. Демәк, мошу икки вақиә (Һәзәкияниң кесәлдин сақайтилиши вә униң ишәшисини риғбәтләндүрүшкә берилгән карамәт мөҗизә) Асурийәниң падишаси таҗавузчилиқ қилиштин **илгири**, бәлким миладийәдин илгәрки 703- яки 702-жили йүз бәргән (39-баптики изаһатларни көрүң). ■ **38:8** 2Пад. 20:7-9 □ **38:11 «Яһни, Яһни көрәлмәйдиған»** — «Яһ» дегән «Яһвәһ» дегәнниң қисқа шәкли, демәк Пәрвәрдигарниң наминиң бир хил қисқартилип ейтилиши. **«Яһни, Яһни көрәлмәйдиған, шундақла «һәммә нәрсә йоқ болған» җайда турғанлар билән биллә туруп, инсанниму көрәлмәйдиған болдум» — дедим»** — Һәзәкия: — «Тәһтисарада болғанда, Худани яки адәмни көрмәслиги мүмкин» демәкчи әмәс; тәкитләйдиған иш тирик туруп көрүш пурситидин мәһрум болуштур. Тәһтисараниң әһвалиниң қандақ екәнлигидин биз 14-бапта азрақ мәлумат алалаймиз.

И рәб, мени зулум басти!
Җенимға кепил болғин!■
15 Немә десәм болар? Чүнки У маңа сөз қилди вә Өзи мошу ишни қилди!
Җеним тартқан азап түпәйлидин мән бар җиллиримда қәдәмлиримни санап
бесип авайлап маңимән.
16 И Рәб, адәмләр мошундақ савақлар билән яшиши керәк;
Роһум мошу савақлардин һаятини тапиду;
Сән мени әслимгә кәлтүрүп, мени һаят қилдиң!
17 Мана, өзүмниң бәхит-течлиғим үчүн азап үстигә азап тарттим;
Маңа болған сөйгүң түпәйлидин җенимни һалакәт һаңидин чиқардиңсән;
Сән һәммә гуналиримни кәйниңгә чөрүвәттиңсән.
18 Чүнки тәһтисара Саңа рәхмәт ейталмайду;
Өлүм Сени мәдһийиләлмәйду;
Һаңға чүшиватқанлар Сениң һәқиқәт-вапалиғиңға үмүт бағлалмайду.
19 Өзүм бүгүн қилғинимдәк Саңа рәхмәт ейтидиғанлар тирикләр, тириклә рдур;
Ата болғучи оғуллириға һәқиқәт-вапалиғиңни билдүриду.
20 Пәрвәрдигар мени қутқузушқа нийәт бағлиғандур;
Биз болсақ, қалған өмримиздә һәр күни Пәрвәрдигарниң өйидә саз челип
мәдһийә нахшлиримни ейтимиз!».□
21 (Йәшая болса: — «Әнҗир пошкили тәйярлап, ярисиға чапландлар, у әслигә
келиду», дегән еди ■
22 вә Һәзәкия: — «Мениң Пәрвәрдигарниң өйигә чиқидиғанлиғимни
испатлайдиған қандақ бешарәтлик аламәт берилиду?» дәп сориған еди).

39

Бабил падишасидин кәлгән әлчиләр •••• Чоң бир хаталиқ

1 Шу пәйттә Баладанниң оғли Бабил падишаси Меродақ-Баладан Һәзәкияниң
кесәл болуп йетип қалғанлиғини һәм әслигә кәлгәнлигини аңлиғачқа, Һәзәкияға
хәтләрни һәдийә билән әвәтти.□
2 Һәзәкия әлчиләрни хошаллиқ билән күтүп, униң ғәзнә-амбарлирида сақланған
нәрсилирини көрсәтти; йәни күмүчни, алтунни, дора-дәрманларни, сәрхил
майларни, савут-қуралларни сақлайдиған өйниң һәммисини вә байлиқлириниң
барлиғини көрсәтти; униң ордиси вә яки пүткүл падишалиғи ичидики
нәрсиләрдин Һәзәкия уларға көрсәтмигән бириму қалмиди.
3 Андин Йәшая пәйғәмбәр Һәзәкияниң алдиға берип, униңдин: —

■ **38:14** Йәш. 59:11 □ **38:20 «Биз болсақ, қалған өмримиздә һәр күни Пәрвәрдигарниң өйидә саз челип мәдһийә нахшлиримни ейтимиз!»** — Худани мәдһийиләйдиған бу яхши сөзләрни қилғини билән, Һәзәкия өз көзи билән көргән икки карамәт ишни (өзиниң сақайтилиши вә 7-айәттики мөҗизини) есидә чиң сақлиған әмәс. Жуқириқи бабларда дегәндәк, Асурийә қошунлири бесип киргәндә, у Худаниң 6-айәттә хатириләнгән вәдисини унтуп, һодуқуп кәтти. Төвәндики 39-баптики вақиәдиму у «Қәдәмлиримни санап маңимән» дегән өз вәдисини унтуйду. ■ **38:21** 2Пад. 20:7 □ **39:1 «Шу пәйттә Баладанниң оғли Бабил падишаси Меродақ-Баладан Һәзәкияниң кесәл болуп йетип қалғанлиғини ... аңлиғачқа, Һәзәкияға хәтләрни һәдийә билән әвәтти»** — Меродақ-Баладан Асурийә падишаси Сәннахериб тәрипидин миладийәдин илгәрки 702-жили ғулитилди. Мошу ишму шу жилда болған болуши керәк. Демәк, 38-, 39-бапта тәсвирләнгән ишлар 36- вә 37-бапта тәсвирләнгән ишлардин **илгири** йүз бәргән. Әнди немишкә улардин кейин хатириләнгән? Билимизки, «Йәшая» (дегән китап)ниң 40-66-баплиридики хәвәр-бешарәтләр, умумий җәһәттин ейтқанда, кейинки «Бабил империйәсигә әсир болуп чүшкәнләр»гә, йәни сүргүн болған Исраилларға, йәни уларниң «қалдиси» болған әвлатлириға қаритилиду. Ундақта 39-бап мошу әһвални тонуштуруш ролини ойнайду.

«Мошу кишиләр немә деди? Улар сени йоқлашқа нәдин кәлгән?» — дәп сориди.
Һәзәкия: — «Улар жирақ бир жуттин, йәни Бабилдин кәлгән», деди.
4 Йәшая йәнә: — «Улар ордаңда немини көрди?» дәп сориди.
Һәзәкия: — «Ордамда бар нәрсиләрни улар көрди; байлиқлиримниң арисидин уларға көрсәтмигән бириму қалмиди» — деди.
5 Йәшая Һәзәкияға мундақ деди: —
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң сөзини аңлап қойғин: —
6 — Мана шундақ күнләр келидуки, ордаңда бар нәрсиләр вә бүгүнгә қәдәр ата-бовилириң топлап, сақлап қойған һәммә нәрсә Бабилға елип кетилиду; һеч нәрсә қалмайду — дәйду Пәрвәрдигар,
7 — һәмдә *Бабиллиқлар* оғуллириңни, йәни өзүңдин болған әвлатлириңни елип кетиду; шуниң билән улар Бабил падишасиниң ордисида ағват болиду.□
8 Шуниң билән Һәзәкия өз-өзигә: «Өз күнлиримдә болса аман-течлиқ, *Худаниң* һәқиқәт-вапалиғи болидикәнғу» дәп, Йәшаяға: — «Сиз ейтқан Пәрвәрдигарниң мошу сөзи яхши екән» — деди. □

40

Исраилға берилгән тәсәлли; •••• Дунияға елип келингән үмүт-тәсәлли

1 Хәлқимгә тәсәлли бериңлар, тәсәлли бериңлар, дәпла жүриду Худайиңлар;
2 Йерусалимниң қәлбигә сөз қилип униңға жакалаңларки,
Униң жәбир-жапалиқ вақти ахирлашти,
Униң қәбиһлиги кәчүрүм қилинди;
Чүнки у Пәрвәрдигарниң қолидин барлиқ гуналириниң орниға икки һәссиләп

□ **39:7 «...һәмдә Бабиллиқлар оғуллириңни, йәни өзүңдин болған әвлатлириңни елип кетиду; шуниң билән улар Бабил падишасиниң ордисида ағват болиду»** — көрүнүштә аддий көрүнгән мошу вақиә үчүн немишкә мошу қаттиқ жазалиқ сөз (6-7-айәтләр) чиқиду? Пикримизчә, үч сәвәви бар: — (1) Һәзәкия Худаға: «қәдәмлиримни санап маңимән» дегән вәдини бәргән еди, лекин бу қетим Худадин һеч соримай шундақ қилған; (2) Әлчиләрниң кәлгәнлигидин у бәлким: «һазир мән «жаһанға даңқи чиққан адәммән», «кичик дөлитимизниң жаһанда орни бар» дәп тәкәббурлишип кәткән болуши мүмкин. (3) Нушулардин сирт, билишимизчә Меродак-Баладан Асурийә империйәсигә қарши бир иттипақни бәрпа қилмақчи. У «тәкәллуп көрситидиған» мошу пурсәттин пайдилинип, Һәзәкияни иттипаққа қатнишишқа тәклип қилған. Өзини өлүмдин қутқузғанлиғини, қуяшниң нуриниң «кәйнигә янғанлиғи»дәк интайин карамәт мөҗизини көргән, Худаниң «Мән силәрни Асурийәдин қутқузимән» дегән вәдисини аңлиған Һәзәкия қандақму худасиз бир әл-жут билән иттипақлашмақчи болғанду? «Ағват» — пичиветилгән адәм, 56-бап, 4-айәттики изаһатни көрүң. □ **39:8 «...«Сиз ейтқан Пәрвәрдигарниң мошу сөзи яхши екән»»** — мошу айәттә, һәзәкияниң өз-өзигә дегәнлири башқиларға, һәтта өз җәмәтигә болған бир хил беғәм, көйүмсиз позитсийәни билдүриду. Йәшая дегән бешарәт әмәлийәттә йүз жилдин кейин әмәлгә ашурулған; вақитниң созулуши болса бәлким Йәһуданиң кейинки бир падишаси (Йосия)ниң қаттиқ товва қилиши түпәйлидин болди.

меһри-шәпқитини алди.□
3 Аңлаңлар, далада бирисиниң товлиған авазини!
«Пәрвәрдигарниң йолини тәйярлаңлар,
Чөл-баяванда Худайимиз үчүн бир йолни көтирип түптүз қилиңлар!□ ■
4 Барлиқ җилғилар көтирилиду,
Барлиқ тағ-дөңләр пәс қилиниду;
Әгир-тоқайлар түзлиниду,
Оңғул-доңғул йәрләр тәкшилиниду.
5 Пәрвәрдигарниң шан-шәриви көрүниду,
Вә барлиқ тән егилири уни тәң көриду;
Чүнки Пәрвәрдигарниң Өз ағзи шундақ сөз қилған!».■
6 — Аңлаңлар, бир аваз «җакала» дәйду;
Җакалиғучи болса мундақ сорап: — «Мән немини җакалаймән?» — деди.
җавап болса: — «Барлиқ тән егилири от-чөптур, халас;
Вә уларниң барлиқ вапалиғи даладики гүлгә охшаш;■
7 От-чөп солишиду, гүл хазан болиду,
Чүнки Пәрвәрдигарниң Роһи үстигә пүвләйду;
Бәрһәқ, *барлиқ* хәлиқму от-чөптур!□
8 От-чөп солишиду, гүл хазан болиду;

□ **40:2 «Йерусалимниң қәлбигә сөз қилип униңға җакалаңларки,....»** — мәзкур хәвәрни кимниң җакалиши керәклиги ейтилмиди. Бәлким мошу сөз Худаниң барлиқ пәйғәмбәрлиригә қаритилиду. Кириш сөзимиздә дейилгинидәк, китапниң қалған қисимлири (40-66-баплар) Йәшаяниң өмридин кейинки бир дәвирдики Исраиллар, йәни паланди болидиған бир дәвиргә яки дәвирләргә қаритилиду; сүргүн қилғучи Бабил империйәси болғини билән, көрүп туримизки, «Йәшая»ниң биринчи қисмидикидәк, иккинчи қисимдики бәзи бешарәтләрму ахирқи заманларни көрситиду. **«Барлиқ гуналириниң орниға икки һәссиләп меһри-шәпқитини алди»** — ибраний тилида «гуналири үчүн иккә һәссиләп алди» дейилиду. Шәрһчиләрниң «икки һәссиләп» дегән мошу ибарә үстидә бир-биригә охшап кетидиған үч хил көзқариши бар: — (1) Исраил гуналири үчүн икки һәссә җаза алди. Исраил Худаниң «тунҗа оғли» болуп, башқа әл-милләт билән селиштурғанда, икки һәссә бәрикәт алиду. У «тунҗа оғли» болуп, йәнә башқа әл-милләтләр билән селиштурғанда қобул қилған вәһий-хәвириму көп. Шуңа буларни башқа әлләргә йәткүзүш мәсъулийитиму көп; гунайи бар болса башқа әл-милләтләр билән селиштурғанда «икки һәссә» артуқ җазалиниши керәк. Бирақ бу бешарәткә қариғанда, уларниң җазалиниш мәзгили ахирлашти. (2) «Икки һәссиләп»ниң мәнаси «дәл гунайиға мас келидиған җаза» дегәнликтур. (3) Худа Исраилға зор меһри-шәпқәт көрситип, йәни гунайиниң орниға «икки һәссиләп» меһри-шәпқәтни йәткүзиду. Бизниң пикримиз әйни шундақ (61-бап, 7-айәтни көрүң). Ундақта «икки һәссиләп» болса һәм кәчүрүм қилиниш һәм Худаниң Роһини, йеңи һаятни қобул қилиштин ибарәттур (мәсилән, 43-бап, 25-айәттин 44-бап, 5-айәткичә, һәм 61-бап, 7-айәтниму көрүң). Мундақ зор меһри-шәпқәтниң келип-чиқиш сирлири 53-бапта ашкарилиниду. Мошу үч хил көзқарашниң қайсисиниң тоғра болушидин қәтъийнәзәр, умумий мәнаси шуки, Худа уларни кәчүрүм қилмақчи һәм уларға меһриванлиғини көрсәтмәкчи. □ **40:3 «Аңлаңлар, далада бирисиниң товлиған авазини! «Пәрвәрдигарниң йолини тәйярлаңлар, чөл-баяванда Худайимиз үчүн бир йолни көтирип түптүз қилиңлар!»** — мошу намсиз затниң авази ейтқан йол жуқурики 35-баптики йол әмәс; әшу йол Зионға қайтқанлар үчүн тәйярланған. Мошу йолни болса, **Худаниң Өзиниң** келишини қарши елиш үчүн (сөйүмлүк бир падиша қарши елинғандәк) **адәмләр** тәйярлиши керәк. Намсиз затниң авазниң бир ипадисини көрүш үчүн Инҗил, «Луқа» 3-бап 1-6-айәтни, «Юһ.» 1:23ни көрүң. Шу йәрләрдә «намсиз зат»ниң дәл чөмүлдүргүчи Йәһя пәйғәмбәрниң өзи екәнлиги көрситилиду. ■ **40:3** Мат. 3:3; Мар. 1:3; Луқа 3:4; Юһ. 1:23 ■ **40:5** Юһ. 1:14 ■ **40:6** Аюп 14:2; Зәб. 89:5, 6; 101:12; 102:15; Як. 1:10; 1Пет. 1:24 □ **40:7 «Бәрһәқ, барлиқ хәлиқму от-чөптур»** — мошу йәрдә «хәлиқ» Исраил хәлқини көрситиду.

Бирақ Худайимизниң калам-сөзи мәңгүгә туриду!»□ ■
9 — И Зионға хуш хәвәр елип кәлгүчи, жуқури бир таққа чиққин;
Йерусалимға хуш хәвәрни елип кәлгүчи,
Авазиңни күчәп көтәргин!
Уни көтәргин, қорқмиғин!
Йәһуданиң шәһәрлиригә: — «Мана, Худайиңларға қараңлар» дегин!
10 Мана, Рәб Пәрвәрдигар күч-қудритидә келиватиду,
Униң билиги Өзи үчүн һоқуқ жүргүзиду;
Мана, Униң алған мукапати Өзи билән биллә,
Униң Өзиниң инъами Өзигә һәмраһ болиду.□ ■
11 Қойчидәк У Өз падисини бақиду;
У қозиларни биләк-қолиға жиғиду, уларни қучағлап маңиду,
Емиткүчиләрни У мулайимлиқ билән йетәкләйду. ■

Исраилниң тәңдашсиз Худаси

12 Ким дәрия-океанларниң сулирини очумида өлчәп бәлгүлигән,
Асманларни ғеричлап бекиткән,
Жаһанниң топа-чаңлирини мисқаллап салған,
Тағларни таразида таразилап,
Дөңләрни җиңда тартип орнатқан?
13 Ким Пәрвәрдигарниң Роһиға йолйоруқ бәргән?
Ким Униңға мәслиһәтчи болуп үгәткән?■
14 У ким билән мәслиһәтләшкән,
Ким Уни әқиллиқ қилип тәрбийәлигән?
Униңға һөкүм-һәқиқәт чиқириш йолида ким йетәклигән,
Яки Униңға билим үгәткән,
Яки Униңға йорутулуш йолини ким көрсәткән?
15 Мана, Униң алдида әл-жутлар Униңға нисбәтән челәктә қалған бир тамча судәк,
Таразида қалған топа-чаңдәк һесаплиниду;
Мана, У аралларни зәрричә нәрсидәк қолиға алиду;
16 Пүткүл Ливан болса *қурбангаһ* отиға,
Униң һайванлири болса бир көйдүрмә қурбанлиққа йәтмәйду.□
17 Әл-жутлар униң алдида һеч нәрсә әмәстур;
Униңға нисбәтән улар йоқниң арилиғида,
Қуруқ-мәнисиз дәп һесаплиниду.■
18 Әнди силәр Тәңрини кимгә охшатмақчисиләр?
Уни немигә охшитип селиштурисиләр?■

□ **40:8 «От-чөп солишиду, гүл хазан болиду; бирақ Худайимизниң калам-сөзи мәңгүгә туриду!»** — шәрһимиз бойичә, 3-5-айәттики аваз чүмүлдүргүчи Йәһя пәйғәмбәрниңки, 6-айәттики биринчи намсиз затниң авази Худаниңки; иккинчи намсиз затниң сәл үмүтсизлән һаләттә соал сориған авази йәнила Йәһя пәйғәмбәрниңки. Башқилар иккинчи авазни Йәшаяниңки яки намсиз бир пәйғәмбәрниңки, дәп қарайду. Иккинчи авазниң дегән гәплири 7-айәтни өз ичигә алиду. Худа униңға 8-айәттә «үмүтсизләнмә» дегән мәнидә жавап бериду һәм 9-айәттә сөзини давамлаштуруп, Исраилға зор үмүт йәткүзиду. ■ **40:8** 1Пет. 1:25 □ **40:10 «Пәрвәрдигарниң билиги»** — толуқ мәнаси кейинки бабларда, болупму 53:1дә ашкарилиниду. У болса «Пәрвәрдигарниң һәққаний қули»ниң башқа бир намидур. ■ **40:10** Йәш. 62:11 ■ **40:11** Йәш. 49:10; Әз. 34:23, 24; Мик. 7:14; Юһ. 10:11 ■ **40:13** Рим. 11:34; 1Кор. 2:16 □ **40:16 «Пүткүл Ливан болса қурбангаһ отиға, униң һайванлири болса бир көйдүрмә қурбанлиққа йәтмәйду»** — Ливан орманлиқ көп район. Демәк, Худаға һәқиқий лайиқ ибадәт қилиш үчүн Ливандики барлиқ дәрәқләр қурбангаһқа керәк болидиған отқа йетишмәйду; униңдики барлиқ кала-қойларму қурбанлиқ болушқа йетишмәйду. ■ **40:17** Дан. 4:32 ■ **40:18** Йәш. 46:5; Рос. 17:29

19 *Бир бутқиму?!* Уни һүнәрвән қелипқа қуюп ясайду;
Зәргәр униңға алтун һәл бериду,
Униңға күмүч зәнҗирләрни соқуп ясайду.
20 Йоқсулларниң беғишлиғидәк ундақ һәдийилири болмиса, чиримәйдиған бир
дәрәқни таллайду;
У лиңшип қалмиғидәк бир бутни оюп ясашқа уста бир һүнәрвән издәп чақириду.
21 Силәр билмәмсиләр? Силәр аңлап бақмиғанмусиләр? Силәргә әзәлдин
ейтилмиғанмиду? Йәр-зимин апиридә болғандин тартип чүшәнмәйватамсиләр?
22 У йәр-зиминниң чәмбирикиниң үстидә олтириду,
Униңда туруватқанлар униң алдида чақчиқирлардәк туриду;
У асманларни пәрдидәк тартиду,
Уларни худди макан қилидиған чедирдәк йайиду;□ ■
23 У әмирләрни йоққа чиқириду;
Җаһандики сотчи-бәгләрни артуқчә қилиду.■
24 Улар тикилдиму? Улар терилдиму? Уларниң ғоли йилтиз тарттиму?
— Бирақ У үстигила пүвләп, улар солишип кетиду,
Қуюн уларни топандәк елип ташлайду.
25 Әнди Мени кимгә охшатмақчисиләр?
Маңа ким тәңдаш болалисун?» — дәйду Муқәддәс Болғучи.
26 Көзлириңларни жуқуриға көтирип, қараңлар!
Мошу мәвҗудатларни ким яратқанду?
Уларни ким түркүм-түркүм қошунлар қилип тәртиплик әпчиқиду?
У һәммисини нами билән бир-бирләп чақириду;
Униң күчиниң улуқлуғи, қудритиниң зорлуғи билән,
Улардин бириму кам қалмайду.
27 — Немишкә шуни дәверисән, и Яқуп?
Немишкә мундақ сөзләверисән, и Исраил: —
«Мениң йолум Пәрвәрдигардин йошурундур,
Худайим мениң дәвайимға ерән қилмай өтивериду!»?
28 Силәр билмигәнмусиләр? Аңлап бақмиғанмусиләр?
Пәрвәрдигар — Әбәдил-әбәтлик Худа,
Җаһанниң қәрилирини Яратқучидур!
У я һалсизланмайду, я чарчимайду;
Униң ой-билиминиң тегигә һәргиз йәткили болмайду.■
29 У һалидин кәткәнләргә қудрәт бериду;
Мағдурсизларға У бәрдашлиқни һәссиләп көпәйтиду.
30 Һәтта жигитләр һалидин кетип чарчап кәтсиму,
Батурлар болса путлишип жиқилсиму,
31 Бирақ Пәрвәрдигарға тәлмүрүп күткәнләрниң күчи йеңилиниду;
Улар бүркүтләрдәк қанат керип өрләйду;
Улар жүгүрүп, чарчимайду;
Йолда меңип, һалидин кәтмәйду!

41

Худаниң әл-милләтләргә бәргән тәкливи

1 — «И араллар, сүкүт қилип Мениң алдимға келиңлар;
Хәлиқләрму күчини йеңилисун!

□ **40:22 «чақчиқир»** — кичик бир хил чекәткә. ■ **40:22** Аюп 9:8; Зәб. 103:2; Йәш. 44:24
■ **40:23** Аюп 12:21; Зәб. 106:40 ■ **40:28** Зәб. 146:5

Улар йеқин кәлсун, сөз қилсун;
Тоғра һөкүм қилиш үчүн өз ара йеқинлишайли!»

Әлләрниң мәсилиси — бутпәрәсликтур •••• Худа Өзини испатлаш үчүн бәргән бир бешарәт

2 «Ким шәриқтики бирисини ойғитип,
Уни һәққанийлиқ билән Өз хизмитигә чақирди?
У әлләрни униң қолиға тапшуриду,
Уни падишалар үстидин һөкүмранлиқ қилдуриду;
Уларни униң қиличиға тапшуруп топа-чаңға айландуриду,
Уларни униң оқяси алдида шамал учурған пахал-топандәк қилиду.□
3 У уларни қоғливетип,
Путини йәргә тәккүзмәй дегидәк маңиду, аман-есәнлик ичидә өтивериду;□
4 Әлмисақтин тартип дәвирләрни «Барлиққа кәл» дәп чақирип,
Буларни бекитип ада қилған ким?
Мән Пәрвәрдигар Авал Болғучидурмән,
Ахири болғанлар биләнму биллә Болғучидурмән;
Мән дегән «У»дурмән.□ ■
5 Араллар шу ишларни көрүп қорқишиду;
Җаһанниң чәт-четидикиләр титрәп кетиду;
Улар бир-биригә йеқинлишип, алдиға келиду;
6 Уларниң һәр бири өз хошнисиға ярдәм қилип,
Өз қериндишиға: «Җүрәклик бол!» — дәйду.
7 Шуниң билән нәққашчи зәргәрни риғбәтләндүриду,
Метални япилақлап болқа ойнатқучи сәндәлни базған билән соққучини риғбәтләндүрүп: «Кәпшәрлигини яхши!» дәйду;
Шуниң билән уни лиңшип қалмисун дәп бутниң путини миқлар билән бекитиду.
□

Худаниң Исраилға илһам бериши

8 Бирақ сән, и қулум Исраил,
И Өзүм таллиған Якуп,
Ибраһим Мениң достумниң әвлади: —■

□ **41:2 «...уни һәққанийлиқ билән Өз хизмитигә чақирди?»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда: — «Һәққанийлиқниң Өзи, (йәни Худа) бу кишини өз пути алдиға чақирди?». □ **41:3 «У уларни қоғливетип, путини йәргә тәккүзмәй дегидәк маңиду, аман-есәнлик ичидә өтивериду»** — Йәшая пәйғәмбәр бешарәт қилған мошу намсиз таҗавузчиниң исми кейинрәк чиқиду. Мошу йәрдә көримизки, (1) У қилидиған урушлар бәк оңушлуқ болиду; (2) Униң һәрбий җүрүш сүрити интайин тез болиду; (3) Униң қилидиған урушлири башқа әлләрни һодуқтуруп патипарақ қиливетиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «У аман-есәнлик ичидә, меңип бақмиған йол билән келиду». □ **41:4 «Барлиққа кәл»** — яки «Йенимға кәл». **«Әлмисақтин тартип дәвирләрни «Барлиққа кәл» дәп чақирип, буларни бекитип ада қилған ким?»** — буниң мәнаси бәлким шуки, Худа алдин-ала (пәйғәмбәр арқилиқ) ейтқан ишлар йүз бәргинидә, әлләр бешарәтләрниң тоғра чиқидиғанлиғини көриду. Шундақ қилип, улар Худаниң уларни гуналирини ташлап, Өзигә йеқин келип кәчүрүмигә еришишигә чақиридиғанлиғини көрүп йетиду. **«ахири болғанлар»** — дунияда әң ахири һатат болған инсанларни көрсәтсә керәк. **«Мән дегән «У»дурмән»** — мошу йәрдә «У» Худаниң өзини көрситиду, әлвәттә. ■ **41:4** Йәш. 43:10; 44:6; 48:12; Вәһ. 1:17; 22:13 □ **41:7 «Шуниң билән нәққашчи зәргәрни риғбәтләндүриду, метални япилақлап болқа ойнатқучи сәндәлни базған билән соққучини риғбәтләндүрүп...»** — әлләр Худа бешарәт қилған таҗавузчиниң келидиғанлиғини билип қорқиду (5-айәт). Бирақ бешарәтниң әмәлгә ашқанлиғини көрүши билән, бутпәрәслигини ташлап Худаниң алдиға келишиниң орнида, улар йәнила өзлирини қоғдаш үчүн (тумар сүпитидә) бутларни ясатмақчи болиду. ■ **41:8** Қан. 7:6; 10:15; 14:2; 2Тар. 20:7; Зәб. 134:4; Йәш. 43:1; 44:1; Як. 2:23

9 Мән жаһанниң қәридин елип кәлгән,
Йәрниң әң чәтлиридин чақириғиним сән екәнсән;
Мән саңа «Сән мениң қулумдурсән,
Мән сени таллиған,
Сени һәргиз чәткә қақмаймән» — дегән едим.□
10 — Қорқма; чүнки Мән сән билән биллидурмән;
Уян-буян қарап һодуқмаңлар;
Чүнки Мән сениң Худайиңдурмән;
Мән сени күчәйтимән,
Бәрһәқ, Мән саңа ярдәмдә болимән!
Бәрһәқ, Мән Өзүмниң һәққанийлиғимни билдүргүчи оң қолум билән сени йөләймән.
11 Мана, саңа қарап ғалҗирлишип кәткәнләрниң һәммиси хиҗил болуп шәрмәндә болиду;
Саңа шикайәт қилғучилар йоқ дейәрлик болиду, һалак болиду.■
12 Сән уларни издисәң, һеч тапалмайсән;
Сән билән дәвалашқучилар —
Саңа қарши уруш қилғучилар йоқ дейәрлик, һеч болуп бақмиғандәк туриду.
13 Чүнки Мән Пәрвәрдигар Худайиң оң қолуңни тутуп туруп, саңа: —
«Қорқма, Мән саңа ярдәмдә болимән!» дәймән.
14 Қорқма, сән қурут болған Яқуп,
Исраилниң балилири!
Мән саңа ярдәмдә болимән!» — дәйду Пәрвәрдигар, йәни сениң һәмҗәмәт-Қутқузғучиң, Исраилдики Муқәддәс Болғучи.□
15 Мана, Мән сени көп һәм өткүр чишлиқ йеңи бир дан айриғучи тирна қилимән;
Сән тағларни янчип, уларни парә-парә қиливетисән,
Дөңләрниму көкүм-талқанға айландуруветисән.■
16 Сән уларни соруйсән,
Шамал уларни учуруп кетиду,
Қуюн уларни тарқитиветиду;
Вә сән Пәрвәрдигар билән шатлинисән,
Исраилдики Муқәддәс Болғучини иптихарлинип мәдһийәләйсән.
17 Бозәкләр вә йоқсуллар су издәйду, лекин су йоқ;
Уларниң тили уссузлуқтин қағҗирап кетиду;
Мән Пәрвәрдигар уларни аңлаймән;
Мән Исраилниң Худаси улардин ваз кәчмәймән.■
18 Мән қақас егизликләрдә дәрияларни,
Җилғилар ичидә булақларни ачимән;

□ **41:9 «Мән жаһанниң қәридин елип кәлгән, йәрниң әң чәтлиридин чақириғиним сән екәнсән»** — оқурмәнләр шуни есигә кәлтүрсунки, Худа Ибраһимни жирақ жуттин Қанаанға (Пәләстингә) чақирған еди; кейин Ибраһимниң әвлатлири болған Исраилни Муса пәйғәмбәр арқилиқ Мисирдин қутқузған еди. **«Сени һәргиз чәткә қақмаймән»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: — «Сени чәткә қақмиғанмән».
■ **41:11** Мис. 23:22; Йәш. 60:12; Зәк. 12:3 □ **41:14 «һәмҗәмәт-Қутқузғучи»** — ибраний тилида «гоел» дегән мошу сөзниң алаһидә мәнаси бар. Бириси кәмбәғәл болуп, өзини қуллуққа сетиваткән болса яки башқа қийин әһвалға учрап мал-мүлүгини сатқан болса, Муса пәйғәмбәр қобул қилған муқәддәс қанунға асасән, мошу кишиниң йеқин уруқ-туққанлири, һәмҗәмәтлириниң уни һөрлүккә чиқирип қутқузуш һоқуқи бар еди. Демәк, «һәмҗәмәт-қутқузғучи»ниң («гоел») сетивалғучи адәмгә пул берипла, өз қериндишини һөр қилип қутқузуш һоқуқи бар дегәнликтур. Һоқуқни ишлитиш һәмҗәмәтниң өз ихтиярлиғи билән болатти, әлвәттә. У ишләтмәкчи болса, һеч ким уни тосалмайтти. Йәшая Худаниң қутқузғучи екәнлигини баян қилиш үчүн дәл мошу сөзни ишлитиду. Демәк, Худа Исраилға «һәмҗәмәт»лик қилип, уларниң «гоел»и, йәни «Һәмҗәмәт-Қутқузғучиси» болиду. У Өз ихтиярийлиғи билән уларни қутқузиду. ■ **41:15** Йәш. 17:13; 29:5 ■ **41:17** Мат. 5:6

Далани көлчәккә айландуримән,
Татираң йәрдин суларни урғутуп су билән қаплап беримән.■
19 Далада кедир, акатсийә, хадас вә зәйтун дәрәқлирини өстүрүп беримән;
Чөл-баяванда арча, қариғай вә боксус дәрәқлирини биргә тикимән;□
20 Шундақ қилип улар буларни көрүп, билип, ойлинип: —
«Пәрвәрдигарниң қоли мошуларни қилған,
Исраилдики Муқәддәс Болғучи уни яратқан!» дәп тәң чүшинишиду.

Худаниң бутпәрәсләрни қутқузуш тоғрисидики йәнә бир сөзи

21 — Муһакимилириңларни оттуриға қоюңлар, дәйду Пәрвәрдигар;
— Күчлүк сәвәплириңларни чиқириңлар, дәйду Яқупниң Падишаси.
22 — *Бутлириңлар* елип кирилсун,
Бизгә немиләрниң йүз беридиғанлиғини ейтсун;
Илгәрки ишларни, уларниң үҗүр-бүҗүрлиригичә көз алдимизда көрсәтсун,
Шундақла булардин чиқидиған нәтиҗиләрни бизгә билдүрүш үчүн ейтип бәрсун;
— Яки болмиса, кәлгүсидики ишларни аңлап биләйли;
23 Силәрниң илаһлиқ екәнлигиңларни билишимиз үчүн,
Кейинки йүз беридиған ишларни бизгә баян қилиңлар;
Қандақла болмисун, Бизни һаң-таң қилип уни тәң көридиған қилиш үчүн,
Бирәр яхши иш яки яман бир ишни қилиңлар!□
24 Мана, силәр йоқниң арилиғида,
Ишлигиниңларму йоқ иштур;
Силәрни таллиғучи бир ләнитидур.

Бешарәт тәкрарлиниду; Худа барлиқ әл-жутларға «Мениң қулумни тонуңлар» дәп тонуштуриду

25 Бирисини шимал тәрәптин қозғидим, у келиду;
У күнчиқиштин Мениң намимни җакалап келиду;
У бириси һак лайни дәссигәндәк, сапалчи лай чәйлигәндәк әмәлдарларниң үстигә һуҗум қилиду;□
26 Бизгә уқтуруш үчүн, ким муқәддәмдин буян буни ейтқан?
Яки Бизни «У һәқиқәттур» дегүзүп бу иштин бурун уни алдин-ала ейтқан?
Яқ, һеч ким ейтмайду;
Бәрһәқ, һеч ким баян қилмайду;
Сөзүңларни аңлалиғучи бәрһәқ йоқтур!
27 Мән дәсләптә Зионға: — «Мошу ишларға көз тикип туруңлар! Көз тикип туруңлар!» дедим,
Йерусалимға хуш хәвәрни йәткүзгүчини әвәтип бәрдим.
28 Мән қарисам, шулар арисида һеч ким йоқ —

■ **41:18** Зәб. 106:35; Йәш. 35:7; 44:3 □ **41:19 «Далада кедир, акатсийә, хадас вә зәйтун дәрәқлирини өстүрүп беримән; ... арча, қариғай вә боксус дәрәқлирини биргә тикимән»** — мошу дәрәқләр (зәйтун дәриғидин сирт) мевә үчүн әмәс, сайә бериш үчүн берилиду; бир қанчә хил дәрәк бир хил муһит астида тәң өсүши мүмкин әмәс. Қариғанда бу бешарәт ахирқи заманларни көрситиду; шу чағда Худа Исраилни йеңи бир «Мисирдин чиқиш» (әмәлийәттә, «җаһанниң чәт-чәтлиридин чиқириш») йоли билән қутқузиду. □ **41:23 «Бирәр яхши иш яки яман бир иш қилиңлар!»** — мошу ибарә «һәр қандақ бирәр ишни қилиңлар!» дегәнни билдүриду. Бутлар яхши болсун, яман болсун һеч қандақ иш қилалмайду, әлвәттә. □ **41:25 «Бирисини шимал тәрәптин қозғидим, у келиду; у күнчиқиштин Мениң намимни җакалап келиду»** — таҗавузчи техи намсиз, бирақ һазир у тоғрилиқ йәнә бир пакит бар; у шәриқтин һәмдә шимал тәрәптинму келиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Мениң намимни чақирип нида қилип келиду».

Мәслиһәт бәргидәк һеч ким йоқ,
Шулардин сорисам, жавап бәргидәк һеч кимму йоқ.□

Давами
29 Қараңлар, улар һәммиси қуруқ;
Уларниң ясиғанлири йоқ иштур,
Қуйма мәбудлири қуруқ шамалдәк мәнасиздур.

42

1 Қараңлар, мана Мән йөләйдиған Өз қулумға!
Җенимниң хошаллиғи болған Мениң таллиғиним;
Мән Өз Роһумни униң вуҗудиға қондуримән,
Шуниң билән у әлләргә һөкүм-һәқиқәтни йәткүзүп бериду.□ ■
2 У нә вақирап-җақиримайду, нә чуқан көтәрмәйду нә авазини кочиларда
аңлатмайду.□
3 Таки у ғәлибә билән тоғра һөкүмләрни чиқарғичә,
Янҗилған қомушни сундурмайду,
Түтәп өчәй дәп қалған пиликни өчүрмәйду;□
4 Һөкүм-һәқиқәтни йәр йүзидә тиклимигичә,
У һалсизланмайду, көңли янмайду;
Аралларму униң пәрман-қанунини тәлмүрүп кутиду.□
5 Асманларни яритип уларни кәргән,
Йәр-зиминни һәм униңдин чиққанларни яйған,
Униңда туруватқан хәлиққә нәпәс,
Униң үстидә меңиватқанларға роһ бәргүчи Тәңри Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
6 Мәнки Пәрвәрдигар сени һәққанийлиқ билән шуниңға чақирғанмәнки,
— Сениң қолуңни тутимән,

□ **41:28 «шулар арисида һеч ким йоқ»** — «шулар» шүбһисизки, бутпәрәс әлләрни көрситиду. □ **42:1 «Өз қулум , *йәни Пәрвәрдигарниң қули*»** — шүбһисизки, Худаниң «ят әлләр»гә беғишлиған, уларни бутпәрәсликтин қутқузидиған җававидур. Мошу айәттики «Қараңлар, мана...» дегәнни, 41-бап 29-айәттики «Җавап бәргидәк һеч ким йоқ» қатарлиқлар билән селиштурушимиз керәк. Қариғанда, Худа таллиған мошу мулайим, муһәббәтлик киши әл-җутларға Худаниң сөзини елип келиду. **«У әлләргә һөкүм-һәқиқәт йәткүзүп бериду»** — «һөкүм-һәқиқәт» (ибраний тилида «мишпат») елип бериш» дегәнлик болуп, үч мәнини өз ичигә алиду: — (1) жуқуриқи 41-баптики (Худа бутлар билән муһакимә қилған) «сот»тики «һөкүм-һәқиқәт», йәни «Худа дегән тирик һәм бирдур, бутлар йоқтин болған нәрсә» дегән һәқиқәтни елип келиштин ибарәт. Һәқиқәтсизләр һәқиқәткә еришиду; (2) Худаниң «һәққаний қул»и Худаниң адил қанун-пәрманлириниң хәвирини йәткүзүп, чүшәндүрүп бериду; (3) хаталиқни түзитиш, увал болғанларға адаләтни жүргүзиду. ■ **42:1** Йәш. 11:2; Мат. 3:17; 17:5; Юһ. 3:34; Әф. 1:6 □ **42:2 «У нә вақирап-җақиримайду, нә чуқан көтәрмәйду нә авазини кочиларда аңлатмайду»** — буниң мәнаси, бәлким «У давраң салмайду», «У өз-өзини елан қилмайду». □ **42:3 «тоғра һөкүмләр»** — яки «һөкүм-һәқиқәт» тоғрилиқ 42:1дики изаһатни көрүң. □ **42:4 «У һалсизланмайду, көңли янмайду...»** — «һалсизланмайду» вә «көңли янмайду» дегән сөзләр ибраний тилида 3-айәттики «түтәп өчәй дәп қалған» һәм «янҗилған» дегәнләр билән йилтиздаштур. **«аралларму униң пәрман-қанунини тәлмүрүп кутиду»** — һазир (Йәшая китавидики мошу йәргичә) «Пәрвәрдигарниң қули» тоғрилиқ шундақ хәвиримиз бар: — (1) Худа уни пәвқулъаддә яхши көриду, униңдин зор хошаллиқ алиду. (2) Худаниң Роһи униң үстигә келип туриду. (3) У талаш-тартиш қилмайдиған, кәмтәр, кичик пеиллиқ адәм болиду. (4) У интайин мулайим адәм болуп, һәтта «үмүт йоқ» болғидәк «янҗилған қомуш» яки «түтәп өчәй дәп қалған пилик»киму меһри-шәпқәт көрситиду. (5) У дунияға кәлгәндә, Худаниң һәқиқәтлирини, тоғра һөкүмлирини пүтүн дунияға йәткүзмигичә һәргиз йолдин янмайду. (6) Пүтүн дуния, һәтта әң чәт җайлардикиләр униңға үмүт бағлап, униң сөз-һөкүмлиригә тәшна болиду.

Сени қоғдап сақлаймән,
Һәм сени хәлиққә әһдә сүпитидә,
Әлләргә бир нур қилип беримән;□
7 Қариғу көзләрни ечишқа,
Зиндандин мәһбусларни,
Түрмидә қараңғулуқ ичидә олтарғанларни қутқузушқа сени *əвəтимән*.□
8 Мән Пәрвәрдигардурмән; Мениң намим шудур;
Шан-шәривимни башқа бирисигә,
Маңа тәвә болған мәдһийини ойма мәбудларға бәрмәймән.■
9 Мана, алдинқи ишлар болса әмәлгә ашурулған;
Силәргә йеңи ишларни җакалаймән;
Улар техи йүз бәрмигичә,
Мән уларни силәргә баян қилимән.□
10 — Пәрвәрдигарға йеңи нахша ейтиңлар,
И деңизда жүргәнләр һәм униң ичидики һәммә мәвҗудатлар,
Араллар һәм уларда турғанларму,
Җаһанниң чәт-чәтлиридин Уни мәдһийиләңлар!□ ■
11 Дала һәм униңдики шәһәрләр,
Кедар қәбилисидикиләр турған кәнтләр авазини көтәрсун,
Селадикиләр жуқури авазда нахша ейтсун,
Тағларниң чоққилиридин тәнтәнә қилсун!□
12 Улар Пәрвәрдигарни улуқлисун,
Униң мәдһийилири араллардиму җакалансун.
13 Пәрвәрдигар палвандәк чиқиду,
Батур ләшкәрдәк отлуқ муһәббитини қозғайду;
У вақирайду, бәрһәқ ширдәк һөкирәйду;
Дүшмәнлири үстигә зор күч-қудритини көрситиду.
14 — «Мән әбәдил-әбәт сүкүттә туруп кәлдим;
Җим туруп өзүмни бесивелип кәлдим;
Бирақ һазир толғиғи тутқан аялдәк инчиқлап товлаймән;

□ **42:6 «һәм сени хәлиққә әһдә сүпитидә, әлләргә бир нур қилип беримән»** — «хәлиқ» Тәвратта адәттә Исраилни көрситиду, «әлләр» «Исраилдин башқа хәлиқләр»ни, «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. □ **42:7 «Қариғу көзләрни ечишқа, зиндандин мәһбусларни, түрмидә қараңғулуқ ичидә олтарғанларни қутқузушқа сени әвәтимән»** — бу айәтләрдин «Пәрвәрдигарниң қули» тоғрисида шуларниму көрүмизки: — (7) У Худаниң зор ярдимигә егә болиду; (8) ундақ қилғанда униң өзи бир «әһдә» болиду һәм өзи «нур» болиду. (9) Бу әһдиниң мәзмуни болса (5-айәт Худаниң дунiядики барлиқ хәлиқләрниң ғемидә болғанлиғини көрсәткәндәк) хәлиқләрниң көзлирини ечип уларни әркинликкә чиқириштин ибарәт болиду. (10) Худа уни (Мәсиһни) әһдә сүпитидә җаһандики барлиқ хәлиққә һәдийә қилғандәк «бериду». ■ **42:8** Йәш. 48:11 □ **42:9 «Мана, алдинқи ишлар болса әмәлгә ашурулған; силәргә йеңи ишларни җакалаймән...»** — «алдинқи ишлар» бәлким 41-бап, 1-4-айәттики, «таҗавузчи»ниң ишлирини көрситиши мүмкин. «Йеңи ишлар» болса Пәрвәрдигарниң һәққаний қули» тоғрилиқтур. «Таҗавузчи» вә «Пәрвәрдигарниң қули»ни селиштурсақ, таҗавузчи вәйранчилиқ қилиду, әл-жутлар униңдин қорқуп патипарақ болуп кетиду, бутпәрәслик техиму күчийиду; «Пәрвәрдигарниң қули» болса хәқләргә рәһим қилиду, адәмни сақайтиду, әл-жутларни, йәни «ят әлләр»ни Худаға қаритип униң нуриға йетәкләйду. □ **42:10 «деңизда жүргәнләр»** — ибраний тилида «деңизға чүшкәнләр» — «Зәб.» 106:23ни көрүң. ■ **42:10** Зәб. 32:3 □ **42:11 «Кедар қәбилисидикиләр... Селадикиләр...»** — «Кедар қәбилиси» әрәбләрниң бир қәбилиси еди. «Села» болса Едомниң бир шәһири (Села қорам таш үстигә селинған — мәнаси «қорам таш»). Жуқириқи 34-бапта дейилгәндәк, Едом Худаниң сөзигә қарши турғини билән, Едомдин Худаға товва қилип һәқиқий ибадәт қилидиғанлар болиду.

һәм һасираймән һәм иңраймән!□
15 Мән тағларни һәм дөңләрни чөлдәритимән,
Уларниң һәммә йешиллиқлирини қурутиветимән;
Дәрияларни аралларға айландуруветимән;
Көлчәкләрниму қағҗиритимән.
16 Қариғуларни өзи билмигән бир йол билән апирип қойимән,
Уларни улар билмигән йолларда йетәкләймән;
Уларниң алдида қараңғулуқни нур,
Әгир-тоқай йәрләрни түптүз қилимән.
Мән мошу ишларни қилмай қалмаймән,
Улардин һеч ваз кәчмәймән.□
17 Ойма мәбудларға таянғанлар,
Қуйма мәбудларға: «Силәр илаһлиримиздур» дегәнләр болса,
Улар йолдин яндурулмай қалмайду,
Қаттиқ шәрмәндә қилиниду.■
18 — «Аңлаңлар, и гаслар!
Қариғулар, көрүш үчүн қараңлар!
19 Мениң қулумдин башқа йәнә ким қариғу?
Мениң әвәткән «әлчим»дин башқа йәнә ким гас?
Ким Мән билән әһдиләшкәндәк шунчә қариғуду?
Ким Пәрвәрдигарниң қулидәк шунчә қариғуду?□
20 Сән нурғун ишларни көргиниң билән,
Бирақ нәзириңгә һеч алмайсән;
Униң қулиқи ечилғини билән,
У аңлимайду».■
21 Пәрвәрдигар Өз һәққанийлиғи үчүн лайиқ көрдики,

□ **42:14 «Мән әбәдил-әбәт сүкүттә туруп кәлдим; җим туруп өзүмни бесивелип кәлдим; бирақ һазир толғиғи тутқан аялдәк инчиқлап товлаймән; һәм һасираймән һәм иңраймән!»** — «йеңи ишлар» йәни Униң «һәққаний қули»ниң дунияға келиши, шундақла нурғун адәмләрни гуналириниң асарәтлиридин қутқузушни өз ичигә алиду. Худа бу «йеңи ишлар»ни әмәлгә ашуруш үчүн, һамилдар аялниң толғиғи тутқандәк болиду (10-17-айәтләр толуқ бир бөлүмдур). Демисәкму, мошу «йеңи ишлар» Худаға нисбәтән пүткүл аләмдин муһимдәк туриду; чүнки У асман-зиминни бир сөз биләнла яратқан; бирақ мошу ишларни У тәшналиқ билән узун, йәни әбәдил-әбәт күтүп кәлгән һәм уларни туғдуруш үчүн еғир җапа һәм азап тартқандәк қилиду. Мошу интайин сирлиқ иштур! **«һәм һасираймән һәм иңраймән»** — икки ишниң тәң қилинидиғанлиғини билдүриду. □ **42:16 «Қариғуларни өзи билмигән бир йол билән апирип қойимән... Мән мошу ишларни қилмай қалмаймән, Улардин һеч ваз кәчмәймән»** — 15- вә 16-айәткә қариғанда, «йеңи ишлар» дунияға кәлгәндә, бәзи кишләр үчүн азаплиқ болиду; йәр-зимин астин-үстүн болуп кетиду; шуниң билән тәң Худа башқа бир нәччә «қариғулар» (бәлким, гунайини, жүмлидин бутпәрәсликни тонуп йетидиғанлар) үчүн муһтаҗлирини тәминләйдиған мәхсус шараитларни яритип бериду. ■ **42:17** Зәб. 96:7; Йәш. 1:29; 44:11; 45:16 □ **42:19 «мән билән әһдиләшкәндәк»** — яки «Мән билән енақ қилинғандәк». **«...Ким Мән билән әһдиләшкәндәк шунчә қариғуду? Ким Пәрвәрдигарниң қулидәк шунчә қариғуду?»** — бир соал туғулидуки, мошу айәттә дейилгән «Мениң қулум» жуқурики «хошаллиғим болған қулум»му яки башқисиму? Тезла көримизки, у әмәс, бәлки Исраилниң өзи болиду (мәсилән, 22-айәтни көрүң). Худа 18-айәттә, Өзи тәрипидин сақайтилған (16-айәт), әсли бутпәрәс «қариғу» болған әл-жутларни («ят әлләрни») өзиниң «қариғу» хәлқини, йәни Исраилни нәзиригә елишқа чақириду. Демәк, Исраил тәрипидин кәмситилип «қариғу» дәп һесапланғанлар көрәләйдиған болиду, бирақ (пәйғәмбәрләр арқилиқ) Худаниң нурини қобул қилған Исраиллар болса, асийлиқ қилип қариғу болуп қалди. ■ **42:20** Рим. 2:2-11

Тәврат-қанунини улуқ һәм шан-шәрәплик дәп көрсәтти.□
22 Бирақ шулар болса олжа елинған һәм булаң-талаң қилинған бир хәлиқтур;
Уларниң һәммиси ора-қапқанта тутулған,
Гүндиханиларда қамилип ғайип болиду;
Улар ғәниймәт болиду,
Һеч ким қутқузмайду;
Улар олжа болиду,
Һеч ким: «Қайтуруп бериш!» демәйду.□
23 Бирақ араңларда ким буниңға қулақ салсун?
Ким буларни аңлап кәлгүси заманларға көңүл қойсун?□
24 Әнди ким Яқупни олжа қилған?
Ким Исраилни булаңчиларға тапшуруп бәргән?
Буни қилғини болса, биз гуна қилип кәмситкән Пәрвәрдигар әмәсму?
Чүнки улар Униң йоллирида меңишни халимайтти;
Яки Униң қануниға итаәт қилмайтти.
25 Шуңа У улар үстигә ғәзәп-қәһрини,
Урушниң зораванлиғини төкүп чүшүрди;
Булар униң әтрапиға от туташтурди;
Бирақ у тонуп йәтмиди;
Булар уни көйдүрди, бирақ у һеч савақ алмиди.

43

Давами
1 Бирақ һазир и Яқуп, сени Яратқучи Пәрвәрдигар,
И Исраил, сени Шәкилләндүргүчи мундақ дәйду: —
«Қорқма; чүнки Мән саңа һәмҗәмәт болуп сени қутқузған;
Сени Өз намим билән атиғанмән;
Сән Мениңкидурсән!
2 Сән сулардин өткиниңдә, Мән сән билән биллә болимән;
Дәриялардин өткиниңдә, улар сени ғәриқ қилмайду;
Сән отта меңип жүргиниңдә, сән көймәйсән;
Ялқунлар үстүңдә от алмайду. □ ■
3 Чүнки Мән болсам Худайиң Пәрвәрдигар, Исраилдики Муқәддәс Болғучи,
Қутқузғучиңдурмән;
Сени қутулдуруш үчүн Мисирни бәдәл қилип бәрдим,

□ **42:21 «Пәрвәрдигар Өз һәққанийлиғи үчүн лайиқ көрдики, Тәврат-қанунини улуқ һәм шан-шәрәплик дәп көрсәтти»** — Худа Исраилға Муса пәйғәмбәр арқилиқ муқәддәс қанун-пәрманни бәргән. Шуңа улар бутпәрәсликкә толған дуния арисида бирдин-бир Худаға ибадәт қилидиған хәлиқ болуп, зор имтиязға еришкән еди. Худаниң мәхсити, улар арқилиқ «Мениң қулум» һәм «үлгә» сүпитидә, мошу нурини пүткүл дунияға йәткүзмәкчи. Бирақ Исраиллар Униң шу мәхситини һеч этиварлимай, көп җәһәттин Униңдин йүз өригән. □ **42:22 «Бирақ шулар болса олжа елинған һәм булаң-талаң қилинған бир хәлиқтур... улар олжа болиду, һеч ким: «Қайтуруп бериш!» демәйду»** — әгәр Исраил Худаниң сөзигә киргән болса, нурғун әлләр уларға бекинди болатти. Бирақ Униң сөзигә кирмигәндин кейин, әһвали дәл униң әкси болди. □ **42:23 «Бирақ араңларда ким буниңға қулақ салсун? Ким ... көңүл қойсун?»** — мошу гәпкә қариғанда, һәтта Худаниң тәрбийилик җазаси бешиға чүшкәндин кейинму аңлиғучи қулиқи, көридиған көзлири барлар йәнила аз болса керәк. □ **43:2 «сулардин... дәриялардин.. отта меңип жүргиниңдә...»** — жуқуриқи 42-бап, 25-айәттә Исраилға тәрбийә берилгән от тилға елинди. Бирақ мошу сөзләргә қариғанда, Худа уларға әшәддий қаттиқ тәрбийә (мәсилән, уларни сулардин вә отлардин өткүзүп) бәргини билән, У һаман уларни қутқузиду. ■ **43:2** Зәб. 65:12

Орнуңға Ефиопийә һәм Себани алмаштурдум.□
4 Сән нәзиримдә қиммәтлик болғачқа,
Мән саңа иззәт-һөрмәт кәлтүргән һәм сени сөйгән;
Шуңа Мән йәнә орнуңға адәмләрни,
Жениңға хәлиқләрни тутуп бериман;
5 Қорқма, чүнки Мән сән билән билләдурмән;
Мән нәслиңни шәриқтин,
Сени ғәриптин жиғип әпкелиман;■
6 Мән шималға: — «Тапшур уларни!»
Вә җәнупқа: — «Уларни тутуп қалма!
Оғуллиримни жирақтин, қизлиримни җаһанниң чәт-чәтлиридин әпкелип бәр;
7 Мениң намим билән аталған һәр бирсини,
Мән Өз шан-шәривим үчүн яратқан һәр бирсини әпкелип бәр!» — дәймән,
«Мән уни шәкилләндүрдүм, Мән уни апиридә қилдим!»».

«Сотта» — Худа вә бутлар оттурисида һөкүм чиқириңлар!

8 У «көзи бар» қариғу хәлиқни,
Йәни «қулиқи бар» гасларни алдиға елип кәлди.□
9 — «Барлиқ әлләр жиғилсун,
Хәлиқләр җәм болсун!
Улардин кимму мундақ ишларни җакалиялисун?
Йәни ким мошундақ «илгәрки ишлар»ни *алдинала* бизгә аңлитип баққан?
Бар болса, өзлирини испатлашқа гувачилирини алдиға кәлтүрсун;
Болмиса, улар бу ишларни аңлиғандин кейин: — «Бу болса һәқиқәт!» дәп етирап қилсун!□
10 Силәр *хәлқим* Мениң гувачилирим,
һәм Мән таллиған қулум *мән үчүн* гувачидур,
Шундақ екән, силәр Мени тонуп,
Маңа ишинип,
һәм чүшинип йәткәйсиләрки: —
«Мән дегән «У»дурмән,
Мәндин илгири һеч илаһ шәкилләнмигән,
һәм Мәндин кейинму һеч шәкилләнмәйду;□ ■
11 Мән, Мән Пәрвәрдигардурмән;
Мәндин башқа Қутқузғучи йоқтур».

□ **43:3 «Сени қутулдуруш үчүн Мисирни бәдәл қилип бәрдим, орнуңға Ефиопийә һәм Себани алмаштурдум»** — мошу сөзләр бәлким Худаниң Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраилни Мисирдин қутқузғанлиғини көрситиду. Мисир падишаси Пирәвн қаттиқ қарши чиқиши билән униң пүткүл жути (җүмлидин Мисирниң җәнубий тәрипидики жутлар Ефиопийә, Себаму) зор зиян тартқан. ■ **43:5** Йәш. 44:2; Йәр. 30:10; 46:27 □ **43:8 «... «көзи бар» қариғу... «қулиқи бар» гаслар»** — шүбһисизки Исраилни көрситиду. һәйран қаларлиқ иш шуки, Худа уларни Өзигә гувалиқ қилишқа алдиға кәлтүргән. □ **43:9 «Барлиқ әлләр жиғилсун, хәлиқләр җәм болсун! Улардин кимму мундақ ишларни җакалиялисун?...»** — мошу айәттики «(ят) әлләр» һәм «хәлиқләр» болса, шүбһисизки, Исраилдин сирт барлиқ хәлиқләрни, йәни «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. «Йәшая» дегән китапта «әлләр» яки «хәлиқ-милләтләр» дейилсә, һәрдайим мошу мәнасини билдүриду. Мошу йәрдә барлиқ әл-жутлар (Исраилдин сирт) бутпәрәсликкә чөкүп кәтти. Худа улардин: «Араңлардин: — «Бизниң чоқунған бутимиз Сениң «Исраилни Мисирдин қутқузуп чиқириш»иңға охшаш улуқ бир ишни қилған?» дегүчиләр бармиду? — бар болса гувачилиқ қилсун» — дегәндәк сорайду. Әлвәттә, Худаниң соалиға җавап бәргүчи йоқ. □ **43:10 «Силәр хәлқим Мениң гувачилирим, һәм мән таллиған қулум Мән үчүн гувачидур,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Силәр хәлқим Мениң гувачилирим, шундақла Мениң таллиған қулумсиләрки,...». ■ **43:10** Йәш. 41:4; 44:8; 45:21; һош. 13:4

12 — Араңларда «ят илаһ» болмиған вақитта,
Мән *мәхситимни* җакалиған,
Мән қутқузған һәм шу ишларниң даңқини чиқарғанмән;
Шуңа силәр Мениң Тәңри екәнлигимгә гувачисиләр, — дәйду Пәрвәрдигар.□
13 «Бәрһәқ, әзәлдин буян Мән дегән «У»дурмән,
Мениң қолумдин һеч ким һеч кимни қутқузалмайду;
Мән иш қилсам, ким тосалисун?■

Худа Исраилни Бабилдин қутқузиду

14 һәмҗәмәт-Қутқузғучиңлар болған Пәрвәрдигар, Исраилдики Муқәддәс Болғучи мундақ дәйду: —
Силәрни дәп Мән Бабилни җазалатқузуп,
Уларниң һәммисини, җүмлидин калдийләрни,
Қачқун сүпитидә өзлири хошаллиқ билән пәхирләнгән кемиләргә олтиришқа чүшүриветимән.□
15 Мән болсам Пәрвәрдигар, силәргә Муқәддәс Болғучи, Исраилни Яратқучи, силәрниң Падишасиңлардурмән.
16 Деңиздин йолни чиқарғучи,
Давалғуған сулардин йол ачқучи Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
17 (У җәң һарвусини вә атни, қошун-күчләрни чиқарғучидур: —
Улар биракла жиқилиду, туралмайду;
Улар өчүп қалған, чирақ пилигидәк өчүрүлгән)□
18 — Мошу өткән ишларни әслимәңлар,
Қедимки ишлар тоғрилиқму ойланмаңлар;
19 Чүнки мана Мән йеңи бир ишни қилимән;
У һазирла барлиққа келиду;
Силәр уни көрмәй қаламсиләр?!
Мән һәтта далалардиму йол ачимән,
Чөл-баяванда дәрияларни барлиққа кәлтүримән!■
20 Даладики һайванлар, чилбөриләр һәм һувқушлар Мени улуқлайду;
Чүнки Мән Өз хәлқим, йәни Өз таллиғинимға ичимлик тәминләшкә,
Далаларда суларни,
Чөл-баяванларда дәрияларни чиқирип беримән.
21 Мән мошу хәлиқни Өзүм үчүн шәкилләндүргәнмән;

□ **43:12 «Шуңа силәр Мениң Тәңри екәнлигимгә гувачисиләр...»** — демәк, Худа: «Силәрни Мисирдин қутқузимән» — дегән; У шундақ қилған; андин мошу ишларни дунияға аян қилған. Худа Исраилни мошу ишлирида Өзигә гувачи болушқа чақирған болсиму, бу айәткә қариғанда, улар Униңға һеч гувалиқ бәрмигән. ■ **43:13** Йәш. 14:27 □ **43:14 «Уларниң һәммисини, җүмлидин калдийләрни, қачқун сүпитидә өзлири хошаллиқ билән пәхирләнгән кемиләргә олтиришқа чүшүриветимән»** — миладийәдин илгәрки 539-жили Бабил шәһири Парслиқлар тәрипидин ишғал қилинған. Шу чағда уларниң қачқунлири кемилири билән Әфрат дәрияси йоли арқилиқ қачмақчи болған болуши мүмкин. □ **43:17 «Деңиздин йолни чиқарғучи ... Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — (у җәң һарвусини вә атни, қошун-күчләрни чиқарғучидур: — улар бирақла жиқилиду, туралмайду...)»** — (16-17-айәтләр) Муса пәйғәмбәр яшиған дәвридә, Мисирниң қошунлири Исраилларни «деңизда ечилған йол»да қоғлап, деңиздин өтмәкчи болуп, 16-17-айәтләрдә тилға елинған вақиәләр билән вәйран қилинған. Шу йол билән Худа Исраилни қутқузған. Тәврат, «Мисирдин чиқиш», 14-бапни көрүң. ■ **43:19** Вәһ. 21:5

Улар Маңа болған мәдһийиләрни ейтип аян қилиду. □ ■

Исраилниң мәнасиз қурбанлиқлири •••• Худаниң Исраилға көрсәтмәкчи болған меһри-шәпқити

22 Бирақ, и Яқуп, сән намимни чақирғиниң билән Өзүмни издимидиң,
И Исраил, әксичә сән Мәндин көңлүң йенип һарсиндиң;□
23 Сән елип кәлгән «көйдүрмә қурбанлиқ» қойлириңни Маңа қилған әмәс,
«Енақ қурбанлиқ»лириң билән Мени һөрмәтлигән әмәссән;
Мән «ашлиқ һәдийә»ни қилиш билән сени «қуллуқ»қа қоймақчи әмәсмән,
Хушбуй йеқип сени һарсиндурмақчи болған әмәсмән!□
24 Сән пулни хәҗләп Маңа һеч егир елип кәлмигәнсән,
Сән «Енақ қурбанлиқ»лириңниң йеғи билән Мени рази қилип қанаәтләндүргән әмәссән;
Әксичә сән гуналириң билән Мени қуллуққа қоймақчи болғансән,
Итаәтсизлигиң билән Мени һарсиндурдуң.□
25 Мән, Мән Өзүм үчүнла сениң асийлиқлириңни өчүривәткүчимән,
Мән сениң гуналириңни есимгә кәлтүрмәймән.■
26 Әнди өтмүшүң тоғрилиқ Мени әслитип қойғин,
Муназирә қилишайли,
Өзүңни ақлиғидәк гепиң болса дәвәргин!□ ■
27 Биринчи атаң гуна қилған;

□ **43:21 «...Мән мошу хәлиқни Өзүм үчүн шәкилләндүргәнмән; улар Маңа болған мәдһийиләрни ейтип аян қилиду»** — мошу 14-21-айәтләргә қариғанда, Исраил Бабил империйәсигә әсир болуп сүргүн болғандин кейин қайтидин азат қилиниду. Шу чағда Худа уларниң йолини әҗайип тәйярлап бериду вә һәм йолда муһтаҗ болғанлириниң һәммисини (Мисирдин чиқип азат болған вақитқа охшаш) мөҗизиләр арқилиқ тәминләп бериду. Исраил Бабилдин (миладийәдин илгәрки 539-жили) азат болған. Шу чағда Бабилниң қачқунлири (14-айәт) кемилири билән Әфрат дәрияси билән қачмақчи болған болуши мүмкин. Бирақ билишимизчә бу иштин башқа, шу чағда бешарәт қилинған мошу карамәт ишлар йүз бәрмиди. Шуниң үчүн көзқаришимиз шуки, ахирқи заманда Исраилниң иккинчи қетим Бабилдин (шундақла җаһанниң барлиқ чәт-яқилиридин) қечиши муқәррәр болиду; шу чағда Худа улар үчүн 14-21-айәтләрдә бешарәт қилинған карамәт ишларни қилиду. ■ **43:21** Луқа 1:74,75 □ **43:22 «Бирақ, и Яқуп, сән намимни чақирғиниң билән Өзүмни издимидиң»** — дегән ибраний тилида икки бислиқ сөз. Биринчи мәнаси тәрҗимә қилғинимиздәк «Намимни чақирғиниң билән Өзүмни издимидиң» («Өзүмни» дегән сөз наһайити тәкитләнгән). Иккинчи мәнаси, «Сән Мениң намимни һеч чақирмидиң» — демәк, һеч дуа қилмидиң. Бизниңчә биринчиси тоғра, улар көп дуа қилғини билән чин дилдин әмәс еди. 23-24-айәтләрниму көрүң. □ **43:23 «Сән елип кәлгән «көйдүрмә қурбанлиқ» қойлириңни Маңа қилған әмәс...»** — жуқуриқи изаһитимиздәк, иккинчи бир хил тәрҗимиси бар: — «Маңа һеч қандақ қурбанлиқлар елип кәлмидиң» дегәндәк асасий мәнидә болиду. Бирақ «Йәшая» 1-бапқа асасән, улар көптин-көп қурбанлиқлар қилип туратти. Улар шундақ қилғини билән һәммиси бекар. □ **43:24 «Сән пулни хәҗләп Маңа һеч егир елип кәлмигәнсән...»** — шәрһимизчә, мошу интайин кинайилик гәп. «Пул хәҗләп **Маңа** һеч егир елип кәлмигәнсән» — демәк, елип кәлгән нәрсилириң (көп болсиму) Маңа худди һеч немә елип кәлмигәндәк билиниду; Мән улардин интайин бизармән, дегәнликтур. **«Мени қуллуққа қоймақчи болғансән»** — әгәрдә бириси һеч товва қилмай, чин дилидин дуа қилмай туруп (өткән заманларда) қурбанлиқ қилса, мошундақ иш Худаниң алдида «җадугәрлик»кә баравәр. Демәк, «Мән пәқәт бирәр «диний паалийәт»лик иш қилсамла, Худа чоқум мәндин рази болиду, дуалиримни аңлайду» дегәнлик Худани өзигә қул қилиш билән баравәрдур. ■ **43:25** Әз. 36:22-38 □ **43:26 «Муназирә қилишайли, өзүңни ақлиғидәк гепиң болса дәвәргин»** — демәк, әгәр сән «Өзүм пак, сениң рәһимдиллиқлириңға керәк әмәсмән» дәп қарисаң, ундақта өзүңни ақлашқа гәп қил! ■ **43:26** Йәш. 1:18

Сениң шәрһчилириң болса Маңа асийлиқ қилди.□
28 Шуңа Мән ибадәтханамдики йетәклигүчиләрни напак қилимән,
Һәмдә Яқупни һалак ләнитигә учрашқа,
Исраилни рәсвачилиқта қалдурушқа бекиттим.□

44

Давами
1 Бирақ һазир, и Яқуп Мениң қулум,
И Мениң таллиғиним Исраил, аңла! —■
2 Сени ясиған, балиятқудин тартипла сени шәкилләндүргән, саңа ярдәмдә
болғучи Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Қорқма, и Мениң қулум Яқуп,
И Мениң таллиғиним «Йәшурун», қорқма!□
3 Чүнки Мән уссап кәткәнниң үстигә суни,
Қағҗирақ йәрниң үстигә кәлкүнләрни қуюп беримән;
Нәслиң үстигә Роһумни,
Пәрзәнтлириң үстигә бәрикитимни қуйимән;■
4 Улар юмран чөпләр арисидин,
Ериқ-өстәңләр бойидики мәҗнун таллардәк өсиду;
5 Бириси: «Мән Пәрвәрдигарға тәвәмән» — дәйду,
Йәнә бириси болса Яқупниң исми билән өзини атайду;
Йәнә башқа бириси қоли билән: «Мән Пәрвәрдигарға тәвәмән» дәп язиду,
Шундақла Исраилниң исмини өзиниң исмигә яндаш қошиду. □
6 Исраилниң падишаси Пәрвәрдигар,
Йәни Исраилниң һәмҗәмәт-қутқузғучиси, самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мән болсам Тунҗи һәм Ахиридурмән;
Мәндин башқа һеч илаһ йоқтур.■
7 Қени, ким Мениң қедимки хәлқимни тикләп бекиткинимдәк бир ишни
җакалап, алдин-ала баян қилип, андин уни Мениң алдимға Мәндәк тикләп
қоялайду?

□ **43:27 «Биринчи атаң... »** — бәлким Исраилниң әҗдати Яқуптур. **«сениң шәрһчилириң...»** — Уларниң «шәрһчилири» болса бәлким төвәндики «муқәддәс ибадәтханидики йетәкчиләр», йәни каһинлар еди. Демәк, улар баштин-ахирғичә, һәтта өзлири тәрипидин «алийҗанаб» дәп һесапланған роһанийларму гунаға петип кәткән еди. □ **43:28 «Мән ибадәтханидики йетәкчиләрни напак қилимән»** — хәлиқ үчүн қурбанлиқ қилғучи болған бу каһинлар өлүккә тәгсила бир һәптә «напак» дәп һесаплинип, қурбанлиқ қилишқа салаһийәтсиз болатти. Шуңа, мошу гәпниң мәнаси бәлким: «Силәр көп өлүкләргә учрайсиләр (демәк, бир балаю-апәт чүшиду), шуниң билән Исраил Мени бизар қилидиған мошу қурбанлиқларни қилалмайдиған болиду». **«... Яқупни һалак ләнитигә учрашқа, Исраилни рәсвачилиқта қалдурушқа бекиттим»** — қариғанда, Исраил үчүн һеч қандақ үмүт қалмиди. Бирақ 44-бап, 1-айәтни көрүң! ■ **44:1** Йәш. 41:8; 43:5; Йәр. 30:10; 46:27 □ **44:2 «Йәшурун»** — Худа Исраилға қойған бир «ләқәм». Мәнаси «Мениң дурус болғучим». ■ **44:3** Йәш. 35:7; Йо. 2:28,29; Юһ. 7:38; Рос. 2:18 □ **44:5 «Бириси: «Мән Пәрвәрдигарға тәвәмән» — дәйду... Йәнә башқа бириси қоли билән: «Мән Пәрвәрдигарға тәвәмән» дәп язиду...»** — һазир Худаниң «сүкүт қилған» гувачилириниң тили чиқип, гәп қилишқа башлайду. Уларниң һәммиси бир-бирләп Худаниң меһир-муһәббитини бешидин өткүзгән болуши мүмкин. ■ **44:6** Йәш. 41:4; 48:12; Вәһ. 1:8,17; 22:13

Қени, ким кейинки ишларни, кәлгүсидә болидиған ишларни алдин-ала баян қилалисун!□
8 Қорқмаңлар, сарасимигә чүшүп кәтмәңләр!
Мән илгири мошуларни силәргә аңлитип, алдин баян қилған әмәсму?
Мошу тоғрилиқ силәр Мениң гувачилиримдурсиләр.
Мәндин башқа илаһ барму? Бәрһәқ, башқа Қорам Таш йоқ; һеч биридин хәвирим йоқтур. □ ■
9 Оюлған мәбудни шәкилләндүргәнләрниң һәммисиниң әһмийити йоқ;
Уларниң әтиварлиған нәрсилириниң һеч пайдиси йоқтур;
Мошуларға болған «гувачилар» болса, өзлири қариғу, һеч немини билмәс;
Дәрвәқә нәтиҗиси уларниң өзлиригә шәрмәндиликтур.
10 Ким бир «илаһ»ни шәкилләндүргән болса,
Һеч пайдиси йоқ бир мәбудни қуйған, халас!
11 *Мәбудниң* барлиқ һәмраһлири шәрмәндә болиду;
Мәбудни ясиғучилар болса адәмдур, халас;
Уларниң һәммиси жиғилип, орнидин туруп көрсун,
Улар қорқушуп, шәрмәндичиликтә қалиду.□ ■
12 Мана төмүрчи сайманлирини *қолиға елип*,
Чоғлар үстидә *мошу нәрсини* базғанлири билән соқуп шәкилләндүриду;
Андин у күчлүк қоли билән униңға ишләйду;
Бирақ униң қосиғи ечип мағдуридин қалиду;
Су ичмәй у һалсизлинип кетиду.■
13 Яғаччи болса яғач үстигә өлчәш жипини тартиду;
У қәләм билән үстигә әндизә сизиду;
Уни рәндә билән рәндиләйду;
У йәнә пәрка билән сизип җиҗайду;
Ахирда у уни адәмниң гөзәллигигә охшитип инсан тәқи-турқини шәкилләндүриду;
Шуниң билән у өйдә турушқа тәйяр қилиниду.
14 Мана у бир күни өзи үчүн кедир дәрәқлирини кесишкә чиқиду!
(У әслидә арча вә дуб дәрәқлирини елип өзи үчүн орманлиқ арисиға тикип чоң қилған еди;
У қариғайму тиккән еди, ямғур уни үндүрди).
15 Мошу яғачлардин отун елиниду;
Бириси униңдин елип, иссиниду;
Мана, у от йеқип, нан йеқиватиду;
У йәнә униңдин елип бир илаһни ясайду һәм униңға ибадәт қилиду;

□ **44:7 «Мениң қедимки хәлқим»** — Худаниң хәлқи Исраилдур. Худа авал Муса пәйғәмбәргә: «Мән Яқуп җәмәтидикиләрни (йәни Исраилни) Мисирдин қутқузимән, андин улар Маңа тәвә бир хәлиқ болиду» — дәп «җакалиған». У ишләтмәкчи болған қутқузуш йолини авал Мусаға уқтуруп «баян қилған»; андин һәммә баянлириға әмәл қилип уларни йеңи бир хәлиқ болушқа «тикләп бекиткән». Буни: «...қедимки хәлқимни тиклигинимдин тәртип...» дәп тәрҗимә қилиш мүмкинчилигиму бар, бирақ бизниңчә жуқурики тәрҗимиси алди-кәйнидики гәпләргә мас келиду. **«қени, ким кейинки ишларни, кәлгүсидә болидиған ишларни алдин-ала баян қилалисун!»** — мәбудлар ундақ қилалайдиған болса өзиниң «илаһ» екәнлигини испатлиған болатти, әлвәттә. □ **44:8 «Мән илгири мошуларни силәргә аңлитип...»** —Ибраний тилида «Мән илгири мошуларни саңа аңлитип...». ■ **44:8** Қан. 4:35,39; 32:39; 1Сам. 2:2; Йәш. 45:21
□ **44:11 «Уларниң һәммиси жиғилип, орнидин туруп көрсун, улар қорқушуп, шәрмәндичиликтә қалиду»** — Йәшая пәйғәмбәрниң сөзиниң икки мәнаси бар болуши мүмкин: — (а) улар пәқәт мошу мәбудни бирликтә убдан көрүп бақсила, өзлириниң ахмақлиғини һес қилип Худадин қорқуп шәрмәндә болиду; (ә) қиямәт күнидә улар орнидин туруп һесавини тапшуруши керәк; шу чағда улар қорқуп шәрмәндә болиду. ■ **44:11** Зәб. 96:7; Йәш. 1:29; 42:17; 45:16 ■ **44:12** Йәр. 10:3

Уни оюлған мәбуд қилип униңға баш уриду.
16 Демәк, йеримини отта көйдүриветиду;
Йерими билән гөш йәйду;
У кавап қилип қанғичә йәйду;
Бәрһәқ, у иссинип, өз-өзигә: —
«Аһ, раһәтлинип иссиндиммән, отни көрүватимән!» — дәйду.
17 Бирақ қалғини билән у бир илаһни ясайду;
Бу униң мәбуди болиду;
У униң алдиға жиқилип ибадәт қилиду;
У униңға дуа қилип: «Мени қутқузғайсән;
Чүнки сән мениң илаһимдурсән» — дәйду.□
18 Бу *кишиләр* һеч билмәйду, һеч чүшәнмәйду;
Чүнки у уларни көрмисун дәп көзлирини,
Уларни чүшәнмисун дәп көңлини сугақ билән сугиватқән.□
19 Улардин һеч беридә мошуларни көңлигә кәлтүрүп: —
«Яғачниң йеримини мән отта көйдүрдүм,
Йериминиң чоғлири үстидә мән нан яқтим;
Мән кавапму қилип йәвалдим;
Қалғинини бир ләнәтлик нәрсә қиламтим?
Мән бир парчә яғачқа баш урамтим!» — дегудәк һеч билим яки йорутулуш йоқтур.
20 Униң йегини күлләрдур!
Униң көңли езиқтурулған! У өз-өзини аздурди!
Шуниң билән у өзиниң женини қутқузалмайду,
Яки: «Мениң оң қолумда бир сахтилиқ бар әмәсму?» — дейәлмәйду.□
21 Мошу ишларни есиңдә тут, и Яқуп,
И Исраил, чүнки сән Мениң қулумдурсән;
Мән сени ясап шәкилләндүрдүм;
Сән Мениң қулумдурсән, и Исраил,
Сән Мениң есимдин һеч чиқмайсән!
22 Итаәтсизликлириңни булутни өчүрүвәткәндәк,
Гуналириңни туманни өчүрүвәткәндәк өчүрүвәттим;
Мениң йенимға қайтип кәл;
Чүнки Мән сени һәмҗәмәтлик қилип һөрлүккә сетивалдим.
23 И асманлар, нахша ейтиңлар, чүнки Пәрвәрдигар шу ишни қилған!
И йәрниң тегилири, шатлинип, яңраңлар!
И тағлар, орманлар вә улардики һәр бир дәрәқләр,
Яңритип нахшилар ейтиңлар!
Чүнки Пәрвәрдигар Яқупни һәмҗәмәтлик қилип һөрлүккә сетивалди,
У Исраил арқилиқ гөзәллигини көрситиду!».

Чоң қутулуш •••• Қорәш падишаниң вәзиписи

□ **44:17 «Бирақ қалғини билән у бир илаһни ясайду; бу униң мәбуди болиду»** — әслидә бу киши бутни ясаш койида әмәс еди. Тәсадипийлиқтин яғачтин ешип қалғинини ишлитип бут ясайду. Әң ғәлитә иш шуки, у Йәшая тәсвирлигәндәк, өзиниң ойлимайла қилған бир нәрсисигә, йәни «тәсадипийлиқтин» болған бир нәрсисигә ишиниду. □ **44:18 «Бу кишиләр һеч билмәйду, һеч чүшәнмәйду; чүнки у уларни көрмисун дәп көзлирини уларни чүшәнмисун дәп көңлини сугақ билән сугиватқән»** — бу айәттики «у» болса, яки Худаниң Өзи яки мошу бутни көрситиду. Бутни көрсәтсә, бутниң кәйнидә бир жин-шәйтан бар демәкчи. Бизниңчә мошу мәнаси еһтималға йеқин. Бәзиләр дәрвәқә «бутпәрәсләр хеч билмәйду, хеч чүшәнмәйду» дәп етирап қилсиму, йәнила тилтумар қатарлиқларни ишлитип Худани һақарәтләйду. □ **44:20 «мениң оң қолумда бир сахтилиқ бар әмәсму?»** — «бир сахтилиқ» мәбудиниң өзини көрситиши мүмкин.

24 «Сениң һәмҗәмәт-Қутқузғучиң болған, сени балиятқуда ясап шәкилләндүргән Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мән болсам һәммини Яратқучи,
Асманларни ялғуз кәргәнмән,
Өз-өзүмдинла йәр-зиминни яйған Пәрвәрдигардурмән;■
25 (У болса ялған *пәйғәмбәрләрниң* бешарәтлирини бекар қилғучи,
Палчиларни қаймуқтурғучи,
Даналарни йолидин яндурғучи,
Уларниң билимлирини наданлиққа айландурғучи;
26 Өз қулиниң сөзини әмәлгә ашурғучи,
Расул-әлчилириниң несиһәтлирини мувәппәқийәтлик қилғучи,
Йерусалимға: «Сән аһалилик болисән»,
Йәһуда шәһәрлиригә: «Қайтидин қурулисиләр; харабәңларни әслигә кәлтүримән» — дегүчи;□
27 Чоңқур деңизға: «Қуруқ бол,
Дәриялириңни қурутимән» — дегүчи;□
28 Һәм Қорәш тоғрисида: «У Мениң қой падичим, у Мениң көңлүмдикигә толуқ әмәл қилип,
Йерусалимға: «Қурулисән»,
Һәм ибадәтханиға: «Сениң һулуң селиниду» дәйду» — дегүчидур): —□

45

Давами

1 Пәрвәрдигар Өзи «мәсиһ қилғини»ға,
Йәни әлләрни униңға бекиндуруш үчүн Өзи оң қолидин тутуп йөлигән Қорәшкә мундақ дәйду: —
(Бәрһәқ, Мән униң алдида падишаларниң тамбилини йәштүрүп яладачлитимән,
«Қош қанатлиқ дәрвазилар»ни униң алдида ечип беримән,

■ **44:24** Аюп 9:8; Зәб. 103:2; Йәш. 40:22; 42:5; 45:12 □ **44:26 «Өз қулиниң сөзини әмәлгә ашурғучи,...»** — «Өз қули» мошу йәрдә бәлким Йәшая пәйғәмбәрниң өзи; болмиса 42-баптики «Пәрвәрдигарниң һәққаний қули». **«Йерусалимға: «Сән аһалилик болисән», Йәһуда шәһәрлиригә: «Қайтидин қурулисиләр; харабәңларни әслигә кәлтүримән» — дегүчи»** — Худа мошу гәплиридә, Йәшая пәйғәмбәр өзидин кейинки бир дәвир, йәни Йерусалим вә Йәһуда шәһәрлири харабилик болған бир дәвиргә қарап сөз қилиду. Мошу йәрдә Худа Йерусалимға: «Сени қайтидин қурғузимән» дәп вәдә қилиду. Шу йеңи дәвир болса Йәшаядин кейин 170 жил әтрапида болған. □ **44:27 «...Чоңқур деңизға: «Қуруқ бол», «дәриялириңни қурутимән» — дегүчи;...»** — мошу сөзләр Худаниң «Қизил Деңиз»ни һәм кейинрәк Иордан дәриясини қурутуп Исраилни Мисирдин қутқузғанлиғини, шундақла ахирқи заманда болидиған, охшап кетидиған бир вақиәни көрситиду. □ **44:28 «Қорәш тоғрисида:...»** — ахирида, Йәшая пәйғәмбәр жуқуриқи 41-бап, 1-7-айәттә дейилгән «таҗавузчи»ниң исминиң «Қорәш» екәнлигини ейтиду. Оқурмәнләргә мәлумки, Қорәш падиша Парс империйәсиниң асасчиси болуп, миладийәдин илгәрки 540-529-жиллирида тәхткә олтарған. У Йәшаяниң дәвридин тәхминән 150 жил кейин яшиған. **«У Мениң көңлүмдикигә толуқ әмәл қилип, Йерусалимға: «Қурулисән», һәм ибадәтханиға: «Сениң һулуң селиниду» дәйду» — дегүчидур»** — мошу бешарәт бойичә Қорәш падиша Бабил империйәси вәйран қилған Йерусалимни, җүмлидин муқәддәс ибадәтханини қайтидин қурушқа пәрман чүшүриду. Қорәш Бабил шәһирини ишғал қилғандин кейин, адәмни интайин һәйран қалдуридиған иши шуки, у Бабилдики барлиқ сүргүн болғанларни өз жутлириға қайтишқа рухсәт бәргән. Адәмни техиму һәйран қалдуридиған шуки, у Исраилларға ибадәтханисидики алтун-күмүч, қача-буюмлирини қайтуруп, һәтта ибадәтханиниң өзини қайтидин қурушқа пул бәргән (миладийәдин илгәрки 536-жили). Тәвраттики «Әзра» 1- һәм 6-бапни көрүң.

Шуниң билән қовуқлар иккинчи етилмәйду) —□
2 «Мән сениң алдиңда меңип егизликләрни түз қилимән;
Мис дәрвазиларни чеқип ташлаймән,
Төмүр тақақлирини сундуруветимән;
3 Вә саңа қараңғулуқтики гөһәрләрни,
Мәхпий жайларда сақланған йошурун байлиқларни беримән;
Шуниң билән өзүңгә исим қоюп сени чақирғучини,
Йәни Мән Пәрвәрдигарни Исраилниң Худаси дәп билип йетисән.□
4 Мән Өз қулум Яқуп,
Йәни Өз таллиғиним Исраил үчүн,
Исмиңни өзүм қойған;
Сән Мени билмигиниң билән, Мән йәнила саңа исим қойдум.
5 Мән болсам Пәрвәрдигар, Мәндин башқа бири йоқ;
Мәндин башқа Худа йоқтур;
Сән Мени тонумиғиниң билән, Мән белиңни бағлап чиңиттимки,■
6 Күнчиқиштин күнпетишқичә болғанларниң һәммиси Мәндин башқа һеч қандақ бириниң йоқлуғини билип йетиду;
Мән болсам Пәрвәрдигар, башқа бири йоқтур.
7 Нурни шәкилләндүргүчи, қараңғулуқни Яратқучидурмән,
Бәхит-хатирҗәмликни Ясиғучи, балаю-апәтни Яратқучидурмән;
Мошуларниң һәммисини қилғучи Мән Пәрвәрдигардурмән».
8 — «И асманлар, жуқуридин яғдуруп бериңлар,
Булутларму һәққанийлиқ төкүп бәрсун;
Йәр-зимин ечилсун;
Нижат һәм һәққанийлиқ мевә бәрсун;
Зимин иккисини тәң өстүрсун!

□ **45:1 «Пәрвәрдигар Өзи «мәсиһ қилғини»ға .... Өзи оң қолидин тутуп йөлигән Қорәшкә мундақ дәйду: —»** — «Пәрвәрдигарниң мәсиһ қилғини» (яки «Пәрвәрдигарниң мәсиһлигини») — Худаниң йолйоруғи билән Исраилға йеңи бир падиша бекитиш үчүн униң бешиға каһин яки пәйғәмбәр тәрипидин зәйтун мейи сүрүлүши керәк еди. Мошу мурасим «мәсиһ қилиниш» дейиләтти; шу чағдин башлап шу падиша «Худаниң мәсиһ қилғини» дәп атилатти. Мошу аталғуни Қорәшкә қарита ишләткәндә Худа Исраилларға: «У Мән силәр үчүн таллап бекиткән падиша болиду» дәйду. Бирақ Йәшая пәйғәмбәрниң дәвридикиләрдин көп адәм: «Қорәш Йәһудийлардин болмайду; шуңа у кәлгүсидә бизни Бабилдин қутқузуп қоювәтсиму, биз йәнила мәлум бир империйәгә беқинди боливеримиз» дәп, мошу бешарәтни қәтъий қобул қилмайтти. Улар йәнә: «Худаниң Өз вәдиси бойичә **Давут падишаниң** бир әвлади арқилиқ бизни қутқузуши керәк» вә «Худа бизни пүтүнләй мустәқил қилиши керәк» дейиши мүмкин. Худа дәрвәқә уларға шундақ вәдә бәргән еди (мәсилән 7-, 9-, 32-бапларда) бирақ у авал Қорәш арқилиқ Йәһудийларни Бабилдин қутқузмақчи болса, мошу планидин гуманлиниш яки нарази болуш униңға асийлиқ қилғанға баравәр. Төвәндики (9-13-айәт) сәгиз лайниң өзини шәкилләндүргүчисигә «Сән мәндин немә ясайсән?!» дегини дәл мошу кишиләрниң позитсийисидур. **«Мән ... «қош қанатлиқ дәрвазилар»ни униң алдида ечип беримән»** — қедимки хатириләргә асасланғанда, Бабил шәһириниң даңқи чиққан бир «қош қанатлиқ дәрваза»си бар еди. Бабил жиқитилғанда, бу қош қанатлиқ дәвираза Қорәшкә ечилди. □ **45:3 «Мән... саңа қараңғулуқтики гөһәрләрни,... беримән; шуниң билән өзүңгә исим қоюп сени чақирғучини, йәни Мән Пәрвәрдигарни Исраилниң Худаси дәп билип йетисән»** — дәрвәқә, Қорәшниң қилған урушлири тосалғуға учримай наһайити раван, адәмләрни һәйран қалдуридиған дәрижидә тез болған. Шуниң билән қисқа вақит ичидәУ нурғун мал-мүлүкләрни олжа қилип қолға кәлтүргән. Бешарәттә мошу ишлар (Қорәш өзи билмигән һалда) Худаниң йошурун ярдимидә қилиниду, дейилиду. Қорәш өзи тоғрилиқ мошу бешарәтни оқуғандин кейин, Пәрвәрдигарниң һәқиқий Худа, шундақла Исраилниң Худаси екәнлигини билиши керәк еди. ■ **45:5** Қан. 4:35,39; 32:39; Йәш. 44:8

Мән, Пәрвәрдигар, буни яратмай қоймаймән». □

Исраилниң Худаниң Корәш арқилиқ қилғанлиридин нарази болуп гуманлинишлириға Худаниң бәргән җавави

9 — «Өз Яратқучисиниң үстидин әрз қилмақчи болғанға вай!
У йәр-зиминдики чинә парчилири арисидики бир парчиси, халас!
Сеғиз лай өзини шәкилләндүргүчи сапалчиға: —
«Сән немә ясаватисән?» десә,
Яки ясиғиниң саңа: «Сениң қолуң йоқ» десә боламду?■
10 Өз атисиға: «Сән немә туғдурмақчи?»
Яки бир аялға: — «Сени неминиң толғиғи тутти?» — дәп сориғанға вай!
11 Исраилдики Муқәддәс Болғучи, йәни уни Ясиғучи Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Әнди кәлгүси ишлар тоғрилиқ соримақчимусиләр йәнә?
Өз оғуллирим тоғрилиқ, Өз қолумда ишлигиним тоғрилиқ Маңа буйруқ бәрмәкчимусиләр!?
12 Мән пәқәтла йәр-зиминни ясиған, униңға инсанни Яратқучидурмән, халас!
Өз қолум болса асманларни кәргән;
Уларниң самави қошунлирини му сәпкә салғанмән.
13 Мән уни һәққанийлиқ билән турғузған,
Униң барлиқ йоллирини түз қилдим;
У болса шәһиримни қуриду,
Нә һақ нә инъам соримай у Маңа тәвә болған әсирләрни қоюп бериду» —
дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□ ■
14 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мисирниң мәһсулатлири, Ефиопийәниң вә егиз бойлуқлар болған Сабийлиқларниң маллири саңа өтиду;
Улар өзлири сениңки болиду,
Саңа әгишип маңиду;
Өзлири кишән-зәнҗирләнгән пети сән тәрәпкә өтиду,
Улар саңа баш уруп сәндин илтиҗа билән өтүнүп: —
«Бәрһәқ, Тәңри сәндә туриду, башқа бири йоқ, башқа һеч қандақ Худа йоқтур» дәп етирап қилиду.□

□ **45:8 «И асманлар, жуқуридин яғдуруп бериңлар, булутларму һәққанийлиқ төкүп бәрсун; йәр-зимин ечилсун...»** — бу сөзләр бәлким Исраил вә дунияниң (Корәш қилған ишлириниң түрткисидә) Худаға ишинип, яхши мевә бериш үчүн қилған дуаси болуши керәк. ■ **45:9** Йәр. 18:6; Рим. 9:20 □ **45:13 «Мән уни һәққанийлиқ билән турғузған, униң барлиқ йоллирини түз қилдим»** — мошу айәттики «уни», «униң», «у» болса Корәш, әлвәттә. Бешарәт униң һеч немини соримайла Бабилда сүргүн болған Йәһудий хәлиқни қоюп беридиғанлиғини алдин-ала ейтиду. ■ **45:13** 2Тар. 36:22; Әзра 1:1; Йәш. 44:28; Ибр. 11:10 □ **45:14 «Мисирниң мәһсулатлири, Ефиопийәниң вә егиз бойлуқлар болған Сабийлиқларниң маллири саңа өтиду; улар ...саңа әгишип маңиду; өзлири кишән-зәнҗирләнгән пети сән тәрәпкә өтиду»** — жуқуриқи айәтләргә қариғанда мошу вақиә Корәшниң иш-паалийәтлириниң ахирқи бир нәтиҗиси болуши керәк. Ефиопийә вә Сабия әслидә Мисирға беқинған болуп, шүбһисизки, Йәшая йәнә «Мисирдин чиқиш» дегән вақиәни көздә тутиду. Демәк, Исраилни сүргүн қилғанлар өз ихтияри билән Исраилға беқинди болмақчи болиду. Бәзи шәрһчиләр, мошу бешарәтни «Йәһудий әмәсләр»ниң Әйса Мәсиһни өз Қутқузғучиси дәп етирап қилиши, шундақла уларниң Исраилниң «қалдиси»и болған һәқиқий җамаитигә қошулуши билән әмәлгә ашурулған, дәп қарайду. Йәнә бир көзқараш болса, мошу ишлар ахирқи заманда Йәһудийлар Худаниң қешиға қайтқандин кейин йүз бериду, дәйду. Бизниңчә һәр иккисиниң тоғрилиғи бар.

15 «И Исраилниң Худаси, Нижаткар, дәрһәқиқәт Өзини йошурувалғучи бир
Тәңридурсән!».□
16 Улар һәммиси истиснасиз хижил болуп, шәрмәндә болиду;
Мәбудни ясиғанлар шәрмәндә болуп, бирликтә кетип қалиду;■
17 Исраил болса Пәрвәрдигар тәрипидин мәңгүлүк нижат-қутулуш билән
қутқузулиду;
Әбәдил-әбәткичә хижил болмайсиләр,
Һеч шәрмәндичиликни көрмәйсиләр.□
18 Чүнки асманларни яратқан, йәр-зиминни шәкилләндүрүп ясиған, уни мәзмут
қилған Худа болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
(У уни қуруқ-мәнисиз болушқа әмәс, бәлки адәмзатниң туралғуси болушқа
яратқан еди)
«Мән болсам Пәрвәрдигар, башқа бири йоқтур;■
19 — Мән мәхпий һалда яки зиминдики бирәр қараңғу җайда сөз қилған әмәсмән;
Мән Яқупқа: «Мени издишиңлар беһудилик» дегән әмәсмән;
Мән Пәрвәрдигар һәқ сөзләймән,
Түз гәп қилимән;□ ■
20 Жиғилиңлар, келиңлар;
И әллардин қачқанлар, җәм болуп Маңа йеқинлишиңлар;
Өзи ойған бутни көтирип, һеч қутқузалмайдиған бир «илаһ»қа дуа қилип
жүридиғанларниң болса һеч билими йоқтур.□ ■
21 Әнди улар өз гәплирини баян қилиш үчүн йеқин кәлсун;
Мәйли, улар мәслиһәтлишип бақсун!
Ким мошу ишни қедимдинла җакалиған еди?
Ким узундин бери уни баян қилған?
У Мән Пәрвәрдигар әмәсму?
Дәрвәқә, Мәндин башқа һеч илаһ йоқтур;
Һәм адил Худа һәм Қутқузғучидурмән;
Мәндин башқа бири йоқтур.□ ■
22 И йәр-зиминниң чәт-яқилиридикиләр,

□ **45:15 «И Исраилниң Худаси, Нижаткар, дәрһәқиқәт Өзини йошурувалғучи бир Тәңридурсән!»** — мошу сөз бәлким Исраилларниң Худаниң сирлиқ йоллириға, йәни «Йәһудий әмәсләр»ниң өзлиригә бекинғанлиғиға қарап һәйран келип дегән гепидур. ■ **45:16** Йәш. 44:11 □ **45:17 «Улар һәммиси истиснасиз хижил болуп, шәрмәндә болиду; мәбудни ясиғанлар шәрмәндә болуп, бирликтә кетип қалиду; Исраил болса Пәрвәрдигар тәрипидин мәңгүлүк нижат-қутулуш билән қутқузулиду....»** — мошу сөзләргә (16-17-айәтләргә) қариғанда, кишиләр кәлгүсидә мутләқ икки хилға, йәни Худаға тайинип итаәт қилидиғанларға вә бутларға баш уридиғанларға бөлүнүп кетиду. ■ **45:18** Йәш. 42:5; 45:5,14 □ **45:19 «Мән Пәрвәрдигар һәқ сөзләймән»** — ибраний тилида «Мән Пәрвәрдигар һәққанийлиқни сөзләймән». **«Мән Яқупқа: «Мени издишиңлар беһудилик» дегән әмәсмән; Мән Пәрвәрдигар һәқ сөзләймән, түз гәп қилимән»** — мошу айәт бәлким 15-айәттики «Өзини йошурувалғучи Худадурсән» дегинигә қарита ейтқан силиқ бир тәнбиһ болуши мүмкин. Чүнки көргинимиздәк, Худа аллибурун (болупму Йәшая арқилиқ) Өзиниң қутулуш-нижатлиғини «Пәрвәрдигарниң қули арқилиқ» пүткүл дунияға сунмақчи болғанлиғини көп қетим очуқ-ашкарә ейтқан! ■ **45:19** Қан. 30:11 □ **45:20 «Әллардин қачқанлар»** — уларниң немишкә яки немидин қачқанлиғи мошу йәрдә дейилмиди. Бирақ 24-айәткә қариғанда, инсанийәт (ахирқи заманда) икки қисимға, йәни Худаға таянғанлар һәм Худаға өч болғанларға бөлүнүп кетиду; шуниң билән Худаға өч болғанларХудани сөйгәнләргә зиянкәшлик қилиши мүмкин; униңдин сирт Худаға ишәнгәнләр: «Худаниң җазаси худасизларниң бешиға чүшәй дәп қалди» — дәп қарап, уларниң арисидин қечишимиз керәк дәп ойлайдиған болса керәк. ■ **45:20** Йәш. 44:18,19 □ **45:21 «Ким мошу ишни қедимдинла җакалиған еди?»** — «мошу иш» шүбһисизки, Худаниң Исраилни қутқузуши билән, У «Йәһудий әмәс»ләргә қутқузулуш пурситини, шундақла Исраил билән биллә бәхитлик болуш имканийитини тәң йәткүзидиғанлиғини көрситиду (22-24-айәт). ■ **45:21** Йәш. 41:22,26,27; 43:9,10; 45:5,14,18

Маңа тәлпүнүп қутқузулуңлар!
Чүнки Мән Тәңридурмән, башқа һеч бири йоқтур;
23 Мән Өзүм билән қәсәм ичкәнмән,
Мошу сөз һәққанийлиқ билән ағзимдин чиқти, һәргиз қайтмайду: —
«Маңа барлиқ тизлар пүкүлиду,
Барлиқ тиллар Маңа *итаәт ичидә* қәсәм ичиду».■
24 Шу чағда: «Һәққанийлиқ вә күч болса пәқәт Пәрвәрдигардидур» — дейилиду,
Кишиләр дәл Униңла қешиға келиду;
Ғалҗирлишип, униңға ғәзәпләнгәнләрниң һәммиси шәрмәндә болиду.□ ■
25 Исраилниң әвлатлириниң һәммиси Пәрвәрдигар тәрипидин һәққаний қилиниду,
Вә улар Уни даңлишиду.

46

Бабилдики бутларниң ақивити — улақлар уларни көтирип кетиду •••• Худа болса Өз хәлқини көтириду!

1 Бәл болса тиз пүкти, Небо еңишиватиду;
Уларниң мәбудлири улақларниң земмисигә, калиларниң зиммисигә чүшти;
Силәр көтәргән нәрсилириңлар әнди улақларға артилған болуп,
Һалсиз улақларға еғир жүк болиду!□
2 Улар еңишиду, бирликтә тиз пүкишиду;
Улар мошу жүкни қутқузалмайду,
Бәлки өзлири әсиргә чүшиду.□
3 И Яқупниң жәмәти,
Шундақла Исраил жәмәтиниң қалдиси,
Анаңларниң қосиғидики чағдин тартип үстүмгә артилғанлар,
Балиятқудики чағдин тартип көтирилип кәлгәнләр,
— Маңа қулақ селиңлар!□
4 Силәр қериғучиму Мән йәнила шундақтурмән,
Чечиңлар ақарғучиму Мән силәрни йүдүп жүримән;
Силәрни ясиған Мәндурмән, силәрни көтиримән;
Силәрни йүдүп қутқузимән.

■ **45:23** Рим. 4:11; Фил. 2:10 □ **45:24 «Шу чағда: «Һәққанийлиқ вә күч болса пәқәт Пәрвәрдигардидур» — дейилиду, ... ғалҗирлишип униңға ғәзәпләнгәнләрниң һәммиси шәрмәндә болиду»** — йәнә көримизки, дуния икки бөлүмгә айрилидиған охшайду. Бири болса, ғалҗирлишип Худаға мутләқ қарши туридиғанлар; иккинчиси, Исраил, җүмлидин өзлиригә беқинип, улар билән бир болған, Исраил билән билләқутқузулған Йәһудий әмәсләр болиду. ■ **45:24** Йәш. 41:11 □ **46:1 «Бәл»** — Бабилниң «баш бут»и, «Небо» униң «оғли» еди. Мошу бешарәттә Йәшая пәйғәмбәр Бабил шәһири дүшмәнниң қолиға чүшкәндә, хәқләр бутлирини сақлап қелиш үчүн башқа бир жутқа йөткимәкчи болғанлиғини алдин ала көриду. Шу җәрянда бутларни йәргә қоюш керәк болғачқа, пәйғәмбәр «Бәлниң тиз пүккәнлигини, Небониң еңишиватқанлиғи»ни көрүп мазақ қилиду. **«Уларниң мәбудлири улақларниң земмисигә, калиларниң зиммисигә чүшти...»** — бутлар улақниң башқурушиға өткәндәк қилиду. **«Силәр көтәргән нәрсилириңлар»** — Бабилдики диний мурасимларда, пухраларниң бутларни көтирип кочиларни айландуруши керәк еди. Бирақ әслидә Бабиллиқлар һөрмәт билән «көтәргән нәрсиләр» һазир аддий боғчилардәк улақларға артилди. □ **46:2 «Улар** , ***йәни Бабиллиқлар яки уларниң улақлири*** еңишиду, бирликтә тиз пүкишиду; улар мошу жүкни қутқузалмайду,...» — демәк, бутлар адәм яки улақларға жүк болған өзлирини қутқузалмайла қалмай, бәлки улақлирниму һалсизландуриду. □ **46:3 «И Яқупниң жәмәти, ... анаңларниң қосиғидики чағдин тартип үстүмгә артилғанлар, балиятқудики чағдин тартип көтирилип кәлгәнләр...»** — һәқиқий Худа адәмниң көтиришигә муһтаж әмәс, бәлки Өзи Өз хәлқигә ғәмхорлуқ қилип уларни көтириду.

5 Әнди Мени кимгә охшатмақчи,
Яки кимни Маңа тәң қилмақчисиләр?
Уни Маңа охшаш дәп,
Силәр кимни Мән билән селиштурмақчисиләр?■
6 Улар болса һәмянидин алтунни чечип берип,
Күмүчниму таразиға салиду,
Бир зәргәрни ялливалиду,
У бир мәбудни ясап бериду;
Улар жиқилиду, дәрвәқә чоқуниду!
7 Улар уни мүрисигә артиду,
Уни көтирип, өз орниға қойиду;
Андин у әшу йәрдә өрә туриду;
У орнидин қозғилалмайду;
Бириси униңға йелинип тиләйду,
Лекин у җавап бәрмәйду;
У кишини аваричилигидин қутқузмайду.■
8 Мошу ишларни есиңларда тутуңлар;
Шундақла өзүңларни һәқиқий әркәкләрдәк көрситиңлар;
И, итаәтсизләр,
Буни есиңларға кәлтүрүңлар;
9 Илгәрки ишларни, йәни қедимдин болған ишларни есиңларға кәлтүрүңлар;
Чүнки Мән Тәңридурмән, башқа бири йоқтур;
Мән Худадурмән, Маңа охшашлар йоқтур;■
10 Мән: «Мениң бекиткиним орунлиниду,
Көңлүмгә барлиқ пүккәнләрни әмәлгә ашурмай қоймаймән» дәп,
Ишниң нәтиҗисини баштила,
Алдин-ала техи қилинмиған ишларни аян қилип ейтқучидурмән;■
11 Күнчиқиштин житқуч бир қушни,
Йәни көңлүмгә пүккинимни ада қилғучи бир адәмни жирақ жуттин чақирғучидурмән.
Бәрһәқ, Мән сөз қилған,
Бәрһәқ, Мән уни чоқум әмәлгә ашуримән;
Буни нийәт қилғанмән,
Бәрһәқ, Мән уни вуҗудқа чиқиримән.□
12 И һәққанийлиқтин жирақ кәткән җаһиллар,
Маңа қулақ селиңлар: —□
13 Мән һәққанийлиғимни йеқин қилимән,
У жирақлашмайду;
Шуниңдәк Мениң ниҗатим һәм кечикмәйду;
Мән Зионға ниҗат йәткүзүп,
Исраилға җулалиқ-гөзәллигимни тикләп беримән». □

■ **46:5** Йәш. 40:18, 25 ■ **46:7** Йәш. 45:20 ■ **46:9** Йәш. 45:5, 14, 18, 21, 22; 48:12 ■ **46:10** Зәб. 32:11; Пənд. 19:21; 21:30; Ибр. 6:17 □ **46:11 «Күнчиқиштин житқуч бир қушни ...жирақ жуттин чақирғучидурмән...»** — «житқуч бир қуш» Қорәшни көрситиду. Униң бир тәрипиниң әшәддийлигини Худа Исраилдин йошурмайду. □ **46:12 «һәққанийлиқтин жирақ кәткән җаһиллар»** — Худа жуқурида Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ 41:2-3, 25-, 44:24-45:11дә Исраилларни Бабилдин кәлгүсидики «Қорәш» дегән бир падиша арқилиқ қутқузимән, дәп җакалиған. «Җаһиллар» болса Худаниң бу «Қорәш план»ини яқтурмайдиған Исраилларни көрсәтсә керәк; уларниң яқтурмайдиғанлиғи болса Қорәш Йәһудий әмәс, бәлки Парс болғанлиғи үчүн болиду. □ **46:13 «Мән һәққанийлиғимни йеқин қилимән, у жирақлашмайду; шуниңдәк Мениң ниҗатим һәм кечикмәйду; Мән Зионға ниҗат йәткүзүп... беримән»** — Худа йәнила меһри-шәпқитини көрситип, һәтта «җаһиллар»ғиму Қорәшниң ишлири арқилиқ ниҗатқа еришиштики пурсәтни кәлтүримән, дәйду.

47

Исраилни сүргүн қилған Бабил түгәшти!

1 «И Бабилниң пак қизи, келип топа-чаңға олтар;
И калдийләрниң қизи, тәхтсиз болуп йәргә олтар!
Чүнки сән «латапәтлик вә назук» дәп иккинчи аталмайсән.■
2 «Түгмән тешини чөрүп, ун тарт әнди,
Чүмпәрдәңни ечип ташла,
Көңлигиңни селивәт,
Пачиғиңниялаңачла,
Дәриялардин су кечип өт; □
3 Уятлиғиң ечилиду;
Бәрһәқ, номусуңға тегилиду;
Мән интиқам алимән,
Һеч кимни аяп қоймаймән. ■
4 Бизниң һәмҗәмәт-Қутқузғучимиз болса,
«Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар» Униң нами;
У Исраилдики Муқәддәс Болғучидур.□
5 И калдийләрниң қизи, сүкүт қелип җим олтар,
Қараңғулуққа кирип кәт;
Чүнки буниңдин кейин иккинчи «сәлтәнәтләрниң ханиши» дәп аталмайсән.□
6 Мән Өз хәлқимдин ғәзәпләндим,
Шуңа Өзүмниң мирасимни булғивәттим,
Шуниң билән уларни қолуңға тапшуруп бәрдим;
Сән болсаң уларға һеч қандақ рәһим көрсәтмидиң;
Яшанғанларниң үстигиму боюнтуруқларни интайин еғир қилип салдиң;□
7 Шуниң билән сән: —
«Мән мәңгүгә ханиш болимән» дәп,
Мошу ишларни көңлүңдин һеч өткүзмидиң;
Уларниң ақивитини һеч ойлап бақмидиңсән.■
8 Әнди һазир, и әндишисиз яшап кәлгүчи,
Өз-өзигә: «Мәнла бардурмән, мәндин башқа һеч ким йоқтур,
Мән һәргиз тул аялниң җапасини яки балилардин мәһрум болушниң җапасини тартмаймән» — дегүчи,
И сән әйш-ишрәткә берилгүчисән,
Шуни аңлап қой: —□
9 «Дәл мошу икки иш,
— Балилардин мәһрум болуш вә туллуқ —

■ **47:1** Йәш. 26:5 □ **47:2 «Түгмән тешини чөрүп, ун тарт әнди, чүмпәрдәңни ечип ташла, көйнигиңни селивәт, пачиғиңни ялаңачла, ...»** — демисәкму, мошу ишлар әсиргә чүшүштики аламәтләр. Һәм Бабилліқлар, һәм Парслар өз әсирлиригә рәһимсизлик қилип уларни ялаңач мәңишқа мәҗбурлайтти. ■ **47:3** Йәш. 3:17; Нах. 3:5 □ **47:4 «һәмҗәмәт-Қутқузғучи»** — кона Исраилда «һәмҗәмәт-қутқузғучи» (гоел)ниң йәнә қилидиған бир иши өзиниң увал болған җәмәтидикиләр үчүн адаләтни жүргүзүш еди. Униң уруқ-туққанлиридин бириси қатиллиқ қәстигә учриған болса, «һәмҗәмәт-қутқузғучи»ниң қатилни өлтүрүш һоқуқи һәм вәзиписи бар еди. □ **47:5 «қараңғулуққа кирип кәт»** — «қараңғулуқ» бәлким зиндандики қараңғулуқни билдүриду. □ **47:6 «Өзүмниң мирасим»** — Худа Өзиниң хәлқини Өзи үчүн мирас дәп һесаплайду. ■ **47:7** Вәһ. 18:7 □ **47:8 «Әнди һазир, и әндишисиз яшап кәлгүчи, өз-өзигә: «Мәнла бардурмән, мәндин башқа һеч ким йоқтур.. дегүчи, ... Шуни аңлап қой: —»** — Худа Өз хәлқигә «тәрбийә җазаси»ни бәрмәкчи болуп, уларни Бабилниң рәһимсиз қолиға тапшуруши билән, Бабилліқларму өз рәһимсизлиги түпәйлидин җазаға учримай қалмайду. Бабилниң: «Мәнла бардурмән, мәндин башқа бири йоқтур» дегини, башқиларға пүтүнләй «пәрвайим пәләк» дегәнлик һәм «Мән аләмдә йәккә-йегано» дегән тәкәббурлуқтур.

Бир дәқиқидә, бир күн ичидила бешиңға тәң чүшиду;
Нурғунлиған жадугәрликлириң түпәйлидин,
Бәк көп әпсунлириң үчүн улар толуқ бешиңға келиду.■
10 Чүнки сән өзүңниң рәзиллигиңгә таянғансән,
Сән «Һеч ким мени көрмәйду» — дедиң;
Сениң даналиғиң вә билимиң өзүңни езиқтуруп,
Сән көңлүңдә: — «Мәнла бардурмән, мәндин башқа бири йоқтур» — дедиң.□
11 Бирақ балаю-апәт сени бесип келиду;
Сән униң келип чиқишини билмәйсән;
Һалакәт бешиңға чүшиду;
Сән һеч қандақ «һамий пули» билән уни тосалмайсән;
Сән һеч күтмигән вәйранчилиқ туюқсиз сени бесип чүшиду.
12 Әнди қени, яшлиғиңдин тартип өзүңни упритип кәлгән әпсунлириңни,
Шундақла нурғунлиған жадугәрликлириңни һазир оқуп туривәр;
Ким билсун, сән улардин пайда көрүп қаламсән?
Бирәр немини тәвритип қоярсән һәр қачан?!
13 Сән алған мәслиһәтлириң билән һалсизлинип кәттиң;
Әнди асманларға қарап тәбир бәргүчиләр,
Юлтузларға қарап палчилиқ қилғучилар,
Йеңи айларни күзитип мунәжҗимлик қилип ишларни «алдин-ала ейтқучилар»
орнидин тәң туруп бешиңға чүшидиғанлардин сени қутқузсун!
14 Мана, улар пахалдәк болуп кетиду;
От уларни көйдүриветиду;
Улар өзлирини ялқунниң қолидин қутқузалмайду;
Бирақ уларда адәмни иситқидәк һеч көмүр,
Яки адәм иссинғидәк һеч гүлхан йоқтур!□
15 Сени аварә қилған,
Яшлиғиңдин тартип сәндә сода қилғанлар саңа мошундақ пайдисиз болиду;
Һәр бири өз йолини издәп кетип қалиду;
Сени қутқузғидәк һеч ким йоқтур. □ ■

48

Исраилниң җаһиллиғи: — улар Бабилдин қутқузулғини билән, гуналиридин сақит болмайду

■ **47:9** Йәш. 51:19 □ **47:10 «Сениң даналиғиң вә билимиң өзүңни езиқтуруп, сән көңлүңдә: — «Мәнла бардурмән, мәндин башқа бири йоқтур» — дедиң»** — жуқуриқи (8-айәттики) «Мәнла бардурмән, мәндин башқа бири йоқтур» дегән, башқиларға «пәрвайим пәләк» дегәнлик. Мошу йәрдә болса «Худағиму пәрвайим пәләк» дегәнлик. □ **47:14 «Мана, улар пахалдәк болуп кетиду; от уларни көйдүриветиду; улар өзлирини ялқунниң қолидин қутқузалмайду; бирақ уларда адәмни иситқидәк һеч көмүр... йоқтур!»** — бу сөзниң мәнаси бәлким, һәқиқий Худаниң ғәзиви күчлүк һәм отлуқ; аталмиш «бутларниң ғәзиви»ниң болса, адәмни иситқидәкму оти йоқ; башқа мәнаси бар дейилсә: — Мошу палчилар һеч немигә яримайдуки, һәтта (Худаниң җазаси билән) көйдүрүлгән вақиттиму адәмни иситқидәк һарарити болмайду. □ **47:15 «Сени аварә қилған, яшлиғиңдин тартип сәндә сода қилғанлар саңа мошундақ пайдисиз болиду; һәр бири өз йолини издәп кетип қалиду...»** — Бабилда пал селиш, сеһиргәрлик қатарлиқ хурапийлиқлар бәлким «әң чоң сода» болуши мүмкин. Бирақ бешарәт бойичә палчилар херидарлиридин мәһрум болуп башқа жутларға йол алмақчи болиду. Археологлар кона Бабил шәһиридин қазған асарәтиқиләр ичидин нурғун «палнамиләр» һәм «раммалнамиләр» тепилди. Бирақ булардин һеч қайсисидин «Бабил вәйран болиду» дегән бешарәтни тапқили болмайду; һәммиси «келәчикиң парлақ» дегәндәк сөзләрдур (әмәлийәттә барлиқ палчилиқ шундақ әмәсму?!). ■ **47:15** Вәһ. 17:16

1 И Яқупниң җәмәти, «Исраил»ниң исми билән аталғанлар,
«Йәһуда булақлири»дин чиққансиләр,
Пәрвәрдигарниң намини ишлитип қәсәм қилғучисиләр,
Исраилниң Худасини тилға алғучисиләр,
Бирақ булар һәқиқәт һәм һәққанийлиқтин әмәс!
Мунуларни аңлап қоюңлар: —
2 (Чүнки улар «муқәддәс шәһәр»ниң намини ишлитип өзлиригә исим қилиду,
Техи Исраилниң Худасиға «тайинар»миш!
Униң нами болса самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигардур!)
3 Мән бурунла «илгәрки ишлар»ни алдин-ала баян қилдим;
Улар Өз ағзимдин чиққан, Мән уларни аңлаттим;
Мән буларни туюқсиз вуҗудқа чиқирип,
Улар әмәлгә ашурулди;□
4 Чүнки Мән сениң җаһиллиғиңни, бойнуңниң пәйлириниң төмүр,
Йүзүңниң даптәк екәнлигини билдим;□
5 Сениң: «Мениң бутум мошуларни қилди»,
Яки «Ойма мәбудум, қуйма мәбудум буларни буйруди» — демәслигиң үчүн,
Шуңа Мән балдур мошуларни саңа баян қилдим;
Иш йүз бәргичә уларни саңа аңлитип турдум.
6 Сән буларни аңлиғансән;
Әнди уларниң һәммисини көрүп бақ!
Буни раст дәп етирап қилмамсиләр?
Мән баятин «йеңи ишлар»ни, йәни сақлинип йошурунған ишларни баян қилдим,
Сән буларни билгән әмәссән.□
7 Сениң: «Дәрвәқә, мениң улардин балдур хәвирим бар еди» демәслигиң үчүн,
Улар бурун әмәс, һазирла яритилиду;
Мошу күндин илгири сән уларни аңлап бақмиғансән.
8 Бәрһәқ, сән қулақ салмидиң,
Бәрһәқ, сән хәвәрму алмидиң,
Бәрһәқ, сениң қулиқиң хелә бурунла ечилмай етиклик қалди;
Чүнки Мән сениң вапасизлиқ қиливеридиғанлиғиңни,
Балиятқудики чеғиңдин тартип «асий» дәп атилидиғанлиғиңни билдим.
9 Өз намим үчүн ғәзивимни кечиктүримән,
Шөһритим үчүн сени үзүп ташлимаймән дәп ғәзивимни бесивалдим;■
10 Қара, Мән сени тавлидим,
Бирақ күмүчни тавлиғандәк тавландурмидим;
Мән азап-оқубәтниң хумданида сени талливалдим;□
11 Өз сәвәвимдин, Өз сәвәвимдин Мән мошуни қилимән;
Мениң намимға дағ тәгсә қандақ болиду?

□ **48:3 «Илгәрки ишлар»** — мошу айәттики «илгәрки ишлар» шүбһисизки, Худаниң «Қораш плани»дур (46:12дики изаһатни көрүң). Мошуни җәзмәнләштүрүш үчүн Йәшая «қошумчә сөз»дики 4-мисал (48-бапниң алаһидә шәкли тоғрисида) дегән графини көрүң. Әшу графиға қариғанда, 48-бап икки қисимға бөлүниду. Биринчи қисимдики «илгәрки ишлар» дәл «Қораш плани»ға баравәр келиду; 6-айәттики «йеңи ишлар» болса, Пәрвәрдигарниң қулиниң ишлирни көрситиду. Мошу тәһлил қилиниш 42-баптикигә охшаш. □ **48:4 «йүзүңниң дап екәнлигини...»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда «пешанәңниң мистин екәнлигини...». □ **48:6 ««йеңи ишлар»нәни сақлинип йошурунған ишларни баян қилдим,...»** — жуқурики изаһатта дегинимиздәк, «йеңи ишлар»ни дәл «Пәрвәрдигарниң қули» тоғрилиқ хуш хәвәр дәп билимиз (42-бапниму көрүң). ■ **48:9** Йәш. 43:21, 25 □ **48:10 «Күмүчни тавлиғандәк тавландурмидим»** — демәк, Исраил күмүчниң барлиқ дашқилини айривалғичә тавланғандәк тавланса, бәлким һеч нәрсә қалмайтти! (1-бап, 22-, 25-айәтниму көрүң). **«Азап-оқубәтниң хумданида»** — бәлким Бабил империйәсиниң уларға қарита қилған зиянкәшликлирини көрситиду.

Мән Өзүмниң шан-шөһритимни башқа бирисигә өткүзүп бәрмәймән.■
12 И Яқуп,
И чақирғиним Исраил!
Маңа қулақ салғин;
Мән «У»дурмән;
Мән Тунҗидурмән, бәрһәқ һәм Ахирқидурмән;■
13 Мениң қолум йәр-зиминниң улини салған,
Оң қолум асманларни кәргән;
Мән уларни чақирсамла, улар җәм болуп орнидин туриду.
14 Һәммиңлар, җәм болуп жиғилиңлар, аңлап қоюңлар;
Бутлар арисида қайсиси мошундақ ишларни баян қилған?
Пәрвәрдигар яхши көргән киши болса униң көңлидики ишларни Бабилда ада қилиду,
Униң биләк-қоли калдийләрниң үстигә зәрб билән чүшиду;□ ■
15 Мән, Мән сөз қилғанмән;
Дәрһәқиқәт, Мән уни чақирдим;
Мән уни алдиға чиқиривалдим;
Униң йоли мувәппәқийәтлик болиду.

16 — Маңа йеқин келиңлар, мошуни аңлап қоюңлар;
Мән әзәлдин сөзүмни йошурун қилған әмәс;
Сөзүм әмәлгә ашурулғинидиму йәнила шу йәрдә болғанмән;
Һазир болса Рәб Пәрвәрдигар вә Униң Роһи Мени әвәтти!□ ■
17 Һәмҗәмәт-нижаткариң Пәрвәрдигар, Исраилдики Муқәддәс Болғучи мундақ дәйду: —
«Өзүңгә пайда болсун дәп саңа Үгәткүчи,
Саңа тегишлик болған йолда сени йетәклигүчи Мән Пәрвәрдигар Худайиңдурмән;
18 Сән Мениң пәрманлиримға қулақ салған болсаң еди!
Ундақ болғанда бәхит-хатирҗәмлигиң дәриядәк,
Һәққанийлиғиң деңиз долқунлиридәк болатти!■
19 Сениң нәслиң болса униң қумлиридәк,
Ич-қарниңдин чиққан пәрзәнтлириң қум данчилиридәк сансиз болатти!
Уларниң исми Мениң алдимда һәргиз өчүрүветилмәйдиған яки йоқитиветилмәйдиған болатти!
20 Бабилдин чиқиңлар, калдийләрдин қечип кетиңлар!
Нахша авазлирини яңритип мошуни җакалаңлар,
Бу хәвәрни аңлитиңлар,
Җаһанниң чәт-яқилириғичә уни йәткүзүп мундақ дәңлар: —

■ **48:11** Йәш. 42:8 ■ **48:12** Йәш. 41:4; 44:6; Вәһ. 1:17; 22:13 □ **48:14 «Пәрвәрдигар яхши көргән киши»** — мошу йәрдә Қорәшни көрситиду. ■ **48:14** Йәш. 41:22,23 □ **48:16 «Маңа йеқин келиңлар, мошуни аңлап қоюңлар; Мән әзәлдин сөзүмни йошурун қилған әмәс; сөзүм әмәлгә ашурулғинидиму йәнила шу йәрдә болғанмән»** — демәк, сөзлигүчи Худаниң «Җакарчиси» һәм Униң йенида һазир туруп Униң сөзини бежа кәлтүргүчидур. Кейинки изаһатниму көрүң. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Әгәр вақит дегән нәрсини бар десәң, мана Мән Өзүмдурмән». **«Һазир болса Рәб Пәрвәрдигар вә Униң Роһи Мени әвәтти!»** — сөзлигүчи йәнә «Әзәлдин тартип Худа билән биллә болуп, Униң сөзини йәр йүзидикиләргә йәткүзгүчи» болуп, ахирда Худа һәм Худаниң Роһи тәрипидин әвәтилип Өзи мошу дунияға келиду (6-бап, 8-айәтни көрүң). Төвәндики 49-бапта мошу Зат, йәни «Пәрвәрдигарниң қули» тоғрисидики мәзмунларда көпрәк ашкарилиниду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Һазир болса Рәб Пәрвәрдигар Мени Униң Роһи билән әвәткән!». ■ **48:16** Пәнд. 8:1-5; Зәк. 2:9; 6:15; 10:12; Юһ. 11:42; 17:21 ■ **48:18** Қан. 32:29; Зәб. 80:14-17

«Пәрвәрдигар Өз қули Яқупни һәмҗәмәтлик қилип қутқузди!□ ■
21 Улар чөл-баяванлардин өткәндә һеч уссап қалмиди;
У суларни таштин аққузуп бәрди;
Бәрһәқ, У ташни ярғузди, сулар униңдин урғуп чиқти!».□
22 «Рәзилләр үчүн» — дәйду Пәрвәрдигар, «бәхит-хатирҗәмлик йоқтур». ■

49

Пәрвәрдигарниң қулиниң сөзи — •••• Худаниң униң тоғрилиқ бәргән гувалиғи

1 «И араллар, мениң гепимни аңлаңлар,
Жирақтики әл-жутлар, маңа қулақ селиңлар!
Балиятқудики чеғимдин тартип Пәрвәрдигар мени чақирди;
Апамниң қосиғидики чеғимдин тартип У мениң исмимни тилға алди;□
2 У ағзимни өткүр қиличтәк қилди;
Өз қолиниң сайиси астида мени йошуруп кәлди,
Мени силиқланған бир оқ қилди;
У мени оқдениға селип сақлиди,□
3 Вә маңа: «Сән болсаң өзүңдә Мениң гөзәллик-җулалиғим аян қилинидиған Өз
қулум Исраилдурсән» — деди».□
4 Амма мән: —
«Мениң әҗрим бекарға кәтти,
Һеч немигә еришмәй күч-мағдурумни қуруқ сәрп қилдим;
Шундақтиму баһалинишим болса Пәрвәрдигардиндур,

□ **48:20 «Бабилдин чиқиңлар, калдийләрдин қечип кетиңлар!»** — Исраил Бабилдин (миладийәдин илгәрки 536-жили) қутулғини билән, әмәлийәттә интайин аз бир қисми қайтип кәлди. Нурғун Йәһудийлар Парс империйәсиниң һөкүмранлиғи астида туруп, өзиниң әшу йәрдики әһвалини яхши дәп қарайтти. Улардин көплигән адәм сода-тиҗарәт билән шуғуллиниш билән бейип кәтти. Улар еришкән параван турмушни ташлап өз жутини қайтидин бәрпа қилиш җапасидин баш тартти. Шуңа улар мошу чақириққа қулақ салмайтти. Адәмләр мошу дунيядики мустәбитлик һөкүмранлиқлардин әмәс, бәлки өз гунайидин, шәхсийәтчилигидин, **өзидин** «азат қилиниш»и яки «қутқузулуш»и әң муһимдур. Қораш болса уларниң өз вәтинигә қайтиш йолини ачқан. Бирақ гуналиридин сақит болмиса, һәммиси қуруқ, бекарға кетиду. Бешарәтләр бойичә мошу түгүнни йешиш үчүн, инсанни гунадин қутқузуш үчүн, «Пәрвәрдигарниң қули» әвәтилиду. Униң қилидиған хизмәтлири төвәндики 49-55-баптики бешарәтләрниң темиси болиду. (Мошу бешарәтләр бәлким иккинчи қетим ахирқи заманлардиму әмәлгә ашурулиду, шу чағда Исраил «йеңи Бабил»дин һәм дунيядики чәт-чәтләрдин Зионға қайтиду). ■ **48:20** Йәш. 52:11; Йәр. 50:8; 51:6,45; Вәһ. 18:4 □ **48:21 «Улар чөл-баяванлардин өткәндә һеч уссап қалмиди; У суларни таштин аққузуп бәрди; ...сулар униңдин урғуп чиқти!»** — «Мис.» 17-бапни көрүң. Шу чағда Исраиллар Худадин нарази болуп қақшап кәтти. Бәлким 22-айәт мошундақ ишларниму көрситиши мумкин. ■ **48:22** Йәш. 57:21 □ **49:1 «Апамниң қосиғидики чеғимдин тартип У мениң исмимни тилға алди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Апамниң қосиғидики чеғимдин тартип У мениң исмимни әсләтти». □ **49:2 «У ағзимни өткүр қиличтәк қилди ...мени силиқланған бир оқ қилди»** — қиличниң тәсири йеқиндикиләргә, оқниң болса жирақтикиләргә болиду. □ **49:3 «Сән болсаң өзүңдә Мениң гөзәллик-җулалиғим аян қилинидиған Өз қулум Исраилдурсән»** — оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, Худа Яқупқа йеңи бир исим, Исраилни («Худа билән билләә болған әмир» яки «Худаниң ғәлибичисидур» дегән мәнидә) бәғишлиған еди. Шуниң билән Худа бовиси Ибраһимға бәргән вәдилирини, җүмлидин әң улуғи: «Сән вә әвладиң дунيядики барлиқ әл-жутларға бәхит йәткүзисән» дегәнни тәкрарлап униңға тапшурған. Бирақ Яқупниң әвлатлири болған Исраиллар Худаға гувалиқ бәрмәй мошу вәзипини әмәлгә ашурмай кәлгән. Мошу йәрдә Худа шу вәзипини һәм вәдисини: «Сән болсаң өзүңдә гөзәллик-җулалиғим аян қилинидиған Өз қулум Исраилдурсән» дәп, пәвқулъаддә «Өз қули»ға тапшурди.

Мениң әҗримниму Худайимға тапшурдум» — дедим; □
5 Әнди мени Өз қули болушқа,
Яқупни товва қилип униң йениға қайтурушқа мени балиятқуда шәкилләндүргән Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
(Исраил қайтурулуп йениға топланмиған болсиму,
Мән йәнила Пәрвәрдигарниң нәзиридә шан-шәрәпкә егә болдум,
Шуниңдәк Худайим мениң күчүмдур)□
6 — У мундақ дәйду: —
«Сениң Яқуп қәбилилирини *гунадин қутқузуп* турғузушқа,
Һәмдә Исраилдики «сақланған садиқлар»ни бәхиткә қайтурушқа қулум болушуң сән үчүн зәрричилик бир иштур;
Мән техи сени әлләргә нур болушқа,
Йәр йүзиниң чәт-яқилириғичә ниҗатим болушуң үчүн сени атидим».□
7 Әнди Исраилниң һәмҗәмәт-қутқузғучиси, униңдики Муқәддәс Болғучи Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Адәмләр ич-ичидин нәпрәтлинидиған кишигә,
Йәни көпчилик ләнитий дәп қариған,
Әмәлдарларға қул қилинған кишигә мундақ дәйду: —
«Сөзидә турғучи Пәрвәрдигар,
Йәни сени таллиған Исраилдики Муқәддәс Болғучиниң сәвәвидин,
Падишаһлар көзлирини ечип көрүп орнидин туриду, әмәлдарларму баш уриду;□
8 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Шапаәт көрситилидиған бир пәйттә дуайиңни иҗабәт қилишни бекиткәнмән,
Ниҗат-қутқузулуш йәткүзүлидиған бир күнидә Мән саңа ярдәмдә болушумни бекиткәнмән;
Мән сени қоғдаймән,
Сени хәлқимгә әһдә сүпитидә беримән;
Шундақ қилип сән зиминни әслигә кәлтүрисән,
Хәлқимни харабә болуп кәткән мираслириға варислиқ қилдурисән,■
9 Сән мәһбусларға: «Буяққа келиңлар»,
Қараңғулуқта олтарғанларға: «Нурға чиқиңлар» — дәйсән;

□ **49:4 «Мән: — «Мениң әҗрим бекарға кәтти, һеч немигә еришмәй күч-мағдурумни қуруқ сәрп қилдим; шундақтиму баһалинишим болса Пәрвәрдигардиндур, мениң әҗримниму Худайимға тапшурдум» — дедим»** — мошу бешарәтни чүшиниш үчүн 5-13-айәтләрниму көрүш керәк. Қариғанда Худа Өз қулиға «Өз хәлқимни товва қилиш йолида йенимға қайтуруш» вәзиписини тапшурған болсиму, қул вақит-күчини сәрп қилип һеч қандақ нәтиҗигә еришәлмигәндәк көрүниду; демәк, Исраил, йәни «Яқупниң қәбилилири» һеч товва қилмиған. Оқурмәнләр мошундақ ишларниң һәқиқий йүз бәргән-бәрмигәнлигини Инҗилдин көрәләйду. □ **49:5 «Исраил қайтурулуп йениға топланмиған» —** униң башқа бир хил тәрҗимиси «...йәни Исраилни Өзигә қайтуруп жиғиш үчүн... (мени балиятқуда шәкилләндүргән)....» □ **49:6 «*Пәрвәрдигар*** мундақ дәйду: — «Сениң Яқуп қәбилилирини гунадин қутқузуп турғузушқа, һәмдә Исраилдики «сақланған садиқлар»ни бәхиткә қайтурушқа қулум болушуң сән үчүн зәрричилик бир иштур...» — Пәрвәрдигарниң қули «һеч қандақ нәтиҗигә еришмигини билән», йәнила үмүтсизләнмәй дуа қиливәрди. Худа униңға: «Пәқәт Өз хәлқим болған Йәһудийларни қайтурупла қалмай, сән бәлки пүткүл дунияға нур вә ниҗат болуп, Қутқузғучи болисән» дегән җавапни бериду. □ **49:7 «Адәмләр ич-ичидин нәпрәтлинидиған кишигә, йәни көпчилик ләнитий дәп қариған... кишигә..»** — мошу йәрдә «көпчилик» ибраний тилида «ят әл» дегәнни ипадиләйду. Лекин мошу йәрдә Исраилни көрситиду. Демәк, Исраил Худаға нисбәтән «ят бир әл» дәп қарилиду. **«...падишалар көзлирини ечип көрүп орнидин туриду, әмәлдарларму баш уриду»** — мошу бешарәт билән жуқуриқи бешарәтни селиштурсақ, адәмни һәйран қалдуриду. Қул дунияға нур вә ниҗат болғини билән у адәмләрниң нәпрәт-кәмситишигә, чәткә қеқишиға һәм хорлуғиға учрайду; бирақ ахирда һәтта дуниядики падишаларму «көзлирини ечип көрүп» қулға баш уриду. Амма уларниң «немә көргәнлиги» мошу йәрдә дейилмиди; буни билиш үчүн «Йәшая»ни давамлиқ оқуш керәк! ■ **49:8** 2Кор. 6:2

Улар йоллар бойидиму отлап жүриду,
Һәтта һәр бир тақир тағлардин озуқлуқ тапиду;
10 Улар ач қалмайду, уссап кәтмәйду;
Томуз иссиқму, қуяш тәптиму уларни урмайду;
Чүнки уларға рәһим Қилғучи уларни йетәкләйду,
У уларға булақларни бойлитип йол башлайду.■
11 Шуниңдәк Мән барлиқ тағлиримни йол қилимән,
Мениң йоллирим болса егиз көтирилиду.□
12 Мана, мошу кишиләр жирақтин келиватиду,
Мана, булар болса шималдин вә ғәриптин келиватиду,
Һәм мошулар Синим зиминидинму келиватиду.□
13 Хошаллиқтин товлаңлар, и асманлар;
И йәр-зимин, шатлан;
Нахшиларни яңритиңлар, и тағлар;
Чүнки Пәрвәрдигар Өз хәлқигә тәсәлли бәрди,
Өзиниң хар болған пекир-мөминлиригә рәһим қилиду.
14 Бирақ Зион болса: —
«Пәрвәрдигар мәндин ваз кәчти,
Рәббим мени унтуп кәтти!» — дәйду.
15 Ана өзи емитиватқан бовиқини унтуяламду?
Өз қосиғидин туққан оғлиға рәһим қилмай туралламду?
Һәтта улар унтуған болсиму,
Мән сени унтуялмаймән.
16 Мана, Мән сени Өз алқанлиримға оюп пүткәнмән;
Харабә тамлириң һәрдайим көз алдимдидур.
17 Оғул балилириң *қайтишқа* алдириватиду;
Әслидә сени вәйран қилғанлар, харап қилғанлар сениңдин жирақ кетиватиду;
18 Бешиңни егиз көтирип әтрапиңға қарап бақ!
Уларниң һәммиси жәм болуп қешиңға қайтип келиватиду!
Өз һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Пәрвәрдигар,
Сән уларни өзүңгә зибу-зиннәтләр қилип кийисән;
Тойи болидиған қиздәк сән уларни тақайсән;■
19 Чүнки харабә һәм чөлдәрәп кәткән жайлириң,
Вәйран қилинған зиминиң,
Һазир келип, турмақчи болғанлар түпәйлидин саңа тарчилиқ қилиду;
Әслидә сени жутувалғанлар жирақлап кәткән болиду.□
20 Сениңдин жуда қилинған балилириң болса саңа: —
«Мошу жай турушумға бәк тарчилиқ қилиду;

■ **49:10** Вәһ. 7:16 □ **49:11 «... Шуниңдәк Мән барлиқ тағлиримни йол қилимән, Мениң йоллирим болса егиз көтирилиду»** — шүбһисизки, мошу бешарәтләр һәм жисманий жәһәтләр һәм роһий жәһәтлиридиму әмәлгә ашурулиду. «Жисманий жәһәттә» қул Исраил хәлқини дунияниң барлиқ чәт-яқилиридин өз жутиға қайтуруп, Яқупниң «мираси болған» Пәләстинни гүлләндүрүп уларға қайтидин беғишлайду. Мошу ишлар йәнә төвәндики 14-26-айәтләрдә тәсвирлиниду. Худаниң сөзигә асасән бу ишлар «сән үчүн бу зәрричилик иштур». Униң қули Шәйтанниң вә гунаниң қараңғу зинданлирида узун ятқан барлиқ мәһбуслар үчүн әркинликкә, Худаниң кәчүрүмигә, йеңи, әһмийәтлик һаятқа, жүмлидин жәннәткә еришиштики пурсәтни яритип бериду. □ **49:12 «Мана, булар болса шималдин вә ғәриптин келиватиду, һәм мошулар Синим зиминидинму келиватиду»** — ибраний тилидики «Синим» дегән сөз бәлким қедимки «Чин» мәмликити (қедимки «Чин» һазирқи Жуңго)ни көрситиш мүмкин. Мошу сөз үстидә башқа карашларму мәвжут. ■ **49:18** Йәш. 60:4 □ **49:19 «... харабә һәм чөлдәрәп кәткән жайлириң... һазир келип, турмақчи болғанлар түпәйлидин саңа тарчилиқ қилиду»** — бу хил мәсилә интайин яхши бир мәсилә, әлвәттә. Аниниң йениға қайтип кәлгән балилири шунчә көпки, жутқа патмайду.

Маңа турғидәк бир җайни бошитип бәрсәң!» — дәйду;
21 Сән көңлүңдә: —
«Мән балилиримдин айрилип қалған,
Ғериб-мусапир вә сүргүн болуп, уян-буян һайдиветилгән турсам,
Ким мошуларни маңа туғуп бәрди?
Ким уларни беқип чоң қилди?
Мана, мән ғериб-ялғуз қалдурулғанмән;
Әнди мошулар зади нәдин кәлгәндур?» — дәйсән.
22 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мана, Мән әлләргә қолумни көтирип ишарәт қилимән,
Әл-милләтләргә көрүнидиған бир туғни тикләймән;
Улар оғуллириңни қучиғида елип келишиду;
Улар қизлириңни һапаш қилип келиду.
23 Падишаһлар болса, «Атақ дадилириң,»
Ханишлар болса иник анилириң болиду;
Улар саңа бешини йәргә тәккүзүп тазим қилип,
Путлириң алдидики чаң-топиниму ялайду;
Шуниң билән сән Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетисән;
Чүнки Маңа үмүт бағлап күткәнләр һәргиз йәргә қарап қалмайду.
24 Олҗини батурлардин еливалғили боламду?
Һәққанийәт җазаси сәвәвидин тутқун қилинған болса қутулдурғили боламду?□ ■
25 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Һәтта батурлардин әсирләрниму қайтурувалғили,
Әшәддийләрдин олҗини қутқузивалғили болиду;
Вә сән билән дәвалашқанлар билән Мәнму дәвалишимән,
Шуниң билән балилириңни қутқузуп азат қилимән.□
26 Сени әзгүчиләрни өз гөши билән өзини озуқландуримән;
Улар йеңи шарап ичкәндәк өз қени билән мәс болуп кетиду;
Шундақ қилип барлиқ әт егилири Мән Пәрвәрдигарниң сениң Қутқузғучиң һәм Һәмҗәмәт-Ниҗаткариң,
Яқуптики қудрәт Егиси екәнлигимни билип йетиду. ■

50

Худаниң чақириқиға ким: «Мана мән» — дәйду?

1 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мән қоювәткән анаңларниң талақ хети қени?
Маңа қәриз бәргүчиләрниң қайсисиға силәрни сетивәткәнмән?
Мана, силәр өз гуналириңлар арқилиқ өз-өзүңларни сетивәткәнсиләр;

□ **49:24 «Һәққанийәт җазаси сәвәвидин тутқун қилинған болса қутулдурғили боламду?»** — буниң мәнаси бәлким Исраиллар яки башқа милләтләр «һәққанийәт җазасиға учриши сәвәвидин тутқун қилинса», ундақта һәққаний болған Худа уларни әркин қилса боламду, боламду? Бу Өзиниң адиллиғиға хилаплиқму? — демәкчи. Төвәндики айәтни һәм изаһатниму көрүң. ■ **49:24** Мат. 12:29 □ **49:25 «Сән билән дәвалашқанлар билән Мәнму дәвалишимән»** — Худаниң бу сөзи бәлким «силәрни әркин қилишимда бириси адиллиғимға дағ чүшүргән болса яки Маңа: «Адилсиз!» дәп әрз қилса, Мән Өзүм егә, буни Өзүм бир тәрәп қилимән» демәкчи. Әнди Униң қандақ қилип «бир тәрәп қилиш»и 53-бапта ашкарилиниду. ■ **49:26** Вәһ. 16:6

Силәрниң асийлиқлириңлар түпәйлидин анаңлар қоюветилгән еди.□
2 Мән силәрдинму сораймән:
Мән кәлгинимдә, немишкә һеч адәм чиқмиди?
Мән чақирғинимда, немишкә һеч ким «Мана мән» дәп җавап бәрмиди?
Һөрлүккә чиқиришқа қолум қисқилиқ қиламду?
Қутқузғидәк күчүм йоқмиду?
Мана, Мән бир әйипләпла деңизни қурутуп,
Дәрияларни чөлгә айландуруветимән;
Су болмиғачқа уларниң белиқлири сесип кетиду,
Уссузлуқтин өлиду;□ ■
3 Асманларни қарилиқ билән кийдүримән,
Уларниң кийим-кечәклирини *қара* бөздин қилимән». □

Пәрвәрдигарниң қули йәнә сөзләйду

4 «Рәб Пәрвәрдигар мениң җапа чәккәнләрниң көңлини ясашни билишим үчүн маңа тәлим-тәрбийә алғучиларниң тилини тәқдим қилди;
У мени һәр сәһәр ойғитип туриду,
Тәрбийиләнгәнләрниң қатарида мениң қулиқимни ойғитиду.□
5 Рәб Пәрвәрдигар қулиқимни ачти;
Мән болсам итаәтсизлик қилмидим,
Яки йолидин баш тартмидим.□ ■
6 Дүмбәмни савиғучиларға,
Мәңзлиримни түк юлғучиларға тутуп бәрдим;
Хорлуқ һәм түкүрүшләрдин йүзүмни қачурмидим;
7 Бирақ Рәб Пәрвәрдигар ярдимимдә болиду;

□ **50:1 «Мән қоюватқан анаңларниң талақ хети қени?... Силәрниң асийлиқлириңлар түпәйлидин анаңлар қоюветилгән еди»** — Худа Исраилға «өз аялим»дәк қарайду. «Қоюватқан анаңларниң талақ хети қени?» — Муса пәйғәмбәр арқилиқ берилгән қанунға асасән, «талақ хәт» болмиса, «аҗрашқанлар» қайтидин әпләшсә болиду. Демәк, Исраилниң Худаниң йениға қайтиш йоли очуқ көрүниди. **«Маңа қәриз бәргүчиләрниң қайсисиға силәрни сетиватқанмән?»** — Худаға қәриз бәргүчи йоқ, әлвәттә. Худа «Өз мәнпәити»ни көзлигән әмәс, бәлки уларниң гуналири түпәйлидин дүшмәнләрниң уларни аяқ асти қилип әсиргә чүшүрүшигә йол қойған (оқурмәнләрниң есидә болсунки, Йәшая асасән мошу бешарәтләрни өзидин кейинки бир дәвир үчүн сөзләйду). □ **50:2 «Мән кәлгинимдә, немишкә һеч адәм чиқмиди? Мән чақирғинимда, немишкә һеч ким «Мана мән» дәп җавап бәрмиди? Һөрлүккә чиқиришқа қолум қисқилиқ қиламду? Қутқузғидәк күчүм йоқмиду?»** — мошу сөзләр бәлким жуқурики «Пәрвәрдигар мәндин ваз кәчти, Рәб мени унтуп кәтти!» дегән қақшашларға берилгән иккинчи бир җавап. Худа Зионни унтумиди; бирақ У улардин Өз хизмитини қилғидәк адәмни чақирса, Униң хизмитини қилишқа һеч ким чиқмайду. Бириси чиқсила, у арқилиқ қутқузидиған күч-қудритини көрситип берәтти. ■ **50:2** Чөл. 11:23; Йәш. 59:1 □ **50:3 «Асманларни қарилиқ билән кийдүримән, уларниң кийим-кечәклирини қара бөздин қилимән»** — Исраилниң «Мисирдин чиқиш» дәвридә мошундақ ишлар көп йүз бәргән. «Мисирдин чиқиш»ни көрүң. □ **50:4 «...тәлим-тәрбийә алғучилар... тәрбийиләнгәнләр...»** — ибраний тилида «тәлим-тәрбийә алғучилар» вә төвәндики «тәрбийиләнгәнләр» һәм «мухлислар» (8-бап, 16-айәт) бир сөз билән ипадилиниду. ***«Пәрвәрдигар** мени һәр сәһәр ойғитип туриду, тәрбийиләнгәнләрниң қатарида мениң қулиқимни ойғитиду»* — Худаниң сөзини аңлап, униң көңлигә пүккинини әмәлгә ашуруш үчүн Исраилдин һеч ким чиқмиди. Худаниң нийитидики ишни қилишқа чиқидиғини һәм шундақла шу ишини қилалиғучи пәқәтла Худаниң қули Мәсиһ еди. Пәқәт бир қетимла әмәс, у «һәр сәһәрдә» Худаниң сөзини аңлап тәрбийини қобул қилиду. □ **50:5 «Рәб Пәрвәрдигар қулиқимни ачти; мән болсам итаәтсизлик қилмидим, яки йолидин баш тартмидим»** — қул болса һәр сәһәр Худаниң сөзини вуҗуди билән берилип аңлайду. Бир күни у Худаниң вәһийси билән, Худаниң көңүлдикилирини әмәлгә ашуруш үчүн көп җапа-мушәққәтләрни, адәмләрниң рәзил хорлашлирини тартиш керәк дәп билиду. Шу чағда у баш тартмайду, бәлки мошу ишларни қобул қилишқа қәтъий бәл бағлайду (6-7-айәт). ■ **50:5** Юһ. 14:31; Фил. 2:8; Ибр. 10:5-10

Шуңа мән йәргә қарап қалмаймән;
Шуңа мән *нийитимни қәтъий қилип* йүзүмни алмастәк чиң қилдим;
Хиҗилликқа қалдурулмайдиғанлиғимни билимән.□
8 Мени Ақлиғучи йенимдидур;
Ким маңа әрз-шикайәт қилалисун?
Бар болса бирликтә дәвалишайли;
Ким мениң үстүмдин әйиплимәкчи болса,
Алдимға кәлсун!□ ■
9 Маңа ярдәмдә болғучи Пәрвәрдигардур;
Әнди мени әрз қилалайдиған кимкән?
Уларниң һәммиси бир тал кийимдәк әскирәп кетиду;
Пәрваниләр уларни жутуветиду».
10 — «Араңларда Пәрвәрдигардин қорқидиған,
Униң қулиниң сөзигә итаәт қилидиған ким бар?
Қараңғулуқта маңидиған, йоруқлуғи болмиған киши болса,
Пәрвәрдигарниң намиға ишинип хатирҗәмләнсун,
Худасиға йөләнсун!□
11 Мана, өзлири үчүн от яқидиған,
Әтрапиңларни мәшъәлләр билән орайдиған һәммиңлар!
Қени, өз отуңларниң нурида,
Өзүңлар яққан мәшъәлләр арисида меңиңлар;
Бирақ силәр шуни қолумдин алисиләрки: —
«Азап-һәсрәт ичидә ятисиләр!». □

51

Ниҗат-қутулуш силәргә йеқин туриду!

1 «И һәққанийлиққа интилгүчиләр,
Пәрвәрдигарни издигүчиләр,
Маңа қулақ селиңлар: —
Силәрни йонуп чиқарған ташқа,
Силәрни колап чиқарған орәккә нәзәр селиңлар;
2 Атаңлар Ибраһимға, силәрни туғуп бәргән Сараһқа нәзәр селиңлар;
Чүнки Мән уни ялғуз чеғида чақирдим,
Униңға бәхит ата қилдим,
Һәм уни авундурдум.
3 Чүнки Пәрвәрдигар Зионға тәсәлли бәрмәй қоймайду;
Униң барлиқ харабә йәрлиригә чоқум тәсәлли бериду;
У чоқум униң җаңгаллирини Ерән бағчисидәк,

□ **50:7 «Шуңа мән нийитимни қәтъий қилип йүзүмни алмастәк чиң қилдим»** — «алмас» ибраний тилидики «чақмақ теши» дегән сөз билән охшаш мәнидә (әң қаттиқ таш). □ **50:8 «Мени Ақлиғучи йенимдидур; ким маңа әрз-шикайәт қилалисун? ... Ким мениң үстүмдин әйиплимәкчи болса, алдимға кәлсун!»** — бу айәткә қариғанда, қул сот қилинип қаттиқ төһмәт-шикайәтләргә учрайду. ■ **50:8** Рим. 8:32,33 □ **50:10 «Араңларда Пәрвәрдигардин қорқидиған, Униң қулиниң сөзигә итаәт қилидиған ким бар?»** — бешарәт бойичә «Пәрвәрдигардин қорқуш» һәм «Униң қулиниң сөзигә итаәт қилиш»тин ибарәт икки иш әмәлийәттә охшаштур. □ **50:11 «Мана, өзлири үчүн от яқидиған, әтрапиңларни мәшъәлләр билән орайдиған һәммиңлар!... «Азап-һәсрәт ичидә ятисиләр!»»** — бу түркүм кишиләр: «Худадин һеч нур кәлмиди һәм кәлмәйду» дәп өз-өзигә йол көрситиш үчүн өзлириниң хиялидики «нур»ни яқиду. Әгәр «нур» Худаниң Өзидин кәлгән болмиса, сахта пәйғәмбәрләрдин, инсанлардики пәлсәпиләрдин яки хәлиқниң өзиниң хиял-тәпәккуридин кәлгәнлириниң һәммисиниң нәтиҗиси охшаш болуп, улар һаман: — «азап-һәсрәт ичидә ятиду».

Униң чөл-баяванлирини Пәрвәрдигарниң беғидәк қилиду;
Униңдин хошаллиқ һәм шат-хурамлиқ,
Рәхмәтләр һәм нахша авазлири тепилиду.
4 Мениң хәлқим, гепимни аңлаңлар,
Өз елим, маңа қулақ селиңлар;
Чүнки Мәндин бир қанун-тәлим келиду,
Вә Мән һөкүм-һәқиқитимни әл-жутлар үчүн бир нур қилип тикләймән.
5 Мениң һәққанийлиғим силәргә йеқин,
Мениң нижатим йолға чиқти;
Мениң биләклирим әл-жутларға һөкүм-һәқиқәтни елип келиду;
Араллар Мени күтүп умид бағлайду,
Улар Мениң билигимгә тайиниду.
6 Бешиңларни көтирип асманларға,
Астиңларда турған йәр-земинғиму қарап беқиңлар;
Чүнки асманлар ис-түтәктәк ғайип болиду,
Йәр-зимин болса бир тал кийимдәк конирап кетиду;
Униңда туруватқанларму охшашла өлиду;
Бирақ нижатим болса әбәдил-әбәтгичидур,
Мениң һәққанийлиғим һәргиз янҗилмайду.
7 И һәққанийлиғимни билгәнләр,
Көңлигә қанун-тәлимимни пүккән хәлиқ,
Маңа қулақ селиңлар;
Инсанларниң һақарәтлиридин қорқмаңлар,
Улардики күпүрлүк вә ғалҗирлашлардин патипарақ болуп кәтмәңлар;■
8 Чүнки күйә уларни кийимни йәвалғандәк йәвалиду,
Қурут жуң йәвалғандәк йәвалиду;
Бирақ һәққанийлиғим әбәдил-әбәтгичидур,
Мениң нижатим дәвирдин-дәвиргичидур. ■

Худаниң вәдилирини аңлиғанларниң бир дуаси

9 Ойған, ойған, күчни өзүңгә кийим қилип кийгәйсән, и Пәрвәрдигарниң Билиги!
Қедимки вақитларда,
Өткән заманлардики дәвирләрдә ойғанғиниңдәк ойған!
Раһабни қийма-чийма қилип чепиватқан,
Әждиһани санҗип зәхимләндүргән әсли Сән әмәсму?□
10 Деңизни, дәһшәтлик һаңлардики суларни қурутиветип,
Деңизниң тегилирини Сән һәмҗәмәтлик қилип қутқузғанларниң өтүш йоли қилған Өзүң әмәсму?■

■ **51:7** Зәб. 36:31; 117:6-7; Йәш. 51:12 ■ **51:8** Йәш. 50:9 □ **51:9 «Ойған, ойған, күчни өзүңгә кийим қилип кийгәйсән, и Пәрвәрдигарниң Билиги!... Раһабни қийма-чийма қилип чепиватқан, әждиһани санҗип зәхимләндүргән әсли сән әмәсму?»** — (1) мошу айәттә «Пәрвәрдигарниң Билиги»гә қаритилған бир дуа көрситилиду. Мошу дуаға болған биринчи җавап бизниңчә 12-айәттә хатирилиниду — демәк, Мән һәрдайим сәгәк туримән, саңа тәсәлли һәм күч бәргүчидурмән. Бизниңчә иккинчи җавап 53-бапта ашкарилиниду. (2) «Раһаб» — Мисирниң башқа бир исми, мәнаси «һакавурлуқ»тур». Бабиллиқларниң һәм Пәләстинликләрниң әпсанилиригә асасән, Худа дунияни яритип тәртипкә селиш үчүн, авал деңизда турған бәзи яман күчләр үстидин ғәлибә қилиши керәк еди. Мошу күчләрниң бирисиниң исми «Раһаб» еди. Айәткә қариғанда мошу кона «әпсаниләр»ниң мәлум асаси бар; мошу йәрдә Худа Өз хәлқини Мисирдин чиқирип қутқузғанда, деңизни қурутқан, шундақ қилип деңиздики барлиқ «яман күчлирини» асанла идарә қилидиғанлиғини көрсәткән. (3) Бизниңчә мошу йәрдики «әждиһа» 27-бап, 1-айәттики «левиатан»дур. «Мисирдин чиқиш» вақтида, Худа уни «санҗиған», бирақ техи өлтүргән әмәс. «Левиатан» Шәйтанниң бир ипадиси болуп, (27-бапта дейилгәндәк) ахирқи заманларда пүтүнләй бир тәрәп қилиниду. ■ **51:10** Йәш. 43:16

11 Шуңа Пәрвәрдигар бәдәл төләп қутқузғанлар қайтип келиду,
Улар нахшиларни ейтип Зионға йетип келиду;
Уларниң башлириға мәңгүлүк шат-хурамлиқ қониду;
Улар хошаллиқ вә шатлиққа еришиду;
Қайғу-һәсрәт һәм уһ-надамәтләр бәдәр қачиду.
12 Силәргә тәсәлли бәргүчи Өзүм, Өзүмдурмән;
Өлүш алдида турған бир инсандин,
Тени от-чөпләргә айлинип кетидиған инсан балисидин қорқуп кәткиниң немиси?□ ■
13 Асманларни кәргән,
Йәр-зиминниң улини салған Ясиғучиң Пәрвәрдигарни унтуп жүрисән,
Шундақла күн бойи һалакәт жүргүзмәкчи болған залимниң қәһридин тохтавсиз қорқуп жүрисән;
Әнди залимниң қәһри қени?□ ■
14 Баш әккән әсир болса тездин бошитилиду;
У һаңға чүшмәйду, шуниң билән өлмәйду,
Униң рисқиму түгәп қалмайду.□
15 Мән болсам деңизни қозғап, долқунларни һөкирәткүчи Пәрвәрдигар Худайиңдурмән;
«Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар» Мениң намимдур;□
16 Вә асманларни тикләшкә,
Йәр-зиминниң улини селишқа,
Вә Зионға: «Сән Мениң хәлқимдур» дейишкә,
Мән сөзүмни ағзиңға қуйғанмән,
Сән *қулумни* қолумниң сайиси билән япқанмән. □
17 И Пәрвәрдигарниң қолидики қәһрлик қәдәһни ичиватқан Йерусалим,
Ойған, ойған, орнуңдин тур;
Адәмни вәһимигә салғучи жам-қәдәһни сән ичтиң, биралақла көтириваттиң;■
18 Униң туғуп бәргән барлиқ балилири арисида уни йетәклигидәк һеч ким йоқ,
Униң беқип чоң қилған барлиқ балилиридин униң қолини тутуп йөлигидәк һеч бириму йоқ.
19 Бу икки иш бешиңға чүшти —

□ **51:12 «Өлүш алдида турған бир инсан»** — ибраний тилида «өлүватқан бир инсан» дегән қизиқ сөз билән ипадилиниду. Бизниңчә буниң мәнаси, Худани тонумиғанларниң һаятиму өлгән адәмгә охшаш болиду дегәндин ибарәттур. **«Силәргә тәсәлли бәргүчи ... Өзүмдурмән; ... (сениң) тени от-чөпләргә айлинип кетидиған инсан балисидин қорқуп кәткиниң немиси?»** — мошу айәттики «силәр» ибраний тилида «әрәнчә род»та ишлитилгән болуп, бәлким барлиқ хәлиқләрни, «сән» болса «аялчә род» шәкилдә болуп, бәлким «Зион»ниң өзини көрситиши мүмкин. ■ **51:12** Зәб. 117:6-8; Йәш. 51:7 □ **51:13 «Асманларни кәргән, йәр-зиминниң улини салған Ясиғучиң Пәрвәрдигарни унтуп жүрисән, шундақла күн бойи һалакәт жүргүзмәкчи болған залимниң қәһридин тохтавсиз қорқуп жүрисән...»** — мошу айәттики «сән» ибраний тилида «әрәнчә род»та болуп, бәлким Зиондин сүргүн болғанларни (ят әлләрниң бозәк қилишиға учриғанларни) көрситиши мүмкин; 14-айәтни көрүң. ■ **51:13** Аюп 9:8; Зәб. 103:2; Йәш. 40:22; 42:5; 44:24 □ **51:14 «У һаңға чүшмәйду, шуниң билән өлмәйду»** — башқа бир хил тәржимиси: «Униң өлүги (жинайәтчидәк) ориға ташливетилмәйду». □ **51:15 ««Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар» Мениң намимдур»** — ибраний тилида ««Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар» Униң намидур». □ **51:16 «Асманларни тикләшкә, йәр-зиминниң улини селишқа, вә Зионға: «Сән Мениң хәлқимдур» дейишкә, Мән сөзүмни ағзиңға қуйғанмән, сән қулумни қолумниң сайиси билән япқанмән»** — мошу айәттики «Сән» болса әсли 9-10-айәттики «Пәрвәрдигарниң Билиги», йәни «Пәрвәрдигарниң қули»ға ейтилған гәп болуши керәк; шуңа биз «сән қулумни япқанмән» дәп тәржимә қилдуқ. Әнди 16-айәткә қариғанда Худаниң униңға тапшурған вәзипилири арисида, йеңи асман-зиминни бәрпа қилишму болған болиду. ■ **51:17** Йәш. 52:1

(Ким сән үчүн ич ағритип жиғлар?!)
— Булаңчилиқ һәм вәйранчилиқ,
Ачарчилиқ һәм қилич;
Мәнму саңа тәсәлли берәләймәнмекин?□ ■
20 Сениң балилириң һалсизлинип һошидин кәтти,
Торға чүшкән жәрәндәк һәр бир кочиниң доқмушида ятиду;
Улар Пәрвәрдигарниң қәһри билән,
Худайиңниң тәнбиһи билән толдурулди;■
21 Шуңа һазир буни аңлап қой, и хар болған,
— Мәс болған, бирақ шарап билән әмәс: —
22 Өз хәлқиниң дәвасини жүргүзгүчи Рәббиң Пәрвәрдигар,
Йәни сениң Худайиң мундақ дәйду: —
«Мана, Мән қолуңдин адәмни вәһимигә салидиған жам-қәдәһни,
Йәни қәһримгә толған қәдәһни еливалдим;
Сән иккинчи униңдин һеч ичмәйсән;
23 Мән уни сени харливатқанларниң қолиға тутқузимән;
Улар саңа: «Биз үстүңдин дәссәп өтимиз, егилип тур» деди;
Шуниң билән сән тениңни йәр билән тәң қилип,
Үстүңдин өткүчиләр үчүн өзүңни кочидики йол қилдиң».

52

1 — Ойған, ойған, и Зион, күчүңни кийивал,
И Йерусалим, муқәддәс шәһәр, гөзәл кийим-кечәклириңни кийивал;
Чүнки бундин башлап сүннәт қилинмиғанлар яки напаклар ичиңгә иккинчи кирмәйду.□
2 Топа-чаңдин чиқип өзүңни силкивәт;
Орнуңдин тур, олтиривал, и Йерусалим;
Өзүңни бойнуңдики зәнҗирләрдин бошитивәткин, и тутқун болған Зион қизи!□
3 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Силәр өзүңларни пулсиз сетивәткәнсиләр;
Пулсиз қайтуруп сетивелинисиләр».□
4 Чүнки мундақ дәйду Рәб Пәрвәрдигар: —
Хәлқим дәсләптә Мисирға мусапир сүпитидә чүшкән екән,

□ **51:19 «Мәнму саңа тәсәлли берәләймәнмекин?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Мәндин башқа һеч ким саңа тәсәлли берәлмәйду». ■ **51:19** Йәш. 47:9 ■ **51:20** Жиғ. 2:11,12 □ **52:1 «— Ойған, ойған, и Зион, күчүңни кийивал, и Йерусалим, муқәддәс шәһәр, гөзәл кийим-кечәклириңни кийивал»** — бу айәткә қариғанда Худаниң ғәзиви Зиондин өтти, меһри-шәпқәтлик күни кәлди. Бирақ қандақ сәвәптин мундақ болғанлиғини Худа пәйғәмбәргә техи аян қилмиған; төвәндә, 52:13-53:12дә сәвәви аян қилиниду. **«гөзәл кийим»** — ибраний тилида ибадәтханида ишләйдиған «қурбанлиқ қилғучи» каһинларниң мәхсус кийим-кечәклирини көрситиду. Демәк, Зиондикиләрниң һәммиси каһинлар болуп, уларниң Худаға йеқинлишип, мәхсус ибадәт қилиш һоқуқи бар болиду. □ **52:2 «Топа-чаңдин чиқип өзүңни силкивәт; орнуңдин тур, олтиривал, и Йерусалим»** — мошу айәтни 47-бап, 1-айәт билән селиштурсақ, Йерусалимниң әһвали Бабилниңкиниң әксичә болиду. Шу йәрдә «И Бабилниң пак қизи, келип топа-чаңға олтар; и калдийләрниң қизи, тәхтиң йоқ йәргә олтар!» дейилиду. Шу айәткә қариғанда Йерусалимниң олтарған орни бир тәхт болидиғанлиғи еһтималға йеқин. □ **52:3 «пулсиз қайтуруп сетивелинисиләр»** — «пулсиз» яки «пул билән әмәс» — демәк, мошу һөрлүкниң бир баһаси бар. Қандақ баһа техи аян қилинмиған; 52:13-53:12-айәтләргә кәлгәндила зор қимметлик баһа аян қилиниду.

Шундақла йеқинда Асурийә уларни әзгән йәрдә,□ ■
5 (Әнди һазир хәлқим пулсиз елип келингинидә, — дәйду Пәрвәрдигар)
Мениң карим болмамдикән?
Улар үстидин һөкүмранлиқ қилғучилар уларни зар қақшатқан, — дәйду Пәрвәрдигар, —
Шундақла намим болса күн бойи тохтавсиз һақарәтләнгән турса,
Мениң карим болмамдикән?!»□ ■
6 Шуңа Өз хәлқим Мениң намимни билиду;
Шуңа шу күни улар Мениң «У» екәнлигимни, шундақла уларға: «Көр, Мени!» дәйдиғанлиғимни билиду.

Пәрвәрдигар Зионға келиду!

7 Тағлар үстидә хуш хәвәр елип кәлгүчиниң аяқлири немидегән гөзәл-һә!
У арам-хатирҗәмликни җакалайду,
Бәхитлик хуш хәвәрни елип келиду,
Нижат-қутулушни елан қилиду,
У Зионға: «Худайиң һәммигә һөкүм сүриду!»■
8 Күзәтчилириңниң авазини аңла!
Улар авазини көтириду,
Нахшиларни яңритип товлайду;
Чүнки Пәрвәрдигар Зионни елип қайтқанда, улар өз көзи билән көриду!□
9 И Йерусалимниң харабилири, нахшиларни яңритип тәнтәнә қилиңлар!
Чүнки Пәрвәрдигар Өз хәлқигә тәсәлли бәргән,
У Йерусалимни һәмҗәмәтлик қилип қутқузған!
10 Пәрвәрдигар әлләрниң һәммисиниң алдида Өз муқәддәс Билигини ечип аян қилған;
Шуниң билән йәр-зиминниң барлиқ чәт-яқилири Худайимизниң нижат-қутулушини көриду.□ ■
11 Чиқип кетиңлар, чиқип кетиңлар;
Һеч напак нәрсигә тәгмәй шу йәрдин чиқип кетиңлар;
Униң оттурисидин чиқип кетиңлар;

□ **52:4 «Хәлқим дәсләптә Мисирға мусапир сүпитидә чүшкән екән, шундақла йеқинда Асурийә уларни әзгән йәрдә,...»** — мүмкинчилиги барки, Мисирдики Исраилларға залим болған Пирәвн әслидә Асурийәлик еди (у «һискос»лардин чиққан). Амма бизниңчә «Асурийәлик» мошу йәрдә Сәннахериб қатарлиқ Асурийә падишалирини көрситиду. ■ **52:4** Яр. 46:6 □ **52:5 «... (әмди һазир хәлқим пулсиз елип келингинидә, — дәйду Пәрвәрдигар) Мениң карим болмамдикән? Улар үстидин һөкүмранлиқ қилғучилар уларни зар қақшатқан, — дәйду Пәрвәрдигар, — шундақла намим болса күн бойи тохтавсиз һақарәтләнгән турса, Мениң карим болмамдикән?!»** — 4- вә 5-айәтниң мәнасини бирләштүрүп ойлаш керәк. Яқупниң җәмәти Исраил әслидә Мисир падишасиниң тәкливи билән шу йәргә барған; кейинки дәвирдики Пирәвн Исраилға асийлиқ қилип уларни езишкә башлиған. Худа уларни карамәт мөҗизиләр билән қутқузған. «Йеқинда» (4-айәт) Асурийә Исраилға һуҗум қилған (бу иш Худаниң тәрбийә җазасини қисмән көрситиши үчүн болған), бирақ Худа йәнила уларни карамәт йол билән қутқузған. «Әнди һазир...» Исраиллар (Худаниң җазаси уларниң үстидә ада қилинғандин кейин) интайин адилсиз муамилигә муптила болса, Худа чоқум техиму карамәт ишларни көрситип уларни қутқузиду, демәкчи. ■ **52:5** Әз. 36:20,23; Рим. 2:24 ■ **52:7** Наһ. 2:1; Рим. 10:15 □ **52:8 «... Пәрвәрдигар Зионни елип қайтқанда...»** — демәк, Пәрвәрдигар Зионни (Өз хәлқини) әслидики җайиға қайтуриду. Башқа икки хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигар Зионни әслигә кәлтүргинидә...», «Пәрвәрдигар Зионға қайтқанда...». Әмәлийәттә булар бир гәп — «Зәк.» 1:16ни көрүң. □ **52:10 «Пәрвәрдигар әлләрниң һәммисиниң алдида Өз муқәддәс Билигини ечип аян қилған»** — демәк, Худа карамәт иш қилишқа тәйяр туруш үчүн «йәңни түргән»! **«Йәр-зиминниң барлиқ чәт-яқилири Худайимизниң нижат-қутулушини көриду»** — мошу йәрдә «көрүш» бәлким көзи билән көрүшни һәм өз бешидин өткүзүшниму билдүриду. ■ **52:10** Зәб. 97:1-2; Луқа 3:6

Пәрвәрдигарниң муқәддәс қача-қучилирини көтәргүчиләр, өзүңларни пак тутуңлар;□ ■
12 Чүнки силәр алдириған пети әмәс,
Патипарақ қачқан пети әмәс чиқип кетисиләр;
Чүнки Пәрвәрдигар алдиңларда маңиду,
Исраилниң Худаси арқа муһапизәтчиңлар болиду.

Пәрвәрдигарниң қулиниң қурбанлиғи — өлүми, дәпнә қилиниши һәм тирилдүрүлүши

13 « — Көрүңларки, Мениң қулум даналиқ билән иш көриду,
У *аләм алдида* көтирилиду, жуқури орунға чиқирилиду, наһайити алий орунға ериштүрүлиду.□ ■

14 Лекин нурғун кишиләр сени көрүп, интайин һәйран қелишиду,
— Чүнки униң чирайи башқа һәр қандиқиниңкидин көп зәхимләнгән,
Қулниң қияпити шу дәрижидә бузуветилгәнки, униңда һәтта адәм сияқиму қалмиған!□ ■
15 У шу йол билән нурғун әлләрниң үстигә *қан* чачиду.
Һәтта шаһ-падишаларму униң карамитидин ағзини тутупла қалиду;
Чүнки өзлиригә әзәлдин ейтилмиғанни улар көрәләйду,
Улар әзәлдин аңлап бақмиғанни чүшинәләйду.□ ■

53

Давами

1 Бизниң хәвиримизгә кимму ишәнгән?
Һәм «Пәрвәрдигарниң Билиги» болғучи кимгиму аян қилинған?□ ■
2 У болса *Пәрвәрдигарниң* алдида худди юмран майсидәк,
Яки худди қағҗирақ тупрақта тартқан бир йилтиздәк өсиду;
Униңда җәзбидарлиқ яки һәйвә йоқ болиду,

□ **52:11 «муқәддәс қача-қучилар»** — Худаниң ибадәтханисида ишлитилиду. Муса пәйғәмбәргә берилгән қанунға асасән бу қача-қучиларни пәқәт каһинлар вә уларниң һәмҗәмәттикилири (пак һаләттә болса) көтәрсә болиду; бирақ 1-айәткә қариғанда, Худаниң барлиқ хәлқиниң мошу имтиязи бар. ■ **52:11** 2Кор. 6:17; Вәһ. 18:4 □ **52:13 «— Көрүңларки, Мениң қулум даналиқ билән иш көриду,..»** — «Пәрвәрдигарниң қули» тоғрилиқ «қул күйләнгән нахша» дегән атақлиқ төрт шеир бар. Бу «нахшилар» 42:1-9-айәт, 49:1-13-айәт, 50:4-11-айәт һәм 52:13-53:12-айәткичә давам қилиду. «Көрүңларки... Мениң қулум...» дегән сөзләр әң ахирқи «қул күйләнгән нахша»ниң башлинишидур. Мошу әң ахирқи «нахша» илгәрки нахшиларниң сирлирини йешип бериду. ■ **52:13** Йәш. 11:2, 3; Әф. 1:20, 21: Фил. 2:9-11 □ **52:14 «Лекин нурғун кишиләр сени көрүп, интайин һәйран қелишиду»** — «сени» шубһисизки «Пәрвәрдигарниң қули»ни көрситиду. ■ **52:14** Йәш. 53:3 □ **52:15 «У шу йол билән нурғун әлләрниң үстигә қан чачиду»** — Тәвратта, Муса пәйғәмбәр арқилиқ чүшүрүлгән қанун бойичә, қурбанлиқ қилинған һайванниң қени арқилиқ, кишиләрниң гуналири «йепилатти» яки «жуйилатти». Гаһида, буни ипадиләш үчүн, каһинлар (ибадәтханида һайванларни қурбанлиқ қилғучи мәхсус хадимлар) қурбанлиқниң қенини кишиләрниң үстигә чачатти вә бу арқилиқ кишиләрниң гуналири жуйилатти. Биз тәрҗимидә чүшинишлик болсун үчүн «қан» дегән сөзни қоштуқ. Булар ибраний тилида бир сөз билән, йәни «чачиду» билән ипадилиниду. Әнди мошу йәрдә зади қандақ қурбанлиқниң қенини «чачиду»? Җавап кейинки айәтләрдә тепилиду. ■ **52:15** Мис. 24:6, 8; Рим. 15:21 □ **53:1 «Бизниң хәвиримизгә кимму ишәнгән? Һәм «Пәрвәрдигарниң Билиги» болғучи кимгиму аян қилинған?»** — мошу айәттин көрәләймизки: — (1) «Пәрвәрдигарниң Билиги» бир шәхс болиду (2-, 3-айәтниму көрүң). Төвәндики 2-12-айәтләргиму қариғанда, «Пәрвәрдигарниң Билиги» билән «Пәрвәрдигарниң қули» бир гәп. (2) Пәрвәрдигарниң «аян қилиши» яки вәһийси болмиса, һеч ким уни тоналмайду. ■ **53:1** Мис. 6:6; 15:6; Зәб. 96:1; Йәш. 51:5, 9, 10; Юһ. 12:38; Рим. 10:16

Биз уни көргинимиздә, униң бизни җәлб қилғидәк тәқи-турқиму йоқ болиду.□ ■
3 У кишиләр тәрипидин кәмситилиду, улар униңдин жирақлишиду;
У көп дәрд-әләмлик адәм болуп,
Униңға азап-оқубәт яр болиду;
Шуниң билән униңдин йүзләр қачурулиду;
У кәмситилиду, биз уни һеч нәрсигә әрзимәс дәп һесаплидуқ.□ ■
4 Бирақ әмәлийәттә болса,
У бизниң қайғу-һәсритимизни көтәрди,
Азап-оқубәтлиримизни өз үстигә алди.
Биз болсақ, бу ишларни у вабаға учриғанлиғидин,
Худа тәрипидин җазалинип урулғанлиғидин,
Шундақла қийин-қистаққа елинғанлиғидин дәп қаридуқ!□ ■
5 Лекин у бизниң асийлиқлиримиз түпәйлидин яриланди,
Бизниң гуналиримиз үчүн зәхимләнди;
Униң җазалиниш бәдилигә, биз арам-хатирҗәмлик таптуқ,
Һәм қамчидин болған ярилири арқилиқ биз шипаму таптуқ. □ ■
6 Һәммимиз худди қойлардәк йолдин езип,
Һәр биримиз өзимиз халиған йолға маңған едуқ;
Бирақ Пәрвәрдигар һәммимизниң қәбиһлигини униң үстигә жиғип жүклиди.■
7 У қийнилип, азап чәккән болсиму еғиз ачмиди;
У худди боғузлашқа йетиләп меңилған пақландәк боғузлашқа елип меңилди,
Шундақла жуң қирқиғучилар алдида қой үн-тинсиз ятқандәк, у задила еғиз ачмиди. □ ■
8 У қамап қоюлуп, һәқ сорақтин мәһрум болуп елип кетилди,
Әнди униң әвладини кимму баян қилалисун?!

□ **53:2 «У ... худди қағҗирақ тупрақта тартқан бир йилтиздәк өсиду; униңда җәзбидарлиқ яки һәйвә йоқ болиду, биз уни көргинимиздә, униң бизни җәлб қилғидәк тәқи-турқиму йоқ болиду»** — «Пәрвәрдигарниң қули»ниң туғулуши һәм униң өсүп йетилиши гәрчә мөҗизә болсиму, һеч ким униң «Пәрвәрдигарниң Билиги» екәнлигини билмәй, униңға писәнт қилмайду. Әмәлийәттә майса вә йилтизлар қандақму қағҗирақ йәрдин үнүп чиқсун?! ■ **53:2** Аюп 8:11 □ **53:3 «У кишиләр тәрипидин кәмситилиду, улар униңдин жирақлишиду,...»** — кишиләр: — «Келип чиқиши, турмуши вә турқи җәһәттин мошундақ аддий адәм қандақму «Пәрвәрдигарниң Билиги» болиду?» дәп ойлиши мүмкин. ■ **53:3** Зәб. 21:7-9; Йәш. 49:7; 52:14; Мар. 9:12 □ **53:4 «Бирақ әмәлийәттә болса, у бизниң қайғу-һәсритимизни көтәрди, азап-оқубәтлиримизни өз үстигә алди. Биз болсақ, бу ишларни у ...Худа тәрипидин җазалинип урулғанлиғидин, шундақла қийин-қистаққа елинғанлиғидин дәп қаридуқ!»** — бу бешарәттә пеиллар көпинчә «өткән заман шәклидә» йезилғанлиғи оқурмәнләр үчүн бир аз ғәлитә түюлуши мүмкин. Бу бешарәтләр болса, кәлгүси, йәни техи йүз бәрмигән ишларни алдин-ала ейтқан болса, немишкә «өткән заман шәклидә» ипадилиниду? Ишинимизки, һәммигә Қадир Худайимиз алдида, кәлгүсидики, йәни техи йүз бәрмигән ишлар худди бурунқи яки бүгүнки ишларға охшашла рошән һәм ениқ туриду, әлвәттә. Бу бешарәтләрдә, Йәшая пәйғәмбәр Муқәддәс Роһниң қабилийити билән кәлгүсидики мәлум бир заманда болуп өткинидәкла, бешарәт берилгән ишларни, аллибурун йүз берип болған ишларни көргәндәк ениқ көриду. Пеилниң «өткән заман шәкли»ни ишлитишниң әһмийити шуни испатлайдуки, Худаниң нәзиридики «Өзиниң қули»ниң өлүми, әлмисақтин буянқи әң әһмийәтлик, әң муһим вә әң улуқ иш, шундақла мәңгүлүк бир пакит. ■ **53:4** Мат. 8:17 □ **53:5 «Униң җазалиниш бәдилигә, биз арам-хатирҗәмлик таптуқ»** — ибраний тилда «бизгә арам-хатирҗәмлик йәткүзгүчи җаза униң бешиға чүшти». ■ **53:5** Рим. 4:25; 1Кор. 15:3; 1Пет. 2:24 ■ **53:6** 1Пет. 2:25 □ **53:7 «У қийнилип, азап чәккән болсиму еғиз ачмиди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У қийналди, бирақ өзини төвән тутуп ағзини ачмиди». **«У худди боғузлашқа йетиләп меңилған пақландәк боғузлашқа елип меңилди, шундақла жуң қирқиғучилар алдида қой үн-тинсиз ятқандәк, у задила еғиз ачмиди»** — мошу пақланлар вә қойлар нема ишниң өз алдида туридиғанлиғини билмәйду, әлвәттә; бирақ қул билиду һәм пүтүн вуҗуди һәм ихтияри билән өзини Пәрвәрдигарниң халиқини шу дәп уни қобул қилип, өзини пида қилиду. ■ **53:7** Мат. 26:63; 27:12,14; Мар. 14:61; 15:5; Рос. 8:32

Чүнки у тирикләрниң зиминидин елип кетилди,
Мениң хәлқимниң асийлиғи үчүн у ваба билән урулди.□ ■
9 Кишиләр уни рәзилләр билән ортақ бир гөргә бекиткән болсиму,
Лекин у өлүмидә бир бай билән биллә болди,
Чүнки у һеч қачан зораванлиқ қилип бақмиған,
Униң ағзидин бирәр еғизму һейлә-микирлик сөз тепилмас.□ ■
10 Бирақ уни езишни лайиқ көргән Пәрвәрдигардур;
У уни азапқа чөмүлдүргүзди.
Гәрчә у өз жениин гунани жуйидиған қурбанлиқ қилған болсиму,
Лекин у өзиниң уруқ-әвлатлирини чоқум көрүп туриду,
Шундақла униң көридиған күнлири узартилиду;
Вә Пәрвәрдигарниң көңли сөйүнидиған ишлар униң илкидә болуп, раваж тепип әмәлгә ашурулиду.□ ■
11 У өзи тартқан жапаниң мевисини көрүп мәмнун болиду;
Һәққаний болғучи Мениң қулум өзиниң билимлири билән нурғун кишиләргә һәққанийлиқни йәткүзиду.
Чүнки у уларниң қәбиһликлирини өзигә жүкливалиду.□ ■
12 Бу ишлири үчүн Мән шу «нурғун кишиләр»ни униңға һәдийә қилип несивиси қилимән,
Шуниң билән у өзи күчлүкләрни ғәнимәт сүпитидә үләштүрүп беридиған болиду;
Чүнки у та өлүшкә қәдәр «*шарап һәдийә*»ни төккәндәк, өз жениин тутуп бәрди,
Шундақла өзиниң асийлиқ қилғучиларниң қатарида санилишиға йол қойди.
Шуниң билән у нурғун кишиләрниң гунайини өз үстигә алди,

□ **53:8 «У қамап қоюлуп, һәк сорақтин мәһрум болуп елип кетилди»** — башқа бир-икки хил тәржимиси бар: — «У қамап қоюлуп, сорaққа тартилиш билән елип кетилди» яки «У рәһимсизлик билән, һеч сорaққа тартилмайла елип кетилди», яки «У хар қилинғанда, у (адил) сот қилиниш һоқуқидин мәһрум болди». **«Әнди униң әвладини кимму баян қилалисун?!»** — башқа бир хил тәржимиси: «Өзиниң дәвридикиләр болса, (улар арисида) ким (бу ишларға) этиварлиди». ■ **53:8** Зәб. 21:31; Йәш. 53:10 □ **53:9 «у өлүмидә ...»** — ибраний тилида мошу йәрдики «өлүми» дегән сөз, «көплүк шәклидә», «өлүмлири» дәп елинған; бу сөз «қул»ниң өлүминиң дәһшәтлик болғанлиғини, шундақла униң өлүминиң әһмийитиниң көп тәрәплимилик болғанлиғини көрсәтсә керәк. **«У өлүмидә бир бай билән биллә болди»** — мошу бешарәтниң әмәлгә ашурулуши, Инжил «Мат.» 27:57-айәттин яки «Юһ.» 19:38-айәттин еник тепилиду. ■ **53:9** 1Пет. 2:22; Мат. 27:57-60 □ **53:10 «Гәрчә у өз жениини гунани жуйидиған қурбанлиқ қилған болсиму,...»** — йәнә бир хил тәржимиси: — «Гәрчә у (Худа) униң жениини гунани жуйидиған қурбанлиқ қилған болсиму,...» Мошу айәттики «гунани жуйидиған қурбанлиқ» (ибраний тилида «ашам» дейилиду), Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән Тәврат 3-қисим, йәни «қурбанлиқнамә» сүпитидә болған «Лавийлар» дегән китапта, мошу хил қурбанлиқ «адәм билән Худа»ни һәмдә «адәм билән адәм»ни енақлаштуридиған, йәни «итаәтсизлик қурбанлиғи» дәп аталған («Лавийлар», 5-бапни көрүң). **«униң көридиған күнлири узартилиду»** — Пәрвәрдигарниң қули 8-айәткә асасән пәрзәнтсиз «әвлади йоқ» һалда өлди. Бирақ мошу баянларға асасән у һазир һаят һәмдә униң бир аилиси болиду. Улар ким? Авалқи бабтики 15-айәттә «қан чечилған» нурғун «ят әлләр», йәни төвәндики 11- һәм 12-айәттики өзигә ишәнгән, «һәққанийлиқ йәткүзүлгән» «нурғун кишиләр» болмай ким болсун? У өлгән болса, мошу иш өлүмдин тирилгәндин кейин болуши керәк; демәк, Пәрвәрдигарниң қули өлүмдин тирилиду. **«Пәрвәрдигарниң көңли сөйүнидиған ишлар униң илкидә болуп, ... әмәлгә ашурулиду»** — мошу баянға асасән, қул өлүмдин тирилгәндин кейин Худа униң қолиға аләмдики барлиқ ишларни тапшуриду. ■ **53:10** Зәб. 21:31; Йәш. 53:8; Йәш. 8:18: Зәб. 88:27-30; Мат. 1:1; Юһ. 12:24; Рим. 5:18, 19; 1Пет. 2:9 □ **53:11 «Һәққаний болғучи Мениң қулум өзиниң билимлири билән нурғун кишиләргә һәққанийлиқни йәткүзиду»** — мошу йәрдики «нурғун кишиләр» униңға ишинидиған мөмин бәндиләр, йәни униң (10-айәттики) «уруқ-әвлади» болиду. «Нурғун кишиләр» дейилгини «һәммә адәм» дегәнлик әмәс, әлвәттә. ■ **53:11** Ибр.12:2; Рим.5:18, 19

Өзини асийлиқ қилғучиларниң орниға қоюп улар үчүн дуа қилди».□ ■

54

Пәрвәрдигарниң қулиниң әҗириниң биринчи нәтиҗиси •••• Зионниң Худаниң әтрапиға жиғилип униң билән енақлишиши

1 — Тәнтәнә қил, и пәрзәнт көрмигән туғмас аял!
Нахшиларни яңрат, шатлинип товла, и толғақ тутуп бақимиған аял!
— Чүнки ғериб аялниң балилири ери бар аялниңкидин көптур! — дәйду Пәрвәрдигар, — □ ■
2 Чедириңниң орнини кеңәйтип,
Туралғулириңниң етиклирини улар яйсун;
Күчүңни һеч айимай чедир танилириңни узартқин,
Қозуқлириңни чиңайтқин;□
3 Чүнки сән оң вә сол тәрәпкә кеңийисән;
Сениң әвладиң башқа әлләрни егиләйду;
Улар ғериб шәһәрләрни аһалилик қилиду.
4 Қорқма, чүнки сән һеч хиҗаләттә болмайсән,
Һеч уятқа қалдурулмайсән,
Чүнки йәргә һеч қаритилип қалмайсән,
Чүнки яшлиғиңдики хиҗилчанлиқни унтуйсән,
Туллуғуңниң аһанитини һеч есиңгә кәлтүрәлмәйсән.
5 Чүнки сени яритип Шәкилләндүргүчиң болса сениң ериң,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң нами;
Һәмҗәмәт-Қутқузғучиң болса Исраилдики Муқәддәс Болғучи,
У барлиқ йәр-зиминниң Худаси дәп атилиду.
6 Чүнки Пәрвәрдигар сени чақирди,
— Худди ери өзидин ваз кәчкән, көңли сунуқ бир аялдәк,

□ **53:12 «Бу ишлири үчүн Мән шу «нурғун кишиләр»ни униңға һәдийә қилип несивиси қилимән»** — «нурғун кишиләр» өзиниң аилиси (10-айәттки) «уруқ-әвлади», Худа униңға бәргән «роһий пәрзәнтлири», «өзиниң адәмлири»дур. **«Шуниң билән у өзи күчлүкләрни ғәнимәт сүпитидә үләштүрүп беридиған болиду»** — мошу «күчлүкләр» бәлким 52-бап, 15-айәттики «шаһ-падишалар» қатарлиқларни көрситиши мумкин. Демәк, Пәрвәрдигарниң қули «Падишаһларниң Падишаси», Шаһиншаһ болиду. **«У та өлүшкә қәдәр «шарап һәдийә»ни төккәндәк, өз җенини тутуп бәрди»** — Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраилға берилгән «қурбанлиқ түзүми»дә, пүтүнләй Худаға атап көйдүрүлидиған «көйдүрмә қурбанлиқ» үстигә «шарап һәдийә» төкүлиду; бу «қурбанлиқниң толуқлимиси» дәп қарилиду. **«асийлиқ қилғучиларниң қатарида саналди»** — бәлким икки мәнаси тәң болуши мумкин; (1) өзини асийларға вәкил қилип улар үчүн җаза тартти; (2) өзи «җинайәтчи» дәп қаралди (ибраний тилида «асийлиқ қилғучилар» һәм «җинайәтчиләр» бир сөз). ■ **53:12** Мар. 15:28; Луқа 22:37; 23:34; Рос. 28:18; Кол. 2:15; Мат. 20:28
□ **54:1 «ғериб аялниң балилир»** — шүбһисизки, ««Пәрвәрдигарниң қули»ниң уруқ-әвлади» дегәнлик билән баравәрдур. Чүнки мошу балиларни ғериб аял өзи туғмиған. Мошу бабтики барлиқ бәрикәтләр йәнә шүбһисизки, қулниң җапалиқ әҗиридин кәлгән нәтиҗидур. Қулниң «биринчи вәзиписи» «Яқупни Худаға жиғип қайтуруш»тур. Мошу бабтики тема дәл шудур. ■ **54:1** Гал. 4:27 □ **54:2 «туралғулириңниң етиклирини улар яйсун»** — «улар» бәлким қайтип кәлгән «ғериб аялниң балилири» (1-айәт).

Яшлиғида ятлиқ болуп андин ташливетилгән бир аялни чақирғандәк чақирди» — дәйду сениң Худайиң;□
7 Мән бир дәқиқә сәндин айрилип кәттим,
Бирақ зор көйүмчанлиқ билән сени йенимға жиғимән;
8 Ғәзивимниң тешиши билән Мән бир дәқиқила йүзүмни сәндин йошуруп қойдум;
Бирақ мәңгүлүк меһир-муһәббитим билән саңа көйүмчанлиқ көрситимән» — дәйду һәмжәмәт-Қутқузғучиң Пәрвәрдигар.
9 Мошу ишлар худди Нуһ *пәйғәмбәр* дәвридики топан сулиридәк болиду —
Мән Нуһ дәвридики сулар иккинчи йәр йүзини бесип өтмәйду дәп қәсәм ичкинимдәк, —
Мән шундақ қәсәм ичкәнмәнки,
Сәндин иккинчи ғәзәпләнмәймән,
Саңа иккинчи тәнбиһ бәрмәймән.■
10 Чүнки тағлар йоқилиду,
Дөңләрму йөткилип кетиду,
Бирақ меһир-муһәббитим сәндин һәргиз кәтмәйду,
Саңа арам-хатирҗәмлик бәргән әһдәмму сәндин нери болмайду»
— дәйду саңа көйүмчанлиқ қилғучи Пәрвәрдигар.

Йеңи Йерусалимниң парлақ келәчики

11 И хар болған, боранда уян-буян чайқалған, һеч тәсәлли қилинмиған *қиз*,
Мана, Мән ташлириңни рәңдар семонт лай билән қирлаймән,
Көк яқутлар билән һулуңни салимән;
12 Пақирақ мунарлириңни ләәллардин,
Дәрвазилириңни чақнақ яқутлардин,
Барлиқ сепиллириңни җаваһиратлардин қилип ясаймән.□
13 Сениң балилириңниң һәммиси Пәрвәрдигар тәрипидин үгитилиду;
Балилириңниң арам-хатирҗәмлиги зор болиду!■
14 Сән һәққанийлиқ билән тиклинисән;
Сән зулумдин жирақ,
(Чүнки сән һеч қорқмайсән)
Вәһшәттинму жирақ турғучи болисән,
Чүнки у саңа һеч йеқинлашмайду.
15 Мана, бирәрси һаман жиғилип саңа һуҗум қилса,
(Бирақ бу иш Мениң ихтияримда болған әмәс),
Кимки жиғилип саңа һуҗум қилса сениң сәвәвиңдин жиқилиду.
16 Мана, көмүр отини йәлпүтүп,
Өзигә мувапиқ бир қурални ясиғучи төмүрчини Мән яратқанмән,

□ **54:6 «Худа сени ... худди ери өзидин ваз кәчкән, көңли сунуқ бир аялдәк, яшлиғида ятлиқ болуп андин ташливетилгән бир аялни чақирғандәк чақирди»** — дегән сөзләр мошу йәрдә муһим. Исраил: «Худа мени ташлап кәтти» дегән туйғуда болиду. Әмәлийәттә болса Худа адил болғанлиғи үчүн улардин айрилип кәтти; уларниң Худадин йүз өрүши билән Худа улардин «аҗришип кәткән». Бу ишлар 50-бап, 1-3-айәттә тилға елинған. Бирақ мошу йәрдә Худа Өз шәпқитини көрситип бу ишларни тилға алмайду; У пәқәтла 8-, 9-айәттә: — «Мән (сәндин ғәзәплинип) бир дәқиқә сәндин айрилип кәттим» — дәйду. ■ **54:9** Яр. 9:11 □ **54:12 «Пақирақ мунарлириңни ләәллардин, ... барлиқ сепиллириңни җаваһиратлардин қилип ясаймән»** — кона дәвирләрдә бәзи шәһәрләрдики сепилда мунарларға аптапниң әкси чүшидиған таш әйнәкләр орнитилип, «қуяшлар» дәп атилатти. Мошу йәрдә биз «пақирақ мунарлар» дәп тәрҗимә қилдуқ. ■ **54:13** Юһ. 6:45

һәм хар қилиш үчүн һалак қилғучиниму Мән яратқанмән;□
17 Саңа қарши ясалған һеч қандақ қурал карға кәлмәйду;
Саңа әрз-шикайәт қилғучи һәр бир тилни сән мат қилисән.
Мана шулар Пәрвәрдигарниң қуллириниң алидиған мирасидур!
Уларниң һәққанийлиғи болса мәндиндур! □

55

Пәрвәрдигарниң қулиниң әҗириниң иккинчи нәтиҗиси •••• Униң дунияға сунған йеңи һаятқа егә болушқа тәкливи

1 Һой! Барлиқ уссап кәткәнләр,
Суға келиңлар!
Пули йоқлар, келиңлар, аш-нан сетивелип йәңлар;
Мана келиңлар, нә пул нә бәдәл төлимәйла шарап һәм сүт сетивелиңлар;□ ■
2 Немишкә һәқиқий аш-нан болмайдиған нәрсигә пул хәҗләйсиләр?
Әҗириңларни адәмни һеч қанаәтләндүрмәйдиған нәрсиләр үчүн сәрп қилисиләр?
Гепимни көңүл қоюп аңлаңлар, яхшисидин йәңлар,
Көңлүңлар молчилиқтин қанаәтлиниду;□
3 Маңа қулақ селиңлар, йенимға келиңлар;
Аңлаңлар, җениңлар һаятқа еришиду;
Вә Мән силәр үчүн мәңгүлүк бир әһдә түзүп беримән: —
Шу әһдә — Давутқа вәдә қилинған меһри-шәпқәтләрдур!□ ■
4 Мана, Мән уни әл-жутларға гувачи сүпитидә,

□ **54:16 «Мана, көмүр отини йәлпүтүп, өзигә мувапиқ бир қурални ясиғучи төмүрчини Мән яратқанмән, һәм хар қилиш үчүн һалак қилғучиниму Мән яратқанмән»** — демәк, Мән болмисам мошу қураллар һәм ишләтмәкчи болғучилар болмайтти; уларниң һәммиси Мениң қолумда, Мән билән дост болсаң уларниң вәһимилири немә һесаплинатти? 17-айәтниму көрүң. □ **54:17 «Мана шулар Пәрвәрдигарниң қуллириниң алидиған мирасидур!»** — мошу айәткичә Йәшая «Пәрвәрдигарниң қули»ни пәқәт бирлик шәклидә тилға алди. Бирақ «йеңи Йерусалим»да «Пәрвәрдигарниң қуллири» бар — йәни «Пәрвәрдигарниң қули»ниң уруқ-әвлади, у гуналирини көтирип қутқузған «һәққанийлиқ йәткүзгән»лири бар. Улар һазир бәлким «Пәрвәрдигарниң қули»ға охшаш пәзиләтлик, гөзәл муһәббәтлик характерида болуп, шундақла униңға охшаш Худаға толуқ ибадәтлик хизмәт қилиду. □ **55:1 «Суға келиңлар!»** — ибраний тилида «су» көплүк шәклидә болуп («суларға келиңлар!»), суниң көплүгини билдүриду. **«Пули йоқлар, келиңлар, аш-нан сетивелип йәңлар; мана келиңлар, нә пул нә бәдәл төлимәйла шарап һәм сүт сетивелиңлар!»** — Худа Йәшая арқилиқ кочидики сатармәндәк пүтүн дунияға сөз қилиду. Бирақ у һеч қандақ гәп сатмайду, әлвәттә. Әнди Худаниң мошу илтипатиға пул билән еришкили болмиса, униңға қандақ баһада еришкили болиду? Җавап дәл 3-айәттә дейилиду: — у болса пәқәтла адәмниң Худаға қулақ селиштики диққитидин ибарәт. Чүнки 53-бапта көргинимиздәк, Худаниң меһри-шәпқити билән Пәрвәрдигарниң қули барлиқ инсан үчүн қурбан болуп бәдәл төләйду. ■ **55:1** Юһ. 7:37,38 □ **55:2 «Немишкә һәқиқий аш-нан болмайдиған нәрсигә пул хәҗләйсиләр? Әҗириңларни адәмни һеч қанаәтләндүрмәйдиған нәрсиләр үчүн сәрп қилисиләр?»** — оқурмәнләрниң есидә болуш керәкки, 44-бап, 20-айәттә, Худа Өзини тонумиғанлар тоғрилиқ «униң йегини күлләрдур!» дегән еди. **«Көңлүңлар молчилиқтин қанаәтлиниду»** — ибраний тилида «җениңлар молчилиқтин қанаәтлиниду». □ **55:3 «Мән Давутқа вәдә қилған меһри-шәпқәтләр»** — мошу сөзләр «Зәбур» 17-күй һәм 88-күйдин елинған. Худа шу күйләрдә Давут пәйғәмбәргә икки вәдини бәргән: (1) Давутниң бир әвлади униң тәхтидә мәңгү олтириду. (2) мошу әвлади пәқәт Исраилғила әмәс, бәлки җаһандики барлиқ әл-жутлар үстидин һөкүмранлиқ қилиду. Төвәндики 4-айәттә мошу киши дәл «Пәрвәрдигарниң қули» екәнлиги eниқ көрүниду; униң шапаити билән мошу бәрикәтләр «нә бәдәл нә пул төлимәйла» вуҗудқа чиқиду. ■ **55:3** Рос. 13:34

Әл-жутларға йетәкчи һәм сәркәрдә сүпитидә тәқдим қилдим —□
5 — «Мана, сән өзүңгә ят бир әлни чақирисән,
Сени билмигән бир әл йениңға жүгүрүп келиду;
Сәвәви болса Пәрвәрдигар Худайиң, Исраилдики Муқәддәс Болғучиниң Өзидур;
Чүнки У сени улуқлап саңа гөзәллик-җулалиқни яр қилди».□
6 — Издәңлар Пәрвәрдигарни, У Өзини тапқузмақчи болған пәйттә;
У йеқин турған вақтида униңға нида қилиңлар!
7 Рәзил адәм өз йолини,
Наһәқ адәм өз ой-хияллирини ташлисун,
Пәрвәрдигарниң йениға қайтип кәлсун,
У униңға рәһимдиллиқ көрситиду;
Худайимизниң йениға қайтип кәлсун,
У зор кәчүрүм қилиду.
8 Чүнки Мениң ойлиғанлирим силәрниң ойлиғанлириңлар әмәс,
Мениң йоллирим болса силәрниң йоллириңлар әмәстур;
9 Чүнки асман йәрдин қанчә жуқури болғинидәк,
Мана Өз йоллирим силәрниң йоллириңлардин,
Мениң ойлиғанлирим силәрниң ойлиғанлириңлардин шунчә жуқуридур.
10 Ямғур һәм қар асмандин чүшүп,
Йәр йүзини суғирип уни көкәртип, чечәклитип,
Териғучиға уруқни, йегүчигә аш-нанни тәминлигичә қайтмайдиғандәк,
11 Мана Мениң ағзимдин чиққан сөз-каламим шундақтур;
Өз көңлүмдикини әмәлгә ашурмиғичә,
Уни әвәтиш мәхситимгә толуқ йәтмигичә,
У Өзүмгә бекардин-бекар қайтмайду.□
12 Чүнки силәр шат-хурам һалда чиқисиләр;
Арам-хатирҗәмликтә йетәклинип чиқисиләр;
Тағлар һәм дөңләр силәрниң алдиңларда нахша яңритиду,
Далалардики барлиқ дәл-дәрәқләр чавак челишип тәнтәнә қилиду;□ ■
13 Янтақлиқниң орнида қариғай,
Җиғанлиқниң орнида хадас дәриғи өсиду;
Мошулар болса Пәрвәрдигарға бир нам кәлтүриду,
Мәңгүгә үзүлмәс карамәт болиду. □

□ **55:4 «Мана, Мән уни ... йетәкчи һәм сәркәрдә сүпитидә тәқдим қилдим»** — бу айәттики «уни» — Мошу йәрдә йәнә «Давутқа вәдә қилинған меһри-шәпқәтләр» болған «Пәрвәрдигарниң қули»ни көрситиду (42:6, 49:6-8ни көрүң). Шуниңдәк 5-айәттики «сән» дегән сөзму шүбһисизки, «Пәрвәрдигарниң қули»ни көрситиду. □ **55:5 «Мана, сән өзүңгә ят бир әлни чақирисән, сени билмигән бир әл йениңға жүгүрүп келиду... Чүнки У сени улуқлап саңа гөзәллик-җулалиқни яр қилди»** — мошу айәттә «сән» йәнә «Пәрвәрдигарниң өз қули»ни көрситиду, сөзләр униңға ейтилиду. □ **55:11 «Мениң ағзимдин чиққан сөз-каламим ... уни әвәтиш мәхситимгә толуқ йәтмигичә, ... Өзүмгә бекардин-бекар қайтмайду.»** — мошу сөзләр 6-10-айәтләр билән толуқ бағлиниду. Худаниң ойлири гунакар инсанниңкидин шунчә жуқури болсиму, Худаниң күчлүк сөзи товва қилған адәмни көтирип Өзигә һәмраһлиққа егә қилиду; шуниң билән улар Худаниң ойлирини һәм йоллирини чүшинишкә башлап, Худаниң сирлирида униң билән ортақ болуш имтиязиға ериштүрүлиду. □ **55:12 «Чүнки силәр шат-хурам һалда чиқисиләр...»** — улар зади нәдин чиқиду? Ахирқи заманларда, бәлким Худаниң йолида маңғанлар Зионға қарап өз жутлиридин чиқидиғанлиғини көрситиду; бирақ шу арилиқта, һәр бир товва қилмақчи болған адәмниң бир «чиқиши» болуши керәк; өзиниң таллиған йоллиридин, гуналиридин, шәхсийәтчилигидин, тәкәббурлуғидин, барлиқ әнъәнивий көзқарашлиридин Худаниң йеңилиғиға һәм чақириқиға қарап «чиқиши» керәк. Әнди мошу йол җапалиқ һәм «хәтәрлик» болғини билән у бәрибир йәнила җаһан-аләмдики әң шат-хурам һәм әһмийәтлик йолдур. ■ **55:12** 1Тар. 16:33 □ **55:13 «Янтақлиқниң орнида қариғай, җиғанлиқниң орнида хадас дәриғи өсиду»** — демисәкму, икки хил дәрәқ (қариғай вә хадас) «дайим йешил туридиған» дәрәқләрдур.

56

«Йәшая» 3-қисми •••• Ахирқи заманларни, тәлтөкүс ниҗатлиқни күтүш •••• Рәбкә тәшна болғанларни риғбәтләндүрүш

1 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Адаләт һәм һидайәттә чиң туруңлар,
Һәққанийлиқни жүргүзивериңлар;
Чүнки Мениң ниҗатим йеқинлашти,
Һәққанийлиғим аян қилинай дәватиду,□
2 Мошуларни қилғучи киши,
Мошуларда чиң турғучи инсан балиси —
Шабат күнини булғимай пак-муқәддәс сақлиғучи,
Қолини һәр қандақ рәзилликтин тартқучи киши немидегән бәхитликтур!□
3 Өзини Пәрвәрдигарға бағлиған ят жутлуқ адәм: — «Пәрвәрдигар чоқум мени өз хәлқидин айриветиду!»,
Яки ағват болған киши: — «Мана, қақшал бир дәрәқмән!» дегүчи болмисун.□
4 Чүнки Пәрвәрдигар: — Мән Өз «шабат күнлирим»ни сақлайдиған,
Көңлүмдики ишларни таллиған,
Әһдәмдә чиң туридиған ағватларға мундақ дәймәнки: —
5 Мән уларға Өз өйүмдә,
Йәни Өз тамлирим ичидә орун һәм нам-атақ ата қилимән;
Мошу нам-атақ оғул-қизлири барлирниңкидин әвзәлдур;
Мән уларға үзүлмәс, мәңгүлүк намни беримән.□
6 Пәрвәрдигарниң хизмитидә болушқа,
Униң намиға сеғинишқа,
Униң қуллири болушқа Пәрвәрдигарға өзини бағлиған,
Шабат күнини булғимай пак-муқәддәс сақлиған,
Әһдәмни чиң тутқан ят жутлуқниң пәрзәнтлирини болса,
7 Уларниму Өз муқәддәс теғимға елип келимән,
Мениң дуагаһ болған өйүмдә уларни хошал қилимән;

□ **56:1 «Адаләт һәм һидайәт»** — (ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду) — Мошу йәрдә Муса пәйғәмбәргә берилгән муқәддәс қанун-пәрманларниң барлиқ тәләплирини көрситиду. □ **56:2 «Шабат күни»** — ибраний тилида һәм «йәттинчи» һәм «тохтитиш» дегән мәнидә. Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраилға «йәттинчи күни»дә, йәнә шәнбә күнидә өз шәхсий иш-хизмитини тохтитип, өзиниң һөрмитидә дәм елишни буйруған. Әлвәттә, мундақ қилиш һәр қандақ бир милләтниң, болупму Исраиллардәк деханчилиқ билән шуғуллинидиған милләтниң һәқиқий иман-ишәши бар-йоқлуғини испатлайдиған иштур. Мәйли содигәр яки дехан болсун: — «Шәнбә күнидә ишлисәм алған пайдам бәлким алтидин бир һәссә көп болар» — дәп ойлиши мүмкин. □ **56:3 «Яки ағват болған киши: — «Мана, қақшал бир дәрәқмән!» дегүчи болмисун** — «ағват» пичиветилгән адәм. Кона җәмийәтләрдә улар падишаларниң яки байларниң һәрәмханилирида аял-кенизәклирини қоғдаш хизмитини қилатти. Мошу йәрдә ағватлар бәлким барлиқ мәйипләргә, барлиқ орни пәсләргә, барлиқ көзгә илинмайдиған кишиләргә вәкиллик қилиши мүмкин. □ **56:5 «мән уларға Өз өйүмдә, йәни Өз тамлирим ичидә орун һәм нам-атақ ата қилимән»** — мошу айәттики «өйүм» болса, Худаниң муқәддәс ибадәтханиси. Әслидә Муса пәйғәмбәргә тапшурулған қанунға асасән, ағватлар вә мәйиплар ибадәтханиға киришкә болмайтти; бирақ «Пәрвәрдигарниң қули» қилған ишлардин кейин киришкә болидиған болған; мошундақ болупла қалмай, Худа уларға «муқим орун»ни бериду, демәк халиса мәңгү туридиған бир җайни бериду. Әслий ибранийчә тексттә «қол вә нам-атақ ата қилимән» дейилгән. Биз уни «орун вә нам-атақ ата қилимән» дәп тәрҗимә қилдуқ. «Қол» бизниңчә «турушқа һоқуқлуқ орун» дегән мәнидә ишлитилгән болуши мүмкин. Чүнки Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә ағватларниң муқәддәс чедирға яки муқәддәс ибадәтханиға кириш һоқуқи йоқ еди («Қан.» 23:1) «Орун һәм нам-атақ ата қилимән... » башқа бир хил тәрҗимиси «нам-әмәл абидиси тикләймән,...». **«...уларға... нам-атақ ата қилимән... мошу нам-атақ оғул-қизлири барлирниңкидин әвзәлдур; Мән уларға үзүлмәс, мәңгүлүк намни беримән»** — ағватниң пәрзәнт көрүши мүмкин әмәс, әлвәттә.

Уларниң көйдүрмә қурбанлиқлири һәм тәшәккүр қурнанлиқлири Мениң қурбангаһим үстидә қобул қилиниду;
Чүнки Мениң өйүм «Барлиқ әл-жутлар үчүн дуа қилинидиған өй» дәп атилиду.■
8 Исраилдин тарқилип кәткән ғерибларни жиғип қайтуридиған Рәб Пәрвәрдигар: —
Мән йәнә униңға башқиларни,
Йәни жиғилип болғанларға башқиларниму қошуп жиғимән! — дәйду.

Исраилдики йетәклигүчиләргә болған бир бешарәт

9 — И далалардики барлиқ һайванлар, келип озуқтин елиңлар,
Орманлиқтики барлиқ һайванлар, келиңлар!□
10 *Исраилниң* күзәтчилири һәммиси қариғу;
Улар һеч билмәйду;
Һәммиси қавашни билмәйдиған гача иштлар,
Чүшәкәп ятидиған, уйқиға амрақлар!
11 Мошу иштлар болса нәпси яман, тойғанни билмәйду,
Улар болса *хәлқимни* «бақкучи»лармиш техи!
Улар йорутулушни һеч билмәйду,
Уларниң һәммиси халиғанчә йол таллап қейип кәткән,
Бирисиму қалмай һәр бири өз мәнпәитини көзләп жүргүчиләр!□
12 Улар: «Қени, шарап кәлтүримән,
Һарақни қанғичә ичәйли;
Әтиму болса бүгүнкидәк болиду,
Техиму молчилиқ болиду йәнә!» — дәвериду.

57

Қараңғулуқта берилгән нур

1 Һәққаний адәм аләмдин өтиду,
Һеч ким буниңға көңүл бөлмәйду;
Меһриван адәмләр жиғип елип кетилиду,
Бирақ һеч ким ойлап чүшинәлмәйдуки,
Һәққаний адәмләр яман күнләрни көрмисун дәп жиғип елип кетилиду.■
2 У болса арам-хатирҗәмлик ичигә кириду;
Йәни өзлириниң дурус йолида маңған һәр бир киши,
Өз орнида йетип арам алиду. □

«Паһишә аял», униң «балилири» һәм товва қилған адәм

3 Бирақ сәнләр, и җадугәр аялниң балилири,

■ **56:7** Мат. 21:13; Мар. 11:17; Луқа 19:46 □ **56:9 «И далалардики барлиқ һайванлар, келип озуқтин елиңлар, орманлиқтики барлиқ һайванлар, келиңлар!»** — Худа Өзиниң җазалишидин өлгәнләрниң җәсәтлири билән озуқлинишқа һайванларни тәклип қилиду. □ **56:11 «Мошу иштлар болса нәпси яман, тойғанни билмәйду, улар болса хәлқимни «бақкучи»лармиш техи!»** — «бақкучи» яки «күзәтчи» (йетәклигүчи)ниң икки муһим рольи бар: — (1) күзәтчилик; йәни сирттин келидиған хәвп-хәтәр әһвалидин хәлиқни агаһландуруп тақабил туруш чарисини тепиш; (2) «бақкучилиқ»; өз хәлқигә көйүнүп уларниң әһвалини убдан чүшинип хәвәр елиштур. ■ **57:1** Зәб. 11:1-2; Мик. 7:2 □ **57:2 «...дурус йолида маңған һәр бир киши, өз орнида йетип арам алиду»** — «өз орнида йетип арам алиду» дегәнниң мәнаси, «орнида сәкратта ятқан» яки «гөрдә ятқан» дегәнлик болса керәк; мәйли қайси мәнидә болсун, асасий мәнаси, улар өлүши биләнла уларниң роһи Худаниң арамиға кириду.

Зинахор билән паһишә аялниң нәсли;
Буяққа йеқин келиңлар;
4 Силәр кимни мазақ қиливатисиләр?
Яки кимгә қарши ағзиңларни калчайтип,
Тилиңларни узун чиқирисиләр?
Силәр болсаңлар асийлиқтин төрәлгән балилар,
Алдамчилиқниң нәсли әмәсмусиләр?
5 Һәр бир чоң дәрәқ астида,
Һәр бир йешил дәрәқ астида шәһванийлиқ билән көйүп кәткүчи,
Кичик балиларни жилғиларға һәм хада ташларниң йериқлириға елип сойғучисиләр!□
6 Ериқтики силиқланған ташлар арисида сениң несивәң бардур;
Шулар, шуларла сениң тәқсиматиңдур;
Шундақ, сән уларға атап «шарап һәдийәси»ни қуюп,
Уларға «ашлиқ һәдийә»ниму сунуп бәрдиңғу;
Әнди мошуларға рази болуп Өзүмни бесивалсам боламти?□
7 Сән жуқури, егиз бир тағ үстидә орун-көрпә селип қойдуң,
Сән әшу йәрдиму қурбанлиқларни қилишқа чиқтиң.□
8 Ишикләрниң кәйнигә вә кәйни кешәклиригә «әсләтмилириң»ни бекитип қойдуң,
Чүнки сән Мәндин айрилдиң,
Сән яланачлинип орнуңға чиқтиң;
Орун-көрпәңни кеңәйтип *херидарлириң* билән өзүң үчүн әһдиләштиң;
Уларниң орун-көрписигә көңлүң чүшти,

□ **57:5 «Һәр бир йешил дәрәқ астида шәһванийлиқ билән көйүп кәткүчи, кичик балиларни жилғиларға һәм хада ташларниң йериқлириға елип сойғучисиләр!»** — Қанаанда (Пәләстиндә) бутпәрәслик интайин пәскәшлишип учиға чиққан еди: (1) Пәләстинликләр «Баал» дегән мәбудқа «Йәрни мунбәт, аялларни туғумчан қилиду» дәп чоқунған. Мошу бутни «һәрикәткә кәлтүрүш үчүн» улар дәл-дәрәқләр (болупму дайим йешил туридиған дәрәқләр астида) шу мәбудқа «нәзир қилинған» паһишә аяллар билән жинсий мунасивәт өткүзәтти; (2) улар «өлүмни башқуридиған» «Молоқ» дегән башқа бир мәбудни «мәмнун қилиш» үчүн, өз балилирини отқа ташлайтти яки қиличлайтти. Йәшаяниң мошу йәрдә бу икки ишни тилға елиши, буларниң пажиәлик маһийитини көрсәтмәкчи; улар бир буттин «балиларни сорап», андин уларни йәнә бир бутқа атап сойиду. Бирақ мошу йәрдә бутпәрәслик қилидиғанлар Пәләстиндикиләр әмәс, бәлки «Пәләстинликләрдин бутпәрәсликни үгәнгән» Исраилларниң өзи. Улар әслидә өзлирини Мисирдин қутқузған Худасиға «садиқ, вападар аял»дәк болуши керәк еди; бирақ буниң орнида, улар «паһишә аял» һәм униң балилири болуп кәткән еди. □ **57:6 «Ериқтики силиқланған ташлар арисида сениң несивәң бардур»** — мошуниң мәнаси бәлким ериқта ятқан ташлар суниң еритиши билән бәзидә тәбиий һалда адәмзатниң шәклигә кәлгән болуп, хәлиқ тәрипидин өз бутлири болушқа таллиниду. Йәшая мошу йәрдә «силиқланған ташлар» дегән сөзни ишлитип чақчақ қилиду. Бу ибраний тилида «хәләк» дегән бирла сөз билән ипадилиниду вә: «тейилғақ, алдамчи, хәтәрлик», дегән йәнә бир мәниниму билдүриду. «Несивәң» ибраний тилида «халақ» дегән сөз билән ипадилиниду. Муса пәйғәмбәр әслидә Исраилға: «Пәрвәрдигар силәрниң несивәңлардур» дегән болсиму, улар өзигә тегишлик болған несивиниң («халақ»иниң) орнида бир «хәләк»ни, йәни бир «алдамчи нәрсә»ни таллиған. **«мошуларға рази болуп Өзүмни бесивалсам боламти?»** — демәк, мошу ишлардин өтүп жазалимай қоюшум һәргиз мүмкин әмәс. □ **57:7 «Сән әшу йәрдиму қурбанлиқларни қилишқа чиқтиң»** — улар һеч номус қилмай, очуқ-ашкарә (егиз тағ үстидә) бутпәрәслик қилип туратти.

Сән уларда күч-һоқуқни көрүп қалдиң.□
9 Сән зәйтун мейи һәдийисини елип,
Әтирлириңни үстибешиңгә болушиға чечип,
Падишаһниң алдиға бардиң;
Әлчилириңни жираққа әвәтип,
Һәтта тәһтисараға йәткичә өзүңни пәс қилдиң.□
10 Сән бесип маңған барлиқ йоллириңда чарчиғиниң билән,
Йәнә: «Поқ йәптимән, болди бәс!» дәп қоймидиң техи,
Езип жүрүшкә йәнила күчүңни жиғдиң,
Һеч жақ тоймидиң.
11 Сән зади кимдин жүрәкзадә болуп, қорқуп жүрисән,
Ялған гәп қилип, Мени есиңгә һеч кәлтүрмәй,
Көңлүңдин һеч өткүзмидиң.
Мән узунғичә сүкүттә туруп кәлдим әмәсму?
Сән йәнила Мәндин һеч қорқуп бақмидиң!□ ■
12 Сениң «һәққанийлиғиң»ни һәм «төһпилириң»ни баян қилимән: —
Уларниң саңа һеч пайдиси йоқтур!
13 Чирқириғанлириңда сән жиғип топлиған *бутлар* келип сени қутқузсун!
Бирақ шамал пүв қилип уларниң һәммисини учуруп кетиду,
Бир нәпәсла уларни елип кетиду;
Бирақ Маңа таянғучи зиминға мираслиқ қилиду,
Мениң муқәддәс теғимға егидарчилиқ қилиду.■
14 *Шу чағда*: — «Йолни көтириңлар, көтириңлар, уни тәйярлаңлар,
Хәлқимниң йолини бошитип барлиқ путликашаңларни елип ташлаңлар» дейилиду.□
15 Чүнки нами «Муқәддәс» Болғучи,
Жуқири һәм Алий Болғучи,
Әбәдил-әбәткичә һаят Болғучи мундақ дәйду: —
«Мән жуқури һәмдә муқәддәс жайда,

□ **57:8 «Ишикләрниң кәйнигә вә кәйни кешәклиригә «әсләтмилириң»ни бекитип қойдуң»** — Муса пәйғәмбәр Исраилларға Худаниң паклиғини әслитиш йолида өй ишигиниң сиртқи икки йениға Тәвраттики бир қанчә сөзни оюш яки тахта үстигә пүтүп чаплашни буйруған еди. «Паһишә аял» мошу «әсләтмиләр»ни сиртиға әмәс, ичигә бекиткән. Аял учиға чиққан бир бутпәрәс болғини билән, йәнила «Пәрвәрдигар бар болса мени жазалайду» дәп әнсирәп (башқилардин йошурун һалда) мошу тахтиларни бекиткән. Бирақ униң мундақ қилғини Худани бутларниң қатариға қойғиниға баравәр. «Паһишә аял»ға нисбәтән, мошу әсләтмә тахтиларни ишик кәйнидә бекитиш пүтүнләй хурапий бир иш, улар униң үчүн «тилтумар»ға охшашла, халас (Тәвратта тилтумарлар мәнъий қилинған, әлвәттә). **«Сән уларда күч-һоқуқни көрүп қалдиң»** — әслидә «сән уларда бир қолни көрүп қалдиң» дегәнлик. «Бир қол» бәлким «азғинә күч-һоқуқ»ни билдүрүши мүмкин. «паһишә аял» мошуни көрүпла дәрһал «буниңдин пайдиланмисам болмайду» дәп 9-айәттики ишларни қилди. □ **57:9 «Сән зәйтун мейи һәдийисини елип,...»** — башқа бир хил тәржимиси: «өзүңгә (хушпурақ) майни сүртүп...». **«Сән... падишаниң алдиға бардиң; әлчилириңни жираққа әвәтип, һәтта тәһтисараға йәткичә өзүңни пәс қилдиң»** — Йәшая 1-37-бапларда худасиз дөләтләр билән һеч иттипақлашмаслиқни қайта-қайта дәвәт қилған. Паһишә аял «падиша»ни өзигә мәтпун қилмақчи болуп, дәл «иттипақлашмаслиқ»ниң әксини қилмақчи болған. Әнди «паһишә аял» зади қайси «падиша»ниң алдиға барди? Әслидә Исраилниң өз падишаси бар еди. Бирақ Худа Йәшая арқилиқ уларға йәнә кинайилик гәп қилип: Силәр худасиз әлниң падишасиниң алдиға берип униңдин ярдәм сорисаңлар, у падиша кәлгүсидә силәрниң падишасиңлар болиду, демәкчи. □ **57:11 «Мән узунғичә сүкүттә туруп кәлдим әмәсму?»** — демәк, Худа узун вақитқичә сәвир-тақәт қилип Исраилни жазалимай кәлди. ■ **57:11** Йәш. 42:14 ■ **57:13** Зәб. 33:8-11 □ **57:14 «Йолни көтириңлар, көтириңлар, уни тәйярлаңлар, хәлқимниң йолини бошитип барлиқ путликашаңларни елип ташлаңлар»** — мошу айәттики бешарәт бәлким ахирқи замандики «Зионға қайтиш» тоғрилиқ ейтилиду.

һәм шундақла роһи сунуқ һәм кичик пеил адәм билән биллә туримәнки,
Кичик пеил адәмниң роһини йеңилаймән,
Дили сунуқниң көңлини йеңилаймән.
16 Чүнки Мән һәргиз мәңгүгә әрз қилип әйиплимәймән,
Һәм әбәдил-әбәткичә ғәзәпләнмәймән;
Шундақ қилсам инсанниң роһи Мениң алдимда суслишип йоқайду,
Өзүм яратқан нәпәс егилири түгишиду.■
17 Униң өз нәпсанийәтлик қәбиһлигидә Мән униңдин ғәзәплинип, уни урғанмән;
Мән униңдин йошурун туруп, униңға ғәзәпләнгәнлигим билән,
У йәнила арқисиға чекингиничә өз йолини меңиварди;
18-19 Мән униң йоллирини көрүп йәткән тәғдирдиму,
Мән уни сақайтимән;
Мән уни йетәкләймән,
Мән ләвләрниң мевисини яритимән,
Униңға вә униңдики һәсрәт чәккүчиләргә йәнә тәсәлли беримән;
Жирақ туруватқанға, йеқин туруватқанғиму мутләқ арам-хатирҗәмлик болсун!
Вә Мән уни сақайтимән!□
20 Бирақ рәзилләр болса тиничилинишни һеч билмәйдиған,
Долқунлири лай-латқиларни урғутуватқан,
Давалғуватқан деңиздәктур.
21 Рәзилләргә, — дәйду Худайим — һеч арам-хатирҗәмлик болмас. ■

58

Қуруқ диний паалийәтләр адәмләрни дозаққа елип бариду; •••• Худаға яқидиған «розини тутуш»

1 — Нида қилип җақалиғин,
Авазиңни қоюп берип болушичә товла,
Авазиңни канайдәк көтәр,
Мениң хәлқимгә уларниң асийлиғини,
Яқупниң җамәтигә гуналирини баян қилғин.
2 Бирақ улар Мени һәр күни издәйдиған,
Һәққанийлиқни жүргүзидиған,
Мениң йоллиримни билишни хошаллиқ дәп билидиған,
Худасиниң һөкүм-пәрманлирини ташливәтмәйдиған бир әлгә охшайду;
Улар Мәндин һәққанийлиқни бекитидиған һөкүм-пәрманларни сорайду;
Улар Худаға йеқинлишишни хурсәнлик дәп билиду.
3 *Андин улар*: — «Биз роза туттуқ,
Әнди немишкә сән көзүңгә илмидиң?

■ **57:16** Зәб. 102:8-10; Ибр. 12:9 □ **57:18-19** **«Униңға вә униңдики һәсрәт чәккүчиләргә...»** — мошу йәрдә «вә» яки «йәни». **«... Мән уни сақайтимән; мән уни йетәкләймән, мән ләвләрниң мевисини яритимән, ... жирақ туруватқанға, йеқин туруватқанғиму мутләқ арам-хатирҗәмлик болсун!»** — бу 15-18-айәтләрдики мошу бешарәт бизниңчә Исраилни көрситиду. Бирақ шундақ болсиму, әмәлийәттә Йәшая қәстән бизгә кимни көрсәткәнлигини ейтип бәрмәйду. Шуниң билән һәр бир гунакар, өз гунайидин товва қилғуси бар һәр бир адәм, мошу сөзләрни дора сүпитидә өз гунайиниң ярилириға яқиду. «Ләвләргә мевә яритимән» дегәнниң мәнаси немә? Худаға нисбәтән ләвләрдики «һәқиқий мевә»ниң башлиниши товва қилидиған сөзләр болуши керәк. Адәмниң Худаға товва қилидиған, гуна түпәйлидин қаттиқ пушайминини билдүридиған сөзләрниму Худа яратқан, адәмләр товва қилғанда өзлирини Худаниң күчиғиға ташлиши керәк, униң рәһим-шәпқитигә пүтүнләй ишиниши керәк, демәкчи. У бәрибир аҗизларниң Ниҗаткар-Қутқузғучисидур. «Күчлүк адәмләр» болса бәлким һәргиз гунадин қутқузулмайду. Чүнки улар Худаға әмәс, бәлки һәрдайим өз-өзигә тайиниду. ■ **57:21** Йәш. 48:22

Биз җенимизни қийнидуқ,
Әнди немишкә буниңдин хәвириң йоқ?» — *дәп сорайду*.
— Қараңлар, роза күни өз көңлүңлардикини қиливерисиләр,
Хизмәтчилириңларни қаттиқ ишлитисиләр;
4 Силәрниң роза тутушлириңлар җәңги-җедәл чиқириш үчүнму?
Қәбиһ қоллириңлар мушт билән адәм урушни мәхсәт қилған охшимамду?
Һазирқи роза тутушлириңларниң мәхсити авазиңларни әршләрдә аңлитиш әмәстур!□
5 Мән таллиған шу роза тутуш күни —
Адәмләрниң җенини қийнайдиған күнму?
Бешини қомуштәк егип,
Астиға бөз вә күлләрни йейиш керәк болған күнму?
Силәр мошундақ ишларни «роза»,
«Пәрвәрдигар қобул қилғидәк бир күн» дәватамсиләр?■
6 Мана, Мән таллиған роза мошуки: —
Рәзиллик-зулумниң асарәтлирини бошитиш,
Боюнтуруқниң тасмилирини йешиш,
Езилгәнләрни бошитип һөр қилиш,
Һәр қандақ боюнтуруқни чекип ташлаш әмәсмиди?□
7 Аш-нениңни ачларға үләштүрүшүң,
Һаҗәтмән мусапирларни һимайә қилип өйүңгә апиришиң,
Яланачларни көргиниңдә, уни кийдүрүшүң,
Өзүңни өзүң билән бир җан бир тән болғанлардин қачурмаслиғиңдин ибарәт әмәсму?■
8 Шундақ қилғанда нуруң таң сәһәрдәк валлидә ечилиду,
Саламәтлигиң тездин әслигә келип яшнайсән;
Һәққанийлиғиң алдиңда маңиду,
Арқаңдики муһапизәтчиң болса Пәрвәрдигарниң шан-шәриви болиду.
9 Сән чақирсаң, Пәрвәрдигар җавап бериду;
Нида қилисән, У: «Мана Мән!» дәйду.
Әгәр араңлардин боюнтуруқни,
Тәңләйдиған бармақни,
Һәм төһмәт гәплирини йоқ қилсаң,□
10 Җениңни ачлар үчүн пида қилсаң,
Езилгәнләрниң һаҗәтлиридин чиқсаң,
Шу чағда нуруң қараңғулуқта көтирилиду;
Зулмитиң чүштәк болиду;
11 Һәм Пәрвәрдигар сениң дайимлиқ йетәклигүчиң болиду,
Җениңни қурғақчилиқ болған вақтидиму қамдайду,
Устиханлириңни күчәйтиду;
Сән суғирилидиған бир бағ,
Сулири урғуп түгимәйдиған, адәмни алдимайдиған бир булақ болисән;□
12 Сәндин төрәлгәнләр кона харабиләрни қайтидин қуруп чиқиду;

□ **58:4 «әршләрдә»** — ибраний тилида «жуқурида» ■ **58:5** Зәк. 7:5 □ **58:6 «Һәр қандақ боюнтуруқни чекип ташлаш әмәсмиди?»** — «боюнтуруқ» бәлким инсанларға улақ һайванларниң қатарида муамилә қилишни билдүриду. Худаниң йолйоруғиниң биринчи басқучи болса, «боюнтуруқниң тасмилирини йешиш»; бирақ һәққанийлиқниң ахирқи мәхсити барлиқ боюнтуруқларни пачақлап ташлаштин ибарәт болуш керәк. ■ **58:7** Әз. 18:7,16; Мат. 25:35 □ **58:9 «Тәңләйдиған бармақ»** — һейлигәрлик ишарәтләрни яки әрз-шикайәт қилғанлиғини көрсәтсә керәк. □ **58:11 «Адәмни алдимайдиған бир булақ»** — чөл-баяванда жүргән йолучилар үчүн булақлар интайин муһим, әлвәттә. Һели бар, һазир йоқ болған булақлар, «адәмни алдайдиған» булақлар дейиләтти; бундақ булақлар йолучиларниң җениға замин болуши мүмкин.

Нурғун дәвирләр қалдурған һулларни қайтидин көтирисән,
Шуниң билән «Бөсүлгән тамларни қайтидин ясиғучи,
Коча-йол вә туралғуларни әслигә кәлтүргүчи» дәп атилисән.
13 Әгәр сән шабат күнидә қәдәмлириңни санап маңсаң,
Йәни Мениң муқәддәс күнүмдә өзүңниңки көңлүңдикиләрни қилмай,
Шабатни «хошаллиқ»,
Пәрвәрдигарниң муқәддәс күнини «һөрмәтлик күн» дәп билсәң,
Һәм Уни һөрмәтләп,
Өз йоллириңда маңмай,
Өз билгиниңни издимәй,
Қуруқ параң салмисаң,□
14 Ундақта Пәрвәрдигарни көңлүңниң хошаллиғи дәп билисән,
Һәм Мән сени йәр йүзидики жуқури жайларға мингүзүп маңдуримән;
Атаң Яқупниң мираси билән сени озуқландуримән —
Чүнки Пәрвәрдигар Өз ағзи билән шундақ сөз қилди. □

59

Худаниң сөзиниң давами — Гунаниң өзини тәһлил қилиш

1 — Қараңлар, Пәрвәрдигарниң қоли қутқузалмиғидәк күчсиз болуп қалған әмәс;
Яки Униң қулиқи аңлимиғидәк еғир болуп қалған әмәс;■
2 Бирақ силәрниң қәбиһлигиңлар силәрни Худайиңлардин жирақлаштурди,
Гунайиңлар Униң йүзини силәрдин қачуруп Униңға тилигиңларни
аңлатқузмиди.□
3 Чүнки қоллириңлар қан билән,
Бармақлириңлар қәбиһлик билән миләнгән,
Ләвлириңлар ялған гәп ейтқан,
Тилиңлар калдирлап қеришип сөзлигән;
4 Һәққанийлиқ тәрәптә сөзлигүчи йоқтур,
Һәқиқәт тәрәптә туридиған һөкүм сориғучи йоқтур;
Улар йоқ бир нәрсигә тайинип, алдамчилиқ қилмақта,
Уларниң қосиғидикиси зияндаш,
Уларниң туғуватқини қәбиһлик;■
5 Улар чар иланниң тухумлирини төрәлдүриду,
Өмчүкниң торини торлайду,
Ким униң тухумлирини йесә өлиду;
Улардин бири чеқилса зәһәрлик илан чиқиду.□

□ **58:13 «Һәм Уни һөрмәтләп...»** — мошу ибаридә «Уни» яки Пәрвәрдигарниң Өзини яки униң «шабат күни»ни көрситиду. **«Өз йоллириңда маңмай, өз билгиниңни издимәй, қуруқ параң салмисаң,...»** — Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраилға берилгән «он пәрман»ниң төртинчиси «шабат күнини муқәддәс күни сүпитидә сақлаңлар» дегән. Шабатниң муһим ишлири болса өзиниң һеч қандақ хусусий иш-хизмәтлирини қилмай, Худани сеғиништур. □ **58:14 «жуқури жайларға мингүзүп маңдуримән»** — бу әҗайип сирлиқ гәп болуп, мәнаси (1) орнуң наһайити үстүн болиду; (2) наһайити мүшкүл һәм хәтәрлик ишлар саңа асан келиду. Әнди Худа Өзигә итаәт қилғанларни немигә миндүриду? — мошу йәрдә дейилмиди. Бәлким пәриштиләрниң күч-қудрити көрситилиши мүмкин. ■ **59:1** Чөл. 11:23; Йәш. 50:2 □ **59:2 «Қараңлар, Пәрвәрдигарниң қоли қутқузалмиғидәк күчсиз болуп қалған әмәс... бирақ силәрниң қәбиһлигиңлар силәрни Худайиңлардин жирақлаштурди, гунайиңлар Униң йүзини силәрдин қачуруп Униңға тилигиңларни аңлатқузмиди»** — мошу -1-2-айәтләр болса 58-бап, 3-айәттики соалға берилгән җавваптур. ■ **59:4** Аюп 15:35; Зәб. 7:15 □ **59:5 «Улардин бири чеқилса зәһәрлик илан чиқиду»** — демәк, улардин һеч қандақ яхшилиқ чиқмайду, уларға тақабил туруш интайин тәс; адәм «тухумлар»ни йесә, өлиду; «тухумлар»ни бузса, улардин техи хәтәрлик бир илан чиқиду.

6 Уларниң торлири кийим болалмайду;
Өзлири ишлигәнлири билән өзлирини япалмайду;
Ишлигәнлири болса қәбиһ ишлардур;
Уларниң қолида зораванлиқ туриду;□ ■
7 Қәдәмлири яманлиқ тәрәпкә жүгүриду,
Гунасиз қанни төкүшкә алдирайду,
Уларниң ойлири қәбиһлик тоғрисидики ойлардур;
Барғанла йәрдә вәйранчилиқ вә һалакәт тепилиду.■
8 Течлиқ-арамлиқ йолини улар һеч тонумайду;
Жүрүшлиридә һеч һәқиқәт-адаләт йоқтур;
Улар йоллирини әгир-тоқай қиливалди;
Ким буларда маңған болса тинич-арамлиқни көрмәйду.

Исраил гунайини иқрар қилиду

9 — Шуңа һәқиқәт-адаләт биздин жирақ туриду;
Һәққанийлиқ йетип бизни чүмкигән әмәс;
Нурни күтимиз, бирақ йәнила қараңғулуқ!
Бирла ғил-пал парлиған йоруқлуқниму күтимиз,
Йәнила зулмәттә маңимиз.
10 Қариғулардәк биз тамни силаштуруп издәймиз,
Көзсиз болғандәк силаштуримиз;
Гугумда турғандәк чүштиму путлишип кетимиз,
Чәт яқиларда өлүкләрдәк жүримиз.□
11 Ейиқлардәк нәрә тартимиз,
Пахтәкләрдәк қаттиқ аһ уримиз;
Биз һөкүм-һәқиқәтни күтүп қараймиз, бирақ у йоқ;
Нижат-қутулушни күтимиз, бирақ у биздин жирақтур;
12 Чүнки итаәтсизликлиримиз алдиңда көпийип кәтти,
Гуналиримиз бизни әйипләп гувалиқ бериду;
Чүнки итаәтсизликлиримиз һәрдайим биз билән биллидур;
Қәбиһликлиримиз болса, бизгә рошәндур: —
13 Чүнки Пәрвәрдигарға итаәтсизлик қилмақтимиз, вапасизлиқ қилмақтимиз,
Униңдин йүз өримәктимиз,
Зулумни һәм асийлиқни тәрғип қилмақтимиз,
Ялған сөзләрни ойдуруп, ич-ичимиздин сөзлимәктимиз;
14 Адаләт-халислиқ болса йолдин йенип кәтти;
Һәққанийлиқ жирақта туриду;
Чүнки һәқиқәт кочида путлишип кетиду;
Дурус-диянәтниңму киргидәк йери йоқтур.
15 Шуниң билән һәқиқәт йоқай дәп қалди;
Өзүмни яманлиқтин нери қилай дегән адәм хәқниң олжа нишани болуп қалди!

Пәрвәрдигар дуани аңлап ишқа кириду

16 Һәм Пәрвәрдигар көрди;
Һөкүм-һәқиқәтниң йоқлуғи Униң нәзиридә интайин яман билинди.
Вә У *амал қилғидәк* бирму адәмниң йоқлуғини көрди;

□ **59:6 «уларниң торлири кийим болалмайду»** — мошу айәт вә 5-айәткә қариғанда, «торлири» дегәнлик уларниң қәстлири һәм яманлиқлирини диний ниқап билән япидиған усулларни билдүриду. ■ **59:6** Аюп 8:14,15 ■ **59:7** Пәнд. 1:16; Рим. 3:15 □ **59:10 «Чәт яқиларда өлүкләрдәк жүримиз»** — башқа бир хил тәржимиси: «күчи барлар арисида өлүкләрдәк жүримиз».

Гунакарларға вәкил болуп дуа қилғучи һеч кимниң йоқлуғини көрүп, азаплинип көңли паракәндә болди.
Шуңа Униң Өз Билиги өзигә нижат кәлтүрди;
Униң Өз һәққанийлиғи Өзини қоллап чидамлиқ қилди;□ ■
17 У һәққанийлиқни қалқан-савут қилди,
Бешиға нижатлиқ дубулғисини кийди;
Қисас либасини кийим қилди,
Муһәббәтлик қизғинлиқни тон қилип кийди.■
18 Адәмләрниң қилғанлири бойичә, у уларға қайтуриду;
Рәқиплиригә қәһр чүшүриду,
Дүшмәнлиригә ишлирини қайтуриду,
Чәт араллардикиләргиму у ишлирини қайтуриду.
19 Шуниң билән улар ғәриптә Пәрвәрдигарниң намидин,
Күнчиқишта Униң шан-шәривидин қорқиду;
Дүшмән кәлкүндәк бесип киргинидә,
Әнди Пәрвәрдигарниң Роһи униңға қарши бир туғни көтирип бериду;
20 Шуниң билән һәмҗәмәт-Қутқузғучи Зионға келиду,
У Яқуп җәмәтидикиләр арисидин итаәтсизликтин йенип товва қилғанларға йеқинлишиду, — дәйду Пәрвәрдигар.□ ■
21 Мән болсам, мана, Мениң улар билән болған әһдәм шуки, — дәйду Пәрвәрдигар —
«сениң үстүңгә қонуп турған Мениң Роһум, шундақла Мән сениң ағзиңға қуйған сөз-каламим болса,
Буниңдин башлап әбәдил-әбәткичә өз ағзиңдин, нәслиңниң ағзидин яки нәслиңниң нәслиниң ағзидин һәргиз чүшмәйду! — дәйду Пәрвәрдигар. □

60

Қутқузулған Зионниң парлақ келәчики

1 — Орнуңдин тур, нур чач! Чүнки нуруң йетип кәлди,
Пәрвәрдигарниң шан-шәриви үстүңдә көтирилди!
2 Чүнки қараңғулуқ йәр-зиминни,
Қап қара зулмәт әл-жутларни басиду;
Бирақ Пәрвәрдигар үстүңдә көтирилиду,
Униң шан-шәриви сениңдә көрүниду;
3 Һәм әлләр нуруң билән,

□ **59:16 «һәм Пәрвәрдигар көрди; һөкүм-һәқиқәтниң йоқлуғи Униң нәзиридә интайин яман билинди»** — Пәрвәрдигар Өз мөмин бәндилириниң дуасини аңлап ишқа киришиду. **«шуңа униң өз билиги өзигә нижат кәлтүрди»** — оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, «Пәрвәрдигарниң Билиги» Униң дунияға әвәтидиған Қутқузғучи-Мәсиһи, йәни «Пәрвәрдигарниң қули»дур. Демәк, Исраил өзиниң асийлиғи, итаәтсизлигини, өзлириниң гунаға тақабил туралмайдиғанлиғини толуқ иқрар қилип товва қилған вақитта, «һеч қутқузғидәк адәм болмиғанда», Худаниң шан-шәривини әслигә кәлтүрүш үчүн, шундақла амалсиз қалған инсанни қутқузуш үчүн «Пәрвәрдигарниң Билиги» нижатни елип мошу дунияға келиду. Қутқузуш ишлирини у ялғуз ада қилиду; «һеч адәм» униңға ярдәм бәрмәйду. Йәнә 53-бапни көрүң. ■ **59:16** Йәш. 63:5 ■ **59:17** Әф. 6:17; 1Тес. 5:8 □ **59:20 «Шуниң билән һәмҗәмәт-Қутқузғучи Зионға келиду, у Яқуп җәмәтидикиләр арисидин итаәтсизликтин йенип товва қилғанларға йеқинлишиду»** — «Рим.» 11:26 көрүң. ■ **59:20** Йәш. 10:21,22; Рим. 11:26 □ **59:21 «сениң үстүңгә қонуп турған Мениң Роһум»** — әнди мошу айәттики «сән» дегән ким? Жуқириқи 20-айәттә «һәмҗәмәт-Қутқузғучи Зионға келиду» дейилгән. «һәмҗәмәт-Қутқузғучи» болса, 16-айәттики «Пәрвәрдигарниң Билиги», йәни «Пәрвәрдигарниң қули»дур. Шүбһисизки, мошу сөзләр униңға, йәни Мәсиһгә дейилиду.

Падишаһлар сениң көтирилгән йоруқлуғуң билән маңиду.
4 Бешиңни көтәр, әтрапиңға қарап бақ;
Уларниң һәммиси җәм болуп жиғилиду;
Улар йениңға келиду, —
Оғуллириң жирақтин келиду,
Қизлириң янпашларға артилип көтирип келиниду.
5 Шу чағда көрисән,
Көзлириң чақнап кетиду,
Жүрәклириң типчәкләп, ич-ичиңгә патмай қалисән;
Чүнки деңиздики байлиқлар сән тәрәпкә бурулуп келиду,
Әлләрниң мал-дунциялири йениңға келиду.■
6 Топ-топ болуп кәткән төгиләр,
Һәм Мидиян һәм Әфаһдики тайлақлар сени қаплайду;
Шебадикиләрниң һәммиси келиду;
Улар алтун һәм хушбуй елип келиду,
Пәрвәрдигарниң мәдһийилирини җакалайду.
7 Кедарниң барлиқ қой падилири йениңға жиғилиду;
Небайотниң қочқарлири хизмитиңдә болиду;
Улар Мениң қобул қилишимға еришип қурбангаһимға чиқирилиду;
Шуниң билән гөзәллик-җулалиғимни аян қилидиған өйүмни гөзәлләштүримән.□
8 Кәптәрханилириға қайтип кәлгән кәптәрләрдәк,
Учуп келиватқан булуттәк келиватқан кимду?
9 Чүнки араллар Мени күтиду;
Шулар арисидин оғуллириңни жирақтин елип келишкә,
Өз алтун-күмүчлирини биллә елип келишкә,
Таршиштики кемиләр биринчи болиду.
Улар Худайиң Пәрвәрдигарниң намиға,
Исраилдики Муқәддәс Болғучиниң йениға келиду;
Чүнки У саңа гөзәллик-җулалиқ кәлтүрди.□
10 Ят адәмләрниң балилири сепиллириңни қуриду,
Уларниң падишалири хизмитиңдә болиду;
Чүнки ғәзивимдә Мән сени урдум;
Бирақ шапаитим билән саңа рәһим-меһриванлиқ көрсәттим.■
11 Дәрвазилириң һәрдайим очуқ туриду;
(Улар кечә-күндүз етилмәйду)
Шундақ қилғанда әлләрниң байлиқлирини саңа елип кәлгили,
Уларниң падишалирини алдиңға йетәкләп кәлгили болиду.
12 Чүнки саңа хизмәттә болушни рәт қилидиған әл яки падишалиқ болса йоқилиду;
Мошундақ әлләр пүтүнләй бәрбат болиду.
13 Мениң муқәддәс җайимни гөзәлләштүрүшкә,

■ **60:5** Зәб. 33:5-10; Вәh. 21:26 □ **60:7 «...Мидиян һәм Әфаһдики тайлақлар сени қаплайду; Шебадикиләрниң һәммиси келиду; ... Едарниң барлиқ қой падилири йениңға жиғилиду; Небайотниң қочқарлири хизмитиңдә болиду»** — 6-7-айәтләрдә дейилгән йәрләрни хәритидин көрүң. Пәләстинни нуқта қилип ейтқанда, «Мидиян» жирақ җәнупта, «Әфаһ» Парс қолтуғиниң шәрқий тәрипидә, «Шеба» Мисирниң җәнубий тәрипидә, «Кедар» һәм «Небайот» шәриқ тәрәптә, йәни Әрәбистандики чөл-баяванниң шималида. Шебадин сирт һәммиси бәлким Әрәб қәбилилири. □ **60:9 «Таршиштики кемиләр биринчи болиду...»** — билишимизчә, қедимки заманларда үч «Таршиш» бар еди (һәммиси турниң мустәмлигилири). Мошу айәттики «Таршиш» бәлким Испанийәни (Қанаандин жирақ болған ғәрбий тәрәптә) көрситиду; демәкчи, ахирқи заманда Худаниң йолини тутқанлар җаһандики барлиқ тәрәплардин Зионға қарап келиду. ■ **60:10** Йәш. 49:23

Ливанниң шәриви,
— Арча, қариғай вә боксус дәрәқлириниң һәммиси саңа келиду;
Шундақ қилип айиғим турған йәрни шәрәплик қилимән.□
14 Сени харлиғанларниң балилири болса алдиңға егилгиничә келиду;
Сени кәмситкәнләрниң һәммиси айиғиңға баш уриду;
Улар сени «Пәрвәрдигарниң шәһири»,
«Исраилдики Муқәддәс Болғучиниң Зиони» дәп атайду.
15 Сән ташливетилгән һәм нәпрәткә учриғанлиғиң үчүн,
Һеч ким зиминиңдин өтмигән;
Әндиликтә Мән сени мәңгүлүк бир шан-шөһрәт,
Әвлат-әвлатларниң бир хурсәнлиги қилимән.■
16 Әлләрниң сүтини емисән,
Падишаһларниң әмчигидин әмгәндәк *меһри-шәпқитигә* еришсән;
Шуниң билән сән Мән Пәрвәрдигарни өзүңниң Нижаткариң һәм Һәмҗәмәт-Қутқузғучиң,
«Яқуптики қудрәт Егиси» дәп билисән.□ ■
17 Мисниң орниға алтунни,
Төмүрниң орниға күмүчни әпкелип алмаштуримән;
Яғачниң орниға мисни,
Ташларниң орниға төмүрни әпкелип алмаштуримән;
Сениң һакимлириңни болса тинич-арамлиқ,
Бәглириңни һәққанийлиқ қилимән.
18 Зиминиңда зораванлиқниң һеч садаси болмайду,
Чегаралириң ичидә вәйранчилиқ вә һалакәтму йоқ болиду;
Сән сепиллириңни «нижат»,
Дәрвазилириңни «мәдһийә» дәп атайсән.
19 Нә қуяш күндүздә саңа нур болмайду,
Нә айниң җуласи саңа йоруқлуқ бәрмәйду;
Бәлки Пәрвәрдигар сениң мәңгүлүк нуруң болиду,
Сениң Худайиң гөзәл җулалиғиң болиду.
20 Сениң қуяшиң иккинчи патмайду,
Ейиң толунлуғидин янмайду;
Чүнки Пәрвәрдигар сениң мәңгүлүк нуруң болиду,
Һәсрәт-қайғулуқ күнлириңгә хатимә берилиду.
21 Сениң хәлқиңниң һәммиси һәққаний болиду;
Йәр-зиминға мәңгүгә егидарчилиқ қилиду;
Уларниң Мениң гөзәл җулалиғимни аян қилиши үчүн,
Улар Өз қолум билән тиккән майса,
Өз қолум билән ишлигиним болиду.■
22 Сәбий бала болса миңға,
Әң кичиги болса улуқ әлгә айлиниду,
Мәнки Пәрвәрдигар буларни өз вақтида тездин әмәлгә ашуримән.

□ **60:13 «Ливанниң шәриви, — арча, қариғай вә боксус дәрәқлириниң һәммиси саңа келиду»** — Ливан дегән җайдин һәр хил чирайлиқ дәрәқләр чиқатти. ■ **60:15** Йәш. 49:19; 54:1, 6, 7
□ **60:16 «Әлләрниң сүтини емисән, падишаларниң әмчигидин әмгәндәк меһри-шәпқитигә еришсән»** — демәк, Зион ахирқи заманлардики азап-оқубәтләрдин өтүши билән (һәр қандақ кәмситишләр, өчмәнлик, нәпрәт һәм зиянкәшликкә учриғандин кейин) аҗиз бир сәбий балидәк барлиқ «ят әлләр»ниң көйүнүшлири һәм ғәмхорлуғи билән чоңқур тәсәллигә егә болиду. **«Яқуптики қудрәт Егиси»** — мошу йәрдә «Яқуп» һәм Яқупниң өзи һәм униң әвлатлири Исраилни көрситиду. ■ **60:16** Йәш. 43:3 ■ **60:21** Йәш. 29:23; 45:11; Мат. 15:13

61

Зионниң парлақ келәчики — давами •••• «Пәрвәрдигарниң қули»ниң йәнә бир сөзи

1 «Рәб Пәрвәрдигарниң Роһи мениң вуҗудумда,
Чүнки Пәрвәрдигар мени аҗиз езилгәнләргә хуш хәвәрләр йәткүзүшкә мәсиһлигән.
У мени сунуқ көңүлләрни ясап сақайтишқа,
Тутқунларға азатлиқни,
Чүшәп қоюлғанларға зинданниң ечиветилидиғанлиғини җакалашқа әвәтти;□ ■
2 Пәрвәрдигарниң шапаәт көрситидиған жилини,
Һәм Худайимизниң қисаслиқ күнини җакалашқа,
Барлиқ қайғу-һәсрәт чәккәнләргә тәсәлли беришкә мени әвәтти.□
3 Зиондики һәсрәт-қайғу чәккәнләргә,
Күлләрниң орниға гөзәлликни,
Һәсрәт-қайғуниң орниға сүркилидиған шат-хурамлиқ мейини,
Ғәшлик-мәйүслүк роһиниң орниға,
Мәдһийә тонини кийдүрүшкә мени әвәтти;
Шундақ қилип улар «һәққанийлиқниң чоң дәрәқлири»,
«Пәрвәрдигарниң тиккән майсилири» дәп атилиду,
Улар арқилиқ униң гөзәллик-җулалиғи аян қилиниду.□
4 Улар қедимки харапзарлиқларни қайтидин қуриду,
Әслидә вәйран қилинған җайларни қайтидин тикләйду,
Харабә шәһәрләрни, дәвирдин-дәвиргә вәйранлиқта ятқан җайларни йеңибаштин қуриду;■
5 Яқа жутлуқлар турғузулуп, падилириңни бақиду;
Ятларниң балилири қошчилириңлар, үзүмчилириңлар болиду.

□ **61:1 «Рәб Пәрвәрдигарниң Роһи мениң вуҗудумда, чүнки Пәрвәрдигар мени аҗиз езилгәнләргә хуш хәвәрләр йәткүзүшкә мәсиһлигән»** — «мәсиһлигән» яки «мәсиһ қилған» — мошу йәрдә биз қайтидин бу ибаригә чүшәнчә беримиз, шундақла «Мәсиһ» тоғрилиқ тохтилимиз. Худаниң йолйоруғи билән Исраилға йеңи бир падиша бекитиш үчүн униң бешиға май сүртүлүш керәк еди. Мошу мурасим «Мәсиһ қилиниш» дәп атилип, шу чағдин башлап мошу падиша «Худаниң мәсиһ қилғини» дәп атилатти. Муқәддәс ибадәтханиниң хизмитини қилған «қурбанлиқ қилғучи» каһинларму мошу хизмәткә киришиш үчүн «мәсиһ қилиниши» керәк еди. «Мәсиһ қилиниш» бәзидә пәйғәмбәрләргиму өткүзүләтти. Бирақ мошу айәттики «мәсиһ қилиш» зәйтун мейи билән әмәс, бәлки Худаниң Өз Муқәддәс Роһи билән өткүзүлиду; инсан тәрипидин өткүзүлмәйду, Худаниң Өзи өткүзиду. «Пәрвәрдигарниң қули» тоғрисидики сөзләрни жиғинчақлиғанда, у «Падишаһ» (пүткүл аләмниңки), Пәйғәмбәр («сөзүмни ағзиңға қуйимән») һәм «Қутқузғучи Каһин»дур (гунакарлар үчүн өзини қурбанлиқ қилиду, гунакарлар үчүн дуа қилиду). Шу үч вәзипини ада қилиш үчүн у Худаниң Роһи билән «мәсиһ қилиниши» керәк еди. Мошу йәрдин башлап биз «Пәрвәрдигарниң қули»ни «Мәсиһ» дегән нам билән чақиримиз. Исраилниң 60- һәм 61-бапта көрситилгән бәхитиниң, әлләрниң (Исраил арқилиқ болған) бәхитиниңму һәммиси Мәсиһниң қилған ишидур. ■ **61:1** Лука 4:17,18,19,20 □ **61:2 «Пәрвәрдигарниң шапаәт көрситидиған жили»** — «Лав.» 25-бапта көрситилгән «бурға (челиш) жили», йәни «азатлиқ жили», яки «шатлиқ жили» болса «Пәрвәрдигарниң шапаәт көрситидиған жили»ни алдин-ала аян қилған «бешарәтлик бир рәсим» болса керәк. Инҗил, «Луқа» 4:18-19ни көрүң. □ **61:3 «Пәрвәрдигар... Зиондики ... күлләрниң орниға гөзәлликни, һәсрәт-қайғуниң орниға сүркилидиған шат-хурамлиқ мейини, ғәшлик-мәйүслүк роһиниң орниға, мәдһийә тонини кийдүрүшкә мени әвәтти»** — қайғу-һәсрәт билдүрүш үчүн, адәмләр күлләрдә олтиратти яки уларни пешанисиға сүртәтти. Мәсиһ болса «күлләрниң орниға» хошаллиқни билдүридиған майни адәмниң пешанисиға сүртиду. **«мәдһийә тони»** — мошу «тон» пүтүн бәдәнни орайдиған чоң бир кийим болуп, бәлким һәммә ғәшлик кетип, адәмниң пүткүл вуҗудида Худаға мәдһийә оқуш пайда болидиғанлиғини көрситиду. **«Шундақ қилип улар «һәққанийлиқниң чоң дәрәқлири», «Пәрвәрдигарниң тиккән майсилири» дәп атилиду»** — жуқуридики 1:29-, 57:5-айәттә, «чоң дәрәқләр» бутпәрәслик қилинидиған җайлар еди. Һазир улар Худаға ибадәт қилишни билдүриду. ■ **61:4** Йәш. 58:12

6 Бирақ силәр болсаңлар, «Пәрвәрдигарниң каһинлири» дәп атилисиләр;
Силәр тоғраңларда: «Улар Худайимизниң хизмәткарлири» дейилиду;
Озуқлириңлар әлләрниң байлиқлири болиду,
Силәр уларниң шан-шәрәплиригә ортақ болисиләр.□ ■
7 Хорлинип, шәрмәндиликтә қалғиниңларниң орниға икки һәссә несивәңләр берилиду;
Рәсва қилинғанлиқниң орниға улар тәқсиматида шатлинип тәнтәнә қилиду;
Шуниң билән улар зиминға икки һәссиләп егидарчилиқ қилиду;
Мәңгүлүк шат-хурамлиқ уларниңки болиду.□
8 Чүнки Мән Пәрвәрдигар тоғра һөкүм, һәқиқәтни әзизләймән;
Көйдүрмә қурбанлиқ қилишта һәр қандақ булаңчилиқ вә алдамчилиққа нәпрәтлинимән;
Мән уларға һәқиқәт билән тегишлигини қайтуруп беримән;
Мән улар билән мәңгүлүк бир әһдини түзимән.□
9 Шундақ қилип уларниң нәслиниң даңқи әлләр арисида,
Пәрзәнтлириниң даңқи хәлқи-аләм арисида чиқиду;
Уларни көргәнләрниң һәммиси уларни тонуп етирап қилидуки,
«Улар болса Пәрвәрдигар бәхит ата қилған нәсилдур»». □

Мәсиһ йәнә сөз қилиду

10 — «Мән Пәрвәрдигарни зор шат-хурамлиқ дәп билип шатлинимән,
Женим Худайим түпәйлидин хошаллиниду;
Чүнки той қилидиған жигит өзигә «каһинлиқ сәллә» кийивалғандәк,
Той қилидиған қиз ләәл-яқутлар билән өзини пәрдазлиғандәк,
У ниҗатлиқниң кийим-кечигини маңа кийдүрди,

□ **61:6 «Бирақ силәр болсаңлар, «Пәрвәрдигарниң каһинлири» дәп атилисиләр»** — оқурмәнләргә мәлумки, «каһин»лар муқәддәс ибадәтханидики хизмәтчиләр болуп, хәлиқләргә вәкил болуп уларниң һәр хил қурбанлиқлирини Худаға атап отта көйдүргүчи еди. Буниңдин сирт, Худаниң һәқиқәт-һөкүмлирини үгитиш вәзиписи бар еди («Мал.» 2:7). Муса пәйғәмбәр дәвридә, Худа «Барлиқ хәлқимни Өзүмгә атап каһинлар қилимән» дегән еди («Мис.» 19:6). Бирақ хәлиқниң көпинчиси итаәтсизлик билән мошу вәдидин мәһрум болди; пәқәт «Лавий» дегән қәбилидикиләр каһинлиқ рольни өтәлигән еди. Бирақ мошу айәт бизгә аян қилидуки, Худаниң әслидики нишани һаман әмәлгә ашурулиду. **«силәр уларниң шан-шәрәплиригә ортақ болисиләр»** — яки «Уларниң шан-шәрәблиридин тәнтәнә қилисиләр». ■ **61:6** 1Пет. 2:5, 9; Вәһ. 1:6; 5:10 □ **61:7 «Хорлинип, шәрмәндиликтә қалғиниңларниң орниға икки һәссә несивәңләр берилиду»** — «икки һәссә несивәңләр» тоғрилиқ йәнә 40-бап, 2-айәтни көрүң. □ **61:8 «көйдүрмә қурбанлиқ»** — мошу хил қурбанлиқ пүтүн пети Худаға (толуқ ибадәт қилиш үчүн) атап көйдүрүләтти. Адәм (мәйли бәргүчи, мәйли каһин болсун) қурбанлиқниң гөшидин һеч йемәтти. Әгәр мошундақ қурбанлиқ қилғанда, бириси Худадин бир зәрричини қалдурған болса, бу «булаңчилиқ»қа баравәр еди. Әнди төвәндә, Худа Өзи инсанийәткә, Өз хәлқигә мәлум бир нәрсини вәдә қилип бәрмәкчи болса, ундақта у Өзиниң «көйдүрмә қурбанлиқ» тоғрисидики муқәддәс қануниға Өзи бойсунғанға охшаш, У бәргән нәрсидә қилчә бир кәмлик һәргиз болмайду; У инсанийәткә вәдә қилғанлиридин һеч нәрсини қалдурмайду. □ **61:9 «Улар болса Пәрвәрдигар бәхит ата қилған нәсилдур»** — «Зәб.» 21:31-32ни көрүң. Жуқириқи 59:21-айәттә дейилгән «әһдә»гә асасән, Зионниң нәсли «Мәсиһ»ниң Роһи һәм сөз-каламиға егә болиду. Шүбһисизки, мошу 8- һәм 9-айәттә шу әһдә, шундақла униң нәтиҗиси йәнә көрситилиду.

һәққанийлиқ тони билән мени пүркәндүрди.□
11 Чүнки зимин өзиниң бихини чиқарғинидәк,
Бағ өзидә терилғанларни үндүргинидәк,
Рәб Пәрвәрдигар охшашла барлиқ әлләрниң алдида һәққанийлиқни һәм мәдһийини үндүриду». □

62

Мәсиһниң сөзиниң давами

1 — «Таки Зионниң һәққанийлиғи җулалинип чақнап чиққичә,
Униң ниҗати лавулдаватқан мәшъәлдәк чиққичә,
Зион үчүн һеч арам алмаймән,
Йерусалим үчүн һәргиз сүкүт қилмаймән;
2 Һәм әлләр сениң һәққанийлиғиңни,
Барлиқ падишалар шан-шәривиңни көриду;
Һәм сән Пәрвәрдигар Өз ағзи билән саңа қойидиған йеңи бир исим билән атилисән,■
3 Шундақла сән Пәрвәрдигарниң қолида турған гөзәл бир таҗ,
Худайиңниң қолидики шаһанә баш чәмбирики болисән.
4 Сән иккинчи: «Аҗрашқан, ташливетилгән» дәп аталмайсән,
Зиминиң иккинчи: «Вәйран қилип ташливетилгән» дәп аталмайду;
Бәлки сән: «Мениң хошаллиғим дәл униңда!», дәп атилисән,
Һәм зиминиң: «Никаһланған» дәп атилиду;
Чүнки Пәрвәрдигар сәндин хошаллиқ алиду,
Зиминиң болса ятлиқ болиду.□
5 Чүнки жигит қизға бағланғандәк,
Оғуллириң саңа бағлиниду;
Той жигити қиздин шатланғандәк,
Худайиң сениңдин шатлиниду.
6 Мән сепиллириңда күзәтчиләрни бекитип қойдум, и Йерусалим,
Улар күндүзму һәм кечисиму арам алмайду;
И Пәрвәрдигарни әсләткүчи болғанлар, сүкүт қилмаңлар!□

□ **61:10 «Мән Пәрвәрдигарни зор шат-хурамлиқ дәп билип шатлинимән... У ниҗатлиқниң кийим-кечигини маңа кийдүрди, һәққанийлиқ тони билән мени пүркәндүрди»** — Мәсиһ Худаниң Зион һәм әл-жутларни қутқузуштики хизмитини ада қилиш үчүн у тәйярлиған кийим-кечәкни қобул қилиду. «Той қилидиған жигит» һәм «той қилидиған қиз» болса, әлвәттә наһайити диққәт билән уларниң мәхсус кийимини кийиду. Мошу кийим пәқәтла мошу мәхсәт биләнла кийилиду; охшашла Мәсиһ «адәмни қутқузуш үчүн» хошаллиқ билән Худа бәргән мәхсус кийимни кийиду. Мошу кийим униң ким екәнлигини, немә иш қилғили кәлгәнлигини көрситиду; йәни ниҗат, мутләқ һәққанийлиқтин һәм «каһинлиқ сәллә» (йәни инсан үчүн дуа қилиштики роль)дин ибарәттур. Дунияда ким мошундақ «кийим» кийивалған пети пәйда болса, һәр бир әқли бар адәм уни Худа әвәткән Мәсиһ дәп тонуп йетиши керәк. □ **61:11 «Чүнки зимин өзиниң бихини чиқарғинидәк,... Рәб Пәрвәрдигар охшашла барлиқ әлләрниң алдида һәққанийлиқни һәм мәдһийини үндүриду»** — мошу иш Мәсиһниң йәнә бир хошаллиғиниң сәвәви — униң қилидиған хизмити чоқум мувәппәқийәтлик болиду; у ниҗатни инсанийәткә йәткүзүп нурғунлиған кишиләрни гунадин қутқузиду. ■ **62:2** Йәш. 65:15 □ **62:4 «Мениң хошаллиғим дәл униңда!»** — ибраний тилида «Хефзибаһ». **«Никаһланған»** — ибраний тилида «Биюлаһ». □ **62:6 «Мән сепиллириңда күзәтчиләрни бекитип қойдум, и Йерусалим, улар күндүзму һәм кечисиму арам алмайду; и Пәрвәрдигарни әсләткүчи болғанлар, сүкүт қилмаңлар!»** — Мәсиһ мошу «күзәтчиләр»ни, йәни «Пәрвәрдигарни әсләткүчиләр»ни өзигә охшаш Зион үчүн тохтимай дуа қилиш хизмитигә бекиткән. Уларниң дуалири Өзиниңкигә охшаш болиду (1-айәтни көрүң).

7 У Йерусалимни тиклигичә,
Уни йәр-җаһанниң оттурисида рәхмәт-мәдһийиләрниң сәвәви қилғичә,
Униңға һеч арам бәрмәңлар!».
8 Пәрвәрдигар оң қоли һәм Өз күчи болған билиги билән мундақ қәсәм ичти: —
«Мән зираәтлириңни дүшмәнлириңгә озуқ болушқа иккинчи бәрмәймән;
Җапа тартип ишлигән йеңи шарапниму ятларниң пәрзәнтлири иккинчи ичмәйду;
9 Зираәтләрни оруп жиққанлар өзлирила уни йәп Пәрвәрдигарни мәдһийиләйду;
Үзүмләрни үзгәнләр муқәддәс өйүмниң сәйналирида улардин ичиду».
10 — Өтүңлар, дәрвазилардин өтүңлар!
Хәлиқниң йолини түз қилип тәйярлаңлар!
Йолни көтириңлар, көтириңлар;
Ташларни елип ташливетиңлар;
Хәлиқ-милләтләр үчүн *йол көрситидиған* бир туғни көтириңлар.□ ■
11 Мана, Пәрвәрдигар җаһанниң чәт-яқилириға мундақ дәп җакалиди: —
Зион қизиға мундақ дәп ейтқин: —
«Қара, сениң нижат-қутулушуң келиватиду!
Қара, Униң Өзи алған мукапити Өзи билән биллә,
Униң Өзиниң инъами Өзигә һәмраһ болиду.□
12 Вә хәқләр уларни: «Пак-муқәддәс хәлиқ»,
«Пәрвәрдигар һәмҗәмәтлик қилип қутқузғанлар» дәйду;
Сән болсаң: «Интилип издәлгән», «Һеч ташливетилмигән шәһәр» дәп атилисән.
□

63

«Күзәтчиләр» бир адәмниң келиватқанлиғини көриду

1 «Бозраһ шәһиридин чиққан, үстибеши қеник қизил рәңлик,
Кийим-кечәклири қалтис-карамәт,
Зор күч билән қол селип меңиватқан,
Едомдин мошу йәргә келиватқучи ким?»
«Һәққанийлиқ билән сөзлигүчи Мән,
Қутқузушқа күч-қудрәткә Егә Болғучидурмән».□
2 «Үстибешиңдикиси немишкә қизил,

□ **62:10 «Өтүңлар, дәрвазилардин өтүңлар! Хәлиқниң йолини түз қилип тәйярлаңлар! Йолни көтириңлар, көтириңлар; ташларни елип ташливетиңлар»** — йолни, Исраилдики тарқилип кәткән, башқа жутларда сүргүн болғанлар, шундақла Худани издигән мусапирлар билән биллә Зионға кәлмәкчи болғанлар үчүн тәйярлаңлар, демәкчи болса керәк. ■ **62:10** Йәш. 40:3; 57:14 □ **62:11 «Қара, сениң нижат-қутулушуң келиватиду!... Униң Өзиниң инъами Өзигә һәмраһ болиду»** — айәтниң иккинчи қисмиға қариғанда, муну «нижат-қутулуш» **бир шәхс**, йәни Мәсиһниң Өзидур; «Униң алған мукапити» һәм «Униң Өзиниң инъами» 10- һәм 12-айәткә қариғанда дәл Өзи қутқузған «хәлқим» һәм «хәлиқ-милләтләр»дин ибарәттур. □ **62:12 «Вә хәқләр уларни: «Пак-муқәддәс хәлиқ»... дәйду»** — «улар» дәл 10-айәттә дейилгән, Зионға кәлмәкчи болған «хәлиқ» һәм «хәлиқ-милләтләр»дур. **«Сән болсаң: «Интилип издәлгән»,... дәп атилисән»** — «сән» Зионниң өзини көрситиду. □ **63:1 «Һәққанийлиқ билән сөзлигүчи Мән, қутқузушқа күч-қудрәткә Егә Болғучидурмән»** — айәтниң алдинқи қисмидики соалға җавап бәргүчи шүбһисизки, 61:10-11-айәттә «қалтис-карамәт» кийим-кечәк кийивалған», Өзи (62-бапта) күзәтчиләрни бекиткән Мәсиһдур. Бирақ униң кийим-кечәклири башқичә көрүнгәчкә, у жирақтин келиватқан чағда, улар уни тоналмиған. «Бозраһ» шәһири тоғрилиқ йәнә 34-бапни вә изаһатлирини көрүң.

Қандақсигә кийим-кечәклириң шарап көлчигини чәйлигүчиниңкигә охшап қалди?».□ ■
3 «Мән ялғуз шарап көлчигини чәйлидим;
Бар әл-жутлардин һеч ким Мән билән биллә болғини йоқ;
Мән уларни ғәзивимдә чәйлидим,
Қәһримдә уларни дәссивәттим;
Уларниң қанлири кийим-кечәклирим үстигә чачриди;
Мениң пүтүн үстибешим боялди;□
4 Чүнки қәлбимгә қисас күни пүкүлгән еди,
Шундақла Мән һәмҗәмәтлиримни қутқузидиған жил кәлди;□ ■
5 Мән қарисам, ярдәм қилғидәк һеч ким йоқ еди;
Һеч кимниң қоллимайдиғанлиғини көрүп азаплинип көңлүм паракәндә болди;
Шуңа Өз билигим Өзүмгә нижат кәлтүрди;
Өз қәһрим болса, Мени қоллап Маңа чидам бәрди;□ ■
6 Шуниң билән әл-жутларни ғәзивимдә дәссивәткәнмән,
Қәһримдә уларни мәс қиливәттим,
Қанлирини йәргә төкүвәттим». □

«Худани әсләткүчи күзәтчи»ләрдин бири йәнә дуа қилиду

7 «Мән Пәрвәрдигарниң шәпқәтлири тоғрилиқ әслитип сөзләймән;
Пәрвәрдигарниң мәдһийәгә лайиқ қилғанлири,
Униң рәһимдиллиқлириға асасән,
Униң нурғунлиған шәпқәтлиригә асасән,
Пәрвәрдигарниң бизгә қилған илтипатлири,
Исраил җәмәтигә илтипат қилған зор яхшилиқлири тоғрилиқ әслитип сөзләймән;
8 У уларни: — «Улар Мениң хәлқим,
Алдамчилиқ қилмайдиған балилар» дәп,
Уларниң Қутқузғучиси болди.□
9 Уларниң барлиқ дәрдлиригә Уму дәрддаш еди;
«Униң йүзидики Пәриштиси» болса уларни қутқузған,
У Өз муһәббити һәм рәһимдиллиғи билән уларни һәмҗәмәтлик қилип қутқузған;
Әшу қедимки барлиқ күнләрдә уларни Өзигә артип көтәргән; □ ■
10 Бирақ улар асийлиқ қилип Униң Муқәддәс Роһиға азар бәрди;

□ **63:2 «Үстибешиңдикиси немишкә қизил, қандақсигә кийим-кечәклириң шарап көлчигини чәйлигүчиниңкигә охшап қалди?»** — Мәсиһ кийивалған кийим әслидә «нижатниң, һәққанийлиқниң» кийими (бәлким аппақ) болғандин кейин, «Немишкә қизил болуп қалған» — дәп сорайду. ■ **63:2** Вәһ. 19:13 □ **63:3 «Мән уларни ғәзивимдә чәйлидим»** — «улар» (нижатни рәт қилған) ят әлләрни көрситиду (6-айәтни көрүң). □ **63:4 «Мән һәмҗәмәтлиримни қутқузидиған жили»** — демәк, Худаниң нижатини қобул қилған бәндилири мошу дунيادики барлиқ бозәк қилишлардин, барлиқ зиянкәшләрдин азат қилинип әркин болуш вақтидур. Рәзилләрниң җазалиниши билән улар әркин болиду. ■ **63:4** Йәш. 61:2 □ **63:5 «Өз қәһрим болса, Мени қоллап Маңа чидам бәрди»** — мошу сөзләргә қариғанда, инсанларни җазалаш Худа һәм Униң Мәсиһи үчүн көңлигә интайин еғир келидиған тәс бир иштур. ■ **63:5** Йәш. 59:16 □ **63:6 «Қәһримдә уларни мәс қиливәттим»** — бундақ «мәс қилиш»ни чүшиниш үчүн, 51-бап, 17-, 21-22-айәтләрни йәнә көрүң. Хәлиқләрни мәс қилидиған шарап «Пәрвәрдигарниң қолидики қәһригә толған қәдәһ»тики «шарап»тур. □ **63:8 «У уларни: — «Улар Мениң хәлқим, алдамчилиқ қилмайдиған балилар» дәп, уларниң Қутқузғучиси болди»** — мошу айәтләр Худа Исраилни Мисирдин қутқузуп чиқарған вақитни көрситиду. Шу чағни Исраилниң «туғулуши», йәни «йеңи бир хәлиқ, йеңи бир милләт» болуши дәп һесаплиғили болиду. □ **63:9 «Униң (Пәрвәрдигарниң) йүзидики Пәриштиси»** — мошу зат дәл Тәврат-зәбурда көп йәрләрдә «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» дәп атилиду. ■ **63:9** Қан. 7:7, 8, 9

Шуңа улардин йүз өрүп У уларниң дүшминигә айлинип,
Уларға қарши җәң қилди. □ ■
11 Бирақ У: — «Муса пәйғәмбирим! Мениң хәлқим!» дәп әйни күнләрни әслəп тохтиди.
Әнди Өз *падиси болғанларни* падичилири билән деңиздин чиқиривалғучи қени?
Өзиниң Муқәддәс Роһини уларниң арисиға турғузуп қойғучи қени?□
12 Униң гөзәл шәрәплик билиги Мусаниң оң қоли арқилиқ уларни йетәклигүчи болди,
Өзи үчүн мәңгүлүк бир намни тикләп,
Улар алдида суларни бөлүвәткүчи,
13 Уларни далада әркин кезип жүридиған аттәк,
Һеч путлаштурмай уларни деңизниң чоңқур йәрлиридин өткүзгүчи қени?■
14 Маллар җилғиға отлашқа чүшкәндәк,
Пәрвәрдигарниң Роһи уларға арам бәрди;
Сән Өзүң гөзәл-шәрәплик бир намға еришиш үчүн,
Сән мошу йоллар билән хәлқиңни йетәклидиң.
15 Аһ, асманлардин нәзириңни чүшүргин,
Сениң пак-муқәддәслигиң, гөзәллик-шәривиң турған маканиңдин *һалимизға* қарап бақ!
Қени отлуқ муһәббитиң вә күч-қудритиң!?
Ичиңни ағритишлириң, рәһимдиллиқлириң қени?
Улар маңа кәлгәндә бесилип қалдиму?■
16 Чүнки гәрчә Ибраһим бизни тонумисиму,
Яки Исраил гәрчә бизни етирап қилмисиму,
Сән һаман бизниң Атимиз;
Сән Пәрвәрдигар бизниң Атимиздурсән;
Әзәлдин тартип «Һәмҗәмәт-Қутқузғучимиз» Сениң намиңдур.□
17 И Пәрвәрдигар, немишкә бизни йоллириңдин аздурғансән?
Немишкә Өзүңдин қорқуштин яндуруп көңлимизни таш қилғансән?!
Қуллириң үчүн, Өз мирасиң болған қәбилиләр үчүн,
Йенимизға йенип кәлгәйсән!
18 Муқәддәс хәлқиң пәқәт азғинә вақитла *тәвәлигигә* егә болалиған;
Дүшмәнлиримиз муқәддәс җайиңни аяқ асти қилди;□ ■
19 Шуниң билән биз узундин буян Сән идарә қилип бақмиған,
Сениң намиң билән атилип бақмиған бир хәлиқтәк болуп қалдуқ!

□ **63:10 «бирақ улар асийлиқ қилип униң Муқәддәс Роһиға азар бәрди»** — мошу сөзгә қариғанда «Худаниң Муқәддәс Роһи» чоқум Худаниң Өзидин (демәк, ХудаАтидин) айрим бир шәхсдур. ■ **63:10** Чөл. 14:11; Зәб. 77:56-59; 94:9-11 □ **63:11 «Өз падиси болғанлар»** — Исраил хәлқи. **«Өз ... падичилири»** — шүбһисизки, Муса пәйғәмбәр, акиси Һарун һәм һәдиси Мәрйәм, шундақла бәлким Йәшуа пәйғәмбәр еди. ■ **63:13** Зәб. 104:37 ■ **63:15** Қан. 26:15 □ **63:16 «гәрчә Ибраһим бизни тонумисиму, Яки Исраил гәрчә бизни етирап қилмисиму,...»** — Ибраһим һәм Исраил (уларниң ата-бовилири) хелә бурунла аләмдин кәткән еди, әлвәттә. Мошу сөзниң мәнаси, навада атимиз Ибраһим яки Исраил (йәни Яқуп) мошу аләмдә техи турған болса, бизниң начар әһвалимизни, әхлақсизлиғимизни, пәзиләтсизлигимизни көрүпла интайин бизар болуп: «Мошу хәлиқ бизниң әвладимиз болмиса керәк» — дәп бизләрни етирап қилмаслиғи мүмкин, демәкчи. □ **63:18 «Дүшмәнлиримиз муқәддәс җайиңни аяқ асти қилди»** — Йәшаяниң өмридә Худаниң муқәддәс ибадәтханиси техи мәвҗут еди. Шуниң билән пәйғәмбәр бу бешарәттә өзидин кейинки бир дәвирни көздә тутқан болуши керәк. Йерусалимдики шу ибадәтхана миладийәдин илгәрки 586-жили вәйран қилинди. Бешарәт мошу вақиәдин кейинки дәвирниң болидиған һессиятлирини, арзу-хияллирини һәм дуалирини көрсәтсә керәк. ■ **63:18** Зәб. 73:3-8

64

Дуаниң давами
1 Аһ, Сән асманларни житиветип,
Йәргә чүшкән болсаң еди!
Тағлар болса йүзүң алдида ерип кетәтти! Мана мошундақ болғанда тутуруққа от яққандәк,
От суни қайнатқандәк,
Сән намиңни дүшмәнлириңгә аян қилған болаттиң,
Әлләр йүзүңдинла титрәп кетәтти!□
2 Сән биз күтмигән дәһшәтлик ишларни қилған вақтиңда,
Сән чүшкән едиң;
Йүзүңдин тағлар растла ерип кәтти!□
3 Сәндин башқа Өзигә тәлмүрүп күткәнләр үчүн ишлигүчи бир Худани,
Адәмләр әзәлдин аңлап бақмиған,
Қулаққа йетип бақмиған,
Көз көрүп бақмиғандур!■
4 Сән һәққанийлиқни жүргүзүшни хурсәнлик дәп билгән адәмниң,
Йәни йоллирида меңип, Сени сеғинғанларниң һажитидин чиққучи һәмраһдурсән;
Бирақ мана, Сән ғәзәптә болдуң,
Биз болсақ гунада болдуқ;
Ундақ ишлар узун боливәрди;
Әнди биз қутқузуламдуқ?
5 Әнди биз напак бир нәрсигә охшаш болдуқ,
Қиливатқан барлиқ «һәққанийәтлиримиз» болса бир әврәт латисиғила охшайду, халас;
Һәммимиз йопурмақтәк хазан болуп кәттуқ,
Қәбиһликлиримиз шамалдәк бизни учуруп ташливәтти.■
6 Сениң намиңни чақирип нида қилғучи,
Илтипатиңни тутушқа қозғалғучи һеч йоқтур;
Чүнки Сән йүзүңни биздин қачуруп йошурдуң,
Қәбиһликлиримиздин бизни солаштурғуздуң.
7 Бирақ һазир, и Пәрвәрдигар, Сән бизниң Атимиздурсән;
Биз сеғиз лай, Сән бизниң сапалчимиздурсән;
Һәммимиз болсақ қолуңда ясалғандурмиз;
8 И Пәрвәрдигар, бизгә қаратқан ғәзивиңни зор қилмиғайсән,
Қәбиһликни мәңгүгичә әсләп жүрмигин;
Мана, қариғин, һәммимиз Сениң хәлқиңдурмиз!■
9 Муқәддәс шәһәрлириң жаңгал,
Зионму жаңгал болуп қалди;
Йерусалим вәйран болди;
10 Ата-бовимиз Сени мәдһийилигән жай,
Пак-муқәддәслик, гөзәл-парлақлиқ туралғуси болған өйимиз болса от билән көйүп күл болди;

□ **64:1 «Аһ, Сән асманларни житиветип, йәргә чүшкән болсаң еди! Тағлар болса йүзүң алдида ерип кетәтти!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Аһ, Сән асманларни житиветип, йәргә чүшсәң едиң! Тағлар болса йүзүң алдида ерип кетәтти!». □ **64:2 «Йүзүңдин тағлар растла ерип кәтти!»** — Исраиллар Мисирдин чиққандин кейин, Худа уларға Муса пәйғәмбәр арқилиқ муқәддәс қанун-пәрманлирини бәргән вақтида, Синай тағлири шундақла ерип кәтти. Йәшая пәйғәмбәр бәлким мошу ишларни көздә тутиду.
■ **64:3** Зәб. 30:20,21; 1Кор. 2:9 ■ **64:5** Зәб. 89:5-8 ■ **64:8** Зәб. 78:8

Қәдир-қиммәтлик нәрсилиримизниң һәммиси вәйран қиливетилди.□
11 Мошу ишлар алдида Өзүңни чәткә аламсән, и Пәрвәрдигар?
Сүкүт қилип турамсән?
Бизни болушичә хар қилип уриверәмсән?»

65

Худаниң дуаға бәргән җавави •••• «Йеңи ишлар», йеңи асман-зимин

1 Әзәлдин Мени издимигәнләргә Мени сораш йолини ачтим;
Мән Өзүмгә интилмигәнләргә Өзүмни тапқуздум.
Мениң намим билән аталмиған ят бир әлгә Мән: — «Маңа қара, Маңа қара» — дедим.
2 Бирақ яман йолда маңидиған,
Өзиниң пикир-хиялиға әгишип маңидиған,
Асийлиқ қилғучи бир хәлиққә болса Мән күн бойи қолумни узитип интилип кәлдим.□
3 Йәни бағларда қурбанлиқ қилип,
Уларни хишлиқ супилар үстидиму көйдүрүп,
Көз алдимдила зәрдәмгә тегидиған бир хәлиқ;□
4 Улар қәбирләр арисида олтириду,
Мәхпий җайлардиму түнәп олтириду;
Улар чошқа гөшини йәйду,
Қазан-қачилирида һәр қандақ жиркиничлик нәрсиләрниң шорписи бар.□
5 Улар: «Өзүң билән бол,
Маңа йеқинлашқучи болма;
Чүнки мән сәндин пакмән» — дәйду;
Мошулар димиғимға киргән ис-түтәк,
Күн бойи өчмәй туридиған оттур!
6-7 Мана, Мениң алдимда пүтүклүк туридуки: —
Мән сүкүт қилип турмаймән — дәйду Пәрвәрдигар —
Бәлки һәм силәрниң қәбиһликлириңларни,
Шундақла тағ чоққилирида исриқ яққан,
Дөңләр үстидиму Мени һақарәтлигән ата-бовилириңларниң қәбиһликлирини бирликтә қайтуримән,
— Шуларни өз қучағлириға қайтуримән;

□ **64:10 «...Пак-муқәддәслик, гөзәл-парлақлиқ туралғуси болған өйимиз болса от билән көйүп күл болди»** — мошу айәттики «өйимиз» муқәддәс ибадәтхана, әлвәттә. «Өй» дегән сөзниң ишлитилиши болса, Худаниң әсли уларниң арисида (ибадәтханисида) турғанлиғини тәкитләйду. «Қәдир-қиммәтлик нәрсилиримиз»ниң әң есили болса йәнила ибадәтханидики буюм-җабдуқлар болған еди. Бабиллиқларниң Йерусалимни, җүмлидин муқәддәс ибадәтханини вәйран қилғанлиғи бәлким мошу бешарәттин кейинки 100 жил әтрапида болди (миладийәдин илгәрки 586-жили). Мошу айәттә, пәйғәмбәр (63:15-19-айәтләрдики әһвалға охшаш) өзи әшу дәвирдә турғандәк сөз қилиду; у әшу дәвирдикиләргә вәкил болуп дуа қилиду. □ **65:2 «яман йолда маңидиған...»** — ибраний тилида «яхши әмәс йолда маңидиған...». □ **65:3 «(Улар)... бағларда қурбанлиқ қилип, уларни хишлиқ супилар үстидиму көйдүрүп...»** — бағлар пат-пат «Баал» дегән бутқа чоқунидиған җайлар болуп қалатти. Қурбанлиқни болса пәқәт ибадәтханидила қилса болатти; униңдин башқа «қурбанға»ларни пәқәт ташлар яки тупрақ қатарлиқ тәбиий материяллардинла ясиғили болатти. **«Уларни хишлиқ супилар үстидиму көйдүрүп...»** — яки «хушбуйни хишлиқ супилар үстидиму көйдүрүп...». □ **65:4 «улар қәбирләр арисида олтириду, мәхпий җайлардиму түнәп олтириду»** — мошу кишиләрниң мазарларда, «мәхпий җайлар»да олтирип түнәштики мәхсити, шүбһисизки, «ата-бовилириниң роһлири»ға дуа қилип алақилишиш, шундақла җин-шәйтанлар билән алақилишиш еди. Өлүкләрниң роһлири билән алақә қилишқа урунуш Тәвратта қәтъий мәнъий қилиниду.

Бәрһәқ, Мән илгәрки қилғанлирини өз қучағлириға өлчәп қайтуримән.□
8 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Сапақ үзүмниң «сарқинди ширнә»си көрүнгәндә,
Хәқләрниң: «Уни чәйливетип вәйран қилмисун, чүнки униңда бәрикәт туриду» дегинидәк,
Мән Өз қуллиримниң сәвәвидинла шундақ қилимәнки,
Уларниң һәммисини вәйран қилмаймән. □
9 Шундақ қилип Мән Яқуптин бир нәсилни,
Йәһудадинму тағлиримға бир егидарни чиқиримән;
Шуниң билән Мениң таллиғанлирим *зиминға* егә болиду,
Мениң қуллирим шу йәрдә маканлишиду.□
10 Мени издигән хәлқим үчүн,
Шарон болса йәнә қой падилириға қотан,
Ахор болса кала падилириға қоналғу болиду.□
11 Бирақ Пәрвәрдигарни ташлап,
Муқәддәс теғимни унтуғучи,
«Тәләй» *дегән бут* үчүн дәстихан салғучи,
«Тәғдир» *дегән бут* үчүнму әбҗәш шарапни қуюп қачиларни толдурғучисиләр,□
12 Мән силәрни қиличқа «тәғдир» қилдим,
Силәрниң һәммиңлар қирғинчилиқта баш егисиләр;
Чүнки Мән чақирдим, силәр җавап бәрмидиңлар;
Мән сөз қилдим, силәр қулақ салмидиңлар;
Әксичә нәзиримдә яман болғанни қиливатисиләр,
Мән яқтурмайдиғанни таллиғансиләр.
13 Шуңа, Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мениң қуллирим йәйду,
Силәр ач қалисиләр;
Мана, Мениң қуллирим ичиду,

□ **65:6-7 «силәрниң қәбиһликлириңларни, шундақла тағ чоққилирида исриқ яққан, дөңләр үстидиму Мени һақарәтлигән ата-бовилириңларниң қәбиһликлирини бирликтә қайтуримән»** — тағларниң чоққилири яки дөңләр пат-пат бутқа чоқунидиған җайлар болуп қалатти. Шуниң билән Муса пәйғәмбәр тағ яки дөңләр үстидә қурбанлиқ қилишниму мәнъий қилған. Айәттә көрситилгән мошу қилмишлири, шүбһисизки, бутпәрәслик еди. **«Бәрһәқ, Мән илгәрки қилғанлирини өз қучағлириға өлчәп қайтуримән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бәрһәқ, уларниң қилғанлирини өз қучағлириға қайтуруветиш Мениң биринчи ишимдур». □ **65:8 «Сапақ үзүмниң «сарқинди ширнә»си көрүнгәндә, хәқләрниң: «Уни чәйливетип вәйран қилмисун, чүнки униңда бәрикәт туриду» дегинидәк,...»** — Қанаанда (Пәләстиндә) үзүмдин «өзи чиққан» ширнә болса интайин әтиварлиниду; сәвәви, униңдин ишлинидиған шарап интайин мезилик болиду. Шуңа мәлум бир сап үзүмдин мошу «сарқинди шарап» чиққанлиғи байқалса, у башқа үзүм сапақлири билән қошуп чәйливетилмәйду, «ширнә чиққичә» айрим қоюлиду. Шуниң билән Худа Өзигә садиқ болған «қалдилар» Исраилда бар болсила, уларни йоқатмайду. Биз жуқуриқи баблардин билимизки, мошу «егидар» нәсил (9-айәт) дәл «Пәрвәрдигарниң қули»ниңки, йәни Мәсиһниң нәслидур. □ **65:9 «Мән Яқуптин бир нәсилни, Йәһудадинму тағлиримға бир егидарни чиқиримән»** — демәк, Худа «қалдиси»дин, өзигә садиқ йеңи бир дәвирни чиқириду, уларни «муқәддәс зимин»ға егә қилиду. □ **65:10 «Шарон болса йәнә қой падилириға қотан, Ахор болса кала падилириға қоналғу болиду»** — Шарон болса Пәләстинниң ғәрип тәрипидә, әсли интайин мунбәт җай еди. Шу район бәлким Асурийә (һәм кейинки Бабиллиқларниң) булаңчилиқлири түпәйлидин қақаслишип кәткән болуши мүмкин. Ахор болса шәрқий тәрәптә болуп анчә мунбәт әмәс еди. Исраиллар Ахорда Худаға қаттиқ асийлиқ қилған еди (Тәвраттики «Йәшуа» 7-бапни көрүң). Бирақ һазир у Худаниң ләнитигә учримай, мунбәт болуп кетиду. Пәләстиндики бу икки җай һәм арилиғидики барлиқ Пәләстин зиминлири ғәриптин-шәриққичә пүтүнләй әслигә кәлтүрүлиду, бәлки техиму ават әһвалға кәлтүрүлиду, демәкчи. □ **65:11 «Тәләй»** — (ибраний тилида «Гад» дейлиду) Сурийәдики бир бут. **«Тәғдир»** — йәнә бир бут — әсли ибраний тилида «мәний»; буниң мәнаси «тәғдир» «тәқсимат, санилиш» еди.

Бирақ силәр уссуз қалисиләр;
Мана, Мениң қуллирим шатлиниду,
Силәр шәрмәндиликтә қалисиләр;
14 Мана, көңлидики шат-хурамлиқтин қуллирим нахша ейтиду,
Силәр көңүлдики азаптин зар-зар жиғлайсиләр,
Роһ-қәлб сунуқлуғидин налә-пәряд көтирисиләр.
15 Исмиңларни Мениң таллиғанлиримға ләнәт болушқа қалдурисиләр.
Рәб Пәрвәрдигар сени өлтүриду,
Һәм униң қуллириға башқа бир исимни қоюп бериду.
16 Шуниң үчүн кимки өзигә бир бәхитни тилисә,
«Амин» дегүчи Худаниң нами билән әшу бәхитни тиләйду;
Кимки қәсәм ичмәкчи болса,
Әнди «Амин» дегүчи Худаниң нами билән қәсәм ичиду;
Чүнки бурунқи дәрд-әләмләр унтулған болиду,
Чүнки уларни көзүмдин йошурдум.□
17 Чүнки қараңлар, Мән йеңи асманларни вә йеңи зиминни яритимән;
Илгәрки ишлар һеч әсләнмәйду,
Һәтта әскә кәлмәйду.
18 Әксичә силәр Мениң яритидиғанлиғимдин хошаллиниңлар;
Мәңгүгә шат-хурамлиқта болуңлар,
Чүнки Мән Йерусалимни шат-хурамлиқ,
Униң хәлқини хошаллиқ бәргүчи қилип яритимән.
19 Өзүмму Йерусалимдин шат-хурамлиқта болимән,
Шундақла Өз хәлқимдин хошаллинимән;
Униңда нә жиға авази,
Нә налә-пәрядлар иккинчи аңланмайду;□
20 Униңда йәнә бир нәччә күнлүк чачрап кәткән бовақ болмайду,
Яки вақти тошмай вақитсиз кәткән бовай болмайду;
Йүз яшқа киргән болса «жигит» санилиду,

□ **65:16 «Шуниң үчүн кимки өзигә бир бәхитни тилисә, «амин» дегүчи Худаниң нами билән әшу бәхитни тиләйду»** — Худаниң Өз қуллириға бәргән вәдилирини (8-14-айәттики) әмәлгә ашурғанлиғини көргән хәқләр Худани болса «Амин» дегүчи Худа (яки «Амин»ниң Егиси Худа»), йәни мөмин бәндилириниң дуалирини аңлайдиған Худа, дәп билиду. «Амин» дегән сөзниң толуқ мәнаси тоғрилиқ «Тәбирләр», шундақла «2Кор.» 1:20ниму көрүң. **«Кимки қәсәм ичмәкчи болса, әнди «Амин» дегүчи Худаниң нами билән қәсәм ичиду; чүнки бурунқи дәрд-әләмләр унтулған болиду, чүнки уларни көзүмдин йошурдум»** — Худаниң сәлтәнитидә болғанлар бурунқи (болупму өз гуналири түпәйлидин пәйда болған) дәрд-әләмләрни есигә кәлтүрмәйду; чүнки Худа Өзи уларниң гуна-сәһвәнликлирини унтуған болиду. □ **65:19 Өзүмму Йерусалимдин шат-хурамлиқта болимән, шундақла Өз хәлқимдин хошаллинимән; униңда нә жиға авази, нә налә-пәрядлар иккинчи аңланмайду»** — «йеңи асманлар, йеңи зимин, йеңи Йерусалим» тоғрилиқ азрақ тохтитайли. Инжилдики «Вәһий» дегән қисимға асасән билимизки, Мәсиһ **мошу дунияда** миң жил һөкүмранлиқ қилиду. Шу һөкүмранлиғидики әһвал Йәшая пәйғәмбәрниң бешаритидәк болиду. У техи ахирқи «йеңи асманлар, йеңи зимин» әмәс; чүнки мошу айәтләргә қариғанда, өлүм дегән иш (мәйли адәмләр узун өмүрлүк болсиму) техи мәвжут; гуна техи мәвжут; **ахирқи** «йеңи асманлар, йеңи зимин» мәңгүлүк болиду; уларда өлүмму йоқ, гуна йоқ. Инжилдики «Вәһий» 21-22-бапларни көрүң. Мәсиһ мошу дунияда миң жил һөкүмранлиқ қилидиған «йеңи асманлар, йеңи зимин, йеңи Йерусалим» бизниң мәңгүлүк «йеңи асманлар, йеңи зимин, йеңи Йерусалим»ниң қандақ болидиғанлиғини чүшинишимизгә зор ярдәм бериду; бу иккисиниң охшаш йәрлири көп (мәсилән, қорқунуч, дәрд-әләм йоқитилғанлиғи); Худа заманларниң әң ахирида миң жиллиқ «йеңи асманлар, йеңи зимин, йеңи Йерусалим»ни мәңгүлүк «йеңи асманлар, йеңи зимин, йеңи Йерусалим»ға айландуриду. Мәсиһниң миң жиллиқ сәлтәнити тоғрисида «Тәбирләр»ниму көрүң.

Шуниңдәк гунакар йүз яшқа кирип өлгән болса «Худаниң ләнитигә учриған» дәп һесаплиниду.□
21 Улар өйләрни салиду, уларда туриду;
Улар үзүмзарларни бәрпа қилиду, улардин мевә йәйду;
22 Улар ясиған өйләрдә, башқа бириси турмайду;
Тикилгән үзүмзарлардин, башқа бириси мевә елип йемәйду;
Чүнки хәлқимниң күнлири дәрәқниң өмридәк болиду;
Мениң таллиғанлирим өзлири өз қоли билән ясиғанлиридин өз өмридә толуқ бәһримән болиду.□
23 Уларниң қилған әмгиги бекарға кәтмәйду;
Яки уларниң балилири туғулғанда келәчики тоғрилиқ вәһимә мәвжут болмайду;
Чүнки улар Пәрвәрдигар бәхит ата қилған нәсилдур,
Уларниң пәрзәнтлириму шундақ.□
24 Вә шундақ болидуки,
Улар нида қилип чақирмастинла,
Мән ижабәт қилимән;
Улар дуа қилип сөзләватқинидила,
Мән уларни аңлаймән.
25 Бөрә һәм пақлан билән биллә озуқлиниду;
Шир болса калидәк саман йәйду;
Иланниң рисқи болса топа-чаңла болиду.
Мениң муқәддәс теғимниң һәммә йеридә һеч зиянкәшлик болмайду;
Һеч бузғунчилиқ болмайду, дәйду Пәрвәрдигар. □ ■

66

Худаниң жавави — давами
1 «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Асманлар Мениң тәхтим,
Зимин болса аяқлиримға тәхтипәримдур,
Әнди Маңа қандақ өй-имарәт ясимақчисиләр?

□ **65:20 «Шуниңдәк гунакар йүз яшқа кирип өлгән болса «Худаниң ләнитигә учриған» дәп һесаплиниду»** — адәмләрниң көпинчиси наһайити чоң яштила өлидиған болғачқа, «йүз яшта өлгән» болса, пәқәтла «наһайити бир жигит» дәп қарилиду; хәқләр униң гуна қилғанлиғини билип қалса, уни «шунчә яш турупла өлгән, чоқум Худаниң ләнитигә учриған болса керәк» дәп қарайду. □ **65:22 «Улар ясиған өйләрдә, башқа бириси турмайду; тикилгән үзүмзарлардин, башқа бириси мевә елип йемәйду»** — ибраний тилида «уларниң қурулушлирида башқилар туридиған, уларниң тиккинидин башқилар йәйдиған һаләт болмайду». **«дәрәқниң өмри»** — әлвәттә интайин узун болиду; дәрәқниң өзи интайин муқим, пухта яшайду; сөзләр мошу жәһәтниму ичигә алса керәк. **«...өз қоли билән ясиғанлиридин өз өмридә толуқ бәһримән болиду»** — ибраний тилида «өз қоли билән ясиғанлири өзи упрайду» — демәк, пүтүн өмридә толуқ ишлитиду. □ **65:23 «Чүнки улар Пәрвәрдигар бәхит ата қилған нәсилдур»** — яки «чүнки улар Пәрвәрдигар бәхит ата қилған (зат)ниң нәслидур». Мошу тәрҗимиси тоғра болса «Пәрвәрдигар бәхит ата қилған (зат)» Мәсиһни көрсәткән болиду, әлвәттә. □ **65:25 «Иланниң рисқи болса топа-чаңла болиду»** — Ерән бағчисида Худа иланға: «Топа-чаңни йәйсән» дегән ләнәтни чүшүргән еди. Бирақ һазир униң игәнлири **пәқәт** топа-чаң болиду; у һеч адәм яки башқа һайванға зиян йәткүзәлмәйду. ■ **65:25** Йәш. 11:6, 7, 8, 9; Мат. 18:3

Маңа қандақ йәр арамгаһ болалайду?□ ■
2 Буларниң һәммисини Мениң қолум яратқан, улар шундақ болғачқила барлиққа кәлгән әмәсмиди? — дәйду Пәрвәрдигар, —
Лекин Мән нәзиримни шундақ бир адәмгә салимән:
— Мөмин-кәмтәр, роһи сунуқ,
Сөзлиримни аңлиғанда қорқуп титрәк басидиған бир адәмгә нәзиримни салимән.
3 Кала сойған киши адәмниму өлтүриду,
Қозини қурбанлиқ қилған киши иштниң бойнини сундуруп өлтүриду;
Маңа һәдийә тутқучи чошқа қениниму тутуп бәрмәкчидур;
Дуасини әслитишкә хушбуй яққучи мәбудқиму мәдһийә оқуйду;
Бәрһәқ, улар өзи яқтуридиған йоллирини таллиған,
Көңли жиркиничлик нәрсилиридин хурсән болиду.□
4 Шуңа Мәнму уларниң күлпәтлирини таллаймән;
Улар дәл қорқидиған вәһимиләрни бешиға чүшүримән;
Чүнки Мән чақирғинимда, улар жавап бәрмиди;
Мән сөз қилғинимда, улар қулақ салмиди;
Әксичә нәзиримдә яман болғанни қилди,
Мән яқтурмайдиғанни таллиди».■
5 «И Пәрвәрдигарниң сөзи алдида қорқуп титрәйдиғанлар,
Униң дегинини аңлаңлар: —
«Силәрни намимға *садиқ болғанлиғиңлар* түпәйлидин чәткә қаққанлар болса,
Йәни силәрдин нәпрәтлинидиған қериндашлириңлар силәргә: —
«Қени Пәрвәрдигарниң улуқлуғи аян қилинсун,
Шуниң билән шатлиғиңларни көрәләйдиған болимиз!» — деди;
Бирақ шәрмәндиликтә қалғанлар өзлири болиду.■
6 Аңлаңлар! — шәһәрдин кәлгән чуқан-сүрәнләр!
Аңлаңлар! — ибадәтханидин чиққан авазни!
Аңлаңлар! — Пәрвәрдигар Өз дүшмәнлиригә *яманлиқлирини* қайтуруватиду!» □

Исраилниң йеңидин туғулуши

7 — Толғиғи тутмайла у бошиниду;
Ағриғи тутмайла, оғул бала туғиду!■
8 Кимниң мошундақ иш тоғрилиқ хәвири барду?

□ **66:1 «Зимин болса аяқлиримға тәхтипәримдур»** — «тәхтипәр» падиша тәхткә олтарғанда аяқлирини дәссәткән кичик орундуқ. **«Әнди Маңа қандақ өй-имарәт ясимақчисиләр? Маңа қандақ йәр арамгаһ болалайду?»** — биринчи айәт бәлким Худаниң 64-бап, 11-айәттики соалға беридиған асасий жавави. Худа «ибадәтхана»ни анчә муһим дәп қаримисиму, инсанлар Өзигә атап салған ибадәтханини чоқум кәмситиду дегили болмайду (20- һәм 2-айәткә қариғанда, кәлгүсидики «миң жиллиқ сәлтәнити»дә бир «муқәддәс ибадәтхана» болиду; бирақ Худаниң нәзири (2-айәткә асасән) һеч қандақ өй-имарәттә әмәс, бәлки Өзидин қорқидиған мөмин бәндилиридә туриду. ■ **66:1** 1Пад. 8:27; 2Тар. 6:18; Рос. 7:48,49; 17:24 □ **66:3 «Кала сойған киши адәмниму өлтүриду, ... дуасини әслитишкә хушбуй яққучи мәбудқиму мәдһийә оқуйду; бәрһәқ, улар өзи яқтуридиған йоллирини таллиған, көңли жиркиничлик нәрсилиридин хурсән болиду»** — мошу айәттики кишиләр көрүнүштә Худаға ибадәт қилиду; улар кала-қозини союп қурбанлиқ қилиду, «ашлиқ һәдийә» қилиду, хушбуйниму Худаға атап яқиду; бирақ бундақ қилишлири билән тәң улар қатиллиқ қилиду, хурапий ишларни қилиду (итниң бойнини сундуруш), бутларға чоқунуп һарам қурбанлиқларниму қилиду. ■ **66:4** Пәнд. 1:24; Йәш. 65:12; Йәр. 7:13 ■ **66:5** Йәш. 5:19 □ **66:6 «Аңлаңлар! — шәһәрдин кәлгән чуқан-сүрәнләр! Аңлаңлар! — ибадәтханидин чиққан авазни! Аңлаңлар! — Пәрвәрдигар Өз дүшмәнлиригә яманлиқлирини қайтуруватиду!»** — бу бешарәт Йәшаяниң кейинки дәвридики Йерусалим, жүмлидин ибадәтханиниң вәйран қилинишини (миладийәдин илгәрки 586-жили) һәм бәлким ахирқи заманлардики охшап кетидиған бир ишниму көрситиду. ■ **66:7** Вәһ. 12:1-6

Ким мошундақ ишларни көрүп бақҡан?
Зимин бир хәлиқни бир күн ичидила туғидиған иш барму?
Дәқиқә ичидила бир әлниң туғулуши мүмкинму?
Чүнки Зионниң әндила толғиғи тутушиға, у оғул балилирини туғди!□
9 Бирисини бошиниш һалитигә кәлтүргән болсам, Мән балини чиқарғузмай қаламтим? — дәйду Пәрвәрдигар,
Мән Өзүм туғдурғучи турсам, балиятқуни етиветәмдимән? — дәйду Худайиң.
10 Йерусалим билән биллә шат-хурамлиқта болуңлар;
Уни сөйгүчиләр, униң үчүн хошаллиниңлар!
Униң үчүн қайғу-һәсрәт чәккәнләр,
Униң билән биллә шатлиқ билән шатлиниңлар!
11 Чүнки силәр униң тәсәлли беридиған әмчәклиридин емип қанаәтлинисиләр;
Чүнки силәр қанғичә ичип чиқисиләр,
Униң шан-шәривиниң зорлуғидин көңлүңлар хурсән болиду».□
12 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мән униңға ташқан дәриядәк арам-хатирҗәмликни,
Тешип кәткән еқимдәк әлләрниң шан-шәрәплирини сунуп беримән;
Силәр емисиләр,
Силәр янпашқа елинип көтирилисиләр,
Етәктә әкилитилисиләр.■
13 Худди ана балисиға тәсәлли бәргәндәк,
Мән шундақ силәргә тәсәлли беримән;
Силәр Йерусалимда тәсәллигә егә болисиләр.
14 Силәр буларни көргәндә көңлүңлар шатлиниду,
Сүйәклириңлар юмран от-чөптәк яшнап кетиду;
Шуниң билән Пәрвәрдигарниң қоли Өз қуллириға аян қилиниду,
У дүшмәнлиригә қәһрини көрситиду.
15 Чүнки ғәзивини қәһр билән,
Тәнбиһини от ялқунлири билән чүшүрүши үчүн,
Мана, Пәрвәрдигар от билән келиду,
У җәң һарвулири билән қуюндәк келиду.
16 Чүнки от билән һәм қилич билән Пәрвәрдигар барлиқ әт егилирини сорақ қилип җазалайду;
Пәрвәрдигар өлтүргәнләр нурғун болиду.
17 «Бағчилар»ға кириш үчүн пакизлинип,
Өзлирини айрим тутуп,
Оттурида турғучиниң гепигә киргәнләр,
Шундақла чошқа гөшини, жиркиничлик болғанни, җүмлидин чашқанларни йәйдиғанлар болса җимиси тәң түгишиду — дәйду Пәрвәрдигар.□
18 Чүнки уларниң қилғанлири һәм ойлиғанлири Мениң алдимдидур;
Бирақ барлиқ әлләр, һәммә тилда сөзләйдиғанларниң жиғилидиған вақти келиду;

□ **66:8 «Кимниң мошундақ иш тоғрилиқ хәвири барду? ... Зимин бир хәлиқни бир күн ичидила туғидиған иш барму? Дәқиқә ичидила бир әлниң туғулуши мүмкинму? Чүнки Зионниң әндила толғиғи тутушиға, у оғул балилирини туғди!»** — мошу 7- һәм 8-айәттә ейтилған ишлар бирақла Йерусалимниң вәйран қилинишидин (6-айәт) ахирқи заманда «Зион-исраил товва қилип йеңидин туғулуши» әмәлгә ашурулуп, уларниң Худаниң алдида һәқиқий «Өз хәлқим» болушиға атлап өтиду. □ **66:11 «униң шан-шәривиниң зорлуғидин көңлүңлар хурсән болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «униң шәрәплик бағир-көксидин көңлүңлар хурсән болиду». ■ **66:12** Йәш. 49:22; 60:4 □ **66:17 ««Бағчилар»ға кириш үчүн пакизлинип,...»** — бәлким бутпәрәслик һәрикәтлиригә қатнишиш үчүн, мошу «пакизлиниш» ишлирини қилиду. **«Оттурида турғучи»** — бәлким бутпәрәсликтә йетәкчилик «пир» рольини алғучи.

Шуниң билән улар келип Мениң шан-шәрививмни көриду; □
19 Вә Мән уларниң арисида бир карамәт бәлгүни тикләймән;
һәм улардин қечип қутулғанларни әлләргә әвәтимән;
Нам-шөһритимни аңлимиған, шан-шәрививмни көрүп бақмиған Таршишқа, Ливийәгә, оқячилиқта даңқи чиққан Лудқа, Тубал, Гретсийәгә һәм жирақ чәтләрдики аралларға уларни әвәтимән;
Улар әлләр арисида Мениң шан-шәрививмни жакалайду.□
20 Шуниң билән Исраиллар «ашлиқ һәдийә»ни пакиз қачиларға қоюп Пәрвәрдигарниң өйигә елип кәлгәндәк,
Шулар болса, Пәрвәрдигарға атап беғишлиған һәдийә сүпитидә қериндашлириңларниң һәммисини әлләрдин елип келиду;
Уларни атларға, жәң һарвулириға, сайивәнлик һарву-зәмбилләргә, қечирларға һәм нар төгиләргә миндүрүп муқәддәс теғимға, йәни Йерусалимға елип келиду, — дәйду Пәрвәрдигар.□
21 Һәм Мән улардин бәзилирини каһинлар һәм Лавийлар болушқа таллаймән — дәйду Пәрвәрдигар.□
22 Чүнки Мән яритидиған йеңи асманлар һәм йеңи зимин Өзүмниң алдида дайим турғандәк,
Сениң нәслиң һәм исмиң туруп сақлиниду.□ ■
23 Һәм шундақ болидуки, йеңи айму йеңи айда,
Шабат күниму шабат күнидә,
Барлиқ әт егилири Мениң алдимға ибадәт қилғили келиду — дәйду Пәрвәрдигар.□
24 — Шуниң билән улар сиртқа чиқип,
Маңа асийлиқ қилған адәмләрниң жәсәтлиригә қарайду;
Чүнки уларни йәватқан қурутлар өлмәйду;
Уларни көйдүрүватқан от өчмәйду;
Улар барлиқ әт егилиригә жиркинчлик билиниду.

□ **66:18 «Чүнки уларниң қилғанлири һәм ойлиғанлири Мениң алдимдидур»** — бу айәтниң биринчи йеримини тәрҗимә қилиш тәс. Алимлар пәқәт униң мәнасини тәрҗимә қилғинимиздәк пәрәз қилиду. □ **66:19 «улардин қечип қутулғанларни әлләргә әвәтимән»** — «улардин» дегәнлик: (1) 16-айәттә ейтилған жазалиридин («от һәм қилич»тин) яки (2) «ят әлләр арисидин» дегән мәнини билдүриду. **«һәм улардин қечип қутулғанарни әлләргә әвәтимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «һәм қечип һаят қалғанлардин бәзилирини (ят) әлләргә әвәтимән». **«Таршиш»...«Луд»... «Тубал»...** — шүбһисизки, мошу жутларниң исимлири пүтүн дунiядики жутларға вәкиллик қилиду. «Таршиш» үчүн 60-бап, 9-айәттики изаһатни көрүң; «Луд» болса бәлким шималий Африқида; Тубал бәлким һазирдики Русийәни көрситиду (бәлким Русийәниң кона пайтәхти «Тоболск» билән мунасивити бар). Немишкә «Луд» тоғрилиқ «оқячилиқта даңқи чиққан» дейилиду? Пәризимизчә, Худа әвәткән әлчиләрниң хизмитиниң хәтәри бар, дәп көрсәтмәкчи. □ **66:20 «Шулар болса, Пәрвәрдигарға атап беғишлиған һәдийә сүпитидә қериндашлириңларниң һәммисини әлләрдин елип келиду»** — бизниңчә «шулар» Худаниң хуш хәвирини қобул қилған «ят әлләр»ни көрситиду. Улар хошал болуп, Худаниң шапаитини қайтуруш үчүн, зиянкәшликкә учриған, тарқилип кәткән Йәһудийларниң өз жути Йерусалимға қайтишиға ярдәм қилишимиз керәк дәп һәр хил васитиләр билән сәпәрдә уларға йөләнчүк болиду. □ **66:21 «каһинлар»** — «каһинлар»ниң хәлиққә вәкил болуп уларниң қурбанлиқлирини ибадәтханидики қурбангаһ үстидә көйдүрүш хизмити бар еди. **«Лавийлар»** — каһинларниң ярдәмчилири. Демәк, мошу «Йәһудий әмәс»ләр Исраил ичидә интайин имтиязлиқ орунда вә вәзипидә болиду. □ **66:22 «йеңи асманлар һәм йеңи зимин»** — бу тема тоғрилиқ 65:17-айәттики изаһатни көрүң ■ **66:22** Йәш. 65:17; 2Пет. 3:13; Вәһ. 21:1 □ **66:23 «шабат күни»** — «дәм елиш муқәддәс күни» йәни шәнбә күни. Жуқириқи 56-бап, 2-айәттики изаһатни көрүң. **«Барлиқ әт егилири Мениң алдимға ибадәт қилғили келиду»** — пүткүл инсанийәт қилған мошу ибадәт ичидә, Йерусалимда өткүзүлгән ибадәт болса бәлким вәкил болғанлар арқилиқ өткүзүлиду. Жәсәтләргә гувачи болғанлар (24-айәт) мошу вәкилләр болуши керәк.

Йәрәмия

Худаниң Йәрәмияни чақириши

1 Бинямин қәбилиси зиминидики Анатот йезисида туруватқан каһинлардин
болған Һилқияниң оғли Йәрәмияниң сөзлири *төвәндә хатирилиниду*: —
2 Йәһуда падишаси, Амонниң оғли Йосияниң күнлиридә, йәни у тәхткә олтарған
он үчинчи жилида *Йәрәмияға* Пәрвәрдигарниң сөзи кәлди; ■
3 Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоакимниң күнлиридә һәмдә Йәһуда
падишаси Йосияниң оғли Зәдәкияниң он биринчи жилиниң ахириғичә, йәни
шу жилниң бәшинчи ейида Йерусалимдикиләр сүргүн қилинғичә униңға
Пәрвәрдигарниң сөзи йәнә келип турди. ■
4 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип:
5 — Анаңниң қосиғида сени апиридә қилиштин илгирила Мән сени биләттим;
сән балиятқудин чиқиштин бурун сени Өзүмгә атап, әлләргә пәйғәмбәр болушқа
тиклидим, — дейилди.■
6 Мән болсам: — Апла, Пәрвәрдигар! Мән гәп қилишни билмәймән; чүнки мән
гөдәк балидурмән, дедим.□ ■
7 Лекин Пәрвәрдигар маңа: — Өзүңни гөдәк бала, демә; чүнки Мән сени кимгә
әвәтсәм, сән шуларға барисән; вә Мән сени немә дә дәп буйрусам, сән шуни
дәйсән.
8 Улардин қорқма; чүнки сени қутқузуш үчүн Мән сән билән биллидурмән, —
деди.■
9 Вә Пәрвәрдигар қолини созуп ағзимға тәккүзди; Пәрвәрдигар маңа: Мана, Өз
сөзлиримни ағзиңға қойдум; ■
10 Қара, мошу күни Мән сени жулуш, сөкүш, һалак қилиш вә өрүш, қуруш вә терип
өстүрүш үчүн әлләр вә падишалиқлар үстигә тиклидим, — деди.■

Икки аламәт көрүнүш

11 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип: «Йәрәмия, немини көрүватисән?» —
дейилди.
Мән: «Бадам дәриғиниң шехини көрүватимән» — дедим.
12 Пәрвәрдигар маңа: «Көргиниң яхши болди; чүнки Мән сөзүмниң
әмәлийлишиши үчүн сөзүмни күзитип туримән» — деди.□

13 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа иккинчи қетим келип: «Немини көрүватисән?»
— дейилди.
Мән: «Поруқ-поруқ қайнаватқан, ағзи шимал тәрипидин қийсайған бир қазанни
көрдүм» — дедим.
14 Пәрвәрдигар маңа: — Күлпәт шимал тәрәптин келип бу зиминда
туруватқанларниң һәммиси үстигә бөсүп келиду — деди.■

■ **1:2** 2Пад. 21:26; 22:1-23; 2Тар. 34:1-30 ■ **1:3** 2Пад. 23:34; 24:17; 25:8; 2Тар. 36:4, 10-23; Йәр. 52:1-30 ■ **1:5** Гал. 1:15 □ **1:6 «Мән гәп қилишни билмәймән; чүнки мән гөдәк балидурмән»** — ибраний тилида: «бала» дегән бу сөз 5-16 яштики балини көрситиду. Китапниң башқа мәлуматлириға қариғанда бизниңчә Худаниң сөзи Йәрәмияға кәлгәндә у бәлким тәхминән он алтә яшқа киргән еди. ■ **1:6** Мис. 3; 4; 6:11,29 ■ **1:8** Қан. 31:6, 8; Йә. 1:5; Әз. 3:9 ■ **1:9** Йәш. 6:6, 7; Йәр. 5:14 ■ **1:10** Йәр. 18:7; 2Кор. 10:4, 5 □ **1:12 «Көргиниң яхши болди; чүнки Мән сөзүмниң әмәлийлишиши үчүн сөзүмни күзитип туримән»** — бадам дәриғи баһарда биринчи болуп чечәкләп, баһарниң кәлгәнлигини жакалиғучи болғачқа ибраний тилида «күзәтчи» дәп атилиду. ■ **1:14** Йәр. 4:6

15 — Чүнки мана, Мән шималий падишалиқларниң барлиқ җәмәтлирини
чақиримән, — дәйду Пәрвәрдигар; — улар келиду, падишалар һәр бири өз тәхтини
Йерусалим қовуқлири алдиға селип, һәммә сепилларға вә Йәһуданиң барлиқ
шәһәрлиригә һуҗумға тәйярлиниду; □ ■
16 шуниң билән Мән *Йәһудадикиләрниң* барлиқ рәзилликлири үчүн уларниң
үстидин һөкүмләрни җакалаймән; чүнки улар Мәндин ваз кечип, башқа
илаһларға хушбуй йеқип, өз қоллири ясиғанлириға чоқунди.
17 Сән әнди белиңни бағлап орнуңдин туруп, саңа буйруғанлиримниң
һәммисини уларға ейт; улар алдида һодуқуп кәтмигин; болмиса Мән сени
улар алдида һодуқтуримән.
18 Қара, Мән бүгүн сени Йәһуданиң падишалириға, әмирлиригә, каһинлириға
һәм пүткүл зимин хәлқигә қарши турғучи мустәһкәм шәһәр, төмүр түврүк вә мис
сепиллардәк тиклидим. □ ■
19 Улар саңа қарши җәң қилиду, лекин сениң үстүңдин ғәлибә қилалмайду —
Чүнки Мән сени қутқузуш үчүн сән билән биллидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар.

2

Исраилниң Пәрвәрдигарға болған дәсләпки муһәббити

1 Әнди Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 Берип Йерусалимдикиләрниң қулақлириға мундақ җар салғин: —
«Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән сениң яш вақтиңдики вападарлиғиңни, йәни
қизниң ашиқиға болған муһәббитидәк сениң чөл-баяванда, йәни терилмиған
йәрләрдә Маңа әгишип жүргәнлириңни сениң үчүн әсләймән.
3 Шу чағда Исраил хәлқи Пәрвәрдигарға пак, алаһидә аталған, улар униң өз
һосулиниң тунҗа мевиси дәп қаралған еди; уларни йәвалмақчи болғанларниң
һәммиси гунакар дәп һесапланған еди һәм уларниң башлириға балаю-апәт
чүшкән еди, — дәйду Пәрвәрдигар.□

Ата-бовилар арисида вапасизлиқниң пәйда болғанлиғи

4 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Яқупниң җәмәти, Исраил җәмәтиниң
барлиқ аилә-тавабиатлири: —
5 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Ата-бовилириңлар Мәндә зади қандақ
адаләтсизликләрни байқапту, улар Мәндин шунчә жирақлишиду? Улар немишкә
бемәна бутларға баш уруп, өзлири бемәна болуп кәтти?■

□ **1:15 «падишалар һәр бири өз тәхтини Йерусалим қовуқлири алдиға селип,..»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «падишалар һәр бири өз тәхтини Йерусалим қовуқлириға селип...» ■ **1:15** Йәр. 5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5 □ **1:18 «Мән ... сени... мустәһкәм шәһәр, төмүр түврүк вә мис сепиллардәк тиклидим»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилидуки, Худаниң бу сөзлири «өткән заманда» ейтилған. Бир қарашқа, Йәрәмия пәқәт гөдәк бир яш жигиттәк көрүнсиму, лекин иман-ишәшкә нисбәтән Худаниң сөзи аллиқачан ишәнгүчиләргә пакит болған. Иман-ишәштики адәм ишларға Худаниң көзқариши билән қарайду. ■ **1:18** Йәр. 6:27; 15:20 □ **2:3 «Шу чағда Исраил хәлқи Пәрвәрдигарға пак, алаһидә аталған»** — «...пак, алаһидә аталған» дегән сөз ибраний тилидики «Пәрвәрдигарға «қодәш»» («Пәрвәрдигарға муқәддәслик») дегән сөз билән ипадилиниду. Оқурмәнләргә бәлким аянки, «муқәддәс»ниң әсли мәнаси дәл «Худаға алаһидә аталған, пак» дегәнликтур. Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә «һосулниң тунҗа мевиси»ни болса Худаға атап, Худаниң вәкили болған каһинларға бериш керәк еди. Худа мошу йәрдә: «Исраил алаһидә Мениңки еди» дәйду. Йәнә бир тәрәптин ейтқанда Исраил Худаниң «һосулиниң тунҗа мевиси» болса, әнди улардин кейин Худаниң йолида маңидиған башқа әлләрдин болғанларму Худаниң йениға келип униңға «һосул болуп» Худаниң Өз хәлқи болушқа келиду. ■ **2:5** Мик. 6:3, 4

6 Улар һеч қачан: «Бизни Мисир зиминидин қутқузуп чиқирип, баявандин, йәни
чөл-дәшт вә тик азгаллар билән қапланған жайлардин, қурғақчилиқ вә өлүм
сайиси орап турған йәрләрдин, адәмзат өтмәйдиған һәмдә инсан турмайдиған
шу баявандин бизни өткүзгән Пәрвәрдигар қени?» дәп сорап қоюшмаптиғу?
7 Мән силәрни мевиси һәм молчилиғидин һозурлиниш үчүн мунбәт бир зиминға
елип кәлгәнмән; силәр келип зиминимни булғидиңлар, Мениң мирасимни
жиркиничлик бир нәрсигә айландуруп қойдуңлар.□
8 Каһинлар: «Пәрвәрдигар қени?» дәп һеч сорап қоймиди; Тәврат-қанун
иҗрачилири мени һеч тонумиди; хәлиқ падичилири маңа асийлиқ қилди;
пәйғәмбәрләр болса Баалниң намида бешарәт бәрди, уларниң һәммиси һеч
пайдисиз бемәна нәрсиләргә әгишип кәтти.□ ■
9 Шуңа силәр билән дәвалашмақчимән, балилириңлар һәм балилириңларниң
балилири билән дәвалишимән, — дәйду Пәрвәрдигар;
10 — силәр Сипрустики деңиз бойлириға өтүп беқиңлар, Кедарға тәкшүрүшкә
адәм әвәтип беқиңлар — мошундақ бир иш зади болуп баққанму-йоқ дәп көрүп
беқиңлар — □
11 Қайси бир әл өз илаһлирини (улар һеч илаһ әмәс, әлвәттә) өзгәрткәнму? Лекин
Мениң хәлқим өзлириниң шан-шәриви Болғучисини болса пайдисиз-бемәна бир
нәрсигә алмаштурған.■
12 Буниңға әҗәблиниңлар, и асманлар; һаң-таң болуңлар! Сарасимигә чүшүңлар!
Чөчүңлар! — дәйду Пәрвәрдигар, ■
13 — чүнки Мениң хәлқим икки рәзил ишни қилди; улар һаятлиқ су мәнбәси
болған Мәндин ваз кәчти; андин өзлири үчүн су азгаллирини, йәни су
турмайдиған йериқ су азгаллирини йонуп чиқти.■

Исраил Худаға әмәс, ят илаһларға вә ят әлләргә тайиниду

14 Исраил әсли қулмиди? У ғожайинниң өйидә туғулған қулмиди? Немишкә
әнди у олжиға айлинип қалди?
15 Яш ширлар уни олжа қилип һөкириди; улар авазини қоювәтти; улар *Исраил*
зиминини вәйранә қилди; шәһәрлири көйдүрүлди, адәмзатсиз қалди. □ ■
16 Униң үстигә һәтта Ноф вә Таһпанәс шәһиридикиләрму чоққаңни йеривәтти.□

□ **2:7 «Мениң мирасим»** — бу сөз икки бислиқ болуп, мәнаси: (1) Худа «булар алаһидә Мениңки» дегән Қанаан (Пәләстин) зиминини вә униң үстидики Йәһудий хәлқини көрситиду; (2) «мирас қилип бәргинимни» дегән мәнидә болуп, Худа Исраилға «Силәрниң мирасиңлар болсун» дәп тапшурған зиминни көрситиду. Умумән бу сөз шу зиминни вә шундақла, бәлким, шу зиминдики хәлиқниму көрситиду. □ **2:8 «Тәврат-қанун иҗрачилири»** — Тәвратни хәлиққә үгитишкә мәсъул болған каһинларни («Йәр.» 18:18, «Қан.» 33:10) яки Тәвратни көчүрүшкә мәсъул болған Лавийларни («Йәр.» 8:8) көрситиду. **«хәлиқ падичилири»** — (йәни «бақармәнлири» яки «баққучилар») ибраний тилида «қойчилар», «падичилар», «чупанлар» дейилиду. Адәттә бу сөз чопан-қойчиларни көрситиду. Мошу йәрдә «хәлиқ баққучилири» Исраилниң йетәкчилирини көрситиду, әлвәттә. **«Баалниң намида бешарәт бәрди»** — «Баал» дегән Пәләстиндикиләрниң жиркиничлик бир бути еди. ■ **2:8** Рим. 2:20 □ **2:10 «Сипрус»** — Сипрус арили (ибраний тилида «Киттим») болса Пәләстинниң жирақ ғәрбидә; Кедар болса Пәләстинниң жирақ шәрқидә еди — демәк, шәриқтин ғәрипкичә болған йәрләрдиму мошундақ иш болуп бақмиған. ■ **2:11** Зәб. 105:20 ■ **2:12** Қан. 32:1; Йәш. 1:2 ■ **2:13** Күй. 4:15; Йәр. 17:13 □ **2:15 «яш ширлар...һөкириди»** — ширлар олҗисини тутқандин кейин андин һөкирәйду. Мошу айәттики «ширлар» бәлким Асурийә, андин Бабилни көрситиду. ■ **2:15** Йәш. 5:29; Йәр. 4:7 □ **2:16 «...Ноф вә Таһпанәс шәһиридикиләрму чоққаңни йеривәтти»** — «Ноф вә Таһпанәс» Мисирдики шәһәрләрдур. Йәһуда көп қетим Мисирдин ярдәм сориған еди. Мисир қошулған болсиму, лекин әксичә Исраилға вапасизлиқ қилип кәлгән еди. Ноф кейин «Мәмфис» дәп аталған. Башқа бир хил тәржимиси: «...Ноф вә Таһпанәс шәһиридикиләрму баш чоққаңни (рәсва қилиш үчүн) ғирдивәтти».

17 Бу ишларни өзүң кәлтүрүп чиқарған әмәсму? — Чүнки саңа йол
башлаваткинида Пәрвәрдигар Худайиңдин ваз кәчкән единң.
18 Әнди бүгүнки күндә йәнә Шиһор дәриясиниң сүйини ичиш үчүн Мисирниң
йолини басқиниң немиси? *Əфрат* дәриясиниң сүйини ичиш үчүн Асурийәниң
йолини басқиниң немиси? □ ■
19 Өз рәзиллигиң өзүңгә савақ елип келиду, өзүңниң йенимдин чәтнәп кәткиниң
өзүңгә тәнбиһ болиду; әнди сениң Пәрвәрдигар Худайиңдин ваз кәчкиниң вә
Мениң қорқунучумниң сәндә болмаслиғиниң интайин рәзил һәмдә зәрдапқа
толған иш екәнлигини билип қой, — дәйду Рәб, самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар.■
20 Чүнки сән қедимдинла Мән саңа салған боюнтуруқни бузуп, униң риштини
үзүп ташливәткәнсән; сән: «Қуллуғуңда болмаймән!» дедиң. Чүнки барлиқ дөң-
егизликтә вә барлиқ йешил дәрәқ астида сән паһишә аялдәк керилип ятқансән.□
21 Лекин Мән болсам сени әсли есил сортлуқ үзүм телидин, сәрхил уруқтин
тиккән едим; сән Маңа нисбәтән қандақму ят вә явайи бир сесиқ үзүм телиға
айлинип қалдиң? □ ■
22 Чүнки сән шулта билән жуюнсаңму, көп ақартқуч совун ишләтсәңму сениң
қәбиһлигиң Мениң алдимда техи дағ болуп туриду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.■
23 Сән қандақму: «Мән һеч булғанған әмәсмән, мән «Бааллар»ға һеч
әгәшмидим!» дейәләйсән? Җилғида маңған йолуңни көрүп бақ,
қилмишлириңни иқрар қил — сән өз йоллирида уян-буян қатрап жүридиған
чаққақ һиңгандурсән! □
24 Сән чөл-баяванға адәтләнгән, һәвиси қозғалғанда шамални пурап жүридиған
бир явайи мада ешәксән! Күйлигәндә ким уни тосалисун? Уни издигән һаңгилар
өзлирини һеч упратмайду; шу вақитларда уни издәп тапмақ асандур. □
25 *И Исраил, бекар жүгүрүп*, путуңни аяқсиз, гелиңни уссулуқсиз қилип қойма!
Лекин сән буниңға: «Яқ! Хам хиял қилма! Чүнки мән бу ят *илаһларни* яхши көрүп
қалдим, уларниң кәйнидин маңимән!» — дедиң.□
26 Оғри тутулуп келип хиҗаләткә қалғандәк, Исраил җәмәтиму хиҗаләткә
қалиду — йәни өзлири вә уларниң падишалири, каһинлири вә пәйғәмбәрлири
—

□ **2:18 «Шиһор дәриясиниң сүйини ичиш үчүн... Әфрат дәриясиниң сүйини ичиш үчүн....»** — «Шиһор (Мисирдики бир дәрия яки вади)ниң сулирини ичиш» һәмдә «Әфрат (Асурийәдики дәрия)ниң... сулирини ичиш» Исраил Мисирдин вә Асурийәдин панаһ издигәнлигини көрситиду. ■ **2:18** Йәш. 31:1 ■ **2:19** Йәш. 3:9; Һош. 5:5 □ **2:20 «барлиқ дөң-егизликтә вә барлиқ йешил дәрәқ астида сән паһишә аялдәк керилип ятқансән»** — Исраил мошу йәрләрдә (дөң-егизликтә ... йешил дәрәқ астида...) бутпәрәслик паалийәтлирини өткүзгән. Уларниң мундақ бутпәрәслиги Худаға вапасизлиқ болуп роһий җәһәттә паһишивазлиқ болупла қалмай, улар Пәләстиндикиләрниң бутпәрәслигини дорап уларниң бутлириға «аталған», бутханида турған паһишә аяллар билән ятатти. □ **2:21 «ят вә явайи бир сесиқ үзүм тели»** — «ят вә ява» әслий ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду. ■ **2:21** Мис. 15:17; Зәб. 43:3; 79:9 ■ **2:22** Аюп 9:30 □ **2:23 «Җилғида маңған йолуңни көрүп бақ, қилмишлириңни иқрар қил»** — «җилғида маңған йолуң...» бәлким көп қисим Йәһудадикиләр Йерусалимға йеқин болған «Һинном җилғиси»да өз балилирини бутларға атап «инсан қурбанлиғи» қилғанлиғини көрситиду. Исраилни һиңганға охшитиши бәлким униң һеч қандақ муқим йөлүнүшиниң болмайдиғанлиғини тәкитләйду. □ **2:24 «... һәвиси қозғалғанда шамални пурап жүридиған бир явайи мада ешәксән!»** — бу охшитиш шүбһисизки, Исраилниң бутларға болған бузуқ һәвәслирини, уни бутпәрәсликтин тосушниң мүмкин әмәслигини көрситиду. □ **2:25 «путуңни аяқсизлиқтин... гелиңни уссулуқсиз қилип қойма!»** — бу сөзләр бәлким икки бислиқ: — (1) бутларниң йолида жүгүрүп меңиш бәрибир бекар иштур — бутлар адәмләргә ярдәмдә болалмайду; (2) әгәр Исраил бутпәрәслиги билән Худаға вапасизлиғини давамлаштурса, улар ахир берип аяқсиз, чаңқап сүргүн болғанлар болиду. **«Яқ! Хам хиял қилма!»** — ибраний тилида «Яқ! Үмүт йоқ!».

27 улар яғач көтигигә: «Атам!» вә ташқа: «Сән мени туғдурдуң!» дәйду; чүнки
улар йүзини Маңа қаратмай, әксичә Маңа арқисини қилди; лекин күлпәт бешиға
чүшкәндә улар: «Орнуңдин туруп, бизни қутқузғайсән!» дәйду.
28 Әнди өзүңгә ясиған илаһлириң қени!? Күлпәт бешиңға чүшкәндә сени
қутқузалайдиған болса, улар орнидин турсун! — Чүнки шәһәрлириң қанчә көп
болса бутлириңму шунчә көптур, и Йәһуда!■
29 Немишкә силәр Мән билән дәваға чүшмәкчисиләр? Силәр һәммиңлар Маңа
асийлиқ қилғансиләр, — дәйду Пәрвәрдигар.
30 Балилириңни бекардин бекар уруп қойдум; улар һеч тәрбийини қобул
қилмиди. Өз қиличиң житқуч ширдәк пәйғәмбәрлириңни йәвәтти.■
31 И бу дәвир кишилири! Пәрвәрдигарниң сөзигә көңүл қоюңлар! Мән Исраилға
чөл-баяван яки қап қараңғулуқ басқан зимин болуп бақҗанму? Мениң хәлқим
немишкә: «Нәгила барсақ өз әркимиз; әнди йениңға йәнә кәлмәймиз!» —
дәйду?■
32 Қиз зибу-зиннәтлирини унтуяламду? Той қилидиған қиз той кийимлирини
унтуяламду? Лекин өз хәлқим сан-санақсиз күнлиридә Мени унтуди.■
33 Сән ишқ издәп баридиған йолларға шунчә маһир болуп кәттиң! Бәрһәқ, һәтта
әң бузуқ аялларға йоллириңни көрсәттиң.
34 Униң үстигә тонуңниң пәшлиридә гунасиз намратларниң қени бар! Сән
уларни темиңни тешип оғриликқа киргини үчүн өлтүрдиңму?! Ишларниң
һәммиси шундақ турсиму, □
35 сән техи: «Мәндә гуна йоқ; *Рәб* мәндин рәнҗивәрмәйду!» дәйсән. Билип қой!
Мән үстүңдин һөкүм чиқиримән, чүнки сән: «Мән гуна садир қилмидим!» —
дәверисән.
36 Сән немишкә бунчивала уян-буян қатрап ала көңүллүк қилисән? Сән Асурийә
тәрипидин йәргә каритилғандәк Мисир тәрипидинму йәргә каритилисән. □
37 Бәрһәқ, сән Мисирдин қоллириңни бешиңға алған пети чиқисән; чүнки
Пәрвәрдигар сән йөләнчүк қилғанларни чәткә қақти; сән улардин һеч пайда
көрмәйсән.□

3

Вапасизлиқ үстигә вапасизлиқ

1 Шундақ дейилидуки, бириси аялини қоювәтсә, аял униңдин аҗрашса вә кейин
у башқа әргә ятлиқ болған болса, биринчи ери униң билән қайта яришивалса
боламду? Бундақ иш бу зиминни мутләқ булғимамду? Лекин сән шунчә

■ **2:28** Йәш. 2:8; Йәр. 11:13 ■ **2:30** Йәш. 1:5; Йәр. 5:3 ■ **2:31** Мат. 23:26-39 ■ **2:32** Йәр. 3:21
□ **2:34 «Сән уларни темиңни тешип оғриликқа киргини үчүн өлтүрдиңму?!»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә оғри кәчтә өйгә бөсүп киргән болса у уруп өлтүрүлсә өй егиси гунасиз һесаплиниду. □ **2:36 «Сән немишкә бунчивала уян-буян қатрап ала көңүллүк қилисән?»** — демәк, Исраил һәрдайим Худани әмәс, бәлки ят әлләрни өз йөләнчүки қилмақчи. □ **2:37 «сән Мисирдин қоллириңни бешиңға алған пети чиқисән»** — демәк, әсир болған пети.

көп ашнилириң билән бузуқлуқ қилип туруп йәнә йенимға қайтай дәватамсән
теxи?□ ■
2 Бешиңни көтирип жуқуриға қарап бақ; —
Сән зади нәдә ят илаһлар билән бузуқлуқ өткүзмигәнсән?!
— Сән чөл-баяванда күтүп олтарған әрәбдәк уларни йоллар бойи күтүп
олтарғансән; зиминни бузуқлуқлириң вә рәзиллигиң билән булғиғансән. □
3 Шуниң үчүн каттиқ ямғурлар тутуп келинип саңа берилмиди һәмдә «кейинки
ямғурлар» яғмиди. Лекин сәндә техи паһишә аялниң келин йүзи бар, иза
тартишни һеч билгүң йоқтур. □
4 Һәтта сән баятин Маңа: «И Атам, яшлиғимдин башлап маңа йетәкчи һәмраһ
болуп кәлдиң!» — дәйсән, вә: —
5 «У һәрдайим ғәзивини сақламду? У ғәзивини ахирғичә тутамду?» — дәйсән.
Мана, сән шундақ дегиниң билән, лекин сән қолуңдин келишичә рәзиллик
қилғансән.
6 Йосия падишаниң күнлиридә Пәрвәрдигар маңа: «Вапасиз Исраилниң немә
қилғанлиғини көрдүңму? У барлиқ егиз таққа чиқип һәм барлиқ йешил дәрәқ
астиға кирип шу йәрләрдә паһишидәк бузуқлуқ қилған» — деди.□ ■
7 — «Мән: У буларниң һәммисини қилғандин кейин, чоқум йенимға қайтип
келиду, — дедим; лекин у қайтип кәлмиди. Униң асий сиңлиси, йәни Йәһуда
буни көрди;
8 лекин вапасиз Исраилниң барлиқ зина қилғанлири түпәйлидин униңға талақ
хетини берип уни қоювәткинимни көрүп, асий сиңлиси Йәһуда қорқмиди, бәлки
өзиму берип паһишилик қилди. □
9 Шундақ болдики, өз бузуқчилиғини шунчә кичик иш дәп қариғачқа, у һәтта яғач
вә таш билән зина қилип зиминни булғивәтти.
10 Буларниң һәммисигә қаримай Исраилниң асий сиңлиси Йәһуда техи пүтүн
көңли билән әмәс, пәқәт сахтилиқ билән йенимға қайтип кәлгәндәк болувалди,
— дәйду Пәрвәрдигар.
11 Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — «Вапасиз Исраил өзини асий Йәһудадин
һәққаний көрсәтти.

□ **3:1 «...биринчи ери униң билән қайта яришивалса боламду? Бундақ иш бу зиминни мутләқ булғимамду?»** — «Қан.» 24:1-4-айәтләрни көрситиши мумкин. Әгәр пәйғәмбәр мәзкур бешарәттә бу ишни көздә тутқан болса, ундақта бу 3-бапниң умумий мәнасигә қариғанда, Худа мошундақ ишларни (ажришиш андин қайта той қилиш) Йәһудийларға мәнъий қилғини билән, мошу йәрдә Худа «Мениң аялим болған Исраил»ниң Өз йенимға қайтип келидиған йоли бар, дегән охшайду (14-22-айәтләрдә, ахирқи заманларда Пәрвәрдигар мошундақ чәксиз рәһим-шәпқәтни Исраил һәм Йәһудаға көрситиду, дейилиду). **«Лекин сән шунчә көп ашнилириң билән бузуқлуқ қилип туруп йәнә йенимға қайтай дәватамсән техи?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Лекин сән көп ашнилар билән бузуқлуқ қилған болсаңму, йенимға қайтип кәл!». Худа төвәндики 4- вә -22-25-айәтләрдә уларни қайтишқа чақиришқа мошундақ рәһимлик билән өтүниду, бирақ 3-бапниң умумий мәнасигә қариғанда, Худаниң сөзлирини мошу йәрдә тәрҗимимиздикидәк «реторик соал» дәп қараймиз. ■ **3:1** Қан. 24:1-4 □ **3:2 «бешиңни көтирип жуқуриға қарап бақ»** — Йәһуда һәрдайим «жуқури жайлар»да бутпәрәслик өткөзгән еди. **«сән чөл-баяванда күтүп олтарған әрәбдәк...»** — «әрәб» мошу йәрдә бәлким йол бойида олтарған паһишә аялни көситиду. Бәзи алимлар бу сөз йолучиларни булаш үчүн марап турған қарақчини көрситиду, дәйду. □ **3:3 «кейинки ямғур»** — Қанаанда 3- яки 4-айда яғиду, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш рольини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һеч һосул болмайду. □ **3:6 «Вапасиз Исраилниң немә қилғанлиғини көрдүңму?»** — мошу айәттә «Исраил» шималий падишалиқ, йәни «он қәбилә»ни көрситиду. «Бузуқлуқ» асасән бутпәрәсликни көрситиду; 2:20дики изаһатниму көрүң. ■ **3:6** Йәр. 2:20 □ **3:8 «лекин вапасиз Исраилниң барлиқ зина қилғанлири түпәйлидин униңға талақ хетини берип уни қоювәткинимни көрүп,...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә «лекин вапасиз Исраилниң барлиқ зина қилғанлири түпәйлидин униңға талақ хетини берип уни қоювәткинимни мән көрдүм,...» дейилиду.

12 Барғин, шималға қарап бу сөзләрни җакалап мундақ дегин: —
«Қайтип кәл, и йолдин чиққучи Исраил, — дәйду Пәрвәрдигар — вә Мән саңа
қапиқимни қайта түрмәймән; чүнки Мән рәһимдил, — дәйду Пәрвәрдигар — Мән
ғәзивимни мәңгүгә сақлап турмаймән. □ ■
13 Пәқәт сениң қәбиһлигиңни, — Пәрвәрдигар Худайиңға асийлиқ
қилғанлиғиңни, уян-буян қатрап жүрүп өзүңни һәр бир йешил дәрәқ астида ят
илаһларға беғишлиғанлиғиңни, шуниңдәк авазимға һеч қулақ салмиғанлиғиңни
иқрар қилсаңла *Мәндин рәһим-шәпқәт көрисән* — дәйду Пәрвәрдигар.
14 Қайтип келиңлар, и йолдин чиққучи балилар, — дәйду Пәрвәрдигар — чүнки
Мән силәрни һәқиқий сөйгүчидурмән; *силәр шундақ қилсаңларла* Мән силәрдин
таллиғанларни, йәни һәр қайси шәһәрдин бирдин, һәр қайси җәмәттин иккидин
пухрани Зионға қайтуруп келимән. □
15 Мән силәргә көңлүмдикидәк хәлиқ падичилирини тәқсим қилимән; улар
силәрни даналиқ-билим, әқил-парасәт билән беқип озуқландуриду.■
16 Шундақ болидуки, шу күнләрдә силәр зиминда көпийип, көп пәрзәнтлик
болғиниңларда, — дәйду Пәрвәрдигар, — силәр: «Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи!»
дәп йәнә тилға алмайсиләр; у һеч есиңларға кәлмәйду, уни һеч әслимәйсиләр вә
уни һеч сеғинимайсиләр; силәр башқа бир сандуқму ясимайсиләр. □
17 Шу тапта улар Йерусалимни «Пәрвәрдигарниң тәхти» дәп атайду; барлиқ әлләр
униңға жиғилиду, — йәни Пәрвәрдигарниң намиға, Йерусалимға жиғилиду; улар
қәлбидики рәзил җаһиллиғиға қайтидин һеч әгишип маңмайду.
18 Шу күнләрдә Йәһуда җәмәти Исраил җәмәти билән бирликтә маңиду; улар
шимал зиминидин биллә чиқип Мән ата-бовилириға мирас болушқа тәқдим
қилған зиминға келиду.
19 Мән: «Мән сени балилирим қатириға қоюп, саңа гөзәл зиминни, йәни көплигән
әлләрниң зиминлири арисидики әң көркәм җайни мирас қилип ата қилишни
шунчилик халайттим!» — дедим, вә: «Сән Мени «мениң атам» дәйсән, вә Мәндин
йүз өрүмәйсән!» — дедим.□
20 Лекин бәрһәқ, асийлиқ қилған аял өз җөрисидин айрилғандәк, силәр Маңа
асийлиқ қилғансиләр, и Исраил җәмәти, — дәйду Пәрвәрдигар.
21 Жуқири җайлардин бир аваз аңлиниду! У болса Исраил җәмәтидикиләрниң
жиға-пәрядлири; чүнки улар өз йолини бурмилиған, Пәрвәрдигар Худасини
унтуған.
22 — Қайтип келиңлар, әй йолдин чиққучи балилар; Мән силәрниң йолдин чиқип
кетишиңларға шипа болимән.
— «Мана, биз йениңға баримиз; чүнки Сән Пәрвәрдигар Худайимиздурсән» —
дәңлар!
23 — Бәрһәқ, егизликләрдә һәм тағларда аңлитилған *бутпәрәсликниң* қийқас-
сүрәнлири беһудә иштур! Бәрһәқ, Исраилниң қутқузуш-нิжати Пәрвәрдигар

□ **3:12 «шималға қарап... мундақ дегин»** — бу сөзләр бәлким Асурийә тәрипидин 100 жил илгири сүргүн қилинған Исраил (он қәбилиси)ға ейтилиду. ■ **3:12** Зәб. 85:15; 102:8, 9; 144:18 □ **3:14 «чүнки Мән силәрни һәқиқий сөйгүчидурмән»** — ибраний тилида «чүнки Мән силәргә әрдурмән». ■ **3:15** Йәр. 23:4; Әз. 34:23; Әф. 4:11 □ **3:16 «(силәр) уни һеч сеғинимайсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «улар уни издәп тавап қилмайду». **«силәр башқа бир сандуқму ясимайсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «улар қайтидин шундақ қилмайду». Демисәкму «әһдә сандуғи» ибадәтхана түзүминиң мәркизи болғачқа, бу айәт бәлким ибадәтхана вә униңға бағлиқ түзүмниң (қурбанлиқлар, каһинлар, нурғун қаидә-йосунлар) йеңи бир әһдә билән инавәтсиз қилинидиғанлиғини көрситиду. 31:31-34 вә изаһатларни көрүң. □ **3:19 «Мән сени балилирим қатириға қоюп,.. әң көркәм җайни мирас қилип ата қилишни шунчилик халайттим!»** — Пәрвәрдигар мошу айәттә Исраилға Өзигә садиқ болған аялиниң сүпитидә сөзләйду.

Худайимиздинладур. □ ■
24 Лекин яшлиғимиздин тартипла, ата-бовилиримизниң әҗрини, йәни уларниң
кала-қой падилирини, қиз-оғуллирини әшу уят-номус йәп кәткән; □
25 Нәтиҗидә биз уят-хиҗиллиқ ичидә яттуқ, қалаймиқанчилиқ вә алақзадилик
бизни қапливалди; чүнки яшлиғимиздин тартип бүгүнки күнгә қәдәр биз вә
ата-бовилиримиз һәммимиз Пәрвәрдигар Худайимиз алдида гуна садир қилип
кәлдуқ, Пәрвәрдигар Худайимизниң авазиға һеч қулақ салмидуқ. □

4

1 — «Бу йоллиримдин бурулай!» десәң, и Исраил — дәйду Пәрвәрдигар — Әнди
Мениң йенимға бурулуп қайтип кәл! Әгәр бу жиркиничликлириңни көзүмдин
нери қилсаң, вә шундақла йолдин йәнә тенәп кәтмисәң, □
2 — әгәр сән: «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичкиниңдә, у қәсәм
һәқиқәт, адаләт вә һәққанийлиқ билән болса, ундақта ят әлләрму Униң намида
өзлиригә бәхит тилишиду вә Уни өзиниң пәхир-шөһрити қилиду.■
3 Чүнки Пәрвәрдигар Йәһудадикиләр вә Йерусалимдикиләргә мундақ дәйду: —
«Боз йериңларни чепип ағдуруңлар; тикәнлик арисиға уруқ чачмаңлар! □ ■
4 Өзлириңларни Пәрвәрдигарниң йолида сүннәт қилиңлар; қәлбиңларни сүннәт
қилиңлар, и Йәһудадикиләр вә Йерусалимда туруватқанлар! — Болмиса,
Мениң қәһрим партлап от болуп силәрни көйдүриветиду; қилмишлириңларниң
рәзиллиги түпәйлидин уни өчүрәләйдиған һеч ким чиқмайду.□ ■
5 — Йәһудада мошуларни елан қилип, Йерусалимда: — «Зимин-зиминда канай
челиңлар!» — дәп җакалаңлар;
«Жиғилиңлар! Мустәһкәм шәһәрләргә қечип кирәйли!» — дәп нида қилиңлар!□
6 Зионни көрситидиған бир туғни тикләңлар; дәрһал қечиңлар, кечигип
қалмаңлар! Чүнки Мән күлпәт, йәни зор бир һалакәтни шималдин елип келимән.

□ **3:23 «бутпәрәсликниң қийқас-сүрәнлири»** — «бутпәрәслик» әйни текстта йоқ, бирақ бизниңчә айәт буни көрситиду. Бутпәрәсликтә бутлардин «ярдәм сораш» үчүн қийқас-сүрән көтириш керәк еди. ■ **3:23** Зәб. 120:1 □ **3:24 «әшу уят-номус»** — мошу ибарә «Баал» дегән интайин жиркиничлик мәбудни көрситиду. 11-бап, 13-айәтни көрүң. □ **3:25 «қалаймиқанчилиқ вә алақзадилик»** — бу сөзләр мошу йәрдә ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду. □ **4:1 «Мениң йенимға бурулуп қайтип кәл!»** — бу ибарә бәлким «сәллимаза товва қил», «иккиләнмә!», «ала көңүллүк болма!» дегән мәнини интайин тәкитләйду. **«Әгәр бу жиркиничликлириңни көзүмдин нери қилсаң, вә шундақла йолдин йәнә тенәп кәтмисәң,... »** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әгәр бу жиркиничликлириңни көзүмдин нери қилсаң, әнди сән сәргәрдан болмайсән». ■ **4:2** Яр. 22:18; Йәш. 48:1 □ **4:3 «Боз йериңларни чепип ағдуруңлар; тикәнлик арисиға уруқ чачмаңлар!»** — бу сирлиқ айәт Йәһудадикиләрни надан деханларға, уларниң һаятлирини ахтарма йәргә охшитиду. «Немишкә һаятимиздин һеч қандақ бәхит, мувәппәқийәт йоқ?» дәп сориса, «Силәр уруқлирини тикәнләр арисиға териған деханларға охшаш, һеч һосуллуқ болмайсиләр» дәп җавап берилиду, әлвәттә. Деханлар һосул көрүш үчүн боз йәрлирини чепип, тикәнләрни жулуп ташлиши керәк болғиниға охшаш, Йәһудийлар өзлирини қозғап қаттиқ товва қилиши керәк, андин бәхитниң һосулини көриду. ■ **4:3** Һош. 10:12 □ **4:4 «қәлбиңларни сүннәт қилиңлар»** — сөзмусөз тәрҗимиси: «қәлбиңлардики хәтниликни елип ташлаңлар». Демисәкму, Исраиллар әтлиридә сүннәт қилинғини билән уларниң көңүллири товисиз қаттиқ еди; шуңа пәйғәмбәр: **«қәлбиңларни** сүннәт қилиңлар» дәп агаһ бериду. ■ **4:4** Қан. 10:16; 30:6; Йәш. 65:5 □ **4:5 ««Жиғилиңлар! Мустәһкәм шәһәрләргә қечип кирәйли!» — дәп нида қилиңлар»** — бу сөзләр бәлким башқа пәйғәмбәрләргә, яки «хәлиқ падичилири» болған падиша, һөкүмдарлар вә каһинлар қатарлиқларға ейтилиду (9-айәтни көрүң). Демәк, улар өз ихлассизлиғи, итаәтсизлиги түпәйлидин хәлиққә шундақ жар қилишқа мәҗбур қилиниду.

7 Шир өз чатқаллиғидин чиқти, «әлләрни йоқатқучи» йолға чиқти; у өз җайидин
чиқип зиминиңни вәйран қилишқа келиду; шәһәрлириң вәйран қилинип,
адәмзатсиз болиду. ■
8 Бу сәвәптин өзлириңларға бөз кийим ораңлар, дад-пәряд көтирип налә
қилиңлар! Чүнки Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзиви биздин янмиди!■
9 Шу күни шундақ болидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — падишаниң жүриги,
әмирләрниң жүригиму су болуп кетиду, каһинлар алақзадә болуп, пәйғәмбәрләр
тәәҗҗүплиниду.

10 — Андин мән: — Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Бәрһәқ Сән бу хәлиқни, җүмлидин
Йерусалимни: «Силәр аман-тинич болисиләр» дәп алдидиң; әмәлийәттә болса
қилич җанға йетип кәлди, дедим.□
11 — Шу чағда бу хәлиққә вә Йерусалимға мундақ дейилиду: «Чөл-баявандики
егизликләрдин чиққан иссиқ бир шамал хәлқимниң қизиниң йолиға қарап
чүшиду; лекин у хаман сорушқа яки дан айришқа мувапиқ кәлмәйду! □
12 — Буниңдин әшәддий бир шамал Мәндин чиқиду; мана, Мән һазир уларға җаза
һөкүмлирини җакалаймән.
13 Мана, у топ булутлардәк келиду, униң җәң һарвулири қара қуюндәктур, униң
атлири бүркүтләрдин тездур!
— «Һалимизға вай! Чүнки биз набут болдуқ!»□
14 — «И Йерусалим, өз қутулушуң үчүн қәлбиңни рәзилликтин жуюват;
қачанғичә көңлүңгә беһудә ой-хиялларни пүкүп турисән? ■
15 Чүнки Дан дияридин, Әфраимдики егизликләрдинму азап-күлпәтни елан
қилидиған бир аваз аңлитилиду: —
16 Улар: Әлләргә елан қилиңлар, Йерусалимғиму аңлитиңлар: — Мана, қоршавға
алғучилар жирақ жуттин келиватиду! Улар Йәһуда шәһәрлиригә қарши җәң
чуқанлирини көтиришкә тәйяр! — дәйду.
17 Етизлиқни мудапиә қиливатқанлардәк, улар Йерусалимни қоршивалиду;
чүнки у Маңа асийлиқ қилған, — дәйду Пәрвәрдигар.
18 Сениң йолуң вә қилмишлириң мошуларни өз бешиңға чүшүрди; бу
рәзиллигиңниң ақивитидур; бәрһәқ, у азаплиқтур, жүригиңгиму санҗийду!».
19 — *Мән*: «Аһ, ич-бағрим! Ич-бағрим! Толғаққа чүштүм! Аһ, көңлүм азапланди!
Жүригим дүпүлдәватиду, сүкүт қилип туралмаймән; чүнки мән канайниң
авазини аңлаймән; җәң чуқанлири җенимға санҗиди.■
20 Апәт үстигә апәт чүшти! Пүткүл зимин вәйран болди; чедирлирим дәқиқидә
бәрбат қилинди, пәрдилирим һайт-һуйтниң ичидә житип ташланди! □
21 Қачанғичә туққа қарап турушум, җәң авазлирини аңлишим керәк?» — *дедим*.

■ **4:7** Йәш. 5:29; Йәр. 2:15; 5:6 ■ **4:8** Йәш. 32:12 □ **4:10 «Силәр аман-тинич болисиләр»** — бу айәттики: «Силәр аман-тинич болисиләр» дегән сөзләр сахта пәйғәмбәрләрниң сөзидур (6:14, 8:11 қатарлиқларни көрүң). □ **4:11 «хәлқимниң қизи»** — шундақла «пак **қизим** болған хәлқим», «Зион **қизи**» қатарлиқ ибариләр Худаниң Өз хәлқигә яки башқа хәлиқ (мәсилән, «Мисирниң **қизи**», (46:11))қә болған меһри-шәпқитини, уларға бағлиған муһәббитини көрситидиған мәнини өз ичигә алиду. □ **4:13 «Мана, у топ булутлардәк келиду, униң җәң һарвулири қара қуюндәктур, униң атлири бүркүтләрдин тездур!»** — «у» кимни көрситидиғанлиғи ейтилмайду. Бирақ алди-кәйни сөзләргә қариғанда, «у» 7-айәттики «әлләрни йоқатқучи» болған дүшмәнни көрситиду. Бәзи алимлар бу сөзләр шималдин келидиған «Скитлар»ни көрситиду, дәп қарайду. Лекин Скитларниң җәң һарвулири йоқ һәм улар шәһәрләрни «қоршавға алғучи»ларму (16-айәт) әмәс; шуңа биз бу сөзләрни Бабиллиқларни вә бәлким ахирқи замандики дәҗҗалниң қошунлирини көрситиду, дәп қараймиз. ■ **4:14** Йәш. 1:16 ■ **4:19** Йәш. 21:4; Йәр. 8:23 □ **4:20 «чедирилим» ... «пәрдилирим»...** — Йәрәмия пәйғәмбәр хәлқиниң азаплирини өзиниңки дәп һес қилип, «хәлқимниң чедирлирим» вә «хәлқимниң пәрдилири» демәй, бәлки «чедирилим» вә «пәрдилирим» тоғрилиқ сөзләйду.

22 — «Чүнки Мениң хәлқим надандур; улар Мени һеч тонумиған; улар әқли йоқ балилар, улар һеч йорутулмиған; рәзилликкә нисбәтән улар данадур, амма яхшилиққа нисбәтән улар билимсиздур».

23 — «Мән йәр йүзигә қаридим; мана, у шәкилсиз вә қуп-қуруқ болди; асманларғиму қаридим, у нурсиз қалди; □

24 тағларға қаридим, мана, улар зил-зилигә кәлди, барлиқ дөңләр әшәддий силкинип кәтти.

25 Қарап турувәрдим, вә мана, инсан йоқ еди, асмандики барлиқ учар-қанатларму өзлирини далдиға алди.

26 Мән қаридим, мана, бағ-етизлар чөл-баяванға айланди, барлиқ шәһәрләр Пәрвәрдигар алдида, йәни униң қаттиқ ғәзиви алдида вәйран болди.

27 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Пүткүл зимин вәйран болиду; амма Мән уни пүтүнләй йоқатмаймән. ■

28 Буниң түпәйлидин пүткүл йәр йүзи матәм тутиду, жуқурида асман қарилиқ билән қаплиниду; чүнки Мән шундақ сөз қилдим, Мән шундақ нийәткә кәлгәнмән; Мән униңдин өкүнмәймән, униңдин һеч янмаймән;

29 атлиқлар вә оқялиқларниң шавқун-сүрәни билән һәр бир шәһәрдикиләр қечип кетиду; улар чатқаллиқларға кирип мөкүвалиду, ташлар үстигә чиқивалиду; барлиқ шәһәрләр ташлинип адәмзатсиз қалиду.

30 — Сән, и һалак болғучи, немә қилмақчисән? Гәрчә сән пәрәң кийимләрни кийгән болсаңму, алтун зибу-зиннәтләрни тақиған болсаңму, көз-қашлириңни осма билән пәрдазлиған болсаңму, өзүңни ясиғиниң бекардур; сениң ашиқлириң сени кәмситиду; улар жениңни издәватиду. □

31 Чүнки мән толғаққа чүшкән аялниңкидәк бир авазни, тунжа балини туққандикидәк азапда болған Зион қизиниң авазини аңлаватимән; у қоллирини созуп: «Һалимға вай! Бу қатиллар түпәйлидин һалимдин кәттим!» дәп һасиримақта.□

5

Йерусалим жазаға лайиқ

1 *Пәрвәрдигар*: — Йерусалимниң рәстә-кочилирида уян-буян айлинип жүгүрүңлар, убдан көрүп биливелиңлар; мәйданлиридин издәп көрүңлар; адаләт билән иш көридиған, вәдисидә турушқа интилидиған бирла адәмни тапсаңлар, шунда мән бу *шәһәрни* кәчүримән!

□ **4:23 «Мән йәр йүзигә қаридим; мана, у шәкилсиз вә қуп-қуруқ болди; асманларғиму қаридим, у нурсиз қалди...»** — демисәкму, бу айәттики вә төвәндики айәттики ишлар Йәрәмия пәйғәмбәргә Роһта көрситилгән аламәт көрүнүштур. Бу көрүнүш: (1) Исраил зимини Бабиллиқларниң тажавузлуғи астида болидиған вәйранә һалитини; вә (2) шуниң билән бир вақитта ахирқи заманлардики һалитини көрситиду. Бу һаләт Худа жаһанни яратқинида йәр-зиминниң авалқи шәкилсиз, тәртипсиз һалитигә охшайду. ■ **4:27** Йәр. 5:10,18; 30:11; 46:28 □ **4:30 «өзүңни ясиғиниң»** — бәлким Йәһуда ят әлләрдин яр-йөләк издигәндә ялақчилиқ қилғанлиғини көрситиду. □ **4:31 «тунжа балини туққандикидәк азапда болған Зион қизиниң авазини аңлаватимән»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Зион» Йерусалим жайлашқан тағ болуп, «Зион» яки «Зион қизи» дегәнниң өзи Йерусалим яки Исраилни билдүриду.

2 Гәрчә улар: «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичкән болсиму, улар
ялғандин сөзләйду, *деди*.□

Йәрәмия сөз қилиду

3 — И Пәрвәрдигар, көзүң адаләт-бетәрәпликни издәп жүриду әмәсму? Сән
буларни урдуң, лекин улар азапланмайду; Сән уларни набут қилип түгәштүрдүң,
лекин улар тәрбийә қобул қилишни рәт қилип кәлди; улар йүзлирини таштин
қаттиқ қилди, улар йолидин йенишни рәт қилиду» ■
4 — мән: «Шүбһисизки, бундақ қилғанлар пәқәт намратлар, улар наданлар; чүнки
улар Пәрвәрдигарниң йолини, Худасиниң һөкүм-көрсәтмилирини билмәйду» —
дедим.
5 — «Мән мөтивәрләрниң йениға берип уларға сөзләймән; чүнки улар
Пәрвәрдигарниң йолини, Худасиниң һөкүм-көрсәтмилирини билиду». Бирақ
уларму боюнтуруқни үзүл-кесил бузуп, риштилирини үзүп ташлиған.

Пәрвәрдигар җавап бериду

6 — Шуңа ормандин чиққан бир шир уларни өлтүриду, баявандин чиққан бир
бөрә уларни вәйран қилиду; илпиз шәһәрләргә қарап пайлайду; шәһәрләрдин
чиққан һәр бири титма-титма қилиниду; чүнки уларниң асийлиқлири көпийип,
вапасизлиқлири көпийиду.□ ■
7 Мән зади немигә асасән сени кәчүримән? Сениң балилириң Мәндин ваз кечип,
Худа әмәсләргә қәсәм ичмәктә; Мән һәммә һаҗәтлиридин чиққан болсамму,
лекин улар зинахорлуқ қилип, паһишиләрниң өйигә топ-топ болуп меңиватиду.
□
8 Улар сәмригән ишқваз айғирлар, улар һәр бири өз йеқинининң аялиға һәвәс
қилип кишнәватиду.■
9 Бу ишлар түпәйлидин уларни җазалимай қоямдим? — дәйду Пәрвәрдигар, —
Мениң җеним мошундақ бир әлдин қисас алмай қоямду?■
10 Униң үзүм чүнәклиридин өтүп, таллирини вәйран қилиңлар; лекин
уларни пүтүнләй набут қилмаңлар; шахлирини қирип ташлаңлар, чүнки улар
Пәрвәрдигарға тәвә әмәстур; □ ■
11 чүнки Исраил җәмәти вә Йәһуда җәмәти Маңа мутләқ вапасизлиқ қилди, —
дәйду Пәрвәрдигар.■
12 Улар: «У һеч немә қилмайду! Бизгә һеч апәт чүшмәйду; нә қилич нә
қәһәтчиликни көрмәймиз!» — дәп Пәрвәрдигардин тенип кәтти.

□ **5:2 «...бирла адәмни тапсаңлар, шунда мән бу шәһәрни кәчүримән! (1-айәт)... Гәрчә улар: «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичкән болсиму, улар ялғандин сөзләйду, деди»** — кейин, Йәрәмия бир нәччә шундақ адил, садиқ адәмләр (мәсилән, Баруқ, Аһикам, Әбәд-Мәләк) билән тонушқан. Лекин Пәрвәрдигар униңға бу сөзләрни қилғанда у мошундақларни тапалмиған. ■ **5:3** Йәш. 1:5; 9:12; Йәр. 2:30 □ **5:6 «ормандин чиққан бир шир ..., баявандин чиққан бир бөрә ...; илпиз шәһәрләргә қарап пайлайду»** — бу айәттики житқуч һайванлар көчмә мәнидә болуп дүшмәнләрни көрситиду, әлвәттә. ■ **5:6** Йәр. 4:7 □ **5:7 «Мән һәммә һаҗәтлиридин чиққан болсамму, лекин улар зинахорлуқ қилип, паһишиләрниң өйигә топ-топ болуп меңиватиду»** — бу айәт бәлким роһий җәһәттики вапасизлиқни көрситиду. Худа Исраилни «Мениң аялим» дәп атайду (2:10, 3-бапни көрүң). 8-айәт җисманий җәһәттики зинахорлуқниму көрситиду. ■ **5:8** Әз. 22:11 ■ **5:9** Йәр. 5:29; 9:9 □ **5:10 «Униң үзүм чүнәклиридин өтүп, ... шахлирини қирип ташлаңлар, чүнки улар Пәрвәрдигарға тәвә әмәстур»** — бу айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Униң сепиллириға ямишип чиқип вәйранчилиқ қилиңлар, лекин уларни пүтүнләй набут қиливәтмәңлар; истиһкамлирини елип ташлаңлар, чүнки улар Пәрвәрдигарға тәвә әмәстур». ■ **5:10** Йәр. 4:27 ■ **5:11** Йәр. 3:20

13 Пәйғәмбәрләр болса пәқәт бир шамалдин ибарәт болиду, халас; *Пәрвәрдигарниң*
сөз-калами уларда йоқтур; уларниң сөзлири өз бешиға янсун!□
14 Шуңа Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа маңа мундақ
дәйду: — Бу хәлиқ мошу сөзни қилғини үчүн, мана, Мән ағзиңға салған
сөзлиримни от, бу хәлиқни отун қилимәнки, от уларни көйдүрүп ташлайду.■
15 — Мана, Мән жирақтин бир әлни елип келимән, и Исраил җәмәти, — дәйду
Пәрвәрдигар, — У күчлүк бир әл, қедимий бир әл, тилини сән билмәйдиған вә
гәплирини сән һеч чүшәнмәйдиған бир әл болиду; ■
16 уларниң оқдени йоған ечилған бир гөрдур; уларниң һәммиси батур
палванлардур.
17 Улар һосулиңни вә нениңни йәп кетиду, оғул-қизлириңни йәп кетиду,
кала-қой падилириңни йәп кетиду, үзүм таллириңни вә әнҗүр дәрәқлириңни
йәп кетиду; улар сән таянған мустәһкәм шәһәрлириңни қилич билән вәйран
қилиду.■
18 Һалбуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — шу күнләрдиму силәрни пүтүнләй
түгәштүрмәймән. ■
19 Шу чағда *хәлқиң*: «Пәрвәрдигар Худайимиз немишкә мошу ишларниң
һәммисини бешимизға чүшүргән?» — дәп сориса, әнди сән *Йәрәмия* уларға:
«Силәр Мәндин йүз өрүп, өз зиминиңларда ят илаһларниң қуллуғида
болғиниңлардәк, силәр өз вәтиниңлар болмиған бир зиминда ят болғанларниң
қуллуғида болисиләр» — дегин.□ ■
20 — Яқупниң җәмәтидә шуни җакалиғинки вә Йәһуда арисида шуни елан
қилғинки,
21 «Буни аңлаңлар, и надан вә әқли йоқ, көзи туруп көрмәйдиған, қулиқи туруп
аңлимайдиған бир хәлиқ: — ■
22 Мәндин қорқмамсиләр? — дәйду Пәрвәрдигар, — Деңиз сүйи үчүн саһилни
мәңгүлүк чәклимә қилип, «Бу йәрдин өтмә» дәп бекиткән Мениң алдимда
тәвримәмсиләр? Мана, долқунлири өркәшлигини билән улар саһил үстидин һеч
ғәлибә қилмайду; шавқунлиғини билән бу чәктин һәргиз һалқип өтәлмәйду.■
23 Лекин бу хәлиқниң җаһил вә асийлиқ көңли бардур; улар йолдин чиқип өз
бешимчилиқ қилип кәтти.
24 Улар көңлидә: «Өз вақтида ямғурларни, йәни авалқи һәм кейинки ямғурларни
Бәргүчи, бизгә һосул пәслини бекитип аман-есән Сақлиғучи Пәрвәрдигар
Худайимиздин әйминәйли» дегәнни һеч демәйду. □ ■
25 Силәрниң қәбиһликлириңлар мошу ишларни силәргә несип қилмиған;
силәрниң гуналириңлар силәрдин бәрикәтни мәһрум қилған.
26 Чүнки хәлқим арисида рәзилләр бардур; улар пистирмида ятқан
қилтақчилардәк пайлап жүриду; улар қапқан селип, адәмләрни тутувалиду.
27 Тутқан қушларға толған қәпәстәк, уларниң өйлири алдамчилиқтин еришкән
маллар билән толған; улар шу йол билән бүйүк һәм бай болуп кәтти.

□ **5:13 «Пәйғәмбәрләр болса пәқәт бир шамалдин ибарәт болиду, халас»** — ибраний тилида «роһ» вә «шамал» бир сөз билән ипадилиниду. Шубһисизки, «пәйғәмбәрләр» өзлирини «бизгә Худаниң Роһи толдурулған» дәйду, лекин Худа уларни пәқәт «шамалға толдурулған» дәйду. ■ **5:14** Йәр. 1:9-10 ■ **5:15** Қан. 28:49; Йәр. 1:15; 6:22 ■ **5:17** Лав. 26:16; Қан. 28:31,33 ■ **5:18** Йәр. 4:27 □ **5:19 «ят болғанларниң қуллуғида болисиләр»** — «ят болғанлар» бәлким икки бислиқ сөзләр болуп, һәм «ят бутлар» һәм «ят адәмләр»ниму көрситиду. ■ **5:19** Йәр. 16:10 ■ **5:21** Йәш. 6:9 ■ **5:22** Аюп 38:10, 11; Зәб. 32:7-8; 103:9 □ **5:24 «авалқи ямғур»...«кейинки ямғур»...** — «авалқи ямғур» адәттә 11-айда йеғип, тупрақни юмшитиду, йәрни һайдап уруқ селишқа тәйярлиниду. «кейинки ямғур» болса Пәләстиндә 3- яки 4-айда яғиду, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш рольини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һеч һосул болмайду. **«бизгә һосул пәслини бекитип аман-есән сақлиғучи»** — ибраний тилида «бизгә һосул пәслидики һәптиләрни сақлиғучи...». ■ **5:24** Қан. 11:14

28 Улар сәмрип, пақирап кәтти; бәрһәк, улар рәзил ишларни қилишқа маһир
болуп кәтти; улар өз мәнпәәтини көзләп хәқләрниң дәвасини, житим-
йесирләрниң дәвасини соримайду; намратларниң һоқуқини қоғдайдиған
һөкүмни улар чиқармайду.□ ■
29 Бу ишлар түпәйлидин уларни җазалимай қоямдим?! — дәйду Пәрвәрдигар, —
Мениң җеним мошундақ бир әлдин қисас алмай қоямду?□ ■

30 Земинда интайин қорқунучлуқ вә жиркиничлик бир иш садир қилинғанки —
31 Пәйғәмбәрләр ялған-сахта бешарәтләрни бәрмәктә; каһинлар болса өз һоқуқ
даирисини кеңәйтип һөкүмранлиқ қилмақта; Мениң хәлқимму бу ишларни
яқтуриду. Лекин буларниң ақивитидә қандақ қилисиләр? □ ■

6

Йерусалимниң һалак болуши тоғрилиқ бешарәт

1 Җениңларни қутқузуш үчүн Йерусалим шәһиридин қечиңлар, и Бинямин
җәмәтидикиләр! Тәкоа йезисида канай челиңлар! Бәйт-һаккәрәмдә ис
сигналини көтириңлар! Чүнки балаю-апәт, йәни дәһшәтлик һалакәт шимал
тәрәптин пәйда болиду.□ ■
2 Зион қизи, йәни назинин саһибҗамални, мән набут қилимән.
3 Йерусалимға қарши чиқиватқан пада баққучиларму өз падилирини епкелиду;
улар Йерусалимни қоршавға елип чедирлирини тикиду; уларниң һәммиси өзи
егилигән җайда пада бақиду.□
4 *Улар*: «Униңға қарши җәңгә тәйярлиниңлар! Туруңлар, чүш вақтидин
пайдилинип һуҗум қилайли!», «Апла! Күн патай дәп қапту, кәчтики сайиләр
узираватиду!» — *дәйду, андин*: □

□ **5:28 «улар өз мәнпәәтини көзләп хәқләрниң дәвасини, житим-йесирләрниң дәвасини соримайду...»** — башқа бир хил тәрҗимиси болса: «улар хәқләрниң дәвасини, һәтта житим-йесирләрниң дәвасини сориғини билән һәргиз уни адил соримайду». ■ **5:28** Қан. 32:15; Йәш. 1:23; Зәк. 7:10 □ **5:29 «җазалимай қоямдим»** — ибраний тилида «йоқлимамдим?!». ■ **5:29** Йәр. 5:9; 9:9 □ **5:31 «каһинлар болса өз һоқуқ даирисини кеңәйтип һөкүмранлиқ қилмақта...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «каһинларму уларниң вастиси билән (демәк, пәйғәмбәрләрниң ялған бешарәтлиридин пайдилинип) һөкүмранлиқ қилмақта». Лекин «Йәрәмия» дегән китапта бундақ ишлар йәнә тилға елинмайду, шуңа тәрҗимимиз бәлким тоғридур. ■ **5:31** Йәр. 14:18; 23:25, 26; Әз. 13:6 □ **6:1 «Җениңларни қутқузуш үчүн Йерусалим шәһиридин қечиңлар... дәһшәтлик һалакәт шимал тәрәптин пәйда болиду»** — 4-бап, 6-айәтниму көрүп селиштуруң. Шу йәрдә хәлиққә, «Йерусалимға қечип кириңлар» дейилгән. Бирақ һазир Йерусалимниң өзи һалак болиду. ■ **6:1** Йәр. 1:13,14 □ **6:3 «Йерусалимға қарши чиқиватқан пада баққучиларму өз падилирини епкелиду; улар Йерусалимни қоршавға елип чедирлирини тикиду; .. һәммиси өзи егилигән җайда пада бақиду»** — 4-айәткә қариғанда бу айәттики «пада баққучилири» вә уларниң «падилири» ят әлләрниң падишалири һәм һөкүмдарлири вә уларниң қошунлирини көрситиду. Бу һәҗвий, кинайилик гәп болиду; чүнки жуқурида (мәсилән 2:8дә) Йәрәмия Исраилниң баққучи болған падишалирини «өз падилири»ни бақмаслиғи түпәйлидин әйипләйду. Бирақ мошу йәрдә Худани тонумайдиған «ят әл падишалири» өз «падилири» болған хәлқи үчүн йол көрситип уларни бақиду. □ **6:4 «Улар: «Униңға қарши җәңгә тәйярлиниңлар! ....» — дәйду»** — «Улар» — Әлләрниң «пада баққучи»лири.

5 «Шуңа, кечичә һуҗум қилип чиқайли, униң мустәһкәм ордилирини
йоқитайли!» — дәйду.□
6 — Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар уларға мундақ
дәйду: — Дәрәқләрни кесип, улар билән Йерусалим әтрапида дөң-потәйләрни
ясаңлар; чүнки у җазаланмиса болмайдиған шәһәрдур; униңда барлиқ ишлар
зулум-зомигәрликтур.
7 Қудуқ өз сулирини урғутуп чиқарғандәк, уму рәзилликлирини урғутуп
чиқармақта; униңдин зулмәт-зораванлиқ вә һалакәт садалири аңланмақта;
мениң көз алдимда һемишә ағриқ-кесәлләр һәм яриланғанлар пәйда болмақта.
□
8 И Йерусалим, тәлим-тәрбийә қобул қил; болмиса җеним сәндин ваз кечиду, —
болмиса, Мән сени харабилик, адәмзатсиз бир зимин қиливетимән.
9 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар маңа мундақ дәйду: —
Улар үзүм телини пасаңдиғучилардәк Исраилниң қалдисини пасаңдайду; шуңа
сән үзүм үзгүчидәк үзүм телидики шахлар үстидин йәнә бир қетим қолуңни
өткүзгин!□ ■
10 *Мән*: — Мән һазир кимгә сөз қилип агаһландурай? Улардин аңлиғидәк зади ким
бар? Мана, уларниң қулақлири сүннәт қилинмиған, улар һеч аңлалмайду. Мана,
Пәрвәрдигарниң сөзи уларға еғир келиду; уларға һеч хушяқмайду, — *дедим*.□ ■
11 — Қәлбим Пәрвәрдигарниң ғәзәп отлири билән толуп ташти; уни ичимгә
сиғдуруштин һалсирап кәттим; уни кочидики балилар, жигитләрниң мәшрәп
сорунлириға төккәйсән. Әр-аяллар, қерилар һәм яшанғанларму буниңдин
мустәсна болмисун!□
12 — Уларниң өйлири, етизлири аяллири билән биллә өзгиләргә тапшурулиду;
чүнки Мән қолумни зиминдикиләргә созимән, — дәйду Пәрвәрдигар.■
13 — Чүнки әң кичигидин чоңиғичә уларниң һәммиси ачкөзлүккә берилгән;
пәйғәмбәрдин каһинғичә һәммиси охшашла алдамчилиқ қилиду; ■
14 улар: «Аман-есәнлик! Аман-есәнлик!» дәп хәлқимниң қизиниң ярисини
суслуқ билән қол учида чала теңип қойди. Лекин аман-есәнлик йоқтур! ■
15 Улар жиркиничлик ишларни садир қилғинидин хиҗил болдиму? — Яқ,
улар һеч хиҗил болмиди, һәтта қизиришниму улар һеч билмәйду. Шуңа улар
жиқилип өлгәнләр ичидә жиқилип өлиду; уларни җазалашқа кәлгинимдә улар

□ **6:5 «(Улар): «... Туруңлар, чүш вақтидин пайдилинип һуҗум қилайли!», «Апла! Күн патай дәп қапту, кәчтики сайиләр узиραватиду!» — дәйду (4-айәт), андин: Шуңа, кечичә һуҗум қилип чиқайли... » — дәйду»** — 4- һәм 5-айәттики бешарәт шуни тәкитлимәкчики, дүшмәнләр кәлгәндә бүгүни болмиса әтиси һуҗум қилиду, Йәһуда үстидин ғәлибә қилмай кәтмәйду; йәнә келип, улар һуҗумни башлиғанда, Йәһудадикиләр дүшмәнни кечә-күндүз һуҗум қилип келиши мүмкин, дәп һеч дәм алалмайду. □ **6:7 «қудуқ өз сулирини урғутуп чиқарғандәк, уму рәзилликлирини урғутуп чиқармақта»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «қудуқ еқин суни сақлиғандәк, у рәзилликлирини сақлимақта». □ **6:9 «Улар үзүм телини пасаңдиғучилардәк Исраилниң қалдисни пасаңдайду; шуңа сән үзүм үзгүчидәк үзүм телидики шахлар үстидин йәнә бир қетим қолуңни өткүзгин!»** — бу сирлиқ җүмлиниң мәнаси бәлким, Йәрәмия пәйғәмбәр Худаниң сөзлириниң вастиси билән, келидиған дүшмәнләрниң һеч нәрсә қалдурмайдиған булаң-талаңлиридин **илгири** Исраилниң «қалдиси»дин техи бәзи кишиләрни қутқузушиму мүмкин, дегәнлик. ■ **6:9** Йәш. 24:13 □ **6:10 «Мән: — Мән һазир кимгә сөз қилип агаһландурай?... уларға һеч хушяқмайду, — дедим»** — «Мән» (сөзлигүчи) вә «дедим» дегән сөзләр әслидики текстта йоқ, оқурмәнләргә текстни чүшинишлик болсун дәп киргүздуқ. Чүнки бизниңчә ейтилған гәп пәйғәмбәрниң өзиниңки еди. ■ **6:10** Йәр. 7:26 □ **6:11 «Қәлбим Пәрвәрдигарниң ғәзәп отлири билән толуп ташти»** — шүбһисизки, Йәрәмия пәйғәмбәр өзи тоғрилиқ сөзләватиду. У Пәрвәрдигарниң хәлқигә қаратқан ғәзивигә өзини бир қилип, Пәрвәрдигардин ғәзивини уларға төкүшни тиләйду. ■ **6:12** Қан. 28:30 ■ **6:13** Йәш. 56:11; Йәр. 8:10 ■ **6:14** Йәр. 8:11; Әз. 13:10

путлишип кетиду, — дәйду Пәрвәрдигар.□

16 Шуңа Пәрвәрдигар *Өз хәлқигә* мундақ дәйду: — Силәр төрт һәдә йолда
туруватисиләр; шуңа йолуңларни убдан көрүп қоюңлар, қедимки, яхшилиққа
елип барған йолларни сорап, уларда меңиңлар; шундақ қилғанда жениңлар
убдан арам тапиду. Лекин улар: «Биз шуларда маңмаймиз!» — дәйду.■

17 Мән: Силәргә «Канайниң ағаһ садасиға қулақ селиңлар!» дәйдиған ағаһ
бәргүчи күзәтчиләрни тиклидим; лекин силәр: «Қулақ салмаймиз» дедиңлар.

18 Шуңа и әлләр, аңлаңлар; гувачилар болуп улар арисида болидиған ишларни
билип қоюңлар! □

19 Аңла, и йәр-зимин! Қара, Мән бу хәлиқниң бешиға күлпәт, йәни уларниң ой-
хияллириниң ақивитини чүшүримән; чүнки улар сөзлиримгә қулақ салмиған;
Мениң Тәврат-қанунумни болса, улар чәткә қаққан.

20 — Әнди зади немә мәхсәттә Шебадин чиққан хушбуй, жирақ жуттин елип
келингән егир Маңа сунулиду? Көйдүрмә қурбанлиқлириңлар қобул қиларлиқ
әмәс, силәрниң «тәшәккүр қурнанлиқ»лириңлар Мени хурсән қилмайду.■

21 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән бу хәлиқ алдиға
путликашаңларни салимән; шуниң билән һәм атилар һәм оғуллар билләә
путлишиду; хошнилар вә достлар охшашла набут болиду.

22 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қара, шималий зиминдин бир хәлиқ келиду, йәр
йүзиниң әң қәрилиридин улуқ бир әл қозғилиду; ■

23 улар оқя вә қилич билән қураллиниду; улар залим, һеч рәһим қилмайду;
уларниң авази деңиз долқунидәк шавқунлайду; улар атларға миниду, җәңгивар
адәмләрдәк сәп-сәп болуп туриду; улар саңа қарши җәң қилишқа келиду, и Зион
қизи!

24 «Биз улар тоғрилиқ хәвәр аңлидуқ; қолимиз бошишип кәтти; ғәшлик, толғақта
қалған аялдәк азап бизни тутти» — *дедим*.■

25 «Далаға чиқмаңлар, йоллар билән маңмаңлар, чүнки дүшмәнниң қиличи бар,
тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду.

26 И хәлқимниң қизи, сән өзүңгә бөз кийим кийивал, күлләр ичидә еғинап ят;
өзүңниң бир тал оғлуңдин жуда болғандәк қаттиқ жиғлап матәм тут; чүнки
булаң-талаң қилғучи бизгә қарап туюқсиз келиду».□ ■

27 *Пәрвәрдигар маңа*: — Мән сени рода синиғучи қилип тиклидим, хәлқим болса
худди тәкшүрүлидиған родидәк болиду; сени уларниң йоллирини күзитип
синашқа тиклидим, — *деди*.

28 — Уларниң һәр бири асийниң асийси, улар төһмәт чаплап уян-буян қатрап
жүрмәктә; улар мис вә төмүрниң өзидур, һәммиси чирип кәткәндур; □ ■

29 төмүрчиниң көрүкиму көйүп кәтти, қоғушун болса отта йәм болди; родини

□ **6:15 «җазалашқа кәлгинимдә»** — ибраний тилида «йоқлиғинимда» дейилиду. «Йәрәмия»дики «(йениға) келип... җазалаш» дегән сөз адәттә ибраний тилида «йоқлаш» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **6:16** Мат. 11:29 □ **6:18 «Шуңа и әлләр, аңлаңлар»** — «әлләр», Йәһудий әмәс әлләр. «Гувачилар болуп...» башқа бир хил тәрҗимиси: «Әй, җамаәт(чилик),...». ■ **6:20** Йәш. 1:11; 66:3; Ам. 5:21; Мик. 6:6-8 ■ **6:22** Йәр. 50:41,42,43 ■ **6:24** Йәр. 4:31; 49:24; 50:43 □ **6:26 «өзүңгә бөз кийим кийивал...»** — бөз кийим кийиш, күлләр ичидә олтириш яки йетиш қаттиқ матәм тутушни яки товва қилишни билдүриду. ■ **6:26** Йәр. 4:8 □ **6:28 «улар мис вә төмүрниң өзидур»** — бәлким хәлиқниң таш көңүллүклигини һәм шуниң билән бир вақитта уларниң «чирип кәткәнлиги»ниң мумкинчилигини көрситиду. Немила болмисун улар тавлиғучи издигән алтун-күмүч әмәс. ■ **6:28** Әз. 22:18

еритип тавлаш бекар болди; хәлқим яманлардин халий болмиди. □
30 Улар «дашқал күмүч» дәп атилиду; чүнки Пәрвәрдигар уларни рәт қилди.■

7

Беһудә диний мурасимлар

1 Пәрвәрдигардин Йәрәмияға мундақ бир сөз кәлди: —
2 Пәрвәрдигарниң өйидики дәрвазида туруп мошу сөзни жакалап:
«Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Пәрвәрдигарға ибадәт қилиш үчүн мошу
дәрвазилардин кириватқан барлиқ Йәһудалар!» — дегин.
3 — «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Йоллириңлар һәм қилмишлириңларни түзитиңлар; шундақ
болғанда Мән силәрни мошу йәрдә муқим турғузимән. ■
4 «Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси, Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси,
Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси дәл мошудур!» дәп алдамчи сөзләргә тайинип
кәтмәңлар. □
5 Әгәр силәр һәқиқәтән йоллириң һәм қилмишлириңларни түзәтсәңлар, — әгәр
кишиләр вә хошнаңлар арисида адаләт жүргүзсәңлар, ■
6 — әгәр силәр мусапир, житим-йесир һәм тул хотунларни бозәк қилиштин, мошу
йәрдә гунасиз қанларни төкүштин, — шундақла өзүңларға зиян йәткүзүп, башқа
илаһларға әгишип кетиштин қол үзсәңлар, — ■
7 шундақ қилғиниңларда Мән силәрни мошу йәрдә, йәни Мән ата-
бовилириңларға қедимдин тартип мәңгүгичә тәқдим қилған бу зиминда муқим
туридиған қилимән.
8 Лекин мана, силәр һеч қандақ пайда йәткүзмәйдиған алдамчи сөзләргә тайинип
кәткәнсиләр.
9 Әнди немә дегүлүк?! Оғрилиқ, қатиллиқ, зинахорлуқ қилип, сахта қәсәм ичип,
Баалға исриқ йеқип вә силәр һеч тонумиған ят илаһларға әгишип, □
10 андин Мениң намимда аталған мошу өйгә кирип Мениң алдимда туруп:
«Биз қутқузулған!» дәмсиләр?! Мошу ләнәтлик ишларда турувериш үчүн
қутқузулғанмусиләр?!
11 Мениң намимда аталған мошу өй силәрниң нәзириңларда булаңчиларниң
угисиму?! Мана, Мән Өзүм бу ишларни көргәнмән, — дәйду Пәрвәрдигар.■

□ **6:29 «төмүрчиниң көрүкиму көйүп кәтти, қоғушун болса отта йәм болди; родини еритип тавлаш бекар болди; хәлқим яманлардин халий болмиди»** — бу айәттики сөзләр Йәрәмия пәйғәмбәрниң Пәрвәрдигар Өзигә тапилиған вәзипини орунлиғандин кейин, Пәрвәрдигарға бәргән жавави болса керәк (28-айәтни көрүң). Күмүчни тавлиғанда, тавлиғучи қошқан қоғушун билән күмүчниң дашқили бирлишиду андин қоғушун вә күмүчниң дашқилиниң көйүп түгиши билән күмүч тавлиниду. Лекин Исраил интайин начар күмүчтәк болуп, хәлиқниң «дашқал»и толиму көп болғачқа, тавлаш жәряни бекарға кәтти. «Қоғушун ишлитилип түгәп болди», һәтта «күмүччиниң отни пувләйдиған көрүки»му көйүп кәтти. ■ **6:30** Йәш. 1:22 ■ **7:3** Йәр. 7:3; 18:11; 26:13 □ **7:4 «Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси, Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси дәл мошудур!»** — шүбһисизки, Исраиллар Худаниң ибадәтханисини бир хил «тилтумар»дәк, «Худа бизгә Өз ибадәтханисини тапшурғандин кейин, немә яманлиқ қилишимиздин қәтъийнәзәр һеч ким бизгә тәгмәйду» — дегәндәк ойлиған еди. ■ **7:5** Йәр. 5:28 ■ **7:6** Йәш. 10:1, 2; 59:7 □ **7:9 «Баалға исриқ йеқип...»** — «Баал» дегән интайин жиркиничлик бир хил бут. ■ **7:11** Мат. 21:13; Мар. 11:17; Луқа 19:46

12 Шуңа, Мән әслидә Өз намимда туралғу қилған Шилоһ дегән җайға берип,
хәлқим Исраилниң рәзиллиги түпәйлидин уни немә қиливатқәнлигимни көрүп
беқиңлар! □ ■
13 Әнди һазир, силәр мошундақ қилмишларни садир қилғиниңлар түпәйлидин,
— дәйду Пәрвәрдигар, — Мән силәргә таң сәһәрдә орнумдин туруп сөз қилип
кәлдим, лекин силәр һеч қулақ салмидиңлар; Мән силәрни чақирдим, лекин
силәр Маңа җавап бәрмидиңлар — □ ■
14 әнди Мән Шилоһдики өйни қандақ қилған болсам, силәр таянған, шундақла
намим қоюлған бу өйни вә Мән силәргә һәм ата-бовилириңларға тәқдим қилған
бу зиминниму шундақ қилимән; □
15 Мән силәрниң барлиқ қериндашлириңлар, йәни Әфраимниң барлиқ нәслини
һайдиветкинимдәк силәрниму көзүмдин жирақ һайдаймән.
16 Әнди сән, *Йәрәмия*, бу хәлиқ үчүн дуа қилма, улар үчүн налә-пәряд көтәрмә яки
тиләк тилимә, Мениң алдимда туруп уларниң *гуналирини* һеч тилимә, чүнки Мән
саңа қулақ салмаймән. ■
17 Уларниң Йәһуда шәһәрлиридә вә Йерусалим кочилирида немә қилғанлирини
көрүватмамсән?
18 Балилар отун териду, атилар от қалайду, аяллар қәстән Мени рәнҗитишкә
«Асманниң Ханиши» үчүн пошкалларни селишқа хемирни жуғуриду, шуниңдәк
ят илаһларға «шарап һәдийә»ләрни қуйиду. □ ■
19 Азаплинип ғәзәплинидиғини Мәнму? — дәйду Пәрвәрдигар; — Өз йүзлиригә
шәрм чаплап, азаплинидиғини өзлири әмәсму?
20 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мениң ғәзивим вә қәһрим
мошу җайға төкүлиду; инсан үстигә, һайван үстигә, даладики дәрәқләр
үстигә, тупрақтики мевиләр үстигә төкүлиду; у һәммини көйдүриду, уни һеч
өчүрәлмәйду.
21 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Беривериңлар, көйдүрмә қурбанлиқлириңларни башқа
қурбанлиқларға қошуп қоюңлар, барлиқ гөшлирини йәвелиңлар! □ ■
22 Чүнки Мән уларни Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған күнидә ата-
бовилириңларға «көйдүрмә қурбанлиқ»лар яки башқа қурбанлиқлар тоғрисида
гәп қилмиған вә яки әмир бәрмигән едим;

□ **7:12 «Мән әслидә Өз намимда туралғу қилған Шилоһ дегән җайға берип, ... уни немә қиливатқәнлигимни көрүп беқиңлар!»** — Исраил Қанаанға (Пәләстингә) киргәндин кейин, Муса пәйғәмбәрниң йетәкчилигидә ясалған «муқәддәс чедир» авал Шилоһ дегән җайға тикләнгән. «1Сам.» 4-бапни көрүң. ■ **7:12** 1Сам. 4:11; Зәб. 77:60 □ **7:13 «Мән силәргә таң сәһәрдә орнумдин туруп сөз қилип кәлдим»** — Худаниң «таң сәһәрдә орнумдин туруп,... » дегән сөзлири бәлким Униң иштин хелә авал, әстайидиллиқ билән иш қеридиғанлиғини көрситиду; бәзи вақитларда Униң қайта-қайта, изчил һалда мәлум бир ишни қеридиғанлиғини көрситиду. ■ **7:13** 2Тар. 36:15; Пәнд. 1:24; Йәш. 65:12; 66:4; Йәр. 7:21-28 □ **7:14 «Мән Шилоһдики өйни қандақ қилған болсам, силәр таянған, шундақла намим қоюлған бу өйни вә Мән силәргә һәм ата-бовилириңларға тәқдим қилған бу зиминниму шундақ қилимән»** — Худа дүшмәнләрниң вастиси билән Шилоһ дегән җайдики муқәддәс чедирини Өз шан-шәривидин жуда қилған вә шундақла Исраилни мәғлуп қилған («1Сам.» 4-бап, «Зәб.», 77:40ни көрүң). ■ **7:16** Мис. 32:10; Йәр. 11:14; 14:11 □ **7:18 «Асманниң Ханиши»** — демисәкму, «Асманниң Ханиши» бир хил аял бут еди. ■ **7:18** Йәш. 65:11; Йәр. 8:2; 19:13; 44:19; Йәр. 44:19 □ **7:21 «Беривериңлар, көйдүрмә қурбанлиқлириңларни башқа қурбанлиқларға қошуп қоюңлар, барлиқ гөшлирини йәвелиңлар!»** — оқурмәнләр бәлким билидуки, «көйдүрмә қурбанлиқ»ларниң барлиқ гөшлири «Худаға пүтүнләй ибадәт сүпитидә аталсун» дәп қурбангаһ үстидә көйдүрүләтти. Мошу йәрдә Муқәддәс Роһ Йәрәмия арқилиқ: «Қурбанлиқлириңларниң һәммиси әһмийәтсиз, шуңа «көйдүрмә қурбанлиқ»ларниң гөшлирини көйдүрсәңларму, йесәңларму, Маңа бәрибир» дәп Исраилға һәҗвий, кинайилик гәп қилиду. ■ **7:21** Йәш. 1:11; Йәр. 6:20; Ам. 5:21

23 бәлки Мән уларға мундақ әмир қилип: «Авазимға қулақ селиңлар, шундақ
қилип Мән силәрниң Худайиңлар болимән, силәр Мениң хәлқим болисиләр;
Мән өзүңларға яхшилиқ болсун дәп буйруған барлиқ йолда меңиңлар» — дәп
буйруған едим. ■
24 Лекин улар һеч аңлимиған, Маңа һеч қулақ салмиған, бәлки өз рәзил
көңлидики жаһиллиғи билән өз хиял-хаһишлириға әгишип меңивәргән; улар
алдиға әмәс, бәлки кәйнигә маңған. □ ■
25 Ата-бовилириңлар Мисир зиминидин чиққандин тартип бүгүнки күнгә қәдәр
Мән қуллирим болған пәйғәмбәрләрни йениңларға әвәтип кәлдим; Мән һәр күни
таң сәһәрдә орнумдин туруп уларни әвәтип кәлдим.
26 Лекин хәлқим аңлимиған, һеч қулақ салмиған; улар бойнини қаттиқ қилған;
рәзилликтә ата-бовилиридин ешип кәткән. ■
27 Сән бу сөзләрни уларға ейтисән; лекин улар саңа қулақ салмайду; сән уларни
товва қилишқа чақирисән, лекин улар җавап бәрмәйду.
28 — Сән уларға: — «Пәрвәрдигар Худасиниң авазини аңлимиған вә һеч
түзитишни қобул қилмиған хәлиқ дәл мошу!» — дәйсән. Улардин һәқиқәт-
вапалиқ йоқап кәтти; бу уларниң еғизидинму үзүлүп кәтти.■

Худа йәнә Йәһудаға сөз қилиду

29 Чечиңни чүшүрүп уни ташливәт; жуқури җайларда бир мәрсийә оқуғин; чүнки
Пәрвәрдигар Өз ғәзивини чүшүрмәкчи болған бу дәвирни рәт қилип, униңдин ваз
кәчти. ■
30 Чүнки Йәһудадикиләр көз алдимда рәзиллик қилған, — дәйду Пәрвәрдигар,
— улар Мениң намимда аталған өйгә жиркиничлик нәрсиләрни әкирип уни
булғиған;
31 вә өз оғул-қизлирини отта қурбанлиқ қилип көйдүрүш үчүн «Һинномниң
оғли»ниң җилғисидики Тофәтниң жуқуридики җайларни қурған; бундақ ишни
Мән һеч буйрумиғанмән, у оюмға һеч кирип бақмиғандур. □ ■
32 Шуңа, мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — «Тофәт» яки
«Ибн-Һинномниң җилғиси» әнди һеч тилға елинмайду, бәлки «Қәтл җилғиси»
дейилиду; чүнки улар Тофәттә җәсәтләрни йәр қалмиғичә көмиду.
33 Бу хәлиқниң җәсәтлири асмандики учар-қанатларниң вә зиминдики
җаниварларниң таами болиду; уларни өлүкләрдин қорқутуп һайдайдиған
һеч ким болмайду. ■
34 Мән Йәһуда шәһәрлиридин һәм Йерусалим шәһәрлиридин оюн-тамашиниң
садасини, шат-хурамлиқ садасини вә тойи болуватқан жигит-қизиниң авазини
мәһрум қилимән; чүнки зимин вәйранә болиду.■

■ **7:23** Мис. 19:5; Лав. 26:12; Қан. 6:3 □ **7:24 «улар алдиға әмәс, бәлки кәйнигә маңған»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «улар Маңа йүз алдини қилмай, бәлки Маңа кәйнини қилған». ■ **7:24** Йәр. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33 ■ **7:26** Нәһ. 9:17,29; Йәр. 17:23; 19:15 ■ **7:28** Йәр. 5:1-3 ■ **7:29** Аюп 1:20; Йәш. 15:2; Йәр. 16:6 □ **7:31 «Тофәт»** — «Тофәт» дегән сөз ибраний тилида «очақ» һәм «уят» дегәнниму билдүриду. У йәнә «түкүрүк» дегән сөзниң аһаңиғиму охшап кетиду. Бу йәр «Һинномниң оғли (Ибн-Һинном)ниң җилғиси»ға җайлашқан, Йерусалим шәһириниң җәнубий тәрипидә еди. Хәлиқ әшу йәрдә әхләтләрни вә напак нәрсиләрни ташлап көйдүрәтти. Шуниң билән у интайин «һарам», әң булғанған җай дәп һесапланди. «Жуқири җайлар» — Исраил вә Йәһуда узундин бери тағ чоққилири қатарлиқ җайларда һәр хил бутларға чоқунуп, һәтта әшу җайларда «инсан қурбанлиқ»ларни қилип кәлгән. Демисәкму, «инсан қурбанлиғи» қилиш Тәвратта қәтъий мәнъий қилинған. «Бундақ бир ишни Мән һеч буйрумиғанмән, һеч оюмға кирип бақмиғандур». ■ **7:31** 2Пад. 23:10; Йәр. 2:23; 19:5, 6 ■ **7:33** Қан. 28:26; Йәр. 34:20 ■ **7:34** Йәш. 24:7; Йәр. 16:9; 25:10; Әз. 26:13; Һош. 2:13

8

1 Шу чағда, — дәйду Пәрвәрдигар, — улар Йәһуданиң падишалириниң
устиханлирини, уларниң әмирлириниң устиханлирини, каһинларниң
устиханлирини, пәйғәмбәрләрниң устиханлирини вә Йерусалимда
турғанларниң устиханлирини гөрлиридин елип чиқириду;
2 шундақ қилип улар буларни қуяш, ай вә асманлардики барлиқ җисимлар
астида яйиду; чүнки улар буларни сөйгән, буларниң қуллуғида болған, буларға
әгәшкән, буларни издигән, буларға чоқунған; уларниң җәсәтлири бир йәргә һеч
жиғилмайду, һеч көмүлмәйду; улар зимин йүзидә оғут болуп ятиду. ■
3 Мән булардин қалғанлирини һайдиған җайларда, бу рәзил җәмәттин
барлиқ тирик қалғанлар һаятниң орниға маматни таллайду, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.

Худадин ваз кечиш һалакәтни издигәнлик билән баравәр

4 Әнди сән уларға мундақ дегин: Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— Адәмләр жиқилса қайтидин турмамду? Бириси йолдин чиқип кәтсә қайтип
кәлмәмду?
5 Немишкә Йерусалимдики бу хәлиқ һемишә йолдин чиқиш биләнла йенимдин
жирақлап кетиду? Улар алдамчилиқни чиң тутиду, йенимға қайтип келишни рәт
қилиду.
6 Мән көңүл қоюп аңлидим; лекин улар дуруслуқни сөзлимәйду; уларниң
рәзилликлиридин: «Мән зади немиләрни қилип қойдум?!» дәп товва қилидиған
һеч ким йоқ; ат җәңгә бурулуп етилғандәк һәр бирси өз йолиға бурулуп етилиду.
7 Һәтта асмандики ләйләкму өзигә бекитилгән вақтилирини билиду; пахтәк,
қарлиғач вә турниларму көчүп келидиған вақтилирини есидә тутиду; леким
Мениң хәлқим Мән Пәрвәрдигарниң уларға бекиткәнлиримни һеч билмәйду. ■
8 Силәр қандақму: «Биз данадурмиз, Пәрвәрдигарниң Тәврат-қануни биздә
бардур!» дәйсиләр? Мана, бәрһәқ, өлима-көчүргүчиләрниң ялғанчи қәлими уни
бурмилиған. □
9 Данишмәнләр хиҗил болиду, улар йәргә қарап қалди; мана, улар
Пәрвәрдигарниң сөзини чәткә қаққандин кейин, уларда зади немә даналиқ
қалиду?
10 Шуңа Мән уларниң аяллирини башқиларға, уларниң етизлирини йеңи
егилиригә тапшуруп беримән; чүнки әң кичигидин чоңиғичә уларниң һәммиси
ачкөзлүккә берилгән; пәйғәмбәрдин каһинғичә һәммиси сахта иш қилиду. ■
11 Улар: «Аман-есәнлик! Аман-есәнлик!» дәп хәлқимниң қизиниң ярисини
суслуқ билән қол учида чала теңип қойди. Лекин аман-есәнлик йоқтур!
12 Улар жиркиничлик ишларни садир қилғинидин хиҗил болдиму? — Яқ,
улар һеч хиҗил болмиди, һәтта қизиришниму улар һеч билмәйду. Шуңа улар
жиқилип өлгәнләр ичидә жиқилип өлиду; уларни җазалашқа кәлгинимдә улар
путлишип кетиду, — дәйду Пәрвәрдигар.
13 Мән уларниң һосулини елип ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар; үзүм
телида үзүмләр, әнҗир дәриғидә әнҗирләр һеч қалмиди; йопурмақлири

■ **8:2** Йәр. 7:18; 19:13 ■ **8:7** Йәр. 5:4, 5 □ **8:8 «өлима-көчүргүчиләрниң ялғанчи қәлими уни бурмилиған»** — «өлима-көчүргүчиләр»ниң рольи бәлким Тәврат-қанунни көчүрүш вә униңға шәрһ бериш болуши мүмкин. «Басмиханилар» болмиғачқа Тәвратни көчүрүш интайин муһим хизмәт, әлвәттә. Оқурмәнләр башқа хил тәрҗимилирини учритиши мүмкин. ■ **8:10** Йәш. 56:11; Йәр. 6:12,13,14,15

солишип кәтти; Мән уларға немә бериғишлиған болсам, әнди шулар улардин өткүзүвелиниду.□ ■

Келидиған һалакәт — Йәрәмия сөз қилиду

14 «Биз немишкә мошу йәрдә бекар олтиривеимиз? Жиғилайли, мустәһкәм шәһәрләргә кирип шу йәрләрдә *күрәш қилип* түгишәйли! Чүнки Пәрвәрдигар Худайимиз бизни түгәштүрүп, бизгә өт сүйини бәрди; чүнки биз Пәрвәрдигар алдида гуна садир қилдуқ. □ ■
15 Аман-течлиқни үмүт қилип күтүп кәлдуқ, лекин һеч яхшилиқ болмиди; шипа вақтини күттуқ, лекин мана, вәһимә басти! ■
16 Дүшмән атлириниң хартилдашлири Дан зиминидин тартип аңланмақта; айғирлириниң кишнәшлири пүткүл зиминни қорқитип тәврәтмәктә. Улар зимин вә униңда туруватқан һәммини, шәһәрни вә униңда туруватқанларниң һәммисини йоқитишқа келиду!».□ ■
17 — Мана, Мән араңларға иланларни, йәни һеч ким сеһирләлмәйдиған зәһәрлик иланларни әвәтимән, улар силәрни чақиду» — дәйду Пәрвәрдигар.□ ■

Пәйғәмбәрниң налә-пәряди

18 *Мән*: «Мениң дәрд-әлимим давалиғусиз! Жүригим зәйиплишип кәтти!» — *дедим*. □

Пәрвәрдигарниң мәрсийә сөзлири

19 «Мана, хәлқимниң қизиниң интайин жирақ жуттин көтирилгән пәрядиниң садаси! *Улар* — «Пәрвәрдигар Зионда әмәсму? Зионниң падишаси у йәрдә турмамду?!» — *дәйду*».
«Немишкә әнди улар Мени ойма мәбудлири билән, әрзимәс ят нәрсиләр билән ғәзәпләндүриду?!» □

Хәлиқниң болидиған налә-пәряди

□ **8:13 «...Мән уларға немә бериғишлиған болсам, әнди шулар улардин өткүзүвелиниду»** — оқурмәнләр башқа хил тәрҗимилирини учритиши мумкин. ■ **8:13** Йәш. 5:1-7; Мат. 21:19; Луқа 13:6-9 □ **8:14 «Жиғилайли, мустәһкәм шәһәрләргә кирип шу йәрләрдә күрәш қилип түгишәйли»** — яки «Жиғилайли, мустәһкәм шәһәрләргә кирип шу йәрләрдә сүкүт қилайли!» ибраний тилида «сүкүт қилиш» вә «түгәшмәк» охшаш бир сөз биләнла ипадилиниду. **«Пәрвәрдигар Худайимиз бизни түгәштүрүп,...»** — яки «Пәрвәрдигар Худайимиз бизни сүкүт қилдуруп...». Ибраний тилида «сүкүт қилиш» вә «өлүш, түгәш» бирла сөз (дамам) билән ипадилиниду. ■ **8:14** Йәр. 4:5; 9:15; 23:15 ■ **8:15** Йәр. 14:19 □ **8:16 «Дан зимини»** — Исраил зимининиң шималий четидә еди; демәк, дүшмәнләр аллиқачан шу зиминға йетип болди. ■ **8:16** Йәр. 4:15 □ **8:17 «Мән араңларға иланларни, йәни һеч ким сеһирләлмәйдиған зәһәрлик иланларни әвәтимән, улар силәрни чақиду»** — бу иланлар шүбһисизки, көчмә мәнидә болуп дүшмәнләрни көрситиду. ■ **8:17** Зәб. 57:5, 6 □ **8:18 «Мениң дәрд-әлимим давалиғусиз! Жүригим зәйиплишип кәтти!»** — бу сөзләр пәйғәмбәрниң мәрсийәси болуши керәк. **«Мениң дәрд-әлимим давалиғусиз!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «И дәрд-әлимимгә тәсәлли бәргүчи!». □ **8:19 ««Мана, хәлқимниң қизиниң интайин жирақ жуттин көтирилгән пәрядиниң садаси! Улар — «Пәрвәрдигар Зионда әмәсму? Зионниң падишаси у йәрдә турмамду?!» — дәйду»** — бу сөзләр яки Пәрвәрдигарниңки болуши керәк, болмиса пәйғәмбәрниңки болиду. Кейин биз хәлиқниң пәрядини аңлаймиз: — (улар... дәйду). **«интайин жирақ жуттин көтирилгән пәрядиниң садаси!»** — яки «зиминдики һәр бир булуң-пучқақлиридин чиққан пәрядиниң садаси!». **«Немишкә әнди улар Мени ойма мәбудлири билән, әрзимәс ят нәрсиләр билән ғәзәпләндүриду?!»** — бу сөзләр Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәргә, шундақла ихлассиз хәлиққә бәргән җававидур.

20 — «Орма вақти өтүп кәтти, яз түгиди, лекин биз болсақ йәнила
қутқузулмидуқ!»

Пәйғәмбәрниң мәрсийәси

21 «Хәлқимниң қизиниң сунуқ яриси түпәйлидин өзүм сунуқмән; матәм
тутимән;
Дәккә-дүккә мени бесивалди, —□
22 Гилеадта тутия тепилмамдикән?
У йәрдә тевип йоқмикән?
Немишкә әнди мениң хәлқимниң қизиға дава тепилмайду?!».□ ■

9

Давами

1 Аһ, мениң бешим суниң беши,
Көзүм яшниң булиқи болсииди!
Ундақта хәлқимниң қизи арисидики өлтүрүлгәнләр үчүн кечә-күндүз
жиғлайттим!■
2 Аһ, мән үчүн чөл-баяванда йолучилар чүшкидәк бир туралғу болсииди!
Ундақта хәлқимни ташлап, улардин айрилған болаттим!
Чүнки уларниң һәммиси зинахорлар,
Мунапиқларниң бир жамаитидур!»□ ■

Пәрвәрдигарниң сөзиниң давами

3 — Улар оқячи ләшкәрләр оқяйини егилдүргәндәк тилини ялғанчилиққа
егилдүрүшкә тәйярлиған; улар зиминда үстүнлүк қазанған, бирақ бу
сәмимийлик билән болған әмәс; улар рәзиллик үстигә рәзиллик қилған, Мени
һеч тонуп билмигән» — дәйду Пәрвәрдигар. □ ■
4 — Һәр бириңлар өз йеқиниңлардин һези болуңлар, қериндашлириңларға
һеч таянмаңлар; чүнки һәр бир қериндаш пәқәтла алдиғучи, халас, һәр бир
йеқинлириң болса төһмәтхорлуқта жүрмәктә. ■

□ **8:21 «Хәлқимниң қизиниң сунуқ яриси түпәйлидин өзүм сунуқмән; матәм тутимән; дәккә-дүккә мени бесивалди»** — оқурмәнләргә қайтидин тәкрарлап уқтуримизки, мавзуларни (мәсилән мошу йәрдә «Пәйғәмбәрниң мәрсийәси») өзимиз һөрмәтлик оқурмәнләргә ярдими болсун дәп қошуп киргүздуқ. Улар муқәддәс текстниң бир қисми әмәс. 8-баптики 21-айәттин 9-баптики 2-айәткичә һәммиси ялғуз Йәрәмия пәрғәмбәрниң мәрсийәсиму, яки буниң ичидә Пәрвәрдигарниң сөзлири барму? Қандақла болмисун, сөзләр ялғуз пәйғәмбәрниң сөзлири болсун, болмисун, шубһисизки пәйғәмбәрниң қайғу-һәсрәтлик сөзлири охшашла Пәрвәрдигарниңму қайғу-һәсрәтлик сөзлидур. □ **8:22 «Гилеадта тутия тепилмамдикән?»** — Гилеад районида һәр хил шипалиқ дорилар һәм уста тевиплардиниң даңқи бар еди. Шуңа бу сөз пәйғәмбәрниң: «Жисманий жәһәттә Пәрвәрдигар силәр мениң хәлқимгә шундақ рәһимдиллиқ қилип, әтраплиқ ойлап, шипалиқ дориларни вә даңлиқ тевипларни тәминлигән йәрдә, Униң роһий жәһәттиму силәрниң һәр хил гунайий кесәллириңларни сақайтишқа дора-амаллири мол әмәсму? — Әнди немишкә силәр Униң йенға кәлмәйсиләр?!» дегәндәк бир соали охшайду. Бу 22-айәт Пәрвәрдигарниң Өзиниң сөзлири болушиму мүмкин. ■ **8:22** Яр. 37:25; Йәр. 46:11; 51:8 ■ **9:1** Йәш. 22:4; Йәр. 4:19 □ **9:2 «уларниң һәммиси зинахорлар,...»** — «зинахорлар» бөлким роһий жәһәттин ейтилиду, улар Худаға вапасизлиқ қилип бутларға чоқунуп кәтти. ■ **9:2** Йәр. 5:7, 8 □ **9:3 «улар зиминда үстүнлүк қазанған, бирақ бу сәмимийлик билән болған әмәс...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «шу зиминда улар ғәлибә қилған, бирақ бу һәқиқәтни тикләш үчүн әмәс...». ■ **9:3** Йәш. 59:4,13,15; Йәр. 6:7 ■ **9:4** Йәр. 6:28

5 Улар һәр бири өз йеқинлириға алдамчилиқ қилмақта, һеч ким һәқиқәтни
сөзлимәйду; улар өз тилини ялған сөзләшкә үгитиду, улар қәбиһликтә өзлирини
упритиду.
6 Улар җәбир-зулум үстигә җәбир-зулум қилмақта, алдамчилиқтин йәнә бир
алдамчилиққа өтмәктә; улар Мени тонушни рәт қилиду, — дәйду Пәрвәрдигар.
□
7 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана,
Мән уларни еритип тавлап синаймән; хәлқимниң қизиниң рәзиллигигә Маңа
башқа йол қалмидиму?
8 Уларниң тили әҗәл оқидур; у алдамчилиқни сөзләйду; һәр бир еғиз сөзидә
йеқини билән теч-аманлиқни сөзләйду, лекин көңлидә қилтақ тәйярлайду. ■
9 Бу ишлар түпәйлидин уларни җазалимай қоямдим? — дәйду Пәрвәрдигар, —
Мениң җеним мошундақ бир әлдин қисас алмай қоямду?■

Келидиған апәт үчүн Йәрәмия мәрсийә оқуйду

10 «Тағлардики яйлақлар үчүн жиға вә налә-пәряд көтириммән,
Даладики отлақлар үчүн мәрсийә оқуймән;
Чүнки улар көйүп кәттики, һеч ким у йәрдин өтмәйду;
Калиларниң һөкирәшлири аңланмайду;
Һәм асмандики учар-қанатлар һәм һайванатларму қечип,
Шу йәрдин кәтти!».

Пәрвәрдигар сөзини давам қилиду

11 — Мән Йерусалимни хараплашқан топ-топ дога, чилбөриләрниң бир туралғуси
қилимән;
Йәһуда шәһәрлирини адәм турмайдиған дәриҗидә вайранә қилимән.■
12 — Ким бу ишларни чүшинишкә данишмән болиду?
Ким Пәрвәрдигарниң ағзидин сөз елип буларни чүшәндүрәләйду?
Немишкә зимин вәйранә, һеч ким өтмигидәк, көйүп чөл-баявандәк болуп кәтти?
13 Пәрвәрдигар дәйду, — Чүнки улар Мән улар алдиға қойған Тәврат-қанунни
ташливәткән, Мениң авазимға қулақ салмиған вә униңда маңмиған,
14 Бәлки өз қәлбидики җаһиллиққа әгәшкән, ата-бовилири уларға өгәткәндәк
Бааллларниң кәйнигә әгишип кәткән,□
15 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Мана, Мән бу хәлиққә кәкрини йегүзимән, уларға өт сүйини
ичкүзимән, ■
16 уларни улар яки ата-бовилири илгири һеч тонумайдиған әлләр арисиға
тарқитимән; Мән уларни йоқатқичә уларниң кәйнидин қоғлашқа қилични
әвәтимән.■

□ **9:6 «улар қәбиһликтә өзлирини упритиду (5-айәт)»** — 5-айәтниң ахирқи қисми һәм 6-айәтниң баш қисминиң башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар қәбиһлик қилип товвани һеч билмәйду. (6) сән (Йәрәмия) алдамчилиқ арисида туруватисән; алдамчилиғи түпәйлидин улар Мени тонушни рәт қилиду...». ■ **9:8** Зәб. 11:3-5; 27:3; 119:3-4; Пәнд. 30:14 ■ **9:9** Йәр. 5:9,29 ■ **9:11** Йәр. 10:22 □ **9:14 «(Йәһуда хәлқи) ...ата-бовилири уларға өгәткәндәк Бааллларниң кәйнигә әгишип кәткән»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Баал»лар интайин жиркиничлик бир хил бутлар еди. ■ **9:15** Йәр. 8:14; 23:15 ■ **9:16** Лав. 26:33

17 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Көңүл
қоюңлар, матәмчи аялларни келишкә чақириңлар, жиғлашқа әң уста болған қиз-
аялларни чақирип келишкә адәм әвәтиңлар!□

Йәрәмия Пәрвәрдигарниң сөзлиригә җавап бериду

18 — Бәрһәқ, улар тез кәлсун, биз үчүн зор жиға көтәрсунки, бизниң
көзлиримиздинму яшлар тарамлап төкүлсун, чанақлиримиздинму яш
тамчилири ақсун —
19 чүнки Зиондин жиға авази аңлинип: — «Биз қанчилик булаң-талаң
қилиндуқ! Қанчилик шәрмәндә болдуқ! Улар туралғулиримизни өрүвәтти,
биз зиминимизни ташлидуқ!» — дейилиду.
20 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и аяллар,
Униң ағзидики сөзгә қулақ селиңлар;
Қизиңларға жиғлашни үгитиңлар,
Һәр бириңлар йеқиниңларға мәрсийә оқутуңлар;
21 Чүнки өлүм болса деризилиримиздин ямишип киргән,
Орда-истиһкамлиримизғиму киргән;
У балиларни кочилардин,
Жигитләрни рәстә-мәйданлардин жулуп ташлиған.
22 *Йеқинлириңларға* уқтуруп: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Бәрһәқ, җәсәтләр далада тезәктәк жиқилиду;
Улар ормичиниң орғиқиниң астиға жиқилған,
Лекин һеч ким жиғмайдиған башақтәк йәргә чечилиду!» — дәңлар!■

23 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Дана киши party данaлиғи билән, күчлүк киши күчлүклиги билән, бай байлиқлири
билән пәхирлинип махтанмисун; ■
24 пәхирлинип махтиғучи болса шуниңдин, йәни Мени, йәр йүзидә меһир-
муһәббәт, адаләт вә һәққанийлиқни жүргүзгүчи Мән Пәрвәрдигарни тонуп
йәткәнлигидин пәхирлинип махтансун; чүнки Мениң хурсәнлигим дәл мошу
ишлардиндур, — дәйду Пәрвәрдигар.
25 Мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән хәтнә
қилмиғанларни хәтнә қилинғанлар билән биллә җазалаймән;
26 йәни Мисир, Йәһуда, Едом, Аммонийлар вә Моабийлар, җүмлидин чөл-
баяванда туруватқан, чекә чачлирини чүшүрүвәткән әлләрни җазалаймән; чүнки
бу әлләрниң һәммиси хәтнисиздур; Исраилниң барлиқ җәмәтиму көңлидә
хәтнисиздур.□ ■

□ **9:17 «көңүл қоюңлар, матәмчи аялларни келишкә чақириңлар, жиғлашқа әң уста болған қиз-аялларни чақирип келишкә адәм әвәтиңлар!»** — кона заманларда бәзи бай адәмләр уруқ-туққанлирини дәпнә қилишта мошундақ «жиғлашқа маһир» аялларни «кәйпиятни яритиш» үчүн яллайтти (мәсилән, Инҗил, «Мат.» 9:37ни көрүң). ■ **9:22** Йәр. 7:33 ■ **9:23** 1Кор. 1:31; 2Кор. 10:17
□ **9:26 «... Бу әлләрниң һәммиси хәтнисиздур; Исраилниң барлиқ җәмәтиму көңлидә хәтнисиздур»** — бу 25- вә 26-айәтләр Йәһуда (Исраил)ға интайин еғир келиши керәк еди. Чүнки Пәрвәрдигар уларни, өзлири кәмиситидиған хәтнә қилинмиған «ят әлләр» қатарида «хәтнә қилинмиған»дәк һесаплайду. Худаниң көз алдида Йәһуда хәтнисиз, йәни у Ибраһим хәтнә арқилиқ түзгән әһдигә лайиқ әмәс болуп қалди. «Көңли хәтнисиз» — «көңли бу рәзил дуниядики рәзил аззу-һәвәслиридин кесилгән әмәс, Худа вә униң ибадити үчүн рәзилликтин айрилған әмәс» дегән мәнидә. «Әзакиял»ға қошулған «қошумчә сөзимиз»ни вә Инҗил, «Рим.» 2-бап, «Фил.» 3:3, «Кол.» 2:11ни көрүң). Йәнә келип хәтнә «көңлидә әмәс» болса, «чекә чачлирини чүшүрүветиш» (бәлким бутпәрәсләрниң матиминиң бир ипадиси)тин һеч қандақ пәрқи яки әһмийити йоқтур. ■ **9:26** Лав. 26:41; Рим. 2:28,29

10

Бутлар әмәс, Пәрвәрдигарла ибадәткә лайиқтур

1 Пәрвәрдигарниң силәргә ейтқан сөзигә қулақ селиңлар, и Исраил җамәти: —
2 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Әлләрниң йоллирини үгәнмәңлар; гәрчә әлләр асмандики һадисә-аламәтләрдин қорқуп дәккә-дүккигә чөмгән болсиму, силәр булардин һеч чөчүп кәтмәңлар. □
3 Чүнки әлләрниң қаидә-йосунлири бимәниликтур; һәммиси орманлиқтин кесилгән дәрәқтин, яғаччиниң искиниси билән оюлған нәрсигә асасланғандур. ■
4 Улар буни алтун-күмүч билән һәлләйду; уни жиқилмисун дәп улар болқа, миқлар билән бекитиду. ■
5 Бундақ бутлар тәрхәмәкликтә туридиған бир қаранчуқтур, халас; улар һеч сөзләлмәйду; улар башқилар тәрипидин көтирилиши керәк, чүнки улар маңалмайду. Улардин қорқмаңлар; чүнки улар рәзиллик қилалмайду, уларниң қолидин яхшилиқ қилишму кәлмәйду. ■
6 — Саңа охшайдиған һеч ким йоқ, и Пәрвәрдигар; Сән улуқ, күч-қудритиң билән намиң улуқдур. ■
7 Ким Сәндин қорқмай туралисун, и барлиқ әлләр үстигә һөкүмран падиша!? Чүнки бу Саңа тегишликтур; чүнки әлләрдики данишмәнләр арисида вә барлиқ падишалиқлар арисида Саңа охшаш һеч ким йоқтур. ■
8 *Әлләрниң* һәммиси истиснасиз әқли йоқ, наданлардур; бу әрзимәсләр яғачтур, халас! Улар тәлим берәләмду!? □ ■
9 Соқуп ялпақланған күмүч Таршиштин елип келиниду; алтунму Уфаздин елип келиниду; андин һүнәрвән вә зәргәрләрниң қоли бу ясиғиниға көк вә сөсүн рәхт билән кийим кийгүзиду — буларниң һәммиси шүбһисизки, данишмән устиларниң әҗридур!
10 Лекин Пәрвәрдигар Худаниң Өзи һәқиқәттур; У һаят Худадур, мәңгүлүкниң Падишасидур; Униң ғәзиви алдида йәр-зимин титрәйду; әлләр Униң қәһрини көтирәлмәйду.
11 Уларға мундақ дегин: «Асман билән зиминни яратмиған илаһлар, улар зимин йүзидин вә асман астидин йоқайду!».□
12 *Пәрвәрдигар болса* йәр-зиминни күч-қудрити билән ясиған,
Аләмни даналиғи билән бәрпа қилған,
Асманларни әқил-парасити билән яйғучидур. ■
13 У авазини қоюватса, асманларда сулар шавқунлайду;
У йәр чәтлиридин булут-туманларни өрлитиду;
У ямғурларға чақмақларни һәмраһ қилип бекитиду,
Вә шамални өз ғәзнилиридин чиқириду.■
14 Мошу кишиләрниң һәр бири әқилсиз, билимдин мәһрумлардур;

□ **10:2 «әлләрниң йоллирини үгәнмәңлар; гәрчә әлләр асмандики һадисә-аламәтләрдин қорқуп дәккә-дүккигә чөмгән болсиму, силәр булардин һеч чөчүп кәтмәңлар»** — ят әлләр бундақ «асмандики һадисә-аламәтләр»ни хурапийлиқ, йәни мунәҗҗимлик йолида чүшинәтти, әлвәттә. ■ **10:3** Йәш. 44:14-17 ■ **10:4** Йәш. 41:7 ■ **10:5** Зәб. 113:12-15; Йәш. 41:23; 46:1, 7 ■ **10:6** Зәб. 85:8,10 ■ **10:7** Вәһ. 15:4 □ **10:8 «Әлләрниң һәммиси истиснасиз әқли йоқ, наданлардур; бу әрзимәсләр яғачтур, халас! Улар тәлим берәләмду!? »** — оқурмәнләр айәтниң башқа хил тәрҗимилирини учритиши мүмкин. ■ **10:8** Йәш. 41:29; Һаб. 2:18; Зәк. 10:2 □ **10:11 «Уларға мундақ дегин: «Асман билән зиминни яратмиған илаһлар, улар зимин йүзидин вә асман астидин йоқайду!»** — бу айәт ибраний тилида әмәс, бәлки арамий тилида ипадилиниду. Еникки, Худаниң мәхсити Өз хәлқиниң бу һәқиқәтни ят әлләргә уларниң өз тилида билдүрүши керәк. ■ **10:12** Яр. 1:1; Аюп 9:8; Зәб. 103:2; Йәш. 40:22; 44:24; 51:13; Йәр. 51:15 ■ **10:13** Зәб. 134:7; Йәр. 51:16

Зәргәрләрниң һәр бири өзлири ойған бут тәрипидин шәрмәндигә қалиду;
Чүнки униң қуйма һәйкили ялғанчилиқ, уларда һеч тиниқ йоқтур.■
15 Улар бимәниләрдур, мазақ объектидур;
Җазалиниш вақти уларниң үстигә кәлгәндә, улар йоқитилиду.
16 Яқупниң Несивиси Болғучи булардәк әмәстур,
Чүнки барлиқ мәвҗудатни ясиғучи Шудур;
Исраил болса Униң Өз мираси болған қәбилидур;
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң намидур.□ ■

Йәрәмия хәлқи үчүн мәрсийә оқуп дуа қилиду

17 Зиминдин чиқишқа жүк-тақиңни жиғиштуруп ал, и муһасиригә елинғучи қиз; □
18 чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мана, Мән бу вақитта зиминдикиләрни
елип у йәрдин чөриветимән вә уларниң көңли тонуп йәткичә азар беримән!».■

Йәрәмия хәлқигә вәкил сүпитидә сөз қилиду

19 Җараһитим үчүн һалимға вай! Мениң ярам давалиғусиздур! Бирақ әслидә
мән: «Бу пәқәт бир кесәллик, халас, униңға чидиғидәкмән» — дәптикәнмән. □
20 Мениң чедирим һалак болди, барлиқ танилирим үзүлди; балилирим мәндин
жуда болуп, улар йоқ болди; чедиримни қайтидин созуп тиккидәк, чедир
пәрдилирини асқидәк һеч ким қалмиди.
21 Чүнки хәлиқ падичилири әқилсиз болуп, Пәрвәрдигарни издәп йол соримайду;
шуңа улар данишмәнләрдәк иш көрәлмәйду, уларниң барлиқ падиси тарқилип
кәтти. □
22 Аңлаңлар! Бир гәпниң шәписи! Мана, у келиду, шималий зиминдин чиққан
зор бир чуқан-сүрән! Йәһуданиң шәһәрлирини бир вәйранә, чилбөриләрниң
туралғусиға айландурғучи келиватиду! ■
23 Билимәнки, и Пәрвәрдигар, инсанниң өз йолини бекитиши өз қолида әмәстур;
меңиватқан адәмниң өзидә қәдәмлирини халиғанчә ташлаш қудрити болмастур;
■
24 Пәрвәрдигар, мени түзигәйсән, лекин ғәзивиң билән әмәс, адил һөкүмиң
билән түзигәйсән; болмиса Сән мени йоққа баравәр қилисән. ■
25 Қәһриңни Сени тонумайдиған әлләр һәмдә наминңға нида қилмайдиған
җәмәтләр үстигә төккәйсән; чүнки улар Яқупни йәп кәткән; бәрһәқ, улар уни
жутуп түгәштүрүп, турған җайини мутләқ вәйран қилған.■

11

Хәлиқниң Худаниң әһдисини көзгә илмиғанлиғи

1 Йәрәмияға Пәрвәрдигардин кәлгән сөз мундақ еди:

■ **10:14** Йәр. 51:17,18 □ **10:16 «Яқупниң несивиси»** — «Яқуп» мошу йәрдә Яқуп вә униң әвлатлири болған Исраилниму көрситиду. «Яқупниң несивиси» Худаниң Өзидур, әлвәттә. ■ **10:16** Зәб. 73:2; Йәр. 51:19 □ **10:17 «муһасиригә елинғучи қиз»** — «қиз» мошу йәрдә шүбһисизки, пүтүн хәлиқни билдүриду. ■ **10:18** Йәр. 6:24 □ **10:19 «пәқәт бир кесәллик»** — бәлким хәлиқниң бешиға чүшкән күлпәтләр «пәқәт вақтилиқ аварә, халас» дегән һессиятини көрситиду. Сахта пәйғәмбәрләр бундақ һессиятни көп қоллайтти. □ **10:21 «хәлиқ падичилири»** — (йәни «пада баққучилири») шүбһисизки, Йәһуданиң падишаси, вәзирлири, каһинлири вә пәйғәмбәрлирини көрситиду. ■ **10:22** Йәр. 1:14; 4:6; 9:11 ■ **10:23** Пәнд. 16:1; 20:24 ■ **10:24** Зәб. 6:1-2; 37:1-2; Йәр. 30:11; 46:28 ■ **10:25** Зәб. 78:6; Йәр. 8:16; 9:16

2 — Бу әһдиниң сөзлиригә қулақ селиңлар; шундақла Йәһуда кишилиригә, Йерусалимда туруватқанларға уларни йәткүзүңлар, □
3 — сән Йәрәмия уларға мундақ ейтқин: —
— Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Бу әһдиниң сөзлиригә ким бойсунмиса у ләнәттә қалиду; ■
4 Мән бу әһдини ата-бовилириңларни Мисир зиминидин, йәни төмүр тавлайдиған хумдандин қутқузуп чиқарған күнидә уларға тапилап: «Авазимға қулақ селип, бу сөзләргә, йәни Мән силәргә тапшурған барлиқ әмирләргә әмәл қилиңлар; шундақ қилғиниңларда, силәр Мениң хәлқим болисиләр, Мән силәрниң Худайиңлар болимән; ■
5 шундақ болғинида Мән ата-бовилириңларға: «Силәргә сүт һәм бал еқип туридиған бир зимин тәқдим қилимән» дәп ичкән қәсәмни әмәлгә ашуримән» — дегән едим. Силәр бүгүнки күндә дәл шу зиминда туруватисиләр!
Мән болсам җававән «Амин, Пәрвәрдигар!» — дедим.□ ■
6 Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Йәһуданиң шәһәрлиридә, Йерусалимниң кочилирида бу сөзләрни җакала: — Бу әһдиниң барлиқ сөзлиригә қулақ селип әмәлгә ашуруңлар! □
7 Чүнки Мән ата-бовилириңларға Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған күнидин бүгүнки күнгичә «Мениң авазимға қулақ селиңлар!» дәп җекиләп агаһландуруп келиватимән; Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп уларни агаһландуруп кәлдим. ■
8 Лекин улар һеч аңлимиған яки қулақ салмиған; уларниң һәр бири рәзил көңүллиридики җаһиллиққа әгишип маңған; шуниң билән Мән бу әһдидики барлиқ сөзләрни уларниң бешиға чүшүрдүм; Мән буларниң һәммисини уларға тапилиғанмән, лекин улар һеч әмәлгә ашурмиған.■
9 Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Йәһудадикиләр вә Йерусалимда туруватқанларниң арисида бир сүйқәст байқалди;
10 улар сөзлиримни аңлашни рәт қилған ата-бовилириниң қәбиһликлиригә қайтип кәтти; уларниң ибадитидә болайли дәп башқа илаһларға әгишип кәтти. Исраил җәмәти һәм Йәһуда җәмәти ата-бовилири билән түзгән әһдәмни бузди.
11 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән уларниң үстигә һеч қутулалмас апәт чүшүримән; улар Маңа пәряд көтириду, лекин Мән уларни аңлимаймән. ■
12 Андин Йәһуданиң шәһәрлири вә Йерусалимда туруватқанлар исриқ йеқип чоқунған бутларни издәп уларға пәряд көтириду; лекин апәт чүшкән вақтида улар буларни һеч қутқузмайду.
13 Чүнки шәһәрлириң қанчә көп болғансери, бутлириң шунчә көп болди, и Йәһуда; Йерусалимниң кочилири қанчә көп болғансери, силәр «жиркиничлик болғучи»ға шунчә қурбангаһларни қурдуңлар, йәни Баалға исриқ йеқиш үчүн қурбангаһларни бәрпа қилдиңлар.■

□ **11:2 «Бу әһдиниң сөзлиригә қулақ селиңлар»** — бу бешарәт (11:1-17)ниң асас темиси (жуқуриқи мавзуйимиздәк) — «хәлиқниң Худаниң әһдисини көзгә илмиғанлиғи». Бешарәт бәлким Йосия падиша һөкүм сүргән вақтида ибадәтханидин тепилған «Тәврат-қанунниң бир қисми» билән мунасивәтлик. У Тәвратниң қисми бәлким «Қанун шәрһи» еди, китап Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраил билән түзгән әһдини тәкрарлайду вә тәкитләйду. «2Пад.» 22-23-бапларни, «2Тар.», 34-35-бапларни көрүң. ■ **11:3** Қан. 27:26; Гал. 3:10 ■ **11:4** Лав. 26:3,12; Қан. 4:20 □ **11:5 «Мән болсам җававән «Амин, Пәрвәрдигар!» — дедим»** — оқурмәнләргә аянки, «Амин» дегән сөз «шундақ болсун!» дегән мәнидә. Мошу йәрдә Йәрәмия Пәрвәрдигарниң әһдисигә бойсунмиған барлиқ кишиләрни (3-айәттә) ләнәткә қалдуридиғанлиғиға қошулушни билдүриду. ■ **11:5** Қан. 7:12 □ **11:6 «Бу әһдиниң барлиқ сөзлиригә қулақ селип әмәлгә ашуруңлар!»** — бешарәт (11:1-17)ниң асас темиси тоғрисидики 2-айәттики изаһатни көрүң. ■ **11:7** Йәр. 7:13,25 ■ **11:8** Йәр. 3:17; 7:24,26; 9:14 ■ **11:11** Пәнд. 1:28; Йәш. 1:15; Йәр. 14:12; Әз. 8:18; Мик. 3:4 ■ **11:13** Йәр. 2:28

14 Әнди сән, *и Йәрәмия*, бу хәлиқ үчүн дуа қилма, улар үчүн һеч пәряд яки тилавәт
қилма; чүнки апәт бешиға чүшүши билән улар Маңа нида қилған вақтида Мән
уларни аңлимаймән.■

15 — Мениң сөйүмлүк хәлқимниң өйүмдә турушиға немә һәққи? Чүнки
көпинчиңлар өзүңларниң рәзил мәхсәтлиригә йетишкә орунисиләр; силәр
рәзиллигиңлар әмәлгә ашқанда хурсән болсаңлар, ундақта «муқәддәс гөшләр»
мошу асийлиғиңларни силәрдин елип ташлаламду? □
16 Пәрвәрдигар исмиңни «Япйешил, мол мевилик, барақсан зәйтун дәриғи» дәп
атиған еди; лекин *Пәрвәрдигар* дәрәққә шавқунлайдиған зор бир отни салиду вә
шахлири йоқ қилиниду.
17 Чүнки сени тиккән самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар саңа
қарап күлпәт бекитип җакалиған; сәвәви, Исраил җәмәти вә Йәһуда җәмәти
өзиниң мәнпәәтини көзләп рәзиллик қилип, Баалға исриқ йеқип, Мениң
ғәзивимни кәлтүрди.■

Йәрәмияға қилинидиған суйиқәстни Пәрвәрдигар униңға аян қилиду

18 «Пәрвәрдигар маңа хәвәр йәткүзди, шуниң билән мән чүшәндим; У маңа
уларниң қилмишлирини аян қилди;
19 мән болсам худди боғузлашқа йетиләп маңған көнүк пақландәк едим; мән әсли
уларниң маңа қарап: «Дәрәқни мевиси билән йоқитайли, униң исми қайта әскә
һеч кәлтүрүлмисун, уни тирикләр зиминидин үзүп ташлайли» дегән қәстлирини
һеч билмәйттим;
20 лекин Сән, и адил һөкүм Чиқарғучи, адәмниң виждан-қәлбини Синиғучи,
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Сениң уларниң үстигә
чүшүридиған қисасиңни өз көзүм билән көрүшкә несип қилғайсән; чүнки
дәвайимни Саңила аян қилип тапшурдум».■

21 Шуниң билән Пәрвәрдигар *маңа* мундақ деди: — «Пәрвәрдигарниң намида
бешарәт бәрмә, болмиса җениң қолимизда түгишиду» — дәп саңа доқ қилип
жүргән Анатоттики адәмләр җениңни издәп жүриду. Әнди улар тоғрисида
мундақ сөзүм бар: —
22 — бу ишқа қарап самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ
деди: — Мана, Мән уларни җазалаймән; жигитләр қилич билән өлиду, оғул-
қизлири болса қәһәтчилик билән өлиду.
23 Улардин һеч бир қалдиси қалмайду; чүнки Мән улар җазалинидиған жилида,
шу Анатоттики адәмләр үстигә апәт чүшүримән.

12

Йәрәмия пәйғәмбәрниң Пәрвәрдигарға дад ейтиши давамлишиду

1 Мән дәвайимни алдиңға елип кәлсәм, адил болуп кәлдиң, и Пәрвәрдигар; лекин
Сән билән Өз һөкүмлириң тоғрилиқ сөзләшмәкчимән; немишкә рәзилләрниң
йоли ронақ тапиду? Асийлиқ қилғучиларниң һәммиси немишкә кәңри-
азатиликтә туриду? ■

■ **11:14** Йәр. 7:16; 14:11 □ **11:15** **«муқәддәс гөшләр»** — қурбанлиқлардики гөшләр, әлвәттә. Оқурмәнләр айәтниң башқа көп хил тәрҗимилирини учритиши мүмкин, лекин умумий мәнаси тәрҗимимиздикидәк болиду. ■ **11:17** Йәр. 2:21 ■ **11:20** 1Сам. 16:7; 1Тар. 28:9; Зәб. 7:10; 25:2; Вәһ. 2:23 ■ **12:1** Аюп 21:7; Зәб. 72:11-13; һаб. 1:3

2 Сән уларни йәр йүзигә тиккәнсән, уларму йилтиз тартқан; улар өсүп гүллиниду,
улар мевиләйду; Сән уларниң ағзиға йеқин охшайсән, лекин виждандидин
жирақсән; □ ■
3 лекин Сән, и Пәрвәрдигар, мени билисән; Сән мени көрүп кәлгәнсән, Өзүңгә
болған садиқлиғимни синиғансән. Уларни боғузлашқа бекитилгән қойлардәк
айрип сөрәп чиққайсән, уларни қәтл күнигә айриғайсән. □ ■
4 Зимин қачанғичә қағҗирайду, етиздики от-чөпләр қачанғичә қурған һаләттә
туриду? Зиминда турувақанларниң рәзиллиги түпәйлидин һайванлар һәм учар-қанатлар қачанғичә йоқап түгәйду? Чүнки бу хәлиқ: «*Худа* ақивитимизни һеч
көрмәйду» дәватиду.□ ■

Пәрвәрдигар Йәрәмияға җавап бериду

5 — Сән жүгүргән ләшкәрләр билән бәсләшкәндә, улар сени һалсиратқан болса,
әнди сән атлар билән бәсләшсәң қандақ болар? Сән пәқәт аман-течлиқта турған
зиминдила хатирҗәм болуп *Маңа* ишинисән, әнди Иордан дәрияси бойидики
қоюқ чатқаллиқларда қандақ жүрисән? □
6 Чүнки һәтта өз қериндашлириң, атаңниң җәмәтиму саңа асийлиқ қилған.
Уларму сени йоқитиш үчүн авазини қоюп бәргән. Гәрчә улар саңа меһирлик
сөзләрни қилған болсиму, уларға ишәнмә!»■

Худа Йәрәмияниң дад көтиришлиригә йәнә бир җавап бериду

7 — Өзүм аиләмдин ваз кечимән, мирасимни ташливетимән, җан-җигиримни
дүшмәнлириниң қолиға тапшуримән.
8 Мениң мирасим *болған хәлиқ* болса Маңа орманлиқтики бир ширгә охшаш болуп
қалди; улар Маңа қарши авазини көтәрди; шуңа Мән уларни яман көримән.
9 Мениң мирасим Маңа сар-бүркүт яки чилбөридәк болуп қалди әмәсму? Лекин
униң әтрапиға башқа сар-бүркүтләр олашмақта! Бериңлар, уларни йәветишкә
барлиқ даладики һайванларни жиғип келиңлар! □ ■
10 Нурғунлиған хәлиқ падичилири үзүмзаримни һалак қилиду, улар Мениң
несивәмни аяқ асти қилиду, улар Мениң йеқимлиқ несивәмни ғериб бир чөл-

□ **12:2 «Сән уларниң ағзиға йеқин охшайсән, лекин виждандидин жирақсән»** — «виждан» дегән сөз мошу йәрдә ибраний тилида «бөрәкләр» билән ипадилиниду. ■ **12:2** Йәш. 29:13 □ **12:3 «...Уларни боғузлашқа бекитилгән қойлардәк айрип сөрәп чиққайсән, уларни қәтл күнигә айриғайсән»** — Йәрәмия өзиниң жутдашлириниң сүйқәстиниң объекти болуп нурғунлиған җапа тартмақта, лекин улар кәң-азатә яшайдиған охшайду. ■ **12:3** Зәб. 16:3; 138:1; Йәр. 11:20 □ **12:4 «Бу хәлиқ: «Худа ақивитимизни һеч көрмәйду» дәватиду?»** — ибраний тилидики «Бу хәлиқ: У ақивитимизни һеч көрмәйду» дәватиду?» дейилиду. Бу дегәнликтики «У»ни бәзи алимлар Йәрәмияни көрситиду, дәп қарайду. Лекин бизниңчә хәлиқниң: «Худа ақивитимизни һеч көрмәйду» дегән сөзи, Тәврат «Қан.» 32:30дики «Мән (Худа) уларниң ақивитини көримән» дегән сөзниң дәл әксидур, шуңа биз «Худа» дәп тәрҗимә қилдуқ. ■ **12:4** Йәр. 4:25; 7:20; 9:10 □ **12:5 «Иордан дәрияси бойидики қуюқ чатқаллиқларда қандақ жүрисән?»** — бу йәр ширлар яшиған, интайин хәтәрлик җай еди (49:14, 50:44ни көрүң). Худа Йәрәмияға: «Ишлириң техиму қийин, техиму чатақ, техиму мушәққәтлик болиду» дәп агаһландуриду. ■ **12:6** Пәнд. 26:25 □ **12:9 «далидики һайванлар»** — бәлким Исраилни булаң-талаң қилмақчи болған ят әлләрни билдүриду. Бу пәрман («Бериңлар...йиғип келиңлар») бәлким пәриштиләргә ейтилса керәк. ■ **12:9** Йәр. 7:33

баяванға айландуриду; □ ■
11 улар уни ғериб қиливетиду; у Мениң алдимда ғериб һәм қағҗирақ туриду;
пүткүл зимин ғериб қалиду; амма һеч адәм бунинңға көңлини бөлмәйду.
12 Чөл-баявандики барлиқ егизликләр үстигә һалак қилғучилар ғужулдап чиқип
келиду; чүнки Пәрвәрдигарниң қиличи зиминниң бир четидин йәнә бир
четигичә һәммини жутиду; һеч әт егисиниң тинич-хатирҗәмлиги болмайду.
13 *Хәлқим* буғдайни териған болсиму, лекин текәнләрни орийду; улар өзлирини
упратқини билән, пайда көрмәйду; шуңа *начар* мәһсулатлириңлар түпәйлидин,
Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзиви түпәйлидин, йәргә қарап қалисиләр.■
14 Мәнки Пәрвәрдигар Өз хәлқим Исраилни варис қилған мирасқа чаңгал салған,
зиминимниң һәммә рәзил хошнилири тоғрилиқ мундақ дәймән: — Мана, Мән
уларни өз зиминидин жулуп алимән, шуниңдәк Йәһуда җәмәтини улар арисидин
жулувалимән; □ ■
15 лекин шундақ болидуки, уларни жулувалғандин кейин Мән бу йолдин йенип,
уларға ичимни ағритимән, уларниң һәр бирини өз мирасиға, һәр бирини өз
зиминиға қайтуримән.□
16 Шундақ қилип, әгәр (улар өткәндә хәлқимгә Баалниң исмиға қәсәм ичишни
үгәткәндәк) көңүл қоюп хәлқимниң йоллирини үгәнсә, җүмлидин Мениң
намимға қәсәм ичишни үгәнсә, — әнди уларға хәлқим арисидин *муқим* орун
берилип, улар гүлләндүрүлиду. □
17 Бирақ улар аңлимиса, Мән шу әлни мутләқ жулуп ташлаймән, — дәйду
Пәрвәрдигар.■

13

Чирип кәткән ич тамбалдин алған савақ

1 Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Барғин, канап ич тамбални ал, белиңгә бағла;
лекин уни суға чилима.
2 Шуңа Пәрвәрдигар маңа дегәндәк мән бир ич тамбални алдим вә белимгә бағлап
қойдум.
3 Әнди Пәрвәрдигарниң сөзи иккинчи қетим маңа келип мундақ дейилди: —

□ **12:10 «Нурғунлиған хәлиқ падичилири»** — бәлким ят әлләрниң әмир-падишалирини көрситиду. Бирақ Исраилниң өзидики «хәлиқ падичилири» (падишалар, каһинлар, пәйғәмбәрләр)ниң вапасизлиғи билән бу ақивәтни Исраилниң бешиға кәлтүргән, шуңа «нурғунлиған пада баққучилири» уларниму өз ичигә елиши мүмкин. Худа «Мениң үзүмзарим», «Мениң несивәм» дегән ибариләр билән, бәлким Өз хәлқи Исраилни, җүмлидин уларниң зиминини көрситиду. Ибраний тилида бу айәттин 13-айәткичә болған пеилләр «өткән заман»да ипадилиниду; пәйғәмбәр буларниң һәммисини «аллиқачан йүзбәргәндәк», җәзмән йүз бериду, дәп билиду. ■ **12:10** Йәр. 6:3 ■ **12:13** Лав. 26:16; Қан. 28:38 □ **12:14 «зиминимниң һәммә рәзил хошнилири»** — хошна ят әлләрни көрситиду. ■ **12:14** Қан. 30:3; Йәр. 32:37 □ **12:15 «уларни ...уларниң һәр бирини өз мирасиға, һәр бирини өз зиминиға қайтуримән»** — бу Худаниң бу ят әлләрниң һәр биригә ейтқан сөзлири. □ **12:16 «уларға хәлқим арисидин муқим орун берилип, улар гүлләндүрүлиду»** — ибраний тилида сөзмусөз болса «улар хәлқим арисида қурулиду». Бу сөз көп җәһәтлик болуп, етиқат, әхлақ, даналиқ, иқтисад вә параванлиқ, болупму һәр хил роһий байлиқларни көрситиду. ■ **12:17** Йәш. 60:12

4 «Сән пулға алған, белиңгә бағланған ич тамбални елип, орнуңдин тур, Фратқа
берип шу йәрдә ташниң йериқиға йошуруп қой».□
5 Шуңа мән бардим вә Пәрвәрдигар маңа буйруғандәк уни Фратқа йошуруп
қойдум.
6 Көп күнләр өткәндин кейин, Пәрвәрдигар маңа: «Орнуңдин тур, Фратқа берип,
Мән саңа шу йәргә йошурушқа буйруған ич тамбални қолуңға ал» — деди.
7 Шуңа мән Фратқа бардим; мән йошурған йәрдин ич тамбални колап чиқирип
қолумға алдим; мана, ич тамбал сесип чирип кәткән еди, пүтүнләй кийгүсиз
болған еди.
8 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
9 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән Йәһуданиң пәхрини вә Йерусалимниң чоң
пәхрини мошу һалда йоқитимән;
10 Мениң сөзлиримни аңлашни рәт қилған, көңлидики жаһиллиғида маңидиған,
башқа илаһларниң қуллуғида болуп, уларға ибадәт қилишқа интилидиған бу
рәзил хәлиқ пүтүнләй кардин чиққан бу ич тамбалға охшаш болиду.
11 Чүнки худди ич тамбал адәмниң чатириқиға чиң бағланғандәк, уларму Маңа
йеқин бир хәлиқ болсун, Маңа нам-аброй, мәдһийә вә шан-шәрәп кәлтүрсун дәп,
Мән Исраилниң пүткүл жәмәтини вә Йәһуданиң пүткүл жәмәтини Өзүмгә чиң
бағландурғанмән — дәйду Пәрвәрдигар, — лекин улар һеч қулақ салмиди.□
12 Уларға мошу сөзни дегин: — Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар мундақ
дәйду: — «Һәммә шарап идиши шарап билән толуши керәк». Улар саңа: «Әҗәба,
һәммә шарап идиши шарап билән толуши керәклигини убдан билмәмдуқ?» —
дәйду; □
13 Сән уларға мундақ дәйсән: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, мән бу
зиминда барлиқ туруватқанларни, Давутқа вәкил болуп униң тәхтигә олтарған
падишаларни, каһинларни вә пәйғәмбәрләрни һәмдә Йерусалимда барлиқ
туруватқанларни мәслик-беһошлуқ билән толдуримән.
14 Мән уларни бир-биригә, йәни ата билән оғуллириниму охшашла бир-биригә
соқушқа салимән, — дәйду Пәрвәрдигар; — Мән уларға ичимни ағритмаймән,

---

□ **13:4 «...орнуңдин тур, Фратқа берип,...»** — башқа бир хил тәржимиси: «...орнуңдин тур, Әфрат (дәрияси)ға берип...». Йәрәмияниң жути Анатотқа йеқин «Фрат» дегән кичик бир йеза еди. Әфрат дәрияси болса Пәләстиндин 550 километр жирақ. Әгәр тоғра тәржимиси «Фрат» болса, шүбһисизки, бу йәнила сөз оюни арқилиқ «Әфрат дәрияси»ни, шуниңдәк Әфрат дәриясиниң бойида қурулған Асурийә империйәсини, шундақла кейинки Бабил империйәсини көрситиду. Бу икки империйәниң Исраилға андин кейин Йәһудаға (улар шу йәргә сүргүн болған вақтида) етиқатни булғайдиған тәсири болған. Асурийәниң бутпәрәслигиниң вә Бабилниң пулпәрәслигиниң етиқатни булғайдиған тәсири бар еди. Ишниң башқа бир хил шәрһи: улар әсли Пәрвәрдигарға «чиң мунасивәттә бағлиниш»и керәк еди. Лекин буниң орниға улар Бабилға бағланмақчи болуп (Һәзәкия падишаниң күнлиридә) булғинип кәткән. Лекин бизниңчә бундақ шәрһи Йәрәмияниң дәвригә уйғун кәлмәйтти. □ **13:11 «...худди ич тамбал адәмниң чатириқиға чиң бағланғандәк, уларму Маңа йеқин бир хәлиқ болсун ... дәп, Мән Исраилниң пүткүл жәмәтини вә Йәһуданиң пүткүл жәмәтини Өзүмгә чиң бағландурғанмән»** — бу тәмсилниң мәнаси бәлким шуки, Исраил Худаға чиң бағланған болса, һеч булғанмайтти (тәмсилдә пәйғәмбәр өзи Худаға вәкил болиду). Лекин бу зич мунасивәттин айрилса, бәрибир ят әлләр (мәсилән, Асурийә, Бабилдәк) тәрипидин булғиниду. 1-айәттики «суға чилима» дегән сирлиқ буйруқ, бәлким бу зич мунасивәтниң һеч айрилмаслиғи керәклигини тәкитлигән болуши мүмкин. □ **13:12 «һәммә шарап идиши шарап билән толуши керәк»** — бәлким хәлиқ арисидики мақал-тәмсил болуши мүмкин — мәнаси бәлким «һәммә иш оңушлуқ болиду» яки «көпрәк күткүн болсаң көпрәк алисән» қатарлиқлар. Ибраний тилида «едиш» вә «ахмақ» бир-биригә охшап кетиду. Хәлиқ пәқәтла өз кәйп-сапсини (шарап буниң символи болуп) интилип қоғлиғандин кейин Худа уларға: «Мән силәр издигиниңларни өз бешиңларға чүшүримән, силәр бир-бириңларни набут қилисиләр» дәп җавап бәргән охшайду.

уларни айимаймән, уларға рәһим қилмаймән; уларни набут қилишқа һеч нәрсә мени тосумайду.
15 Аңлаңлар, қулақ селиңлар, һали чоң болмаңлар; чүнки Пәрвәрдигар сөз қилған.
16 Әнди У бешиңларға зулмәт чүшүргичә, путуңлар завал чүшкән тағларда путлашқандәк путлашқичә, У силәр издигән нурни өлүм сайисиға, қап қараңғулуққа айландурғичә, Пәрвәрдигар Худайиңларға лайиқ шан-шәрәп қайтуруңлар! ■

Йәрәмия өз дәрд-әлимини хәлиққә билдүриду

17 Буни аңлимисаңлар, силәрниң һакавурлуғуңлар түпәйлидин женим йошурунчә жиғлайду; аччиқ жиғлап көз яшлирим еқип ташиду; чүнки силәр, и Пәрвәрдигарниң падиси, сүргүн қилинисиләр.■

Пәрвәрдигарниң сөзи давамлишиду

18 Падиша вә ханишқа: «Тәхтиңлардин чүшүп йәргә олтириңлар; чүнки көркәм тажлириңлар бешиңлардин чүшүрүлиду» — дегин. □
19 Жәнуптики шәһәрләр қоршивелнип тақилиду; уларни ачидиған һеч ким болмайду; пүткүл Йәһуда сүргүн болиду; уларниң һәммиси әсиргә чүшүп сүргүн болиду. □
20 Бешиңни көтәр, *и Зион*, шималдин чиққанларға қара; саңа тапшурулған пада, йәни йеқимлиқ падаң нәгә кәткәнду? □
21 *Пәрвәрдигар* сени башқурушқа достлириңни бекиткинидә сән немә дейәләйттиң? Әсли өзүң уларға башқурушни үгәткән турсаң! Шу тапта толғақ тутқан аялдәк азап-оқубәтләр сени тутмамду?□
22 Сән әгәр көңлүңдә: Бу ишлар немишкә бешимға чүшти? — дәп сорисаң, бу ишлар қәбиһлигиң интайин еғир болғанлиғидин болди — көйникиң салдуруп ташланди, йотилириң зораванлиқта ашкариланди. □ ■
23 Ефиопийәлик қара терисини өзгәртәләмду? Яки илпиз чипар тәңгилирини өзгәртәләмду? Ундақ болғанда силәр рәзилликни қилишқа көнгәнләрму яхшилиқни қилалайдиған болисиләр!
24 Әнди чөл-баяванлики шамал һайдиваткән самандәк Мән силәрни һайдап чачимән.

■ **13:16** Зәб. 43:21-22 ■ **13:17** Жиғ. 1:2,16 □ **13:18 «Падиша вә ханишқа: «Тәхтиңлардин чүшүп йәргә олтириңлар... тажлириңлар бешиңлардин чүшүрүлиду» — дегин»** — падиша вә ханиш бәлким Йәһоакин вә анисини көрситиду. Улар миладийәдин илгири 597-жили сүргүн болған («Йәр.» 22:26, 29:2, «2Пад.» 24:14-16ни көрүң). □ **13:19 «Жәнуптики шәһәрләр қоршивелнип тақилиду; уларни ачидиған һеч ким болмайду»** — демәк, һеч ким чиқалмайду, һеч ким кирәлмәйду. □ **13:20 «Бешиңни көтәр, и Зион, шималдин чиққанларға қара; саңа тапшурулған пада, йәни йеқимлиқ падаң нәгә кәткәнду?»** — бу айәттики пеиллар «аялчә род»та болуп, бу сөзләр бәлким Йерусалимға, йәни униңда турған «Худаниң хәлқи болған пада баққучилири»ға — падишаға, каһинларға вә «пәйғәмбәрләр»гә ейтилиду. □ **13:21 «Пәрвәрдигар сени башқурушқа достлириңни бекиткинидә сән немә дейәләйттиң? Әсли өзүң уларға башқурушни үгәткән турсаң!»** — Исраилниң иттипақдашлири («достлар»и) авал Асурийә, андин Бабилни өз ичигә алған еди. Уларниң һәммиси Исраил билән болған мунасивитидин пайдиланмақчи болған, халас (мәсилән, «Йәшая» 39-бапни көрүң; Бабилниң әлчилири Йәһуданиң көп мәлуматлирини егилигәндин кейин уларға асийлиқ қилған). □ **13:22 «йотилириң зораванлиқта ашкариланди»** — ибраний тилида «тапанлириң зораванлиқта яриланди» — вапасиз аял бәлким өз йолдиши тәрипидин шундақ муамилигә учриши мүмкин.
■ **13:22** Йәш. 47:2, 3; Йәр. 5:19; 16:10

25 Бу сениң ақивитиң болиду, Мән саңа бекиткән несивәң, — дәйду Пәрвәрдигар;
чүнки сән Мени унтуғансән, ялғанчилиққа таянғансән. □
26 Шуңа Мән көйникиңниң пәшлирини йүзүң үстигә көтирип ташлаймән,
номусуң көрүлиду.
27 Аһ, сениң зиналириң, айғирниңкидәк похур кишнәшлириң, егизликләрдә
вә етизларда болған бузуқчилиқлириңниң пәскәшлиги! — Барлиқ
жиркиничликлириңни көрдум! Һалиңға вай, и Йерусалим! Сән пак қилинишни
қачанғичә рәт қилмақчисән?!□

14

Қурғақчилиқлар үстидә болған мәрсийә

1 Йәрәмияға чүшкән, Пәрвәрдигарниң қурғақчилиқлар тоғрилиқ сөзи: —

Йәрәмияниң мәрсийәси вә дуаси

2 Йәһуда матәм тутиду, униң дәрвазилири завалға йүз тутмақта, хәлиқ йәргә
чаплишип қарилиқ тутиду; Йерусалимдин налә-пәряд көтирилмәктә. □
3 Мөтивәрлири чапармәнлирини су әкилишкә әвәтиду; улар су азгаллириға
бариду, лекин һеч су тапалмайду; уларниң күплири қуруқ қайтип келиду; улар
йәргә қарап қалиду, сарасимигә чүшиду; улар бешини йепип төвән саңгилитиду.
□
4 Һеч ямғур болмиғачқа йәр йүзи йерилип кәтти; йәр һайдиғучилар йәргә қарап
бешини йепип төвән саңгилитиду.
5 Марал болса далада бала қозилайду, андин қозисидин ваз кечиду; чүнки от-чөп
йоқ.
6 Явайи ешәкләр егизликләрдә туруп чилбөриләрдәк һасирап кетиду; озуқ издәп
көзлири қараңғулишип кетиду, чүнки озуқ йоқ.■

Йәрәмияниң дуаси

7 — И Пәрвәрдигар, қәбиһликлиримиз бизни әйипләп гувалиқ бәргини билән,
Өзүңниң намиң үчүн бир ишни қилғайсән! Чүнки бизниң йолуңдин чиқип
кетишимиз интайин көптур; биз Сениң алдиңда гуна садир қилдуқ.
8 И Исраилниң Арзуси, күлпәт чүшкәндә уларниң қутқузғучиси Болғучи, Сән
немишкә бизгә зиминимиздики мусапирдәк, бир кечила қонмақчи болған бир
йолучидәк болисән?

□ **13:25 «сән Мени унтуғансән, ялғанчилиққа таянғансән»** — «ялғанчилиқ» мошу йәрдә бәлким бутларни көрситиду. □ **13:27 «Аһ, сениң зиналириң, айғирниңкидәк похур кишнәшлириң, егизликләрдә вә етизларда болған бузуқчилиқлириңниң пәскәшлиги! ...»** — бу айәт шүбһисизки, бутпәрәсликни көрситиду. У Худаниң көз алдида жиркиничлик зинахорлуққа охшаштур. Лекин оқурмәнләргә шу бәлким аянки, мундақ бутпәрәслик Худаға вапасизлиқ болуп роһий җәһәттә паһишивазлиқ болупла қалмай, Пәләстиндики бутпәрәсликтә кишиләр бутлириға «аталған», бутханида турған паһишә аялларға пул берип улар билән ятатти. □ **14:2 «Йәһуда матәм тутиду, ... хәлиқ йәргә чаплишип қарилиқ тутиду; Йерусалимдин налә-пәряд көтирилмәктә»** — бизниңчә бу 2-9-айәтләр «Йәрәмияниң мәрсийәси вә дуаси». Бизниңчә 1-айәттә тилға елинған «Пәрвәрдигарниң қурғақчилиқлар тоғрилиқ сөзи» рәсмий һалда 10-айәттә башлиниду. Бәзи алимлар 2-6-айәтләрни Пәрвәрдигарниң (бешарәт бәридиған) сөзи, 7-9-айәтләрни Йәрәмияниң дуаси дәп қарайду. Шүбһисизки, 10-15-айәтләр андин бәлким 16-18-айәтләр Пәрвәрдигарниң җавави еди. □ **14:3 «улар ... сарасимигә чүшиду; улар бешини йепип төвән саңгилитиду»** — кона заманларда бешини йепиш қаттиқ пушайман қилиш, қаттиқ азаплинишни билдүрәтти. ■ **14:6** Йәр. 12:4

9 Немишкә һеч амалсиз кишидәк, һеч кимни қутқузалмайдиған бир палванға
охшаш болисән? Лекин Сән, и Пәрвәрдигар, аримизда турисән, биз Сениң намиң
билән аталғандурмиз; биздин ваз кечип кәтмә!□

Пәрвәрдигарниң сөзи рәсмий башлиниду

10 Пәрвәрдигар мошу хәлиққә мундақ дәйду: — Улар дәрһәқиқәт *мәндин*
тезип, кезишкә амрақтур; улар қәдәмлирини *яман йолдин* һеч тизгинлимәйду;
Пәрвәрдигарниң улардин һеч қандақ хурсәнлиги йоқ; әнди һазир уларниң
қәбиһлигини есигә кәлтүрүп уларниң гуналирини жазалайду.

Ялған пәйғәмбәрләргә ишинишкә болған жаза

11 Андин Пәрвәрдигар маңа: — Бу хәлиқниң бәхит-бәрикити үчүн дуа қилма —
деди. ■
12 — Улар роза тутқанда, пәрядини аңлимаймән; улар көйдүрмә қурбанлиқларни
ашлиқ һәдийәләр билән сунғанда, Мән уларни қобул қилмаймән; Мән уларни
қилич, қәһәтчилик вә вабалар арқилиқ йоқитимән.■
13 Мән болсам: — Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Мана, пәйғәмбәрләр уларға: «Силәр
қилични һеч көрмәйсиләр, қәһәтчиликкиму дуч кәлмәйсиләр; чүнки Мән бу
йәрдә силәрниң аман-есәнлигиңларға капаләтлик қилимән» дәйду, — дедим.
14 Әнди Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Пәйғәмбәрләр Мениң намимда ялған
бешарәтләр бериду; Мән уларни әвәтмигәнмән, уларни буйруған әмәсмән, вә
уларға гәп қилғиним йоқ. Улар силәргә сахта көрүнүш, палчилиқ, әрзимәс
нәрсиләр тоғрилиқ өз көңлидики хам хиялларни ейтип бешарәт бәрмәктә. □ ■
15 Шуңа Пәрвәрдигар: — Мениң намимда бешарәт бериватқан, Мән әвәтмигән,
йәни: «Қилич вә қәһәтчилик бу зиминға һеч кәлмәйду» дәйдиған пәйғәмбәрләр
тоғрилиқ: — бу пәйғәмбәрләр қилич вә қәһәтчилик билән йоқитилиду;
16 улар бешарәт бәргән хәлиқниң болса, қилич вә қәһәтчилик түпәйлидин
җәсәтлири Йерусалим кочилириға ташливетилиду; уларниң өзлирини,
аяллирини, қиз-оғуллирини көмгидәк һеч ким қалмайду; Мән уларниң
рәзиллигини өз бешиға төкимән.
17 Сән уларға шу сөзни ейтисән: — «Көзлиримдин кечә-күндүз яш тохтимисун;
чүнки мениң пак қизим болған хәлқим яриси бөсүлгәндәк қаттиқ бир зәрб йәп,
интайин еғир яриланди», — дәйду.□ ■

Йәрәмия дуасини давам қилиду

□ **14:9 «биз Сениң намиң билән аталғандурмиз»** — мәлум бир киши башқа бирисиниң нами билән аталған болса униңға мәнсуп вә униң мәсъуллуғи вә һимайиси астида туриду. «Исраил» (Худа билән болған шаһзадә) вә «Йәһуда» (мәдһийә) дегән исимлар Худаниң икки намини көрсәткән; Худа Өзи Исраилни «Мениң хәлқим» дәп атиған еди. ■ **14:11** Мис. 32:10; Йәр. 7:16; 11:14 ■ **14:12** Пәнд. 1:28; Йәш. 1:15; Йәр. 6:20; 7:21,22; 11:11; Әз. 8:18; Мик. 3:4 □ **14:14 «Улар силәргә сахта көрүнүш, палчилиқ, әрзимәс нәрсиләр тоғрилиқ өз көңлидики хам хиялларни ейтип бешарәт бәрмәктә»** — «әрзимәс нәрсиләр» бәлким бутларни көрситиду. ■ **14:14** Йәр. 23:21; 27:15; 29:8, 9 □ **14:17 «мениң пак қизим болған хәлқим»** — «пак **қизим** болған хәлқим», вә «Зион **қизи**» «хәлқимниң **қизи**» қатарлиқ ибариләр Худаниң Өз хәлқигә яки башқа хәлиқ (мәсилән, «Мисирниң **қизи**», 46:11)қә болған меһри-шәпқитини, уларға бағлиған муһәббитини көрситидиған мәнини өз ичигә алиду. ■ **14:17** Йәр. 13:17; Жиғ. 1:16; 2:18

18 Мән далаға чиқсам, мана қиличтин өлтүрүлгәнләр; шәһәргә кирсәм, мана
қәһәтчиликтин солишип кәткәнләр! Чүнки пәйғәмбәр һәм каһин һәр иккисила
билимсиз-надан болуп, улар зиминда өз содиси биләнла болуп кәтти. □
19 Сән Йәһудадин немишкә ваз кәчтиң? Җениң Зиондин Зериктиму? Сән
немишкә бизни шунчә давалиғусиз дәриҗидә урған едиң? Биз арам-течлиқни
күттуқ, лекин һеч қутлуқ күнләр йоқтур; шипалиқ бир вақитни күттуқ, лекин
мана дәккә-дүккә ичидидурмиз! ■
20 И Пәрвәрдигар, рәзиллигимизни, ата-бовилиримизниң қәбиһлигини тонуп
иқрар қилимиз; чүнки Сениң алдиңда гуна садир қилдуқ. ■
21 Өзүң намиң үчүн *Йерусалимни* көзүңгә илмай қоймиғайсән; шан-шәрәплик
тәхтиң болған җайни рәсва қилмиғайсән; әһдәңни есиңгә кәлтүргәйсән, уни
бузмиғайсән! □
22 Әлләр чоқунидиған «әрзимәсләр» арисида ямғур яғдурғучи бармиду? Йеғинни
асманлар өзлирила берәмду? *Буларни әмәлдә көрсәткүчи* Сән әмәсму, и
Пәрвәрдигар Худайимиз! Шуңа Сени тәлпүнүп күтимиз; чүнки Сәнла буларни
қилғучидурсән.■

15

1 Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — «Муса яки Самуил *пәйғәмбәрләр* алдимда
турған болсиму, көңлүм бу хәлиққә һеч қаримайтти. Уларни көз алдимдин
кәткүзүвәт! Улар Мәндин нери чиқип кәтсун! □ ■
2 Әгәр улар сәндин: «Биз нәгә чиқип кетимиз?» десә, сән уларға: «Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: — Өлүмгә бекитилгәнләр өлүмгә, қиличқа бекитилгәнләр
қиличқа, қәһәтчиликкә бекитилгәнләр қәһәтчиликкә, сүргүн болушқа
бекитилгәнләр сүргүн болушқа кетиду» — дәйсән. □ ■
3 Чүнки Мән төрт хил җаза билән уларниң үстигә чүшимән, — дәйду Пәрвәрдигар,
— өлтүрүш үчүн қилич, титма-титма қилиш үчүн иштлар, жутуш вә һалак қилиш
үчүн асмандики учар-қанатлар вә йәр-зиминдики һайванатларни җаза болушқа
бекиттим; ■
4 Йәһуда падишаси Һәзәкияниң оғли Манассәһниң Йерусалимда қилғанлири
түпәйлидин Мән уларни йәр йүзидики барлиқ падишалиқлар арисида вәһимигә
салғучи бир объект қилимән.□ ■
5 Чүнки ким саңа ичини ағритиду, и Йерусалим? Ким сән үчүн аһ-зар уриду?
Ким әһвалиңни сорашқа йолда тохтап йениңға бариду? ■

□ **14:18 «Чүнки пәйғәмбәр һәм каһин һәр иккисила ... зиминда өз содиси биләнла болуп кәтти»** — пәйғәмбәрләр вә каһинлар сода билән шуғулланмаслиқ керәк еди, әлвәттә. Мошу айәттики «содиси» уларниң «Худаниң сөзини бурмилап сатидиғанлиғи»ни көрситиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «... пәйғәмбәр һәм каһин һәр иккиси һеч билмәйдиған бир зиминға чиқип кәтти». ■ **14:19** Йәр. 8:15 ■ **14:20** Зәб. 105:6; Дан. 9:8 □ **14:21 «шан-шәрәплик тәхтиң болған җайни рәсва қилмиғайсән»** — «шан-шәрәплик тәхтиң» бәлким Йерусалимда турған муқәддәс ибадәтханини көрситиду. ■ **14:22** Зәб. 134:7; 146:8; Йәш. 30:23; Йәр. 5:24; 10:13 □ **15:1 «Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — «Муса яки Самуил (пәйғәмбәрләр) алдимда турған болсиму,...»** — оқурмәнләргә аян болидуки, Муса вә Самуил һәзрәтләр Исраил хәлқи үчүн көп қетим гуналирини тиливалған (мәсилән, «Мис.» 32-бап, «1Сам.» 7-бапни көрүң). ■ **15:1** Мис. 32:14; 1Сам. 7:9; Әз. 14:14 □ **15:2 «өлүмгә бекитилгәнләр өлүмгә... кетиду»** — мошу йәрдә «өлүм» бәлким ваба арқилиқ болған өлүмни көрситиду. ■ **15:2** Зәк. 11:9 ■ **15:3** Лав. 26:16; Йәр. 7:33 □ **15:4 «Йәһуда падишаси Һәзәкияниң оғли Манассәһниң Йерусалимда қилғанлири ...»** — «2Пад.» 21-бапни көрүң. ■ **15:4** Қан. 28:25 ■ **15:5** Йәш. 51:19

6 Сән Мени ташливәткәнсән, — дәйду Пәрвәрдигар, — сән чекинип кәттиң;
Мән үстүңгә қолумни созуп сени набут қилишқа турдум; Мән *саңа* ичимни
ағритиштин һалсирап кәттим. ■
7 Шуңа Мән уларни зиминдики шәһәр қовуқлирида йәлпүгүч билән сориветимән;
Мән уларни балилардин жуда қилимән вә хәлқимни набут қилимән; улар өз
йоллиридин һеч янмиди. ■
8 Көз алдимда уларниң тул хотунлири деңиз қумлиридин көпийип кетиду; чүш
вақтида Мән уларға, йәни жигитләрниң анисиға бир һалак қилғучини елип
келимән; Мән уштумтут уларниң бешиға дәрд вә вәһимә чүшүримән. □
9 Йәттә балини туққан ана солишип тиниқидин қалай дәп қалиду; күпкүндүздә
бу анининң қуяши туюқсиз *мәғрипкә* патиду; у шәрмәндә болуп хорлуқ-
һақарәтләргә учрайду. Улардин қалғанларни болса Мән дүшмәнләр алдида
қиличқа тапшуримән, — дәйду Пәрвәрдигар.■

Йәрәмия дад-пәряд көтириду, Пәрвәрдигар жавап бериду

10 Аһ, ана, һалимға вай, чүнки сән мени пүткүл зимин билән каришилишидиған
бир адәм, улар билән елишидиған бир адәм сүпитидә туққансән! Мән уларға
өсүмгә қәризму бәрмидим, яки улардин өсүмгә қәризму алмидим; лекин
уларниң һәр бири мени қарғайду!■
11 Пәрвәрдигар мундақ деди: — Бәрһәқ, Мән бәхитиңгә сени азат қилимән; күлпәт
вә балаю-апәт болған күнидә Мән саңа дүшмәнни чирайлиқ учраштуримән.□

Хәлиққә болған сөз

12 Төмүр сунамду? Шималдин чиққан төмүр, яки мис сунамду? □ ■
13 Бәлки қилған барлиқ гуналириң түпәйлидин, у четиңдин бу четиңгичә Мән
байлиқлириң һәм ғәзнилириңни олжа болушқа һәқсиз тапшуримән; □ ■
14 Мән сени дүшмәнлириң билән биллә сән һеч билмәйдиған бир зиминға
өткүзимән; чүнки ғәзивимдә бир от қозғалди, у үстүңгә чүшүп сени
көйдүриду.□ ■

Йәрәмия йәнә дад ейтиду

■ **15:6** Йәр. 5:7 ■ **15:7** Йәр. 4:11 □ **15:8 «чүш вақтида Мән уларға, йәни жигитләрниң анисиға бир һалак қилғучини елип келимән»** — «чүш вақти» бәлким дәм алидиған вақит, һуҗум қилишқа мувапиқ еди. ■ **15:9** Ам. 8:9 ■ **15:10** Аюп 3; Йәр. 20:14-18 □ **15:11 «Бәрһәқ, Мән бәхитиңгә сени азат қилимән; күлпәт вә балаю-апәт болған күнидә Мән саңа дүшмәнни чирайлиқ учраштуримән»** — бу айәттики ибраний тилини чүшиниш тәс. Һалқилиқ мәсилә шуки, бу сөзләрни Худа Йәрәмияға, яки хәлиққә ейтқанму? Хәлиққә болса, тәржимиси бәлким: «Мән саңа (ахирида) яхши болсун дәп сени (зимиңдин) нери кәткүзимән (демәк, сүргүн қилимән); күлпәт вә балаю-апәт болған күнидә Мән сени дүшмән билән көрүштүримән». Бизниңчә сөзләр Йәрәмияға ейтилған; 40-бап, 1-5-айәтләрни көрүң. □ **15:12 «Шималдин чиққан төмүр, яки мис сунамду?»** — шу дәвирдә «қара деңиз» бойида (шималдин) интайин қаттиқ бир хил төмүр (әмәлийәттә, полат) ишләп чиқирилатти. Әсли текстни чүшиниш тәс. Башқа бир тәржимиси: «(Силәр) төмүр вә мистәк бир хәлиқсиләр, силәр шималдин кәлгән төмүрни сундураламсиләр?». ■ **15:12** Йәр. 6:28 □ **15:13 «Бәлки қилған барлиқ гуналириң түпәйлидин, у четиңдин бу четиңгичә мән байлиқлириң һәм ғәзнилириңни олжа болушқа һәқсиз тапшуримән; »** — айәтниң башқа бир хил тәржимиси: «Бәлки у четиңдин бу четиңгичә қилған барлиқ гуналириң түпәйлидин Мән байлиқлириң һәм ғәзнилириңни олжа болушқа һәқсиз тапшуримән». ■ **15:13** Йәр. 17:3 □ **15:14 «Мән сени дүшмәнлириң билән биллә сән һеч билмәйдиған бир зиминға өткүзимән»** — башқа икки хил тәржимиси: «... Мән уларни (байлиқлириңни) дүшмәнлириң билән сән һеч билмәйдиған бир зиминға өткүзүп беримән» яки «Силәрни һеч билмәйдиған бир зиминда дүшмәнлириңниң қуллуғиға өткүзүп беримән». ■ **15:14** Қан. 32:22

15 И Пәрвәрдигар, Сән һалимни билисән; мени есиңдә тутқайсән, маңа йеқин
келип мәндин хәвәр алғайсән вә маңа зиянкәшлик қилғучилардин интиқамимни
алғайсән; Сән уларға сәвир-тақәт көрсәткүң болсиму, мени йоқатмиғайсән!
Мениң Сени дәп хорлинивақанлиғимни билгәйсән. □ ■
16 Сөзлириңгә еришип, уларни йәвалдим; сөзлириң һәм мени шатландурғучи
вә қәлбимниң хошаллиғи болған; чүнки мән Сениң намиң билән аталғанмән, и
Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа!
17 Мән бәзмә қилғучиларниң сорунида ойнап-күлүп олтармидим; Сениң мени
тутқан қолуң түпәйлидин ялғуз олтардим; чүнки Сән мени *уларниң қилғанлири
билән* қаттиқ ғәзәпләндүрдуң. ■
18 Мениң азавим немишкә тохтимайду, мениң ярамниң даваси йоқ, немишкә
шипа тапмайду? Сән маңа худди «алдамчи ериқ» вә туюқсиз ғайип болидиған
сулардәк болмақчисән?□ ■

Пәрвәрдигарниң Йәрәмияға болған җавави

19 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сән һазирқи һалитиңдин йенип йенимға
қайтсаң, Мән қайтидин сени алдимдики хизмәттә турушқа яндуруп келимән; сән
қиммәтлик *сөзләр* билән әрзимәс *сөзләрни* пәриқләндүрәлисәң, сән йәнә ағзимдәк
болисән; бу хәлиқ сән тәрәпкә қайтип кәлсун, лекин сән уларниң тәрипигә һәргиз
қайтмаслиғиң керәк;
20 Вә Мән сени бу хәлиққә нисбәтән мистин қопурулған, мустәһкәм бир сепил
қилимән; улар саңа һуҗум қилиду, лекин улар үстүңдин ғәлибә қилалмайду;
чүнки Мән сени қутқузушқа, улардин халас қилишқа сән билән биллидурмән, —
дәйду Пәрвәрдигар. ■
21 — Бәрһәқ, Мән сени рәзилләрниң чаңгилидин қутқузимән; әшәддийләрниң
чаңгилидин қутқузидиған ниҗаткариң болимән.

16

*Йәрәмияға той қилмаслиқ, матәм тутмаслиқ вә бәзмиләргә қатнашмаслиқ
буйрулиду*

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 Сән аял затини әмриңгә алмайсән, шундақла мошу зиминда оғул-қиз пәрзәнт
тапмайсән.
3 Чүнки Пәрвәрдигар бу йәрдә туғулған оғул-қизлар, бу зиминда уларни туққан
анилар вә уларни туғдурған атилар тоғрисида мундақ дәйду: —
4 Улар әләмлик кесәлләр билән өлиду; улар үчүн һеч матәм тутулмайду, улар
көмүлмәйду; өлүклири тезәктәк тупрақ йүзидә ятиду, улар қилич, қәһәтчилик
билән йәп кетилиду; җәсәтлири асмандики учар-қанатлар вә зиминдики
һайванатлар үчүн озуқ болиду. ■

□ **15:15 «Маңа йеқин келип мәндин хәвәр алғайсән»** — ибраний тилида «мени йоқлиғайсән». **«Сән уларға сәвир-тақәт көрсәткүң болсиму, мени йоқатмиғайсән! Мениң Сени дәп хорлинивақанлиғимни билгәйсән»** — Йәрәмияниң демәкчи болғини, Худа дүшмәнлиригә сәвир-тақәт қилип, өзини (Йәрәмияни) йәнә әвәтип, өзи арқилиқ уларға товва қилиш пурсити бәрмәкчи болса, ундақта, эксичә, улар товва қилмай, Йәрәмияни өлтүрүветиш хәвп-хәтири бар еди. ■ **15:15** Йәр. 11:20 ■ **15:17** Зәб. 1:1 □ **15:18 «Сән маңа худди «алдамчи ериқ» вә туюқсиз ғайип болидиған сулардәк болмақчисән?»** — оттура шәриқтә, чөл-баяванда бәзи ериқлар тосаттин йоқап кәткәчкә, «алдамчи ериқ»лар дәп атилиду. Шуларға ишәнгән, бойлап маңидиған йолучилар бәлким уссузлуқтин өлүп кетиши мумкин. ■ **15:18** Аюп 6:15-30; Йәр. 30:15 ■ **15:20** Йәр. 1:18 ■ **16:4** Йәр. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20

5 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сән *Йәрәмия*, һаза болуватқан һеч бир өйгә
кирмә, яки өлгәнләр үчүн аһ-зар көтириш яки өкүнүшкә барма; чүнки Мән бу
хәлиқтин хатирҗәмлигимни, меһир-муһәббитимни вә рәһимдилликлиримни
елип ташлидим, — дәйду Пәрвәрдигар.
6 Улуқлардин тартип пәсләргичә бу зиминда өлиду; улар йәргә көмүлмәйду;
һеч ким улар үчүн аһ-зар көтәрмәйду, яки уларни дәп, я әтлирини тилмайду, я
чачлирини чүшүрүвәтмәйду; □ ■
7 улар қарилиқ тутқанларни йоқлап, нан уштумайду, өлгәнләр үчүн көңүл
соримайду; ата-аниси өлгәнләр үчүн һеч ким тәсәлли қәдәһини сунмайду.
8 Сән болсаң әл-жут билән биллә йәп-ичишкә той-бәзмә болған өйгиму кирмә;
9 чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Мана, Мән өз күнлириңларда вә өз көз алдиңларда, бу йәрдин
тамашиниң садасини, шат-хурамлиқ садасини вә тойи болуватқан жигит-қизниң
авазлирини тохтитимән.■

Сүргүн болуш, андин зиминға қайтурулуш

10 Шундақ болидуки, сән бу хәлиққә бу сөзләрниң һәммисини ейтқиниңда,
улар сәндин: «Немишкә Пәрвәрдигар мошундақ зор бир күлпәтни бешимизға
чүшүрүшкә бекиткән? Бизниң қәбиһлигимиз зади немә? Пәрвәрдигар
Худайимиз алдида зади садир қилған немә гунайимиз барду?» — дәп сорайду.
□ ■
11 Әнди сән уларға мундақ дәйсән: — Чүнки ата-бовилириңлар Мәндин ваз
кәчкән, — дәйду Пәрвәрдигар, — һәмдә башқа илаһларға әгишип уларниң
қуллуғида болған, уларға чоқунған; улар Мәндин ваз кәчкән, Тәврат-қанунумни
һеч тутмиған;
12 силәр болсаңлар, ата-бовилилириңлардин техиму бәттәр қилғансиләр; мана,
һәр бириңлар өз рәзил көңлидики җаһиллиқниң кәйнигә кирип, Маңа һеч қулақ
салмиғансиләр; ■
13 Шуңа Мән силәрни бу зиминдин елип, силәр яки ата-бовилириңлар һеч
билмәйдиған башқа бир зиминға ташлаймән; силәр шу йәрдә кечә-күндүз
башқа илаһларниң қуллуғида болисиләр; чүнки Мән силәргә һеч меһирни
көрсәтмәймән.■
14 Шуңа мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — «Исраилларни
Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дегән
қәсәм қайтидин ишлитилмәйду, ■
15 бәлки *шу күнләрдә* «Исраилларни шималий зиминидин вә Өзи уларни һайдиған
барлиқ зиминләрдин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп
қәсәм ичилиду. Чүнки Мән уларни ата-бовилириға тәқдим қилған зиминиға
қайтуримән.
16 Һалбуки, мана һазир болса, Мән нурғун белиқчиларни әвәтип уларни
тутқузушқа чақиримән, — дәйду Пәрвәрдигар; — андин нурғун овчиларни әвәтип
уларни қоғлап овлашқа чақиримән; улар уларни һәр бир тағдин, һәр бир
егизликтин, қия ташларниң ғар-қисилчақлиридин тепивалиду. □

□ **16:6 «әтлирини тилиш» вә «чачни чүшүрүш»** — булар қаттиқ қайғуни билдүрәтти. «әтлирини кесиш» адити Тәвратта мәнъий қилинған. ■ **16:6** Лав. 19:28; Қан. 14:1 ■ **16:9** Йәш. 24:7, 8; Йәр. 7:34; 25:10; Әз. 26:13 □ **16:10 «Сән бу хәлиққә бу сөзләрниң һәммисини ейтқиниңда, улар сәндин: «... Пәрвәрдигар Худайимиз алдида зади садир қилған немә гунайимиз барду?» — дәп сорайду»** — шүбһисизки, Йәрәмияниң уларниң той-нәзирлиригә кирмәслиги уларниң қизиқишини қозғайтти. ■ **16:10** Йәр. 5:19 ■ **16:12** Йәр. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23 ■ **16:13** Қан. 4:27; 28:64,65 ■ **16:14** Йәр. 23:7, 8 □ **16:16 «Мән... нурғун белиқчиларни ... нурғун овчиларни әвәтип...»** — «белиқчилар» вә «овчилар» болса дүшмәнләрни көрситиду, әлвәттә.

17 Чүнки көзлирим уларниң барлиқ йоллири үстидә туриду; улар алдимда һеч
суқуналмиди, уларниң қәбиһлиги көзлиримдин һеч йошурулмиди. ■
18 Лекин Мән авал уларниң қәбиһлигини вә гунайини бешиға һәссиләп
қайтуримән; чүнки улар зиминимни жиркиничлик нәрсиләрниң өлүклири
билән булғиған, Мениң мирасимни ләнәтлик нәрсилири билән толдурған.□ ■

Йәрәмия сөз қистуриду

19 — И Пәрвәрдигар, Сән мениң күчүм вә қорғинимсән, азап-оқубәт күнидә
башпанаһимсән. Әлләр болса йәр йүзиниң чәт-чәтлиридин йениңға келиду вә:
«Бәрһәқ, ата-бовилиримиз ялғанчилиқ һәм биманиликкә мирасхорлуқ қилған;
бу нәрсиләрдә һеч пайда йоқтур. □
20 Инсанлар өз-өзигә худаларни ясаламду?! Лекин ясиғини Худа әмәстур!» —
дәйду.

Пәрвәрдигарниң сөзиниң давами

21 — Шуңа, мана, Мән бу қетим *бу рәзил хәлиққә* шуни убдан билдүримән, — уларға
Мениң қолум вә күч-қудритимни убдан билдүримән; шуниң билән улар Мениң
намимниң Пәрвәрдигар екәнлигини билиду!□ ■

17

1 Йәһуданиң гунайи алмас учлуқ төмүр қәләм билән таштахтай кәби
жүрәклиригә вә қурбангаһлиридики мүңгүзләргә оюлған; ■
2 балилириму йешил дәрәқләр бойида тикләнгән, егиз дөңләр үстидә ясиған
бутлириниң қурбангаһлирини вә «Ашәраһ»лирини һәрдайим сеғиниду. □ ■
3 Мән тағлириңларда вә етизлириңларда, һәм байлиқлириңни һәм
ғәзнилириңни, — сениң «жуқури жайлар»иңму буниң сиртида әмәс — бу
четиңдин у четиңгичә болған гунайиң түпәйлидин олжа болушқа тапшуримән;
□ ■
4 Өзүңниң шори, Мән саңа тәқдим қилған мирасиң қолуңдин кетиду; Мән
сән тонумайдиған бир зиминда сени дүшмәнлириңниң қуллуғиға тапшуримән;
чүнки силәр ғәзивимгә от йеқип уни қозғиғансиләр; у мәңгүгә көйиду.■

Бир нәччә һекмәтлик сөзләр

5 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

■ **16:17** Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; Йәр. 32:19 □ **16:18 «жиркиничлик нәрсилири... ләнәтлик нәрсилири...»** — бутлири қатарлиқларни көрситиду. «жиркиничлик нәрсилириниң өлүклири» — бәлким «Дәрвәқә, әрзимәсләр!» дәп ташливәткән бутлирини яки шу бутларға қурбанлиқ қилған нәрсиләрни көрситиши мүмкин. ■ **16:18** Йәр. 3:2; Әз. 43:7 □ **16:19 «Бәрһәқ, ата-бовилиримиз ялғанчилиқ һәм биманиликкә мирасхорлуқ қилған»** — «ялғанчилиқ һәм биманилик» йәнә «сахта илаһлар», бутларни көрситиду. □ **16:21 «Шуңа, мана, Мән бу қетим бу рәзил хәлиққә шуни убдан билдүримән, — уларға Мениң қолум вә күч-қудритимни убдан билдүримән...»** — бу жүмлидики әң муһим сөз «шуңа»дур. Әгәр кәлгүсидә «ят әлләр» Худани убдан тонуйдиған болса, ундақта Худаниң Өз хәлқи болған Исраил Худани тонуши керәк әмәсму? ■ **16:21** Йәр. 33:2 ■ **17:1** Йәр. 11:13 □ **17:2 ««Ашәраһ»лар** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким «аял мәбуд» шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин. ■ **17:2** Йәр. 2:20 □ **17:3 «Мән тағлириңларда вә етизлириңларда, һәм байлиқлириңни һәм ғәзнилириңни... тапшуримән»** — башқа бир хил тәржимиси: «Далида турған мениң теғимни болса, һәм байлиқлириңни һәм ғәзнилириңни... тапшуримән». Исраилдики «жуқури жайлар» бутпәрәсликкә аит, жиркиничлик жайларға айландурулған еди. ■ **17:3** Йәр. 15:13 ■ **17:4** Қан. 28:68; Йәр. 15:14; 16:13

— Адәмгә таянған, адәмниң әт-күчини таянчи қилған, қәлби Пәрвәрдигардин
чәтнигән адәмниң һалиға ләнәт болсун!
6 У чөл-баяванда өскән қара арча чатқилидәк болиду; бәхит-яхшилиқ кәлсиму
у буни көрмәйду; у бәлки чөлдики қағҗирақ йәрләрдә, адәмзатсиз шорлуқ бир
зиминда туриду.
7 Пәрвәрдигарға таянған, Пәрвәрдигарни таянч қилған адәм бәхит-бәрикәтлик
болиду! ■
8 У сулар бойида тикләнгән, ериқ бойида кәң йилтиз тартқан дәрәқдәк; пижғирим
иссиқтин у қорқмайду; униң йопурмақлири һемишә йешилдур; қурғақчилиқ
жили у солашмайду вә мевә берештин қалмайду.■
9 Қәлб һәммидин алдамчи, униң даваси йоқтур. Кимму уни чүшинәлисун?
10 Мәнки Пәрвәрдигар инсан қәлбини күзитип тәкшүримән; һәр бирсигә өз
йоллири бойичә, қилған әмәллириниң меваси бойичә тәқсим қилиш үчүн, инсан
виждани синаймән. □ ■
11 Худди өзи туғмиған тухумларни бесивалған кәкликтәк, һарамдин байлиқларға
еришкән кишиму шундақ болиду; күнлириниң йерими өтмәйла еришкинидин
айрилиду, у ахирида ахмақ болуп чиқиду.□

12 Шан-шәрәплик бир тәхт, әзәлдин жуқуриға тикләнгән, дәл бизниң
башпанаһимиз болған жайдур;
13 и Пәрвәрдигар, Сән Исраилниң үмүтисән! Сәндин ваз кәчкән һәммәйлән
йәргә қарап қалиду; Сәндин жирақлашқанлар тупрақта ятқанлар арисида
тизимлиниду; чүнки улар һаятлиқ сулириниң мәнбәси болған Пәрвәрдигардин
ваз кәчкән. ■
14 Мени сақайтқин, и Пәрвәрдигар, мән шуниң билән җәзмән сақайтилимән!
Мени қутқузғин, шуниң билән җәзмән қутқузулимән! — Чүнки Өзүң мениң
мәдһийәмдурсән! □
15 Мана, улар маңа: — Пәрвәрдигарниң сөз-бешарити қени?! Қени, у әмәлгә
ашурулсун!» — дәйду. ■
16 Лекин мән болсам, Саңа әгәшкинимдә «пада баққучи» болуштин һеч қачқан
әмәсмән, вә әҗәл күнини һеч арзу қилмиғанмән, — Сән билисән! Ағзимдин
барлиқ чиққанлар Сениң йүз алдиңда болған. □
17 Маңа вәһимә болмиғайсән; күлпәтлик күнидә Сән мениң башпанаһимдурсән.
■
18 Маңа зиянкәшлик қилғучилар йәргә қарап қалсун, лекин мени йәргә
қаратмиғайсән! Улар дәккә-дүккигә чүшсун, лекин мени дәккә-дүккигә
чүшүрмигәйсән; уларниң бешиға күлпәт күнини чүшүргәйсән; уларни икки
һәссилик һалакәт билән үзүл-кесил пачақлап ташлиғайсән!■

■ **17:7** Зәб. 2:12; 33:9; Пәнд. 16:20; Йәш. 30:18 ■ **17:8** Зәб. 1:3 □ **17:10 «инсан вижданини синаймән»** — «виждан» ибраний тилида «бөрәк» дегән билән ипадилиниду. ■ **17:10** 1Сам. 16:7; Зәб. 7:10 □ **17:11 «Худди өзи туғмиған тухумларни бесивалған кәкликтәк...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Худди тухумларни бесип лекин төрәлдүрмәйдиған бир кәкликтәк...». ■ **17:13** Зәб. 72:27; Йәш. 1:28; Йәр. 2:13; Юһ. 8:8 □ **17:14 «мени қутқузғин, шуниң билән җәзмән қутқузулимән!»** — бу айәттики «қутқузуш» һәргиз Йәрәмияниң өз һаятиниң аман-есән сақлинишини тилишила әмәс. Муһим иш шуки, у бу айәттики гәп билән 1-11-айәтләрдики бешарәткә, болупму: «Қәлб һәммидин алдамчи, униң даваси йоқтур» дегәнгә болған инкаси. У биринчидин өзиниң, иккинчидин хәлқиниң қәлбиниң гунайиниң толуқ түгитилиши (сақайтилиши)ни тиләйду. «Даваси йоқ» қәлбни болса пәқәт һәммигә қадир бир Худа сақайталайду. Бу иш дәл «йеңи әһдә»дин ибарәт — 31:31-34ни көрүң. ■ **17:15** Йәш. 5:19; 2Пет. 3:4 □ **17:16 «пада баққучи»** — шубһисизки, пәйғәмбәрниң хәлиққә болған рольини көрситиду. «Лекин мән болсам, Саңа әгәшкинимдә «пада баққучи» болуштин һеч қачқан әмәсмән» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Мән болсам, балаю-апәтни чүшүрүш үчүн Саңа есилмидим!» ■ **17:17** Йәр. 16:19 ■ **17:18** Зәб. 34:4-5; 39:15-16; Йәр. 15:15

«Шабат» күни — йәни шәмбә күни, йәни дәм елиш күни — рәһим пурсити
19 Пәрвәрдигар маңа мундақ дегән: — Барғин, Йәһуда падишалири шәһәргә
киридиған вә чиқидиған «Хәлиқниң балилири» дегән дәрвазида, һәмдә
Йерусалимниң барлиқ дәрвазилирида турғин, уларға мундақ дегин: — □
20 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и мошу дәрвазилардин киридиған
Йәһуданиң падишалири, барлиқ Йәһуда вә Йерусалимда туруватқан халайиқ!
21 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өз жениңларға һези болуңлар! «шабат» күнидә
һеч қандақ жүкни көтәрмәңлар, Йерусалимниң дәрвазилиридин һеч нәрсини
епкирмәңлар; ■
22 шабат күнлиридә өйлириңлардин һеч жүкни көтирип елип чиқмаңлар, вә һеч
қандақ әмгәк қилмаңлар; бәлки Мән ата-бовилириңларға буйруғинимдәк, шабат
күнини Өзүмгә аталған муқәддәс бир күн дәп қараңлар. □ ■
23 Лекин улар һеч аңлимиған яки қулақ салмиған, бәлки аңлимаслиққа һәм
тәрбийини қобул қилмаслиққа бойнини қаттиқ қилған. ■
24 Шундақ болидуки, силәр авазимни көңүл қоюп аңлисаңлар, — дәйду
Пәрвәрдигар, — йәни шабат күнидә шәһәр дәрвазилиридин һеч жүкни елип
кирмисәңлар вә һеч әмгәк қилмаслиқ арқилиқ шабат күнини Маңа пак-муқәддәс
бир күн һесаплисаңлар,
25 бу шәһәр дәрвазилиридин Давутниң тәхтигә олтиридиған падишалири вә
әмирлири жәң һарвулириға олтирип вә атларға минип кириду; улар, уларниң
әмирлири, Йәһудадикиләр вә Йерусалимда туруватқанларму кирип-чиқишиду;
бу шәһәр мәңгү ават болиду. ■
26 Шундақ қилсаңлар, хәлиқләр Йәһуда шәһәрлиридин, Йерусалим әтрапидики
йезилардин, Бинияминниң зиминидин, *ғәриптики* «Шәфәлаһ» егизлигидин,
жәнуптики *тағлиқтин*, Йәһудадики жәнубий баяванлардин Пәрвәрдигарниң
өйигә «көйдүрмә қурбанлиқ»лар, «енақлиқ қурбанлиқлири», «ашлиқ
һәдийә»ләр вә хушбуйларни тутуп, *Пәрвәрдигарға болған* рәхмәтлирини ейтишқа
киридиған болиду.
27 Лекин силәр Маңа қулақ салмисаңлар, йәни шабат күнини Өзүмгә пак-
муқәддәс һесаплимай, шабат күнидә Йерусалимниң дәрвазилиридин жүк
көтирип кирсәңлар, әнди Мән дәрвазиларға бир от яқимән, у Йерусалимдики
ордиларни йәветиду, уни һеч өчүрәлмәйду.□

18

□ **17:19 «шабат күни»** — бу бешарәт (19-27-айәт)ниң темиси «шабат күни», йәни шәмбә күни, йәни дәм елиш күни. Худа мошу йәрдә бу күн арқилиқ хәлқигә меһри-шәпқитини көрсәтмәкчи. ■ **17:21** Нәһ. 13:19 □ **17:22 «шабат күнлиридә өйлириңлардин һеч жүкни көтирип елип чиқмаңлар, вә һеч қандақ әмгәк қилмаңлар... шабат күнини Өзүмгә аталған муқәддәс бир күн дәп қараңлар»** — оқурмәнкәргә аянки, Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ Йәһудийларға, «шабат күни» (шәмбә күни)ни Өзини сеғинишқа, һеч қандақ мәһнәт қилмай һәр адәм вә мал-варанниң дәм алидиған күни болсун дәп буйруған. ■ **17:22** Мис. 20:8; 23:12; 31:13; Әз. 20:12 ■ **17:23** Йәр. 11:10; 13:10; 16:12 ■ **17:25** Йәр. 22:4 □ **17:27 «Лекин силәр Маңа қулақ салмисаңлар, йәни шабат күнини Өзүмгә пак-муқәддәс һесаплимай, ... әнди Мән дәрвазиларға бир от яқимән, у Йерусалимдики ордиларни йәветиду...»** — бу 19-27-айәтләрниң интайин муһим бир алаһидилиги вә әһмийити бар. Пәрвәрдигар Исраилға меһри-шәпқитини билдүрүш үчүн, Өз Тәврат-қанунининиң тәләплирини пәқәт бирла пәрманға, йәни «шабат күнини һөрмәтләңлар» дегәнгә жиғинчақлайду; улар пәқәт мошу аддий тәләпкила әмәл қилса, У уларниң пәс әһвалини пүтүнләй өзгәртәләйтти. Шундақ болсиму, улар бәрибир йәнила бу кичик пәрманға әмәл қилалмиған. Адәмләрниң инсаний гуна тәбиити һәрдайим шундақтур!

Сапалчидин алған савақ

1 Бу сөз Пәрвәрдигардин Йәрәмияға келип, мундақ дейилди: —
2 «Орнуңдин тур, сапалчиниң өйигә чүшкин, Мән саңа сөзлиримни аңлитимән».
3 Шуңа мән сапалчиниң өйигә чүштум; вә мана, сапалчи ғалтәк үстидә бир
нәрсини ясаватқан еди.
4 У сеғиз лайдин ясаватқан қача туруп-туруп қоли астида бузулатти. Шу чағда
сапалчи шу лайдин өзи лайиқ көргән башқа бир қачини ясайтти.
5 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
6 «И Исраил жәмәти, бу сапалчи қилғандәк Мән саңа қилалмамдим? — дәйду
Пәрвәрдигар. — Мана, сеғиз лайниң сапалчиниң қолида болғиниға охшаш, силәр
Мениң қолумдисиләр, и Исраил жәмәти. ■
7 Бәзидә Мән мәлум бир әл, мәлум бир мәмликәт тоғрилиқ, йәни униң жулунуши,
бузулуши вә һалак қилиниши тоғрилиқ сөзләймән; ■
8 шу чағ Мән агаһландурған шу әл яманлиғидин товва қилип янса, Мән уларға
қилмақчи болған яманлиқтин янимән.
9 Мән йәнә бәзидә мәлум бир әл, мәлум бир мәмликәт тоғрилиқ, йәни униң
қурулуши вә тикип өстүрүлүши тоғрилиқ сөзләймән;
10 шу чағ шу әл көз алдимда яманлиқ қилип авазимни аңлимиса, Мән йәнә уларға
вәдә қилған, уларни бәрикәтлимәкчи болған яхшилиқтин янимән.
11 Әнди һазир Йәһудадикиләргә вә Йерусалимда туруватқанларға мундақ дегин:
— «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән силәргә яманлиқ тәйярлаватимән,
силәргә қарши бир план түзиватимән; шуңа һәр бириңлар рәзил йолуңлардин
йениңлар, йоллириңларни вә қилмишлириңларни түзитиңлар.■
12 — Лекин улар: «Яқ! Хам хиял қилма! Биз өз планлиримизға әгишивеимиз, өз
рәзил көңлимиздики жаһиллиғимиз бойичә қиливеримиз» — дәйду.□ ■
13 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Әлләр арисидин: «Ким мошундақ ишни
аңлап баққан?!» дәп сораңлар. «Пак қиз» Исраил дәһшәтлик жиркиничлик ишни
қилған! ■
14 Ливан қарлири айдаладики қиялиқтин йоқап кетәмду? Униң жирақтин
чүшкән муздәк сулири қуруп кетәмду?
15 Лекин Мениң хәлқим болса Мени унтуған; улар йоқ бир нәрсиләргә
хушбуй яқиду; мана, булар уларни яшаватқан йолидин, йәни қедимдин болған
йоллардин путлаштуруп, көтирилип түз қилинмиған бир йолда маңдурған. ■
16 Шуниң билән уларниң зиминини дәһшәт басидиған һәм дайим кишиләр уш-уш
қилидиған объект қилиду; униңдин өтүватқанларниң һәммисини дәһшәт бесип,
бешини чайқишиду. □ ■
17 Мән худди шәриқтин чиққан шамалдәк уларни дүшмән алдида
тарқитиветимән; Мән балаю-апәт күнидә уларға йүзүмни әмәс, бәлки арқамни
қилимән».□ ■

Йәрәмия өзигә зиянкәшлик қилғучиларниң яманлиғини өз бешиға чүшүрүшини тиләйду

■ **18:6** Йәш. 45:9; 64:8; Рим. 9:20 ■ **18:7** Йәр. 1:10 ■ **18:11** 2Пад. 17:13; Йәр. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15 □ **18:12 «Яқ! Хам хиял қилма!»** — ибраний тилида «Яқ! Үмүт йоқ!». ■ **18:12** Йәр. 2:25 ■ **18:13** Йәр. 2:10 ■ **18:15** Йәр. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25 □ **18:16 «... уларниң зиминини дәһшәт басидиған һәм дайим кишиләр уш-уш қилидиған объект қилиду; униңдин өтүватқанларниң һәммисини дәһшәт бесип, бешини чайқишиду»** — бу һәрикәтләр (уш-уш қилиш, башни қайқишиш) бәлким һәйран болғанлиғи, яки мазақ қилғанлиғини билдүриду. ■ **18:16** Йәр. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13 □ **18:17 «шәриқтин чиққан шамал»** — Қанаанда (Пәләстиндә), адәттә һәммини қурутидиған, чаң-топа тарқитидиған дәһшәтлик шамал болиду. ■ **18:17** Йәш. 27:8; 29:6; Йәр. 4:11,12,13; 13:24

18 Кишиләр: «Келиңлар, Йәрәмияға қәст қилайли; чүнки я каһинлардин қанун-тәрбийә, я данишмәнләрдин әқил-несиһәт я пәйғәмбәрләрдин сөз-бешарәт кәмлик қилмайду. Келиңлар, тилимизни бир қилип униң үстидин шикайәт қилайли, униң сөзлиридин һеч қайсисиға қулақ салмайли» — дейишти.□ ■
19 — И Пәрвәрдигар, маңа қулақ салғайсән; маңа қаршилишидиғанларниң дәватқанлирини аңлиғайсән.
20 Яхшилиққа яманлиқ қилиш боламду? Чүнки улар җеним үчүн ора колиған; мән уларға яхши болсун дәп, ғәзивиңни улардин яндуруш үчүн Сениң алдиңда *дуа қилип* турғанлиғимни есиңдә тутқайсән.
21 Шуңа балилириңни қәһәтчиликкә тапшурғайсән, қиличниң бисиға елип бәргәйсән; аяллири балилиридин җуда қилинип тул қалсун; әрлири ваба-өлүм билән йоқалсун, жигитләр җәңдә қиличлансун. ■
22 Уларниң үстигә басмичиларни елип кәлгиниңдә өйлиридин налә-пәряд аңлансун; чүнки улар мени тутушқа ора колиған, путлирим үчүн қисмақларни йошурун салған.
23 Әнди Сән, и Пәрвәрдигар, уларниң мени қәтл қилишқа болған қәстлириниң һәммисини убдан билисән; уларниң қәбиһликлирини кәчүрмигәйсән, уларниң гуналирини көзүң алдидин юмиғайсән; бәлки улар Сениң алдиңда жиқитилсун; ғәзивиң чүшкән күнидә уларни бир тәрәп қилғайсән.

19

Чеқилған козидин алған савақ

1 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Барғин, сапалчидин бир сапал козини алғин; андин әлниң ақсақаллиридин вә каһинларниң ақсақаллиридин бир нәччини апирип,
2 «Сапал парчилири» дәрвазисиға йеқин болған «Һинномниң оғлиниң җилғиси»ға берип шу йәрдә Мән саңа ейтидиған сөзләрни җакалиғин. □
3 Мундақ дегин: — Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Йәһуданиң падишалири вә Йерусалимдикиләр! Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән мошу йәргә балаю-апәтни чүшүримәнки, кимки уни аңлисила қулақлири зиңилдап кетиду. ■
4 Чүнки бу хәлиқ Мәндин ваз кечип, бу йәрни Маңа «ят» қилған, униңда нә өзлири, нә ата-бовилири, нә Йәһуда падишалири һеч тонумиған башқа илаһларға хушбуй яққан; улар бу йәрни гунасизларниң қанлири билән толдурған. ■
5 Улар Баалға өз балилирини көйдүрмә қурбанлиқлар сүпитидә көйдүрүш үчүн Баалниң «жуқури җайлар»ини қурған; Мән бундақ бир ишни һеч қачан буйруп бақмиған, һеч ейтмиған, у һәргиз оюмға кирип бақмиған.

□ **18:18 «Келиңлар, Йәрәмияға қәст қилайли; чүнки я каһинлардин қанун-тәрбийә, я данишмәнләрдин әқил-несиһәт я пәйғәмбәрләрдин сөз-бешарәт кәмлик қилмайду»** — улар Йәрәмияни қәстләп өлтүрүшкә банә-сәвәп тапмақчи еди. Көрүнәрлики, шу чағдики Тәврат-қанун үгитидиған каһинлар, «данишмәнләр» вә аталмиш «пәйғәмбәрләр» Йәрәмияниң сөзи тоғрилиқ сүкүт қилатти яки уларға зит сөзләрни қилатти. Улар: «Биз бәрибир диний адәмләрмиз, диний әрбабларниң сөзини аңлаватимиз» дәп Худаниң сөзини рәт қилип Йәрәмияни өлтүрүшни қәстләйтти. ■ **18:18** Йәр. 9:7; Мал. 2:7 ■ **18:21** Зәб. 108:10 □ **19:2 «Һинномниң оғлиниң җилғиси»** — бәзидә «Һинномниң җилғиси» (ибраний тилида «Гә-Һинном») дәп атилиду. Көрүнүп туруптики, бәлким сапалчилар шу йәрдә сапал парчилирини ташливетәтти. Кейин, хәлиқ шу йәргә һәр хил әхләтләрни төккәчкә, у йәр «дозақ»ниң бир символи болуп қалған. Шуниң билән «гә-һинном» дегән сөз «дозақ»ни билдүридиған сөз болуп қалған. Әрәб тили арқилиқ бу сөз «җәһәннәм» шәклидә уйғур тилиға киргән. ■ **19:3** 1Сам. 3:11; 2Пад. 21:12 ■ **19:4** Йәш. 65:11; Йәр. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13

6 Шуңа мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — бу йәр кәлгүсидә
«Тофәт», яки «Һинномниң оғлиниң җилғиси» дәп аталмайду, бәлки «Қәтл
җилғиси» дәп атилиду. ■
7 Мән бу йәрдә Йәһуда һәм Йерусалимниң план-тәдбирлирини қуруқ
қиливетимән; Мән уларни дүшмәнлириниң қиличи билән, йәни җанлирини
издигүчиләрниң қолида жиқитимән; Мән җәсәтлирини асмандики учар-
қанатларға вә йәр-зиминдики һайванатларға озуқ болушқа бериветимән. ■
8 Мән бу шәһәрни дәһшәт басидиған һәм кишиләр уш-уш қилидиған объект
қилимән; униңдин өтүватқанларниң һәммиси униң барлиқ яра-вабалири
түпәйлидин дәһшәт бесип үшқиртиду.
9 Мән уларни дүшмәнлириниң һәм җанлирини издигүчиләрниң қаттиқ
қистайдиған қоршавиниң бесими астида оғуллириниң гөшини һәм қизлириниң
гөшини йәйдиған қилимән, уларниң һәр бири өз йеқинининиң гөшини йәйду.■
10 Әнди сән өзүң билән биллә апарған һәмраһлириңниң көз алдида һелики
козини чеқивәткин;
11 шундақ қилип уларға мундақ дегин: — Самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бириси сапалчиниң козисини қайтидин
һеч ясалмиғидәк дәриҗидә чеқивәткинидәк Мәнму бу хәлиқ вә бу шәһәрни
шундақ чеқиветимән. Улар җәсәтлирини Тофәттә көмиду, һәтта көмгидәк йәр
қалмиғичә. ■
12 Мән бу йәрни вә буниңда туруватқанларниму мошундақ қилимән, — дәйду
Пәрвәрдигар, — бу шәһәрни Тофәткә охшаш қилимән. □
13 Йерусалимдики өйләр вә Йәһуда падишалириниң өйлири, — йәни уларниң
өгүзлиридә туруп асмандики барлиқ юлтуз-сәйяриләргә хушбуй яққан вә
Мәндин башқа ят илаһларға «шарап һәдийә»ләрни төккән барлиқ өйлири худди
Тофәт дегән җайдәк булғанған җайлар болиду.■

14 Вә Йәрәмия Пәрвәрдигар уни бешарәт беришкә әвәткән Тофәттин қайтип
келип, Пәрвәрдигарниң өйиниң һойлисиға кирип туруп барлиқ хәлиққә мундақ
деди:
15 — Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Мана, Мән бу шәһәр вә униң барлиқ шәһәрлиригә қарап ейтқан
балаю-апәтниң һәммисини уларниң бешиға чүшүримән; чүнки улар бойнини
қаттиқ қилип Мениң сөзлиримни һеч qачан аңлимиған.■

20

Йәрәмияниң дәрригә бесилип, қамап қоюлуши

1 Әнди Иммәрниң оғли, каһин Пашхур — у Пәрвәрдигарниң өйидә «аманлиқ
сақлаш беги»му еди, Йәрәмияниң бу бешарәтләрни бәргәнлигини аңлиди.

■ **19:6** Йәр. 7:32 ■ **19:7** Йәр. 15:3; 16:4 ■ **19:9** Лав. 26:29; Қан. 28:53; Жиғ. 4:10 ■ **19:11** Йәр. 7:32 □ **19:12** **«Тофәт»** — бу йәр тоғрилиқ 7:31ни вә изаһатни көрүң. «Тофәт» дегән сөз ибраний тилида «очақ» һәм «уят» дегәнниму билдүриду. У йәнә «түкүрүк» дегән сөзниң аһаңиғиму охшап кетиду. Бу йәр «Һинномниң оғли (Ибн-Һинном)ниң җилғиси»ға җайлашқан, Йерусалим шәһириниң җәнубий тәрипидә еди. Хәлиқ әшу йәрдә әхләтләрни вә напак нәрсиләрни ташлап көйдүрәтти. Шуниң билән у интайин «һарам», әң булғанған җай дәп һесапланди. ■ **19:13** Йәр. 7:18 ■ **19:15** Йәр. 7:26; 17:23

2 Пашхур Йәрәмия пәйғәмбәрни урғузди вә униң путини Пәрвәрдигарниң
өйидики «Бинияминниң жуқури дәрвазиси»ниң йенидики тақаққа салди. □
3 Иккинчи күни, Пашхур Йәрәмияни тақақтин бошатти; Йәрәмия униңға: —
Пәрвәрдигар исмиңни Пашхур әмәс, бәлки «Магор-миссабиб» дәп атиди, деди.
□
4 — Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән сени өзүңгә вә барлиқ
ағинилириңгә вәһимә салғучи объект қилимән; улар дүшмәнлириниң қиличи
билән жиқилиду; сән өз көзүң билән буни көрисән; Мән барлиқ Йәһудани Бабил
падишасиниң қолиға тапшуримән; у уларни Бабилға сүргүн қилип елип кетиду
һәмдә уларни қилич билән уриду.
5 Мән бу шәһәрниң һәммә байлиқлири — барлиқ мәһсулатлири, барлиқ қиммәт
нәрсилири вә Йәһуда падишалириниң барлиқ ғәзнилирини дүшмәнлириниң
қолиға тапшуримән; улар уларни олжа қилип буливелип Бабилға елип кетиду.
■
6 Сән болсаң, и Пашхур, һәммә өйдикилириң биргә сүргүн болуп кетисиләр; сән
Бабилға келисән; сән шу йәрдә дуниядин кетисән, шу йәргә көмүлисән; сән һәм
сениң ялған бешарәтлириңгә қулақ салған ағинилириңму шундақ болиду.

Йәрәмия йәнә дад көтириду

7 И Пәрвәрдигар, Сән мени қайил қилип *пәйғәмбәрликкә* көндүрдүң, мән шундақла
көндүрүлдүм; Сән мәндин зор кәлдиң, шундақла ғәлибә қилдиң; мән пүтүн күн
тапа-тәниниң объекти болимән; һәммә киши мени мазақ қилиду. □
8 Мән қачанла сөз қилсам, «Зораванлиқ һәм булаңчилиқ келиду» дәп жакалишим
керәк; шуңа Пәрвәрдигарниң сөзи мени пүтүн күн аһанәт вә мәсқириниң объекти
қилиду. ■
9 Лекин мән: «Мән уни тилға алмаймән, вә яки Униң нами билән иккинчи
сөз қилмаймән» десәм, Униң сөзи қәлбимдә лавулдап от болуп, сүйәклиримгә
қапсалған бир ялқун болиду; ичимгә сиғдурушқа һалим қалмай, ейтмай чидап
туралмаймән.
10 Шундақ, қиливеримән, гәрчә мән нурғун кишиләрниң пичирлашқан
қәстлирини аңлисамму; тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду! «Униң үстидин
әрз қилиңлар! Униң үстидин әрз қилайли!» дәп, барлиқ үлпәт-һәмраһлирим
путлишип кетишимни пайлап жүрмәктә; улар «У бәлким алдинар, шундақ
болғанда биз униң үстидин ғәлибә қилимиз, униңдин интиқам алалаймиз»
дейишиватиду. □
11 Лекин Пәрвәрдигар болса қудрәтлик вә дәһшәтлик бир палвандәк мән билән
биллидур; шуңа маңа зиянкәшлик қилғучилар путлишип ғәлибә қилалмайду;

□ **20:2 «Пашхур Йәрәмия пәйғәмбәрни ... тақаққа салди»** — «тақақ» ибраний тилида «буриғуч» дегән болуп, пәқәт адәмниң путлирини тутупла қалмай, йәнә бәлким бәдинини бурап адәмни қийинайдиған бир хил әсвап еди. □ **20:3 «Пәрвәрдигар исмиңни Пашхур әмәс, бәлки «Магор-миссабиб» дәп атиди»** — «Пашхур»ниң мәнаси бәлким «әркинлик». «Магир-миссабиб» — «тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду» дегән мәнидә. ■ **20:5** Йәр. 15:13; 17:3 □ **20:7 «Сән мени ... көндүрдүң...»** — «көндүрдүң» дегән бу сөзни шәрһләш сәл тәс. Адәттә у «езитқулуқ қилиш», «алдаш» дегәнни билдүриду. Тәврат, «Һош.» 2:14-айәттә болса у «көңүл елиш»ни билдүриду. Төвәндики айәтләр (8-13)гә қариғанда Худа Йәрәмияни һеч алдимиди — униң пәйғәмбәрлигиниң жапа-мушәққәтлигини алдин-ала униңға көрсәткән (мәсилән, 1-бапта). Шуңа бизниңчә «көндүрүш» тоғра келиду; шундақ дегинимиз билән, Йәрәмия мошу йәрдә бәлким, «маңа дуч кәлгән жапа-мушәққәтләр әсли ойлиғинимдин көп», «Сән мени алдап қойдуң» дегәнни пуритип дадлиған болушиму мүмкин. ■ **20:8** Йәш. 57:4 □ **20:10 «тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду»** — ибраний тилида «магор-миссабиб». 3-айәттики изаһатни көрүң.

улар мувәппәқийәт қазанмиғачқа, қаттиқ хижил болуп йәргә қарап қалиду; уларниң бу рәсвачилиғи мәңгүлүк болуп, һәргиз унтулмайду. ■
12 Әнди Сән, и һәққанийларни синайдиған, инсанниң виждани вә қәлбини көридиған самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, уларниң үстигә болған қисасиңни маңа көргүзгәйсән; чүнки мән дәвайимни алдиңға қойғанмән.□ ■
13 Пәрвәрдигарни күй ейтип махтаңлар, Уни мәдһийиләңләр; чүнки У намрат кишини рәзиллик қилғучилардин қутқузған.□

Қамақтин чиқип йәнә чүшкүнлүккә чүшүш

14 Мениң туғулған күнүмгә ләнәт болсун; апам мени туққан күни мубарәк болмисун! ■
15 Атамға хәвәр елип: «саңа оғул бала туғулди!» дәп уни аламәт шатландурған адәмгә ләнәт болсун! ■
16 Бу адәм Пәрвәрдигар рәһим қилмай ғулатқан шәһәрләрдәк болсун; у әтигәндә наләә, чүштә алақзадилик чуқанлирини аңлисун — □ ■
17 чүнки у мени балиятқудин чүшкинимдила өлтүрүвәтмигән; апам мениң гөрүм болсиди, униң қосиғи мән билән тәң һемишә чоң болсиди!
18 Немишкә мән җапа-мушәққәт, азап-оқубәтни көрүшкә, күнлиримни хиҗаләт-аһанәт ичидә өткүзүшкә балиятқудин чиққандимән?■

21

Пәрвәрдигар Йерусалимни дүшмәнләргә тапшуриду

1 Падиша Зәдәкия Малкияниң оғли Пашхурни һәм Маасеяһниң оғли, каһин Зәфанияни әвәткәндә, Йәрәмияға Пәрвәрдигардин төвәндики муну бир сөз кәлди: — □
2 (*Улар*: «Биз үчүн Пәрвәрдигардин ярдәм сориғин; чүнки Бабил падишаси Небоқаднәсар бизгә һуҗум қилиду; Пәрвәрдигар Өзиниң *өткәнки* карамәт қилған ишлири бойичә, бизгиму охшаш муамилә қилип, уни йенимиздин яндурармекин?» — *дәп сориди*.
3 Йәрәмия уларға: — Зәдәкияға мундақ дәңлар, — деди)
4 — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән қоллириңлар тутқан, силәрни қоршивалған Бабил падишаси һәм калдийләргә сепил сиртида

■ **20:11** Йәр. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40 □ **20:12 «һәққанийларни синайдиған, инсанниң виждани вә қәлбини көридиған...»** — «виждан» ибраний тилида «бөрәк» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **20:12** Йәр. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23 □ **20:13 «У намрат кишини рәзиллик қилғучилардин қутқузған»** — «намрат киши» бәлким Йәрәмияниң өзини көрситиду. ■ **20:14** Йәр. 15:10 ■ **20:15** Аюп 3:3 □ **20:16 «Атамға хәвәр елип: «Саңа оғул бала туғулди!» дәп уни аламәт шатландурған адәмгә ләнәт болсун! (15-айәт) Бу адәм Пәрвәрдигар рәһим қилмай ғулатқан шәһәрләрдәк болсун...»** — пәйғәмбәрниң өзиниң қайғу-һәсрәттин чиққан бу аччиқ сөзлирини шүбһисизки, Худаниң йолйоруғи билән биз үчүн хатирилигини билән, биз: «Худа буларни чоқум әмәлгә ашурған», дәп қаримаймиз. Пәйғәмбәрниң бу сөзлирини хатириләштики мәхсити бизниң пәйғәмбәрниң шунчә қийнилип кәткәнлигини убдан чүшинишимиз үчүндур. ■ **20:16** Яр. 19 ■ **20:18** Аюп 3:20 □ **21:1 «Малкияниң оғли Пашхур»** — демисәкму, бу 20-баптики «Пашхур» әмәс; лекин бу Пашхурму кейинки вақитларда Йәрәмияға зиянкәшлик қилидиған адәм болиду (29:25-27ни көрүң). «Зәфания» болса өзиниң мустәқил көзқариши йоқ болған йәнә бир «җумилақ тавуз»ға охшайду. (29:29дики вақиәни көрүң). У бәлким ахирда Бабилниң «қаравул беги» тәрипидин өлүмгә мәһкум қилинған «Зәфания»ға охшаш адәм еди (52:24-27ни көрүң).

жәң қилишқа ишлитидиған, жәң қуралллириңларни қайриветимән вә буларни бу шәһәрниң оттурисида жиғивалимән; □
5 Мән Өзүмму созулған қолум вә күчлүк билигим билән, ғәзивим билән, қәһрим
билән вә һәссиләнгән аччиғим билән силәргә жәң қилимән!
6 Мән бу шәһәрдә туруватқанларни, инсан болсун, һайван болсун уримән; улар
дәһшәтлик бир ваба билән өлиду.
7 Андин кейин, — дәйду Пәрвәрдигар, — Йәһуда падишаси Зәдәкияни,
хизмәткарлирини, хәлиқни, йәни бу шәһәрдә вабадин, қиличтин вә қәһәтчиликтин қелип қалғанлар болса, Мән уларни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға, уларниң дүшмәнлириниң қолиға вә женини издигүчиләрниң қолиға тапшуримән; Небоқаднәсар уларни қилич тиғи билән уриду; у нә уларни айимайду, нә уларға ичини һеч ағритмайду, нә рәһим қилмайду.
8 Лекин сән бу хәлиққә мундақ дейишиң керәк: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән алдиңларда һаят йоли вә мамат йолини салимән; □
9 ким бу шәһәрдә қалмақчи болса, қилич, қәһәтчилик вә ваба билән өлиду; лекин
ким шәһәрдин чиқип, силәрни қоршивалған калдийләргә тәслим болса, у һаят қалиду; униң жени өзигә алған олжидәк болиду. ■
10 Чүнки Мән бу шәһәргә яхшилиқ үчүн әмәс, бәлки яманлиқ қилиш үчүн
йүзүмни қаратқуздум, — дәйду Пәрвәрдигар; у Бабил падишасиниң қолиға тапшурулиду, у уни от селип көйдүриветиду.

Ордидикиләр тоғрилиқ

11 Вә Йәһуда падишасиниң жәмәти тоғрилиқ Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар:
—
12 И Давутниң жәмәти, Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — һәр әтигәндә адаләт билән
һөкүм чиқириңлар, буланған кишини әзгүчиниң қолидин қутқузуңлар; болмиса, қилғанлириңларниң рәзиллиги түпәйлидин, қәһрим партлап, оттәк һәммини көйдүриду; уни өчүрәләйдиған һеч ким болмайду; □ ■
13 Мана, Мән саңа қаршидурмән, и жилға үстидә, түзләңликтики қияда
олтарғучи, йәни «Ким үстимизгә чүшүп һуҗум қилалисун, ким өйлиримизгә бесип кирәлисун?!» дегүчи, — дәйду Пәрвәрдигар. □
14 Мән силәрниң қилмишиңларниң мевиси бойичә силәргә йеқинлишип
жазалаймән, — дәйду Пәрвәрдигар; вә Мән униң орманлиғида бир от яқимән, у болса униң әтрапидики һәммини көйдүрүп түгитиду.□ ■

□ **21:4 «калдийләр»** — демисәкму, «калдийләр» Бабиллиқларни, болупму Бабил ләшкәрлирини көрситиду. □ **21:8 «лекин сән бу хәлиққә мундақ дейишиң керәк»** — «бу хәлиқ» Йерусалимда қамилип қалған хәлиқни көрситиду. ■ **21:9** Йәр. 38:2 □ **21:12 «И Давутниң жәмәти, ...: — һәр әтигәндә адаләт билән һөкүм чиқириңлар»** — қариғанда, падишаниң сотлири әтигәндә өткүзүләтти. Йәнә келип «һәр әтигәндә» дегән ибарә бәлким «адаләт биринчи иш болсун, һәр күнидә әң муһим иш болсун» дегән көчмә мәнидә ишлитилгән болуши мүмкин. ■ **21:12** Йәр. 22:3 □ **21:13 «жилға үстидә... қияда олтарғучи...»** — бизниңчә бу ордида олтарған падиша-әмирләрни көрситиду. Әслидә падиша ордисиниң қурулуши үчүн, Йерусалимдики икки тағ арисидики кичик жилға «түзләңлик» қилип тиндурулған андин униң үстигә орда қурулған. Шундақ қилип Кидрон жилғиси үстидә, — йәни «пәләккә тақашқан» бир интайин бехәтәр жайда — орда көрүнәтти. Демәк, бу сөзләр падиша һәм ордидикиләргә ейтилған болуши керәк. Бәзи тәржиманлар бу айәт Йерусалим шәһирини көрситиду, дәп қарайду. Падишаһниң ордисиниң алаһидә әһвали вә кәйнидики айәтләргә қариғанда, бизниңчә у ордидикиләрниң өзлирини көрситиду. □ **21:14 «Мән униң орманлиғида бир от яқимән»** — «орманлиқ» немин көрситиду? Ординиң бир пәхри болған Сулайман падиша бена қилған һәйвәтлик «Ливан орманлиғи өйи» (Ливанниң кедир яғичидин ясалған) еди. 22:6ниму көрүң. ■ **21:14** Йәр. 17:27

22

Падишаға ейтилгән бир сөз

1 Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: «Барғин, Йәһуда падишасиниң ордисиға чүшүп
бу сөзни шу йәрдә қилғин: — □

2 Пәрвәрдигарниң сөзини аңла, и Давутниң тәхтигә олтарғучи, Йәһуда падишаси
— Сән, әләмдар-хизмәткарлириң вә мошу дәрвазилардин кирип-чиқидиған
хәлқиң, —

3 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Адаләт вә һәққанийлиқ жүргүзүңлар; буланған
кишини әзгүчиниң қолидин қутқузуңлар; мусапирларни, житим-йесирләрни вә
тул хотунларни һеч харлимаңлар яки бозәк қилмаңлар, гунасиз қанларни бу
йәрдә төкмәңлар. ■

4 Силәр бу әмирләргә һәқиқәтән әмәл қилсаңлар, әнди Давутниң тәхтигә
олтарған падишалар, йәни улар, уларниң әмәлдар-хизмәткарлири вә хәлқи
җәң һарвулириға олтирип вә атларға минип бу өйниң дәрвазилиридин кирип
чиқишиду. □ ■

5 Бирақ силәр бу сөзләрни аңлимисаңлар, Мән Өз намим билән қәсәм ичкәнки, —
дәйду Пәрвәрдигар, — бу орда бир харабә болиду.□

6 Чүнки Пәрвәрдигар Йәһуда падишасиниң өйи тоғрилиқ мундақ дәйду: — Сән
Маңа худди Гилеад, Ливанниң чоққисидәк болғиниң билән, бәрһәқ Мән сени бир
чөл-баяван, адәмләр ваз кәчкән шәһәрләрдәк қилимән. □

7 Мән һәр бири яхши қуралланған вәйран қилғучиларни саңа қарши әвәтимән;
улар «есил кедирлириңни» кесиветип, отқа ташлайду. □ ■

8 Нурғун әлләр бу шәһәрдин өтүп, һәр бири йеқинидин: «Немишкә Пәрвәрдигар
бу улуқ шәһәрни бундақ қилғанду?» дәп сорайду.■

9 Вә улар җававән: «Чүнки улар Пәрвәрдигар Худасиниң әһдисидин ваз кечип,
башқа илаһларға чоқунуп уларниң қуллуғиға киргән» — дәйду.

1-бешарәт — Йәһоаһаз падишаниң җазаси

□ **22:1 «Барғин, Йәһуда падишасиниң ордисиға чүшүп бу сөзни шу йәрдә қилғин»** — бизниңчә, бу сөз бәлким Зәдәкиядин илгәрки бир падишаға ейтилған болса керәк, чүнки бу сөз бир хил «қутқузуш» үмүтини елип келәтти; лекин 21-бап, 12-14-айәтләрдә Зәдәкия пәқәт «җазалаш»ни күтиду (униңға икки хил җаза елип келиниду). ■ **22:3** Йәр. 7:6; 21:12 □ **22:4 «Давутниң тәхтигә олтарған падишалар, йәни улар, уларниң әмәлдар-хизмәткарлири...»** — мошу йәрдики «улар» ибраний тилида «у». Мәлум бир заманда Давутниң тәхтигә олтарған падиша пәқәт бир болиду, әлвәттә. ■ **22:4** Йәр. 17:25 □ **22:5 «Мән Өз намим билән қәсәм ичкәнки..»** — ибраний тилида «Мән Өзүм билән қәсәм ичкәнки...». □ **22:6 «Сән Маңа худди Гилеад, Ливанниң чоққисидәк...»** — Гилеад вә Ливан гөзәл орманлиқлири билән даңқи чиққан җайлардур. Жуқирида ейтқинимиздәк, падишаниң ордиси һәр хил яғачлар билән безәлгән еди. □ **22:7 «Мән һәр бири яхши қуралланған вәйран қилғучиларни саңа қарши әвәтимән; улар «есил кедирлириңни» кесиветип, отқа ташлайду»** — ордидики чирайлиқ яғач түврүк-ясақлар тоғрилиқ жуқурийқи 6-айәттики изаһатни көрүң. ■ **22:7** Йәр. 15:6 ■ **22:8** Қан. 29:23; 1Пад. 9:8

10 Өлгинигә жиғлимаңлар, униң үчүн аһ-зарлимаңлар; бәлки сүргүн болғини үчүн қаттиқ жиғлаңлар, чүнки у өз жутиға һеч қачан қайтип кәлмәйду. □
11 Чүнки Йәһуда падишаси Йосияниң оғли, йәни атиси Йосияниң орниға тәхтигә олтарған, бу йәрдин сүргүн болған Шаллум тоғрилиқ Пәрвәрдигар мундақ дәйду: У һәргиз бу йәргә қайтмайду; □
12 чүнки у әсир қилинип апирилған жутта өлиду, у бу зиминни иккинчи көрмәйду.□

2-бешарәт — Йәһоаким падишаниң җазаси

13 Өйини адилсизлиқ билән, балихана-раваҗлирини адаләтсизлик билән қурғанниң һалиға вай! У хошнисини бекар ишлитип, әмгигигә һеч қандақ һәқ бәрмәйду; □ ■
14 у: «Өзүмгә кәңташа бир ордини, азатә раваҗлар билән қошуп салимән; тамлириға деризиләрни кәң чиқиримән; тамлирини кедир тахтайлар билән безәймән, өйлирини пәрәң сирлаймән» — дәйду. *Униң һалиға вай*!
15 Сән кедир яғичидин ясалған тахтайларни чаплап, *ата-бовилириң* билән бәсләшсәң қандақму падиша болушқа лайиқ болисән? Сениң атаң йәп-ичишкә тәшәккүр ейтип, адаләт вә дурус ишларни жүргүзгән әмәсму? Шуңа у буниң яхшилиғини көргән. □
16 У мөминләрниң вә намратларниң дәвасини тоғра сориған; шуңа хәлиқниң әһвали яхши еди. Бундақ иш Мени тонуштин ибарәт әмәсму?» — дәйду Пәрвәрдигар.
17 — Бирақ көзүң вә көңлүң болса пәқәт өз җазанә-мәнпәәтиңгә еришиш, гунасизларниң қенини төкүш, зорлуқ-зумбулуқ вә булаңчилиқ қилиш пәйтини көзләп тикилгәндур.

□ **22:10 «Өлгинигә жиғлимаңлар, униң үчүн аһ-зарлимаңлар; бәлки сүргүн болғини үчүн қаттиқ жиғлаңлар...»** — (изаһат: — төвәндики 10-30-айәтләр болса, Йәһуданиң үч падишасиниң җазаси тоғрилиқ бешарәтләрдин ибарәт. Шуңа, бешарәтләр миладийәдин илгири 609-597-жиллар мәзгилидә берилгән; шүбһисизки, Йәрәмияниңму бу йәрдә уларни бир йәрдә баян қилишниң мәхсити, бу әрзимәс падишаларни 23-баптики бешарәттә көрситилгән «һәқиқий баққучи» — йәни Мәсиһ билән селиштуруштин ибарәттур. Падишаһлар («хәлиқни баққучи») әйиплик (22), Йерусалимдикиләр өзлириму әйиплик (20-23), чүнки улар бу падишалар («баққучилар»)ниң әйш-ишрәтлик турмушиға қизиққан, һәшәмәтлик ордисидин пәхирләнгән; улар йәнә бу падишаларниң чоқунған бутлириға чоқунған, шуниңдәк уларниң ят әлниң падишалири («сениң ашнилириң») билән болған иттипақлишишлирини толуқ қоллиған. Ундақ иттипақлишиш Пәрвәрдигарға таянмаслиқтин ибарәт еди). (1-бешарәт (10-12) тоғрилиқ изаһат: — миладийәдин илгири 609-жили Йосия падиша Мисир падишаси Пирәвн тәрипидин җәңдә өлтүрүлгән. У адаләтлик-диянәтлик падиша болуп, нурғун хәлиқ униң өлүмигә қаттиқ өкүнүшти. Йәһоаһаз тәхтидә үч айла олтарған, андин миладийәдин илгири 609-597-жиллири Пирәвн тәрипидин сүргүн қилинған. Бу бешарәт шу чағда берилиши керәк еди. Шуңа бешарәттики «өлгини» болса Йосияни, «сүргүн болғини» болса Йәһоаһазни көрситиду). □ **22:11 «Шаллум»** — Йәһоаһазниң биринчи исми, мәнаси «һесап елиш» болғачқа, Йәрәмия бәлким уни мошу йәрдә қәстән ишлитиду; униңдин һесап елинидиған болиду. □ **22:12 «у әсир қилинип апирилған жутта өлиду, у бу зиминни иккинчи көрмәйду.»** — бу бешарәтниң әмәлгә ашурулуши тоғрисида «2Пад.» 34:23ни көрүң. □ **22:13 «Өйини адилсизлиқ билән, балихана-раваҗлирини адаләтсизлик билән қурғанниң һалиға вай!...»** — бу Йәһоакимни көрситиду. Бу бешарәт (13-19, 20-23) Йәһоаким тоғрилиқ бешарәт. «2Пад.» 23:34-24:6диму хатириләнгән, Пирәвн Йәһоаһазни сүргүн қилғандин кейин укиси Йәһоакимни «қончақ падиша» болушқа тиклигән. У он бир жил тәхткә олтарған, рәзил падиша еди. Йәһудий тарихшунас Йосефус Йәһоакимниң өлүми бешарәттәк болғанлиғини хатирилигән (Йосефусниң «Қедимки ишлар»и, 10-бап, 6:3). ■ **22:13** Лав. 19:13; Қан. 24:14,15; Һаб. 2:9 □ **22:15 «Сениң атаң йәп-ичишкә тәшәккүр ейтип, адаләт вә дурус ишларни жүргүзгән әмәсму?»** — «атаң» болса дурус падиша Йосия еди. «...йәп-ичишкә тәшәккүр ейтип...» ибраний тилида пәқәт сөзмусөз болса: «у йегән вә ичкән...» дейилиду.

18 Шуңа Пәрвәрдигар Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоаким тоғрилиқ
мундақ дәйду: — Хәлиқ униң өлүмидә: «Аһ, акам! Аһ, сиңлим!» дәп аһ-зарлар
көтәрмәйду; яки униң үчүн: «Аһ, бегим! Аһ, униң һәйвиси!» дәп аһ-зарлар
көтәрмәйду; ■
19 у ешәкниң дәпнисидәк көмүлиду, җәсити Йерусалим дәрвазилириниң сиртиға
чөрүп ташлиниду.□ ■

Йерусалимдикиләргә агаһ бериш

20 Ливанға чиқип пәряд қил, Башанда авазиңни көтәр, Абаримниң
чоққилиридинму налә көтәр; чүнки сениң «ашнилириң»ниң һәммиси набут
қилинди. □
21 Мән аман-есән турғиниңда саңа агаһландурдум; лекин сән: «Аңлимаймән!» —
дедиң. Яшлиғиңдин тартипла бундақ қилип Мениң авазимға қулақ салмаслиқ
дәл сениң йолуң болуп кәлгән. □ ■
22 Шамал барлиқ «баққучи»лириңға «баққучи» болуп уларни учуруп кетиду,
шуниң билән ашнилириң сүргүн болушқа чиқиду; бәрһәқ, сән шу чағда барлиқ
рәзиллигиң түпәйлидин хиҗил болуп рәсва болисән. □
23 И «Ливан»да турғучи, кедир дәрәқлири үстигә угилиғучи, сән толғақ
тутқан аялниң азаплиридәк, дәрд-әләмләр бешиңға чүшкәндә қанчилик иңрап
кетәрсән!□

3-бешарәт, 24-30-айәт •••• Кония, йәни «Йәһоакин» падиша сүргүн қилинип қайтип кәлмәйду

24 Өз һаятим билән қәсәм ичимәнки, — дәйду Пәрвәрдигар, — сән Йәһоакимниң
оғли Кония һәтта оң қолумдики мөһүрлүк үзүк болсаңму, Мән сени шу йәрдин
жулуп ташлаймән; □

■ **22:18** Йәр. 16:4, 5, 6 □ **22:19 «у ешәкниң дәпнисидәк көмүлиду, җәсити Йерусалим дәрвазилириниң сиртиға чөрүп ташлиниду»** — Йәһудий тарихшунас Йосефусниң дегини бойичә болғанда, Небоқаднәсар униң җәситини Йерусалимниң сепилидин сиртқа ташливәткән еди. ■ **22:19** Йәр. 15:3; 36:30 □ **22:20 «Ливанға чиқип пәряд қил, Башанда авазиңни көтәр, Абаримниң чоққилиридинму налә көтәр»** — бу үч җай (Ливан, Башан, Абарим) һәммиси «жуқури җай»лар еди. Исраилниң еғир бир гунайи болса «жуқури җай»ларға чиқип шу йәрдә бутларға «тавапгаһ» ясап уларға чоқунуштин ибарәт. Лекин уларға «ашнилар» болған бутларниң һәммиси дүшмән тәрипидин бузулиду яки булинип кетиду (22-айәтниму көрүң). «Ашнилар» иккинчи мәнаси бәлким улар иттипақдаш қилмақчи болған «ят әлләр»ниму көрситиду (22-айәтниму көрүң). □ **22:21 «Мән аман-есән турғиниңда саңа агаһландурдум»** — бу бәлким Йәрәмиядин илгәрки пәйғәмбәрләрниң сөзлирини көрситиду. ■ **22:21** Йәр. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15 □ **22:22 «баққучилар»** — «баққучилар», шүбһисизки, падишалар, аталмиш «пәйғәмбәрләр» вә каһинларни көрситиду. «Ашнилар» болса бәлким улар чоқунған бутларни һәмдә йәнә өзи бутларға чоқунған иттипақдаш қилмақчи болған «ят әлләр»ниму көрситиду (22-айәтниму көрүң). □ **22:23 «қанчилик иңрап кетисән»** — яки, «немидегән ечинарлиқ боларсән-һә!» □ **22:24 «Сән Йәһоакимниң оғли Кония һәтта оң қолумдики мөһүрлүк үзүк болсаңму, Мән сени шу йәрдин жулуп ташлаймән...»** — бу бешарәт (24-30) Йәһоакин (қисқа исми, Кония) падиша тоғрилиқтур. Йәһоакин миладийәдин илгири 597-жили атиси Йәһоакимниң орнини бесип, үч айла тәхттә олтарған. У рәзил падиша болуп, Бабил падишаси Небоқаднәсар тәрипидин сүргүн қилинған. Бу ишлар «2Пад.» 23:34-24:6дә хатириләнгән). Әмәлийәттә Йәһоакин (Кония, яки Йәконияһ) вә Йәһуданиң барлиқ падишалири Пәрвәрдигарниң һоқуқиниң вәкили болғачқа, уларни униң «мөһүрлүк үзүк»и дегили болатти. Оқурмәнләр бир падишаниң «мөһүрлүк үзүк»иниң өзигә шунчә муһим вә қәдирлик болидиғанлиғини тәсәввур қилалайду; әгәр Худа «мөһүрлүк үзүк»ни ташливәткән болса, үндақта үзүктә интайин жиркиничлик бир иш чоқум пәйда болған болуши керәк еди.

25 Мән сени жениңни издигүчиләрниң қолиға вә сән қорққан адәмләрниң
қолиға, йәни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға вә калдийләрниң қолиға
тапшуримән.
26 Мән сени һәм сени туққан анаң иккиңларни өзүңлар туғулмиған ят бир жутқа
чөриветимән; силәр шу йәрдә өлисиләр.
27 Жениңлар қайтип келишкә шунчә тәшна болған бу зиминға болса, силәр һәргиз
қайтип келәлмәйсиләр.
28 Кония дегән бу киши чеқилған, нәзәргә елинмайдиған сапал козиму? Һеч ким
қаримайдиған бир қачиму? Әнди немишкә улар, йәни у вә униң нәсли болғанлар
чөриветилгән, улар тонумайдиған бир жутқа ташливетилиду?
29 И зимин, зимин, зимин, Пәрвәрдигарниң сөзини аңла!
30 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бу адәм «пәрзәнтсиз, өз күнидә һеч ғәлибә
қилалмиған бир адәм» дәп язғин; чүнки униң нәслидин һеч қандақ адәм ғәлибә
қилип, Давутниң тәхтигә олтирип Йәһуда арисида һөкүм сүрмәйду.□

23

Ялған баққучилар вә һәқиқий баққучи; сүргүнлүктин қайтип кәлгән бир хәлиқ, йеңи баққучилар

1 Мениң яйлиғимдики қойларни һалак қилғучи вә тарқитиветкүчи пада
баққучиларниң һалиға вай! — дәйду Пәрвәрдигар. □ ■
2 Шуңа Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар Өз хәлқини шундақ бақиватқан
баққучиларға мундақ дәйду: «Силәр Мениң падамни тарқитиветкәнсиләр,
уларни һайдиветкәнсиләр вә уларни издимигәнсиләр вә улардин һеч хәвәр
алмиғансиләр; мана, Мән силәрниң қилмишлириңларниң рәзиллигини өз
бешиңларға чүшүримән, — дәйду Пәрвәрдигар —
3 вә падамниң қалдисини болса, Мән уларни һайдиветкән барлиқ
падишалиқлардин жиғимән, уларни өз яйлақлириға қайтуримән; улар көпийип
көпийиду.
4 Мән уларниң үстигә уларни һәқиқий бақидиған баққучиларни тикләймән;
шуниң билән улар иккинчи қорқмайду яки паракәндә болмайду, улардин һеч
қайсиси кам болмайду, — дәйду Пәрвәрдигар. ■
5 Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Давут үчүн бир
«Һәққаний Шах»ни өстүрүп тикләймән; у падиша болуп даналиқ билән һөкүм
сүрүп, зиминда адаләт вә һәққанийлиқ жүргүзиду. □ ■
6 Униң күнлиридә Йәһуда қутқузулиду, Исраил аман-течлиқта туриду; у шу нами
билән атилидуки — «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиз». □ ■

□ **22:30 «Бу адәм «пәрзәнтсиз, өз күнидә һеч ғәлибә қилалмиған бир адәм» дәп язғин; чүнки униң нәслидин һеч қандақ адәм ғәлибә қилип, Давутниң тәхтигә олтирип Йәһуда арисида һөкүм сүрмәйду»** — бу 30-айәттики муһим бир бешарәт тоғрилиқ «Қошумчә сөз»имизгә қараң. □ **23:1 «яйлиғимдики қойлар»** — Йәһудий хәлқини көрситиду, әлвәттә. ■ **23:1** Әз. 34:2 ■ **23:4** Әз. 34:11,12 □ **23:5 «Мән Давут үчүн бир «Һәққаний Шах»ни өстүрүп тикләймән; у падиша болуп даналиқ билән һөкүм сүрүп, зиминда адаләт вә һәққанийлиқ жүргүзиду»** — Йәһоаһаз, Йәһоаким вә Йәһоакинниң өлүши яки сүргүн болуши билән Давутниң җәмәти «кесилгән бир дәрәқ»ниң көтигидәк болиду. Лекин Худа Мәсиһ («һәққаний Шах») билән йәнила бу дәрәқни қайтидин көклитиду. «Йәш.» 11:1-6ни вә «Зәк.» 3:8 вә 6:12ни көрүң. ■ **23:5** Йәш. 4:2; 40:11; Йәр. 33:14,15; Дан. 9:24; Луқа 1:32,33 □ **23:6 «Униң күнлиридә Йәһуда қутқузулиду, Исраил аман-течлиқта туриду; у шу нами билән атилидуки — «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиз»»** — бу бешарәт: (1) Мәсиһниң Худалиқ тәбиитини; (2) кәлгүсидә Йәһуда (икки қәбилә)ниң вә Исраил (он қәбилә)ниң қайтидин бир болидиғанлиғини көрситиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **23:6** Қан. 33:28

7 Шуңа мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — «Исраилларни Мисир
зиминидин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дегән қәсәм
қайтидин ишлитилмәйду, ■
8 бәлки шу күнләрдә «Исраилларни шималдики зиминдин вә Өзи уларни
һайдиған барлиқ падишалиқлардин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти
билән!» дәп қәсәм ичилиду. Андин улар өз жутида туриду.

Сахта пәйғәмбәрләр тоғрисида

9 Пәйғәмбәрләр тоғрилиқ: — Мениң көңлүм ич-бағримда сунуқтур;
сүйәклиримниң һәммиси титрәйду; мән мәс болған адәм, шарап тәрипидин
йеңилгән адәмгә охшаймән; бундақ болушум Пәрвәрдигар вә Униң пак-муқәддәс
сөзлири түпәйлидиндур; □
10 чүнки зимин болса зинахорларға толған; уларниң жүгүрүшлири тоғра йолда
әмәс; уларниң һоқуқи һәққанийлиқ йолида әмәс. Шуңа *Пәрвәрдигарниң* ләнити
түпәйлидин зимин қағжирайду; даладики от-чөп солишиду; □ ■
11 чүнки һәм пәйғәмбәр һәм каһин һарам болди; һәтта Өз өйүмдиму уларниң
рәзил қилмишлирини байқидим, — дәйду Пәрвәрдигар. ■
12 — Шуңа уларниң йоли өзлиригә қараңғулуқта маңидиған, тейилғақ йоллардәк
болиду; улар бу йолларда путлишип, жиқилиду; чүнки улар жазалинидиған
жилида Мән уларниң бешиға яманлиқ чүшүримән, — дәйду Пәрвәрдигар. □ ■
13 Мән авал Самарийәдики пәйғәмбәрләрдә ахмақлиқни көргәнмән; улар
Баалниң намида бешарәт берип, хәлқим Исраилни аздурған;
14 бирақ Йерусалимдики пәйғәмбәрләрдиму жиркиничлик бир ишни көрдум;
улар зинахорлуқ қилиду, ялғанлиқта маңиду, рәзиллик қилғучиларниң қолини
күчәйтидуки, нәтиҗидә һеч қайсиси рәзиллигидин янмайду; уларниң һәммиси
Маңа Содомдәк, *Йерусалимда* туруватқанлар Маңа Гоморрадәк болди. □ ■
15 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар пәйғәмбәрләр
тоғрилиқ мундақ дәйду: — Мана, Мән уларни әмән билән озуқландуримән,
уларға өт сүйини ичкүзимән; чүнки Йерусалимдики пәйғәмбәрләр һарамлиқниң
мәнбәси болуп, һарамлиқ улардин пүткүл зиминға тарқилип кәтти.■
16 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәргә
бешарәт бериватқан пәйғәмбәрләрниң сөзлиригә қулақ салмаңлар; улар силәрни

■ **23:7** Йәр. 16:14,15 □ **23:9 «бундақ болушум Пәрвәрдигар вә Униң пак-муқәддәс сөзлири түпәйлидиндур»** — көз алдидики (төвәндә, 10-40-айәтләрдә ейтилған) гуналар, сахтилиқ вә шундақла хәлиқниң (униң Пәрвәрдигарниң һәқиқий сөзлирини уларға йәткүзүши түпәйлидин) өзини рәт қилғанлиғи Йәрәмияниң көңлини паракәндә вә сунуқ қилған. □ **23:10 «зимин болса зинахорларға толған»** — бу «зинахорлар»ниң ким екәнлиги төвәндики 11-айәттә аян қилиниду — йәни өз һоқуқини һарам йолда ишлитидиған каһинлар вә сахта пәйғәмбәрләр. Уларниң «зинахорлуғи» бәлким һәм җисманий җәһәттики зинахорлуқ вә Худаға вапасизлиқ қилип бутларға чоқунушниму көрситиду. Пәләстиндики бутпәрәслик һәрдайим бутханидики «паһишә аяллар» билән бағлиқ еди. ■ **23:10** Йәр. 5:7, 8; 9:2 ■ **23:11** Йәр. 6:13; 8:10; 14:18 □ **23:12 «улар жазалинидиған жили»** — ибраний тилида «уларни йоқлишим керәк болған жили» дәп ипадилиниду. ■ **23:12** Зәб. 34:6; 72:18; Йәр. 13:16 □ **23:14 «Йерусалимдики пәйғәмбәрләрдиму жиркиничлик бир ишни көрдум; улар зинахорлуқ қилиду, ялғанлиқта маңиду, рәзиллик қилғучиларниң қолини күчәйтидуки, нәтиҗидә һеч қайсиси рәзиллигидин янмайду...»** — Самарийәдики пәйғәмбәрләрниң сахта бешарәт («Баалниң намида») бәргәнлиги һеч қандақ әҗәблинәрлик иш әмәс; Самарийә (Исраил, йәни «шималий падишалиқ») бутпәрәс падишалар астида балдурла Худаниң йолидин чиққан еди. Бирақ Йерусалим (Йәһуда)да Худа әвәткән һәқиқий пәйғәмбәрләр көп болғачқа, һәқиқәтни уларға нисбәтән хеләла убдан билиши керәк еди. **«уларниң һәммиси Маңа Содомдәк, Йерусалимда туруватқанлар Маңа Гоморрадәк болди»** — оқурмәнләргә мәлумки, Содом вә Гоморра икки интайин рәзил шәһәрләр болуп, Худа улар үстигә от яғдуруп вәйран қиливәткән еди («Яр.» 19-бапни көрүң). ■ **23:14** Йәш. 1:9 ■ **23:15** Йәр. 8:14; 9:15

бимәниликкә йетәкләйду; уларниң сөзлири Пәрвәрдигарниң ағзидин чиққан әмәс, бәлки өз көңлидә тәсәввур қилған бир көрүнүшни сөзләватиду.
17 Улар Пәрвәрдигарниң сөзини көзигә илмайдиғанларға: «Силәр аман-течлиқта турисиләр» дәйду вә өз көңлиниң жаһиллиғида маңидиғанларниң һәр биригә: «Һеч қандақ яманлиқ бешиңларға чүшмәйду» — дәйду. □ ■
18 Бирақ улардин қайси бириси Пәрвәрдигарниң кеңишидә Униң сөз-каламини байқап чүшиниш вә аңлаш үчүн турған? Улардин ким Униң сөзини қулақ селип аңлиған?
19 Мана, Пәрвәрдигардин чиққан бир боран-чапқун! Униңдин қәһр чиқти; бәрһәқ, дәһшәтлик бир қара қуюн чиқип кәлди; у пирқирап рәзилләрниң бешиға чүшиду. ■
20 Униң көңлидики нийәтлирини ада қилип толуқ әмәл қилғичә, Пәрвәрдигарниң ғәзиви янмайду; ахирқи күнләрдә силәр буни убдан чүшинип йетисиләр.
21 Мән бу пәйғәмбәрләрни әвәтмигәнмән, лекин улар хәвәрни жар қилишқа қатриған; Мән уларға сөз қилмидим, лекин улар бешарәт бәргән. ■
22 Һалбуки, улар Мениң кеңишимдә турған болса, Мениң хәлқимгә сөзлиримни аңлатқузған болса, әнди хәлқимни рәзил йолидин вә қилмишлириниң рәзиллигидин яндурған болатти.

23 Мән пәқәт бир йәрдила туридиған Худаму? — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән жирақ-жирақлардики һәржайда туридиған Худа әмәсму? □
24 Бириси йошурун жайларда мөкүвалса Мән уни көрәлмәмдимән? — дәйду Пәрвәрдигар; — асман-зимин Мән билән толдурулған әмәсму? — дәйду Пәрвәрдигар. ■
25 Мән Мениң намимда ялған бешарәтләр беридиған пәйғәмбәрләрниң: «Бир чүш көрдүм! Бир чүш көрдүм!» дегәнлирини аңлидим;
26 бундақ пәйғәмбәрләр ялған бешарәтләрни бериду, улар өзиниң көңлидики езитқу тәсәввурлиридин пәйғәмбәрләр болушивалған. Әнди улар бундақ ишларни қачанғичә көңлигә пүкиду?
27 Улар һәр бири қачанғичә өз йеқиниға ейтқан чүшлири арқилиқ (худди ата-бовилириниң Баалға чоқунуп намимни унтуғиниға охшаш) хәлқимгә намимни унтулдурушни пәмләйду?■
28 Чүшни көргән пәйғәмбәр, чүшни ейтип бәрсун; Мениң сөзүмни аңлиған киши бу сөзүмни әстайидиллиқ билән сөзлисун; пахалниң буғдай билән селиштурғичилик немиси барду? — дәйду Пәрвәрдигар.
29 — Мениң сөзүм худди көйдүргүчи бир от вә ташни чақидиған базған әмәсму? — дәйду Пәрвәрдигар.
30 Шуңа мана, Мән пәйғәмбәрләргә қаршидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар, — уларниң һәр бири өз йеқинидин «Мениң сөзлирим»ни оғрилап дорамчилиқ қилиду. ■
31 Мана, Мән пәйғәмбәрләргә қаршидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар, — улар өз тиллирини чайнап: «*Пәрвәрдигар* дәйду...» дәп бешарәт бериду.
32 Мана, ялған чүшләрни бешарәт қилип буларни йәткүзүп, ялғанчилиғи вә башбаштақлиғи билән Мениң хәлқимни аздурғанларға қаршидурмән, — дәйду

□ **23:17 «Улар Пәрвәрдигарниң сөзини көзигә илмайдиғанларға: «Силәр аман-течлиқта турисиләр» дәйду вә...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар мени кәмситидиғанларға: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Силәр аман-течлиқта турисиләр» дәвериду вә...». ■ **23:17** Йәр. 6:14; 8:11; Әз. 13:10; Зәк. 10:2 ■ **23:19** Йәр. 30:23, 24 ■ **23:21** Йәр. 14:14 □ **23:23 «Мән пәқәт бир йәрдила туридиған Худаму?»** — ибраний тилида «Мән пәқәт йеқинда туридиған Худаму?». ■ **23:24** Зәб. 138:7-12; Ам. 9:2, 3 ■ **23:27** Һак. 3:7; 8:33,34 ■ **23:30** Қан. 18:20; Йәр. 14:14,15

Пәрвәрдигар; — Мән уларни әвәтмигәнмән, уларни буйруған әмәсмән; улар бу
хәлиққә һеч қандақ пайда йәткүзмәйду, — дәйду Пәрвәрдигар.■
33 Әнди яки бу хәлиқ, яки пәйғәмбәр, яки каһин сәндин: «Пәрвәрдигарниң саңа
жүклигән сөзи немә?» дәп сориса, сән уларға: «Қайси жүк?! Мән силәрни
Өзүмдин жирақ ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар. □
34 «Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» дәйдиған һәр қайси пәйғәмбәр, каһин яки
хәлиқ болса, Мән бу кишини өйидикиләр билән тәң жазалаймән.
35 Әнди силәрниң һәр бириңлар өз йеқинидин вә һәр бириңлар өз қериндишидин
мошундақ: «Пәрвәрдигар немә җавап бәрди?» вә «Пәрвәрдигар немә деди?» дәп
соришиңлар керәк.
36 Силәр «Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» дегәнни қайтидин ағзиңларға
алмайсиләр; чүнки һәр бириңларниң өз сөзи өзигә жүк болиду; чүнки силәр
Худайимиз, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, тирик Худаниң
сөзлирини бурмилиғансиләр. □
37 Һәр бириңлар пәйғәмбәрдин мошундақ: «Пәрвәрдигар саңа немә дәп җавап
бәрди?» вә «Пәрвәрдигар немә деди?» дәп соришиң керәк.
38 Лекин силәр: «Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» дәвәргиниңлар түпәйлидин,
мана Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Чүнки силәр: «Пәрвәрдигарниң жүклигән
сөзи» дәверисиләр вә Мән силәргә: ««Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи»
демәңләр» дәп хәвәр әвәткәнмән,
39 шуңа мана, Мән силәрни пүтүнләй унтуймән, Мән силәрни силәргә вә ата-
бовилириңларға тәқдим қилған шәһәр билән тәң йүзүмдин жирақ ташлаймән;
□
40 Мән үстүңларға мәңгү рәсвачилик вә һәргиз унтулмайдиған мәңгүлүк
шәрмәндиликни чүшүримән! ■

24

Яхши әнҗирләр, яман әнҗирләр

1 Бабил падишаси Небоқаднәсар Йерусалимдин Йәһоакимниң оғли, Йәһуда
падишаси Йәконияһ, Йәһуда әмир-шаһзадилири, һүнәрвәнләр вә төмүрчиләрни
әсиргә елип Бабилға сүргүн қилғандин кейин, Пәрвәрдигар маңа Өз
ибадәтханиси алдидики икки севәт әнҗирни «мана көр» дәп көрсәткән. ■
2 Бир севәттә дәсләпки пишқан әнҗирдәк интайин яхши әнҗирләр бар еди;
иккинчи севәттә йегили болмайдиған, интайин начар әнҗирләр бар еди.
3 Андин Пәрвәрдигар маңа: «Немә көрдүң, Йәрәмия?» — дәп сориди. Мән:
«Әнҗирләрни көрдүм; яхшилири болса интайин яхшикән; начарлири йегили
болмайдиған, интайин начар екән» — дедим.
4 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —

■ **23:32** Зәф. 3:4 □ **23:33 «Пәрвәрдигарниң саңа жүклигән сөзи немә?... Қайси жүк?!...»** — оқурмәнләргә аян болидуки, ибраний тилида «жүк» вә «еғир бешарәт» дегәнләр охшаш бир сөз биләнла ипадилиниду. Пәрвәрдигарниң җавави «Силәр өзүңлар Маңа жүк!» дегән мәнидә. Хәлиқниң Йәрәмиядин «Пәрвәрдигарниң (саңа) жүклигән сөзи» тоғрилиқ сориши һәҗвий, кинайилик гәп еди — бу сөзниң тегидә: «Йәрәмия һәрдайим бизгә еғир сөзләр, шум хәвәрни йәткүзиду» дегән мәна бар еди. Уларниң қулақлири Пәрвәрдигарниң сөзигә һеч ечилмиған еди. □ **23:36 «һәр бириңларниң өз сөзи өзигә жүк болиду»** — Йәрәмияниң бу дегини бизниңчә мундақ: «Силәрниң ялған сөзлириңлар, җүмлидин сахта пәйғәмбәрләрниң сөзлири силәргә җаза епкелиду; пәйғәмбәрләрниң ялған сөзлирини силәр яхши дәп қобул қилип, шундақла бир-бириңларға қайтилап ейтисиләр; бу ялған бешарәтләр Худаниң һәқиқий «жүклигән сөзи» әмәс, бәлки бешиңларға Худаниң еғир җазаси болған «жүк» чүшүридиған сөздур. □ **23:39 «Мән силәрни пүтүнләй унтуймән»** — яки «силәрни жирақққа елип кетимән...» ■ **23:40** Йәр. 20:11 ■ **24:1** 2Пад. 24:15; 2Тар. 36:10

5 Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән Йәһудадин сүргүн
болғанларни, йәни Мениң бу йәрдин калдийләрниң зиминиға әвәткәнлиримни
бу яхши әнҗирләрдәк яхши дәп қараймән;
6 Мән уларға яхши болсун дәп көзүмни уларға тикимән вә уларни бу зиминға
қайтуримән; Мән уларни ғулитип ташлимаймән, бәлки уларни қуримән; уларни
жулуп ташлимаймән, бәлки тикип өстүримән.
7 Мән уларға Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билидиған, Мени тонуйдиған бир
қәлбни тәқдим қилимән; шуниң билән улар Мениң хәлқим болиду, Мән уларниң
Худаси болимән; чүнки улар пүтүн қәлби билән йенимға қайтиду. ■
8 Лекин начар әнҗирләр, йәни йегили болмайдиған, интайин начар әнҗирләр
қандақ болған болса, — дәйду Пәрвәрдигар, — Бәрһәқ, Мән Йәһуда падишаси
Зәдәкияни, әмир-шаһзадилирини вә Йерусалимдикиләрниң қалған қисмини, бу
зиминда қалғанларни вә Мисирда туруватқанларни шуниңға охшаш қилимән; ■
9 Мән уларни йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға вәһимә салғучи бир объект
болушқа, күлпәткә чүшүшкә тапшуримән; мән уларни һайдиватқан барлиқ
җайларда уларни рәсвачилиқниң объекти, сөз-чөчәк, тапа-тәниниң объекти вә
ләнәт сөзлири болушқа тапшуримән. □ ■
10 Мән уларға һәм ата-бовилириға тәқдим қилған зиминдин йоқитилғичә улар
арисиға қилич, қәһәтчилик вә вабани әвәтимән.

25

Сөз-каламни аңлимаслиқ түпәйлидин йәтмиш жиллиқ қуллуқта болуш

1 Йосияниң оғли, Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жилида (йәни
Бабил падишаси Небоқаднәсарниң биринчи жилида) Йәһуданиң барлиқ хәлқи
тоғрилиқ Йәрәмияға кәлгән сөз, —
2 Бу сөзни Йәрәмия пәйғәмбәр Йәһуданиң барлиқ хәлқи вә Йерусалимда барлиқ
туруватқанларға ейтип мундақ деди: —
3 Амонниң оғли, Йәһуда падишаси Йосияниң он үчинчи жилидин башлап
бүгүнки күнгичә, бу жигирмә үч жил Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип турған
вә мән таң сәһәрдә орнумдин туруп уни силәргә сөзләп кәлдим, лекин силәр һеч
қулақ салмидиңлар;
4 вә Пәрвәрдигар силәргә барлиқ хизмәткарлири болған пәйғәмбәрләрни әвәтип
кәлгән; У таң сәһәрдә орнидин туруп уларни әвәтип кәлгән; лекин силәр қулақ
салмай һеч аңлимидиңлар. ■
5 Улар: «Силәр һәр бириңлар яман йолуңлардин вә қилмишлириңларниң
рәзиллигидин товва қилип янсаңлар, Мән Пәрвәрдигар силәргә вә ата-
бовилириңларға қедимдин тартип мәңгүгичә тәқдим қилған зиминда
туруверисиләр. ■
6 Башқа илаһларға әгишип уларниң қуллуғида болуп чоқунмаңлар; Мени
қоллириңлар ясиғанлар билән ғәзәпләндүрмәңлар; Мән силәргә һеч яманлиқ
кәлтүрмәймән» — дәп җакалиған. □

■ **24:7** Қан. 30:6; Йәр. 30:22; 31:33; 32:38,39; Әз. 11:19; 36:26,27 ■ **24:8** Йәр. 29:17 □ **24:9** **«Мән уларни йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға вәһимә салғучи бир объект болушқа, күлпәткә чүшүшкә тапшуримән...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мән уларни һәряқ-һәряқларға йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға һайдилишқа, балаю-апәт чүшүшкә тапшуримән....» ■ **24:9** Қан. 28:25,37; 1Пад. 9:7; 2Тар. 7:20; Йәр. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18 ■ **25:4** Йәр. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21 ■ **25:5** 2Пад. 17:13; Йәр. 18:11; 35:15; Юн. 3:8 □ **25:6** **«қоллириңлар ясиғанлар...»** — мошу сөзләр яки ясиған бутларни яки яман қилмишлирини көрситиду.

7 Лекин силәр Маңа қулақ салмидиңлар, Мени қоллириңлар ясиғанлар билән ғәзәпләндүрүп өзүңларға зиян кәлтүрдүңлар, — дәйду Пәрвәрдигар.
8 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Силәр Мениң сөзлиримгә қулақ салмиған болғачқа,
9 мана, Мән шималдики һәммә җәмәтләрни вә Мениң қулумни, йәни Бабил падишаси Небоқаднәсарни чақиртимән, уларни бу зиминға, униңда барлиқ туруватқанларға һәмдә әтраптики һәммә әлләргә қаршилишишқа елип келимән; Мән *мошу зиминдикиләр вә әтраптики әлләрни* пүтүнләй вәйран қилип, уларни толиму вәһимилик қилимән һәм уш-уш объекти, дайимлиқ бир харабилик қилимән; ■
10 Мән улардин тамашиниң садасини, шат-хурамлиқ садасини, тойи болуватқан жигит-қизиниң авазини, түгмән тешиниң садасини вә чирақ нурини мәһрум қилимән; ■
11 бу пүткүл зимин вәйранә вә дәһшәт салғучи объект болиду, вә бу әлләр Бабил падишасиниң йәтмиш жил қуллуғида болиду.□
12 Вә шундақ болидуки, йәтмиш жил тошқанда, мән Бабил падишасиниң вә униң елиниң бешиға, шундақла Калдийләрниң зимини үстигә өз қәбиһлигини чүшүрүп, уни мәңгүгә харабилик қилимән. ■
13 Шуниң билән Мән шу зимин үстигә Мән уни әйиплигән барлиқ сөзлиримни, җүмлидин бу китапта йезилғанларни, йәни Йәрәмияниң барлиқ әлләрни әйиплигән бешарәтлирини чүшүримән.
14 Чүнки көп әлләр һәм улуқ падишалар *бу падиша һәм қовмлириниму* қул қилиду; Мән уларниң қилған ишлири вә қоллири ясиғанлири бойичә уларни җазалаймән.
□ ■

һәм Йәһуда һәм әлләрниң Худаниң ғәзивигә учриши тоғрилиқ бир аламәт көрүнүш

15 Чүнки Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар маңа *аламәт көрүнүштә* мундақ деди:
— Мениң қолумдики ғәзивимгә толған қәдәһни елип, Мән сени әвәткән барлиқ әлләргә ичкүзгин; □ ■
16 улар ичиду, уян-буян ирғаңлайду вә Мән улар арисиға әвәткән қилич түпәйлидин сараң болиду.
17 Шуңа мән бу қәдәһни Пәрвәрдигарниң қолидин алдим вә Пәрвәрдигар мени әвәткән барлиқ әлләргә ичкүздүм,
18 — йәни Йерусалимға, Йәһуданиң шәһәрлиригә, униң падишалириға вә әмир-шаһзадилиригә, йәни уларни бүгүнки күндикидәк бир харабә, вәһимә, уш-уш объекти болушқа һәм ләнәт сөзлири болушқа қәдәһни ичкүздүм; □
19 Мисир падишаси Пирәвнгә, хизмәткарлириға, әмир-шаһзадилириға һәм хәлқигә ичкүздүм; ■

■ **25:9** Йәр. 19:8 ■ **25:10** Йәш. 24:7; Йәр. 7:34; 16:9; Әз. 26:13 □ **25:11 «бу әлләр...»** — Йәһуда вә униң әтрапидики барлиқ әлләрни көрситиду (9-айәтни көрүң). «Бабил падишасиниң йәтмиш жил қуллуғида болуш» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **25:12** 2Тар. 36:22; Әзра 1:1; Йәр. 29:10; Дан. 9:2 □ **25:14 «бу падиша һәм қовмлириниму»** — ибраний тилида «уларниму» дейилиду. Бизниңчә бу «Бабил падишаси һәм қовмлири»ни көрситиду. ■ **25:14** Йәр. 27:7 □ **25:15 «Мениң қолумдики ғәзивимгә толған қәдәһни елип, Мән сени әвәткән барлиқ әлләргә ичкүзгин»** — бу сөзләрни Худа Йәрәмияға аламәт көрүнүштә ейтқан, дәп қараймиз. ■ **25:15** Йәр. 13:12 □ **25:18 «бүгүнки күндикидәк»** — бу ибарә бәлким бешарәт әмәлгә ашурулғандин кейин қошулған; болмиса, башқа бир мәна: «бүгүнки күнидиму бу ишлар болғили турди» болуши мүмкин. ■ **25:19** Йәр. 46

20 барлиқ шалғут әлләр, уз зиминидики барлиқ падишалар, Филистийләрниң
зиминидики барлиқ падишалар, Ашкелондикиләр, Газадикиләр,
Әкрондикиләргә вә Ашдодниң қалдуқлириға ичкүздүм; □ ■
21 Едомдикиләр, Моабдикиләр вә Аммонийлар, ■
22 Турниң барлиқ падишалири һәм Зидонниң барлиқ падишалири, деңиз
бойидики барлиқ падишалар, □ ■
23 Дедандикиләр, Темадикиләр, Буздикиләр вә чекә чачлирини чүшүрүвәткән
әлләр, ■
24 Әрәбийәдики барлиқ падишалар вә чөл-баяванда туруватқан шалғут әлләрниң
барлиқ падишалири, ■
25 Зимридики барлиқ падишалар, Еламдики барлиқ падишалар,
Медиалиқларниң барлиқ падишалири, ■
26 шималдики барлиқ падишаларға, жирақтики болсун, йеқиндики болсун,
бир-бирләп ичкүздүм; җаһандики барлиқ падишалиқларға ичкүздүм; уларниң
арқидин Шешақниң падишасиму *қәдәһни* ичиду. □
27 Андин сән уларға: «Исраилниң Худаси, самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Ичиңлар, мәс болуңлар, қусуңлар, Мән араңларға
әвәткән қилич түпәйлидин жиқилип қайтидин дәс турмаңлар» — дегин.
28 Вә шундақ болидуки, улар қолуңдин елип ичишни рәт қилса, сән уларға:
«Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр
чоқум ичисиләр!» — дегин.
29 Чүнки мана, Мән Өз намим билән аталған шәһәр үстигә апәт чүшүргили турған
йәрдә, силәр җазаланмай қаламсиләр? Силәр җазаланмай қалмайсиләр; чүнки
Мән йәр йүзидә барлиқ туруватқанларниң үстигә қилични чүшүшкә чақиримән,
— дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.■
30 Әнди сән *Йәрәмия*, уларға мошу бешарәтниң сөзлириниң һәммисини
җакалиғин: —
Пәрвәрдигар жуқуридин ширдәк һөкирәйду,
Өз муқәддәс туралғусидин У авазини қоюветиду;
У Өзи туруватқан җайи үстигә һөкирәйду;
У үзүм чәйлигүчиләр товлиғандәк йәр йүзидә барлиқ туруватқанларни әйипләп
товлайду.■
31 Садаси йәр йүзиниң чәтлиригичә йетиду;
Чүнки Пәрвәрдигарниң барлиқ әлләр билән дәваси бар;
У әт егилириниң һәммиси үстигә һөкүм чиқириду;
Рәзилләрни болса, уларни қиличқа тапшуриду;
— Пәрвәрдигар шундақ дәйду.
32 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, балаю-апәт әлдин әлгә һәммиси үстигә чиқип тарқилиду;
Йәр йүзиниң чәт-чәтлиридин дәһшәтлик буран-чапқун чиқиду.

□ **25:20 «барлиқ шалғут әлләр»** — бәлким Мисирда турған, Мисирлиқлар билән «арилишип кәткән» башқа милләтләрни көрситиду. ■ **25:20** Йәр. 47:4-7 ■ **25:21** Йәр. 48; 49:1-22 □ **25:22 «деңиз бойидики барлиқ падишалар»** — бәлким Тур вә Зидон билән мунасивәтлик болған, уларға беқинған «оттура деңиз» бойидики падишаларни көрситиду. ■ **25:22** Йәр. 47:4 ■ **25:23** Йәр. 9:25; 49:8 ■ **25:24** Йәр. 49:31 ■ **25:25** Йәр. 49:34 □ **25:26 «Шешақниң падишаси»** — Бабилниң падишасини көрситиду. Ибраний тили елипбәсидә «Бабил» (Бабилон) дегән сөз, «Шешақ» дегән сөзниң «тәтүр»иси; йәни, ибраний тилида 2-һәрип «б»ни һәрипләрни ахиридин саниғанда, 2-һәрип («ш») билән алмаштурғили болиду. Барлиқ башқа һәрипләрни «тәтүр»иси билән охшаш йолда алмаштурғили болиду. Немишкә Бабил (Бабилон)ни көрситиш үчүн мошу «шифирлиқ» йол ишлитилиду? Шүбһисизки, шу күнләрдә шу дәвирдики әң күчлүк мәмликәтниң «завалға йүзлиниши»ни көрситиш үчүн бәзидә мошундақ «даритма гәп»ни ишлитиш қолайлиқ еди. ■ **25:29** 1Пет. 4:17 ■ **25:30** Йо. 3:16; Ам. 1:2

33 Пәрвәрдигар өлтүргәнләр йәрниң бир четидин йәнә бир четигичә ятиду;
уларға матәм тутулмайду, улар бир йәргә жиғилмайду, һеч көмүлмәйду; улар
йәр йүзидә тезәктәк ятиду.□ ■
34 И баққучилар, зарлаңлар, налә көтириңлар!
Топа-чаң ичидә еғиниңлар, и пада йетәкчилири!
Чүнки қирғин қилиниш күнлириңлар йетип кәлди,
Мән силәрни тарқитиветимән;
Силәр өрүлгән есил чинидәк парчә-парчә чеқилисиләр.□ ■
35 Пада баққучилириниң башпанаһи,
Пада йетәкчилириниң қачар йоли йоқап кетиду.
36 Баққучиларниң азаплиқ пәряди,
Пада йетәкчилириниң зарлашлири аңлиниду;
Чүнки Пәрвәрдигар уларниң яйлақлирини вәйран қилай дәватиду;
37 Пәрвәрдигарниң дәһшәтлик ғәзиви түпәйлидин,
Течлиқ қотанлири харабә болиду.
38 Пәрвәрдигар Өз угисини ташлап чиққан ширдәктур;
Әзгүчиниң вәһшийлиги түпәйлидин,
Вә *Пәрвәрдигарниң* дәһшәтлик ғәзиви түпәйлидин,
Уларниң зимини вәйранә болмай қалмайду. □

26

Йәрәмия «сахта пәйғәмбәр» дәп шикайәт қилиниду

1 Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоаким тәхткә олтарған мәзгилниң бешида
шу сөз Пәрвәрдигардин келип мундақ дейилди: —
2 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сән Пәрвәрдигарниң өйиниң һойлисида
туруп ибадәт қилиш үчүн Пәрвәрдигарниң өйигә киргән Йәһуданиң барлиқ
шәһәрлиридикиләргә Мән саңа буйруған һәр бир сөзләрни жақалиғин; әйнән
ейтқин! □
3 Улар бәлким аңлап қояр, һәр бири өз рәзил йолидин янар; шундақ қилса,
Мән қилмишлириниң рәзиллиги түпәйлидин бешиға күлпәт чүшүрмәкчи болған
нийитимдин янимән. ■
4 Сән уларға мундақ дегин: — «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Маңа қулақ салмай,
Мән силәрниң алдиңларға қойған Тәврат-қанунумда маңмисаңлар,
5 Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп әвәткән хизмәткарлирим болған
пәйғәмбәрләрниң сөзлирини аңлимисаңлар (силәр уларға һеч қулақ салмай
кәлгәнсиләр!), ■

□ **25:33 «Пәрвәрдигар өлтүргәнләр йәрниң бир четидин йәнә бир четигичә ятиду...»** — демисәкму, бу бешарәт Бабил империйәсиниң Парс империйәси тәрипидин битчит қилинишидин ахирқи заманға атлап, шу күнләрдики вақиәләрни көрситиду. ■ **25:33** Йәр. 16:4 □ **25:34 «И баққучилар,... и пада йетәкчилири!...»** — демисәкму, «баққучилар» вә «пада йетәкчилири» мошу айәттә әлләрниң һәр хил йетәкчилирини көрситиду. ■ **25:34** Йәш. 65:12; Йәр. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17 □ **25:38 «әзгүчиниң вәһшийлиги»** — яки «әзгүчиниң қиличи». □ **26:2 «Сән Пәрвәрдигарниң өйиниң һойлисида туруп ... Йәһуданиң барлиқ шәһәрлиридикиләргә Мән саңа буйруған һәр бир сөзләрни жақалиғин; әйнән ейтқин! »** — 26-баптики хатириләр вә бешарәт бәлким 7-баптиму хатириләнгән, ибадәтхана ичидә болған вақиәниң тәкрарлиниши болуши мумкин. 3-6-айәтләр Йәрәмияниң шу чағда ибадәтханида бәргән бешаритиниң йәкүни. Мошу йәрдики тәкрарлинишниң мәхсити болса, хәлиқниң бешарәткә болған инкасини тәкитләш үчүндур. ■ **26:3** Йәр. 18:8 ■ **26:5** Йәр. 7:13,25; 11:7; 25:3

6 ундақта, Мән Шилоһни қандақ қилған болсам, әнди бу өйниму шуниңға охшаш
қилимән, бу шәһәрни йәр йүзидики барлиқ әлләргә ләнәт сөзи қилимән».□ ■

7 Шуниң билән каһинлар, пәйғәмбәрләр вә барлиқ хәлиқ Йәрәмияниң бу
сөзлирини Пәрвәрдигарниң өйидә жакалиғанлиғини аңлиди.

8 Шундақ болдики, Йәрәмия барлиқ хәлиққә Пәрвәрдигар униңға тапилиған бу
сөзләрниң һәммисини ейтип бәргәндин кейин, каһинлар вә пәйғәмбәрләр вә
барлиқ хәлиқ уни тутувелип: «Сән чоқум өлүшүң керәк!

9 Сән немишкә Пәрвәрдигарниң намида бешарәт берип: «Бу өй Шилоһдәк болиду,
бу шәһәр харабә, адәмзатсиз болиду!» — дедиң?» — деди.

Шуниң билән Пәрвәрдигарниң өйидики барлиқ хәлиқ Йәрәмияға доқ қилип уни
оривелишти.

10 Йәһуда әмирлири бу ишларни аңлиди; улар падишалиқ ордисидин чиқип
Пәрвәрдигарниң өйигә кирди, Пәрвәрдигарниң өйидики «Йеңи дәрваза»да сотқа
олтарди.

11 Каһинлар вә пәйғәмбәрләр әмирләргә вә хәлиққә сөзләп: «Бу адәм өлүмгә
лайиқ, чүнки силәр өз қулақлириңлар билән аңлиғандәк у мошу шәһәрни
әйипләп бешарәт бәрди» — деди.

12 Андин Йәрәмия барлиқ әмирләргә вә барлиқ хәлиққә сөзләп мундақ деди: —
«Пәрвәрдигар мени бу өйни әйипләп, бу шәһәрни әйипләп, силәр аңлиған бу
барлиқ сөзләр билән бешарәт беришкә әвәткән.

13 Һазир йоллириңларни вә қилмишиңларни түзитиңлар, Пәрвәрдигар
Худайиңларниң авазини аңлаңлар! Шундақ болғанда, Пәрвәрдигар силәргә
жақалиған күлпәттин яниду. ■

14 Лекин мән болсам, мана, қоллириңлардимән; маңа көзүңләргә немә яхши вә
дурус көрүлсә шундақ қилиңлар;

15 пәқәт шуни билип қоюңларки, мени өлтүрүвәтсәңләр гунасиз қанниң
жазасини өз бешиңларға, бу шәһәргә вә униңда туруватқанларниң бешиға
чүшүрисиләр; чүнки дегиним һәқ, Пәрвәрдигар һәқиқәтән бу сөзләрниң
һәммисини қулақлириңларға дейишкә мени әвәткән».

16 Әмирләр вә барлиқ хәлиқ каһинларға вә пәйғәмбәрләргә: «Бу адәм өлүмгә
лайиқ әмәс; чүнки у Пәрвәрдигар Худайимизниң намида бизгә сөзлиди» — деди.

17 Андин зиминдики бәзи ақсақаллар орнидин туруп хәлиқ кеңишигә мундақ
деди: —

18 «Морәшәтлик Микаһ Йәһуда падишаси Һәзәкияниң күнлиридә барлиқ Йәһуда
хәлқигә бешарәт берип: —

«Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

Зион теғи етиздәк ағдурулиду,

Йерусалим дөң-төпиләр болуп қалиду,

«Өй жайлашқан тағ» болса,

□ **26:6 «Мән Шилоһни қандақ қилған болсам, әнди бу өйниму шуниңға охшаш қилимән»** — Пәрвәрдигарниң ибадәт чедири әсли «Шилоһ» дегән шәһәрдә тикилгән. Исраилниң Худаға болған вапасизлиғи түпәйлидин у вәйран қилинип, Худаниң «әһдә сандуғи» дүшмән тәрипидин у йәрдин булап кетилиши билән Шилоһ «Худаниң шан-шәриви униңдин йоқап кәткән жай» дәп аталған («1Сам.» 4-бапни көрүң). ■ **26:6** 1Сам. 4:12; Зәб. 77:60; Йәр. 7:12,14 ■ **26:13** Йәр. 7:3

Орманлиқниң оттурисидики жуқури җайларла болиду, халас» — дегән еди.□ ■
19 Йәһуда падишаси Һәзәкия вә барлиқ Йәһуда хәлқи Микаһни өлүмгә мәһкүм
қилғанму? Һәзәкия Пәрвәрдигардин қорқуп, Пәрвәрдигардин өтүнгән әмәсму?
Вә Пәрвәрдигар уларға қилмақчи болуп җакалиған күлпәттин янған әмәсму? Биз
бу йолдин янмисақ өз җенимиз үстигә зор бир күлпәтни чүшүргән болмамдимиз?».
20 (Пәрвәрдигарниң намида Йәрәмияниң барлиқ дегәнлиридәк бу шәһәрни вә
бу зиминни әйипләп бешарәт бәргән, Кириат-Йеаримлиқ Шәмаяниң оғли Урия
исимлиқ йәнә бир адәм бар еди.
21 Падиша Йәһоаким вә барлиқ палванлири, барлиқ әмирлири униң сөзлирини
аңлиғанда, падиша уни өлтүрүшкә интилгән; лекин Урия буни аңлиғанда
қорқуп, Мисирға қачти.
22 Лекин Йәһоаким чапармәнләрни, йәни Акборниң оғли Әлнатан вә башқиларни
Мисирға әвәткән;
23 улар Урияни Мисирдин елип чиқип падиша Йәһоакимниң алдиға апарған; у
уни қиличлап, җәситини пухраларниң гөрлүгигә ташливәткән). □
24 — Һалбуки, шу чағда Шафанниң оғли Аһикам уларниң Йәрәмияни өлүмгә
мәһкүм қилип хәлиқниң қолиға тапшурмаслиғи үчүн, уни қоллиди.

27

Йәрәмия хәлиқни Бабилға тәслим болушқа дәвәт қилиду

1 Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Зәдәкияниң тәхткә олтарған дәсләпки
мәзгилидә, шу сөз Йәрәмияға Пәрвәрдигардин келип мундақ дейилди: —□
2 Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Асарәтләр вә боюнтуруқларни ясап өз
бойнуңға сал; ■
3 бу боюнтуруқларни Едомниң падишасиға, Моабниң падишасиға,
Аммонийларниң падишасиға, Турниң падишасиға вә Зидонниң падишасиға
Йерусалимға, Йәһуда падишасиниң алдиға кәлгән уларниң өз әлчилириниң
қоли арқилиқ әвәткин; □

□ **26:18 «Морәшәтлик Микаһ»** — Микаһ пәйғәмбәрниң жути «Морәшәт» еди («Мик.» 1:1). **««Өй җайлашқан тағ» болса, ..»** — Микаһ «муқәддәс өй» яки «ибадәтхана» демәйду — уларниң гуналири түпәйлидин у пәқәт аддий бир «өй» болуп қалған. Бу бешарәт Һәзәкия падишани бәлким чоңқур тәсирләндүргән. 100 жилдин кейин бу ақсақаллар бешарәтниң Һәзәкияға болған тәсирини тилға елип, падишаси Йәһоакимға тәсир йәткүзмәкчи болуп, бешарәтни нәқил кәлтүриду. **««Өй җайлашқан тағ» болса, орманлиқниң оттурисидики жуқури җайларла болиду»** — «Мик.» 3:12. «Жуқири җайлар» дегини кинайилик, һәҗвий гәптур. Чүнки Йәһудадикиләр һәрдайим «жуқури җайлар»да бутханиларни селип шу йәрләрдә бутларға чоқунған. Лекин шу чағларда Йерусалим бутқа чоқунған җайдәк «һарам» болуп қалиду, һәмдә орманлиқниң кишиләрниң көзигә азпаз челиғидиған бир қисмидин ибарәт болиду, халас! ■ **26:18** Мик. 1:1; 3:12 □ **26:23 «улар Урияни Мисирдин елип чиқип падиша Йәһоакимниң алдиға апарған; у уни қиличлап, җәситини пухраларниң гөрлүгигә ташливәткән»** — бу вақиә бәлким Йәрәмияниң сөзлиридин кейин йүз бәргән. Лекин униң тәпсилатлирини мошу йәрдә (20-23-айәттики тирнақ ичигә) киргүзүштики мәхсәт, Йәрәмия учриған хәвп-хәтәрни көрүнәрлик қилип көрситиштин ибарәт. □ **27:1 «Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Зәдәкия...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу айәттә «Зәдәкия»ниң орнида «Йәһоаким» дейилиду. Шүбһисизки, «Зәдәкия» тоғридур (3-айәтни көрүң). Бу бабтики вақиәләр бәлким Зәдәкияниң төртинчи жилида йүз бәргән. ■ **27:2** Йәр. 28:10 □ **27:3 «бу боюнтуруқларни Едом..., Моаб.. , Аммонийлар.., Турниң падишасиға вә Зидонниң падишасиға Йерусалимға, Йәһуда падишасиниң алдиға кәлгән уларниң өз әлчилириниң қоли арқилиқ әвәткин»** — тарихтин испат барки, бу әлчиләрниң Йерусалимға келиштики мәхсити Зәдәкияни Едом, Моаб, Аммон, Тур вә Зидон падишалириниң Бабил империйәсигә көтәрмәкчи болған исянға иттипақдаш қилиштин ибарәт.

4 һәр бирини өз ғожайинлириға шундақ бир хәвәрни йәткүзүшкә буйруғин: — Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Өз ғожайинлириңларға мундақ дәңлар: —
5 Мән зимин вә зимин йүзидә туруватқан адәмләр вә һайванларни зор қудритим вә созулған билигим билән яратқанмән; вә ким көзүмгә лайиқ көрүнсә, буларни шуларға тәқдим қилимән. ■
6 Һазир Мән бу зиминларниң һәммисини Бабил падишаси, Мениң қулум болған Небоқаднәсарниң қолиға тапшурдум; һәтта даладики һайванлиниму униң қуллуғида болушқа тәқдим қилдим.■
7 Барлиқ әлләр униң, оғлиниң һәм нәврисиниң қуллуғида болиду; андин өз зимининиң вақти-саити тошқанда, көп әлләр вә улуқ падишалар униму қуллуққа салиду.
8 Шундақ болидуки, қайси әл яки падишалиқ Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қуллуғида болушни, йәни бойнини Бабил падишасиниң боюнтуруғи астиға қоюшни рәт қилса, Мән шу әлни Небоқаднәсарниң қоли арқилиқ йоқатқузғичә қилич, қәһәтчилик вә ваба билән җазалаймән, — дәйду Пәрвәрдигар.
9 — Силәр болсаңлар, «Бабил падишасиниң қуллуғида һеч болмайсиләр» дегән пәйғәмбәрлириңларға, палчилириңларға, чүш көргүчилириңларға, рәм ачқучилириңларға яки җадугәрлириңларға қулақ салмаңлар; □
10 чүнки улар силәргә ялғанчилиқ қилип бешарәт бериду; *гәплиригә кирсәңлар*, силәрни өз жутуңлардин сүргүн қилиду; чүнки Өзүм силәрни жутуңлардин һайдаймән, силәр набут болисиләр.
11 Лекин қайси әл бойнини Бабил падишасиниң боюнтуруғи астиға қоюп қуллуғиға кирсә, шу әлни өз жутида турғузимән, улар униңда териқчилиқ қилип яшайду.
12 — Мән Йәһуда падишаси Зәдәкияғиму шу сөзләр бойичә мундақ дедим: «Бойнуңларни Бабил падишасиниң боюнтуруғи астиға қоюп униң вә униң хәлқиниң қуллуғида болсаңлар, һаят қалисиләр.
13 Әнди немишкә Пәрвәрдигарниң Бабил падишасиниң қуллуғиға бойсунмиған һәр қайси әлләр тоғрисида дегинидәк, сән вә хәлқиң қилич, қәһәтчилик вә ваба билән өлмәкчи болисиләр?
14 Пәйғәмбәрләрниң: «Бабилниң қуллуғида болмайсиләр» дегән сөзлиригә қулақ салмаңлар; чүнки улар силәргә ялғанчилиқтин бешарәт қилиду. ■
15 Мән уларни әвәткән әмәс, — дәйду Пәрвәрдигар, — лекин улар Мениң намимда ялғандин бешарәт бериду; бу сөзләрниң ақивити шуки, Мән силәрни жутуңлардин һайдиветимән, шуниңдәк набут болисиләр; силәр вә силәргә бешарәт бәргән пәйғәмбәрләр набут болисиләр».
16 Андин Мән каһинларға вә бу барлиқ хәлиққә мундақ дедим: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәргә бешарәт беридиған пәйғәмбәрләрниң: «Мана, Пәрвәрдигарниң өйидики қиммәтлик қача-қучилар пат арида Бабилдин қайтурулиду» дегән сөзлиригә қулақ салмаңлар; чүнки улар силәргә ялғанчилиқтин бешарәт қилиду. ■
17 Уларға қулақ салмаңлар; Бабил падишасиниң қуллуғида болсаңлар, һаят қалисиләр; бу шәһәр немишкә вәйран болсун?
18 Әгәр булар һәқиқәтән пәйғәмбәрләр болса һәм Пәрвәрдигарниң сөзи уларда болса, улар һазир Пәрвәрдигарниң өйидә, Йәһуда падишасиниң ордисида вә Йерусалимниң өзидә қалған қимммәтлик қача-қучилар Бабилға елип кетилмисун дәп самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға дуа-тилавәт қилсун!

■ **27:5** Дан. 4:14,22 ■ **27:6** Йәр. 25:9 □ **27:9** **«чүш көргүчилириңлар»** — яки «чүш өрүгүчилириңлар». ■ **27:14** Йәр. 14:14; 23:21; 29:8 ■ **27:16** Йәр. 28:3

19 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар икки *мис* түврүк, *мис*
«деңиз», дас һарвулири вә бу шәһәрдә қалған *қимматлик* қача-қучилар тоғрилиқ
мундақ дәйду: — □
20 (буларни болса Бабил падишаси Небоқаднәсар Йәһоакимниң оғли Йәһуда
падишаси Йәконияһни Йәһудадики вә Йерусалимдики барлиқ есилзад-әмирләр
билән тәң Йерусалимдин Бабилға сүргүн қилғанда у елип кәтмигән еди) ■
21 Бәрһәқ, Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарниң өйидә, Йәһуда падишасиниң
ордисида вә Йерусалимда қалған *қимматлик* қача-қучилар тоғрилиқ самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
22 уларму Бабилға елип кетилиду; улар Мән улардин қайтидин хәвәр алидиған
күнгичә шу йәрдә туриду, — дәйду Пәрвәрдигар: — шу вақит кәлгәндә, Мән
уларни елип бу йәргә қайтуруп беримән.□ ■

28

Сахта пәйғәмбәрниң Йәрәмияға қарши чиқиши

1 Шу жилда, Йәһуда падишаси Зәкәрия тәхткә олтарған дәсләпки мәзгилдә, йәни
төртинчи жили, бәшинчи айда, Аззурниң оғли, Гибеон шәһиридики Һанания
пәйғәмбәр, каһинлар вә барлиқ халайиқ алдида Пәрвәрдигарниң өйидә маңа: —
2 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ
дәйду: — «Мән Бабил падишасиниң боюнтуруғини сундуривәттим! □
3 Бабил падишаси Небоқаднәсар мошу йәрдин епкәткән, Бабилға апарған,
Пәрвәрдигарниң өйидики қача-қучиларниң һәммисини болса, икки жил
өтмәйла Мән мошу йәргә қайтуруп епкелимән; ■
4 вә Мән Йәһуда падишаси, Йәһоакимниң оғли Йәконияһни Йәһудадин Бабилға
сүргүн қилинғанларниң һәммиси билән тәң мошу йәргә қайтуруп беримән,
— дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки Мән Бабил падишасиниң боюнтуруғини
сундириветимән!» — деди.
5 Андин Йәрәмия пәйғәмбәр каһинлар вә Пәрвәрдигарниң өйидә турған барлиқ
халайиқ алдида Һанания пәйғәмбәргә сөз қилди.
6 Йәрәмия пәйғәмбәр мундақ деди: «Амин! Пәрвәрдигар шундақ қилсун!
Пәрвәрдигар сениң бешарәт бәргән сөзлириңни әмәлгә ашурсунки, У Өзиниң
өйидики қача-қучилар вә Йәһудадин Бабилға сүргүн қилинғанларниң
һәммисини мошу йәргә қайтурсун!
7 Лекин өз қулиқиңға вә барлиқ хәлиқниң қулиқиға селип қоюлидиған мениң бу
сөзүмни аңла!
8 — Мениң вә сениңдин бурун, қедимдин тартип болған пәйғәмбәрләрму нурғун
падишалиқлар вә улуқ дөләтләр тоғрилиқ, уруш, апәт вә вабалар тоғрилиқ
бешарәт берип кәлгән;

□ **27:19 «мис деңиз»** — ибадәтханида каһинлар жуюнидиған, мистин ясалған чоң бир көлчәк дас. «Дас һарвулири» (яки «дас тәгликлири») «деңиз»дин кичикрәк болған дасларни йөткәшкә ишлитидиған чақлиқ тәгликтур. «1Пад.» 7-бапни көрүң. ■ **27:20** 2Пад. 24:14,15 □ **27:22 «Мен улардин қайтидин хәвәр алидиған күни»** — ибраний тилида «Мән уларни йоқлайдиған күни». ■ **27:22** 2Пад. 25:13; 2Тар. 36:18,22; Йәр. 29:10 □ **28:2 «Мән Бабил падишасиниң боюнтуруғини сундуривәттим!»** — шүбһисизки, бу сахта пәйғәмбәрниң сөзи Йәрәмия 27-бапта «Небоқаднәсарниң буюнтуруқини қобул қилишиңлар керәк» вә «Пәрвәрдигарниң өйидә қалған қача-қучиларму епкетилиду» дегән бешарәтни инкар қилиштин ибарәт. ■ **28:3** Йәр. 27:16

9 течлиқ-аватлиқ тоғрилиқ бешарәт бәргән пәйғәмбәр болса, шу пәйғәмбәрниң сөзи әмәлгә ашурулғанда, у һәқиқәтән Пәрвәрдигар әвәткән пәйғәмбәр дәп тонулғандур!».
10 Андин Һанания пәйғәмбәр Йәрәмия пәйғәмбәрниң бойнидики боюнтуруқни елип уни сундуривәтти. □
11 Һанания хәлиқ алдида сөз қилип: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән шуниңға охшаш, икки жил өтмәйла Бабил падишаси Небоқаднәсарниң боюнтуруғини барлиқ әлләрниң бойнидин елип сундуриветимән!» — деди.
Шуниң билән Йәрәмия пәйғәмбәр чиқип кәтти.
12 Һанания пәйғәмбәр Йәрәмия пәйғәмбәрниң бойнидики боюнтуруқни елип уни сундуривәткәндин бир аз кейин, Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
13 Барғин, Һананияға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Сән яғачтин ясалған боюнтуруқни сундурғиниң билән, лекин униң орниға төмүрдин болған боюнтуруқни селип қойдуң!
14 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мән шуниңға бу барлиқ әлләрниң бойниға төмүрдин ясалған боюнтуруқни салимәнки, улар Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қуллуғида болиду; бәрһәқ, улар униң қуллуғида болиду; Мән униңға һәтта даладики һайванларниму тәқдим қилғанмән».■
15 Андин Йәрәмия пәйғәмбәр Һанания пәйғәмбәргә: «Қулақ сал, Һанания! Пәрвәрдигар сени әвәткән әмәс! Сән бу хәлиқни ялғанчилиққа ишәндүргәнсән!
16 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Мана, Мән сени йәр йүзидин әвәтиветимән! Сән дәл мошу жилда өлисән, чүнки сән адәмләрни Пәрвәрдигарға асийлиқ қилишқа дәвәт қилғансән».□ ■
17 Һанания пәйғәмбәр дәл шу жили йәттинчи айда өлди.

29

Йәрәмия сүргүн қилинғанларға язған хәт

1 Йәрәмияниң Йерусалимдин сүргүн болғанлар арисидики һаят қалған
ақсақалларға, каһинларға, пәйғәмбәрләргә вә Небоқаднәсар әсир қилип Бабилға
елип кәткән барлиқ хәлиққә Йерусалимдин йоллиған хети: —
2 (хәт падиша Йәконияһ, ханиш, вәзирләр, Йәһуда вә Йерусалимдики шаһзадә-
әмирләр вә һүнәрвәнләр Йерусалимдин кәткәндин кейин, ■
3 Шафанниң оғли Әласаһниң вә Һилқияниң оғли Гәмарияниң қоли билән
йолланған — Йәһуда падишаси Зәдәкия бу кишиләрни Бабил падишаси
Небоқаднәсарниң алдиға йоллиған). Йоллиған хәт мундақ: —
4 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
Йерусалимдин Бабилға сүргүнгә әвәткәнләрниң һәммисигә мундақ дәйду: —
5 Өйләрни қуруңлар, уларда туруңлар; бағларни бәрпа қилиңлар, уларниң
мевисини йәңлар;
6 өйлиниңлар, оғул-қизлиқ болуңлар; оғуллириңлар үчүн қизларни елип
бериңлар, қизлириңларни әрләргә ятлиқ қилиңлар; уларму оғул-қизлиқ болсун;
шу йәрдә көпийиңларки, азийип кәтмәңлар; □

□ **28:10 «Йәрәмия пәйғәмбәрниң бойнидики боюнтуруқ»** — 27:2ни көрүң. ■ **28:14** Йәр. 27:6 □ **28:16 «сени йәр йүзидин әвәтиветимән»** — Худа бу сахта пәйғәмбәрни әслидә «әвәткән әмәс» лекин һазир У уни «өлүмгә әвәтиду»! ■ **28:16** Қан. 13:6; Йәр. 29:32 ■ **29:2** 2Пад. 24:12 □ **29:6 «оғул-қизлиқ болуңлар»** — ибраний тилида «оғул-қизларни туғдуруңлар».

7 Мән силәрни сүргүнгә әвәткән шәһәрниң тинич-аватлиғини издәңлар, униң
үчүн Пәрвәрдигарға дуа қилиңлар; чүнки униң тинич-аватлиғи болса, силәрму
тинич-ават болисиләр.
8 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Араңлардики пәйғәмбәрләр вә силәрниң палчилириңлар
силәрни алдап қоймисун; силәр уларға көргүзгән чүшләргә қулақ салмаңлар;
□ ■
9 чүнки улар Мениң намимда ялғандин бешарәт бериду; Мән уларни әвәткән
әмәсмән, — дәйду Пәрвәрдигар.
10 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бабилға бекитилгән йәтмиш жил
тошқанда, Мән силәрниң йениңларға келип силәргә илтипат көрситимәнки,
силәрни мошу жутқа қайтурушум билән силәргә қилған шапаәтлик вәдәмни ада
қилимән; □ ■
11 Чүнки Өзүмниң силәр тоғрилиқ планлиримни, апәт елип келидиған
әмәс, тинич-аватлиқ елип келидиған, ахирда силәргә үмүтвар келәчәкни ата
қилидиған планлиримни убдан билимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
12 Шуниң билән иләр Маңа нида қилип, йенимға келип Маңа дуа қилисиләр вә
Мән силәрни аңлаймән. ■
13 Силәр Мени издәйсиләр вә Мени таписиләр, чүнки силәр пүтүн қәлбиңлар
билән Маңа интилидиған болисиләр. □
14 Мән Өзүмни силәргә тапқузимән, — дәйду Пәрвәрдигар — вә Мән силәрни
сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүримән, Мән силәрни һайдиватқан барлиқ
әлләрдин вә һайдиватқан барлиқ җайлардин жиғимән, — дәйду Пәрвәрдигар, —
Мән силәрни елип, әсли сүргүн қилип айриған жутқа қайтуримән.■
15 Силәр: «Пәрвәрдигар бизгә Бабилда пәйғәмбәрләрни тиклиди» десәңлар, □
16 әнди Пәрвәрдигар Давутниң тәхтигә олтарған падиша вә бу шәһәрдә
туруватқан барлиқ хәлиқ, йәни силәр билән биллә сүргүн қилинмиған
қериндашлириңлар тоғрилиқ шуни дәйду: —
17 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән
уларни азаплайдиған қилич, қәһәтчилик вә ваба әвәтимән; шуниң билән уларни
худди сесиған, йегили болмайдиған начар әнҗирләрдәк қилимән; ■
18 уларни қилич, қәһәтчилик вә ваба билән қоғлаймән, уларни йәр йүзидики
барлиқ падишалиқларға һайдап апиримән; уларни шу әлләргә вәһимә, ләнәт,
дәһшәт, уш-уш қилинидиған вә рәсва қилинидиған объект қилимән. ■
19 чүнки Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп, хизмәткарлирим болған
пәйғәмбәрләрни әвәтип сөзлиримни уларға ейтқиним билән, улар қулақ
салмиған; силәр *сүргүн болғанларму* һеч қулақ салмиғансиләр, — дәйду
Пәрвәрдигар.
20 Лекин и силәр сүргүн болғанлар, Мән Йерусалимдин Бабилға әвәткәнләр,
Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар: —

□ **29:8 «силәр уларға көргүзгән чүшләргә қулақ салмаңлар»** — хелқниң палчиларға «Биз тоғрилиқ бир чүш көрүп бәрсиңиз» дегән тәливи интайин күлкилик, шу чағдики хәлиқ һәқиқәтән шу дәриҗидә наданлишип кәткән болса керәк. ■ **29:8** Йәр. 14:14; 23:31; 27:15 □ **29:10 «Бабилға бекитилгән йәтмиш жил тошқанда, Мән силәрниң йениңларға келип силәргә илтипат көрситимәнки...»** — бу «йәтмиш жил» тоғрисида «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **29:10** 2Тар. 36:22; Әзра 1:1; Йәр. 25:12; Дан. 9:2 ■ **29:12** Дан. 9 □ **29:13 «Силәр Мени издәйсиләр вә Мени таписиләр, чүнки силәр пүтүн қәлбиңлар билән Маңа интилидиған болисиләр»** — яки «Силәр пүтүн қәлбиңлар билән Мени издәйдиған болсаңлар, силәр Мени издәп таписиләр». ■ **29:14** Йәр. 23:3 □ **29:15 ««Пәрвәрдигар бизгә Бабилда пәйғәмбәрләрни тиклиди» десәңлар...»** — бу айәттики «пәйғәмбәрләр» шүбһисизки, ялған үмүтләрни қозғайдиған сахта пәйғәмбәрләрни көрситиду. Мошу бешарәттин көп өтмәй, Даниял һәм Әзакиял дегән һәқиқий пәйғәмбәрләр Бабилда бешарәт қилишқа башлиди. ■ **29:17** Йәр. 24:8,10 ■ **29:18** Қан. 28:25,37; Йәр. 15:4; 24:9,10

21 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Мениң намимда силәргә ялғандин бешарәт беридиған
Колаяниң оғли Аһаб тоғрилиқ вә Маасеяһниң оғли Зәдәкия тоғрилиқ мундақ
дәйду: — Мана, Мән уларни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға
тапшуримән, у уларни көз алдиңларда өлүмгә мәһкүм қилиду;
22 шуниң билән улар мисал қилинип Бабилда турған Йәһудадики барлиқ сүргүн
қилинғанларниң ағзида: «Пәрвәрдигар сени Бабил падишаси Небоқаднәсар отта
кавап қилған Зәдәкия вә Аһабдәк қилсун!» дегән ләнәт сөзи болиду;
23 чүнки улар Исраил ичидә ипласлиқ қилған, хошниларниң аяллири билән зина
қилған вә Мениң намимда ялған сөзләрни, Мән уларға һеч тапилмиған сөзләрни
қилған; Мән буларни Билгүчи вә гува Болғучидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Шемая Бабилдин Йәрәмия тоғрилиқ язған хәт •••• Йәрәмия пәйғәмбәрниң йоллиған жаваап хети •••• Худаниң буниң тоғрилиқ Йәрәмияға ейтқан сөзи

24 «Сән Йәрәмия Нәһәләмлик Шемаяға мундақ дегин: —
25 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Чүнки сән өз наміңда Йерусалимдики барлиқ хәлиққә, каһин
болған Маасеяһниң оғли Зәфанияға вә барлиқ каһинларға хәтләр йоллиғиниң
түпәйлидин, —
26 (*сән Зәфанияға мундақ язған*: «Пәрвәрдигар сени каһин Йәһуяданиң орниға каһин
тиклигән әмәсму? У сени Пәрвәрдигарниң өйидә шуниңға назарәтчи қилғанки,
бешарәт беридиған пәйғәмбәр болувалған һәр бир тәлвини бесиш үчүн пути вә
бойниға тақақ селишиң керәк. □ ■
27 Әнди сән немишкә силәргә өзини пәйғәмбәр қиливалған Анатотлуқ Йәрәмияни
әйиплимидиң?
28 Чүнки у һәтта Бабилда туруватқан бизләргиму: «Шу йәрдә болған вақтиңлар
узун болиду; шуңа өйләрни селиңлар, уларда туруңлар, бағларни бәрпа
қилиңлар, уларниң мевисини йәңлар» дәп хәт йоллиди!»)
29 — Зәфания мошу хәтни Йәрәмия пәйғәмбәр алдида оқуди.
30 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
31 Барлиқ сүргүн болғанларға хәт йоллап мундақ дегин: — Пәрвәрдигар
Нәһәламлиқ Шәмая тоғрилиқ мунақ дәйду: Чүнки Мән уни әвәтмигән болсамму,
Шемаяниң силәргә бешарәт берип, силәрни ялғанчилиққа ишәндүргәнлиги
түпәйлидин, ■
32 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Нәһәламлиқ Шемаяни нәсли билән
билләжазалаймән; мошу хәлиқ арисида униң һеч қандақ нәсли тепилмайду;
у Мән Өз хәлқим үчүн қилмақчи болған яхшилиқни һеч көрмәйду, — дәйду
Пәрвәрдигар: — чүнки у адәмләрни Маңа асийлиққа қутратти.■

30

Худаниң хәлқигә тәсәлли, риғбәт вә үмүт бериш үчүн Йәрәмияниң китап йезиши

□ **29:26 «У сени ... назарәтчи қилғанки, бешарәт беридиған пәйғәмбәр болувалған һәр бир тәлвини бесиш үчүн пути вә бойниға тақақ селишиң керәк»** — оқурмәнләр башқа хил тәрҗимиләрни учритиши мүмкин. Лекин умумий мәнаси тәрҗимимизниңкидәк болиду. ■ **29:26** Йәр. 20:1, 2, 3 ■ **29:31** Йәр. 28:15 ■ **29:32** Йәр. 28:16

1 Пәрвәрдигардин Йәрәмияға кәлгән сөз: —□
2 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән саңа һазир дәйдиған
мошу барлиқ сөзлиримни язмиға язғин; □
3 Чүнки мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән хәлқим
Исраил һәм Йәһудани сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүримән, уларни ата-
бовилириға тәқдим қилған зиминға қайтуримән, улар униңға егә болиду.
4 Пәрвәрдигарниң Исраил тоғрилиқ вә Йәһуда тоғрилиқ дегән сөзлири
төвәндикидәк: —
5 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Аңлитилиду алақзадилик һәм қорқунучлуқниң авази,
Болсун нәдә аман-течлиқ!
6 Сораңлар, шуни көрүп беқиңларки, әр бала туғамду? Мән немишкә
әнди толғаққа чүшкән аялдәк һәр бир әр кишиниң чатириқини қоли билән
тутқанлиғини көримән? Немишкә йүзлири татирип кәткәнду?■
7 Айһай, шу күни дәһшәтликтур! Униңға һеч қандақ күн охшимайду; у Яқупниң
азап-оқубәт күнидур; лекин у униңдин қутқузулиду. □ ■
8 Шу күнидә әмәлгә ашурулидуки, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, — Мән униң боюнтуруғини бойнуңдин елип сундуруветимән,
асарәтлириңни бузуп ташлаймән, ят адәмләр уни иккинчи қуллуққа
чүшүрмәйду. □
9 Шуниң орнида улар Пәрвәрдигар Худасиниң һәмдә Мән улар үчүн қайтидин
тикләйдиған Давут падишасиниң қуллуғида болиду.□ ■
10 Әнди сән, и қулум Яқуп, қорқма, — дәйду Пәрвәрдигар; — алақзадә болма, и
Исраил; чүнки мана, Мән сени жирақ йәрләрдин, сениң нәслиңни сүргүн болған
зиминдин қутқузимән; Яқуп қайтип келиду, арам тепип азатә туриду вә һеч ким
уни қорқутмайду. ■
11 Чүнки Мән сени қутқузуш үчүн сән билән биллидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар;
— Мән сени тарқитивәткән әлләрниң һәммисини түгәштүрсәмму, лекин сени
пүтүнләй түгәштүрмәймән; пәқәт үстүңдин һөкүм чиқирип тәрбийә-савақ
беримән; сени җазалимай қоюп қоймаймән.■

Пәрвәрдигар Йәһуданиң ярисини сақайтиду

12 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Сениң зедәң давалиғусиз, сениң яраң болса
интайин еғирдур. ■

□ **30:1 «Пәрвәрдигардин Йәрәмияға кәлгән сөз..»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Пәрвәрдигар Йәрәмияға «Юлуш, сөкүш, һалак қилиш вә өрүш» һәм «қуруш вә терип өстүрүш»ни җакалашқа чақирған (1:10). У «жулуш, сөкүш, һалак қилиш вә өрүш» тоғрилиқ бешарәтләр бәргәндин кейин, һазир униңға «қуруш вә терип өстүрүш» тоғрилиқ бешарәтләр (30-33-баплар) берилиду. □ **30:2 «Мән саңа һазир дәйдиған мошу барлиқ сөзлиримни язмиға язғин»** — «мошу барлиқ сөзлирим» бәлким 30-31-бапларда көрүлиду. Сөзләр бәлким чүш арқилиқ Йәрәмияға тапшурулған (31:26ни көрүң). Улар әсли айрим орам китапчә болуши керәк еди. ■ **30:6** Йәр. 4:31; 6:24 □ **30:7 «у Яқупниң азап-оқубәт күнидур»** — «Яқуп» мошу йәрдә Яқупниң әвлатлири болған Исраил хәлқини көрситиду, әлвәттә. Бешарәт Бабилдин қайтурулушини көрсәткини билән, «Яқупниң азап-оқубәт күни»ниң толуқ әмәлгә ашурулуши ахирқи заманда болса керәк. ■ **30:7** Йо. 2:11; Зәф. 1:15 □ **30:8 «Мән униң боюнтуруғини бойнуңдин елип сундуруветимән»** — «униң боюнтуруғини» дегини мошу йәрдә авал Небоқаднәсарниң қуллуғини, һәмдә ахирқи замандики Бабил падишаси «дәҗҗал»ниң қуллуғиниму көрситиду. □ **30:9 «Мән улар үчүн қайтидин тикләйдиған Давут падишаси...»** — «Давут падишаси» шүбһисизки, Давутниң өзидин улуқ болған әвлади Қутқузғучи-Мәсиһни көрситиду. ■ **30:9** Әз. 34:23,24; 37:24; Һош. 3:5 ■ **30:10** Йәш. 41:13; 43:5; 44:1; Йәр. 46:28 ■ **30:11** Йәш. 27:8; Йәр. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28 ■ **30:12** Йәр. 10:19; 15:18

13 Сениң дәвайиңни сорайдиған һеч ким йоқ, яраңни таңғучи йоқтур, саңа
шипалиқ дорилар йоқтур;
14 сениң барлиқ ашнилириң сени унтуған; улар сениң һалиңни һеч сorимайду.
Чүнки Мән сени дүшмәндәк зәрб билән урғанмән, рәһимсиз бир залимдәк саңа
савақ болсун дәп урғанмән; чүнки сениң қәбиһлигиң һәдди-һесапсиз, гуналириң
һәддидин зиядә болған. □ ■
15 Немишкә зедәң түпәйлидин, дәрд-әлимиң давалиғусиз болғанлиғи
түпәйлидин пәряд көтирисән? Қәбиһлигиңниң һәдди-һесапсиз болғанлиғидин,
гуналириң һәддидин зиядә болғанлиғидин, Мән шуларни саңа қилғанмән.■
16 Лекин сени жутувалғанларниң һәммиси жутувелиниду; сениң барлиқ
күшәндилириң болса сүргүн болиду; сени булиғанларниң һәммиси булаң-талаң
қилиниду; сени ов қилғанларниң һәммисини овлинидиған қилимән. ■
17 Чүнки Мән саңа теңиқ теңип қойимән вә ярилириңни сақайтимән — дәйду
Пәрвәрдигар; — чүнки улар сени: «Ғериб-бечарә, һеч ким һалини соримайдиған
Зион дәл мошудур» дәп һақарәтлигән.

Пәрвәрдигар Исраил вә Йәһудани әслигә кәлтүриду

18 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән Яқупниң чедирлирини сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүримән,
Униң туралғулири үстигә рәһим қилимән;
Шәһәр харабилири һул қилинип қайтидин қурулиду,
Орда-қәлъә өз жайида йәнә адәмзатлиқ болиду.□
19 Шу жайлардин тәшәккүр күйлири вә шат-хурамлиқ садалири аңлиниду;
Мән уларни көпәйтимәнки, улар әнди азаймайду;
Мән уларниң һөрмитини ашуримән, улар һеч пәс болмайду.■
20 Уларниң балилири қедимдикидәк болиду; уларниң жамаити алдимда мәзмут
турғузулиду;
Уларни хорлиғанларниң һәммисини жазалаймән.
21 Уларниң беши өзлиридин болиду,
Уларниң һөкүм сүргүчиси өзлири оттурисидин чиқиду;
Мән уни өз йенимға кәлтүримән, шуниң билән у Маңа йеқин келиду;
Чүнки йенимға кәлгүчи *женини* тәвәккүл қилғучи әмәсму? — дәйду
Пәрвәрдигар.□
22 — Шуниң билән силәр Мениң хәлқим болисиләр,
Мән силәрниң Худайиңлар болимән.■
23 Мана, Пәрвәрдигардин чиққан бир боран-чапқун!
Униңдин қәһр чиқти;
Бәрһәқ, дәһшәтлик бир қара қуюн чиқип кәлди;
У пирқирап рәзилләрниң бешиға чүшиду.■
24 Көңлидики нийәтлирини ада қилип толуқ әмәл қилғичә,
Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзиви янмайду;

□ **30:14 «сениң барлиқ ашнилириң сени унтуған»** — «ашнилириң» мошу йәрдә (1) Исраилға «силәргә иттипақдаш болайли» дегән бутпәрәс әлләрни (2) Йәһудадикиләр чоқунған һәм таянған бутларни көрситиши мумкин. ■ **30:14** Йәр. 22:20 ■ **30:15** Йәр. 5:6; 13:17 ■ **30:16** Мис. 23:22; Йәш. 41:11; Йәр. 10:25 □ **30:18 «шәһәр харабилири һул қилинип қайтидин қурулиду»** — «шәһәр» Йерусалимни көрситиши керәк. «Шәһәр»ниң башқа бир хил тәржимиси «һәр бир шәһәр...». ■ **30:19** Йәр. 31:4 □ **30:21 «Уларниң беши өзлиридин болиду, уларниң һөкүм сүргүчиси өзлири оттурисидин чиқиду...»** — бу айәт йәнә Давутниң әвлади болған Мәсиһни көрситиду. Айәт Униң һәм падиша һәм каһин (башқиларға вәкил болуп Худаниң алдиға дуа қилишқа келидиған) болидиғанлиғини аян қилиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **30:22** Йәр. 24:7; 31:1,33; 32:38 ■ **30:23** Йәр. 23:19, 20; 25:32

Ахирқи күнләрдә силәр буни чүшинип йетисиләр.

31

Давами

1 Шу вақитта, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраилниң жәмәтлириниң Худаси
болимән, улар Мениң хәлқим болиду.

Исраил, йәни «10 қәбилә» әслигә кәлтүрүлүп Йәһудаға бағлинип, Худа алдида ибадәт қилиду

2 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қиличтин аман қалған хәлиқ, йәни Исраил, чөл-
баяванда илтипатқа егә болған; Мән келип уларни арам тапқузимән. □
3 Пәрвәрдигар жирақ жутта бизгә көрүнүп: «Мән сени мәңгү бир муһәббәт
билән сөйүп кәлдим; шуңа Мән өзгәрмәс меһриванлиқ билән сени Өзүмгә тартип
кәлгәнмән.
4 Мән сени қайтидин қуримән, шуниң билән сән қурулисән, и Исраил қизи! Сән
қайтидин даплириңни елип шат-хурам қилғанларниң уссуллириға чиқисән. ■
5 Сән қайтидин Самарийәниң тағлири үстигә үзүмзарлар тикисән; уларни
тиккүчиләр өзлири тикип, мевисини өзлири йәйду. □ ■
6 Чүнки Әфраимниң егизлигидә турған күзәтчиләр: «Туруңлар, Пәрвәрдигар
Худайимизға ибадәт қилишқа Зионға чиқайли!» — дәп нида көтиридиған күни
келиду.□ ■
7 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Яқуп үчүн шат-хурамлиқ билән нахша ейтиңлар,
Әлләрниң беши болғучи үчүн айһай көтириңлар;
Жақалаңлар, мәдһийә оқуп: «И Пәрвәрдигар, Сениң хәлқиңни,

□ **31:2 «Қиличтин аман қалған хәлиқ, йәни Исраил, чөл-баяванда илтипатқа егә болған»** — «Исраил» мошу йәрдә Асурийә империйәси миладийәдин илгәрки 722-жили өзигә сүргүн қилған он қәбилини көрситиду. «Қиличтин аман қалған хәлиқ» йәнә Бабилға сүргүн болған Йәһудани көрситиду (51:50ни көрүң). «Чөл-баяванда илтипатқа егә болған» дегән сөзләр, Исраил Мисирдин қутқузулуп чиқип, чөл-баявандин өтүп нурғун карамәт ишларни көргәндәк, мошу сүргүн болған Исраил билән Йәһуда Бабил вә башқа шималий тәрәпләрдин тәң қутқузулуп, чөл-баявандин өтүп Худаниң илтипати билән нурғун карамәт ишларни көриду. ■ **31:4** Йәр. 30:19 □ **31:5 «Сән қайтидин Самарийәниң тағлири үстигә үзүмзарлар тикисән; уларни тиккүчиләр өзлири тикип, мевисини өзлири йәйду»** — үзүмзарни өстүрүш үчүн узун вақит керәк болғачқа, уларниң мәвжут болғанлиғи шу чағниң аман-течлиқ күнләр екәнлигини көрситиду. ■ **31:5** Йәш. 65:21 □ **31:6 «Әфраимниң егизлигидә турған күзәтчиләр: ...»** — «Әфраим» дегәнлик мошу йәрни «Исраил», йәни «шималий падишалиқ»ни көрситиду (шималий падишалиқтики он қәбилә бәзи вақитларда қисқичә «Әфраим» дәп аталған). «Исраил» Йәһудадин айрилип чиққан вақтида, Исраилниң падишаси өз пухралирини бурунқидәк Йәһуда билән биллә Йерусалимдики ибадәтханида ибадәт қилса, ундақта өзидин йүз өрүп кетиши яки ялтийиши мүмкин дәп қарап, уларниң Йерусалимға бармаслиғи үчүн өзиниң «ибадәтхана»сини қуруп униңға бутларни салған. Мошу бешарәт, кәлгүсидә мошундақ һәсәтхорлуқ мәвжут болмайду, Йәһуда вә Әфраимниң Худаниң ибадитидә қәлби бир болиду, дәйду. **«күзәтчиләр»** — буларниң адәттики бурчи, дүшмәнләрниң йеқин кәлгәнлиги тоғрилиқ агаһ бериш. Лекин шу күнләр теч-аман болғачқа, уларниң бирдин-бир бурҗи «йеңи ай»ни байқап, байрам-һейтларниң йетип кәлгәнлигини, шуниңдәк Йерусалимға чиқайли, дәп жақалаштин ибарәт болиду. ■ **31:6** Йәш. 2:2, 3; Мик. 4:2

Йәни Исраилниң қалдисини қутқузғайсән!» — дәңлар!□
8 Мана, Мән уларни шималий жутлардин епкелимән,
Йәр йүзиниң чәт-чәтлиридин жиғимән;
Улар арисида әмалар вә токурлар болиду;
Һамилдар вә туғай дегәнләр биллә болиду;
Улар улуқ бир жамаәт болуп қайтип келиду.■
9 Улар жиға-зерәлар көтирип келиду,
Улар дуа-тилавәт қилғанда уларни йетәкләймән;
Мән уларни ериқ-өстәңләр бойида, һеч путлашмайдиған түз йол билән йетәкләймән;
Чүнки Мән Исраилға ата болимән,
Әфраим болса Мениң тунжа оғлумдур.■
10 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и әлләр,
Деңиз бойидики жирақ жутларға: —
«Исраилни тарқатқучи уни қайтидин жиғиду,
Пада бақкучи падисини бақкандәк У уларни бақиду;
11 Чүнки Пәрвәрдигар Яқупни бәдәл төләп қутулдурған,
Униңға һәмҗәмәт болуп өзидин зор күчлүк болғучиниң чаңгилидин қутқузған!» — дәп жакалаңлар.■
12 Улар келип Зиондики егизликләрдә шат-хурамлиқта товлайду,
Пәрвәрдигарниң илтипатидин, йәни йеңи шараптин, зәйтун мейидин, мал-варанниң қозилиридин бәрк уриду;
Уларниң жени худди мол суғирилған бағдәк болиду,
Улар иккинчи һеч солашмайду.■
13 Шу чағда қизлар уссулда шатлиниду,
Жигитләр вә мойсипитларму тәң шундақ болиду;
Чүнки Мән уларниң аһ-зарлирини шат-хурамлиққа айландуримән;
Мән уларға тәсәлли берип, дәрд-әлиминиң орниға уларни шатлиққа чөмдүримән.
14 Мән каһинларни молчилиқ билән тойғузимән,
Хәлқим илтипатимға қанаәт қилиду, — дәйду Пәрвәрдигар.
15 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Рамаһ шәһиридә бир сада,
Аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлиниду,
— Бу Раһиләниң өз балилири үчүн көтәргән аһ-зарлири;
Чүнки у балилири болмиғачқа, тәсәллини қобул қилмай пиған көтириду.□ ■
16 Пәрвәрдигар *униңға* мундақ дәйду: — Жиға-зерәиңни тохтат, көзлириңни яшлардин тарт; чүнки муну тартқан жапайиңдин мевә болиду, — дәйду Пәрвәрдигар; — улар дүшмәнниң зиминидин қайтиду;
17 бәрһәқ, келәчикиң үмүтлик болиду, — дәйду Пәрвәрдигар; — вә сениң балилириң йәнә өз чегарисидин кирип келиду.

□ **31:7 «Яқуп үчүн шат-хурамлиқ билән нахша ейтиңлар, әлләрниң беши болғучи үчүн айһай көтириңлар; жакалаңлар, мәдһийә оқуп...дәңлар!»** — бу сөзләр кимләргә ейтилиду? Яқуп «әлләрниң беши» дәп аталғачқа, бу сөзләр «ят әлләр»гә ейтилиши мумкин (10-айәтни көрүң); яки болмиса сүргүнлүктин жутқа балдур қайтип келиватқан Йәһудаға, яки қериндашлириға дуа қилишни дәвәт қилип ейтилиду. ■ **31:8** Йәр. 3:18 ■ **31:9** Мис. 4:22 ■ **31:11** Йәш. 40:10; 49:24,25 ■ **31:12** Йәш. 61:11 □ **31:15 «Рамаһ шәһиридә бир сада, аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлиниду,..»** — «Рамаһ» болса Бәйт-Әл вә Бәйт-Ләһәм арисидики йеза; Яқупниң аяли Раһилә (бала туққинида) шу йәрдә өлүп көмүлгән еди. Раһилә «Исраил»дики он қәбилиниң ичидики икки чоң қәбилиниң әҗдати болған Әфраим вә Манассәһниң чоң аписи еди; мошу йәрдә у уларниң Исраил зиминидин (сүргүн болуп) әлвида айрилип кәткәнлиги үчүн жиғлап ташлиғанлиғиға символ қилиниду. ■ **31:15** Мат. 2:17,18

18 Мән дәрвәқә Әфраимниң өзи тоғрилиқ өкүнүп:
«Сән бизгә шаш топаққа тәрбийә бәргәндәк савақ-тәрбийә бәрдиң;
Әнди бизни товва қилдурғайсән,
Биз шуниң билән товва қилип қайтип келимиз,
Чүнки Сән Пәрвәрдигар Худайимиздурсән;□ ■
19 Чүнки биз товва қилдурулушимиз билән һәқиқәтән товва қилдуқ;
Биз өзимизни тонуп йәткәндин кейин, йотимизни урдуқ;
Биз яшлиғимиздики *қилмишниң* шәрм-һаяси түпәйлидин номус қилип, хижаләттә қалдуқ!» — дегәнлигини аңлидим.□ ■
20 — Әфраим Маңа нисбәтән жан-жигәр балам әмәсму?
Чүнки Мән уни әйиплигән тәғдирдиму, уни һәрдайим көңлүмдә сеғинимән;
Шуңа ич-бағрим униңға ағриватиду;
Мән униңға рәһим қилмисам болмайду, — дәйду Пәрвәрдигар.
21 — Шуңа өзүңгә йол бәлгүлирини бекитип қойғин;
Сән сүргүнгә маңған йолға, шу көтирилгән йолға көңүл қоюп диққәт қилғин;
Һазир шу йол билән қайтип кәл, и жан-жигирим Исраил қизи,
Мошу шәһәрлириңгә қарап қайтип кәл!
22 Сән қачанғичә тенәп жүрисән, и йолдин чиққучи қизим?
Чүнки Пәрвәрдигар йәр йүзидә йеңи иш яритиду:
— Аял киши батурниң әтрапида йепишип хәвәр алиду!□

Йәһуда әслигә кәлтүрүлиду

23 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мән уларни сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүргинимдә Йәһуданиң зиминида вә шәһәрлиридә хәқләр йәнә *Йерусалим тоғрилиқ*: «Пәрвәрдигар сени бәхитлиқ қилғай, и һәққанийлиқ турған жай, пак-муқәддәсликниң теғи!» дәйдиған болиду. ■
24 Шу йәрдә Йәһуда — шәһәрлиридикиләр, деханлар вә пада баққучи көчмән чарвичилар һәммиси биллә туриду.
25 Чүнки Мән һерип кәткән жан егилириниң һажитидин чиқимән, һәр бир һалидин кәткән жан егилирини йеңиландуримән.
26 — Мән *Йәрәмия* буни аңлап ойғандим, әтрапқа қаридим, наһайити татлиқ ухлаптимән.□

Исраил вә Йәһуда қайтидин аһалилик болиду

□ **31:18 «Мән дәрвәқә Әфраимниң өзи тоғрилиқ өкүнүп: «Сән бизгә шаш топаққа тәрбийә бәргәндәк савақ-тәрбийә бәрдиң; әнди бизни товва қилдурғайсән, ... чүнки Сән Пәрвәрдигар Худайимиздурсән»** — ибраний тилида Әфраимниң сөзлириниң һәммиси «мән», «мени» қатарлиқ алмашлар билән ипадилиниду. Чүшинишлик болсун дәп мошу айәттә вә 19-айәттә Әфраим баян қилинғанда, «мән» дегән сөзни «биз» дәп тәрҗимә қилдуқ. Ибраний тилида «товва қилиш» вә «қайтип келиш» бир сөз билән ипадилиниду. Мошу йәрдә шүбһисизки, һәм хәлиқниң товва қилишини вә өз жутиға қайтип келишиниму көрситиду. ■ **31:18** Жиғ. 5:21 □ **31:19 «биз өзимизни тонуп йәткәндин кейин, йотимизни урдуқ»** — «йотини уруш» дегән һәрикәт қаттиқ пушайман, қаттиқ хиҗаләтни билдүрәтти. ■ **31:19** Қан. 30:2 □ **31:22 «Пәрвәрдигар йәр йүзидә йеңи иш яритиду: — аял киши батурниң әтрапида йепишип хәвәр алиду!»** — бу әҗайип бешарәт тоғрилиқ «Қошумчә сөз»имизни көрүң. Бизниңчә у Мәсиһниң пак қиз Мәрйәмдин туғулушини өз ичигә алиду. ■ **31:23** Йәр. 50:7 □ **31:26 «— Мән Йәрәмия буни аңлап ойғандим, әтрапқа қаридим, наһайити татлиқ ухлаптимән»** — бәзи алимлар бу айәт кәлгүсидики Исраилниң әһвалини көрситип: «Улар шу чағда: «Биз һазир ойғинип әтрапқа қарисақ, яхши уйқидин бәһримән болдуқ» дәйду» дәп тәрҗимә қилиду. Бизниңчә бәлким Худаниң сөзи Йәрәмияға чүшидә кәлгәндур.

27 Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәтидә вә
Йәһуда җәмәтидә инсан нәслини вә һайванларниң нәслини терип өстүримән.
28 Шундақ болидуки, Мән уларни жулуш, сөкүш, һалак қилиш, ағдуруш үчүн,
уларға нәзиримни салғандәк, Мән уларни қуруш вә тикип өстүрүш үчүнму уларға
нәзиримни салимән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Йеңи әһдә

29 Шу күнләрдә улар йәнә: «Атилар аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегән, шуңа
балиларниң чиши қериқ сезилиду» дегән мошу мақални һеч ишләтмәйду. □ ■
30 Чүнки һәр бирси өз гунайи үчүн өлиду; аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегәнләрниң
болса, өзиниң чиши қериқ сезилиду.□
31 Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәти вә
Йәһуда җәмәти билән йеңи әһдә түзимән; ■
32 бу әһдә уларниң ата-бовилири билән түзгән әһдигә охшимайду; шу әһдини Мән
ата-бовилирини қолидин тутуп Мисирдин қутқузуп йетәклигинимдә улар билән
түзгән едим; гәрчә Мән уларниң йолдиши болған болсамму, Мениң улар билән
түзүшкән әһдәмни бузған, — дәйду Пәрвәрдигар.
33 Чүнки шу күнләрдин кейин, Мениң Исраил җәмәти билән түзидиған әһдәм
мана шуки:
— Мән Өз Тәврат-қанунлиримни уларниң ичигә салимән,
һәмдә уларниң қәлбигиму язимән.
Мән уларниң Илаһи болимән,
Уларму Мениң хәлқим болиду.□ ■
34 Шундин башлап һеч ким өз йеқиниға яки өз қериндишиға: — «Пәрвәрдигарни
тонуғин» дәп үгитип жүрмәйду; чүнки уларниң әң кичигидин чоңиғичә
һәммиси Мени тонуп болған болиду; чүнки Мән уларниң қәбиһлигини
кәчүримән һәмдә уларниң гунайини һәргиз есигә кәлтүрмәймән, — дәйду
Пәрвәрдигар.■

Йеңи әһдигә капаләт бериш

35 Қуяшни күндүздә нур болсун дәп бәргән, ай-юлтузларни кечидә нур болсун
дәп бәлгүлигән, долқунлирини шарқиритип деңизни қозғайдиған Пәрвәрдигар
мундақ дәйду (самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң
намидур): —■
36 — Мошу бәлгүлигәнлирим Мениң алдимдин йоқап кәтсә, — дәйду Пәрвәрдигар,
— әнди Исраилниң әвлатлириму Мениң алдимдин бир әл болуштин мәңгүгә
қелиши мүмкин.
37 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Жуқирида асманлар мөлчәрләнсә, төвәндә
йәр һуллири тәкшүрүлүп билинсә, әнди Мән Исраилниң барлиқ әвлатлириниң

□ **31:29 «Атилар аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегән, шуңа балиларниң чиши қериқ сезилиду»** — демәк, ата-бовимиз яман иш қилған, бирақ биз униң яман ақивитини, Худаниң җазасини көримиз. 30-айәтни көрүң. ■ **31:29** Әз. 18:2, 3 □ **31:30 «аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегәнләрниң болса, өзиниң чиши қериқ сезилиду»** — бу 30-айәттики мақал 29-айәттики мәқулниң әксидур. «Әзакиял пәйғәмбәр» китавида изаһлиғинимиз («қошумчә сөз»имиздә, «Әз.» 18:12 тоғрилиқ ейтилған)дәк, ата-бовилириниң гуналири бала-әвлатлириға мәлум бир тәсири бардур, дәп әкс етиду; лекин Худа һазир йеңи әһдини (31-34ни көрүң) улар билән түзмәкчи болидуки, уларниң һәр бириниң Худа билән алаһидә мунасивәт-достлуғи бар болиду, өткәндики ишлар уларға һеч қандақ тәсир йәткүзмәйду. ■ **31:31** Ибр. 8:8 □ **31:33 «шу күнләрдин кейин»** — бәлким Худа хәлқини өз жутиға қайтурғандин кейин. ■ **31:33** Йәр. 24:7; 30:22; 31:33 ■ **31:34** Йәш. 54:13; Йәр. 33:8; Мик. 7:18; Юһ. 6:45; Рос. 10:43 ■ **31:35** Яр. 1:16; Йәш. 51:15

қилған һәммә қилмишлири түпәйлидин улардин ваз кечип ташлиғучи болимән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Йерусалим шәһири кеңәйтилиду

38 Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — шәһәр мәхсус Маңа атилип «Һананийәлниң мунари»дин «Доқмуш дәрвазаси»ғичә қайтидин қурулиду;
39 әлчәм таниси қайтидин өлчәш үчүн шу йәрдин «Гарәб дөңи»гичә, андин Гоатқа бурулуп созулиду;
40 җәсәтләр вә *қурбанлиқ* күллири ташлинидиған пүткүл җилға, шундақла Кидрон дәриясиғичә һәм шәриққә қарайдиған «Ат дәрвазиси»ниң доқмушиғичә ятқан етизларниң һәммиси Пәрвәрдигарға пак-муқәддәс дәп һесаплиниду; шәһәр қайтидин һеч жулуп ташланмайду, һәргиз қайтидин ағдуруп ташланмайду.□

32

Йәрәмия бир етизни сетивалиду

1 Йәһуда падишаси Зәдәкияниң онинчи жили, Йәрәмияға Пәрвәрдигардин кәлгән сөз төвәндә хатириләнгән (шу жил Небоқаднәсарниң он сәккизинчи жили еди;
2 Шу чағда Бабил падишасиниң қошуни Йерусалимни қоршувалған еди; Йәрәмия пәйғәмбәр болса Йәһуда падишасиниң ордисидики қаравулларниң һойлисида қамап қоюлған еди.
3-5 Чүнки Йәһуда падишаси Зәдәкия уни әйипләп: «Немишкә сән: «Мана, Мән бу шәһәрни Бабил падишасиниң қолиға тапшуримән; у уни ишғал қилиду; Йәһуда падишаси Зәдәкия калдийләрниң қолидин қечип қутулалмайду; чүнки у Бабил падишасиниң қолиға тапшурулмай қалмайду; у униң билән йүз туранә сөзлишиду, өз көзи билән униң көзигә қарайду. У Зәдәкияни Бабилға апириду, у мән униңға йеқинлишип толуқ бир тәрәп қилғичә шу йәрдә туриду, дәйду Пәрвәрдигар; силәр калдийләр билән қаршилашсаңларму ғәлибә қилалмайсиләр! — дәйду Пәрвәрдигар» — дәп бешарәт берисән?» — дәп уни қамап қойған еди). ■
6 Йәрәмия: — Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди — деди: —
7 Мана, тағаң Шаллумниң оғли Һанамәәл йениңға келип: «Өзүң үчүн Анатоттики етизимни сетивал; чүнки уни сетивелишқа сениң һәмҗәмәтлик һоқуқуң бар» — дәйдиған болиду.□
8 Андин Пәрвәрдигарниң дегинидәк тағамниң оғли Һанамәәл, қаравулларниң һойлисида йенимға келип маңа: «Бинияминниң зиминидики мениң Анатоттики етизимни сетивалғайсән; чүнки һәмҗәмәт һоқуқи сениңкидур; өзүң үчүн

□ **31:40 «җәсәтләр вә қурбанлиқ күллири ташлинидиған пүткүл җилға»** — мошу «җилға» «Һинномниң җилғиси» (Гә-Һинном)ни көрситиду (7-бап, 31-32-айәт вә изаһатиниму көрүң). Бу җилғиға әхләтләр һәм һәр хил напак нәрсиләр ташлинатти. Бу интайин напак, паскина җилғиниң кәлгүси заманда (айәтниң иккинчи қисмида ейтилғандәк) Худаға атап муқәддәс болидиғанлиғи әҗайип иш болиду. Демәк, Худаниң шәпқити билән пүткүл шәһәр вә униң һәммиси интайин пак-муқәддәс болиду. Йерусалим шәһириниң һазирқи әтраплири бу айәтләрдә көрситилгән җайларда кеңәйтәлмәктә. **«җәсәтләр... ташлинидиған... җилға» .. «Кидрон дәрияси»... «Ат дәрвазиси»** — шәһәрниң җәнубий тәрипигә, «Кидрон дәрияси» шәрқий тәрипигә, «Ат дәрвазиси» болса бәлким шималий тәрипигә җайлашқан еди. ■ **32:3-5** Йәр. 34:3 □ **32:7 «һәмҗәмәтлик һоқуқи»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, һәр бир Исраиллиққа бир парчә зимин тәқсим қилинған. Әгәр бу зиминни сатмақчи болса, авал өз җәмәтидикиләргә сетивелиш пурсити бериши керәк еди; улар бу «һәмҗәмәт һоқуқи» бойичә уни сетивелишни халмиса, андин башқиларға сетишқа болатти.

сетивал» — деди; андин мән буниң һәқиқәтән Пәрвәрдигарниң сөзи екәнлигини
билип йәттим.
9 Шуңа мән тағамниң оғли Һанамәәлдин Анатоттики бу етизни сетивалдим;
пулни, йәни он йәттә шәкәл күмүчни гиргә селип өлчидим. □
10 Мән тохтам хетигә имза қоюп, үстигә мөһүрни бесип печәтлидим; буниңға
гувачиларни гува бәргүздум, күмүчни таразиға салдим;
11 тохтам хетини қолумға алдим, — бирисидә сода түзүми вә шәртлири
хатирилинип печәтләнгән, йәнә бириси печәтләнмигән еди —
12 вә мән тағамниң оғли Һанамәәлниң көз алдида, бу сода хетигә имза
қойған гувачилар вә қаравулларниң һойлисида олтарған Йәһудийларниң
һәммиси алдида хәтләрни Маасеяһниң нәвриси, Нерияниң оғли болған Баруққа
тапшурдум.
13 Уларниң алдида мән Баруққа мундақ тапилап дедим: —
14 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Бу хәтләрни, йәни печәтләнгән вә печәтләнмигән бу тохтам
хәтлирини елип, булар узун вақитқичә сақлансун дәп сапал идиш ичигә салғин;
15 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Кәлгүсидә бу зиминда һәм өйләр, һәм етизлар, һәм үзүмзарлар
қайтидин сетивелиниду.
16 Мән тохтам хетини Нерияниң оғли болған Баруққа тапшурғандин кейин,
Пәрвәрдигарға дуа қилип мундақ дедим: —
17 «Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Мана, Сән асман-зиминни Өзүңниң зор қудритиң вә
созулған билигиң билән ясиғансән; Саңа һеч қандақ иш тәс әмәстур; □
18 Сән миңлиған кишиләргә рәһим-шәпқәт көрситисән һәмдә атиларниң
қәбиһлигиниң җазасиниму кейин балилириниң қойниға қайтурисән; аһ Сән
улуқ, Қудрәт Егиси Тәңридурсән — Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар Сениң наминдур; ■
19 ой-нишанлириңда улуқ, қилған ишлириңда қудрәтликсән; көзлириң билән
инсан балилириниң өз йоллири вә қилғанлириниң мевиси бойичә һәр биригә
инам яки җаза қайтуруш үчүн, уларниң барлиқ йоллирини көзлигүчидурсән; ■
20 — Сән бүгүнки күнгичә Мисир зиминида, Исраил ичидә һәм барлиқ инсанлар
арисида мөҗизилик аламәтләрни һәм карамәтләрни аян қилип кәлгәнсән;
шуңлашқа бүгүнгичә Сениң намиң еғиздин-еғизға тарқилип кәлмәктә.
21 Сән мөҗизилик аламәтләр, карамәтләр қудрәтлик қолуң, созулған билигиң вә
дәһшәтлик вәһшәт арқилиқ Өз хәлқиң Исраилни Мисир зиминидин чиқарғансән;
■
22 Сән уларға ата-бовилириға тәқдим қилимән дәп қәсәм қилған, сүт һәм бал еқип
туридиған бу зиминни тәқдим қилғансән.
23 Улар дәрвәқә зиминға кирип униңға егә болған; лекин улар Сениң авазиңға
қулақ салмиған, Тәврат-қанунуңда маңмиған; уларға әмир қилғанларниң һеч
қайсисиға әмәл қилмиған; шуңа Сән бу күлпәтләрниң һәммисини уларниң
бешиға чүшүргәнсән.
24 Мана, шәһәрни бесип кириш үчүн сепилға селип чиқирилған дөңлүк-
потәйләргә қариғайсән! Қилич, қәһәтчилик вә ваба түпәйлидин шәһәр һуҗум
қиливатқан калдийләрниң қолиға тапшурулмай қалмайду; Сән алдин-ала
ейтқиниң һазир әмәлгә ашурулди; мана, Өзүң көрисән.

□ **32:9 «он йәттә шәкәл күмүч»** — бир шәкәл 11.4 грам еди; 17 шәкәл 194 грам еди. □ **32:17 «Саңа һеч қандақ иш тәс әмәстур»** — ибраний тилида «Саңа һеч қандақ иш карамәт әмәстур». ■ **32:18** Мис. 34:7 ■ **32:19** Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; Йәш. 28:29; Йәр. 16:17; 17:10 ■ **32:21** Мис. 6:7; 2Сам. 7:23; 1Тар. 17:21

25 Лекин Сән, и Рәб Пәрвәрдигар, гәрчә шәһәр калдийләрниң қолиға
тапшурулидиған болсиму, маңа: «Өзүң үчүн етизни күмүчкә сетивал вә буни
гувачиларға көргүзгин!?» — дедиң».□

26 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
27 Мана, Мән Пәрвәрдигар, барлиқ әт егилириниң Худасидурмән; Маңа тәс
чүшидиған бирәр иш бармиду? □ ■
28 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән бу шәһәрни калдийләрниң
қолиға вә Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшуримән; улар уни
егиливалиду.
29 Бу шәһәргә һуҗум қиливатқан калдийләр униңға бесип кирип от қоюп
уни көйдүриветиду; улар шәһәрдикиләрниң өйлириниму көйдүриветиду; улар
бу өйләрниң өгүзлири үстидә Мени ғәзәпләндүрүп Баалға исриқ яққан, ят
илаһларға «шарап һәдийә»ләрни қуйған. ■
30 Чүнки Исраиллар вә Йәһудалар яшлиғидин тартип көз алдимда пәқәт
рәзилликла қилип кәлмәктә; Исраиллар пәқәтла өз қоллири ясиғанлар билән
ғәзивимни қозғиғандин башқа иш қилмиған, — дәйду Пәрвәрдигар. □
31 Чүнки бу шәһәр қурулған күнидин тартип бүгүнки күнгичә Мениң ғәзивим
вә қәһримни шундақ қозғиғучи болуп кәлдики, Мән уни Өз йүзүм алдидин
йоқатмисам болмайду.
32 Исраиллар вә Йәһудалар — улар вә уларниң падишалири, әмирлири
каһинлири, пәйғәмбәрлири, Йәһуда адәмлири вә Йерусалимда
туруватқанларниң мени ғәзәпләндүргән барлиқ рәзиллиги түпәйлидин *шәһәрни
йоқитимән*.
33 Улар Маңа йүзини қаратқан әмәс, бәлки Маңа арқисини қилип тәтүр қариған;
гәрчә Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп уларға үгәткән болсамму, улар аңлимай
тәлим-тәрбийини қобул қилишни рәт қилған. ■
34 Улар Өз намим билән аталған өйдә жиркиничлик бутлирини селип уни
булғиған;
35 улар өз оғул-қизлирини оттин өткүзүп «Моләк»кә атап қурбанлиқ қилиш үчүн
«Һинномниң оғлиниң җилғиси»дики, Баалға беғишланған «жуқури жайлар»ни
қуруп чиққан; Мән уларниң бундақ иш қилишини зади буйруп бақмиғанмән;
уларниң Йәһудани гунаға патқузуп, мошундақ ләнәтлик иш қилсун дегән ой-
нийәттә һеч качан болуп бақмиғанмән.□ ■
36 Силәр мошу шәһәр тоғрилиқ: «Дәрһәқиқәт, у қилич, қәһәтчилик вә ваба
арқилиқ Бабил падишасиниң қолиға тапшурулиду!» — дәватисиләр; лекин
Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мошу шәһәр тоғрилиқ һазир мундақ дәйду: —
37 Мана Мән, Мән уларни ғәзивим, қәһрим вә зор аччиғим билән һайдиваткән
барлиқ падишалиқлардин жиғимән; Мән уларни қайтидин мошу йәргә
епкелимән, уларни аман-течлиқта турғузимән. ■

□ **32:25 «Сән, и Рәб Пәрвәрдигар, гәрчә шәһәр калдийләрниң қолиға тапшурулидиған болсиму, маңа: «Өзүң үчүн етизни күмүчкә сетивал вә буни гувачиларға көргүзгин!?» — дедиң»** — мүмкинчилиги барки, гәрчә Пәрвәрдигар Йәрәмия вә башқа пәйғәмбәрләр арқилиқ көп қетим Йәһудаға: «Мән силәрни сүргүн қилдуримән» дәп агаһландурған болсиму, Йәрәмия йәнила: ««ахирқи минутта» Йәһудани Бабилдин қутқузиду» дәп ойлиди. □ **32:27 «Маңа тәс чүшидиған бирәр иш бармиду?»** — ибраний тилида «Маңа карамәт чүшидиған бирәр иш бармиду?». ■ **32:27** Чөл. 16:22 ■ **32:29** Йәр. 21:10 □ **32:30 «яшлиғидин тартип...»** — бәлким Исраилниң «әл болғинидин тартип», йәни «Мисирдин чиқиштин тартип» дегән мәнидә. Болмиса «етизни ал» дегән сөзниң немә мәнаси бар? Җавап төвәндики айәтләрдә, әлвәттә. **«қоллири ясиғанлар»** — дегән сөзләр яки ясиған бутларни яки яман қилмишлирини көрситиду. ■ **32:33** Йәр. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19 □ **32:35 «Моләк»** — Аммонийларниң чоқунған бути. ■ **32:35** Йәр. 19:5 ■ **32:37** Йәр. 23:3; 29:14; 31:10

38 Улар Мениң хәлқим болиду, Мән уларниң Худаси болимән. ■
39 Мән улар вә улардин кейин болған балилирини барлиқ күнлиридә Мәндин
әйминип яхшилиқ көрсун дәп, уларға бир қәлб, бир йолни ата қилимән.
40 Мән уларға илтипат қилиштин қолумни иккинчи үзмәслигим үчүн улар билән
мәңгүлүк бир әһдә түзимән; уларниң қайтидин йенимдин чәтлимәслиги үчүн
Мән қәлбигә қорқунучумни салимән.
41 Мән уларға яхшилиқ ата қилиштин һозур елип шатлинимән вә пүтүн қәлбим,
пүтүн җеним билән уларни мошу зиминға тикип турғузимән!■
42 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән худди бу хәлиқниң бешиға бу
дәһшәтлик күлпәтниң һәммисини чүшүргинимдәк, Мән улар тоғрилиқ вәдә
қилған барлиқ бәхит-бәрикәтләрни уларниң үстигә чүшүримән;
43 Силәр мошу зимин тоғрилиқ: «У вәйранә, адәмзатсиз вә һайванатсиздур;
калдийләрниң қолиға тапшурулған!» дәйсиләр. Лекин кәлгүсидә униңда
етизлар қайтидин сетивелиниду!
44 Биняминниң жутида, Йерусалимниң әтрапидики йезилирида, Йәһуданиң
шәһәрлиридә, *җанубтики* тағлиқ шәһәрлиридә, ғәриптики «Шәфәлаһ»
егизлигидики шәһәрләрдә, *Йәһуданиң* җанубий баяванлиридики шәһәрләрдиму
кишиләр қайтидин күмүчкә етизларни сетивалиду, тохтам хәтлиригә имза
қойиду, мөһүрләп, гувачиларни гуваға һазир қилиду; чүнки Мән уларни
сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүримән — дәйду Пәрвәрдигар.

33

Пәрвәрдигар Исраил вә Йәһудани әслигә кәлтүримән, дәп иккинчи қетим вәдә қилиду

1 Йәрәмия техи қаравулларниң һойлисида қамап қоюлған вақтида,
Пәрвәрдигарниң сөзи униңға иккинчи қетим келип мундақ дейилди: —
2 Ишни қилғучи Мән Пәрвәрдигар, ишни шәкилләндүргүчи һәм уни бекиткүчи
Мәнки Пәрвәрдигар мундақ дәймән — Пәрвәрдигар Мениң намимдур — □
3 Маңа илтиҗа қил, Мән саңа җавап қайтуримән, шундақла сән билмәйдиған,
бүйүк һәм тилсимат ишларни саңа аян қилимән.
4 Чүнки *дүшмәнниң* дөң-потәйлиригә һәм қиличиға тақабил турушқа
истиһкамлар қилиш үчүн чеқилған бу шәһәрдики өйләр вә Йәһуда
падишалириниң ордилири тоғрилиқ Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ
дәйду: —
5 «Калдийләр билән қаршилишимән» дәп шәһәргә киргәнләрниң һәммиси,
пәқәт Мән ғәзивим вә қәһримдә уриваткәнләрниң җәсәтлири билән бу өйләрни
толдуруш үчүн кәлгәнләр, халас. Чүнки Мән уларниң барлиқ рәзиллиги
түпәйлидин йүзүмни бу шәһәрдин өрүп йошурғанмән. □
6 Һалбуки мана, Мән бу шәһәргә шипа қилип дәрдигә дәрман болимән; Мән
уларни сақайтимән, уларға чәксиз арамбәхш һәм һәқиқәтни йешип аян қилимән.
□

■ **32:38** Йәр. 24:7; 30:22; 31:1,33 ■ **32:41** Йәр. 24:6; Ам. 9:15 □ **33:2** **«ишни қилғучи»** — немә иш екәнлиги бәлким кейинки 4-26-айәтләрдә тәсвирлиниду. □ **33:5** **««Калдийләр билән қаршилишимән» дәп шәһәргә киргәнләр... пәқәт Мән ғәзивим вә қәһримдә уриваткәнләрниң җәсәтлири билән бу өйләрни толдуруш үчүн кәлгәнләр, халас. Уларниң барлиқ рәзиллиги түпәйлидин йүзүмни бу шәһәрдин өрүп йошурғанмән»** — оқурмәнләр айәттики башқа хил тәрҗимиләрни учритиши мүмкин. Лекин умумий мәнаси тәрҗимимизниңкидәк болиду. □ **33:6** **«Һалбуки мана, Мән бу шәһәргә шипа қилип дәрдигә дәрман болимән; Мән уларни сақайтимән, ...»** — шүбһисизки, Худа Йәрәмияға ейтқан «бүйүк һәм тилсимат ишлар» бу айәттин башлап униңға ечип көрситилиду.

7 Мән Йәһудани һәм Исраилни сүргүндин қайтуруп әслигә кәлтүримән; уларни
авалқидәк қуруп чиқимән. ■
8 Мән уларни Мән билән қаршилишип гунаға петип садир қилған барлиқ
қәбиһлигидин пакландуримән, Мениң алдимда гунаға петип, Маңа асийлиқ
қилған барлиқ қәбиһликлирини кәчүримән; ■
9 йәр йүзидики барлиқ әлләр Мән уларға йәткүзгән барлиқ илтипатни аңлайду,
шуниң билән бу *шәһәр* кишини шатландуруп, Өзүмгә мәдһийәләрни қозғап, шан-
шәрәп кәлтүрүп нам-шөһрәт һасил қилиду; әлләр Мән уларға йәткүзгән барлиқ
илтипат вә арамбәхшликтин *Мәндин* қорқуп титрәйдиған болиду.
10 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр мошу йәр тоғрилиқ: «У бир харабилик,
адәмзатсиз вә һайванатсиз болди!» дәйсиләр — дурус. Лекин харабә
болған, адәмзатсиз, аһалисиз, һайванатсиз болған Йәһуданиң шәһәрлиридә вә
Йерусалим кочилирида
11 йәнә тамашиниң садаси, шат-хурамлиқ садаси вә тойи болуватқан
жигит-қизниң авази аңлиниду, шундақла Пәрвәрдигарниң өйигә «тәшәккүр
қурбанлиқлири»ни апарғанларниң «Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар, чүнки Пәрвәрдигар меһривандур, униң
муһәббити мәңгүлүктур» дәйдиған авазлири қайтидин аңлиниду; чүнки Мән
сүргүн болғанларни қайтуруп зиминдики аватлиқни әслигә кәлтүримән, —
дәйду Пәрвәрдигар.■
12 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— Харабә болған адәмзатсиз вә һайванатсиз болған бу йәрдә вә униң барлиқ
шәһәрлиридә қой баққучиларниң өз падилирини ятқузидиған қотанлири
қайтидин бар болиду. □
13 *Җәнубий* тағлиқтики шәһәрләрдә, *гәриптики* Йәһуданиң «Шәфәлаһ»
егизлигидики шәһәрләрдә, җәнубий баяванлардики шәһәрләрдә, Биняминниң
жутида, Йерусалимниң әтрапидики йезилирида вә Йәһуданиң шәһәрлиридиму
қой падилири уларни санийғучиниң қоли астидин қайтидин өтиду, — дәйду
Пәрвәрдигар.□

14 Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәтигә һәм
Йәһуда җәмәтигә ейтқан шәпқәтлик вәдәмгә әмәл қилимән.■
15 Шу күнләр вә у чағда Мән Давут нәслидин «Һәққаний Шах»ни зиминда өстүрүп
чиқиримән; У зиминда тоғра һөкүм вә һәққанийлиқ жүргүзиду. □ ■
16 Шу күнләрдә Йәһуда қутқузулиду, Йерусалим арамбәхштә туриду; *шу чағда*
Йерусалим: «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиздур» дегән нам билән атилиду.
17 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Давутниң Исраил җәмәтиниң тәхтигә
олтиришқа лайиқ нәсли үзүлүп қалмайду,
18 яки Лавийлардин болған каһинлардин, «көйдүрмә қурбанлиқ», «ашлиқ
һәдийә» вә башқа қурбанлиқларни Мениң алдимда дайим сунидиған адәм

■ **33:7** Йәр. 24:6; 31:4; 32:44 ■ **33:8** Йәр. 31:34 ■ **33:11** Йәр. 7:34 □ **33:12 «Харабә болған адәмзатсиз вә һайванатсиз болған бу йәрдә вә униң барлиқ шәһәрлиридә қой баққучиларниң өз падилирини ятқузидиған қотанлири қайтидин бар болиду»** — 4-, 10- вә бу 12-айәттә, Пәрвәрдигар Йәрәмияға «Сән билип бақмиған һәм бүйүк һәм тилсимат ишларни саңа көрситимән» дегән вәдиси бойичә, кәлгүси заманда карамәт ишларни көрситидиған үч бешарәт бизгә тонуштурулиду. □ **33:13 «санийғучиниң қоли астидин өтүш»** — бәлким қойлар қотанға қайтип киргәндә, улардин һеч қайсисиниң кам қалмаслиғи үчүн тәкшүрүлүштур. ■ **33:14** Йәр. 29:10 □ **33:15 «...у чағда Мән Давут нәслидин «Һәққаний Шах»ни зиминда өстүрүп чиқиримән...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Давут падиша-пәйғәмбәргә: «Қутқузғучи-Мәсиһ» сениң нәслиңдин чиқиду» дәп вәдә бәргән (мәсилән, «2Сам.», 7-бапни, Зәбурдики 17-, 44- вә 71-күйләрни һәм мәзкур китап 23:5ниму көрүң). ■ **33:15** Йәр. 23:5

үзүлүп қалмайду.■
19 Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
20 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр Мениң күндүз билән түзгән әһдәмни
вә кечә билән түзгән әһдәмни бузуп, күндүз вә кечини өз вақтида кәлмәйдиған
қилип қойсаңлар,
21 шу чағда Мениң Қулум Давут билән түзгән әһдәм бузулуп, униңға: «Өз
тәхтиңгә һөкүм сүридиған бир оғлуң дайим болиду» дегиним әмәлгә
ашурулмайду вә хизмәткарлирим, каһинлар болған Лавийлар билән түзгән
әһдәм бузулған болиду.
22 Асманлардики қошунлар болған юлтузларни санап болғили болмиғандәк,
деңиздики қумларни өлчәп болғили болмиғандәк, мән қулум Давутниң нәслини
вә Өзүмгә хизмәт қилидиған Лавийларни көпәйтимән.

23 Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
24 Бу хәлиқниң: «Пәрвәрдигар Өзи таллиған бу икки жәмәттин ваз кечип, уларни
ташлиди» дегинини байқимидиңму? Шуңа улар Мениң хәлқимни: «Кәлгүсидә
һеч бир әл-дөләт болмайду» дәп көзгә илмайду. □
25 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мениң күндүз вә кечини бекиткән әһдәм
өзгирип кәтсә, яки асман-зиминдики қанунийәтләрни бекитмигән болсам,
26 Мән Яқупниң нәслидин вә Давутниң нәслидин ваз кечип уларни ташлайдиған
болимән, шуниңдәк Ибраһим, Исһақ вә Яқупниң нәсли үстигә һөкүм сүрүш
үчүн *Давутниң* нәслидин адәм таллимайдиған болимән! Чүнки бәрһәқ, Мән
уларни сүргүнлүктин қайтуруп уларни әслигә кәлтүримән, уларға рәһимдиллиқ
көрситимән.■

34

Пәрвәрдигар Зәдәкияға шум хәвәр йәткүзиду

1 Бабил падишаси Небоқаднәсар, пүтүн қошуни вә һөкүмранлиғиға беқинған
барлиқ падишалиқлар вә әлләрниң һәммиси Йерусалимға вә униң әтрапидики
барлиқ шәһәрләргә җәң қилған вақтида, Пәрвәрдигардин Йәрәмияға кәлгән сөз:
—■
2 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Зәдәкияниң йениға берип
униңға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, бу шәһәрни Бабил
падишасиниң қолиға тапшуримән, у униңға от қоюп көйдүриветиду. ■
3 Сән болсаң, униң қолидин қачалмайсән; бәлки сән тутулуп униң қолиға
тапшурулисән; сениң көзлириң Бабил падишасиниң көзлиригә қарайду, униң
билән йүз туранә сөзлишисән вә сән Бабилға сүргүн болуп кетисән.■
4 Лекин, и Йәһуда падишаси Зәдәкия, Пәрвәрдигарниң сөзини аңла; Пәрвәрдигар
сениң тоғраңда мундақ дәйду: — Сән қилич билән өлмәйсән;
5 сән аман-течлиқта өлисән; ата-бовилириң болған өзүңдин илгәрки падишалар
үчүн матәм тутуп хушбуй яққандәк улар охшашла сән үчүнму *хушбуй* яқиду; улар

■ **33:18** Йәр. 17:26 □ **33:24 «Пәрвәрдигар Өзи таллиған бу икки жәмәттин ваз кечип, уларни ташлиди...»** — «икки жәмәт» шүбһисизки, Исраил вә Йәһудани, йәни Худаниң пүтүн хәлқини көрситиду; демәк, пүткүл Исраил хәлқи өзиниң келәчики тоғрилиқ үмүтсизлинип кәткән. Бәзи алимлар «икки жәмәт» «Давут жәмәти һәм Лавий жәмәти»ни көрситиду, дәп қарайду; лекин бизниңчә кейинки «Мениң хәлқимни ... көзгә илмайду» дегән ибарә һәм 25-, 26-айәтләр «Яқупниң нәсли»ни, йәни Худаниң пүтүн хәлқи (Исраил вә Йәһуда)ни көрсәткәчкә, 24-айәтму пүтүн хәлиқни көрситиши керәк. ■ **33:26** Йәр. 31:20 ■ **34:1** 2Пад. 25; Йәр. 52 ■ **34:2** Йәр. 21:10; 32:29 ■ **34:3** Йәр. 32:4

сән үчүн: «Аһ, шаһим!» дәп матәм тутиду; чүнки Мән шундақ вәдә қилғанмән, — дәйду Пәрвәрдигар.□
6 Андин Йәрәмия пәйғәмбәр бу сөзләрниң һәммисини Йәһуда падишаси Зәдәкияға Йерусалимда ейтти.
7 Шу чағда Бабил падишасиниң қошуни Йерусалимда вә Йәһудадики қалған шәһәрләрдә, йәни Лақишта вә Азикаһта җәң қиливататти; чүнки Йәһудадики мустәһкәм шәһәрләр арисидин пәқәт буларла ишғал болмиған еди.

Өз қуллириға увал қилғанларға агаһ бериш

8 Падиша Зәдәкия *қуллиримизға* азатлиқ җакалайли дәп Йерусалимдикиләрниң һәммиси билән әһдини кесип түзгәндин кейин, Пәрвәрдигардин төвәндики бу сөз Йәрәмияға кәлди □ ■
9 (әһдә бойичә һәр бири өз ибраний қуллирини, әр болсун, қиз-аял болсун, қоюветиши керәк еди; һеч қайсиси өз қериндиши болған Йәһудийни қуллуқта қалдурмаслиғи керәк еди. □
10 Әһдигә қошулған барлиқ әмирләр вә барлиқ хәлиқ шуниңға, йәни һәр қайсимиз өз қули яки дедигини қоюветәйли, уларни қуллуқта қалдурувәрмәйли дегән сөзигә бойсунди. Улар бойсунуп уларни қоювәтти.
11 Лекин униңдин кейин улар бу йолдин йенип қоювәткән қул-дедәкләрни өзигә қайтурувалди. Улар буларни қайтидин мәҗбурий қул-дедәк қиливалди).□
12 — Шу чағда Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
13 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән ата-бовилириңларни Мисирниң зиминидин, йәни «қуллуқ өйи»дин чиқарғинимда, улар билән әһдә түзгән едим;
14 *шу әһдә бойичә* һәр бириңлар йәттинчи жилида силәргә өзини сатқан һәр қайси қериндишиңлар болған ибраний кишилирини қоюветишиңлар керәк; у қуллуғунда алтә жил болғандин кейин, сән уни азатлиққа қоюветишиң керәк, дегән едим. Лекин ата-бовилириңлар буни аңлимай һеч қулақ салмиған. ■
15 Лекин силәр болсаңлар, *шу яман йолдин* йенип, көз алдимда дурус ишни көрүп, һәр бириңлар өз йеқиниға «азат бол» дәп җакалидиңлар, шуниңдәк Өз намим билән аталған өйдә әһдә түзүдиңлар;
16 лекин силәр йәнә йенип Мениң намимға дағ кәлтүрүп, һәр бириңлар өз райиға қоювәткән қулни һәм ихтияриға қоювәткән дедәкни қайтурувелип қайтидин өзүңларға қул-дедәк болушқа мәҗбурлидиңлар.

□ **34:5 «Сән үчүн хушбуй яқиду»** — ибраний тилида сөзмусөз болса «сән үчүн көйдүриду» дегәнликтур. Хәқләрниң көйдүргини болса, бизниңчә хушбуй болуши керәк еди. Әмәлийәттә Тәврат һәм Инҗилда өлгәнләр үчүн һәр қандақ қурбанлиқ-һәдийә, нәзир-чирағниң һеч қандақ пайдиси йоқ, дәп көрситилиду. □ **34:8 «әһдини кесип түзүш»** — кона заманларда икки тәрәп бир-бири билән әһдә түзмәкчи болса, авал кала яки қойни союп, нимтә (икки парчә) қилип парчилайтти; андин икки тәрәп союп икки парчә қилған малниң оттурисидин тәң өтүп бир-биригә қәсәм қилатти. Бу ишниң әһмийити бәлким: «Қайсимиз әһдини бузсақ, Худа уни бу сойған малға охшаш қилсун!» дәмәкликтур. 18-20-айәтләрни көрүң. ■ **34:8** Мис. 21:2 □ **34:9 «әһдә бойичә һәр бири өз ибраний қуллирини, ... қоюветиши керәк еди; һеч қайсиси өз қериндиши болған Йәһудийни қуллуқта қалдурмаслиғи керәк еди»** — мүмкинчилиги барки, бу әһдә пәқәт бу әмирләргә қолайлиқ болуши үчүн түзүлгән еди. Қәһәтчилик болған вақитта, өз қуллириға озуқ бериш мәсъулийитидин қечип, қуллирини қәткүзиветәтти. □ **34:11 «Лекин униңдин кейин улар бу йолдин йенип қоювәткән қул-дедәкләрни өзигә қайтурувалди... қул-дедәк қиливалди»** — бу вақиә Бабилниң қошуни Йерусалимни қоршивелиштин вақитлиқ ваз кечип Мисир билән җәң қилишқа кәткән вақтида болған болуши мүмкин. Әмирләр вә хәлиқ бәлким хәтәрлик пәйт биздин өтүп кәтти, Худадин қорқивеиришимизниң һаҗити йоқ, дейиши мүмкин еди. 21-22-айәтләрни 35-бап, 5-7-айәтләр билән селиштуруң. ■ **34:14** Мис. 21:2; Қан. 15:12

17 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр маңа қулақ салмидиңлар, һәр
бириңлар өз қериндишиңларға, һәр бириңлар өз йеқиниңларға азат болуңлар
дәп һеч җакалимидиңлар; мана, Мән силәргә бир хил азатлиқни — йәни
қиличқа, вабаға вә қәһәтчиликкә болған бир азатлиқни җакалаймән; силәрни йәр
йүзидики барлиқ падишалиқларға бир вәһшәт басқучи қилимән. ■
18 Шуниң билән Мән әһдәмни бузған, көз алдимда кесип түзгән әһдиниң
сөзлиригә әмәл қилмиған кишиләрни болса, улар өзлири союп икки парчә қилип,
оттурисидин өткән һелиқи мозайдәк қилимән;
19 Йәһуданиң әмирлири вә Йерусалимниң әмирлири, ордидики әләмдарлар,
каһинлар, шуниңдәк мозайниң икки парчисиниң оттурисидин өткән барлиқ
хәлиқни болса,
20 Мән уларни дүшмәнлириниң қолиға, җенини издигүчиләрниң қолиға
тапшуримән; шуниң билән җәсәтлири асмандики учар-қанатларға вә зиминдики
һайванларға озуқ болиду; ■
21 Йәһуда падишаси Зәдәкия вә униң әмирлириниму дүшмәнлириниң қолиға,
җенини издигүчиләрниң қолиға, шундақла силәргә һуҗум қилиштин чикинип
турған Бабил падишасиниң қошунининиң қолиға тапшуримән. ■
22 Мана, Мән әмир қилимән, — дәйду Пәрвәрдигар, вә улар бу шәһәр алдиға йәнә
келиду; улар униңға һуҗум қилип от қоюп көйдүриветиду; вә Мән Йәһуданиң
шәһәрлирини вәйранә, һеч адәмзатсиз қилимән.

35

Йәһуданиң вапасизлиғи, Рәкабийларниң вападарлиғи

1 Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоакимниң күнлиридә, Пәрвәрдигардин
Йәрәмияға сөз келип: —□
2 «Рәкабниң җәмәтидикиләрниң йениға берип улар билән сөзлишип уларни
Пәрвәрдигарниң өйигә апирип, униң кичик өйлириниң биригә тәклип қилип
уларниң алдиға шарап тутқин» — дейилди.
3 Шуниң билән мән Хабаззинияниң нәвриси, Йәрәмияниң оғли Җаазанияни,
униң укилирини вә барлиқ бала-җақилирини, шуниңдәк Рәкабниң пүткүл
җәмәтини елип келишкә чиқтим;
4 Мән уларни Пәрвәрдигарниң өйигә, Игдалияниң оғли, Худаниң адими болған
Һананниң оғуллириға тәвәлик өйгә апардим; бу өй әмирләрниң өйиниң йенида,
Шаллумниң оғли, ишикбақар Маасеяһниң өйиниң үстидә еди;
5 мән Рәкабниң җәмәтидикиләрниң алдиға шарапқа лиқ толған пиялиләр вә
қәдәһләрни қоюп уларға: «Шарапқа еғиз тегиңлар!» — дедим.
6 Улар маңа мундақ деди: «Биз шарапни ичмәймиз; чүнки әҗдатимиз Рәкабниң
оғли Йонадаб бизгә: «Силәр вә оғул-әвлатлириңлар зади шарап ичмәңлар;
7 йәнә келип өйләрни қурмаңлар, нә уруқ териманлар, нә үзүмзарларни
тикмәңлар, нә булардин һеч қайсисиға зади егә болмаңлар; барлиқ
күнлириңларда чедирларда туруңлар; шуниң билән силәр туруватқан зиминда
узун күнләрни көрисиләр» — дәп әмир қалдурған.
8 Шуниң билән бизниң әҗдатимиз Рәкабниң оғли Йонадабниң: «Барлиқ
күнүңләрдә зади шарап ичмәңлар» дегән авазиға қулақ селип, биз вә бизниң
аяллиримиз һәм оғул-қизлиримиз униң әмригә толуқ әмәл қилип кәлгәнмиз;

■ **34:17** Қан. 28:25; Йәр. 15:4; 24:9,10 ■ **34:20** Йәр. 7:33; 16:4; 19:7 ■ **34:21** Йәр. 37:11
□ **35:1 «Йәһоакимниң күнлиридә»** — бу вақиә Зәдәкия падиша тәхткә олтарған вақитта,
йәни жуқурида ейтилған бешарәтләрдин илгири болған еди, әлвәттә.

9 биз йәнә турғидәк өйләрни салмиған; биздә һеч үзүмзар, етиз, уруқ дегәнләр йоқ;
10 бәлки биз чедирларда туруп кәлдуқ, әждатимиз Йонадабниң бизгә барлиқ әмир қилғанлириға әмәл қилип кәлдуқ.□
11 Лекин Бабил падишаси Небоқаднәсар зиминға бесип киргәндә, шундақ иш болдики, биз: «Барайли, Калдийләрниң қошуни һәм Сурийәниң қошунидин қечип Йерусалим шәһиригә кирәйли» — дедуқ. Мана шу сәвәптин Йерусалимда туруватимиз».
12 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
13 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Барғин, Йәһудадикиләр вә Йерусалимда туруватқанларға мундақ дегин: — Буниңдин тәрбийә алмамсиләр, шуниңдәк Мениң сөзлиримгә қулақ салмамсиләр? — дәйду Пәрвәрдигар.
14 — Мана, Рәкабниң оғли Йонадабниң оғул-пәрзәнтлиригә «шарап ичмәңлар» дәп тапилиған сөзлиригә әмәл қилинип кәлгән; бүгүнки күнгичә улар һеч шарап ичип бақмиған, чүнки улар атисиниң әмригә итаәт қилған. Лекин Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп силәргә сөз қилип кәлгән болсамму, силәр Маңа һеч қулақ салмиғансиләр. ■
15 Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп қуллирим болған пәйғәмбәрләрни әвәтип: «Һәр бириңлар һазир өз рәзил йолуңлардин йенип, қилмишиңларни түзитиңлар, башқа илаһларға әгишип чоқунмаңлар; шундақ қилсаңлар Мән ата-бовилириңларға тәқдим қилған зиминда туруверисиләр» дәп кәлгәнмән; лекин силәр Маңа қулақ салмай һеч аңлимиғансиләр. ■
16 Бәрһәқ, Рәкабниң оғли Йонадабниң әвлатлири атисиниң уларға тапилиған әмригә әмәл қилған; лекин бу хәлиқ Маңа һеч қулақ салмиғандур.
17 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән Йәһуданиң үстигә һәм Йерусалимниң үстигә Мән алдин-ала ейтқан барлиқ балаю-апәтни чүшүримән; чүнки Мән уларға сөз қилған, лекин улар аңлимиған; Мән уларни чақирған, лекин улар жавап бәрмигән».
18 Андин Йәрәмия Рәкаб җәмәтигә мундақ деди: — Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Чүнки силәр атаңлар Йонадабниң әмригә итаәт қилип, барлиқ йолйоруқлирини тутуп, силәргә тапилиғанлириниң һәммиси бойичә иш көрүп кәлгәнсиләр, —
19 әнди самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Рәкабниң оғли Йонадабниң нәслидин алдимда хизмәт қилғучи һәргиз үзүлүп қалмайду.□

36

Падиша Йәһоақим бешарәт хатириләнгән орам язмини көйдүриду

□ **35:10 «биз чедирларда туруп кәлдуқ, әждатимиз Йонадабниң бизгә барлиқ әмир қилғанлириға әмәл қилип кәлдуқ»** — җәмий болуп 250 жиллиқ мәзгил ичидә. «Рәкабниң оғли Йонадаб» бәлким «2Пад.» 10:15дә тилға елинған «Рәкабниң оғли Йәһонадаб» болуши мүмкин. ■ **35:14** Йәр. 11:7; 25:3; 26:5; 29:19; 32:33 ■ **35:15** Йәр. 18:11; 25:5 □ **35:19 «Рәкабниң оғли Йонадабниң нәслидин алдимда хизмәт қилғучи һәргиз үзүлүп қалмайду»** — уларниң Худа алдида немә хизмәт қилидиғанлиғи Муқәддәс Китапта хатириләнгән әмәс; амма Йәһудийларниң кейинки хатирилири бойичә уларниң кейинки ибадәтханида қурбангаһта от үчүн отун елип бериш хизмити бар еди. Рәкабийлар тоғрилиқ йәнә «Қошумчә сөз»имизни көрүң.

1 Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоакимниң төртинчи жили, Йәрәмияға
Пәрвәрдигардин төвәндики сөз кәлди: —
2 Өзүңгә орам қәғәз алғин; униңға Йосияниң күнлиридә саңа сөз қилғинимдин
тартип бүгүнки күнгичә Мән Исраилни әйиплигән, Йәһудани әйиплигән һәм
барлиқ әлләрни әйиплигән, саңа ейтқан сөзләрниң һәммисини язғин. ■
3 Йәһуданиң җәмәти бәлким Мән бешиға чүшүрмәкчи болған барлиқ балаю-
апәтни аңлап, һәр бири өзлириниң рәзил йолидин янармекин; улар шундақ
қилса, Мән уларниң қәбиһлигини вә гунайини кәчүрүм қилимән.
4 Шуниң билән Йәрәмия Нерияниң оғли Баруқни чақирди; Баруқ Йәрәмияниң
ағзидин чиққанлирини аңлап Пәрвәрдигарниң униңға ейтқан сөзлириниң
һәммисини бир орам қәғәзгә йезип бәрди.
5 Йәрәмия Баруққа тапилап мундақ деди: — Өзүм қамап қоюлғанмән;
Пәрвәрдигарниң өйигә киришимгә рухсәт йоқ; лекин өзүң берип киргин;
6 Пәрвәрдигарниң өйидә роза тутқан бир күнидә, сән ағзимдин чиққанлирини
аңлап язған, Пәрвәрдигарниң бу орам язмида хатириләнгән сөзлирини хәлиқниң
қулақлириға йәткүзгин; һәммә шәһәрләрдин кәлгән Йәһудадикиләрниң
қулиқиғиму йәткүзгин.
7 Улар бәлким Пәрвәрдигар алдиға дуа-тилавитини қилип һәр бири өзлириниң
рәзил йолидин янармекин; чүнки Пәрвәрдигарниң бу хәлиққә агаһландурған
ғәзиви вә қәһри дәһшәтликтур.
8 Нерияниң оғли Баруқ Йәрәмия пәйғәмбәр униңға тапилиғинининиң һәммисини
ада қилип, Пәрвәрдигарниң өйидә Пәрвәрдигарниң сөзлирини оқуп җакалиди.□
9 Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоаким тәхткә олтарған бәшинчи жили
тоққузинчи айда шундақ болдики, барлиқ Йерусалимдикиләр һәмдә Йәһуда
шәһәрлиридин чиқип Йерусалимға кәлгән барлиқ хәлиқ үчүн, Пәрвәрдигар
алдида бир мәзгил роза тутушимиз керәк дәп елан қилинди.
10 Шу вақит Баруқ Пәрвәрдигарниң өйигә кирип, пүтүкчи Шафанниң оғли
Гәмарияниң өйидә туруп, Йәрәмияниң сөзлирини барлиқ хәлиқниң қулиқиға
йәткүзүп оқуди; бу өй Пәрвәрдигарниң өйиниң жуқуриқи һойлисидики «Йеңи
дәрваза»ға җайлашқан еди. □
11 Шафанниң нәвриси, Гәмарияниң оғли Микаһ болса язмидин Пәрвәрдигарниң
сөзлириниң һәммисигә қулақ салди.
12 Андин у падишаниң ордисиға чүшүп пүтүкчиниң өйигә кирвиди, мана,
әмирләрниң һәммиси шу йәрдә олтиратти; пүтүкчи Әлишама, Шемаяниң оғли
Делая, Акборниң оғли Әлнатан, Шафанниң оғли Гәмария вә Һананияниң оғли
Зәдәкия қатарлиқ барлиқ әмирләр шу йәрдә олтиратти.
13 Шуниң билән Микаһ Баруқниң сөзлигәнлирини хәлиқниң қулиқиға йәткүзүп
оқуғанда өзи аңлиған барлиқ сөзләрни уларға баян қилди.
14 Шуниң билән барлиқ әмирләр Кушиниң әвриси, Шәләмияниң нәвриси,
Нәтанияниң оғли Йәһудийни Баруқниң йениға әвәтип униңға: «Сән хәлиқниң
қулиқиға йәткүзүп оқуған орам язмини қолуңға елип йенимизға кәл» — деди.

■ **36:2** Йәш. 8:1; Йәр. 30:2 □ **36:8 «Нерияниң оғли Баруқ Йәрәмия пәйғәмбәр униңға тапилиғинининиң һәммисини ада қилип, Пәрвәрдигарниң өйидә Пәрвәрдигарниң сөзлирини оқуп җакалиди»** — Баруқниң чоң атиси Маасеяһ Йерусалимниң шәһәр башлиғи болған еди (32:12ни һәм «2Тар.» 34:8ни көрүң). У мошу ишни қилғанда бәлким өзиниң җенини вә келәчикини тәвәккүл қилған. Униң Йәрәмияға һәмраһ болушниң интайин җапалиқ вә хәтәрлик екәнлигини чүшиниш үчүн 45-бапни көрүң. □ **36:10 «пүтүкчи Шафан»** — Шафан тоғрилиқ «1Пад.» 22-бапни көрүң. **«жуқуриқи һойла»** — болса «1Пад.» 6:36 һәм 7:12дә «ички һойла» дегән нам билән аталған. «Йеңи дәрваза» «Йәр.» 26:10дә тилға елинған. Шүбһисизки, Баруқ шу йәрдә туруп Йәрәмияниң сөзини оқуйтти, барлиқ хәлиқ аңлалайтти.

Шуниң билән Нериянниң оғли Баруқ орам язмини қолиға елип уларниң йениға кәлди.
15 Улар униңға: «Олтар, уни қулиқимизға йәткүзүп оқуп бәр» — деди. Баруқ уни уларға аңлитип оқуди.

16 Шундақ болдики, улар барлиқ сөзләрни аңлиғанда, алақзадә болуп бир-биригә қаришип: «Бу сөзләрниң һәммисини падишаға йәткүзмисәк болмайду» — деди.
17 Андин Баруқтин: «Бизгә дегин әнди, сән бу сөзләрниң һәммисини қандақ яздиң? Уларни Йәрәмияниң өз ағзидин аңлидиңму?» — дәп сориди.
18 Баруқ уларға: «У бу сөзләрниң һәммисини өз ағзи билән маңа ейтти, мән орам қәғәзгә сияһ билән яздим» — деди.
19 Әмирләр Баруққа: «Барғин, сән вә Йәрәмия мөкүвелиңлар. Қәйәрдә болсаңлар һеч кимгә билдүрмәңлар» — деди.
20 Шуниң билән улар орам язмини пүтүкчи Әлишаманиң өйигә тиқип қоюп, ордиға кирип падишаниң йениға келип, бу барлиқ сөзләрни униң қулиқиға йәткүзди.
21 Падиша Йәһудийни язмини елип келишкә әвәтти, у уни Әлишаманиң өйидин епкәлди. Йәһудий уни падишаниң қулиқиға вә падишаниң йенида турған барлиқ әмирләрниң қулақлириға йәткүзүп оқуди.
22 Шу чағ тоққузинчи ай болуп, падиша «қишлиқ өй»идә олтиратти; униң алдидики очақта от қалақлиқ еди.
23 Шундақ болдики, Йәһудий униңдин үч-төрт сәһипини оқуғанда, падиша қәләмтираши билән бу қисмини кесип, язминиң һәммисини бир-бирләп отта көйүп йоқиғичә очақтики отқа ташлиди. □
24 Лекин бу барлиқ сөзләрни аңлиған падиша яки хизмәткарлириниң һеч қайсиси қорқмиди, улардин кийим-кечәклирини житқанлар йоқ еди.
25 Униң үстигә Әлнатан, Делая вә Гәмариялар падишадин орам язмини көйдүрмәслигини өтүнгән еди, лекин у уларға қулақ салмиди.
26 Падиша болса шаһзадә Йераһмәәл, Азриәлниң оғли Серая вә Абдәәлниң оғли Шәләмияни пүтүкчи Баруқни вә Йәрәмия пәйғәмбәрни қолға елишқа әвәтти; лекин Пәрвәрдигар уларни йошуруп сақлиди.

Иккинчи орам язма

27 Падиша Баруқ Йәрәмияниң ағзидин аңлап язған сөзләрни хатирилигән орам язмини көйдүрүвәткәндин кейин, Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
28 Йәнә бир орам қәғәзни елип, униңға Йәһуда падишаси Йәһоаким көйдүрүвәткән биринчи орам язмида хатириләнгән барлиқ сөзләрни язғин.
29 Вә Йәһуда падишаси Йәһоакимға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сән бу орам язмини көйдүрүвәттиң вә Мениң тоғрилиқ: Сән буниңға: «Бабил падишаси чоқум келип бу зиминни вәйран қилиду, униңдин һәм инсанни һәм һайванни йоқитиду» — дәп йезишқа қандақму петиндиң?» — дедиң.
30 Шуңа Пәрвәрдигар Йәһуда падишаси Йәһоаким тоғрилиқ мундақ дәйду: — Униң нәслидин Давутниң тәхтигә олтиришқа һеч адәм болмайду; униң җәсити сиртқа ташливетилип күндүздә иссиқта, кечидә қиравда очуқ ятиду. ■
31 Мән униң вә нәслиниң бешиға, хизмәткарлириниң бешиға қәбиһлигиниң җазасини чүшүримән; Мән уларниң үстигә, Йерусалимда турушватқанларниң

□ **36:23 «қәләмтираш билән кесиш»** — адәттә бу сайманни диванбеги яки пүтүкчи «орам язмилар»ни ясап тәйярлашқа ишлитәтти. Мошу йәрдә әксичә қимматлик бир орам язмини йоқитиш үчүн ишләткән. ■ **36:30** Йәр. 22:19

үстигә һәм Йәһуданиң адәмлири үстигә Мән уларға агаһландурған барлиқ күлпәтләрни чүшүримән; чүнки улар Маңа һеч қулақ салмиған.
32 Шуниң билән Йәрәмия башқа бир орам қәғәзни елип Нерияниң оғли Баруққа бәрди; у Йәрәмияниң ағзиға қарап Йәһуда падишаси Йәһоаким отта көйдүрүвәткән орам язмида хатириләнгән һәммә сөзләрни язди; улар бу сөзләргә охшайдиған башқа көп сөзләрниму қошуп язди.□

37

Зәдәкия падиша болған чағдики бәзи вақиәләр — кириш сөз

1 Бабил падишаси Небоқаднәсар Зәдәкияни Йәһуданиң зиминиға падиша қилди; шуниң билән у Йосияниң оғли Йәһоакимниң оғли Конияниң орниға һөкүм сүриди. □
2 У, яки хизмәткарлири, яки зиминдики хәлиқ Пәрвәрдигарниң Йәрәмия пәйғәмбәр арқилиқ ейтқан сөзлиригә һеч қулақ салмиди.

Зәдәкия Худадин ярдәм тиләйду

3 Падиша Зәдәкия Шәләмияниң оғли Йәһукални һәм каһин Маасейаһниң оғли Зәфанияни Йәрәмия пәйғәмбәрниң йениға әвәтип униңға: «Пәрвәрдигар Худайимизға биз үчүн дуа қилғайсән» — дегүзди
4 (шу чағда Йәрәмия зинданда қамақлиқ әмәс еди; у хәлиқ арисиға чиқип-киришкә әркин еди.
5 Пирәвнниң қошуни Мисирдин чиққан еди; Йерусалимни қоршивалған Калдийләр буларниң хәвирини аңлап Йерусалимдин чекинип кәткән еди).□ ■
6 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмия пәйғәмбәргә келип мундақ дейилиди: —
7 Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәрни маңа илтиҗа қилдуруп издәшкә әвәткән Йәһуда падишасиға мундақ дәңлар: — Мана, силәргә ярдәм беримиз дәп чиқип кәлгән Пирәвнниң қошуни болса, өз зиминиға, йәни Мисирға қайтип кетиду.
8 Андин Калдийләр бу шәһәргә қайтип келип җәң қилип уни ишғал қилиду, уни от қоюп көйдүриветиду.
9 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өз-өзүңларни алдап: «Калдийләр биздин чекинип кәткән» — демәңлар; улар кәткән әмәс!
10 Чүнки гәрчә силәр өзүңларға җәң қилидиған Калдийләрниң толуқ қошунини урувәткән болсаңларму вә уларниңкидин пәқәт яриланғанларла қалған болсиму, уларниң һәр бири йәнила өз чедиридин туруп бу шәһәрни от қоюп көйдүрүвәткән болатти.

Йәрәмия қолға елинип әрз қилиниду

11 Пирәвнниң қошуни түпәйлидин Калдийләрниң қошуни Йерусалимдин чекинип турған вақитта, шу вақиә йүз бәрди: —

□ **36:32 «у Йәрәмияниң ағзиға қарап Йәһуда падишаси Йәһоаким отта көйдүрүвәткән орам язмида хатириләнгән һәммә сөзләрни язди»** — биринчи «орам язма»ниң мәзмуни бәлким «Йәрәмия»дики 1-20-баплар еди. □ **37:1 «Кония»** — «Йәконияһ»ниң башқа бир атилиши. □ **37:5 «Пирәвнниң қошуни Мисирдин чиққан еди; Йерусалимни қоршивалған калдийләр буларниң хәвирини аңлап Йерусалимдин чекинип кәткән еди»** — шу вақиә бәлким миладийәдин илгири 588-жили болған еди; «Пирәвн» Мисирниң падишаси Пирәвн-Хофрани көрситиду (44:30ни көрүң). ■ **37:5** Йәр. 34:21

12 Йәрәмия Биняминдики зиминға йол елип, шу йәрдики жутдашлири арисидин
өз несивисини егиләш үчүн Йерусалимдин чиққанда,
13 у «Бинямин дәрвазиси»ға йәткәндә, Һананияниң нәвриси, Шәләмияниң оғли
күзәт беги Ирия шу йәрдә туратти; у: «Сән Калдийләргә чекинип тәслим
болмақчисән!» дәп уни тутувалди.
14 Йәрәмия: «Ялған! Мән Калдийләр тәрәпкә қечип тәслим болмақчи әмәсмән!»
— деди. Лекин у униңға қулақ салмиди; Ирия Йәрәмияни қолға елип уни әмирләр
алдиға апарди.
15 Әмирләр болса Йәрәмиядин ғәзәплинип уни урғузуп, уни диванбеги
Йонатанниң өйидики қамақханиға солиди; чүнки улар шу өйни зинданға
айландурған еди. □
16 Йәрәмия зиндандики бир гундиханиға қамилип, шу йәрдә узун күнләр
ятқандин кейин,
17 Зәдәкия падиша адәм әвәтип шу йәрдин ордисиға елип кәлди. У шу йәрдә
астиртин униңдин: «Пәрвәрдигардин сөз барму?» дәп сориди. Йәрәмия: «Бар;
сән Бабил падишасиниң қолиға тапшурулисән» — деди.
18 Йәрәмия Зәдәкия падишаға илтижа қилип: — «Мән саңа яки хизмәткарлириңға
яки бу хәлиққә немә гуна қилғинимға, бу зинданға қамап қойдуңлар?
19 Силәргә бешарәт берип: «Бабил падишаси саңа яки бу зиминға жәң қилишқа
чиқмайду!» дегән пәйғәмбәрлириңлар қени?» — деди
20 — «Әнди и падиша тәхсир, сөзлиримгә қулақ селишиңни өтүнимән;
илтижайим алдиңда ижабәт болсун, дәп өтүнимән; диванбеги Йонатанниң
өйигә мени қайтқузмиғайсән; сән ундақ қилсаң, шу йәрдә өлимән».
21 Зәдәкия падиша пәрман чүшүрүп, Йәрәмияни қаравулларниң һойлисида
турғузушни, шуниңдәк шәһәрдики һәммә нан түгәп кәтмисила, униңға һәр
күни «Навай кочиси»дин бир нан берилишни тапилиди; шуниң билән Йәрәмия
қаравулларниң һойлисида турди.■

38

Йәрәмия хаин дәп әрз қилинип су азгилиға ташлиниду

1 Маттанниң оғли Сәфатия, Пашхурниң оғли Гәдалия, Шәмәлияниң оғли Жукал
вә Малкияниң оғли Пашхурлар болса Йәрәмияниң хәлиққә: —
2 «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бу шәһәрдә қелип қалған адәмләр болса қилич,
қәһәтчилик вә ваба билән өлиду; лекин кимки чиқип Калдийләргә тәслим болса
һаят қалиду; җени өзигә олҗидәк қалиду; у һаят қалиду. ■
3 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бу шәһәр чоқум Бабил падишасиниң қошунининң
қолиға тапшурулиду, у уни ишғал қилиду» — дәватқан сөзлирини аңлиди.
4 Әмирләр падишаға: «Силидин өтүнимиз, бу адәм өлүмгә мәһкүм қилинсун;
чүнки немишкә униң бу шәһәрдә қелип қалған җәңгивар ләшкәрләрниң
қоллирини вә хәлиқниң қоллирини аҗиз қилишиға йол қоюлсун? Чүнки бу адәм
хәлиқниң мәнпәәтини әмәс, бәлки зийинини издәйду» — деди.
5 Зәдәкия падиша: «Мана, у силәрниң қоллириңларға тапшурулди; силәрниң
йолуңларни тосқидәк мән падиша қанчилик бир адәм едим?» — деди.

□ **37:15 «Әмирләр болса Йәрәмиядин ғәзәплинип уни урғузуп,...»** — мошундақ рәзиллик қилған әмирләр Зәдәкия падишалиғидики әмирләр еди. 36-бапта көрситилгән, Худадин қорққан яхши әмирләр болса, Йәһоаким падишалиғидики әмирләр еди; бу вақиәдин илгирила улар Йәконияһ падиша билән биллә (миладийәдин илгәрки 597-жили) Бабилға сүргүн болған еди. ■ **37:21** Йәр. 32:2 ■ **38:2** Йәр. 21:9

6 Шуниң билән улар Йәрәмияни тутуп қаравулларниң һойлисидики шаһзадә
Малкияниң су азгилиға ташливәтти; улар Йәрәмияни арғамчилар билән униңға
чүшәрди; азгалда болса су болмай, пәқәт патқақла бар еди; Йәрәмия патқаққа
петип кәтти.

Ефиопийәлик ағват Йәрәмияни азгалдин қутқузиду

7 Амма падишаниң ордисидики бир ағват Ефиопийәлик Әбәд-Мәләк Йәрәмияниң
су азгилиға қамап қоюлғанлиғини аңлиди (шу чағда падиша болса «Бинямин
дәрвазиси»да олтиратти). □
8 Әбәд-Мәләк ордидин чиқип падишаниң йениға берип униңға:
9 «И падишаһи'аләм, бу адәмләрниң Йәрәмия пәйғәмбәргә барлиқ қилғини,
уни су азгилиға ташливәткини интайин әсәбий рәзилликтур; у әшу йәрдә
қәһәтчиликтин өлүп қалиду; чүнки шәһәрдә озуқ-түлүк қалмиди» — деди.
10 Падиша Ефиопийәлик Әбәд-Мәләккә буйруқ берип: «Мошу йәрдин оттуз
адәмни өзүң билән елип берип, Йәрәмия пәйғәмбәрни өлүп кәтмәслиги үчүн су
азгилидин елип чиқарғин» — деди.
11 Шуниң билән Әбәд-Мәләк адәмләрни елип уларға йетәкчилик қилип,
падишаниң ордисидики ғәзниниң астидики өйгә кирип шу йәрдин лата-пута
вә жул-жул кийимләрни елип, шуларни танилар билән азгалға, Йәрәмияниң
йениға чүшүрүп бәрди.
12 Ефиопийәлик Әбәд-Мәләк Йәрәмияға: — Бу лата-пута вә жондақ кийимләрни
қолтуқлириң һәм танилар арисиға тиқип қойғин — деди. Йәрәмия шундақ қилди.
13 Шуниң билән улар Йәрәмияни танилар билән тартип, су азгилидин чиқарди;
Йәрәмия йәнила қаравулларниң һойлисида турди.

Зәдәкия астиртин мәслиһәт сорайду, Йәрәмия жавап бериду

14 Падиша Зәдәкия адәм әвәтип Йәрәмия пәйғәмбәрни Пәрвәрдигарниң өйидики
үчинчи кириш ишигигә, өз йениға апарғузди. Падиша Йәрәмияға: — Мән сәндин
бир ишни соримақчимән; уни мәндин йошурмиғайсән — деди.
15 Йәрәмия Зәдәкияға: «Мән уни саңа аян қилсам, сән мени жәзмән өлүмгә
мәһкүм қилмамсән? Мән саңа мәслиһәт бәрсәм, сән аңлимайсән!» — деди.
16 Падиша Зәдәкия Йәрәмияға астиртин қәсәм ичип униңға: «Бизгә жан-
тиниқ ата қилған Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм ичимәнки, мән сени
өлүмгә мәһкүм қилмаймән, яки сени жениңни издигүчи кишиләрниң қолиға
тапшурмаймән» — деди.■
17 Йәрәмия Зәдәкияға: Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар
— Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Сән ихтиярән Бабил падишасиниң
әмирлириниң йениға чиқип тәслим болсаң, жениң һаят қалиду вә бу шәһәр отта
көйдүрүветилмәйду; сән вә өйдикилириң һаят қалисиләр.
18 Лекин сән чиқип Бабил падишасиниң әмирлиригә тәслим болмисаң, бу шәһәр
калдийләрниң қолиға тапшурулиду, улар униңға от қоюп көйдүрүветиду, сән
уларниң қолидин қачалмайсән — деди.
19 Падиша Зәдәкия Йәрәмияға: «Мән Калдийләргә чиқип тәслим болған
Йәһудийлардин қорқимән; Калдийләр бәлким мени уларниң қолиға тапшуруши,
улар мени қийин-қистақ қилиши мүмкин» — деди.

□ **38:7 «бир ағват Ефиопийәлик»** — «ағват» дегән бу сөз бәзидә пәқәт «әмәлдар»нила билдүриду.
■ **38:16** Йәш. 57:16

20 Йәрәмия мундақ деди: — Улар сени тапшурмайду. Сәндин өтүнимәнки,
гепимгә кирип Пәрвәрдигарниң авазиға итаәт қилғайсән; шундақ қилсаң саңа
яхши болиду, жениң һаят қалиду.
21 Лекин сән чиқип тәслим болушни рәт қилсаң, Пәрвәрдигар маңа аян қилған иш
мундақ: —
22 мана, Йәһуда падишасиниң ордисида қалған барлиқ қиз-аяллар Бабил
падишасиниң әмирлириниң алдиға елип кетилиду. Шуниң билән бу *қиз-аяллар*
саңа *тәнә қилип*: «Сениң жан достлириң сени езиқтурди; улар сениң үстүңдин
ғәлибә қилди; әнди һазир путлириң патқаққа питип кәткәндә, улар йүз өрүп саңа
арқисини қилди!» — дәйду. □
23 Сениң барлиқ аяллириң һәм балилириң калдийләргә елип кетилиду. Сән
өзүң уларниң қолидин қачалмайсән; чүнки сән Бабил падишасиниң қоли билән
тутувелинисән, шундақла сән бу шәһәрниң отта көйдүрүветилишигә сәвәпчи
болисән.
24 Зәдәкия Йәрәмияға мундақ деди: — Сән бу сөһбитимизни башқа һеч кимгә
чандурмиғин, шундила сән өлмәйсән. □
25 Әмирләр мениң сән билән сөзләшкинимни аңлап йениңға келип сәндин:
«Сениң падишаға немә дегәнлириңни, шундақла униң саңа қандақ сөзләрни
қилғанлиғини бизгә ейт; уни биздин йошурма; шундақ қилсаң биз сени
өлтүрмәймиз» десә,
26 ундақта сән уларға: «Мән падишаниң алдиға: «Мени Йонатанниң өйигә
қайтқузмиғайсән, болмиса, мән шу йәрдә өлимән» — дегән илтиҗайимни
қойғанмән» — дәйсән.
27 Дәрвәқә әмирләрниң һәммиси Йәрәмияниң йениға келип шуни сориди;
у уларға падиша буйруған бу барлиқ сөзләр бойичә җавап бәрди. Шуниң
билән улар җимип кетип униң йенидин чиқип кәтти; чүнки бу иш һеч кимгә
чандурулмиған еди.
28 Шундақ қилип Йерусалим ишғал қилинғичә Йәрәмия қаравулларниң
һойлисида турди.

39

Йерусалимниң ишғал қилиниши вә кейинки вақиәләр

1 Йерусалим ишғал қилинғанда төвәндики ишлар йүз бәрди: — Йәһуда падишаси
Зәдәкияниң тоққузинчи жили онинчи айда, Бабил падишаси Небоқаднәсар вә
барлиқ қошуни Йерусалимға җәң қилишқа келип уни муһасиригә алди; ■
2 Зәдәкияниң он биринчи жили, төртинчи айниң тоққузинчи күнидә, улар шәһәр
сепилидин бөсүп кирди.
3 Шуниң билән Бабил падишасиниң әмирлириниң һәммиси, йәни Самгарлиқ
Нәргал-Шарәзәр, баш ғәзничи Небу-Сарсеқим, баш сеһиргәр Нәргал-шарәзәр вә
Бабил падишалиғиниң башқа әмәлдарлири кирип «Оттура дәрваза»да олтарди.□

□ **38:22 «сениң жан достлириң сени езиқтурди»** — «сениң жан достлириң» падишаниң «мәслиһәтчи»лири һәм «пәйғәмбәрлири»ни көрситиду. Улар падишани «Мисирға иттипақдаш болуп Бабилға исян көтирәйли» дәп аздуруп балаю-апәтни кәлтүргән еди. □ **38:24 «чандурмиғин ...сән өлмәйсән»** — бәлким падиша униңға тәһдит селиш үчүн әмәс, бәлки «Мисирға иттипақдаш болайли» дегән әмирләр бу сөһбәтниң мәзмунини аңлап қалса Йәрәмияни өлтүрүши мүмкин, демәкчи. ■ **39:1** 2Пад. 25:1; Йәр. 52:4 □ **39:3 «баш ғәзничи»** — ибраний тилидики «Раб-Сарис» дейилиду. Бу сөзниң толуқ мәнаси бизгә намәлум, «баш ғәзничи» бизниң пәрзимиз. **«Оттура дәрваза»да олтарди** — кона заманларда шәһәр дәрвазиси әмәлдарлар яки мөтивәрләр сот қилидиған, һөкүм чиқиридиған җай еди.

4 Йәһуда падишаси Зәдәкия вә барлиқ җәңгивар ләшкәрләр уларни көрүп
қачмақчи болуп, түн кечидә шәһәрдин бәдәр тикиветишти; у падишаниң бағчиси
арқилиқ, «икки сепил» арилиғидики дәрвазидин чиқип *Иордан җилғисидики*
«Арабаһ түзләңлиги»гә қарап кечишти.
5 Калдийләрниң қошуни уларни қоғлап Йерихо түзләңлигидә Зәдәкияға
йетишип уни қолға елип Хамат зиминидики Риблаһ шәһиригә, Бабил падишаси
Небоқаднәсарниң алдиға апарди; у шу йәрдә униң үстидин һөкүм чиқарди.
6 Бабил падишаси Риблаһ шәһиридә Зәдәкияниң оғуллирини көз алдида
өлтүрүвәтти; Бабил падишаси Йәһудадики барлиқ мөтиврләрниму
өлтүрүвәтти.
7 У Зәдәкияниң көзлирини оюп, уни Бабилға апириш үчүн мис кишәнләр билән
кишәнләп қойди.
8 Калдийләр падишаниң ордисини вә пухраларниң өйлирини от қоюп көйдүрүп
Йерусалимниң сепиллирини көмүрүп ташлиди.
9 Шаһанә қаравул беги Небузар-Адан шәһәрдә қелип қалған башқа хәлиқни,
өзигә тәслим болуп чиққанларни, йәни қалған хәлиқниң һәммисини қолға елип,
Бабилға сүргүн қилди.
10 Һалбуки, қаравул беги Небузар-Адан Йәһуда зиминида һеч тәвәлиги болмиған
бәзи намратларни қалдурди; шу чағда у уларға үзүмзарлар вә етизларни
тәқсимләп бәрди.
11-12 Бабил падишаси Небоқаднәсар Йәрәмия тоғрилиқ қаравул беги Небузар-
Адан арқилиқ: «Уни тепип униңдин хәвәр ал; униңға һеч зиян йәткүзмә; у
немини халиса шуни униңға қилип бәр» — дәп пәрман чүшүргән еди.
13 Шуңа қаравул беги Небузар-Адан, шундақла баш ғәзничи Небушазбан, баш
сеһиргәр Нәргал-Шарәзәр вә Бабил падишасиниң башқа баш әмәлдарлириниң
һәммиси адәм әвәтип □
14 Йәрәмияни «Қаравулларниң һойлиси»дин елип Шафанниң нәвриси,
Аһикамниң оғли Гәдалияниң өз өйигә апириши үчүн униң қолиға тапшурғузди.
Лекин Йәрәмия пухралар арисида турди.□

Худаниң садиқ адими Әбәд-Мәләккә болған вәдиси

15 Йәрәмия «Қаравулларниң һойлиси»да қамап қоюлған вақтида,
Пәрвәрдигарниң сөзи униңға келип мундақ дейилгән еди: —
16 Барғин, Ефиопийәлик Әбәд-Мәләккә мундақ дегин: «Самави қошунларниң
Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән
өз сөзлиримни мошу шәһәр үстигә чүшүримән; ават-һалавәт әмәс, бәлки балаю-
апәт чүшүримән; шу күни бу ишлар өз көзүң алдида йүз бериду.
17 Лекин шу күни Мән сени қутқузимән, — дәйду Пәрвәрдигар; — Сән қорқидиған
адәмләрниң қолиға тапшурулмайсән;

□ **39:13 «баш ғәзничи Небушазбан»** — 3-айәттә «Небу-Сарсеқим» исимлиқ йәнә бир «баш ғәзничи» тилға елиниду. □ **39:14 «Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалия»** — бу айәттики «Шафан» 36:10-11дә тилға елинған «Шафан» болуши мүмкин. Қариғанда, униң аилисидикиләр Йәрәмияға яхши муамилә қилип кәлгән. **«Йәрәмияни ... елип .. Гәдалияниң өз өйигә апириши үчүн ...»** — алимларниң бу айәттики «өз өйигә» дегән сөз тоғрисида икки пикри бар, йәни «өз өйи» (1) Йәрәмияниң жути, йәнә Анатотни яки (2) Гәдалияниң «өз өйи»ни көрситиду. Гәдалия Небоқаднәсарниң буйруғи билән Пәләстингә валий дәп бекитилгән еди (40:5ни вә «2Пад.» 25:22ни көрүң). Бизниңчә иккинчи пикир тоғра, чүнки 40:5дә Небузар-Аданниң Йәрәмияға «Гәдалияниң йениға қайтқин» дегән сөзини байқаймиз. Мошу вақитта Йәрәмия валий өйидә кәң-азатиликтә турушни әмәс, бәлки намрат хәлиқ арисида турушни таллиди.

18 чүнки Мән чоқум сени қутқузимән; сән қиличланмайсән, бәлки өз жениң өзүңгә олҗидәк қалиду; чүнки сән Маңа тайинип кәлгәнсән — дәйду Пәрвәрдигар».

40

Йәрәмия иккинчи қетим азат қилинип қоюветилиду

1 Қаравул беги Небузар-Адан уни Рамаһ шәһиридин қоюватқанда, Пәрвәрдигар Йәрәмияға сөз қилди. У чағда Небузар-Адан Йерусалим һәм Йәһудадики барлиқ әсирләрни елип Бабилға сүргүн қилмақчи еди; Йәрәмияму уларниң арисида зәнҗир билән бағланған һалда елип меңилған еди. □

2 Қаравул беги Йәрәмияни бир чәткә тартип униңға мундақ деди: «Пәрвәрдигар Худайиң мошу йәргә балаю-апәт чүшүримән дәп агаһландурди;

3 Мана, Пәрвәрдигар Өз дегини бойичә шундақ қилип уни кәлтүрди; чүнки силәр Пәрвәрдигар алдида гуна садир қилғансиләр вә униң авазиға қулақ салмиғансиләр; шуңа бу иш бешиңларға чүшти.

4 Лекин мән қолуңни ишкәлләнгән зәнҗирләрдин йешип сени қоюветимән; мән билән биллә Бабилға бериш саңа мувапиқ көрүнсә, қени кәл, мән сәндин хәвәр алимән; амма мән билән биллә Бабилға беришни мувапиқ әмәс дәп қарисаң, керәк йоқ. Мана, пүткүл зимин алдиңда туриду; қәйәргә бериш саңа лайиқ, дурус көрүнсә шу йәргә барғин».

5 Йәрәмия техи йенидин маңмай туруп, Небузар-Адан униңға: «Болди, Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияниң йениға қайт; Бабил падишаси уни Йәһудадики шәһәрләргә һөкүмранлиқ қилишқа бәлгүлигән; хәлиқ арисида униң билән биллә туривәр, яки һәр қандақ башқа йәргә барай десәң шу йәргә барғин» — деди. Шуниң билән қаравул беги униңға озуқ-түлүк һәмдә бир соғат берип уни қоювәтти.

6 Шуниң билән Йәрәмия Мизпаһ шәһиригә, Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияниң йениға кәлди; у униң билән биллә, пухралар арисида турди.

Мизпаһ шәһири «Йәһуда өлкә»синиң йеңи мәркизи қилиниду

7 Далада қалған Йәһуданиң ләшкәр башлиқлири һәм ләшкәрлири Бабил падишасиниң Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияни зимин үстигә һөкүмранлиқ қилишқа бәлгүлигәнлигини, шуниңдәк униңға Бабилға сүргүн болмиған зиминдики йоқсул әр-аяллар бала-җақилири билән тапшурулғанлиғини аңлап қалди;

8 шуниң билән бу ләшкәр башлиқлири адәмлири билән Мизпаһ шәһиригә, Гәдалияниң йениға кәлди; башлиқлири болса Нәтанияниң оғли Ишмаил, Кареаһниң оғуллири Йоһанан һәм Йонатан, Танхумәтниң оғли Серая, Нәтофатлиқ Әфайниң оғуллири вә Маакатлиқ бирисиниң оғли Йәзания еди. □

□ **40:1 «Қаравул беги Небузар-Адан уни Рамаһ шәһиридин қоюватқанда, Пәрвәрдигар Йәрәмияға сөз қилди...»** — Небузар-Адан аллиқачан Йәрәмия тоғрилиқ «Йерусалимда турувәрсун» дәп пәрман чүшүргән еди (39:11-14ни көрүң). Униң «хәлиқ арисида» турғанлиғи түпәйлидин, бәлким тәсадипийлиқтин улар сүргүн қилинғанда улар билән тәң елип кетилгән еди. «Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға кәлди» — 2-5-айәтләргә қариғанда, Пәрвәрдигарниң бу сөзи «капир» болған, Бабиллиқ ләшкәр Небузар-Адан арқилиқ кәлди! □ **40:8 «Маакатлиқ бирисиниң оғли Йәзания»** — «Җәзания»ниң башқа шәкли «Яазания» — «2Пад.» 25:23ни көрүң.

9 Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалия улар вә адәмлиригә:
«Калдийләргә бекиништин қорқмаңлар; зиминда олтирақлишип Бабил
падишасиға бекиниңлар, шундақ қилсаңлар силәргә яхши болиду.
10 Мән болсам Калдийләр зиминға кәлгәндә *силәргә* вәкил болуп уларниң алдида
туруш үчүн Мизпаһ шәһиридә туримән; силәр болсаңлар, шарап, әнҗир-
хормилар вә зәйтун мейи мәһсулатлирини елип күп-едишиңларға қоюңлар,
өзүңлар тутқан шәһәрләрдә туривериңлар» — дәп қәсәм ичти.
11 Охшашла Моабда, Аммонийлар арисида, Едомда һәм башқа һәр бир жутларда
турған Йәһудийларму Бабил падишаси Йәһудада хәлиқниң бир қалдисини
қалдурған вә улар үстигә һөкүмранлиқ қилишқа Шафанниң нәвриси, Аһикамниң
оғли Гәдалияни бәлгүлигән дәп аңлиди;
12 шуниң билән барлиқ Йәһудийлар һайдап тарқитиветилгән һәммә җай-
жутлардин қайтип, Йәһуда зиминиға, Мизпаһ шәһиригә, Гәдалияниң йениға
кәлди. Улар шарап, әнҗир-хормиларниң мәһсулатлирини зор кәңричиликтә
алди.

Ишмаил Гәдалияни өлтүрүветиду, Мизпаһдики хәлиқни әсиргә алиду

13 Кареаһниң оғли Йоһанан вә далада қалған ләшкәрләрниң барлиқ башлиқлири
Мизпаһ шәһиригә, Гәдалияниң йениға келип униңға:
14 «Сән Аммонийлар падишаси Баалис Нәтанияниң оғли Ишмаилни сени
өлтүрүшкә әвәткәнлигини билмәмсән?» — дейишти. Лекин Аһикамниң оғли
Гәдалия уларниң гепигә ишәнмиди.
15 Кареаһниң оғли Йоһанан Мизпаһда Гәдалияға астиртин сөз қилип: «Маңа
рухсәт қилғайсән, башқилар униңдин хәвәр тапқичә мән берип Нәтанияниң оғли
Ишмаилни өлтүрәй; һеч ким буни билмәйду. Униң сени өлтүрүп, шуниң билән
әтрапиңға жиғилған Йәһудадикиләрниң һәммиси тарқитиветилип, Йәһуданиң
қалдиси йоқитиветилишиниң немә һаҗити бар? — деди.
16 Бирақ Гәдалия Кареаһниң оғли Йоһананға: «Сән ундақ қилма; чүнки сән
Ишмаил тоғрилиқ ялған ейтиватисән» — деди.

41

1 Әнди йәттинчи айда шундақ болдики, шаһзадә, шундақла падишаниң баш
әмәлдарлиридин бири болған Әлишаманиң нәвриси, Нәтанияниң оғли Ишмаил
он адәм елип Мизпаһға, Аһикамниң оғли Гәдалияниң йениға кәлди; улар шу
йәрдә, йәни Мизпаһда нан уштуп ғизаланғанда, □ ■
2 Нәтанияниң оғли Ишмаил һәм у епкәлгән он адәм орнидин туруп, Аһикамниң
оғли Гәдалияға қилич чапти; уларниң шундақ қилиши Бабил падишаси Йәһуда
зимини үстигә һөкүмранлиққа бәлгүлигәнни өлтүрүштин ибарәт еди.
3 Ишмаил Мизпаһда Гәдалияға һәмраһ болған барлиқ Йәһудийлар вә шу йәрдә
туруватқан барлиқ Калдий җәңгивар ләшкәрләрни өлтүрүвәтти.
4 Шундақ болдики, Гәдалияни өлтүрүвәткәндин кейин, иккинчи күнигичә һеч
ким техи униңдин хәвәр тапмиған еди,

□ **41:1 «падишаниң баш әмәлдарлири...»** — «падиша» чоқум Зәдәкияни көрситиду. ■ **41:1** 2Пад. 25:25

5 мана Шәкәм, Шилоһ һәм Самарийәдин сәксән адәм йетип кәлди. Улар сақилини
чүшүргән, кийимлирини житқан, әтлирини тилған, Пәрвәрдигарниң өйигә
сунушқа қолида һәдийәләрни һәм хушбуйни тутқан һалда кәлгән еди. □
6 Нәтанияниң оғли Ишмаил уларни қарши елишқа маңғиничә жиғлиғанға
селип Мизпаһдин чиқти; уларға: «Мәрһәмәт, Аһикамниң оғли Гәдалия билән
көрүшүшкә апиримән» — деди.
7 Шундақ болдики, улар шәһәр оттурисиға йәткәндә, Нәтанияниң оғли Ишмаил
вә униң билән биллә болған адәмләр уларни өлтүрүп жәсәтлирини су азгилиға
ташливәтти.
8 Һалбуки, улар арисидин он адәм Ишмаилға: «Бизни өлтүрүвәтмә, чүнки далада
бизниң йошуруп қойған буғдай, арпа, зәйтун мейи вә һәсәл қатарлиқ озуқ-
түлүгимиз бар» — деди. Шуңа у қолини жиғип, бурадәрлири арисидин уларни
өлтүрмиди.
9 Ишмаил өлтүргән адәмләрниң жәсәтлирини ташливәткән бу азгал болса,
интайин чоң еди; уни әсли падиша Аса Исраил падишаси Баашадин қорқуп колап
ясиған еди. Нәтанияниң оғли Ишмаил бу азгални жәсәтләр билән толдурди. □
10 Ишмаил Мизпаһта турған хәлиқниң қалдисиниң һәммисини, жүмлидин
қаравул беги Небузар-Адан Аһикамниң оғли Гәдалияға тапшурған падишаниң
қизлири вә Мизпаһда қалған барлиқ кишиләрни әсиргә елип кәтти; Нәтанияниң
оғли Ишмаил уларни әсиргә елип Аммонийларниң қешиға өтүшкә йол алди.

Йоһанан хәлиқни Ишмаилниң чаңгилидин қутулдуриду

11 Кареаһниң оғли Йоһанан вә униң қешидики һәммә ләшкәр башлиқлири
Нәтанияниң оғли Ишмаил садир қилған барлиқ рәзилликтин хәвәр тапти;
12 шуниң билән улар барлиқ адәмлирини елип Нәтанияниң оғли Ишмаилға жәң
қилишқа чиқти; улар Гибеондики чоң көл бойида униң билән учрашти.
13 Ишмаилниң қолида турған барлиқ хәлиқ Кареаһниң оғли Йоһанан һәм униң
һәмраһлири болған барлиқ ләшкәр башлиқлирини көргәндә хошал болди.
14 Ишмаил Мизпаһдин елип кәткән барлиқ хәлиқ йолдин йенип, Кареаһниң оғли
Йоһананниң йениға кәлди.
15 Лекин Нәтанияниң оғли Ишмаил сәккиз адими билән Йоһанандин қечип,
Аммонийлар тәрипигә өтүп кәтти.
16 Андин Кареаһниң оғли Йоһанан һәм униң һәмраһлири болған барлиқ ләшкәр
башлиқлири Нәтанияниң оғли Ишмаил Аһикамниң оғли Гәдалияни өлтүргәндин
кейин Мизпаһдин елип кәткән хәлиқниң қалдисиниң һәммисини өз қешиға
алди; у уларни, йәни жәңгивар ләшкәрләр, қиз-аяллар, балилар вә орда
әмәлдарлирини Гибеондин елип кәтти.
17 Улар Калдийиләрдин өзлирини қачуруш үчүн Мисирға қарап йол елип Бәйт-
Ләһәмгә йеқин болған Герут-Қимхамда тохтап турди.
18 Сәвәви болса, улар Калдийләрдин қорқатти; чүнки Бабил падишаси зимин
үстигә һөкүмранлиққа бәлгүлигән Аһикамниң оғли Гәдалияни Нәтанияниң оғли
Ишмаил өлтүрүвәткән еди.

□ **41:5 «Улар сақилини чүшүргән, кийимлирини житқан, әтлирини тилған...»** — демисәкму, хәлиқ бундақ һәрикәтләр арқилиқ каттиқ қайғуни билдүрәтти. Шүбһисизки, мошу йәрдә уларниң қайғуси Худаниң Йәһуда вә Исраил үстигә жаза чүшүргәнлиги түпәйлидин болған. Әмәлийәттә қайғуни билдүрүшкә «әтлирини тилиш» Тәвратта қәтъий мәнъий қилинған. □ **41:9 «Ишмаил өлтүргән адәмләрниң жәсәтлирини ташливәткән бу азгал болса, интайин чоң еди; уни әсли...»** — башқа хил тәржимиси: «Шу азгал Ишмаил Гәдалия билән биллә өлтүргән адәмләрниң жәсәтлирини ташлиған йәр болуп, уни әсли...» — әйни ибраний тилидики текстни чүшиниш тәс. **«Баашадин қорқуп...»** — Аса падиша бәлким азгални Мизпаһ муһасиригә елинғанда су сақлаш үчүн колиған еди.

42

Қалғанлар Пәрвәрдигардин йол сорайду, бирақ униңға қулақ салмайду

1 Барлиқ ләшкәр башлиқлири, жүмлидин Кареаһниң оғли Йоһанан һәм
Һошаяниң оғли Йәзания вә әң кичигидин чоңиғичә барлиқ хәлиқ □
2 Йәрәмия пәйғәмбәрниң йениға келип униңдин: «Тәливимизни ижабәт
қилғайсән, Пәрвәрдигар Худайиңға хәлиқниң қалдиси болған бизләр үчүн дуа
қилғайсәнки (көзүң көргинидәк бурун көп болған бизләр һазир интайин аз
қалдуқ),
3 Пәрвәрдигар Худайиң бизгә маңидиған йол, қилидиған ишни көрсәткәй» — дәп
илтижа қилди.
4 Йәрәмия пәйғәмбәр уларға: «Мақул! Мана, мән Пәрвәрдигар Худайиңларға
сөзлириңлар бойичә дуа қилимән; шундақ болидуки, Пәрвәрдигар силәргә
қандақ жавап бәрсә, мән уни силәргә һеч немисини қалдурмай толуғи билән баян
қилимән» — деди.
5 Улар Йәрәмияға: «Пәрвәрдигар Худайиң сени әвәтип бизгә йәткүзидиған
сөзниң һәммисигә әмәл қилмисақ, Пәрвәрдигар бизгә һәқиқий, гепидә
турудиған гувачи болуп әйиплисун!» — деди.
6 «Биз сени Пәрвәрдигар Худайимизниң йениға әвәтимиз; жавап яхши болсун
яман болсун, униң авазиға итаәт қилимиз; биз Худайимизниң авазиға итаәт
қилғанда, бизгә яхши болиду».■
7 Шундақ болдики, он күндин кейин, Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға кәлди.
8 У Кареаһниң оғли Йоһанан, ләшкәр башлиқлириниң һәммиси вә әң кичигидин
чоңиғичә барлиқ хәлиқни чақирип
9 уларға мундақ деди: — «Силәр мени тәливиңларни Исраилниң Худаси
Пәрвәрдигарниң алдиға йәткүзүшкә әвәткәнсиләр. У мундақ деди: —
10 «Силәр йәнила мошу зиминда туриверсәңларла, Мән силәрни қуруп чиқимән;
силәрни ғулатмаймән; Мән силәрни тикип өстүримән, силәрни юлмаймән;
чүнки Мән бешиңларға чүшүргән балаю-апәткә өкүнимән. ■
11 Силәр қорқидиған Бабил падишасидин қорқмаңлар; униңдин қорқмаңлар,
— дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки Мән силәрни қутқузуш үчүн, униң қолидин
қутулдуруш үчүн силәр билән биллә болимән.
12 Мән силәргә шундақ рәһимдиллиқни көрситимәнки, у силәргә рәһим қилиду,
шуниң билән силәрни өз зиминиңларға қайтишқа йол қойиду.
13 Бирақ силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ салмай «Бу зиминда
қәтъий турмаймиз» — десәңлар
14 вә: «Яқ. биз Мисир зиминиға барайли; шу йәрдә нә урушни көрмәймиз, нә
канай-агаһ сигналини аңлимаймиз, нә нанға зар болмаймиз; шу йәрдә яшаймиз»
— десәңлар,
15 әнди Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Йәһуданиң бу қалдиси болған силәр:
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ
дәйду: — «Силәр Мисирға кирип, шу йәрдә олтирақлишишқа қәтъий нийәткә
кәлгән болсаңлар,
16 әнди шундақ болидуки, силәр қорқидиған қилич Мисирда силәргә
йетишивалиду, силәр қорқидиған қәһәтчилик Мисирда силәргә әгишип қоғлап
бариду; шу йәрдә силәр өлисиләр.
17 Шундақ болидуки, Мисирға кирип шу йәрдә турайли дәп қәтъий нийәт
қилған адәмләрниң һәммиси қилич, қәһәтчилик вә ваба билән өлиду; уларниң

□ **42:1 «Һошаяниң оғли Йәзания»** — бу «Йәзания» 40:8дә тилға елинған «Йәзания» болуши мүмкин.
■ **42:6** Йәр. 7:23 ■ **42:10** Йәр. 24:6; 31:4; 33:7

һеч қайсиси тирик қалмайду вә яки Мән бешиға чүшүридиған балаю-апәттин қутулалмайду.
18 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Ғәзивим вә қәһрим Йерусалимдикиләрниң бешиға чүшүрүлгәндәк, силәр Мисирға киргиниңларда, қәһрим бешиңларға чүшүрүлиду; силәр ләнәткә қалидиған вә дәһшәт басидиған объект, ләнәт сөзи һәм рәсвачилиқниң объекти болисиләр вә силәр бу зиминни қайтидин һеч көрмәйсиләр. ■
19 Пәрвәрдигар силәр, йәни Йәһуданиң қалдиси тоғрилиқ: «Мисирға бармаңлар!» — дегән. — Әнди шуни билип қоюңларки, мән бүгүнки күнидә силәрни агаһландурдум!».
20 — Силәрниң мени Пәрвәрдигар Худайиңларниң йениға әвәткиниңлар «Пәрвәрдигар Худайимизға биз үчүн дуа қилғайсән; Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә немә десә, бизгә йәткүзүп бәрсәң биз шуниң һәммисигә әмәл қилимиз» дегүзгиниңлар өзүңларни алдап жениңларға замин болуштин ибарәт болди, халас. □
21 Мән бүгүнки күндә силәргә Униң дегинини ейтип бәрдим; лекин силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға вә яки Униң мени силәрниң йениңларға әвәткән һеч қайси ишта Униңға итаәт қилмидиңлар. □
22 Әнди һазир шуни билип қоюңларки, силәр олтирақлишайли дәп баридиған жайда қилич, қәһәтчилик вә ваба билән өлисиләр».

43

1 Шундақ болдики, Йәрәмия уларниң Худаси Пәрвәрдигарниң һәммә сөзлирини барлиқ хәлиққә ейтип түгәтти (Худаси Пәрвәрдигар Йәрәмияни уларға бу барлиқ сөзләрни ейтиш үчүн әвәткән), —
2 шуниң билән Һошияниң оғли Азария вә Кареаһниң оғли Йоһанан вә шундақла барлиқ һали чоң адәмләр Йәрәмияға мундақ деди: — «Сән ялған ейтиватисән! Худайимиз Пәрвәрдигар сени бизгә: «Силәр Мисирда олтирақлишиш үчүн бармаңлар!» дейишкә әвәткән әмәс; □
3 бәлки Нерияниң оғли Барук чоқум сени бизгә қаршилаштуруп, бизни Калдийләрниң қолиға тапшурушқа күшкүртмәктә; шуниң билән улар бизни өлүмгә мәһкүм қилиду яки бизни Бабилға сүргүн қилиду».
4 Шуниң билән Кареаһниң оғли Йоһанан, ләшкәр башлиқлириниң һәммиси вә барлиқ хәлиқ Пәрвәрдигарниң: «Йәһуда зиминида туруп қелиңлар» дегән авазиға қулақ салмиди;
5 бәлки Кареаһниң оғли Йоһанан вә барлиқ ләшкәр башлиқлири һайдиветилгән барлиқ әллһрдин Йәһуда зиминида олтирақлишишқа қайтип кәлгән Йәһуданиң пүтүн қалдисини,

---

■ **42:18** Йәш. 65:15; Йәр. 7:20; 18:16; 19:8; 24:9; 25:9,18; 26:6; 29:18 □ **42:20 «— Силәрниң мени Пәрвәрдигар Худайиңларниң йениға ... «Пәрвәрдигар Худайимизға...» дегүзгиниңлар өзүңларни алдап жениңларға замин болуштин ибарәт болди, халас»** — айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси «Силәрниң мени Пәрвәрдигар Худайиңларниң йениға: «Пәрвәрдигар Худайимизға ... » дегүзүп әвәткиниңларда өзүңлар жениңларни алдап қойғансиләр, халас». □ **42:21 «Мән бүгүнки күндә силәргә Униң дегинини ейтип бәрдим; лекин ... Худайиңларниң авазиға вә яки Униң мени силәрниң йениңларға әвәткән һеч қайси ишта Униңға итаәт қилмидиңлар»** — шүбһисизки, уларниң көңлидики, йәни: «Худаниң сөзигә һеч итаәт қилмаймиз» дегән позитсийиси пәйғәмбәргә аян еди. □ **43:2 «Һошаяниң оғли Азария»** — бу адәм 42:1дики «Һошаяниң оғли Йәзания» дегән адәм билән бир болуши мүмкин.

6 йәни әрләр, қиз-аяллар, балилар вә падишаниң қизлирини, җүмлидин қаравул
беги Небузар-Адан Аһикамниң оғли Гәдалияға тапшурған һәр бир кишини һәмдә
Йәрәмия пәйғәмбәр һәм Нерияниң оғли Баруқни елип,
7 Мисир зиминиға кирип кәлди; улар Пәрвәрдигарниң әмригә итаәт қилмиди.
Улар Таһпанәс шәһиригә йетип кәлди.

Бешарәт — Небоқаднәсар Мисирға бесип кирип, булаң-талаң қилиду

8 Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға Таһпанәстә келип мундақ дейилди: —
9 Йәһудийларниң көз алдидила, қолуңға бир нәччә чоң ташларни елип
Пирәвнниң Таһпанәстики ордисиниң кириш йолиниң йенидики хишлиқ
йолдики сеғиз лайға көмүп йошуруп,
10 уларға мундақ дегин: — Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар
— Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән Мениң қулум болған Бабил
падишаси Небоқаднәсарни чақирип епкелимән, у мән көмүп йошурған бу ташлар
үстигә өз тәхтини салиду; уларниң үстигә шаһанә чедирини йейип тикиду. ■
11 У келип Мисир зиминида җәң қилиду; өлүмгә бекитилгәнләр өлиду; сүргүн
болушқа бекитилгәнләр сүргүн болиду; қиличқа бекитилгәнләр қиличлиниду.
□ ■
12 Мән Мисирдики бутларниң өйлиригә от яқтурғузимән; у уларни көйдүрүп,
бутлирини елип сүргүн қилиду; қой падичиси өз тонини кийгәндәк
Небоқаднәсарму Мисир зиминини өзигә кийивалиду; у шу йәрдин аман-есән
чиқиду. □
13 У Мисир зиминидики «Қуяш ибадәтханиси»дики түврүкләрни чеқиветиду; у
Мисирдики бутлириниң өйлиригә от қоюп көйдүриветиду.□

44

Пәрвәрдигарниң Мисирға қачқан Йәһудийларға бутпәрәслиги түпәйлидин чүшүридиған җазаси

1 Мисирда турған, йәни Мигдолда, Таһпанәстә, Нофта вә *Мисирниң җәнубий тәрипи*
Патрос зиминида турған барлиқ Йәһудийлар тоғрилиқ бу сөз Йәрәмияға келип
мундақ дейилди: —□
2-3 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Мән Йерусалим һәм Йәһудадики һәммә шәһәрләр үстигә
чүшүргән барлиқ балаю-апәтни көргәнсиләр; мана, уларниң садир қилған
рәзиллиги түпәйлидин бүгүнки күндә улар харабилик болуп, адәмзатсиз қалди;

■ **43:10** Йәр. 25:9; 27:6 □ **43:11 «У (Небоқаднәсар) келип Мисир зиминида җәң қилиду; өлүмгә бекитилгәнләр өлиду»** — бу айәттики «өлүм» бәлким вабани көрситиду. 15:2ниму көрүң. ■ **43:11** Йәр. 15:2; Зәк. 11:9 □ **43:12 «Қой падичиси өз тонини кийгәндәк Небоқаднәсарму Мисир зиминини өзигә кийивалиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Небоқаднәсар) қой падичиси өз тонидики питларни тәргәндәк Мисир зиминидин һеч нәрсә қалдурмай һәммини теривалиду». Айәттики ибраний тили икки бислиқ болғачқа, иккила тәрҗимиси бәлким тоғра болушиму мүмкин. Йәнә шуни дейишимиз керәкки, қойлар вә қой падичилири Мисирлиқларға интайин жиркиничилик болған («Яр.» 46:34ни көрүң). Шуниң билән бешарәт Мисирлиқлар үчүн интайин кинайилик, еғир гәп болуши керәк еди. □ **43:13 «Қуяш ибадәтханиси»** — Мисирдики «Хеләополис», йәни «Он» дегән шәһәргә җайлашқан. У һазирқи Қаһирә шәһириниң он километр шәриқ тәрипидә. **«У Мисирдики бутлириниң өйлиригә от қоюп көйдүриветиду»** — миладийәдин илгәрки 568-жили Небоқаднәсар Мисирға таҗавуз қилған; бу вақиәдин илгири башқа бир таҗавузлуқниң бар-йоқлуғи тоғрилиқ техи хәвәримиз йоқ. □ **44:1 «Ноф»** — кейин «Мәмфис» дәп аталған. Мигдол, Таһпанәс, Ноф вә Патрос дегән җайлар асасән Мисирниң пүткүл территорийәсини өз ичигә алған еди.

чүнки улар нә өзлири, нә силәр, нә ата-бовилириңлар билмәйдиған ят илаһларға
чоқунушқа, хушбуй йеқишқа берип, Мени ғәзәпләндүргән.
4 Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп қуллирим болған пәйғәмбәрләрни силәргә
әвәтип: «Мән нәпрәтлинидиған бу жиркинчлик ишни қилғучи болмаңлар!» —
дәп агаһландурғанмән.
5 Лекин улар итаәт қилмиған, һеч қулақ салмиған; улар рәзиллигидин, ят
илаһларға хушбуй йеқиштин қолини зади үзмигән.
6 Шуниң билән қәһрим һәм ғәзивим *уларға* төкүлгән, Йәһудадики шәһәрләрдә
һәм Йерусалимдики рәстә-кочиларда йеқилған, көйгән; улар бүгүнки күндә
вәйранә вә харабилик болуп қалди.■
7 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Худа Пәрвәрдигар — Исраилниң
Худаси мундақ дәйду: — Силәр немишкә өз-өзүңларға зор күлпәт
кәлтүрмәкчисиләр, өзүңларға һеч қандақ қалди қалдурмай өзүңлардин, йәни
Йәһуданиң ичидин әр-аял, бала-бовақларни үзмәкчисиләр!?
8 Немишкә өз қоллириңларниң ясиғини билән, силәр олтирақлашқан Мисир
зиминида ят илаһларға хушбуй йеқип Мени ғәзәпләндүрисиләр? Шундақ қилип
силәр һалак болуп йәр йүзидики барлиқ әлләр арисида ләнәт сөзи вә рәсва
қилинидиған бир объект болисиләр.
9 Силәр Йәһуда зиминида һәм Йерусалимниң рәстә-кочилирида садир
қилинған рәзилликни, йәни ата-бовилириңларниң рәзиллигини, Йәһуда
падишалириниң рәзиллигини вә уларниң аяллириниң рәзиллигини, силәрниң
өз рәзиллигиңларни һәм аяллириңларниң рәзиллигини унтуп қалдиңларму?
10 Бүгүнки күнгә қәдәр хәлқиңлар өзини һеч төвән тутмиди, Мәндин һеч
қорқмиди, улар Мән силәрниң алдиңларға һәм ата-бовилириңларниң алдиға
қойған Тәврат-қанунумда яки бәлгүлимилиримдә һеч маңған әмәс.
11 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Мана, Мән бешиңларға күлпәт чүшүрүп, барлиқ Йәһудани һалак
қилғичә силәргә йүзүмни қаритимән; ■
12 Мән Мисир зиминиға шу йәрдә олтирақлишайли дәп қәтъий нийәт қилған
Йәһуданиң қалдисиға қол салимән, уларниң һәммиси Мисир зиминида
түгишиду; Мисир зиминида жиқилиду; уларниң әң кичигидин чоңиғичә
қилич билән, қәһәтчилик билән өлиду; улар қилич билән вә қәһәтчилик билән
өлиду, улар ләнәт оқулидиған вә дәһшәт басқучи объект, ләнәт сөзи һәм рәсва
қилинидиған бир объект болиду. ■
13 Мән Мисир зиминида туруватқанларни Йерусалимни жазалиғандәк қилич
билән, қәһәтчилик билән вә ваба билән жазалаймән;
14 шуниң билән Мисир зиминида олтирақлишайли дәп шу йәргә кirгән
Йәһуданиң қалдисидин Йәһуда зиминиға қайтишқа һеч қайсиси қачалмайду
яки һеч ким қалмайду; шу йәргә қайтип олтирақлишишқа интизар болсиму,
қачалиған аз бир қисмидин башқилири һеч қайсиси қайтмайду».
15 Андин өз аяллириниң ят илаһларға хушбуй яқидиғанлиғини билгән барлиқ
әрләр, вә йенида турған барлиқ аяллар, — зор бир топ адәмләр, йәни Мисирниң
шималий тәрипи вә җәнубий тәрипи Патростин кәлгән барлиқ хәлиқ Йәрәмияға
мундақ җавап бәрди: — □
16 «Сән Пәрвәрдигарниң намида бизгә ейтқан сөзгә кәлсәк, биз саңа һеч қулақ
салмаймиз!

■ **44:6** Йәр. 7:20; 42:18 ■ **44:11** Йәр. 21:10; Ам. 9:4 ■ **44:12** Йәр. 42:15,16,17,22 □ **44:15** **«Мисирниң шималий тәрипи вә җәнубий тәрипи Патростин кәлгән барлиқ хәлиқ»** — ибраний тилида «Мизраимда, Патроста турған барлиқ хәлиқ». «Мизраим» — Мисирниң шималий тәрипи, «Патрос» — Мисирниң җәнубий тәрипидур.

17 Әксичә биз чоқум өз ағзимиздин чиққан барлиқ сөзләргә әмәл қилимиз;
өзимиз, ата-бовилиримиз, падишалиримиз вә әмирлиримиз Йәһудадики
шәһәрләрдә һәм Йерусалимдики рәстә-кочиларда қилғинидәк бизләр
«Асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқиверимиз вә униңға «шарап һәдийә»ләрни
қуюверимиз; чүнки әйни чағда бизниң ненимиз пүтүн болуп, тоққузимиз тәл,
һеч күлпәтни көрмәй өткән. □ ■
18 Амма «Асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқишни вә униңға «шарап
һәдийә»ләрни қуюшни тохтатқинимиздин башлап, бизниң һәммә нәрсимиз
кам болуп, қилич билән һәм қәһәтчилик билән һалак болуп кәлдуқ.
19 Биз аяллар «Асманларниң ханиши»ға хушбуй яққинимизда вә униңға
«шарап һәдийә»ләрни қуйғинимизда, бизниң униңға охшитип пошкалларни
етишимизни һәм униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюшимизни әрлиримиз
қоллимиғанму?».
20 Йәрәмия барлиқ хәлиққә, һәм әрләр һәм аялларға, мошундақ җавапни
бәргәнләрниң һәммисигә мундақ деди: —
21 — «Пәрвәрдигарниң есидә қелип көңлигә тәккән иш дәл силәр, ата-
бовилириңлар, падишалириңлар, әмирлириңлар шундақла зиминдики
хәлиқниң Йәһудадики шәһәрләрдә һәм Йерусалимдики рәстә-кочиларда яққан
хушбуйи әмәсму?
22 Ахирида Пәрвәрдигар силәрниң қилмишиңларниң рәзиллигигә һәм садир
қилған жиркиничлик ишлириңларға чидап туралмиған; шуңа зиминиңлар
бүгүнки күндикидәк харабилик, адәмни дәһшәт басқучи, ләнәт объекти вә
адәмзатсиз болған.
23 Сәвәви, силәр хушбуй яққансиләр, Пәрвәрдигарниң алдида гуна садир қилип,
Униң авазиға қулақ салмай, Униң нә Тәврат-қанунида, нә бәлгүлимилиридә нә
агаһ-гувалиқлирида һеч маңмиғансиләр; шуңа бүгүнки күндикидәк бу балаю-
апәт бешиңларға чүшти».
24 Йәрәмия барлиқ хәлиққә, болупму барлиқ аялларға мундақ деди: — «И
Мисирда турған барлиқ Йәһуда Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар!
25 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Силәр аяллар өз ағзиңлар билән: «Биз «Асманларниң
ханиши»ға хушбуй йеқиш, униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюш үчүн ичкән
қәсәмлиримизгә чоқум әмәл қилимиз» дегәнсиләр вә униңға өз қоллириңлар
билән әмәл қилғансиләр. Әнди қәсимиңларда чиң туриверiңлар! Қәсимиңларға
толуқ әмәл қиливериңлар! □
26 Лекин шундақ болғанда, и Мисирда турған барлиқ Йәһуда Пәрвәрдигарниң
сөзини аңлаңлар! Мана, Мән Өзүмниң улуқ намим билән қәсәм қилғанмәнки,
— дәйду Пәрвәрдигар, — Мисирниң барлиқ зиминида туруватқан Йәһудалиқ һеч
қайси киши Мениң намимни тилға елип: «Рәб Пәрвәрдигарниң һаяти билән!»
дәп қайтидин қәсәм ичмәйду.
27 Мана, Мән уларниң үстигә ават-һалавәт әмәс, бәлки балаю-апәт чүшүрүш
үчүн уларни көзләватимән; шуңа Мисирда туруватқан Йәһудадики барлиқ
кишиләрниң һәммиси түгигичә қилич вә қәһәтчилик билән һалак болиду. ■

□ **44:17 «Асманниң ханиши»** — бир хил аял бут, әлвәттә. ■ **44:17** Йәр. 7:18 □ **44:25 «Силәр аяллар өз ағзиңлар билән...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Силәр вә аяллириңлар өз ағзиңлар билән...». **««Биз «Асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқиш, униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюш үчүн ичкән қәсәмлиримизгә чоқум әмәл қилимиз» дегәнсиләр»** — мошу айәттики һәрикәтниң егиси «аяллар» болсиму, лекин сөзләр «аяллар сийғиси» билән әмәс, бәлки «әрләр сийғиси» шәклидә ипадилиниду. Бу бәлким: «Силәр әркәкләр аяллириңларға бойсунидиған «Саймахунлар болдуңлар» дегәндәк кинайилик, һәҗвий гәп болса керәк. ■ **44:27** Йәр. 31:28

28 Қиличтин қутулуп қачқанлар болса интайин аз бир топ адәмләр болуп, Мисир
зиминидин Йәһуда зиминиға қайтип келиду; шуниң билән Мисир зиминиға
олтирақлишайли дәп кәлгән Йәһуданиң қалдиси кимниң сөзиниң, Мениңки яки
уларниң инавәтлик болғанлиғини испатлап билип йетиду.
29 Мениң силәрни бу йәрдә җазалайдиғанлиғимға, Мениң сөзлиримниң чоқум
силәргә күлпәт кәлтүрмәй қоймайдиғанлиғини билишиңлар үчүн силәргә шу
алдин-ала бешарәт болидуки, — дәйду Пәрвәрдигар,
30 — Мана, Мениң Йәһуда падишаси Зәдәкияни униң дүшмини, җенини
қоғлап издигән Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшурғинимдәк Мән
охшашла Мисир падишаси Пирәвн Хофрани өз дүшмәнлириниң қолиға һәмдә
җенини издигән кишиләрниң қолиға тапшуримән — дәйду Пәрвәрдигар».□

45

Баруққа берилгән агаһ һәм тәсәлли

1 Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили, Нерияниң оғли Барук
Йәрәмияниң ағзиға қарап бу сөзләрни орам қәғәзгә язғинида, Йәрәмия
пәйғәмбәр униңға бу сөзни ейтқан: —
2 «Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар сән Барук тоғрилиқ мундақ дәйду: —
3 Сән: «Һалимға вай! Чүнки Пәрвәрдигар қайғумға дәрд-әләм қошуп қойди; мән
аһ-зарлар қилиштин чарчидим, задила арам тапалмидим!» — дедиң.
4 — *Йәрәмия*, сән униңға мундақ дегин: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән қуруп чиққанлиримни һазир
ғулитимән, Мән тиккәнлиримни, йәни бу пүткүл җаһанни һазир жулуп
ташлаймән. □
5 Мән бундақ қилған йәрдә сән өзүң үчүн улуқ ишларни издишиңгә тоғра
келәмду? Буларни издимә; чүнки мана, Мән барлиқ әт егилири үстигә балаю-
апәт чүшүримән, — дәйду Пәрвәрдигар, — лекин җениңни сән баридиған барлиқ
йәрләрдә өзүңгә олҗа қилип беримән».□ ■

□ **44:30 «Мениң Йәһуда падишаси Зәдәкияни униң дүшмини, җенини қоғлап издигән Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшурғинимдәк Мән охшашла Мисир падишаси Пирәвн Хофрани өз дүшмәнлириниң қолиға һәмдә җенини издигән кишиләрниң қолиға тапшуримән»** — Пирәвн Хофра әсли падиша Зәдәкияни Небоқаднәсарға исян көтиришкә қутратқан еди. У миладийәдин илгәрки 570-жили мәхпий өлтүрүлгән. Шуниң билән бу иш Мисирда турған Йәһудийларға бир агаһ-бешарәт еди. □ **45:4 «бу пүткүл җаһанни...»** — яки «бу пүткүл зиминни...». Лекин 5-айәткә қариғанда «җаһанни» тоғридур. □ **45:5 «Мән бундақ қилған йәрдә сән өзүң үчүн улуқ ишларни издишиңгә тоғра келәмду? Буларни издимә; чүнки мана, мән барлиқ әт егилири үстигә балаю-апәт чүшүримән, ...Лекин җениңни сән баридиған барлиқ йәрләрдә өзүңгә олҗа қилип беримән»** — бу 45-баптики бешарәт падиша Йәһоакимниң тәхткә олтарған вақтида берилгән болса, немишкә мошу йәрдә (Йәрәмия вә Барук Мисирда қалған вақитта) «орам язма»ға қошулған? Бәлким униң мошу йәрдә хатирилиниш сәвәви, Йәрәмия вә Барук Мисирда, Пәрвәрдигарға асийлиқ қилған вә асийлиқ қилмақчи болған Йәһуданиң шу аз бир қалдиси арисида (жуқуриқи бешарәтләр көрсәткәндәк) техиму еғир хәтәрдә қалған; шуңа һазир бу бешарәт Баруққа техиму әһмийәтлик, техиму тәсәлли бериши мүмкин еди. Йәрәмия пәйғәмбәр өзи Мисир зиминида өлгән яки өлтүрүлгән болуши мүмкин. Униң китавиниң қолимизда турғанлиғи үчүн биз шүбһисизики Баруққа қәриздармиз. ■ **45:5** Йәр. 21:9; 38:2; 39:18

46

46-51-баблар — Әлләр тоғрилиқ бешарәтләр •••• «1» Мисир — Мисирниң қошуни Каршемиш шәһиридә мәғлуп болиду

1 Йәрәмия пәйғәмбәргә кәлгән Пәрвәрдигарниң әлләр тоғрилиқ сөзи төвәндә: —
2 Мисир тоғрилиқ: Әфрат дәрияси бойидики Каркемиш шәһириниң йенида
туруватқан, Пирәвн-Нәкониң қошуни тоғрилиқ (бу қошунни Бабил падишаси
Небоқаднәсар Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили битчит қилған):
— □
3 «Қалқан-сипарларни елип сәпкә чүшүңлар! Жәңгә чиқишқа тәйярлиниңлар!
4 Атларни һарвуларға қетиңлар! Атлириңларға миниңлар! Бешиңларға дубулға
селип сәптә туруңлар! Нәйзилириңларни биләп иштиклитиңлар! Савут-
қуяқларни кийивелиңлар!■
5 Лекин Мән немини көримән?! — дәйду Пәрвәрдигар; — Мана, мошу *ләшкәрләр*
дәккә-дүккигә чүшүп чекиниду; батур-палванлири битчит қилинип кәйнигә
қаримай бәдәр қачиду! Тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду! — дәйду Пәрвәрдигар.
6 — Әнди әң чаққанларму қачалмайду, батур-палванларму аман-есән қутулуп
қалмайду; мана, шимал тәрипидә, Әфрат дәрияси бойида улар путлишип
жиқилиду!
7 Сулири дәриялардәк өзлирини долқунлитип, Нил дәрияси *кәлкүн кәби*
көтирилгәндәк өзини көтәргән кимдур!? □
8 Сулири дәриялардәк өзлирини долқунлитип, Нил дәриясидәк өзини көтәргән
дәл Мисир өзидур; у: «Мән өзүмни көтирип пүткүл йәр йүзини қаплаймән; мән
шәһәрләр һәм уларда туруватқанларни йоқитимән!» — дәйду.
9 Етилиңлар, и атлар! Һә дәп алға бесип чепиңлар, и җәң һарвулири! Қалқан
көтәргән Ефиопийә һәм Ливийәдикиләр, оқялирини егилдүргән Лидийәдикиләр,
палван-батурлар җәңгә чиқсун! □ ■
10 Лекин бу күн болса самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң
күнидур; у қисаслиқ бир күн, йәни Өз явлиридин қисас алидиған күни болиду;
Униң қиличи кишиләрни тойғичә жутиду; у қанғичә уларниң қанлирини ичиду;
чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигарниң шималий
зиминда, Әфрат дәрияси бойида қилмақчи болған бир қурбанлиғи бар! □
11 Гилеадқа чиқип тутия издәп тап, и Мисирниң қизи! Лекин сән өзүңгә нурғун
дориларни алсаңму бекар; сән үчүн һеч шипалиқ йоқтур! ■

□ **46:2 «Мисир тоғрилиқ: Әфрат дәрияси бойидики Каркемиш шәһириниң йенида туруватқан, Пирәвн-Нәкониң қошуни тоғрилиқ (бу қошунни Бабил падишаси Небоқаднәсар Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили битчит қилған): — ....»** — Мисир тоғрилиқ бу бешарәт Пирәвнниң қошуни битчит қилиништин илгири берилгән, мошу йәрдә кейинки вақитта хатириләнгән, әлвәттә. Оқурмәнләрниң диққитигә әрзийдуки, «Йәһуданиң падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили» Йәһуданиң кәлгүси үчүн һәм Йәрәмияниң бешарәтлири үчүн интайин муһим жил болған. Шу жил оттура шәриқтики «күч тәңпуңлуғи» Бабилниң падишаси Небоқаднәсарға өткән. ■ **46:4** Йәр. 51:11 □ **46:7 «Сулири дәриялардәк өзлирини долқунлитип, Нил дәрияси кәлкүн кәби көтирилгәндәк өзини көтәргән кимдур!? »** — һәр жил Нил дәриясиға кәлкүндәк улуқ су келиду. Бу су Мисирниң пүткүл зиминини бесип суғириду, Мисирниң зиминини бақиду, десәкму болиду. □ **46:9 «Ефиопийә».. «Ливийә»... «Лидийә»** — «Ефиопийә» ибраний тилида «Куш» дейилиду, «Ливийә» («Либя») ибраний тилида «Пут» дейилиду, «Лидийә» (һазирқи Түркийәдә) ибраний тилида «Луд» дейилиду. Бу йәрләрдики адәмләрниң һәммиси «ялланма ләшкәрләр» еди. ■ **46:9** Йәш. 66:19 □ **46:10 «(Пәрвәрдигар) Өз явлиридин қисас алидиған күни»** — мумкинчилиги барки, бешарәттики «қисас», Пәрвәрдигарниң өзигә садиқ болған падиша Йосияни (миладийәдин илгәрки 609-жили) өлтүрүвәткән Пирәвн-Нәко үстидин алған бир қисасни көрситиду («2Пад.» 23:29 вә 33-35ни көрүң). Униң үстигә «Пәрвәрдигарниң күни» адәттә ахирқи замандики қиямәт күнини көрситиду, шуңа бешарәтниң шу күни тоғрилиқ мәлуматлири бар болушиму мумкин. ■ **46:11** Йәр. 8:22

12 Әлләр хиҗалитиң тоғрилиқ аңлайду, сениң пәрядлириң пүткүл йәр йүзигә пур
кетиду; палван палванға путлишиду, иккиси тәң мағлуп болуп жиқилиду!

Небоқаднәсарниң Мисир зиминиға бесип кириши тоғрилиқ бешарәт

13 Пәрвәрдигарниң Бабил падишаси Небоқаднәсарниң Мисир зиминиға таҗавуз
қилип кириши тоғрилиқ Йәрәмия пәйғәмбәргә ейтқан сөзи: —
14 Мисирда җакала, Мигдолда елан қил, Нофта вә Таһпанәстиму елан қил: Чиң
тур, җәңгә бәл бағла; чүнки қилич әтрапиңдикиләрни жутуватиду; □
15 Сениң батурлириң немишкә сүпүрүп ташлиниду? Улар чиң туралмайду;
чүнки Пәрвәрдигар уларни сәптин иштирип жиқитиветиду.
16 У улардин көплирини путлаштуриду; бәрһәқ, улар қачқанда бир-биригә
путлишип жиқилиду; шуниң билән улар: «Болә, турайли, зомигәрниң
қиличидин қечип өз хәлқимизгә вә ана жутимизға қайтип кетәйли!» — дәйду; □
17 Шу йәргә *қайтқанда* улар: «Мисир падишаси Пирәвн пәқәт бир қийқас-сүрән,
халас! У пәйтни билмәй өткүзивәтти!» — дәйду.
18 Өз һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Падишаһ, нами самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — тағлар арисида Табор теғи
болғандәк, Кармәл теғи деңиз бойида *асманға тақишип* турғандәк бириси келиду.
□
19 Әнди сән, и Мисирда туруватқан қиз, сүргүн болушқа лайиқ жүк-тақларни
тәйярлап қой; чүнки Ноф харабә болуп көйдүрүлиду, һеч адәмзатсиз болиду.
20 Мисир болса чирайлиқ бир инәктур; лекин уни нишан қилған бир көкүйүн
келиватиду, шималдин келиватиду! □
21 Униң арисидики ялланма ләшкәрләр болса бордақ топақлардәк болиду;
уларму арқиға бурулуп, бирликтә қечишиду; улар чиң турувалмайду; чүнки
күлпәтлик күн, йәни җазалиниш күни уларниң бешиға чүшкән болиду. □
22 *Мисирниң* авази иланниңкидәк «күш-күш» қилип аңлиниду; чүнки *дүшмән*
қошунлири билән атлинип, отун кәскүчиләрдәк униңға қарши палтиларни
көтирип келиду. □

□ **46:14 «Мисирда ... Мигдол... Ноф ... Таһпанәс...»** — бу шәһәрләрниң һәммиси Мисирда, әлвәттә. **«Чиң тур, җәңгә бәл бағла; чүнки қилич әтрапиңдикиләрни жутуватиду»** — бешарәт берилгән вақти бәлким миладийәдин илгирки 604-жили болуши мүмкин. Шу чағда Небоқаднәсар Филистийәни ишғал қилип Мисирниң чегарисида таҗавуз қилишқа тәйяр туратти. Миладийәдин илгирки 568-жили Небоқаднәсар Мисирға таҗавуз қилған; бу вақиәдин илгири башқа бир таҗавузлуқ бар-йоқлуғи тоғрилиқ техи хәвәримиз йоқ. □ **46:16 «Болә, турайли, зомигәрниң қиличидин қечип өз хәлқимизгә вә ана жутимизға қайтип кетәйли!»** — бу сөзләрни бәлким Мисир қошунидики чәтәл «ялланма ләшкәрләр»и ейтиду (21ни көрүң). □ **46:18 «Табор» вә «Кармәл»** — тағлири бәк егиз болмисиму, улар әтрапидики йәрләргә қариғанда көккә тақашқандәк көрүниду. Мәнаси Небоқаднәсар қошуни билән бесип киргәндә, улар башқа падишалар вә уларниң қошунлиридин зор дәриҗидә күчлүк көрүниду. □ **46:20 «көкүйүн»** — мал-варанларни чақидиған бир хил чивин. Бу дәһшәтлик көкүйүн «чирайлиқ инәк» болған Мисир вә барлиқ «топақлири»ни (21-айәт) тар мар қилип һайдайду! Мисирлиқлар чоқунған бут «буқа илаһи» (Афис) болғачқа, мошу «инәк» вә «топақлар»ға нисбәтән 20-21-айәтләр интайин кинайилик, һәҗвий сөзләрдур. □ **46:21 «униң арисидики ялланма ләшкәрләр болса бордақ топақлардәк болиду; уларму арқиға бурулуп, бирликтә қечишиду; улар чиң турувалмайду»** — оттура шәриқтики бәзи көкүйүнләр интайин зәһәрлик, вәһший болуп, инәк-топақларни сәвдайи, тәлвә қилип, уян-буян жүгүртүп чечиветиду. **«җазалиниш күни»** — ибраний тилида «йоқлиниш күни». □ **46:22 «Мисирниң авази иланниңкидәк «күш-күш» қилип аңлиниду»** — мәнаси бәлким Мисир қорқунучтин чекингән амалсиз қалған иландәк, униңға пәқәт «күш-күш» қилип хапилиқини билдүрүштин башқа һеч қандақ амал қилалмайду.

23 Орманлиғи қоюқлуғидин киргүсиз болсиму, улар уни кесип жиқитиду, — дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки кәскүчиләр чекәткә топидин көп, сан-санақсиз болиду. □
24 Мисирниң қизи хижаләттә қалдурулиду; у шималий әлниң қолиға тапшурулиду.
25 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән Но шәһиридики бут Амонни, Пирәвнни, шундақла Мисир вә униң илаһлири билән падишалирини жазалаймән; бәрһәқ, Пирәвн вә униңға таянғанларниң һәммисини жазалаймән; □
26 Мән уларни уларниң женини издигүчиләр, йәни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға һәм хизмәткарлириниң қолиға тапшуримән. Бирақ кейин, *Мисир* қедимки заманлардәк қайтидин аһалилик болиду — дәйду Пәрвәрдигар.

Исраил үчүн үмүт

27 Лекин сән, и қулум Яқуп, қорқма, алақзадә болма, и Исраил; чүнки мана, Мән сени жирақ жуттин, нәслиңни сүргүн болған зиминдин қутқузуп чиқиримән; шуниң билән Яқуп қайтип, хатиржәмлик вә арамбәхштә туриду, һеч ким уни қорқутмайду. ■
28 Қорқма, и қулум Яқуп, — дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки Мән сән билән биллидурмән; Мән сени тарқитиватқан әлләрниң һәммисини түгәштүрсәмму, лекин сени пүтүнләй түгәштүрмәймән; пәқәт үстүңдин һөкүм чиқирип тәрбийә-савақ беримән; сени жазалимай қоймаймән.■

47

«2» Филистийә тоғрилиқ бешарәт

1 Пирәвн Газа шәһиригә зәрбә бериштин илгири, Йәрәмия пәйғәмбәргә кәлгән, Пәрвәрдигарниң Филистийләр тоғрисидики сөзи: —□
2 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, шималдин *долқунлуқ* сулар өрләйду; улар тешип бир кәлкүн болиду; у зимин вә униңда турған һәмминиң үстидин, шәһәр вә униңда туруватқанларниң үстидин ташқин болуп басиду; шуниң билән униң адәмлири налә-пәряд көтириду, зиминда барлиқ туруватқанлар *азабтин* налә-зар қилиду; □

□ **46:23 «Орманлиғи қоюқлуғидин киргүсиз болсиму, улар уни кесип жиқитиду»** — Мисирда дәрәқләр аз болиду; шуңа бу селиштурма-охшитиш болуши керәк, бәлким «орман» нурғунлиған хәлиқ аһалисини көрситиду. □ **46:25 «Мана, Мән Но шәһиридики бут Амонни, Пирәвнни, шундақла Мисир вә униң илаһлири билән падишалирини жазалаймән»** — Худа «Амон» дегән бут вә «Мисирниң илаһлири»ни қандақ жазалайду? Һеч болмиғанда, бу сөз Худаниң мошу бутларниң «нам-аброй»лирини пүтүнләй йоқитишини көрситиду. Бу тема тоғрилиқ «Мисирдин чиқиш»тики «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **46:27** Йәш. 41:13; 43:5; 44:1; Йәр. 30:10 ■ **46:28** Йәр. 10:24; 30:11 □ **47:1 «Газа»** — Филистийәниң бәш чоң шәһәрлиридин бири. Бешарәт (1-7) берилгән вақит бәлким миладийәдин илгәрки 609-жили еди. Шу чағда Пирәвн-Нәко Мисирдин чиқип Асурийә империйәсигә иттипақдаш болуп Бабилға қарши чиққан. Бу бешарәттики «зәрбә» бәлким Пирәвн шималға қарап жүрүш қилған, Филистийәниң территорийәсидин өтүп болған вақтида қилинған. □ **47:2 «шималдин долқунлуқ сулар өрләйду; улар тешип бир кәлкүн болиду»** — демисәкму, Муқәддәс Китапта «кәлкүн» зиминни бесип киргән зор қошунға охшитилиду. Мошу «сулар» авал Пирәвнниң қошуни болған болуши мүмкин, кәйнидики «кәлкүн» Пирәвнниң қошунини тар мар қилған Бабиллиқлардин ибарәт. «Шәһәр» болса бәлким Йерусалимни көрситиду. Йерусалим Бабил тәрпидин ишғал қилинғанда Филистийәму қаттиқ искәнжигә елинип тажавуз қилинған.

3 толпарлириниң туяқлириниң тарақшишлирини, җәң һарвулириниң
тарақлашлирини, чақлириниң гүлдүрләшлирини аңлап, атилар өз балилиридин
хәвәр елишқиму қоллири бошап, арқиғиму қаримайду. ■
4 Чүнки барлиқ Филистийләрни набут қилидиған күн, һәм Тур вә Зидонни
уларға ярдәмдә болғидәк барлиқ қалған адәмләрдин мәһрум қилидиған күн
йетип кәлди; чүнки Пәрвәрдигар Филистийләрни, йәни Крет арилидин чиқип
кәлгәнләрниң қалдуғини набут қилиду. □ ■
5 Газаниң үсти тақирлиқ болиду; Ашкелон шәһиридикиләр даң қетип қалиду;
қачанғичә әтлириңларни тилисиләр, и Филистийә күчлиридин аман қалғанлар?
□ ■
6 Апла, и Пәрвәрдигарниң қиличи, сән қачанғичә тинмайсән? Өз қиниңға
қайтқин, арам елип тиничланғин!
7 Лекин у қандақму тохтиялисун? Чүнки Пәрвәрдигар униңға пәрман чүшүргән;
Ашкелон шәһиригә һәм деңиз бойидикиләргә зәрб қилишқа уни бекиткәндур!

48

«3» Моаб тоғрилиқ бешарәт

1 Моаб тоғрилиқ: Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар —
Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Небониң һалиға вай! Чүнки у харабә
қилиниду; Кириатайим хиҗаләткә қалдурулуп, ишғал қилиниду; жуқури
қорған болса хиҗаләткә қалдурулуп алақзадә болуп кәтти. □ ■
2 Моаб йәнә һеч махталмайду; Һәшбонда кишиләр униңға: «Уни әл қатаридин
йоқитайли» дәп сүйқәст қилиду; сәнму, и Мадмән, түгәштүрүлисән; қилич сени
қоғлайду. □
3 Һоронаимдин аһ-зарлар көтирилиду: — «Аһ, вәйранчилиқ, дәһшәтлик
патипарақчилиқ!»
4 Моаб битчит қилинди! Униң кичиклиридин пәрядлири аңлиниду.
5 Бәрһәк, Луһитқа чиқидиған даван йолидин тохтимай жиғилар көтирилиду;
Һоронаимға чүшидиған йолда һалакәттин азаплиқ налә-пәрядлар аңлиниду. ■

■ **47:3** Йәш. 5:28; Йәр. 4:13; 6:23 □ **47:4 «Пәрвәрдигар Филистийләрни, йәни Крет арилидин чиқип кәлгәнләрниң қалдуғини набут қилиду»** — Филистийләр әслидә Крет (ибраний тилида «Кафтор») арилидин чиққан еди. Улар турдикиләр һәм Зидондикиләргә «туққан қәбилиләр» (Фөникийиликләр) болғачқа, Тур вә Зидон аваригә учриған болса, Филистийләр уларға ярдәмгә чиққан болатти. Лекин Филистийләр набут болған болса, «уларға ярдәмдә болғидәк ... адәмлар» болмайтти. ■ **47:4** Йәр. 25:22 □ **47:5 «Газаниң үсти тақирлиқ болиду»** — бәзи алимлар буни «Газадикиләр қайғуруп чачлирини чүшүриду» дегән мәнидә дәп қарайду. Бизниңчә биринчи мәнаси шәһәр харабилик болуп «тақир йәр» болиду. Бу сөз икки бислиқ болуп иккинчи мәнидиму болуши мүмкин. «Даң қетип қалиду»ниң башқа бир хил тәрҗимиси: «түгишиду». **«Филистийәниң күчлиридин аман қалғанлар»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Филистийә җилғисида қалғанлар». **«қачанғичә әтлириңларни тилисиләр»** — «әтлирини тилиш» қаттиқ қайғуни билдүрәтти. Бу адәт Тәвратта мәнъий қилинған. ■ **47:5** Қан. 14:1; Йәр. 16:6; 25:20 □ **48:1 «жуқури қорған»** — (ибраний тилида «Мисгаб») бәлким бир шәһәрниң исми болуши мүмкин. ■ **48:1** Йәр. 25:21; 27:3 □ **48:2 «....Небониң һалиға вай! ... Кириатайим хиҗаләткә қалдурулуп, ишғал қилиниду (1-айәт); Һәшбон ...Мадмән,...»** — демисәкму, Небо, Кириатайим, Һәшбон, Мадмән вә төвәндики айәтләрдики Һоронаим, Лухит, Ароәр, Бәйт-Гамул, Дибон қатарлиқлар Моабтики шәһәрләрдур. Һәритини көрүң. «Һәшбон» болса Моабниң чегарисиға җайлашқан болуп, бешарәт бойичә башқа шәһәрләрдин илгири бәлким дүшмән тәрипидин ишғал қилинип андин дүшмәнниң қошуни үчүн база болиду. «Һәшбон» вә «сүйқәст» («хешаб») ибраний тилида йеқин сөзләрдур. Йәһудий тарихшунас Йосефусниң хатириси бойичә, Моаб Небоқаднәсар падиша тәрипидин миладийәдин илгәрки 582-жили егилинип, нурғун шәһәрлири вәйран қилинған. ■ **48:5** Йәш. 15:5

6 Қечиңлар, җениңларни елип жүгүрүңлар! Чөлдики бир чатқал болуңлар! ■
7 Чүнки сән өз қилғанлириңға вә байлиқлириңға таянғанлиғиң түпәйлидин,
сәнму әсиргә чүшисән; *бутуң* Кемош, униң каһинлири һәм әмирлири билән
биллә сүргүн болиду. □ ■
8 Вәйран қилғучи һәр бир шәһәргә җаң қилиду; шәһәрләрдин һеч қайси қечип
қутулалмайду; Пәрвәрдигар дегәндәк җилғиму харабә болиду, түзләңликму
һалакәткә йүзлиниду.□

9 Далдиға берип қечиш үчүн Моабқа қанатларни бериңлар! Чүнки униң
шәһәрлири харабилик, адәмзатсиз болиду □
10 (Пәрвәрдигарниң хизмитини көңүл қоюп қилмиған киши ләнәткә қалсун!
Қиличини қан төкүштин қалдурған киши ләнәткә қалсун!).□
11 Моаб яшлиғидин тартип кәң-кушадә яшап арзаңлири үстидә тинған шараптәк
әндишисиз болуп кәлгән; у һеч қачан күптин күпкә қуюлған әмәс, яки һеч сүргүн
болған әмәс; шуңа униң тәми бир хил болуп, пуриғи һеч өзгәрмигән. □ ■
12 Шуңа , — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән униң йениға уларни өз күпидин төкидиған
төккүчиләрни әвәтимән; улар униң күплирини қуруқдайду, униң чөгүнлирини
чеқиветиду. □
13 Өткәндә Исраил җамәти өз таянчиси болған Бәйт-Әл түпәйлидин йәргә қарап
қалғандәк Моабму Кемош түпәйлидин йәргә қарап қалиду.□ ■
14 Силәр қандақму: «Биз батур, җәңгивар палванмиз!» — дейәләйсиләр?
15 Моабниң зимини харабә қилиниду; *дүшмән* уларниң шәһәрлириниң
сепиллириға чиқиду; униң есил жигитлири қәтл қилинишқа чүшиду, — дәйду
падиша, йәни нами самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
16 — Моабниң һалакити йеқинлашти, униң күлпити бешиға чүшүшкә алдирайду.
17 Униң әтрапидики һәммәйлән униң үчүн аһ-зар көтириңлар; униң нам-
шөһритини билгәнләр: «Күчлүк шаһанә һасиси, гөзәл тайиғиму шунчә
сундурулдиғу!» — дәңлар.
18 Шан-шөһритиңдин чүшүп қағҗирап кәткән йәрдә олтар, и Дибонда туруватқан
қиз; чүнки Моабни һалак қилғучи саңа җаң қилишқа йетип кәлди; у истиһкам-
қорғанлириңни бәрбат қилиду.

■ **48:6** Йәр. 17:6 □ **48:7 «бутуң Кемош, униң каһинлири һәм әмирлири билән биллә сүргүн болиду»** — Кемош Моаб чоқунған бут еди. Уларниң униңға өз балилирини қурбанлиқ қилиш адити бар еди («2Пад.» 3:27ни көрүң). ■ **48:7** Йәр. 49:3 □ **48:8 «Пәрвәрдигар дегәндәк җилғиму харабә болиду, түзләңликму һалакәткә йүзлиниду»** — «җилға» вә «түзләңлик» Моабниң җәнубий вә шималий қисмини көрситиду. □ **48:9 «Далдиға берип қечиш үчүн Моабқа қанатларни бериңлар!»** — бу җүмлидики ибраний тилини чүшиниш тәс. Оқурмәнләр башқа хил тәрҗимиләрни учритиши мумкин. □ **48:10 «Пәрвәрдигарниң хизмитини көңүл қоюп қилмиған киши ләнәткә қалсун! Қиличини қан төкүштин қалдурған киши ләнәткә қалсун!»** — бу кинайилик, һәқвий сөзләр кәлгүсидә Моабқа һуҗум қилидиған Бабиллиқ ләшкәрләргә ейтилиду. □ **48:11 «Моаб яшлиғидин тартип кәң-кушадә яшап арзаңлири үстидә тинған шараптәк әндишисиз болуп кәлгән»** — шарап тиниши үчүн узун вақит мидирлитилмай туруши керәк. Тинған «арзаңлар», (дуғ, чөкүндә) наһайити аччиқ бир нәрсә, әлвәттә. Шуңа башқа күпкә қуюлмай қалса, тәми қиртиқ, аччиқ болиду, әлвәттә. **«У һеч қачан күптин күпкә қуюлған әмәс, яки һеч сүргүн болған әмәс; шуңа униң тәми бир хил болуп, пуриғи һеч өзгәрмигән»** — бу охшитиш бәлким Моабниң һеч қийинчилиққа учримай, көрәңлик қилғанлиғи, толиму керилип кәткәнлигини көрситиду. ■ **48:11** Зәф. 1:12 □ **48:12 «Мән униң йениға уларни өз күпидин төкидиған төккүчиләрни әвәтимән»** — бу охшитиштики «шарап» Моабтики аһалини, «күплири», «чөгүнлири» униң жут-шәһәрлирини көрситиду. □ **48:13 «Бәйт-Әл»** — мошу шәһәр Исраил (шималий падишалиқ)ниң чоң бутпәрәс мәркизи болуп, улар шу йәрдә «алтун мозай бут»ни қурған («1Пад.» 12-бапни, «Һош.» 10:5 һәм 8:5-6, «Ам.» 7:10-17ни көрүң). ■ **48:13** 1Пад. 12:29

19 Йол бойида күзәт қил, и Ароәрдә туруватқан қиз; бәдәр тикиватқан әрдин вә
қечиватқан қиздин: «Немә болди?» дәп сора;
20 «Моаб хиҗаләткә қалди, чүнки у битчит қилинди!» *дәп җавап берилиду*. Аһ-
зар тартип налә-пәряд көтириңлар; Арнонда: «Моаб һалак қилинди» — дәп
җакалаңлар. ■
21 Җаза һөкүми түзләңлик җайлири үстигә чиқирилди; Һолон, Яһаз вә Мәфаат
үстигә,
22 Дибон, Небо һәм Бәйт-Диблатаим үстигә,
23 Кириатайим, Бәйт-Гамул һәм Бәйт-Меон үстигә,
24 Кериот, Бозраһ һәм Моабдики жирақ-йеқин барлиқ шәһәрләрниң үстигә
чиқирилиду.
25 Моабниң Мүңгүзи кесиветилиду, униң билиги сундурулиду, — дәйду
Пәрвәрдигар. □
26 — Уни мәс қилиңлар, чүнки у Пәрвәрдигарға алдида һакавурлуқ қилған; Моаб
өз қусуғида еғинап ятсун, шуниң билән рәсва қилинсун. □
27 Чүнки сән *Моаб* Исраилни мазақ қилған әмәсму? У оғрилар қатарида
тутувелинғанму, сән уни тилға алсаңла бешиңни чайқайсән?!
28 Шәһәрләрдин чиқип таш-қиялар арисини туралғу қилиңлар, и Моабда
туруватқанлар; ғар ағзида угилиған пахтәктәк болуңлар!
29 Биз Моабниң һакавурлуғи (у интайин һакавур!), йәни униң тәкәббурлуғи,
һакавурлуғи, көңлидики мәғрур-көрәңлиги тоғрисида аңлидуқ. □ ■
30 Мән униң ночилиқ қилидиғанлиғини билимән, — дәйду Пәрвәрдигар, — бирақ
ночилиғи карға яримайду; униң чоң гәплири бекар болиду.
31 Шуңа Мән Моаб үчүн зар жиғлаймән, Моабниң һәммиси үчүн зар-зар
көтиримән;
Кир-Харәсәттикиләр үчүн аһ-пиған аңлиниду.
32 И Сибмаһтики үзүм тели, Мән Яазәрниң зар-жиғиси билән тәң сән үчүн
жиғлаймән; сениң пеләклириң созулуп, әслидә «Өлүк деңиз»ниң нериға йәткән
еди; улар әслидә Яазәр шәһиригичиму йәткән еди. Лекин сениң язлиқ
мевилириңгә, үзүм һосулуң үстигә бузғучи бесип келиду.□
33 Шуниң билән шатлиқ вә хошаллиқ Моабниң бағ-етизлиридин вә зиминидин
мәһрум қилиниду; Мән үзүм көлчәкләрдин шарапни йоқитимән; үзүм

■ **48:20** Йәш. 16:7 □ **48:25 «Моабниң мүңгүзи кесиветилиду»** — Тәвратта, «мүңгүз»ләр көп һалларда адәмләрниң аброй-шөһрити яки һоқуқини билдүриду. Бу адәмниң бешидин өскән әмәс, әлвәттә! □ **48:26 «Моабни мәс қилиңлар»** — жуқурида (25-бапта) Йәрәмия «Пәрвәрдигарниң ғәзивигә толған қәдәһ» тоғрилиқ сөзлигәчкә, бәзи алимлар бу «мәслик» шу қәдәһтин ичиштин болуши керәк, дәп қарайду. Бизниңчә бу бир тәрәптин тоғра, Худаниң ғәзиви бешиға чүшүрүлгәндә дәсләптила әқлини йоқитип алҗиғанлиғи болиду. Бу айәтниң тәкитләйдиғини уларниң һамақәтлишип кәткәнлигидин ибарәт. □ **48:29 «Биз Моабниң һакавурлуғи ..., йәни униң тәкәббурлуғи, ... көңлидики мәғрур-көрәңлиги тоғрисида аңлидуқ»** — бу айәттики «Биз... аңлидуқ» дегүчи Худаниң Өзидур. Худа Өзи тоғрилиқ «Биз» дәп ишләткәнлиги Тәвраттики башқа йәрләрдиму бар; мәсилән «Яр.» 1:26, 3:22, 11:7ни һәм «Йәш.» 6:8ни көрүң. Бәзи алимлар айәттики «биз»ни Йәрәмия һәм Йәһуда хәлқини көрситиду, дәп қарайду. ■ **48:29** Йәш. 16:6 □ **48:32 «И Сибмаһтики үзүм тели, Мән Яазәрниң зар-жиғиси билән тәң сән үчүн жиғлаймән...»** — 30-айәттики сөзлигүчи Худа болғандин кейин («Мән ..билимән...») шүбһисизки, 31-, 32- һәм 36-айәтләрдики сөзлигүчиму Худаниң Өзидур. Бу адәмни һәйран қалдуриду. Худа Яазәрдикиләрни җазалайду; шуниң билән улар Сибмаһдики йоқиған үзүмзарлар үчүн жиғлайду. Лекин Худа уларни җазалиши билән улар билән тәң қайғуриду. **«Өлүк деңиз»** — ибраний тилида «Яазәр деңизи». **«Улар (сениң пеләклириң) әслидә Яазәр шәһиригичиму йәткән еди...»** — «Яазәр» болса Моабниң шималий чегарасиға жирақрақ болуп, шәриқ тәрипи «чөл-далилар», ғәрип тәрипи «деңиз». Демәк, Моаб хилвәт җай болғини билән хелә жирақларға тәсири болған бир мәмликәткә айланған. «Язлиқ мевилири» әнҗир, хорма вә үзүмләрни көрситиду.

чәйлигүчиләрниң тәнтәнә авазлири қайтидин яңримайду; авазлар болса тәнтәнә авазлири әмәс, жәң авазлири болиду. ■

34 Чүнки налә-пәрядлар Һәшбондин көтирилип, Яһазғичә вә Елеалаһғичә йетиду; налә авазлири Зоардин көтирилип, Һоронаимғичә вә Әглат-Шелишияғичә йетиду; һәтта Нимримдики суларму қуруп кетиду. □ ■

35 Мән Моабта «жуқури жайлар»да қурбанлиқ қилғучиларни вә ят илаһларға хушбуй яққучиларни йоқитимән, — дәйду Пәрвәрдигар.□

36 — Шуңа Мениң қәлбим Моаб үчүн нәйдәк муңлуқ мәрсийә көтириду; Мениң қәлбим Кир-Һәрәстикиләр үчүнму нәйдәк муңлуқ мәрсийә көтириду; чүнки у егиливалған байлиқ-гәзниләр йоқап кетиду.

37 Һәммә баш тақир қилдурулған, һәммә сақал чүшүрүлгән; һәммә қол титма-титма кесилгән, һәммә чатирақка бөз кийилгән. □ ■

38 Моабниң барлиқ өй өгүзлири үстидә вә мәйданларда матәм тутуштин башқа иш болмайду; чүнки Мән Моабни һеч кимгә яқмайдиған бир қачидәк чеқип ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар,

39 — улар пиғандин зарлишиду; *Моаб* шунчилик парә-парә қиливетилидуки, у хижаләттин көпчиликкә арқисини қилиду; Моаб әтрапидики һәммә тәрипидин рәсва қилинидиған, вәһимә салғучи объект болиду.□

40 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, бириси бүркүттәк қанатлирини керип *пәрваз қилип*, Моаб үстигә шуңғуп чүшиду. ■

41 Шәһәрлири ишғал болиду, истиһкамлар егиливелиниду; шу күни Моабдики палванларниң жүриги толғаққа чүшкән аялниң жүригидәк болиду. □

42 Моаб әл қатаридин йоқитилиду; чүнки у Пәрвәрдигар алдида һакавурлуқ қилған;

43 вәһшәт, ора вә қилтақ бешиңларға чүшүшни күтмәктә, и Моабда турув атқанлар, — дәйду Пәрвәрдигар.

44 — вәһшәттин қачқан ориға жиқилиду; оридин чиққан қилтаққа тутулиду; чүнки униң үстигә, йәни Моаб үстигә жазалиниш жилини чүшүримән — дәйду Пәрвәрдигар.□

45 Қачқанлар Һәшбон *сепилиниң* далдисида туруп амалсиз қалиду; чүнки Һәшбондин от, һәм *мәһрум* Сиһон *падиша*ниң зимини оттурисидин бир ялқун партлап чиқиду вә Моабниң чекилирини, соқушқақ хәлиқниң баш чоққилирини

■ **48:33** Йәш. 16:10 □ **48:34 «...налә-пәрядлар Һәшбондин көтирилип, Яһазғичә вә Елеалаһғичә йетиду...»** — Елеалаһ Һәшбонниң шималий тәрипидин 2 километр жирақ; Яһаз униң жәнубий тәрипидин 2 километр жирақ. Бу үчиси Моабниң шималиға жайлашқан. Зоар, Һоронаим вә Әглат-Шелишия Моабниң жәнубиға жайлашқан. Айәтниң умумий мәнаси, «тажавузлуқ башланди» дегән болуп, бу хәвәр Моабниң пүткүл зиминиға пур кетиду. ■ **48:34** Йәш. 15:5, 6 □ **48:35 «жуқури жайлар»** — бутпәрәсликкә атап беғишланған жайлар еди. □ **48:37 «һәммә баш тақир қилдурулған, һәммә сақал чүшүрүлгән; һәммә қол титма-титма кесилгән, һәммә чатирақка бөз кийилгән»** — демисәкму, бу һәрикәтләрниң һәммиси қаттиқ матәмни билдүриду. ■ **48:37** Йәш. 15:2, 3; Йәр. 47:5 □ **48:39 «вәһимә салғучи объект»** — башқилар Моабниң бешиға чүшкән апәткә қарап «бундақ дәһшәтлик иш өз бешимизғиму чүшәрму?» дәп вәһимигә чүшиду. ■ **48:40** Йәр. 4:13 □ **48:41 «шәһәрлири ишғал болиду»** — «шәһәрлири»ниң башқа тәржимиси «Керийот» (шәһәрниң исми). □ **48:44 «жазалиниш жили»** — ибраний тилида «йоқлиниши жили».

жутувалиду. □ ■
46 Һалиңға вай, и Моаб! Кемошқа тәвә болған әл набут болди; оғуллириң әсиргә
чүшиду, қизлириң сүргүн болиду.
47 Лекин, ахирқи заманларда Моабни сүргүнлүгидин қайтуруп әслигә
кәлтүримән, — дәйду Пәрвәрдигар.
Моаб үстигә чиқиридиған һөкүм мошу йәргичә.

49

«4» Аммонийлар тоғрилиқ һөкүм

1 Аммонийлар тоғрилиқ. Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Исраилниң пәрзәнтлири
йоқмикән? Униң мирасхорлири йоқмиду? Әнди немишкә Милком Гадниң
зиминиға варислиқ қилди, Милкомға тәвә болған хәлиқ немишкә Гадниң
шәһәрлиридә туриду? □ ■
2 Шуңа мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Аммонийларниң
Раббаһ шәһиридә жәң садалирини аңлитимән; у харабилик дөң болиду; тәвә
шәһәрлири от қоюп күйдүрүлиду; Исраил қайтидин өзлирини егиливалғанларға
егидарчилиқ қилиду, — дәйду Пәрвәрдигар. ■
3 — Зарлаңлар, и Һәшбон! Чүнки Айи шәһири харабә қилинған! Раббаһ қизлири,
өзүңларға бөз рәхтни бағлап матәм тутуңлар; сепил ичидә уян-буян патипарақ
жүгүрүңлар; чүнки Милком вә униң каһинлири, униңға тәвәлик әмирлири
сүргүн болиду. □ ■
4 Немишкә күч-һәйвитиңни даңлайсән? Сениң күчүң еқип кетиватиду, и: «Ким
маңа йеқинлишишқа петиналисун?» дәп өз байлиқлириңға таянған, асийлиқ
қилғучи қиз! ■
5 Мана, Мән барлиқ әтрапиңдикиләрдин вәһшәт чиқирип үстүңгә чүшүримән, —
дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар, — шуниң билән
силәр һәр бириңлар һайдиветилисиләр, алди-кәйниңгә қаримай қачисиләр;
қачқанларни йәнә жиғғучи һеч ким болмайду.
6 Лекин кейинки күнләрдә, Аммонийларни сүргүнлүгидин қайтуруп әслигә
кәлтүримән, — дәйду Пәрвәрдигар.

«5» Едом тоғрилиқ һөкүм

□ **48:45 қачқанлар Һәшбон сепилиниң далдисида туруп Амалсиз қалиду; чүнки һәшбондин от, һәм (мәһрум) Сиһон падишаниң зимини оттурисидин бир ялқун партлап чиқиду»** — Аморийларниң падишаси Сиһон нәччә йүз жил илгири Һәшбон шәһирини ишғал қилған, андин кейин Моабниң пүткүл зиминини егиливалған еди («Чөл.» 21:28-29ни көрүң). **«от.... Моабниң чекилирини, соқушқақ хәлиқниң баш чоққилирини жутувалиду»** — «чекилирини... баш чоққилирини...» бәлким Моабниң һәммисини, җүмлидин «баш болғанларни» өз ичигә елиши мүмкин. Йәрәмияниң бешарити алдин-ала көрсәткән бу һалакәт техиму қедимки йәнә бир бешарәтниң әмәлгә ашурулуши болиду («Чөл.» 24:17ни вә 21:28-29ни көрүң). ■ **48:45** Чөл. 21:28 □ **49:1 «Милком»** — Аммонийлар чоқунған бут еди. Гад болса Исраилниң он икки қәбилисиниң бири; уларға әслидә тәқсим қилинған зимин Иордан дәриясиниң шәрқи тәрипидә еди. Йәрәмия бешарәт бәргән вақитта, Гадтикиләр хелә балдур Асурийә империйәси тәрипидин сүргүн болған еди. Кейин әслий хошнилири болған Аммонийлар уларниң зиминини егиливалған еди. Худа уларға: «Бу зиминни Өз хәлқимгә тәқсим қилған едим, улар қайтип келип униңға қайтидин егидарчилиқ қилиду» дәп агаһландуриду. ■ **49:1** Ам. 1:13 ■ **49:2** Ам. 1:14 □ **49:3 «сепил ичидә уян-буян патипарақ жүгүрүңлар»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «өзүңлар титма-титма тилинған һалда уян-буян жүгүрүңлар». **«Милком»** — Аммонийларниң бир бути еди. Башқа исми «Моләк» еди. ■ **49:3** Йәш. 32:12; Йәр. 4:8; 6:26; 48:7 ■ **49:4** Йәр. 21:13; 48:7

7 Едом тоғрилиқ: Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар —
Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Теманда һазир даналиқ тепилмамду?
Данишмәнлиридин несиһәт йоқап кәттиму? Уларниң даналиқини дат бесип
қалғанму?! □ ■
8 Бурулуп қечиңлар, пинһан жайлардин туралғу тепип туруңлар, и Деданда
туруватқанлар! Чүнки Мән Әсавға тегишлик балаю-апәтни, йәни уни
жазалайдиған күнини бешиға чүшүримән. □ ■
9 Үзүм үзгүчиләр йениңға кәлсиму, улар азрақ васаңларни қалдуриду әмәсму?
Оғрилар кечиләп йениңға кирсиму, улар өзлиригә чушлуқла бузуп, оғрилайду
әмәсму? □ ■
10 Мән Әсавни яланачливетимән, у йошурунғидәк жай қалмиғичә далда
жайлирини ечип ташлаймән; униң нәсли, қериндашлири һәм хошнилири
йоқайду; у өзи йоқ болиду.
11 Лекин житим-йесирлириңни қалдур, Мән уларниң һаятини сақлаймән; тул
хотуниңлар Маңа таянсун.
12 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, *ғәзивимниң* қәдәһидин ичишкә
тегишлик болмиғанлар чоқум униңдин ичмәй қалмайдиған йәрдә, сән
жазаланмай қаламсән? Сән жазаланмай қалмайсән; сән чоқум униңдин ичисән.
□
13 Чүнки Өз намим билән қәсәм ичкәнмәнки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Бозраһ
дәһшәт басидиған һәм рәсва қилинидиған бир объекти, харабилик вә ләнәт сөзи
болиду; униң әтрапидики шәһәрлири дайимлиқ харабилик болиду.□
14 Мән Пәрвәрдигардин шу бир хәвәрни аңлашқа муйәссәр болдум, — вә бир әлчи
әлләр арисиға әвәтилгән еди —
У: «Униңға һуҗум қилишқа жиғилиңлар! Униңға җәң қилишқа орнуңлардин
туруңлар!» — дәп хәвәр бериду.□ ■
15 Мана, Мән сени әлләр арисида кичик,
Инсанлар арисида кәмситилгән қилимән.□

□ **49:7 «Едом тоғрилиқ: ...»** — бу бешарәт (7-22)ниң Тәвраттики «Обадия» дегән қисим билән көп ортақ йәрлири бар. Обадияға «қошумчә сөз»имиздә чүшәндүргинимиздәк ишинимизки, Йәрәмия пәйғәмбәр Худаниң йолйоруғи билән илгәрки пәйғәмбәр Обадияниң бешаритидики көп сөзләрни нәқил кәлтүриду. Икки бешарәтниң бәзи йәрлири охшимиғачқа, сөзлиридики пәриқләрни тепип селиштурушниң көп әһмийити бар. **«Теманда һазир даналиқ тепилмамду? Данишмәнлиридин несиһәт йоқап кәттиму? Уларниң даналиқини дат бесип қалғанму?!»** — Теман Едомдики чоң шәһәр. Едомдикиләр өз данишмәнлири билән интайин мәғрурлинатти. ■ **49:7** Об. 8 □ **49:8 «пинһан жайлар»** — ибраний тилида «чоңқур жайлар» дегән сөз билән ипадилиниду. У бәлким һәр хил ғар-өңкүрләрни өз ичигә алиду. **«Мән Әсавға тегишлик балаю-апәтни, йәни уни жазалайдиған күнини бешиға чүшүримән»** — Едомниң башқа исми «Әсав» еди. Мошу бешарәттә «Едом» яки «Әсав» униң әвлатлири болған Едомлуқларни көрситиду, әлвәттә. ■ **49:8** Йәр. 25:23 □ **49:9 «Үзүм үзгүчиләр йениңға кәлсиму, улар азрақ васаңларни қалдуриду әмәсму?»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә үзүм һосулини алғанда үзгүчиләр кәмбәғәлләрниң теривелиши үчүн бир аз васаңларни қалдуруш керәк еди («Лав.» 19:10). Асиядики бәзи дөләтләрдә бу бир адәткә айлинип қалған. ■ **49:9** Об. 5 □ **49:12 «ғәзивимниң қәдәһидин ичишкә тегишлик болмиғанлар»** — Йәһуда әмәс, бәлки таҗавузчиларниң өтәр йолиға «тәсадипий» удул келип қалған, Йәһуданиң вә башқа әлләрниң гуналири билән мунавәтсиз болған башқа әлләрни көрситиши мүмкин. □ **49:13 «Өз намим билән қәсәм ичкәнмәнки...»** — ибраний тилида «Өзүм билән қәсәм ичкәнмәнки». **«Бозраһ ... рәсва қилинидиған бир объект»** — «Бозраһ» бәлким Едомдики әң муһим шәһәр болуши мүмкин еди. □ **49:14 «бир әлчи әлләр арисиға әвәтилгән еди»** — «әлләр» Исраилға ят болған әлләрни көрситиду. **«Униңға җәң қилишқа орнуңлардин туруңлар»** — «униңға» йәни Едомға. Бәлким бу әлчи дүшмән әлләрниң биридин чиққан болуп, у башқа әлләрни Едомни йоқитишқа чақириду. ■ **49:14** Об. 1 □ **49:15 «Мән сени әлләр арисида кичик, инсанлар арисида кәмситилгән қилимән»** — «сени» — Худа һазир Едомни «сени» дәп, уларға беваситә сөз қилиду.

16 Сениң өзгиләргә дәһшәт салидиғанлиғиң,
Көңлүңдики тәкәббурлуғуң өзүңни алдап қойди;
Һәй тик қияниң йериқлири ичидә турғучи,
Туралғуң егизликниң жуқури тәрипидә болғучи,
Гәрчә сән чаңғаңни бүркүтниңкидәк жуқури ясисаңму,
Мән шу йәрдин сени чүшүриветимән,
— дәйду Пәрвәрдигар.□ ■
17 — Вә Едом толиму вәһимилик болиду;
Едомдин өтидиғанларниң һәммиси униң барлиқ яра-вабалири түпәйлидин
вәһимигә чүшүп, уш-уш қилиду.■
18 Содом, Гоморра вә уларниң әтрапидики шәһәрлири билән биргә
өрүветилгәндәк Едомму шундақ болиду, — дәйду Пәрвәрдигар, — һеч ким
шу йәрдә турмайду, инсан балилири шу йәрдә олтирақлашмайду. ■
19 Мана, Иордан дәриясидики чавар-чатқаллиқтин чиқип, дайим еқип
туридиған шу сулар бойидики яйлақтики *қойларни* тарқатқан бир ширдәк Мән
Едомдикиләрни бәдәр қачқузимән. Әнди кимни халисам Мән уни Едомниң үстигә
тикләймән; чүнки Маңа ким тәң келәләйду? Ким Мениңдин һесап елишқа Мени
чақиралайду? Мениң алдимда туралайдиған пада баққучи барму? □ ■
20 Шуңа Пәрвәрдигарниң Едомни җазалаштики мәхситини, шуниңдәк
Темандикиләрни җазалаш нийитини аңлаңлар: уларниң кичиклириму тартип
епкетилиду; бәрһәқ, қилмишлири түпәйлидин Пәрвәрдигар униң яйлиғини
вәйранә қилиду. ■
21 Уларниң жиқилип кәткән садасини аңлап йәр йүзидикиләр тәвринип кетиду;
налә-пәрядлири «Қизил деңиз»ғичә аңлиниду.
22 Мана, бириси бүркүттәк қанат йейип пәрваз қилип, Бозраһ үстигә шуңғуп
чүшиду. Шу күни Едомдики палванларниң жүриги толғаққа чүшкән аялниң
жүригидәк болиду.□ ■

«6» Сурийә пайтәхти Дәмәшқ тоғрилиқ һөкүм

23 Дәмәшқ тоғрилиқ: —
Хамат, Арпад шәһиридикиләр хиҗаләткә қалдурулиду; чүнки улар шум хәвәр
аңлайду; уларниң жүриги су болуп кетиду; давулғуп кәткән деңиздәк улар һеч
тиничлиналмайду. □ ■
24 Дәмәшқ зәипләшти, қечишқа бурулиду; уни вәһимә басиду; азаплар толғаққа
чүшкән аялни тутқандәк, азап вә дәрд-қайғу уни тутиду. ■
25 Нам-даңқи чиққан жут, Мән һозур алған шәһәр шу дәриҗидә ташливетилгән
болиду!
26 Шуңа униң жигитлири кочилирида жиқилиду, җәңгивар палванлар шу күни
йоқитилиду, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар;

□ **49:16 «Һәй тик қияниң йериқлири ичидә турғучи, туралғуң егизликниң жуқури тәрипидә болғучи»** — демисәкму, Едом пинһанрақ, чиқиш интайин тәс болған тағлиқ районда еди. «Тик қия» («Села») дегән сөз Моабниң «Села» исимлиқ (һазирқи «Петра»), интайин пинһан бир шәһирини көрситишиму мүмкин. ■ **49:16** Йәр. 48:29 ■ **49:17** Йәр. 50:13 ■ **49:18** Яр. 19:25; Йәр. 50:40; Ам. 4:11 □ **49:19 «дайим еқиватқан шу сулар»** — Иордан дәриясиниң өзи. ■ **49:19** Аюп 41:2; Йәр. 12:5; 50:44 ■ **49:20** Йәр. 50:45 □ **49:22 «Бозраһ»** — интайин жуқури қия таш үстигә, «бүркүтниң чаңгили»дәк җайлашқан еди. ■ **49:22** Йәр. 48:40,41 □ **49:23 «давулғуп кәткән деңиздәк улар һеч тиничлиналмайду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «давулғуп кәткән деңиздәк уларниң көңүллири һеч арам тапмайду». Хамат һәм Арпад дегән икки шәһәр Небоқаднәсар Мисирға жүрүш қилған чағда (миладийәдин илгәрки 604-жили) бесип өткән җайлар еди. Шүбһисизки, Небоқаднәсар уларғиму һуҗум қилған еди. Мошу икки шәһәр Дәмәшқниң шималий тәрипидики кичик падишалиқлар еди. ■ **49:23** Йәш. 17:1 ■ **49:24** Йәр. 4:31; 6:24; 30:6

27 — һәм Мән Дәмәшқниң сепилигә бир от яқимән, у Бән-Һададниң ордилирини
жутувалиду.□ ■

«7» Кедар һәм Һазор тоғрилиқ һөкүм

28 Бабил падишаси Небоқаднәсар йеңгән Кедар тоғрилиқ һәм Һазорниң
падишалиқлири туғулуқ сөз: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Орнуңдин тур, Кедарға һуҗум қилип, шәриқтики адәмләрни булаң-талаң қил!»
— дейилиду; □
29 Һуҗум қилғанлар уларниң чедирлири һәм падилирини елип кетиду; уларниң
чедир пәрдилири, барлиқ қача-қуча, төгилирини булап кетиду; хәқ уларға:
«Тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду!» дәп вақирайду.
30 Қечип кетиңлар, бәдәр тикип пинһан җайлардин туралғу тепип туруңлар, и
һазордикиләр, — дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки Бабил падишаси Небоқаднәсар
силәргә җәң қилишқа қәст қилған, силәргә қарап нийити бузулған.
31 — Орнуңдин тур, сепил-дәрвазиларға егә болмиған арамхуда яшап, теч-аман
турған әлгә җәң қилишқа чиқ; улар ялғуз туриду — дәйду Пәрвәрдигар, □
32 — уларниң төгилири олҗа, топ-топ мал-варанлири ғәниймәт болиду; Мән
чекә чачлирини чүшүргәнләрни төрт шамалға тарқитимән, уларниң бешиға һәр
әтрапидин күлпәт чүшүримән, — дәйду Пәрвәрдигар; □ ■
33 — Һазор болса чилбөриләрниң туралғуси, мәңгүгә вәйранә болиду. Һеч ким шу
йәрдә турмайду, инсан балилири шу йәрдә олтирақлашмайду. ■

«8» Елам тоғрилиқ һөкүм

34 Йәһуда падишаси Зәдәкия тәхткә олтарған дәсләпки вақитлирида, Йәрәмия
пәйғәмбәргә кәлгән Пәрвәрдигарниң сөзи мундақ еди: —
35 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән
Еламниң ғоллуқ күчи болған оқясини сундуримән. □
36 Асманларниң төрт четидин төрт шамални чиқирип Еламниң үстигә
чүшүримән; Мән уларни бу төрт шамалға тарқитимән; шуниң билән Еламдин
һайдалғанларниң бармайдиған әл-мәмликәтләр қалмайду.
37 Мән Еламни дүшмәнлири алдида һәм җенини издигүчиләрниң алдида
дәккә-дүккигә чүшүримән; дәһшәтлик ғәзивимни бешиға төкүп, күлпәтләрни
чүшүримән; уларни бәрбат қилғичә Мән қилични уларниң кәйнидин қоғлашқа
әвәтимән.
38 Мән Өз тәхтимни Еламда тикләймән, шу йәрдин падишаси вә шаһзадилирини
йоқ қилимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
39 — Лекин ахирқи заманларда, Мән Еламни сүргүнлүгидин қайтуруп әслигә
кәлтүримән, — дәйду Пәрвәрдигар.■

□ **49:27 «Бән-Һадад»** — Дәмәшқниң көплигән падишалириниң исми еди. ■ **49:27** Ам. 1:4,14
□ **49:28 «Орнуңдин тур, Кедарға һуҗум қилип, шәриқтики адәмләрни булаң-талаң қил!»** — бу сөз Небоқаднәсарниң қошуниға ейтилиши мүмкин. Кедар вә Һазорму чарвичи көчмән хәлиқ болуп, чедирда яшап, сепил-дәрвазилиқ болмиған, әлвәттә. □ **49:31 «Орнуңдин тур, сепил-дәрвазиларға егә болмиған арамхуда яшап, теч-аман турған әлгә җәң қилишқа чиқ; улар ялғуз туриду»** — бу сөзму бәлким Небоқаднәсарниң қошуниға ейтилиши мүмкин. Кедар вә һазордикиләр чедирларда туруп, һеч сепил-дәрвазилиқ болған әмәс. □ **49:32 «чекә чачлирини чүшүргәнләр»** — «чекә чачлирини чүшүргүш» Кедардикиләр һәм һазордикиләрниң адити болса керәк еди. ■ **49:32** Йәр. 9:25; 25:23 ■ **49:33** Йәр. 9:10; 10:22 □ **49:35 «Еламниң ғоллуқ күчи болған оқяси...»** — Елам һазирқи Иран зиминида турған бир хәлиқ еди. Еламниң қошунининиң чәнләп атидиған, дәһшәтлик мәргән оқячилири билән даңқи чиққан еди. ■ **49:39** Йәр. 48:47

50

«9» Бабил тоғрилиқ һөкүм

1 Пәрвәрдигар Йәрәмия пәйғәмбәр арқилиқ Бабил тоғрилиқ, йәни Калдийләрниң зимини тоғрилиқ ейтқан сөз: —
2 Әлләр арисида шу хәвәрни елан қилип жақалаңлар, туғ көтириңлар; жақалаңлар, уни йошурмаңлар! — «Бабил ишғал қилинди; Бәл болса хиҗаләткә қалдурулди, Мардук патипарақ болуп кәтти; Бабилниң ойма бутлири хиҗаләткә қалдурулди, жиркиничлик нәрсилири патипарақчилиққа чүшти!» — дәңлар. □ ■
3 Чүнки шималдин униңға җәң қилмақчи болған бир әл келиду; у униң зиминини вәйран қилиду, һеч ким шу йәрдә турмайду; инсан һәм һайванму қечип кетиду, улар йоқ болиду.
4 Шу күнләрдә, шу чағда, — дәйду Пәрвәрдигар, — Исраил хәлқи келиду, улар һәм Йәһуда хәлқи билән биллә келиду, улар жиғлиған һалда меңип Пәрвәрдигар Худасини издәшкә келиду.
5 Улар Зионниң йолини сорайду, йүзлирини униңға қаритип: «Һәргиз унтулмас мәңгүлүк бир әһдә билән өзимизни Пәрвәрдигарға бағлайли» — дәйду.
6 — Мениң хәлқим азған қойлардур; уларниң баққучилири уларни аздурған, уларни тағларда тенитип жүргән; улар тағдин дөңгә кезип жүрүп, өз арамгаһини унтуғандур.
7 Уларни учратқанларниң һәммиси уларни йәп кәткән, күшәндилири улар тоғрилиқ: «Биздә *бу ишларда* һеч гуна йоқ, чүнки улар ата-бовилириниң үмүти болған Пәрвәрдигар, йәни һәққанийлиқниң йайлақ-туралғуси болған Пәрвәрдигарниң алдида гуна садир қилған!» — дегән.■
8 *И хәлқим*, Бабил оттурисидин қечиңлар, калдийләрниң зиминини ташлап чиқиңлар, падини йетәклигүчи текиләрдәк болуңлар. □ ■
9 — Чүнки мана, шималий зиминдин Бабилға һуҗум қилмақчи болған зор бир топ улуқ әлләрни қозғаймән; улар өзлирини униңға қарши сәпкә қошиду; шуниң билән Бабил шу йәрдин чиққанлар тәрипидин әсиргә чүшиду. Уларниң оқлириниң һәммиси батур мәргәнләрниңкидәк болиду; уларниң һеч қайсиси җәңдин қуруқ қол кәлмәйду. □
10 Калдийә болса олжа болиду; олжа алған барлиқ булиғучилар униңдин қанаәтлиниду, — дәйду Пәрвәрдигар;
11 — Чүнки силәр шатланғансиләр, силәр яйрап кәткәнсиләр, и мирасим болған *хәлқимни* булаң-талаң қилғучилар! Чүнки силәр чәмәндә турған мозайлардәк сәкригәнсиләр, айғирлардәк хошаллиқтин кишнигәнсиләр!

□ **50:2 «Әлләр арисида шу хәвәрни елан қилип жақалаңлар...! — «Бабил ишғал қилинди; Бәл болса хиҗаләткә қалдурулди, Мардук патипарақ болуп кәтти; Бабилниң ойма бутлири хиҗаләткә қалдурулди, жиркиничлик нәрсилири патипарақчилиққа чүшти»** — Бабил шәһириниң ишғал қилиниши Исраилниң биринчи сүргүнидин 70 жил кейин (миладийәдин илгәрки 539-жили) Парс империйәси тәрипидин болған. «Бәл» һәм «Мардук» (яки «Меродақ») Бабилдики икки чоң бутниң исми еди. ■ **50:2** Йәш. 46:1; Йәр. 51:44 ■ **50:7** Йәр. 31:23 □ **50:8 «И хәлқим, Бабил оттурисидин қечиңлар, ... падини йетәклигүчи текиләрдәк болуңлар»** — бу сөзгә қариғанда оттура шәриқтики бәзи падичилар текиләрни қой падилириға «йетәкчи роль»да ишлитиду. Шуңа «падини йетәклигүчи текиләрдәк болуңлар» дегини, «биринчи болуп Бабилдин чиқип, башқиларға үлгә болуңлар» дегән мәнидә. ■ **50:8** Йәш. 48:20; Йәр. 51:6; Вәһ. 18:4 □ **50:9 «Уларниң оқлириниң һәммиси батур мәргәнләрниңкидәк болиду; уларниң һеч қайсиси җәңдин қуруқ қол кәлмәйду»** — демәк, бәтләнгән һәр бир оқи зайә кәтмәйду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Оқлириниң һәммиси җәңдин қоли қуруқ (олҗисиз) қайтип кәлмәйдиған батур җәңчиләрдәк болиду...».

12 Әнди ана *юртуң* зор хижаләткә қалдурулиду; рәсвачилиқ сени туғқучини
қаплайду; мана, у әлләрниң дашқили, — бир жаңгал, қағҗирақ йәр вә чөл-баяван
болуп қалиду.
13 Пәрвәрдигарниң ғәзиви түпәйлидин, униң һеч аһалиси болмайду, бәлки толуқ
ташливетилгән болиду; Бабилдин өтидиғанларниң һәммиси униң барлиқ яра-
вабалири түпәйлидин вәһимигә чүшүп уш-уш қилиду.■

14 Бабилға җәң қилиш үчүн униң әтрапида сәпкә тизилиңлар, барлиқ оқячилар;
униңға етиңлар, оқларни һеч айимаңлар; чүнки у Пәрвәрдигар алдида гуна садир
қилған.
15 Униң әтрапида җәң чуқанлирини көтириңлар; у тәслим болуп қол көтириду;
мунарлири өрүлиду, сепиллири ғулитилиду; чүнки бу Пәрвәрдигарниң алған
қисасидур. Униңдин қисас елиңлар; у башқиларға немә қилған болса униңғиму
шуни қилиңлар. ■
16 Бабилдин уруқ териғучи һәм һосул вақтидики оғақ салғучиларни йоқ
қилиңлар; зулумкарниң қиличиниң қорқунучи түпәйлидин буларниң һәр бири
өз елигә қайтип, һәр бири өз ана жутиға қачсун!□
17 Исраил тарқитиветилгән қой падисидур; ширлар уларни һайдиваткән;
дәсләптә Асурийәниң падишаси уларни йәп кәткән, ахирида бу Бабил падишаси
Небоқаднәсар униң устиханлирини езип ғаҗилиған.
18 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Мана, Мән Асурийәниң падишасиниң йениға келип, уни
җазалиқинимдәк, мән Бабил падишасини һәм зиминини җазалаймән. ■
19 Мән Исраилни қайтидин өз яйлиғиға қайтуримән, у Кармәл теғида, Башан
зиминида озуқлиниду, униң җени Әфраим теғи үстидә һәм Гилеад зиминида
қанаәтлиниду.
20 Шу күнләрдә, шу чағда, — дәйду Пәрвәрдигар, — Исраилниң қәбиһлиги издәлсә,
һеч тепилмайду; Йәһуданиң гуналири издәлсә, һеч тепилмайду; чүнки Мән
қалдурған қалдисини кәчүрүм қилимән.
21 — Мератаимниң зиминиға зәрб билән җәң қилишқа, Пекодта
туруватқанларғиму җәң қилишқа чиқиңлар; уларни вәйран қилиңлар,
қалдуғиниму һалак қилиңлар, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән немини саңа
буйруған болсам шуни ада қилиңлар. □
22 Җәң садалири *Бабил* зиминида аңлиниду; у зор һалакәтниң садасидур!
23 Әслидә пүткүл йәр йүзини урған базған шу дәриҗидә сундуруп чеқиветилдиғу!
Бабил әлләр арисида шунчә бир дәһшәт басқучи болуп чиққантиғу! □
24 Мән саңа қапқан қурдум; сән, и Бабил, һеч билмәйла униңға тутулдуң;
Пәрвәрдигар билән қаршилишишиң түпәйлидин сән тепилип тутулдуң.
25 Пәрвәрдигар қурал амбирини ечип, ғәзивидики қураллирини елип чиқарди;
чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар калдийләрниң
зиминида қилидиған иши бардур.
26 Униң һәр чәт-чәтлиридин келип униңға һуҗум қилиңлар, амбарлирини
ечиветиңлар; өнчиләрни догилиғәндәк уни харабә-харабә қилип догилап вәйран

■ **50:13** Йәр. 49:17 ■ **50:15** Вәһ. 18:6 □ **50:16 «буларниң һәр бири өз елигә қайтип, һәр бири өз ана жутиға қачсун!»** — «һәр бири... һәр бири...» бәлки Бабилда «қара әмгәк» қилған чәтәллик әмгәкчиләрни көрситиду. Булар нурғун Йәһудийларни өз ичигә алиду, әлвәттә. ■ **50:18** 2Пад. 19:35, 37; Йәш. 37:36, 38 □ **50:21 «Мератаимниң зимини»** — «Мератаим» болса Бабил зимининиң җәнубидики бир шәһәр. Исми «икки һәссилик асийлиқ» дегән мәнидә, Бабилниң характерини көрситиш үчүн әтәй мисалға елинған болуши керәк. «Пекод»дикиләр арамийдики хәлиқ болуп, Бабилға иттипақдаш еди; «Пекод»ниң мәнаси «җаза»дур. Айәттә берилгән буйруқлар йәнила шималдин чиққан қошунларға ейтилиши керәк. □ **50:23 «базған»** — башқа көп әлләрни уруватқан Бабилни көрситиду.

қилиңлар; униң һеч немисини қалдурмаңлар! □
27 Униң барлиқ топақлирини өлтүрүветиңлар! Улар союлушқа чүшсун! Уларниң
һалиға вай! Чүнки уларниң күни, йәни җазалиниш вақти йетип кәлди. □
28 Аңлаңлар! Зионға келип, Пәрвәрдигар Худайимизниң қисасини, йәни
ибадәтханиси үчүн алған қисасини җакалайдиған, Бабил зиминидин қачқан
панаһ издигүчиләрниң авазини аңлаңлар!
29 Бабилға һуҗум қилиш үчүн оқячиларни, йәни барлиқ каманни әккүчиләрни
чақириңлар; Бабилниң әтрапида барғаһ қуруп қоршивелиңлар; һеч кимни
қачқузмаңлар; өз қилмишини өз бешиға чүшүрүңлар; у немиләрни қилған болса,
униңғиму шуни қилиңлар; чүнки у Пәрвәрдигарға — Исраилдики Муқәддәс
Болғучиға қарши көрәңләп кәткән еди. ■
30 Шуңа униң жигитлири кочилирида жиқилиду; шу күнидә униң барлиқ җәңчи
палванлири йоқитилиду, — дәйду Пәрвәрдигар.■
31 Мана, Мән саңа қаршидурмән, и көрәңләп кәткучи, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — чүнки сениң күнүң, йәни Мән
йениңға йеқин келип җазалайдиған күн йетип кәлди;
32 көрәңләп кәткучи путлишип жиқилиду, һеч ким уни қайтидин
йөләп турғузмайду; бәрһәқ, Мән униң шәһәрлиригә от яқимән, у униң
әтрапидикиләрниң һәммисини көйдүрүп жутуп кетиду.
33 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Исраиллар Йәһудалар билән биллә езилип хорлуқни көргән;
уларни әсир қилғанлар уларни қаттиқ қамап тутқан еди; уларни қоюветишни рәт
қилған.
34 Лекин уларниң һәмҗәмәт-Қутқузғучиси күчлүктур; самави қошунларниң
Сәрдари болған Пәрвәрдигар уларниң дәвасини әстайидиллиқ билән сорайду,
шуниң билән У уларниң зиминиға арамлиқ бериду, Бабилдикиләргә арамсизлиқ
йәткүзиду.
35 Калдийләр үстигә, Бабилда туруватқанлар үстигә һәмдә Бабилниң әмирлири
вә данишмәнлири үстигә қилич чүшиду, — дәйду Пәрвәрдигар;
36 қилич палчилар үстигә чүшкәндә, улар һамақәт-ахмақлардәк көрүниду; қилич
уларниң палванлири үстигә чүшүп, улар патипарақ болуп кетиду;
37 қилич уларниң атлири үстигә, җәң һарвулири үстигә, уларниң сәплиридә
турған барлиқ ят ләшкәрләр үстигә чүшиду, улар аяллардәк болиду; қилич
ғәзнилири үстигә чүшиду, улар булаң-талаң қилиниду.
38 Қурғақчилиқ уларниң сулири үстигә чүшүп, улар қуруп кетиду; буларниң
сәвәви зимини ойма бутларға толуп, улар қорқунучлуқ мәбудлар түпәйлидин
тәлвишип кәткән. □
39 Шуңа чөлдики җаниварлар вә чилбөриләр бирликтә шу йәрдә туриду; шу йәрдә
һувқушлар маканлишиду; у мәңгүгә адәмзатсиз болиду, дәвирдин-дәвиргә һеч
аһалилик болмайду.
40 Худа Содом вә Гоморрани әтрапидики шәһәрлири билән биллә өрүвәткинидәк,
һеч ким шу йәрдә турмайду, инсан балилири шу йәрдә олтирақлашмайду, —

□ **50:26 «... амбарлирини ечиветиңлар; өнчиләрни догилиғандәк уни харабә-харабә қилип догилап вәйран қилиңлар; униң һеч немисини қалдурмаңлар!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... аш-буғдайни сақлиған амбарлирини ечиңлар; уни харабә-харабә қилип догилап ташлап, униң һеч немисини қалдурмаңлар!». □ **50:27 «Униң барлиқ топақлирини өлтүрүветиңлар!»** — «топақлири» бәлким һәм Бабилниң сәрхил мал-варанлирини көрсәткән һәм шуниң билән бир вақитта униң сәрхил ләшкәрлиригә символ қилинған болуши мүмкин. ■ **50:29** Вәһ. 18:6, 7 ■ **50:30** Йәр. 49:26 □ **50:38 «буларниң сәвәви зимини ойма бутларға толуп, улар қорқунучлуқ мәбудлар түпәйлидин тәлвишип кәткән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «буларниң сәвәви зимини ойма бутларға толған, чүнки улар қорқунучлуқ мәбудлирини даңлап кәткән еди».

дәйду Пәрвәрдигар.■
41 — Мана, шималдин бир хәлиқ, улуқ бир әл чиқип келиду; йәр йүзиниң чәт-
чәтлиридин нурғун падишалар қозғилиду. ■
42 Улар оқя һәм нәйзини тутуп қураллиниду; улар вәһший, һеч рәһим
көрсәтмәйдиған болиду; атлириға мингәндә уларниң авазлири деңиздәк
шавқунлайду; улар җәңгә атлатқан адәмләрдәк сәп-сәп болуп, саңа һуҗум
қилмақчи, и Бабил қизи!
43 Бабил падишаси уларниң хәвирини аңлапла қоллири титрәп бошап кетиду;
ғәм-қайғу уни тутиду, толғаққа чүшкән аялдәк азаплар уни бесивалиду. ■
44 Мана, Иордан дәрияси бойидики чавар-чатқаллиқтин чиқип, дайим еқип
туридиған шу сулар бойидики яйлақтики қойларни тарқатқан бир ширдәк Мән
Бабилдикиләрни бәдәр қачқузимән. Әнди кимни халисам Мән уни униң үстигә
тикләймән; чүнки Маңа ким тәң келәләйду? Ким Мениңдин һесап елишқа Мени
чақиралайду? Мениң алдимда туралайдиған пада баққучи барму? □ ■
45 Шуңа Пәрвәрдигарниң Бабилни җазалаштики мәхситини, шуниңдәк
калдийләрниң земинини җазалаш нийитини аңлаңлар: Уларниң кичиклириму
тартип епкетилиду; бәрһәқ, қилмишлири түпәйлидин *Пәрвәрдигар* униң
яйлиғини вәйранә қилиду. ■
46 Бабилниң ишғал қилинғанлиғини аңлап йәр йүзи тәвринип кетиду; униң налә-
пәряди барлиқ әлләргичә аңлиниду.■

51

Бабил тоғрилиқ һөкүм — давами

1 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән Бабилни соқидиған һәм «Ләб-
камай»да туруватқанларни соқидиған битчит қилғучи шамални қозғап
чиқиримән; □ ■
2 Мән Бабилға ят адәмләрни әвәтимән; улар уни соруветиду, земинини йәр билән
йәксан қиливетиду; униң бешиға күлпәт чүшкән күнидә улар униңға тәрәп-
тәрәптин қаршилишишқа келиду. ■
3 Униң оқячилириға кирични тартқидәк, орнидин турғучиларға дубулға-савут
кийгидәк пурсәт бәрмәңлар; униң жигитлириниң һеч қайсисини аяп қоймаңлар;
униң пүткүл қошунини битчит қилиңлар.
4 Калдийләрниң земинида санҗилғанлар, кочилирида қиличланғанлар
жиқилсун! ■
5 Чүнки Исраил яки Йәһудаму өз Худаси тәрипидин, йәни самави қошунларниң
Сәрдари болған Пәрвәрдигар тәрипидин ташливетилгән әмәс; чүнки *Бабилниң*
земини Исраилдики Муқәддәс Болғучи алдида садир қилған гуна билән
толғандур.

■ **50:40** Яр. 19:25; Йәр. 49:18 ■ **50:41** Йәр. 6:22,30 ■ **50:43** Йәр. 49:24 □ **50:44 «дайим еқип туридиған шу сулар»** — Иордан дәриясиниң сулири өзи. ■ **50:44** Аюп 41:2; Йәр. 49:19,22 ■ **50:45** Йәр. 49:20 ■ **50:46** Йәр. 49:21 □ **51:1 «Ләб-камай»** — Калдийәни бир кинайилик «шифир» арқилиқ көрситиду. Шифирни ипадиләш йоли болса, «Калдийә» дегән сөзниң һәр бир һәрипини ибраний тилиниң елипбә тәртиви бойичә арқидин оқулған һәрип билән алмаштуруштин ибарәт (мәсилән, уйғур тилида болса, «а»ни «й» билән, «ә»ни «и» билән алмаштурғанға охшаш). «Ләб-камай» дегән сөзниң өзи ибраний тилида «тәтүрчилик қилғанларниң қәлби», «асийлиқ қилғанларниң қәлби» дегәнни билдүриду, бу интайин кинайилик гәптур. «Шамал» болса, бәлким 2-айәттә тилға елинған «ят адәмләр»ни көрситиду. ■ **51:1** Йәр. 4:11 ■ **51:2** Йәр. 4:11; 15:7 ■ **51:4** Йәр. 49:26

6 *Барлиқ әлләр*, Бабил ичидин қечиңлар, өз жениңларни елип бәдәр қечиңлар!
Униң қәбиһлигигә четилип келип һалак болмаңлар; чүнки бу Пәрвәрдигарниң
қисас алидиған вақтидур; У қилмишини өз бешиға қайтуриду.□ ■
7 Бабил Пәрвәрдигарниң қолидики пүткүл жаһанни мәс қилғучи алтун қәдәһ
болған; әлләр униң шарибидин ичкән; әлләр шуниң билән сараң болуп кәткән.
□ ■
8 Бабил туюқсиз жиқилип битчит болиду; униңға аһ-зар көтириңлар! Униң
азаплири үчүн тутия елиңлар; у бәлким сақайтилармекин?■
9 — «Биз Бабилни сақайтмақчидуқ, лекин у сақаймиди; униңдин ваз кечип
һәммимиз өз жутимизға қайтайли; чүнки униң үстигә чиқирилидиған һөкүм
жазаси асманға тақишип, көккә йетиду».□ ■
10 — «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимизни барлиққа кәлтүргәндур; келәйли, Зионда
Пәрвәрдигар Худайимизниң қилған ишини жакалайли!»□

Пәрвәрдигар Медиа қошунлириға, андин Бабилға сөз қилиду

11 — Оқларни учлаңлар! Қалқанларни тутуңлар! Пәрвәрдигар Медианиң
падишалириниң роһини урғутти; чүнки Униң нийити Бабилға қаршидур, уни
бәрбат қилиш үчүндур; бу Пәрвәрдигарниң қисасидур, йәни Униң ибадәтханиси
үчүн алған қисасидур. ■
12 Бабилниң сепиллириға қаритип жаң туғини көтириңлар; күзәтни техиму
чиңрақ қилиңлар, күзәтчиләрни *Бабилни чөридитип* сәптә турғузуңлар; бөктүрмә
қоюңлар; чүнки Пәрвәрдигар Бабилдикиләрниң жазаси тоғрилиқ немиләрни
дегән болса, У шуни көңлидә пәмләп, уни ада қилиду.
13 — И әлвәк сулар үстидә турғучи, байлиқлири нурғун болғучи, әҗилиң йетип
кәлди, жениң өлчинип үзүлүш вақти тошти.

14 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Өзи билән қәсәм қилип:
«Топ-топ чекәткиләрдәк Мән сени адәмләр билән толдуримән; улар сениң
үстүңдин ғәлибә тәнтәнилирини көтириду» деди.■
15 — У болса йәр-зиминни күч-қудрити билән ясап,

□ **51:6 «Барлиқ әлләр, Бабил ичидин қечиңлар, өз жениңларни елип бәдәр қечиңлар! ... чүнки бу Пәрвәрдигарниң қисас алидиған вақтидур; У қилмишини өз бешиға қайтуриду»** — бәзи алимлар бу сөзләр «барлиқ әлләр»гә әмәс, бәлки Исраилға ейтилиду, дәп қарайду. 45-айәттә әһвал шундақ болиду, лекин бизниңчә мошу йәрдә Бабилда һәр бир әлләргә ейтилиду. Чүнки 9-айәттә качқанлар «һәммимиз өз жутимизға қайтайли» дейишиду. ■ **51:6** Йәр. 50:8,15,28; Вәһ. 18:4 □ **51:7 «әлләр .... сараң болуп кәткән»** — бәлким Бабилниң гунайиға четилип, шуниңдәк жазасиғиму четилип келип толиму дәккә-дүккигә чүшиду. ■ **51:7** Вәһ. 18 ■ **51:8** Йәш. 21:9; Йәр. 8:22; Вәһ. 14:8; 18:2 □ **51:9 «Биз Бабилни сақайтмақчидуқ, лекин у сақаймиди; униңдин ваз кечип һәммимиз өз жутимизға қайтайли»** — қариғанда бу сөзләр Бабил арисида турған ят әлләрниң ейтидиған сөзлири. «Униң үстигә чиқирилидиған һөкүм жазаси асманға тақишип, көккә йетиду» дегәнни, Худаниң жазалирини қозғиған, кона замандики Бабил (бабәл)лиқлар қурмақчи болған «асманға тақишидиған» мунар билән селиштуруш пайдилиқ иш болиду. («Яр.» 11:1-9ни көрүң). ■ **51:9** Йәр. 46:11 □ **51:10 «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимизни барлиққа кәлтүргәндур»** — бәзи алимлар бу сөзни «Пәрвәрдигар бизни қутқузуп азат қилғандур» дәп тәржимә қилиду. Лекин «тсәдәкаһ» (һәққанийлиқ) Тәвраттики башқа һеч йәрдә шундақ мәнидә тепилмайду. Бизниңчә бу сөз Исраилниң (һәммимизгә охшаш) өзиниң һеч қандақ һәққанийлиғи болмиғачқа, Худа уларға һәққанийлиқ елип келиду, дегәнни билдүриду. Бу айәттики һәққанилиқ өзлигидин әмәс, бәлки Худадин келиду; «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиздур» — бу Мәсиһ-Қутқузғучиниң, шуниңдәк йеңи Йерусалимниң бир намидур. 23:6ни һәм 33:16ни көрүң. **«келәйли, Зионда Пәрвәрдигар Худайимизниң қилған ишини жакалайли!»** — 9-айәттики сөзләрни кәлгүсидә Бабилдин қачидиған ят әлләр ейтиду; 10-айәттики сөзләрни шүбһисизки, кәлгүсидә Канаан (Пәләстин)ға қайтип келидиған Исраилниң қалдиси ейтиду. ■ **51:11** Йәр. 46:4; 50:28 ■ **51:14** Ам. 6:8

Аләмни даналиғи билән бәрпа қилип,
Асманларни әқил-парасити билән яйғучидур;■
16 У авазини қоюватсә, асманларда сулар шавқунлайду;
У йәр чәтлиридин булут-туманларни өрлитиду;
У ямғурларға чақмақларни һәмраһ қилип бекитиду,
Шамални Өз ғәзнилиридин чиқириду.■
17 Бу *бутпәрәсләрниң* һәр бири әқилсиз, билимдин мәһрумлардур;
Һәр бир зәргәр өзи ойған бут тәрипидин шәрмәндигә қалиду;
Чүнки униң қуйма һәйкили ялғанчилиқ,
Уларда һеч тиниқ йоқтур.
18 Улар бимәниләрдур, мазақ объектидур;
Уларниң үстигә жазалиниш вақти кәлгәндә, улар йоқитилиду.
19 Яқупниң несивиси Болғучи булардәк әмәстур;
Чүнки һәммини ясиғучи Шудур;
Исраил болса Униң Өз мираси болған қәбилисидур;
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң намидур.□ ■

Пәрвәрдигар Исраилға сөз қилиду

20 Сән *Исраил* Мениң гөрзәм,
Мениң җәң қуралимдурсән;
Сениң билән Мән әлләрни битчит қилимән,
Сениң билән падишалиқларни тар мар қилимән;□ ■
21 Сениң билән һәм ат һәм ат мингүчини битчит қилимән;
Сениң билән һәм җәң һарвуси һәм һайдиғучисини битчит қилимән;
22 Сениң билән һәм әр һәм аялни битчит қилимән;
Сениң билән һәм қери һәм яшларни битчит қилимән;
Сениң билән һәм жигит һәм қизни битчит қилимән;
23 Сениң билән һәм падичи һәм қой падисини битчит қилимән;
Сениң билән һәм дехан һәм боюнтуруққа қетилған калилирини битчит қилимән;
Сениң билән һәм валийлар һәм һөкүмранларни битчит қилимән.
24 — Мән көз алдиңларда Бабилниң һәм барлиқ калдийләрниң Зионда қилған
барлиқ рәзиллигини өз бешиға чүшүрүп яндуримән, — дәйду Пәрвәрдигар.

25 — Мана, Мән сән *Бабилға* қаршимән, и пүткүл йәр йүзини һалак қилғучи тағ;
Мән қолумни үстүңгә созуп,
Сени тик ярлардин ғулитип,
Домилитип чүшүрүп, сени көйүп түгигән бир янар тағ қилимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
26 Шуниң билән улар сәндин бүрҗәк чиқириш үчүнму таш тапалмайду,
Яки һул үчүнму һечйәрдин таш тапалмайду;
Чүнки сән мәңгүгә бир вәйранә болисән, — дәйду Пәрвәрдигар.

■ **51:15** Яр. 1:1; Аюп 9:8; Зәб. 103:2; Йәш. 40:22; 44:24; 51:13; Йәр. 10:12 ■ **51:16** Йәр. 10:13 □ **51:19 «Яқупниң несивиси Болғучи...»** — Яқуп мошу йәрдә Яқуп вә униң әвлатлири Исраилниму көрситиду. «Яқупниң несивиси» Худаниң Өзидур, әлвәттә. ■ **51:19** Йәр. 10:16 □ **51:20 «Сән Исраил Мениң гөрзәм, Мениң җәң қуралимдурсән; сениң билән Мән әлләрни битчит қилимән, сениң билән падишалиқларни тар мар қилимән...»** — әйни тексттә пәқәт «Сән мениң гөрзәм...» дейилиду. Әнди Худаниң бу сөзлири кимгә ейтилиду? Бәзи алимлар (пеилларни «өткән заман»ға өзгәртип) Бабилға ейтилған, дәп қарайду. Башқилар (кәлгүсидә Бабил империйәсини вәйран қилидиған) Парс империйәсигә ейтилиду, дәп қарайду; бирақ бизниңчә улар Исраилниң өзигә ейтилиду (24-айәтни көрүң). Башқа пәйғәмбәрләрниң сөзлири бойичиму, ахирқи заманларда Исраил хәлқи Худаниң бир жазалаш қурали болиду (мәсилән, «Йәш.» 41:5, «Зәк.» 12:7ни көрүң). ■ **51:20** Йәр. 50:23

27 — Зиминда жәң туғини көтириңлар,
Әлләр арисида канай челиңлар;
Бабилға жәң қилишқа әлләрни тәйярлаңлар;
Арарат, минни вә Ашкиназ падишалиқлирини чақирип жиғиңлар;
Униңға һуҗум қилғучи қошунларға бир сәрдар бекитиңлар;
Атларни топ-топ чекәткә лечинкилиридәк зиминға түркүмләп чиқириңлар;□
28 Униңға жәң қилишқа әлләрни тәйярлаңлар,
— Медиалиқларниң падишалири, валийлири вә барлиқ һөкүмдарлирини, шундақла у һөкүм сүргән зиминларниң барлиқ адәмлирини тәйярлаңлар!
29 Шуниң билән йәр йүзи тәвринип азаплиниду; чүнки Пәрвәрдигарниң Бабилға қарши бағлиған нийәтлири, йәни Бабилниң зиминини һеч адәм турмайдиған чөл-баяван қиливетиш нийити әмәлгә ашмай қалмайду.

30 Бабилдики палванлар уруштин қол үзиду;
Улар қорғанлирида амалсиз олтириду;
Уларниң дәрмани қалмайду,
Улар аяллардәк болуп қалиду;
Униң туралғулириға от қоюлиду;
Дәрваза саласунлири сундурулиду.■
31 Жүгүрүп келиватқан бир чапармән йәнә бир чапармәнгә, бир хәвәрчи йәнә бир хәвәрчигә Бабил падишасиниң алдидила учришип келип униңға: —
«Силиниң пүткүл шәһәрлири у чәттин бу чәткичә ишғал қилинди;
32 Дәрия кечиклири егиливелинди,
Қомушлуқлар отта көйдүрүлди,
Палванлири дәккә-дүккигә чүшүшти!»
— дәп жақалишиду.□
33 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: —
Бабилниң қизи тәкшилинип чиңдилидиған вақти болған хамандәк бесилиду;
Бирдәмдила, униң һосули орулидиған вақти йетип болиду!□
34-35 Зионда турғучи қиз: — «Бабил падишаси Небоқаднәсар мени жутуп,
Мени ғаҗилап әзгән;
У ичимни бошитилған қачидәк қилип қойған;
У әждиһадәк мени жутуп,
Өзини назу-нemәтлирим билән тойғузған,
Мени қуруқдап пак-пакиз қиливәткән.
Маңа, мениң тенимгә қилған зораванлиғи Бабилниң бешиға чүшүрүлсун» — дәйду,

---

□ **51:27 «чекәткә лечинкилири»** — ибраний тилида бу сөз бәлким чекәткә лечинкисиниң өсүш жәрянидики әң зиянлиқ басқучини көрситиши мумкин. ■ **51:30** Йәр. 50:37 □ **51:32 «Дәрия кечиклири егиливелинди, қомушлуқлар отта көйдүрүлди, палванлири дәккә-дүккигә чүшүшти!» — дәп жақалишиду»** — Бабилниң қандақ йол билән ишғал қилинғанлиғиниң тәпсилатлири тоғрилиқ «Қошумчә сөз»имизни көрүң. Парс қошуни Әфрат дәриясиниң еқиш йөнилишини өзгәртиветиду, дәрия қисқа вақит ичидила қуруп кетиду. Парслар су йоқ дәриядин меңип шәһәргә кирди. Шуниң билән шәһәр ичидики «дәрия кечиклири» биринчи болуп егиливелинди. Шәһәр әтрапидики «қомушлуқларниң көйдүрүлүши»дин мәхсәт шәһәрдин қачқанларға йошурунғидәк жайлар болмисун үчүн еди. □ **51:33 «униң һосули орулидиған вақти»** — бәлким адәмлири вә имарәтлири жиқитилидиған, йәни униң жазалиниш вақтини көрситиду.

Вә Йерусалим: «Мениң қанлирим Калдийәдә турғучиларниң бешиға төкүлсун» — дәйду.□
36 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән сениң дәвайиңни сораймән,
Сән үчүн қисас алимән;
Мән униң деңизини қурутимән, булиқини қағҗиритимән.□ ■
37 Бабил болса дога-дога харабиләр,
Чилбөриләрниң туралғуси болиду;
Зимини адәмни дәһшәт басидиған һәм дайим уш-уш қилинидиған объект болиду,
Һеч адәм шу йәрдә турмайду.
38 Уларниң һәммиси яш ширлардәк һувлишиду,
Асланлардәк бир-биригә хирис қилишиду;□
39 Уларниң кәйпияти қизип кәткәндә, Мән уларға бир зияпәт тәйярлап
қойимәнки, уларни мәс қиливетимән; шуниң билән улар яйрап-яшнап кетиду,
— андин мәңгүгә уйқиға ғәриқ болуп, қайтидин һеч ойғанмайду, — дәйду
Пәрвәрдигар. □
40 Боғузлашқа йетилигән қозилардәк вә билләә йетиләнгән қочқарлар һәм
текиләрдәк Мән уларни боғузлашқа чүшүримән.

41 Шешақниң ишғал қилинғанлиғиға қара!
Пүткүл йәр йүзиниң пәхриниң тутулғанлиғиға қара!
Бабилниң әлләр арисида адәмни дәһшәт басидиған объекти болғанлиғиға қара!□ ■
42 Деңиз Бабил үстидин өрләп кәтти;
У нурғунлиған долқунлар билән ғәриқ болди.□
43 Униң шәһәрлири адәмни дәһшәт басидиған объект,
Қағҗирақ йәр, бир чөл, һеч ким турмайдиған зимин болди;
Һеч қандақ инсан балиси қайтидин шу йәрләрдин өтмәйду.
44 Мән Бабилда Бәлни җазалаймән;
Мән униң ағзидин жутувалғинини яндуривалимән;
Әлләр қайтидин униңға қарап еқип келишмәйду;
Бәрһәқ, Бабилниң сепили ғулап кетиду. □

□ **51:34-35 «Бабил падишаси Небоқаднәсар мени жутуп, мени ғаҗилап әзгән; ...маңа, мениң тенимгә қилған зораванлиғи Бабилниң бешиға чүшүрүлсун» — дәйду, вә Йерусалим: «Мениң қанлирим Калдийәдә турғучиларниң бешиға төкүлсун» — дәйду** — бу 34-35-айәттики сөзлигүчи «Зионда турғучи қиз» бәлким «адәмләштүрүлгән» Йерусалимға вәкил келиду. **«маңа, мениң тенимгә қилған зораванлиғи..»** — бәлким Йерусалим вә униң хәлқини көрситиду. □ **51:36 «Мана, Мән сениң дәвайиңни сораймән, сән үчүн қисас алимән; Мән униң деңизини қурутимән, булиқини қағҗиритимән»** — Парс қошуни Бабилдин өтидиған Әфрат дәриясини қурутиду. Улар шу йол билән шәһәрни ишғал қилиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **51:36** Йәр. 50:38 □ **51:38 «Уларниң һәммиси яш ширлардәк һувлишиду, асланлардәк бир-биригә хирис қилишиду»** — Бабилликлар һарақкәшлигидин атиқи чиққан еди. Бу айәт бәлким шуларниң мәс болуп «шир кәйп» болғанлиғини билдүриду. 39-айәтниму көрүң. Бабилниң падишаси Бәлшазар әмир-вәзирлири билән биллә мәс болғанда, шәһири бөсүлүп ишғал қилинған («Дан.» 5-бапни оқуң). □ **51:39 «Уларниң кәйпияти қизип кәткәндә, Мән уларға бир зияпәт тәйярлап қойимәнки, уларни мәс қиливетимән; шуниң билән улар яйрап-яшнап кетиду, — андин мәңгүгә уйқиға ғәриқ болуп, қайтидин һеч ойғанмайду»** — бу бешарәтниң әмәлгә ашурулушини йәнә «Дан.» 5-бапта көрүң. □ **51:41 «Шешақниң ишғал қилинғанлиғиға қара»** — «Шешақ» Бабилни көрситидиған һәҗвий, кинайилик бир исим. 25:26тики изаһатни көрүң. ■ **51:41** Йәш. 13:19; Йәр. 25:26 □ **51:42 «деңиз ... долқунлар...»** — Тәврат-инҗилда көп вақитларда символ сүпитидә топ-топ қошунларни көрситиду. □ **51:44 «мән Бабилда Бәлни җазалаймән»** — «Бәл» — (яки «Мардук») Бабилниң әң муһим бути.

45 Униң оттурисидин чиқиңлар, и хәлқим!
Һәр бириңлар Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзивидин өз жениңларни елип бәдәр қечиңлар!
46 Силәр зиминда аңлиниватқан питнә-иғвадин жүригиңларни су қилмаңлар вә қорқмаңлар;
Бу жил бир питнә-иғва, келәр жили йәнә бир питнә-иғва чиқиду;
Зиминда зулум-зораванлиқ партлайду, һөкүмдарлар һөкүмдарларға қарши чиқиду.
47 Шуңа мана, шу күнләр келидуки,
Мән Бабилдики ойма мәбудларни жазалаймән;
Шуниң билән униң пүткүл зимини хиҗаләткә қалдурулиду,
Униңда өлтүрүлгәнләр униң ичидә жиқилиду;□
48 Шуниң билән асман вә зимин вә уларда бар болғанлар Бабил үстидин шатлиқтин яңрайду;
Чүнки шималдин һалак қилғучилар униңға җәң қилишқа келиду — дәйду Пәрвәрдигар.
49 Бабил түпәйлидин пүткүл йәр йүзидики өлтүрүлгәнләр жиқилғандәк,
Бабил Исраилда өлтүрүлгәнләр түпәйлидин Бабил жиқилмай қалмайду.□
50 Қиличтин қачқанлар, жирақ кетиңлар, һаял болмаңлар;
Чәт йәрләрдин Пәрвәрдигарни сеғиниңлар,
Йерусалимни есиңларға кәлтүрүңлар.□
51 «Биз хиҗаләткә қалдуқ, чүнки һақарәткә учридуқ;
Шәрмәндичиликтин йүзимиз төкүлди;
Чүнки ят адәмләр Пәрвәрдигарниң өйидики муқәддәс җайларға бесип кирди!».□
52 Шуңа шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар,
— Мән униңдики ойма мәбудларни жазалаймән;
Униң пүткүл зимини бойида ярилинип җан һалқумида иңришиду.
53 Бабил асманларға көтирилгән болсиму,
Униң жуқури истиһкам-қорғини мустәһкәмләнгән болсиму,
Лекин Мениңдин униңға һалак қилғучилар йетип баридиған болди, — дәйду Пәрвәрдигар.
54 Бабилдин налә-пәрядниң авази,
Калдийләрниң зиминидин зор һалакәтниң садаси көтирилиду.
55 Чүнки Пәрвәрдигар Бабилни һалак қилмақчи болиду;
У униңдин вараң-чуруңлирини йоқитиду;
Суларниң долқунлири өркәшләватқан сулардәк шарқирайду,
Уларниң авази шавқунлап келиду.□
56 Чүнки һалак қилғучи униңға, йәни Бабилға җәң қилишқа келиду,

---

□ **51:47 «...Шуниң билән униң пүткүл зимини хиҗаләткә қалдурулиду, униңда өлтүрүлгәнләр униң ичидә жиқилиду»** — демәк, Бабил хәлқи зиминидин һеч қачалмайдиған болиду. □ **51:49 «Бабил түпәйлидин пүткүл йәр йүзидики өлтүрүлгәнләр жиқилғандәк, Бабил Исраилда өлтүрүлгәнләр түпәйлидин Бабил жиқилмай қалмайду»** — айәттики әйни ибраний текстни чүшиниш тәс. Оқурмәнләр башқа тәрҗимиләрни учритиши мүмкин. Лекин умумий мәнаси чоқум тәрҗимимиздәк болуши керәк. □ **51:50 «Қиличтин қачқанлар, жирақ кетиңлар, һаял болмаңлар; чәт йәрләрдин Пәрвәрдигарни сеғиниңлар, Йерусалимни есиңларға кәлтүрүңлар»** — ениқки, бу сөзләр Бабилда сүргүн болған Исраилларға ейтилиду. □ **51:51 «Биз хиҗаләткә қалдуқ, чүнки һақарәткә учридуқ; ...чүнки ят адәмләр Пәрвәрдигарниң өйидики муқәддәс җайларға бесип кирди!»** — шүбһисизки, бу сөзләр Бабилда сүргүн болғанларниң қайғуруп ейтидиғанлири болиду. □ **51:55 «...суларниң долқунлири өркәшләватқан сулардәк шарқирайду, уларниң авази шавқунлап келиду»** — «суларниң долқунлири», «уларниң авази» болса бәлким «һалак қилғучилар»ниңки болиду. Улар «деңиз»ға охшитилған (42-айәт); 56-айәт уларниң һәрикитиниму көрситиду.

Шуниң билән униң палванлири әсиргә чүшиду;
Уларниң оқялири сундурулиду;
Чүнки Пәрвәрдигар — қисаслар алғучи Тәңридур;
У яманлиқни яндурмай қалмайду.
57 — Мән униң әмирлири, данишмәнлири, валийлири, һөкүмдарлири вә
палванлирини мәс қилимән;
Улар мәңгүгә ухлайду вә қайтидин һеч ойғанмайду — дәйду Падишаһ, — Нами
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
58 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Бабилниң кәң сепиллири йәр билән йәксан қилиниду,
Униң егиз дәрвазилири пүтүнләй көйдүрүлиду;
Шуниң билән әлләрниң җан тикип тапқан мәһнити беһудә болиду,
Әл-жутларниң өзлириниң җапалиқ әҗири пәқәт отқа йеқилғу болиду.□

59 Йәһуда падишаси Зәдәкия тәхткә олтарған төртинчи жили, Бабилға барғинида
Маһсеяһниң нәвриси, Нерияниң оғли Серая Зәдәкияға һәмраһ болуп барған
(Серая баш ғоҗидар еди). Йәрәмия пәйғәмбәр униңға сөз тапилиған. □
60 Йәрәмия орам қәғәзгә Бабилниң бешиға чүшидиған барлиқ күлпәтләрни, —
йәни Бабил тоғрилиқ пүтүклүк бу барлиқ сөзләрни язған еди;
61 вә Йәрәмия Серајаға мундақ деди: — Сән Бабилға йетип барғанда, бу сөзләрниң
һәммисини оқуп чиқип вә: —
62 «Пәрвәрдигар, Сән бу җай тоғрилиқ: — Мән уни йәксан қилимәнки, униңда һеч
ким, нә инсан нә һайван турмайдиған, мәңгүгә бир вәйранә болиду — дегәнсән»
— дәйсән;
63 шундақ қилип бу язмини оқуп чиққандин кейин, униңға таш теңип, Әфрат
дәриясиниң оттурисиға чөрүвәт,
64 вә: «Мән униң үстигә чүшүрмәкчи болған күлпәтләр түпәйлидин, Бабил *шу
ташқа* охшашла ғәриқ болуп қайтидин өрлимәйду; улар һалидин кетиду» —
дәйсән.
Йәрәмияниң сөзлири мошу йәрдә түгиди.

52

Йерусалимниң бөсүлүп ишғал қилиниши

1 Зәдәкия Йәһудаға падиша болғанда жигирмә бир йешида еди; у Йерусалимда
он бир жил һөкүм сүрди. Униң аниси Либнаһлиқ Йәрәмияниң қизи болуп, исми
Һамутал еди. ■
2 У *падиша* Йәһоакимниң қилғинидәк, Пәрвәрдигарниң нәзиридә рәзил ишларни
қилди.
3 Пәрвәрдигарниң Йерусалимға һәм Йәһудаға қаратқан ғәзиви түпәйлидин,
Пәрвәрдигар уларни Өз һозуридин һайдивәткичә болған арилиқта, төвәндики
ишлар йүз бәрди. Биринчидин, Зәдәкия Бабил падишасиға исян көтәрди.
4 Шундақ болдики, униң сәлтәнитиниң тоққузинчи жили онинчи айниң онинчи
күнидә Бабил падишаси Небоқәднәсар пүткүл қошуниға йетәкчилик қилип

□ **51:58 «Шуниң билән әлләрниң җан тикип тапқан мәһнити беһудә болиду»** — әлләрниң бекар ишлигини, «җапалиқ әҗири» бәлким зор шәһәр-империйә болған Бабилни көп мәһнәт сиңдуруп қуруп чиққанлиғини көрситиду («һаб.» 2:13ни көрүң). □ **51:59 «Нерияниң оғли Серая Зәдәкияға һәмраһ болуп барған (Серая баш ғоҗидар еди),...»** — Серая Баруқниң акиси яки укиси еди. 32:12дә униң бовиси «Маасеяһ» дейилиду. ■ **52:1** 2Пад. 24:18

Йерусалимға һуҗум қилишқа кәлди; улар уни қоршивелип барғаһ қуруп, униң әтрапида қаша-потәйләрни қурушти. □ ■
5 Шуниң билән шәһәр Зәдәкияниң он биринчи жилиғичә муһасиридә турди.
6 Шу жили төртинчи айниң тоққузинчи күни шәһәрдә еғир қәһәтчилик һәммини басқан вә зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди. □
7 Шәһәр сепили бөсүлди; барлиқ җәңгивар ләшкәрләр қачмақчи болуп, түн кечидә шәһәрдин бәдәр тикиветишти. Улар падиша бағчисиға йеқин «икки сепил» арилиғидики дәрвазидин кетишти (Калдийләр болса шәһәрниң һәммә тәрипидә бар еди). Улар *Иордан җилғисидики* «Арабаһ түзләңлиги»ни бойлап кечишти.
8 Лекин Калдийләрниң қошуни падишани қоғлап Йерихо түзләңлигидә Зәдәкияға йетишти; униң пүтүн қошуни униңдин тарқилип кәткән еди.
9 Вә улар падишани тутуп, Хамат зиминидики Риблаһ шәһиригә, Бабил падишасиниң алдиға апарди; у *шу йәрдә* униң үстидин һөкүм чиқарди.
10 Бабил падишаси Зәдәкияниң оғуллирини униң көз алдида қәтл қилди; у Йәһуданиң барлиқ әмирлириниму Риблаһ шәһиридә қәтл қилди;
11 андин Зәдәкияниң көзлирини оювәтти; Бабил падишаси уни мис кишәнләр билән бағлап Бабилға елип келип, өлгичә зинданға қамап қойди.

Муқәддәс ибадәтханиниң харап қилинғанлиғи

12 Бәшинчи айниң онинчи күнидә (бу Бабил падишаси Небоқаднәсарниң он тоққузинчи жили еди) Бабил падишасиниң хизмитидә болған, пасибан беги Небузар-Адан Йерусалимға йетип кәлди. □
13 У Пәрвәрдигарниң өйини, падишаниң ордисини вә шәһәрдики барлиқ өйләрни көйдүривәтти; барлиқ бәһәйвәт имарәтләргә у от қоюп көйдүривәтти.
14 Вә пасибан беги йетәкчилигидики Калдийләрниң пүткүл қошуни Йерусалимниң әтрапидики пүткүл сепилини өрүвәтти.
15 Пасибан беги Небузар-Адан зиминдики әң намрат кишиләрдин бир қисмини, шәһәрдә қалған башқа кишиләрни, Бабил падишаси тәрәпкә кечип тәслим болғанларни вә қалған һүнәрвәнләрни әсир қилип уларни елип кәтти. □
16 Лекин пасибан беги Небузар-Адан зиминдики әң намратларниң бир қисмини үзүмзарлиқларни пәрвиш қилишқа вә териқчилиқ қилишқа қалдурди.
17 Калдийләр Пәрвәрдигарниң өйидики мистин ясалған икки түврүкни, дас тәгликлирини вә Пәрвәрдигарниң өйидики мистин ясалған «деңиз»ни чекип, барлиқ мислирини Бабилға елип кәтти. □ ■
18 Улар йәнә *ибадәттә ишлитилидиған* идишлар, гүҗәк-бәлгүҗәкләр, лахшигирлар, қачилар, пиялә-тәхсиләр һәм мистин ясалған барлиқ әсвапларни елип кәтти;

□ **52:4 «...униң (Небоқәднәсарниң) сәлтәнитиниң тоққузинчи жили онинчи айниң онинчи күнидә»** — миладийәдин илгири 588-жили, 15-Январ еди. ■ **52:4** 2Пад. 25:1; Йәр. 39:1 □ **52:6 «зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси «әтрапидики зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди». Бу тәрҗимә тоғра болса, «әтрапидики зиминдикиләр» шәһәр әтрапидики зиминдин кечип панаһ издәп шәһәргә киргәнләрни көрситиду. □ **52:12 «Бәшинчи айниң онинчи күнидә...(Бабил падишаси Небоқаднәсарниң он тоққузинчи жили...)»** — миладийәдин илгири 586-жили, 17-Авғуст еди. □ **52:15 «қалған һүнәрвәнләр»** — яки «қалған топ-топ адәмләр». □ **52:17 «дас тәгликлири»** — булар болса «деңиз»дин кичик болған дасларни көтиридиған тәгликләрни көрситиду. Бу айәтләрдә тилға елинған җабдуқ-бисатларни көпрәк чүшиниш үчүн «1Пад.» 7:8-51-айәтни көрүң. ■ **52:17** Йәр. 27:19

19 даслар, хушбуйданлар, қачилар, күлданлар, чирақданлар, пиялиләр вә жам-
қәдәһләрни болса, алтундин ясалған болсиму, күмүчтин ясалған болсиму,
уларниң һәммисини пасибан беги елип кәтти. □
20 Сулайман падиша Пәрвәрдигарниң өйи үчүн мистин ясатқан икки түврүк вә
«деңиз», шундақла униң тәгилиги болған он икки буқини у елип кәтти; чүнки бу
мис сайманларниң еғирлиғини өлчәш мүмкин әмәс еди.
21 Икки түврүк болса, һәр бириниң егизлиги он сәккиз гәз, айланмиси он икки
гәз келәтти; һәр бириниң ичи кавак болуп, мисниң қелинлиғи төрт бармақ еди.
□ ■
22 Түврүкниң үстидики беши болса мис болуп, егизлиги бәш гәз еди; униң пүтүн
айланмиси тор шәклидә һәм анар нусхиси билән безәлгән еди, һәммиси мистин
еди; иккинчи түврүкму униңға охшаш болуп, уму анар нусхиси билән безәлгән
еди.
23 Һәр бир түврүкниң бешиниң янлирида тохсән алтә анар нусхиси бар еди; торда
жәмий болуп йүз анар нусхиси бар еди.
24 Пасибан беги Небузар-Адан болса баш каһин Серая, орунбасар каһин Зәфания
вә ибадәтханидики үч нәпәр ишикбақарниму әсиргә алди.
25 У шәһәрдин ләшкәрләрни башқуридиған бир ағват әмәлдарни, шәһәрдин
тапқан орда мәслиһәтчилиридин йәттини, йәрлик хәлиқни ләшкәрликкә
тизимлиғучи, йәни қошунниң сәрдариниң кативини вә шәһәрдин атмиш нәпәр
йәрлик кишини тутти. □
26 Пасибан беги Небузар-Адан буларни Бабил падишасиниң алдиға, Риблаһға
елип барди.
27 Бабил падишаси Хамат зиминидики Риблаһда бу кишиләрни қиличлап
өлтүрүвәтти.
Шу йол билән Йәһуда өз зиминидин сүргүн қилинди.

Йәһуда Бабилға сүргүн қилиниду

28 Небоқаднәсар сүргүн қилған кишиләрниң сани мундақ еди: — йәттинчи жили
үч миң жигирмә үч Йәһудий;
29 Небоқаднәсарниң он сәккизинчи жили у Йерусалимдин сәккиз йүз оттуз икки
кишини сүргүн қилди;
30 Небоқаднәсарниң жигирмә үчинчи жили пасибан беги Небузар-Адан
Йәһудийлардин йәттә йүз қириқ бәш кишини сүргүн қилди; жәмий болуп
сүргүн қилинғанларниң сани төрт миң алтә йүз киши еди.□

Йәһоакинниң сүргүн болуши

□ **52:19 «даслар, хушбуйданлар, қачилар, күлданлар, чирақданлар, пиялиләр вә жам-қәдәһләрни болса, алтундин ясалған болсиму, күмүчтин ясалған болсиму, уларниң һәммисини пасибан беги елип кәтти»** — бу алтун-күмүч вә мистин ясалған барлиқ қача-қучилар вә барлиқ әсваплар, Йәрәмияниң илгәрки бир бешарити бойичә, 54 жилдин кейин Парс императори Қорәшниң пәрмани билән Йерусалимға қайтурулди (27:21-22ни көрүң). □ **52:21 «гәз»** — (яки «жәйнәк») Тәвраттики бир өлчәмдур, жәйнәктин қолниң учиғичә болған арилиқтур, тәхминән 45 сантиметр. ■ **52:21** 1Пад. 7:15; 2Пад. 25:17; 2Тар. 3:15 □ **52:25 «бир ағват әмәлдар...»** — яки пәқәт «бир әмәлдар...». □ **52:30 «Небузар-Адан Йәһудийлардин йәттә йүз қириқ бәш кишини сүргүн қилди; жәмий болуп сүргүн қилинғанларниң сани төрт миң алтә йүз киши еди»** — бу санлар «2Пад.» 24:14-16дә хатириләнгәнгә охшимайду. «Йәрәмия»дики санлар бәлким Йерусалимдикиләрни, «2Пад.»дики сан пүтүнләй Йәһудадикиләрни көрситиши мүмкин. Бу санлар аз көрүнсиму, оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, Йәрәмияниң һәм Әзакиялниң бешарәтлири бойичә Йәһудадикиләрниң көпинчиси «қилич, қәһәтчилик вә ваба-кесәл» билән өлгән болса керәк.

31 Шундақ болдики, Йәһуда падишаси Йәһоакин сүргүн болған оттуз йәттинчи
жили он иккинчи айниң жигирмә бәшинчи күни шу иш йүз бәрди: Әвил-Меродақ
Бабилға падиша болған биринчи жили, у Йәһуда падишаси Йәһоакинниң
қәддини көтирип, уни зиндандин чиқарди; ■
32 у униңға мулайим сөз қилип, униң орнини Бабилда униң билән биргә турған
башқа падишаларниң орнидин жуқури қилди;
33 шуниң билән Йәһоакин зиндандики кийимлирини селиветип, өмриниң қалған
һәр бир күнидә һәрдайим падиша билән биллә һәмдәстихан болушқа муйәссәр
болди.
34 Униң несивиси болса, Бабил падишасиниң униңға беғишлиған дайимлиқ
илтипати еди; бу илтипат күндилик еди, йәни у униңға таки аләмдин өткичә
өмриниң һәр бир күни муйәссәр қилинған.

■ **52:31** 2Пад. 25:27-30

Йәрәмияниң жиға-зарлири

«Йәрәмия пәйғәмбәрниң жиға-зарлири» •••• 1-мунаҗат — Йерусалимниң қайғу-һәсрити

1 |□| (Аләф) Аһ!
Илгири адәмләр билән лиқ толған шәһәр,
Һазир шунчә йиганә олтириду!
Әлләр арисида катта болғучи,
Һазир тул хотундәк болди!
Өлкиләр үстидин һөкүм сүргән мәликә,
Һашарға тутулди!□
2 |□| (Бәт) У кечичә аччиқ жиға көтәрмәктә;
Мәңзидә көз яшлири тарамлимақта;
Ашнилири арисидин,
Униңға тәсәлли беридиған һеч бири йоқтур;
Барлиқ достлири униңға сатқунлуқ қилди,
Улар униңға дүшмән болуп кәтти.□ ■
3 |□| (Гимәл) Йәһуда җәбир-җапа һәм еғир қуллуқ астида,
Сүргүнлүккә чиқти;
У әлләр арисида мусапир болди,
Һеч арам тапмайду;
Уни қоғлиғучиларниң һәммиси,
Униңға йетишивелип, уни тар йолда қистайду;□
4 |□| (Даләт) Һеч ким һейтларға кәлмигәнлиги түпәйлидин,
Зионға баридиған йоллар матәм тутмақта.
Барлиқ қовуқлири чөлдәрәп қалди,
Каһинлири аһ-зар көтәрмәктә,
Қизлири дәрд-әләм ичидидур;
Өзи болса,
Қаттиқ азапланмақта.
5 |□| (Хе) Күшәндилири униңға ғоҗайин болди,
Дүшмәнлири ронақ тапмақта;
Чүнки униң көплигән асийлиқлири түпәйлидин,
Пәрвәрдигар уни җәбир-җапаға қойди.
Униң балилири кәлмәскә кәтти,
Күшәндисигә әсир болуп сүргүн болди. □
6 |□| (Вав) Барлиқ һөрмәт-шөһрити Зионниң қизидин кәтти;
Әмирлири яйлақни тапалмиған кийикләрдәк болди;

□ **1:1 «Аһ! Илгири адәмләр билән лиқ толған шәһәр, һазир шунчә йиганә олтириду!...»** — изаһат: биринчи бабта Йәрәмия Йерусалимни мусибәттә болған аял яки қиз сүпитидә тәсвирләйду, униң дәрдидә қайғуриду. Қаришимизчә, мошу бабтики «у» Йерусалим (Зион)ни көрситиду, шундақла «у» мусибәтлик аял яки қиз сүпитидә көрүниду. Биринчи бабта «мән» — пәйғәмбәр өзини Йерусалимниң орниға қоюп, мусибәтлик аял яки қиз сүпитидә Йерусалимниң орнида қайғуриду («мән» яки «у» аялчә родта ипадиләнгән). □ **1:2 «Ашнилири» ... «достлири»....** — Йерусалимға иттипақдаш болайли дегән ят әлләрни якиЙерусалимдикиләр таянған бутларни көрситиду. ■ **1:2** Зәб. 6:7-8 □ **1:3 «Йәһуда җәбир-җапа һәм еғир қуллуқ астида...»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Йәһуда җәбир-җапа һәм еғир қуллуқтин кейин, ...». □ **1:5 «Дүшмәнлири ронақ тапмақта»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Дүшмәнлири уни булаң-талаң қилди».

Уларниң овчидин өзини қачурғидәк һеч дәрмани қалмиди.□
7 |□| (Заин) Харланған, сәргәрдан болған күнлиридә,
Хәлқи күшәндисиниң қолиға чүшкән,
Һеч ким ярдәм қолини созмиған чағда,
Йерусалим қедимдә өзигә тәвә болғанлирини,
Қиммәтлик байлиқлирини ядиға кәлтүрмәктә;
Күшәндилири униңға мәсқирилик қарайтти;
Күшәндилири униң набут болғанлиғини мәсқирә қилишти.□
8 |□| (Хәт) Йерусалим әшәддий еғир гуна садир қилған;
Шуниң билән у һарам болди;
Униң яланачлиғини көргәчкә,
Уни һөрмәтлигәнләр һазир уни кәмситиду;
Уятта, уһ тартқиничә у кәйнигә бурулди.□ ■
9 |□| (Тәт) Униң өз һәйзлири етәклирини булғивәтти;
У ақивитини һеч ойлимиғандур;
Униң жиқилиши әҗайип болди;
Униңға тәсәлли бәргүчи йоқтур;
— «Аһ Пәрвәрдигар, харланғинимға қара!
Чүнки дүшмән *һалимдин* махтинип кәтти!»■
10 |□| (Йод) Күшәндиси қолини униң қиммәтлик нәрсилири үстигә созди;
Өзиниң муқәддәс җайиға әлләрниң бесип киргәнлигини көрди;
Сән әсли уларни ибадәт җамаитиңгә «киришкә болмайду» дәп мәнъи қилғанғу!
11 |□| (Каф) Бир чишләм нан издәп,
Униң хәлқиниң һәммиси уһ тартмақта;
Җенини сақлап келиш үчүнла,
Улар қиммәтлик нәрсилирини ашлиққа тегишти.
«Аһ Пәрвәрдигар, қара!
Мән әрзимәс саналдим.■
12 |□| (Ламәд) Әй өтүп кетиватқанлар,
Бу силәр үчүн һеч иш әмәсму?
Қарап бақ, мениң дәрд-әлимимдәк башқа дәрд-әләм бармиду?
Пәрвәрдигар отлуқ ғәзивини чүшүргән күнидә,
Уни мениң үстүмгә жүклиди.■
13 |□| (Мәм) У жуқуридин от яғдурди, от сүйәклиримдин өтүп көйдүрди.
У уларниң үстидин ғәлибә қилди.
У путлирим үчүн тор-қапқанни қоюп қойди,
Мени кәйнимгә яндурди,
У мени набут қилди,
Күн бойи У мени зәипләштүрди.
14 |□| (Нун) Асийлиқлирим боюнтуруқ болуп бойнумға бағланди;
Қоллири танини чиң чигип чәмбәрчас қиливәтти;
Асийлиқлирим бойнумға артилди;
У дәрманимни мәндин кәткүзди;
Рәб мени мән қаршилиқ көрситәлмәйдиғанларниң қоллириға тапшурди.
15 |□| (Самәқ) Рәб барлиқ батурлиримни оттурумдила йәргә урувәтти;

□ **1:6 «Барлиқ һөрмәт-шөһрити Зионниң қизидин кәтти»** — яки «Барлиқ һөрмәт-шөһрити Зионниң қизидин елип кетилди». □ **1:7 «Һеч ким ярдәм қолини созмиған чағ»** — Йәһуда һәрдайим башқа әлләр билән иттипақдаш болмақчи болуп кәлгән — лекин һалқилиқ пәйттә «иттипақдашлири» униңға һеч ярдәм қилмиған. □ **1:8 «Шуниң билән у һарам болди»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Шуңа у мазақниң объекти болди». ■ **1:8** Йәш. 47:3 ■ **1:9** Қан. 32:29 ■ **1:11** Йәр. 52:6 ■ **1:12** Аюп 19:21; Зәб. 68:20-21; Мат. 26:38-40

У мениң хил жигитлиримни езишкә,
Үстүмдин һөкүм чиқиришқа кеңәш чақирди.
Рәб гоя үзүм көлчигидики үзүмләрни чәйлигәндәк,
Йәһуданиң пак қизини чәйливәтти.□
16 |□| (Айин) Мошулар түпәйлидин тарамлап жиғлимақтимән;
Мениң көзлирим, мениң көзлиримдин су еқиватиду;
Маңа тәсәлли бәргүчи, җенимни әслигә кәлтүргүчи мәндин жирақтур;
Балилиримниң көңли сунуқтур,
Чүнки дүшмән ғәлибә қилди.□ ■
17 |□| (Пе) Зион қолини созмақта,
Лекин униңға тәсәлли бәргүчи йоқ;
Пәрвәрдигар Яқуп тоғрилиқ пәрман чүшүрди —
Хошнилири униң күшәндилири болсун!
Йерусалим улар арисида иплас нәрсә дәп қаралди.□

Йерусалим сөзләйду

18 |□| (Тсадә) Пәрвәрдигар һәққанийдур;
Чүнки мән Униң әмригә хилаплиқ қилдим!
Әй, барлиқ хәлиқләр, аңлаңлар!
Дәрдлиримгә қараңлар!
Пак қизлирим, яш жигитлирим сүргүн болди!
19 |□| (Коф) Ашнилиримни чақирдим,
Лекин улар мени алдиған еди;
Җан сақлиғидәк озуқ-түлүк издәп жүрүп,
Каһинлирим һәм ақсақаллирим шәһәрдә нәпәстин қалди.■
20 |□| (Рәш) Қара, и Пәрвәрдигар, чүнки азар чекиватимән!
Һәддидин зиядә асийлиқ қилғиним түпәйлидин,
Ич-бағрим қийнилиҗатиду,
Жүригим өртилип кәтти.
Сиртта қилич *анисини балисидин* жуда қилди,
Өйлиримдә болса өлүм-ваба һөкүм сүрмәктә!□ ■
21 |□| (Шийн) *Хәқләр* аһ-зарлиримни аңлиди;
Лекин тәсәлли бәргүчим йоқтур;
Дүшмәнлиримниң һәммиси күлпитимдин хәвәрдар болуп,
Бу қилғиниңдин хошал болди;
Сән җакалиған күнни уларниң бешиға чүшүргәйсән,
Шу чағда уларниң һали мениңкидәк болиду. □
22 |□| (Тав) Уларниң барлиқ рәзиллигини көз алдиңға кәлтүргәйсән,
Барлиқ асийлиқлирим үчүн мени қандақ қилған болсаң,
Уларғиму шундақ қилғайсән;
Чүнки аһ-зарлирим нурғундур,

□ **1:15 «Рәб барлиқ батурлиримни оттурумдила йәргә урувәтти»** — «оттурумдила» болса Йерусалимниң оттурисида. □ **1:16 «Маңа тәсәлли бәргүчи, җенимға мәдәт бәргүчи»** — Худа Өзидур. **«Балилиримниң көңли сунуқтур»** — оқурмәнләрниң есидә барки, сөзлигүчи һазир Йерусалим, шуңа «мениң балилирим» өзидә туруватқанларни көрситиду, әлвәттә. ■ **1:16** Йәр. 13:17 □ **1:17 «Хошнилири униң күшәндилири болсун!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Униң күшәндилири әтрапиға олашсун!». ■ **1:19** Йәр. 30:14 □ **1:20 «Өйлиримдә болса өлүм-ваба һөкүм сүрмәктә»** — ибраний тилида «Ичидә болса өлүм-ваба һөкүм сүрмәктә». ■ **1:20** Йәш. 16:11; Йәр. 48:36 □ **1:21 «Сән җакалиған күн...»** — Худа Йәрәмияға вә башқа пәйғәмбәрләргә Исраилни җазалайдиған бир күнни һәм ят әлләрни җазалайдиған бир күнни вәһий қилған еди.

Қәлбим азаптин зәиплишип кәтти!

2

2-мунаҗат – Йерусалимниң җазалиниши

1 |□| (Аләф) Рәб ғәзәп булути билән Зион қизини шундақ қаплиди!
У Исраилниң шәрәп-җуласини асмандин йәргә чөрүвәтти,
Ғәзиви чүшкән күнидә Өз тәхтипәрини һеч есидә қалдурмиди.□
2 |□| (Бәт) Рәб Яқупниң барлиқ туралғулирини жутувәтти, һеч айимиди;
У қәһри билән Йәһуданиң қизиниң қәлъә-қорғанлириниң һәммисини ғулатти;
У падишалиқни әмирлири билән номусқа қоюп,
Йәр билән йәксан қиливәтти.□
3 |□| (Гимәл) У қаттиқ ғәзәптә Исраилниң һәммә мүңгүзлирини кесивәтти;
Дүшмәнни тосуған оң қолини Униң алдидин тартивалди;
Лавулдап көйгән өз әтрапини йәп кәткүчи оттәк,
У Яқупни көйдүрүвәтти. □
4 |□| (Даләт) Дүшмәндәк У оқясини кәрди;
Униң оң қоли етишқа тәйярланған еди;
Көзигә иссиқ көрүнгәнләрниң һәммисини күшәндиси кәби қирди;
Зион қизиниң чедири ичидә,
Қәһрини оттәк яғдурди;
5 |□| (Хе) Рәб дүшмәндәк болди;
У Исраилни жутувалди,
Ордилириниң һәммисини жутувалди;
Униң қәлъә-қорғанлирини йоқатти,
Йәһуданиң қизида матәм вә жиға-зерәларни көпәйтти.
6 |□| (Вав) У Униң кәписини бағчини пачақлатқандәк пачақлатти;
У ибадәт сорунлирини йоқитивәтти;
Пәрвәрдигар Зионда һейт-байрамлар һәм шабатларни *хәлқиниң* есидин чиқиривәтти;
Ғәзәп оти билән падиша һәм каһинни чәткә қеқивәтти.□
7 |□| (Заин) Рәб қурбангаһини ташливәтти,
Муқәддәс җайидин ваз кәчти;
У Зиондики ордиларниң сепиллирини дүшмәнниң қолиға тапшурди;
Һәтта Пәрвәрдигарниң өйидә,

□ **2:1 «Исраилниң шәрәп-җуласи» ... «(Худаниң) Өз тәхтипәри»** — булар Худаниң муқәддәс ибадәтханисини көздә тутуши мумкин. □ **2:2 «Яқупниң барлиқ туралғулири»** — «Яқуп» мошу айәтләрдә Яқупниң әвлатлирини, йәни Исраилларни көрситиду, әлвәттә. **«Йәһуданиң қизиниң қәлъә-қорғанлириниң һәммисини ғулатти»** — «қәлъә-қорғанлири» бәлким Йәһуданиң мустәһкәм шәһәрлирини көрситиду. □ **2:3 «У қаттиқ ғәзәптә Исраилниң һәммә мүңгүзлирини кесивәтти»** — Тәвратта, «мүңгүз»ләр көп һалларда адәмләрниң аброй-шөһритини билдүриду. Мошу йәрдә Исраилниң пәхри болған абройлуқ мөтивәрлирини яки батур әзимәтлирини көрситиши мумкин. Мүңгүзләр адәмниң бешидин өскән әмәс! **«У Яқупни көйдүрүвәтти»** — мошу йәрдә «Яқуп» Яқупниң (Исраилниң) зимини вә шәһәр-йезилирини көрситиду. □ **2:6 «У Униң кәписини бағчини пачақлатқандәк пачақлатти»** — «Униң кәписи» мошу йәрдә йәнә муқәддәс ибадәтханини көрситиду; гәрчә ибадәтхана ғайәт зор имарәт болсиму, ибадәтхана Худа алдида пәқәт бир «кәпә», вақитлиқ бир нәрсә, халас. **«У ибадәт сорунлирини йоқитивәтти»** — яки «у ибадәт сорунини йоқитивәтти». Бу кейинки тәрҗимә тоғра болса, уму ибадәтханини көрситиду. **«Пәрвәрдигар Зионда һейт-байрамлар һәм шабатларни хәлқиниң есидин чиқиривәтти»** — «шабатлар», (йәни «шабат күнлири») — «шабат» дәм елиш күни, Худа Исраилға: Силәргә муқәддәс күн болсун дәп бекиткән, шәнбә күнини көрситиду.

Улар һейт-айәм күнидикидәк тәнтәнә қилишти!
8 |□| (Хәт) Пәрвәрдигар Зион қизиниң сепилини чеқиветишни қарар қилған;
У униңға *һалак* өлчәм танисини тартип қойған;
У қолини чеқиштин һеч үзмиди;
У һәм истиһкамларни һәм сепилни зарлатти;
Иккиси тәң һалсирап қайғурмақта.□
9 |□| (Тәт) Униң дәрвазилири йәр тегигә ғәриқ болуп кәтти;
У униң төмүр-тақақлирини парә-парә қиливәтти.
Падишаси һәм әмирлири әлләр арисиға паланди;
Тәвраттики тәрбийә-йолйоруқ йоқап кәтти,
Пәйғәмбәрлири Пәрвәрдигардин вәһий-көрүнүшләрни издәп тапалмайду.□
10 |□| (Йод) Зион қизиниң ақсақаллири,
Йәрдә зуван сүрмәй олтармақта;
Улар башлириға топа-чаң чечишти;
Улар белигә бөз йөгивелишти;
Йерусалимниң пак қизлириниң башлири йәргә кирип кәткидәк болди.
11 |□| (Каф) Мениң көзлирим тарамлиған яшлиримдин һалидин кәтти;
Ичи-бағрилирим зәрдапқа толди;
Жигирим йәр йүзигә төкүлүп парә-парә болди,
Чүнки хәлқимниң қизи набут қилинди,
Чүнки шәһәр кочилирида нарсидиләр һәм бовақлар һошсиз ятмақта.
12 |□| (Ламәд) Улар шәһәр кочилирида яриланғанлардәк һалидин кәткәндә,
Анилириниң қучиғида йетип жан талашқанда,
Анилириға: «Йемәк-ичмәк нәдә?» дәп ялвурушмақта.□
13 |□| (Мәм) Мән дәрдиңгә гувачи болуп, сени немигә охшитармән?
Сени немигә селиштурармән, и Йерусалим қизи?
Саңа тәсәлли бериштә, немини саңа тәң қилармән, и Зионниң пак қизи?
Чүнки сениң яраң деңиздәк чәксиздур;
Ким сени сақайталисун?□
14 |□| (Нун) Пәйғәмбәрлириңниң сән үчүн көргәнлири бимәнилик һәм ахмақлиқтур;
Улар сениң қәбиһлигиңни һеч ашкарә қилмиди,
Шундақ қилип улар сүргүн болушуңниң алдини алмиди.

□ **2:8 «Пәрвәрдигар ... униңға һалак өлчәм танисини тартип қойған»** — демәк, һәммигә Қадир Худа Йерусалимниң һалак болушини аллиқачан тәпсилий өлчәп қойған еди. □ **2:9 «Униң дәрвазилири йәр тегигә ғәриқ болуп кәтти»** — кона заманларда шәһәрниң ковуқ-дәрвазилири мөтиварләр сорақ қилиш, несиһәт қилиш, мәслиһәт беришкә олтиридиған жай еди (5:14ни көрүң). **«Тәвраттики тәрбийә-йолйоруқ»** — яки «Тәврат». Ибраний тилида «тәврат» дегән сөз «йолйоруқ», «тәрбийә» дегән мәнидә. **«Пәйғәмбәрлири Пәрвәрдигардин вәһий-көрүнүшләрни издәп тапалмайду»** — «пәйғәмбәрлири» Худаниң пәйғәмбәрлири әмәс, бәлки «Йәһуданиң пәйғәмбәрлири». Бу кинайилик гәп, у «сахта пәйғәмбәрләр»ни көрситиду (14-айәт, «Йәр.» 14:13-18ниму көрүң); Әзакиял пәйғәмбәр вә Йәрәмия пәйғәмбәр аллиқачан Йерусалимниң вәйран қилиниши тоғрилиқ алдин-ала тәпсилий бешарәт бәргән еди. □ **2:12 «Йемәк-ичмәк нәдә?»** — ибраний тилида: «Нан-шарап нәдә?». Қурғақчилиқ түпәйлидин бәлким пәқәт шарапла қалдиму, су йоқмиду? □ **2:13 «Мән дәрдиңгә гувачи болуп, сени немигә охшитармән? Сени немигә селиштурармән, и Йерусалим қизи? Саңа тәсәлли бериштә, немини саңа тәң қилармән, и Зионниң пак қизи?...»** — айәттики барлиқ сөзләр бәлким Зионниң дәрд-әлимини өлчигили болмайдиғанлиғини көрситиши мумкин (ахирида «яраң» тоғрилиқ сөзләйду). **«...сениң яраң деңиздәк чәксиздур»** — ибраний тилида «... сениң бөсүлгән жайиң деңиздәк чәксиздур».

Әксичә уларниң сән үчүн көргәнлири ялған бешарәтләр һәм езитқулуқлардур. □
15 |□| (Самәк) Йениңдин өтүватқанларниң һәммиси саңа қарап чаваклишиду;
Улар үшқиртип Йерусалимниң қизиға баш чайқашмақта: —
«Гөзәлликниң жәвһири, пүткүл жаһанниң хурсәнлиги» дәп аталған шәһәр мошумиду?»□
16 |□| (Пе) Барлиқ дүшмәнлириң саңа қарап ағзини йоған ечип *мазақ қилмақта*,
Уш-уш қилишип, чишлирини ғучурлатмақта;
Улар: «Биз уни жутувалдуқ!
Бу бәрһәқ биз күткән күндур!
Биз буни өз көзимиз билән көрүшкә муйәссәр болдуқ!» — демәктә.
17 |□| (Айин) Пәрвәрдигар Өз нийәтлирини ишқа ашурди;
Қедимдин тартип Өзиниң бекиткән сөзигә әмәл қилди;
У һеч рәһим қилмай ғулатти;
У дүшмәнни үстүңдин шатландурди;
Күшәндилириңниң мүңгүзини жуқури көтәрди.□
18 |□| (Тсадә) Уларниң көңли Рәбгә нида қилмақта!
И Зион қизиниң сепили!
Яшлириң дәриядәк кечә-күндүз ақсун!
Өзүңгә арам бәрмә;
Яш тамчилириң тарамлаштин арам алмисун!■
19 |□| (Коф) Түн кечидә орнуңдин тур,
Кәчтә жесәк башлиниши билән нида қил!
Көңлүңни Рәбниң алдиға судәк төк;
Нарсидилириңниң һаяти үчүн униңға қоллириңни көтәр!
Улар барлиқ кочилириң доқмушида қәһәтчиликтин һалидин кәтмәктә.
20 |□| (Рәш) Қара, и Пәрвәрдигар, ойлап баққайсән,
Сән кимгә мошундақ муамилә қилип баққан?!
Аяллар өз мевилири — әркә бовақлирини йейишкә боламду?
Каһин һәм пәйғәмбәрни Рәбниң муқәддәс жайида өлтүрүшкә боламду?!■
21 |□| (Шийн) Яшлар һәм қерилар кочиларда йетишмақта;
Пак қизлирим вә яш жигитлирим қиличлинип жиқилди;
Уларни ғәзивиң чүшкән күнидә қирдиңсән;
Уларни һеч айимай сойдуңсән.
22 |□| (Тав) Сән һейт-байрам күнидә жамаәтни чақирғандәк,
Мени тәрәп-тәрәплəрдин бесишқа вәһимиләрни чақирдиң;
Пәрвәрдигарниң ғәзәп күнидә қачқанлар яки тирик қалғанлар йоқ еди;
Өзүм әркилитип чоң қилғанларни дүшминим йәп кәтти.□

□ **2:14 «...сән үчүн көргәнлири ялған бешарәтләр»** — «бешарәтләр» ибраний тилида «жүкләр» яки «жүклигән бешарәтләр». Адәттә «жүк» дегән сөз бешарәтниң еғирлиғини, вәзинини, муһим сөз екәнлигини көрситиду. Бу йәрдә «жүк», шүбһисизки, һәжвий гәп болуп, мошундақ кишиләрниң «бешарәтлири» кишиләргә һеч илһам яки мәдәт бәрмәй, әксичә, әмәлийәттә, адәмләргә «еғир жүк» артидиғанлиқни көрситиду.«Езитқулуқ»ниң башқа бир хил тәржимиси «чиқиришқа (йәни, сүргүн болушқа) сәвәпчи» дегән болиду. □ **2:15 «Йениңдин өтүватқанларниң һәммиси саңа қарап чаваклишиду»** — бу «чаваклишиш» мәсқирә қилишни билдүрсә керәк. Йәрусалемни күрситиған «гөзәлликниң жәвһири» «пүткүл жаһанниң хурсәнлиги» дегән ибариләр «Зәб.» 49:2 вә 47:3дин елинған. □ **2:17 «Қедимдин тартип Өзиниң бекиткән сөзигә әмәл қилди...»** — Пәрвәрдигар узундин буян (Муса пәйғәмбәр дәвридин тартип) Исраилға бутпәрәслик вә итаәтсизликниң ақивити тоғрилиқ агаһландуруп кәлгән еди. ■ **2:18** Йәр. 14:17; Жиғ. 1:16 ■ **2:20** Жиғ. 4:10 □ **2:22 «Мени тәрәп-тәрәпләрдин бесишқа вәһимиләрни чақирдиң»** — «Йәр.» 20:3 вә 10ни көрүң.

3

3-мунаҗат — Жаза вә үмүт •••• Азап тартқучи дәрд-әләм төкиду

1 |□| (Аләф) Мән униң ғәзәп тайиғини йәп җәбир-зулум көргән адәмдурмән.□
2 Мени У һайдиваттти,
Нурға әмәс, бәлки қараңғулуққа маңдурди;
3 Бәрһәқ, У күн бойи қолини маңа қайта-қайта һуҗум қилдурди;
4 |□| (Бәт) Әтлиримни вә терилиримни қақшал қиливәтти,
Сүйәклиримни сундурувәтти.
5 У маңа муһасирә қурди,
Өт сүйи вә җапа билән мени қапсивалди.
6 У мени өлгили узун болғанлардәк қап қараңғу җайларда турушқа мәҗбур қилди.
7 |□| (Гимәл) У мени чиқалмайдиған қилип читлап қоршивалди;
Зәнҗиримни еғир қилди.
8 Мән вақирап нида қилсамму,
У дуайимни һеч иштимиди.
9 У йоллиримни җипсилашқан таш там билән тосувалди,
Чиғир йоллиримни әгир-тоқай қиливәтти.
10 |□| (Даләт) У маңа пайлап ятқан ейиқтәк,
Пистирмида ятқан ширдәктур.
11 Мени йоллиримдин бурап тетма-титма қилди;
Мени түгәштүрди.
12 У оқясини керип,
Мени оқиниң қариси қилди.
13 |□| (Хе) Оқденидики оқларни бөрәклиримгә санҗитқузди.□
14 Мән өз хәлқимгә рәсва объекти,
Күн бойи уларниң мәсқирә нахшисиниң нишани болдум.
15 У маңа зәрдабни тойғичә жутқузуп,
Кәкрә сүйини тойғичә ичкүзди.
16 |□| (Вав) У чишлиримни шеғил ташлар билән чеқивәтти,
Мени күлләрдә түгүлдүрди;
17 Җеним тинич-хатирҗәмликтин жирақлаштурулди;
Арамбәхшниң немә екәнлигини унтуп кәттим.□
18 Мән: «Дәрманим қалмиди, Пәрвәрдигардин үмүтүм қалмиди» — дедим.
19 |□| (Заин) Мениң хар қилинғанлиримни, сәргәдан болғанлиримни,
Әмән вә өт сүйини *йәп-ичкинимни* есиңгә кәлтүргәйсән!□
20 Җеним буларни һәрдайим әсләватиду,
Йәргә кирип кәткидәк болмақта.

□ **3:1 «Мән униң ғәзәп тайиғини йәп җәбир-зулум көргән адәмдурмән...»** — 3-бапта (1-66) сөзлигүчи бәлким Йәрәмияниң өзи; у бәзи йәрләрдә (1) «Йерусалимға вәкил болуп» сөзләйду; (2) (бизниңчә) йәнә бәзи йәрләрдә Муқәддәс Роһ униң арқилиқ Мәсиһниң гунайимиз үчүн тартидиған қурбанлиқ азаплирини алдин-ала көрситиду. **«Мән униң ғәзәп тайиғини йәп җәбир-зулум көргән адәмдурмән»** — мошу айәттики «адәм» дегән сөз, адәттә «әркәк», «оғул бала», батур-палванни көрситиду. □ **3:13 «Оқденидики оқларни бөрәклиримгә санҗитқузди»** — ибранийлар бөрәкни виждан яки һессиятниң мәнбәси дәп қарайтти. □ **3:17 «Җеним тинич-хатирҗәмликтин жирақлаштурулди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Җенимни тинич-хатирҗәмликтин жирақлаштурдуңсән». □ **3:19 «Мениң хар қилинғанлиримни, сәргәдан болғанлиримни, әмән вә өт сүйини йәп-ичкинимни есиңгә кәлтүргәйсән!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мениң хар қилинғанлирим, мениң сәргәрдан болғанлиримни әслисәм, әмән йегәндәк вә өт сүйини ичивалғандәк болимән».

21 Лекин шуни көңлүмгә кәлтүрүп әсләймәнки,
Шуниң билән үмүт қайтидин яниду, —■
22 |□| (Хәт) Мана, Пәрвәрдигарниң өзгәрмәс меһриванлиқлири! Шуңа биз түгәшмидуқ;
Чүнки Униң рәһимдиллиқлириниң айиғи йоқтур;□ ■
23 Улар һәр сәһәрдә йеңилиниду;
Сениң һәқиқәт-садиқлиғиң толиму молдур!■
24 Өз-өзүмгә: «Пәрвәрдигар мениң несивәмдур;
Шуңа мән Униңға үмүт бағлаймән» — дәймән.■
25 |□| (Тәт) Пәрвәрдигар Өзини күткәнләргә,
Өзини издигән жан егисигә меһривандур;
26 Пәрвәрдигарниң нижатини күтүш,
Уни сүкүт ичидә күтүш яхшидур.□
27 Адәмниң яш вақтида боюнтуруқни көтириши яхшидур.□
28 |□| (Йод) У йеганә болуп сүкүт қилип олтарсун;
Чүнки Рәб буни униңға жүклиди.
29 Йүзини топа-тупраққа тәккүзсун,
— Еһтимал, үмүт болуп қалар?□ ■
30 Мәңзини урғучиға тутуп бәрсун;
Тил-аһанәтләрни тойғичә ишитсун!
31 |□| (Каф) Чүнки Рәб әбәдил-әбәд инсандин ваз кәчмәйду;
32 Азар бәргән болсиму,
Өзгәрмәс меһриванлиқлириниң моллуғи билән ичини ағритиду;
33 Чүнки У инсан балилирини хар қилишни яки азаплашни халиған әмәстур.
34 |□| (Ламәд) Йәр йүзидики барлиқ әсирләрни аяқ астида янжишқа,
35 Һәммидин Алий Болғучиниң алдида адәмни өз һәққидин мәһрум қилишқа,
36 Инсанға өз дәвасида увал қилишқа, — Рәб буларниң һәммисигә гувачи әмәсму?
37 |□| (Мәм) Рәб уни буйрумиған болса,
Ким дегинини әмәлгә ашуралисун?■
38 Күлпәтләр болсун, бәхит-саадәт болсун, һәммиси Һәммидин Алий Болғучиниң ағзидин кәлгән әмәсму? ■
39 Әнди тирик бир инсан немә дәп ағриниду,
Адәм балиси гуналириниң жазасидин немә дәп вайсайду?□
40 |□| (Нун) Йоллиримизни тәкшүрүп синап биләйли,
Пәрвәрдигарниң йениға йәнә қайтайли;
41 Қоллиримизни көңлимиз билән билллә әрштики Тәңригә көтирәйли!

■ **3:21** Зәб. 72:17 □ **3:22 «Пәрвәрдигарниң өзгәрмәс меһриванлиқлири! Шуңа биз түгәшмидуқ;...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Пәрвәрдигарниң өзгәрмәс меһриванлиқлири һәргиз үзүлмәйду;...» ■ **3:22** Йәш. 1:9; һаб. 3:13 ■ **3:23** Зәб. 29:6 ■ **3:24** Һаб. 2:3 □ **3:26 «Уни сүкүт ичидә күтүш яхшидур»** — «сүкүт ичидә» дегәнлик мошу йәрдә йәнә «сәвир-тақәт билән» дегәнниму билдүриду. □ **3:27 «Адәмниң яш вақтида боюнтуруқни көтириши яхшидур»** — бу айәтниң бәлким икки мәнаси бар: — (1) адәм яш вақтида жапа-мушәқәтни көрүш яхши иштур; (2) Бабилниң боюнтуруғи жүкләнгәнләр (сүргүн болғанлар) арисидин яшлар ахирида бу боюнтуруқниң (тәхминән 60 жилдин кейин) елип ташлинишини көрәләйду. Шуңа шу чағда «боюнтуруқни көтәргән яшлар»ниң бәхити болиду; уларға нисбәтән «яшлиқта боюнтуруқни көтириш яхши иштур». □ **3:29 «Йүзини топа-тупраққа тәккүзсун»** — ибраний тилида «ағзини тупраққа бастурсун». Бу һәрикәт қаттиқ дуа-тилавәт қилишни билдүриду. ■ **3:29** Рос. 8:22 ■ **3:37** Зәб. 32:9 ■ **3:38** Йәш. 45:7; Ам. 3:6 □ **3:39 «Әнди тирик бир инсан немә дәп ағриниду, адәм балиси гуналириниң жазасидин немә дәп вайсайду?»** — гуналиримизниң тегишлик жазаси жисманий һәм роһий өлүм болса, биз тирик чағда шу тегишлик жазани техи тартмидуқ.

42 Биз итаәтсизлик қилип сәндин йүз өридуқ;
Сән кәчүрүм қилмидиң.
43 |□| (Самәк) Сән өзүңни ғәзәп билән қаплап, бизни қоғлидиң;
Сән өлтүрдүң, һеч рәһим қилмидиң.
44 Сән Өзүңни булут билән қаплиғансәнки,
Дуа-тилавәт униңдин һеч өтәлмәс.
45 Сән бизни хәлиқләр арисида дашқал вә нижасәт қилдиң.
46 |□| (Пе) Барлиқ дүшмәнлиримиз бизгә қарап ағзини йоған ечип *мазақ қилди*;
47 Үстимизгә чүшти алақзадилик вә ора-қапқан,
Вәйранчилиқ һәм һалакәт.
48 Хәлқимниң қизи набут болғини үчүн,
Көзүмдин яшлар өстәң болуп ақмақта.
49 |□| (Айин) Көзүм яшларни үзүлмәй төкүватиду,
Улар һеч тохталмайду,
50 Таки Пәрвәрдигар асманлардин төвәнгә нәзәр селип *һалимизға* қариғичә.
51 Мениң көзүм Роһумға азап йәткүзмәктә,
Шәһиримниң барлиқ қизлириниң һали түпәйлидин.
52 |□| (Тсадә) Маңа сәвәпсиз дүшмән болғанлар,
Мени қуштәк һәдәп овлап кәлди.
53 Улар орида җенимни үзмәкчи болуп,
Үстүмгә ташни чөриди.
54 Сулар бешимдин тешип ақти;
Мән: «Үзүп ташландим!» — дедим.□
55 |□| (Коф) Һаңниң түвлиридин намиңни чақирип нида қилдим, и Пәрвәрдигар;
56 Сән авазимни аңлидиң;
Қутулдурушқа нидайимға қулиқиңни юпурувалмиғин!
57 Саңа нида қилған күнидә маңа йеқин кәлдиң,
«Қорқма» — дедиң.
58 |□| (Рәш) И рәб, җенимниң дәвасини өзүң соридиң;
Сән маңа һәмҗәмәт болуп һаятимни қутқуздуң.
59 И Пәрвәрдигар, маңа болған уваллиқни көрдүңсән;
Мән үчүн һөкүм чиқарғайсән;
60 Сән уларниң маңа қилған барлиқ өчмәнликлирини,
Барлиқ қәстлирини көрдуңсән.
61 |□| (Шийн) И Пәрвәрдигар, уларниң аһанәтлирини,
Мени барлиқ қәстлигәнлирини аңлидиңсән,
62 Маңа қарши турғанларниң шивирлашлирини,
Уларниң күн бойи кәйнимдин кусур-кусур қилишқанлирини аңлидиңсән.
63 Олтарғанлирида, турғанлирида уларға қариғайсән!
Мән уларниң *мәсқирә* нахшиси болдум.
64 |□| (Тав) Уларниң қоллири қилғанлири бойичә, и Пәрвәрдигар, бешиға җаза яндурғайсән;
65 Уларниң көңүллирини каж қилғайсән!
Бу сениң уларға чүшидиған ләнитиң болиду!
66 Ғәзәп билән уларни қоғлиғайсән,
Уларни Пәрвәрдигарниң асманлири астидин йоқатқайсән!

□ **3:54 «Сулар бешимдин тешип ақти; мән: «Үзүп ташландим!» — дедим»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Йәрәмия пәйғәмбәр «су азгили»ға ташливетилгән. Лекин мошу айәтләрдә ейтилған дәрдләр әшу сәргүзәшттин ешип кетиду.

4

4-мунажат — Харабилик ичидә турған Йерусалим

1 |□| (Аләф) Аһ! Алтун шунчә җуласиз болуп кәтти!
Сап алтун шунчә тутуқ болуп кәтти!
Муқәддәс өйдики ташлар һәр бир кочиниң бешиға төкүлүп чечилди!□
2 |□| (Бәт) Зионниң оғуллири шунчә қиммәтлик,
Сап алтунға тегишкүсиз еди,
Һазир сапал козилардәк,
Сапалчиниң қоли ясиғанлиричиликму *қиммити йоқ* дәп қариливатиду!
3 |□| (Гимәл) Һәтта чилбөриләр әмчигини тутуп берип балилирини емитиду;
Лекин мениң хәлқим чөлдики төгиқушларға охшаш рәһимсиз болди.□
4 |□| (Даләт) Бовақниң тили уссузлуқтин таңлийиға чаплишиватиду;
Кичик балилар нан тилимәктә,
Һеч ким уларға уштуп бәрмәйватиду.
5 |□| (Хе) Назу-нemәтләрни йәп көнгәнләр кочиларда сарғийип жүриду;
Сөсүн кийим кийдүрүлүп чоң қилинғанлар тезәкликни қучағлап йетиватиду.
6 |□| (Вав) Хәлқимниң қизиниң қәбиһлигигә чүшкән җаза Содомниң гунайиниң җазасидин еғирдур;
Чүнки Содом бирақла өрүветилгән еди, һеч адәмниң қоли уни қийнимиған еди.□
7 |□| (Заин) Хәлқимниң «Назарий»лири болса қардин сап, сүттин ақ, тени қизил яқутлардин пақирақ еди,
Тәқи-турқи көк яқуттәк еди.□
8 |□| (Хәт) Һазир чирайлири қурумдин қара;
Кочиларда кишиләр тоналмиғидәк болуп қалди;
Бир терә-бир устихан болуп қалди;
У қақшаллишип яғачтәк болуп кәтти. □
9 |□| (Тәт) Қиличта өлтүрүлгәнләр қәһәтчиликтә өлгәнләрдин бәхитликтур;
Чүнки улар қақшал болуп кәтмәктә,
Тупрақниң мевилири болмиғачқа жиқитилмақта.
10 |□| (Йод) Бағри юмшақ аяллар өз қоллири билән балилирини қайнитип пишарди;
Хәлқимниң қизи набут қилинғинида балилар уларниң гөши болуп қалди.
11 |□| (Каф) Пәрвәрдигар қәһрини чүшүрүп пиғандин чиқти,
Отлуқ ғәзивини төкти;
Зионда бир от йеқип,
Униң һуллирини жутувәтти.

□ **4:1 «Муқәддәс өйдики ташлар...»** — муқәддәс ибадәтханиниң тәркиби болған йоған оюлған ташларни көрситиду. Бәзи алимлар «ташлар» муқәддәс ибадәтханидики «гөһәр, яқутлар»ни көрситиду, дәп қарайду; лекин бу гөһәрләрни Небоқаднәсар миладийәдин илгәрки 605-жили Бабилға елип кәткән еди. □ **4:3 «...мениң хәлқим чөлдики төгиқушларға охшаш рәһимсиз болди»** — төгиқушлар адәттә өз балилирини бақмайду; балилири өз-өзини бақиду. □ **4:6 «Хәлқимниң қизиниң қәбиһлигигә чүшкән җаза Содомниң гунайиниң җазасидин еғирдур; чүнки Содом бирақла өрүветилгән еди, һеч адәмниң қоли уни қийнимиған еди»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Содом шәһириниң үстигә от-гуңгут яғдуруп җазалиған. Шуниң билән униң тартқан җазаси интайин қисқа болған, Йерусалимниңкидәк узунғичә созулған әмәс, йәнә келип у «адәмниң қоли»ниң зораванлиғиға учриған әмәс. □ **4:7 «Хәлқимниң «Назарий»лири болса қардин сап, сүттин ақ, ... тәқи-турқи көк яқуттәк еди»** — «Назарий»лар болса мәлум мәзгилдә яки өмүрвайәт өзлирини Худаға алаһидә атап тапшурған кишиләрдур. Улар «Назарий» болған вақитта чачлирини чүшүрмәйтти, һеч қандақ һарақ-шарап ичмәйтти (Тәврат, «Чөл.» 6:1-21ни көрүң). □ **4:8 «Бир терә-бир устихан болуп қалди»** — ибраний тилида: «териси устиханлириға чаплишиду».

12 |□| (Ламәд) Йәр йүзидики падишалар вә җаһанда барлиқ туруватқанлар болса,
Нә күшәндә нә дүшмәнниң Йерусалимниң қовуқлиридин бөсүп киридиғанлиғиға ишәнмәйтти.
13 |□| (Мәм) Һалбуки, пәйғәмбәрлириниң гуналири түпәйлидин,
Каһнлириниң қәбиһликлири түпәйлидин,
Уларниң *Зионда* һәққанийларниң қанлирини төккәнлиги түпәйлидин,
— Бу иш *бешиға* чүшти!□
14 |□| (Нун) Һазир улар қарғулардәк кочиларда тенәп жүрмәктә,
Улар қанға булғанғанки,
Һеч ким кийимлиригә тәккүчи болмайду. □
15 |□| (Самәқ) Хәқ уларға: «Йоқулуш! Напаклар! Йоқулуш! Йоқулуш, бизгә тәккүчи болушма!» дәп вақиришмақта.
Улар қечип тәрәп-тәрәпкә сәргәрдан болуп кәтти;
Лекин әлләр: «уларниң аримизда турушиға болмайду!» — дәватиду.
16 |□| (Пе) Пәрвәрдигар Өзи уларни тарқитивәтти;
У уларни қайта нәзиригә алмайду;
Каһинларниң һөрмити қилинмиди,
Яшанғанларму һеч меһриванлиқ көрмиди.□
17 |□| (Айин) Көзимиз ярдәмни беһудә күтүп һалидин кәтти;
Дәрвәқә бизни қутқузалмиған бир әлни күтүп күзәт мунарлиримизда туруп кәлдуқ.□ ■
18 |□| (Тсадә) Дүшмәнлиримиз изимиздин қоғлап жүрди;
Шуңа кочиларда жүрәлмәйттуқ;
Әҗилимиз йеқинлашти, күнлиримиз тошти;
Чүнки әҗилимиз кәлди!
19 |□| (Коф) Пейимизгә чүшкәнләр асмандики бүркүтләрдин иштик;
Тағлардиму бизни қоғлап жүгүрди,
Баявандиму бизни бөктүрмидә пайлашти.
20 |□| (Рәш) Җенимизниң нәпәси болған, Пәрвәрдигарниң Мәсиһ қилғини уларниң ора-қапқанлирида тутулди;
Биз у тоғрисида: «униң сайисидә әлләр арисида яшаймиз» дәп ойлидуқ!□
21 |□| (Шийн) И уз зиминида турғучи, Едомниң қизи, хошал-хурам яйриғин!
Лекин бу *җаза* қәдәһи сańиму өтиду;

□ **4:13 «Пәйғәмбәрләрниң гуналири»ни әмәс, бәлки «пәйғәмбәрлириниң гуналири»** — Исраилда турған бу «пәйғәмбәрләр» Худани әмәс, бәлки хәлиқни рази қилиш үчүн сөз қиливатқан сахта пәйғәмбәрләрни көрситиду. □ **4:14 «Улар қанға булғанғанки, һеч ким кийимлиригә тәккүчи болмайду»** — Муса пәйғәмбәргә тапиланған қанун бойичә, «өлүк»кә тәккән адәм «булғанған», «напак» һесаплинатти. Өлгән нәрсиләргә яки «напак» адәмләргиму тәккән кишиләр өзлири бир мәзгилгичә «напак» болиду. Мошу каһинлар вә пәйғәмбәрләр шунчә көп адәмләрни өлтүргәнки, кийим-кечәклири һәрдайим «булғанған» болуп, һеч ким уларға тегишкә петиналмайтти. □ **4:16 «Пәрвәрдигар Өзи уларни тарқитивәтти»** — ибраний тилида сөзмусөз: «Пәрвәрдигарниң йүзи уларни тарқитивәтти» дейилиду. □ **4:17 «...бизни қутқузалмиған бир әл»** — Исраил һәрдайим авал Мисир билән, андин Асурийә билән иттипақ түзимәкчи болуп, улардин ярдәм сорайтти (мәсилән, 5:6ни, «Йәр.» 2:18ни көрүң). ■ **4:17** Әз. 29:16 □ **4:20 «Пәрвәрдигарниң Мәсиһ қилғини»** — Исраилниң падишасини көрситиду. «Мәсиһ қилиш» кона бир өрп-адәткә қаритилған. Тәвраттики бәлгүлимидә, йеңи падиша тиклиниш мурасимида бешиға пурақлиқ яғ қуюлатти. Бу «мәсиһ қилиш» (яки «мәсиһләш») дәп аталған. Кейин падиша «мәсиһ қилинған» яки «Пәрвәрдигарниң мәсиһ қилғини» («Пәрвәрдигарниң мәсиһлигини») дәп аталған. «Мәсиһ қилиш» мурасими Худаниң һоқуқи вә алаһидә ярдими униңға тапшурулғанлиғини көрситиду. Әйса «Мәсиһ»ниң үстигә болса яғ әмәс, бәлки Муқәддәс Роһ қуюлған.

Сәнму мәс болисән, яланачлинисән!□
22 |□| (Тав) Қәбиһлигиңниң жазасиға Хатимә берилиду, и Зион қизи;
У сени сүргүнлүккә қайта елип кәтмәйду;
Лекин, и Едом қизи, у сениң қәбиһлигиңни жазалайду;
У гуналириңни ечип ташлайду!

5

5-мунажат — Исраилниң рәһим тиләш дуаси

1 Бешимизға чүшкәнләрни есиңгә кәлтүргәйсән, и Пәрвәрдигар;
Қара, бизниң рәсвачилиқта қалғинимизни нәзириңгә алғайсән!
2 Мирасимиз ятларға,
Өйлиримиз яқа жутлуқларға тапшурулди. □
3 Биз житим-йесирләр, атисизлар болуп қалдуқ;
Анилиримизму тул қалди.
4 Ичидиған суни сетивелишимиз керәк;
Отунни пәқәт пулға алғили болиду.
5 Бизни қоғлиғучилар тап бастуруп келиватиду;
Һалсирап, һеч арам тапалмаймиз.
6 Жан сақлиғидәк бир чишләм нанни дәп,
Мисир һәм Асурийәгә қол берип бойсунғанмиз.
7 Ата-бовилиримиз гуна садир қилип дунияндин кәтти;
Биз болсақ, уларниң қәбиһлигиниң жазасини көтиришкә қалдуқ.
8 Үстимиздин һөкүм сүргүчиләр қуллардур;
Бизни уларниң қолидин азат қилғучи йоқтур.□
9 Далада қилич түпәйлидин,
Ненимизни тепишқа женимизни тәвәккул қилмақтимиз.
10 Теримиз тонурдәк қизиқ,
Ачлиқ түпәйлидин қизитма бизни басмақта.
11 Зионда аяллар,
Йәһуда шәһәрлиридә пак қизлар аяқ асти қилинди.
12 Әмирләр қолидин дарға есип қоюлди;
Ақсақалларниң һөрмити һеч қилинмиди.
13 Яш жигитләр ярғунчақта жапа тартмақта,
Оғул балилиримиз отун жүкләрни йүдүп дәлдәңшип маңмақта.
14 Ақсақаллар шәһәр дәрвазисида олтармас болди;
Жигитләр нәғмә-навадин қалди.□
15 Шат-хурамлиқ көңлимиздин кәтти,
Уссул ойнишимиз матәмгә айланди.
16 Бешимиздин таж жиқилди;

□ **4:21 «И уз зиминида турғучи, Едомниң қизи, хошал-хурам яйриғин!»** — Едом Исраилға өч болуп, һәрдайим Исраилниң бешиға күлпәт чүшкәндә хуш болиду. **«Лекин бу жаза қәдәһи саңиму өтиду; сәнму мәс болисән, яланачлинисән!»** — «қәдәһ» — Худаниң ғәзивигә толған «қәдәһ»ни көрситиду (мәсилән, «Йәр.» 25:15-17, 28ни көрүң). Едом уни ичкән күнидә «яланач» болуп, дүшмәнниң һужумиға муһапизәтсиз қалиду, шуниңдәк булаң-таланға учрап хижаләткә қалдурулиду. □ **5:2 «Мирасимиз»** — Исраилға тәвә қилинған зиминини көрситиду. Худа уларға уни мирас қилған еди. □ **5:8 «Үстимиздин һөкүм сүргүчиләр қуллардур»** — «қуллар» бәлким мустәбит һөкүмдарлиққа чиққан қулларни көрситиду; Тәврат «Пәнд.» 30:21-22ни көрүң. □ **5:14 «Ақсақаллар шәһәр дәрвазисида олтармас болди»** — адәт бойичә ақсақаллар шәһәр дәрвазилирида олтирип сот-һөкүм беҗа кәлтүрәтти.

Һалимизға вай! Чүнки биз гуна садир қилдуқ!
17 Буниң түпәйлидин жүрәклиримиз мужулди;
Булар түпәйлидин көзлиримиз қараңғулашти —
18 — Зион теғиға қарап көзлиримиз қараңғулашти,
Чүнки у чөлдәрәп кәтти,
Чилбөрә униңда пайлап жүрмәктә.
19 Сән, и Пәрвәрдигар, мәңгүгә һөкүм сүрисән;
Тәхтиң дәвирдин-дәвиргә давамлишиду.
20 Сән немишкә бизни дайим унтуйсән?
Немишкә шунчә узунғичә биздин ваз кечисән?
21 Бизни йениңға қайтурғайсән, и Пәрвәрдигар!
Шундақ болғанда биз қайталаймиз!
Күнлиримизни қедимкидәк әслигә кәлтүргәйсән,
22 — Әгәр сән бизни мутләқ чәткә қақмиған болсаң,
Әгәр биздин чәксиз ғәзәпләнмигән болсаң!

Әзакиял

Худаниң аламәт көрүнүшлири — Әзакиялниң чақирилиши вә униңға тапшурулған хәвәр

1 Оттузинчи жили, төртинчи айниң бәшинчи күнидә, мән Кевар дәриясиға сүргүн
қилинғанлар арисида турған мәзгилдә, мана асманлар ечилип, мән Худаниң
аламәт көрүнүшлирини көрдүм. □ ■
2 Төртинчи айниң бәшинчи күни — Йәһоакинниң сүргүн болғанлиғиниң
бәшинчи жили еди —
3 Калдийләрниң зиминида, Кевар дәрияси бойида, Бузиниң оғли Әзакиял
каһинға Пәрвәрдигарниң сөзи кәлди — шу йәрдә Пәрвәрдигарниң қоли униң
вужудиға қонди.
4 Мән көрдүм, мана! Шималдин боран-чапқун көтирилди; йоған бир булут
вә уни орап турған бир от, униң әтрапида бир йоруқлуқ жулалинип туратти;
оттурисидин, йәни шу от ичидин, иссиқтин жулаланған пақирақ мистәк бир
көрүнүш көрүнди.
5 Йәнә униң оттурисидин, төрт һаят мәхлуқ көрүнди; уларниң көрүнүши шундақ
едики: — уларда инсанниң қияпити бар еди; □
6 уларниң һәр бириниң төрттин йүзи бар еди; һәр бириниң төрттин қанити бар
еди. ■
7 Уларниң түптүз путлири бар еди; тапанлири болса мозайниң туяқлириға
охшайтти; улар пақиритилған мистәк парлап туратти.
8 Төрт йенида, қанатлири астида инсанниңкидәк бирдин қоли бар еди;
төртисиниң һәр бириниң төрттин йүзи вә төрттин қанити бар еди; □ ■
9 уларниң қанатлири бир-биригә туташ еди; улар жүргәндә һечяққа
бурулмайтти; улар һәммиси удул алдиға жүрәтти.
10 Уларниң йүз көрүнүшлири инсанниңкидәк еди; у төртисиниң оң тәрипидә
ширниңкидәк йүзи бар еди; төртисиниң сол тәрипидә буқиниңкидәк йүзи бар
еди; төртисиниң бүркүтниңкидәк йүзиму бар еди.■
11 Уларниң йүзлири әнә шундақ еди. Қанатлири жуқурида керилип туратти; һәр
бириниң икки қанити икки тәрипидики мәхлуқниң қанитиға тутишатти; йәнә
икки қанити өз тенини йепип туратти.
12 Уларниң һәр бири удулға қарап маңатти; уларда болған роһ нәгә баримән десә,
улар шу йәргә маңатти; улар маңғанда һеч қайси тәрәпкә бурулмайтти. □
13 Һаят мәхлуқларниң қияпити болса, көйүп ялқунлап турған отниң чоғидәк,
мәшъәлләрдәк еди; мошу от уян-буян айлинип мәхлуқлар арисида жүрәтти; от
интайин ялқунлуқ еди, оттин чақмақлар чеқип туратти;
14 һаят мәхлуқлар чақмақтәк пал-пул қилип уяқтин-буяққа жүгүрүп туратти.

□ **1:1 «Оттузинчи жили»** — Әзакиялниң өзиниңки 30-жили болса керәк. Әзакиял әсли каһин болуп, оттуз яшқа киргәндә муқәддәс ибадәтханидики толуқ каһинлиқ орниға (болупму қурбанлиқ қилишқа) чиқиши керәк еди. Бирақ у сүргүн болуп, ундақ несивигә муйәссәр болалмиди. ■ **1:1** Зәб. 136:1 □ **1:5 «уларда инсанниң қияпити бар еди»** — бу сөзләр, еһтимал, мошу мәхлуқларниң өрә турған һалитини көрситиду. Мәхлуқлар сүрәтләнгән алмашлар бәзидә әрәнчә родта, бәзидә аялчә родта көрүлиду. Бәлким уларниң көрүнүши пәйғәмбәргә бир тәрипи әрәнчә қияпәттә, йәнә бир тәрипи аялчә қияпәттә көрүнгән болуши мүмкин. ■ **1:6** Әз. 10:14 □ **1:8 «төртисиниң һәр бириниң төрттин йүзи вә төрттин қанити бар еди»** — бәзи алимлар: — «төртисиниң һәр бириниң йенида иккидин инсанниңкидәк қоли бар еди» дәп тәрҗимә қилиду — демәк, һәр бир мәхлуқниң төрттин әмәс, бәлки иккидин қоли бар еди. ■ **1:8** Әз. 10:8 ■ **1:10** Әз. 10:14; Вәһ. 4:7 □ **1:12 «уларда болған роһ»** — бәлким Худаниң Роһидур.

15 Мән һаят мәхлуқларға қаридим, мана һаят мәхлуқларниң һәр бириниң йенида
йәрдә туридиған, уларниң йүзигә удулланған бирдин чақ туратти;
16 чақларниң шәкли вә ясилиши берил яқутниң көрүнүшидә еди; төртисиниң бир
хилла көрүнүши бар еди; уларниң шәкли вә ясилиши болса, чақниң ичидә чақ
бардәк еди.□ ■
17 Мәхлуқлар маңғанда, улар йүзләнгән төрт тәрипиниң һәммисигә удул
маңатти; маңғанда улар һеч бурулмайтти.
18 Чақларниң ултаңлири болса, интайин егиз һәм дәһшәтлик еди; улар
төртисиниң ултаңлириниң пүтүн әтрапи көзләр билән толған еди. ■
19 Һаят мәхлуқлар маңғанда, чақлар уларға яндишип маңатти; һаят мәхлуқлар
йәрдин көтирилгәндә, чақларму көтириләтти. ■
20 Роһ нәгә маң десә, улар шу йәргә маңатти — демәк, уларниң роһи *Роһқа*
әгишип маңатти. Чақлар улар билән тәң көтириләтти; чүнки мәхлуқларниң роһи
чақлирида еди. □
21 Мәхлуқлар маңғанда, чақларму маңатти; мәхлуқлар тохтиғанда, чақларму
тохтайтти; улар йәрдин көтирилгинидә, чақларму уларға қошулуп тәң
көтириләтти; чүнки һаят мәхлуқларниң роһи чақларда еди.
22 Һаят мәхлуқларниң башлири үстидә бир йоған көз йәткүсиз гүмбәзгә
охшайдиған бир нәрсә туратти; у хрусталъдәк дәһшәтлик пақирап, уларниң беши
үстидә йейилип туратти. □
23 Бу гүмбәздәк нәрсиниң астида уларниң қанатлири керилип, бир-биригә
тегишип туратти; һәр бир мәхлуқниң өз тениниң икки йенини япидиған
иккидин қанити бар еди.□
24 Улар маңғанда, мән қанатлириниң садасини аңлидим — у улуқ суларниң
шарқириған садасидәк, һәммигә Қадирниң авазидәк — қошунниң жүрүш
қиливатқан чағдики сүрән-шавқунлириниң садасидәк еди; улар тохтап турған
чағларда, улар қанатлирини төвәнгә чүшүрәтти.
25 Вә уларниң беши үстидики гүмбәздәк нәрсә үстидин бир аваз аңланди. Улар
тохтап турған чағларда, улар қанатлирини төвәнгә чүшүрәтти.
26 Уларниң беши үстидики гүмбәздәк нәрсә үстидә, көк яқут кәби бир тәхтниң
сиймаси туратти; бу тәхт сиймасиниң үстидә, толиму жуқурида, инсан
қияпитидә көрүнгән бир зат туратти.
27 Вә мән бу затни белиниң үсти тәрипиниң турқи мистәк парқирған, әтрапини
от орап турған қияпәттики бир көрүнүштә көрдүм; вә белиниң асти тәрипиниң
турқи, отниң қияпитидә еди, униң әтрапида күчлүк йоруқлуқ туратти.
28 Бу әтрапида турған күчлүк йоруқлуқниң көрүнүши болса, ямғурлуқ
күнидики булутта пәйда болған һәсән-һөсәнниң көрүнүшидәк еди. Бу болса
Пәрвәрдигарниң шан-шәривиниң қияпитиниң көрүнүши еди. Буни көрүпла мән
дүм жиқилдим; вә мән сөзләватқан бирисиниң авазини аңлидим.□ ■

□ **1:16 «...чақниң ичидә чақ бардәк еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «...бир чақ йәнә бир чақ билән гирәләшкән еди». ■ **1:16** Әз. 10:9,10 ■ **1:18** Әз. 10:12 ■ **1:19** Әз. 10:16 □ **1:20 «Роһ нәгә маң десә, улар шу йәргә маңатти...»** — «Роһ» мошу йәрдә бәлким Худаниң Роһини көрситиду. □ **1:22 «бир йоған көз йәткүсиз гүмбәз»** — бу гүмбәз 26-айәт бойичә Худаниң тәхтиниң улини көрситиду. **«у хрусталъдәк дәһшәтлик пақирап»** — яки «у музсиман дәһшәтлик пақирап...». □ **1:23 «һәр бир мәхлуқниң өз тениниң икки йенини япидиған иккидин қанити бар еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «һәр бир мәхлуқниң япқучи икки қанити бар еди» — демәк, һәр бириниң тенини япидиған икки қанити бар еди. Бизниң тәрҗимимиз бойичә, бир йөлинишкә учқанда, қанатлиридин иккисини ишлитиду, йәнә бир йөлинишкә учқанда, башқи икки қанитини ишлитиду. □ **1:28 «Бу әтрапида турған күчлүк йоруқлуқниң көрүнүши болса, ямғурлуқ күнидики булутта пәйда болған һәсән-һөсәнниң көрүнүшидәк еди»** — бу сөзләр, бәлким бу күчлүк нурниң Пәрвәрдигарниң көрүнүшиниң әтрапида чәмбәрсиман шәкилдә болғанлиғини көрситиду. ■ **1:28** Дан. 10:9

2

Әзакиялниң вәзиписи

1 Вә У маңа: И инсан оғли, орнуңдин дәс тур, вә Мән саңа сөз қилимән, — деди.
2 У маңа сөз қилғанда, Роһ маңа кирип, мени дәс турғузди; вә мән маңа сөз
Қилғучиниң авазини аңлап турдум. □ ■
3 Вә У маңа: — «И инсан оғли, Мән сени Исраил балилириға, йәни Маңа асийлиқ
қилған асий «ят әлләр»гә әвәтимән; бүгүнгә қәдәр һәм улар һәм уларниң ата-
бовлири Маңа йүз өрүп асийлиқ қилип кәлмәктә», — деди.□ ■
4 — «Бу балилар болса номуссиз вә көңли қаттиқтур; Мән сени уларға әвәтимән;
сән уларға: «Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду!» — дегин —
5 шуниң билән улар мәйли қулақ салсун, салмисун (чүнки улар асийлиқ
қилидиған бир җамәт) — өзлири арисида һәқиқий бир пәйғәмбәрниң
турғанлиғини тонуп йетиду.■
6 Әнди сән, и инсан оғли, гәрчә саңа тикән-җиғанлар һәмраһ болсиму, вә
сән чаянларниң арисида турсаңму, улардин қорқма, вә сөзлиридинму қорқма;
шундақ, уларниң сөзлиридин қорқма, вә зәрдилик қарашлиридин дәккә-дүккигә
чүшмә; чүнки улар асий бир җамәттур. □ ■
7 Сән улар тиңшисун, тиңшимисун Мениң сөзлиримни уларға йәткүз; чүнки улар
асийлиқ қилғучилардур.
8 Вә сән, и инсан оғли, саңа ейтқан сөзлиримгә қулақ сал; бу асий җамәттәк тәтүр
болмиғин; ағзиңни ечип, Мән саңа бәргинимни йегин».■
9 — Мән қарисам, мана маңа созулған бир қол турупту; вә мана, униңда бир орам
язма турупту.
10 У көз алдимда уни ечип йейип қойди; униң алди-кәйниниң һәммә йеригә
хәт йезилған еди; униңға йезилғанлири мәрсийә, матәм сөзлири вә дәрд-
әләмләрдин ибарәт еди.□

3

1 Вә У маңа: — И инсан оғли, еришкиниңни йегин; бу язмини йәп, берип Исраил
җәмәтигә сөз қилғин, деди.■
2 Шуниң билән мән ағзимни ачтим, У маңа язмини йегүзди.
3 У маңа: — И инсан оғли, қосиғиңни тоқ қилип, ичи-бағриңни Мән саңа бәргән бу
орам язма билән толдурғин, — деди. Шуниң билән мән йедим, ағзимда у һәсәлдәк
татлиқ еди. ■

□ **2:2 «У маңа сөз қилғанда, Роһ маңа кирип, мени дәс турғузди»** — «Роһ», мошу йәрдә шүбһисизки, Худаниң Роһини көрситиду. ■ **2:2** Әз. 3:24; Дан. 10:10 □ **2:3 «Маңа асийлиқ қилған асий «ят әлләр»»** — мошу йәрдә «ят әлләр» кинайилик гәп болуп, шүбһисизки «Исраил» (шималий падишалиқ) вә Йәһуда (җәнубий падишалиқ) дегән икки әлни көситиду. Улар Худаға «ят», улар чәтәлликләрдәк бутқа чоқунди. «Исраил» (шималий падишалиқ) 125 жил илгири Асурийә империйәси тәрипидин сүргүн болған еди. Асурийә империйәси ғулиғандин кейин, бәлким сүргүн болған көп Исраиллар Бабилда келип, сүргүн болған «Йәһуда»дикиләр билән арилишип бир болуп кәткән. ■ **2:3** Йәр. 3:25 ■ **2:5** Әз. 33:33 □ **2:6 «гәрчә саңа тикән-җиғанлар һәмраһ болсиму, вә сән чаянларниң арисида турсаңму,...»** — «тикән-җиғанлар» вә «чаянлар» дегәнләр шүбһисизки, Исраилларни көрситиду. ■ **2:6** Йәр. 1:8, 17; Әз. 3:9; Лука 12:4; 1Пет. 3:1 ■ **2:8** Вәһ. 10:9 □ **2:10 «У көз алдимда уни ечип йейип қойди; униң алди-кәйниниң һәммә йеригә хәт йезилған еди»** — адәттә, «орам язмилар»да пәқәт ичидила хәт йезиқлиқ болатти. Алимларниң бу орам язминиң «алди-кәйни»гә хәт йезилғанлиғи тоғрилиқ һәр хил пикри бар. Шүбһисизки, униң бир әһмийити шуки, Худаниң сап сөзлиригә һеч кимниң қошумчә сөзләрни йезиш мүмкинчилиги йоқ еди; бизниңчә, бу иш йәнә Худаниң уларни әйипләйдиған сөзлириниң нурғунлиғини тәкитләйду. ■ **3:1** Йәр. 15:16; 2:8; Вәһ. 10:9 ■ **3:3** Зәб. 18:11-12; 118:103; Вәһ. 10:10

4 Вә У маңа мундақ деди: «И инсан оғли, барғин, Исраил җәмәтигә барғин, Мениң
сөзлиримни уларға йәткүзгин. ■
5 Чүнки сән ғәйрий йезиқтики яки тили тәс бир әлгә әмәс, бәлки Исраил җәмәтигә
әвәтилдиң;
6 — ғәйрий йезиқтики һәм тили тәс, сөзлирини чүшәнгили болмайдиған көп
әлләргә әвәтилмидиң; Мән сени шуларға әтәткән болсам, улар саңа қулақ
салатти!
7 Бирақ Исраил җәмәти саңа қулақ салмайду, чүнки уларниң һеч бири Маңа
қулақ селишни халимайду; чүнки пүтүн Исраил җәмәтиниң қапиқи тоң вә көңли
қаттиқтур.
8 Мана, Мән йүзүңни уларниң йүзлиригә қарши таштәк, вә сениң пешанәңни
уларниң пешанилириға қарши таштәк қилдим. ■
9 Бәрһәқ, сениң пешанәңни чақмақ тешидин қаттиқ, һәтта алмастәк қилдим.
Улардин қорқма, вә улар түпәйлидин дәккә-дүккигә чүшмә; чүнки улар асий бир
җәмәттур».■
10 Вә У маңа: — И инсан оғли, Мениң саңа ейтмақчи болған һәммә сөзлиримни
көңлүңгә пүкүп қойғин, уларни көңүл қоюп аңлиғин.
11 Вә һазир барғин, сүргүн болғанларға, йәни өз елиңдикиләргә сөз қил, улар
аңлисун, аңлимисун уларға: «Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду!» — дегин! —
деди.■
12 Шуниң билән Роһ мени көтәрди, мән арқамдин зор шарқириған бир авазни
аңлидим — «Пәрвәрдигарниң шан-шәривигә тәшәккүр-мәдһийә өз җайлирида
оқулсун!» —□ ■
13 — һаят мәхлуқларниң қанатлириниң бир-биригә тегишкән авази, вә уларниң
йенидики чақларниң авазлири бәһәйвәт шарқирақ бир сада еди.
14 Вә Роһ мени көтирип, жираққа апарди; вә мән қаттиқ азап, роһумдики ғәзәп
билән бардим, вә Пәрвәрдигарниң қоли мениң вуҗудумда күчлүк еди. □
15 Шуниң билән мән Тәл-Абиб шәһиридә сүргүн болғанлар, йәни Кевар дәрияси
бойида турғанларниң йениға йетип кәлдим; мән улар турған җайда олтардим;
уларниң арисида йәттә күн һаң-таң қетип олтардим.■
16 Мана йәттә күн тошуп, Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
17 «И инсан оғли, Мән сени Исраил җәмәти үчүн күзәтчи қилип тиклидим; сән
Мениң ағзимдин сөзни аңлап, уларға Мәндин болған агаһни йәткүзгин.■
18 Мән рәзилләргә: «Сән җәзмән өлисән» — десәм, бирақ сән уни
агаһландурмисаң — йәни бу рәзил адәмни һаятқа еришсун дәп рәзил йолидин
яндуруп, уни һаятқа еришсун дәп агаһландурмисаң, шу рәзил адәм өз
қәбиһлигидә өлиду; бирақ Мән униң қени үчүн сәндин һесап алимән.□ ■
19 Бирақ сән әшу рәзил адәмни агаһландурсаңму, у рәзиллигидин, йәни өз рәзил
йолидин янмиса, у өз қәбиһлигидә өлиду; лекин сән өз жениңни қутқузуп
қалисән.

■ **3:4** Йәр. 1:17 ■ **3:8** Йәр. 1:18; Мик. 3:8 ■ **3:9** Йәр. 1:8,17; 5:3; Әз. 2:6; 1Пет. 3:14 ■ **3:11** Әз. 2:5, 7 □ **3:12 «шуниң билән Роһ мени көтәрди,...»** — «Роһ», шүбһисизки, Худаниң Роһи. ■ **3:12** Әз. 8:3 □ **3:14 «мән қаттиқ азап, роһумдики ғәзәп билән бардим,...»** — Әзакиялниң дәрд-әлими вә роһиниң аччиқлиғи немә үчүн? Шүбһисизки, у Худаниң сөзини аңлап өз хәлқиниң қаттиқ көңүллүклигини чүшинип йетип, интайин азапланған вә уларниң Худаға болған вапасизлиғиға қаттиқ ғәзәпләнгән. ■ **3:15** Аюп 2:13 ■ **3:17** Йәш. 62:6; Әз. 33:7; 1Тим. 3:1 □ **3:18 «Шу рәзил адәм өз қәбиһлигидә өлиду»** — ибраний тилида бу икки бислиқ сөз. Биринчи мәнаси: «У өз қәбиһлиги түпәйлидин өлиду». Иккинчи мәнаси: «У өз қәбиһлиги кәчүрүм қилинмиған һалда өлиду» — демәк, у Худаниң достлуғидин айрилған һалда өлиду. Бизниңчә иккинчи имканийәт бәлким тоғридур. Бәрибир һәммимиз өлимиз; бирақ Худадин айрилған һалда өлүш, һәқиқий һәм қорқунучлуқ өлүмдур. ■ **3:18** Әз. 33:8

20 Яки болмиса бир һәққаний адәм өз һәққанийлиғидин йенип, қәбиһлик
қилидиған болса, униң алдиға чомақ салсам, у өлиду; чүнки сән уни
агаһландурмидиң, у өз гунайида өлиду, вә у қилған һәққаний ишлар әсләнмәйду;
бирақ униң қени үчүн сәндин һесап алимән. ■
21 Вә әгәр сән һәққаний адәмни гуна садир қилма дәп агаһландуруп турсаң, вә у
гуна садир қилмиса, у чағда у җәзмән һаят қалиду, чүнки у агаһқа көңүл қойди;
шуниң билән сән өз жениңни қутқузуп қалисән».□
22 Вә Пәрвәрдигарниң қоли мениң вуҗудумда туратти; У маңа: — Орнуңдин тур,
түзләңликкә барғин, Мән шу йәрдә сән билән сөзлишимән, — деди.□
23 Шуниң билән мән орнумдин туруп, түзләңликкә чиқтим; вә мана, мән Кевар
дәрияси бойида туруп көргән шан-шәрәптәк, Пәрвәрдигарниң шан-шәриви шу
йәрдә туратти; көрүпла мән дүм жиқилдим. ■
24 Вә Роһ ичимгә кирип мени тик турғузди; У маңа сөз қилип мундақ деди: —
«Барғин, өйгә кирип өзүңни бәнд қилғин. ■
25 Вә сән, и инсан оғли, мана, улар арғамчиларни үстүңгә селип, улар билән сени
бағлайду; буниң билән сән талаға чиқалмай, әл-жут ичигә һеч кирәлмәйсән. □
26 Шундақла уларға тәнбиһ бәргүчи болмаслиғиң үчүн, Мән сени гача қилип,
тилиңни таңлийиңға чаплаштуримән; чүнки улар асий бир җәмәттур. □ ■
27 Вә Мән сән билән сөзләшкинимдә, ағзиңни ечип, сән уларға: «Рәб Пәрвәрдигар
мундақ дәйду!» дәйсән; ким аңлаймән десә аңлисун, ким аңлимаймән десә
аңлимисун; чүнки улар асий бир җәмәттур.□ ■

4

Йерусалимниң муһасиригә елиниши

1 Әнди сән, и инсан оғли, бир кесәкни елип өз алдиңға қойғин; униң үстигә бир
шәһәрни — йәни Йерусалимни оюп қойғин. □

■ 3:20 Әз. 18:24; 33:12,13 □ **3:21 «У чағда у җәзмән һаят қалиду, чүнки у агаһқа көңүл қойди»** — бәзи алимлар, Худаниң бу сөзини пәқәт җисманий җәһәттики «өлүм» вә «һаят» дәп қарайду. Худаниң Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраил билән бекиткән әһдиси бойичә, Исраиллар униң пәрманлирида жүргән болса, умумән ейтқанда, көп бәхитлик, узун өмүрлүк болиду. Бирақ биз бу сөзләр бәлким җисманий тәрәптин болуши мүмкин болсиму, униңдинму муһими, роһий тәрәптинму ейтилған, дәп қараймиз. Демәк, сөзләр мәңгүлүк һаят вә мәңгүлүк өлүмгә қаритилған. Ундақ болмиса һәққаний адәм тоғрилиқ «униң қилған һәққаний ишлири әсләнмәйду» дегән агаһ сөзниң немә қорқунучлуғи болсун? □ **3:22 «У маңа: — Орнуңдин тур, түзләңликкә барғин, мән шу йәрдә сән билән сөзлишимән, — деди»** — Худа Әзакиял билән сөзлишиш үчүн униң бир хилвәт җай («түзләңлик» яки «җилға»)ға чиқишини тәләп қилиду. ■ 3:23 Әз. 1:3 ■ 3:24 Әз. 2:2 □ **3:25 «улар арғамчиларни үстүңгә селип, улар билән сени бағлайду»** — «улар» зади ким? Башқа айәтләргә қариғанда Езакиялни «бағлиғанлар» әл-жуттикиләр әмәс; шуңа биз шундақ қараймизки, бу «улар» пәриштиләрдин ибарәт. Худа пәриштиләр арқилиқ «ғайип арғамчилар» яки «роһий арғамчилар» билән Әзакиял пәйғәмбәрни орнидин туралмайдиған қилиду: 4-бап, 8-айәтниму көрүң. □ **3:26 «Мән сени гача қилип, тилиңни таңлийиңға чаплаштуримән»** — бу «гачилиқ» адәттики гәп-сөзни көрситиду; униң арилиқта бәрибир Худа бәргән бешарәтләрни ейтиш мәсъулийити бар еди. Шуңа Худаниң мошу буйруғи билән Әзакиял хәқләр билән һеч саламлашмайтти, адәттикидәк гәпләрниму қилалмайтти. Бу гачилиқ бәш жилдин кейин, 24:27-айәттә түгәйду. ■ 3:26 Әз. 2:5 □ **3:27 «Мән сән билән сөзләшкинимдә, ағзиңни ечип, сән уларға: «Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду!» дәйсән...»** — бу икки айәт (26-27)кә қариғанда, Худа Өзи пәйғәмбәрниң «гачилиғи»ни ғаһи-ғаһи үзиду вә шуниң билән Әзакиял хәлиққә сөз қилиду. Башқа вақитларда у һеч гәп қилалмайтти. ■ 3:27 Әз. 2:5, 7 □ **4:1 «бир кесәкни елип өз алдиңға қойғин; униң үстигә бир шәһәрни — йәни Йерусалимни оюп қойғин»** — кейинки айәтләргә қариғанда, бу «кесәк» Йерусалим шәһирини ипадиләш үчүн наһайити чоң кесәк болуш керәк еди.

2 Андин уни муһасиригә елип, униңға потәйләрни қуруп, сепилға чиқидиған бир
дөңлүк ясап, униң әтрапиға баргаһларни тикип вә сепилни бөскүчи базғанларни
тикләп қойғин. ■
3 Бир төмүр тахтини елип, уни өзүң билән шәһәрниң арисиға тиклә; йүзүңни
униңға қаритип тиклә; у муһасиригә елиниду, сән өзүң уни муһасиригә алисән;
бу ишниң өзи Исраил җәмәтигә бешарәт болиду.
4 Вә сән, сол йениңға янпашлап ятқин; Исраил җәмәтиниң қәбиһлигини
өз үстүңгә қой; солға янпашлап қанчә күн ятсаң, сән шунчә күн уларниң
қәбиһлигини көтирисән. □
5 Мән саңа йетиш керәк болған күнләрни уларниң қәбиһлик қилған жиллири
бойичә, йәни үч йүз тохсән күн қилип бекиткәнмән; шуниң билән сән Исраил
җәмәтиниң қәбиһлигини көтирисән.■
6 Бу күнләр түгигәндин кейин, сән йәнә оң янпашлап йетип, Йәһуда җәмәтиниң
қәбиһлигини көтирисән; саңа қириқ күнни бекиткәнмән, һәр бир күн бир жилни
ипадиләйду. □
7 Вә сән йүзүңни Йерусалимниң муһасирисигә қаритип, йеңиңни түргән һалда,
уни әйипләп бешарәт берисән;
8 вә мана, Мән үстүңгә арғамчиларни салимәнки, сән муһасириниң күнлирини
түгәтмигичә уян-буянға һеч өрүлмәйсән.□
9 Вә сән өзүңгә буғдай, арпа, почақ, қизил маш терик вә қара буғдайларни
елип бир идиш ичигә сал; вә буниңдин өзүң үчүн тамақ тәйярлайсән; сән буни
янпашлап ятқан күнләрдә, йәни үч йүз тохсән күндә йәйсән;
10 сән йәйдиған тамақ болса миқдари бойичә һәр күни жигирмә шәкәлдин
болуши керәк; сән уни бәлгүләнгән вақитларда йәйсән; □
11 вә *һәр күни* суниму норма бойичә, йәни алтидин бир һин ичисән; *һәр күндики*
бәлгүләнгән вақитларда ичисән.□
12 Сән уни арпа көмичи шәклидә қилип йәйсән; сән уни уларниң көз алдида инсан
ниҗасити үстидә пиширисән».
13 Пәрвәрдигар: «Исраиллар Мән уларни һайдап чиқиридиған әлләр арисида
туруп шу һарам йолда өз ненини һарам йәйду» — деди.□ ■
14 Андин мән: «И Пәрвәрдигар! Мән өзүмни һеч қачан булғап қоймидим, вә
яшлиғимдин тартип бүгүнгә қәдәр мән өзи өлгәндин, яки житқучлар боғуп

■ **4:2** 2Пад. 25:1 □ **4:4 «Исраил җәмәтиниң қәбиһлигини өз үстүңгә қой»** — мошу айәттики «Исраил җәмәти» болса, «шималий падишалиқ» (он қәбилә иттипақи)ни көрситиду. 7-айәттә «Йәһуда» «җәнубий падишалиқ»ни көрситиду. ■ **4:5** Чөл. 14:34 □ **4:6 «Мән саңа йетиш керәк болған күнләрни .. үч йүз тохсән күн қилип бекиткәнмән; шуниң билән сән Исраил җәмәтиниң қәбиһлигини көтирисән; (5-айәт)... кейин, сән йәнә оң янпашлап йетип, Йәһуда җәмәтиниң қәбиһлигини көтирисән; саңа қириқ күнни бекиткәнмән, һәр бир күн бир жилни ипадиләйду»** — Исраилниң 390 жиллиқ җазани вә Йәһуданиң 40 жиллиқ җазани көрүши тоғрилиқ қошумчә сөзимизни көрүң. □ **4:8 «мана, Мән үстүңгә арғамчиларни салимәнки, сән муһасириниң күнлирини түгәтмигичә уян-буянға һеч өрүлмәйсән»** — йәнә 3-бап, 25-айәтни көрүң. Бу «арғамчилар» көрүнгән яки ғайиптин болсун, Әзакиялниң сол янҗилип андин оң янҗилип йетишиға ярдәм бәрди. Бәлким кәчтә (көрүватқан хәлиқ униң өйидин чиқип кәткәндин кейин) у өз мәйлигә қоюлған. □ **4:10 «жигирмә шәкәл»** — йәни йерим қадақ — тәхминән 230 грам. □ **4:11 «алтидин бир һин»** — ондин алтә литр әтрапида. **«һәр күндики бәлгүләнгән вақитларда ичисән»** — демисәкму, бундақ йемәк-ичмәк ачарчилиққа йүзләнгән әһвалда болиду. □ **4:13 «Исраиллар Мән уларни һайдап чиқиридиған әлләр арисида туруп шу һарам йолда өз ненини һарам йәйду»** — Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраилларға чоң-кичик тәрәтләр һәрдайим адәмзат турған җайлардин нери қилиниши керәк дәп буйруған (мәсилән, «Қан» 23:13-14). Шуңа «инсан ниҗасити отида» тамақ етиш мошу қанун бойичә болмайтти, әлвәттә. ■ **4:13** Һош. 9:3

қойған нәрсидин һеч йемигәнмән; һеч қандақ жиркиничлик гөшкә ағзим тегип бақмиған!» — дедим.□
15 Вә У маңа: «Мана, Мән саңа инсанниң нижаситиниң орниға калиниң тезигини бәрдим; сән нениңни шуниң үстидә пиширисән» — деди.□
16 Вә У маңа: «И инсан оғли, мана Мән Йерусалимда уларға йөләнчүк болған нанни қурутиветимән; улар нанни таразиға селип, уни тәшвиш ичидә йәйду, суни өлчәм билән алақзидилик ичидә ичиду; □ ■
17 Чүнки нан вә су улардин қалиду; улар бир-биригә қаришип дәһшәт басиду, өз қәбиһлигидин қуруп кетиду».

5

1 «Вә сән, и инсан оғли, өзүң өткүр бир қилични ал; уни устира сүпитидә ишлитип, чечиң вә сақилиңға сүртүп қой; андин таразини елип алған чачларни тәң бөлгин. □
2 Муһасирә күнлири түгигәндә, үчтин бирини шәһәр ичидә көйдүргин; йәнә үчтин бирини елип шәһәр әтрапиға чепиваткин; йәнә үчтин бирини шамалға сориваткин; Мән бир қилични суғуруп уларни қоғлаймән.
3 Сән йәнә улардин бир нәччә тални елип тонуңниң пешигә тикип қойғин; □
4 булардин йәнә нәччә тални елип от ичигә ташлап көйдүриваткин; булардин пүтүн Исраил җәмәтигә от тутишип кетиду».
5 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, бу Йерусалим; Мән уни әлләрниң дәл оттурисиға орунлаштурдум; башқа мәмликәтләр униң әп-чөрисидә туриду; □
6 Бирақ у Мениң һөкүмлиримгә қаршилишип рәзилликтә әллардинму ашурувәтти, бәлгүлимилиримгә қаршилишишта әп-чөрисидики

□ **4:14 «Мән өзүмни һеч қачан булғап қоймидим, ... һеч қандақ жиркиничлик гөшкә ағзим тегип бақмиған!»** — Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраилларға бәзи гөшләр (мәсилән, чошқа гөши)ни мәнъий қилған («Лав.» 11-бап, «Қан.» 14-бап). Униң үстигә өзлигидин өлгән, яки житқуч һайванлар тәрипидин өлтүрүлгүн һайванларниң гөшләрниму йейишкә болмайтти («Лав.» 22:8). Әзакиял өзи каһин болғачқа, мошу тәләпләр униң үчүн техиму қаттиқ болған. □ **4:15 «Мән саңа инсанниң нижаситиниң орниға калиниң тезигини бәрдим»** — алимлар Худаниң мошу сөзлири үстидә икки хил пикирдә болған: (1) Худа Әзакиял пәйғәмбәргә бәргән буйруғини силиқлаштуруп, униңға нижаситиниң орнида кала тезигиниң отида (һалал дәп һесапланған) тамақ етишкә рухсәт қилған; (2) Худа пәйғәмбири үчүн мөҗизә яритип, униң нижаситини кала тезигигә айландурған; шуниң билән у һалал һалда тамақ йәйдиған болди. Бизниңчә 2-пикир тоғридур. Чүнки шуниң билән уни күзитип жүргән жутдашлар буни билмәй, униң мошу «ашни һарам һалда йегәнлиги»гә қарап наһайити чөчүп кетәтти. Болмиса, пәйғәмбәрниң адәмни агаһландуридиған иш-һәрикәтлириниң әһмийити йоқ болатти. □ **4:16 «Мән Йерусалимда уларға йөләнчүк болған нанни қурутиветимән»** — сөзмусөз тәрҗимә қилғанда «Мән Йерусалимда «нан болған һаса»ни сундуриветимән». «Йөләнчүк» дегән сөз ибраний тилида адәттә «таяқ» яки «һаса»ни билдүриду. Мүмкинчилиги барки, қедимки заманларда Йәһудий хәлқи өз нанлирини бир таяқта (зихқа тизилғандәк) көтирип маңатти. Һәрһалда умумий мәнаси бизниң тәрҗимә қилғинимиздәк болиду. ■ **4:16** Лав. 26:26; Йәш. 3:1; Әз. 5:16; 14:13 □ **5:1 «...уни устира сүпитидә ишлитип, чечиң вә сақилиңға сүртүп қой»** — чачларни чүшүрүветишниң өзи матәм тутушни билдүрәтти. □ **5:3 «...тонуңниң пешигә тикип қойғин»** — Исраилларниң тонлириниң пешидә Худаниң әмирлирини әслитидиған чучилар бар еди («Чөл.» 15:38-39ни көрүң). Худа бу әмри билән Әзакиялға: «Кимләр Мениң әмирлирим ичидә жүридиған болса, Мениң сөзлирим уни сақлайду» дегәндәк ейтқан болса керәк. □ **5:5 «Мән уни (Исраилни) әлләрниң дәл оттурисиға орунлаштурдум; башқа мәмликәтләр униң әп-чөрисидә туриду»** — Худаниң буниңда Исраилға болған мәхсити, «ят әлләр» у арқилиқ өзиниң һәқиқий Худа екәнлигини, һәққанийлиғини, меһри-шәпқитини көрсун дегәнликтур. Бирақ Исраил әлләргә шундақ бир үлгә болмиди. Һазир улар «ят әлләр»гә Худаниң җазасиниң қандақ екәнлигигә бир мисал болиду.

мәмликәтләрдинму ашурувәтти; чүнки Мениң һөкүмлиримни улар рәт қилди, Мениң бәлгүлимилирим болса, уларда ақмайду.
7 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Чүнки силәр әп-чөрәңләрдики әлләрдинму бәкрәк башбаштақлиқ қилғанлиғиңлардин, Мениң бәлгүлимилиримдә маңмаслиғиңлардин вә һөкүмлиримни тутмаслиғиңлардин, һәтта әп-чөрәңләрдики әлләрниң һөкүмлиридиму маңмаслиғиңлар түпәйлидин, ■
8 Әнди Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мана, Мән Өзүмки саңа қаршимән, *и Йерусалим*; сениң араңға әлләрниң көз алидила җазаларни жүргүзимән;
9 Вә сениң барлиқ жиркиничликлириң түпәйлидин араңда Өзүм қилип бақмиған һәмдә кәлгүси иккинчи қилмайдиған ишни қилимән.
10 Шуниң билән атилар өз балилирини йәйдиған болиду, балилар өз атилирини йәйдиған болиду; вә Мән саңа җазаларни жүргүзимән, вә сениң барлиқ қалғанлириңниң һәммисини һәр тәрәптин чиққан шамалға сориветимән. ■
11 Шуңа, Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар — чүнки сән Мениң муқәддәс җайимни өзүңниң барлиқ ләнәтлик нәрсилириң һәм барлиқ жиркиничликлириң билән булғиғиниң түпәйлидин, бәрһәқ, Мән силәрни қирғин қилимән; көзүм саңа рәһим қилмайду, ичимниму саңа ағритмаймән. □ ■
12 Шәһәрдикиләрдин үчтин бир қисми ваба кесили билән өлиду һәмдә араңларда болидиған ачарчилиқтин бешини йәйду; үчтин бир қисми әп-чөрәңләрдә қиличлиниду; вә Мән үчтин бир қисмини һәр тәрәптин чиққан шамалға сориветимән, андин бир қилични ғилаптин суғуруп уларни қоғлаймән. □ ■
13 Шуниң билән Мениң ғәзивим бесиқиду, Мениң қәһримни уларниң үстигә чүшүрүп қонғузуп, пиғандин чиқимән; Мән Өз қәһримни улар үстигә төкүп түгәткәндин кейин, улар Мән Пәрвәрдигарниң рәзилликкә чидимайдиған отумдин сөз қилғанлиғимни тонуп йетиду.□
14 Вә Мән сениң әп-чөрәңдики әлләр арисида һәмдә өтүп кетиватқанларниң көз алдида сени вәйранә қилимән вә мәсқирә объекти қилимән;
15 сениң үстүңгә ғәзәп һәм қәһр вә қәһрлик әйипләр билән җазаларни жүргүзгинимдә сән әп-чөрәңдики әлләргә хорлуқ вә тапа-тәнининиң объекти, бир ибрәт һәм алақзадилик чиқарғучи болисән; чүнки Мән Пәрвәрдигар шундақ сөз қилдим!■
16 Мән уларға һалакәт елип кәлгүчи, ачарчилиқ зәһәрлик оқлирини яғдурғинимда, силәрниң үстүңлардики ачарчилиқни күчәйтимән, вә йөләнчүк болған нениңни курутиветимән. □ ■
17 Вә үстүңларға өз балилириңларни өзүңлардин җуда қилидиған ачарчилиқ һәм житқуч һайванларни әвәтимән; ваба кесиллири вә қан төккүчиләр араңларға ямрап кетиду; үстүңларға қилич чүшүримән; Мәнки Пәрвәрдигар сөз қилдим!».■

■ **5:7** Лав. 18:24,28 ■ **5:10** Лав. 26:29; Қан. 28:53; 2Пад. 6:29; Жиғ. 4:10 □ **5:11** **«Мән силәрни қирғин қилимән»** — ибраний тилида «Мән сени қирқиветимән» дейилиду. Бу сөз Әзакиялниң символлуқ һәрикәтлири билән бағлиқ (1-айәт). Башқа бир хил тәрҗимиси: «Көзүм саңа өрүлүп қаримайду». ■ **5:11** Әз. 7:4 □ **5:12** **«Шәһәрдикиләрдин үчтин бир қисми ваба кесили билән өлиду һәмдә араңларда болидиған ачарчилиқтин бешини йәйду... андин бир қилични ғилаптин суғуруп уларни қоғлаймән»** — бу айәт Әзакиялниң (1-4-айәттики) символлуқ һәрикәтлирини чүшәндүрүп бериду. Көрүнүп туруптики, (1-айәттә) Әзакиял шәһәргә салған «от», «ваба кесили һәм ачарчилиқ»қа вәкиллик қилиду. ■ **5:12** Йәр. 15:2 □ **5:13** **«рәзилликкә чидимайдиған отум»** — ибраний тилида «һәситим» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **5:15** Қан. 28:37 □ **5:16** **«... йөләнчүк болған нениңни курутиветимән»** — ибраний тилида «нан болған һасаң»ни сундуриветимән»; 4-бап, 16-айәттики изаһатни көрүң. ■ **5:16** Лав. 26:26; 2Пад. 6:25; Йәш. 3:1; Әз. 4:16; 14:13 ■ **5:17** Лав. 26:22

6

Исраил тағлириға қаритилған бешарәт

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, Исраилниң тағлириға йүзүңни қаритип уларни әйипләп мундақ
дәп бешарәт бәргин: —■
3 «Исраилниң тағлири, Рәб Пәрвәрдигарниң сөзини аңлап қоюңлар: Рәб
Пәрвәрдигар тағлар вә егизликләргә, вадилар вә җилғиларға мундақ дәйду: —
Мана, Мән үстүңларға бир қилични чүшүрүп, «жуқури жай»лириңларни вәйран
қилимән. □
4 Шуниң билән силәрниң қурбангаһлириңлар вәйранә болиду, «күн
түврүк»лириңлар бузулиду; силәрдин өлтүрүлгәнләрни бутлириңларниң
алдиға ташлаймән. □
5 Исраиллардин болған өлүкләрни өз бутлири алдиға ятқузимән;
қурбангаһлириңлар әтрапиға устиханлирини чечиветимән.□
6 Силәр турған барлиқ җайларда шәһәрләр йәр билән йәксан қилиниду, «жуқури
жайлар» вәйранә болиду; шуниң билән қурбангаһлириңлар һалак болиду,
бутлириңлар чеқилип йоқилиду, «күн түврүк»лириңлар кесилип ғулитилиду, вә
һәммә ясиғиниңлар йоқ қиливетилиду; □
7 Вә өлтүрүлгәнләр араңларда жиқилиши билән, силәр Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни тонуп йетисиләр.
8 Бирақ Мән силәрдин бир қалдини қалдуримән; чүнки ят мәмликәтләргә
тарқитиветилгиниңларда, силәрдин әлләр арисида қиличтин қутулуп қалғанлар
болиду.
9 Вә силәрдин *қиличтин* қутулуп қалғанлар сүргүн қилинған мәмликәтләрдә
Мәндин янған вапасиз қәлблири вә бутлириға паһишивазлардәк һәвәс қилған
көзлири билән бағримни парә-парә қилғанлиғини есигә кәлтүриду; шуниң билән
улар қилған рәзилликлири һәм жиркиничлик қилмишлири түпәйлидин өз-
өзлиридин нәпрәтлиниду.
10 Вә улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду; Мән мошу күлпәтни
силәрниң бешиңларға чүшүримән дегәнлигим бекардин-бекар әмәс».
11 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Алиқиниңни-алиқиниңға уруп, путуң
билән йәрни тәпкин: «Исраил җәмәтиниң барлиқ қәбиһ, жиркиничлик
қилмишлири үчүн вай! Чүнки улар қилич, ачарчилиқ вә ваба кесили билән
жиқилиду» — дегин!□ ■
12 Жирақта турған вабадин өлиду; йеқинда турған қилич билән жиқилиду; һәм
тирик қалған, йәни муһасиригә чүшкән киши ачарчилиқтин өлиду; шуниң билән
мениң уларға болған қәһримни чүшүрүп пиғандин чиқимән.
13 Әнди улардин өлтүрүлгәнләр өз бутлири арисида, уларниң қурбангаһлири
әтрапида, өз бутлириға хушбуй яққан һәр бир егиз дөң үстидә, тағ чоққилирида,

---

■ **6:2** Әз. 36:1 □ **6:3 ««жуқури жай»лириңларни вәйран қилимән»** — «жуқури жайлар» — Исраил вә Йәһуда узундин бери тағ чоққилири қатарлиқ җайларда һәр хил бутларға чоқунуп, һәтта әшу җайларда «инсан қурбанлиқ»ларни қилип кәлгән (16:21, 20:26-айәт қатарлиқларни көрүң). □ **6:4 ««күн түврүк»лириңлар бузулиду»** — «күн түврүклири»» яки «қуяш бутлири» дегәнниң башқа бир тәрҗимиси «исриқгаһлар». □ **6:5 «.... өлүкләрни өз бутлири алдиға ятқузимән; қурбангаһлириңлар әтрапиға устиханлирини чечиветимән»** — шу чағдики бутпәрәсләр: «қурбангаһ»лиримиз җәсәтләр яки адәм устиханлириға тегиши билән «булғинип», «һарам» болған, шуңа уни қайтидин ишләткили болмайду, дәп қарайтти □ **6:6 «күн түврүклири»** — яки «қуяш бутлири» дегәнниң башқа бир тәрҗимиси «исриқгаһлар». □ **6:11 «... Алиқиниңни-алиқиниңға уруп, путуң билән йәрни тәпкин»** — мошу һәрикәтләр мошу йәрдә кишиниң көңлиниң азапланғанлиғини билдүриду, әлвәттә.
■ **6:11** Әз. 21:22

барлиқ йешил дәрәқ вә барақсан дуб астида ятқан чағда, улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду. □
14 Вә Мән Өз қолумни уларниң үстигә созимән, улар һәр турған жайлирида
зиминни Диблаттики чөл-баявандин бәттәр вәйран қиливетимән. Андин улар
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду».□

7

Хатимә вақти кәлди!

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 «Сән аңла, и инсан оғли, Рәб Пәрвәрдигар Исраил зиминиға мундақ деди:
Хатимә! Зиминниң төрт булуңиға хатимә берилиду!□
3 Саңа һазир хатимә берилиду! Өз ғәзивимни бешиңға чүшүримән, өз йоллириң
бойичә үстүңгә һөкүм чиқирип жазалап, өзүңниң барлиқ жиркиничлик
ишлириңни өз бешиңға яндуримән.
4 Мениң көзүм саңа рәһим қилмайду һәм ичимниму саңа ағритмаймән; әксичә
өз йоллириңни бешиңға яндуримән, өз жиркиничликлириң өз араңда болиду;
андин силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр».■
5 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Балаю-апәт! Һеч болуп бақмиған балаю-апәт
келиду! Мана, у кәлди!
6 Хатимә, хатимә! У саңа қарши қозғалди! Мана, у келиватиду!
7 Һалакәт йениңға кәлди, и зиминда турғучи; вақит-саити тошти, әшу күн
йеқинлашти; хошаллиқ вақирашлири әмәс, бәлки давалғулуқ бир қийқас-сүрән
тағларда аңлиниду. □
8 Мән тезла қәһримни үстүңгә төкүп, саңа қаратқан ғәзивим билән пиғандин
чиқимән; Мән өз йоллириң бойичә үстүңгә һөкүм чиқирип жазалап, өзүңниң
барлиқ жиркиничликлириңни бешиңға қайтуруп чүшүримән.
9 Мениң көзүм саңа рәһим қилмайду һәм ичимниму саңа ағритмаймән;
Мән өз йоллириңни бешиңға яндуримән, вә өз жиркиничлик ишлириң өз
араңға чүшиду; шуниң билән силәр өзүңларни урғучиниң Мән Пәрвәрдигар
екәнлигимни тонуп йетисиләр.
10 Мана, әшу күн! Мана у кәлди! Һалакәт чиқип жүриватиду! — таяқ бихланди,
һакавурлуқ чечәклиди! □

□ **6:13 «йешил дәрәқ вә барақсан дуб астида...»** — Исраиллар мошу жайларда өлгүчиләрни дәпнә қилатти (мәсилән, «Яр.» 35:8). Мумкинчилиги барки, улар кейинрәк мошу жайларни «тавапгаһ»ға айландуруп, шу йәрдә өз ата-бовилириға дуа қилған. Мошундақ қилмишлар Тәвратта қәтъий мәнъий қилинған (мәсилән, «Қан.» 18:11) □ **6:14 «улар һәр турған жайлирида зиминни Диблаттики чөл-баявандин бәттәр вәйран қиливетимән»** — башқа бир хил тәржимиси: «улар һәр турған жайлирида зиминни җәнубий чөл-баявандин Риблатқичә (йәни, Исраилниң әң шималий шәһәрлирин бири) вәйран қиливетимән». Ибраний тилида «Диблат» билән «Риблат» йезилиши бир-биригә наһайити охшишип кәткәчкә, көчүргүчи катиплар әслий текстниң «Риблат» дегән сөзини хата көчүргән болушиму мумкин. □ **7:2 «Хатимә! Зиминниң төрт булуңиға хатимә берилиду!»** — илгәрки пәйғәмбәрләр (Йоел, Амос, Йәшая, Һошия, Микаһ қатарлиқлар) Худаниң мошу жазаси тоғрилиқ бешарәт бәргән. Әзакиял пәйғәмбәр мошу йәрдә, вақти-саити һазир болиду, дәйду. ■ **7:4** Әз. 5:11; 8:18 □ **7:7 «әшу күн йеқинлашти...»** — мошу «күн» «Пәрвәрдигарниң күни» йәни «қиямәт күни»ни көрситиду. Әзакиял пәйғәмбәрниң бу бешаритиниң икки қетимлиқ әмәлгә ашурулуши бар: — (1) Бабил империйәси Исраил зиминиға таҗавуз қилип Йәһудийларни пүтүнләй сүргүн қилиду; (2) кәлгүсидә, Пәрвәрдигарниң күнидә; шу күни дәҗҗалниң қошунлири Исраил зиминиға таҗавуз қилиду. Бу икки вақиәниң бир-биригә охшайдиған көп йәрлири болиду. □ **7:10 «таяқ бихланди, һакавурлуқ чечәклиди!»** — мошу «таяқ» уларниң зораванлиғини билдүриду — кейинки 10-айәтни көрүң. Униң «бихланғанлиғи» бәлким уни жазалайдиған вақит-саат тошқан, демәкчи.

11 Зораванлиқ йетилип рәзиллик тайиғи болуп чиқти; уларниңкидин һеч нәрсә қалмайду — уларниң адәмләр топидин, дөләт-байлиқлиридин яки һәйвисидин һеч немә қалмайду. □

12 Вақит-саити кәлди, күни йеқинлашти; алғучи хушал болуп кәтмисун, сатқучи матәм тутмисун; чүнки қаттиқ ғәзәп мошу бир топ кишиләрниң һәммисиниң үстигә чүшиду. □

13 Чүнки гәрчә алғучи билән сатқучи тирик қалсиму, сатқучи өзи сетивәткинигә қайтидин егә болмайду; чүнки бу топ кишиләр тоғрилиқ көрүнгән бешарәт инавәтсиз болмайду; улардин һеч қайсиси қәбиһлиги билән өз һаятини сақлалмайду.□

14 Улар канайни челип һәммини тәйярлиди, бирақ һеч ким җәңгә чиқмайду; чүнки Мениң ғәзивим мошу бир топ кишиләрниң һәммисигә қаритилған.

15 Талада қилич, ичидә ваба вә ачарчилиқ туриду; далада болған кишини қилич, шәһәрдә болған кишини болса, ваба вә ачарчилиқ уни жутуветиду.

16 Вә улардин қутулуп қелип булардин қачқанлар тағларда жүрүп һәр бири өз қәбиһлиги үчүн җилғидики пахтәкләрдәк буқулдап матәм тутиду.

17 Һәр бириниң қоли дәрмансизлиниду, тизлири сүйдүк билән чилиқ-чилиқ һөл болуп кетиду; □ ■

18 Улар өзигә бөз кийимини бағлайду, вәһшәт уларни басиду; һәр қайсиниң йүзидә хиҗаләт, башлири тақир көрүниду. □ ■

19 Улар өз күмүчлирини кочиларға ташлайду, уларниң алтунлири булғанған нәрсидәк болиду; уларниң алтун-күмүчлири Пәрвәрдигар ғәзивини көрсәткән күнидә уларни қутқузмайду; улар булардин ачлиғини қандуралмайду, қосиғини толдуралмайду, чүнки бу нәрсиләр уларға адәмләрни путлаштуридиған қәбиһлик болди. □ ■

20 У Униң гөзәл безәкини һәйвә билән тиклиди; бирақ улар униң ичидә жиркиничлик мәбудларни һәмдә ләнәтлик нәрсилирини ясиди; шуңа Мән уни

□ **7:11 «зораванлиқ йетилип рәзиллик тайиғи болуп чиқти»** — башқа бир хил тәрҗимиси «зораванлиқ йетилип, рәзилликни җазалайдиған таяқ болуп чиқти» — Бирақ бизниңчә бу «таяқ» 10-айәттики таяққа охшаш болуши керәк. □ **7:12 «алғучи хушал болуп кәтмисун, сатқучи матәм тутмисун; чүнки қаттиқ ғәзәп мошу бир топ кишиләрниң һәммисиниң үстигә чүшиду»** — балаю-апәт чүшкән күнләрдә көп нәрсиләрниң баһаси дәрһал чүшиду. Шу чағда алғучи киши бәлким: «наһайити әрзанға алдим» дәп хушаллиниду, сатқучи киши бәлким «бәк әрзан сетиптимән» дәп көңли йерим болиду. □ **7:13 «Чүнки гәрчә алғучи билән сатқучи тирик қалсиму, сатқучи өзи сетивәткинигә қайтидин егә болмайду»** — әгәр сатқан нәрсә йәр болса, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән мираслиқ тоғрисидики қанун бойичә, сатқучи уни (мувапиқ баһасида) қайтуруп сетивелиш һоқуқи бар. Әнди сатқан нәрсә йәр болсун болмисун, уни қайтурувелиш вақти болмайду, чүнки һәммә адәм сүргүн болуп епкетилиду. **«улардин һеч қайсиси қәбиһлиги билән өз һаятини сақлалмайду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «уларниң қәбиһлиги түпәйлидин, уларниң һеч қайсиси өз һаятини сақлалмайду». □ **7:17 «һәр бириниң қоли дәрмансизлиниду, тизлири сүйдүк билән чилиқ-чилиқ һөл болуп кетиду»** — демәк, қорқунучтин шундақ болиду. Башқа бир хил тәрҗимиси «һәр бириниң тизлири судәк аҗиз болуп кетиду». ■ **7:17** Йәш. 13:7; Йәр. 6:24 □ **7:18 «бөз кийими»** — матәм тутуш яки қаттиқ товва қилишни билдүрәтти. **«башлири тақир көрүниду»** — матәм тутқанда, қаттиқ пушайман қилғанда әр кишиләр чачлирини чүшүрүветәтти. ■ **7:18** Йәш. 15:2, 3; Йәр. 48:37 □ **7:19 «уларниң алтунлири булғанған нәрсидәк болиду»** — «булғанған бәрсә» (яки «иплас нәрсә») мошу йәрдә икки бислиқ сөз болуп, йәнә «жирақ қилинған нәрсә»ниму билдүриду. **«бу нәрсиләр уларға адәмләрни путлаштуридиған қәбиһлик болди»** — «бу нәрсиләр» бәлким уларниң алтун-күмүч болған байлиқлири вә шундақла улар алтун-күмүчтин ясиған бутлар болса керәк. ■ **7:19** Пәнд. 11:4; Зәф. 1:18

улар үчүн паскинчиликқа айландуримән. □
21 Мән уни олжа сүпитидә ят адәмләрниң қолиға, ғәнимәт қилип йәр йүзидики
рәзилләргә тапшуримән; улар буни булғайду. □
22 Мән йүзүмни улардин өрүймән, вә кишиләр Мениң әзиз жайимни булғайду;
зораванлар кирип у йәрни булғайду.
23 Зәнҗирни тәйярлаңлар; чүнки зимин қанлиқ җинайәтләргә, шәһәр
зораванлиққа толған.
24 Шуңа Мән әлләр ичидики әң рәзилини кәлтүримән, улар уларниң өйлиригә
егә болиду; Мән зомигәрләрниң һакавурлуғини йоқитимән; уларниң «муқәддәс
җайлири» булғиниду. □
25 Вәһшәт келиватиду! Улар теч-аманлиқни издәйдиған болиду, бирақ һеч
тапалмайду.
26 Апәт үстигә апәт, шум хәвәр үстигә шум хәвәр келиду; улар пәйғәмбәрдин
бешарәт сорайду, бирақ каһинлардин Тәвратниң билими, ақсақаллардин,
мойсипитләрдин несиһәт йоқап кетиду. □
27 Падиша матәм тутиду, шаһзадә үмүтсизликкә чөмүлиду, зиминдики
хәлиқләрниң қоллири титрәп кетиду; Мән уларни өз йоллири бойичә бир
тәрәп қилимән, өз һөкүмлири бойичә уларға һөкүм чиқирип җазалаймән;
шуниң билән улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду.

8

Йерусалимниң җазалири •••• Муқәддәс ибадәтханида болған бутпәрәсликләр

1 Алтинчи жили, алтинчи айниң бәшинчи күнидә шундақ әмәлгә ашурулдики,
мән өз өйүмдә олтарғинимда, Исраилниң ақсақаллириму мениң алдимда
олтуғинида, Рәб Пәрвәрдигарниң қоли вуҗудумға чүшти.□
2 Мән қаридим, мана, отниң қияпитидә бир затниң көрүнүши туратти;
белиниң төвини от турқида туратти; белиниң үсти болса җулалиған йоруқлуқ,
қизитилған мис пақириғандәк көрүнүш туратти.
3 У қолниң көрүнүшидәк бир шәкилни созуп, бешимдики бир тутам чачни
тутти; Роһ мени асман билән зимин оттурисиға көтирип, Худаниң аламәт
көрүнүшлиридә Йерусалимға, йәни ибадәтханиниң шималға қарайдиған ички
дәрвазисиниң босуғисиға апарди. Әшу йәр «пак-муқәддәсликкә қаршлашқан

□ **7:20 «У Униң гөзәл Безәкини һәйвә билән тиклиди»** — «У» — Худани көрситиду. **«Униң гөзәл безәки»** — мошу сөз бизниңчә муқәддәс ибадәтханиға қаритилған (бу ибадәтханини Сулайман падиша қурған, әсли интайин гөзәл вә һәйвәтлик еди). Айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар өзи гөзәл буюмлиридин пәхирләнгән, бирақ улар булардин жиркиничлик мәбудларни һәмдә жиркиничлик нәрсиләрни ясиди; шуңа мән буларни улар үчүн паскинчиликкә айландуримән». Мошу айәттики «паскинчилик» икки бислиқ сөз болуп, йәнә «жирақ қилинған нәрсә»ниму көрситиду. □ **7:21 «Мән уни олжа сүпитидә ят адәмләрниң қолиға, ғәнимәт қилип йәр йүзидики рәзилләргә тапшуримән»** — «уни» муқәддәс ибадәтханини көрситиду. 20-айәттики изаһатта көрситилгән иккинчи тәрҗимә бойичә, «уни» Исраилларниң зибу-зиннәтлирини көрситиду. □ **7:24 «уларниң «муқәддәс җайлири» булғиниду»** — мошу йәрдә «муқәддәс җайлири» бәлким һәҗвий, кинайилик гәп болуп, Исраилларниң бутларға беғишлиған җайлирини көрситиду. □ **7:26 «бирақ каһинлардин Тәвратниң билими... йоқап кетиду»** — «Тәврат»ниң әслий мәнаси «йолйоруқ», «тәрбийә». □ **8:1 «Исраилниң ақсақаллириму мениң алдимда олтуғинида...»** — ақсақаллар бәлким пәйғәмбәрдин несиһәт сориғили кәлди. Пәйғәмбәр Худадин җавап күткәндә вәһий униңға берилиду.

мәбуд», йәни Худаниң пак-муқәддәс ғәзивини қозғайдиған мәбуд турған жай еди. □ ■
4 Мана, мән түзләңликтә көргән аламәт көрүнүштәк, Исраилниң Худасиниң шан-шәриви шу йәрдә туратти.■
5 У маңа: — И инсан оғли, бешиңни көтирип шимал тәрәпкә қарап бақ, деди. Мән бешимни көтирип шимал тәрәпкә қаридим, мана, қурбангаһниң дәрвазисиниң шималий тәрипидә, босуғида шу «пак-муқәддәсликкә қаршилашқан мәбуд» туратти.
6 Вә у маңа: — И инсан оғли, уларниң бундақ қилмишлирини — Исраил жәмәтиниң Мени муқәддәс жайимдин жирақ кәткүзидиған, мошу йәрдә қилған интайин жиркиничлик ишлирини көрдүңсән? Бирақ сән техиму жиркиничлик ишларни көрисән, — деди.
7 Вә У мени ибадәтхана һойлисиниң кириш еғизиға апарди, мән қаридим, мана, тамда бир төшүк туратти.
8 У маңа: — И инсан оғли, тамни колап тәшкин, деди. Мән тамни колап тәштим, мана, бир ишик туратти.
9 У маңа: — Киргин, уларниң мошу йәрдә қилған рәзил жиркиничлик ишлирини көрүп бақ, деди.
10 Мән кирип қаридим, мана, әтрапидики тамларға нәқиш қилинған һәр хил өмилигүчи һәм жиркиничлик һайванларни, Исраил жәмәтиниң һәммә бутлирини көрдүм.
11 Вә буларниң алдида Исраил жәмәтиниң йәтмиш ақсақили туратти. Уларниң оттурисида Шафанниң оғли Жаазания туратти; уларниң һәр бири қолида өз хушбуйденини тутуп туратти; хушбуй қуюқ булуттәк өрләп чиқти.
12 Вә У маңа: — И инсан оғли, Исраил жәмәтидики ақсақалларниң қараңғулуқта, йәни һәр бириниң өз мәбуд нәқиш қилинған һуҗрисида немә қилғанлиғини көрдүңму? Чүнки улар: «Пәрвәрдигар бизни көрмәйду; Пәрвәрдигар зиминни ташлап кәтти» — дәйду, — деди.□ ■
13 Вә У маңа: — Бирақ сән уларниң техиму жиркиничлик қилмишлирини көрисән, деди.
14 У мени Пәрвәрдигарниң өйиниң шималий дәрвазисиниң босуғисиға апарди; мана, шу йәрдә «Таммуз үчүн матәм тутуп» жиғлаватқан аяллар олтиратти. □
15 Вә У маңа: — И инсан оғли, сән мошуларни көрдүңму? Бирақ сән техиму жиркиничлик ишларни көрисән, — деди.
16 Вә У мени Пәрвәрдигарниң өйиниң ички һойлисиға апарди. Мана, Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиниң кириш йолида, пешайван вә қурбангаһниң оттурисида, жигирмә бәш адәм, Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиға арқисини

□ **8:3 «Роһ мени асман билән зимин оттурисиға көтирип, ... ибадәтханиниң шималға қарайдиған ички дәрвазисиниң босуғисиға апарди»** — «Роһ» мошу йәрдә Худаниң Муқәддәс Роһи. **««пак-муқәддәсликкә қаршлашқан мәбуд», йәни Худаниң пак-муқәддәс ғәзивини қозғайдиған мәбуд»** — ибраний тилида ««һәсәткә тәвә мәбуд», йәни (Худаниң) һәситини қозғайдиған мәбуд» дейилиду. ■ **8:3** Дан. 5:5 ■ **8:4** Әз. 3:23 □ **8:12 «Исраил жәмәтидики ақсақалларниң қараңғулуқта, йәни һәр бириниң өз мәбуд нәқиш қилинған һуҗрисида немә қилғанлиғини көрдүңму?»** — мошу аламәт көрүнүшләрниң һәммиси уларниң өз өйидә («һәр бириниң өз ... һуҗрисида») немә қилғанлиғини көрситиду. Шуңа бу көрүнүшни асасән «символ» дәп қараймиз; шундақтиму буниң билән тәң, ибадәтханидики һәқиқий әһвалниму көрситиду. ■ **8:12** Әз. 9:9 □ **8:14 «Таммуз үчүн матәм тутуп жиғлаватқан аяллар»** — «Таммуз» — йәни «өсүмлүкләрниң падишаси» дейилгән бир буд. Ривайәтләр бойичә у өлүп, тәһтисараға чүшүп тәһтисараниң падишаси болди. Униң «өлүми» түпәйлидин һәр жили униңға чоқунған аяллар «матәм тутуш»и керәк еди.

қилип шәриққә қарап қуяшқа чоқунивататти. □
17 Вә У маңа: — И инсан оғли, сән мошуларни көрдуңму? Йәһуда җамәти өзи
мошу йәрдә қилған жиркиничлик қилмишлирини йеник дәп, улар йәнә буниң
үстигә зиминни җәбир-зулум билән толдуруп мениң аччиғимни қайта-қайта
қозғатса боламду? Вә мана, уларниң йәнә шахни бурниға тутиватқиниға қара!
□
18 Шуңа Мән қәһр билән уларни бир тәрәп қилимән; Мениң көзүм уларға рәһим
қилмайду, ичимниму уларға ағритмаймән; улар қулиқимға жуқури авазда нида
қилсиму, уларни аңлимаймән, — деди.■

9

Йәттә җазани беҗа кәлтүргүчиләр

1 У қулиқимға күчлүк бир авазда товлап: — Йеқин келиңлар, шәһәргә мәсъул
болғучилар, һәр бириңлар өз һалакәт қуралиңларни қолуңларға тутуңлар, —
деди.
2 Вә мана, алтә кишиниң *ибадәтханиниң* шималиға қарайдиған «Жуқири дәрваза»
тәрәптин келиватқинини көрдүм. Һәр бириси қолида битчит қилғучи қуралини
тутқан; уларниң оттурисида йениға пүтүкчиниң сияһдени есиқлиқ турған,
канап кийимләрни кийгән бириси бар еди; вә улар *ибадәтханиға* кирип, мис
қурбангаһниң йенида турди. □
3 Шу чағда Исраилниң Худасиниң шан-шәриви әсли турған керубтин көтирилип
өйниң босуғисида турди. Пәрвәрдигар йениға пүтүкчиниң сияһдени есиқлиқ
турған, канап кийимләрни кийгән кишини чақирип униңға: —□
4 Шәһәрниң оттурисидин, йәни Йерусалимниң оттурисидин өтүп, шәһәр
ичидә өткүзүлгән барлиқ жиркиничлик ишлар түпәйлидин аһ-надамәт чәккән
кишиләрниң пешанлириғә бир бәлгү салғин, — деди.□
5 Вә маңа аңлитип башқа кишиләргә: — Бу кишиниң кәйнидин шәһәрни
кезип, адәмләрни қириңлар; көзүңлар рәһим қилмисун, уларға ичиңларни
ағритмаңлар!

□ **8:16 «...Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиға арқисини қилип шәриққә қарап қуяшқа чоқунивататти»** — бу бабта ейтилған бәш һәрикәт ичидә бу һәрикәт әң жиркиничлик болди. Чүнки: (1) униң Худаниң ибадәтханисиға арқини қилиши мутләқ күпүрлүк бир иш; (2) у ибадәтханиға киргән кишиләрниң алдида очуқ-ашкарә күпүрлүк қилди; (3) у күпүрлүк дәл Худадин рәһим-шәпқәт сорайдиған җайда болди («Йоел» 2:17ни көрүң). □ **8:17 «уларниң йәнә шахни бурниға тутиватқиниға қара!»** — «шахни бурниға тутуш» дегән һәрикәт тоғрисида үч пикир бар: — (1) қедимки заманларда бәзи бутпәрәс милләтләр өз бутлириға чоқунғанда чечәклигән бир шахни бурниға тутатти. Шуңа бу һәрикәт бутпәрәсликни көрситиду; (2) Йәһудийлар Худаға ибадәт қилғанда охшаш һәрикәт қилип Худаға һөрмәт билдүришәтти; ундақ болғанда, Худа шундақ сахтипәзлик һәм бутпәрәслик билән бағланған ибадәт ипадилирини қәтъий қобул қилмайтти; (3) ундақ һәрикәт пақәтла Пәрвәрдигарға болған интайин һөрмәтсизликни, йәни күпүрлүкни билдүрәтти. Бизниңчә, бәлким 2-пикир тоғридур. ■ **8:18** Пәнд. 1:28; Йәш. 1:15; Йәр. 11:11; Әз. 5:11; 7:4 □ **9:2 «һәр бириси қолида битчит қилғучи қуралини тутқан...»** — яки «һәр бириси қолида җаң тоқмиқини тутқан...». □ **9:3 «Исраилниң Худасиниң шан-шәриви әсли турған керубтин көтирилип өйниң босуғисида турди»** — «төрт мәхлуқ» болса «керуб»лардин ибарәттур (10-бапни көрүң). Бирақ мошу йәрдә ейтилған «керублар» бәлким муқәддәс ибадәтханидики «әң муқәддәс җай»да қоюлған икки «алтун керуб» шәклини көрситиду. Худаниң йоруқлуқ шан-шәриви шу йәрдә («әң муқәддәс җай»да, келин бир пәрдә кәйнидә) Сулайман ибадәтханини қурғандин бери туруп кәлгән еди. Һазир Әзакиял көридуки, у һәм ибадәтханидин һәм Исраилниң өзидин айрилип кетиду. □ **9:4 «... аһ-надамәт чәккән кишиләрниң пешанлириғә бир бәлгү салғин»** — бу «бәлгү» (ибраний тилида «тав» дегән һәрип) қедимки заманларда крест яки чапрас (+) шәклидә еди.

6 Бирниму қоймай һәммини — қерилар, яш жигит-қизлар, бовақ-балилар
вә аялларни қоймай өлтүрүветиңлар; пәқәт бәлгү қоюлған кишиләргә
йеқинлашмаңлар; бу ишни өз муқәддәс җайимдин башлаңлар, — деди.
Шуңа улар Худаниң өйи алдида турған һелиқи ақсақаллардин башлиған.
7 Вә У уларға: — Өйни булғаңлар, һойлилирини өлтүрүлгәнләр билән
толдуруңлар; әнди бериңлар! — деди. Шуниң билән улар чиқип шәһәр бойичә
адәмләрни қиришқа башлиди.
8 Вә шундақ болдики, улар адәмләрни қирғинида, мән ялғуз қалдим; өзүмни
йәргә дүм ташлидим вә: — Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Сән Йерусалимға қаритилған
қәһриңни төккәндә Исраилниң барлиқ қалдисини һалак қиламсән? — дедим.□
9 Вә У маңа: — Исраил вә Йәһуда җәмәтиниң қәбиһлиги интайин рәзил; чүнки
улар: «Пәрвәрдигар зиминни ташлап кәтти; Пәрвәрдигар бизни көрмәйду» —
дәйду.
10 «Мән болсам, Мениң көзүм уларға рәһим қилмайду, ичимниму уларға
ағритмаймән; Мән уларниң йолини өз бешиға чүшүримән, — деди.■
11 Вә мана, йениға пүтүкчиниң сияһденини асқан, канап кийимләрни кийгән
киши қилған ишни мәлум қилип: «Маңа Сән буйруған ишни орундидим» — деди.

10

Худаниң шан-шәриви ибадәтханисидин чиқип кетиду

1 Мән қаридим, мана, керубларниң беши үстидики гүмбәз үстидә, көк яқутниң
қияпитидәк бир тәхтниң көрүнүши туратти;
2 Вә *тәхткә Олтарғучи* канап кийимләрни кийгән кишигә: «Керубларниң
астидики чақларниң арисиға кир, қоллириңни керублар арисида көйүватқан
чоғларға толдуруп, уларни шәһәр үстигә чечивәт» — деди. Мән қаридим, у
шундақ қилишқа башлиди.
3 Бу киши киргәндә керублар өйниң оң тәрипидә туратти; *шан-шәрәплик* булут
өйниң ички һойлисини толдурди. □
4 Вә Пәрвәрдигарниң шан-шәриви керуб үстидин чиқип, өйниң босуғисиға кәлгән
еди; өй булутқа толди, һойла болса Пәрвәрдигарниң шан-шәривиниң җулалиғиға
чөмгән.
5 Керубларниң қанатлириниң садаси һәммидин қадирниң сөзлигән чағдики
авазидәк болуп, сирттики һойлиға аңлинип туратти.
6 Вә шундақ болдики, *Рәб* канап кийимләрни кийгән кишигә: «Чақлар арисидин,
йәни керублар арисидин от алғин» — дәп буйруғинида, у кирип бир чақниң
йенида турди.
7 Вә керублардин бири өз қолини керублар оттурисидики отқа созуп униңдин от
елип, канап кийимләрни кийгән кишиниң қоллириға салди; у буни елип чиқип
кәтти
8 (керубларниң қанатлири астида, адәмниң қоллириниң қияпити көрүнүп
туратти).

□ **9:8 «Сән Йерусалимға қаритилған қәһриңни төккәндә Исраилниң барлиқ қалдисини һалак қиламсән?»** — адәттә «Исраилниң қалдиси» дегән ибарә пүтүн хәлиқ арисида, Худаға садиқ болған Йәһудийларни көрситиду. Бирақ Әзакиял мошу йәрдә (Худаниң 9-10-айәттә болған җававиға қариғанда) бәлким Йәһудани көрситиду; «шималий падишалиқ», йәнә Исраилниң он икки қәбилисидин они Асурийә империйәси тәрипидин балдур мунқәриз қилинип сүргүн болди, пәқәт икки қәбилә, йәни «Йәһуда вә Бинямин» (җәнубий падишалиқ) қалди. ■ **9:10** Әз. 5:11; 7:4; 8:18 □ **10:3 «шан-шәрәплик булут өйниң ички һойлисини толдурди»** — «шан-шәрәплик булут», 1:4ни көрүң.

9 Мән қаридим, мана, керубларниң йенида төрт чақ бар еди, бир керубниң йенида
бир чақ, йәнә бир керубниң йенида йәнә бир чақ туратти; чақларниң қияпити
болса берил яқутниң көрүнүшидә еди. ■
10 Уларниң шәкли болса, төртилисиниң охшаш еди, йәни чақ ичидә чақ бардәк
көрүнәтти.
11 Керублар маңғанда, улар йүзләнгән төртила тәрәпкә удул қарап маңатти;
маңғанда улар һеч бурулмайтти, бәлки беши қайси тәрәпкә қариған болса, улар
шу тәрәпкә маңатти; улар маңғанда һеч бурулмайтти.
12 Уларниң пүтүн тени, дүмбилири, қоллири, қанатлири вә уларниң чақлириму,
йәни төртисигә тәвә чақларниң әтрапи көзләр билән толған еди.
13 Чақларни болса: «пирқирайдиған чақлар!» — дәп атиғинини өз қулиқим билән
аңлидим.
14 Һәр бир керубниң төрт йүзи бар еди; биринчиси керубниң йүзи, иккинчиси
адәмниң йүзи, үчинчиси ширниң йүзи, төртинчиси бүркүтниң йүзи еди.□
15 Керублар жуқуриға өрлиди. Булар дәл мән Кевар дәрияси бойида көргән һаят
мәхлуқлар еди.
16 Керублар маңғанда, чақларму уларға яндишип маңатти; керублар йәрдин
өрләшкә қанатлирини көтәргинидә, чақларму уларниң йенидин бурулуп
кәтмәйтти. ■
17 Улар турғанда, чақларму туратти; улар көтирилгәндә, чақларму улар билән
көтириләтти; чүнки һаят мәхлуқларниң роһи чақларда еди. ■
18 Вә Пәрвәрдигарниң шан-шәриви өйниң босуғиси үстидин чиқип, керублар
үстидә турди;
19 Керублар қанатлирини керип, көз алдимда йәрдин көтирилди; улар өйдин
чиққанда, чақларму уларниң йенида еди; улар Пәрвәрдигарниң өйиниң шәрқий
дәрвазисида туратти; Исраилниң Худасиниң шан-шәриви уларниң үстидә
жуқури туратти.
20 Булар болса дәл мән Кевар дәрияси бойида көргән, Исраил Худасиниң астида
турған мәхлуқлар еди; уларниң керублар екәнлигини билдим. ■
21 Уларниң һәр бириниң төрттин йүзи, һәр бириниң төрттин қанити, қанатлири
астида инсан қоли сияқидики қоллири бар еди. ■
22 Уларниң йүзлириниң қияпити болса, улар мән Кевар дәрияси бойида көргән
йүзләр еди; уларниң турқи вә йүзлири мән көргәнгә охшаш еди; уларниң һәр
бири өз удулиға қарап маңатти.

11

Йетәкчиләрниң жазалиниши

1 Роһ мени көтирип, Пәрвәрдигарниң өйиниң шәрқий, йәни шәриққә қарайдиған
дәрвазисиға апарди; вә мана, дәрвазиниң босуғисида жигирмә бәш адәм туратти;
мән уларниң оттурисида авамниң ақсақили болған, Аззурниң оғли Жаазания һәм
Бәнаяниң оғли Пилатияни көрдүм.
2 Вә У маңа: — И инсан оғли, қәбиһликни ойлап чиққучи, мошу шәһәрдә рәзил
мәслиһәт бәргүчи адәмләр дәл булардур.

■ **10:9** Әз. 1:16 □ **10:14** **«һәр бир керубниң төрт йүзи бар еди; биринчиси керубниң йүзи...»** — 1:10-айәттә, «керубниң йүзи»ниң орнида, «буқиниң йүзи» көрүниду. Шуңа мүмкинчилиги барки, «кеÑуб»лар өзи буқиниң қияпитидә көрүниду. ■ **10:16** Әз. 1:19 ■ **10:17** Әз. 1:20 ■ **10:20** Әз. 1:3 ■ **10:21** Әз. 1:6, 8; 10:8, 14

3 Улар: «Өйләрни селиш вақти йеқинлашти әмәсму? Бу шәһәр болса қазан, биз
болсақ, ичидики гөш» — дәйду. □
4 Шуңа уларни әйипләп бешарәт бәргин; — Бешарәт бәргин, и инсан оғли! — деди.
5 Шуниң билән Пәрвәрдигарниң Роһи вужудумға урулуп чүшүп, маңа сөз қилған:
«Пәрвәрдигар мундақ дәйду» — дегин. «Силәрниң шундақ дегиниңларни, и
Исраил җамәти; көңлүңләргә пүккән ой-пикриңларни, Мән билимән.
6 Силәр мошу шәһәрдә адәм өлтүрүшни көпәйткәнсиләр; силәр рәстә-кочиларни
өлтүрүлгәнләр билән толдурғансиләр».
7 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Силәр өлтүргән кишиләр болса, дәл шу
гөштур, шәһәр болса қазандур; бирақ силәрни болса униңдин тартивалимән.
8 Силәр қиличтин қорқуп кәлгәнсиләр, вә Мән үстүңларға бир қилич чүшүримән»
— дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
9 «Шуниң билән Мән силәрни шәһәрдин тартивелип, ят адәмләрниң қолиға
тапшуримән, силәрниң үстүңлардин һөкүм чиқирип җазалаймән.
10 Силәр қиличлинип жиқилисиләр; Исраил чегаралирида үстүңларға һөкүм
чиқирип җазалаймән; вә силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп
йетисиләр. □
11 Бу шәһәр силәр үчүн «қазан» болмайду, һәм силәрму униңки «гөш»и
болмайсиләр; Мән Исраил чегаралирида үстүңлардин һөкүм чиқирип
җазалаймән.
12 Вә силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр; силәр Мениң
бәлгүлимилиримдә жүрмигән, һөкүмлирим бойичә маңмиғансиләр, бәлки әп-
чөрәңлардики әлләрниң һөкүмлири бойичә маңғансиләр».
13 Шундақ болдики, Мән бешарәт бериватқинимда, Бәнаяниң оғли Пилатия җан
үзди. Мән дүм жиқилдим: «Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Сән Исраилниң қалдисини
пүтүнләй йоқатмақчимусән?» — дәп қаттиқ авазда нида қилдим.

Худаниң сүргүн болған Исраилларға йеңи вәдиси — йеңи қәлб, йеңи роһ

14 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
15 И инсан оғли, Йерусалимда туруватқанларниң: «Пәрвәрдигардин жирақ
кетиңлар! Чүнки мошу зимин бизгила мирас қилип тәқдим қилинған!» дегән
гепи, сениң қериндашлириң, йәни сениң қериндашлириң болған сүргүнләргә
һәм Исраилниң пүткүл җамәтигә қаритип ейтилған. □

□ **11:3 «Өйләрни селиш вақти йеқинлашти әмәсму? Бу шәһәр болса қазан, биз болсақ, ичидики гөш»** — бешарәт берилгән чағда Йерусалим шәһири муһасиригә чүшкән болса керәк. Бу адәмләр «бизгә чатақ болмайду, биз йәнә нормал турмуш өткүзәләйдиған болдуқ» дегән қараштa болған еди. Уларниң көзқаришидин «шәһәр қазан, биз гөш» дегини, бәлким «от қазандики гөшни көйдүрмәйду, әһвалимиз интайин раһәт-парағәтликтур» дегәнликтур. Әзакиял пәйғәмбәр бу ибарини башқа тәрәптин чүшәндүрүп, уларни агаһландуруп бешарәт қилиду. «биз гөш» дегән сөзниң бәлким йәнә бир ички мәнаси барки, «биз шәһәрдә қалған, есил гөшмиз (Худа бизни сақлиған), бирақ Әзакиял билән биллә сүргүн болғанлар болса, пәқәт «үчәй-қарин»лардур» дегән һәҗвий, кинайилик гәп. (Айәтниң биринчи қисминиң башқа бир хил тәрҗимиси: «өйләрни селишниң вақти йеқинлашмиди; шәһәр болса...»).
□ **11:10 «...Исраил чегаралирида үстүңларға һөкүм чиқирип җазалаймән»** — Бабил императори Небоқаднәсар Зәдәкияни Исраилниң чегарасида (Либнаһ шәһиридә) сот қилди («2Пад.» 25:6-7, 18-21 айәтләрни көрүң). □ **11:15 «Йерусалимда туруватқанларниң: «Пәрвәрдигардин жирақ кетиңлар! Чүнки мошу зимин бизгила мирас қилип тәқдим қилинған!» дегән...** — Йерусалимдикиләрниң: «сүргүн қилинғанлар (йәни Йәһудадин хелә бурун Бабилға сүргүн қилинған кишиләр һәмдә 150 жил илгири сүргүн қилинған Исраилдики он қәбилә) наһайити гунакар адәмләрдур, шуңа Худа уларни сүргүн қилдурди, биз болсақ пак адәммиз, Худа мошу зиминни бизгә қалдурди» дегән қариши бар еди. Бундақ тәкәббурлуқни Худа җазалайду. «Сениң қериндашлириң, йәни сениң қериндашлириң болған сүргүнләр» дегән текстниң башқа бир хил варианти: «қериндашлириң болған уруқ-туққанлириң».

16 Шуңа уларға мундақ дегин: «Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Гәрчә Мән
уларни жирақ йәрләргә, әлләр арисиға йөткивәткән һәм мәмликәтләр ичигә
тарқитивәткән болсамму, улар барған йәрләрдиму Мән Өзүм уларға кичиккинә
бир пак-муқәддәс башпанаһ болимән».□
17 Шуңа мундақ дегин: «Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән силәрни әлләрдин
жиғимән, тарқитиветилгән мәмликәтләрдин силәрни жәм қилимән, андин
Исраил зиминини силәргә қайтуруп тәқдим қилимән.
18 Шуниң билән улар у йәргә қайтип келиду, улар барлиқ ләнәтлик нәрсиләрни
һәм барлиқ жиркиничлик ишлирини у йәрдин йоқ қилиду.
19 Мән уларға бир қәлбни беримән, ичиңларға йеңи бир роһни салимән; Мән
уларниң тенидин таштәк қәлбни елип ташлаймән, уларға меһрлик бир қәлбни
беримән. □ ■
20 Шуниң билән улар Мениң бәлгүлимилиримдә жүриду, Мениң һөкүмлиримни
чиң тутуп уларға әмәл қилиду. Улар Мениң хәлқим болиду, Мән уларниң Худаси
болимән.■
21 Бирақ көңүллири ләнәтлик нәрсиләргә вә жиркиничлик қилмишлириға
беғишланғанлар болса, Мән уларниң йоллирини өз бешиға чүшүримән», — дәйду
Рәб Пәрвәрдигар».■

Худаниң шан-шәриви Йерусалимдин чиқип кетиду

22 Керублар қанатлирини яйди, уларниң чақлири өз йенида туратти; Исраилниң
Худасиниң шан-шәриви улар үстидә жуқури туратти;
23 вә Пәрвәрдигарниң шан-шәриви шәһәрниң оттурисидин чиқип, шәһәрниң
шәриқ тәрипидики тағ үстидә тохтиди. □
24 Шуниң билән Роһ мени көтирип, Худаниң Роһи бәргән бу көрүнүштә мени
Калдийәгә, йәни сүргүн болғанларға апарди; шуан мән көргән бу көрүнүш
мәндин кәтти. □
25 Шуниң билән мән сүргүн болғанларға Пәрвәрдигар маңа көрсәткән барлиқ
ишларни сөзләп бәрдим.

12

Йерусалим аһалисиниң сүргүн болушиниң сүрәтлиниши

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —

□ **11:16 «пак-муқәддәс башпанаһ»** — дегән сөз ибраний тилида «муқәддәс жай» яки «ибадәтхана» дегән сөз. Муқәддәс ибадәтханиниң бир йәрдә қурулуши Худаниң шу йәрдә қоғдиғучи вә башпанаһ болғанлиғини билдүриду. Демәк, улар (бутпәрәс) әлләр арисида болсиму, Худа (улар Уни издигән болса) уларға жисманий һәм роһий жәһәттә башпанаһ болуп, уларни тинич сақлайду вә уларға дурус йолларда меңишқа йәнә ярдәмчи болиду. Башқа бир хил тәржимиси: «...Мән уларға қисқа вақит бир пак-муқәддәс башпанаһ болдум». □ **11:19 «уларға меһрлик бир қәлбни беримән»** — ибраний тилида сөзмусөз: «уларға гөшлүк бир қәлбни беримән» дегәнликтур. ■ **11:19** Йәр. 32:39; Әз. 36:26 ■ **11:20** Йәр. 24:7; 30:22; 31:1; 32:38 ■ **11:21** Әз. 9:10 □ **11:23 «Пәрвәрдигарниң шан-шәриви ... шәһәрниң шәриқ тәрипидики тағ үстидә тохтиди»** — бу тағ «Зәйтун теғи»дур. Әзакиял пәйғәмбәр Пәрвәрдигарниң шан-шәривини шу вақитта йәнә көрмиди. Әзакиялниң һәммә бешарәтлирини умумлаштуруп қариғанда, Худаниң шан-шәриви шу чағда тағда узун турмай Исраил зиминидинму мутләқ кәтти. Бирақ кейин (43-бапта) у мошу шан-шәрәп йәнә шәриқ тәрипидин келиватқанлиғини көриду. □ **11:24 «Роһ мени көтирип, ... мени Калдийәгә, йәни сүргүн болғанларға апарди»** — «Калдийә» Бабил империйәсиниң бир қисми.

2 И инсан оғли, сән асий бир жамәт арисида турисән; уларниң көрүшкә көзи бар амма көрмәйду, аңлашқа қулиқи бар, амма аңлимайду, чүнки улар асий бир жамәттур. ■

3 Вә сән, и инсан оғли, сүргүн болғучиниң жүк-тақлирини тәйярлап қойғин; вә күндүздә уларниң көз алдида сүргүн болғучидәк өз жайиңдин башқа жайға барғин. Гәрчә улар асий бир жамәт болсиму, еһтималлиғи йоқ әмәски, улар чүшинип йетиду.

4 Күндүздә уларниң көз алдида сүргүн болушқа тәйярлиған жүк-тақлардәк жүк-тақлириңни елип чиқ; андин кәч кирәй дегәндә уларниң көз алдида сүргүн болидиған кишиләрдәк жайиңдин чиқип кәткин; □

5 тамни колап тешип, жүк-тақлириңни елип чиққин; □

6 уларниң көз алдида буни мүрүңгә елип, гугумда көтирип чиқип кәткин; йәрни көрәлмәслигиң үчүн йүзүңни япқин; чүнки Мән сени Исраил жәмәтигә бешарәт қилдим.□

7 Вә мән буйрулған бойичә шундақ қилдим; күндүздә мән сүргүн болғучи кишидәк жүк-тақлиримни елип чиқтим; вә кәч киргәндә қолум билән тамни колап тешип, йүл-тақилиримни чиқирип, гүгүмдә уларниң көз алдида мүрәмгә елип көтирип маңдим.

8 Әтигәндә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилиди: —

9 «И инсан оғли, Исраил жәмәти, йәни асий бир жәмәт, сәндин: «Бу немә қилғиниң» дәп сориған әмәсму?

10 Уларға: «Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Бу жүкләнгән вәһий Йерусалимдики шаһзадә һәм шу йәрдики барлиқ Исраил жәмәтидикиләр тоғрилиқтур» — дегин.□

11 Уларға: «Мән силәр үчүн бешарәт. Мән қандақ қилған болсам, әнди уларғиму шундақ ишлар қилдурулиду; улар әсир болуп сүргүн болиду» — дегин.

12 Улар арисидики шаһзадә өз жүк-тақлирини гугумдә мүрисидә көтирип чиқиду; улар тамни колап тешип төшүктин нәрсилирини чиқириду; у өз йүзини йепип зиминни көрәлмәйдиған болиду. ■

13 Шуниң билән Өз торумни униң үстигә яйимән, у Мениң қилтиғимда тутулиду; Мән уни Калдийләрниң зимини болған Бабилға апиримән, бирақ у у йәрни өз көзи билән көрмәйду; у шу йәрдә өлиду. □ ■

14 Униңға ярдәмләшкән әп-чөрисидикиләрниң һәммисини һәм барлиқ қошунлирини Мән барлиқ шамалға тарқитиветимән; Мән қилични ғилаптин суғуруп уларни қоғлаймән. ■

15 Мән уларни әлләр арисиға тарқитиваткинимдә, мәмликәтләр ичигә тараткинимда улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду.

■ **12:2** Йәш. 6:9; Йәр. 5:21; Әз. 2:3-8; 3:26, 27 □ **12:4 «Күндүздә уларниң көз алдида сүргүн болушқа тәйярлиған жүк-тақлардәк жүк-тақлириңни елип чиқ; андин кәч кирәй дегәндә ... жайиңдин чиқип кәткин;...»** — 4-6-айәтләрдики буйруқ бәлким 3-айәттики буйруқни тәпсилийрәк чүшәндүриду. □ **12:5 «Тамни колап тешип, ... чиққин»** — «там» бәлким һойлиниң теми. □ **12:6 «...йәрни көрәлмәслигиң үчүн йүзүңни япқин; чүнки Мән сени Исраил жәмәтигә бешарәт қилдим»** — бу бешарәт кейинки айәтләрдә (11-14) чүшәндүрүлиду. □ **12:10 «Йерусалимдики шаһзадә»** — Зәдәкия падишадур. Бирақ Әзакиял пәйғәмбәр бәлким уни әрзимәс дәп қариғачқа, уни һәргиз «падиша» демәйду. ■ **12:12** 2Пад. 25:4 □ **12:13 «...у Мениң қилтиғимда тутулиду; Мән уни Калдийләрниң зимини болған Бабилға апиримән, бирақ у у йәрни өз көзи билән көрмәйду; у шу йәрдә өлиду»** — бу бешарәт тез әмәлгә ашурулди. Зәдәкия падиша Бабил империйәсиниң Йерусалимни қоршиванған муһасириси астида бөсүлгән сепилдин өтүп қачмақчи еди. Бабил әскәрлири уни тутувелип Небоқаднәсарниң алдиға елип барди, Небоқаднәсар униң көзлирини оюватти. У Бабилда өлди («Йәр.» 52:11ни, «2Пад.» 25:1-7ни көрүң). Мошу текстләрдә дейилгән «ишик» бәлким тосулған яки бузулған болуши мүмкин, шуңа қечиш үчүн «тамни колаш» керәк еди. ■ **12:13** Әз. 17:20 ■ **12:14** Әз. 5:10,12

16 Бирақ уларниң ичидики аз бир қисмини, қилич, ачарчилиқ һәм ваба
кесилидин халас қилимән; мәхситим шуки, уларға өзлири баридиған әлләрдә
өзлиригә жиркиничлик қилмишлирини етирап қилдуруштин ибарәт; шуниң
билән улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду».□

17 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
18 «Инсан оғли, өз нениңни титригән һалда йегин, сүйүңни дир-дир қилип
әнсиригән һалда ичкин;
19 һәм шу зиминдики кишиләргә мундақ дәп ейтқин: «Рәб Пәрвәрдигар
Йерусалимдикиләр вә Исраил зиминидә туруватқанлар тоғрилиқ мундақ дәйду:
«Улар өз ненини әнсирәш ичидә йәйду, сүйини дәккә-дүккидә ичиду; чүнки
зиминдә туруватқанларниң җәбир-зулуми түпәйлидин, у йәр һәммиси йәксан
қилиниду. ■
20 Аһалилик шәһәрләр харабә болуп, зимин вәйранә болиду; шуниң билән силәр
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр».
21 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
22 «И инсан оғли, Исраил зиминидә: «Күнләр узартилиду, һәр бир аламәт
көрүнүш бекарға кетиду» дегән мақални ейтқини немиси? □
23 Әнди уларға: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән бу мақални йоқ қилимән;
Исраилда бу мақал иккинчи ишлитилмәйду; сән әксичә уларға: «Күнләр
йеқинлашти, һәр бир аламәт көрүнүшниң әмәлгә ашурулушиму йеқинлашти» —
дегин.
24 Чүнки Исраил җәмәтидә ялған «аламәт көрүнүш» яки адәмни учурудиған
палчилиқлар қайта болмайду.
25 Чүнки Мән Пәрвәрдигардурмән; Мән сөз қилимән, һәм қилған сөзүм чоқум
әмәлгә ашурулиду, йәнә кечиктүрүлмәйду. Чүнки силәрниң күнлириңларда,
и асий җәмәт, Мән сөз қилимән һәм уни әмәлгә ашуримән» — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар».
26 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
27 «И инсан оғли, мана, Исраил җәмәтидикиләр сениң тоғрилиқ: «У көргән
аламәт көрүнүшләр узун күнләрдин кейинки вақитларни көрситиду, у бизгә
жирақ кәлгүси тоғрилиқ бешарәт бериду» — дәйду.
28 Шуңа уларға: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мениң сөзлиримдин һеч
қайсиси йәнә кечиктүрүлмәйду, бәлки қилған сөзүм әмәлгә ашурулиду, дәйду
Рәб Пәрвәрдигар» — дегин».

13

Сахта пәйғәмбәрләргә болған агаһ

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 «И инсан оғли, сән Исраилниң бешарәт бәргүчи пәйғәмбәрлири, йәни
өз тәсәввури билән бешарәт бәргүчиләрни әйипләп бешарәт берип:
«Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар!» — дегин.

□ **12:16 «шуниң билән улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду»** — мошу җүмлидики «улар» бәлким ят әлләр; улар Исраил җәмәтини басқан балаю-апәтләрни Исраиллардин аңлап, бу ишларни Пәрвәрдигарниң җазаси дәп чүшиниду. ■ **12:19** Әз. 4:16 □ **12:22 «Күнләр узартилиду, һәр бир аламәт көрүнүш бекарға кетиду»** — бу мақал бәлким Исраилларниң көп пәйғәмбәрләрниң агаһландурушлириға болған гуманлирини яки бәлки хәлиқниң пәйғәмбәрләрниң агаһландурушлириға қулақ салмаслиққа болған банисини ипадиләйду.

3 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өз роһиға әгишип маңидиған, һеч вәһийни
көрмигән һамақәт пәйғәмбәрләрниң һалиға вай!
4 И Исраил, сениң пәйғәмбәрлириң худди харабиләр арисида жүрүватқан
түлкиләрдәк болди.
5 Силәр бөсүлгән жайларға чиқмиғансиләр, униң Пәрвәрдигарниң күнидә
болидиған жәңдә пухта туруши үчүн Исраил жәмәтиниң бузулған темини һеч
ясимидиңлар.□
6 «Пәрвәрдигар мундақ дәйду» дегүчиләр болса пәқәт сахта бир көрүнүшни вә
ялған пални көргәнләрдин ибарәттур; Пәрвәрдигар уларни әвәтмигән; бирақ
улар өз сөзиниң әмәлгә ашурулушини үмүт қилиду.
7 Силәр «Пәрвәрдигар мундақ дәйду» дегиниңларда, Мән һеч сөз қилмиған
турсам, силәр сахта бир «аламәт көрүнүш»ни көргән, ялған пални ейтқан
әмәсму?
8 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Силәр ойдурма сөзлигиниңлар, ялған
«аламәт көрүнүш»ләрни көргиниңлар түпәйлидин, әнди мана, Мән силәргә
қаршимән, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар,
9 — Мениң қолум сахта «аламәт көрүнүш»ни көргән вә ялған пални ейтқан
пәйғәмбәрләр билән қаршилишиду; улар өз хәлқимниң кеңишидә олтармайду,
улар Исраил жәмәтиниң нәсәбнамисидә хатириләнмәйду; улар Исраилниң
зиминиға һеч киргүзүлмәйду; шуниң билән силәр Мениң Рәб Пәрвәрдигар
екәнлигимни тонуп йетисиләр.
10 Бәрһәқ, улар теч-аманлиқ болмиғандиму «теч-аманлиқ!» дәп жар селип,
хәлқимни езиқтурғанлиғи үчүн, бириси непиз ара тамни қопурса, улар келип
пәқәт уни һак сугақ билән ақартип қойғанлиғи үчүн —
11 Тамни һак сугақ билән ақартиватқанларға: «Бу там жиқилиду!» дегин!
Кәлкүндәк бир ямғур яғиду! И йоған мөлдүрләр, силәр чүшисиләр! Дәһшәтлик
бир шамал чиқиду; □
12 вә мана, там өрүлүп чүшкәндә, хәқ силәрдин: «Силәр бу тамни сугиған һак
сугақ қени!» дәп соримамду?
13 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Өз қәһрим билән дәһшәтлик бир шамал
партлитип чиқиримән; Мениң аччиғимдин кәлкүндәк бир ямғур вә һәммини
һалак қилидиған қәһрлик мөлдүрләр яғиду.
14 Шуниң билән Мән силәр һак сугақ билән ақартқан тамни ғулитип, униң улини
ашкарә қилип, уни йәр билән йәксан қилимән; у ғулап чүшкәндә, силәр униң
арисида һалак болисиләр; вә Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр.
15-16 Шундақ қилип Мән қәһримни там һәм уни һак сугақ билән ақартқанларниң
үстигә чүшүрүп пиғандин чиқимән; вә: «Там йоқ болди, шундақла уни
һак сугақ билән ақартқанлар, йәни Йерусалим тоғрилиқ бешарәт бәргүчи,
һеч теч-аманлиқ болмиғандиму у тоғрилиқ теч-аманлиқни көрсәткән «аламәт
көрүнүш»ни көргән Исраилниң пәйғәмбәрлириму йоқ болди» — дәймән».□

□ **13:5 «Силәр бөсүлгән жайларға чиқмиғансиләр, униң Пәрвәрдигарниң күнидә .. Исраил жәмәтиниң бузулған темини һеч ясимидиңлар»** — бу гәпму сахта пәйғәмбәрләргә ейтилған: 4-айәт бойичә улар «харабиләр арисида жүргән түлкиләрдәк» болиду — бәлким Исраил жәмийитиниң бузулған әһвалиға задила қаримай, пәқәт өзлири үчүн кичиккинә бир «уга төшүгини» колаш билән шуғуллиниватиду. □ **13:11 «Тамни һак сугақ билән ақартиватқанларға: «Бу там жиқилиду!» дегин!»** — Әзакиял сахта пәйғәмбәрләрни мәсъулийәтсиз тамчиларға охшитиду. Непиз бир тамни пухта сугап күчәйтишниң орнида, улар пәқәт чирайлиқ көрүнүш үчүн уни һак билән ақартиду.
□ **13:15-16 «Мән қәһримни там һәм уни һак сугақ билән ақартқанларниң үстигә чүшүрүп пиғандин чиқимән; вә ... дәймән»** — мәзкур бешарәттики әң ахирқи айәт бойичә бу «непиз там» Йерусалимни көрситиду, әнди сахта пәйғәмбәрләр униң бузуқ йәрлирини пухта қилмай, пәқәт һәммиси чирайлиқ көрүнсун дәп уни «сахта бешарәтләр» билән ақартиду.

«Аял пәйғәмбәрләр» тоғрилиқ бешарәт

17 «Әнди сән, и инсан оғли, өз тәсәввури бойичә бешарәт бәргүчи өз хәлқиңниң
қизлириға йүзүңни қаритип, уларни әйипләп бешарәт берип мундақ дегин: —
18 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Өз беғишлириниң һәр биригә *сеһирлик*
биләйүзүкләрни қадап, җанларни қапқанқа елиш үчүн һәр қандақ егиз-пакар
адәмләрниң бешиға пәрәнчини ясиғанларға вай! Әнди силәр өз хәлқимниң
җанлирини қапқанқа чүшүрүп, җанлириңларни сақ қалдуримиз дәватамсиләр?
□

19 Нәччә тутам арпа, нәччә чишләм нанни дәп силәр Маңа күпүрлүк қилип,
ялған сөзгә қулақ салидиған Мениң хәлқимгә ялғанчилиғиңлар арқилиқ
өлмәскә тегишликлирини өлтүрүп, тирик қалмаслиққа тегишликлирини һаят
қалдурмақчимусиләр?■
20 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мана, Мән силәрниң қушларни
қапқанқа чүшүргәндәк кишиләрни қапқанқа чүшүргүчи сеһирлик
«теңиқ»лириңларға қаршимән, Мән уларни билигиңлардин житип ташлаймән;
шуниң билән силәр қушларни қапқанқа чүшүргәндәк тутқан кишиләрни
әркинликкә учуриветимән.
21 Мән силәрниң пәрәнҗилириңларниму житип ташливетип, хәлқимни
қолуңлардин қутқузимән; улар йәнә қолуңларда олҗа болуп турмайду; шуниң
билән силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр.
22 Силәр ялғанчилиқ билән, Өзүм азар бәрмигән һәққаний адәмләрниң
көңлигә азар бәргәнлигиңлар үчүн, шундақла рәзил адәмләрниң һаятини
сақлап қутқузушқа уларни рәзил йолидин яндурмай, әксичә уларниң қолини
күчәйткиниңлар үчүн,
23 силәр қуруқ «аламәт көзүнүш»ләрни иккинчи болуп көрмәйсиләр, яки ялған
палчилиқ қилмайсиләр; Мән Өз хәлқимни қолуңлардин қутқузимән; шуниң
билән силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр».

14

Бутпәрәслик қилидиғанларға вай!

1 Исраил ақсақаллириниң бәзилири Мениң йенимға келип алдимда олтиришти.
■
2 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
3 «И инсан оғли, мошу адәмләр өз бутлирини көңлигә тикләп, адәмләрни
путлаштуридиған өз қәбиһлигини көз алдиға қойған еди. Әнди уларниң Мени
издәп Мәндин йол соришини қобул қиламдимән?
4 Әнди уларға сөз қилип мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ
дәйду: «Исраил җәмәтидики көңлидә өз бутлирини тикләп, адәмләрни
путлаштуридиған өз қәбиһлигини көз алдиға қоюп, андин пәйғәмбәр алдиға
келидиған һәр бир адәмни болса, Мәнки Пәрвәрдигар униңға бутлириниң
көплүги бойичә җавап қайтуримән.
5 Шундақ қилип Мән Исраил җәмәтиниң көңлини Өзүмгә егилдуримән; чүнки
улар барлиқ бутлири билән Маңа ят болуп кәтти».

□ **13:18 «Өз беғишлириниң һәр биригә сеһирлик биләйүзүкләрни қадап, ... һәр қандақ егиз-пакар адәмләрниң бешиға пәрәнчини ясиғанларға вай!»** — аяллар бу «биләйүзүк» вә «пәрәнҗә»ләрни қандақ ишләткәнлиги анчә еник болмисиму, лекин шүбһисизки, улар арқилиқ сеһирлик, җадугәрлик йолида һәр қандақ адәмләрни дәмиди қилип өз индикигә кәлтүрмәкчи болған; 19-айәт техиму көп тәпсилатларни бизгә тәминләйду. ■ **13:19** Мик. 3:5 ■ **14:1** Әз. 20:1

6 — Шуңа Исраил җәмәтигә мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Товва қилиңлар! Бутлириңлардин йенип *йенимға* қайтип келиңлар! Барлиқ жиркиничлик қилмишиңлардин йүзүңларни өрүңлар!
7 Чүнки Исраил җәмәтидики өзлирини Мәндин айрип, өз бутлирини көңлидә тикләп, адәмләрни путлаштуридиған өз қәбиһлигини көз алдиға қоюп, андин Мәндин сораш үчүн пәйғәмбәрниң алдиға келидиған һәр қайси адәм яки шуниңға охшаш Исраилда туруватқан һәр қайси мусапирлар болса, Мәнки Пәрвәрдигар Өзүм уларға җавап қайтуримән;
8 Мән мошу кишини бир агаһ бешарити қилип уни сөз-чөчәккә қалдурушқа йүзүмни униңға қарши қилимән; Мән хәлқимниң арисидин уни үзүп ташлаймән; шуниң билән силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр. ■
9 Бирақ пәйғәмбәр өзи езиқтурулуп, бир бешарәтлик сөз қилған болса, у чағда Өзүм Пәрвәрдигар шу пәйғәмбәрни езитқуға учратқанмән; Мән униңға қарши қолумни узартип, уни хәлқим арисидин һалак қилимән. □ ■
10 Улар қәбиһлигиниң җазасини тартиду; пәйғәмбәргә берилидиған җаза билән сориғучиға берилидиған җаза охшаш болиду.
11 Шуниң билән Исраил җәмәти йәнә Мәндин чәтнәп кәтмәйду, яки йәнә асийлиқлири билән өзлирини булғимайду; улар Мениң хәлқим, вә Мән уларниң Худаси болимән» — дәйду Рәб Пәрвәрдигар».

Келиватқан җазани һәтта һәққаний кишиләрму Исраилдин яндурмайду

12 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
13 «И инсан оғли, мәлум бир зимин Маңа асийлиқ қилип гуна қилғанда, Мән шуниң билән қолумни униңға қарши узартип, уларниң йөләнчүки болған ненини қурутуветип, униң үстигә ачарчилиқни әвәтимән һәм инсан вә һайванларни униңдин үзимән; □ ■
14 әнди у чағда Нуһ, Даниял вә Аюптин ибарәт үч һәзрәт униңда туруватқан болсиму, улар өз һәққанийлиғи түпәйлидин пәқәт өз җанлиринила сақлиялған болатти — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.□
15 Әгәр Мән зиминдин житқуч һайванларни өткүзсәм, улар уни балилиридин җуда қилса, һайванлар түпәйлидин униңдин өткүчи һеч бир адәм болмай, у вәйранә болса,
16 әнди Мән өз һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар — мошу үч һәзрәт униңда туруватқан болсиму, улар нә өз оғуллири нә қизлирини қутқузалмайтти; улар пәқәт өз җанлирини қутқузалайтти, зиминниң өзи вәйранә пети қалатти.
17 Яки болмиса Мән шу зиминға қилични чүшүрүп, униңдин инсан һәм һайванни үзүвәткән болсам,

---

■ **14:8** Қан. 28:37; Әз. 5:15 □ **14:9 «Бирақ пәйғәмбәр өзи езиқтурулуп, бир бешарәтлик сөз қилған болса, у чағда Өзүм Пәрвәрдигар шу пәйғәмбәрни езитқуға учратқанмән;...»** — мошу дегини, Пәрвәрдигар адәмләрни езиқтурушни халайду дегәнлик әмәс, әлвәттә. Бирақ Өз адими болған пәйғәмбәр адәмгә хушамәт қилмақчи болса яки өз мәнпәәтини көзләп жүридиған болса, әнди шу чағда Худа уни аздуруши, езитқуға учритиши яки яман роһларниң қолиға тапшуруши мүмкин. Шу чағда униң ейтқан сөзиниң һәммиси қуруқ болиду, амма у өзи униңға ишиниду. ■ **14:9** Әз. 13:1, 2, 9 □ **14:13 «йөләнчүки болған нени»** — ибраний тилида «нан болған һасиси» дейилиду; 4:16-айәттики изаһатни көрүң. ■ **14:13** Лав. 26:26; Әз. 4:16; 5:16 □ **14:14 «у чағда Нуһ, Даниял вә Аюптин ибарәт үч һәзрәт униңда туруватқан болсиму,...»** — Даниял пәйғәмбәр он үч жил илгири Бабилға сүргүн болуп, андин Небоқаднәсар үчүн баш вәзир қилинған.

18 әнди һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар — мошу үч
һәзрәт униңда туруватқан болсиму, улар нә өз оғуллири нә қизлирини сақлап
қутқузалмайтти; улар пәқәт өз җанлирини қутқузалайтти.
19 Яки болмиса Мән шу зиминға ваба кесилини чүшүруп, Өз қәһримни қан
төктүрулүши билән үстигә төксәм, униңдин инсан һәм һайванни үзүвәткән
болсам,
20 әнди һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар — Нуһ, Даниял
вә Аюптин ибарәт үч һәзрәт униңда туруватқан болсиму, улар нә өз оғлини
нә қизини қутқузалмайтти; улар пәқәт һәққанийлиғи билән өз җанлирини
қутқузалайтти.
21 Әнди Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Әнди шундақ болғандин кейин,
инсан һәм һайванни үзүветиш үчүн Йерусалимға төрт җазайимни, йәни қилич,
ачарчилиқ, житқуч һайван вә ваба кесилини чүшүрсәм қандақ болар?
22 Бирақ мана, униңда қелип қалғанлар болиду, йәни оғул-қизлар униңдин
чиқирилип қутқузулиду; мана, улар силәрниң йениңларға чиқип, силәр уларниң
йоллири һәм қилмишлирини көрүп йетисиләр; шуниң билән силәр Мән
Йерусалимға чүшүргән күлпәт, йәни униңға чүшүрүлгән барлиқ ишлар тоғрилиқ
тәсәлли алисиләр;
23 әнди силәр уларниң йоллири һәм қилмишлирини көргиниңларда,
улар силәргә тәсәлли епкелиду; силәр Мениң униңда барлиқ қилған
ишлиримни бекардин-бекар қилмиғанлиғимни тонуп йетисиләр, — дәйду
Рәб Пәрвәрдигар».□

15

Үзүм тели тоғрилиқ тәмсил

1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 «И инсан оғли, үзүм тели яғичиниң башқа дәрәқ яғачлиридин немә
артуқчилиғи бар, униң шехиниң ормандики дәрәқләр арисида немә
алаһидилиги бар?
3 Униңдин бирәр җабдуқни ясашқа материял алғанниң пайдиси барму? Униңдин
чиниләрни асқидәк қозуқни ясиғили боламду?
4 Мана, у отқа йеқилғу болғанда, от униң икки учини көйдүргәндә, оттурисиму
йерим көйгәндә, әнди уни бирәр ишқа ишләткили боламду?
5 Мана, у сақ болғанда, һеч қандақ ишқа ишләткили болмиған йәрдә, әнди от уни
көйдүрүп йәп кәткәндә, уни бирәр ишқа ишләткили боламду?
6 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән ормандики дәрәқләр арисидики
үзүм телиниң яғичини отқа тапшурғинимдәк, Йерусалимда туруватқанларни
отқа тапшуримән.
7 Йүзүмни уларға қарши қилип қаритимән; улар бир оттин чиқса, башқа бир
от уларни йәветиду. Өз йүзүмни уларға қарши болуп қаратқанда, силәр Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр.

□ **14:23 «әнди силәр уларниң йоллири һәм қилмишлирини көргиниңларда, улар силәргә тәсәлли епкелиду...»** — әслидә сүргүн болғанлар Йерусалимға чүшкән балаю-апәтни аңлап бәлким интайин азаплиниши мүмкин еди. Бирақ қачқанлар кәлгәндә, уларниң қияпитини вә қилмишлирини көрүп, улар бу ишниң һәқиқәтән Худаниң адил җазаси екәнлигини чүшинип йетип, «бу җаза һәммиси дурус» дәп көңли җайиға чүшүши керәк.

8 Уларниң қилған вапасизлиқлири түпәйлидин мән зиминни вәйранә қилимән»
— дәйду Рәб Пәрвәрдигар».□

16

Вапасиз Йерусалим

1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, өзиниң жиркиничлик қилмишлирини Йерусалимниң йүзигә
селип мундақ дегин: —
3 Рәб Пәрвәрдигар Йерусалимға мундақ дәйду: «Сениң әслий затиң вә туғулушуң
Қананийларниң зиминида болған; сениң атаң Аморий, апаң Хиттий қиз еди. □
4 Сениң туғулушуға кәлсәк, сән туғулған күнүңдә киндигиң кесилмигән, сән суда
жуюлуп пакиз қилинмиған; һеч ким саңа туз сүркмигән яки сени закилимиған.
5 Һеч кимниң көзи мошу ишлар үчүн саңа рәһим қилмиған яки ичини саңа
ағритмиған; әксичә сән далаға ташливетилгәнсән, чүнки туғулған күнүңдә
кәмситилгәнсән.
6 Шу чағда Мән йениңдин өтүп кетиветип, сени өз қениңда еғинап ятқиниңни
көргән; вә Мән өз қениңда ятқан һалитиңдә саңа: «Яшиғин!» — дедим. Бәрһәқ,
сән өз қениңда ятқан һалитиңдә Мән саңа: «Яшиғин!» — дедим.
7 Мән сени даладики от-чөпләрдәк айниттим; сән өсүп хелә бой тартип чирайлиқ
безилип вайиға йәттиң; көксилириң шәкилләнди, чачлириң узун өсти; бирақ сән
техи туғма-ялаңач едиң. □
8 Мән йәнә йениңдин өтүветип саңа қаридим; мана, ишқ-муһәббәт мәзгилиң
йетип кәлди; Мән тонумниң пешини үстүңгә йейип қоюп, ялаңачлиғиңни әттим;
Мән саңа қәсәм ичип, сән билән бир әһдә түздум, дәйду Рәб Пәрвәрдигар, вә сән
Мениңки болдуң. □ ■
9 Мән сени су билән жуюп, қениңни тениңдин жуюветип, саңа пурақлиқ майни
сүрттүм.
10 Мән саңа кәштилик көйнәкни кийгүзүп, айиғиңға дәлфин терисидин тиккән
кәшләрни саптим; сени непис канап билән орап, жипәк билән йепип қойдум.
11 Сени зибу-зиннәтләр билән пәрдазлидим, қоллириңға биләйүзүкләрни,
бойнуңға марҗанни тақап қойдум;
12 бурнуңға һалқини, қулақлириңға зириләрни, бешиңға гөзәл тажни кийгүздум.
13 Шундақ қилип сән алтун-күмүч билән пәрдазландиң; кийим-кечәклириң
непис капап, жипәк вә кәштилик рәхттин еди. Йегиниң ақ ун, бал һәм зәйтун
мейи еди; сән интайин гөзәл болуп, ханиш мәртивисигә көтирилдуң.

□ **15:8 «... Уларниң қилған вапасизлиқлири түпәйлидин Мән зиминни вәйранә қилимән»** — бу бабтики «үзүм тели» дегән тәмсил үстидә «Қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **16:3 «...сениң атаң Аморий, апаң һиттий қиз еди»** — Исраилниң әҗдати Ибраһим вә аяли Сараһ, әлвәттә. Мошу айәт вә кейинки 1-14-айәтләрниң бәлким үч муһим мәзмуни бар: (1) Ибраһим өзи әсли Қанаандикиләрдәк бутпәрәс адәм еди («Йә.» 24:2) — Худа уни зор меһри-шәпқитидин Өзиниң адими болуши үчүн талливалған; (2) Пәрвәрдигарниң буйруқлириға хилап һалда, Исраил Қанаан зиминиға киргәндә уларниң көп оғул-қизлири йәрлик (бутпәрәс Қананий, Аморий, һиттий) қиз-жигитләр билән той қилған; (3) Исраил Қанаан зиминиға киргәндә Қанаандикиләрниң бутпәрәс яман адәтлирини қобул қилип уларға инатайин охшаш болуп кәткән еди. □ **16:7 «сән өсүп хелә бой тартип чирайлиқ безилип вайиға йәттиң»** — ахирқи җүмлигә қариғанда, «чирайлиқ безилип вайиға йәттиң» дегән сөз көкслири вә чачлири толуқ өскәнлигини көрситиши мүмкин. □ **16:8 «Мән тонумниң пешини үстүңгә йейип қоюп, ялаңачлиғиңни әттим»** — қедимки заманларда әркәк киши қизниң үстигә кийим-кечигини йепиши шу қизни өз әмригә алмақчи болғанлиғини билдүрәтти. «Рут» 3:9-айәт, «Кан.» 22:30-айәтни көрүң.
■ **16:8** Яр. 22:16; 24:7

14 Гөзәллигиң түпәйлидин әлләрдә даңқиң чиқти; чүнки Мән саңа
көркәмлигимни бериғишлишим билән гөзәллигиң камаләткә йәтти, — дәйду
Рәб Пәрвәрдигар.
15 — Бирақ сән гөзәллигиңгә тайинип, даңқиңдин пайдилинип паһишә болдуң;
сән һәр бир өткүчи кишигә паһишә муһәббәтлириңни төктүң; гөзәллигиң униң
болди!
16 Сән кийим-кечәклириңдин елип өзүң үчүн рәңгарәң безәлгән «жуқури
җайлар»ни ясап, андин уларниң үстидә бузуқлуқ қилғансән. Бундақ ишлар йүз
берип бақмиған, вә иккинчи йүз бәрмәйду!□
17 Сән Мән саңа бериғишлиған гөзәл зибу-зиннәтлирим вә алтун-күмүчүм билән
әркәк мәбудларни ясап улар билән бузуқлуқ қилғансән. □
18 Сән өз кәштилик кийимлириңни елип уларға кийгүздүң; Мениң мейим вә
Мениң хушбуюмни уларға сунуп бериғишлидиң;
19 Мән өзүңгә бәргән ненимни, Мән саңа озуққа бәргән ақ ан, зәйтун мейи вә
бални болса, сән уларниң алдиға хушпурақ һәдийә сүпитидә атап сундуң: ишлар
дәл шундақ еди! — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
20 — Униң үстигә сән Өзүмгә туғуп бәргән қиз-оғуллириңни елип, мәбудларниң
озуғи болсун дәп уларни қурбанлиқ қилдиң. Сениң бузуқлуғуң азлиқ қилғандәк,
21 сән Мениң балилиримни союп уларни оттин өткүзүп мәбудларға атап
қойдуңғу? ■
22 Сениң барлиқ жиркиничлик қилмишлириң һәм паһишә бузуқлуқлириңда, сән
яшлиғиңда туғма-яланғач болуп өз қениңда еғинап ятқан күнлириңни һеч қачан
есиңгә кәлтүрмидиң.
23 Әнди сениң бу рәзилликлириңдин кейин — (Вай, һалиңға вай! — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар)
24 сән йәнә өзүң үчүн бир паштақ қуруп, һәр бир мәйданға бир «жуқури җай»ни
ясидиң; □
25 сән һәр бир кочиниң бешида «жуқури җай»иңни салдиң; сән өз гөзәллигиңни
жиркиничлик қилип, тениңни һәр бир өткүчигә тутуп, путуңни ечип өзүңни
берип паһишә бузуқлуғуңни көпәйттиң.
26 Сән ишқваз әрлиги чоң хошнаң болған Мисирлиқлар билән бузуқлуқ өткүздүң;
Мениң аччиғимни қозғап, паһишә бузуқлуғуңни көпәйттиң.
27 Вә мана, Мән Өз қолумни үстүңгә узартип, сениң несивәңни азайтип қойдум.
Мән сениңдин нәпрәтлинидиған, бузуқ йолуңдин номус қилип чөчигәнләрниң,
йәни Филистийләрниң қизлириниң қолиға тапшурдум.■
28 Сән йәнә қанмай йәнә Асурийликләр билән бузуқлуқ өткүздуң; бузуқлуқ
өткүзгәндин кейин йәнә қанаәт қилмидиң.
29 Шуңа сән содигәрниң зимини, йәни Калдийә билән болған бузуқлуғуңни
көпәйтип, буниңдин йәнә қанаәт қилмидиң.
30 Мошундақ барлиқ ишларни, йәни номуссиз паһишә аялниң ишлирини
қилисән, неманчә суюқ сениң қәлбиң! — дәйду Рәб Пәрвәрдигар,
31 Өзүңниң паштиғиңни һәр кочиниң бешида қуридиған, һәр бир мәйданда
«жуқури җай»иңни ясайдиған! Униң үстигә сән паһишә аялдәк әмәс едиң, чүнки

□ **16:16 «жуқури җайлар»** — бутпәрәслик қилидиған җайлар: 6:3-айәтниң изаһатини көрүң.
□ **16:17 «алтун-күмүчүм билән әркәк мәбудларни ясап улар билән бузуқлуқ қилғансән»** — «бузуқлуқ» болса бутқа чоқунушни инсанниң Худаға болған вапасизлиғиға охшитиду; униң үстигә, Қанаандики бутларға чоқунуштәк «диний мурасимлар» көп вақитларда шәһваний бузуқлуқ, паһишивазлиқ билән бағлиқ еди. ■ **16:21** Йәш. 57:5 □ **16:24 «сән... һәр бир мәйданға бир «жуқури җай»ни ясидиң»** — паһишә аяллар бәлким кочиларда жуқури бир җайда туруп «херидарлар»ни чақиратти. Мошу йәрдә «жуқури җай» әнди икки бислиқ болуп, йәнә «бутқа чоқунидиған җайлар»ни көрситиду. ■ **16:27** 2Тар. 28:18

сән һәқни нәзириңгә алмайттиң!
32 И вапасиз аял, ериниң орнида ят адәмләргә көңүл беридиған!
33 Хәқләр паһишә аялға һемишә һәқ бериду; бирақ сән ашнилириңни бузуқлуқ муһәббәтлиридин һозур елишқа һәряндин йениңға кәлсун дәп уларниң һәммисигә үстәк берип инъам қилисән;
34 бузуқлуқта сән башқа аялларниң әксисән, чүнки һеч ким сениң бузуқ муһәббитиңни издәп кәлмиди; сән үстәк бәрдиң, һеч һәқ саңа берилмиди — сән һәқиқәтән уларниң әксисән!
35 Шуңа, и паһишә аял, Пәрвәрдигарниң сөзини аңла!
36 — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сениң тәңгилириң төкүлүп, ашнилириң билән болған бузуқлуқлириң билән сениң уят йериң ашкариланғанлиғи түпәйлидин, барлиқ жиркиничлик мәбудлириң түпәйлидин, уларға атап сунған балилириңниң қени түпәйлидин —
37 шуңа мана, Мән сениң өзүңгә әйш-ишрәт мәнбәси қилған, барлиқ сөйгән һәм барлиқ нәпрәтләнгән ашнилириңни жиғимән — Мән уларни саңа қарши чиқирип әтирапиңдин жиғип, сениң уят йериңни уларға ашкарә қилимән, улар сениң барлиқ уят йериңни көриду.
38 Шуниң билән сени бузуқлуқ қилған һәм қан төккән аялларни жазалиғандәк жазалаймән; Мән қәһр билән, оттәк ғәзивимниң тәливи билән үстүңгә қанлиқ жазани чүшүримән;
39 Вә Мән сени уларниң қолиға тапшуримән; улар сениң пәштақлириңни ғулитиду, сениң «жуқури жай»лириңни чеқип ташлайду; улар кийим-кечигиңни үстүңдин салдуруп ташлап, гөзәл зибу-зиннәтлириңни булап-талап, сени туғма-яланач қалдуриду.
40 Улар саңа қарши бир топ кишиләрни жиғип епкелиду, улар сени чалма-кесәк қилиду һәм сени қиличлири билән чепиветиду.
41 Улар өйлириңни от билән көйдүриду, көп аялларниң көз алдида үстүңгә жазаларни чүшүриду; шуниң билән Мән сени паһишә аял болуштин қалдуримән; сән йәнә һеч қандақ «муһәббәт һәққи»ни бәрмәйсән. ■
42 Шуниң билән Мән саңа қаратқан қәһримни тохтитимән, Мениң муқәддәслигимдин чиққан ғәзәп сәндин кетиду; Мән тиничлинип қайта аччиқланмаймән. □
43 Сән яшлиқ күнлириңни есиңгә кәлтүрмидиң, әксичә мошу қилмишлириң билән Мени ғәзәпләндүрдүң; шуңа мана, өз йолуңни өз бешиңға қайтуримән, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — шуниң билән бу бузуқлуқни башқа жиркиничлик қилмишлириң үстигә қошуп иккинчи қилмайсән.□ ■

Йерусалим, Самарийә вә Содом

44 Мана, мақалларни ишлитидиғанларниң һәммиси сән тоғрилиқ: «Аниси қандақ болса, қизи шундақ болар» дегән бир мақални тилға алиду.
45 Сән өз ери һәм балилиридин нәпрәтләнгән анаңниң қизидурсән; һәм өз әрлири һәм балилиридин нәпрәтләнгән ача-сиңиллириңниң арилиғидикисән; сениң

■ **16:41** 2Пад. 25:9; Йәр. 52:13 □ **16:42 «Мениң муқәддәслигимдин чиққан ғәзәп»** — Ибраний тилида «Мениң һәситим». □ **16:43 «...бу бузуқлуқни башқа жиркиничлик қилмишлириң үстигә қошуп иккинчи қилмайсән»** — башқа бир хил тәржимиси: «...бу бузуқлуқни башқа нәпрәтлик қилмишлириң үстигә қошуп қилдиң әмәсму?» ■ **16:43** Әз. 9:10; 11:21; Лав. 19:29

анаң болса һиттий, сениң атаң Аморий еди. □

46 Сениң һәдәң болса сол тәрипиндә турған Самарийә, йәни у вә униң қизлири; сиңлиң болса оң тәрипиндә турған Содом вә униң қизлири.

47 Сән нә уларниң йоллиридида маңмиған, нә уларниң жиркиничлик қилмишлири бойичә иш қилмиғансән; Яқ! Бәлки қисқиғинә бир вақит ичидә сән барлиқ йоллириңда улардин бузуқ болуп кәттиң. □

48 Өз һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — сиңлиң Содом, йәни у яки қизлири сән яки сениң қизлириңниң қилмишлиридәк қилмиди; □

49 Мана, мошу сиңлиң Содомниң қәбиһлиги — у вә қизлириниң тәкәббулуғи, нанлири мол, әндишисиз азатилик күнлиридә ажиз-намратларниң қолини һеч күчәйтмигәнлиги еди. □ ■

50 Улар тәкәббурлишип, Мениң алдимда жиркиничлик ишларни қилди; Мән буни көргинимдә, уларни йоқаттим.■

51 Самарийә болса сениң гуналириңниң йеримидәкму гуна садир қилмиди; һалбуки, сән болсаң жиркиничлик қилмишлириңни уларниңкидин көп көпәйтип қилдиң; шундақ қилип сән жиркиничлик қилмишлириң түпәйлидин ача-сиңлиңни худди һәққанийдәк көрүндүргән едиң. □

52 Сән әслидә өз ача-сиңлиңниң үстидин һөкүм қилғучи едиң; әнди сәнму, өз шәрмәндилигиңни көтирип жүр! Сениң уларниңкидин техиму нәпрәтлик гуналириң түпәйлидин улар сәндин һәққаний көрүниду; шуңа сәнму ача-сиңлиңни һәққаний көрсәткиниң түпәйлидин хижаләткә келип шәрмәндилигиңни көтирип жүр!□

53 Вә мән уларни сүргүндин, йәни Содом һәм қизлирини сүргүндин, Самарийә һәм қизлирини сүргүндин чиқирип, шундақла уларниң арисиға сүргүн

□ **16:45 «сениң анаң болса һиттий, сениң атаң Аморий еди»** — 3-айәттики изаһатта ейтилғандәк: — Исраилниң әждати Ибраһим вә аяли Сараһ, әлвәттә. Мошу айәт вә кейинки 1-14-айәтләрниң бәлким үч муһим мәзмуни бар: (1) Ибраһим өзи әсли Қанаандикиләрдәк бутпәрәс адәм еди («Йә.» 24:2) — Худа уни зор меһри-шәпқитидин Өзиниң адими болуши үчүн талливалған; (2) Пәрвәрдигарниң буйруқлириға хилап һалда, Исраил Қанаан зиминиға киргәндә уларниң көп оғул-қизлири йәрлик (бутпәрәс Қананий, Аморий, һиттий) қиз-жигитләр билән той қилған; (3) Исраил қәнан зиминиға киргәндә қәнандикиләрниң бутпәрәс яман адәтлирини қобул қилип уларға инатайин охшаш болуп кәткән еди. □ **16:47 «Бәлки қисқиғинә бир вақит ичидә сән барлиқ йоллириңда улардин бузуқ болуп кәттиң»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бәлки уларниң қилмишлирини аз дәп, сән барлиқ йоллириңда улардин бузуқ болуп кәттиң». □ **16:48 «сиңлиң Содом, йәни у яки қизлири сән яки сениң қизлириңниң қилмишлиридәк қилмиди»** — бәлким оқурмәнләрниң есидә барки, Ибраһимниң дәвридә Содом шәһири әсли бәччивазлиқ гунайи үчүн Худа тәрипидин от билән һалак қилинған. □ **16:49 «Мана, мошу сиңлиң Содомниң қәбиһлиги — у вә қизлириниң тәкәббулуғи, нанлири мол, әндишисиз азатилик күнлиридә ажиз-намратларниң қолини һеч күчәйтмигәнлиги еди»** — бу айәт Содомниң бәччивазлиғидики асасий гуналирини көрситип, бүгүнки көп бай дөләтләргә яки бай адәмләргә чоңқур агаһ бериду. ■ **16:49** Яр. 18:20-21; 19; Ам. 5:12 ■ **16:50** Яр. 19:24 □ **16:51 «Самарийә болса сениң гуналириңниң йеримидәкму гуна садир қилмиди..»** — «Самарийә» мошу йәрдә «Шималий Падишаһлиқ»ни көрситиду. У Исраилниң он қәбилилик «Шималий Падишаһлиқ»иниң пайтәхти еди. Уларниң бутпәрәслиги түпәйлидин Худа Асурийә империйәсиниң вастиси билән миладийәдин илгәрки 722-жилда уларни жазалап сүргүн қилди. □ **16:52 «Сән әслидә өз ача-сиңлиңниң үстидин һөкүм қилғучи едиң;...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән ача-сиңлиңниң үстидин яхши бир һөкүм чиқарғучи болуп қалдиң;...» — демәк, «уларни өз қилмишлириңға селиштуруп, уларни адил дәп көрсәттиң». Бирақ 56-айәт бизниң тәрҗимимизни қоллайду, дәп қараймиз.

болғанлириңни чиқирип сүргүнлүктин әслигә кәлтүримән; □
54 шуниң билән уларға тәсәлли бәргиниңдә, сән өз шәрмәндилигиңни көтирисән,
сениң барлиқ қилмишлириң түпәйлидин хиҗаләткә қалисән. □
55 Сениң ача-сиңлиң, Содом һәм қизлири әсли һалиға, Самарийә һәм қизлириму
әсли һалиға келиду; сәнму вә сениң қизлириң әслий һалиңларға келисиләр.
56-57 Сениң рәзиллигиң паш қилинмай, тәкәббурлуқта жүргән күнүңдә, сиңлиң
Содом ағзиңда сөз-чөчәк болған әмәсмиди? Әнди һазир сән өзүң Сурийә қизлири
вә униң әтрапидикиләрниң һәммиси һәмдә Филистийә қизлири, йәни сени көзгә
илмайдиған әтрапиңдикиләрниң мазақ объекти болуп қалдиң.□ ■
58 Сән бузуқлуғуң, жиркиничлик қилмишлириңниң җазасини көтирисән, дәйду
Пәрвәрдигар.
59 Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өз қилғанлириң, йәни ичкән
қәсәмиңни кәмситип, әһдини бузғанлиғиң бойичә сени бир тәрәп қилимән; □
60 Һалбуки, Мән сениң билән яшлиқ күнлириңдә түзгән әһдәмни әсләймән, һәм
сән билән мәңгүлүк бир әһдә түзимән.
61 Шуниң билән сән өзүңдин чоң һәдилириң һәмдә сениңдин кичик
сиңиллириңни тапшурувалғиниңда, сән йоллириңни есиңгә кәлтүрүп
хиҗаләткә қалисән; чүнки мошу *ача-сиңиллириңни* саңа қизлар сүпитидә
тапшуримән; бирақ бу ишлар сениңдики әһдә түпәйлидин болмайду. □
62 Мән Өз әһдәмни сән билән түзимән, сән Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни
билисән;
63 шуниң билән сени кәчүрүм қилғинимда, сән қилмишлириңни есиңгә кәлтүрүп
хиҗил болуп, шәрмәндилигиң түпәйлидин қайтидин ағзиңни һеч ачмайсән» —
дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

17

Икки бүркүт тоғрилиқ тәмсил

1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, бир тепишмақни оттуриға қоюп, Исраил җәмәтигә бир тәмсилни
сөзләп берип мундақ дегин: —

□ **16:53 «мән уларни сүргүндин, йәни Содом һәм қизлирини сүргүндин.. чиқирип, ... әслигә кәлтүримән»** — Содом шәһири әсли «Өлүк деңиз» бойида еди. «Өлүк деңиз»ниң әтрапидики шәһәрләр миладийәдин илгәрки 537-жилидин башлап қайтидин аһалилик болди. Содом шәһириниң өзиниң әсли дәл қәйәрдә екәнлигини билмәймиз. **«... Самарийә һәм қизлирини сүргүндин чиқирип, шундақла уларниң арисиға сүргүн болғанлириңни чиқирип сүргүнлүкдин әслигә кәлтүримән»** — бу бешарәт бәлким Парс императори Қорәшниң Бабил империйәси сүргүн қилған хәлиқләрни азат қилишлири билән (миладийәдин илгәрки 539-жили) қисмән башланған; кәлгүсидә толуқ әмәлгә ашурулиду, дәп ишинимиз: 37-бапта, «Йәһуда» вә «Исраил»ниң йеңидин «бир хәлиқ» болидиғанлиғи тоғрилиқ йәнә бир бешарәт бар. □ **16:54 «Шуниң билән уларға тәсәлли бәргиниңдә...»** — бу тәсәлли болса әлләрниң қалғанлириниң Йәһуда вә Йерусалимға чүшүрүлгән җазани көрүп «биз яманлиқ қилдуқ, бирақ улар биздин техиму яман қилди, техиму еғир җазани көриду» дәп тапқан тәсәллиси болуши керәк. □ **16:56-57 «сиңлиң Содом ағзиңда сөз-чөчәк болған әмәсмиди?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «сиңлиң Содомни һәтта тилиңға алмайттиң». ■ **16:56-57** Йәш. 9:10-16
□ **16:59 «Өз қилғанлириң, йәни ичкән қәсәмиңни кәмситип, әһдини бузғанлиғиң бойичә...»** — «әһдә» шүбһисизки, Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ түзгән әһдә («Мис.» 19-20-бапни көрүң). □ **16:61 «...чүнки мошу ача-сиңиллириңни саңа қизлар сүпитидә тапшуримән; бирақ бу ишлар сениңдики әһдә түпәйлидин болмайду»** — ахирқи заманда Исраил хәлқи көп әлләргә Худаниң йолини көрситидиған яхши бир үлгә болиду. Бу ишлар Муса пәйғәмбәр арқилиқ «кона әһдә» билән әмәс, бәлки Худаниң улар билән йеңи «мәңгүлүк әһдә»си билән болиду.

3 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Кәң қанатлиқ, зич рәңгарәң узун пәйлик чоң
бир бүркүт Ливанға келип, шу йәрдики егиз кедир дәрiғиниң учидики шахни
алди; □
4 У әң жуқури юмран бихини үзүвелип, уни содигәрниң зиминиға апирип,
тижарәтчиләрниң шәһиригә тикти. □
5 У йәнә зиминдин башқа уруқни елип бағлиқ бир етизға тикти; уни мол сулар
бойида селип, сүгәт телидәк тиклиди.
6 У өсүп, кәң йейилип, пәс бойлуқ үзүм тели болуп чиқти; униң шахлири *бүркүт*
тәрәпкә қарап өсти, йилтизлириму униң астиға созулди. Шу йол билән у үзүм
тели болуп, шахланди, бихланди.□
7 Әнди кәң қанатлиқ, зич пәйлик йәнә бир чоң бүркүт пәйда болди; вә мана, бу
үзүм тели «У мени суғарсун» дәп, тикилгән чөнәклиридин йилтизлирини униңға
қарап тартти, шахлирини униңға қарап созди; □
8 Мана, у убдан шахлап мевә бәрсун, есил үзүм тели болсун дәп мунбәт етизда,
мол сулар бойиға тикилгән еди».
9 Әнди Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «У ронақ тапамду? Уни қақшал
қиливетиш үчүн *бүркүт* йилтизлирини жулуп, мевисини кесивәтмәмду? Униң
юмран йопурмақлири хазан болиду; шу чағда уни йилтизлиридин жулувелишқа
күчлүк бир биләк яки нурғун хәқләрниң һеч кериги болмайду.
10 Әнди һәтта қайтидин тикилгән болса, ронақ тапамду? Шәриқ шамили униңға
тәккәндила таза қағжирап кәтмәмду? У тикилип өскән чөнәклиридә қағжирап
кетиду».

Тәмсил чүшәндүрүлиду

11 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
12 «Асий җамәттин: «Мошу ишларниң мәнасини биләмсиләр?» дәп сорап, уларға
мундақ дегин: «Мана, Бабил падишаси Йерусалимға келип, униң падишаси һәм
шаһзадилирини елип өзи билән Бабилға қайтуруп апарди.
13 Шу вақитта у падишаниң нәслидин бир кишини елип униң билән әһдә түзүп
униңға қәсәм ичкүзди. У йәнә зиминдики есил-мөтивәр болғанларни униң билән
елип кәтти;
14 мәхсәт, падишалиқниң төвән аҗиз һаләттә болуп, қәддини руслалмай, пәқәт
униң әһдисини тутуши билән җенини җан әткүзүш үчүн еди.
15 Бирақ у Мисир бизгә атлар һәм чоң қошунни тәминлисун дәп әлчилирини шу
йәргә әвәтип, униңға асийлиқ қилди. Әнди у ронақ тапамду? Мундақ ишларни
қилғучи тирик қаламду? У әһдини бузуп тирик қаламду? □ ■

□ **17:3 «узун пәйлик чоң бир бүркүт Ливанға келип...»** — тәмсилдики «Ливан» Йерусалимни көрситиду. □ **17:4 «У (чоң бүркүт) әң жуқури юмран бихини үзүвелип, уни содигәрниң зиминиға апирип, тижарәтчиләрниң шәһиригә тикти»** — тәмсилдики биринчи «чоң бүркүт» — Бабилниң императори Небоқаднәсар еди. У миладийәдин илгәрки 598-жилида Йерусалимға келип, Йәкония (яш падиша)ни, бәзи хан аилисидикиләр вә зиминдики әң уста һүнәрвәнләрни Бабилға апарди. Бу тәмсил 12-21-айәттә чүшәндүрүлиду. □ **17:6 «У өсүп, кәң йейилип, пәс бойлуқ үзүм тели болуп чиқти»** — «үзүм тели» Зәдәкия падишани көрситиду. У әслидә (Худаниң ирадиси бойичә) Бабил императориға бекинип ронақ тапти. □ **17:7 «Әнди кәң қанатлиқ,... йәнә бир чоң бүркүт пәйда болди»** — иккинчи чоң бүркүт шүбһисизки, Мисир падишаси (Псамметикус ИИ). □ **17:15 «Бирақ у (Зәдәкия) Мисир бизгә атлар һәм чоң қошунни тәминлисун дәп әлчилирини шу йәргә әвәтип, униңға (Небоқаднәсарға) асийлиқ қилди»** — бу айәттә интайин муһим сөз бар. Небоқаднәсар өзи бутпәрәс «капир», еди. Бирақ ениқ туридуки, Худаға ишәнгән, ишәнмигән болсун, Өз хәлқидин бириси башқа бириси билән әһдә яки тохтам қилған болса, Худа мошундақ әһдини Өзиниңки дәп қарайду; һәр қандақ етиқатчи башқа бир етиқатчи билән яки капир билән әһдә түзсә, вә әһдисини бузса, Худаниң Өзигә қарши чиққан болиду. 19-20-айәтни көрүң. ■ **17:15** Йәр. 37:5

16 Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — бәрһәқ у
өзини падиша қилған падишаниң зиминидә, — йәни униң қәсимини кәмситкән,
әһдисини бузған һелиқи падишаниң зиминидә, — униң йенида, Бабилниң
оттурисида өлиду.
17 Болидиған җәңдә, улар келип нурғун кишиләрни қириш үчүн *сепилға*
чиқидиған дөңлүкләрни селип, потәйләрни қурғанда, Пирәвн күчлүк қошун
һәм нурғунлиған әскәрләрни башлап кәлсиму, униң үчүн һеч немә қилип
берәлмәйду. □ ■
18 У қәсәмни кәмситип, әһдини бузди; мана, у қол елишип сөз бәрди, бирақ у
мошу ишларни қилди; шуңа у тирик қечип қутулалмайду».
19 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки,
бәрһәқ, у кәмситкән қәсимим һәмдә бузған әһдәмни болса, буларни өз бешиға
кийгүзимән. □
20 Мән Өз торумни үстигә йейип ташлаймән, у Мениң қилтиғимда тутулиду; Мән
уни Бабилға апиримән һәмдә шу йәрдә Маңа қилған мутләқ вапасизлиғи үчүн
униң үстигә һөкүм чиқирип җазалаймән. ■
21 Униң билән биллә барлиқ қачқанлар, барлиқ қошунлири қилич билән
жиқилиду; булардин қалғанлар һәр бир шамалға тарқитилиду; шуниң билән
силәр Мәнки Пәрвәрдигарниң сөз қилғанлиғини тонуп йетисиләр».■

Кедир дәриғи тоғрилиқ башқа бир тәмсил

22 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мәнму егиз кедирниң учидин бих елип
тикимән; униң япяш шахчилириниң учидин юмран бирисини үзүп, егиз
һәйвәтлик тағ үстигә тикимән;
23 Исраил егизлигидики таққа Мән уни тикимән; у убдан шахлап, мевә берип,
есил кедир дәриғи болиду; униң астиға һәр қандақ учар-қанатлар қониду; униң
шахлириниң сайисида улар қонуп туриду;
24 шуниң билән даладики барлиқ дәрәқләр билидуки, Мәнки Пәрвәрдигар егиз
дәрәқни пәс қилдим, пәс дәрәқни егиз қилдим, йешил дәрәқни қағҗираттим,
қақшал дәрәқни көкәртип барақсан қилдим; Мәнки Пәрвәрдигар мундақ сөз
қилдим вә шуни ада қилимән».□

18

Һәр бир адәмниң Худа алдида болған җавапкарлиғи

1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —

□ **17:17 «Болидиған җәңдә, улар келип нурғун кишиләрни қириш үчүн сепилға чиқидиған дөңлүкләрни селип,...»** — «улар» мошу йәрдә Бабиллиқларни көрситиду. **«Пирәвн күчлүк қошун һәм нурғунлиған әскәрләрни башлап кәлсиму, униң үчүн һеч немә қилип берәлмәйду»** — дәрвәқә Пирәвнниң ярдими йоққа чиқти («Йәр.» 37-бап, 5-, 21-айәтни вә 32-бап, 1-2-айәтни селиштүрүп көрүң). ■ **17:17** 2Пад. 25:1; Йәш. 29:3; Әз. 4:2 □ **17:19 «бәрһәқ, у кәмситкән қәсимим һәмдә бузған әһдәмни болса, буларни өз бешиға кийгүзимән»** — йәнә диққәт қилишқа әрзийдуки, Небоқаднәсар Зәдәкияға ичкүзгән қәсәм вә униң билән түзгән әһдини Худа «Мениң қәсимим», «Мениң әһдәм» дәйду. ■ **17:20** Йәр. 4:12; 25:31; Әз. 12:13; 32:3 ■ **17:21** Әз. 5:10, 12; 12:14; 16:40 □ **17:24 «... Мәнки Пәрвәрдигар егиз дәрәқни пәс қилдим, пәс дәрәқни егиз қилдим, йешил дәрәқни қағҗираттим, қақшал дәрәқни көкәртип барақсан қилдим»** — шүбһисизки, бу ахирқи тәмсил Қутқузғучи-Мәсиһ вә Униң сәлтәнитини көрситиду. Һәр бир Исраилий киши Мәсиһниң Давут падишаниң нәслидин чиққанлиғини биләтти.

2 «Исраил зимини тоғрилиқ силәр: «Атилар аччиқ-чүчүк үзүмләрни йесә,
балиларниң чиши қериқ сезилиду» дегән мошу мақални ишлитидиған кишиләр
зади немә демәкчисиләр?□ ■
3 Мән һаятим билән қәсәм қилиманки, дәйду Рәб Пәрвәрдигар, силәр Исраил
ичидә мошу мақални қайтидин ишләтмәйсиләр.
4 Мана, барлиқ җанлар Мениңкидур; атиниң җени Мениңкидәк, балиниң җениму
Мениңкидур; гуна садир қилғучи җан егиси болса, у өлиду.

Үч мисал

5 Бириси һәққаний болса, адиллиқ вә адаләт жүргүзидиған болса,
6 — у нә тағлар үстидә бутқа аталған таамни йемигән, нә Исраил җәмәтидики
бутларға баш көтирип улардин тилимигән, нә хошнисиниң аялини һеч бузмиған,
нә ай көргәндә аялға йеқин кәлмигән ■
7 нә һеч биригә зулум-зумбулуқ ишләтмигән, бәлки қәриздардин капаләт
алғанни қайтуридиған, булаңчилиқ қилмиған, өз ненини ач қалғанларға тәқсим
қилип бәргән, йелиң-ялаңачқа кийим кийгүзгән; ■
8 пулни өсүмгә бәрмәйдиған, җазанә алмайдиған, бәлки қолини қәбиһликтин
тартип, икки адәм арисида дурус һөкүм чиқиридиған; ■
9 Мениң бәлгүлимилиримдә маңидиған, башқиларға адил муамилә қилиш үчүн
һөкүмлиримни тутидиған болса — мана мошу киши һәққаний, у җәзмән һаят
болиду, дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
10 Әгәрдә өз пушти болған, зораванлиқ қилғучи, қан төккүчи болған, шундақ
яманлиқларниң бирини өз қериндишиға қилған, һәмдә жуқуриқи яхшилиқниң
һеч қайсисини қилмиған, бир оғли болса, — йәни тағлар үстидә бутқа аталған
таамни йегән, хошнисиниң аялини бузған, □
12 аҗиз-намратларға зулум-зумбулуқ ишләткән, булаңчилиқ қилған,
қәриздардин капаләт алғанни қайтурмиған, бутларға баш көтирип улардин
тилигән, жиркиничлик ишларни қилған,
13 пулни өсүмгә бәргән, җазанә алған бир оғли болса — әнди у һаят қаламду? У
һаят қалмайду; у мошундақ жиркиничлик қилмишларни қилғини үчүн у җәзмән
өлиду; униң өз қени өз беши үстигә чүшиду.
14 Бирақ мана, мошу кишиму бир оғул тапса, у атисиниң садир қилған барлиқ
гуналирини көргән болсиму, һәм көргини билән шундақ қилмиса
15 — йәни тағлар үстидә бутқа аталған таамни йемигән, Исраил җәмәтидики
бутларға баш көтирип улардин тилимигән, хошнисиниң аялини бузмиған,
16 һеч биригә зулум-зумбулуқ ишләтмигән, қәриздардин капаләт елишни һеч
өзигә тутмиған, булаңчилиқ қилмиған, өз ненини ач қалғанларға тәқсим қилип
бәргән, йелиң-ялаңачқа кийим кийгүзгән, □

□ **18:2 «Атилар аччиқ-чүчүк үзүмләрни йесә, балиларниң чиши қериқ сезилиду»** — демәк, ата-бовимиз яман иш қилған, бирақ биз униң яман нәтиҗилирини, Худаниң җазасини көримиз. Кейинки айәтләрни көрүң. ■ **18:2** Йәр. 31:29 ■ **18:6** Лав. 18:19,20 ; Йәш. 57:7; 65:7 ■ **18:7** Мис. 22:21, 26; Лав. 19:13; 25:14; Қан. 15:7; 24:12; Йәш. 58:7; Мат. 25:3 ■ **18:8** Мис. 22:25; Лав. 25:35, 36 □ **18:10 «шундақ яманлиқларниң бирини өз қериндишиға қилған, һәмдә жуқуриқи яхшилиқниң һеч қайсисини қилмиған, бир оғли болса»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «мошундақ яманлиқларниң бирини өз қериндишиға қилған бир оғли бар болса, — (атиси улардин бирини һеч қилмиған болсиму), — » □ **18:16 «һеч биригә зулум-зумбулуқ ишләтмигән, қәриздардин капаләт елишни һеч өзигә тутмиған»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә қәриздардин «капаләт алса» болатти (мәсилән, пулниң орниға кийим-кечәк, қурал-әсвап алса болатти), бирақ қәриздар униңға керәк болғанда, униңға қайтуруп туруши керәк еди («Мис.» 22:26, «Қан.» 24:6-17-айәтни көрүң).

17 өз қолини қәбиһликтин тартидиған, пулни өсүмгә бәрмигән, өсүм-җазанә алмиған, бәлки Мениң һөкүмлиримгә әмәл қилидиған, бәлгүлимилиримдә маңидиған болса — у өз атисиниң қәбиһлиги түпәйлидин өлмәйду, у җәзмән һаят болиду.

18 Униң атиси болса, зулум-зумбулуқ ишләткән, өз қериндишиға буланчилиқ қилған, өз хәлқи арисида натоғра ишларни қилғанлиғи түпәйлидин, мана у өз қәбиһлиги ичидә өлиду.

19 Силәр: «Немишкә оғул атисиниң қәбиһлигиниң җазасини көтәрмәйду?» дәп сорайсиләр; бирақ оғул адиллиқ һәм адаләтни жүргүзгән, Мениң барлиқ бәлгүлимилиримни тутуп уларға әмәл қилған; у җәзмән һаят болиду; ■

20 гуна садир қилғучи җан егиси өлиду. Оғул атисиниң қәбиһлигиниң җазасини көтәрмәйду, вә яки ата оғлиниң қәбиһлигиниң җазасини көтәрмәйду; һәққаний кишиниң һәққанийлиғи өз үстидә туриду, рәзил кишиниң рәзиллиги өз үстидә туриду;

21 вә рәзил киши барлиқ садир қилған гуналиридин йенип товва қилип, Мениң барлиқ бәлгүлимилиримни тутуп, адиллиқ һәм адаләтни жүргүзидиған болса, у җәзмән һаят болиду, у өлмәйду.

22 Униң садир қилған барлиқ итаәтсизликлири униң һесавиға әсләнмәйду; у қилған һәққанийлиғи билән һаят болиду.

23 Мән рәзил адәмниң өлүмидин һозур аламдимән? — дәйду Рәб Пәрвәрдигар. Әксичә, мәндики һозур униң өз йолидин йенип товва қилғанлилқидин әмәсму? ■

24 Һәққаний киши өз һәққанийлиғидин йенип, қәбиһлик қилған, рәзил адәмләрниң жиркиничлик қилмишлири бойичә иш қилған болса, у һаят қаламду? Униң қилған һәққанийлиқлиридин һеч қайсиси әсләнмәйду; өткүзгән асийлиғи, садир қилған гуна ичидә, у өлиду.

25 Амма силәр: «Рәбниң йоли адил әмәс» дәйсиләр; әнди, и Исраил җәмәти, аңлаңлар; Мениң йолум адил әмәсму? Силәрниң йоллириңлар адилсизлик әмәсму? ■

26 Һәққаний киши һәққанийлиғидин йенип, қәбиһликни өткүзгән болса, у өлиду; өткүзгән қәбиһлиги билән у өлиду.

27 Һәм рәзил адәм өткүзгән рәзиллигидин йенип товва қилип, адиллиқ һәм адаләт жүргүзидиған болса, у өз җенини һаят сақлайду.

28 Чүнки у ойлинип, барлиқ өткүзгән итаәтсизликлиридин янди; у җәзмән һаят болиду, у өлмәйду.

29 Лекин Исраил җәмәти «Рәбниң йоли адил әмәс» дәйду; и Исраил җәмәти, Мениң йоллирим адил әмәсму? Адил болмиғини силәрниң йоллириңлар әмәсму?

30 Шуңа Мән үстүңларға, йәни һәр бириңларни өз йоллириңлар бойичә һөкүм чиқирип җазалаймән, и Исраил җәмәти, дәйду Рәб Пәрвәрдигар. Қайтип йенимға келиңлар, барлиқ итаәтсизликлириңлардин йенип товва қилиңлар; шуниң билән қәбиһлик силәргә қилтақ болмайду. ■

31 Өзүңлардин барлиқ өткүзгән итаәтсизликлириңларни ташливетиңлар, өзүңларға йеңи қәлб вә йеңи роһни тикләңлар; немишкә өлмәкчисиләр, и Исраил җәмәти? □ ■

■ **18:19** Қан. 24:16; 2Пад. 14:6; 2Тар. 25:4 ■ **18:23** Әз. 33:11 ■ **18:25** Әз. 33:17,20 ■ **18:30** Мат. 3:2 □ **18:31** **«Өзүңларға йеңи қәлб вә йеңи роһни тикләңлар»** — 11:19-айәтни көрүң. Бу «йеңи қәлб», «йеңи роһ» товва қилиш йолида Худадинла келиду. ■ **18:31** Йәр. 32:39; Әз. 11:19; 36:26

32 Чүнки өлидиған кишиниң өлүмидин маңа һозур йоқтур, дәйду Рәб
Пәрвәрдигар; шуңа йолуңлардин йенип товва қилип һаят болуңлар!».□ ■

19

Исраил шаһзадилиригә бир мәрсийә

1 — «Әнди сән, Исраил шаһзадилиригә бир мәрсийәни ағзиңға елип мундақ дәп
оқуғин: —
2 «Ширлар арисида анаң қандақ бир чиши шир еди!
У яш ширлар арисида ятқан, у асланлирини беқип қувәтлиди.
3 У асланлиридин бирини чоң қилди, у яш шир болуп чиқти;
У овни тутуп житишни үгәнди;
У адәмләрниму йәветәтти.
4 Әлләр униңдин хәвәр аңлиди;
У уларниң ора тозиқида тутувелинди;
Улар униң бурниға илмәкни селип,
Мисир зиминиға епкәтти.■
5 Чиш шир өзиниң арминини бекар күткинини,
Үмүтниң йоқалғанлиғини көрүп,
У башқа бир арслинини елип,
Уни беқип яш шир қилди;
6 У ширлар арисида уян-буян кәзди;
У яш шир болуп,
Овни тутуп житишни үгәнди;
У адәмләрниму йәветәтти.
7 У уларниң истиһкамлирини бузуп,
Уларниң шәһәрлирини харабә қиливәтти;
Зимин вә униң үстидики һәммиси униң һөкиригән авази билән дәккә-дүккигә
чүшти.
8 Андин әлләр униң әтрапидики районлардин келип униңға қарши чиқти;
Улар униң үстигә торини йейип ташлиди;
У уларниң ора тозиқида тутувелинди.
9 Улар бурниға илмәк селип қәпәскә солиди;
Уни Бабилниң падишасиға апарди;
Улар уни торлириға еливалди;
Шуниң билән униң авази Исраил тағлирида қайтидин аңланмайду.■
10 Сениң анаң үзүмзариңда бир үзүм тели еди;
У су бойида тикләнгән еди;
Суларниң моллуғидин,
У интайин мевилик, көп шахлик болди.
11 Униң күчлүк шахлири бар еди,
Һөкүм сүргүчиләрниң шаһанә һасилириға лайиқ еди;
Униң бойи булутлардинму егиз көккә тақашти,
У егизлиги вә шахлириниң нурғунлиғи билән көрүнәрлик еди;
12 Бирақ у қәһр билән жулунди,
У йәргә ташланди,
Шәриқ шамили мевисини қурутивәтти;
Униң күчлүк шахлири сундурулди, қағҗирап кәтти;

□ **18:32 «өлидиған кишиниң өлүмидин маңа һозур йоқтур, дәйду Рәб Пәрвәрдигар»** — «қошумчә сөз»имиздә мошу муһим бап үстидә тохтилимиз. ■ **18:32** Әз. 33:11 ■ **19:4** 2Пад. 23:33; Йәр. 22:11
■ **19:9** 2Тар. 36:6

От уларни жутувалди.
13 Һазир у чөл-баяванда,
Чаңқақ, сусиз бир йәрдә тикилди;
14 Униң шахлириниң бирисидин от чиқип,
Униң бихлири һәм мевисини жутувалди;
Шуниң билән униңда һөкүмдарниң шаһанә һасиси болғидәк күчлүк шехи қалмиди.
Бу сөзләр мәрсийәдур, булар пәқәт мәрсийә үчүнла ишлитилиду».□

20

Исраилниң асийлиғиниң тарихи вә Худаниң униң келәчики тоғрилиқ плани •••• Ақсақаллар келип Әзакиялдин йол сорайду
1 Йәттинчи жили, бәшинчи айниң онинчи күни шундақ болдики, Исраилниң
бәзи ақсақаллири Пәрвәрдигарни издәп униңдин сориғили мениң алдимға келип
олтарди.
2 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
3 И инсан оғли, Исраилниң ақсақаллириға сөз қилип мундақ дегин: — Рәб
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр Мәндин сориғили кәлдиңлар? Өз һаятим
билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар — Мән силәрниң Мәндин
соришиңларға йолға қоймаймән.
4 Әнди уларниң үстигә һөкүм чиқирамсән, и адәм балиси, һөкүм чиқирамсән?
Уларға ата-бовилириниң жиркиничлик қилмишлирини аян қилип уларға
мундақ дегин: —■
5 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән Исраилни таллиған күнидә, Яқуп
җәмәтиниң нәслигә қол көтирип қәсәм қилип, Мисир зиминида Өзүмни
уларға аян қилғинимда, йәни уларға қол көтирип қәсәм қилип уларға: «Мән
Пәрвәрдигар сениң Худайиңдурмән» дегинимдә ■
6 — шу күни Мән уларни Мисир зиминидин чиқирип улар үчүн алаһидә издәп
тапқан сүт һәм бал еқип туридиған, һәммә зимин арисидики әң гөзәл зиминниң
гүли болған зиминға киргүзүш үчүн, қол көтирип қәсәм қилдим;
7 Мән уларға: «Һәр бириңлар өз көзүңлар алдидики нәпрәтлик нәрсиләрни
ташливетиңлар, Мисирниң бутлири билән өзүңларни булғимаңлар; Мән
Пәрвәрдигар Худайиңлардурмән» — дедим.
8 Лекин улар Маңа асийлиқ қилип Маңа қулақ селишни халимайтти; һеч қайсиси
нә өз көзи алдидики нәпрәтлик нәрсиләрни ташливәтмиди, нә Мисирниң
бутлиридин һеч айрилмиди. Андин Мән қәһримни Мисир зимини ичидә уларға
төкүп, уларға қаратқан аччиғимни басимән, дедим —
9 һалбуки, намимниң улар турған әлләр арисида булғанмаслиғи үчүн, Өз намим
үчүн һәрикәт қилдим; чүнки Мән бу әлләрниң көз алдида уларни Мисирдин
чиқиришим билән Өзүмни аян қилған едим;
10 шуңа Мән уларни Мисир зиминидин *толуқ* чиқирип, чөл-баяванға апардим.
□ ■

□ **19:14 «Униң шахлириниң бирисидин от чиқип, униң бихлири һәм мевисини жутувалди...»** — бу «шах» («шахлардин бириси») Зәкәрия падиша болуши мүмкин. Униң Худаға ишәнмәслиги һәм ахмақлиғи Исраилниң бешиға көп балаю-апәтләрни чүшүрди («2Пад.» 24:17тин-17:25-айәткичә көрүң). ■ **20:4** Әз. 22:2; 23:36 ■ **20:5** Мис. 3:8; 4:31; 6:7 □ **20:10 «шуңа Мән уларни Мисир зиминидин толуқ чиқирип, чөл-баяванға апардим»** — Исраилниң Худадин гуманлинип, Униңға асийлиқ қилиши Мисирдин чиқиш җәрянидиму, улар техи Мисир территорийисидә болған чағдиму бар еди. Шу чағда Худа пәқәт Өз нами вә вәдиси үчүн бу «чиқириш» қутқузушини толуқ ада қилип, уларни деңиздин өткүзүп чөлгә апарди. ■ **20:10** Мис. 13:18

11 Вә Мән бәлгүлимилиримни берип, Өз һөкүмлиримни уларға аян қилдим —
уларға әмәл қилидиған киши уларниң сәвәвидин һаятқа еришиду.■
12 Өзүм һәм улар арисидики бешарәт болсун дәп, Мениң уларни пак-муқәддәс
қилидиған Пәрвәрдигар екәнлигимни билиши үчүн «шабат күн»лиримни уларға
беғишлидим; □ ■
13 лекин Исраил җәмәти чөл-баяванда Маңа асийлиқ қилди; чүнки улар Мениң
бәлгүлимилиримдә маңмиди, Мениң һөкүмлиримни чәткә қақти (әгәр адәмләр
бу әмирләргә әмәл қилса, у уларниң сәвәвидин һаятқа еришиду) вә Мениң «шабат
күн»лиримни қаттиқ булғиди; Мән уларниң үстигә чөл-баяванда улар һалак
қилинғичә қәһримни төкимән дедим — ■
14 һалбуки, намимниң әлләр арисида булғанмаслиғи үчүн, Өз намим үчүн
һәрикәт қилдим; чүнки Мән бу әлләрниң көз алдида уларни Мисирдин қутқузуп
чиқарғанмән.
15 Мән йәнә чөл-баяванда уларға сүт һәм бал еқип туридиған, һәммә зиминниң
гүли болған зиминға киргүзмәймән дәп, қолумни көтирип қәсәм қилимән дедим
16 (чүнки уларниң қәлби бутлириға әгишип кәткәчкә, Мениң бәлгүлимилиримни
чәткә қаққан, Мениң һөкүмлиримдә маңмиған, Мениң «шабат күн»лиримни
бузған); —
17 һалбуки, көзүм уларға рәһим қилип уларни һалак қилмидим яки уларни чөл-
баяванда түгәштүрмидим.
18 Мән чөл-баяванда уларниң балилириға мундақ дедим: «Ата-бовилириңларниң
бәлгүмилиридә маңмаңлар, нә уларниң һөкүмлирини тутмаңлар нә бутлири
билән өзүңларни булғимаңлар.
19 Мән Пәрвәрдигар Худайиңлардурмән; Мениң бәлгүлимилиримдә меңип,
Мениң һөкүмлиримни тутуп уларға әмәл қилиңлар;
20 Мениң «шабат күн»лиримни пак-муқәддәс дәп әтиварлаңлар; у силәрниң
Мениң Пәрвәрдигар Худайиңлар екәнлигимни билишиңлар үчүн Мән вә силәр
оттуримиздики бир бешарәттур.
21 Лекин балилириму Маңа асийлиқ қилди; улар нә Мениң бәлгүлимилиримдә
маңмиған нә Мениң һөкүмлиримни тутмиған (бириси уларға әмәл қилса, у улар
билән һаятқа еришиду) улар Мениң «шабат күн»лиримни булғиған; шуңа Мән
қәһримни улар үстигә төкүп уларға қаратқан аччиғимни чүшүрүп пиғандин
чиқимән, дедим;
22 лекин җазадин қолумни тартип, намимни әлләрниң көз алдида булғанмисун
дәп Өз намим үчүн һәрикәт қилдим; Мән бу әлләрниң көз алдида уларни
Мисирдин қутқузуп чиқарғанмән.
23 Чөл-баяванда Мән қолумни көтирип уларға силәрни әлләр арисиға
тарқитимән, мәмликәтләр ичигә таритимән дәп қәсәм қилимән, дедим;
24 чүнки улар Мениң һөкүмлиримни ада қилмиған, бәлгүлимилиримни чәткә
қаққан, Мениң «шабат күн»лиримни бузған; улар көзлирини ата-бовилириниң
бутлириға тикмәктә еди;
25 шуңа Мән уларға яхши болмиған бәлгүлимиләрни, уларни һаятқа елип
бармайдиған һөкүмләрни беғишлидим; □
26 вә уларни өз-өзидин сәскәндүрүп, Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп
йетиши үчүн, Мән уларни өз һәдийәлири арқилиқ булғидим, чүнки улар һәдийә

■ **20:11** Лав. 18:5; Қан. 30:15, 16, 19, 20; Рим. 10:5; Гал. 3:12 □ **20:12 «Мениң уларни пак-муқәддәс қилидиған Пәрвәрдигар екәнлигимни билиши үчүн «шабат күн»лиримни уларға беғишлидим»** — «шабат күни» шәнбә күни болуп, Худа Йәһудийларға беғишлиған дәм алидиған, Худани сеғинидиған күни. ■ **20:12** Мис. 20:8; 31:13-17; 35:2 ■ **20:13** Мис. 16:28 □ **20:25 ««яхши болмиған бәлгүлимиләр» ... «һаятқа еришмәйдиған һөкүмләр»** — 26-айәттики изаһатни көрүң.

сүпитидә барлиқ тунжа балилирини атап қоятти.□ ■
27 Шуңа, и инсан оғли, Исраил җәмәтигә сөз қилип мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Ата-бовилириңлар шу иштиму Маңа күпүрлүк қилғанки, улар Маңа вапасизлиқ қилған;
28 улар Мән Өз қолумни көтирип: «Мошу зиминни силәргә беримән» дәп қәсәм қилған йәргә киргәндә, улар шу йәрдики удул кәлгән һәр бир жуқури дөң һәм барақсан дәрәқни көрүпла шу җайларда улар қурбанлиқлирини қилип, Мени аччиқландуридиған һәдийәләрни қилатти; улар шу йәрдиму «хушпурақ һәдийә»лирини пуритип, «шарап һәдийә»лирини төкәтти; □
29 шуниң билән Мән улардин: «Силәр чиқидиған бу жуқури җай дегән немә?» дәп соридим; шуңа бүгүнгә қәдәр униң исми «Бамаһ»дур.□
30 Шуңа Исраил җәмәтигә мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Силәр ата-бовилириңларниң йолида өзлириңларниму булғимақчимусиләр? Уларниң нәпрәтлик қилмишлириға әгишип бузуқлуқ қилмақчимусиләр?
31 Әнди силәр һәдийәлириңларни сунуп, өз оғуллириңларни оттин өткүзгәндә, силәр йәнила бүгүнгә қәдәр өзүңларни барлиқ бутлириңлар билән булғаватисиләр; әнди Мән силәрниң Мени издәп соришиңларға йол қоямдимән, и Исраил җәмәти?! Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — Мән силәрниң Мени издәп соришиңларға йол қоймаймән!
32 Шуниңдәк силәрниң көңлүңләрдики «Биз ят әлләрдәк, башқа жутлардики җәмәтләрдәк яғач һәм таш мәбудларға чоқунимиз» дегән коюңлар әмәлгә ашурулмайду!
33 Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, Мән бәрһәқ күчлүк қол, узартқан билигим һәм төкүп яғдурған қәһрим билән үстүңлардин һөкүмранлиқ қилимән.
34 Мән күчлүк қол, узартқан билигим һәм төкүп яғдурулған қәһр билән силәрни әллләрдин чиқирип епкелимән, тарқитилған мәмликәтләрдин силәрни жиғимән;
35 силәрни әлләргә тәвә болған чөл-баяванға киргүзүп, шу йәрдә үстүңлардин йүз туранә һөкүм чиқирип җазалаймән;
36 ата-бовилириңларниң үстидин Мисир зиминидики чөл-баяванға һөкүм чиқирип җазалиғинимдәк, силәрниң үстүңлардин йүз туранә һөкүм чиқирип җазалаймән, дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
37 Мән силәрни һаса астидин өткүзүп, әһдиниң риштисигә бағландуримән. □
38 Мән араңлардин Маңа вапасизлиқ қилған асийларни шаллап чиқиримән; уларни туруватқан җайлардин чиқиримән, бирақ улар Исраил зиминиға кирмәйду; шуниң билән силәр Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр.

□ **20:26 ««яхши болмиған бәлгүлимиләр» ... «һаятқа еришмәйдиған һөкүмләр» (25-айәт)...»** — бу икки айәт (26-25) интайин муһим. «Яхши болмиған бәлгүлимиләр», «һаятқа еришмәйдиған һөкүмләр» дегәнләр әмәлийәттә бутпәрәслик диний қаидә-йосунлардин ибарәт. Худа уларниң Өзиниң адәмни һаятқаериштүридиған әмир-пәрманлирини чәткә қеқип, алдинип, интайин рәзил бутпәрәсликкә бериши линишиға йол қойған: 31-айәтниму көрүң. Өз балилирини Худаға (яки бутларға, әлвәттә) атап қурбанлиқ қилиш Тәвратта қәтъий мәнъий қилинған. «Кан.», 12:29-31-айәтни көрүң. ■ **20:26** Әз. 16:21 □ **20:28 «улар шу йәрдики удул кәлгән һәр бир жуқури дөң һәм барақсан дәрәқни көрүпла шу җайларда улар қурбанлиқлирини қилип, Мени аччиқландуридиған һәдийәләрни қилатти»** — Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ «Силәр **Мән** бекиткән җайда қурбанлиқ қилиңлар» дегән («Қан.» 12-бап). Хәқләрниң өз бешимчилиқ қилип «жуқури җай»ларда қурбанлиқ қилишлири бәрибир бутпәрәсликкә айлинип кетәтти. □ **20:29 «шуңа бүгүнгә қәдәр униң исми «Бамаһ»дур»** — «Бамаһ» дегәнниң мәнаси «жуқури җай». Бәлким шу чағда униң башқа бир һәҗвий, кинайилик мәнасиму бар еди; бирақ бүгүн биз уни билмәймиз. □ **20:37 «Мән силәрни һаса астидин өткүзүп, әһдиниң риштисигә бағландуримән»** — «һаса астидин өткүзүш» тоғрилиқ «Лав.» 27:32, «Йәр.» 33:13 көрүң. Қойлардин яманлирини шаллап чиқиш үчүн қойчи уларни бир-бирләп өз һасиси астидин өткүзүп тәкшүрәтти.

39 — Әнди силәр болсаңлар, и Исраил җәмәти, Рәб Пәрвәрдигар силәргә мундақ
дәйду: — Маңа қулақ салмаймиз десәңлар, бериверiңлар, һәр бириңлар
өз бутлириңларға чоқуниверiңлар! Бирақ силәр йәнә һәдийәлириңлар һәм
мәбудлириңлар билән Мениң намимни иккинчи булғимайсиләр! □
40 Чүнки Мениң муқәддәс теғимда, йәни Исраилниң егизлигидики тағда, —
дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — барлиқ Исраил җәмәти, уларниң һәммиси Маңа
зиминдә туруп хизмәт қилиду; Мән у йәрдә уларни қобул қилимән вә
у йәрдә Мән силәрдин «көтәрмә һәдийә»лириңларни, тунҗа һосул болған
көктат-мевилириңларни, шундақла барлиқ муқәддәс дәп айрип беғишлиған
нәрсилириңларни тәләп қилимән.
41 Мән силәрни әлләр арисидин чиқирип, мәмликәтләрдин елип жиққинимда,
есил хушбуйдәк силәрни қобул қилимән; шуниң билән әлләрниң көз алдида
араңларда Өзүмниң пак-муқәддәс екәнлигимни көрситимән.
42 Ата-бовилириңларға қолумни көтирип: «Мошу зиминни силәргә беримән»
дәп қәсәм қилған Исраил зиминиға силәрни киргүзгинимдә, силәр Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетисиләр.
43 Силәр у йәрдә өз йоллириңларни вә өзүңларни булғиған барлиқ
қилмишлириңларни әсләйсиләр; шуниң билән өткүзгән рәзил ишлириңлар
түпәйлидин силәр өз-өзүңларни көзгә илмайсиләр, өз-өзүңлардин
нәпрәтлинисиләр.
44 Мән рәзил йоллириңларға асасән әмәс, яки бузуқ қилмишлириңларға асасән
әмәс, бәлки Өз намим үчүн силәргә шәпқәтлик муамилә қилғандин кейин, и
Исраил җәмәти, силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетисиләр, —
дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

От вә қилич арқилиқ болған җаза

45 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
46 И инсан оғли, йүзүңни Теман шәһиригә қаритип, җәнуптикиләрни әйипләп,
Нәгәв орманлиқ даласини әйипләйдиған бешарәт берип, — □
47 Йәни Нәгәв орманлиқ даласиға мундақ дегин: — Пәрвәрдигарниң сөзини аңла;
Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мана, Мән саңа бир от яқимән; у сәндики
һәммә йешил дәрәқни һәмдә һәммә қақшал дәрәқни йәветиду; ялқунлуқ от һеч
өчмәйду, җәнуптин шималғичә пүткүл йәр йүзи униң билән көйүп кетиду;□ ■
48 барлиқ әт егилири Мәнки Пәрвәрдигар уни яққанлиғимни көрүп йетиду; у һеч
қачан өчүрүлмәйду!».
49 Вә мән: — Аһ, Пәрвәрдигар! Улар мән тоғрилиқ: «У пәқәт тәмсилләрнила
сөзләватиду» дәйду! — дедим.

21

«Қилич» һәққидә

1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, йүзүңни Йерусалимға қаритип, «муқәддәс җайлар»ни әйипләп,
Исраил зиминини әйипләп бешарәт берип,

□ **20:39 «Бирақ силәр йәнә һәдийәлириңлар һәм мәбудлириңлар билән Мениң намимни иккинчи булғимайсиләр!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бирақ кейин, һәтта силәр Маңа қулақ салмиған болсаңларму, силәр йәнила һәдийәлириңлар һәм мәбудлириңлар билән Мениң намимни иккинчи булғимайсиләр!». □ **20:46 «Теман шәһири»** — Исраилниң шәрқий җәнубий чегарасиға тутишиду, «Нәгәв» Исраилниң җәнубий тәрипини көрситиду. □ **20:47 «... пүткүл йәр йүзи униң билән көйүп кетиду»** — яки «... һәр адәмниң йүзи униң билән көйүп кетиду». ■ **20:47** Луқа 23:31

3 Йәни Исраил зиминиға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мана,
Мән саңа қаршидурмән; қиличимни ғилаптин суғуруп, сәндин һәм һәққанийлар
һәм рәзилләрни үзүп ташлаймән.
4 Мән сәндин һәм һәққанийлар һәм рәзилләрни үзүп ташлимақчи болғиним
үчүн, қиличим барлиқ әт егилири, йәни җәнуптин шималғичә болған һәммәйлән
билән қаршилишишқа ғилаптин чиқиду;
5 шуниң билән барлиқ әт егилири Мәнки Пәрвәрдигарниң Өз қиличимни
ғилаптин суғурғанлиғимни тонуп йетиду; қилич ғилапқа қайтидин йенип
кирмәйду.
6 Әнди уһ тартқин, и инсан оғли; ич-бағриң ечишқидәк дәрд-әләм билән уларниң
көз алдида уһ-зар қил.
7 Вә шундақ болидуки, улар сәндин: «Немишкә уһ тартисән?» дәп сориғанда, сән
уларға: «Болған шум хәвәр түпәйлидин! Мана, у келиду! Барлиқ жүрәкләр ерип,
барлиқ қоллар бошап кетиду, барлиқ роһлар зәиплишип, барлиқ тизлар сүйдүк
билән чилиқ-чилиқ һөл болуп кетиду; мана у келиватиду! У йетип кәлди! —
дәйду Рәб Пәрвәрдигар» — дегин.□ ■
8 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
9 И инсан оғли, бешарәт берип мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— Мана, бир қилич, бир қилич, бисланған, пақиритилған!
10 У зор қирғинчилиқ үчүн бисланған, уни ялтирашқа пақиратқан; Өз оғлумниң
шаһанә һасиси һәр қандақ аддий таяқни кәмситкәнлиги түпәйлидин, хошал
болуп кетишимизгә тоғра келәмду?□
11 У қилични пақиритилишқа, қол билән тутушқа бекиткән;
Қилич биләнгән, пақиритилған,
Қәтл қилғучиниң қолиға тутқузушқа тәйярланғандур!
12 Налә-пәряд көтирип пиған чәккин, и инсан оғли,
Чүнки *қилич* Мениң хәлқимгә қарши чиққан;
У Исраилниң барлиқ шаһзадилириға қарши чиққан;
Улар Өз хәлқим билән тәң қиличқа тапшурулған;
Шуңа янпишиңға қаттиқ уруп қойғин!□ ■
13 Чүнки синақ кәлди; әнди бу «шаһанә һаса » башқа яғачларни кәмситкини
билән, у бәрибир түгишиду әмәсму?! — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.■
14 — Әнди сән, и инсан оғли, бешарәт бәргин, чавак чалғин! Қилич икки қетим,
үч қетим уруп қирсун! У қирғучи қилич, уларни һәр тәрәптин қоршивалған зор
қәтл қилғучи қиличтур!□
15 Уларниң жүрәклирини ерисун дәп, улардин нурғунлири путлишип кәтсун дәп,
Мән уларниң барлиқ дәрвазилириға тәһдит салғучи қилични қаритип қойдум.

□ **21:7 «барлиқ тизлар сүйдүк билән чилиқ-чилиқ һөл болуп кетиду»** — демәк, қорқунучтин шундақ болиду. Башқа бир хил тәрҗимиси «барлиқ тизлар судәк аҗиз болуп кетиду». ■ **21:7** Йәр. 6:24; 49:23; Әз. 4:17; 7:17 □ **21:10 «У зор қирғинчилиқ үчүн бисланған, ... Өз оғлумниң шаһанә һасиси һәр қандақ сддий таяқни кәмситкәнлиги түпәйлидин, хошал болуп кетишимизгә тоғра келәмду?»** — оқурмәнләр көп хил тәрҗимилири билән учришиши мумкин. Бу җүмлиниң әйни текстини чүшиниш тәс. «Өз оғлум» мошу йәрдә бәлким Йәһуда яки Йәһуданиң падишаси Зәдәкия болуши мумкин. Зәдәкия өзини «йеңилмәс» дәп һесаплиғини билән, униң Худа мәхсус тәйярлиған қилични «бир тал яғач таяқ»тәк асанла бир тәрәп қилиши һәргиз мумкин әмәс. □ **21:12 «шуңа янпишиңға қаттиқ уруп қойғин!»** — «янпашқа уруш» қаттиқ дәрд-әләмниң ипадиси еди. ■ **21:12** Әз. 6:11; 7:27 ■ **21:13** Йәш. 1:5; Йәр. 6:28-30 □ **21:14 «бешарәт бәргин, чавак чалғин!»** — «чавак челиш» бәлким пәйғәмбәрниң Худаға вәкил болуп, Худаниң бу ишларни тоғра дегәнлигини ипадилиши еди.

Вай! У чақмақтәк пақиритилған, у қиришқа суғурулған; □ ■
16 и қилич, оң тәрәпкә өткүр бол! Сол тәрәпкә бурулуп чап! Бисиңни қәйәргә
қаратқан болса шу йәргә чап!
17 Мәнки Пәрвәрдигар Өз қолум билән чавак чалимән, Өз қәһримни төкүп
пиғандин чиқимән; Мәнки Пәрвәрдигар шундақ сөз қилдим.

Худаниң Бабилниң падишасини Йерусалимға һуҗум қилишқа қаритип қойидиғанлиғи

18 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
19 Сән и инсан оғли, Бабил падишасиниң қиличиниң меңишиға тәйярланған икки
йолни бекитип қойғин; иккилиси бир зиминдин чиқидиған болсун; *Йерусалим*
шәһиригә маңидиған йолниң бешида бир йол бәлгүсини тикләп қойғин;
20 йәни қиличниң йетип келиши үчүн Аммонийларниң Раббаһ шәһиригә бир
йол һәмдә Йәһудаға, йәни истиһками мәстәһкәм Йерусалим шәһиригә йәнә бир
йолни бекитип қойғин;
21 чүнки Бабилниң падишаси һәдә йолда, йәни икки йолниң бешида пал
ачқузиду; у оқларни силкийду, «көчмә мәбудлар»дин сорайду, жигәрни
тәкшүриду.□
22 Әнди сепилни бөскүчи базғанларни тикләшни, қан төкүшкә пәрман қилишни,
җаң елан қилип товлашни, дәрвазиларға урулғучи базғанларни тикләшни,
сепилға чиқидиған дөңлүкләрни ясашни, потәйләрни қурушни, Йерусалимни
муһасиригә елишни көрситидиған пал униң оң қолиға чүшиду; ■
23 гәрчә бу пал уларға ялған көрүнгини билән, улар ичкән қәсәмләр түпәйлидин,
Йәһудадикиләрни чаңгилиға алсун дәп падиша уларниң қәбиһлигини есигә
кәлтүриду.□
24 — Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Силәрниң асийлиғиңлар
ашкарилинип, барлиқ қилмишлириңларда гуналириңлар көрүнгәчкә,
қәбиһлигиңларни әскә кәлтүргиниңлар түпәйлидин — йәни өзүңлар паш
қилинип әскә елинғиниңлар түпәйлидин, силәр қолға елинисиләр.
25 Әнди сән, и Исраилниң мунапиқ һәм рәзил шаһзадиси, қәбиһлигиңниң
җазалиниш вақти-саити тошқинида, көридиған күниң келиду!□
26 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сәллини униңдин еливәт, таҗни еливәт;
ишлар өз петида туривәрмәйду; пәс турғанни егиз қил, егиз турғанни пәс қил;

□ **21:15 «уларниң жүрәклирини ерисун дәп, ... Мән уларниң барлиқ дәрвазилириға тәһдит салғучи қилични қаритип қойдум. Вай! У чақмақтәк пақиритилған, у қиришқа суғурулған»** — оқурмәнләр башқа нәччә хил тәрҗимилири билән учришиши мүмкин. Ибраний тилида бу айәттики бәзи сөзниң мәнасини пәқәт пәрәз қилишқила болиду. ■ **21:15** Әз. 21:32 □ **21:21 «көчмә мәбудлар»** — ибраний тилида «тәрафим»; кичик, қол билән көтәргили болған «қолайлиқ бутлар». **«жигәрни тәкшүрүш»** — кона замандики палчилиқниң бир усули еди. Билишимизчә улар бир һайванни союп, андин үчәй-карни қатарлиқларни тәкшүрүп, көргән аламәтләр бойичә бир қарарға келәтти. ■ **21:22** Әз. 4:2; 17:17 □ **21:23 «гәрчә бу пал уларға ялған көрүнгини билән, ... Йәһудадикиләрни чаңгилиға алсун дәп падиша уларниң қәбиһлигини есигә кәлтүриду»** — пүтүн бу айәтниң әйни текстни чүшиниш тәс. «Ичкән қәсәмләр» бәлким Зәдәкия Небоқаднәсарға ичкән қәсәмләрни көрситиду. Небоқаднәсарниң мәслиһәтчилири бу тални ялған дәп қариғини билән, Худа Йерусалимни җазалансун (Небоқаднәсарниң чаңгилиға чүшсун) дәп қәтъий бекиткән болғачқа, Небоқаднәсар бәрибир Раббаһ шәһиригә әмәс, бәлки Йерусалимниң асийлиғини есигә кәлтүрүп униңға һуҗум қилишни қарар қилиду. □ **21:25 «и Исраилниң мунапиқ һәм рәзил шаһзадиси»** — «рәзил шаһзадә» Зәдәкия падишани көрситиду. Әзакиял пәйғәмбәр уни «падиша» дегүси кәлмәйду. **«қәбиһлигиңниң җазалиниш вақти-саити тошқинида, көридиған күниң келиду!»** — ибраний тилида «қәбиһлигиңниң җазалиниш вақти-саити тошқинида, көридиған күниң кәлди!» дейилиду. Демәк, көридиған күниниң йеқин кәлгәнлигини тәкитиләйду.

27 униң *тәхтини* өрүвәт, өрүвәт, өрүвәт! Униң һоқуқиниң Егиси кәлмигичә, у
йәнә мәвҗут болмайду; Мән уни Униңға тәқдим қилимән.□

Аммон хәлқи тоғрилиқ бешарәт

28 Әнди и инсан оғли, бешарәт берип мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар
Аммонийлар вә уларниң мазақлири тоғрисида мундақ дәйду: «Бир қилич, бир
қилич қәтл қилишқа суғурулған; у адәмни йәветишкә, чақмақтәк ялтирашқа
пақиритилған!» — дегин!□
29 Чүнки палчилар сән қилич тоғрунда қуруқ аламәт көрүнүшләрни көрүп,
сән үчүн ялғандин бир пал салиду; рәзилләрниң көридиған күни кәлгәндә,
қәбиһликниң җазалиниш вақти-саити тошқанда, булар сени шу қирилған
рәзилләрниң боюнлири үстигә қошуп ятқузиду!
30 Бу қилични өз ғилапиға қайтуруп сал!
Мән сениң үстүңгә өзүң яритилған җайда, йәни сән төрүлгән җайда һөкүм
чиқирип җазалаймән.
31 Шуниң билән Мән үстүңгә қәһримни төкүп яғдуруп,
Ғәзивимниң оти қилип пүвләймән;
Мән сени қатиллиққа маһир явуз адәмләрниң қолиға тапшуруп беримән;
32 Сән отқа йеқилғу болисән;
Сениң қениң өз зиминиңдә төкүлиду;
Сән қайтидин әсләнмәйсән;
Чүнки Мәнки Пәрвәрдигар сөз қилған.

22

Йерусалим тоғрилиқ үч бешарәт •••• Биринчи: — қанлиқ шәһәр

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
2 Әнди сән, и инсан оғли, қанлиқ шәһәр үстигә һөкүм чиқармамсән? Һөкүм
чиқармамсән? Әнди униң жиркиничлик қилмишлирини йүзигә селип мундақ
дегин: —■
3 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Өз җаза күнининиң келиши үчүн өз ичидә қан
төккүчи шәһәр, өзини булғаш үчүн өзигә мәбудларни ясиған шәһәр —
4 Сән төккән қан түпәйлидин гунакар болдуң, ясиған мәбудлар түпәйлидин
өзүңни булғидиң; сән өз җаза күнлириңни йеқинлаштурдуң, жиллириңни
тоштурдуң; шуңа Мән сени әлләргә рәсва, барлиқ мәмликәтләргә мазақниң
объекти қилдим. ■
5 Саңа йеқиндикиләр һәмдә сәндин жирақтикиләр сени мазақ қилиду, и қия-
чияға толған бәтнамлиқ шәһәр!
6 Исраилниң шаһзадилири, һәр бириниң һоқуқидин пайдилинип ичиңдә қандақ
қан төккәнлигигә қара!
7 Сениң ичиңдә улар ата-анисини көзгә илмиған; араңларда мусапирларға зулум-
зумбулуқ қилған, житим-йесирләр һәм тул хотунларға увал қилған;

□ **21:27 «Униң һоқуқиниң егиси кәлмигичә, у йәнә мәвҗут болмайду; Мән уни униңға тәқдим қилимән»** — бу айәтниң мәнаси, Зәдәкиядин кейин, Давут падишаниң әвлади, Исраил һәм аләмниң тегишлик падишаси Қутқузғучи-Мәсиһ кәлгичә Исраилниң тәхтигә өз хәлқидин болған һеч ким падиша болуп олтармайду. «Яр.» 49:10-тики бешарәтниму көрүң. □ **21:28 «Бир қилич, бир қилич қәтл қилишқа суғурулған; у адәмни йәветишкә, чақмақтәк ялтирашқа пақиритилған!»** — Аммонийлар өзлириниң мошу қиличини Исраилларни союш үчүн суғурған (кейинки айәтләтни көрүң). Бирақ ахирида у өзлириниң бешиға чүшиду. ■ **22:2** Әз. 20:4; 23:36 ■ **22:4** 2Пад. 21:16; Әз. 5:14; 20:30,31

8 Мениң пак-муқәддәс нәрсилиримни сән кәмситкән, Мениң «шабат
күн»лиримни булғап бузғансән;
9 сениң ичиңдә қанға тәшна төһмәтхор адәмләр болған; улар тағлар үстидә
бутпәрәслик ешини йегән; сениң ичиңдә улар бузуқлуқ пәсәндилик қилған; ■
10 сәндә өз атисиниң номусиға тәккәнләр бар; ай көргән қиз-аялларни аяқ асти
қилғанларму бар.□ ■
11 Бириси хошнисиниң аяли билән жиркиничлик бузуқлуқ қилған; йәнә бириси
өз келинини бузуп шәһванийәт қилған; сәндә болған йәнә бириси өз сиңлисиға,
йәнә атисиниң қизиға басқунчилиқ қилған. ■
12 Улар қан төкүш үчүн араңда «соғатлар»ни қобул қилған; сән өсүм-җазанә
алған; сән өз хошнилириңдин һарамни мәҗбурий җулувелип, Мени унтуғансән
— дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
13 Вә мана, Мән һарамни мәҗбурий җулувелишиңға вә сән өз араңда төккән
қанларға қарап қолумни-қолумға урдум! □ ■
14 Мән сени бир тәрәп қилидиған күнләрдиму җүригиң йәнила тоқ, қоллириң
чиң туриверәмду? Мәнки Пәрвәрдигар сөз қилдим, Өзүм уни ада қилимән. ■
15 Мән сени әлләр арисиға тарқитимән, мәмликәтләр ичигә таритимән,
оттураңда болған пәсәндилигиңгә хатимә беримән. ■
16 Әнди сән өзүң арқилиқ әлләрниң көз алдида булғинисән, андин Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисән.□

Иккинчи бешарәт: — Тавлашниң нәтиҗиси — һеч немә қалмайду!

17 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
18 И инсан оғли, Исраил җәмәти Маңа худди дашқал болуп чиқти; уларниң
һәммиси хумданда қалған мис, қәләй, төмүр вә қоғушунлардур; улар күмүчниң
поқи болуп чиқти.■
19 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Һәммиңлар дашқал болуп чиққачқа,
мана әнди Мән силәрни Йерусалим оттурисиға жиғимән;
20 кишиләр үстигә от пүвләп, уларни еритип тавлаш үчүн күмүч, мис, төмүр,
қоғушун вә қәләйни хумдан ичигә жиққандәк, Мән ғәзивим вә қәһрим билән
силәрни жиғип *шәһәр* ичигә селип силәрни еритимән.
21 Шундақ, Мән силәрни жиғип, ғәзивимниң отини үстүңләргә пүвләймән, силәр
униң оттурисида ерип кетисиләр;
22 күмүч хумданда еритилгәндәк, силәр шәһәр оттурисида еритилисиләр; вә
силәр Мәнки Пәрвәрдигарниң Өз қәһримни үстүңләргә төккәнлигимни тонуп
йетисиләр.

Үчинчи бешарәт: — Исраилниң пүтүн җәмийити бузулди!

23 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —

■ **22:9** Әз. 18:6,11 □ **22:10 «атисиниң номусиға тәккәнләр»** — ибраний тилида буниң икки мәнасиниң мумкинчилиги бар: (1) өз атисиға басқунчилиқ қилған; (2) атисиниң аяли (өз аниси яки өгәй аниси)ға басқунчилиқ қилған. Бизниңчә мошу йәрдә (2) тоғридур. ■ **22:10** Лав. 18:8,19; Әз. 18:6 ■ **22:11** Лав. 18:15, 20; Йәр. 5:8 □ **22:13 «сән өз араңда төккән қанларға қарап қолумни-қолумға урдум»** — «қол-қолға уруш» қаттиқ әпсуслинарлиқ, пиғанни билдүриду. ■ **22:13** Әз. 21:22 ■ **22:14** Әз. 17:24 ■ **22:15** Әз. 12:14, 15 □ **22:16 «Әнди сән өзүң арқилиқ әлләрниң көз алдида булғинисән, андин Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисән»** — оқурмәнләр башқа хил тәрҗимиләрни учритиши мумкин. Айәтниң әйни текстини чүшиниш сәл тәс. ■ **22:18** Йәш. 1:22

24 И инсан оғли, шәһәргә мундақ дегин: — Ғәзәп чүшкән күндә сән
пакландурулмиған, ямғур чүшмигән бир зиминсән. □
25 Өз олҗисини титма қилидиған, һөкирәйдиған ширдәк уларниң
пәйғәмбәрлири униңда сүйқәст ишлитиду; улар җанларни йәветиду;
ғәзниләрни, қиммәтлик нәрсилирини буливалиду; улар униң оттурисидики
тул хотунларни көпәйтмәктә.■
26 Униң каһинлири Тәврат-қанунумни бузуп ташлап, пак-муқәддәс
нәрсилиримни булғиған; улар пак-муқәддәс билән аддий нәрсиләрни пәриқ
қилмайду; улар «шабат күн»лиримгә көзини жумуп жүриду; шуниң билән улар
арисида Маңа бәтнам чаплиниду. ■
27 Униң ичидики шаһзадиләр худди олҗисини титма қилидиған бөриләрдәк;
улар қан төкүшиду, җанларни набут қилишиду, һарам мәнпәәтни булишиду. ■
28 Униң пәйғәмбәрлири уларниң *қилмишлирини* «һак сугақ» билән ақартқан, «Рәб
Пәрвәрдигар мундақ дәйду!» дәп сахта көрүнүшләрни көрүвелип, пал селип
ялғанчилиқ йәткүзиду; лекин Пәрвәрдигар уларға сөз қилған әмәс. ■
29 Зиминдики аддий пухраларму җәбир-зулум қилишип, булаң-талаң қилиду;
улар аҗиз-намратларни бозәк қилип, мусапирларға зулум селип увал қилиду.
30 Мән улар арисидин тамни қайтидин яситип беридиған, Мени уларниң
зиминини вәйран қилишимдин яндуридиған, униң йериқини әткидәк, Мениң
алдимда туридиған аричи бир әзимәтни издәп кәлдим; бирақ һеч бирни
тапалмидим. ■
31 Шуңа Мән қәһримни үстигә төкимән; ғәзивимниң оти билән Мән уларни
һалак қилимән; Мән уларниң йоллирини өз бешиға қайтуримән, — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар.■

23

Оһолаһ һәм Оһолибаһ — икки аял тоғрилиқ болған тәмсил

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, бир анидин туғулған икки аял бар екән;
3 улар Мисир зиминидә паһишилик қилған; улар яшлиқта паһишилик қилған; шу
йәрдә уларниң көксилири миҗиқлинип, қизлиқ әмчәк топчилири силанған. ■
4 Уларниң исимлири болса, чоңиниң Оһолаһ, кичигиниң Оһолибаһ еди; улар
Мениңки еди; улар оғул-қизларни туққан. Самарийә болса Оһолаһ, Йерусалим
Оһолибаһдур.□
5 Оһолаһ Мениңки болған тәғдирдиму йәнә бузуқлуқ қилған — у ашиқлириға,
йәни хошнилири болған Асурийләргә пәс арзу-һәвәсләрдә болған;
6 көк кийим кийгән, әмәлдар-һөкүмдарлар, һәммиси келишкән жигитләр, атқа
мингән чәвәндазлар еди.

□ **22:24 «Ғәзәп чүшкән күндә сән пакландурулмиған, ямғур чүшмигән бир зиминсән»** — Худаниң ғәзиви түпәйлидин, уларда бәлким бир қурғақчилиқ болған еди. «Қан.» 28-бапни көрүң. ■ **22:25** Мат. 23:14 ■ **22:26** Лав. 10:10; Әз. 44:23 ■ **22:27** Мик. 3:11; Зәф. 3:3 ■ **22:28** Әз. 13:7, 9, 10; 21:29; 22:12 ■ **22:30** Зәб. 105:23 ■ **22:31** Әз. 9:10; 11:21; 16:43 ■ **23:3** Әз. 20:8
□ **23:4 «Уларниң исимлири болса, чоңиниң Оһолаһ, кичигиниң Оһолибаһ еди; улар Мениңки еди»** — демәк, Оһолаһ Исраилниң шималий падишалиғини, Оһолибаһ Йәһудани көрситиду. «Оһолаһ» — «униң чедири», «Оһолибаһ» — «мениң чедирим униңдидур» дегән мәниләрдә.

7 У өз бузуқлуғини уларниң үстигә беғишлиған; уларниң һәммиси Асурийәниң
есилзадилири еди; өз арзу-һәвәслирини барлиқ қозғатқанлар билән вә уларниң
барлиқ мәбудлири билән у өзини булғиған.□
8 У йәнила Мисирда болған паһишиликлиридин ваз кәчмиди; чүнки униң
яшлиғида әшу йәрдикиләр униң билән биллә ятти, қизлиқ көксилирини силап,
өз бузуқлуқлирини униң үстигә төкти.
9 Шуңа Мән уни өз ашнилириниң, йәни униң арзу-һәвәслирини қозғатқан
Асурийләрниң қолиға тапшурдум; ■
10 улар униң номусини ашкарилап, униң оғул-қизлирини елип кетип, уни
қиличлап өлтүрүвәтти; у аяллар арисида *яман* атаққа қалди; униң үстигә һөкүм
чиқирилип җазаланди.

Оһолибаһ

11 Униң сиңлиси Оһолибаһ буни көрүп турупму, арзу-һәвәслиридә һәдисидин
техиму бузуқ, паһишиликлири һәдисиниңкидин көп болуп кәтти.
12 У өз хошнилири болған Асурийләргә пәс арзу-һәвәсләрни қозғатқан; улар
әмәлдар-һөкүмдарлар, һәшәмәтлик савут, формиларни кийгән, атқа мингән
чәвәндазлар, уларниң һәммиси келишкән жигитләр еди. ■
13 Мән униң булғинип кәткәнлигини көрдум; улар иккилиси бир йоллуқ еди.
14 У униң паһишиликлирини ашурди; чүнки у тамда пәрәң билән сүрәтләнгән
адәмләрни, йәни Калдийләрниң рәсимлирини көрди;
15 уларниң бәллири потилар билән оралған, бешиға қуйруқлуқ сәллиләр
кийилгән; уларниң һәммиси ләшкәр бешидәк, йәни туғулған жути Калдийәдики
Бабиллиқларниң қияпитидә еди.
16 У шуан уларға қарап уларниң шәһваний һәвсини қозғиған, шуниң билән
уларни издәп Калдийәгә әлчиләрни әвәткән.□
17 Шуниң билән Бабиллиқлар униңға, йәни униң ашнилиқ орун-көрпилиригә
йеқин келип, уни өз зиналири билән булғиған; у өзини улар билән биллә
булғиғандин кейин улардин бизар болди.
18 У өз бузуқлуқлирини очуқ қилип, номусини ашкарилиши билән, җеним
һәдисидин йиргәнгәндәк униңдинму йиргәнди.
19 Бирақ у йәнә өзиниң яшлиқ күнлирини, йәни Мисир земинида бузуқлуқ
паһишилик қилған күнлирини есигә кәлтүрүп өз бузуқлуқлирини техиму
көпәйтти.
20 Униң әрлиги ешәк мәдәклиридәк, мәнийси атларниңкидәк болған Бабилниң
паһишиваз әркәклиригә қарап һәвәслири қозғалди.
21 Сән яшлиғиңдики бузуқлуқлириңға, йәни яшлиғиңда Мисирлиқларниң
әмчәклириңни силиғиниға йәнә тәшна болуп тәлмүрдуң.
22 Шуңа, и Оһолибаһ, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар — Мана, Мән җениң һазир
бизар болған ашнилириңни өзүңгә қарши қозғитимән, уларни сән билән
қаршилишишқа һәммә тәрипиңдин елип келимән;
23 Бабиллиқлар, барлиқ Калдийләр, Пекодлар, Шоалар, Коаллар һәмдә
Асурийләрниң һәммисини улар билән тәң қозғаймән; уларниң һәммиси

□ **23:7 «У өз бузуқлуғини уларниң үстигә беғишлиған; уларниң һәммиси Асурийәниң есилзадилири еди»** — яки «У өз бузуқлуғини уларниң үстигә беғишлиған; уларниң һәммисини Асурийәниң есилзадилиригә беғишлиған». ■ **23:9** 2Пад. 17; 18 ■ **23:12** 2Пад. 16:7 □ **23:16 «У шуан уларға қарап уларниң шәһваний һәвсини қозғиған, шуниң билән уларни издәп Калдийәгә әлчиләрни әвәткән»** — бундақ баянлар бәлким Йәһуданиң падишалири Бабилдин ярдәм сориғанлиғини, Бабиллиқлар билән достлашмақчи болғанлиғини, шундақла уларниң бутпәрәслигини қобул қилғанлиғини көрситиду («2Пад.» 20:12-15, 21:1-9-айәтләрни көрүң).

келишкән жигитләр, әмәлдар-һөкүмдарлар, улуқ бәгләр вә җанаблар, һәммиси
атқа мингән чәвәндазлардур;
24 улар қурал-ярақлар, җәң һарвулири, жүк һарвулири һәм зор бир топ хәлиқләр
билән саңа қарши чиқиду; улар өзлирини һәммә тәрипиңдә сипар-қалқанлар вә
дубулғаларни кийип саңа қарши сәпрас болиду; бешиңға чүшидиған тегишлик
җазани уларға тапшуримән, улар өз һөкүмлири бойичә җазалайду.
25 Мән муқәддәслигимдин чиққан ғәзәпни саңа қаритимән; шуниң билән улар
қәһр билән сени бир тәрәп қилиду. Улар сениң бурнуң вә қулақлириңни
кесиветиду; сәндин ахирқи қалғанлар қиличлиниду; улар оғул-қизлириңни
елип кетиду, сәндин йәнила қалғанлар отта жутуветилиду. □
26 Улар сәндин кийим-кечәклириңни еливелип, гөзәл зибу-зиннәтлириңни
булайду. ■
27 Шуниң билән Мән сәндә Мисир зиминида башланған бузуқлуқлириңни вә
паһишиликлириңни тохтитимән; сән бу ишларға йәнә тәлмүрмәйсән, Мисирни
қайта әслимәйсән.
28 — Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән сени өзүң
нәпрәтләнгәнләрниң қолиға, йәни жениң йиргәнгәнләрниң қолиға тапшуримән;
■
29-30 улар сени өчмәнлик билән бир тәрәп қилип, барлиқ әҗирлириңни
елип кетип, сени туғма-яланғач қалдуруп, паһишиликлириңниң номусини
ашкарилайду. Сән әлләр билән паһишилик қилғанлиғиң, уларниң мәбудлири
билән өзүңни булғиғанлиғиң түпәйлидин, сениң бузуқлуқлириң һәм
паһишиликлириң буларни бешиңға чүшүрди.■
31 Һәдәңниң йолида өзүң маңғансән; шуңа Мән униңдики қәдәһни сениң
қолуңғиму тутқуздум.
32 — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Һәдәңниң қәдәһини, чоңқур вә чоң бир
қәдәһни сәнму ичисән; сән рәсва болуп мазақ қилинисән, чүнки униң һәҗими
чоңдур;
33 сән дәһшәтлик вә һалакәт қәдәһи, йәни һәдәң Самарийәниң қәдәһи билән
мәслик һәм дәрд-әләмгә толдурулисән;
34 сән уни ичиветип йәнә ялайсән, һәтта униң парчилириниму ғаҗилайсән,
андин көксилириңниму жулуп ташлайсән; чүнки Мән шундақ сөз қилдим, дәйду
Рәб Пәрвәрдигар.
35 Шуниң үчүн Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Чүнки сән Мени унтуп
арқаңға ташливәткәнлигиң үчүн, шуңа өз бузуқлуғуң һәм паһишиликлириңниң
җазасини көтирисән.■
36 Вә Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — И инсан оғли, сән Оһолаһ вә Оһолибамаһ
үстигә һөкүм чиқирамсән? Әнди уларға өз жиркиничлик қилмишлирини аян
қилип көрсәткин. ■
37 Чүнки улар бузуқлуқ қилди; қоллири қан болди; улар өз бутлири билән
бузуқлуқ қилип, униң үстигә Маңа туққан өз балилирини уларниң озуғи
сүпитидә қурбанлиқ қилип өткүзүп беғишлиди. □ ■
38 Униң үстигә улар Маңа шундақ иш қилғанки, охшаш бир күндә улар Мениң
муқәддәс җайимни булғап, «шабат күн»лиримни бузған. ■

□ **23:25 «*Мениң* муқәддәслигимдин чиққан ғәзәп»** — ибраний тилида «(Мениң) һәситим». ■ **23:26** Әз. 16:39 ■ **23:28** Әз. 16:37; Әз. 23:17 ■ **23:29-30** Әз. 16:39; Әз. 23:25, 26 ■ **23:35** Йәр. 2:32; 3:21; 13:25; 18:15; Әз. 22:12 ■ **23:36** Әз. 20:4; 22:2 □ **23:37 «өз балилирини уларниң озуғи сүпитидә қурбанлиқ қилип өткүзүп беғишлиди»** — «(оттин) өткүзүш» дегән сөз, бутпәрәслик тоғрилиқ баянлар арисида болса, адәттә инсанларни, болупму балиларни бутларға «қурбанлиқ сүпитидә оттин өткүзүш»ни көрситиду. ■ **23:37** Әз. 16:21; 20:26,31 ■ **23:38** Әз. 22:8

39 Чүнки улар өз балилиримни бутлириға сойған чағда, улар охшаш бир күндә
муқәддәс жайимни булғашқа кирди; мана, улар Мениң өйүм оттурисида шундақ
қилған.■
40 Униң үстигә адәмләрни жирақтин чақирди, уларни елип келишкә әлчи әвәтти;
мана, улар кәлди; сән уларни дәп жуюнуп, көз-қашлириңға осма қоюп, өзүңни
зибу-зиннәтләр билән пәрдазлидиң;
41 һәшәмәтлик бир диванда олтардиң, униң алдиға үстигә Мениң хушбуюм һәм
зәйтун мейим қоюлған дәстиханни қойдуң; ■
42 ғәмсиз жүргән бир топ кишиләрниң авази униңда аңланди; чүпрәндә адәмләр
билән биллә чөл-баявандин Себаийларму елип келинди; улар *һәдә-сиңилниң*
қоллириға биләйүзүкләр, бешиға чирайлиқ тажларни салди. □
43 Әнди Мән зина-бузуқлуқлар билән упрап қериған паһишә тоғрилиқ: «Улар
әнди униң билән бузуқлуқ қиливәрсун; чүнки у һәқиқәтән *паһишә*» — дедим.□
44 — Шуниң билән улар паһишә аялға йеқинлашқандәк униңға йеқин берип биллә
ятти; улар шундақ қилип Оһолаһ вә Оһолибамаһ бу икки бузуқ аялға йеқинлишип
биллә ятти.
45 Бирақ һәққаний адәмләр уларни зинахор аялларни вә қан төккүчи аялларни
жазалиғанға охшаш, уларниң үстигә һөкүм чиқирип жазалайду; чүнки улар
зинахор аяллар, уларниң қоллири қандур. □ ■
46 Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бир топ адәмләрни уларға қарши
чиқирип елип келимән, уларни һәрянға һайдиветишкә вә булаңчилиқ қилишқа
тапшуримән.
47 Бу топ кишиләр уларни ташлар билән чалма-кесәк қилип, қиличлири билән
чепип сойиду; улар уларниң оғул-қизлирини өлтүриду, өйлирини от билән
көйдүриветиду.■
48 Шуниң билән Мән зиминдә бузуқлуққа хатимә беримән; шуниң билән барлиқ
аяллар силәрдин савақ елип силәрниң бузуқлуқлириңни доримайду.
49 Улар бузуқлуғуңни өз бешиңға қайтуруп чүшүриду, вә силәр мәбудлириңларға
четишлиқ болған гуналарни көтирисиләр; силәр Мениң Рәб Пәрвәрдигар
екәнлигимни тонуп йетисиләр.■

24

Дағлишип кәткән қазан

1 Тоққузинчи жили, онинчи айниң онинчи күнидә, Пәрвәрдигарниң сөзи маңа
келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, бу күнни, дәл мошу күнниң числасини йезивалғин; чүнки дәл
мошу күндә Бабилниң падишаси Йерусалимни муһасиригә алди.
3 Асий җамәтниң алдиға бир тәмсилни қоюп мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: — «Қазанни отниң үстигә қоюңлар, от үстигә қоюңлар, униңға су
қоюңлар; ■

■ **23:39** 2Пад. 21:4-7; Әз. 16:21; Әз. 20:13, 16 ■ **23:41** Пәнд. 7:17 □ **23:42 «...Себаийларму елип келинди»** — «Себаийлар»ниң башқа бир хил тәрҗимиси: «һарақкәшләр». □ **23:43 «Улар әнди униң билән бузуқлуқ қиливәрсун — чүнки у һәқиқәтән паһишә»** — яки «У һәқиқәтән шундақ болса, улар йәнила һазир униң билән раст бузуқлуқ қиламду?». □ **23:45 «Бирақ һәққаний адәмләр уларни зинахор аялларни ... Җазалиғанға охшаш, уларниң үстигә һөкүм чиқирип жазалайду»** — бизниңчә бу жүмлидики «һәққаний адәмләр» қаттиқ кинайилик, һәҗвий гәп еди. Чүнки у Бабиллиқларни көрситиду (46-47-айәтләрни көрүң). Мәнаси бәлким: «Улар силәр билән селиштурулғанда, һәққаний адәмләр көрүниду». ■ **23:45** Әз. 16:38 ■ **23:47** Әз. 16:41 ■ **23:49** Әз. 16:58. ■ **24:3** Йәр. 1:13

4 гөш парчилири, һәр бир есил гөш парчилирини, пут вә қолини униңға жиғип
селиңлар; есил устиханларниму қошуңлар;
5 қой падисидин әң есиллирини елиңлар; устиханларни пиширишқа униң астиға
отун топлап қоюңлар; уни қаттиқ қайнитиңлар, униңдики устиханлар убдан
қайнисун.
6 — Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қанхор шәһәрниң һалиға, йәни дат
басқан қазанға, һеч дети кәтмәйдиған қазанға вай! Униңдики һәммини бирдин-
бирдин ал; униңға несивә чеки ташланмисун! □ ■
7 Чүнки у төккән қан униң оттурисида туриду; у қанни топа билән көмгили
болғидәк йәргә әмәс, бәлки тақир таш үстигә төкти. □
8 Қәһримни қозғаш, интиқам елиш үчүн, у төккән қанниң йепилмаслиғи үчүн
тақир таш үстигә қалдурдум.
9 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қанхор шәһәрниң һалиға вай! Мәнму
униң отун догисини йоған қилимән! ■
10 Отунни догилаңлар, отни йиқип чухчулаңлар, гөш убдан пишсун, дора-
дәрмәкләрни қошуңлар, устиханлар көйүп кәтсун!
11 Андин қазанни қизитип, униңдики мисни қип-қизил қилиңлар, ичидики дағ-
кирлар еритилип, униң дети чиқириветилиш үчүн уни қуруқ пети чоғлар үстигә
қоюңлар!
12 Униң қилған аваричиликлири Мени упратти;
Лекин униң қелин дети униңдин кәтмиди;
Шуңа униң дети отта туриварсун!
13 Сениң паскиничилигиңдә бузуқ паһишилик бардур; Мән сени пакизлимақчи
болдум, лекин сән паскиничиликтин пакизландурулмаймән дедиң;
әнди қәһримни үстүңгә төкүп тохтатмиғичә сән паскиничиликтин
пакизландурулмайсән.
14 Мәнки Пәрвәрдигар шундақ сөз қилдим; у әмәлгә ашурулиду, Мән уни ада
қилимән; Мән нә буниңдин янмаймән, нә һеч саңа ичимни ағритмаймән, нә
униңдин өкүнмәймән; улар сениң йоллириң вә қилмишлириң бойичә үстүңгә
һөкүм чиқирип жазалайду — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.■

Әзакиялниң сөйүмлүк аялиниң өлүми

15 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
16 «И инсан оғли, Мән сениң сөйүмлүк көз қаричуқуңни бир уруш билән сәндин
елип кетимән; бирақ сән һеч матәм тутма, һеч жиғлима, һеч көз йеши қилма;
17 сүкүт ичидә уһ-зар тартисән; өлгүчи үчүн һеч һаза тутма; сәлләңни бешиңға
орап, кәшлириңни путуңға бағлиғин; йүзүңниң төвинини йепиватмә, адәмләр
епбәргән нандин йемә».
18 Шуниң билән Мән әтигәндә хәлиққә сөз қилдим; кәчқурунда аялим өлди.
Иккинчи күни әтигәндә мән буйрулғини бойичә иш қилдим.
19 Әнди халайиқ маңа: «Сениң бу қилған ишлириңниң немини көрсәткәнлигини
демәмсән?» деди.

□ **24:6 «Қанхор шәһәрниң һалиға, йәни дат басқан қазанға, һеч дети кәтмәйдиған қазанға вай!... униңға несивә чеки ташланмисун!»** — қазанниң дети қан рәңгидә болуп, бәлким шәһәрниң қанхорлуғини билдүриду. Айәтниң кейинки қисминиң мәнаси бәлким, қазанниң дат басқан парчилиридәк, шәһәрдикиләрму парчә-парчә тарқилип кетип, һеч қандақ бәхитниң несивисини көрмәйду дегәнлик. **«униңдики һәммини бирдин-бирдин ал»** — яки «униңдики гөш парчилирини бир-биридин ал». ■ **24:6** Әз. 22:2 □ **24:7 «Чүнки ... у қанни топа билән көмгили болғидәк йәргә әмәс, бәлки тақир таш үстигә төкти»** — демәк, өзлири өлтүргән адмәмләргә техиму беһөрмәтлик қилип уларни дәпнә қилмиған; йәнә келип, һеч номус қилмай төккән қанни йошурушниң һажити йоқ дәп жүргән. ■ **24:9** Наһ. 3:1; Һаб. 2:12 ■ **24:14** Әз. 5:11; 23:24

20 Мән уларға мундақ дедим: — Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ
дейилди: —
21 Исраил җәмәтигә мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мән Өз муқәддәс җайимни, йәни сән пәхирләнгән күч-таянчиңни, көзүңларни
хошал қилғучи, җениңлар тәшна болған нәрсини булғай дәватимән; силәрниң
кәйниңларда қалған қиз-оғуллар қилич билән йоқилиду.
22 Шу тапта силәр Мән *Әзакиял* һазир қилғинимдәк қилисиләр; силәр
йүзүңларниң төвинини япмайсиләр, адәмләр епбәргән нандин йемәйсиләр;
23 сәлләңлар бешиңларда, кәшиңлар аяқлириңда боливериду; силәр һеч матәм
тутмайсиләр яки һеч жиғлимайсиләр; силәр қәбиһликлириңлар ичидә солишип,
бир-бириңларға қаришип уһ-зар тартисиләр.□ ■
24 Шундақ қилип Әзакиялниң өзи силәргә бешарәт болиду; у қандақ қилған
болса, силәр шундақ қилисиләр; бу иш әмәлгә ашурулғанда, силәр Мениң Рәб
Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр.■
25 — Вә сән, и инсан оғли, Мән улардин күч-истиһкамини, улар пәхриләнгән гүзәк
гөһрини, сөйүмлүк көз каричуқлирини, җан-җегири болған қиз-оғуллирини
улардин мәһрум қилидиған күнидә,
26 — йәни шу күнидә, саңа бу хәвәрни қулиқиңға йәткүзүш үчүн бир қачқун
йениңға кәлмәмду?
27 Шу күнидә ағзиң ечилған болиду, сән бу қачқун билән сөзлишисән, йәнә һеч
гача болмайсән; шундақ қилип улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп
йетиду».□

25

Әлләр тоғрилиқ бешарәтләр •••• Биринчи бешарәт — Аммон тоғрилиқ

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, йүзүңни Аммонийларға қаритип, уларни әйипләп бешарәт берип
мундақ дегин: —■
3 — Аммонийларға мундақ дегин — Рәб Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар! Рәб
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мениң муқәддәс җайим булғанғанда, Исраил
зимини вәйран қилинғанда, Йәһуда җәмәти сүргүн қилинғанда сән уларға қарап:
«Ваһ! Яхши болди!» дегиниң түпәйлидин,
4 әнди мана, Мән сени шәриқтики әлләрниң егидарчилиғиға тапшуримән; улар
сениң араңда барғаһ қуруп, араңда чедирлирини тикиду; улар мевилириңни йәп,
сүтүңни ичиду.
5 Мән Раббаһ шәһирини төгиләр үчүн отлақ, Аммонийларниң йерини қой
падилири үчүн арамгаһ қилимән; шуниң билән силәр Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни тонуп йетисиләр.
6 — Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Чүнки сән Исраил зиминиға қарап
чавак челип, путуңни тепчәклитип, қәлбиңдики пүтүн өчмәнлик билән хуш
болғанлиғиң түпәйлидин, □

□ **24:23 «силәр һеч матәм тутмайсиләр яки һеч жиғлимайсиләр; силәр қәбиһликлириңлар ичидә солишип, бир-бириңларға қаришип уһ-зар тартисиләр»** — демисәкму, балаю-апәт шундақ еғир болидуки, һеч қандақ көз яшлири яки матәм тутушлар униңға лайиқ кәлмәйду. ■ **24:23** Әз. 4:17 ■ **24:24** Әз. 12:6 □ **24:27 «Шу күнидә ағзиң ечилған болиду, сән бу қачқун билән сөзлишисән, йәнә һеч гача болмайсән»** — бу гачилиқ бәш жил илгири башланған. 3:26-айәтни изаһити билән вә 33:22-айәтниму көрүң. ■ **25:2** Йәр. 49:1 □ **25:6 «сән Исраил зиминиға қарап чавак челип, путуңни тепчәклитип, қәлбиңдики пүтүн өчмәнлик билән хуш болғанлиғиң түпәйлидин...»** — мошу йәрдә «чавак челиш» вә «путни типчәклитиш» интайин хошал болуп кәткәнлигини билдүриду.

7 əмди мана, Мəн үстүңгə қолумни узартип, сени əллəргə олжа болушқа
тапшуримəн; Мəн сени хəлиқлəр ичидин үзимəн, мəмликəтлəр ичидин
йоқитимəн; Мəн сени һалак қилимəн; шуниң билəн сəн Мениң Пəрвəрдигар
екəнлигимни тонуп йетисəн.□

Иккинчи бешарəт — Моаб тоғрилиқ

8 Рəб Пəрвəрдигар мундақ дəйду: — Чүнки Моаб вə Сеирниң: «Йəһуда пəқəт
барлиқ башқа əллəр билəн охшаш, халас» дегини түпəйлидин, ■
9 шуңа мана, Мəн Моабниң йенини — чегарасидики шəһəрлəрни, зимининиң
пəхри болған Бəйт-Йəшимот, Баал-Меон вə Кириатайим шəһəрлиридин башлап
йерип ачимəн;
10 уларни Аммонийларниң зимини билəн биллə шəриқтики əллəргə
тапшуримəн; Мəн Аммонийларниң йəнə əллəр арисида əслəнмəслиги үчүн,
уларниң егидарлиғиға тапшуримəн; ■
11 вə Моаб үстигə һөкүм чиқирип җазалаймəн; улар Мениң Пəрвəрдигар
екəнлигимни тонуп йетиду.□

Үчинчи бешарəт — Едомни əйиплəш

12 Рəб Пəрвəрдигар мундақ дəйду: — чүнки Едом Йəһуда җəмəтидин өч елип
яманлиқ қилип, шуниңдəк еғир гунакар болғини түпəйлидин, интиқам алғнини
түпəйлидин,
13 — əнди Рəб Пəрвəрдигар мундақ дəйду: — Мəн Едомға қолумни созимəн; шуниң
билəн уни зиминидин адəмлəр һəм һайванлардин мəһрум қилимəн; Мəн уни
Теман шəһиридин тартип вəйран қилимəн; улар Дедан шəһиригичə қилич билəн
жиқилиду.
14 Шуниң билəн Мəн хəлқим Исраилниң қоли арқилиқ Едом үстидин Өз
интиқамимни алимəн; улар Мениң аччиғим һəм қəһрим бойичə Едомда иш
қилиду; Едомийлар Мениң интиқамимниң немə екəнлигини билип йетиду, —
дəйду Рəб Пəрвəрдигар.□

Төртинчи бешарəт — Филистийəни əйиплəш

15 Рəб Пəрвəрдигар мундақ дəйду: — Филистийлəр интиқам нийити билəн
һəрикəт қилип, кона өчмəнлиги билəн Йəһудани йоқитайли дəп ич-ичидин өч
алғини түпəйлидин,
16 Шуңа Рəб Пəрвəрдигар мундақ дəйду: — Мана, Мəн Филистийəниң үстигə
қолумни узартимəн; Мəн Кəрəтийлəрни қиривətимəн, деңиз бойидикилəрниң
қалдуқлириниму вəйран қилимəн.

□ **25:7 «əнди мана, мəн үстүңгə қолумни узартип, сени əллəргə олжа болушқа тапшуримəн...»** — Бабилниң падишаси Небоқаднəсар миладийəдин илгəрки 582-жили Раббаһ шəһирини вəйран қиливəтти. Кейин «Набатийлиқ» əрəблəр шəриқ тəрипидин келип Аммон зиминини егиливалди. ■ **25:8** Йəр. 49:1-47 ■ **25:10** Əз. 21:37 □ **25:11 «Моаб үстигə һөкүм чиқирип җазалаймəн; улар Мениң Пəрвəрдигар екəнлигимни тонуп йетиду»** — Бабилниң падишаси Небоқаднəсар миладийəдин илгəрки 582-жили Моабниң зиминини ишғал қилди. Кейин «Набатийлиқ» əрəблəр шəриқ тəрипидин келип Моаб зиминни егиливалди. □ **25:14 «Мəн хəлқим Исраилниң қоли арқилиқ Едом үстидин өз интиқамимни алимəн; улар Мениң аччиғим һəм қəһрим бойичə Едомда иш қилиду...»** — миладийəдин илгəрки 120-жили Йəһудийларниң йетəкчиси Юһанна Хирканус Едомға һуҗум қилип уларға «товва қилип Пəрвəрдигарға ишиниңлар, яки қиличимда өлүңлар» дегəн таллаш йолини бəрди.

17 Мән уларниң үстигә қәһрилик тәнбиһләрни чүшүрүп қаттиқ интиқам алимән;
уларниң үстидин интиқам алғинимда улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни
тонуп йетиду.□

26

Тур вә Зидонни әйипләш

1 Он биринчи жили, айниң биринчи күнидә шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң
сөзи маңа келип мундақ дейилди: — □
2 И инсан оғли, Турниң Йерусалим тоғрилиқ: «Ваһ! Яхши болди! Әлләрниң
дәрвазиси болғучи вәйран болди! У маңа қарап қайрилип ечилди; униң вәйран
қилиниши билән өзүмни тойғузимән!» дегини түпәйлидин,
3 — Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, и Тур, Мән саңа қаршимән,
деңиз долқунларни қозғиғандәк, көп әлләрни сән билән қаршилишқа қозғаймән;
4 улар Турниң сепиллирини бәрбат қилип, униң мунарлирини чеқип йоқитиду.
Униң үстидики топилирини қирип ташлап, уни тақир таш қилип қоймән.
5 У пәқәт деңиз оттурисидики торлар йейилидиған жай болиду; чүнки Мән
шундақ сөз қилдим, дәйду Рәб Пәрвәрдигар; у әлләр үчүн олжа болуп қалиду.
6 Униң қуруқлуқта қалған қизлири қилич билән қирилиду; шуниң билән улар
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду.□
7 — Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән Тур билән қаршилишишқа
Бабил падишаси Небоқаднәсар, йәни «падишаларниң падишаси»ни, атлар, жәң
һарвулири билән, атлиқ чәвәндазлар, қошун вә зор бир топ адәмләр билән шимал
тәрипидин чиқирип епкелимән.
8 У қуруқлуқта қалған қизлирини қилич билән сойиду, саңа муһасирә
потәйлирини қуриду, сепилға чиқидиған дөңлүкни ясайду, саңа қарап
қалқанлирини көтириду.
9 У сепиллириңға бөскүчи базғанларни қаритип тикләйду, қурал-палтилири
билән мунарлириңни чеқип ғулитиду.
10 Униң атлириниң көплүгидин уларниң көтәргән чаң-тописи сени қаплайду;
сепиллири бөсүлгән бир шәһәргә бөсүп киргәндәк у сениң қовуқлириңдин
киргәндә, сепиллириң атлиқ әскәрләрниң, чақларниң һәм жәң һарвулириниң
садаси билән тәвринип кетиду.
11 Атлириниң туяқлири билән у барлиқ рәстә-кочилириңни чәйләйду; у
пухралириңни қилич билән қириду, күчлүк түврүклириң йәргә жиқилиду.■
12 Улар байлиқлириңни олжа, мал-таварлириңни ғәнимәт қилиду; улар
сепиллириңни бузуп ғулитип, һәшәмәтлик өйлириңни харабә қилиду; улар
сениң ташлириң, яғач-лимлириң вә топа-чаңлириңни деңиз сулири ичигә
ташлайду.
13 Мән нахшлириңниң садасини түгитимән; чилтарлириңниң авази қайтидин
аңланмайду. ■

□ **25:17 «Мән уларниң (Филистийләрниң) үстигә қәһрилик тәнбиһләрни чүшүрүп қаттиқ интиқам алимән»** — Филистийләр авал Бабилниң падишаси Небоқаднәсар тәрипидин азап көрди; андин Грек империйәси тәрипидин ишғал қилинди; миладийәдин илгәрки 148-146-жилларда улар Йәһудийлар тәрипидин бир мәзгил ишғал қилинди. Уларниң әвлатлири бүгүнки «Пәләстинликләр»ниң бир қисми. □ **26:1 «он биринчи жил»** — сүргүн болғанлиғиниң 11-жили еди. Бәлким он биринчи ай болуши мүмкин. □ **26:6 «қуруқлуқта қалған қизлири»** — бәлким турға бекинди болған йезиларни көрситиду. 8-айәтниму көрүң. Бу бешарәт тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **26:11** Йәш. 5:28; Йәр. 47:3 ■ **26:13** Йәш. 24:7, 8; Йәр. 7:34; 16:9

14 Мән сени тақир таш қилимән; сән торлар йейилидиған бир жай болисән, халас;
сән қайтидин қурулмайсән; чүнки Мәнки Пәрвәрдигар шундақ дегәнмән, дәйду
Рәб Пәрвәрдигар.□
15 Рәб Пәрвәрдигар Турға мундақ дәйду: — Сән ғулап кәткиниңдә, яриланғанлар
аһ-зарлиғинида, оттуруңда қирғин-чапқун қилинғанда, деңизниң чәт яқилири
тәвринип кәтмәмду?
16 Деңиздики шаһзадиләр тәхтлиридин чүшуп, тонлирини бир яққа ташлап,
кәштилик кийим-кечәклирини селиветиду; улар өзлирини қорқунуч-титрәк
билән пүркәйду; улар йәргә олтирип, һеч тохтавсиз титрәп, саңа қарап
сарасимигә чүшиду.
17 Улар сән үчүн бир мәрсийәни оқуп саңа мундақ дәйду: —
«И аһаләң деңиздикиләрдин болған, даңқи чиққан,
Деңиз үстидин күчлүк һөкүм сүргән,
Өз вәһшәтлириңни барлиқ деңизда туруватқанларға салған шәһәр!
Сән вә сәнда туруватқанлар нәқәдәр һалак болған!■
18 Һазир сениң ғулап кәткән күнүңдә,
Деңиз бойидикиләр титрәп кетиду;
Деңиздики араллар вә қирғақтикиләр сениң йоқ болуп кәткиниңдин дәккә-
дүккигә чүшүп қалди».□
19 — Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мән сени адәмзатсиз шәһәрләрдәк, харабә шәһәр қилғинимда,
Мән үстүңгә деңиз чоңқурлуқлирини чиқирип сени чөкүргинимдә,
Улуқ сулар сени бесип япқанда,
20 Шу тапта Мән сени һаңға чүшкәнләр билән биллә чүшүримән,
Қедимки замандикиләрниң қатариға чүшүримән;
Сени йәрниң тегилиридә турғузимән;
Сениңдә қайтидин адәмзат болмаслиғи үчүн,
Сени қедимки харабиләр арисиға,
Һаңға чүшкәнләр билән биллә болушқа чүшүримән;
Бирақ тирикләрниң зиминида болса гөзәллик тикләп қоймән;□
21 Мән сени башқиларға бир агаһи-вәһшәт қилимән;
Сән қайтидин һеч болмайсән;
Улар сени издәйду, бирақ сән мәңгүгә тепилмайсән»
— дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

27

Тур тоғрилиқ йәнә бир бешарәт — Тур шәһирини чирайлиқ кемигә охшитиш

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 Сән, и инсан оғли, Тур тоғрилиқ бир мәрсийәни ағзиңға елип униңға мундақ
дегин: —
3 И деңизларниң кириш ағзида туруқлуқ, деңиз бойлиридики көп әлләр билән
содилашқучи, Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

□ **26:14 «Мән сени тақир таш қилимән; сән торлар йейилидиған бир жай болисән, халас; сән қайтидин қурулмайсән»** — бу бешарәт авал Бабилниң императори Небоқаднәсар, андин Грек императори «Бүйүк Искәндәр» тәрәплиридин әмәлгә ашурулди. Турниң һазирқи әһвали дәл мошу айәттә ейтилғандәктур. Бу ишлар тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **26:17** Вәһ. 18:9-19 □ **26:18 «Һазир сениң ғулап кәткән күнүңдә, деңиз бойидикиләр титрәп кетиду...»** — бу бешарәтниң көп жәһәтләрдә әмәлгә ашурулуши тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **26:20 «Бирақ тирикләрниң зиминида болса гөзәллик тикләп қоймән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән қайтидин тирикләрниң зиминида һөрмәткә сазавәр орунда болмайсән».

«И Тур, сән «Мениң гөзәллигим камаләткә йәтти!» дедиң.□ ■
4 Сениң чегаралириң болса деңизларниң оттурисида еди;
Сени ясиғанлар гөзәллигиңни камаләткә йәткүзди.
5 Улар барлиқ тахтайлириңни Сенирдики қариғайлардин ясиған;
Саңа мома үчүн улар Ливандин кедир дәриғини епкәлгән;
6 Палақлириңни Башандики дуб дәрәқлиридин ясиған;
Палубаңни сәмшит дәрәқлиридин ясап,
Купрос деңиз бойидики пил чиши билән нәқишлигән.■
7 Йәлкиниң Мисирдин кәлтүрүлгән кәштилик либастин ясалған, у саңа туғ болған;
Сайивиниң болса деңиз бойидики Елишаһдики көк вә сөсүн рәхтләрдин еди; □
8 Зидондикиләр һәм Арвадтикиләр сениң палақ урғучилириң еди;
Сәндә болған данишмәнләр, и Тур, сениң йол башлиғучилириң еди.
9 Гәбалдики ақсақаллар вә униң данишмәнлири сәндә болуп, каваклириңни етәтти;
Деңиз-океандики барлиқ кемиләр вә уларниң деңизчилири мал алмаштурушқа йениңға келәтти.
10 Парслар, Лудтикиләр, Ливийәдикиләр қошунға тизимлинип, сениң ләшкәрлириң болған;
Улар қалқан-дубулғилирини үстүңгә есип, сени һәйвәтлик қилған; □
11 Арвадтикиләр қошуниң билән һәр тәрипиңдә сепиллириңда туруп күзәттә болған;
Гаммадтикиләрму мунарлириңда турған;
Улар қалқан-қураллирини әтрапиңға, сепиллириңға есип қойған;
Улар гөзәллигиңни камаләткә йәткүзгән;
12 Таварлириңниң мол болғанлиғидин Таршиш саңа херидар болған;
Мәһсулатлириңға улар күмүч, төмүр, қәләй, қоғушун тегишип бәргән.□
13 Жаван, Тубал вә Мәшәк сән билән сода қилған;
Улар таварлириңға адәмләрниң жанлири, мис қача-қазанларни тегишкән.□
14 Торгамаһ жәмәтидикиләр мәһсулатлириң үчүн атлар, жәң атлири вә қечирларни тегишип бәргән.
15 Дедандикиләр сән билән содилашқан;
Деңиз бойлиридики көп хәлиқ саңа херидар болған;
Улар саңа дәндан, әбнус яғичини төлигән;
16 Сурийә қол һүнәрлириңниң мол болғанлиғидин саңа херидар болған;
Улар мәһсулатлириңға мави яқутлар, сөсүн рәхтләрни, кәштиләрни, нәпис канап рәхтләрни, марҗанларни, қизил яқутларни тегишип бәргән.□
17 Йәһуда вә Исраил зиминидикиләрдинму сән билән содилашқучилар болған;
Таварлириңға улар Миннитниң буғдайлири, печиниләр, һәсәл, зәйтун мейи, мәлһәм дориларни тегишип бәргән.

□ **27:3 «И деңизларниң кириш ағзида туруқлуқ...»** — ибраний тилида «кириш ағзи» дегән сөз «җүплүк шәклидә», чүнки турниң икки порти бар еди. ■ **27:3** Әз. 28:12 ■ **27:6** Йәш. 2:13 □ **27:7 «Елишаһ»** — бәлким Купросни көрситиду. □ **27:10 «Ливийәдикиләр»** — «Ливийә» яки «Либя» ибраний тилида «Пут» дегән сөздур. □ **27:12 «Таршиш»** — қедимки заманларда деңиз содиси билән даңқи чиққан «Таршиш» дәйдиған үч жут бар болуши мүмкин еди. Биринчиси, шималий Африқида (һазирқи Маракәш әтрапида); иккинчиси Испанийә, үчинчиси Әнглийә еди. Мошу йәрдә бәлким Испанийини көрситиду. □ **27:13 «Жаван»** — һазирқи Гретсийәдур. Тубал вә Мәшәк әслидә һазирқи Түркийә зиминида яшиған икки қәбилә еди. Кейин улар Русийә тәрәпкә көчүп кәткән болуши мүмкин. **«адәмләрниң жанлири»** — қуллар дегәнлик. □ **27:16 «Сурийә қол һүнәрлириңниң мол болғанлиғидин саңа херидар болған...»** — бәзи кона көчүрмә нусхиларда «Арам» (Сурийә) әмәс, «Едом» дейилиду: 18-айәттә «Дәмәшқ» (Сурийәниң пайтәхти) тоғрилиқ сөз болғачқа, «Едом» бәлким тоғридур.

18 Дәмәшқ қол һүнәрлириңниң мол болғанлиғидин,
Һәр хил байлиқлириң түпәйлидин саңа херидар болуп саңа Хәлбонниң шараплирини, ақ жуңларни тегишип бәргән.
19 Ведан вә Узалдин чиққан Жавандикиләр мәһсулатлириңға соқулған төмүр, қовзақдарчин, егирни тегишкән еди.
20 Дедан саңа ат тоқумлирини тегишип бәргән;
21 Әрәбистан вә Кедардики барлиқ шаһзадиләр саңа херидар болди;
Саңа пахланлар, қочқарлар вә өшкиләрни тегишип бәргән.
22 Шеба һәм Раамаһдики содигәрләр сән билән тиҗарәт қилған;
Мәһсулатлириңға улар һәр хил сәрхил тетитқулар, қиммәтлик җаваһиратлар вә алтун алмаштуруп бәргән.
23 Һаран, Каннәһ, Едәндикиләр вә Шеба, Ашур, Хилмадтики содигәрләр сән билән тиҗарәт қилған;□
24 Улар саңа һәшәмәтлик кийим-кечәк, сөсүн рәхтләр вә кәштиләр, рәңму-рәң гиләмләрни тегишип бәргән;
Буларниң һәммиси түгүнчәклинип тана-арғамчилар билән чиң бағлинип, базириңға кирди.
25 Таршиштики кемиләр таварлириңни көтәргән карванлардәк болған;
Шуниң билән сән деңиз-океанниң бағрида мал билән толдурулуп, интайин еғирлишип кәткәнсән; □
26 Сениң палақ орғучилириң сени улуқ суларға апарди;
Шәриқ шамили сени деңиз-океанниң бағрида парә-парә қиливәтти;■
27 Сениң мал-мүлүклириң, базарлириң, деңизчилириң вә йол башлиғучилириң, Каваклириңни әткүчиләр, сән билән содилашқан содигәрләр, сәндә болған барлиқ ләшкәрлириң,
Җүмлидин араңда топланған адәмләрниң һәммиси сән өрүлүп кәткән күнүңдә өрүлүп деңиз-океанниң қойниға ғәриқ болуп кетиду.■
28 Йол башлиғучилириңниң аһ-зарлиридин даладикиләр тәврәп кетиду.■
29 Палақ орғучиларниң һәммиси,
Деңизчилар, деңизда барлиқ йол башлиғучилар өз кемилиридин чүшиду;
Улар қуруқлуқта туриду;
30 Улар саңа қарап авазини аңлитип,
Қаттиқ аһ-зар көтириду;
Улар топа-чаң чиқирип бешиға чачиду;
Улар күлләр ичидә еғинайду.
31 Улар сени дәп чачлирини чүшүрүп өзлирини таз қилип, бөз кийимләргә орайду;
Улар қаттиқ матәм тутуп сән үчүн зор дәрд-әләм ичидә жиғлайду.□ ■
32 Улар аһ-зарлирини көтәргинидә сән үчүн бир мәрсийәни оқуп, сән тоғрилиқ һаза қилип мундақ дәйду:
— «Тур деңиз-океанлар оттурисида, һазир җим-җит қилинған!
Әсли ким униңға тәң келәләйтти?
33 Мәһсулатлириң деңиз-океанлардин өтүп кәткәндә,
Сән көп хәлиқләрни қанаәтләндүргән;
Байлиқлириң вә таварлириңниң моллуғи билән йәр йүзидики падишаларни бейитқансән.
34 Сән суларниң чоңқур тегидә деңиз-океанлар тәрипидин парә-парә қилинғанда,

---

□ **27:23 «Ашур»** — Асурийә. □ **27:25 «еғирлишип кәткән»** — ибраний тилида икки бислиқ гәп болуп, униң иккинчи мәнаси «һөрмәт-абройлуқ болған» дегән мәнидә. Шуһисизки, бу кинайилик гәп еди. ■ **27:26** Әз. 17:1 ■ **27:27** Вәһ. 18:9-19 ■ **27:28** Әз. 26:10, 15 □ **27:31 «бөз кийимләр»** — матәм тутуш яки қаттиқ товва қилишни билдүрәтти. ■ **27:31** Йәр. 48:37

Таварлириң һәм араңда болған топ-топ адәмлириңму өрүлүп ғәриқ болуп кәтти.
35 Барлиқ деңиз бойидикиләр саңа қарап алақзадә болған;
Уларниң падишалири дәһшәт қорқуп, уларниң йүзлирини сур басқан.
36 Хәлиқләр арисидики содигәрләр саңа қарап «уш-уш» қилди;
Сән өзүң бир вәһшәт едиң, әнди қайтидин болмайсән»».□ ■

28

Турниң падишасини әйипләйдиған бир бешарәт

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, турниң шаһзадисигә мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Сениң өзүңни чоң тутуп: «Мән бир илаһтурмән;
Мән Худаниң тәхтигә, йәни деңиз-океанларниң бағрида олтиримән», дегәнсән;
(Бирақ сән инсан, Худа әмәссән!)
Сән өз көңлүңни Худаниң көңли дәп ойлап қалдиң.■
3 Мана, сән Даниялдин данасән;
Һеч қандақ сир сәндин йошурун әмәс;□
4 Даналиғиң вә әқлиң билән сән байлиқларға егә болдуң,
Алтун-күмүчни ғәзнилириңгә топлап қойдуң;
5 Тиҗарәттә болған зор даналиғиң билән байлиқлириңни авуттуң;
Байлиқлириң түпәйлидин өзүңни чоң туттуң: —
6 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Сән өз көңлүңни Худаниң көңли дәп ойлап кәткәнлигиңдин,
7 Әнди мана, Мән ят адәмләр,
Йәни әлләрниң дәһшитини үстүңгә епкелимән;
Улар даналиғиңниң парлақлиғини йоқитишқа қиличлирини суғуруп,
Шан-шәривиңни булғайду;■
8 Улар сени һаңға чүшүриду;
Шуниң билән сән деңиз-океанларниң қойнида өлтүрүлгәнләрниң өлүмидә өлисән.
9 Әнди сени өлтүргүчиниң алдида: «Мән Худа» — дәмсән?
Бирақ сән өзүңни санҗип өлтүридиғанниң қоли астида Тәңри әмәс, инсан болуп чиқисән.
10 Сән ят адәмләрниң қолида хәтнә қилинмиғанларға лайиқ болған өлүм билән өлисән;
Чүнки Мән шундақ сөз қилған», — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.□

Турниң падишаси тоғрилиқ бир мәрсийә

11 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
12 И инсан оғли, Турниң падишаси тоғрилиқ авазиңни көтирип бу мәрсийәни ағзиңға елип униңға мундақ дегин: —
Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

□ **27:36 «содигәрләр саңа қарап «уш-уш» қилди»** — «уш-уш қилиш» кона җәмийәттә мәсқирә қилишни билдүриду. ■ **27:36** Әз. 26:21 ■ **28:2** Йәш. 31:3 □ **28:3 «Мана, сән Даниялдин данасән»** — шу вақитта Даниял пәйғәмбәр аллиқачан Бабил ордисида бир нәччә жил баш вәзир болған. ■ **28:7** Йәр. 6:23 □ **28:10 «Сән ят адәмләрниң қолида хәтнә қилинмиғанларға лайиқ болған өлүм билән өлисән»** — Турдикиләр адәттә «хәтнә қилинмиған»лардиндур. «Әзакиял пәйғәмбәр» дегән китапта, «хәтнә қилинмиған петида өлүш» дегән сөз «Худадин айрилған петида өлүш» дегән мәнини билдүриду. «Қошумчә сөз»имиздә биз «хәтнә» дегән тема үстидә тохтитилимиз.

«Сән, камаләтниң җәвһири болған,
Даналиққа толған, гөзәлликтә камаләткә йәткән едиң;□ ■
13 Сән Ерәм бағчиси, йәни Худаниң бағчисида болғансән;
Һәр бир қимматлик ташлар, йәни қизил яқут, сериқ гөһәр вә алмас, берил яқут, ақ һеқиқ, анарташ, көк яқут, зумрәт вә көк қашташ саңа йөгәк болған;
Яқут көзлириң вә нәққашлириң алтун ичигә ясалған;
Сән яритилған күнүңдә улар тәйярланған еди.
14 Сән болсаң мәсиһләнгән муһапизәтчи керуб едиңсән,
Чүнки Мән сени шундақ бекиткән едим;
Сән Худаниң муқәддәс теғида болғансән;
Сән отлуқ ташлар арисида жүрәттиң;□
15 Сән яритилған күндин бери, сәндә қәбиһлик пәйда болғичә, йоллириңда
мукәммәл болуп кәлгән едиң.□
16 Қилған содилириңниң көп болғанлиғидин сән зорлуқ-зумбулуқ билән толуп, гуна садир қилған;
Шуңа Мән сени Худаниң теғидин һарам нәрсә дәп ташливәткәнмән;
Мән сени, и муһапизәтчи керуб, отлуқ ташлар арисидин һайдап йоқатқанмән;
17 Сениң көңлүң гөзәллигиң билән тәкәббурлишип кәтти;
Парлақлиғиң түпәйлидин сән даналиғиңни булғиғансән;
Мән сени йәргә ташливәттим;
Падишаһлар сени көрүп йетиши үчүн Мән сени улар алдида ятқуздум. □
18 Сениң қәбиһликлириңниң көплүги түпәйлидин,
Қилған содаңниң адилсизлиғи түпәйлидин,
Өз муқәддәс җайлириңни булғиғансән;
Мән өзүңдин бир отни чиқардим,
У сени көйдүрүп йәвәтти;
Шуниң билән саңа қарап турғанларниң һәммисиниң көз алдида,
Мән сени йәрдә қалған күлләргә айландурувәттим.
19 Сени тонуғанларниң һәммиси саңа қарап сарасимидә қалиду;
Сән өзүң бир вәһшәт болуп қалдиң, әнди қайтидин болмайсән».

Зидонни әйипләйдиған бир бешарәт

20 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —

□ **28:12 «Сән, камаләтниң җәвһири болған»** — яки «сән, камаләтниң мөһүри болған». ■ **28:12** Әз. 27:3 □ **28:14 «Сән болсаң Мәсиһләнгән муһапизәтчи керуб едиңсән»** — «керуб» тоғрилиқ 9:3-айәттики изаһат, «Яр.» 3:24 вә «Тәбирләр»ниму көрүң. «Керуб»лар күчлүк пәриштиләрдур. «Мәсиһлиниш» яки «мәсиһ қилиниш» — Тәвраттики бәлгүлимидә, йеңи падиша, «баш каһин» һәм бәзи чағларда пәйғәмбәрләрни тикләш үчүн «мәсиһ қилиниш» мурасими өткүзүләтти. Мурасимда бешиға пурақлиқ май қуюлатти. Бу «мәсиһләш» дәп аталған. Бирақ мошу йәрдә бир керуб (пәриштә) «мәсиһ қилинған»; Худа Өзи уни алаһидә бир хизмәт қилишқа тәйярлаш үчүн уни мәсиһлигән болса керәк. □ **28:15 «Сән яритилған күндин бери, сәндә қәбиһлик пәйда болғичә, йоллириңда мукәммәл болуп кәлгән едиң»** — оқурмәнләр бәлким һазир көридуки, Әзакиял пәйғәмбәр Тур падишасиға әмәс, бәлким униң кәйнидә турған роһий күчкә сөз қиливатиду. Алдидики 1-10-айәтләр «Турниң шаһзадиси» тоғрилиқ еди; һазир тема «Турниң падишаси»ға өзгәтилиду. Биздә һеч гуман йоқки, у Шәйтанға гәп қиливатиду. Мошу йәрдә Шәйтан тоғрилиқ бир нәччә муһим хәвәрләр бар: — (1) у Худа тәрипидин яритилған. (2) униң Ерәм бағчисида алаһидә муһапизәтчилик қилидиған хизмити бар еди. (3) у әсли интайин чирайлиқ вә күчлүк керуб (пәриштә) еди. (4) у Ерәм бағчисида болған вақитта Худаға қарши чиққан. (5) шу гунайи түпәйлидин у Худаниң һозуридин һайдиветилгән. □ **28:17 «... Мән сени йәргә ташливәттим; падишалар сени көрүп йетиши үчүн Мән сени улар алдида турғуздум»** — мошу 17-вә кейинки айәтләрдә, Әзакиял һәм Шәйтанға һәм Тур падишаси (Иттобал ИИ)ға сөз қилиду. Тур падишаси Шәйтанға интайин охшап кәткән.

21 И инсан оғли, йүзүңни Зидонға қаритип уни әйипләп бешарәт берип мундақ
дегин: — □
22 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мана, Мән саңа қарши, и Зидон;
Өзүм араңда улуқлинимән;
Мән униң үстигә һөкүм чиқирип жазалиқинимда,
Өзүмни униңда пак-муқәддәс екәнлимни көрсәткинимдә,
Улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду.
23 Мән уларға вабани әвитип, рәстә-кочилирида қан аққузимән;
Униңға қарши чиққан қиличниң һәр әтрапида болғанлиғидин оттурисида өлтүрүлгәнләр жиқилиду;
Шуниң билән улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду;
24 Улар йәнә Исраил җәмәтини көзгә илмиған әтрапидикиләр арисида,
Исраил үчүн адәмни санҗиғучи җиған яки дәрд-әләмлик тикән болмайду;
Шуниң билән улар Мениң Рәб Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду».
25 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән улар тарқитилған әлләр арисидин
Исраил җәмәтини қайтидин жиққинимда, уларда әлләрниң көз алдида Өзүмниң
пак-муқәддәс екәнлигимни көрсәткинимдә, әнди улар Мән Өз қулум болған
Якупқа тәқдим қилған, өзиниң земинида олтириду;
26 улар униңда теч-аманлиқ ичидә яшап, өйләрни селип үзүмзарларни тикиду;
Мән уларни көзгә илмайдиған әтрапидикиләрниң һәммисиниң үстигә һөкүм чиқирип жазалиқинимда, улар теч-аманлиқ ичидә туриду; шуниң билән улар Мениң Пәрвәрдигар, уларниң Худаси екәнлигимни билип йетиду».■

29

Пирәвн вә Мисирни әйипләйдиған бешарәт

1 Онинчи жили, онинчи айниң он иккинчи күнидә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа
келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, йүзүңни Мисир падишаси Пирәвнгә қаритип уни вә Мисирниң
барлиқ әһлини әйипләп бешарәт берип муну сөзләрни дегин: — □
3 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «И өз-өзигә: «Бу дәрия өзүмниңки, мән уни
өзүм үчүн яратқанмән» дегүчи болған, өз дәриялири оттурисида ятқан йоған
әждиһа Мисир падишаси Пирәвн, мана, Мән саңа қаршимән!■
4 Мән қармақларни еңәклириңгә селип, дәриялириңдики белиқларни өз
қасирақлириңға чаплаштуруп сени дәриялириң оттурисидин чиқиримән;
дәриялириңдики барлиқ белиқлар қасирақлириңға чаплишиду.
5 Мән сени, йәни сән вә дәриялириңдики барлиқ белиқларни чөл-баяванға
ташлаймән; сән далаға чүшүп жиқилисән. Һеч ким сени жиғмайду, дәпнә
қилмайду; Мән сени йәр йүзидики һайванлар, асмандики учар-қанатларниң
озуғи болушқа тәқдим қилимән.
6 Шуниң билән Мисирда барлиқ туруватқанлар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни
тонуп йетиду; чүнки улар Исраил җәмәтигә «қомуш һаса» болған. □ ■

□ **28:21 «Зидон»** — Тур шәһириниң әтрапида болуп, униңға қарашлиқ район еди. ■ **28:26** Йәр. 31:5 □ **29:2 «Мисирниң барлиқ әһлини әйипләп бешарәт берип...»** — Мисир икки қисимға, йәни «төвән Мисир» вә «жуқуриқи Мисир»ға бөлүнгән. «Мисирниң барлиқ әһлини...» дегән сөз бу икки қисмиға қаритилған. ■ **29:3** Зәб. 73:13,14; Йәш. 27:1; 51:9 □ **29:6 «қомуш һаса»** — демәк, таянғили болмайдиған, ишәшсиз ярдәм. 7-айәтни көрүң. ■ **29:6** 2Пад. 18:21; Йәш. 36:6

7 Улар сени қол билән тутқанда, сән йерилип, уларниң пүткүл мүрилирини
тиливәттиң; улар саңа таянғанда, сән сунуп, пүткүл бәллирини миткут
қиливәттиң».
8 Әнди Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мана, Мән үстүңгә бир қилич чиқирип,
сәндики инсан вә һайванларни қириветимән.
9 Мисир зимини вәйранә вә харабиләр болуп қалиду; шуниң билән улар Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду; чүнки Пирәвн: «Нил дәрияси мениңки,
мән уни яратқанмән» дегән еди.
10 Шуңа мана, Мән саңа һәм сениң дәриялириңға қаршимән; Мән Мисир
зиминини Мигдолдин Сәһвәнгичә, йәни Ефиопийәниң чегарасиғичә пүтүнләй
харабә-вәйранә қиливетимән. □
11 Қириқ жил ичидә, инсанниң яки һайванниң айиғи уни бесип өтмәйду вә
униңда һеч адәм турмайду.
12 Мән Мисир зиминини вәйран қилинған зиминлар арисида вәйран қилимән; вә
униң шәһәрлири харабә қилинған шәһәрләр арисида қириқ жил вәйран болиду;
Мән Мисирлиқларни әлләр арисиға тарқитиветимән, уларни мәмликәтләр
арисиға таритимән».□
13 Бирақ Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Қириқ жилниң ахирида Мән
Мисирлиқларни тарқитилған әлләрдин жиғип қайтуримән;
14 Мән Мисирни сүргүндин әслигә кәлтүрүп, уларни Патрос зиминиға, йәни
туғулған зиминға қайтуримән; улар шу йәрдә төвән дәрижилик бир мәмликәт
болиду.
15 У мәмликәтләр арисида әң төвән туриду; у қайтидин өзини башқа әлләр үстигә
көтәрмәйду; Мән уларни пәсәйтимәнки, улар қайтидин башқа әлләр үстидин
һөкүм сүрмәйду.
16 *Мисир* қайтидин Исраил җәмәтиниң таянчиси болмайду; әксичә улар дайим
Исраил үчүн униңдин панаһ издәш гунайиниң әсләтмиси болиду; андин улар
Мениң Рәб Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетиду».□ ■

Мисир вә Бабил

17 Жигирмә йәттинчи жили, биринчи айниң биринчи күнидә шундақ болдики,
Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: — □
18 И инсан оғли, Бабил падишаси Небоқаднәсар Турға җәң қилишта қошунини
қаттиқ җапалиқ әмгәккә салди; шуниң билән һәр бир баш тақир болуп кәтти,

---

□ **29:10 «Мисир зиминини Мигдолдин Сәһвәнгичә, йәни Ефиопийәниң чегарасиғичә...»** — «Мигдол» бәлким Нил дәриясиниң делтисида, «Сәһвән» болса һазирқи «Асван» (чоң дамба ясалған) шәһәрни көрситиду. □ **29:12 «зиминини вәйран қилинған зиминләр арисида вәйран қилимән»** — бу вә униңға охшап кетидиған ибариләр бәлким «дуния бойичә уни әң вәйранә зимин қилимән» дегән мәнидә. **«униң шәһәрлири харабә қилинған шәһәрләр арисида қириқ жил вәйран болиду»** — «қириқ жил вәйран болуш»ни көрсәткән бу бешарәт, бәлким биринчи қетим миладийәдин илгәрки 525-487-жиллларда, Парс императори «Камбисис»ниң Мисир үстидин рәһимсиз һөкүм сүрүши, шуниңдәк Мисирниң пәс орунға чүшүрүлүши билән әмәлгә ашурулған. Бирақ шу дәвирдә Мисирда «униңда һеч адәм турмайду» дегән (11-айәттики) бешарәт толуқ әмәлгә ашурулмиди. Шуңа бешарәтниң толуқ әмәлгә ашурулуши Мәсиһниң дунияға қайтип келиши билән болиду, дәп ойлаймиз. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **29:16 «Мисир қайтидин Исраил җәмәтиниң таянчиси болмайду; әксичә улар дайим Исраил үчүн униңдин панаһ издәш гунайиниң әсләтмиси болиду»** — Исраиллар һәрдайим Мисирдин панаһ издәп кәлгән, бу Худаға ишәнмәслик гунайи болған. ■ **29:16** Жиғ. 4:17
□ **29:17 «Жигирмә йәттинчи жили, биринчи айниң биринчи күнидә ... Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди»** — оқурмәнләр бәлким шуниңға диққәт қилған болуши мүмкинки, Мисир тоғрилиқ бу бешарәт жуқуриқи бешарәтләрдин 17 жил кейин берилгән. Шүбһисизки, у Мисир тоғрисидики бешарәтләрни җәм қилип толуқ болсун дәп мошу йәрдә қошулған.

һәр бир мүрә сүркилип йеғир болуп кәтти; бирақ нә у нә қошуни Тур билән
қаршилашқан әмгәктә һеч қандақ һәқ алмиди; □
19 шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән Мисир земинини
Бабил падишаси Небоқаднәсарға тәқдим қилимән; у униң байлиқлирини елип,
олҗисини булап, ғәнимитини тутуп елип кетиду; булар униң қошуни үчүн иш
һәққи болиду.
20 Мән униңға *Турға* җәң қилғанниң иш һәққи үчүн Мисир земинини тәқдим
қилдим; чүнки улар Мени дәп әҗир қилди, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.□
21 — Мән шу күндә Исраил җамәти үчүн бир мүңгүз өстүрүп чиқиримән, вә сән
Әзакиялниң ағзиңни улар арисида ачимән; шуниң билән улар Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни билип йетиду.□

30

Мисир тоғрилиқ ейтилған мәрсийә

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, бешарәт берип: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Силәр дад-
пәряд селип: «Вай шу күни!» — дәңлар!» — дегин.
3 Чүнки күн йеқинлашти; бәрһәқ, Пәрвәрдигарниң күни, булутлар қапланған күн
йеқинлашти; у әлләрниң бешиға чүшидиған күндур. □
4 Шуниң билән бир қилич Мисир үстигә чүшиду; өлтүрүлгәнләр Мисирда
жиқилғанда, униң зор байлиқлири булинип кәткәндә, униң һуллири өрүлүп
чүшкәндә, Ефиопийәликләр дәрд-әләм тартиду.
5 Ефиопийә, Пут, Луд, барлиқ Әрәбийә, Ливийә вә әһдә қилинған
зиминдикиләрму Мисир билән биллә қиличлиниду.□
6 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мисирни қоллайдиғанлар жиқилиду; униң
күчидин болған пәхри йәргә чүшиду; Мигдолдин Сәһвәнгичә болған хәлиқ
қиличлиниду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
7 — Улар вәйран қилинған земинлар арисида вәйран қилиниду; униң шәһәрлири
харабә қилинған шәһәрләр арисида ятиду.
8 Шуниң билән, Мән Мисирға от салғинимда, униң ярдимидә болғанлар
сундурулғанда, улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду;

□ **29:18 «Бабил падишаси Небоқаднәсар Турға җәң қилишта қошунини қаттиқ җапалиқ әмгәккә салди... бирақ нә у нә қошуни Тур билән қаршилашқан әмгәктә һеч қандақ һәқ алмиди»** — әмәлийәттә Бабил падишаси Небоқаднәсар Тур шәһирини 13 жил муһасиригә алди! У ахирда Бабилға тәслим болди, бирақ бу сөзгә қариғанда Небоқаднәсар униңдин һеч пайда көрмигән. □ **29:20 «Мән униңға Турға җәң қилғанниң иш һәққи үчүн Мисир земинини тәқдим қилдим»** — ибраний тилида мошу йәрдә «Турға» дегәнлик «униңға» дейилиду. 18-айәтни көрүң. □ **29:21 «Мән шу күндә Исраил җамәти үчүн бир мүңгүз өстүрүп чиқиримән»** — Тәвратта, «мүңгүз»ләр көп һалларда адәмләрниң аброй-шөһритини яки һоқуқини билдүриду. Мошу йәрдә Қутқузғучи-Мәсиһни көрситиши мүмкин. «Зәбур» 131-күй, 17-айәтни көрүң. Бу мүңгүзләр адәмниң бешидин өскән әмәс, әлвәттә! □ **30:3 «Пәрвәрдигарниң күни»** — адәттә ахирқи замандики, һәр әл-милләтни басқан азап-оқубәтлик күнләрни көрситиду. Мошу йәрдә «Пәрвәрдигарниң күни» бәлким һәм йеқин арига болидиған вә жирақ кәлгүсидә болидиған (ахирқи замандики) ишларниму көрситиду. □ **30:5 «барлиқ Әрәбийә»** — яки, «арилишип кәткән топ-топ адәмләр». **«Ливийә»** — (яки «Либя») ибраний тилида «Лубийлар». Бәзи көчүрмиләрдә «Қубдикиләр» дейилиду. Адәттә «Пут» Ливийәни көрситиду. **«әһдә қилинған зиминдикиләр»** — бәлким (Худаниң йолйоруқлириға хилап) Мисирға көчип кәткән Йәһудийларни көрситиши мүмкин («Йәр.» 44-бапни көрүң).

9 Шу күни әлчиләр Ефиопийәни қорқитиш үчүн кемиләрдә олтирип мәндин
чиқиду; Мисирниң бешиға чүшкән күндәк уларғиму азап-оқубәт чүшиду; мана, у
келиватиду!
10 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән йәнә Мисирниң топ-топ адәмлирини
Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қоли билән түгитимән. □
11 У вә униң билән кәлгән хәлқи, йәни әлләрниң арисидики әң дәһшәтлиги
зиминни һалак қилишқа елип келиниду; улар Мисир билән қаршилишқа
қиличларни суғуруп, зиминни өлтүрүлгәнләр билән толдуриду.□ ■
12 Мән Нил дәриялирини қурутимән,
Вә зиминни рәзил адәмләрниң қолиға сетиветимән;
Зимин вә униңда турған һәммини ят адәмләрниң қолида вәйранә қилимән;
Мәнки Пәрвәрдигар шундақ сөз қилған».
13 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән Ноф шәһиридин бутларни йоқитимән,
ойған мәбудларниму йоқитимән; Мисир зиминидин қайтидин шаһзадә болмас;
Мән Мисир зиминини қорқунучқа чүшүримән. □
14 Мән Патрос шәһирини вәйранә қилип, Зоан шәһиридә от салимән, Но шәһири
үстидин һөкүм чиқирип жазалаймән. □
15 Мисирниң истиһками болған Син шәһириниң үстигә қәһримни төкимән; Но
шәһириниң топ-топ адәмлирини қириветимән.
16 Мән Мисирда бир от салимән; Син азаплардин толғинип кетиду; Но шәһири
бөсүлиду, Ноф шәһири һәр күни явларға йүзлиниду.
17 Авән вә Пибәсәт шәһәрлиридики жигитләр қиличлиниду; бу шәһәрләр сүргүн
қилиниду.
18 Мениң шу йәрдә Мисирниң боюнтуруқлирини сундурғинимда, Таһпанәс
шәһиридә күн қараңғулишиду; униңда өз күчидин болған пәхри йоқилиду; бир
булут уни қаплайду; униң қизлири сүргүн қилиниду.
19 Мән шундақ қилип Мисир үстидин һөкүм чиқирип жазалаймән; вә шулар
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду».

Пирәвн тоғрилиқ йәнә бир бешарәт

20 Он биринчи жили, биринчи айниң йәттинчи күнидә шундақ болдики,
Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
21 И инсан оғли, Мән Мисир падишаси Пирәвнниң билигини сундурдум; вә мана,
у давалинишқа теңилмиди, яки қилич тутушқа теңиқ билән күчәйтилмиди.□
22 — Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мана, Мән Мисир падишаси Пирәвнгә
қаршимән; Мән униң биләклирини, һәм күчлүк болғинини һәм сундурулған
билигини үзүветимән; шуниң билән қиличини қолидин чүшүрмән;
23 Мисирлиқларни әлләргә тарқитиветимән, мәмликәтләр арисиға таритимән.
24 Мән Бабил падишасиниң қолини күчәйтип, қиличимни униң қолиға
тутқузимән; Мән Пирәвнниң биләклирини сундуримәнки, у Бабил падишаси
алдида әҗили тошқан яриланған адәмдәк аһ-зарлар билән иңрайду.

□ **30:10 «Мән йәнә Мисирниң топ-топ адәмлирини Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қоли билән түгитимән»** — мошу айәттики «йәнә» бешарәтниң һәм йеқин арини (Небоқаднәсар арқилиқ) һәм жирақ кәлгүсини (ахирқи заманларни)му көрситидиғанлиғини испатлайду. □ **30:11 «У (Небоқаднәсар) ... елип келиниду»** — демәк, Небоқаднәсарниң таҗавуз қилип келиши Худаниң орунлаштурушидур. ■ **30:11** Әз. 28:7 □ **30:13 «Ноф шәһири»** — һазирқи Мәмфис шәһири. □ **30:14 «Но шәһири»** — һазирқи Тебес шәһири. □ **30:21 «...Мән Мисир падишаси Пирәвнниң билигини сундурдум; вә мана, у ... қилич тутушқа теңиқ билән күчәйтилмиди»** — бу бешарәт бәлким «Йәр.» 37:1-10-айәтләрдә тәсвирләнгән вақиәни көрситиду. Хофна Пирәвнниң қошунлири Йерусалимни муһасиригә алған Бабил қошуниға қарши җәңгә чиққанда, мағлубийәткә учрап Мисирға чекингән.

25 Мән Бабил падишасиниң биләклирини күчәйтимән, вә Пирәвнниң биләклири
саңгилап қалиду; Мән Өз қиличимни Бабил падишасиниң қолиға тутқузғинимда,
у уни Мисир зимини үстигә созғинида, улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлимни
тонуп йетиду;
26 вә Мән Мисирлиқларни әлләр арисиға тарқитимән, мәмликәтләр ичигә
таритимән; вә улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлимни тонуп йетиду».

31

Асурийә қандақ болған болса, Мисир шундақ болиду

1 Он биринчи жили, үчинчи айниң биринчи күнидә шундақ болдики,
Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, Мисир падишаси Пирәвнгә вә униң топ-топ адәмлиригә мундақ
дегин: — Әнди сән бүйүклүгүңдә ким сән билән тәң болалайду?□
3 Мана, Асурийәму Ливандики бир кедир дәриғи еди; униң орманлиққа сайә
бәргән гөзәл шахлири болуп, у интайин егиз бойлуқ еди; униң учи булутларға
тақашқан еди; □ ■
4 Сулар уни йоған қилип, чоңқур булақлар уни егиз қилип өстүргәнди; ериқлири
униң түвидин, әтрапидин еқип өтәтти, улар өз өстәңлирини даладики барлиқ
дәрәқләргичә әвәткән еди.
5 Шуниң билән, у бихланған вақитта, мол сулар билән егизлиги барлиқ
дәрәқләрдин егиз болған, униң шахлири көпәйгән вә шахчилири узун болған;
6 асмандики барлиқ учар-қанатлар униң шахлирида угилиған, шахчилири астида
даладики барлиқ жаниварлар балилиған; униң сайиси астида барлиқ улуқ әлләр
яшиған.■
7 Шундақ болуп униң шахлири кеңийип, у бүйүклүгидә гөзәлләшкән; чүнки униң
йилтизлири мол суларға йәткән.
8 Худаниң бағчисидики кедир дәрәқләрму уни тосалмайтти; қариғайлар униң
шахлиридәк, чинар дәрәқлири униң шахчилиридәкму кәлмәйтти; Худаниң
бағчисидики һеч қандақ дәрәқ гөзәлликтә униңға охшимайтти. ■
9 Мән уни шахлириниң көплүги билән гөзәл қилғанмән; Худаниң бағчисида
болған барлиқ дәрәқләр, йәни Ерәмдики дәрәқләр униңдин һәсәт қилған еди.
10 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Чүнки у өзини егиз көтирип,
учини булутларға тақаштуруп узартқанлиғи, егизлигидин көңлиниң
тәкәббурлашқанлиғи түпәйлидин, □
11 әнди Мән уни үзүл-кесил бир тәрәп қилишқа уни әлләрниң арисидики
мустәбитниң қолиға тапшурдум; Мән уни рәзиллиги түпәйлидин һайдап чәткә
қаққан едим.

□ **31:2 «Әнди сән бүйүклүгүңдә ким сән билән тәң болалайду?»** — Худаниң бу соали «Кимму сән билән тәң туралайду?» дегәнгә охшиғини билән, әмәлийәттә шундақ мәнидә әмәс. 3-14-айәтләрдин қариғанда, Худаниң Мисирға ейтқан сөзи «Сән Асурийәдин һеч бүйүк әмәссән, Асурийәгә охшаш йәрниң тегигичә төвән қилинисән» дегәнгә баравәр. □ **31:3 «Асурийәму Ливандики бир кедир дәриғи еди; униң орманлиққа сайә бәргән гөзәл шахлири болуп, у интайин егиз бойлуқ еди...»** — Асурийә империйәси бу бешарәттин 25 жил илгири, йәни миладийәдин илгәрки 612-жили Бабил тәрипидин һалак болған. ■ **31:3** Дан. 4:7 ■ **31:6** Дан. 4:9 ■ **31:8** Яр. 2:8 □ **31:10 «Чүнки у өзини егиз көтирип, учини булутларға тақаштуруп узартқанлиғи, егизлигидин көңлиниң тәкәббурлашқанлиғи түпәйлидин, ...»** — ибраний тилида бу айәтниң шәкли: «Чүнки **сән** өзүңни егиз көтәргәнлигиң түпәйлидин, учини булутларға тақаштуруп узартқанлиғи, егизлигидин көңлиниң тәкәббурлашқанлиғи түпәйлидин...». Шуңа мүмкинчилиги барки, айәтниң биринчи жүмлиси (Сән... түпәйлидин..) Мисирға ейтилған. Бирақ жүмлә мошу айәттә түгимәйду; Мисирни көрсәткән болса пәқәт 18-айәткә кәлгәндә түгиши керәк. 11-18-айәтләр йәнила Асурийәгә ейтилған.

12 Ят адәмләр, йәни әлләр арисидики әң вәһшиләр уни кесип ташлиди. Шахлири
тағлар вә барлиқ җилғаларға жиқилип, униң шахчилири зиминдики барлиқ
җираларға сундурулуп ятиду; йәр йүзидики хәлиқләр униң сайисидин чиқип
униңдин нери кәтти. ■
13 Униң жиқилған ғоли үстигә асмандики барлиқ учар-қанатлар қонуп яшайду;
даладики барлиқ җаниварлар шахлири үстидә туриду.
14 Буниң мәхсити, сулардин суғирилидиған дәрәқләрниң һеч бири өзини
егиз көтәрмисун, яки учини булутларға тақаштурмисун, яхши суғирилидиған
дәрәқләрниң һеч бири ундақ егизликкә көтирилмисун үчүндур; чүнки уларниң
һәммиси өлүмгә бекитилгән — йәрниң тегилиригә чүшүшкә бекитилгәнләрниң,
өлидиған адәм балилириниң, һаңға чүшидиғанларниң қатаридидур.
15 — Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — У тәһтисараға чүшкән күнидә,
Мән униң үчүн бир матәм туткузғанмән; чоңқур суларни етиветип униң булақ-
ериқлирини тосуватқанмән; шуниң билән униң улуқ сулири тизгинләнгән. Мән
Ливанни униң үчүн қарилиқ кийгүздүм; униң үчүн даладики барлиқ дәрәқләр
солишип кәтти.
16 Мән уни һаңға чүшидиғанлар билән биллә тәһтисараға ташливәткинимдә,
униң жиқилған чағдики садаси билән әлләрни тәвритиветтим; шуниң билән
Ерәм бағчисидики барлиқ дәрәқләр, Ливандики сәрхил вә әң есил дәрәқләр, яхши
суғирилған һәммә дәрәқләр йәр тегилиридә туруп тәсәлли тапқан. □ ■
17 Униң сайисидә турғанлар вә әлләр арисида уни қоллайдиғанлар униң билән
тәң тәһтисараға, қилич билән өлтүрүлгәнләрниң йениға чүшкән.□
18 Қени ейтә, Ерәм бағчисидики дәрәқләрниң қайсиси шан-шәрәп вә гөзәлликтә
сән *Мисирға* тәң келәләйтти? Бирақ сәнму Ерәм бағчисидики дәрәқләр билән
тәң йәр тегилиригә чүшүрүлисән; сән хәтнә қилинмиғанлар арисида, қилич
билән өлтүрүлгәнләр билән биллә ятисән; мана бу Пирәвн вә униң топ-топ
адәмлириниң һәммисиниң несивисидур, дәйду Рәб Пәрвәрдигар.□ ■

32

Мисирға қилинған мәрсийә

1 Он иккинчи жили, он иккинчи айниң биринчи күнидә шундақ болдики,
Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, Мисир падишаси Пирәвн үчүн бир мәрсийәни ағзиңға
елип униңға мундақ дегин: — Сән өзүңни әлләр арисида бир ширға
охшатқансән, бирақ сән деңиз-океанлар арисидики бир әждиһасән, халас; сән

■ **31:12** Әз. 28:7; 30:11 □ **31:16 «Мән уни һаңға чүшидиғанлар билән биллә тәһтисараға ташливәткинимдә... ... яхши суғирилған һәммә дәрәқләр йәр тегилиридә туруп тәсәлли тапқан»** — демәк, Асурийә империйәсидин илгири ғулиған империйәләр Асурийәниң ғулап кетишигә қарап «Биздин улуқ болған империйәму дәрвәқә ғулиди» дәп тәсәлли тапиду. ■ **31:16** Йәш. 14:9 □ **31:17 «Униң сайисидә турғанлар ... униң билән тәң тәһтисараға, қилич билән өлтүрүлгәнләрниң йениға чүшкән»** — «...қилич билән өлтүрүлгәнләрниң йениға чүшкән» дегәнликниң мәнаси бәлким шуки, рәсмий дәпнә қилинмай тәһтисарада пәс дәп қаралған, яки болмиса тәһтисарада әң төвән җайда туридиған. Әһвалниң қандақ болушидин қәтъийнәзәр, Худа Пирәвн, Мисир вә қошунлириниң рәсмий дәпнә қилинмаслиғи арқилиқ, Өзиниң улардин рәнҗигәнлигини башқа әлләргә көрситиду. □ **31:18 «Қени ейтә, Ерәм бағчисидики дәрәқләрниң қайсиси шан-шәрәп вә гөзәлликтә сән Мисирға тәң келәләйтти? ....Мана бу Пирәвн вә униң топ-топ адәмлириниң һәммисиниң несивисидур»** — бешарәтниң бу әң ахирқи җүмлиси, йәни 18-айәт Мисир вә падишаси Пирәвнгә ейтилиду. Илгәрки 2-17-айәтләрниң һәммиси Асурийә империйәсиниң әһвалини тәсвирләйду; Мисирниң ақивити уларниңкигә охшаш болиду.
■ **31:18** Әз. 28:10

палақлишип ериқлириңни ешип таштуруп, сулирини аяқлириң билән чалғитип, дәриялирини лейитип қойдуң.□ ■
3 — Әнди Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Көп әлләрниң топ-топ адәмлири алдида Өз торумни үстүңгә йейип ташлаймән; улар сени торумда тутуп тартишиду. ■
4 Мән сени қуруқлуқта қалдуруп, далаға ташлаймән; асмандики барлиқ учар-қанатларни үстүңгә қондуруп, йәр йүзидики җаниварларни сениңдин тоюндуримән;
5 гөшүңни тағлар үстигә қойимән, җилғиларни пүткүл әзайиң билән толдуримән;
6 Мән қениңниң ақишлири билән зиминни һәтта тағларғичиму суғиримән; җиралар сән билән тошуп кетиду.
7 Нуруңни өчүргинимдә, Мән асманларни тосуветимән, юлтузларни қара қилимән; қуяшни булут билән қаплаймән, ай нур бәрмәйду. ■
8 Асманлардики барлиқ парлайдиған нурларни үстүңдә қара қилип, зиминиңгә қараңғулуқни қаплаймән, дәйду Рәб Пәрвәрдигар. □
9 Мән әлләр арисиға, йәни сән тонумиған мәмликәтләр арисиға сениң һалактин
қалған адәмлириңни елип кәткинимдә, көп әлләрниң жүригини беарам қилимән;
10 Мән көп әлләрни сән билән алақзадә қилимән, уларниң падишалири саңа қарап дәһшәтлик қорқишиду; Мән қиличимни уларниң көз алдида ойнатқинимда, йәни сениң жиқилған күниңдә уларниң һәр бири өз җан қайғусида һәр дәқиқә тәвриниду.
11 — Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Бабил падишасиниң қиличи үстүңгә чиқиду.
12 Палванларниң қиличлири билән Мән сениң топ-топ адәмлириңни жиқитимән; уларниң һәммиси әлләр арисидики мустәбитләрдур; улар Мисирниң пәхрини йоқитиду, униң топ-топ адәмлири қурутуветилиду.■
13 Мән зор сулар бойидин барлиқ һайванлириниму һалак қилимән; инсан айиғи қайтидин уларни чалғатмайду, һайванларниң туяқлири қайтидин уларни лейитмайду. □
14 Шуниң билән Мән уларниң сулирини тиндуримән; уларниң ериқлирини сүпсүзүк майдәк ақтуримән, дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
15 — Мән Мисир зиминини вәйранә қилғинимда, зимин өзиниң барлиғидин мәһрум болғинида, Мән униңдики барлиқ турушатқанларни урувәткинимдә, әнди улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду.
16 — Бу бир мәрсийә; улар уни оқуйду — Әлләрниң қизлири матәм қилип уни оқуйду; мәрсийәни улар Мисир вә униң барлиқ топ-топ адәмлиригә оқуйду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

Пирәвн тәһтисараға чүшиду

□ **32:2 «Сән өзүңни әлләр арисида бир ширға охшатқансән, бирақ сән деңиз-океанлар арисидики бир әҗдиһасән, халас»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән әлләр арисида бир ширдәк болған едиң, деңиз-океанлар арисида әҗдиһасән». «Әҗдиһа» дегән сөз мошу йәрдә йәнә (Нил дәриясида көп тепилидиған) тимсаһниму көрситиши мүмкин. ■ **32:2** Әз. 29:3 ■ **32:3** Әз. 12:13; 17:20 ■ **32:7** Йәш. 13:10; Йо. 2:31, 3:15 □ **32:8 «Асманлардики барлиқ парлайдиған нурларни үстүңдә қара қилип, зиминиңгә қараңғулуқни қаплаймән, дәйду Рәб Пәрвәрдигар»** — йәнә тәкрарлаймизки, бу бешарәт бәлким һәм йеқинқи вақит (Бабилниң һуҗуми арқилиқ)ни һәм ахирқи заманлардики «Пәрвәрдигарниң күни»ниму көрситиду. Ахирқи заманлардиму әлләрни қорқитидиған «йеңи Бабил» пәйда болуши мүмкин («Вәһ.» 17-18-бапларни көрүң). ■ **32:12** Әз. 28:7; 31:12; 31:2,18; 32:16 □ **32:13 «зор сулар»** — Нил дәрияси вә униң делтисини көрситиду.

17 Он иккинчи жили, айниң он бәшинчи күнидә *йәнә* шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —□
18 И инсан оғли, Мисирниң топ-топ адәмлири үчүн аһ-зар чәккин; шуниңдәк уларни, йәни уни күчлүк әлләрниң қизлири билән биллә төвәнгә, һаңға чүшидиғанларға һәмраһ болушқа йәр тегилиригә чүшүрүп ташливәт; □
19 гөзәлликтә сән кимдин артуқ едиң? Әнди чүшүп, хәтнә қилинмиған билән биллә ят!
20 Улар қилич билән өлтүрүлгәнләр арисиға жиқилиду; қилич суғурулди; у вә униң топ-топ адәмлириниң һәммиси сөрәп апириветилсун!
21 Әнди палванларниң арисидики батур-әзимәтләр тәһтисараниң оттурисида туруп *Мисир* вә уни қоллиғанларға сөз қилиду: —«Мана, улар чүшти, улар жим ятиду — хәтнә қилинмиғанлар, қилич билән өлтүрүлгәнләр!».
22 — Мана, шу йәрдидур Асурийә вә униң жиғилған қошуни; униң гөрлири өз әтрапидидур; мана уларниң һәммиси өлтүрүлгән, қиличланған.
23 Уларниң гөрлири чоңқур һаңниң тегидидур; униң жиғилған қошуни өз гөри әтрапида туриду; улар тирикләрниң зиминида адәмләргә вәһшәт салғанлар — буларниң һәммиси өлтүрүлгән, қиличланған.
24 Мана Елам вә униң гөриниң әтрапида турған униң барлиқ топ-топ адәмлири; уларниң һәммиси өлтүрүлгән, қиличланған, улар хәтнә қилинмиған пети йәр тегилиригә чүшкәнләр — йәни тирикләрниң зиминида адәмләргә өз вәһшитини салғанлар! Бирақ һазир улар һаңға чүшкәнләр билән биллә иза-аһанәткә чөмиду.
25 Кишиләр униң үчүн өлтүрүлгәнләр арисида, топ-топ адәмлири арисида бир орун раслиған; хәлқиниң гөрлири униң әтрапидидур; уларниң һәммиси хәтнә қилинмиғанлар, қиличланғанлар; шуңа улар һаңға чүшкәнләр билән биллә иза-аһанәткә қалиду; улар өлтүрүлгәнләр арисиға ятқузулиду — гәрчә тирикләрниң зиминида уларниң вәһшити адәмләргә селинған болсиму!
26 Мана шу йәрдә Мәшәк билән Тубал барлиқ топ-топ адәмлири билән туриду; уларниң гөрлири өз әтрапидидур; уларниң һәммиси хәтнә қилинмиғанлар, қиличланғанлар — гәрчә улар тирик туруватқанларниң зиминида өз вәһшитини адәмләргә салған болсиму!
27 Улар жәң қураллири билән тәһтисараға чүшкән, қиличлири өз беши астиға қоюлған, хәтнә қилинмай туруп жиқилған палванлар арисида ятмайду; уларниң қәбиһликлири өз устиханлири үстидә болиду — гәрчә улар тирикләрниң зиминида батурларғиму вәһшәт салған болсиму!□
28 Сән *Пирәвнму* хәтнә қилинмиғанлар арисида тар мар болуп, қилич билән өлтүрүлгәнләр арисида ятисән.
29 Мана шу йәрдә Едом, униң падишалири, барлиқ шаһзадилириму; улар күчлүк болсиму, қиличланғанлар билән биллә ятқузулиду; улар хәтнә қилинмиғанлар арисида, һаңға чүшидиғанлар билән биллә ятиду.

□ **32:17 «Он иккинчи жили, айниң он бәшинчи күнидә...»** — бәлким он иккинчи айда, йәни жуқуриқи бешарәттин икки һәптә кейин: 1-айәтни көрүң. □ **32:18 «И инсан оғли, Мисирниң топ-топ адәмлири үчүн аһ-зар чәккин; шуниңдәк уларни, йәни уни күчлүк әлләрниң қизлири билән биллә төвәнгә, һаңға чүшидиғанларға һәмраһ болушқа йәр тегилиригә чүшүрүп ташливәт»** — башқа бир хил тәржимиси: «И инсан оғли, Мисирниң топ-топ адәмлири үчүн аһ-зар чәккин, сән вә күчлүк әлләрниң қизлири аһ-зар чекиңлар; шуниңдәк уларни һаңға чүшидиғанларға һәмраһ болушқа йәр тегилиригә ташливәт». □ **32:27 «улар жәң қураллири билән тәһтисараға чүшкән, ... хәтнә қилинмай туруп жиқилған палванлар арисида ятмайду; уларниң қәбиһликлири өз устиханлири үстидә болиду — гәрчә улар тирикләрниң зиминида батурларғиму вәһшәт салған болсиму!»** — демәк, Мәшәк вә Тубал дегән икки қәбилидикиләр (һазирқи Русийәдики «Москва» вә «Тоболск» билән мунасивити бар болуши мүмкин) жәңдә қирилип, батурлардәк дәпнә қилинмай, бәлки уларниң қәбиһлигини көрситиш үчүн устиханлири очуқ асман астида ятиду.

30 Мана шималдики шаһзадиләр, һәммиси; мана барлиқ Зидондикиләр, өлтүрүлгәнләр билән биллә чүшкән; гәрчә өз күчи билән вәһшәт салған болсиму, улар һазир хиҗаләттә қалди; улар хәтнә қилинмиған болуп, қиличланғанлар арисида йетип, һаңға чүшидиғанлар билән биллә хиҗаләткә қалиду.
31 Пирәвн буларни көриду, шуниңдәк өзиниң қиличланған топ-топ адәмлири тоғрилиқ, йәни өзи вә қошуни тоғрилиқ улардин тәсәлли алиду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
32 — Гәрчә Мән униң вәһшитини тирик туруватқанларниң зиминиға салдурған болсамму, бирақ у хәтнә қилинмиғанлар арисиға, қилич билән өлтүрүлгәнләр арисиға ятқузулиду, — йәни Пирәвн вә униң барлиқ топ-топ адәмлири, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

33

Йерусалимниң ғулиши •••• Күзәтчиниң вәзиписи
1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, әл-жутуңдикиләргә сөз йәткүзүп уларға мундақ дегин: — Мән
қилични мәлум бир зимин үстигә чиқарғинимда, зиминдики хәлиқ өз арисидин
бир адәмни тепип уни күзәтчи бекетсә, —
3 у қиличниң зимин үстигә чиққанлиғини көрүп, канай челип хәлиқни
агаһландурса,
4 кимдиким канай авазини аңлап, агаһни алмиса, қилич келип уни елип кәтсә,
әнди униң қени өз беши үстигә болиду.
5 У канай авазини аңлап, агаһни алмиған; шуңа униң қени өзигә болиду; у агаһ
алған болса, җенини қутқузған болатти.
6 Бирақ күзәтчи қиличниң келиватқинини көрүп, канай чалмай, хәлиқни
агаһландурмиса, әнди қилич келип улар арисидин бирәвни елип кәтсә, ундақта
у өз қәбиһлигидә елип кетилиду; бирақ униң қени үчүн Мән күзәтчидин һесап
алимән.
7 Әнди, и инсан оғли, Мән сени Исраил җәмәти үчүн күзәтчи дәп бекиткәнмән;
сән Мениң ағзимдин хәвәр аңлап, уларға Мәндин агаһ йәткүзисән. ■
8 Мән рәзил адәмгә: «И рәзил адәм, сән чоқум өлисән» десәм, вә өзүң бу рәзилни
йолидин яндурушқа сөз қилмай уни агаһландурмисаң, у рәзил өз қәбиһлигидә
өлиду; бирақ униң қени үчүн сәндин һесап алимән. □
9 Бирақ сән рәзилни йолидин йениш тоғрилиқ агаһландурсаң, у йолидин янмиса,
у өз қәбиһлигидә өлиду; бирақ өзүң өз җениңни қутқузуп қалисән.
10 Әнди сән, и инсан оғли, Исраил җәмәтигә сөз қилип: — Силәр: «Бизниң
итаәтсизликлиримиз вә гуналиримиз бешимиздидур, биз улар билән зәиплишип
кетиватимиз; әнди биз қандақму һаятқа еришимиз?» дәйсиләр. □ ■
11 Уларға сөзүмни йәткүзүп: «Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар, — Мән рәзил адәмниң өлүмидин һеч хурсәнлигим йоқтур; пәқәт

■ **33:7** Әз. 3:1 □ **33:8 «И рәзил адәм, сән чоқум өлисән»** — бу агаһ пәқәт җисманий җәһәтнила көрсәтмәйду, дәп қараймиз. Һәр бир адәм илгири-кейин (Адәм атимизниң гунайиниң сәвәвидин) өлиду. Мошу йәрдә көрситилгән өлүш Худаниң һозуридин, бәрикәтлиридин айрилиштин ибарәт дәп қараймиз (11-айәтниму көрүң). □ **33:10 «әнди биз қандақму һаятқа еришимиз?»** — яки «әнди қандақ яшаймиз?». Бу айәтләрдә «һәққанийлиқ» (инсанниң һәққанийлиғи) адәмниң өзлигидин чиқмайду, бәлки адәмниң Худаниң Өзигә таянғанлиғиниң бир мевиси, дәп испатлиниду. «Һәққаний адәм» «өз һәққанийлиғи»ға таянса (демәк, униң көзлири Худаға әмәс, өзигә болса) түгишиду. ■ **33:10** Әз. 24:23

уларни рәзил йолидин йенип һаятқа еришсун дәймән; рәзил йоллириңлардин
йениңлар, йениңлар! Немишкә өлгүңлар келиду, и Исраил җәмәти?!» — дегин.■
12 Вә сән, и инсан оғли, әл-жутуңдикиләргә мундақ дегин: — Һәққаний адәмниң
һәққанийлиғи асийлиқ қилған күнидә уни қутқузмайду; һәм рәзил адәм болса, у
өз рәзиллигидин янған күнидә рәзиллигидин жиқилмайду; һәққаний адәм гуна
садир қилған күнидә, у әслидики һәққанийлиғи билән һаятта туривәрмәйду.■
13 Мән һәққанийға: «Сән бәрһәқ һаятқа еришсән» дегинимдә, у өз
һәққанийлиғиға тайинип қәбиһлик садир қилса, әнди униң һәққаний
ишлиридин һеч қайсиси әсләнмәйду; әксичә у өткүзгән қәбиһлиги түпәйлидин
өлиду.□
14 Әнди мән рәзилгә: «Сән чоқум өлисән» десәм, бирақ у гунайидин йенип, көз
алдимда адаләт вә һәққанийлиқни жүргүрсә —
15 Рәзил адәм қәризгә капаләткә алған нәрсини қайтуруп бәрсә, — булаңчилиқта
алғанни қайтуруп бәрсә — қәбиһлик садир қилмай, һаят бәлгүлимилиридә маңса
— әнди у бәрһәқ һаятқа егә болиду, у өлмәйду.
16 Униң садир қилған гуналиридин һеч қайсиси әсләнмәйду; у адаләт вә
һәққанийлиқни жүргүргән — у бәрһәқ һаятқа егә болиду.
17 Бирақ әл-жутуңдикиләр: «Рәбниң йоли һәммигә баравәр әмәс» дәйду;
әмәлийәттә уларниң йоли болса һәммигә баравәр әмәс.■
18 Һәққаний адәм өз һәққанийлиғидин йенип, қәбиһликни садир қилса, у
буниңда өлиду.
19 Рәзил адәм өз рәзиллигидин йенип, адаләт вә һәққанийлиқ жүргүрсә, бу
ишлардин һаятқа егә болиду.
20 Лекин силәр: «Рәбниң йоли һәммигә баравәр әмәс» дәйсиләр; и Исраил
җәмәти, Мән һәр қайсиңларға өз йоллириңлар бойичә үстүңләргә һөкүм
чиқиримән!□
21 Вә шундақ болдики, сүргүн болған он иккинчи жили, онинчи айниң бәшинчи
күнидә, Йерусалимдин качқан бириси йенимға келип: «Шәһәр бөсүлди!» —
деди.□ ■
22 Әнди качқан адәмниң йетип келишиниң алдинқи ахшимида Пәрвәрдигарниң
қоли мениң вуҗудумға қонған еди; шуниң билән У ағзимни ечип қойди; ағзим
ечилип, мән йәнә гача болмидим. □

■ **33:11** Әз. 18:23, 32 ■ **33:12** Әз. 18:24 □ **33:13 «әксичә у өткүзгән қәбиһлиги түпәйлидин өлиду»** — ибраний тилида «әксичә у өткүзгән қәбиһлиги түпәйлидин, униңда өлиду». Бу айәтләрдә «һәққанийлиқ» (инсанниң һәққанийлиғи) адәмниң өзлигидин чиқмайду, бәлки адәмниң Худаниң Өзигә таянғанлиғиниң бир мевиси, дәп испатлиниду. «һәққаний адәм» «өз һәққанийлиғи»ға таянса (демәк, униң көзлири Худаға әмәс, өзигә болса) түгишиду. ■ **33:17** Әз. 18:25, 29; 33:20 □ **33:20 «и Исраил җәмәти, Мән һәр қайсиңларға өз йоллириңлар бойичә үстүңләргә һөкүм чиқиримән!»** — бу муһим бабтики 1-20-айәтләрниң мәзмуни тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. 32:1-33:21дики бешарәтләр 29-31-баплардики Мисир тоғрилиқ бешарәтләрдин хелә бурун берилгән. Лекин бешарәтләрниң көпинчиси Мисир тоғрилиқ болғачқа, бурун берилгән бешарәтләрму 29-31-баплардики бешарәтләргә улап баян қилинған. □ **33:21 «сүргүн болған он иккинчи жили, онинчи айниң бәшинчи күни... »** — бу вақит шәһәрниң ишғал болғинидин 18 ай кейинки вақит болуши мүмкин. Йерусалимдин Бабилға маңидиған йол адәттә 4 айлиқ болатти («Әзра 7:9ни көрүң). Текстниң бәзи көчүрмилиридә «он биринчи жил» дейилиду; бирақ бир қисим алимлар «он иккинчи жил» дейиш тоғра дәп қарайду; чүнки йәнә имканийәт барки, Исраил вә Бабил пүтүнләй охшимайдиған календарни ишләткән. Биз бу пикиргә майилмиз. ■ **33:21** 2Пад. 25; Әз. 24:26 □ **33:22 «Әнди качқан адәмниң йетип келишиниң алдинқи ахшимида Пәрвәрдигарниң қоли мениң вуҗудумға қонған еди; шуниң билән у ағзимни ечип қойди; ағзим ечилип, мән йәнә гача болмидим»** — бу гачилиқ тәхминән алтә жил илгири башланған (3:26-айәтни изаһити билән вә 24:32-айәтниму көрүң).

Исраил зиминида қалғанлар тоғрилиқ бешарәт

23 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —

24 И инсан оғли, Исраил зиминидики харабә җайларда туруватқанлар: «Ибраһим пәқәт бир адәм турупму бу зиминға мирас болған еди; бирақ биз көп адәммиз; әнди зимин бәрибир бизгә тәқдим қилинди» — дәп ейтиватиду.□

25 Шуңа уларға мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Силәр гөшни қан билән йәйсиләр; силәр өз мәбудлириңларни баш көтирип издәйсиләр; силәр қан төкүватисиләр; әнди силәр зиминға мирас боламсиләр? ■

26 Силәр қиличиңларға тайинисиләр, силәр жиркиничлик ишларни чиқирисиләр, һәр бириңлар өз хошнисиниң аялиға бузуқчилиқ қилиду. Әнди силәр зиминға мирас боламсиләр?».

27 Уларға мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, бәрһәқ, харабә җайларда туруватқанлар қиличлинип жиқилиду; далада қалғанни явайи һайванларниң йәветишкә тапшуримән; истиһкамлар вә ғарларда турғанларму ваба кесилидин өлиду.

28 Мән зиминни вәйранә вә чөл-баяван қилимән; униң күчидин болған пәхри йоқилиду; Исраилниң тағлири вәйранә болидуки, улардин өткүчи һеч бир адәм болмайду. □

29 Уларниң жүргүзгән жиркиничлик қилмишлири түпәйлидин Мән зиминни вәйранә вә чөл-баяван қилғинимда улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду».

Әзикиял пәйғәмбәр һәқиқәтән қарши елиндиму?

30 — Әнди сән болсаң, и инсан оғли, әл-жутуңдикиләр һәрдайим сени ағзиға елип өйлириниң тамлириниң йенида вә дәрвазиларда сөзләп бир-биригә һәм һәр бири өз қериндишиға сән тоғрилиқ: «Қени берип, Пәрвәрдигардин немә сөз баркин, аңлап келәйли!» — дәйду.

31 Улар җамаәт сүпитидә йениңға келип, Мениң хәлқимниң сүпитидә алдиңда олтириду; улар сөзлириңни аңлайду, бирақ уларға әмәл қилмайду; улар ағзи билән саңа муһәббәт көрситиду, бирақ көңли һарам мәнпәәткә тартиду; □ ■

32 мана, сән улар үчүн пәқәт йеқимлиқ аваз билән, сазлири убдан тәңшилип ейтилған муһәббәт нахшисисән, халас; улар сөзлириңни аңлайду, бирақ уларға әмәл қилмайду.

33 Әнди буниң һәммиси әмәлгә ашурулғинида (у бәрһәқ әмәлгә ашурулиду!) улар бир пәйғәмбәрниң уларниң арисида болғанлиғини тонуп йетиду».□

□ **33:24 «Ибраһим пәқәт бир адәм турупму бу зиминға мирас болған еди; бирақ биз көп адәммиз; әнди зимин бәрибир бизгә тәқдим қилинди»** — Бабилдикиләр Қанаанда (Пәләстиндә) турған Йәһудийларниң көпинчисини өлтүргән яки сүргүн қилған еди. Зиминда қалдурулған аз қисим адәмләр (техи һеч товва қилмиған) тәкәббурлишип шундақ сөз қилиду. ■ **33:25** Яр. 9:4; Лав. 3:17 □ **33:28 «Мән зиминни вәйранә вә чөл-баяван қилимән»** — яки «Мән зиминни вәйранә вә (адәмни қорқутқучи) бир вәһшәт қилимән». □ **33:31 «Улар ағзи билән саңа муһәббәт көрситиду, бирақ көңли һарам мәнпәәткә тартиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әмәлийәттә улар ағзида ейтқан шәхсий арзу-һәвәслиригә әмәл қилиду, көңли һарам мәнпәәткә тартиду». ■ **33:31** Әз. 14:1-3; 20:1-3 □ **33:33 «Әнди буниң һәммиси әмәлгә ашурулғинида ... улар бир пәйғәмбәрниң уларниң арисида болғанлиғини тонуп йетиду»** — шүбһисизки, Йерусалимдин қачқан адәм келип шәһәрниң хәвирини ейтиши билән, хәлиқ Әзакиялни улуқ пәйғәмбәр дәп билип йәтти. Әпсус, улар Әзакиялниң сөзлирини пәқәт қулақ түвидила аңлап, үзүл-кесил товва қилмиған. Шуңа 24-29 айәттә алдин-ала ейтилған балаю-апәтләрму уларниң бешиға чүшүрүлүши керәк.

34

Өтмүштики вапасиз падичи-баққучилар вә келәчәктә болидиған «Яхши Падичи »

1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —
2 И инсан оғли, бешарәт берип Исраилни баққучи падичиларни әйипләп мундақ
дегин: — Падичиларға мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Өзлиринила беқиватқан Исраилниң падичириниң һалиға вай! Падичиларниң
падисини озуқландуруш керәк әмәсму? ■
3 Силәр йеғини өзүңлар йәйсиләр, жуңини өзүңлар кийсиләр; бордалған есил
мални союсиләр; лекин қойларни бақмайсиләр.
4 Ажизларни күчәйтмидиңлар, кесәлләрни сақайтмидиңлар, зәхимләнгәнләрни
теңип қоймидиңлар, тарқилип кәткәнләрни қайтуруп әкәлмидиңлар, езип
кәткәнләрни издәп бармидиңлар; әксичә силәр зорлуқ-зумбулуқ вә рәһимсизлик
билән улар үстидин һөкүм сүрүп кәлгәнсиләр.■
5 Улар падичисиз болуп тарқилип кәтти; улар тарқилип кетип даладики барлиқ
һайванларға озуқ болуп кәтти.
6 Мениң қойлирим барлиқ тағлар арисидин, һәр жуқури егизлик үстидә тенәп
кәтти; Мениң қойлирим пүткүл йәр йүзигә тарқип кәтти, бирақ уларни тепишқа
тиришқучи яки издигүчи йоқ еди.
7 Шуңа, и падичилар, Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар: —
8 Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — Қойлиримниң
падичиси болмиғачқа, улар ов болуп қалди, даладики һәр бир һайванға озуқ
болди; чүнки Мениң падичилирим Өз падамни издимәйду, улар пәқәт өзлирини
бақиду, Мениң қойлиримни бақмайду.
9 — Шуңа, и падичилар, Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар!
10 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән падичиларға қаршимән; Мән
Өз қойлиримниң һесавини улардин алимән, вә уларни падини беқиштин
тохтитимән; шуниң билән падичилар өзлириниму бақмайду; вә Мән
қойлиримни уларға йәнә озуқ болмисун үчүн уларниң ағзидин қутулдуримән.
11 Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән Өзүм өз қойлиримни издәп
уларниң һалини сораймән;
12 падичи өзиниң қойлири арисида, тарап кәткән қойларни тепип бақҗандәк,
Мәнму қойлиримни издәп бақимән; улар булутлуқ қараңғу күндә тарилип
кәткән һәр бир жайлардин Мән уларни қутулдуримән.
13 Мән уларни хәлиқләрдин епкелимән, уларни мәмликәтләрдин жиғимән, өз
зиминиға апиримән; Мән уларни Исраил тағлири үстидә, ерик-үстәңләр бойида
вә зиминдики барлиқ туралғу жайларда бақимән; ■
14 Мән уларни есил чимәнзарда бақимән; Исраил тағлири уларниң йайлиғи
болиду; улар шу йәрдә убдан яйлақта ятиду; Исраил тағлири үстидә, мунбәт
чимәнзарда озуқлиниду.
15 Мән Өзүм Өз падамни бақимән, уларни ятқузимән, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
16 — Мән йолдин тенәп кәткәнләрни издәймән, тарқилип кәткәнләрни
қайтуримән; зәхимләнгәнләрни теңип қойимән, ажизларни күчәйтимән; бирақ
сәмригәнләр вә күчлүкләрни йоқитимән; падамни адаләт билән бақимән.
17 Әнди силәргә кәлсәм, и Мениң падам, Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана,
Мән қой вә қой арисида, қочқарлар вә текиләр арисида һөкүм чиқиримән. □

■ **34:2** Йәр. 23:1 ■ **34:4** 1Пет. 5:3 ■ **34:13** Әз. 28:25 □ **34:17** **«Әнди силәргә кәлсәм, и Мениң падам, ... — Мана, Мән қой вә қой арисида, қочқарлар вә текиләр арисида һөкүм чиқиримән»** — Әзакиял «падичилар»ни, йәни Исраил падишалири, каһинлири вә пәйғәмбәрлирини әйипләп чиқти. У һазир хәлиқ арисидики ажиз-намратларни бозәк қилип кәлгән байлар вә мәнсәпдарлар (сәмригән вә күчлүк қойлар)ни әйипләшкә башлайду.

18 Әнди силәрниң яхши чимәнзарни йегиниңлар азлиқ қилип, чимәндики қалған
от-чөпләрни аяқлириңлар билән чәйливетишиңлар керәкму? Силәр сүпсүзүк
сулардин ичкәндин кейин, қалғинини аяқлириңлар билән лейитиветишиңлар
керәкму?
19 Шуңа Мениң қойлиримға силәрниң аяқлириңлар чәйливәткәнни йейиштин,
аяқлириңлар дәссәп лейитиветкәнни ичиштин башқа амал йоқ.
20 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар уларға мундақ дәйду: — Мана Мән, Мән Өзүм сәмригән
қойлар вә оруқ қойлар арисида һөкүм чиқиримән.
21 Чүнки силәр мүрә-янпашлириңлар билән иштирип, мүңгүзлириңлар билән
уларни тәрәп-тәрәпкә тарқитивәткичә үсисиләр,
22 — Мән уларни йәнә ов объекти болмисун дәп Өз падамни қутқузимән; вә Мән
қой вә қой арисида һөкүм чиқиримән.
23 Мән уларниң үстигә бир падичини тикләймән, у уларни бақиду; у болса Мениң
қулум Давут; у уларни беқип, уларға падичи болиду; ■
24 вә Мәнки Пәрвәрдигар уларниң Худаси болимән, Мениң қулум Давут улар
арисида әмир болиду; Мәнки Пәрвәрдигар шундақ сөз қилдим. □ ■
25 Мән улар билән аман-хатирҗәмлик бегишлайдиған әһдини түзүп, житқуч
һайванларни зиминдин түгитимән; улар бехәтәр болуп жаңгалда туриду,
орманлиқларда қонуп ухлайду.
26 Мән уларни һәм егизлигим әтрапидики җайларни бәрикәтлик қилимән;
ямғур-йеғинларни өз пәслидә яғдуримән; булар бәрикәтлик ямғурлар болиду.□
27 Даладики дәрәқләр мевилирини, тупрақ үндүрмилирини бериду; улар өз
зиминида бехәтәр туриду; Мән уларниң боюнтуруқ-асарәтлирини сундуруп,
уларни қуллуққа тутқанларниң қолидин қутулдурғинимда, улар Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетиду.
28 Улар йәнә әлләргә ов болмайду, йәр йүзидики һайванлар йәнә уларни
йәвәтмәйду; улар бехәтәр туриду, һеч ким уларни қорқатмайду.
29 Мән улар үчүн даңқи чиққан алаһидә бир бостанлиқ җайни тәминләймән; улар
қайтидин зиминда ачарчилиқта йиглап қалмайду, яки қайтидин әлләрниң мазақ
объекти болмайду. ■
30 Андин улар Мәнки Пәрвәрдигар Худасиниң улар билән биллә
болидиғанлиғимни вә өзлириниң, йәни Исраил җәмәтиниң Мениң хәлқим
болидиғанлиғини билип йетиду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
31 — Әнди силәр болсаңлар, и Мениң қойлирим, Мениң чимәнзаримдики
қойлирим, инсанлардурсиләр, халас; Мән болсам силәрниң Худайиңлардурмән»
— дәйду Рәб Пәрвәрдигар.■

35

Едом, йәни Сеир тоғрилиқ бешарәт

1 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —

■ **34:23** Йәш. 40:11; 42:1; 50:10; 52:13; 53:11; Йәр. 30:9; Юһ. 10:11 □ **34:24 «Мәнки Пәрвәрдигар уларниң Худаси болимән, Мениң қулум Давут улар арисида әмир болиду»** — 11-айәттә Пәрвәрдигар: «Өзүм қойлиримға падичи болимән» дәп вәдә қилиду. Мошу айәтләрдә у «Қулум Давут»ни уларға падичи болушқа тикләймән, дәйду. Давуттин улуқ, Давутниң оғли болған Мәсиһдә Худаниң бу икки вәдиси тәң әмәлгә ашурулған һәм ашурулиду. «Юһ.» 10-бап, җүмлидин Мәсиһниң «Мән Өзүм яхши падичидурмән» дегән сөзини көрүң. ■ **34:24** Йәш. 55:4 □ **34:26 «Мән уларни һәм егизлигим әтрапидики җайларни бәрикәтлик қилимән»** — «егизлигим» (яки «дөңлүгүм») Зион теғини көрситиду. ■ **34:29** Әз. 36:6-38 ■ **34:31** Юһ. 10:11

2 И инсан оғли, йүзүңни Сеир теғиға қаритип, бешарәт берип уни әйипләп мундақ
дегин: —□
3 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мана, и Сеир теғи, Мән саңа қаршимән; Мән
қолумни үстүңгә узартип, сени бир вәйранә вә чөл-баяван қилимән.
4 Мән шәһәрлириңни харабә қиливетимән, вә сән вәйранә болисән; андин сән
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисән.
5 Чүнки сән мәңгүгә өчмәнлик сақлап кәлгәнсән, Исраилларниң бешиға күлпәт
чүшкән күнидә, қәбиһликниң җазалиниш вақти-саити тошқанда, уларни қилич
күчигә тапшуруп бәргәнлигиң түпәйлидин, ■
6 Шуңа Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, —
Мән саңа қан төкүлүшни бекиттим; қан сени қоғлайду. Сән қан төкүштин
нәпрәтләнмигәнлигиң түпәйлидин, әнди қан сени қоғлап жүриду.
7 Мән Сеир теғини вәйранә вә чөл-баяван қилип, униңдин бесип өткүчи һәм
униңға қайтқучини үзүп ташлаймән.
8 Мән униң тағлирини өлтүрүлгәнлири билән толдуримән; сениң
егизликлириңдә, сениң җилғилириңда, сениң барлиқ җиралириңда қилич
билән өлтүрүлгәнләр жиқилиду.
9 Мән сени мәңгүгә вәйранә қилимән; сениң шәһәрлириң адәмзатсиз болиду; вә
силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетисиләр.
10 — Чүнки сән: «Бу икки әл, икки мәмликәт Мениңки болиду, биз уларға
егә болимиз» дегиниң түпәйлидин — гәрчә Мән Пәрвәрдигар шу йәрдә болған
болсамму —, □ ■
11 әнди Мән һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — Мән
сениң нәпритиңдин чиққан аччиғиң бойичә вә һәситиң бойичә саңа муамилә
қилимән; Мән үстүңгә һөкүм чиқирип җазалишим билән, Мән улар арисида
Өзүмни көрситимән.
12 Шуниң билән сениң Исраил тағлириға қарап: «Улар вәйран болди, улар
бизгә йәм болушқа тәқдим қилинди» дегән барлиқ һақарәтлириңни Мән
Пәрвәрдигарниң аңлиғинимни сәнләр тонуп йетисиләр.
13 Униң үстигә ағзиңларда силәр Маңа қарши чиқип өзүңларни чоң көрситип,
Маңа күпүрлүк қилған сөзүңләрни көпәйткәнсиләр; Мән уларни аңлидим.
14 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Пүткүл йәр йүзи шатлинип кәткинидә,
Мән сени вәйранә қилимән.
15 Исраил җәмәтиниң мираси вәйран қилинғанда буниңдин сән
шатланғиниңдәк, Мәнму саңа шундақ қилимән; сәнму, и Сеир теғи вә барлиқ
Едом — силәрниң барлиғиңлар вәйранә болиду; вә *Едомийлар* Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни тонуп йетиду».

36

Худа Өзиниң нами үчүн Исраилни әслигә кәлтүриду

1 Әнди сән, и инсан оғли, Исраил тағлириға бешарәт берип мундақ дегин: —
Исраил тағлири, Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар: —■

□ **35:2 «йүзүңни Сеир теғиға қаритип, бешарәт берип уни әйипләп мундақ дегин: —»** — «Сеир» Едомниң башқа бир исми. Оқурмәнләрниң есидә бәлким барки, Яқуп вә Едом ука-ака болуп, улар арисида өчмәнлик пайда болған. Гәрчә Едом Яқупни кәчүрүм қилған болсиму, униң кейинки әвлатлири болған Едомийлар Яқупниң әвлатлири болған Исраилға күчлүк өчмәнлик сақлап кәлгән. ■ **35:5** Әз. 25:15
□ **35:10 «Бу икки әл, икки мәмликәт мениңки болиду»** — «икки әл, икки мәмликәт» Йәһуда вә Исраил (шималий падишалиқ)ни көрситиду. ■ **35:10** Зәб. 82:13 ■ **36:1** Әз. 6:2

2 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Дүшмәнниң силәргә қарап: «Ваһ! Мәңгү
жуқури жайлар бизгә тәәллуқ болди!» дегини түпәйлидин, ■
3 шуңа бешарәт берип мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бәрһәқ,
чүнки улар силәрни вәйранә қилип, әлләрдин қалғанлириға тәвә қилишқа
һәряндин силәрни әзгәнлиги түпәйлидин, вә силәр әлләр арисида сөз-чөчәк вә
төһмәт объекти болуп қалғанлиғиңлардин, □
4 әнди шуңа, и Исраил тағлири, Рәб Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар: — Рәб
Пәрвәрдигар әлләрдин қалғанлириға олжа һәм мазақ объекти болуп қалған
тағлар, егизликләр, җиралар вә җилғиларға, вәйран болған харабиләр вә
ташливетилгән шәһәрләргә мундақ дәйду: —
5 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Хошал болушуп қәлбидики пүтүн
өчмәнлиги билән Мениң зиминимни өзлиригә тәәллуқ болушқа бекитип, уни
булаң-талаң қиливалайли дегән әлләрдин қалғанлириға вә Едомдикиләрниң
һәммисигә бәрһәқ, Мән *Өз хәлқимгә* болған қизғинлиғимдин чиққан аччиқ отида
сөз қилдим: —
6 Исраил зимини тоғрилиқ бешарәт берип, тағлар, егизликләр, җиралар вә
җилғиларға сөз қилип мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана,
Мән Өз *хәлқимгә болған* қизғинлиғимдин қәһрим билән сөз қилдим — чүнки силәр
әлләрниң мазақ-аһанәтлирини йегәнсиләр.■
7 — Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән қолумни көтирип шундақ
қәсәм ичкәнки, бәрһәқ, әтрапиңлардики әлләр өзиниң мазақ-аһанәтлирини өзи
ишитиду.
8 Лекин силәр, и Исраил тағлири, шахлинисиләр, хәлқим Исраилға мевә
берисиләр; чүнки улар пат арида қайтип келиду.
9 Чүнки мана, Мән силәр тәрипиңлардидурмән; Мән силәргә қараймән, силәр
юмшитилисиләр һәм терилисиләр.
10 Вә Мән үстүңләрдә адәмләрни, йәни Исраилниң пүткүл җәмәтини, уларниң
барлиғини көпәйтимән; шәһәрләр аһалилик болиду, харабиләр қайтидин
қурулиду.
11 Мән үстүңләрдә адәм һәм һайванларни көпәйтимән, улар көпийип
нәсил көриду; Мән өткән заманлардикидәк силәрни олтирақлиқ қилимән;
бәрһәқ, һалиңларни әслидикидин әвзәл қилимән; силәр Мениң Пәрвәрдигар
екәнлигимни билип йетисиләр.
12 Мән үстүңләргә адәмләрни, йәни хәлқим Исраилни маңдуримән; улар силәргә
егидарчилиқ қилиду, силәр уларниң мираси болисиләр; силәр йәнә уларни
балилиридин җуда қилмайсиләр.
13 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Чүнки уларниң силәргә: «Силәр адәмләрни
йәйсиләр, өз елиңларни балилардин җуда қилғансиләр!» дегини түпәйлидин,
14 әнди силәр йәнә адәмләрни йемәйсиләр, өз елиңларни балилиридин йәнә
җуда қилмайсиләр, дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
15 — Мән силәргә йәнә әлләрниң мазақ-аһанәтлирини аңлатқузмаймән; силәр
әлләрниң тапа-тәнисини йәнә көтәрмәйсиләр, силәр өз елиңларни қайтидин
жиқитмайсиләр, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
16 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип шундақ дейилди: —

■ **36:2** Әз. 35:10 □ **36:3 «Чүнки улар силәрни вәйранә қилип, әлләрдин қалғанлириға тәвә қилишқа һәряндин силәрни әзгәнлиги түпәйлидин,...»** — мошу айәттики «улар» вә «(ят) әлләрдин қалғанлар» бәлким (1) «Бабил» вә «башқа әлләр»ни көрситиду; (2) ахирқи замандики «дәҗҗал вә униңға бекинған әлләр»ни вә улардин «башқа әлләр»ни көрситиду. Бабил Исраилни ишғал қилип булаң-талаң қилғандин кейин асасән уни ташлап кәтти; әтрапидики әлләр қалған хәлиқниң аҗизлиғидин пайдилинип уни техиму көпрәк булаң-талаң қилди. ■ **36:6** Әз. 34:29

17 И инсан оғли, Исраил җәмәти өз зиминида турған чағларда, улар өз йоли
һәм қилмишлири билән уни булғиған; Мениң алдимда уларниң йоли ай көргән
аялниң напаклиғиға охшаш.
18 Шуңа зиминға төккән қан үчүн, зиминни мәбудлири билән булғиғанлиғи үчүн,
Мән қәһримни улар үстигә төктум;
19 Мән уларни әлләр арисиға тарқитивәттим, улар мәмликәтләр ичигә тарилип
кәтти; Мән уларниң йоллири һәм қилмишлири бойичә уларниң үстигә һөкүм
чиқардим.
20 Улар баридиған һәр қайси әлләргә кәлгәндә, улар тоғрисида: «Булар
Пәрвәрдигарниң хәлқи, бирақ улар Униң зиминидин чиққан!» — дейилгәндә,
улар йәнила Мениң пак-муқәддәс намимни булғиған; ■
21 Бирақ Мән Исраил җәмәти барған һәр қайси әлләр арисида булғанған пак-
муқәддәс намим үчүн көңүл бөлдум.
22 Шуңа Исраил җәмәтигә мундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән
бу ишни силәрни дәп әмәс, и Исраил җәмәти, бәлки силәр барған һәр қайси әлләр
арисида силәр булғиған өз пак-муқәддәс намим үчүн қилимән.
23 Мән әлләр арисида булғанған, Өзүмниң бүйүк намимни пак-муқәддәс дәп
көрситимән; намимни дәл силәр улар арисида булғиған; уларниң көз алдида
Мән Өзүмни силәрниң араңларда пак-муқәддәс көрсәткинимдә, әлләр Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетиду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
24 Мән силәрни әлләр арисидин елип, мәмликәтләр ичидин жиғип, силәрни өз
зимиңлларға қайтуримән.
25 — Мән сүпсүзүк суни үстүңларға чачимән, буниң билән силәр пак болисиләр.
Силәрни һәммә паскинилиғиңлардин вә бутлириңлардин паклаймән.
26 Мән силәргә йеңи қәлб беримән, ичиңларға йеңи бир роһ салимән;
тениңлардики таш жүрәкни елип ташлап, меһрлик бир қәлбни ата қилимән.
□ ■
27 Мениң Роһумни ичиңларға киргүзүп, силәрни әмир-пәрманлирим бойичә
маңғузимән, һөкүмлиримни тутқузимән, шуниң билән уларға әмәл қилисиләр;
28 силәр Мән ата-бовилириңларға тәқдим қилған зиминда яшайсиләр; Мениң
қовмим болисиләр, Мән силәрниң Худайиңлар болимән.
29 Мән силәрни барлиқ паскиничиликтин қутқузимән; Мән буғдайни авун
болушқа буйруймән; үстүңләргә һеч ачарчилиқни қоймаймән; ■
30 Мән дәрәқләрниң мевисини вә етиздики мәһсулатларни көпәйтимәнки, силәр
ачарчилиқ түпәйлдин әлләр арисида шәрмәндә болмайсиләр.
31 Силәр рәзил йоллириңлар вә начар қилмишлириңларни әсләп,
қәбиһликлириңлар вә жиркиничлик қилғанлириңлар үчүн өз-өзүңлардин
жиркинисиләр. ■
32 Силәргә мәлум болсунки, бу ишни қилишим силәр үчүн әмәс , — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар, — өз йоллириңлар үчүн хиҗил болуп шәрмәндә болуңлар, и Исраил
җәмәти.□
33 — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән қәбиһлигиңлардин паклиған
күнидә, Мән шәһәрләрни аһалилик қилимән, харабә қалған җайларму қайтидин
қурулиду.
34 Вәйран қилинған зимин өтүп кетиватқан һәр бириниң көз алдида вәйранә
көрүнсиму, у қайтидин терилиду.

■ **36:20** Йәш. 52:5; Рим. 2:24 □ **36:26 «...меһрлик бир қәлбни ата қилимән»** — ибарний тилида бу сөз «...гөш жүрәкни ата қилимән» дейилгән. ■ **36:26** Йәр. 32:39; Әз. 11:19 ■ **36:29** Әз. 34:29 ■ **36:31** Әз. 6:9; 20:43; 16:61,63 □ **36:32 «бу ишни қилишим силәр үчүн әмәс,...»** — демәк, бу ишни Худа Өзи үчүн қилиду.

35 Шуниң билән улар: «Бу вәйран қилинған зимин худди Ерәм бағчисидәк болди;
харабә, вәйран қилинған шәһәрләр һазир мустәһкәмләнди, аһалилик болди» —
дәйду.■
36 Вә әтрапида қалған әлләр Мәнки Пәрвәрдигарниң бузулған җайларни қурғучи
һәм вәйранә қилинған йәрләрни қайтидин териғучи екәнлигимни билип йетиду;
Мәнки Пәрвәрдигар сөз қилдим, униңға әмәл қилимән.■
37 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән йәнила Исраилниң җәмәтиниң бу
ишларни тиләйдиған дуа-тилавәтлиригә иҗабәт қилғучи болимән; Мән қой
падисидәк уларниң адәмлирини көпәйтимән;
38 Муқәддәс дәп айрилған қурбанлиқ қой падисидәк, бекитилгән һейт-
байрамлириға беғишланған қой падиси Йерусалимға толдурулғандәк, харабә
болған шәһәрләр қайтидин адәм падилири билән толдурулиду; улар Мениң
Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетиду.

37

Қуруқ сүйәкләргә толған җилға — Исраилниң тирилиши

1 Пәрвәрдигарниң қоли вуҗудумға қонди; Пәрвәрдигар мени Роһи билән көтирип
чиқип, бир җилғиниң оттурисиға турғузди; у йәр сүйәкләргә толди. □
2 У мени сүйәкләр әтрапидин уяқ-буяққа өткүзди; мана, бу очуқ җилғида *сүйәкләр*
интайин нурғун еди; вә мана, улар интайин қуруп кәткән еди.
3 У мәндин: — И инсан оғли, бу сүйәкләр қайтидин яшнамду? — дәп сориди. Мән:
— И Рәб Пәрвәрдигар, сән билисән, — дедим.
4 У маңа: И инсан оғли, бу сүйәкләр үстигә бешарәт берип мундақ дегин: «И қуруқ
сүйәкләр, Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар!
5 Рәб Пәрвәрдигар бу сүйәкләргә мундақ дәйду: — Мана, Мән силәргә бир роһ-
нәпәс киргүзимән, вә силәр һаят болисиләр. □
6 Мән устүңләргә пәй-сиңирләрни салимән, силәрни терә билән япимән, силәргә
роһ-нәпәс киргүзимән; вә силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билип
йетисиләр».
7 Шуңа мән буйрулғини бойичә бешарәт бәрдим; мән бешарәт беришимгә, бир
шавқун көтирилди, мана җалақ-җулақ бир аваз аңланди, сүйәкләр җипсилишип,
бир-биригә қошулди.
8 Мән көрдум, мана, пәй-сиңирләр вә әт уларниң үстигә келип уларни қаплиди;
бирақ уларда һеч роһ-нәпәс болмиди.
9 У маңа: — И инсан оғли, роһ-нәпәскә бешарәт берип мундақ дегин: «Рәб
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Төрт тәрәптин шамал кәлгәйсиләр, и роһ-нәпәс, вә
мошу өлтүрүлгәнләр тирилсун үчүн уларниң үстигә пүвләңләр» — деди.□
10 Шуңа мән буйрулғандәк бешарәт беривидим, роһ-нәпәс уларға кирди-дә, улар
һаят болуп тик турди — бүйүк бир қошунға айланди.

■ **36:35** Йәш. 51:3; Әз. 28:13 ■ **36:36** Әз. 17:24; 22:14; 37:14 □ **37:1 «Пәрвәрдигар мени Роһи билән көтирип чиқип,..»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигар мени Роһ билән көтирип чиқип,...». Демәк, Пәрвәрдигар Өз Роһи билән пәйғәмбәрни көтәрди. □ **37:5 «мән силәргә бир роһ-нәпәс киргүзимән, вә силәр һаят болисиләр»** — ибраний тилида «роһ» вә «нәпәс» бир сөз. □ **37:9 «роһ-нәпәскә бешарәт берип мундақ дегин: «Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Төрт тәрәптин шамал кәлгәйсиләр, и роһ-нәпәс,...»** — ибраний тилида «роһ» (яки «роһ-нәпәс») вә «шамал» бир сөз. «Төрт тәрәптин шамал кәлгәйсиләр, ...» ибраний тилида «төрт тәрәптики шамалдин кәлгәйсиләр, ...»

11 Вә У маңа: — И инсан оғли, бу сүйәкләр болса Исраилниң пүтүн җамәтидур.
Мана, улар: «Бизниң сүйәклиримиз қуруп кәтти, үмүтүмиз үзүлди; биз
түгәштуқ!» — дәйду.
12 Шуңа бешарәт берип уларға мундақ дегин: «Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән гөрүңләрни ечип, силәрни гөрүңләрдин чиқиримән, и Мениң хәлқим,
силәрни Исраил зиминиға елип киримән;
13 Мән гөрүңләрни ачқинимда, силәрни гөрүңләрдин чиқарғинимда, и Мениң
хәлқим, силәр Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетисиләр.
14 Вә Мән Өз Роһумни силәргә киргүзимән, силәр һаят болисиләр; вә Мән силәрни
өз зиминиңларда турғузимән; силәр Мәнки Пәрвәрдигарни шундақ сөзни қилип,
шуни ада қилди, дәп билип йетисиләр».

Икки таяқниң бир болуши тоғрилиқ бешарәт

15 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
16 И инсан оғли, бир таяқни елип, униң үстигә «Йәһуда вә униң һәмраһлири
болған Исраиллар үчүн» дәп язғин; йәнә бир таяқни елип, униң үстигә «Әфраим
вә униң һәмраһлири болған пүтүн Исраил җамәтидикиләр үчүн» дәп язғин;
17 вә уларни бир-биригә улап қой; улар қолуңда бир болсун.
18 Хәлқимдикиләр сәндин: «Бу ишлар билән немини чүшәндүрмәкчи бизгә дәп
бәрмәмсән?» дәп сориса,
19 уларға: «Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мана, Мән Әфраимниң вә униңға
һәмраһ болған Исраил қәбилилириниң қоли тутқан Йүсүпниң тайиғини елип,
уни Йәһуданиң тайиғиға қошуп улап, уларни бирла таяқ қилимән; улар Мениң
қолумда бир таяқ болиду.
20 Сән язған таяқларни уларниң көз алдида қолуңда тутуп уларға шундақ дегин:
—
21 «Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: «Мана, Мән Исраил балилирини барған әлләр
арисидин елип, уларни һәр яндин жиғип өз зиминиға епкелимән.
22 Мән уларни Исраил тағлириниң үстидә бир әл қилимән; бир падиша уларниң
һәммисигә падиша болиду; улар қайтидин икки әл болмайду, яки қайтидин икки
падишалиққа һеч бөлүнмәйду. ■
23 Улар өзлирини қайтидин уларниң мәбудлири, ләнәтлик ишлири яки
асийлиқлириниң һечқайсиси билән һеч булғимайду; Мән уларни гуна өткүзгән
олтирақлашқан җайлиридин қутқузуп, уларни пакландуримән; улар Мениң
хәлқим болиду, Мән уларниң Худаси болимән.
24 Вә мениң қулум Давут уларға падиша болиду; уларниң һәммисиниң
бирла падичиси болиду; улар Мениң һөкүмлиримдә меңип, Мениң
бәлгүлимилиримни тутуп уларға әмәл қилиду. ■
25 Улар Мениң қулум Яқупқа тәқдим қилған, ата-бовилириңлар туруп кәлгән
зиминда туриду; улар униңда туриду — улар, уларниң балилири, вә балиларниң
балилири мәңгү туриду — Мениң қулум Давут уларниң шаһзадиси болиду. □
26 Мән улар билән аман-хатирҗәмлик беғишлайдиған бир әһдә түзимән; бу
улар билән мәңгүлүк бир әһдә болиду; Мән уларни җайида маканлаштуруп
көпәйтимән; вә Мениң муқәддәс җайимни улар арисиға мәңгүгә тикләймән. ■

■ **37:22** Юһ. 10:16 ■ **37:24** Йәш. 40:11; Йәр. 30:9; Әз. 34:23 □ **37:25 «Мениң қулум Давут уларниң шаһзадиси болиду»** — бу сөзниң мәнасидә икки мүмкинчилик бар: — (1) Худа Давут падишани тирилдүрүп уларға падиша сүпитидә тикләйду. (2) мошу сөзләр Давутниң әвлади Қутқузғучи-Мәсиһни көрситиду (34-бапни көрүң). Бизниңчә һәр иккиси тоғридур. Шу чағда Худаниң сәлтәнити йәр йүзигә кәлгәндә, Давут пәйғәмбәр йәр йүзидә туруп, Исраил вә аләмниң һәқиқий падишаси вә падичиси болған Мәсиһкә вәкил болуп уларниң падишаси болуши мүмкин. ■ **37:26** Зәб. 88:4-5; Әз. 34:25; 2Кор. 6:16

27 Мениң туралғу җайим уларда болиду; Мән уларниң Худаси болимән, улар
Мениң хәлқим болиду. □ ■
28 Мениң пак-муқәддәс җайим улар арисида мәңгүгә тикләнгәндә, әнди әлләр
Өзүм Пәрвәрдигарниң Исраилни пак-муқәддәс қилғучи екәнлигимни билип
йетиду».

38

Ахирқи заманлар — «Гог»ни әйипләйдиған бешарәт

1 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 Инсан оғли, йүзүңни Магог зиминидики Рош, Мәшәк вә Тубалниң әмри Гогқа
қаритип уни әйипләп бешарәт берип шундақ дегин: — □ ■
3 Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: «Мана, и Гог, — Рош, Мәшәк вә Тубалниң әмри,
Мән саңа қаршимән;
4 Мән сени арқиңға яндуруп, еңигиңгә илмәкләрни селип, сән вә пүтүн
қошунуңни — атлар вә атлиқ әскәрләрни, һәммиси толуқ қуралланған, сипар-
қалқанларни көтәргән, қилич тутқан топ-топ кишиләрни җәңгә чиқиримән; ■
5 Парс, Ефиопийә вә Пут, һәммиси қалқан-дубулға билән қураллиниду □
6 — Гомер вә униң барлиқ топ-топ адәмлири, шималниң әң қаридин кәлгән
Торгамаһ җамәти вә униң барлиқ топ-топ адәмлири, бу көп әлләр саңа һәмраһ
болуп биллә болиду. □
7 Өзүңни тәйярла; сән вә саңа жиғилған барлиқ топ-топ адәмлириң тәйярланған
петида бол; сән уларға назарәтчилик қилисән.□
8 Көп күнләрдин кейин сән *җәңгә* чақирилисән; сән ахирқи жилларда қиличтин
қутқузулған, көп әлләрдин жиғилған хәлиқниң зиминиға, йәни узундин бери
вәйран қелинип кәлгән Исраил тағлириға һуҗум қилисән; униң хәлқи әлләрдин
жиғилған болуп, уларниң һәммиси аман-есән туриверидү;
9 сән, барлиқ топ адәмлириң вә саңа һәмраһ болған нурғун әлләр билән
биллә алға бесип, боран-чапқундәк келисән; сән йәр йүзини қаплиған булуттәк
болисән».■
10 — Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Шу күни шундақ болидуки, көңлүңгә
башқичә хияллар кирип, сән рәзил һейлә-нәйрәңни ойлап чиқисән;
11 сән: «Мән сепилсиз йеза-кәнтләр җайлашқан зиминға бесип киримән;
мән аман-есән туруватқан бир хәлиққә йеқинлишимән — уларниң һәммиси
сепилсиз, тақақсиз вә дәрвазисиз туруватиду», дәйсән, —
12 «Шуниң билән олҗиларни елип, булаң-талаң қилимән; қолумни әслидә вәйран
болуп әндиликтә маканлиқ болған җайларға, әлләрдин жиғилған, мал-дунияға
егә болған, дунияниң киндигидә яшаватқан хәлиққә қарши қилимән».

□ **37:27 «Мениң туралғу җайим уларда болиду; Мән уларниң Худаси болимән, улар Мениң хәлқим болиду»** — мошу бешарәт 40-48-бапларда тәпсилий һалда ечилиду. ■ **37:27** Әз. 11:20; 14:11
□ **38:2 «йүзүңни Магог зиминидики Рош, Мәшәк вә Тубалниң әмри Гогқа қаритип...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «йүзүңни Магог зиминидин болған Мәшәк вә Тубалниң каттиваш шаһзадиси болған Гогқа қаритип...». Мәшәк вә Тубал шу дәвирләрдә һазирқи Түркийәдә турған икки қәбилә еди. Уларниң һазирқи Русийәдики «Москва» вә «Тоболск» билән мунасивити бар болуши мүмкин. Бәзи алимлар «Рош»ни һазирқи «Русийә» билән мунасивити бар, дәп қарайду. ■ **38:2** Вәһ. 20:8 ■ **38:4** Әз. 29:4; 39:2
□ **38:5 «Пут»** — һазирқи «Ливийә» («Либя»). □ **38:6 «Гомер»** — бәзи алимлар «Гомер»ни һазирқи «Германийә» билән мунасивити бар, дәп қарайду. «Торгамаһ»ниң ким екәнлигини бир немә дейиш тәс, бирақ Пәләстин яки Бабилға нисбәтән «шималий әң қари» болған җай Сибирийәдур. □ **38:7 «сән уларға назарәтчилик қилисән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «сән уларға муһапизәтчи болисән». ■ **38:9** Әз. 30:18

13 Шу тапта Шеба, Дедан, Таршиштики содигәрләр барлиқ яш ширлири билән
сәндин: «Сән олҗа елишқа кәлдиңму? Сән топ-топ адәмлириңни булаң-талаң
қиливелишқа — алтун-күмүчни елип кетишкә, мал-дунияни елип кетишкә, зор
бир олҗиға еришивелишқа жиғдиңму?» — дәп сорайду.□
14 Шуңа бешарәт бәргин, и инсан оғли, Гогқа шундақ дегин: — Рәб Пәрвәрдигар
шундақ дәйду: — Мениң хәлқим Исраил аман-есән болидиған күнини, сән билип
йәтмәмсән?
15 Сән өз җайиңдин, йәни шималниң әң чәт җайидин чиқисән, сән вә саңа һәмраһ
болған нурғун әлләр, һәммиси атлиқ болуп, топ-топ адәмләр, чоң қошун болисән.
16 Сән йәр йүзини қаплиған булуттәк хәлқим Исраилға қарши чиқисән —
бу ахирқи заманларда болиду — Мән сени өз зиминимға қаршилишишқа
чиқиримән; шундақ қилип Мән сән арқилиқ, и Гог, әлләрниң көз алдида Өзүмниң
пак-муқәддәс екәнлигимни көрсәткәндә, улар Мени тонуйду».
17 — Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: «Мән қедимки заманларда қуллирим болған
Исраилдики пәйғәмбәрләр арқилиқ бешарәт қилған бириси сән әмәсму? Улар шу
күнләрдә, шундақла көп жиллардин бери, Мениң сени хәлқимгә қаршилишишқа
чиқиридиғанлиғим тоғрилиқ бешарәт бәргән әмәсму?□
18 Вә шу күни, йәни Гог Исраил зиминиға қарши чиққан күни шундақ болидуки,
— дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — ғәзивим билән Мениң қәһрим өрләп чиқиду.
19 Мениң *Өз хәлқимгә* болған қизғинлиғимдин, ғәзәп билән шундақ сөз
қилғанмәнки, Исраил зиминида зор йәр тәврәш болиду; ■
20 шуниң билән деңиздики белиқлар, асмандики учар-қанатлар, даладики
һайванлар, йәр йүзидики өмилигүчи һайванлар вә йәр йүзидә турған барлиқ
инсанлар Мениң йүзүм алдида тәвринип кетиду; тағлар өрүлүп, тик ярлар ғулап
кетиду, барлиқ тамлар йәргә өрүлүп чүшиду.
21 Мән барлиқ тағлиримда униң билән қаршилишишқа бир қилич чақиримән, —
дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — һәр бирсиниң қиличи өз қериндишиға қарши чиқиду.
22 Мән ваба кесили вә қан төкүш билән униңға һөкүм чиқирип җазалашқа
киришимән; Мән униңға, униң қошунлири үстигә, униңға һәмраһ болған нурғун
әлләр үстигә дәһшәтлик ямғур, зор мөлдүр ташлири, от вә гүнгүрт яғдуримән;
23 Мән Өзүмни улуқлап, Өзүмни пак-муқәддәс дәп көрситимән; вә нурғун
әлләрниң көз алдида намайән болимән, улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни
тонуп йетиду».

39

Гог вә Магог тоғрилиқ бешарәтниң башқа тәпсилатлири

1 «Әнди сән, и инсан оғли, Гогни әйипләп бешарәт берип шундақ дегин: — Рәб
Пәрвәрдигар шундақ дәйду: — Мана, и Гог, — Рош, Мәшәк вә Тубалниң әмри, Мән
саңа қаршимән;
2 Мән сени арқиңға яндуруп, йеткиләп, сени шималниң әң қәридин чиқиримән,
Исраилниң тағлири үстигә таҗавуз қилдуримән; ■

□ **38:13 «Шеба, Дедан, Таршиш...»** — «Шеба» вә «Дедан» — Әрәб милләтлири еди. «Таршиш» — чоң бир сода шәһири (жуқуриқи 27:12-айәттики изаһатни көрүң). «Яш ширлири» — буларға охшайдиған, улар билән сода қилидиған әлләр. Айәтниң мәнаси бәлким Гог Исраилға һуҗум қилғанда уларму әһвалдин пайдиланмақчи болиду. □ **38:17 «Мән қедимки заманларда қуллирим болған Исраилдики пәйғәмбәрләр арқилиқ бешарәт қилған бириси сән әмәсму? Улар шу күнләрдә, шундақла көп жиллардин бери, Мениң сени хәлқимгә қаршилишишқа чиқиридиғанлиғим тоғрилиқ бешарәт бәргән әмәсму?»** — бу айәт үстидә биз «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **38:19** Әз. 36:5, 6 ■ **39:2** Әз. 38:4

3 Мән оқяйиңни сол қолуңдин уруп ташлиғузиветимән, оқлириңни оң қолуңдин
чүшүриветимән;
4 сән Исраил тағлириниң үстигә жиқилисән; сән вә сениң барлиқ қошунлириң,
саңа һәмраһ болған әлләр жиқилисиләр; Мән сени барлиқ житқуч учар-
қанатларға гөш, даладики барлиқ һайванларға ов болушқа тәқдим қилдим. ■
5 Сән далада жиқилисән; чүнки Мән шундақ сөз қилдим, — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар.
6 Мән Магог үстигә вә деңиз бойида аман-есән турғанларға от яғдуримән; улар
Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни тонуп йетиду.
7 Мениң пак-муқәддәс намимни хәлқим Исраил арисида тонутимән; пак-
муқәддәс намимниң қайтидин булғинишқа қәтъий йол қоймаймән; әлләр Мениң
Пәрвәрдигар, Исраилда турған Муқәддәс Болғучиси екәнлигимни билип йетиду.
8 Мана, у келиду! Бу ишлар чоқум болиду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — бу дәл Мән
ейтқан күнидур.
9 Исраил шәһәрлиридә туруватқанлар чиқип қуралларни, жүмлидин сипар-
қалқанлар, оқялар, тоқмақлар вә нәйзиләрни көйдүрүп от қалайду — улар булар
билән йәттә жил от қалайду.
10 Даладин һеч отун елинмайду, орманлардин һеч яғач кесилмәйду; чүнки улар
қуралларни от қалашқа ишлитиду; улар өзлиридин олжа тутқанларни олжа
тутиду, өзлирини булаң-талаң қилғанларни булаң-талаң қилиду, — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар.
11 Вә шу күнидә шундақ болидуки, Исраил зиминидин, йәни деңизниң шәрқий
қирғиқидин өтидиғанларниң жилғисидин Гогқа бир йәрлик болуши үчүн бир
орунни беримән; бу йәрлик болса өткүчиләрниң йолини тосиду; улар шу йәрдә
Гог вә униң барлиқ топ-топ адәмлирини көмиду; у «Һамон-Гог жилғиси» дәп
атилиду. □
12 Исраил жәмәти зиминини һалал қилиш үчүн, уларни йәттә ай көмиду;
13 зиминдики барлиқ хәлиқ уларни йәрликкә қойиду; шуниң билән Өзүм
улуқланған мошу күнидә бу иш уларға шәрәп болиду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
14 Улар бир наччә адәмни зиминни давамлиқ арилап, тажавузчиларниң зимин
йүзидә қалған жәсәтлирини көмүштәк алаһидә ишни қилиш үчүн айрийду; улар
шу йәттә ай түгигәндә, андин жәсәтләрни издәш хизмитини башлайду. □
15 Бу «зиминдин өткүчиләр» айлинип жүриду; әгәр бириси адәмниң устихинини
көргән болса, у униң йениға бир бәлгү тикләйду; «издәп көмгүчиләр» уни Һамон-
Гог жилғисиға дәпнә қилғичә бәлгү туриду
16 (*жилғида* «Һамонаһ» дәп аталған бир шәһәр болиду). Улар шу йол билән
зиминни паклайду».□
17 — «Вә сән, и инсан оғли, Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: — һәр қандақ учар-
қанатлар, даладики барлиқ һайванларға мундақ дегин: «Жиғилишип келиңлар,
Мән силәргә қилмақчи болған қурбанлиғимға, йәни Исраил тағлири үстидә
қилинған чоң қурбанлиққа һәряндин жәм болуңлар! Силәр шу йәрдә гөш йәп,
қан ичисиләр.
18 Силәр батурларниң гөшини, йәр йүзидики шаһзадиларниң қенини —
қочқарларниң, өшкиләрниң, топақларниң қенини ичисиләр — уларниң һәммиси
Башандики бордалған маллардур!

■ **39:4** Әз. 33:27 □ **39:11 «Һамон-Гог»** — «Гогниң топ-топ адәмлири» дегәнлик. □ **39:14 «Улар бир наччә адәмни зиминни давамлиқ арилап, тажавузчиларниң зимин йүзидә қалған жәсәтлирини көмүштәк алаһидә ишни қилиш үчүн айрийду»** — бу хизмәтни қилиш үчүн наччә адәмни алаһидә «айриш» керәк болиду — чүнки жәсәтләргә тегиш адәмни «напак» қилип, ибадәтханиға киришкә лаяқәтсиз қилиду. □ **39:16 «Һамонаһ»** — «зор бир топ адәмләр» дегәнлик.

19 Силәр Мән силәргә қилмақчи болған қурбанлиғимдин, тойғичә май йәп, тойғичә қан ичисиләр!
20 Силәр дәстихинимда атлар вә җәң һарвусидикиләр, батурлар, барлиқ җәңчи палванлар билән тоюнисиләр» — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
21 — вә Мән Өз шан-шәривимни әлләр арисиға көрситимән, барлиқ әлләр Мениң жүргүзгән җазалиримни вә уларниң үстигә қойған қолумни көриду.
22 Вә шу күндин тартип Исраил җәмәти Мениң Пәрвәрдигар, уларниң Худаси екәнлигимни билип йетиду.
23 Әлләр Исраил җәмәтиниң қәбиһлиги, Маңа асийлиқ қилғанлиғи түпәйлидин сүргүн болғанлиғини билип йетиду; мана, Мән йүзүмни улардин йошуруп, уларни дүшмәнлириниң қолиға тапшурдум; уларниң һәммиси қиличлинип жиқилди.
24 Уларниң паскиничилиғи вә асийлиқлири бойичә Мән уларни бир тәрәп қилдим, йүзүмни улардин йошурдум».

Худаниң Исраил үчүн ахирқи мәхсәтлири

25 Шуңа Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: — Мән һазир Яқупни сүргүн болғанлиғидин әслигә қайтуруп, пүткүл Исраил җәмәти үстигә рәһим қилип, Өз пак-муқәддәс намим үчүн отлуқ қизғинлиғимни көрситимән. □
26-27 Өз зиминида аман-есән турғинида, һеч ким уларни қорқутмайдиған чағ кәлгәндә, Мән уларни әлләрдин қайтуруп, дүшмәнлириниң зиминлиридин жиққинимда, вә көп әлләрниң көз алдида Өзүмниң пак-муқәддәс екәнлигимни көрсәткинимдә, шу чағда улар хиҗалитини вә Мәндин йүз өрүп қилған асийлиғиниң барлиқ гунайини көтириду;
28 улар Мениң уларни әлләр арисиға сүргүн қилдурғанлиғим түпәйлидин, вә андин улардин һеч қайсисини шу йәрдә қалдурмай өз зиминиға жиққанлиғим түпәйлидин, улар Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билип йетиду;
29 вә Мән йүзүмни улардин қайта һеч йошурмаймән; чүнки Мән Исраил җәмәти үстигә Өз Роһумни қуйған болимән, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.■

40

Йеңи ибадәтханини аян қилидиған аламәт көрүнүш •••• Схемиларни көрүң

1 Бизниң сүргүн болғанлиғимизниң жигирмә бәшинчи жили, жилниң бешида, айниң онинчи күнидә, йәни шәһәр бөсүлгәндин он төрт жил кейин — дәл әшу күнидә Пәрвәрдигарниң қоли мениң вуҗудумға қонди, вә У мени *шәһәргә* апарди. □ ■
2 Худаниң аламәт көрүнүшлиридә У мени Исраил зиминиға апирип, интайин егиз тағ үстигә орунлаштурди; тағниң җәнубий тәрипидә шәһәрдәк бир қурулуш туратти. □
3 У мени шу йәргә апарди; мана қолида канап таниси вә өлчәм хадисини тутқан, мисниң көрүнүшидә болған бир киши; у дәрвазида туратти.

□ **39:25 «Өз... отлуқ қизғинлиғим»** — ибраний тилида «Өз... һәсәтим». ■ **39:29** Йо. 3:1; Рос. 2:17 □ **40:1 «Бизниң сүргүн болғанлиғимизниң жигирмә бәшинчи жили... Пәрвәрдигарниң қоли мениң вуҗудумға қонди, вә у мени шәһәргә апарди»** — Әскәртиш: бу 40-44 бабларда тәрҗимимизниң бәзи йәрлиридә оқурмәнләргә ярдими болсун дәп бәзи айәтләргә сөз қоштуқ. Улар әслидики текстниң бир қисми болмисиму, улар текстниң мәнасини тоғра чүшинишимизгә ярдәм бериду. Биз адәттикидәк бундақ сөзләрни «сус қилдуқ». **«бизниң сүргүн болғанлиғимизниң жигирмә бәшинчи жили, жилниң бешида, айниң онинчи күнидә..»** — бу аламәт көрүнүш биринчи көрүнүштин 19 жил кейин еди. ■ **40:1** Әз. 33:21 □ **40:2 «шәһәрдәк бир қурулуш туратти»** — яки «бир шәһәрниң қариси туратти».

4 Бу киши маңа: «Инсан оғли, көзлириң билән көрүп, қулиқиң билән аңлап, көңлүңни мән саңа көрситидиған барлиқ ишларға бағлиғин; чүнки буниң саңа көрситилиши үчүн сән мошу йәргә елип келиндиң. Исраил җәмәтигә барлиқ көргиниңни аян қил».

5 Вә мана, ибадәтханиниң һәммә тәрипидә там бар еди. У кишиниң қолида алтә гәзлик өлчәм хадиси бар еди; шу чағдики «бир гәз» бир гәз бир алиқанға тоғра келәтти. У тамниң кәңлигини өлчиди, бир «хада» чиқти; егизлиги болса, бир «хада» чиқти.□

6 У шәриққә қарайдиған дәрвазиға келип, униң пәләмпәйлиригә чиқти; униң босуғисиниң кәңлигини өлчиди, у бир хада чиқти. Йәнә бир тәрипиниң кәңлиги бир хада чиқти.

7 *Дәрвазиниң ичидики* һәр бир «оюқ өй»ниң узунлуғи бир хада, кәңлиги бир хада еди; оюқ өйләрниң арилиғи бәш гәз еди; дәрвазиниң ичидики босуға, йәни ичкиригә қарайдиған дәһлизниң алдидики босуғиниң *икки тәрипиниң* узунлуғи *айрим-айрим* бир «хада» чиқти; □

8 у дәрвазиниң ичкиригә қарайдиған дәһлизни өлчиди, *узунлуғи* бир хада чиқти.

9 У дәрвазиниң далининиң узунлуғини өлчиди, сәккиз гәз чиқти; униң кешикиниң йенидики тамниң қелинлиғи икки гәз чиқти. Мошу далан ичкиригә қарайтти.

10 Шәриққә қариған дәрвазиниң ичидә, у тәрипидә үчтин, бу тәрипидә үчтин оюқ өйләр бар еди. Үчилиси охшаш өлчәмдә еди; үч өйниң икки ян теми охшаш қелинлиқта еди.

11 У дәрвазини өлчиди, кәңлиги он гәз чиқти; униң җәмий узунлуғи он үч гәз еди. □

12 Бу яндики оюқ өйләрниң алдида бир гәз қелинлиқтики бир тосма там бар еди, вә у яндики оюқ өйләрниң алдида бир гәз қелинлиқта бир тосма там бар еди; һәряндики оюқ өйләрниң кәңлиги алтә гәз еди.

13 У дәрвазиниң җәмий кәңлигини, йәни бу тәрәптики оюқ өйниң өгүзиниң *арқа левидин* у тәрәптики оюқ өйниң өгүзиниң *арқа левиғичә* жигирмә бәш гәз чиқти; бу тәрәптики оюқ өйниң ишиги билән у тәрәптики оюқ өйниң ишиги бир-биригә қаришатти.□

14 У ички һойлиға кириш еғизидики түврүкләрни өлчиди; уларниң егизлиги

□ **40:5 «ибадәтхана»** — ибраний тилида пәқәт «өй» дейилиду. Мошу йәрдә «ибадәтхана» «муқәддәсхана» (41-бап) вә униң һойлисини өз ичигә алиду. **«у кишиниң қолида алтә гәзлик өлчәм хадиси бар еди»** — Муқәддәс Китапта ишлитилгән «гәз» адәмниң қолиниң җәйнәктин бармақниң учиғичә болған арилиғи (тәхминән 45 сантиметр) еди. «шу чағдики «бир гәз» бир гәз бир алиқанға тоғра келәтти» — шуңа бу бабларда ишлитилгән «гәз» униңдин узун, тәхминән 53 сантиметр һесаплинатти. Дәрвазисиниң қандақ екәнлигини чүшиниш үчүн, товәндики «келичәктики муқәддәс ибадәтхана»ни көрситидиған схемиләрни көрүң. **«У тамниң кәңлигини өлчиди, бир «хада» чиқти; егизлиги болса, бир «хада» чиқти»** — оқурмәнләрниң есидә болсунки, бир «хада» алтә гәз еди. □ **40:7 «оюқ өй»** — демәк, алдинқи теми йоқ өй. «Оюқ өй»ләрниң алди каридор (дәһлиз) болатти. □ **40:11 «У дәрвазини өлчиди»** — мошу йәрдә дәрвазиниң «кириш еғизи»ниң сиртқи тәрипини көрситиду. Дәрвазаниң өзи хелә узун болуп, униң «кириш еғизи»и, дәһлизи (каридори) вә «далан»и бар еди. Схеминиму көрүң. **«униң җәмий узунлуғи»** — сиртқи там вә пәләмпәйни өз ичигә алса керәк. □ **40:13 «бу тәрәптики оюқ өйниң ишиги билән у тәрәптики оюқ өйниң ишиги бир-биригә қаришатти»** — бу йәрдики «ишик»ниң немини көрситидиғанлиғини билмәймиз. Бәзи алимлар «бала там» яки «күнгүрә» дәп тәрҗимә қилиду.

атмиш гәз чиқти; дәрваза теми бу һойлиниң түврүклирини орап турған еди. □
15 Дәрвазиниң түвидин даланниң ички еғизиғичә әллик гәз чиқти.
16 Оюқ өйләрниң һәр бириниң удул темида, шундақла оюқ өйләрниң арилиғида,
даланниң йенида охшашла рожәкләр бар еди; мошу рожәкләр сиртиға қарап
тарийип маңған еди; һәр бир арилиқтики там-түврүкләргә палма дәрәқлири
нәққишләнгән еди.

Сиртқи һойла — схемини көрүң

17 У мени сиртқи һойлиға апарди; мана, кичик ханилар, вә сиртқи һойлини
чөридәп ясалған таш тахтайлиқ супа; супиниң үстигә оттуз кичик хана селинған.
18 Бу таш тахтайлиқ супа һойлидики дәрвазиларға туташқан, униң кәңлиги
уларниң узунлуғиға баравәр еди; бу «пәс таш супа» еди.
19 У төвәнки дәрвазиниң ичи тәрипидин ички һойлиниң сиртқи темиғичә болған
арилиқни өлчиди; шәриқ вә шимал тәрәпләрниңму йүз гәз чиқти.□

Башқа икки дәрвазиси

20 Андин сиртқи һойлиға киридиған, шималға қарайдиған дәрвазиниң узунлуғи
вә кәңлигини өлчиди.
21 Униң бу тәрипидә үчтин оюқ өй, у тәрипидә үчтин оюқ өй бар еди; униң
түврүклири, даланлири биринчи дәрвазиниңкигә охшаш еди; униң узунлуғи
әллик гәз, кәңлиги жигирмә бәш гәз.
22 Униң деризилири, даланлири, палма дәрәқ нәқишлири шәриққә қарайдиған
дәрвазиниңкигә охшаш еди; кишиләр униң йәттә басқучлуқ пәләмпийи билән
чиқатти; униң далини ичкиригә қарайтти. □
23 Ички һойлида шимал вә шәриқтики дәрвазиларға удул бирдин дәрвазә
туратти; у дәрвазидин дәрвазиғичә өлчиди, йүз гәз чиқти.
24 У мени җәнуп тәрәпкә апарди; мана, җәнупқиму қарайдиған бир дәрваза бар
еди; у униң түврүклири, даланлирини өлчиди, улар башқилириға охшаш еди.
25 Дәрвазиниң вә далининиң әтрапидики деризиләр башқилириға охшаш еди;
униң узунлуғи әллик гәз, кәңлиги жигирмә бәш гәз еди.
26 Униңға чиқидиған йәттә басқуч бар еди; униң далини ичкиригә қарайтти; униң
түврүклиридә палма дәриғиниң нәқиши бар еди, у тәрәптә бири, бу тәрәптә бири
бар еди.
27 Ички һойлиға киридиған, җәнупқа қарайдиған бир дәрваза бар еди; у җәнубий
тәрәптә дәрвазидин дәрвазиға өлчиди, йүз гәз чиқти.
28 У мени ички һойлиға җәнубий дәрвазидин әкирди; вә җәнубий дәрвазини
өлчиди; униң өлчәмлири башқа дәрвазиләрниңкигә охшаш еди.
29 Униң оюқ өйлири, арилиқ тамлири, далининиң өлчәмлири
башқилириниңкигә охшаш еди; униң вә далининиң әтраплирида деризиләр
бар еди; униң узунлуғи әллик гәз, кәңлиги жигирмә бәш гәз еди.

□ **40:14 «кириш еғизидики түврүкләр»** — яки «кириш еғизидики мунарлар». **«уларниң (түврүкләрниң) егизлиги атмиш гәз чиқти; дәрваза теми бу һойлиниң түврүклирини орап турған еди»** — бу икки түврүк интайин егиздур. Бәзи алимлар айәтни «у дәрвазиниң ички «тосма там»лириға уларниң арилиқ тамлирини қошуп җәмий узунлуғини өлчиди, җәмий болуп атмиш гәз еди» дегән мәнидә чүшиниду. Бирақ (ундақ болса) бу өлчәм икки тәрәптики ички «тосма там»лириниң арилиқлири билән җәмий узунлуғиниң қошулмиси болатти. Мундақ өлчәшниң немә әһмийити болсун? □ **40:19 «төвәнки дәрвазиниң ичи тәрипидин...»** — мумкинчилиги барки, «төвәнки» мошу йәрдә «җәнубий» дегән мәнидә ишлитилиду. Чүнки төвәндә «шәрқий дәрваза» вә «шималий дәрваза» тилға елиниду, бирақ айәттә «җәнубий дәрваза» тилға елинмайду. □ **40:22 «униң деризилири...»** — «деризилири» мошу йәрдә униң «рожәк»лири, яки «рожәклик деризә»лирини көрситиду (16-айәтни көрүң).

30 Әтрапида узунлуғи жигирмә бәш гәз, кәңлиги бәш гәз әтрапида далини бар еди. □
31 Униң далини болса сиртқи һойлиға қарайтти; униң кириш еғизидики икки
ян түврүгидә палма дәрәқләрниң нәқиши бар еди; униң чиқиш йолиниң сәккиз
басқучлуқ пәләмпийи бар еди.
32 У мени ички һойлида шәриқ тәрәпкә апарди; у тәрәптики дәрвазини өлчиди;
униң өлчәмлири башқилириға охшаш еди.
33 Униң оюқ өйлири, арилиқ тамлири, далинининң өлчәмлири
башқилирининңкигә охшаш еди; униң вә далинининң әтраплирида деризиләр
бар еди; униң узунлуғи әллик гәз, кәңлиги жигирмә бәш гәз еди.
34 Униң далини болса сиртқи һойлиға қарайтти; униң *кириш егизиниң* у вә
бу тәрипидики түврүгидә палма дәрәқләрниң нәқиши бар еди; униң чиқиш
йолиниң сәккиз басқучлуқ пәләмпийи бар еди.
35 У мени шималий дәрвазиға апарди, вә уни өлчиди; униң өлчәмлири
башқилириға охшаш еди.
36 Униң оюқ өйлири, арилиқ тамлири, даланлири *башқилириға* охшаш еди;
әтрапида деризиләр бар еди. Униң узунлуғи әллик гәз, униң кәңлиги жигирмә
бәш гәз еди.
37 Униң далинидики төврүкләр сиртқи һойлиға қарайтти; униң *кириш егизидики*
икки ян түврүгидә палма дәрәқләрниң нәқиши бар еди; униң чиқиш йолиниң
сәккиз басқучлуқ пәләмпийи бар еди. □
38 Һәр бир дәрваза *икки* төврқкиниң йенида ишиклик кичик өй бар еди; улар шу
өйләрдә көйдүрмә қурбанлиқларни жуятти.
39 Дәрвазиниң далинида уянда иккидин ширә, буянда иккидин ширә бар еди;
улар ширәләрниң үстидә көйдүрмә қурбанлиқ, гуна қурбанлиғи вә итаәтсизлик
қурбанлиқлирини сойиду.
40 Шималий дәрвазиниң далинининң кириш еғизидики пәләмпәйниң бир йенида
икки ширә бар еди; даланниң кириш еғизиниң йәнә бир йенида икки ширә бар
еди.
41 Шуниңдәк дәрвазиниң у йенида төрт ширә, бу йенида төрт ширә бар еди —
җәмий сәккиз җоза бар еди; улар уларниң үстидә қурбанлиқларни сойиду.
42 Йәнә таштин йонуп ясалған, узунлуғи бир йерим гәз, кәңлиги бир йерим
гәз, егизлиги бир гәз келидиған төрт ширә бар еди; уларниң үстигә көйдүрмә
қурбанлиқлар вә башқа қурбанлиқларни сойидиған қурал-әсваплар қоюлиду. □
43 Дәрваза ичидә, тамлири үстигә бир алиқан узунлуқтики җүп илмәклик
канарлар бекитилгән. Ширәләр үстигә қурбанлиқ гөшлири қоюлиду.□

Каһинларниң өйлири

44 Ички һойла ичидә вә ички дәрвазиниң сиртида мәдһийә нахшичилири үчүн
икки кичик өй бар еди; бири шималий дәрвазиниң йенида, җәнупқа йүзләнгән;
йәнә бири җәнубий дәрвазиниң йенида, шималға йүзләнгән еди.

□ **40:30 «әтрапида узунлуғи жигирмә бәш гәз, кәңлиги бәш гәз әтрапида далини бар еди»** — әйни текстини чүшиниш тәс. □ **40:37 «униң далинидики төврүкләр ...»** — яки «униң кешәклири ...». □ **40:42 «Йәнә таштин йонуп ясалған, узунлуғи бир йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз, егизлиги бир гәз келидиған төрт ширә бар еди; уларниң үстигә көйдүрмә қурбанлиқлар вә башқа қурбанлиқларни сойидиған қурал-әсваплар қоюлиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бу төрт ширә ойулған таштин ясалған, узунлуғи бир йерим гәз, кәңлиги бир йерим гәз, егизлиги бир гәз; уларниң үстигиму көйдүрмә қурбанлиқлар вә башқа қурбанлиқларни сойидиған қурал-әсваплар қойлиду». Бирақ бундақ җозилар қой-калиларниң җәситини қойғидәк дәриҗидә чоң әмәс. □ **40:43 «дәрваза ичидә... канарлар бекитилгән. Ширәләр үстигә қурбанлиқ гөшлири қоюлиду»** — бәзи алимлар бу ширәләр пәқәт шималий дәрвазисидила қоюлған, дәп қарайду. Бирақ 38-айәт «дәрвазилар»ни көрситиду.

45 У маңа: «Җәнупқа йүзләнгән өй каһинлар, йәни ибадәтханиға мәсъуллар
үчүндур.
46 Җәнупқа йүзләнгән өй каһинлар, йәни қурбангаһ вәзиписигә мәсъуллар
үчүндур. Булар болса Задокниң җәмәтиниң оғул пәрзәнтлири; шуларла Лавий
җәмәтидиләр арисидин Пәрвәрдигарниң йениға хизмитидә болушқа кирәләйду»
— деди.□
47 У һойлини өлчиди; узунлуғи йүз гәз, кәңлиги йүз гәз, төрт часилиқ еди;
қурбангаһ болса муқәддәсхана алдида туратти.□

Муқәддәс җайниң далини •••• Схемини көрүң

48 У мени муқәддәсханиниң далиниға апарди; у далан еғизиниң икки йенидики
тамларниң узунлуғини өлчиди; бир тәрәптикиси бәш гәз, йәнә бир тәрәптикиси
бәш гәз чиқти; далан еғизиниң *өзи он төрт гәз еди*; далан еғизидики тамниң *ички
тәрипиниң* кәңлиги бу тәрипи үч гәз, у тәрипи үч гәз еди. □
49 Даланниң кәңлиги жигирмә гәз, узунлуғи он бир гәз еди; униңға чиқидиған
пәләмпәй бар еди; түврүгиму бар еди, у йенида бири, бу йенида бири бар еди.□

41

Муқәддәс җай, әң муқәддәс җай •••• Схемиларни көрүң

1 У мени *муқәддәсханидики* муқәддәс җайниң алдиға апарди; у җайниң кириш
еғизиниң икки тәрипидики ян тамни өлчиди, һәр иккисиниң қелинлиғи алтә гәз
чиқти.
2 Кириш еғизиниң кәңлиги болса он гәз еди; муқәддәс җайниң кириш еғизидики
тоғра тамниң ички тәрипиниң кәңлигини өлчиди, һәр иккиси бәш гәз чиқти; у
муқәддәс җайниң узунлуғини өлчиди, қириқ гәз чиқти; униң кәңлиги жигирмә
гәз чиқти.
3 У ичкиригә қарап маңди, әң муқәддәс җайға кириш еғизидики тоғра тамниң
кәңлиги икки гәз; еғизиниң кәңлиги алтә гәз еди; *икки тәрәптики* тоғра тамниң
узунлуғи болса, йәттә гәз еди. □
4 У муқәддәс җайниң кәйнидики «әң муқәддәс җай»ниң узунлуғини өлчиди,
жигирмә гәз чиқти; кәңлигиму жигирмә гәз еди. У маңа: «Бу әң муқәддәс җай»
— деди.□

«Муқәддәсхана»ға яндаш кичик ханилар

5 У муқәддәсханиниң темини өлчиди, қелинлиғи алтә гәз чиқти; яндики кичик
ханиларниң болса, кәңлиги төрт гәз еди; кичик ханилар муқәддәсханини
чөридәп селинған еди.

□ **40:46 «шуларла Лавий җәмәтидиләр арисидин Пәрвәрдигарниң йениға хизмитидә болушқа кирәләйду»** — Задокларниң шу имтиязға егә болуш сәвәви 44:15дә ейтилиду. □ **40:47 «қурбангаһ болса муқәддәсхана алдида туратти»** — «муқәддәсхана» һойла ичидә туридиған өй; у «муқәддәс җай» вә «әң муқәддәс җай»ни өз ичигә алиду. □ **40:48 «далан еғизиниң өзи он төрт гәз еди»** — бу җүмлә бәзи кона тексттләрдә (болупму кона грек тилидики LXX тәрҗимисидә) тепилиду. Әмәлийәттә баянлириниң толуқ болуши үчүн мошундақ бир җүмлә болуши керәк еди. □ **40:49 «Даланниң ... узунлуғи он бир гәз еди»** — бәзи кона тексттләрдә «он икки гәз» дейилиду. □ **41:3 «У ичкиригә қарап маңди, ... кириш еғизидики тоғра тамниң кәңлиги икки гәз...»** — Алимларниң бу 1-3-айәттики өлчәмләр тоғрилиқ башқа-башқа чүшинишлири бар. Схемилиримизни көрүң. □ **41:4 «У муқәддәс җайниң кәйнидики «әң муқәддәс җай»ниң узунлуғини өлчиди, ... У маңа: «бу әң муқәддәс җай» — деди»** — Әзакиял каһин болуп, «муқәддәс җай»ға кирди. Бирақ «әң муқәддәс җай»ға кирмиди; Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә пәқәт «баш каһин» «әң муқәддәс җай»ға киришкә һоқуқлуқ еди.

6 Йенидики кичик ханилар үч қәвәтлик, бир-биригә үстиләклик еди, һәр қәвәттә
оттуздин хана бар еди; кичик ханиларниң лимлири муқәддәсханиниң темиға
чиқип қалмаслиғи үчүн, лимлар кичик ханиларниң сиртқи темиға бекитилгән
еди.
7 Жуқирилиғансери муқәддәсханиниң әтрапидики кичик ханилар кеңийип
барған еди; чүнки муқәддәсханиниң әтрапида қурулуш болғанлиқтин бена
егизлигәнсери ханилар кеңәйгән. Шу сәвәптин муқәддәсханиму егизлигәнсери
кеңәйгән. Төвәндики қәвәттин жуқуридики қәвәткичә оттуридики қәвәт
арқилиқ чиқидиған пәләмпәй бар еди.□
8 Мән муқәддәсханиниң егиз уллуқ суписи барлиғини көрдум; у һәм йенидики
кичик ханиларниң ули еди; униң егизлиги топтоғра бир «хада» еди, йәни алтә
«чоң гәз» еди. □
9-10 Йенидики ханиларниң сиртқи теминиң қелинлиғи бәш гәз еди.
Муқәддәсханиниң йенидики кичик ханилар билән *каһинларниң* һуҗрилири
арилиғидики бош йәрниң кәңлиги жигирмә гәз еди; бу бош йәр
муқәддәсханиниң һәммә тәрипидә бар еди.
11 Йенидики кичик ханиларға кириш еғизи болса бош йәргә қарайтти; бир
кириш еғизи шималға, йәнә бири җәнупқа қарайтти. Супа үстидики ханиларни
чөридигән бош йәрниң кәңлиги бәш гәз еди.
12 Ғәрипкә җайлашқан, бош йәргә қарайдиған бенаниң узунлуғи йәтмиш гәз еди;
бенаниң сиртқи теминиң қелинлиғи бәш гәз; униң кәңлиги тохсән гәз еди.□

Ибадәтханиниң йәнә бәзи тәпсилатлири

13 Һелиқи киши муқәддәсханиниң өзини өлчиди; униң узунлуғи йүз гәз еди. Бош
йәрниң кәңлиги *йүз гәз еди*, бенаниң тамлири қошулуп җәмий кәңлиги йүз гәз
еди.
14 Муқәддәсханиниң алди тәрипи вә шәриққә җайлашқан һойлисиниң кәңлиги
йүз гәз еди. □
15-16 У *муқәддәсханиниң* кәйнидики бош йәргә қарайдиған бенаниң кәңлигини,
җүмлидин у вә бу тәрипидики каридорни өлчиди, йүз гәз чиқти.
Муқәддәсханиниң «муқәддәс җай»и билән ички «әң муқәддәс җай»и вә сиртқа
қарайдиған далини болса, яғач тахтайлар билән безәлгән; униң босуғилири,
ичидики үч җайниң әтрапидики роҗәклири һәм дәһлизлири болса, босуғисидин
тартип һәммә йәр, полдин деризиләргичә яғач тахтайлар билән безәлгән
(деризиләр өзи роҗәклик еди).
17-18 Даландин ички «әң муқәддәс җай»ғичә болған торус, ички вә сиртқи
«муқәддәс җай»ниң тамлириниң һәммә йери керуб вә палма дәрәқлири билән
өлчәмлик нәқишләнгән еди. Һәр икки керуб арисида бир палма дәриғи
нәқишләнгән еди; һәр бир керубниң икки йүзи бар еди. □

□ **41:7 «муқәддәсханиниң әтрапида қурулуш болғанлиқтин бена егизлигәнсери ханилар кеңәйгән»** — мошу «қурулуш» дегән сөз пүткүл «Муқәддәс Китап»та пәқәт бир қетимла тепилиду, шуңа униң мәнасини бекитиш тәс. Мүмкинчилиги йәнә барки, у «каридор» яки «пәләмпәй» дегән мәнидә. □ **41:8 «униң егизлиги топтоғра бир «хада» еди, йәни алтә «чоң гәз» еди»** — оқурмәнләрниң есидә болидуки, «чоң гәз» «бир гәзгә қошулған бир алиқан» (525 миллиметр етрапида) (40:5ни көрүң). □ **41:12 «бенаниң узунлуғи йәтмиш гәз еди... униң кәңлиги тохсән гәз еди»** — бу бенаниң кәңлиги вә узунлуғи «ички кәңлиги» вә «ички узунлуғи»ни көрсәтсә керәк. Схемимизда шундақ қияс қилимиз. Башқа имканийитиму схемимизда көрситилиду. Алимлар бинаниң қайси юлиништә (тоғрисиға, узунисиға) орунлаштурулуши тоғрилиқ икки пикирдә бар. □ **41:14 «шәриққә җайлашқан һойлиси»** — ибраний тилида « шәриққә җайлашқан бош йәр». □ **41:17-18 «ички вә сиртқи «муқәддәс җай»»** — демәк, «муқәддәс җай» вә «әң муқәддәс җай».

19 Керубниң инсан йүзи бу тәрәптики палма дәриғи нәқишигә қарайтти; шир
йүзи у тәрәптики палма дәриғи нәқишигә қарайтти; пүткүл муқәддәсханининиң
ички һәммә тәрипи шундақ еди;
20 даланниң полдин тартип торусиғичә, шуниңдәк «муқәддәс жай»ниң
тамлириға керублар вә палма дәрәқлири нәқиш қилинған.
21 «Муқәддәс жай»ниң ишик кешәклири болса, төрт часилиқ еди; «әң муқәддәс
жай» алдидики ишик кешәклириму охшаш еди.
22 «*Муқәддәс жай*»*ниң* егизлиги үч гәз, узунлуғи икки гәз болған қурбангаһи
яғачтин ясалған; униң бүҗәклири, йүзи вә тамлириниң һәммиси яғачтин
ясалған; һелиқи киши маңа: «Бу болса Пәрвәрдигарниң алдида туридиған
ширәдур» — деди.□
23 *Муқәддәсханининиң* «муқәддәс жай» һәм «әң муқәддәс жай»иниң һәр бириниң қош
қанатлиқ ишиги бар еди.
24 Һәр бир қанитиниң икки қатлими бар еди; бу икки қатлам қатлинатти; бу
тәрәптики қанитиниң икки қатлими бар еди; у тәрәптикисиниңму икки қатлими
бар еди.
25 Уларниң үстигә, йәни «муқәддәс жай»ниң ишиклири үстигә, тамларниң
үстини нәқишлигәндәк, керублар вә палма дәрәқлири нәқишләнгән еди; сиртқи
даланниң алдида яғачтин ясалған бир айван бар еди.
26 Даланниң у вә бу тәрипидә рожәкләр вә палма дәрәқ нәқишлири бар еди.
Муқәддәсханининиң йенидики кичик ханилар вә алдидики айванниң шәклиму
шундақ еди.

42

Сиртқи вә ички һойла арисиға җайлашқан каһинларниң өйлири •••• Схемиларни көрүң

1 У мени сиртқи һойлиға, шимал тәрипигә апарди; у мени йәнә «бош
йәр»гә туташқан, ибадәтханининиң шималий удулиға җайлашқан кичик ханиларға
апарди.
2 Ханиларниң җәмий узунлуғи йүз гәз еди; уларниң кириш йоли шималға
қарайтти; *ханиларниң* җәмий кәңлиги әллик гәз еди.
3 Ханилар ички һойлиға тәвә жигирмә гәз кәңликтики «бош йәр»гә қарайтти,
шундақла сиртқи һойлиға тәвә «таш тахтайлиқ супа»ниң удулида еди.
Үч қәвәтлик ханиларниң каридориниң бир тәрипидики ханилар йәнә бир
тәрипидики ханиларниң удулида еди.
4 Ханиларниң алдида он гәз кәңликтә, йүз гәз узунлуқта бир каридор бар еди.
Ханиларниң ишиклири шималға қарайтти; □
5 жуқуридики ханилар төвәндики вә оттурисидики өйләрдин тар еди; чүнки
каридорлар көп орунни егиливалған еди.

□ **41:22 ««Муқәддәс жай»ниң егизлиги үч гәз, узунлуғи икки гәз болған қурбангаһи яғачтин ясалған...»** — бу «қурбангаһ» бәлким қурбанлиқларниң өзи үчүн әмәс, бәлки Пәрвәрдигарниң алдида «муқәддәс нан» қоюлуш үчүн ясилиду; чүнки ахирида «Бу болса Пәрвәрдигарниң алдида туридиған ширәдур» дейилиду. □ **42:4 «Ханиларниң алдида он гәз кәңликтә, йүз гәз узунлуқта бир каридор бар еди»** — биз мошу йәрдә грек тәрҗимиси (LXX) вә «Пешитта»ниң текстигә әгишип, «йүз гәз» дәп тәрҗимә қилимиз. **«... Ханиларниң ишиклири шималға қарайтти»** — пүтүн айәттики әйни текстни чүшиниш тәс. Мүмкинчлиги барки, һәр қәвәттә икки каридор бар; шуниң билән һәр бир хана каридорға, йәни «шималға» қарайтти.

6 Ханилар үч қәвәтлик еди; бирақ һойлиға туташ ханиларниңкидәк түврүклири
болмиғачқа, үчинчи қәвәттики ханилар астинқи қәвәттики вә оттуридики
ханилардин тар еди.□
7 Сирттики ханиларниң йенидики, йәни һойлини ханилардин айрип туридиған
сиртқи тамниң узунлуғи әллик гәз еди.
8 Сиртқи һойлиға туташқан ханиларниң болса, җәмий узунлуғи әллик гәз еди;
мана, муқәддәсханиға қарайдиған тәрипиниң узунлуғи йүз гәз еди.
9 Бу ханилар астида, сиртқи һойлидин киридиған, шәриқ тәрәпкә қарайдиған бир
кириш йоли бар еди.□
10 Ибадәтханиниң җәнубий тәрипидә, шәрқий тәрипигә қарайдиған ички
һойлидики тамниң кәңлиги билән тәң болған, «бош йәр»гә туташқан,
ибадәтханиниң өзигә қарайдиған ханилар бар еди;
11 Уларниң алдидиму бир каридор бар еди; улар шималға қарайдиған ханиларға
охшайтти. Уларниң узунлуғи вә кәңлиги, барлиқ чиқиш йоллири, шәкли вә
ишиклири охшаш еди.
12 Җәнупқа қарайдиған бир җүрүш ханиларниң ишиги алдидики каридорниң
бешида бир кириш йоли бар еди; бу кириш йолиму шәриққә қарайдиған тамниң
йенида еди.
13 Вә у маңа: «*ибадәтханиниң һойлидики* «бош йәр»гә туташлиқ бу шималий
вә җәнубий җүрүш ханилар болса, муқәддәс ханилардур; Пәрвәрдигарға
йеқинлишалайдиған каһинлар шу йәрләрдә «әң муқәддәс һәдийәләр»ни йәйду.
Улар шу йәрләрдә «әң муқәддәс һәдийәләр»ни, йәни ашлиқ һәдийәләрни, гуна
қурбанлиқлирини вә итаәтсизлик қурбанлиқлирини қойиду; чүнки шу йәрләр
муқәддәстур.
14 Каһинлар Худа алдиға киргәндин кейин, улар «муқәддәс җай»дин беваситә
сиртқи һойлиға чиқмайду, бәлки шу йәргә хизмәт кийимини селип қойиду,
чүнки бу кийимләр муқәддәстур. Улар пәқәт башқа кийимләрни кийип, андин
җамаәт турған йәргә чиқиду» — деди.□
15 У шундақ қилип ибадәтханиниң ички көлимини өлчигәндин кейин, у мени
шәриққә қарайдиған дәрвзидин чиқарди вә әтрапидики тамни өлчиди.
16 У шәрқий тәрипини өлчәм хадиси билән өлчиди; у бәш йүз хада чиқти. □
17 У шималий тәрипини өлчәм хадиси билән өлчиди; у бәш йүз хада чиқти.
18 У җәнубий тәрипини өлчәм хадиси билән өлчиди; у бәш йүз хада чиқти.
19 У ғәрбий тәрипигә бурулуп, өлчәм хадиси билән өлчиди; у бәш йүз хада чиқти.
20 У төрт тәрипини өлчиди; әтрапида авам билән пак-муқәддәс болған җайларни
айрип туридиған, узунлуғи бәш йүз *хада*, кәңлиги бәш йүз *хада* там бар еди.□

□ **42:6 «...һойлиға туташ ханиларниңкидәк түврүклири болмиғачқа, үчинчи қәвәттики ханилар астинқи қәвәттики вә оттуридики ханилардин тар еди»** — бу җүмлиниң мәнасини ибарий тилида чүшиниш тәс. Бенадики түврүкләрниң қандақ орунлаштурулғанлиғи еник әмәс. □ **42:9 «... сиртқи һойлидин киридиған, шәриқ тәрәпкә қарайдиған бир кириш йоли бар еди»** — бу бенадин ички һойлиға киридиған бир йолму болуш керәк (13-, 14-айәт вә 44:19-айәтниму көрүң). □ **42:14 «Каһинлар ... шу йәргә хизмәт кийимини селип қойиду...»** — «шу йәр» жуқурида тәсвирләнгән «җүрүш ханилар»ни көрситиш керәк (44:19-айәтниму көрүң). Ички һойлиниң өзидә кийим-кечәкни алмаштуруш мувапиқ әмәстур. □ **42:16 «У шәрқий тәрипини өлчәм хадиси билән өлчиди; у бәш йүз хада чиқти»** — ибадәтханидики «сиртқи һойла»ниң узунлуғи вә кәңлиги бәш йүз гәз еди (һесаплашқа асан болсун үчүн схемиларни көрүң). Буниңға қариғанда, сиртқи һойла теминиң сиртида йәнә бир чоң тосма там болса керәк. Шундақ болғанда, бу ибадәтхана интайин чоң болған болиду. Тәхминән узунлуғи вә кәңлиги бир километрдин ешиши мүмкин. Грек тәрҗимиси (LXX)ниң тексттә «бәз йүз гәз» дейилиду. □ **42:20 «У төрт тәрипини өлчиди... узунлуғи бәш йүз (хада), кәңлиги бәш йүз (хада) там бар еди»** — 16-айәттики изаһәтни көрүң.

43

Пәрвәрдигарниң шан-шәриви Йерусалимға қайтип келиду

1 У мени дәрвазиға, йәни шәриққә қарайдиған дәрвазиға апарди;

2 Мана, Исраилниң Худасиниң шан-шәриви шәриқ тәрәптин кәлди; Униң авази улуқ суларниң шарқириған садасидәк еди; йәр йүзи униң шан-шәриви билән йорутулди.

3 Мән көргән бу аламәт көрүнүш болса, у шәһәрни һалак қилишқа кәлгән қетимда көргән аламәт көрүнүштәк болди; аламәт көрүнүшләр йәнә мән Кевар дәрияси бойида туруп көргән аламәт көрүнүштәк болди; мән дүм жиқилдим. ■

4 Пәрвәрдигарниң шан-шәриви шәриққә қарайдиған дәрваза арқилиқ ибадәтханиға кирди;

5 Роһ мени көтирип, ички һойлиға апарди; мана, Пәрвәрдигарниң шан-шәриви ибадәтханини толдурди.□ ■

6 Һелики киши йенимда турғанда, ибадәтханиниң ичидин Бирисиниң сөзлигән авазини аңлидим;

7 У маңа: — И инсан оғли, бу Мениң тәхтим селинған жай, Мән аяқ басидиған, Мән Исраиллар арисида мәңгүгә туридиған жайдур; Исраил жәмәтидикиләр — уларниң өзлири яки падишалири бузуқлуғи билән яки «жуқури жайлар»да падишаниң жәсәтлири билән Мениң пак-муқәддәс намимни йәнә һеч булғимайду. □ ■

8 Улар өз босуғисини Мениң босуғимниң йениға, ишик кешикини Мениң ишик кешикимниң йениға салған, улар билән Мени пәқәт бир тамла айрип туратти, улар Мениң пак-муқәддәс намимни жиркиничликлири билән булғиған. Шуңа Мән ғәзивим билән уларни йоқитивәттим.

9 Әнди һазир улар бузуқлуғини, падишаларниң жәсәтлирини Мәндин жирақ қилсун; вә Мән улар арисида мәңгүгә туримән.

10 — Әнди сән, и инсан оғли, Исраил жәмәтиниң өз қәбиһликлиридин хижаләт болуши үчүн бу өйни уларға көрситип бәргин; улар каллисида ибадәтханини өлчәп бақсун.

11 Әгәрдә улар өз қилғанлиридин хижил болса, әнди сән мошу өйниң шәклини, униң селинишини, чиқиш йоллирини, кириш йоллирини вә барлиқ лайиһисини вә барлиқ бәлгүлимилирини, — шундақ, барлиқ шәклини вә барлиқ қанунлирини аян қилип бәргин; уларниң пүткүл шәклини есидә тутуши һәм униң бәлгүлимилиригә әмәл қилиши үчүн, уни уларниң көз алдиға язғин.

12 Ибадәтханиниң қануни шундақ болиду: У турған тағниң чоққисиниң бекитилгән пасилғичә болған даириси «әң муқәддәс» болиду; мана, бу ибадәтханиниң қанунидур.

Ибадәтханида қилидиған ибадәтниң бәлгүлимилири — қурбангаһ •••• Схемини көрүң

13 Қурбангаһниң «*чоң* гәз»дә өлчәнгән өлчәмлири шундақ еди: — бу гәз болса бир гәз қошулған бир алиқан болиду. Қурбангаһниң әтрапидики улиниң егизлиги бир гәз, кәңлиги бир гәз, әтрапидики гирвики болса бир алиқан еди. Мана бу қурбангаһниң ули еди. □

14 Униң улидин астинқи тәкчигичә икки гәз, кәңлиги бир гәз еди; бу «кичик тәкчә»дин «чоң тәкчә»гичә төрт гәз, кәңлиги бир гәз еди;

■ **43:3** Әз. 1:4; 8:4 □ **43:5 «Роһ мени көтирип,...»** — Худаниң Муқәддәс Роһи, әлвәттә. ■ **43:5** Әз. 3:14, Әз. 11:24 □ **43:7 «падишаларниң жәсәтлири билән Мениң пак-муқәддәс намимни йәнә һеч булғимайду»** — Исраиллар қедимки заманларда бәлким падишалирини «жуқури жайлар»да дәпнә қилип шу йәрләрни тавапгаһлар қиливалған. Бәзи алимлар «жәсәтлири»ни «абидә ташлири» дәп тәрҗимә қилиду. ■ **43:7** Йәр. 16:18 □ **43:13 «Мана бу қурбангаһниң ули еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «қурбангаһниң егизлиги төвәндә: —...»

15 қурбангаһниң от суписиниң егизлиги төрт гәз еди; от суписида төрт мүңгүз
чоқчийип чиқип туратти.
16 Қурбангаһниң от суписиниң узунлуғи он икки гәз, кәңлиги он икки гәз болуп,
у төрт часилиқ еди.
17 Жуқири тәкчигичиму төрт часилиқ еди, узунлуғи он төрт гәз, кәңлиги он төрт
гәз; әтрапидики гирвики болса йерим гәз еди; астиниң кәңлиги бир гәз еди;
униңға чиқидиған пәләмпийи шәриққә қарайтти.
18 У маңа шундақ деди: — И инсан оғли, Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: Бу
қурбангаһ үстигә көйдүрмә қурбанлиқларни сунуш вә үстигә қан сепиш үчүн уни
ясиған күнидә, шулар униң бәлгүлимилири болиду: —
19 сән Лавий қәбилисидин болған, йәни Мениң хизмитимдә болуш үчүн Маңа
йеқинлишидиған Задок нәслидикиләрдин болған каһинларға гуна қурбанлиғи
сүпитидә яш бир топақни берисән;
20 сән униң қенидин азрақ елип қурбангаһниң мүңгүзлиригә, чоң тәкчиниң төрт
бүҗигигә һәм әтрапидики гирвәклири үстигә сүрисән; шуниң билән сән уни
пакизлап вә униңға кафарәт қилисән.□
21 Сән гуна қурбанлиғи болған топақни елип униң җәситини «муқәддәс җай»ниң
сиртида болған, ибадәтханидики алаһидә бекитилгән җайда көйдүрисән;
22 иккинчи күнидә сән гуна қурбанлиғи сүпитидә бежирим бир текини сунисән;
улар қурбангаһни топақ билән пакландурғандәк текә билән уни паклайду.
23 Сән уни паклиғандин кейин, сән бежирим яш бир топақ, қой падисидин
бежирим бир қочқарни сунисән;
24 сән уларни Пәрвәрдигарниң алдиға сунисән; каһинлар уларниң үстигә туз
сепиду вә уларни Пәрвәрдигарға атап көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә суниду.
25 Йәттә күн сән һәр күни гуна қурбанлиғи сүпитидә бир текини сунисән; улар
бежирим яш бир топақни, қой падисидин бежирим бир қочқарниму суниду.
26 Улар йәттә күн қурбангаһ үчүн кафарәт қилип уни паклайду; шуниң билән
улар уни пак-муқәддәс дәп айрийду.
27 Бу күнләр түгигәндә, сәккизинчи күни вә шу күндин кейин, каһинлар
силәрниң көйдүрмә қурбанлиқлириңларни вә енақлиқ қурбанлиқлириңларни
қурбангаһ үстигә суниду; шуниң билән Мән силәрни қобул қилимән, — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар.

44

Каһинлар вә уларниң вәзипилири, имтиязлири

1 Вә у мени ибадәтханиниң шәриққә қарайдиған дәрвазисиға апарди; у етиклик
еди.
2 Пәрвәрдигар маңа: — Бу дәрваза етиклик туриду; у ечилмайду, һеч ким униңдин
кирмәйду; чүнки Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси униңдин киргән; шуңа у
етиклик қалиду.
3 Пәқәт шаһзадә, шаһзадилик сүпити билән шу дәрвазиниң *каридорида* олтирип
Пәрвәрдигар алдида нан йейишкә болиду; у *дәрвазиниң* далинидин кириду вә шу
йолдин чиқиду, — деди.□

□ **43:20 «шуниң билән сән уни пакизлап вә униңға кафарәт қилисән»** — «кафарәт қилиш» тоғрилиқ «Лав.» 1:3 вә изаһатни, шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң. □ **44:3 «у дәрвазиниң далинидин кириду...»** — демәк, шаһзадә шәрқий дәрвазиниң кародориға һойла арқилиқ даландин өтүп кириду. Нан йегәндин кейин у шу йол билән чиқип кетиду.

4 У мени шималий дәрвазидин чиқирип ибадәтханиниң алдиға апарди; мән
көрдум, мана, Пәрвәрдигарниң шан-шәриви Пәрвәрдигарниң өйини толдурди;
мән дүм жиқилдим.□
5 Пәрвәрдигар маңа шундақ деди: — Инсан оғли, Мениң саңа Пәрвәрдигарниң
өйиниң барлиқ бәлгүлимилири һәм қанунлири тоғрилиқ ейтидиғанлиримниң
һәммисини көңүл қоюп көзүң билән көр, қулиқиң билән аңла; ибадәтханиниң
кириш йоли вә муқәддәс жайниң чиқиш йоллирини көңүл қоюп есиңдә тут.
6 Андин асийларға, йәни Исраил җәмәтигә шундақ дегин: «Рәб Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: — жиркиничлик қилмишлириңларға болди бәс, и Исраил җәмәти!
7 Силәр барлиқ жиркиничлик қилмишлириңлардин сирт, Маңа нан, қурбанлиқ
мейи вә қенини сунғиниңларда, силәр ят адәмләрни, қәлбидә хәтнә қилинмиған,
тенидә хәтнә қилинмиғанларни мениң муқәддәс жайимда, йәни Мениң өйүмдә
туруп уни булғашқа киргүздуңлар; улар әһдәмни бузди.
8 Силәр Мениң пак-муқәддәс нәрсилиримгә мәсъулийәт билән садиқ болмай,
бәлки муқәддәс жайимда өзүңларниң орниға мәсъул болушқа *ят адәмләрни* ишқа
қойдуңлар».
9 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Исраил арисида турған ят адәмләрдин, йәни
қәлбидә хәтнә қилинмиған, тенидә хәтнә қилинмиған һәр қандақ ят адәмниң
Мениң муқәддәс жайимға киришигә болмайду
10 лекин Исраилниң Мәндин езип кетиши билән, Мәндин жирақлишип азған,
мәбудлириға интилгән Лавий җәмәтидикиләр өз қәбиһлигиниң җазасини
тартиду; □
11 һалбуки, улар йәнила муқәддәс орнумда, өй дәрвазилирида назарәтчилик
қилидиған вә өй хизмитидә болидиған хизмәткарлар болиду; улар хәлиқ үчүн
көйдүрмә вә башқа қурбанлиқларни сойиду; улар хәлиқниң хизмитидә болуп
уларниң алдида туриду. □
12 Амма хәлиқ мәбудлириға чоқунғанда, улар хәлиқниң шу ишлирида, уларниң
хизмитидә болғанлиғи, шуниң билән Исраил җәмәтини қәбиһликкә елип
баридиған путликашаң болғанлиғи түпәйлидин, шуңа Мән уларға қолумни
көтирип қәсәм ичкәнмәнки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар, — улар қәбиһлигиниң
җазасини тартиду.
13 Шуңа улар Мән үчүн каһинлиқ вәзиписини өтәшкә Мениң йенимға йеқин
кәлмәйду, яки Мениң муқәддәс нәрсилиримгә, «әң муқәддәс» нәрсилиримгә
йеқин кәлмәйду; улар бәлки өз хиҗалитини вә жиркиничлик қилмишлириниң
җазасини тартиши керәк.
14 Бирақ Мән уларни өйниң өзиниң мулазимитигә, униң барлиқ хизмитигә вә
униңда қилинидиған барлиқ ишларға мәсъул қилимән.

Задок җәмәтидики Худаға садиқ болған каһинлар тоғрисида

15 Бирақ Исраил Мәндин езип кәткәндә, Өз муқәддәс жайимға қарашқа садиқ
каһинлар, йәни Лавийлар болған Задокниң әвладилир — улар хизмитимдә
болушқа йенимға йеқин келиду; улар қурбанлиғиларниң мейини вә қенини
сунушқа Мениң алдимда туриду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
16 Улар муқәддәс жайимға кириду, Мениң хизмитимдә болушқа дәстихинимға
йеқин келиду; улар Мениң тапшуруғумға мәсъул болиду.

□ **44:4 «Пәрвәрдигарниң өйи»** — пүткүл ибадәтханини көрситиду. □ **44:10 «... Исраилниң Мәндин езип кетиши билән, Мәндин жирақлишип азған, мәбудлириға интилгән Лавий җәмәтидикиләр өз қәбиһлигиниң җазасини тартиду»** — Лавий җәмәтидикиләр, йәни Лавийларниң муқәддәс ибадәтханиниң хизмити үчүн алаһидә мәсъулийити болған. Тәпсилатлири Тәвратниң «Мисирдин чиқиш», «Лавийлар» вә «Чөл-баявандики сәпәр» дегән қисмилардин тепилиду.
□ **44:11 «муқәддәс орнум»** — мошу йәрдә «муқәддәс жай» әмәс, бәлки пүткүл ибадәтханини көрсәтсә керәк.

17 Вә шундақ болидуки, улар ички һойла дәрвазилиридин киргәндә, канап
кийимни кийиши керәк; ички һойла дәрвазилирида яки муқәддәсхана алдида
хизмәттә болғанда, уларда һәр қандақ жуңдин болған нәрсә болмайду;
18 бешиға канаптин тикилгән сәллә, белиниң төвинигә канаптин тамбал кийиду;
улар адәмни тәрлитидиған һеч қандақ нәрсини киймәслиги керәк. □
19 Улар хәлиқниң алдиға сиртқи һойлиға чиққанда, улар хизмәт кийимлирини
селиветип, уларни муқәддәс «кичик ханилар»ға қоюп қойиду; улар хәлиқниң
бу кийимлириниң пак-муқәддәслигигә тегип кетип зиянға учримаслиғи үчүн
башқа кийимләрни кийиши керәк. □
20 Улар чачлирини чүшүрүвәтмәслиги, яки чачлирини узун қоюватмәслиги
лазим; улар пәқәт қисқа чач қоюши керәк.
21 Ички һойлиға киргәндә һеч қайси каһин шарап ичмәслиги керәк.
22 Улар тул яки ажрашқан аялни өз әмригә алмаслиғи керәк; улар Исраил
нәслидин болған пак қизни, яки каһиндин тул қалған аялни елишқа болиду.■
23 Улар хәлқимгә пак-муқәддәс билән аддийниң пәрқини үгитиду, уларға һалал
билән һарамни қандақ пәриқ етишни көрситиду.
24 Әрз-дәваларда улар һөкүм чиқириш орнида болиду; улар буларниң
үстигә өз һөкүмлирим бойичә һөкүм чиқириду; Мән бекиткән барлиқ һейт-
байрамлирим тоғрисидики қанун-бәлгүлимилиримни тутиду; улар Мениң
«шабат күн»лиримни пак-муқәддәс дәп әтиварлиши керәк.
25 Өзини напак қилмаслиғи үчүн улар өлүкниң йениға һеч бармаслиғи керәк;
һалбуки, өлгән атиси, аниси, оғли, қизи, ака-укиси яки ери йоқ ача-сиңлиси үчүн
улар өзини напак қилишқа болиду.
26 Өзини пакландурғандин кейин, униңға йәнә йәттә күн санилиши керәк;
27 у муқәддәс жайға киргәндә, йәни муқәддәс жайда хизмәттә болушқа ички
һойлиға киргән шу күнидә, у өзи үчүн гуна қурбанлиғини сунуши керәк, — дәйду
Рәб Пәрвәрдигар.
28 Бу уларға мирас болиду: — Мән Өзүм уларға мирас болимән; силәр уларға
Исраил зиминидин һеч қандақ егиликни тәқсим қилмайсиләр; Мән уларниң
егилиги болимән. ■
29 Улар ашлиқ һәдийә, гуна қурбанлиғи вә итаәтсизлик қурбанлиқлиридин
йәйду; Исраилда мәхсус Худаға аталған һәр қандақ нәрсә уларниңки болиду.
30 Тунжи чиққан һәр қандақ мәһсулатларниң есили, барлиқ вә һәр қандақ
«көтәрмә һәдийә»ләр каһинлар үчүн болиду. Силәр *арпа-буғдийиңларниң*
һосулиниң тунжа хемирини каһинға тәқдим қилишиңлар керәк; шуниң билән
бәхит-бәрикәт өйүңләргә ата қилиниду. □ ■

□ **44:18 «улар адәмни тәрлитидиған һеч қандақ нәрсини киймәслиги керәк»** — «тәрлитидиған» яки «тәр аққузидиған» кийим каһинлар үчүн болмайду. Оқурмәнләрниң есидә болидуки, Адәм атимиз гуна садир қилғандин кейин, Худа униңға: «Сән пешанәңдин тәр аққузушуң билән нениңни йәйсән» дәп ләнәт қилған еди. Худаниң хизмити Униң илтипати, күч-қудрити билән қилинмиса болмайду; Худаниң нижатида яки хизмитидә адәмниң өз «тиришчанлиғи», яки инсанийәтниң гунайини әслитидиған «аққузған тәр»иниң һеч орни йоқ. □ **44:19 «Улар хәлиқниң бу кийимлириниң пак-муқәддәслигигә тегип кетип зиянға учримаслиғи үчүн башқа кийимләрни кийиши керәк»** — оқурмәнләрниң есидә болидуки, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә аддий пухраларниң каһинларниң хизмәт кийимлиригә тегиш һоқуқи йоқ еди. Улар тәккүчи болса Худаниң жазасиға учрайтти. Шуңа бу бәлгүлимә пухраларни қоғдаш үчүн еди. Биз «қошумчә сөз»имиздиму йеңи ибадәтханидики каһинлар вә вәзипилири үстидә тохтилимиз. ■ **44:22** Лав. 21:13,14 ■ **44:28** Чөл. 18:20; Қан. 18:1 □ **44:30 ««көтәрмә һәдийә»ләр»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә бәзи қурбанлиқлардин вә Худаға аталған бәзи башқа һәдийәләрдин «көтәрмә һәдийә»ләрни мәхсус каһинлар үчүн айриш керәк еди («Мис.» 25:2-3ни көрүң). ■ **44:30** Мис. 13:2; 22:29,30; Чөл. 18:11

31 Каһинлар өзлүгидин өлгән, яки житқучлар боғуп қойған һеч қандақ һайван яки
учар-қанатлардин йейишкә болмайду.■

45

Зиминдин Пәрвәрдигарға атап «көтәрмә һәдийә» болған парчә йәр •••• *44:30-изаһат, схемини вә хәритини көрүң*

1 Силәр зиминни мирас қилип бөлүш үчүн чәк ташлап тәқсим қилғиниңларда,
силәр «көтәрмә һәдийә» сүпитидә зиминдики муқәддәс бир үлүшни
Пәрвәрдигарға атап сунисиләр. Униң узунлуғи жигирмә бәш миң *хада*, кәңлиги
жигирмә миң *хада* болиду. Бу парчә йәр һәр тәрәптики чигрисиғичә муқәддәс
һесаплиниду. □
2 У йәрдин бәш миң *хада* узунлуқтики, бәш миң *хада* кәңликтики төрт часилиқ
йәр муқәддәс жайға айрилиду; униң әтрапида бош йәр болуш үчүн әллик гәзлик
кәңликтики йәр бөлүниду. □
3 Бу үлүштин сән узунлуғи жигирмә бәш миң *хада*, кәңлиги он миң *хада* болған
йәрни өлчәп бөлисән; буниң ичи муқәддәс жай, әң муқәддәс жай болиду.
4 Бу йәр зиминниң муқәддәс үлүши болиду; у муқәддәс жайниң хизмитидә
болған, йәни Пәрвәрдигарниң хизмитидә болушқа йениға йеқин келидиған
каһинлар үчүн болиду; у уларниң өйлири үчүн, шундақла муқәддәс жайниң
орунлишиши үчүн муқәддәс орун болиду.
5 Униңдин сирт йәнә узунлуғи жигирмә бәш миң гәз, кәңлиги он миң гәз болған
йәр, өйниң хизмитидә болидиған Лавийларниң егилиги, йәни өзлири туридиған
шәһәрлири үчүн болиду.
6 Силәр бу «көтәрмә һәдийә» болған муқәддәс үлүшниң йенидин шәһәр үчүн
кәңлиги бәш миң *хада*, узунлуғи жигирмә бәш миң *хада* йәрни бөлүп бекитисиләр.
Бу пүткүл Исраил җәмәти үчүн болиду. □
7 Шаһзадиниң үлүши болса, бу муқәддәс үлүшниң икки тәрипигә тутишиду,
шундақла шәһәргә тәвә жайниң икки тәрипигә тутишиду, йәни ғәрбий тәрипи
ғәрипкә қарайдиған, шәриқ тәрипи шәриққә қарайдиған икки парчә йәр болиду;
бу парчә йәрләрниң җәмий узунлуғи қәбилиләрниң үлүшиниң узунлуғи билән
параллел болиду.
8 Бу йәр шаһзадиниң Исраил зиминидики егилиги болиду; вә Мениң
шаһзадилирим хәлқимни йәнә һеч әзмәйду; зимин Исраил җәмәтигә,
қәбилилири бойичә бөлүп тәқсим қилиниду.
9 Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: — Болди бәс, и Исраил шаһзадилири! Җәбир-
зулум вә булаң-талаңни өзүңлардин нери қилип, тоғра һөкүм чиқирип адаләт
жүргүзүңлар; Мениң хәлқимни қайта йеридин һайдивәткүчи болмаңлар, —
дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
10 Силәрдә тоғра мизан, тоғра әфаһ, тоғра «бат» болсун. □ ■

■ **44:31** Лав. 22:8 □ **45:1 «узунлуғи жигирмә бәш миң хада»** — тәхминән 78 километр. Башқа бир хил тәрҗимиси «узунлуғи жигирмә бәш миң гәз» — (йәни 13 километр) **«кәңлиги жигирмә миң хада»** — тәхминән 63 километр. Биз мошу йәрдә грек тилидики LXX тәрҗимисигә әгишимиз. Башқа бир хил тәрҗимиси «узунлуғи жигирмә миң гәз» — (йәни 10.5 километр). □ **45:2 «У йәрдин бәш миң хада узунлуқтики, бәш миң хада кәңликтики төрт часилиқ йәр муқәддәс жайға айрилиду»** — ибраний тилида «У йәрдин бәш миң хада узунлуқта, бәш миң хада кәңликтә төрт часилиқ йәр муқәддәс жайға айрилиду» дейилиду. □ **45:6 «шәһәр үчү»** — йәни Йерусалим үчүн. **«кәңлиги бәш миң хада, узунлуғи жигирмә бәш миң хада»** — яки **«кәңлиги бәш миң гәз, узунлуғи жигирмә бәш миң гәз».** □ **45:10 «әфаһ»** — қуруқ нәрсиләргә өлчәм еди, тәхминән 27 литр еди. **«бат»** — суюқ нәрсиләргә өлчәм, әфаһқа баравәр болуп 27 литр еди. ■ **45:10** Лав. 19:35,36

11 «Әфаһ» вә «бат» болса бир өлчәм болсун; шуниң билән бат хомирниң ондин
биригә, әфаһ хомирниң ондин биригә баравәр болсун; хомир болса улар иккиси
үчүн өлчәм болсун. □
12 Бир шәкәл болса жигирмә «гәраһ» болсун. Жигирмә шәкәл, жигирмә бәш
шәкәл, он бәш шәкәл қошулуп силәргә «мина» болиду.□ ■

Шаһзадә үчүн «көтәрмә һәдийә»

13 Бу силәрниң *шаһзадә үчүн* «көтәрмә һәдийә»ләр болиду; бир «хомир»
буғдайдин алтидин бир әфаһ буғдай, бир «хомир» арпидин алтидин бир әфаһ
арпа сунисиләр;
14 зәйтун мейи болса, «бат» билән өлчиниду, һәр бир «кор»дин ондин бир бат
сунисиләр (бир «кор» он «бат» яки бир «хомир» болиду, чүнки он бат бир хомир
болиду).
15 Исраилниң сүйи мол яйлақлиридин, һәр икки йүз туяқ падиға бирдин пахлан
сунисиләр — булар болса, «ашлиқ һәдийә», «көйдүрмә қурбанлиқ», «енақлиқ
қурбанлиқ»лар болуп, Исраиллар үчүн кафарәт қилиш үчүн болиду, — дәйду Рәб
Пәрвәрдигар.
16 Зиминдики хәлиқниң һәммисиниң Исраилниң шаһзадисигә сунған бу
«көтәрмә һәдийә»гә төһписи болиду.
17 Шаһзадиниң вәзиписи болса, һейтләргә, «йеңи ай»ларға, «шабат күн»ләргә,
жүмлидин Исраил жамәтиниң барлиқ «ибадәт сорун»лириға көйдүрмә
қурбанлиқлар, ашлиқ һәдийәләр вә шарап һәдийәләрни тәминләштин ибарәт;
Исраил жамәти үчүн кафарәт елип келидиған гуна қурбанлиғи, ашлиқ һәдийә,
көйдүрмә қурбанлиқ вә енақлиқ қурбанлиқлирини тәминлигүчи дәл шу болиду.

Һейт-байрамлар тоғрилиқ бәзи бәлгүлимиләр

18 Рәб Пәрвәрдигар шундақ дәйду: — Биринчи айниң биринчи күнидә сән
бежирим яш бир топақни алисән, униң билән сән муқәддәс жайни паклайсән.
19 Каһин бу гуна қурбанлиғиниң қенидин елип ибадәтханиниң ишик
кешәклиригә, қурбангаһниң жуқури тәкчисидики төрт бүжәккә вә ички
һойлиниң дәрвазисиниң кириш йолиниң кешәклиригә сүриду;
20 шуниңдәк йолдин азғанлар яки наданлар үчүн сән шу айниң йәттинчи күнидә
охшаш иш қилишиң керәк; шуниң билән сән ибадәтхана үчүн кафарәт қилисән.

21 Биринчи айниң он төртинчи күнидә силәр «өтүп кетиш» һейти, йәттә күнлүк
бир һейтни өткүзисиләр; петир нанни йейиш керәк. ■
22 Шу күни шаһзадә өзи вә зиминдики барлиқ хәлиқ үчүн гуна қурбанлиғи
сүпитидә бир топақни суниду.
23 Һейтниң йәттә күнининң һәр биридә у Пәрвәрдигарға көйдүрмә қурбанлиқни,
йәни йәттә күнниң һәр биридә йәттә топақ вә йәттә қочқарни, һәммисини
бежирим һалда суниду; һәр күни гуна қурбанлиғи үчүн бир текини суниду.

□ **45:11 «бат хомирниң ондин биригә, әфаһ хомирниң ондин биригә баравәр болсун»** — «хомир»ниң әслий мәнаси «ешәк көтирәлигидәк жүк» еди — тәхминән 220-300 литр. □ **45:12 «шәкәл»** — күмүчниң (яки алтунниң) өлчими болуп, 11.4 грамға баравәр еди. **«мина»** — (яки «манәһ») бир хил тәңгә, 60 шәкәлгә баравәр еди. Әнди немишкә униң мошу йәрдә «20, 25 вә 15 шәкәл»гә бөлүнүшини анчә билмәймиз. Бәлким мошу бөлүнүши бир хил алдамчилиқниң алдини елиш үчүн болуши мүмкин. ■ **45:12** Мис. 30:13; Лав. 27:25; Чөл. 3:47 ■ **45:21** Мис. 12:3; 23:15; Лав. 23:5; Чөл. 9:3; 28:16,17; Қан. 16:1

24 У һәр бир топаққа бир әфаһ ашлиқ һәдийәни, һәр бир қочқарға бир әфаһ ашлиқ
һәдийәни қошуп сунииду; һәр бир әфаһ унға у бир хин зәйтун мейини қошуп
сунииду. □
25 Йәттинчи айниң он бәшинчи күнидә башланған һейтта, һейтниң йәттә
күниниң һәр бирдә у мошундақ гуна қурбанлиқлири, көйдүрмә қурбанлиқлар,
ашлиқ һәдийәләрни вә зәйтун мейи қатарлиқларни охшаш сунуши керәк.□ ■

46

«Шабат күн»лири вә «йеңи ай»лар

1 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Ички һойлиниң шәриққә қарайдиған
дәрвазиси алтә «иш күни»дә етиклик болиду; бирақ шабат күнидә у ечилиду; вә
«йеңи ай» болған күнлиридә у ечилиду. □
2 Шаһзадә сирттин шу дәрвазиниң далинининң йоли билән кириду, у кириш
еғизиниң кешәк теми түвидә туриду; каһинлар болса униң үчүн көйдүрмә
қурбанлиғини, енақлиқ қурбанлиқлирини сунииду; у дәрвазиниң босуғисида
сәҗдә қилиду андин чиқиду; бирақ дәрваза кәчкичә етилмәйду.
3 Зиминдики хәлиқму шабат күнлиридә вә «йеңи ай»ларда шу дәрвазиниң кириш
еғизиниң түвидә туруп Пәрвәрдигар алдида сәҗдә қилиду.
4 Шабат күнидә шаһзадә Пәрвәрдигарға сунған қурбанлиқ болса алтә бежирим
пахлан, бир бежирим қочқар болиду.
5 Буларға қошулидиған ашлиқ һәдийәләр қочқарға бир әфаһ, пахланларға болса
чаминиң йетишичә болиду; һәр бир әфаһ унға у бир хин зәйтун мейини қошуп
сунииду.
6 «Йеңи ай»ниң күнидә у сунған қурбанлиқ яш бир бежирим топақ, алтә пахлан,
бир қочқар болиду; уларниң һәммиси бежирим болиду.
7 Буларға ашлиқ һәдийәләрни қушуп сунииду; топаққа бир әфаһ, қочқарға бир
әфаһ, пахланларға чаминиң йетишичә болиду; һәр бир әфаһ унға бир хин зәйтун
мейини қошуп сунииду.
8 Шаһзадә киргәндә, дәрвазиниң далини билән кириду, вә шу йол билән чиқиду.
9 Зиминдики хәлиқ һейт күнлиридә бекитилгән «ибадәт сорун»лириға
Пәрвәрдигар алдиға киргәндә, сәҗдә қилишқа шималий дәрвазидин киргән
киши җәнубий дәрвазидин чиқиду; җәнубий дәрвазидин киргән киши шималий
дәрвазидин чиқиду; у киргән дәрвазидин чиқмайду, бәлки удулиға меңип
чиқиду.
10 Хәлиқ киргәндә шаһзадә улар билән биллә кириду; улар чиққанда, биллә
чиқиду.
11 Һейт-байрамларда вә «ибадәт сорун»лирида болса, у қошумчә сунған ашлиқ
һәдийәләр топаққа бир әфаһ, қочқарға бир әфаһ, пахланларға болса чаминиң
йетишичә болиду; һәр бир әфаһ унға у бир хин зәйтун мейини қошуп сунииду.
12 Шаһзадә Пәрвәрдигарға халис көйдүрмә қурбанлиқни яки халис енақлиқ
қурбанлиқлирини сунмақчи болса, әнди шәриққә қарайдиған дәрваза униң үчүн
ечилиду; шабат күнидә қилғандәк, у өз көйдүрмә қурбанлиғини вә енақлиқ
қурбанлиқлирини сунииду; у қайтип чиқиду; чиққандин кейин дәрваза етилиду.

□ **45:24 «бир хин зәйтун мейини»** — «бир хин» бәлким тәхминән 6 литр. □ **45:25 «Йәттинчи айниң он бәшинчи күнидә башланған һейт»** — йәни «кәпиләр һейти» яки «кәпә тикиш һейти» ■ **45:25** Лав. 23:33; Чөл. 29:12; Қан. 16:13 □ **46:1 «шабат күни»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «шабат күни» шәнбә күни, дәм елиш күнидур.

13 Һәр күндә сән Пәрвәрдигарға көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә бир яшлиқ
бежирим пахланни сунисән; сән һәр әтигини тәйярлап берисән.
14 Һәр әтигәндә сән униңға қошуп ашлиқ һәдийә, йәни ундин алтидин бир әфаһ вә
унни майлашқа зәйтун мейидин үчтин бир һин тәйярлайсән; бу Пәрвәрдигарға
әбәдий бәлгүлимә билән бекитилгән ашлиқ һәдийә болиду.
15 Улар һәр әтигәндә пахланни, униң ашлиқ һәдийәсини зәйтун мейи билән
әбәдий көйдүрмә қурбанлиқ сүпитидә суниду.

Мираслар тоғрилиқ бәзи бәлгүлимиләр

16 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Шаһзадә өз мирасидин оғуллириниң
бирисигә соға қилған болса, әнди у йәнә әшу оғлиниң өз оғул-әҗдатлири үчүн
болиду; мирас йоли бойичә у уларниң егилиги болиду.
17 Бирақ у өз мирасидин униң хизмәткарлириниң биригә соға бәргән болса, у
униңки «халас қилиш жили»ғичә болиду; шу чағда у шаһзадигә қайтурулиду;
шаһзадиниң мираси әсли өз оғуллириғила мәнсуп болиду. □
18 Вә шаһзадә хәлиққә җәбир-зулум селип, уларни мирасидин һайдивәтмәйду; у
оғуллириға өз егилигидин мирас тәқсим қилиду; шуниң билән Мениң хәлқим өз
егилигидин тарқитилмайду.

Каһинларниң қурбанлиқлардин алған гөшни пишириши

19 Андин *һелиқи киши* мени шималға қарайдиған, каһинлар үчүн болған муқәддәс
«кичик ханилар»ға дәрвазиниң йенидики кириш йоли билән апарди; мана, униң
ғәрип тәрипидә мәхсус бир җай бар еди;
20 у маңа: «Бу каһинлар итаәтсизлик қурбанлиқлирини вә гуна
қурбанлиқлирини қайнитидиған һәм ашлиқ һәдийәләрни пиширидиған җайдур;
бу җайни бекитиштики мәхсәт, хәлиқниң бу ашларниң пак-муқәддәслигигә
тегип кетип зиянға учримаслиғи үчүн, улар бу *ашларни* сиртқи һойлиға елип
чиқмайду. □
21 У мени сиртқи һойлиға апирип, мени һойлиниң төрт булуңидин өткүзди;
мана, һойлиниң һәр бир булуңида *кичик* һойла бар еди.
22 Һойлиниң төрт булуңида, узунлуғи қириқ гәз, кәңлиги оттуз гәз болған тосма
тамлиқ һойлилар бар еди; бу төрт һойлиниң өлчәмлири охшаш еди.
23 Бу төрт һойла ичидә әтрапида таш тахтайлиқ тәкчә бар еди; тәкчә астида һәммә
әтрапида қазан қайнитидиған *от қалайдиған* җайлири бар еди.

□ **46:17 «халас қилиш жили»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, «халас қилиш жили» яки «бурға челиш жили» һәр 49 жилда бир болиду, әшу жилида һәр адәмниң қәрзи халас қилиниду, башқиларға сетилған мирас-зиминлар өз егиси яки униң әвлатлириға қайтурулиду. («Лав.» 25-бапни көрүң). □ **46:20 «Бу каһинлар итаәтсизлик қурбанлиқлирини вә гуна қурбанлиқлирини қайнитидиған һәм ашлиқ һәдийәләрни пиширидиған җайдур... хәлиқниң бу ашларниң пак-муқәддәслигигә тегип кетип зиянға учримаслиғи үчүн, улар бу ашларни сиртқи һойлиға елип чиқмайду»** — оқурмәнләрниң есидә болидуки, каһинларниң көйдүрмә қурбанлиқлардин сирт, һәр хил қурбанлиқлардин вә «һәдийә»ләрдин бир үлүшни елип йейиш һоқуқи бар еди. Уларниң рәсмий кирими болмиғачқа, бу үлүшләр уларниң җенини бақатти. Хәлиқ қурбанлиқлири вә үлүшлирини Худаға атап сунғандин кейин, «муқәддәс» дәп һесаплинип, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанунда аддий пухраларниң уларни йейиши яки уларға тегиши мәнъий қилинған. Биз «қошумчә сөз»имиздиму бу қурбанлиқлар үстидә тохтилимиз.

24 У маңа: «Булар «гөш қайнитиш өйлири», мошу йәрләрдә өйниң хизмитидә болғанлар хәлиқниң қурбанлиқлирини қайнитиду» — деди.□

47

Һаятлиқ дәрияси

1 *Һелиқи киши* мени өйниң дәрвазисиға қайта апарди. Мана, ибадәтханиниң босуғисидин сулар шәриққә қарап еқип чиқиватәтти; чүнки өйниң алди шәриққә қарайтти. Сулар өйниң астидин, оң тәрипидин, қурбангаһниң җәнубий тәрипидин еқип чүшәтти. □ ■
2 У мени шималға қарайдиған дәрвазисидин чиқарди; у мени айландуруп шәриққә қарайдиған дәрвазиниң сиртиға апарди; мана, сулар оң тәрипидин еқип туратти.
3 Һелиқи киши қолида өлчигүч танини тутуп, шәриққә қарап маңди; у миң гәз өлчиди, андин мени сулардин өткүзди; сулар адәмниң ошуғиға чиқатти.
4 У йәнә миң гәз өлчиди; андин мени сулардин өткүзди; сулар адәмниң тизлириға йәтти. У йәнә миң гәз өлчиди; андин мени сулардин өткүзди; сулар адәмниң белигә чиқатти.
5 У йәнә миң гәз өлчиди; у мән өтәлмәйдиған дәрия болуп чиқти; чүнки сулар өрләп кәтти; униңда су үзгили болатти, у өткили болмайдиған дәрия болуп чиқти.
6 У мәндин: «Инсан оғли, буни көргәнсән?» дәп сориди; андин мени дәрияниң қирғиқиға қайтуруп апарди.
7 Қирғаққа қайттим, мана, дәрияниң қирғиқида, у вә бу қетида, интайин көп дәрәқләр бар еди.■
8 У маңа мундақ деди: «Бу сулар жутниң шәрқигә чиқиду; шу йәрдин улар Арабаһ түзләңлигигә чүшүп, андин деңизға кириду. Улар деңизға еқип кириши билән, деңиз сулири сақайтилиду. □
9 Вә шундақ болидуки, бу «җүп дәрия» қайси йәргә еқип кәлсә, шу йәрдики барлиқ су үзидиған җаниварлар яшайду; деңизда нурғун белиқлар болиду; чүнки сулар шу йәргә еқип келиду, вә деңиз сулири сақайтилиду; дәрия нәгә ақса, шу йәрниң һәммиси һаятқа егә болиду. □
10 Вә шундақ болидуки, белиқчилар деңиз бойида туриду; Ән-Гәдидин Ән-Әглаимгичә уларниң торлири йейилидиған җайлири болиду; деңиз белиқлириниң «Оттура деңиз»дикидәк бәк көп сортлири болиду;
11 бирақ униң зәй-сазлиқлири сақайтилмайду; улар шорлуқ болушқа тапшурулиду.
12 Дәрия бойида, у вә бу қетида, озуқ болидиған һәр хил дәрәқләр өсиду. Уларниң йопурмақлири солашмайду, улар мевисиз қалмайду; улар һәр айда йеңидин

□ **46:24 «мошу йәрләрдә өйниң хизмитидә болғанлар хәлиқниң қурбанлиқлирини қайнитиду** — «қурбанлиқларни қайнитиш» тоғрилиқ «Лав.» 7:31-36, 8:31-айәтләрни көрүң. Лавийлар вә каһинларниң хәлиқ апарған «енақлиқ қурбанлиғи»лар, «гуна қурбанлиғи»лар вә «итаәтсизлик қурбанлиғи»лардин парчә гөш елип йейиш һоқуқи бар еди. Бу уларниң қурбанлиқни союп сунушидики «иш һәққи» еди. □ **47:1 «өйниң дәрвазиси»** — «өй» мошу йәрдә пүткүл ибадәтханини көрситиду. ■ **47:1** Зәк. 14:8 ■ **47:7** Вәһ. 22:2 □ **47:8 «Арабаһ түзләңлиги»** — хәритини көрүң. «Арабаһ» дегән Иордан дәриясиниң җилғиси. **«деңиз»** — «Өлүк деңиз» — бүгүнгә қәдәр у деңиз интайин тузлуқ болғачқа, униңда һеч қандақ җанивар яшимайду. Бирақ бу сулар билән униң сулири ақар су болуп, нурғун белиқ-һайванлар уларда яшайду. □ **47:9 «җүп дәрия»** — жуқуриқи айәтләрдә «бир дәрия» тәсвирләнгәндин кейин, немишкә «җүп дәрия» дейилиду? Буниң сирлиқ мәнаси пәқәт Тәвраттики «Зәк.» 14:8-айәттә йешилиду. Чүнки йәнә бир дәрия ибадәтханидин чиқип ғәрбий тәрәпкиму еқип «Оттура деңиз»ға кириду. «Йо.» 3:18нимй көрүң.

мевиләйду; чүнки уни суғиридиған сулар муқәддәс җайдин чиқиду; уларниң мевиси озуқ, уларниң йопурмақлири дора-дәрманлар болиду.■

Зиминни қәбилиләр үчүн бөлүш

13 Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Төвәндә Исраилниң он икки қәбилисигә
зимин мирас сүпитидә бөлүнүп тәқсим қилинип чегаралар айрилиду; Йүсүпниң
қәбилисигә икки үлүш бөлүниду. □
14 Мән қолумни көтирип ата-бовилириңларға қәсәм ичкәндәк, силәр бир-
бириңларға баравәрлик билән зиминни мирас болушқа бөлисиләр; у силәргә
мирас болиду. ■
15 Зиминниң *төрт* тәрипиниң чегараси мундақ: Шималий тәрипи, «Оттура
дәңиз»дин башлинип Хәтлонниң йолини бойлап, Зәдад шәһириниң кириш
еғизиғичә болиду;
16 у Хамат, Беротаһ, Сибраим (Дәмәшқ билән Хаматниң чегарисиниң
оттурисида), Һавранниң чегарисида болған Хазар-Һаттикон шәһәрлирини өз
ичигә алиду;
17 шуниңдәк «Оттура дәңиз»дин башланған чегара Һазар-Енанғичә созулиду;
у Дәмәшқниң чегарисини бойлап, Хаматниң шималий райониниң чегарасиға
тутишиду; бу болса шималий тәрипи болиду.
18 Шәриқ тәрипиниң чегариси, Һавран билән Дәмәшқниң оттурисидин
башлинип, Гилеад вә Исраил зиминини бөлүп туридиған Иордан дәрияси
болиду. Силәр буниңдин «Өлүк дәңиз»ғичә мирасларни бөлүп өлчәйсиләр. Бу
болса шәриқ тәрипи болиду. □
19 Җәнубий тәрипи болса, Тамар шәһиридин Мерибаһ-Қәдәш дәриясиниң
еқинлириғичә, андин Мисир вадисидин «Оттура дәңиз»ғичә созулиду. Бу
җәнубий чегара болиду.
20 Ғәрбий тәрипи болса «Оттура дәңиз»ниң өзи, Хамат райониға кириш еғизиғичә
болиду; бу ғәрбий чегариси болиду.
21 Силәр бу зиминни Исраилниң қәбилиси бойичә өз-араңларда үлүшүшүңлар
керәк.
22 Шундақ болуш керәкки, силәр өз-араңлар вә араңларда олтирақлашқан,
араңларда балилиқ болған мусапирларға уни мирас болушқа чәк ташлап
бөлисиләр; улар силәргә нисбәтән вәтинидә туғулған Исраилларға охшаш
болуши керәк. Улар силәр билән тәң чәк ташлап Исраил қәбилилири арисидин
мирас алсун.
23 Мусапир қайси қәбилә арисида олтирақлашқан болса, силәр шу йәрдин униңға
мирас тәқсим қилисиләр, дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

48

Шималий тәрәптики йәттә қәбилә

■ **47:12** Вәһ. 22:2 □ **47:13 «Йүсүпниң қәбилисигә икки үлүш бөлүниду»** — Лавий қәбилиси зиминға егә болмайду. Йүсүпниң икки оғли, Әфраим вә Манассәһ, икки қәбилә һесаплиниду («Яр.» 48:17-20ни көрүң). ■ **47:14** Яр. 12:7; 17:8; 26:3; 28:13 □ **47:18 «Өлүк дәңиз»** — ибраний тилида «шәрқий дәңиз». **«Шәриқ тәрипиниң чегариси, Һавран билән Дәмәшқниң оттурисидин башлинип, Гилеад вә Исраил зиминини бөлүп туридиған Иордан дәрияси болиду. Силәр буниңдин «Өлүк дәңиз»ғичә мирасларни бөлүп өлчәйсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Силәр шәрқий чегарисидин, йәни Һавран билән Дәмәшқниң оттурисидин, Гилеад вә Исраил зиминидин вә Иордан дәриясидин «Өлүк дәңиз»ғичә мирасларни бөлүп өлчәйсиләр».

1 Төвәндә қәбилиләр нами бойичә тизимлиниду; шимал тәрипидә Дан
қәбилисиниң бир үлүши бар. Униң чегариси Исраил земининиң шималий
чегарисиму болиду; у Хәтлонниң йолини бойлап, Хамат райониға кириш
еғизиғичә вә Һазар-Енан шәһиригичә созулған (Һазар-Енан Дәмәшқ чегарисиға
яндаш болуп, Дәмәшқниң шималий тәрипидики Хамат шәһириниң йенида).
Униң үлүши шәриқтин ғәрипкичә созулғандур.□
2 Данниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин Ашир
қәбилисиниң бир үлүшидур.
3 Ширниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин Нафтали
қәбилисиниң бир үлүшидур.
4 Нафталиниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин
Манассәһ қәбилисиниң бир үлүшидур.
5 Манассәһниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин
Әфраим қәбилисиниң бир үлүшидур.
6 Әфраимниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин Рубән
қәбилисиниң бир үлүшидур.
7 Рубәнниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин Йәһуда
қәбилисиниң бир үлүшидур.

Оттуридики үлүш

8 Йәһуданиң чегарисиға туташқан, шәриқтин ғәрипкичә созулған зимин,
силәрниң «көтәрмә һәдийә»ңлар болиду; униң кәңлиги жигирмә бәш миң *хада*,
униң узунлуғи қәбилиләргә тәқсим қилинған үлүштикидәк болиду; муқәддәс
җай униң дәл оттурисида болиду.
9 Силәр Пәрвәрдигарға алаһидә атиған «көтәрмә һәдийә» болса, узунлуғи
жигирмә бәш миң *хада*, кәңлиги он миң *хада* болиду.
10 Бу муқәддәс «көтәрмә һәдийә» каһинлар үчүн болиду. Шималий тәрипиниң
узунлуғи жигирмә бәш миң *хада*, ғәрбий тәрипиниң кәңлиги он миң *хада*, шәрқий
тәрипиниң кәңлиги он миң *хада*, җәнубий тәрипиниң узунлуғи жигирмә бәш миң
хада болиду; Пәрвәрдигарниң «муқәддәс җай»и униң дәл оттурисида болиду.
11 Бу йәр Задок әвлатлиридин болған, пак-муқәддәс дәп айрилған каһинлар үчүн
болиду. Исраил езип кәткәндә, улар Лавийлар езип кәткәндәк езип кәтмигән,
бәлки Мән тапшурған мәсъулийәткә садиқ болған еди.
12 Шуниң билән бу алаһидә «көтәрмә һәдийә» болған йәр болса пүтүн «көтәрмә
һәдийә» болған зиминниң ичидин болуп, уларға нисбәтән «әң муқәддәс бир
нәрсә» дәп билинсун. У Лавийларниң үлүшигә туташқан болиду.□
13 Каһинларниң үлүшиниң чегарисиға туташ болған йәр Лавийларниң үлүши
болиду. Униң узунлуғи жигирмә бәш миң *хада*, кәңлиги он миң *хада*. Пүткүл
узунлуғи жигирмә бәш миң *хада*, кәңлиги он миң *хада* болиду.
14 Улар униңдин йәрни һеч сатмайду яки алмаштурмайду. Улар бу зиминниң
есилини башқиларға һеч өткүзмәйду; чүнки у Пәрвәрдигарға муқәддәс дәп
аталған.
15 Қалған йәр, кәңлиги бәш миң *хада*, узунлуғи жигирмә бәш миң *хада*, адәттики
йәр болуп, шәһәр үчүн, йәни өйләр вә ортақ бош йәр үчүн болиду. Шәһәр униң
оттурисида болиду.

□ **48:1 «Хамат райониға кириш еғизиғичә...»** — яки «Либо-Хамат шәһиригичә...». □ **48:12 «Шуниң билән бу алаһидә «көтәрмә һәдийә» болған йәр болса пүтүн «көтәрмә һәдийә» болған зиминниң ичидин болуп, уларға нисбәтән «әң муқәддәс бир нәрсә» дәп билинсун. У Лавийларниң үлүшигә туташқан болиду»** — Лавийларниң үлүши бу йәрниң шималий тәрипидә болиду; хәритини көрүң.

16 Шәһәрниң өлчәмлири мундақ болиду; шималий тәрипи төрт миң бәш йүз *хада*,
җәнубий тәрипи төрт миң бәш йүз *хада*, шәрқий тәрипи төрт миң бәш йүз *хада*, вә
ғәрбий тәрипи төрт миң бәш йүз *хада* болиду.
17 Шәһәрниң бош йәрлири болса, шималға қарайдиған тәрипи икки йүз әллик
хада кәңликтә, җәнупқа қарайдиған тәрипи икки йүз әллик *хада* кәңликтә,
шәриққә қарайдиған тәрипи икки йүз әллик *хада* кәңлигидә, ғәрипкә қарайдиған
тәрипи икки йүз әллик *хада* кәңликтә болиду.
18 Қалған икки парчә йәр муқәддәс «көтәрмә һәдийә» болған йәргә тутишип
униңға параллел болиду. Уларниң узунлуғи шәриққә қарайдиған тәрипи он
миң *хада*, ғәрипкә қарайдиған тәрипи он миң *хада*; булар муқәддәс «көтәрмә
һәдийә» болған йәргә тутишиду; буларниң мәһсулатлири шәһәрниң хизмитидә
болғанларни озуқландуриду.
19 Уни терийдиғанлар, йәни шәһәрниң хизмитидә болғанлар Исраилниң барлиқ
қәбилилири ичидин болиду.
20 Пүткүл «көтәрмә һәдийә» болса узунлуғи жигирмә бәш миң *хада*, кәңлиги
жигирмә бәш миң *хада* болиду; силәр бу төрт часилиқ муқәддәс «көтәрмә
һәдийә»гә шәһәргә тәвә җайларниму қошуп сунисиләр.
21 Муқәддәс «көтәрмә һәдийә» билән шәһәрниң егидарчилиғидики йәрниң у вә
бу тәрипидики қалған зиминләр шаһзадә үчүн болиду. «Көтәрмә һәдийә»гә
яндаш шәриқтин шәриққә созулған жигирмә бәш миң *хада* кәңликтики йәр вә
ғәриптин ғәрипкә созулған жигирмә бәш миң *хада* кәңликтики йәр *қәбиләләрниң*
үлүшлиригә параллел болуп, булар шаһзадә үчүндур; муқәддәс «көтәрмә
һәдийә», җүмлидин ибадәтханиниң муқәддәс җайи уларниң оттурисида,
22 шуниңдәк Лавийларниң үлүши вә шәһәрниң егилигиму шаһзадиниң
тәвәлигиниң оттурисида болиду. Йәһуданиң чегариси вә Бинияминниң
чегарисиниң оттурисида болған бу зиминлар шаһзадә үчүн болиду.

Җәнубий тәрәптики бәш қәбилә

23 Қалған қәбиләләрниң үлүшлири болса: — Бинямин қәбилиси үчүн шәриқтин
ғәрип тәрәпкә созулған бир үлүши болиду.
24 Бинияминниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин
Шимеон қәбилисиниң бир үлүшидур.
25 Шимеонниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин
Иссакар қәбилисиниң бир үлүшидур.
26 Иссакарниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин
Зәбулун қәбилисиниң бир үлүшидур.
27 Зәбулунниң чегарисиға яндаш болған, шәриқтин ғәрипкә созулған зимин Гад
қәбилисиниң бир үлүшидур.
28 Гадниң ян тәрипи, йәни җәнубий тәрипи, пүткүл зиминниң җәнубий чегариси
Тамар шәһиридин Мерибаһ-Қәдәш дәриясиниң еқинлириғичә, андин *Мисир*
вадисини бойлап «Оттура деңиз»ғичә созулиду.
29 Бу силәр Исраилниң қәбилилиригә мирас болушқа чәк ташлап бөлидиған
зимин болиду; булар уларниң үлүшлири, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

Шәһәрниң дәрвазилири

30 Төвәндә шәһәрниң чиқиш йоллири болиду; униң шималий тәрипиниң кәңлиги
төрт йүз әллик *хада* болиду;
31 шәһәрниң қовуқлири Исраилниң қәбилилириниң нами бойичә болиду;
шималий тәрипидә үч қовуқ болиду; бири Рубәнниң қовуқи болиду; бири
Йәһуданиң қовуқи болиду; бири Лавийниң қовуқи болиду;

32 шәрқий тәрипиниң кәңлиги төрт йүз әллик *хада*, униңда үч қовуқ болиду;
бири Йүсүпниң қовуқи болиду; бири Бинияминниң қовуқи болиду; бири Данниң
қовуқи болиду.
33 Җәнубий тәрипиниң өлчими төрт йүз әллик *хада*, униңда үч қовуқ болиду;
бири Шимеонниң қовуқи болиду; бири Иссакарниң қовуқи болиду; бири
Зәбулунниң қовуқи болиду.
34 Шәрқий тәрипиниң кәңлиги төрт йүз әллик *хада*, униңда үч қовуқ болиду; бири
Гадниң қовуқи болиду; бири Аширниң қовуқи болиду; бири Нафталиниң қовуқи
болиду.
35 Җәмий болуп униң айланмиси он сәккиз миң *хада* болиду; шу күндин башлап
шәһәрниң нами: «Пәрвәрдигар шу йәрдә» болиду.

Даниял

Даниял вә униң достлири •••• Даниял Небоқаднәсарниң ордисида

1 Йәһуда падишаси Йәһояким тәхткә олтирип үчинчи жили, Бабил падишаси
Небоқаднәсар Йерусалимға һуҗум қилип уни муһасирә қиливалди. ■
2 Рәб Йәһуданиң падишаси Йәһуякимни, шундақла Худаниң өйидики қача-
қучиларниң бир қисмини униң қолиға тапшуруп бәрди. У әсирләрни Шинар
зиминиға, өзи чоқунидиған мәбудниң бутханисиға елип барди вә булап кәлгән
қача-қучиларни бутханиниң ғәзнисигә қойди.□
3 Падиша Небоқаднәсар баш ағват ғоҗидари Ашпиназға әсиргә чүшкән Исраиллар
ичидин хан җәмәтидикиләрдин вә есилзадә жигитләрдин бир нәччидин таллап
елип чиқишни буйруди. □ ■
4 Бу яшлар нуқсансиз, келишкән, данишмән-уқумушлуқ, мол билимлик,
мутәпәккур, орда хизмитидә болушқа лаяқәтлик, йәнә келип калдийләрниң
илим-пәнлирини һәм тилини үгинәләйдиған болуши керәк еди. □
5 Падиша улар тоғрисида улар үч жилғичә һәр күни падиша йәйдиған назу-
немәтләр вә шараплар билән озуқландурулсун, муддәт тошқанда падишаниң
алдида хизмәттә болсун дәп бекитти.
6 Талланған Йәһуда қәбилисидики яшлардин Даниял, Һанания, Мишаел вә
Азариялар бар еди.
7 Ағват беши уларға йеңи исимлар, йәни Даниялға Бәлтәшасар, Һананияға
Шадрак, Мишаелға Мишак, Азарияға Әбәднего дегән исимларни қойди.□
8 Даниял падиша бәлгүлигән назу-немәтләр вә шаһанә шараплири билән өзини
Худа алдида напак қилмаслиққа бәл бағлиди; шуңа у ағват бешидин өзиниң напак
қилинмаслиғиға йол қоюшини илтимас қилди. □ ■
9 Әнди Худа ағват бешини Даниялға илтипат вә шапаәт көрситидиған қилған еди.
10 Лекин ағват беши Даниялға:
— Мән өз ғоҗам падишадин қорқимән. Силәрниң йемәк-ичмикиңларни у өзи
бәлгүлигән; у әгәр силәрни башқа қурдаш жигитләрдәк сағлам чирай әмәс екән

■ **1:1** 2Пад. 24:2, 3; 2Тар. 36:6 □ **1:2 «Худаниң өйи»** — муқәддәс ибадәтхана, әлвәттә. □ **1:3 «баш ағват ғоҗидари Ашпиназ»** — «ағват» падиша сарайидики кенизәкләргә қарайдиған, пичилған әр киши. Уларниң башқа вәзипилири бар болуши мүмкин. Мүмкинчилиги йәнә барки, мошу йәрдә «баш ағват ғоҗидари» падишаларниң барлиқ әмәлдарларниң бешини көрситиду. Әгәр мошу тоғра болса «баш әмәлдар» дәп тәрҗимә қилишқа тоғра келиду. ■ **1:3** Йәш. 39:7 □ **1:4 «йәнә келип калдийләрниң илим-пәнлирини һәм тилини үгинәләйдиған болуши керәк еди** — «Калдийә» Бабил империйәсидики муһим бир наһийә еди, шу йәрдикиләр «алийҗанап кишиләр» дәп қарилатти. Бабил ордисиниң қаидә-йосунлириға асасән мунәҗҗимләр шу тәбиқидики адәмләрдин болуши керәк еди. □ **1:7 «Ағват беши уларға йеңи исимлар, йәни Даниялға Бәлтәшасар, Һананияға Шадрак, Мишаелға Мишак, Азарияға Әбәднего дегән исимларни қойди»** — бу қойған исмилар, асасән бутпәрәслик билән мунасивәтлик болуп, әсли вә йеңи исмилириниң мәнилири төвәндикидәк: — Даниял — «Худа мениң сот қилғучумдур» Бәлтәшасар — «Бәл (бир мәбуд) униң һаятини қоғдисун».Һанания — «Пәрвәрдигар меһри-шәпқәтликтур» Шадрак — «Аку (бир мәбуд)ниң буйруғи» Мишаел — «Худаға ким охшиялисун?» Мишак — «Аку (бир мәбуд)ға ким охшиялисун?» Азария — «Пәрвәрдигар Ярдәмчимдур» Әбәднего — «Него (нур чачидиған мәбуд)ниң қули» □ **1:8 «Даниял падиша бәлгүлигән назу-немәтләр вә шаһанә шараплири билән өзини Худа алдида напак қилмаслиққа бәл бағлиди»** — Даниял Йәһудий болғачқа, Муса пәйғәмбәргә берилгән «муқәддәс қанун»ға асасән, бәзи гөшләр, мәсилән чошқа, төгә, тошқан гөшини йейишкә болмайтти. Қан чиқармай боғуп өлтүргән болса, йейишкә болмайтти. Униң үстигә, Бабил ордисидикиләр йегән гөшләр вә ичкән шараплар мәбудларға беғишланған болуп, әшу мәбудларни мәдһийиләш үчүн йәп-ичиләтти. ■ **1:8** Лав. 15:1-35; 17:12; Қан. 14:3-21; 1Кор. 8:4, 8-10

дәп қариса, ундақта силәр падишаға мениң калламни алдурғучи болисиләр, — деди.
11 Шуниң билән Даниял келип ағват беши өзигә вә Һанания, Мишаел вә Азарияларға тайинлиған ғожидардин тәләп қилип:
12 — Кәминилирини умач, көктат вә су биләнла беқип он күнлүк синақ қилсила.
13 Андин бизниң чирайимиз билән падишаниң есил тамиғини йегән жигитләрниң чирайини селиштуруп бақсила, андин күзитишлири бойичә кәминилиригә иш көргәйла! — деди.
14 Ғожидар уларниң гепигә кирип, уларни он күн синап көрүшкә мақул болди.
15 Он күндин кейин қариса, уларниң чирайлири падишаниң назу-немәтлирини йегән жигитләрниңкидинму нурлуқ вә толған көрүнди.
16 Шуниңдин кейин ғожидар уларға падиша бәлгүлигән назу-немәтләрни вә ичишкә бәлгүлигән шарапни бәрмәй, уларниң орнида умач, көктатларни беришкә башлиди.
17 Бу төрт жигитни болса, Худа уларни һәр хил әдәбият вә илим-мәрипәттә данишмән вә уқумушлуқ қилди. Даниялму барлиқ ғайипанә аламәтләр билән чүшләргә тәбир беришкә парасәтлик болди.
18 Падиша бәлгүлигән муддәт тошқинида, ағват беши жигитләрниң һәммисини Небоқаднәсарниң алдиға елип барди. □
19 Падиша улар билән бир-бирләп сөзләшти; яш жигитләрниң һеч қайсиси Даниял, Һанания, Мишаел вә Азарияларға йәтмиди. Шуңа бу төртәйлән падишаниң хизмитидә қалди.
20 Падишаға даналиқ-һекмәт керәк болғанда яки йорутуш керәк болған һәр қандақ мәсилигә җавап издигәндә, уларниң җавави униң сәлтәнитидики барлиқ рәмчи-палчи яки пир-устазлириниңкидин он һәссә тоғра чиқатти.
21 Даниял Парс падишаси Қораш тәхткә олтарған биринчи жилғичә ордида давамлиқ турди.□

2

Небоқаднәсар көргән чүш

1 Небоқаднәсар тәхткә олтирип иккинчи жили, бир нәччә чүш көрди; униң роһи паракәндә болуп, уйқиси қачти.
2 Шуңа падиша рәмчи-палчи, пир-устаз, җадугәр вә калдий мунәҗҗимләрни чүшлиригә тәбир беришкә чақиришни буйруди. Улар келип падишаниң алдида турди. □
3 Падиша уларға:
— Мән бир чүш көрдүм, бу чүшниң мәнасини билишкә көңлүм наһайити тит-тит болуватиду, — деди.□
4 Андин калдийләр падишаға (арамий тилида): — Алийлири мәңгү яшиғайла! Қени кәминлиригә чүшлирини ейтқайла, биз тәбир беримиз, — деди.□

□ **1:18 «Падиша бәлгүлигән муддәт тошқинида...»** — йәни үч жил (5-айәтни көрүң). □ **1:21 «Даниял Парс падишаси Қораш тәхткә олтарған биринчи жилғичә ордида давамлиқ турди»** — Парс падишаси Қораш 66 жилдин кейин Бабил империйәсини истела қилди (миладийәдин илгәрки 539-жили). □ **2:2 «калдий мунәҗҗимләр»** — Калдийә Бабил империйәсидики муһим бир район еди, шу йәрдикиләр «алийҗанап кишиләр» дәп қарилатти. Бабил ордиси қаидә-йосунлириға асасән мунәҗҗимләр шу тәбиқидики адәмләрдин болуши керәк еди. □ **2:3 «көңлүм наһайити тит-тит болуватиду»** — ибраний тилида «роһум наһайити тит-тит болуватиду». □ **2:4 «Андин калдийләр падишаға (арамий тилида): — Алийлири мәңгү яшиғайла! ... »** — мошу айәттин тартип 8:1кичә айәтләр арамий тилида йезилған.

5 Падиша калдийләргә: — Мәндин буйруқ! Силәр авал көргән чүшүмни
ейтип андин тәбир беришиңлар керәк. Ундақ қилмисаңлар қийма-чийма
қиливетилисиләр, өйүңлар һажәтханиға айландурулветилиду! ■
6 Лекин чүшүмни ейтип, униңға тәбир берәлисәңлар мәндин соғатлар, инъамлар
вә алий иззәттин муйәссәр болисиләр. Әнди чүшүмни ейтиңлар, тәбир
бериңлар! — деди.
7 Улар падишаға йәнә бир қетим:
— Алийлири чүшлирини ейтқайла, андин өзлиригә тәбирини ейтип беримиз, —
деди.
8 Бу чағда падиша җававән:
— Шүбһисизики, силәр пәрманимдин қайтмайдиғинимни билгәчкә, вақитни
кәйнигә сүрүватисиләр.
9 Лекин чүшүмни ейтип бәрмисәңлар, силәргә пәқәт буйруғумла қалиду. Чүнки
силәр вақит әһвални өзгәртиду, дәп билип өз ара тил бириктүрүп, ялғанчилиқ
қилип мени алдимақчи болисиләр. Шуңа чүшүмни ейтсаңлар, андин чүшүмгә
һәқиқәтән тәбир берәләйдиғанлиғиңларни шу чағдила билимән, — деди.
10 Калдийләр падишаға җававән:
— Дунияда алийлириниң сориған ишини ейтип берәләйдиған һеч бир адәм
йоқтур. Һеч қандақ падиша, униң қандақ улуқ яки күчлүк болушидин
қәтъийнәзәр, рәмчи-палчи, пир-устаз яки калдий мунәҗҗимләргә мундақ
тәләпни қойған әмәс.
11 Чүнки алийлириниң сориғанлири һәқиқәтән аламәт мүшкүл, илаһлардин
башқа һеч ким уни аян қилалмайду. Лекин илаһларниң макани инсанлар
арисида әмәс, — деди.
12 Падиша қаттиқ ғәзәплинип аччиқланған һалда, Бабил ордисидики барлиқ
данишмәнләрни өлтүрүшни әмир қилди.
13 Шуниң билән падишаниң барлиқ данишмәнләрни өлтүрүш тоғрисидики
буйруғи чүшүрүлди. Шуңа *хизмәткарлири* Даниял вә униң достлириниму
өлтүрүш үчүн издиди.

Худаниң Даниялға чүшни вә мәнасини аян қилиши

14 Шу чағда Даниял Бабилдики данишмәнләрни өлтүрүш әмрини иҗра қилғили
чиққан падишаниң хусусий муһапизәтчиләр башлиғи Ариоққа ақиланә вә
данишмәнләрчә җавап қайтуруп
15 униңдин: — Падишаһниң чүшүргән пәрмани немә үчүн шунчә җиддий? — дәп
сориди. Ариоқ әһвални Даниялға ейтип бәрди. □
16 Даниял дәрһал падиша алдиға кирип, падишадин чүшигә тәбир бәргидәк вақит
беришни тәләп қилди.□
17 Андин Даниял өйигә қайтип, әһвални достлири Һанания, Мишаел вә
Азарияларға ейтип бәрди.
18 У улардин әрштики Худадин бу чүшниң сири тоғрилиқ рәһим-шәпқәт илтиҗа
қилип, мән Даниял вә достлирим төртимизниң Бабилдики башқа данишмәнләр
билән биллә һалак қилинмаслиғимизни тиләңлар, дәп тәләп қилди.
19 Андин кечидә Даниялға ғайипанә көрүнүштә шу сирниң йешими вәһий
қилинди. Шуниң билән Даниял әрштики Худаға һәмдусаналар оқуп мундақ деди:
20 «Худаниң нами әбәдил-әбәт мәдһийиләнгәй!
Чүнки даналиқ вә күч-қудрәт Униңкидур.
21 У вақит, пәсилләрни Өзгәрткүчидур;

■ **2:5** Дан. 3:29 □ **2:15 «... пәрмани немә үчүн шунчә җиддий»** — яки «... пәрмани немә үчүн шунчә қаттиқ?». □ **2:16 «падишадин чүшигә тәбир бәргидәк вақит беришни тәләп қилди»** — яки «падишадин чүшигә тәбир бериш үчүн униңға вақит бекитишни тәләп қилди».

У падишаларни жиқитиду,
Вә падишаларни тикләйду;
У даналарға даналиқ, ақиланиларға һекмәт бериду.
22 У чоңқур вә сирлиқ ишларни ашкарилиғучидур,
Қараңғулуққа йошурунған ишларни яхши билгүчидур,
Нур һемишә Униң билән биллидур.■
23 И маңа даналиқ вә күч бәргән ата-бовилиримниң Худаси,
Саңа шүкүр вә һәмдусаналар ейтай!
Сән һазирла биз дуа қилған ишни маңа ашкарилидиң,
Падишаһниң сориған ишини бизгә көрситип бәрдиң».

Даниялниң падишаниң чүшигә тәбир бериши

24 Андин Даниял падиша Бабилдики данишмәнләрни өлтүрүшкә тайинлиған
Ариоқниң алдиға берип униңға:
— Бабилдики данишмәнләрни өлтүрмигәйла. Мени падишаниң алдиға башлап
киргәйла, мән падишаниң чүшигә тәбир берәй, — деди.
25 Ариоқ шуан Даниялни падиша Небоқаднәсарниң алдиға башлап кирип,
падишаға: —
«Мән Йәһудий әсирләр ичидин алийлириниң чүшигә тәбир берәләйдиған бир
кишини таптим» — деди.
26 Падиша Даниял (Бәлтәшасар дәпму атилиду)ға:
«Сән мениң көргән чүшүмни аян қилип, униңға тәбир берәләмсән? — деди.
27 Даниял падишаниң алдида туруп шундақ җавап бәрди:
— И алийлири, сили сориған бу сирни данишмән, пир-устаз, рәмчи-палчи вә
мунәҗҗимлар өзлиригә йешип берәлмәйду.
28 Бирақ әрштә сирларни ашкарилиғучи бир Худа бар. У болса алийлириға
ахирқи заманниң күнлиридә немә ишларниң болидиғанлиғини аян қилди. Әнди
өзлириниң чүшини, йәни алийлири ухлаватқанда көргән ғайипанә аламәтләрни
ейтип берәй: — □
29 — И алийлири, сили ухлашқа ятқанда кәлгүсидики ишларни ойлап яттила.
Сирларни бирдин-бир Ашкарилиғучи өзлиригә йүз беридиған ишларни
көрсәтти.
30 Маңа кәлсәк, бу сирниң маңа аян қилинғини мениң башқа җан егилиридин
артуқ һекмәткә егә болғанлиғимдин әмәс, бәлки бу чүшниң тәбирини, шундақла
шаһ алийлириниң көңүллиридики ойлирини өзлиригә мәлум қилиш үчүндур.
31 — Әй алийлири, сили ғайипанә аламәттә өзлириниң алдилирида турған гигант
бир һәйкәлни көрдилә. Бу һәйкәл наһайити гәвдилик болуп, зор нур чақнап
туридиған һәйвәтлик һәм қорқунучлуқ еди.
32 Һәйкәлниң беши есил алтундин, көкриги вә қоллири күмүчтин, бәл вә
сағрилири мистин,
33 Жута-пачиғи төмүрдин, пути төмүр билән лайниң арилашмисидин ясалған.
34 Өзлири уни көрүватқан чағлирида, адәм қоли билән қезилмиған бир таш келип
һәйкәлгә урулуп униң төмүр билән лайниң арилашмисидин ясалған путини
чеқивәтти.
35 Униңдики төмүр, лай, мис, күмүч, алтунлар шуан парчә-парчә қилинип,
шамал уларни бәәйни язлиқ хамандики топиларни учурғандәк, қайта һеч
тепилмиғидәк қилип учуривәтти. Лекин һелиқи таш йоғинап, пүткүл җаһанни
қаплиған ғайәт зор бир таққа айланди.

■ **2:22** Аюп 32:8 □ **2:28 «алийлири ухлаватқанда көргән ғайипанә аламәтләр...»** — арамий тилида: «сили кариватта ятқанда каллилирида көргән ғайипанә аламәтләр..» дейилиду.

36 Көргән чүшлири мана шудур. Әнди биз өзлиригә бу чүшниң мәнасини йешип беримиз.□ ■

Бабил империйәси

37 Әй алийлири, өзлири пүткүл падишаларниң бир падишаси, әрштики Худа
силигә падишалиқ, нопуз, күч вә шөһрәт ата қилди.

38 Инсан балилири, һайванатлар, учар-қанатлар мәйли қәйәрдә турсун, Худа
уларни қоллириға тапшуруп силини уларниң һәммисигә һаким қилди. Сили у
һәйкәлниң алтун бешидурсила.

□ **2:36 «Әнди биз өзлиригә бу чүшниң мәнасини йешип беримиз»** — «биз» дегән бу сөз шүбһисизки, Даниялниң өзигә вә үч достиға вакалитән сөз қилғинини билдүриду. ■ **2:36** Дан. 7

Парс империйәси
39 Өзлиридин кейин йәнә бир падишалиқ келиду. Лекин у силиниң
падишалиқлириға йәтмәйду. Униңдин кейин үчинчи бир падишалиқ, йәни
мис падишалиқ келип пүткүл йәр йүзигә һаким болиду.

Гретсийә (Юнан) империйәси
40 Униңдин кейинки төртинчи падишалиқ болса төмүрдәк мустәһкәм болиду.
Төмүр барлиқ башқа нәрсиләрни чеқиветип бойсундурғинидәк, шуниңға охшаш
бу төмүр падишалиқ өз алдинқи падишаларниң һәммисини езип чеқиветиду.

41 Өзлири көргәндәк төмүр билән сеғиз лайниң арилашмисидин ясалған пут вә
бармақлар бу падишалиқниң бөлүнмә болуп кетидиғинини көрситиду. Бирақ бу
падишалиқ төмүрдәк күчкә егә болиду, чүнки сили көргәндәк, төмүр билән лай
арилашқан.
42 Төмүр билән лайниң арилашмисидин ясалған путниң бармақлири
у падишалиқниң бир қисминиң күчийидиғанлиғини, бир қисминиң
аҗизлишидиғанлиғини көрситиду.
43 Өзлири төмүр билән лайниң арилашқанлиғини көрдилә. Бу у *падишалиқниң
һөкүмдарлири падишалиқниң* пухралири билән иттипақлашмақчи болғанлиғини
көрситиду. Лекин төмүр лай билән арилашмиғандәк, бирлишип кетәлмәйду. □
44 У *ахирқи* падишалар тәхттә олтарған мәзгилдә, әрштики Худа йимирилмәс бир
падишалиқ бәрпа қилиду. Бу падишалиқ һәргиз башқа бир хәлиққә өтмәйду;
әксичә у бу башқа падишалиқларни үзүл-кесил гумран қилип, өзи мәңгү мәзмут
туриду. □ ■
45 Өзлири адәм қоли билән қезилмиған бир ташниң тағдин чиққинини вә униң
һәйкәлдики төмүр, мис, лай, күмүч, алтунни чеқивәткәнлигини көрдилә. Шуңа
улуқ Худа алийлириға кәлгүсидә йүз беридиған ишларни билдүргән. Көргән
чүшлири чоқум әмәлгә ашиду, берилгән тәбир мутләқ ишәшликтур.□ ■

Падишаһниң Данияльға инъам бериши

46 Андин падиша Небоқаднәсар өзини йәргә етип Данияльға сәждә қилди вә униңға
һәдийә берип хушпурақ-исриқ селишни әмир қилди.
47 Падиша униңға:
— Дәрвәқә, сениң Худайиң илаһлар ичидә әң улуқ Илаһ, падишаларниң ғоҗиси
вә сирларни ашкарилиғучи екән, чүнки сән бу сирни йәштиң! — деди.
48 Андин падиша Даниялниң мәртивисини жуқури қилип, униңға нурғун есил
соғатларни тәқдим қилди. У уни пүткүл Бабил өлкисигә һаким болушқа
тайинлиди вә уни Бабилдики данишмән-әқилдарларниң баш ақсақили қилди.
49 Даниялниң падишадин тәләп қилиши билән, падиша Шадрак, Мишак
вә Әбәднеголарни Бабил өлкисиниң мәмурий ишлирини идарә қилишқа
тайинлиди. Даниял өзи орда хизмитидә қалди.□

3

Небоқаднәсарниң алтун һәйкәлгә чоқунушни әмир қилиши

1 Падиша Небоқаднәсар алтундин егизлиги атмиш гәз, кәңлиги алтә гәз
келидиған бир һәйкәл ясап, Бабил өлкисиниң Дура түзләңлигигә орнатти. □
2 Падиша барлиқ вәзир, валий, һаким, мәслиһәтчи, ғәзничи, сотчи, сорақчиларни
шундақла һәр қайси өлкиләрдики башқа әмәлдарларниң һәммисини падиша

□ **2:43 «падишалиқниң пухралири билән...»** — арамий тилида: «инсанларниң нәсли билән...». □ **2:44 «У ахирқи падишалар»** — путниң бармақлириниң падишаларға вәкиллик қилидиғанлиғини көрсәтсә керәк. Бу бап вә 7-бап тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:44** Дан. 3:33; 4:31; 6:27; 7:14, 27; Мик. 4:7; Луқа 1:33 □ **2:45 «Өзлири адәм қоли билән қезилмиған бир ташниң тағдин чиққинини вә униң һәйкәлдики төмүр, мис, лай, күмүч, алтунни чеқивәткәнлигини көрдилә...»** — бу бабтики бешарәтләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:45** Йәш. 8:14; 28:16; Зәб. 117:22; Зәк. 3:9; Мат. 21:42-44; Юһ. 3:31; 8:23 □ **2:49 «Даниял өзи орда хизмитидә қалди»** — арамий тилида «Даниял падишаниң дәрвазисида туратти». Кона заманларда шәһәрниң яки ординиң дәрвазиси болса, сорақчилар һөкүм чиқиридиған җай еди. □ **3:1 «егизлиги атмиш гәз, кәңлиги алтә гәз...»** — «гәз» (яки «җәйнәк») җәйнәктин қолниң учиғичә болған арилиқтур, тәхминән 40-45 сантиметр.

Небоқаднәсар орнатқан бу алтун һәйкәлни өз илаһиға аташ мурасимиға қатнишишқа пәрман чүшүрди.
3 Шуниң билән вәзирләр, валийлар, һакимлар, мәслиһәтчиләр, ғәзничиләр, сотчилар, сорақчилар, шундақла һәр қайси өлкиләрдики башқа әмәлдарларниң һәммиси аташ мурасимиға жәм болди. Улар һәйкәлниң алдида турди.
4 Жакарчи жуқури аваз билән:
— Әй һәр қайси әл-жут, һәр қайси таипиләрдин кәлгәнләр, һәр хил тилда сөзлишидиған қовмлар,
5 силәр сүнай, нәй, қалун, лира, зилтар, булман вә башқа һәр хил сазларниң авазини аңлиған һаман, йәргә баш уруп падиша Небоқаднәсар орнатқан алтун һәйкәлгә сәждә қилиңлар. □
6 Кимки баш уруп сәждә қилмиса, шуан дәһшәтлик ялқунлап турған хумданға ташлиниду, — дәп жакалиди.
7 Шуңа, сүнай, нәй, қалун, лира, зилтар, булман вә башқа һәр хил сазларниң авазини аңлиған һаман һәр қайси әл-жут, һәр қайси таипиләрдин кәлгән, һәр хил тилда сөзлишидиған қовм йәргә баш уруп Небоқаднәсар орнатқан алтун һәйкәлгә сәждә қилишти.

Калдийләрниң үч бурадәрниң үстидин әрз қилиши

8 У чағда, бәзи калдийләр алдиға чиқип Йәһудийлар үстидин әрз қилди.
9 Улар падиша Небоқаднәсарға:
— И алийлири, мәңгү яшиғайла!
10 Алийлири сүнай, нәй, қалун, лира, зилтар, булман вә башқа һәр хил сазларниң авазини аңлиған һаман һәммәйлән йәргә баш уруп алтун һәйкәлгә сәждә қилсун,
11 шундақла кимки йәргә баш уруп сәждә қилмиса, у дәһшәтлик ялқунлап турған хумданға ташлансун дәп пәрман қилған едила.
12 Сили Бабил өлкисиниң мәмурий ишлирини башқурушқа тайинлиған бир нәччә Йәһудий, йәни Шадрак, Мишак, Әбәднеголар бар; и алийлири, бу адәмләр силигә һөрмәтсизлик қиливатиду. Улар падишаниң илаһлириниң ибадитидә болмиди яки падиша орнатқан алтун һәйкәлгиму сәждә қилмайду, — деди.
13 Шуни аңлап падиша Небоқаднәсар дәрғәзәп болуп, Шадрак, Мишак, Әбәднеголарни өз алдиға кәлтүрүшни әмир қилди. Шуниң билән улар бу үчәйләнни падиша алдиға әпкәлди.
14 Небоқаднәсар уларға:
— Шадрак, Мишак, Әбәдднего, силәр растин мениң илаһлиримниң хизмитидә болмидиңларму һәм мән орнатқан алтун һәйкәлгә сәждә қилмидиңларму?
15 Һазир силәр сүнай, нәй, қалун, лира, зилтар, булман вә башқа һәр хил сазларниң авазини аңлиған һаман, мән ясатқан һәйкәлгә сәждә қилишқа тәйяр турсаңлар, яхши. Лекин сәждә қилмисаңлар, силәр дәрһал дәһшәтлик ялқунлап турған хумданға ташлинисиләр. Шу чағда қандақ илаһ келип силәрни чаңгилимдин қутқузувалидикин, қени?! — деди.
16 Шадрак, Мишак, Әбәднеголар падишаға жававән:
— И Небоқаднәсар, бу ишта биз өзимизни ақлишимиз һаҗәтсиз.
17 Биз сәждә қилип келиватқан Худайимиз бизни дәһшәтлик ялқунлап турған хумдандин қутқузалайду; и алийлири, У чоқум өзлириниң илкидин бизни қутқузиду.

□ **3:5 «лира»** — лира болса төрт тарлиқ бир хил саз. **«булман»** — булман болса бир хил пүвлинидиған саз.

18 Лекин бизни қутқузмиған тәғдирдиму, алийлиригә мәлум болсунки, биз
йәнила илаһлириниң хизмитидә болмаймиз вә сили орнатқан алтун һәйкәлгә
сәждә қилмаймиз, — деди.

Үч достниң өлүмгә буйрулуши

19 Буни аңлиған һаман падиша Небоқаднәсарниң тәри бузулуп, Шадрак,
Мишак, Әбәднеголарға қаттиқ ғәзәпләнди. Шуниң билән адәмлиригә хумданни
адәттикидин йәттә һәссә қаттиқ қизитишни буйруди.
20 У қошунидики әң қавул палванларға Шадрак, Мишак, Әбәднеголарни бағлап,
дәһшәтлик ялқунлап турған хумданға ташлашни буйруди.
21 Шуниң билән улар тонлири, иштанлири, сәллилири вә башқа либас
кийимлири селинмиған һалда бағлинип дәһшәтлик ялқунлап турған хумданға
ташланди.
22 Падишаһниң әмриниң қаттиқлиғи билән хумдандики от интайин ялқунлап
йенип туратти, шуңлашқа хумдандин чиқиватқан ялқун Шадрак, Мишак,
Әбәднеголарни көтәргән әскәрләрни көйдүрүп ташлиди.
23 Шундақ қилип Шадрак, Мишак, Әбәднего үчәйлән бағлақлиқ һалда дәһшәтлик
ялқунлап турған хумданға чүшүп кәтти.
24 Андин Небоқаднәсар чөчүгән һалда орнидин чачрап туруп, мәслиһәтчи
вәзирлиридин:
— Биз бағлап от ичигә ташлиғинимиз үч адәм әмәсму? — дәп сориди.
— Улар жававән «Шундақ, и алийлири! — деди.
25 Падиша жававән:
— Мана, мән төрт адәмниң бағлақсиз һалда от ичидә әркин меңип
жүрүватқинини көрүватимәнғу, улар қилчә көйгәндәк әмәс; һәмдә төртинчи
киши илаһларниң оғлидәк туриду! — деди.

Үчәйләнниң хумдан отидин чиқиши вә өстүрүлүши

26 Шуниң билән Небоқаднәсар дәһшәтлик ялқунлап турған хумданниң ағзиға
йеқин келип:
— Шадрак, Мишак, Әбәднего! Һәммидин Алий Илаһниң қуллири, чиқиңлар,
маяққа келиңлар! — дәп товлиди. Шуниң билән Шадрак, Мишак вә Әбәднего
оттин чиқти.
27 Барлиқ вәзирләр, валийлар, һакимлар вә падишаниң мәслиһәтчи вәзирлири
жиғилип келишип бу үчәйләнгә тикилишип қараштри; уларниң қилчә көйгән
йери йоқ еди, чач-сақаллириму көймигән, кийим-кечәклириму шу пети еди,
үсти-бешидиму ис-түтүнниң пуриғи йоқ еди.
28 Небоқаднәсар мундақ деди:
— Шадрак, Мишак, Әбәднеголарниң Худасиға шүкүр-саналар болғай! У Өз
пәриштисини әвәтип, Өзигә таянған қуллирини қутқузивалди. Улар өзлириниң
илаһидин башқа һеч қандақ илаһқа хизмәт қилмаслиқ үчүн вә яки баш уруп
сәждә қилмаслиқ үчүн, пәқәт өз Худайимизниңла ибадитидә болимиз дәп
падишаниң пәрманиға хилаплиқ қилип һаятини тәвәккул қилди. □
29 Әнди мән шундақ пәрман чүшүримәнки: Қайси әл-жут болсун, қайси
таипиләрдин кәлгән болсун, қайси тилда сөзлишидиғанлар болсун, Шадрак,
Мишак, Әбәднеголарниң Худасиға қара чаплайдикән, пүтүн тени қийма-чийма
қилинсун, өйлири һажәтханиға айландурулсун! Чүнки бундақ қутқузалайдиған
башқа илаһ йоқ.■

□ **3:28 «... Падишаһниң пәрманиға хилаплиқ қилип һаятини тәвәккул қилди»** — арамий тилида «... Падишаһниң пәрманиға хилаплиқ қилип тәнлирини тәвәккул қилди». ■ **3:29** Дан. 2:5

30 Шуниң билән падиша Шадрак, Мишак, Әбәднего үчәйләнни өстүрүп, Бабил
өлкисидә жуқури мәнсәпкә тайинлиди.

Небоқаднәсарниң иккинчи чүши тоғрилиқ язған хети

31 «Мәнки падиша Небоқаднәсардин йәр йүзидики һәр бир әл-жутқа, һәр қайси
таипиләргә, һәр хил тилларда сөзлишидиған қовмларға аман-есәнлик ешип-
тешип турғай!
32 Һәммидин Алий Худа маңа көрсәткән аламәтләрни вә карамәтләрни
жакалашни лайиқ таптим.
33 Униң көрсәткән мөжизилик аламәтлири немидегән улуқ! Униң карамәтлири
немәдегән қалтис! Униң падишалиғи путмәс-түгимәстур, Униң һакимлиғи
дәвирдин-дәвиргичә давамлишиду!■

4

1 Мәнки Небоқаднәсар өйүмдә бихараман олтарғинимда, ордамда баяшат
турмуш көчүриватқинимда,
2 мени интайин қорқитиватқан бир чүшни көрдүм, орнумда ятқинимда
бешимдики ойлар вә калламдики ғайипанә аламәтләр мени алақзадә қилди.
3 Бабилдики барлиқ данишмәнләрни алдимға чақиришқа пәрман берип, уларниң
чүшүмгә тәбир беришини буйрудим.
4 Шуниң билән барлиқ рәмчи-палчи, пир-устаз, калдийләр вә мунәжжимлар
келишти. Мән чүшүмни ейтип бәрдим, лекин улар маңа тәбирини берәлмиди.
□
5 Лекин ахирда Даниял кирди (униң йәнә бир исми Бәлтәшасар болуп, мениң
илаһимниң намиға асасән қоюлған). Муқәддәс илаһларниң роһи униңда екән.
Мән чүшүмни ейтип, униңға:
6 — Әй палчиларниң башлиғи Бәлтәшасар, муқәддәс илаһларниң роһи сәндә
екәнлигини, саңа һеч қандақ сир тәс кәлмәйдиғанлиғини билдим, шуңа мениң
көргән чүшүмдики ғайипанә аламәтләрни чүшәндүргәйсән, шундақла униңға
тәбир бәргәйсән, — дедим.□
7 — Мән орнумда ятқинимда калламда мундақ ғайипанә аламәтләрни көрдүм:
Мана, йәр йүзиниң оттурисида бир түп дәрәқ бар екән; у толиму егизмиш.
8 У барғансери чоң һәм мәзмут өсүп, асманға тақишипту, у дунияниң
чәтлиригиму көрүнидикән.
9 Униң йопурмақлири чирайлиқ, мевиси интайин мол екән. Униңда
пүткүл дунияға йәткидәк озуқ бар екән. Униң астида даладики һайванлар
сайидашидикән, шахлирида асмандики учар-қанатлар макан қилидикән;
мевисидин барлиқ әт егилириму озуқлинидикән.
10 Орнумда йетип, калламда көргән ғайипанә аламәтләрни көрүватимән, мана,
асмандин бир күзәтчи муәккәл, йәни муқәддәс бир пәриштә чүшүп, □
11 мундақ жакалиди:
— «Дәрәқни кесип, шахлирини қирқип, йопурмақлирини вә мевилирини
қеқип чүшүрүп чечиветиңлар. Дәрәқ түвидики явайи һайванлар униңдин
жирақлашсун, униң шахлиридики қушлар тезип кәтсун.

■ **3:33** Зәб. 92:1, 2; Дан. 6:27 □ **4:4 «берәлмиди»** — яки «бәрмиди» □ **4:6 «Әй палчиларниң башлиғи Бәлтәшасар, муқәддәс илаһларниң роһи сәндә екән...»** — бу падишаниң көз-қариши. Даниял өзи палчә әмәс, әлвәттә. Палчилиқ Тәвратта қәтъий мәнъий қилиниду. □ **4:10 «...муқәддәс бир пәриштә чүшти»** — арамий тилида «бир муқәддәс болғучи чүшти».

12 Йәрдә пәқәт көтүгинила йилтизи билән, мис вә төмүр билән чәмбәрләп, юмран
от-чөпләр билән биллә далада қалдуруңлар. У асмандики шәбнәмдин чилиқ-
чилиқ һөл болуп турсун. Униң несивиси от-чөп йәйдиған явайи һайванлар билән
биллә болсун.
13 Адәмий әқлидин мәһрум қилинип, униңға явайи һайванларниң әқли
берилсун, шундақла шу һаләттә «йәттә вақит» турсун.□
14 Дунниядики жан егилири һәммидин Алий Болғучиниң инсанларниң
падишалиғиниң һәммисини идарә қилидиғанлиғи, шундақла униң падишалиқ
һоқуқини өзи таллиған киши (мәйли у һеч немигә әрзимәс адәм болсиму)гә
беридиғанлиғини билсун дәп, бу һөкүм қариғучи муәккәлләрниң пәрмани
билән, йәни муқәддәс пәриштиләрниң қарар буйруғи билән бәлгүләнгәндур».
15 — Мән падиша Небоғаднәсар мана шундақ чөшни көрдум. Әй Бәлтәшасар,
чүшүмгә тәбир бәргәйсән. Падишаһлиғимдики данишмәнләр ичидә мән үчүн
униңға тәбир берәләйдиған бирму адәм чиқмиди. Лекин сән тәбир берәләйсән,
чүнки әң муқәддәс илаһларниң роһи сәндә екән.
16 Шуниң билән Бәлтәшасар дәпму аталған Даниял бир һаза һәйранлиқта
алақзадә болди вә чүш тоғрисида ойлап толиму беарам болди.
Падишаһ: — Әй Бәлтәшасар, бу чүш вә униң тәбири сени алақзадә қилмисун, —
деди.
Бәлтәшасар жававән:
— И алийлири, бу чүш силидин нәпрәтләнгәнләргә болсун, униң тәбири өзлиригә
әмәс, дүшмәнлиригә чүшкәй! □
17-18 Барғансери өсүп мәзмут болған, егизлиги асманға тақишидиған, пүткүл
дунияға көрүнидиған, йопурмақлири чирайлиқ, мевиси интайин мол болған,
пүткүл дунияға йәткидәк озуқ болидиған, сайисида явайи һайванлар туридиған,
шахлирида учар қушлар макан қилидиған дәрәқ болса, йәни сән көргән дәрәқ —
дәл өзлиридур, и алийлири!
— Чүнки сили чоң вә мәзмут өстила; силиниң һәйвәтлири ешип пәләккә йәтти;
һөкүмранлиқлири йәр йүзиниң чәтлиригә йетип барди.
19 — Чүнки сили чоң вә мәзмут өстила; силиниң һәйвәтлири ешип пәләккә йәтти;
һөкүмранлиқлири йәр йүзиниң чәтлиригә йетип барди.
20 Алийлири қарап турған вақитлирида асмандин бир қариғучи, йәни бир
муқәддәс пәриштә чүшүп: «Бу дәрәқни кесип, харап қилиңлар. Халбуки, йәрдә
көтүгинила йилтизи билән қалдурурп, мис вә төмүр билән чәмбәрләп, юмран
от-чөпләр билән биллә далада қалдуруңлар. У асмандики шәбнәмдин чилиқ-
чилиқ һөл болуп турсун. «Йәттә вақит» бешидин өткичә униң несивиси от-чөп
йәйдиған явайи һайванлар билән биллә болсун, — дәпту.
21 — И алийлири, чүшлириниң мәнаси мана шу — Булар болса Һәммидин Алий
Болғучиниң пәрмани билән ғожам падишаниң бешиға чүшидиған ишлар —
22 Өзлири кишиләр арисидин һайдиветилип, явайи һайванлар билән биллә
яшайдила, калилардәк от-чөп билән озуқландурулидила, далада асмандики
шәбнәмдин чилиқ-чилиқ һөл болуп туридила. Таки сили Һәммидин Алий
Болғучиниң пүткүл инсан падишалиғини идарә қилидиғанлиғини вә Униң
һоқуқини Өзи таллиған һәр қандақ кишигә беридиғанлиғини билип йәткичә,
йәттә вақит башлиридин өтиду. ■

□ **4:13 «адәмий әқлидин мәһрум қилинип»** — арамий тилида «адәмий көңүлдин мәһрум қилинип». **«явайи һайванларниң әқли»** — арамий тилида «явайи һайванларниң жүриги». **«...шундақла шу һаләттә «йәттә вақит» турсун»** — «йәттә вақит» Муқәддәс Китапта дейилгини бойичә, йәттә жилни билдүриду. Амма Бабиллиқларниң календаридики бир жил 360 күн болғачқа, бәлким 2520 күн болуши керәк. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **4:16 «бир һаза һәйранлиқта алақзадә болди»** — арамий тилида «бирәр саат һәйранлиқта алақзадә болди». ■ **4:22** Дан. 5:20,21

23 «Дәрәқниң көтигини йилтизи билән йәрдә қалдуруңлар» дәп буйрулған екән,
өзлири әршләрниң һәммини идарә қилидиғаннлиғини билип йәткәндин кейин
падишалиқлири өзлиригә қайтурулиду.
24 Шуңа и алийлири, мениң нәсиһитим силигә лайиқ көрүлгәй, гуналиридин
қол үзгәйлә, ишта һәққаний болғайла, қәбиһликлиридин тохтап кәмбәғәлләргә
рәһимдиллик қилғайла. Шундақ қилғандила бәлким давамлиқ гүлләп
яшнимамдила?
25 Бу ишларниң һәммиси падиша Небоқаднәсарниң бешиға чүшти.
26 Он икки айдин кейин, у Бабилдики падишалиқ ордисиниң өгүзидә сәйлә
қиливетип:
27 — Қараңлар, мән өз иззитим вә шан-шөһритим намайән қилинсун дәп, шаһанә
ордамниң җайлишиши үчүн зор күчүм билән ясиған һәйвәтлик Бабил шәһири
мошу әмәсму? — деди.
28 Униң сөзи ағзидин техи үзүлмәйла, асмандин бир аваз чүшүп:
— Әй падиша Небоқаднәсар, бу сөз саңа кәлди: Падишаһлиқ сәндин елинди.
29 Сән кишиләр арисидин һайдиветилип, явайи һайванлар билән биллә макан
қилисән вә калилардәк от-чөп йәйсән; сән һәммидин Алий Болғучиниң инсан
падишалиғини идарә қилидиғанлиғини вә Униң һоқуқини Өзи таллиған һәр
қандақ кишигә тутқузидиғанлиғини билип йәткичә йәттә вақит бешиңдин өтүп
кетиду — дейилди.
30 Бу сөз Небоқаднәсарда шуан әмәлгә ашти. У кишиләр арисидин һайдиветилип,
калилардәк от-чөп йәп, тени шәбнәмдин чилиқ-чилиқ һөл болуп кәтти. Униң
чачлири бүркүтниң пәйлиридәк, тирнақлири қушниң тирнақлиридәк өсүп
кәтти.
31 Әнди шу күнләр тошқанда, мән Небоқаднәсар асманға көз тикип каривидим,
әқил-һошум әслигә кәлди. Мән һәммидин Алий Болғучиға һәмдусана ейтип,
Мәңгү Һаят Турғучини мәдһийиләп, һөрмәт әйлидим.

Униң һакимлиғи мәңгүлүк һакимлиқтур;
Униң падишалиғи әвлаттин-әвлатқидур.
32 Униң алдида йәр йүзидики барлиқ инсанлар һеч нәмә һесапланмайду;
Әрштики қошунлар вә зиминдики инсанлар арисида У немә қилишни халиса
шуни қилиду;
Униң қолини ким тосалисун яки Униңдин «Немә қилисән?» дәп сорашқа җүръәт
қилалисун?
33 Шуанла әқил-һошум әслигә кәлди; падишалиғимниң шан-шәриви, иззитим,
падишалиқ һәйвәмму әслигә кәлтүрүлди. Мәслиһәтчи вәзирлирим вә
әмир-есилзадилирим мени издәп кәлди. Падишаһлиғим мустәһкәмләнди;
бурунқидинму зор һәйвигә йеңибаштин егә болдум.
34 Әнди мәнки Небоқаднәсар әрштики Падишаһға һәмдусана оқуймән, Уни
техиму улуқлаймән вә Уни иззәтләймән:
— Униң қилғанлири һәқтур,
Униң йоллири тоғридур;
Униң тәкәббурлуқ йолида маңғанларниң һәйвисини чүшүрүш қудрити бардур!».

5

Небоқаднәсарниң нәвриси падиша Бәлшазарниң зияпити

1 Бир күни падиша Бәлшазар әмир-есилзадиләрдин миң кишини тәклип қилип
катта зияпәт берип, уларниң алдида шарап ичип, әйш-ишрәт кәйпини сүрди. □
2 Падиша Бәлшазар шарапни тетип көрүп, өзи, әмир-есилзадилири, өз
хотун-кенизәклириң шарапни атиси Небоқаднәсар Йерусалимдики муқәддәс
ибадәтханидин олжиға алған алтун-күмүчтин ясалған жам-қачиларда ичишигә
шу жам-қачиларни елип чиқишни буйруди.
3 *Нәвкәрләр* дәрһал берип Худаниң Йерусалимдики муқәддәс ибадәтханисидин
елип келингән алтун жам-қачиларни елип чиқти; падишаниң өзи, әмир-
есилзадилири, униң хотунлири вә кенизәклири уларда шарап ичти.
4 Улар шарап ичкәч, алтун, күмүч, мис, төмүр, яғач вә ташлардин ясалған
бутларни мәдһийиләшти.
5 Дәл шу пәйттә адәм қолиниң бәш бармиғи пәйда болуп, чирақданниң
удулидики ординиң там сугиқиға хәт йезишқа башлиди. Падиша хәт язған
қолниң көрүнгән қисмини көрүп, □
6 чирайи татирип, көңлидә интайин алақзадә болуп кәтти. Пут-қоллири
бошишип, путлири титрәп кәтти. □
7 Падиша қаттиқ вақирап, пир-устазлар, калдийләр вә мунәжҗимларни
чақиришни буйруди. Бабилдики данишмәнләр кәлгән һаман падиша уларға:
— Кимки тамдики бу хәтләрни оқуп мәнасини маңа дәп берәлисә, униңға сөсүн
рәңлик бир тон кийгүзүлүп, бойниға алтун зәнҗир есилип, падишалиқта үчинчи
мәртивә берилиду, — деди.□
8 Падишаһниң данишмәнлириниң һәммиси ордиға һазир болди; лекин улар нә
хәтләрни оқуялмайтти нә падишаға мәнасини чүшәндүрүп берәлмәйтти.
9 Бәлшазар техиму алақзадә болуп, чирайи техиму татирип кәтти. Әмир-
есилзадиләрму қандақ қилишни биләлмәй қалди.
10 Падиша вә әмир-есилзадиләрниң вақирашқан авазини аңлиған ханиш зияпәт
залиға кирип, падишаға мундақ деди:
— И алийлири, мәңгү яшиғайла! Алақзадә болуп кәтмигәйла, чирайлири татирап
кәтмигәй. □
11 Падишаһлиқлирида бир киши бар, униңда муқәддәс илаһларниң роһи бар,
атилири тәхттики вақтида, бу кишидә йоруқлуқ, даналиқ вә әқил-парасәт, йәни
илаһларға хас әқил-парасәт намайән қилинған еди. Атилири Небоқаднәсар,
йәни падиша атилири уни пүтүн рәмчи-палчилар, пир-устазлар, калдийләр вә
мунәжҗимларниң беши қилип тайинлиған. ■

□ **5:1 «падиша Бәлшазар әмир-есилзадиләрдин миң кишини тәклип қилип...»** — падиша Бәлшазар Небоқаднәсарниң нәвриси еди. Әмәлийәттә шу күнләрдә у «муавин император» еди; атиси Набонидус император еди, лекин у адәттә Бабилда турмайтти. **«... Уларниң алдида шарап ичип, әйш-ишрәт кәйпини сүрди»** — бу бабтики 30-31-айәтләрдин қариғанда, шу чағда Парс қошунлири Бабил шәһирини аллиқачан қоршивалған еди. Әнди Бабиллар немишкә зияпәт қилиду? Тарихшунасларниң тәһлили бойичә Бабил шәһири (а) интайин мустәһкәм, сепили егиз шәһәр; (ә) униңда йиргирмә жиллиқ озуқ-түлүк топланған еди. Шуңа падиша өзини толиму бехәтәр, дәп қарайтти. □ **5:5 «... чирақданниң удулидики ординиң там сугиқиға хәт йезишқа башлиди»** — қизиқ бир иш шуки, археологлар қазған асарәтиқиләргә асасән, Бабил ордилиридики тамлар үстигә уларниң әң улуқ ғәлибә-мувәппәқийәтлири сүрәт вә сөзләр билән хатириләнгән. Падиша зияпәт қилғанда, махтиниш үчүн өзиниң йеқиндин буянқи урушлардики ғәлибисини вә мувәппәқийәтлирини йорутуш үчүн, чирағдан бу рәсимләрниң удулиға қойғузулатти. □ **5:6 «пут-қоллири бошишип,...»** — арамий тилида: «бәл-сағрисиниң боғум-үгилири бошишип,..». Бу иш-вақиә «Йәш.» 45:1тики бешарәтниң бир әмәлгә ашурулуши. **«путлири титрәп кәтти»** — арамий тилида: «тизлири бир-бирини қаққили турди». □ **5:7 «униңға сөсүн рәңлик бир тон кийгүзүлүп,...»** — қедимки заманларда сөсүн рәң «шаһанә рәң» дәп һесаплинатти. □ **5:10 «...вақирашқан авазини аңлиған ханиш зияпәт залиға кирип,...»** — «ханиш» мошу йәрдә Бәлшазарниң аниси яки чоң аниси (Небоқаднәсарниң аяли) болса керәк. ■ **5:11** Дан. 2:47, 48

12 Бу кишидә алаһидә бир роһий хусусийәт, билим, һекмәт, чүшләргә тәбир
берәләйдиған, тепишмақларни йешәләйдиған вә түгүн-сирларни ачалайдиған
қабилийәт бар еди. Шу кишиниң исми Даниял болуп, падиша униңға Бәлтәшасар
дәпму исим қойған. Шуңа бу Даниял чақиртилсун, у чоқум бу хәтләрниң
мәнасини йешип бериду.

Даниялниң тамдики хәтниң мәнасини чүшәндүрүши

13 Шуниң билән Даниял падишаниң алдиға елип келинди, падиша Даниялдин:
— Падиша атам Йәһуда өлкисидин сүргүн қилип кәлгән Йәһудийлар ичидики
һелиқи Даниял сәнму? — дәп соривиди,
14 — Сән тоғрилиқ хәвирим бар, сәндә муқәддәс илаһларниң роһи, шундақла
йоруқлуқ, даналиқ вә алаһидә әқил-парасәт бар екән дәп аңлидим.
15 Әнди данишмәнләр вә пир-устазларни тамдики хәтни оқуп, мәнасини маңа
чүшәндүрүп бәрсун дәп алдимға чақиртип келинди; лекин бу ишниң сирини һеч
қайсиси йешип берәлмиди.
16 Бирақ сән тоғрилиқ аңлиғанмәнки, сән сирларни чүшәндүрәләйдикәнсән вә
түгүнләрни йешәләйдикәнсән. Әгәр бу хәтләрни оқуп, мәнасини чүшәндүрүп
берәлисәң, саңа сөсүн рәңлик тон кийгүзүлиду, бойнуңға алтун зәнҗир есилиду,
падишалиқта үчинчи дәриҗилик мәртивигә еришисән, — деди.
17 Даниял падишаға мундақ җавап бәрди:
— Алийлириниң инъамлири өзлиридә қалсун, мукапатлирини башқа кишигә
бәргәйла. Әндиликтә мән алийлириға бу хәтни оқуп, мәнасини чүшәндүрүп
берәй.
18 — И алийлири, һәммидин Алий Худа атилири Небоқаднәсарға падишалиқ,
улуқлуқ, шан-шәрәп вә һәйвәт бәрди.
19 Униңға берилгән улуқлуқтин һәр қайси әл-жут, һәр қайси таипиләр вә һәр хил
тилда сөзлишидиған қовмларниң һәммиси униң алдида титрәп қорқуп туратти;
у кимни халиса шуни өлтүрәтти, кимни халиса шуни тирик қоятти; кимни
халиса шуни мәртивилик қилатти, кимни халиса шуни пәс қилатти.
20 Лекин у көңлидә тәкәббурлишип, роһ-қәлбидә мағрурлинип мүҗәзи
тәрсалишип, падишалиқ тәхтидин чүшүрүлүп, иззитидин мәһрум қилинди.
21 У кишиләр арисидин һайдиветилип, униңға явайи һайванларниң әқли
берилди. У явайи ешәкләр билән биллә маканлишип, калилардәк от-чөп
йегүзүлди, тени шәбнәмдин чилиқ-чилиқ һөл болуп кәтти, таки у һәммидин
Алий Туданиң инсан падишалиғини идарә қилидиғанлиғини вә У падишалиқниң
һоқуқини Өзи таллиған һәр қандақ кишигә беридиғанлиғини билип йәткичә шу
һаләттә болди.■
22 Әй Бәлшазар, Небоқаднәсарниң оғли туруп өзлири буларниң һәммисидин
хәвәрлири болсиму, лекин өзлирини төвән қилмидила.
23 Әксичә тәкәббурлишип әрштики Рәбгә қарши турдила. Сили Униң муқәддәс
ибадәтханисидин олҗа алған җам-қачиларни елип келип, өзлири, әмир-
есилзадилири, өз хотунлири вә кенизәклириму уларда шарап ичтиңлар андин
көрмәйдиған, аңлимайдиған вә һеч немини чүшәнмәйдиған алтун, күмүч, мис,
төмүр, яғач вә ташлардин ясалған бутларни мәдһийилидилә. Һалбуки, силиниң
нәпәслирини Өз қолида тутқан вә силиниң барлиқ һәрикәтлирини Өз илкидә
тутқан Худани улуқлимидила.
24 Шуңа, Худа бу қолниң көрүнгән қисмини әвәтип бу хәтләрни яздурди.

■ **5:21** Дан. 4:22

25 Бу хәтләр: «Мене, мене, тәкәл, упһарсин» дегәндин ибарәт. □
26 Бунiң чүшәндүрүлүши: — «Мене» — Худа силиниң падишалиқлириниң һесавини қилип, уни аяқлаштурди.
27 «Тәкәл» — сили таразида тартиливидила, кам чиқтила.
28 «Пәрәс» — падишалиқлири парчилинип, Медиалиқлар билән Парсларға тәвә қилинди.□
29 Шуниң билән Бәлшазар дәрһал нәвкәрлиригә әмир қиливиди, улар Даниялға сөсүн рәңлик тонни кийдүрүп, бойниға алтун зәнҗирни есип қойди; у у тоғрилиқ: «Падишаһлиқ ичидә үчинчи дәриҗилик мәртивигә егә болсун» дәп җакалиди.
30 Шу кечә калдийләрниң падишаси Бәлшазар өлтүрүлди.
31 Падишаһлиқ болса Медиалиқ Дариусниң қолиға өтти. У тәхминән атмиш икки яшта еди.□

6

Даниял ширлар өңкүридә

1 Падиша Дариус пүтүн падишалиқни идарә қилиш үчүн бир йүз жигирмә вәзирни һәр қайси жутларни башқурушқа тайинлашни мувапиқ көрди. □
2 Буниңдин башқа у бу вәзирләрни назарәт қилип, бу вәзирләрниң һесавини елиш, шундақла падишаниң һоқуқ-мәнпәәти зиянға учримисун дәп Даниял вә башқа икки кишини назарәтчиликкә тайинлиди.
3 Даниялда алаһидә бир роһий хусусийәт бар болғачқа, у башқа назарәтчиләрдин вә вәзирләрдин иқтидарлиқ чиқти. Шуңа падиша уни пүткүл падишалиқни идарә қилишқа тайинлимақчи болди.
4 Шуниң билән башқа назарәтчи вә вәзирләр униң падишалиқтики мәмурий ишлиридин сәһвәнлик издиди. Лекин улар әрз қилғидәк һеч қандақ банә-сәвәп яки сәһвәнлик тапалмиди. Чүнки Даниял диянәтлик вә ишәшлик болуп, униңдин қилчә кәмчилик яки сәһвәнлик чиқиралмиған еди.
5 Шуңа шу адәмләр өз ара:
— Даниялниң Худасиниң қануниға мунасивәтлик ишлиридин башқа, униңдин әйиплигидәк һеч қандақ банә тапалмаймиз, — дейишти.
6 Шуңа улар өз ара тил бириктүрүп падишаниң алдиға кирип:
— Падиша Дариус алийлири мәңгү яшиғайла!
7 Алийлириниң падишалиқлиридики барлиқ назарәтчи, валий, вәзир, мәслиһәтчи, һаким вә әмәлдарлар бирликтә мәслиһәтләштуқ; һәр қандақ

□ **5:25 «Мене»** — «санаш» яки «һесаплаш» дегән сөзи билән, **«тәкәл»** — «таразида тартиш» дегән сөзи билән, **«упһарсин»** — «парчилиниш» дегән сөзи билән аһаңдаш болиду. Арамий тилидин ибраний тилиға тәрҗимә қилинса «Бир мина, бир шәкәл, йерим мина» дегән болиду. Мина вә шәкәл ибранийларниң пул бирликлири еди. □ **5:28 «пәрәс»** — «упһарсин» дегән сөзниң бирлик шәкли (25-айәттә «упһарсин» көплүк шәкилдә). «Пәрәс» («упһарсин») дегәнлик «Парс» сөзи билән йилтиздаш болуп, бу йәрдә икки бислиқ мәна билдүриду. Униң падишалиғи һәм парчиланған һәм Парсларға мәнсуп болиду, дегәнни билдүриду. □ **5:31 «Падишаһлиқ болса Медиалиқ Дариусниң қолиға өтти»** — арамий тилида «Медиалиқ Дариус падишалиқни қобул қилди». Бабил шәһириниң қандақ ишғал қилинғанлиғи һәққидики қизиқ тема тоғрилиқ «Йәрәмия»дики «қошумчә сөз»имиздә, «Бабил шәһириниң өрүветилиши тоғрилиқ бешарәтләр» дегән баянлиримизни көрүң. □ **6:1 «Падиша Дариус пүтүн падишалиқни идарә қилиш үчүн...»** — мошу «Дариус»ниң ким екәнлиги тоғрилиқ алимлар арисида талаш-тартиш бар. Бәзилири уни парслиқ Қорәш, дәп қарайду. Лекин мошу йәрдә Дариус «Медиалиқ» дейилиду вә 31гә қариғанда, у Қорәшниң қол астида еди («Медиалиқ Дариус падишалиқни **қобул қилди**» дейилиду). Униң салаһийитини археологлар тәтқиқатлири билән ениқлиши мүмкин.

киши оттуз күн ичидә һәр қандақ илаһқа һәр қандақ дуа-тилавәт қилишқа вә яки һәр қандақ кишидин бир нәрсә тиләшкә рухсәт болмисун, и алийлири, пәқәт силидинла тилиши рухсәт болсун дегән шаһанә ярлиқниң чүшүрүлүшини лайиқ көрдуқ. Бу пәрман қәтъий болсун, кимки бу пәрманға хилаплиқ қилса, у ширлар өңкүригә ташлансун! □
8 Әнди, и алийлири бу пәрманни бекитип чүшүргәйла, униң өзгәртилмәслиги үчүн ярлиқнамигә имза қойғайла; чүнки Медиа вә Парс қануни бойичә, пәрман чиқирилиши биләнла өзгәртишкә болмайду, — деди. ■
9 Шуниң билән Дариус пәрманни бекитип ярлиқнамиға қол қойди.□
10 Даниял бу ярлиқнамигә имза қоюлғанлиғини аңлап, өйигә қайтти. Униң өйиниң өгүзидә бир балихана болуп, деризиси Йерусалимға қарайдиған болуп, очуқ туратти. У адити бойичә деризиниң алдида тизлинип олтирип, һәр күни үч қетим Худаға дуа-тилавәт қилип шүкүр ейтатти.■
11 Лекин һелиқи адәмләр биллә келип Даниялниң Худаға дуа вә тилавәт қиливатқинини көрди.
12 Андин улар бирликтә падишаниң алдиға берип пәрман тоғрисида гәп ечип:
— И алийлири, өзлири: Оттуз күн ичидә өзлиридин башқа һәр қандақ илаһдин яки һәр қандақ инсандин бирәр немини тилигән һәр қандақ киши ширлар өңкүригә ташлансун, дегән бир пәрманға имза қойған әмәсму? — дәп сориди.
Падишаһ: — Дәрвәқә шундақ қилдим, Медиа вә Парс қануни бойичә пәрманни өзгәрткили болмайду, — деди.
13 Андин улар падишаға җававән:
— Йәһудадин әсир елип келингән кишиләрдин һелиқи Даниял, и алийлири, силини вә сили имза қойған пәрманни көзгә илмайду, бәлки һәр күндә үч қетим өз дуа-тилавитини қиливатиду, — дейишти.
14 Буни аңлиған падиша өз-өзигә кайип, көңүл қоюп Данияли қутқушушқа амал тапмақчи болуп, у күн патқичә һәр хил қутқузуш амали үстидә издинип жүрди.
15 Лекин ахирда у кишиләр йәнә өз ара тил бириктүрүп падишаниң алдиға җәм болуп униңға:
— И алийлири, өзлиригә мәлумки, Медиалар вә Парсларниң қануни дәл шуки, падишаниң бекиткән һәр қандақ қарари яки пәрманини өзгәртишкә болмайду, — дейишти.
16 Шуниң билән падишаниң әмир қилиши билән Даниял тутуп келинип, ширлар өңкүригә ташланди. Падиша Даниялға:
— Сән үзүлдүрмәй ибадәт қилидиған Худайиң сени қутқузивалиду! — деди.
17 Бир таш елинип, өңкүрниң ағзи униң билән етилди; Данияниң ишлириға һеч ким арилашмисун дәп уни падиша өз мөһүри вә униң әмир-әмәлдарлириниң мөһүрлири билән мөһүрлиди.
18 Андин падиша ордиға қайтип келип кечини роза тутуп өткүзди; өзиниң тоқал-кенизәклиридин һеч қайсисини өз йениға кәлтүрмиди, у кечичә ухлалмиди. □
19 Таң етиши биләнла падиша орнидин туруп, алдирап ширлар өңкүригә барди.
20 Падиша өңкүргә йеқинлишип азапланған һалда Данияни чақирип:

□ **6:7 «Алийлириниң падишалиқлиридики барлиқ назарәтчи, валий, вәзир, мәслиһәтчи, һаким вә әмәлдарлар...»** — уларниң бу баянидики «барлиқ» дегән сөз ялғанчилиқ еди; чүнки Даниял униң ичидә әмәс еди, әлвәттә. ■ **6:8** Әст. 1:9; 8:8 □ **6:9 «Шуниң билән Дариус пәрманни бекитип ярлиқнамиға қол қойди»** — 9-айәтниң толуқ мәнасини бекитиш тәс. Арамий тилида «Шуниң билән Дариус пәрман вә ярлиқнамигә қол қойди» дейилиду. Буниңға қариғанда, икки язма ярлиқ болған болса керәк. Парс ордисидики қаидә-низамлардин анчә хәвиримиз болмиғачқа, немә үчүн икки ярлиқ керәк болидиғинини билмәймиз. ■ **6:10** 1Пад. 8:44; Зәб. 54:18 □ **6:18 «өзиниң тоқал-кенизәклиридин һеч қайсисини өз йениға кәлтүрмиди»** — яки, «у һеч қандақ көңүл ечишларниму қилмиди». **«у кечичә ухлалмиди»** — арамий тилида «униң уйқиси қачти».

— Әй Даниял, Мәңгү һаят Худаниң қули, сән үзүлмәс ибадәт қилидиған Худайиң
сени ширлардин қутқузивалмидиму? — дәп товлиди.
21 Даниял җававән:
— И алийлири, мәңгү яшиғайла!
22 Худайимниң пәриштисини әвәтип ширларниң ағзини жумдуруши билән улар
маңа һеч зиян-зәхмәт йәткүзәлмиди; чүнки У мәндин һеч қандақ әйип көрмиди.
Алийлириниң алдидиму мән һеч қандақ зиян йәткүзгидәк иш қилмидим, — деди.
23 Буни аңлап падиша интайин хошал болуп, адәмлирини Даниялни өңкүрдин
елип чиқишни буйруди. Шуниң билән улар Даниялни өңкүрдин елип чиқти.
Униңдин қилчә зедә-зәхмәт тапалмиди; чүнки у Худасиға таянған еди.
24 Андин падиша буйруқ чүшүрди, *нәвкәрлири* Даниялниң үстидин шикайәт
қилғанларниң һәммисини тутуп, уларни бала-җақилири вә хотунлири билән
қошуп ширлар өңкүригә ташливәтти. Улар өңкүр тегигә чүшүп болмайла ширлар
етилип келип, уларниң устиханлиринिму чайнап қийма-чийма қиливәтти.
25 Шу иштин кейин Дариус падиша йәр йүзидә туруватқан һәр қайси әл-жут,
һәммә таипиләр, һәр тилда сөзлишидиған қовмларниң һәммисигә мундақ пүтүк
чүшүрди: —
«Һәммиңларға аманлиқ ешип-тешип турғай!
26 Мән ушбу ярлиқни чүшүримәнки, падишалиғимдики һәр бир жуттики
пухралар Даниялниң Худаси алдида титрәп қорқсун!
— Чүнки У Мәңгү һаят Худадур,
Мәңгү мустәһкәм өзгәрмәстур,
Униң падишалиғи һалак қилинмас,
Униң һакимийити әбәдил-әбәткичә болиду.□ ■
27 У балайиқазадин қоғдайду вә қутқузиду,
У асманлардиму, йәр йүзидиму аламәт-карамәтләрни яритиду,
У Даниялни ширларниң чаңгилидин қутқузди».
28 Даниялниң болса шу ишлардин кейин Дариус һөкүм сүргән мәзгилдә,
шундақла Парс падишаси Курәш һөкүм сүргән вақитларда ишлири раван
жүрүшти.

7

Даниялниң ғайипанә аламәтләрни баян қилғанлиғи •••• Төрт зор мәхлуқни көрүш

1 Бәлшазар Бабилға падиша болған биринчи жили Даниял орнида йетип чүшидә
бир нәччә ғайипанә аламәтләрни көрди. У чүшидә көргәнлирини мундақ
йәкүнләп хатириливалди: —
2 Кечидә көргән ғайипанә көрүнүштә мәнки Даниял шуни көрдүмки, асманниң
төрт тәрипидин шамал чиқип, «Улуқ Деңиз» йүзигә урулмақта еди. □
3 Деңиздин шәкиллири бир-биригә охшимайдиған төрт зор мәхлуқ чиқти.■
4 Биринчи мәхлуқ ширға охшайтти, лекин бүркүтниң қанити бар еди. Мән униңға
қарап турғинимда, қанатлири жулунди; андин у йәрдин көтирилип, икки пути
йәргә дәсситилип адәмдәк турғузулуп, униңға инсаний бир қәлб берилди.■
5 Мана йәнә бир мәхлуқ, йәни иккинчиси ейиққа охшайтти. Униң бир тәрипи
иккинчи бир тәрипидин егизлитилди. Униң чишлири үч қовурғини чишләп
туратти, бир аваз униңға: «Орнуңдин тур, гөшни йейишиңчә йәвал!» — деди.

□ **6:26 «Униң һакимийити әбәдил-әбәткичә болиду»** — арамий тилида «Униң һакимийити ахирғичә болиду». ■ **6:26** Дан. 2:44; 4:3; 7:14, 27; Луқа 1:33 □ **7:2 «Улуқ Деңиз»** — «Оттура Деңиз»ни көрсәтсә керәк. ■ **7:3** Дан. 2:37-45 ■ **7:4** Дан. 4:34

6 Қарап турғинимда, мана йәнә бир мәхлуқ пәйда болди. У илпизға охшайтти,
дүмбисидә қушниңкидәк төрт қанити бар еди; униң беши төрт еди. Униңға
һакимлиқ һоқуқи берилди.
7 Униңдин кейин кечидики ғайипанә көрүнүшләрдә қарап турғинимда, мана
төртинчи бир мәхлуқ пәйда болди. У интайин қорқунучлуқ, дәһшәтлик вә
әҗайип күчлүк еди. У йоған төмүр чишлири билән овни чайнап езип жутуп,
қалдуғини путлири билән дәссәп-чәйләйтти. У алдинқи барлиқ мәхлуққа
охшимайтти; униң он мүңгүзи бар еди.
8 Мән бу мүңгүзләрни күзитиватқинимда, мана мүңгүзләрниң арисидин йәнә
бир кичик мүңгүз өсүп чиқти. Бу кичик мүңгүзниң алдида әслидики
мүңгүзләрдин үчи жулуветилди. Бу кичик мүңгүзниң адәмниңкидәк көзи вә чоң
сөзләйдиған ағзи бар еди.

Мәңгү һаят болғучини көрүш

9 Мән қарап турғинимда, у йәргә бир нәччә тәхтниң қоюлғанлиғини көрдүм;
уларниң биридә, «Әзәлдин Бар Болғучи» орун елип олтирипту. Униң кийимлири
қардәк аппақ, чачлири аппақ қоза жуңидәк еди. Униң тәхти от лавулдап турған
ялқунлар болуп, лавулдап көйүватқан от чақлириниң үстидә еди. □
10 Униң алдидин гоя раван еқип турған дәриядәк от ялқуни лавулдап еқип
туратти; Униң хизмитидә турғучилар түмән миңлиған еди, Униң алдида йүз
миллионлиған һазир турғучилар бар еди. Сорақ башланғанлиғи җакалинип,
дәстурлар ечилди. □ ■
11 Һелиқи кичик мүңгүзниң йоған гәпләрни қиливатқан авазидин диққитим
шуниңға тартилип қарап тураттим. Қарап турғинимда, төртинчи мәхлуқ
өлтүрүлүп, униң җәсити һалак қилинип, отқа ташлап көйдүрүлүшкә
тапшурулди.
12 Қалған үч мәхлуқ болса, һакимийитидин мәһрум қилинди, лекин уларниң
өмри йәнә бир мәзгил узартилди.
13 Кечидики ғайипанә көрүнүшләрдә мана, мән гоя Инсан Оғлиға охшаш
бир затниң асмандики булутлар билән кәлгинини көрдүм. У «Әзәлдин Бар
Болғучи»ниң йениға берип, униң алдиға һазир қилинди. ■
14 Һәр әл-жут, һәр таипә, һәр хил тилда сөзлишидиған қовмлар униң хизмитидә
болсун дәп, сәлтәнәт, шөһрәт вә падишалиқ һоқуқи униңға берилди. Униң
сәлтәнити мәңгү солашмас сәлтәнәттур, униң падишалиғи мәңгү һалак
қилинмас.■

Ғайипанә көрүнүшләрниң тәбири

15 Мәнки Даниялниң вуҗудум, дил-роһум бәк беарамлиққа чөмди, калламдики
ғайипанә аламәтләр мени интайин алақзадә қилди.
16 Мән йеқин турғучилардин бириниң алдиға берип, бу ғайипанә аламәтләрниң
һәқиқити тоғрилиқ соридим. У маңа тәбир берип чүшәндүрүп мундақ деди: — □
17 «Бу төрт зор мәхлуқ кәлгүсидә дунияда баш көтиридиған төрт падишани
көрситиду.

□ **7:9 «Әзәлдин Бар Болғучи»** — әслидә ибраний тилида «Қедимки күнләрдин тартип Бар Болғучи» — Йәни Худа дегәнликтур, әлвәттә. □ **7:10 «...түмән миңлиған»** — арамий тилида: «... миңлиқан миңлиған» яки «миңлиған миң» — демәк, бир нәччә миллион. **«Униң хизмитидә турғучилар түмән миңлиған еди, униң алдида йүз миллионлиған һазир турғучилар бар еди»** — айәттә көздә тутулған Худаниң хизмәтчилири пәриштиләр, әлвәттә. «Вәһ.» 9:16ни көрүң. ■ **7:10** Вәһ. 5:11; 20:12 ■ **7:13** Дан. 7:27; Зәб.2:6; Һаһ. 1:3; Мат. 24:30; 26:64; 1Тес. 4:17; Вәһ. 1:7 ■ **7:14** Дан. 2:44; Луқа 1:33
□ **7:16 «йеқин турғучилар»** — пәриштиләр болса керәк.

18 Лекин һәммидин Алий Болғучиниң муқәддәс бәндилири падишалиқ һоқуқини қобул қилиду, улар униңға мәңгү егидарчилиқ қилиду, әбәдил-әбәткичә шундақ болиду».□
19 Мән башқа үч мәхлуққа охшимайдиған төртинчи мәхлуқ, йәни зор қорқунучлуқ, төмүр чишлиқ, мис тирнақлиқ, овни чайнап езип жутуп, андин қалдуқлирини аяқлири билән дәссәп-чәйләйдиған һелиқи мәхлуқ тоғрисидики һәқиқәтни,
20 шундақла униң бешидики он мүңгүзиниң вә кейин өсүп чиққан кичик мүңгүз тоғрисидики һәқиқәтни техиму еник билмәкчи болдум — униң, йәни һелиқи кичигиниң алдида әслидә бар болған башқа үч мүңгүз жулуветилгән, көзлири вә йоған гәп қилидиған ағзи бар болуп, әнә башқа мүңгүзләргә қариғанда техиму һәйвәтлик еди.
21 Қарап турғинимда, у кичик мүңгүз Худаниң муқәддәс бәндилири билән жәң қилип улардин үстүнлүккә егә болди;
22 «Әзәлдин Бар Болғучи» кәлгәндә, һөкүм қилиш һоқуқи һәммидин Алий Болғучиниң муқәддәс бәндилиригә берилди. Шуниң билән бекитилгән вақти келип, *Худаниң* муқәддәс бәндилири падишалиқ һоқуқини өткүзивалди.□
23 *Тәбир бәргүчи* чүшәндүрүп йәнә мундақ деди: —
«төртинчи мәхлуқ кәлгүси дунияда баш көтиридиған төртинчи бир падишалиқ болуп, у башқа һәр қандақ падишалиқларға охшимайду. У пүткүл дунияни жутуп, уни аяқ асти қилип, кукум-талқан қилиду.■
24 Он мүңгүз болса, бу падишалиқтин чиқидиған һөкүмранлиқ қилидиған он падишани көрситиду. Кейин йәнә бир падиша мәйданға чиқиду, у илгәрки падишаларға охшимайду; у үч падишани өзигә бойсундуриду. ■
25 У һәммидин Алий Болғучиға қарши күпүрлүк сөзләрни қилиду һәмдә һәммидин Алий Болғучиниң муқәддәс бәндилирини һалсизландуриду. У календарни, һейт-айәмләрни вә муқәддәс қанунларни өзгәртиветишни қәстләйду. Худаниң муқәддәс бәндилири «үч йерим вақит» униң һөкүмранлиғиға тапшурулиду. □ ■
26 Андин Худаниң соти ечилиду, буниң билән униң идарә қилиш һоқуқи тартивелинип, мәңгүлүк үзүл-кесил йоқитилиду.
27 Лекин униң падишалиғиниң һоқуқи, йәни дуниядики һәр қайси падишалиқларниң сәлтәнити вә шөһрити һәммидин Алий Болғучиниң муқәддәс бәндилиригә, йәни Худаниң Өз хәлқигә өткүзүлиду. Униң падишалиғи мәңгү бир падишалиқтур, дуниядики пүтүн һөкүмдарлар Униң хизмитидә болуп униңға итаәт қилиду».■

□ **7:18 «... муқәддәс бәндилири падишалиқ һоқуқини қобул қилиду»** — қизиқ бир йери шуки, «падишалиқ» дегән кимниңки яки қайси падишалиқ ейтилмиған. Немишкә? Җавап чоқум шуки, шу чағда пәқәт бирла падишалиқ, йәни Худаниңки болиду. □ **7:22 «Шуниң билән бекитилгән вақти келип, Худаниң муқәддәс бәндилири падишалиқ һоқуқини өткүзивалди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Шуниң билән бекитилгән вақти келип, һәммидин Алий Болғучиниң муқәддәс бәндилири дәп һөкүм чиқирилди». ■ **7:23** Дан. 2:40-44 ■ **7:24** Дан. 2:40-44 □ **7:25 «үч йерим вақит»** — тәхминән «үч йерим жил»ни көрситиду. Сәл тоғрирақ десәк, «бир вақит» («Даниял» дегән қисимниң башқа йәрлири билән селиштурғанда) бәлким Бабиллиқларниң ишлитидиған жили, йәни 360 күнлүк вақитни көрситиши мүмкин. Шуңа «үч йерим вақит», 1260 күнни көрситиду. Әслий арамий тил нусхисида, «үч йерим вақит», «бир вақит, икки вақит вә қошумчә йерим вақит» дегән шәкилдә ипадиләнгән. Бабиллиқлар бәзи жиллириға қошумчә бир айни «кәбисә ай» дәп қататти; «бир вақит, икки вақит вә қошумчә йерим вақит» дегән ибарә қошумчә айниң болушиниң мүмкинчилигини йоққа чиқириду. Демәк, «үч йерим вақит» 1290 күн әмәс, бәлки 1260 күн болиду. ■ **7:25** Дан. 9:27; 11:36; Мат. 24:15; Мар. 13:14; Луқа 21:20; 2Тес. 2:3-4; Вәһ. 13:1-8 ■ **7:27** Дан. 2:44

28 Бу иш мана мошу йәргичә болди. Мәнки Даниял, өз ойлирим өзүмни алақзадә
қилди, чирайим татирип кәтти. Бирақ бу ишни қәлбимдә пүкүп сақлидим.□

8

Қочқар билән текә һәққидә ғайипанә көрүнүш

1 Падиша Бәлшазар тәхткә олтирип үчинчи жили, мәнки Даниял иккинчи бир
ғайипанә аламәтни көрдүм. □
2 Ғайипанә көрүнүштә, өзүмни Елам өлкисидики Шушан қәлъәсидә көрдүм.
Көрүнүштә мән Улай чоң өстиңи бойида едим.
3 Бешимни көтирип қарисам, икки мүңгүзи бар бир қочқарниң чоң өстәң алдида
турғанлиғини көрдүм. Униң мүңгүзи егиз болуп, бир мүңгүз йәнә биридин егиз
еди; егизрәк болған мүңгүз йәнә бирисидин кейинрәк өсүп чиққан еди.
4 Мән қочқарниң ғәрип, шимал вә җәнуп тәрәпләргә үсүватқинини көрдүм. Һеч
қандақ һайван униңға тәң келәлмәйтти вә һеч ким һеч кимни униң чаңгилидин
қутқузалмайтти. У немә қилишни халиса, шуни қилатти, барғансери һәйвәтлик
болуп кетиватытти.
5 Мән бу тоғрилиқ ойлавататтим, мана, ғәрип тәрәптин бир текә путлири йәргә
тәгмигән һалда пүтүн җаһанни кезип жүгүрүп кәлди. Униң икки көзи арисиға
көрүнәрлик чоң бир мүңгүз өсүп чиққан еди.
6 У мән дәсләп көргән һелиқи өстәң бойида турған икки мүңгүзлүк қочқарға
қарап қәһри билән шиддәтлик етилди.
7 Мән униң қочқарға йеқин келип, ғәзәп билән қочқарни үсүп икки мүңгүзини
сундуриватқанлиғини көрдүм. Қочқарниң қаршилиқ көрсәткидәк мадари
қалмиған еди, текә уни йәргә жиқитип, дәссәп-чәйлиди, текиниң чаңгилидин
уни қутқузивалидиған адәм чиқмиди.
8 Текә барғансери һәйвәтлик болуп кәтти; лекин у хелә күчийип болғанда,
чоң мүңгүзи сунуп чүшүп, әслидики җайидин асмандики төрт шамалға қарап
туридиған, көзгә көрүнәрлик төрт мүңгүз өсүп чиқти.
9 Бу төрт мүңгүзниң ичидики биридин йәнә бир мүңгүз өсүп чиқти. У кичик
мүңгүз өсүп интайин һәйвәтлик болди, җәнуп, шәриқ тәрәпләргә вә «гөзәл
зимин»ға қарап тәсир күчини кеңәйтти. □
10 У интайин һәйвәтлик болуп, һәтта самавий қошундикиләргә һуҗум қилғидәк
дәриҗигә йәтти, самавий қошундикиләрдин вә юлтузлардин бир мунчисини
йәргә ташлап, уларниң үстигә дәссиди
11 (у толиму мәғрурлинип, һәтта самавий қошунниң Сәрдари билән тәң
болмақчи болуп, ибадәтханида Сәрдарға атап күндилик қурбанлиқ сунушни
әмәлдин қалдурди, һәмдә Сәрдарниң ибадәтханисидики «муқәддәс җай»ни
вәйран қиливәтти. □

□ **7:28 «Бу иш мана мошу йәргичә болди...»** — 7-баптики бешарәтләр тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **8:1 «Падиша Бәлшазар тәхткә олтирип үчинчи жили...»** — 8-бап, 1-айәттин башлап китапниң қалған қисминиң һәммиси арамий тилида әмәс, ибраний тилида йезилған. □ **8:9 «гөзәл зимин»** — Қанаан зимини (Пәләстин). Ибраний тилида «гөзәлликниң зимини» дейилиду. □ **8:11 «күндилик қурбанлиқ»** — Худаниң Муса пәйғәмбәр арқилиқ чүшүргән емри билән ибадәтханида һәр күни әтигәндә вә кәчтә бир қоза «көйдүрмә қурбанлиқ» қилиниши керәк. Бу қурбанлиқни болса Исраил үчүн әң асаслиқ қурбанлиқ дегили болиду. «Сәрдарниң ибадәтханиси» — бу Пәрвәрдигарниң Иерусалимдики ибадәтханисини көрситиду, әлвәттә. Мошу ибаридин «Самавий қошунниң Сәрдари»ниң «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» икәнликини көргили болиду. «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» Мәсиһниң дуняға келишидин бурунқи бир салаһитидур. «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң.

12 Асийлиқ түпәйлидин Худаниң хәлқи вә күндилик қурбанлиқ чоң мүңгүзгә
тапшурулиду). У һәқиқәтни аяқ асти қилиду; униң барлиқ ишлири наһайити
оңушлуқ болди.□
13 Кәйнидин, бир муқәддәс *пәриштиниң* сөз қилғанлиғини аңлидим, шуниң билән
йәнә бир муқәддәс *пәриштә* сөз қилған *пәриштидин*:
— Ғайипанә аламәттә көрүнгән бу вақиәләр, йәни «вәйран қилғучи»
асийлиқ, күндилик қурбанлиқниң әмәлдин қалдурулуши, һәмдә муқәддәс
ибадәтханидики «муқәддәс жай»ниң һәм Худаниң хәлқиниң аяқ асти қилиниши
қанчилик вақит давамлишиду? — дәп сориғанлиғини аңлидим.□
14 Һелиқи пәриштә маңа жававән:
— Бу ишлар икки миң үч йүз кечә-күндүз давамлишиду. Бу мәзгилдин кейин
муқәддәс ибадәтханидики «муқәддәс жай» пакизлинип әслигә кәлтүрүлиду, —
деди.□

Пәриштә Жәбраилниң ғайипанә аламәтни чүшәндүрүши

15 Бу ғайипанә көрүнүшни көргәндин кейин, мәнки Даниял униң мәнасини
ойлаватқинимда, мана, алдимда адәмниң қияпитидә бириси пәйда болуп өрә
турди.
16 Улай өстиңиниң оттурисидин:
— Әй Жәбраил, бу адәмгә ғайипанә аламәтни чүшәндүрүп бәр, — дегән бир
адәмниң күчлүк авазини аңлидим. ■
17 *Жәбраил* йенимға кәлди. Кәлгәндә, мән наһайити қорқуп кетип йәргә жиқилип
дүм чүштүм. У маңа:
— Әй инсан оғли, сән шуни чүшинишиң керәкки, бу ғайипанә аламәт ахир заман
тоғрисидидур, — деди.
18 У гәп қиливатқанда мән беһош һалда йәрдә дүм ятаттим. Лекин у маңа шундақ
бир йеник тегипла мени турғузди вә маңа мундақ деди: —
19 «Мән һазир саңа *Худаниң* ғәзиви кәлгән мәзгилдә кейинки ишларниң қандақ
болидиғанлиғини көрситип берәй. Чүнки бу ғайипанә аламәт заманларниң
бекитилгән ахирқи нуқтиси тоғрисидидур.
20 Сән көргән икки мүңгүзлүк қочқар Медиа билән Парс падишалирини
көрситиду.
21 Явайи текә болса Гретсийә падишалиғи болуп, көзиниң оттурисидки көзгә
көрүнәрлик мүңгүз болса, униң биринчи падишасидур.□
22 У мүңгүз сунуп кәткәндин кейин орнидин өсүп чиққан һелиқи төрт мүңгүз бу
әлниң төрт падишалиққа бөлүнидиғанлиғини көрситиду. Бирақ уларниң күчи
биринчи падишалиққа йәтмәйду.
23 Бу падишалиқларниң ахирқи мәзгилидә, асийлиқ қилғучиларниң гунайи
тошуши билән толиму номуссиз, чигиш мәсилиләрни бир тәрәп қилалайдиған
бир падиша мәйданға чиқиду. □

□ **8:12 «Асийлиқ»** — бизнңчә «асийлиқ» мошу йәрдә бәлким «кичик мүңгүз» (йәнә дәжжал)ниң асийлиқини көрсәтсә керәк (13-айәтни көрүң). Бу сөз йәнә Худаниң Өз хәлқиниң асийлиқини көрситиши мумкин. **«Худаниң хәлқи»** — ибраний тилида «қошун». □ **8:13 «Ғайипанә аламәттә көрүнгән бу вақиәләр, йәни «вәйран қилғучи» асийлиқ, күндилик қурбанлиқниң әмәлдин қалдурулуши»** — бу ««вәйран қилғучи» асийлиқ» болса дәл «Сәрдарға атап күндилик қоза қурбанлиқ сунушни әмәлдин қалдуруш» (11-айәт) һәмдә униң орниға интайин жиркиничлик бир хил бут селиш. 9-бап, 26-27-айәт, 11баб -36-39-айәтниму көрүң). □ **8:14 «пакизлинип әслигә кәлтүрүлиду»** — ибраний тилида «тоғра қилиниду» яки «һәққаний қилиниду» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **8:16** Дан. 9:21; Лука 1:26 □ **8:21 «Явайи текә болса Гретсийә падишалиғи болуп, ...»** — ибраний тилида «Явайи текә болса Гретсийә падишаси болуп, ...». □ **8:23 «чигиш мәсилиләрни бир тәрәп қилалайдиған бир падиша...»** — башқа бир хил тәржимиси: «хелә сүйқәстчи бир падиша ...».

24 Униң күчи хелә зор болиду, лекин әмәлийәттә бу күч өзлүгидин чиқмайду; у
мисли көрүлмигән вәйранчилиқни кәлтүрүп чиқириду. Униң ишлири җәзмән
оңушлуқ болуп, немини халиса шуни қилалайду. У күчлүкләрни вә *Худаниң*
муқәддәс мөмин хәлқини йоқитиду.
25 Өз устатлиғи билән униң назарити астида һәр қандақ һейлә-микирлик хелә
ронақ тапиду. У көңлидә тәкәббурлишип өзини чоң тутиду; башқиларниң
өзлирини бехәтәр һес қилған вақтидин пайдилинип туюқсиз зәрб қилип нурғун
кишиләрни һалак қилиду; у һәтта очуқтин очуқ «Әмирләрниң Әмри»гә қарши
чиқиду. Лекин у ахирда инсанларниң қолисиз һалак қилиниду.
26 Саңа аян қилинған, ахшамдин әтигәнгичә давамлашқан бу ғайипанә аламәт
әмәлгә ашмай қалмайду. Лекин сән уни вақтинчә мәхпий тут. Чүнки у көп
күнләр кейинки кәлгүси һәққидидур».
27 Мәнки Даниял мағдурумдин қелип, бир нәччә күн ағрип йетип қалдим. Кейин
орнумдин туруп йәнила падишаниң ишлирида болдум. Лекин бу ғайипанә
аламәт көңлүмни паракәндә қиливәткән еди. Униң мәнасини йешәләйдиған
адәм йоқ еди.□

9

Даниялниң өз хәлқигә дуа қилиши

1 Медиалиқ Аһашверошниң оғли Дариусниң биринчи жилида (у калдийләрниң
зиминиға падиша қилинди) □
2 Йәни тәхткә олтарған биринчи жили мәнки Даниял муқәддәс язмиларни
оқушум билән Пәрвәрдигарниң Йәрәмия пәйғәмбәргә йәткүзгән калам-бешарити
бойичә, Йерусалимниң харап болидиған җаза мәзгили йәтмиш жил екәнлигини
чүшинип йәттим. ■
3 Шуниң үчүн мән Рәб Худайимға роза тутуп, бөз рәхткә йөгинип, күл-топида
олтирип, униңға йелинип дуа-тилавәт қилиш билән издинишкә бәл бағлидим.
4 Мән Пәрвәрдигар Худайимға дуа қилип, гуналиримизни иқрар қилип мундақ
дедим:
— «Аһ Рәб, и Сени Өз әмирлириңгә итаәт қилғучиларға вәдә-әһдәңдә вападар
болуп, өзгәрмәс меһриңни үзлүксиз көрсәткүчи улуқ, сүрлүк Тәңрим!■
5 Биз гуна садир қилдуқ, қәбиһлик қилдуқ; рәзиллик билән Сениң әмир-
һөкүмлириңдин ваз кечип, Саңа асийлиқ қилдуқ, ■
6 Шундақла Сениң намиң билән падишалиримиз, әмирлиримиз, ата-
бовилиримиз вә пүткүл зиминдики хәлиққә сөз-каламиңни йәкүзгән қуллириң
болған пәйғәмбәрләргә зади қулақ салмидуқ.
7 И Рәб, һәққанийәт Сәндила тепилиду, лекин Саңа асийлиқ вә вапасизлиқ
қилғанлиғимиз түпәйлидин, бизгә, йәни Йәһудаларға, Йерусалимдикиләргә
вә барлиқ Исраилларға, йеқинда болсун, жирақта болсун, Сән бизләрни
сүргүнлүккә һайдиваткән барлиқ жутларда болсун, пәқәт бүгүнкидәк йүзимизни
көтирәлмигидәк шәрмәндиликла қалди.
8 И Рәб, бизгә, йәни падишалиримизға, әмирлиримизгә вә ата-бовилиримизғиму
йүзимизни көтирәлмигидәк шәрмәндилик қалди; чүнки биз Сениң алдиңда гуна
садир қилдуқ.

□ **8:27 «Униң (ғайипанә аламәтниң) мәнасини йешәләйдиған адәм йоқ еди»** — 8-баптики бешарәтләр тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **9:1 «калдийләрниң зимини»** — Бабил зиминини көрситиду. «...падиша қилинди» — Бу ибарә бәлким Дариусниң Парс императори Қорәшниң астидики бир падиша екәнлигини көрситиду. У пүткүл Парс үстигә император әмәс еди. ■ **9:2** Йәр. 25:11, 12; 27:7; 29:10 ■ **9:4** Қан. 7:9 ■ **9:5** Зәб. 105:6; Йәш. 64:4, 5, 6

9 И Рəб Худайимиз, биз Саңа асийлиқ қилған болсақму, Сəндин йəнила
рəһимдиллик вə мəғпирəт-кəчүрүмлəр тепилиду. □ ■
10 Биз Сəн Пəрвəрдигар Худайимизниң авазиға қулақ салмай, қуллириң болған
пəйғəмбəрлəр арқилиқ алдимизға қойған қанун-һөкүмлириңдə һеч маңмидуқ.
11 Пүткүл Исраил Сениң Тəврат-қанунуңға хилаплиқ қилип, авазиңға қулақ
салмай Сениңдин йүз өриди. Дəрвəқə, Сениң қулуң Мусаға чүшүрүлгəн
Тəврат-қанунида пүтүлгəн лəнəт һəмдə униң қəсəмядидики җазалар үстимизгə
яғдурулди; чүнки биз Сениң алдиңда гуна садир қилдуқ.■
12 Сəн Өзүң бизгə вə үстимиздин һөкүмдарлиқ қилғучимизға қарита
дегəнлириңгə əмəл қилип бизгə зор еғир күлпəтни кəлтүрдүң; чүнки
Йерусалимда қилинған ишлар асман астидики һəр қандақ башқа жутта əзəлдин
қилинған əмəс!
13 Мусаға тапиланған Тəврат-қанунида пүтүлгəндəк, бу пүтүн күлпəт
бизгə чүшүрүлгəн болсиму, и Пəрвəрдигар Худайимиз, лекин биз
қəбиһликлиримиздин қол үзүп, һəқиқитиңни чүшинип йетидиған қилғайсəн
дəп техичə Сəндин илтипатиңни өтүнмидуқ.
14 Дəрвəқə Сəн Пəрвəрдигар шу күлпəтни тəйярлап сақлап, бизниң үстимизгə
чүшүрдүң; чүнки Сəн Пəрвəрдигар Худайимиз, барлиқ қилған ишлириңда адил
болуп кəлдиң; бирақ авазиңға қулақ салмидуқ.
15 Əнди, Өз күчлүк қолуң билəн хəлқиңни Мисирдин елип чиқтиң, шуңлашқа
бүгүнкидəк Өзүңгə нам-шөһрəт тиклидиң, и Рəб Худайимиз, — биз гуна садир
қилдуқ, биз рəзиллик қилдуқ! ■
16 Өтүнимəн, и Рəб, пүткүл һəққанийлиғиңға уйғун, Йерусалим шəһириңгə, йəни
муқəддəс теғиңға болған қəһр-ғəзивиңни тохтатқайсəн! Чүнки бизниң өткүзгəн
гуналиримиз вə ата-бовилиримизниң қилған қəбиһликлириниң вəҗидин,
Йерусалим вə хəлқиң барлиқ əтраптикилиримизниң һақарəт объекти болуп
қалдуқ.
17 Əнди и Худайимиз, қулуңниң дуа вə тəлəплиригə қулақ салғайсəн, Өзүң үчүн
вəйран қилинған муқəддəс җайиңни җамалиңни көрситип йорутқайсəн. □
18 И Худайим, қулақ селип аңлиғайсəн! Бизниң вə Сениң намиң билəн аталған
шəһəрниң бешиға кəлгəн күлпəтлəргə нəзəр салғайсəн! Бизниң Саңа илтиҗа
қилғинимиз өзимизниң қандақтур һəққаний иш қилғанлиғимиздин əмəс, бəлки
Сениң зор рəһимдиллиқлириңға таянғанлиғимиз сəвибидиндур.
19 И Рəб, аңлиғайсəн! И Рəб, кəчүргəйсəн! Қулақ селип аңлап амал қилғайсəн!
Өзүңниң нам-шөһритиң үчүн əнди тəхир қилмиғайсəн! Чүнки Сениң бу шəһириң
вə бу хəлқиң Өз намиң асасида аталған еди!».□

Җəбраилниң бешарəт бериши вə чүшəндүрүши

20 Мəн дуайимни давамлаштуруп, өзүм вə хəлқим Исраилниң гуналирини иқрар
қилип һəмдə Худайимниң муқəддəс теғи үчүн Пəрвəрдигар Худайимға йелинип,

---

□ **9:9 «И Рəб Худайимиз, биз Саңа асийлиқ қилған болсақму, Сəндин йəнила рəһимдиллик вə мəғпирəт-кəчүрүмлəр тепилиду»** — яки «Рəб Худайимизда рəһимдиллик вə мəғпирəт-кəчүрүмлəр бардур; чүнки биз Униң алдида гуна садир қилдуқ» (демəк, Худа бизгə рəһимдиллик көрсəтмигəн болса, биз балдурла йоқитилаттуқ). ■ **9:9** Зəб. 129:3-8; Жиг. 3:22 ■ **9:11** Лав. 26:14-45; Қан. 27:15-26; 28:15-68; 29:20; 30:17-20; 31:17, 18; 32:19-25; Жиг. 2:17 ■ **9:15** Мис. 32:11; Зəб. 104:7; 105:47 □ **9:17 «қулақ салғайсəн, Өзүң үчүн ... йорутқайсəн»** — ибраний тилида «Рəбниң сəвəви үчүн ... йорутқайсəн». □ **9:19 «Өзүңниң нам-шөһритиң үчүн əнди тəхир қилмиғайсəн!»** — ибраний тилида «Өзүниң сəвəвиң үчүн əнди тəхир қилмиғайсəн!».

21 техи дуа қиливатқинимда, дәсләптә маңа ғайипанә аламәттә көрүнгән
Җәбраил дегән зат йенимға келип маңа қолини тәккүзди. Мән шу чағда толиму
чарчап кәткән едим. У кәчлик қурбанлиқ сунуш вақти еди. □
22 Җәбраил маңа әқил берип мундақ деди: —
«И Даниял, мән сени йорутуп, ишларни чоңқур чүшинәләйдиған қилишқа
кәлдим.
23 Сән Худаға илтиҗа қилишқа башлишиң биләнла, җавап-калам берилди; сән
интайин сөйүлгән адәм болғачқа, мән саңа униң җавап-каламини йәткүзгили
кәлдим. Әнди бу җавап-калам үстидә пухта ойланғин, ғайипанә көрүнүшни
көңүл қоюп чүшәнгин:
24 — «*Худа* тәрипидин «йәтмиш һәссә «йәттә вақит»» сениң хәлқиң билән
муқәддәс шәһириң үстигә бекитилгән. Бу вақитлар итаәтсизликләрни
тизгинләш, гуналарни түгитиш, қәбиһлик үчүн кафарәт кәлтүрүш, мәңгүлүк
һәққанийлиқни үстүн орунға қоюш, бу ғайипанә аламәт билән пәйғәмбәрләрниң
сөз-каламлирини әмәлгә ашуруш һәмдә муқәддәс ибадәтханидики «әң муқәддәс
җай» йеңибаштин мәсиһлиниш үчүн бекитилгәндур. □
25 Шуни билишиң вә чүшинишиң керәкки, Йерусалимни йеңибаштин әслигә
кәлтүрүп бена қилиш буйруғи җакаланғандин тартип, Мәсиһ дегән әмир
мәйданға чиққичә йәттә һәссә «йәттә вақит» қошулған атмиш икки һәссә «йәттә
вақит» өтиду. Йерусалим шәһири йеңибаштин бена қилинип, мәйдан-кочилар
вә сепил-истиһкам барлиққа кәлтүрүлиду, амма бу бисәрәмҗан күнләрдә
болиду.□ ■
26 Бу атмиш икки «йәттә вақит» мәзгили өткәндин кейин Мәсиһ үзүп ташлиниду,
униңда һеч нәрсә қалмайду. Кәлгүсидә болидиған әмирниң хәлқи бу шәһәр
билән муқәддәс ибадәтханини гумран қилиду. Бу ақивәт кәлкүндәк бесип
келиду; ахириғичә җәңләр давамлишиду; у йәрдә болидиған вәйранчилиқлар

□ **9:21 «...Җәбраил дегән зат йенимға келип маңа қолини тәккүзди. Мән шу чағда толиму чарчап кәткән едим»** — буниң йәнә бир хил тәрҗимиси: — «...Җәбраил дегән зат тезла учуп келип, маңа қол тәккүзди». Әсли текстни чүшиниш бир қәдәр тәс. □ **9:24 «қәбиһлик үчүн кафарәт кәлтүрүш»** — «гуналарни йепип кәчүрүм тәминләш» дегәнликтур. «Лав.» 4-бап вә изаһатни көрүң. **«пәйғәмбәрләрниң сөз-каламлири»** — мошу йәрдә ибраний тилида «пәйғәмбәрләр» дегән сөз билән ипадилиниду. **«муқәддәс ибадәтханидики «әң муқәддәс җай» йеңибаштин мәсиһлиниш»** — «мәсиһлиниш» яки «муқәддәс қилиниш», Муса пәйғәмбәргә берилгән муқәддәс қанунға асасән, «муқәддәс пурақлиқ май» сүрүлүш билән қилиниду («Мис.» 26:9-10ни көрүң). Бу уқум ибраний тилида ««мәсиһ» қилиниш» дегән сөз билән ипадилиниду. Буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Әң Муқәддәс Болғучини мәсиһ қилиш» — демәк, Қутқузғучи-Мәсиһни мәсиһ қилиш. **«...«йәтмиш һәссә «йәттә вақит»» сениң хәлқиң билән муқәддәс шәһириң үстигә бекитилгән... ... һәмдә муқәддәс ибадәтханидики «әң муқәддәс җай» йеңибаштин мәсиһлиниш үчүн бекитилгәндур»** — бу улуқ бешарәт вә 25-27-айәтләрдики бешарәтләрниң тәпсилатлири тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **9:25 «... Йерусалимни йеңибаштин әслигә кәлтүрүп бена қилиш буйруғи җакаланғандин тартип, Мәсиһ дегән әмир мәйданға чиққичә йәттә һәссә «йәттә вақит» қошулған атмиш икки һәссә «йәттә вақит» өтиду»** — қисқичә: — «бир вақит», жуқиридики таһлилгә асасән 360 күн болса, «йәттә һәссә йәттә вақит» (49 вақит) вә «атмиш иккиниң йәттә һәссиси», (434 вақит), җәмий болуп «483 вақит», йәни «Йерусалимни қайтидин бена қилиштики пәрман»дин «Қутқузғучи-Мәсиһниң мәйданға чиқиши»ғичә 173880 күн (тәхминән 476 жил) болиду. Тарихий тәтқиқатқа асасән, «Йерусалимни қайтидин бена қилиштики пәрман»ниң чүшүрүлүши миладийәдин илгәрки 445-жили яки 444-жили еди, үндақта «Мәсиһ дегән Әмирниң мәйданға чиқиши» миладийә 32-жили яки 33-жили болуши керәк. Китапхан бу пакитлардин Қутқузғучи-Мәсиһниң ким екәнлигини биләләйду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. **«Йерусалим шәһири йеңибаштин бена қилинип, мәйдан-кочилар вә сепил-истиһкам барлиққа кәлтүрүлиду...»** — «сепил-истиһкам» дегән сөз ибраний тилидики «харутс» дегән сөзниң тәрҗимиси болуши натайин; чоқум бир хил истиһкамни көрситиду. «Кочилар» ичидики, «харутс» бәлким сирттики бир нәрсини көрситиду. ■ **9:25** Нәһ. 2:2-8; Луқа 19:35-44

бекитилгәндур. □ ■
27 У *әмир Худаниң* хәлқиниң көп қисми билән ахирқи бир «йәттә вақит»та бир
достлуқ әһдисни такамул қилиду, лекин бу «йәттә вақит»ниң йеримиға кәлгәндә,
у *ибадәтханидики* қурбанлиқ вә ашлиқ һәдийәләрни сунушни әмәлдин қалдуриду.
У чағда «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ» *муқәддәс ибадәтханиниң*
әң егиз жайиға қоюлиду. Таки балаю-апәт, *йәни Худа* бекиткән күлпәт вәйран
қилғучи кишиниң бешиға яғдурулғичә шу йәрдә туриду».■

10

Тигрис, йәни «Дижлә» дәрияси бойида көргән ғайипанә көрүнүш

1 Қорәш Парсқа сәлтәнәт қилған үчинчи жили, Даниял (йәнә бир исми
Бәлтәшасар болған)ға бир хәвәр вәһий қилинди. У хәвәр ишәшликтур — лекин
наһайити қаттиқ жәң жудунлири тоғрисидидур. Даниял бу хәвәрни чүшәнди вә
ғайипанә аламәт тоғрисида чүшәнчигә егә болди.□
2 У чағда мәнки Даниял толуқ үч һәптә аһ-зар көтирип матәм туттум. □
3 Үч һәптигичә һеч қандақ назу-немәт йемидим, гөш йемидим, шарап ичмидим
вә тенимгә пурақлиқ май сүрмидим. □
4 Биринчи айниң жигирмә төртинчи күни, мән улуқ дәрия, йәни Дижлә
дәриясиниң бойида туруп, ■
5 бешимни көтирип көзүмни асманға тиктим, канап кийип, белигә Уфаздики сап
алтун кәмәр бағлиған бир адәмни көрдүм. ■
6 Униң тени серик яқуттәк жулалинип, йүзлири чақмақтәк ялтирлап, көзлири
йенип турған оттәк чақнайтти; униң пут-қоллири пақирап туридиған мистәк
валилдайтти; авази зор бир топ адәмниң авазидәк жараңлайтти.
7 Ғайипанә көрүнүшни ялғуз мәнки Даниялла көрдүм, йенимдикиләр аламәтни
көрмигән еди. Амма зор бир вәһимә уларни бесип, интайин титрәп кетишти,
мөкүнүвалғидәк йәрни издәп қечип кәтти.
8 У йәрдә өзүм ялғуз қелип бу карамәт ғайипанә көрүнүшни көрдүм. Қилчә
мағдурум қалмиди, чирайим қаттиқ өзгирип өлүк адәмдәк болуп қалдим, пут-
қоллиримда бир азму мағдур қалмиди. □ ■
9 Лекин униң авазини аңлидим. Униң авазини аңлиған һаман йәргә жиқилип дүм
чүштүм, һошумдин кәттим.
10 Мана, туюқсиз бир қол маңа тәгди, мени шуан йөләп йәргә төрт путлуқ қилип
турғузди.
11 Шу зат маңа:
— Әй Даниял, интайин сөйүлгән адәм! Сөзлиримни көңүл қоюп аңлап чүшәнгин,
өрә турғин! Чүнки мән сениң йениңға әвәтилдим, — деди. У бу сөзни қилиши
билән, мән титригән һалда орнумдин турдум.
12 Шуниң билән у маңа мундақ деди:

□ **9:26 «Мәсиһ үзүп ташлиниду»** — (яки «Мәсиһ кесиветилиду») — мошу ибарә ибраний тилида адәттә «өлтүрүлиду» дәп ипадиләйду. **«униңда һеч нәрсә қалмайду»** — яки, «униң (Мәсиһ-қутқузғучиниң) өлтүрүлүши өзи үчүн әмәстур». ■ **9:26** Луқа 19:41-44 ■ **9:27** Йәш. 28:15, 18; Мат. 24:15; Мар. 13:14; Луқа 21:20; 2Тес. 2:3-4 □ **10:1 «лекин наһайити қаттиқ жәң жудунлири тоғрисидидур»** — яки «лекин наһайити қаттиқ синашлар тоғрисидидур». □ **10:2 «толуқ үч һәптә аһ-зар көтирип матәм туттум»** — ибраний тилида «толуқ үч һәптә... матәм қилдим» — бу мәлум бир өлгүчи уруқ-туққини үчүн әмәс, бәлки Исраил хәлқиниң өлүк роһий һалитигә болған матәм, әлвәттә. □ **10:3 «тенимгә пурақлиқ май сүрмидим»** — ибраний тилида «өзүмни мәсиһ қилмидим». ■ **10:4** Яр. 2:14 ■ **10:5** Вәһ. 1:13, 14, 15 □ **10:8 «чирайим қаттиқ өзгирип ...»** — ибраний тилида «шан-шәривим қаттиқ өзгирип ...» яки «чирайлиқлиғим қаттиқ өзгирип ...». ■ **10:8** Дан. 7:28

— «Әй Даниял, қорқма; чүнки сән Худайиңниң алдида чүшинишкә еришишкә, өзүңни төвән тутушқа көңүл қойған биринчи күндин буян сениң дуа-тилавитиң ижабәт қилинди; ейтқанлириң үчүн мән йениңға әвәтилдим. □
13 Лекин, «Парс падишалиғиниң әмри» маңа қарши чиқип йолумни жигирмә бир күн тосувалди. Мән Парс падишалириниң йенида өзүм ялғуз қалғачқа, баш әмирләрдин бири Микаил маңа ярдәм қилғили кәлди. □
14 Мән саңа ахирқи заманларда хәлқиңниң бешиға келидиған ишларни чүшәндүргили кәлдим. Чүнки бу ғайипанә аламәт көп күнләр кейинки кәлгүси тоғрисидидур».

15 У маңа бу гәпни қиливатқанда, пәқәтла йәргә қарғинимчә зуван сүрәлмәй туруп қалдим.
16 Мана, гоя адәмгә охшайдиған бириси қолини узитип ләвлиримни силап қойвиди, мән ағзимни ечип алдимда турғучиға:
— Тәхсир, бу ғайипанә көрүнүштин ич-ичимдин азаплинимән, мағдурумдин кәттим.
17 Тәхсиримниң кәминә қуллири қандақму сили тәхсирим билән сөзлишишкә петиналайттим? Чүнки һазирла мағдурум түгәп, нәпәсим үзүлиду, — дедим.
18 Андин гоя адәмгә охшайдиған бири мени йәнә бир қетим силап, мағдур киргүзди
19 вә:
— И интайин сөйүлгән адәм, қорқма! Саңа аман-хатирҗәмлик болғай. Ғәйрәтлик бол, әнди ғәйрәтлик бол! — деди.
У шу сөзни дейиши биләнла маңа техиму мағдур кирди. Мән:
— Тәхсир йәнә сөз қилғайла, чүнки сили маңа мағдур киргүздила, — дедим.
20 У мундақ деди:
— «Мениң қешиңға немигә кәлгәнлигимни биләмсән? Мән әнди қайтип берип, «Парстики әмир» билән җәң қилимән; мән у йәргә барғандин кейин, «Гретсийәдики әмир» мәйданға чиқиду.
21 Лекин мән бериштин авал һәқиқәтниң китавида пүтүлгән вәһийләрни мән саңа баян қилимән.
Бу ишларда силәрниң әмриңлар Микаилдин башқа, маңа ярдәм беридиған һеч

□ **10:12 «... сән Худайиңниң алдида чүшинишкә еришишкә... көңүл қойған»** — бу йәрдики «чүшиниш» немини көрситиду? Йәрәмия пәйғәмбәргә йәткүзүлгән «Йерусалимниң харап болидиған җаза мәзгилиниң вақти 70 жил» тошай дегән вақитта Даниял дуа қилишқа башлиди. Даниялниң арзу-истики шуки, 70 жилниң тошуши билән, Худаниң сәлтәнити дәрһал пәйда болсун дегәнликтин ибарәт еди. Лекин 7-, 8- вә 9-баптики ғайипанә аламәтләр униңға, аз дегәндиму йәнә 70 «йәттә вақит»ниң өтүши керәклигини көрсәткән. Шу ишлар униң дегинидәк: «Даниялниң көңлини паракәндә қиливәтти. Униң мәнасини йешәләйдиған адәм йоқ еди». Шуниң билән у үмүтсизләнмәй, бу узун вақиттики «кечиктүрүш»ни чүшиниш үчүн көңүл қойиду. 10-баптики ғайипанә аламәттә болса, бу вақитниң йәнила һәм узун һәм җапалиқ екәнлиги көрситилиду. Шуниң билән, бу хәвәрни қобул қилиш үчүн у ғәйрәтлик, мағдурлуқ болуши керәк.
□ **10:13 «Парс падишалиғиниң әмри»** — бәлким интайин күчлүк бир хил җин болуп, Парс районлирида Шәйтанниң планлирини бежа қилғучи болуши мүмкин. **«Парс падишалириниң йенида өзүм ялғуз қалғачқа..»** — бу сөзләр мошу пәриштиниң вәзиписиниң шу падишаларниң қилмақчи болған яманлиғини тосуш яки болмиса, уларға яхши тәрәпкә йүзлинишкә тәсир йәткүзүштин ибарәт болғанлиғини көрсәтсә керәк. **«мән Парс падишалириниң йенида өзүм ялғуз қалғачқа, баш әмирләрдин бири Микаил маңа ярдәм қилғили кәлди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «лекин баш әмирләрдин бири Микаил маңа ярдәм қилғили кәлди. Мән уни Парс падишалириниң ишлирини бир тәрәп қилишқа қалдурдум». **«баш әмирләр»** — мошу йәрдә Худаниң жуқури мәртивилик пәриштилирини көрсәтсә керәк («Йәһ.» 9-айәтни көрүң).

ким йоқ.□

11

1 Мән Медиалиқ Дариус падиша болған биринчи жилидила, уни мустәһкәмләш
һәм күчәйтиш үчүн орнумдин қозғалған едим.
2 Әнди мән саңа һәқиқәтни ейтип берәй: —

Буниңдин кейин Парсқа йәнә үч падиша һөкүмранлиққа чиқиду; кейин төртинчи падиша чиқип, башқа падишалардинму көптин көп мал-дунияни топлайду; у мал-дуниялиридин қудрәт тепип, һәммә жутларни Гретсийәгә жәң қилишқа қозғайду.□
3 Униңдин кейин күчлүк бир падиша мәйданға чиқиду. У зор падишалиқни идарә
қилип, немини халиса шуни қилиду. □
4 Лекин у һоқуқ жүргүзүватқинида, падишалиғи парчилинип асманниң төрт
шамал тәрипигә бөлүнүп кетиду. Униң тәхтигә әвлатлири варислиқ қилалмайду, кейинки падишалиқ у һөкүм сүргән вақтидикидәк күчлүк болмайду; чүнки униң падишалиғи ағдурулуп, башқиларға тәвә болуп кетиду.
5 Униңдики сәрдарларниң ичидин бири «җәнубий падиша» болуп күчийиду;
лекин йәнә бир сәрдар униңдинму күчлүк болиду вә өзиниң техиму чоң падишалиғини сорайду. □
6 Бир нәччә жил өткәндин кейин, *җәнубий падиша шималий падиша* билән
иттипақ түзиду; җәнубий падишаниң қизи шу иттипақни мустәһкәмләш үчүн шималий падишаниң йениға бариду. Лекин кейин бу қиз еришкән һоқуқидин мәһрум қилиниду; шималий падиша өзиму һоқуқини қолида туталмай, мәзмут туралмайду. Бу қиз вә уни елип кәлгәнләр, униң балиси һәм шу вақитларда уни қоллиғучиларниң һәммисигә сатқунлуқ қилиниду.□
7 Һалбуки, униң *ата җәмәт* туққинидин бири қошунниң һоқуқини қолиға елип
падиша болуп, шималий падишаниң қорғиниға бесип кирип, уларға қарши һуҗум

□ **10:21 «һәқиқәтниң китави»** — Муқәддәс Китапни көрситиду. Шу чағдики «һәқиқәтниң китави» Даниял пәйғәмбәрниң дәвридин илгири барлиқ назил қилинған Тәврат қисимлиридин тәркиб тапқан, әлвәттә. **«силәрниң әмриңлар Микаил»** — бу сөз Микаил баш пәриштиниң Исраилға алайитән мәсъул болғанлиғини аян қилиду. □ **11:2 «Буниңдин кейин Парсқа йәнә үч падиша һөкүмранлиққа чиқиду; кейин төртинчи падиша чиқип...»** — бу 11-баптики бешарәтләр наһайити тәпсилий көрситилгән. Биз мошу йәрдә тәпсилатлири тоғрилиқ көп изаһат бәрмидуқ, буларни «Қошумчә сөз»имизгә киргүздуқ. Китапханларниң өзлири «оттура шәриқ»ниң тарихи тоғрилиқ һәр қандақ китаптин бу бешарәтләрниң қандақ әмәлгә ашурулғанлиғини көрәләйду. Асасән бу алдин-ала ейтилған ишлар миладийәдин илгәрки 530-164-жиллар давамида йүз бәргән. Лекин 36-айәттин башлап, бешарәтләр ахирқи замандики ишларғичә өтиду. □ **11:3 «Униңдин кейин күчлүк бир падиша мәйданға чиқиду»** — бу падиша «бүйүк Искәндәр», Гретсийәниң биринчи императори. □ **11:5 «Униңдики сәрдарлар»** — яки «униңдики әмирлири». **«Униңдики сәрдарларниң ичидин бири «җәнубий падиша» болуп күчийиду»** — бу бешарәттики «җәнубий падиша»лар шүбһисизки, Мисирниң падишалирини көрситиду (8-айәтни көрүң), биринчиси «Питолими сотер» (миладийәдин илгәрки 323-285-жилларда һөкүм сүргән. □ **11:6 «җәнубий падиша шималий падиша билән иттипақ түзиду»** — ибраний тилида пәқәт «улар иттипақ түзиду» дейилиду. Бу бешарәттики «шималий падиша» шүбһисизки тарихта Сурийә дегән районда һөкүм сүргән. Биринчи «шималий падиша» болса Силюкус никатор (Силюкус И) болуп, әслидә Мисир падишаси «Питолими сотер»ниң чоң генерали еди. У миладийәдин илгәрки 312-280-жилларда тәхткә олтарған. **«бу қиз еришкән һоқуқидин мәһрум қилиниду»** — ибраний тилида «бу қиз билигиниң күчидин мәһрум болиду». **«униң балиси һәм ...»** — ибраний тилида «униң туққини...». Бәзи кона көчүрмиләрдә «уни туғдурғучи һәм...» дейилиду.

қилип чоң ғәлибә қилиду. □
8 У уларниң илаһ-бутлири, қуйма мәбудлири вә бутханилиридики алтун-күмүчтин ясалған жам-қачиларни Мисирға елип кетиду. У бир нәччә жил шималий падишадин өзини нери қилиду. □
9 Шималий падиша җәнубий падишаниң зиминиға бесип кириду, лекин ахири өз жутиға чекиниду.□
10 Шималий падишаниң шаһзадилири қозғилип, зор қошун тәшкилләйду. Шаһзадиләрдин бири кәлкүндәк келип җәнупқа бесип кириду. Кейин у йәнә җәң қилип, дүшмән қорғиниғичиму бесип кириду. □
11 Җәнубий падиша қаттиқ ғәзәптә қошун тартип җәңгә атлинип, шималий падишаға һуҗум қилиду. Шималий падиша зор бир қошунни җәңгә салиду, лекин униң шу зор қошуни мағлуп болуп әсиргә елиниду.
12 Шу зор қошунниң әсиргә елиниши билән җәнубий падиша интайин мағрурлиниду. У түмәнлигән адәмләрни йоқитиду, бирақ униң ғәлибиси узун давамлашмайду.
13 Чүнки шималий падиша жутиға қайтип, бурунқидинму көп вә күчлүк қошун тәшкилләйду. Бекитилгән жиллар тошқандин кейин у зор қудрәтлик қошунни көп тәминатлар билән қошуп башлап келиду.
14 У чағда нурғун кишиләр җәнубий падишаға қарши туруп униңға қарши қозғилаң көтириду. *И Даниял* — сениң хәлқиң ичидики зораванлар мошу ғайипанә аламәттики бешарәтни әмәлгә ашурмақчи болуп, йоғанчилиқ қилиду, лекин улар мағлуп болиду.
15 Шималий падиша потәй селип мустәһкәм шәһәрни муһасирә һуҗуми қилип бесивалиду. Җәнуптики күчләр, һәтта әң хил қошунларму бәрдашлиқ берәлмәйду, уларниң қаршилиқ қилғидәк күчи қалмайду.
16 Шималдики таҗавузчи болса өзи халиғанчә иш қилиду, униңға һеч ким қаршилиқ қилалмайду. У «гөзәл зимин»ни ишғал қилиду; униң қолида уни вәйран қилғучи күч болиду. □
17 *Шималий падиша* бәл бағлап падишалиғидики барлиқ күчләрни сәпәрвәр қилип *Мисирға* йол алиду; у *Мисир* билән әһдә түзиду, өзи әһдидә турғандәк қилиду. Бирақ *Мисирниң* һакимийитини ағдуруш үчүн у аяллириниң бир қизини *Мисир* падишасиға бериду. Лекин *қизи* атиси тәрәптә турмайду, уни қоллимайду.□
18 Кейин у деңиз бойидики жутларға һуҗум қилип, нурғун адәмләрни әсиргә алиду. Лекин ят бир сәрдар униң кишиләрни хар қилишлирини чәкләйду вә әксичә, униң бу харлашлирини өзигә яндуриду. □

□ **11:7 «униң ата җәмәт туққинидин бири»** — ибраний тилида: — «униң йилтизлиридин бири». **«...падиша болуп»** — ибраний тилида «...униң (йәни җәнубий падишаниң) орниға туруп,...» дәп ипадилиниду. **«...бири, қошунниң һоқуқини қолиға елип падиша болуп,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси «... бири, у болса униң (шималий падишаниң) қошуниға қарши чиқип,...» □ **11:8 «қуйма мәбудлири»** — яки «әмирлири». **«бутханилиридики алтун-күмүч...»** — яки «уларниңки алтун-күмүч...». □ **11:9 «җәнубий падишаниң зимини»** — Мисирни көрситиду. □ **11:10 «Кейин у йәнә җәң қилип,...»** — яки «У қайтип, андин җәң қилип,..». □ **11:16 «гөзәл зимин»** — Қанаан зимини, йәни Пәләстин. **«униң қолида уни вәйран қилғучи күч болиду»** — ибраний тилида «униң һалакити униң қолида болиду». □ **11:17 «...күчләрни сәпәрвәр қилип Мисирға йол алиду»** — «җәнубий падишалиқ»ниң Мисир екәнлиги 8-айәттин көрүниду. **«у Мисир билән әһдә түзиду, өзи әһдидә турғандәк қилиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «униң билән бир нәччә дурус адәмләр биллә бариду; у өз бекиткинини әмәлгә ашуриду». **«Бирақ Мисирниң һакимийитини ағдуруш үчүн...»** — ибраний тилида «Бирақ Мисирниң һакимийитини чиритиш үчүн...». □ **11:18 «нурғун адәмләрни әсиргә алиду»** — яки «нурғун жутларни егиләйду».

19 У өз жутидики қорғанларға чекинип келиду. Лекин ахирида у путлинип
йоқилип кетиду. □
20 Кейин униң орниға йәнә бир падиша тәхткә олтириду; у падишалиқниң әң
шан-шәрәплик җайиға бир залим алваңбегини әвәтиду. Лекин у узун өтмәйла,
малиманчилиқму болмай, җәңму болмай өлтүрүлиду».□

Пәриштә чүшәндүрүшни давамлаштуриду — әшәддий шималий падиша

21 — «Шуниңдин кейин пәс бир адәм униң орниға чиқип шималий падишалиқни
алиду; амма падишалиқниң һөрмәт-шөһрити униңға һеч тәвә болмайду, дәп
қарилиду; лекин у хәлиқниң асайишлиқ пәйтидин пайдилинип, ялақчилиқ
васитилири билән һакимийәтни тартивалиду.
22 Зиминиға кәлкүндәк бесип киргән күчләрни у һәм кәлкүндәк һуҗум қилип
йоқитиду, шуниңдәк у һәттаки «*Худаниң* әһдисидә бекитилгән әмир»ниму
йоқитиду. □
23 Шәртнамә түзүш арқилиқ у башқа жутларни алдайду; адәмлири кичик бир
қошун болсиму, лекин униң күчи көпийип-көпийип, қудрәт тапиду.
24 У халайиқниң асайишлиқ пәйтидин пайдилинип, әң бай өлкиләргә таҗавуз
қилип кирип, атилири яки атилириниң атилири зади қилип бақмиған
ишларни қилиду, йәни у олҗини, ғәнимәтләрни вә нурғун байлиқларни қол
астидикилиригә үләштүрүп бериду; мәлум бир мәзгилгичә қорғанларғиму
һуҗум қилиш қәстидә болиду.
25 У өз күчини ишқа селип чоң ғәйрәт билән қозғилип, зор қошунни башлап,
җәнубий падишаға һуҗум қилиду. Җәнубий падишаму наһайити зор қудрәтлик
бир қошун билән җәңгә атлиниду. Лекин җәнубий падиша хаинларниң йошурун
сүйқәстигә учрап, мувәппәқийәт қазиналмайду.
26 Чүнки униң назу-нemәтлирини йегәнләр уни жиқитиду. Униң қошуни һәммә
йәргә тарқилиду; нурғунлири өлтүрүлиду.□
27 Кейин, бу икки падиша бир-бирини қәстлишип, яман нийәт билән бир
дәстиханда тамақ йейишип, бир-биригә ялған гәп қилишиду; лекин бу ишлар
һеч кимгә пайда йәткүзмәйду, чүнки бу ишларниң ахири пәқәт бәлгүләнгән
вақиттила болиду. □
28 *Шималий падиша* нурғун мал-мүлүкләрни елип өз жутиға қайтиду. У көңлидә
Худаниң хәлқи билән түзгән муқәддәс әһдигә қарши туриду; шуниң билән у
әһдигә қарши һәрикәтләрни қилип, андин өз жутиға қайтиду.
29 Бәлгүләнгән вақитта шималий падиша йәнила җәнупқа таҗавуз қилиду; лекин
бу қетимқи әһвал илгәркигә вә йәнә келип әң ахирқи қетимқисидики билләнму
охшимайду. □
30 Чүнки Киттим арилидин чиққан кемиләр һуҗум қилип келиду. Шуңа у дәрд-
әләм билән чекиниду вә *Худаниң* Өз хәлқи билән түзгән муқәддәс әһдисигә қарап

□ **11:19 «У өз жутидики қорғанларға чекинип келиду»** — яки «У өз жутидики қорғанларға нишан қилип диққәт қилиду». □ **11:20 «падишалиқниң әң шан-шәрәплик җайи»** — бу йәрдә «әң шан-шәрәплик җайи» бәлким муқәддәс ибадәтханини көрситиду. Йәнә бир хил тәрҗимә қилғанда, «падишалиқниң шан-шәривини безәш үчүн бир зулум салғучини әвәтиду» дегәндәк болиду. □ **11:22 «Худаниң әһдисидә бекитилгән әмир»** — мошу йәрдә муқәддәс ибадәтханидики «баш каһин»ни көрситиду. Онияс исимлиқ киши, баш каһин вә бәк адил киши болуп, Сурийәниң «Антиокус Епифанис» дегән падишаси тәрипидин миладийәдин илгәрки 172-жили өлтүрүлгән. □ **11:26 «униң назу-нemәтлирини йегәнләр»** — демәк, әң ишәшлик адәмлири. □ **11:27 «бу ишларниң ахири пәқәт бәлгүләнгән вақиттила болиду»** — мошу сирлиқ сөзләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **11:29 «лекин бу қетимқи әһвал илгәркигә вә йәнә келип әң ахирқи қетимқисидики билләнму охшимайду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «лекин бу қетимқи ахирқи әһвал илгәркигә охшимайду». Бу бешарәт (тәрҗимимиз бойичә) тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

интайин ғәзәплиниду, униңға қарши халиқинини қилиду; шундақла чекинип
янғанда муқәддәс әһдигә асийлиқ қилғучиларни әтиварлайду. □
31 Униң тәрипидә турған бир нәччә күчләр қорған болған муқәддәс ибадәтханини
булғайду, «күндилик қурбанлиқ»ни әмәлдин қалдуриду вә «вәйран қилғучи
жиркиничлик номуссизлиқ»ни униң орниға қойиду. □ ■
32 У муқәддәс әһдигә хаинлиқ қилғучиларни хушамәт-һейлигәрлик билән
чирикләштүриду; лекин өз Худасини дост тутқучи хәлиқ болса қәйсәрлик билән
һәрикәт қилиду.
33 Хәлиқ ичидики ақиллар нурғун қериндашлириға тәлим йәткүзиду; лекин
бир нәччә күнләр уларниң бәзилири қиличта жиқилиду, отта көйдүрүлүп
өлтүрүлиду, зинданға чүшиду яки булаң-талаңға учрайду.
34 Жиқилған вақитлирида, Худаниң хәлқи азғинә ярдәмгә егә болиду. Амма
нурғун кишләр уларниң қатириға хушамәт-һейлигәрлик билән соқунуп кириду.
35 Бәзи ақиллар жиқилиду. Лекин уларниң жиқилиши өзлириниң синилиши,
тавлиниш-тазилиниши, қиямәт күнигичә паклиниши үчүндур. Чүнки ахирәт
Худа бәлгүлигән вақиттила келиду.□ ■
36 Шималий падиша өз мәйличә қиливериду; у тәкәббурлишип, өзини һәр қандақ
илаһлардинму улуқлап үстүн қоюп, һәтта һәммә Илаһларниң Илаһи Болғучиға
әҗайип күпүрлүк сөз қилиду; таки Худаниң ғәзиви толуқ төкүлгән күнигичә у
давамлиқ зор ронақ тапиду. Чүнки Худаниң бекиткини әмәлгә ашмай қалмайду.
■
37 Бу падиша ата-бовилири чоқунған илаһларғиму писәнт қилмайду, аялларғиму
һеч қандақ һәвәс қилмайду. Әмәлийәттә у һәр қандақ илаһни һөрмәтлимәйду,
чүнки у өзини һәр қандақ илаһтин улуқ дәп қарайду. □
38 Буларниң орнида у «күчләр илаһи»ни һөрмәтләйду; униң ата-бовилириму
әзәлдин чоқунмиған бу илаһни болса у алтун, күмүч, яқут вә башқа қиммәтлик
соғатларни тәқдим қилип һөрмәтләйду.
39 У әң мустәһкәм қорғанларни шундақ бир ғәйрий илаһқа тайинип егиләйду.
Кимки униң һөкүмранлиғиға беқинса, у шуларға шәрәплик мәнсәп бериду,
уларни көпчиликни башқуридиған қилиду вә инъам сүпитидә йәр-зиминни
тәқсим қилип бериду.□
40 Ахир заман кәлгәндә, җәнубий падиша әскәр чиқирип униңға һуҗум қилиду.
Шималий падиша җәң һарвулири, атлиқ әскәрләр вә нурғун кемиләр билән
қуюндәк униңға қайтурма зәрбә бериду. У барлиқ жутларға таҗавуз қилип,
кәлкүндәк тешип кәң йәр-зиминларни басиду.
41 У һәтта «гөзәл зимин»ға бесип кириду; нурғун әлләр station-аздурулуп жиқитилиду.
Лекин булар, йәни Едомлар, Моаблар вә Аммонларниң чоңлири униң қолидин
қутулуп қалиду. □ ■

□ **11:30 «Киттим арилидин чиққан кемиләр»** — «Киттим» һазирқи «Сепрус» дегән оттура деңиздики арал. Бу бешарәт шүбһисизки, миладийәдин илгәрки 168-жили, Рим империйәсиниң кемилири Киттим арилидин чиқип Антиоқус Епифанисқа (Мисирға таҗавуз қилған вақтида) һуҗум қилғинини көрситиду. □ **11:31 «қорған болған муқәддәс ибадәтхана...»** — яки «муқәддәс ибадәтхана вә қорған...». **«күндилик қурбанлиқ»** — 8:11дики изаһатни көрүң. ■ **11:31** Дан. 7:25; 9:27; Мат. 24:15; Мар. 13:14; Луқа 21:20; 2Тес. 2:3-4 □ **11:35 «Чүнки ахирәт Худа бәлгүлигән вақиттила келиду»** — мошу йәрдә, бешарәт «Антиоқус Епифанис»ниң дәвридин, ахир заманға өтиду. ■ **11:35** Дан. 12:10 ■ **11:36** Дан. 7:25; 9:27; Мат. 24:15; Мар. 13:14; Луқа 21:20; 2Тес. 2:3-4; Вәһ. 13:1-8 □ **11:37 «аялларғиму һеч қандақ һәвәс қилмайду»** — яки, «у аяллар әтиварлайдиған илаһқиму һөрмәт қилмайду». □ **11:39 «... ғәйрий илаһқа тайинип егиләйду»** — яки, «... ғәйрий илаһқа һуҗум қилиду». Йәнә бир хил тәрҗимиси: «У әң мустәһкәм қорғанларни егиләп, у бу илаһқа чоқунушни бәрпа қилиду». **«инъам сүпитидә...»** — яки «мәлум бир баһада (сетиветип),...». □ **11:41 «гөзәл зимин»** — Қанаанни (Пәләстинни) көрситиду. ■ **11:41** Вәһ. 12:6

42 Шималий падиша барлиқ дөләтләргә қолини созиду, Мисир зиминиму қечип
қутулалмайду.
43 У Мисирниң алтун-күмүч байлиқлири вә башқа қиммәт баһалиқ буюмлирини
талан-тараж қилиду. Ливийәликләр вә Ефиопийиликләр униңға бойсунуп
әгишиду.
44 Кейин шәриқ вә шималдин кәлгән шәпиләр уни алақзадә қилиду. У техиму
дәрғәзәп болуп нурғун кишини қирғинчилиқ қилип өлтүримән дәп жәң қозғайду
45 Вә деңизларниң оттурисида, көркәм муқәддәс тағ тәрипигә орда чедирлирини
тикиду. Лекин униң әҗили шу йәрдә тошиду вә һеч ким уни қутқузмайду».□

12

Қиямәт күни

1 — «У чағда, қериндашлириңни «қоғдиғучи улуқ әмир» Микаил мәйданға
чиқиду. Бир азаплиқ мәзгил болиду; жут-дөләт барлиққа кәлгәндин буян,
шундақ чоң балаю-апәтлик мәзгил болуп бақмиған. Бирақ шу чағда хәлқиң
қутқузулиду; уларниң ичидики нами һаятлиқ дәптиригә пүтүлгәнләрниң
һәммиси ниҗатлиққа еришиду. □ ■
2 Тупрақта ятқан өлүкләрдин нурғунлири тирилиду. Улар мәңгүлүк һаяттин
бәһримән болиду; қалғанлири номуста һәм мәңгүлүк рәсвачилиққа тирилиду.
■
3 Ақиллар асмандики гүмбүздәк парлақ жулалиниду; нурғун кишиләрни
һәққанийлиқ йолиға башлап киргәнләр юлтузларға охшаш әбәдил-әбәт парлап
туриду».■
4 У маңа йәнә:
— И Даниял, сән әнди бу сөзләрни тохтат; мәзкур китапниң таки дунияниң
ахирқи күнлиригичә шу пети туруши үчүн уни пичәтләп мөһүрливәткин. Нурғун
кишиләр уян-буян жүриду вә билим ашиду, — деди.□ ■
5 Мәнки Даниял көрдүмки, мана икки зат, бири дәрияниң бу тәрипидә, йәнә бири
дәрияниң у тәрипидә турупту.
6 Улардин бири дәрия сүйи үстидә турған ақ канап кийим кийгән заттин:
— Бу карамәт ишлар түгигичә қанчилик вақит кетиду? — дәп сориди.■
7 У дәрия сүйи үстидә турған, канап кийим кийгән зат оң вә сол қолини асманға
қаритип көтирип, Мәңгү һаят Болғучиниң нами билән қәсәм қилип:

□ **11:45 «деңизларниң оттурисида»** — демәк, Оттура Деңиз вә Өлүк Деңизниң оттурисида. **«көркәм муқәддәс тағ»** — Йерусалим селинған «Зион теғи»ини көрситиду. Бу айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «...деңизлар вә муқәддәс тағ арисида...». □ **12:1 «қериндашлириң»** — ибраний тилида «хәлқиңниң балилиди» дегән сөз билән ипадилиниду. **«қоғдиғучи улуқ әмир»** — «әмир» мошу йәрдә, шүбһисизки «чоң пәриштә» мәнасидә. Муқәддәс Китаптики башқа йәрләрдин шу хуласигә келимизки, Микаил дегән пәриштә «баш пәриштә»дур («Йәһ.» 9-айәт, «Вәһ.» 12:7). **«Микаил мәйданға чиқиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Микаил бир тәрәптә туриду». Демәк, Микаил әслидә Исраил хәлқигә муһапизәт бериду. Лекин у һазир бу муһапизәтчи рольини вақитлиқ бир яққа қойиду. **«....уларниң ичидики нами һаятлиқ дәптиригә пүтүлгәнләрниң һәммиси ниҗатлиққа еришиду»** — бу бабтики улуқ бешарәтләр тоғрилиқму «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **12:1** Мат. 24:21 ■ **12:2** Йәш. 26:19; Мат. 25:46; Юһ. 5:29; Рос. 24:15 ■ **12:3** Пәнд. 4:18; Мат. 13:43 □ **12:4 «сән әнди бу сөзләрни тохтат»** — яки, «сән әнди бу сөзләрни йошуруп қой». **«Нурғун кишиләр уян-буян жүриду вә билим ашиду»** — яки «Нурғун кишиләр тәтқиқ қилип, билим ашурулиду». Бу бешарәт йәнә «Ам.» 8:12 билән мунасивәтлик болуши мумкин. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **12:4** Вәһ. 5:1-5; 22:10 ■ **12:6** Дан. 10:5

— Бир вақит, икки вақит, қошумчә йерим вақит кетиду. *Худаниң* муқәддәс хәлқини парчилиғучи хорлуқ ахирлашқанда, бу ишлар түгәйду, — деди.□ ■
8 Униң сөзини аңлиған болсамму, мәнасини чүшәнмидим. Шуңа мән:
— Тәхсир, бу ишларниң ақивити қандақ болиду? — дәп соридим.
9 У маңа мундақ деди:
— «Әй Даниял, йолуңға маң, чүнки бу сөзләр ахир заманғичә мәхпий тутулуп йепиқлиқ туриду. ■
10 Нурғун кишиләр тазилиниду, паклиниду вә тавлиниду. Рәзилләр болса, давамлиқ рәзиллик қиливериду; улардин һеч ким буни чүшинәлмәйду, бирақ ақиллар чүшиниду.
11 Күндилик қурбанлиқ сунушни әмәлдин қалдурған күндин тартип, йәни «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ» қоюлған вақиттин башлап, бир миң икки йүз тохсән күн өтиду.
12 Ахирғичә садиқ болуп, бир миң үч йүз оттуз бәш күнни күтүп өткүзгәнләр немидегән бәхитлик-һә!
13 Амма сән болсаң, ахирғичә йолуңда меңивәргин. Сән арам таписән, вә күнләрниң ахирида несивәңгә муйәссәр болушқа қайта тирилисән».□

□ **12:7 «Бир вақит, икки вақит, қошумчә йерим вақит кетиду»** — мошу йәрдә «бир вақит, икки вақит, қошумчә йерим вақит» дегини, жуқурида 7:25дики изаһатта тәһлил қилғинимиз тоғра болса, тәхминән үч йерим жилни, топ-тоғра 1260-күнни көрситиду. ■ **12:7** Вәһ. 10:5, 6 ■ **12:9** Вәһ. 5:1-5; 22:10 □ **12:13 «күнләрниң ахирида»** — Мәсиһниң дунияға қайтип келидиған куни.

Һошия

1-қисим •••• Һошия пәйғәмбәрниң паһишә бир аялни өз әмригә елиши

1 Пәрвәрдигарниң калами — Уззия, Йотам, Аһаз вә Һәзәкиялар Йәһудаға,
Йоашниң оғли Йәробоам Исраилға падиша болған вақитларда, калам Бәәриниң
оғли Һошияға кәлди; □
2 Пәрвәрдигарниң Һошия арқилиқ кәлгән сөзиниң башлиниши —
Пәрвәрдигар Һошияға: «Барғин, паһишиликкә берилгән бир аялни әмриңгә
алғин, паһишиликтин болған балиларни өз қолуңға алғин; чүнки зимин
Пәрвәрдигардин ваз кечип паһишиликкә пүтүнләй берилди» деди. □
3 Шуниң билән у берип Диблаимниң қизи Гомәрни әмригә алди; аял униңдин
һамилдар болуп бир оғул туғди.

4 Пәрвәрдигар униңға: «Униң исмини «Йизрәәл» дәп қойғин; чүнки йәнә азғина
вақит өткәндә, Мән «Йизрәәл»ниң қениниң интиқамини Йәһуниң җәмәти үстигә
қойимән вә Исраил җәмәтиниң падишалиғиға хатимә беримән. □
5 Вә шу күнидә әмәлгә ашурулидуки, Мән Исраилниң оқясини Йизрәәл җилғисида
сундириветимән».□

6 *Гомәр* йәнә һамилдар болуп, қиз туғди. Пәрвәрдигар Һошияға: «Униң
исмини «Ло-руһамаһ» дәп қойғин; чүнки Мән Исраил җәмәтигә иккинчи рәһим
қилмаймән, уларни қәтъий кәчүрүм қилмаймән; □

□ **1:1 «Йоашниң оғли Йәробоам Исраилға падиша болған вақитларда...»** — «Исраил» бу китапта адәттә Исраилниң «шималий падишалиғи»ни көрситиду. Һошияниң бешарәтлириниң көпинчиси «шималий падишалиқ» тоғрилиқтур. Бәзи вақитларда «Исраил» толуқ он икки қәбилә (җүмлидин Йәһуда)ни ичигә алиду. Мундақ әһвалда биз буни күчимизниң баричә изаһлап қоймиз. Бу китапта Исраилниң Йәробоамдин кейинки падишалири тилға елинмиған. Пәйғәмбәр бәлким уларни тилға алғучилиғи йоқ дәп қариған болуши мумкин. □ **1:2 «Барғин, паһишиликкә берилгән бир аялни әмриңгә алғин, паһишиликтин болған балиларни өз қолуңға алғин»** — балилар техи туғулмиған еди. Бирақ униң кейин туғулған үч балисидин иккиси Гомәрниң паһишилигидин болған. □ **1:4 «Униң исмини «Йизрәәл» дәп қойғин»** — «Йизрәәл» «Худа териған» яки «Худаниң териғини» дегән мәнидә, вә йәнә «Худа тарқитиду» дегән мәнидә. Исраилниң шималий тәрипидики «Йизрәәл» дегән җилғида дәһшәтлик бир қирғинчилиқ болған. Йәһу исимлиқ бир сәрдар Исраилниң шу вақиттики падишаси Йәһорамни вә ордидикиләрни, җүмлидин рәзил ханиш Йәзәбәлни өлтүрүвәтти. Бу ишлар Худаниң Йәһорам үстигә болған җазаси болғини билән, Йәһу учиға чиққан қанхор адәм болуп, Худа униңға тапшурған җазалиқ вәзиписидин һалқип нурғун гунасиз адәмләрниму өлтүрүвәтти. Гәрчә бу иш 100 жил илгири болған болсиму, Исраил униң гуналиқини етирап қилип бақмиған (Тәврат, «Падишаһлар» 9-10-бап). «Йизрәәл» җилғиси Гидеон һаким болған вақтида Исраилниң шанлиқ бир ғәлибисиниң соруни еди («Һак.» 6-7-бап), бу җай Йәһуниң вақтида қирғин соруни болған, кәлгүсидә Исраилниң чоң мәғлубийитиниң соруни болиду. □ **1:5 «Мән Исраилниң оқясини Йизрәәл җилғисида сундириветимән»** — Асурийә империйәси миладийәдин илгәрки 733-жили Исраилниң шималий районлириға бесип кирип, Йизрәәл җилғисини ишғал қилип, барлиқ шималлиқларни, җүмлидин Гилеад вә Галилийәликләрни әсиргә чүшүрүп елип кәтти. Шу вақиәләр билән Исраилниң һәрбий күчи («оқяси») сундуруветилди. □ **1:6 «Гомәр йәнә һамилдар болуп, қиз туғди. Пәрвәрдигар Һошияға: «Униң исмини «Ло-руһамаһ» дәп қойғин»... деди** — «Ло-руһамаһ» «рәһим қилинмиған (қиз)» дегән мәнидә. «Гомәр йәнә һамилдар болуп, қиз туғди». Бу айәттә 3-айәттикигә охшаш «униңдин ... туғди» дегән бир ибарә болмиғачқа «Ло-руһамаһ» Һошияниң өз балиси әмәс еди.

7 Бирақ Йәһуда җәмәтигә рәһим қилимән вә уларниң Худаси болған Пәрвәрдигар
арқилиқ уларни қутқузимән; уларни оқясиз, қиличсиз, җәңсиз, атларсиз вә
атлиқ әскәрсиз қутқузимән» — деди.□
8 Гомәр Ло-руһамаһни әмчәктин айриғандин кейин йәнә һамилдар болуп оғул
туғди;
9 *Рәб*: «Униң исмини: «Ло-амми» дәп қойғин; чүнки силәр Мениң хәлқим әмәс вә
Мән силәргә *Пәрвәрдигар* болмаймән» деди.□

Һошия Исраилниң ахирқи замандики бәхити тоғрилиқ бешарәт бериду

10 — Бирақ Исраилниң балилириниң сани деңиздики қумдәк болуп, уни
өлчигили яки санiғили болмайду; «Силәр мениң хәлқим әмәссиләр» дейилгән
җайда шу әмәлгә ашурулидуки, уларға: «*Силәр* тирик Тәңриниң оғуллири!» —
дейилиду. ■
11 Исраил балилири вә Йәһуда балилири биргә жиғилиду, өзлиригә бирла башни
тикләйду вә турған зиминдин чиқиду; чүнки «Йизрәәлниң күни» улуқдур! Ака-
укилириңларға «Амми! (*Мениң хәлқим*!)» вә сиңиллириңларға «Руһамаһ! (*рәһим
қилинған*!)» — дәңлар!□ ■

2

Исраилға қилинған тәрбийилик җаза — Худаниң сөзиниң давами

1-2 — Анаңларға дәвайимни йәткүзүп, униң билән дәвалишиңлар; чүнки у Мениң
аялим әмәс вә Мән униң ери әмәс; у паһишилик турқини чирайидин, зинахорлуқ
һаләтлирини көксиниң арисидин яқатсун!□
3 Болмиса, Мән уни қип-яланач қилип қойимән, туғулған күнидикидәк анидин
туғма қилип қойимән;
Мән уни худди чөл-баяванға охшаш қилимән,

□ **1:7 «Бирақ Йәһуда җәмәтигә рәһим қилимән вә уларниң Худаси болған Пәрвәрдигар арқилиқ уларни қутқузимән; уларни оқясиз, қиличсиз, җәңсиз, атларсиз вә атлиқ әскәрсиз қутқузимән»** — бу бешарәт бәлким Асурийә империйәсиниң қошунининң Йәһудаға таҗавуз қилидиғанлиғи вә шундақ болсиму Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң вастиси билән Асурийәни (дәрвәқә һеч җәң болмайла) йоқитидиғанлиғини көрситиду (миладийәдин илгәрки 702-жили). Бу айәтниң қизиқ бир йери шуки, Пәрвәрдигар «Пәрвәрдигар арқилиқ» бу ишни қилиду. Демәк «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси»ниң Өзини Худа дейишкә болиду. Башқа йәрдә сөһбәтләшкинимиздәк, ишинимизки «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» дәл Худаниң «Калами» Әйса Мәсиһниң Өзидур («Йәш.» 36-38-бапларни көрүң). Мәзкур бешарәтниң бир нәтиҗиси бәлким Исраилда турған бәзи ихласмән кишиләр Йәһуда зиминиға өтүп, олтирақлашқан болса керәк. □ **1:9 «Рәб: «Униң исмини: «Ло-амми» дәп қойғин»... деди»** — «Ло-амми» «Мениң хәлқим әмәс» дегән мәнидә. Бу исим Гомәрниң балисиниң башқа әрдин болғанлиғини билдүриду, шуниңдәк Худа алдида Исраилниң әһвалини көрситиду. «Мән улар үчүн Пәрвәрдигар болмаймән» (яки «Мән силәр үчүн болмаймән» яки «Мән силәр үчүн «Әзәлдин Бар Болғучи» болмаймән») дегән ибарә, Худаниң Муса пәйғәмбәргә тапшурған Өз намини, йәни «Яһвәһ» («Мән Өзүмдурмән»)ни көздә тутиду. Демәк, «Мән силәрдин хәвәр алидиған Худайиңлар болмаймән». ■ **1:10** Яр. 32:11; Рим. 9:25, 26 □ **1:11 «турған зимин»** — Исраиллар сүргүн қилинған зимин болса керәк. **«турған зиминдин чиқиду»** — яки «турған зиминда яшиниду». **«Йизрәәлниң күни»** — бу күнниң немә екәнлиги 2:14-23-айәттә көрүниду. Бу айәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **1:11** Йәш. 11:13; Йәр. 3:18; Әз. 37:16, 22; Әф. 2:14, 15, 16 □ **2:1-2 «анаңларға дәвайимни йәткүзүп, униң билән дәвалишиңлар; чүнки у мениң аялим әмәс вә мән униң ери әмәс; у паһишилик турқини чирайидин, зинахорлуқ һаләтлирини көксиниң арисидин яқатсун!»** — демисәкму бу сөзләр һәм пәйғәмбәрниң өз балилириға һәмдә Худаниң өз хәлқигә ейтқанлиридур. Төвәндики сөзләр (14-3) асасән Худаниң Исраилға болған сөзлири — Бирақ бәзилири пәйғәмбәрниң өз әһвалиға мас келиду.

Уни бир қағҗирақ йәргә айландуримән,
Уни уссузлуқ билән өлтүримән;
4 Униң балилириға рәһим қилмаймән,
Чүнки улар паһишиликләрдин төрәлгән балилардур.
5 Чүнки уларниң аниси паһишилик қилған,
Уларни қарнида көтәргүчи номуссизлиқ қилған;
Чүнки у: «Мән маңа нан вә сүйүмни, жуң вә канапимни, зәйтун мейим вә ичимлик-шараплиримни тәминлигүчи ашнилиримға интилип уларни қоғлишимән» — деди.□
6 — Шуңа мана, Мән йолуңни тикән-җиғанлиқлар билән читлап қоршивалимән,
Исраилниң әтрапини там билән тосимән, у чиғир йоллирини тапалмайдиған болиду.
7 Шуниң билән у ашнилирини қоғлайду, бирақ уларға йетишәлмәйду;
Уларни издәйду, тапалмайду;
Шуңлашқа у: «Мән берип биринчи еримни тепип, униң йениға қайтимән; чүнки әһвалим бүгүнкидин яхши еди» — дәйду.
8 — У зираәтләрни, йеңи шарап вә зәйтун мейини тәминлигүчиниң Мән екәнлигимни,
Өзлири «Баал» бутларни ясашқа ишләткән күмүч-алтунни көп қилғучиниң Мән екәнлигимни зади билмиди.
9 Шуңа Мән қайтип келимән, униңдики зираәтлиримни өз вақтида,
Йеңи шараплиримни өз пәслидә елип кетимән,
Өзүмдики уларниң яланачлиғини йепишқа керәклик жуң-канаплиримни бәрмәй қайтуруп кетимән;□
10 Һазир Мән униң номуссизлиғини ашнилириниң көз алдида ашкарилаймән,
Һеч ким уни қолумдин қутқузалмайду.□
11 Шундақ қилип униң тамашәлириға хатимә беримән;
Униң һейтлириға! Униң «йеңи ай»лириға!
Униң «шабат»лириға! Қисқиси, униң барлиқ «җамаәт ибадәт сорун»лириға хатимә беримән!□
12 Вә Мән униң үзүм таллирини вә әнҗир дәрәқлирини вәйран қилимән;
У буларни: «Булар болса ашнилирим маңа бәргән иш һәққилиримдур!» дегән еди;
Мән буларни җаңгалға айландуримән, явайи һайванлар уларни йәп кетиду.■
13 Мән униң бешиға «Баал»ларниң күнлирини чүшүримән;
Чүнки у *шу күнлиридә* уларға исриқ салатти,
У өзини үзүклири вә зибу-зиннәтлири билән пәрдазлап,
Ашнилирини қоғлишип, Мени унтуди — дәйду Пәрвәрдигар.□

□ **2:5 «ичимлик-шараплиримни тәминлигүчи ашнилиримға интилип уларни қоғлишимән»** — «ашнилирим» Исраил чоқунған һәр хил бутларни, болупму «Баал»ларни көрситиду. Надан Исраил аш-таам вә нәрсә-керәкләрни Худа әмәс, бәлки бу бутлар тәминләйду, дәп қарайтти. □ **2:9 «Шуңа мән қайтип келимән, униңдики зираәтлиримни ... елип кетимән, Өзүмдики ... жуң-канаплиримни бәрмәй қайтуруп кетимән»** — Исраиллар Худаниң йениға «қайтиши» керәк. Һазир әксичә Худа уларниң йениға җазалашқа қайтиду. □ **2:10 «Һазир мән униң номуссизлиғини ашнилириниң көз алдида ашкарилаймән»** — мошу «ашнилири» дегән сөзниң мәнаси һазир сәл кеңәйтилди. Исраил Худаниң қоғдишиға ишәнмәй, һәр қайси бутпәрәс дөләтләргә тайинип улар билән иттипақдаш болмақчи. Бирақ Худа Өзигә қилған бу вапасизлиқни һәммә адәмниң көзи алдида ашкарилайду. □ **2:11 «Хатимә беримән; униң һейтлириға! Униң «йеңи ай»лириға!...»** — «йеңи ай»ниң биринчи күни һейт күни һесаплинатти. «Шабат» күни, йәни шәнбә күни, дәм елиш күни еди. ■ **2:12** Зәб. 79:13-14; Йәш. 5:5 □ **2:13 «мән униң бешиға «Баал»ларниң күнлирини чүшүримән»** — демәк, Худа Исраилниң «Баал»ларға чоқунған күнлириниң тегишлик җазасини уларниң бешиға чүшүриду.

Худа ахир берип йәнила Исраилни муһәббити арқилиқ өзиниңки қилиду — «Йизрәәлниң күни»

14 Шуңа мана, Мән униң көңлини алимән,
Уни далаға елип келимән, көңлигә сөзләймән. □
15 Шундақ қилип Мән униңға шу йәрдә үзүмзарлирини қайтуримән,
«Ақор җилғиси»ни «үмүт ишиги» қилип беримән;
Андин у шу йәрдә яшлиқ күнлиридикидәк,
Мисир зиминидин чиққан күнидәк күй-нахша ейтиду.□
16 Вә шу күни әмәлгә ашурулидуки, — дәйду Пәрвәрдигар —«Сән Мени «ерим» дәп
чақирисән,
Иккинчи Мени «Баал»им демәйсән.□
17 Чүнки Мән «Баал»ларниң намлирини сениң ағзиңдин елип ташлаймән,
Улар бу нами билән иккинчи һеч қандақ әсләнмәйду.□
18 Шуниң билән Мән улар үчүн даладики һайванлар, асмандики учар-қанатлар
вә йәр йүзидики өмүлигүчиләр билән әһдә түзимән; Мән оқя, қилич вә җәңни
сундуруп зиминдин елип ташлаймән; *хәлқимни* аман-есән ятқузимән.■
19 Шундақ қилип Мән сени әбәдил-әбәт Өзүмгә бағлаймән; һәққанийлиқта,
меһир-муһәббәттә, рәһим-шәпқәтләрдә сени Өзүмгә бағлаймән; □
20 Садақәтликтә сени Өзүмгә бағлаймән, шуниң билән сән Пәрвәрдигарни билип
йетисән. □ ■
21 Вә шу күнидә әмәлгә ашурулидуки, «Мән аңлаймән» — дәйду Пәрвәрдигар, —
«Мән асманларниң тәливини аңлаймән, булар йәр-зиминниң тәливини аңлайду;
22 Йәр-зимин зираәтләрниң, йеңи шарап вә зәйтун мейиниң тәливини аңлайду;
вә булар «Йизрәәл»ниң тәливини аңлайду! □
23 Вә Мән Өзүм үчүн уни зиминда терийман; Мән «Ло-руһамаһ»ға рәһим
қилимән; Мән «Ло-амми»ға: «Мениң хәлқим!» дәймән; вә улар Мени: «Мениң

□ **2:14 «Шуңа мана, мән униң көңлини алимән, уни далаға елип келимән, көңлигә сөзләймән»** — «шуңа» дегән бу сөз адәмни толиму һәйран қилиду, әлвәттә. Худаниң шапаити дайим дегидәк шундақ. □ **2:15 «Шундақ қилип Мән униңға шу йәрдә үзүмзарлирини қайтуримән, «Ақор җилғиси»ни «үмүт ишиги» қилип беримән; андин у шу йәрдә яшлиқ күнлиридикидәк, ... күй-нахша ейтиду»** — бу айәттики бәзи сөзләрниң шәрһи: — (1) «Ақор җилғиси» — Әслидә Исраил Пәләстинни ишғал қилиш үчүн җәң қиливатқан күнләрдә, «Ақан» (яки Ахор, мәнаси «аварә») исимлиқ бир киши Худаниң көрсәтмисигә итаәт қилмиғачқа, пүткүл Исраил җәңдә мәғлуп болди. Йәшуа пәйғәмбәрниң вастиси билән Ақанниң гунайи ениқланғандин кейин, Исраил Ақанни чалма-кесәк қилип өлтүрүвәтти. Андин Исраил дүшмәндин қутқузулди. «Ақанниң өлүми уларни қутқузған» дегили болиду. Шуңа мәзкур айәтниң мәнаси, бәлким бириси уларниң гуналирини көтириши билән, улар қутқузулидиған болиду («Йә.» 7-бапни көрүң). (2) «яшлиқ күнлири» — бәлким Исраилниң «йеңи бир әл» туғулғандәк, Мисирдин чиққан вақтини көрситиду. (3) «нахша ейтиду» йәнә «(Маңа) җавап бериду» дегәнниму билдүриду. □ **2:16 «Сән Мени «ерим» дәп чақирисән, иккинчи Мени «Баал»им демәйсән»** — «кириш сөз»дә ейтқинимиздәк, «Баал» дегән сөзниң бир мәнаси «егәм» яки «ерим». □ **2:17 «Мән «Баал»ларниң намлирини сениң ағзиңдин елип ташлаймән»** — ибраний тилида «Мән «Баал»ларниң намлирини униң (йәни, Исраилниң) ағзидин елип ташлаймән». ■ **2:18** Аюп 5:23; Йәш. 11:6; Әз. 14:21; 34:25 □ **2:19 «Мән сени ... Өзүмгә бағлаймән»** — бу сөз адәттә қизни өзигә әмригә елишини билдүриду. □ **2:20 «һәққанийлиқта, меһир-муһәббәттә, рәһим-шәпқәтләрдә.... садақәтликтә (сени Өзүмгә бағлаймән)»** — дегән сөзләр Худаниң қилидиғанлирини сүпәтләйду, әлвәттә. Бирақ ишинимизки, бу сөзләр йәнә кәлгүсидики **Исраилниң** Худаниң муһәббитигә болған инкасиниму билдүриду. Исраил шу күни йәнә вапасиз болмайду. Бу чоң бир өзгириш, чоң бир мөҗизидур! ■ **2:20** Йәр. 31:33, 34 □ **2:22 «...булар «Йизрәәл»ниң тәливини аңлайду!»** — «Йизрәәл» дегән исим «Исраил» дегән исим билән тәләппуз җәһәттә охшишип кетиду, мошу йәрдә Исраилни көрситиду. Бирақ Һошияниң биринчи оғли «Йизрәәл»ниң анисиниң вапасизлиғидин туғулуп (2:4ни көрүң) андин шу сәвәвидин атисидин айрилғинидәк, Исраил «анисиниң вапасизлиғи» билән Худасидин айрилған болуп, һазир Худаси билән әпләштүрүлгән болиду.

Худайим!» — дәйду.□ ■

3

Һошия өзигә вапасизлиқ қилип өзидин айрилған аялини қайтуруп әкилиду

1 Вә Пәрвәрдигар маңа: — Йәнә барғин, ашниси тәрипидин сөйүлгән, зинахор
бир аялни сөйгин; гәрчә Исраиллар ят илаһлар тәрипигә еғип кәткән, «кишмиш
пошкал»ларни сөйгән болсиму, *Мән* Пәрвәрдигар уларға көрсәткән сөйгүмдәк сән
уни сөйгин, — деди □
2 (шуңа мән он бәш күмүч тәңгә, бир хомир буғдай вә йерим хомир арпиға уни
өзүмгә қайтурувалдим; □
3 Мән униңға: «Сән мән үчүн узун күнләр күтисән; сән паһишилик қилмайсән,
сән башқа әрниңки болмайсән; мәнму сән үчүн охшашла сени күтимән» —
дедим).□ ■
4 — «Чүнки Исраиллар узун күнләр падишасиз, шаһзадисиз, қурбанлиқсиз,
«түврүк»сиз, «әфод»сиз вә һеч өй бутлирисиз күтүп туриду. □ ■
5 Вә кейинрәк, Исраил балилири қайтип келиду вә Пәрвәрдигар болған Худасини
һәм Давут падишасини издәйду; күнләрниң ахирида улар тәвринип әйминип
Пәрвәрдигарниң йениға, шундақла Униң меһриванлиғиға қарап келиду».□ ■

□ **2:23 «Мән Өзүм үчүн уни земинда терийман»** — есимиздә барки, «Йизрәәл» «Худаниң териғини» дегән мәнидә. Худаниң Исраил (Йизрәәл)ға болған мәхсити, деханниң **өзи үчүн** уруқни земинға териғиниға охшаш әмәлгә ашурулиду. Демәк, ахирқи заманда, Исраил характерида, межәзидә, қилғанлирида Худаниң көңлидикидәк болиду. Худа шу йол билән Исраилда Өзини улуқлайду. ■ **2:23** Һош. 2:1; Рим. 9:26; 1Пет. 2:10 □ **3:1 «кишмиш пошкаллирини сөйидиған»** — бу кинайилик гәп. Улар бәлким бу пошкалларни һәр хил бутларға атап йегән болуши мүмкин. Улар бутпәрәслик йолида шу кишмишләрни йегәчкә һәқиқий «диндарлар» болуп қалди — гәрчә Пәрвәрдигарниң сөйгүсиниң объекти Исраил болған болсиму, лекин Исраилниң сөйүш объекти наһайити бир хил пошкал болған еди, халас. □ **3:2 «...жигирмә күрә буғдай вә он күрә арпа»** — «бир хомир» 300 литр, йәни 20 күрә, «йерим хомир» 150 литр, йәни 10 күрә. **«мән ... уни өзүмгә қайтурувалдим»** — қариғанда Гомәр қуллуқ һалитигә чүшүп қалған, базарда (бәлким балилири билән) сетилидиған һалға кәлгән. Һошия үчүн уни сетивелиш сәл қийинрақ көрүниду; униң баһасиға йетиш үчүн пулға қошуп йәнә уни-буни елип келиш керәк еди. □ **3:3 «Сән мән үчүн узун күнләр күтисән»** — демисәкму буниң мәнаси, Һошия уни һәр қандақ мунасивәттин айрип ялғуз турмушқа қалдуриду. Бирақ у өзи униңдин башқа һеч қандақ бир аялға йеқинлашмай, уни күтиду. ■ **3:3** Қан. 21:11 □ **3:4 «Исраиллар узун күнләр падишасиз, шаһзадисиз, қурбанлиқсиз, «түврүк»сиз, «әфод»сиз вә һеч өй бутлирисиз күтүп туриду»** — бу айәттә тилға елинған бәзи нәрсиләр яки ишлар (падиша, шаһзадә, қурбанлиқ, әфод) әслидә маһийити яхши, бәзиләр пүтүнләй яхши әмәс. Бу бешарәттин қариғанда, Худа Исраил үчүн сәллимаза йеңи бир башлинишни бекиткән. «Түврүк» бәлким бутпәрәсликкә аит болған нәрсини көрситиду. «Әфод» — Худа Муса пәйғәмбәргә чүшүргән қанун бойичә, баш каһин кийдиған бир алаһидә калтә чапан болуп, униң ичидики икки таш арқилиқ Худадин йол сориғили болатти. «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **3:4** Һош. 10:3 □ **3:5 «кейинрәк, Исраил балилири қайтип келиду вә Пәрвәрдигар болған Худасини һәм Давут падишасини издәйду»** — «Һошия» дегән китапта «Исраил» адәттә «шималий падишалиқ»ни көрситиду. Улар бурунла Худа әсли бекиткән Давутниң ханданлиғиға тәвә падишалиқтин айрилип кәткән еди. Шуңа ахирқи заманларда уларниң «Давутни издиши» үчүн һәр қандақ тәкәббурлуқни ташлиши керәк болиду. Униң үстигә бу бешарәт ахирқи заманларда падиша Давутниң оғли Мәсиһ Әйсаниң Исраилни қутқузидиғанлиғиниму көрсәтсә керәк. ■ **3:5** Йәш. 2:2; Йәр. 30:9; Әз. 34:23; 37:22; Мик. 4:1

4

2-қисим: •••• һошияниң айрим-айрим хәвәрлири — «И Исраил, Мән қандақму силәрни ташлап қойимән?!» •••• •••• Йорутулмиған бир хәлиқ

1 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Исраил балилири; чүнки Пәрвәрдигарниң зиминда туруватқанлар билән қилидиған дәваси бар; чүнки зиминда һеч һәқиқәт, һеч меһриванлиқ, Худани һеч билиш-тонуш йоқтур; ■
2 Қарғаш-тиллаш, ялғанчилиқ, қатиллиқ, оғрилиқ, зинахорлуқ — булар зиминда ямрап кәтти; қан үстигә қан төкүлиду. □
3 Мана шу сәвәптин зимин матәм тутиду, униңда туруватқанларниң һәммиси жүдәп кетиду; улар даладики һайванлар һәм асмандики учар-қанатлар билән биллә жүдәп кетиду; бәрһәқ, деңиздики белиқларму йәп кетилиду.
4 Әнди һеч ким дәва қилишмисун, һеч ким әйипләшмисун; чүнки Мениң дәвайим дәл сән билән, и каһин! □
5 Сән күндүздә путлишип жиқилисән; пәйғәмбәрму сән билән кечидә тәң путлишип жиқилиду; вә Мән анаңни һалак қилимән.□
6 Мениң хәлқим билимсизликтин һалак қилинди; вә сәнму билимни чәткә қаққан екәнсән, Мәнму сени чәткә қақимәнки, сән Маңа йәнә һеч каһин болмайсән; Худайиңниң қанун-көрсәтмисини унтуғанлиғиң түпәйлидин, Мәнму сениң балилириңни унтуймән. □
7 Улар көпәйгәнсери, Маңа қарши көп гуна садир қилди; Мән уларниң шан-шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән.□
8 Улар хәлқимниң гунайини йәйдиған болғачқа,
Уларниң жени *хәлқимниң* қәбиһлигигә интизар болиду.□
9 Вә хәлқим қандақ болса, каһинларму шундақ болиду; Мән *каһинларниң* тутқан йоллирини өз үстигә чүшүримән, өз қилмишлирини бешиға қайтуримән.□ ■
10 Улар йәйду, бирақ тоймайду,
Улар паһишилик қилиду, бирақ һеч көпәймәйду;

■ **4:1** Мик. 6:2 □ **4:2 «қан үстигә қан төкүлиду»** — яки өлтүрүш вақиәлири наһайити көп екәнлигини яки (бәзи алимларниң пикричә) халиғанчә адәмләрни тутувелип уларни бутларға «инсан қурбанлиқ»и қилидиғанлиғини көрситиду. □ **4:4 «Мениң дәвайим дәл сән билән, и каһин!»** — башқа бир хил тәржимиси: «Хәлқиң каһин билән дәвалашқандәк болди». Лекин бизниңчә 4-айәттики сөзләр каһинға қарита етилиду; бизниң тәржимимиз 5-айәттики сөзләргә интайин мас келиду, дәп қараймиз. Ибраний тилини чүшиниш сәл тәс. □ **4:5 «пәйғәмбәрму сән билән кечидә тәң путлишип жиқилиду»** — «пәйғәмбәр» сахта пәйғәмбәрни яки (бутпәрәслик яки ялақчилиқ қатарлиқ сәвәпләр билән) өз мәнпәитигә сетилип кәткән пәйғәмбәрни көрситиду. □ **4:6 «Мениң хәлқим билимсизликтин һалак қилинди; вә сәнму билимни чәткә қаққан екәнсән, Мәнму сени чәткә қақимән...»** — бу айәттики «билим» шүбһисизки, Худани билиш дегәнликтур. □ **4:7 «Улар көпәйгәнсери... Мән уларниң шан-шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән»** — «улар» каһинларни яки (6-айәттә ейтилған) «каһинларниң балилири»ни көрситиду. **«Мән уларниң шан-шәривини шәрмәндичиликкә айландуруветимән»** — «каһин болуш» наһайити шәрәплик иш, әлвәттә. Уларниң шәрәплик вәзипилири хәлиққә Худаниң қанун-көрсәтмилирини үгитишни өз ичигә алиду. Бирақ буниң орнида улар өзи «Худаниң қанун-көрсәтмилирини унтуған» (6-айәт). □ **4:8 «Улар хәлқимниң гунайини йәйдиған болғачқа...»** — Тәврат дәвридә бириси гуна садир қилған болса, ундақта у «гуна қурбанлиғи»ни (гунайини тиләйдиған қурбанлиқ)ни сунуши керәк еди. Каһинларниң бундақ қурбанлиқларниң гөшидин мәлум бир қисимни йейиш имтиязи бар еди. Шуңа улар һазир: — «Хәлиқ көпрәк гуна қилса, йәйдиғинимизму көп болиду!» дәп ойлиған охшайду. □ **4:9 «Хәлқим қандақ болса, каһинларму шундақ болиду»** — демәк, хәлқим жазайимни тартқан екән, сән каһинму буниңдин халий болмайсән; алаһидә имтиязлириң сени қутқузмайду, әксичә тартидиған жазайиң техиму еғир болиду. ■ **4:9** Йәш. 24:2

Чүнки улар Пәрвәрдигарни тиңшашни ташлап кәтти,□ ■
11 Өзлирини паһишилик, шарап вә йеңи шарапқа беғишлиди;
Бу ишлар адәмниң әқил-зеһнини булап кетиду.
12 Хәлқим өз тайиғидин йолйоруқ сорайду,
Уларниң һасиси уларға йол көрситәрмиш!
Чүнки паһишиликниң роһи уларни аздуриду,
Улар Худасиниң һимайиси астидин паһишиликкә чиқип,□ ■
13 Тағ чоққилирида қурбанлиқ қилиду,
Дөң-егизликләрдә, шундақла сайиси яхши болғачқа дуб вә терәк вә карияғачлар астидиму исриқ салиду;
Шуңа қизлириңлар паһишилик, келинлириңларму зинахорлуқ қилиду.□ ■
14 Мән қизлириңларни паһишиликлири үчүн,
Яки келинлириңларни зинахорлуқлири үчүн җазалимаймән;
Чүнки *атилири* өзлириму паһишиләр билән сиртқа чиқиду,
«Бутхана паһишә»лири билән биллә қурбанлиқ қилиду;
Шуниң билән йорутулмиған бир хәлиқ җиқитилиду.□
15 Сән, и Исраил, паһишилик қилишиң билән,
Йәһуда гунаға четилип қалмисун!
Нә Гилгалға кәлмәңлар, нә «Бәйт-Авән»гә чиқмаңлар,
Нә «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм қилмаңлар.□
16 Чүнки тәрса бир қисир инәктәк, Исраил тәрсалиқ қилиду; Пәрвәрдигар
қандақму пахланни баққандәк, уларни кәң бир яйлақта озуқландурсун?□
17 Әфраим бутларға чаплашти;

□ **4:10 «Улар паһишилик қилиду, бирақ һеч көпәймәйду»** — бу интайин кинайилик гәп. Демәк, Исраил «паһишә болуп» (бутларға чоқунған болуп), көп «паһишивазлар» (бутлар) билән биллә болған болсиму, һеч қандақ пайда көрмигән. Башқа хил тәрҗимиси: «Улар паһишилик қилиду, лекин һеч параванлашмайду». ■ **4:10** Мик. 6:14 □ **4:12 «Хәлқим өз тайиғидин йолйоруқ сорайду, уларниң һасиси уларға йол көрситәрмиш!»** — улар «тайиғи», «һасиси»ни палчилиқ, рәмчилик үчүн ишлитиду. **«Чүнки паһишиликниң роһи уларни аздуриду, улар Худасиниң һимайиси астидин паһишиликкә чиқип,...»** — «кириш сөз»имиздә тилға елинғандәк, «паһишилик» бутпәрәслик вә паһишиликниң өзини өз ичигә алиду. «Баал» қатарлиқларға чоқунуш паалийәтлири һәр хил паһишиликни өз ичигә алған. Исраил Худаға садиқ болған аялдәк әмәс, бәлки вапасиз паһишә аялдәк болған. ■ **4:12** Һош. 5:4 □ **4:13 «...Дөң-егизликләрдә, шундақла сайиси яхши болғачқа дуб вә терәк вә карияғачлар астидиму исриқ салиду»** — улар Худаниң һимайиси астидин чиқип, һәһайити бир дәрәқ астида бир буттин һимайә соримақта. ***«силәрниң*** қизлириңлар паһишилик, келинлириңларму зинахорлуқ қилиду» — «(силәрниң) қизлириңлар... келинлириңларму» — Худа «силәр» дегән сөз билән бәлким йәнә каһинларға сөз қилиду. ■ **4:13** Йәш. 1:29; 57:7; Әз. 20:28 □ **4:14 «Мән қизлириңларни паһишиликлири үчүн, яки келинлириңларни зинахорлуқлири үчүн җазалимаймән; чүнки (атилири) өзлириму паһишиләр билән сиртқа чиқиду...»** — диққәт қилишқа әрзийдуки, Худа бу қиз-келинләрни әйиплимәйду; Худаниң алдида, мәсъулийәт уларниң атилири (бәлким каһинлар)ниң зиммисидидур. □ **4:15 «Сән, и Исраил, паһишилик қилишиң билән, Йәһуда гунаға четилип қалмисун! Нә Гилгалға кәлмәңлар, нә «Бәйт-Авән»гә чиқмаңлар, нә «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм қилмаңлар»** — бу сөзләр бәлким Йәһудаға қаритип ейтилиши мумкин. «Гилгал» вә «Бәйт-Авән» Исраил зиминидики «йерим бутпәрәс» тавапгаһлар еди. Амос пәйғәмбәр аллиқачан Исраил вә Йәһудани бу тавапгаһларға бармаслиқ, бу йәрләргә четишлиқ гуналарни қилмаслиқ, җүмлидин Пәрвәрдигарниң намини бекар-беһудә ишләтмәслик керәк, дәп агаһландурған еди («Ам.» 4:4, 5:5, 8:14). Һошия униң агаһлирини тәкрарлайду. У йәнә Амос пәйғәмбәргә әгишип, Исраилларниң «Бәйт-Әл» (Худаниң өйи)дә өткүзгән бутпәрәслигини әйипләп, шу йәрни «Бәйт-Авән» («йоқ бир нәрсә»ниң өйи) дәп атайду. □ **4:16 «Пәрвәрдигар қандақму пахланни баққандәк, уларни кәң бир яйлақта озуқландурсун?»** — башқа бир хил тәрҗимә: «Әнди Пәрвәрдигар һазир уларни пахланни баққандәк кәң бир яйлақта озуқландуриду!». Бу иккинчи хил тәрҗимисиниң мәнаси тоғра болса униң мәнаси: «Пәрвәрдигар Исраилни уларни сүргүн қилдуриду» дегәнлик болиду.

Униң билән һеч кимниң кари болмисун!□
18 Уларниң шараби түгиши биләнла,
Улар өзлирини паһишиликкә беғишлайду;
Уларниң есилзадилири номуссизлиққа әсәбийләрчә мәптун болди.
19 Бир шамал-роһ уларни қанатлири ичигә оривалди,
Улар қурбанлиқлири түпәйлидин иза-аһанәткә қалиду.□

5

Әфраимниң әһвали чатақ, Йәһуданиңму әһвали чатақ!

1 Буни аңлаңлар, и каһинлар,
Тиңшаңлар, и Исраил җәмәти,
Қулақ селиңлар, и падишаниң җәмәти;
Чүнки бу һөкүм силәргә бекитилгән;
Чүнки силәр Мизпаһ шәһиридә бир қилтақ,
Табор теғида йейилған бир тор болғансиләр.□
2 Асий адәмләрму қирғин-чапқунға чөкүп кәтти;
Бирақ Мән уларниң һәммисини җазалиғучи болимән.□
3 Әфраимни билимән, Исраил мәндин йошурун әмәс;
Чүнки и Әфраим, сән һазир паһишилик қилдиң,
Исраил булғанғандур.□
4 Уларниң қилмишлири уларни Худасиниң йениға қайтишиға қоймайду;
Чүнки паһишиликниң роһи улар арисидидур,
Улар Пәрвәрдигарни һеч билмәйду.■
5 Исраилниң тәкәббурлуғи өзигә қарши гувалиқ бәрмәктә;
Исраил вә Әфраим өз қәбиһлиги билән жиқилип кетиду;
Йәһудаму улар билән тәң жиқилиду.■
6 Улар қой падилири вә кала падилирини елип Пәрвәрдигарни издәшкә бариду;
Бирақ улар Уни тапалмайду; чүнки У Өзини тартип улардин жирақлашти. □
7 Улар Пәрвәрдигарға асийлиқ қилди,
Чүнки улар балиларни һарамдин туғдурған;
Әнди «йеңи ай» уларни несивилири билән йәп кетиду.□

□ **4:17 «Әфраим бутларға чаплашти; униң билән һеч кимниң кари болмисун!»** — «Әфраим» Исраил (шималий падишалиқ)ниң он қәбилисидин әң чоңи, у бәзидә Исраил (йәни, он қәбилә)ниң өзигә вәкил болиду. □ **4:19 «бир шамал-роһ уларни қанатлири ичигә оривалди,...»** — ибраний тилида «шамал» вә «роһ» бир сөз. Бу җүмлиниң мәнаси бәлким улар паһишилик-бутпәрәслик бир пасиқ роһ (җин) тәрипидин пүтүнләй аздурулуп кетилди. □ **5:1 «Силәр Мизпаһ шәһиридә бир қилтақ, Табор теғида йейилған бир тор болғансиләр»** — немишкә «Мизпаһ» вә «Табор» дейилиду? Исраил әслидә бу җайларда Худаниң көп илтипатлириға вә мәдитигә еришкән. Бу бешарәттин қариғанда, бу икки җай һазир әксичә бутпәрәслик яки бир хил адаләтсизлик жүргүзүлгән җайлар болуп қалди. □ **5:2 «Асий адәмләрму қирғин-чапқунға чөкүп кәтти; ...»** — бу айәттики «қирғин-чапқун» дегән сөз бәзи алимларниң пикричә балиларни қурбанлиқ қилишни өз ичигә алиду. Бундақ ишлар Қанаандики әлләрниң бутпәрәслигидә көп көрүләтти. Башқа хил тәрҗимиләрму бар. □ **5:3 «и Әфраим, сән ... паһишилик қилдиң»** — Әфраимниң Пәрвәрдигардин ваз кечип бутларға бағлиниши «роһий паһишилик»кә баравәрдур. ■ **5:4** Һош. 4:12 ■ **5:5** Һош. 7:10 □ **5:6 «қой, кала падилирини елиш»** — көп қурбанлиқларни қилишни мәхсити қилиду, әлвәттә. □ **5:7 «йеңи ай»** — һейт яки «йеңи башлиниш» болиду. Шу вақиттин башлап уларниң аман-есәнлиги вә мустәқиллиғиға хатимә берилиду, шу вақит кәлгәндә уларға булаң-талаң қилчиларниң йоли ечилиду, демәкчи. Бу вақиәниң тәпсилатиниң қандақ болидиғанлиғини пәқәт пәрәзла қилалаймиз. Төвәндә, 8-15-айәтләрдә алдин-ала ейтилған таҗавузчилиқ «йеңи ай»да башлинармекин?

8 Гибеаһта сунайни,
Рамаһда канайни челиңлар;
Бәйт-авәндә агаһ сигналини аңлитиңлар;
Кәйниңдә! Қара, и Бинямин!□
9 Әфраим әйиплинидиған күнидә вәйранә болиду;
Мана, Исраил қәбилилири арисида бекитилгән ишни аян қилдим!
10 Йәһуданиң әмирлири пасил ташларни йөткигүчигә охшаштур;
Мән улар үстигә ғәзивимни судәк төкүветимән.
11 Әфраим хорланған, җазайимда езилгән,
Чүнки у өз бешимчилик қилип «паскинилиқ»ни қоғлап жүрди.□
12 Шуңа Мән Әфраимға күйә қурути,
Йәһуда җәмәтигә чириткүч болимән.
13 Әнди Әфраим өзиниң кесилини,
Йәһуда өз ярисини көргәндә,
Әфраим Асурийәликни издәп барди,
«Җедәлхор падиша»ға тәливини йоллиди;
Бирақ у һәм силәрни сақайталмайтти,
Һәм яраңларниму давалалмайтти.□
14 Чүнки Мән Әфраимға ширдәк,
Йәһуда җәмәтигә асландәк болимән; Мән, йәни Мәнки, уларни титма-титма
қиливетип, кетип қалимән;
Уларни елип кетимән, қутқузалайдиған һеч ким чиқмайду;
15 Мән кетимән, улар гунайини тонуп йетип, йүзүмни издимигичә өз җайимға
қайтип туримән;
Бешиға күн чүшкәндә улар Мени интилип издәйду.

6

Исраилниң йүзәки җавави

1 «Келиңлар, Пәрвәрдигарниң йениға қайтайли;
Чүнки У титма-титма қиливәтти, бирақ сақайтиду;
Урувәтти, бирақ бизни теңип қойиду.
2 У икки күндин кейин бизни җанландуриду;

□ **5:8 «Гибеаһта сунайни, Рамаһда канайни челиңлар; Бәйт-Авәндә агаһ сигналини аңлитиңлар; кәйниңдә! Қара, и Бинямин!»** — Бинямин он икки қәбилиниң бири, Йәһудаға беқинди болған, «Исраил», йәни «шималий падишалиқ»ниң җәнубий чегарисида. Бу бешарәттә икки имканийәт бар: — (1) Йәһуда өзи Исраилға таҗавуз қилиду, андин Исраил билән Йәһуда бир-бири билән соқушиду; нәтиҗидә Исраил Асурийәдин ярдәм сорайду (13-айәт) (10-айәттә Йәһуданиң һөкүмранларниң җаһангирлиги, аҗизларни бозәк қилип експлитатсийә қиливатқанлиғи көрситилиду); (2) бешарәт Асурийә империйәсиниң таҗавуз қилидиғанлиғини көрситиду (миладийәдин илгәрки 733-жили улар Исраилниң шималий қәблилирини елип кәтти: 722-жили пүткүл Исраилни ишғал қилди: 702-жили Йәһудаға таҗавуз қилди). Биз иккинчи имканийәткә майилмиз. Исраилниң җәнубий чегарисиға туташқан бу шәһәрләр қистаққа елинидиған болса (һуҗум шималдин кәлгән әһвалда), ундақта Исраилниң қалған җайлири немидегән қийбилидиған болиду! Исраил Асурийәдин ярдәм сориғандин кейин (шундақла Асурийәгә пул бәргәндин кейин!), улар тәрипидин вәйран қилинған. □ **5:11 «Әфраим... өз бешимчилик қилип «паскинилиқ»ни қоғлап жүрди»** — «паскинилиқ» бәлким бир хил бутни көрситиду. □ **5:13 «Әфраим Асурийәликни издәп барди, «җедәлхор падиша»ға тәливини йоллиди»** — Асурийәликләр өз падишасиға бәргән унванни, йәни «Улуқ Падишаһ» дегәнниң имласини Һошия қәстән өзгәртип, уни кинайә билән «Җедәлхор Падишаһ» (ибраний тилида «Ярәб падиша») дәп атайду. Әмәлийәттә Асурийә падишалири дәл мошу характерда болған, у башқа әлләр билән соқушушқа һәр қандақ банә-сәвәпләрни чиқарғучи еди.

Үчинчи күни У бизни тирилдүриду,
Биз Униң йүзи алдида һаят яшаймиз!
3 Вә биз Уни билидиған болимиз!
Биз Пәрвәрдигарни тонуш һәм билиш үчүн интилип қоғлаймиз!
Униң бизни қутқузушқа чиқиши таң сәһәрниң болушидәк муқәррәр;
У йенимизға ямғурдәк, йәр-зиминни суғиридиған «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!».□

Худаниң дад-пәряди

4 И Әфраим, сени қандақ қилсам болар?
И Йәһуда, сени қандақ қилсам болар?
Чүнки яхшилиғиңлар сәһәрдики бир парчә булуттәк,
Тездин йоқап кетидиған шәбнәмдәктур.
5 Шуңа Мән пәйғәмбәрләр арқилиқ уларни чепиваткән;
Ағзимдики сөзләр билән уларни өлтүрүвәткәнмән;
Мениң һөкүмүм таң нуридәк чиқиду.□
6 Чүнки Мән қурбанлиқлардин әмәс, бәлки меһир-муһәббәттин,
Көйдүрмә қурбанлиқлардин көрә, Худани тонуш һәм билиштин хурсәнлик тапимән.□ ■
7 Бирақ улар Адәм атидәк әһдигә итаәтсизлик қилған;
Улар мана шу йол билән Маңа асийлиқ қилған.■
8 Гилеад болса қәбиһлик қилғучиларниң шәһири;
У қан билән боялған.
9 Қарақчилар адәмни пайлиғандәк,
Каһинлар топи Шәкәмгә баридиған йолда қатиллиқ қилмақта;
Бәрһәқ, улар ипласлиқ қилмақта.
10 Исраил җәмәтидә жиркиничлик бир ишни көрдүм;
Әфраимниң паһишилиги шу йәрдә тепилиду,
Исраил булғанди.

□ **6:3 «У йенимизға ямғурдәк, йәр-зиминни суғиридиған «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!»** — «кейинки ямғур» болса Қанаанда (Пәләстиндә) 3- яки 4-айда яғиду, у әтиязлиқ зираәтләрниң пишишида һалқилиқ рольини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һосул болмайду. **«Биз Уни билидиған болимиз!... У ... «кейинки ямғур»дәк чүшүп келиду!»** — алимларниң бу үч айәт (1-3) үстидә үч хил пикри бар: — (1) бу Исраилниң ахирқи заманда товва қилидиған дуаси (чүнки Исраиллар Һошияниң дәвридә товва қилған әмәс); (2) бу Һошия пәйғәмбәрниң: «Пәрвәрдигарниң йениға қайтайли» дегән дәвити; (3) бу Исраилниң шу чағдики йүзәки бир инкаси, халас. Сөзләр чирайлиқ болсиму Худа уни йүзәки дәп қарайду (4-айәтни көрүң). Шуңа биз үчинчи имканийәткә қайилмиз. Чүнки бу сөзләрдә өз гунайини етирап қилидиған конкрет гәп кәмчил. Әгәр дуада товва қилидиған сөзләр бар болған болса интайин яхши бир дуа болатти; 14-бапта һәқиқий товва қилидиған дуа тепилиду. □ **6:5 «Мән пәйғәмбәрләр арқилиқ уларни чепиваткән...»** — Худа пәйғәмбәрлири арқилиқ нурғун қетим Исраилға җазасини елип баридиған һөкүмлирини уқтурған еди; демәк, у дәрһал җазалирини әвәтмәйду, бәлки авал пәйғәмбәрлири арқилиқ агаһландуруп, товва қилиш пурситини бериду; пәқәт товва қилмиса җазасини чүшүриду. Җазалар чүшкәндә Исраиллар «чепиветилгән, ...өлтүрүветилгән» еди. Жуқирида (3-айәттә) Исраил сахтипәзлик билән «Худаниң бизни қутқузуқа чиқиши ... таң сәһәрниң болушидәк муқәррәр» дегән еди, бирақ һазир Худа: **«Мениң һөкүмлирим** таң нуридәк чиқиду» дәйду. □ **6:6 «Мән қурбанлиқлардин әмәс, бәлки меһир-муһәббәттин, көйдүрмә қурбанлиқлардин көрә, Худани тонуш һәм билиштин хурсәнлик тапимән»** — Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ қурбанлиқларни тәләп қилған. Бирақ кейинки көп пәйғәмбәрләр арқилиқ, булар Мениң ахирқи мәхситим әмәс, бәлки: (1) Өз хәлқимниң маңа қаратқан чиң көңлидики ибадәт вә муһәббитини издәймән (шундақ ишлар пәқәт Мәсиһниң ниҗати вә Муқәддәс Роһ арқилиқ әмәлгә ашурулиду, әлвәттә); (2) қурбанлиқлар сунулғанда, әгәр ихласмәнлик вә муһәббәт болмиса, ундақта уларни қилмиғиниңлар түзүк, дәп уқтурған. ■ **6:6** Мат. 9:13; 12:7 ■ **6:7** Һош. 8:1

11 Йәнә саңиму, и Йәһуда, териған *гуналириңниң* һосули бекитилгәндур!

7

1 Мән Өз хәлқимниң асаритини бузуп ташлап, азатлиққа ериштүрәй дегәндә,
Мән Исраилни сақайтай дегәндә,
Әнди Әфраимниң қәбиһлиги, Самарийәниң рәзиллигиму ашкарилиниду;
Чүнки улар алдамчилиқ қилиду;
Оғрилар болса бөсүп кириватиду,
Қарақчилар топи сиртта булаңчилиқ қиливатиду.
2 Улар көңлидә Мениң уларниң барлиқ рәзилликлирини есимдә тутқанлиғимни ойлимайду;
Һазир уларниң қилмишлири өзлирини қиставатиду;
Бу ишлар көз алдимдидур.

Ордидики сүйқәстләр

3 Улар падишани рәзилликлири билән,
Әмирләрни ялған гәплири билән хурсән қилиду;
4 Уларниң һәммиси зинахорлар;
Улар навай от салған тонурдәк;
Навай хемирни жуғуруп, хемир болғичә униң отини йәнә улғайтмайду;□
5 Падишасимиз *тәбрикләнгән* күнидә, әмирләр шарапниң кәйпи билән өзлирини зәипләштүрди;
Падишаһ болса мазақ қилғучилар билән қол елишишқа интилди!□
6 Чүнки улар көңлини тонурдәк қизитип сүйқәст пүкүп қойған еди;
Кечичә уларниң ғәзиви чоғлинип туриду;
Сәһәрдила у янған оттәк ялқунлап кетиду.□
7 Уларниң һәммиси тонурдәк қизиқтур, улар өз сорақчилирини йәп кетиду;
Уларниң барлиқ падишалири жиқилди —

□ **7:4 «Уларниң һәммиси зинахорлар; улар навай от салған тонурдәк...»** — «улар» бәлким каһинлар (улар жуқуридики айәтләрниң асасий объекти). Әслидә каһинлар «муқәддәс қанун»ни билгини үчүн, падишаниң ордисида муһим рольи болуши керәк еди. Эксичә улар падишани өлтүрүшни қәстләйду. **«Улар навай от салған тонурдәк; навай хемирни жуғуруп, хемир болғичә униң отини йәнә улғайтмайду»** — навай хемирни болдуруш үчүн сәл иссиқ өтсун дәп тонурниң йениға қойиду, бирақ шу вақитларда тонурниң отини улғайтмайду. □ **7:5 «Падиша болса мазақ қилғучилар билән қол елишишқа интилди!»** — «мазақ қилғучилар» йәнә каһинлар (вә сахта пәйғәмбәрләр?) болуши мүмкин. Әслидә падишани қоғдиши керәк болған әмирләр мәс болғанда, падиша өзини қәст қилмақчи болған «мазақ қилғучилар» билән «қол тутушуп», һеч билмәйла хәтәрлик әһвалға чүшиду. □ **7:6 «Кечичә уларниң ғәзиви чоғлинип туриду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «уларниң «навийи» болса кечичә ухлайду». **«.... Улар көңлини тонурдәк қизитип сүйқәст пүкүп қойған еди; ... сәһәрдила у янған оттәк ялқунлап кетиду»** — 4-6-айәтләрдики иш бәлким: (1) падиша ордисида мәлум бир тәбрикләш паалийитини орунлаштурди. (2) әмирлири мәс болуп кәтти. (3) падишани қәстлигән каһинлар кечичә пурсәт күтүп жүрди. (4) әтигәндә уларниң падишаға болған нәприти тонурдики ялқунлиған оттәк партлиди вә улар падишани өлтүрүвәтти.

Улардин һеч ким мени нида қилип чақирмайду!□

Худаниң тәрбийисини қобул қилмайдиған бир хәлиқ

8 Әфраим ят қовмлар билән арилишип кәтти;
У «өрүлмигән бир қотурмач»дәктур.□ ■
9 Ят адәмләр униң күчини йәп кәтти, бирақ у һеч сәзмәйду;
Бәрһәқ, *бешиниң* у йәр-бу йеридә ақ чачлар көрүниду, бирақ у һеч билмәйду;□
10 Шуниң билән Исраилниң тәкәббурлуғи өзигә қарши гува бериду;
Улар Пәрвәрдигар Худасиниң йениға қайтмайду;
Яки шундақ ишлар *бешиға* чүшкән болсиму, йәнила Уни издимәйду.■
11 Әфраим һеч әқли йоқ надан бир пахтәктәк;
Мисирға қарап сайрайду, Асурийәни издәп бариду;□
12 Улар барғанда, уларниң үстигә торумни ташлаймән;
Худди асмандики учар-қанатларни торға чүшүргәндәк уларни чүшүримән;
Бу хәвәр уларниң җамаитигә йетиши биләнла, уларни җазалаймән.□
13 Уларға вай! Чүнки улар Мәндин жирақлишип тенип кәтти!
Улар һалак болсун! Чүнки улар Маңа вапасизлиқ қилди!
Мән уларни қутқузуп һөрлүккә чиқирай дегәндә,
Улар Мән тоғрилиқ ялған гәп қилиду!
14 Улар орнида йетип налә қилғанда,
Маңа көңлидә һеч нида қилмиди;
Уларниң җамаәткә жиғилиши пәқәт аш вә йеңи шарап үчүндур, халас;
Улар Мәндин чәтләп кәтти.□
15 Бәрһәқ, Мән әсли уларни тәрбийилигәнмән,
Уларниң биләклирини чиниқтуруп күчәйткүзгән едим;
Бирақ улар Маңа қарши яманлиқ қәстләватиду.

□ **7:7 «Улардин һеч ким мени нида қилип чақирмайду!»** — «улардин» — бәлким падишалардин. Мәзкур бешарәтләрниң Исраилниң әң ахирқи падишалиридин қайсисини көрситидиғанлиғиға бир немә демәк тәс. Исраил падишалиғиниң ахирқи жиллирида алтә падиша тәхткә олтарған. Алтисидин төрт падиша қәстлинип өлтүрүлгән. Бу вақиәләр Тәврат, «2пад.» 15-17-бапларда баян қилинған. Һалқилиқ нуқтилар шуки: (1) каһинлар интайин рәзил; зинахор, қатиллар еди. (2) аз дегәндиму бир падиша улар тәрипидин қәстлинип өлтүрүлгән; (3) әмирләр интайин бихуд адәмләр, падишаниң бехәтәрлигини һеч ойлимайтти; (4) падишаларниң һеч қайсиси Худаға таянмиди (шуңлашқа «жиқилди»). (5) каһинлар көп «сотчилар»ниму қәстләп өлтүрди (7-айәт). □ **7:8 «Әфраим ят қовмлар билән арилишип кәтти»** — «Әфраим»ниң мәзкур китапта Исраилниң орнида яки Исраилға вәкил қилип көп ишлитилишиниң сәвәви, бәлким бу вақитта Исраилниң шималий қәбилилири Асурийә тәрипидин аллиқачан елип кетилгән; Әфраим қәбилиси ялғуз қалған еди. **У «өрүлмигән бир қотурмачдәк»тур»** — демәк, бир тәрипи көйүк, бир тәрипи пишмиған. Исраил бәлким башқа қовмлар биләр көп арилишип, бир тәрипи бутпәрәсләргә охшаш болуп қалған, «көйүп кәткән»; бирақ улар Худа тәрәптә һеч пишмиған, уларниң Худа билән болған мунасивити йоқ дейәрлик. ■ **7:8** Зәб. 105:35 □ **7:9 «Ят адәмләр униң күчини йәп кәтти»** — «униң күчи» бәлким Исраилниң ирадиси, иман-етиқатини көрситиду. Улар бутпәрәс хәлиқ билән көп арилишип етиқати аҗизлашқан. Башқа алимларниң пикричә, «күч» уларниң әмгигиниң мевисини көрситиду. ■ **7:10** Һош. 5:5 □ **7:11 «Әфраим... Мисирға қарап сайрайду, Асурийәни издәп бариду»** — Исраил толиму тутуруқсиз болуп, Худаниң сөзигә һеч ишәнмәй, бирдәм Мисирдин, бирдәм Асурийәдин ярдәм сорайду. Әмәлийәттә иккила тәрәп Исраилға сатқунлуқ қилиду. □ **7:12 «Бу хәвәр уларниң җамаитигә йетиши биләнла, уларни җазалаймән»** — айәтниң ахирқи бу қисминиң башқа икки тәрҗимиси: «уларниң җамаити аңлиғандәк, уларни җазалаймән» яки «улар топлиниватиду» дәп аңлиғинимдила, уларни җазалаймән». Йәнә башқа тәрҗимилириму учриши мумкин. Ибраний тилини чүшиниш тәс. □ **7:14 «Уларниң җамаәткә жиғилиши пәқәт аш вә йеңи шарап үчүндур, халас»** — демәк, уларниң һейтлири Худа үчүн әмәс, пәқәт өз тамашилири үчүн өткүзүлиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Улар аш вә йеңи шарап тиләп (бутлирини ишәндүрүш үчүн) өз әтлирини тилиду».

16 Улар бурулди — бирақ бурулуши һәммидин Алий Болғучиға қайтиш үчүн әмәс;
Улар алдамчи бир оқяға охшаш.
Уларниң әмирлири өзлириниң ғалҗиранә тил-аһанәтлири вәҗидин қиличлиниду;
Бу иш Мисир зиминида уларни мәсқиригә қалдуриду.□ ■

8

«Улар шамал терийду, қара қуюнни ориду!»

1 Канайни ағзиңға салғин!
Пәрвәрдигарниң өйи үстидә бир қорултаз айлинип жүриду!
Чүнки улар Мениң әһдәмни бузған,
Тәврат-қанунумға итаәтсизлик қилған.□ ■
2 Улар Маңа: «И Худайим, биз Исраил хәлқи Сени тонуймиз!» дәп вақирайду.
3 Исраил яхшилиқ-меһриванлиқни ташливәткән;
Шуңа дүшмән уни қоғлайду.□
4 Улар өзлири падишаларни тиклигән, бирақ Мән арқилиқ әмәс;
Улар бәзиләрни әмир қилған, бирақ униңдин хәвирим йоқ;
Улар өз жениға замин болуш үчүн,
Өзлиригә бутларни күмүч-алтунлиридин ясиған.□
5 И Самарийә, сениң мозийиң сени ташливәтти!
Мениң ғәзивим уларға қозғалди;
Улар қачанғичә паклиқтин жирақ туриду?□
6 Шу нәрсә Исраилдин чиққанғу —
Уни бир һүнәрвән ясиған, халас; у Худа әмәс;
Самарийәниң мозийи дәрвәқә парә-парә чеқиветилиду!
7 Чүнки улар шамал териди, шуңа қара қуюнни ориду!
Уларниң шатисида һеч башақлар йоқ, у һеч аш бәрмәйду;
Һәтта аш бәргән болсиму, ят адәмләр уни жутувалған болатти.□
8 Исраил жутувелинди;
Улар ят әлләр арисида яримас бир қача болуп қалди;
9 Чүнки улар ялғуз жүргән явайи ешәктәк Асурийәни издәп чиқти;
Әфраим «ашна»ларни ялливалди.
10 Гәрчә улар әлләр арисидин «ялливалған» болсиму,
Әнди Мән уларни жиғип бир тәрәп қилимән;

□ **7:16 «Улар бурулди — бирақ бурулуши һәммидин Алий Болғучиға қайтиш үчүн әмәс; улар алдамчи бир оқяға охшаш»** — «алдамчи оқя» түп-түз атмайду, оқлар һәрдайим бурулуп кетиду, әлвәттә. Айәтниң биринчи қисминиң башқа хил тәрҗимилири бар. ■ **7:16** Зәб. 77:57 □ **8:1 «Пәрвәрдигарниң өйи үстидә бир қорултаз айлинип жүриду!»** — қорултаз пәқәт өлүкләргә яки «өләй дәп қалған» жаниварларға қизиқиду, әлвәттә (башқа хил тәрҗимилиридә «бүркүт» дейилиду). ■ **8:1** Қан. 28:49; Һош. 6:7 □ **8:3 «Исраил яхшилиқ-меһриванлиқни ташливәткән»** — бу икки бислиқ сөз; улар өзлири яхшилиқ қилиштин қол үзгән вә шуниң билән тәң, Худаниң яхшилиғидин мәһрум болған. □ **8:4 «Улар өзлири падишаларни тиклигән, бирақ мән арқилиқ әмәс»** — «униңдин хәвирим йоқ» — демәк, бу иш Маңа ят болди, Мән уни етирап қилмидим. □ **8:5 «И Самарийә, сениң мозийиң сени ташливәтти!»** — бу кинайилиқ гәп. Исраилдики мозай шәклидики бут уларни қутқузмиған. «Баал» вә уларниң әң чоң тавапгаһи «Бәйт-Әл»дики бутму «мозай шәкли»дә еди (башқа хил тәрҗилириму бар). □ **8:7 «Улар шамал териди, шуңа қара қуюнни ориду! Уларниң шатисида һеч башақлар йоқ, у һеч аш бәрмәйду; һәтта аш бәргән болсиму, ят адәмләр уни жутувалған болатти»** — Исраиллар һәрдайим «Баал»дин яхши һосул тиләтти. Уларниң ойлишичә «Баал»ниң «алаһидилиги» «мол һосул бериш»миш.

Улар тезла «Әмирләрниң шаһи»ниң бесими астида толғинип кетиду.□
11 Әфраим «гуна қурбанлиқ»лири үчүн қурбангаһларни көпәйткини билән,
Булар гуна қозғайдиған қурбангаһлар болуп қалди.□
12 Мән униң үчүн Тәврат-қанунумда көп тәрәплимә нәрсиләрни язған болсамму,
Улар ят бир нәрсә дәп һесапланмақта.
13 Улар қурбанлиқларға амрақ! Улар Маңа қурбанлиқларни қилип, гөшидин йәйду,
Бирақ Пәрвәрдигар булардин һеч хурсәнлик алмайду;
У уларниң қәбиһлигини һазир есигә кәлтүрүп,
Гуналирини өз бешиға чүшүриду;
Улар Мисирға қайтиду!□
14 Чүнки Исраил өз Ясиғучисини унтуп, «ибадәтхана»ларни қуриду;
Йәһуда болса истиһкамлаштурулған шәһәрләрни көпәйткән;
Бирақ Мән уларниң шәһәрлири үстигә от әвәтимән,
От буларниң қәлъә-ордилирини йәп кетиду.

9

Қуруқ хошаллиқ вә һейтлар

1 И Исраил, ят әл-жутлардәк хошал болуп шатлинип кәтмәңлар;
Чүнки сән Худайиңдин чәтнәп паһишиликкә берилдиң;
Һәр бир хаманда сән паһишә һәққигә амрақ болуп кәттиң.□
2 Хаман вә шарап көлчиги уларни бақалмайду;
Йеңи шарап уни йәргә қаритип қойиду.
3 Улар Пәрвәрдигарниң зиминида туривәрмәйду;
Әфраим бәлки Мисирға қайтиду,
Улар Асурийәдә һарам тамақни йәйду.
4 Улар Пәрвәрдигарға һеч «шарап һәдийә»ләрни қуймайду,

□ **8:10 «Улар тезла «әмирләрниң шаһи»ниң бесими астида толғинип кетиду»** — «әмирләрниң шаһи» Асурийә падишасиниң мәхсус бир унвани. □ **8:11 «Әфраим «гуна қурбанлиқ»лири үчүн қурбангаһларни көпәйткини билән, булар гуна қозғайдиған қурбангаһлар болуп қалди»** — «гуна қурбанлиғи»лар тоғрилиқ «Лав.» 4-5-бапларни көрүң. Мәзкур қурбангаһларни «Пәрвәрдигарға атап» ясалған еди. Әслидә Худаниң көрсәтмилири бойичә Йерусалимдиндики ибадәтханиниң қурбангаһидин башқа, Исраилларниң һеч қандақ қурбангаһни ясимаслиғи керәк. Дәрвәқә, улар ясалғандин кейин, тезла бутпәрәс тавапгаһларға айлинип қалған еди. □ **8:13 «Улар қурбанлиқларға амрақ! Улар Маңа қурбанлиқларни қилип, гөшидин йәйду,...»** — бу айәтниң һәр хил тәрҗимилири болғини билән, умумий мәнаси тәрҗимимизниңкидәк. **«Гуналирини өз бешиға чүшүриду; улар Мисирға қайтиду!»** — Мисир Исраиллар тунҗа қетимлиқ әсирликкә яки қуллуққа чүшкән җай. □ **9:1 «И Исраил, ят әл-жутлардәк хошал болуп шатлинип кәтмәңлар; чүнки сән Худайиңдин чәтнәп паһишиликкә берилдиң; һәр бир хаманда сән паһишә һәққигә амрақ болуп кәттиң»** — (бу бабтики хәвәр тоғрилиқ) Исраил бутпәрәслик йолиға киргән болсиму, улар техи «һәммә дин охшаш» дәп, бутпәрәслик паалийәтлирини «Пәрвәрдигарниң намида» өткүзүвататти, шундақла шу паалийәтлирини көпләп өткүзүп жүрмәктә еди. Шуниң билән тәң улар йәнила Муса пәйғәмбәргә буйрулған кона һейтларниму сақлап қалған еди, уларға наһайити көңүл бөләтти; мошундақ һейтларниң болғинидин хошал болушуп, һейт-байрам тәрәплиридә хелә «диндар» болуп кетишти. Һошия пәйғәмбәр мошу бабтики хәвәрни күз байримида, йәни «кәпиләр һейти» («кәпә тикиш һейти»)да уларға йәткүзгән болса керәк. «Хаман» жилниң әҗириниң нәтиҗисини жиғидиған җай болуп, хошаллиқ болидиған бир соруң, әлвәттә. Бирақ паһишә аяллар (хәқниң пули билән) пат-пат шу сорунларға чиқатти. Исраиллар хаманлирида бәлким икки җәһәттә паһишилик қилатти; (1) мошу аяллар билән; (2) роһий җәһәттә «Баал»ға чоқунуп униңға рәхмәт ейтиш паалийәтлиридә.

Уларниң қурбанлиқлири униңға һеч хурсәнлик болмайду; уларниң нени матәм тутқучиларниң ненидәк болиду;
Уни йегән һәр ким «напак» болиду;
Бу нан һәргиз Пәрвәрдигарниң өйигә кирмәйду.□
5 Әнди «җамаәтләрниң *ибадәт* сорунлири» күнидә,
«Пәрвәрдигарниң һейти» болған күнидә қандақ қиларсиләр?□
6 Чүнки мана, улар һәтта һалакәттин қачқан болсиму, Мисир уларни жиғивелип,
Андин Мемфис шәһири уларни көмүп қойиду.
Уларниң қәдирлик күмүч буюмлирини болса, чаққақлар егиливалиду;
Уларниң чедирлирини янтақ-тикәнләр басиду.□
7 Әнди һесаплишиш күнлири кәлди,
Яманлиқ қайтуридиған күнләр кәлди;
Исраил буни билип йәтсун!
Сениң қәбиһлигиңниң көплүги түпәйлидин,
Зор нәпритиң болғини түпәйлидин,
Пәйғәмбәр «ахмақ», роһқа тәвә болғучи «сараң» дәп һесаплиниду.□
8 Пәйғәмбәр болса Әфраим үстигә Худайим билән биллә турған күзәтчидур;
Бирақ униңға барлиқ йоллирида қилтақлар қоюлған,
Худасиниң өйидиму нәпрәт уни күтмәктә.□
9 Гибеаһниң күнлиридикидәк улар өзлирини чоңқур булғиған,
У уларниң қәбиһлигини есигә кәлтүриду,
Уларниң гуналирини җазалайду.□

10 — Чөл-баяванда үзүм учрап қалғандәк, Мән сән Исраилни тапқан;
Әнҗир дәриғидә тунҗа пишқан мевини көргәндәк, ата-бовилириңларни яхши көргәнмән;
Андин улар «Баал-Пеор»ни издәп барди,
Өзлирини әшу номуслуқ нәрсигә беғишлиди,

□ **9:4 «... Уларниң нени матәм тутқучиларниң ненидәк болиду; уни йегән һәр ким «напак» болиду; бу нан һәргиз Пәрвәрдигарниң өйигә кирмәйду»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә адәм болсун, нәрсә болсун җәсәткә тәккән болсила, «напак» дәп һесаплинатти. «Напак» ашни йегән адәмниң өзиму «напак» болатти. Шуңа «матәм тутқан» адәмләрниң һәммиси (бир мәзгилгичә) «напак» дәп һесаплинатти. Әнди Худаниң җазаси билән Исраил ят әл арисида һәрдайим «һарам-напаклиқ» билән учрашқачқа, һәрдайим «напак» болиду, шуңа уларниң «Худаниң өйигә» өзлири кириши, шундақла һәр қандақ «аш һәдийә»ни елип кириши қәтъий мәнъий қилинған. □ **9:5 «Әнди «җамаәтләрниң ибадәт сорунлири» күнидә, «Пәрвәрдигарниң һейти» болған күнидә қандақ қиларсиләр?»** — бу бутпәрәс хәлиқниң «напак болидиғанлиғи» «Пәрвәрдигарниң һейтлирини тәбрикләлмәслиги», «ибадәт сорунлириға қатнишалмаслиғи» қатарлиқлар уларға еғир кәлгәнлиги бәлким оқурмәнләргә ғәлитә туюлиду. Бирақ әслидә дурус болған бу паалийәтләр хурапий ишларға айлинип қалғандин кейин, улар «буларни һәрдайим қилмисақ «яман болиду»» дәп ойлап, қорқуп жүргән болса керәк. Тирик Худадин қорқмай, хурапийлиқ йолиға хилаплиқ қилиштин қорқуш, һәр бир хәлиққә наһайити номус кәлтүридиған бир иштур. □ **9:6 «Андин Мемфис шәһири уларни көмүп қойиду»** — Мемфис шәһири йоған, һәйвәтлик йәр болғанлиғи үчүн даңқи чиққан. **«Уларниң қәдирлик күмүч буюмлирини болса, чаққақлар егиливалиду; уларниң чедирлирини янтақ-тикәнләр басиду»** — бу айәттә «қәдирлик күмүч буюмлири» вә «чедирлири» болса күмүч билән һәлләнгән бутлар, шундақла шу бутларға «макан болған» чедирлар көздә тутулуши мүмкин. □ **9:7 «Әнди һесаплишиш күнлири кәлди»** — «һесаплишиш күнлири» ибраний тилида «йоқлаш күнлири». □ **9:8 «Пәйғәмбәр болса Әфраим үстигә Худайим билән биллә турған күзәтчидур; ... Худасиниң өйидиму нәпрәт уни күтмәктә»** — һәқиқий пәйғәмбәрниң дүшмәнлири (каһинлар вә сахта пәйғәнбәрләр болса керәк) һәтта Худаниң ибадәтханисидиму уни қәстлимәкчи болувататти. □ **9:9 «Гибеаһниң күнлиридикидәк улар өзлирини чоңқур булғиған,...»** — Гибеаһ шәһиридә бәччивазлиқ һәм қатиллиқ йүз бәргән, Исраилни наһайити шәрмәндичиликтә қалдурған («һак.» 17-19-баплар).

Улар өзлириниң «сөйгүчиси»гә охшаш жиркиничлик болди.□ ■
11 Әфраимниң болса, шан-шәриви қуштәк учуп кетиду
— Худди туғулуш болуп бақмиғандәк,
Һамилә болуп бақмиғандәк,
Бойида апиридә болуш болуп бақмиғандәк!□
12 Һәтта улар пәрзәнтлирини чоң қилған болсиму,
Мән лекин уларни бирини қалдурмай жуда қилимән;
Бәрһәқ, улардин айрилип кәткинимдин кейин, уларниң һалиға вай!
13 Мән көргинимдә, Әфраимниң әһвали чимәнзарда тикләнгән бир «Тур шәһири»дәк еди;
Бирақ Әфраим балилирини қәтл қилғучиға чиқирип бериду.□
14 Уларға бәргин, и Пәрвәрдигар — зади немә бәргиниң түзүк? — Уларға бала чүшүп кетидиған балиятқу, қуруқ әмчәкләрни бәргин!□ ■
15 Уларниң барлиқ рәзиллигини Гилгалдин тапқили болиду;
Чүнки Мән шу йәрдә улардин нәпрәтләндим;
Уларниң қилмишлириниң рәзиллиги түпәйлидин,
Уларни өйүмдин һайдиветимән;
Мән уларни йәнә сөймәймән;
Уларниң әмирлириниң һәммиси тәрсалиқ қилиду.□ ■
16 Әфраим әнди уруветилди;
Уларниң йилтизи қағҗирап кәтти, улар һеч мевә бәрмәйду;
Һәтта улар мевә бәрсиму,
Балиятқусиниң сөйүмлүк мевилирини өлтүрүветимән.□
17 Мениң Худайим уларни чәткә қақти,
Чүнки улар униңға қулақ салмиди;
Улар әлләр арисида сәрсан болиду.

10

Пәрвәрдигарни издәш вақти кәлди!

1 Исраил барақсан бир үзүм телидур;
У өзи үчүн мевә чиқириду;
Мевиси көпәйгәнсери у қурбангаһларниму көпәйткән;

□ **9:10 «Андин улар «Баал-Пеор»ни издәп барди»** — «Баал- Пеор» дегән бут вә бу бутқа мунасивәтлик номуссисзлиқ «Чөл.» 25-бапта хатириләнгән. Демисәкму, бу ишлар Исраил чөл-баяванда жүргән вақитта йүз бәргән. **«Өзлирини әшу номуслуқ нәрсигә беғишлиди, улар өзлириниң «сөйгүчиси»гә охшаш жиркиничлик болди»** — демәк, улар өзлири чоқунған жиркиничлик бутқа охшаш болди. Башқа бир хил тәрҗимиси «...өз сөйгинигә охшаш жиркиничлик болди». ■ **9:10** Чөл. 25:3; Зәб. 105:28 □ **9:11 «Әфраимниң болса, шан-шәриви қуштәк учуп кетиду»** — «Әфраимниң шан-шәриви» уларниң пәхри болған әвлат-пәрзәнтини көрситиду. Худа уларни агаһландуридуки, әвлат-пәрзәнтиңлар мәвҗут болуп бақмиғандәк болисиләр (12-айәтниму көрүң). □ **9:13 «Мән көргинимдә, Әфраимниң әһвали чимәнзарда тикләнгән бир «Тур шәһири»дәк еди»** — «Тур» Ливанға җайлашқан күчлүк вә мустәһкәм порт-дөләт еди. Башқа төрт хил тәрҗимиси бар. Ибраний тилини чүшиниш тәс. □ **9:14 «Уларға бала чүшүп кетидиған балиятқу, қуруқ әмчәкләрни бәргин!»** — пәйғәмбәрниң бу дуаси бәлким уларни балиларниң қәтл қилиниши азавини көрмисун, дегәнни билдүриду. ■ **9:14** Луқа 23:29 □ **9:15 «Уларниң барлиқ рәзиллигини Гилгалдин тапқили болиду»** — «Гилгал» уларниң иккинчи чоң бутпәрәс тавапгаһи еди. ■ **9:15** Йәш. 1:23; Һош. 4:15; 12:12 □ **9:16 «Уларниң (Әфраимниң) йилтизи қағҗирап кәтти, һәтта улар мевә бәрсиму»** — мошу йәрдә балиларни көрситиду. Айәтниң иккинчи қисмини көрүң.

Зимининиң есиллиғидин улар «есил» бут түврүклирини ясиди.□ ■
2 Уларниң көңли ала;
Уларниң гунакарлиғи һазир ашкарилиниду;
У уларниң қурбангаһлирини чеқип ғулитиду,
Уларниң бут түврүклирини бузуветиду.
3 Чүнки улар пат арида: «Биздә падиша йоқ, чүнки Пәрвәрдигардин қорқмидуқ;
Падишасимиз бар болсиму, у бизгә немә қилип бериду?» — дәйдиған болиду.□ ■
4 Улар гәпләрни қиливериду, әһдини түзүп қоюп ялғандин қәсәм ичиду;
Шуңа улар арисидики дәвалишишлар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду.□
5 Самарийәдә туруватқанлар «Бәйт-Авән»ниң мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду;
«*Бәйт-Авән»дикиләр* дәрвәқә униң үстигә матәм тутиду,
Униң «бутпәрәс каһин»лириму униң үчүн шундақ қилиду;
Улар «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәриви» үчүн азаплиниду,
Чүнки у сүргүн қилинди!□
6 Бәрһәқ, шу нәрсә «Жедәлхор падиша» үчүн һәдийә қилинип, Асурийәгә көтирилип кетилиду;
Әфраим иза-аһанәткә қалиду,
Исраил өз «әқли»дин хижил болиду.□
7 Самарийәниң болса, падишаси деңиз долқунлири үстидики хәшәктәк йоқилип кәтти;
8 «Авән»дики «жуқури жайлар», йәни «Исраилниң гунайи» битчит қилиниду;
Қурбангаһлирини тикән-жиғанлар басиду;
Улар тағларға: «Үстимизни йепиңлар!», дөңлүкләргә: «Үстимизгә өрүлүп чүшүңлар!» — дәйду.□ ■
9 — И Исраил, Гибеаһниң күнлиридин башлап сән гуна қилип кәлдиң;
Ишлар шу пети туривәрди;
Рәзилликниң балилири үстигә қилинған җәң уларни Гибеаһта

□ **10:1 «Мевиси көпәйгәнсери у (Исраил) қурбангаһларниму көпәйткән; зимининиң есиллиғидин улар «есил» бут түврүклирини ясиди»** — демисәкму, бу қурбангаһлар вә түврүкләр бутларға аталған еди. Башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Худа) Исраилниң мевисини көпәйтиши билән, Исраил қурбангаһлиридики бут түврүкләр көпәйди; У (Худа) Өз зиминиға яхшилиқни көпәйтиши билән, у (Исраил) бутларға аталған түврүкләрни техиму яхши қилди». ■ **10:1** Һош. 8:11 □ **10:3 «... улар пат арида: «Биздә падиша йоқ, чүнки Пәрвәрдигардин қорқмидуқ; падишасимиз бар болсиму, у бизгә немә қилип бериду?» — дәйдиған болиду»** — бу бешарәт Исраилниң сүргүн қилинғандин кейин немә дәйдиғанлиғини көрситиду. ■ **10:3** Һош. 3:4 □ **10:4 «Шуңа улар арисидики дәвалишишлар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Шуңа уларниң бешиға чүшкән җазалар етиздики чөнәкләргә шумбуя үнүп кәткәндәк болиду». □ **10:5 «Самарийәдә туруватқанлар «Бәйт-Авән»ниң мозийи үчүн ғәм-әндишигә чүшиду,... улар «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәриви» үчүн азаплиниду»** — «Бәйт-Авән»ниң «шан-шәрәп»и, йәни мозай шәклидики бут болса, кинайилик гәп, әлвәттә. Оқурмәнләрниң есидә болидуки, «Бәйт-Авән» дегән сөзниң өзи кинайилик гәптур (мәниси: «Йоқ бир нәрсә»ниң өйи). □ **10:6 «шу нәрсә «Жедәлхор падиша» үчүн һәдийә қилинип»** — «Жедәлхор падиша» Асурийә падишасини демәкчи. Жуқириқи 5:13-айәттики изаһатни көрүң. □ **10:8 ««Авән»дики «жуқури жайлар», йәни «Исраилниң гунайи» битчит қилиниду»** — «Авән» («йоқ нәрсә») йәни «Бәйт-Авән». «Жуқири жайлар» — бутпәрәслик қилидиған мәхсус жайлар. «Исраилниң гунайи» — улар чоқунған бутни көрсәтсә керәк. ■ **10:8** Йәш. 2:19; Луқа 23:30; Вәһ. 6:16; 9:6

бесивәтмидиму?□ ■
10 Мән халиқинимда уларни жазалаймән;
Улар икки гунайи түпәйлидин әсиргә чүшүшкә тоғра кәлгәндә,
Ят қовмлар уларға һуҗум қилишқа жиғилиду.□
11 Әфраим болса көндүрүлгән бир инәктур,
У хаман тепишкә амрақ;
Мән униң чирайлиқ гәдинини упраштин аяп кәлдим;
Бирақ һазир униңға боюнтуруқ селип һайдаймән;
Йәһуда йәр һайдисун!
Яқуп өзи үчүн йәрни тирнилиши керәк.□
12 Өзүңларға һәққанийлиқ билән териңлар,
Меһир-муһәббәт ичидә һосул алисиләр;
Боз йериңларни чанап ечиңлар;
Чүнки Пәрвәрдигарни издәш вақти кәлди,
— Та У үстүңларға һәққанийлиқни яғдурғичә!■
13 *Бирақ* силәр рәзилликни ағдурдуңлар,
Қәбиһлик һосулини ордуңлар,
Ялғанчилиқниң мевисини йедиңлар;
Чүнки сән өз йолуңға, йәни батурлириңниң көплүгигә ишинип таяндиң;
14 Қовмлириң арисида чуқан-сүрән көтирилиду;
Шалман җәң күнидә Бәйт-Арбәлни бәрбат қилғандәк,
Барлиқ қорғанлириң бәрбат қилиниду;
(шу күни *Бәйт-Арбәлдики* ана-балилар тәңла парә-парә қиливетилмигәнму?) —□
15 Әнди учиға чиққан рәзиллигиң түпәйлидин,
Охшаш бир күн сениң бешиңға чүшүрүлиду, и Бәйт-Әл!
Таң сәһәрдила Исраилниң падишаси пүтүнләй үзүп ташлиниду.□

□ **10:9 «— И Исраил, Гибеаһниң күнлиридин башлап сән гуна қилип кәлдиң; ... рәзилликниң балилири үстигә қилинған җәң уларни Гибеаһта бесивәтмидиму?»** — Гибеаһ шәһирида болған рәзил вақиә (бәччивазлиқ һәм қатиллиқ) «һак.» 17-19-бапларда хатириләнгән. Бу айәткә қариғанда бу гуна шу күнләрдин тартип Исраилдин айрилмиған. Шу вақиә болғандин кейин, Гибеаһдикиләр товва қилмиди, шуниң билән Исраилниң башқа қәбилилири уларға қарши җәң қилип уларни битчит қилған. Бешарәткә қариғанда, бундақ бир җәң йәнә елип берилиши керәк; лекин бу қетим пүтқүл Исраилға қарши шундақ бир җәң болиду. ■ **10:9** һош. 9:9 □ **10:10 «Улар икки гунайи түпәйлидин әсиргә чүшүшкә тоғра кәлгәндә»** — «икки гунайи» немә екәнлиги тоғрилиқ алимларниң һәр хил пәрәзлири бар. Исраилниң икки җай (Бәйт-Әл вә Дан)да чоң бутни ясиғанлиғини көрситиши мүмкин («1Пад.» 12-бап). Бу айәтниң башқа хил тәрҗимилири бар. □ **10:11 «Әфраим болса көндүрүлгән бир инәктур, у хаман тепишкә амрақ; Мән униң чирайлиқ гәдинини упраштин аяп кәлдим; бирақ һазир униңға боюнтуруқ селип һайдаймән; Йәһуда йәр һайдисун! Яқуп өзи үчүн йәрни тирнилиши керәк»** — деһан өзиниң амрақ иникини (Худа деһан, Исраил инәк) техи еғир әмгәккә салмиған, пәқәт хаман тепишкә салған (хаман тепиш йеник иш һәм тепилгән данлардин йейәләйдиғанлиғи үчүн инәк униңға амрақ, әлвәттә). Бирақ инәк җайил болуп кәткәчкә (4:16ни көрүң) һазир қаттиқ әмгәк күнлири кәлди: 12-айәт бойичә, Йәһуда вә Исраил Худа үчүн «йәр һайдимисә» (товва қилиш җәрянидики җапалиқ йолға кирмисә), улар бәлки Асурийә яки Бабил үчүн қаттиқ әмгәк қилидиған болиду. ■ **10:12** Йәр. 4:3 □ **10:14 «Шалман җәң күнидә бәйт-арбәлни бәрбат қилғандәк,...»** — «Шалман» бәлким Асурийә падишаси «Шалманәзәр ИИИ» яки «Шалманәзәр V»ни, «Бәйт-Арбәл» бәлким Галилийәдики «Арбела»ни көрситиши мүмкин. Тарихий тәпсилатлар һазир бизгә намәлум, бирақ Исраилға болған агаһ наһайити ениқтур. □ **10:15 «Охшаш бир күн сениң бешиңға чүшүрүлиду, и Бәйт-Әл!»** — демәк, уларниң «Бәйт-Әл»дә қилған рәзилликлири өз бешиға «Бәйт-Арбәл»дикидәк бир күнни чүшүриду. **«Таң сәһәрдила Исраилниң падишаси пүтүнләй үзүп ташлиниду»** — «таң сәһәрдила» — демәк, «җәң бешидила» (җәң адәттә сәһәрдә башлинатти); яки болмиса «бәк тезла» дегән мәнидә.

11

Исраил, сөйүмлүк балам! Сени қандақму ташлап қойимән?

1 Исраил бала чеғида, Мән уни сөйдүм,
Шуниң билән оғлумни Мисирдин чиқишқа чақирдим.■
2 Бирақ улар *хәлқимни* чақиривиди,
Улар дәрһал һозурумдин чиқип кәтти;
Улар «Баал»ларға қурбанлиқ қилишқа башлиди,
Ойма мәбудларға исриқ салди.□
3 Әфраимға меңишни үгәткүчи Өзүм едим,
Униң қолини тутуп вә йөләп —
Бирақ өзини сақайтқучиниң Мән екәнлигимни улар билмиди.
4 Мән адимәтчиликниң көйүнүш риштилири билән,
Сөйгүниң тарлири билән уларниң көңлини тартивалдим;
Мән уларға худди еңигидин боюнтуруқни еливәткүчи бирисидәк болғанмән,
Егилип Өзүм уларни озуқландурғанмән.
5 Улар Мисирға қайтидиған болмамду?
Асурийәлик дәрвәқә уларниң падишаси болидиған әмәсму?
— Чүнки улар йенимға қайтишни рәт қилди!□
6 Қилич униң шәһәрлиридә һәрян ойнитилиду;
Дәрвазисидики төмүр балдақларни вәйран қилип йәп кетиду;
Бу өз әқиллириниң касапитидур!
7 Бәрһәқ, Мениң хәлқим Мәндин чәтләп кетишкә мәптун болди;
Улар һәммидин Алий Болғучиға нида қилип чақирсиму,
Лекин һеч ким уларни көтәрмәйду.
8 Мән қандақму сени ташлап қойимән, и Әфраим?
Мән қандақму сени *дүшмәнгә* тапшуримән, и Исраил?!
Қандақму сени Адмаһ шәһиридәк қилимән?!
Сени қандақму Зәбоим шәһиридәк бир тәрәп қилимән?!
Қәлбим ич-бағримда қайнап кетиватиду,
Мениң барлиқ рәһимдиллиғим қозғиливатиду!□ ■
9 Ғәзивимниң қәһрини жүргүзмәймән,
Иккинчи йәнә Әфраимни йоқатмаймән;
Чүнки Мән инсан әмәс, Тәңридурмән,
— Йәни араңда болған пак-муқәддәс Болғучидурмән;
Мән дәрғәзәп билән кәлмәймән.□
10 Улар Пәрвәрдигарниң кәйнидин маңиду;

■ **11:1** Мат. 2:15 □ **11:2 «Бирақ улар хәлқимни чақиривиди, улар дәрһал һозурумдин чиқип кәтти...»** — «улар» — бутпәрәсләрни яки Исраил Мисирдин чиққанда учриған «Моаб»дикиләрни вә яки Қанаанға киргәндин кейин учрашқан Қанаандикиләрни көрситиши мумкин. Айәт үстидики икки башқа көзқараш ипадиләйдиған башқа икки тәрҗимиси бар: (1) «Улар (пәйғәмбәрләр) уларни чақирғансери, улар (Исраил) өзлирини улардин (пәйғәмбәрләрдин) нери қилди»; (2) «Мән (Худа) уларни чақирғансери, улар өзлирини һозурумдин нери қилди». Ахирқи тәрҗимә миладийәдин илгириги 3-әсирдики «Септуагинт» (LXX) грек тәрҗимисигә әгишиду. □ **11:5 «Улар Мисирға қайтидиған болмамду? Асурийәлик дәрвәқә уларниң падишаси болидиған әмәсму?»** — Исраил Мисир вә Асурийәдин ярдәм издәп уларниң йениға «чиқти». Әнди бу айәттә тилға елинған уларниң «чиқиш»и яки «қайтиш»и (1- вә 2-айәтни көрүң) болса қачқун мусапир сүпитидә (Мисирға) яки әсир сүпитидә (Асурийәгә) болиду. □ **11:8 «Қандақму сени Адмаһ шәһиридәк қилимән?! Сени қандақму Зәбоим шәһиридәк бир тәрәп қилимән?!»** — «Адмаһ» вә «Зәбоим» дегән шәһәрләр еғир гуналири түпәйлидин Содом вә Гоморра билән тәң асмандин яққан от-гүңгүрт тәрипидин пүтүнләй һалак болди. ■ **11:8** Яр. 19:24 □ **11:9 «... Мән дәрғәзәп билән кәлмәймән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... Мән шәһәргә (җазалашқа) кирмәймән.

У ширдәк һөкирәйду;
У һөкиригәндә, әнди балилири ғәриптин титригән һалда келиду;
11 Улар Мисирдин қуштәк,
Асурийә зиминидин пахтәктәк титригән һалда чиқип келиду;
Шуниң билән уларни өз өйлиригә маканлаштуримән, — дәйду Пәрвәрдигар.□

12

Өткән ишларни әсләп савақ елиңлар!

1 Әфраим Мени ялған гәплири билән көмүветиду;
Йәһудаму Тәңригә, йәни ишәшлик, Пак-Муқәддәс Болғучиға тутуруқсиз болди.
Әфраимниң йегини шамалдур,
У шәриқ шамилини қоғлап жүриду;
У күнләп ялғанчилиқ, зулум-зорлуқни көпәйтмәктә;
Улар Асурийә билән әһдә түзиду,
Шуниңдәк Мисирға май «соғилири» көтирип апирилиду.□
2 Пәрвәрдигарниң Йәһуда биләнму бир дәваси бар;
У Яқупни йоллири бойичә жазалайду;
Униң қилмишлирини өз үстигә қайтуриду.
3 У балиятқуда туруп акисини тапинидин тутувалған,
Өз күчи билән Худа билән елишқан;□ ■
4 У бәрһәқ Пәриштә билән елишип, ғәлибә қилди;
У жиғлиди, Униңға дуа-тилавәт қилди;
Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди,

□ **11:11 «Улар Мисирдин қуштәк, Асурийә зиминидин пахтәктәк титригән һалда чиқип келиду; шуниң билән уларни өз өйлиригә маканлаштуримән»** — Исраил (Әфраим)дикиләрдин бәзиләр авал Йәһудадин панаһ тапқан, андин кейин Йәһуда билән тәң Бабил империйәсигә сүргүн болған. Андин улар билән тәң Қанаанға (Пәләстингә) қайтип кәлгән — ажизлиқта, «титригән һалда» қайтип кәлгән («2Тар.» 9:1-3, «Әзра» 1-2-бап). □ **12:1 «Йәһудаму Тәңригә, йәни ишәшлик, Пак-Муқәддәс Болғучиға тутуруқсиз болди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Йәһуда йәнила Худа билән биллә һөкүмдарлиқ қилиду, у Пак-Муқәддәс Болғучиға садиқтур». Бизниңчә 12-бап, 2-айәткә қариғанда бу хил тәрҗимиси қәтъий мүмкин әмәс. **«Әфраимниң йегини шамалдур, у шәриқ шамилини қоғлап жүриду»** — демәк, Әфраим гепи тутуруқсиз, «шамалға баққучи» әл еди. **«Шуниңдәк Мисирға май «соғилири» көтирип апирилиду»** — бу «май» шүбһисизки, Мисирниң ярдимини елиш үчүн әвәтилгән. □ **12:3 «У балиятқуда туруп акисини тапинидин тутувалған,...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Яқуп» дегән исимниң мәнаси әслидә: «У (Худа) тапиниңда болсун» (демәк, у Сән (Худа) билән биллә болсун); бирақ Яқуп пәйғәмбәргә шу исимниң қоюлушиниң сәвәви: — (1) у акисиниң тапинини тутқан (туғулғанда); (2) бу исимниң «алдамчи» дегән көчмә мәнаси бар; у кейинки күнләрдә акисини икки қетим «роһий мирас»тин алдап қойған («Яр.» 25-бап). Ахирда у бу алдамчилиқтин товва қилип, акисидин әпу сориған («Яр.» 33-бапниму көрүң). ■ **12:3** Яр. 25:26; 35:9,10

Вә шу йәрдә бизгә сөз қилди;□ ■
5 — Йәни Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа,
— «Пәрвәрдигар» болса Униң хатирә намидур!□
6 Шуңа сән, Худайиң арқилиқ, Униң йениға қайт;
Меһриванлиқ вә адаләтни қолуңдин бәрмә,
Худайиңға үмүт бағлап, Уни изчил күткин.

Алдамчи содигәр

7 Мана бу содигәр! Униң қолида алдамчилиқ таразиси бар;
У бозәк қилишқа амрақтур.□
8 Әфраим: «Мән дәрвәқә бейидим,
Өзүмгә көп байлиқларни топлидим;
Бирақ улар барлиқ әҗирлиримдә мәндин һеч гунайий қәбиһликни тапалмайду!»
— дәйду.□
9 Бирақ Мисир зиминидин тартип Мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән,
Мән сени йәнә «*кәпиләр* һейти»дикидәк чедирларда турғузимән!□ ■

Пәйғәмбәрләрниң әһмийити

10 «Мән пәйғәмбәрләргә сөз қилғанмән,
Аламәт көрүнүшләрни көпәйткәнмән,
Шундақла пәйғәмбәрләр арқилиқ тәмсилләрни көрсәткәнмән.
11 Гилеад қәбиһму? Улар бәрһәқ пәқәт яримаслардур!
Улар Гилгалда топақларни қурбанлиқ қилиду;

□ **12:4 «Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди»** — ибраний тилида «У уни Бәйт-Әлдә тепивалди». Шуңа башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Яқуп) Уни (Худани) тепивалди». **«У бәрһәқ Пәриштә билән елишип, ғәлибә қилди; у жиғлиди, Униңға дуа-тилавәт қилди; Худа уни Бәйт-Әлдә тепивалди, вә шу йәрдә бизгә сөз қилди;»** — бу тарихий вақиәләрниң әһмийити бәлким: (1) Яқуп әсли бир алдамчи; (2) бирақ у етиқат арқилиқ Худаниң Пәриштисидин бәхит-бәрикәткә вә Худаниң илтипатиға еришкән; (3) кейин у башқичә бир адәм, етиқатлиқ, шәпқәтлик болуп чиқти (Исраил дәп аталди). (4) Худа әсли бу ишларни «Бәйт-Әл»дә (Яқупни чарқирған вақтида) башлиған, Яқупқа, шундақла әвлатлириға бәхит ата қилидиған вәдиләрни қилған; (5) шуңа Исраил «Бәйт-Әл»ниң **һәқиқий әһмийитини** әслиши керәк; (6) улар бу ишлардин савақ алсунки, «Худа мениму (Яқупқа охшаш) яман алдамчилиқтин дурус, етиқатлиқ адәмгә өзгәртәләйду»; (7) «шуңа Худаниң күчигә тайинип Униңға қайтишим керәк». Вақиәләр «Яр.» 25-32-бапларда хатириләнгән. Башқа бир нәччә хил тәрҗимиләр учриши мүмкин. ■ **12:4** Яр. 28:12, 19; 35:7, 14, 15 □ **12:5 «— Йәни Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа, — «Пәрвәрдигар» болса Униң хатирә намидур!»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Яқуп өзи билән елишқан Пәриштиниң намини сориған. Шу чағда у намини униңға ейтмиған. Кейин Худа бу намниң «Яһвәһ» (тәрҗимимиздә, «Пәрвәрдигар» дейилиду) екәнлигини Муса пәйғәмбәргә аян қилип чүшәндүргән (Яһвәһ — «Өзгәрмәс», «Әзәлдин Бар Болғучи», «Әһдисигә һәрдайим садиқ Болғучи» дегән мәниләрни өз ичигә алиду). Шуңа бу нам Исраилға үмүт бериши керәк еди. □ **12:7 «Мана бу содигәр!»** — «содигәр» ибраний тилида «Қанаан» яки «Қанаанлиқ» дегәнлик болиду. Демәк, Әфраим бир тәрәптин әсли өзи алдидин һайдиваткән бутпәрәс Қанаанлиқларға охшап қалған; йәнә бир тәрәптин у «Яқуп»ниң әслидики «алдамчи» характерида болуп, һеч өзгәртилмигәндур. □ **12:8 «улар... мәндин гунайий қәбиһликни тапалмайду»** — «гунайий қәбиһлик» — демәк, мәндә «қәбиһликләр бар, бирақ еғир әмәс, «гуна әмәс»» дегән күлкилик гәп. «Мән анчә яман адәм әмәсмән» дәйдиған позитсийиләр бүгүнгә қәдәр һәммимизгә тонуштур. □ **12:9 «Бирақ Мисир зиминидин тартип мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән, Мән сени йәнә «кәпиләр һейти»дикидәк чедирларда турғузимән!»** — ««кәпиләр һейти»дикидәк» ибраний тилида «һейттики күнләрдикидәк». «Чедирларда туруш» тилға елинғандин кейин шүбһисизки, «кәпиләр һейти»ни көрсәтсә керәк. Исраил «Мисирдин чиқиш»тики муһим савақларни унтуған. «Кәпиләр һейти» («кәпә тикиш һейти»)да Исраил йәттә күн өйдә әмәс, бәлки чедирларда туруши керәк еди. Һейттики бу иш уларға әслидики аҗиз, кәмбәғәл башлинишини вә «Инсан пәқәт нан биләнла яшимайду, бәлки Худаниң һәр бир сөзигә тайинип яшиши керәк» дегән муһим савақ тоғрилиқ әслитиши керәк еди. ■ **12:9** Йәш. 43:11

Уларниң қурбангаһлири дәрвәқә етиз қирлиридики таш догилиридак көптур!□ ■
12 (Яқуп Сурийәгә қечип кәтти,
Шу йәрдә Исраил хотун елиш үчүн ишлигән;
Бәрһәқ, хотун елиш үчүн у қойларни баққан еди).■
13 Пәрвәрдигар йәнә пәйғәмбәр арқилиқ Исраилни Мисирдин чиқирип қутқузған,
Пәйғәмбәр арқилиқ униңдин хәвәрму алған.□
14 Әфраим *Худаниң* қәһрини интайин қаттиқ қозғиған;
Униң Рәбби у төккән қан қәризни униң гәдинигә артиду,
Шәрмәндилик-аһанәтини өз бешиға қайтуриду.

13

«Мән сени һалак қилимән, и Исраил!» — ахирқи агаһландуруш

1 *Бурун* Әфраим сөз қилғанда, кишиләр һөрмәтләп титрәп кетәтти;
У Исраил қәбилилири арисида көтирилгән;
Бирақ у Баал арқилиқ гуна қилип өлди.□
2 Улар һазир гунаниң үстигә гуна садир қилмақта!
Өзлиригә күмүчлиридин қуйма мәбудларни,
Өз әқли ойлап чиққан бутларни ясиди;
Буларниң һәммиси һүнәрвәнниң әҗри, халас;
Бу кишиләр тоғрилиқ: «Һәй, инсан қурбанлиғини қилғучилар, мозайларни сөйүп қоюңлар!» дейилиду.□ ■
3 Шуңа улар сәһәрдики бир парчә булуттәк,
Тездин ғайип болидиған таң сәһәрдики шәбнәмдәк,
Хамандин қара қуюнда учқан пахалдәк,

□ **12:11 «Гилеад қәбиһму? Улар бәрһәқ пәқәт ярамаслардур!»** — мошу айәттә «қәбиһ» вә «ярамас» дегән сөзләр бир-биригә охшайдайдиған сөзләрдур. **«Улар Гилгалда топақларни қурбанлиқ қилиду; уларниң қурбангаһлири дәрвәқә етиз қирлиридики таш догилиридак көптур!»** — Һошия «Гилгал» («дога», «дәстә», дегән мәнидә) дегән йәр нами билән сөз оюни қилиду — улар һәқиқәтән исми-җисмиға лайиқтур . һәммә йеридә көплигән қурбангаһлириниң болуши билән, Гилгал дәрвәқә «етиздики таш догилар»дәк бир җай, халас. Айәтниң башқа хил тәрҗилириму бар. ■ **12:11** Һош. 4:15; 6:8; 9:15 ■ **12:12** Яр. 28:5; 29:20, 28 □ **12:13 «Пәрвәрдигар йәнә пәйғәмбәр арқилиқ Исраилни Мисирдин чиқирип қутқузған, пәйғәмбәр арқилиқ униңдин хәвәрму алған»** — мошу ишлар (12-14-айәт) испатлайдуки, Әфраим әҗдати болған Яқупни һәддидин зиядә иззәтлигән. Уларниң тәмәнна қойған «бүйүк әҗдат»и Яқупниң аилисидикилири (Исраил) пәйғәмбәрсиз қалған болса (демәк, уларда Худаниң Роһиниң йетәкчилиги болмиған болса) у чөл-баяванда жүрүватқан наһайити бир «қачқун» яки һәтта Мисирдин чиқмиған бир «ишләмчи» болатти, халас. У һәргиз улуқ бир әл болуп чиқмайтти. Бирақ һазирқи Исраил (болупму Әфраим қәбилиси) Худа әвәткән пәйғәмбәрләр (Амос, Һошия, Йәшая, Микаһ)ни рәт қилип, Худани интайин ғәзәпләндүриду. Исраилниң мәвҗудлуғи вә һаятиниң һәр җәһәтлири уларниң Худа билән болған роһий мунасивитигә бағлиқ еди. Исраилниң пәйғәмбәрлири бу ишни хәлиқниң көз алдида көрситиду; пәйғәмбәрләрни сәл чағлаш Худаниң Өзини сәл чағлиған билән баравәрдур. Яқуп өзи ахирида пәйғәмбәр болған (Яр. 48-49 бапларни көрүң). □ **13:1 «Бурун) Әфраим сөз қилғанда...»** — «Әфраим» қәбилиниң әҗдати болған Әфраимни әмәс, бәлки қәбилиниң авалқи тарихини көрситиду. Муса пәйғәмбәрдин кейин, Исраилға йетәклигүчи болған Йәшуа пәйғәмбәр Әфраимлиқ еди. □ **13:2 «Бу кишиләр тоғрилиқ: «Һәй, инсан қурбанлиғини қилғучилар, мозайларни сөйүп қоюңлар!» дейилиду»** — башқа бир тәрҗимиси: «У кишиләр тоғрилиқ: «Мана, қурбанлиқ қилғучи адәмләр мозайларни сөйүп қоюватиду!» — дейилиду» — яки башқилар. Бирақ ибраний тилини чүшиниш тәс болғини билән, тилшунасларниң йеқинқи тәтқиқатлири бойичә, бу айәт дәрвәқә «инсан қурбанлиғи»ни көрситиши мумкин. ■ **13:2** Һош. 8:6

Түңлүктин чиққан ис-түтәктәк *тездин* йоқап кетиду.
4 Бирақ Мисир зиминидин тартип Мән Пәрвәрдигар сениң Худайиң болғанмән;
Сән Мәндин башқа һеч Илаһни билмәйдиған болисән;
Мәндин башқа қутқузғучи йоқтур.■
5 Мән чөл-баяванда, қурғақчилиқниң зиминида сән билән тонуштум;
6 Улар озуқландурулуп, тоюнған,
Тоюнғандин кейин көңлидә тәкәббурлишип кәткән;
Шуңа улар Мени унтуған.■
7 Әнди Мән уларға ширдәк болимән;
Илпиздәк уларни йол бойида пайлап күтимән;
8 Күчүклиридин мәһрум болған ейиқтәк Мән уларға учрап,
Жүрәк чависини титиветимән;
Уларни чиши ширдәк нәқ мәйданда йәветимән;
Даладики һайванлар уларни житиветиду.
9 Сениң һалакитиң, и Исраил, дәл Маңа қарши чиққанлиғиң,
Йәни Ярдәмчиңгә қарши чиққанлиғиңдин ибарәттур.
10 Әнди барлиқ шәһәрлириңдә саңа қутқузғучи болидиған падишасиң қени?
Сениң сорақчи-һакимлириң қени?
Сән булар тоғрилиқ: «Маңа падиша вә шаһзадиларни тәқдим қилғайсән!» дәп тилигән әмәсму? —
11 Мән ғәзивим билән саңа падишани тәқдим қилғанмән,
Әнди уни ғәзипим билән елип ташлидим.□ ■

12 Әфраимниң қәбиһлиги чиң орап-қачиланған;
Униң гунайи жуғлинип сақланған;□
13 Толғақ басқан аялниң азаплири униңға чүшиду;
У әқилсиз бир оғулдур;
Чүнки балиятқуниң ағзи ечилғанда, у һазир болмиған!□
14 Мән бәдәл төләп уларни тәһтисараниң күчидин қутулдуримән;
Уларға һәмҗәмәт болуп өлүмдин қутқузимән;
Әй, өлүм, сениң вабалириң қени?!
Әй, тәһтисара, сениң һалакәтлириң қени?!

■ **13:4** 2Сам. 22:32; Зәб. 17:32; Йәш. 43:11; Һош. 12:10 ■ **13:6** Қан. 32:15; Һош. 8:14 □ **13:11 «Мән ғәзивим билән саңа падишани тәқдим қилғанмән, әнди уни ғәзипим билән елип ташлидим»** — Исраил Қанаан зиминини егиливалғандин тартип, Худа уларға йетәкчилик вә сотчилиқ қилидиған «батур һакимлар» яки «сотчи-қутқузғучи» дегән ихласмән батурларни айрим-айрим тәминләп бәргән еди. Исраил Худаниң бу «айрим-айрим тәқсимати»дин нарази болуп, Самуил пәйғәмбәрниң дәвридә Худадин падиша («муқим» сулалә түзүми) тикләшни тилигән. Худа Самуил пәйғәмбәр арқилиқ уларниң тәливини: «Маңа ишәнмәсликкә баравәр» дәп наразилиғини көрситип, андин ахирида Исраилниң биринчи падишаси Саулни тиклигән («1Сам.» 8-12-баплар) ■ **13:11** 1Сам. 8:5; 15:23; 16:1 □ **13:12 «Әфраимниң қәбиһлиги чиң орап-қачиланған; униң гунайи жуғлинип сақланған»** — демәк, униң барлиқ қәбиһлик-гуналири Худаниң җазалиши үчүн убдан сақланмақта. □ **13:13 «Балиятқуниң ағзи ечилғанда, у һазир болмиған!»** — яки «балиятқуниң ағзи ечилғанда, у чиқмайду!».

Мән буниңдин пушайман қилмаймән!□ ■

15 *Әфраим* қериндашлири арисида «мевилик» болсиму,
Шәриқтин бир шамал чиқиду,
Йәни Пәрвәрдигарниң чөл-баявандин чиққан бир шамили келиду;
Әфраимниң булиқи қуруп кетиду, униң су беши қағҗирап кетиду;
У *шамал* ғәзнисидики барлиқ нәпис қача-қучиларни булаң-талаң қилиду.□

14

1 Самарийәниң өз гунайи өз зиммисигә қоюлиду;
Чүнки у өз Худасиға бойнини қаттиқ қилған;
Улар қилич билән жиқилиду,
Бовақлири парә-парә қилип чеқиветилиду,
Һамилдар аяллири йериветилиду.■

Исраилниң кәлгүсидә товва қилиши, қутқузулуп әслигә кәлтүрүлүши

2 И Исраил, Пәрвәрдигар Худайиңниң йениға иккиләнмәй қайтип кәл!
Чүнки өз қәбиһлигиң билән путлишип жиқилғансән.■
3 Өзүңлар билән биллә сөзләрни епкелиңлар,
Пәрвәрдигарниң йениға қайтиңлар;
Униңға: — «Барлиқ қәбиһликни кәчүргәйсән,
Шапаәт билән бизни қобул қилғайсән,
Шуниң билән биз Саңа ләвлиримиздики «буқа *қурбанлиқлар*»ни тутимиз — даңлар.□
4 — «Асурийә бизни қутқузмайду,
Атларға минмәймиз;
Биз һәргиз өз қолимиз ясиғиниға: — «Худайимиз!» демәймиз;

□ **13:14 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған жай. **«... Әй, өлүм, сениң вабалириң қени?! Әй, тәһтисара, сениң һалакәтлириң қени?! Мән буниңдин пушайман қилмаймән!»** — алимлар бу айәт үстидә икки хил пикирдә. Бәзиләр мундақ тәрҗимә қилиду: — «Мән уларни тәһтисараниң күчидин қутулдурамдимән? Мән уларни өлүмдин қутқузамдимән? Әй, өлүм, вабалириңни чиқар! Әй, тәһтисара, һалакәтлириңни чиқар! Мән уларға (Исраилға) һеч рәһим қилмаймән». Бу тәрҗимә алди-кәйнидики айәтләргә маслашқан болсиму, биз жуқуриқи тәрҗимигә қайилмиз. Чүнки: (1) ибраний тилида айәтниң биринчи җүмлисидә соал җүклимиси йоқ, у аддий бир «баян җүмлә». (2) Худа Һошия пәйғәмбәр арқилиқ бәргән бир нәччә бешарәтләрдә, Исраилға болған қаттиқ әйивини йәткүзүши билән тәң күтүлмигән йәрдин Исраилға чоң үмүтләрниму көрситиду (мәсилән, 1:9-10, 8:11); (3) Инҗилда расул Павлус бу айәтләрни шундақ чүшәндүрүп бериду («1Кор.» 15:55-56, «Вәһ.» 20:13-14ни көрүң); (4) текстниң иккинчи қисминиң тәрҗимиси: «Мән (Өзүм) саңа һалакәт болимән, и тәһтисара!... саңа ваба болимән, и өлүм! Мән силәргә һеч рәһим қилмаймән» болуш еһтималға бәк йеқин. Йәнә мүмкинчилиги барки, айәтниң әң ахирқи қисми: «Мән Өзүмни һеч айимаймән!» дегән мәнидә болиду — демәк, Худа Исраилни қутқузуш үчүн һәр қандақ бәдәл төләшкә тәйярдур. ■ **13:14** Йәш. 25:8; 1Кор. 15:55 □ **13:15 «Әфраим қериндашлири арисида «мевилик» болсиму»** — «Әфраим» дегән исимниң өзи «мевилик» дегән мәнидә. Мошу айәттики «мевә» пәрзәнтләрни көрситиду (14-айәтниму көрүң). **«Шәриқтин бир шамал чиқиду»** — Қанаанға (Пәләстингә) нисбәтән әң дәһшәтлик шамал шәриқ шамилидур. Уларни набут қилидиған Асурийә қошуни дәрвәқә шәриқтин келиду. **«ғәзнидики нәпис қача-қучилар»** — Әфраимдики «келишкән чокан-қизлар»ни көрситишиму мүмкин (16-айәтниму көрүң). ■ **14:1** Һош. 10:14 ■ **14:2** Һош. 12:7 □ **14:3 «...«буқа қурбанлиқлар»ни тутимиз** — «буқа қурбанлиқлар» Худаға атап беғишлинидиған «көйдүрмә қурбанлиқ»лар ичидә әң қимматлик қурбанлиқ еди. Мошу йәрдә көчмә мәнидә ишләткән, әлвәттә. У «ләвлиримиздики мол ибадәт-мәдһийә»ни көрситиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «ләвлиримиздики мевини тутимиз».

Чүнки Сәндинла житим-йесирлар рәһим-шәпқәт тапиду».□

5 — Мән уларни «арқиға чекинишлири»дин сақайтимән,
Мән уларни чин көңлүмдин халап сөйимән;
Чүнки Мениң ғәзивим униңдин янди.
6 Мән Исраилға шәбнәмдәк болимән;
У нилупәрдәк бәрқ уриду,
Йилтизлири Ливан *кедир* дәриғидәк йилтиз тартиду;
7 Униң бихлири шахлап йейилиду,
Униң гөзәллиги зәйтун дәриғидәк,
Пуриғи Ливан *кедириниңкидәк* болиду.
8 Хәлиқ қайтип келип, униң сайиси астида олтириду;
Улар зираәтләрдәк яшнайду,
Үзүм телидәк чечәкләйду;
Ливанниң шараплири *ағзида қалғандәк*, есидә шерин қалиду. □
9 Әфраим: «Мениң бутлар билән йәнә немә карим!» — дәйдиған болиду.
«Мән униңға җавап беримән, униңдин хәвәр алимән!
«Мән япйешил бир қариғайдурмән».
«Сениң мевәң Мәндиндур!»□
10 Ким дана болуп, бу ишларни чүшинәр? Чечән болуп, буларни биләр?
Чүнки Пәрвәрдигарниң йоллири дурустур,
Һәққанийлар уларда маңиду;
Бирақ итаәтсизләр уларда путлишип жиқилиду.■

□ **14:4 «Чүнки Сәндинла житим-йесирлар рәһим-шәпқәт тапиду»»** — бу сөз Һошияниң балилириниң өз дадиси билән болған кәчүрмишини әкс әттүргән болиду. □ **14:8 «Ливанниң шараплири ағзида қалғандәк, есидә шерин қалиду»** — ибраний тилида: «Униң әсләтмиси Ливандики шарапниңкидәк болиду». □ **14:9 «Әфраим: «Мениң бутлар билән йәнә немә карим!» — дәйдиған болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У (Худа Әфраимға) «И Әфраим, Мениң бутлар билән немә алақәм болсун!» — дәйду». ■ **14:10** Пәнд. 10:29

Йоел

Чекәткә апити Пәрвәрдигарниң күнигә бешарәт бериду

1 Пәрвәрдигарниң Петуелниң оғли Йоелға чүшкән сөзи: —
2 «И қерилар, аңлаңлар;
Зиминда барлиқ туруватқан һәммәйлән, қулақ селиңлар;
Өз күнлириңларда яки ата-бовилириңларниң күнлиридиму шундақ бир иш болуп баққанму?
3 Балилириңларға шуни ейтип бериңлар,
Балилириңлар өз балилириға ейтсун,
Уларму келәр дәвиргә ейтсун: —
4 «Чишлигүчи курут» қалдурғанни чекәткә йәп болди,
Чекәткә қалдурғанни чекәткә личинкилири йәп болди,
Чекәткә личинкилири қалдурғанни «вәйранчи курут»лар йәп болди.□
5 Әй, һарақкәшләр, ойғинип қаттиқ жиғлаңлар,
Һувлишиңлар, и шарап ичкүчиләр,
Йеңи шарап түпәйлидин —
Чүнки у ағзиңдин елип ташланди.
6 Чүнки бир хәлиқ, күчлүк, сансизлиған хәлиқ,
Зиминим үстигә бесип кәлди;
Униң чишлири болса ширниң чишлири,
Униңда ширниң һиңгаң чишлири бардур;
7 У Мениң үзүм таллиримни вәйранә қиливәтти,
Әнҗир дәриғимниң қовзақлирини сийривәтти,
Уларни ялаңачлап, ташливәтти;
Уларниң шахлири ақливетилди.
8 Яшлиғидики ери үчүн матәм тутуп бөз кийимләргә оранған нәвҗувандәк қаттиқ пиған чекиңлар;
9 Пәрвәрдигарниң өйи «ашлиқ һәдийә»дин һәм «шарап һәдийә»ләрдин мәһрум қилинди;
Каһинлар, йәни Пәрвәрдигарниң хизмәтчилири матәм тутиду.□
10 Етизлар чөлдәрәп кәтти,
Зимин матәм тутиду;
Чүнки зираәтләр ғазан болди,
Йеңи шарап қуруп кәтти,
Зәйтун мейи қағҗириди.
11 Һәй деханлар, уюлуңлар;
Буғдайлар һәм арпилар үчүн ялвуруңлар, и үзүмчиләр,
Чүнки етизларниң һосуллири қуруп кәтти.
12 Үзүм тели қағҗирап кәтти,
Әнҗир дәриғи солишип қалди,
Анар дәриғи, хорма палмиси һәм алма дәриғиму,
Даладики барлиқ дәрәқләр солишип кәтти;

□ **1:4 ««Чишлигүчи курут»лар... «вәйранчи курут»лар** — «чекәткә личинкә» вә «вәйранчи курут»лар болса бәлким чекәткиниң өсүш җәрянидики үч хил шәкли, болмиса үч хил башқа зияндаш һашарәтләр болуши мүмкин. □ **1:9 ««ашлиқ һәдийә»дин һәм «шарап һәдийә»ләр...»** — «ашлиқ һәдийә»ләр һәм «шарап һәдийә»ләр адәттә «көйдүрмә қурбанлиқ»лар һәм «тәшәккүр қурбанлиқ»лириниң үстигә қуюлатти. **«каһинлар, йәни Пәрвәрдигарниң хизмәтчилири»** — «каһин» муқәддәс ибадәтханида пухралар үчүн мәхсус қурбанлиқни көйдүргүчи киши.

Бәрһәқ, шатлиқму адәм балилирида солишип кәтти.
13 Белиңларни бағлаңлар, пәряд оқуңлар, и каһинлар;
Һувлаңлар, и қурбангаһниң хизмәтчилири;
Кечичә бөз кийимләрни кийип дүм йетиңлар, и Худаниң хизмәтчилири;
Чүнки Худайиңларниң өйидин «ашлиқ һәдийә» һәм «шарап һәдийә» үзүлүп қалди.□
14 «Роза тутайли» дәп *Худаға* мәхсус бир мәзгилни айриңлар,
Жамаәткә мәхсус жиғилимиз, дәп җакалаңлар;
Ақсақалларни, зиминда туруватқанларниң һәммисини Пәрвәрдигар Худайиңларниң өйигә жиғип,
Пәрвәрдигарға налә көтириңлар!■

15 «Аһ, шу күн!
Чүнки Пәрвәрдигарниң күни йеқинлашти,
У һәммигә Қадир тәрипидин һалакәт болуп келиду.□ ■
16 Мана, ғиза көз алдимиздин елип ташланди әмәсму?
Шатлиқ, хошаллиқ Худайимизниң өйидин елип ташланди әмәсму?□
17 Уруқлар топа-чалмилар астида чирип кәтти,
Амбарлар харабиләшти,
Боғузханилар ғулап чүшти;
Чүнки зираәтләр ғазаң болди.
18 Чарпайлар шундақ һөкиришип кәтти!
Кала падилири патипарақ болди,
Отлақни тапалмиғач;
Қой падилириму өзи «гунайимиз бар» дегәндәк мәйүсләнди;□
19 Аһ, Пәрвәрдигар, нида қилимән Саңа;
Чүнки от ялқунлири җаңгалдики от-чөпләрни йәвәтти,
Ялқун даладики барлиқ дәрәқләрни көйдүрүвәтти.
20 Даладики һайванларму Саңа нида қилиду,
Чүнки ерик-өстәңләр қуруп кәтти,
От-ялқун җаңгалдики от-чөпләрни йәвәтти.

2

Чекәткиләрниң вәйранчилиғи

1 Зион теғида канай челиңлар,
Муқәддәс теғимда агаһ сигналини аңлитиңлар;
Зиминда турғучи һәммәйлән дир-дир титрисун;

□ **1:13 «Худайиңларниң өйи»** — муқәддәс ибадәтханини көрситиду. ■ **1:14** Йо. 2:12-15 □ **1:15 «У (шу күн) һәммигә Қадир тәрипидин һалакәт болуп келиду»** — мошу сөз Йоелға замандаш Йәһудий хәлқиниң көпинчисини чөчитидиған алаһидә гәп. Улар: ««Пәрвәрдигарниң күни» биз Йәһудий хәлқигә ниҗатни елип келиду, һәр бир башқа милләткә һалакәтни елип келиду» дәп ойлайтти. Йоел пәйғәмбәр шу күнниң һәр бир гунакар адәмгә (мәйли Йәһудий болсун, Йәһудий болмисун) һалакәт елип келиду, дәп җакалайду. ■ **1:15** Йәш. . 2:9-22; 13:6 □ **1:16 «Худайимизниң өйи»** — муқәддәс ибадәтханини көрситиду, әлвәттә. □ **1:18 «Чарпайлар шундақ һөкиришип кәтти! Кала падилири патипарақ болди, отлақни тапалмиғач; қой падилириму өзи «гунайимиз бар» дегәндәк мәйүсләнди»** — һәтта чарвилар, даладики һайванлар Худаға нида көтәрватқанға охшайду (20-айәтниму көрүң). Немишкә әнди Худаниң хәлқи Униңға һеч дуа қилмайду?

Чүнки Пәрвәрдигарниң күни келиду, у йеқиндидур.□ ■
2 У күн болса қараңғу һәм сүр күн,
Булутлар қапланған һәм қапқараңғу зулмәт күн, — таң сәһәр тағлар үстигә йейилғандәк,
Зор һәм күчлүк бир хәлиқ келиду;
Уларға охшаш болғучилар болуп бақмиған,
Улардин кейинму, дәвирдин-дәвиргә йәнә болмайду.
3 Уларниң алдида көйдүргүчи от маңиду,
Уларниң кәйнидә болса бир ялқун көйдүрүп өтиду;
Келиштин бурун зимин «Ерән бағчиси»дәк,
Бирақ уларниң тапини тәккәндин кейин гүл-гиясиз чөл-баяван болиду;
Бәрһәқ, улардин һеч немә қечип қутулалмайду.
4 Уларниң қияпити атқа охшайду,
Атлиқ ләшкәрдәк чапиду.
5 Җәң һарвулири гүлдүрлигәндәк сада билән улар тағ чоққилиридин сәкрәп өтиду;
Пахални параслап көйдүргән от авазидәк тараслап маңиду,
Дәбдәбилик сәп түзәп турған күчлүк қошундәк җүриду,
6 Уларниң алдида әлләр қаттиқ азаплиниду,
Һәммә чирай татирип кетиду.
7 Улар палванлардәк жүгүриду;
Җәңчиләрдәк сепилдин артилип өтиду;
Һәммиси өз алдиға қарап жүрүш қилиду;
Сәплирини һеч бузмайду.
8 Һеч қайсиси өз қериндишини қистимайду;
Һәр қайсиси өз йолида маңиду;
Қуралларға етилсиму, яриланмай өтүп маңиду;□
9 Шәһәрниң һәммә йеригә чепишиду;
Сепил үстидә жүгүрүп жүриду;
Өйләргә ямишип чиқиду;
Деризиләрдин оғридәк кириду.
10 Улар алдида йәр-зиминни титрәк басиду,
Асманлар тәвринип кетиду;
Қуяш һәм ай қараңғулишип кетиду,
Юлтузлар җуласини қайтурувалиду.■
11 Пәрвәрдигар Өз қошуни алдида авазини қоюветиду,
Чүнки Униң баргаһи паянсиздур;
Униң сөзини орунлиғучи күчлүктур;
Чүнки Пәрвәрдигарниң күни улуқ, интайин дәһшәтликтур;
Ким уни көтирәлисун?■
12 Бирақ һәтта һазирму, — дәйду Пәрвәрдигар,
— Чин көңлүңләр билән, розилар билән, жиғилар билән матәм тутуп Мениң йенимға қайтип келиңлар;■
13 Кийим-кечигиңларни әмәс, бәлки жүрәк-бағриңларни тилип,
Пәрвәрдигар Худайиңларниң йениға қайтип бериңлар;

□ **2:1 «Зион теғида канай челиңлар»** — «Зион» яки «Зион теғи» — Йерусалим шәһири, җүмлидин муқәддәс ибадәтхана җайлашқан тағдур. «Зион» бәлким «көрүнәрлик» дегән мәнидә. У дайим Худаниң Өз хәлқигә һимайә болғиниға символ болиду. **«канай челиңлар»** — ибраний тилида «бурға челиңлар». ■ **2:1** Йо. 1:15; Зәф. 1:14, 15 □ **2:8 «Қуралларға етилсиму, яриланмай өтүп маңиду»** — бир нәччә хил тәрҗимиси болуши мумкин. Ибраний тилини чүшиниш тәс. ■ **2:10** Йәш. 13:10; Әз. 32:7; Йо. 2:31, 3:15 ■ **2:11** Йәр. 30:7; Ам. 5:18; Зәф. 1:15 ■ **2:12** Йәр. 4:1

Чүнки У меһри-шәпқәтлик һәм рәһимдил,
Асан ғәзәпләнмәйду, зор меһир-муһәббәтликтур,
Яманлиқтин янидиған *Худадур*. □ ■
14 Ким билиду, У жазалаштин йенип, рәһим қилип бирәр бәрикәтни,
Пәрвәрдигар Худайиңларға сунғидәк бирәр «ашлиқ һәдийә» һәм «шарап һәдийә»ни қалдуруп кетәмду техи?■
15 Зион теғида канай челиңлар,
«Роза тутайли» дәп *Худаға* мәхсус бир мәзгилни айриңлар,
Жамаәткә мәхсус жиғилимиз, дәп жакалаңлар;□ ■
16 Әлни жиғиңлар, жамаәтни пакландуруңлар,
Ақсақалларни жәм қилиңлар, балиларни, емиватқанларниму жиғиңлар;
Той қиливатқан жигит өз өйидин,
Ятлиқ болидиған қиз һуҗрисидин чиқсун;□
17 Каһинлар, йәни Пәрвәрдигарниң хизмәтчилири айван билән қурбангаһ оттурисида жиға-зерә көтәрсун,
Улар ейтсунки, «И Пәрвәрдигар, Өз хәлқиңгә ичиңни ағритқайсән,
Өз мирасиңни хорлуқтин сақлап,
Уларни әлләргә сөз-чөчәк болушқа қоймиғайсән;
Әл-жутлар арисида: «Уларниң Худаси қени?» дейилмисун».□ ■

18 Андин Пәрвәрдигар Өз зиминиға отлуқ муһәббитини,
Өз хәлқигә рәһим-шәпқәтни көрсәтти;
19 Пәрвәрдигар жававән Өз хәлқигә мундақ деди: —
«Мана, Мән силәргә буғдай, йеңи шарап вә зәйтун мейини әвәтимән,
Силәр булардин қандурулисиләр;
Вә Мән силәрни қайтидин әлләр арисида шәрмәндә қилип қоймаймән;□
20 Һәм шималдин кәлгүчини силәрдин жирақ қилип,
Униң алди қисмини шәрқий деңизға,
Кәйни қисмини ғәрбий деңизға қоғливетимән;
Уни чөл бир зиминға һайдиветимән;
Униң сесиқлиғи пурап туриду,
Пасиқ һиди чиқиду;

□ **2:13 «Кийим-кечигиңларни әмәс, бәлки жүрәк-бағриңларни тилип,...»** — кона заманларда қаттиқ қайғу-һәсрәтни билдүрүш үчүн хәқләр кийимлирини житатти. ■ **2:13** Мис. 34:6; Зәб. 85:15; Юн. 4:2 ■ **2:14** Юн. 3:9 □ **2:15 «канай челиңлар»** — ибраний тилида «бурға челиңлар». ■ **2:15** Йо. 1:14 □ **2:16 «Әлни жиғиңлар, жамаәтни пакландуруңлар»** — мошу «пакландуруш» бәлким һәр бир адәмни Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән муқәддәс қанунда бекитилгән һәр бир һарам нәрсидин айриветиш дегәнликтур. **«Той қиливатқан жигит өз өйидин, ятлиқ болидиған қиз һуҗрисидин чиқсун»** — «Қан.» 20:7, 24:5 билән селиштурсақ, вәзийәтниң жиддийлиғи техиму eниқ көрүниду. □ **2:17 «(Ибадәтханидики) айван билән қурбангаһ оттурисида жиға-зерә көтириңлар»** — немишкә әшу жайда шундақ қилиш керәк? Пикримизчә, бу әмир бир нәччә жил илгәрки бир вақиә билән зич мунасивәтлик, йәни Йәһуданиң падишаси Йоаш Зәкария дегән каһин-пәйғәмбәрни дәл әшу йәрдә өлтүрүвәткән («2Тар.» 24:21 һәм «Мат.» 23:35ни көрүң). **«Өз мирасиңни хорлуқтин сақлап... »** — «Пәрвәрдигарниң мираси» мошу йәрдә, шүбһисизки, өз хәлқини көрситиду. ■ **2:17** Зәб. 41:11; 78:10; 114:2 □ **2:19 «Андин Пәрвәрдигар ... рәһим-шәпқитини көрсәтти (18-айәт)... Өз хәлқигә мундақ деди: ... »** — қариғанда хәлиқ Худаниң сөзи бойичә дуа-тилавәт қилған, Худа дәрвәқә уларниң дуасиға һазир жавап бериду. Бәзи алимлар бу сөзләрни: «Андин Пәрвәрдигар ... рәһим-шәпқәтни көрситиду... бәрһәқ мундақ дәйду: ... » дәп тәржимә қилиду.

Чүнки у «чоң ишларни қилғучимән» дәп өзини улуқ қилмақчи болиду.□
21 Қорқма, и зимин;
Шатлинип хошал бол;
Чүнки Пәрвәрдигар улуқ ишларни қилған.□
22 И даладики һайванлар, қорқмаңлар;
Чүнки чөллүктики от-чөпләр бәрқ урмақта;
Дәрәқ мевисини бәрмәктә,
Әнҗир дәриғи, үзүм тели толуқ һосул бериду.
23 Һәм силәр, Зионниң балилири, шатлинип Пәрвәрдигар Худайиңлардин хурсән болуңлар;
Чүнки У һәққанийлиқ бойичә силәргә «авалқи ямғурлар»ни бериду;
У силәргә һөл-йеғин бериду,
Йәни башта болғандәк «авалқи ямғурлар» һәм «кейинки ямғурлар»ни яғдуриду.□
24 Хаманлар буғдайға толған болиду,
Идиш-күпләр йеңи шарап һәм майларға толуп ташиду.
25 Вә Мән силәргә чекәткиләр, чекәткә личинкилири, «вәйранчи қурут»лар, «чишлигүчи қурут»лар,
Йәни Мән араңларға әвәткән улуқ қошунум йегән жилларни қайтуруп беримән;■
26 Силәр болушичә йәп, қандурулисиләр,
Шуниңдәк силәргә карамәт ишларни көрсәткән Пәрвәрдигар Худайиңларниң намини мәдһийиләйсиләр;
Шуниң билән Мениң хәлқим һәргиз йәнә хиҗаләткә қалмайду.
27 Силәр Мениң Исраил ичидә турғанлиғимни,
Шундақла Мәнки Пәрвәрдигар силәрниң Худайиңлар екәнлигимни,
Мәндин башқа һеч ким болмайдиғанлиғини билисиләр;
Шуниң билән Мениң хәлқим һәргиз йәнә хиҗаләткә қалмайду.
28 Һәм кейин, Мән Өз Роһумни барлиқ әт егилири үстигә қуйимән;
Силәрниң оғул-қизлириңлар бешарәт бериду,
Қерилириңлар аламәт чүшләрни көриду,
Жигитлириңлар ғайипанә аламәт көрүнүшләрни көриду;□ ■
29 Бәрһәқ, шу күнләрдә қуллар үстигиму, дедәкләр үстигиму Роһумни қуйимән.
30 Мән асманларда, зиминдә карамәтләрни,

□ **2:20 «һәм шималдин кәлгүчини силәрдин жирақ қилип,...»** — «шималдин кәлгүчи» болса бәлким бирла вақитта бизгә икки бешарәтни тәң көрситип бериду. Биринчидин, Йоел пәйғәмбәрниң заманидики, шималдин кәлгән «чекәткә қошуни»ни көрситиду; иккинчидин, ахирқи замандики, шималдин келидиған, Исраил хәлқигә һуҗум қилидиған, Шәйтан қозғайдиған чоң бир қошунниму көрситиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. **«Униң алди қисмини шәрқий деңизға, кәйни қисмини ғәрбий деңизға...»** — «шәрқий деңиз» «Өлүк Деңиз»ни, «Ғәрбий Деңиз» «Оттура Деңиз»ни көрситиду. **«Чүнки У (Пәрвәрдигар) «чоң ишларни қилғучимән...»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Чүнки У (Пәрвәрдигар) улуқ ишларни қиливатиду» (21-айәттикидәк). □ **2:21 «Чүнки Пәрвәрдигар улуқ ишларни қилған»** — яки «чүнки Пәрвәрдигар улуқ ишларни қиливатиду». □ **2:23 «Чүнки У һәққанийлиқ бойичә силәргә «авалқи ямғурлар»ни бериду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Чүнки У силәргә «һәққанийлиқни үгәткүчи»ни әвитиду, һөл-йеғин бериду». Икки тәрҗимиси бәлким тәң инавәтлик болуши мүмкин; ундақта «һәққанийлиқни үгәткүчи» Қутқузғучи-мәсиһни көрситиши керәк болиду. **«У силәргә һөл-йеғин бериду, йәни башта болғандәк «авалқи ямғурлар» һәм «кейинки ямғурлар»ни яғдуриду»** — «авалқи ямғурлар» (яки «дәсләпки ямғурлар») Қанаанда 10-айда яғиду вә униң вастиси билән тупрақ юмшитилип, йәр һайдаш андин уруқ чечиш мүмкин болиду. «Кейинки ямғурлар» Исраилда 3- яки 4-айда йеғип, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш рольини ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, уни бәк қәдирләйду. ■ **2:25** Йо. 1:4 □ **2:28 «Силәрниң оғул-қизлириңлар бешарәт бериду»** — яки «силәрниң оғул-қизлириңлар пәйғәмбәрлик қилиду». ■ **2:28** Йәш. 44:3; Әз. 39:29; Рос. 2:17

Қан, от, ис-түтәк түврүклирини көрситимән.
31 Пәрвәрдигарниң улуқ һәм дәһшәтлик күни кәлмигичә,
Куяш қараңғулуққа,
Ай қанға айландурулиду.■
32 Һәм шундақ әмәлгә ашурулидуки,
Пәрвәрдигарниң намини чақирип нида қилғанларниң һәммиси қутқузулиду;
Чүнки Пәрвәрдигар дегинидәк, Зион теғида һәм Йерусалимда,
Һәмдә Пәрвәрдигар чақирмақчи болған «қалдиси»лар үчүн қутқузуш-нижат болиду. □ ■

3

Пәрвәрдигар әлләрниң үстидин һөкүм чиқириду

1 Чүнки мана, шу күнләрдә, шу пәйттә,
Мән Йәһуда һәм Йерусалимни асарәттин қутулдуруп, азатлиққа ериштүргинимдә,
2 Мән барлиқ әлләрниму жиғип,
Уларни «Йәһошафат җилғиси»ға чүшүримән;
Шуниң билән уларниң хәлқимни әлләр арисиға тарқитиватқәнлигидин,
Зиминимни бөлүп парчиливатқәнлигидин,
Уларни әшу йәрдә Мениң мирасим, йәни хәлқим Исраил түпәйлидин сорақққа тартимән.□
3 Униң үстигә улар Мениң хәлқимни доға тикип чәк ташлиған;
Бир жигитни бир паһишә аялға алмаштурған,
Бир қизни «шарап ичимиз» дәп шарап үчүн алмаштурған.
4 Һәй, Тур һәм Зидон, Филистийәниң барлиқ районлири, Мән силәрни немә қилиптимән?
Силәр Мәндин өч алмақчимусиләр?
(Бирақ Мәндин өч алимиз десәңлар, өчни тезла өз бешиңларға қайтуруп беримән!)□
5 Күмүчлирим, алтунлиримни буливалғиниңлар түпәйлидин,
Гөзәл гөһәрлиримни өз бутханилириңларға апарғиниңлар түпәйлидин,
6 Йәһуда балилири һәм Йерусалимниң балилирини өз чегарасидин жирақ қилмақ үчүн уларни Грекларға сетиветкиниңлар түпәйлидин,
7 Мана, Мән уларни силәр сетивәткән җайда орнидин турғузимән,
Һәмдә қилғиниңларни өз бешиңларға қайтуримән.
8 Оғул-қизлириңларни Йәһуда балилириниң қолиға сетиветимән,
Улар шуларни жирақтики бир әлгә, йәни Шабиялиқларға сетиветиду;

■ **2:31** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш.13:10; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29; Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13 □ **2:32 «Пәрвәрдигар чақирмақчи болған «қалдиси»лар...»** — яки «Пәрвәрдигар чақириватқан «қалдиси»лар...». **«(Пәрвәрдигарниң) «қалдиси»»** — Тәвратта, пәйғәмбәрләрниң язмилирида көп көрүлидиған тема яки мавзудур. Исраил хәлқиниң һәм әлләрниң көп қисми Худадин жирақлишип кәткән болсиму, улар арисида Худаниң меһри-шәпқити билән, Өзигә садиқ бир «қалдиси»ниң һаман һәрдайим тепилидиғанлиғи көрситилиду. ■ **2:32** Об. 17; Рим. 10:13 □ **3:2 «Мән барлиқ әлләрниму жиғип,... шуниң билән уларниң хәлқимни әлләр арисиға тарқитивәткәнлигидин, ... уларни... хәлқим Исраил түпәйлидин сорақққа тартимән»** — «әлләр» болса ят әлләр, Йәһудий әмәсләр. **«Йәһошафат җилғиси»** — «Йәһошафат» — «Яһ» (Пәрвәрдигар) сотлайду» дегән мәнидә. У бәлким Йерусалим шәһириниң шәрқи тәрипидики «Кидрон җилғиси»ни көрситиду (Йерусалим һәм «Зәйтун теғи» арисида). □ **3:4 «Һәй, Тур һәм Зидон,...»** — «Тур» болса Ливандики әң чоң порт һәм қудрәтлик шәһәр, Зидон униң әтрапидики район.

Чүнки Пәрвәрдигар сөз қилған.□

Пәрвәрдигар «Йәһошафат җилғиси»да барлиқ әлләрниң үстигә һөкүмини чиқириду

9 Шуни әлләр арисида җакалаңларки,
«Җәңгә тәйярлиниңлар,
Палванларни қозғаңлар,
Җәңчиләрниң һәммиси йеқинлашсун,
Җәңгә һазир болсун;
10 Сапан чишлирини қилич қилип,
Орғақлириңларни нәйзә қилип соқушуңлар;
Аҗиз адәмму: «Мән күчлүк» десун;
11 Әтраптики һәммә әлләр, тездин келиңлар,
Һәммиңлар шу йәргә җәм болуңлар!».
«Өзүңниң күчлүклириңни әшу йәргә чүшүргәйсән, аһ Пәрвәрдигар!»□

12 «Әлләр қозғилип «Йәһошафат җилғиси»ға кәлсун;
Чүнки Мән шу йәрдә олтирип әтраптики һәммә әлләрни сораққа тартимән.
13 Орғақни селиңлар,
Чүнки зираәт пишти;
Келиңлар, чүшүп чәйләңлар,
Чүнки шарап көлчәклири лиқ тушуқтур,
Идиш-күпләр толуп ташиду.
Чүнки уларниң рәзиллиги зордур»□ ■
14 Аһ, нурғун, нурғун кишиләр «Қарар җилғиси»да!
Чүнки Пәрвәрдигарниң күни «Қарар җилғиси»ға йеқинлашти.
15 Қуяш һәм ай қараңғулишип кетиду,
Юлтузлар өз җуласини қайтурувалиду.■
16 Пәрвәрдигар Зиондин һөкирәйду,
Йерусалимдин авазини қоюветиду;
Асманлар, зиминлар силкиниду;
Лекин Пәрвәрдигар Өз хәлқигә башпанаһ,
Исраил балилириға күч-һимайә болиду.

Пәрвәрдигар Зионни Өз макани қилиду

17 Шуниң билән силәр Мәнки Пәрвәрдигарниң силәрниң Худайиңлар екәнлигимни,
Өз муқәддәс теғим Зионда туридиғанлиғимни билисиләр;
Йерусалим пак-муқәддәс болиду,
Униңдин һеч ят адәмләр йәнә өтмәйду.□ ■
18 Һәм шу күни әмәлгә ашурулидуки,

□ **3:8 «Улар шуларни жирақтики бир әлгә, йәни Шабияликларға сетиветиду»** — «Шабияликлар» «Шеба» дегән районтикиләр болуши мүмкин. □ **3:11 «Өзүңниң күчлүклириңни әшу йәргә чүшүргәйсән, аһ Пәрвәрдигар!»** — бу сөзләр 2:1-11дики вә «Йәш.» 13:3-5дики сөзләргә мунасивәтлик болуши керәк. «Йәш.» 13:3-5дики изаһатларниму көрүң. □ **3:13 «Орғақни селиңлар, чүнки зираәт пишти; келиңлар, чүшүп чәйләңлар, чүнки шарап көлчәклири лиқ тушуқтур... чүнки уларниң рәзиллиги зордур»»** — мошу буйруқ бәлким Худаниң «күчлүклири», йәни пәриштиләргә ейтилиду («Вәһ» 14:17-20ни көрүң). ■ **3:13** Вәһ. 14:15 ■ **3:15** Йо. 2:10, 3:4, 15; Йәш. 13:10; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29; Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13 □ **3:17 «Униңдин һеч ят адәмләр йәнә өтмәйду»** — дегән сөз бәлким: (1) һеч таҗавузчи йәнә Йерусалимни бузмайду, вә (2) Йерусалимни булғиғидәк һеч қандақ бутпәрәс адәм униңдин йәнә өтмәйду, дегән икки мәнини көрситиши мүмкин. ■ **3:17** Вәһ. 21:27

Тағлар йеңи шарапни темитиду,
Дөң-егизликләрдин сүт ақиду,
Йәһудадики барлиқ ериқ-өстәңләрдә лиқ су ақиду;
Пәрвәрдигарниң өйидин бир булақ чиқиду,
Шиттим җилғисини суғириду.□ ■
19 Мисир болса бир чөллүк,
Едом адәмзатсиз бир чөл-баяван болиду,
Уларниң Йәһуда балилириға қилған зулум-зораванлиғи түпәйлидин,
Улар буларниң зиминида бегуна қанларни төккәнлиги түпәйлидин.
20 Бирақ Йәһуда мәңгүгә туриду,
Йерусалим дәвирдин-дәвиргичә қалиду;
21 Һәм Мән уларни төккән қанларниң пакландурулмиған гуналиридин пакландуримән;
Чүнки Пәрвәрдигар Зионда маканлашқандур.

□ **3:18 «...Шиттим җилғисини суғириду»** — «Шиттим җилғиси» Йерусалимниң шәрқий тәрипида болуп, сулири Иордан җилғисиға чүшиду. ■ **3:18** Ам. 9:13

Амос

Амос пәйғәмбәрниң бешарәтлири

1 Уззия Йәһудаға, Йоашниң оғли Йәробоам Исраилға падиша болған вақитларда, йәр тәврәштин икки жил илгири, Тәкоадики чарвичилар арисидики Амосниң Исраил тоғрилиқ ейтқан сөзлири: — □ ■
2 У: «Пәрвәрдигар Зион теғидин һөкирәйду,
Йерусалимдин авазини қоюветиду;
Падичиларниң отлақлири матәм тутиду,
Кармәл чоққиси ғазаңлишиду» — деди.□ ■

Худаниң Исраилға хошна қовмлар үстидин һөкүми •••• Сурийә һәққидә

3 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Дәмәшқниң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, униңға чүшидиған жазани яндурмаймән,
Чүнки улар Гилеадтикиләрни төмүр тирнилиқ сөрәмләр билән соққан еди;□
4 Шундақла Һазаәлниң өйигә бир от әвәтимән,
У Бән-Һададниң ордилирини жутувалиду.□
5 Дәмәшқ дәрвазисидики төмүр балдақни сундуриветимән,
Авән жилғисида турғучини, Бәйт-Едәндә шаһанә һасисини тутқучини үзүп ташлаймән;
Сурийәниң хәлқи әсиргә чүшүп кирға елип кетилиду, — дәйду Пәрвәрдигар.□ ■

Филистийә һәққидә

6 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Газа шәһириниң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, униңға чүшидиған жазани яндурмаймән,
Чүнки улар Едомға тапшуруп беришкә, барлиқ тутқунларни әсир қилип елип кәтти.□ ■
7 Һәм Мән Газаниң сепилиға от әвәтимән,
У униң ордилирини жутувалиду;
8 Мән Ашдодта турғучини, Ашкелонда шаһанә һасини тутқучини үзүп ташлаймән,

---

□ **1:1 «Амосниң Исраил тоғрилиқ ейтқан сөзлири»** — адәттә бу китапта «Исраил» Исраилниң «шималий падишалиғи»ни көрситиду. Амос Йәһуданиң Тәкоа йезисидин болғини билән йәткүзидиған бешарәтлириниң көпинчиси «шималий падишалиқ» тоғрилиқтур. ■ **1:1** Зәк. 14:5 □ **1:2 «Пәрвәрдигар Зион теғидин һөкирәйду, Йерусалимдин авазини қоюветиду»** — бу бешарәт йәр тәврәшни көрсәтсә керәк. «Кармәл» болса Исраилда һөл-йеғин әң көп болидиған жай; у «ғазаңлашқан» болса, башқа жайлар техиму шундақ болатти. ■ **1:2** Йәр. 25:30; Йо. 3:16 □ **1:3 «улар (Сурийәликләр) Гилеадтикиләрни төмүр тирнилиқ сөрәмләр билән соққан еди»** — «2Пад.» 10:32-33, 13:3-5-айәттә Гилеадтикиләрниң Сурийә тәрипидин тартқан азап-оқубәтлири хатириләнгән; мошу айәттә тилға елинғини шу бозәк қилинишни көрсәтсә керәк. □ **1:4 «Һазаәл»** — Дәмәшқ падишаси болуп, «Бән-Һадад» униң оғли еди. □ **1:5 «Авән жилғисида турғучини»** — башқа бир хил тәржимиси: «Рәзиллик жилғисида турғучи» — демәк, йәни Дәмәшқниң падишасини ипадиләйду. **«Сурийәниң хәлқи әсиргә чүшүп кирға елип кетилиду»** — «Кир» Месопотамийә (һазирқи ирақ)дики бир жут. Сурийәликләр әслидә шу жайдин чиққан еди (9:7-айәтни көрүң). ■ **1:5** 2Пад. 16:9; Йәш. 17:1-11; Йәр. 49:23-27 □ **1:6 «Чүнки улар Едомға тапшуруп беришкә, барлиқ тутқунларни әсир қилип елип кәтти»** — «тутқунлар» Исраилдин яки Йәһудадин тутқун қилинған бир түркүм кишиләр болса керәк. Қариғанда Газаниң (йәни Филистийләрниң) мәхсити Исраиллардин өч елиш еди. ■ **1:6** 2Тар. 21:16, 17; 28:18

Әкрон шәһиригә қарши қол көтиримән;
Филистийләрниң қалдуғи йоқилиду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.

Тур шәһири һәққидә

9 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Турниң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, униңға чүшидиған жазани яндурмаймән,
Чүнки улар барлиқ тутқунларни Едомға тапшурувәтти,
Шундақла қериндашлиқ әһдисини есигә алмиди.□
10 Һәм Мән Турниң сепилиға от әвәтимән,
От униң ордилирини жутувалиду.

Едом һәққидә

11 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Едомниң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, униңға чүшидиған жазани яндурмаймән,
Чүнки у барлиқ рәһим-шәпқәтни ташливетип,
Қилич билән өз қериндишини қоғлиған;
У йирилғидәк ғәзәптә болуп,
Дәрғәзиптә болған һалитини һемишә сақлайду;□
12 Һәм Мән Теман шәһиригә от әвәтимән,
От Бозраһниң ордилирини жутувалиду».

Аммонийлар һәққидә

13 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Аммонниң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, униңға чүшидиған жазани яндурмаймән,
Чүнки улар чегаримизни кеңәйтимиз дәп, Гилеадтики һамилдар аялларниң қосақлирини йеривәтти.□
14 Һәм Мән Раббаһниң сепилиға от яқимән,
Жәң күнидә қия-чиялар ичидә,
Қара қуюнниң күнидә қаттиқ боран ичидә,
От униң ордилирини жутувалиду;
15 Һәм уларниң падишаси әсиргә чүшиду,
— У әмирлири билән биллә әсиргә чүшиду, — дәйду Пәрвәрдигар.

2

Моаб һәққидә

□ **1:9 «Чүнки улар барлиқ тутқунларни Едомға тапшурувәтти, шундақла қериндашлиқ әһдисини есигә алмиди»** — бу «тутқунлар» бәлким йәнә Исраилдин кәлгән болуши мүмкин. «Әһдә» — Сулайман падиша әсли Турниң падишаси билән әһдә түзгән еди. Бирақ тутқунларниң нәдин келиши, Турниң ким билән әһдә түзгәнлиги анчә муһим әмәс; муһими, Худа уларни вәдисидә турмаслиқтәк виждансизлиғи үчүн жазалайду. □ **1:11 «У йирилғидәк ғәзәптә болуп,...»** — башқа бир хил тәржимиси: «У ғәзәп билән һемишә адәмләрни житиветип,...». □ **1:13 «Чүнки у чегаримизни кеңәйтимиз дәп, Гилеадтики һамилдар аялларниң қосақлирини йеривәтти»** — улар Гилеадта туруватқан башқиларниму өлтүргән, әлвәттә. Бирақ уларниң бу әҗайип рәһимсизликниң мәхсити, уларға қайтурма зәрбә бәргидәк һеч адәм, һәтта бовақлирниңму қалмаслиғи үчүн еди. Бабилниң падишаси Небоқаднәсар миладийәдин илгәрки 582-жили Раббаһ шәһирини вәйран қиливәтти.

1 Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
—«Моабниң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, униңға чүшидиған жазани яндурмаймән,
Чүнки у Едомниң падишасиниң устиханлирини көйдүрүп һак қиливәтти.
2 Һәм Мән Моаб үстигә от әвәтимән,
От Кериотниң ордилирини жутувалиду;
Вә Моаб чуқан-сүрәнләр билән, қия-чиялар билән, канай садаси билән өлиду.
3 Вә Мән уларниң һакимини арисидин үзүп ташлаймән,
Униң әмирлирини униң билән биллә өлтүрүветимән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Йәһуда һәққидә

4 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Йәһуданиң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, униңға чүшидиған жазани яндурмаймән,
Чүнки улар Пәрвәрдигарниң Тәврат-қанунини кәмситти,
Униңдики бәлгүлимиләргә әмәл қилмиди;
Уларниң сахтилиқлири өзлирини адаштуруп қойди; уларниң ата-бовилириму буларға әгишип маңған еди.□
5 Һәм Мән Йәһуда үстигә от әвәтимән,
От Йерусалимниң ордилирини жутувалиду.

Исраил һәққидә

6 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Исраилниң үч гунайи, бәрһәқ төрт гунайи үчүн, уни жазасидин қайтурмаймән,
Чүнки улар һәққанийларни күмүчкә сетивәтти,
Йоқсул адәмни бир жүп чоруққа сетивәтти;
7 Улар namратларниң бешидики чаң-топилирини бош қоювәтмәйду,
Ажиз мөминләрниң несивисини қайривалиду;
Ата-бала иккиси Мениң муқәддәс намимни булғап, охшаш бир қизниң йениға тәң бариду.□
8 Улар *қизларни* һәммә қурбангаһниң йениға елип берип,
Қәризгә рәнигә қойған кийим-кечәкләр үстидә улар билән ятиду;
Улар өз илаһиниң өйидә җәриманә билән алған шарапни ичмәктә.□
9 Бирақ Мән Аморийларни уларниң алдидин һалак қилғанмән,
Аморийлар кедир дәриғидәк егиз, дуб дәриғидәк күчлүк болған болсиму,
Мән үстидин униң мевисини, астидин йилтизлирини һалак қилдим.■
10 Һәм Аморийларниң зиминини егилишиңлар үчүн,
Силәрни Мисир зиминидин елип чиқип,

□ **2:4 «Уларниң сахтилиқлири өзлирини адаштуруп қойди»** — «сахтилиқлири» кейинки гәпләргә қариғанда, уларниң ясиған бутлирини көрситиду. □ **2:7 «Ата-бала иккиси Мениң муқәддәс намимни булғап, охшаш бир қизниң йениға тәң бариду»** — бу иш паһишивазлиқ болупла қалмай, йәнә уларниң бутиға, йәни «Баал»ға бир хил чоқунуш паалийити һесаплинатти. □ **2:8 «Улар қизларни һәммә қурбангаһниң йениға елип берип, қәризгә рәнигә қойған кийим-кечәкләр үстидә улар билән ятиду; улар өз илаһиниң өйидә җәриманә билән алған шарапни ичмәктә»** — бу жүмлидә Амос уларниң, болупму байларниң төрт гунайини көрситиду: — (1) уларниң (бутларға атап беғишлиған) көп қурбанлиқлири бар еди; (2) улар Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән муқәддәс қанунға хилаплиқ қилип, өзлиригә қәриздар болған намратлардин кийим-кечәклирини тартивалиду («Мис.» 22:26, «Қан.» 24:12-17ни көрүң); (3) улар бутханиларни селип, бутларни өзлириниң Худаси дәп етирап қилған; (4) улар һарам йолда хәқтин җәриманә алиду — у гуналар бәлким 6-айәттә ейтилған «үч гунайи, төрт гунайи»ни ениқ толуқлап көрситип бериши мүмкин. ■ **2:9** Чөл. 21:24; Қан. 2:31; Йә. 24:8

Қириқ жил чөл-баяванда йетәклидим.□ ■
11 Силәрниң оғуллириңлардин бәзилирини пәйғәмбәр болушқа,
Жигитлириңлардин бәзилирини «Назарий» болушқа турғуздум.
Шундақ әмәсму, и Исраил балилири? — дәйду Пәрвәрдигар.□
12 Бирақ силәр Назарийларға шарап ичкүздуңлар,
Һәм пәйғәмбәрләргә: «пәйғәмбәрлик қилмаңлар» — дәп буйрудуңлар.■
13 Мана, Мән силәрни басимән,
Худди лиқ өнчә бесилған һарву йәрни басқандәк, силәрни бесип туримән;
14 Һәм чапқурларниңму қачар йоли йоқайду,
Палван өз күчини ишлитәлмәйду,
Зәбәрдәс батур өз җенини қутқузалмайду.
15 Оқяни тутқучи тик туралмайду;
Йәлтапан қачалмайду,
Атқа мингүчи өз җенини қутқузалмайду.
16 Палванлар арисидики әң җигәрлик батурму шу күнидә яланач қечип кетиду,
— дәйду Пәрвәрдигар.

3

Һәр бир ишниң сәвәви бардур

1 Пәрвәрдигар силәрни әйипләп ейтқан бу сөз-каламни аңлаңлар, и Исраил балилири,
Йәни Мән Мисир зиминидин елип чиқарған бу пүткүл җамәт: —
2 «Йәр йүзидики барлиқ җамәтләр арисидин пәқәт силәрни тонуп кәлдим;
Шуңа үстүңларға барлиқ қәбиһликлириңларниң *җазасини* чүшүримән».□

Хитап һәм муһакимә

3 Икки киши бир нийәттә болмиса, қандақму биллә маңалисун?
4 Олҗиси йоқ шир орманда һөкирәмду?
Аслан һеч немини алмиған болса угисида һувламду?□
5 Қапқанта йәмчүк болмиса қуш йәргә жиқиламду?
Алғидәк нәрсә болмиса, қисмақ йәрдин етилип чиқамду?
6 Шәһәрдә *агаһ* канийи челинса, хәлиқ қорқмамду?
Пәрвәрдигар қилмиған болса, шәһәргә яманлиқ чүшәмду?■

□ **2:10 «Силәрни ... қириқ жил ... йетәклидим»** — «Мисирдин чиқиш» вә «Чөл-баявандики сәпәр» бойичә улар чөл-баяванда көп қетим Худаға итаәтсизлик, асийлиқму қилған. Худаниң шу күнләрдә уларни ташливәтмигәнлиги униң меһри-шәпқитигә интайин зор испат бәрди вә бериду. ■ **2:10** Мис. 12:51 □ **2:11 «Назарий»** — бу адәмләр алаһидә йол билән (җүмлидин шарап ичмәй, чачлирини чүшүрмәй) вақитлиқ яки өмүрвайәт өзини Худаға атап беғишлиған. Шуңа уларниң җүрүш-турушлири хәқләргә бақий дунияни әслитип туратти («Чөл.» 6-бапни көрүң). ■ **2:12** Ам. 7:12, 13 □ **3:2 «Йәр йүзидики барлиқ җамәтләр арисидин пәқәт силәрни тонуп кәлдим; шуңа үстүңларға барлиқ қәбиһликлириңларниң җазасини чүшүримән»** — демәк, Худа инсанларға ата қилған алаһидә имтиязларниң һәр бири өзигә хас алаһидә җавапкарлиғини өзи билән биллә елип келиду. □ **3:4 «Олҗиси йоқ шир орманда һөкирәмду? Аслан һеч немини алмиған болса угисида һувламду?»** — ширлар икки әһвалда һөкирәйду. (1) нишан қилған овни қорқитип қозуқтәк қатуруп қоюш үчүн; (2) ов-олҗини алғандин кейин башқа житқуч һайванларға: «Бу мениңки, униңға чеқилма» дәп агаһландуруш үчүн. Бизниңчә мошу йәрдә бәлким биринчи мумкинчиликни билдүриду (8-айәтни көрүң). Һеч болмиғанда Исраилға «ахирқи дәқиқә», йәни товва қилишқа әң ахирқи пурсәт кәлди; товва қилмисаңлар Пәрвәрдигар ширдәк силәрни Өз ови қилиду, дегәнлик болса керәк. ■ **3:6** Йәш. 45:7; Жиғ. 3:37, 38

7 Рәб Пәрвәрдигар Өз қуллири болған пәйғәмбәрләргә авал ашкарилимай туруп,
У һеч иш қилмайду.□
8 Шир һөкиригән турса, ким қорқмайду?
Рәб Пәрвәрдигар сөз қилғанда, ким *Униң* бешаритини йәткүзмәй туралайду?□

Худа Исраилни қоршайдиған дүшмән болуп қалди •••• «У бурулупла уларниң дүшмини болди» {*3:9-4:16*}

9 Ашдодтики қәлъә-ордиларда,
Шундақла Мисирдики қәлъә-ордиларда елан қилип: —
«Самарийә тағлири үстидә жиғилиңлар,
Униң оттурисидики зор қийқас-сүрәнләрни,
Униң ичидики җәбир-зулумларни көрүп беқиңлар» — дәңлар.□
10 — Улар һәқ иш қилишни билмәйду — дәйду Пәрвәрдигар,
— Улар ордилириға зулум-зораванлиқ билән тартивалғанлирини һәм олҗиларни җуғлиғучилар!□
11 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Мана бир яв! У зиминни қоршивалди!
У мудапиәңни елип ташлайду,
Қәлъә-ордилириң булаң-талаң қилиниду.
12 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Падичи ширниң ағзидин қойниң икки путини
яки қулиқиниң бир парчисини қутқузуп алғандәк,
Самарийидә олтарған Исраилларму шундақ қутқузулиду,
— Шәһәрдә пәқәт кариватниң бир бүҗиги,
Дивандики бир парчә Дәмәшқ либасила қалиду!□
13 — Аңлаңлар, Яқупниң җәмәтидә гувалиқ бериңлар,
— дәйду Рәб Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа,□
14 — Мән Исраилниң асийлиқлирини өз бешиға чүшүргән күнидә,
Бәйт-Әл шәһириниң қурбангаһлириниму җазалаймән;

□ **3:7 «Рәб Пәрвәрдигар Өз қуллири болған пәйғәмбәрләргә авал ашкарилимай туруп, У һеч иш қилмайду»** — бу айәт Худаниң қилған барлиқ ишлиридики интайин муһим бир принсипни көрситиду. Башқичә ипадилисәк: — «Рәб Пәрвәрдигар қилмақчи болған ишлирида, Өз қуллири болған пәйғәмбәрләргә алди билән бешарәт бәрмәй қалмайду». □ **3:8 «Шир һөкиригән турса, ким қорқмайду? Рәб Пәрвәрдигар сөз қилғанда, ким Униң бешаритини йәткүзмәй туралайду?»** — бу җүмлигә қариғанда «шир» техи овни тутмиған охшайду — Товва қилишқа азрақла вақит қалди (4-айәтни қайта көрүң). □ **3:9 «Ашдодтики қәлъә-ордиларда ... елан қилип: — «Самарийә тағлири үстидә жиғилиңлар, униң оттурисидики зор қийқас-сүрәнләрни, униң ичидики җәбир-зулумларни көрүп беқиңлар»** — бу сөз бәлким уни аңлиған Самарийәдики һөкүмдарларға һәм байларға бәк еғир кәлгән болуши мүмкин. Худа қандақму Ашдодтики «бутпәрәс, капир» Филистийләрни (һәм Мисирлиқларни) мошу һөкүмдарларниң Өз пухралириға қилған җәбир-зулумлирини көрүшкә, жутниң көтәргән дад-пәрядлирини аңлашқа тәклип қилсун? «Қийқас-сүрәнләр» болса икки бислиқ сөз — (1) жутниң дад-пәрядлирини; (2) қоршивалған дүшмәнләрдин қорқуш түпәйлидин көтирилгән қийқас-сүрәнләрни билдүриду (11-айәтни көрүң). □ **3:10 «Улар ордилириға зулум-зораванлиқ билән тартивалғанлирини һәм олҗиларни җуғлиғучилар!»** — бу бәлким икки бислиқ сөз болуп: — (1) һөкүмдарлар хәқләрни бозәк қилиш арқилиқ өзлиригә олҗа топлиған; (2) улар шундақ қилғанлиғидин, бу буливалған һарам олҗиси ахирида өз бешиға дүшмәнләрниң зулумлири, булаңчилиқлири болуп чүшиду. □ **3:12 «Самарийидә олтарған Исраилларму шундақ қутқузулиду, — шәһәрдә пәқәт кариватниң бир бүҗиги, дивандики бир парчә Дәмәшқ либасила қалиду!»** — мошу айәтниң иккинчи қисминиң тәрҗимилири һәр хил, бирақ умумий мәнаси бир-биригә йеқин келиду. Самарийәдикиләрниң оңда йетип әйш-ишрәтлик турмушида ишләткән буюмлиридин наһайити аз бир қисми қелип қалиду. □ **3:13 «Аңлаңлар, Яқупниң җәмәтидә гувалиқ бериңлар,...»** — бу Худаниң һелиқи техичә «бутпәрәс, капир» болған Ашдодтикиләргә қилған сөзи.

Қурбангаһниң бүҗәклиридики мүңгүзләр кесиветилип йәргә чүшүрүлиду.□
15 Мән «Қишлиқ Сарай» вә «Язлиқ Сарай»ни бирақла урувстимән;
Пил чиши өйләрму йоқилип кетиду,
Көплигән өйләр түгишиду, — дәйду Пәрвәрдигар.□

4

Самарийәдики аялларға вә пүткүл аһалигә болған агаһлар

1 И Башандики инәкләр,
Самарийә теғида туруп, намратларни харлаватқан, мискинләрни езиватқанлар,
Ғоҗилириға: «*Шарапни* елип келиңлар, биз ичимиз» дәйдиғанлар,
Бу сөзни аңлаңлар: —□
2 Рәб Пәрвәрдигар Өз пак-муқәддәслиги билән қәсәм ичкәнки,
Мана, бешиңларға шундақ күнләр чүшидуки,
У силәрни илмәкләр билән,
Нәслиңларни чаңгаклар билән елип кетиду.□
3 Һәм силәр *аяллар* һәр бириңлар сепилниң шоралиридин қисилип өтүп,
Удул меңип тикиветисиләр;
Вә силәр Һармон тәрәпкә чөрүветилисиләр, — дәйду Пәрвәрдигар.□

4 Әнди Бәйт-Әлгә келиңлар, асийлиқ қилиңлар!
Гилгалдиму асийлиқни көпәйтиңлар!
Әтигәндә қурбанлиқлириңларни,
Һәр үчинчи күни силәрниң «ондин бир» үлүш өшрилириңларни елип келиңлар,□ ■
5 «Тәшәккүр қурбанлиғи»ни хемиртуруч билән биллә көйдүрүңлар —
Силәр «халис қурбанлиқлар»иңларни җакалап махтинип жүрүңлар;

□ **3:14 «Бәйт-Әл шәһириниң қурбангаһлириниму җазалаймән; қурбангаһниң бүҗәклиридики мүңгүзләр кесиветилип йәргә чүшүрүлиду»** — бешарәттин 150 жил илгири «Йәробоам И», Исраил (шималий падишалиқ)ниң тунҗа падишаси Бәйт-Әл шәһиридә бир калисиман бутни ясап, уни «Пәрвәрдигар Худайимиз» дәп атап, униң алдиға бир қурбанлиқ суписини (қурбангаһ) ясиған. Амосниң сөзигә қариғанда бу қурбангаһниң йениға хелә көп қурбангаһлар қошуп селинған. Қурбангаһниң һәр төрт бүҗигигә бир мүңгүз бекитилгән. □ **3:15 «Мән «Қишлиқ Сарай» вә «Язлиқ Сарай»ни бирақла урувстимән»** — «қишлиқ сарай», «язлиқ сарай» падиша дәм алидиған җайлар болса керәк. «Көплигән өйләр» — қариғанда көплигән адәмләр кәмбәғәл болуп макансиз қалған. Шу вақитларда, байлар көп өйләрни салған. □ **4:1 «Башандики инәкләр»** — бу «инәкләр» Самарийәдики байларниң қиз-аяллирини көрситиду. Башан болса семиз, сағлам калилири билән даңқи чиққан район. □ **4:2 «Мана, бешиңларға шундақ күнләр чүшидуки, У силәрни илмәкләр билән, нәслиңларни чаңгаклар билән елип кетиду»** — Самарийә хәлқи ахирида Асурийә падишасиға әсиргә чүшиду; Асурийә падишасиниң әсирләрниң калпуклиридин илмәкни өткүзүп уларни йетәкләйдиған рәһимсиз адити бар еди. □ **4:3 «Вә силәр Һармон тәрәпкә чөрүветилисиләр»** — «Һармон» бизгә һазир намәлум бир шәһәр. □ **4:4 «Әнди Бәйт-Әлгә келиңлар, асийлиқ қилиңлар! Гилгалдиму асийлиқни көпәйтиңлар!»** — Бейт-Әл вә Гилгал (шундақла шималий тәрәптә «Дан» шәһири, җәнубий тәрәптә Бәәр-Шеба шәһири) хәлиқләр көп зиярәт қилидиған бут тавапгаһи еди. ■ **4:4** Һош. 12:12

Чүнки бундақ қилишқа амрақсиләр, и Исраиллар! — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.□ ■
6 «Мән һәммә шәһәрлириңларда «чишниң пакизлиғи»ни чүшүрдүм,
Һәммә йериңларда силәрни аш-нанға болған һаҗәтмән қилдим;
Бирақ силәр йәнила йенимға қайтмидиңлар, — дәйду Пәрвәрдигар;□
7 Һосулға үч айла қалған болсиму, силәрдин ямғурни тартивелип бәрмидим;
Бир шәһәр үстигә ямғур яғдурдум,
Йәнә бир шәһәргә яғдурмидим;
Бир парчә йәр үстигә ямғур яғди;
Йәнә бир парчә йәр ямғурсиз қағҗирап қалди;
8 Шуниң билән икки, үч шәһәрниң *пухралири* су тиләп башқа бир шәһәргә әләңшип барди,
Лекин қанмиди;
Бирақ силәр йенимға йәнила қайтмидиңлар, — дәйду Пәрвәрдигар;
9 Мән силәрни җудун һәм һал апити билән урдум;
«Ғаҗилиғучи қурут»лар нурғунлиған беғиңлар, үзүмзарлириңлар, әнҗир дәрәқлириңлар һәм зәйтүн дәрәқлириңларни йәп кәтти;
Бирақ силәр йенимға йәнила қайтмидиңлар, — дәйду Пәрвәрдигар;□ ■
10 Мән араңларға Мисирға чүшүрүлгән апәтләрдәк апәтни әвәттим;
Жигитлириңларни қилич билән өлтүргүздум,
Атлириңларни олжа болушқа қоювәттим;
Мән қараргаһиңлардин *җәсәтләрниң* сесиқчилиғини пурутувәттим,
Уни димиғиңларғиму киргүздум,
Бирақ силәр йенимға йәнила қайтмидиңлар, — дәйду Пәрвәрдигар;□
11 Мән араңлардин бәзиләрни Худа Содом вә Гоморра шәһәрлирини өрүвәткинидәк өрүвәттим,
Шуниң билән силәр оттин тартивелинған бир чучула отундәк болуп қалдиңлар;
Бирақ йенимға йәнила қайтмидиңлар, — дәйду Пәрвәрдигар;□ ■
12 Шуңа Мән саңа шундақ қилишим керәк дәватимән, и Исраил;
Мән буни саңа қилидиғанлиғим түпәйлидин,

□ **4:5 ««Тәшәккүр қурбанлиғи»ни хемиртуруч билән биллә көйдүрүңлар»** — қурбанлиқларни хемиртуруч салған нәрсиләр билән биллә сунушқа қәтъий болмайтти («Лав.» 2:11). **«Силәр «халис қурбанлиқлар»иңларни җакалап махтинип жүрүңлар; чүнки бундақ қилишқа амрақсиләр, и Исраиллар!»** — 4- һәм 5-айәттә ейтилған қурбанлиқлар һәмдә һәр кишиниң киримидин «ондин бири»ни һәр үч жилда Худаға атап беғишлиши, әслидә Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанунда бекитилгән еди. Бирақ Исраиллар һазир буларни өз бутлириға атап беғишлаватиду. Әсли хемиртуруч селип қилинған аш һәдийәләрни қурбанлиқларға қошуп сунуш мәнъий қилинған еди. Бу сөзләргә қариғанда улар мошу паалийәтләрдә өзлирини хелә «тәқвадар» көрсәтмәкчи болуп, «ихтиярий қурбанлиқ»ларни көп қилған охшайду. ■ **4:5** Лав. 2:1, 15; 7:13 □ **4:6 «Мән һәммә шәһәрлириңларда «чишниң пакизлиғи»ни чүшүрдүм»** — демәк уларда йегидәк нәрсә йоқ. □ **4:9 «Мән силәрни җудун һәм һал апити билән урдум»** — «һал апити» зираәтләрниң бир хил кесили. ■ **4:9** Қан. 28:22; Йо. 1:4 □ **4:10 «Мән араңларға Мисирға чүшүрүлгән апәтләрдәк апәтни әвәттим»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Мән (әсли) Мисирға чүшүргән ваба кесилини әвәттим» (демәк, Муса пәйғәмбәр дәвридә Мисирға чүшкән вабаларни бешиңларғиму чүзүрдум) **«атлириңларни олжа болушқа қоювәттим»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Уларни (демәк, жигитлириңларни) силәр буливалған атлар билән биллә өлтүргүздум». □ **4:11 «Мән араңлардин бәзиләрни Худа Содом вә Гоморра шәһәрлирини өрүвәткинидәк өрүвәттим»** — **«Мән ... бәзиләрни Худа ... өрүвәткинидәк өрүвәттим»** — бу йәрдә сөз қиливатқан ким? Бизниңчә мошу бешарәтни Мәсиһ Өзи бәргән болса керәк. ■ **4:11** Яр. 19:24

Худайиң билән көрүшүшкә тәйярлан, и Исраил!□
13 Чүнки мана, тағларни Шәкилләндүргүчи,
Шамални Яратқучи,
Инсанға өзлириниң ой-пикриниң немә екәнлигини Аян Қилғучи,
Таң сәһәрни қараңғулуққа Айландурғучи,
Йәр йүзидики жуқури җайларниң үстидә дәссәп жүргүчи дәл Шудур,
Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа Униң намидур!□ ■

5

Үч тавапгаһ тоғрилиқ
1 И Исраил җәмәти, бу сөзни,
Йәни Мән сән тоғрилиқ оқуйдиған бир мәрсийәни аңлап қой: —
2 «Пак қиз Исраил жиқилди;
У қайтидин орнидин турмайду;
У өз тупрiғиға ташланған,
Уни турғузуп йөлигүчи йоқтур».
3 Чүнки Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Исраилниң миң *ләшкәр* чиққан бир шәһириниң йүз *ләшкирила* тирик қалиду;
Йүз ләшкәр чиққан бир шәһириниң Исраил җәмәти үчүн он *ләшкирила* тирик қалиду;
4 Чүнки Пәрвәрдигар Исраил җәмәтигә мундақ дәйду: —
Мени издәңлар, һаятқа еришисиләр;
5 Бәйт-Әлни издимәңлар,
Гилгалғиму бармаңлар,
Бәәр-Шебаға сәпәр қилмаңлар;
Чүнки Гилгал әсиргә елинип сүргүн қилинмай қалмайду,
Бәйт-Әл йоққа чиқиду.□ ■
6 Пәрвәрдигарни издәңлар, һаятқа еришисиләр;
Болмиса У Йүсүп җәмәти ичидә от кәби партлап, уни йәп кетиду,
Һәм Бәйт-Әлдә отни өчүргидәк адәм тепилмайду.
7 И адаләтни әмәнгә айландурғучи,

□ **4:12 «Худайиң билән көрүшүшкә тәйярлан!»** — гәрчә бәлким вақит-пәйти шунчә кечиккини билән, Худа йәнила улар билән көрүшүшкә тәйяр туриду, йәнила (бу һәқиқәтән адәмни һәйран қалдуриду) уларға меһри-шәпқәт көрситишкә тәйяр туриду, дегәнлик болса керәк, дәп қараймиз (Тәвратта адәттә: «Худа билән көрүшүш» дегән мәнидә). Бирақ бәзи алимлар бу җүмлини Худаниң пат арида чүшүридиған җазасини көрситиду, дәп қарайду. □ **4:13 «Инсанға өзлириниң ой-пикриниң немә екәнлигини аян қилғучи»** — ибраний тилида «Инсанға униң ой-пикриниң немә екәнлигини...» дейилиду. Шуңа башқа бир хил тәрҗимиси: «Инсанға өзиниң (Худаниң) ой-пикриниң немә екәнлигини...». Бирақ биз «униң ой-пикри» дегәнлик Худаниң ой-пикирлирини әмәс, бәлки адәмләрниңкини көрситиду, дәп қараймиз. **«Таң сәһәрни қараңғулуққа айландурғучи»** — яки «Қараңғулуқни таң сәһәр қилғучи». ■ **4:13** Hah. 1:3 □ **5:5 «Бәйт-Әлни издимәңлар, Гилгалғиму бармаңлар, Бәәр-Шебаға сәпәр қилмаңлар»** — Бәйт-Әл, Гилгал һәм Бәәр-Шеба Исраиллар үчүн үч тавабгаһқа айланған еди. Бу үч җайға берип қурбанлиқ қилиш қатарлиқлар «тавап қилиш»тәк «савабліқ иш» дәп қаралған. Бу үч җай Ибраһим, Исһақ, Яқуп, Йәшуа қатарлиқ пәйғәмбәрләрниң тарихи билән зич мунасивәтлик болған җайлардур. Тәвратта, бундақ «таваб қилиш» ишлириниң һәммиси хорапилйлиқ дәп қарилиду. Амос бу йәрдә сөз оюни қилиду, «Гилгал әсиргә чүшиду» дәйду. Бу ибраний тилида «Гилгал галаһ-галаһ» дегән билән ипадилиниду. «Бәйт-Әл йоққа чиқиду» дегәнниң «Бәйт-Әл «йоқ» (йоққа баравәр болған) бир бутқа охшап қалиду» дегән ички мәнаси бар. ■ **5:5** Ам. 4:4

һәққанийлиқни йәргә ташлиғучилар,□
8 Силәр Орион юлтуз түркүми вә Қәлб юлтуз топини Яратқучи,
Өлүм көләңгисини таң нуриға Айландурғучи,
Күндүзни қараңғулуқ билән кечигә Айландурғучи,
Деңиздики суларни чақирип, уларни йәр йүзигә Қуйғучини издәңлар;
Пәрвәрдигар Униң намидур.■
9 У батурлар үстигә туюқсиз һалакәтни партлитиду,
Истиһкам үстигә һалакәт чүшүриду.
10 Шу *Исраиллар* шәһәр дәрвазисида тәнбиһ беридиғанларға өч,
Дурус сөзләйдиғанлардин жиркиниду.□
11 Әнди силәр намратларни езип,
Улардин буғдай «һәдийә»ләрни алдиңлар!
Оюлған ташлардин өйләрни салдиңлар,
Бирақ уларда турмайсиләр;
Силәр гөзәл үзүмзарларни бәрпа қилғансиләр,
Бирақ уларниң шарабини ичәлмәйсиләр.□ ■
12 Чүнки силәрниң асийлиқлириңларниң қанчилик көплүгини,
Силәрниң гунайиңларниң қанчилик зор екәнлигини убдан билимән;
Улар һәққаний адәмни езиду,
Улар пара йәйду,
Шәһәр дәрвазисида мискинләрниң һәққини қайриведиду.
13 Шуңа бундақ дәвирдә «пәмлик адәм» сүкүт қилиду;
Чүнки у рәзил бир дәвирдур.□

14 Һаят яшаш үчүн яманлиқни әмәс, меһриванлиқ-яхшилиқни издәңлар;
Шундақ болғанда силәр дегиниңлардәк,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар һәқиқәтән силәр билән биллә болиду.
15 Яманлиқтин нәпрәтлиниңлар, меһриванлиқ-яхшилиқни сөйүңлар,
Шәһәр дәрвазисида адаләтни орнитиңлар;
Шундақ қилғанда Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа бәлким Йүсүпниң қалдисиға шапаәт көрситәр.□ ■
16 Шуңа Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа Рәб мундақ дәйду: —
«Барлиқ кәң рәстә-базарларда аһ-зарлар аңлиниду;
Улар һәммә кочиларда «Вай... вай!...» дәп авазини көтириду;
Улар деханларниму матәм тутушқа,
Аһ-зарлар көтәргүчи «устилар»ни жиғлашқа чақириду.
17 Һәм барлиқ үзүмзарлардиму аһ-зарлар көтирилиду;

□ **5:7 «И адаләтни әмәнгә айландурғучи»** — «әмән» дегән аччиқ бир өсүмлүк болғачқа, мошу йәрдә адәмләргә қайғу-һәсрәтни епкелидиған адаләтсизликни билдүриду. ■ **5:8** Аюп 9:9; 38:31; Ам. 9:6 □ **5:10 «Шу Исраиллар шәһәр дәрвазисида тәнбиһ беридиғанларға өч,...»** — «шәһәр дәрвазиси» шәһәрдики ақсақаллар олтиридиған, әрз-деваларни аңлайдиған, сорақ қилидиған жай. □ **5:11 «Әнди силәр намратларни езип,...»** — ибраний тилида «Әнди силәр намратларни дәссәп,...». Башқа бир хил тәржимиси «Намратлардин еғир ижарә һәққи елип,...». ■ **5:11** Зәф. 1:13 □ **5:13 ««пәмлик адәм» сүкүт қилиду»** — мошу «пәмлик адәм» бәлким «өз бехәтәрлиги яки мәнпәәтини көзләп жүридиған адәм» дегән мәнидә. Жуқириқи 10-, 12-айәтни көрүң. Буниңға қариғанда, Амос пәйғәмбәрниң «епи йоқ» охшайду, чүнки у опочуқ һалда рәзил һөкүмдарларға, байларға тәнбиһ бәрмәктә. □ **5:15 «...Худа бәлким Йүсүпниң қалдисиға шапаәт көрситәр»** — «Йүсүпниң қалдиси» шималий падишалиқ болған «Исраил»дин қалдурулғанларни көрситиду. Йүсүптин төрүлгән Әфраим вә Манассәһдин Исраил ичидики әң чоң қәбилиләр чиққан. ■ **5:15** Зәб. 33:15-16; 96:10; Рим. 12:9

Чүнки Мән Өзүм араңлардин өтүп кетимән» — дәйду Пәрвәрдигар.□

Пәрвәрдигарниң күни

18 Пәрвәрдигарниң күнигә тәқәззар болған силәргә вай!
Пәрвәрдигарниң күни силәргә қандақ ақивәтләрни кәлтүрәр?
У йоруқлуқ әмәс, бәлки қараңғулуқ елип келиду.□ ■
19 У күни бириси ширдин қечип, ейиққа учрап,
Андин өйигә кирип, қоли билән тамға йөләнгәндә,
Илан уни чаққандәк бир иш болиду!
20 Пәрвәрдигарниң күни йоруқлуқ әмәс, бәлки қараңғулуқла елип келиду
әмәсму?
Униңда пәқәт қараңғулуқла болуп, йоруқлуқ һеч болмайдиғу?!

Беһудә һейт-байрамлар

21 Һейтлириңларға нәпрәтлинимән, улардин бизар болдум,
Ибадәт сорунлириңларниң пуриғини пуриғум йоқ.■
22 Чүнки силәр Маңа «көйдүрмә қурбанлиқ»лар һәм «аш һәдийә»лириңларни
сунуп атисаңларму,
Мән уларни қобул қилмаймән;
Силәрниң бордақ маллириңлар билән қилған «енақлиқ қурбанлиқлириңлар»ға
қаримаймән.
23 Мәндин мунаҗатлириңларниң садалирини епкетиңлар,
Чилтарлириңларниң күйлирини аңлимаймән;
24 Буниң орнида адаләт худди шарқиратмидәк,
Һәққанийлиқ әбәдий ақидиған еқимдәк долқунлисун!
25 Силәр чөл-баявандики қириқ жилда қилған қурбанлиқ-һәдийиләрни Маңа
елип кәлдиңларму, и Исраил җәмәти?!□ ■
26 Бәрһәқ, силәр «Суккот» дегән падишасиңлар, һәм «Қиун» дегән
бутлириңларни, йәни «Юлтуз илаһи»ңларни көтирип маңдиңлар!□
27 Әнди Мән силәрни әсир қилип, Дәмәшқтин жирақларға сүргүн қилдуримән,
— дәйду «Самави қошунларниң Сәрдари болған Худа» дегән нам билән аталған
Пәрвәрдигар.

□ **5:17 «Мән Өзүм араңлардин өтүп кетимән»** — «Мис.» 12:12дә, Пәрвәрдигарниң Исраилға «Мән Мисирни кезип өтимән» дәп Мисирлиқларға өлүм җазасини жүргүзгәнлигигә охшаш, У һазир **Өз хәлқи** арисидин «өтүп кетип», Өз җазасини елип бариду. □ **5:18 «Пәрвәрдигарниң күнигә тәқәззар болған силәргә вай!»** — Амос дәвридикиләр Тәвраттики «Обадия» һәм «Йоел» пәйғәмбәрләрниң язмилиридин «Пәрвәрдигарниң күни»ни хата чүшинип, бәлким «Худа һәммә «капир әҗнәбий» әлләрни қаттиқ уриду, «Худаниң хәлқи болған бизләр» көтирилимиз» дегән иркчи, бемәна көз-қараштa болған еди. Амос бу күн болса, гунадин товва қилмиған һәр бир адәмгә җаза елип келиду, дәйду. ■ **5:18** Йәр. 30:7; Йо. 2:2; Зәф. 1:15 ■ **5:21** Йәш. 1:11; Йәр. 6:20 □ **5:25 «Силәр чөл-баявандики қириқ жилда қилған қурбанлиқ-һәдийиләрни маңа елип кәлдиңларму, и Исраил җәмәти?!»** — Муса пәйғәмбәрниң йетәкчилигидә чөл-баяванда болған дәвирдә, Исраиллар чөл-баяванда қурбанлиқларни қилип кәлгән болсиму, лекин бу айәттин шуни биләләймизки, улар бу қурбанлиқларни **Худа үчүн** атиған әмәс («Маңа елип кәлдиңларму?»); бу ишлар пәқәтла бир «диний паалийәт» жуйсунида елип берилған, халас. ■ **5:25** Рос. 7:42 □ **5:26 «Бәрһәқ, силәр ... «Юлтуз илаһи»ңларни көтирип маңдиңлар!»** — пүткүл айәтниң тәрҗимилири көп хил. Бирақ асасий мәнаси охшаш, Исраил Муса пәйғәмбәр дәвридин тартип көңлидики бутпәрәсликни һеч ташлимиған. Айәттә ейтилған бутлар асасән Месопотамийә, йәни Бабил районидики бутлардур. Шуңа Худаниң уларға беридиған җазаси (27-айәт) уларни Бабилға әсир қилдуруп, шу йәргә сүргүн қилдуруштин ибарәт болиду.

6

Исраилниң һаким-һөкүмдарлириға вай!

1 И Зионда хатирҗәм олтарғанлар һәм Самарийә теғиға тайинип аман-есән яшиғанлар!
И әлләрниң каттисиниң әрбаблири!
Исраил җәмәти силәрни издәп келиду —
— Силәрниң һалиңларға вай!■
2 *Силәр хәлиққә*: — «Калнәһ шәһиригә берип көрүңлар;
Шу йәрдин «бүйүк Хамат» шәһиригә бериңлар,
Андин Филистийләрниң шәһири Гатқа чүшүп беқиңлар;
Булар силәрниң икки падишалиғиңлардин әвзәлму?
Уларниң чегариси силәрниңкидин кәңму?» — *дәп махтинип сөзләйсиләр*.□
3 И яман күнни кечиктүрмәкчи болғанлар!
Силәр җәбир-зулумниң һөкүмранлиғини орнитип, уни өзүңларға йеқин қилмақчи болисиләр,■
4 Пил чишида нәқишләнгән кариватлар үстидә ятисиләр,
Диванлириңлар үстидә керилип ятисиләр,
Пада топидин пахланларни,
Кала қотанлиридин мозайни таллап йәйсиләр,
5 Чилтар аһаңиға тәңкәш қилип ейтисиләр,
Давуттәк өзүңларға сазларни иҗад қилисиләр,■
6 Шарапни чинилап-чинилап ичисиләр,
Өзүңларға сәрхил майлиқ әтирләрни сүрисиләр,
— Бирақ көңлүңлар Йүсүп җәмәтиниң зиян-зәхмити үчүн һеч азапланмайду!■
7 Шуңа улар тунҗа әсиргә чүшкәнләр арисида әсиргә елиниду;
Керилип ятқанларниң әйш-ишрити ахирлишиду.□ ■
8 Рәб Пәрвәрдигар Өз һаяти билән қәсәм қилғанки,
— дәйду Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа,
— Мән Яқупниң ғururидин бизар болдум,
Униң орда-истиһкамлиридин нәпрәтлинимән;
Мән бу шәһәрни, шундақла униңдики һәммини дүшмәнгә тәңла өткүзүп беримән;
9 Вә әмәлгә ашурулидуки,
Бир өйдә он адәм болуп қалса, бу онәйләнму өлиду.□
10 Әгәр мәлум бир өлгүчиниң туққини, йәни өлгүчиниң җәситини көйдүрүшкә мәсъул киши устиханларни көтирип өйдин чиқиветип, өй ичидики йәнә бирисидин:

■ **6:1** Мис. 19:5; Йәр. 2:3 □ **6:2 «булар силәрниң икки падишалиғиңлардин әвзәлму?»** — «икки падишалиқ» — биринчиси шималий падишалиқ — Исраил, пайтәхти Самарийә; иккинчиси җәнубий падишалиқ — Йәһуда, пайтәхти Йерусалим. «Силер хәлиққә:... махтинип сөзләйсиләр» дегән сөзләр әслидики тексттә йоқ. Бу айәттә айдиңлаштурушқа тегишлик бир мәсилә бар: — айәттики сөзләрни Амос ейтқанму яки Самарийәдики әмирләр Самарийәниң бехәтәрлиги тоғрилиқ махтинип ейтқанму? Бизниңчә Самарийәдики әмирләр ейтқан болуши керәк; чүнки әгәр пәйғәмбәр агаһландуруш тәризидә сориған болса, соалниң әксичә сориған болатти, — Йәни «Бу шәһәрләр силәрниң икки падишалиғиңлардин аҗизму?» дәп сориған болатти. Шуңа бу сөзләрни қоштуқ. Бу үч шәһәрниң һәммиси дүшмәнниң һуҗумиға дуч келип, андин ғулиған болса керәк — бирақ һазирғичә бу ишлар тоғрилиқ тарихий хатириләр йоқ. ■ **6:3** Әз. 12:27; Ам. 5:18 ■ **6:5** Йәш. 5:12 ■ **6:6** Йәш. 5:11,12 □ **6:7 «Шуңа улар тунҗа әсиргә чүшкәнләр арисида әсиргә елиниду; керилип ятқанларниң әйш-ишрити ахирлишиду»** — тарихий мәлуматлардин қариғанда, Асурийә империйәси мәлум бир жутқа таҗавуз қилғанда, авал шу жуттики мөтивәрләрни әсир қилип епкетиш адити бар еди. ■ **6:7** Йәш. 5:13 □ **6:9 «Бир өйдә он адәм болуп қалса, бу онәйләнму өлиду»** — 5:3ни көрүң.

— «Қешинда йәнә бириси барму?» дәп сориса, у «Йоқ» дәйду,
Андин *туққини* йәнә: «Сүкүт! Пәрвәрдигарниң намини тилға елишимизға болмайду!» — дәйду.□
11 Сәвәви, Пәрвәрдигар буйруқ чүшүриду,
Вә чоң өйни парә-парә қиливетиду,
Кичик өйниму чак-чекидин йерип чеқиветиду.□
12 Атлар таш үстидә чапаламду?
Адәмләр әшу йәрни калилар билән ағдуралламду?
Бирақ силәр адаләтни өт сүйигә,
Һәққанийлиқниң мевисини әмәнгә айландурғансиләр —□ ■
13 — Йоқ бир нәрсидин шатлинип кәткәнсиләр,
«Өз күчимизгә тайинип қудрәткә егә болғанмиз» — дегәнсиләр.□
14 Чүнки мана, и Исраил җәмәти,
— дәйду Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа,
— Мән силәр билән қаршилишидиған бир әлни турғузимән;
Улар Хамат шәһириниң давинидин Арабаһ еқимиғичә силәрни харлайду.□

7

Амосниң дуалири — Худаниң қарари

1 Рәб Пәрвәрдигар маңа көрсәттики —
Кейинки от-чөп баш тартқан вақтида, мана У чекәткиләрни ясиди (бу падиша өзигә от-чөп орғандин кейинки, иккинчи қетимлиқ от-чөп өскән вақит еди) □
2 һәм шундақ болдики, чекәткиләр зиминдики от-чөпни қалдурмай йәвәткәндин кейин, мән: —
«И Рәб Пәрвәрдигар, өтүнүп қалай, кәчүргәйсән! Яқуп қандақму чидалайду? У кичик турса!» — дедим.
3 Пәрвәрдигар әнди ундақ қилиштин янди: «Әнди ундақ болмайду» — деди Пәрвәрдигар.

□ **6:10 «мәлум бир өлгүчиниң туққини...»** — ибраний тилида «мәлум бир өлгүчиниң тағиси...». **«... Җәситини көйдүрүшкә мәсъул киши устиханларни көтирип өйдин чиқиветип, өй ичидики йәнә бирисидин: — «қешинда йәнә бириси барму?» дәп сориса, у «йоқ» дәйду, андин туққини йәнә: «сүкүт! Пәрвәрдигарниң намини тилға елишимизға болмайду!» — дәйду»** — Йәһудий хәлқи адәттә җәсәтләрни көмиду, «җәсәтни көйдүрүш»ни өч көриду. «Җәситини күйдүрүш» дегән иш уларниң бешиға наһайити еғир апәт чүшидиғанлиғини көрситиду; шуниң билән уларниң җәсәтләрни көмүшкә қәтъий вақти чиқмайду, демәкчи. Шуңа бу бешарәт Самарийәниң наһайити җидди, бечарә әһвалға чүшидиғанлиғини көрситиду. Униң үстигә, җәсәт өйдә узунғичә турған — һазир пәқәт «устиханлар»ла қалған. Һаят қалған кишиләр шундақ қорқидуки, улар Пәрвәрдигарниң намини ейтишқиму петиналмайдиған болуп қалиду. Қизиқ бир иш шуки, узундин тартип, болупму Йерусалимниң Әйса Мәсиһниң өлүмидин кейинки вәйран қилинишидин кейин, Йәһудийлар «Яһвәһ» (Пәрвәрдигар) дегән исимни ишлитишкә петиналмайду. □ **6:11 «Пәрвәрдигар... чоң өйни парә-парә қиливетиду, кичик өйниму чак-чекидин йерип чеқиветиду»** — һаким-һөкүмдарларниң, әмәлдарларниң гуналири һаман башқиларни өз гуналириға четилдуруп қойиду; шу вәҗидин «кичик өйләр»му җазаға учрап кетиду. □ **6:12 «...адаләтни өт сүйигә, һәққанийлиқни әмәнгә айландурғансиләр»** — мошу ибариниң мәнаси 5-бап, 7-айәтниң мәнасигә охшаштур. ■ **6:12** Ам. 5:7 □ **6:13 «Йоқ бир нәрсә»** — бизниңчә, шүбһисизки, уларниң бутлирини көрситиду. Пүткүл айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: ««Ло-дәбар шәһирини елип шатланған едуқ, Карнаим шәһириниму өз күчимизгә тайинип алдуққу?» — дегәнсиләр». □ **6:14 «Мән силәр билән қаршилишидиған бир әлни турғузимән»** — «бир әл» Асурийә империйәсини көрситиду. □ **7:1 «Рәб Пәрвәрдигар маңа көрсәттики — кейинки от-чөп баш тартқан вақтида, мана у чекәткиләрни ясиди...»** — бу ишни (шундақла -4-, 7- вә 8:1-айәттики ишларниму) Амос бешарәтлик ғайипанә көрүнүштә көргән болса керәк. Чүнки 3-, 6-айәттә Пәрвәрдигар «бундақ иштин» яниду.

4 Рәб Пәрвәрдигар маңа көрсәтти —
Мана, Рәб Пәрвәрдигар *хәлқи* билән күрәш қилишқа отни чақирди;
От һәтта чоңқур деңизниму қурутти,
Мирас болған зиминниму йәп кәтти;
5 Әнди мән: —
«И Рәб Пәрвәрдигар, өтүнүп қалай, тохтиғайсән! Яқуп қандақму чидалайду? У
кичик турса!» — дедим.
6 Пәрвәрдигар шундақ қилиштин янди: «Әнди ундақ болмайду» — деди Рәб
Пәрвәрдигар.

7 Әнди У маңа *мундақ бир ишни* көрсәтти —
Вә мана, Рәб тик өлчигүч жип билән қопурулған там түвидә,
Қолида тик өлчигүч жипни тутқиничә туратти;
8 вә Пәрвәрдигар мәндин: —
«Амос, немини көрдуң?» дәп сориди.
Мән: «Тик өлчигүч жипни» — дедим.
Рәб: «Мән йәнә Өз хәлқим Исраил оттурисиға тик өлчигүч жипни тикләймән;
Мән йәнә уларни жазалимай өтүп кәтмәймән;
9 һәм Исһақниң «жуқури жайлири» һалак болиду,
Исраилниң тавапгаһлири вәйран қилиниду;
Йәробоам жәмәтигә қилич билән һужум қилишқа орнумдин туримән» — деди.□

Амосниң бутпәрәсләрниң тавапгаһи болуп қалған Бәйт-Әлниң каһини, йәни «шималий падишалиқ» Исраилниң «баш каһини» Амазия билән болған күриши

10 Шуниң билән Бәйт-Әлдики каһин Амазия Исраил падишаси Йәробоамға хәвәр
йоллап: —
«Амос Исраил жәмәти арисида турупму силигә сүйқәст қилди; зимин униң
қилған барлиқ гәплирини көтирәлмәйду.
11 Чүнки Амос: — «Йәробоам қиличта өлиду, Исраил әсиргә елинип өз
зиминидин сүргүн болмай қалмайду!» — дәйду» — деди.□
12 Андин Амазия Амосқа: — Һәй алдин көргүчи! Бәс, йоқал, Йәһуда зиминиға қач,
әшу йәрдә бешарәт берип, шу йәрдә нан тепип йә!
13 Бирақ Бәйт-Әлдә йәнә бешарәт бәрмә; чүнки у падишаниң тавапгаһи, шаһлиқ
өйдур, — деди.□
14 Амос Амазияға жавап берип мундақ деди: —
«Мән әсли пәйғәмбәр әмәс едим, яки пәйғәмбәрниң оғлиму әмәсмән; бәлки мән
бир чарвичи, шундақла ерән дәрәқлириниң мевисини тәргүчи едим.
15 Бирақ пада беқиватқан чеғимда Пәрвәрдигар мени Өз илкигә алди вә маңа:
«Барғин, хәлқим Исраилға бешарәт бәр» — деди.
16 Әнди, и Амазия, Пәрвәрдигарниң сөзигә қулақ сал! Сән маңа: «Исраилни
әйипләйдиған бешарәтләрни бәрмә, Исһақ жәмәтини әйипләйдиған сөзләрни
ейтма», дедиң.■
17 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

□ **7:9 «Исһақниң «жуқури жайлири» һалак болиду»** — «жуқури жайлар» тағ чоққилири қатарлиқ жайларда Худаға қурбанлиқ қилиш әслидә Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанунда мәнъий қилинған еди. Шундақтиму, Исраил һәм Йәһудадикиләр хелә бурунла тағ чоққилири үстидә Пәрвәрдигарға қурбанлиқ қилип ибадәт қилишқа башлиған еди. Кейин улар мошу «жуқури жайлар»да бутқа чоқунушқа башлиди.
□ **7:11 «Чүнки Амос: — «Йәробоам қиличта өлиду, Исраил әсиргә елинип өз зиминидин сүргүн болмай қалмайду!» — дәйду»** — әмәлийәттә Амос: — «Пәрвәрдигар Йәробоамниң **жәмәтигә** қилич билән һужум қилиду» — дегән еди (9-айәт). □ **7:13 «Бәйт-Әлдә йәнә бешарәт бәрмә; чүнки у падишаниң тавапгаһи»** — «падишаниң тавапгаһи» ибраний тилида «падишаниң «муқәддәс жай»и» дейилиду. ■ **7:16** Әз. 21:7

«Сениң аялиң шәһәрдә паһишә болиду, оғул-қизлириң қилич билән қирилиду вә
зиминиң өлчәш таниси тартилиши билән парчилиниду; сән напак бир зиминда
өлисән; вә Исраил әсиргә елинип өз зиминидин сүргүн болмай қалмайду»».

8

Келидиған җазалар

1 Рәб Пәрвәрдигар маңа мундақ бир ишни көрсәтти; мана, бир севәт язлиқ мевә.□
2 Андин У мәндин: Амос, немини көрдуң? — дәп сориди.
Мән: «Бир севәт язлиқ мевини» — дедим.
Пәрвәрдигар маңа: Әнди хәлқим Исраилға завал йәтти; Мән йәнә уларни
җазалимай өтүп кәтмәймән, — деди.□
3 — Шу күни ордидики қизларниң нахшилири қия-чияларға айлиниду, — дәйду
Рәб Пәрвәрдигар; — Җәсәтләр көп болиду; улар җай-җайларда сиртқа ташлиниду.
Сүкүт!□
4 Буни аңлаңлар, һәй мискинләрни әзгүчиләр,
Зиминдики аҗиз мөминләрни йоқатмақчи болғанлар —□
5 «Ашлиғимизни сатмақчи едуқ, йеңи ай қачанму ахирлишар,
Буғдай яймисини ачаттуқ, шабат күни қачан түгәр?» — дәйдиғанлар,
— Шундақла «әфаһ»ни кичик қилип, «шәкәл»ни чоң елип,
Алдамчилиқ үчүн таразини ялған қилғанлар! □ ■
6 — Намратларни күмүчкә,
Мискин адәмни бир җүп чоруққа сетивалмақчи болғанлар,
Буғдайни сүпүргүндиси билән қошуп сатмақчи болғанлар!■
7 Пәрвәрдигар Яқупниң ғурури билән шундақ қәсәм қилдики,
— Бәрһәқ, Мән һәргиз уларниң қилғанлиридин һеч бирини унтумаймән!□
8 Зимин бу ишлардин тәвринип кәтмәмду?
Вә униңда туруватқанларниң һәммиси матәм тутмамду?
У Нил дәриясидәк өрләп кетиду,

□ **8:1 «Рәб Пәрвәрдигар маңа мундақ бир ишни көрсәтти; мана, бир севәт язлиқ мевә»** — бу ишни (һәм 7-бап, 4-, 7-айәттики ишларниму) Амос бешарәтлик ғайипанә көрүнүштә көргән болуши мүмкин. □ **8:2 «Мән: «бир севәт язлиқ мевини» — дедим. Пәрвәрдигар маңа: Әнди хәлқим Исраилға завал йәтти... — деди»** — ибраний тилида «язлиқ мевә» билән «завал» дегән сөзләр бир-биригә охшап кетиду. □ **8:3 «Җәсәтләр көп болиду; улар җай-җайларда сиртқа ташлиниду. Сүкүт!»** — демәк, шу чағда матәм тутқанда, аваз чиқиришқа болмайду. □ **8:4 «һәй мискинләрни әзгүчиләр...»** — башқа бир хил тәрҗимиси «һәй, мискинләрни жутувалғучилар...». □ **8:5 «Ашлиғимизни сатмақчи едуқ, йеңи ай қачанму ахирлишар, буғдай яймисини ачаттуқ, шабат күни қачан түгәр?»** — «йеңи ай» күнидә һәм «шабат күни» (шәнбә күни)дә Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә дәм елиш керәк еди. Әнди бу кишиләр ачкөзлүктин дәм елишқиму нарази еди. Шундақ болупла қалмай, улар буғдайни өлчәйдиған күрини кичик, тәңгиләрни җиңлайдиған тараза тешини чоң қилип хәқләрни алдайду (кейинки изаһатни көрүң). **««әфаһ»ни кичик қилип, «шәкәл»ни чоң елип,..»** — «әфаһ» һәҗим бирлиги, «шәкәл» пулниң яки еғирлиқниң бирлиги еди. Бир «әфаһ» (яки «күрә») 40 литрчә, бир «шәкәл» («мисқал») 14 грам келиду. Бу толуқ айәт содигәрләрниң аддий пухраларни өлчәм бирликлиридин пайдилинип, қақати-соқти қиливатқанлиғини көрситиду. ■ **8:5** Һош. 12:8 ■ **8:6** Ам. 2:6 □ **8:7 «Пәрвәрдигар Яқупниң ғурури билән шундақ қәсәм қилдики,...»** — бәзи алимлар: ««Яқупниң ғурури билән» дегәнни «Яқупниң пәхри билән», демәк «Яқупниң пәхри болған Худа билән» дәп чүшиниду. Бирақ 6-бап, 8-айәт бойичә Худа «Яқупниң ғурури» яки «Яқупниң пәхри»гә өч еди. Адәттә қәсәм ичиштә қәсәм қилғучилар наһайити муқим, өзгәрмәс бир нәрсә билән қәсәм ичиду; Худаниң «Яқупниң ғурури билән» қәсәм ичиши болса интайин кинайилик гәп, «Яқупниң ғурури»ниң һеч өзгәрмәс, наһайити җаһил екәнлигини пуритиду.

У Мисир дәриясидәк өркәшләп, андин чөкүп кетиду.□
9 Шу күни шундақ әмәлгә ашурулидуки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар,
— Қуяшни чүштә патқузимән,
Зиминни шу очуқ күндә қараңғулаштуримән.
10 Һейтлириңларни мусибәткә,
Һәммә нахшилириңларни аһ-зарларға айландуриветимән;
Һәммә адәмниң чатриқи үстини бөз рәхт билән ориғузимән,
Һәр бир адәмниң бешида тақирлиқ пәйда қилимән;
Бу матәмни йәккә-йеганә бир оғулниң матимидәк,
Һейтниң ахирини дәрд-әләмлик бир күн қиливетимән.□

Сүргүн болуп, Худаниң сөзидин айрилиш

11 Мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар,
Зиминға қәһәтчиликни әвәтимән, —
— Нанға болған қәһәтчилик әмәс, яки суға болған чаңқашму әмәс, бәлки Пәрвәрдигарниң сөз-каламини аңлашқа болған қәһәтчиликни әвәтимән.
12 Шуниң билән улар деңиздин деңизға, шималдин шәриққә кезип маңиду,
Улар Пәрвәрдигарниң сөз-каламини издәп уян-буян жүрүп, уни тапалмайду.□
13 Шу күни гөзәл қизлар һәм жигитләрму уссузлуқтин һалидин кетиду;
14 Һәм Самарийәниң гунайиниң *нами* билән қәсәм ичкәнләр,
Йәни «Илаһиңниң тириклиги билән, и Дан», яки «Бәәр-Шебадики *илаһий* тирик йол билән!» дәп қәсәм ичкәнләр болса —
Улар жиқилиду, орнидин һәргиз қайтидин туралмайду.□ ■

9

Сахтипәзлик үстигә қилинған җаза

1 Мән Рәбниң қурбангаһниң йенида турғинини көрдум; У мундақ деди: —
— Түврүкләрниң башлирини уруңлар, босуғилар силкингичә уруңлар,

---

□ **8:8 «Зимин бу ишлардин тәвринип кәтмәмду? Вә униңда туруватқанларниң һәммиси матәм тутмамду? У Нил дәриясидәк өрләп кетиду, у Мисир дәриясидәк өркәшләп, андин чөкүп кетиду»** — мошу айәттә Амос йәр тәврәш тоғрилиқ бешарәт бериду (1:1ни көрүң). Нил дәрияси һәр жили туюқсиз өрләп кетип, бир мәзгил кәлкүн келип, зиминни бесип кетиду. Қанаан (Пәләстин) зиминиму әнди Нил дәриясиға охшаш «өрләп кетиду» (йәр тәврәш билән егиз-пәс болиду). □ **8:10 «Һәммә адәмниң чатриқи үстини бөз рәхт билән ориғузимән»** — «бөз рәхт»кә орунивелиш, чачларни чүшүриветиш қаттиқ матәмни яки товва қилишни билдүриду. **«Бу матәмни йәккә-йеганә бир оғулниң матимидәк... қиливетимән»** — бешарәттә өлгән «йәккә-йеганә оғул» зади кимду? Мәзкур соал Исраил үчүн дәвирдин-дәвиргә башни қатуридиған мәсилә. □ **8:12 «кезип маңиду»** — яки «сәрсан болуп маңиду» яки «әләңшип маңиду». **«Шуниң билән улар деңиздин деңизға, шималдин шәриққә кезип маңиду, улар Пәрвәрдигарниң сөз-каламини ... тапалмайду»** — биринчидин, «деңиздин деңизға» дегәнлик бәлким ««оттура деңиз»дин «өлүк деңиз»ға», йәни «ғәриптин шәриққә» дәп билдүриду. Тексттә «җәнупқа» тилға елинмайду. Бәлким бу Исраилдикиләрниң һакавурлуғини көрситиду — улар Йәһудадин, яки Йәһудадин кәлгән пәйғәмбәрдин (мәсилән, Амостин) һәқиқәтни издимәйду. Толуқ бешарәт бәлким Йәһудийларниң кейинки дәвирләрдики, болупму һазирқи умумий әһвалини көрсәткән болса керәк — улар Инҗилни, йәни «хуш хәвәр»ни қобул қилмиғачқа, өзлири тартқан азап-оқубәтлиригә һеч чүшәнчә тапалмайду. □ **8:14 «Самарийәниң гунайиниң нами билән қәсәм ичкәнләр»** — «Самарийәниң гунайи» уларниң бутлиридин бири болса керәк. **«Бәәр-шебадики илаһий тирик йол билән!»** — ибраний тилида «Бәәр-Шебадики йолниң тириклиги билән» дейилиду. «Данниң илаһи» һәм «Бәәр-Шебадики илаһий тирик йол» — шу икки йәрниң бутлирини көрситиду. «Йол» ибраний тилида «дәрәк» дегән сөз билән ипадилиниду. Уйғур тилидики «тәриқә» вә «тәриқәт» дегән сөзләр әрәб тили арқилиқ мошу сөздин кәлгән. ■ **8:14** Ам. 5:5

Уларни *ибадәтханидикиләрниң* башлириға чүшүрүп, парә-парә қилиңлар!
Мән шу *бутпәрәсләрдин* әң ахирда қалғанлириниму қилич билән өлтүримән;
Улардин қачай дегәнләр қачалмайду,
Улардин қутулай дегәнләр қутулуп чиқалмайду.□
2 Улар тәһтисара ичигә тешип кирсә, қолум әшу йәрдин уларни тартип чиқириду;
Улар асманға ямишип чиқса, Мән шу йәрдин уларни тартип чүшүримән;□ ■
3 Улар Кармәл чоққисиға мөкүвалсиму, Мән уларни издәп шу йәрдин алимән;
Улар деңиз тегидә нәзиримдин йошурунувалған болсиму,
Мән иланни буйруймән, у уларни чақиду;□
4 Дүшмәнлиригә әсиргә чүшкән болсиму,
Мән шу йәрдә қиличини буйруймән, у уларни өлтүриду;
Мән яхшилиқни әмәс, бәлки яманлиқни йәткүзүш үчүн көзлиримни уларға тикимән. ■
5 Самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар,
Зиминға тәккүчи болса дәл Униң Өзидур;
У тегиши биләнла, зимин ерип кетиду, униңда туруватқанларниң һәммиси матәм тутиду;
Зимин Нил дәриясидәк өрләп кетиду —
Мисирниң дәриясидәк *өркәшләп*, андин чөкүп кетиду.□
6 Равақлирини әршләргә селип, асман гүмбизини йәр йүзигә бекиткүчи Шудур;
Деңиздики суларни чақирип, уларни йәр йүзигә қуйғучи Удур;
Пәрвәрдигар Униң намидур.■
7 Силәр Маңа нисбәтән Ефиопийә балилириға охшаш әмәсму, и Исраил балилири?
Мән Исраилни Мисирдин елип чиқарған әмәсму?
Филистийләрни Крет арилидин, Сурийәликләрни Кир шәһиридин чиқарған әмәсму?□
8 Қараңлар, Рәб Пәрвәрдигарниң көзи «гунакар падишалиқ» үстигә чүшти —
Мән йәр йүзидин уни йоқитимән;
Лекин Мән Яқуп җәмәтини толуқ йоқитивәтмәймән, — дәйду Пәрвәрдигар.
9 Чүнки қараңлар, Мән буйруқ чүшүримән,
Шуниң билән худди бириси данни ғәлвирдә тасқиғандәк, Исраил җәмәтини әлләр арисида тасқаймән,

---

□ **9:1 «Мән Рәбниң қурбангаһниң йенида турғинини көрдум; У мундақ деди: — Түврүкләрниң башлирини уруңлар, босуғилар силкингичә уруңлар, уларни ибадәтханидикиләрниң башлириға чүшүрүп, парә-парә қилиңлар!»** — бу ишлар, шүбһисизки, Бәйт-Әлдики (бутпәрәслик соруни қилинған, бирақ «Пәрвәрдигарниң нами» билән аталған) ибадәтханида болиду. Мошу буйруқ кимгә берилгәнлиги ениқ дейилмиди; бәлким пәриштиләргә берилгән болуши мүмкин. Ибадәтханиниң бузулуши бәлким йәр тәврәш билән мунасивәтлик (5-айәтни көрүң). □ **9:2 «тәһтисара»** — өлгәнләрниң роһлири баридиған җай. ■ **9:2** Зәб. 138:8-12 □ **9:3 «Улар деңиз тегидә нәзиримдин йошурунувалған болсиму, Мән иланни буйруймән, у уларни чақиду»** — «Йәш.» 27:1ни көрүң. ■ **9:4** Йәр. 44:11 □ **9:5 «У тегиши биләнла, зимин ерип кетиду, униңда туруватқанларниң һәммиси матәм тутиду; зимин Нил дәриясидәк өрләп кетиду...»** — мошу айәттә йәр тәврәш тоғрилиқ йәнә бир бешарәт берилиду. ■ **9:6** Зәб. 103:3, 13; Ам. 5:8 □ **9:7 «Силәр Маңа нисбәтән Ефиопийә балилириға охшаш әмәсму, и Исраил балилири? Мән Исраилни Мисирдин елип чиқарған әмәсму? Филистийләрни Крет арилидин, Сурийәликләрни Кир шәһиридин чиқарған әмәсму?»** — «Крет арили» — ибраний тилида «Кафтор». Толуқ айәтниң мәнаси: — Исраиллар «Худа бизни Мисирдин алаһидә чиқарған» дегән ойда болуп, «Немини қилишимиздин қәтъийнәзәр, биз йәнила Худаниң алаһидә хәлқи болимиз, һеч немә бизгә тәгмәйду» дегән хата ойға келип қалған болса керәк. Худа мошу йәрдә, башқа әлләрни («капир» әлләрни) башқа йәрләрдин (җүмлидин Мисирдин жирақ җайлардин), елип чиқардим, дәйду. Шуңа, мәлум бир әл бир йәрдин башқа бир йәргә йөткилип чиққан болсиму, бу иш уларниң қалтислиғини испатлимайду. Әлниң жутлирини бекиткүчи болса пәқәт Худа Өзидур.

Бирақ улардин әң кичигиму йәргә чүшүп кәтмәйду. □
10 һалбуки, хәлқимниң барлиқ гунакарлири, йәни: «Күлпәт бизгә һәргиз йеқинлашмайду, бешимизға чүшмәйду» дегүчиләр қилич тегидә өлиду.

Адәмни һәйрануһәс қилидиған вәдә — ахирқи заманлар

11 Шу күни Мән Давутниң жиқилған кәписини йеңибаштин тикләймән,
Униң йериқлирини етимән;
Уни харабиликтин оңшап,
Әйни замандики петидәк қуримән.□ ■
12 Шуниң билән улар Едомниң қалдисиға һәмдә намим билән аталған барлиқ әлләргә егидарчилиқ қилиду, — дәйду буни бежиргүчи Пәрвәрдигар.
13 Мана шундақ күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар,
— Йәр һайдиғучи һосул жиққучиға йетишивалиду,
Үзүмләрни чәйлигүчи уруқ чачқучиға йетишивалиду;
Тағлар йеңи шарапни темитип,
Барлиқ дөң-егизликләр ерип кетиду.□ ■
14 Вә хәлқим Исраилни асарәттин қутулдуруп, азатлиққа ериштүримән;
Улар харап шәһәрләрни қайта қуруп, уларда маканлишиду;
Улар үзүмзарларни тикип, уларниң шарабини ичиду;
Улар бағларни бәрпа қилип, мевисини йәйду.□
15 Мән уларни өз зимини үстигә тикимән,
Улар Мән уларға ата қилған зиминдин һәргиз қайтидин жулуветилмәйду — дәйду Пәрвәрдигар сениң Худайиң.■

□ **9:9 «Шуниң билән худди бириси данни ғәлвирдә тасқиғандәк, Исраил жәмәтини әлләр арисида тасқаймән, бирақ улардин әң кичигиму йәргә чүшүп кәтмәйду»** — буғдай данлири ғәлвирдин өтүп кетиду, ташлар қалиду. Бу айәтниң мәнаси, шүбһисизки, Худа қиммити бар болған барлиқ буғдай данлирини (һәқиқий етиқатчиларни) жиғип сақлайду (10-айәтни көрүң). Сүзүлүп қалғанлири (ташлар) ташливетилиду. □ **9:11 «Давутниң жиқилип чүшкән кәписини йеңибаштин тикләймән»** — бу бешарәт: (1) Давут пәйғәмбәрдин болған падишалиқ наһайити ажиз болуп андин түгишидиғанлиғини (жиқилидиғанлиғини) көрситиду (Амос пәйғәмбәрдин 150 жил кейин шундақ болған); (2) ахирқи заманларда Худаниң Давутниң бир әвладини елип тәхткә олтарғузуп, Исраилни қайтидин бир падишалиқ қилидиғанлиғини көрситиду. Бу падишалиқ барлиқ қалған әлләрни башқуриду (12-айәттә көрситилиду). Бу әлләрниң һәммиси Худаға ибадәт қилиду, униң нами билән атилиду (12-айәт). «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **9:11** Рос. 15:16 □ **9:13 «Үзүмләрни чәйлигүчи уруқ чачқучиға йетишивалиду»** — «үзүмләрни чәйлигүчи» үзүм шараби чиқириш үчүн үзүмләрни көлчәккә қоюп дәссәйдиған адәмләр. **«йәр һайдиғучи һосул жиққучиға йетишивалиду, үзүмләрни чәйлигүчи уруқ чачқучиға йетишивалиду»** — демәк, һосулни жиғип болушқа көп вақит кетиду. Һосул елиш адәттә Март, Апрел айлирида башлиниду. Йәр һайдаш адәттә Өктәбр, Ноябрда болиду. Бирақ һосулни йеғивелиш йәр һайдаш башланған вақитқичә техи түгимәйду; үзүм чәйләш вақти адәттә Синтәбр ейида болиду. Лекин ахирқи заманда үзүм чәйләш уруқ чечиш вақтиғичә, йәни Ноябр, Декабр айлириғичә давамлишиду. **«Барлиқ дөң-егизликләр ерип кетиду»** — бу ибарә бәлким сүт вә шарап шунчә мол болиду, мевә ширнилири еқип туриду, тағлар вә дөңләр «ерип кетиватқан»дәк көрүниду, дегән мәнидә. Бу айәт «Йо.» 3:18-айәттин нәқил кәлтүрүлгән. ■ **9:13** Йо. 3:18 □ **9:14 «Вә хәлқим Исраилни асарәттин қутулдуруп, азатлиққа ериштүримән; улар харап шәһәрләрни қайта қуруп,... улар бағларни бәрпа қилип, мевисини йәйду»** — бу улуқ вәдә 4:9, 5:11, 5:27, 8:2-айәтләрдә хатириләнгән жазаларни йүздәйүз өзгәртиду. Ахир берип Худа Өз хәлқини гунадин қутқузуп, пакландуриду вә шуниң билән У улар арисида пүтүнләй улуқлиниду. ■ **9:15** Йәр. 32:41

Обадия

Едомниң бәрбат болуши
1 Обадия көргән аламәт көрүнүш: —
Рәб Пәрвәрдигар Едом тоғрилиқ мундақ дәйду: —
(Биз Пәрвәрдигардин бу хәвәрни аңлашқа муйәссәр болдуқ)
— «Бир әлчи әлләр арисиға әвәтилди;
У: «Орнуңлардин туруңлар, биз униңға қарши җәң қилиш үчүн турайли!» — дәп хәвәр бериду.□
2 Мана, Мән сени әлләр арисида кичик қилдим;
Сән *әлләр арисида* қаттиқ кәмситилгән хәлиқ болисән!□
3 Һәй тик қияниң йериқлири ичидә турғучи,
Туралғуси жуқури болғучи,
Көңлүңдә: «Ким мени йәргә чүшүрәлисун?!» дегүчи,
Көңлүңдики тәкәббурлуқ өзүңни алдап қойди!□
4 Сән бүркүттәк өзүңни жуқури көтәрсәңму,
Чаңгаңни юлтузлар арисиға тизсаңму,
Мән шу йәрдин сени чүшүрүветимән,
— дәйду Пәрвәрдигар.■
5 Булаңчилар қешиңға кәлсиму,
Оғрилар кечиләп йениңға кирсиму,
(Һәй, шунчә үзүп ташлинисән!)
Улар өзлиригә чушлуқла оғрилайтти әмәсму?
Үзүм үзгүчиләр йениңға кәлсиму, азрақ васаңларни қалдуриду әмәсму?□ ■
6 Бирақ Әсавниң тәәллуқати қандақ ахтурулди!
Униң йошурун байлиқлири қандақ тепип чиқилди!□
7 Барлиқ иттипақдашлириң сени чегарайиңғичә һайдиветиду;
Сән билән енақ өткәнләр сени алдап, үстүңдин ғәлибә қилиду;
Нениңни йегәнләр саңа қилтақ қуриду;

□ **1:1 «Бир әлчи әлләр арисиға әвәтилди»** — «әлләр» (яки «ят әлләр») — Исраилға ят болған әлләрни көрситиду. **«Орнуңлардин туруңлар, биз униңға қарши җәң қилиш үчүн турайли!»** — «униңға» болса, Едомға. Бәлким бу әлчи Едомға дүшмән әлләрниң биридин чиққан болуп, у башқа әлләрни Едомни йоқитишқа чақириду. □ **1:2 «Мән сени әлләр арисида кичик қилдим; сән әлләр арисида қаттиқ кәмситилгән хәлиқ болисән!»** — Худа Едомни «сени» дәп, мошу йәрдә униңға беваситә сөз қилиду. □ **1:3 «тик қияниң йериқлири ичидә турғучи, туралғуси жуқури болғучи»** — демисәкму, Едом пинһанрақ, үстигә чиқиш тәс болған тағлиқ районда турған. ■ **1:4** Йәр. 49:16 □ **1:5 «Һәй, шунчә үзүп ташлинисән!»** — тирнақ ичидики сөзләр, бәлким пәйғәмбәрниң һаяҗандин Пәрвәрдигарниң сөзини үзүп қоюп дегән гепидур. **«Үзүм үзгүчиләр йениңға кәлсиму, азрақ васаңларни қалдуриду әмәсму?»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә үзүм һосулини алғанда үзгүчиләр кәмбәғәлләрниң теривелиши үчүн бир аз васаңларни қалдуруш керәк еди. Бәзи шәрқий дөләтләрдә бу бир адәткә айлинип қалған. ■ **1:5** Йәр. 49:9 □ **1:6 «... Әсавниң тәәллуқати қандақ ахтурулди!»** — «Әсав» Едомниң башқа бир исми. **«... Униң йошурун байлиқлири қандақ тепип чиқилди!...»** — 5-6-айәтләр «мәрсийә» (матәм тутуш мунаҗити) шәклидә.

Сән дәрвәқә йорутулмиғандурсән!□
8 Мән шу күни, — дәйду Пәрвәрдигар,
— Едомдин данишмәнләрни,
Әсавдин әқил-парасәтни йоқатмамдимән?□ ■
9 Шуниң билән палванлириң паракәндә болиду, и Теман,
Шуниң билән Әсавниң теғидики һәр бир адәм қирғинчилиқта қәтл қилиниду.□ ■

Едомниң бәрбат болушиниң сәвәви

10 Укаң Яқупқа қилған зулум-зораванлиғиң түпәйлидин,
Иза-аһанәт сени қаплайду;
Сән мәңгүгә үзүп ташлинисән.■
11 Сән бир чәттә *пәрвасиз* қарап турған күни,
Йәни яқа жуттикиләр *бурадириңниң* мүлкини булап кәткән күни,
Таипиләр униң дәрвазилиридин кирип Йерусалим үстигә чәк ташлиған күни,
Сән уларниң бир әзасиға охшаш болғансән.■
12 Бирақ қериндишиңниң апәтлик күнигә пәрвасиз қарап турмаслиғиң керәк еди,
Йәһуданиң балилириниң һалакәт күнидә хушал болуп кәтмәслигиң керәк еди;
Күлпәтлик күнидә ағзиңни йоған қилмаслиғиң керәк еди;
13 Өз хәлқимни апәт басқан күнидә, уларниң дәрвазисиға кирмәслигиң керәк еди;
Уларни апәт басқан күнидә уларниң дәрд-әләмигә ерәнсиз қарап турмаслиғиң керәк еди,
Апәт басқан күнидә қолуңни мал-мүлкигә созмаслиғиң керәк еди;
14 Сән шәһәрдин қечип қутулғанларни үзүп ташлаш үчүн һәдә йолда турмаслиғиң керәк еди;
Күлпәт басқан күнидә униңдин қутулуп қалғанларни дүшмәнгә тапшурмаслиғиң керәк еди.

Пәрвәрдигарниң күни

15 Чүнки Пәрвәрдигарниң күни барлиқ әлләр үстигә чүшүшкә йеқин қалғандур;
Сениң башқиларға қилғиниңдәк, саңиму шундақ қилиниду;
Саңа тегишлик жаза өз бешиңға чүшиду;■
16 Чүнки сән Өз муқәддәс теғимда *ғәзивимни* ичкиниңдәк,
Барлиқ әлләрму шундақ тохтавсиз ичиду;
Бәрһәқ, улар ичиду, жутиду,

□ **1:7 «... сени... һайдиветиду; ... үстүңдин ғәлибә қилиду; ... саңа қилтақ қуриду...»** — 5-7-айәтләрдә ейтилған бешарәтләрдики пеиллар «өткән заман» билән ипадилиниду. Лекин улар кәлгүси ишларни көрситиду (8-айәттә ениқ көрситилиду). Ибраний тилида, бешарәтләрдә пеилларниң «өткән заман»да ишлитиши «бу иш жәзмән йүз бериду» дегәнни тәкитләйду. **«... Сән билән енақ өткәнләр сени алдап, үстүңдин ғәлибә қилиду; нениңни йегәнләр саңа қилтақ қуриду»** — бу айәт бәлким әрәбләрниң Едомийларни алдам халтисиға чүшүрүп, уларни өз зиминидин һайдиветиши тоғрилиқ бешарәт бериду (вәқә бәлким миладийәдин илгәрки 6-әсирниң ахирида болған). Ибраний тилини чүшиниш тәс. Бешарәт кәлгүсидики ишларни көрсәткини билән, пеиллар «өткән заман»да ипадилиниду. Адәттә ибраний тилида бешарәт «өткән заман»да ипадиләнгән болса, униң жәзмәнлигини тәкитләйду. □ **1:8 «Мән шу күни... Едомдин данишмәнләрни, Әсавдин әқил-парасәтни йоқатмамдимән?»** — «шу күни» бәлким Бабил империйәси уларға тажавуз қилидиған күнини (миладийәдин илгәрки 587-жили) яки әрәбләр уларни алдап һайдиветидиған күнини, йәнә ахирқи заманда «Пәрвәрдигарниң күни»ни көрситишиму мүмкин. Едом өз данишмәнлири билән даңқи чиққан. Аюп пәйғәмбәрниң үч достидин бири болған «Теманлиқ Елифаз»му Едомлуқ еди. ■ **1:8** Йәш. 29:14; Йәр. 49:7 □ **1:9 «Шуниң билән палванлириң паракәндә болиду, и Теман,...»** — «Теман» Едомниң чоң бир шәһири. ■ **1:9** Ам. 2:14, 16 ■ **1:10** Яр. 27:41; Әз. 35:5; Ам. 1:11 ■ **1:11** Зәб. 136:7 ■ **1:15** Әз. 35:15

Андин улар һеч мәвжут әмәстәк йоқап кетиду.□

Исраилниң әслигә кәлтүрүлүши

17 Бирақ Зион теғи үстидә панаһ-қутқузулуш болиду,
Тағ пак-муқәддәс болиду;
Яқуп җәмәтиниң тәәллуқатлири өзигә тәвә болиду;□
18 Вә Яқуп җәмәти от, Йүсүп җәмәти ялқун,
Әсав җәмәти уларға пахал болиду;
От вә ялқун Әсав җәмәти ичидә йеқилип, уларни жутуп кетиду;
Әсав җәмәтидин һеч бирси қалмайду;
Чүнки Пәрвәрдигар шундақ сөз қилған.
19 *Йәһуданиң* җәнубидикиләр Әсавниң теғиға егә болиду;
Шәфәлаһ түзләңлигидикиләр Филистийләрниң зиминиға егә болиду,
Бәрһәқ, улар Әфраимниң даласи һәм Самарийәниң даласиға егә болиду;
Бинямин Гилеадқа егә болиду;□
20 Сүргүн болғанлардин келип қалған Исраиллардин тәркиб тапқан бу қошун
Қанаандикиләргә тәвә болған зиминға Зарәфатқичә егә болиду;
Сәфарадта сүргүндә турған Йерусалимдикиләр болса җәнуптики шәһәрләргә егә болиду.□
21 Андин Зион теғи үстигә қутқузғучилар чиқиду,
Улар Әсав теғи үстидин һөкүм сүриду;

Шуниң билән падишалиқ Пәрвәрдигарға тәвә болиду!□

□ **1:16 «Чүнки сән Өз муқәддәс теғимда ғәзивимни ичкиниңдәк»** — ибраний тилида «чүнки сән Өз муқәддәс теғимда ичкиниңдәк...» — Чүшәнчимиз бойичә Едомийлар Худаниң қолида униң ғәзивини ичкән еди. Башқа бир хил чүшәнчиси, Едомийлар Йәһуда үстидин қилған ғәлибисини тәбрикләп, «Худаниң муқәддәс теғи»да шарап ичкән; вә улар (айәтниң иккинчи қисми бойичә) шу гунайи үчүн барлиқ әлләр билән тәң Худаниң ғәзивини ичиду. **«Барлиқ әлләрму шундақ тохтавсиз ичиду; бәрһәқ, улар ичиду, жутиду, андин улар һеч мәвжут әмәстәк йоқап кетиду»** — әлләрниң немини ичиду? Худаниң ғәзивини ичиду (мәсилән «Зәб.» 74:8-9, «Йәш.» 49:26, «Йәр.» 25:15-16, «Зәб.» 15:4ниму көрүң). □ **1:17 «Бирақ Зион теғи үстидә панаһ-қутқузулуш болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бирақ Зион теғида қутулуп қалғанлар болиду». □ **1:19 «Йәһуданиң җәнубидикиләр»** — ибраний тилида «Нәгәвдикиләр». «Нәгәв» — Йәһуданиң җәнубий тәрипидики чоң чөл-баяван. **«Йәһуданиң җәнубидикиләр Әсавниң теғиға егә болиду; Шәфәлаһ түзләңлигидикиләр Филистийләрниң зиминиға егә болиду, ... Бинямин Гилеадқа егә болиду»** — 19-айәттики бешарәтләрниң көп қисми миладийәдин илгәрки 2-әсирдә әмәлгә ашурулиду («Макаббийлар» һәм «Йосефус» дегән кона тарихий китапларда хатириләнгән). Бирақ пикиримизчә, бу бешарәтниң толуқ әмәлгә ашурулуши ахирқи заманда болиду. □ **1:20 «Сүргүн болғанлардин келип қалған Исраиллардин тәркиб тапқан бу қошун...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Қанаанға қайтип кәлгән, сүргүн болған Исраиллар җамаити... ». □ **1:21 «Улар Әсав теғи үстидин һөкүм сүриду»** — яки «улар Әсав теғи үстидин һөкүм чиқириду». **«Шуниң билән падишалиқ Пәрвәрдигарға тәвә болиду!»** — һазир «Әсав теғидикиләр»ниң һеч қайсиси Едомлуқлар әмәс (18-айәтни көрүң). Бу «қутқузғучилар»ниң ким екәнлиги дейилмиди; пикримизчә, «қутқузғучилар» кона заманларда Исраилни қутқузған пәйғәмбәрләр вә «батур һакимлар» сүпитидә болиду. Улар һазир өлүмдин тирилгән. Исраил Худаниң толуқ идарә-һөкүми астида болуп, униң әһвали пүтүнләй мукәммәл болиду.

Юнус

Юнус пәйғәмбәрниң Пәрвәрдигар бәргән вәзипидин қечиши

1 Пәрвәрдигарниң сөзи Амиттайниң оғли Юнусқа йетип келип мундақ дейилди: —
2 «Орнуңдин тур, дәрһал Нинәвә дегән әшу бүйүк шәһәргә берип, авазиңни көтирип у йәрдикиләрни агаһландурғин; чүнки уларниң рәзилликлири Мениң көзүмгә қадилип туриду». ■
3 Бирақ Юнус орнидин туруп Пәрвәрдигарниң йүзидин өзини қачуруш үчүн Таршиш дегән жутқа кәтмәкчи болди. Шуңа у Йоппа шәһиригә берип, Таршишқа баридиған кемә тепип, кирасини төләп униңға чүшти вә кемичиләр билән бирликтә Таршишқа берип, Пәрвәрдигарниң йүзидин өзини қачурмақчи болди. □
4 Пәрвәрдигар болса зор бир боранни деңизға ташлиди; шуңа деңизда дәһшәтлик қара боран чиқип, кемә парчилинип кәткили тас қалди.
5 Кемичиләр болса бәк қорқуп кетип, һәр қайсиси өз илаһлириға хитап қилип дуа қилишти; улар кемини йеникләсун дәп униңдики жүк-тақларни деңизға ташливәтти. Бирақ Юнус болса, кеминиң асти қәвитигә чүшүвелип, шу йәрдә өлүктәк ухлаватқан еди.
6 Кемә башлиғи униң йениға келип униңға: «Әй, ухлаватқан киши, бу қандақ қилиғиниң? Орнуңдин тур, илаһиңни сеғинип нида қил! Ким билиду, илаһиңниң нәзири чүшүп бизни һалакәттин қутқузуп қаламду техи?» — деди.
7 Улар бир-биригә: — Келиңлар, бу күлпәтниң кимниң вәҗидин бешимизға чүшкәнлигини бекитиш үчүн чәк ташлайли, — дейишти. Шундақ қилип улар чәк ташлашти; ахирда чәктә Юнус чиқип қалди.
8 Улар униңдин: — Қени, ейт, бешимизға чүшкән бу күлпәт кимниң сәвәвидин болуватиду? Сениң тирикчилигиң немә? Нәдин кәлдиң? Қайси әл, қайси милләттин сән? — дәп сориди.
9 У уларға: — Мән болсам ибраний миллитидин, әршләрдики Худадин, йәни деңизни, йәр-зиминни яратқан Пәрвәрдигардин қорққучимән, деди.□
10 Бу сөз уларни интайин қорқутивәтти. Улар: «Сән зади немә иш қилған?» — дәп сориди *чүнки улар униң Пәрвәрдигарниң йүзидин қачқанлиғини билгән еди, чүнки улар буни униң өз ағзидин аңлиған еди*.
11 Улар униңдин: — Әнди биз сени қандақ қилсақ деңиз биз үчүн тинчлиниду? — дәп сориди; чүнки деңиз долқуни барғансери әвҗ елип кетивататти.
12 У уларға: — Мени көтирип деңизға ташливетиңлар, шу чағда деңиз силәр үчүн тинчлиниду; чүнки билимәнки, бу зор боран мениң сәвәвимдин силәргә чүшти, — деди.
13 Бирақ бу адәмләр күчәп палақ уруп қирғаққа йетишкә тиришти; амма йетәлмиди, чүнки деңиз қеришқандәк техиму долқунлап кетивататти.
14 Улар Пәрвәрдигарға илтиҗа қилип пәряд көтирип: — Аһ Пәрвәрдигар, Сәндин өтүнимиз, бу адәмниң җенини алғанлиғимизни биздин көрмигәйсән! Бигуна

■ **1:2** Яр. 10:11,12; Юн. 3:3 □ **1:3 «Таршиш»** - қедимки заманларда «Таршиш» дәйдиған үч жут бар еди. Биринчиси, шималий Африқида (һазирқи Маракәш әтрапида); иккинчиси Испанийә, үчинчиси Әнглийә болуши мумкин еди. Мошу йәрдә қайси Таршиш екәнлигини биз билмәймиз. Бирақ уларниң һәммиси Пәләстиндин интайин жирақ, Нинәвәгә баридиған йолниң әкси йөнилишидә болуп бир нәччә миң километр жирақлиқта еди. **«Йоппа»** - «Йоппа»ниң һазирқи исми «Хайфа» яки «Җаффа», Исраилийәниң әң муһим портидур. □ **1:9 «Ибраний миллитидин»** — йәни йәһудий миллитидин.

бир адәмниң қенини төкүшниң гунайини үстимизгә қоймиғайсән! Чүнки Сән
Пәрвәрдигар Өзүңниң халиқиниңни қилдиң! — дәп нида қилди.
15 Шуниң билән улар Юнусни көтирип елип деңизға ташливәтти; деңиз
долқунлиништин шуан тохтиди.
16 Шуниң билән бу адәмләр Пәрвәрдигардин қаттиқ қорқти; улар Пәрвәрдигарға
атап қурбанлиқ қилип қәсәм ичишти.

2

1 Бирақ Пәрвәрдигар Юнусни жутувелишқа йоған бир белиқни әвәткән еди. Юнус
болса бу белиқниң қарнида үч кечә-күндүз турди.□ ■

Чоң белиқниң қарнида туруп дуа қилиш

2 Юнус белиқниң қарнида туруп Пәрвәрдигарға мундақ дуа қилди: —
3 «Мән дәрд-әлимимдин Пәрвәрдигарға пәряд көтәрдум,
У маңа ижабәт қилди.
Мән тәһтисараниң тәктидин пәряд қилдим,
Сән авазимға қулақ салдиң.□ ■
4 Чүнки Сән мени деңиз тәктигә, деңиз қарниға ташливәттиң,
Кәлкүн еқинлири мени арисиғаеливалди,
Сениң барлиқ долқунлириң һәм өркәшлириң үстүмдин өтүп кәтти;■
5 Вә мән: «Мән нәзириңдин ташливетилгәнмән;
Бирақ мән йәнила муқәддәс ибадәтханаңға қарап үмүт билән тәлмүримән» —
дедим.□
6 Сулар мени жутуп кәткидәк дәрижидә оривалди,
Деңиз тәкти мени қапсивалди;
Деңиз чөплири бешимға чирмишивалди.
7 Мән тағларниң тәглиригичә чүшүп кәттим;
Йәр-зимин тегидики тақақлар мени әбәдил-әбәткичә қамап қойди;
Һалбуки, Сән җенимни һаң ичидин чиқардиң, и Пәрвәрдигар Худайим.
8 Җеним ичимдә һалидин кәткәндә Пәрвәрдигарни есимгә кәлтүрдум,
Дуайим Саңа йетип,
Муқәддәс ибадәтханаңға кирип кәлди.
9 Бемәна әрзимәс бутларға чоқунғанлар өзигә несип болған меһриванлиқтин
мәһрум болиду.
10 Бирақ мән болсам тәшәккүр садайим билән Саңа қурбанлиқ қилимән;
Мән ичкән қәсәмлиримни Сениң алдиңда ада қилимән.
Нижат-қутқузуш Пәрвәрдигардиндур!»■
11 Пәрвәрдигар белиққа буйруди, белиқ Юнусни қуруқлуққа қәй қилди.

□ **2:1 «Йоған бир белиқ»** - «юнус белиғи» бәлким бу иштин қоюлған намдур. Бирақ «юнус белиғи» (инсанларға амрақ болғини билән) адәмни жутқидәк чоңлуқта йоқ. ■ **2:1** Мат. 12:40; 16:4; Луқа 11:30
□ **2:3 «Тәһтисара»** — (ибраний тилида «шеол») «йәр астидики сарай» (йәни, «тәкт сарайи»), өлгәнләрниң роһлири баридиған, қиямәт күнини күтидиған җайни көрситиду. Юнус өзини өлүп, тәһтисараға чүшкәндәк һес қилиду. Йәнә бир мүмкинчилиги барки, у белиқ қарнида һәқиқәтән өлгән, андин Худа уни (белиқниң ағзидин чиққанда) тирилдүргән. ■ **2:3** Зәб. 119:1 ■ **2:4** Зәб. 41:8 □ **2:5 «Бирақ мән ... тәлмүримән»** — башка бир хил тәрҗимиси: «Мән қандақму муқәддәс ибадәтханаңға үмүт билән тәлмүрәп қараймән?». ■ **2:10** Зәб. 3:9; 49:14,23; 115:8; Һош. 14:3; Ибр. 13:15

3

Нинәвә шәһиргә берип Худаниң хәвирини йәткүзүш

1 Пәрвәрдигарниң сөзи иккинчи қетим Юнусқа йетип мундақ дейилди: —
2 «Орнуңдин тур, Нинәвә дегән әшу бүйүк шәһәргә берип, Мән саңа тапшурған
хәвәрни уларға җакала».
3 Юнус орнидин туруп Пәрвәрдигарниң сөзи бойичә Нинәвә шәһиригә барди.
Нинәвә болса наһайити бүйүк бир шәһәр болуп, шәһәрниң өзила үч күнлүк йол
еди.□
4 Юнус шәһәр ичигә кирип бир күн маңди, у: —
Қириқ күндин кейин, Нинәвә шәһири вәйран қилиниду! — дәп җакалиди.
5 Нинәвәдикиләр Худаниң сөзигә ишәнди. Улар роза тутулсун дәп елан қилип,
мөтивәрләрдин тартип әң кичигигичә уларниң һәммиси бөз кийим кийди.□ ■
6 Бу сөз падишаға йәткәндә, уму тәхтидин туруп, тонини ташлап бөз кийим кийип
күллүккә кирип олтарди.□
7 У йәнә әмри арқилиқ пүткүл Нинәвә шәһиригә мунуларни җакалиди: —
«Падиша һәм ақсүнәкләрниң ярлиғи бойичә, Нинәвә шәһиридики һеч қандақ
адәм, ат-улақ, кала, қой падилири һеч нәрсигә еғиз тәгмисун; һеч нәрсини
йемисун, суму ичмисун.
8 Һәр бир адәм вә һайван бөз кийсун, һәр бири Худаға қаттиқ пәряд көтәрсун; һәр
бири яман йолдин янсун, һәр бири қолини зораванлиқтин үзсун;
9 ким билиду, буниң билән Худа қаттиқ ғәзивидин йенип бизни һалак
қилмасмекин?». ■
10 Шуниң билән Худа уларниң әмәллирини, йәни яман йоллардин янғанлиғини
көрүп, уларға қаратқан балайиқазани чүшүрүштин йенип, шу балияқазани
чүшүрмиди.

4

Пәрвәрдигар Юнус пәйғәмбәргә бәргән тәрбийә-савақ

1 Амма бу иш Юнусни интайин нарази қилип, уни қаттиқ ғәзәпләндүрди.
2 У Пәрвәрдигарға: — «Аһ, Пәрвәрдигар, өз жутумдики чағда Сениң шундақ
қилидиғанлиғиңни демигәнмидим? Шуңа мән әслидә Таршишқа қачмақчи
болғанмән; чүнки мән билимәнки, Сән меһри-шәпқәтлик, рәһимдил, асан
ғәзәпләнмәйдиған, чоңқур меһриванлиққа толған, кишиләрниң бешиға күлпәт
чүшүрүштин янғучи Худадурсән.■
3 Әнди Пәрвәрдигар, җенимни мәндин елип кәт, өлүм мән үчүн яшаштин әвзәл»
— деди.
4 Пәрвәрдигар униңдин: — Бундақ аччиқланғиниң тоғриму? — дәп сориди.

5 Андин кейин Юнус шәһәрдин чиқип, шәһәрниң шәрқий тәрипигә берип
олтарди. У шу йәрдә өзигә бир чәллә ясап, шәһәрдә зади немә ишлар боларкин
дәп униң сайисидә олтарди.

□ **3:3 «Үч күнлүк йол»** — бәлким шәһәр вә униң әтрапидики җайлардин өтүш үчүн үч күн меңиш керәклигини көрситиду. Қедимки Нинәвә шәһириниң аһалиси икки миллион әтрапида еди. Бәзи алимлар «үч күнлүк йол» дегәнни шәһәрни айлинишқа үч күн кетиду дәп қарайду. □ **3:5 «бөз кийим кийиш»** — қедимки заманларда адәмниң қаттиқ товва қилишини билдүрәтти. ■ **3:5** Мат. 12:41; Луқа 11:32 □ **3:6 «күллүк»** — қедимки заманларда товва қилиш яки қаттиқ қайғуни билдүрүш үчүн адәмләр күл догисида олтиратти. Қедимки шәһәрләрниң сиртида адәттә чоң бир «күл догиси» болатти, Нинәвә шәһиридә мундақ күллүкләр көп болуши мүмкин еди. ■ **3:9** Йо. 2:14 ■ **4:2** Мис. 34:6; Зәб. 85:5; Йо. 2:13

6 Пәрвәрдигар Худа Юнусни өз паракәндичилигидин қутқузуш үчүн, униң бешиға
сайә чүшсун дәп униңға бир кичик дәрәқни өстүрүп тәйярлиди. Юнус кичик
дәрәқтин интайин хурсән болди.
7 Бирақ иккинчи күни таң атқанда Худа бир қурутни тәйярлап әвәтти. Қурут бу
кичик дәрәқни пилигигә зәрбә қилип уни қурутувәтти.
8 Күн қизарғанда, Худа интайин иссиқ бир шәриқ шамилини тәйярлиди; күн
тәптини Юнусниң бешиға чүшүрди, уни һалидин кәткүзди. У өзигә өлүм тиләп:
— Өлүм мән үчүн яшаштин әвзәл, — деди.
9 Бирақ Худа униңдин: — Сениң әшу кичик дәрәқ сәвәвидин шундақ
аччиқлинишиң тоғриму? — дәп сориди.
У жавап берип: — Һәә, һәтта өлгидәк аччиғим кәлгини тоғридур, — деди.□
10 Пәрвәрдигар униңға мундақ деди: — «Сән һеч әҗриңни сиңдүрмигән һәм өзүң
өстүрмигән бу кичик дәрәққә ичиңни ағриттиң; бирақ у бир кечидила өзи өсүп,
бир кечидила қуруп кәтти;
11 Әнди Мениң оң қоли билән сол қолини пәриқ етәлмәйдиған йүз жигирмә миң
адәм олтирақлашқан, шундақла нурғун мал-варанлириму болған Нинәвәдәк
бундақ бүйүк шәһәрдикиләргә ичимни ағритип рәһим қилишимға тоғра
кәлмәмду?». □

□ **4:9 «һәтта өлгидәк аччиғим кәлгини тоғридур»** — башқа бир хил чүшәнчиси: «Бу дуниядин кәткучә аччиқлишим тоғридур». Һеч болмиғанда бу ибарә Юнусниң аччиғиниң әң жуқури пәллигә йәткәнлиги, униң аччиғиниң буниңдинму артуқ болмайдиғанлиғини көрситиду. □ **4:11 «Оң қоли билән сол қолини пәриқ етәлмәйдиған йүз жигирмә миң адәм»** - кичик балиларни көрсәтсә керәк.

Микаһ

Бешарәтләр 1-қатар •••• Барлиқ әлләр, аңлаңлар! Самарийә вә Йәһуданиң һалиға вай!
1 Пәрвәрдигарниң сөзи — Йотам, Аһаз вә Һәзәкия Йәһудаға падиша болған күнләрдә Морәшәтлик Микаһға кәлгән: —
— У буларни Самарийә вә Йерусалим тоғрисида көргән.
2 Аңлаңлар, и хәлиқләр, һәммиңлар!
Қулақ сал, и йәр йүзи вә униңда болған һәммиңлар: —
Рәб Пәрвәрдигар силәрни әйипләп гувалиқ бәрсун,
Рәб муқәддәс ибадәтханисидин силәрни әйипләп гувалиқ бәрсун!■
3 Чүнки мана, Пәрвәрдигар Өз җайидин чиқиду;
У чүшүп, йәр йүзидики жуқури җайларни чәйләйду;□ ■
4 Униң астида тағлар ерип кетиду,
Җилғилар йерилиду,
Худди мом отниң алдида еригәндәк,
Сулар тик ярдин төкүлгәндәк болиду.□ ■
5 Буниң һәммиси Яқупниң итаәтсизлиги,
Исраил җәмәтидики гуналар түпәйлидин болиду;
Яқупниң итаәтсизлиги нәдин башланған? У Самарийәдин башланған әмәсму?
Йәһудадики «жуқури җайлар»*ни ясаш* нәдин башланған? Улар Йерусалимдин башланған әмәсму?□
6 Шуңа Мән Самарийәни етиздики таш догисидак,
Үзүм таллири тикишкә лайиқ җай қиливетимән;
Мән униң ташлирини җилғиға домилитип ташлаймән,
Униң һуллириниялаңачлаймән;□
7 Униң барлиқ ойма мәбудлири пара-пара чеқиветилиду;
Униң паһишиликтин еришкән барлиқ һәдийәлири от билән көйдүрүлиду;
Барлиқ бутлирини вәйранә қилимән;
Чүнки у паһишә аялниң һәққи билән буларни жиғип топлиди;

■ **1:2** Қан. 32:1; Йәш. 1:2 □ **1:3 «... У (Пәрвәрдигар) чүшүп, йәр йүзидики жуқури җайларни чәйләйду»** — «кириш сөз»дә ейтқинимиздәк, «Исраил (вә башқа әлләр) үчүн «жуқури җайлар» бутларға, җин-шәйтанларға аталған җайлар еди. ■ **1:3** Қан. 32:13; 33:29; Зәб. 113:11; Йәш. 26:21; Ам. 4:13 □ **1:4 «Чүнки мана, Пәрвәрдигар өз җайидин чиқиду... (3-айәт) У чүшүп, йәр йүзидики жуқури җайларни чәйләйду; Униң астида тағлар ерип кетиду...»** — демисәкму, бу ахирқи замандики «Пәрвәрдигарниң күни»ни көрситиду. ■ **1:4** Һак. 5:4; Зәб. 17:8-10; Зәб. 67:3, 9; Зәб. 96:5; Ам. 9:5 □ **1:5 «Яқупниң итаәтсизлиги нәдин башланған? У Самарийәдин башланған әмәсму? Йәһудадики «жуқури җайлар»ни ясаш нәдин башланған? Улар Йерусалимдин башланған әмәсму?»** — Исраил вә Йәһудада «жуқури җайлар» бутпәрәсликкә аит, жиркиничлик җайларға айландурулған еди. «жуқури җайлар» ясаш «Йерусалимдин башланған» — Сулайман падишаниң бу ишларда әйиви бар еди («2Пад.» 11:7ни көрүң). □ **1:6 «Шуңа Мән Самарийәни етиздики таш догисидак, үзүм таллири тикишкә лайиқ җай қиливетимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Шуңа Мән Самарийәни етиздики таш догисидак, йеңила тикилгән узумзарлиқтәк қиливетимән». **«Мән униң ташлирини җилғиға домилитип ташлаймән»** — Самарийәдики һәшәмәтлик имарәтләр әҗайип һәйвәтлик чоң ташлардин ясалған еди (Омри дегән падишаниң дәвридин башлап). **«... домилитип ташлаймән»** — ибраний тилида «... төкүп ташлаймән».

Улар йәнә паһишә аялниң һәққи болуп қайтип кетиду.□
8 Булар үчүн мән аһ-зар көтиримән,
Мән һувлаймән;
Ялиңаяқ, ялаңач дегидәк жүримән;
Мән чилбөриләрдәк һувлаймән;
Һувқушлардәк матәм тутуп жүримән.□ ■
9 Чүнки униң ярилири давалиғусиздур,
У һәтта Йәһудағичиму йетип,
Хәлқимниң дәрвазисиға, йәни Йерусалимғичә ямриди.□
10 Бу *апәтни* Гат шәһиридә сөзлимәңлар,
Қәтъий жиғлимаңлар;
Бәйт-лә-Афраһ шәһиридә топа-чаңда еғинаңлар!□ ■
11 И Шафирда туруватқан қиз, ялаңачлиқ вә шәрмәндилик ичидә *әсирликкә* өт;
Заананда туруватқан қизлар талаға һеч чиққан әмәс;
Бәйт-Езәл аһ-зарлар көтәрмәктә;
«*Худа* сәндин муқим жайиңни елип кетиду!»□ ■
12 Маротта туруватқан қиз яхшилиққа тәлмүрүп тит-тит болуватиду;

□ **1:7 «Чүнки у (Самарийә) паһишә аялниң һәққи билән буларни жиғип топлиди; улар йәнә паһишә аялниң һәққи болуп қайтип кетиду»** — «паһишә аялниң һәққи» тоғрилиқ: — «кириш сөз»имиздә ейтилғандәк, Исраил вә Йәһуданиң бутпәрәслиги һәр хил шәһванийлик билән арилашқан. Бутханиларға мәхсус «атап беғишлиған» паһишә аяллар билән биллә йетиш бутқа чоқунушниң бир паалийити еди, шуниң билән бутханилар вә уларни башқурғучилар бу арқилиқ бейип кәткән еди. «Паһишә аялниң һәққи болуп қайтип кетиду» — Исраилни ишғал қилғучи Асурийә империйәси вә кейин Бабил империйәси бәлким мошу бутпәрәсликтин еришкән мал-дунияни охшаш йолда (өзлириниң бутханилирини селип, бутпрәрәслик-паһишивазлиқ арқилиқ бейишқа) ишләткән болуши мүмкин! Башқа бир хил чүшәнчиси: — паһишивазлиқ арқилиқ еришәлгән шу күмүч бутларға һәл беришкә ишләткән; тажавузчилар күмүчни қайтидин еритип, уни тәңриләргә айландуриду; андин у қайтидин «паһишә аялниң һәққи»гә ишлитилиши мүмкин. □ **1:8 «Булар үчүн мән аһ-зар көтиримән, мән һувлаймән ... мән чилбөриләрдәк һувлаймән; һувқушлардәк матәм тутуп жүримән»** — Микаһ пәйғәмбәр Самарийәдикиләргә интайин көйүнгини үчүн қаттиқ азапланған. Шуниң билән у уларға кәлгүси апәтни көрситидиған «рәсим болуш» үчүн, хәлиқниң бу ишларниң тезла реаллиққа айлинидиғанлиғини билип йетиши үчүн, улар алдида ялаңач (бәлким «йерим ялаңач») жүриду. ■ **1:8** Аюп 30:29 □ **1:9 «У һәтта Йәһудағичиму йетип,...»** — мошу йәрдә «у» апәт яки «Самарийәниң ярилири»ни көрситиду. **«У (апәт) һәтта Йәһудағичиму йетип, ... Йерусалимғичә ямриди»** — 10-16-айәтләрдә Микаһ Асурийә империйәсиниң Йәһудани ишғал қилидиғанлиғини алдин-ала ейтиду. Мошу айәтләрдики 11 шәһәрниң һәр бири пәйғәмбәрниң жути «Морәшәт»тин көп дегәндә 9 километр жирақлиқта болуп, «Морәшәт»тә туруп көргили болатти. Микаһ һәр бир шәһәрниң намлириниң мәнаси һәққидә униңға маслашқан сөзләрни қилип, уларниң әһвалини сүпәтлигән. Дәрвәқә һәр бир шәһәр ахирида Асурийә тәрипидин ишғал қилинди. □ **1:10 «Бу апәтни Гат шәһиридә сөзлимәңлар, қәтъий жиғлимаңлар»** — «Гат» дегән исимниң мәнаси «жиға»ға йеқин. **«Бәйт-лә-Афраһ шәһиридә топа-чаңда еғинаңлар!»** — «Бәйт-лә-Афраһ» «топа-чаңлиқ жут» дегән мәнидә. ■ **1:10** 2Сам. 1:20; Йәр. 6:26 □ **1:11 «И Шафирда туруватқан қиз, ялаңачлиқ вә шәрмәндилик ичидә әсирликкә өт»** — «Сафир»ниң мәнаси «гөзәллик», «йеқимлиқ». **«Худа сәндин муқим жайиңни елип кетиду!»** — ибраний тилида «У сәндин муқим жайиңни елип кетиду!». **«Заананда туруватқан қизлар талаға һеч чиққан әмәс»** — «Заанан»ниң тәләппузи «чиқиш» дегән сөзгә йеқин. **«Бәйт-Езәл аһ-зарлар көтәрмәктә; Худа сәндин муқим жайиңни елип кетиду!»** — «Бәйт-Езәл» дегән «елип кетиш»кә йиқин аһаңда. Айәттики иккинчи қисимниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Заананда туруватқан қизлар Бәйт-Езәлниң аһ-зарлириға чиққан әмәс; сәндин муқим жайиңни елип кетиду». ■ **1:11** Йәш. 47:3

Бирақ яманлиқ Пәрвәрдигардин Йерусалим дәрвазисиға чүшти.□ ■
13 Тулпарни җәң һарвусиға қат, и Лақишта туруватқан қиз;
(Лақиш болса, Зион қизиға гунаниң башланған йери еди!)
Чүнки сәндә Исраилниң итаәтсизлиги тепилиду.□
14 Шуңа сән хушлишиш һәдийилирини Морәшәт-Гат шәһиригә берисән;
Ақзибниң дукандарлири Исраил падишалириға ялғанчилиқ йәткүзиду;□
15 Мән техи саңа бир «мирасхор» әпкелимән, и Марәшаһ шәһиридә туруватқан қиз;
Исраилниң шан-шәриви Адулламғиму чүшүп келиду.□
16 Өзүңни тақирбаш қил,
Зоқуң болған балилар үчүн чечиңни чүшүрвәт;
Қорултаздәк айдиңбашлиғиңни кеңәйт,
Чүнки улар сәндин айрилип сүргүн болушқа кәтти. □

2

Җәбир-зулум үстигә чүшидиған җаза

1 Орнида йетип қәбиһликни ойлайдиғанларға вә яманлиқ әйлигүчиләргә вай!
Пәқәт уларниң қолидин кәлсила, улар таң етиши биләнла уни ада қилиду;
2 Уларниң ачкөз көзи етизларға чүшсила, улар зораванлиқ қилип буливалиду;
Өйләргиму қизиқипла қалса, буларниму елип кетиду;
Улар батур кишиниму җәмәти билән булайду,

□ **1:12 «Маротта туруватқан қиз яхшилиққа тәлмүрүп тит-тит болуватиду»** — «Марот» дегәнниң мәнаси «аччиқ» — улар «яманлиқ»ниң аччиқлиғини тетийду. **«...яманлиқ Пәрвәрдигардин Йерусалим дәрвазисиға чүшти»** — Сәннахериб Йәһудадики нурғун шәһәрлирини муһасиригә алғандин кейин Йерусалимни ишғал қилалмай дәрвазиси алдиға тохтап қалди. Ахирида мәғлуп болди. ■ **1:12** Ам. 3:6 □ **1:13 «Тулпарни җәң һарвусиға қат, и Лақишта туруватқан қиз»** — ибраний тилида «Лақиш»ниң тәләппузи «ат»қа йеқин. Лақиш шу райондики әң күчлүк шәһәр; атқа тайинишниң өзи бир гуна. Худа Исраилға «атқа тайиниш»ни қәтъий мәнъий қилған еди («Қан.» 17-бап). Уларниң атларға тайиниши бәлким Йәһудаға сәлбий үлгә болуши мүмкин еди. **«Лақиш болса, Зион қизиға гунаниң башланған йери еди!»** — Лақиш шәһири Йәһудада болғини билән биринчи болуп шималий падишалиқниң тунҗа бутпәрәс падишаси Йәробоам (И)ниң рәзиллигиниң тәсирни қобул қилған болса керәк. Хәритиләрни көрүң. □ **1:14 «Сән хушлишиш һәдийилирини Морәшәт-Гат шәһиригә берисән»** — «Морәшәт-Гат» дегән сөзниң йилтизи «мирасни елиш» яки «мирастин мәһрум болуш» (ибраний тилида «морәш», әрәб тилида «мирас»). Улар өз «мирас»идин айрилиди, мирасиға «әлвида» дейиши керәк. **«Ақзибниң дукандарлири Исраил падишалириға ялғанчилиқ йәткүзиду»** — «Ақзиб»ниң мәнаси «алдамчилиқ», Йәһуда падишалиғиға җайлашқан. Йәһуда падишалири (шундақла Исраил падишалири) Ақзиб шәһириниң дуканлиридин көп пайда көргән еди («1Тар.» 4:21-23). Дүшмән қошуни Исраил падишалиғиға таҗавуз қилғандин кейин, Самарийә падишалири җиддий һаҗәткә чүшкәндә, Ақзибтикиләр уларға буруңқидәк сода-сетиқ қилип керәклик тәминатларни әвәтәлмәй, уларға «ялғанчи» болуп қалиду. □ **1:15 «Мән техи саңа бир «мирасхор» әпкелимән, и Марәшаһ шәһиридә туруватқан қиз»** — ибраний тилида «Марәшаһ» вә «мирасхор» йеқин сөз. «мирасхор» әлвәттә кинайилик гәп, у Асурийә падишаси Сәннахерибни көрситиду. **«Исраилниң шан-шәриви Адулламғиму чүшүп келиду»** — «Адуллам» әслидә Давут пәйғәмбәр (жигит вақтида) Саул падишадин қечип, киривалған ғар еди. Демәк, Исраил, җүмлидин униң падишаси вә «шан-шәриви» болған бутлар йәнә қечиши керәк. Бирақ бу сөзниң ичидики мәнасидә йәнә үмүт бар. Давут пәйғәмбәр «Адуллам»да йошурунғандин кейин, җапалиқ күнләрни өткүзүп ахирда Исраилниң шәрәплик падишаси болуп чиққан. Исраил бәлким униңға охшаш җапалиқ күнләрни өткүзгәндин кейин шәрәплик күнләрни йәнә көриду. Мәзкур бешарәт йәнә Мәсиһ («Исраилниң шан-шәриви»)ниң кәлгүсидә Исраилниң гунайи түпәйлидин азапқа чүшүшини көрситишиму мүмкин. □ **1:16 «Өзүңни тақирбаш қил, зоқуң болған балилар үчүн чечиңни чүшүрвәт; қорултаздәк айдиңбашлиғиңни кеңәйт,...»** — чачларни чүшүрүш матәмниң бир хил ипадиси.

Адәмни өз мираслири билән қошуп чаңгилиға киргүзивалиду.□ ■
3 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән бу аилигә қарап, боюнлириңлардин чиқиралмайдиған яман бир *боюнтурурқни* ойлап тәйярливатимән;
Силәр әнди гидийип маңмайсиләр;
Чүнки шу күнләр яман күнләр болиду.■
4 Шу күни улар силәр тоғраңларда тәмсилни тилға елип,
Ечинишлиқ бир зар билән зарлайду: —
«Биз пүтүнләй булаң-талаң қилиндуқ!;
У хәлқимниң несивисини башқиларға бөлүвәтти;
Уни мәндин шунчә дәһшәтлик мәһрум қилди!
У етизлиримизни мунапиққа тәқсим қилип бәрди!□
5 Шуңа Пәрвәрдигарниң җамаити арисидин,
Силәрдә чәк ташлап зимин үстигә тана тартип несивә бөлгүчидин бирисиму қалмайду.■

Сахта пәйғәмбәрләрниң Худаниң пәйғәмбәрлиридин рәнҗиши

6 Улар: «бешарәт бәрмәңлар!» — дәп бешарәт бериду!
Әгәр *пәйғәмбәрләр* бу ишлар тоғрилиқ бешарәт бәрмисә, әнди бу ар-номус биздин һәргиз кәтмәйду!□ ■
7 И Яқуп җәмәти,
«Пәрвәрдигарниң Роһи сәвир-тақәтсизму?
Бу ишлар раст Униң қилғанлириму?» — дегили боламду?
Мениң сөзлирим дурус маңғучиға яхшилиқ кәлтүрмәмду? □
8 Бирақ түнүгүнла Мениң хәлқим һәтта дүшмәндәк орнидин қозғалди;
Силәр хатирҗәмликтә йолдин өтүп кетиватқанларниң тонини ич кийимлири билән салдурувалисиләрки,
Уларни худди уруштин қайтқанлардәк *кийимсиз* қалдурисиләр.□
9 Хәлқим арисидики аялларни өзлириниң иллиқ өйлиридин қоғлайсиләр;
Уларниң яш балилирини силәр Мениң гөзәл гөһиримдин мәңгүгә мәһрум қилисиләр. □
10 Орнуңлардин туруп нери кетиңлар;
Чүнки һалакәтни,

□ **2:2 «.. батур кишиниму җәмәти»** — яки «... батур кишиниму өйи». ■ **2:2** Йәш. 5:8 ■ **2:3** Ам. 5:13 □ **2:4 «У (Пәрвәрдигар) етизлиримизни мунапиққа тәқсим қилип бәрди!»** — «мунапиқ» бәлким өз әһдисидә һеч турмайдиған Асурийә падишасини көрситиду. ■ **2:5** Қан. 32:8, 9 □ **2:6 «Улар: «бешарәт бәрмәңлар!» — дәп бешарәт бериду! Әгәр пәйғәмбәрләр бу ишлар тоғрилиқ бешарәт бәрмисә, әнди бу ар-номус биздин һәргиз кәтмәйду!»** — бу айәттә «бешарәт бериш» дегән пеилниң йәнә бир тәрҗимиси: «шал чечиш» (кинайилик гәп). Башқа бир нәччә хил тәрҗимилири; (1) «Бу ишлар тоғрилиқ бешарәт бәрмәслик керәк!» (улар дәйду) «Әнди ар-номус (биздин) һәргиз кәтмәйду!» (Микаһ дәйду); (2) «Дәрвәқә улар (пәйғәмбәрләр) бу ишлар тоғрилиқ бешарәт беришкә тохтайду! Әнди ар-номус биздин кәтмәйду!». ■ **2:6** Йәш. 30:10; Ам. 7:16 □ **2:7 «И Яқуп җәмәти, «Пәрвәрдигарниң Роһи сәвир-тақәтсизму? Бу ишлар раст Униң қилғанлириму?» — дегили боламду?»** — демәк, Исраил (шүбһисизки, сахта пәйғәмбәрләрниң тәлимлири билән): «Худа бизни сөйиду, биз Худаниң алаһидә хәлқи, У бизгә һәргиз яманлиқни йәткүзмәйду» — дәвериду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «И «Яқуп җәмәти» дәп аталғучи, Пәрвәрдигар сәвир-тақәтсизму? Булар (бу яман ишлар) униң қилғанлириму?». □ **2:8 «... силәр хатирҗәмликтә йолдин өтүп кетиватқанларниң тонини ич кийимлири билән салдурувалисиләрки, уларни худди уруштин қайтқанлардәк кийимсиз қалдурисиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... худди уруштин қайтиватқанлардин алғандәк силәр уларниң тонини ич кийимлири билән елип булисиләр» (уруштин қайтқанлар болса хатирҗәмликтә маңиду, әлвәттә). □ **2:9 «Мениң гөзәл гөһирим»** — (яки «Мениң зибузиннитимдин») — бәлким Қанаан зимининиң өзини көрситиду.

Йәни азаплиқ бир һалакәтни кәлтүридиған напаклиқ түпәйлидин,
Бу йәр силәргә тәвә арамгаһ болмайду.
11 Әгәр беһудиликтә, ялғанчилиқта жүргән бириси ялған гәп қилип: —
«Мән шарап вә һараққа тайинип силәргә бешарәт беримән» — десә,
Мана, у шу хәлиққә пәйғәмбәр болуп қалиду!□

Худаниң «Исраилниң қалдиси»ға болған вәдиси

12 Мән чоқум сени бир пүтүн қилип уюштуримән, и Яқуп;
Мән чоқум Исраилниң қалдисини жиғимән;
Мән уларни Бозраһдики қойлардәк,
Өз яйлиғида жиғилған бир падидәк жәм қилимән;
Улар адиминиң көплүгидин вараң-чуруңлуққа толиду.□
13 Бир «бөсүп өткүчи» уларниң алдиға чиқип маңиду;
Улар бөсүп чиқип, қовуққа йетип берип, униңдин чиқти;
Улар бөсүп чиқти,
Йәни қовуққа йетип берип, униңдин чиқти;
Уларниң Падишаси уларниң алдида,
Пәрвәрдигар уларниң алдиға өтүп маңиду.□ ■

3

Бешарәтләр 2-қатар •••• Йетәкчиләрниң һалиға вай!

1 Мән мундақ дедим: «Аңлаңлар, и Яқупниң һакимлири,
Исраил җәмәтиниң әмирлири!
Адил һөкүмни билиш силәргә хас әмәсму?□
2-3 И яхшилиқни өч көргүчи,
Яманлиқни яхши көргүчиләр —
Силәр Өз хәлқимдин терисини,
Устиханлиридин гөшини юлидиған,
Уларниң гөшини йәйдиған,
Териси союлғичә үстидин савайдиған,
Устиханлирини чақидиған,
Уларни қазанға тәйярлиғандәк,
Даш қазандики гөшни тоғриғандәк тоғрайсиләр!
4 Буниңдин кейин улар Пәрвәрдигарға нида қилиду,

□ **2:11 «Мән шарап вә һараққа тайинип силәргә бешарәт беримән...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бириси «шарап һәм һарақниң көп болидиғанлиғи тоғрисида бешарәт беримән» десә, у мошу хәлиққә таза мувапиқ бир пәйғәмбәр болиду». □ **2:12 «Өз яйлиғида жиғилған бир падидәк жәм қилимән; улар адиминиң көплүгидин вараң-чуруңлуққа толиду»** — бәзи алимлар «адәмләрниң көплүги»ни дүшмәнләрниң көплүги, дәп қарайду. Бирақ бир пада қойлар жәм қилинғинида, бәрибир чоң «вараң-чуруң» көтирилиду. □ **2:13 «Бир «бөсүп өткүчи» уларниң алдиға чиқип маңиду; улар бөсүп чиқип, қовуққа йетип берип, униңдин чиқти; улар бөсүп чиқти, ... уларниң падишаси уларниң алдида, Пәрвәрдигар уларниң алдиға өтүп маңиду»** — бу улуқ бешарәт Худаниң Йәһудани Асурийә империйәсидин қутқузидиғанлиғини көрситиду; бизниңчә бешарәт йәнә икки қетим әмәлгә ашурулиду. «Қошумчә сөз»имиздә биз у тоғрилиқ йәнә азрақ шәрһләймиз. ■ **2:13** Йәш. 32:4-5; 52:12; Һош..1:11; Зәк.12:8; Мат.3:5; 11:11-14; Юһ. 10:2-4 □ **3:1 «Мән мундақ дедим: «Аңлаңлар, и Яқупниң һакимлири, Исраил җәмәтиниң әмирлири! ... »** — 1-4-айәттә сөзлигүчи бәлким пәйғәмбәр өзи. «Яқуп» вә «Исраил» мошу йәрдә шүбһисизки, икки падишалиқни тәң көрситиду. Мошу айәткә қариғанда, чириклишиш мәмликәтләрниң әң жуқури орунлириға вә сотханилириға сиңип киргән еди; бирақ у падишаси Һәзәкияни тилға алмайду; Һәзәкия ихласмән адәм болуп, у өзи мошу гуналардин халий болған.

Бирақ У уларни аңлимайду;
Уларниң қилмишлиридики һәр түрлүк қәбиһлиги үчүн,
У чағда У йүзини улардин қачуруп йошуриду!».

Сахта пәйғәмбәрләрниң һалиға вай!

5 Пәрвәрдигар Өз хәлқини аздурғучи пәйғәмбәрләр тоғрилиқ мундақ дәйду: —
(Улар чишлири билән чишләйду,
«Аман-течлиқ!» дәп вақирайду,
Кимәрким уларниң гелини майлимиса,
Шуларға қарши уруш һазирлайду!)□ ■
6 — Шуңа силәрни «аламәт көрүнүш»ни көрмәйдиған бир кечә,
Пал салғили болмайдиған қараңғулуқ басиду;
Пәйғәмбәрләр үчүн қуяш патиду,
Күн улар үстидә қара болиду;■
7 «Аламәт көрүнүшни көргүчиләр» шәрмәндә болиду,
Палчилар йәргә қаритилиду;
Уларниң һәммиси калпуклирини тосуп жүриду;
Чүнки Худадин һеч жавап кәлмәйду.□
8 Бирақ мән бәрһәқ Пәрвәрдигарниң Роһидин күчкә толғанмән,
Яқупқа өзиниң итаәтсизлигини,
Исраилға униң гунайини жакалаш үчүн,
Тоғра һөкүмләргә һәм кудрәткә толғанмән.
9 Буни аңлаңлар, өтүнимән, и Яқуп жәмәтиниң һакимлири,
Исраил жәмәтиниң әмирлири!
Адил һөкүмгә өч болғанлар,
Барлиқ адаләтни бурмилайдиғанлар,■
10 Зионни қан төкүш билән,
Йерусалимни һәққанийәтсизлик билән қуридиғанлар!□ ■
11 *Зионниң* һакимлири парилар үчүн һөкүм чиқириду,
Каһинлар «иш һәққи» үчүн тәлим бериду;
«Пәйғәмбәрләр» пул үчүн палчилиқ қилиду;
Бирақ улар «Пәрвәрдигарға тайинар»миш техи,
Вә: — «Пәрвәрдигар аримизда әмәсму?
Бизгә һеч яманлиқ чүшмәйду» — дейишиду.□
12 Шуңа силәрниң вәжәңлардин Зион теғи етиздәк ағдурулиду,
Йерусалим дөң-төпилик болуп қалиду,

□ **3:5 «Кимәрким уларниң гелини майлимиса, ...»** — ибраний тилида «кимәрким уларниң ағзиға бир нәрсә салмиса,..». ■ **3:5** Мик. 2:11 ■ **3:6** Йәр. 15:9; Йо. Үо. 2:10, 31; 3:15; Ам. 8:9 □ **3:7 «Уларниң һәммиси калпуклирини тосуп жүриду...»** — калпукларни тосуш адәттә хиҗилліқни билдүрәтти. Униң үстигә, Муса пәйғәмбәргә берилгән муқәддәс қанун бойичә жуқумлуқ кесәл болған адәмләр өзиниң кәлгәнлигини агаһландуруш үчүн калпуклирини тосуп «Напак, напак!» дәп вақириши керәк еди. Бу айәт бу сахта пәйғәмбәрләрниң напак сөзлирини етирап қилиши керәк болидиғанлиғини билдүриду. ■ **3:9** Ам. 5:7; 6:12 □ **3:10 «Зионни қан төкүш билән, Йерусалимни һәққанийәтсизлик билән қуридиғанлар!»** — шүбһисизки, Йерусалимда нурғун һәйвәтлик имарәтләр пәйда болған еди. Бирақ һәммиси адаләтсизликкә тайинип ясалған. ■ **3:10** Әз. 22:27; Зәф. 3:3 □ **3:11 ««Пәйғәмбәрләр» пул үчүн палчилиқ қилиду;...»** — Худаниң пәйғәмбәрлири һәргиз палчилиқ ишлирини қилмайду, әлвәттә. Һәқиқий пәйғәмбәрләрниң хизмәтлири билән «палчилиқ»ниң оттурисидики чоң пәриқләр тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң.

«Өй жайлашқан тағ» болса орманлиқниң оттурисидики жуқури жайлардәкла болиду, халас.□ ■

4

Ахирқи заманлардики Йерусалим

1 Бирақ ахирқи заманда, Пәрвәрдигарниң өйи жайлашқан тағ тағларниң беши болуп бекитилиду;
Һәммә дөң-егизликтин үстүн қилинип көтирилиду;
Барлиқ хәлиқләр униңға қарап еқип келишиду.□ ■
2 Нурғун қовм-милләтләр чиқип бир-биригә: —
«келиңлар, биз Пәрвәрдигарниң теғиға,
Яқупниң Худасиниң өйигә чиқип келәйли;
У өз йоллиридин бизгә үгитиду,
Вә биз униң излирида маңимиз» — дейишиду.
Чүнки қанун-йолйоруқ Зиондин,
Пәрвәрдигарниң сөз-калами Йерусалимдин чиқидиған болиду.
3 У болса көп хәлиқ-милләтләр арисида һөкүм чиқириду,
У күчлүк әлләр, жирақта турған әлләрниң һәқ-наһәқлиригә кесим қилиду;
Буниң билән улар өз қиличлирини сапан чишлири,
Нәйзилирини оғақ қилип соқушиду;
Бир әл йәнә бир әлгә қилич көтәрмәйду,
Улар һәм йәнә уруш қилишни үгәнмәйду;□
4 Бәлки уларниң һәр бири өз үзүм тели вә өз әнҗир дәриғи астида олтириду,
Вә һеч ким уларни қорқатмайду;
Чүнки самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Өз ағзи билән шундақ ейтти.□ ■
5 Барлиқ хәлиқләр өз «илаһ»иниң намида маңсиму,
Бирақ биз Худайимиз Пәрвәрдигарниң намида әбәдил-әбәткичә маңимиз.
6 Шу күнидә, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән мәйип болғучиларни,

□ **3:12 ««Өй жайлашқан тағ» болса орманлиқниң оттурисидики жуқури жайлардәкла болиду, халас»** — Микаһ өз дәвридики «муқәддәс өй» яки «ибадәтхана» демәйду — Уларниң гуналири түпәйлидин у пәқәт аддий бир «өй» болуп қалди. Бу айәттики бешарәт бәлким Һәзәкия падишани чоңқур тәсирләндүргән болуши мүмкин. Йүз жилдин кейин ордидики әмирләр бешарәтниң Һәзәкияға болған тәсирини тилға елип, өз падишаси Йәһоакимға бешарәтни нәқил кәлтүриду («Зион теғи етиздәк ағдурулиду, Йерусалим дөң-төпилик болуп қалиду»), шуниң билән Йәрәмия пәйғәмбәр өлүм җазасидин қутулуп қалған (Тәврат, «Йәрәмия» 26-бап). «Жуқири жайлар» дегини кинайилик гәптур. Чүнки Йәһудадикиләр һәрдайим «жуқури жайлар»да бутханиларни селип шу йәрдә бутларға чоқунған. Лекин шу чағларда Йерусалим бутқа чоқунған жайдәк «һарам» болуп қалиду, шуниңдәк орманлиқниң кишиләрниң көзигә аз-паз челиғидиған бир қисмидин ибарәт болиду, халас! ■ **3:12** Мик. 3:12 □ **4:1 «Ахирқи заманда»** — ибраний тилида «күнләрниң ахирида». **«Барлиқ хәлиқләр униңға *Пәрвәрдигарниң өйигә*** қарап еқип келишиду» — Тәврат һәм Зәбурда «(ят) әлләр» һәм «хәлиқләр» болса адәттә Исраилдин башқа барлиқ хәлиқләрни, йәни «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. «Микаһ» дегән китапта «ят әлләр» яки «хәлиқ-милләтләр» дейилсә, һәрдайим мошу мәнини билдүриду. ■ **4:1** Йәш. 2:2-5 □ **4:3 «... У болса көп хәлиқ-милләтләр арисида һөкүм чиқириду... Улар һәм йәнә уруш қилишни үгәнмәйду»** — Йәшая пәйғәмбәр өз китавида мошу айәтләрни (1-3ни) нәқил кәлтүриду («Йәш.», 4:2). □ **4:4 «...уларниң һәр бири өз үзүм тели вә өз әнҗир дәриғи астида олтириду»** — буниң көчмә мәнаси бәлким һәр киши һәр адәм Худаға шүкүр ейтип, ачкөзлүк қилмайду, дегәнлик болуши мүмкин. ■ **4:4** 1Пад. 5:5

һайдиветилгәнләрни вә Өзүм азар бәргәнләрни жиғимән;□ ■
7 Вә мәйип болғучини бир «қалди»,
һайдиветилгәнни күчлүк бир әл қилимән;
Шуниң билән Пәрвәрдигар Зион теғида улар үстидин һөкүм сүриду,
Шу күндин башлап мәңгүгичә.□ ■
8 Вә сән, и падини күзәткүчи мунар,
— Зион қизиниң егизлиги, *падишалиқ* саңа келиду: —
— Бәрһәқ, саңа әслидики һоқуқ-һөкүмранлиқ келиду;
Падишаһлиқ Йерусалим қизиға келиду.□

Шәрәптин илгири болған азап

9 Әнди сән һазир немишкә нида қилип налә көтирисән?
Сәндә падиша йоқмиди?
Сениң мушавириңму һалак болғанмиди,
Аялни толғақ тутқандәк азаплар сени тутувалғанмиди?■
10 Азапқа чүш, толғақ тутқан аялдәк туғушқа толғинип тиришқин, и Зион қизи;
Чүнки сән һазир шәһәрдин чиқисән,
һазир далада турисән,
Сән һәтта Бабилғиму чиқисән.
Сән әшу йәрдә қутқузулисән;
Әшу йәрдә Пәрвәрдигар саңа һәмҗәмәт болуп дүшмәнлириңдин қутқузиду.□
11 Вә һазир нурғун әлләр: — «У аяқ асти қилинип булғансун!
Көзимиз Зионниң *изасини* көрсун!» — дәп саңа қарши җәң қилишқа жиғилиду;
12 Бирақ улар Пәрвәрдигарниң ойлирини билмәйду,
Униң нишанини чүшәнмәйду;
Чүнки өнчиләрни хаманға жиққандәк У уларни жиғип қойди.■
13 Орнуңдин туруп хаманни тәп, и Зион қизи,
Чүнки Мән мүңгүзүңни төмүр, туяқлириңни мис қилимән;
Нурғун әлләрни соқуп парә-парә қиливетисән;
Мән уларниң ғәнимитини Пәрвәрдигарға,

□ **4:6 «Мән мәйип болғучиларни, һайдиветилгәнләрни вә Өзүм азар бәргәнләрни жиғимән»** — «мәйип болғучи», «һайдиветилгәнләр» вә «Өзүм азар бәргәнләр» дегән сөз аялчә родтики исимлардур; шүбһисизки, бу Исраилниң панаһсиз аҗиз қиздәк болидиғанлиғини көрситиду. «Мәйип болғучи» дегән сөз бәлким һәзрити Яқуп Пәләстингә қайтқан чағни, Худаниң униң җаһиллиғини бир тәрәп қилип мәйип қилғандин кейинки көрсәткән шәпқитини әскә кәлтүриду («Яр.» 32-бап). ■ **4:6** Қан. 30:3, 4, 5 □ **4:7 «Шу күндин башлап мәңгүгичә»** — ибраний тилида «һазирдин башлап мәңгүгичә». ■ **4:7** Дан. 7:14; Зәф. 3:19; Луқа 1:33 □ **4:8 «падини күзәткүчи мунар»** — бәлким Йерусалим вә униң әмәлдарлирини көрситиши мумкин. Чүнки уларниң роһий җәһәттин пүткүл Исраил («Худаниң падиси»)ниң үстигә күзәтчи, баққучи болуш мәсъулийити бар еди. **«Бәрһәқ, саңа әслидики һоқуқ-һөкүмранлиқ келиду; падишалиқ Йерусалим қизиға келиду»** — демәк, Исраил йәнә падишалиқ болиду, бирақ падиша Худа Өзи (Мәсиһ Униң вәкили болғачқа) болиду (7-айәт). ■ **4:9** Йәр. 8:19 □ **4:10 «Азапқа чүш, толғақ тутқан аялдәк туғушқа толғинип тиришқин, и Зион қизи; чүнки сән һазир шәһәрдин чиқисән, һазир далада турисән, сән һәтта Бабилғиму чиқисән»** — Исраил Асурийә тәрипидин андин Бабил (андин кейин йәнә Грек вә Рим имерийәси) тәрипидин азап тартиду. Микаһ уларға: Бу азапларни Худадин кәлгән «толғақ азаплири» дәп билгән болсаңлар, әнди һәқиқий падиша вә мушавир (9-айәт) араңлардин туғулуши керәк, дәйду. Дәрвәқә Мәсиһ Әйса улар Рим империйәси тәрипидин азап тартқанда туғулди. ■ **4:12** Йәр. 51:33

Уларниң мал-дуниялирини пүткүл йәр-зимин Егисигә беғишлаймән.□ ■

5

Азаплиқ күнләрдә Мәсиһ туғулиду вә Исраилни қутқузиду

1 Әнди өзүңлар қошун-қошун болуп жиғилиңлар, и қошун қизи;
Чүнки бириси бизни муһасиригә алди;
Улар Исраилниң һаким-сорақчисиниң мәңзигә һаса билән уриду;□
2 (Сән, и Бәйт-Ләһәм-Әфратаһ, Йәһудадики миңлиған *шәһәр-йезилар* арисида интайин кичик болған болсаңму,
Сәндин Мән үчүн Исраилға Һаким Болғучи чиқиду;
Униң *һозурумдин* чиқишлири қедимдин,
Йәни әзәлдин бар еди)□ ■
3 Шуңа толғақ тутқан аял туғуп болғичә,
У уларни *дүшмәнлиригә* ташлап қойиду;
Шу чағда Униң қериндашлири болған қалдиси Исраилларниң йениға қайтип келиду.□
4 У болса Пәрвәрдигарниң күчи билән,
Пәрвәрдигар Худасиниң наминиң һәйвитидә падисини беқишқа орнидин туриду;
Шундақ қилип улар мәзмут туруп қалиду;
Чүнки У шу чағда йәр йүзиниң қәрилиригичә улуқ дәп билиниду.
5 Вә бу адәм арам-хатирҗәмлигимиз болиду;

□ **4:13 «Орнуңдин туруп хаманни тәп, и Зион қизи, чүнки Мән мүңгүзүңни төмүр, туяқлириңни мис қилимән; нурғун әлләрни соқуп парә-парә қиливетисән...»** — 11-13-айәттики ишлар Исраил Бабилдин қутқузулуп (10-айәт) Қанаанға қайтип кәлгәндин кейин йүз бериши керәк. Вәһий миладийәдин илгәрки 3- вә -2-әсирдә «Маккабийлар» дәвридә қисмән әмәлгә ашурулғини билән, толуқ әмәлгә ашурулуш ахирқи заманларда болуш керәк. ■ **4:13** Зәк. 4:14; 6:5 □ **5:1 «Әнди өзүңлар қошун-қошун болуп жиғилиңлар»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әнди өз-өзүңларни кесип тиләңлар!» (демәк, қаттиқ қайғу-һәсрәтни билдүрүш үчүн). **«... Қошун-қошун болуп жиғилиңлар, и қошун қизи»** — «қошун қизи» дегән сирлиқ сөз Йерусалимдикиләрни көрситиду; бешарәт әмәлгә ашурулғанда Йерусалимдикиләрниң һәммисиниң әскәр болидиғанлиғини билдүрүрүши мүмкин. **«Чүнки бириси бизни муһасиригә алди; улар Исраилниң һаким-сорақчисиниң мәңзигә һаса билән уриду»** — бу «муһасирә» бәлким икки муһасирини көрситиши мүмкин: (1) Асурийә империйәсиниң Йерусалимға болған муһасириси; шу чағда бириси Һәзәкия падишаниң «мәңзигә һаса билән урған»мекин? (2) ахирқи замандики «нурғун әлләр»ниң муһасириси (4:11-13ни көрүң). Бу икки тәһлил тоғра болса айәтниң иккинчи җүмлисидики «у»: (1) Асурийә падишасини вә кейин: (2) ахирқи замандики дәҗҗални көрситиду. □ **5:2 «*Сән, и Бәйт-Ләһәм-Әфратаһ, Йәһудадики миңлиған шәһәр-йезилар арисида интайин кичик болған болсаңму, сәндин мән үчүн Исраилға һаким Болғучи чиқиду; униң һозурумдин чиқип-киришлири қедимдин, йәни әзәлдин бар еди*»** — демисәкму, бу Мәсиһ Әйсани көрситиду. У: (1) «Бәйт-Ләһәм» дегән кичик йезида туғулған; (2) шуниң билән бир вақитта у Худаниң «Калами» болуп, Худа униң вастиси арқилиқ һәммә мәвҗудатларни яратқан еди («Юһ.» 1:1-4), Мәсиһ униң йенидин «әзәлдин тартип» Худаниң ирадисини беҗа кәлтүрүшкә чиқип-кирип турған еди. ■ **5:2** Мат. 2:6; Юһ. 7:42; Яр.3:8; 7:12; 14:18; 16:7; Мис.3:4; Юһ. 13:3
□ **5:3 «У уларни дүшмәнлиригә ташлап қойиду»** — яки «уларни ташлап қойиду». **«шуңа толғақ тутқан аял туғуп болғичә, У уларни (дүшмәнлиригә) ташлап қойиду»** — демәк, бешарәт бойичә «Мәсиһ» туғулғичә Худа Исраилни ят әлләрниң һөкүмранлиғи астиға тапшуриду, улар башқа әлләрниң һакимийити астида туриду; шуниңдәк улар җапа вә азап тартиду. **«Шу чағда Униң (Мәсиһниң) қериндашлири болған қалдиси Исраилларниң йениға қайтип келиду»** — айәткә қариғанда Мәсиһниң туғулуши Худаға садиқ болған бир «қалдиси», йәни «униң қериндашлири» Пәләстин зиминиға қайтип келиши билән бағлиқ; тарихтин билимизки, Худаниң «қалдиси»ниң «қайтип келиш»и Мәсиһ туғулуштин илгири еди (миладийәдин илгәрки 520-жили).

Асурийәлик зиминимизға бөсүп киргәндә,
Ордилиримизни дәссәп чәйлигәндә,
Биз униңға қарши йәттә хәлиқ падичисини,
Сәккиз қәбилийәтлик йетәкчини чиқиримиз;■
6 Улар Асурийә зиминини қилич билән,
Нимродниң зиминини өткәллиридә харабә қилиду;
Вә Асурийәлик зиминимизға бөсүп киргәндә,
Чегаримиз ичини чәйлигәндә,
У адәм бизни униң қолидин қутқузиду.□
7 Вә Яқупниң қалдиси нурғун хәлиқләр арисида Пәрвәрдигардин чүшкән
шәбнәмдәк болиду,
Чөп үстигә яққан ямғурлардәк болиду;
Булар инсан үчүн кечикмәйду,
Адәм балилириниң *әҗрини* күтүп турмайду.□
8 Яқупниң қалдиси әлләр арисида,
Йәни нурғун хәлиқләр арисида ормандики һайванлар арисидики ширдәк болиду,
Қой падилири арисидики асландәк болиду;
Шир өткәндә уларниң арисидин,
Һеч ким қутқузуп алалмиғидәк чәйләп дәссәйду,
Титма-тит қилип житиветиду.□
9 Қолуң күшәндилириң үстигә көтирилиду,
Барлиқ дүшмәнлириң үзүп ташлиниду.
10 Шу күнидә шундақ болидуки, — дәйду Пәрвәрдигар,
Мән араңлардин барлиқ атлириңни үзүп ташлаймән,
Җәң һарвулириңни һалак қилимән.□ ■
11 Зиминиңдики шәһәрлириңни йоқитимән,
Барлиқ истиһкамлириңни ғулитимән.□
12 Сеһирләрни қолуңдин үзүп ташлаймән;
Силәрдә палчилар болмайду.
13 Мән ойма мәбудлириңни,
«Бут түврүк»лириңларни оттуруңдин үзүп ташлаймән;
Сән өз қолуңниң ясиғиниға иккинчи баш урмайсән.

■ **5:5** Йәш. 9:5 □ **5:6 «Улар Асурийә зиминини қилич билән, Нимродниң зиминини өткәллиридә харабә қилиду»** — «Нимрод» болса Бабил шәһириниң асасчиси еди. **«Асурийәлик зиминимизға бөсүп киргәндә, чегаримиз ичини чәйлигәндә, у адәм бизни униң қолидин қутқузиду»** — ахирқи заманда Мәсиһ Исраилни (улар товва қилғандин кейин) барлиқ дүшмәнлиридин қутқузиду. □ **5:7 «Вә Яқупниң қалдиси урғун хәлиқләр арисида Пәрвәрдигардин чүшкән шәбнәмдәк болиду, чөп үстигә яққан ямғурлардәк болиду; булар инсан үчүн кечикмәйду, адәм балилириниң әҗрини күтүп турмайду»** — бу охшитишниң асасий мәнаси: «адәмләрниң һәр қандақ иш-паалийәтлири шәбнәм вә ямғурға һеч қандақ тәсир йәткүзәлмәйду; улар чүшүши үчүн адәмләрниң һәрикитини күтмәйду. Шәбнәм вә ямғур бәрибир пәқәт Худаниң орунлаштуруши билән чүшиду»; кәлгүсидә Худа Өз меһри-шәпқити билән Яқуп җамәтини дуниядики барлиқ әлләрни (улар һеч иш-паалийәтләрни қилмайла) ойғитидиған вә йеңилайдиған бир бәрикәт қилиду. □ **5:8 «Шир өткәндә уларниң арисидин, һеч ким қутқузуп алалмиғидәк чәйләп дәссәйду, титма-тит қилип житиветиду»** — «улар» мошу йәрдә «ормандики һайванлар» вә «қой падлири»ни (демәк, ят әлләрни) көрсәтсә керәк. □ **5:10 «Мән араңлардин барлиқ атлириңни үзүп ташлаймән, җәң һарвулириңни һалак қилимән»** — Худаниң Муса пәйғәмбәргә тапшурған пәрманлири бойичә, Исраиллар арисидики атлар вә җәң һарвулирини көпәйтишкә болмайду. Худаниң мәхсити шүбһисизки, Өз хәлқиниң атларға, һарвуларға әмәс, бәлки Худа Өзигила тайинишидин ибарәттур («Қан.»17:16, «Зәб.»19:8, «Йәш.31:1»ниму көрүң). ■ **5:10** Һош. 14:4 □ **5:11 «Зиминиңдики шәһәрлириңни йоқитимән, барлиқ истиһкамлириңни ғулитимән»** — Худаниң бу иштa болған мәхсити барлиқ атларни вә җәң һарвулирини йоқитиш мәхситигә охшаш болуши керәк — Исраилни пәқәт Өзигила таяндуруштур.

14 Араңдин «Ашераһ»лириңни жулуветимән,
Вә шәһәрлириңни һалак қилимән; □
15 Вә *Маңа* қулақ салмиған әлләрниң үстигә аччиқ вә дәрғәзәп билән интиқамни жүргүзимән.

6

Бешарәтләр 3-қатар •••• Худаниң дәваси

1 Пәрвәрдигарниң немә дәватқинини һазир аңлаңлар: —
«Орнуңдин тур, тағлар алдида дәвайиңни баян қил,
Егизликләргә авазиңни аңлатқин».□
2 «И тағлар,
Вә силәр, йәр-зиминниң өзгәрмәс һуллири,
Пәрвәрдигарниң дәвасини аңлаңлар;
Чүнки Пәрвәрдигарниң Өз хәлқи билән бир дәваси бар,
У Исраил билән муназилишип әйивини көрсәтмәкчи;■
3 И хәлқим, Мән саңа зади немә қилдим?
Сени немә ишта бизар қилиптимән?
Мениң хаталиғим тоғрилиқ гувалиқ беришкин!
4 Чүнки Мән сени Мисир зиминидин елип чиқардим,
Сени қуллуқ маканидин һөрлүккә қутқуздум;
Алдиңда йетәкләшкә Муса, Һарун вә Мәрйәмләрни әвәттим.■
5 И хәлқим, Пәрвәрдигарниң һәққанийлиқлирини билип йетишиңлар үчүн,
Моаб падишаси Балакниң қандақ нийитиниң барлиғини,
Беорниң оғли Балаамниң униңға қандақ жавап бәргәнлигини,
Шиттимдин Гилгалғичә немә ишлар болғанлиғини һазир есиңларға кәлтүрүңлар.□ ■

6 — Мән әнди немини көтирип Пәрвәрдигар алдиға келимән?
Немәм билән һәммидин Алий Болғучи Худаниң алдида егилимән?
Униң алдиға көйдүрмә қурбанлиқларни,
Бир жиллиқ мозайларни елип келәмдим?
7 Пәрвәрдигар миңлиған қочқарлардин,
Түмәнлигән зәйтун мейи дәриялиридин һозур аламду?
Итаәтсизлигим үчүн тунжа баламни,
Тенимниң пуштини женимниң гунайиға атамдимән!?□

□ **5:14 «Араңдин «Ашераһ»лириңни жулуветимән»** — «Ашераһ»лар бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләр еди. Дәрәқләр бут шәклигә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин еди. **«вә шәһәрлириңни һалак қилимән»** — «шәһәрлириң»ниң башқа бир тәрҗимиси: «қанлиқ қурбангаһлириң». □ **6:1 «Орнуңдин тур, тағлар алдида дәвайиңни баян қил, егизликләргә авазиңни аңлатқин»** — бу сөзләр Микаһниң өзигә (Исраиллар аңлисун дәп) ейтилған. Қедимки тағлар вә дөң-егизликләр мошу дәвада Худаниң вәдилиридә турғанлиғиға гувалиқ бериду («Қан.» 4:26, «Йәш.» 1:2ни көрүң). ■ **6:2** Һош. 4:1 ■ **6:4** Мис. 12:51; 14:30; 20:2 □ **6:5 «И хәлқим... Моаб падишаси Балакниң қандақ нийитиниң барлиғини, Беорниң оғли Балаамниң униңға қандақ жавап бәргәнлигини, Шиттимдин Гилгалғичә немә ишлар болғанлиғини һазир есиңларға кәлтүрүңлар»** — Худа Шиттимдә Исраилларниң бутпәрәслигини җазалиған, андин уларни кәчүрүм қилған; У Гилгалда мөҗизә яритип, уларни Иордан дәриясидин өткөзгән. Әнди һазир охшаш ишлар болмамду — улар халисила, бутпәрәсликтин товва қилип, Худаниң нижатини көрүдиған болиду. Тилға елинған вақиәләр «Чөл.» 24-, 25-бап, вә «Йәшуа» 1-5-бапларда хатириләнгән. ■ **6:5** Чөл. 22:5; 23:7; 25; Йә. 5 □ **6:7 «Тенимниң пуштини женимниң гунайиға атамдимән!?»** — ибраний тилида «тенимниң мевисини женимниң гунайиға атамдимән!?».

8 И инсан, У саңа немә ишниң яхши екәнлигини көрсәтти,
Бәрһәқ, Пәрвәрдигар сәндин немә тәләп қилғанлиғини көрсәтти —
Адаләтни жүргүзүш,
Меһриванлиқни сөйүш,
Сениң Худайиң билән биллә кәмтәрлик билән меңиштин башқа йәнә немә ишиң болсун?■

Дәваниң давами, һөкүм чиқириш

9 Пәрвәрдигарниң авази шәһәргә хитап қилип чақириду;
(Пәм-даналиқ болса наминңға һөрмәт билән қарайду!)
Әнди һөкүм палиқини вә уни Бекиткинини аңлаңлар: —□
10 Рәзил адәмниң өйидә рәзилликтин алған байлиқлар йәнә бармиду?
Кам өлчәйдиған жиркиничлик өлчәм йәнә бармиду?□
11 Адилсиз тараза билән,
Бир халта сахта тараза ташлири билән пак болаламдим?□ ■
12 Чүнки шәһәрниң байлири зораванлиқ билән толған,
Униң аһалиси ялған гәп қилиду,
Уларниң ағзидики тили алдамчидур. ■
13 Шуңа Мән сени уруп кесәл қилимән,
Гуналириң түпәйлидин сени харабә қилимән.
14 Йәйсән, бирақ тоюнмайсән,
Оттураңда ач-бошлуқ қалиду,
Сән мүлкүңни елип йөткимәкчи болисән,
Бирақ сақлалмайсән;
Сақлап қалдурғиниң болсиму, уни қиличқа тапшуримән.□ ■
15 Терийсән, бирақ һосул алмайсән;
Зәйтунларни чәйләйсән, бирақ өзүңни мейини сүртүп мәсиһ қилалмайсән,
Йеңи шарапни чәйләп чиқирисән,
Бирақ шарап ичәлмәйсән.■
16 Чүнки «Омриниң бәлгүлимилири»ни,
«Аһабниң җәмәтидикиләр қилғанлири»ни тутисән;
Сән уларниң несиһәтлиридә маңисән,
Шуниң билән Мән сени харабә,
Сәндә туруватқанларниң һәммиси исқиртиш объекти қилимән;

■ **6:8** Қан. 10:12 □ **6:9 «Әнди һөкүм палиқини вә уни бекиткинини аңлаңлар!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әнди и қәбилә вә шәһәр жамаити, аңлаңлар!». □ **6:10 «Рәзил адәмниң өйидә рәзилликтин алған байлиқлар йәнә бармиду? Кам өлчәйдиған жиркиничлик өлчәм йәнә бармиду?...»** — 10-15-айәтләрдә хатириләнгән Исраилниң қилмишлири жуқуриқи 8-айәттики сөзниң экси болиду (адаләтни жүргүзүш, меһриванлиқни сөйүш, кәмтәрләрчә Худа билән биллә меңиш). Мошу айәттики «өлчәм» ибраний тилида «әфаһ» болиду. □ **6:11 «Адилсиз тараза билән, бир халта сахта тараза ташлири билән пак болаламдим?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Адилсиз тарازини, бир халта сахта тараза ташлирини тутуп турған адәмләрни пак һесаплаламдим?». ■ **6:11** Һош. 12:8 ■ **6:12** Йәр. 9:7 □ **6:14 «Йәйсән, бирақ тоюнмайсән, оттураңда ач-бошлуқ қалиду»** — бәзи алимлар бу ибарә толғақ кесили «дизентерийә»ни көрситиду, дәп қарайду. **«Сән мүлкүңни елип йөткимәкчи болисән, бирақ сақлалмайсән; сақлап қалдурғиниң болсиму, уни қиличқа тапшуримән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «сән толғаққа келисән, бирақ балини туғмайсән; туғсаңму, балаңни қиличқа тапшуримән». ■ **6:14** Һош. 4:10 ■ **6:15** Қан. 28:38; һаг. 1:6

Сән хәлқимдики шәрмәндичиликни көтирисән.□ ■

7

Пәйғәмбәрниң азаплинишлири

1 Мениң һалимға вай! Чүнки мән худди яздики мевиләр жиғилип,
Үзүм һосулидин кейинки васаңдин кейин ач қалған бирисигә охшаймән,
Йегидәк сапақ йоқтур;
Женим тәшна болған тунжа әнжир йоқтур!
2 Ихласмән киши зиминдин йоқап кәтти,
Адәмләр арисида дурус бирисиму йоқтур;
Уларниң һәммиси қан төкүшкә пайлимақта,
Һәр бири өз қериндишини тор билән овлайду.■
3 Рәзилликни пухта қилиш үчүн,
Икки қоли униңға тәйярланған;
Әмир «инъам»ни сорайду,
Сорақчиму шундақ;
Мөтивәр җанаб болса өз жениниң нәпсини ашкарә ейтип бериду;
Улар җәм болуп рәзилликни тоқушмақта.□ ■
4 Уларниң әң есили худди жиғандәк,
Әң дуруси болса, шохилиқ тосуқтин бәттәрдур.
Әнди күзәтчилириң *қорқуп* күткән күн,
Йәни *Худа* саңа йеқинлап җазалайдиған күни йетип кәлди;
Уларниң алақзадә болуп кетидиған вақти һазир кәлди.□
5 Үлпитиңгә ишәнмә,
Җан достуңға таянма;
Ағзиңниң ишигини қучиғиңда ятқучидин йепип жүр.
6 Чүнки оғул атисиға беһөрмәтлик қилиду,
Қиз анисиға,
Келин қейн анисиға қарши қозғилиду;
Кишиниң дүшмәнлири өз өйидики адәмлиридин ибарәт болиду.■
7 Бирақ мән болсам, Пәрвәрдигарға қарап үмүт бағлаймән;
Ниҗатимни бәргүчи Худани күтимән;
Мениң Худайим маңа қулақ салиду.

Ахирқи заман тоғрилиқ үмүт — Худаниң «қалдиси» сөз қилиду

8 Маңа қарап хуш болуп кәтмә, и дүшминим;
Гәрчә мән жиқилип кәтсәмму, йәнә қопимән;

□ **6:16 «Чүнки «Омриниң бәлгүлимилири»ни, «Аһабниң җәмәтидикиләр қилғанлири»ни тутисән»** — Омри Исраилниң интайин рәзил падишаси болуп, нурғунлиған бутларни ясап, Исраилни буларға чоқунушқа буйруған. Аһаб униңдин техиму рәзилликкә өтүп, бутпәрәсликкә паһишивазлиқ, «инсан қурбанлиғи», пухраларни булаң-талаң қилиш вә қатиллиқни қошқан еди. («1Пад.» 16-22-бапларни көрүң). **«Сәндә турушатқанларниң һәммиси исқиртиш объекти қилимән»** — мошу йәрдә «исқиртиш» мазақ қилишни билдүриду. ■ **6:16** 1Пад. 16:25, 26, 30-34 ■ **7:2** Зәб. 11:1-3; Һош. 4:1 □ **7:3 «Мөтивәр җанаб болса өз жениниң нәпсини ашкарә ейтип бериду»** — «мөтивәр жабаб» бәлким падишани васитилик көрситиду. ■ **7:3** Мик. 2:1; 3:11 □ **7:4 «Уларниң әң есили худди жиғандәк, әң дуруси болса, шохилиқ тосуқтин бәттәрдур»** — «әң есили» адаләтни бурмилимайду, пәқәт униңға тосалғу болиду! **«Худа саңа йеқинлап җазалайдиған күни...»** — ибраний тилида «сениң йоқлинидиған күнүң» дейилиду. ■ **7:6** Әз. 22:7; Мат. 10:21, 35, 36; Луқа 12:53

Қараңғулуқта олтарсам, Пәрвәрдигар маңа йоруқлуқ болиду.□
9 Мән Пәрвәрдигарниң ғәзивигә чидап туримән —
Чүнки мән Униң алдида гуна садир қилдим —
У мениң дәвайимни сорап, мән үчүн һөкүм чиқирип жүргүзгичә күтимән;
У мени йоруқлуққа чиқириду;
Мән Униң һәққанийлиғини көримән.■
10 Вә мениң дүшминим буни көриду,
Шуниң билән маңа: «Пәрвәрдигар Худайиң қени» дегән аялни шәрмәндилик басиду;
Мениң көзүм униң *мәғлубийитини* көриду;
У кочидики патқақтәк дәссәп чәйлиниду.■

Худаниң җавави

11 — Сениң там-сепиллириң қурулидиған күнидә,
Шу күнидә саңа бекитилгән пасилиң жирақларға йөткилиду.
12 Шу күнидә улар йениңға келиду;
— Асурийәдин, Мисир шәһәрлиридин,
Мисирдин *Әфрат* дәриясиғичә, деңиздин деңизғичә вә тағдин тағғичә улар йениңға келиду.
13 Бирақ йәр йүзи болса өзиниң үстидә туруватқанлар түпәйлидин,
Йәни уларниң қилмишлириниң мевиси түпәйлидин харабә болиду. ■

Худаниң «қалдиси»ниң дуаси

14 — Өз хәлқиңни, йәни орманда, Кармәл оттурисида ялғуз туруватқан Өз мирасиң болған падини,
Таяқ-һасаң билән озуқландурғайсән;
Қедимки күнләрдикидәк,
Улар Башан һәм Гилеад чимәнзарлирида қайтидин озуқлансун!□ ■

Худаниң җавави

15 — Сән Мисир зиминидин чиққан күнләрдә болғандәк,
Мән уларға карамәт ишларни көрситип беримән.■
16 Әлләр буни көрүп барлиқ һәйвисидин хиҗил болиду;
Қолини ағзи үстигә япиду,
Қулақлири гас болиду;
17 Улар иландәк топа-чаңни ялайду;
Йәр йүзидики өмилигүчиләрдәк өз төшүклиридин титригән пети чиқиду;
Улар қорқуп Пәрвәрдигар Худайимизниң йениға келиду,
Вә сениң түпәйлиңдинму қорқиду.■
18 Қәбиһликни кәчүридиған,
Өз мираси болғанларниң қалдисиниң итаәтсизлигидин өтидиған Тәңридурсән,
У аччиғини мәңгүгә сақлавәрмәйду,
Чүнки У меһир-муһәббәтни хошаллиқ дәп билиду.

□ **7:8 «Маңа қарап хуш болуп кәтмә, и дүшминим;...»** — мошу йәрдики «дүшминим» һәм 10-айәттики «у» дегәнләр «аялчә род»та кәлгән болғачқа, бешарәт Йерусалимниң Асурийәгә гәп қилғанлиғини, яки болмиса ахирқи замандики дүшмини Бабилға гәп қилидиғанлиғини көрсәтсә керәк. ■ **7:9** Зәб. 9:6-8; Зәб. 42:1-2; Йәр. 50:34 ■ **7:10** Зәб. 78:10; 113:10; Йо. 2:17 ■ **7:13** Йәр. 21:14
□ **7:14 «... орманда, Кармәл оттурисида ялғуз туруватқан өз мирасиң болған пада...»** — «Кармәл» болса Исраилниң әң бараксан, әң есил орманлиқ районы. ■ **7:14** Мик. 5:3 ■ **7:15** Йо. 2:26 ■ **7:17** Зәб. 71:9; Йәш. 49:32

Ким саңа тәңдаш илаһдур?□ ■
19 — У йәнә бизгә қарап ичини ағритиду;
Қәбиһликлиримизни У дәссәп чәйләйду;
Сән уларниң барлиқ гуналирини деңиз тәглиригә ташлайсән.
20 — Сән қедимки күнләрдин бери ата-бовилиримизға қәсәм қилған һәқиқәт-садақәтни Яқупқа,
Өзгәрмәс муһәббәтни Ибраһимға йәткүзүп көрситисән.

□ **7:18 «Ким Саңа тәңдаш Илаһдур?»** — «Микаһ» дегән исим, ибраний тилида «ким Худаға тәңдаш?» дегән мәнидә. ■ **7:18** Мис. 34:6, 7; Зәб. 102:9

Наһум

Худаниң Нинәвәниң һалакити тоғрилиқ пәрмани

1 Нинәвә шәһири тоғрисида жүкләнгән вәһий — Әлкошлуқ Наһум көргән аламәт
көрүнүш хатириләнгән китап.□

2 Пәрвәрдигар отлуқ муһәббәтлик, интиқам алғучи бир Худадур;
Бәрһәқ, Пәрвәрдигар бир интиқам алғучи,
Дәрғәзәп Егисидур;
Пәрвәрдигар явлиридин интиқам алиду,
Дүшмәнлири үчүн адавәт сақлайду.■
3 Пәрвәрдигар асанлиқчә аччиқланмайду,
Күч-қудрәттә улуқдур,
Гунайи барни һеч ақлимайду;
Пәрвәрдигар — Униң йоли қара қуюнда вә борандидур,
Булутлар Униң аяқлири пурқиратқан чаң-тозаңдур.
4 У деңизға тәнбиһ берип уни қуруқ қилиду,
Барлиқ дәрияларни қурутиветиду;
Башан қағҗирап кетиду,
Кармәлму һәм шундақ болиду;
Ливандики гүл-гияму қағҗирайду.□
5 Тағлар униң алдида титрәп кетиду,
Дөңләр ерип кетиду,
Йәр йүзи Униң һозури алдиға көтирилиду,
Җаһан һәм униңда барлиқ яшаватқанларму шундақ болиду.■
6 Ким Униң ғәзиви алдида тик туралисун?
Ким Униң аччиғиниң дәһшитидә қәддини керип туралисун?
Униң дәрғәзиви оттәк төкүлиду,
Униң алдида ташлар йерилиду.
7 Пәрвәрдигар меһривандур, күлпәтлик күндә башпанаһдур;
Өзигә таянғанларни У билиду.■
8 Бирақ ешип ташқан кәлкүн билән шу йәрни пүтүнләй түгәштүриду,
Қараңғулуқ униң дүшмәнлирини қоғлайду.□
9 Силәр Пәрвәрдигар билән қаршилишип немә ойлаватисиләр?
У ишлириңларни пүтүнләй түгәштүриду;

□ **1:1 «Жүкләнгән вәһий»** — ибраний тилида «Масса» (асасий мәнаси «жүк») дегән бир сөз биләнла ипадилинип һәм «вәһий» һәм «пәйғәмбәрниң зиммисигә жүкләнгән бир вәзипә» дегән икки мәнини өз ичигә алиду. ■ **1:2** Мис. 20:5 □ **1:4 «Барлиқ дәрияларни қурутиветиду; Башан қағҗирап кетиду, Кармәлму һәм шундақ болиду; Ливандики гүл-гияму қағҗирайду»** — Башан вә Ливанда һөл-йеғин көп, бәк мол болиду; уларниң отлақлири интайин мунбәт еди. Кармәл болса Исраилда һөл-йеғин әң көп болидиған җай; у «қағҗирап кәткән» болса, башқа җайлар техиму шундақ болатти. ■ **1:5** Мис. 19:18; Зәб. 17:8-10; 28:4-6; 96:4, 5; 113:4. ■ **1:7** Йо. 3:16 □ **1:8 «Бирақ ешип ташқан кәлкүн билән шу йәрни пүтүнләй түгәштүриду»** — «ешип ташқан кәлкүн» пәйғәмбәрләрниң язмилирида адәттә көчмә мәнидә қоллинилип «таҗавуз қилғучи қорқунучлуқ қошун»ни көрситиду. Бирақ «Наһум» дегән ушбу қисмида, у һәм әсли мәнасидә (кәлкүн) билән қоллинилған һәм «таҗавузчи қошун» дегән көчмә мәнидиму қоллинилған. Нинәвә шәһири Тигрис дәриясиниң ешип тешиши һәм Бабил қошуни тәрипидин йәр билән тәң қилинған. «Шу йәр» бәлким Нинәвә шәһирини көрситиду.

Яманлиқ силәрдин иккинчи қетим чиқмайду.□
10 Улар қамғақтәк бир-биригә чирмишивалған болсиму,
Өз һарақлиридин сүзмә болуп кәткән болсиму,
Улар қуруқ пахалдәк пүтүнләй йәп кетилиду.□
11 Сәндин Пәрвәрдигарға рәзиллик ойлиғучи чиққан еди,
У Иблисниң бир несиһәтчисидур. □
12 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Уларниң тәйярлиқлири толуқ, сани зор көп болсиму,
Улар охшашла үзүп ташлиниду,
Шундақла кәлмәскә кетиду;
Мән саңа азар қилғиним билән, *и хәлқим*,
Қайтидин саңа азар қилмаймән. □
13 Һазир Мән униң боюнтуруғини бойнуңдин сундуруп еливатимән,
Вә асарәтлириңни бөсүп ташлаймән.
14 Пәрвәрдигар сән тоғрилиқ пәрман чүшүргәнки,
Сениң намиң қайтидин терилмәйду;
Бутуңниң өйидин Мән ойма һәйкәл, қуйма һәйкәлни йоқитимән;
Мән қәбрәңни тәйярлаватимән,
Чүнки сән пәсәндидурсән.□
15 Мана тағлар үстидә, хуш хәвәрни елип кәлгүчиниң аяқлириға,
Арам-хатирҗәмликни җакалиғучиниң аяқлириға қара!
Һейтлириңни тәбриклә, и Йәһуда, ичкән қәсәмлириңни ада қил;
Чүнки у рәзил болғучи зиминиңдин иккинчи өтмәйду;
У пүтүнләй үзүп ташланған болиду.□ ■

□ **1:9 «У ишлириңларни пүтүнләй түгәштүриду»** — яки «У Өзи қилмақчи болғинини бәрибир ада қилиду». **«Яманлиқ силәрдин иккинчи қетим чиқмайду»** — кона заманлардики нурғун «вәйран қилинған» шәһәрләр кейин қайта қурулған. Мәсилән, Йерусалим шәһири аз дегәндә бәш қетим қайтидин қурулған. Бирақ Нинәвә шәһири ғулитиветилгәндин кейин пүтүнләй йоқап кәтти. □ **1:10 «Өз һарақлиридин сүзмә болуп кәткән болсиму,...»** — пәйғәмбәр мошу йәрдә, Нинәвә шәһиридики һәммә пухра мәс болған вақтида вәйран қилиниду, дәп пуритиду. **«Улар қуруқ пахалдәк пүтүнләй йәп кетилиду»** — мәнаси бәлким «көйдүрүлиду». Башқа бир нәччә хил тәрҗимиләр учриши мүмкин. □ **1:11 «У Иблисниң бир несиһәтчисидур»** — «Иблис» мошу йәрдә ибраний тилида «Белиал» дейилиду. Бу сөз Тәвратта адәттә Шәйтанниң өзини көрситиши мүмкин. Башқа тәрҗимиләрдә «рәзил», «әрзимәс» дегән мәниләрдә келиду. Мүмкинчилиги барки, бу «Иблисниң несиһәтчиси» Сәннахерибни көрситиду (Сәннахериб миладийәдин илгәрки 702-жили Йәһудаға қаттиқ һуҗум қилған. Униң мәғлубийити һәм өлүми Тәвратта, «Йәшая» 36-38 бабларда хатириләнгән). Ундақ болғанда, Наһум пәйғәмбәр өзиниң бу бешаритини мәзкур китапни рәсмий топлап пүткүзүштин 50 жил бурун, йәни яш вақтида хатирилигән болиду. □ **1:12 «Уларниң тәйярлиқлири толуқ, сани зор көп болсиму,... »** — «тәйярлиқлири толуқ, сани зор көп» — бу Асурийәликләрниң өзлирини тәсвирләшкә дайим ишлитидиған ибарә. **«Улар охшашла үзүп ташлиниду, шундақла кәлмәскә кетиду»** — ибраний тилида «кәлмәскә кетиду» дегән бу сөз бәзидә «тамчилап-тамчилап йоқап кетиду» дегәнни билдүриду. □ **1:14 «Пәрвәрдигар сән тоғрилиқ пәрман чүшүргәнки, сениң намиң қайтидин терилмәйду; ...»** — Худа мошу йәрдә қайтидин Асурийә падишасиға сөз қилиду. «Сениң намиң .. терилмәйду» — бу бәлким икки бислиқ сөз. Биринчидин Асурийә падишасиниң һеч нәсли қалмайду; иккинчидин, уни әслитидиған һеч абидиләр, хатирә ташлар қалмайду (Асурийә падишалири әслидә чоң-чоң абидә ташлириға наһайити амрақ еди). **«Мән қәбрәңни тәйярлаватимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Мән уни (йәни падишаниң бутханисини) қәбрәң қилип бекитимән». □ **1:15 «Мана тағлар үстидә, хуш хәвәрни елип кәлгүчиниң аяқлириға, арам-хатирҗәмликни җакалиғучиниң аяқлириға қара!»** — мошу хуш хәвәрниң мәзмуни бәлким Нинәвә шәһири вәйран болуп, Худаниң хәлқигә хатирҗәм күнләр кәлди, дегәнлик. ■ **1:15** Йәш. 52:7; Рим. 10:15

2

Нинәвәниң һалак болушиниң тәсвирлири •••• Худа Нинәвәгә қайтидин сөз қилиду

1 Битчит қилидиған бириси көз алдиңғила кәлди;
Әнди истиһкам үстидә күзәт қил,
Йолға қара, белиңни бағла, күчлириңни жиғип техиму күчәйт!□
2 (Чүнки Пәрвәрдигар Яқупниң шан-шәривини әслигә кәлтүрди,
Уни Исраилниң шан-шәривигә лайиқ дәрижидә әслигә кәлтүрди;
Чүнки қуруқдиғучилар уларни қуруқдап қойған еди,
Уларниң үзүм тал шахлирини вәйран қилған еди).□ ■
3 *Битчит қилғучиниң* палванлириниң қалқанлири қизил боялди,
Униң батурлири пәрәңдә кийгүзүлди;
Тәйярлиқ күнидә, жәң һарвулири полатниң жуласида ялтирап кетиду,
Нәйзиләр ойнитилиду;□
4 Жәң һарвулири кочиларда гүлдүрлишип чепишиватиду;
Кәң йолларда бир-биригә соқулиду;
Уларниң қияпити мәшъәлләрдәк болиду,
Улар чақмақлардәк жүгүрүшиду.
5 *Сәрдар* әмирлиригә әмир чүшүриду;
Улар жүрүш қилғинида алдириғинидин бир-биригә путлишип маңиду;
Нинәвәниң сепилиға қарап алдирайду,
Башлириға болса «муһасирә қалқини» тәйярлиниду.□
6 «Дәрияларниң дәрвазилири» ечилиду,
Падишаһниң ордиси ерип кетиду.□

□ **2:1 «Битчит қилидиған бириси көз алдиңғила кәлди»** — демәк, бириси сән Нинәвәниң алдиға келип саңа һуҗум қилиду. **«Әнди истиһкам үстидә күзәт қил, йолға қара, белиңни бағла, күчлириңни жиғип техиму күчәйт!»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп — Нинәвәликләр җәңгә шунчә көп тәйярлиқ қилған болсиму, һәммиси бекар болиду. □ **2:2 «Пәрвәрдигар Яқупниң шан-шәривини әслигә кәлтүрди, уни Исраилниң шан-шәривигә лайиқ дәрижидә әслигә кәлтүрди»** — оқурмәнләр бәлким есигә кәлтүридуки, Худа Яқуп пәйғәмбәргә йеңи исим қойди, йәни «Исраил» дәп қойди. «Яқуп»ниң мәнаси «алдамчи» яки «башқиниң орнини басқучи», «Исраил»ниң мәнаси «Худа билән биллә болған шаһзадә». Демәк, Худа Яқупниң әгир-тоқай йоллирини өзгәртип, униңға парлақ келәчәк бәргән. Шуниң билән Муқәддәс Китапта, «Яқуп» бәзи вақитларда Исраилниң «кона тәбиити»ни, йәни Худа өч көргән яман илләтлирини көрситиду. **«Чүнки қуруқдиғучилар уларни қуруқдап қойған еди, уларниң үзүм тал шахлирини вәйран қилған еди»** — Асурийә Исраил һәм Йәһудани көп қетим һәр хил усул (булаңчилиқ, җазанихорлуқ, баҗ-селиқ қатарлиқлар) билән «қуруқдап қойған еди». ■ **2:2** Зәб. 79:13-14; Йәш. 10:12
□ **2:3 «Битчит қилғучиниң палванлириниң қалқанлири қизил боялди»** — «қалқанлири қизил боялди» мумкинчилиги барки, Асурийә ләшкәрлири җәңгә тәйяранғинида қалқанлирини қизил рәңдә бояп қоятти.
□ **2:5 «Сәрдар әмирлиригә әмир чүшүриду»** — «сәрдар» ибраний тилида «у» дейилиду. Бизниңчә дүшмәнләрниң сәрдарини көрситиду (1-айәтни көрүң). Бәзи алимлар «у» Асурийә падишани көрситиду, дәп қарайду. Ундақ болғанда, айәт Асурийәликләрниң җиддий мудапиә тәйярлиғи қиливатқинини көрситиду. **«Башлириға болса «муһасирә қалқини» тәйярлиниду»** — «муһасирә қалқини» — әскәрләр сепилға һуҗум қилип өрүмәкчи болғанда, башлирини қоғдаш үчүн баш үстигә чоң бир қалқандәк нәрсини көтирип җүрәтти. Башқа бир хил тәрҗимиси: «қалқанлиқ потәй». □ **2:6 ««Дәрияларниң дәрвазилири» ечилиду, падишаниң ордиси ерип кетиду»** — «дәрияларниң дәрвазилири» дегәнлик немә мәнаси? Тигрис дәриясиниң тармақ-ериқлири Нинәвә шәһиридин өтәтти. Дәриялар сепилдин өткән җайларда кемиләрни өткүзүш-өткүзмәслик үчүн һәм башқа җайларда су еқимлирини тизгинләш үчүн дәрваза-тақақлар бекитилгән еди. Дәл Нинәвә шәһири муһасиригә елинған чағда дәрия тешип, униң ташқи сепилиниң 3 километрлиқ қисмини еқитип кәткән. Шуниң билән Бабил қошуни бөсүп кирип, андин ички сепилға һуҗум қилишқа киришти. «Падишаһниң ордиси ерип кетиду» — Бәлким падиша һәм ордидикиләрниң җүрики қорқунучтин ерип кәткәнлигини көрситиду. Падиша барлиқ байлиқлирини йоған бир гүлхан қилип, өзи вә кенизәклирини гулханниң үстидә көйдүрүвалди. Бәзи алимлар бу сөзни җисманий тәрәптин: «орда (дәрия еқими билән) еқип кетиду» дәп чүшиниду.

7 Хуззабниң болса уятлири ечилиду —
Дүшмән тәрипидин ялап епкетилиду,
Дедәклири худди пахтәкләрниң садасидәк аһ-уһ тартип,
Мәйдилирини уруп кетиду.□
8 Нинәвә апиридә болғандин бери көл сүйидәк *тинч* болуп кәлди,
Бирақ улар һазир қечип кетиду...
Әй тохта! Әй тохта!
— Бирақ һеч ким кәйнигә қаримайду.□
9 Күмүчләрни буливелиңлар, алтунларни буливелиңлар;
Чүнки униң шәвкәтлик ғәзнисидики қиммәт қача-қучилириниң сани йоқтур.
10 У қуруқдалған, вәйран қилинған, бәрбат болған!
Жүриги ерип кетиду,
Тизлири бир-биригә жалақлап тәгмәктә;
Бәллири толғақ тутқандәк толғиниду,
Барлиқ йүзләр татирип кетиду.■
11 Қени, ширларниң угиси?
Яш ширлар озуқлинидиған жай,
Шир, чиши шир, шир арслини һеч кимдин қорқмай жүргән жай қени?□
12 Шир өз асланлирини қандурушқа овларни титма-титма қилған еди,
Чиши ширлири үчүн овларни боққан еди;
Өңкүрлирини ов билән, угилирини олжа билән тошқузған еди.
13 Мана, Мән саңа қаршимән, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар;
Мән сениң жәң һарвулириңни ис-түтәккә айландуруп көйдүриветимән;
Қилич яш ширлириңни йәватиду,
Оваңни йәр йүзидин елип ташлаймән;
Әлчилириңниң авазлири қайта һеч аңланмайду.□

3

Нинәвәниң һалак болушидики сәвәпләр

1 Қанлиқ шәһәргә вай!
У ялғанчилиқ, зулум-зораванлиқ билән толған,
У олжа елиштин һеч қол үзгән әмәс!□
2 Аһ, қамчиниң қарсилдашлири!
Чақлириниң дақаңшиватқан,
Атларниң чапчиватқан,
Пиңилдап кетиватқан жәң һарвулириниң садалири!

□ **2:7 «Хуззабниң болса уятлири ечилиду»** — «Хуззаб» болса бәлким Нинәвә ханишиниң исми (бу исим уларниң бир аял бутиниң исми, йәни «иштар» дегән исим билән мунасивәтлик). Падиша өзини көйдүривалғини билән ханиш өзи тирик қелип рәсва қилинип, дедәклири билән қуллуққа әвәтилиду. Бәзи алимларниң башқа бир хил тәржимиси бар — «Мана бу шундақ бекитилгәндур, — униң (Нинәвә шәһириниң) уятлири ечилиду...». □ **2:8 «Нинәвә апиридә болғандин бери көл сүйидәк тинич болуп кәлди, бирақ улар һазир қечип кетиду...»** — башқа бир хил тәржимиси «Нинәвә бир көл сүйидәктур, бирақ һазир сулири йоқап кетиду...». ■ **2:10** Қан. 1:28; 20:8; Йә. 2:11; 5:1; 7:5; Йәш. 13:7, 8; 21:3; Әз. 21:12. □ **2:11 «Қени, ширларниң угиси? Яш ширлар озуқлинидиған жай, шир, чиши шир, шир арслини һеч кимдин қорқмай жүргән жай қени?»** — шир Асурийә империйәсиниң символи еди. □ **2:13 «Мән сениң жәң һарвулириңни ис-түтәккә айландуруп көйдүриветимән»** — ибраний тилида «Мән униң жәң һарвулирини ис-түтәккә айландуруп көйдүриветимән». □ **3:1 «Қанлиқ шәһәргә вай!»** — «қанлиқ шәһәр» Нинәвә шәһирини көрситиду, әлвәттә; 1-3-айәтләрдә, бөсүп киргән қошунлири, шундақла уларниң қирғинчилиғи тәсвирлиниду.

3 Қара, атлиқ ләшкәрләрниң қаңқишлири,
Қиличларниң валилдашлири,
Нәйзиләрниң палилдашлири,
Өлтүрүлгәнләрниң көплүги,
Өлүкләр дога-дога!
Жәсәтләрниң сани йоқтур;
Улар жәсәтләргә путлишиду.
4 — Сеһирләрниң пири у,
— Әлләрни паһишивазлиғи,
Жәмәтләрни сеһирлири билән сетиветиду;
Сән шеринсухән паһишиниң нурғун паһишиликлири түпәйлидин,□
5 Мана, Мән саңа қаршилишип чиққанмән, —
— дәйду самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар,
Көңлигиңниң етигини қайрип йүзүңгә йепип, сени ашкарилаймән,
Әлләргә уят йәрлириңни,
Падишаһлиқларға номусуңни көрситимән.
6 Үстүңгә нижасәтни ташлаймән,
Сени шәрмәндичиликтә қалдуримән,
Сени рәсва қилимән.
7 Вә шундақ болидуки,
Сени көргәнләрниң һәммиси сәндин қечип: —
«Нинәвә вәйран қилинди! Униң үчүн ким һаза тутиду?» — дәйду;
Мән саңа тәсәлли бәргүчиләрни нәдин тепип беримән?□
8 Сән дәрияларниң оттурисида турған,
Әтрапида сулар болған,
Истиһками деңиз болған,
Сепили деңиз болған Но-Амон шәһиридин әвзәлмусән?
9 Ефиопийәму, Мисирму униң күч-қудрити еди,
Уларниң күчи чәксиз еди;
Пут һәм Ливийәликләр униңға ярдәмчи еди;□
10 Уму елип кетилип, әсирликкә чүшкән;
Барлиқ коча бешида бовақлири чөрүп ташливетилди;
Улар униң мөтивәрлири үчүн чәк ташлиди,
Униң барлиқ әрбаблири зәнжирдә бағланған еди.□
11 Сәнму мәс болисән;
Сән мөкүнүвалисән;

□ **3:4 «Сеһирләрниң пири у»** — «у» бу йәрдә Нинәвә шәһирини көрситиду. **«у... әлләрни паһишивазлиғи, жәмәтләрни сеһирлири билән сетиветиду; сән шеринсухән паһишиниң нурғун паһишиликлири түпәйлидин,...»** — Нинәвәдикиләр рәһимсизлик, зораванлиқтин һәвәс алған болупла қалмай, йәнә көп әлләргә көп жадугәрлик һәм хурапатлиқ өрп-адәтлирини һәм өзлириниң паскина бутпәрәслигини тарқатқан еди. □ **3:7 «Мән саңа тәсәлли бәргүчиләрни нәдин тепип беримән?»** — Наһум пәйғәмбәр мошу йәрдә сөз ойини қилип өзиниң исми («тәсәлли бәргүчи» дегән мәнидә) үстидә кинайилик, һәжвий гәп қилиду. У өзиниң Йәһуда хәлқигә бешарәтлири билән тәсәлли бәргән еди. Бирақ «Нинәвә шәһири үчүн «Наһум»лар нәдин тепилиду?». □ **3:9 «Пут һәм Ливийәликләр униңға ярдәмчи еди»** — «Пут» дегән жут һазирқи Сомалийә. «Ливийә», йәни «Либя»ниң қедимки исми «Куш». □ **3:10 «Уму (Но-Амонму, 8-айәтни көрүң) елип кетилип, әсирликкә чүшкән; барлиқ коча бешида бовақлири чөрүп ташливетилди,....»** — Мисирдики чоң шәһәр «Но-Амон» интайин мустәһкәм, һәтта Асурийә шәһиридин техиму «йеңилмәс» еди. У Нил (деңиздәк кәң болған) дәриясиниң төрт еқими арисиға жайлашқан болуп, 20000 жаң һарвуси, 100 дәрвазилиқ зор егиз сепили бар, төрт мәмликәт билән иттипақдаш еди. Шуңа у «йеңилмәс бир шәһәр» дәп һесапланған. Бирақ у Асурийә падишаси Ашурбанипал тәрипидин миладийәдин илгәрки 665-жили рәһимсизлик билән битчит қилинди.

Сән дүшмәндин һимайә издәп жүрисән;□
12 Сениң барлиқ истиһкамлириң худди тунжа мевигә киргән әнжир дәриғиниң әнжирлиригә охшайду;
Бирла силкисә, улар йегүчиниң ағзиға чүшиду.
13 Мана, хәлқиң шәһириңдә қиз-аяллардәк болуп қалди;
Зиминиңниң қовуқлири дүшмәнлириңгә кәң ечилиду;
От төмүр тақақлириңни йәп кетиду.□
14 Әнди муһасиригә тәйярлиқ қилип су тартип қой!
Қорғанлириңни мустәһкәмлә!
Сеғиз топидин лай етип,
Һак лайни чәйләп қой!
Хумданни раслап қой!
15 От сени шу йәрдә йәп кетиду;
Қилич сени үзүп ташлайду;
У сени чекәткә личинкисидәк йәватиду;
Әнди өзүңни чекәткә личинкилиридәк көп қил,
Чекәткидәк өзүңни зор көп қил!
16 Сән содигәрлириңни асмандики юлтузлардин көп қилдиң;
Мана, чекәткә личинкиси қанат чиқирип, учуп кетиду!□
17 Сениң әрбаблириң чекәткиләрдәк,
Сәрдарлириң миҗир-миҗир чақчиқизлардәк болиду;
Мана улар соғ күнидә читлар ичигә киривелип макан қилиду;
Қуяш чиққанда, улар қечип кетиду,
Барған йерини тапқили болмайду.□
18 Чопанлириң үгдәп қалди, и Асурийәниң падишаси;
Сениң ақсүнәклириң җим ятиду;
Хәлқиң тағлар үстигә тарқилип кәтти,
Һеч ким уларни жиғмайду;□
19 Сениң яраң давасиз,
Сениң зәхмиң еғирдур;
Хәвириңни аңлиғанларниң һәммиси үстүңдин чавак чалиду;
Чүнки тохтавсиз рәзиллигиң кимниң бешиға кәлмигәнду?

□ **3:11 «Сәнму мәс болисән; сән мөкүнүвалисән,...»** — «сәнму мәс болисән» — тарихта көп күчлүк шәһәрләр өзидә турғучиларниң бехәстилик қилиши вә өзлиридин мәғрурлинип һарақ ичип мәс болуши билән, дүшмәнләр бөсүп киргән. Но-Амонниң әһвалиму бәлким шундақ болған, Нинәвәниң ақивити җәзмән шундақ болиду. □ **3:13 «хәлқиң шәһириңдә қиз-аяллардәк болуп қалди»** — бу икки бислиқ гәп. Биринчидин Нинәвә шәһиридики көп әрләр шу дәвирдики падишаси Сардонополисқа әгишип бәччиваз болуп кәтти. Сардонополис өзи аялчә кийинип жүрәтти. Бу ишлар Худа алдида өзлиригә җаза елип келидиған еғир гуна еди. Иккинчидин, җәңгә кәлгәндә, Асурийә хәлқи қиз-аяллардәк қорқуп кетип қачидиғанлиғини көрситиду. □ **3:16 «чекәткә личинкиси қанат чиқирип, учуп кетиду!»** — «чекәткә личинкиси ... учуп кетиду» дегәнниң мәнаси бәлким Нинәвәниң көп содигәрлири бешиға еғир күн чүшкәндә униңға һеч ярдәм бәрмәй, «бекар тәләп» чекәткидәк қечип кетиду; 17-айәтниму көрүң. □ **3:17 «Сениң әрбаблириң чекәткиләрдәк, сәрдарлириң миҗир-миҗир чақчиқизлардәк болиду; мана улар соғ күнидә читлар ичигә киривелип макан қилиду»** — чекәткиләр соғ вақитларда «тоңлап қетип қалиду», һеч мидирлимас болуп қалиду. Асурийәниң әскәрлири охшашла җәңгә киргәндә һеч һәрикәт қилмай, бәлким қорқунучтин «қетип қалиду». Андин улар қечип «учуп кетиду». □ **3:18 «Чопанлириң үгдәп қалди, и Асурийәниң падишаси.... хәлқиң тағлар үстигә тарқилип кәтти, һеч ким уларни жиғмайду...»** — «чопанлириң» йәни «хәлиқ падичилириң», «хәлиқ баққучилириң» бәлким мәмликәтниң бехәтәрлигигә мәсъул болғанларни, йәни падишаниң ордисидики вәзир-вузралирини көрситиду. Һеч ким тарқилип кәткән Асурийә хәлқидин хәвәр елип уларни жиғмайду, бақмайду. **«Хәлқиң тағлар үстигә тарқилип кәтти, һеч ким уларни жиғмайду...»** — Асурийә хәлқи тарқитилғандин кейин һәргиз қайтидин бир әл-жут болмиған.

Һабаккук

1 Һабаккук пәйғәмбәр көргән, униңға жүкләнгән вәһий: —

Һабаккукниң дад-пәрядлири

2 Аһ Пәрвәрдигар, қачанғичә мән Саңа нида қилимән, Сән аңлимайсән?
Мән Саңа: «Зулум-зораванлиқ!» дәп налә-пәряд көтиримән,
Бирақ Сән қутқузмайсән.
3 Сән немишкә маңа қәбиһликни көргүзисән,
Немишкә жапа-зулумға қарап турисән?
Чүнки булаңчилиқ, зулум-зораванлиқ көз алдимдидур;
Жәңги-жедәлләр бар,
Дәвалар көпәймәктә.
4 Шуңа қанун паләч болуп қалди,
Адаләт мәйданға һеч чиқмайду;
Чүнки рәзилләр һәққаний адәмни қистимақта;
Шуңа һөкүмләр бурмилинип чиқирилиду.

Худаниң җавави

5 Әлләр арисида болидиған бир ишни көрүп беқиңлар, убдан қараңлар,
һәйрануһәс қелиңлар!
Чүнки силәрниң дәвриңларда бир иш қилимәнки,
Бириси силәргә баян қилған тәғдирдиму силәр ишәнмәйттиңлар.■
6 Чүнки мана, Мән һелиқи мүҗәзи осал һәм алдирақсан әл калдийләрни орнидин
турғузимән;
Әсли өзигә тәвә әмәс маканларни егиләш үчүн,
Улар йәр йүзиниң кәңри җайлирини бесип маңиду;□
7 Улар өзлириниң дегинини һесап қилиду һәм өзини халиғанчә жуқури тутиду;
□
8 Уларниң атлири илпизлардин иштик,
Кәчтә овға чиқидиған бөриләрдин әшәддийдур;
Атлиқ ләшкәрләр атлирини мәғруранә чапчитиду;
Атлиқ ләшкәрләр жирақтин келиду,
Улар овға шуңғуған бүркүттәк учуп жүриду.
9 Уларниң һәммиси зулум-зораванлиққа келиду;
Уларниң топ-топ адәмлири йүзлирини алдиға бекитип, алға басиду,
Әсирләрни қумдәк көп жиғиду.□
10 Бәрһәқ, у падишаларни мазақ қилиду,
Әмирләрниму нәзиригә алмайду;

■ 1:5 Рос. 13:41 □ **1:6 «Мән һелиқи мүҗәзи осал һәм алдирақсан әл калдийләрни орнидин турғузимән,... улар йәр йүзиниң кәңри җайлирини бесип маңиду»** — калдийләр пәқәт 20 жил ичидила нәзәрсиз бир әлдин, Бабил шәһирини (кейин калдийләр «Бабиллиқлар» дәп аталған), Нинәвә шәһирини вә Мисирни ишғал қилған қорқунучлуқ бир империйәгә айланди (миладийәдин илгәрки 615-595-жиллар). «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **1:7 «Улар өзлириниң дегинини һесап қилиду һәм өзини халиғанчә жуқури тутиду»** — ибраний тилидики тексттин мошу айәтни чүшиниш сәл тәс. Әсли җүмлини сөзмусөз алсақ «Улардин чиққан һөкүм вә һәйвә өзлигидиндур» — йәни Худадин әмәс, дегән мәнини билдүриду. Улар Худадин һеч қорқмай, немини халисам шундақ қилимән, дәйдиғанлар. □ **1:9 «Уларниң топ-топ адәмлири йүзлирини алдиға бекитип, алға басиду,... »** — яки «уларниң топ-топ адәмлири «шәриқ шамили»дәк алға басиду,...». Бу җүмлиниң йәнә бир нәччә тәрҗимилири бар.

У һәммә истиһкамларни мәсқирә қилиду,
Чүнки у топа-тупрақларни дога-дога қилип, уларни ишғал қилиду.□
11 Шундақ қилип у шамалдәк ғуюлдап өтиду,
Һәддидин ешип гунакар болиду;
Униң бу күч-қудрити өзигә илаһ болуп санилиду.□

Пәйғәмбәрниң Худаға болған җавави

12 Сән Әзәлдин Бар Болғучи әмәсму, и Пәрвәрдигар Худайим, мениң Муқәддәс Болғучим?
Биз өлмәймиз, и Пәрвәрдигар;
Сән уни җазайиңни беҗа кәлтүрүш үчүн бекиткәнсән;
Сән, и Қорам Таш Болғучи, уни *бизгә* ибрәт қилип түзитишкә бәлгүлигәнсән.□
13 Сениң көзүң шунчә ғубарсиз едики,
Рәзилликкә қарап турмайттиң;
Әнди немишкә Сән мунапиқлиқ қилғанларға қарап турисән,
Рәзилләр өзидин адил болған кишини жутувалғинида, немишкә сүкүт қилисән?
14 Сән адәмләрни худди деңиздики белиқлардәк,
Худди өзлири үстидә һеч йетәклигүчиси йоқ өмилигүчи һайванларға охшаш қилисән;□
15 Шу *калдий киши* уларниң һәммисини чаңгикиға илиндуриду,
Уларни өз тори билән тутувалиду,
Уларни жиғма ториға жиғиду;
Шуниң билән хошал болуп шатлиниду;□
16 Вә ториға қурбанлиқ суниду,
Жиғма ториға исриқ салиду,
Чүнки шулар арқилиқ униң несивиси мол,
Немәтлири ләззәтлик болди.
17 Әнди у шу тәриқидә торини тохтавсиз бошитиверсә,
Шу тәриқидә әлләрни һеч рәһим қилмай қиривәрсә боламду?

2

Һабаккукниң қарари

1 «Әнди мән өз күзитимдә туриверимән,
Өзүмни мунар үстидә дәс тикләймән,
Униң маңа немә дәйдиғанлиғини,

□ **1:10 «у һәммә истиһкамларни мәсқирә қилиду, чүнки у топа-тупрақларни дога-дога қилип, уларни ишғал қилиду»** — демәк, улар сепилниң йениға чоң бир дөң ясап сепилдин артилип бөсүп кириду. Бабиллиқларниң әмгәк күчи көп болғачқа, мошу Аддий усулни көп қолланған. □ **1:11 «Шундақ қилип у шамалдәк ғуюлдап өтиду, һәддидин ешип гунакар болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «шундақ қилиши билән униң роһи өзгирип кетиду; у шу йәрләрдин өтүп, гунакар болиду». □ **1:12 «Сән уни җазайиңни беҗа кәлтүрүш үчүн бекиткәнсән»** — яки «уни җазайиңға учрашқа бекиткәнсән». □ **1:14 «Сән адәмләрни худди деңиздики белиқлардәк, худди өзлири үстидә һеч йетәклигүчиси йоқ өмилигүчи һайванларға охшаш қилисән»** — әслидә Худа инсанни яратқанда, инсан тоғрилиқ «улар деңиздики белиқлар... өмүлигүчи һайванларни... башқурсун» дегән еди. Һазир Худа залимларниң инсанларни белиқларниң орниға чүшүрүшигә йол қоюватиду. Бу немә үчүн? □ **1:15 «Шу калдий киши уларниң һәммисини чаңгикиға илиндуриду»** — Асурийә падишалириниң әсирләрни калпуклиридин илмәк (яки чаңгак) өткүзүп, йетиләп маңидиған рәһимсиз адити бар еди; кейинки империйә (Бабил)ниң падишалири бәлким охшаш адәттә болған болса керәк.

Шуниңдәк өзүм бу дад-пәрядим тоғрилиқ қандақ тегишлик җавап тепишим керәклигини билишни күтүп туримән».□ ■

2 Һәм Пәрвәрдигар җававән маңа мундақ деди: —
«Оқуғанлар жүгүрсун үчүн,
Бу көрүнгән аламәтни йезивал;
Уни тахтайлар үстигә еник оюп чиқ;□ ■
3 Чүнки бу көрүнгән аламәт кәлгүсидики бекитилгән бир вақит үчүн,
У адәмләргә ахирәтни тәлпүндүриду,
У ялған гәп қилмайду;
Узунғичә кәлмәй қалсиму, уни күткин;
Чүнки у җәзмән йетип келиду, һеч кечикмәйду.□
4 Қара, тәкәббурлишип кәткүчини!
Униң қәлби өз ичидә түз әмәс;
Бирақ һәққаний адәм өз етиқат-садиқлиғи билән һаят яшайду.□ ■
5 Бәрһәқ, шарап униңға сатқунлуқ қилиду, —
— У тәкәббур адәм, өйдә тиним тапмайду,
Һәвисини тәһтисарадәк йоған қилиду;
У өлүмдәк һеч қачан қанмайду;
Өзигә барлиқ әлләрни жиғиду,
Һәммә хәлиқни өзигә каритивалиду.□
6 Буларниң һәммиси кейин у тоғрилиқ тәмсилни сөзләп,
Кинайилик бир тепишмақни тилға алиду: —
«Өзиниң әмәсни мениң дәп қошувалғучиға вай!
(*Бундақ ишлар* қачанғичә болиду?!)

□ **2:1 «... қандақ тегишлик җавап тепишим керәклигини билишни...»** — ибраний тилида «қандақ тегишлик җавап көрүшни...». **«Униң маңа немә дәйдиғанлиғини, шуниңдәк өзүм бу дад-пәрядим тоғрилиқ қандақ тегишлик җавап тепишим керәклигини билишни күтүп туримән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Униң маңа немини ейтидиғанлиғини, һәмдә өзүмниң Униң маңа беридиған тәнбиһкә немә җавап беришим керәклигини билишни күтимән». Һеч болмиғанда, у Худаниң тәнбиһини күтиду. Һабаккук пәйғәмбәр көңлидә: «Мениң әслидики дад-пәрядимда бәлким хаталиқ йери болуши мүмкин» дәйду, бар болса у хаталиқлирини етирап қилишқа тәйяр туриду. Шуңа бизниңчә «җавап» болса (1) дад-пәрядидики (бар болса) хаталиғиға болған җавапкарлиғини, (2) кейин униң өз оқурмәнлиригә яки өзигә әгәшкән адәмләргә беришкә тегишлик җавапниң қандақ екәнлигини өз ичигә алиду. У буларни чүшиниш үчүн күтүватиду. Һабаккук пәйғәмбәрниң Худаға болған «җавави» 3-бапта тепилиду. ■ **2:1** Йәш. 21:8 □ **2:2 «Оқуғанлар жүгүрсун үчүн, бу көрүнгән аламәтни йезивал...»** — икки мәнаси болуши мүмкин: — (1) оқуған киши кейин бу хәвәрни башқиларға жүгүрүп йәткүзсун; (2) оқуған киши һәртүрлүк қийинчилиқ астидиму Мениң йолумда жүгүрсун (мәсилән, «Зәб.» 118:32, «Йәш.» 40:30-31, «Гал.» 5:7ни көрүң). Биз иккинчи мәнигә майилмиз. ■ **2:2** Йәш. 30:8 □ **2:3 «бу көрүнгән аламәт кәлгүсидики бекитилгән бир вақит үчүн...»** — «бекитилгән» — демәк, һеч ким (һәтта дуа арқилиқму) уни өзгәртәлмәйду. **«У адәмләргә ахирәтни тәлпүндүриду»** — сөзмусөз тәрҗимиси: «У ахирәткә қарап һасирап нәпәс алиду» (пикримизчә бу ибарә чоңқур тәшналиқни билдүриду). □ **2:4 «Қара, тәкәббурлишип кәткүчини! Униң қәлби өз ичидә түз әмәс»** — һәр қандақ тәкәббур адәм дурус, түз болалмайду. **«Бирақ һәққаний адәм етиқат-садиқлиғи билән һаят яшайду»** — бу сөз Худаниң җававиниң әң һалқилиқ җүмлиси. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **2:4** Рим. 1:17; Гал. 3:11; Ибр. 10:38 □ **2:5 «Бәрһәқ, шарап униңға сатқунлуқ қилиду»** — Бабилліқлар ахир берип мәйхорлуқтин Парс империйәси тәрипидин набут болди. Тәврат, «Даниял пәйғәмбәр» 5-бап вә «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«...һәвисини тәһтисарадәк йоған қилиду»** — «тәһтисара» өлгәнләрниң роһлири баридиған җай. Бабилліқлар һәр жили таҗавузчилиқ планини түзәйтти. Ахир берип бу таҗавузчилиғи өзиниң мудапиисини аҗизлаштуруп, Парс империйәси уларни набут қилди. **«У өлүмдәк һеч қачан қанмайду»** — «өлүм» һәрдайим инсанларниң җенини алиду, һәргиз «болди» демәйду.

Гөрүгә қойған нәрсиләр билән өзини чиңдиғучиға вай!»□
7 Сәндин җазанә-қәриз алғучилар бирақла қозғалмамду?
Сени титрәткүчиләр бирақла ойғанмамду?
Андин сән уларға олҗа болмамсән?□
8 Сән нурғун әлләрни булаң-талаң қилғанлиғиң түпәйлидин,
Һәм кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зулум-зораванлиғиң түпәйлидин,
Сақлинип қалған әлләр сени булаң-талаң қилиду;□
9 Һалакәт чаңгилидин қутулуш үчүн,
Угамни жуқуриға салай дәп,
Нәпси йоғинап өз җәмәтигә һарам мәнпәәт жиққучиға вай!
10 Нурғун хәлиқләрни вәйран қилип,
Өз җәмәтиңгә аһанәт кәлтүрдүң,
Өз жениңға қарши гуна садир қилдиң.
11 Чүнки тамдин таш нида қилиду,
Яғачлардин лим җавап бериду: —
12 Жутни қан билән,
Шәһәрни қәбиһлик билән қурғучиға вай!»
13 Мана, хәлиқләрниң жан тикип тапқан меһнитиниң пәқәт отқа йеқилғу қилинғанлиғи,
Әл-жутларниң өзлирини беһудә һалсиратқанлиғи,
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигардин әмәсму?
14 Чүнки худди сулар деңизни қаплиғандәк,
Пүтүн йәр йүзи Пәрвәрдигарни билип-тонуш билән қаплиниду.□ ■
15 Өз йеқиниңға һарақни ичкүзгүчигә —
— Униң ят йеригә қаришиң үчүн,
Тулумуңдин қуюп, уни мәс қилғучи саңа вай!□
16 Шан-шәрәпниң орнида шәрмәндичиликкә толисән;
Өзүңму ич,
Хәтнилигиң аян болсун!
Пәрвәрдигарниң оң қолидики қәдәһ сән тәрәпкә бурулиду,

□ **2:6 «гөрүгә қойған нәрсиләр билән өзини чиңдиғучиға вай!»** — «гөрүгә қойған нәрсиләр» дегән ибарә икки бислиқ болуп, башқа бир мәнаси «бир дога топа» — демәк, улар мошу һарам нәрсиләр билән өзлирини булғиған еди. Бабил империйәси аяқ асти қилған әлләр һабаккукниң Бабил тоғрисидики бешарәтлирини билип йәткәндин кейин, улар бу айәттики кинайилик сөзләрни дегән болуши мүмкин. Сөзләр «мәрсийә» (матәм тутуш мунаҗити) шәклидә ейтилиду. □ **2:7 «Сәндин җазанә-қәриз алғучилар бирақла қозғалмамду?»** — «сәндин җазанә-қәриз алғучилар» дегән сөз икки бислиқ болуп, йәнә бир мәнаси: «(иландәк) сени чаққучилар». □ **2:8 «... кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зулум-зораванлиғиң түпәйлидин,...»** — «.. зимин, шәһәр... » — бу исимләр бирлик шәкилдә (көплүк шәкилдә әмәс) ипадиләнгини һәм у зимин, шәһәрниң нами ейтилмиғанлиғидин қариғанда, у ибарә Исраил зимини (Пәләстин) һәм Йерусалимни көрсәтсә керәк. □ **2:14 «Чүнки худди сулар деңизни қаплиғандәк, пүтүн йәр йүзи Пәрвәрдигарни билип-тонуш билән қаплиниду»** — бу баянниң өзи һабаккукниң дад-пәрядиға болған чоң бир җаваптур. Җаһандики адаләтсизликләр шунчә көп болғинини билән, һеч болмиғанда ахир берип уларниң һәр бири йоқитилиду. Башқа пәйғәмбәрләрниң бешарәтлири бойичә, Бабил шәһири тоғрилиқ ишинимизки, у ахири заманда қайта қурулиду. Әнди «Пәрвәрдигарниң күни»дә, бу айәттә дейилгәндәк «Пүтүн йәр йүзи Пәрвәрдигарни билип-тонуш билән қаплиниду» вә шуңлашқа Бабил қайта көрүнмәскә йоқитилиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **2:14** Чөл. 14:21 □ **2:15 «Өз йеқиниңға һарақни ичкүзгүчигә — униң ят йеригә қаришиң үчүн, тулумуңдин қуюп, уни мәс қилғучи саңа вай!»** — һарақкәшләр һәрдайим башқиларни һарақкәшләргә айландурмақчи болиду. Бирақ Бабилниң «башқиларға һарақ ичкүзүш» мәхсити уларға езитқулуқ қилип, өзигә охшаш бәччивазлиқ гунайиға киргүзүп, андин уларни асанла контроль қилиштин ибарәт.

Шан-шәривиңниң үстини рәсвайипәслик басиду.□
17 Ливанға қилған зулум-зораванлиқ,
Шундақла һайванларни қорқитип уларға йәткүзгән вәйранчилиқму,
Кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зулум-зораванлиқ түпәйлидин,
Булар сениң мижиқиңни чиқириду.□
18 Ойма мәбудниң немә пайдиси,
Уни униң ясиғучиси оюп чиққан турса?
Қуйма мәбудниңму вә униңға тәвә сахта тәлим бәргүчиниң немә пайдиси —
— Чүнки уни ясиғучи өз ясиғиниға тайиниду,
Демәк, зувансиз «йоқ болған нәрсиләр»ни ясайду?
19 Яғачқа «Ойған!» дегән адәмгә,
Зувансиз ташқа «Турә!» дегәнгә вай!
У вәз ейтамду?
Мана, у алтун-күмүч билән һәлләнди,
Униң ичидә һеч нәпәс йоқтур.□
20 Бирақ Пәрвәрдигар Өз муқәддәс ибадәтханисидидур!
Пүткүл йәр йүзи Униң алдида сүкүт қилсун!.□

3

һабаккукниң дуаси

1 һабаккук пәйғәмбәрниң дуаси,
«Шиггаон» аһаңида: —□
2 «Пәрвәрдигар, мән хәвириңни аңлидим, әйминип қорқтум.
И Пәрвәрдигар, жиллар арисида ишиңни қайтидин жанландурғайсән,
Жиллар арисида ишиңни тонутқайсән;

□ **2:16 «Өзүңму ич, хәтнилигиң аян болсун!»** — «хәтнилигиң аян болсун!» дегән ибарә адәмниң қаттиқ хиҗалитини көрсәткинидин башқа, «Сән Худаниң әһдисигә вә сөзигә ят адәмсән» дегән мәниниму пуритип бериду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Өзүңму (һарақ) ич, пулаңлап жиқил!». □ **2:17 «Ливанға қилған зулум-зораванлиқ, шундақла һайванларни қорқитип уларға йәткүзгән вәйранчилиқму,...»** — «Ливан» райони гөзәл орманлири һәм көплигән һәр хил явайи һайванлири билән даңқи чиққан. Бабил империйәси миладийәдин илгәрки 605-жилидики (Сурийәдә йүз бәргән) «Каршемиш җеңи»дин кейин, (1) Ливандикиләргә вә әтрапидикиләргиму еғир зулум йәткүзгән. (2) униңдин башқа улар қилмақчи болған җәңләрни давам қилиши үчүн һәмдә өз шәһәрлирини қуруш үчүн Ливандин көп дәл-дәрәқләрни кесип епкәтти. (3) улар йәнә көңүл ечиш үчүнла көп явайи һайванларни рәһимсиз усуллар билән овлиди. Мәзкур айәттики бу сөз бу үч ишни көздә тутиду. 2- вә 3-иштин рошәнки, инсанийәтниң тәбиий муһитни убдан асрашқа Худа алдида җавапкарлиғи бар. **«Кишиләрниң қанлири, зимин, шәһәр һәм униңда туруватқан һәммәйләнгә қилған зулум-зораванлиқ түпәйлидин,...»** — «...зимин, шәһәр,... туруватқанлар» — 8-айәттики ибаригә охшаш, Исраил зимини (Қанаан)ни һәм Йерусалимни көрситиду. □ **2:19 «униң ичидә һеч нәпәс йоқтур»** — яки «униң ичидә һеч роһ йоқтур». **«Яғачқа «Ойған!» дегән адәмгә, зувансиз ташқа «Турә!» дегәнгә вай! ... Униң ичидә һеч нәпәс йоқтур»** — бу икки айәт (18-, 19-) Бабиллиқларниң рәзиллигиниң бутпәрәслик билән бағлиқ екәнлигини көрситиду. 1:7дә көрситилгәндәк, өз «худалири»ни өзи ясиғандин кейин, улар тирик Худадин һеч қорқмай, өзигә қолайлиқ «әхлақ-пәзиләт» мизанлирини халиғанчә бекитиду. □ **2:20 «Бирақ Пәрвәрдигар Өз муқәддәс ибадәтханисидидур!»** — мошу йәрдә пәйғәмбәр бәлким Худаниң асмандики муқәддәс ибадәтханисини көрситиду («Зәб.» 7:6, 10:4ниму көрүң). □ **3:1 ««Шиггаон» аһаңида: —»** — «Шиггаон» бәлким «долқунлуқ», «отлуқ», «ашиқлиқ билән» дегән мәнидә болуп, бу сөз күйниң ейтилидиған аһаңини билдүриду.

Дәрғәзәптә болғиниңда рәһимдилликни есиңгә кәлтүргәйсән!□
3 Тәңри Темандин,
Пак-Муқәддәс Болғучи Паран теғидин кәлди;
Селаһ!
Униң шан-шәриви асманларни қаплиди,
Йәр йүзи униң мәдһийилири билән толди;□
4 Униң пақирақлиғи таң нуридәк болди,
Қолидин чақмақ чаққандәк икки нур чиқти;
Шу йәрдә униң күч-қудрити йошурунуп туриду. □
5 Униң алдидин ваба,
Путлиридин чоғдәк ялқун чиқмақта еди;□
6 У туруп йәр йүзини мөлчәрлиди;
У қаривиди, әлләрни дәккә-дүккигә салди;
«мәңгү тағлар» парә-парә қилинди,
«әбәдий дөң-егизликләр» егилдүрүлди,
Униң йоллири болса әбәдийдур.□
7 Мән Кушан қәбилисиниң чедирлириниң паракәндичиликтә болғанлиғини,
Мидиян зиминидики пәрдиләрни титрәк басқанлиғини көрдум.□
8 Пәрвәрдигар дәрияларға аччиқландимекин?
Сениң ғәзивиң дәрияларға каритилдимекин?
Қәһриң деңизға қаритилдимекин?
Атлириңға, нижат-қутқузушни епкелидиған җәң һарвулириңға минип кәлгәнғусән!□
9 Сениң оқяйиң аян қилинди,
Сөзүң бойичә, *Исраил* қәбилилиригә ичкән қәсәмлириң үчүн аян қилинди!

□ **3:2 «Пәрвәрдигар, мән хәвириңни аңлидим,...»** — яки «Пәрвәрдигар, мән Сәндин хәвәрни аңлидим,...». **«...жиллар арисида ишиңни тонутқайсән, дәрғәзәптә болғиниңда рәһимдилликни есиңгә кәлтүргәйсән!»** — «жиллар арисида» тоғрилиқ: — һабаккук Худа ахирқи заманда Өз улуқлуғини көрситип Исраилни гунадин қутқузиду, дәп билди. Бирақ һазир «ахирқи заман» әмәс; әнди һазир, «жиллар арисида»му Худа Өз күч-қудритини көрсәткәй! □ **3:3 «Тәңри Темандин, Пак-Муқәддәс Болғучи Паран теғидин кәлди»** — «Теман» вә «Паран» Қанаан (Пәләстин) зимининиң шәрқий җәнубида, һазирқи «Иорданийә» зиминиға җайлашқан икки район. Бу йәрдә (йәни Синай теғида) Муса пәйғәмбәр «муқәддәс қанун»ни қобул қилди, андин Исраиллар Худаниң йетәкчилиги билән Пәләстингә қарап йол алди. Бу сөзләргә һәм башқа пәйғәмбәрләрниң язмилириға қариғанда, Қутқузғучи Мәсиһ Әйса йәр йүзигә қайтип кәлгәндиму авал шу йәргә чүшүп, андин Исраилни қутқузуш үчүн Қанаанға (Пәләстингә) қарап келиду. **«Селаһ!»** — «Селаһ» дегән сөз бәлким күй чалған вақтида музикидики бир «пауза»ни көрситиши мүмкин; шуниң билән униң: — «тохта, ойлан!» дегән имаси болуши мүмкин. □ **3:4 «Униң пақирақлиғи таң нуридәк болди»** — яки «Униң пақирақлиғи чақмақтәк болди». □ **3:5 «Униң ... путлиридин чоғдәк ялқун чиқмақта еди»** — яки, «Униң ... путлиридин пижғирин қизитма чиқмақта еди». □ **3:6 «У туруп йәр йүзини мөлчәрлиди»** — яки «У йәр йүзини силкип қойди». **««әбәдий дөң-егизликләр» егилдүрүлди»** — яки ««әбәдий дөң-егизликләр» ғулитилди». **««Мәңгү тағлар» парә-парә қилинди, «әбәдий дөң-егизликләр» егилдүрүлди, униң йоллири болса әбәдийдур»** — тағлар һәм дөңләр «әбәдий» турғандәк болсиму, пәқәт тирик Худа Өзи «әбәдийдур». Башқа икки хил тәрҗимиси: (1) «Униң чиқишлири әбәдтин буян болған» (2) «У қедимки (әбәдий) йолларда маңиду». □ **3:7 «Мән Кушан қәбилисиниң чедирлири.., Мидиян зиминидики пәрдиләр...»** — «Кушан» вә «Мидиян» дегән икки әл 3-айәттики «Теман» вә «Паран» дегән районларда еди. Улар Исраилниң Қанаанни (Пәләстинни) ишғал қилишиға биринчи қарши чиққан әлләрдин еди («Батур һакимлар» 3- һәм 7-бапларни көрүң). □ **3:8 «Пәрвәрдигар дәрияларға аччиқландимекин? Сениң ғәзивиң дәрияларға қаритилдимекин? Қәһриң деңизға қаритилдимекин? Атлириңға, нижат-қутқузушни епкелидиған җәң һарвулириңға минип кәлгәнғусән!»** — Бабил вә Месопотамийидики бутпәрәслик әпсанилири бойичә, деңиз вә дәриялар уларниң күчлүк бутлири яки җин-шәйтанлири туридиған «қорған»лири еди. Бу айәт бойичә Худаниң Өзиниң күч-қудрити һәммә бут вә җин-шәйтанлардин зор үстүн көрситилиду.

Селаһ!
Сән йәр йүзини дәрия-кәлкүнләр билән айривәттиң.□
10 Тағлар Сени көрүп, азаплинип толғинип кәтти;
Долқунлап аққан сулар кәлкүндәк өтүп кәтти;
Чоңқур деңиз авазини қоюветип,
Қоллирини жуқуриға өрләтти.
11 Етилған оқлириңниң пақирақ нурини көрүп,
Палилдиған нәйзәңниң йоруқлуғини көрүп,
Қуяш һәм ай өз туралғусида җим турди.
12 Сән аччиғиңда йәр йүзидин өтүп җүрүш қилдиң;
Әлләрни ғәзивиңдә зираәтни соққандәк соқтуң;
13 Өз хәлқиңниң нижат-қутқузулуши үчүн,
Сән Өз Мәсиһиң билән биллә нижат-қутқузуш үчүн чиқтиң;
Улини бойниғичә ечип ташлап,
Рәзилниң җәмәтиниң бешини уруп-янчип, униңдин айривәттиң;
Селаһ!□
14 Сән униң нәйзилири билән сәрдарлириниң бешиға санҗидиң;
Улар дәһшәтлик қара қуюндәк мени тарқитиветишкә чиқти,
Уларниң хошаллиғи аҗиз мөминләрни йошурун җайда ялмап жутуштин ибарәттур!□
15 Сән атлириң билән деңиздин,
Йәни дога-дога қилинған улуқ сулардин өтүп маңдиң!□

16 Мән буларни аңлидим, ичи-бағримни титрәк басти;
Авазни аңлап калпуклирим дир-дир қилди,
Устиханлирим чирип кәткәндәк болди,
Путлиримни титрәк басти;
Чүнки мән күлпәтлик күнидә,
Йәни өз хәлқимгә таҗавуз қилғучи бесип киргән күнидиму,
Сәвир-хатирҗәмликтә турушум керәк.□
17 Чүнки әнҗир дәриғи чечәклимисиму,

□ **3:9 «Сениң оқяйиң... сөзүң бойичә, Исраил қәбилилиригә ичкән қәсәмлириң үчүн аян қилинди!»** — башқа икки хил тәрҗимиси: — «Сениң оқяйиң... Сениң сөзүңгә таянған қәбилиләргә ичкән қәсәмлириң бойичә аян қилинди!», яки: «Сән оқяйиңни аян қилдиң, нурғун оқларниң елип кетилишини буйрудуң». □ **3:13 «Сән Өз Мәсиһиң билән биллә нижат-қутқузуш үчүн чиқтиң»** — «Мәсиһиң» яки «Мәсиһ қилғиниң» — Худаниң йолйоруғи бойичә, Исраилға йеңи бир падиша бекитиш үчүн униң бешиға зәйтин мейи сүрүлүш керәк еди. Мошу мурасим «мәсиһ қилиниш» дәп вә шу чағдин башлап мошу падиша «Худаниң мәсиһ қилғини» дәп атилатти. Худа Давут падишаниң бир әвладини «мәсиһ қилимән», бу «Қутқузғучи-Мәсиһ» Исраилни һәм барлиқ дунияни гуналиридин қутқузиду, дәп вәдә қилған. Бизниңчә мошу айәттә бу «Қутқузғучи-Мәсиһ» көрситилиду. **«Сән Өз Мәсиһиң билән биллә нижат-қутқузуш үчүн чиқтиң»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән Өз Мәсиһиңни қутқузуш үчүн чиқтиң». **«... Улини бойниғичә ечип ташлап, ...»** — яки «уни (шу җәмәтни) улидин өгүзигичә ечип ташлап,...». Бәзи алимлар: «Рәзилниң беши» дегән сөз ахири замандики Худаға қарши чиққан, Шәйтанниң вәкили болған «дәҗҗал»ни көрситиду, дәп қарайду. Биз қошулимиз. □ **3:14 «Сән униң нәйзилири билән сәрдарлириниң бешиға санҗидиң»** — «униң» — «рәзилниң җәмәтиниң бешиниң...» (13-айәт); бәлким дәҗҗални көрситиши мүмкин. **«Улар дәһшәтлик қара қуюндәк мени тарқитиветишкә чиқти»** — «мени» — Исраил сөзләйду. Мошу айәттики сөзләр ахирқи замандики Исраил хәлқиниң ейтқанлири болса керәк. □ **3:15 «Сән атлириң билән деңиздин, йәни дога-дога қилинған улуқ сулардин өтүп маңдиң!»** — Муса пәйғәмбәр Исраилни Мисирдин чиқирип йетәклигәндә, улар Қизил Деңиздин өткән. Деңиздики сулар уларға йол ечип икки тәрипидә «дога-дога» турған еди. Кәлгүси замандики вақиә бәлким буниңға охшап кетиду. □ **3:16 «Авазни аңлап калпуклирим дир-дир қилди»** — һабаккук «Худаниң авази» дәп очуқ ейтмайду — униңға нисбәтән аңлиғидәк пәқәт бирла аваз бар, халас.

Үзүм таллирида мевә болмисиму,
Зәйтун дәриғигә қилған әҗир йоққа чиққан болсиму,
Етизлар һеч һосул бәрмигән болсиму,
Қотандин қой падиси үзүлгән болсиму,
Еғилда кала падиси йоқ болсиму,
18 Мән һаман Пәрвәрдигардин шатлинимән,
Маңа ниҗатимни бәргүчи Худайимдин шатлиққа чөмүлимән,□
19 Пәрвәрдигар, Рәб, мениң күч-қудритимдур;
У мениң путлиримни кейикниңкидәк қилиду;
Мени жуқури җайлиримда маңғузиду!

(Бу күй нәғмичиләрниң бешиға тапшурулуп, тарлиқ сазлар билән оқулсун).

□ **3:18 «Маңа ниҗатимни бәргүчи Худайим...»** — яки «ниҗатим болғучи Худайим...».

Зәфания

1 Амонниң оғли Йосия Йәһудаға падиша болған вақитларда, Һәзәкияниң чәвриси,
Амарияниң әвриси, Гәдалияниң нәвриси, Кушиниң оғли Зәфанияға йәткән
Пәрвәрдигарниң сөзи: —

Сораққа тартишниң умумийлиғи

2 Мән йәр йүзидин һәммини қурутуветимән, — дәйду Пәрвәрдигар;
3 — Инсан һәм һайванни қурутуветимән,
Асмандики учар-қанатлар һәм деңиздики белиқларни,
Барлиқ путликашаңларни рәзил адәмләр билән тәң қурутуветимән,
Инсанийәтни йәр йүзидин үзүп ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар.■

Йәһуданиң сораққа тартилиши

4 — Шуниң билән Мән Йәһуда үстигә,
Барлиқ Йерусалимдикиләр үстигә қолумни созимән;
Мошу йәрдә «Баал»ниң қалдуғини,
«Қемар»ларниң намини каһинлар билән биллә үзүп ташлаймән;□
5 Шундақла өгүздә туруп асмандики жисимларға баш уридиғанларни,
Пәрвәрдигарға баш уруп, шундақла Униң нами билән қәсәм қилип туруп,
«Малкам»ниң нами биләнму қәсәм қилидиғанларни,□
6 Пәрвәрдигардин тәзгәнләрни,
Пәрвәрдигарни издимәйдиған яки Униңдин йол соримиғанларниму үзүп
ташлаймән.■
7 Рәб Пәрвәрдигарниң һозури алдида сүкүт қилиңлар;
Чүнки Пәрвәрдигарниң күни йеқиндур;
Чүнки Пәрвәрдигар қурбанлиқни тәйярлиди,
У меһманларни «таһарәт қилдуруп» һалал қилди;□
8 Пәрвәрдигарниң қурбанлиғиниң күнидә шундақ болидуки,

■ **1:3** Яр. 6:7 □ **1:4 «Мошу йәрдә «Баал»ниң қалдуғини, «Қемар»ларниң намини каһинлар билән биллә үзүп ташлаймән»** — «Баал» Пәләстиндикиләр чоқунидиған бир бут еди. «Баалниң қалдуғи» «Баал» дегән бутқа чоқунғанлардин қелип қалған кишиләр. «Каһинлар» дегән Худаниң муқәддәс ибадәтханисида ишләйдиған мәхсус «қурбанлиқ қилғучилар». «Қемар»лар болса өзлирини бутларға беғишлиған «қурбанлиқ қилғучилар» еди («2Пад.» 23:23, «Һош.» 10:5ни көрүң). Худаға етиқат қилғучи адәмләр болса, «Худа «Қемар»ларни йоқитиши муқәррәр» дәп ойлиса керәк. Бирақ бу ахирқи жүмлидин қариғанда **«каһинлар»** биринчи болуп әйипләнди. Сөзгә қариғанда уларму бутпәрәс болуп қалди. Шуңа улар «Қемар»лардин техиму әйиплик, «Қемилар»ға нисбәтән улар һәқиқәтни убдан чүшиниши керәк еди. □ **1:5 ««Малкам»ниң нами биләнму қәсәм қилидиғанлар...»** — демисәкму «Малкам» йәнә бир бут. ■ **1:6** Йәш. 1:4; 59:13; Йәр. 15:6 □ **1:7 «Пәрвәрдигар қурбанлиқни тәйярлиди, У меһманларни «таһарәт қилдуруп» һалал қилди»** — Тәврат дәвридики қурбанлиқлардин бәзилирини йегили болатти, қурбанлиқлар сунулғанда меһманларни чақириш адәттики иш еди. Бирақ 8-9-айәткә қариғанда, меһманларниң өзи бу «қурбанлиқ»ниң бир қисми болиду. Уларни «таһарәт қилдуруш», мошу йәрдә «напак нәрсиләрдин айриветиш, жуюш» яки «Худаға айриветиш» дегәнни билдүриду. Андин улар өзи «қурбанлиқ» болушқа «һалал» болиду. «Меһманлар»ниң көпинчиси болса Худаға қарши чиққанларниң нурғун жәсәтлирини йәйдиған, шундақла әслидә «һарам болған» қушлар вә һайванатлар болиду («Йәш.» 34:6, «Йәр.» 46:10, «Әз.» 39:17-19ниму көрүң).

Мән әмирләрни, падишаларниң оғуллирини вә ят әлләрниң кийимлирини кийивалғанларниң һәммисини жазалаймән;□
9 Шу күни Мән босуғидин дәссимәй атлайдиғанларни,
Йәни зулум-зораванлиқ һәм алдамчилиққа тайинип, ғожайинлириниң өйлирини толдуридиғанларни жазалаймән.□ ■
10 Шу күнидә, — дәйду Пәрвәрдигар,
«Белиқ дәрвазиси»дин «Вайдад»,
«Иккинчи мәһәллә»дин һөкирәшләр,
Дөң-егизликләрдин ғайәт зор «гум-гум» қилип вәйран қилинған авазлар аңлиниду.□
11 «Һөкирәңлар, и «Ойманлиқ мәһәллиси»дикиләр;
Чүнки «содигәр хәлиқ»ниң һәммиси қиличланди,
Күмүч билән чиңдалғанлар қирилди!»□
12 — Вә шу чағда шундақ болидуки,
Мән Йерусалимни чирағлар билән ахтуримән,
Арзаңлири үстидә тинған шараптәк турған әндишисиз адәмләрни,
Йәни көңлидә: «Пәрвәрдигар һеч яхшилиқни қилмайду, яманлиқниму қилмайду» дегәнләрни жазалаймән.□
13 Әнди байлиқлири олжа,
Өйлири бәрбат болиду;
Улар өйләрни салғини билән,
Уларда турмайду;
Үзүмзарларни бәрпа қилғини билән,
Уларниң шарабини ичмәйду.
14 Пәрвәрдигарниң улуқ күни йеқиндур;
Бәрһәқ йеқиндур, интайин тез йетип келиду;
Аңла, Пәрвәрдигарниң күниниң садаси!
Йетип кәлгәндә палванму әләмлик вақирайду. ■
15 Шу күни қәһр елип келидиған бир күн,
Күлпәтлик һәм дәрд-әләмлик бир күн,
Вәйранчилиқ һәм бәрбатлиқ чүшидиған бир күн,

□ **1:8 «Мән әмирләрни, падишаларниң оғуллирини вә ят әлләрниң кийимлирини кийивалғанларниң һәммисини жазалаймән»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Зәфания «падишаниң оғли» еди. Шуңа у бу ордидикиләрниң әһвалини наһайити убдан биләтти. Мошундақ «ят әлләрниң кийимлирини (әҗнәбийчә кийимни) кийивелиш» бәлким бутпәрәсликкә яки тәкәббурлуққа мунасивәтлик гуна болса керәк. □ **1:9 «Шу күни Мән босуғидин дәссимәй атлайдиғанларни, йәни зулум-зораванлиқ һәм алдамчилиққа тайинип, ғожайинлириниң өйлирини толдуридиғанларни жазалаймән»** — Худа мошу йәрдә пәйғәмбәр арқилиқ хурапийлиқни әйиплигән болса керәк. «Өй босуғисини дәссмәслик керәк, яман болиду» дегәнлик еник бир мисалдур. Улар әслидинла Тәвраттики муқәддәс қанунға хилап болған мошундақ хурапий ушшақ-чүшшәк қаидигә риайә қилғини билән, зулумни һечвәқәси йоқ дәп қорқмай қиливериду. ■ **1:9** 1Сам. 5:4, 5. □ **1:10 ««Белиқ дәрвазиси»дин «вайдад», «Иккинчи мәһәллә»дин һөкирәшләр...»** — «Белиқ дәрвазиси» һәм «иккинчи мәһәллә» Йерусалимниң шималий тәрипигә жайлашқан болуп, шәһәрниң башқа үч тәрипи тик яр еди, һуҗум кәлсә дайим шималий тәрипидин келәтти. □ **1:11 «Чүнки «содигәр хәлиқ»ниң һәммиси қиличланди, ...»** — бу бәлким кинайилик гәп. Ибраний тилида «содигәр» вә «Қанаан» дегәнләр охшаш бир сөз билән ипадилиниду. Исраил хәлқи әсли бутпәрәс болған «Қанаан хәлқи»ни Пәләстиндин (Қанаандин) һайдиветкән еди. Бирақ Исраил өзи һазир «Худаниң хәлқи» әмәс, бәлки «содигәр хәлиқ» һәм «бутпәрәс бир хәлиқ» болуп қалған охшайду. Уларниң қилған содисиму Худаниң нәзиридә һарам охшайду. □ **1:12 «Арзаңлири үстидә тинған шараптәк турған әндишисиз адәмләр...»** — «арзаңлири үстидә тинған шарап» шарап тиниши үчүн узун вақит мидирлимай туруши керәк. Тинған «арзаңлар», (дуғ, чөкүндә) наһайити аччиқ бир нәрсә, әлвәттә. ■ **1:14** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш. 2:12-22; 13:10; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29; Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13

Зулмәтлик һәм сүрлүк бир күн,
Булутлар һәм қап-қараңғулуқ билән қапланған бир күн,
16 Истиһкамлашқан шәһәрләргә, сепилниң егиз потәйлиригә һуҗум қилидиған,
Канай челинидиған, агаһ сигнали көтирилидиған бир күн болиду.□
17 Мән адәмләр үстигә күлпәтләрни чүшүримән, —
Улар қариғулардәк жүриду;
Чүнки улар Пәрвәрдигарға қарши гуна қилди;
Уларниң қанлири топа-чаңдәк,
Уларниң үчәй-қеринлири поқтәк төкүлиду;
18 Пәрвәрдигарниң қәһри чүшкән күнидә алтун-күмүчлири уларни қутқузалмайду;
Бәлки пүткүл җаһан Униң ғәзәп оти тәрипидин йәветилиду;
Чүнки У барлиқ йәр йүзидикиләрниң үстигә мутләқ бир һалакәт, дәһшәтлик бир һалакәт чүшүриду.□ ■

2

1 Жиғилиңлар, өзүңларни жиғиңлар, и номуссиз «ят әл»,□
2 Ярлиқ чиққичә,
Күн топандәк тез өтүп кәткичә,
Пәрвәрдигарниң аччиқ ғәзиви үстүңләргә чүшкичә,
Пәрвәрдигарниң ғәзивини елип келидиған күн үстүңләргә чүшкичә,
3 Пәрвәрдигарни издәңлар, и Униң һөкүмлирини ада қилған зиминдики кәмтәрләр;
Һәққанийлиқни издәңлар, кәмтәрликни издәңлар;
Еһтимал силәр Пәрвәрдигарниң ғәзиви болған күнидә панаһ тапқан болисиләр.■

Әлләрниң сорақққа тартилиши

4 Чүнки Газа ташланған болиду,
Ашкелон вәйранә болиду;
Улар Ашдодтикиләрни чүш болмайла һайдиветиду;
Әкрон жулуп ташлиниду.□
5 Деңиз бойидикиләр, йәни Керәт елидикиләргә вай!
Пәрвәрдигарниң сөзи саңа қаршидур, и Қанаан, Филистийләрниң зимини!

□ **1:16 «агаһ сигнали көтирилидиған бир күн болиду»** — яки «җаң вақирашлири көтирилидиған бир күн болиду». □ **1:18 «мутләқ бир һалакәт, дәһшәтлик бир һалакәт»** — яки «мутләқ бир һалакәт, чақмақтәк бир һалакәт». ■ **1:18** Пәнд. 11:4; Әз. 7:19; Зәф. 1:14-16 □ **2:1 «Жиғилиңлар, өзүңларни жиғиңлар, и номуссиз «ят әл»»** — «ят әл» мошу йәрдә Исраил хәлқи Худаға нисбәтән бутпәрәс бир ят әлгә охшайду, дегәнлик. Уларниң «жиғилиши» бәлким җамаәттә болуп дуа-тилавәт билән Худани издәш үчүн болса керәк. Ибраний тилидики «жиғилиңлар» дегән бу пеил адәттә пәқәт «пахал жиғивелиш»ни көрситиду, бу мошу йәрдә интайин кинайилик гәп болуп, Исраил пахалдәк бир хәлиқ, Худаниң отида тезла көйдүрүлүш хәтиридә туриду, дегәнлик (2-айәтни көрүң). ■ **2:3** Зәб. 26:4; 31:5-7 □ **2:4 «Чүнки Газа ташланған болиду, Ашкелон вәйранә болиду; улар Ашдодтикиләрни чүш болмайла һайдиветиду; Әкрон жулуп ташлиниду»** — бу шәһәрләр Филистийәдики бәш чоң шәһәрниң төрти. Уларниң тәртиви шималдин җәнупқа болуп, һуҗум шималий тәрипидин келидиған охшайду. «Ашдодни чүш болмайла һайдиветиду» дегән җүмлә бәлким һуҗум әтигәндә башлинип чүш болғичә ғәлибилик тамамлинидиғанлиғини көрситиду. Башқа бир хил чүшәнчиси, һуҗум чүш вақтида, йәни адәм ухлиған вақитта қилиниду, «Улар Ашдодни чүштә һайдиветиду» дегәнлик.

Аһаләң қалмиғичә Мән сени һалак қилимән.□
6 Деңиз бойи падичилар үчүн чимәнзар,
Қой падилири үчүн қотанлар болиду;
7 Деңиз бойи Йәһуда җәмәтиниң қалдиси егидарчилиғида болиду;
Әшу йәрдә улар озуқлиниду;
Ашкелонниң өйлиридә улар кәч киргәндә ятиду,
Чүнки Пәрвәрдигар Худаси уларниң йениға берип улардин хәвәр елип,
Уларни асарәттин азатлиққа ериштүриду.□
8 Мән Моабниң дәшнимини, Аммонийларниң һақарәтлирини аңлидим;
Улар шундақ қилип Мениң хәлқимни мазақ қилип,
Уларниң чегаралирини паймал қилип махтинип кәтти.
9 Шуңа Мән Өз һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси,
Моаб җәзмән худди Содомдәк,
Аммонийлар худди Гоморрадәк болиду —
Йәни чаққақлар вә шорлуқлар қапланған җай, дайим бир чөл-җәзирә болиду;
Һәм хәлқимниң қалдиси улардин олҗа алиду,
Қовмимниң қалғанлири буларға егә болиду.□
10 Уларниң тәкәббурлуғидин бу иш бешиға келиду,
Чүнки улар самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң хәлқини мазақ қилип махтинип кәтти.
11 Пәрвәрдигар уларға дәһшәтлик болиду;
Чүнки У йәр йүзидики бутларниң һәммисини қурутиветиду;
Шуниң билән әлләр, барлиқ чәт аралдикиләр һәр бири өз җайида Униңға ибадәт қилиду.
12 И Ефиопийләр, силәрму Мениң қиличим билән өлтүрүлисиләр.□
13 У қолини созуп шималға тәккүзүп, Асурийәни һалак қилиду,
Нинәвә шәһирини вәйранә, чөл-баявандәк қәһәтчилик җай қилиду.□
14 Униң оттурисида чарва падилири,
Шундақла һайванларниң һәр хиллири ятиду;
Чөл һувқуши, чирқириғучи һувқушлар униң түврүк башлирида қониду;
Деризилиридин сайрашлар аңлиниду;
Босуғилирида вәйранилиқ туриду;
Чүнки У буниң кедир яғач нәқишлирини очуқчилиқта қалдуриду;
15 Мана бу әндишисиз яшап кәлгүчи шат-хурам шәһәр,
Көңлидә: «Мәнла бардурмән, мәндин башқа бири йоқтур» дегән шәһәр —

□ **2:5 «деңиз бойидикиләр, йәни Керәт елидикиләргә вай!»** — бу сөзму Филистийләргә қаритилған. «Керәтләр» бәлким «Крет»дикиләр дегән мәнидә. Уларниң әсли жути (Оттура Деңиздики) Крет арили еди. □ **2:7 «уларниң йениға берип улардин хәвәр елип,...»** — ибраний тилида: «уларни йоқлап...» дегән сөзләр биләнла ипадилиниду. □ **2:9 «Моаб җәзмән худди Содомдәк, Аммонийлар худди Гоморрадәк болиду...»** — оқурмәнләрниң есида болуши мүмкинки, Худа Содом вә Гоморра шәһәрлирини рәзилликлири түпәйлидин асмандин от чүшүрүп вәйран қиливәткән. □ **2:12 «И Ефиопийләр, силәрму мениң қиличим билән өлтүрүлисиләр»** — бу бешарәттин тәхминән 80 жилдин кейин «Камбусис ИИ» Ефиопийәгә таҗавуз қилди (миладийәдин илгәрки 525-жили). Бешарәт бу вақиәни яки болмиса ахирқи замандики бир вақиәни көрситиши керәк. □ **2:13 «У қолини созуп шималға тәккүзүп, Асурийәни һалак қилиду, Нинәвә шәһирини вәйранә, чөл-баявандәк қәһәтчилик җай қилиду»** — бу бешарәтләр (12-15-айәтләр) Зәфанияниң сөзлиридин пәқәт бир нәччә жилдин кийим әмәлгә ашурулған. Миладийәдин илгәрки 612-жили, бүйүк Асурийә империйәси пайтәхти Нинәвә билән биллә пүтүнләй бәрбат қилинди. Ефиопийә башқа жутлардин жирақ болсиму, қаттиқ һуҗумға учриди (12-айәт). Зәфанияниң бу сөзиниң әмәлгә ашурулғанлиғини көргән кишиләр униң «Пәрвәрдигарниң күни» тоғрилиқ болған бешарәтлири һәм башқа бешарәтлириниму бәрибир ахирида әмәлгә ашурулиду, дәп билгән болди.

У шунчилик бир вәйранә, һайванларниң бир қоналғуси болуп қалдиғу!
Униңдин өтүватқанларниң һәммиси үшқиртиду,
Қолини силкийду.□

3

Йерусалимниң сораққа тартилиши

1 Асийлиқ қилғучи, булғанған, җәбир-зулум йәткүзгүчи шәһәргә вай!
2 У авазни аңлимиди, тәрбийини қобул қилмиди;
Пәрвәрдигарға таянмиди, Худасиға йеқинлашмиди.□
3 Униң оттурисида болған әмирлириниң һәммиси һөкирәйдиған ширлар,
Униң сорақчилири болса кәчлиги овлайдиған, әтигини ғаҗилиғидәк һеч нәрсә қалдурмайдиған бөриләрдур;■
4 Униң пәйғәмбәрлири вәзинсиз, асий кишиләр;
Униң каһинлири муқәддәс ибадәтханини булғайдиғанлар,
Тәврат-қануниға бузғунчилиқ қилидиғанлар.□ ■
5 Һәққаний Пәрвәрдигар униң оттурисидидур;
У һеч һәққанийәтсизлик қилмайду;
Һәр әтигәндә адил һөкүмини аян қилиду;
Һөкүмидә кәмчилик йоқтур;
Бирақ намәрт адәм һеч номусни билмәйду.□ ■
6 — Мән әлләрни үзүп ташливәткәнмән,
Уларниң истиһкам потәйлири вәйранидур;
Кочилирини һеч бир адәм өтмигидәк қилип харабә қилғанмән;
Шәһәрлири адәмзатсиз, һеч турғучиси йоқ қилинип һалак болған.□
7 Мән: «Пәқәт Мәндин қорқуңлар, тәрбийини қобул қилиңлар» — дедим.
Шундақ болғанда униңға һәммә бекиткәнлирим чүшүрүлмәй, макани һеч ханивәйран болмас.
Бирақ улар балдурла орнидин туруп, һәммә ишлирини һарам қиливәтти.□

□ **2:15 «Униңдин өтүватқанларниң һәммиси үшқиртиду, қолини силкийду»** — бу һәрикәтләр бәлким һәйран болғанлиқ яки мазақ қилғанлиқни билдүриду. □ **3:2 «Асийлиқ қилғучи, булғанған, җәбир-зулум йәткүзгүчи шәһәргә вай! (1-айәт) У авазни аңлимиди, тәрбийини қобул қилмиди»** — бу сөзләрни аңлиғучи Йерусалимдикиләр бәлким Зәфания йәнә Асурийәниң гуналирини әйипләватиду, дәп ойлиши мүмкин еди. Бирақ кейинки сөзлиридин аңлиғучилар туюқсиз: «Униң әйиплигини Нинәвә әмәс, бәлки биз Йерусалимдикиләр екәнмиз!» дәп һәйран қалған, шундақла хапа болған болуши мүмкин еди. «Аваз»ниң кимниң екәнлигини Зәфания пәйғәмбәр демәйду; чүнки униңға нисбәтән бу дунияда аңлиғидәк пәқәт бирла аваз бар, йәни Пәрвәрдигарниңкидур. ■ **3:3** Пәнд. 28:15; Әз. 22:27 □ **3:4 «Униң пәйғәмбәрлири вәзинсиз, асий кишиләр; униң каһинлири муқәддәс ибадәтханини булғайдиғанлар»** — «пәйғәмбәрлири» болса сахта пәйғәмбәрләр, әлвәттә. «Каһинлар» муқәддәс ибадәтханида пухралар үчүн мәхсус қурбанлиқни көйдүргүчи хадимлар. ■ **3:4** Йәр. 23:11, 32; Һош. 9:7. □ **3:5 «һөкүмидә кәмчилик йоқтур»** — яки «У (Пәрвәрдигар) һөкүмлирини ада қилмай қалмайду». ■ **3:5** Қан. 32:4 □ **3:6 «Мән әлләрни үзүп ташливәткәнмән, уларниң истиһкам потәйлири вәйранидур .... шәһәрлири адәмзатсиз, һеч турғучиси йоқ қилинип һалак болған»** — ят әлләр арисидики бу вақиәләр, шүбһисизки, Исраилға савақ, агаһ вә мисал болуши керәк еди. □ **3:7 «Шундақ болғанда униңға һәммә бекиткәнлирим чүшүрүлмәй, макани һеч ханивәйран болмас. Бирақ улар балдурла орнидин туруп, һәммә ишлирини һарам қиливәтти»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Ундақ болғанда униңға берилидиған һәммә җазалири немә болушидин қәтъийнәзәр, униң макани һеч үзүлмәйду». **«Бирақ улар балдурла орнидин туруп, һәммә ишлирини һарам қиливәтти»** — демәк, тилға елинған «һарам ишлар»ни қилишқа наһайити алдириватқан еди.

Барлиқ әлләрниң сораққа тартилиши

8 Шуңа Мени күтүңлар, — дәйду Пәрвәрдигар,
Мән гувалиқ беришкә орнумдин қозғалған күнгичә —
Чүнки Мениң қарарим — әлләрни жиғиш,
Падишаһлиқларни жәм қилиштин ибарәтки,
Уларниң үстигә қәһримни,
Һәммә дәһшәтлик аччиғимни бешиға төкүш үчүндур.
Чүнки йәр йүзиниң һәммиси аччиқ ғәзивимниң оти билән көйдүрүветилиду.□

Исраилниң әслигә кәлтүрүлүши, әлләрниң Худаниң йениға келиши

9 Чүнки шу тапта барлиқ әлләрниң Пәрвәрдигариниң намиға нида қилип
чақириши үчүн,
Униң хизмитидә бир жан бир тән болуши үчүн,
Мән уларниң тилини сап бир тилға айландуримән,
10 Чүнки Ефиопийә дәриялириниң нерисидин Мениң дуа-тилавәтчилирим,
Йәни Мән тарқатқанларниң қизи,
Маңа сунулған һәдийәни епкелиду.□

Исраилниң Худаниң Роһида «қайтидин туғулуши»

11 Шу күни сән Маңа асийлиқ қилған барлиқ қилмишлириң түпәйлидин иза
тартип қалмайсән;
Чүнки шу тапта Мән тәкәббурлуғуңдин хошаллинип кәткәнләрни араңдин елип ташлаймән,
Шуниң билән сән муқәддәс теғим түпәйлидин һалиңни иккинчи чоң қилмайсән;□
12 Вә Мән араңда кәмтәр һәм мискин бир хәлиқни қалдуримән,
Улар Пәрвәрдигарниң намиға тайиниду.
13 Исраилниң қалдиси нә қәбиһлик қилмайду,
Нә ялған сөзлимәйду,
Нә уларниң ағзидин алдамчи тил тепилмайду;
Улар бәлки озуқлинип, ятиду,
Һеч ким уларни қорқутмайду.□

Исраилниң қайтидин жиғилиши — ахирқи замандики шат-хурамлиқ бир күй

14 Яйрап-яшна, и Зион қизи!
Тәнтәнә қилип вақира, и Исраил!
Пүтүн қәлбиң билән хошал болуп шатлан, и Йерусалимниң қизи!■
15 Пәрвәрдигар сени жазалайдиған һөкүмләрни елип ташлиди,
Дүшминиңни қайтуруватти;
Исраилниң падишаси Пәрвәрдигар араңдидур;

□ **3:8 «Мән гувалиқ беришкә орнумдин қозғалған күнгичә...»** — «гувачилиқ беришкә...» дегәнниң башқа бир хил тәржимиси «овни елишқа...». □ **3:10 «Ефиопийә дәриялириниң нериси....»** — Ефиопийә наһайити чәт жай болуп, товва қилиш пурсити жаһанниң чәтлиригичә болиду, дәп көрситидиған бир мисалдур. **«Мениң дуа-тилавәтчилирим, йәни Мән тарқатқанларниң қизи...»** — бәлким тарқилип кәткән, амма товва қилған Исраилларни көрситиду: «Пәрвәрдигарниң күни» шунчә дәһшәтлик болғини билән (8-айәт), 9-10-айәттики бешарәтләр Худаниң меһри-шәпқитигә һәтта шу күнидиму еришиш имканийити барлиғини испатлайду. □ **3:11 «муқәддәс теғим түпәйлидин»** — яки «муқәддәс теғимда» яки «муқәддәс теғим үстидә». □ **3:13 «Исраилниң қалдиси нә қәбиһлик қилмайду»** — «Исраилниң қалдиси» Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң китаплирида көп көрүлидиған тема яки мавзудур. Исраил хәлқиниң көп қисми Худадин жирақлишип кәткән болсиму, улар арисида Худаниң меһри-шәпқити билән, Өзигә садиқ бир «қалди»ниң һаман һәрдайим тепилидиғанлиғи көрситилиду.
■ **3:14** Зәк. 9:9

Яманлиқни иккинчи көрмәйсән.
16 Шу күни Йерусалимға ейтилидуки,
«Қорқма, и Зион!
Қоллириң бошап, саңгилап кәтмисун!
17 Пәрвәрдигар Худайиң араңда,
Қутқузидиған қудрәт Егисидур!
У шатлиқ билән үстүңдә шатлиниду;
Өз меһир-муһәббитидә арам алиду;
Үстүңдә нахшилар ейтип яйрап-яшнайду.
18 Җәмийәт сорунлиридики номуссиз ибадәт түпәйлидин араңлардин азапланғанларни жиғимән;
Буларниң шәрмәндиликлири уларға еғир келәтти.□
19 Мана, Мән шу тапта сени харлиғанларниң һәммисини бир тәрәп қилимән,
Ақсақ болған қизни қутқузимән;
Талаға һайдиветилгән қизни жиғимән;
Дәл улар хорланған барлиқ зиминларда уларни *Өзүмгә* мәдһийә кәлтүргүчи, шөһрәт болғучи қилип тикләймән.□
20 Мән шу тапта, йәни силәрни жиққан вақитта, силәрни *өйгә* епкелимән;
Чүнки Мән көз алдиңларда силәрни асарәттин азатлиққа чиқарғинимда,
Силәрни йәр йүзидики барлиқ әлләр арисида шөһрәтлик, *Өзәмгә* мәдһийә кәлтүргүчи қилимән,
— дәйду Пәрвәрдигар.□

□ **3:18 «Җәмийәт сорунлиридики номуссиз ибадәт түпәйлидин араңлардин азапланғанларни жиғимән; буларниң шәрмәндиликлири уларға еғир келәтти»** — айәтниң бир нәччә тәрҗимилири бар. Бизниңчә мәнаси шуки, ибадәт сорунлирида болған сахтипәзлик, ар-номуссизлиқлар сорунға қатнашқан ихласмәнләрни наһайити азаплиған, улар буниңға чидимай мошу һейтларға, ибадәт сорунлириға қатнашмай тарқилип кәткән еди. Шуңа Худа: «Мән уларни жиғимән» — дәйду. «Йәш.» 1:13ни көрүң. □ **3:19 «Ақсақ болған қизни қутқузимән; талаға һайдиветилгән қизни жиғимән»** — «қиз» мошу йәрдә Исраилни көрситиду. **«...уларни Өзүмгә мәдһийә кәлтүргүчи, шөһрәт болғучи қилип тикләймән»** — яки «...уларни тәриплиш объекти вә нам-шөһрәтлик қилип тикләймән». □ **3:20 «Силәрни ...шөһрәтлик, Өзәмгә мәдһийә кәлтүргүчи қилимән»** — яки «Силәрни... нам-шөһрәтлик вә тәриплиш объекти қилимән».

Һагай

Биринчи вәһий вә хәлиқниң инкаси
1 Дариус падишаниң иккинчи жили, алтинчи айниң биринчи күни, Пәрвәрдигарниң сөзи Һагай пәйғәмбәр арқилиқ Шеалтиәлниң оғли, Йәһуданиң валийиси Зәруббабәлгә һәм Йәһозадакниң оғли, баш каһин Йәшуаға кәлди: —□
2 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Бу хәлиқ: «Вақти кәлмиди, Пәрвәрдигарниң өйини қуруш вақти техи кәлмиди» — дәйду.□
3 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи Һагай пәйғәмбәр арқилиқ келип мундақ дейилди: —
4 Бу өй техичила харабә турса, бу силәр тахтайдин безәлгән өйлириңларда яшайдиған вақитму?□
5 Мана, Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
— Қиливатқиниңлар үстидә көңүл қоюп ойлиниңлар!
6 Териғиниңлар көп, жиғивалидиғиниңлар аз;
Йәйсиләр, бирақ тоймайсиләр;
Ичисиләр, бирақ қанмайсиләр;
Кийисиләр, бирақ һеч қандақ иллимайсиләр;
Иш һәққи алғучи болса,
Худди иш һәққини төшүк һәмянға салғанға охшаштур.■
7 — Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Қиливатқиниңлар үстидә көңүл қоюп ойлиниңлар!
8 Таққа чиқип, яғачни елип келиңлар, өйни қуруңлар; шундақ қилсаңлар Мән униңдин хурсән болимән, шан-шәрәпкә еришимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
9 — Силәр көпни күттүңлар, мана, еришкиниңлар аз болди; уни өйгә епкәлгиниңларда, Мән уни пүвләп йоқаттим; бу немә үчүн? — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар —
— Чүнки Мениң өйүмниң харабә болғиниға қаримай, өз өйүңларни *селишқа* жүгүрүшүп жүрүватисиләр.
10 Шуңа үстүңларда асманлар шәбнәмни бәрмәйду, зиминму һосулини бәрмәйду;□ ■

□ **1:1 «Дариус падишаниң иккинчи жили, алтинчи айниң биринчи күни»** — «Дариус падиша», йәни «Дариус Хиспастес» (миладийәдин илгәрки 521-485-жиллар). Бу күн миладийәдин илгәрки 520-жили, 29-авғуст еди. «Алтинчи ай» — Муқәддәс Китапта жил, айлар тилға елинғанда, Йәһудийларниң кона календари бойичә һесаплиниду («Тәбирләр»ниму көрүң). **«алтинчи айниң биринчи күни»** — һәр айниң биринчи күни һейт болатти, Йерусалимда бу сөзни аңлиған кишиләр бәлким аз болмиса керәк. **«баш каһин Йәшуа»** — «каһин» муқәддәс ибадәтханида пухралар үчүн мәхсус қурбанлиқни көйдүргүчи хадим. □ **1:2 «Бу хәлиқ: «Вақти кәлмиди, Пәрвәрдигарниң өйини қуруш вақти техи кәлмиди» — дәйду»** — муқәддәс ибадәтханини қайта қуруш хизмити 15 жил илгири башланған еди, бирақ хәлиқ башқа әлләрниң тәһдитигә учрап, қуруш хизмитидин қол тартқан еди («Әзра», 3-5-бапларни көрүң). □ **1:4 «тахтайдин безәлгән өйлириңлар»** — «тахтайдин безәлгән» дегән бу сөз Тәвратта пәқәт Сулайман қурған муқәддәс ибадәтханиниң безилиши вә «Йәһоаһаз падиша»ниң ордисиниң безилишини тәсвирләш үчүн бир қетим ишлитилгән. Шуниңдин көримизки, хәлиқләр бәлким муқәддәс ибадәтханини қурушқа 15 жил илгири тәйярлиған яғачни һазир өз өйлирини безәш үчүн ишләтмәктә. Шуңа уларниң икки гунайи бар еди: (1) Худаниң өйини қурушни кечиктүрүш; (2) Худаниң өйи үчүн тәйярлап қоюлған яғачни өз өйлири үчүн ишлитиш. ■ **1:6** Қан. 28:38; Мик. 6:14, 15. □ **1:10 «Шуңа үстүңларда асманлар шәбнәмни бәрмәйду»** — шәбнәм, болупму 8- вә 9-айда пишидиған мевә яки ашлиқни йегиләштин сақлашта муһим роль ойнайду. ■ **1:10** Қан. 28:23

11 Мән зиминға, таққа, зираәтләргә, йеңи шарапларға, зәйтун мейиға, тупрақниң
үндүрмилиригә, инсанларға, мал-варанларға вә қоллардики барлиқ әҗирләргә
қурғақчилиқни чақирдим.□
12 Шуниң билән Шеалтиәлниң оғли Зәруббабәл һәм Йәһозадакниң оғли баш
каһин Йәшуа вә хәлиқниң қалдисиниң һәммиси Пәрвәрдигар Худасиниң авазиға,
шуниңдәк Пәрвәрдигар Худасиниң Һагай пәйғәмбәрни әвәтиши билән, униң
сөзлиригә қулақ салди; хәлиқ Пәрвәрдигар алдида қорқти.
13 Андин Пәрвәрдигарниң әлчиси Һагай Пәрвәрдигарниң хәвирини хәлиққә
йәткүзүп:
— «Мән силәр билән биллидурмән» — дәйду Пәрвәрдигар, — деди.
14 Вә Пәрвәрдигар Шеалтиәлниң оғли, Йәһуданиң валийиси Зәруббабәлниң
роһини, шундақла Йәһозадакниң оғли, баш каһин Йәшуаниң роһини һәм хәлиқ
қалдисиниң һәр бириниң роһини қозғиди; улар самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар Худасиниң өйигә келип ишлиди.
15 Бу Дариус падишаниң иккинчи жили, алтинчи айниң жигирмә төртинчи күни
еди.□

2

Иккинчи вәһий — риғбәтләндүрүш

1 Йәттинчи айниң жигирмә биринчи күни, Пәрвәрдигарниң сөзи Һагай
пәйғәмбәр арқилиқ келип мундақ дейилди:□
2 — «Шеалтиәлниң оғли, Йәһуданиң валийиси Зәруббабәлгә, Йәһозадакниң оғли,
баш каһин Йәшуаға һәмдә хәлиқниң қалдисиға сөз қилип улардин: —
3 «Араңлардин әйни чағдики шан-шәрәптә болған бу өйни көргәнләрдин ким бар?
Силәр һазир униңға қандақ қарайсиләр? Нәзириңларда у һеч немигә әрзимәйду,
шундақму?» — дәп сориғин. □
4 — Бирақ һазир, и Зәруббабәл, җасарәтлик бол, — дәйду Пәрвәрдигар, —
Йәһозадакниң оғли, баш каһин Йәшуа, җасарәтлик бол; зиминдики барлиқ хәлиқ,
җасарәтлик болуп ишләңлар, — дәйду Пәрвәрдигар.
— чүнки Мән силәр билән биллидурмән, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар.
5 — Мисирдин чиққан вақтиңларда силәргә әһдә қилған сөзүм вә Мениң Роһум
араңларда туруп қалди; һәргиз қорқмаңлар.
6 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —

□ **1:11 «Мән зиминға, таққа, зираәтләргә, ... қоллардики барлиқ әҗирләргә қурғақчилиқни чақирдим»** — «қурғақчилиқ» (ибраний тилида «хорәб») һәм «харабә» дегәнләр бир-биригә охшап кетидиған сөзләр — Худаниң өйи «харабә» болса, уларға «хорәб» (қурғақчилиқ) болиду. □ **1:15 «Бу Дариус падишаниң иккинчи жили, алтинчи айниң жигирмә төртинчи күни еди»** — Һагай бешарәт берип, хәлиқ Худаниң өйидә иш башлиғичә 23 күн өтти. Бу вақит һосул жиғидиған пәсил болғачқа, иш бәлким һосулни жиғип болғандин кейин башланған. □ **2:1 «Йәттинчи айниң жигирмә биринчи күни»** — бу күн «кәпиләр һейти» («кәпә тикиш һейти»)ниң әң ахирқи күни болуп, хәлиқниң көп бир қисми Йерусалимда болған болуш керәк. □ **2:3 ««Араңлардин әйни чағдики шан-шәрәптә болған бу өйни көргәнләрдин ким бар? Силәр һазир униңға қандақ қарайсиләр? Нәзириңларда у һеч немигә әрзимәйду, шундақму?»** — Сулайман падиша салған һәйвәтлик муқәддәс ибадәтхана (миладийәдин илгәрки 587-жили) Бабил тәрипидин вәйран қилинған. Бу вақиә Һагай сөз қилған вақиттин 67 жил илгири болғачқа, әсли ибадәтханиниң шан-шәриви йеңи ибадәтханиға қарайдиған бәзи бовайларниң есидин чиқмиған болуши керәк. «әйни чағдики шан-шәрәптә болған бу өй» вә «униңға қандақ қарайсиләр?» дегән сөзләр испатлайдуки, Худа нәзиридә мәйли Сулайман қурған яки бу вақиттики хәлиқ қурған ибадәтхана болсун, һәр иккисини «бир» дәп һесаплайду.

— Йәнә пәқәт азғина вақиттин кейин Мән асманлар, йәр йүзи, деңиз һәм
қуруқлуқни тәвритимән; □ ■
7 Мән барлиқ әлләрни тәвритимән; нәтиҗидә әлләрниң сәрхил әтивар нәрсилири
елип келиниду. Мән мошу өйни шан-шәрәпкә толдуримән, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
8 — Күмүч Мениңки, алтун Мениңки, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар.□
9 — Бу өйниң кейинки шан-шәриви әслидикидин зор болиду, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — вә Мән мошу йәрдә арамлик-
хатирҗәмликни ата қилимән, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар». □ ■

Үчинчи вәһий — Худаниң шәпқити вә бәрикити

10 Дариус падишаниң иккинчи жили, тоққузинчи айниң жигирмә төртинчи
күни, Пәрвәрдигарниң сөзи Һагай пәйғәмбәр арқилиқ келип мундақ дейилди: —
11 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Каһинларға сөз қилип улардин Тәврат-қануни тоғрилиқ: —
12 «Бириси тонининиң етигидә «*Худаға* аталған гөш»ни көтирип кетиватқинида,
униң етиги нанға, умачқа, шарапқа, зәйтун майға яки һәр қандақ аш-озуққа
мундақла тегип кәтсә, ундақта у нәрсиләр «*Худаға* аталған» боламду?» — дәп
сориғин».
Каһинлар җававән: «Яқ» — деди.□
13 Вә Һагай: «Бириси җәсәткә тегип «напак» болған болса, у бу аш-озуқниң
қайсибиригә тәгсә, ундақта аш-озуқ напак боламду?» — дәп сориди.
Каһинлар җававән: «У напак болиду» — деди.□
14 Андин Һагай җававән мундақ деди: —«Пәрвәрдигар: «Әнди бу хәлиқ, бу «ят
әл» Мениң алдимдиму шундақтур, уларниң қоллирида ишләнгәнлириниң

□ **2:6 «... асманлар, йәр йүзи, деңиз һәм қуруқлуқни тәвритимән»** — мошундақ сөзләр башқа пәйғәмбәр язмилиридиму тепилиду (мәсилән, «Йәшая» 13-бап, «Йәрәмия» 4- һәм 10-бап, «Йоел» 2-бап, «Наһум» 1-бапта). Шүбһисизки, булар «Пәрвәрдигарниң күни», йәни ахирқи заманни көрситиду. ■ **2:6** Ибр. 12:26,27 □ **2:8 «Күмүч Мениңки, алтун Мениңки, — дәйду ... Пәрвәрдигар»** — шу дәвирдә дунийдики көп қисим алтун-күмүч Парс имерийәсиниң қолида еди. Мәзкур бешарәттин азрақла бир мәзгилдин кейин, Парс императори Дариус тәрипидин: «Исраилниң әтрапидики жутлардин императорға елинған баҗларниң чоң бир қисмини айрип, бу пулни «Пәрвәрдигарниң өйини чирайлиқ ясаш үчүн ишлитиш керәк...»» дегән бир ярлиқ чүшүрүлди («Әзра» 4-6-бапни, шундақла «қошумчә сөз»имизни көрүң). □ **2:9 «Бу өйниң кейинки шан-шәриви әслидикидин зор болиду»** — бу бешарәтниң әмәлгә ашурулуши наһайити әҗайип болди. Сөз көп болғачқа, шәрһини «қошумчә сөз»имизгә қойдуқ. ■ **2:9** Мис. 23:20-22; Йәр. 31:31-34; Әз. 36:26-28; Мат. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Мар. 1:2; Луқа 1:76; 7:27; Йуһ. 2:13-17; Йәш. 40:3; Ибр. 8:6; 12:24 □ **2:12 «бириси тонининиң етигидә «Худаға аталған гөш»ни көтирип кетиватқинида, униң етиги .. һәр қандақ аш-озуққа мундақла тегип кәтсә, ундақта у нәрсиләр «Худаға аталған» боламду?»** — «Худаға аталған гөш» (яки «муқәддәс гөш») — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, бириси Худаға «гуна қурбанлиғи» («гунани тилидиған қурбанлиқ»), «енақ қурбанлиғи» яки « қурбанлиғи»ни қилғанда, бу қурбанлиқлардин мәлум парчә гөш қурбанлиқ қилмақчи болған кишиниң ярдимидә болған каһинға айрип берилгән. Бу гөш «Худаға аталған гөш» (яки «муқәддәс гөш») дәп аталған, бу гөшни пәқәт каһин вә униң аилисидикиләр йейишкә болиду. □ **2:13 «Бириси җәсәткә тегип «напак» болған болса, у бу аш-озуқниң қайсибиригә тәгсә, ундақта аш-озуқ напак боламду?»** — «напак болған» — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, бириси җәсәткә яки җәсәт қоюлған җайға тәгсә, яки бәзи хил кесәл кишиләргә тәгсә, «напак» дәп һесапланған. У бир мәзгил (бәзидә бир күн, бәзидә бир һәптә) айрим туруши керәк еди. Айрим турғандин кейин ғусул қилип (пүтүнләй жуюнуп) андин «пак» дәп һесапланған.

һәммисиму шундақтур, шуниңдәк уларниң шу йәрдә Маңа һәр бир
сунғанлириму напактур» — дәйду.□
15 — Әнди һазир көңүл қоюп ойлиниңлар —
Бүгүндин башлап, мошу вақиттин тартип көрүңлар — таки Пәрвәрдигарниң
ибадәтханисидики таш үстигә йәнә бир тал таш қоюлғичә, □
16 шуниңдин илгәрки күнләрдә, бириси «жигирмә күрә»лик бир дога ашлиқни
алғили кәлгәндә, мана пәқәт он күрила чиқти; бириси шарап күпидин әллик
комзәк алғили кәлсә, мана пәқәт жигирмә комзәк чиқти.□
17 Мән қоллириңлар билән ишлигән барлиқ ишлириңларда силәрни җудун, һал
вә мөлдүр апәтлири билән уруп кәлдим; бирақ силәр йенимға қайтмидиңлар.
□ ■
18 Әнди өтүниманки, көңүл қоюп ойлиниңлар — бу күн, йәни тоққузинчи
айниң жигирмә төртинчи күнидин башлап, мошу вақиттин тартип, — йәни
Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиниң қайта қурулушини башлиған күнидин
кейинки ишларға көңүл қоюп ойлиниңлар;
19 данлар амбарға жиғилдиму? Үзүм таллири, әнҗир, анар һәм зәйтун дәрәқлири
һеч мевә бәрмиди. Бирақ Мән бу күндин башлап силәрни бәрикәтләймән».□

Төртинчи вәһий — Ахирқи заман •••• Зәруббабәл тоғрилиқ

20 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи шу айниң жигирмә төртинчи күни Һагайға иккинчи
қетим келип мундақ дейилди: —
21 — Йәһудаға валий болған Зәруббабәлгә сөз қилип мундақ дегин: —
— «Мән асманларни, зиминни тәвритишкә тәмшиливатимән;□
22 Падишаһлиқларниң тәхтини өрүветимән, әлләрниң падишалиқлириниң
күчини йоқитимән; җәң һарвулири һәм униң үстидә олтарғанларни өрүветимән;

□ **2:14 «Пәрвәрдигар: «... уларниң қоллирида ишләнгәнлириниң һәммисиму шундақтур (напак, демәк), шуниңдәк уларниң шу йәрдә Маңа һәр бир сунғанлириму напактур» — дәйду»** — «шу йәрдә» дегән сөз бәлким «напак қоллирида» дегәнни көрситиши мүмкин. **«Пәрвәрдигар: «Әнди бу хәлиқ, бу «ят әл» Мениң алдимдиму шундақтур, уларниң қоллирида ишләнгәнлириниң һәммисиму шундақтур, шуниңдәк уларниң шу йәрдә Маңа һәр бир сунғанлириму напактур» — дәйду»** — бу толуқ сөз Исраилға һаһайити еғир еди. Исраил өзи капир бир «ят әл» болған охшайду. Улардики харабә болған муқәддәс ибадәтханиниң өзи уларниң «пәрвайим пәләк» дегәндәк бихудлуқ гуналириға гува бериду. Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, гуналар пәқәт «қан төкүлүп қилинған қурбанлиқ»лар арқилиқ «йепилған» болиду. Бирақ муқәддәс ибадәтханиниң өзи харабә болуп, улар сунған қурбанлиқларни өзлириниң «напак қоллири» түпәйлидин «напак болди» десәк, әнди улар қандақму пак болалайду? «Ким напак нәрсиләрдин пак нәрсини чиқиралайду? — Һеч ким!» («Аюп» 14:4). Пәқәт рәһим-шәпқәтлик бир Худа Өзи напак хәлқи үчүн бир иш қилса, андин қутқузулғили болиду. Әнди Худа (15-айәт) уларниң гуналирини кәчүрүм қилип, уларға үмүт бериду. Униң қандақ йол билән уларниң гуналирини кәчүрүм қилғанлиғи ейтилмиди. Бу мәсилиләргә болған җавап (йәни Худаниң ахирида адәмләрни гунадин паклаш үчүн немә иш қилғанлиғи) пәқәт Инҗилдин тепилиду. □ **2:15 «Ибадәтханисидики таш үстигә йәнә бир тал таш қоюлғичә...»** — Һагай пәйғәмбәр сөз қилғандин кейин, хәлиқ қайта қурулушниң хизмитини яңливаштин башлиған күнгичә, йәни «иккинчи жили, алтинчи айниң жигирмә төртинчи күни» (27-Сентәбр)гичә дегәнликтур. □ **2:16 «шуниңдин илгәрки күнләрдә, бириси «жигирмә күрә»лик бир дога ашлиқни алғили кәлгәндә...»** — «илгәрки» — Ибраний тилидики бу сөз бәзидә «илгәрки», бәзидә «кейинки» дегәнни билдүриду. Қошумчә сөзлиримиздә «илгәрки» дегән тәрҗимимизниң сәвәвини ейтимиз. □ **2:17 «Мән қоллириңлар билән ишлигән барлиқ ишлириңларда силәрни җудун, һал вә мөлдүр апәтлири билән уруп кәлдим; бирақ силәр йенимға қайтмидиңлар»** — Һагай пәйғәмбәр мошу йәрдә Тәврат «Ам.» 4:9ни нәқил кәлтүриду. ■ **2:17** Һаг. 1:11 □ **2:19 «...данлар амбарға жиғилдиму? Үзүм таллири... һеч мевә бәрмиди. Бирақ Мән бу күндин башлап силәрни бәрикәтләймән»** — бу 16-19-айәтләрни қошумчә сөзлиримиздә тәһлил қилимиз. □ **2:21 «Мән асманларни, зиминни тәвритишкә тәмшиливатимән»** — бу сөзләр (вә 22-айәт) 6-7-айәтләрдикигә охшаш, бәлким ахирқи замандики ишларни көрситиду.

атлар вә атлиқ әскәрләр, уларниң һәр бири өз қериндишиниң қиличи билән моллақ атқузулиду.■
23 Шу күнидә — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар —
Мән сени, йәни Шеалтиәлниң оғли Зәруббабәлни алимән, — дәйду Пәрвәрдигар —
андин сени худди мөһүрлүк үзүкүмдәк қилимән; чүнки Мән сени талливалдим,
— дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар».□

■ **2:22** Дан. 2:44-45; Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29, Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13. □ **2:23 «Мән сени, йәни Шеалтиәлниң оғли Зәруббабәлни алимән,... андин сени худди мөһүрлүк үзүкүмдәк қилимән; чүнки Мән сени талливалдим»** — бу бешарәтниң әмәлгә ашурулушини «қошумчә сөз»имиздә тилға алимиз.

Зәкәрия

Ата-бовилириңлардәк болмаңлар!

1 Дариус падишаниң иккинчи жили сәккизинчи айда, Пәрвәрдигарниң сөзи
Иддониң нәвриси, Бәрәкияниң оғли Зәкәрия пәйғәмбәргә келип мундақ дейилди:
—□
2 — «Пәрвәрдигар ата-бовилириңлардин интайин қаттиқ ғәзәпләнди.
3 Шуңа сән уларға: «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар: —
«Мениң йенимға қайтип келиңлар, Мән силәрниң йениңларға қайтип келимән»
дәйду», — дегин. □
4 — Ата-бовилириңлардәк болмаңлар; чүнки илгәрки пәйғәмбәрләр уларға:
«Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар: — Рәзил йоллириңлардин,
рәзил қилмишлириңлардин йенип товва қилиңлар, дегән», — дәп җақалиған.
Бирақ улар Маңа қулақ салмиған, бойсунмиған, — дәйду Пәрвәрдигар.■
5 — Силәрниң ата-бовилириңлар һазир қени? Пәйғәмбәрләр болса, мәңгү
яшамду? □
6 Лекин Мениң пәйғәмбәрләргә буйруған сөзлирим вә бәлгүлимилирим, ата-
бовилириңларниң бешиғиму чүшкән әмәсмиди?».
Шуниң билән улар йолидин йенип: — Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар йоллиримиз вә қилмишлиримиз бойичә бизни қандақ қилимән
десә, шундақ қилди, — дегән.□ ■

Сәккиз аламәт көрүнүш •••• Биринчи аламәт көрүнүш — Атлиқ адәм вә үч хил рәңлик атлар

7 Дариус падишаниң иккинчи жили, он биринчи ай, йәни «Шебат ейи»ниң
жигирмә төртинчи күни, Пәрвәрдигарниң калами Иддониң нәвриси, Бәрәкияниң
оғли Зәкәрия пәйғәмбәргә кәлди. У мундақ бешарәтни көрди: —□
8 Мән кечидә *аламәт көрүнүшләрни* көрдүм; мана, торуқ атқа мингән бир адәмни
көрдүм; у чоңқур ойманлиқтики хадас дәрәқлири арисида туратти; униң
кәйнидә торуқ, ала-тағил вә ақ атлар бар еди. □

□ **1:1 «Дариус падишаниң иккинчи жили сәккизинчи айда...»** — «Дариус падиша» йәни «Дариус Хиспастес» (миладийәдин илгәрки 521-485-жили). **«сәккизинчи айда...»** — китапта ейтилған айлар Йәһудийларниң кона календари бойичә еди. Бу ай миладийәдин илгәрки 520-жили Өктәбргә тоғра келиду.
□ **1:3 «Шуңа сән уларға: «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар: — «...» дәйду», — дегин»** — әсли шәкли: «Шуңа сән уларға: «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мениң йенимға қайтип келиңлар» — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — «Мән силәрниң йениңларға йенип келимән» — сәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар!».
■ **1:4** Йәш. 31:6; Йәр. 3:12; 18:11; Әз. 18:30; Һош. 14:2 □ **1:5 «Пәйғәмбәрләр болса, мәңгү яшамду?»** — мәзкур реторик соал бәлким хәлиқниң диққитини пәйғәмбәрләргә мәркәзләштүрүш үчүн әмәс, бәлки уларниң йәткүзгән хәвәрлиригә мәркәзләштүрүш үчүн ейтилған. Һәтта пәйғәмбәрләрму дунияндин кетиду, бирақ уларниң сөзлири, йәни Худаниң сөзлири йәнила инавәтлик, шундақла әмәлгә ашурулмақта (6-айәтни көрүң). Бәзи алимлар : «Пәйғәмбәрләр мәңгү яшамду?» дегән соални хәлиқниң Зәкәрия пәйғәмбәрниң сөзигә рәддийә бәрмәкчи болуп имансизлик билән бәргән җававидур, дәп қарайду.
□ **1:6 «Шуниң билән улар йолидин йенип: — ... Пәрвәрдигар йоллиримиз вә қилмишлиримиз бойичә бизни қандақ қилимән десә, шундақ қилди, — дегән»** — «улар» бәлким нәқ мәйданда Зәкәрияға қулақ селип товва қилған хәлиқ. ■ **1:6** Жиғ. 1:18 □ **1:7 «Дариус падишаниң иккинчи жили, он биринчи ай, йәни «шебат ейи»ниң жигирмә төртинчи күни...»** — миладийәдин илгәрки 519-жили, 15-Феврал. □ **1:8 «чоңқур ойманлиқтики хадас дәрәқлири арисида »** — «хадас дәриғи» пакар өсидиған, хуш пурақлиқ, дарчиндәк бир дәрәқ. **«ала-тағил»** — яки «җәдә рәңлик», «қоңур рәңлик».

9 Мән униңдин: «Тәхсир, булар немә?» — дәп соридим. Мән билән
сөзлишиватқан пәриштә маңа: «Мән саңа буларниң немә екәнлигини
көрситимән» — деди.□
10 Хадас дәрәқлири арисида турған зат җававән: «Булар Пәрвәрдигарниң йәр
йүзини уян-буян кезишкә әвәткәнлири» — деди.
11 Бу атлар хадас дәрәқлири арисида турған Пәрвәрдигарниң Пәриштисигә җавап
қилип: «Биз йәр йүзидә уян-буян кезип кәлдуқ; мана, пүткүл йәр йүзи типтинч,
арамлиқта туруватиду» — деди.
12 Пәрвәрдигарниң Пәриштиси җававән: «И самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, қачанғичә сән бу йәтмиш жилдин бери аччиқлинип келиватқан
Йерусалим вә Йәһуданиң шәһәрлиригә рәһим қилмайсән?» — деди.□
13 Пәрвәрдигар мән билән сөзлишиватқан пәриштигә йеқимлиқ сөзләр, тәсәлли
бәргүчи сөзләр билән җавап бәрди.
14 Шуниң билән мән билән сөзлишиватқан пәриштә маңа мундақ деди: «Сән
мундақ җакалиғин: — Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар:
«Йерусалим вә Зионға болған отлуқ муһәббитимдин җүригим лавилдап көйиду!
15 Шуниң билән Мән әркин-азатиликтә яшаватқан әлләргә қаттиқ ғәзәплинимән;
чүнки Мән *хәлқимгә* сәлла ғәзәплинип қойивидим, улар һәддидин ешип *хәлқимгә*
зор азар қилди», дәйду. □
16 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән Йерусалимға рәһим-шәпқәтләр
билән қайтип кәлдим; Мениң өйүм униң ичидә қурулиду» — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — «вә Йерусалим үстигә «өлчәм
таниси» йәнә тартилиду».□ ■
17 — Йәнә мундақ җакалиғин: «Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Мениң шәһәрлирим йәнә аватлишиду, Пәрвәрдигар
йәнә Зионға тәсәлли бериду вә Йерусалимни йәнә талливалиду».

Иккинчи аламәт көрүнүш — «төрт мүңгүз» вә «төрт һүнәрвән»

18 Андин мән бешимни көтәрдим, мана төрт мүңгүзни көрдүм.
19 Мән билән сөзлишиватқан пәриштидин: «Булар немә?» дәп соридим. У маңа:
«Бу Йәһуда, Исраил вә Йерусалимни тарқитиветкән мүңгүзләрдур» — деди.

□ **1:9 «Мән билән сөзлишиватқан пәриштә»** — изаһат: «хадас дәрәқлири арисида турған адәм» (8-, 10-айәттә) болса «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси». «мән билән сөзлишиватқан пәриштә» болса «Пәрвәрдигарниң Пәриштиси» әмәс. Тәвраттики башқа қисимлардин билимизки, «Пәрвәрдигарниң Пәришитиси» Худаниң вәкили болупла қалмай, йәнә Худаниң тәбиитидә болған бир Шәхс; ишинимизки, у Мәсиһ-Қутқузғучи болуп, инсанлар дунриясида туғулуштин илгири, «адәм» қияпитидә дунияда көрүнгән. Кейинки текстләтдин қариғанда, «мән билән сөзлишиватқан пәриштә» болса «аддий бир пәриштә» еди (у 2-бап, 3-4-айәттә башқа пәриштә тәрипидин ишқа буйрулған). У бәлким Зәкәрияға аламәт көрүнүштә йолбашчи һәм чүшәндүргүчи рольида болған. □ **1:12 «...сән бу йәтмиш жилдин бери аччиқлинип келиватқан Йерусалим вә Йәһуданиң шәһәрлири...»** — оқурмәнләрниң есидә бар болуши керәкки, Исраил Худаниң җазаси билән Бабил империйәсидә 70 жил сүргүн болған («Йәр.» 25:11-12, «Дан.» 9:2ни көрүң). □ **1:15 «Шуниң билән мән әркин-азатиликтә яшаватқан әлләргә қаттиқ ғәзәплинимән»** — Тәврат һәм Зәбурдики «әлләр» дегән сөз адәттә Исраилдин башқа барлиқ хәлиқләрни, йәни «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. Шуңа бәзидә «ят әлләр» дәп тәрҗимә қилимиз. Тәвратта «әлләр», «таипиләр», «ят әлләр» яки «хәлиқ-милләтләр» дейилсә, һәрдайим мошу мәнини билдүриду. **«чүнки мән хәлқимгә сәлла ғәзәплинип қойивидим, улар һәддидин ешип хәлқимгә зор азар қилди»** — Худа Исраилдин (бутпәрәслиги түпәйлидин) ғәзәплинип уларға «ят әлләр» арқилиқ азар бәргүзүп җазалап, Бабил империйәсигә 70 жил сүргүн қилдурған. Бирақ «ят әлләр» бу иштa Худаниң җазасиниң даирисидин чиқип толиму рәһимсизлик қилған. □ **1:16 ««өлчәм таниси тартилиду»** — демәк, өлчәм танисида шәһәрни өлчәш Йерусалим шәһириниң қайтидин толуқ қурулидиғанлиғидин дерәк бериду. ■ **1:16** Әз. 11:23

20 Вә Пәрвәрдигар маңа төрт һүнәрвәнни көрсәтти.
21 Мән: «Бу *һүнәрвәнләр* немә иш қилғили кәлди?» дәп соридим. У: «Мана
булар болса Йәһудадикиләрни һеч ким қәддини руслалмиғидәк дәрижидә
тарқитиватқан мүңгүзләр; бирақ бу *һүнәрвәнләр мүңгүзләрни* дәккә-дүккигә
чүшүргили, йәни әлләрниң Йәһуданиң земинини тарқитиветиш үчүн көтәргән
мүңгүзлирини йәргә ташливәткили кәлди!» — деди.□

2

Үчинчи аламәт көрүнүш — өлчәш танисини тутқан жигит

1 Андин мән бешимни көтирип, мана қолида өлчәм танисини тутқан бир адәмни
көрдүм
2 вә униңдин: «Нәгә барисән?» дәп соридим. У маңа: «Мән Йерусалимни
өлчигили, униң кәңлиги вә узунлуғини *өлчәп* билгили баримән» — деди.
3 Мана, мән билән сөзлишиватқан пәриштә чиқти; йәнә бир пәриштә униң билән
көрүшүшкә чиқти
4 вә униңға мундақ деди: — Жүгүр, бу яш жигиткә сөз қил, униңға мундақ дегин:
— «Йерусалим өзидә туруватқан адәмләрниң вә малларниң көплүгидин сепилсиз
шәһәрләрдәк болиду. □
5 — вә Мән Пәрвәрдигар униң әтрапиға от-ялқун сепили, униң ичидики шан-
шәриви болимән.
6 — Һой! Һой! Шималий зиминдин қечиңлар, — дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки
Мән силәрни асмандики төрт тәрәптин чиққан шамалдәк тарқитиватқән, дәйду
Пәрвәрдигар».□
7 «— Һәй! И Бабил қизи билән турғучи Зион, қачқин! □
8 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өз
шан-шәривини дәп У Мени силәрни булаң-талаң қилған әлләргә әвәтти; чүнки
ким силәргә чеқилса, шу Өзиниң көз қаричоқиға чеқилған болиду. □ ■

□ **1:21 «Мән: «бу (һүнәрвәнләр) немә иш қилғили кәлди?» дәп соридим...»** — әнди бу «төрт мүңгүз» вә «төрт һүнәрвән» немини көрситидиғанлиғи үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ пикирлишимиз. □ **2:4 «Жүгүр, бу яш жигиткә сөз қил, униңға мундақ дегин: — «Йерусалим өзидә туруватқан адәмләрниң вә малларниң көплүгидин сепилсиз шәһәрләрдәк болиду»** — демәк, кәлгүси Йерусалим наһайити чоң бир шәһәр болғачқа, униң аһалиси бәрибир һәр қандақ сепилниң ичигә патмайду; демәк, мошу жигитниң униң «кәңлигини, узунлуғи»ни өлчиши бекар иш болмамду?! □ **2:6 «Мән силәрни асмандики төрт тәрәптин чиққан шамалдәк тарқитиватқән»** — «төрт тәрәптин чиққан шамал» ибраний тилида: «асмандики төрт шамал» дейилиду — шәриқ, ғәрип, шимал, җәнуп тәрәпләрдин чиқидиған шамаллар. □ **2:7 «— Һәй! И Бабил қизи билән турғучи Зион, қачқин !»** — Бабил империйәси Зәкәрияниң бешаритидин 20 жил илгири вәйран қилинған еди. Шуңа биз мошу сөзләр вә кейинки алтә айәтни ахирқи заманни көрситиду, дәп қараймиз. Бирақ шу чағдики Йәһуда вә Йерусалим бешарәтләрдин хелә үмүт алалайду, чүнки бешарәтләр Худаниң уларға болған мәңгүлүк мәхсәтлириниң һеч качан өзгәртилмигәнлигини тәстиқлайду. □ **2:8 «Өз шан-шәривини дәп У Мени силәрни булаң-талаң қилған әлләргә әвәтти»** — башқа тәрҗимилири: «Шан-шәрәп аян қилинғандин кейин, У Мени силәрни булаң-талаң қилған әлләргә әвәтти», яки «Шәрәп-һөрмәткәериштүрүлгинимдин кейин, У... Мени әвәтти». Қайси тәрҗимиси тоғра болушидин қәтиийнәзәр, оқурмәнләр диққәт қилидуки, Пәрвәрдигар Өзи «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар»ни әвәтиду (9-айәт, 6-бап, 15-айәт, 10-бап, 12-айәтләрдиму охшаш ишни көрәләймиз). Биз әнди Инҗилдин чүшинимизки, Худа дунияға әвәткән Қутқузғучи-Мәсиһниң өзи Худалиқ тәбиитидидур, у Худаниң әзәлдин болғучи мәңгүлүк «Калами»дур. Шүбһисизки, мошу айәттики «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар» болса, «Худаниң Калами», Мәсиһдур (Тәврат, «Йәш.» 48:16ниму көрүң). ■ **2:8** Зәк. 2:9; 6:15; 10:12; Йәш. 48:16; Юһ. 11:42; 17:21

9 Чүнки мана, Мән Өз қолумни уларниң үстигә силкиймән, улар өзлиригә қул
қилинғучиларға олҗа болиду; шуниң билән силәр самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигарниң Мени әвәткәнлигини билисиләр.
10 Нахшиларни яңритип шатлан, и Зион қизи; чүнки мана, келиватимән, араңда
маканлишимән, дәйду Пәрвәрдигар, ■
11 — вә шу күнидә көп әлләр Пәрвәрдигарға бағлиниду, Маңа бир хәлиқ
болиду; араңда маканлишимән вә силәр самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарниң Мени әвәткәнлигини билисиләр;
12 шуниңдәк Пәрвәрдигар Йәһудани Өзиниң «муқәддәс зимини»да несивиси
болушқа мирас қилиду вә йәнә Йерусалимни талливалиду.
13 Барлиқ әт егилири Пәрвәрдигар алдида сүкүт қилсун! Чүнки У Өзиниң
муқәддәс маканидин қозғалди!»

3

Төртинчи аламәт көрүнүш — •••• Йәшуа баш каһинни кийиндүрүш

1 Андин у маңа Пәрвәрдигарниң Пәриштиси алдида туруватқан баш каһин
Йәшуани, шуниңдәк Йәшуаниң оң тәрипидә униң билән дүшмәнлишишкә турған
Шәйтанни көрсәтти.□
2 Пәрвәрдигар Шәйтанға: «Пәрвәрдигар сени әйиплисун, и Шәйтан! Бәрһәқ,
Йерусалимни талливалған Пәрвәрдигар сени әйиплисун! Бу *киши* оттин
тартивелинған бир чучула отун әмәсму?» — деди. □ ■
3 Йәшуа болса паскина кийимләрни кийгән һалда Пәриштиниң алдида туратти.
4 У Униң алдида туруватқанларға: «Бу паскина кийимни униңдин
салдуриветиңлар» — деди вә униңға: «Қара, Мән қәбиһлигиңни сәндин елип
кәттим, саңа һейтлиқ кийим кийгүздүм» — деди. □ ■
5 Мән: «Улар бешиға пакиз бир сәллини орисун!» — дедим. Шуниң
билән улар пакиз бир сәллини униң бешиға орап, униңға кийим кийдүрди;
Пәрвәрдигарниң Пәриштиси бир янда туратти.□
6 Вә Пәрвәрдигарниң Пәриштиси Йәшуаға мундақ җекилиди: —
7 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Әгәр
йоллиримда маңсаң, тапилиғинимни чиң тутсаң, Мениң өйүмни башқурисән,
һойлилиримға қарайдиған болисән; саңа йенимда туруватқанларниң арисида
туруш һоқуқини беримән.

■ **2:10** Лав. 26:12; Әз. 37:27; 2Кор. 6:16 □ **3:1 «Андин у маңа ... баш каһин Йәшуани, шуниңдәк Йәшуаниң оң тәрипидә униң билән дүшмәнлишишкә турған Шәйтанни көрсәтти»** — оқурмәнләр бәлким билидуки, «Йәшуа» (яки «Йәһошуа») Йәһудийлар арисида көп көрүлидиған исим болуп, мәнаси: «Пәрвәрдигар Қутқузғучи» дегәнликтур. «Әйса» дегән исим «Йәшуа»ниң әрәб тилидики ипадилинишидур. «Шәйтан» дегәнниң мәнаси: «дүшмән, күшәндә». Бу айәт ибраний тилида: «Андин у маңа Пәрвәрдигарниң Пәриштиси алдида туруватқан баш каһин Йәшуани, шуниңдәк Йәшуаниң оң тәрипидә Шәйтанниң униңға «шәйтан болуш»қа турғанлиғини көрсәтти» — дейилиду. □ **3:2 «Бәрһәқ, Йерусалимни талливалған Пәрвәрдигар сени әйиплисун! Бу киши оттин тартивелинған бир чучула отун әмәсму?»** — бу сөз Йәшуани көрситиду, әлвәттә; вә бәлким Йәшуаниң Бабилға сүргүн болуштики синақ-аздурушлиридин қутқузулғанлиғини көрситиду. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә көрсәткинимиздәк, бу иште Йәшуа Исраилға вәкил қилиниду. ■ **3:2** Йәһ. 9 □ **3:4 «Униң алдида туруватқанлар»** — бизниңчә Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң алдидики пәриштиләрни көрситиду. ■ **3:4** Мик. 7:18 □ **3:5 «Мән: «Улар бешиға пакиз бир сәллини орисун!» — дедим...»** — бу сөз бәлким Зәкәрияниң дуаси — демәк, «Йәшуаниң каһинлиқ кийимлири толуқ болсун!».

8 — И баш каһин Йәшуа, сән вә сениң алдиңда олтарған һәмраһлириң аңлаңлар
(чүнки улар бешарәтлик адәмләр): — Мана, Мән «Шах» дәп аталған қулумни
мәйданға чиқиримән. □ ■
9 Мана, Мән Йәшуаниң алдиға қойған ташқа қара! — Бу бир ташниң үстидә
йәттә көз бар; мана, Мән униң нәқишлирини Өзүм оймән, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — вә Мән бу зиминниң қәбиһлигини
бир күн ичидила елип ташлаймән.□ ■
10 Шу күни, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — һәр
бириңлар өз йеқиниңларни үзүм тели вә әнҗир дәриғи астиға олтиришқа тәклип
қилисиләр».

4

Бәшинчи аламәт көрүнүш — алтун чирақдан

1 Андин мән билән сөзлишиватқан пәриштә қайтип келип мени ойғитиватти.
Мән худди уйқисидин ойғитиветилгән адәмдәк болуп қалдим;
2 У мәндин: «Немини көрдүң?» дәп сориди. Мән: «Мана, мән пүтүнләй алтундин
ясалған бир чирақданни көрдүм; униң үсти тәрипидә бир қача, йәттә чириғи вә
йәттә чираққа тутишидиған йәттә нәйчә бар екән; □
3 униң йенида икки зәйтун дәриғи бар, бириси оң тәрәптә, бириси сол тәрәптә»,
дедим.
4 Андин җававән мән билән сөзлишиватқан пәриштидин: «И тәхсир, булар
немә?» — дәп соридим.
5 Мән билән сөзлишиватқан пәриштә маңа җававән: «Буларниң немә екәнлигини
билмәмсән?» — деди. Мән: «Яқ, тәхсир» — дедим.■
6 Андин у маңа җававән мундақ деди: «Мана самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигарниң Зәруббабәлгә қилған сөзи: «Иш күч-қудрәт билән әмәс,
иқтидар билән әмәс, бәлки Мениң Роһум арқилиқ пүтиду! — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
7 — И бүйүк тағ, сән зади ким? Зәруббабәл алдида сән түзләңлик болисән;
у *ибадәтханиниң* әң үстигә җипсима ташни қойиду, шуниң билән униңға:
«Илтипатлиқ болсун! Илтипат униңға!» дегән товлашлар янрап аңлиниду».□ ■
8 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —

□ **3:8 «Мана, Мән «Шах» дәп аталған қулум...»** — «мана» дегән сөз мошу йәрдә ибраний тилида «чүнки, мана» дейилиду. «чүнки» дегән сөз ишлитилгәндә, әслидә униң кәйнидә бир сәвәп бар болуши керәк. Бу сәвәп жуқурики 1-7-айәттә тепилиши мүмкин, бирақ бизгә һазирчә намәлум. **«Мениң «Шах» дегән қулум»** — 6-бап, 12-13-айәттиму тилға елиниду. ««Шах» дегән қулум» Мәсиһни көрситиду. «Шах», «Йәшуа», «униң алдиға олтарған адәмләр» вә төвәндики айәттики «йәттә көзлүк таш» үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **3:8** Йәш. 4:2; 11:1; Йәр. 23:5; 33:15; Зәк. 6:12 □ **3:9 «Бу бир ташниң үстидә йәттә көз бар; мана, Мән униң нәқишлирини Өзүм оймән»** — «көз» ибраний тилида «булақ» дегән мәнинриму көрситиду. Бәзи алимлар шу мәнидә чүшинип мундақ тәрҗимә қилиду: «Бу бир ташниң үстидә йәттә булақ бар; Мән буларниң ағзилирини ачимән...». 3-бап, -10-айәттә йәттә көз тилға елинғачқа, биз әсли «көз» дегән мәнидә болуши керәк, дәп қараймиз. Мүмкинчилигиму барки, «көз» дегән сөз мошу йәрдә икки мәнини өз ичигә алиду. ■ **3:9** Зәк. 4:10; Вәһ. 5:6; Зәб. 117:22; Йәш. 8:14; 28:16; Мат. 21:42; 1Пет. 2:4; Йәш. 49:16; Юһ. 20:20, 25-27; Зәк. 13:1 □ **4:2 «йәттә чириғи вә йәттә чираққа тутишидиған йәттә нәйчә бар екән»** — яки «йәттә чирақниң һәр бириниң йәттә пилиги бар екән». ■ **4:5** Зәк. 4:14; Әзра 5:1; 6:14; Вәһ. 11:3-4 □ **4:7 «у ибадәтханиниң әң үстигә җипсима ташни қойиду»** — «җипсима таш» селиниватқан өйниң (мошу айәттә ибадәтханиниң) әң ахирқи қоюлған тешитур. **«шуниң билән униңға: «Илтипатлиқ болсун! Илтипат униңға!» дегән товлашлар янрап аңлиниду»** — «Илтипатлиқ болсун! Илтипат униңға!» дегән сөзләр бәлким ибадәтханиға, яки «әң үстидики җипсима таш», яки пүтүн қурулуш ишиға ейтилиду. ■ **4:7** Йәш. 40:4

9 «Зәруббабәлниң қоли мошу өйниң улини салди вә униң қоллири уни
пүттүриду; шуниң билән силәр самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарниң Мени әвәткәнлигини билисиләр. ■
10 Ким әнди мошу «кичик ишлар болған күн»ни көзгә илмисун? Чүнки булар
шатлиниду, — бәрһәқ, бу «йәттә» шатлиниду, — Зәруббабәлниң қоли тутқан тик
өлчәм тешини көргәндә шатлиниду; бу «*йәттә*» болса Пәрвәрдигарниң пүткүл
йәр йүзигә сәпселип қараватқан көзлиридур».□ ■
11 Мән җававән пәриштидин: «Чирақданниң оң вә сол тәрипидә турған икки
зәйтун дәриғи немә?» дәп соридим;
12 вә иккинчи қетим соални қоюп униңдин: «Уларниң йенидики икки алтун
нәйчә арқилиқ өзлигидин «алтун» қуюватқан шу икки зәйтун шехи немә?» дәп
соридим.□
13 У мәндин: «Буларниң немә екәнлигини билмәмсән?» дәп сориди. Мән: «Яқ,
тәхсир» — дедим.
14 У маңа: «Булар пүткүл йәр-зиминниң Егиси алдида туруватқан «зәйтун
мейида мәсиһ қилинған» икки оғул балидур» — деди. □ ■

5

Алтинчи аламәт көрүнүш — «учар орам язма»

1 Андин мән йәнә бешимни көтирип, мана бир учар орам язмини көрдүм.
2 У мәндин: «Немини көрдүң?» дәп сориди. Мән: «Бир учар орам язмини
көрдүм; узунлуғи жигирмә гәз, кәңлиги он гәз екән» — дедим.□
3 У маңа: «Бу болса пүтүн зимин үстигә чиқирилған ләнәттур; чүнки һәр бир
оғрилиқ қилғучи бу тәрипигә йезилғини бойичә үзүп ташлиниду; вә қәсәм
ичкүчиләрниң һәр бири у тәрипигә йезилғини бойичә үзүп ташлиниду».
4 — «Мән бу *язмини* чиқириմән» — дәйду самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар, «вә у оғриниң өйигә һәмдә намим билән ялғандин қәсәм

■ **4:9** Юһ. 2:19-21 □ **4:10 «бәрһәқ, бу «йәттә» шатлиниду...»** — бәзи алимлар бу «йәттә»ни чирақданниң йәттә шехини көрситиду, дәп қарайду. Бирақ чирақдан Худадин май қобул қиливатиду, шуңа бизниңчә «бу «йәттә»» жуқуриқи ташниң «йәттә көз»ини көрситиду. Ибадәтханиниң қурулуши адәмләрниң көз-қарашлирида «кичик ишлар» болғини билән, Пәрвәрдигарниң һәммә ишни тәң көридиған көзлиридә у интайин әһмийәтлик, шатлинарлиқ бир иштур. Һәтта қурулуш җәрянида, Зәруббабәлниң «тик өлчәш теши»ни тутқанлиғини көргәндә, «Пәрвәрдигарниң көзлири» шатлиниду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **4:10** 2Тар. 16:9; Вәһ. 5:6 □ **4:12 «..өзлигидин «алтун» қуюватқан шу икки зәйтун шехи...»** — мошу «алтун» бәлким «алтун рәңлик» зәйтун мейи —һәр тәрәплик роһий риғбәт-тәсәллини көрсәтсә керәк. □ **4:14 ««зәйтун мейида мәсиһ қилинған» икки оғул балидур»** — ибраний тилида: «зәйтун майлиқ икки оғул бала» дейилиду. Бу айәттик «икки зәйтун дәриғи» тоғрисида икки көзқараш бар. (1) Икки зәйтун дәриғи Зәруббабәл вә Йәшуа, йәни Давутниң әвлади болған падишаниң орнида турғучи Зәруббабәл вә баш каһин Йәшуа. Оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, Исраилниң падишалири вә каһинлири алаһидә бир пурақлиқ зәйтун мейи билән «мәсиһ қилинған», бу май Худаниң Роһиниң мәдитини билдүрәтти. Шуниңдәк падиша вә каһин (башқа тәрәплердин) Худаға вәкаләтчи болатти. Бу биринчи көзқараш бойичә бу икки адәмниң Худаниң Роһи арқилиқ йетәкчилик қилиши вә илһам бериши билән, хәлиқ Худаниң нурини дунияға чачидиған «чирақдан» болиду. (2) Бу «мәсиһ қилинған икки оғул бала» дәл Зәкәрия вә һагай пәйғәмбәрләрниң өзи; уларниң риғбәтләндүрүшлири билән пүтүн хәлиқ, җүмлидин Зәруббабәл вә Йәшуа муқәддәс ибадәтханини қурушқа илһамландурулмақта; шуниң билән йәнә «Худаниң нурини дунияға чачидиған «чирақдан» болиду». Бизниңчә бу көзқараш орунлуқ. ■ **4:14** Зәк. 4:3; Әзра 5:1; 6:14; Вәһ. 11:3-4 □ **5:2 «узунлуғи жигирмә гәз, кәңлиги он гәз екән»** — ибранийлар ишләткән «гәз» бәлким йерим метр еди. Орам язминиң узунлуғи, кәңлиги Муса пәйғәмбәргә көрситилгән «муқәддәс чедир»ниң узунлуғи вә кәңлиги билән мунасивәтлик («Мис.» 29-бапни көрүң).

ичкүчиниң өйигә кириду вә шу өйдә қонуп уни яғач-ташлири билән қошупла йәветиду».□

Йәттинчи аламәт көрүнүш — севәттә олтарған аял — «Рәзиллик»

5 Андин мән билән сөзлишиватқан пәриштә чиқип маңа: «Әнди бешиңни
көтәргин, неминиң чиқиватқинини көрүп бақ» — деди.
6 Мән: «У немә?» — дәп соридим. У маңа: «Бу чиқиватқан «әфаһ» севитидур», вә:
«Бу болса *шу рәзилләрниң* пүтүн зиминдики қияпитидур» — деди. □
7 Әфаһ севитиниң ағзидин думилақ бир қоғушун көтирилди, мана, әфаһ севити
ичидә бир аял олтиратти.
8 У: «Бу болса, рәзиллик»тур» — дәп, уни әфаһ севити ичигә қайтуруп ташлап,
әфаһниң ағзиға еғир қоғушунни ташлап қойди.
9 Бешимни көтирип, мана икки аялниң чиққанлиғини көрдүм; шамал уларниң
қанатлирини йәлпүтүп туратти (уларниң ләйләкниңкидәк қанатлири бар еди);
улар әфаһни асман билән зиминниң оттурисиға көтәрди.
10 Мән билән сөзлишиватқан пәриштидин: «Улар әфаһни нәгә көтирип маңиду?»
— дәп соридим.
11 У маңа: Улар әфаһ үчүн «Шинар зимини»да бир өй селишқа кәтти; өй бәрпа
қилинғандин кейин, әфаһ севити шу йәрдә өз туралғусиға қоюлиду, — дәп җавап
бәрди.□

6

Сәккизинчи аламәт көрүнүш — атлиқ җәң һарвулири

1 Андин мана, мән йәнә бешимни көтирип, икки тағ оттурисидин төрт җәң
һарвусиниң чиққанлиғини көрдүм. Тағлар болса мис тағлар еди.
2 Биринчи җәң һарвусидики қизил атлар еди; иккинчи җәң һарвусидики қара
атлар еди;
3 үчинчи җәң һарвусидики ақ атлар, төртинчи җәң һарвусидики күчлүк чипар
атлар еди.
4 Мән җававән мән билән сөзлишиватқан пәриштидин: «Тәхсир, булар немә?» —
дәп соридим.
5 Пәриштә маңа җававән: «Булар пүткүл йәр-зиминниң Егисиниң һозуридин
чиққан асманларниң төрт роһи.
6 Қара атлар қетилған һарву шималий зиминлар тәрәпкә кириду; ақлар уларниң
кәйнидин маңиду; чипарлар болса җәнубий зиминлар тәрәпкә маңиду.
7 Андин мошу күчлүк атлар чиқип йәр йүзидә уяқ-буяқ кезишкә алдирайду» —
деди.

□ **5:4 «Мән бу язмини чиқиримән... вә у оғриниң өйигә һәмдә намим билән ялғандин қәсәм ичкүчиниң өйигә кириду вә шу өйдә қонуп уни яғач-ташлири билән қошупла йәветиду»** — «учар орам язма» тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **5:6 «Бу чиқиватқан «әфаһ» севитидур»** — «әфаһ» болса һәҗим өлчими, тәхминән 40 литр келиду. Мошу йәрдә һәм өлчәм һәм өлчәйдиған севәтниң өзини көрситиду. **«Бу болса шу рәзилләрниң пүтүн зиминдики қияпитидур»** — «рәзилләр» ибраний тилида «улар». Жуқирида ейтилған оғри вә ялғанчини көрситиши мүмкин. Ибраний тилида «қияпәт» «көз» дегән сөз билән ипадилиниду. Мәнаси бәлким: Худа Өз хәлқигә көзи билән йетәкчилик қилғинидәк («Зәб.» 31:8) Шәйтанму өзигә тәвә болғанларни «әфаһ» (сода-сетиқниң символи) арқилиқ башқуриду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **5:11 «Шинар зимини»** — «Шинар» Бабилийәниң башқа бир исми. **«әфаһ севити шу йәрдә өз туралғусиға қоюлиду»** — «әфаһда олтарған аял» («рәзиллик») тоғрисида «қошумчә сөз»миздә тохтилимиз.

У уларға: «Меңиңлар, йәр йүзидә уяқ-буяқ меңиңлар» — деди; улар йәр йүзидә уяқ-буяқ маңди.
8 Вә У маңа үнлүк авазда: «Қара, шималий йәр-зиминлар тәрәпкә маңғанлар Мениң Роһумдики аччиқни шималий зимин тәрәптә бесиқтурди» — деди. □

Баш каһин Йәшуаға таҗ кийдүрүш

9 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
10 Сүргүн болуп кәлгәнләрдин, йәни Һәлдай, Тобия вә Йәдаядин соғатларни қобул қилғин; шу күни улар Бабилдин келип чүшкән өйгә, йәни Зәфанияниң оғли Йосияниң өйигә киргин;
11 шундақ, күмүч вә алтунни қобул қилғин, булардин чәмбәрсиман бир тажни тоқуп вә тажни Йәһозадакниң оғли баш каһин Йәшуаниң бешиға кийгүзгин;
12 вә Йәшуаға: «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Қараңлар, «Шах» дәп аталған инсан! У өз түвидин орнида шахлинип, Пәрвәрдигарниң ибадәтханисини қуриду» — дегин.■
13 «Бәрһәқ, Пәрвәрдигарниң ибадәтханисини қурғучи дәл шу болиду; у шу шаһанә шан-шәрәпни зиммисигә елип, өз тәхтигә олтирип һөкүм сүриду; у тәхткә олтиридиған каһин болиду; хатирҗәмлик-арамлиқни елип келидиған һәмкарлиқ улар иккиси арисида болиду.□ ■
14 Мошу чәмбәрсиман таж Пәрвәрдигарниң ибадәтханисида Хәләм, Тобия, Йәдаяларға вә Зәфанияниң оғлиниң меһриванлиғиға бир әсләтмә үчүн қоюлиду. □
15 Вә жирақта туруватқанлар келип Пәрвәрдигарниң ибадәтханисини қуруш хизмитидә болиду; шуниң билән силәр самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң Мени әвәткәнлигини билисиләр; әгәр Пәрвәрдигарниң авазини көңүл қоюп аңлисаңлар бу иш әмәлгә ашурулиду».■

7

Роза тутуш тоғрилиқ қоюлған соал вә рәддийәлик җавап

□ **6:8 «шималий йәр-зиминлар тәрәпкә маңғанлар Мениң Роһумдики аччиқни шималий зимин тәрәптә бесиқтурди»** — сәккизинчи көрүнүш үстидә «қошумчи сөз»миздә тохтилимиз. ■ **6:12** Зәк. 3:8; Йәш. 4:2; 11:1; Йәр. 23:5; 33:15 □ **6:13 «у шу шаһанә шан-шәрәпни зиммисигә елип, ... у тәхткә олтиридиған каһин болиду»** — Исраилда «Лавий» қәбилисидин болған «каһин»лар падиша болушқа қәтъий болмайтти. Мошу йәрдә Йәшуа (Әйса) шүбһисизки, кәлгүси заманда келидиған Қутқузғучи-Мәсиһни көрситиду. «Мәсиһ» һәм каһин һәм падиша болуп, Йәшуа вә Зәруббабәл қуруватқан ибадәтханидин техиму улуқ ибадәтханини, йәни Муқәддәс Роһтин туғулған кишиләрдин тәркиб тапқан ибадәтханини қуриду. «Қошумчә сөз»имиз вә «Һагай пәйғәмбәр» қисмидики «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«хатирҗәмлик-арамлиқни елип келидиған һәмкарлиқ... »** — яки «хатирҗәмлик-арамлиқни елип келидиған план ...». **«хатирҗәмлик-арамлиқни елип келидиған һәмкарлиқ улар иккиси арисида болиду»** — бәзи алимлар «иккиси» дегән сөз «икки һоқуқ» дегән мәнидә, у бәлким ҚутКузғучи-Мәсиһниң «каһин» һәм «тәхттә олтарғучи падиша» дегән икки салаһийитини көрситиду, дәп қарайду. Бизниңчә «улар иккиси» болса Пәрвәрдигар һәм униң Мәсиһидур. Дунияниң гуналирини жуйидиған қурбанлиқ болса Худаниң плани болуп, Өз Мәсиһи шу планини әмәлгә ашуруп қурбанлиқ болған; шуңа «хатирҗәмлик-арамлиқни елип келидиған һәмкарлиқ» «Улар иккиси» арисидидур. ■ **6:13** Зәб. 109:1, 4; 84:11; Йәш. 9:6; 22:24; Юһ. 2:19-22 □ **6:14 «Хәләм, Тобия, Йәдаялар...»** — «Хәләм» 10-айәттә «Хәлдай» дәп атилиду. **« Зәфанияниң оғлиниң меһриванлиғиға бир әсләтмә үчүн қоюлиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Зәфанияниң оғли «Хән»гә бир әсләтмә үчүн қоюлиду». Бирақ «хән»ниң мәнаси «илтипат, меһриванлиқ» болуп, Муқәддәс Китаптики башқа йәрләрдә исим орнида ишлитәткәнлиги көрүлмәйду. ■ **6:15** Зәк. 2:8, 9, 10, 12; Йәш. 48:16; Юһ. 11:42; 17:21

1 Дариус падишаниң төртинчи жили тоққузинчи ай, йәни «Хисләв»ниң төртинчи
күни, Пәрвәрдигарниң сөзи Зәкәрияға кәлди.
2 Шу чағда Бәйт-Әл шәһиридикиләр Шерәзәр вә Рәгәм-Мәләкләрни
Пәрвәрдигардин илтипат сорашқа әвәткән еди.
3 Бәйт-Әлдикиләр: «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң
өйидики каһинлардин, шуниңдәк пәйғәмбәрләрдин: «Һәр биримиз көп
жиллардин бери қилғинимиздәк, бәшинчи айда һәр биримиз йәнила өзимизни
башқилардин айрип, жиға-зерәға олтиришимиз керәкму?» — дәп сораңлар» дәп
тапилиған еди.□
4 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
5 «Зиминдики барлиқ туруватқан хәлиққә һәм каһинларға сөз қилип мундақ
сориғин: — «Силәр мошу йәтмиш жилдин бери бәшинчи ай вә йәттинчи
айларда роза тутуп жиға-зерә қилғиниңларда, силәр маңа, һәқиқәтән маңа роза
туттуңларму? □
6 Йегиниңлар, ичкиниңлар, бу пәқәт өзүңлар үчүнла йәп-ичкиниңлардин ибарәт
болди әмәсму? □
7 Булар Йерусалим вә униң әтрапидики шәһәрлири аһалилик болған, таза
аватлашқан чағларда, җәнубий Йәһуда вә төвән түзләңлик аһалилик болған
чағларда, Пәрвәрдигар бурунқи пәйғәмбәрләр арқилиқ җакалиған сөзләр
әмәсму?
8 Пәрвәрдигарниң сөзи Зәкәрияға келип мундақ дейилди: —
9 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Һәқиқий
адаләтни жүргүзүңлар, бир-бириңларға меһир-муһәббәт вә рәһим-шәпқәт
көрситиңлар,
10 тул хотун вә житим-йесирларни, ят адәмләр вә намратларни бозәк қилмаңлар;
һеч ким өз қериндишиға көңлидә яманлиқ ойлимисун. ■
11 Бирақ *ата-бовилириңлар* аңлашни рәт қилған, улар җаһиллиқ билән бойнини
толғап, аңлимасқа қулақлирини еғир қилған; □
12 улар Тәврат қанунини вә самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарниң Өз Роһи билән бурунқи пәйғәмбәрләр арқилиқ әвәткән
сөзлирини аңлимаслиқ үчүн көңлини алмастәк қаттиқ қилған еди; шуңа самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигардин интайин қаттиқ ғәзәп чүшкән;
13 шундақ болдики, Мән уларни чақирғанда улар аңлашни рәт қилғандәк, улар
чақирғанда Мәнму аңлашни рәт қилдим» — дәйду самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар, ■

□ **7:3 «бәшинчи айда һәр биримиз йәнила өзимизни башқилардин айрип, жиға-зерәға олтиришимиз керәкму?»** — «бәшинчи ай»дики роза тутуш болса әслидики ибадәтханиниң вәйран қилинғанлиғиға һәсрәт билдүрүш үчүн еди. Бабил империйәсиниң қошунлири ибадәтханини бәшинчи айниң 9-күнидә вәйран қилған еди, андин хәлиқни 70 жил сүргүн қилип башқурған. Мошу кишиләр: «Ибадәтхана һазир қайтидин қурулуватқан болғачқа, бу розини тутуверишимиз керәкму?» — дәп ойлиниватқан еди. □ **7:5 «Силәр мошу йәтмиш жилдин бери бәшинчи ай вә йәттинчи айларда роза тутуп жиға-зерә қилғиниңларда...»** — «йәттинчи ай»дики роза, валий Гәдәлияниң қаза қилинғанлиғини әсләш мәхситидә тутулған роза болуп, униң вапатиға һәсрәт билдүрүш үчүн еди (Тәврат, «Йәрәмия», 40-41-баплар). Бу Бабил империйәси Пәләстинни ишғал қилған мәзгилдики әң ахирқи пажиәлик вақиә еди. □ **7:6 «Йегиниңлар, ичкиниңлар, бу пәқәт өзүңлар үчүнла йәп-ичкиниңлардин ибарәт болди әмәсму? »** — демәк, силәрниң роза тутушуңлар йәп-ичишиңларға охшаш, пәқәт өзлириңла үчүндур. Роза тутушниң мәхсити Худани издәш әмәс, бәлки «өз-өзигә ичини ағритиш»тин ибарәт болуши мүмкин. Йәнә бир имканийити, бу айәттики «йемәк» вә «ичмәк» бәлким һейт-байрамларни көрситиду. Худа улардин: «мошу һейт-байрамларни өзүңлар үчүн тәбриклидиңларму, яки мән үчүн тәбриклидиңларму?» — дәп соравтиду. ■ **7:10** Мис. 22:22 □ **7:11 «улар җаһиллиқ билән бойнини толғап»** — ибраний тилида «улар мүрисини җаһил қилип...». ■ **7:13** Пәнд. 1:28; Йәш. 1:15; Йәр. 11:11; 14:12

14 — «вә Мән уларни улар тонумайдиған барлиқ әлләр арисиға қара қуюн билән
тарқитивәттим; уларниң кетиши билән зимин вәйран болған, андин униңдин
өткәнләрму, қайтқанларму болған әмәс; чүнки уларниң сәвәвидин иллиқ зимин
вәйранә қилинған».□

8

Роза тутуш тоғрилиқ қоюлған соал вә үмүт бәргүчи җавап

1 Вә самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип
мундақ дейилди: —
2 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мениң
Зионға бағлиған отлуқ муһәббитим қайнап ташти; Мениң униңға бағлиған отлуқ
муһәббитим түпәйлидин *униң дүшмәнлиригә* ғәзивим қайнап ташти.■
3 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Мән Зионға қайтип кәлдим, Йерусалимниң
оттурисида маканлишимән; Йерусалим «һәқиқәт шәһири» дәп атилиду, самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң теғи «Муқәддәс Тағ» дәп атилиду.
4 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: «Қери бовай-
момайлар йәнә Йерусалимниң кочилирида олтиридиған болиду; күнлири узун
болуп, һәр бири һасисини қолида тутуп олтириду;
5 шәһәрниң кочилири ойнаватқан оғул-қиз балилар билән лиқ толиду.
6 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Бу иш шу
күнләрдә бу хәлиқниң қалдисиниң көзигә әҗайип карамәт көрүнидиғини билән,
у Мениң көзүмгә карамәт көрүнәмду?» — дәйду самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар.□
7 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мана, Мән
Өз хәлқимни шәрқий зиминлардин, ғәрбий зиминлардин қутқузимән;
8 Мән уларни елип келимән, улар Йерусалимда маканлишиду; улар Мениң
хәлқим, Мән һәқиқәт вә һәққанийлиқта уларниң Худаси болимән».
9 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң өйиниң ули селинған күнидә
һазир болған пәйғәмбәрләрниң ағзидин мошу күнләрдә баян қилиниватқан
муну сөзләрни ишитиватисиләр, муқәддәс ибадәтханиниң қурулушиға қолуңлар
күчлүк қилинсун! □
10 Чүнки шу күнләрдин илгири инсан үчүн иш һәққи йоқ, ат-улақ үчүнму
иш һәққи йоқ еди; җәбир-зулум түпәйлидин чиққучи яки киргүчи үчүн аман-
есәнлик йоқ еди; чүнки Мән һәр бир адәмни өз йеқиниға дүшмәнләштүрдүм;
11 бирақ Мән бу хәлиқниң қалдисиға бурунқи күнләрдикидәк болмаймән, дәйду
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар;
12 чүнки уруқ һосуллуқ болиду, үзүм тели мевиләйду, тупрақ үндүрмилирини
бериду, асманлар шәбнәмлирини бериду; шуниң билән мән бу хәлиқниң
қалдисиға мошуларниң һәммисини егә қилдуримән. □

□ **7:14 «уларни... қара қуюн билән тарқитивәттим»** — яки «уларни ... қара қуюн билән тарқитиветимән». ■ **8:2** Зәк. 1:14 □ **8:6 «Бу иш шу күнләрдә бу хәлиқниң қалдисиниң көзигә әҗайип карамәт көрүнидиғини билән, у Мениң көзүмгә карамәт көрүнәмду?»** — демәк, адәмләр үчүн әҗайип карамәт болған ишлар Худа үчүн адәттики ишлар. □ **8:9 «Пәрвәрдигарниң өйиниң ули селинған күнидә сөзлигән пәйғәмбәрләр»** — Һагай вә Зәкәрия. Бу айәттә көздә тутулған «Пәрвәрдигарниң өйиниң улиниң селиниши» икки жил бурун («Әзра» 5:1-2) болған болса керәк. □ **8:12 «уруқ һосуллуқ болиду»** — яки «уруққа хатирҗәмлик-аманлиқ болиду».

13 Шундақ әмәлгә ашурулидуки, силәр әлләр арисида ләнәт болуп
қалғиниңларниң әксичә, и Йәһуда жәмәти вә Исраил жәмәти, Мән силәрни
қутқузимән, силәр *уларға* бәхит-бәрикәт болисиләр; қорқмаңлар, қоллириңлар
күчлүк қилинсун!□
14 Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— Силәрниң ата-бовилириңлар Мениң ғәзивимни қозғиғанда Мениң силәргә
яманлиқ йәткүзүш ойида болғиним вә шу *жаза* йолидин янмиғинимдәк — дәйду
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар —
15 Мән һазир, мошу күнләрдә йәнә Йерусалим вә Йәһуда жәмәтигә яхшилиқ
йәткүзүш ойида болдум; қорқмаңлар.
16 Мошу ишларға әмәл қилиңлар: — һәр бириңлар өз йеқиниңларға һәқиқәтни
сөзләңлар; дәрвазилириңларда һәқиқәткә, аман-течлиққа уйғун һөкүмләрни
жүргүзүңлар; □ ■
17 һеч ким көңлидә өз йеқиниға яманлиқ ойлимисун; һеч қандақ ялған қәсәмгә
шерик болмаңлар; чүнки Мән дәл буларниң һәммисигә нәпрәтлинимән, дәйду
Пәрвәрдигар.■
18 Вә самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип
мундақ дейилди: —
19 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Төртинчи айдики роза, бәшинчи айдики роза, йәттинчи айдики роза вә онинчи
айдики роза Йәһуда жәмәтигә хошаллиқ вә шат-хурамлиқ, бәхитлик ибадәт
сорунлири болиду; шуңа һәқиқәт вә хатиржәмлик-течлиқни сөйүңлар.□
20 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Нурғун
қовмлар вә көп шәһәрләрниң аһалиси йәнә мошу йәргә келиду; ■
21 бир шәһәрдә туруватқанлар башқа бир шәһәргә берип уларға:
«Пәрвәрдигардин илтипат тиләшкә, самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарни издәшкә тез барайли; мәнму баримән!» — дәйдиған болиду.
22 Көп қовмлар вә күчлүк әлләр Пәрвәрдигардин илтипат тиләшкә, самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарни издәшкә Йерусалимға келиду.
23 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Шу
күнләрдә һәр хил тилда сөзләйдиған әлләрдин он нәпәр адәм чиқип Йәһудий бир
адәмниң тонини етигини тутувелип униңға: «Биз сән билән барайли; чүнки
Худани сән билән биллидур, дәп аңлидуқ» — дәйду.□

9

□ **8:13 «силәр әлләр арисида ләнәт болуп қалғиниңлар»** — бу сөзниң бәлким үч тәрипи бар. (1) сүргүн болған Йәһудийлар өзлири ләнәткә қалдурулған; (2) улар башқиларға ләнәт болуп уларға бала-қаза кәлтүргән; (3) уларниң нами (Исраил, Йәһудий) ләнәтни билдүргән. Худа мошу үч әвалниң һәр бирини дәл уларниң әксигә айландуриду. **«силәр уларға (әлләргә) бәхит-бәрикәт болисиләр»** — Худа әслидә Ибраһим пәйғәмбәргә: «Сән вә әвладиң һәр бир әл-милләткә бәхит-бәрикәт болисән» дәп вәдә қилған. Исраил итаәтсизликтин мошу бәрикәтни ләнәткә айландурған. □ **8:16 «дәрвазилириңларда һәқиқәткә, аман-течлиққа уйғун һөкүмләрни жүргүзүңлар»** — ақсақаллар шәһәр дәрвазилирида олтирип, сот вә һөкүм қилатти. ■ **8:16** Әф. 4:25 ■ **8:17** Зәк. 5:3, 4; 7:10. □ **8:19 «Төртинчи айдики роза, бәшинчи айдики роза, йәттинчи айдики роза вә онинчи айдики роза Йәһуда жәмәтигә хошаллиқ вә шат-хурамлиқ, бәхитлик ибадәт сорунлири болиду»** — бу «розилар» тоғрилиқ «қошумчә сөз»ни көрүң. ■ **8:20** Йәш. 2:2; Йәр. 16:19; Мик. 4:1; Зәк. 8:2. □ **8:23 «Шу күнләрдә ... әлләрдин он нәпәр адәм чиқип Йәһудий бир адәмниң тонини етигини тутувелип униңға: «Биз сән билән барайли; чүнки Худани сән билән биллидур, дәп аңлидуқ» — дәйду»** — бу иш Худани издәнгән «ят әлләр»ниң һәрикәтлиригә бир мисал болиду.

«Бүйүк Искәндәр»ниң тажавузи тоғрилиқ бешарәтләр

1 Пәрвәрдигарниң сөзидин жүкләнгән бешарәт — Хадрак зимини вә Дәмәшқ үстигә қониду (чүнки Пәрвәрдигарниң нәзири адәмләр вә Исраилниң барлиқ қәбилилири үстидидур); □
2 У буларға чегаридаш болған Хаматқа, Тур вә Зидон үстигиму қониду. Тур толиму «дана» болғачқа, □
3 өзи үчүн қорған қурған, күмүчни топидәк, сап алтунни кочилардики патқақтәк догилап қойған.
4 Мана, Рәб уни мал-дуниясидин айриветиду, униң күчини деңизда йоқ қилиду; у от тәрипидин йәп кетилиду.□
5 Ашкелон буни көрүп қорқиду; Газаму көрүп азаплинип толғинип кетиду; Әкронму шундақ, чүнки униң арзу-үмүти тозуп кетиду; падиша Газадин йоқап кетиду, Ашкелон адәмзатсиз қалиду.
6 Шуниң билән Ашдодта һарамдин болған бириси туриду; Мән Филистийләрниң мәғрурлуғи вә пәхрини йоқитимән. □
7 Мән ағзидин қанларни, униң һарам йегән жиркиничлик нәрсиләрни чишлири арисидин елип кетимән; андин қелип қалғанлар болса, улар Худайимизға тәвә болуп, Йәһудада йолбашчи болиду; Әкронниң орни Йәбус қәбилисидикиләргә охшаш болиду. □
8 Мән қошун түпәйлидин, йәни өтүп кәткүчи вә қайтип кәлгүчи түпәйлидин Өз өйүм әтрапида чедиримни тиктүримән; әзгүчи қайтидин униңдин өтмәйду; чүнки Өз көзүм билән күзитимән.□

Зионниң падишаси Мәсиһ келиду!

9 Зор шатлан, и Зион қизи!

□ **9:1 «Хадрак зимини»** — кона тарихнамиләр бойичә, «Хадрак» дегән район Дәмәшқ шәһиригә йеқин болған, бирақ дәл қайси жай екәнлигини һазир билмәймиз. **«чүнки Пәрвәрдигарниң нәзири адәмләр вә Исраилниң барлиқ қәбилилири үстидидур»** — башқа бир хил тәржимиси: «чүнки инсанларниң вә Исраилниң барлиқ қәбилилириниң көзи Пәрвәрдигарға қарайду». □ **9:2 «У *, йәни Пәрвәрдигарниң бешарити*** буларға чегаридаш болған Хаматқа, Тур вә Зидон үстигиму қониду» — «бүйүк Искәндәр» миладийәдин илгәрки 332-жили жәнуп тәрәпкә жүрүш қилип мошу йәрләрни бир-бирләп егиливалған. □ **9:4 «Мана, Рәб уни мал-дуниясидин айриветиду, униң күчини деңизда йоқ қилиду; у от тәрипидин йәп кетилиду»** — бу айәтни «бүйүк Искәндәр» әмәлгә ашурған. Миладийәдин илгири 332-жили у Турни булаң-талаң қилип пүтүнләй вәйран қиливәткән «қошумчә сөз»имизни көрүң). «униң күчини деңизда йоқ қилиду» дегәнликниң башқа бир хил тәржимиси: «У (йәни Рәб) уларниң деңиздики күчини йоқ қилиду» □ **9:6 «Шуниң билән Ашдодта һарамдин болған бириси туриду; Мән Филистийләрниң мәғрурлуғи вә пәхрини йоқитимән»** — Искәндәр Турни егиливалғандин кейин Филистийәгә қарап жүрүш қилиду. 5- вә 6-айәттә тилға елинған (Ашкелон, Газа, Әкрон, Ашдод) шәһәрләр Филистийәдики бәш чоң шәһәрниң төрти. Бу жәңләрниң тәпсилатлири үчүн «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **9:7 «Мән ағзидин қанларни, униң һарам йегән жиркиничлик нәрсиләрни чишлири арисидин елип кетимән; андин қелип қалғанлар болса, улар Худайимизға тәвә болуп,...»** — «Худайимизға» дегән сөзгә қариғанда мошу айәтләрдики сөзлигүчи Мәсиһниң өзи болуши керәк. **«...Әкронниң орни Йәбус қәбилисидикиләргә охшаш болиду»** — толуқ айәтниң мәнаси: (1) Филистийләр әнди бутларға аталған қурбанлиқларниң қениниму, гөшиниму йемәйдиған болиду. (2) Филистийләр Худаға тәвә болуп Йәһуда арисида (Йәбус қәбилисидикиләрдәк) һөрмәтлик мәртивигә егә болиду (һазирқи «Пәләситинликләр» Филистийләрниң әвлатлири болуши мүмкин). «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **9:8 «Мән қошун түпәйлидин, йәни өтүп кәткүчи вә қайтип кәлгүчи түпәйлидин Өз өйүм әтрапида чедиримни тиктүримән; әзгүчи қайтидин униңдин өтмәйду; чүнки Өз көзүм билән күзитимән»** — «бүйүк Искәндәр» залим болғини билән, Мисирға һуҗум қилишқа маңғанда («өтүп кәткәндә») яки Мисирни ишғал қилип «қайтип кәлгәндә» (гәрчә Йерусалимдики муқәддәс ибадәтханида нурғунлиған байлиқлар болсиму), Йерусалимға һеч һуҗум қилмиған. Бу тарихниң әң чоң сирлиридин биридур. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.

Тәнтәнәлик нида қил, и Йерусалим қизи!
Қараңлар, падишасиң йениңға келиду;
У һәққаний вә нижатлиқ болиду;
Кәмтәр-мөмин болуп,
Мада ешәккә, йәни ешәк тәхийигә минип келиду;□ ■
10 Шуниң билән Мән җәң һарвулирини Әфраимдин,
Атларни Йерусалимдин мәһрум қиливетимән;
Җәң оқясиму елип ташлиниду.
У болса әлләргә хатирҗәмлик-течлиқни җакалап йәткүзиду;
Униң һөкүмранлиғи деңиздин деңизғичә,
Әфрат дәриясидин йәр йүзиниң чәтлиригичә болиду.□
11 Әнди сени болса, саңа чүшүрүлгән әһдә қени түпәйлидин, Мән араңдики
мәһбусларни сусиз орәктин азатлиққа чиқиримән.□ ■
12 Мустәһкәм җайға қайтип келиңлар, и арзу-үмүтниң мәһбуслири! Бүгүн
Мән җакалап ейтиманки, тартқан җазалириңниң әксини икки һәссиләп саңа
қайтуримән. □
13 Чүнки Өзүм үчүн Йәһудани оқядәк егилдүрдүм, Әфраимни оқ қилип оқяға
салдим; Мән оғул балилириңни орнидин турғузимән, и Зион — улар сениң оғул
балилириңға қарши җәң қилиду, и Гретсийә! И Зион, Мән сени палванниң
қолидики қиличтәк қилимән.
14 Пәрвәрдигар уларниң үстидә көрүниду; Униң оқи чақмақтәк етилип учиду. Рәб
Пәрвәрдигар канайни чалиду; У җәнуптики дәһшәтлик қара қуюнларни билләә
елип җүрүш қилиду. ■
15 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар улар үчүн мудапиә
болиду; улар салға ташлирини кукум қилип, дәссәп чәйләйду; улар ичивелип,
шарап кәйпини сүргәнләрдәк қийқас-сүрән көтириду; улар *қанға* миләнгән

□ **9:9 «У һәққаний вә нижатлиқ болиду»** — башқа тәрҗимилири: «У нижатни елип келиду», «У қутқузулған болиду» яки «У ғәлибилик болиду». **«Қараңлар, падишасиң йениңға келиду... мада ешәккә, йәни ешәк тәхийигә минип келиду»** — бу толуқ бешарәт Әйса Мәсиһни ениқ көрситиду. Инҗил, «Матта» 21-бап, «Маркус» 11-бап, «Луқа» 19-бап, «Юһанна» 12-бапларни көрүң. ■ **9:9** Зәк. 2:10; Мат. 21:4-5; Юһ.12:12-16 □ **9:10 «Шуниң билән Мән җәң һарвулирини Әфраимдин, ...мәһрум қиливетимән; ... У** ***, йәни Исраилниң падиша Мәсиһ*** болса әлләргә хатирҗәмлик-течлиқни җакалап йәткүзиду; униң һөкүмранлиғи деңиздин деңизғичә, Әфрат дәриясидин йәр йүзиниң чәтлиригичә болиду» — демисәкму, бешарәт Әйса Мәсиһниң дунияға тунчи келишидин (9-айәт) униң қайтип келишигә атлап өтиду. Бешарәтниң қалғини ахирқи заманларни көрситиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **9:11 «Әнди сени болса, саңа чүшүрүлгән әһдә қени түпәйлидин, Мән араңдики мәһбусларни сусиз орәктин азатлиққа чиқиримән»** — бу сирлиқ бешарәтниң һәм роһий һәм җисманий җәһәтлири болуши керәк. Ишинимизки, Әйса Мәсиһниң қени билән түзгән «йеңи әһдә» Йәһудийларни, әлләрниму һәр хил «гуна орики»дин қутқузалайду һәм кәлгүсидиму буниң сәвәвидин Худа Йәһудийларни һәр хил җисманий қийнчилиқлардинму қутқузиду. ■ **9:11** Мат. 26:28; Луқа 22:20; Рим. 9:3, 4; Рим. 11:25, 26, 27; 1Кор. 11:25; Ибр. 9:19, 20, 21. □ **9:12 «Мустәһкәм җайға қайтип келиңлар, и арзу-үмүтниң мәһбуслири!»** — «арзу-үмүтниң мәһбуслири» бәлким бу толиму қисқартилған гәп болуши мүмкин, мәнаси: ««Худаниң қалдиси» Худаниң нурғун вәдилири алдида үмүтвар болуши керәк еди. Лекин уларниң униңға ишәнмәслиги, шундақла үмүтсизлиниши түпәйлидин гунаниң мәһбуслири болуп қалған. Уларниң бирдин-бир «мустәһкәм җай»и Худаниң Өзи, әлвәттә. ■ **9:14** Һаб. 2:6

қурбангаһниң бүрҗәклиридәк, *қанға* толдурулған қачилардәк болиду. □
16 Шу күни Пәрвәрдигар болған уларниң Худаси уларни Өзүм баққан падам болған хәлқим дәп билип қутқузиду; чүнки улар таҗ гөһәрлиридәк Униң зимини үстидә көтирилиду.
17 Шунчә зордур Униң меһриванлиғи, шунчә қалтистур Униң гөзәллиги! Зираәтләр жигитләрни, йеңи шарап қизларни яшнитиду!□

10

Ахирқи заманлардики вақиәләр — давами

1 Пәрвәрдигардин «кейинки ямғур» пәслидә ямғурни тәләп қилиңлар;
Пәрвәрдигар чақмақларни чақтуруп, уларға мол ямғурларни, шуниңдәк һәр биригә етизда от-чөпләрни бериду. □
2 Чүнки «өй бутлири» бемәна гәпләрни ейтқан, палчилар ялған «аламәт»ләрни көргән, тутуруқсиз чүшләрни сөзлигән; улар қуруқ тәсәлли бериду. Шуңа хәлиқ қой падисидәк тенәп кәтти; улар падичиси болмиғачқа, азар йемәктә.□ ■
3 Мениң ғәзивим падичиларға қозғалди; Мән мошу «текә» *йетәкчиләрни* җазалаймән; чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Өз падисидин, йәни Йәһуда җәмәтидин хәвәр елишқа кәлди; У җәңдә уларни Өзиниң һәйвәтлик етидәк қилиду.
4 Униңдин *йәни Йәһудадин* «Бужәк Теши», униңдин «Қозуқ», униңдин «Җәң Оқяси», униңдин «Һәммигә һөкүмранлиқ Қилғучи» чиқиду.□
5 Шуниң билән улар җәңдә, *дүшмәнләрни* кочилардики патқақни дәссигәндәк чәйләйдиған палванлардәк болиду; улар җәң қилиду, чүнки Пәрвәрдигар улар билән биллидур; улар атлиқ әскәрләрниму йәргә қаритип қойиду.
6 Мән Йәһуда җәмәтини күчәйтимән, Йүсүпниң җәмәтини қутқузимән; Мән уларни қайтидин олтирақлишишқа қайтуримән; чүнки Мән уларға рәһимшәпқәтни көрситимән. Улар Мән һеч қачан ташливәтмигәндәк болиду; чүнки Мән уларниң Худаси Пәрвәрдигармән; Мән уларға җавап беримән.

□ **9:15 «... улар (қанға) миләнгән қурбангаһниң бүрҗәклиридәк, қанға толдурулған қачилардәк болиду»** — бу охшитиш Исраилниң җәңгә болидиған зоқ-кәйпиниң шарап ичкән адәмниңкидәк болидиғанлиғини яки дүшмәнләрдин төкүлгән қанниң көплүгини билдүриду. Қурбангаһ үстидики қурбанлиқларниң қанлирини елишқа бир нәччә қачиларни тәйярлаш керәк еди, улар әлвәттә қан билән лиқ толдурулатти вә қурбангаһниң бүҗәклири қанға милинип кетәтти. Толуқ бу бешарәт бәлким (1) Исраилниң Гретсийә залимлири үстидин (миладийәдин илгәрки 3- вә 2-әсирдә) болған әҗайип ғәлибилирини вә (2) ахирқи замандики дәҗҗалниң қошунлири билән болидиған урушларни көрситиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **9:17 «Шунчә зордур Униң меһриванлиғи, шунчә қалтистур Униң гөзәллиги!»** — яки, «Немидегән әзиз! Немидегән гөзәл!». □ **10:1 «Пәрвәрдигардин «кейинки ямғур» пәслидә ямғурни тәләп қилиңлар»** — бу дуа жуқуриқи бешарәт билән бағлинишлиқ; зираәтләр вә үзүмләргә ямғур керәк, әлвәттә. «Кейинки ямғур» болса Пәләстиндә 3- яки 4-айда яғиду, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш һалқилиқ рольини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һеч һосул болмайду. □ **10:2 «өй бутлири»** — (ибраний тилида «тәрафим») пал билән «йол көрситидиған» бир хил бутлар еди. ■ **10:2** Топ. 5:6 □ **10:4 «Униңдин, йәни Йәһудадин «бүҗәк теши», униңдин «қозуқ»...»** — «йәни Йәһудадин» деган сөзләрни тәрҗимә йолида қошуп киргүздуқ. Ибраний тилида пәқәт «униңдин» дейилиду. 9-айәттә «Йәһуда җәмәти» көздә тутулған болғачқа, 10-айәтни шундақ тәрҗимә қилдуқ. Мәсиһ «Йәһудадин» чиқиду, әлвәттә. Башқа бир хил тәрҗимиси «йәни Худадин». **«униңдин ... «бүҗәк теши», .. «қозуқ», .. «җәң оқяси», .. «һәммигә һөкүмранлиқ қилғучи» чиқиду»** — бу төрт намниң һәммиси «Мәсиһ-Қутқузғучи»ниң унванлири болиду. Барлиқ пәйғәмбәрләрниң бешарәтлири бойичә «Мәсиһ» чоқум Йәһуданиң әвлади болуши керәк еди. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. «Униңдин» дегәнни бәзи алимлар «Худадин» дегән мәнидә, дәп қарайду.

7 Әфраимдикиләр палвандәк болиду, көңүллири шарап кәйпини сүргәнләрдәк
хошаллиниду; уларниң балилири буни көрүп хошаллиниду; уларниң көңли
Пәрвәрдигардин шатлиниду.
8 Мән үшқиртип, уларни жиғимән; чүнки Мән уларни бәдәл төләп һөрлүккә
чиқиримән; улар илгири көпийип кәткәндәк көпийиду.
9 Мән уларни әлләр арисида уруқтәк чачимән; андин улар Мени жирақ җайларда
әсләйду; шуниң билән улар балилири билән һаят қелип, қайтип келиду. □
10 Мән уларни қайтидин Мисир зиминидин елип келимән, Асурийәдинму
чиқирип жиғимән; уларни Гилеад вә Ливан зиминиға елип киргүзимән; йәр-
зимин уларни патқузалмай қалиду.
11 Шундақ қилип, У җәбир-җапа деңизидин өтүп, деңиздики долқунларни уриду;
Нил дәриясиниң тәглири қуруп кетиду; Асурийәниң мәғрурлуғи вә пәхри пәс
қилиниду, Мисирдики шаһанә һасиму йоқилиду. □
12 Мән уларни Пәрвәрдигар арқилиқ күчәйтимән; улар Униң намида маңиду,
дәйду Пәрвәрдигар.

11

Худаниң падиси яхши падичисини, йәни Пәрвәрдигарниң Өзини рәт қилиду; улар зулмәткә қалиду

1 И Ливан, от сениң кедир дәрәқлириңни йәп кетиши үчүн, дәрвазилириңни ач!
□
2 Вайсаңлар, и қариғайлар, чүнки кедир жиқилди, есил дәрәқләр вәйран
қилинди; вайсаңлар, и Башандики дуб дәрәқлири, чүнки барақсан орман
жиқитилди!
3 Падичиларниң вайсиған авазини аңла! Чүнки уларниң шәриви *болған чимән-
яйлақ* вәйран қилинди; асланларниң һөкиригән авазини аңла! Чүнки Иордан
дәриясиниң пәхри болған *бүк-барақсанлиғи* вәйран қилинди.
4 Пәрвәрдигар Худайим мундақ дәйду: — Боғузлашқа бекитилгән падини бақҗин!
5 Уларни сетивалғанлар уларни боғузливәткәндә һеч гунакар дәп қаралмайду;
уларни сетивәткәнләр: «Пәрвәрдигарға шүкри! Чүнки бейип кәттим!» — дәйду;
уларниң өз падичилири уларға ичини һеч ағритмайду.
6 Чүнки Мән зиминда туруватқанларға йәнә ичимни һеч ағритмаймән, дәйду
Пәрвәрдигар; — вә мана, Мән адәмләрни, һәр бирини өз йеқининиң қолиға вә
өз падишасиниң қолиға тапшуримән; мана, булар зиминни харап қилиду, Мән
уларни буларниң қолидин һеч қутқузмаймән.□

7 Шуңа мән «боғузлашқа бекитилгән пада»ни беқип турдум, болупму падиниң
арисидики мискин мөминләрни бақтим. Мән өзүмгә икки таяқни алдим;

□ **10:9 «Мән уларни әлләр арисида уруқтәк чачимән; ...»** — яки «Мән уларни әлләр арисида уруқтәк чачидиған болсам,...». □ **10:11 «У җәбир-җапа деңизидин өтүп, деңиздики долқунларни уриду»** — «У» — Худани көрситиду, әлвәттә. □ **11:1 «И Ливан, от сениң кедир дәрәқлириңни йәп кетиши үчүн, дәрвазилириңни ач! »** — бу 1-3-айәт бәлким бир охшитиш; Йәһуданиң йетәкчилири Худаниң хәлқи вә Худа бәргән зиминни өз мәнпәити үчүн ишләткән, һазир бу мәнпәәттин айрилиду. 1-айәт йеқидин қурулған ибадәтханиниң йәнә вәйран қилинишини көрситиши мүмкин. У Ливандики көплигән кедир дәрәқлирини вә башқа есил дәрәқләрни ишлитип селинған (Тәврат, «Әзра», 3:7-айәт). «Қошумчә сөз»имиздә биз бу бабни тәпсилий шәрһләймиз. □ **11:6 «Мән... һәр бирини өз йеқининиң қолиға вә өз падишасиниң қолиға тапшуримән»** — «өз падишаси» алаһидә ибарә болуп, бәлким Худа шу падишани таллимиғанлиғини, бәлки Йәһудадикиләр өзлири таллиғанлиғини көрситиду. Зәкәрияниң дәвридә Йәһуданиң һеч падишаси йоқ еди (Йәһуда Парс империйәси астида болған).

биринчисини «шапаәт», иккинчисини «риштә» дәп атидим; шуниң билән мән
падини бақтим.□
8 Шуниңдәк Мән бир ай ичидә үч падичини һалак қилдим; Мениң җеним бу
хәлиқтин бизар болди вә уларниң җени Мени өч көрди.□
9 Мән: «Мән силәрни бақмаймән; өләй дәп қалғанлири өлүп кәтсун; һалак
болай дәп қалғанлири һалак болсун; тирик қалғанларниң һәммиси бир-бириниң
гөшини йесун» — дедим.□
10 Мән «шапаәт» дегән тайиғимни елип сундуриветтим, шуниңдәк Мениң барлиқ
әлләр билән болған әһдәмни сундурувәттим.
11 Әһдә шу күни бекар қиливетилди; шуңа пада арисидики маңа диққәт қилған
мискин мөминләр буниң Пәрвәрдигарниң сөзи екәнлигини билип йәтти. □
12 Вә мән уларға: «Мувапиқ көрсәңлар, мениң иш һәққимни бериңлар; болмиса
болди қилиңлар» — дедим. Шуңа улар мениң иш һәққимгә оттуз күмүч тәңгини
таразиға салди.■
13 Вә Пәрвәрдигар маңа: «Мана бу улар Маңа бекиткән қалтис баһа! Уни
сапалчиниң алдиға ташлап бәр!» деди. Шуниң билән мән оттуз күмүч тәңгини
елип буларни Пәрвәрдигарниң өйидә, сапалчиниң алдиға чөривәттим. □ ■
14 Андин мән Йәһуда билән Исраилниң қериндашлиғини үзүш үчүн, иккинчи
тайиғимни, йәни «риштә»ни сундурувәттим.
15 Андин Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: «Сән әнди йәнә әрзимәс падичиниң
қураллирини ал. □
16 Чүнки мана, Мән зиминда бир падичини орнидин турғузимәнки, у һалак болай
дегәнләрдин хәвәр алмайду, тенәп кәткәнләрни издимәйду, яриланғанларни
сақайтмайду, сағламларниму бақмайду; у бәлки сәмригәнләрниң гөшини йәйду,
һәтта туяқлирини йирип йәйду.

□ **11:7 «Шуңа мән «боғузлашқа бекитилгән пада»ни беқип турдум, болупму падиниң арисидики мискин мөминләрни бақтим»** — «пада» Исраил хәлқини көрситиду. Падиниң «арисидики мискин мөминләр», Худаға садиқ «қалди»лар еди (11-айәтни көрүң). Зәкәрия падичилиқ вәзиписини **уларни дәп** зиммисигә алиду. Лекин Худаниң җазаси падиниң көп қисминиң бешиға чүшүш алдида туриду (5-айәт); Худаниң нәзири бәрибир «пада арисидики «мискин мөминләр»» («қалдилар») үстидә болиду. Улар падиниң арисидики аз бир қисмидур. **«Мән өзүмгә икки таяқни алдим; биринчисини «шапаәт», иккинчисини «риштә» дәп атидим; шуниң билән мән падини бақтим...»** — Зәкәрия бәлким мәзкур ишни, шундақла 8-14-айәттики башқа бәзи ишларни чүшидә яки аламәт көрүнүштә көргән болуши мүмкин; бу ишларниң мәлум бир қисмини у хәлиқ алдида «роль елип» көрсәткән болса керәк. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **11:8 «Шуниңдәк Мән бир ай ичидә үч падичини һалак қилдим...»** — «үч падичи» тоғрилиқ бизниңчә икки имканийәт бар. (1) «үч падичи» мәлум адәмләрни әмәс, бәлки Худа Исраил үчүн бекиткән үч хил падичини, йәни «пәйғәмбәр», «каһин» вә «падиша»ни билдүриду. Миладийәдин кейинки 70-жили Рим империйәсиниң Йерусалимни вәйран қилиши билән, Исраилда бу үч хил «падичи» қалмиди. (2) миладийәдин кейинки 70-жили Рим империйәси Йерусалимни муһасиригә алғанда, Исраилниң бир-биригә өч болған үч йетәкчиси (Юһанна, Симон вә Әлиезәр) бар еди. Уларниң бир-бири билән соқушушлири түпәйлидин Йерусалим ахир берип ишғал қилинған, бу үч «падичи» шу һаман «падичилиқтин» қалған. Биз 2-имканийәткә майилмиз. «Қошумчә сөз»имиздә биз йәнә буниң үстидә музакирилишимиз. □ **11:9 «һалак болай дәп қалғанлири һалак болсун; тирик қалғанларниң һәммиси бир-бириниң гөшини йесун» — дедим»** — дәрвәқә, Рим империйәси Йерусалимни муһасиригә алғанда көп адәм ачарчилиқтин башқиларни өлтүрүп гөшини йегән. □ **11:11 «... мискин мөминләр буниң Пәрвәрдигарниң сөзи екәнлигини билип йәтти»** — бу «мискинларниң билип йетиши»ниң өзиму бәлким «аламәт көрүнүш»ниң бир қисмидур. Демәк, һәммиси пәйғәмбәрниң дәвридин кейин йүз бериду. ■ **11:12** Мат. 26:15; 27:9 □ **11:13 «Пәрвәрдигар маңа: «Мана бу улар Маңа бекиткән қалтис баһа! Уни сапалчиниң алдиға ташлап бәр!» деди»** — «қалтис баһа!» — кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә. ■ **11:13** Мат. 27:3-10 □ **11:15 «Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: «Сән әнди йәнә әрзимәс падичиниң қураллирини ал... »** — яхши падичиниң қураллири болған икки таяқни сундурувәткәндин кейин, «әрзимәс падичиниң қураллирини ал» дәп буйрулған.

17 Падини ташливәткән әрзимәс падичиниң һалиға вай! Қилич униң билиги вә
оң көзигә чүшиду; униң билиги пүтүнләй йигиләйду, униң оң көзи пүтүнләй
қараңғулишип кетиду.□ ■

12

Йерусалимниң ахирқи қетим муһасиригә чүшүши — Исраиллар өзи өлтүргән Қутқузғучисини көриду

1 Пәрвәрдигарниң Исраил тоғрилиқ сөзидин жүкләнгән бешарәт: —
Асманларни яйғучи, йәрниң улини салғучи, адәмниң роһини униң ичидә
Ясиғучи Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
2 Мана, Мән Йерусалимни әтрапидики барлиқ әлләргә кишиләрни дәккә-дүккигә
салидиған апқур қилимән; Йерусалимға чүшидиған муһасирә Йәһудағиму
чүшиду.
3 Шу күни әмәлгә ашурулидуки, Мән Йерусалимни барлиқ әлләргә еғир жүк
болған таш қилимән; ким уни өзигә жүклисә яриланмай қалмайду; йәр йүзидики
барлиқ әлләр униңға җәң қилишқа жиғилиду.
4 Шу күни Мән һәммә атларни сарасимигә селип, атлиқларни сараң қилип
уримән; бирақ Йәһуда җамәтини көзүмдә тутимән; әллärдики һәр бир атни
болса корлуқ билән уруветимән.
5 Шуниң билән Йәһуданиң йолбашчилири көңлидә: «Йерусалимда
туруватқанлар самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, уларниң
Худаси арқилиқ маңа күч болиду» дәйду.
6 Шу күни Мән Йәһуданиң йолбашчилирини отунлар арисидики отдандәк,
өнчиләр арисидики мәшъәлдәк қилимән; улар әтрапидики барлиқ әлләрни, йәни
оң вә сол тәрипидикиләрни йәветиду; Йерусалимдикиләр йәнә өз җайида, йәни
Йерусалим шәһиридә туридиған болиду. □
7 Пәрвәрдигар авал Йәһуданиң чедирлирини қутқузиду; сәвәви — Давут
җәмәтиниң шан-шәриви һәм Йерусалимда туруватқанларниң шан-шәриви
Йәһуданиңкидин улуқланмаслиғи үчүндур.
8 Шу күни Пәрвәрдигар Йерусалимда туруватқанларни қоғдайду; уларниң
арисидики әләңшип қалғанларму шу күни Давуттәк палван болиду; Давут
җәмәти болса Худадәк, йәни уларниң алдидики Пәрвәрдигарниң Пәриштисидәк
күчлүк болиду.
9 Шу күни әмәлгә ашурулидуки, Йерусалимға җәң қилишқа кәлгән барлиқ
әлләрни һалак қилишқа киришимән.

□ **11:17 «Падини ташливәткән әрзимәс падичиниң һалиға вай! Қилич униң билиги вә оң көзигә чүшиду; униң билиги пүтүнләй йигиләйду, униң оң көзи пүтүнләй қараңғулишип кетиду»** — бу сирлиқ бабниң хәвирини жиғинчақлисақ: (1) Исраил өзиниң мәнпәәтпәрәс «падичилири» тәрипидин көп азап тартқан. (2) бирақ бу ишларда уларниң өз мәсъулийити бар. Худа мошу падичилири арқилиқ уларни җазалиған һәм җазалайду. Исраил хәлқи яхши падичини, йәни Худаниң Өзини кәмситиду. Улар уни «30 күмүч тәңгә»ниң баһасида көриду. (3) бу пул ибадәтханида ташливетилиду; (4) улар һәқиқий падичиниң бекишини рәт қилиду, шуңа Худа уларни наһайити рәзил бир падичиниң қолиға тапшуриду; (5) Худа мошу рәзил падичини вә барлиқ мәнпәәтпәрәс падичиларниму қаттиқ җазалайду. Оқурмәнләргә аянки, «Өзүм яхши Падичидурмән» дегән Әйса Мәсиһ Йәһуданиң 30 күмүч тәңгә үчүн сатқунлуқ қилиши билән өлтүрүлгән; кейин Йәһудий хәлқи рәзил мәнпәәтпәрәс йетәкчиләрниң касапитидин йәнә бир қетим (Рим империйәси тәрипидин) дунияниң чәт-чәтлиригичә тарқитиветилгән. Бу ишлар үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **11:17** Йәр. 23:1; Әз. 34:2; Юһ. 10:12 □ **12:6 «Мән Йәһуданиң йолбашчилирини... өнчиләр арисидики мәшъәлдәк қилимән»** — «өнчиләр» — буғдай яки арпа бағламлири.

10 Вә Мән Давут җәмәти вә Йерусалимда туруватқанлар үстигә шапаәт йәткүзгүчи
вә шапаәт тилигүчи Роһни қуйимән; шуниң билән улар өзлири санҗип өлтүргән
Маңа йәнә қарайду; бирисиниң тунҗа оғли үчүн матәм тутуп жиға-зерә
көтәргәндәк улар Униң үчүн жиға-зерә көтириду; йәккә-йеганә оғлидин җуда
болғучиниң дәрд-әләм тартқинидәк улар униң үчүн дәрд-әләм тартиду. □ ■
11 Шу күни Йерусалимда ғайәт зор жиға-зерә көтирилиду, у Мәгиддо
җилғисидики «Хадад-Риммон»да көтирилгән жиға-зерәдәк болиду. □ ■
12 Зимин жиға-зерә көтириду; һәр бир аилә айрим һалда жиға-зерә көтириду.
Давут җәмәти айрим һалда, уларниң аяллири айрим һалда, Натан җәмәти айрим
һалда, уларниң аяллири айрим һалда;
13 Лавий җәмәти айрим һалда, уларниң аяллири айрим һалда; Шимәй җәмәти
айрим һалда, уларниң аяллири айрим һалда;
14 барлиқ тирик қалған аилиләр, йәни һәр бир аилә айрим-айрим һалда вә
уларниң аяллири айрим һалда жиға-зерә көтириду.

13

1 Шу күни Давут җәмәти һәм Йерусалимда туруватқанлар үчүн гунани вә
паскинилиқни жуйидиған бир булақ ечилиду.■
2 Шу күни шундақ болидуки, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, — Мән мәбудларниң намлирини зиминдин йоқитимәнки, улар
йәнә һеч әсләнмәйду; вә Мән пәйғәмбәрләрни вә паскина роһниму зиминдин
чиқирип йөткиветимән. □
3 Шундақ әмәлгә ашурулидуки, бирәйлән йәнила пәйғәмбәрчилик қилип бешарәт
берәй десә, униң өзини туққан ата-аниси униңға: «Сән һаят қалмайсән; чүнки
Пәрвәрдигарниң намида ялған гәп қиливатисән» дәйду; андин өзини туққан ата-
аниси уни бешарәт бериватқинидила санҗип өлтүриду. □ ■
4 Шу күни шундақ болидуки, пәйғәмбәрләрниң һәр бири өзлири бешарәт
бериватқанда көргән көрүнүштин хиҗил болиду; улар хәқни алдаш үчүн
иккинчи чупурлуқ чапанни киймәйду; □

□ **12:10 «улар өзлири санҗип өлтүргән Маңа йәнә қарайду»** — яки «улар өзлири санҗип өлтүргән Маңа тәлмүрүп қарайду». **«бирисиниң тунҗа оғли үчүн матәм тутуп жиға-зерә көтәргәндәк улар Униң үчүн жиға-зерә көтириду; йәккә-йеганә оғлидин җуда болғучиниң дәрд-әләм тартқинидәк улар униң үчүн дәрд-әләм тартиду»** — демисәкму бу бешарәт Исраилниң өз Қутқузғучи-Худасини санҗийдиғанлиғини яки санҗип өлтүридиғанлиғини көрситиду, пүтүн хәлиқ ахирқи заманда Худаниң Роһи арқилиқ буни билип йетип, қаттиқ матәм тутиду. Худа шу чағда уларни қутқузиду, уларниң гунайини жуюш йолини ачиду (13-бап). «Қошумчә сөз»имиздә бу тоғрилиқ йәнә тохтилимиз. ■ **12:10** Әз. 39:29; Йо. 2:12, 13; Юһ. 19:36-37; Вәһ. 1:7 □ **12:11 «... зор жиға-зерә... Мәгиддо җилғисидики «Хадад-Риммон»да көтирилгән жиға-зерәдәк болиду»** — «Һадад-Риммон» бәлким «Мегиддо жилғисидики бир җай болуши мүмкин. Шу йәрдә көтирилгән жиға-зерә (матәм тутуши)» бәлким илгәрки интайин ихласмән падиша Йосияниң паҗиәлик өлүми түпәйлидин болған («2Пад.» 9-бап, «2Тар.» 35:20-27). ■ **12:11** 2Пад. 23:29; 2Тар. 35:22, 24 ■ **13:1** Лав. 16; 23:26-32; Зәк. 12:10-14; Рим. 11:26 □ **13:2 «Мән пәйғәмбәрләрни вә паскина роһниму зиминдин чиқирип йөткиветимән»** — бу пәйғәмбәрләр сахта пәйғәмбәрләр, әлвәттә. Әмәлийәттә болса Мәсиһ-Қутқузғучи дунияға қайтип кәлгәндин кейин пәйғәмбәрләрниң һеч һаҗити йоқ болиду. □ **13:3 «униң өзини туққан ата-аниси униңға: «Сән һаят қалмайсән; чүнки Пәрвәрдигарниң намида ялған гәп қиливатисән» дәйду; андин өзини туққан ата-аниси уни бешарәт бериватқинидила санҗип өлтүриду»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә сахта пәйғәмбәрләрни өлтүрүш керәк. Мошу адәмниң ата-аниси Худадин шунчә әйминидуки, өз оғлини нәқ мәйданда өлтүриду. ■ **13:3** Қан. 13:6-11, 18:20 □ **13:4 «улар хәқни алдаш үчүн иккинчи чупурлуқ чапанни киймәйду»** — Илияс, Елиша вә Йәһя пәйғәмбәрләр мошундақ интайин аддий кийим кийгән.

5 У: «Мән пәйғәмбәр әмәс, мән пәқәт териқчимән; чүнки яшлиғимдин тартип
тупрақ билән тирикчилик қиливатимән» — дәйду. □
6 Әнди бириси униңдин: «Һәй, әнди сениң мәйдәңдики бу зәхмәтләр немә?» —
десә, у: «Достлиримниң өйидә ярилинип қалдим» — дәп җавап бериду.□

Һәқиқий падичиниң азап-оқубәтлири вә нәтиҗилири тоғрилиқ йәнә бир бешарәт

7 Ойған, и қилич, Мениң падичимға, йәни Мениң шеригим болған адәмгә
қарши чиқ, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар; —
Падичини урувәт, қойлар патипарақ болуп тарқитиветилиду; Мән қолумни
кичик пеилларниң үстигә чүшүрүп турғузимән. □ ■
8 Зиминда шундақ әмәлгә ашурулидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — үчтин икки
қисми қирилип өлиду; бирақ үчтин бир қисми униңда тирик қалиду.
9 Андин Мән үчинчи қисмини отқа киргүзимән, уларни күмүч тавлиғандәк
тавлаймән, алтун синалғандәк уларни синаймән; улар Мениң намимни чақирип
нида қилиду вә Мән уларға җавап беримән; Мән: «Бу Мениң хәлқим» дәймән;
улар: «Пәрвәрдигар мениң Худайим» — дәйду.■

14

Пәрвәрдигарниң күни, Пәрвәрдигарниң падишалиғи

1 Мана, Пәрвәрдигарға хас күн келиду; *у күни* араңдин мал-мүлкүң булаң-талаң
қилинип бөлүшүвелиниду. ■
2 Мән барлиқ әлләрни Йерусалимға җәң қилишқа жиғимән; шәһәр ишғал
қилиниду, өйләр булаң-талаң қилинип, қиз-аяллар аяқ-асти қилиниду;
шәһәрниң йерими әсиргә чүшүп сүргүн қилиниду; тирик қалған хәлиқ шәһәрдин
елип кетилмәйду.■
3 Андин Пәрвәрдигар чиқип шу әлләр билән урушиду; У Униң җәң қилған
күнидикидәк урушиду. □ ■
4 Униң путлири шу күни Йерусалимниң шәрқий тәрипиниң әң алди болған
Зәйтун теғида туриду; шуниң билән Зәйтун теғи оттуридин шәриқ вә ғәрип

□ **13:5 «чүнки яшлиғимдин тартип тупрақ билән тирикчилик қиливатимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «чүнки яшлиғимдин тартип мән адәмниң мәдикари болуп кәлдим». □ **13:6 «Әнди бириси униңдин: «Һәй, әнди сениң мәйдәңдики бу зәхмәтләр немә?» — десә, у: «Достлиримниң өйидә ярилинип қалдим» — дәп җавап бериду»** — «мәйдәңдики зәхмәтләр» ибраний тили бойичә сөзмусөз алсақ «икки қолуң оттурисидики зәхмәтләр» болиду. «Бутпәрәс пәйғәмбәрләр» җин-шәйтанларниң диққитини тартиш үчүн пат-пат өз тенини кесивалатти вә ахирқи замандиму шундақ қилиши мүмкин («1Пад.», 18:28-айәттә мисал көрүлиду). Шуниң билән хәлиқ мошундақ зәхмәтләрдин гуманлиниду, сахта пәйғәмбәр зәхмәтлиридин хиҗил болуп рошән бир ялған банини көрситиду. □ **13:7 «Мән қолумни кичик пеилларниң үстигә чүшүрүп турғузимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мән қолумни кичик пеиллар үстигиму қарши чүшүримән». Бирақ бизниң тәрҗимимиз 8-айәткә маслишиду; умумий мәнаси Худа Өзигә тәвә кичик пеиллиқларни қоғдайду. ■ **13:7** Қан. 37:42; Йәш. 26:20; Мат. 26:31; Мар. 14:27; Луқа 22:35-38; Юһ. 18:8 ■ **13:9** Зәб. 49:3-5, 15; 90:15; 143:15; Мал. 3:1-4; Юһ. 20:28; 1Пет. 1:6. ■ **14:1** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29, Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13. ■ **14:2** Йәш. 13:16 □ **14:3 «... Пәрвәрдигар чиқип шу әлләр билән урушиду; У Униң җәң қилған күнидикидәк урушиду»** — «җәң қилған күнидикидәк» бәлким Пәрвәрдигар Исраилни Мисирдин қутқузған күнини («Мис.» 14-15-бап) яки Йәшуа пәйғәмбәрниң дәвридә униң Аморийлар билән қилған җеңини көрситиду («Йәшуа» 10-бап). ■ **14:3** Йәш. 42:13

тәрәпкә йерилиду; зор йоған бир җилға пәйда болиду; тағниң йерими шимал тәрәпкә, йерими җянуп тәрәпкә йөткилиду. □ ■

5 Вә силәр Мениң тағлиримниң дәл мошу җилғиси билән қачисиләр; чүнки
тағларниң җилғиси Азәлгичә бариду; силәр Йәһуда падишаси Уззияниң күнлиридә болған йәр тәврәштә қачқиниңлардәк қачисиләр. Андин Пәрвәрдигар Худайим келиду; һәмдә Сән билән барлиқ «муқәддәс болғучилар»му келиду! □ ■

6 Шу күни шундақ болидуки, нур тохтап қалиду; парлақ юлтузларму
қараңғулишип кетиду;

7 Бирақ у Пәрвәрдигарға мәлум болған алаһидә бир күн, я кечә я күндүз
болмайду; шундақ әмәлгә ашурулидуки, кәч киргәндә, аләм йорутулиду.□ ■

8 Шу күни шундақ болидуки, һаятлиқ сулири Йерусалимдин еқип чиқиду;
уларниң йерими шәрқий деңизға, йерими ғәрбий деңизға қарап ақиду; язда вә қишта шундақ болиду.□ ■

9 Пәрвәрдигар пүткүл йәр йүзи үстидә падиша болиду; шу күни пәқәт бир
«Пәрвәрдигар» болиду, *йәр йүзидә* бирдин-бир Униңла нами болиду. □

10 Гебадин Йерусалимниң җәнубидики Риммонғичә болған пүтүн зимин
«Арабаһ»дәк түзләңликкә айландурулиду; Йерусалим болса «Бинямин дәрвазиси»дин «Биринчи дәрваза»ғичә вә йәнә «Бурҗәк дәрвазиси»ғичә, «Һананийәлниң мунари»дин падишаниң шарап көлчәклиригичә җуқури

□ **14:4 «Униң путлири шу күни Йерусалимниң шәрқий тәрипиниң әң алди болған Зәйтун теғида туриду»** — оқурмәнләр Инҗилдин шуни билидуки, Әйса Мәсиһ дуниядин айрилип кәткәндә у дәл мошу тағдин көтирилгән, вә шу чағда пәриштиләр расуллириға: «Әйса асманға чиқип кәтти. Бирақ у қандақ көтирилгән болса, кәлгүсидә йәнә дәл силәр көргән пети қайтип келиду» — деди. **«шуниң билән Зәйтун теғи оттуридин шәриқ вә ғәрип тәрәпкә йерилиду; зор йоған бир җилға пәйда болиду; тағниң йерими шимал тәрәпкә, йерими җәнуп тәрәпкә йөткилиду»** — геологлар Зәйтун теғиниң оттурисидики шәриқтин-ғәрипкә созулған бир «йәр шакили үзүлмиси»ни тапқан. У «Пәрвәрдигарниң күни»дә йерилишни күтмәктә. ■ **14:4** Дан. 7:13; Әз. 11:23; Мат. 24:30; Мар. 13:26; Луқа 21:27; 1Тес. 1:10; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. □ **14:5 «силәр Мениң тағлиримниң дәл мошу җилғиси билән қачисиләр; чүнки тағларниң җилғиси Азәлгичә бариду»** — «Азәл»ниң қәйәрдилиги һазирчә бизгә намәлум. Һазирқи әһвалда, Йерусалимдин шәриққә кечиш мүмкин әмәс; «Кидрон җилғиси», шундақла интайин тик болған Зәйтун теғиниң өзи мошундақ «кечиш йоли»ни тосувалиду. **«Андин Пәрвәрдигар Худайим келиду; һәмдә Сән билән барлиқ «муқәддәс болғучилар»му келиду!»** — «муқәддәс болғучилар» барлиқ керуб-пәриштиләр вә бәлким өлүмдин тирилгән Худаниң муқәддәс бәндилирини көрситиду («1Тес.» 4:13-17ни көрүң). ■ **14:5** Ам. 1:1 □ **14:7 «бирақ у Пәрвәрдигарға мәлум болған алаһидә бир күн, я кечә я күндүз болмайду; шундақ әмәлгә ашурулидуки, кәч киргәндә, аләм йорутулиду»** — бәзи алимлар бу нур Мәсиһниң миң жиллиқ һөкүмранлиғиниң ахириғичә йетиду, дәп қарайду. Демәк, шу күнләрдә кечидә күндүзгә охшаш йоруқлуқ болиду. Худаға нисбәтән бу «миң жил» пәқәт «бир күн»дәк болиду («2Пет.», 3:8, «Вәһ.» 20-бапни көрүң). Биз бу пикиргә қошулимиз. «Қошумчә сөз»дә униң үстидиму тохтилимиз. ■ **14:7** Вәһ. 21:25 □ **14:8 «уларниң , *йәни суларниң*** йерими шәрқий деңизға, йерими ғәрбий деңизға қарап ақиду...» — «шәрқий деңиз» йәни «Өлүк деңиз», «ғәрбий деңиз» йәни «Оттура Деңиз». ■ **14:8** Әз. 47:1-12; Йо. 3:18; Вәһ. 22:1 □ **14:9 «Пәрвәрдигар пүткүл йәр йүзи үстидә падиша болиду; шу күни пәқәт бир «Пәрвәрдигар» болиду...»** — демәк, нә Исраиллар нә әлләр һеч қандақ бутни (бурунқидәк халиғанчә) «Пәрвәрдигар» дәвалмайду.

көтирилиду, лекин шәһәр йәнила өз жайида шу пети туриду; □
11 Адәмләр йәнә униңда туриду. «Һалак пәрмани» йәнә һеч чүшүрүлмәйду;
Йерусалим хатирҗәмликтә туриду.□
12 Вә Пәрвәрдигар Йерусалимға җәң қилған барлиқ әлләрни урушқа ишләткән
ваба шундақ болидуки, улар өрә болсила гөшлири чирип кетиду; көзлири
чанақлирида чирип кетиду; тиллири ағзида чирип кетиду. □
13 Шу күни шундақ болидуки, уларниң арисиға Пәрвәрдигардин зор бир
алақзадилик чүшиду; улар һәр бири өз йеқинининиң қолини тутушиду, һәр
бириниң қоли йеқинининиң қолиға қарши көтирилиду.
14 Йәһудаму Йерусалимда җәң қилиду; әтрапидики барлиқ әлләрниң мал-
мүлүклири җәм қилип жиғилиду — сан-санақсиз алтун-күмүч вә кийим-
кечәкләр болиду.
15 Ат, қечир, төгә, ешәк, шундақла уларниң баргаһлирида болған барлиқ мал-
варанлар үстигә чүшкән ваба жуқуриқи вабаға охшаш болиду.
16 Шундақ әмәлгә ашурулидуки, Йерусалимға җәң қилишқа кәлгән һәммә
әлләрдин барлиқ тирик қалғанлар һәр жили Йерусалимға, падишаға, йәни
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға ибадәт қилишқа вә
«кәпиләр һейти»ни тәбрикләшкә чиқиду. ■
17 Шундақ болидуки, йәр йүзидики қовм-җәмәтләрдин падишаға, йәни самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға ибадәткә чиқмиғанлар болса, әнди
уларниң үстигә ямғур яғмайду.
18 Мисир җәмәти чиқип һазир болмиса, уларғиму ямғур болмайду; бирақ
Пәрвәрдигар «кәпиләр һейти»ни тәбрикләшкә чиқмайдиған барлиқ әлләр үстигә
чүшүридиған ваба уларғиму чүшүрүлиду. □
19 Бу Мисирниң җазаси, шундақла «кәпиләр һейти»ни тәбрикләшкә
чиқмайдиған барлиқ әлләрниң җазаси болиду.
20 Шу күни атларниң қоңғурақлири үстигә «Пәрвәрдигарға атилип пак-муқәддәс
болсун!» дәп йезилиду; Пәрвәрдигарниң өйидики барлиқ қача-қучиларму
қурбангаһ алдидики қачиларға охшаш һесаплиниду;
21 Йерусалимдики вә Йәһудадики барлиқ қача-қучиларму Пәрвәрдигарға
атилип пак-муқәддәс болиду; қурбанлиқ қилғучилар келип уларни елип
қурбанлиқ гөшлирини пишириду; шу күни самави қошунларниң Сәрдари

□ **14:10 «Йерусалим болса «Бинямин дәрвазиси»дин «Биринчи дәрваза»ғичә вә йәнә «Буҗәк дәрвазиси»ғичә, «Һананийәлниң мунари»дин падишаниң шарап көлчәклиригичә жуқури көтирилиду»** — ««Бинямин дәрвазиси»дин «Биринчи дәрваза»ғичә вә йәнә «Буҗәк дәрвазиси»ғичә»» дегән арилиқ Йерусалимниң шәрқидин ғәрбиғичә барлиқ җайларни вә ««Һананийәлниң мунари»дин «падишаниң шарап көлчәклири»гичә» дегән арилиқ униң шималидин җәнубиғичә болған барлиқ җайларни көрситиду. Демәк, пүтүн шәһәрни билдүриду, пүтүн шәһәр көтирилиду. **«лекин шәһәр йәнила өз җайида шу пети туриду»** — бу айәт бойичә Йерусалимниң әтрапидики тағлиқ районлар (60 километрчә узунлуқ вә кәңликтә) түзләңликкә айландурулиду. Шундақ дегини билән «шәһәр йәнила өз җайида шу пети туриду». □ **14:11 ««Һалак пәрмани» йәнә һеч чүшүрүлмәйду; Йерусалим хатирҗәмликтә туриду»** — «һалак пәрмани» — өткәндә Худа (еғир гуна түпәйлидин) мәлум бир нәрсә, адәм, аилә, шәһәр яки һәтта пүтүн бир хәлиқ тоғрилиқ «һалак пәрмани» чүшүргән болса, уларниң һәммисини йоқитиш керәк еди. Демәк, Исраилда һазир «һалак пәрмани» чүшүрүлгидәк гуналар һеч тепилмайду. □ **14:12 «көзлири чанақлирида чирип кетиду»** — ибраний тилида «көзи чанақлирида чирип кетиду». **«тиллири ағзида чирип кетиду»** — ибраний тилида «тили ағзида чирип кетиду». ■ **14:16** Йәш. 66:23 □ **14:18 «Мисир җәмәти чиқип һазир болмиса, уларғиму ямғур болмайду; бирақ Пәрвәрдигар «кәпиләр һейти»ни тәбрикләшкә чиқмайдиған барлиқ әлләр үстигә чүшүридиған ваба уларғиму чүшүрүлиду»** — Мисирниң терикчилиғи ямғурға анчә таянмайду, бәлки Нил дәриясиға тайиниду; шуңа уларға әскәртилидуки, қошумчә бир «ваба» уларға чүшиду. Бу қандақ ваба дейилмиди.

болған Пәрвәрдигарниң өйидә «қанаанлиқ-содигәр» иккинчи болмайду.□ ■

□ **14:21 «... Пәрвәрдигарға атилип пак-муқәддәс болиду»** — ибраний тилида «Пәрвәрдигарға қарита пак-муқәддәслик» дейилиду. Бу сөзләр баш каһинниң бешиға тақалған алтун отуғатқа нәқишләнгән («Мис.» 28:36ни көрүң). **«Пәрвәрдигарниң өйидә «қанаанлиқ-содигәр» иккинчи болмайду»** — «қанаанлиқ-содигәр» ибраний тилида «қанаанлиқ», Пәләстиндики қедимки бутпәрәс милләтләрни һәм «содигәр» дегән икки мәнини көрситиду. Худаниң муқәддәс ибадәтханисида һеч қандақ бутпәрәс (Худани биринчи орунға қоймиған) киши яки «ибадәтни содиға айландуридиған» мәнпәәтпәрәс болғучи тепилмайду. ■ **14:21** Йәш. 35:8; Йо. 3:17; Вәһ. 21:27; 22:15

Малаки

«Малаки пәйғәмбәр»

1 Пәрвәрдигардин Малакиға жүкләнгән вәһий, у арқилиқ Исраилға кәлгән: —□

Биринчи муназирә — Худаниң Исраилға болған муһәббити

2 — Мән силәрни сөйүп кәлдим — дәйду Пәрвәрдигар, — бирақ силәр: «Сән бизни қандақму сөйүп кәлдиң?» — дәйсиләр.
Әсав Яқупқа ака болған әмәсму? — дәйду Пәрвәрдигар, — бирақ Яқупни сөйдүм, ■

3 Әсавға нәпрәтләндим; униң тағлирини чөл қилдим, мирасини чөл-баявандики чилбөриләргә тапшуруп бәрдим.□
4 Едом: «Биз вәйран қилиндуқ, бирақ биз харабиләшкән җайларни қайтидин қуруп чиқимиз» — десә, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
— Улар қуриду, бирақ Мән өрүймән; хәлиқләр уларни «Рәзилликниң зимини», «Пәрвәрдигар мәңгүгә ғәзәплинидиған әл» дәп атайду. □
5 Силәрниң көзлириңлар буни көрүп: «Пәрвәрдигар Исраил чегарисиниң сиртида улуқланди!» — дәйсиләр.□

Иккинчи муназирә — каһинларниң вапасизлиғи

6 — Оғул атисини, қул егисини һөрмәтләйду; әнди Мән ата болсам, һөрмитим қени? Егә болсам, Мәндин болған әйминиш қени? — самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар силәргә шундақ дәйду, и Мениң намимни кәмситкән каһинлар!
Бирақ силәр: «Биз немә қилип намиңни кәмситиптуқ?» — дәйсиләр.□
7 Силәр қурбангаһим үстигә булғанған озуқни сунисиләр; андин силәр: «Биз немә қилип сени булғап қойдуқ?» — дәйсиләр; әмәлийәттә силәр: «Пәрвәрдигарниң дәстихининиң тайини йоқтур» — дәйсиләр.□

□ **1:1 «жүкләнгән вәһий»** — ибраний тилида «масса» дегән бир сөз биләнла ипадилиниду. У «адәмни қорқунучқа салидиған вәһий» һәм «пәйғәмбәрниң зиммисигә жүкләнгән бир вәзипә» дегән икки мәнини өз ичигә алған болуши мүмкин. ■ **1:2** Рим. 9:13 □ **1:3 «Яқупни сөйдум, Әсавға нәпрәтләндим»** — «паланчини сөйдум, шакаланчиға нәпрәтләндим» дегәнлик ибраний тилида адәттә «паланчини талливалдим, шакаланчини рәт қилдим» дегән мәнини бир қәдәр тәкитләйдиған ибарә еди. □ **1:4 «Улар, *йәни Едомлар* қуриду**, бирақ Мән өрүймән; хәлиқләр уларни «Рәзилликниң зимини», «Пәрвәрдигар мәңгүгә ғәзәплинидиған әл» дәп атайду» — Едом хәлқи Исраилға һәрдайим өчмәнлик-адавәт сақлап кәлгән еди. Ахирқи заманда уларниң зимини пүтүнләй адәмзатсиз болуп, «от-гүнгүрт көйдүридиған», җинларниң макани болиду (мәсилән, «Обадия»ни, «Йәш.» 34-бапни көрүң). Худа Исраилға: «Мана Едом зимини һәрдайим таҗавуз қилинип, шәһәрлири бүгүнгә қәдәр харабиликтә турувантиду, силәрниң әһвалиңлар улардин көп әвзәл, силәрдә ибадәтхана, шәһәрләр вә арам-течлик бар, улардин убдан савақ елиңлар!» дегәндәк болса керәк. Едомға таҗавуз қилғанлар Бабилліқлар (миладийәдин илгәрки 587-586-жили) вә Әрәбләрни (550-460-жили) өз ичигә алған. □ **1:5 «Силәрниң көзлириңлар буни көрүп: «Пәрвәрдигар Исраил чегарисиниң сиртида улуқланди!» — дәйсиләр»** — демәк, ят әлләр (әйни чағдики бутпәрәс хәлиқләр) Худаниң кәлгүсидә Едомниң үстидин һөкүм чиқарғанлиғини көрүп, дәрвәқә Униң тирик Худа екәнлигини етирап қилиду. □ **1:6 «каһин»** — муқәддәс ибадәтханида пухралар үчүн мәхсус қурбанлиқни көйдүргүчи хадим. □ **1:7 «Пәрвәрдигарниң дәстихининиң тайини йоқтур»** — «Пәрвәрдигарниң дәстихини»ни қандақ чүшинимиз? Муқәддәс ибадәтханида Худаға атап беғишланған һәммә қурбанлиқ вә уларға қошулған «ашлиқ һәдийә» вә «шарап һәдийә» қатарлиқларниң һәммиси «Пәрвәрдигарниң дәстихини» дәп аталған. Каһинларниң бу дәстихандики бәзи қурбанлиқлардин бир қисмини йейиш һоқуқ-имтиязи бар еди.

8 Кор мални қурбанлиққа сунсаңлар, бу қәбиһлик әмәсму? Токур яки кесәл
мални қурбанлиққа сунсаңлар, бу қәбиһлик әмәсму? Һазир буни сениң
валийиңға сунуп бақ; у сәндин хурсән боламду? Саңа йүз-хатирә қиламду? —
дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□
9 — Әнди, қени, силәр Тәңридин бизгә шәпқәт көрсәткәйсән дәп өтүнүп бекиңлар;
қолуңлардин мошулар кәлгәндин кейин, У силәрдин һәр қандиқиңларни қобул
қиламду? — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
10 — Араңлардин дәрвазиларни етип қойғидәк бириси чиқмамду? Шундақ
болғанда силәр қурбангаһимда бекардин-бекар от қалап жүрмәйттиңлар.
Мениң силәрдин һеч хурсәнлигим йоқ, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар, — вә қолуңлардин һеч қандақ «ашлиқ һәдийә»ни қобул
қилмаймән.□ ■

Худаниң намини булғаш

11 Күн чиқардин күн патарға Мениң намим әлләр арисида улуқ дәп қарилиду;
һәр бир жайда намимға хушбуй селинидиған болиду, пак бир «ашлиқ һәдийә»
сунулиду; чүнки намим әлләр арисида улуқ дәп қарилиду, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□
12 Бирақ силәр болсаңлар: «Пәрвәрдигарниң дәстихини булғанған, униң мевиси,
йәни аш-озуғи нәпрәтликтур» — дегиниңларда, силәр уни һарам қилисиләр;
13 вә силәр: «Мана, немидегән аваричилик!» дәйсиләр вә Маңа қарап
димиғиңларни қақисиләр, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, — силәр яриланған, токур һәм кесәл малларни елип келисиләр.
Қурбанлиқ-һәдийиләрни шу пети елип келисиләр; Мән буни қолуңлардин қобул
қиламдимән? — дәйду Пәрвәрдигар.□
14 Бәрһәқ, падисида қочқар туруп, Рәбкә қилған қәсимини ада қилиш үчүн
булғанған нәрсини қурбанлиқ қилидиған алдамчи ләнәткә қалиду; чүнки Мән
улуқ Падишаһдурмән, намим әлләр арисида һөрмәтлинидиған болиду, — дәйду

□ **1:8 «Кор мални қурбанлиққа сунсаңлар, бу қәбиһлик әмәсму? Токур яки кесәл мални қурбанлиққа сунсаңлар, бу қәбиһлик әмәсму?»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, һәр бир қурбанлиқ нуқсансиз болуши керәк еди. Кор, токур, кесәл мал буяқта турсун, һәтта кичиккинә дағ болсиму болмайтти («Лав.» 22-бапни, «Қан.», 15:19-21ни көрүң). □ **1:10 «Араңлардин дәрвазиларни етип қойғидәк бириси чиқмамду?»** — бириси ибадәтханиниң дәрвазилирини етивәтсә, каһинлар яки башқилар Худа алдиға мошундақ «напак қурбанлиқлар»ни һеч елип кирәлмәйтти. ■ **1:10** Йәш. 1:11; Йәр. 6:20; Ам. 5:21, 22. □ **1:11 «Күн чиқардин күн патарға Мениң намим әлләр арисида улуқ дәп қарилиду; һәр бир жайда намимға хушбуй селинидиған болиду, пак бир «ашлиқ һәдийә» сунулиду»** — «хушбуй селинидиған болиду» дегән пеилниң шәкли бәк алаһидә, ят әлләр арисидики бәзиләр Худаға ибадәт қилғанда һәтта «баш каһин»ға охшаш «хушбуй яндуруш» имтиязиға еришиду, дәп пуритиду. **«пак бир «ашлиқ һәдийә» сунулиду»** — ибраний тилида «пак» дегән бу сөз интайин алаһидә болуп, қурбанлиқ-һәдийиләрниң «пак» (яки бәзидә «нуқсансиз»)лиғини тәсвирләйдиған адәттики сөзләргә қариғанда, «техиму пак»лиқни билдүриду. Демәк, әлләр (Йәһудий әмәсләр) арисидики бәзиләр Худаға ибадәт қилғанда «Тәврат дәвирдикиләр»дин техиму яхши, техиму пак бир хил һәдийәни Худаға суналайду... Бу ишлар Инжилда шәрһлиниду (мәсилән, «Рим.» 12:1-2). □ **1:13 «...Маңа қарап димиғиңларни қақисиләр»** — яки «...униңға қарап димиғиңларни қақисиләр» — демәк, Худаниң дәстихиниға. **«силәр яриланған... малларни елип келисиләр...»** — «яриланған ... маллар» бәлким житқуч һайван тәрипидин яриланған. Бундақ гөшни һәтта адәм йесиму болмайтти (Тәврат, «Мис.» 22:31). Бәзи алимлар бу сөз кала-қойлар «кишиләр тәрипидин булаң-таланда тутувелинған» дегән мәнидә дәп қарайду.

самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□

2

1 — Әнди, һәй каһинлар, бу әмир-пәрман силәргә чүшти: —
2 Силәр аңлимисаңлар, намимға шан-шәрәп кәлтүрүшкә көңүл қоймисаңлар,
— дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — Мән араңларға
ләнәтни чүшүрүп әвәтимән; силәрниң бәрикәтлириңларғиму ләнәт қилимән.
Бәрһәқ, Мән аллиқачан уларға ләнәт оқудум, чүнки силәр *шәривимгә* көңүл
қоймидиңлар. ■
3 Мана, Мән уруқлириңларға тәнбиһ беримән, силәрниң йүзүңләргә поқ,
һейтиңлардики поқни сүримән; бириси силәрни шу поқ билән биллә апирип
ташлайду. □
4 Шуниң билән силәр Мениң силәргә бу әмирни әвәткәнлигимни билисиләр,
мәхсәт, Мениң Лавий билән түзгән әһдәмниң сақлинивериши үчүндур, — дәйду
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□
5 — Мениң униң билән түзгән әһдәм һаятлиқ һәм арам-хатирҗәмлик елип
келиду; уни Мәндин қорқсун дәп буларни униңға бәрдим; у Мәндин қорқуп
намим алдида титригән еди.
6 Ағзидин һәқиқәтниң тәлим-тәрбийиси чүшмигән, ләвлиридин наһәқлиқ
тепилмиған; у арамлиқ-хатирҗәмлик һәм дуруслуқта Мән билән биллә маңған,
нурғун кишиләрни қәбиһликтин яндурған.
7 Чүнки каһинниң ләвлири илим-билимни сақлиши керәк, хәлиқләр униң
ағзидин Тәврат-қанунини издиши лазим; чүнки у самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигарниң әлчисидур.
8 — Бирақ силәр йолдин чәтнәп кәттиңлар; силәр нурғун кишиләр үчүн Тәврат-
қанунини путликашаңға айландурувәттиңлар; силәр Лавий билән түзүлгән
әһдини бузғансиләр — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар,
9 — шуңа Мән силәрниму пүтүн хәлиқ алдида нәпрәтлик вә пәскәш қилдим, чүнки
силәр йоллиримни тутмиған, шундақла Тәврат-қанунини иҗра қилғанда бир
тәрәпкә ян басқан.

Хәлиқниң вапасизлиғи

10 — Биздә бир ата бар әмәсму? Бизни Яратқучи пәқәт бирла Тәңри әмәсму? Әнди
немишкә һәр биримиз өз қериндишимизға вапасизлиқ қилип, ата-бовилиримиз
билән түзгән әһдисини булғаймиз? □

□ **1:14 «...Рәбкә қилған қәсимини ада қилиш үчүн булғанған нәрсини қурбанлиқ қилидиған алдамчи ләнәткә қалиду»** — Худадин бир ишни тиләйдиған яки Худаға тәшәккүр ейтмақчи болған Исраиллар бәзидә алаһидә бир қурбанлиқ қилишқа қәсәм ичиду, бирақ «Худаға есил мални сунимән» дәп қәсәм ичкән бу «алдамчи» униң орниға «напак» (қотур, деғи бар) бир мални алмаштуруветиду. ■ **2:2** Лав. 26:14; Қан. 28:15 □ **2:3 «Мана, Мән уруқлириңларға тәнбиһ беримән»** — ибраний тилидиму уйғур тилиға охшаш, «уруқ» дегән сөз һәм зираәтләрниң данлири һәм адәм пәрзәнтлирини көрситиду. Бәлким бу йәрдә қәстән икки бислиқ мәнидә ишлитилгән. **«һейтиңлардики поқ»** — һейттики нурғун қурбанлиқ қилинған малларниң поқлирини көрситиду. Қурбанлиқ қилинған малларниң поқлирини ибадәтханидин елип чиқип сиртта көйдүрүветиш каһинларниң мәсъулийити еди (мәсилән, «Мис.» 29:14, «Лав.» 4:11). □ **2:4 «Мениң Лавий билән түзгән әһдәм»** — «Лавий» һәзрити Яқупниң 12 оғлидин бири еди, шуңа Исраилниң 12 қәбилисидин бири болған. Муса пәйғәмбәрниң дәвридә Худа каһинлиқ хизмитини Лавий қәбилисигә тапшурған («Мис.» 32-бап, «Чөл.» 25-бап, «Қан.» 11:8-33-айәтләрни көрүң). □ **2:10 «Биздә бир ата бар әмәсму?»** — 10-17-айәтләргә қариғанда, «ата» дегән Худани көрситиду. Бирақ бәзи алимлар у «һәзрити Ибраһим»ни көрситиду, дәп қарайду.

11 Йәһуда вапасизлиқ қилди, Исраилда һәм Йерусалимда жиркиничлик бир иш
садир қилинди; чүнки Йәһуда Пәрвәрдигар сөйгән муқәддәс жайини булғап, ят
бир илаһниң қизини әмригә алди. □
12 Ундақ қилғучи, йәни station аздурғучи болсун, аздурулғучи болсун, самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға «ашлиқ һәдийә»ни елип кәлгүчи
болсун, Пәрвәрдигар уларни Яқупниң чедирлиридин үзүп ташлайду.
13 Силәр шуниңдәк шундақ қилисиләрки, қурбангаһни көз яшлири, жиға, аһ-
зарлар билән қаплайсиләр — чүнки У қурбанлиқ-һәдийиләргә һеч қаримайдиған
болди, униңдин һеч рази болмай қолуңлардин қобул қилмайдиған болди.□
14 Бирақ силәр: «немишкә?» дәп сорайсиләр.
— Чүнки Пәрвәрдигар сән вә яшлиғиңда алған аялиң оттурисида гувачи болған
еди; сән униңға вапасизлиқ қилдиң, гәрчә у сениң һәмраһиң вә сән әһдә түзгән
аялиң болсиму.
15 Худа *әр-аялни* бир қилған әмәсму? Шундақла, буниңға Роһини қалдурған
әмәсму? *Худа* немишкә уларни бир қилди? Чүнки У улардин ихласмән пәрзәнт
күткән еди. Әнди һәр бириңлар өз қәлб-роһуңларға диққәт қилиңлар, һеч
қайсиси яшлиқта алған аялиға вапасизлиқ қилмисун! □
16 Чүнки Мән талақ қилишқа өчтурмән, дәйду Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар,
— шуниңдәк өз тониға зомбурлуқ чаплаштурувалғучиға өчмән, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
— шуңа қәлб-роһуңларға диққәт қилиңлар, һеч қайсиңлар вапасизлиқ
қилмаңлар!□

Әһдә әлчиси келиду - тәйяр болуңлар!

17 — Силәр сөзлириңлар билән Пәрвәрдигарниң сәвир-тақитини қоймидиңлар,
андин силәр: «Биз немә қилип Униң сәвир-тақитини қоймаптуқ?» — дәйсиләр.
Сәвир-тақитини қоймиғанлиғиңлар болса дәл: «Рәзиллик қилғучи
Пәрвәрдигарниң нәзиридә яхшидур, У улардин хурсән болиду»; яки «Адаләтни
жүргүзгүчи Худа зади нәдидур?» — дегиниңләрдә болмамду!

□ **2:11 «ят бир илаһниң қизини әмригә алди»** — «ят (әҗнәбий) бир илаһниң қизи» бу йәрдә ейтилғини, чәтәллик бир қиз билән той қилиш әмәс, бәлки бутқа чоқунидиған бир қиз билән той қилиш. □ **2:13 «қурбангаһни көз яшлири, жиға, аһ-зарлар билән қаплайсиләр»** — мошу «көз яшлири» Худа хәлиқниң дуа-тилавәтлирини (қурбанлиқлар буларға қошулған болсиму) аңлимиғандин кейин, уларниң көзидин чиққан яш болса керәк. Бәзи алимлар 14-айәткә қариғанда көз яшлирини вапасизлиққа учриған аялларниңки, дәп қарайду (аяллар адәттә қурбангаһ алдида көрүнсә болмайтти, бирақ уларниң азаплиқ яшлири Худа алдида «қурбангаһимни қаплиған» дәп һесаплиған). Бу көзқараш орунлуқтәк болғини билән биз биринчи қараштa болимиз. □ **2:15 «Худа әр-аялни бир қилған әмәсму? Шундақла, буниңға Роһини қалдурған әмәсму? Худа немишкә уларни бир қилди?»** — айәтниң биринчи қисминиң тәрҗимилири һәр хил. Улардин бири: «Кимдә Роһтин (йәни, Худаниң Роһидин) азрақ бар болсила, һәргиз ундақ қилмайду». Ибраний тилида бу йәрни чүшиниш тәс. Бәзи алимларму бу айәтни Ибраһимниң пәрзәнт көрәй дәп, Һаҗәрни елиши Сараһқа бир хил вапасизлиқ болғанлиғини билдүриду, дәп чүшиниду. Бирақ умумий мәнаси һәммигә аянки, Худа вапасизлиққа вә (гәрчә Тәврат дәвридә Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ талақ беришкә рухсәт бәргән болсиму) талақ беришкә өч (16-айәтниму көрүң). □ **2:16 «мән талақ қилишқа өчтурмән, дәйду Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар, — Шуниңдәк өз тониға зомбурлуқ чаплаштурувалғучиға өчмән»** — кона заманларда бириси өз чапинини яки тонини мәлум бир қизниң үстигә япқан болса, бу һәрикәт бу қизға қоғдиғучи болимән, уни әмримгә алимән, дегәнни билдүрәтти («Рут» 3-бап, «Әз.» 16-бапни көрүң). Бирақ мошундақ әрләр аяллириға қоғдиғучи болмайла қалмастин, уларға һәр хил зулум-зорлуқларни қилатти яки ахирида уларни талақ қилатти; андин кейин (11-айәт) бутпәрәс қиз билән той қилатти. Башқа бир шил тәрҗимиси: ««Чүнки у җорисиға өч болуп, уни талақ қилған вә шундақла зораванлиқ билән тонони япқан» дәйду Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар». Бу тәрҗимә тоғра болса, Тәврат дәвридә Пәрвәрдигарниң: «өчмәнлик талақ беришкә сәвәп болмайду» дегән һөкүмини билдүриду.

3

1 — Мана әнди Мән Өз әлчимни әвәтимән, у Мениң алдимда йол тәйярлайду;
силәр издигән Рәб, йәни силәр хурсәнлик дәп билгән әһдә Әлчиси Өз
ибадәтханисиға туюқсиз кириду; мана, У келиватиду, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□ ■
2 — Бирақ Униң кәлгән күнидә ким чидиялисун? У көрүнгәндә ким туралисун?
Чүнки У тавлиғучиниң оти, кирчиниң ақартқуч шолтисидәк болиду;
3 У күмүчни тавлиғучи һәм ериғдиғучидәк тавлап олтириду; Лавийниң
балилирини саплаштуриду, уларни алтун-күмүчни тавлиғандәк тавлайду;
шуниң билән улар Пәрвәрдигарға һәққанийлиқта қилинған қурбанлиқ-һәдийәни
суниду. ■
4 Андин Йәһуда һәм Йерусалимниң қурбанлиқ-һәдийилири Пәрвәрдигарға кона
заманлардикидәк, илгәрки вақитлардикидәк шерин болиду.
5 Мән һесап елишқа силәргә йеқин келимән; Мән сеһиргәрләргә, зинахорларға,
ялған қәсәм ичкүчиләргә, мәдикарларниң һәққини тутувелип бозәк
қилғучиларға, тул хотунлар һәм житим-йесирларни харлиғучиларға,
ят адәмләрни өз һәққидин айривәткүчиләргә, шуниңдәк Мәндин һеч
қорқмиғанларға тездин әйиплигүчи гувачи болимән, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар. □ ■
6 Чүнки Мәнки Пәрвәрдигар өзгәрмәстурмән; шуңа силәр, и Яқупниң оғуллири,
түгәшмигәнсиләр.□ ■
7 — Ата-бовилириңларниң күнлиридин тартип силәр бәлгүлимилиримдин
чәтнәп, уларни һеч тутмиғансиләр. Мениң йенимға қайтип келиңлар,
Мән йениңларға қайтимән, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, — бирақ силәр: «Биз қандақму қайтип келимиз?» — дәйсиләр. ■
8 Адәм Худаниңкини булиса боламду? — Бирақ Маңа Мениңкини булап
кәлдиңлар. Силәр йәнә: «Биз қандақсигә Саңа булаңчилиқ қиливатимиз»
— дәйсиләр. Силәр «ондин бир» үлүш өшрилириңларни һәм «көтәрмә
һәдийәләр»ни сунғиниңларда шундақ қилисиләр! □
9 Силәр еғир бир ләнәткә қалдиңлар, чүнки Маңа булаңчилиқ қиливатисиләр —

□ **3:1 «Мана әнди Мән Өз әлчимни әвәтимән»** — ибраний тилида «Мана, Мән! Мән Өз әлчимни әвәтимән,...». **«силәр издигән Рәб, йәни силәр хурсәнлик дәп билгән әһдә Әлчиси Өз ибадәтханисиға туюқсиз кириду»** — бәзиләр «йәни»ни «вә» дәп тәрҗимә қилип «силәр издигән Рәб вә силәр хурсәнлик дәп билгән әһдә әлчиси өз ибадәтханисиға туюқсиз кириду» дәп тәрҗимә қилиду. Лекин ундақ тәрҗимә тоғра болса, демәк иккинчи әлчи Рәб Өзи болмиса, ибадәтханини қандақму униң «Өз ибадәтханиси» дегили болсун? Алимларниң көпинчисиниң пикричә, шундақла бизниңчә, бу айәт бойичә икки әлчи келиду; (1) Рәбниң йолини тәйяр қилидиған әлчи («Мениң әлчим») вә (2) униңдин кейинки Рәб Өзи; Рәб йәнә «Әһдә Әлчиси» дәпму атилиду. Бу икки әлчи, шундақла «Әһдә Әлчиси»ниң мәнаси тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. Бу әлчиниң әвәтилиши Худаниң хәлиқләрниң етиқатисиз әрз-дадлириға болған җававидур. Шуңа «силәр издигән» вә «силәр хурсәнлик дәп билгән» дегәнләрни кинайилик гәп дәп чүшинишимиз керәк. ■ **3:1** Мис. 23:20-22; Йәр. 31:31-34; Әз. 36:26-28; Мат. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Мар. 1:2; Луқа 1:76; 7:27; Йуһ. 2:13-17; Йәш. 40:3; Ибр. 8:6; 12:24 ■ **3:3** Рос. 6:7 □ **3:5 «тездин әйиплигүчи гувачи болимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси «маһир әйиплигүчи гувачи болимән». ■ **3:5** Мис. 20:7; 22:22; Қан. 24:17; Ам. 2:7 □ **3:6 «Мәнки Пәрвәрдигар өзгәрмәстурмән»** — Худа өзгәрмәс болса, Униң Ибраһим пәйғәмбәргә әвлатлири Исраил тоғрилиқ болған вәдилириму өзгәрмәстур. **«шуңа силәр, и Яқупниң оғуллири, түгәшмигәнсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «шуңа силәр, и Яқуп оғуллириму һеч өзгәрмигән». ■ **3:6** Зәб. 32:11-12; Пәнд. 19:21; Йәш. 14:26, 27; 25:9; 46:10. ■ **3:7** Зәк. 1:3 □ **3:8 «көтәрмә һәдийә»** — мошу хил қурбанлиқ бир тәрәптин бәзи қурбанлиқлардин каһинлар үчүн айриветилгән бир қисмини, йәнә бир тәрәптин Худаға атап беғишлиған һәр хил (мәйли муқәддәс қанун бекиткән яки ихтияри билән болған) нәрсиләрни тәсвирләйду.

силәр бу пүткүл «ят әл» шундақ қиливатисиләр! □
10 Әнди өйүмдә ашлиқ болуш үчүн пүткүл «ондин бир» үлүш өшрини амбарға
елип келиңлар вә шундақла Мени синап беқиңлар, — дәйду самави қошунларниң
Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Мән асманниң деризилирини чоң ечип силәргә
патқузалмиғидәк бир бәрикәтни төкүп беридиғанлиғимни көрүп бақмамсиләр?
11 Шундақ болғандила Мән силәрни дәп йәнә ялмиғучини әйипләймән,
у топриқиңлардики мевиләрни вәйран қилмаймән; силәрниң бағ-
етизлириңлардики тал үзүмләр вақитсиз төкүлүп кәтмәйду, — дәйду самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.□
12 — Шуниң билән барлиқ әлләр силәрни бәхитлик дәп атайду, чүнки йериңлар
адәмни һозурландуридиған бир зимин болиду, — дәйду самави қошунларниң
Сәрдари болған Пәрвәрдигар.

Халайиқ йәнә қаршилиқ көрситиду

13 — Силәрниң сөзлириңлар Маңа қаттиқ тәгди, дәйду Пәрвәрдигар, — бирақ
силәр йәнә: «Биз сән билән қаршилишидиған немә сөз қилдуқ?» — дәйсиләр.
■
14 — Силәр: «Худаниң хизмитидә болуш беһудиликтур» һәм: «Униң
тапшуруғини чиң тутушимиз вә самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар алдида матәм тутқан кишиләрдәк жүрүшимизниң немә пайдиси?»
— дәйсиләр,
15 һәм шуниңдәк: «Тәкәббурларни бәхитлик дәп атаймиз; рәзиллик қилғучилар
ронақ тапиду; улар бәрһәқ Худани синайду, бирақ қутулуп кетиду» — дәйсиләр.

16 Пәрвәрдигардин әйминидиғанлар *буни аңлап* пат-пат бир-бири билән
муңдашти; Пәрвәрдигар уни нәзиригә алди, сөзлирини аңлиди. Шуниң билән
Пәрвәрдигарниң алдида Униңдин қорқуп, Униң намини сеғинғанлар үчүн
әсләтмә болған бир хатирә китап йезилди.□
17 — Бу кишиләр болса Өзүмниң алаһидә гөһәримни жиққан күнидә Мениңки
болиду — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — вә Мән
худди адәм өз хизмитидә болған оғлиға ичини ағритқандәк уларға ичимни
ағритимән. ■
18 Силәр қайтип келисиләр вә һәққанийлар билән рәзилләрни, Худаниң
хизмитидә болғанлар билән болмиғанларни пәриқ етәләйсиләр.□

4

Ахирқи заман — Пәрвәрдигарниң күни

1 — Чүнки мана шу күн, хумдандәк көйдүргүчи күн келиду; һәр бир тәкәббурлуқ
қилғучи һәм һәр бир рәзиллик қилғучи пахалдәк болиду; шу келидиған

□ **3:9 «Силәр бу пүткүл «ят әл» шундақ қиливатисиләр»** — «ят әл» мошу йәрдә Худаниң интайин кинайилик гепи. Хәлиқ Униңға ят болуп, бутпәрәс бир әлгә охшайду. □ **3:11 «мән силәрни дәп йәнә ялмиғучини әйипләймән»** — «ялмиғучи» болса һәр хил зиянлиқ һашарәт-һайванларни (мәсилән, чекәткини) көрситиши мүмкин. ■ **3:13** Аюп 21:14, 15. □ **3:16 «Шуниң билән Пәрвәрдигарниң алдида Униңдин қорқуп, Униң намини сеғинғанлар үчүн әсләтмә болған бир хатирә китап йезилди»** — бу китапни қәйәрдә, асманда яки зиминда, яки ким язғанлиғи дейилмигән. ■ **3:17** Мис. 19:5; Юһ. 10:29; Йәш. 62:3; Фил. 4:1; 1Тес. 2:19 □ **3:18 «Силәр қайтип келисиләр»** — ахирқи заманда, Исраилларниң қалдисиниң өз зиминиға қайтип келиши яки өлүмдин тирилишини көрситиду.

күн уларни көйдүриветиду, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, — уларға нә йилтиз нә шах қалдурулмайду. ■
2 Лекин намимдин әйминидиған силәр үчүн, қанатлирида шипа-дәрман елип
келидиған, һәққанийлиқни парлитидиған Қуяш орнидин туриду; силәр талаға
чиқип бордақ мозайлардәк қийғитип ойнайсиләр; □
3 силәр рәзилләрни чәйләп дәссиветисиләр; улар Мән тәйярлиған күнидә
тапиниңлар астида күл болиду, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар.

Ахирқи дәвәт вә бешарәт

4 — Мән Һорәб теғида пүткүл Исраил үчүн қулум Мусаға буйруған қанунни, йәни
бәлгүлимиләр һәм һөкүмләрни ядиңларда тутуңлар.■
5 — Мана, Пәрвәрдигарниң улуқ һәм дәһшәтлик күни келиштин авал Мән силәргә
Иляс пәйғәмбәрни әвәтимән. ■
6 У атиларниң көңлини балиларға майил, балиларниң көңлини атиларға майил
қилиду; ундақ болмиғанда Мән келип йәр йүзини қарғаш билән уруветимән.

■ **4:1** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29; Рос. 2:20; Вәһ. 6:12-13. □ **4:2 «Намимдин әйминидиған силәр үчүн, қанатлирида шипа-дәрман елип келидиған, һәққанийлиқни парлитидиған Қуяш орнидин туриду»** — «қанатлири» бәлким «һәққанийлиқни парлитидиған қуяш»ниң нурлирини көрситиду. **«һәққанийлиқни парлитидиған Қуяш»** — ибраний тилида «һәққанийлиқ қуяши» дейилиду. Мәсиһни көрситиду, әлвәттә. ■ **4:4** Қан. 6:3 ■ **4:5** Мат. 11:14; 17:11, 12, 13; Мар. 9:11, 12, 13; Луқа 1:17; 9:30; Вәһ. 11:3-12.

Матта

«Матта баян қилған хуш хәвәр» •••• Әйса Мәсиһниң нәсәбнамиси

1 Бу Ибраһимниң оғли вә Давутниң оғли болған Әйса Мәсиһниң нәсәбнамә
китавидур: —□ ■
2 Ибраһимдин Исһақ төрәлди, Исһақтин Яқуп төрәлди, Яқуп Йәһуда вә униң ака-
укилириниң атиси болди;■
3 Йәһудадин Тамар арқилиқ Пәрәз вә Зәраһ төрәлди; Пәрәздин Һәзрон төрәлди,
Һәзрондин Рам төрәлди,□ ■
4 Рамдин Амминадаб төрәлди, Амминадабдин Наһшон төрәлди, Наһшондин
Салмон төрәлди,
5 Салмондин Раһаб арқилиқ Боаз төрәлди, Боаздин Рут арқилиқ Обәд төрәлди,
Обәдтин Йәссә төрәлди,□
6 Йәссәдин Давут падиша төрәлди. Давуттин Урияниң аяли арқилиқ Сулайман
төрәлди,■
7 Сулаймандин Рәһобоам төрәлди, Рәһобоамдин Абия төрәлди, Абиядин Аса
төрәлди,■
8 Асадин Йәһошафат төрәлди, Йәһошафаттин Йәһорам төрәлди, Йәһорамдин
Уззия төрәлди,□
9 Уззиядин Йотам төрәлди, Йотамдин Аһаз төрәлди, Аһаздин Һәзәкия төрәлди,
10 Һәзәкиядин Манассәһ төрәлди, Манассәһдин Амон төрәлди, Амондин Йошия
төрәлди;
11 Бабилға сүргүн қилинғанда Йошиядин Йәконияһ вә униң ака-укилири
төрәлди. □ ■
12 Бабилға сүргүн болғандин кейин, Йәконияһдин Шеалтиәл төрәлди,
Шеалтиәлдин Зәруббабәл төрәлди, □ ■
13 Зәруббабәлдин Абиһуд төрәлди, Абиһуддин Елиақим төрәлди, Елиақимдин
Азор төрәлди,
14 Азордин Задок төрәлди, Задоктин Ақим төрәлди, Ақимдин Әлиһуд төрәлди,
15 Әлиһудтин Әлиазар төрәлди, Әлиазардин Маттан төрәлди, Маттандин Яқуп
төрәлди,
16 Яқуптин Мәрйәмниң ери болған Йүсүп төрәлди; Мәрйәм арқилиқ Мәсиһ
аталған Әйса туғулди.□

□ **1:1 «Әйса Мәсиһниң нәсәбнамә китави»** — бу сөзләр бәлким биринчидин төвәндики «нәсәбнамә»ни (1-16-айәтни) көрситиду. Иккинчидин улар һәм «Матта» китавиниң бешида вә толуқ Инҗилниң бешида келип «Бу китап Әйса Мәсиһ дәвриниң хатириси», дегән мәнини билдүрүши мүмкин. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:1** Луқа 1:31,32 ■ **1:2** Яр. 21:2; 25:26,35. □ **1:3 «Йәһудадин Тамар арқилиқ Пәрәз вә Зәраһ төрәлди»** — Тамар тоғрилиқ «Яр.» 38-бапни көрүң. ■ **1:3** Яр. 38:27, 29; Рут 4:18, 19; 1Тар. 2:5, 9. □ **1:5 «Салмондин Раһаб арқилиқ Боаз төрәлди»** — Раһаб тоғрилиқ «Йәшуа» 2-бапни көрүң. **«Боаз Рут арқилиқ Обәд төрәлди»** — Рут тоғрилиқ Тәвраттики «Рут»ни көрүң. ■ **1:6** Рут 4:22; 1Сам. 16:1; 17:12; 1Тар. 2:15; 12:18. ■ **1:7** 1Пад. 11:43; 1Тар. 3:10. □ **1:8 «Йәһошафаттин Йәһорам төрәлди»** — «Йәһорам» грек тилида қисқартилма шәкилдә «Йорам» болиду. □ **1:11 «Бабилға сүргүн қилинғанда...»** — сүргүн қилинишниң башлинишидин ахирлишишиғичә он нәччә жил җәрян болған. Исраиллар түркүм-түркүмләргә бөлүнүп сүргүн қилинған. ■ **1:11** 1Тар. 3:16. □ **1:12 «Йәконияһдин Шеалтиәл төрәлди»** — бу қизиқ хәвәр үстидә «қошумчә сөз»имизни көрүң. «Шеалтиәл» грек тилида «Салатийәл». ■ **1:12** 1Тар. 3:17; Әзра 3:2. □ **1:16 «Яқуптин Мәрйәмниң ери болған Йүсүп төрәлди»** — бизниң пикримизчә «Матта»да Йүсүпниң нәсәбнамиси хатирилиниду. «Луқа»да Мәрйәмниңки хатирилиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.

17 Шундақ болуп, Ибраһимдин Давутқичә болған арилиқта җәмий он төрт әвлат
болған; Давуттин Бабилға сүргүн қилинғичә җәмий он төрт әвлат болған; вә
Бабилға сүргүн қилиништин Мәсиһ кәлгичә җәмий он төрт әвлат болған.

Әйса Мәсиһниң дунияға келиши

18 Әйса Мәсиһниң дунияға келиши мундақ болди: — Униң аниси Мәрйәм Йүсүпкә
ятлиқ болушқа вәдә қилинған еди; лекин техи никаһ қилинмайла, униң Муқәддәс
Роһтин һамилдар болғанлиғи мәлум болди.□ ■
19 Лекин униң *болғуси* ери Йүсүп, дурус киши болуп, уни җәмийәт алдида
хиҗаләткә қалдурушни халимай, униңдин астиртин аҗришип кетишни нийәт
қилди.□
20 Амма у мошу ишларни ойлап жүргинидә, мана Пәрвәрдигарниң бир
пәриштиси униң чүшидә көрүнүп униңға: — Әй Давутниң оғли Йүсүп, аялиң
Мәрйәмни өз әмриңгә елиштин қорқма; чүнки униңда болған һамилә Муқәддәс
Роһтин кәлгән.
21 У бир оғул туғиду, сән униң исмини Әйса дәп қойғин; чүнки у өз хәлқини
гуналиридин қутқузиду» — деди.□ ■
22 Мана буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр арқилиқ дегәнлириниң
әмәлгә ашурулуш үчүн болған, демәк: — □
23 «Пак қиз һамилдар болуп бир оғул туғиду; улар униң исмини Иммануел
(мәниси «Худа биз билән биллә») дәп атайду».□
24 Йүсүп ойғинип, Пәрвәрдигарниң шу пәриштисиниң дегини бойичә қилип,
Мәрйәмни әмригә алди.
25 Лекин Мәрйәм бошанғичә у униңға йеқинлашмиди. Бу Мәрйәмниң тунҗиси
еди; Йүсүп униңға Әйса дәп исим қойди.■

2

Данишмәнләрниң зиярити

□ **1:18 «лекин техи никаһ қилинмайла,...»** — грек тилида «улар техи биллә болмайла». ■ **1:18** Лука 1:27,34. □ **1:19 «Йүсүп... уни җәмийәт алдида хиҗаләткә қалдурушни халимай, униңдин астиртин аҗришип кетишни нийәт қилди»** —Ибранийлар арисида жигит-қиз бир-биригә вәдиләшкән болса қанун алдида аллиқачан рәсмий әр-аял дәп һесаплиниду. □ **1:21 «У бир оғул туғиду, сән униң исмини Әйса дәп қойғин; чүнки у өз хәлқини гуналиридин қутқузиду»** — «Әйса» грек тилида «Йесус», ибраний тилида «Йәшуа», мәнаси «Қутқузғучи Яһ» яки «Яһ ниҗаттур». Оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, «Яһ» болса «Яһвәһ» (Пәрвәрдигар)ниң қисқартилмисидур. ■ **1:21** Лука 1:31; Рос. 4:12. □ **1:22 «Мана буларниң һәммиси Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр арқилиқ дегәнлириниң әмәлгә ашурулуш үчүн болған...»** — Инҗилда, Тәвраттики бешарәтләр нәқил кәлтүрүлгинидә, үч хил әһвал көрүлиду; (1) йүз бәргән иш дәл шу бешарәтниң объекти болиду (мәсилән, «Мат.» 1:22, 4:14, 12:17, 21:4); (2) йүз бәргән иш шу бешарәт өз ичигә алған бир вақиә яки иш болиду (мәсилән, 2:23, 13:35); (3) йүз бәргән иш шу бешарәттә көрситилгән ишқа бир мисал болиду (мәсилән, 2:17). Бу темини тәтқиқ қилиш интайин пайдилиқтур. □ **1:23 «Пак қиз һамилдар болуп бир оғул туғиду; улар униң исмини Иммануел (мәниси «Худа биз билән биллә») дәп атайду»** — «Йәш.» 7:14 вә «Йәш.» 8:8, 10ни көрүң. ■ **1:25** Лука 2:21.

1 Әйса Һерод падиша һөкүм сүргән күнләрдә Йәһудийә өлкисиниң Бәйт-
Ләһәм йезисида дунияға кәлгәндин кейин, мана бәзи данишмәнләр мәшриқтин
Йерусалимға йетип келип, пухралардин:□ ■
2 Йәһудийларниң *йеңидин* туғулған падишаси қәйәрдә? Чүнки биз униң
юлтузиниң көтирилгәнлигини көрдуқ. Шуңа, униңға сәҗдә қилғили кәлдуқ, —
дейишти.□
3 Буни аңлиған Һерод падиша, шуниңдәк пүткүл Йерусалим хәлқиму
алақзадиликкә чүшти.
4 У пүткүл баш каһинлар вә хәлиқниң Тәврат устазлирини чақирип, улардин
«Мәсиһ қәйәрдә туғулуши керәк?» — дәп сориди.□
5 Улар: «Йәһудийәдики Бәйт-Ләһәм йезисида болуши керәк, — чүнки пәйғәмбәр
арқилиқ шундақ пүтүлгән: —□
6 «И Йәһудийә зиминидики Бәйт-Ләһәм,
Хәлқиң Йәһудийә йетәкчилириниң арисида әң кичиги болмайду;
Чүнки сәндин бир йетәкчи чиқиду,
У хәлқим Исраилларниң баққучиси болиду» — дейишти.■

7 Буниң билән, Һерод данишмәләрни мәхпий чақиртип, юлтузниң қачан пәйда
болғанлиғини сүрүштүрүп биливалди.
8 Андин: «Берип балини сүрүштә қилип тепиңлар. Тапқан һаман қайтип маңа
хәвәр қилиңлар, мәнму униң алдиға берип сәҗдә қилип келәй» — дәп, уларни
Бәйт-Ләһәмгә йолға салди.
9 Данишмәнләр падишаниң сөзини аңлап йолға чиқти; вә мана, улар шәриқтә
көргән һелиқи юлтуз уларниң алдида йол башлап маңди вә бала турған йәргә
келип тохтиди. □
10 Улар һелиқи юлтузни көргинидин интайин қаттиқ шатлиништи
11 һәм өйгә кирип, балини аниси Мәрйәм билән көрүп, йәргә жиқилип униңға
сәҗдә қилишти. Андин, ғәзнилирини ечип, алтун, мәстики, мурмәкки қатарлиқ
соғатларни сунушти.
12 Уларға чүшидә Һеродниң йениға бармаслиқ тоғрисидики вәһий кәлгәнлиги
үчүн, улар башқа йол билән өз жутиға қайтишти.

Мисирға қечиш

13 Улар йолға кәткәндин кейин, Пәрвәрдигарниң бир пәриштиси Йүсүпниң
чүшидә көрүнүп:

□ **2:1 «Һерод падиша һөкүм сүргән күнләрдә»** — «Һерод падиша» тоғрилиқ «Қошумчә сөз» вә «Тәбирләр»ниму көрүң. **«Мана бәзи данишмәнләр мәшриқтин Йерусалимға йетип келип...»** — «данишмәнләр» — Грек тилида «магой» дегән сөз билән ипадилиниду. Әслидә бу сөз мунәҗҗимләрни яки пир-устазларни көрситәтти; Даниял пәйғәмбәр Бабилда мундақ кишиләргә «пирларниң пири» болуп йол көрсәткәндин кейин (Тәврат, «Даниял» дегән қисимни көрүң) «магой»ларниң көзқарашлири вә һесаплири асасән хурапат бойичә әмәс, бәлки Тәвраттики бешарәтләр бойичә болған болуши мүмкин. **«мәшриқтин Йерусалимға йетип келип...»** — Йерусалим қедимки Исраилниң пайтәхти еди. ■ **2:1** Луқа 2:4. □ **2:2 «Чүнки биз униң юлтузиниң көтирилгәнлигини көрдуқ»** — «униң юлтузи» — демәк, «униң туғулғанлиғидин бешарәт беридиған юлтузи». **«биз униң юлтузиниң көтирилгәнлигини көрдуқ»** — яки «биз униң юлтузини шәриқтә көрдуқ». □ **2:4 «Мәсиһ қәйәрдә туғулуши керәк?»** — «Мәсиһ» — пәйғәмбәрләр алдин-ала ейтқан, Худа тәрипидин талланған, һаман бир күни келип һәм нижат кәлтүридиған һәм кейин мәңгү һөкүмранлиқ қилидиған Құтқузғучи-Падишаһни көрситиду. «Тәбирләр»ниму көрүң. □ **2:5 «пәйғәмбәр арқилиқ шундақ пүтүлгән...»** — «пәйғәмбәр» мошу йәрдә Тәвраттики Микаһ пәйғәмбәрни көрситиду («Мик.» 5:2). ■ **2:6** Мик. 5:1, 2; 1Сам. 16:1; Юһ. 7:42. □ **2:9 «улар шәриқтә көргән һелиқи юлтуз»** — яки «улар у көтәрлгәндә көргән һелиқи юлтуз».

Орнуңдин тур! Бала вә аниси иккисини елип Мисирға қач. Мән саңа уқтурғичә у
йәрдә турғин. Чүнки Һерод балини йоқитишқа издәп келиду — деди.
14 Шуниң билән у орнидин туруп, шу кечила бала вә аниси иккисини елип
Мисирға қарап йолға чиқти.
15 У Һерод өлгичә шу йәрдә турди. Шундақ болдики, Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр
арқилиқ алдин-ала ейтқан: «Оғлумни Мисирдин Мән чақирдим» дегән сөзи
әмәлгә ашурулди. □ ■

Һеродниң оғул бовақларни өлтүрүши

16 Һерод болса данишмәнләрдин алданғанлиғини билип, қаттиқ ғәзәпләнди.
У данишмәнләрдин ениқлиған вақитқа асасән, адәмләрни әвәтип Бәйт-Ләһәм
йезиси вә әтрапидики икки яш вә униңдин төвән яштики оғул балиларниң
һәммисини өлтүргүзди. □
17 Шу чағда Йәрәмия пәйғәмбәр арқилиқ ейтилған муну сөз әмәлгә ашурулди: —

18 «Рамаһ шәһиридә бир сада,
Аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлинар,
Бу Раһиләниң балилири үчүн көтәргән аһ-зарлири;
Балилириниң йоқ қиливетилгини түпәйлидин,
Тәсәллини қобул қилмай пиған көтириду».□ ■

Мисирдин қайтип келиш

19 Әнди Һерод өлгәндин кейин, Худаниң бир пәриштиси Мисирда турған
Йүсүпниң чүшидә көрүнүп униңға: —
20 Орнуңдин тур! Бала вә анисини елип Исраил зиминиға қайт! Чүнки балиниң
җенини алмақчи болғанлар өлди, — деди.
21 Буниң билән Йүсүп орнидин туруп бала вә анисини елип Исраил зиминиға
қайтти.
22 У Архелаусниң атиси Һерод падишаниң орниға тәхткә олтирип Йәһудийә
өлкисигә һөкүмранлиқ қиливатқинидин хәвәр тепип, у йәргә қайтиштин қорқти;
вә чүшидә униңға бир вәһий келип, Галилийә зиминиға берип,
23 Насарәт дәп атилидиған бир йезида олтирақлашти. Шуниң билән
пәйғәмбәрләр арқилиқ: «У Насарәтлик дәп атилиду» дейилгини әмәлгә
ашурулди.□ ■

3

Чөмүлдүргүчи Йәһяниң тәлим бериши
Мар. 1:1-8; Луқа 3:1-9; 15-17; Юһ. 1:19-28

□ **2:15 «Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала ейтқан: «Оғлумни Мисирдин Мән чақирдим» дегән сөзи әмәлгә ашурулди»** — Тәврат, «Һош.» 11:1. ■ **2:15** Һош. 11:1. □ **2:16 «Һерод... әтрапидики икки яш вә униңдин төвән яштики оғул балиларниң һәммисини өлтүргүзди»** — демәк, у туғулған бала көп дегәндә икки яшқа киргән, дәп һесаплиған еди. □ **2:18 «Рамаһ шәһиридә бир сада, аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлинар»** — «Рамаһ жути» яки «Рамаһ шәһири» Бәйт-Ләһәмдин жирақ әмәс. **«Рамаһ шәһиридә бир сада, аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлинар, ... балилириниң йоқ қиливетилгини түпәйлидин, тәсәллини қобул қилмай пиған көтириду»** — пүткүл бешарәт «Йәр.» 31:15дә тепилиду. ■ **2:18** Йәр. 31:15 □ **2:23 «У Насарәтлик дәп атилиду»** — бу муһим бешарәтлик сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:23** Йәш. 11:1; 60:21; Зәк. 6:12.

1 Шу чағларда, чөмүлдүргүчи Йәһя Йәһудийәдики чөл-баяванға келип□ ■
2 кишиләргә:
— Товва қилиңлар! Чүнки әрш падишалиғи йеқинлишип қалди! — дәп җакалашқа башлиди.□
3 Чүнки *чөмүлдүргүчи Йәһя* болса илгири Йәшая пәйғәмбәр бешаритидә көрсәткән кишиниң дәл өзи болуп: —
«Баяванда товлайдиған бир кишиниң:
Рәбниң йолини тәйярлаңлар,
Униң чиғир йоллирини түптүз қилиңлар! — дегән авази аңлиниду».□ ■

4 Йәһя *пәйғәмбәр* төгә жуңидин қилинған кийим кийгән, белигә көн тасма бағлиған еди. Йәйдиғини болса чекәткиләр билән явайи һәрә һәсили еди.■
5 Әнди Йерусалим шәһири, пүтүн Йәһудийә өлкиси вә пүткүл Иордан дәрия вадисиниң әтрапидики кишиләр униң алдиға келишип,
6 гуналирини иқрар қилиштти вә униң өзлирини Иордан дәриясида чөмүлдүрүшини қобул қилиштти.□ ■
7 Лекин Пәрисий вә Садуқий мәзһипидикиләрдин көплириниң униң чөмүлдүрүшини қобул қилғили кәлгәнлигини көргинидә у уларға:
— Әй иланларниң балилири! Ким силәрни *Худаниң* чүшүш алдида турған ғәзивидин қечиңлар дәп агаһландурди?!□ ■
8 Әнди товиға лайиқ мевини кәлтүрүңлар!□ ■
9 Вә өз ичиңларда: «Бизниң атимиз болса Ибраһимдур!» дәп хиял қилип жүрмәңлар; чүнки Мән шуни силәргә ейтип қояйки, Худа Ибраһимға мошу ташлардинму пәрзәнтләрни апиридә қилалайду.□ ■
10 Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди; яхши мевә бәрмәйдиған һәр қайси дәрәқләр кесилип отқа ташлиниду. □ ■

□ **3:1 «Шу чағларда, чөмүлдүргүчи Йәһя Йәһудийәдики чөл-баяванға келип...»** — «Йәһя» ибраний вә грек тиллирида «Юһанна» («Пәрвәрдигарниң шәпқити» дегән мәнидә) билән ипадилиниду. «Йәһя» дегән исим оқурмәнләргә мошу шәклидә тонуш болғанлиғи үчүн уни мошу тәрҗимидә ишләттуқ («Йәһя» әсли әрәбчә сөз еди). ■ **3:1** Мар. 1:4; Луқа 3:3. □ **3:2 «... әрш падишалиғи йеқинлишип қалди!»** — Инҗилда баштин-ахир «әрш падишалиғи» яки «асманниң падишалиғи» дәп тилға елиниду. Грек тилида дайим «асманларниң падишалиғи» дегән шәклидә елиниду. □ **3:3 «Баяванда товлайдиған бир кишиниң: Рәбниң йолини тәйярлаңлар, униң чиғир йоллирини түптүз қилиңлар! — дегән авази аңлиниду»** — «Йәш.» 40:3. ■ **3:3** Йәш. 40:3; Мар. 1:3; Луқа 3:4; Юһ. 1:23. ■ **3:4** Мар. 1:6. □ **3:6 «... *Йәһяниң* өзлирини Иордан дәриясида чөмүлдүрүшини қобул қилиштти»** — бу йәрдә ейтилған чөмүлдүрүш кишиләрниң: (1) өз гуналириға товва қилғанлиғини; (2) Худаниң падишалиғиниң йеқинлашқанлиғиға вә шундақла (3) Қутқузғучи-Мәсиһниң йеқинлашқанлиғиға иман кәлтүрүшини ипадиләйтти (ахирқи нуқта Инҗилдики кейинки мәзмунда испатлиниду). ■ **3:6** Мар. 1:5. □ **3:7 «Лекин Пәрисий вә Садуқий мәзһипидикиләрдин көплириниң униң чөмүлдүрүшини қобул қилғили кәлгән...»** — «Пәрисий» вә «Садуқий» тоғрилиқ: — Йәһудийлар арисидики икки мәзһәпниң кишилири. Тәбирләрдики «Пәрисий» вә «Садуқий»ға қаралсун. **«Ким силәрни Худаниң чүшүш алдида турған ғәзивидин қечиңлар дәп агаһландурди?!»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә; мәнаси бәлким «Товва қилмай, Худадин келидиған ғәзәптин қечип қутулуш үчүн чөмүлдүрүшни қобул қилайли дегиниңлар қандақ гәп?!». ■ **3:7** Мат. 12:34; 23:33; Луқа 3:7. □ **3:8 «Әнди товиға лайиқ мевини кәлтүрүңлар!»** — «товиға лайиқ мевә» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **3:8** Луқа 3:8. □ **3:9 «Өз ичиңларда: «Бизниң атимиз болса Ибраһимдур!» дәп хиял қилип жүрмәңлар!»** — «Атимиз Ибраһим бардур!» — демәк, «Биз улуқ Ибраһимниң әвлатлири болған «улуқ Йәһудий миллити»», «Биз һеч немә қилмисақму Худа алдида «Униңға хас алаһидә һәлқ» боливеримиз» дегән позитсийини билдүриду. ■ **3:9** Юһ. 8:39. □ **3:10 «Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди»** — Йәһя пәйғәмбәрниң бу улуқ сөзи вә 12-айәттики кейинки бешарити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Униң шу баяни «Худаниң ғәзиви әнди силәргә йетип келиш алдида» дегән асасий мәнини билдүриду. ■ **3:10** Мат. 7:19; Юһ. 15:6.

11 Мән дәрвәқә силәрни товва қилишиңлар үчүн суға чөмүлдүримән. Лекин мәндин кейин кәлгүчи зат мәндин қудрәтликтур. Мән һәтта униң кәшини көтиришкиму лайиқ әмәсмән; у силәрни Муқәддәс Роһқа һәм отқа чөмүлдүриду. ■

12 Униң соруғучи күрики қолида туриду; у өз хаминини *топа-самандин* тәлтөкүс тазилайду, сап буғдайни амбарға жиғиду, амма топа-саманни өчмәс отта көйдүрүветиду, — деди.

Әйсаниң чөмүлдүрүлүши

Мар. 1:9-11; Луқа 3:21-22

13 Шу вақитта, Әйса Йәһядин чөмүлдүрүлүшни қобул қилиш үчүн Галилийә өлкисидин Иордан дәрияси бойиға, униң йениға кәлди. ■

14 Бирақ Йәһя чөмүлдүрүшкә унимай уни тосуп:

— Әсли чөмүлдүрүлүшни мән сәндин қобул қилишим керәк еди, бирақ сән мениң алдимға кәпсәнғу? — деди.

15 Лекин Әйса униңға жававән: — Һазирчә шуниңға йол қойғин; чүнки һәққанийлиқниң барлиқ *тәләплирини* әмәлгә ашуруш үчүн, шундақ қилишимизға тоғра келиду, — деди.

Шуниң билән, Йәһя униңға йол қойди.

16 Вә Әйса чөмүлдүрүлүп болупла, судин чиқти; у судин чиқиши билән мана, әршләр униңға ечилип, Худаниң Роһи кәптәр қияпитидә әрштин чүшүп, үстигә қонуватқанлиғини көрди. □ ■

17 Вә мана, әрштин бир аваз: — «Бу Мениң сөйүмлүк оғлум, Мән униңдин толуқ хурсәнмән!» — дәп аңланди.■

■ **3:11** Мар. 1:7; Луқа 3:16; Юһ. 1:15,26; Рос. 1:5; 11:16; 19:4. ■ **3:13** Мар. 1:9; Луқа 3:21. □ **3:16** **«Әйса чөмүлдүрүлүп болупла, судин чиқти...»** — немишкә Әйса Йәһяниң чөмүлдүрүшини қобул қилди? «Қошумчә сөз»имиздә бу тоғрилиқ азрақ тохтилимиз. **«Худаниң Роһи кәптәр қияпитидә әрштин чүшүп..»** — яки «... пахтәк қияпитидә чүшүп...». Грек тилида бу қуш «перистера» дәп атилиду. «Перистера» грек тилида һәм кәптәрни һәм пахтәкниму көрситиду. ■ **3:16** Йәш. 11:2; 42:1; Юһ. 1:32. ■ **3:17** Йәш. 42:1; Мат. 12:18; 17:5; Мар. 1:11; Луқа 9:35; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17.

Қанаан (Палестин) земини — Инжил дәври

Хәритә - Мәсиһниң дәвридә, Қанаан (Исраилийә) земини

Әйсаниң чөл-баяванда синилиши
Мар. 1:12-13; Луқа 4:1-13

1 Андин Әйса Роһниң йетәкчилигидә Иблисниң синақ-аздурушлириға йүзлиниш
үчүн чөл-баяванға елип берилди.□ ■
2 У қириқ кечә-күндүз роза тутқандин кейин, униң қосиғи ечип кәткән еди.□
3 Әнди аздурғучи униң йениға келип униңға:
— Әгәр сән растинла Худаниң Оғли болсаң, мошу ташларни нанға айлинишқа
буйруғин! — деди.□
4 Лекин у җававән: —
Тәвратта: «Инсан пәқәт нан биләнла әмәс, бәлки Худаниң ағзидин чиққан һәр
бир сөз биләнму яшайду» дәп пүтүлгән, — деди.□ ■
5 Андин Иблис уни муқәддәс шәһәргә елип берип, ибадәтханиниң әң егиз җайиға
турғузуп униңға:
6 — Худаниң Оғли болсаң, өзүңни пәскә ташлап баққин! Чүнки *Тәвратта*:
«*Худа* Өз пәриштилиригә сениң һәққиңдә әмир қилиду»; вә «путуңниң ташқа
урулуп кәтмәслиги үчүн, улар сени қоллирида көтирип жүриду» дәп пүтүлгән
— деди.□ ■
7 Әйса униңға: «Тәвратта йәнә, «Пәрвәрдигар Худайиңни синиғучи болма!»
дәпму пүтүлгән — деди.□ ■
8 Андин, Иблис уни наһайити егиз бир таққа чиқирип, униңға дунциядики барлиқ
падишалиқларни шәрәплири билән көрситип:
9 Йәргә жиқилип маңа ибадәт қилсаң, буларниң һәммисини саңа бериветимән,
— деди.
10 Андин Әйса униңға: — Йоқал, Шәйтан! Чүнки *Тәвратта*: «Пәрвәрдигар
Худайиңғила ибадәт қил, пәқәт Униңла ибадәт-хизмитидә бол!» дәп пүтүлгән,
— деди.□ ■
11 Буниң билән Иблис уни ташлап кетип қалди, вә мана, пәриштиләр келип униң
хизмитидә болди.□

Әйса тәлим беришни башлайду
Мар. 1:14-15; Луқа 4:14-15

12 Әнди *Әйса* Йәһяниң тутқун қилинғанлиғини аңлап, Галилийәгә йол алди. ■

□ **4:1 «... Әйса Роһниң йетәкчилигидә ... чөл-баяванға елип берилди»** — «Роһ» мошу йәрдә Муқәддәс Роһни көрситиду. ■ **4:1** Мар. 1:12; Луқа 4:1. □ **4:2 «У қириқ кечә-күндүз роза тутқандин кейин, униң қосиғи ечип кәткән еди»** — оқурмәнләргә аян болсунки, муқәддәс язмиларда «роза тутуш» адәттә һеч қандақ озуқланмаслиқни көрситиду. Ундақ беваситә дейилмигән болса мошу розилар су ичмәсликни өз ичигә алмайду. □ **4:3 «Аздурғучи униң йениға келип униңға... деди»** — «аздурғучи» Шәйтанни көрситиду, әлвәттә. **«Әгәр сән растинла Худаниң Оғли болсаң,...»** — грек тилида бу -3- вә 6-айәтләрдики «әгәр» адәттә «әгәр (мундақ) болсаң (вә дәрвәқә шундақ болисән)» дегән мәнини пуритиду. «Худаниң Оғли» — бу нам һәргизму Худа билән Әйса оттурисидики җисманий җәһәттики ата-балилиқ мунасивәтни әмәс, бәлки роһий җәһәттики мунасивәтни билдүриду. □ **4:4 «Инсан пәқәт нан биләнла әмәс, бәлки Худаниң ағзидин чиққан һәр бир сөз биләнму яшайду»** — «Қан.» 8:3. ■ **4:4** Қан. 8:3 □ **4:6 «Худа Өз пәриштилиригә сениң һәққиңдә әмир қилиду»; вә «путуңниң ташқа урулуп кәтмәслиги үчүн, улар сени қоллирида көтирип жүриду»** — «Зәб.» 90:11, 12. Шәйтанниң бу айәтни ишләткини тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **4:6** Зәб. 90:11,12 □ **4:7 «Пәрвәрдигар Худайиңни синиғучи болма!»** — «Қан.» 6:16. ■ **4:7** Қан. 6:16. □ **4:10 «Пәрвәрдигар Худайиңғила ибадәт қил, пәқәт Униңла ибадәт-хизмитидә бол!»** — «Қан.» 6:13. ■ **4:10** Қан. 6:13; 10:20. □ **4:11 «Буниң билән Иблис уни ташлап кетип қалди, вә мана, пәриштиләр келип униң хизмитидә болди»** — Рәб Әйса учриған синақлар үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **4:12** Мар. 1:14; Луқа 4:14,16,31; Юһ. 4:43.

13 У Насарәт йезисини ташлап, Зәбулун вә Нафтали районидики *Галилийә* деңизи бойидики Кәпәрнаһум шәһиригә келип орунлашти. □
14 Шундақ қилип, Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ ейтилған шу бешарәт әмәлгә ашурулди, демәк: —
15 «Зәбулун зимини вә Нафтали зимини,
Иордан дәриясиниң нериқи тәрипидики «деңиз йоли» бойида, «Ят әлләрниң макани» болған Галилийәдә, □ ■
16 Қараңғулуқта яшиған хәлиқ парлақ бир нурни көрди;
Йәни өлүм көләңгисиниң жутида олтарғучиларға,
Дәл уларниң үстигә нур чүшти».□ ■
17 Шу вақиттин башлап, Әйса: «Товва қилиңлар! Чүнки әрш падишалиғи йеқинлишип қалди!» — дәп жар қилишқа башлиди.■

Әйсаниң мухлис чақириши
Мар. 1:16-20; Луқа 5:1-11

18 *Бир күни*, у Галилийә деңизи бойида кетиветип, икки ака-ука, йәни Петрус дәпму атилған Симон исимлиқ бир кишини вә униң иниси Андириясни көрди.
Улар белиқчи болуп, деңизға тор ташлаватватти; ■
19 у уларға:
— Мениң кәйнимдин меңиңлар — Мән силәрни адәм тутқучи белиқчи қилимән!
— деди. □
20 Улар шуан белиқ торлирини ташлап, униңға әгишип маңди.
21 У шу йәрдин өтүп, иккинчи бир ака-укини, йәни Зәбәдийниң оғуллири Яқуп вә иниси Юһаннани көрди. Бу иккиси кемидә атиси Зәбәдий билән торлирини оңшаватватти. У уларниму чақирди.
22 Улар дәрһал кемини атиси билән қалдуруп униңға әгишип маңди.

Әйсаниң Галилийәдә тәлим бериши
Луқа 6:17-19

23 Вә Әйса Галилийәниң һәммә йерини кезип, уларниң синагоглирида тәлим берип, Худаниң падишалиғиниң хуш хәвирини жақалайтти, хәлиқ арисида һәр хил кесәлләрни вә ажиз-мәйипларни сақайтти. □
24 У тоғрилиқ хәвәр пүткүл Сурийә өлкисигә тарқалди; у йәрдики халайиқ һәр хил бемарларни, йәни һәртүрлүк кесәлләр вә ағриқ-силақларни һәмдә жин

□ **4:13 «У... Нафтали районидики Галилийә деңизи бойидики Кәпәрнаһум шәһиригә келип орунлашти»** — «Галилийә деңизи» ақар сулуқ йоған бир көл. □ **4:15 «Иордан дәриясиниң нериқи тәрипидики «деңиз йоли» бойида...»** — «деңиз йоли» «Галилийә деңизи»ниң ғәрбий йәрлирини көрситиду. **««Ят әлләрниң макани» болған Галилийәдә...»** — Асурийә империйәси тажавуз қилғандин кейин, Нафтали, Зәбулун вә башқа Исраил қәбилилириниң көп қисимлири сүргүн қилинди. Бир қисим кәмбәғәл, намрат, қабилийәтсиз кишиләр қалди. Асурийә падишаси башқа ят милләт-хәлиқләрни елип келип шу йәргә, болупму Галилийәгә олтирақлаштурди. Мошу кишиләр қепқалған намрат Исраиллар билән арилишип жүрүп, өз ара ассимилиятсийә қилинғачқа, Галилийә Йәһудийлар тәрипидин ««ят элликләр» (Йәһудий әмәсләр)ниң макани Галилийә» дәп кәмситилип аталған. ■ **4:15** Йәш. 8:23; 9:1.
□ **4:16 «Қараңғулуқта яшиған хәлиқ парлақ бир нурни көрди; йәни өлүм көләңгисиниң жутида олтарғучиларға, дәл уларниң үстигә нур чүшти»** — Тәврат «Йәш.» 9:1-2. Бешарәттә мошу нур дәл шу кәмситилгән йәрдикиләргә чечилиду, дейилиду. ■ **4:16** Йәш. 9:1, 2. ■ **4:17** Мар. 1:15.
■ **4:18** Мар. 1:16. □ **4:19 «Мән силәрни адәм тутқучи белиқчи қилимән!»** — «адәмни тутқучи» дегән ибаридә «тутуш» зиян йәткүзүш яки улардин пайдилиниш үчүн әмәс, бәлки уларни Шәйтанниң илкидин елип қутқузушни көрситиду. □ **4:23 «Әйса... уларниң синагоглирида тәлим берип,...»** — «синагоглар» Йәһудий хәлқиниң ибадәт қилиш, Тәвратни оқуш вә вәз-тәлим аңлашқа жиғилидиған аммивий өйлири яки заллири.

чаплашқанларни, тутқақлиқ вә паләч кесилигә гириптар болғанларни униң алдиға елип келишти; вә у уларни сақайтти. □
25 Галилийә, «он шәһәр» райони, Йерусалим, Йәһудийә вә Иордан дәриясиниң у қетидин кәлгән топ-топ адәмләр униңға әгишип маңди.

5

Һәқиқий бәхит-бәрикәт
Луқа 6:20-23

1 Мошу топ-топ адәмләрни көрүп у бир таққа чиқти; у у йәрдә олтарғинида, мухлислири униң йениға кәлди.
2 У ағзини ечип уларға тәлим беришкә башлиди: —

3 Мубарәк, роһта намрат болғанлар!
Чүнки әрш падишалиғи уларға тәвәдур.□ ■
4 Мубарәк, пиған чәккәнләр!
Чүнки улар тәсәлли тапиду.□ ■
5 Мубарәк, мулайим-мөминләр!
Чүнки улар йәр йүзигә мирасхордур.■
6 Мубарәк, һәққанийлиққа ач вә тәшналар!
Чүнки улар толуқ тоюниду.■
7 Мубарәк, рәһимдиллар!
Чүнки улар рәһим көриду.
8 Мубарәк, қәлби пак болғанлар!
Чүнки улар Худани көриду.■
9 Мубарәк, течлиқ тәрәпдарлири!
Чүнки улар Худаниң пәрзәнтлири дәп атилиду.□
10 Мубарәк, һәққанийлиқ йолида зиянкәшликкә учриғанлар! Чүнки әрш падишалиғи уларға тәвәдур.■
11 Мубарәк, мән үчүн башқиларниң һақарәт, зиянкәшлик вә һәртүрлүк төһмитигә учрисаңлар; ■
12 шат-хурам болуп яйраңлар! Чүнки әршләрдә катта инъам силәр үчүн сақланмақта; чүнки силәрдин илгәрки пәйғәмбәрләргиму улар мошундақ зиянкәшликләрни қилған. ■

Мухлислар «туз»луқ рольини йоқатмаслиғи керәк
Мар. 9:50; Луқа 14:34-35

13 Силәр йәр йүзидики туздурсиләр. Һалбуки, әгәр туз өз тәмини йоқатса, униңға қайтидин туз тәмини қандақму киргүзгили болиду? У чағда, у һеч немигә

□ **4:24 «тутқақлиқ... кесилигә гириптар болғанлар»** — грек тилида «ай урғанлар» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **5:3 «роһта намрат болғанлар»** — бәлким өзиниң Худаға қәтъий муһтаҗлиғини тонуп йәткәнләр. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Мубарәк, роһта тиләмчи болғанлар!». Грек тилида «намрат» дегән сөз «тиләмчи» дегән мәнини өз ичигә алиду (мәсилән, «Луқа» 16:20, 22дә). Бу айәтләрдә «мубарәк» дегән сөз (Худа тәрипидин) «бәхитлик, бәрикәтлик қилинған» дегән мәнидә ишлитилиду. ■ **5:3** Йәш. 57:15; 66:2; Луқа 6:20. □ **5:4 «пиған чәккәнләр»** — бәлким өз гуналири вә Худаға таянмиғанлиғи үчүн пиған чекишни көрситиду. ■ **5:4** Йәш. 61:2; 66:10,13; Луқа 6:21. ■ **5:5** Зәб. 36:11. ■ **5:6** Йәш. 55:1. ■ **5:8** Зәб. 15:1-2; 23:4; Ибр. 12:14. □ **5:9 «течлиқ тәрәпдарлири»** — грек тилида: «сулһи қилғучилар». ■ **5:10** 2Кор. 4:10; 2Тим. 2:12; 1Пет. 3:14. ■ **5:11** 1Пет. 4:14. ■ **5:12** Луқа 6:23.

яримас болуп, ташлинип кишиләрниң айиғи астида дәссилиштин башқа һеч
ишқа ярамайду.□ ■
14 Силәр дунияниң нуридурсиләр. Тағ үстигә селинған шәһәр йошуруналмайду.
15 Һеч ким чирақни йеқип қоюп, үстигә севәтни көмтүрүп қоймас, бәлки
чирақданниң үстигә қойиду; буниң билән, у өй ичидики һәммә адәмләргә
йоруқлуқ бериду. □ ■
16 Шу тәриқидә, силәр нуруңларни инсанлар алдида шундақ чақнитиңларки,
улар яхши әмәллириңларни көрүп, әрштики атаңларни улуқлисун.■

Тәврат қануни һәққидә

17 Мени Тәврат қанунини яки пәйғәмбәрләрниң язғанлирини бекар қилғили
кәлди, дәп ойлап қалмаңлар. Мән уларни бекар қилғили әмәс, бәлки әмәлгә
ашурғили кәлдим.
18 Чүнки мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, асман-зимин йоқимиғичә,
униңда пүтүлгәнләр әмәлгә ашурулмиғичә Тәвраттики «йод» бир һәрип, һәтта
бирәр чекитму бекар қилинмайду. □ ■
19 Шу сәвәптин, Тәврат қануниниң әқидилиригә, һәтта униң әң кичиклиридин
бирини бекар қилип, вә башқиларға шундақ қилишни үгитидиған һәр ким
әрш падишалиғида әң кичик һесаплиниду. Амма әксичә, Тәврат қануни
әқидилиригә әмәл қилғанлар вә башқиларға шундақ қилишни үгәткүчиләр болса
әрш падишалиғида улуқ һесаплиниду. □ ■
20 Чүнки мән силәргә шуни ейтип қояйки, һәққанийлиғиңлар Тәврат устазлири
вә Пәрисийләрниңкидин ашмиса, әрш падишалиғиға һеч қачан кирәлмәйсиләр.□

Ғәзәплиниш һәққидә

21 Бурунқиларға «Қатиллиқ қилма, қатиллиқ қилған һәр қандақ адәм сораққа
тартилиду» дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр. ■
22 Бирақ мән өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, өз қериндишиға бекардин-
бекар аччиқланғанларниң һәр бириму сораққа тартилиду. Өз қериндишини
«ахмақ» дәп тиллиған һәр ким алий кеңәшмидә сораққа тартилиду; амма
қериндашлирини «тәлвә» дәп һақарәтлигән һәр ким дозақниң отиға лайиқ
болиду. □
23 Шуниң үчүн, сән қурбангаһ алдиға келип *Худаға* һәдийә атимақчи болғиниңда,
қериндишиңниң сениңдин ағринған йери барлиғи ядиңға кәлсә,
24 һәдийәңни қурбангаһ алдиға қоюп туруп, авал қериндишиң билән яришивал,
андин келип һәдийәңни ата.

□ **5:13 «силәр йәр йүзидики туздурсиләр»** — туз — (1) тәм бериду; (2) чирип кетиштин тосиду; (3) зәхим-яриларни сақайтиду. Мухлисларниң бу дунияға болған рольи буниңға охшап кетиши керәк. ■ **5:13** Мар. 9:50; Луқа 14:34. □ **5:15 «һеч ким чирақни йеқип қоюп, үстигә севәтни көмтүрүп қоймас...»** — «севәт» грек тилида «өлчигүчи севәт». ■ **5:15** Мар. 4:21; Луқа 8:16; 11:33. ■ **5:16** 1Пет. 2:12. □ **5:18 «униңда , *йәни Тәврат қанунида*** пүтүлгәнләр әмәлгә ашурулмиғичә Тәвраттики «йод» бир һәрип... бекар қилинмайду» — «йод» болса ибраний тилида: «и» («йод», й) — әң кичик һәрип һесаплиниду. ■ **5:18** Луқа 16:17. □ **5:19 «униң әң кичиклиридин бирини бекар қилип...»** — яки «униң әң кичиклиридин бирини хилаплиқ қилип...» — Грек тилидики пеил бәлким «бекар қилип» вә «хилаплиқ қилип» дегән икки мәнини өз ичигә алиду. ■ **5:19** Як. 2:10. □ **5:20 «Тәврат устазлири вә Пәрисийләр...»** — «Пәрисийләр» Йәһудийларниң диний әнъәнилиридә әң чиң туридиған қаттиқ тәләплик етиқат еқими еди. ■ **5:21** Мис. 20:13; Қан. 5:17. □ **5:22 «Өз қериндишиға бекардин-бекар аччиқланғанлар...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «бекардин-бекар» дегән сөзләр тепилмайду. **«... алий кеңәшмидә сораққа тартилиду»** — «алий кеңәшмә» Йәһудийларниң әң жуқури соти болуп, «санһедрин» дәп атилатти. Бәзиләр бу сөз әрштики сотни көрситиду, дәп қарайду; бизму бу пикиргә майилмиз.

25 Әгәр үстүңдин дәва қилмақчи болған бириси болса, униң билән биргә йолда
болғиниңда униң билән тездин яришип, дост болғин. Болмиса, у сени сорақчиға,
сорақчи болса гундипайға тапшуриду, сән зинданға солитиветилисән. □ ■
26 Мән саңа шуни бәрһәқ ейтип қояйки, *қәрзиңниң* әң ахирқи бир тийиниму
қоймай төлимигичә, шу йәрдин чиқалмайсән.□

Зинахорлуқ һәққидә

27 Силәр «Зина қилмаңлар» дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр. ■
28 Бирақ мән өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, бирәр аялға шәһваний нийәт
билән қариған киши көңлидә у аял билән аллиқачан зина қилған болиду. ■
29 Әгәр әнди оң көзүң сени гунаға аздурса, уни оюп ташливәт. Чүнки
пүтүн бәдиниңниң дозаққа ташланғинидин көрә, бәдиниңдики бир әзайиң йоқ
қилинғини көп әвзәл. ■
30 Әгәр оң қолуң сени гунаға аздурса, уни кесип ташливәт. Чүнки пүтүн
бәдиниңниң дозаққа ташланғинидин көрә, бәдиниңдики бир әзайиң йоқ
қилинғини көп әвзәл.

Талақ қилиш һәққидә
Мат. 19:9; Мар. 10:11-12; Луқа 16:18

31 Йәнә: — «Кимдиким аялини талақ қилса, униңға талақ хетини бәрсун» дәпму
буйрулған. □ ■
32 Бирақ мән өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, кимдиким өз аялиниң бузуқлуқ
қилмишидин башқа *һәр қандақ ишни банә қилип* уни талақ қилса, әнди уни зинаға
тутуп бәргән болиду; талақ қилинған аялни әмригә алған кишиму зина қилған
болиду. □ ■

Қәсәм қилиш һәққидә

33 Силәр йәнә бурунқиларға «Қәсимиңдин янма, Пәрвәрдигарға қилған
қәсимиңгә әмәл қил» дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр. ■
34 Бирақ мән өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, қәтъий қәсәм қилмаңлар; әршни
тилға елип қәсәм қилмаңлар, чүнки әрш Худаниң тәхтидур; ■
35 яки йәрни тилға елип қәсәм қилмаңлар, чүнки йәр йүзи Худаниң
тәхтипәридур. Йерусалимни тилға елипму қәсәм қилмаңлар, чүнки у йәр
улуқ падишаниң шәһиридур. ■
36 Һәтта өз бешиңларни тилға елипму қәсәм қилмаңлар, чүнки силәрниң
чечиңларниң бир телиниму ақ яки қара рәңгә өзгәртиш қолуңлардин кәлмәйду.

□ **5:25 «...үстүңдин дәва қилмақчи болған бириси болса, униң билән биргә йолда болғиниңда униң билән тездин яришип, дост болғин»** — «униң билән биргә йолда болғиниңда» дегән сөз бәлким сотқа қарап маңған йолда, йәни сотқа чүшүштин бурун болған «яришиш пурсити»ни көрситиду. «Луқа» 12:58ни көрүң. ■ **5:25** Луқа 12:58; Әф. 4:26. □ **5:26 «қәрзиңниң әң ахирқи бир тийини»** — «бир тийин» грек тилида «бир кодранс». Бу пулниң әң кичик бирлиги, шу дәвирдики бир ишчиниң күнлүк һәққи болған «динариус»ниң 1/64 қисми еди. ■ **5:27** Мис. 20:14; Қан. 5:18. ■ **5:28** Аюп 31:1; Зәб. 118:37. ■ **5:29** Мат. 18:8; Мар. 9:43. □ **5:31 «Кимдиким аялини талақ қилса, униңға талақ хетини бәрсун»** — «Қан.» 24:1. ■ **5:31** Чөл. 30:2; Қан. 23:20-22; 24:1. □ **5:32 «Кимдиким өз аялиниң бузуқлуқ қилмишидин башқа һәр қандақ ишни банә қилип уни талақ қилса, әнди уни зинаға тутуп бәргән болиду»** — аял киши Мәсиһ ейтқан бу әһвалға чүшсә (демәк, ери бузуқлуқ қилған болса), ундақта у талақ қилинған болса, башқа бир әргә тәгсә болиду. Шу вақитларда талақ қилинған хотун әрсиз қалса, әһвали наһайити қийин болиду, әлвәттә. ■ **5:32** Мат. 19:7; Мар. 10:4,11; Луқа 16:18; 1Кор. 7:10. ■ **5:33** Мис. 20:7; Лав. 19:12; Қан. 5:11; 23:22 ■ **5:34** Йәш. 66:1; Яқ. 5:12. ■ **5:35** Зәб. 47:3; Йәш. 66:1.

37 Пәқәт дегиниңлар «Болиду», «болиду», яки «Яқ, яқ, болмайду» болсун.
Буниңдин зиядиси рәзил болғучидин келиду.□

Интиқам һәққидә
Луқа 6:29-30

38 Силәр «Көзгә көз, чишқа чиш» дәп буйрулғинини аңлиғансиләр. □ ■
39 Бирақ мән өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, әски билән тәң болмаңлар.
Кимдәким оң мәңзиңгә урса, сол мәңзиңниму тутуп бәр; ■
40 вә бириси үстүңдин дәва қилип, көйнигиңни алмақчи болса, чапиниңниму
бәр.
41 Бириси саңа *йүк-тақини йүдкүзүп* миң қәдәм йол жүрүшкә зорлиса, униң билән
икки миң қәдәм маң. □
42 Бириси сәндин тилисә, униңға бәр. Бириси сәндин өтнә-йерим қилмақчи
болса, униңға бойнуңни толғима.□ ■

Дүшмәнләргә меһир-муһәббәт көрситиш һәққидә
Луқа 6:27-28; 32-36

43 Силәр «Хошнаңни сөйгин, дүшминиңгә нәпрәтлән» дәп ейтилғанни аңлиған.
□ ■
44 Бирақ мән өзүм шуни силәргә ейтип қояйки, силәргә дүшмәнлик болғанларға
меһир-муһәббәт көрситиңлар, силәрдин нәпрәтләнгәнләргә яхшилиқ қилиңлар,
силәргә зиянкәшлик қилғанларға дуа қилиңлар. □ ■
45 Шундақ қилғанда, әрштики Атаңларниң пәрзәнтлиридин болисиләр. Чүнки
У қуяшиниң нурини яхшиларғиму вә яманларғиму чүшүриду, ямғурниму
һәққанийларғиму, һәққанийәтсизләргиму яғдуриду. □
46 Әгәр силәр өзүңларға муһәббәт көрсәткәнләргила меһир-муһәббәт
көрсәтсәңлар, буниң қандақму инъамға еришкичилиги болсун? Һәтта
бажгирларму шундақ қиливатмамду? □ ■

□ **5:37 «Буниңдин зиядиси рәзил болғучидин келиду»** — «рәзил болғучи» Шәйтанни көзритиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «рәзилликтин келиду». □ **5:38 «Көзгә көз, чишқа чиш»** — уйғур тилидики мақал болса: «Қанға қан, җанға җан». Соттики адаләтлик һөкүмләрни көрситидиған бу сөзләр Тәврат, «Мис.» 21:24, «Лав.» 24:20дә тепилиду. ■ **5:38** Мис. 21:24; Лав. 24:20; Қан. 19:21. ■ **5:39** Пәнд. 24:29; Луқа 6:29; Рим. 12:17; 1Кор. 6:7; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9. □ **5:41 «Бириси саңа жүк-тақини йүдкүзүп миң қәдәм йол жүрүшкә зорлиса...»** — «миң қәдәм» грек тилида: «бир милийон», йәни тәхминән 1.5 километр. **«бириси саңа жүк-тақини йүдкүзүп миң қәдәм йол жүрүшкә зорлиса, униң билән икки миң қәдәм маң»** — шу вақитларда Рим империйәсидики әскәрләрниң аддий пухраларни өз жүк-тақлирини көтирип беришкә зорлаш һоқуқи бар еди. □ **5:42 «Бириси сәндин тилисә, униңға бәр»** — Мәсиһ тилигәнләргә немини бериш, немини бәрмәслик тоғрисида сөз қилмиған; пәқәт көңлимиздә «бериш позитсийиси»ни сақлишимиз керәк. Дәл тилигән нәрсини беришимиз натайин («Рос.» 3:6ни көрүң). ■ **5:42** Қан. 15:8; Луқа 6:35. □ **5:43 «Хошнаңни сөйгин»** — «Лав.» 18:18. **«дүшминиңгә нәпрәтлән»** — иккинчи сөз Тәвраттин әмәс, бәлки Йәһудий устазларниң язмилиридин елинип, уларниң әнъәниви көзқаришини әкс әттүриду. ■ **5:43** Лав. 19:18. □ **5:44 «силәргә зиянкәшлик қилғанларға дуа қилиңлар....»** — бәзи кона көчүрмиләрдә толуқ айәт: «...силәргә дүшмәнлик болғанларға меһир-муһәббәт көрситиңлар, силәрни қарғиғанларға бәхит тиләңлар, силәрдин нәпрәтләнгәнләргә яхшилиқ қилиңлар, силәргә һақарәт вә зиянкәшлик қилғанларға дуа қилиңлар» дейилиду. «Луқа» 6:27-28ниму көрүң. ■ **5:44** Луқа 6:27; 23:34; Рос. 7:60; Рим. 12:20; 1Кор. 4:13; 1Пет. 2:23. □ **5:45 «Шундақ қилғанда, әрштики Атаңларниң пәрзәнтлиридин болисиләр»** — тәкитләнгән иш бәлки Худаниң һәқиқий характерини башқиларға билдүрүш, Униңға охшаш болуш. □ **5:46 «Һәтта бажгирларму шундақ қиливатмамду?»** — бажгирлар интайин инсапсиз, пәскәш адәмләр дәп һесаплинатти. ■ **5:46** Луқа 6:32.

47 Әгәр силәр пәқәт қериндашлириңлар биләнла салам-сәһәт қилишсаңлар,
буниң немә пәзилити бар? Һәтта ят әлликләрму шундақ қилидиғу! □
48 Шуңа, әрштики Атаңлар мукәммәл болғинидәк, силәрму мукәммәл
болуңлар.□ ■

6

Хәйр-сахавәт һәққидә

1 Һези болуңларки, хәйр-сахавәтлик ишлириңларни башқиларниң алдида
көз-көз қилмаңлар. Бундақ қилсаңлар, әрштики Атаңларниң инъамиға
еришәлмәйсиләр.□
2 Шуңа хәйр-сахавәт қилғиниңда, давраң салма. Сахтипәзләрла синагогларда вә
кочиларда адәмләрниң махтишиға еришиш үчүн шундақ қилиду. Мән силәргә
шуни бәрһәқ ейтип қояйки, улар көзлигән инъамиға еришкән болиду.□ ■
3 Лекин сән, хәйр-сахавәт қилғиниңда оң қолуңниң немә қиливатқинини сол
қолуң билмисун.
4 Шуниң билән хәйр-сахавитиң йошурун болиду вә йошурун ишларни көргүчи
Атаң саңа буни қайтуриду.■

Дуа һәққидә
Луқа 11:2-4

5 Дуа қилған вақтиңда, сахтипәзләрдәк болма; чүнки улар башқиларға көз-көз
қилиш үчүн синагоглар яки төрт коча еғизида турувелип дуа қилишқа амрақтур.
Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, улар көзлигән инъамиға еришкән
болиду.
6 Лекин сән болсаң, дуа қилған вақтиңда, ичкири өйгә кирип, ишикни йепип,
йошурун турғучи Атаңға дуа қилиңлар; вә йошурун көргүчи Атаң буни саңа
қайтуриду.■
7 Дуа-тилавәт қилғанда, *бутпәрәс* ят әлликләрдикидәк қуруқ гәпләрни
тәкрарлавәрмәңлар. Чүнки улар дегәнлиримиз көп болса *Худа* тилигинимизни
чоқум ижабәт қилиду, дәп ойлайду.■
8 Шуңа, силәр уларни дориманлар. Чүнки Атаңлар силәрниң еһтияжиңларни
силәр тилимәстин бурунла билиду.
9 Шуниң үчүн, мундақ дуа қилиңлар: —

«И асманларда турғучи Атимиз,
Сениң намиң муқәддәс дәп улуқланғай.■
10 Падишаһлиғиң кәлгәй,
Ирадәң әрштә ада қилинғандәк йәр йүзидиму ада қилинғай.
11 Бүгүнки ненимизни бүгүн бизгә бәргәйсән.
12 Бизгә қәриздар болғанларни кәчүргинимиздәк,

□ **5:47 «Һәтта ят әлликләрму шундақ қилидиғу!»** — «ят әлликләр»ниң көпинчиси шу вақитта бутпәрәсләр, капирлар еди, әлвәттә. □ **5:48 «...Атаңлар мукәммәл болғинидәк, силәрму мукәммәл болуңлар»** — яки «... Атаңлар мукәммәл болғинидәк, силәр мукәммәл болисиләр». ■ **5:48** Яр. 17:1 □ **6:1 «хәйр-сахавәтлик ишлириңларни башқиларниң алдида көз-көз қилмаңлар»** — яки «қилған яхши ишлириңларни башқиларниң алдида көз-көз қилмаңлар». □ **6:2 «Шуңа хәйр-сахавәт қилғиниңда, давраң салма»** — грек тилида «шуңа хәйр-сахавәт қилғиниңда, өз алдиңда канай чалғузма». ■ **6:2** Рим. 12:8. ■ **6:4** Луқа 14:14. ■ **6:6** 2Пад. 4:33; Рос. 10:4. ■ **6:7** 1Пад. 18:28; Йәш. 1:15. ■ **6:9** Луқа 11:2.

Сәнму қәризлиримизни кәчүргәйсән.□
13 Бизни аздурулушларға учратқузмиғайсән,
Бәлки бизни рәзил болғучидин қутулдурғайсән».□ ■

14 Чүнки силәр башқиларниң гуна-сәһвәнликлирини кәчүрсәңлар, әрштики
Атаңларму силәрни кәчүриду. ■
15 Бирақ башқиларниң гуна-сәһвәнликлирини кәчүрмисәңләр, әрштики
Атаңларму гуна-сәһвәнликлириңларни кәчүрмәйду.■

Роза тутуш һәққидә

16 Роза тутқан вақтиңларда, сахтипәзләрдәк татираңғу қияпәткә киривалмаңлар.
Улар роза тутқинини көз-көз қилиш үчүн чирайлирини солғун қияпәттә
көрситиду. Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қоялки, улар көзлигән инъамиға
еришкән болиду. ■
17 Әнди сән, роза тутқиниңда, чачлириңни майлап, йүзүңни жуюп жүр.
18 Шу чағда, роза тутқиниң инсанларға әмәс, бәлки пәқәт йошурун турғучи
Атаңғила көрүниду; вә йошурун көргүчи Атаң уни саңа қайтуриду.

Байлиқ һәққидә
Луқа 12:33-34; 11:34-36; 16:13

19 Йәр йүзидә өзүңларға байлиқларни топлимаңлар. Чүнки бу йәрдә я күйә йәп
кетиду, я дат басиду яки оғрилар там тешип оғрилап кетиду. ■
20 Әксичә, әрштә өзүңларға байлиқлар топлаңлар. У йәрдә күйә йемәйду, дат
басмайду, оғриму там тешип оғрилимайду. ■
21 Чүнки байлиғиң қәйәрдә болса, қәлбиңму шу йәрдә болиду.
22 Тәнниң чириғи көздур. Шуңа әгәр көзүң сап болса, пүтүн вуҗудуң йорутулиду.
□ ■
23 Лекин әгәр көзүң яман болса пүтүн вуҗудуң қараңғу болиду. Әгәр
вуҗудуңдики «йоруқлуқ» әмәлийәттә қараңғулуқ болса, у қараңғулуқ немидегән
қорқунучлуқ-һә!□
24 Һеч ким *бирла вақитта* икки ғоҗайинниң қуллуғида болмайду. Чүнки у яки
буни яман көрүп, уни яхши көриду; яки буниңға бағлинип, униңға етиварсиз
қарайду. *шуниңға охшаш*, силәрниң һәм Худаниң, һәм мал-дунияниң қуллуғида
болушуңлар мүмкин әмәс.□ ■
25 Шуңа мән силәргә шуни ейтип қоялки, һаятиңларға керәклик йемәк-ичмәк яки
учаңларға кийидиған кийим-кечәкниң ғемини қилмаңлар. Һаятлиқ озуқтин, тән
кийим-кечәктин әзиз әмәсму? ■

□ **6:12 «Бизгә қәриздар болғанларни кәчүргинимиздәк, сәнму қәризлиримизни кәчүргәйсән»** — бу айәттики «қәриз» чоқум гуналарни өз ичигә алиду. 14-айәтни көрүң. □ **6:13 «..бәлки бизни рәзил болғучидин қутулдурғайсән»** — демәк, Шәйтандин қутқузуш. Башқа бир хил тәрҗимиси: «яманлиқтин», «рәзилликтин». **«..бәлки бизни рәзил болғучидин қутулдурғайсән...»** — бәзи грекчә нусхиларда бу айәтниң ахириға келип: «Чүнки, падишалиқ, һоқуқ вә улуқлуқ Саңа мәнсуп, амин» дегән ибариләр қошулған. ■ **6:13** Мат. 13:19. ■ **6:14** Мар. 11:25; Кол. 3:13. ■ **6:15** Мат. 18:35; Яқ. 2:13. ■ **6:16** Йәш. 58:3; Мат. 9:14; Мар. 2:18; Луқа 5:33. ■ **6:19** Пәнд. 23:4; Ибр. 13:5; Яқ. 5:1. ■ **6:20** Луқа 12:33; 1Тим. 6:19. □ **6:22 «әгәр көзүң сап болса...»** — грек тилида «сап» дегән сөзниң икки мәнаси бар: (1) «бир, бөлүнмәс, бирләшкән, сақ»; (2) «сехий». Демәк, шундақ болғанда «сап» дегән сөзниң толуқ мәнаси «Көзүң Худағила қариса...» һәмдә «Сән өзүң сехий болсаң...» дегән болиду. ■ **6:22** Луқа 11:34. □ **6:23 «әгәр көзүң яман болса...»** — «яман» мошу йәрдә һәм «рәзил» һәм «сақ әмәс, аҗиз, кесәл» дегән икки мәнини билдүриду. □ **6:24 «силәрниң һәм Худаниң, һәм мал-дунияниң қуллуғида болушуңлар мүмкин әмәс»** — «мал-дуния» грек тилида «маммон» дейилиду. ■ **6:24** Луқа 16:13. ■ **6:25** Зәб. 36:5; 54:23; Луқа 12:22; Фил. 4:6; 1Тим. 6:8; 1Пет. 5:7.

26 Асмандики учар-қанатларға қараңлар! Улар теримайду, ормайду, амбарларға жиғмайду, лекин әрштики Атаңлар уларниму озуқландуриду. Силәр әшу қушлардин көп әзиз әмәсму? ■

27 Араңларда қайсиңлар ғәм-қайғу билән өмрүңларни бирәр саат узарталайсиләр?□

28 Силәрниң кийим-кечәкниң ғемини қилишиңларниң немә һаҗити?! Даладики нелупәрләрниң қандақ өсидиғанлиғиға қарап беқиңлар! Улар әмгәкму қилмайду, чақ егирмәйду; □

29 лекин силәргә шуни ейтайки, һәтта Сулайман толуқ шан-шәрәптә турғандиму униң кийиниши нилупәрләрниң бир гүличиликму йоқ еди. □

30 Әнди Худа даладики бүгүн ечилса, әтиси қуруп очаққа селинидиған әшу гүлгияларни шунчә безигән йәрдә, силәрни техиму кийиндүрмәсму, әй ишәши аҗизлар!

31 Шуңа «немә йәймиз», «немә ичимиз», «немә кийимиз?» дәп ғәм қилмаңлар.

32 Чүнки ят әлдикиләр мана шундақ һәммә нәрсигә интилиду, амма әрштики Атаңлар силәрниң бу һәммә нәрсиләргә муһтаҗлиғиңларни билиду; □

33 шундақ екән, һәммидин авал Худаниң падишалиғи вә һәққанийлиғиға интилиңлар. У чағда, буларниң һәммиси силәргә қошулуп несип болиду.■

34 Шуниң үчүн, әтиниң ғемини қилмаңлар. Әтиниң ғеми әтигә қалсун. Һәр күнниң дәрди шу күнгә тушлуқ болиду.

7

Башқиларниң үстидин һөкүм қилмаңлар
Луқа 6:37-38; 41-42

1 Башқиларниң үстидин һөкүм қилип жүрмәңлар. Шундақта *Худаниң* һөкүмигә учримайсиләр.■

2 Чүнки силәр башқилар үстидин қандақ баһа билән һөкүм қилсаңлар, *Худаму* силәрниң үстүңлардин шундақ баһа билән һөкүм чиқириду. Силәр башқиларни қандақ өлчәм билән өлчисәңлар, *Худаму* силәрни шундақ өлчәм билән өлчәйду.□ ■

3 Әнди немә үчүн бурадириңниң көзидики қилни көрүп, өз көзүңдики лимни байқалмайсән?!□ ■

4 Сән қандақму бурадириңға: «Қени, көзүңдики қилни еливетәй!» дейәләйсән? Чүнки мана, өзүңниң көзидә лим туриду!?

5 Әй сахтипәз! Авал өзүңниң көзидики лимни еливәт, андин еник көрүп, бурадириңниң көзидики қилни еливетәләйсән.■

■ **6:26** Аюп 38:41; Зәб. 146:9. □ **6:27 «... өмрүңларни бирәр саат узарталайсиләр?»** — башқа бир тәрҗимиси: «...боюңға бирәр ғерич қошаламду?». □ **6:28 «Даладики нелупәрләр ... »** — яки «Даладики явайи гүл-гиялар...». □ **6:29 «һәтта Сулайман толуқ шан-шәрәптә турғандиму униң кийиниши нилупәрләрниң бир гүличиликму йоқ еди»** — мошу йәрдә «Сулайман» улуқ падиша, Давут падишаниң оғли Сулайманни көрситиду. □ **6:32 «ят әлдикиләр мана шундақ һәммә нәрсигә интилиду...»** — «ят әлдикиләр» Йәһудий әмәс бутпәрәсләр болуп, тирик Худани билмәйтти. Мухлислар Йәһудий болғачқа, Худаниң күч-қудритигә һәмдә Өз хәлқидин хәвәр алидиғанлиғиға ишәши болуши керәк еди. ■ **6:33** 1Пад. 3:13; Зәб. 36:25; 54:23 ■ **7:1** Луқа 6:37; Рим. 2:1; 1Кор. 4:3, 5. □ **7:2 «башқиларниң үстидин һөкүм қилип жүрмәңлар»** — бу 1-2-айәтләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **7:2** Мар. 4:24; Луқа 6:38. □ **7:3 «бурадириңниң көзидики қилни көрүп...»** — яки «қериндишиңниң көзидики қилни көрүп...». **«...өз көзүңдики лимни байқалмайсән?!»** — айәтниң толуқ мәнаси: «Немә үчүн бурадириңниң һәрә кепигидәк кичик сәһвәнлигинила көрүп, өзүңдики лимдәк чоң гунани көрмәйсән» дегәндәк. ■ **7:3** Луқа 6:41, 42. ■ **7:5** Пәнд. 18:17.

Худаниң сөзини көзигә илмайдиғанлар һәққидә

6 Муқәддәс нәрсини иштларға бәрмәңлар, яки үнчә-мәрвайитлириңларни
тоңғузларниң алдиға ташлап қоймаңлар. Болмиса, улар буларни путлирида
дәссәп, андин бурулуп силәрни талайду.■

Тиләңлар, издәңлар, чекиңлар
Луқа 11:9-13

7 Тиләңлар, силәргә ата қилиниду; издәңлар, таписиләр; ишикни чекиңлар,
ечилиду.■
8 Чүнки һәр бир тилигүчи тилигинигә еришиду; издигүчи издигинини тапиду;
ишикни чәккүчиләргә ишик ечилиду.■
9 Араңларда өз оғли нан тәләп қилса, униңға таш беридиғанлар барму?!
10 Яки белиқ тәләп қилса, илан беридиғанлар барму?
11 Әнди силәр рәзил турупму өз пәрзәнтлириңларға яхши илтипатларни беришни
билгән йәрдә, әрштики Атаңлар Өзидин тилигәнләргә яхши нәрсиләрни техиму
илтипат қилмасму?■
12 Шуңа һәр ишта башқиларниң өзүңларға қандақ муамилә қилишини үмүт
қилсаңлар, силәрму уларға шундақ муамилә қилиңлар; чүнки Тәврат қануни вә
пәйғәмбәрләрниң тәлиматлири мана шудур.■

Худаниң падишалиғиға киридиған дәрваза тар
Луқа 13:24

13 Тар дәрвазидин кириңлар. Чүнки кишини һалакәткә елип баридиған дәрваза
кәң болуп, йоли кәңташа вә дағдамдур, вә униңдин киридиғанлар көптур. ■
14 Бирақ һаятлиққа елип баридиған дәрваза тар, йоли қистаң болуп, уни
тапалайдиғанларму аз.■

Икки хил дәрәқ
Луқа 6:43-44; 13:25-27

15 Алдиңларға қой терисигә оринивелип кәлгән, ичи житқуч чилбөридәк болған
сахта пәйғәмбәрләрдин һошияр болуңлар. ■
16 Силәр уларни мевилиридин тонувалалайсиләр. Тикәндин үзүмләр, қамғақтин
әнҗирләр алғили боламду?
17 Шуниңға охшаш, һәр яхши дәрәқ яхши мевә бериду, пор дәрәқ начар мевә
бериду. ■
18 Яхши дәрәқ начар мевә бәрмәйду, пор дәрәқ яхши мевә бәрмәйду.
19 Яхши мевә бәрмәйдиған һәр бир дәрәқ кесилип отқа ташлиниду.
20 Шуниңдәк, мошундақ кишиләрни мевилиридин тонувалалайсиләр.

Һәқиқий мухлис

21 Маңа «Рәббим, Рәббим» дегәнләрниң һәммисила әрш падишалиғиға
кирәлмәйду, бәлки әрштә турғучи Атамниң ирадисини ада қилғанларла
кирәләйду. ■

■ **7:6** Пәнд. 9:8; 23:9. ■ **7:7** Мат. 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 16:24; Яқ. 1:5, 6; 1Юһа. 3:22; 5:14. ■ **7:8** Пәнд. 8:17; Йәр. 29:12. ■ **7:11** Яр. 6:5; 8:21. ■ **7:12** Луқа 6:31. ■ **7:13** Луқа 13:24. ■ **7:14** Рос. 14:22. ■ **7:15** Қан. 13:4; Йәр. 23:16; Мат. 24:4; Рим. 16:17; Әф. 5:6; Кол. 2:8; 1Юһа. 4:1. ■ **7:17** Мат. 3:10; 12:33; Мар. 11:13; Луқа 8:8. ■ **7:21** Мат. 25:11; Луқа 6:46; 13:25; Рос. 19:13; Рим. 2:13; Яқ. 1:22.

22 Шу күнидә нурғун кишиләр маңа: «Рәббим, Рәббим, биз сениң намиң билән
вәһий-бешарәтләрни йәткүздуқ, сениң намиң билән җинларни қоғлидуқ вә
намиң билән нурғун мөҗизиләрни көрсәттуқ» дәйду. □ ■
23 Һалбуки, у чағда мән уларға: «Силәрни әзәлдин тонумаймән. Көзүмдин
йоқилиңлар, әй итаәтсизләр!» дәп елан қилимән.■

Икки хил имарәт салған кишиләр

24 Әнди һәр бири бу сөзлиримни аңлап әмәл қилған болса, у өз өйини қорам таш
үстигә салған пәм-парасәтлик кишигә охшайду. ■
25 Ямғур жиғип, кәлкүн келип, боран чиқип соқсиму, у өй өрүлмиди; чүнки униң
ули қорам ташниң үстигә селинған.
26 Бирақ сөзлиримни аңлап туруп, әмәл қилмайдиған һәр бири өйини қумниң
үстигә қурған ахмаққә охшайду. ■
27 Ямғур яққанда, кәлкүн кәлгәндә, боран чиққанда шу өй өрүлүп кәтти; униң
өрүлүши интайин дәһшәтлик болди!
28 Вә шундақ болдики, Әйса бу сөзлирини ахирлаштурғандин кейин, бу топ-топ
халайиқ униң тәлимлиригә һәйрануһәс болушти.
29 Чүнки униң тәлимлири Тәврат устазлириниңкигә охшимайтти, бәлки толиму
нопузлуқ еди.■

8

Әйсаниң мохо кесилини сақайтиши
Мар. 1:40-45; Луқа 5:12-16

1 У тағдин чүшкәндә, топ-топ кишиләр униңға әгишип маңди.
2 Вә мана, мохо кесили бар болған бир киши униң алдиға келип, бешини йәргә
уруп тизлинип:
— Тәхсир, әгәр халисиңиз, мени кесилимдин пак қилалайсиз! — деди.□ ■
3 Әйса униңға қолини тәккүзүп туруп:
— Халаймән, пак болғин! — девиди, бу адәмниң мохо кесили шуан пак болуп
сақайди.
4 Әйса униңға:
— Һазир бу ишни һеч кимгә ейтма, бәлки удул берип каһинға өзүңни көрситип,
уларда бир гувалиқ болуш үчүн, Муса бу ишта әмир қилған һәдийә-қурбанлиқни
сунғин, — деди.□ ■

□ **7:22 «Шу күнидә нурғун кишиләр маңа: «Рәббим, Рәббим...» дәйди»** — «шу күни» — муқәддәс язмилардики көп йәрләрдә қиямәт күни пәқәт «шу күни» дәп атилиду. ■ **7:22** Йәр. 14:14; 27:15; Луқа 13:26. ■ **7:23** Зәб. 6:9; Мат. 25:12,41; Луқа 13:25,27. ■ **7:24** Йәр. 17:8; Луқа 6:47; Рим. 2:13; Яқ. 1:25. ■ **7:26** Әз. 13:11; Рим. 2:13; Яқ. 1:23. ■ **7:29** Мар. 1:22; 6:2; Луқа 4:32. □ **8:2 «мохо кесили бар болған бир киши»** — мохо кесили бир хил қорқунучлуқ, жуқумлуқ терә кесили болуп, Тәврат қануни бойичә Йәһудийлар бу хил кесәлгә гириптар болғанларни «напак» дәп һесаплап, уларға тәгмәслиги керәк еди («Лав.» 13-14-баплар). **«Тәхсир»** — грек тилида бу сөз «куриос» дәп атилиду. У алди-кәйнидики сөзләргә қарап яки «Тәхсир» яки «Рәб»ни билдүриду. Мошу йәрдә мохо кесилигә гириптар адәм Әйсаниң ким екәнлигини техи анчә билмигәчкә, «Тәхсир» дәп тәрҗимә қилишимиз керәк. ■ **8:2** Мар. 1:40; Луқа 5:12. □ **8:4 «удул берип каһинға өзүңни көрситип, уларда бир гувалиқ болуш үчүн, Муса бу ишта әмир қилған һәдийә-қурбанлиқни сунғин»** — Тәврат қануни бойичә бириси мохо кесилидин сақайған болса, муқәддәс ибадәтханидики мәсъул каһинниң алдиға берип өзини «сақ, яки сақ әмәс» дәп тәкшүртүп қурбанлиқ қилиши керәк еди; андин қайтидин җамийәт билән арилишалайтти. («Лав.» ,13:9, 14:11-13, «Луқа» 5:14ни көрүң). Демисәкму, Мәсиһ кәлгичә бундақ мурасим бир қетимму өткүзүлүп бақмиған. ■ **8:4** Лав. 13:2; 14:2; Луқа 5:14.

Әйсаниң римлиқ йүз бешиниң чакирини сақайтиши
Луқа 7:1-10; Юһ. 4:43-54

5 У Кәпәрнаһум шәһиригә барғанда, *римлиқ* бир йүз беши униң алдиға келип,
униңдин йелинип:■
6 — Тәхсир, чакирим паләч болуп қелип, бәк азаплинип өйдә ятиду, — деди.
7 Мән берип уни сақайтип қояй, — деди Әйса.
8 Йүз беши жававән:
— Тәхсир, торусумниң астиға киришиңизгә лайиқ әмәсмән. Пәқәт бир еғизла сөз
қилип қойсиңиз, чакирим сақийип кетиду.■
9 Чүнки мәнму башқа бирисиниң һоқуқи астидики адәммән, мениң қол астимда
ләшкәрлирим бар. Биригә бар десәм бариду, биригә кәл десәм, келиду. Қулумға
бу ишни қил десәм, у шу ишни қилиду, — деди.□
10 Әйса бу гәпләрни аңлап, һәйран болди. Өзи биллә кәлгәнләргә:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, бундақ ишәшни һәтта Исраиллар
арисидиму тапалмиған едим.
11 Силәргә шуни ейтайки, нурғун кишиләр күнчиқиш вә күнпетиштин келип, әрш
падишалиғида Ибраһим, Исһақ вә Яқуплар билән бир дәстиханда олтириду. ■
12 Лекин бу падишалиқниң өз пәрзәнтлири болса, сиртта қараңғулуққа
ташлинип, у йәрдә жиға-зерәлар көтириду, чишлирини ғучурлитиду, — деди.
□ ■
13 Андин, Әйса йүз бешиға:
— Өйүңгә қайт, ишәнгиниңдәк сән үчүн шундақ қилиниду, деди. Һелиқи
чакарниң кесили шу пәйттә сақайтилди.

Әйсаниң нурғун кесәлләрни сақайтиши
Мар. 1:29-34; Луқа 4:38-41

14 Әйса Петрусниң өйигә барғанда, Петрусниң қейинанисиниң қизип орун тутуп
йетип қалғинини көрди. ■
15 У униң қолини тутивиди, униң қизитмиси янди. *Аял* дәрһал орнидин туруп,
Әйсани күтүшкә башлиди.
16 Кәч киргәндә, кишиләр жин чаплашқан нурғун адәмләрни униң алдиға елип
келишти. У бир еғиз сөз биләнла жинларни һайдивәтти вә барлиқ кесәлләрни
сақайтти.
17 Буниң билән, Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ йәткүзүлгән: «У өзи ағриқ-
силақлиримизни көтәрди, кесәллиримизни үстигә алди» дегән сөз әмәлгә
ашурулди.■

Әйсаға әгишишниң бәдәллири
Луқа 9:57-62

18 Әйса өзини оривалған топ-топ кишиләрни көрүп, *мухлислириға* деңизниң у
қетиға өтүп кетишни әмир қилди.
19 Шу чағда, Тәврат устазлиридин бири келип, униңға:
— Устаз, сән қәйәргә барсаң, мәнму саңа әгишип шу йәргә баримән, — деди.■

■ **8:5** Луқа 7:1. ■ **8:8** Зәб. 106:20. □ **8:9 «мәнму башқа бирисиниң һоқуқи астидики адәммән...»** — «мәнму» дегән сөзгә диққәт қилишимиз керәк. Демәк, йүз беши Рим императориниң һоқуқи астида туруп өз һоқуқи билән әскәрлиригә буйруқ берәләйтти; Әйса аләм егисиниң һоһуқи астида туруп униң һоқуқи билән аләмниң ишлирини буйруйдиған адәм еди. ■ **8:11** Луқа 13:29. □ **8:12 «күнчиқиш вә күнпетиштин кәлгәнләр ...»** — (11-айәт) Йәһудий әмәсләрни, йәни ят әлликләрни көрситиду. «Падишаһлиқниң өз пәрзәнтлири» болса, әсли Худаниң падишалиғиға мирасхор болуш керәк болған Йәһудийларниң өзлирини көрситиду. ■ **8:12** Мат. 13:42; 21:43; 22:13; 24:51; Луқа 13:28. ■ **8:14** Мар. 1:29; Луқа 4:38. ■ **8:17** Йәш. 53:4; 1Пет. 2:24. ■ **8:19** Луқа 9:57.

20 Әйса униңға:
— Түлкиләрниң өңкүрлири, асмандики қушларниң угилири бар; бирақ Инсаноғлиниң бешини қойғидәк йериму йоқ, — деди.□
21 Мухлислиридин йәнә бири униңға:
— Рәб, мениң авал берип атамни йәрликкә қоюшумға иҗазәт бәргәйсән, — деди.□
22 Бирақ Әйса униңға:
— Маңа әгәшкин, вә өлүкләр өз өлүклирини йәрликкә қойсун, — деди.□ ■

Әйсаниң боранни тиничлитиши
Мар. 4:35-41; Луқа 8:22-25

23 У кемигә чүшти, мухлислириму чүшүп биллә маңди. ■
24 Вә мана, деңиз үстидә каттиқ боран чиқип кәтти; шуниң билән долқунлар
кемидин һалқип кемини ғәриқ қиливетәй дәп қалди. Лекин у ухлавататти.
25 Мухлислар келип уни ойғитип:
— И устаз, бизни қутулдурғайсән! Биз һалакәт алдида туримиз — деди.
26 — Немишкә қорқисиләр, и ишәши аҗизлар! — деди у вә орнидин туруп, боран-
чапқунға вә деңизға тәнбиһ беривиди, һәммиси бирдинла тиничланди.■
27 Мухлислар интайин һәйран болуп, бир-биригә:
— Бу зади қандақ адәмду? һәтта боран-чапқунлар вә деңизму униңға бойсунидикән-һә! — дәп кетишти.

Әйсаниң җин чаплашқан икки адәмни азат қилиши
Мар. 5:1-20; Луқа 8:26-39

28 Әйса деңизниң у кетидики Гадараликларниң жутиға барғинида, җин
чаплашқан икки киши гөрлиридин чиқип униңға алдиға кәлди. Улар шунчә
вәһший едики, һеч ким бу йәрдин өтүшкә җүръәт қилалмайтти. □ ■
29 Уни көргәндә улар:
— И Худаниң Оғли, сениң биз билән немә кариң! Сән вақит-саити кәлмәйла бизни қийниғили кәлдиңму? — дәп товлиди.
30 Шу йәрдин хелә жирақта чоң бир топ тоңғуз падиси отлап жүрәтти.
31 Җинлар әнди униңға:
— Әгәр сән бизни қоғливәтмәкчи болсаң, бизни тоңғуз падиси ичигә киргүзүвәткәйсән, — дәп ялвурушти.
32 У уларға:
— Чиқиңлар! — девиди, җинлар чиқип, тоңғузларниң тенигә киривалди. Мана, пүткүл тоңғуз падиси тик ярдин етилип чүшүп, суларда ғәриқ болди.

□ **8:20 «Инсаноғлиниң бешини қойғидәк йериму йоқ»** — Тәвратта «Инсаноғли» дегән ибарә алдин-ала ейтилған, дунияни қутқузушқа келидиған «Мәсиһ»ни көрсәткән еди (мәсилән, «Дан.» 7:13-14). Тәврат-Зәбур бойичә бу әвәтилгүчиниң Худаниң күч-қудрити вә шан-шәриви билән әрштин чүшүп, пүткүл инсанларни мәңгү башқуридиғанлиғи алдин-ала ейтилған. Униңдин муһими, бизниңчә, Әйса Мәсиһниң бу намни өзи һәққидә көп ишлитиши өзиниң толуқ инсан екәнлигини, инсанийәт билән бир екәнлигини тәкитләш үчүн еди. Чүнки әрш тәрипидин ейтқанда әҗайип иш шуки, гәрчә у әзәлдин Худаниң Оғли болған болсиму, у һазир йәнә «Инсанниң оғли»му еди. «Тәбирләр»ниму көрүң. □ **8:21 «Рәб, мениң авал берип атамни йәрликкә қоюшумға иҗазәт бәргәйсән»** — бу кишиниң атиси бәлким техи дуниядин кәтмигән еди. Шуниң билән бәзиләр: «Авал берип атам өлүп уни йәрликкә қойғичә күтүшүмгә йол қойғайсән» дәп тәрҗимә қилиду. □ **8:22 «Өлүкләр өз өлүклирини йәрликкә қойсун»** — «өлүкләр» мошу йәрдә шүбһисизки, гуналиридин қутқузулмиғанлиғи түпәйлидин «роһи өлгәнләр»ни көрситиду. ■ **8:22** 1Тим. 5:6. ■ **8:23** Мар. 4:35; Луқа 8:22. ■ **8:26** Аюп 26:12; Зәб. 106:29; Йәш. 51:10. □ **8:28 «Гадараликлар»** — яки «Герасаликлар» («Луқа» 8:36ни көрүң). **«җин чаплашқан икки киши гөрлиридин чиқип униңға алдиға кәлди»** — «гөрләрдин» — Қанаанда (Пәләстиндә) көп гөрләр өңкүрләрдин ясилиду. ■ **8:28** Мар. 5:1; Луқа 8:26.

33 Лекин тоңғуз баққучилар бәдәр қечип, шәһәргә кирип, бу ишниң баш-ахирини,
җүмлидин җин чаплашқан кишиләрниң кәчүрмишлирини халайиққа ейтип
бериштi.
34 Вә мана, пүтүн шәһәрдикиләр Әйса билән көрүшкили чиқти. Улар уни
көргәндә, униң өзлириниң шу районидин айрилип кетишини өтүнди.

9

Әйсаниң паләч кесәлни кәчүрүм қилиши вә сақайтиши
Мар. 2:1-12; Луқа 5:17-26

1 Шуниң билән у кемигә чүшүп деңиздин өтүп, өзи турған шәһәргә қайтип
кәлди.□ ■
2 Вә мана, кишиләр зәмбилгә ятқузулған бир паләчни униң алдиға елип кәлди.
Әйса уларниң ишәшини көрүп һелиқи паләчкә:
— Оғлум, җүрәклик бол, гуналириң кәчүрүм қилинди, — деди.
3 Андин мана, Тәврат устазлиридин бәзилири көңлидә: «Бу адәм күпүрлүк
қиливатиду!» дәп ойлиди.■
4 Уларниң көңлидә немә ойлаватқанлиғини билгән Әйса уларға:
— Немә үчүн көңлүңларда рәзил ойларда болисиләр?
5 «Гуналириң кәчүрүм қилинди» дейиш асанму яки «Орнуңдин тур, маң!»
дейишму? — деди вә йәнә уларға: —
6 Амма һазир силәрниң Инсаноғлиниң йәр йүзидә гуналарни кәчүрүм қилиш
һоқуқиға егә екәнлигини билишиңлар үчүн, — у паләч кесәлгә: —
Орнуңдин тур, орун-көрпәңни жиғиштуруп өйүңгә қайт, — деди.
7 Һелиқи адәм орнидин туруп өйигә қайтти.
8 Буни көргән топ-топ адәмләр қорқушуп, инсанларға бундақ һоқуқни бәргән
Худани улуқлашти.

Әйсаниң Маттани мухлисликқа чақириши
Мар. 2:13-17; Луқа 5:27-32

9 Әйса у йәрдин чиқип алдиға кетиветип, баҗ жиғидиған орунда олтарған, Матта
исимлиқ бир *баҗгирни* көрди. У униңға:
— Маңа әгәшкин! — деди.
Вә Матта орнидин туруп, униңға әгәшти.■
10 Вә шундақ болдики, Әйса *Маттаниң* өйидә меһман болуп дәстиханда
олтарғанда, нурғун баҗгирлар вә гунакарларму кирип, Әйса вә униң мухлислири
билән һәмдәстихан болди. □
11 Буни көргән Пәрисийләр униң мухлислириға:
— Устазиңлар немишкә баҗгир вә гунакарлар билән бир дәстиханда йәп-ичип
олтириду?! — деди.
12 Бу гәпни аңлиған Әйса:

□ **9:1 «өзи турған шәһәр»** — Кәпәрнаһумни демәкчи. ■ **9:1** Мар. 2:3; Луқа 5:18; Рос. 9:33. ■ **9:3** Зәб. 31:5; Йәш. 43:25. ■ **9:9** Мар. 2:14; Луқа 5:27. □ **9:10 «меһман болуп дәстиханда олтарғанда...»** — грек тилида «меһман болуп дәстиханда ятқанда». Шу чағдиларда кишиләр дәстихан селинған ширә әтрапида янпашлап ятқан һалда ғизалишатти. **«нурғун баҗгирлар вә гунакарлар»** — «баҗгирлар» Исраилниң зиминини ишғал қилған римлиқлар үчүн өз хәлқидин баҗ жиғип беридиған вә шу сәвәптин нәпрәткә учриған Йәһудийлар. **«гунакарлар»** — Тәврат-Инҗил бойичә һәр бир адәм гунакар, әлвәттә. Лекин мошу айәттики «гунакарлар» дегән сөз, һали чоң Пәрисийләр вә Тәврат устазлири тәрипидин алаһидә «гунакарлар» дәп аталған баҗгирлар, паһишә аяллар, һәтта саватсиз кишиләр қатарлиқларни көздә тутиду.

— Сағлам адәмләр әмәс, бәлки бемарлар тевипқа муһтаҗдур.
13 Силәр берип *муқәддәс язмилардики*: «Издәйдиғиним қурбанлиқлар әмәс,
бәлки рәһим-шәпқәт» дейилгән шу сөзниң мәнасини үгиниңлар; чүнки мән
һәққанийларни әмәс, бәлки гунакарларни чақирғили кәлдим, деди.□ ■

Йеңи конидин үстүндур
Мар. 2:18-22; Луқа 5:33-39

14 Шу вақитларда, Йәһя *пәйғәмбәрниң* мухлислири Әйсаниң йениға келип униңға:
— Немишкә биз вә Пәрисийләр пат-пат роза тутимиз, лекин сизниң
мухлислириңиз тутмайду? — дәп сораштиш.■
15 Әйса җававән:
— Тойи болуватқан жигит техи тойда һәмдәстихан олтуған чағда, той
меһманлири һаза тутуп олтарса қандақ болиду!? Амма шу күнләр келидуки,
жигит улардин елип кетилиду, улар шу күндә роза тутиду.□ ■
16 Һеч ким кона көйнәккә йеңи рәхттин ямақ салмайду. Ундақ қилса, йеңи
ямақ *киришип*, кийимни тартип житиветиду. Нәтиҗидә, житиқ техиму йоғинап
кетиду. □
17 Шуниңдәк, һеч ким йеңи шарапни кона тулумларға қачилимайду. Әгәр ундақ
қилса, *шарапниң ечиши билән* тулумлар йерилип кетиду-дә, шарапму төкүлүп
кетиду һәм тулумларму кардин чиқиду. Шуниң үчүн кишиләр йеңи шарапни
йеңи тулумларға қачилайду; шундақ қилғанда, һәр иккилиси сақлинип қалиду.■

Әйса бир қизни тирилдүриду, бир аялни сақайтиду
Мар. 5:21-43; Луқа 8:40-56

18 У *Йәһяниң мухлислириға* бу сөзләрни қиливатқан вақтида, мана бир һөкүмдар
келип, униң алдиға баш уруп:
— Мениң қизим һазирла өлүп кәтти; амма сиз берип униңға қолиңизни тәккүзүп
қойсиңиз, у тирилиду, деди.□ ■
19 Әйса орнидин туруп, мухлислири билән биллә униң кәйнидин маңди.
20 Вә мана, йолда хун тәврәш кесилигә гириптар болғиниға он икки жил болған
бир аял Әйсаниң арқисидин келип, униң тониниң пешини силиди. ■
21 Чүнки у ичидә «Униң тонини силисамла, чоқум сақийип кетимән» дәп ойлиған
еди.
22 Амма Әйса кәйнигә бурулуп, уни көрүп:

□ **9:13 «Силәр берип муқәддәс язмилардики: «... » дейилгән шу сөзниң мәнасини үгиниңлар** — «Силәр берип: «палани-палани сөзләр»ни үгиниңлар» дегән сөзләр Йәһудий Тәврат устазлириниң башқиларға йолйоруқ көрсәткәндә әң яхши керидиған ибарилириниң бири. Мәсиһниң буни ишлитиши чоқум уларни рәнҗитти. Худаниң бу бешарити Тәвратта, «Һош.» 6:6дә тепилиду. **«...һәққанийларни әмәс, бәлки гунакарларни чақирғили кәлдим»** — Мәсиһниң мошу сөзидә «гунакарлар» дегини өзлирини гунакар дәп тонуп йәткәнләрни көздә тутиду, әлвәттә. Чүнки һәммә адәм гунакардур. «һәққанийлар» өзини һәққаний дәп һесаплиғанларни көрситиду. Шуңа Мәсиһ уларни чақиралмайтти. ■ **9:13** Һош. 6:6; Мик. 6:8; Мат. 12:7; Мар. 2:17; Луқа 5:32; 19:10; 1Тим. 1:15. ■ **9:14** Мар. 2:18; Луқа 5:33. □ **9:15 «Той меһманлири»** — грек тилида «мәрикә залиниң пәрзәнтлири» дегән ибарә билән ипадилиниду. **«Амма шу күнләр келидуки, жигит улардин елип кетилиду, улар шу күндә роза тутиду»** — бу сөзләр Әйсаниң өз «меһманлардин елип кетилиши», йәни униң өлүми өзигә әгәшкәнләргә қайғу-һәсрәт елип келидиғанлиғи тоғрилиқ бир бешаритидур. ■ **9:15** 2Кор. 11:2. □ **9:16 «Һеч ким кона көйнәккә йеңи рәхттин ямақ салмайду»** — йеңи рәхт киришип кетиду, әлвәттә. ■ **9:17** Мар. 2:22. □ **9:18 «мана бир һөкүмдар келип..»** — бу «һөкүмдар» синагогниң чоңи еди («Мар.» 5:22ни көрүң). **«Мениң қизим һазирла өлүп кәтти»** — башқа бир тәрҗимиси: «Қизим бу ваққичә өлгән болса керәк,...». ■ **9:18** Мар. 5:22; Луқа 8:41. ■ **9:20** Лав. 15:25; Мар. 5:25; Луқа 8:43.

— Қизим, жүрәклик бол, ишәшиң сени сақайтти! деди. Шуниң билән у аял шу саттә сақайди.□ ■
23 Әнди Әйса һелиқи һөкүмдарниң өйигә киргәндә, нәй челиватқан вә һаза тутуп вайсаватқан кишиләр топини көрүп, ■
24 уларға:
— Чиқип кетиңлар, бу қиз өлмиди, бәлки ухлаватиду, деди.
Шуни аңлап көпчилик уни мәсқирә қилди. ■
25 Кишиләр чиқириветилгәндин кейин, у қизниң йениға кирип, униң қолини тутивиди, қиз орнидин турди.
26 Бу тоғрисидики хәвәр пүтүн жутта пур кәтти.

Кор вә гача кишиләрниң сақайтилиши

27 Әйса у йәрдин чиққанда, икки қариғу униң кәйнидин келип:
— И Давутниң оғли, бизгә рәһим қилғайсиз! — дәп нида қилишти.□
28 У өйгә киргәндин кейин, шу икки қариғу униң алдиға кәлди. Әйса улардин:
— Силәр мениң бу ишқа қадир екәнлигимгә ишинәмсиләр? — дәп сориди.
— И Рәббим, ишинимиз, — дәп җавап бәрди улар.
29 У қолини уларниң көзлиригә тәккүзүп туруп:
— Ишәшиңлар бойичә болсун! девиди,
30 Уларниң көзлири ечилди. Әйса уларға:
Бу ишни һеч кимгә ейтмаңлар! дәп қаттиқ тапилиди. ■
31 Лекин улар у йәрдин чиқипла, униң нам-шөһритини пүткүл жутқа йейивәтти.■
32 Улар чиқип кетиватқанда, кишиләр җин чаплашқан бир гачини униң алдиға елип кәлди. ■
33 Униңға чаплашқан җинниң һайдилиши биләнла, һелиқи адәм зуванға кәлди.
Халайиқ интайин һәйрануһәс болуп:
— Бундақ иш Исраилда зади көрүлүп бақмиған, — дейишти.
34 Лекин Пәрисийләр:
— У җинларни җинларниң әмригә тайинип қоғлайдикән, дейишти.■

Әйсаниң хәлиққә ичини ағритишлири

35 Вә Әйса барлиқ шәһәр вә йеза-қишлақларни кезип, уларниң синагоглирида тәлим берип, әрш падишалиғидики хуш хәвәрни җакалиди вә һәр хил кесәлләрни вә һәр хил мәйип-аҗизларни сақайтти. ■
36 Лекин у топ-топ адәмләрни көрүп уларға ич ағритти, чүнки улар харлинип падичисиз қой падилиридәк панаһсиз еди. ■
37 Шуниң билән у мухлислириға:
— Һосул дәрвәқә көп екән, бирақ *һосул елиш үчүн* ишләйдиғанлар аз екән. ■

□ **9:22 «Қизим, жүрәклик бол»** — Мәсиһниң «жүрәклик бол» дегинигә қариғанда, аял бәк қорққан. Немишкә? Униңда хун тәвръш кесили болғанлиғи үчүн, Тәврат қануни бойичә өзи тәккән барлиқ кишиләрни «напак» қилған болиду (йәни, униңға тегип кәткәнләр ибадәтханиға киришкә, қурбанлиқ қилишқа вақитлиқ лаяқәтсиз болатти). Шуниң билән у әтраптики халайиқнила напак қилипла қалмай, бәлки Мәсиһниң өзиниму «напак» қилған болатти. ■ **9:22** Мар. 5:38; Луқа 8:51. ■ **9:23** Мар. 5:38; Луқа 8:51. ■ **9:24** Юһ. 11:11. □ **9:27 «И Давутниң оғли, бизгә рәһим қилғайсиз!»** — пәйғәмбәрләрниң бешарәтлири бойичә, Қутқузғучи-Мәсиһ «Давутниң әвлади» болуши керәк. Шуңа Йәһудийлар арисида «Давутниң оғли» дегән бу нам Мәсиһни көрситәтти. ■ **9:30** Мат. 12:16; Луқа 5:14. ■ **9:31** Мар. 7:36. ■ **9:32** Мат. 12:22; Луқа 11:14. ■ **9:34** Мат. 12:24; Мар. 3:22; Луқа 11:15. ■ **9:35** Мар. 6:6; Луқа 13:22. ■ **9:36** Йәр. 23:1; Әз. 34:2; Мар. 6:34. ■ **9:37** Луқа 10:2; Юһ. 4:35.

38 Шуңа һосулниң Егисидин, Өз һосулиңни жиғивелишқа ишләмчиләрни җиддий әвәткәйсән, дәп тиләңлар, — деди.■

10

Әйсаниң он икки расулини әвәтиши
Мар. 3:13-19; 6:7-13; Луқа 6:12-16; 9:1-6

1 У он икки мухлисини йениға чақирип, уларға напак роһларни қоғлаш вә һәр бир
кесәлликни һәм һәр бир мәйип-аҗизни сақайтиш һоқуқини бәрди.□ ■
2 Он икки расулниң исимлири төвәндикичә: Авал Петрус дәпму атилидиған
Симон вә униң иниси Андирияс, андин Зәбәдийниң оғли Яқуп вә униң иниси
Юһанна,
3 Филип вә Бартоломай, Томас вә баҗгир Матта, Алфайниң оғли Яқуп вә Ләббаус
дәпму атилидиған Тадай,□
4 милләтпәрвәр дәп аталған Симон вә кейин Әйсаға сатқунлуқ қилған Йәһуда
Ишқарийот.□
5 Әйса бу он иккисини *хәлиқниң арисиға* мундақ тапилап әвәтти: —
Ят әлликләрниң йоллириға чиқмаңлар, яки Самарийәликләрниң
шәһәрлиригиму кирмәңлар,
6 бәлки тенигән қой падилири болған Исраил җәмәтидикиләр арисиға
бериңлар.■
7 Барған йериңларда: «Әрш падишалиғи йеқинлишип қалди!» дәп җакалаңлар.■
8 Ағриқ-силақларни сақайтиңлар, өлүкләрни тирилдүрүңлар, мохо кесәллирини
сақайтиңлар, җинларни һайдиветиңлар. Силәргә шапаәт халис берилгәндур,
силәрму халис илтипат қилиңлар.□ ■
9 Бәлвеғиңларға алтун, күмүч вә мис пулларни бағлап елип жүрмәңлар. ■
10 Сәпәр үчүн бирла йәктәктин башқа нә хурҗун, нә кәш, нә һаса еливалмаңлар.
Чүнки хизмәткар өз иш һәққини елишқа һәқлиқтур.□ ■
11 Һәр қайси шәһәр яки йезиға барған вақтиңларда, алди билән шу йәрдә кимниң
һөрмәткә лайиқ мөтивәр екәнлигини сораңлар; шундақ кишини тапқанда, у
йәрдин кәткичә униң өйидила туруңлар. □ ■
12 Бирәр өйгә киргиниңларда, уларға салам бериңлар. □

■ **9:38** 2Тес. 3:1. □ **10:1 «напак роһлар»** — җинларни көрситиду. ■ **10:1** Мар. 3:13; Луқа 6:13; 9:1. □ **10:3 «Филип вә Бартоломай,...»** — «Бартоломай»ниң башқа бир исми «Натанийәл» болуши мүмкин («Юһ.» 1:45). **«Ләббаус дәпму атилидиған Тадай»** — Инҗилдики бәзи кона көчүримиләрдә пәқәт «Тадай» дейилиду. □ **10:4 «милләтпәрвәр дәп аталған Симон»** — яки, «Канаанлиқ Симон». «Йәһудий милләтпәрвәрләр» вәтинини Рим империйәсидин азат қилиш үчүн зораванлиқ билән күрәш қилғучилар еди. ■ **10:6** Рос. 3:26; 13:26,46. ■ **10:7** Луқа 9:2. □ **10:8 «Силәргә шапаәт халис берилгәндур, силәрму халис илтипат қилиңлар»** — грек тилида пәқәт: «Силәргә халис берилгәндур, силәрму халис бериңлар» билән ипадилиниду. ■ **10:8** Луқа 10:9; Рос. 8:18,20. ■ **10:9** Мар. 6:8; Луқа 9:3; 22:35. □ **10:10 «хурҗун»** — яки «тиләмчиниң халтиси». ■ **10:10** Лав. 19:13; Қан. 24:14; 25:4; Луқа 10:7; 1Кор. 9:4,14; 1Тим. 5:18. □ **10:11 «У йәрдин кәткичә униң өйидила туруңлар»** — бу әмирдә чоң даналиқ бар. Бу икки сәвәптин ейтилған болуши мүмкин: — (1) кона заманларда көп диний вәз ейтқучилар өймуөй йоқлап пул тиләйтти; лекин Әйсаниң мухлислири һеч тиләмчилик қилмаслиғи керәк; (2) улар өйму-өй көчүп жүрсә, хәлиқтә бир-биригә қарап һәртүрлүк һәсәт-гуман пәйда болушиму мүмкин — «Немишкә улар бизниң өйдә қонмайду?» яки «немишкә улар **бизниң** өйдин көчүп кетиду?» дегәндәк. ■ **10:11** Мар. 6:10; Луқа 9:4; 10:8. □ **10:12 «Бирәр өйгә киргиниңларда, уларға салам бериңлар»** — оқурмәнләргә аянки, «салам» (ибраний тилида «шалом») дегән сөзниң мәнаси «(Саңа) хатирҗәмлик-аманлиқ тиләймән».

13 Әгәр у аилидикиләр *һөрмәткә* лайиқ мөтивәр кишиләр болса, тилигән
аманлиғиңлар уларға ижабәт болсун; әгәр улар лайиқ болмиса, тилигән
аманлиғиңлар өзүңларға қайтсун. □
14 Силәрни қобул қилмиған, сөзлириңларни аңлимиған кимдәким болса,
уларниң өйидин яки шу шәһәрдин кәткиниңларда, айиғиңлардики топини
қеқиветиңлар. □ ■
15 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, қиямәт күнидә Содом вә Гоморра
зиминидикиләрниң һали шу шәһәрдикиләрниңкидин йеник болиду.□ ■

Кәлгүсидики зиянкәшлик
Мар. 9:41; 13:9-13; Луқа 12:2-9; 12:51-53; 14:26,27; 21:12-17

16 Мана, мән силәрни қойларни бөриләрниң арисиға әвәткәндәк әвәтимән. Шуңа,
иландәк сәзгүр, пахтәктәк сап диллиқ болуңлар. □ ■
17 Инсанлардин пәхәс болуңлар; чүнки улар силәрни тутувелип сот
мәһкимилиригә тапшуруп бериду, синагоглирида қамчилайду. □ ■
18 Улар вә шундақла ят әлликләр үчүн бир гувалиқ болушқа, силәр мениң
сәвәвимдин әмирләр вә падишалар алдиға елип берилип сораққа тартилисиләр.
■
19 Лекин улар силәрни сораққа тартқан вақтида, қандақ жавап бериш яки немә
жавап бериштин әнсирәп кәтмәңлар. Чүнки шу вақти-саитидә ейтиш тегишлик
сөзләр силәргә тәминлиниду. ■
20 Чүнки сөзлигүчи өзүңлар әмәс, бәлки Атаңларниң роһи силәр арқилиқ
сөзләйду.
21 Қериндаш қериндишиға, ата балисиға хаинлиқ қилип, өлүмгә тутуп бериду.
Балиларму ата-анисиға қарши чиқип, уларни өлүмгә мәһкүм қилдуриду. ■
22 Шундақла силәр мениң намим түпәйлидин һәммә адәмниң нәпритигә
учрайсиләр. Лекин ахирғичә бәрдашлиқ бәргәнләр болса қутқузулиду. ■
23 Улар силәргә бу шәһәрдә зиянкәшлик қилса, йәнә бир шәһәргә қечип бериңлар.
Чүнки мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, Инсаноғли қайтип кәлгичә силәр
Исраилниң барлиқ шәһәрлирини арилаш *вәзипиңлар* түгимәйду.■
24 Мухлис устазидин, қул ғожайинидин үстүн турмайду. □ ■

□ **10:13 «Әгәр у аилидикиләр һөрмәткә лайиқ мөтивәр кишиләр болса»** — яки «саламға лайиқ болғанлар болса». **«әгәр улар лайиқ болмиса, тилигән аманлиғиңлар өзүңларға қайтсун»** — мошу кишиләрниң лайиқ екәнлиги вә шундақла уларниң үстигә мухлислар тилигән аманлиқниң чүшүш-чүшмәслиги уларниң мухлисларни қобул қилған-қилмиғанлиғи билән бағлиқ еди. 14-айәтни көрүң. □ **10:14 «уларниң өйидин яки шу шәһәрдин кәткиниңларда, айиғиңлардики топини қеқиветиңлар»** — «аяқдики топини қеқиветиш» дегән ишарәт «бизниң силәр билән мунасиветимиз йоқ», дегәнни билдүрүп, Худаниң сөзини рәт қилғанларға қаттиқ агаһландуруш еди. ■ **10:14** Мар. 6:11; Луқа 9:5; Рос. 13:51; 18:6. □ **10:15 «Содом вә Гоморра»** — Ибраһим пәйғәмбәр заманидики икки шәһәр болуп, бу шәһәрләрниң адәмлири охшаш һәмжинислиқ зинахорлуғиға (бәччивазлиққа) қаттиқ берилип гунаға патқанлиқтин, Худа бу шәһәрләрни адәмлири билән қошуп от чүшүрүп йоқатқан. ■ **10:15** Мар. 6:11; Луқа 10:12. □ **10:16 «иландәк сәзгүр... болуңлар»** — грек тилида «иландәк ақиланә ... болуңлар». ■ **10:16** Луқа 10:3. □ **10:17 «улар силәрни тутувелип сот мәһкимилиригә тапшуруп бериду»** — «сот мәһкимилири» Йәһудийларниң мәһкимилирини вә бәлким башқа хәрһил сорақханиларни көрситиду. ■ **10:17** Мат. 24:9; Луқа 21:12; Юһ. 15:20; 16:2; Вәһ. 2:1. ■ **10:18** Рос. 24:1; 25:4. ■ **10:19** Мар. 13:11; Луқа 12:11; 21:14. ■ **10:21** Мик. 7:2, 5; Луқа 21:16. ■ **10:22** Мат. 24:13; Мар. 13:13; Луқа 21:19; Вәһ. 2:10; 3:10. ■ **10:23** Мат. 2:13; 4:12; 12:15; Рос. 8:1; 9:25; 14:6. □ **10:24 «мухлис устазидин, қул ғожайинидин үстүн турмайду»** — бу сирлиқ сөз бәлким мухлислар Мәсиһкә толуқ әгәшсә, униңға охшаш азап-оқубәтни көрүләйду, дегән мәнини өз ичигә алиду. ■ **10:24** Луқа 6:40; Юһ. 13:16; 15:20.

25 Мухлис устазиға охшаш болса, қул ғожайиниға охшаш болса рази болсун. Улар
өйниң егисини «Бәәлзибул» дәп тиллиған йәрдә, униң өйидикилирини техиму
қаттиқ һақарәтлимәмду?□ ■
26 Шуңа улардин қорқмаңлар; чүнки һеч қандақ йепиқ қоюлған иш
ашкариланмай қалмайду, вә һеч қандақ мәхпий иш аян болмай қалмайду.
■
27 Мениң силәргә қараңғуда ейтидиғанлиримни йоруқта ейтивериңлар.
Қулиқиңларға пичирлап ейтилғанларни өгүзләрдә җакалаңлар.
28 Тәнни өлтүрсиму, лекин адәмниң җан-роһини өлтүрәлмәйдиғанлардин
қорқмаңлар; әксичә, тән вә җан-роһни дозақта һалак қилишқа қадир болғучидин
қорқуңлар. □ ■
29 Икки қушқачни бир тийингә сетивалғили болидуғу? Лекин улардин бириму
Атаңларсиз йәргә чүшмәйду. □
30 Амма силәр болсаңлар, һәтта һәр бир тал чечиңларму санալғандур. ■
31 Шуңа, қорқмаңлар. Силәр нурғунлиған қушқачтинму қиммәтликтурсиләр!
32 Шуңа, мени инсанларниң алдида етирап қилғанларниң һәр бирини мәнму
әрштики Атамниң алдида етирап қилимән; ■
33 Бирақ инсанларниң алдида мәндин танғанларниң һәр биридин мәнму
әрштики Атам алдида танимән.

Мухлис болғини үчүн зиянкәшликкә учриши мүмкин

34 Мениң дунияға келишимни течлиқ елип келиш үчүндур, дәп ойлап қалмаңлар.
Мән течлиқ әмәс, бәлки қилични жүргүрүшкә кәлдим. □ ■
35 Чүнки мениң келишим «Оғулни атисиға, қизни анисиға, келинни
қейинанисиға қарши чиқириш» үчүн болиду. ■
36 Шуниң билән «Адәмниң дүшмәнлири өз аилисидики кишиләр болиду».□ ■
37 Ата-анисини мәндинму әзиз көридиғанлар маңа мунасип әмәстур. Өз оғул-
қизини мәндинму әзиз көридиғанларму маңа мунасип әмәс. ■

□ **10:25 «Улар өйниң егисини «бәәлзибул» дәп тиллиған йәрдә...»** — «өйниң егиси» Әйса өзи, әлвәттә. «Бәәлзибул» — җинларниң падишаси Шәйтанниң йәнә бир исми. Әйса өзи хәлиқ арисида «алқишлиқ» болмиса униңға әгәшкәнләрму униңға охшаш һақарәткә учрашқа рази болуши керәк, әлвәттә; һәтта бу ишни «Худа Өз нами үчүн бизгә һақарәткә учрашқа имтияз бәрди» дәп һесаплаш керәк («Фил.» 1:29ни көрүң). ■ **10:25** Мат. 9:34; 12:24; Мар. 3:22; Луқа 11:15; Юһ. 8:48. ■ **10:26** Аюп 12:22; Йәш. 8:12; Йәр. 1:8; Мар. 4:22; Луқа 8:17; 12:2. □ **10:28 «лекин адәмниң җан-роһини өлтүрәлмәйдиғанлардин қорқмаңлар...»** — мошу айәттә «роһ-җан» инсанларниң роһий қисмини, йәни ички дуниясини көрситиду. ■ **10:28** Йәр. 1:8; Луқа 12:4. □ **10:29 «Икки қушқачни бир тийингә сетивалғили болидуғу?»** — «бир тийин» грек тилида «ассарийон». Шу дәвирдики бир ишчиниң күнлүк һәққи болған «динариус»ниң 1/16 қисми еди. ■ **10:30** 1Сам. 14:45. ■ **10:32** Мар. 8:38; Луқа 9:26; 12:8; 2Тим. 2:12. □ **10:34 «... Мән течлиқ әмәс, бәлки қилични жүргүрүшкә кәлдим»** — 5:38-48дә хатириләнгәндәк, Әйсаниң етиқатчиларни урушмаслиққа дәвәт қилидиған тәлимигә асасән, етиқатчилар қолиға қилич елишиға болмайду шуңа мошу айәттики «қилич» (Худаниң сөзлиригә рәнҗийдиған адәмниң қолида болуп) етиқатчиларға қарши чиққан қилични, яки көчмә мәнидә «җедәл-маҗира»ни көрсәткән болса керәк. ■ **10:34** Луқа 12:51. ■ **10:35** Мик. 7:6. □ **10:36 «Шуниң билән «Адәмниң дүшмәнлири өз аилисидики кишиләр болиду»** — мошу сөзләр Тәврат «Мик.» 7:6дин елинған. ■ **10:36** Зәб. 40:10; 54:13-15; Юһ. 13:18. ■ **10:37** Луқа 14:26.

38 Өзиниң крестини көтирип, маңа әгәшмигәнләрму маңа мунасип әмәс. □ ■
39 Өз һаятини аяйдиған киши униңдин мәһрум болиду; мән үчүн өз һаятидин
мәһрум болған киши униңға еришиду. ■
40 Силәрни қобул қилғанлар мениму қобул қилған болиду; мени қобул қилғанлар
болса мени әвәткүчиниму қобул қилған болиду. ■
41 Бир пәйғәмбәрни пәйғәмбәрлик салаһийитидә қобул қилған киши
пәйғәмбәргә хас болған инъамға еришиду. Һәққаний адәмни у һәққаний екән
дәп билип қобул қилғанлар һәққаний адәмгә хас болған инъамға еришиду. □ ■
42 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, мениң бу шакичиклиримдин әң
кичиги бирини мениң мухлисим дәп билип униңға һәтта пәқәт бирәр чинә соғ
су бәргән кишиму җәзмән өзигә лайиқ инъамдин мәһрум болмайду.■

11

Йәһя пәйғәмбәрниң гуманий соали
Луқа 7:18-35

1 Әйса он икки мухлисиға бу ишларни тапилап болғандин кейин, өзиму шу
йәрдики һәр қайси шәһәрләрдә тәлим бериш вә *Худаниң каламини* җакалаш үчүн
у йәрдин кәтти.□
2 Зинданға соланған Йәһя *пәйғәмбәр* Мәсиһниң қилған әмәллирини аңлап,
мухлислирини әвәтип, улар арқилиқ Әйсадин:■
3 «Келиши муқәррәр зат өзүңму, яки башқа бирисини күтүшимиз керәкму?» —
дәп сориди.□
4 Әйса уларға җавап берип мундақ деди:
— Йәһяниң йениға қайтип берип, өз аңлаватқанлириңларни вә
көрүватқанлириңларни баян қилип —
5 Корлар көрәләйдиған вә токурлар маңалайдиған болди, мохо кесили болғанлар
сақайтилди, гаслар аңлалайдиған болди, өлгәнләрму тирилдүрүлди вә
кәмбәғәлләргә хуш хәвәр җакаланди» — дәп ейтиңлар■
6 вә *униңға йәнә*: «Мәндин гуманланмай путлишип кәтмигән киши болса
бәхитликтур!» дәп қоюңлар, — деди.□

□ **10:38 «Өзиниң крестини көтирип, маңа әгәшмигәнләрму маңа мунасип әмәс»** — римлиқлар тәрипидин өлүм җазаси берилгәнләр миқлинидиған крестни мүрисидә көтирип җаза мәйданиға баратти. Крестлиниш адәмни қийнайдиған, интайин дәһшәтлик вә аһанәтлик өлүм җаза усули болуп, «өзиниң крестини көтириш» дегәнниң көп мәнилири ичидә төвәндикиләрниму өз ичигә алса керәк: (1) Әйса Мәсиһ үчүн азап-оқубәт тартишқа, (2) тил-аһанәт иштишкә, (3) Худаниң ирадисиниң әмәлгә ашурулуши үчүн зөрүр тепилғанда, «өз-өзини өлүм җазасиға һөкүм қилғандәк» өзиниң арзу-һәвәслирини рәт қилишқа тәйяр болуш. ■ **10:38** Мат. 16:24; Мар. 8:34; Луқа 9:23; 14:27. ■ **10:39** Мат. 16:25; Мар. 8:35; Луқа 9:24; 17:33; Юһ. 12:25. ■ **10:40** Луқа 10:16; Юһ. 13:20. □ **10:41 «Бир пәйғәмбәрни пәйғәмбәрлик салаһийитидә қобул қилған киши»** — демәк, униң пәйғәмбәр екәнлиги, Худаниң сөзини йәткүзгәнлиги сәвәвидин уни қобул қилған кишини көрситиду. ■ **10:41** 1Пад. 17:10; 18:4; 2Пад. 4:8. ■ **10:42** Мат. 25:40; Мар. 9:41; Ибр. 6:10. □ **11:1 «өзиму шу йәрдики һәр қайси шәһәрләрдә тәлим бериш ... үчүн у йәрдин кәтти»** — «шу йәр» Галилийәни демәкчи. ■ **11:2** Луқа 7:18. □ **11:3 «Келиши муқәррәр зат өзүңму, яки башқа бирисини күтүшимиз керәкму?»** — «Келиши муқәррәр зат» болса Худа вәдә қилған Қутқузғучи-Мәсиһ, әлвәттә. Йәһя өзи Мәсиһниң йолини тәйярлаш үчүн униң алдида әвәтилгән; шуниң билән у: — «Сән биз күткән кишимусән» дәп гуманлинип сорайду. ■ **11:5** Йәш. 29:18; 35:5; 61:1; Луқа 4:18. □ **11:6 «вә (униңға йәнә): «Мәндин гуманланмай путлишип кәтмигән киши болса бәхитликтур!» дәп қоюңлар»** — Йәһя пәйғәмбәр зинданда йетип: «Әйса Қутқузғучи-Мәсиһ болса немишкә мени зиндандин қутқузмиған?» — дәп гуманланған болса керәк еди. Йәһяниң бу соали тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

7 Улар кәткәндә, Әйса топ-топ адәмләргә Йәһя тоғрилиқ сөзләшкә башлиди:
— «Силәр әсли *Йәһяни издәп* чөлгә барғиниңларда, зади немини көргили
бардиңлар? Шамалда йәлпүнүп турған қомушниму?■
8 Яки есил кийингән бир әрбабниму? Мана, есил кийимләрни кийгәнләр хан
ордилиридин тепилидуғу!
9 Әнди силәр немә көргили бардиңлар? Бир пәйғәмбәрниму? Дурус, амма мән
шуни силәргә ейтип қояйки, *бу болса* пәйғәмбәрдинму үстүн бир болғучидур.
10 Чүнки *муқәддәс язмилардики*: —
«Мана, йүз алдиңға әлчимни әвәтимән;
У сениң алдиңда йолуңни тәйярлайду»
— дәп пүтүлгән сөз дәл униң тоғрисида пүтүлгәндур. □ ■
11 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, аяллардин туғулғанлар арисида
чөмүлдүргүчи Йәһядинму улуғи турғузулғини йоқ; амма әрш падишалиғидики
әң кичик болғиниму униңдин улуқ туриду.
12 Амма чөмүлдүргүчи Йәһя оттуриға чиққан күнләрдин бүгүнки күнгичә, әрш
падишалиғиға кириш йоли шиддәт билән ечилди вә кишиләр уни шиддәт билән
тутувалиду. □ ■
13 Чүнки барлиқ пәйғәмбәрләрниң бешарәт бериш хизмити, шундақла
Тәвраттики язмилар арқилиқ бешарәт йәткүзүлүш хизмити Йәһя билән
ахирлишиду.
14 Вә әгәр шу сөзни қобул қилалисаңлар, «*қайтип* келиши муқәррәр болған Иляс
пәйғәмбәр» болса, *Йәһяниң* өзидур. □ ■
15 Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун!
16 Лекин бу дәвирдики кишиләрни зади кимләргә охшитай? Улар худди рәстә-
базарларда олтарвелип, бир-биригә: ■
17 «Биз силәргә сүнай челип бәрсәкму, уссул ойнимидиңлар», «Матәм пәдисигә
челип бәрсәкму, жиға-зерә қилмидиңлар» дәп *қақшайдиған тутуруқсиз* балиларға
охшайду.
18 Чүнки Йәһя келип зияпәттә олтармайтти, *шарап* ичмәйтти. Шуниң билән, улар:
«Униңға жин чаплишипту» дейишиду. □ ■

■ **11:7** Луқа 7:24. □ **11:10 «Мана, йүз алдиңға әлчимни әвәтимән; у сениң алдиңда йолуңни тәйярлайду»** — Тәврат, «Мал.» 3:1, «Йәш.» 40:3. ■ **11:10** Мис. 23:20; Мал. 3:1; Мар. 1:2; Луқа 7:27. □ **11:12 «Әрш падишалиғиға кириш йоли шиддәт билән ечилди вә кишиләр уни шиддәт билән тутувалиду»** — башқа бир тәрҗимиси: «Әрш падишалиғи зораванлиққа учримақта. Зораванлар униңға һуҗум қилмақта». Бирақ бизниңчә бу айәтниң мәнаси асасән «Худаниң падишалиғиға кириш асан әмәс; чүнки униңға һәр хил һуҗумлар қилиниду; лекин һуҗумға бәрдашлиқ беришкә тәйяр, ирадиси қәтъий адәмләр униңға егә болиду». Йәнә «Луқа» 16:16ни көрүң. Бизниңчә йәнә, 12-14-айәтләр «Мик.» 2:12-13 билән мунасивәтликтур. «Микаһ»дики «қошумчә сөз»ниму көрүң. ■ **11:12** Луқа 16:16. □ **11:14 «Вә әгәр шу сөзни қобул қилалисаңлар, «қайтип келиши муқәррәр болған Иляс пәйғәмбәр» болса, Йәһяниң өзидур»** — Тәвратта, йәни «Мал.» 4:5-6дә, Қутқузғучи-Мәсиһниң мәйданға чиқишидин авал Иляс пәйғәмбәр Мәсиһниң йолини тәйярлаш үчүн қайтип келидиғанлиғи көрситилиду. Йәһудийлар Мәсиһниң келишини күткәчкә, бу бешарәткә асасән Илиясниң авал келишини күтүватқан еди. Йәһя пәйғәмбәр Иляс пәйғәмбәрдәк күч-қудрәт билән кәлгән («Луқа» 1:13-17ни көрүң). Шуңа Мәсиһ Әйса бу бешарәт униң арқилиқ әмәлгә ашқан, дәп ейтиду. Униң үстигә, (Йәһудий хәлқи «авалқи Иляс» болған Йәһяниң хәвирини рәт қилған болғачқа) Мәсиһниң қиямәт күнидә дунияға қайтип келишидин авалму Иляс пәйғәмбәр өзи қайтидин пәйда болиду дәп ишәшимиз бар (йәнә «Мал.» 4:5-6ни вә «Мар.» 9:11-13ниму көрүң). ■ **11:14** Мал. 3:23; Луқа 1:17. ■ **11:16** Луқа 7:31. □ **11:18 «Йәһя келип зияпәттә олтармайтти, шарап ичмәйтти»** — грек тилида «Йәһя келип, нә йемәйду нә ичмәйду». Оқурмәнләрниң есидә барки, Йәһя пәйғәмбәр интайин ғоригил озуқлинатти, пат-пат роза тутатти. «Мат.» 3:4ни көрүң. ■ **11:18** Мат. 3:4; Мар. 1:6.

19 Инсаноғли болса келип һәм йәйду һәм ичиду вә мана, улар: «Таза бир тоймас
вә бир мәйхор екән. У бажгирлар вә гунакарларниң дости» дейишиду. Лекин
даналиқ болса өз пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп тонулиду».□

Әйсани чәткә қаққан шәһәрләр
Луқа 10:13-15

20 Андин у өзи көп мөҗизиләрни көрсәткән шәһәрләрдә туруватқанларни товва
қилмиғанлиғи үчүн әйипләп, мундақ деди: —■
21 Һалиңларға вай, әй Қоразинлиқлар! Һалиңларға вай, әй Бәйт-Саидалиқлар!
Чүнки силәрдә көрситилгән мөҗизиләр Тур вә Зидон шәһәрлиридә көрситилгән
болса, у йәрләрдикиләр хелә бурунла бөз кийимигә йөгинип, күлгә милинип
товва қилған болатти. □ ■
22 Мән силәргә шуни ейтип қояйки, қиямәт күнидә Тур вә Зидондикиләрниң
көридиғини силәрниңкидин йеник болиду. ■
23 Әй әршкә көтирилгән Кәпәрнаһумлуқлар! Силәр тәһтисараға чүшүрүлисиләр.
Чүнки араңларда яритилған мөҗизиләр Содомда яритилған болса, у шәһәр
бүгүнгичә һалак болмиған болатти. □
24 Амма мән силәргә шуни ейтип қояйки, қиямәт күнидә Содом
зиминидикиләрниң көридиғини силәрниңкидинму йеник болиду.■

Әйсаниң хошаллиғи
Луқа 10:21-22

25 Шу вақитларда, Әйса бу ишларға қарап мундақ деди:
— Асман-зимин Егиси и Ата! Сән бу *һәқиқәтләрни* данишмән вә әқиллиқлардин
йошуруп, сәбий балиларға ашкарилиғанлиғиң үчүн Саңа мәдһийиләр оқуймән!
■
26 Бәрһәқ, и Ата, нәзириңдә бундақ қилиш рава еди.
27 Һәммә маңа Атамдин тәқдим қилинди; Оғулни Атидин башқа һеч ким
тонумайду, вә Атиниму Оғул вә Оғул ашкарилашни лайиқ көргән кишиләрдин
башқа һеч ким тонумайду.■
28 Әй җапакәшләр вә еғир жүк жүкләнгән һәммиңлар! Мениң йенимға келиңлар,
мән силәргә арамлиқ берәй.
29 Мениң боюнтуруғумни кийип, мәндин үгиниңлар; чүнки мән мөмин вә
кәмтәрмән; шундақ қилғанда, көңлүңлар арам тапиду. ■
30 Чүнки мениң боюнтуруғумда болуш асан, мениң артидиған жүкүм йениктур.■

□ **11:19 «Лекин даналиқ болса өз пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп тонулиду»** — яки «Даналиқ болса өз иш-мевилири арқилиқ дурус дәп тонулиду». Бу қисқа айәт үстидә вә униңдики көп муһим принсиплар тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **11:20** Луқа 10:13. □ **11:21 «Силәрдә көрситилгән мөҗизиләр Тур вә Зидон шәһәрлиридә көрситилгән болса...»** — Тур вә Зидон әсли бутпәрәс «ят әлләр»ниң шәһәрлири еди. Мәсилән, «Әзакиял» 26-29-бапни көрүң — икки шәһәр бу бабларда гуналири түпәйлидин әйиплиниду. «Зидон» грек тилида «Сидон» дейилиду. **«У йәрләрдикиләр хелә бурунла бөз кийимигә йөгинип, күлгә милинип товва қилған болатти»** — «бөзгә (матаға) йөгинип, күлгә милиниш» — кона заманларда қаттиқ пушайман қилиш, гуналарға товва қилишниң бир ипадиси еди. ■ **11:21** 2Сам. 13:19; 2Пад. 6:30; 19:1. ■ **11:22** Мат. 10:15. □ **11:23 «Әй әршкә көтирилгән Кәпәрнаһумлуқлар!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әй силәр Кәпәрнаһумлуқлар! Асманға чиқмақчимидиңлар?». Лекин бизниңчә «асманға көтирилгән» дегини тоғра болуп, бу сөз Әйса уларниң арисида болғанлиқтин уларға көрситилгән зор имтияз-илтипатни көрситиду. **«Содом шәһири»** — 10:15ни, «Яр.» 18:16-19:29ни көрүң. ■ **11:24** Мат. 10:15. ■ **11:25** Аюп 5:12; Йәш. 29:14; Луқа 10:21; 1Кор. 1:19; 2:7, 8. ■ **11:27** Мат. 28:18; Луқа 10:22; Юһ. 1:18; 3:35; 6:46. ■ **11:29** Зәб. 44:5; Йәр. 6:16; Зәк. 9:9 ■ **11:30** 1Юһа. 5:3.

12

Әйса «Шабат»ниң Егисидур •••• «Шабат күни» тоғрилиқ 1-айәттики изаһатни көрүң
Мар. 2:23-28; Луқа 6:1-5

1 Шу чағларда бир шабат күни, Әйса буғдайлиқлардин өтүп кетиватати. Қосиғи
ечип кәткән мухлислири башақларни үзүп, йейишкә башлиди.□ ■
2 Лекин буни көргән Пәрисийләр униңға:
— Қара, мухлислириң шабат күни Тәвратта чәкләнгән ишни қиливатиду,
дейишти.□ ■
3 Бирақ у уларға:
— Давут вә униң һәмраһлириниң ач қалғанда немә қилғанлиғини *муқәддәс
язмилардин* оқумиғанмусиләр?□
4 У Худаниң өйигә кирип, *Худаға* аталған, шундақла өзи вә һәмраһлириға
нисбәтән Тәврат қануни бойичә йейишкә болмайдиған «тәқдим нанлар»ни
сорап елип, уларни *һәмраһлири* билән биллә йегән. Әслидә бу нанларни пәқәт
каһинларниң йейишигила болатти.□ ■
5 Силәр Тәвраттин шуни оқуп бақмиғансиләрки, ибадәтханида ишләйдиған
каһинлар шабат күнлири ишләп шабат тәртивини бузсиму, гунаға
буйрулмайду.■
6 Бирақ мән шуни силәргә ейтип қояйки, бу йәрдә ибадәтханидинму улуқ бириси
бар.■
7 Әндиликтә әгәр силәр *Худаниң* «*муқәддәс язмиларда*: «Издәйдиғиним
қурбанлиқлар әмәс, бәлки рәһим-шәпқәт» дейилгән шу сөзиниң мәнасини
билгән болсаңлар, бегуна кишиләрни гунакар дәп бекитмәйттиңлар.□ ■
8 Чүнки Инсаноғли шабат күниниң Егисидур.■

Шабат күнидә бемарни сақайтишқа боламду?
Мар. 3:1-6; Луқа 6:6-11

9 У у йәрдин айрилип, уларниң синагогиға кирди. □ ■
10 Вә мана, у йәрдә бир қоли йегиләп қалған бир адәм бар еди. Улар униң үстидин
әрз қилишқа сәвәп тапмақчи болуп униңдин:
— Шабат күни кесәл сақайтиш Тәврат қануниға уйғунму? — дәп сориди.■

□ **12:1 «шабат күни»** — шәнбә күни, Тәврат календари бойичә һәптиниң йәттинчи күни болуп, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә Исраилдики һәр бир инсан вә мал-чарвиларму шу күни һәр қандақ иш-хизмәт қилмай, дәм елиши керәк еди. Тәбирләрниму көрүң. ■ **12:1** Қан. 23:24; Мар. 2:23; Луқа 6:1. □ **12:2 «мухлислириң шабат күни Тәвратта чәкләнгән ишни қиливатиду»** — «чәкләнгән иш» тоғрилиқ — Тәврат қанунида чәкләнгән. Тәврат қануни бойичә дәм елиш күни «хаман тепиш» «хизмәт» дәп қарилип, қанунға хилаплиқ иш дәп һесаплиниши керәк еди, әлвәттә. Пәрисийләр мухлисларниң данларни йейиш үчүн ақлишини «хаман тәпкәнликкә баравәр» дәп қариған. Әнди башақларни үзүп йейиш зираәтләргә орақ селиш билән охшамду яки охшаш әмәсму, буниңға оқурмәнләр Мәсиһниң жававини оқуп өзи бир немә десун! «Қошумчә сөз»имиздә мошу вақиә тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң. ■ **12:2** Мис. 20:10. □ **12:3 «Давут вә униң һәмраһлириниң ач қалғанда немә қилғанлиғини муқәддәс язмилардин оқумиғанмусиләр?»** — «Оқумиғанмусиләр?» дегән сөз Пәрисийләрниң дайим рәқибилиридин сорайдиған соал шәкли еди. □ **12:4 «*Давут* Худаниң өйигә кирип,** Худаға аталған, шундақла өзи вә һәмраһлириға нисбәтән Тәврат қануни бойичә йейишкә болмайдиған «тәқдим нанлар»ни сорап елип, уларни һәмраһлири билән биллә йегән» — бу вақиә «1Сам.» 21:1-7дә хатириләнгән. ■ **12:4** Мис. 29:33; Лав. 24:9; 1Сам. 21:6. ■ **12:5** Чөл. 28:9. ■ **12:6** 2Тар. 6:18. □ **12:7 «Издәйдиғиним қурбанлиқлар әмәс, бәлки рәһим-шәпқәт»** — «Һош.» 6:6дин елинған сөз (9:13ниму көрүң). ■ **12:7** Һош. 6:6; Мик. 6:8; Мат. 9:13; 23:23. ■ **12:8** Мар. 2:28; Луқа 6:5. □ **12:9 «У у йәрдин айрилип, уларниң синагогиға кирди»** — «улар» болса жуқурида тилға елинған «Пәрисийләр»ни көрсәткән болуши керәк. ■ **12:9** Мар. 3:1; Луқа 6:6. ■ **12:10** Луқа 14:3.

11 Лекин у уларға мундақ жавап бәрди:
— Бирәрсиңларниң қойи шабат күни ориға чүшүп кәтсә, уни дәрһал тартип чиқиривалмайдиған адәм бармиду? ■
12 Инсан болса қойдин шунчә әтибарлиқтур! Шуңа, шабат күни яхшилиқ қилиш Тәврат қануниға уйғундур. ■
13 Андин у һелиқи кесәлгә:
— Қолуңни узат, — деди. У қолини узитиши биләнла қоли иккинчи қолиға охшаш әслигә кәлтүрүлди.□
14 Бирақ Пәрисийләр ташқириға чиқип, уни қандақ йоқитиш һәққидә мәслиһәт қилишти.■

Худа таллиған қул

15 Амма Әйса буни биливелип у йәрдин айрилди. Топ-топ кишиләр униңға әгишип маңди. У уларниң һәммисини сақайтти; ■
16 андин уларға өзиниң салаһийитини ашкарилимаслиқни қаттиқ тапилиди. ■
17 Буниң билән Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ йәткүзүлгән муну сөзләр әмәлгә ашурулди:

18 — «Қараңлар, мана Мән таллиған Өз қулум!
Мениң сөйүмлүгим, дилимниң сөйүнгини!
Мән Өз Роһумни униң вужудиға қондуримән,
Шуниң билән у әлләргә һөкүм-һәқиқәтни жакалайду.□ ■
19 У нә талаш-тартиш қилмайду нә чуқан көтәрмәйду,
Кочиларда униң көтәргән авазини һеч аңлиғучи болмайду.
20 Таки у ғәлибә билән тоғра һөкүмләрни чиқарғичә,
Янҗилған қомушни сундурмайду,
Түтәп өчәй дәп қалған пиликни өчүрмәйду;□
21 Вә әлләр униң намиға үмүт бағлайду».■

Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилиш
Мар. 3:20-30; Луқа 11:14-23; 12:10

22 Шу чағда, униң алдиға җин чаплишивалған кор вә гача бири елип келинди. У уни сақайтти, кор гачини сөзләләйдиған вә көрәләйдиған қилди. ■
23 Барлиқ халайиқ һәйран болушуп:
— Әҗәба, бу Давутниң оғлимиду? — дейишти.■

■ **12:11** Мис. 23:4; Қан. 22:4. ■ **12:12** Яр. 1:27. □ **12:13 «У қолини узитиши биләнла қоли иккинчи қолиға охшаш әслигә кәлтүрүлди»** — «әслигә кәлтүрүлди» дегән пеилниң «мәҗһул шәкли» болуп, бизгә бу ишни Худа өзи қилған, дегәнни уқтуриду. Әнди улар бу мөҗизә «шабат күнидә яритилғанлиғи» үчүн зади кимни әйиплимәкчи? ■ **12:14** Мар. 3:6; Юһ. 5:18; 10:39; 11:53. ■ **12:15** Мат. 10:23. ■ **12:16** Мат. 9:30; Луқа 5:14. □ **12:18 «Шуниң билән у әлләргә һөкүм-һәқиқәтни жакалайду»** — «Йәш.» 42-баптили изаһтлирниму көрүң. «Әлләр» болса мошу йәрдә «ят әлләр», йәни барлиқ Йәһудий әмәсләрни, җаһандики барлиқ милләтләрни көрситиду. «Һөкүм-һәқиқәт» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ: — бу сөз ибраний тилида (Тәвраттики әйни бешарәттә) «мишпат» дейилиду, у төрт җәһәтни өз ичигә алиду, йәни Худаниң «һәққаний қули»ниң: — (1) Худаниң бутлар тоғрилиқ һөкүми, йәни «Худа дегән тирик һәм бирдур, бутлар йоқтин болған нәрсә» дегән һәқиқәтни елип келишини (һәқиқәтсизләр һәқиқәткә еришиду). (2) Худаниң адил қанун-пәрманлириниң хәвирини йәткүзүп, чүшәндүрүп беришини; (3) һәр хил хата уқумларни вә көзқарашларни түзитип тоғра көзқарашларни йәткүзүшини; (4) адаләтсизликни түзитип, увал болғанларға адаләтни йәткүзүшини көрситиду. ■ **12:18** Йәш. 42:1; Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17. □ **12:20 «Таки у ғәлибә билән тоғра һөкүмләрни чиқарғичә...»** — «һөкүм-һәқиқәт» дегәнниң мәнаси тоғрилиқ жуқурики 19-айәттики изаһатни көрүң. ■ **12:21** Йәш. 42:1-4. ■ **12:22** Мат. 9:32; Луқа 11:14. ■ **12:23** Юһ. 4:29.

24 Лекин Пәрисийләр бу сөзни аңлап:
— У пәқәт жинларниң әмри болған Бәәлзибубқа тайинип жинларни қоғливетидикән, дейишти.■
25 Лекин у уларниң немә ойлаватқанлиғини билип уларға мундақ деди:
— Өз ичидин бөлүнүп өз ара соқушқан һәр қандақ падишалиқ вәйран болиду; һәр қандақ шәһәр яки аилә өз ичидин бөлүнүп өз ара соқушса заваллиққа йүз тутиду.
26 Әгәр Шәйтан Шәйтанни қоғлиса, у өз-өзигә қарши чиққан болиду. Ундақта, униң падишалиғи қандақму пут тирәп туралисун?
27 Әгәр мән жинларни Бәәлзибулға тайинип қоғлисам, силәрниң пәрзәнтлириңлар кимгә тайинип жинларни қоғлайду?! Шуңа улар силәр тоғрилиқ һөкүм чиқарсун! □
28 Лекин мән Худаниң Роһиға тайинип жинларни қоғлиған болсам, ундақта Худаниң падишалиғи дәрвәқә үстүңларға чүшүп намайән болди.
29 Бир киши күчтүңгүр бирисиниң өйигә кирип, униң мал-мүлкини қандақ булап кетәлисун? Пәқәт у шу күчтүңгүрни авал бағлалиса, андин өйини булаң-талаң қилалайду.□
30 Мән тәрәптә турмиғанлар маңа қарши турғучидур. Мән тәрәпкә *адәмләрни* жиғмиғучилар болса тозутувәткүчидур.
31 Шуниң үчүн мән силәргә шуни ейтип қояйки, инсанларниң өткүзгән һәртүрлүк гуналири вә қилған күпүрлүклириниң һәммисини кәчүрүшкә болиду. Бирақ Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилиш һеч кәчүрүлмәйду. ■
32 Инсаноғлиға қарши сөз қилған кимдәким болса кәчүрүмгә еришәләйду; лекин Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилғанлар болса бу дуниядиму, у дуниядиму кәчүрүмгә еришәлмәйду.□ ■

Адәмни әмәллиридин тонуш
Луқа 6:43-45

33 Дәрәқ яхши болса, мевисиму яхши болиду — яки дәрәқ пор болса, мевисиму начар болиду; чүнки һәр қандақ дәрәқ өз мевисидин билиниду.■
34 Әй иланларниң пәрзәнтлири! Силәр рәзил турсаңлар, ағзиңлардин қандақму яхши сөз чиқсун? Чүнки адәмниң қәлбидә немә толуп ташқан болса еғиздин шу чиқиду. ■
35 Яхши адәм өз яхши ғәзнисидин яхши нәрсиләрни чиқириду. Яман адәм яман ғәзнисидин яман нәрсиләрни чиқириду.

■ **12:24** Мат. 9:34; Мар. 3:22; Луқа 11:15. □ **12:27 «Әгәр мән жинларни Бәәлзибулға тайинип қоғлисам, силәрниң пәрзәнтлириңлар кимгә тайинип жинларни қоғлайду?! Шуңа улар силәр тоғрилиқ һөкүм чиқарсун!»** — бу сөзниң икки шәрһи бар: — (1) «силәрниң пәрзәнтлириңлар» — бу Пәрисийләрниң өз талип-әгәшкүчилирини көрситиду. Әмәлийәттә болса Пәрисийләр вә әгәшкүчилири жинларни һеч һайдәлмәйтти. Ундақта Шәйтанниң падишалиғиға һәқиқий һуҗум қилғучилар Әйса вә муритлириму, яки Пәрисийләрму? Пәрисийләрниң Худаниң әмәс, бәлки Шәйтанниң тәрипидә турғанлиғи өз әгәшкүчилириниң жинни һайдашқа күчсиз болғанлиғиға испат берәтти. (2) «силәрниң пәрзәнтлириңлар» — бу Әйсаниң әгәшкүчилирини (Исраилларниң пәрзәнтлирини) көрситиду. Пәқәт Әйсала әмәс, уларму жинларни һайдийалайдиған болған; шуңа уларму Әйсаниң Худаниң күчи билән жин-шәйтанларни бир тәрәп қиливатқанлиғиға испат берәтти. Бизниңчә (1)-көзқараш тоғра. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **12:29 «Бир киши күчтүңгүр бирисиниң өйигә кирип, униң мал-мүлкини қандақ булап кетәлисун?...»** — бу тәмсилдики «күчтүңгүр адәм» Шәйтанни көрситиду, әлвәттә. Униң өйини булаң-талаң қилғучи Әйсадин башқа һеч ким болмайду. ■ **12:31** Мар. 3:28; Луқа 12:10; 1Юһа. 5:16. □ **12:32 «Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилғанлар болса бу дуниядиму, у дуниядиму кәчүрүмгә еришәлмәйду»** — «Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилиш» яки «Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилиш» дегән гуна тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **12:32** Чөл. 15:30; 1Сам. 2:25; 1Юһа. 5:16. ■ **12:33** Мат. 7:18. ■ **12:34** Зәб. 39:10-11; Мат. 3:7; Луқа 6:45.

36 Мән силәргә шуни ейтип қояйки, инсанлар қилған һәр бир еғиз қуруқ сөзи үчүн
сорақ күни һесап бериду. ■
37 Чүнки өз сөзлириң билән я һәққаний испатлинисән, я сөзлириңлар билән
гунакар дәп бекитилисән.■

Мөҗизилик аламәт көрситиш тәливи
Мар. 8:11-12; Луқа 11:29-32

38 Шу чағда бәзи Тәврат устазлири вә Пәрисийләр униңға җававән:
Устаз, сәндин бир мөҗизилик аламәт көргүмиз бар, — деди. □ ■
39 Лекин у уларға мундақ җавап бәрди:
— Рәзил һәм зинахор бу дәвир бир «аламәт»ниң көристилишини истәп жүриду.
Бирақ бу дәвирдикиләргә «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»тин
башқа һеч қандақ мөҗирилик аламәт көрситилмәйду.
40 Чүнки Юнус пәйғәмбәр йоған белиқниң қосиғида үч кечә-күндүз ятқандәк,
Инсаноғлиму охшашла үч кечә-күндүз йәрниң бағрида ятиду. ■
41 Сорақ күни Нинәвә шәһиридикиләр бу дәвирдикиләр билән тәң қопуп,
бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду. Чүнки улар Юнус *пәйғәмбәр*
җакалиған хәвәрни аңлап, *яманлиғидин* товва қилған; вә мана, мошу йәрдә Юнус
*пәйғәмбәр*динму улуқ бириси туриду!□ ■
42 Сорақ күни «Җәнуптики аял падиша»му бу дәвирдикиләр билән тәң тирилип,
уларниң гуналирини бекитиду. Чүнки у Сулайманниң дана сөзлирини аңлаш
үчүн йәр йүзиниң четидин кәлгән; вә мана, һазир мошу йәрдә Сулаймандинму
улуқ бириси туриду.□ ■

Напак роһниң қайтип келиши
Луқа 11:24-26

43 Напак роһ бирәвниң тенидин чиқириветилгәндин кейин, у қурғақ далаларни
чөргиләп жүрүп, бирәр арамгаһни издәйду, бирақ тапалмайду □ ■
44 вә: «Мән чиққан маканимға қайтай» дәйду. Шуниң билән қайтип келип,
шу маканиниң йәнила бош турғанлиғини, шундақла пакиз тазиланғанлиғини вә
рәтләнгәнлигини байқайду-дә,

■ **12:36** Топ. 12:14; Әф. 5:4. ■ **12:37** 2Сам. 1:16; Луқа 19:22. □ **12:38 «Устаз, сәндин бир мөҗизилик аламәт көргүмиз бар»** — Пәрисийләр Әйсадин тәләп қилған «аламәт» болса өзиниң Мәсиһ екәнлигини испатлайдиған бирәр мөзизилик аламәт, әлвәттә. ■ **12:38** Мат. 16:1; Мар. 8:11; Луқа 11:29; 1Кор. 1:22. ■ **12:40** Юн. 2:1,11 □ **12:41 «мана, мошу йәрдә Юнус пәйғәмбәр динму улуқ бириси туриду!»** — бу 39-41-айәтләрдә Әйса Юнус пәйғәмбәрниң йоған бир белиқниң ичидә үч күн туруп тирик чиққанлиғини тилға елиш арқилиқ өзиниңму өлүп, үчинчи күни тирилидиғанлиғини алдин-ала ейтқан. Тәврат, «Юнус» 1-2-бапларни вә шу китаптики «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму һәм ушбу китаптики «қошумчә сөз»имизни көрүң. «бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду» — ɜемәк, «бутпәрәс Нинәвәликләр Юнус пәйғәмбәрниң тәлимини аңлап, яман йолдин қайтқан. Бирақ бу йәрдә Юнус пәйғәмбәрдинму улуқ бириси болған Мәсиһ силәрни яман йолдин қайтишқа чақирса, қулақ салмидиңлар». ■ **12:41** Юн. 3:5; Луқа 11:32. □ **12:42 «Җәнуптики аял падиша»** — йәни «Шәбаниң аял падишаси». «Шәба» җәнубий Әрәбистан яки Ефиопийәни көрситиду. «1Пад.» 10:1-10ни көрүң. ■ **12:42** 1Пад. 10:1; 2Тар. 9:1; Луқа 11:31. □ **12:43 «напак роһ»** — җинни көрситиду. ■ **12:43** Луқа 11:24.

45 берип өзидинму бәттәр йәттә жинни башлап келиду; улар кирип биллә туриду.
Буниң билән һелиқи адәмниң кейинки һали бурунқидинму техиму яман болиду.
Бу рәзил дәвирдикиләрниң һалиму мана шундақ болиду.□ ■

Мениң анам вә инилирим ким?
Мар. 3:31-35; Луқа 8:19-21

46 У топлашқан халайиққа давамлиқ сөзләватқанда, мана, аниси билән инилири
келип, униң билән сөзләшмәкчи болуп ташқирида турушти. ■
47 Шуниң билән бирәйлән униңға:
— Аниңиз вә инилириңиз сиз билән сөзлишимиз дәп ташқирида туриду, — деди.
48 Лекин у жававән шу хәвәрни йәткүзгән кишидин: «Ким мениң анам, ким
мениң инилирим?» — дәп сориди.
49 Андин у қолини созуп мухлислирини көрситип:
— Мана мениң анам, мана мениң инилирим!
50 Чүнки ким әрштики Атамниң ирадисини ада қилса, шу мениң ака-иним, ача-
сиңлим вә анамдур, — деди.■

13

Әрш падишалиғи тоғрисидики йәттә тәмсил •••• «1» Уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсил
Мар. 4:1-9; Луқа 8:4-8

1 Шу күни Әйса өйдин чиқип, деңиз бойида олтиратти.■
2 Әтрапиға топ-топ адәмләр олишивалғачқа, у бир кемигә чиқип олтарди. Пүткүл
халайиқ болса деңиз бойида турушатти.■
3 У уларға тәмсилләр билән нурғун һекмәтләрни ейтип берип, мундақ деди:
— Мана, уруқ чачқучи уруқ чачқили *етизға* чиқипту.
4 Уруқ чачқанда уруқлардин бәзилири чиғир йол үстигә чүшүпту, қушлар келип
уларни йәп кетипту.
5 Бәзилири теши көп, тописи аз йәрләргә чүшүпту. Туприғи чоңқур болмиғачқа,
тезла үнүп чиқипту,
6 лекин күн чиқиши биләнла аптапта көйүп, йилтизи болмиғачқа қуруп кетипту.
7 Бәзилири тикәнләрниң арисиға чүшүпту, тикәнләр өсүп майсиларни боғувапту.
8 Бәзилири болса яхши тупраққа чүшүпту. Уларниң бәзилири йүз һәссә,
бәзилири атмиш һәссә, йәнә бәзилири оттуз һәссә һосул берипту.
9 Қулиқи барлар буни аңлисун!

Тәмсилләрниң мәхсити
Мар. 4:10-12; Луқа 8:9-10

10 Мухлислири келип, униңдин: —
Сән немә үчүн уларға тәмсилләр арқилиқ тәлим берисән? — дәп сориди.■
11 У уларға мундақ җавап бәрди:

□ **12:45 «буниң билән һелиқи адәмниң кейинки һали бурунқидинму техиму яман болиду. Бу рәзил дәвирдикиләрниң һалиму мана шундақ болиду»** — бу тәмсил: (1) җин чаплишиштин қутқузулған адәмниң һәқиқий бир хәтирини; (2) Йәһудий хәлиқниң әһвалиниму көрситиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **12:45** Ибр. 6:4, 5; 10:26; 2Пет. 2:20. ■ **12:46** Мар. 3:31; Луқа 8:20. ■ **12:50** Юһ. 15:14; 2Кор. 5:16; Гал. 5:6; 6:15; Кол. 3:11. ■ **13:1** Мар. 4:1; Луқа 8:4, 5. ■ **13:2** Луқа 5:3. ■ **13:10** Мар. 4:10; Луқа 8:9.

— Силәр әрш падишалиғиниң сирлирини билишкә муйәссәр қилиндиңлар, лекин уларға несип қилинмиди. □ ■
12 Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду, униңда молчилиқ болиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум қилиниду.□ ■
13 Уларға тәмсил билән сөзлишимниң сәвәви шуки, улар қарисиму көрмәйду, аңлисиму тиңшимайду һәм һәқиқий чүшәнмәйду.
14 Буниң билән Йәшая пәйғәмбәр ейтқан бешарәттики муну сөзләр әмәлгә ашурулди:

— «Силәр аңлашни аңлайсиләр, бирақ чүшәнмәйсиләр;
Қарашни қарайсиләр, бирақ көрмәйсиләр. ■
15 Чүнки мошу хәлиқниң жүригини май қаплап кәткән,
Улар аңлиғанда қулақлирини еғир қиливалған,
Улар көзлирини ухлиғандәк жумувалған;
Ундақ болмисиди, улар көзлири билән көрүп,
Қулиқи билән аңлап,
Көңли билән чүшинип,
Өз йолидин яндурулуши билән,
Мән уларни сақайтқан болаттим.□ ■

16 Лекин, көзлириңлар бәхитликтур! Чүнки улар көриду; қулиқиңлар бәхитликтур! Чүнки улар аңлайду. ■
17 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, бурунқи нурғун пәйғәмбәрләр вә һәққаний адәмләр силәрниң көргиниңларни көрүшкә интизар болған болсиму уларни көрмигән; силәрниң аңлиғиниңларни аңлашқа интизар болған болсиму уларни аңлимиған.■

Уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсилниң чүшәндүрүлүши
Мар. 4:13-20; Луқа 8:11-15

18 Әнди уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсилниң мәнасини аңлаңлар:■
19 Әгәр бири *әрш* падишалиғиниң сөз-каламини аңлап туруп чүшәнмисә, Шәйтан келип униң көңлигә чечилған сөзни елип кетиду. Бу дәл чиғир йол үстигә чечилған уруқлардур.□ ■
20 Ташлиқ йәрләргә чечилған уруқлар болса, улар сөз-каламни аңлап, хошаллиқ билән дәрһал қобул қилғанларни көрситиду. □

□ **13:11 «әрш падишалиғиниң сирлири»** — Инжилда «сирлар» әслидә инсанларға ашкариланмиған, һазир Мәсиһ яки расуллири арқилиқ аян қилинған ишларни көрситиду. Униң үстигә, Инжилдики бәзи «сирлар» интайин сирлиқ, әлвәттә. ■ **13:11** Мат. 11:25; 2Кор. 3:14. □ **13:12 «Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду...»** — «кимдә бар болса... » дегәндә, «бар болса» немини көрситиду? Шүбһисизки, әбәдий әһмийәтлик бирәр нәрсә болса керәк, бу иман-ишәшни өз ичигә чоқум алиду. Биз өзимизгә «әбәдий әһмийәтлик» һәр бир нәмә болуши үчүн пәқәт Мәсиһдинла тапалаймиз, әлвәттә. ■ **13:12** Мат. 25:29; Мар. 4:24,25; Луқа 8:18; 19:26. ■ **13:14** Йәш. 6:9-10; Мар. 4:12; Луқа 8:10; Юһ. 12:40; Рос. 28:26; Рим. 11:8. □ **13:15 «мошу хәлиқниң жүригини май қаплап кәткән... ундақ болмисиди, ... көңли билән чүшинип, өз йолидин яндурулуши билән, мән уларни сақайтқан болаттим»** — толуқ бешарәт Тәврат, «Йәш.» 6:9-10дә тепилиду. ■ **13:15** Йәш. 6:9-10 ■ **13:16** Луқа 10:23; Юһ. 20:29; 1Пет. 1:8. ■ **13:17** 1Пет. 1:10. ■ **13:18** Мар. 4:13; Луқа 8:11. □ **13:19 «әгәр бири әрш падишалиғиниң сөз-каламини аңлап туруп чүшәнмисә..»** — мошу йәрдә «әрш падишалиғи» грек тилида пәқәт «падишалиқ» билән ипадилиниду. ■ **13:19** Мат. 4:23. □ **13:20 «Ташлиқ йәрләргә чечилған уруқлар болса, улар сөз-каламни аңлап, хошаллиқ билән дәрһал қобул қилғанларни көрситиду»** — «сөз-калам» болса Худаниң падишалиғи тоғрилиқ сөз-каламдур.

21 Һалбуки, қәлбидә һеч йилтиз болмиғачқа, пәқәт вақитлиқ мәвҗут болуп туриду; сөз-каламниң вәҗәдин қийинчилиқ яки зиянкәшликкә учриғанда, улар шуан йолдин чәтнәп кетиду.
22 Тикәнләрниң арисиға чечилғини шундақ адәмләрни көрсәткәнки, улар сөз-каламни аңлиғини билән, лекин бу дунияниң әндишилири вә байлиқниң езиқтуруши *қәлбидики* сөз-каламни боғуветиду-дә, улар һосулсиз қалиду. ■
23 Лекин яхши йәргә чечилған уруқлар болса — сөз-каламни аңлап чүшәнгән адәмләрни көрситиду. Бундақ адәмләр һосул бериду, бириси йүз һәссә, бириси атмиш һәссә, йәнә бириси оттуз һәссә һосул бериду.

«2» Күрмәк, йәни «мәстәк» тоғрисидики тәмсил

24 У уларниң алдида йәнә бир тәмсилни баян қилди: —
— Әрш падишалиғи худди етизиға яхши уруқни чачқан бир адәмгә охшайду.
25 Амма кишиләр уйқиға чөмгән чағда, дүшмини келип буғдай арисиға күрмәк
уруқлирини чечиветип, кетипту. □
26 Әнди майсилар өсүп, башақ чиқарғанда, күрмәкму ашкарлинишқа башлапту.
27 Ғоҗайинниң чакарлири келип униңға:
— «Әпәнди, сиз етизиңизға яхши уруқ чачқан әмәсмидиңиз? Күрмәкләр нәдин келип қалди?» дәпту.
28 Ғоҗайин: «Буни бир дүшмән қилған» — дәпту.
Чакарлар униңдин: «Сиз бизни берип уларни отиветиңлар демәкчиму?» — дәп сорапту.
29 «Яқ,» — дәпту ғоҗайин, «ундақ қилғанда күрмәкләрни юлғанда, буғдайларниму жулуветишиңлар мүмкин.
30 Бу иккиси орма вақтиғичә биллә өссун, орма вақтида, мән ормичиларға: — Алди билән күрмәкләрни айрип жиғип, бағлап көйдүрүшкә қоюңлар, андин буғдайларни жиғип амбиримға әкириңлар, дәймән» — дәпту ғоҗайин.■

«3» Қича тоғрисидики вә «4» Ечитқу тоғрисидики тәмсилләр
Мар. 4:30-34; Луқа 13:18-21

31 У уларға йәнә бир тәмсилни ейтти:
— Әрш падишалиғи худди бир адәм қолиға елип етизиға чачқан қича уруғиға охшайду. ■
32 Қича уруғи дәрвәқә барлиқ уруқларниң ичидә әң кичик болсиму, у һәр қандақ зираәттин егиз өсүп, дәрәқ болиду, һәтта асмандики қушларму келип униң шахлирида угулайду.□
33 У уларға йәнә бир тәмсилни ейтти:
— Әрш падишалиғи худди бир аял қолиға елип үч җавур унниң арисиға йошуруп, таки пүтүн хемир болғичә сақлиған ечитқуға охшайду.□ ■
34 Әйса бу ишларниң һәммисини тәмсилләр билән көпчиликкә баян қилди. У тәмсилсиз һеч қандақ тәлим бәрмәйтти. ■

■ **13:22** Мат. 19:23; Мар. 10:23; Луқа 18:24; 1Тим. 6:9. □ **13:25 «...дүшмини келип буғдай арисиға күрмәк уруқлирини чечиветип, кетипту»** — оқурмәнләргә шу аянки, бу тәмсилдики «күрмәк» (яки «мәстәк») авал буғдайға опохшаш шәкилдә өсиду. Пәқәт баш елиши билән пәриқ әткили болиду. ■ **13:30** Мат. 3:12. ■ **13:31** Мар. 4:30; Луқа 13:18. □ **13:32 «Қича уруғи дәрвәқә барлиқ уруқларниң ичидә әң кичик болсиму, у һәр қандақ зираәттин егиз өсүп, дәрәқ болиду, ...»** — бу йәрдә тилға елинған «қича» оттура шәриқтә өсидиған, яхши өскәндә һәтта үч метрдин ешип кетидиған өсүмлүкни көрситиду. □ **13:33 «Әрш падишалиғи худди бир аял қолиға елип үч җавур унниң арисиға йошуруп, таки пүтүн хемир болғичә сақлиған ечитқуға охшайду»** — «үч җавур» (яки «үч күрә») — Грек тилида «үч сатон (сеаһ)». Бир сеаһ 7 килограм. Бу хелә көп ун болуп, йүз адәмниң тамиғиға йетәтти. «Яр.» 18:6ни көрүң. ■ **13:33** Луқа 13:20,21. ■ **13:34** Мар. 4:33.

35 Буниң билән пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала ейтилған муну сөзләр әмәлгә ашурулди:

— «Ағзимни тәмсил сөзләш билән ачимән,
Аләм апиридә болғандин бери йошурунуп кәлгән ишларни елан қилимән».□ ■

Күрмәк тоғрисидики тәмсилниң чүшәндүрүлүши

36 Шуниңдин кейин, у көпчиликни йолға селиветип өйгә кирди. Мухлислири
йениға келип униңдин:
— Етизлиқтики күрмәк тоғрисидики тәмсилни бизгә шәрһләп бәрсәң, — дәп
өтүнди.□
37 У әнди уларға җавап берип мундақ деди:
— Яхши уруқни чачқан киши Инсаноғлидур.
38 Етизлиқ болса — дуния. Яхши уруқ болса *әрш* падишалиғиниң пәрзәнтлиридур,
лекин күрмәк рәзил болғучиниң пәрзәнтлиридур.
39 Күрмәк чачқан дүшмән — Иблистур. Орма оруш вақти — заман ахиридур.
Ормичилар — пәриштиләрдур. ■
40 Күрмәкләр жулунуп, отта көйдүрүветилгинидәк, заман ахиридиму әнә шундақ
болиду.
41 Инсаноғли пәриштилирини әвәтип, улар инсанларни гунаға аздурғучиларниң
һәммисини, шундақла барлиқ итаәтсизлик қилғучиларни өз падишалиғидин
шаллап чиқип,
42 хумданниң лавулдап турған отиға ташлайду. У йәрдә жиға-зерәлар
көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду. ■
43 У чағда һәққанийлар Атисиниң падишалиғида худди қуяштәк җулалиниду.
Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун!■

«5» Ғәзнә тоғрисидики вә «6» Қиммәтлик мәрвайит тоғрисидики тәмсилләр

44 — Әрш падишалиғи худди етизда йошурулған бир ғәзнигә охшайду. Уни
тепивалғучи ғәзнини қайтидин йошуруп, ғәзниниң шат-хурамлиғи ичидә бар-
йоқини сетиветип, шу етизни сетивалиду.■
45 Йәнә келип, әрш падишалиғи есил үнчә-мәрвайитларни издигән содигәргә
охшайду. □
46 Содигәр наһайити қиммәт баһалиқ бир мәрвайитни тапқанда, қайтип берип
бар-йоқини сетиветип, у мәрвайитни сетивалиду.

«7» Тор ташлаш тоғрисидики тәмсил

47 — Йәнә келип, әрш падишалиғи деңизға ташлинип һәр хил белиқларни
тутидиған торға охшайду.
48 Тор тошқанда, *белиқчилар* уни қирғаққа тартип чиқириду. Андин олтирип,
яхши белиқларни илғивелип, қачиларға қачилап, әрзимәсләрни ташливетиду.

□ **13:35 «Буниң билән пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала ейтилған муну сөзләр әмәлгә ашурулди...»** — қайси пәйғәмбәр екәнлиги мошу йәрдә ейтилмайду. Әмәлийәттә у Зәбурдики бир нәччә күйләрниң муәллипи Асаф еди. **«Ағзимни тәмсил сөзләш билән ачимән, аләм апиридә болғандин бери йошурунуп кәлгән ишларни елан қилимән»** — «Зәб.» 77:2. ■ **13:35** Зәб. 77:2. □ **13:36 «Шуниңдин кейин, у көпчиликни йолға селиветип...»** — яки «шуниңдин кейин, у көпчиликтин айрилип...». ■ **13:39** Йо. 3:13; Вәһ. 14:15. ■ **13:42** Мат. 8:12; 22:13; 24:51; 25:30; Луқа 13:28. ■ **13:43** Дан. 12:3; 1Кор. 15:42. ■ **13:44** Фил. 3:7. □ **13:45 «есил үнчә-мәрвайитларни издигән содигәр... »** — грек тилидики «есил» «гөзәл» дегән мәнасини өз ичигә алиду.

49 Заман ахирида шундақ болиду. Пәриштиләр чиқип, рәзил кишиләрни
һәққаний кишиләр арисидин айрийду
50 вә хумданниң лавулдап турған отиға ташлайду. У йәрдә жиға-зерәлар
көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду.■
51 Әйса улардин:
— Бу ишларниң һәммисини чүшәндиңларму? дәп сориди.
Чүшәндуқ, — дәп җавап бәрди улар.
52 Андин у уларға: — Шуңа, әрш падишалиғиниң тәлимигә муйәссәр болуп
мухлис болған һәр бир Тәврат устази худди ғәзнисидин йеңи һәм кона
нәрсиләрни елип чиқип тарқатқучи өй ғоҗайиниға охшайду, — деди.

Насарәтликләрниң Әйсани чәткә қеқиши
Мар. 6:1-6; Луқа 4:16-30

53 Әйса бу тәмсилләрни сөзләп болғандин кейин, шундақ болдики, у йәрдин
айрилип,■
54 өз жутиға кәтти вә өз жутидики синагогта хәлиққә тәлим беришкә киришти.
Буни аңлиған халайиқ интайин һәйран болушуп:
— Бу адәмниң бунчивала даналиғи вә мөҗизә-карамәтлири нәдин кәлгәнду? ■
55 У пәқәт һелиқи яғаччиниң оғли әмәсму? Униң анисиниң исми Мәрйәм, Яқуп,
Йүсүп, Симон вә Йәһудалар униң инилири әмәсму? □ ■
56 Униң сиңиллириниң һәммиси бизниң аримиздиғу? Шундақ екән, униңдики
бу ишларниң һәммиси зади нәдин кәлгәнду? — дейишәтти.
57 Шуниң билән улар униңға һәсәт-бизар билән қариди. Шуңа Әйса уларға мундақ
деди:
— Һәр қандақ пәйғәмбәр башқа йәрләрдә һөрмәтсиз қалмайду, пәқәт өз жути вә
өз өйидә һөрмәткә сазавәр болмайду.■
58 Уларниң иман-ишәшсизлигидин у у йәрдә көп мөҗизә көрсәтмиди.

14

Чөмүлдүргүчи Йәһяниң өлтүрүлүши
Мар. 6:14-29; Луқа 9:7-9

1 У чағларда, Һерод һаким Әйсаниң нам-шөһритидин хәвәр тепип,□ ■
2 хизмәткарлиригә:
— Бу адәм чөмүлдүргүчи Йәһя болиду, у өлүмдин тирилгән болса керәк. Шуниң
үчүн мошу алаһидә қудрәтләр униңда күчини көрсәтмәктә, — деди.

■ **13:50** Мат. 13:42. ■ **13:53** Мар. 6:1; Луқа 4:16. ■ **13:54** Мар. 6:2. □ **13:55 «У пәқәт һелиқи яғаччиниң оғли әмәсму? Униң анисиниң исми Мәрйәм... әмәсму?»** — Йәһудийлар арисида адәмләр атисиниң исми билән тонулуши керәк еди. Ялғуз анисиниң исмини тилға елишниң өзи бир хил һақарәт еди. ■ **13:55** Юһ. 6:42. ■ **13:57** Мар. 6:4; Луқа 4:24; Юһ. 4:44. □ **14:1 «Һерод һаким»** — «һаким» грек тилида «тетрарқ» дейилиду. Бу сөз «зиминниң төрттин бирини идарә қилғучи» дегәнни билдүриду. Рим империйәси Пәләстинни төрт қисимға бөлгән болуп, һәр бир қисминиң «тетрарқ»и бар еди. Һеродниң толуқ исми «Һерод Антипас» болуп, бәзи йәрләрдә «Һерод падиша» яки «Һерод хан» дәп атилиду. У Галилийәгә һөкүмранлиқ қилатти. Униң акиси «Һерод Архелаус» еди (2:22). «Һеродлар» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **14:1** Мар. 6:14; Луқа 9:7.

3 Һеродниң бундақ дейишиниң сәвәви, у *өгәй* акиси Филипниң аяли Һеродийәниң
вәҗидин Йәһяни тутқун қилип, зинданға ташлиған еди.□ ■
4 Чүнки Йәһя Һеродқа *тәнбиһ берип*: «Бу аялни тартивелишиң Тәврат қануниға
хилаптур» дәп кәлгән еди.□ ■
5 Һерод *шу сәвәптин* Йәһяни өлтүрмәкчи болған болсиму, бирақ халайиқтин
қорққан еди, чүнки улар Йәһяни пәйғәмбәр, дәп билətти.■
6 Амма Һеродниң туғулған күни тәбрикләнгәндә, аяли Һеродийәниң қизи
оттуриға чиқип уссул ойнап бәрди. Бу Һеродқа бәк яқти;□ ■
7 шуниң үчүн у униңға: — һәр немә тилисәң шуни саңа берәй, дәп қәсәм қилди.■
8 Лекин қиз анисиниң күшкүртүши билән:
— Чөмүлдүргүчи Йәһяниң каллисини елип, бир тәхсигә қоюп әкәлсилә, — деди.
9 Падиша униңға һәсрәт чәккән болсиму, қәсәмлири түпәйлидин вә дәстиханда
олтарғанлар вәҗидин, *каллисини* елип келиңлар, дәп буйруди. □
10 У адәм әвәтип, зинданда Йәһяниң каллисини алдурди.
11 Шуниң билән каллиси бир тәхсигә қоюлуп, қизниң алдиға елип келинди. Қиз
буни анисиниң алдиға апарди.
12 *Йәһяниң* мухлислири болса берип, җәсәтни елип дәпнә қилди; андин берип
Әйсаға бу ишларни хәвәр қилди.

Әйсаниң бәш миң кишини тойғузуши
Мар. 6:30-44; Луқа 9:10-17; Юһ. 6:1-14

13 Әйса бу хәвәрни аңлап, өзи ялғуз пинһан бир җайға кетәй дәп бир кемигә
олтирип у йәрдин айрилди. Халайиқ буниң хәвирини тапқанда, әтраптики
шәһәрләрдин келишип, униң кәйнидин пиядә маңди. ■
14 У *қирғаққа* чиқип кәткинидә, зор бир топ адәмләрни көрүвиди, уларға ич
ағритип, уларниң ағриқлирини сақайтти.■
15 Кәч киргәндә, мухлислири униң йениға келип: — Бу чөл бир җай екән,
вақитму бир йәргә берип қалди. Халайиқни йолға селивәткән болсаң, андин улар
кәнтләргә берип өзлиригә озуқ сетивалсун, — деди.■
16 Лекин Әйса уларға: — Уларниң кетишиниң һаҗити йоқ, өзүңлар уларға озуқ
бериңлар, — деди.
17 Лекин мухлислар:
— Биздә бәш нан билән икки данә белиқтин башқа һеч нәрсә йоқ, — дейишти.
18 У: — Уларни маңа елип келиңлар, деди.
19 У халайиқни чөплүкниң үстидә олтиришқа буйруғандин кейин, бәш нан
билән икки белиқни қолиға елип, асманға қарап *Худаға* тәшәккүр ейтти. Андин
нанларни уштуп мухлислириға бәрди, мухлислири халайиққа үләштүрүп бәрди.
■

□ **14:3 «Һерод... өгәй акиси Филипниң аяли Һеродийәниң вәҗидин Йәһяни тутқун қилип, зинданға ташлиған еди»** — Йәһяни тутуш «Һеродийәниң вәҗидин» — Һерод бәлким Һеродийәниң беваситә тәливидин шундақ қилған болушиму мүмкин. Һерод өгәй акиси Филипниң аяли Һеродийәни Филиптин тартивелип андин уни аҗришишқа қайил қилип, Һеродийә билән өзи той қилған еди. ■ **14:3** Мар. 6:17; Луқа 3:19. □ **14:4 «Бу аялни тартивелишиң Тәврат қануниға хилаптур»** — «Лав.» 16:18, 20:21дә, бирисиниң ака яки укиси һаят әһвалда, бириниң аялини йәнә бири өз әмригә елишқа болмайду, дәп бәлгүләнгән. ■ **14:4** Лав. 18:16. ■ **14:5** Мат. 21:26. □ **14:6 «аяли Һеродийәниң қизи оттуриға чиқип уссул ойнап бәрди»** — «Һеродийәниң қизи» — Һеродийәниң бурунқи еридин болған қизи. ■ **14:6** Яр. 40:20; Мар. 6:21. ■ **14:7** Һак. 11:30. □ **14:9 «Падиша униңға һәсрәт чәккән болсиму,...»** — Һерод һаким бәзидә «падиша» дейиләтти. ■ **14:13** Мат. 12:15; Мар. 6:31; Луқа 9:10. ■ **14:14** Мат. 9:36; Юһ. 6:5. ■ **14:15** Мар. 6:35; Луқа 9:12. ■ **14:19** 1Сам. 9:13.

20 Һәммәйлән йәп тоюнди. *Мухлислар* ешип қалған парчиларни лиқ он икки севәткә теривалди. □
21 Озуқланғанларниң сани аяллар вә балилардин башқа тәхминән бәш миң киши еди.

Су үстидә меңиш
Мар. 6:45-52; Юһ. 6:16-21

22 Арқидила, у мухлислириға: Өзүм бу халайиқни йолға селиветимән, аңғичә силәр кемигә олтирип, деңизниң қарши қирғиқиға өтүп туруңлар, дәп буйруди. ■
23 Халайиқни йолға селивәткәндин кейин, у дуа қилиш үчүн өзи хилвәт таққа чиқти. Кәч киргәндиму у йәрдә ялғуз қалди. ■
24 Бу чағда, кемә қирғақтин хелә көп чақирим жүргән еди, лекин шамал қарши йөнлишитин чиқиватқачқа, кемә долқунлар ичидә чайқилип туратти.□
25 Кечә төртинчә жесәк вақтида, у деңизниң үстидә меңип, мухлислири тәрәпкә кәлди. □
26 Мухлислар униң деңизниң үстидә меңип келиватқанлиғини көрүп, алақзадә болуп: — Алвасти екән! — дәп қорқуп чуқан селишти.
27 Лекин Әйса дәрһал уларға:
— Жүрәклик болуңлар, бу мән, қорқмаңлар! — деди.
28 Петрус буниңға жававән:
— И Рәб, бу сән болсаң, су үстидә меңип йениңға беришимға әмир қилғайсән, — деди.
29 Кәл, — деди у.
Петрус кемидин чүшүп, су үстидә меңип, Әйсаға қарап кетивататти;
30 лекин боранниң қаттиқ чиқиватқанлиғини көрүп қорқуп, суға чөкүшкә башлиди: — Рәб, мени қутқузувалғайсән! — дәп вақириди.
31 Әйса дәрһал қолини узитип, уни тутувалди вә униңға:
— Әй ишәши аҗиз бәндә, немишкә гуман қилдиң? — деди.
32 Улар кемигә чиққанда, шамал тохтиди.
33 Кемидә олтарғанлар униң алдиға келип сәҗдә қилип:
— Бәрһәқ, сән Худаниң Оғли екәнсән, — дейишти.

Әйсаниң Гиннисарәттә бемарларни сақайтиши
Мар. 6:53-56

34 Улар деңизниң қарши тәрипигә өткәндә, Гиннисарәт жутида *қуруқлуққа* чиқти. ■
35 У йәрдики адәмләр уни тонуп келип, әтраптики барлиқ җайларға хәвәр әвәтти; шуниң билән кишиләр барлиқ бемарларни униң алдиға елип кәлди;
36 улар униңдин бемарларниң һеч болмиғанда униң тониниң пешигә болсиму қолини тәккүзүвелишиға йол қоюшини өтүнди. Униңға қолини тәккүзгәнләрниң һәммиси сәллимаза сақайди.

□ **14:20 «Мухлислар ешип қалған парчиларни лиқ он икки севәткә теривалди»** — грек тилида «Улар ешип қалған парчиларни... теривалди». Мухлислар екәнлиги «Мат.» 16:9-10-дә испатлиниду. **«лиқ он икки севәткә теривалди»** — «севәт» грек тилида «қол севәт» — демәк, бир адәм икки қоллап көтирәләйдиған севәт. ■ **14:22** Мар. 6:45; Юһ. 6:17. ■ **14:23** Мар. 6:46; Юһ. 6:15. □ **14:24 «кемә қирғақтин хелә көп чақирим жүргән еди»** — яки «кемә деңиз оттурисида жүргәндиди...». □ **14:25 «кечә төртинчә жесәк вақтида...»** — бир кечә төрт жесәккә бөлүнәтти; шуңа бу вақит таң атай дегән вақит еди. ■ **14:34** Мар. 6:53.

15

Әнъәнимиз муһимму яки Худаниң әмри муһимму — инсанни немә напак қилиду? Мар. 7:1-23

1 Бу чағда, Тәврат устазлиридин вә Пәрисийләрдин бәзилири Йерусалимдин
келип Әйсаниң алдиға берип:■
2 — Мухлислириң немишкә ата-бовилиримизниң әнъәнилиригә хилаплиқ
қилиду? Чүнки улар қоллирини жуймай тамақ йәйдикәнғу, — деди.
3 Лекин у уларға мундақ жавап бәрди:
— Силәрчу, силәр немишкә әнъәнимизни сақлаймиз дәп Худаниң әмригә
хилаплиқ қилисиләр?
4 Чүнки Худа: «Ата-анаңни һөрмәт қил» вә «Атиси яки анисини һақарәтлигәнләр
өлүмгә мәһкүм қилинсун» дәп әмир қилған.□ ■
5 Лекин силәр: — һәр қандақ киши «Атиси яки анисиға: — Мән силәргә ярдәм
бәргидәк нәрсиләрни аллиқачан *Худаға* ативеттим — десила,
6 униң ата-анисиға һөрмәт-вападарлиқ қилиш мәҗбурийити қалмайду,
— дәйсиләр. Буниң билән әнъәнәңларни дәп, Худаниң әмрини йоққа
чиқириветтиңлар.□ ■
7 Әй сахтипәзләр! Йәшая пәйғәмбәр бәргән мошу бешарәт топтоғра силәр
тоғрилиқ екән: —
8 «Мошу хәлиқ ағзида мени һөрмәтлигини билән,
Бирақ қәлби мәндин жирақ.■
9 Улар маңа беһудә ибадәт қилиду.
Уларниң үгәткән тәлимлири пәқәт инсанлардин чиққан пәтиваларла, халас».□ ■

Һәқиқий напаклиқ

10 Андин у халайиқни йениға чақирип, уларға:
— Қулақ селиңлар һәм шуни чүшиниңларки, ■
11 Инсанни напак қилидиғини ағзидин киридиғини әмәс, бәлки ағзидин
чиқидиғинидур, — деди.■
12 Кейин мухлислири униң алдиға келип:
— Сениң бу сөзүңни Пәрисийләр аңлап, униңдин бизар болуп рәнҗигәнлигини
билдиңму? — деди.
13 Лекин у мундақ жавап қайтурди:
— Әрштики Атам тикмигән һәр қандақ өсүмлүк йилтизидин жулунуп ташлиниду.
■

■ **15:1** Мар. 7:1. □ **15:4 «Ата-анаңни һөрмәт қил» вә «атиси яки анисини һақарәтлигәнләр өлүмгә мәһкүм қилинсун»** — бу әмирләр Тәврат «Мис.» 20:12, 17, «Лав.» 20:9 вә «Қан.» 5:16дә хатирилиниду. ■ **15:4** Мис. 20:12; 21:17; Лав. 20:9; Қан. 5:16; Пәнд. 20:20; Әф. 6:2. □ **15:6 «униң ата-анисиға һөрмәт-вападарлиқ қилиш мәҗбурийити қалмайду, — дәйсиләр. Буниң билән әнъәнәңларни дәп, Худаниң әмрини йоққа чиқириветтиңлар»** — Мәсиһниң сөзигә қариғанда «Худаға атиған тәәллуқатлар» техи атиғучи кишиниң қолида турғанда, улардин пайдилиниверсә болатти. Шу киши бәлким Тәврат устазлириниң қоллиши билән «дунияддин кәткинимдин кейин...» яки «мәлум бир мәзгилдин кейин...» «ибадәтханиға тапшуримән» дәп қәсәм қилған болса керәк. Йәһудийларниң тарихий хатирилиридә шуниңға охшаш көплигән мисаллар тепилиду. Пәрийсиләр үгәткән шу һейлә-микир: «Мал-мүлкүңни Худаға аталған («қурбан қилған») қилған болсаң, ата-анаңдин хәвәр алмисаң болиду» әмәс, бәлки «(шундақ қилған болсаң) **хәвәр елишиңға болмайду»** дегәндәк. Улар шүбһисизки ахирида бу иштин мәлум бир пайда көриду, әлвәттә. ■ **15:6** Мар. 7:13; 1Тим. 4:3; 2Тим. 3:2. ■ **15:8** Йәш. 29:13; Әз. 33:31; Мар. 7:6. □ **15:9 «... Улар маңа беһудә ибадәт қилиду. Уларниң үгәткән тәлимлири пәқәт инсанлардин чиққан пәтиваларла, халас»** — (8-9-айәтләр) «Йәш.» 29:13. ■ **15:9** Йәш. 29:13; Мар. 7:6, 7; Кол. 2:18, 20, 22. ■ **15:10** Мар. 7:14. ■ **15:11** Рос. 10:15; Рим. 14:17,20; Тит. 1:15. ■ **15:13** Юһ. 15:2.

14 Силәр уларға писәнт қилмаңлар; улар корларға йол башлайдиған корлардур.
Әгәр кор корға йол башлиса, һәр иккиси ориға чүшүп кетиду.■
15 Лекин Петрус униңға:
— Бая ейтқан тәмсилни бизгә чүшәндүрүп бәргәйсән, — деди.■
16 Лекин у: — Силәрму техичә чүшәнчигә еришимидиңлар?! — деди.
17 Еғизға киргән барлиқ нәрсиләрниң аш қазан арқилиқ тәрәт болуп чиқип
кетидиғанлиғини техи чүшәнмәмсиләр?
18 Лекин еғиздин чиқидиғини қәлбтин чиқиду, инсанни напак қилидиғиниму
шудур.
19 Чүнки яман ойлар, қатиллиқ, зинахорлуқ, бузуқчилиқ, оғрилиқ, ялған гувалиқ
вә төһмәт қатарлиқлар қәлбтин чиқиду. ■
20 Инсанни напак қилидиғанлар мана шулардур; жуюлмиған қоллар билән тамақ
йейиш инсанни напак қилмайду.

Ят әллик аялниң етиқати
Мар. 7:24-30

21 Әйса у йәрдин чиқип, Тур вә Зидон шәһәрлириниң әтрапидики жутларға барди.
□ ■
22 Мана, у чәт йәрләрдин кәлгән қананий бир аял униң алдиға келип:
— И Рәб! Давутниң оғли, һалимға рәһим қилғайсиз! Қизимға жин
чаплишивалған екән, қийнилип кетиватиду! — дәп униңға нида қилип зарлиди.
23 Лекин у у аялға бир еғизму жавап бәрмиди. Мухлислири униң йениға келип:
— Бу аялни йолға салсаң! Чүнки у кәйнимиздин әгишип ялвуруп нида
қиливатиду, — деди.
24 Әнди у жавап берип:
— Мән пәқәт йолдин тенигән қой падилири болған Исраил жәмәтидикиләргә
әвәтилгәнмән, — деди.■
25 Амма һелиқи аял униң алдиға келип сәждә қилип:
— Рәб, маңа ярдәм қилғайсән! — дәп ялвурди.
26 У униңға:
— Балиларниң ненини кичик иштларға ташлап бериш яхши әмәс, — деди.□
27 Лекин һелиқи аял:
— Дурус, и Рәб, бирақ һәтта иштларму ғожайининиң дәстихинидин чүшкән
увақларни йәйдиғу, — деди.
28 Шуниң билән Әйса униңға:
— Әй ханим, ишәшиң күчлүк екән! Тилигиниңдәк болсун! — деди. У аялниң қизи
шуан сақийип кәтти.

Нурғун кесәлләрниң сақайтилиши

29 Әйса у йәрдин чиқип, Галилийә деңизиниң бойидин өтүп, тaққа чиқип
олтарди. ■

■ **15:14** Йәш. 42:19; Луқа 6:39. ■ **15:15** Мар. 7:17. ■ **15:19** Яр. 6:5; 8:21; Пәнд. 6:14; Йәр. 17:9. □ **15:21 «Әйса у йәрдин чиқип, Тур вә Зидон шәһәрлириниң әтрапидики жутларға барди»** — у йәр «чәт әлликләр» туруватқан район болуп, Мәсиһниң шу йәргә бериштики мәхсити, өз хәлқидин бир вақит айрилип арам елиштин ибарәт болса керәк. ■ **15:21** Мар. 7:24. ■ **15:24** Мат. 10:6; Рос. 13:46. □ **15:26 «Балиларниң ненини кичик иштларға ташлап бериш яхши әмәс»** — Мәсиһ бу йәрдә өзиниң дәсләпки вәзиписини, Йәһудийларға хуш хәвәр йәткүзүш, дәп тәкитләйду. «Кичик иштлар» бәлким һақарәтлик сөз болмай, өйдики арзулуқ пистилирини көрситиду. Бу муһим вақиә тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **15:29** Мар. 7:31.

30 Униң алдиға топ-топ халайиқ жиғилди. Улар токур, қариғу, гача, чолақ вә
нурғун башқа хил кесәлләрниму елип келип, униң айиғи алдиға қоюшти; у
уларни сақайтти. ■
31 Шуниң билән халайиқ гачиларниң сөзләләйдиған болғанлиғини, чолақларниң
сақайғинини, токурларниң маңғанлиғини вә қариғуларниң көридиған
болғанлиғини көрүп, һәйран болди вә Исраилниң Худасини улуқлиди.

Төрт миң адәмниң тойғузулуши
Мар. 8:1-10

32 Андин Әйса мухлислирини йениға чақирип:
— Бу халайиққа ичим ағрийду; чүнки улар үч күндин бери йенимда болди,
йегидәк бир нәрсисиму қалмиди. Уларни өйлиригә ач қайтурушни халимаймән,
йолда һалидин кетиши мүмкин, — деди.■
33 Мухлислар униңға:
— Бу чөлдә бунчивала адәмни тойғузғидәк көп нанни нәдин тапимиз? —
дейишти.
34 Әйса улардин: Қанчә нениңлар бар? — дәп сориди.
— Йәттә нан билән бир нәччә тал кичик белиқ бар, — дейишти улар.
35 Буниң билән у халайиқни йәрдә олтиришқа буйруди.
36 Андин, йәттә нан билән белиқларни қолиға елип *Худаға* тәшәккүр ейтип,
уларни уштуп мухлислириға бәрди, мухлислар халайиққа үләштүрди. ■
37 Һәммәйлән тойғичә йеди; андин *мухлислар* ешип қалған парчиларни жиғип
йәттә чоң севәтни тошқузди.
38 Тамақ йегәнләрниң сани балилар вә аяллардин башқа төрт миң киши еди.
39 У халайиқни йолға салғандин кейин, кемигә чүшүп, Магадан жутиниң чәт
йәрлиригә барди.

16

Пәрисийләрниң «мөҗизилик аламәт» көрситишни тәләп қилиши
Мар. 8:11-13; Луқа 12:54-56

1 Әнди пәрисийләр билән Садуқийлар уни синаш мәхситидә йениға келип,
униңдин бизгә асмандин мөҗизилик бир аламәт көрсәтсәң, дәп тәләп
қилишти.□ ■
2 Бирақ Әйса уларға мундақ деди:
— Кәчқурун силәр қизил шәпәқни көргиниңларда, «һава әтә очуқ болиду»
дәйсиләр■
3 вә әтигәндә: «Бүгүн боран чиқиду, чүнки асманниң рәңги қизил һәм тутуқ»,
дәйсиләр. Асман рәңги-ройини пәриқ етәләйсиләр-ю, лекин бу заманда йүз
бериватқан аламәтләрни пәриқ етәлмәйсиләр!

■ **15:30** Йәш. 29:18; 35:5; Мат. 11:5; Луқа 7:22. ■ **15:32** Мар. 8:1. ■ **15:36** 1Сам. 9:13.

□ **16:1 «Пәрисийләр билән Садуқийлар»** — «Пәрисийләр» болса Тәврат қануниға қатму-қат түрлүк башқа қаидә-низамларни қошқан қаттиқ тәләпчан диний еқим еди. «Садуқийлар» дегән диний еқиминиң бәзи тәрәплири уларға охшаш болғини билән, лекин улар Тәвраттики пәйғәмбәрләр қисимлирини қобул қилмай, пәқәт Тәвраттики 1-5-қисимларни (йәни Муса пәйғәмбәргә тапшурулған қисимлар)ни қобул қилған. Улар «қиямәт күни», шундақла инсанларниң ахирәттә өлүмдин тирилишини етирап қилмайтти. Адәттә «Пәрисийләр» вә «Садуқийлар» бир-биригә дүшмәнлишип жүрәтти, лекин улар Әйсани бир тәрәп қилиш үчүн бирләшкән еди. **«бизгә асмандин мөҗизилик бир аламәт көрсәтсәң»** — улар тәләп қилған «мөҗизилик аламәт», Әйсаниң һәқиқий Мәсиһ екәнлигини испатлайдиған бир карамәтни көрситиду, әлвәттә. ■ **16:1** Мат. 12:38; Мар. 8:11; Луқа 11:29; 12:54; Юһ. 6:30. ■ **16:2** Луқа 12:54.

4 Рәзил һәм зинахор бу дәвир «мөҗизилик бир аламәт»ниң көристилишини
истәп жүриду. Бирақ бу *дәвирдикиләргә* «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик
аламәт»дин башқа һеч қандақ мөҗизилик аламәт көрситилмәйду.
Андин у уларни ташлап чиқип кәтти.□ ■

«Ечитқу» болған езиқту тәлимдин һошияр болуш
Мар. 8:14-21

5 Мухлислири *деңизниң* у қетиға өткинидә, нан еливелишни унтуған еди.
6 Әйса уларға:
— Һошияр болуңлар, Пәрисийләр билән Садуқийларниң ечитқусидин еһтият
қилиңлар, — деди.■
7 *Мухлислар* өз ара мулаһизилишип:
— Нан әкәлмигәнлигимиз үчүн буни дәватса керәк, — дейишти.
8 Әйса уларниң немә *дейишиватқанлиғини* билип мундақ деди:
— Әй ишәши аҗизлар! Немә үчүн нан әкәлмигәнлигиңлар тоғрисида мулаһизә
қилисиләр?
9 Техичә чүшәнмидиңларму? Бәш нан билән бәш миң кишиниң *тойғузулғанлиғи*,
қанчә севәт озуқ жиғивалғанлиғиңлар есиңлардин чиқтиму? ■
10 Йәттә нан билән төрт миң кишиниң *тойғузулғанлиғи*, йәнә қанчә чоң севәт озуқ
жиғивалғанлиғиңларму есиңлардин чиқтиму? ■
11 Силәр қандақму мениң силәргә: «Пәрисийләр билән Садуқийларниң
ечитқусидин еһтият қилиңлар» дегинимниң нан тоғрилиқ әмәслигини
чүшәнмәйсиләр?
12 Мухлислар шундила униң нандики ечитқудин әмәс, бәлки Пәрисийләр билән
Садуқийларниң тәлимидин еһтият қилишни ейтқанлиғини чүшинип йәтти.

Петрусниң Әйсани Мәсиһ дәп тонуши
Мар. 8:27-30; Луқа 9:18-21

13 Әйса Қәйсәрийә-Филиппи райониға кәлгинидә, у мухлислиридин:
Кишиләр мән Инсаноғлини ким дәп билидикән? — дәп сориди.■
14 Мухлислири:
— Бәзиләр сени чөмүлдүргүчи Йәһя, бәзиләр Иляс *пәйғәмбәр* вә йәнә бәзиләр
Йәрәмия яки башқа пәйғәмбәрләрдин бири дәп билидикән, — дәп җавап бәрди.■
15 У улардин:
— Әнди силәрчу? Силәр мени ким дәп билисиләр? — дәп сориди.
16 Симон Петрус:
— Сән Мәсиһ, мәңгүлүк һаят Худаниң Оғли екәнсән, — дәп җавап бәрди.□ ■
17 Әйса униңға:
— Бәхитликсән, и Юнус оғли Симон! Буни саңа аян қилғучи һеч әт-қан егиси әмәс,
бәлки әрштики Атамдур. □ ■

□ **16:4 «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»** — 12:39-40-айәтләргә қаралсун. «Бу заманда йүз бериватқан аламәтләр» тоғрисида «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **16:4** Юн. 2:1; Мат. 12:39; Луқа 11:29. ■ **16:6** Мар. 8:15; Луқа 12:1. ■ **16:9** Мат. 14:17; Мар. 6:38; Луқа 9:13; Юһ. 6:9. ■ **16:10** Мат. 15:34. ■ **16:13** Мар. 8:27; Луқа 9:18. ■ **16:14** Мат. 14:2. □ **16:16 «... Мәңгүлүк һаят Худаниң оғли»** — грек тилида «тирик Худаниң Оғли». «Тирик Худа» дегән ибарә Худани һаят, «өлүк бут әмәс», һәқиқий Худа дәп тәкитләйду. ■ **16:16** Юһ. 6:69. □ **16:17 «... Юнус оғли Симон!»** — грек тилида «... Симон бар-ионаһ» («Юнусниң оғли»). Бу Юнус Тәвраттики пәйғәмбәр Юнус әмәс; лекин қизиқ бир иш шуки, Петрус вә Юнус пәйғәмбәрниң көп ортақ йәрлири бар. ■ **16:17** Мат. 11:25.

18 Мән саңа шуни ейтайки, сән болсаң Петрусдурсән. Мән җамаитимни бу уюлташ
үстигә қуримән. Униң үстидин тәһтисараниң дәрвазилириму ғалип келәлмәйду.
□ ■
19 Әрш падишалиғиниң ачқучлирини саңа тапшуримән; сән йәр йүзидә немини
бағлисаң әрштиму бағланған болиду, сән йәр йүзидә немини қоюп бәрсәң,
әрштиму қоюп берилгән болиду, — деди.□ ■
20 Бу сөзләрни ейтип болуп, у мухлислириға өзиниң Мәсиһ екәнлигини һеч кимгә
тинмаслиқни тапилиди.

Әйсаниң өлүп тирилидиғанлиғини алдин-ала ейтиши
Мар. 8:31-9:1; Луқа 9:22-27

21 Шу вақиттин башлап, Әйса мухлислириға өзиниң Йерусалимға кетиши,
ақсақаллар, баш каһинлар вә Тәврат устазлири тәрипидин көп азап-оқубәт
тартиши, өлтүрүлүши муқәррәр болғанлиғини, шундақла үчинчи күни
тирилдүрүлидиғанлиғини аян қилишқа башлиди.■
22 Шуниң билән Петрус уни бир чәткә тартип, уни әйипләп:
— Я Рәб, саңа рәһим қилинғай! Бешиңға бундақ ишлар қәтъий чүшмәйду! — деди.
23 Лекин у бурулуп Петрусқа қарап:
— Арқамға өт, Шәйтан! Сән маңа путликашаңсән, сениң ойлиғанлириң Худаниң
ишлири әмәс, инсанниң ишлиридур, — деди.□ ■
24 Андин Әйса мухлислириға мундақ деди:
Кимдәким маңа әгишишни халиса, өзидин ваз кечип, өзиниң крестини көтирип
маңа әгәшсун! □ ■
25 Чүнки өз җенини қутқузмақчи болған киши чоқум җенидин мәһрум болиду,
лекин мән үчүн өз җенидин мәһрум болған киши униңға еришиду.□ ■
26 Чүнки бир адәм пүтүн дунияға егә болуп җенидин мәһрум қалса, буниң немә
пайдиси болсун?! У немисини җениға тегишсун?! □ ■
27 Чүнки Инсаноғли Атисиниң шан-шәриви ичидә пәриштилири билән келиш
алдида туриду; вә у һәммә адәмниң өз әмәллиригә тушлуқ җавап қайтуриду.■

□ **16:18 «Сән болсаң Петрусдурсән. Мән җамаитимни бу уюлташ үстигә қуримән....»** — «Петрус»ниң мәнаси «таш» болуп, у «җамаәтниң ули» әмәс. Җамаәтниң ули болса Әйса ейтқан «уюлташ» болуп, у яки өзини яки өзигә бағланған иман-етиқатини көрситиду. «1Пет.» 2:4-9ни вә «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«тәһтисараниң дәрвазилири»** — бәлким көчмә мәнидә болуп, «өлүмниң күчи», «җин-шәйтанларниң күчлири»ни көрситиши мумкин. ■ **16:18** Зәб. 117:22; Йәш. 28:16; 33:20; Юһ. 1:43; 1Кор. 3:11. □ **16:19 «Әрш падишалиғиниң ачқучлирини саңа тапшуримән; сән йәр йүзидә немини бағлисаң әрштиму бағланған болиду,...»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **16:19** Мат. 18:18; Юһ. 20:22. ■ **16:21** Мат. 17:22; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 9:22; 18:31; 24:7. □ **16:23 «Арқамға өт, Шәйтан!...»** — Мәсиһ бу айәттә «Шәйтан» дегән бу сөзини биринчидин «дүшмән» дегән мәнидә ишлитип, өзиниң дүшмини болуп қалған Петрусқа ейтиду. Иккинчидин, Шәйтан өзи Петрус арқилиқ Әйсаға путликашаң болмақчи еди. ■ **16:23** 2Сам. 19:22. □ **16:24 «кимдәким маңа әгишишни халиса, өзидин ваз кечип, өзиниң крестини көтирип маңа әгәшсун!»** — 10:38ни, шундақла униңдики изаһатниму көрүң. ■ **16:24** Мат. 10:38; Мар. 8:34; Луқа 9:23; 14:27. □ **16:25 «Чүнки өз җенини қутқузмақчи болған киши чоқум җенидин мәһрум болиду, лекин мән үчүн өз җенидин мәһрум болған киши униңға еришиду»** — грек тилида «җан» вә «һаят» бирла сөз билән ипадилиниду. «Өз җени» мошу йәрдә пәқәт адәмниң һаятинила әмәс, бәлки барлиқ етиқати болғанларға муйәссәр қилинған мәңгүлүк роһий бәхитни вә мирасини көрситиду. ■ **16:25** Мат. 10:39; Мар. 8:35; Луқа 9:24; 17:33; Юһ. 12:25. □ **16:26 «Чүнки бир адәм пүтүн дунияға егә болуп җенидин мәһрум қалса, буниң немә пайдиси болсун?! У немисини җениға тегишсун?!»** — жуқурiқи изаһатта ейтилғандәк, «өз җени» мошу йәрдә пәқәт адәмниң һаятинила әмәс, бәлки барлиқ етиқатчи болғанларға муйәссәр қилинған мәңгүлүк роһий бәхитни вә мирасини көрситиду, әлвәттә. ■ **16:26** Зәб. 48:7-13; Мар. 8:37; Луқа 9:25. ■ **16:27** Аюп 34:11; Зәб. 61:13; Мат. 24:30; 25:31; 26:64; Рим. 2:6.

28 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, бу йәрдә турғанларниң арисидин
өлүмниң тәмини тетиштин бурун җәзмән Инсаноғлиниң өз падишалиғи билән
кәлгәнлигини көридиғанлар бардур.□ ■

17

Әйсаниң җулалиқта көрүнүши
Мар. 9:2-13; Луқа 9:28-36

1 Вә алтә күндин кейин, Әйса Петрус, Яқуп вә Яқупниң иниси Юһаннани айрип
елип, егиз бир таққа чиқти.■
2 У йәрдә униң сияқи уларниң көз алдидила өзгирип, йүзи қуяштәк парлиди,
кийимлири нурдәк аппақ болуп чақниди.
3 Вә мана, *мухлисларға* Муса вә Иляс *пәйғәмбәрләр* униң билән сөзлишиватқан
һалда көрүнди.
4 Шуниң билән Петрус Әйсаға:
— И Рәб, бу йәрдә болғинимиз немидегән яхши! Халисаң, бирини саңа, бирини
Мусаға, йәнә бирини Илясқа атап бу йәргә үч кәпә ясайли! — деди.□
5 Униң гепи түгимәйла, мана нурлуқ бир булут уларни қапливалди. Мана,
булуттин: «Бу Мениң сөйүмлүк Оғлумдур, Мән униңдин хурсәнмән. Униңға
қулақ селиңлар!» дегән аваз аңланди.■
6 Мухлислар буни аңлап өзлирини йәргә ташлап дүм йетип вәһимигә чүшти.
7 Бирақ Әйса келип, уларға қолини тәккүзүп:
Қопуңлар, қорқмаңлар, — деди.
8 Улар бешини көтирип қаривиди, Әйсадин башқа һеч кимни көрмиди.
9 Тағдин чүшүветип, Әйса уларға:
— Инсаноғли өлүмдин тирилдүрүлмигичә, бу аламәт көрүнүшни һеч кимгә
ейтмаңлар, — дәп тапилиди.■
10 Андин мухлислири униңдин:
— Тәврат устазлири немә үчүн: «Иляс *пәйғәмбәр Мәсиһ келиштин* авал қайтип
келиши керәк» дейишиду? — дәп сорашти.■
11 У уларға җававән:
— Иляс *пәйғәмбәр* дәрвәқә *Мәсиһтин* авал келиду, һәммә ишни орниға кәлтүриду.
□

□ **16:28 «Бу йәрдә турғанларниң арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун...»** — «өлүмниң тәмини тетиш» грек тилида «өлүмни тетиш» дәп ипадилиниду. **«бу йәрдә турғанларниң арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун җәзмән Инсаноғлиниң өз падишалиғи билән кәлгәнлигини көридиғанлар бардур»** — бизниңчә 16:28-айәттики сөзниң муһим мәнаси 17-бапта тәсвирләнгән карамәт ишларни көрситиду. Башқа алимлар у: (1) Әйса өлтүрүлгәндин кейин мухлислириға қайта көрүнүши билән; (2) Муқәддәс Роһниң келиши билән; (3) Мәсиһниң шәриви җамаәттә аян қилиниши билән; (4) Әйсаниң дунияға қайтип келиши билән әмәлгә ашурулди, дәп қарайду. Жуқириқи (1)-, (2)-, (3)-пикир сәл орунлуқ болғини билән, лекин Әйсаниң «бу йәрдә турғанларниң **арисидин**... көридиғанлар бар» дегинидин қариғанда, **бәзи** расуллар бу ишни көриду, шуңа муһим әмәлгә ашурулуши 17-баптики «Әйсаниң җулалиқта көрүнүши» дегән иштур, дәп қараймиз. ■ **16:28** Мар. 9:1; Луқа 9:27. ■ **17:1** Мар. 9:2; Луқа 9:28; 2Пет. 1:17.
□ **17:4 «Халисаң, ... бу йәргә үч кәпә ясайли!»** — яки «халисаң, ... бу йәргә үч кәпә ясай!». Бу сөз вә пүтүн вақиә тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **17:5** Қан. 18:19; Йәш. 42:1; Мат. 3:17; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Рос. 3:22; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17. ■ **17:9** Мар. 9:9; Луқа 9:36. ■ **17:10** Мал. 3:23; Мат. 11:14; Мар. 9:11. □ **17:11 «Иляс пәйғәмбәр дәрвәқә *Мәсиһтин* авал келиду, һәммә ишни орниға кәлтүриду»** — «Илясниң авал келиши» вә униң «һәммини орниға кәлтүрүши»ни көрсәткән бешарәт вә башқа тәпсилатлири Тәврат, «Мал.» 4:5-6дә хатирилиниду.

12 Амма мән силәргә шуни ейтип қояйки, иляс аллиқачан кәлди, лекин кишиләр уни тонумиди, бәлки униңға халиғанчә муамилә қилди. Шуниңға охшаш, Инсаноғлиму уларниң қоллирида азап чекиш алдида туриду, — деди.
13 Шу чағда мухлислар униң чөмүлдүргүчи Йәһя тоғрисида сөзләватқанлиғини чүшәнди.

Жин чаплашқан балиниң азат қилиниши
Мар. 9:14-29; Луқа 9:37-43

14 Улар халайиқниң йениға барғинида, бир киши униң алдиға келип, тизлинип:■
15 Рәб, оғлумға ичиңни ағритқайсән! Чүнки униң тутқақлиқ кесили бар болғачқа, зор азап чекиватиду; чүнки у дайим отниң яки суниң ичигә чүшүп кетиду. □
16 Уни мухлислириңға елип кәлгән едим, сақайталмиди, — деди.
17 Әйса жававән: — Әй етиқатсиз вә тәтүр дәвир, силәр билән қачанғичә турай?! Мән силәргә йәнә қачанғичә сәвир қилай? — Балини алдимға елип келиңлар — деди.
18 Шуниң билән Әйса *жинға* тәнбиһ беривиди, жин балидин чиқип кәтти, балиму шуан сақайди.
19 Кейин, Әйса айрим қалғанда, мухлислар униң йениға келип:
— Биз немә үчүн жинни қоғливетәлмидуқ? — дәп сорашти.■
20 У уларға: — Ишәшиңлар болмиғанлиғи үчүн. Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, силәрдә қича уруғидәк зәрричә ишәш болсила, силәр аву таққа: «Бу йәрдин у йәргә көч» десәңлар, көчиду; шундақла силәргә мүмкин болмайдиған һеч иш болмайду. ■
21 Бирақ, бундақ жинларни дуа қилиш вә роза тутуш билән болмиса һайдиғили болмайду — деди.□

Әйсаниң йәнә өлүши вә тирилиши тоғрилиқ ейтиши
Мар. 9:30-32; Луқа 9:43-45

22 Улар Галилийә өлкисидә айлинип жүргинидә, Әйса уларға:
— Инсаноғли *сатқунлуқтин* инсанларниң қолиға тапшурулиду; ■
23 улар уни өлтүриду, лекин үчинчи күни у тирилиду, — деди. Буни аңлап мухлислар еғир ғәм-қайғуға чөмүп кәтти.

Ибадәтхана бежи тапшуруш мәсилиси

24 Андин улар Кәпәрнаһум шәһиригә кәлгинидә, *ибадәтхана* «икки драқма» *бежини* жиққучилар Петрусниң йениға келип:
— Устазиңлар «икки драқма»ни төләмду? — дәп сориди.□
25 Төләйду, — деди Петрус.
Лекин у өйгә киргишигила, техи бир немә демәстила Әйса униңдин:
— Симон, сениңчә бу дунийадики падишалар кимләрдин баж алиду? Өз пәрзәнтлиридинму, яки ятлардинму, — дәп сориди.■
26 Петрус униңға:

■ **17:14** Мар. 9:16; Луқа 9:37. □ **17:15 «тутқақлиқ кесили»** — грек тилида «ай (шари) тәрипидин урулған» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **17:19** Мар. 9:28. ■ **17:20** Мат. 21:21; Луқа 17:6. □ **17:21 «Бирақ, бундақ жинларни дуа қилиш вә роза тутуш билән болмиса һайдиғили болмайду»** — бу айәт бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. ■ **17:22** Мат. 16:21; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 9:22,44; 18:31. □ **17:24 «... ибадәтхана «икки драқма» бежини жиққучилар Петрусниң йениға келип...»** — «ибадәтхана бежи» мошу йәрдә грек тилида «дидрақма» (икки «драқма» пул) дейилиду. «Дидрақма» әсли бир хил тәңгә болуп, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә Исраилдики һәр әр киши һәр жилда ибадәтханиниң ишлири үчүн «йерим шәкәл» (бир дидрақма) тапшуруш керәк еди. «Мис.» 30:13-16ни көрүң. ■ **17:25** Мат. 22:21; Рим. 13:7.

Ятлардин, — девиди, Әйса униңға:
— Ундақта, пәрзәнтләр *бажғдин* халий болиду.
27 Бирақ *баж жиққучиларға* путликашаң болмаслиғимиз үчүн, деңизға берип
қармақни ташла. Тутқан биринчи белиқни елип, ағзини ачсаң, төрт драқмилиқ
бир тәңгә пул чиқиду. Уни елип мән вә сән иккимизниң *бежи* үчүн уларға бәр, —
деди.□

18

Әрш падишалиғида ким әң улуқ?
Мар. 9:33-37; Луқа 9:46-48

1 Бу чағда, мухлислар Әйсаниң йениға келип:
Әрш падишалиғида ким әң улуқ? — дәп сориди.■
2 Әйса йениға кичик бир балини чақирип, уни оттурида турғузуп, мундақ деди:
3 — Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, өз йолуңлардин йенип, кичик
балилардәк сәбий болмисаңлар, әрш падишалиғиға һәргиз кирәлмәйсиләр.■
4 Әнди ким өзини бу кичик балидәк кичик пеил тутса, у әрш падишалиғида әң
улуқ болиду.□ ■
5 Бундақ кичик бир балини мениң намимда қобул қилса, у мени қобул қилған
болиду.■
6 Лекин маңа етиқат қилған бундақ кичикләрдин бирини *гунаға* путлаштурған
һәр қандақ адәмни, у бойниға йоған түгмән теши есилған һалда деңизниң тегигә
чөктүрүветилгини әвзәл болатти.■
7 Инсанни гунаға путлаштуридиған ишлар түпәйлидин бу дунядикиләрниң
һалиға вай! Путлаштуридиған ишлар муқәррәр болиду; лекин шу путлаштурғучи
адәмниң һалиға вай!□ ■
8 Әгәр әнди қолуң яки путуң сени гунаға путлаштурса, уни кесип ташливәт. Чүнки
икки қолуң яки икки путуң бар һалда дозақтики отқа ташланғиниңдин көрә,
чолақ яки токур һалда һаятлиққа киргиниң әвзәлдур.■
9 Әгәр көзүң сени гунаға путлаштурса, уни оюп өзүңдин нери ташливәт. Икки
көзүң бар һалда дозақтики отқа ташланғиниңдин көрә, бирла көзүң билән
болсиму һаятлиққа киргиниң әвзәлдур.

Азған қой тоғрисидики тәмсил

□ **17:27 «Бирақ баж жиққучиларға путликашаң болмаслиғимиз үчүн...»** — Әйса вә Петрус иккиси «падишаниң пәрзәнти» болуп, Худаниң ибадәтханисиға баж төләштин халий еди. Лекин баж жиққучилар буни чүшәнмигәчкә, улар төлимисә, бәлким «Бу Әйса тәқвадар әмәс екән, Мәсиһ болалмайду» дәп қелиши, шундақла улар Әйсаға етиқат бағлап, нижатқа еришиш пурситидин мәһрум болуши мүмкин. **«төрт драқмилиқ бир тәңгә пул чиқиду»** — «төрт драқма тәңгә» (грек тилида «статер») — 24-айәттики изаһат оқурмәнләрниң ядида болса көрәләйдуки, бу пул Әйса вә Петрусниң бажни төлиши үчүн дәл керәклик пул еди. ■ **18:1** Мар. 9:34; Луқа 9:46; 22:24. ■ **18:3** Мат. 19:14; 1Кор. 14:20; 1Пет. 2:2. □ **18:4 «Әнди ким өзини бу кичик балидәк кичик пеил тутса, у әрш падишалиғида әң улуқ болиду»** — «кичик балилар» адәттә чоңчилиқ қилмайду вә өзини биләрмән қилип көрсәтмәйду вә бәлким һәммидин муһим атисиниң сөзигә шәртсиз ишиниду. ■ **18:4** 1Пет. 5:6. ■ **18:5** Мар. 9:37; Луқа 9:48; Юһ. 13:20. ■ **18:6** Мар. 9:42; Луқа 17:2. □ **18:7 «инсанни гунаға путлаштуридиған ишлар түпәйлидин бу дунядикиләрниң һалиға вай! Путлаштуридиған ишлар муқәррәр болиду; лекин шу путлаштурғучи адәмниң һалиға вай!»** — бу муһим айәт устидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **18:7** Мат. 26:24; Рос. 2:23; 4:27,28; 1Кор. 11:19. ■ **18:8** Қан. 13:7; Мат. 5:29,30; Мар. 9:43.

10 — Бу сәбий кичикләрниң һеч биригиму сәл қараштин һези болуңлар. Чүнки
шуни силәргә ейтайки, уларниң әрштики пәриштилири әрштики Атамниң
жамалини һәрдайим көрүп туриду. ■
11 Чүнки Инсаноғли һалакәткә азғанларни қутқузғили кәлди.□ ■
12 Қандақ қарайсиләр? Бирәвниң йүз туяқ қойи болуп, униңдин бири езип топтин
чүшүп қалса, у тохсән тоққуз қойни тағларға қоюп қоюп, һелиқи азған қойини
издәйдиғу? ■
13 Вә әгәр уни тепивалса, мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, у қой үчүн
болған хошаллиғи азмиған тохсән тоққузиниңкидин зор болиду.
14 Шуниңға охшаш, бу сәбий кичикләрниң һәр қандиқиниң һалакәткә езип
келиши әрштики Атаңларниң ирадиси әмәстур.

Гуна өткүзгән қериндашқа болған муамилә
Луқа 17:3

15 — Әнди әгәр қериндишиң саңа зиян селип гуна қилса, униң йениға берип
иккиңлар халий чағда сәһвәнлигини көрситип қой. Қериндишиң сөзүңни
аңлиса, уни *езиштин* қайтурувалған болисән. ■
16 Лекин аңлимиса, йәнә бир-икки *гувачини* елип, униң йениға барғин. Шундақ
қилип, һәммә иш икки-үч гувачиниң сөзи билән қилинсун. □ ■
17 Лекин әгәр *қериндишиң* уларниң сөзигиму қулақ салмиса, әһвални жамаәткә
йәткүзүп ейтқин. Әгәр у жамаәттикиләргә қулақ салмиса, уни ят әллик яки
бажгир қатарида көрүңлар.□ ■
18 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, силәр йәр йүзидә немини
бағлисаңлар, әрштиму шу бағланған болиду вә силәр йәр йүзидә немини қоюп
бәрсәңлар, әрштиму қоюп берилгән болиду.□ ■
19 Мән йәнә шуни силәргә бәрһәқ ейтип қояйки, йәр йүзидә араңлардин иккиси
өзлири тилигән бир иш тоғрилиқ қәлби бир болуп һәр қандақ нәрсини тиләп дуа
қилса, әрштики Атам уларниң тилигини иҗабәт қилиду.
20 Чүнки икки яки үчәйлән мениң намим билән қәйәрдә жиғилған болса, мән шу
йәрдә уларниң арисида болимән.□ ■

Шәпқәт көргүчи шәпқәтлик болуши керәк

21 Андин Петрус униң алдиға келип:

■ **18:10** Зәб. 33:8; Луқа 15:3-7 □ **18:11 «Чүнки Инсаноғли һалакәткә азғанларни қутқузғили кәлди»** — бу айәт бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. ■ **18:11** Луқа 19:10. ■ **18:12** Луқа 15:3. ■ **18:15** Лав. 19:17; Пәнд. 17:10; Луқа 17:3; Яқ. 5:19. □ **18:16 «һәммә иш икки-үч гувачиниң сөзи билән қилинсун»** — бу сөз «Қан.» 19:15дин нәқил кәлтүрүлгән. ■ **18:16** Чөл. 35:30; Қан. 17:6; 19:15; Юһ. 8:17; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:28. □ **18:17 «Әгәр у жамаәттикиләргә қулақ салмиса, уни ят әллик яки бажгир қатарида көрүңлар»** — шу чағда «ят әллик»ләрниң көпинчиси бутпәрәс еди. «Бажгир»лар (Рим империйәси үчүн хәлиқтин баж алидиған Йәһудийлар) болса «Рим империйәгә сетилип кәткән хаинлар» дәп «иплас адәмләр»ниң қатарида қарилатти. ■ **18:17** 1Кор. 5:9; 2Тес. 3:14. □ **18:18 «силәр йәр йүзидә немини бағлисаңлар, әрштиму шу бағланған болиду вә силәр йәр йүзидә немини қоюп бәрсәңлар, әрштиму қоюп берилгән болиду»** — бу сөз 16:19-айәттикигә охшаш, бирақ әшу йәрдә ялғуз Петрусқа ейтилған. Биз Әйсаниң мошу сөзлиридә ейтилған һоқуқ пәқәт расулларғила әмәс, бәлки пүткүл жамаәткә тәвәдур. Әйса тапшурған бу һоқуқ: (1) жамаәттики дуаларда алаһидә тиләш һоқуқини; (2) жамаәт тәртиви бойичә, гуна садир қилип, амма товва қилмиған әзаларни чәкләш, жамаәттин чиқириш яки уларға тәрбийә бериш һоқуқини көрситиду, дәп ишинимиз (17-айәт вә 19-20-айәтни, «1Кор.» 5:1-5, «2Кор.» 2:5-11ни көрүң). ■ **18:18** Мат. 16:19; Юһ. 20:23. □ **18:20 «икки яки үч адәм мениң намим билән қәйәрдә жиғилған болса...»** — грек тилида «икки яки үчәйлән адәм мениң намимға қәйәрдә жиғилған болса...». ■ **18:20** Луқа 24:15,36.

— И Рәб, қериндишимниң маңа зиян селип өткүзгән қанчә қетимлиқ гунайини кәчүрүшүм керәк? Йәттә қетимму? — деди.■
22 Әйса униңға мундақ деди:
—Мән саңа шуни ейтип қояйки, йәттә қетим әмәс, йәтмиш һәссә йәттә қетим! □ ■
23 Әрш падишалиғи чакарлири билән һесап-китап қилмақчи болған бир падишаға охшайду.
24 Һесап-китапни башлиғинида, униңға он миң талант пул қәриздар болған бир чакар кәлтүрүлүпту. □
25 Чакарниң төлигидәк һеч нәрсиси болмиғачқа, ғоҗиси чакарниң өзини, хотун бала-җақиси вә бар-йоқини сетип, қәрзини төләшини буйрупту. ■
26 Шуңа чакар униң алдида йәргә жиқилип баш уруп: «Ғоҗам, маңа кәңчилик қилғайла, мән пүтүн қәрзимни чоқум төләймән» дәп ялвурупту.
27 Чакарниң ғоҗиси униңға ич ағритип, уни қоюп берип, қәрзини кәчүрүм қипту.
28 Лекин чакар у йәрдин чиқип, өзигә йүз динар қәриздар болған йәнә бир чакар бурадирини учритипту. Уни тутувелип, бойнини боғуп туруп: «Қәризни төлә!» дәпту. □
29 Буниң билән бу чакар бурадири йәргә жиқилип униңдин: «Маңа кәңчилик қил, қәризни чоқум қайтуримән» дәп ялвурупту.
30 Лекин у унимапту вә: «Пүтүн қәризни төлимигичә зинданда ятисән» дәп уни зинданға ташлитипту.
31 Бундақ ишниң йүз бәргәнлигини көргән башқа чакарлар интайин азаплинип ғоҗисиниң алдиға берип, әһвални баштин-ахир сөзләп берипту.
32 Буниң билән ғоҗиси һелиқи чакарни чақиртип: «Әй рәзил чакар! Маңа йелинғанлиғиң үчүн шунчә көп қәрзиңниң һәммисини кәчүрдүм.
33 Мән саңа ич ағритқинимдәк, сәнму чакар бурадириңгә ич ағритишиңға тоғра кәлмәмду?!» дәпту.
34 Буниң билән ғоҗиси ғәзәплинип уни пүтүн қәрзини төләп болғичә адәм қийнғучи гундипайларниң қолида турушқа тапшуруп берипту.□
35 Шуниңға охшаш, әгәр һәр бириңлар өз қериндашлириңларни чин дилиңлардин кәчүрмисәңлар, әрштики Атамму силәргә охшаш муамилә қилиду.■

19

Талақ қилиш тоғрисида
Мар. 10:1-12

1 Шундақ болдики, Әйса бу сөзләрни ейтип болғандин кейин, Галилийә өлкисидин айрилип, Йәһудийә өлкисиниң чәт йәрлиригә, йәни Иордан дәриясиниң у қетидики жутларға барди.■
2 Топ-топ адәмләр униңға әгишип кәлгән болуп, у уларни шу йәрдила сақайтти.

■ **18:21** Луқа 17:4. □ **18:22 «йәттә қетим әмәс, йәтмиш һәссә йәттә қетим!»** — яки «йәттә қетим әмәс, йәтмиш йәттә қетим». ■ **18:22** Мат. 6:14; Мар. 11:25; Кол. 3:13. □ **18:24 «он миң талант пул»** — бир «талант» алтун яки көмүш тәңгә аз дегәндә бир ишчиниң жиллиқ һәққиниң 17 һәссиси болуп, 10000 талант һазир оттура һесап билән бәлким икки миллиард (миң миллион) долларчә болиду. ■ **18:25** Мат. 5:25. □ **18:28 «йүз динар қәриздар»** — шу вақитларда «бир динар» бир ишчиниң бир күнлүк һәққи болуп, йүз тәңгә бәлким оттура һесап билән 1300 долларчә болатти. □ **18:34 «адәм қийнғучи гундипайлар»** — мошу гундипайларниң адәттики вәзиписи җинайәтчиниң җинайитини сүрүштә қилиш үчүн мәһбусларни қийнаш еди. ■ **18:35** Мат. 6:14; Мар. 11:26; Яқ. 2:13. ■ **19:1** Мар. 10:1.

3 Әнди бәзи Пәрисийләр униң йениға келип уни қилтаққа чүшүрүш мәхситидә униңдин:
— Бир адәмниң һәр қандақ сәвәптин аялини қоюветиши Тәврат қануниға уйғунму? — дәп сориди.■
4 Шуниң билән у жававән мундақ деди:
— *Тәвраттин* шуни оқумидиңларму, муқәддәмдә инсанларни Яратқучи уларни «Әр вә аял қилип яратти» вә□ ■
5 «Шу сәвәптин әр киши ата-анисидин айрилиду, аяли билән бирлишип иккиси бир тән болиду».■
6 Шундақ екән, әр-аял әнди икки тән әмәс, бәлки бир тән болиду. Шуниң үчүн, Худа қошқанни инсан айримисун.■
7 Пәрисийләр униңдин йәнә:
— Ундақта, Муса *пәйғәмбәр* немә үчүн *Тәврат қанунида* әр киши өз аялиға талақ хетини бәрсила андин уни қоюветишкә болиду, дәп буйруған? — дәп сорашти.□ ■
8 У уларға: — Таш жүрәклигиңлардин Муса *пәйғәмбәр* аяллириңларни талақ қилишқа рухсәт қилған; лекин аләмниң башлимида бундақ әмәс еди.
9 Әнди шуни силәргә ейтип қояйки, аялини бузуқлуқтин башқа бирәр сәвәп билән талақ қилип, башқа бирини әмригә алған һәр қандақ киши зина қилған болиду.□ ■
10 Мухлислар униңға:
— Әгәр әр билән аяли оттурисидики әһвал шундақ болса, ундақта өйләнмәслик яхши екән, — деди.□
11 У уларға:
— Бу сөзни һәммила адәм әмәс, пәқәт несип қилинғанларла қобул қилалайду. ■
12 Чүнки анисиниң балиятқусидин туғма бәзи ағватлар бар; вә инсан тәрипидин ахта қилинған бәзи ағватларму бар; вә әрш падишалиғи үчүн өзини ағват қилғанларму бар. Бу сөзни қобул қилалайдиғанлар қобул қилсун! — деди.□

Әйса вә кичик балилар
Мар. 10:13-16; Луқа 18:15-17

13 Қолуңни тәккүзүп дуа қилғайсән дәп, бәзиләр кичик балилирини униң алдиға елип кәлди. Бирақ мухлислар елип кәлгәнләрни әйиплиди. ■
14 Амма Әйса:
— Балилар мениң алдимға кәлтүрүлсун, уларни тосмаңлар. Чүнки әрш падишалиғи дәл мошундақларға тәвәдур, — деди. □ ■

■ **19:3** Мар. 10:2. □ **19:4 «шуни оқумидиңларму,...?»** — Бу Пәрисийләр әң яхши көридиған ибариләрниң бири. ■ **19:4** Яр. 1:17; 2:24; 5:2 ■ **19:5** Яр. 2:24; 1Кор. 6:16; Әф. 5:31. ■ **19:6** 1Кор. 7:10. □ **19:7 «Муса пәйғәмбәр немә үчүн Тәврат қанунида әр киши өз аялиға талақ хетини бәрсила андин уни қоюветишкә болиду»** — әмирниң тоғриси «Қан.» 24:1дә тепилиду. ■ **19:7** Қан. 24:1; Йәр. 3:1. □ **19:9 «Изаһат»** — бези кона көчүрүлмиләрдә мошу йәрдә «вә талақ қилинған аялни әмригә алған кишиму зина қилған болиду» дегән сөзләр қошулуди. 5:32ни көрүң. ■ **19:9** Мат. 5:32; Мар. 10:11; Луқа 16:18; 1Кор. 7:10. □ **19:10 «ундақта өйләнмәслик яхши екән»** — демәк, мухлисларниң ойлишичә, талақ қилиш имканийити болмиса («чиқиш йоли болмиса), өйлиниш интайин қорқунучлуқ иштур. ■ **19:11** 1Кор. 7:7,17. □ **19:12 «анисиниң балиятқусидин туғма бәзи ағватлар бар»** — «туғма ағватлар» бәлким туғма жинсий иқтидари ажизларни, ишқсиз кишиләрни көрситиду; «башқилар тәрипидин ахта қилинған» кона заманларда хан-падишаларниң ордилирида һәрәмни башқуруш хизмити үчүн пичиветилгән адәмләрни көрситиду. «Әршниң падишалиғи үчүн өз-өзини ағват қилғанлар» бәлким Худаниң хизмитидә көпрәк вақит болай дәп өйлиништин ваз кәчкәнләрни көрситиду. ■ **19:13** Мар. 10:13; Луқа 18:15. □ **19:14 «әрш падишалиғи дәл мошундақларға тәвәдур»** — яки «әрш падишалиғи дәл мошундақлардин тәркиб тапқандур». ■ **19:14** Мат. 18:3; 1Кор. 14:20; 1Пет. 2:2.

15 Вә қоллирини уларға тәккүзгәндин кейин, у у йәрдин айрилди.

Пулдарлар Худаниң падишалиғиға кирәләмду?
Мар. 10:17-31; Луқа 18:18-30

16 Мана, бир күни бириси униң алдиға келип:
— Устаз, мән қандақ яхши ишни қилсам, мәңгүлүк һаятқа еришимән? — дәп
сориди.■
17 У униңға:
— Немишкә мәндин яхшилиқ тоғрисида сорайсән? «Яхши болғучилар» болса
пәқәт бирила бар. Амма һаятлиққа киримән десәң, әмирләргә әмәл қил, — деди.
18 Қайси әмирләргә дәйсән? — дәп сориди у.
Әйса униңға:
— «Қатиллиқ қилма, зина қилма, оғрилиқ қилма, ялған гувалиқ бәрмә, ■
19 ата-анаңға һөрмәт қил вә хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй» — деди.□ ■
20 Яш жигит униңға: — Буларниң һәммисигә әмәл қилип келиватимән. Әнди
маңа йәнә немә кәм? — деди.
21 Әйса униңға:
— Әгәр мукәммәл болушни халисаң, берип бар-йоқуңни сетип, пулини
кәмбәғәлләргә бәргин. Шуниң билән әрштә ғәзнәң болиду. Андин келип маңа
әгәшкин, — деди.■
22 Жигит мошу сөзни аңлап, қайғуға чөмүп у йәрдин кетип қалди. Чүнки униң
мал-мүлки наһайити көп еди.
23 Әйса мухлислириға:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, байларниң әрш падишалиғиға кириши
тәсликтила болиду. ■
24 Вә йәнә шуни силәргә ейтайки, төгиниң йиңнниниң көзидин өтүши бай
адәмниң Худаниң падишалиғиға киришидин асандур! — деди.
25 Мухлислар буни аңлап интайин бәк һәйран болушуп:
— Ундақта, ким нижатқа еришәләйду? — дәп сорашти.
26 Амма Әйса уларға қарап:
— Бу иш инсан билән вужудқа чиқиши мүмкин әмәс, лекин Худаға нисбәтән
һәммә иш мүмкин болиду, — деди.□ ■
27 Буниң билән Петрус униңға:
— Мана, биз һәммидин ваз кечип саңа әгәштуқ! Биз буниң үчүн немигә
еришимиз? — дәп сориди.■
28 Әйса уларға мундақ деди:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, аләмдики һәммә қайтидин
йеңиланғинида, Инсаноғли шанлиқ тәхтидә олтарған вақтида, маңа әгәшкән
силәр он икки тәхттә олтирип, Исраилларниң он икки қәбилисигә һөкүм
чиқирисиләр. ■

■ **19:16** Мар. 10:17; Луқа 18:18. ■ **19:18** Мис. 20:12; Лав. 19:18; Қан. 5:16-20; Рим. 13:9. □ **19:19 «қатиллиқ қилма, зина қилма, оғрилиқ қилма, ялған гувалиқ бәрмә, ата-анаңға һөрмәт қил вә хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй»** — (18-19-айәт) оқурмәнләр шуниңға диққәт қилған болуши мүмкинки, Әйса «он пәрман» ичидики Худаға мунасивәтлик пәрманларни яки «(хошнаңниң нәрсилирини) тама қилма» дегән пәрманни тилға алғини йоқ. ■ **19:19** Лав. 19:17; Мат. 22:39; Мар. 12:31; Гал. 5:14; Яқ. 2:8. ■ **19:21** Мат. 6:19; Луқа 12:33; 16:9; 1Тим. 6:19. ■ **19:23** Пәнд. 11:28; Мар. 10:23; Луқа 18:24. □ **19:26 «Худаға нисбәтән һәммә иш мүмкин болиду»** — грек тилида: «Худа билән һәммә иш мүмкин болиду». ■ **19:26** Аюп 42:2; Йәр. 32:17; Зәк. 8:6; Луқа 1:37; 18:27. ■ **19:27** Мат. 4:20; Мар. 10:28; Луқа 5:11; 18:28. ■ **19:28** Луқа 22:30.

29 Мениң намим дәп өйләр, ака-ука, ача-сиңил қериндашлири, ата-аниси, аяли, балилири яки йәр-зиминлардин ваз кәчкәнләрниң һәммиси уларға йүз һәссә артуқ еришиду вә мәңгүлүк һаятқа мирас болиду. □ ■
30 Лекин шу чағда нурғун алдида турғанлар арқиға өтиду, нурғун арқида турғанлар алдиға өтиду. ■

20

Үзүмзарлиқтики ишләмчиләр

1 — Чүнки әрш падишалиғи бир йәр егисигә охшайду. Егиси үзүмзарлиғида ишләшкә адәмләрни яллаш үчүн таң сәһәрдә сиртқа чиқипту.
2 У ишләмчиләр билән күнлүки үчүн бир күмүч динардин беришкә келишип, уларни үзүмзарлиғиға әвәтипту.□
3 Саат тоққузларда у йәнә сиртқа чиқип, базарда бекар турған башқа кишиләрни көрүпту.□
4 Уларға: «Силәрму үзүмзарлиғимға бериңлар, һәққиңларға тегишлигини беримән» — дәпту.
5 Улар үзүмзарлиққа берипту. Чүштә вә саат үчтиму у йәнә чиқип йәнә шундақ қипту.□
6 Лекин *кәчқурун* саат бәшләрдә чиққанда у йәрдә турған йәнә башқиларни көрүп, улардин: «Немә үчүн бу йәрдә күн бойи бекар турисиләр?» дәп сорапту.□
7 Улар: «Бизни һеч ким яллимиди» дәп җавап қайтурупту. У уларға: «Ундақта, силәрму үзүмзарлиғимға берип ишләңлар» — дәпту.
8 Кәч болғанда, үзүмзарлиқ егиси ғоҗидариға: «Ишләмчиләрни чақирип, әң ахирида кәлгәнләрдин башлап әң авал кәлгәнләргичә һәммисиниң иш һәққини бәр» дәпту.
9 Авал кәчқурун саат бәштә ишқа кәлгәнләр келип, һәр бири бир күмүч динардин апту.
10 Әң авал яллап келингәнләрниң нөвити кәлгәндә, улар: Техиму көп иш һәққи алимизғу, дәп ойлишипту; бирақ уларму бир күмүч динардин апту.
11 Улар иш һәққини алғини билән йәр егисидин ағринип:
12 «Бу ахирда кәлгәнләр пәқәт бир саатла ишлиди, бирақ сиз уларни күн бойи җапалиқ вә каттиқ иссиқни чәккән бизләр билән баравәр һесаплидиңизғу, дәп ғудуришипту.
13 Лекин *йәр егиси* уларниң биригә җавап қайтуруп: «Бурадәр, саңа наһәқлиқ қилғиним йоқ! Сән билән бир күмүч динарға келишмигәнмидуқ?
14 Һәққиңни елип қайтип кәткин. Бу ахирда кәлгәнгиму саңа охшаш бәргүм бар.
15 Өзүмниңкини өзүм билгәнчә ишлитиш һоқуқум йоқму? Сехий болғанлиғимға көзүң қизириватамду?

□ **19:29 «Мениң намим дәп өйләр, ака-ука, ... яки йәр-зиминлардин ваз кәчкәнләр..»** — грек тилида «мениң намим үчүн өйләр, ака-ука... яки йәр-зиминлардин ваз кәчкәнләр...». ■ **19:29** Қан. 33:9; Аюп 42:12. ■ **19:30** Мар. 10:31; Луқа 13:30. □ **20:2 «У ишләмчиләр билән күнлүки үчүн бир күмүч динардин беришкә келишип...»** — «бир күмүч динар» грек тилида «бир динариус». □ **20:3 «Саат тоққузларда»** — грекчә «күнниң үчинчи саити» — йәни саат тоққузни көрситиду. Йәһудий хәлқи үчүн «толуқ күн» (24 саат) кәч саат алтидә башлиниду; кәчтә «җесәк» ишлитилиду; әтигән саат алтидин кәч саат алтигичә «күндүз» дейилиду, күндүз он икки саатқа бөлүниду (мисални Тәврат, «Яр.» 1:5ин көргили болиду). □ **20:5 «Чүштә вә саат үчтиму у йәнә чиқип йәнә шундақ қипту»** — «чүштә» — әйни сөз бойичә күнниң «алтинчи саитидә» вә «саат үчтә» күнниң «тоққузинчи саитидә» (чүштин кейин саат үчләрдә) дейилиду. □ **20:6 «кәчқурун саат бәшләрдә»** — грекчә «күнниң он биринчи саити әтрапида», йәни чүштин кейин саат бәштә.

16 Шундақ қилип «Алдида турғанлар арқиға өтиду, арқида турғанлар алдиға өтиду»; чүнки чақирилғанлар көп, амма талланғанлар аз болиду.□ ■

Әйса өлүп тирилидиғанлиғини йәнә алдин-ала ейтиду
Мар. 10:32-34; Луқа 18:31-34

17 Әйса Йерусалимға чиқиветип, йолда он икки мухлисини бир чәткә тартип,
уларға мундақ деди:□ ■
18 — Мана биз һазир Йерусалимға чиқип кетиватимиз. Инсаноғли баш каһинлар
вә Тәврат устазлириға тапшурулиду. Улар уни өлүмгә мәһкүм қилиду
19 андин уни мәсқирә қилип, қамчилап вә крестләшкә ят әлликләргә тапшуриду.
Лекин у үчинчи күни қайта тирилиду.■

Аниниң тәливи
Мар. 10:35-45

20 Шу чағда, Зәбәдийниң оғуллириниң аниси икки оғлини елип, Әйсаниң алдиға
келип униңдин бир ишни тәләп қилмақчи болуп сәҗдә қилди.□ ■
21 Немә тәливиң бар? — дәп сориди у.
Аял униңға:
— Шуни әмир қилғайсәнки, сениң падишалиғиңда бу икки оғлумдин бири оң йениңда, бири сол йениңда олтарсун, — деди.
22 Әйса уларға җававән: — Силәр немә тәләп қиливатқиниңларни
билмәйватисиләр. Мән ичишкә тәмшәлгән қәдәһни ичәләмсиләр?
Ичәләймиз, — дейишти улар.□ ■
23 У уларға:
— Силәр һәқиқәтәнму мениң қәдәһимдин ортақ ичисиләр. Бирақ оң яки сол йенимда олтириш несивиси мениң ихтияримда әмәс, бәлки Атам кимләргә тәйярлиған болса, шуларға несип болиду. ■
24 *Қалған* он мухлис буниңдин хәвәр тапқанда, икки қериндишидин хапа болди.
25 Лекин Әйса уларни йениға чақирип, мундақ деди:
— Силәргә мәлумки, әлләрдики һөкүмранлар қол астидикидикиләр үстидин буйруқвазлиқ қилип һакимийәт жүргүзиду, вә уларниң һоқуқдарлири уларни ғоҗайинларчә идарә қилиду. □ ■
26 Бирақ силәрниң араңларда шундақ болмисун; бәлки силәрдин ким үстүн
болушни халиса, силәрниң хизмитиңларда болсун; ■
27 вә ким араңлардикиләрниң алдинқиси болушни халиса, силәрниң қулуңлар
болсун. ■

□ **20:16 «чүнки чақирилғанлар көп, талланғанлар аз болиду»** — мошу сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. ■ **20:16** Мат. 19:30; 22:14; Мар. 10:31; Луқа 13:30. □ **20:17 «Йерусалимға чиқиветип...»** — «Йерусалимға бериш» һәрдайим «Йерусалимға чиқиветип...» дәп ипадилиниду. ■ **20:17** Мар. 10:32; Луқа 18:31; 24:7. ■ **20:19** Мат. 27:2; Луқа 23:1; Юһ. 18:28,31; Рос. 3:23. □ **20:20 «Зәбәдийниң оғуллири»** — Әйса чақирған он икки расулдин икки, йәни Юһанна ве Яқуп. 4:21 вә 10:2ни көрүң. **«бир ишни тәләп қилмақчи болуп сәҗдә қилди»** — яки «бир ишни тәләп қилмақчи болуп тизлинип баш урди». ■ **20:20** Мар. 10:35. □ **20:22 «Мән ичишкә тәмшәлгән қәдәһни ичәләмсиләр?»** — бу айәттики «қәдәһ» дегән сөз, Әйсаниң тартидиған азап-оқубити вә кресттики өлүмини көздә тутиду. ■ **20:22** Луқа 12:49,50; Рим. 8:26. ■ **20:23** Мат. 25:34. □ **20:25 «әлләрдики һөкүмранлар қол астидикидикиләр үстидин буйруқвазлиқ қилип һакимийәт жүргүзиду»** — «әлләр» мошу йәрдә «ят әлләр», «Йәһудий әмәсләр»ни (йәни Худадин қорқмайдиған бутпәрәсләрни) көрситиду. ■ **20:25** Мар. 10:42; Луқа 22:25. ■ **20:26** 1Пет. 5:3. ■ **20:27** Мат. 23:11; Мар. 9:35; 10:43.

28 Инсаноғлиму дәрвәқә шу йолда көпчилик хизмитимдә болсун демәй, бәлки
көпчиликниң хизмитидә болай вә җенимни пида қилиш бәдилигә нурғун
адәмләрни һөрлүккә ериштүрәй дәп кәлди.□ ■

Әйсаниң икки әмани сақайтиши
Мар. 10:46-52; Луқа 18:35-43

29 Улар Йерихо шәһиридин чиққанда, зор бир топ адәмләр униңға әгишип маңди.
■
30 Вә мана, йол бойида олтарған икки әма Әйсаниң у йәрдин өтүп кетиватқинини
аңлап:
— И Рәб, Давутниң оғли, бизгә рәһим қилғайсән, — дәп товлиди.
31 Көпчилик уларни «Үн чиқарманлар!» дәп әйиплиди. Лекин, улар: — Я Рәб, и
Давутниң оғли, бизгә рәһим қилғайсән! — дәп техиму қаттиқ товлиди.
32 Әйса қедимини тохтитип, уларни чақирип:
— Силәр үчүн немә иш қилип беришимни халисиләр? — дәп сориди.
33 Я Рәб, көзлиримиз ечилсун! — дейишти улар.
34 Әйса уларға ич ағритип, қолини уларниң көзлиригә тәккүзивиди, көзлири
шуан әслигә келип көридиған болди; улар дәрһал униңға әгишип маңди.

21

Әйсаниң Йерусалимға тәнтәнилик кириши
Мар. 11:1-11; Луқа 19:28-38; Юһ. 12:12-19

1 Улар Йерусалимға йеқинлишип, Зәйтун теғиниң етигидики Бәйт-Фаги йезисиға
кәлгинидә, Әйса икки мухлисиға мунуларни тапилап алдин әвәтти:■
2 — Силәр удулуңлардики йезиға бериңлар. Барсаңларла, бағлақлиқ бир ешәк
вә униң йенидики бир тәхәйни көрисиләр. Уларни йешип алдимға йетиләп
келиңлар.
3 Әгәр бириси силәргә бир немә десә, «Рәбниң буларға һаҗити чүшти» дәңлар, у
дәрһал уларни қоюп бериду.
4 Бу пүтүн вақиә пәйғәмбәр арқилиқ ейтилған муну сөзләрни әмәлгә ашуруш
үчүн болди: —

5 «Зион қизиға ейтиңлар:
— Мана, Падишасиң келиватиду,
Кәмтәр-мөмин болуп, минип бир ешәккә,
Боюнтуруқлуқ ешәкниң тәхийигә,
Келиватиду йениңға сениң».□ ■

6 Әнди һелиқи икки мухлис берип Әйсаниң тапилиғинидәк қилди.
7 Ешәк билән тәхәйни йетиләп келип, үстигә йепинча-чапанлирини салди вә у
үстигә минди.□ ■

□ **20:28 «... җенимни пида қилиш бәдилигә нурғун адәмләрни һөрлүккә ериштүрәй»** — немидин «һөрлүк»кә еришиду? — гунадин болған һөрлүк. ■ **20:28** Луқа 22:27; Юһ. 13:14; Әф. 1:7; Фил. 2:7; 1Тим. 2:6; 1Пет. 1:19 ■ **20:29** Мар. 10:46; Луқа 18:35. ■ **21:1** Мар. 11:1; Луқа 19:29. □ **21:5 «Зион қизиға ейтиңлар: — Мана, Падишасиң келиватиду, кәмтәр-мөмин болуп, минип бир ешәккә, боюнтуруқлуқ ешәкниң тәхийигә, келиватиду йениңға сениң»** — бешарәт «Зәк.» 9:9дин елинған. «Зион» — Йерусалим җайлашқан тағни көрситиду. ■ **21:5** 1Пад. 1:38-40; Йәш. 62:11; Зәк. 9:9; Юһ. 12:15. □ **21:7 «... үстигә йепинча-чапанлирини салди»** — демәк, егири йоқ еди. ■ **21:7** 2Пад. 9:13; Юһ. 12:14.

8 Әнди топ-топ кишиләр йепинча-чапанлирини йолға паяндаз қилип салди; йәнә бир қисми дәрәқ шахлирини кесип йолға яятти.
9 Алдида маңған вә кәйнидин әгәшкән топ-топ халайиқ: —

«Давутниң оғлиға һосанна болғай!
Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун!
Әршиәлада тәшәккүр-һосанналар оқулсун!» — дәп вақиришатти.□ ■

10 У Йерусалимға киргәндә, пүткүл шәһәр ләрзигә кәлди. Кишиләр:
— Бу зади кимду? — дейишәтти.
11 Халайиқ:
— Бу Галилийә өлкисидики Насарәтлик пәйғәмбәр Әйса, дәп җавап беришәтти.

Әйсаниң ибадәтханини сода-сетиқтин тазлиши
Мар. 11:15-19; Луқа 19:45-48; Юһ. 2:13-22

12 Әнди Әйса ибадәтхана һойлилириға кирип, у йәрдә елим-сетим
қиливатқанларниң һәммисини һайдап чиқарди. Пул тегишкүчиләрниң
ширәлирини вә пахтәк-кәптәр сатқучиларниң орундуқлирини өрүп, □ ■
13 уларға:
— *Муқәддәс язмиларда Худаниң*: «Мениң өйүм дуа-тилавәтхана дәп атилиду» дегән
сөзи пүтүлгән; лекин силәр уни булаңчиларниң угисиға айландурувапсиләр! —
деди.□ ■
14 Ибадәтхана һойлилирида болғанда қариғу вә токурлар униң алдиға кәлди, у
уларни сақайтти.
15 Лекин баш каһинлар билән Тәврат устазлири униң яратқан мөҗизилирини
көрүп вә балиларниң ибадәтханида: «Давутниң оғлиға һосанна-тәшәккүрләр
болғай!» дәп товлиғинини аңлап ғәзәпләнди.■
16 Улар униңға:
— Бу балиларниң немә дәватқанлиғини аңлаватамсән? — дәп сориди.
У уларға: — Аңлаватимән! Силәр *муқәддәс язмилардин* шуни оқуп бақмиғанки, «Өзүңгә кичик балилар вә бовақларниң тиллиридин мәдһийә сөзлирини мукәммәл қилдиң»» деди.□ ■

□ **21:9 «Давутниң оғлиға һосанна болғай! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун! Әршиәлада тәшәккүр-һосанналар оқулсун!»** — бу сөзләр «Зәб.» 117:25-26дики бешарәттин елинған. «һосанна» дегән сөз «Қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар» дегән мәнидә. Инҗил дәвригә кәлгәндә «Худаға тәшәккүр-һәмдусана» дегән мәнидиму болған. «Зәбур» 117-күйидики изаһатларниму көрүң. ■ **21:9** Зәб. 117:25-26 □ **21:12 «Әнди Әйса ибадәтхана һойлилириға кирип...»** — ибадәтхана — әйни чағда, Йәһудийларниң нурғун ибадәтханилири (синагоглар) еди; мошу йәрдә көрситилгән «ибадәтхана» Йәһудийларниң әң көп жиғилип ибадәт қилидиған җайи еди. Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, пәқәт «Худа Өз намини қойған» Йерусалимдики бу мәркизий ибадәтханидила қурбанлиқ қилса тоғра болатти. ■ **21:12** Қан. 14:26; Мар. 11:15; Луқа 19:45; Юһ. 2:14. □ **21:13 «Муқәддәс язмиларда Худаниң: «Мениң өйүм дуа-тилавәтхана дәп атилиду» дегән сөзи пүтүлгән; лекин силәр уни булаңчиларниң угисиға айландурувапсиләр!»** — Тәврат, «Йәш.» 56:7 вә «Йәр.» 7:11ни көрүң. Әйсаниң «булаңчиларниң угиси» дегән сөзи икки бислиқ болуп, бир тәрәптин баш каһинларниң содигәрләргә қурбанлиқларни сетиш һоқуқини сетип бәргәнлигини көрситиду; иккинчидин, бу каһинларниң хәлиқниң Худаниң һәқиқитини аңлаш пурситини булап, униң орниға өзлириниң мәртивисини жуқури көтиридиған һәр түрлүк қаидә-йосунларни уларниң бойниға артип қойғанлиғини көрситиду. ■ **21:13** 1Пад. 8:29; Йәш. 56:7; Йәр. 7:11; Луқа 19:46. ■ **21:15** Мар. 11:27. □ **21:16 «Силәр муқәддәс язмилардин шуни оқуп бақмиғанки...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «шуни оқуп бақмиғанки,...?» дегән ибарә Пәрисийләр вә Садуқийларниң әң яхши көридиған ибарилириниң бири еди. **«Өзүңгә кичик балилар вә бовақларниң тиллиридин мәдһийә сөзлирини мукәммәл қилдиң»** — «Зәб.» 8:3. ■ **21:16** Зәб. 8:3

17 Андин у улардин айрилип, шәһәрдин чиқип Бәйт-Ания йезисиға берип, шу
йәрдә қонди.

Әнҗир дәриғини әйипләш
Мар. 11:12-14; 20-24

18 Әнди сәһәрдә, шәһәргә қайтип кетиватқанда, униң қосиғи ачқан еди. ■
19 У йол бойидики бир түп әнҗир дәриғини көрүп, униң йениға барди. Лекин
дәрәктин йопурмақтин башқа һеч нәрсә тапалмай, униңға қарап:
— Һазирдин башлап сәндин мәңгү мевә болмисун! — девиди, әнҗир дәриғи шуан
қуруп кәтти.□ ■
20 Мухлислар буни көрүп тәәҗҗуплинип:
— Әнҗир дәриғи неманчә тезла қуруп кәтти! — деди.□
21 Әйса уларға җавап бәрди:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, әгәр һеч гуман болмай ишәшиңлар
бар болса, әнҗир дәриғидә болған ишлар болупла қалмай, бәлки силәр һәтта
бу таққа: «Бу йәрдин көтирилип деңизға ташлан!» десәңлар, у шундақ болиду,
деди.■
22 Дуа қилип немини тилисәңлар, ишәшиңлар болсила, шуларға еришисиләр.■

Әйсаниң һоқуқиниң сүрүштүрүлүши
Мар. 11:27-33; Луқа 20:1-8

23 У ибадәтхана һойлилириға киргәндин кейин, кишиләргә тәлим бериватқанда,
баш каһинлар вә ақсақаллар униң алдиға келип:
— Сән қиливатқан бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатисән? Саңа бу
һоқуқни ким бәргән? — дәп сорашти.■
24 Әйса уларға җавап берип: — Мән авал силәргә бир соал қояй. Әгәр силәр җавап
бәрсәңлар, мәнму бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатқанлиғимни
ейтимән.
25 Йәһя жүргүзгән чөмүлдүрүш нәдин кәлгән? Әрштинму, яки инсанлардинму?
— дәп сориди.
Улар өз ара мулаһизә қилишип:
— Әгәр «Әрштин кәлгән» десәк, у бизгә: «Ундақта, силәр немә үчүн униңға
ишәнмидиңлар?» дәйду. □
26 Әгәр: «Инсанлардин кәлгән» десәк, хәлиқтин қорқимиз, чүнки улар һәммиси
Йәһяни пәйғәмбәр дәп билиду — дейишти.■
27 Буниң билән, улар Әйсаға:
Билмәймиз, — дәп җавап беришти.
— Ундақта, мәнму бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатқанлиғимни
ейтмаймән, — деди у уларға.

■ **21:18** Мар. 11:12,20. □ **21:19 «У йол бойидики бир түп әнҗир дәриғини көрүп, униң йениға барди. Дәрәктин йопурмақтин башқа һеч нәрсә тапалмай, униңға қарап: — Һазирдин башлап сәндин мәңгү мевә болмисун! — девиди, әнҗир дәриғи шуан қуруп кәтти»** — Пәләстиндики әнҗир дәрәклиридә йопурмақ болса, мевиму болуши керәк. Бу карамәт мөҗизә роһий бир һәқиқәтни сүрәтләп бериду, әлвәттә. ■ **21:19** Һош. 9:10 □ **21:20 «Әнҗир дәриғи неманчә тезла қуруп кәтти!»** — яки «Әнҗир дәриғи қандақму бирдинла қуруп кәтти!» ■ **21:21** Мат. 17:20; Луқа 17:6. ■ **21:22** Мат. 7:7; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 16:24; Яқ. 1:5; 1Юһа. 3:22. ■ **21:23** Мис. 2:14; Мар. 11:27; Луқа 20:1; Рос. 4:7; 7:2. □ **21:25 «Йәһя жүргүзгән чөмүлдүрүш нәдин кәлгән? Әрштинму, яки инсанлардинму?»** — мошу диний әрбабларниң һәммиси дегидәк Йәһя пәйғәмбәрниң йәткүзгән хәвиригә җававән: «Бизгә товва қилиш керәк әмәс» дегән вә Йәһя «Мениң кәйнимдә келидиған» дәп көрсәткән Мәсиһниң келишигә ишәнмәй, униң чүмүлдүрүшини рәт қилған еди. ■ **21:26** Мат. 14:5; Мар. 6:20.

Икки оғул тоғрисидики тәмсил

28 Әнди бу ишқа қандақ қарайсиләр? Бир адәмниң икки оғли бар екән. У биринчи
оғлиниң йениға келип: «Оғлум, бүгүн үзүмзарлиғимға берип ишлигин» дәпту.
29 «Бармаймән» дәпту у, лекин кейин пушайман қилип йәнила берипту.
30 У иккинчи оғлиниң йениға келип униңғиму шундақ дәпту. У: «Хоп әпәндим,
барай» дәпту-ю, лекин бармапту.
31 Бу иккиләнниң қайсиси атисиниң ирадисини ада қилған болиду?
— Биринчи оғли, — дәп җавап бәрди улар.
Әйса уларға мундақ деди:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, баҗгирлар билән паһишиләр Худаниң
падишалиғиға силәрдин бурун кирмәктә. □
32 Чүнки гәрчә Йәһя *пәйғәмбәр* силәргә һәққанийәт йолини аян қилғили
кәлгән болсиму, силәр униңға ишәнмидиңлар; лекин баҗгирлар билән
паһишиләр униңға ишәнди. Силәр буни көрүп туруп, һәтта кейинки вақитларда
йолуңлардин пушайман қилмай униңға ишәнмидиңлар.□ ■

Рәзил бағвәнләр һәққидики тәмсил
Мар. 12:1-12; Луқа 20:9-19

33 Йәнә бир тәмсилни аңлаңлар: Бир йәр егиси бир үзүмзарлиқ бәрпа қилип,
әтрапини читлапту. У униңда бир шарап көлчиги қезипту вә бир күзәт мунари
ясапту. Андин у үзүмзарлиқни бағвәнләргә иҗаригә берип, өзи яқа жутқа
кетипту. ■
34 Үзүм пәсли йеқинлашқанда, өзигә тегишлик һосулни еливелиш үчүн
қуллирини бағвәнләрниң йениға әвәтипту.
35 Лекин бағвәнләр қуллирини тутуп, бирини думбалапту, бирини
өлтүрүветипту, йәнә бирини чалма-кесәк қипту. ■
36 У йәнә бир қетим алдинқидинму көп қуллирини әвәтипту, бирақ бағвәнләр
уларғиму охшаш муамилә қипту.
37 Ахирда, у «Оғлумниғу һөрмәт қилар» дәп, оғлини әвәтипту.
38 Лекин бағвәнләр оғулни көрүп, өз ара: «Бу болса мирасхор; келиңлар, уни
өлтүрүветип мирасини егиливалайли» дейишипту. ■
39 Шуниң билән улар уни тутуп үзүмзарлиқниң сиртиға ташлап өлтүрүветипту.
40 Әнди үзүмзарлиқниң егиси кәлгәндә, шу бағвәнләрни қандақ қилар?
41 Улар униңға:
— Бу рәзил адәмләрни вәһшийлик билән йоқитиду. Үзүмзарлиқни болса
мевилирини өз вақтида өзигә тапшуридиған башқа бағвәнләргә иҗаригә бериду,
— дәп җавап бериşти.
42 Әйса улардин сориди:
— Муқәддәс язмилардики муну сөзләрни оқуп бақмиғанмусиләр?: —
«Тамчилар ташливәткән таш болса,
Буҗәк теши болуп тикләнди.
Бу иш Пәрвәрдигардиндур,

□ **21:31 «баҗгирлар билән паһишиләр...»** — «баҗгирлар» тоғрисида 18:18дики изаһатни көрүң. **«баҗгирлар билән паһишиләр Худаниң падишалиғиға силәрдин бурун кирмәктә»** — «кирмәктә» дегән сөзгә қариғанда, «баҗгирлар вә паһишиләр» авал Йәһя пәйғәмбәрниң агаһ-гувақлиғи арқилиқ товва қилған, андин әйни чағда Мәсиһниң агаһ-гувақлиғи арқилиқ Худаниң падишалиғиға техиму кириватқан еди. □ **21:32 «силәргә һәққанийәт йолини аян қилғили кәлгән ...»** — яки «силәргә һәққанийәт йолини елип барғили кәлгән». Грек тилида пәқәт: «силәргә һәққанийәт йолида кәлгән...» дейилиду. ■ **21:32** Мат. 3:1. ■ **21:33** Зәб. 79:9-10; Йәш. 5:1-7; Йәр. 2:21; 12:10; Мар. 12:1; Луқа 20:9. ■ **21:35** 2Тар. 24:21. ■ **21:38** Яр. 37:18; Зәб. 2:1, 8; Мат. 26:3; 27:1; Юһ. 11:53; Ибр. 1:2.

Бу көзимиз алдида карамәт бир иштур».□ ■

43 Шу сәвәптин силәргә шуни ейтип қояйки, Худаниң падишалиғи силәрдин
тартивелинип, униңға мувапиқ мевиләрни беридиған башқа бир әлгә ата
қилиниду. ■
44 Бу «таш»қа жиқилған киши парә-парә болуп кетиду; лекин бу таш һәр кимниң
үстигә чүшсә, уни кукум-талқан қиливетиду.□ ■
45 Баш каһинлар вә Пәрисийләр униң ейтқан тәмсиллирини аңлап, уларни
өзлиригә қаритип ейтқанлиғини чүшәнди. ■
46 Уни тутуш йолини издигән болсиму, лекин халайиқ уни пәйғәмбәр дәп
қариғачқа, улардин қорқушти.■

22

Той зияпити тоғрисидики тәмсил
Луқа 14:15-24

1 Әйса уларға йәнә тәмсилләр билән мундақ деди:
2 Әрш падишалиғи худди өз оғли үчүн той зияпитини тәйярлиған бир падишаға
охшайду.■
3 У чакарлирини той зияпитигә тәклип қилинғанларни чақиришқа әвәтипту,
лекин улар келишкә унимапту.
4 У йәнә башқа чакарлирини әвәтип, уларға тапилап: «Чақирилғанларға: — Мана,
мән зияпитимни тәйяр қилдим; мениң топақлирим, бордақ маллирим союлди,
һәммә нәрсә тәйяр. Зияпәткә мәрһәмәт қилғай, дәйду, дәп ейтиңлар, — дәпту.
5 Бирақ улар тәкливини етиварға алмай, бириси етизлиғиға кәтсә, йәнә бири
содисиға кетипту.
6 Қалғанлири болса *падишаниң* чакарлирини тутувелип, хорлап өлтүрүветипту.
7 Падиша буни аңлап қаттиқ ғәзәплинип, әскәрлирини чиқирип, у қатилларни
йоқитип, уларниң шәһиригә от қоюветипту.
8 Андин у чакарлириға: «Той зияпити тәйяр болди, лекин чақирилғанлар
меһманлиққа мунасип кәлмиди.
9 Әнди силәр һәдә йолларға берип, удул кәлгән адәмләрниң һәммисини той
зияпитигә тәклип қилиңлар» дәпту.
10 Буниң билән чакарлар йолларға чиқип, яхши болсун, яман болсун, удул
кәлгәнлиги адәмләрниң һәммисини жиғип әкәпту. Той соруни меһманлар билән
лиқ толупту.

□ **21:42 «Тамчилар ташливәткән таш болса, бүҗәк теши болуп тикләнди»** — «бүҗәк теши» болса һәр қандақ имарәтниң улидики әң муһим уюлташ болуп, һул селинғанда биринчи болуп қоюлидиған таштур. Йәһудий каттивашлар «роһий һаят»ниң бүҗәк теши болған Мәсиһни ташлишивәтмәкчи еди, вә дәрвәқә ташливәтти. Мәсиһ нәқил кәлтүргән сөзләр — «Зәб.» 117:22-23. ■ **21:42** Зәб. 117:22-23; Йәш. 8:14; 28:16; Мар. 12:10; Луқа 20:17; Рос. 4:11; Рим. 9:33; 1Пет. 2:6. ■ **21:43** Мис. 32:10; Йәш. 55:5; Мат. 8:12.

□ **21:44 «Бу «таш»қа жиқилған киши парә-парә болуп кетиду; лекин бу таш һәр кимниң үстигә чүшсә, уни кукум-талқан қиливетиду»** — «таш» болса Әйса өзи, әлвәттә. 42-айәтни көрүң. Әйсаниң бу сөзи тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтитилимиз. ■ **21:44** Йәш. 8:15; Дан. 2:34; Зәк. 12:3; Луқа 20:18. ■ **21:45** Луқа 20:19. ■ **21:46** Луқа 7:16; Юһ. 7:40. ■ **22:2** Луқа 14:6; Вәһ. 19:7.

11 Падиша меһманлар билән көрүшкили киргәндә, у йәрдә зияпәт кийими
киймигән бир кишини көрүпту. □

12 Падиша униңдин: «Бурадәр, зияпәт кийими киймәй, бу йәргә қандақ кирдиң?»
дәп сорапту, бирақ у киши җавап берәлмәй қапту.

13 Падиша чакарлириға: «Уни пут-қоллиридин бағлап, тешидики қараңғулуққа
ачиқип ташлаңлар! У йәрдә жиға-зерәлар көтирилиду, чишлирини
ғучурлитиду» дәпту. ■

14 Чүнки чақирилғанлар көп, лекин талланғанлар аздур.■

«Баж тапшурамдуқ?» дегән қилтақ

Мар. 12:13-17; Луқа 20:20-26

15 Буниң билән Пәрисийләр у йәрдин чиқип, қандақ қилип уни өз сөзи билән
қапқанқа чүшүрүш һәққидә мәслиһәтләшти. ■

16 Улар мухлислирини Һеродниң тәрәпдарлири билән билләуниң йениға әвәтип:

— Устаз, силини сәмимий адәм, кишиләргә Худаниң йолини садиқлиқ билән үгитип келиватиду вә адәмләргә қәтъий йүз-хатирә қилмай һеч кимгә ян басмайду, дәп билимиз. □

□ **22:11 «Падиша меһманлар билән көрүшкили киргәндә, у йәрдә зияпәт кийими киймигән бир кишини көрүпту»** — бу сөзгә қариғанда шу вақитларда катта той зияпәтлиридә саһибхан өзи һәр бир меһманға алаһидә бир зияпәт кийими соғат қилатти. Ундақ кийимни кийишни рәт қилиш саһибханға интайин беһөрмәтлик болатти. ■ **22:13** Мат. 8:12; 13:42; 24:51; 25:30; Луқа 13:28. ■ **22:14** Мат. 20:16. ■ **22:15** Мар. 12:13; Луқа 20:20. □ **22:16 «Һерод *падиша*ниң тәрәпдарлири»** — Һерод падиша Рим империйәси тәрипидин тайинланған болуп, у Йәһудий болмиғачқа Йәһудийларниң көпинчиси униңға интайин өч еди. Шундақ болғини билән өз мәнпәитини көзләйдиған, уни қоллайдиған «Һерод тәрәпдарлири» бар еди. «Һеродлар» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

«Һеродлар»ниң нәсәпнамиси

17 Қени, қандақ ойлайла? *Рим императори* Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат
қануниға уйғунму-йоқ? — дейишти.□
18 Лекин Әйса уларниң рәзил нийитини билип:
— Әй сахтипәзләр, мени немишкә синимақчисиләр?
19 Қени, бажға тапшурулидиған бир тәңгә маңа көрситиңлар, — деди. Улар бир
динар пулини әкәлди.
20 У улардин:
— Буниң үстидики сүрәт вә нам-исим кимниң? — дәп сориди.
21 Қәйсәрниң, — дәп җавап бәрди улар.
У уларға: — Ундақ болса, Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң һәққини Худаға
тапшуруңлар, — деди.□ ■
22 Улар бу сөзни аңлап, һәйран болуп қелишти-дә, униң йенидин кетип қалди.

□ **22:17 «Рим императори Қәйсәр...»** — Римниң һәр бир императориға «Қәйсәр» дегән нам-унван берәләтти; мәсилән, Қәйсәр Авғустус, Қәйсәр Юлиус, Қәйсәр Тибериус қатарлиқлар. **«Рим императори Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат қануниға уйғунму-йоқ?»** — әйни вақитта, Йәһудийлар римлиқларниң зулми астида яшаватқан еди, әгәр Әйса: «Рим императориға баж тапшуруш тоғра» десә, бу гәптин азатлиқни истигән Йәһудийлар уни «Мана таза бир ялақчи, хаин екән» дәп тиллишатти. «Баж тапшурмаслиқ керәк» дегән болса, у Рим империйәсигә қарши чиққан болатти; андин улар уни Рим валийисиға әрз қилған болатти. Улар мошундақ соалларни сораш арқилиқ Әйсани гепидин тутувелип, римлиқларниң қолиға тапшуруп, униңға зиянкәшлик қилмақчи болушқан. □ **22:21 «Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң һәққини Худаға тапшуруңлар»** — Қәйсәргә Қәйсәрниң һәққи (униң сүрити чүшүрүлгән нәрсә)ни тапшуруңлар — демәк, баж төләш керәк. Амма қандақ нәрсә үстидә «Худаниң сүрити» бар? Инсан өзи «Худаниң сүрити» болғачқа, биз пүтүнимизни Худаға тапшуришимиз керәктур («Яр.» 1:26-27ни көрүң). ■ **22:21** Мат. 17:25; Рим. 13:7.

Тирилишкә мунасивәтлик мәсилә
Мар. 12:18-27; Луқа 20:27-40

23 Шу күни, «Өлгәнләр тирилмәйду» дәйдиған Садуқийлар униң алдиға келип
қистап соал қойди:□ ■
24 — Устаз, Муса *пәйғәмбәр Тәвратта*: «Бир киши пәрзәнтсиз өлүп кәтсә, униң
ака яки иниси тул йәңгисини әмригә елип, қериндиши үчүн нәсил қалдуруши
лазим» дәп тапилиған. □ ■
25 Бурун аримизда йәттә ака-ука бар еди. Чоңи өйләнгәндин кейин өлүп кәтти.
Пәрзәнт көрмигәнликтин, аялини иккинчи қериндишиниң әмригә қалдурди.
26 Бирақ иккинчисидики әһвалму униңкигә охшаш болди, андин бу иш
үчинчисидә таки йәттинчи қериндашқичә охшаш давамлашти.
27 Ахирда, у аялму өлүп кәтти.
28 Әнди тирилиш күнидә бу аял йәттә ака-укиниң қайсисиниң аяли болиду?
Чүнки уни һәммиси әмригә алған-дә!
29 Әйса уларға мундақ җавап бәрди:
— Силәр нә муқәддәс язмиларни нә Худаниң қудритини билмигәнлигиңлар үчүн
азғансиләр.
30 Чүнки өлүмдин тирилгәндә инсанлар өйләнмәйду, әргә тәгмәйду, бәлки
Худаниң әрштики пәриштилиригә охшаш болиду.
31 Әнди өлүмдин тирилиш мәсилиси һәққидә Худаниң силәргә ейтқан:
32 «Мән Ибраһим, Исһақ вә Яқупларниң Худасидурмән!» дегән шу сөзини
оқумидиңларму? Худа өлүкләрниң әмәс, бәлки тирикләрниң Худасидур!».□ ■
33 Бу сөзни аңлиған хәлиқ униң тәлимидин һәйрануһәс қелишти.■

Әң муһим әмир
Мар. 12:28-34; Луқа 10:25-28

34 Пәрисийләр униң Садуқийларниң ағзини тувақлиғанлиғини аңлап, бир йәргә
җәм болушти. ■
35 Уларниң арисидики бир Тәврат-қанун устази уни синаш мәхситидә униңдин:■
36 — Устаз, Тәврат қанунидики әң муһим әмир қайси? — дәп қистап сориди.
37 У униңға мундақ деди:
— «Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң, пүтүн җениң, пүтүн зеһниң билән
сөйгин» □ ■
38 — әң улуқ, биринчи орунда туридиған әмир мана шу.
39 Униңға охшайдиған иккинчи әмир болса «Хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй».
□ ■
40 Пүтүн Тәврат қануни вә пәйғәмбәрләрниң сөзлири бу икки әмиргә есилған
һалда маңиду.

Қутқузғучи-мәсиһ — Давутниң оғли һәм униң Рәбби
Мар. 12:35-37; Луқа 20:41-44

□ **22:23 ««Өлгәнләр тирилмәйду» дәйдиған Садуқийлар»** — «Садуқийлар» тоғрилиқ 16:1дики изаһатни вә шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **22:23** Мар. 12:18; Луқа 20:27; Рос. 23:8. □ **22:24 «Бир киши пәрзәнтсиз өлүп кәтсә, униң ака яки иниси тул қалған йәңгисини әмригә елип, қериндиши үчүн нәсил қалдуруши лазим»** — «Қан.» 25:5. ■ **22:24** Қан. 25:5-6; Яр. 38:8. □ **22:32 «Мән Ибраһим, Исһақ вә Яқупларниң Худасидурмән!»** — «Мис.» 3:6. ■ **22:32** Мис. 3:6,15. ■ **22:33** Мат. 7:28. ■ **22:34** Мар. 12:28. ■ **22:35** Луқа 10:25. □ **22:37 «Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң, пүтүн җениң, пүтүн зеһниң билән сөйгин»** — «Қан.» 6:5. ■ **22:37** Қан. 6:5; 10:12; 30:6; Луқа 10:27. □ **22:39 «Хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй»** — «Лав.» 19:18. ■ **22:39** Лав. 19:18; Мар. 12:31; Рим. 13:9; Гал. 5:14; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; Яқ. 2:8.

41 Пәрисийләр җәм болуп турған вақитта, Әйса улардин:■
42 — Мәсиһ тоғрисида қандақ ойлаватисиләр? У кимниң оғли? — дәп сориди.
Давутниң оғли, — дейишти улар.
43 У уларға мундақ деди:
Ундақта, немә үчүн *Зәбурда* Давут уни Роһта «Рәббим» дәп атап, —□
44 «Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә ейттики: —
«Мән сениң дүшмәнлириңни айиғиң астида дәссәткичә,
Оң йенимда олтарғин!» — дәйду?□45 Давут *Мәсиһни* шундақ «Рәббим» дәп атиған
турса, әнди у қандақму Давутниң оғли болиду?□
46 Вә һеч ким униңға җававән бир еғизму сөз қайтуралмиди; шу күндин етиварән,
һеч ким униңдин соал сорашқиму петиналмиди.

23

Сахтипәзләрниң һалиға вай! •••• «Йәттә «вай!»»
Мар. 12:38-40; Луқа 11:37-52; 20:45-47

1 Бу сөзләрдин кейин, Әйса топ-топ халайиққа вә мухлислириға мундақ деди:
2 — Тәврат устазлири вә Пәрисийләр Муса пәйғәмбәрниң *һөкүм чиқириш* орнида
олтарған болиду.□ ■
3 Шуңа, уларниң силәргә ейтқан һәммә сөзлиригә көңүл қоюп, дегәнлирини
қилиңлар. Лекин уларниң қилғанлиридәк қилмаңлар; чүнки улар өзлириниң
дегинигә өзлири әмәл қилмайду,■
4 Бәлки улар көтирәлмигидәк еғир жүкләрни бағлап адәмләрниң зиммисигә
артип қойиду. Амма өзлири бу жүкләрни көтиришкә бирму бармиғини
мидирлитишни хушяқмайду.□ ■
5 Улар һәммә әмәллирини инсанларға көз-көз қилиш үчүнла қилиду; чүнки
улар «айәт қаплири»ни кәң қилип чигивелип, тонлириниң чучилирини узун
саңгилитип қойиду;□ ■
6 улар зияпәтләрдә төрдә, синагогларда алдинқи орунларда олтиришқа,■

■ **22:41** Мар. 12:35; Луқа 20:41. □ **22:43 «Давут уни Роһта «Рәббим» дәп атап...»** — «Роһта» — Худаниң Муқәддәс Роһида. □ **22:44 *Давут* «Пәрвәрдигар Мениң Рәббимгә ейттики: — «Мән сениң дүшмәнлириңни айиғиң астида дәссәткичә, оң йенимда олтарғин!» — дәйду» — «Зәб.» 109:1.** ■ □ **22:45 «Давут *Мәсиһни*** шундақ «Рәббим» дәп атиған турса, әнди у қандақму Давутниң оғли болиду?» — демәк, Қутқузғучи-Мәсиһ падиша Давутниң әвлади болсиму, лекин падиша Давут Мәсиһни «Рәббим» дегән йәрдә Мәсиһ Давуттин улуқ болиду, һәм туғулуштин бурунла «Рәб» сүпитидә еди. □ **23:2 «Тәврат устазлири вә Пәрисийләр Муса пәйғәмбәрниң һөкүм чиқириш орнида олтарған болиду»** — грек тилида сөзмусөз: «Тәврат устазлири вә Пәрисийләр Мусаниң орниға бесип олтарған болиду». Демәк, Тәврат қануниға тәбир бериш вә қануниға асасән дәваларда һөкүм чиқириш һоқуқи уларға тапшурулған. Шу тәрәптә хәлиқ уларға бойсунуши керәк еди. ■ **23:2** Нәһ. 8:4 ■ **23:3** Қан. 17:19; Мал. 2:6; Рим. 2:19. □ **23:4 «Улар , *йәни Пәрисийләр*** көтирәлмигидәк еғир жүкләрни бағлап адәмләрниң зиммисигә артип қойиду» — «еғир жүкләр» һәр түрлүк қаттиқ диний қаидә-йосунларни көрситиду. ■ **23:4** Йәш. 10:1; Луқа 11:46; Рос. 15:10. □ **23:5 «Улар «айәт қаплири»ни кәң қилип чигивелип,...»** — «айәт қаплири» тәқвадарлиқни билдүрүш үчүн пешанә яки үсти билигикә чигивелинидиған, ичигә Тәвраттин елинған айәтләр йезилған пүтүк селинған кичик қап. Улар бу ишни «Мис.» 13:9, 16 вә «Қан.» 6:8, 11:8гә асасән адәт қилған. **«Улар... тонлириниң чучилирини узун саңгилитип қойиду»** — Тәврат бойичә әр кишиләр тонлириға мошундақ чучиларни бекитиши керәк (чучилар көк рәңлик болғачқа, Худаниң «көктин чүшүрүлгән» әмирлиригә әсләтмә болсун дегән мәхсәттә бекитилишкә буйрулған — «Чөл.» 15:38-39 вә «Қан.» 22:12ни көрүң). Бирақ пәрийсийләр пәқәт өзлирини тәқвадар көрситиш үчүн шундақ қилатти. ■ **23:5** Чөл. 15:38; Қан. 6:8; 22:12; Мат. 6:5. ■ **23:6** Мар. 12:38,39; Луқа 11:43; 20:46.

7 базарларда кишиләрниң уларға болған *узун* саламлириға вә өзлирини «Устаз,
устаз» дәп аташлириға амрақ келиду.□ ■
8 Бирақ силәр болсаңлар «Устаз» дәп атилишни қобул қилмаңлар; чүнки
силәрниң ялғуз бирла устазиңлар бар вә һәммиңлар қериндаштурсиләр.□
9 Йәр йүзидә һеч қандақ кишини «Атам» демәңлар, чүнки пәқәт бирла Атаңлар,
йәни әрштә Турғучи бардур. □ ■
10 Силәр «муәллим» дәп атилишниму қобул қилмаңлар, чүнки пәқәт бирла
муәллим, йәни Мәсиһниң өзи бардур;
11 бәлки араңларда әң мәртивилик болған киши силәрниң хизмитиңларда
болиду. ■
12 Өзини жуқури тутмақчи болғини төвән қилиниду, өзини төвән тутқини
жуқури қилиниду.■
13 Бирақ һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр
әрш падишалиғиниң ишигини инсанларға тақап келиватисиләр! Я өзүңлар
кирмәйсиләр, я киришни истигәнләрниң киришигә йол коймайсиләр.■
14 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр тул
аялларниң мал-дуниясини йәватисиләр, шундақтиму башқилар алдида тәқвадар
көрүнсәк дәп, узундин-узун дуа қилисиләр. Шуңа, силәр техиму еғир жазаға
тартилисиләр.□ ■
15 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр бирла
адәмни етиқатиңларға киргүзүш үчүн, деңиз вә қуруқлуқни кезип чиқисиләр.
Бирақ у киши киргүзүлгәндин кейин, силәр уни өзлириңлардин икки һәссә
бәттәр болған дозақниң пәрзәнти қилип йетиштүрүп чиқисиләр. □
16 Һалиңларға вай, әй қариғу йолбашчилар! Силәр: «Һәр қандақ киши ибадәтхана
билән қәсәм қилса, һеч немиси йоқ, бирақ ибадәтханидики алтунни тилға елип
қәсәм қилғанлар қәсимидә турушқа қәриздар болиду» дәйсиләр.
17 Әй ахмақлар, корлар! Алтун улуқму яки алтунни муқәддәс қилған
ибадәтханиму?
18 Силәр йәнә: «Һәр ким құрбангаһ билән қәсәм қилса, һеч немиси йоқ, бирақ
құрбангаһ үстидики һәдийәни тилға елип қәсәм қилғанлар қәсимидә турушқа
қәриздар болиду» дәйсиләр.
19 Әй корлар! Һәдийә улуқму яки һәдийини муқәддәс қилған құрбангаһму? □

□ **23:7 «Базарларда кишиләрниң уларға болған узун саламлириға... амрақ келиду»** — «узун» дегән сөз грекчә тексттә йоқ; тарих тәтқиқатлириға асасән уларға қилған «саламлар»ни интайин узун вә мурәккәп дәп билимиз. **«өзлирини «устаз, устаз» дәп аташлириға амрақ келиду»** — мошу йәрдә «Устаз» грек тилида (ибраний тилидиму охшаш) «Рабби» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **23:7** Яқ. 3:1. □ **23:8 «Бирақ силәр болсаңлар «Устаз» дәп атилишни қобул қилмаңлар»** — жуқуриқи изаһатни көрүң. □ **23:9 «Йәр йүзидә һеч қандақ кишини «Атам» демәңлар»** — роһәнки, Мәсиһ бу сөзни роһий жәһәттин ейтқан; бу йәрдә көздә тутулғини адәмләрниң өз жисманий атисини «Ата», «Дада» дегәнлиги әмәс, бәлки мәлум бир адәмни роһий жәһәттин «Атам» дейиши көздә тутулған, әлвәттә. Демисәкму, нурғун «християн жамаәтләр» (мәсиләң, «Католиклар» вә «Правуславийлар») өз йетәкчилирини «Ата» дәп атайду; «Папа» вә «Поп» дегән сөзләр әслидә «Дада» дегәнликтур. ■ **23:9** Мал. 1:6. ■ **23:11** Мат. 20:26. ■ **23:12** Аюп 22:29; Пәнд. 29:23; Луқа 14:11; 18:14; Яқ. 4:6,10; 1Пет. 5:5. ■ **23:13** Луқа 11:52. □ **23:14 «Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр тул аялларниң мал-дуниясини йәватисиләр... шуңа, силәр техиму еғир жазаға тартилисиләр»** — бәзи кона көчүрмиләрдә бу айәт тепилмайду. Бу сөзләр «Мар.» 12:40 вә «Луқа» 20:47диму тепилиду. ■ **23:14** Мар. 12:40; Луқа 20:47; 2Тим. 3:6; Тит. 1:11. □ **23:15 «....силәр уни өзлириңлардин икки һәссә бәттәр болған дозақниң пәрзәнти қилип йетиштүрүп чиқисиләр»** — «дозақниң пәрзәнти» дозаққа киридиған вә бәлким башқиларни дозаққа баридиған йолға аздуридиған киши болса керәк. □ **23:19 «Әй корлар!»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә «Әй әхмәқләр, корлар!» дейилиду.

20 Шуңа, қурбангаһни тилға елип қәсәм қилғучи болса һәм қурбангаһ билән һәм
униң үстидики барлиқ нәрсиләр билән қәсәм қилған болиду.
21 Ибадәтханини тилға елип қәсәм қилғучиму һәм ибадәтханини, һәм
«ибадәтханида Турғучи»ни тилға елип қәсәм қилған болиду. ■
22 Әршни тилға елип қәсәм қилғучи Худаниң тәхти вә тәхттә олтарғучиниң нами
билән қәсәм қилған болиду.■
23 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Чүнки
силәр һәтта ялпуз, арпибәдиян вә зириләрниң ондин бир үлүшини өшрә қилип
Худаға атайсиләр-ю, бирақ Тәврат қануниниң техиму вәзинлик тәрәплири
болған адаләт, рәһимдиллик вә садиқлиқни етиварға һеч алмайсиләр. Авал
мошу ишларни орундишиңлар керәк, андин шу ишларниму ада қилмай
қоймаслиғиңлар керәк.□ ■
24 Әй қариғу йолбашчилар! Силәр *чинәңләрдики* пашини сүзүп еливетисиләр,
лекин бирәр төгини пүтүн пети жутуветисиләр!□
25 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр чинә-
қачиларниң тешинила жуюп пакизлиғиниңлар билән уларниң ичи һәртүрлүк
һерислик вә ишрәтпәрәсликкә толған. ■
26 Әй қариғу Пәрисий! Авал чинә-қачиниң ичини пакла, шундақта тешиму пак
болиду!■
27 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Силәр
ақартип қоюлған, сирти чирайлиқ көрүнидиған лекин ичи өлүкләрниң
устиханлири вә һәр хил напак нәрсиләргә толған қәбирләргә охшайсиләр.
■
28 Шуниңдәк тешиңлардин инсанларниң алдида һәққаний адәмләрдәк
көрүнисиләр, лекин ичиңлар сахтипәзлик вә итаәтсизлик билән толған.
29 Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Чүнки
силәр пәйғәмбәрләрниң қәбирлирини ясап келиватисиләр, һәққанийларниң
мазарлирини безәп келиватисиләр ■
30 вә силәр: «Ата-бовилиримизниң заманида яшиған болсақ едуқ, уларниң
пәйғәмбәрләрниң қенини төкүшлиригә шерик болмайттуқ» — дәйсиләр.
31 Шуңа силәр өз сөзүңлар билән өзүңларниң пәйғәмбәрләрни өлтүргәнләрниң
әвлатлири екәнлигиңларға гувалиқ бәрдиңлар. □ ■
32 Үндақта, ата-бовилириңлар башлиған қилмишлирини толуқлаңлар!□

■ **23:21** 1Пад. 8:13; 2Тар. 6:1, 2. ■ **23:22** 2Тар. 6:33; Йәш. 66:1; Мат. 5:34; Рос. 7:49. □ **23:23 «Һалиңларға вай, әй Тәврат устазлири вә Пәрисийләр, сахтипәзләр! Чүнки силәр һәтта ялпуз, арпибәдиян вә зириләрниң ондин бир үлүшини өшрә қилип Худаға атайсиләр-ю,...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Тәврат қанунида ибадәтханидики ишлар вә каһинларниң кирими үчүн Өз хәлқиниң мәһсулатлиридин «ондин бир үлүши»ни тәләп қилған еди. ■ **23:23** 1Сам. 15:22; Һош. 6:6; Мик. 6:8; Мат. 9:13; 12:7; Лука 11:42. □ **23:24 «Силәр чинәңләрдики пашини сүзүп еливетисиләр, лекин бирәр төгини пүтүн пети жутуветисиләр!»** — Тәврат қанунидики бәлгүлимиләргә асасән һәм паша һәм төгә гөшиму һарам гөш еди. ■ **23:25** Лука 11:39. ■ **23:26** Тит. 1:15. ■ **23:27** Рос. 23:3. ■ **23:29** Лука 11:47. □ **23:31 «Силәр өз сөзүңлар билән өзүңларниң пәйғәмбәрләрни өлтүргәнләрниң әвлатлири екәнлигиңларға гувалиқ бәрдиңлар»** — демәк, улар пәйғәмбәрләрни өлтүргәнләрни «ата-бовилиримиз» дәп етирап қилиду. Улар көп башқа әлләрдәк дайим «ата-бовилири»ни махтап, биз уларниң әнъәнилиридә давамлиқ меңишимиз керәк, — дәйтти. Лекин шу ата-бовлириниң әнъәнилири Худаниң һәққаний тәләплиригә зит болуп кәлгән вә шу сәвәптинму пәйғәмбәрләрни өлтүргән. ■ **23:31** Рос. 7:51; 1Тес. 2:15. □ **23:32 «Үндақта, ата-бовилириңлар башлиған қилмишлирини толуқлаңлар!»** — Мәсиһниң бу кинайилик, һәҗвий гепи: «Силәрниң ата-бовилириңларниң излирини басқиниңлар — (уларниң әнъәниләрни тутуп, Худаниң әмирлирини ташлап) мени өлтүрүп уларниң ишлирини толуқлиғиниңлардур!» дегәндәктур.

33 Әй иланлар! Зәһәрлик иланларниң нәсиллири! Дозақ җазасидин қандақму
қутулаларсиләр? ■

34 Шуңа мана, силәргә пәйғәмбәрләр, данишмәнләр вә алимларни әвәтип
туримән. Силәр уларниң бәзилирини крестләп өлтүрисиләр, бәзилирини
синагоглириңларда дәрригә басисиләр, шәһәрдин шәһәргә қоғлайсиләр. □ ■

35 Шундақ қилип, һәққаний Һабилниң қан қәрзидин тартип таки силәр
ибадәтханидики муқәддәс җай билән қурбангаһниң арилиғида өлтүргән
Бәрәкияниң оғли Зәкәрияниң қан қәрзигичә, һәққанийларниң йәр йүзидә
еқитилған барлиқ қан қәризлири бу дәвирниң бешиға чүшүрүлиду. □ ■

36 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, шу қилмишларниң җазасиниң
һәммиси мошу дәвирниң бешиға чүшиду.

Әйсаниң Йерусалим үчүн нalә-пәряд көтириши
Луқа 13:34-35

37 Әй Йерусалим, Йерусалим! Пәйғәмбәрләрни өлтүридиған, өзигә әвәтилгән
әлчиләрни чалма-кесәк қилидиған шәһәр! Мекиян җүҗилирини қанат астиға
жиққандәк пәрзәнтлириңни қанчә қетим қойнумға алмақчи болдум, лекин
силәр унимидиңлар! □ ■

38 Мана, әнди өйүңлар силәргә харабә болуп қалиду! □ ■

39 Чүнки мән шуни силәргә ейтип қояйки, силәр: «Пәрвәрдигарниң
намида кәлгүчигә мубарәк болсун!» демигичә, силәр мени қайтидин һеч
көрәлмәйсиләр.□ ■

■ **23:33** Мат. 3:7. □ **23:34 «... силәргә пәйғәмбәрләр, данишмәнләр вә алимларни әвәтип туримән»** — «алимлар» дегән бу сөзни адәттә «Тәврат устазлири» дәп тәрҗимә қилимиз. Лекин Әйса Мәсиһ өз қериндаш Йәһудий хәлқигә әвәтидиған «устазлар»ни пәқәт «Тәврат устази» дегили болмайду, бәлки «Тәврат-Инҗил устазлири» болиду. ■ **23:34** Мат. 10:16,17; Луқа 10:3; 11:49; Юһ. 16:2; Рос. 7:52. □ **23:35 «...һәққаний Һабилниң қан қәрзидин тартип таки силәр ибадәтханидики муқәддәс җай билән қурбангаһниң арилиғида өлтүргән Бәрәкияниң оғли Зәкәрияниң қан қәрзигичә...»** — Һабилниң өлтүрүлүши тоғрилиқ «Яр.» 4:8-11, Зәкәрияниң өлтүрүлүши «2Тар.» 24:20-22ни көрүң. Бу икки вақиә Йәһудийларниң Тәвратни әнъәниви орунлаштуруш тәртиви бойичә Тәвратниң әң бешида вә айиғида хатирилиниду. «2Тар.» 24:20-22 бойичә Зәкәрияниң атисиниң исми «Йәһояда» еди. «Бәрәкия» униң башқа исми болса керәк («Йәһояда» һәм «Бәрәкия» дегән икки исим «Яһқа (Пәрвәрдигарға) мәдһийә оқулсун» дегән мәнидики мәнидаш сөзләрдур). ■ **23:35** Яр. 4:8; 2Тар. 24:21; Ибр. 11:4. □ **23:37 «Әй Йерусалим, Йерусалим!...»** — Муқәддәс Китапта, адәмниң исмини икки қетим чақириш — униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини вә өзигә толиму әзиз екәнлигини көрситиду. **«Мекиян җүҗилирини қанат астиға жиққандәк пәрзәнтлириңни қанчә қетим қойнумға алмақчи болдум, лекин силәр унимидиңлар!»** — «пәрзәнтлириң» — Йерусалимдикиләрниң өзлирини көрситиду. ■ **23:37** Зәб. 16:8; 91:4; Мат. 21:35,36; Луқа 13:34. □ **23:38 «...өйүңлар силәргә харабә болуп қалиду»** — үч бислиқ сөз болуп: (1) Худаниң ибадәтханиси (лекин Мәсиһниң «силәрниң өйүңлар» дегини бойичә бу өй һазир Худаниңки әмәс, пәқәт силәрниңкидур); (2) өзлириниң қору-җайлири; (3) бала-җақилириниң вәйран болидиғанлиғини көрситиду. ■ **23:38** Зәб. 68:26; Йәш. 1:7; Йәр. 7:34; Мик. 3:12; Рос. 1:20. □ **23:39 «Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун!»** —Мошу ибарә Зәбур 117:26тин елинған болуп, хәлиқниң Мәсиһни қарши алғанлиғини көрситиду. Демәк, улар Әйсаниң Мәсиһ екәнлигигә ишинип етирап қилмиғичә улар уни қайта көрмәйду. Бу сөз шу муһим пакитни көрситидуки, Әйса Мәсиһ дунияға қайтип кәлгинидә, Йәһудий хәлқи аллиқачан униңға етиқат бағлап етирап қилған болиду. ■ **23:39** Зәб. 117:26.

Йерусалим

24

Ибадәтханиниң вәйран қилинишидин бешарәт; ахирқи заманлардики аламәтләр

Мар. 13:1-31; Луқа 21:5-33

1 Әйса ибадәтханидин чиқип, алдиға кетиватқанда, мухлислири йениға келип
униң диққитини ибадәтхана беналириға тартмақчи болди.■

■ **24:1** Мар. 13:1; Луқа 21:5.

«БҮЙҮК ҺЕРОД» ҚУРҒАН ИБАДӘТХАНА

Ибадәтханиниң оттурисидики муқәддәсханә
(Исраилийә Йерусалимдики музейси)

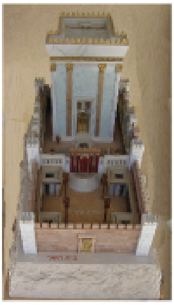

Микаел Оснинс ясиған өндизә

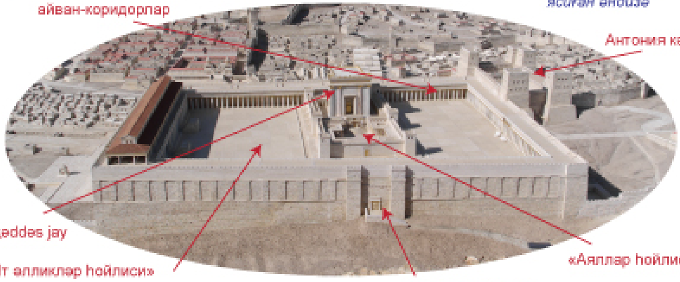

Ибадәтханиниң пүтүни
(һойлири билән)

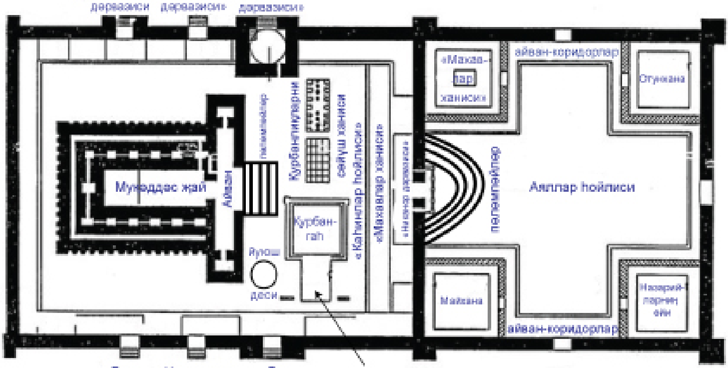

Йерусалимдики ибадәтхана (Мәсиһниң дәвридә)

2 У уларға:
— Мана буларниң һәммисини көрүватамсиләр? Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу йәрдә бир тал ташму таш үстидә қалмайду, һәммиси қалдурулмай гумран қилиниду, — деди.■

■ **24:2** 1Пад. 9:7, 8; Мик. 3:12; Лука 19:44.

Кәлгүси тоғрисидики бешарәтләр

3 У Зәйтун теғида олтарғанда, мухлислири астиғина униң йениға келип:
— Бизгә ейтқинчу, бу дегәнлириң қачан йүз бериду? Сениң *қайтип* келишиң вә заманниң ахирини көрситидиған қандақ аламәт болиду? — дәп сорашти.■
4 Әйса уларға җававән мундақ деди:
— Һези болуңларки, һеч ким силәрни аздуруп кәтмисун.■
5 Чүнки нурғун кишиләр мениң намимда келип: «Мәсиһ мән болимән» дәп, көп адәмләрни аздуриду.■
6 Силәр уруш хәвәрлири вә уруш шәпилирини аңлайсиләр, булардин алақзадә болуп кәтмәңлар; чүнки бу ишларниң йүз бериши муқәррәр. Лекин булар ахирәт әмәс.
7 Чүнки бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә бир падишалиқ билән урушқа чиқиду. Җай-җайларда ачарчилиқ, вабалар вә йәр тәврәшләр йүз бериду.□ ■
8 Лекин бу ишларниң йүз бериши «туғутниң толғиғиниң башлиниши» болиду, халас.□
9 Андин кишиләр силәрни тутуп азап-оқубәткә селип, өлтүриду, мениң намим вәҗидин пүткүл әлләр силәрдин нәпрәтлиниду. ■
10 Шуниң билән нурғунлар етиқатидин таниду, бир-бирини тутуп бериду вә бир-биригә өчмәнлик қилиду. □
11 Нурғун сахта пәйғәмбәрләр мәйданға чиқип, нурғун кишиләрни аздуриду. ■
12 Итаәтсизлик-рәзилликләрниң көпийиши түпәйлидин, нурғун кишиләрдики меһир-муһәббәт совуп кетиду. ■
13 Лекин ахирғичә бәрдашлиқ бәргәнләр қутқузулиду. ■
14 Барлиқ әлләргә агаһ-гувалиқ болсун үчүн, *Худаниң* падишалиғи һәққидики бу хуш хәвәр пүткүл дунияға җакалиниду; андин заман ахири болиду.□

Йерусалимда вәйран қилғучи «жиркиничлик номуссизлиқ» пәйда болиду

15 Даниял пәйғәмбәр қәйт қилған «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ»ниң муқәддәс җайда турғинини көргиниңларда (китапхан бу сөзниң мәнасини чүшәнгәй), □ ■
16 Йәһудийә өлкисидә туруватқанлар тағларға қачсун;
17 өгүздә турған киши өйидики нәрсә-керәклирини алғили чүшмәйла *қачсун*.
18 Етизлиқта турған кишиму чапинини алғили өйигә янмисун.

■ **24:3** Мар. 13:1, 3; Луқа 21:7; Рос. 1:6. ■ **24:4** Йәр. 29:8; Әф. 5:6; Кол. 2:18; 2Тес. 2:3; 1Юһа. 4:1. ■ **24:5** Йәр. 14:14; 23:25; Юһ. 5:43. □ **24:7 «бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә бир падишалиқ билән урушқа чиқиду»** — ибраний тилида (шундақла грек тилида) бу ибарә дуния бойичә кеңәйгән урушларни көрситиши мүмкин («Йәш.» 19:2, «2Тар.» 15:3-6дә бу турақлиқ ибарә тоғрилиқ мисаллар бар. ■ **24:7** Йәш. 19:2. □ **24:8 «Лекин бу ишларниң йүз бериши «туғутниң толғиғиниң башлиниши» болиду, халас»** — Әйса Мәсиһ қайси иш «туғулиду», уни беваситә демәйду. Төвәндики сөзлиригә қариғанда у «йеңи заман»ниң туғулушини көрситиду, дәп қараймиз. ■ **24:9** Мат. 10:17; Луқа 21:11,12; Юһ. 15:20; 16:2; Вәһ. 2:10. □ **24:10 «нурғунлар етиқаттин таниду»** — грек тилида «нурғунлар путлаштурулиду» дейилиду. Шуңа башқа бир хил тәрҗимиси: «нурғунлар гунаға аздурулиду». ■ **24:11** 2Пет. 2:1. ■ **24:12** 2Тим. 3:1. ■ **24:13** Мат. 10:22; Мар. 13:13; Луқа 21:19; Вәһ. 2:7,10; 3:10. □ **24:14 «Худаниң падишалиғи һәққидики бу хуш хәвәр»** — грек тилида «падишалиқниң бу хуш хәвири» дейилиду. □ **24:15 «Даниял пәйғәмбәр қәйт қилған «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ»»** — «вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ» тоғрисида «Дан.» 9:24-27ни вә у тоғрилиқ изаһатларни көрүң. ■ **24:15** Дан. 9:27; Мар. 13:14; Луқа 21:20; 2Тес. 2:4

19 У күнләрдә һамилдар аяллар вә бала емитиватқанларниң һалиға вай! □
20 Қачидиған вақтиңларниң қиш яки шабат күнигә тоғра келип қалмаслиғи үчүн
дуа қилиңлар. □ ■
21 Чүнки у чағда дуния апиридә болғандин мошу чаққичә көрүлүп бақмиған һәм
кәлгүсидиму көрүлмәйдиған дәһшәтлик азап-оқубәт болиду. ■
22 У күнләр азайтилмиса, һеч қандақ әт егиси қутулалмайтти; лекин *Худаниң* Өз
таллиғанлири үчүн у күнләр азайтилиду.
23 Әгәр у чағда бириси силәргә: «Қараңлар, бу йәрдә Мәсиһ бар!» яки «*Мәсиһ* әнә
у йәрдә!» десә, ишәнмәңлар. ■
24 Чүнки сахта мәсиһләр вә сахта пәйғәмбәрләр мәйданға чиқиду, қалтис
мөҗизилик аламәтләр вә карамәтләрни көрситиду; шуниң билән әгәр мүмкин
болидиған болса, һәтта *Худа* таллиғанларниму аздуратти. ■
25 Мана, мән бу ишлар йүз бериштин бурун силәргә уқтуруп қойдум.
26 Шуниң үчүн, бириси силәргә: «Қараңлар, у чөл-баяванда!» десә, у йәргә
бармаңлар. «Қараңлар, у ичкиридики өйләрдә!» десә, ишәнмәңлар. ■
27 Чүнки чақмақ шәриқтин ғәрипкә ялт-юлт қилип қандақ чаққан болса,
Инсаноғлиниң келиши шундақ болиду.
28 Чүнки җәсәт қайси йәрдә болса, у йәрдиму қузғунлар топлишиду!□ ■

Инсаноғлиниң қайтип келиши

29 У күнләрдики азап-оқубәтләр өтүп кәткән һаман, қуяш қарийиду, ай
йоруқлуғини бәрмәйду, юлтузлар асмандин төкүлүп чүшиду, асмандики күчләр
ләрзигә келиду. □ ■
30 Андин Инсаноғлиниң аламити асмандин көрүниду; йәр йүзидики пүткүл
қәбилиләр жиға-зерә көтиришиду. Улар Инсаноғлиниң күч-қудрәт вә улуқ шан-
шәрәп ичидә асмандики булутлар үстидә келиватқанлиғини көриду. □ ■
31 У пәриштилирини зор жараңлиқ бир канай садаси билән әвәтиду, улар униң
таллиғанлирини дунияниң төрт булуңидин, асманниң бир четидин йәнә бир
четигичә һәрйәрдин жиғип бир йәргә җәм қилиду.□ ■

□ **24:19 «у күнләрдә һамилдар аяллар вә бала емитиватқанларниң һалиға вай!»** — ундақ кишиләргә қечиш әпсиз болиду, әлвәттә. □ **24:20 «Қачидиған вақтиңларниң қиш яки шабат күнигә тоғра келип қалмаслиғи үчүн дуа қилиңлар»** — Йәһудий диний әрбабларниң Тәврат қануниға болған чүшәнчисигә асасән, Йәһудийлар адәттә шабат (дәм елиш) күнидә шәһәр дәрвазиси вә дуканларни тақиши керәк. Бу күни сәпәр қилиш мәнъий қилинған болғачқа, Қанаанда (Пәләстиндә) турғанларға нисбәтән йемәклик сетивелиш вә башқа йәрләргә қечиш интайин қулайсиз болиду. «Қиш»та Йәһудийәдә дәрия-вадиларда су пат-пат тешип турғачқа, қиштиму қечиш интайин тәс болиду. ■ **24:20** Рос. 1:12. ■ **24:21** Дан. 12:1. ■ **24:23** Мар. 13:21; Луқа 21:8. ■ **24:24** Қан. 13:2; 2Тес. 2:11. ■ **24:26** Луқа 17:23. □ **24:28 «Чүнки җәсәт қайси йәрдә болса, у йәрдиму қузғунлар топлишиду!»** — бу сирлиқ сөзләрниң мәнаси Тәврат, «Аюп» 39:26-30 вә «Йәш.» 34:1-8, 15-17-айәтләр билән мунасивәт болса керәк. Шу айәтләрдә көрситилгәндәк, «Пәрвәрдигарниң күни»дә зор қирғинчилиқ болиду. ■ **24:28** Аюп 39:30; Луқа 17:37. □ **24:29 «... қуяш қарийиду, ай йоруқлуғини бәрмәйду, юлтузлар асмандин төкүлүп чүшиду, асмандики күчләр ләрзигә келиду»** — «Йәш.» 13:10, 34:4, «Йо.» 2:10ни көрүң. «Асмандики күчләр» бәлким барлиқ җин-шәйтанларни көрситиду; «ләрзигә келиду» бәлким уларниң күчтин келишини көрситиду. ■ **24:29** Йәш. 13:10; 34:4; Әз. 32:7; Йо. 2:31; 3:15; Мар. 13:24; Луқа 21:25. □ **24:30 «йәр йүзидики пүткүл қәбилиләр жиға-зерә көтиришиду»** — «Зәк.» 12:10ни көрүң. **«Улар Инсаноғлиниң күч-қудрәт вә улуқ шан-шәрәп ичидә асмандики булутлар үстидә келиватқанлиғини көриду»** — «Дан.» 7:13ни көрүң. ■ **24:30** Дан. 7:10; Мат. 16:27; 25:31; 26:64; Мар. 13:26; 14:62; Луқа 21:27; Рос. 1:11; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. □ **24:31 « *Пәриштиләр* униң таллиғанлирини дунияниң төрт булуңидин,... һәрйәрдин жиғип бир йәргә җәм қилиду»** — «дунияниң төрт булуңидин» грек тилида «төрт шамилидин» билән ипадилиниду. ■ **24:31** 1Кор. 15:52; 1Тес. 4:16.

Әнҗир дәриғидин савақ елиш

32 Әнҗир дәриғидин мундақ тәмсилни биливелиңлар: — Униң шахлири көкирип йопурмақ чиқарғанда, язниң йеқинлап қалғанлиғини билисиләр. ■

33 Худди шуниңдәк, *мән бая дегәнлиримниң* һәммисини көргиниңларда, униң йеқинлап қалғанлиғини, һәтта ишик алдида туруватқанлиғини биливелиңлар.□

34 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә ашурулмай туруп, бу дәвир өтмәйду. □

35 Асман-зимин йоқилиду, бирақ мениң сөзлирим һәргиз йоқалмайду.■

36 Лекин шу күни вә вақит-саитиниң хәвирини болса, һеч ким билмәйду — һәтта әрштики пәриштиләрму билмәйду, уни пәқәт Атамла билиду. □ ■

37 Әнди Нуһ пәйғәмбәрниң күнлиридә қандақ болған болса, Инсаноғли *қайтип кәлгәндиму* шундақ болиду. ■

38 Чүнки топан келишидин илгәрки күнләрдә, Нуһ кемигә кирип олтарған күнгичә, *шу замандики* кишиләр йәп-ичип, өйлинип вә ятлиқ болуп кәлгән еди. ■

39 Топан туюқсиз келип һәммисини ғәриқ қилғичә, кишиләр бу ишниң униңдин хәвәрсиз болуп турғанға охшаш, Инсаноғлиниң қайтип келишиму шундақ болиду.

40 У күни, етизда икки киши турған болиду; улардин бири елип кетилиду, йәнә бири қалдурулиду; ■

41 икки аял түгмән бешида туруп ун тартиватқан болиду; улардин бири елип кетилиду, йәнә бири қалдурулиду.

42 Шуниң үчүн, һошияр болуңлар, чүнки Рәббиңларниң қайтип келидиған вақти-саитини билмәйсиләр. □ ■

43 Лекин шуни билиңларки, әгәр өй егиси оғриниң кечиси қайси җесәктә келидиғанлиғини билгән болса, сәгәк туруп оғриниң өйни тешип киришигә һәргиз йол қоймайтти. ■

44 Шуниңға охшаш, силәрму тәйяр туруңлар. Чүнки Инсаноғли силәр ойлимиған вақит-саәттә қайтип келиду!

Ишәшлик вә ишәшсиз чакарлар
Луқа 12:41-48

■ **24:32** Мар. 13:28; Луқа 21:29. □ **24:33 «... Униң йеқинлап қалғанлиғини, һәтта ишик алдида туруватқанлиғини биливелиңлар»** — бу тексттики «униң» яки Инсаноғлиниң өзини, яки келидиған күнини, яки Худаниң падишалиғини көрситиду («Луқа» 21:31ни көрүң). □ **24:34 «...бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә ашурулмай туруп, бу дәвир өтмәйду»** — әгәр тилға елинған аламәтләр Йерусалимниң вәйран болушиға (миладийә 70-жили) (24-бап 2-айәт) қаритилған болса, ундақта «дәвир» дегән сөз тәбиийки (1) Әйсаниң дәвридә яшап өткән адәмләрни көрситиду. Әгәр Мәсиһниң дунияға қайтип келишигә (24:30) қаритилған болса, «дәвир» дегән сөз бәлким (2) пүтүн Йәһудийә хәлқини (3) бу айәтләрдә ейтилған «дәһшәтлик азап-оқубәт»тики вақиәләрниң башлиниш дәвридә яшиғанларни көрситиду. Шуңа барлиқ вақиәләр шу дәвир ичидә йүз бериду, дегәнлик болиду. Бизниңчә (3)-шәрһ алди-кәйни айәтләргә әң бап келиду. ■ **24:35** Зәб. 101:26-28; Йәш. 51:6; Мар. 13:31; Ибр. 1:11. □ **24:36 «Лекин шу күни вә вақит-саитиниң хәвирини болса, һеч ким билмәйду — һәтта әрштики пәриштиләрму билмәйду, уни пәқәт атамла билиду»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «нә оғул билмәйду» дегән сөзләрму тепилиду. ■ **24:36** Мар. 13:32; Рос. 1:7. ■ **24:37** Яр. 6:2; Луқа 17:26; 1Пет. 3:20; 2Пет. 2:5. ■ **24:38** Яр. 7:7. ■ **24:40** Луқа 17:34; 1Тес. 4:17. □ **24:42 «чүнки Рәббиңларниң қайтип келидиған вақти-саитини билмәйсиләр»** — яки «чүнки Рәббиңларниң қайтип келидиған күнни билмәйсиләр». ■ **24:42** Мат. 25:13; Мар. 13:33; Луқа 12:40; 21:36. ■ **24:43** Луқа 12:39; 1Тес. 5:2; 2Пет. 3:10; Вәһ. 3:3; 16:15.

45 Ғожайини өз өйидикиләргә мәсъул қилип, уларға озуқ-түлүгини вақти-
вақтида тәқсим қилип беришкә тайинлиған ишәшлик вә пәмлик чакар ким
болиду? □ ■
46 Ғожайин *өйигә* қайтқанда, чакириниң шундақ қиливатқининиң үстигә кәлсә,
бу чакарниң бәхитидур!
47 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, ғожайин уни пүтүн егилигини
башқурушқа қойиду.
48 Лекин мабада шу чакар рәзил болуп көңлидә: «Ғожайиним һаял болуп қалиду»
дәп ойлап,
49 башқа чакар бурадәрлирини бозәк қилишқа вә һарақкәшләргә һәмраһ болуп
йәп-ичишкә башлиса,
50 шу чакарниң ғожайини күтүлмигән бир күни, ойлимиған бир вақитта қайтип
келиду
51 вә уни кесип икки парчә қилип, униң несивисини сахтипәзләр билән
охшаш тәғдирдә бекитиду. Шу йәрдә жиға-зерәлар көтирилиду, чишлирини
ғучурлитиду.■

25

Он қиз қолдаш тоғрисидики тәмсил

1 У вақитта, әрш падишалиғи худди қоллириға чирақларни елип тойи болған
жигитни қарши елишқа чиққан он қиз қолдашқа охшайду.
2 Бу қизларниң бәши пәмлик, бәши болса пәмсиз.
3 Пәмсиз қизлар чирақлирини алған болсиму, йениға май еливалмапту.
4 Пәмлик қизлар болса чирақлири билән биллә қачилирида майму еливапту.
5 Жигит кечигип кәлгәчкә, уларниң һәммисини уйқа бесип ухлап қапту.
6 Йерим кечидә: «Мана, жигит кәлди, қарши елишқа чиқиңлар!» дегән аваз
аңлинипту.
7 Буниң билән бу қизларниң һәммиси орнидин туруп чирақлирини пәрләпту.
8 Пәмсиз қизлар пәмлик қизларға: «Чирақлиримиз өчүп қалғиливатиду,
мейиңлардин бериңларчу» дәпту.
9 Бирақ пәмлик қизлар: «Яқ. болмайду! Бәрсәк, бизгиму һәм силәргиму
йәтмәслиги мүмкин. Яхшиси, өзүңлар *май* сатқучиларниң йениға берип
сетивелиңлар!» дәпту.
10 Лекин улар май сетивалғили кетиватқанда, жигит келип қапту, тәйяр болуп
болған қизлар униң билән бирликтә той зияпитигә кирипту. Ишик тақипту.
11 Кейин қалған қизлар қайтип келип: «Ғожам, ғожам, ишикни ечивәткәйла!»
дәпту.
12 Бирақ у: «Силәргә бәрһәқ ейтайки, мән силәрни тонумаймән» дәп жавап
берипту.
13 Шуниң үчүн сәгәк болуңлар, чүнки нә Инсаноғлиниң келидиған күнини нә
саитини билмәйсиләр.■

□ **24:45 «өз өйидикиләр»** — «өйидикиләр» мошу йәрдә ғожайинниң өйидики хизмәткарлар вә чакарлирини көрситиду. **«ғожайини өз өйидикиләргә мәсъул қилип, уларға озуқ-түлүгини вақти-вақтида тәқсим қилип беришкә тайинлиға ишәшлик вә пәмлик чакар ким болиду?»** — бу сөзләр авал расуллар, андин Худаниң барлиқ хизмәткарлириға қаритилип ейтилиду, әлвәттә («Луқа» 12:41-48ниму көрүң). ■ **24:45** Мат. 25:21; Луқа 12:42. ■ **24:51** Мат. 8:12; 13:42; 22:13; 25:30; Луқа 13:28. ■ **25:13** Мат. 24:42; Мар. 13:33,35.

«Талант» тапшурулуши тоғрисидики тәмсил •••• «Талант» тоғрилиқ 15-айәттики изаһатни көрүң
Луқа 19:11-27

14 *Әрш падишалиғи* худди яқа жутқа чиқмақчи болуп, өз чакарлирини чақирип
дуниясини уларға тапшурған адәмгә охшайду. ■
15 У адәм һәр бир чакарниң қабилийитигә қарап, бирисигә бәш талант, бирисигә
икки талант, йәнә бирисигә бир талант күмүч тәңгә берип, яқа жутқа йол апту. □
16 Бәш талант тәңгә алған чакар берип оқәт қилип, йәнә бәш талант тәңгә пайда
тепипту.
17 Шу йолда икки талант тәңгә алғиниму йәнә икки талант тәңгә пайда апту.
18 Лекин бир талант тәңгә алғини болса берип йәрни колап, ғоҗайини бәргән
пулни көмүп йошуруп қоюпту.
19 Әнди узун вақит өткәндин кейин, бу чакарларниң ғоҗиси қайтип келип, улар
билән һесаплишипту.
20 Бәш талант тәңгә алғини йәнә бәш талант тәңгини қошуп елип келип: «Ғоҗам,
сили маңа бәш талант тәңгә тапшурғандила. Қарсила, йәнә бәш талант тәңгә
пайда алдим» дәпту.
21 Ғоҗайини униңға: Убдан бопту! Яхши вә ишәшлик чакар екәнсән! Мән
саңа һавалә қилған кичиккинә ишта ишәшлик болуп чиқтиң, сени көп ишларға
қойимән. Кәл, ғоҗайиниңниң хошаллиғиға ортақ бол!» дәпту.
22 Икки талант тәңгә алғиниму келип: «Ғоҗам, сили маңа икки талант тәңгә
тапшурғандила. Қарсила, йәнә икки талант тәңгә пайда алдим» дәпту.
23 Ғоҗайини униңға: «Убдан бопту! Яхши вә ишәшлик чакар екәнсән! Мән
саңа һавалә қилған кичиккинә ишта ишәшлик болуп чиқтиң, сени көп ишларға
қойимән. Кәл, ғоҗайиниңниң хошаллиғиға ортақ бол!» дәпту.
24 Андин, бир талант тәңгә алғиниму келип: «Ғоҗам, силиниң чиң адәм
екәнликлирини биләттим, чүнки өзлири теримиған йәрдин һосулни
орувалалайла, һәмдә уруқ чачмиған йәрдинму хаман алила.
25 Шуңа қорқуп, силиниң бәргән бир талант тәңгилирини йәргә көмүп йошуруп
қойған едим. Мана пуллирини алсила» дәпту.
26 Ғоҗиси униңға: «Әй, рәзил, һорун чакар! Сән мени теримиған йәрдин
орувалидиған, уруқ чачмиған йәрдин хаман алидиған адәм дәп билип,
27 һеч болмиғанда пулумни җазанихорларға аманәт қоюшуң керәк едиғу!
Шундақ қилған болсаң мән қайтип кәлгәндә пулумни өсүми билән алған
болмамтим?!
28 Шуңа, униң қолидики талант тәңгини елип, он талант тәңгә бар болғанға
бериңлар!
29 Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду, униңда молчилиқ
болиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум
қилиниду. □ ■
30 Бу ярамсиз чакарни тешидики қараңғулуққа ачиқип ташлаңлар! У йәрдә жиға-
зерәлар көтирилиду, чишлирини ғучурлитиду» дәпту.■

■ **25:14** Луқа 19:12. □ **25:15 «У адәм һәр бир чакарниң қабилийитигә қарап, бирисигә бәш талант, бирисигә икки талант, йәнә бирисигә бир талант күмүч тәңгә берип,...»** — оқурмәнләргә аян болсунки, шу чағларда «талант» бир хил пул бирлиги, қиммәтлик көмүш тәңгә еди. Жуқиридики 18:24дики изаһатниму көрүң. Уйғур тилида «талант» дегән сөз дайим дәл шу тәмсилдин чиққан көчмә мәнасидә ишлитилиду. Шу чағда чакарларға тапшурулған бу пуллар бәлким тәхминән 85000, 34000 вә 17000 долларға тоғра келәтти (2010 һесаплинатқан). □ **25:29 «Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду, униңда молчилиқ болиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум қилиниду»** — бу әһмийәтлик сөз 13:12диму тепилиду. ■ **25:29** Мат. 13:12; Мар. 4:25; Луқа 8:18; 19:26. ■ **25:30** Мат. 8:12; 13:42; 22:13; 24:51; Луқа 13:28.

Ахирәттики сорақ

31 Инсаноғли өз шан-шәриви ичидә барлиқ пәриштилири билән биллә кәлгинидә,
шәрәплик тәхтидә олтириду. ■
32 Барлиқ әлләр униң алдиға жиғилиду. Падичи қойларни өшкиләрдин
айриғинидәк у уларни айрийду; □ ■
33 у қойларни оң йениға, өшкиләрни сол йениға айрийду.
34 Андин Падиша оң йенидикиләргә: «Әй Атам бәхит ата қилғанлар, келиңлар!
Аләм апиридә болғандин бери силәр үчүн тәйярланған падишалиққа варис болуп
егә болуңлар!■
35 Чүнки ач қалғинимда силәр маңа йемәклик бәрдиңлар, уссуз қалғинимда
уссулуқ бәрдиңлар, мусапир болуп жүргинимдә өз өйүңләргә алдиңлар, ■
36 ялаңач қалғинимда кийдүрдүңлар, кесәл болуп қалғинимда һалимдин хәвәр
алдиңлар, зинданда ятқинимда йоқлап турдуңлар» — дәйду.□ ■
37 У чағда, һәққаний адәмләр униңға: «И Рәб, биз сени қачан ач көрүп озуқ бәрдуқ
яки уссуз көрүп уссулуқ бәрдуқ?
38 Сени қачан мусапир көрүп өйүмизгә алдуқ яки ялаңач көрүп кийгүздуқ?
39 Сениң қачан кесәл болғиниңни яки зинданда ятқиниңни көрүп йоқлап
бардуқ?» дәп сорайду.
40 Вә Падиша уларға: «Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтайки, мошу
қериндашлиримдин әң кичигидин бирәрсигә шуларни қилғиниңларму, дәл
маңа қилған болдуңлар» дәп жавап бериду.■
41 Андин у сол йенидикиләргә: «Әй ләнитиләр, көзүмдин йоқилиңлар! Шәйтан
билән униң пәриштилиригә һазирланған мәңгү өчмәс отқа кириңлар! ■
42 Чүнки ач қалғинимда маңа озуқ бәрмидиңлар, уссуз қалғинимда уссулуқ
бәрмидиңлар;
43 мусапир болуп жүргинимдә өз өйүңләргә алмидиңлар, ялаңач қалғинимда
кийдүрмидиңлар, кесәл болғинимда вә зинданда ятқинимда йоқлимидиңлар»
дәйду.
44 У чағда, улар: «И Рәб, сени қачан ач, уссуз, мусапир, ялаңач, кесәл яки зинданда
көрүп туруп хизмитиңдә болмидуқ?» дәйду.
45 Андин падиша уларға: «Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтайки, мошулардин әң
кичигидин бирәрсигә шундақ қилмиғиниңлар маңиму қилмиған болдуңлар»
дәп жавап бериду. ■
46 Буниң билән улар мәңгүлүк жазаға кирип кетиду, лекин һәққанийлар болса
мәңгүлүк һаятқа кириду.■

26

Әйсани өлтүрүш сүйқәсти
Мар. 14:1-2; Луқа 22:1-2; Юһ. 11:45-53

■ **25:31** Мат. 16:27; 26:64; Мар. 14:62; Луқа 21:27; Рос. 1:11; 1Тес. 4:16; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. □ **25:32 «Барлиқ әлләр униң алдиға жиғилиду»** — «әлләр» дегән бу сөз Инжилдики көп йәрләрдә Йәһуди әмәс әлләрни көрситиду. Шуңа бәзидә «ят әлләр» яки «таипиләр» дәп тәржимә қилимиз. ■ **25:32** Әз. 34:17,20; Мат. 13:49. ■ **25:34** Мат. 20:23; Мар. 10:40. ■ **25:35** Йәш. 58:7; Әз. 18:7; Ибр. 13:2. □ **25:36 «кесәл болуп қалғинимда һалимдин хәвәр алдиңлар»** — грек тилида «кесәл болуп қалғинимда мени йоқлидиңлар». **«зинданда ятқинимда йоқлап турдуңлар»** — грек тилида «зинданда ятқинимда йенимға келип турдуңлар». ■ **25:36** Йәш. 58:7; 2Тим. 1:16; Як. 2:15,16. ■ **25:40** Пәнд. 19:17; Мат. 10:42; Мар. 9:41; Юһ. 13:20; 2Кор. 9:6. ■ **25:41** Зәб. 6:9; Йәш. 30:33; Мат. 7:23; Луқа 13:25,27; Вәһ. 19:20. ■ **25:45** Пәнд. 14:31; 17:5; Зәк. 2:12. ■ **25:46** Дан. 12:2; Юһ. 5:29.

1 Әйса бу сөзләрни қилип болғандин кейин, мухлислириға:
2 — Силәргә мәлумки, икки күндин кейин «өтүп кетиш һейти» болиду, шу чағда
Инсаноғли крестлиниш үчүн тутуп берилиду, — деди.□ ■
3 Баш каһинлар вә ақсақаллар Қаяфа исимлик баш каһинниң сарийида жәм
болушти.■
4 Улар Әйсани қандақ қилип һейлә-нәйрәң билән тутуп өлтүрүш тоғрисида
мәслиһәт қилишти.
5 Бирақ улар:
— Бу иш һейт-айәм күнлири қилинмисун. Болмиса, хәлиқ арисида
малиманчилиқ чиқиши мүмкин, — дейишти.

Худагуй аялниң Әйсаға әтир чечиши
Мар. 14:3-9; Юһ. 12:1-8

6 Әнди Әйса Бәйт-Ания йезисида, «Симон мохо»ниң өйидә болғинида,□
7 бир аял униң йениға кирди. У ақ қаштеши шешидә наһайити қиммәтлик әтирни
елип кәлгән болуп, Әйса дәстиханда олтарғанда, әтирни униң бешиға қуйди.■
8 Лекин мухлислар буни көрүп хапа болушуп:
— Зади немишкә бундақ исрапчилиқ қилиниду?
9 Чүнки бу әтирни көп пулға сетип, пулини кәмбәғәлләргә сәдиқә қилса
болаттиғу! — дейишти.
10 Лекин Әйса уларниң көңлидикини билип уларға:
— Бу аялниң көңлини немә дәп ағритисиләр? Чүнки у мән үчүн яхши бир ишни
қилди.
11 Чүнки кәмбәғәлләр дайим силәрниң араңларда болиду, лекин мениң
араңларда болушум силәргә дайим несип боливәрмәйду! ■
12 Бу аялниң бу әтирни бәдинимгә қуюши мениң дәпнә қилинишимға тәйяр
болушум үчүн болди.
13 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу хуш хәвәр пүткүл дунияниң
қәйеридә җакаланса, бу аял әслинип, униң қилған бу иши тәриплиниду, — деди.

Йәһуда Әйсаға сатқунлуқ қилишқа вәдә қилиду

14 Бу иштин кейин, он иккиләндин Йәһуда Ишқарийот исимлик бири баш
каһинларниң алдиға берип:□ ■
15 — Уни тутуп бәрсәм, маңа немә берисиләр? — деди. Улар униң алдиға оттуз
күмүч тәңгә қойди. ■
16 Йәһуда шуниңдин етиварән уни тутуп беришкә мувапиқ пурсәт издәшкә
башлиди.

«Өтүп кетиш һейти»ниң кәчлик тамиғи
Мар. 14:21-22; Луқа 22:7-14, 21-23; Юһ. 13:21-30

17 Петир нан һейтиниң биринчи күни, мухлислар Әйсаниң йениға келип:

□ **26:2 «шу чағда Инсаноғли крестлиниш үчүн тутуп берилиду»** — «крестләш» — крест (чапрас яғач)қә миқлаш арқилиқ өлүм җазаси бериштин ибарәт. Демисиму бу адәмни қаттиқ харлайдиған, интайин дәһшәтлик, Рим империйәси бойичә әң азаплиқ өлүм җазаси еди. ■ **26:2** Мар. 14:1; Луқа 22:1; Юһ. 13:1 ■ **26:3** Зәб. 2:2; Юһ. 11:47; Рос. 4:27. □ **26:6 «Әйса Бәйт-Ания йезисида, «Симон мохо»ниң өйидә болғинида...»** — «Симон мохо» яки ««Мохо кесили» дейилидиған Симон». Бу Симон бәлким илгири мохо кесилигә гириптар болған еди. Бизниңчә бу иш билән «Юһ.» 12:1-11да хатириләнгән вақиә бир иштур. ■ **26:7** Мар. 14:3; Луқа 7:37; Юһ. 11:2; 12:3. ■ **26:11** Қан. 15:11; Мар. 14:7; Юһ. 12:8. □ **26:14 «Йәһуда Ишқарийот исимлик бири баш каһинларниң алдиға берип...»** — шу чағда икки «баш каһин» бар еди — «Аннас» вә униң күйоғли «Каяфа». ■ **26:14** Мар. 14:10; Луқа 22:4. ■ **26:15** Зәк. 11:12.

— Өтүп кетиш һейтиниң тамиғини йейишиң үчүн қәйәрдә тәйярлишимизни халайсән? — дәп сориди.□ ■
18 У уларға:
— Шәһәргә кирип паланчиниң өйигә берип униңға: «Устаз: — Вақит-саитим йеқинлишип қалди, өтүп кетиш һейтини мухлислирим билән бирликтә сениң өйүңдә өткүзәй — дәйду» дәп ейтиңлар, — деди.
19 Мухлислар Әйсаниң тапилиғинидәк өтүп кетиш һейтиниң тамиғини шу йәрдә тәйярлиди.
20 Кәчқурун, у он иккилән билән дәстиханда олтарди. ■
21 Улар ғизалиниватқанда у:
— Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, араңлардики бирәйлән маңа сатқунлуқ қилиду, — деди.■
22 *Буни аңлап* улар интайин қайғуға чөмүп, бир-бирләп униңдин:
— Я Рәб, мән әмәстимән? — дәп сорашқа башлиди.
23 У жававән: — Қолидики нанни мән билән тәң таваққа төгүргән киши, маңа сатқунлуқ қилғучи шу болиду. ■
24 Инсаноғли дәрвәқә *муқәддәс язмиларда* өзи тоғрисида пүтүлгинидәк *өлүмгә* кетиду; бирақ Инсаноғлиниң тутуп берилишигә васитичи болған адәмниң һалиға вай! У адәм туғулмиған болса яхши болатти! — деди.
25 Униңға сатқунлуқ қилидиған Йәһуда:
— Устаз, мән әмәстимән? — дәп сориди. У униңға:
— Өзүң дедиң жуму, — деди.□

«Рәбниң зияпити»
Мар. 14:22-26; Луқа 22:15-20; 1Кор. 11:23-25

26 Улар ғизалиниватқанда, Әйса бир нанни қолиға елип *Худаға* тәшәккүр-һәмдусана ейтқандин кейин, уни уштуп, мухлислириға үләштүрүп бәрди вә:
—Елиңлар, йәңлар, бу мениң теним, — деди.□ ■
27 Андин, қолиға жамни елип *Худаға* тәшәккүр-һәмдусана ейтип, уни мухлислириға тутуп:

— Һәммәйлән буниңдин ичиңлар.
28 Бу мениң нурғун адәмләрниң гуналириниң кәчүрүм қилиниши үчүн төкүлидиған, йеңи әһдини түзидиған қенимдур. □ ■

□ **26:17 «Петир нан һейтиниң биринчи күни...»** — «петир нан һейти» йәттә күн болиду, биринчи күни «өтүп кетиш һейти»му тәң болиду. Бу күни, Йәһудийлар қой союп, өйлиридә қой гөши, петир нан йәйду («Мис.» 12-бап, «Лав.» 23:4-8, «Чөл.» 28:16-25ни көрүң). **«Өтүп кетиш һейтиниң тамиғини йейишиң үчүн қәйәрдә тәйярлишимизни халайсән?»** — «өтүп кетиш һейтиниң тамиғи»ниң муһим қисми «өтүп кетиш қурбанлиқ қозиси» еди («Мис.» 12:3-11, «Лав.» 23:5, «Чөл.» 28:16, «Қан.» 16:1-7ни көрүң). ■ **26:17** Мис. 12:17; Мар. 14:12; Луқа 22:7. ■ **26:20** Мар. 14:17; Луқа 22:14; Юһ. 13:21. ■ **26:21** Рос. 1:17. ■ **26:23** Зәб. 40:10; Луқа 22:21; Юһ. 13:18. □ **26:25 «Устаз, мән әмәстимән?»** — «устаз» — Ибраний тилида «рабби» дейилиду. **«Өзүң дедиң жуму»** — мәнаси, «дәл сән» болиду. Йәһуда бу сөзни аңлиғандин кейин дәрһал чиқип баш каһинларниң йениға барған болса керәк. «Маркус», «Луқа», «Юһанна»дики ««өтүп кетиш» һейтиниң кәчлик тамиғи» тоғрисидики баянларни көрүң. □ **26:26 «Әйса бир нанни қолиға елип Худаға тәшәккүр-һәмдусана ейтқандин кейин...»** — яки «Әйса бир нанни қолиға елип, уни бәрикәтлигәндин кейин,...». ■ **26:26** Мар. 14:22; Луқа 22:19; 1Кор. 11:23. □ **26:28 «Бу мениң нурғун адәмләрниң гуналириниң кәчүрүм қилиниши үчүн төкүлидиған, йеңи әһдини түзидиған қенимдур»** — «йеңи әһдә» яки «Худаниң әһдиси» яки «мәңгүлүк әһдә». Тәврат, «Йәр.» 31:31-34, «Әз.» 36:25-27, «Луқа» 22:20ни, «Ибр.» 13:20 вә «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **26:28** Мис. 24:8.

29 Лекин мән шуни силәргә ейтайки, Атамниң падишалиғида силәр билән
бирликтә йеңидин шараптин ичмигичә, үзүм телиниң шәрбитини һәргиз
ичмәймән, — деди.
30 Улар мәдһийә күйини ейтқандин кейин талаға чиқип, Зәйтун теғиға қарап
кетишти.■

Мухлисларниң Әйсадин ваз кечиши
Мар. 14:27-31; Луқа 22:31-34; Юһ. 13:36-38

31 Андин Әйса уларға:
— Бүгүн кечә силәр һәммиңлар мениң түпәйлимдин тандурулуп путлишисиләр,
чүнки *муқәддәс язмиларда*: —
«Мән падичини уруветимән,
Падидики қойлар патипарақ болуп тарқитиветилиду» дәп пүтүлгән. □ ■
32 Лекин мән тирилгәндин кейин Галилийәгә силәрдин бурун баримән, — деди.■

33 Петрус униңға җававән:
— Һәммәйлән сениң түпәйлиңдин тандурулуп путлашсиму, мән һәргиз
путлашмаймән, деди.■
34 Әйса униңға: — Мән саңа бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бүгүн кечә ғораз
чиллаштин бурун, сән мәндин үч қетим танисән, — деди.■
35 Петрус униңға:
— Сән билән биллә өлүшүм керәк болсиму, сәндин һәргиз танмаймән, — деди.
Қалған мухлисларниң һәммисиму шундақ дейишти.

Әйсаниң Гетсиманә бағчисидики дуа-тилавити
Мар. 14:32-42; Луқа 22:39-46

36 Андин Әйса улар билән биллә Гетсиманә дегән йәргә кәлди. У мухлисларға:
«Мән у яққа берип дуа-тилавәт қилип кәлгичә, мошу җайда олтирип туруңлар»
деди. ■
37 У Петрусни, шундақла Зәбәдийниң икки оғлини биргә елип маңди вә қаттиқ
азаплинип, көңли толиму пәришан болушқа башлиди. □
38 У уларға:
— Җеним өлидиғандәк бәкму азапланмақта. Силәр бу йәрдә қелип, мән билән
бирликтә ойғақ туруңлар, — девиди, ■
39 Вә сәл нерирақ берип, өзини йәргә етип дүм йетип дуа қилип:
— И Атам, мүмкин болса, бу қәдәһ мәндин өтүп кәтсун! Лекин бу иш мән
халиғандәк әмәс, сән халиғандәк болсун, — деди.□ ■
40 У мухлисларниң йениға қайтип кәлгинидә, уларниң ухлап қалғанлиғини
көрүп, Петрусқа:
— Мән билән биллә бирәр саатму ойғақ туралмидиңларму?!

■ **26:30** Мар. 14:26; Луқа 22:39; Юһ. 18:1. □ **26:31 «Мән падичини уруветимән, падидики қойлар патипарақ болуп тарқитиветилиду»** — «Зәк.» 13:7. Мошу бешарәттә сөзлигүчи Худаниң Өзи, әлвәттә. ■ **26:31** Зәк. 13:7; Юһ. 16:32. ■ **26:32** Мар. 14:28; 16:7. ■ **26:33** Луқа 22:33. ■ **26:34** Юһ. 13:38. ■ **26:36** Мар. 14:32; Луқа 22:39; Юһ. 18:1. □ **26:37 «Зәбәдийниң икки оғли»** — Яқуп вә Юһанна. ■ **26:38** Юһ. 12:27. □ **26:39 «И Атам, мүмкин болса, бу қәдәһ мәндин өтүп кәтсун! Лекин бу иш мән халиғандәк әмәс, сән халиғандәк болсун»** — «бу қәдәһ» униң алдидики азап-оқубәтләрни көрситиду. Тәвратниң көп йәрлиридә «қәдәһ» дәл шу мәнидә ишлитилиду (мәсилән «Зәб.» 74:9, «Йәш.» 51:17, 22, «Йәр.» 25:15дә). ■ **26:39** Мат. 20:22,23; Луқа 22:41; Юһ. 6:38.

41 Езиқтурулуштин сақлиниш үчүн, ойғақ туруп дуа қилиңлар. Роһ пидакар
болсиму, лекин кишиниң әтлири аҗиздур, — деди.□ ■
42 У иккинчи қетим берип, йәнә дуа қилип:
— И Атам, әгәр мән бу қәдәһни ичмисәм у мәндин кәтмисә, ундақта сениң ирадәң ада қилинсун, — деди.
43 У уларниң йениға *қайтип* кәлгинидә, йәнә ухлап қалғанлиғини көрди, чүнки
уларниң көзлири уйқиға илинған еди.
44 Шуниң билән у улардин айрилип үчинчи қетим берип, йәнә шу сөзләр билән
дуа қилди.
45 Андин у мухлисларниң йениға келип уларға:
— Силәр техичә ухлаватамсиләр, техичә дәм еливатамсиләр? Мана, вақит-саити йеқинлашти; Инсаноғли гунакарларниң қолиға тапшурулиду. □
46 Қопуңлар, кетәйли; мана, маңа сатқунлуқ қилидиған киши йеқин кәлди! —
деди.

Әйсаниң тутқун қилиниши
Мар. 14:43-50; Луқа 22:47-53; Юһ. 18:3-12

47 Униң сөзи техи түгимәйла, он иккиләндин бири болған Йәһуда кәлди;
униң йенида баш каһинлар вә хәлиқ ақсақаллири тәрипидин әвәтилгән, қилич-тоқмақларни көтәргән зор бир топ адәм бар еди. ■
48 Униңға сатқунлуқ қилғучи улар билән аллибурун ишарәтни бекитип: «Мән
кимни сөйсәм, у дәл шудур. Силәр уни тутуңлар» дәп келишкән еди.
49 У удул Әйсаниң алдиға берип:
— Салам, устаз! — дәп уни сөйүп кәтти.□
50 Әйса униңға:
— Ағинәм, немә дәп кәлдиң? — деди. Шуниң билән, һелиқи адәмләр йопурулуп келип, Әйсаға қол селип, уни тутқун қилди. □
51 Вә мана, Әйсаниң йенидикиләрдин бирәйлән қиличини суғуруп, баш
каһинниң чакириға урувиди, униң қулиқини шилип чүшүрвәтти.
52 Әйса униңға:
— Қиличиңни қиниға сал, қилич көтәргәнләр қилич астида һалак болиду.
53 Яки мени Атисиға нида қилалмайдиған болди, дәп ойлап қалдиңму?! Шундақ
қилсамла У маңа шуан он икки қисимдин артуқ пәриштә маңдурмамду? □
54 Бирақ мән ундақ қилсам, муқәддәс язмилардики бу ишлар муқәррәр болиду
дегән бешарәтләр қандақму әмәлгә ашурулсун? — деди.■
55 Шу пәйттә Әйса топлашқан адәмләргә қарап:
— Бир қарақчини тутидиғандәк қилич-тоқмақларни көтирип мени тутқили кәпсиләрғу? Мән һәр күни ибадәтхана һойлилирида силәр билән биллә олтирип тәлим берәттим, лекин силәр у чағда мени тутмидиңлар.
56 Лекин бу пүтүн ишларниң йүз бериши пәйғәмбәрләрниң муқәддәс
язмилирида алдин-ала ейтқанлириниң әмәлгә ашурулуши үчүн болди, — деди.

□ **26:41 «Роһ пидакар болсиму, лекин кишиниң әтлири аҗиздур»** — «кишиниң әтлири» грек тилида «әт». Инҗилда «әт» яки «әт-тән» дайим дегидәк адәмниң өз тени тәрипидин аздурулидиған, гунакар тәбиитини көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. ■ **26:41** Гал. 5:17. □ **26:45 «Силәр техичә ухлаватамсиләр, техичә дәм еливатамсиләр?»** — яки болмиса: «Әнди ухлаверисиләр, дәм еливерисиләр!» (кинайилик гәп) яки пәқәт: «Әнди ухлаңлар, дәм елиңлар!». ■ **26:47** Мар. 14:43; Луқа 22:47; Юһ. 18:3. □ **26:49 «Салам, устаз!»** — «Устаз» ибраний тилида «рабби» дейилиду. □ **26:50 «ағинәм, немә дәп кәлдиң?»** — яки «Ағинәм, қилидиғиниңни қил». □ **26:53 «он икки қисимдин артуқ пәриштә»** — мошу йәрдә «қисим» дегән сөз адәттә грек тилида бәлким алтә миңчә әскәрни көрситиши мумкин. ■ **26:54** Зәб. 21:7; 39:7-9; 68:1-5,11; Луқа 24:25.

Бу чағда, мухлисларниң һәммиси уни ташлап қечип кетишти.■

Алий кеңәшмидә сотлиниш
Мар. 14:53-65; Луқа 22:54-55, 63-71; Юһ. 18:13-14, 19-24

57 Әнди Әйсани тутқун қилғанлар уни баш каһин Қаяфаниң алдиға елип беришти.
Тәврат устазлири билән ақсақалларму у йәрдә җәм болушқан еди. ■
58 Петрус униңға таки баш каһинниң сарийиниң *һойлисиғичә* жирақтин әгишип
келип, ишниң ақиветини көрүш үчүн ичкиригә кирип, қараўулларниң арисида
олтарди.
59 Баш каһинлар, ақсақаллар вә пүтүн алий кеңәшмә әзалири Әйсани өлүм
җазасиға мәһкүм қилиш үчүн, ялған гува-испат издәйтти. □ ■
60 Нурғун ялған гувачилар оттуриға чиққан болсиму, улар булардин һеч қандақ
испатқа еришәлмиди. Ахирда, икки ялған гувачи оттуриға чиқип:
61 — Бу адәм: «Мән Худаниң ибадәтханисини бузуп ташлап, үч күн ичидә қайта
қуруп чиқалаймән» дегән, деди.□ ■
62 Баш каһин орнидин туруп, униңға:
— Қени, җавап бәрмәмсән? Булар сениң үстүңдин зади қандақ гуваліқларни
бериватиду? — деди. ■
63 Лекин Әйса сүкүт қилип туривәрди.
Баш каһин униңға:
— *Мәңгү* һаят болғучи Худа билән сениң қәсәм қилишиңни буйруймәнки, бизгә
ейт, Худаниң Оғли Мәсиһ сәнму?» — деди.■
64 Әйса мундақ җавап қайтурди:
— Шундақ, сениң дегиниңдәк. Лекин шунциму силәргә ейтайки, буниңдин кейин
силәр Инсаноғлиниң Қадир Болғучиниң оң йенида олтиридиғинини вә көктики
булутлар үстидә келидиғинини көрисиләр.□ ■
65 Шуниң билән баш каһин тонлирини житип ташлап:
— У күпүрлүк қилди! Әнди башқа һәр қандақ гувачиниң немә һаҗити? Мана,
өзүңлар бу күпүрлүкни аңлидиңлар! □
66 Буниңға немә дәйсиләр? — деди.
— У өлүм җазасиға лайиқтур! — дәп җавап қайтурушти улар.■
67 Буниң билән улар униң йүзигә түкүрүп, униңға мушт атқили турди. Бәзилири
уни качатлап:■
68 — Әй Мәсиһ, пәйғәмбәрчилик қилмамсән, ейтип баққина, сени ким урди? —
дейишти.■

■ **26:56** Аюп 19:13; Зәб. 87:9□19; Зәк. 13:7. ■ **26:57** Мар. 14:53; Луқа 22:54; Юһ. 18:12. □ **26:59 «Алий кеңәшмә»** — йәнә сорақ мәҗлиси, «Санһедрин» дейилиду. ■ **26:59** Мар. 14:55; Рос. 6:13. □ **26:61 «Бу адәм: «Мән Худаниң ибадәтханисини бузуп ташлап, үч күн ичидә қайта қуруп чиқалаймән» дегән»** — «Юһ.» 2:19-20ни көрүң. Мәсиһниң толуқ ейтқини бу гувачиниң дегинидәк әмәс. ■ **26:61** Юһ. 2:19. ■ **26:62** Мар. 14:60. ■ **26:63** Йәш. 53:7; Мат. 27:12,14. □ **26:64 «Шундақ, сениң дегиниңдәк»** — Мәсиһниң җававиниң грек тилида «Шундақ, лекин әһвал дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду. **«кейин силәр Инсаноғлиниң Қадир Болғучиниң оң йенида олтиридиғинини вә көктики булутлар үстидә келидиғинини көрисиләр»** — Тәврат, «Дан.» 7:13ни көрүң. ■ **26:64** Зәб. 109:1; Дан. 7:13; Мат. 16:27; 24:30; Мар. 14:62; Луқа 22:69; Рос. 1:11; Рим. 14:10; 1Тес. 4:16; Вәһ. 1:7. □ **26:65 «Шуниң билән баш каһин тонлирини житип ташлап...»** — баш каһин Әйсани «күпүрлүк қилди» дәп қарап, өзиниң буниңға болған чөчүши вә ғәзивини ипадиләш үчүн кийимлирини житқан. Әйсаниң өзиниң Мәсиһ екәнлигини етирап қилиши, униң Худаға хас һоқуқ вә шөһрәт мәндидур, дегәнлигидур. Йәнә шуни ейтимизки, баш каһинниң тонлирини житишниң өзи Тәврат қануниға хилап еди («Лав.» 10:6, 21:10). ■ **26:66** Лав. 24:16. ■ **26:67** Йәш. 50:6. ■ **26:68** Аюп 16:10; Луқа 22:64; Юһ. 19:3.

Петрусниң Әйсадин тениши
Мар. 14:66-72; Луқа 22:56-62; Юһ. 18:15-18, 25-27

69 Әнди Петрус сарайниң ташқириқи һойлисида олтиратти. Бир дедәк униң
йениға келип:
— Сән Галилийәлик Әйса билән биргә едиңғу, — деди.■
70 Лекин у һәммәйләнниң алдида инкар қилип: — Сениң немә дәватқанлиғиңни
чүшәнмидим! — деди.
71 Андин у даланға чиққанда, уни көргән йәнә бир дедәк у йәрдә турғанларға:
— Бу адәмму Насарәтлик Әйса билән биргә еди, — деди.
72 У йәнә инкар қилип: —
Мән у адәмни тонумаймән! — дәп қәсәм ичти.
73 Бир аздин кейин, у йәрдә турғанлар Петрусниң йениға келип униңға:
— Шүбһисизки, сән уларниң бири екәнсән, чүнки тәләппузуң сени паш қилиду,
— дейишти.□
74 *Петрус* қаттиқ қарғашлар билән қәсәм қилип:
— У адәмни зади тонумаймән! — дейишигила ғораз чиллиди.
75 Петрус Әйсаниң: «Ғораз чиллаштин бурун, сән мәндин үч қетим танисән!»
дегән сөзини есигә алди. У ташқириға чиқип, қаттиқ жиға-зерә көтәрди.■

27

Йәһуданиң өлүши
Мар. 15:1; Луқа 23:1-2; Юһ. 18:28-32

1 Таң атқандила, пүтүн баш каһинлар билән хәлиқ ақсақаллири Әйсани өлүмгә
мәһкүм қилдуруш үчүн мәслиһәтләшти.■
2 Улар уни бағлап апирип, валий Понтиус Пилатусқа тапшуруп бәрди.■
3 Униңға сатқунлуқ қилған Йәһуда униң өлүмгә һөкүм қилинғанлиғини көрүп,
бу ишларға пушайман қилди вә баш каһинлар билән ақсақалларға оттуз күмүч
тәңгини қайтуруп берип:
4 — Мән бегуна бир жанниң қени төкүлүшкә сатқунлуқ қилип гуна өткүздүм, —
деди.
Буниңға бизниң немә каримиз? Өз ишиңни бил! — дейишти улар.
5 Йәһуда көмүш тәңгиләрни ибадәтханиниң ичигә чөривәтти вә у йәрдин кетип,
талаға чиқип, есилип өлүвалди.□ ■

6 Баш каһинлар көмүш тәңгиләрни жиғивелип: —
Бу хун төлүми болған *тәңгиләрдур*, уларни ибадәтханиниң ғәзнисигә қоюш
һарам, — дейишти.□
7 Улар өз ара мәслиһәтлишип, бу пуллар билән яқа жутлуқларға йәрлик болсун
дәп, сапалчиниң бир парчә етизлиғини сетивалди.□ ■
8 Шуңа бу йәр һазирғичә «қанлиқ етиз» дәп атилип кәлмәктә.

■ **26:69** Мар. 14:66; Луқа 22:55; Юһ. 18:16,25. □ **26:73 «Шүбһисизки, сән уларниң бири екәнсән, чүнки тәләппузуң сени паш қилиду»** — «тәләппузуң сени паш қилиду» — Петрус Галилийә тәләппузи билән сөзләйтти. ■ **26:75** Мат. 26:34; Мар. 14:30; Луқа 22:61; Юһ. 13:38 ■ **27:1** Зәб. 2:2; Мар. 15:1; Луқа 22:66; 23:2; Юһ. 18:28. ■ **27:2** Рос. 3:13. □ **27:5 «Йәһуда... талаға чиқип, есилип өлүвалди»** — «талаға чиқип» бәлким шәһәрниң сиртиға беришини көрситиду. ■ **27:5** 2Сам. 17:23; Рос. 1:18. □ **27:6 «Бу хун төлүми болған тәңгиләрдур, уларни ибадәтханиниң ғәзнисигә қоюш һарам»** — «һарам» — мошу йәрдә, Тәвратта чәкләнгән, демәк. □ **27:7 «сапалчиниң бир парчә етизлиғини сетивалди»** — яки ««сапалчиниң етизлиғи»ни сетивалди» — мүмкинчилиги барки, «сапалчиниң етизлиғи» һәммә адәмгә мәлум болған бир йәрниң исми еди. ■ **27:7** Рос. 1:19.

9 Шу иш билән Йәрәмия пәйғәмбәр тәрипидин бурун ейтилған муну бешарәт әмәлгә ашурулди: —
«Исраил хәлқи униң үчүн баһалап бекиткән баһасини,
Йәни оттуз күмүч тәңгини улар елишти,■
10 Вә Пәрвәрдигар маңа көрсәткәндәк,
Сапалчиниң етизини сетивелишқа хәжләшти».□ ■

Әйсаниң валий Пилатусниң алдида сотлиниши
Мар. 15:2-5; Луқа 23:3-5; Юһ. 18:33-38

11 Әнди Әйса валийниң алдиға турғузулди. Валий униңдин:
— Сән Йәһудийларниң падишасиму? — дәп сориди.
Ейтқиниңдәк, — деди Әйса.□ ■
12 Лекин баш каһинлар вә ақсақаллар униң үстидин әрз-шикайәт қилғанда, у бир eғизму жавап бәрмиди.
13 Буниң билән Пилатус униңға:
— Уларниң сениң үстүңдин қилған шунчә көп шикайәтлирини аңлимайватамсән? — деди. ■
14 Бирақ у *Пилатусқа* жававән *шикайәтләрниң* бирисигиму жавап бәрмиди. Валий буниңға интайин һәйран қалди.■
15 Һәр қетимлиқ *өтүп кетиш* һейтида, валийниң халайиқ тәләп қилған бир мәһбусни уларға қоюп бериш адити бар еди. ■
16 Әйни вақитта, *римлиқларниң* Бараббас исимлиқ атиқи чиққан бир мәһбуси *зинданда* еди. □ ■
17 Халайиқ жәм болғанда, Пилатус улардин:
— Кимни силәргә қоюп беришимни халайсиләр? Бараббасниму яки Мәсиһ дәп аталған Әйсаниму? — дәп сориди □
18 (чүнки у *баш каһин қатарлиқларниң* һәсәтхорлуғи түпәйлидин уни тутуп бәргәнлигини биләтти).
19 Пилатус «сорақ тәхти»дә олтарғанда, аяли униңға адәм әвәтип: — У һәққаний кишиниң ишиға арилашмиғин. Чүнки түнүгүн кечә униң сәвәвидин чүшүмдә көп азап чәктим, — дәп хәвәр йәткүзди.□
20 Лекин баш каһинлар вә ақсақаллар болса халайиқни мақул қилип, Бараббасни қоюп беришни вә Әйсани йоқитишни тәләп қилдурди.■
21 Валий жававән улардин йәнә:
— Силәргә бу иккисиниң қайсисини қоюп беришимни халайсиләр? — дәп сориди.
Бараббасни, — дейишти улар.

■ **27:9** Зәк. 11:12. □ **27:10 «Исраил хәлқи униң үчүн баһалап бекиткән баһасини, йәни оттуз күмүч тәңгини улар елишти, вә Пәрвәрдигар маңа әмир қилғандәк, сапалчиниң етизини сетивелишқа хәжләшти»** — бу бешарәтлик сөзләр (9-10 айәтләр)ниң көпинчиси «Зәкәрия» 11:12-13дин елинған. Әнди немишкә Матта бу сөзләрни Йәрәмия пәйғәмбәрниңки дәйду? Биз бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. 9-10-айәтләрниң башқа бир хил тәрҗимиси: «... тәңгини мән алдим, вә улар Пәрвәрдигар маңа әмир қилғандәк, сапалчиниң етизини сетивелишқа хәжләшти». ■ **27:10** Йәр. 32:6-9; Зәк. 11:12, 13 □ **27:11 «Әйса... «Ейтқиниңдәк», деди»** — Мәсиһниң «Ейтқиниңдәк» дегән жававиниң грек тилида «Шундақ, лекин әһвал дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду. ■ **27:11** Мар. 15:2; Луқа 23:3; Юһ. 18:33. ■ **27:13** Мат. 26:62. ■ **27:14** Йәш. 53:7; Рос. 8:32. ■ **27:15** Мар. 15:6; Луқа 23:17; Юһ. 18:39. □ **27:16 «Бараббас исимлиқ атиқи чиққан бир мәһбус»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Әйса Бараббас исимлиқ атиқи чиққан бир мәһбус» дейилиду. ■ **27:16** Мар. 15:7; Луқа 23:19; Юһ. 18:40. □ **27:17 «Бараббасниму яки Мәсиһ дәп аталған Әйсаниму?»** — яки «Әйса Бараббасниму яки Мәсиһ дәп аталған Әйсаниму?». □ **27:19 «Чүнки түнүгүн кечә униң сәвәвидин чүшүмдә көп азап чәктим»** — яки «чүнки у түнүгүн кечә чүшүмгә кирип, көп азапландим». ■ **27:20** Мар. 15:11; Луқа 23:18; Юһ. 18:40; Рос. 3:14.

22 Пилатус әнди: — Ундақ болса, Мәсиһ дәп аталған Әйсани қандақ бир тәрәп
қилай? — деди.
Һәммәйлән:
— У крестләнсун! — дейишти.
23 Пилатус:
— Немишкә? У зади немә яманлиқ өткүзүпту? — дәп сориди.
Бирақ улар техиму қаттиқ вақиришип:
У крестләнсун! — дәп турувелишти.
24 Пилатус сөзливеришниң беһудә екәнлигини, бәлки униң орниға
малиманчилиқ чиқидиғанлиғини көрүп, су елип, көпчиликниң алдида қолини
жуйиғач:
— Бу һәққаний адәмниң қениға мән жавапкар әмәсмән, униңға өзүңлар мәсъул
болуңлар! — деди.
25 Пүтүн хәлиқ жававән:
— Униң қени бизниң үстимизгә вә балилиримизниң үстигә чүшсун! — дейишти.■
26 Униң билән Пилатус Тараббасни уларға чиқирип бәрди. Әйсани болса қаттиқ
қамчилатқандин кейин, крестләшкә *ләшкәрлиригә* тапшурди.□

Ләшкәрләрниң Әйсани мазақ қилиши
Мар. 15:16-20; Юһ. 19:2-3

27 Андин валийниң ләшкәрлири Әйсани униң ордисиға елип кирип, пүтүн
ләшкәрләр топини бу йәргә униң әтрапиға жиғди. □ ■
28 Улар Әйсани ялаңачлап, учисиға пәрәң рәңлик тон кийдүрүшти. □
29 Тикәнлик шахчиларни өрүп бир таж ясап, бешиға кийдүрди вә оң қолиға бир
қомушни тутқузди. Андин униң алдиға тизлинип: «Яшиғайла, Йәһудийларниң
падишаси!» дәп мазақ қилишти. □
30 Униңға түкүрүшти, қомушни елип униң бешиға урушти.
31 Уни шундақ мазақ қилғандин кейин, тонни салдуруп, учисиға өз кийимлирини
кийдүрди вә крестләш үчүн елип меңишти.

Әйсаниң крестлиниши
Мар. 15:21-32; Луқа 23:26-39; Юһ. 19:17-19

32 Улар ташқириға чиққинида, Курини шәһирилик Симон исимлиқ бир кишини
учритип, уни тутуп келип Әйсаниң крестини униңға мәҗбурий көтәргүзди. □ ■
33 Улар Голгота, йәни «Баш сүйәк» дегән йәргә кәлгәндә, ■

■ **27:25** Рос. 5:28. □ **27:26 «Әйсани болса қаттиқ қамчилатқандин кейин...»** — Рим империйәсидә җаза қамчилири бир нәччә тасмилиқ болуп, һәр бир тасмисиға қоғушун вә устихан парчилири бағланған болиду. Қамчилиған вақтида җазаға тартилғучи ялаңачлинип, йәргә тизландурулуп, икки йенида турған ләшкәр уни қамчилайтти. □ **27:27 «валийниң ләшкәрлири Әйсани *валийниң* ордисиға елип кирип»** — «валийниң ордиси» грек (латин) тилида «прайториум» дейилиду. **«пүтүн ләшкәрләр топини бу йәргә униң әтрапиға жиғди»** — «ләшкәрләр топи» (грек тилида «коһорт») 500-600 кишидин тәркиб тапқан. ■ **27:27** Мар. 15:16; Юһ. 19:2. □ **27:28 «Улар Әйсани ялаңачлап, учисиға пәрәң рәңлик тон кийдүрүшти»** — «пәрәң рәңлик» (яки сөсүн рәңлик) шу чағда шаһанә кийимниң рәңги шундақ еди («Мар.» 15:17, «Юһ.» 19:2ни көрүң). Улар шу «шаһанә тон» арқилиқ Әйсани «падиша боламсән?!» дәп мазақ қилмақчи. □ **27:29 «*Улар*...** тикәнлик шахчиларни өрүп бир таж ясап, бешиға кийдүрди вә оң қолиға бир қомушни тутқузди» — улар қомушни падишаниң шаһанә һасиси сүпитидә мазақ қилип қолиға тутқузған. □ **27:32 «...Курини шәһирилик Симон исимлиқ бир кишини учритип, уни тутуп келип Әйсаниң крестини униңға мәҗбурий көтәргүзди»** — «Әйсаниң крести» — Әйса өзини җазалайдиған қурал болған шу крест (чапрас яғач)ни әслидә өзи йүдүп меңиши керәк еди. У шундақ қаттиқ қамчиланғанки, һалсирап, йүдүп маңалмиған болса керәк. ■ **27:32** Мар. 15:21; Луқа 23:26. ■ **27:33** Мар. 15:22; Луқа 23:33; Юһ. 19:17.

34 *Әйсаға* ичиш үчүн кәкрә сүйи арилаштурулған аччиқ шарап бәрди; лекин у уни
тетип баққандин кейин, ичкили унимиди.□ ■
35 Ләшкәрләр уни крестлигәндин кейин, чәк ташлишип кийимлирини өз ара
бөлүшүвалди. ■
36 Андин у йәрдә олтирип униңға күзәтчилик қилди.
37 Улар униң бешиниң жуқури тәрипигә «Бу Әйса, Йәһудийларниң падишасидур»
дәп йезилған шикайәтнамә тахтийини бекитти.■
38 *Әйса* билән тәң икки қарақчиму крестқә миқланған болуп, бири оң тәрипидә,
йәнә бири сол тәрипидә еди.■
39 Бу йәрдин өткәнләр башлирини чайқишип, уни һақарәтләп:■
40 — Қени, сән ибадәтханини бузуп ташлап, үч күн ичидә қайтидин ясап
чиқидиған адәм, әнди өзүңни қутқузә! Худаниң Оғли болсаң, кресттин чүшүп
баққина! — дейишти.■
41 Баш каһинларму, Тәврат устазлири вә ақсақаллар билән биргә уни мәсқирә
қилип:
42 — Башқиларни қутқузуптикән, өзини қутқузалмайду. У Исраилниң
падишасимиш! Әнди кресттин чүшүп бақсунчу, андин униңға етиқат қилимиз.
43 У Худаға таянған! Худа уни әзизлисә, һазир қутқузуп баққай! Чүнки у: «Мән
Худаниң Оғли» дегән еди, — дейишти. □
44 Униң билән тәң крестләнгән қарақчиларму уни шундақ һақарәтләшти.

Әйсаниң өлүми
Мар. 15:33-41; Луқа 23:44-49; Юһ. 19:28-30

45 Әнди күнниң алтинчи саитидин тоққузинчи саитигичә пүткүл зиминни
қараңғулуқ басти. □ ■
46 Тоққузинчи саатләрдә Әйса жуқури авазда: «Ели, ели, ләма савақтани?» йәни
«Худайим, Худайим, мени немишкә ташливәттиң?» дәп қаттиқ нида қилди.□ ■
47 У йәрдә турғанларниң бәзилири буни аңлап:
Бу адәм Иляс *пәйғәмбәр*гә мураҗиәт қиливатиду, — дейишти.
48 Уларниң ичидин бирәйлән дәрһал жүгүрүп берип бир парчә булутни әкелип,
уни аччиқ шарапқа чилап, қомушниң учиға селип униңға ичкүзүп қойди.■
49 Бирақ башқилар:
— Тохта! Қарап бақайли, Иляс *пәйғәмбәр* келип уни қутқузуп қалармекин? —
дейишти.
50 Әйса жуқури аваз билән йәнә бир вақириди-дә, роһини қоювәтти.□ ■

□ **27:34 «...Әйсаға ичиш үчүн кәкрә сүйи арилаштурулған аччиқ шарап бәрди»** — ейтишларға қариғанда, крестқә миқлинидиғанларға ағриқни пәсәйтиш мәхситидә дора арилаштурулған шарап берилидикән. ■ **27:34** Зәб. 68:22 ■ **27:35** Зәб. 21:19; Мар. 15:24; Юһ. 19:23. ■ **27:37** Мар. 15:26; Луқа 23:38; Юһ. 19:19. ■ **27:38** Йәш. 53:12. ■ **27:39** Зәб. 21:9-10; 68:20-21; Мар. 15:29; Луқа 23:35. ■ **27:40** Мат. 26:61; Юһ. 2:19. □ **27:43 «У Худаға таянған! Худа уни әзизлисә, һазир қутқузуп баққай!»** — «Зәб.» 21:9ни көрүң. □ **27:45 «күнниң алтинчи саитидин тоққузинчи саитигичә»** — һазирқи вақит системи бойичә, «чүш вақти, саат он иккидин саат үчкичә». ■ **27:45** Мар. 15:33; Луқа 23:44. □ **27:46 «тоққузинчи саатләрдә ...»** — һазирқи вақит бойичә саат үчләрдә. **««Ели, ели, ләма савақтани?» йәни «Худайим, Худайим, мени немишкә ташливәттиң?»»** — (арамий тилидики сөзләр) «Зәб.» 21:1ни көрүң ■ **27:46** Зәб. 21:2-3; Ибр. 5:7. ■ **27:48** Зәб. 68:22; Юһ. 19:29. □ **27:50 «Әйса жуқури аваз билән йәнә бир вақириди-дә, роһини қоювәтти»** — униң қаттиқ вақириши: «Тамам болди!» дегән болса керәк («Юһ.» 19:30ни көрүң). ■ **27:50** Зәб. 30:6; Луқа 23:46.

51 Вә мана, шу дәқиқидә ибадәтханиниң *ичкири* пәрдиси жуқуридин төвәнгә икки
парчә бөлүп житилди. Йәр-зимин тәвринип, ташлар йерилип, □ ■
52-53 Қәбирләр ечилди (У тирилгәндин кейин, *өлүмдә* ухлаватқан нурғун муқәддәс
бәндиләрниң тәнлириму тирилди; улар қәбирләрдин чиқти вә муқәддәс шәһәргә
кирип, у йәрдә нурғун кишиләргә көрүнди).□
54 Әнди Әйсани күзәт қиливатқан йүз беши һәм йенидики ләшкәрләр йәрниң
тәвришини вә башқа йүз бәргән һадисиләрни көрүп, интайин қорқушуп:
— У һәқиқәтән Худаниң Оғли екән! — дейишти.■
55 У йәрдә йәнә бу ишларға жирақтин қарап турған нурғун аялларму бар еди.
Улар әслидә Әйсаниң хизмитидә болуп, Галилийәдин униңға әгишип кәлгән еди.
■
56 Уларниң арисида Магдаллиқ Мәрйәм, Яқуп билән Йүсүпниң аниси Мәрйәм,
Зәбәдийниң оғуллириниң анисиму бар еди.

Әйсаниң дәпнә қилиниши
Мар. 15:42-47; Луқа 23:50-56; Юһ. 19:38-42

57 Кәчқурун, Ариматиялиқ Йүсүп исимлиқ бир бай кәлди. Уму Әйсаниң
мухлислиридин еди. ■
58 У Пилатусниң алдиға берип, Әйсаниң жәситини тәләп қилди. Пилатус жәсәтни
униңға тапшурушқа әмир қилди.
59 Йүсүп жәсәтни елип, пакиз канап рәхт билән орап кепәнлиди
60 вә уни өзи үчүн қияда ойдурған йеңи қәбригә қойди. Андин қәбирниң ағзиға
йоған бир ташни домилитип қоюп, кетип қалди■
61 (шу чағда Магдаллиқ Мәрйәм билән йәнә бир Мәрйәмму у йәрдә, қәбирниң
удулида олтиратти).

Қәбирни муһапизәт қилиш

62 Әнди әтиси, йәни «Тәйярлаш күни» өткәндин кейин, баш каһинлар билән
Пәрисийләр жәм болушуп Пилатусниң алдиға келип:□

□ **27:51 «Шу дәқиқидә ибадәтханиниң ичкири пәрдиси жуқуридин төвәнгә икки парчә бөлүп житилди»** — бу пәрдә ибадәтханидики әң муқәддәс жайни муқәддәс жайдин айрип туридиған пәрдә болуп, униң житилиши инсанларниң Худаниң алдиға баридиған йолиниң Әйсаниң өлүми билән ечилғанлиғини билдүриду (ибадәтханидики «муқәддәс жай»ни сирттики һойлидин айрийдиған йәнә бир «сиртқи пәрдә» бар еди, лекин буни көрситиш үчүн адәттә башқа аталғу ишлитилиду). ■ **27:51** 2Тар. 3:14; Мар. 15:38; Луқа 23:45. □ **27:52-53 «муқәддәс шәһәр»** — Йерусалимни көрситиду. **«Қәбирләр ечилди (Әйса тирилгәндин кейин, өлүмдә ухлаватқан нурғун муқәддәс бәндиләрниң тәнлириму тирилди; улар қәбирләрдин чиқти вә муқәддәс шәһәргә кирип, у йәрдә нурғун кишиләргә көрүнди)»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Қәбирләр ечилди, өлүмдә ухлаватқан нурғун муқәддәс бәндиләрниң тәнлириму тирилди; улар Әйса тирилгәндин кейин қәбирлиридин чиқип, муқәддәс шәһәргә кирип, у йәрдә нурғун кишиләргә көрүнди». Лекин «1Кор.» 15:20гә асасән («Мәсиһ өлүмдә ухлиғанлар ичидин худди тунҗа һосулниң мевисидәк, өлүмдин тирилгәндур») тәрҗимимиз тоғра болса керәк. ■ **27:54** Мар. 15:39; Луқа 23:47. ■ **27:55** Зәб. 37:12; Мар. 15:40; Луқа 8:2; 23:49. ■ **27:57** Мар. 15:42; Луқа 23:50; Юһ. 19:38. ■ **27:60** Мар. 15:46; Луқа 23:53. □ **27:62 «Әнди әтиси, йәни «тәйярлаш күни» өткәндин кейин, баш каһинлар билән Пәрисийләр жәм болушуп Пилатусниң алдиға келип...»** — жуқурики изаһатларда көрсәткинимиздәк, Йәһудий хәлқи үчүн «күн» әмәлийәттә кәчтә (саат алтидә) башлиниду. «Тәйярлаш күни» — «шабат күни (дәм елиш күни) үчүн тәйярлиқ қилидиған күн»ни көрситиду. Шуниң билән мошу айәттики «әтиси» әмәлийәттә шабат күниниң бешини, йәни шу кәч саат алтидин кейинки вақитларни көрситиду. Мошу «каһинлар» Әйсаниң бешарәт сөзлирини тосуш үчүн жиддийлишип, өзлири қәдирләйдиған шабат күнидики «дәм елиш» адитини бузмақта еди.

63 — Җанаблири, һелиқи алдамчиниң һаят вақтида: «Мән өлүп үчинчи күни
тирилимән» дегини есимиздә бар. ■
64 Шуниң үчүн, қәбир үчинчи күнигичә мәһкәм қоғдилиши үчүн әмир бәргәйсиз.
Ундақ қилинмиса, мухлислири келип җәсәтни оғрилап кетип, андин хәлиққә:
«У өлүмдин тирилди» дейиши мүмкин. Бундақ алдамчилиқ алдинқисидинму
бәттәр болиду, — дейишти.
65 Пилатус уларға:
— Бир гуруппа күзәтчи ләшкәрни силәргә тапшурдум. Қәбирни қурбиңларниң
йетишичә мәһкәм қоғдаңлар, — деди.
66 Шуниң билән улар *күзәтчи ләшкәрләр* билән биллә берип, ташни печәтләп,
қәбирни муһапизәт астиға қойди.

28

Әйсаниң тирилиши
Мар. 16:1-8; Луқа 24:1-12; Юһ. 20:1-10

1 Шабат күни өтүп, һәптиниң биринчи күни таң атай дегәндә, Магдаллиқ Мәрйәм
билән йәнә бир Мәрйәм қәбирни көрүшкә кәлди.■
2 Вә мана, йәрләр туюқсиз қаттиқ тәврәп кәтти; чүнки Пәрвәрдигарниң бир
пәриштиси асмандин чүшүп, *қәбиргә* берип, ташни бир чәткә домилитип, үстидә
олтарған еди.
3 Пәриштиниң қияпити чақмақтәк, кийимлири қардәк аппақ еди.■
4 Күзәтчиләр униңдин шунчә қорқуштики, титришип, өлүктәк қетипла қалди.
5 Пәриштә аялларға қарап:
— Қорқмаңлар! Силәрниң крестләнгән Әйсани издәватқиниңларни билимән.■
6 У бу йәрдә әмәс; у өзи ейтқандәк тирилдүрүлди. Келиңлар, Рәб ятқан җайни
көрүңлар;■
7 андин дәрһал берип униң мухлислириға: «У өлүмдин тирилипту. Вә мана, у
силәрдин авал Галилийәгә баридикән, уни шу йәрдә көридикәнсиләр» дәңлар.
Мана мән буларни силәргә ейтип бәрдим, — деди.□ ■
8 Шуңа аяллар һәм қорқунуч һәм зор хошаллиқ ичидә қәбирдин дәрһал айрилип,
униң мухлислириға хәвәр беришкә жүгүрүшти.■
9 Улар мухлислирини хәвәрләндүрүшкә маңғанда, мана Әйса уларниң алдиға
чиқип:
— Салам силәргә! — деди. Уларму алдиға берип, униң путиға есилип, униңға
сәҗдә қилди. □ ■
10 Андин Әйса уларға:

■ **27:63** Мат. 16:21; 17:23; 20:19; Мар. 8:31; 10:34; Луқа 9:22; 18:33; 24:6. ■ **28:1** Мар. 16:1; Луқа 24:1; Юһ. 20:1. ■ **28:3** Дан. 7:9; Рос. 1:10. ■ **28:5** Мар. 16:6; Луқа 24:4. ■ **28:6** Мат. 16:21; 17:23; 20:19; Мар. 8:31; 9:31; 10:34; Луқа 9:22; 18:33; 24:6. □ **28:7 «У өлүмдин тирилипту. Вә мана, у силәрдин авал Галилийәгә баридикән, уни шу йәрдә көридикәнсиләр» дәңлар. Мана мән буларни силәргә ейтип бәрдим»** — пәриштә: «Галилийәгә бериңлар» дегән болсиму, мухлислири униңға ишәнмәй һечйәргә бармай Йерусалимда туриверди. Рәб өзи уларға шундақ әмирни аллиқачан бәргән еди («Мат.» 26:23, «Мар.» 14:28ни көрүң). ■ **28:7** Мат. 26:32; Мар. 16:7. ■ **28:8** Мар. 16:8; Юһ. 20:18. □ **28:9 «Салам силәргә!»** — ибраний тилида «Шалом әләйкум» дейилиду. ■ **28:9** Мар. 16:9; Юһ. 20:14.

— Қорқмаңлар! Берип қериндашлиримға: Галилийәгә бериңлар, дәп уқтуруңлар,
улар мени шу йәрдә көриду, — деди.□ ■

Күзәтчиләрниң баяни

11 Аяллар техи йолда кетиватқанда, мана күзәтчиләрниң бәзилири шәһәргә
кирип, болған вақиәләрниң һәммиси тоғрисида баш каһинларға хәвәр қилди.
12 *Баш каһинлар* ақсақаллар билән бир йәргә жиғилип мәслиһәтләшкәндин кейин,
ләшкәрләргә бәк көп пул берип:
13 — Силәр: «Униң мухлислири кечиси келип, биз ухлаватқанда униң жәситини
оғрилап әкетипту» — дәңлар.
14 Әгәр бу хәвәр валийниң қулиқиға йетип қалса, биз уни қайил қилип силәрни
аваричиликтин сақлаймиз — деди. □
15 Шундақ қилип, ләшкәрләр пулни алди вә өзлиригә тапиланғандәк қилди.
Шуниң билән бу гәп бүгүнгичә Йәһудийлар арисида тарқилип кәлмәктә.

Әйсаниң мухлислириға көрүнүши
Мар. 16:14-18; Луқа 24:36-49; Юһ. 20:19-23; Мис. 1:6-8

16 Он бир мухлис Галилийәгә берип, Әйса уларға бекиткән таққа чиқишти. ■
17 Улар уни көргинидә униңға сәҗдә қилишти; лекин бәзилири гуманлинип
қалди.
18 Әйса уларниң йениға келип, мундақ деди:
— Әрштә вә йәр йүзидә барлиқ һоқуқ маңа берилди. ■
19 Шуниң үчүн, берип пүткүл әлләрни *өзүмгә* мухлис қилип йетиштүрүңлар,
шундақла уларни Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң намиға тәвә қилип чөмүлдүрүп,
□ ■
20 уларға мән силәргә тапилиған барлиқ әмирләргә әмәл қилишни үгитиңлар. Вә
мана, мән заман ахириғичә һәр күни силәр билән биллә болимән.■

□ **28:10 «Берип қериндашлиримға: Галилийәгә бериңлар, дәп уқтуруңлар, улар мени шу йәрдә көриду»** — 7-айәттики изаһатни көрүң. Мәсиһниң өзи қайтидин уларға шундақ хәвәр йәткүзгини билән, улар йәнила бир мәзгил Йерусалимдин чиқмай, Галилийәгә бармайду («Мат.» 26:23, 28:16, «Маркус» 16-бап, «Луқа» 24-бап, «Юһ.» 20-21-бапларни көрүң). ■ **28:10** Рос. 1:3; 13:31; 1Кор. 15:5. □ **28:14 «Әгәр бу хәвәр валийниң қулиқиға йетип қалса, биз уни қайил қилип силәрни аваричиликтин сақлаймиз»** — римлиқ муһапизәтчиләр күзәттә туруветип ухлиса, дәрһал өлүм жазасиға мәһкүм болатти. ■ **28:16** Мат. 26:32; Мар. 14:28. ■ **28:18** Зәб. 8:6-7; Мат. 11:27; Луқа 10:22; Юһ. 3:35; 17:2; 1Кор. 15:27; Әф. 1:22; Ибр. 2:8. □ **28:19 «уларни Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң намиға тәвә қилип чөмүлдүрүп...»** — грек тилида: «уларни Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң намиға киргүзүп чөмүлдүрүп,...». Буниң мәнаси шүбһисизки, пәқәт «Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң нами билән»ла әмәс, бәлки суға чөмүлдүрүлүш арқилиқ чөмүлдүрүлгүчиниң Ата, Оғул вә Муқәддәс Роһниң зич мунасивитигиму (кирип) чөмүлүшни көрситиду. ■ **28:19** Мар. 16:15; Юһ. 15:16. ■ **28:20** Юһ. 14:18.

Маркус

«Маркус баян қилған хуш хәвәр» •••• Чөмүлдүргүчи Йәһяниң тәлим бериши
Мат. 3:1-12; Луқа 3:1-9, 15-17; Юһ. 1:19-28

1 Худаниң оғли Әйса Мәсиһниң хуш хәвириниң башлиниши: □
2 Йәшая пәйғәмбәрниң язмисида хатириләнгәндәк: —

«Мана, алдиңда әлчимни әвәтимән.
У сениң йолуңни алдин-ала тәйярлайду.□ ■
3 Аңлаңлар, далада бирисиниң товлиған авазини!
У: «Пәрвәрдигарниң йолини тәйярлаңлар,
Униң үчүн чиғир йоллирини түптүз қилиңлар!» — дәйду».□ ■

4 Кишиләрни чөмүлдүрүш елип баридиған Йәһя *пәйғәмбәр* чөл-баяванда пәйда
болуп, гуналарға кәчүрүм елип келидиған, товва қилишни билдүридиған *суға*
«чөмүлдүрүш»ни җакалашқа башлиди.□ ■
5 Пүтүн Йәһудийә өлкисидикиләр вә пүткүл Йерусалим шәһиридикиләр униң
алдиға чиқип, гуналирини иқрар қилиши билән униң тәрипидин Иордан
дәриясида чөмүлдүрүлди.■
6 Йәһя болса төгә жуңидин қилинған кийим кийгән, белигә көн тасма бағлиған
еди; йемәклиги чекәткә билән явайи һәрә һәсили еди.■
7 У мундақ дәп җакалайтти:
— Мәндин қудрәтлик болған бири мәндин кейин келиду. Мән һәтта еңишип
кәшлириниң боқучини йешишкиму лайиқ әмәсмән!■
8 Мән силәрни суғила чөмүлдүримән, лекин у силәрни Муқәддәс Роһқа
чөмүлдүриду.■

Мәсиһниң чөмүлдүрүлүши вә синилиши
Мат. 3:13-17; Луқа 3:21-22

9 Шу күнләрдә шундақ болдики, Әйса Галилийә өлкисиниң Насарәт шәһиридин
келип, Йәһя тәрипидин Иордан дәриясида чөмүлдүрүлди.

□ **1:1 «Әйса Мәсиһниң хуш хәвири»** — өзи елип кәлгән, өзи тоғрилиқ хуш хәвәрдур. **«хуш хәвириниң башлиниши»** — Маркус Әйса Мәсиһ тоғрилиқ бу хуш хәвәрниң өзи Худа аләмни яратқинидәк йеңи бир башлиниш кәлди, дәп көрсәтмәкчи болуши мүмкин («Яр.» 1:1). □ **1:2 «Мана, алдиңда әлчимни әвәтимән. У сениң йолуңни алдин-ала тәйярлайду»** — сөзлигүчи Худа Өзи, әлвәттә. Мошу сөзләр авал «Мис.» 23:20 һәм «Мал.» 3:1дә көрүниду. ■ **1:2** Мис. 23:20; Мал. 3:1; Мат. 11:10; Луқа 7:27. □ **1:3 «Аңлаңлар, далада бирисиниң товлиған авазини! У: «Пәрвәрдигарниң йолини тәйярлаңлар, Униң үчүн чиғир йоллирини түптүз қилиңлар!»** — «Йәш.» 40:3. ■ **1:3** Йәш. 40:3; Мат. 3:3; Луқа 3:4; Юһ. 1:23. □ **1:4 «Йәһя чөл-баяванда пәйда болуп...»** — әрәбчә «Йәһя» дегән исим ибраний тилида вә грек тилида учрайдиған «Юһанна» дегән исимдур; мәнаси, «Пәрвәрдигарниң меһри-шәпқити»дур. **««гуналарға кәчәрүм елип келидиған, товва қилишни билдүридиған «чөмүлдүрүш»»** — «чөмүлдүрүш» болса, суға чөмүлдүрүшни көрситиду. Башқичә ейтқанда, «яман йоллириңлардин йенип, товва қилиңлар! Товва қилғанлиғиңларни билдүрүш үчүн суға чөмүлдүрүшни қобул қилиңлар. Шундақ қилғанда, Худа силәрни кәчүрүм қилиду!» — Дегәндәк. ■ **1:4** Мат. 3:1; Луқа 3:3; Юһ. 3:23. ■ **1:5** Мат. 3:5; Луқа 3:7. ■ **1:6** 2Пад. 1:8; Лав. 11:22; Мат. 3:4. ■ **1:7** Мат. 3:11; Луқа 3:16; Юһ. 1:27. ■ **1:8** Йәш. 44:3; Йо. 2:28,29; Мат. 3:11; Рос. 1:5; 2:4; 11:15,16; 19:4.

10 У судин чиққандила, асманларниң йерилип, Роһниң кәптәр қияпитидә чүшүп,
өз үстигә қонуватқанлиғини көрди. □ ■
11 Шуниң билән асманлардин: «Сән Мениң сөйүмлүк Оғлум, Мән сәндин толуқ
хурсәнмән!» дегән бир аваз аңланди.■
12 Вә Роһ дәрһал уни чөл-баяванға сүйләп чиқарди. □ ■
13 У чөлдә қириқ күн туруп, Шәйтан тәрипидин синилип туратти. У шу йәрдә
явайи һайванлар билән биллә еди; шу күнләрдә пәриштиләр униң хизмитини
қилди.□

Әйсаниң төрт белиқчини чақириши
Мат. 4:12-22; Луқа 4:14-15; 5:1-11

14-15 Әнди Йәһя солалғандин кейин, Әйса Галилийә өлкисигә берип: «Вақит-
саити тошти, Худаниң падишалиғи йеқинлашти! Товва қилиңлар, хуш
хәвәргә ишиниңлар!» дәп Худаниң падишалиғиниң хуш хәвирини җакалашқа
башлиди.□ ■
16 *Шу күнләрдә* у Галилийә деңизи бойида кетиветип, Симон билән иниси
Андриясни көрди. Улар белиқчи болуп, деңизға тор ташлавататтти.□ ■
17 Әйса уларға:
— Мениң кәйнимдин меңиңлар, мән силәрни адәм тутқучи белиқчи қилимән! —
деди. □ ■
18 Улар шуан торлирини ташлап, униңға әгишип маңди. ■
19 У шу йәрдин бир аз өтүп Зәбәдийниң оғли Яқупни иниси Юһанна билән көрди.
Бу иккиси кемидә туруп торлирини оңшавататтти. ■
20 У шуан уларниму чақирди. Улар атиси Зәбәдийни мәдикарлар билән биллә
кемидә қалдуруп, өзлири униң билән маңди.

Әйсаниң җин чаплашқан адәмни азат қилиши
Луқа 4:31-37

21 Улар КәпәрНаһум шәһиригә кирди. Шабат күни у удул синагогқа кирип, тәлим
беришкә башлиди. □ ■
22 Халайиқ униң тәлимигә һәйрануһәс болушти. Чүнки униң тәлимлири Тәврат
устазлириниңкигә охшимайтти, бәлки толиму нопузлуқ еди.■

□ **1:10 «Роһниң кәптәр қияпитидә чүшүп, өз үстигә қонуватқанлиғини көрди»** — «Роһ» Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһни көрситиду. **«кәптәр қияпитидә»** — яки «пахтәк қияпитидә». Грек тилида бу куш «перистера» дәп атилиду. «перистера» грек тилида һәм кәптәрни һәм пахтәкниму көрситиду. ■ **1:10** Мат. 3:16; Луқа 3:21; Юһ. 1:32. ■ **1:11** Зәб. 2:7; Йәш. 42:1; Мат. 3:17; 17:5; Мар. 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17. □ **1:12 «Вә Роһ дәрһал уни чөл-баяванға сүйләп чиқарди»** — «Роһ» — Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһни көрситиду. **«....Роһ дәрһал уни чөл-баяванға сүйләп чиқарди»** — грек тилида «...Роһ дәрһал уни чөл-баяванға иштирип чиқарди» дейилиду. ■ **1:12** Мат. 4:1; Луқа 4:1. □ **1:13 «У чөлдә қириқ күн туруп, Шәйтан тәрипидин синилип туратти»** — бу айәткә қариғанда, у чөл-баяванда қириқ күн турғанда, Шәйтанниң синақлири тохтимай давамлаштурулған еди. «Матта» вә «Луқа»да хатириләнгән синақлар бу қириқ күнниң ахирида кәлгән болуп, синақлар әвҗигә чиққан еди. □ **1:14-15 «Худаниң падишалиғиниң хуш хәвири»** — яки «Худаниң хуш хәвири». ■ **1:14-15** Мат. 4:12; Луқа 4:14; Юһ. 4:43. □ **1:16 «Улар белиқчи болуп, деңизға тор ташлавататтти»** — мошу хил тор адәттә кеминиң кәйнидин тартилатти. ■ **1:16** Мат. 4:18. □ **1:17 «мән силәрни адәм тутқучи белиқчи қилимән!»** — «адәмни тутқучи» мошу йәрдә «тутуш» зиян йәткүзүш яки улардин пайдилиниш үчүн әмәс, бәлки уларни Шәйтанниң илкидин елип қутқузушни көрситиду. ■ **1:17** Йәр. 16:16; Әз. 47:10. ■ **1:18** Мат. 19:27; Мар. 10:28; Луқа 5:11; 18:28. ■ **1:19** Мат. 4:21. □ **1:21 «У удул синагогқа кирип, тәлим беришкә башлиди»** — «синагог»лар — Йәһудийларниң ибадәт қилишқа жиғилидиған җайлири. «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **1:21** Мат. 4:13; Луқа 4:31. ■ **1:22** Мат. 7:28; Луқа 4:32.

23 Синагогта напак роһ чаплашқан бир адәм бар еди. У:□ ■
24 — И Насарәтлик Әйса, биз билән кариң болмисун! Сән бизни йоқатқили
кәлдиңму? Мән сениң кимлигиңни билимән, сән Худаниң Муқәддәс
болғучисисән! — дәп товлайтти.
25 Лекин Әйса *җинға* тәнбиһ берип: — Ағзиңни юм, бу адәмдин чиқ! — деди.
26 Напак роһ һелиқи адәмниң тенини тартиштуруп, қаттиқ вақириғиничә
униңдин чиқип кәтти.
27 Халайиқ һәммиси буниңдин интайин һәйран болуп, өз ара ғул-ғула қилишип:
— Бу қандақ иш? Йеңи бир тәлимғу! Чүнки у һоқуқ билән һәтта напак
роһларғиму буйруқ қилалайдикән, уларму униң сөзигә бойсунидикән, —
дейишти.
28 Буниңдин униң шөһрити шу һаман пүтүн Галилийә өлкисиниң әтрапиға пур
кәтти.

Әйсаниң Симонниң өйидә бемарларни сақайтиши
Мат. 8:14-17; Луқа 4:38-41

29 Улар синагогдин чиқипла, Яқуп вә Юһанна билән Симон вә Андрияснниң өйигә
барди. ■
30 Амма Симонниң қейинаниси қизитма ичидә йетип қалған еди. Улар дәрһал
униң әһвалини *Әйсаға* ейтти.
31 У аялниң қешиға берип, қолидин тутуп, йөләп өрә турғузди. Униң қизитмиси
дәрһал янди вә у уларни күтүшкә кириштиi.
32 Кәчқурун күн патқанда, кишиләр барлиқ ағриқларни вә җин чаплашқанларни
униң алдиға елип келишти. □ ■
33 Пүтүн шәһәрдикиләр ишик алдиға топлашқан еди.
34 Шуниң билән у һәр түрлүк кесәлләргә гириптар болған нурғун кишиләрни
сақайтти вә нурғун җинларни кишиләрдин һайдиватти. Лекин у җинларниң гәп
қилишқа йол қоймиди, чүнки улар униң ким екәнлигини билишәтти.

Дуа қилиш, тәлим бериш
Луқа 4:42-44

35 Әтиси әтигән таң техи атмастинла, у орнидин туруп, *шәһәрдин* чиқип, хилвәт
бир җайға берип дуа-тилавәт қилди. ■
36 Симон билән униң һәмраһлири уни издәп чиқти.
37 Уни тапқанда:
— Һәммә адәм сени издишиватиду! — дейишти.
38 У уларға:
— Башқа йәрләргә, әтраптики йезиларғиму сөз-каламни җакалишим үчүн
барайли. Чүнки мән дәл мошу иш үчүн келишим, — деди. □ ■
39 Шундақ қилип, у пүткүл Галилийә өлкисини айлинип, синагоглирида сөз-
каламни җакалайтти һәмдә җинларни кишиләрдин һайдиветәтти.

□ **1:23 «напак роһ»** — җинни көрситиду, әлвәттә. Амма бундақ ибарә җинларниң әйни напаклиғини тәкитләйду. ■ **1:23** Луқа 4:33. ■ **1:29** Мат. 8:14; Луқа 4:38. □ **1:32 «Кәчқурун күн патқанда, кишиләр барлиқ ағриқларни вә җин чаплашқанларни униң алдиға елип келишти»** — шу күни «шабат күни» (дәм елиш күни) болуп, хәлиқ бемарларни Әйсаниң алдиға көтирип апириш үчүн кәчқурунғичә күткән еди. Ибранийларға нисбәтән «йеңи бир күн» кәчқурунда башлиниду. ■ **1:32** Мат. 8:16; Луқа 4:40. ■ **1:35** Мат. 14:23; Луқа 4:42. □ **1:38 «Чүнки мән дәл мошу иш үчүн келишим»** — грек тилида «чүнки мән дәл мошу иш үчүн чиқишим». ■ **1:38** Йәш. 61:1; Луқа 4:18;43.

Әйсаниң моxо кесәлни сақайтиши
Мат. 8:1-4; Луқа 5:12-16

40 Моxо кесили бар бир киши униң алдиға келип йелинип, тизлинип туруп:
— Әгәр халисиңиз, мени кесилимдин пак қилалайсиз! — дәп өтүнди.□ ■
41 Әйса ичи ағриғач қолини созуп униңға тәккүзүп туруп:
— Халаймән, пак қилинғин! — девиди,
42 шу сөз биләнла моxо кесили дәрһал бемардин кетип, у пак қилинди.
43 У униңға:
— Һазир бу ишни һеч кимгә ейтма, бәлки удул берип *мәсъул* каһинға өзүңни көрситип, каһинларда гувалиқ болуш үчүн, Муса бу кесәлдин пакланғанларға әмир қилған *қурбанлиқларни* сунғин, — дәп уни қаттиқ агаһландуруп йолға салди.□ ■
45 Бирақ у адәм чиқип, бу ишни көп йәрләрдә җар селип, кәң йейиватти. Шуниң билән Әйса һеч қандақ шәһәргә очуқ-ашкарә кирәлмәй, бәлки шәһәрләр сиртидики хилвәт җайларда турушқа мәҗбур болди; халайиқ һәр тәрәптин униң йениға топлишатти.

2

Әйсаниң паләч адәмни сақайтиши
Мат. 9:1-8; Луқа 5:17-26

1 Бир нәччә күндин кейин у қайтидин Кәпәрнаһумға кирди. У өйдикән, дегән
хәвәр тарқиливиди,■
2 шунчә көп адәм у йәргә жиғилдики, һәтта ишик алдидиму пут дәссигидәк йәр
қалмиған еди. У уларға сөз-калам йәткүзүватати.
3 Мана шу әснада, бир нәччә адәм униң алдиға бир паләчни елип кәлди; уни
улардин төрти көтирип әкәлгән еди.■
4 Адәмниң көплүгидин униңға йеқинлишалмай, улар униң үстидин өгүзни
тешип, төшүк ачқандин кейин паләчни зәмбил билән *Әйсаниң алдиға* чүшүрди.□
5 Әнди Әйса уларниң ишәшини көрүп паләчкә:
— Балам, гуналириң кәчүрүм қилинди, — деди.
6 Лекин у йәрдә олтарған бәзи Тәврат устазлири көңлидә гуманий соалларни
қоюп:
7 «Бу адәм немә үчүн мундақ дәйду? У күпүрлүк қиливатидиғу! Худадин башқа
кимму гуналарни кәчүрүм қилалисун?» дейишти.■
8 Әйса шуан роһида уларниң көңүллиридә шундақ гуманий соалларни
қоюватқанлиғини билип йетип, уларға мундақ деди:
— Силәр көңүлдә немишкә шундақ соалларни қойисиләр?
9 Мошу паләчкә: «Гуналириң кәчүрүм қилинди!» дейиш асанму, яки «Орнуңдин
тур, зәмбил-көрпәңни жиғиштуруп маң!» дейиш асанму?

□ **1:40 «моxо кесили бар бир киши»** — «моxо кесили» бир хил қорқунучлуқ терә кесили болуп, Йәһудийлар бу хил кесәлгә гириптар болғанларни напак дәп қарап уларға қәтъий йеқинлашмайтти. ■ **1:40** Мат. 8:2; Луқа 5:12. □ **1:43 «Муса бу кесәлдин пакланғанларға әмир қилған қурбанлиқларни сунғин»** — Муса пәйғәмбәр Тәврат қанунида шундақ әмирни көрсәткән: — Бир моxо кесили сақайтилған болса, у муқәддәс ибадәтханиға берип, өзиниң сақайтилғанлиғини каһинға көрситип, андин моxо кесилидин сақайғанлар қилишқа тегишлик қурбанлиқларни сунуши керәк еди. Шүбһисизки, Муса пәйғәмбәрдин башлап Мәсиһ Әйса кәлгичә, бу мурасим һеч өткүзүлүп баққан әмәс еди. «Лав.» 14-бапни көрүң. ■ **1:43** Лав. 13:2; 14:1. ■ **2:1** Мат. 9:1; Луқа 5:17. ■ **2:3** Мат. 9:1; Луқа 5:18. □ **2:4 «униң үстидин өгүзни тешип, төшүк ачқандин кейин...»** — авал өгүзниң каһишлирини елиши керәк еди. ■ **2:7** Зәб. 31:5; 50:4-6; Йәш. 43:25.

10 Амма һазир силәрниң Инсаноғлиниң йәр йүзидә гуналарни кәчүрүм қилиш
һоқуқиға егә екәнлигини билишиңлар үчүн, — У паләч кесәлгә:
11 — Саңа ейтайки, орнуңдин тур, зәмбил-көрпәңни жиғиштуруп өйүңгә қайт! —
деди.
12 У дәрһал орнидин дәс туруп, зәмбил-көрписини жиғиштурди вә
һәммәйләнниң көз алдида *өйдин* чиқип кәтти. Һәммәйлән қаттиқ һәйран қелип
Худани улуқлишип:
— Мошундақ ишни әзәлдин көрүп бақмиған едуқ, — дейишти.

Әйсаниң Лавийни мухлисликқа чақириши — «гунакарлар» билән һәмдәстихан олтириши

Мат. 9:9-13; Луқа 5:27-32

13 У йәнә деңиз бойиға қарап маңди. Кишиләр топи униң әтрапиға олишивалди.
У уларға тәлим бәрди.■
14 У йолдин өтүп кетиватқанда, баж алидиған орунда олтарған Алфайниң оғли
Лавийни көрүп, униңға:
— Маңа әгәшкин, — деди. У орнидин туруп, униңға әгәшти.□
15 Вә шундақ болдики, у *Лавийниң* өйидә дәстиханда олтарғанда, нурғун
бажгирлар вә гунакарлар Әйса вә униң мухлислири билән һәмдәстихан болди.
Бундақ кишиләр хелә көп еди, уларму униңға әгәшкән еди. □
16 Әнди Тәврат устазлири вә Пәрисийләр униң гунакарлар вә бажгирлар билән
бир дәстиханда олтарғанлиғини көрүп, мухлислириға:
— У немишкә бажгир вә гунакарлар билән бир дәстиханда йәп-ичип олтириду?!
— дейишти. □
17 Буни аңлиған Әйса уларға:
— Сағлам адәм әмәс, бәлки бемарлар тевипқа муһтаждур. Мән һәққанийларни
әмәс, бәлки гунакарларни чақирғили кәлдим, — деди.□ ■

Йеңи конидин әвзәлдур

Мат. 9:14-17; Луқа 5:33-39

18 Әнди Йәһяниң мухлислири билән Пәрисийләр роза тутуватати. Бәзиләр униң
алдиға келип:
— Немишкә Йәһяниң мухлислири вә Пәрисийләрниң мухлислири роза тутиду,
лекин сениң мухлислириң тутмайду? — дәп сорашти.■
19 Әйса жававән мундақ деди:

■ **2:13** Мат. 9:9; Луқа 5:27. □ **2:14 «баж алидиған орунда олтарған Алфайниң оғли Лавий...»** — «Лавий»ниң башқа исми «Матта» еди. □ **2:15 «дәстиханда олтарғанда»** — грек тилида «дәстиханда ятқанда» билән ипадилиниду. Шу чағларда кишиләр дәстихан селинған ширә әтрапида янпашлап ятқан һалда ғизалинишатти. **«нурғун бажгирлар вә гунакарлар Әйса вә униң мухлислири билән һәмдәстихан болди»** — «бажгирлар» Исраилниң зиминини ишғал қилған римлиқлар үчүн өз хәлқидин баж жиғип беридиған вә шу сәвәптин нәпрәткә учриған Йәһудийлар. **«гунакарлар»** — Тәврат-инжил бойичә һәр бир адәм гунакар, әлвәттә. Лекин мошу айәттики «гунакарлар» дегән сөз, һали чоң Пәрисийләр вә Тәврат устазлири тәрипидин алаһидә «гунакарлар» дәп аталған бажгирлар, паһишә аяллар, һәтта саватсиз кишиләр қатарлиқларни көздә тутиду. □ **2:16 «Тәврат устазлири вә Пәрисийләр...»** — «Пәрисийләр» қаттиқ тәләплик бир диний мәзһәптикиләр еди. Улар тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. □ **2:17 «һәққанийларни әмәс, бәлки гунакарларни чақирғили кәлдим»** — мошу муһим сөздә «гунакарлар» дегини, өзлириниң гунакар екәнлигини тонуп йәткәнләрни көздә тутиду, әлвәттә. Чүнки һәммә адәм гунакардур. «һәққанийлар» Пәрисийләрдәк өзини һәққаний дәп һесаплиғанларни көрситиду. Шуңа Мәсиһ шундақ кишиләрни чақиралмайтти. ■ **2:17** Мат. 9:13; 21:31; Луқа 5:32; 19:10; 1Тим. 1:15. ■ **2:18** Мат. 9:14; Луқа 5:33.

— Тойи болуватқан жигит техи тойда һәмдәстихан олтарған чағда, меһманлири
роза тутуп олтарса қандақ болиду!? Тойи болуватқан жигит тойда болсила, улар
һеч қандақ роза туталмайду. □ ■
20 Амма шу күнләр келидуки, жигит улардин елип кетилиду, улар шу күндә роза
тутиду.□
21 Һеч ким кона көйнәккә йеңи рәхттин ямақ салмайду. Ундақ қилса, йеңи ямақ
киришип, кона кийимни тартиштуруп житиветиду. Нәтижидә, житиқ техиму
йоғинап кетиду. □
22 Һеч ким йеңи шарапни кона тулумларға қачилимайду. Әгәр ундақ қилса,
шарапниң *ечиши билән* тулумлар йерилип кетиду-дә, шарапму төкүлүп кетиду
һәм тулумларму кардин чиқиду. Шуниң үчүн йеңи шарап йеңи тулумларға
қачилиниши керәк.■

Инсаноғли «Шабат күниниң Егиси»дур •••• 23-айәттики изаһатни көрүң
Мат. 12:1-8; Луқа 6:1-5

23 Бир шабат күни шундақ болдики, у буғдайлиқлардин өтүп кетивататти. Униң
мухлислири йолда меңиватқанда башақларни үзүшкә башлиди. □ ■
24 Пәрисийләр униңға:
— Қара, улар немишкә шабат күни *Тәвратта* чәкләнгән ишни қилиду? —
дейишти.□ ■
25 У уларға:
— *Падишаһ* Давутниң өзи вә һәмраһлири һаҗәтмән болғанда, йәни ач қалғанда
немә қилғанлиғини *муқәддәс язмилардин* оқумиғанмусиләр? □ ■
26 — Демәк, Абиятар баш каһин болған вақтида, у Худаниң өйигә кирип, Худаға
аталған, Тәвратта пәқәт каһинларниң йейишигила болидиған нанларни *сорап*
йегән, шундақла һәмраһлириғиму бәргән? — деди.□ ■
27 У уларға йәнә:
— Инсан шабат күни үчүн әмәс, шабат күни инсан үчүн яритилди.

□ **2:19 «той меһманлири»** — грек тилида «мәрикә залиниң пәрзәнтлири» дегән ибарә билән ипадилиниду. ■ **2:19** Йәш. 62:5; 2Кор. 11:2. □ **2:20 «жигит меһманлардин елип кетилиду»** — бу сөзләр Әйсаниң өлүми өзигә әгәшкәнләргә қайғу-һәсрәт елип келидиғанлиғини көрситидиған бешарәт. □ **2:21 «Һеч ким кона көйнәккә йеңи рәхттин ямақ салмайду»** — йеңи рәхт киришип кетиду, әлвәттә. ■ **2:22** Мат. 9:17. □ **2:23 «Бир шабат күни шундақ болдики, ...»** — «шабат күни» (дәм елиш күни) тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. Бу шәнбә күни, Тәврат календари бойичә һәптиниң йәттинчи күни болуп, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә Исраилдики һәр бир инсан вә мал-чарвиларму шу күни һәр қандақ иш-хизмәт қилмай, дәм елиши керәк еди. ■ **2:23** Қан. 23:24; Мат. 12:1; Луқа 6:1. □ **2:24 «Тәвратта чәкләнгән иш»** — Тәврат қанунида чәкләнгән, демәкчи. Тәврат қануни бойичә дәм елиш күни «хаман тепиш» «хизмәт» дәп қарилип, қанунға хилаплиқ иш дәп һесаплиниши керәк еди, әлвәттә. Пәрисийләр мухлисларниң данларни йейиш үчүн ақлишини «хаман тәпкәнлик» дәп кариған. Әнди башақларни үзүп йейиш зираәтләргә оғақ селиш билән охшашму яки охшаш әмәсму, буниңға оқурмәнләр Мәсиһниң җававини оқуп өзи бир немә десун! «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә мошу иш тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң. ■ **2:24** Мис. 20:10. □ **2:25 «Давутниң... ач қалғанда немә қилғанлиғини муқәддәс язмилардин оқумиғанмусиләр?»** — «оқумиғанмусиләр?» дегән сөз Пәрисийләрниң дайим рәқиплиридин сорайдиған соал шәкли еди. ■ **2:25** 1Сам. 21:6. □ **2:26 «Абиятар баш каһин болған вақтида»** — «1Сам.» 21:1-7 бойичә, Абиятар рәсмий баш каһин болмиған. Лекин Инҗил дәвридики әһвалға охшаш, икки адәм башқа-башқа йәрдә болса иккиси шу рольда болуши мүмкин (Мәсиһ йәр йүзидә хизмәт қилған мәзгилдә Қаяфа исимлиқ һәм Аннас исимлиқ икки адәм охшаш бир вақитта «баш каһин» еди). « *Давут* Худаниң өйигә кирип, Худаға аталған, Тәвратта пәқәт каһинларниң йейишигила болидиған нанларни сорап йегән, шундақла һәмраһлириғиму бәргән?» — бу вақиә «1Сам.» 21:1-7дә хатириләнгән. ■ **2:26** Лав. 24:9.

28 Шуниң үчүн, Инсаноғли шабат күниниңму Егисидур, — деди.□ ■

3

Қоли қуруп кәткән бемарниң сақайтилиши
Мат. 12:9-14; Луқа 6:6-11

1 У йәнә синагогқа кирди. Шу йәрдә бир қоли йигиләп кәткән бир адәм бар еди.■
2 *Пәрисийләр* Әйсаниң үстидин әрз қилайли дәп шабат күнидә кесәл сақайтидиған-
сақайтмайдиғанлиғини пайлап жүрәтти.□
3 Әйса қоли йигиләп кәткән адәмгә:
— Орнуңдин туруп, оттуриға чиққин! — деди.
4 Андин, синагогдикиләрдин:
— Тәврат қануниға уйғун болғини шабат күни яхшилиқ қилишму, яки яманлиқ
қилишму? Жанни қутқузушму яки һалак қилишму? — дәп сориди. Лекин улар
зуван сүрүшмиди.
5 У ғәзәп билән әтрапиға нәзәр селип уларға көз жүгүртүп, уларниң таш
жүрәклигидин қайғурди. Андин у кесәлгә:
— Қолуңни узат, — деди. У қолини узитивиди, қоли әслигә кәлтүрүлди.□ ■
6 Әнди Пәрисийләр дәрһал сиртқа чиқип, уни қандақ йоқитиш тоғрисида Һерод
падишаниң тәрәпдарлири билән мәслиһәт қилишқа башлиди.□ ■

Деңиз бойидики топ-топ адәмләр

7-8 Андин Әйса мухлислири билән биллә у йәрдин айрилип деңиз бойиға кәтти;
Галилийә өлкисидин чоң бир топ адәмләр униңға әгишип барди; шундақла униң
қилған әмәллирини аңлиған һаман, пүтүн Йәһудийә өлкисидин, Йерусалим
шәһиридин, Идумия өлкисидин, Иордан дәриясиниң қарши тәрипидин, Тур
вә Зидон шәһәрлириниң әтрапидики жайлардин зор бир топ адәмләрму униң
йениға келишти.□ ■
9 У адәмләрниң көплигидин өзини қистап қоймисун дәп мухлислириға кичик
бир кеминиң униңға йеқин турушини тапилиди.
10 Чүнки у нурғун бемарларни сақайтқини түпәйлидин һәр қандақ ваба-
кесәлликләргә гириптар болғанларниң һәммиси униңға *қолумни* бир
тәккүзүвалсам дәп қистишип келишкән еди.
11 Напак роһлар *чаплишивалғанлар* қачанла уни көрсә, униң алдиға жиқилип: «Сән
Худаниң Оғлисән!» дәп вақиришатти.

□ **2:28 «Инсаноғли»** — Мәсиһниң өзини көрситиду. Бу ибарә тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **2:28** Мат. 12:8; Луқа 6:5. ■ **3:1** Мат. 12:9; Луқа 6:6. □ **3:2 «*Пәрисийләр* Әйсаниң үстидин әрз қилайли дәп шабат күнидә кесәл сақайтидиған-сақайтмайдиғанлиғини пайлап жүрәтти»** — уларниң қилмақчи болған әрзи болса «У шабат күнидә кесәлни сақайтса, «ишлигән» яки «хизмәт қилған»ға баравәр болиду, шуңа (уларниң чүшинишичә) «Тәврат қануниға хилаплиқ қилған»» болиду. □ **3:5 «қоли әслигә кәлтүрүлди»** — кәлтүрүлди» дегән пеилниң «мәжһул шәкли» бизгә бу ишни Худа Өзи қилған, дегәнни уқтуриду. Әнди улар бу мөжизини «шабат күнидә яратқанлиғи» үчүн зади кимни әйиплимәкчи? ■ **3:5** 1Пад. 13:6. □ **3:6 «Һерод падишаниң тәрәпдарлири»** — Һерод падиша вә униң тәрәпдарлири тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. Лекин бизгә әң һәйран қаларлиғи бәлким шуки, Рәббимиз тәлим беришкә башлиғанда, бир-биригә күшәндә болған ««Һерод тәрәпдарлири» вә Пәрисийләр һәмкарлишип, Әйсани йоқитишқа мәслиһәтлишиду («Мат.» 22:16ниму көрүң). Мана қараңғулуққа тәвә болған кишиләр һаман биринчи болуп нур билән дүшмәнлишиду («Юһ.» 1:5, 3:19). ■ **3:6** Мат. 12:14; Юһ. 10:39; 11:53. □ **3:7-8 «Идумия өлкиси»** — «Идумия» Тәвратта «Едом» дейилиду. ■ **3:7-8** Мат. 4:25; Луқа 6:17.

12 Лекин у *напак роһларға* өзиниң ким екәнлигини ашкарилимаслиққа қаттиқ
тәнбиһ берип агаһландуратти.

Әйсаниң он икки расулни таллиши
Мат. 10:1-4; Луқа 6:12-16

13 У таққа чиқип, өзи халиған кишиләрни йениға чақирди; улар униң йениға
келишти. ■
14 У улардин он иккисини өзи билән биллә болушқа, сөз-каламни җакалашқа,
15 кесәлләрни сақайтиш вә җинларни һайдаш һоқуқиға егә болушқа таллап
бекитти. □
16 У *бекиткән он икки киши*: Симон (у униңға Петрус дәп исим қойған),
17 Зәбәдийниң оғли Яқуп вә униң иниси Юһанна, (у уларни «Бинни-Рәгаз», йәни
«Гүлдүрмама оғуллири» дәпму атиған), □
18 Андрияс, Филип, Бартоломай, Матта, Томас, Алфайниң оғли Яқуп, Тадай,
милләтпәрвәр дәп аталған Симон □
19 вә униңға сатқунлуқ қилған Йәһуда Ишқарийотлардин ибарәт.

Әйса Шәйтандин күчлүктур
Мат. 12:22-32; Луқа 11:14-23; 12:10

20 У өйгә қайтип кәлгәндин кейин, у йәргә йәнә шунчә нурғун адәмләр
топландики, уларниң һәтта ғизаланғидәкму вақти чиқмиди. ■
21 *Әйсаниң* аилисидикиләр буни аңлап, уни тутуп келишкә беришти. Чүнки улар
уни «Әқлини йоқитипту» дегән еди.
22 Йерусалимдин чүшкән Тәврат устазлири болса: «Униңда Бәәлзибуб бар», вә «У
пәқәт җинларниң әмригә тайинип җинларни қоғливетидикән», дейишәтти.□ ■
23 Шуниң үчүн у *Тәврат устазлирини* йениға чақирип, уларға тәмсилләрни
ишлитип мундақ деди:
— Шәйтан Шәйтанни қандақму қоғлисун? ■
24 Әгәр падишалиқ өз ичидин бөлүнүп өз ара соқушқан болса шу падишалиқ пут
тирәп туралмайду;
25 шуниңдәк әгәр бир аилә өз ичидин бөлүнүп өз ара соқушса шу аилә пут тирәп
туралмайду.
26 Әгәр Шәйтан өз-өзигә қарши чиқип бөлүнсә, у пут тирәп туралмай, йоқалмай
қалмайду.

■ **3:13** Мат. 10:1; Мар. 6:7; Луқа 6:13; 9:1. □ **3:15 «У улардин он иккисини өзи билән биллә болушқа... җинларни һайдаш һоқуқиға егә болушқа таллап бекитти »** — (14-15-айәт) бәзи кона көчүрмиләрдә 14-15-айәттә «У улардин он иккисини «расуллар» дәп атап, өзи билән биллә болушқа, сөз-каламни җакалашқа вә җинларни һайдаш һоқуқиға егә болушқа таллап бекитти» дейилиду. □ **3:17 «Зәбәдийниң оғли Яқуп вә униң иниси...»** — яки «Зәбәдийниң оғли Яқуп вә униң акиси...». **«у уларни «Бинни-Рәгаз», йәни «Гүлдүрмама оғуллири» дәпму атиған»** — мошу йәрдә биз бу исимни ибраний тилидики аһаңи бойичә алдуқ. «Рәгаз» ибраний тилида адәттә «ғәзәп, қәһр»ни билдүриду. Қариғанда улар иккилиси әслидә интайин терикқәк еди! Грек тилида тәләппуз «Боанәргәс» дәп оқулиду. □ **3:18 «милләтпәрвәр дәп аталған Симон»** — яки «Қанаанлиқ Симон». Йәһудий «милләтпәрвәрлири» яки «милләтчилири» вәтинини Рим империйәсидин азат қилиш үчүн зораванлиқ йоли билән күрәш қилғучилар еди. ■ **3:20** Мар. 6:31. □ **3:22 «униңда бәәлзибуб бар»** — «бәәлзибуб» яки «бәәлзибул» болса җинларниң әмри болған Шәйтанниң башқа бир исмидур. ■ **3:22** Мат. 9:34; 12:24; Луқа 11:15; Юһ. 8:48. ■ **3:23** Мат. 12:25.

27 Һеч ким күчтүңгүр бирисиниң өйигә кирип, униң мал-мүлкини булап
кетәлмәйду — пәқәт у шу күчтүңгүрни авал бағлалиса андин өйини булаң-талаң
қилалайду.□ ■
28 Шуни силәргә бәрһәқ ейтип қояйки, инсан балилири өткүзгән түрлүк
гуналириниң һәммисини, шундақла улар қилған күпүрлүклириниң һәммисини
кәчүрүшкә болиду. □ ■
29 Бирақ кимдиким Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилса, әбәдил-әбәткичә һеч
кәчүрүлмәйду, бәлки мәңгүлүк бир гунаниң һөкүми астида туриду.□ ■
30 *Әйсаниң бу сөзи* уларниң «Униңға напак роһ чаплишипту» дегини үчүн *ейтилған
еди*.

Әйсаниң аниси вә инилири
Мат. 12:46-50; Луқа 8:19-21

31 Шу вақитта униң аниси билән инилири кәлди. Улар сиртида туруп, уни
чақиришқа адәм киргүзди. ■
32 Бир топ халайиқ униң әтрапида олтиратти. Улар:
— Мана, аниңиз, инилириңиз сизни издәп сиртта туриду, — дейишти.□
33 Әйса уларға жававән:
— Ким мениң анам, ким мениң инилирим? — деди.
34 Андин, у өпчүрисидә олтарғанларға қарап мундақ деди:
Мана булар мениң анам вә инилирим!
35 Чүнки кимки Худаниң ирадисини ада қилса, шу мениң ака-иним, ача-сиңлим
вә анамдур.■

4

Уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсил
Мат. 13:1-9; Луқа 8:4-8

1 У йәнә деңиз бойида *хәлиққә* тәлим беришкә башлиди. Униң әтрапиға зор
бир топ адәмләр олишивалғачқа, у бир кемигә чиқип деңизда олтарди; пүткүл
халайиқ болса деңиз қирғиқида турушатти.■
2 У уларға тәмсил билән нурғун ишларни үгәтти. У тәлим берип мундақ деди:
3 — Қулақ селиңлар! Уруқ чачқучи уруқ чачқили *етизға* чиқипту.
4 Уруқ чачқанда уруқлардин бәзилири чиғир йол бойиға чүшүпту, қушлар келип
уларни йәп кетипту.
5 Бәзилири туприғи аз ташлиқ йәргә чүшүпту. Тописи чоңқур болмиғанлиқтин,
тезла үнүп чиқипту,
6 лекин күн чиқиш биләнла аптапта көйүп, йилтизи болмиғачқа қуруп кетипту.

□ **3:27 «Һеч ким күчтүңгүр бирисиниң өйигә кирип, униң мал-мүлкини булап кетәлмәйду — пәқәт у шу күчтүңгүрни авал бағлалиса андин өйини булаң-талаң қилалайду»** — бу тәмсилдики «күчтүңгүр адәм» Шәйтанни көрситиду, әлвәттә. Униң өйини булаң-талаң қилғучи Әйсадин башқа һеч ким болмайду. ■ **3:27** Мат. 12:29; Кол. 2:15. □ **3:28 «улар қилған күпүрлүклириниң һәммиси...»** — грек тилида «улар күпүрлүк билән қилған күпүрлүклириниң һәммиси» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу ибарә уларниң күпүрлүклири бәлким интайин еғир болуши мумкин дегәнни билдүриду. ■ **3:28** 1Сам. 2:25; Мат. 12:31; Луқа 12:10; 1Юһа. 5:16. □ **3:29 «Муқәддәс Роһқа *қарши* күпүрлүк қилиш»** — яки «Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилиш» дегән гуна тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **3:29** 1Юһа. 5:16. ■ **3:31** Мат. 12:46; Луқа 8:19. □ **3:32 «Мана, аниңиз, инилириңиз сизни издәп сиртта туриду»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «вә сиңиллириңиз» дәп қошуп оқулиду. Һеч болмиғанда грек тилида «ака-инилар» дегән сөз бир қериндаш «ача-сиңиллар»ни өз ичигә алатти. ■ **3:35** Юһ. 15:14; 2Кор. 5:16,17. ■ **4:1** Мат. 13:1; Луқа 8:4.

7 Бәзилири тикәнләрниң арисиға чүшүпту, тикәнләр өсүп майсиларни боғувелип, улар һеч һосул бәрмәпту.
8 Бәзилири болса, яхши тупраққа чүшүпту. Улар өсүп көпийип чоң болғанда һосул берипту. Уларниң бәзилири оттуз һәссә, бәзилири атмиш һәссә, йәнә бәзилири йүз һәссә һосул берипту.
9 — Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун! — деди у.

Тәмсилләрниң мәхсити
Мат. 13:10-17; Луқа 8:9-10

10 У униң әтрапидикиләр һәм он иккилән билән ялғуз қалғанда, улар униңдин тәмсилләр тоғрилиқ сорашти. □ ■
11 У уларға мундақ деди:
— Худаниң падишалиғиниң сирини билишкә силәр несип болдуңлар. Лекин сирттикиләргә һәммә иш тәмсилләр билән уқтурулиду; □ ■
12 буниң билән: «Улар қарашни қарайду, бирақ көрмәйду;
Аңлашни аңлайду, бирақ чүшәнмәйду;
Шундақ болмисиди, улар йолидин яндурулуши билән,
Кәчүрүм қилинатти» *дегән сөз әмәлгә ашурулиду.*□ ■

Уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсилниң чүшәндүрүлүши
Мат. 13:18-23; Луқа 8:11-15

13 Андин у уларға:
— Силәр мошу тәмсилниму чүшәнмидиңларму? Ундақта, қандақму башқа һәр хил тәмсилләрни чүшинәләйсиләр? — деди.
14 Уруқ чачқучи сөз-калам чачиду. ■
15 Үстигә сөз-калам чечилған чиғир йол бойи шундақ адәмләрни көрсәткәнки, улар сөз-каламни аңлиған һаман Шәйтан дәрһал келип уларниң қәлбигә чечилған сөз-каламни елип кетиду.
16 Буниңға охшаш, ташлиқ йәрләргә чечилған уруқлар болса, сөз-каламни аңлиған һаман хошаллиқ билән қобул қилғанларни көрситиду.
17 Һалбуки, қәлбидә һеч йилтиз болмиғачқа, пәқәт вақитлиқ туриду; сөз-каламниң вәҗидин қийинчилиқ яки зиянкәшликкә учриғанда, улар шуан йолдин чәтнәп кетиду.
18 Тикәнләрниң арисиға чечилғини шундақ бәзи адәмләрни көрсәткәнки, бу адәмләр сөз-каламни аңлиғини билән,
19 лекин көңлигә бу дунияниң әндишилири, байлиқларниң езиқтуруши вә башқа нәрсиләргә болған һәвәсләр киривелип, сөз-каламни боғуветиду-дә, у һеч һосул чиқармайду. ■
20 Лекин яхши тупраққа чечилған уруқлар болса — сөз-каламни аңлиши билән уни қобул қилған адәмләрни көрситиду. Бундақ адәмләр һосул бериду, бириси оттуз һәссә, бириси атмиш һәссә, йәнә бириси йүз һәссә һосул бериду.

□ **4:10 «у униң әтрапидикиләр һәм он иккилән билән ялғуз қалғанда, улар униңдин тәмсилләр тоғрилиқ сорашти»** — мошу йәрдә «униң әтрапидикиләр» униңға әгәшкәнләр (он иккиләндин сирт)ни көрсәтсә керәк. ■ **4:10** Мат. 13:10; Луқа 8:9. □ **4:11 «Лекин сирттикиләргә һәммә иш тәмсилләр билән уқтурулиду»** — «сирттикиләргә» Худаниң падишалиғидин яки униң ниҗатидин сиртта турғанлар, демәк. ■ **4:11** Мат. 11:25; 2Кор. 2:14; 3:14. □ **4:12 «улар қарашни қарайду, бирақ көрмәйду; аңлашни аңлайду, бирақ чүшәнмәйду; шундақ болмисиди, улар йолидин яндурулуши билән, кәчүрүм қилинатти»** — бу сөзләр «Йәш.» 6:9-10дин елинған. ■ **4:12** Йәш. 6:9-10; Мат. 13:14; Луқа 8:10; Юһ. 12:40; Рос. 28:26; Рим. 11:8. ■ **4:14** Мат. 13:19; Луқа 8:11. ■ **4:19** Мат. 19:23; Мар. 10:23; Луқа 18:24; 1Тим. 6:9.

Севәт астидики чирақ
Луқа 8:16-18

21 У уларға йәнә мундақ деди:
— Чирақ севәт яки кариват астиға қоюлуш үчүн кәлтүрүләмду? У чирақданниң
үстигә қоюлуш үчүн кәлтүрүлмәмду? □ ■
22 Чүнки йошурулған һеч қандақ иш ашкариланмай қалмайду, шуниңдәк һәр
қандақ мәхпий иш йүз бәргәндин кейин аян болмай қалмайду. ■
23 Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун!
24 Аңлиғанлириңларға көңүл бөлүңлар! Чүнки силәр *башқиларға* қандақ өлчәм
билән өлчисәңлар, силәргиму шундақ өлчәм билән өлчәп берилиду, һәтта
униңдинму көп қошуп берилиду. □ ■
25 Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду; амма кимдә йоқ болса,
һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум қилиниду.□ ■

Үнгән уруқ тоғрисидики тәмсил

26 У йәнә мундақ деди:
— Худаниң падишалиғи йәнә бирисиниң тупраққа уруқ чачқиниға охшайду:
27 у ухлайду, орундин туриду, кечә-күндүзләр өтүверип, уруқ бих уруп өсиду.
Лекин чачқучи қандақ йол билән өсидиғанлиғини билмәйду.
28 Тупрақ өзлүгидин һосул бериду; уруқ авал бих уриду, кейин баш чиқириду,
ахирда башақлар толуқ дан тутиду.
29 Дан пишқанда, *чачқучи* дәрһал оғақ салиду, чүнки һосул вақти кәлгән болиду.□

Қича уруғи тоғрисидики тәмсил
Мат. 13:31-32, 34-35; Луқа 13:18-19

30 У йәнә мундақ деди:
— Худаниң падишалиғини немигә охшитимиз? Яки қандақ бир тәмсил билән
сүрәтләп берәләймиз? ■
31 У гоя бир тал қича уруғиға охшайду. У йәргә терилғанда, гәрчә йәр йүзидики
барлиқ уруқларниң ичидә әң кичиги болсиму, □
32 терилғандин кейин, һәр қандақ зираәттин егиз өсүп шундақ чоң шахлайдуки,
асмандики қушларму униң сайисигә қониду.□

□ **4:21 «Чирақ севәт яки кариват астиға қоюлуш үчүн кәлтүрүләмду?»** — «севәт» грек тилида «өлчигүчи севәт» дейилиду. ■ **4:21** Мат. 5:15; Луқа 8:16; 11:33. ■ **4:22** Аюп 12:22; Мат. 10:26; Луқа 8:17; 12:2. □ **4:24 «Силәр башқиларға қандақ өлчәм билән өлчисәңлар»** — бу сөз көп тәрәплимилик болуши керәк; мәсилән: (1) адәм Худаниң сөзигә қанчилик көңүл бөлүп етивар бәрсә, униңға шунчилик әқил бериду; (2) биз башқиларға рәһим-шәпқәт көрсәтсәк, Худаму бизгә рәһим-шәпқәт көрситиду; (3) ((2)-тәрипигә йеқин) биз башқиларни қайси өлчәм билән баһалисақ, Худа бизни баһалиғанда дәл шу өлчәмни ишлитиду; (4) башқиларға қанчилик хәйр-сахавәт көрсәтсәк, Худаму кейин бизгә шунчилик илтипатни көрситиду. ■ **4:24** Мат. 7:2; Луқа 6:38. □ **4:25 «Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар болғанлириму униңдин мәһрум қилиниду»** — «кимдә бар болса... » — бу «бар болса» немини көрситиду? Шүбһисизки, әбәдий әһмийәтлик бирәр нәрсә болса керәк, бу иман-ишәшни өз ичигә чоқум алиду. Биз өзимизгә «әбәдий әһмийәтлик» һәр немә болуши үчүн уни пәқәт Мәсиһдинла тапалаймиз. ■ **4:25** Мат. 13:12; 25:29; Луқа 8:18; 19:26. □ **4:29 «чачқучи дәрһал оғақ салиду»** — грек тилида «чачқучи дәрһал оғақ әвәтиду». ■ **4:30** Мат. 13:31; Луқа 13:18. □ **4:31 «гәрчә йәр йүзидики барлиқ уруқларниң ичидә әң кичиги болсиму,...»** — яки «гәрчә тупрақ ичидики барлиқ уруқларниң ичидә әң кичиги болсиму,...». □ **4:32 «...асмандики қушларму униң сайисигә қониду»** — яки «...асмандики қушларму униң сайисигә угулайду». Бу йәрдә тилға елинған қича оттура шәриқтә өсидиған, яхши өскәндә һәтта үч метрдин ешип кетидиған, өсүмлүкни көрситиду.

33 У шуниңға охшаш халайиқ аңлап чүшинәлигидәк нурғун тәмсилләр билән сөз-
каламни йәткүзди. ■
34 Лекин тәмсил кәлтүрмәй туруп уларға һеч қандақ сөз қилмайтти. Лекин өз
мухлислири билән ялғуз қалғинида, уларға һәммини чүшәндүрүп берәтти.

Әйсаниң боранни тиничлитиши
Мат. 8:23-27; Луқа 8:22-25

35 Шу күни кәч киргәндә, у уларға:
— Деңизниң у қетиға өтәйли, — деди. ■
36 Улар халайиқни йолға селивәткәндин кейин, уни кемидә олтарған пети елип
жүрүп кетишти. Улар билән биллә маңған башқа кемиләрму бар еди. □
37 Вә мана, әшәддий қара қуюн чиқип кәтти; шуниң билән долқунлар кемини
уруп, су һалқип кирип, кемигә тошай дәп қалған еди.
38 Лекин у кеминиң аяқ тәрипидә ястуққа баш қоюп уйқиға кәткән еди. Улар уни
ойғитип:
— И устаз, һалак болуватқинимизға кариң йоқму? — деди.
39 У орнидин туруп, боранға тәнбиһ берип, деңизға: «Тиничлан! Жим бол!»
девиди, боран тохтап, чоңқур бир жим-житлиқ һөкүм сүрди.■
40 — Немишкә шунчә қорқисиләр? Силәрдә қандақсигә техичә ишәш болмайду?
— деди у уларға.
41 Уларни интайин зор бир қорқунуч басти, улар бир-биригә:
— Бу адәм зади кимду? Һәтта шамал вә деңизму униңға итаәт қилидикән-һә! —
дәп кетишти.

5

Көп җинлар чаплашқан «Қошун» исимлиқ адәмниң сақайтилиши
Мат. 8:28-34; Луқа 8:26-39

1 Улар деңизниң у қетиға, Гадаралиқларниң жутиға йетип барди.□ ■
2 У кемидин чүшүши биләнла, напак роһ чаплашқан бир адәм гөр өңкүрлиридин
чиқип, униң алдиға кәлди.
3 У адәм өңкүрләрни макан қилған болуп, уни һеч ким һәтта зәнҗирләр биләнму
бағлалмайтти.
4 Чүнки көп қетим пут-қоллири кишән-зәнҗирләр билән бағланған болсиму,
у зәнҗирләрни үзүветип, кишәнләрни чеқивәткән еди; һеч ким уни
бойсундуралмиған еди.
5 У кечә-күндүз мазарлиқта вә тағлар арисида тохтавсиз вақирап-җақирап
жүрәтти, өз-өзини ташлар билән кесип яриландуратти.
6 Лекин у Әйсани жирақтин көрүп, униң алдиға жүгүрүп берип, сәждә қилди□
7 вә қаттиқ авазда вақирап:

■ **4:33** Мат. 13:34. ■ **4:35** Мат. 8:23; Луқа 8:22. □ **4:36 «...уни кемидә олтарған пети елип жүрүп кетишти»** — Мәсиһ аллиқачан кемидә олтарған еди (1-айәттә). Башқа бир хил тәрҗимиси: «...уни шу пети кемисигә чүшүрүп, елип жүрүп кетишти» — бу тәрҗимидә «шу пети» бәлким Мәсиһ «һеч қандақ тәйярлиқсиз (деңиз сәпиригә лайиқ кийим яки йемәк-ичмәк алмиған) һалда» дегәндәк болуши мүмкин. ■ **4:39** Аюп 26:12; Зәб. 106:29; Йәш. 51:10. □ **5:1 «Гадара»** — бәзи көчүрмиләрдә «Гераса» яки «Гәргәсә» дәп атилиду. ■ **5:1** Мат. 8:28; Луқа 8:26. □ **5:6 «у Әйсани жирақтин көрүп, униң алдиға жүгүрүп берип, сәждә қилди»** — яки «у Әйсани жирақтин көрүп, униң алдиға жүгүрүп берип, йәргә баш қойди».

— Һәммидин алий Худаниң Оғли Әйса, сениң мениң билән немә кариң! Худа һәққи, сәндин өтүнүп қалай, мени қийнима! — деди□
8 (чүнки Әйса униңға: «Һәй напак роһ, униңдин чиқ!» дегән еди).□
9 У униңдин:
— Исмиң немә? — дәп сориди.
— Исмим «қошун» — чүнки санимиз көп, — дәп җавап бәрди у.□
10 Вә у Әйсадин уларни бу жуттин һайдиватмиғайсән, дәп көп өтүнүп ялвурди.
11 Тағ бағрида чоң бир топ тоңғуз падиси отлап жүрәтти.
12 Җинлар униңға:
— Бизни мошу тоңғузларға әвәткин, уларниң ичигә кирип кетишкә йол қойғайсән, — дәп ялвурушти.
13 Әйса дәрһал йол қойди. Шуниң билән напак роһлар чиқип, тоңғузларниң тенигә кириши биләнла, тоңғузлар тик ярдин етилип чүшүп, деңизға ғәриқ болди. Улар икки миңға йеқин еди.
14 Тоңғуз баққучилар болса у йәрдин қечип, шәһәр-йезиларда бу ишларни пур қилди. Шу йәрдикиләр немә иш йүз бәргәнлигини көргили чиқишти.
15 Улар Әйсаниң йениға кәлди вә илгири җинлар чаплишивалған һелиқи адәмниң кийимләрни кийип, әс-һоши җайида олтарғинини — йәни «қошун җинлар» чаплашқан шу адәмни көрүп, қорқуп кетишти.
16 Бу вақиәни көргәнләр җинлар чаплашқан адәмдә немә йүз бәргәнлигини вә тоңғузларниң ақивитини хәлиққә баян қилип бәрди.
17 Буниң билән халайиқ Әйсаға: Жутлиримиздин чиқип кәткәйсән, дәп ялвурушқа башлиди.
18 У кемигә чиқиватқанда, илгири җинлар чаплашқан һелиқи адәм униңдин: Мәнму сән билән биллә барай, дәп өтүнди.■
19 Лекин у униңға унимай:
— Өз өйдикилириң вә жутдашлириңниң йениға берип, уларға Пәрвәрдигарниң саңа шунчилик улуқ ишларни қилип бәргәнлигини, Униң саңа рәһим-шәпқәт көрсәткәнлигини хәвәрләндүргин, — деди. □
20 У қайтип берип, Әйсаниң өзигә қандақ улуқ ишларни қилғанлиғини «Он шәһәр райони»да жар қилишқа башлиди. Буни аңлиғанларниң һәммиси толиму һәйран қелишти.□

Униң Яирусниң қизини тирилдүрүши вә хун кесили басқан бир аялни сақайтиши
Мат. 9:18-26; Луқа 8:40-56

21 Әйса қайтидин кемә билән деңизниң у қетиға өткәндә, зор бир топ халайиқ униң йениға жиғилди; у деңиз бойида туратти. ■
22-23 Мана, мәлум бир синагогниң чоңи Яирус исимлиқ бир киши кәлди. У уни көрүп айиғиға жиқилип:
— Кичик қизим өләй дәп қалди. Берип униңға қоллириңизни тәккүзүп қойсиңиз, у сақийип яшиғай! — дәп қаттиқ йелинди.■

□ **5:7 «сәндин өтүнүп қалай, мени қийнима!»** — «мени қийнима!» дегән сөз «баш җин»ниң сөзи болса керәк. Бу адәмгә нурғун җинлар чаплашқан еди. □ **5:8 «Әйса униңға: «... униңдин чиқ!» дегән еди»** — грек тилида «Әйса униңға: «... униңдин чиқ!» буйрувататти» дейилиду. □ **5:9 «Исмим «қошун»»** — «қошун» латин тилида «легион» дейилиду, адәттә аз дегәндиму алтә миң кишилик армийини көрситиду. **«чүнки санимиз көп»** — оқурмәнләр мошу йәрдә икки авазниң барлиғини байқайду — биринчиси («Исмим «қошун»»), бу бечарә адәмниң өзиниңки, иккинчиси, («чүнки санимиз көп») миңлиған җинларниңки еди. ■ **5:18** Луқа 8:38. □ **5:19 «уларға Пәрвәрдигарниң саңа шунчилик улуқ ишларни қилип бәргәнлигини... хәвәрләндүргин»** — яки «уларға Рәбниң саңа шунчилик улуқ ишларни қилип бәргәнлигини... хәвәрләндүргин». □ **5:20 «Он шәһәр райони»** — грек тилида «Декаполис». ■ **5:21** Луқа 8:40. ■ **5:22-23** Мат. 9:18; Луқа 8:41.

24 Әйса униң билән биллә барди. Зор бир топ халайиқму олишип қисташқан һалда кәйнидин меңишти.
25 Хун тәврәш кесилигә гириптар болғиниға он икки жил болған бир аял бар болуп, ■
26 у нурғун тевипларниң қолида көп азап тартип, бар-йоқини хәҗләп түгәткән болсиму, һеч қандақ үнүми болмай, техиму еғирлишип кәткән еди.
27 Бу аял Әйса һәққидики гәпләрни аңлап, халайиқниң оттурисидин қистилип келип, арқа тәрәптин униң тонини силиди.
28 Чүнки у көңлидә: «Униң тонини силисамла сақаймай қалмаймән» дәп ойлиған еди.
29 Хун шуан тохтап, аял кесәл азавидин сақайтилғанлиғини өз тенидә сәзди. □
30 Әйса дәрһал вуҗудидин қудрәтниң чиққанлиғини сезип, халайиқниң ичидә кәйнигә бурулуп:
— Кийимимни силиған ким? — дәп сориди.■
31 Мухлислири униңға:
— Халайиқниң өзүңни қистап меңиватқанлиғини көрүп туруқлуқ, йәнә: «Мени силиған ким?» дәп сорайсәнғу? — дейишти.
32 Бирақ Әйса өзини силиғучини тепиш үчүн техичә әтрапиға қараватати. □
33 Өзидә немә ишниң йүз бәргәнлигини сәзгән аял қорқуп-титригән һалда келип униң алдиға жиқилди вә униңға һәқиқий әһвални пүтүнләй ейтти.
34 У униңға:
— Қизим, ишәшиң сени сақайтти! Тинич-хатирҗәмликтә қайт! Кесилиңниң азавидин сақайғин, — деди.□ ■
35 У бу сөзни қиливатқанда, синагогниң чоңиниң өйидин бәзиләр келип униңға: Қизиңиз өлди. Әнди устазни немишкә йәнә аварә қилисиз?! — дейишти.■
36 Лекин Әйса бу сөзләрни аңлап дәрһал синагогниң чоңиға:
Қорқмиғин! Пәқәт ишәштә бол! — деди.
37 У пәқәт Петрус, Яқуп вә Яқупниң иниси Юһанна билән йолға чиқти; башқа һеч кимниң өзи билән биллә беришиға йол қоймиди.
38 У синагогниң чоңиниң өйи алдиға кәлгәндә, қийқас-чуқанни, халайиқниң қаттиқ налә-пәряд вә аһ-зар көтәргәнлигини көрүп,
39 өйгә кирип уларға:
— Немишкә қийқас-чуқан вә аһ-зар көтирисиләр? Бала өлмәпту, ухлап қапту, — деди. ■
40 Улар уни мәсқирә қилишти; лекин у һәммәйләнни ташқириға чиқириветип, балиниң ата-анисини вә өз һәмраһлирини елип, бала ятқан өйгә кирди.
41 У балиниң қолини тутуп, униңға: «Талита куми» деди. Бу сөзниң мәнаси «Қизим, саңа ейтимәнки, орнуңдин тур» дегәнлик еди.
42 Қиз дәрһал орнидин туруп маңди (у он икки яшта еди). Улар бу ишқа мутләқ һәйран келишти.

■ **5:25** Лав. 15:25; Мат. 9:20; Луқа 8:43. □ **5:29 «хун шуан тохтап...»** — грек тилида «қан еқими шуан тохтап...». ■ **5:30** Луқа 6:19. □ **5:32 «өзини силиғучини тепиш үчүн...»** — грек тилида «силиғучи» аялчә родта болуп, Рәббимизниң өзини тутқан кишиниң аял екәнлигини билгәнлигини көрситиду. □ **5:34 «қизим, ишәшиң сени сақайтти!»** — «сақайтти» мошу йәрдә грек тилида «қутқузди» дегән сөз билән ипадилиниду. **«Тинич-хатирҗәмликтә қайт!»** — бу аял немишкә шундақ қорқти (33-айәтни көрүң)? Униңда хун тәврәш кесили болғанлиғи үчүн, Тәврат қануни бойичә өзи тәккән барлиқ кишиләрни «напак» қилған болиду (мәсилән, уларни ибадәтханиға кириш, қурбанлиқ қилишқа вақитлиқ лаяқәтсиз қилған болатти). Шуниң билән у әтраптики халайиқнила напак қилипла қалмай, бәлки Мәсиһниң өзиниму «напак» қилған болатти. ■ **5:34** Мат. 9:22; Мар. 10:52. ■ **5:35** Луқа 8:49. ■ **5:39** Юһ. 11:11.

43 У уларға бу ишни һеч кимгә ейтмаслиқни қаттиқ тапилиди, шундақла қизға йегидәк бир немә беришни ейтти.

6

Насарәтликләрниң уни чәткә қеқиши
Мат. 13:53-58; Луқа 4:16-30

1 У у йәрдин кетип, өз жутиға кәлди. Униң мухлислириму униңға әгишип барди.■
2 Шабат күни кәлгәндә, у синагогда тәлим беришкә киришти. Тәлимини аңлиғанлардин көп адәм интайин һәйран болушуп:
— Бу адәм буларға нәдинеришкәнду? Униңға мошундақ даналиқ қандақ берилгән? Униң қолида мошундақ мөҗизиләр қандақ яритилидиғанду?
3 У һелиқи яғаччи әмәсму, Мәрйәмниң оғли, шундақла Яқуп, Йосә, Йәһуда вә Симонларниң акисиғу? Униң сиңиллириму бу йәрдә аримизда туруватмамду? — дейишти. Шуниң билән улар униңға һәсәт-бизарлиқ билән қариди.□ ■
4 Шуниң билән Әйса уларға:
— Һәр қандақ пәйғәмбәр башқа йәрләрдә һөрмәтсиз қалмайду, пәқәт өз жути, өз уруқ-туққанлири арисида вә өз өйидә һөрмәткә сазавәр болмайду, — деди.■
5 Шуниң билән қоллирини бир қанчә бемарниң үстигә тәккүзүп, уларни сақайтқандин башқа, шу йәрдә у һеч қандақ мөҗизә яриталмиди.■
6 Вә у уларниң иман-ишәшсизлигидин һәйран қалди.■

Әйсаниң он икки расулни әвәтиши
Мат. 10:1, 5-15; Луқа 9:1-6

7 Андин у әтраптики йеза-кәнтләрни айлинип тәлим бәрди.
У он иккиләнни йениға чақирди вә *хәлиқ арисиға* икки-иккидин әвәтишкә башлиди. У уларға напак роһларни һайдаш һоқуқини бәрди;□ ■
8 вә уларға: — Сәпәрдә йениңларға һасидин башқа нәрсә еливалмаңлар, нә хурҗун нә нан еливалмаңлар, бәлваққа пулму салмаңлар,□
9 путуңларға кәшләрни кийиңлар, бирақ икки йәктәк кийивалмаңлар, — дәп тапилиди. □ ■
10 У йәнә:
— *Бир жутқа барғиниңларда*, кимниң өйигә *қобул қилинип* кирсәңлар, у жуттин кәткичә шу өйдила туруңлар. □

■ **6:1** Мат. 13:53; Луқа 4:16. □ **6:3 «у һелиқи яғаччи әмәсму, Мәрйәмниң оғли...»** — Йәһудийлар арисида адәмләр атисиниң исми билән тонулуши керәк еди. Ялғуз анисиниң исмини тилға елишниң өзи бир хил һақарәт еди. ■ **6:3** Юһ. 6:42. ■ **6:4** Мат. 13:57; Луқа 4:24; Юһ. 4:44. ■ **6:5** Мат. 13:58. ■ **6:6** Мат. 9:35; Луқа 13:22. □ **6:7 «напак роһлар»** — җинларни көрситиду. ■ **6:7** Мат. 10:1; Луқа 6:13; 9:1. □ **6:8 «хурҗун»** — яки «тиләмчиниң халтиси». □ **6:9 «*Әйса* уларға:** — Сәпәрдә йениңларға һасидин башқа нәрсә еливалмаңлар, нә хурҗун нә нан еливалмаңлар, бәлваққа пулму салмаңлар, путуңларға кәшләрни кийиңлар, бирақ икки йәктәк кийивалмаңлар, — дәп тапилиди» — (9-10-айәт) қизиқарлиқ йери шуки, «Матта» вә «Луқа»да хатириләнгән баянлар бойичә Рәббимиз уларға һаса еливелиш вә кәш кийишниму мәнъий қилған. Пикримиз техи муқимлашмиғини билән ойлаймизки, «Матта» билән «Луқа» вә «Маркус»та бәлким икки айрим вақит-әһвал көрситилиду. ■ **6:9** Рос. 12:8. □ **6:10 «кимниң өйгә қобул қилинип кирсәңлар, у жуттин кәткичә шу өйдила туруңлар»** — бу әмирдә чоң даналиқ бар. Икки сәвәптин ейтилған болуши мүмкин: — (1) кона заманларда көп диний вәз ейтқучилар өйму-өй йоқлап пул тиләйтти; лекин Әйсаниң мухлислири һеч тиләмчилик қилмаслиғи керәк; (2) улар өйму-өй көчүп жүрсә, хәлиқтә һәртүрлүк һәсәт-гуман пайда болушиму мүмкин — «Немишкә улар **бизниң** өйдә қонмайду?» яки «Немишкә улар бизниң өйдин көчүп кетиду?» дегәндәк.

11 Қайси йәрдикиләр силәрни қобул қилмиса, шундақла сөзүңларни аңлимиса,
у йәрдин кәткиниңларда, уларға агаһ-гува болсун үчүн айиғиңлардики топини
қеқиветиңлар! — деди.□ ■
12 Шуниң билән улар йолға чиқип, кишиләрни гуналириға товва қилишқа жар
селип үндиди.
13 Улар нурғун жинларни һайдиди, нурғун бемарларни зәйтун мейи билән мәсиһ
қилип сақайтти.□ ■

Чөмүлдүргүчи Йәһяниң өлүми
Мат. 14:1-12; Луқа 9:7-9

14 Униң нами мәшһур болғачқа, Һерод падиша униң һәққидә аңлап: «Бу адәм
чоқум өлүмдин тирилгән Чөмүлдүргүчи Йәһядур. Шуниң үчүн мошу алаһидә
қудрәтләр униңда күчини көрситиду» дәйтти. □ ■
15 Башқилар: «У Иляс *пәйғәмбәр*» десә, йәнә бәзиләр: «Бурунқи пәйғәмбәрләрдәк
бир пәйғәмбәр болса керәк» дейишәтти.
16 Бирақ буларни аңлиған Һерод:
— Мән каллисини алған Йәһяниң өзи шу — у өлүмдин тирилипту! — деди.
17-18 Һеродниң бундақ дейишиниң сәвәви, у *өгәй* акиси Филипниң аяли
Һеродийәниң вәжидин адәм әвәтип Йәһяни тутуп, зинданға ташлиған еди.
Чүнки у шу аял билән никаһланған еди; Йәһя Һеродқа *тәнбиһ берип*: «Акаңниң
аялини тартивелишиң Тәврат қануниға хилап» дәп қайта-қайта дегән еди.□ ■
19 Шуниң үчүн Һеродийә Йәһяға адавәт сақлайтти; уни өлтүрмәкчи болған
болсиму, лекин шундақ қилалмайтти.
20 Чүнки Һерод Йәһяни диянәтлик вә муқәддәс адәм дәп билип, униңдин
қорқатти, шуңлашқа уни қоғдайтти; у униң сөзлирини аңлиған чағлирида
алақзадә болуп кетәтти, лекин йәнила сөзлирини аңлашқа амрақ еди.□ ■
21 Амма *Һеродийә күткән* пәйт ахир йетип кәлди; Һерод туғулған күнидә өз
әмәлдарлири, миң бешилири вә Галилийә өлкисидики катта әрбабларни зияпәт
билән күтүвалди; ■

□ **6:11 «у йәрдин кәткиниңларда, уларға агаһ-гува болсун үчүн айиғиңлардики топини қеқиветиңлар!»** — «аяқдики топини қеқиветиш» дегән бу ишарәт «бизниң силәр билән мунасиветимиз йоқ», дегәнни билдүрүп, Худаниң сөзини рәт қилғанларға каттиқ агаһландуруш еди. ■ **6:11** Мат. 10:14,15; Луқа 9:5; 10:12; Рос. 13:51; 18:6 □ **6:13 «улар ... Нурғун бемарларни зәйтун мейи билән мәсиһ қилип сақайтти»** — «мәсиһ қилиш» мошу йәрдә адәмниң бешиға зәйтун мейини сүрүшни көрситиду. «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **6:13** Як. 5:14. □ **6:14 «Униң нами мәшһур болғачқа, Һерод падиша униң һәққидә аңлап...»** — «Һерод»лар тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. **«...униң һәққидә аңлап: «Бу адәм ... Чөмүлдүргүчи Йәһядур...» дәйтти»** — башқа бир хил тәржимиси: «..униң һәққидә аңлап қалди. Бәзиләр: «Бу адәм ... Чөмүлдүргүчи Йәһядур...» — дейишәтти». ■ **6:14** Мат. 14:1; Луқа 9:7.
□ **6:17-18 «Чүнки у шу аял билән никаһланған еди; Йәһя Һеродқа тәнбиһ берип: «Акаңниң аялини тартивелишиң Тәврат қануниға хилап» дәп қайта-қайта дегән еди»** — Һерод өгәй акиси Филипниң аяли Һеродийәни Филиптин тартивелип андин уни ажришишқа қайил қилип, Һеродийә билән өзи той қилған еди. Йәһяни тутуш «Һеродийәниң вәжидин» — бәлким униң беваситә тәливидин болған болушиму мүмкин. **«Акаңниң аялини тартивелишиң Тәврат қануниға хилап»** — Тәвраттики «Лав.» 16:18, 20:21дә, бирисиниң ака яки укиси һаят әһвалда, бириниң аялини йәнә бири өз әмригә елишқа болмайду, дәп бәлгүләнгән. ■ **6:17-18** Мат. 14:3; Луқа 3:19; 9:9; Лав. 18:16; 20:21.
□ **6:20 «Һерод Йәһяни диянәтлик вә муқәддәс адәм дәп билип...»** — оқурмәнләргә аянки, Тәврат вә Инжилда «муқәддәс» дегәнниң мәнаси «улуқ» әмәс, бәлки «пак», «Худаға аталған»дур. **«у униң сөзлирини аңлиған чағлирида алақзадә болуп кетәтти»** — бәзи кона көчүрмиләрдә буниң орнида: «у униң сөзлирини аңлап немә қилишни биләлмәй қалатти» яки «у униң сөзлирини аңлап көп ишларни қилатти» дейилиду. ■ **6:20** Мат. 14:5; 21:26. ■ **6:21** Яр. 40:20; Мат. 14:6.

22 һелиқи Һеродийәниң қизи сорунға чүшүп уссул ойнап бәрди. Бу Һерод вә
һәмдәстихан болғанларға бәкму ярап кәтти. Падиша қизға: — Мәндин немә тәләп
қилсаң, шуни беримән, — деди. □
23 Андин у қәсәм қилип йәнә:
— Мәндин немә тәләп қилсаң, һәтта падишалиғимниң йеримини десәңму шуни
беримән, — деди.■
24 Қиз сиртқа чиқип, анисидин:
— Немә тәләп қилай? — дәп соривиди, аниси: — Чөмүлдүргүчи Йәһяниң
каллисини тәләп қил, — деди.
25 Қиз дәрһал падишаниң алдиға алдирап кирип:
— Чөмүлдүргүчи Йәһяниң каллисини һазирла бир тәхсигә қоюп әкилишлирини
халаймән, — деди.
26 Падиша буниңға наһайити һәсрәт чәккән болсиму, қәсәмлири түпәйлидин вә
дәстиханда олтарғанлар вәҗидин, униңға бәргән сөзидин янғуси кәлмиди.
27 Шуңа падиша дәрһал бир җаллат әвәтип, униң каллисини елип келишни әмир
қилди. Җаллат зинданға берип Йәһяниң каллисини елип, □ ■
28 уни бир тәхсигә қоюп, қизниң алдиға елип келип униңға бәрди. Қиз уни
анисиға тапшурди.
29 Бу ишни аңлиған Йәһяниң мухлислири келип, җәсәтни елип кетип бир қәбиргә
қойди.

Әйсаниң бәш миң кишини озуқландуруши
Мат. 14:13-21; Луқа 9:10-17; Юһ. 6:1-14

30 Қайтип кәлгән расуллар Әйсаниң йениға жиғилди, немә қилғанлири һәм немә
тәлим бәргәнлирини униңға мәлум қилишти. ■
31 Келип-кетиватқанлар наһайити көплигидин уларға тамақлинишқиму вақит
чиқмиди. Шуңа у уларға:
— Жүрүңлар, мән билән хилвәт бир җайға берип, бирдәм арам елиңлар, — деди.
■
32 Буниң билән улар кемигә чүшүп, хилвәт бир чөл йәргә қарап маңди. ■
33 Бирақ нурғун кишиләр уларниң кетиватқанлиғини байқап, уларни
тонувеливиди, әтраптики барлиқ шәһәрләрдин пиядә йолға чиқип, жүгрүп,
улардин бурун у йәргә берип жиғилишти.
34 Әйса кемидин чүшүп, зор бир топ адәмни көрүп, уларниң падичисиз қой
падисидәк болғанлиғиға ич ағритти. Шуңа у уларға көп ишларни үгитишкә
башлиди.■
35 Кәч кирип қалғанда, мухлислири униң йениға келип:
— Бу чөл бир җай екән, кәч кирип кәтти. ■
36 Халайиқни йолға селиватқан болсаң, улар әтраптики кәнт-қишлақларға берип,
өзлиригә нан сетивалсун; чүнки уларда йегидәк нәрсә йоқ, — деди.
37 Лекин у уларға җававән:
— Уларға өзүңлар озуқ бериңлар, — деди.
Мухлислар униңдин:

□ **6:22 «Һеродийәниң қизи»** — бурунқи еридин болған қизи. Бәзи кона көчүрмиләрдә: «... униң қизи Һеродийә» дейилиду. Ундақ тәрҗимә тоғра болса, Һеродийәниң қизиниң исминиң өзиниң исми билән охшаш болуши әҗайип иш әмәс, әлвәттә. ■ **6:23** Һак. 11:30. □ **6:27 «...падиша дәрһал бир җаллат әвәтип...»** — яки «...падиша дәрһал бир қаравул әвәтип...». ■ **6:27** Мат. 14:10. ■ **6:30** Луқа 9:10. ■ **6:31** Мар. 3:20. ■ **6:32** Мат. 14:13; Луқа 9:10; Юһ. 6:1. ■ **6:34** Йәр. 23:1; Әз. 34:2; Мат. 9:36; 14:4; Луқа 9:11. ■ **6:35** Мат. 14:15; Луқа 9:12; Юһ. 6:5.

— Икки йүз күмүч динарға уларға нан әкелип уларни озуқландурамдуқ? — дәп сориди.□
38 Әйса уларға: — Қанчә нениңлар бар? Берип қарап беқиңлар, — деди. Улар қарап баққандин кейин:
— Бәши бар екән, йәнә икки белиқму бар екән, — дейишти.■
39 У уларға кишиләрни топ-топ қилип йешил чимәндә олтарғузушни буйруди.
40 Халайиқ йүздин, әлликтин сәп-сәп болуп олтиришти. □
41 У бәш нан билән икки белиқни қолиға елип, асманға қарап *Худаға* тәшәккүр-мәдһийә ейтти, андин нанларни уштуп, көпчиликкә тутуп бериш үчүн мухлислириға берип туратти; икки белиқниму һәммәйләнгә тарқитип бәрди. ■
42 Һәммәйлән йәп тоюнди.
43 *Мухлислар* ешип қалған нан вә белиқ парчилирини лиқ он икки севәткә тершвалди. □
44 Нанларни йегән әрләрниң санила бәш миңчә еди.

Әйсаниң су үстидә меңиши
Мат. 14:22-33; Юһ. 6:16-21

45 Бу иштин кейинла, у мухлислириға өзүм бу халайиқни йолға селиветимән, аңғичә силәр кемигә олтирип, деңизниң қарши қирғиқидики Бәйт-Саида йезисиға өтүп туруңлар, дәп буйруди. □ ■
46 Уларни йолға селивәткәндин кейин, у дуа-тилавәт қилиш үчүн таққа чиқти. ■
47 Кәч киргәндә, кемә деңизниң оттурисиға йәткән еди, у өзи ялғуз қуруқлуқта еди. ■
48 У мухлислириниң палақни күчәп урушатқанлиғини көрди; чүнки шамал тәтүр йөнилиштә чиққан еди. Кечә төртинчи җесәк вақтида, у деңизниң үстидә меңип, мухлислири тәрәпкә кәлди вә уларниң йенидин өтүп кетидиғандәк қилатти. □
49 Лекин улар униң деңизниң үстидә меңип келиватқанлиғини көрүп, уни алвасти охшайду, дәп ойлап чуқан селишти.
50 Чүнки уларниң һәммиси уни көрүп сарасимигә чүшти.
Лекин у дәрһал уларға:
— Жүрәклик болуңлар, бу мән, қорқмаңлар! — деди.
51 У кемигә, уларниң йениға чиққандила, шамал тохтиди. Улар буниңдин һошидин кәткидәк дәриҗидә қаттиқ һәйран қелишип, немини ойлашни билмәйтти;
52 чүнки улар нан бериш *мөҗизисини* техичә чүшәнмигән еди, уларниң қәлби бихуд һаләттә туратти.

□ **6:37 «икки йүз күмүч динар»** — бир күмүч динар (грек тилида «динариус») бир ишчиниң бир күнлүк иш һәққи еди («Мат.» 20:2ни көрүң). ■ **6:38** Мат. 14:17; Луқа 9:13; Юһ. 6:9. □ **6:40 «халайиқ йүздин, әлликтин сәп-сәп болуп олтиришти»** — грек тилида «Халайиқ йүздин, әлликтин сәп-сәп болуп йетишти». ■ **6:41** 1Сам. 9:13; Юһ. 17:1. □ **6:43 «Мухлислар ...териварди»** — грек тилида «Улар ... теривалди». «Улар»ниң мухлислар екәнлиги «Мат.» 16:9-10дә испатлиниду. **«он икки севәт»** — грек тилида «он икки қол севәт» — демәк, бир адәм икки қоллап көтирәләйдиған севәтләр. □ **6:45 «Бәйт-Саида йезисиға өтүп...»** — яки «Бәйт-Саида йезисидин өтүп...». ■ **6:45** Мат. 14:22; Юһ. 6:17. ■ **6:46** Мат. 14:23; Луқа 6:12. ■ **6:47** Мат. 14:23; Юһ. 6:16. □ **6:48 «Кечә төртинчи җесәк вақтида, у деңизниң үстидә меңип...»** — бир кечә төрт җесәккә бөлүнәтти; шуңа бу вақит таң атай дегән вақит еди. **«у ... уларниң йенидин өтүп кетидиғандәк қилатти»** — яки «у ... уларниң йенидин өтүп кәтмәкчи болди». Бу интайин қизиқ иш. Мүмкинчилиги барки, (1) Әйсаниң «өтүп кетиш»и — Мухлисларға Пәрвәрдигарниң Пәриштисиниң Исраилларни Мисирдин қутқузуш үчүн «Уларниң (Исраилларниң) йенидин өтүп кетиш»ини әсләтмәкчи, яки (2) у уларниң **өзлигидин** өзини кемигә чиқип һәмраһ болушқа тәклип қилишини халайтти.

53 Улар деңизниң қарши тәрипигә өтүп, Гиннисарәт дегән жутта *қуруқлуққа*
чиқип, кемини бағлап қойди. ■
54 Улар кемидин чүшүши биләнла, *халайиқ* уни дәрһал тонувелип,
55 әтраптики һәммә жайларға жүгүрүшүп барди вә «У паланчи йәргә чүшүпту»
дәп аңлиши биләнла, бемарларни зәмбилгә селип, шу йәргә *униң алдиға* елип
бериште.
56 У мәйли йеза, мәйли шәһәр яки қишлақларға барсун, хәлиқ ағриқларни
базарларға елип чиқип ятқузатти; улар униңдин ағриқлар һеч болмиғанда сениң
йепинчаңниң пешигә болсиму қолини тәккүзүвалсақ дәп өтүнди. Униңға қолини
тәккүзгәнләрниң һәммиси сақайди.

7

Инсанни немә напак қилиду?
Мат. 15:1-20

1 Бу чағда, Пәрисийләр вә Тәврат устазлиридин бәзилири Йерусалимдин келип
униң алдиға жиғилди;■
2-5 шу Пәрисийләр вә Тәврат устазлири униң мухлислиридин бәзилириниң
тамақни қолини жуймай, йәни «напак» һалда йәватқанлиғини көрүп, униңдин:
— Мухлислириң немишкә ата-бовилиримизниң әнъәнилиригә риайә қилмай,
бәлки жуюлмиған қоллири билән тамақ йәйду? — дәп сорашти (чүнки
Пәрисийләр вә пүтүн Йәһудийлар ата-бовилири тәрипидин қалдурулған
әнъәнини чиң тутқачқа, авал қоллирини әстайидиллиқ билән юмиса, тамақ
йемәйду. Шуниңдәк базардин қайтип кәлгәндиму, улар қол жуймай бир нәрсә
йемәйду. Униңдин башқа, пиялә-қәдәһ, дас-чөгүн вә мис қачилар вә диванларни
жуюш тоғрисида тапшурулған нурғунлиған әнъәниләрдиму чиң туриду).□
6 У уларға жавап берип мундақ деди:
— Йәшая пәйғәмбәр силәр сахтипәзләр тоғраңларда алдин-ала топтоғра бешарәт
бәргән! *униң* язмисида пүтүлгәндәк: —
«Мошу хәлиқ ағзида Мени һөрмәтлигини билән,
Бирақ қәлби Мәндин жирақ;■
7 Улар Маңа беһудә ибадәт қилиду.
Уларниң үгәткән тәлимлири пәқәт инсанлардин чиққан пәтиваларла, халас».□ ■
8 Чүнки силәр Худаниң әмрини ташлап қоюп, инсанларниң әнъәнисини чиң
тутивалидикәнсиләр — дас-чөгүн, пиялә-қәдәһләрни жуюш вә шуниңға охшап
кетидиған нурған башқа ишларни әнъәнә қилип жүрисиләр.□
9 У уларға йәнә мундақ деди:
— Силәр өзлириңларниң әнъәнисини чиң тутимиз дәп Худаниң әмрини
әпчиллик билән бир чәткә қайрип қойдуңлар!

■ **6:53** Мат. 14:3. ■ **7:1** Мат. 15:1. □ **7:2-5 «әстайидиллиқ билән юмиса...»** — башқа бир хил тәрҗимиси «беғишиғичә юмиса...» яки «мушт билән юмиса...». ■ **7:6** Йәш. 29:13; Әз. 33:31. □ **7:7 «Мошу хәлиқ ағзида Мени һөрмәтлигини билән, бирақ қәлби Мәндин жирақ; улар Маңа беһудә ибадәт қилиду; уларниң үгәткән тәлимлири пәқәт инсанлардин чиққан пәтиваларла, халас»** — «Йәш.» 29:13. ■ **7:7** Мат. 15:9; Кол. 2:18,20; Тит. 1:14. □ **7:8 «чүнки силәр Худаниң әмрини ташлап қоюп, инсанларниң әнъәнисини чиң тутивалидикәнсиләр — дас-чөгүн, пиялә-қәдәһләрни жуюш вә шуниңға охшап кетидиған нурған башқа ишларни әнъәнә қилип жүрисиләр»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «дас-чөгүн, пиялә-қәдәһләрни жуюш вә шуниңға охшап кетидиған нурған башқа ишларни әнъәнә қилип жүрисиләр» дегән сөзләр тепилмайду.

10 Чүнки Муса *пәйғәмбәр*: «Ата-анаңни һөрмәт қил» вә «Атиси яки анисини
һақарәтлигәнләр өлүмгә мәһкүм қилинсун» дәп әмир қилған. ■
11 Лекин силәр: — Бириси «Атиси яки анисиға: — Мән силәргә ярдәм бәргидәк
нәрсиләрни аллиқачан «қурбан қилип» Худаға ативәттим — десила, □
12 шу кишиниң ата-анисиниң һалидин хәвәр елишға болмайду, дәп үгитисиләр.
13 Шундақ қилип, силәр *әвлатлириңларға* тапшурған әнъәнәңләрни дәп Худаниң
әмрини йоққа чиқиривәттиңлар, вә шуниңға охшаш көп ишларни қилисиләр.□ ■

Инсанни немә напак қилиду?

14 Андин халайиқни йәнә йениға чақирип, уларға:
— Һәммиңлар маңа қулақ селиңлар вә шуни чүшиниңларки, ■
15 инсанниң сиртидин ичигә киридиған нәрсиләрниң һечқандиқи уни напак
қилмайду, бәлки өз ичидин чиқидиған нәрсиләр болса, улар инсанни напак
қилиду. ■
16 Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун! — деди.
17 У халайиқтин айрилип өйгә киргәндә, мухлислири униңдин бу тәмсил
һәққидә сориди. ■
18 У уларға:
— Силәрму техичә чүшәнмәй жүрүватамсиләр?! Сирттин инсанниң ичигә
киридиған һәр қандақ нәрсиниң уни напак қилалмайдиғанлиғини тонуп
йәтмәйватмамсиләр?
19 *Сирттин киргән нәрсә* инсанниң қәлбигә әмәс, ашқазиниға кириду, андин
у йәрдин тәрәт болуп ташлиниду, — деди (у бу гәпни дейиш билән, һәммә
йемәкликләрни һалал қиливәтти).
20 У йәнә сөз қилип мундақ деди:
— Инсанниң ичидин чиқидиғинила, инсанни напак қилиду.
21-22 Чүнки шулар — яман нийәтләр, зинахорлуқ, җинсий бузуқлуқлар, қатиллиқ,
оғрилиқ, ачкөзлүк, рәзилликләр, алдамчилиқ, шәһванийлиқ, һәсәтхорлуқ, тил-
аһанәт, тәкәббурлуқ вә һамақәтликләр инсанниң ичидин, йәни униң қәлбидин
чиқиду □ ■
23 — бу рәзил ишларниң һәммиси инсанниң ичидин чиқип, өзини напак қилиду.

Ят әллик бир аялниң етиқати
Мат. 15:21-28

■ **7:10** Мис. 20:12; 21:17; Лав. 20:9; Қан. 5:16; 27:16; Пәнд. 20:20; Әф. 6:2. □ **7:11 «Мән силәргә ярдәм бәргидәк нәрсиләрни аллиқачан «қурбан қилип» Худаға ативәттим»** — «қурбан» мошу йәрдә беваситә ибарий тилидин елинған болуп, «сәдиқә қилинған» яки «Худаға атап қилинған» дегән мәнини билдүриду. □ **7:13 «Шундақ қилип, силәр әвлатлириңларға тапшурған әнъәнәңләрни дәп Худаниң әмрини йоққа чиқиривәттиңлар»** — Мәсиһниң сөзигә қариғанда «Худаға атиған тәәллуқатлар» техи атиғучи кишиниң қолида турғанда, улардин пайдилинивәрсә болатти. Шу киши бәлким Тәврат устазлириниң қоллиши билән «дунйадин кәткинимдин кейин...» яки «мәлум бир мәзгилдин кейин...» «ибадәтханиға тапшуримән» дәп қәсәм қилған болса керәк. Йәһудийларниң тарихий хатирилиридә шуниңға охшаш көплигән мисаллар тепилиду. Пәрийсиләр үгәткән шу һейлә-микир: «Мал-мүлкүңни Худаға аталған («қурбан қилған») қилған болсаң, ата-анаңдин хәвәр алмисаң болиду» әмәс, бәлки «(шундақ қилған болсаң) **хәвәр елишиңға болмайду**» дегәндәк. Улар шүбһисизки ахирида бу иштин мәлум бир пайда көриду, әлвәттә. ■ **7:13** Мат. 15:6; 1Тим. 4:3; 2Тим. 3:2. ■ **7:14** Мат. 15:10. ■ **7:15** Рос. 10:15; Рим. 14:17,20; Тит. 1:15. ■ **7:17** Мат. 15:15. □ **7:21-22 «һәсәтхорлуқ»** — буниң башқа бир хил тәрҗимиси: «яман көз». ■ **7:21-22** Яр. 6:5; 8:21; Пәнд. 6:14; Йәр. 17:9.

24 У орнидин туруп у йәрдин айрилип, Тур вә Зидон әтрапидики районларға
барди вә бир өйгә кирди. Гәрчә у буни һеч ким билмисун дегән болсиму, лекин
йошуруп қалалмиди. □ ■
25 Дәрвәқә, напак роһ чаплашқан кичик бир қизниң аниси униң тоғрисидики
хәвәрни аңлиған һаман йетип келип, униң айиғиға жиқилди
26 (аял Юнанлиқ болуп, Сурийә өлкисидики Фәникий миллитидин еди). У
униңдин қизидин жинни һайдиветишни өтүнди. □
27 Лекин Әйса униңға:
— Алди билән балилар қосиғини тойғузсун; чүнки балиларниң ненини кичик
иштларға ташлап бериш тоғра әмәс, — деди.□
28 Лекин у униңға жававән:
— Дурус, и Рәб, бирақ һәтта иштларму үстәл астида туруп балилардин чүшкән
нан увақлирини йәйдиғу, — деди.
29 Әйса униңға:
— Сениң мошу сөзүң түпәйлидин йолуңға қайт, жин қизиңдин чиқип кәтти, —
деди.
30 Аял өйигә қайтип кәлгәндә, мана қиз кариватта ятатти, жин униңдин чиқип
кәткән еди.

Әйсаниң бир гас-гачa адәмни сақайтиши

31 Әйса йәнә Тур вә Зидон шәһириниң әтрапидики районлардин чиқип, «Он
шәһәр» районини оттурисидин өтүп, йәнә Галилийә деңизиға кәлди. ■
32 Халайиқ униң алдиға тили еғир, гас бир адәмни елип келип, униң учисиға
қолуңни тәккүзүп қойсаң, дәп өтүнүшти. ■
33 У у адәмни халайиқтин айрип бир чәткә тартип, бармақлирини униң
қулақлириға тиқти, түкүрүп, *бармиғини* униң тилиға тәккүзди. □
34 Андин у асманға қарап уһ тартип хорсинғандин кейин, у адәмгә: «Әффата»
(мәниси «ечил») деди.
35 У адәмниң қулақлири дәрһал ечилип, тилиму ечилип раван гәп қилишқа
башлиди.□
36 Әйса уларға буни һеч кимгә ейтмаслиқни тапилиди. Лекин уларға һәр қанчә
тапилиған болсиму, бу хәвәрни йәнила шунчә кәң тарқитиватти.
37 Халайиқ *бу ишқа* мутләқ һәйран қелишип:
— У һәммә ишларни қалтис қилидикән! Һәтта гасларни аңлайдиған, гачиларни
сөзләйдиған қилидикән, — дейишти.■

□ **7:24 «у йәрдин айрилип, Тур вә Зидон әтрапидики районларға барди»** — у йәр «чәт әлликләр» туруватқан район болуп, Мәсиһниң шу йәргә бериштики мәхсити, өз хәлқидин бир вақит айрилип арам елиштин ибарәт болса керәк. ■ **7:24** Мат. 15:21. □ **7:26 «аял... Фәникий миллитидин еди»** — яки «аял... Фәникилик еди» яки «аял... Фәникә районилиқ еди». У Йәһудий әмәс, әлвәттә. У әслидә бутпәрәс болуши мүмкин. □ **7:27 «Алди билән балилар қосиғини тойғузсун; чүнки балиларниң ненини кичик иштларға ташлап бериш тоғра әмәс»** — Мәсиһ Әйса бу йәрдә өзиниң дәсләпки вәзиписини Йәһудийларға хуш хәвәрни йәткүзүш, дәп тәкитләйду. «Кичик иштлар» бәлким һақарәтлик сөз болмай, өйдики арзулуқ пистилирини көрситиду. Мошу аялниң етиқати тоғрисида «Матта»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **7:31** Мат. 15:29. ■ **7:32** Мат. 9:32; Луқа 11:14. □ **7:33 «У... бармақлирини униң қулақлириға тиқти, түкүрүп, бармиғини униң тилиға тәккүзди»** — тәржимимиз бойичә Мәсиһ бәлким өз бармиғи үстигә төкүргән болуши мүмкин, болмиса у йәргә төкүргән болса керәк. □ **7:35 «...тилиму ечилип раван гәп қилишқа башлиди»** — грек тилида «...тилиниң таниси йешилип, раван гәп қилишқа башлиди» ■ **7:37** Яр. 1:31.

8

Әйсаниң төрт миң кишини тойдуруши
Мат. 15:32-39

1 Шу күнләрдә, йәнә зор бир топ халайиқ жиғилған еди. Уларниң йегидәк һеч
немиси болмиғачқа, у мухлислирини йениға чақирип:■
2 — Бу халайиқҗа ичим ағрийду. Чүнки улар мениң йенимда турғили үч күн
болди, уларда йегидәк һеч нәрсиму қалмиди.
3 Уларни өйлиригә ач қосақ қайтурсам, йолда һалидин кетиши мүмкин. Чүнки
бәзилири жирақтин кәлгән екән, — деди.
4 Мухлислири буниңға жававән:
— Бундақ хилвәт бир жайда бу кишиләрни тойдурғидәк нанни нәдин тапқили
болсун? — дейишти.
5 — Қанчә нениңлар бар? — дәп сориди у.
Йәттә, — дейишти улар.
6 Буниң билән у хәлиқни йәрдә олтиришқа буйруди. Андин йәттә нанни
қолиға алди вә *Худаға* тәшәккүр-мәдһийә ейтип уштуп, көпчиликкә тутушқа
мухлислириға бәрди. Улар халайиқҗа үләштүрүп бәрди.
7 *Мухлисларда* йәнә бир қанчә кичик белиқму бар еди. У Худаға тәшәккүр ейтип
уларни бәрикәтләп, мухлислириға үләштүрүп беришни ейтти.
8 Халайиқ тойғичә йеди; улар ешип қалған парчиларни йәттә севәткә теривалди.□
9 Йегәнләр төрт миңчә киши еди. У уларни йолға салди,
10 андин мухлислири билән биллә дәрһал кемигә чүшүп, Далманута тәрәплиригә
барди.■

Пәрисийләрниң мөҗизилик аламәтни көрүшни тәләп қилиши
Мат. 16:1-4

11 Пәрисийләр чиқип, уни синаш мәхситидә униңдин бизгә асмандин
бир мөҗизилик аламәт көрсәтсәң, дәп тәләп қилишип, униң билән
муназириләшкили турди. □ ■
12 У ичидә бир улуқ-кичик тинип:
— Бу дәвир немишкә бир «мөҗизилик аламәт»ни истәп жүриду? Шуни силәргә
бәрһәқ ейтип қояйки, бу дәвиргә һеч қандақ мөҗизилик аламәт көрситилмәйду,
— деди. □ ■
13 Андин улардин айрилип, йәнә кемигә чиқип, деңизниң у четигә өтүп кәтти.

Сахтипәзлик «ечитқу»сидин сақлиниш
Мат. 16:5-12

14 Мухлислар нан елип келишни унтуған болуп, кемидә бир тал нандин башқа
йәйдиғини йоқ еди.
15 У уларни агаһландуруп:

■ **8:1** Мат. 15:32. □ **8:8 «улар ешип қалған парчиларни ... теривалди»** — «улар» — мухлислар яки пүткүл халайиқни көрситиду. **«йәттә севәт...»** — «севәт» грек тилида бу сөз бәк чоң бир хил севәтни көрситиду. ■ **8:10** Мат. 15:39. □ **8:11 «Пәрисийләр чиқип, уни синаш мәхситидә униңдин бизгә асмандин бир мөҗизилик аламәт көрсәтсәң...»** — Пәрисийләр тәләп қилған «мөҗизилик аламәт» Әйсаниң һәқиқий Мәсиһ екәнлигини испатлайдиған бир карамәтни көрситиду, әлвәттә. ■ **8:11** Мат. 12:38; 16:1; Луқа 11:29; Юһ. 6:30. □ **8:12 «у ичидә бир улуқ-кичик тинип...»** — грек тилида «У роһида бир улуқ-кичик тинип..». «Роһ» мошу йәрдә униң өзиниң (инсаний) роһини билдүриду. ■ **8:12** Мат. 16:4.

— Еһтият қилиңлар, Пәрисийләрниң ечитқуси вә Һеродниң ечитқусидин һези
болуңлар, — деди.□ ■
16 Мухлислар өз ара мулаһизилишип:
— Униң бундақ дейиши нан әкәлмигәнлигимиздин болса керәк, — дейишти.
17 Әйса уларниң немә *дейишиватқанлиғини* билип:
— Немишкә нан йоқлуғи тоғрисида мулаһизә қилисиләр? Силәр техичә пәм-
парасәт яки чүшәнчигә егә болмидиңларму? Қәлблириңлар техиму бихудлишип
кетиватамду? ■
18 Көзүңлар туруп көрмәйватамсиләр? Қулиқиңлар туруп аңлимайватамсиләр?
Есиңларда йоқму?
19 Бәш миң кишигә бәш нанни уштуғинимда, парчиларға лиқ толған қанчә кичик
севәтни жиғивалдиңлар? — деди.
— Он иккини, — жавап бәрди улар.□ ■
20 — Йәттә нанни төрт миң кишигә уштуғинимда, парчиларға лиқ толған қанчә
севәтни жиғивалдиңлар? — деди у.
— Йәттини, — Жавап бәрди улар.■
21 У уларға:
— Ундақта, қандақсигә силәр техи чүшәнмәйсиләр? — деди.□

Бәйт-Саидадики бир корниң сақайтилиши

22 Улар Бәйт-Саида йезисиға кәлди; халайиқ бир кор адәмни униң алдиға елип
келип, униңға қолуңни тәккүзүп қойсаң, дәп өтүнди.
23 У кор адәмниң қолидин тутуп йезиниң сиртиға йетиләп барди; униң көзлиригә
түкүрүп, үстигә қоллирини тәккүзүп:
— Бирәр нәрсә көрүватамсән? — дәп сориди.■
24 У бешини көтирип:
— Кишиләрни көрүватимән; улар худди меңип жүрүватқан дәрәқләрдәк
көрүнүватиду, — деди.
25 Андин у қайтидин қоллирини у адәмниң көзлиригә тәккүзди. У көзлирини
ечивиди, көзлири әслигә келип, һәммә нәрсини ениқ көрди. □
26 Әйса уни өйигә қайтуруп:
— Йезиғиму кирмә, яки йезидики һеч кимгә бу ишни уқтурма, — дәп тапилиди.□

Петрусниң Әйсани Қутқузғучи-Мәсиһ дәп тонуши
Мат. 16:13-20; Луқа 9:18-21

27 Әйса мухлислири билән чиқип Қәйсәрийә-Филиппи райониға қарашлиқ кәнт-
йезиларға барди. Йолда у мухлисліридин:
— Кишиләр мени ким дәйду? — дәп сориди.■
28 Улар униңға:

□ **8:15 «Еһтият қилиңлар, Пәрисийләрниң ечитқуси вә Һеродниң ечитқусидин һези болуңлар»** — «Мат.» 16:1-12ниму көрүң. ■ **8:15** Мат. 16:6; Луқа 12:1. ■ **8:17** Мар. 6:52. □ **8:19 «..қанчә кичик севәт..»** — «севәт» грек тилида «қол севәт». ■ **8:19** Мат. 14:17,20; Мар. 6:38; Луқа 9:13; Юһ. 6:9. ■ **8:20** Мат. 15:36,37. □ **8:21 «Ундақта, қандақсигә силәр техи чүшәнмәйсиләр?»** — Мәсиһниң бу соали мухлислири жиғивалған «он икки (кичик) севәт» вә «йәттә (чоң) севәт» билән мунасивәтликтур. Қизиқ бир иш шуки, Маркус өзиниң Инжилдики баянида Мәсиһниң (өлүмдин тирилиштин башқа) жәмий он тоққуз алаһидә мөжизисини хатириләйду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **8:23** Мар. 7:32. □ **8:25 «У көзлирини ечивиди..»** — яки «у бешини көтиривиди...» яки «у көзлирини йоған ачти...». □ **8:26 «Йезиғиму кирмә, яки йезидики һеч кимгә бу ишни уқтурма»** — Мәсиһ немишкә шундақ тапилиди? Шүбһисизки, Бәйт-Саидадикиләр аллиқачан униң көп мөжизилирини көрүп туруп техичә товва қилмиған еди («Мат.» 11:21ни көрүң). ■ **8:27** Мат. 16:13; Луқа 9:18.

— Бәзиләр сени Чөмүлдүргүчи Йәһя, бәзиләр Иляс *пәйғәмбәр* вә йәнә бәзиләр илгәрки пәйғәмбәрләрдин бири дәп қарайдикән, — дәп жавап бериштı.■
29 У улардин:
— Әнди силәрчу, силәр мени ким дәп билисиләр? — дәп сориди.
Петрус жававән: — Сән Мәсиһдурсән, — деди.□ ■
30 У уларға өзи тоғрилиқ һеч кимгә тинмаслиқни жиддий тапилиди.

Әйсаниң өлүп тирилидиғанлиғини алдин-ала ейтиши
Мат. 16:21-28; Луқа 9:22-27

31 Шуниң билән у Инсаноғлиниң нурғун азап-оқубәт тартиши, ақсақаллар, баш
каһинлар вә Тәврат устазлири тәрипидин чәткә қеқилиши, өлтүрүлүши вә үч
күндин кейин тирилдүрүлүши муқәррәр екәнлигини *мухлислириға* үгитишкә
башлиди. □ ■
32 У бу ишни очуқ-ашкарә сөзләп бәрди. Буниң билән Петрус уни бир чәткә
тартип, уни әйипләшкә башлиди. □
33 Лекин у бурулуп мухлислириға қарап, Петрусни әйипләп:
— Арқамға өт, Шәйтан! Сениң ойлиғанлириң Худаниң ишлири әмәс, инсанниң ишлиридур, — деди.□ ■
34 Андин мухлислири билән халайиқниму чақирип мундақ деди:
— Кимдәким маңа әгишишни нийәт қилса, өзидин кечип, өзиниң крестини көтирип маңа әгәшсун! □ ■
35 Чүнки кимдәким өз җенини қутқузай десә, чоқум униңдин мәһрум болиду;
лекин кимдәким мән үчүн вә хуш хәвәр үчүн өз җенидин мәһрум болса, уни
қутқузиду. ■
36 Чүнки бир адәм пүткүл дунияға егә болуп, җенидин мәһрум қалса, буниң немә
пайдиси болсун?! □
37 У немисини җениға тегишсун?! ■
38 Чүнки кимдәким зинахор вә гунакар бу дәвир алдида мәндин вә мениң
сөзлиримдин номус қилса, Инсаноғлиму атисиниң шан-шәриви ичидә муқәддәс пәриштиләр билән биллә кәлгинидә, униңдин номус қилиду.□ ■

■ **8:28** Мат. 14:2. □ **8:29 «Сән Мәсиһдурсән»** — «Мәсиһ» дегән сөз тоғрилиқ «Тәбирләр»имизни көрүң. ■ **8:29** Мат. 16:16; Юһ. 6:69. □ **8:31 «Инсаноғлиниң.... ақсақаллар, баш каһинлар вә Тәврат устазлири тәрипидин чәткә қеқилиши»** — шу чағда икки «баш каһин» бар еди — «Аннас» вә униң күйоғли «Қаяфа». ■ **8:31** Мат. 16:21; 17:22; 20:18; Мар. 9:31; 10:33; Луқа 9:22; 18:31; 24:7. □ **8:32 «Буниң билән Петрус уни бир чәткә тартип, уни әйипләшкә башлиди»** — Петрусниң әйиплиши шүбһисизки, өзүң улуқ падиша Мәсиһ туруп, бешиңға мошундақ дәһшәтлик ишларни чүшүрмәслигиң керәк еди, дегәндәк. «Мат.» 16:22ни көрүң. □ **8:33 «Арқамға өт, Шәйтан!»** — Әйса бу айәттә «Шәйтан» дегән бу сөзини биринчидин «дүшмән» дегән мәнидә ишлитип, өзиниң дүшмини болуп қалған Петрусқа ейтиду. Иккинчидин, Шәйтан өзи Петрус арқилиқ Әйсаға путликашаң болмақчи еди. ■ **8:33** 2Сам. 19:22. □ **8:34 «Кимдәким маңа әгишишни нийәт қилса, өзидин кечип, өзиниң крестини көтирип маңа әгәшсун!»** — «Мат.» 10:38ни, шундақла униңдики изаһатниму көрүң. ■ **8:34** Мат. 10:38; 16:24; Луқа 9:23; 14:27. ■ **8:35** Мат. 10:39; 16:25; Луқа 9:24; 17:33; Юһ. 12:25. □ **8:36 «...җенидин мәһрум қалса, буниң немә пайдиси болсун?!»** — «җан» мошу йәрдә пәқәт һаятни әмәс, бәлки адәмниң салаһийити, роһий дуниясини көрситиду. ■ **8:37** Зәб. 48:7-10 □ **8:38 «зинахор вә гунакар бу дәвир»** — «зинахор» бәлким һәм җисманий һәм көчмә (Худаға вапасизлиқ қилғучи, дегән) мәнидиму ишлитилиду. **«Инсаноғли»** — Мәсиһ, әлвәттә. «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **8:38** Мат. 10:32; Луқа 9:26; 12:8; 2Тим. 2:12; 1Юһа. 2:23.

9

Әйсаниң жулалиқта көрүнүши
Мат. 17:1-13; Луқа 9:28-36

1 У уларға йәнә:
— Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, бу йәрдә турғанларниң арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун җәзмән Худаниң падишалиғиниң күч-қудрәт билән кәлгәнлигини көридиғанлар бардур.□ ■

Әйсаниң жулалиқта көрүнүши

2 Вә алтә күндин кейин, Әйса Петрус, Яқуп вә Юһаннани айрип елип, егиз бир таққа чиқти. У йәрдә униң сияқи уларниң көз алдидила өзгирип,■
3 кийимлири йәр йүзидики һеч бир ақартқучиму ақарталмиғидәк дәриҗидә пақирап қардәк аппақ болди.
4 Уларниң көз алдида Муса вә Иляс *пәйғәмбәрләр* туюқсиз көрүнди; улар Әйса билән сөзлишиватқан еди.
5 Петрус бу ишқа җававән Әйсаға:
— Устаз, бу йәрдә болғинимиз интайин яхши болди! Бирини саңа, бирини Мусаға, йәнә бирини Илясқа атап бу йәргә үч кәпә ясайли! — деди□
6 (чүнки Петрус немә дейишини билмәй қалған еди, чүнки улар қорқунучқа чөмүп кәткән еди).
7 Туюқсиз бир парчә булут уларни қапливалди вә булуттин: «Бу Мениң сөйүмлүк Оғлумдур; униңға қулақ селиңлар!» дегән аваз аңланди.■
8 Улар лаппидә әтрапиға қаришивиди, лекин йәнә һеч кимни көрмиди, өз йенида пәқәт Әйсанила көрди.
9 Улар тағдин чүшүватқанда, Әйса уларға, Инсаноғли өлүмдин тирилдүрүлмигичә, көргәнлирини һеч кимгә ейтмаслиқни әмир қилип тапилиди. ■
10 Улар униң бу сөзини көңлигә пүкүп, «өлүмдин тирилиш» дегәнниң зади немә екәнлиги һәққидә өз ара мулаһизиләшти.
11 Улар униңдин йәнә:
— Тәврат устазлири немә үчүн: «Иляс *пәйғәмбәр Мәсиһ келиштин* авал қайтип келиши керәк» дейишиду? — дәп сорашти.■
12 У уларға җававән:

□ **9:1 «Бу йәрдә турғанларниң арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун җәзмән Худаниң падишалиғиниң күч-қудрәт билән кәлгәнлигини көридиғанлар бардур»** — бизниңчә 9:1-айәттики сөзниң муһим мәнаси 9:2-13дә тәсвирләнгән карамәт ишларни көрситиду. Башқа алимлар у: (1) Әйса өлтүрүлгәндин кейин мухлислириға қайта көрүнүши билән; (2) Муқәддәс Роһниң келиши билән; (3) Мәсиһниң шәриви җамаәттә аян қилиниши билән; (4) Әйсаниң дунияға қайтип келиши билән әмәлгә ашурулди, дәп қарайду. Жуқириқи (1)-, (2)-, (3)-пикир сәл орунлуқ болғини билән, лекин Әйсаниң «бу йәрдә турғанларниң **арисидин**... көридиғанлар бар» дегинидин қариғанда, **бәзи** расуллар бу ишни көриду, шуңа муһим әмәлгә ашурулуши 9:2-13дики «Әйсаниң жулалиқта көрүнүши» дегән иштур, дәп қараймиз. ■ **9:1** Мат. 16:28; Луқа 9:27. ■ **9:2** Мат. 17:1; Луқа 9:28. □ **9:5 «Устаз»** — грек тилида (һәм ибраний тилида) «Рабби» дейилиду. **«бирини саңа, бирини Мусаға, йәнә бирини Илясқа атап бу йәргә үч кәпә ясайли!»** — бу сөз вә пүтүн вақиә тоғрилиқ йәнә «Матта»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **9:7** Қан. 18:19; Йәш. 42:1; Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; Луқа 3:22; 9:35; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17. ■ **9:9** Мат. 17:9; Луқа 9:36. ■ **9:11** Мал. 4:5; Мат. 11:14; Луқа 1:17.

— Иляс *пәйғәмбәр* дәрвәқә *Мәсиһтин* авал келиду, андин һәммә ишни орниға
кәлтүриду; әнди немишкә муқәддәс язмиларда Инсаноғли көп азап-оқубәт
чекиду вә хорлиниду, дәп пүтүлгән? □ ■
13 Лекин мән силәргә шуни ейтайки, Иляс *пәйғәмбәр* дәрһәқиқәт кәлди вә дәл
муқәддәс язмиларда у һәққидә пүтүлгәндәк, кишиләр униңға немини халиса
шундақ қилди.□ ■

Жин чаплашқан балиниң азат қилиниши
Мат. 17:14-20; Луқа 9:37-43

14 Улар мухлисларниң йениға қайтип барғинида, зор бир топ адәмләрниң
уларниң әтрапиға олишивалғанлиғини, бир нәччә Тәврат устазлириниң улар
билән муназирә қилишиватқанлиғини көрди.
15 Уни көргән пүтүн халайиқ интайин һәйран болушти вә жүгүрүп келип униң
билән саламлашти.
16 У улардин:
— Улар билән немә тоғрилиқ муназирә қилишиватисиләр, — дәп сориди. □
17 Халайиқтин бирәйлән униңға:
— Устаз, мән оғлумни сениң алдиңға елип кәлдим, чүнки униңға гача қилғучи
бир роһ чаплишивалған. □ ■
18 Һәр қетим роһ уни чирмивалса, уни тартиштуруп жиқитиду, шуниң
билән балиниң ағзи көпүклишип, чишлири киришип кетиду; қақшал болуп
қалиду. Мухлислириңдин жинни һайдиветкәйсиләр дәп тилидим, бирақ улар
қилалмиди, — деди.□
19 У жававән: — Әй етиқатсиз дәвир, силәр билән қачанғичә турай?! Мән силәргә
йәнә қачанғичә сәвир қилай? — Балини алдимға елип келиңлар — деди.
20 Улар балини униң алдиға елип кәлди. Әйсани көрүш биләнла роһ балиниң
пүтүн бәдинини тартиштурувәтти. Бала жиқилип, ағзидин көпүк чиққан пети
йәрдә жумилап кәтти.■
21 У балиниң атисидин:
— Бу иш бешиға кәлгинигә қанчә узун болди? — дәп сориди.
У: — Кичигидин тартип шундақ,
22 жин уни һалак қилиш үчүн көп қетим отқа вә суға ташлиди. Әнди бир амал
қилалисаң, бизгә ич ағритип шапаәт қилғайсән! — деди.

□ **9:12 «Иляс пәйғәмбәр дәрвәқә Мәсиһтин авал келиду, андин һәммә ишни орниға кәлтүриду»** — «Илясниң авал келиши» вә униң «һәммини орниға кәлтүрүши»ни көрсәткән бешарәт вә башқа тәпсилатлири Тәврат, «Мал.» 4:5-6дә хатирилиниду. **«әнди немишкә муқәддәс язмиларда иИнсаноғли көп азап-оқубәт чекиду вә хорлиниду, дәп пүтүлгән? »** — «немишкә...?» — Әгәр улуқ Иляс пәйғәмбәр келип Мәсиһ үчүн йол тәйярлиған болса, зади «немишкә» хәлиқ Мәсиһни қобул қилмайду? Йәһя пәйғәмбәр дәрвәқә «Иляс пәйғәмбәр»ниң роһи вә күчидә кәлгини билән («Луқа» 1:17) у өлтүрүлгән вә Мәсиһму униңға охшаш өлтүрүлиду (13-айәтниму көрүң). ■ **9:12** Зәб. 21:7; Йәш. 53:4; Дан. 9:26; Вәһ. 11:4-7. □ **9:13 «лекин мән силәргә шуни ейтайки, Иляс пәйғәмбәр дәрһәқиқәт кәлди вә дәл муқәддәс язмиларда у һәққидә пүтүлгәндәк, кишиләр униңға немини халиса шундақ қилди»** — мошу йәрдә Мәсиһ Йәһя пәйғәмбәрни йәнә Илияс пәйғәмбәргә охшитиду. ■ **9:13** Мал. 4:5,6 □ **9:16 «У улардин: — ... дәп сориди»** — «улар» мошу йәрдә (1) мухлислирини; (2) халайиқниң өзлирини (3) Тәврат устазлирини көрситиши мүмкин. Бизниңчә (2) яки (3) тоғра болуши керәк; халайиқтин бири мошу соалға жавап бериду. Бәзи кона көчүрмилиридә «улар»ниң орнида «Тәврат устазлири» дейилиду. □ **9:17 «мән оғлумни сениң алдиңға елип кәлдим»** — бу кишиниң «сениң алдиңға» дегини униң Мәсиһ вә мухлислирини «бир адәмдәк» дәп қарайтти, дәп билдүриду. Бир тәрәптин мошу көзқараш тоғридур. ■ **9:17** Мат. 17:14; Луқа 9:37,38. □ **9:18 «уни тартиштуруп жиқитиду»** — яки «уни йәргә жиқитиветиду». **«қақшал болуп қалиду»** — яки «пүтүн әзайи қетип қалиду». ■ **9:20** Мар. 1:26.

23 Әйса униңға: — «Қилалисаң!» дәйсәнғу! Ишәштә болған адәмгә һәммә иш
мүмкиндур! — деди.■
24 Балиниң атиси дәрһал: — Мән ишинимән; ишәшсизлигимгә мәдәт қилғайсән!
— деди жиғлап нида қилип.
25 Әнди Әйса көпчиликниң жүгүрүшүп кәлгәнлигини көрүп, һелиқи напак роһқа
тәнбиһ берип:
— Әй адәмни гас вә гача қилғучи роһ! Буйруқ қилимәнки, униңдин чиқ, иккинчи
киргүчи болма! — деди.
26 Шу һаман жин бир чирқириди-дә, балини дәһшәтлик тартиштуруп, униңдин
чиқип кәтти. Бала өлүктәк йетип қалди, халайиқниң көпинчиси «У өлди!»
дейишти.
27 Лекин Әйса балини қолидин тутуп йөлиди, бала орнидин турди.
28 Әйса өйгә киргәндин кейин, мухлислири униң билән ялғуз қалғанда униңдин:
— Биз немә үчүн жинни һайдиветәлмидуқ? — дәп сорашти.■
29 У уларға: — Бу хил *жин* дуа вә розидин башқа йол билән чиқирилмас, — деди.□

Әйсаниң өлүп тирилидиғанлиғини йәнә алдин-ала ейтиши
Мат. 17:22-23; Луқа 9:43-45

30 Улар шу йәрдин айрилип, Галилийәдин өтүп кетиватати. Бирақ у буни һеч
кимниң билишини халимайтти. ■
31 Чүнки у мухлислириға:
— Инсаноғли инсанларниң қолиға тапшурулуп, улар уни өлтүриду. Өлтүрүлүп
үч күндин кейин у тирилиду, — дегән тәлимни берийватати.
32 Лекин *мухлислар* бу сөзни чүшәнмиди һәмдә униңдин сорашқиму
петиналмиди.

Һәқиқий улуқ ким?
Мат. 18:1-5; Луқа 9:46-48

33 У КәпәрНаһум шәһиригә кәлди. Өйгә киргәндә у улардин:
— Йолда немә тоғрисида мулаһизиләштиңлар? — дәп сориди. ■
34 Лекин улар шүк турди, чүнки улар йолда қайсимиз әң улуқ дәп бир-бири билән
мулаһизиләшкән еди.
35 У олтирип, он иккәйләнни йениға чақирип, уларға:
— Ким биринчи болушни истигән болса, шу һәммәйләнниң әң ахирқиси вә
һәммәйләнниң хизмәткари болсун, — деди. ■
36 Андин у кичик бир балини оттурида турғузди вә уни қучиғиға елип туруп,
уларға мундақ деди:■
37 — Ким мениң намимда мошундақ кичик балини қобул қилса, мени қобул
қилған болиду. Ким мени қобул қилса, у мени әмәс, бәлки мени әвәткүчини
қобул қилған болиду.□ ■

Қарши турмаслиқниң өзи қоллиғанлиқтур
Луқа 9:49-50

38 Юһанна униңға:

■ **9:23** Луқа 17:6. ■ **9:28** Мат. 17:19. □ **9:29 «Бу хил жин дуа вә розидин башқа йол билән чиқирилмас»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «розидин» дегән сөз тепилмайду. ■ **9:30** Мат. 16:21; 17:22; 20:18; Мар. 8:31; 10:33; Луқа 9:22; 18:31; 24:7. ■ **9:33** Мат. 18:1; Луқа 9:46; 22:24. ■ **9:35** Мат. 20:27; Мар. 10:43. ■ **9:36** Мар. 10:16. □ **9:37 «Ким мениң намимда мошундақ кичик балини қобул қилса...»** — яки «ким мениң намимда мошундақ кичик балини күтсә...». ■ **9:37** Мат. 18:5; Луқа 9:48; Юһ. 13:20.

— Устаз, сениң намиң билән җинларни һайдаватқан бирисини көрдуқ. Лекин у биз билән биргә саңа әгәшкәнләрдин болмиғачқа, уни тостуқ, — деди.■
39 Лекин Әйса: — Уни тосмаңлар. Чүнки мениң намим билән бир мөҗизә яратқан бириси арқидинла мениң үстүмдин яман гәп қилиши мүмкин әмәс. ■
40 Чүнки бизгә қарши турмиғанлар бизни қоллиғанлардур.
41 Чүнки мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, Мәсиһкә мәнсуп болғанлиғиңлар үчүн, мениң намимда силәргә һәтта бирәр пиялә су бәргән кишиму өз инъамиға еришмәй қалмайду.■

Гунаниң езитқулуғи
Мат. 18:6-9; Луқа 17:1-2

42 Лекин маңа етиқат қилған бундақ кичикләрдин бирини гунаға путлаштурған һәр қандақ адәмни, у бойниға йоған түгмән теши есилған һалда деңизға ташливетилгини әвзәл болатти.■
43 Әгәр әнди қолуң сени гунаға путлаштурса, уни кесип ташливәт. Чүнки икки қолуң бар һалда дозаққа, йәни өчүрүлмәс отқа киргиниңдин көрә, чолақ һалда һаятлиққа киргиниң әвзәлдур. ■
44 Чүнки дозақта шуларни *йәйдиған* қурут-қоңғузлар өлмәйду, ялқунлуқ от өчмәйду.□ ■
45 Әгәр әнди путуң сени *гунаға* путлаштурса, уни кесип ташливәт. Чүнки икки путуң бар һалда дозаққа, йәни өчүрүлмәс отқа ташланғиниңдин көрә, токур һалда һаятлиққа киргиниң әвзәл.
46 Чүнки дозақта шуларни *йәйдиған* қурут-қоңғузлар өлмәйду, ялқунлуқ от өчмәйду.■
47 Әгәр көзүң сени *гунаға* путлаштурса, уни оюп ташливәт. Икки көзүң бар һалда отлуқ дозаққа ташланғиниңдин көрә, сиңар көзлүк болуп Худаниң падишалиғиға киргиниң әвзәл.
48 Чүнки дозақта шуларни *йәйдиған* қурут-қоңғузлар өлмәйду, ялқунлуқ от өчмәйду.■
49 Һәммә адәм от билән тузлиниду вә һәр бир қурбанлиқ туз билән тузлиниду.□ ■
50 Туз яхши нәрсидур. Һалбуки, әгәр туз өз тузлуғини йоқатса, униңға қайтидин туз тәмини қандақму киргүзгили болиду? Өзүңларда туз тепилсун вә бир-

---

■ **9:38** Луқа 9:49. ■ **9:39** 1Кор. 12:3. ■ **9:41** Мат. 10:42. ■ **9:42** Мат. 18:6; Луқа 17:2. ■ **9:43** Қан. 13:7; Мат. 5:30; 18:8. □ **9:44 «Чүнки дозақта шуларни йәйдиған қурут-қоңғузлар өлмәйду, ялқунлуқ от өчмәйду»** — бәзи кона көчүрмиләрдә бу 44- вә 46-айәт тепилмайду. ■ **9:44** Йәш. 66:24. ■ **9:46** Йәш. 66:24 ■ **9:48** Йәш. 66:24 □ **9:49 «һәммә адәм от билән тузлиниду вә һәр бир қурбанлиқ туз билән тузлиниду»** — бу сирлиқ җүмлә чоқум «Лав.» 2:13, «Чөл.» 31:23, «Әз.» 43:23, «Йәш.» 34:6 вә 66:20 һәмдә жуқуриқи 42-48 айәтләр билән мунасивәтликтур. Мәнаси бәлким: — (1) гөш-көктатларни туз билән узун сақлиғили болғандәк, Мәсиһгә ишәнмигәнләр дозақниң отида «чиримай, сақлинип» мәңгү җазалиниду; яки (2) Мәсиһгә әгәшкәнләр мошу дунияда (туз яриға сепилгәндәк) җапа-мушәққәт, азап-оқубәт чекиду; яки (3) мәнаси һәр икки тәрәптикидәк болиду — демәк, һәр бир киши өзиниң Әйса Мәсиһкә болған мунасивитидә мувапиқ җапа-мушәққәт, азап-оқубәт чекиду; етиқатчилар мошу дунияда җапа-мушәққәтләр арқилиқ тавлинип паклиниду, етиқатсизлар дозақта мәңгү азап тартиду. Бизниңчә 3-мәниси тоғра келиши мүмкин. Рәббимиз бу йәрдә һәм етиқатчиларни һәм етиқатсизларниму көздә тутиду. Бизниңчә пәқәт етиқатчилар Худаға атилидиған қурбанлиқ болалайду, шуңа айәтниң биринчи қисимда һәммә адәм, иккинчи қисимда етиқатчилар («қурбанлиқ» сүпитидә) көздә тутулиду. ■ **9:49** Лав. 2:13.

бириңлар билән енақлиқта өтүңлар.□ ■

10

Талақ тоғрисидики тәлим
Мат. 19:1-12

1 У у йәрдин қозғилип, Йәһудийә өлкиси тәрәплиридин өтүп, Иордан дәриясиниң
у қетидики районларғиму барди. Топ-топ адәмләр йәнә униң әтрапиға
олишивалған еди. У адити бойичә уларға тәлим беришкә башлиди.■
2 Бәзи Пәрисийләр униң йениға келип уни қилтаққа чүшүрүш мәхситидә
униңдин:
— Бир адәмниң аялини талақ қилиши Тәврат қануниға уйғунму? — дәп сориди.□
3 Лекин у жававән: — Муса *пәйғәмбәр* силәргә немә дәп буйруған? — деди.
4 Улар: — Муса *пәйғәмбәр* кишиниң аялини бир парчә талақ хети йезипла талақ
қилишиға рухсәт қилған, — дейишти.□ ■
5 Әйса уларға:
— Таш жүрәклигиңлардин у силәргә бу әмирни пүткән;
6 лекин Худа аләм апиридә болғинида *инсанларни* «Әр вә аял қилип яратти».■
7 «Шу сәвәптин әр киши ата-анисидин айрилиду, аяли билән бирлишип■
8 иккилиси бир тән болиду». Шундақ екән, әр-аял әнди икки тән әмәс, бәлки бир
тән болиду.□ ■
9 Шуниң үчүн, Худа қошқанни инсан айримисун, — деди.■
10 Улар өйгә қайтип келип киргәндә, мухлислири униңдин бу һәқтә сориди.
11 У уларға:
— Аялини талақ қилип, башқа бирини әмригә алған киши аялиға гуна қилип зина
қилған болиду. ■
12 Ерини қоюветип, башқа әргә тәккән аялму зина қилған болиду, — деди.□

Әйсаниң кичик балиларға бәхит тилиши
Мат. 19:13-15; Луқа 18:15-17

□ **9:50 «Туз яхши нәрсидур. Һалбуки, әгәр туз өз тузлуғини йоқатса, униңға қайтидин туз тәмини қандақму киргүзгили болиду?»** — туз болса (1) тәм бериду; (2) чирип кетиштин тосиду; (3) зәхим-яриларни сақайтиду. Мухлисларниң бу дунияға болған рольи буниңға охшап кетиши керәк. **«Өзүңларда туз тепилсун вә бир-бириңлар билән енақлиқта өтүңлар»** — бу сирлиқ жүмлиниң мәнаси үчүн «Мат.» 5:13, «Әф.» 4:29, «Кол.» 4:6ни көрүң. Етиқатчилар «тузлуқ» болса өзини пак тутиду, лекин буниңдин һали чоңлиқ қилмайду — бәлки муһәббити, хатиржәмлиги вә хошаллиғи билән гунада тутулғанларни Худаниң йолиға жәлип қилғучилардур. ■ **9:50** Мат. 5:13; Луқа 14:34; Рим. 12:18; Ибр. 12:14. ■ **10:1** Мат. 19:1. □ **10:2 «қилтаққа чүшүрүш мәхситидә»** — әслидә Йәһя пәйғәмбәр Һерод падишаға «талақ қилсаң болмайду» дәп тәнбиһ берип, униң чишиға тегип өлтүрүлгән еди. Шүбһисизки, Пәрсийләрниң мәхсәтлириниң бири: — Әйсаму «талақ қилишқа болмайду» десә, Һерод падиша уни Йәһяға охшаш өлтүрүветәтти. □ **10:4 «Муса пәйғәмбәр кишиниң аялини бир парчә талақ хети йезипла талақ қилишиға рухсәт қилған»** — мошу әмирниң тоғриси «Қан.» 24:1дә тепилиду. Йәнә «қоюп бериш» тоғрисидики бир йәкүн үчүн «1Кор.»дики «қошумчә сөз»ниму (7-бап тоғрилиқ) көрүң. ■ **10:4** Қан. 24:1, 3; Йәр. 3:1; Мат. 5:31. ■ **10:6** Яр. 1:27, 2:24, 5:2; Мат. 19:4. ■ **10:7** Яр. 2:24; 1Кор. 6:16; Әф. 5:31. □ **10:8 «шу сәвәптин әр киши ата-анисидин айрилиду, аяли билән бирлишип иккилиси бир тән болиду»** — «Яр.» 2:24. ■ **10:8** Яр. 2:24 ■ **10:9** 1Кор. 7:10. ■ **10:11** Мат. 5:32; 19:9; Луқа 16:18; 1Кор. 7:10. □ **10:12 «*Аял* .... ерини қоюветип...»** — Йәһудий жәмийитидә бу интайин аз көрүлидиған әһвал. Лекин Йәһудий әмәсләр арисида дайим йүз берәтти. Шуңа шүбһисизки, Мәсиһниң мошу йәрдә көздә тутқини Йәһудий әмәсләрниму өз ичигә алиду. Йәнә «қоюп бериш» («талақ қилиш») тоғрисидики бир йәкүн үчүн «1Кор.»дики «қошумчә сөз»ниму (7-бап тоғрилиқ) көрүң.

13 Қолуңни тәккүзгәйсән дәп, кишиләр кичик балилирини униң алдиға елип
келивататти. Бирақ мухлислар елип кәлгәнләрни әйиплиди. ■
14 Буни көргән Әйса аччиқлинип, мухлислириға:
Балилар алдимға кәлсун, уларни тосмаңлар. Чүнки Худаниң падишалиғи дәл
мошундақларға тәвәдур. □ ■
15 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, Худаниң падишалиғини сәбий
балидәк қобул қилмиса, униңға һәргиз кирәлмәйду, — деди.
16 Шуниң билән у балиларни қучиғиға елип, уларға қоллирини тәккүзүп бәхит
тилиди.□ ■

Пулдарлар Худаниң падишалиғиға кирәләмду?
Мат. 19:16-30; Луқа 18:18-30

17 У йолға чиққанда, бириси униң алдиға жүгүрүп келип, униң алдида тизлинип
униңдин:
— И яхши устаз, мән қандақ қилсам мәңгүлүк һаятқа мираслиқ қилимән? — дәп
сориди.■
18 Лекин Әйса униңға:
— Мени немишкә яхши дәйсән? Пәқәт биридин, йәни Худадин башқа һеч ким
яхши әмәстур.
19 Сән Тәвраттики «Зина қилма, қатиллиқ қилма, оғрилиқ қилма, ялған гувалиқ
бәрмә, хиянәт қилма, ата-анаңни һөрмәт қил» дегән пәрһиз-пәрзләрни билисән,
— деди.□ ■
20 У адәм жававән: — Устаз, буларниң һәммисигә кичигимдин тартип әмәл қилип
келиватимән, — деди.
21 Әйсаниң униңға қарап муһәббити қозғалди вә униңға:
— Сәндә йәнә бир иш кәм. Берип пүтүн мал-мүлкиңни сетип, пулини
йоқсулларға бәргин вә шундақ қилсаң, әрштә ғәзнәң болиду; андин келип
крестни көтирип маңа әгәшкин! — деди.□ ■
22 Лекин мошу сөзни аңлап, униң чирайи тутулуп, қайғуға чөмүп у йәрдин кәтти.
Чүнки униң мал-дунияси наһайити көп еди.
23 Андин Әйса чөрисигә сәпселип қарап, мухлислириға:
— Мал-дунияси көпләрниң Худаниң падишалиғиға кириши немидегән тәсликтә
болиду-һә! — деди.■
24 Мухлислар униң сөзлиригә интайин һәйран болушти, лекин Әйса уларға йәнә
жававән:

■ **10:13** Мат. 19:13; Луқа 18:15. □ **10:14 «Худаниң падишалиғи дәл мошундақларға тәвәдур»** — яки «Худаниң падишалиғи дәл мошундақлардин тәркиб тапқандур». ■ **10:14** Мат. 18:3; 19:14; 1Кор. 14:20; 1Пет. 2:2. □ **10:16 «Шуниң билән у балиларни қучиғиға елип, уларға қоллирини тәккүзүп бәхит тилиди»** — бу айәттики грек тилиға қариғанда, мумкинчилиги барки, у бир-бирләп қучақлап, балиларға айрим-айрим бәхит тилиди. ■ **10:16** Мат. 19:15; Мар. 9:36. ■ **10:17** Мат. 19:16; Луқа 18:18. □ **10:19 «Зина қилма, қатиллиқ қилма, оғрилиқ қилма, ялған гувалиқ бәрмә, хиянәт қилма, ата-анаңни һөрмәт қил»** — мошу әмирләр «Мис.» 20:12-16, «Қан.» 5:16-20 вә 24:14дә тепилиду. ■ **10:19** Мис. 20:12-16; 21:12; Қан. 5:16-20; Қан. 24:14; Рим. 13:9. □ **10:21 «...Андин келип крестни көтирип маңа әгәшкин!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә «крест көтирип» дегән сөз тепилмайду. «Крест көтириш» дегән уқум тоғрисида «Мат.» 10:38дики изаһат вә башқа изаһатларни көрүң. «Әйсаниң униңға қарап муһәббити қозғалди» дегән сөзигә қариғанда, мумкинчилиги барки, мәңгүлүк һаятни издигән яш бай жигит дәл Маркусниң өзи еди. Бу жигит Маркус болмиса, «Әйсаниң муһәббити» тоғрилиқ қандақму хәвәр тапалайду? ■ **10:21** Мат. 6:19; Луқа 12:33; 1Тим. 6:17. ■ **10:23** Пәнд. 11:28; Мат. 19:23; Луқа 18:24.

— Балилирим, мал-мүлүккә таянғанлар үчүн Худаниң падишалиғиға кириш немидегән тәс-һә! □
25 Төгиниң йиңниниң көзидин өтүши бай адәмниң Худаниң падишалиғиға киришидин асандур! — деди.
26 Улар буни аңлап интайин бәк һәйран болушуп, бир-биридин:
Ундақта, ким нижатқа еришәләйду? — дәп сораштি.
27 Әйса уларға қарап:
— Бу иш инсан билән вуҗудқа чиқиши мүмкин әмәс, лекин Худа үчүн мүмкин әмәс болмайду; чүнки Худаға нисбәтән һәммә иш мүмкин болиду, — деди.□ ■
28 Буниң билән Петрус униңға:
— Мана, биз болсақ, һәммини ташлап саңа әгәштуқ!? — дегили турди.■
29 Әйса униңға җававән мундақ деди:
— Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, мән үчүн вә хуш хәвәр үчүн өйи, ака-укилири, ача-сиңиллири, атиси, аниси, аяли, балилири яки йәр-зиминлиридин ваз кәчкәнләрниң һәммиси
30 бу заманда буларниң йүз һәссисигә, йәни өй, ака-ука, ача-сиңил, ана, балилар вә йәр-зиминларға (зиянкәшликләр қошулған һалда) муйәссәр болмай қалмайду вә келидиған замандиму мәңгүлүк һаятқа еришмәй қалмайду.
31 Лекин шу чағда нурғун алдида турғанлар арқиға өтиду, нурғун арқида турғанлар алдиға өтиду.■

Әйсаниң өлүп тирилидиғанлиғини йәнә алдин-ала ейтиши
Мат. 20:17-19; Луқа 18:31-34

32 Улар Йерусалимға чиқидиған йолда еди, Әйса һәмминиң алдида кетивататти. *Мухлислири* бәк һәйран еди һәмдә униңға әгәшкәнләрму қорқунуч ичидә кетивататти. Әйса он иккәйләнни йәнә өз йениға тартип, уларға өз бешиға чүшидиғанлирини уқтурушқа башлап:□ ■
33 — Мана биз һазир Йерусалимға чиқип кетиватимиз. Инсаноғли баш каһинлар вә Тәврат устазлириға тапшурулиду. Улар уни өлүмгә мәһкүм қилиду вә ят әлликләргә тапшуриду.
34 Улар болса уни мәсқирә қилип, қамчилап, униң үстигә төкүриду вә уни өлтүриду. Лекин үч күндин кейин у қайта тирилиду, — деди.□

Яқуп билән Юһаннаниң тәливи
Мат. 20:20-28

35 Зәбәдийниң оғуллири Яқуп билән Юһанна униң алдиға келип:
— Устаз, сәндин немә тилисәк орундап бәрсәң, дәп өтүнимиз, — дейишти.■

□ **10:24 «мал-мүлүккә таянғанлар үчүн Худаниң падишалиғиға кириш немидегән тәс-һә!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә «мал-мүлүкләргә таянғанлар үчүн» дегән сөз тепилмайду. □ **10:27 «чүнки Худаға нисбәтән һәммә иш мүмкин болиду»** — грек тилида: «чүнки Худа билән һәммә иш мүмкин болиду». ■ **10:27** Аюп 42:2; Йәр. 32:17; Зәк. 8:6; Луқа 1:37. ■ **10:28** Мат. 4:20; 19:27; Луқа 5:11; 18:28. ■ **10:31** Мат. 19:30; 20:16; Луқа 13:30. □ **10:32 «мухлислири»** —Мошу йәрдә грек тилида «улар» билән билдүрүлиду. **«Мухлислири бәк һәйран еди һәмдә униңға әгәшкәнләрму қорқунуч ичидә кетивататти»** — уларниң һәйран қелиш яки қорқунучта болушниң сәвәви: (1) у адәттикидәк улар билән биллә маңмай, бәлким намәлум сәвәптин алдида ялғуз маңатти; (2) у хәтәр йүз бериш мүмкинчилиги болған шу шәһәргә алдирап кетиватиду. ■ **10:32** Мат. 16:21; 17:22; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; Луқа 9:22; 18:31; 24:7. □ **10:34 «улар болса уни мәсқирә қилип, қамчилап...»** — Рим империйәсидә җаза қамчилири бир нәччә тасмилиқ болуп, һәр бир тасмиға қоғушун вә устихан парчилири бағланған болиду. Қамчилиған вақтида җазаланғучи ялаңачлинип, йәргә тизландурулуп, икки йенида турған ләшкәр уни қамчилайтти. Җазаланғучи бәзи вақитларда һәтта мошу қамчилаштин өләтти. ■ **10:35** Мат. 20:20.

36 У уларға: — Силәргә немә қилип беришимни халайсиләр? — деди.
37 — Сән шан-шәривиңдә болғиниңда, биримизни оң йениңда, биримизни сол
йениңда олтарғузғайсән, — дейишти улар.
38 Әйса уларға жававән: — Немә тәләп қилғанлиғиңларни билмәйватисиләр. Мән
ичидиған қәдәһни ичәләмсиләр? Мән қобул қилидиған чөмүлдүрүшни силәрму
қобул қилаламсиләр?□ ■
39 — Қилалаймиз, — дейишти улар.
Әйса уларға:
— Дәрвәқә, мән ичидиған қәдәһимни силәрму ичисиләр вә мән қобул қилидиған
чөмүлдүрүлүш билән чөмүлдүрүлисиләр.
40 Бирақ оң яки сол йенимда олтиришқа несип болуш мениң илигимдә әмәс;
бәлки кимләргә тәйярланған болса, шуларға берилиду, — деди.■
41 Буниңдин хәвәр тапқан *қалған* он *мухлис* Яқуп билән Юһаннадин хапа болушқа
башлиди. ■
42 Лекин Әйса уларни йениға чақирип, мундақ деди:
— Силәргә мәлумки, ят әлләр үстидики һөкүмран дәп һесапланғанлар қол астидики хәлиқ үстидин буйруқвазлиқ қилип һакимийәт жүргүзиду, вә һоқуқдарлири уларни ғожайинларчә идарә қилиду. □ ■
43 Бирақ силәрниң араңларда бундақ иш болмайду; бәлки силәрдин ким
мәртивилик болушни халиса, у силәрниң хизмитиңларда болсун; ■
44 вә ким араңларда биринчи болушни истисә, у һәммә адәмниң қули болсун.
45 Чүнки Инсаноғлиму дәрвәқә шу йолда көпчилик мениң хизмитимдә болсун
демәй, бәлки көпчиликниң хизмитидә болай вә җенимни пида қилиш бәдилигә
нурғун адәмләрни һөрлүккә чиқирай дәп кәлди.□ ■

Қариғу Бартимайниң көзиниң сақайтилиши
Мат. 20:29-34; Луқа 18:35-43

46 Улар Йерихо шәһиригә кәлди. *Әйса* мухлислири вә зор бир топ адәмләр билән
биллә Йериходин чиққан вақитта, Тимайниң Бартимай исимлиқ қариғу оғли йол
бойида олтирип, тиләмчилик қиливататти. □ ■
47 У «Насарәтлик Әйса»ниң у йәрдә екәнлигини аңлап:
— И Давутниң оғли Әйса, маңа рәһим қилғайсән! — дәп товлашқа башлиди.□
48 Нурғун адәмләр уни «Үн чиқарма» дәп әйиплиди. Лекин у:
— И Давутниң оғли, маңа рәһим қилғайсән, — дәп техиму үнлүк товлиди.
49 Әйса тохтап:

□ **10:38 «Мән ичидиған қәдәһни ичәләмсиләр?»** — бу айәттики «қәдәһ» дегән сөз, Әйсаниң тартидиған азап-оқубити вә кресттики өлүмини көздә тутиду. **«Мән қобул қилидиған чөмүлдүрүшни силәрму қобул қилаламсиләр?»** — Мәсиһ көрсәткән бу «чөмүлдүрүш» шүбһисизки, өз өлүмидур. «Әфәсуслуқларға»дики «қошумчә сөз»имиздә язған «чөмүлдүрүш» тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң. ■ **10:38** Мат. 20:22; Луқа 12:49,50. ■ **10:40** Мат. 25:34. ■ **10:41** Мат. 20:24. □ **10:42 «ят әлләр үстидики һөкүмран дәп һесапланғанлар қол астидики хәлиқ үстидин буйруқвазлиқ қилип һакимийәт жүргүзиду, вә һоқуқдарлири уларни ғожайинларчә идарә қилиду»** — «ят әлләр» мошу сөз адәттә Йәһудий әмәсләрни көрситиду. Лекин мошу йәрдә етиқатсиз, Худани тонумайдиған дунийдики әлләрни тәкитләйду. ■ **10:42** Мат. 20:25; Луқа 22:25. ■ **10:43** 1Пет. 5:3. □ **10:45 «Инсаноғлиму... җенимни пида қилиш бәдилигә нурғун адәмләрни һөрлүккә чиқирай дәп кәлди»** — немидин «азат қилиш»? — гунадин азат қилиштур. ■ **10:45** Юһ. 13:14; Әф. 1:7; Фил. 2:7; Кол. 1:14; 1Тим. 2:6; Тит. 2:14. □ **10:46 «Тимайниң Бартимай исимлиқ қариғу оғли»** — «қариғу» грек тилида «һелиқи қариғу» дейилиду — демәк, Бартимай җамаәтләр ичидә көп адәмләргә тонуш еди. ■ **10:46** Мат. 20:29; Луқа 18:35. □ **10:47 «и Давутниң оғли Әйса...!»** — Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң бешарәтлик язмилири бойичә Мәсиһ Давут падишаниң әвлатлиридин болуши керәк еди. Шуңа «Давутниң оғли» Мәсиһниң йәнә бир атилиши еди.

Уни чақириңлар, — деди. Шуниң билән улар қариғуни чақирип униңға:
— Җүрәклик бол! Орнуңдин тур, у сени чақириватиду! — дейишти.
50 У адәм чапинини селип ташлап, орнидин дәс туруп Әйсаниң алдиға кәлди.
51 Әйса җававән униңдин:
— Сән мени немә қил дәйсән? — дәп сориди.
Қариғу:
— И егәм, қайта көридиған болсамиди! — деди.□
52 Әйса униңға:
— Йолуңға қайтсаң болиду, етиқатиң сени сақайтти, — девиди, у шуан көрәләйдиған болди вә йол бойи Әйсаға әгишип маңди.■

11

Әйсаниң Йерусалимға тәнтәнилик кириши
Мат. 21:1-11; Луқа 19:28-40; Юһ. 12:12-19

1-2 Улар Йерусалимға йеқинлишип, Зәйтун теғиниң етигидики Бәйт-Фаги вә Бәйт-Ания йезилириға йеқин кәлгинидә, у икки мухлисиға алдин маңдуруп уларға:
— Силәр удулуңлардики йезиға бериңлар. Йезиға кирипла, адәм балиси минип бақмиған, бағлақлиқ бир тәхәйни көрисиләр. Уни йешип бу йәргә йетиләп келиңлар.□ ■
3 Әгәр бириси силәрдин: «Немишкә бундақ қилисиләр?» дәп сорап қалса, «Рәбниң буниңға һаҗити чүшти вә у һелила уни бу йәргә әвәтип бериду» — дәңлар, — дәп тапилиди.□
4 Улар кетип һәдә йол үстидики өйниң дәрвазиси сиртида бағлағлиқ турған бир тәхәйни көрди. Улар танини йәшти.□
5 У йәрдә турғанлардин бәзиләр:
— Тәхәйни йешип немә қилисиләр? — дейишти.
6 Мухлислар Әйсаниң буйруғинидәк җавап бәрди, һелиқи кишиләр уларға йол қойди.
7 Мухлислар тәхәйни Әйсаниң алдиға йетиләп келип, үстигә өз йепинча-чапанлирини ташлиди; у үстигә минди.■
8 Әнди нурғун кишиләр йепинча-чапанлирини йолға паяндаз қилип салди; башқилири дәрәқләрдин шах-шумбиларни кесип йолға яйди.□
9 Алдида маңған вә кәйнидин әгәшкәнләр:
«Һосанна! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун! ■

□ **10:51 «И егәм, қайта көридиған болсамиди!»** — «егәм» мошу йәрдә грек тилида интайин чоңқур һөрмәтни ипадиләйдиған «Раббони» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **10:52** Мат. 9:22; Мар. 5:34.
□ **11:1-2 «адәм балисиниң *техи* минип бақмиған бир тәхәй»** — мундақ улаққа хатирҗәм миниши адәттә мүмкин әмәс, әлвәттә. ■ **11:1-2** Мат. 21:1; Луқа 19:29. □ **11:3 «у һелила уни бу йәргә әвәтип бериду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «у дәрһал силәргә йетилитип қойиду». □ **11:4 «Улар кетип һәдә йол үстидики өйниң дәрвазиси сиртида бағлағлиқ турған бир тәхәйни көрди»** — адәттә кочилар интайин тар болғачқа, мал-чарвилар кочида бағлап қоюлмайтти. Тәхәйниң «һәдә йол»да бағлағлиқ болуши Худаниң ирадисиниң уларниң уни елип меңиши оғрилиқчә иш болмисун дегәнлигини испатлайду. ■ **11:7** 2Пад. 9:13; Юһ. 12:14. □ **11:8 «...башқилири дәрәқләрдин шах-шумбиларни кесип йолға яйди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «башқилири етизлардин кәскән шах-шумбиларни йолға паяндаз қилип салди» дәп оқулиду. ■ **11:9** Зәб. 117:26.

10 Атимиз Давутниң келидиған падишалиғиға мубарәк болсун! Әршиәлада
тәшәккүр-һосанналар оқулсун!» — дәп вақиришатти.□
11 У Йерусалимға берип ибадәтханa һойлилириға кирди; вә әтрапидики һәммини
көздин кәчүргәндин кейин, вақит бир йәргә берип қалғачқа, он иккәйлән билән
биллә йәнә Бәйт-Анияға чиқти.□ ■

Мевисиз әнҗир дәрияниң ләнәткә қелиши
Мат. 21:18-19

12 Әтиси, улар Бәйт-Аниядин чиққанда, униң қосиғи ечип кәткән еди. ■
13 Жирақтики йопурмақлиқ бир түп әнҗир дәриғини байқап, униңдин бирәр
мевә тапаламәнмекин дәп йениға барди; лекин түвигә кәлгәндә йопурмақтин
башқа һеч нәрсә тапалмиди. Чүнки бу әнҗир пишидиған пәсил әмәс еди. □
14 У дәрәққә сөз қилип:
— Буниңдин кейин мәңгү һеч ким сәндин мевә йемигәй! — деди. Мухлислириму
буни аңлиди.

Әйсаниң ибадәтханини тәртипкә селиши
Мат. 21:12-17; Луқа 19:45-48; Юһ. 2:13-22

15 Улар Йерусалимға кәлди; у ибадәтхана һойлилириға кирип, у йәрдә
елим-сетим қиливатқанларни һайдашқа башлиди вә пул тегишкүчиләрниң
ширәлирини, пахтәк-кәптәр сатқучиларниң орундуқлирини өрүвәтти; □ ■
16 вә һеч кимниң һеч қандақ мал-буюмларни ибадәтхана һойлилиридин көтирип
өтүшигә йол қоймиди.
17 У хәлиққә:
— Муқәддәс язмиларда: «Мениң өйүм барлиқ әлләр үчүн дуа-тилавәтхана дәп
атилиду» дәп пүтүлгән әмәсму? Лекин силәр уни булаңчиларниң угисиға

□ **11:10 «Һосанна! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчигә мубарәк болсун! Атимиз Давутниң келидиған падишалиғиға мубарәк болсун! Әршиәлада тәшәккүр-һосанналар оқулсун!»** — бу сөзләр «Зәб.» 117:25-26дики бешарәттин елинған. «Һосанна» дегән сөз «Қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар» дегән мәнидә. Инҗил дәвригә кәлгәндә мәнаси «Худаға тәшәккүр-мәдһийә»му болуп қалған еди. «Зәбур» 117-күйидики изаһатларниму көрүң. Оқурмәнләрниң есидә барки, «мубарәк» дегән сөзниң «бәхит-бәрикәт көрсун!» яки «бәхит-бәрикәтлик болсун!» дегән түп мәнаси бар. □ **11:11 «У Йерусалимға берип ибадәтхана һойлилириға кирди»** — Йерусалимдики бу чоң ибадәтхана тоғрилиқ «Тәбирләр» вә «һагай»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **11:11** Мат. 21:12,14; Луқа 19:45; Юһ. 2:14. ■ **11:12** Мат. 21:18. □ **11:13 «Жирақтики йопурмақлиқ бир түп әнҗир дәриғини байқап, униңдин бирәр мевә тапаламәнмекин дәп йениға барди»** — Қанаан (Пәләстин)дики әнҗир дәрәқлиридә йопурмақ болса, мевиму болуши керәк. Бу әнҗүр дәрихидә көрүнгән карамәт мөҗизә роһий бир һәқиқәтни сүрәтләп бериду, әлвәттә. □ **11:15 «у ибадәтхана һойлилириға кирип...»** — ибадәтхана тоғрилиқ: әйни чағда, Йәһудийларниң нурғун ибадәтханилири (синагоглар) болуп, бу Йәһудийларниң әң көп жиғилип ибадәт қилидиған жайи еди. Худаниң әмри бойичә, пәқәт Йерусалимдики бу мәркизий ибадәтханидила қурбанлиқ қилса тоғра болатти. **«у йәрдә елим-сетим қиливатқанларни һайдашқа башлиди вә пул тегишкүчиләрниң ширәлирини, пахтәк-кәптәр сатқучиларниң орундуқлирини өрүвәтти»** — ибадәтхана һойлилирида сетилған һайван вә учар-қанатлар хәлиқниң қурбанлиқ қилиши үчүн еди. Ибадәтханиға сәдиқә бәргүчиләр пулини йәрлик пулға тегишкәндин кейин бериши керәк еди. ■ **11:15** Мал.3:1-5; Мат. 21:12; Луқа 19:45; Юһ. 2:14.

айландуруветтиңлар! — дәп тәлим башлиди.□ ■
18 Баш каһинлар вә Тәврат устазлири буни аңлап, уни йоқитишниң чарисини
издәшкә башлиди; пүткүл халайиқ униң тәлимигә тәәҗҗуплинип қалғачқа, улар
униңдин қорқатти.■
19 Кәчқурун, у *мухлислири билән* шәһәрниң сиртиға чиқип кәтти.□

Әнҗир дәриғидин елинидиған ибрәт

20 Әтиси сәһәрдә, улар әнҗир дәриғиниң йенидин өтүп кетиветип, дәрәқниң
йилтизидин қуруп кәткәнлигини байқашти. □
21 *Дәрәқни һалитини* есигә кәлтүргән Петрус:
— Устаз, қара, сән қарғиған әнҗир дәриғи қуруп кетипту! — деди.□
22 Әйса уларға җававән мундақ деди:
— Худаниң ишәшидә болуңлар. □
23 Мән силәргә шуни бәрһәқ ейтип қояйки, кимдәким бу таққа: Бу йәрдин
көтирилип деңизға ташлан!» десә вә шундақла қәлбидә һеч гуман қилмай, бәлки
ейтқининиң әмәлгә ешишиға ишәш бар болса, у ейтқан иш униң үчүн әмәлгә
ашиду. ■
24 Шу сәвәптин мән силәргә шуни ейтимәнки, дуа билән тилигән һәр бир нәрсә
болса, шуниңға еришттим, дәп ишиниңлар. Шунда, тилигиниңлар әмәлгә ашиду.■
25 Вә орнуңлардин туруп дуа қилғиниңларда, бирәрсигә ғумиңлар болса, уни
кәчүрүңлар. Шуниң билән әрштики Атаңларму силәрниң гуналириңларни
кәчүрүм қилиду. ■
26 Лекин силәр башқиларни кәчүрүм қилмисаңлар, әрштики Атаңларму
силәрниң гуналириңларни кәчүрүм қилмайду.□ ■

Әйсаниң һоқуқиниң сүрүштүрүлүши
Мат. 21:23-27; Луқа 20:1-8

27 Улар Йерусалимға қайтидин кирди. У ибадәтхана һойлилирида айлинип
жүргәндә, баш каһинлар, Тәврат устазлири вә ақсақаллар униң йениға келип:■
28 — Сән қиливатқан бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатисән? Саңа бу
ишларни қилиш һоқуқини ким бәргән? — дәп сориди.■
29 Әйса уларға җававән:

□ **11:17 ««Мениң өйүм барлиқ әлләр үчүн дуа-тилавәтхана дәп атилиду»... силәр уни булаңчиларниң угисиға айландуруветтиңлар!»** — «Йәш.» 56:7 вә «Йәр.» 7:11ни көрүң. Әйсаниң «булаңчиларниң угиси» дегән сөзи икки бисликк болуп, бир тәрәптин баш каһинларниң содигәрләргә қурбанлиқларни сетиш һоқуқини сетип бәргәнлигини көрситиду; иккинчидин, бу каһинларниң хәлиқниң Худаниң һәқиқитини аңлаш пурситини булап, униң орниға өзлириниң мәртивисини жуқури көтиридиған һәр түрлүк қаидә-йосунларни уларниң бойниға артип қойғанлиғини көрситиду. ■ **11:17** 1Пад. 8:29; Йәш. 56:7; Йәр. 7:11; Мат. 21:13; Луқа 19:46. ■ **11:18** Йәш.49:7, Мат.21:46. □ **11:19 «Кәчқурун, у мухлислири билән шәһәрниң сиртиға чиқип кәтти»** — грек тилида «Кәчқурун, улар шәһәрниң сиртиға чиқип кәтти». Башқа бир хил тәрҗимиси: «Кәчқурунлири, Әйса билән мухлислири шәһәрниң сиртиға чиқип кетәтти». Ишлар дәрвәқә һәр күни шундақ болатти. □ **11:20 «дәрәқниң йилтизидин қуруп кәткән...»** — бу карамәт мөҗизә роһий бир һәқиқәтни сүрәтләп бериду, әлвәттә. □ **11:21 «Устаз»** — грек тилида «Рабби». □ **11:22 «Худаниң ишәшидә болуңлар»** — грек тилида «Худаниң ишәшигә егә болуңлар». ■ **11:23** Мат. 17:20; 21:21; Луқа 17:6. ■ **11:24** Йәр. 29:12; Мат. 7:7; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 15:7; 16:24; Як. 1:5, 6; 1Юһа. 3:22; 5:14. ■ **11:25** Мат. 6:14; Кол. 3:13. □ **11:26 «Лекин силәр башқиларни кәчүрүм қилмисаңлар, әрштики Атаңларму силәрниң гуналириңларни кәчүрүм қилмайду»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу -26-айәт тепилмайду. Немила болмисун, бу айәт һәқиқәттур. «Мат.» 6:15ни көрүң. ■ **11:26** Мат. 18:35. ■ **11:27** Мат. 21:23; Луқа 20:1. ■ **11:28** Мис. 2:14; Рос. 4:7; 7:27.

— Мәнму силәрдин бир соал сорай. Силәр униңға жавап бәрсәңлар, мәнму бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатқанлиғимни ейтип беримән:
30 — Йәһя жүргүзгән чөмүлдүрүш болса, әрштинму, яки инсанлардинму? Маңа жавап бәрсәңларчу!
31 Улар өз ара мулаһизә қилишип:
— Әгәр «Әрштин кәлгән» десәк, у бизгә: «Ундақта, силәр немә үчүн Йәһяға ишәнмидиңлар?» дәйду. □
32 Әгәр: «Инсанлардин кәлгән» десәк,... болмайду! — дейишти (чүнки барлиқ хәлиқ Йәһяни пәйғәмбәр дәп қариғачқа, улар хәлиқтин қорқатти).■
33 Буниң билән, улар Әйсаға:
— Билмәймиз, — дәп жавап беришти.
— Ундақта, мәнму бу ишларни қайси һоқуққа тайинип қиливатқанлиғимни ейтмаймән, — деди у уларға.

12

Рәзил иҗарикәшләр һәққидики тәмсил
Мат. 21:33-46; Луқа 20:9-19

1 Андин, у уларға тәмсилләр билән сөзләшкә башлиди:
— Бир киши бир үзүмзарлиқ бәрпа қилип, әтрапини читлапту; у бир шарап көлчиги қезипту вә бир күзәт мунарини ясапту. Андин у үзүмзарлиқни бағвәнләргә иҗаригә берип, өзи яқа жутқа кетипту.■
2 Үзүм пәсли кәлгәндә, бағвәнләрдин үзүмзарлиқтики мевиләрдин *тегишлигини* әкелиш үчүн бир қулини уларниң йениға әвәтипту.
3 Лекин улар уни тутувелип думбалап, қуруқ қол қайтуруپту.
4 Ғоҗайин йәнә бир қулни уларниң йениға әвәтипту. Уни болса улар чалма-кесәк қилип, баш-көзини йерип, һақарәтләп қайтуруپту.
5 Ғоҗайин йәнә бирисини әвәтипту. Лекин уни улар өлтүрүпту. У йәнә тола қулларни әвәтипту, лекин улар бәзилирини думбалап, бәзилирини өлтүрүпту.
6 Ғоҗайинниң йенида пәқәт униң сөйүмлүк бир оғлила қалғачқа, улар оғлумниғу һөрмәт қилар дәп, у уни әң ахири болуп бағвәнләрниң йениға әвәтипту.
7 Лекин шу бағвәнләр өз ара: «Бу болса мирасхор; келиңлар, уни өлтүрүветәйли, шуниң билән мираси бизниңки болиду!» дейишипту.■
8 Шуңа улар уни тутуп өлтүрүп, үзүмзарлиқниң сиртиға ташливетипту.
9 Әнди үзүмзарлиқниң ғоҗайини қандақ қилиду? У өзи келип бағвәнләрни өлтүриду вә үзүмзарлиқни башқиларға бериду.
10 Әнди силәр муқәддәс язмилардин муну айәтни оқуп бақмиғанмусиләр? —
«Тамчилар ташливәткән таш болса,
Бурҗәк теши болуп тикләнди.□ ■

□ **11:31 «Улар өз ара мулаһизә қилишип: — Әгәр «Әрштин кәлгән» десәк, у бизгә: «Ундақта, силәр немә үчүн Йәһяға ишәнмидиңлар?» дәйду»** — мошу диний әрбабларниң һәммиси әслидә Йәһя пәйғәмбәрниң йәткүзгән хәвиригә жававән: «Бизгә товва қилиш керәк әмәс» дегән вә Йәһя «мениң кәйнимдә келидиған» дәп көрсәткән Мәсиһниң келишигә ишәнмәй, униң чөмүлдүрүшини рәт қилған еди, әлвәттә. ■ **11:32** Мат. 14:5; Мар. 6:20. ■ **12:1** Зәб. 79:9-10; Йәш. 5:1; Йәр. 2:21; 12:10; Мат. 21:33; Луқа 20:9. ■ **12:7** Яр. 37:18; Зәб. 2:8; Мат. 26:3; Юһ. 11:53 □ **12:10 «Тамчилар ташливәткән таш болса, бурҗәк теши болуп тикләнди»** — «бурҗәк теши» болса һәр қандақ имарәтниң улидики әң муһим уюлташ болуп, һул селинғанда биринчи болуп қоюлидиған таштур. Йәһудий каттивашлар «роһий һаят»ниң бурҗәк теши болған Мәсиһни ташлишивәтмәкчи еди, вә дәрвәқә ташливәтти. ■ **12:10** Зәб. 117:22-23; Йәш. 28:16; Мат. 21:42; Луқа 20:17; Рос. 4:11; Рим. 9:33; 1Пет. 2:6.

11 Бу иш Пәрвәрдигардиндур,
Көзимиз алдида карамәт бир иштур»□ ■

12 Улар униң бу тәмсилни өзлиригә қаритип ейтқанлиғини чүшәнди; шуңа улар
уни тутуш йолини издәшти; һалбуки, халайиқтин қорқушуп, уни ташлап кетип
қалди.

«Қәйсәргә баж тапшурамдуқ?» дегән қилтақ
Мат. 22:15-22; Луқа 20:20-26

13 Шуниңдин кейин, улар бир нәччә Пәрисий вә Һеродниң тәрәпдарлирини уни
өз сөзи билән қилтаққа чүшүрүш мәхситидә униң алдиға әвәтти. □ ■
14 Улар келип униңға: — Устаз, силини сәмимий адәм, адәмләргә қәтъий йүз-
хатирә қилмайду, һеч кимгә ян басмайду, бәлки кишиләргә Худаниң йолини
садиқлиқ билән үгитип келиватиду, дәп билимиз. *Силичә, Рим императори*
Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат қануниға уйғунму-йоқ? □
15 Зади баж тапшурамдуқ-тапшурмамдуқ? — дейишти.
Лекин у уларниң сахтипәзлигини билип уларға:
— Немишкә мени синимақчисиләр? Маңа бир «динар» пулни әкелиңлар, мән
көрүп бақай, — деди.□
16 Улар пулни елип кәлди, у улардин:
— Буниң үстидики сүрәт вә нам-исим кимниң? — дәп сориди.
— Қәйсәрниң, — дейишти улар.
17 Әйса уларға жававән: — *Ундақ болса*, Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң
һәққини Худаға тапшуруңлар, — деди. Шуниң билән улар униңға интайин һәйран
қелишти.□ ■

Тирилишкә мунасивәтлик мәсилә
Мат. 22:23-33; Луқа 20:27-40

18 Андин «Өлгәнләр тирилмәйду» дәйдиған Садуқийлар униң алдиға келип
қистап соал қойди:□ ■

□ **12:11 «... Бу иш Пәрвәрдигардиндур, көзимиз алдида карамәт бир иштур»** — толуқ бешарәт (10-11) «Зәб.» 117:22-23дә тепилиду. ■ **12:11** Зәб. 117:22,23 □ **12:13 «Һерод *падиша*ниң тәрәпдарлири»** — Һерод падиша Рим империйәси тәрипидин тайинланған болуп, у Йәһудий болмиғачқа Йәһудийларниң көпинчиси униңға интайин өч еди. Шундақ болғини билән өз мәнпәитини көзләйдиған, уни қоллайдиған «Һерод тәрәпдарлири» бар еди. «Һеродлар» тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **12:13** Мат. 22:15; Луқа 20:20. □ **12:14 «Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш...»** — Римниң һәр бир императориға «Қәйсәр» дегән нам-унван бериләтти; мәсилән Қәйсәр Авғустус, Қәйсәр Юлиус, Қәйсәр Тибериус қатарлиқлар. **«Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат қануниға уйғунму-йоқ?»** — әйни вақитта, Йәһудийлар римлиқларниң зулми астида яшаватқан еди. Әгәр Әйса: «Рим императориға баж тапшуруш тоғра» десә, бу гәптин азатлиқни истигән Йәһудийлар уни «Мана таза бир ялақчи, хаин екән» дәп тиллишатти. «Баж тапшурмаслиқ керәк» дегән болса, у Рим империйәсигә қарши чиққан болатти; андин улар уни Рим валийисиға әрз қилған болатти. Улар мошундақ соалларни сораш арқилиқ Әйсани гепидин тутувелип, римлиқларниң қолиға тапшуруп, униңға зиянкәшлик қилмақчи болушқан. □ **12:15 «Маңа бир «динар» пулни әкелиңлар, мән көрүп бақай»** — «динар» яки «динариус» дегән Рим империйәсидики бир хил пул бирлиги болуп, үстигә Қәйсәрниң сүрити бесилған еди, әлвәттә. Бир «динариус» тәхминән бир адәмниң күнлүк һәққи болатти («Мат.» 20:2ни көрүң). □ **12:17 «Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң һәққини Худаға тапшуруңлар»** — демәк, «Қәйсәргә Қәйсәрниң һәққи (униң сүрити чүшүрүлгән нәрсә)ни тапшуруңлар» — Қәйсәргә баж төләш керәк. Амма қандақ нәрсә үстидә «Худаниң сүрити» бар? Инсан өзи «Худаниң сүрити» болуп, биз пүтүнимизни Худаға тапшуришимиз керәктур («Яр.» 1:26-27ни көрүң). ■ **12:17** Мат. 17:25; 22:21; Рим. 13:7. □ **12:18 «Садуқийлар»** — бу мәзһәпдикиләр тоғрилиқ «Мат.» 16:1дики изаһатни вә «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **12:18** Мат. 22:23; Луқа 20:27; Рос. 23:8.

19 — Устаз, Муса *пәйғәмбәр* Тәвратта бизгә: «Бир киши өлүп кетип, аяли тул қелип,
пәрзәнт көрмигән болса, униң ака яки иниси тул қалған йәңгисини әмригә елип,
қериндиши үчүн нәсил қалдуруши лазим» дәп язған. □ ■
20 Бурун йәттә ака-ука бар еди. Чоңи өйлинип пәрзәнт қалдурмайла өлди.
21 Иккинчи қериндиши йәңгисини әмригә елип, уму пәрзәнт көрмәй өлди.
Үчинчисиниң әһвалиму униңкигә охшаш болди.
22 Шу тәриқидә йәттиси охшашла уни елип пәрзәнт көрмәй кәтти. Ахирда, у
аялму аләмдин өтти.
23 Әнди тирилиш күнидә улар тирилгәндә, бу аял қайсисиниң аяли болиду?
Чүнки йәттисиниң һәммиси уни хотунлуққа алған-дә! — дейишти.
24 Әйса уларға мундақ җавап бәрди:
— Силәр нә муқәддәс язмиларни нә Худаниң қудритини билмигәнлигиңлар
сәвәвидин мошундақ азған әмәсмусиләр?
25 Чүнки өлүмдин тирилгәндә инсанлар өйләнмәйду, әргә тәгмәйду, бәлки
әрштики пәриштиләргә охшаш болиду.■
26 Әнди өлгәнләрниң тирилиши мәсилиси һәққидә *Тәвратта*, йәни Мусаға
чүшүрүлгән китаптики «тикәнлик» вақиәсидә, Худаниң униңға қандақ
ейтқинини, йәни: «Мән Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң
Худасидурмән!» дегинини оқумидиңларму? □ ■
27 У өлүкләрниң Худаси әмәс, бәлки тирикләрниң Худасидур! Шуңа силәр қаттиқ
езип кәткәнсиләр!□

Әң муһим әмир
Мат. 22:34-40; Луқа 10:25-28

28 Уларға йеқин кәлгән, муназириләшкәнлирини аңлиған вә Әйсаниң уларға
яхши җавап бәргәнлигини көргән бир Тәврат устази униңдин:
— Пүтүн әмирләрниң ичидә әң муһими қайси? — дәп сориди.■
29 Әйса мундақ җавап бәрди:
— Әң муһим әмир шуки, «Аңлиғин, әй Исраил! Пәрвәрдигар Худайимиз болған
Рәб бирдур. ■
30 Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң, пүтүн җениң, пүтүн зеһниң вә пүтүн
күчүң билән сөйгин». Мана бу әң муһим әмир.
31 Униңға охшайдиған иккинчи әмир болса: — «Хошнаңни өзүңни сөйгәндәк
сөй». Хечқандақ әмир булардин үстүн турмайду.■
32 Тәврат устази униңға: — Тоғра ейттиңиз, устаз, һәқиқәт бойичә сөзлидиңиз;
чүнки У бирдур, Униңдин башқиси йоқтур; □
33 инсанниң Уни пүтүн қәлби, пүтүн әқли, пүтүн җени вә пүтүн күчи
билән сөйүши һәм хошнисиниму өзини сөйгәндәк сөйүши барлиқ көйдүрмә
қурбанлиқлар һәм башқа қурбанлиқ-һәдийәләрдинму артуқтур.
34 Әйса униң ақиланилик билән җавап бәргинини көрүп:
— Сән Худаниң падишалиғидин жирақ әмәссән, — деди.

□ **12:19 «Бир киши өлүп кетип...»** — грек тилида «бирсниң акиси яки укиси өлсә,...». **«униң ака яки иниси тул қалған йәңгисини әмригә елип, қериндиши үчүн нәсил қалдуруши лазим»** — «Қан.» 25:5. ■ **12:19** Яр. 38:8; Қан. 25:5, 6. ■ **12:25** Мат. 22:30; 1Юһа. 3:2. □ **12:26 «Мән Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худасидурмән!»** — «Мис.» 3:6. ■ **12:26** Мис. 3:6,15; Мат. 22:31,32; Рос. 7:32; Ибр. 11:16. □ **12:27 «У өлүкләрниң Худаси әмәс, бәлки тирикләрниң Худасидур!»** — Әйсаниң бу сөзи тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **12:28** Мат. 22:34; Луқа 10:25. ■ **12:29** Қан. 4:35; 6:4-5; 10:12; Луқа 10:27. ■ **12:31** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Рим. 13:9; Гал. 5:14; Яқ. 2:8. □ **12:32 «Чүнки у бирдур, униңдин башқиси йоқтур»** — «У» Худани көрситиду, әлвәттә.

Шуниңдин кейин, һеч ким униңдин соал сорашқа петиналмиди.■

Қутқузғучи-Мәсиһ — Давутниң оғли һәм Рәбби
Мат. 22:41-46; Луқа 20:41-44

35 Ибадәтхана һойлилирида тәлим бәргәндә, Әйса буларға җававән мундақ
соални оттуриға қойди:
Тәврат устазлириниң Мәсиһни «Давутниң оғли» дегинини қандақ чүшинисиләр?
□ ■
36 Чүнки Давут өзи Муқәддәс Роһта мундақ дегәнғу: —
«Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә ейттики: —
«Мән сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилғичә,
Мениң оң йенимда олтарғин!».□ ■
37 Давут *Мәсиһни* шундақ «Рәббим» дәп атиған турса, әнди *Мәсиһ* қандақму
Давутниң оғли болиду?
У йәрдики топ-топ хәлиқ униң сөзини хурсәнлик билән аңлайтти.□

Әйсаниң Тәврат устазлирини әйиплиши
Мат. 23:1-36; Луқа 20:45-47

38 У уларға тәлим бәргинидә мундақ деди:
— Тәврат устазлиридин һошияр болуңлар. Улар узун тонларни кийивалған һалда
керилип җүрүшкә, базарларда кишиләрниң уларға болған *узун* саламлириға, □ ■
39 синагогларда алдинқи орунларда, зияпәтләрдә төрдә олтиришқа амрақ
келиду.
40 Улар тул аялларниң барлиқ өй-бесатлирини йәвалиду вә көз-көз қилип
ялғандин узундин-узун дуалар қилиду. Уларниң тартидиған җазаси техиму еғир
болиду!■

Тул аялниң сәдиқиси
Луқа 21:1-4

41 У ибадәтханидики сәдиқә сандуғиниң удулида олтирип, униңға пуллирини
ташлаватқан халайиққа қарап туратти. Нурғун байлар униңға хелә көп пул
ташлашти. □ ■
42 Намрат бир тул аялму келип, тийинниң төрттин бири қиммитидики икки
ләптонни ташлиди.□

43 У мухлислирини йениға чақирип, уларға мундақ деди:

■ **12:34** Қан. 4:35; 6:4-5; Йәш. 45:21 □ **12:35 «буларға җававән мундақ соални оттуриға қойди»** — грек тилида «мундақ җавап бәрди: —». **«Давутниң оғли»** — мошу йәрдә «Давутниң әвлади»ни көрситиду, әлвәттә. ■ **12:35** Мат. 22:41; Луқа 20:41. □ **12:36 «Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә ейттики: — «Мән сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилғичә, мениң оң йенимда олтарғин!»** — Зәб.» 109:1. ■ **12:36** Зәб. 109:1; Рос. 2:34; 1Кор. 15:25; Ибр. 1:13; 10:13. □ **12:37 «Давут Мәсиһни шундақ «Рәббим» дәп атиған турса, әнди (Мәсиһ) қандақму Давутниң оғли болиду?»** — демәк, Қутқузғучи-Мәсиһ падиша Давутниң әвлади болсиму, лекин падиша Давут Мәсиһни «Рәббим» дегән йәрдә Мәсиһ Давуттин улуқ болиду, һәм туғулуштин бурунла «Рәб» сүпитидә еди. □ **12:38 «Тәврат устазлири... базарларда кишиләрниң уларға болған узун саламлириға... *амрақ келиду*»** — «узун» дегән сөз грекчә текисттә йоқ; тарих тәтқиқатлириға асасән уларға қилған «саламлар»ни интайин узун вә мурәккәп дәп билимиз. ■ **12:38** Мат. 23:5, 6; Луқа 11:43; 20:46. ■ **12:40** Мат. 23:14; Луқа 20:47; 2Тим. 3:6; Тит. 1:11. □ **12:41 «сәдиқә сандуғи»** — грек тилида бу сөз адәттә «ғәзнә»ни көрситиду. Лекин мошу йәрдә ибадәтханидики ғәзнә үчүн сәдиқиләр жиғилидиған җай, бәлким чоң бир сандуқни көрсәтсә керәк. ■ **12:41** 2Пад. 12:10; Луқа 21:1. □ **12:42 «икки ләптон»** — «ләптон» дегән бу пул «денариус»ниң 1/128и болуп, бир ишләмчиниң «алтә минут»луқ һәққигә тоғра келәтти.

— Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу намрат тул аялниң сәдиқә сандуғиға ташлиғини башқиларниң һәммисиниң ташлиғанлиридин көптур. ■
44 Чүнки башқилар өзлириниң ешип ташқанлиридин сәдиқә қилди; лекин бу аял намрат турупму, өзиниң бар-йоқини — тирикчилик қилидиғинининң һәммисини сәдиқә қилип ташлиди.

13

Ибадәтханиниң вәйран қилинишидин бешарәт; ахирқи заманлардики аламәтләр
Мат. 24:1-44; Луқа 21:5-33

1 У ибадәтханидин чиқиватқанда, мухлислиридин бири униңға:
— Устаз, қара, бу немидегән һәйвәтлик ташлар вә имарәтләр-һә! — деди.■
2 Әйса униңға җававән:
— Сән бу һәйвәтлик имарәтләрни көрдүңму? Бир тал ташму таш үстидә
қалмайду, һәммиси қалдурулмай гумран қилиниду, — деди.■
3 У Зәйтун теғида, йәни ибадәтханиниң удулида олтарғанда, Петрус, Яқуп,
Юһанна вә Андрияслар униңдин астиғина:■
4 — Бизгә ейтқинчу, бу ишлар қачан йүз бериду? Бу барлиқ вақиәләрниң йүз
беридиғанлиғини көрситидиған немә аламәт болиду? — дәп сорашти.■
5 Әйса уларға җававән сөз башлап мундақ деди:
— Һези болуңларки, һеч ким силәрни аздуруп кәтмисун.■
6 Чүнки нурғун кишиләр мениң намимда келип: «Мана өзүм шудурмән!» дәп,
көп адәмләрни аздуриду.□ ■
7 Силәр уруш хәвәрлири вә уруш шәпилирини аңлиғиниңларда, булардин
алақзадә болуп кәтмәңлар; чүнки бу ишларниң йүз бериши муқәррәр. Лекин бу
заман ахири йетип кәлгәнлиги әмәс.
8 Чүнки бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә
бир падишалиқ билән урушқа чиқиду. Җай-җайларда йәр тәврәшләр йүз бериду,
ачарчилиқлар вә қалаймиқанчилиқлар болиду. Мана бу ишларниң йүз бериши
«туғутниң толғиғиниң башлиниши» болиду, халас.□ ■
9 Силәр болсаңлар, өзүңларға пәхәс болуңлар; чүнки кишиләр силәрни тутқун
қилип сот мәһкимилиригә тапшуруп бериду, синагогларда қамчилинисиләр.
Силәр мениң сәвәвимдин әмирләр вә падишалар алдиға елип берилип, улар үчүн
бир гувалиқ болсун дәп сорақҗа тартилисиләр.□ ■
10 Лекин булардин авал хуш хәвәр пүткүл әлләргә җакалиниши керәк. □

■ **12:43** 2Кор. 8:12. ■ **13:1** Мат. 24:1; Луқа 21:5. ■ **13:2** 1Пад. 9:7, 8; Мик. 3:12; Луқа 19:44. ■ **13:3** Мат. 24:3; Луқа 21:7. ■ **13:4** Рос. 1:6. ■ **13:5** Йәр. 29:8; Әф. 5:6; 2Тес. 2:2, 3; 1Юһа. 4:1. □ **13:6 «Мана өзүм шудурмән»** — «Мана өзүм Мәсиһдурмән» дегән мәнини билдүриду. ■ **13:6** Йәр. 14:14; 23:21. □ **13:8 «бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә бир падишалиқ билән урушқа чиқиду»** — ибраний тилида (шундақла грек тилида) бу ибарә дуния бойичә кеңәйгән урушларни көрситиши мүмкин («Йәш.» 19:2, «2Тар.» 15:3-6да бу турақлиқ ибарә тоғрилиқ мисаллар бар. **«Мана бу ишларниң йүз бериши «туғутниң толғиғиниң башлиниши» болиду, халас»** — Әйса Мәсиһ қайси ишниң «туғулиду»ғанлиғини беваситә демәйду. Төвәндики сөзлиригә қариғанда, буни йеңи дәвирниң туғулуши дәп қараймиз. ■ **13:8** Йәш. 19:2. □ **13:9 «сот мәһкимилири»** — грек тилида «санһедринлар». Йәһудийларниң мәһкимилирини вә бәлким башқа һәр хил сорақханиларни көрситиду. ■ **13:9** Мат. 10:17; 24:9; Луқа 21:12; Юһ. 15:19; 16:2; Вәһ. 2:10. □ **13:10 «булардин авал хуш хәвәр пүткүл әлләргә җакалиниши керәк»** — «авал» дегән сөзгә қариғанда, хуш хәвәрниң һәр җайға җакалиниши заманниң ахиридин авал, шундақла бәлким 9-айәттә ейтилған наһайити еғир зиянкәшликтин авал болуши мүмкин («Мат.» 24:14ни көрүң).

11 Әнди улар силәрни апирип *сораққа* тапшурғанда, немә дейиш һәққидә нә
әндишә нә мулаһизә қилмаңлар, бәлки шу вақит-саитидә силәргә қайси гәп
берилсә, шуни ейтиңлар; чүнки сөзлигүчи силәр әмәс, Муқәддәс Роһтур. ■
12 Қериндаш қериндишиға, ата балисиға хаинлиқ қилип өлүмгә тутуп бериду.
Балиларму ата-аниси билән зитлишип, уларни өлүмгә мәһкүм қилдуриду. ■
13 Шундақла силәр мениң намим түпәйлидин һәммә адәмниң нәпритигә
учрайсиләр, лекин ахирғичә бәрдашлиқ бәргәнләр қутқузулиду.■

Йерусалимда вәйран қилғучи «жиркиничлик номуссизлиқ» пәйда болиду; «дәһшәтлик азап-оқубәт»

14 «Вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ»ниң өзи турушқа тегишлик
болмиған йәрдә турғинини көргиниңларда, (китапхан бу сөзниң мәнасини
чүшәнгәй) Йәһудийә өлкисидә туруватқанлар тағларға қачсун. □ ■
15 Өгүздә турған киши өйигә чүшмәй яки өйидики бирәр немини алғили ичигә
кирмәй *қачсун*.
16 Етизларда туруватқан киши болса чапинини алғили өйигә янмисун.
17 У күнләрдә һамилдар аяллар вә бала емитиватқанларниң һалиға вай! □
18 *Қачидиған* вақтиңларниң қишқа тоғра келип қалмаслиғи үчүн дуа қилиңлар. □
19 Чүнки у чағда Худа яратқан дунияниң апиридә қилинғандин буян мошу
чаққичә көрүлүп бақмиған һәм кәлгүсидиму көрүлмәйдиған зор азап-оқубәт
болиду. ■
20 Әгәр Пәрвәрдигар у күнләрни азайтмиса, һеч қандақ әт егиси қутулалмайду.
Лекин У Өз таллиғанлири үчүн у күнләрни азайтиду. □
21 Әгәр у чағда бириси силәргә: «Қараңлар, бу йәрдә Мәсиһ бар!» яки «Қараңлар,
у әнә у йәрдә!» десә, ишәнмәңлар. □ ■
22 Чүнки сахта мәсиһләр вә сахта пәйғәмбәрләр мәйданға чиқиду, мөҗизилик
аламәтләр вә карамәтләрни көрситиду; шуниң билән әгәр мүмкин болидиған
болса, улар һәтта *Худа* таллиғанларни һәмаздуриду. ■
23 Шуниң үчүн, силәр һошияр болуңлар. Мана, мән бу ишларниң һәммисини
силәргә алдин-ала уқтуруп қойдум.

Инсаноғлиниң келиши

24 Әнди шу күнләрдә, шу азап-оқубәт өтүп кәткән һаман, қуяш қарийиду, ай
йоруқлуғини бәрмәйду, ■

■ **13:11** Мат. 10:19; Луқа 12:11; 21:4. ■ **13:12** Әз. 38:21; Мик. 7:6. ■ **13:13** Мат. 10:22; 24:13; Луқа 21:19; Вәһ. 2:7,10. □ **13:14 «Вәйран қилғучи жиркиничлик номуссизлиқ»** — буниң тоғрисида Тәврат «Дан.» 9:24-27ни вә у тоғрилиқ изаһатларни көрүң. ■ **13:14** Дан. 9:27; Мат. 24:15; Луқа 21:20,21; 2Тес. 2:4 □ **13:17 «у күнләрдә һамилдар аяллар вә бала емитиватқанларниң һалиға вай!»** — ундақ кишиләргә қечиш әпсиз болиду, әлвәттә. □ **13:18 «Қачидиған вақтиңларниң қишқа тоғра келип қалмаслиғи үчүн дуа қилиңлар»** — Йәһудий диний әрбабларниң Тәврат қануниға болған чүшәнчисигә асасән, Йәһудийлар адәттә шабат (дәм елиш) күнидә шәһәр дәрвазиси вә дуканларни тақиши керәк. Бу күни сәпәр қилиш мәнъий қилинған болғачқа, Пәләстиндә турғанларға нисбәтән йемәклик сетивелиш вә башқа йәрләргә қечиш интайин қулайсиз болиду. «Қиш»та Йәһудийәдә дәрия-вадиларда су пат-пат тешип турғачқа, қиштиму қечиш интайин тәс болиду. ■ **13:19** Мат. 24:21 □ **13:20 «У Өз таллиғанлар үчүн»** — грек тилида «У таллиған таллиғанлири үчүн» дегәнлик билән ипадилиниду — Худа Өзиниң таллиғанлириға бағлиған муһәббитини алаһидә тәкитләйду. □ **13:21 ««Қараңлар, бу йәрдә Мәсиһ бар!» яки «қараңлар, у әнә у йәрдә!» десә, ишәнмәңлар»** — «у» — Мәсиһни көрситиду. ■ **13:21** Мат. 24:23; Луқа 21:8. ■ **13:22** Қан. 13:2; 2Тес. 2:11. ■ **13:24** Йәш. 13:10; Әз. 32:7; Йо. 2:10,31; 3:15; Мат. 24:29; Луқа 21:25; Вәһ. 6:12.

25 юлтузлар асмандин төкүлүп чүшиду, асмандики күчләр ләрзигә келиду. □ ■
26 Андин кишиләр Инсаноғлиниң улуқ күч-қудрәт вә шан-шәрәп билән булутлар
ичидә келиватқанлиғини көриду. □ ■
27 У өз пәриштилирини әвәтиду, улар униң таллиғанлирини дунияниң төрт
тәрипидин, зиминниң чәтлиридин асманниң чәтлиригичә жиғип җәм қилиду.□

Әнҗир дәрихидин савақ елиш

28 — Әнҗир дәриғидин мундақ тәмсилни биливелиңлар: — Униң шахлири
көкирип йопурмақ чиқарғанда, язниң йеқинлап қалғанлиғини билисиләр. ■
29 Худди шуниңдәк, *мән бая дегәнлиримниң* йүз бериватқанлиғини көргиниңларда,
униң йеқинлап қалғанлиғини, һәтта ишик алдида туруватқанлиғини
биливелиңлар.□
30 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә
ашурулмай туруп, бу дәвир өтмәйду. □
31 Асман-зимин йоқилиду, бирақ мениң сөзлирим һәргиз йоқалмайду. ■

Һошияр болуңлар

32 Лекин шу күни яки вақит-саити тоғрилиқ хәвәрни һеч ким билмәйду — һәтта нә
әрштики пәриштиләрму билмәйду, нә оғул билмәйду, уни пәқәт Атила билиду.
■
33 Һошияр болуңлар, сәгәк болуп дуа қилиңлар, чүнки у вақит-саатниң қачан
келидиғанлиғини билмәйсиләр. ■
34 Бу худди яқа жутқа чиқмақчи болған адәмниң әһвалиға охшайду. Йолға
чиқидиған чағда, у қуллириға өз һоқуқини бекитип, һәр биригә өз вәзиписини
тапшуриду вә дәрвазивәнниңму сәгәк болушини тапилайду.
35 Шуниңдәк, силәрму сәгәк болуңлар; чүнки өйниң егисиниң *қайтип* келидиған
вақтиниң — кәчқурунму, түн йеримиму, хораз чиллиған вақитму яки сәһәр
вақтиму — уни биләлмәйсиләр;
36 у туюқсиз кәлгәндә, силәрниң ухлаватқиниңларниң үстигә чүшмисун!
37 Силәргә ейтқинимни мән һәммәйләнгә ейтимән: Сәгәк туруңлар!

□ **13:25 «юлтузлар асмандин төкүлүп чүшиду, асмандики күчләр ләрзигә келиду»** — «Йәш.» 13:10, 34:4, «Йо.» 2:10ни көрүң. «Асмандики күчләр» бәлким барлиқ җин-шайтанларни көрситиду; «ләрзигә келиду» бәлким уларниң күчтин қелишини көрситиду. ■ **13:25** Йәш. 13:10; 34:4. □ **13:26 «Андин кишиләр инсаноғлиниң улуқ күч-қудрәт вә шан-шәрәп билән булутлар ичидә келиватқанлиғини көриду»** — «Дан.» 7:13ни көрүң. ■ **13:26** Дан. 7:10; Мат. 16:27; 24:30; Мар. 14:62; Луқа 21:27; Рос. 1:11; 1Тес. 4:16; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. □ **13:27 «дунияниң төрт тәрипидин»** — грек тилида «төрт шамалдин» билән ипадилиниду. ■ **13:28** Мат. 24:32; Луқа 21:29. □ **13:29 «мән бая дегәнлиримниң йүз бериватқанлиғини көргиниңларда, униң йеқинлап қалғанлиғини, һәтта ишик алдида туруватқанлиғини биливелиңлар»** — бу тексттики «униң (йеқинлап қалғанлиғи)» яки инсаноғлиниң өзини, яки келидиған күнини, яки Худаниң падишалиғини көрситиду («Луқа» 21:31). □ **13:30 «бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә ашурулмай туруп, бу дәвир өтмәйду»** — әгәр тилға елинған аламәт Йерусалимниң вәйран болушиға (миладийә 70-жили) (13:2) қаритилған болса, ундақта «дәвир» дегән сөз тәбиийки (1) Әйсаниң дәвридә яшап өткән адәмләрни көрситиду. Әгәр Мәсиһниң дунияға қайтип келишигә (13:26) қаритилған болса, «дәвир» дегән сөз бәлким (2) пүтүн Йәһудийә хәлқини (3) бу айәтләрдә ейтилған «дәһшәтлик азап-оқубәт»тики вақиәләрниң башлиниш дәвридә яшиғанларни көрситиду. Шуңа барлиқ вақиәләр шу дәвир ичидә йүз бериду, дегәнлик болиду. Бизниңчә (3)-шәрһ алди-кәйни айәтләргә әң бап келиду. ■ **13:31** Зәб. 101:28-28; Йәш. 40:8; 51:6; Ибр. 1:11. ■ **13:32** Мат. 24:36; Рос. 1:7. ■ **13:33** Мат. 24:42; 25:13; Луқа 12:40; 21:36; 1Тес. 5:6.

14

Рәһбәрләрниң суйқәст қилиши
Мат. 26:1-5; Луқа 22:1-2; Юһ. 11:45-53

1 «Өтүп кетиш» һейти вә «петир нан һейти»ға икки күн қалған еди. Баш каһинлар
вә Тәврат устазлири уни һейлә-нәйрәң билән тутуп өлтүрүшниң чарисини
издәйтти.□ ■
2 Чүнки улар:
— Бу иш һейт-айәм күнлири қилинмисун. Болмиса, хәлиқ арисида
малиманчилиқ чиқиши мүмкин, — дейишәтти.

Ихласмән аялниң Әйсани әтирлиши
Мат. 26:6-13; Юһ. 12:1-8

3 Әнди у Бәйт-Ания йезисида, «Симон мохо»ниң өйидә дәстиханда олтарғанда, ақ
қаштеши шишидә наһайити қиммәтлик сап сумбул әтирни көтирип кәлгән бир
аял униң йениға кирди. Аял ақ қаштеши шешини чеқип, әтирни Әйсаниң бешиға
қуйди.□ ■
4 Лекин бәзиләр униңға хапа болушуп, бир-биригә:
— Бу әтир немә дәп шундақ исрап қилиниду?
5 Чүнки бу әтирни үч йүз динардин артуқ пулға сатқили болатти, пули
кәмбәғәлләргә сәдиқә қилинса болмамти! — дейишти. Улар аялға шундақ тапа-
тәнә қилғили турди.□
6 Лекин Әйса уларға:
— Униң ихтияриға қоюңлар, немә дәп униң көңлини ағритисиләр? У мениң
үстүмгә яхши иш қилди.
7 Чүнки кәмбәғәлләр дайим араңларда болиду, халиған вақитиңларда уларға
хәйр-сахавәт көрситәләйсиләр; лекин мениң араңларда болушум силәргә дайим
несип боливәрмәйду!■
8 Аял чаминиң йетишичә қилди; у мениң бәдинимниң дәпнә қилинишиға алдин-
ала тәйярлиқ қилип, униңға әтир-май қуюп қойди.□
9 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу хуш хәвәр пүткүл дунияниң
қәйеридә жакаланса, бу аял әслинип, униң қилған бу иши тәриплиниду, — деди.

Йәһуданиң Әйсаға сатқунлуқ қилиши
Мат. 26:14-16; Луқа 22:3-6

10 Шу вақитта, он иккиләндин бири болған Йәһуда Ишқарийот уни уларға тутуп
бериш мәхситидә баш каһинларниң алдиға барди. ■
11 Улар буни аңлап хошал болуп кәтти вә униңға пул беришкә вәдә қилишти.
Йәһуда уни тутуп беришкә мувапиқ пурсәт издәп жүрәтти.

Өтүп кетиш һейтиниң кәчлик тамиғи
Мат. 26:17-25; Луқа 22:7-14, 21-23; Юһ. 13:21-30

□ **14:1 ««Өтүп кетиш» һейти вә «петир нан һейти»ға икки күн қалған еди»** — бу икки һейтниң тәпсилатлири үчүн «Мис.» 12-бап, «Лав.» 23-бапни вә «Тәбирләр»ни көрүң. Ибраний тилида «Песақ», яки «Пасха» һейти дәп атилиду. ■ **14:1** Мат. 26:2; Луқа 22:1; Юһ. 11:55; 13:1. □ **14:3 «Симон мохо»** — йәни «Мохо кесили» дейилидиған Симон» — Симон бәлким илгири мохо кесилигә гиритпар болған еди. Бизниңчә бу иш вә «Юһ.» 12:1-11дә хатириләнгән вақиә бир иштур. ■ **14:3** Мат. 26:6; Луқа 7:37; Юһ. 11:2; 12:3. □ **14:5 «бу әтирни үч йүз динардин артуқ пулға сатқили болатти»** — «динар» яки «динариус» дегән Рим империйәсидики бир хил пул бирлиги болуп, бир «динариус» тәхминән бир адәмниң бир күнлүк һәққи болатти. «Мат.» 20:2ни көрүң. ■ **14:7** Қан. 15:11. □ **14:8 «униңға әтир-май қуюп қойди»** — яки «униңға мәсиһ қилди». ■ **14:10** Мат. 26:14; Луқа 22:4.

12 Петир нан һейтиниң биринчи күни, йәни өтүп кетиш һейтиниң қурбанлиқ *қозиси* союлидиған күни, мухлислар униңдин:
— Өтүп кетиш һейтиниң *тамиғини* йейишиң үчүн бизниң қәйәргә берип тәйярлишимизни халайсән? — дәп сориди.□ ■
13 У мухлислиридин иккиләнни алдин маңғузуп уларға:
— Шәһәргә кириңлар, у йәрдә козида су көтиривалған бир әр киши силәргә учрайду. Униң кәйнидин меңиңлар. □
14 У адәм нәгә кирсә шу өйниң егисигә: «Устаз: Мухлислирим билән өтүп кетиш һейтиниң тамиғини йәйдиған меһманхана қәйәрдә?— дәп сораватиду» — дәңлар.
15 У силәрни башлап үстүнки қәвәттики рәтләнгән сәрәмҗанлаштурулған чоң бир еғиз өйни көрситиду. Мана шу йәрдә бизгә тәйярлиқ қилип туруңлар, — деди.
16 Мухлислар йолға чиқип шәһәргә кирип, йолуққан ишларниң һәммиси у ейтқандәк болди. Шу йәрдә улар өтүп кетиш һейтиниң тамиғини тәйярлашти.
17 Кәч киргәндә, у он иккәйлән билән өйгә кәлди. ■
18 Улар дәстиханда олтирип ғизаланғанда Әйса:
— Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, араңлардики бирәйлән, мән билән биллә ғизалиниватқан бириси маңа сатқунлуқ қилиду, — деди.□ ■
19 Улар *бу сөздин* қайғуға чөмүп, бир-бирләп униңдин:
— Мән әмәстимән? — дәп сориди. Йәнә бириси: — Мән әмәстимән? — деди.
20 Лекин у уларға:
— *Шу киши* он иккәйләнниң бири, йәни қолидики нанни мән билән тәң таваққа төгүргүчи болиду.
21 Инсаноғли дәрвәқә өзи тоғрисида *муқәддәс язмиларда* пүтүлгәндәк аләмдин кетиду; бирақ Инсаноғлиниң тутуп берилишигә васитичи болған адәмниң һалиға вай! У адәм туғулмиған болса униңға яхси болатти! — деди.□

«Рәбниң зияпити»
Мат. 26:26-30; Луқа 22:15-20; 1Кор. 11:23-25

22 Улар ғизалиниватқанда, Әйса бир нанни қолиға елип тәшәккүр ейтқандин кейин, уни уштуп, мухлислириға үләштүрүп бәрди вә:
— Елиңлар, бу мениң теним, — деди.□ ■
23 Андин у қолиға җамни елип *Худаға* тәшәккүр ейтқандин кейин, уни мухлислириға сунди. Уларниң һәммиси униңдин ичишти.

□ **14:12 «петир нан һейтиниң биринчи күни, йәни өтүп кетиш һейтиниң қурбанлиқ қозиси союлидиған күни»** — «петир нан һейти» йәттә күн болиду, биринчи күни «өтүп кетиш» һейтиму тәң болиду. Бу күни, Йәһудийлар өйлиридә қоза союп, петир нан билән йәйду. **«Өтүп кетиш һейтиниң тамиғи»** — буниң муһим қисми «өтүп кетиш қурбанлиқ қозиси» еди («Мис.» 12:3-11, «Лав.» 23:5, «Чөл.» 28:16, «Қан.» 16:1-7ни көрүң). ■ **14:12** Мис. 12:17; Мат. 26:17; Луқа 22:7. □ **14:13 «Шәһәргә кириңлар»** — «шәһәр» — Йерусалим шәһиригә, демәк. **«у йәрдә козида су көтиривалған бир әр киши силәргә учрайду»** — Қанаанда (Пәләстиндә) әр кишиләр бүгүнгә қәдәр адәттә су көтәрмәйду. ■ **14:17** Мат. 26:20; Луқа 22:14. □ **14:18 «дәстиханда олтирип ғизаланғанда...»** — грек тилида «дәстиханда йетип ғизаланғанда...». ■ **14:18** Зәб. 40:10; Рос. 1:17. □ **14:21 «...бирақ Инсаноғлиниң тутуп берилишигә васитичи болған адәмниң һалиға вай! У адәм туғулмиған болса униңға яхси болатти!»** — Йәһуда бу сөзни аңлиғандин кейин дәрһал чиқип баш каһинларниң йениға барған болса керәк. «Маркус», «Луқа», «Юһанна»дики ««өтүп кетиш» һейтиниң кәчлик тамиғи» тоғрисидики баянларни көрүң. □ **14:22 «Әйса бир нанни қолиға елип тәшәккүр ейтқандин кейин»** — яки «Әйса нанни қолиға елип (уни) бәрикәтлигәндин кейин,...». ■ **14:22** Мат. 26:26; Луқа 22:19; 1Кор. 11:23.

24 У уларға: — Бу мениң қеним, нурғун адәмләр үчүн төкүлидиған, йеңи әһдини
түзидиған қенимдур. □
25 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, Худаниң падишалиғида йеңидин
шараптин ичидиған күнгичә, үзүм телиниң шәрбитини һәргиз ичмәймән, —
деди.
26 Улар бир мәдһийә күйини ейтқандин кейин талаға чиқип, Зәйтун теғиға қарап
кетишти.

Мухлисларниң Әйсани ташлап кетиши
Мат. 26:31-35; Луқа 22:31-34; Юһ. 13:36-38

27 Андин Әйса уларға:
Силәр һәммиңлар тандурулуп путлишисиләр, чүнки *муқәддәс язмиларда*:

«Мән падичини уруветимән,
Қойлар патипарақ болуп тарқитиветилиду» дәп пүтүлгән.□ ■
28 Лекин мән тирилгәндин кейин Галилийәгә силәрдин бурун баримән, — деди.■
29 Лекин Петрус униңға:
— Һәммәйлән тандурулуп путлашсиму, мән һәргиз путлашмаймән, деди.
30 Әйса униңға: — Мән саңа бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бүгүн, йәни бүгүн кечә
ғораз икки қетим чиллиғичә, сән мәндин үч қетим танисән, — деди.■
31 Лекин Петрус техиму қәтъийлик билән униңға:
— Сән билән биллә өлидиған иш керәк болсиму, сәндин һәргиз танмаймән, —
деди. Қалған һәммисиму шундақ дейишти.■

Әйсаниң Гетсиманә бағчисидики дуа-тилавити
Мат. 26:36-46; Луқа 22:39-46

32 Андин улар Гетсиманә дегән бир җайға кәлди. У мухлисларға: — Мән дуа-
тилавәт қилип кәлгичә, мошу йәрдә олтирип туруңлар, деди.■
33 У Петрус, Яқуп вә Юһаннани биргә елип маңди вә сүр бесип, роһ-қәлбидә
толиму пәришан болушқа башлиди. □
34 У уларға:
— Җеним өлидиғандәк бәкму азапланмақта. Силәр бу йәрдә қелип, ойғақ
туруңлар, — деди. ■
35 У сәл нерирақ берип, өзини йәргә етип дүм ятти вә мүмкин болса, у дәқиқиниң
өз бешиға чүшмәй өтүп кетиши үчүн дуа қилип:□ ■
36 — И Абба Ата, Саңа һәммә иш мүмкиндур; бу қәдәһни мәндин өткүзүвәткәйсән!
Лекин бу иш мән халиғандәк әмәс, сән халиғандәк болсун, — деди.□ ■

□ **14:24 «Бу мениң қеним, нурғун адәмләр үчүн төкүлидиған, йеңи әһдини түзидиған қенимдур»** — «йеңи әһдә» Тәврат, «Йәр.» 31:31-34, «Луқа» 22:20ни, «Ибр.» 13:20ни көрүң. Бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «әһдә» дейилиду. □ **14:27 «Мән падичини уруветимән, қойлар патипарақ болуп тарқитиветилиду»** — «Зәк.» 13:7. Мошу бешарәттә сөзлигүчи Худаниң өзи, әлвәттә. ■ **14:27** Зәк. 13:7; Мат. 26:31; Юһ. 16:32. ■ **14:28** Мат. 26:32; 28:10; Мар. 16:7. ■ **14:30** Мат. 26:34; Луқа 22:34; Юһ. 13:38. ■ **14:31** Юһ. 13:37. ■ **14:32** Мат. 26:36; Луқа 22:39; Юһ. 18:1. □ **14:33 «*Әйса* ... роһ-қәлбидә толиму пәришан болушқа башлиди»** — грек тилида «у ... роһта толиму пәришан болушқа башлиди». ■ **14:34** Юһ. 12:27. □ **14:35 «у дәқиқиниң өз бешиға чүшмәй өтүп кетиши үчүн ...»** — грек тилида «шу саатниң өз бешиға чүшмәй өтүп кетиши үчүн...». ■ **14:35** Луқа 22:41.
□ **14:36 «И Абба Ата, Саңа һәммә иш мүмкиндур»** — ибраний тилида «абба» дегән сөз оғулниң атисиға болған йеқинчилиғини билдүриду. Уйғурчидики «сөйүмлүк ата» дегәнгә йеқин келиду. Бу сөз һәм муһәббәт һәм чоңқур һөрмәтниму билдүриду. **«бу қәдәһни мәндин өткүзүвәткәйсән!»** — «бу қәдәһ» униң алдида туридиған азап-оқубәтләрни көрситиду. Тәвратниң көп йәрлиридә «қәдәһ» дәл шу мәнидә ишлитилиду (мәсилән «Зәб.» 74:9, «Йәш.» 51:17, 22, «Йәр.» 25:15дә). ■ **14:36** Юһ. 6:38.

37 У *үчәйләнниң* йениға қайтип кәлгинидә, уларниң ухлап қалғанлиғини көрүп, Петрусқа:
— Әй Симон, ухлаватамсән?! Бир саатму ойғақ туралмидиңму?! ■
38 Езиқтурулуштин сақлиниш үчүн, ойғақ туруп дуа қилиңлар. Роһ пидакар болсиму, лекин кишиниң әтлири аҗиздур, — деди.□ ■
39 Андин у йәнә берип, охшаш сөзләр билән қайтидин дуа қилди.
40 У уларниң йениға қайтип кәлгинидә, уларниң йәнә ухлап қалғанлиғини көрди, чүнки уларниң көзлири уйқиға илинған еди. Улар униңға немә дейишини билмәй қалди.
41 У үчинчи қетим уларниң йениға қайтип уларға:
— Силәр техичә ухлаватамсиләр, техичә дәм еливатамсиләр? Әнди болди бәс! Вақит-саити кәлди; мана, Инсаноғли гунакарларниң қолиға тапшурулди! □
42 Қопуңлар, кетәйли; мана, маңа сатқунлуқ қилидиған киши йеқин кәлди! — деди.

Әйсаниң тутқун қилиниши
Мат. 26:47-56; Луқа 22:47-53; Юһ. 18:3-12

43 Вә шу дәқиқидә, униң сөзи техи түгимәйла, мана, он иккәйләндин бири болған Йәһуда кәлди; униң йенида баш каһинлар, Тәврат устазлири вә ақсақаллар тәрипидин әвәтилгән қилич-тоқмақларни көтәргән зор бир топ адәм бар еди. ■
44 Униңға сатқунлуқ қилғучи улар билән аллибурун ишарәтни бекитип: «Мән кимни сөйсәм, у дәл шудур. Силәр уни тутуп, ялап елип кетиңлар» дәп келишкән еди.
45 У келип удул *Әйсаниң* алдиға берип:
— Устаз, устаз! — дәп уни сөйүп кәтти.□ ■
46 Улар униңға қол селип, уни тутқун қилди.
47 Вә униң йенида турғанлардин бирәйлән қиличини суғуруп, баш каһинниң чакириға урувиди, униң қулиқини шилип чүшүрвәтти.
48 Әйса җававән уларға:
— Бир қарақчини тутидиғандәк қилич-тоқмақларни көтирип мени тутқили кәпсиләрғу?
49 Мән һәр күни ибадәтхана һойлилирида силәр билән биллә болуп тәлим берәттим, лекин силәр у чағда мени тутмидиңлар. Лекин бу ишларниң йүз бериши муқәддәс язмиларда алдин пүтүлгәнләрниң әмәлгә ашурулуши үчүн болди, — деди.■
50 Бу чағда, һәммәйлән уни ташлап қечип кетишти. ■
51 Пәқәт учисиға канап рәхт йепинчақливалған бир жигит униң кәйнидин әгишип маңди. Яш әскәрләр уни тутувеливиди,

---

■ **14:37** Мат. 26:40; Луқа 22:45. □ **14:38 «Роһ пидакар болсиму, лекин кишиниң әтлири аҗиздур»** — «кишиниң әтлири» грек тилида «әт». Инҗилда «әт» яки «әт-тән» дайим дегидәк адәмниң өз тени тәрипидин аздурулидиған, гунакар тәбиитини көрситиду. «Рим.»дики «кириш сөз»имизни көрүң. ■ **14:38** Гал. 5:17. □ **14:41 «Силәр техичә ухлаватамсиләр, техичә дәм еливатамсиләр?»** — яки болмиса: «Әнди ухлаверисиләр, дәм еливерисиләр!» (демәк, кинайилик гәп) яки пәқәт: «Әнди ухлаңлар, дәм елиңлар!». ■ **14:43** Мат. 26:47; Луқа 22:47; Юһ. 18:3. □ **14:45 «Устаз, устаз»** — «Устаз» ибраний тилида «Рабби» дейилиду. Ибранийлар арисида адәмниң исмини икки қетим чақириш адәттә инатайин чоңқур һессият, алаһидә амрақлиқни билдүриду. ■ **14:45** 2Сам. 20:9. ■ **14:49** 1Сам. 24:14-15; Зәб. 21:7-8; 68:10; Луқа 24:25. ■ **14:50** Аюп 19:13; Зәб. 87:9, 19; Зәк.13:7

52 лекин у канап рәхттин бошинип, яланғач пети улардин қечип кәтти.□

Алий кеңәшмидә сотлиниш
Мат. 26:57-68; Луқа 22:54-55, 63-71; Юһ. 18:13-14, 19-24

53 Әнди улар Әйсани баш каһинниң алдиға елип беришти. Баш каһинлар, барлиқ
ақсақаллар билән Тәврат устазлириму у йәргә униң йениға жиғилди. □ ■
54 Петрус униңға таки баш каһинниң сарайидики һойлиниң ичигичә жирақтин
әгишип кәлди; у қаравуллар билән биллә отниң нурида отсинип олтарди.
55 Баш каһинлар вә пүтүн алий кеңәшмә әзалири Әйсани өлүмгә мәһкүм қилиш
үчүн, гува-испат издиди, амма тапалмиди. □ ■
56 Чүнки нурғун кишиләр уни әрз қилип ялған гувачилиқ бәргән болсиму,
уларниң гувалиқлири бир-биригә удул кәлмәйтти.
57 Бәзи адәмләр орнидин туруп, униң үстидин әрз қилип ялған гувалиқ берип:
58 — Биз униң: «Инсан қоли билән ясалған бу ибадәтханини бузуп ташлап, инсан
қоли билән ясалмиған башқа бир ибадәтханини үч күн ичидә ясап чиқимән»
дегәнлигини аңлидуқ, — деди. □ ■
59 Һәтта уларниң бу һәқтики гувалиқлириму бир-биригә мас кәлмиди.
60 Андин баш каһин һәммәйләнниң алдида орнидин туруп, Әйсадин:
— Қени, жавап бәрмәмсән? Булар сениң үстүңдин зади қандақ гувалиқларни
бериватиду? — дәп сориди. ■
61 Лекин Әйса шүк туруп, һеч қандақ жавап бәрмиди. Баш каһин уни қистап йәнә
униңдин:
— Сән Мубарәк Болғучиниң Оғли Мәсиһмусән? — дәп сориди.□ ■
62 Шундақ, мән өзүм, — деди Әйса, — вә силәр кейин Инсаноғлиниң Қудрәт
Егисиниң оң йенида олтиридиғанлиғини вә асмандики булутлар билән
келидиғанлиғини көрисиләр.□ ■
63 Шуниң билән баш каһин тонлирини житип ташлап:
— Әнди башқа һәр қандақ гувачиниң немә һажити? □
64 Өзүңлар бу күпүрлүкни аңлидиңлар! Әнди буниңға немә дәйсиләр? — деди.
Уларниң һәммиси у өлүм жазасиға буйрулсун, дәп һөкүм чиқиришти.

□ **14:52 «...учисиға канап рәхт йепинчақливалған бир жигит... лекин у канап рәхттин бошинип, яланғач пети улардин қечип кәтти»** — бир нәччә шәрһчиләр бу «мәлум яш жигит»ни Маркусниң өзи екән, дәп қарайду. Бизму қошулимиз. У мошу йәрдә өзини «мухлис» дәп атимайду. Бәлким у мошу йәрдә **барлиқ кишиләр**ниң Әйсадин ваз кечип уни ташлиғанлиғини тәкитлимәкчи болиду. □ **14:53 «Баш каһинлар, барлиқ ақсақаллар билән Тәврат устазлириму у йәргә униң йениға жиғилди»** — «униң йениға» баш каһин Қаяфаниң йениға, демәк. ■ **14:53** Мат. 26:57; Луқа 22:54; Юһ. 18:13,24. □ **14:55 «алий кеңәшмә»** — ибраний тилида «Санһедрин») ■ **14:55** Мат. 26:59; Рос. 6:13. □ **14:58 «Инсан қоли билән ясалған бу ибадәтханини бузуп ташлап, инсан қоли билән ясалмиған башқа бир ибадәтханини үч күн ичидә ясап чиқимән»** — «Юһ.» 2:19ни көрүң. Улар Мәсиһниң сөзини бурмилиған еди. ■ **14:58** Мар. 15:29; Юһ. 2:19. ■ **14:60** Мат. 26:62. □ **14:61 «Сән Мубарәк Болғучиниң Оғли Мәсиһмусән?»** — «Мубарәк Болғучи» — Худа Өзидур. ■ **14:61** Йәш. 53:7; Рос. 8:32. □ **14:62 «силәр кейин Инсаноғлиниң Қудрәт Егисиниң оң йенида олтиридиғанлиғини вә асмандики булутлар билән келидиғанлиғини көрисиләр»** — Тәврат, «Дан.» 7:13ни көрүң. ■ **14:62** Дан. 7:13; Мат. 16:27; 24:30; 25:31; Луқа 21:27; Рос. 1:11; 1Тес. 4:16; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. □ **14:63 «Шуниң билән баш каһин тонлирини житип ташлап...»** — баш каһин Әйсани «күпүрлүк қилди» дәп қарап, өзиниң буниңға болған чөчүши вә ғәзивини ипадиләш үчүн кийимлирини житқан. Әйсаниң өзиниң Мәсиһ екәнлигини етирап қилиши, униң Худаға хас һоқуқ вә шөһрәт мәндидур, дегәнлигидур. Йәнә шуни ейтимизки, баш каһинниң тонлирини житишниң өзи Тәврат қануниға хилап еди («Лав.» 10:6, 21:10).

65 Андин бәзилири униңға түкүрүшкә башлиди, йәнә униң көзлирини теңип,
муштлап: «Қени, *пәйғәмбәрчилик қилип* бешарәт берә!» дейишти. Қаравулларму
уни шапилақ билән качатлиди.□ ■

Петрусниң Әйсадин тениши
Мат. 26:69-75; Луқа 22:56-62; Юh. 18:15-18, 25-27

66 Петрус сарайниң төвәнки hойлисида турғанда, баш каhинниң дедәклиридин
бири келип, ■
67 иссинип олтарған Петрусни көрүп, униңға тикилип қарап:
— Сәнму Насарәтлик Әйса билән биллә едиңғу, — деди.
68 Лекин у тенип:
— Сениң немә дәватқанлиғиңни билмидим һәм чүшәнмидим, — деди-дә,
ташқириға, дәрвазиниң айваниға чиқип турди. Шу әснада ғораз бир чиллиди.
69 Уни йәнә көргән һелиқи дедәк йәнә у йәрдә турғанларға:
— Бу улардин бири, — дегили турди. ■
70 *Петрус* йәнә инкар қилди.
Бир аздин кейин, у йәрдә турғанлар Петрусқа йәнә:
— Бәрhәқ, сән уларниң бирисән. Чүнки сәнму Галилийәлик екәнсәнғу?! —
дейишти.□
71 Лекин у қаттиқ қарғашлар билән қәсәм қилип:
— Силәр дәватқан һелиқи адәмни тонумаймән! — деди.
72 Дәл шу чағда ғораз иккинчи қетим чиллиди. Петрус Әйсаниң өзигә: «Ғораз
икки қетим чиллиғичә, сән мәндин үч қетим танисән» дегән сөзини есигә алди;
вә буларни ойлап жиғлап кәтти.□ ■

15

Әйсаниң Пилатусниң алдида сотлиниши
Мат. 27:1-2, 11-14; Луқа 23:1-5; Юh. 18:28-38

1 Әтиси таң етиши биләнла, баш каhинлар ақсақаллар, Тәврат устазлири вә
пүткүл алий кеңәшмидикиләр билән мәслиһәтлишип, Әйсани бағлап апирип,
валий Пилатусқа тапшуруп бәрди.■
2 Пилатус униңдин:
— Сән Йәһудийларниң падишасиму? — дәп сориди.
У жававән: — Ейтқиниңдәк, — деди.□ ■
3 Баш каhинлар униң үстидин қайта-қайтидин әрз-шикайәтләрни қилишти.
4 Пилатус униңдин йәнә:

□ **14:65 «бәзилири униңға түкүрүшкә башлиди, йәнә униң көзлирини теңип, муштлап: «қени, *пәйғәмбәрчилик қилип* бешарәт берә!»** — «Мат.» 26:68дә мошу кишиләрниң: «... «Қени бешарәт берә, сени ким урди?» дейишкәнлигиму хатирилиду. **«Қаравулларму уни шапилақ билән качатлиди»** — яки «Қаравулларму уни арисиға еливелип качатлиди». ■ **14:65** Аюп 16:10; Йәш. 50:6; Юh. 19:3. ■ **14:66** Мат. 26:58,69; Луқа 22:55; Юh. 18:16,17. ■ **14:69** Мат. 26:71; Луқа 22:58; Юh. 18:25. □ **14:70 «Бәрhәқ, сән уларниң бирисән. Чүнки сәнму Галилийәлик екәнсәнғу?!»** — уларниң дегәнлири Петрусниң тәләппузиға асасән болса керәк. «Мат.» 26:72-73ни көрүң. □ **14:72 «...вә буларни ойлап жиғлап кәтти»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «... вә көңли бузулуп жиғлап кәтти». ■ **14:72** Мат. 26:34,75; Луқа 22:61; Юh. 13:38; 18:27. ■ **15:1** Зәб. 2:2; Мат. 27:1; Луқа 22:66; 23:1; Юh. 18:28; Рос. 3:13. □ **15:2 «У жававән: — Ейтқиниңдәк, — деди»** — Әйсаниң «Әйтқиниңдәк» дегән жававиниң грек тилида «Шундақ, лекин әhвал дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду. ■ **15:2** Мат. 27:11; Луқа 23:3; Юh. 18:33.

— Җавап бәрмәмсән? Қара, улар үстүңдин шунчивала шикайәт қиливатиду!? — дәп сориди.■
5 Бирақ Әйса йәнила һеч җавап бәрмиди; Пилатус буниңға интайин һәйран қалди.■

Әйса вә Бараббас
Мат. 27:15-31; Луқа 23:13-25; Юһ. 18:39-40; 19:1-16

6 Һәр қетимлиқ *өтүп кетиш* һейтида, халайиқ қайсибир мәһбусни тәләп қилса, валий уни қоюп берәтти.■
7 Әйни вақитта, зинданда Бараббас исимлиқ бир мәһбус бар еди. У өзи билән биллә топилаң көтәргән һәмдә топиланда қатиллиқ қилған нәччәйлән билән тәң соланған еди.■
8 Халайиқ чуқан-сүрән селип валийдин бурун һемишә уларға қилғинидәк йәнә шундақ қилишини тиләшти.□
9 Пилатус уларға:
— Силәр Йәһудийларниң падишасини қоюп беришимни халамсиләр? — деди
10 (чүнки у баш каһинларниң һәсәтхорлуғи түпәйлидин уни тутуп бәргәнлигини биләтти).
11 Лекин баш каһинлар халайиқни: «Буниң орниға, Бараббасни қоюп бәр» дәп тәләп қилишқа күшкүртти.■
12 Пилатус җававән улардин йәнә:
— Ундақ болса, силәр «Йәһудийларниң падишаси» дәп атиған кишини қандақ бир тәрәп қил дәватисиләр? — деди.
13 — Улар йәнә авазини көтирип: — Уни крестлигин! — дәп вақиришатти.
14 Пилатус уларға: — Немишкә? У немә рәзиллик өткүзүпту? — деди.
Бирақ улар техиму ғалҗирлишип:
— Уни крестлигин! — дәп вақирашти.
15 Шуңа Пилатус, халайиқни рази қилмақчи болуп, Бараббасни уларға чиқирип бәрди. Әйсани болса қамчилатқандин кейин, крестләш үчүн *ләшкәрлиригә* тапшурди.□ ■

Ләшкәрләрниң Әйсани мәсқирә қилиши

16 Андин ләшкәрләр Әйсани валий ордисидики сәйнаға елип кирип, пүтүн ләшкәрләр топини бу йәргә җәм болушқа чақирди. □ ■
17 Улар униң учисиға сөсүн рәңлик тон кийдүрүшти, андин улар тикәнлик шахчилардин тоқуған бир таҗни бешиға кийгүзди. □
18 Андин уни мубарәкләп: «Яшиғайла, и Йәһудийларниң падишаси!» дейишти.

■ **15:4** Мат. 27:13; Юһ. 19:10. ■ **15:5** Йәш. 53:7 ■ **15:6** Мат. 27:15; Луқа 23:17; Юһ. 18:39. ■ **15:7** Мат. 27:16; Луқа 23:19; Юһ. 18:40. □ **15:8 «Халайиқ чуқан-сүрән селип...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Халайиқ (валийниң) алдиға келип...» ■ **15:11** Мат. 27:20; Луқа 23:18; Юһ. 18:40; Рос. 3:14. □ **15:15 «Әйсани болса қамчилатқандин кейин...»** — Рим империйәсидә җаза қамчилири бир нәччә тасмилиқ болуп, һәр бир тасмисиға қоғушун вә устихан парчилири бағланған болиду. Қамчилиған вақтида җазаға тартилғучиЯлаңачлинип, йәргә тизландурулуп, икки йенида турған ләшкәр уни қамчилайтти. ■ **15:15** Мат. 27:26; Юһ. 19:1. □ **15:16 «валий ордисидики сәйна»** — грек (латин) тилида «прайториум». **«ләшкәрләр топи»** — (грек тилида «коһорт») 500-600 кишидин тәркиб тапқан. ■ **15:16** Мат. 27:27; Юһ. 19:2. □ **15:17 «Улар униң учисиға сөсүн рәңлик тон кийдүрүшти»** — «сөсүн рәң» шу чағда шаһанә кийимниң рәңги шундақ еди («Мат.» 27:28, «Юһ.» 19:2ни көрүң). Улар шу «шаһанә тон» арқилиқ Әйсани «сән падишаму?!» дәп мазақ қилмақчи.

19 Андин бешиға қомуш билән һадап уруп, униңға қарап түкүрүшти вә униң
алдида тиз пүкүп, сәждә қилишти.□
20 Улар уни шундақ мазақ қилғандин кейин, униңдин сөсүн тонни салдуруветип,
учисиға өз кийимлирини кийдүрди; андин улар уни крестләш үчүн елип
чиқишти.

Униң крестлиниши
Мат. 27:32-44; Луқа 23:26-39; Юһ. 19:17-19

21 Курини шәһиридин болған, Симон исимлиқ бир киши йезидин келип, у йәрдин
өтүп кетиватәтти (бу киши Искәндәр билән Руфусниң атиси еди). *Ләшкәрләр* уни
тутуп келип, *Әйсаниң* крестини униңға мәҗбурий көтәргүзди. □ ■
22 Улар Әйсани Голгота (тәрҗимиси, «баш сүйәк») дегән йәргә елип кәлди; ■
23 андин улар униңға ичиш үчүн мурмәкки арилаштурулған аччиқ шарап бәрди;
лекин у уни қобул қилмиди.□
24 Улар уни крестлигәндин кейин, кийимлирини өз ара бөлүшүвелиш үчүн, һәр
қайсисиниң үлүшини бекитишкә һәр бир кийимниң үстигә чәк ташлиди. □ ■
25 Уни крестлигән вақит күнниң үчинчи саити еди. □
26 Уни әйиплигән шикайәтнамидә «Йәһудийларниң падишаси» дәп пүтүлгән
еди. □ ■
27 Улар униң билән тәң икки қарақчиниму крестлиди, бири оң тәрипидә, йәнә
бири сол тәрипидә еди.
28 Шундақ қилип, муқәддәс язмилардики: «У җинайәтчиләрниң қатарида
саналди» дегән сөз әмәлгә ашурулди. □ ■
29 У йәрдин өткәнләр башлирини чайқишип, уни һақарәтләп:
— Уһуй, сән ибадәтханини бузуп ташлап, үч күн ичидә қайтидин ясап чиқидиған
адәм, ■
30 әнди өзүңни қутқузуп кресттин чүшүп баққина! — дейишти.
31 Баш каһинлар билән Тәврат устазлириму өз ара шундақ мәсқирә қилип:
— У башқиларни қутқузуптикән, өзини қутқузалмайду.
32 Исраилниң падишаси болған Мәсиһ әнди кресттин чүшүп бақсунчу, шуни
көрсәкла униңға етиқат қилимиз! — дейишти. Униң билән тәң крестләнгәнләрму
уни шундақ һақарәтләшти.

Әйсаниң өлүми
Мат. 27:45-56; Луқа 23:44-49; Юһ. 19:28-30

□ **15:19 «андин бешиға қомуш билән һәдәп уруп...»** — яки «андин бешиға һаса билән һәдәп уруп...». □ **15:21 «Ләшкәрләр уни тутуп келип, Әйсаниң крестини униңға мәҗбурий көтәргүзди»** — «Әйсаниң крести» тоғрилиқ: Әйса өзини җазалайдиған қурал болған шу крест (чапрас яғач)ни йүдүп меңиши керәк еди. У шундақ қаттиқ қамчиланғанки, һалсирап йүдүп маңалмиса керәк. ■ **15:21** Мат. 27:32; Луқа 23:26. ■ **15:22** Мат. 27:33; Луқа 23:33; Юһ. 19:17. □ **15:23 «... улар униңға ичиш үчүн мурмәкки арилаштурулған аччиқ шарап бәрди; лекин у уни қобул қилмиди»** — крестқә миқлинидиғанларға ағриқни пәсәйтиш мәхситидә дора арилаштурулған шарап берилидикән. Бирақ Әйса рәт қилди. □ **15:24 «һәр қайсисиниң үлүшини бекитишкә һәр бир кийимниң үстигә чәк ташлиди»** — яки «һәр қайсисиниң үлүшини бекитишкә кимийимлири үчүн чәк ташлиди». ■ **15:24** Зәб. 21:19; Мат. 27:35; Луқа 23:34; Юһ. 19:23. □ **15:25 «күнниң үчинчи саити»** — һазирқи вақит болса, әтигән саат тоққуз еди. □ **15:26 «Уни әйиплигән шикайәтнамидә «Йәһудийларниң падишаси» дәп пүтүлгән еди»** — бу шикайәтнамә униң бешиниң жуқури тәрипигә бекитилгән еди («Мат.» 27:37). ■ **15:26** Мат. 27:37; Луқа 23:38; Юһ. 19:19. □ **15:28 «У җинайәтчиләрниң қатарида саналди»** — «Йәш.» 53:12. ■ **15:28** Йәш. 53:12; Луқа 22:37. ■ **15:29** Зәб. 21:8-9; 68:20-23; 108:25; Мат. 27:39; Луқа 23:35; Юһ. 2:19.

33 Әнди *күнниң* алтинчи саити кәлгәндә, пүткүл зиминни қараңғулуқ қаплиди вә
тоққузинчи саитигичә давам қилди. □ ■
34 Тоққузинчи саттә Әйса жуқури аваз билән: «Елои, Елои, лама шавақтани?»,
мәнаси: — «Худайим, Худайим, мени немишкә ташливәттиң?» дәп қаттиқ нида
қилди.□ ■
35 У йәрдә туруватқанларниң бәзилири буни аңлап:
— Мана, у Иляс пәйғәмбәргә нида қиливатиду, — дейишти.
36 Улардин бирәйлән жүгүрүп берип, бир парчә булутни аччиқ шарапқа чилап,
қомушниң учиға селип униңға ичкүзүп:
— Тохтап туруңлар! Қарап бақайли, иляс *пәйғәмбәр* уни чүшүргили келәрмекин?
— деди.■
37 Әйса қаттиқ вақириди-дә, роһини қоюватти. □
38 Вә *шу әснада* ибадәтханиниң ичкири пәрдиси жуқуридин төвәнгә икки парчә
бөлүп житилди.□ ■
39 Әнди униң удулида турған йүз беши униң қандақ нида қилип роһини
қоюватқәнлигини көрүп:
— Бу адәм һәқиқәтән Худаниң оғли екән! — деди.■
40 У йәрдә йәнә бу ишларға жирақтин қарап туруватқан бир нәччә аялларму бар
еди. Уларниң арисида Магдаллиқ Мәрйәм, кичик Яқуп билән Йосәниң аниси
Мәрйәм вә Саломилар бар еди. □ ■
41 Улар әслидә Әйса Галилийә өлкисидә турған вақитта униңға әгишип, униң
хизмитидә болғанлар еди; булардин башқа униң билән Йерусалимға биргә
кәлгән йәнә нурғун аялларму *униң әһвалиға* қарап туратти.■

Әйсаниң дәпнә қилиниши
Мат. 27:57-61; Луқа 23:50-56; Юһ. 19:38-42

42 Кәчқурун кирип қалғанда («тәйярлаш күни», йәни шабат күнининң алдинқи
күни болғачқа), □ ■
43 алий кеңәшминиң толиму мөтивәр әзаси, Ариматиялиқ Йүсүп бар еди. Уму
Худаниң падишалиғини күтүватқан болуп, жүръәт қилип *валий* Пилатусниң
алдиға кирип, униңдин Әйсаниң жәситини беришни тәләп қилди.
44 Пилатус Әйсаниң аллиқачан өлгәнлигигә һәйран болди; у йүз бешини чақирип,
униңдин Әйсаниң өлгинигә хелә вақит болдиму, дәп сориди.

□ **15:33 «күнниң алтинчи саити кәлгәндә, пүткүл зиминни қараңғулуқ қаплиди вә тоққузинчи саитигичә давам қилди»** — һазирқи вақит системиси бойичә мошу һаләт чүш вақтидин (саат он иккиддин) башлап саат үчкичә давам қилди. ■ **15:33** Мат. 27:45; Луқа 23:44. □ **15:34 «Тоққузинчи саттә»** — һазирқи вақит болса саат үчләрдә. **«Елои, Елои, лама шавақтани?», мәнаси: — «Худайим, Худайим, мени немишкә ташливәттиң?»** — «Зәб.» «21:1-2»ни көрүң. ■ **15:34** Зәб. 21:2-3; Мат. 27:46. ■ **15:36** Зәб. 68:22; Юһ. 19:29. □ **15:37 «Әйса... роһини қоюватти»** — «роһини қоюватти» дегәнниң башқа бир хил тәржимиси «Әйса... тиниқини тохтатти». □ **15:38 «... шу әснада ибадәтханиниң ичкири пәрдиси жуқуридин төвәнгә икки парчә бөлүп житилди»** — бу пәрдә ибадәтханидики әң муқәддәс жайни муқәддәс жайдин айрип туридиған пәрдә болуп, униң житилиши инсанларниң Худаниң алдиға баридиған йолиниң Әйсаниң өлүми билән ечилғанлиғини билдүриду (ибадәтханидики «муқәддәс жай»ни сирттики һойлидин айрийдиған йәнә бир «сиртқи пәрдә» бар еди, лекин буни көрситиш үчүн адәттә башқа аталғу ишлитилиду). ■ **15:38** 2Тар. 3:14; Мат. 27:51; Луқа 23:45. ■ **15:39** Мат. 27:54; Луқа 23:47. □ **15:40 «Йосәниң аниси Мәрйәм»** — «Мат.» 27:56дә «Йүсүпниң аниси Мәрйәм». ■ **15:40** Мат. 27:55; Луқа 23:49. ■ **15:41** Луқа 8:2, 3. □ **15:42 «тәйярлаш күни»** — адәттә шабат күнининң алдинқи күнини көрситиду. Шабат күнидә һәр қандақ ишләш (мәсилән отун териш, от йеқиш, хемир жуғуруш қатарлиқлар) мәнъий қилинғачқа, шабат күнидики барлиқ тамақларни андинқи күни, йәни жүмә күнидә тәйярлаш керәк еди. Униң үстигә, қаидә бойичә, өлтүрүлгәнләрниң жәсити шабат күнидә кресттә қалса болмайтти («Қан.» 21:23ни көрүң). ■ **15:42** Мат. 27:57; Луқа 23:50; Юһ. 19:38.

45 Йүз бешидин әһвални уққандин кейин, Йүсүпкә җәсәтни бәрди.
46 Йүсүп есил канап рәхт сетивелип, җәсәтни *кресттин* чүшүрүп канап рәхттә
кепәнлиди вә уни кияда оюлған бир қәбиргә қойди; андин қәбирниң ағзиға бир
ташни домилитип қойди.■
47 Вә Магдаллиқ Мәрйәм билән Йосәниң аниси Мәрйәм униң қоюлған йерини
көрүвалди.

16

Әйса өлүмдин тирилиду
Мат. 28:1-8; Луқа 24:1-12; Юһ. 20:1-10

1 Шабат күни өтүши биләнла, Магдаллиқ Мәрйәм, Яқупниң аниси Мәрйәм
вә Саломилар берип Әйсаниң җәситигә сүрүш үчүн хушпурақлиқ буюмларни
сетивалди.□ ■
2 Һәптиниң биринчи күни улар бәк балдур, таң сәһәрдә орнидин туруп, күн
чиқиши билән қәбиргә барди.□
3 Улар өз ара: «Бизгә қәбирниң ағзидики ташни ким домилитишип берәр?»
дейишти.
4 Лекин улар башлирини көтирип қаривиди, ташниң бир янға
домилитиветилгинини көрди — әслидә у таш наһайити йоған еди.
5 Улар қәбиргә киргәндә, оң тәрәптә олтарған, ақ тон кийгән, яш бир адәмни
көрди, вә қаттиқ дәккә-дүккигә чүшти.■
6 Лекин у уларға:
— Дәккә-дүккигә чүшмәңлар. Силәр крестләнгүчи Насарәтлик Әйсани
издәватисиләр. У тирилди, у бу йәрдә әмәс. Мана улар уни қойған җай!■
7 Лекин бериңлар, униң мухлислириға вә Петрусқа: «У Галилийәгә силәрдин авал
баридикән; у силәргә ейтқинидәк, силәр уни шу йәрдә көридикәнсиләр» дәңлар,
— деди.□ ■
8 Улар қәбирдин чиқипла бәдәр қачти. Уларни титрәк бесип һошини йоқитай
дегән еди; бәк қорқуп кәткәчкә, һеч кимгә һеч немини ейтмиди.□ ■

Әйсаниң магдаллиқ Мәрйәмгә көрүнүши
Мат. 28:9-10; Юһ. 20:11-18; Луқа 24:13-35

■ **15:46** Мат. 12:40; 26:12; 27:60; Луқа 23:53. □ **16:1 «Шабат күни өтүши биләнла»** — шабат күни шәнбә күни кәчтә күн петиши билән башлинатти. **«... Әйсаниң җәситигә сүрүш үчүн хушпурақлиқ буюмларни сетивалди»** — яки «Әйсаниң җәситигә сүрүш үчүн хушпурақлиқ буюмларни сетивалған еди». Бу ишқа қариғанда, аяллар униң өлүмдин тирилидиғанлиғини һеч ойлап бақмиған еди! ■ **16:1** Мат. 28:1; Луқа 24:1; Юһ. 20:1. □ **16:2 «һәптиниң биринчи күни»** — йәни йәкшәнбә күни. ■ **16:5** Мат. 28:2; Юһ. 20:12. ■ **16:6** Мат. 28:5; Луқа 24:5. □ **16:7 «..бериңлар, униң мухлислириға вә Петрусқа: «У Галилийәгә силәрдин авал баридикән; у силәргә ейтқинидәк, силәр уни шу йәрдә көридикәнсиләр» дәңлар»** — Маркус беваситә демигини билән һәммимиз бу сөзлигүчи «яш адәм»ни пәриштә дәп билимиз (5-айәтни көрүң). ■ **16:7** Мат. 26:32; 28:10; Мар. 14:28; Рос. 1:3; 13:31; 1Кор. 15:5. □ **16:8 «һеч кимгә һеч немини ейтмиди»** — мәнаси, бәлким мухлислиридин башқа һеч кимгә ейтмиди (мәсилән, «Мат.» 28:8, 10ни көрүң). ■ **16:8** Мат. 28:8; Луқа 24:9; Юһ. 20:18.

9 Әйса һәптиниң биринчи күни таң сәһәрдә тирилгәндин кейин, авал Магдаллиқ
Мәрйәмгә көрүнди. У әслидә униңдин йәттә жинни һайдиватқан еди. □ ■
10 Мәрйәм чиқип, матәм тутуп жиғлишип турған, бурун униң билән билллә
болғанларға хәвәр бәрди.
11 Униң тирик екәнлигини вә Мәрйәмгә көрүнгәнлигини аңлиғанда, улар
ишәнмиди.

Әйсаниң икки мухлисиға көрүнүши

12 Бу ишлардин кейин, у уларниң ичидики йезиға кетиватқан иккиләнгә башқа
сиyақта көрүнди. ■
13 Буларму қалғанларниң йениға қайтип, уларға хәвәр қилған болсиму, лекин
улар буларғиму ишәнмиди.

Әйсаниң он бир мухлисиға көрүнүши
Мат. 28:16-20; Луқа 24:36-49; Юһ. 20:19-23; Рос. 1:6-8

14 Андин он бирәйлән дәстиханда олтирип ғизалиниватқанда, у уларға көрүнди
вә уларниң етиқатсизлиғи вә таш жүрәклиги үчүн уларни тәнбиһ берип
әйиплиди; чүнки улар өзиниң тирилгинини көргәнләргә ишәнмигән еди.■
15 У уларға мундақ деди:
— Пүткүл жаһанға берип, яритилғучиларниң һәр биригә хуш хәвәрни
жакалаңлар. ■
16 Етиқат қилип, чөмүлдүрүшни қобул қилғанлар қутқузулиду. Етиқат
қилмиғанлар болса гунаға бекитилиду.■
17 Етиқат қилғанларниң излириға мошундақ мөҗизилик аламәтләр әгишип
һәмраһ болиду: — улар Мениң намим билән жинларни һайдиветиду; улар йеңи
тилларда сөзләйду, □ ■
18 улар иланларни қоллирида тутиду, һәр қандақ зәһәрлик нәрсини ичсиму,
уларға зәрәр йәткүзмәйду; қоллирини бемарларға тәккүзүп қойса, кесәллири
сақийип кетиду.□ ■

Әйсаниң асманға көтирилиши
Луқа 24:50-53; Рос. 1:9-11

□ **16:9 «Әйса һәптиниң биринчи күни таң сәһәрдә тирилгәндин кейин, авал магдаллиқ Мәрйәмгә көрүнди. У әслидә униңдин йәттә жинни һайдиватқан еди...»** — 9-20-айәтләр икки қедимий көчүрмидин башқа, һәммә көчүрмиләрдин тепилиду. Биз уларниң «Маркус»ниң һәқиқий бир қисми екәнлигигә һеч гуманимиз йоқ; бирақ мошу йәрдә сәһипә чәклимисидин толуқ испат кәлтүрәлмәймиз. Инглизчә билидиған оқурмәнләрниң «Ден Бургон»ниң ««Маркус»ниң ахирқи он икки айәтлири» дегән китавини Интернеттин тапалайдиғанлиғиға ишинимиз. ■ **16:9** Луқа 8:2; Юһ. 20:14,16. ■ **16:12** Луқа 24:13. ■ **16:14** Луқа 24:36; Юһ. 20:19; 1Кор. 15:5. ■ **16:15** Мат. 28:19; Юһ. 15:16. ■ **16:16** Юһ. 3:18; 12:48. □ **16:17 «йеңи тиллар»** — демәк өзи үгәнмигән тиллар. «Рос.» 2:4-11ни, «1Кор.» 12-, 14-бапни вә мунасивәтлик изаһатларни көрүң. ■ **16:17** Луқа 10:17; Рос. 2:4; 5:16; 8:7; 10:46; 16:18; 19:6,12. □ **16:18 «улар иланларни қоллирида тутиду...»** — мәсилән, «Рос.» 28:3-6ни көрүң. **«Етиқат қилғанларниң излириға мошундақ мөҗизилик аламәтләр әгишип һәмраһ болиду... , ... қоллирини бемарларға тәккүзүп қойса, кесәллири сақийип кетиду»** — ениқки, етиқат қилғучилар үчүн «мөҗизилик аламәтләр» Мәсиһкә иман-ишәш кәлтүргәндин **кейинла** келиду («мошундақ мөҗизилик аламәтләр **әгишип** һәмраһ болиду» (17-айәт)). «Аламәтләрни көрсәм, **андин** ишинимән» дегүчиләр һәрдайим көп, әлвәттә. ■ **16:18** Луқа 10:19; Рос. 28:5, 8.

19 Шуңа Рәб уларға бу сөзләрни қилип болғандин кейин, асманға көтирилди,
Худаниң оң йенида олтарди. □ ■
20 Мухлислар чиқип, һәр йәргә берип хуш хәвәрни җакалап жүрди. Рәб улар
билән тәң ишләп, сөз-каламиға һәмраһ болуп әгәшкән мөҗизилик аламәтләр
билән униңға испат бәрди.□ ■

□ **16:19 «Шуңа Рәб уларға бу сөзләрни қилип болғандин кейин, асманға көтирилди, Худаниң оң йенида олтарди»** — «шуңа» — Рәб вәдә қилған «мөҗизилик аламәтләр» пәқәт Муқәддәс Роһ арқилиқ болатти; у әршкә көтирилмигән болса, Муқәддәс Роһ келәлмәйтти. **Шуңа** (Өз сөз-каламини исшпатлайдиған мөҗизилик аламәтләрни мүмкин қилиш үчүн) у әршкә көтирилмисә болмайтти. ■ **16:19** Луқа 24:50,51; Рос. 1:9. □ **16:20 «Рәб улар билән тәң ишләп...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Рәб Әйса улар билән тәң ишләп...» дейилиду. ■ **16:20** Рос. 1:2; 14:3; 1Тим. 3:16; Ибр. 2:4.

Луқа

«Луқа баян қилған хуш хәвәр» •••• Муқәддимә

1 Гәрчә нурғун адәмләр аримизда мутләқ ишәшлик дәп қаралған ишларни топлап
йезишқа киришкән болсиму,□
2 (худди сөз-каламға баштин-ахир өз көзи билән гувачи болғанлар, шундақла уни
сақлап йәткүзгүчиләрниң бизгә аманәт қилған баянлиридәк),□
3 мәнму барлиқ ишларни баштин тәпсилий тәкшүрүп ениқлиғандин кейин, и
һөрмәтлик Теофилус җанаблири, силигә бу ишларни тәртиви бойичә йезишни
лайиқ таптим.□
4 Буниңдин мәхсәт, сили қобул қилған тәлимләрниң мутләқ һәқиқәт екәнлигигә
җәзм қилишлири үчүндур.

Йәһя пәйғәмбәрниң туғулушидин бешарәт

5 Йәһудийә өлкисигә падиша болған Һерод сәлтәнәт қилған күнлиридә, «Абия»
каһинлиқ нөвитидин бир каһин бар болуп, исми Зәкәрия еди. Униң аялиму
Һарунниң әвладидин болуп, исми Елизабит еди.□ ■
6 Улар иккиси Худаниң алидида һәққаний кишиләр болуп, Пәрвәрдигарниң
пүтүн әмир-бәлгүлимилири бойичә әйипсиз маңатти.□

□ **1:1 «нурғун адәмләр аримизда мутләқ ишәшлик дәп қаралған ишларни топлап йезишқа киришкән болсиму,...»** — «аримизда» — демәк Әйса Мәсиһкә әгәшкәнләр арисида. «Аримизда мутләқ ишәшлик дәп қаралған ишлар» дегәнликниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Аримизда (толуқ) әмәлгә ашурулған ишлар». Иккила тәрҗимиси охшашла Әйса Мәсиһгә мунасивәтлик ишларни көрситиду, әлвәттә. □ **1:2 «сөз-калам»** — мошу йәрдә Әйса Мәсиһниң өзини, шундақла униң тапшурған барлиқ тәлимини көрситиду. **«сақлап йәткүзгүчиләр»** — яки «ғоҗидар» дегәнниң мошу йәрдә алаһидә мәнаси бар. Улар Әйса Мәсиһниң қилған сөзлири вә паалийәтлиригә болған өз гувачилиғини ағзаки тарихларға айландурди, шундақла уни башқиларға ядлитип тапшурди. Мошу «сақлап йәткүзгүчиләр» барлиқ етиқатчиларниң җамаитиниң хизмитидә болуп «калам-соз»ниң тарихлирини сақлаш үчүн мәсъул болған «аманәтчиләр» еди. Шуниң билән бәзилири бу ағзаки тарихларни йезишқа киришкән еди. Луқа болса бу тарихларни (1) тәкшүрүп ениқлиған (2) андин уларни мутләқ ишәшлик дәп испатлиған әһвалда буларни тәртип бойичә хатирилигән еди. □ **1:3 «мәнму барлиқ ишларни баштин тәпсилий тәкшүрүп ениқлиғандин кейин...»** — «баштин» дегән бу сөз грек тилида мошу йәрдә икки бислиқ сөз болуп, униң асаслиқ мәнаси: Луқа «баян»ида хатирилигән барлиқ вақиәләрни у пәқәт **өз көзи билән көргән гувачилар**ниң ағзидин аңлап хатирилигән; «баштин» йәнә қошумчә: «жуқуридин», «әрштин» дегәнни билдүриду; демәк, Луқа бу хатирини йезишқа әрштин болған түрткә бар еди. Башқичә ейтқанда, у уни Муқәддәс Роһниң йолйоруғи вә илһами астида язған. **«Теофилус»** —Муну кишиниң салаһийити тоғрилиқ Инҗилдики «кириш сөз»имизни көрүң. Мәнаси «Худани сөйгүчи». □ **1:5 ««Абия» каһинлиқ нөвитидин бир каһин бар болуп, исми Зәкәрия еди** — «Абия» каһинлиқ нөвити» «1Тар.» 24:10дә, каһинларниң җәмәтиниң ибадәтханидики «диҗорнилиқ» тизимлигини көрситиду. Каһинларниң (һәммиси Һарунниң әвлатлири) жиллиқ хизмити 24 нөвәткә бөлүнәтти. «каһинлиқ җәмәти»дикиләрниң һәр биригә ибадәтханида ишләшкә он бәш күн нөвәт келәтти. «Абия» нөвити» бу жигирмә төрт нөвәттин бири еди. Миладийә биринчи әсирдә, каһинларниң санлириға асасән, һәр бир каһин өмридә «муқәддәс җай»да хушбуй селиштин ибарәт имтиязлиқ хизмәткә бирла қетим муйәссәр болуши мүмкин еди. **«Униң аялиму Һарунниң әвладидин болуп...»** — Муса пәйғәмбәрниң акиси «Һарун» биринчи «баш каһин» еди; кейин униң барлиқ әркәк әвлатлири каһинлиқ хизмитидә болушқа муйәссәр еди. ■ **1:5** 1Тар. 24:10. □ **1:6 «Улар иккиси Худаниң алидида һәққаний кишиләр болуп, Пәрвәрдигарниң пүтүн әмир-бәлгүлимилири бойичә әйипсиз маңатти»** — уларниң «һәққаний» вә «әйипсиз» дейилгәнлиги уларни «гунасиз» дегәнлик әмәс. Тәврат қануни бойичә кишиләр өз гуналирини тонуп йетип, шундақла Тәврат бойичә керәк болған гунани тиләйдиған қурбанлиқларни сунған болса, Худа алдида әйипсиз дәп һесаплинатти.

7 Амма Елизабит туғмас болғачқа, улар пәрзәнт көрмигән еди. Униң үстигә улар
иккиси хеләла яшинип қалған еди.□
8 У өз түркүмидики каһинлар арисида *ибадәтханида* нөвәтчилик вәзиписини Худа
алдида ада қиливатқанда,■
9 *шу чағдики* каһинлиқ адити бойичә, улар Пәрвәрдигарниң «муқәддәс җай»иға
кирип хушбуй селишқа муйәссәр болушқа чәк ташлиғанда шундақ болдики, чәк
униңға чиқти. ■
10 Әнди у хушбуй селиватқан вақтида, җамаәт ташқирида туруп дуа
қилишиватетти. □
11 Туюқсиз Пәрвәрдигарниң бир пәриштиси униңға хушбуйгаһниң оң тәрипидә
көрүнди.
12 Уни көргән Зәкәрия һодуқуп қорқунучқа чөмүп кәтти.
13 Бирақ пәриштә униңға:
— Әй Зәкәрия, қорқмиғин! Чүнки тилигиң иҗабәт қилинди, аялиң Елизабит саңа
бир оғул туғуп бериду, сән униң исмини Йәһя қойғин. □ ■
14 У саңа шат-хурамлиқ елип келиду, униң дунияға келиши билән нурғун
кишиләр шатлиниду. ■
15 Чүнки у Пәрвәрдигарниң нәзиридә улуқ болиду. У һеч қандақ һарақ-шарап
ичмәслиги керәк; һәтта анисиниң қосиғидики вақтидин тартипму Муқәддәс
Роһқа толдурулған болиду. ■
16 У Исраиллардин нурғунлирини Пәрвәрдигар Худасиниң йениға қайтуриду. ■
17 У *Рәбниң* алдида Илияс пәйғәмбәргә хас болған роһ вә күч-қудрәттә
болуп, атиларниң қәлблирини балиларға майил қилип, итаәтсизләрни
һәққанийларниң ақиланилигигә киргүзүп, Рәб үчүн тәйярланған бир хәлиқни
һазир қилиш үчүн униң алдида маңиду, — деди.□ ■
18 Зәкәрия болса пәриштидин: Мәнму қерип қалған, аялимму хелә яшинип
қалған турса, бу ишни қандақ җәзм қилалаймән? — дәп сориди.■
19 Пәриштә җававән:
— Мән Худаниң һозурида турғучи Җәбраилмән. Саңа сөз қилишқа, бу хуш
хәвәрни саңа йәткүзүшкә мән әвәтилдим.
20 Вақит-саити кәлгәндә чоқум әмәлгә ашурулидиған бу сөзлиримгә
ишәнмигәнлигиң түпәйлидин, бу ишлар әмәлгә ашурулған күнигичә мана
сән тилиң тутулуп, зуванға келәлмәйсән, — деди.

□ **1:7 «... Елизабит туғмас болғачқа, улар пәрзәнт көрмигән еди. Униң үстигә улар иккиси хеләла яшинип қалған еди»** — мошу йәрдин оқурмәнләргә еникки, Худадин қорқидиған адәм аяли туғмас болсиму, немила болмисун шу сәвәптин аяли билән һәргиз аҗрашмайду. ■ **1:8** 1Тар. 24 ■ **1:9** Мис. 30:7; Лав. 16:17. □ **1:10 «Әнди у хушбуй селиватқанда, җамаәт ташқирида туруп дуа қилишиватетти»** — ««муқәддәс җай»ға кирип хушбуй селиш» вәзиписи һәр күни әтигәндә саат тоққузда вә чүштин кейин саат үчтә, икки қетимла ада қилинатти («Мис.» 30:7-8). □ **1:13 «аялиң Елизабит саңа бир оғул туғуп бериду, сән униң исмини Йәһя қойғин»** — «Йәһя» ибраний вә грек тиллирида «Юһанна» («Пәрвәрдигарниң шапқити» дегән мәнидә) билән ипадилиниду («Йәһя» әсли әрәбчә сөз еди). «Йәһя» дегән исим оқурмәнләргә мошу шәкилдә тонуш болғанлиғи үчүн уни мошу тәрҗимидә ишләттуқ. ■ **1:13** Луқа 1:60. ■ **1:14** Луқа 1:58. ■ **1:15** Чөл. 6:1-8; һак. 13:4. ■ **1:16** Мал. 3:24; Мат. 11:14. □ **1:17 «итаәтсизләрни һәққанийларниң ақиланилигигә киргүзүп...»** — «итаәтсизләр» Худаға итаәт қилмайдиғанлар.«ақиланилигигә» грек тилида «һәққанийларниң ойлириға». **«У Рәбниң алдида Илияс пәйғәмбәргә хас болған роһ вә күч-қудрәттә болуп.... Рәб үчүн тәйярланған бир хәлиқни һазир қилиш үчүн униң алдида маңиду...»** — мошу йәрдә «Рәбниң алдида» грек тилида «униң алдида». Бу сөз Тәвраттики «Йәш.» 40:1-11, «Мал.» 3:1 вә 4:5-6гә асасланған; бу улуқ бешарәтләр бойичә Рәб Өзи йәр йүзигә кәлмәкчи болиду; бирақ униңдин авал әвәтилгән «алдин жүргүчи»си униң үчүн бир хәлиқни (товиға кәлтүрүп) тәйярлиши билән йол тәйярлайду. Бешарәт қилинған бу әлчи Йәһя өзи еди, әлвәттә. ■ **1:17** Мал. 3:23-24; Мат. 3:2; Мар. 9:12. ■ **1:18** Яр. 17:17.

21 Әнди жамаәт Зәкарияни күтүп туратти; улар у муқәддәс жайда немә үчүн бунчивала һаял болди, дәп һәйран қалғили турди.
22 У чиққанда уларға гәп қилалмиди; униң уларға қол ишарәтлирини қилишидин, шундақла зуван сүрәлмигәнлигидин улар униң муқәддәс жайда бирәр аламәт көрүнүшни көргәнлигини чүшинип йәтти.
23 Шундақ болдики, униң *ибадәтханидики* хизмәт муддити тошуши биләнла, у өйигә қайтти.
24 Дәрвәқә, бир нәччә күндин кейин униң аяли Елизабит һамилдар болди; у бәш айғичә тала-түзгә чиқмай:
25 «Әнди Пәрвәрдигар мениң һалимға нәзирини чүшүрүп, мени халайиқ арисида номусқа қелиштин халас қилип, маңа бу күнләрдә шунчилик шапаәт көрсәтти» — деди.■

Әйсаниң дунияға келишидин бешарәт

26-27 *Елизабит һамилдар болуп* алтә ай болғанда, пәриштә Жәбраил Худа тәрипидин Галилийә өлкисидики Насарәт дегән бир шәһәргә, пак бир қизниң қешиға әвәтилди. Қиз болса Давут *падишаниң* жәмәтидин болған Йүсүп исимлиқ бир кишигә дейишип қоюлған еди; қизниң исми болса Мәрйәм еди.■
28 Жәбраил униң алдиға кирип униңға:
— Салам саңа, әй шәпқәткә муйәссәр болған қиз! Пәрвәрдигар саңа ярдур! — деди.□
29 У пәриштини көргәндә, униң сөзидин бәк һодуқуп кәтти, көңлидә бундақ салам сөзи зади немини көрситидиғанду, дәп ойлап қалди.
30 Пәриштә униңға:
— Әй Мәрйәм, қорқмиғин. Сән Худа алдида шәпқәт тапқансән.
31 Мана, сән һамилдар болуп бир оғул туғисән, сән униң исмини Әйса дәп қойисән. □ ■
32 У улуқ болиду, һәммидин Алий Болғучиниң оғли дәп атилиду; вә Пәрвәрдигар Худа униңға атиси Давутниң тәхтини ата қилиду. □ ■
33 У Яқупниң жәмәти үстигә мәңгү сәлтәнәт қилиду, униң падишалиғи түгимәстур, — деди.□ ■
34 Мәрйәм әнди пәриштидин: — Мән техи әр кишигә тәгмигән турсам, бу иш қандақму мүмкин болсун? — дәп сориди.
35 Пәриштә униңға җававән: — Муқәддәс Роһ сениң вужудуңға чүшиду вә һәммидин Алий Болғучиниң күч-қудрити саңа сайә болуп йеқинлишиду. Шуңа, сәндин туғулидиған муқәддәс *пәрзәнт* Худаниң Оғли дәп атилиду. □
36 Вә мана, туққиниң Елизабитму яшинип қалған болсиму, оғулға һамилдар болди; туғмас дейилгүчиниң қосақ көтәргинигә һазир алтә ай болуп қалди.

■ **1:25** Яр. 30:23; Йәш. 4:1. ■ **1:26-27** Мат. 1:18. □ **1:28 «Әй шәпқәткә муйәссәр болған қиз!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «Әй, қиз-аяллар ичидә бәхитликтурсән!» дегән сөзләрму қошулиду. 42-айәтниму көрүң. □ **1:31 «сән униң исмини Әйса дәп қойисән»** — «Әйса» грек тилида «Йесус», ибраний тилида «Йәшуа», мәнаси «Қутқузғучи Яһ» яки «Яһ ниҗаттур». Оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, «Яһ» болса «Яһвәһ» (Пәрвәрдигар)ниң қисқартилмисидур. «Мат.» 1:21ниму вә униң изаһитини көрүң. ■ **1:31** Йәш. 7:14. □ **1:32 «Пәрвәрдигар Худа униңға атиси Давутниң тәхтини ата қилиду»** — Тәвраттики көп бешарәтләрдә Қутқузғучи-Мәсиһ (1) Давутниң бевиситә әвлади болиду; (2) униң тәхтигә варис болуп авал Исраилға, андин пүткүл дунияға падиша болиду, дәп ениқ көрситилиду (мәсилән «Зәбур» 17-күй (болупму 43-айәт), 88:27-38, 131:11:, «Йәш.» 9:6-7, 16:5, «Йәр.» 23:5, «Ам.» 9:11-12, «Дан.» 2:44, 7:13-14, 27, «Мик.» 5:2-4 қатарлиқлар). ■ **1:32** 2Сам. 7:12; Зәб. 131:11; Йәш. 9:6; 54:5. □ **1:33 «Яқупниң жәмәти»** — пүткүл Исраил хәлқини көрситиду. ■ **1:33** 1Тар. 22:10; Зәб. 44:7; 88:37; Йәр. 23:5; Дан. 7:14,27; Мик. 4:7; Ибр. 1:8. □ **1:35 «сәндин туғулидиған муқәддәс пәрзәнт Худаниң Оғли дәп атилиду»** — яки «сәндин туғулидиған пәрзәнт муқәддәс, Худаниң Оғли дәп атилиду».

37 Чүнки Худа билән һеч қандақ иш мүмкин болмай қалмайду, — деди.■
38 Мәрйәм: — Мана Пәрвәрдигарниң дедигимән; маңа сөзүң бойичә болсун, —
деди. Шуниң билән пәриштә униң йенидин кәтти.

Мәрйәмниң Елизабитни йоқлиши

39 Мәрйәм шу күнләрдә орнидин қопуп алдирап Йәһудийә тағлиқ районидики
бир шәһәргә барди.
40 У Зәкарияниң өйигә кирип, Елизабитқа салам бәрди.
41 Вә шундақ болдики, Елизабит Мәрйәмниң салимини аңлиғандила, қосиғидики
бовақ ойнақлап кәтти. Елизабит болса Муқәддәс Роһқа толдурулуп, жуқури аваз
билән тәнтәнә қилип мундақ деди:
— Қиз-аяллар ичидә бәхитликтурсән, қосиғиңдики мевиму бәхитликтур! □
43 Маңа шундақ *шәрәп* нәдин кәлдикин, Рәббимниң аниси болғучи мени йоқлап
кәлди!
44 Чүнки мана, салимиң қулиқимға киргәндила, қосиғимдики бовақ сөйүнүп
ойнақлап кәтти.
45 Ишәнгән қиз нәқәдәр бәхитликтур; чүнки униңға Пәрвәрдигар тәрипидин
ейтилған сөз җәзмән әмәлгә ашурулиду!□ ■

Мәрйәм бешарәт қилип Худаға мәдһийә оқуйду

46 Мәрйәмму хуш болуп мундақ деди: —

«Җеним Рәбни улуқлайду,
47 роһум Қутқузғучим Худадин шатланди,□
48 Чүнки У дедигиниң мискин һалиға нәзәр салди;
Чүнки мана, шундин башлап барлиқ дәвирләр мени бәхитлик дәп атайду;
49 Чүнки Қадир Болғучи мән үчүн улуқ ишларни әмәлгә ашурди;
Муқәддәстур Униң нами.
50 Униң рәһим-шәпқити дәвирдин-дәвиргичә Өзидин қорқидиғанларниң
үстидидур,■
51 У билиги билән күч-қудритини намайән қилди,
У тәкәббурларни көңлидики нийәт-хияллири ичидила тар мар қилди.□ ■
52 У күчлүк һөкүмдарларни тәхтидин чүшүрди,
Пекирларни егиз көтәрди.■
53 У ачларни нази-неъмәтләр билән тоюндурди,

■ **1:37** Аюп 42:2; Йәр. 32:17; Зәк. 8:6; Мат. 19:26; Луқа 18:27. □ **1:41 «Қиз-аяллар ичидә бәхитликтурсән, қосиғиңдики мевиму бәхитликтур!»** — Елизабит Мәрйәмгә ибраний тилида сөзлигән, әлвәттә. Бу айәттики «бәхитлик» (грек тилида «макариос») дегән сөз ибраний тилида «мубарәк» дегән сөз билән ипадиләнгән болуши керәк. Ибраний тилида «мубарәк»ниң мәнаси: — (1) бәхитлик, (2) Худа тәрипидин бәрикәтләнгән; (3) хәлиқ тәрипидин бәхит тиләнгән вә улуқланған. □ **1:45 «Ишәнгән қиз нәқәдәр бәхитликтур; чүнки униңға Пәрвәрдигар тәрипидин ейтилған сөз җәзмән әмәлгә ашурулиду!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әнди «Пәрвәрдигардин әвәтилгән сөз җәзмән әмәлгә ашурулиду» дәп ишәнгүчи нәқәдәр бәхитликтур!». ■ **1:45** Луқа 11:28. □ **1:47 «роһум ... Худадин шатланди»** — әслидә грек тилида «роһум ... Худада шатланди» — (1) Худа түпәйлидин шатланғанлиғини; (2) Худа билән йеқин алақидә болуп шатланғанлиғини көрситиду. Оқурмән 46- вә 47-айәттин инсанниң «җан» вә «роһ» арисида болған мунасивәтни көрәләйду — Худаниң ишлири инсанниң роһида башлиниду вә кейин «җени»да (демәк, инсанниң ойлири вә һессиятлирида) толуқлиниду. «Римлиқларға»дики кириш сөзимиздә «роһ» вә «җан» тоғрилиқ көрүң. ■ **1:50** Мис. 20:6. □ **1:51 «У тәкәббурларни көңлидики нийәт-хияллири ичидила тар мар қилди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У көңлидики ой-хиялллирида тәкәббурлишип кәткәнләрни тар мар қилди». ■ **1:51** Зәб. 32:10; Йәш. 51:9; 52:10; 1Пет. 5:5. ■ **1:52** 1Сам. 2:8; Зәб. 112:6.

Лекин байларни қуруқ қол қайтурди.■
54-55 У ата-бовилиримизға ейтқинидәк,
Йәни Ибраһим һәм униң нәслигә мәңгү вәдә қилғинидәк,
У Өз рәһим-шәпқитини есидә тутуп,
Қули Исраилға ярдәмгә кәлди».□ ■

56 Мәрйәм Елизабитниң йенида үч айчә туруп, өз өйигә қайтти.

Йәһя пәйғәмбәрниң дунияға келиши

57 Елизабитниң туғутиниң ай-күни тошуп, бир оғул туғди.
58 Әнди униң қолум-хошнилири вә уруқ-туққанлири Пәрвәрдигарниң униңға
көрсәткән меһри-шәпқитини шунчә улғайтқанлиғини аңлап, униң билән тәң
шатланди. ■
59 Вә шундақ болдики, бовақ туғулуп сәккиз күн болғанда, халайиқ балиниң
хәтнисини қилғили кәлди. Улар униңға Зәкәрия дәп атисиниң исмини қоймақчи
болушти. ■
60 Лекин аниси жававән:
— Яқ! Исми Йәһя аталсун — деди.■
61 Улар униңға: — Бирақ уруқ-җәмәтиңиз ичидә бундақ исимдикиләр йоққу! —
дейишти.
62 Шуниң билән улар балиниң атисидин пәрзәнтиңизгә немә исим қоюшни
халайсиз, дәп ишарәт билән сорашти.
63 У бир парчә *мом* тахтайни әкилишни тәләп қилип: «Униң исми Йәһядур» дәп
язди. Һәммәйлән интайин һәйран қелишти. □
64 Шуан униң ағзи ечилди, униң тили йешилип, зуванға кәлди вә шуниң билән
Худаға тәшәккүр-мәдһийә ейтти.
65 Уларниң өпчүрисидикиләрниң һәммисини қорқунуч басти; Йәһудийә тағлиқ
районлирида бу ишларниң һәммиси әл ағзида пур кәтти.
66 Бу ишлардин хәвәр тапқучиларниң һәммиси уларни көңлигә пүкүп: «Бу бала
зади қандақ адәм болар?» дейишти. Чүнки Пәрвәрдигарниң қоли дәрвәқә униңға
яр еди.

Зәкәрияниң ниҗат-қутқузулуш һәққидики бешарити

67 Шу чағда балиниң атиси Зәкәрия Муқәддәс Роһқа толдурулуп, вәһий-
бешарәтни йәткүзүп, мундақ деди: —
68 «Исраилниң Худаси Пәрвәрдигарға тәшәккүр-мәдһийә оқулсун!
Чүнки У Өз хәлқини йоқлап, улардин хәвәр елип, бәдәл төләп уларни һөр қилди.□

■ **1:53** Зәб. 34:10-11 □ **1:54-55 «У Өз рәһим-шәпқитини есидә тутуп, ...»** — «(Худаниң) Өз рәһим-шәпқити» мошу йәрдә бәлким Тәвраттики «Пәрвәрдигарниң өзгәрмәс муһәббити» дегән ибариниң мәнаси билән охшаштур. Бу ибарә Худа Исраилниң ата-бовилириға қилған барлиқ шапаәтлик вәдилирини өз ичигә алиду (жуқуриқи сөзни көрүң). **«... Қули Исраилға ярдәмгә кәлди»** — «Исраил» мошу йәрдә Исраил хәлқини көрситиду. ■ **1:54-55** Йәш. 30:18; 41:9; 54:5; Йәр. 31:2,20; Яр. 17:19; 22:18; Зәб. 131:11. ■ **1:58** Луқа 1:14. ■ **1:59** Яр. 17:12; Лав. 12:3. ■ **1:60** Луқа 1:13. □ **1:63 «Униң исми Йәһядур»** — грек тилида вә ибраний тилида «Униң исми Юһаннадур». □ **1:68 «*Худа* Өз хәлқини йоқлап**, улардин хәвәр елип,...» — «йоқлап, улардин хәвәр елиш» дегән ибарә грек тилида «йоқлаш» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. Тәврат вә Инҗилда «Худаниң йоқлиши» униң инсанларға йеқин келип улардин хәвәр елишини өз ичигә алиду. **«У *Худа*** бәдәл төлүп уларни **, *йәни Өз хәлқини*** һөр қилди» — бу сөзләр ейтилған вақит Йәһудий хәлқи Рим империйәсиниң мустәмлигиси яки уларға беқинди еди. «һөр болуш» мошу йәрдә роһий әркинликни көрситиду. Рошәнки, Худаниң нәзиридә муһим болғини әл-жутниң «мустәқиллиқ»и әмәс, бәлки һәр биримизниң гунайимиздин азат болушидин ибарәттур.

69-71 У қедимдин бери муқәддәс пәйғәмбәрлириниң ағзи арқилиқ вәдә қилғинидәк,
Қули болған Давутниң җәмәти ичидин биз үчүн бир ниҗат мүңгүзини өстүрүп турғузди;
Бу зат бизни дүшмәнлиримиздин вә бизни өч көридиғанларниң қолидин қутқузғучи ниҗаттур.□ ■
72-75 У шу йол билән ата-бовилиримизға илтипат әйләп,
Муқәддәс әһдисини әмәлгә ашуруш үчүн,
Йәни атимиз Ибраһимға болған қәсимини есидә тутуп,
Бизни дүшмәнлириниң қолидин азат қилип,
Барлиқ күнлиримиздә һеч кимдин қорқмай, Өз алдида ихласмәнлик вә һәққанийлиқ билән,
Хизмәт-ибадитидә болидиған қилди.□ ■
76 Әнди сән, и балам,
Һәммидин Алий Болғучиниң пәйғәмбири дәп атилисән;
Чүнки сән Рәбниң йоллирини тәйярлаш үчүн Униң алдида маңисән.□ ■
77 Вәзипәң униң хәлқигә гуналириниң кәчүрүм қилиниши арқилиқ болидиған ниҗатниң хәвирини билдүрүштүр;■
78-79 Чүнки Худайимизниң ичи-бағридин урғуп чиққан шәпқәтләр вәҗидин,
Қараңғулуқ вә өлүм көләңгиси ичидә олтарғанларни йорутуш үчүн,
Путлиримизни аманлиқ йолиға башлаш үчүн,
Әрштин таң шәпиқи үстимизгә чүшүп йоқлиди.□ ■

80 Бала болса өсүп, роһта күчләндүрүлди. У Исраил җамаитиниң алдида намайән қилинғичә чөлләрдә яшап кәлди.□ ■

2

Әйсаниң дунияға келиши
Мат. 1:18-25

□ **1:69-71 «қедимдин бери..»** — грек тилида «әзәлдин бери..». **«Қули болған Давутниң җәмәти ичидин биз үчүн бир ниҗат мүңгүзини өстүрүп турғузди...»** — «мүңгүз» болса мәлум әлниң яки адәмниң шан-шәривини, күч-қудритини билдүриду. Мошу йәрдә бу «мүңгүз» Исраилни (гуналиридин) қутқузуп уларни шан-шәрәплик бир хәлиқ қилиду; сөзниң Давутниң әвлади болған Қутқузғучи-Мәсиһни көрсәткәнлигидә гуман йоқ. **«Бу зат бизни дүшмәнлиримиздин вә бизни өч көридиғанларниң қолидин қутқузғучи ниҗаттур»** — «бу зат» грек тилида «у» дейилип, мошу йәрдә жуқурида тилға елинған «мүңгүз», йәни Қутқузғучи-Мәсиһни көрситиду. ■ **1:69-71** Зәб. 132:17; Зәб. 71:1-14; Йәш. 40:10; Йәр. 23:6; 30:10; Дан. 9:27. □ **1:72-75 «У... муқәддәс әһдисини әмәлгә ашуруш үчүн, йәни атимиз Ибраһимға болған қәсимини есидә тутуп, бизни дүшмәнлириниң қолидин азат қилип, барлиқ күнлиримиздә һеч кимдин қорқмай, Өз алдида ихласмәнлик вә һәққанийлиқ билән, хизмәт-ибадитидә болидиған қилди»** — қайтилаймизки, бу барлиқ ишларда: (1) Худа Ибраһим вә пәйғәмбәрләргә ниҗат тоғрилиқ көп вәдиләрни қилған; (2) У бу вәдиләргә асасән, уларни әмәлгә ашуруш үчүн Мәсиһни әвәтиду. Һәммә ишлар 69-айәттә тилға елинған «ниҗат мүңгүзи», йәни Қутқузғучи-Мәсиһ арқилиқла болиду. ■ **1:72-75** Яр. 22:16; Зәб. 104:9; Йәр. 31:33; Ибр. 6:13,17; Ибр. 9:14; 1Пет. 1:15. □ **1:76 «...сән ˊРәбниң йоллирини тәйярлаш үчүн униң алдида маңисән»** — грек тилида «сән Рәбниң йоллирини тәйярлаш үчүн Униң йүзи алдидамаңисән». ■ **1:76** Луқа 1:17; Мал. 3:23. ■ **1:77** Луқа 3:3. □ **1:78-79 «Худайимизниң ичи-бағридин урғуп чиққан шәпқәтләр вәҗидин, қараңғулуқ вә өлүм көләңгиси ичидә олтарғанларни йорутуш үчүн...»** — «Йәш.» 9:1-2, 42:7 49:9-10ни көрүң. **«Әрштин таң шәпиқи үстимизгә чүшүп йоқлиди»** — «Таң шәпиқи» болса йәнә Қутқузғучи-Мәсиһниң өзини көрситиду, әлвәттә. ■ **1:78-79** Йәш. 9:1; 42:7; 43:8; 49:9; 60:1. □ **1:80 «бала болса өсүп, роһта күчләндүрүлди»** — «роһ» мошу йәрдә Йәһяниң өз роһини көрситиду. ■ **1:80** Луқа 2:40.

1 Әнди шу күнләрдә, *Рим императори* Қәйсәр Авғустустин барлиқ хәлиқтин баж
елиш үчүн уларниң ройхети тизимлансун дәп пәрман чүшти.□
2 Тунҗи қетимлиқ бу нопус тизимлаш Киринюс Сурийә өлкисини идарә қилип
турған вақтида елип берилған еди.□
3 Шуниң билән һәммә адәм нопусқа тизимлиниш үчүн өз жутлириға қайтиш
керәк болди.
4 Йүсүпму Давут *падишаниң* җәмәтидин болғачқа, шундақла униң бевиситә
әвлади болғачқа, Галилийә өлкисидики Насарәт шәһиридин айрилип, Йәһудийә
өлкисидики, Давутниң жути Бәйт-Ләһәм дегән шәһәргә кәтти.□ ■
5 Нопусқа тизимлиниш үчүн лайиқи, болғуси аяли Мәрйәмму биллә барди.
Мәрйәм һамилдар болуп, қосиғи хелəла йоғинап қалған еди.
6 Вә шундақ болдики, улар Бәйт-Ләһәмдә турған вақтида Мәрйәмниң туғутиниң
ай-күни тошуп қалди.
7 Бирақ сарайда уларға орун болмиғачқа, Мәрйәм шу йәрдә тунҗа оғлини
туққанда уни закилап, еғилдики оқурға ятқузди.□ ■

Пәриштиләрниң падичиларға көрүнүши

8 Шу йәрниң әтрапидики бәзи падичилар далада туратти; улар кечичә түнәп,
падисиға қарайтти.
9 Вә мана, Пәрвәрдигарниң бир пәриштиси уларниң алдида туратти;
Пәрвәрдигарниң парлақ шәриви уларниң әтрапини йорутувәтти. Улар интайин
бәк қорқуп кәтти.
10 Бирақ пәриштә уларға:
— Қорқмаңлар! Чүнки мана, пүтүн хәлиққә хошаллиқ болидиған бир хуш
хәвәрни силәргә елан қилимән.
11 Чүнки бүгүн Давутниң шәһиридә силәр үчүн бир Қутқузғучи туғулди. У — Рәб
Мәсиһдур!
12 *Уни* тепишиңлар *үчүн* шу аламәт болидуки, бовақни закиланған һалда бир
оқурда ятқан петидә таписиләр, — деди.□
13 Бирдинла, пәриштиниң әтрапида зор бир топ самави қошундикиләр пәйда
болуп, Худани мәдһийиләп:□ ■

14 «Әршиәлада Худаға шан-шәрәпләр болғай!
Йәр йүзидә болса у сөйүнидиған бәндилиригә арам-хатирҗәмлик болсун!»
дейишти.□ ■

□ **2:1 «Қәйсәр Авғустус»** — «Қәйсәр» Рим императорлириниң умумий унвани. «Қәйсәр Авғустус» болса Рим империйәси үстидин миладийәдин илгәрки 27-жилидин миладийә 14-жилиғичә сәлтәнәт қилди. □ **2:2 «Тунҗи қетимлиқ бу нопус тизимлаш Киринюс Сурийә өлкисини идарә қилип турған вақтида елип берилған еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Бу ройхәт Киринюсниң Сурийә өлкисигә һөкүмранлиқ қилип турған вақтидики тунҗа қетимлиқ нопус тизимлаш еди». □ **2:4 «Давут падишаниң җәмәтидин болғачқа, шундақла униң бевиситә әвлади болғачқа...»** — демәк, Йүсүпниң Давутниң тәхтигә варислиқ қилғидәк әвлатлиридин екәнлигини көрсәтсә керәк. **«Давутниң жути Бәйт-Ләһәм дегән шәһәр»** — «шәһәр» дейилгини билән Бәйт-Ләһәм интайин кичик бир жут еди; у Йерусалимдин он икки километр жирақлиқта. ■ **2:4** 1Сам. 16; Мик. 5:1; Мат. 1:1; Юһ. 7:42. □ **2:7 «Мәрйәм шу йәрдә тунҗа оғлини туққанда ...»** — Әйса Мәсиһ қачан туғулди? «Қошумчә сөз»имиздә бу иш тоғрилиқ тохтилимиз. ■ **2:7** Мат. 1:25. □ **2:12 «бовақни закиланған һалда бир оқурда ятқан петидә таписиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бир оқурда ятқан, закиланған бир бовақни таписиләр». □ **2:13 «самави қошундикиләр»** — пәриштиләр. ■ **2:13** Дан. 7:10; Вәһ. 5:11. □ **2:14 «Йәр йүзидә болса у сөйүнидиған бәндилиригә арам-хатирҗәмлик болсун!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Йәр йүзидә инсанларға аманлиқ, шапаәт болсун!» ■ **2:14** Йәш. 57:19; Әф. 2:17.

15 Пәриштиләр улардин айрилип асманға чиқип кетивиди, падичилар бир-биригә:
— Бәйт-Ләһәмгә йол елип, Пәрвәрдигар бизгә уқтурған, әмәлгә ашурған бу ишни көрүп келәйли, — дейишти.
16 Шуниң билән улар алдирап шәһәргә берип, Мәрйәм билән Йүсүпни вә оқурда ятқан бовақни издәп тапти.
17 Падичилар *бовақни* көргәндин кейин, өзлиригә униң һәққидә ейтилған сөзләрни кәң тарқитивәтти.
18 Буни аңлиғанларниң һәммиси падичиларниң дегәнлиригә интайин һәйран келишти.
19 Мәрйәм болса бу ишларниң һәммисини көңлигә пүкүп, чоңқур ойлинип жүрәтти.
20 Падичилар көргән вә аңлиғанлириниң һәммиси үчүн Худани улуқлап, мәдһийә оқушқан пети қайтишти; барлиқ ишлар дәл уларға хәвәрләндүрүлгәндәк болуп чиққан еди.

Йүсүп вә Мәрйәмниң Әйсани Худаға атиши

21 Бовақни хәтнә қилиш вақти, йәни сәккизинчи күни тошқанда, униңға Әйса дәп исим қоюлди. Пәриштә бу исимни у техи анисиниң балиятқусида апиридә болмайла қойған еди.■
22 Әнди Муса *пәйғәмбәргә* чүшүрүлгән қанун бойичә Йүсүп билән Мәрйәмниң паклиниш вақти тошқанда улар балини Пәрвәрдигарға атап тапшуруш үчүн Йерусалимға елип барди □ ■
23 (Пәрвәрдигарниң Тәврат қанунида: «Барлиқ тунжа оғул Пәрвәрдигарға муқәддәс мәнсуп атилиши керәк» дәп йезилғинидәк) □ ■
24 вә шундақла Пәрвәрдигарниң Тәврат қанунида дейилгини бойичә, бир жүп пахтәк яки икки кәптәр балисини қурбанлиққа сунуш керәк еди.□ ■
25 Вә мана шу чағларда, Йерусалимда Симеон исимлиқ бир киши туратти. У һәм һәққаний вә ихласмән адәм болуп, «Исраилға Тәсәлли Бәргүчи»ни интизарлиқ билән күткән еди. Муқәддәс Роһ униң вужудиға яр еди. □
26 У Муқәддәс Роһтин кәлгән вәһийдин өзиниң Пәрвәрдигарниң Мәсиһини көрмигичә өлүм көрмәйдиғанлиғини билгән еди.
27 У Муқәддәс Роһниң башлиши билән ибадәтханиниң *һойлилириға* кирди; ата-аниси Тәвратта бекитилгән адәтни бежириш үчүн бовақ Әйсани көтирип киргәндә,
28 Симеон бовақни қучиғиға елип, Худаға тәшәккүр-мәдһийә оқуп мундақ деди:
—

■ **2:21** Яр. 17:12; Лав. 12:3; Мат. 1:21; Луқа 1:31; Юһ. 7:22. □ **2:22 «Йүсүп билән Мәрйәмниң паклиниш вақти тошқанда...»** — грек тилида «уларниң паклиниш вақти тошқанда...». Мәрйәмниң қириқи тошқанда, өзи вә мәлум әһвалда Йүсүп иккиси Тәврат қануни бойичә «паклиниш»и керәк болатти («Лав.» 12:2-4, «Мис.» 13:2ни көрүң. ■ **2:22** Лав. 12:6. □ **2:23 «Барлиқ тунжа оғул»** — грек тилида «барлиқ балиятқуни (тунжи) ачқан бала». **««Барлиқ тунжа оғул Пәрвәрдигарға муқәддәс мәнсуп атилиши керәк» дәп йезилғинидәк...»** — бу муқәддәс қанундики әмирләр «Мис.» 22:29, 34:19, «Лав.» 12:1-8, «Чөл.» 3:44-47ни көрүң. ■ **2:23** Мис. 13:2,12; Чөл. 3:13; 8:16,17. □ **2:24 «Пәрвәрдигарниң Тәврат қанунида дейилгини бойичә, бир жүп пахтәк яки икки кәптәр балисини қурбанлиққа сунуш керәк»** — Тәврат қануни бойичә, аялниң туғуттин кейин тазилиниши үчүн (намрат болса) мошундақ кәптәр қурбанлиғини (Йерусалимдики) ибадәтханиға апирип, союп сунуш үчүн мәсъул каһинға тапшуруши керәк еди. ■ **2:24** Лав. 12:8. □ **2:25 «Исраилға Тәсәлли Бәргүчи»** — Мәсиһни көрситиду.

29 «Әнди, и Егәм, һазир сөзүң бойичә қулуңниң бу аләмдин хатирҗәмлик билән
кетишигә йол қойғайсән;□ ■
30 Чүнки өз көзүм Сениң ниҗатиңни көрди,■
31 Уни барлиқ хәлиқләр алдида һазирлиғансән;□ ■
32 У әлләргә вәһий болидиған нур,
Вә хәлқиң Исраилниң шан-шәривидур!»□ ■

33 Балиниң ата-аниси бала һәққидә ейтилғанлириға интайин һәйран қелишти.
34 Симеон уларға бәхит тиләп, аписи Мәрйәмгә мундақ деди:
— Мана! Бу бала Исраилдики нурғун кишиләрниң жиқилиши вә нурғун кишиләрниң көтирилиши үчүн тайинланди, шундақла кишиләр қарши чиқип һақарәтләйдиған, *Худаниң* бешарәтлик аламити болиду. ■
35 Шуниң билән нурғун кишиләрниң көңлидики ғәрәзлири ашкарилиниду — вә
бир қиличму сениң көңлүңгә санҗилиду!□
36 Шу йәрдә Ашир қәбилисидин болған Фануилниң қизи Анна исимлиқ хелә
яшанған бир аял пәйғәмбәрму бар еди. У қиз вақтида әргә тәккәндин кейин униң
билән йәттә жил биллә яшап, □
37 андин сәксән төрт жил тул турған еди. У ибадәтхана һойлилиридин чиқмай,
кечә-күндүз роза тутушлар вә дуалар билән Худаға ибадәт қилатти. □ ■
38 У дәл шу пәйттә йетип келип Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтти, һәмдә
Йерусалимда ниҗат-һөрлүкни күтүватқан барлиқ халайиққа бала тоғрисида сөз
қилди.□
39 *Йүсүп* билән *Мәрйәм* Тәвратта бекитилгән барлиқ ишларни ада қилғандин
кейин, Галилийәгә, өз шәһири Насарәткә қайтти.
40 Бала болса өсүп, дана-ақиланилик билән толуп, роһта күчләндүрүлди,
Худаниң меһри-шәпқитиму униң үстидә еди.□ ■

Яш Әйса ибадәтханида

41 Униң ата-аниси һәр жили «өтүп кетиш һейти»да Йерусалимға баратти. ■
42 Әйса он икки яшқа киргән жили, улар уни елип, һейтниң адити бойичә йәнә
чиқип барди.
43 Һейт күнлирини өткүзгәндин кейин, улар өйигә қарап кетиватқанда, бала Әйса
Йерусалимда қалди. Ата-анисиниң бу иштин хәвири йоқ еди,

□ **2:29 «Әнди, и Егәм, һазир сөзүң бойичә қулуңниң бу аләмдин хатирҗәмлик билән кетишигә йол қойғайсән..»** — Симеон өзиниң өмүрвайәт тәқәзза болғинини (йәни Худа Өз сөзидә туруп, әвәткән Мәсиһини) көргәндин кейин дунидин кетишкә рази болиду. ■ **2:29** Яр. 46:30. ■ **2:30** Зәб. 97:2-3; Йәш. 52:10. □ **2:31 «Уни барлиқ хәлиқләр алдида һазирлиғансән...»** — «У» — Худаниң ниҗати, йәни Мәсиһ. ■ **2:31** Рос. 28:28. □ **2:32 «*ят* әлләр»** — мошу йәрдә Йәһудий әмәсләрни көрситиду. Шу чағда ят әлләрниң һәммиси дегидәк һәқиқий Худани тонумай, бутларға чоқунған, әлвәттә. ■ **2:32** Йәш. 42:6; 49:6; Рос. 13:47. ■ **2:34** Йәш. 8:14; Рим. 9:32; 1Пет. 2:8. □ **2:35 «... вә бир қиличму сениң көңлүңгә санҗилиду!»** — грек тилида «қилич» мошу йәрдә йоған, икки бислиқ бир хил қилични көрситиду. Мәрйәмниң көңлигә санҗиған ишлар оғлиниң Исраил тәрипидин рәт қилинип, азап-оқубәт тартқузулуп өлтүрүлгинидин болған дәрд-әләмни көрситиду. □ **2:36 «Ашир қәбилисидин болған Фануилниң қизи Анна исимлиқ хелә яшанған бир аял пәйғәмбәр...»** — грек тилида «Анна» ибраний тилида «һаннаһ» дейилгән. □ **2:37 «андин сәксән төрт жил тул турған еди...»** — яки «у тул қалған еди. У сәксән төрт яшқа киргән болуп,...». ■ **2:37** 1Сам. 1:22. □ **2:38 «ниҗат-һөрлүкни күтүватқан барлиқ халайиқ»** — мошу йәрдә «ниҗат-һөрлүк» **Худаниң** бәдәл төләп, гуналардин халас қилған роһий азатлиғини көрситиду. □ **2:40 «бала болса өсүп, дана-ақиланилик билән толуп, роһта күчләндүрүлди»** — «роһ» мошу йәрдә Әйсаниң өз (инсаний) роһини көрситиду. ■ **2:40** Луқа 1:80. ■ **2:41** Мис. 23:15,17; Лав. 23:5; Қан. 16:1.

44 бәлки уни сәпәрдаш-һәмраһлири билән биллә келиватиду, дәп ойлап, бир күн
йол жүрди. Андин улар уни уруқ-туққанлари вә дост-бурадәрлири арисидин
издәшкә башлиди;
45 издәп тапалмай, улар кәйнигә йенип Йерусалимға берип йәнә издиди.
46 Вә шундақ болдики, үчинчи күни улар уни ибадәтхана һойлисида Тәврат
устазлириниң арисида олтирип, уларниң тәлимлирини аңлаватқан һәм улардин
соал сораватқанниң үстидә тапти. □
47 Униң сөзлирини аңлиғанларниң һәммиси униң чүшәнчисигә вә бәргән
жаваплириға интайин һәйран қелишти. ■
48 Ата-аниси уни көрүп наһайити һәйрануһәс болушти, униң аниси униңға:
— Вай балам! Немишкә бизгә шундақ муамилә қилдиң? Атаң иккимиз паракәндә
болуп сени издәп кәлдуқ! — деди.
49 У уларға: — Немишкә мени издидиңлар? Әҗәба, мениң Атамниң ишлирида
болушум керәклигимни билмәмтиңлар? — деди. □
50 Лекин улар униң уларға ейтқинини чүшәнмиди.■
51 Андин у улар билән Насарәткә қайтти вә уларниң гепигә изчил бойсунатти.
Лекин аниси бу ишларниң һәммисини көңлигә пүкүп қойди.
52 Шундақ қилип, Әйса ақиланилик-даналиқта вә қамәттә йетилип, Худа вә
кишиләр алдида барғансери сөйүлмәктә еди.■

3

Йәһя пәйғәмбәрниң тәлим бериши
Мат. 3:1-12; Мар. 1:1-8; Юһ. 1:19-28

1 Рим императори Тибериус Қәйсәрниң сәлтәнитиниң он бәшинчи жили,
Понтиус Пилатус Йәһудийә өлкисиниң валийси, Һерод хан Галилийә өлкисиниң
һакими, Һерод ханниң иниси Филип хан Итурийә вә Трахонитис өлкисиниң
һакими, Лисаняс хан Абилиний өлкисиниң һакими болғанда,□

□ **2:46 «үчинчи күни улар уни ибадәтхана һойлисида Тәврат устазлириниң арисида .. тапти»** — «үчинчи күни» грек тилида «үч күндин кейин». Буниң мәнаси бәлким Йерусалимдин айрилип өйгә қарап меңишқа бир күн, Йерусалимға қайтишқа бир күн, андин Йерусалимда туруп издәшкә бир күн кәткән еди, дегәндәк болуши мүмкин. ■ **2:47** Мат. 7:28; Мар. 1:22; Луқа 4:22,32; Юһ. 7:15. □ **2:49 «Әҗәба, мениң Атамниң ишлирида болушум керәклигимни билмәмтиңлар?»** — Йәһудийларниң әнъәниси вә көзқариши бойичә, бала он икки яшқа киргәндә: (1) толуқ Тәврат қануниға әмәл қилишқа мәсъулийити болиду; (2) атисиниң иш-хизмитигә шерик болиду. Мошу йәрдә башқа бир хил тәржимиси «Атамниң өйидә болушум керәклигим...». ■ **2:50** Луқа 9:45; 18:34. ■ **2:52** 1Сам. 2:26; Луқа 1:80. □ **3:1 «Рим императори Тибериус Қәйсәрниң сәлтәнитиниң он бәшинчи жили»** — бизниң һесаплишимизчә Тибериус Қәйсәр миладийә 13-жили 27-Июн император дәп жакаланған. Шуңа Йәһя пәйғәмбәрниң Исраилға Худаниң падишалиғини, шундақла Мәсиһниң кәлгәнлигини жар селишқа башлиғанлиғи миладийә 28-жили болса керәк еди. **«Һерод хан Галилийә өлкисиниң һакими, Һерод ханниң иниси Филип хан Итурийә вә Трахонитис өлкисиниң һакими, Лисаняс хан Абилиний өлкисиниң һакими болғанда...»** — мошу айәттә үч қетим ишлитилгән «һаким» дегән сөз грек тилида «тетрарқ» дегән сөз билән ипадилиниду. «тетрарқ» дегәнниң толуқ мәнаси «(зиминниң) төрттин бир қисми үстидики һаким». «тетрарқ» дегән мәртивә «валий»дин төвән еди.

Қанаан (Палестин) земини — Инжил дәври

Хәритә - Мәсиһниң дәвридә, Қанаан (Исраилийә) зимини

2 Һаннас һәм Қаяфа баш каһинлиқ қиливатқанда, Худаниң сөз-каламы чөлдә

яшаватқан Зәкарияниң оғли Йәһяға кәлди.□ ■
3 У Иордан дәрияси вадисидики барлиқ районларни кезип, кишиләргә гуналарға
кәчүрүм елип келидиған, товва қилишни билдүридиған *суға* «чөмүлдүрүш»ни
җакалашни башлиди.□ ■
4 Худди Тәвраттики Йәшая пәйғәмбәрниң сөзлири хатириләнгән қисимда
пүтүлгәндәк:

«Баяванда товлиғучи бир кишиниң:
Рәбниң йолини тәйярлаңлар,
Униң йоллирини түз қилиңлар! — дегән авази аңланди.■
5 Барлиқ җилғилар толдурулиду,
Барлиқ тағ-дөңләр пәслитилиду;
Әгир-тоқай җайлар түзлиниду,
Оңғул-доңғул йәрләр тәкши йоллар қилиниду.
6 Шундақ қилип, барлиқ әт егилири Худаниң ниҗатини көрәләйдиған болиду! —
дәп товлайду».□ ■

7 Йәһя әнди алдиға чөмүлдүрүшни қобул қилишқа чиққан топ-топ халайиққа:
— Әй зәһәрлик илан балилири! Ким силәрни *Худаниң* чүшүш алдида турған
ғәзивидин қечиңлар дәп агаһландурди?!□ ■
8 Әнди товиға лайиқ мевиләрни кәлтүрүңлар! Вә өз ичиңларда: «Бизниң
атимиз болса Ибраһимдур!» дәп хиял әйлимәңлар; чүнки мән шуни силәргә
ейтип қояйки, Худа Ибраһимға мошу ташлардинму пәрзәнтләрни яритип
берәләйду.□ ■
9 Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди; яхши мевә
бәрмәйдиған һәр қандақ дәрәқләр кесип отқа ташлиниду!» — деди.□ ■
10 *Униң әтрапиға* топлашқан кишиләр әнди униңдин:
— Ундақта, биз қандақ қилишимиз керәк? — дәп сориди.■
11 У җававән: — Икки қур чапини бар киши бирини йоқ кишигә бәрсун,
йәйдиғини бар кишиму шундақ қилсун, — деди.■

□ **3:2 «... Һаннас һәм Қаяфа баш каһинлиқ қиливатқанда, Худаниң сөз-калами чөлдә яшаватқан Зәкарияниң оғли Йәһяға кәлди»** — бу 1-2-айәттә Худа чақчақ қиливатқандәк — дунияда шунчә муһтәрәм әрбаблар болғини билән, У Өз сөз-каламини уларниң һеч қайсисиға аманәт қилған әмәс, бәлки чөлдә яшаватқан намәлум бир Йәһудийға тапшурди. ■ **3:2** Рос. 4:6. □ **3:3 «*Йәһя пәйғәмбәр*... кишиләргә гуналарға кәчүрүм елип келидиған, товва қилишни билдүридиған *суға* «чөмүлдүрүш»ни җакалашни башлиди»** — «кишиләргә гуналарға кәчүрүм елип келидиған, товва қилишни билдүридиған суға «чөмүлдүрүш»: — башқичә ейтқанда, «Гуналиқ йоллириңлардин йенип, товва қилиңлар! Товва қилғанлиғиңларни билдүрүш үчүн чөмүлдүрүшни қобул қилиңлар. Шундақ қилғанда, Худа силәрни кәчүрүм қилиду!» — дегәндәк. ■ **3:3** Мат. 3:1; Мар. 1:4. ■ **3:4** Йәш. 40:3-5; Мат. 3:3; Мар. 1:3; Юһ. 1:23. □ **3:6 «барлиқ әт егилири Худаниң ниҗатини көрәләйдиған болиду!»** — «Йәш.» 40:3-5. ■ **3:6** Зәб. 97:2-3; Йәш. 40:3-5; 52:10. □ **3:7 «Әй зәһәрлик илан балилири! Ким силәрни Худаниң чүшүш алдида турған ғәзивидин қечиңлар дәп агаһландурди?!»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә; мәнаси бәлким «Товва қилмай, чөмүлдүрүшни қобул қилиш бизни Худаниң келидиған ғәзәптин қутқузиду, дегиниңлар қандақ гәп?!» дегәндәк. ■ **3:7** Мат. 3:7; 23:33. □ **3:8 «Әнди товиға лайиқ мевиләрни кәлтүрүңлар!»** — «товиға лайиқ мевиләр» тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«Бизниң атимиз болса Ибраһимдур!»** — демәк, «Биз улуқ Ибраһимниң әвлатлири болған «улуқ Йәһудий миллити» болуп, биз һеч немә қилмисақму Худа алдида пак туриверимиз» дегән позитсийини билдүриду. ■ **3:8** Мат. 3:9; Юһ. 8:39; Рос. 13:26. □ **3:9 «Палта аллиқачан дәрәқләрниң йилтизиға тәңләп қоюлди»** — Йәһя пәйғәмбәрниң бу улуқ сөзи «Худаниң ғәзиви әнди силәргә йетип келиш алдида» дегән асасий мәнини билдүриду. Бу сөз тоғрилиқ вә 12-айәттики кейинки бешарити тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **3:9** Мат. 3:10; 7:19. ■ **3:10** Рос. 2:37. ■ **3:11** Яқ. 2:13,15; 1Юһа. 3:17.

12 Бәзи бажгирларму чөмүлдүрүшни қобул қилғили униң алдиға келип:
— Устаз, биз қандақ қилимиз? — дәп сориди.
13 У уларға: — Бәлгүләнгәндин артуқ баж алмаңлар, — деди.
14 Андин бәзи ләшкәрләрму униңдин:
— Бизчу, қандақ қилишимиз керәк? — дәп сорашти.
У уларға:
— Башқиларниң пулини зораванлиқ билән еливалмаңлар, һеч кимгә ялғандин
шикайәт қилмаңлар вә иш һәққиңларға рази болуңлар, — деди.□
15 Әнди хәлиқ тәқәззалиқта болуп һәммәйлән көңлидә Йәһя тоғрилиқ «Мәсиһ
мошу кишимиду?» дәп ойлашти. □
16 Йәһя һәммәйләнгә жававән: — Мән силәрни дәрвәқә суға чөмүлдүримән.
Лекин мәндин қудрәтлик болған бириси келиду; мән һәтта кәшлириниң
боқучини йешишкиму лайиқ әмәсмән! У силәрни Муқәддәс Роһқа һәм отқа
чөмүлдүриду. ■
17 Униң соруғучи күрики қолида туриду; у өз хаминини топа-самандин тәлтөкүс
тазилайду, сап буғдайни амбарға жиғиду, амма топа-саманни өчмәс отта
көйдүрүветиду, — деди.■
18 Әнди шундақ көп башқа несиһәтләр билән Йәһя хуш хәвәрни хәлиққә йәткүзди.
19 *Кейин*, һаким Һерод *өгәй* акисиниң аяли Һеродийәни *тартивалғанлиғи*
түпәйлидин вә шуниңдәк униң барлиқ башқа рәзил қилмишлири үчүн Йәһя
тәрипидин әйипләнгән, □ ■
20 Һерод бу барлиқ рәзиллигиниң үстигә йәнә шуни қилдики, Йәһяни зинданға
ташлиди.

Әйсаниң чөмүлдүрүлүшни қобул қилиши
Мат. 3:13-17; Мар. 1:9-11

21 Шундақ болдики, һәммә хәлиқ Йәһядин чөмүлдүрүшни қобул қилғанда,
Әйсаму чөмүлдүрүшни қобул қилди. У дуа қиливатқанда, асманлар йерилип, ■
22 Муқәддәс Роһ кәптәр сияқида чүшүп униң үстигә қонди. Шуниң билән
асмандин: «Сән Мениң сөйүмлүк Оғлум, Мән сәндин толуқ хурсәнмән!» дегән
бир аваз аңланди.□ ■

Әйсаниң нәсәбнамиси
Мат. 1:1-17

□ **3:14 «һеч кимгә ялғандин шикайәт қилмаңлар»** — бәлким пул ундүрүвелиш мәхситидә қилинған шикайәтни көрситиши мумкин. □ **3:15 «хәлиқ тәқәззалиқта болуп...»** — демәк, тәққәзалиқ билән Қутқузғучи-Мәсиһни күткинидә. ■ **3:16** Йәш. 44:3; Йо. 2:27,28; Мат. 3:11; Мар. 1:8; Юһ. 1:26; Рос. 1:5; 11:16; 2:4; 11:15; 19:4. ■ **3:17** Мат. 3:12. □ **3:19 «һаким Һерод»** — «һаким» герк тилида «тетрарк». Бу сөз «төртниң бирини идарә қилғучи» дегәнни билдүриду; Һерод Рим империйәсиниң һөкүмранлиғи астида болуп, Пәләстинниң төрттин бир қисмиға (Галилийәгә) «падиша» яки «хан» болған. ■ **3:19** Мат. 14:3; Мар. 6:18. ■ **3:21** Мат. 3:13; Мар. 1:9; Юһ. 1:32. □ **3:22 «Муқәддәс Роһ кәптәр сияқида чүшүп униң үстигә қонди»** — «кәптәр сияқида» яки «пахтәк сияқида». Грек тилида бу қуш «перистера» дәп атилиду. «Перистера» грек тилида һәм кәптәрни һәм пахтәкниму көрситиду. **«...шуниң билән асмандин: «Сән Мениң сөйүмлүк Оғлум, Мән сәндин толуқ хурсәнмән!» дегән бир аваз аңланди»** — Әйсаниң Йәһя пәйғәмбәр тәрипидин чүмүлдүрүлүши униң зинданға ташлинишидин бурун, әлвәттә. ■ **3:22** Йәш. 42:1; Мат. 17:5; Мар. 9:7; Луқа 9:35; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17.

23 Әйса өз *хизмитини* башлиғанда, оттузға кирип қалған еди. У (хәқниң нәзиридә)
Йүсүпниң оғли еди; Йүсүп Хеләйниң оғли, □ ■
24 Хеләй Маттатниң оғли, Маттат Лавийниң оғли, Лавий Мәлкийниң оғли,
Мәлкий Яннайниң оғли, Яннай Йүсүпниң оғли,
25 Йүсүп Маттатияниң оғли, Маттатия Амосниң оғли, Амос Наһумниң оғли,
Наһум Һеслиниң оғли, Һесли Наггайниң оғли,
26 Наггай Маһатниң оғли, Маһат Маттатияниң оғли, Маттатия Семәйниң оғли,
Семәй Йүсүпниң оғли, Йүсүп Юданиң оғли, □
27 Юда Йоананниң оғли, Йоанан Ресаниң оғли, Реса Зәруббабәлниң оғли,
Зәруббабәл Салатийәлниң оғли, Салатийәл Нерийниң оғли, □
28 Нерий Мәлкийниң оғли, Мәлкий Аддиниң оғли, Адди Қосамниң оғли, Қосам
Елмадамниң оғли, Елмадам Ерниң оғли,
29 Ер Йосәниң оғли, Йосә Әлиезәрниң оғли, Әлиезәр Йоримниң оғли, Йорим
Маттатниң оғли, Маттат Лавийниң оғли,
30 Лавий Симеонниң оғли, Симеон Йәһуданиң оғли, Йәһуда Йүсүпниң оғли,
Йүсүп Йонанниң оғли, Йонан Әлиақимниң оғли, □
31 Әлиақим Мелеаһниң оғли, Мелеаһ Мәннаниң оғли, Мәнна Маттатаниң оғли,
Маттата Натанниң оғли, Натан Давутниң оғли,
32 Давут Йәссәниң оғли, Йәссә Обәдниң оғли, Обәд Боазниң оғли, Боаз Салмонниң
оғли, Салмон Наһшонниң оғли, Наһшон Амминадабниң оғли,
33 Амминадаб Арамниң оғли, Арам Һезронниң оғли, Һезрон Пәрәзниң оғли, Пәрәз
Йәһуданиң оғли, □
34 Йәһуда Яқупниң оғли, Яқуп Исһақниң оғли, Исһақ Ибраһимниң оғли, Ибраһим
Тәраһниң оғли, Тәраһ Наһорниң оғли, ■
35 Наһор Серугниң оғли, Серуг Рағуниң оғли, Рағу Пәләгниң оғли, Пәләг Ебәрниң
оғли, Ебәр Шелаһниң оғли, □
36 Шелаһ Қаинанниң оғли, Қаинан Арпахшадниң оғли, Арпахшад Шәмниң оғли,
Шәм Нуһниң оғли, Нуһ Ләмәхниң оғли, □
37 Ләмәх Мәтушәлаһниң оғли, Мәтушәлаһ Һанохниң оғли, Һанох Ярәдниң оғли,
Ярәд Маһалалилниң оғли, Маһалалил Қенанниң оғли,
38 Қенан Еношниң оғли, Енош Сетниң оғли, Сет Адәм атиниң оғли, Адәм ата болса,
Худаниң оғли еди.□ ■

4

□ **3:23 «Әйса өз хизмитини башлиғанда, оттузға кирип қалған еди»** — «оттузға кирип қалған еди» грек тилида «оттузчә яшқа киргән еди» — Грекшунас Профессор Рамсайниң дейишичә бу ибарә (1) оттуз яш (жигирмә тоққуз яки оттуз бир яш әмәс); (2) дәл оттуз яшқа киргән күни дегән мәнидә. Каһинлар вә Лавийлар дәл оттуз яшқа киргәндә хизмитини башлайтти («Чөл.» 4:3, «Яр.» 41:46ниму көрүң). ■ **3:23** Мат. 13:55; Юһ. 6:42. □ **3:26 «Йүсүп»** — яки «Йосех». **«Юда»** — «Йәһуда»ниң қисқа шәкли. □ **3:27 «Салатийәл»** — «Мат.» 1:12ни көрүң. Тәвратта, мәсилән «Әзра» 3:2дә «Шеалтиәл» дейилиду. □ **3:30 «Йәһуда»** — грек тилида мошу йәрдә «Юда» дейилиду. □ **3:33 «Арам»** — «Рут» 4:20 вә «1Тар.» 2:10дә «Рам». **«Һезрон»** — грек тилида «Әсром». **«Пәрәз»** — грек тилида «Парәс». ■ **3:34** Яр. 11:10. □ **3:35 «Серуг»** — грек тилида «Серух». **«Рағу»** — грек тилида «Рағав». Ибранийчә «Рәу». **«Пәләг»** — грек тилида «Паләг». **«Шелаһ»** — грек тилида «Салаһ». □ **3:36 «Қаинан»** — грек тилида «Қаинам». **«Шәм»** — грек тилида «Сем». **«Ләмәх»** — грек тилида «Ламәх». □ **3:38 «...Қенан Еношниң оғли, Енош Сетниң оғли, Сет Адәм -атиниң оғли, Адәм ата болса, Худаниң оғли еди»** — бу нәсәбнамә вә «Матта»да хатириләнгән нәсәбнамә үстидә «Матта»дики «қошумчә сөз»имиз һәмдә «Йәрәмия»дики (22:30 тоғрисида) қошумчә сөзимизни көрүң. Бизниңчә Луқа бәргән бу нәсәбнамә Мәсиһниң аниси Мәрйәмниң нәсәбнамисидур. ■ **3:38** Яр. 5:3.

Әйсаниң чөл-баяванда синилиши
Мат. 4:1-11; Мар. 1:12-13

1 Андин Әйса Муқәддәс Роһқа толуп, Иордан дәриясидин қайтип келип, Роһ
тәрипидин чөл-баяванға елип берилди.■
2 У у йәрдә қириқ күн Иблис тәрипидин синалди. У бу күнләрдә һеч нәрсә йемиди.
Күнләр аяқлашқанда, униң қосиғи таза ачқан еди.■
3 Әнди Иблис униңға:
— Сән әгәр Худаниң Оғли болсаң, мошу ташқа: «Нанға айлан!» дәп буйруғин —
деди.□
4 Әйса униңға җававән:
— *Тәвратта*: «Инсан пәқәт нан биләнла әмәс, бәлки Худаниң һәр бир сөзи
биләнму яшайду» дәп йезилған, — деди.□ ■
5 Иблис йәнә уни егиз бир тaққа башлап чиқип, бир дәқиқә ичидә дунiядики
барлиқ дөләтләрни униңға көрсәтти.
6 Иблис униңға: — Мән бу һакимийәтниң һәммисини вә униңға тәвә барлиқ
шанушәвкәтләрни саңа тәқдим қилимән; чүнки булар маңа тапшурулған, мән
уни кимгә беришни халисам, шуниңға беримән.
7 Әгәр баш қоюп маңа сәҗдә қилсаң, буларниң һәммиси сениңки болиду, — деди.
8 Әйса униңға җавап берип:
— *Тәвратта*: «Пәрвәрдигар Худайиңғила ибадәт қил, пәқәт Униңла қуллуғида
бол!» дәп йезилған, — деди.□ ■
9 Андин Иблис уни Йерусалимға елип барди вә уни ибадәтханиниң әң егиз
җайиға турғузуп:
— Худаниң Оғли болсаң, өзүңни пәскә ташлап баққин! □
10 Чүнки *Тәвратта*: «*Худа* Өз пәриштилиригә сени қоғдаш һәққидә әмир қилиду»;
11 вә, «Путуңниң ташқа урулуп кәтмәслиги үчүн, улар сени қоллирида көтирип
жүриду» дәп йезилған, — деди.□ ■
12 Әйса униңға: — «*Тәвратта*: «Пәрвәрдигар Худайиңни синиғучи болма!» дәпму
йезилған, — деди.□ ■
13 Иблис барлиқ синашларни ишлитип чиққандин кейин, уни вақтинчә ташлап
кетип қалди.

Әйса Галилийә өлкисидә
Мат. 4:12-17; Мар. 1:14-15

14 Әйса Роһниң күч-қудрити ичидә Галилийә өлкисигә қайтип кәлди. Шуниң
билән униң хәвәр-шөһрити әтраптики һәр бир жутларға тарқалди. □ ■

■ **4:1** Мат. 4:1; Мар. 1:12. ■ **4:2** Мис. 34:28; 1Пад. 19:8. □ **4:3 «Сән әгәр Худаниң Оғли болсаң...»** — грек тилида бу 3- вә 9-айәтләрдики «әгәр» адәттә «әгәр ...болсаң» (әгәр болсаң вә дәрвәқә шундақ болисән)» дегән мәнини пуритиду. «Худаниң Оғли» — бу нам һәргизму Худа билән Әйса оттурисидики җисманий җәһәттики ата-балилиқ мунасивәтни әмәс, бәлки роһий җәһәттики мунасивәтни билдүриду, әлвәттә. □ **4:4 «Инсан пәқәт нан биләнла әмәс, бәлки Худаниң һәр бир сөзи биләнму яшайду»** — «Қан.» 8:3. «...бәлки Худаниң һәр бир сөзи биләнму яшайду» дегән сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду («Мат.» 4:4ни көрүң). ■ **4:4** Қан. 8:3; Мат. 4:4. □ **4:8 «Пәрвәрдигар Худайиңғила ибадәт қил, пәқәт Униңла қуллуғида бол!»** — Тәврат, «Қан.» 6:13. ■ **4:8** Қан. 6:13; 10:20; 1Сам. 7:3. □ **4:9 «уни ибадәтханиниң әң егиз җайиға турғузуп...»** — яки «уни ибадәтханиниң егиз җайиға турғузуп...». «Худаниң Оғли» — бу нам һәргизму Худа билән Әйса оттурисидики җисманий җәһәттики ата-балилиқ мунасивәтни әмәс, бәлки роһий җәһәттики мунасивәтни билдүриду. □ **4:11 «Путуңниң ташқа урулуп кәтмәслиги үчүн, улар сени қоллирида көтирип жүриду»** — «Зәб.» 90:11, 12. Шәйтанниң бу айәтни ишләткини тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **4:11** Зәб. 90:11,12. □ **4:12 «Пәрвәрдигар Худайиңни синиғучи болма!»** — «Қан.» 6:16. ■ **4:12** Қан. 6:16. □ **4:14 «Роһниң күч-қудрити ичидә...»** — Муқәддәс Роһниң күч-қудритидә, әлвәттә. ■ **4:14** Мат. 4:12; Мар. 1:14; Юһ. 4:43; Рос. 10:37.

15 У уларниң синагоглирида тәлим бергили турди вә уларниң улуқлашлириға
сазавәр болди.□

Насарәттә чәткә қеқилиш
Мат. 13:53-58; Мар. 6:1-6

16 У өзи бекип чоң қилинған жути Насарәткә келип, шабат күни адәттикидәк
синагогқа кирди вә шундақла *муқәддәс язмиларни* оқушқа өрә турди ■
17 вә Тәвраттики «Йәшая» дегән қисим униңға тапшурулди. У орам язмини ечип,
муну сөзләр йезилған йәрни тепип оқуди:
18-19 — «Пәрвәрдигарниң Роһи мениң вуҗудумда,
Чүнки У мени йоқсулларға хуш хәвәрләр йәткүзүшкә мәсиһ қилди.
Тутқунларға азатлиқни,
Вә корларға көрүш шипасини җакалашқа,
Езилгәнләрни халас қилишқа,
Пәрвәрдигарниң шапаәт көрситидиған жилини җакалашқа мени әвәтти».□ ■

20 У язмини түрүветип, синагог хизмәтчисигә қайтуруп берип, олтарди.
Синагогта олтарғанларниң һәммисиниң көзлири униңға тикилип туратти. □
21 У көпчиликкә:
— Мана бу айәт бүгүн қулиқиңларға аңланғинида әмәлгә ашурулмақта, — деди.
22 Һәммиси униң яхши гепини қилишип, униң ағзидин чиқиватқан шапаәтлик
сөзлиригә һәйран қелишип:
— Бу Йүсүпниң оғли әмәсму? — дейишти.■
23 У уларға:
— Шүбһисизки, силәр маңа «Әй тевип, авал өзүңни сақайт!» дегән тәмсилни
кәлтүрүп, «Хәвәр тапқинимиздәк, Кәпәрнаһум шәһиридә немә ишлар йүз бәргән
болса, мошу йәрдиму, өз жутуңдиму шуларни көрсәтмәмсән?» дәватисиләр, —
деди. ■
24 — Бирақ шуни силәргә бәрһәқ ейтип қояйки, һеч қандақ пәйғәмбәр өз жути
тәрипидин қобул қилинған әмәс. ■
25 Мән силәргә шу һәқиқәтни әслитимәнки, Иляс *пәйғәмбәр*ниң вақтида, асман уда
үч жил алтә ай етилип, дәһшәтлик бир қәһәтчилик барлиқ зиминни басқанда,
Исраилда нурғун тул аяллар бар еди;

□ **4:15 «У уларниң синагоглирида тәлим бергили турди»** — «синагог»лар тоғрилиқ «тәбирләр»имизни көрүң. ■ **4:16** Нәһ. 8:4, 5; Мат. 13:54; Мар. 6:1; Юһ. 4:43. □ **4:18-19 «У мени йоқсулларға хуш хәвәрләр йәткүзүшкә мәсиһ қилди»** — «мәсиһ қилиш» (яки «мәсиһләш») тоғрилиқ «Йәш.» 61:1дики изаһат вә «Тәбирләр»имизни көрүң. Бәзи кона көчүрмиләрдә «У мени сунуқ көңүлләрни ясап сақайтишқа» дегән сөзләр мошу айәттә қошулиду. **«У мени йоқсулларға хуш хәвәрләр йәткүзүшкә мәсиһ қилди. Тутқунларға азатлиқни вә корларға көрүш шипасини җакалашқа, езилгәнләрни халас қилишқа, Пәрвәрдигарниң шапаәт көрситидиған жилини җакалашқа мени әвәтти»** — бу сөзләр «Йәш.» 61:1 һәм 58:6дин елинған. ■ **4:18-19** Йәш. 42:7; 61:1, 2; Мат. 11:5. □ **4:20 «У язмини түрүветип, синагог хизмәтчисигә қайтуруп берип, олтарди»** — синагогларда тәлим бәргүчиләр авал муқәддәс язмиларни оқушқа туратти, андин тәлим беришкә олтиратти. ■ **4:22** Йәш. 50:4; Мат. 13:54; Мар. 6:2; Луқа 2:47; Юһ. 6:42. ■ **4:23** Мат. 4:13. ■ **4:24** Мат. 13:57; Мар. 6:4; Юһ. 4:44.

26 бирақ Иляс уларниң һеч қайсисиниң қешиға әмәс, бәлки Зидонниң Зарәфат
шәһиридики бир тул аялниң қешиғила әвәтилгән. □
27 Вә *шуниңға охшаш,* Елиша пәйғәмбәрниң вақтида, Исраилда мохо кесилигә
гириптар болғанлар нурғун болсиму, лекин Сурийәлик Наамандин башқа, һеч
қайсиси сақайтилған әмәс! — деди.□ ■
28 Синагогдикиләр бу сөзләрни аңлап, һәммиси қаттиқ ғәзәпләнди;
29 орнидин турушуп, уни шәһәрдин һайдап чиқирип, шу шәһәр жайлашқан
тағниң левигә әчиқип, тик ярдин ташливәтмәкчи болушти. □
30 Лекин у уларниң арисидин бемалал өтүп, өз йолиға чиқип кәтти.

Әйсаниң жинни һайдиветиши
Мар. 1:21-28

31 У Галилийә өлкисиниң Кәпәрнаһум дегән бир шәһиригә чүшти, у йәрдә шабат
күнлиридә хәлиққә тәлим берәтти. ■
32 Улар униң тәлимигә һәйран қелишти, чүнки униң сөзи толиму нопузлуқ еди.
■
33 Әнди синагогта напак жинниң роһи чаплашқан бир киши болуп, *униңдики жин*
қаттиқ авазда:□ ■
34 — Әй Насарәтлик Әйса, сениң биз билән немә кариң?! Бизни йоқатқили
кәлдиңму? Мән сениң кимлигиңни билимән, Худаниң Муқәддәс Болғучисисән!
— дәп товлап кәтти.
35 Лекин Әйса жинға тәнбиһ берип:
— Ағзиңни юм! Униңдин чиқ! — девиди, жин һелиқи адәмни халайиқ оттурисида
жиқитиветип, униңдин чиқип кәтти. Лекин униңға һеч зәрәр йәткүзмиди.
36 Һәммәйлән буниңдин қаттиқ һәйран болушуп, бир-биригә:
— Бу зади қандақ иш! У дәрвәқә һоқуқ вә қудрәт билән напак роһларға әмир
қилсила, улар чиқип кетидикән, — дейишти. □
37 Шуниң билән униң хәвәр-шөһрити әтраптики һәр бир жутларға тарқалди.

Әйсаниң нурғун кесәлләрни сақайтиши
Мат. 8:14-17; Мар. 1:29-34

38 Әйса синагогтин чиқип, Симонниң өйигә кирди. Лекин Симонниң қейинаниси
еғир тәп кесили болуп қалған еди; улар Әйсадин униң һажитидин чиқишини
өтүнди. ■
39 У аялниң бешида туруп, тәпкә тәнбиһ беривиди, тәп шуан униңдин кәтти. У
дәрһал орнидин туруп, уларни күтүшкә башлиди.

□ **4:26 «Зарәфат»** — грек тилида «Сарәпта». **«Иляс уларниң һеч қайсисиниң қешиға әмәс, бәлки Зидонниң Зарәфат шәһиридики бир тул аялниң қешиғила әвәтилгән»** — бу вақиә «1Пад.» 17:9-24дә хатириләнгән. Иляс пәйғәмбәр Зидон районி (Йәһудий әмәсләрниң зимини)дики шу тул хотунниң өйигә әвәтилип, униң өйидә турған вә ачарчилиқ ахирлашқичә тул хотун, оғли вә өзи үчүн озуқ-түлүк тәминлигән. Демәк, Худаниң Өз хәлқи — Йәһудийлар арисида Илияснин шундақ мөҗизилик ярдимигә еришкидәк ихласмәнлик мәвжут болмиған еди, әксичә, итаәтсизлик вә асийлиқ очуқ-ашкарә көрүнәтти. □ **4:27 «Елиша пәйғәмбәрниң вақтида, Исраилда мохо кесилигә гириптар болғанлар нурғун болсиму, лекин Сурийәлик Наамандин башқа, һеч қайсиси сақайтилған әмәс!»** — Сурийәлик Нааман Йәһудий әмәс еди, әлвәттә. Бу вақиә «2Пад.» 5:1-14дә хатириләнгән. Мәсиһниң уларға «Силәр Худаниң шапаитини вә нижатини рәт қилғачқа, У әнди Йәһудий әмәсләргә меһри-шәпқәт көрситиду!» дегәндәк еди. ■ **4:27** 2Пад. 5:14. □ **4:29 «уни шәһәрдин һайдап чиқирип...»** — грек тилида «уни шәһәрдин ташлап...». ■ **4:31** Мат. 4:13; Мар. 1:21. ■ **4:32** Мат. 7:29; Мар. 1:22. □ **4:33 «напак жинниң роһи»** — бу дегәнлик сөз бәлким бу жинниң интайин напак екәнлигини тәкитлимәкчи. ■ **4:33** Мар. 1:23. □ **4:36 «Бу зади қандақ иш!»** — яки «Бу зади қандақ тәлим?». ■ **4:38** Мат. 8:14; Мар. 1:29.

40 Күн петиши биләнла, кишиләр һәр хил кесәлләргә гириптар болған йеқинлири
болсила, уларни униң алдиға елип келишти. У уларға бир-бирләп қолини
тәккүзүп, уларни сақайтти. □ ■
41 Кишиләргә чаплашқан нурғун җинлар улардин чиқип: «Сән Худаниң Оғли!»
дәп товлап кетәтти. Лекин у уларға тәнбиһ берип, сөз қилишиға йол қоймиди;
чүнки улар униң Мәсиһ екәнлигини биләтти.■
42 Күн чиқиши билән, у шәһәрдин чиқип, пинһан бир җайға кәтти. Бирақ топ-
топ халайиқ уни издәп жүрәтти; улар уни тапқанда алдиға келип, уни аримизда
қалсун дәп кетишидин тосмақчи болушти. ■
43 Лекин у уларға:
— Худаниң падишалиғиниң хуш хәвирини башқа шәһәр-йезиларғиму
йәткүзүшүм керәк; чүнки мән дәл бу ишқа әвәтилгәнмән, — деди.
44 Шуниң билән у Галилийәдики синагогларда тәлим берип жүривәрди.□

5

Әйсаниң тунҗа қетим мухлис чақириши
Мат. 4:18-22; Мар. 1:16-20

1 Шундақ болдики, у Гиннисарәт көлиниң бойида турғанда, халайиқ Худаниң сөз-
каламини аңлаш үчүн униң әтрапиға олишип қистилишип туратти.■
2 У көл бойида турған икки кемини көрди. Белиқчилар болса кемидин чүшүп,
қирғақта торлирини жуюшуватати.
3 У кемиләрдин биригә, йәни Симонниңкигә чиқип, униңдин кемини қирғақтин
сәл жирақлитишни илтимас қилди. Андин у кемидә олтирип топ-топ халайиққа
тәлим бәрди.
4 Сөзи түгигәндин кейин, у Симонға:
— Кемини чоңқуррақ йәргә һайдап берип, белиқларни тутушқа торлириңларни
селиңлар, — деди.
5 Симон униңға җававән: — Устаз, биз пүтүн кечичә җапа тартип һеч нәрсә
туталмидуқ. Бирақ сениң сөзүң билән торни салсам салай, деди.
6 Улар шундақ қиливиди, нурғун белиқлар торға чүшти; тор сөкүлүшкә
башлиди.□
7 Шуниң билән улар башқа кемидики шериклирини ярдәмгә келишкә ишарәт
қилишти. Улар келип, *белиқларни* икки кемигә лиқ қачиливиди, кемиләр чөкүп
кетәй дәп қалди.
8 Симон Петрус бу ишни көрүп, Әйсаниң тизлири алдида жиқилип:
— Мәндин жирақлашқайсән, и Рәб! Чүнки мән гунакармән! — деди.
9 Чүнки бунчә көп белиқ тутулғанлиғидин у вә униңға һәмраһ болғанлирини
һәйранлиқ басқан еди.
10 Вә Симонниң шериклири — Зәбәдийниң оғуллири Яқуп билән Юһаннаму һәм
шундақ һәйран қалди. Әнди Әйса Симонға:

□ **4:40 «күн петиши биләнла,...»** — шабат күни түгигәндә (кәчтә), «иш қилиш» яки «хизмәт қилиш»қа болатти (мәсилән, кесәл адәмни көтириш қатарлиқ). ■ **4:40** Мат. 8:16; Мар. 1:32; 7:32; 8:23,25. ■ **4:41** Мар. 1:34; 3:11. ■ **4:42** Мар. 1:35. □ **4:44 «Галилийәдики синагогларда»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә «Йәһудийәдики синагогларда» дейилиду. ■ **5:1** Мат. 13:2; Мар. 4:1. □ **5:6 «Улар шундақ қиливиди, нурғун белиқлар торға чүшти; тор сөкүлүшкә башлиди»** — адәттә Галилийә көлисидә белиқлар күндүздә чоңқур суға шуңғуп кириваликду, уларни тор билән тартип чиқарғили болмайду. Оқурмәнләр шуни байқиған болуши мүмкинки, Мәсиһ «торлириңлар»ни дегини билән Петрусниң пәқәт бирла торни селишқа ишәши бар еди («Юһ.» 21:11ни вә шу айәт тоғрилиқ изаһат вә «Юһанна»дики «қошумчә сөз»ни көрүң).

— Қорқмиғин, буниңдин кейин сән адәм тутқучи болисән — деди.□ ■
11 Улар кемиләрни қирғаққа чиқирип, һәммә нәрсини ташлап қоюп, униңға әгишип мaңди.■

Әйсаниң мохо кесилини сақайтиши
Мат. 8:1-4; Мар. 1:40-45

12 Шундақ болдики, у шәһәр-йезиларниң бирида болғанда, мана шу йәрдә, пүтүн бәдинини мохо бесип кәткән бир адәм бар еди; у Әйсани көрүпла униң айиғиға өзини етип униңдин:
— Тәхсир, әгәр сән халисаң, мени сақайтип пак қилалайсән! — дәп ялвурди.□ ■
13 Әйса қолини созуп униңға тәккүзүп туруп:
— Халаймән, пакланғин! — девиди, бу адәмниң мохо кесили дәрһал униңдин кәтти.
14 Әйса униңға:
— Һазир бу ишни һеч кимгә ейтма, бәлки удул берип каһинға өзүңни көрситип, уларда бир гувалиқ болуш үчүн, Муса бу ишта әмир қилғандәк өзүңниң сақайтилғиниң үчүн бир *қурбанлиқни* сунғин, — деди.□ ■
15 Лекин у тоғрисидики хәвәр техиму тарқилип пур кәтти; шуниң билән топ-топ хәлиқ униң сөзини аңлаш вә өз ағриқ-кесәллирини сақайтиши үчүн униң алдиға жиғилип келәтти.
16 Һалбуки, у пат-пат улардин чекинип чөллүк йәрләргә берип дуа қилатти.

Әйсаниң адәмниң гуналарни «кәчүрүм қилинди» дейиш һоқуқи
Мат. 9:1-8; Мар. 2:1-12

17 Шу күнләрниң бирида шундақ болдики, у тәлим бериватқанда, йенида Пәрисийләр вә Тәврат әһлилири олтиратти. Улар Галилийә, Йәһудийә өлкилириниң һәр қайси йеза-қишлақлири вә Йерусалимдин кәлгән еди. Пәрвәрдигарниң кесәлләрни сақайтиш күч-қудрити униңға яр болди.
18 Шу пәйттә, мана бир қанчә киши зәмбилгә ятқузулған бир паләчни көтирип кәлди. Улар уни униң алдиға әкиришкә интилишти. □ ■
19 Бирақ адәмләрниң толилиғидин кесәлни әкиришкә амал тапалмай, улар өгүзгә елип чиқип, өгүздики каһишларни ечип, кесәлни өйниң ичигә зәмбилдә ятқан һалда халайиқниң оттурисиға, Әйсаниң алдиға чүшүрди.
20 У уларниң ишәшини көрүп *паләчкә*:
— Бурадәр, гуналириң кәчүрүм қилинди! — деди.
21 Тәврат устазлири билән Пәрисийләр көңүллиридә:

□ **5:10 «сән адәм*ләрни* тутқучи болисән»** — мошу сөз адәмләрни зинданларға яки қуллуққа әмәс, бәлки униң Худаниң қутқузуш йолида адәмләрни Шәйтанниң чаңгилидин вә һалак йолидин тутуп қутқузуш ишлирини көрситиду. ■ **5:10** Йәр. 16:16; Әз. 47:9; Мат. 4:19; Мар. 1:17. ■ **5:11** Мат. 4:20; 19:27; Мар. 10:28; Луқа 18:28. □ **5:12 «Тәхсир...»** — яки «И Рәб...». **«пүтүн бәдинини мохо бесип кәткән бир адәм....»** — «мохо кесили» бир хил қорқунучлуқ терә кесили болуп, Йәһудийлар бу хил кесәлгә гириптар болғанларни напак, дәп қарап уларға қәтъий йеқинлашмайтти. Бу кесәл тоғрилиқ йәнә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **5:12** Мат. 8:2; Мар. 1:40. □ **5:14 «уларда бир гувалиқ болуш үчүн, Муса бу ишта әмир қилғандәк өзүңниң сақайтилғиниң үчүн бир қурбанлиқни сунғин»** — Муса пәйғәмбәр Тәврат қанунида шундақ әмирни көрсәткән: — Бир мохо кесили сақайтилған болса, у муқәддәс ибадәтханиға берип, өзиниң сақайтилғанлиғини каһинға көрситип андин мохо кесилидин сақайғанлар қилишқа тегишлик қурбанлиқни сунуши керәк еди. Шүбһисизки, Муса пәйғәмбәрдин башлап Мәсиһ Әйса кәлгичә бу мурасим һеч өткүзүлүп бақкан әмәс еди. «Лав.» 14:1-32ни көрүң. ■ **5:14** Лав. 13:2; 14:2; Мат. 8:4. □ **5:18 «... Улар уни униң алдиға әкиришкә интилишти»** — Әйса өйдә олтиратти (19-айәтни көрүң). ■ **5:18** Мат. 9:1; Мар. 2:3; Рос. 9:33.

— Бундақ күпүрлүк сөзлигән бу адәм кимдур?! Худадин башқа гуналарни кәчүрәләйдиған ким бар? — дәп ойлашти.□ ■
22 Бирақ Әйса уларниң көңлидә әйип издәшлирини билип йетип, җававән:
— Силәр көңлүңларда немишкә әйип издәйсиләр?
23 «Гуналириң кәчүрүм қилинди!» дейиш асанму яки «Орнуңдин тур, маң!» дейишму?
24 Амма һазир силәрниң Инсаноғлиниң йәр йүзидә гуналарни кәчүрүм қилиш һоқуқиға егә екәнлигини билишиңлар үчүн, — У паләч кесәлгә:
— Саңа ейтайки, орнуңдин тур, орнуңни жиғиштуруп өйүңгә қайт! — дәп буйруди.□
25 Һелиқи адәм дәрһал уларниң алдида орнидин дәс туруп, өзи ятқан зәмбилни елип, Худани улуқлиғиничә өйигә қайтти.
26 Һәммәйләнни дәһшәтлик һәйранлиқ басти; улар Худани улуқлишип, қорқунучқа чөмгән һалда:
— Биз бүгүн тилсимат ишларни көрдуқ! — дейишти.

Әйсаниң Лавийни мухлислиққа чақириши — «гунакарлар» билән һәмдәстихан олтириши
Мат. 9:9-13; Мар. 2:13-17

27 Бу ишлардин кейин, у йолға чиқип, Лавий исимлиқ бир бажгирни көрди. У баж жиғидиған орунда олтиратти. У униңға:
— Маңа әгәшкин! — деди.□ ■
28 У орнидин туруп, һәммини ташлап, униңға әгәшти.
29 Лавий өйидә униңға катта бир зияпәт бәрди. Улар билән зор бир топ бажгирлар вә башқиларму шу йәрдә һәмдәстихан болған еди. □ ■
30 Бирақ Пәрисийләр вә уларниң еқимидики Тәврат устазлири ғудуңшуп униң мухлислириға:
— Силәр немишкә бажгир вә гунакарлар билән бир дәстиханда йәп-ичип олтирисиләр?! — дәп ағриништи.□
31 Әйса уларға җававән:
— Сағлам адәмләр әмәс, бәлки кесәл адәмләр тевипқа муһтаждур.
32 Мән һәққанийларни әмәс, бәлки гунакарларни товиға чақирғили кәлдим, — деди.□ ■

Йеңи конидин үстүндур
Мат. 9:14-17; Мар. 2:18-22

□ **5:21 «Пәрисийләр»** — қаттиқ тәләплик бир диний мәзһәптикиләр еди. Улар тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **5:21** Зәб. 31:5; Йәш. 43:25. □ **5:24 «силәрниң Инсаноғлиниң йәр йүзидә гуналарни кәчүрүм қилиш һоқуқиға егә екәнлигини билишиңлар үчүн»** — «Инсаноғли» тоғрилиқ «Мат.» 8:20дики изаһат вә «Тәбирләр»ни көрүң. □ **5:27 «у йолға чиқип, Лавий исимлиқ бир бажгирни көрди»** — «Лавий»ниң башқа исми «Матта» еди. ■ **5:27** Мат. 9:9; Мар. 2:14,15. □ **5:29 «зор бир топ бажгирлар»** — «бажгирлар» Исраилниң зиминини ишғал қилған Римлиқлар үчүн өз хәлқидин баж жиғип беридиған вә шу сәвәптин нәпрәткә учриған Йәһудийлар. ■ **5:29** Мат. 9:10; Мар. 2:15; Луқа 15:1. □ **5:30 «Силәр немишкә бажгир вә гунакарлар билән бир дәстиханда йәп-ичип олтирисиләр?!»** — «гунакарлар» — Тәврат-Инҗил бойичә һәр бир адәм гунакар, әлвәттә. Лекин мошу айәттики «гунакарлар» дегән сөз, һали чоң Пәрисийләр вә Тәврат устазлири тәрипидин алаһидә «гунакарлар» дәп аталған бажгирлар, паһишә аяллар, һәтта саватсиз кишиләр қатарлиқларни көздә тутиду. □ **5:32 «Мән һәққанийларни әмәс, бәлки гунакарларни товиға чақирғили кәлдим»** — мошу сөздә «гунакарлар» дегини, өзлирини гунакар дәп тонуп йәткәнләрни көздә тутиду, әлвәттә. Чүнки һәммә адәм гунакардур. «һәққанийлар» өзини һәққаний дәп һесаплиғанларни көрситиду. Шуңа Мәсиһ уларни чақиралмайтти вә һазирму чақиралмайду. ■ **5:32** Мат. 9:13; Луқа 19:10; 1Тим. 1:15.

33 Андин улар униңдин:
— Немишкә Йәһяниң мухлислири дайим роза тутуп дуа-тилавәт қилиду, Пәрисийләрниң мухлислириму шундақ қилиду, лекин сениң мухлислириң йәп-ичипла жүридиғу! — дәп сорашти.■
34 У уларға:
— Тойи болуватқан жигит тойда той меһманлири билән һәмдәстихан олтарған чағда уларни роза тутқузаламсиләр? □ ■
35 Амма шу күнләр келидуки, жигит улардин елип кетилиду, улар шу күнләрдә роза тутиду.□
36 У уларға бир тәмсилму кәлтүрди:
— Һеч ким йеңи көйнәктин житип, уни кона көйнәккә ямақ қилмайду. Ундақ қилса, йеңи көйнәкниму житқан болиду, шундақла йеңидин алған ямақму кона көйнәккә мас кәлмәйду.
37 Шуниңдәк, һеч ким йеңи шарапни кона тулумларға қачилимайду. Ундақ қилса, йеңи шарапниң *көпүши билән* тулумлар йерилиду-дә, шарапму төкүлүп кетиду; тулумларму кардин чиқиду. ■
38 Шуңа йеңи шарап йеңи тулумларға қачилиниш керәк, шундақта иккилиси сақлинип қалиду.
39 Униң үстигә, һеч ким кона шараптин кейин йеңисини ичишни халимайду, чүнки у: «Болди, кониси яхши!» дәйду.□

6

Әйса «шабат күни»ниң Егисидур
Мат. 12:1-8; Мар. 2:23-28

1 Иккинчи «муһим шабат күни», у буғдайлиқлардин өтүп кетивататти. Униң мухлислири башақларни үзүвелип, алиқинида угулап йәвататти.□ ■
2 Лекин буни көргән бәзи Пәрисийләр уларға:

■ **5:33** Мат. 9:14. □ **5:34 «той меһманлири»** — грек тилида «мәрикә залиниң пәрзәнтлири» дегән ибарә билән ипадилиниду. ■ **5:34** Йәш. 62:5; 2Кор. 11:2. □ **5:35 «Амма шу күнләр келидуки, жигит улардин елип кетилиду, улар шу күнләрдә роза тутиду»** — бу сөзләр Әйсаниң «улардин (меһманлардин) елип кетилип» өлүми өзигә әгәшкәнләргә қайғу-һәсрәт елип келидиғанлиғини көрситидиған бешарәт. ■ **5:37** Мат. 9:17; Мар. 2:22. □ **5:39 «һеч ким кона шараптин кейин йеңисини ичишни халимайду»** — адәттә, кона шарап дәрвәқә йеңи шараптин яхши, әлвәттә. □ **6:1 «Иккинчи «муһим шабат күни»»** — грек тилида «иккинчи «биринчи шабат күни»» дегән сөз билән ипадилиниду. Биз «биринчи»ни «муһим» дәп тәрҗимә қилдуқ. Сәвәвини төвәндә чүшәндүримиз. «Иккинчи «биринчи шабат күни»» дегән бу ибарини чүшәндүрүш тәс. Алимларниң бу тоғрилиқ икки пикри бар: 1-пикир: — Йәһудий хәлқиниң икки хил календари бар еди. Биринчи календар Бабиллиқларниңкигә охшаш болуп күздә («канай челиш һейти» яки «бурға һейти» билән) башлинатти. Бу календар бойичә, шу жилдики «биринчи шабат» болса «тунҗа «биринчи шабат»» дәп аталған. Иккинчи календар әтязда башлинатти («Мис.» 12:2ни көрүң). Шу алимларниң пикричә, иккинчи календар бойичә, шу жилдики биринчи шабат «иккинчи «биринчи шабат»» дәп атилатти. 2-пикир: — бу «йәттә һәптә һейти»ниң иккинчи һәптисидики шабат күнини көрситиду («Лав.» 23:10-22ни көрүң). Шу алимларниң пикричә, бу һейтниң иккинчи шабат күни «иккинчи «биринчи шабат»» дәп атилатти. Мошу пикир бойичә «биринчи» дегән сөз мошу айәттә асасән «муһим» дегән мәнидә. Бизниңчә бу 2-пикир тоғридур, чүнки «йеңи жил»ниң (әтияздики) «биринчи шабат»ида, йеңи буғдай яки арпа данлирини йейиш чәкләнгән еди, бәлким Худаға аташ керәк еди («Лав.» 23:14-айәтни йәнә көрүң). Немила болмисун, шу вақит әтиязға тоғра келәтти. ■ **6:1** Қан. 23:24; Мат. 12:1; Мар. 2:23.

— Силәр немишкә шабат күни Тәвратта чәкләнгән ишни қилисиләр? — дейишти.□ ■
3 Әйса уларға жававән:
— Силәр һәтта Давут *пәйғәмбәр* вә униң һәмраһлириниң ач қалғанда немә қилғанлиғини *муқәддәс язмилардин* оқумиғанмусиләр?□
4 Демәк, у Худаниң өйигә кирип, *Худаға* аталған, *Тәвратта* каһинлардин башқа һәр қандақ адәмниң йейеши чәкләнгән «тәқдим нанлар»ни *сорап* елип йегән вә һәмраһлириғиму бәргән — дәп жавап бәрди.□
5 Ахирида у уларға:
— Инсаноғли шабат күниниңму Егисидур, — деди.■
6 Йәнә бир шабат күни шундақ болдики, у синагогқа кирип тәлим бериватисатти. Синагогта оң қоли йигиләп кәткән бир адәм бар еди.■
7 Әнди Тәврат устазлири билән Пәрисийләр униң үстидин әрз қилғидәк бирәр ишни издәп тапайли дәп, униң шабат күниму кесәл сақайтидиған-сақайтмайдиғанлиғини пайлап жүрүшәтти.□
8 Бирақ Әйса уларниң көңлидикини билип, қоли йигиләп кәткән адәмгә:
— Орнуңдин тур, оттуриға чиққин! — девиди, һелиқи адәм орнидин қопуп шу йәрдә турди.
9 Андин Әйса уларға:
— Силәрдин сорап бақайчу, Тәвратқа уйғун болғини шабат күни яхшилиқ қилишму, яки яманлиқ қилишму? Жанни қутқузушму яки жанға замин болушму? — дәп сориди.
10 Әтрапидикиләрниң һәммисигә нәзәр салғандин кейин, у һелиқи адәмгә:
— Қолуңни узат, — деди. У шундақ қилиши биләнла қоли әслигә кәлтүрүлүп иккинчи қолиға охшаш болди. □ ■
11 Лекин улар ғәзәптин һошини йоқитип, Әйсаға қандақ тақабил туруш тоғрисида мәслиһәтлишишкә башлиди.□

Әйсаниң он икки расулни таллиши
Мат. 10:1-4; Мар. 3:13-19

12 Шу күнләрдә шундақ болдики, у дуа қилишқа таққа чиқти вә у йәрдә Худаға кечичә дуа қилди.
13 Таң атқанда, мухлислирини алдиға чақирип, уларниң ичидин он иккиләнни таллап, уларни расул дәп атиди. ■

□ **6:2 «Немишкә шабат күни Тәвратта чәкләнгән ишни қилисиләр?»** — «чәкләнгән иш» Тәврат қанунида чәкләнгән, демәкчи. Уларниң шикайәт қилғини мухлисларниң йейиши әмәс («Қан.» 23:25ни көрүң), бәлки шабат күнидә мухлисларниң «һосул алғанлиқ»и еди. «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә мошу вақиә тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң. ■ **6:2** Мис. 20:10. □ **6:3 «Силәр һәтта Давут пәйғәмбәр ... немә қилғанлиғини муқәддәс язмилардин оқумиғанмусиләр?»** — «оқумиғанмусиләр?» дегән сөз Пәрисийләрниң дайим рәқиплиридин сорайдиған соал шәкли еди. □ **6:4 «Демәк, у Худаниң өйигә кирип, *Худаға* аталған,** Тәвратта каһинлардин башқа һәр қандақ адәмниң йейеши чәкләнгән «тәқдим нанлар»ни сорап елип йегән вә һәмраһлириғиму бәргән» — бу вақиә «1Сам.» 21:1-7дә хатириләнгән. ■ **6:5** Мат. 12:8; Мар. 2:28. ■ **6:6** Мат. 12:9; Мар. 3:1. □ **6:7 «...униң үстидин әрз қилғидәк бирәр ишни издәп тапайли дәп, униң шабат күниму кесәл сақайтидиған-сақайтмайдиғанлиғини пайлап жүрүшәтти»** — уларниң қилмақчи болған әрзи болса «У шабат күнидә кесәлни сақайтса, «ишлигән» яки «хизмәт қилған»ға баравәр болиду, шуңа (уларниң чүшинишичә) «Тәврат қануниға хилаплиқ қилған»» болиду. □ **6:10 «У шундақ қилиши биләнла қоли әслигә кәлтүрүлүп иккинчи қолиға охшаш болди»** — «әслигә кәлтүрүлүп» дегән пеилниң мәҗһул шәкли бизгә бу ишни Худа өзи қилған, дегәнни уқтуриду. Әнди улар бу мөҗизини «шабат күнидә яратқанлиғи» үчүн зади кимни әйиплимәкчи? ■ **6:10** 1Пад. 13:6. □ **6:11 «улар ғәзәптин һошини йоқитип...»** — «улар» 7-айәттә көрситилгән «Тәврат устазлири вә Пәрисийләр». ■ **6:13** Мат. 10:1; Мар. 3:13; 6:7; Лука 9:1.

14 Улар: Симон (Әйса уни Петрус дәпму атиған) вә униң иниси Андирияс; Яқуп вә Юһанна, Филип вә Бартоломай,
15 Матта вә Томас, Алфайниң оғли Яқуп вә милләтпәрвәр дәп аталған Симон, □
16 Яқупниң оғли Йәһуда вә кейин униңға сатқунлуқ қилған Йәһуда Ишқарийотлар еди.□

Әйсаниң кесәлләрни сақайтиши вә тәлим бериши
Мат. 4:23-25; 5:1-12

17 Әйса *расуллири* билән тағдин чүшүп, бир түзләңликтә туратти. Шу йәрдә нурғун мухлислири һәмдә пүткүл Йәһудийә өлкисидин вә Йерусалимдин, Тур вә Зидон шәһәрлиригә қарайдиған деңиз бойидики жутлардин топ-топ кишиләр жиғилишти. Улар униң тәлимлирини аңлаш вә кесәллиригә шипалиқ издәш үчүн кәлгән еди. ■
18 Напак роһлардин азапланғанларму шипалиқ тепишти.
19 Бу топ-топ адәмләрниң һәммиси қоллирини униңға тәккүзүвелишқа интиләтти; чүнки күч-қудрәт униң вуҗудидин чиқип уларниң һәммисигә шипалиқ бериватати.■

Хошаллиқ вә қайғу

20 Шуниң билән у бешини көтирип мухлислириға қарап мундақ деди:
— «Мубарәк, әй йоқсуллар! Чүнки Худаниң падишалиғи силәрниңкидур.□ ■
21 Мубарәк, әй һазир ач қалғанлар! Чүнки силәр толуқ тоюнисиләр.
Мубарәк, әй жиғлаватқанлар! Чүнки күлидиған болисиләр.■
22 Кишиләр Инсаноғлиниң вәҗидин силәрдин нәпрәтләнсә, силәрни өзлиридин чәткә қақса, силәргә төһмәт-һақарәт қилса, намиңларни рәзил дәп қарғиса, силәргә мубарәк! ■
23 Шу күни шатлинип тәнтәнә қилип сәкрәңлар. Чүнки мана, әрштә болған инъамиңлар зордур. Чүнки уларниң ата-бовилири *бурунқи* пәйғәмбәрләргиму охшаш ишларни қилған.■

24 — Лекин һалиңларға вай, әй байлар!
Чүнки силәр аллиқачан раһәт-парағитиңларға егә болдуңлар!■
25 Һалиңларға вай, әй қарни тоюнғанлар!
Чүнки силәр ач қалисиләр.
Һалиңларға вай, әй күлүватқанлар!
Чүнки һаза тутуп жиғлайсиләр.■
26 Һәммәйлән силәрни яхши дегәндә, һалиңларға вай! Чүнки уларниң ата-бовилириму *бурунқи* сахта пәйғәмбәрләргә шундақ қилған».

Дүшминиңларға меһир-муһәббәт көрситиңлар
Мат. 5:38-48; 7:12

□ **6:15 «милләтпәрвәр»** — яки, «Қанаанлиқ». Йәһудий милләтпәрвәрләр вәтинини Рим империйәсидин азат қилиш үчүн зораванлиқ билән күрәш қилғучилар еди. □ **6:16 «Яқупниң оғли»** — бу Яқуп 14- вә 15-айәттики «Яқуп»лардин башқиси болса керәк. **«Яқупниң оғли»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә «Яқупниң иниси» дейилиду. ■ **6:17** Мат. 4:25; Мар. 3:7. ■ **6:19** Мар. 5:30. □ **6:20 «Мубарәк, әй йоқсуллар!»** — «йоқсуллар» бәлким өзиниң Худаға қәтъий муһтаҗлиғини тонуп йәткәнләр. Бу айәтләрдә «мубарәк» дегән сөз (Худа тәрипидин) «бәхитлик, бәрикәтлик қилинған» дегән мәнидә ишлитилиду. ■ **6:20** Мат. 5:2. ■ **6:21** Йәш. 61:3; 65:13; 66:10. ■ **6:22** Мат. 5:11; 1Пет. 2:19; 3:14; 4:14. ■ **6:23** Рос. 5:41; 7:51. ■ **6:24** Ам. 6:1, 8. ■ **6:25** Йәш. 65:13; Яқ. 4:9; 5:1.

27 — Бирақ маңа қулақ салған силәргә шуни ейтип қояйки, дүшмәнлириңларға
меһир-муһәббәт көрситиңлар; силәргә өч болғанларға яхшилиқ қилиңлар. ■
28 Силәрни қарғиғанларға бәхит тиләңлар; силәргә яман муамилидә
болғанларғиму дуа қилиңлар. ■
29 Бириси мәңзиңгә урса, иккинчи мәңзиңниму тутуп бәр; бириси чапиниңни
еливалимән десә, көйнигиңниму айимай бәргин. ■
30 Бириси сәндин бир немә тилисә, униңға бәргин. Бириси сениң бирәр нәрсәңни
елип кәтсә, уни қайтуруп беришни сорима. □ ■
31 Башқиларниң өзүңларға қандақ муамилә қилишини үмүт қилсаңлар, силәрму
уларға шундақ муамилә қилиңлар. ■
32 Әгәр силәр өзүңларни яхши көргәнләргила меһир-муһәббәт көрсәтсәңлар,
ундақда силәрдә немә шапаәт болсун? Чүнки һәтта гунакарларму өзини яхши
көргәнләргә меһир-муһәббәт көрситидиғу. ■
33 Әгәр силәр өзүңларға яхшилиқ қилғанларғила яхшилиқ қилсаңлар, ундақта
силәрдә немә шапаәт болсун? Чүнки һәтта гунакарларму шундақ қилидиғу!
34 Әгәр силәр қаризни «чоқум қайтуруп бериду» дәп ойлиғанларға бәрсәңлар,
ундақта силәрдә немә шапаәт болсун? Чүнки һәтта гунакарларму әйнән
қайтуруп алимиз дәп башқа гунакарларға қәриз бериду! ■
35 Лекин силәр болсаңлар, дүшминиңларғиму меһир-муһәббәт көрситиңлар,
яхшилиқ қилиңлар, башқиларға өтнә бериңлар вә «Улар бизгә бернемә
қайтуриду» дәп ойлимаңлар. Шу чағда, инъамиңлар зор болиду вә силәр
һәммидин Алий Болғучиниң пәрзәнтлири болисиләр. Чүнки у тузкорларға вә
рәзилләргиму меһриванлиқ қилиду. □ ■
36 Атаңлар меһриван болғинидәк силәрму меһриван болуңлар.

Башқиларниң үстидин һөкүм қилмаңлар
Мат. 7:1-5

37 — Башқиларниң үстидин һөкүм қилип жүрмәңлар. Болмиса, силәр *Худаниң*
һөкүмигә учрайсиләр. Башқиларни гунаға бекитмәңлар вә силәрму гунаға
бекитилмәйсиләр. Башқиларни кәчүрүңлар вә силәрму кәчүрүм қилинисиләр.
■
38 Бериңлар вә силәргиму берилиду — һәтта чоң өлчигүчкә лиқ чиңдап, силкип
толдурулуп үстидин тешип чүшкидәк дәрижидә қойнуңларға төкүп берилиду.
Силәр башқиларға қандақ өлчәм билән өлчәп бәрсәңлар, силәргиму шундақ
өлчәм билән өлчәп берилиду.□ ■
39 Андин у уларға тәмсил ейтип мундақ деди:
— Қариғу қариғуни йетиләп маңаламду? Ундақ қилса, һәр иккиси орәккә чүшүп
кәтмәмду? ■

■ **6:27** Мис. 23:4; Пәнд. 25:21; Мат. 5:44; Рим. 12:20; 1Кор. 4:12. ■ **6:28** Луқа 23:34; Рос. 7:60. ■ **6:29** 1Кор. 6:7. □ **6:30** **«Бириси сәндин бир немә тилисә, униңға бәргин»** — немини бериш керәклигини Рәббимиз ейтмиди. Бәзи әһвалда тилигүчигә тилигинини бәрсәк униңға пайда әмәс, бәлки зиян йәткүзиду. Мәсилән, һарақкәш адәм пул яки һарақ тилисә буни бәрсәк болмайду; лекин мүмкин болса ярдәм қолимизни узитишимиз керәк. Башқа мисал «Рос.» 3:1-11дә тепилиду, болупму 6-айәтни көрүң. ■ **6:30** Қан. 15:7; Мат. 5:42. ■ **6:31** Мат. 7:12. ■ **6:32** Мат. 5:46. ■ **6:34** Қан. 15:8; Мат. 5:42. □ **6:35** **«һәммидин Алий Болғучиниң пәрзәнтлири болисиләр»** — демәк, әмәллириңлар буниңға гувалиқ болиду. ■ **6:35** Мат. 5:45. ■ **6:37** Мат. 7:1; Рим. 2:1; 1Кор. 4:5. □ **6:38** **«силәргиму берилиду — һәтта чоң өлчигүчкә лиқ чиңдап, силкип толдурулуп үстидин тешип чүшкидәк дәрижидә қуйнуңларға төкүп берилиду»** — Оттура Шәриқтә бириси бирәвға ашлиқ һәдийә қилмақчи болса (1) ашни халтиға лиқ қачилайду; (2) данлар чиңдилип чүшсун дәп халтини силкийду; (3) чиңдалған данларниң үстигә «тешип чүшкидәк дәрижидә» йәнә қачилайду. ■ **6:38** Пәнд. 10:22; 19:17; Мат. 7:2; Мар. 4:24. ■ **6:39** Йәш. 42:19; Мат. 15:14.

40 Мухлис устазидин үстүн турмайду; лекин такамуллаштурулғини устазиға
охшаш болиду.□ ■
41 Әнди немә үчүн бурадириңниң көзидики қилни көрүп, өз көзүңдики лимни
байқалмайсән?! □ ■
42 Сән қандақму өз көзүңдә турған лимни көрмәй туруп бурадириңға: «Қени,
көзүңдики қилни еливетәй!» дейәләйсән?! Әй сахтипәз! Авал өзүңниң көзидики
лимни еливәт, андин еник көрүп, бурадириңниң көзидики қилни еливетәләйсән.
43 Чүнки һеч қандақ яхши дәрәқ яман мевә бәрмәйду, һеч қандақ яман дәрәқму
яхши мевә бәрмәйду. ■
44 Һәр қандақ дәрәқни бәргән мевисидин пәриқ әткили болиду. Чүнки тикәндин
әнҗирни үзгили болмас, янтақтин үзүм үзгили болмас. ■
45 Яхши адәм қәлбидики яхшилиқ ғәзнисидин яхшилиқ чиқириду; рәзил адәм
қәлбидики рәзиллик ғәзнисидин рәзилликни чиқириду. Чүнки қәлб немигә
толдурулған болса, еғиздин шу чиқиду.■

Икки хил имарәт салған кишиләр
Мат. 7:24-27

46 — Силәр немишкә мени «Рәб! Рәб!» дәйсиләр-ю, бирақ силәргә ейтқанлиримға
әмәл қилмайсиләр? ■
47 Әмисә, мениң алдимға келип, сөзлиримни аңлап әмәл қилған һәр кимниң
кимгә охшиғанлиғини силәргә көрситип берәй. ■
48 У худди чоңқур колап, улини қорам ташниң үстигә селип өй салған кишигә
охшайду. Кәлкүн кәлгәндә, су еқими у өйниң үстигә зәрб билән урулғини билән,
уни мидир-сидир қилалмиди, чүнки у пухта селинған.
49 Лекин сөзлиримни аңлап туруп, әмәл қилмайдиған киши болса, қуруқ йәрниң
үстигә улсиз өй салған кишигә охшайду. *Кәлкүн* еқими шу өйниң үстигә урулуши
билән у өрүлүп кәтти; униң өрүлүши интайин дәһшәтлик болди!

7

Әйсаниң римлиқ йүз бешиниң чакирини сақайтиши
Мат. 8:5-13; Юһ. 4:43-54

1 Әйса көпчиликкә бу сөзләрниң һәммисини қилип болғандин кейин,
Кәпәрнаһум шәһиригә *қайта* кирди.
2 У йәрдә мәлум бир йүз бешиниң әтиварлиқ қули еғир кесәл болуп, сәкратта
ятатти.
3 Йүз беши Әйсаниң хәвирини аңлап, бир нәччә Йәһудий ақсақални униң йениға
берип, униң келип қулини қутқузуши үчүн өтүнүшкә әвәтти.□

□ **6:40 «Мухлис устазидин үстүн турмайду; лекин такамуллаштурулғини устазиға охшаш болиду»** — бу сирлиқ сөз бәлким мухлислар Мәсиһкә толуқ әгәшсә, униңға охшаш азап-оқубәтни көрүши мүмкин, дегән мәнини өз ичигә алиду. ■ **6:40** Мат. 10:24; Юһ. 13:16; 15:20. □ **6:41 «бурадириңниң көзидики қил»** — яки «қериндишиңниң көзидики қил». **«Әнди немә үчүн бурадириңниң көзидики қилни көрүп, өз көзүңдики лимни байқалмайсән?!»** — мәнаси: «Немә үчүн бурадириңниң һәрә кепигидәк кичик сәһвәнлигинила көрүп, өзүңдики лимдәк чоң гунани көрмәйсән?» дегәндәк. ■ **6:41** Мат. 7:3. ■ **6:43** Мат. 7:17; 12:33. ■ **6:44** Мат. 7:16. ■ **6:45** Мат. 12:35. ■ **6:46** Мал. 1:6; Мат. 7:21; 25:11; Луқа 13:25; Рим. 2:13; Яқ. 1:22. ■ **6:47** Мат. 7:24. □ **7:3 «... Әйсаниң келип қулини қутқузуши үчүн...»** — грек тилида «қутқузуш» вә «сақайтиш» бирла сөз билән ипадилиниду. **«Йүз беши Әйсаниң хәвирини аңлап, бир нәччә Йәһудий ақсақални униң йениға берип, Әйсаниң келип қулини қутқузуши үчүн өтүнүшкә әвәтти»** — йүз беши римлиқ пухра болуп, Йәһудий әмәс еди. 5-айәткә қариғанда у римлиқларниң бутпәрәслигини ташлап, Тәврат арқилиқ Худаға етиқат бағлиған адәм еди.

4 Улар Әйсаниң алдиға кәлгәндә униңға:
— Бу ишни тилигүчи болса, тилигини иҗабәт қилишиңизға һәқиқәтән әрзийдиған адәм.
5 Чүнки у бизниң *Йәһудий* елимизни яхши көриду вә һәтта биз үчүн бир синагогму селип бәрди, — дәп җиддий қияпәттә өтүнүшти.
6 Әйса улар билән биллә барди. Бирақ өйигә аз қалғанда, йүз беши Әйсаниң алдиға бир нәччә достини әвәтип униңға мундақ дегүзди:
— «Тәхсир, өзлирини аварә қилмисила, өзлириниң торусумниң астиға келишлиригә әрзимәймән.□
7 Шуңа өзүмниму силиниң алдилириға беришқа лайиқ һесаплимидим. Сили пәқәт бир еғиз сөз қилип қойсила, қулум сақийип кетиду.
8 Чүнки мәнму башқа бирисиниң һоқуқи астидики адәммән, қол астимдиму ләшкәрлирим бар. Биригә бар десәм бариду, биригә кәл десәм, келиду; қулумға бу ишни қил десәм, у шу ишни қилиду».□
9 Әйса бу гәпни аңлап *йүз бешиға* тәәҗҗүпләнди. У бурулуп кәйнигә әгәшкән халайиққа:
Дәрвәқә, һәтта Исраилдиму бундақ зор ишәшни тапалмиған едим! — деди.
10 Йүз беши әвәткән кишиләр қайтип барғанда, кесәл болған қулниң сәллимаза сақайғанлиғини көрди.□

Тул аялниң оғлини тирилдүрүш

11 Бу иштин кейин у Наин дегән бир шәһәргә барди. Униң мухлислири вә йәнә топ-топ кишиләр униңға әгишип маңди.
12 У шәһәр қовуқиға йеқинлашқанда, мана кишиләр җиназа көтирип чиқиватқан еди. Өлгүчи анисиниң йәккә-йеганә оғли еди, униң үстигә аниси тул аял еди. Шәһәрдин чоң бир топ адәм аялға һәмраһ болуп чиққан еди.
13 Рәб уни көрүп, униңға ичини ағритип:
— Жиғлимиғин, — деди.
14 Шуниң билән у өтүп, тавутқа қолини тәккүзивиди, тавут көтәргәнләр тохтиди. У:
— Жигит, саңа ейтимән, ойған! — деди. □ ■
15 Өлгүчи болса руслинип тик олтарди вә гәп қилишқа башлиди. *Әйса* уни анисиға тапшуруп бәрди.
16 Һәммәйләнни қорқунуч бесип, улар Худани улуқлап:
— «Аримизда улуқ бир пәйғәмбәр турғузулди!» вә «Худа Өз хәлқини йоқлап кәлди!» — дейишти.□ ■
17 Униң тоғрисидики бу хәвәр пүтүн Йәһудийә зимини вә әтраптики районларға тарқилип кәтти.

Йәһя пәйғәмбәрниң мухлислириниң Әйса билән көрүшкили келиши
Мат. 11:2-19

□ **7:6 «Тәхсир»** — яки «Рәб». □ **7:8 «Чүнки мәнму башқа бирисиниң һоқуқи астидики адәммән»** — муһим сөз «**мәнму**» — демәк, йүз беши Рим императорниң һоқуқи астида туруп өз һоқуқи билән әскәрлиригә буйруқ берәләйтти; Әйса аләм Егисиниң һоһуқи астида туруп, Һәммигә Қадирниң һоқуқи билән аләмниң ишлирини буйруйдиған адәм еди. □ **7:10 «Йүз беши әвәткән кишиләр қайтип барғанда, кесәл болған қулниң сәллимаза сақайғанлиғини көрди»** — бу вақиә «Мат.» 8:8-13диму хатирилиниду. □ **7:14 «У өтүп, тавутқа қолини тәккүзивиди»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә җиназиға тегиш кишини йәттә күнгичә «напак» қилатти («Чөл.» 19:11-12ни көрүң). Бирақ өлгинини тирик қилиш һәммә ишни башқичә қилиду! ■ **7:14** Рос. 9:40. □ **7:16 «Худа Өз хәлқини йоқлап кәлди!»** — Тәврат вә Инҗилда «Худаниң йоқлиши» Униң инсанларға йеқин келип улардин хәвәр елишини өз ичигә алиду. ■ **7:16** Луқа 1:68; 24:19; Юһ. 4:19; 6:14; 9:17.

18 Йәһяниң мухлислири әнди бу барлиқ ишларниң хәвирини униңға йәткүзди.
Йәһя мухлислиридин иккиләнни өзигә чақирип, ■
19 Уларни Әйсаниң алдиға әвәтип: «Келиши муқәррәр зат өзүңму, яки башқа
бирисини күтүшимиз керәкму?» дәп сорап келишкә әвәтти.□
20 Улар Әйсаниң алдиға берип:
— Чөмүлдүргүчи Йәһя бизни сәндин: «Келиши муқәррәр зат өзүңму, яки башқа
бирисини күтүшимиз керәкму?» дәп сорап келишкә йениңға әвәтти — деди.
21 Дәл шу вақитта *Әйса* ағриқ-силақ вә кесәл-ваба басқан вә яман роһлар
чаплашқан нурғун кишиләрни сақайтти вә нурғун қариғуларни көридиған
қилди.
22 Шуниң билән у *Йәһяниң мухлислириға*:
— Силәр қайтип берип, Йәһяға өз аңлиған вә көргәнлириңлар тоғрилиқ
хәвәр йәткүзүп — «Корлар көрәләйдиған вә токурлар маңалайдиған болди,
мохо кесили болғанлар сақайтилди, гаслар аңлалайдиған болди, өлгәнләрму
тирилдүрүлди вә кәмбәғәлләргә хуш хәвәр жақаланди» — дәп ейтиңлар. ■
23 *Униңға йәнә*: «Мәндин гуманланмай путлишип кәтмигән киши болса
бәхитликтур!» дәп қоюңлар, — деди.□
24 Йәһяниң әлчилири кәткәндин кейин, у топ-топ адәмләргә Йәһя тоғрилиқ сөз
ечип:
— «Силәр *бурун Йәһяни издәп* чөлгә барғиниңларда, зади немини көргили
бардиңлар? Шамалда йәлпүнүп турған қомушниму? ■
25 Яки есил кийим кийгән бир әрбабниму? Мана, есил кийимләрни кийгән, әйш-
ишрәт ичидә яшайдиғанлар падишаларниң ордилиридин тепилидуғу!
26 Әнди силәр немә көргили бардиңлар? Бир пәйғәмбәрниму? Дурус, амма мән
шуни силәргә ейтип қояйки, *бу болса* пәйғәмбәрдинму үстүн бир болғучидур.
27 Чүнки *муқәддәс язмилардики*: —
«Мана, йүз алдиңға әлчимни әвәтимән;
У сениң алдиңда йолуңни тәйярлайду» — дәп йезилған сөз мана дәл униң
тоғрисида йезилғандур. □ ■
28 Чүнки мән силәргә шуни ейтип қояйки, аяллардин туғулғанлар арисида
Йәһядинму улуғи йоқ; амма Худаниң падишалиғидики әң кичик болғиниму
униңдин улуқ туриду
29 (әнди *Йәһяни* аңлиған пухралар, һәтта бажгирларму Худаниң йолини тоғра дәп
Йәһяниң чөмүлдүрүши билән чөмүлдүрүлгән еди. □
30 Лекин Пәрисийләр вә Тәвратшунаслар Йәһяниң чөмүлдүрүшини қобул
қилмай, Худаниң өзлиригә болған мәхсәт-ирадисини чәткә қаққан еди).

■ **7:18** Мат. 11:2. □ **7:19 «Келиши муқәррәр зат»** — Худа вәдә қилған Қутқузғучи-Мәсиһ, әлвәттә. Йәһя өзи Мәсиһниң йолини тәйярлаш үчүн униң алдида әвәтилгән; шуниң билән у: — «Сән биз күткән кишимусән» дәп гуманлинип сорайду. **«Келиши муқәррәр зат өзүңму, яки башқа бирисини күтүшимиз керәкму?»** — Йәһя пәйғәмбәр шу мухлислирини әвәткәндә зинданда еди. Шуниң билән у бәлким: «Әйса һәқиқәтән Қутқузғучи болса, немишкә у мени мошу зинданда йетишқа йол қойиду?» дәп сориши мүмкин еди. «Матта»дики «қошумчә сөз»дә бу иш («Мат.» 11:2-6) тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң. ■ **7:22** Йәш. 29:18; 35:5; 61:1. □ **7:23 «Мәндин гуманланмай путлишип кәтмигән киши болса бәхитликтур!»** — Йәһя пәйғәмбәр зинданда йетип: «Әйса Қутқузғучи-Мәсиһ болса немишкә мени зиндандин қутқузмиған?» — дәп гуманланған болса керәк еди. Йәһяниң бу соали тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **7:24** Мат. 11:7. □ **7:27 «Мана, йүз алдиңға әлчимни әвәтимән; у сениң алдиңда йолуңни тәйярлайду»** — Тәврат, «Мал.» 3:1; «Йәш.» 40:3. ■ **7:27** Мис. 23:20; Мал. 3:1; Мар. 1:2. □ **7:29 «һәтта бажгирларму Худаниң йолини тоғра дәп Йәһяниң чөмүлдүрүши билән чөмүлдүрүлгән еди»** — «Худаниң йолини тоғра дәп» грек тилида «Худани тоғра дәп...» дегән ибарини билдүриду.

31 Лекин бу заманниң кишилирини зади кимләргә охшитай? Улар кимләргә
охшайду? ■
32 Улар худди рәстә-базарларда олтиривелип, бир-биригә: «Биз силәргә сүнай
челип бәрсәкму, уссул ойнимидиңлар», «Матәм пәдисигә челип бәрсәкму, жиға-
зерә қилмидиңлар» дәп *қақшайдиған тутуруқсиз* балиларға охшайду.
33 Чүнки Чөмүлдүргүчи Йәһя келип зияпәттә олтармайтти, *шарап* ичмәйтти.
Шуниң билән силәр: «Униңға жин чаплишипту» дейишисиләр. □ ■
34 Инсаноғли болса келип һәм йәйду һәм ичиду вә мана силәр: «Таза бир тоймас
вә мәйхор екән. У бажгирлар вә гунакарларниң достидур» дейишисиләр.
35 Лекин даналиқ болса өзиниң барлиқ пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп
тонулиду».□

Гунакар аялниң Әйсани әтирлиши

36 Пәрисийләрдин бири униңдин өйүмдә меһман болсиңиз дәп өтүнди. Әнди у
Пәрисийниң өйигә кирип дәстиханда олтарди. □ ■
37 Вә мана, у шәһәрдә бузуқ дәп тонулған бир аял Әйсаниң бу Пәрисийниң өйидә
дәстиханда олтарғанлиғини аңлап, ақ қаштешидин ясалған бир қутида мурмәкки
елип кәлди. □
38 У жиғлиған пети униң кәйнидә, путиға йеқин туруп, көз яшлири қилип,
путлирини һөл қиливәтти; андин чачлири билән униң путлирини ертип қурутти
һәм путлирини тохтимай сөйүп, үстигә әтир сүрди.
39 Әнди уни чақирған Пәрисий бу ишни көрүп, ичидә: «Бу адәм раст пәйғәмбәр
болған болса, өзигә тегиватқан бу аялниң ким вә қандақ екәнлигини биләтти.
Чүнки у бир бузуқ!» дәп ойлиди.
40 Шуниң билән Әйса униңға жававән:
— Симон, саңа дәйдиған бир гепим бар, — деди.
— Ейтиң, устаз, — деди Симон.
41 — Икки адәм мәлум бир қәриз егисигә қәриздар екән. Бири бәш йүз күмүч
динарға, йәнә бири болса әллик күмүч динарға қәриздар екән. □
42 Лекин һәр иккисиниң қәризни қайтурғили һеч нәрсиси болмиғачқа, қәриз
егиси меһриванлиқ қилип һәр иккисиниң қәрзини кәчүрүм қипту. Сениңчә,
уларниң қайсиси уни бәкрәк сөйиду? — дәп сориди Әйса.
43 Симон жававән: — Мениңчә, *қәрзи* көпрәк кәчүрүм қилинған киши, — деди.
— Тоғра һөкүм қилдиң, — деди Әйса.
44 Андин һелиқи аялға бурулуп, Симонға:
— Бу аялни көрдүңму? Мән өйүңгә киргиним билән, сән путлиримни жуюшқа су
бәрмигән едиң; лекин у көз йеши билән путлиримни жуйди вә чечи билән ертип
қурутти.
45 Сән мени салам берип сөймидиң; лекин у мән киргәндин тартип путлиримни
сөйүштин тохтимиди.

■ **7:31** Мат. 11:16. □ **7:33 «Чөмүлдүргүчи Йәһя келип зияпәттә олтармайтти, шарап ичмәйтти»** — грек тилида «Чөмүлдүргүчи Йәһя келип нә нан йемәйду нә ичмәйду». Оқурмәнләрниң есидә барки, Йәһя пәйғәмбәр интайин ғоригил озуқлинатти, пат-пат роза тутатти. «Мат.» 3:4ни көрүң. ■ **7:33** Мат. 3:4; Мар. 1:6. □ **7:35 «даналиқ болса өзиниң барлиқ пәрзәнтлири арқилиқ дурус дәп тонулиду»** — яки «даналиқ болса өзиниң барлиқ иш-мевилири арқилиқ дурус дәп тонулиду». Бу қисқа айәт үстидә вә униңдики көп муһим принсиплар тоғрисида «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **7:36 «... дәстиханда олтарди»** — грек тилида «дәстиханда ятти». Йәһудийлар вә Грекләр адәттә дәстиханда янпашлап ятатти. ■ **7:36** Мат. 26:6; Мар. 14:3; Юһ. 11:2; 12:2 □ **7:37 «мурмәкки»** — бу хил әтир. У адәттә интайин қиммәт еди (мәсилән, «Мат.» 26:7ни көрүң). □ **7:41 «күмүч динар»** — Рим империйәсниң пул бирлиги, тәхминән бир адәмниң бир күнлүк иш һәққи болатти.

46 Сән бешимғиму май сүркимигән едиң; бирақ у мениң путлиримға
мурмәккини сүркәп қойди. □
47 Шуңа шуни саңа ейтип қояйки, униң нурғун гуналири кәчүрүм қилинди.
Чүнки мана, униң көрсәткән меһир-муһәббити чоңқур әмәсму? Амма кәчүрүми
аз болғанларниң меһир-муһәббәтни көрситишиму аз болиду, — деди.□
48 Андин у аялға:
— Гуналириң кәчүрүм қилинди, — деди.■
49 Улар билән һәмдәстихан олтарғанлар көңлидә: «Кишиләрниң гуналириниму
кәчүрүм қилғучи бу адәм зади кимду?» дейишти.■
50 Әйса һелиқи аялға:
— Етиқатиң сени қутқузди; аман-хатирҗәмлик билән қайтқин! — деди.□

8

Әйсаға әгәшкән аяллар
Мат. 13:1-17; Мар. 4:1-12

1 Кейин, *Әйса* шу жутларни кезип, шәһәрму-шәһәр, йезиму-йеза Худаниң
падишалиғиниң хуш хәвирини елан қилип җакалиди; он иккиләнму униң билән
биргә барди.
2 Униң билән билл барғанлардин йәнә яман роһлардин вә ағриқ-силақлардин
сақайтилған бәзи аялларму бар еди; уларниң арисида өзидин йәттә җин һайдап
чиқирилған Мәрйәм (Магдаллиқ дәп аталған),■
3 Һерод *хан*ниң сарай ғоҗидари Хузаниң аяли Йоанна, Сузанна вә башқа нурғун
аялларму бар еди. Булар өз мал-мүлүклири билән у *вә униң мухлислириниң*
һаҗәтлиридин чиқатти.□

Уруқ чачқучи тоғрисидики тәмсил

4 Чоң бир топ адәмләр жиғилғанда, шундақла һәр қайси шәһәрләрдин кишиләр
униң йениға кәлгәндә, у уларға бир тәмсил сөзләп бәрди:■
5 — «Уруқ чачқучи уруқ чачқили *етизға* чиқипту. Уруқ чачқанда, уруқлардин
бәзилири чиғир йол үстигә чүшүп, дәссилип кетипту вә асмандики учар-
қанатлар келип уларни йәп кетипту.
6 Башқа бәзилири ташлиқ йәргә чүшүпту. Йәрдә нәмлик болмиғачқа, үнүп
чиққини билән қуруп кетипту.
7 Башқа бәзилири тикәнләрниң арисиға чүшүпту, тикәнләр майсилар билән тәң
өсүп майсиларни боғувапту.

□ **7:46 «Сән бешимғиму май сүркимигән едиң»** — шу дәвирдә кишиләр һөрмәтлик меһманларни қарши елиш үчүн меһманниң бешиға әтирлик майни сүркәп қоятти. □ **7:47 «Чүнки мана, униң көрсәткән меһир-муһәббити чоңқур әмәсму?»** — бу аялниң муһәббити Худаниң кәчүрүмигә еришишниң сәвәви әмәс, бәлки униң чоңқур муһәббити униң **аллиқачан Худаниң кәчүрүмигә еришкәнлиги түпәйлидин** болди вә шундақла буниңға испат көрсәтти. ■ **7:48** Мат. 9:2. ■ **7:49** Мат. 9:3. □ **7:50 «Етиқатиң сени қутқузди»** — «етиқатиң» мошу йәрдә, шүбһисизки, Әйса бу сөз билән аялниң өзигә бағлиған ишәшини, йәни униң гуналарни кәчүрүм қилалайдиған Мәсиһ екәнлигигә бағлиған ишәшини көрситиду. ■ **8:2** Мат. 27:55,56. □ **8:3 «у вә униң мухлислириниң»** — бу ибарә грек тилида бәзи көчүрүлмиләрдә «униң» яки бәзи көчүрүлмиләрдә «уларниң» билән ипадилиниду. **«Һерод *хан*»ниң сарай ғоҗидари Хузаниң аяли Йоанна, Сузанна вә башқа нурғун аялларму бар еди... униң... һаҗәтлиридин чиқатти» — «кириш сөз»имиздә дегинимиздәк, Луқа дайим Әйсаниң қиз-аяллар билән болған мунасивитини байқап жүриду. ■ **8:4** Мат. 13:3; Мар. 4:2.

8 Башқа бәзилири болса яхши тупраққа чүшүпту. Үнгәндин кейин, йүз һәссә
һосул берипту». Буларни дегәндин кейин у жуқури аваз билән:
— Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун! дәп товлиди.
9 Кейин униң мухлислири униңдин: — Бу тәмсилниң мәнаси немә? — дәп сориди.
■
10 У уларға мундақ деди:
— Худаниң падишалиғиниң сирлирини билиш силәргә несип қилинди. Бирақ бу
ишлар қалған башқиларға тәмсилләр биләнла ейтилиду. Мәхсити шуки, «Улар
қарисиму көрмәйду, аңлисиму чүшәнмәйду».□ ■
11 Әнди тәмсилниң мәнаси мундақ: — Уруқ болса, Худаниң сөз-каламидур. ■
12 Чиғир йол бойидикиләр болса мошулар: Улар сөз-каламни аңлайду; лекин
Иблис келип, уларниң ишинип қутқузулушиниң алдини елиши үчүн уларниң
қәлбидики сөзни елип кетиду.
13 Ташлиқ йәргә чүшкән уруқлар сөз-каламни аңлиған һаман хошаллиқ билән
қобул қилғанларға тәмсил қилинған. Уларда йилтиз болмиғачқа, пәқәт бир
мәһәл ишинип, андин синақ-мүшкүллүк вақти кәлгәндә, *етиқаттин* тейилип
кетиду. ■
14 Тикәнликкә чүшкән уруқлар болса шундақ адәмләрни көрсәткәнки, сөзни
аңлиған болсиму, йолға чиққандин кейин бу паний һаяттики әндишиләр,
байлиқлар вә һалавәтләрниң езиқтурушлири билән боғулуп, уруқ пишмай һосул
бәрмәйду. ■
15 Лекин яхши тупраққа чечилған уруқлар болса — сөз-каламни аңлап,
сәмимий вә яхши қәлби билән уни тутидиғанларни көрситиду; бундақ адәмләр
сәвирчанлиқ билән һосул бериду.

Һәммә иш ашкарилиниду
Мар. 4:21-25

16 Һеч ким чирақни йеқип қоюп үстигә идишни көмтүрүп қоймас яки карриват
астиға турғузмас, бәлки чирақданниң үстигә қойиду; буниң билән өйгә
киргәнләр йоруқлуқни көриду. ■
17 Чүнки йошурулған һеч қандақ иш ашкариланмай қалмайду, вә һеч қандақ
мәхпий иш аян болмай, йоруқлуққа чиқмай қалмайду. ■
18 Шуниң үчүн, аңлишиңларниң қандақ екәнлигигә көңүл қоюңлар! Чүнки кимдә
бар болса, униңға техиму көп берилиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта бар дәп
һесаблиғиниму униңдин мәһрум қилиниду.□ ■

Әйсаниң һәқиқий аилиси
Мат. 12:46-50; Мар. 3:31-35

■ **8:9** Мат. 13:10; Мар. 4:10. □ **8:10 «Худаниң падишалиғиниң сирлирини билиш силәргә несип қилинди»** — «сирлар» Инжилда әслидә инсанларға ашкариланмиған, һазир Мәсиһ яки расуллири арқилиқ аян қилинған ишларни көрситиду. Униң үстигә, Инжилдики бәзи «сирлар» интайин сирлиқ, әлвәттә. **«Улар қарисиму көрмәйду, аңлисиму чүшәнмәйду»** — бу сөзләр «Йәш.» 6:9дин елинған. ■ **8:10** Зәб. 24:4, 9, 14; 77:1-2; Йәш. 6:9-10; Әз. 12:2; Мат. 11:25; 13:14; Мар. 4:12; Юһ. 12:40; Рос. 28:26; Рим. 11:8; 2Кор. 3:5,14. ■ **8:11** Мат. 13:18; Мар. 4:13. ■ **8:13** Мат. 13:20; Мар. 4:16. ■ **8:14** Мат. 19:23; Мар. 10:23; Луқа 18:24; 1Тим. 6:9. ■ **8:16** Мат. 5:15; Мар. 4:21; Луқа 11:33. ■ **8:17** Аюп 12:22; Мат. 10:26; Мар. 4:22; Луқа 12:2. □ **8:18 «Чүнки кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду** — «кимдә бар болса... » — бу «бар болса» немини көрситиду? Шүбһисизки, әбәдий әһмийәтлик бирәр нәрсә болса керәк, бу иман-ишәшни өз ичигә чоқум алиду. Биз өзимизгә «әбәдий әһмийәтлик» һәр бир немә болуши үчүн пәқәт Мәсиһдинла тапалаймиз, әлвәттә. ■ **8:18** Мат. 13:12; 25:29; Мар. 4:25; Луқа 19:26.

19 Әнди униң аниси вә инилири униң билән көрүшкили кәлди. Лекин адәм нурғун
болғачқа, йениға келәлмигән еди. ■
20 Шуниң билән бириси униңға:
— Аниңиз вә инилириңиз сиз билән көрүшимиз дәп, сиртта туриду, — деди.
21 Лекин у җававән: — Мениң анам вә ака-ука қериндашлирим болса Худаниң
сөзини аңлап, униңға әмәл қилғучилардур, деди.■

Әйсаниң боранни тинчлитиши
Мат. 8:23-27; Мар. 4:35-41

22 Вә шундақ болдики, шу күнләрдин бири, у мухлислири билән бир кемигә
чүшүп, уларға:
— Көлниң у қетиға барайли, — деди. Шуниң билән улар йолға чиқти. ■
23 Кемә кетиватқанда у уйқиға кәткән еди. Көлгә туюқсиз қара боран келип,
кемигә су тошуп кетип, улар хәвптә қалди.
24 Мухлислар келип уни ойғитип:
— Устаз, устаз, түгишидиған болдуқ! — деди.
Лекин у орнидин туруп, боранға вә давалғуған долқунларға тәнбиһ бәрди;
һәммиси тохтап, тинич болди.
25 У мухлислириға қарап:
— Ишәшиңлар нәгә кәтти? — деди.
Улар һәм қорқушуп, һәм бәкму һәйран болуп, бир-биригә:
— Бу адәм зади кимду, буйруқ қилса, һәтта шамаллар вә долқунларму униңға
бойсунидикән-һә! — дәп кетишти.■

Әйсаниң «қошун» җинлар чаплашқан адәмни азат қилиши
Мат. 8:28-34; Мар. 5:1-20

26 Шуниң билән улар Галилийәниң удулидики Герасалиқларниң жутиға йетип
барди. □ ■
27 У қирғаққа чиқиши биләнла, узундин бери җинлар чаплашқан, шәһәрдин
кәлгән мәлум адәм униң алдиға кәлди. Бу адәм кийим киймәй, һеч өйдә турмай,
гөрләр арисида яшайтти. □
28 Лекин у Әйсани көрүпла вақирап, униң айиғиға жиқилип қаттиқ аваз билән:
— Һәммидин Алий Худаниң Оғли Әйса, сениң мән билән немә кариң! Сәндин
өтүнимәнки, мени қийнима! — дәп товлап кәтти.
29 Чүнки Әйса напак роһниң униңдин чиқишини буйруватқатти (чүнки җин
нурғун қетим уни тутувалған еди; у чағларда кишиләр униң пут-қоллирини
кишән-зәнҗирләр билән бағлап уни қамап қойған болсиму, у зәнҗирләрни үзүп
қечип чиққан вә җин тәрипидин чөл-баяванларға һайдиветилгән еди).
30 Әйса бу адәмдин:
— Исмиң немә? — дәп соривиди, у: — Исмим «Қошун», — деди. Чүнки нурғун
җинлар униң ичигә кирип чаплишивалған еди.
31 Әнди улар Әйсадин өзлирини теги йоқ һаңға кәткүзмәсликни өтүнүп ялвурди.
32 Шу йәрдә тағ бағрида чоң бир топ тоңғуз падиси озуқлиниватқатти. Җинлар
Әйсаға ялвуруп, тоңғузларниң тенигә киришкә иҗазәт беришини өтүнди. У
уларға иҗазәт бәрди.
33 Җинлар шу адәмдин чиқип, тоңғузларниң тенигә киривалди; шуниң билән
пүткүл тоңғуз падиси тик ярдин етилип чүшүп, көлгә ғәриқ болди.

■ **8:19** Мат. 12:46; 13:55; Мар. 3:31. ■ **8:21** Юһ. 15:14; 2Кор. 5:16. ■ **8:22** Мат. 8:23; Мар. 4:35,36. ■ **8:25** Аюп 26:12; Зәб. 106:25. □ **8:26** **«Герасалиқлар»** — «Мат.» 8:28дә улар «Гадаралиқлар»му дәп атилиду. ■ **8:26** Мат. 8:28; Мар. 5:1. □ **8:27** **«гөрләр арисида»** — яки «гөрләр ичидә». Пәләстиндә көп гөрләр өңкүрләрдин ясилиду.

34 Тоңғузларни баққучиларму бу вақиәни көрүп у йәрдин қечип, шәһәр-
йезиларда бу хәвәрни тарқатти.
35 Халайиқ зади немә иш болғанлиғини көргили чиқти; Әйсаниң алдиға кәлгәндә,
шу йәрдә өзидин җинлар чиққан һелиқи адәмниң кийим-кечәкни кийип, әс-
һоши жайида һалда Әйсаниң айиғи алдида олтарғинини көрди; улар қорқуп
кетишти.
36 Бу вақиәни көргәнләрму җинлар чаплашқан адәмниң қандақ сақайтилғинини
көпчиликкә тәсвирләп бәрди.
37 Андин Герасалиқларниң жутидикиләр вә әтрапидики барлиқ кишиләр униң
уларниң арисидин кетишини өтүнүшти. Чүнки дәһшәтлик қорқунуч уларни
басқан еди. Шуңа у кемигә чүшүп, қайтишқа йол алди. □ ■
38 Амма җинлар өзидин чиқип кәткән һелиқи адәм униңға, Мән сән билән биллә
кетәй, — дәп ялвурди.
Лекин у уни йолға селип:■
39 — Өйүңгә қайтип берип, Худаниң саңа шунчә чоң ишларни қилип
бәргәнлигини йәткүзгин, — деди.
У адәм қайтип берип, пүткүл шәһәрни арилап, Әйсаниң өзигә шунчә чоң ишларни
қилип бәргәнлигини елан қилди.

Тирилдүрүлгән қиз, сақайтилған аял
Мат. 9:18-26; Мар. 5:21-43

40 Әйса қайтип кәлгинидә, шундақ болдики, халайиқ уни хошаллиқ билән қарши
елишти; чүнки һәммәйлән униң қайтип келишини күтүп туратти. □
41 Вә мана, бир киши, синагогниң чоңи болған Яирус исимлиқ кишиму Әйсаниң
алдиға келип айиғиға өзини етип, униң өйигә беришини өтүнди. ■
42 Чүнки униң он икки яшлиқ ялғуз қизи сәкратта еди.
Әйса у йәргә барғинида, топ-топ кишиләр униң әтрапиға зич олишип уни
қистишатти.
43 Арисида хун тәврәш кесилигә гириптар болғиниға он икки жил болған бир
аял бар еди; у бар-йоқини тевипларға хәҗләп түгәткән болсиму, һеч қайсисидин
шипа тапмиған екән. ■
44 У *Әйсаниң* арқисидин келип, униң тонини пешини силивиди, шуан хун
тохтиди.
45 Әйса: — Маңа қол тәккүзгән ким? — дәп сориди.
Һәммәйлән инкар қилғанда, Петрусму вә униң билән болғанларму:
— Устаз, халайиқ топ-топ болуп төрт әтрапиңни олишип, сени қистишиватқан
йәрдә, сән «Маңа тәккән ким?», дәп сорайсәнғу? — деди.
46 Лекин Әйса:
— Яқ! Бириси маңа тәгди; чүнки вуҗудумдин қудрәтниң чиқип кетиватқинини
сәздим, — деди.
47 Һелиқи аял өзиниң йошуруп қалалмайдиғанлиғини билип, титригән һалда
униң алдиға жиқилди вә көпчилик алдида өзиниң немә сәвәптин Әйсаға қол
тәккүзгәнлигини, шундақла шуан қандақ сақайғанлигини ейтти.
48 Әйса униңға: — Җүрәклик бол, қизим, ишәшиң сени сақайтти! Аман-
хатирҗәмлик билән маңғин! — деди. □
49 У сөз қиливатқанда, синагог чоңиниң өйидин чиққан бирәйлән келип синагог
чоңиға:

□ **8:37 «Герасалиқлар»** — яки «Гадарийлиқлар» яки «Гергәсәнлиқлар» ■ **8:37** Рос. 16:39. ■ **8:38** Мар. 5:18. □ **8:40 «Әйса қайтип кәлгинидә»** — бәлким көлниң удулидики қашқа қайтқанда. ■ **8:41** Мат. 9:18; Мар. 5:22. ■ **8:43** Лав. 15:25; Мат. 9:20; Мар. 5:25. □ **8:48 «Җүрәклик бол, қизим, ишәшиң сени сақайтти!»** — бу аял немишкә шундақ қорқти? «Мат.» 9:22дики изаһатни көрүң.

— Қизиңиз жан үзди. Әнди устазни кайитмиғин, — деди.■
50 Лекин Әйса буни аңлап униңға:
— Қорқмиғин! Пәқәт ишәштә бол, у сақийип кетиду, — деди.
51 У өйгә барғанда Петрус, Юһанна, Яқуп вә қизниң ата-анисидин башқа һеч
кимниң өзи билән биллә өйгә киришигә рухсәт қилмиди.
52 У йәрдикиләр хәммиси қизға матәм тутуп жиға-зерә көтиривататти. Лекин у:
— Болди, жиғлимаңлар! Чүнки қиз өлмиди, пәқәт ухлап қапту! — деди.■
53 Улар болса қизниң аллиқачан жан үзди дәп билгәчкә, уни мәсқирә қилди.
54 Лекин у уларни чиқириветип, қизниң қолидин тартип:
— Балам, орнуңдин тур, — дәп чақирди.
55 *Қизниң* роһи қайтип келип, у дәрһал орнидин турди. У қизға йегидәк бир немә
беришни ейтти.
56 Қизниң ата-аниси интайин һәйран қелишти. Лекин у уларға бу ишни һеч кимгә
ейтмаслиқни тапилиди.

9

Әйсаниң он икки расулни әвәтиши
Мат. 10:5-15; Мар. 6:7-13

1 Әйса он иккиләнни чақирип, уларға барлиқ жинларни һайдиветиш вә
кесәлләрни сақайтишқа қудрәт вә һоқуқ бәрди.■
2 Андин уларни Худаниң падишалиғини жар қилиш вә кесәлләрни сақайтишқа
әвәтти.■
3 У уларға:
— Силәр сәпәр үчүн һеч нәрсә алмаңлар, нә һаса, нә хуржун, нә нан, нә пул
еливалмаңлар; бирәр артуқ йәктәкму еливалмаңлар.□ ■
4 Вә қайси өйгә *қобул қилинип* кирсәңлар, у жуттин кәткичә шу өйдә туруңлар.□
5 Әнди қайси йәрдики кишиләр силәрни қобул қилмиса, у шәһәрдин
чиққиниңларда уларға агаһ-гува болсун үчүн айиғиңлардики топиниму
қеқиветиңлар! — деди.□ ■
6 Мухлислар йолға чиқип, йеза-қишлақларни арилап хуш хәвәрни елан қилип,
һәммә йәрдә кесәлләрни сақайтти.
7 Әнди Һерод һаким униң барлиқ қилғанлиридин хәвәр тепип, каймуқуп қалди.
Чүнки бәзиләр: «Мана Йәһя өлүмдин тирилипту!» десә,□ ■
8 йәнә бәзиләр: «Иляс пәйғәмбәр *қайта* пәйда болди» вә йәнә башқилар:
«Қедимки пәйғәмбәрләрдин бири қайтидин тирилипту!» дәйтти.
9 Һерод: «Мән Йәһяниң каллисини алдурған едим, әнди мән мошу гепини
аңлаватқан зат зади кимду?» — деди. Шуниң билән у уни көрүш пурситини
издиди.

■ **8:49** Мар. 5:35. ■ **8:52** Юһ. 11:11. ■ **9:1** Мат. 10:1; Мар. 3:13; 6:7; Луқа 6:13. ■ **9:2** Мат. 10:7. □ **9:3 «хуржун»** — яки «тиләмчиниң халтиси». ■ **9:3** Мат. 10:9; Мар. 6:8; Луқа 22:35. □ **9:4 «у жуттин кәткичә шу өйдә туруңлар»** — яки «у жуттин кәткичә шу өйдә чиқип-кирип туруңлар». Кона заманларда пәйласоплар вә «тәлим бәргүчиләр» өйму-өй жүрүп тиләмчилик қилатти. Амма Мәсиһ мухлислири шундақ қилмаслиғи керәк еди. Йәнә 10:7 вә униңдики изаһатниму көрүң. □ **9:5 «у шәһәрдин чиққиниңларда уларға агаһ-гува болсун үчүн айиғиңлардики топиниму қеқиветиңлар!»** — «аяқдики топини қеқиветиш» дегән ишарәт «бизниң силәр билән мунасиветимиз йоқ» дегәнни билдүрүп, Худаниң сөзини рәт қилғанларға қаттиқ агаһландуруш еди. ■ **9:5** Мат. 10:14; Мар. 6:11; Луқа 10:11; Рос. 13:51; 18:6. □ **9:7 «Һерод һаким»** — мошу йәрдә «һаким» грек тилидики «тетрарқ»ни билдүриду. 3:1дики изаһатни көрүң. ■ **9:7** Мат. 14:1; Мар. 6:14.

Бәш миң кишини тойдуруш
Мат. 14:13-21; Мар. 6:30-44; Юһ. 6:1-14

10 Расуллар болса қайтип келип, өзлириниң қилған ишлириниң һәммисини
Әйсаға мәлум қилди. У уларни елип, хупиянә һалда Бәйт-Саида дегән шәһәрдики
хилвәт бир йәргә кәлди. ■
11 Бирақ халайиқ буниңдин хәвәр тепип униңға әгишип кәлди. У уларни қарши
елип, уларға Худаниң падишалиғи тоғрисида сөзлиди вә шипаға муһтаҗларни
сақайтти.
12 Күн олтирай дегәндә, он иккилән униң алдиға келип униңға:
— Халайиқни йолға салсаң, улар әтраптики йеза-қишлақларға вә етизларға берип
қонғидәк җайлар вә озуқ-түлүк тапсун; чүнки мошу йәр чөллүк екән, — деди.■
13 Лекин у уларға:
— Уларға өзүңлар озуқ бериңлар, — деди.
— Биздә пәқәт бәш нан билән икки белиқтин башқа нәрсә йоқ. Бу барлиқ хәлиққә
озуқ-түлүк сетивелип келәмдуқ?! — дейишти улар. ■
14 Чүнки шу йәрдә жиғилған әрләрниңла сани бәш миңчә еди.
У мухлисларға:
— Халайиқни әлликтин-әлликтин бөлүп олтарғузуңлар, — деди.□
15 Улар униң дегиничә қилип һәммәйләнни олтарғузди.
16 Әйса бәш нан билән икки белиқни қолиға елип, асманға қарап *Худаға* тәшәккүр
ейтип буларни бәрикәтлиди. Андин уларни уштуп, халайиққа сунуп бериш үчүн
мухлислириға бәрди. ■
17 Һәммәйлән йәп тоюнди. Андин шулардин ешип қалған парчилирини он икки
севәткә жиғип қачилиди.□

Петрусниң Әйсани «Мәсиһ» дәп тонуши
Мат. 16:13-19; Мар. 8:27-29

18 Вә шундақ болдики, у өзи ялғуз дуа қиливатқанда, мухлислири йенида
туратти. У улардин:
— Халайиқ мени ким дәйду? — дәп сориди.■
19 Улар җававән: — Бәзиләр сени Чөмүлдүргүчи Йәһя, бәзиләр Иляс *пәйғәмбәр*, вә
йәнә бәзиләр қедимки пәйғәмбәрләрдин бири тирилипту дәйду, — деди.■
20 У улардин:
— Силәрчу? Силәр мени ким дәп билисиләр? — дәп сориди.
Петрус җавап берип: — Сән Худаниң Мәсиһидурсән, — деди.□
21 У уларға қаттиқ җекиләп, бу ишни һеч кимгә тинмаңлар, дәп тапилиди.
22 — Чүнки Инсаноғлиниң нурғун азап-оқубәт тартиши, ақсақаллар, баш
каһинлар вә Тәврат устазлири тәрипидин чәткә қеқилиши, өлтүрүлүши вә үч
күндин кейин тирилдүрүлүши муқәррәр, — деди.■
23 Андин у уларниң һәммисигә мундақ деди:
— Кимдәким маңа әгишишни нийәт қилса, өзидин кечип, һәр күни өзиниң
крестини көтирип маңа әгәшсун! □ ■

■ **9:10** Мат. 14:13; Мар. 6:30,31,32. ■ **9:12** Мат. 14:15; Мар. 6:35; Юһ. 6:5. ■ **9:13** Мат. 14:16; Мар. 6:37; Юһ. 6:9. □ **9:14 «әрләрниңла сани бәш миңчә»** — бала-чақирили һесапланмиған. ■ **9:16** 1Сам. 9:13. □ **9:17 «севәт»** — грек тилида «қол севәт» — демәк, бир адәм икки қоллап көтирәләйдиған севәтләр. ■ **9:18** Мат. 16:13; Мар. 8:27. ■ **9:19** Мат. 14:2. □ **9:20 «сән Худаниң Мәсиһидурсән»** — «Мәсиһ» дегән сөз тоғрилиқ «Тәбирләр»имизни көрүң. «Худаниң Мәсиһи» демәк, Худа тайинлап әвәткән Мәсиһ. ■ **9:22** Мат. 16:21; 17:22; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 18:31; 24:7. □ **9:23 «Кимдәким маңа әгишишни нийәт қилса, өзидин кечип, һәр күни өзиниң крестини көтирип маңа әгәшсун!»** — «Мат.» 10:38ни, шундақла униңдики изаһатниму көрүң. ■ **9:23** Мат. 10:38; 16:24; Мар. 8:34; Луқа 14:27.

24 Чүнки кимдәким өз һаятини қутқузимән дәйдикән, чоқум униңдин мәһрум
болиду, лекин мән үчүн өз һаятидин мәһрум болған киши һаятини қутқузиду. ■
25 Чүнки бир адәм пүтүн дунияға егә болуп, өзини һалак қилса яки өзидин
мәһрум қалса, буниң немә пайдиси болсун?!
26 Чүнки кимдәким мәндин вә мениң сөзлиримдин номус қилса, Инсаноғли
өзиниң шан-шәриви ичидә, униң Атисиниң вә муқәддәс пәриштиләрниң шан-
шәриви ичидә қайтип кәлгинидә униңдинму номус қилиду. □ ■
27 Лекин мән дәрһәқиқәт силәргә шуни ейтип қояйки, бу йәрдә турғанларниң
арисидин өлүмниң тәмини тетиштин бурун җәзмән Худаниң падишалиғини
көридиғанлар бардур.■

Әйсаниң җулалиқта көрүнүши
Мат. 17:1-8; Мар. 9:2-8

28 Бу сөзләрдин тәхминән сәккиз күн кейин шундақ болдики, у Петрус, Юһанна
вә Яқупни елип, дуа қилиш үчүн бир таққа чиқти. ■
29 У дуа қиливатқинида, униң йүзиниң қияпити өзгәрди вә кийимлири аппақ
болуп чақмақтәк чақниди.
30 Вә мана, икки адәм пәйда болуп униң билән сөзлишишиватқан еди; улар Муса
вә Иляс *пәйғәмбәрләр* еди.
31 Улар парлақ җула ичидә аян болуп, униң билән Йерусалимда ада қилидиған
«дуниядин өтүп кетиш»и тоғрисида сөһбәтләшти.□
32 Әнди Петрус вә униң һәмраһлирини хелә үгидәк басқан еди; лекин уларниң
уйқиси толуқ ечилғанда улар униң шан-шәривини вә униң билән биллә турған
икки адәмзатни көрди.
33 Вә шундақ болдики, бу иккиси Әйсадин айриливатқанда, Петрус өзиниң
немини дәватқанлиғини билмигән һалда Әйсаға:
— Устаз, бу йәрдә болғинимиз интайин яхши болди! Бирини саңа, бирини
Мусаға, йәнә бирини Илясқа атап бу йәргә үч кәпә ясайли, — деди.□
34 Лекин у бу гәпләрни қиливатқанда, бир парчә булут пәйда болуп уларни
қапливалди; улар булут ичигә кирип қалғинида қорқушуп кәтти.
35 Булуттин туюқсиз бир аваз аңлинип:
— Бу Мениң сөйүмлүк Оғлумдур. Униңға қулақ селиңлар! — деди.□ ■
36 Аваз аңланғандин кейин, қариса, Әйса өзи ялғуз қалған еди. Улар сүкүт қилип
қелишти вә шу күнләрдә өзлири көргән ишлардин һеч қайсисини һеч кимгә
ейтмиди.

Униң җин чаплашқан балини сақайтиши
Мат. 17:14-18; Мар. 9:14-27

■ **9:24** Мат. 10:39; 16:25; Мар. 8:35; Луқа 17:33; Юһ. 12:25. □ **9:26 «Инсаноғли өзиниң шан-шәриви ичидә... қайтип кәлгинидә...»** — «Инсаноғли» Мәсиһниң өзи, әлвәттә. Бу ибарә тоғрилиқ «Мат.» 8:20дики изаһат вә «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **9:26** Мат. 10:33; Мар. 8:38; Луқа 12:9; 2Тим. 2:12; 1Юһа. 2:23. ■ **9:27** Мат. 16:28; Мар. 9:1. ■ **9:28** Мат. 17:1; Мар. 9:2. □ **9:31 «... униң билән Йерусалимда ада қилидиған «дуниядин өтүп кетиш»и тоғрисида сөһбәтләшти»** — бу баянда «дуниядин өтүп кетиш» интайин әһмийәтлик сөз, грек тилида «ексодус» дегән билән ипадилиниду. Бу сөз Исраил хәлқиниң «Мисирдин чиқиш»ини билдүргән еди. Демәк, Муса пәйғәмбәр Исраил хәлқини Мисирниң қуллуғидин қутқузғандәк, Әйса Мәсиһ Худаниң хәлқини гунаниң вә Шәйтанниң қуллуғидин (өз қурбанлиғи арқилиқ) қутқузидиған болиду («1Кор.» 10:1-11, изаһатлири вә «қошумчә сөз»имизни көрүң). □ **9:33 «Бирини саңа, бирини Мусаға, йәнә бирини Илясқа атап бу йәргә үч кәпә ясайли»** — бу сөз вә пүтүн вақиә тоғрилиқ йәнә «Матта»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **9:35 «Бу Мениң сөйүмлүк Оғлумдур...»** — яки «Бу Мениң Оғлум, Мениң таллиғиним...». ■ **9:35** Қан. 18:19; Йәш. 42:1; Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; Рос. 3:22; Кол. 1:13; 2Пет. 1:17.

37 Әтиси, улар тағдин чүшкән вақтида, зор бир топ кишиләр уни қарши алди. ■
38 Мана, топниң арисидин бирәйлән вақирап:
— Устаз, өтүнүп қалай, оғлумға ичиңни ағритип қарап қойғайсән! Чүнки у мениң бирла балам еди.
39 Мана, уни дайим бир роһ тутувелип, у өзичила вақирап-җақирап кетидиған болуп қалди; у униң бәдинини тартиштуруп, ағзидин ақ көпүк кәлтүрүветиду. *Җин* уни дайим дегидәк қийнап, униңға һеч арам бәрмәйду. □
40 Мән мухлислириңиздин роһни һайдиветишни өтүнүвидим, бирақ улар ундақ қилалмиди, — деди.
41 Әйса җававән: — Әй етиқатсиз вә тәтүр дәвир, силәр билән қачанғичә туруп, силәргә сәвир қилай? — Оғлуңни алдимға елип кәлгин — деди.
42 Бала техи йолда келиватқанда, җин уни жиқитип, пүтүн бәдинини тартиштурди. Әйса напак роһқа тәнбиһ берип, балини сақайтти вә уни атисиға қайтуруп бәрди. □
43 Һәммәйлән Худаниң шәрәплик күч-қудритигә қин-қиниға патмай тәәҗҗүпләнди. Һәммиси Әйсаниң қилғанлириға һәйран қелишип турғанда, у мухлислириға мундақ ейтти:
44 — Бу сөзләрни қулақлириңларға убдан сиңдүрүп қоюңлар. Чүнки Инсаноғли пат арида *сатқунлуқтин* инсанларниң қолиға тапшуруп берилиду, — деди.■
45 Бирақ улар бу сөзни чүшинәлмиди. Буниң мәнаси улар чүшинип йәтмисун үчүн улардин йошурулған еди. Улар униңдин бу сөз тоғрилиқ сорашқиму петиналмиди.□ ■

Худаниң нәзиридә ким әң улуқ?
Мат. 18:1-5; Мар. 9:33-37

46 Әнди мухлислар арисида улардин кимниң әң улуқ болидиғанлиғи тоғрилиқ талаш-тартиш пәйда болди. ■
47 Амма Әйса уларниң көңлидики ойларни көрүп йетип, кичик бир балини елип йенида турғузуп,
48 уларға:
— Ким мениң намимда бу кичик балини қобул қилса, мени қобул қилған болиду вә ким мени қобул қилса, мени әвәткүчини қобул қилған болиду. Араңларда өзини әң төвән тутқини болса улуқ болиду, — деди.■

Қарши турмаслиқниң өзи қоллиғанлиқтур
Мар. 9:38-40

49 Юһанна җававән униңға:
— Устаз, сениң намиң билән җинларни һайдаватқан бирисини көрдуқ. Лекин у биз билән биргә саңа әгәшмигәнлиги түпәйлидин, уни тостуқ, — деди.■
50 Лекин Әйса униңға: — Уни тосмаңлар. Чүнки ким силәргә қарши турмиса силәрни қоллиғанлардиндур, — деди.■

■ **9:37** Мат. 17:14; Мар. 9:17. □ **9:39 «мана, уни дайим бир роһ тутувелип, у өзичила вақирап-җақирап кетидиған болуп қалди»** — «роһ» шүбһисизки яман роһ, җинни көрситиду. □ **9:42 «җин уни жиқитип,...»** — яки «җин уни житип...». ■ **9:44** Мат. 17:22; Мар. 9:31. □ **9:45 «Буниң мәнаси улар чүшинип йәтмисун үчүн улардин йошурулған еди»** — ким тәрипидин йошурулғанлиғи ейтилмайду. Шәйтан тәрипидинму, яки Худа тәрипидинму? Яки пәқәт өз галлиғи тәрипидинму? Бизниңчә Шәйтан бу ишни қилғучи еди; чүнки Мәсиһ өзиниң пүтүн дуния үчүн өлүп пида болушини мухлисларниң чүшинишини халайтти (44-айәттә). ■ **9:45** Луқа 2:50; 18:34. ■ **9:46** Мат. 18:1; Мар. 9:33; Луқа 22:24. ■ **9:48** Мат. 18:5; 23:11; Мар. 9:37; Луқа 10:16; 14:11; 18:14; Юһ. 13:20. ■ **9:49** Мар. 9:38. ■ **9:50** Мат. 12:30; Луқа 11:23.

Әйсани қарши алмиған йеза

51 Вә шундақ болдики, униң асманға елип кетилидиған күнлириниң тошушиға аз
қалғанда, у қәтъийлик билән йүзини Йерусалимға беришқа қаратти. □ ■
52 *Шуниң үчүн* у алдин әлчиләрни әвәтти. Улар йолға чиқип, униң келишигә
тәйярлиқ қилиш үчүн Самарийә өлкисидики бир йезиға кирди.
53 Бирақ у йүзини Йерусалимға қаратқанлиғи түпәйлидин йезидикиләр Әйсани
қобул қилмиди. □ ■
54 Униң мухлислиридин Яқуп билән Юһанна бу ишни көрүп:
— И Рәб, уларни көйдүрүп йоқитиш үчүн Илияс пәйғәмбәрдәк асмандин от
йеғишини чиқиришимизни халамсән? — деди.□
55 Лекин у бурулуп уларни әйипләп: «Силәр қандақ роһтин болғанлиғиңларни
билмәйдикәнсиләр» — деди. □
56 Андин улар башқа бир йезиға өтүп кәтти.■

Әйсаға әгишишниң бәдили
Мат. 8:19-22

57 Вә шундақ болдики, улар йолда кетиватқанда, бириси униңға:
— И Рәб, сән қәйәргә барма, мән саңа әгишип маңимән, — деди.■
58 Әйса униңға:
— Түлкиләрниң өңкүрлири, асмандики қушларниң угилири бар. Бирақ
Инсаноғлиниң бешини қойғидәк йериму йоқ, — деди.
59 У йәнә башқа бирисигә:
— Маңа әгәшкин! — деди.
Лекин у:
— Рәб, авал берип атамни йәрликкә қойғили иҗазәт бәргәйсән, — деди.□ ■
60 Лекин Әйса униңға — Өлүкләр өз өлүклирини көмсун! Бирақ сән болсаң, берип
Худаниң падишалиғини җакалиғин, — деди.□ ■
61 Йәнә бириси:

□ **9:51 «Вә шундақ болдики, униң асманға елип кетилидиған күнлириниң тошушиға аз қалғанда, у қәтъийлик билән йүзини Йерусалимға беришқа қаратти»** — бу айәттә Мәсиһ Әйсаниң «Йерусалимға баридиған сәпәр»и башлиниду; сәпәрниң «ахирқи нуқта»си бәлким 19:48дә тепилиду. ■ **9:51** Мар. 16:19; Рос. 1:2; 1Тим. 3:16. □ **9:53 «Бирақ у йүзини Йерусалимға қаратқанлиғи түпәйлидин йезидикиләр Әйсани қобул қилмиди»** — Самарийәликләр адәттә адәмләрниң Йерусалимға берип шу йәрдә ибадәт қилишини өч көрәтти; чүнки улар: «Бизниң Самарийәмиздә һәқиқий ибадәтхана бардур» — дәйтти. ■ **9:53** Юһ. 4:9. □ **9:54 «И Рәб, уларни көйдүрүп йоқитиш үчүн Илияс пәйғәмбәрдәк асмандин от йеғишини чиқиришимизни халамсән?»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «Илияс пәйғәмбәрдәк» дегән сөзләр тепилмайду. □ **9:55 «Лекин у бурулуп уларни әйипләп: «Силәр қандақ роһтин болғанлиғиңларни билмәйдикәнсиләр» — деди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «Лекин у бурулуп уларни әйиплиди» дейилиду. ■ **9:56** Юһ. 3:17; 12:47. ■ **9:57** Мат. 8:19. □ **9:59 «Рәб, авал берип атамни йәрликкә қойғили иҗазәт бәргәйсән»** — бу адәмниң сөзидә үч имканийәт бар: (1) униң атиси өлгән еди, бирақ техи йәрликкә қоюлмиған; бизниңчә бу шариқтә мүмкин әмәс, адәм өлгәндә дәрһал дәпнә қилиш керәк; (2) шу дәвирдә Йәһудийәдә турғанлар арисида, өлгүчиләрни өлүп бир жилдин кейин, йәнә бир дәпнә мурасимини өткүзидиған өрп-адәт бар еди (Уйғур хәлқи арисидики «жиллиқ нәзир»дәк). Бу киши техи бу мурасимни өткүзмигән; (3) униң атиси тирик. Ундақта мәнаси «атам өлүп уни йәрликкә қойғичә күтүп, андин саңа әгишәйчу!» дегәндәк. ■ **9:59** Мат. 8:21. □ **9:60 «Өлүкләр өз өлүклирини көмсун! Бирақ сән болсаң, берип Худаниң падишалиғини җакалиғин»** — җуқуриқи изаһатни көрүң. Мәйли бу киши атисиниң «жиллиқ дәпнә»сини өткүзмәкчи болсун яки атиси техи тирик болсун, Рәбниң бу җававида «Бу сениң ишиң әмәс; сән өзүң «роһий тирик» адәм болсаңла дегинимдәк қил, роһий һаятни йәткүзидиған Худаниң падишалиғини җакала; сән ейтқан бу иш «роһий өлгәнләр»ниң иши, халас» дегән ички мәна ениқ көрүниду. ■ **9:60** Мат. 8:22.

— Әй Рәб, мән саңа әгишимән, лекин авал өйүмгә берип, өйдикилирим билән хошлишишимға иҗазәт бәргәйсән, — деди.
62 — Ким қолида хошниң тутқучини тутуп туруп кәйнигә қариса, у Худаниң падишалиғиға лайиқ әмәстур, — деди. □ ■

10

Әйсаниң йәтмиш мухлисини әвәтиши

1 Бу ишлардин кейин, Рәб мухлислардин йәнә йәтмишини тайинлап, өзи бармақчи болған барлиқ шәһәр-йезиларға икки-иккидин өзидин бурун әвәтти.□
2 У уларға мундақ тапилиди:
— Жиғилидиған һосул дәрвәқә көп, лекин һосулни жиққучи ишләмчиләр аз екән. Шуңа һосул Егисидин көпрәк ишләмчиләрни Өз һосулуңни жиғишқа әвәткәйсән, дәп тиләңлар.□ ■
3 Мениңлар! Мән қозиларни бөриләрниң арисиға әвәткәндәк силәрни әвәтимән.■
4 Һәмян, хурҗун вә кәшләр алмаңлар; йолда кишиләр билән саламлишишқа *тохтимаңлар*.□ ■
5 Қайси өйгә кирсәңлар, алди билән: «Мошу өйдикиләргә арамлиқ болғай!» дәңлар.■
6 У өйдә «арамлиқ егиси» болса, тилигән арамлиғиңлар шу өйгә қониду; әгәр болмиса, у арамлиқ өзүңларға яниду.□
7 Андин чүшкән өйдә туруп йөткәлмәңләр, шу өйдикиләрниң бәргинини йәп-ичиңлар, чүнки ишләмчи өз иш һәққини елишқа һәқлиқтур. У өйдин бу өйгә йөткилип жүрмәңлар.□ ■

□ **9:62 «Ким қолида хошниң тутқучини тутуп туруп кәйнигә қариса, у Худаниң падишалиғиға лайиқ әмәсту»** — адәм қош һайдиғандә, кәйнигә қариса түз һайдалмайду. ■ **9:62** Пәнд. 26:11; Фил. 3:14; Ибр. 6:5; 2Пет. 2:20. □ **10:1 «өзи бармақчи болған барлиқ шәһәр-йезиларға икки-иккидин өзидин бурун әвәтти»** — «өзидин бурун» грек тилида «униң йүзидин бурун». Бәзи кона көчүрмиләрдә «йәтмиш иккиси» дейилиду. 99□ көчүрмиләрдә «йәтмиш» дейилиду. Бу сан Тәвраттики бир нәччә «хасийәтлик санлар»ға мас келиду; мәсилән, Исраилниң 12 қәбилиси бар еди вә 70 ақсақали бар еди («Чөл.» 11:11ни көрүң). Әстайидил оқурмәнләр Тәвраттики башқа йәрләрдин мошу «12+70» дегән икки санниң билләкәлгинини көриду. □ **10:2 «Жиғилидиған һосул дәрвәқә көп, лекин һосулни жиққучи ишләмчиләр аз екән»** — «һосул» мошу йәрдә Худаниң падишалиғини қобул қилишқа тәйяр туридиған кишиләрни билдүриду, әлвәттә. Мошундақ адәмләр «ормичилар»ға, йәни өзлиригә хуш хәвәрни йәткүзгүчиләргә муһтаҗдур. **«һосулниң Егиси»** — Худа, әлвәттә. ■ **10:2** Мат. 9:37; Юһ. 4:35; 2Тес. 3:1. ■ **10:3** Мат. 10:16. □ **10:4 «хурҗун»** — яки «тиләмчиниң халтиси». **«йолда кишиләр билән саламлишишқа тохтимаңлар»** — әшу дәвирдики Йәһудийлар арисида саламлишишқа адәттә узун вақит кетәтти. ■ **10:4** 2Пад. 4:29; Мат. 10:9; Мар. 6:8; Луқа 9:3; 22:35. ■ **10:5** Мат. 10:12; Мар. 6:10. □ **10:6 «У өйдә «арамлиқ егиси» болса...»** — «арамлиқ егиси» грек тилида «арамлиқниң оғли» дейилиду. Ундақ адәмләр, шүбһисизки, аманлиқпәрвәр болуп, Худадин келидиған аманлиқни сөйиду, шундақла хуш хәвәрни қарши алиду. □ **10:7 «Андин чүшкән өйдә туруп йөткәлмәңләр»** — демәк, у өйдин бу өйгә йөткилип жүрмәңлар. **«ишләмчи өз иш һәққини елишқа һәқлиқтур»** — демәк, хуш хәвәргә еришип, роһий пайда көргән аңлиғучиларниң хуш хәвәрчиләргә җисманий җәһәттин ярдәм бериши тегишлик иштур. **«У өйдин бу өйгә йөткилип жүрмәңлар»** — бу әмирдә чоң даналиқ бар. Икки сәвәптин ейтилған болуши мүмкин: — (1) кона заманларда көп диний вәз ейтқучилар өйму-өй йоқлап пул тиләйтти; лекин Әйсаниң мухлислири һеч тиләмчилик қилмаслиғи керәк; (2) улар өйму-өй көчүп жүрсә, хәлиқтә бир-биригә қарап һәртүрлүк һәсәт-гуман пәйда болушиму мүмкин — «Немишкә улар **бизниң** өйдә қонмайду?» яки «Немишкә улар бизниң өйдин көчүп кетиду?» дегәндәк. ■ **10:7** Лав. 19:13; Қан. 24:14; 25:4; Мат. 10:10; 1Кор. 9:4,14; 10:27; 1Тим. 5:18.

8 Силәр қайси шәһәргә кирсәңлар, улар силәрни қобул қилса, улар алдиңларға
немә қойса шуни йәңлар.
9 У йәрдики кесәлләрни сақайтип, уларға: «Худаниң падишалиғи силәргә
йеқинлашти!» дәңлар. □
10 Бирақ силәр қайси шәһәргә кирсәңлар, улар силәрни қобул қилмиса, уларниң
рәстә-кочилириға чиқип көпчиликкә: ■
11 «Силәргә агаһ болсун үчүн һәтта шәһириңларниң айиғимизға чаплашқан
тописиниму қеқип чүшүрүветимиз! Һалбуки, шуни билип қоюңларки, Худаниң
падишалиғи силәргә *растинла* йеқинлашти!» — дәңлар. □ ■
12 Мән силәргә ейтип қояйки, шу күни һәтта Содом шәһиридикиләрниң
көридиғини бу шәһәрдикиләрниңкидин йеник болиду.□

Әйсани рәт қилғанлар
Мат. 11:20-24

13 Һалиңларға вай, әй қоразинлиқлар! Һалиңларға вай, әй Бәйт-Саидалиқлар!
Чүнки силәрдә көрситилгән мөҗизиләр Тур вә Зидон шәһәрлиридә көрситилгән
болса, у йәрләрдикиләр хелә бурунла бөзгә йөгинип, күлгә милинип товва
қилған болатти. □
14 Қиямәт күнидә Тур вә Зидондикиләрниң көридиғини силәрниңкидин йеник
болиду.
15 Әй әршкә көтирилгән Кәпәрнаһумлуқлар! Силәр тәһтисараға
чүшүрүлисиләр!□
16 У *мухлислириға йәнә*:
— Кимдәким силәрни тиңшиса, мениму тиңшиған болиду; кимдәким силәрни
чәткә қақса, мениму чәткә қаққан болиду; ким мени чәткә қаққан болса, мени
әвәткүчиниму чәткә қаққан болиду, — деди.■

Йәтмиш мухлисниң қайтип келиши

17 Йәтмиш мухлис хошал-хурамлиқ ичидә қайтип келип:

□ **10:9 «Худаниң падишалиғи силәргә йеқинлашти!»** — мошу сөз грек тилида йәнә «Худаниң падишалиғи үстүңларға чүшти!» дегән мәнини билдүриду. 11-айәтни вә 11:20ниму көрүң. ■ **10:10** Мат. 10:14; Мар. 6:11; Луқа 9:5. □ **10:11 «Силәргә агаһ болсун үчүн һәтта шәһириңларниң айиғимизға чаплашқан тописиниму қеқип чүшүрүветимиз!»** — «аяқдики топини қеқип чүшүрүветиш» — мошу ишарәт «бизниң силәр билән мунасиветимиз йоқ», дегәнни билдүрүп, Худаниң сөзини рәт қилғанларға қаттиқ агаһландуруш еди. **«Худаниң падишалиғи силәргә растинла йеқинлашти!»** — 9-айәттики изаһатта ейтилғандәк, бу сөзләр грек тилида йәнә «Худаниң падишалиғи үстүңларға чүшти!» дегән мәнини билдүрүши мүмкин, вә бәлким мошу йәрдә дәл шу мәнидидур. ■ **10:11** Рос. 13:51; 18:6. □ **10:12 «Шу күни һәтта Содом шәһиридикиләрниң көридиғини бу шәһәрдикиләрниңкидин йеник болиду»** — башқа алаһидә вақит көрситилмисә, «шу күни» Муқәддәс Китапта һәрдайим қиямәт күнини, йәни Мәсиһниң қайтип келидиған күнини көрситиду. **«Содом шәһири»** — Ибраһим пәйғәмбәр заманидики шәһәр болуп, бу шәһәрләрниң адәмлири охшаш җинислиқлар зинахорлуғиға (бәччивазлиққа) қаттиқ берилип гунаға патқанлиқтин, Худа бу шәһәрләрни адәмлири билән қошуп от чүшүрүп йоқатқан. □ **10:13 «Тур вә Зидон шәһәрлири»** — Тур вә Зидон әсли бутпәрәс ят әлләрниң шәһәрлири еди. Мәсилән, «Әз.» 26-29-бапни көрүң. **«у йәрләрдикиләр хелә бурунла бөзгә йөгинип, күлгә милинип товва қилған болатти»** — «бөзгә йөгинип, күлгә милиниш» кона заманларда қаттиқ пушайман қилиш, гуналарға товва қилишниң бир ипадиси еди. □ **10:15 «Әй әршкә көтирилгән Кәпәрнаһумлуқлар!»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әй силәр Кәпәрнаһумлуқлар! Асманға чиқмақчимидиңлар?». Лекин бизниңчә «асманға көтирилгән» дегини тоғра болуп, бу сөз Әйса уларниң арисида болғанлиқтин уларға көрситилгән зор имтияз-илтипатни көрситиду. ■ **10:16** Мат. 10:40; Мар. 9:37; Юһ. 13:20.

— И Рәб! Һәтта җинларму сениң намиң билән бизгә бойсунидикән! — дәп мәлум қилди.□
18 У уларға:
— Мән Шәйтанниң асмандин чақмақтәк чүшүп кәткәнлигини көргәнмән. □ ■
19 Мана, мән силәргә илан-чаянларни дәссәп янҗишқа вә дүшмәнниң барлиқ күч-қудритини бесип ташлашқа һоқуқ бәрдим. Һеч қачан һеч қандақ нәрсә силәргә зәрәр йәткүзәлмәйду. □ ■
20 Лекин силәр роһларниң силәргә бойсунғанлиғи түпәйлидин шатланмаңлар, бәлки намиңларниң әршләрдә пүтүлгәнлиги түпәйлидин шатлиниңлар, — деди.■

Әйсаниң хошаллиғи
Мат. 11:25-27; 13:16-17
21 Шу вақитта, Әйса роһта хошаллинип мундақ деди:
«Асман-зимин Егиси и Ата! Сән бу һәқиқәтләрни данишмән вә әқиллиқлардин йошуруп, сәбий балиларға ашкарилиғанлиғиң үчүн сени мәдһийиләймән! Бәрһәқ, и Ата, нәзириңдә бундақ қилиш рава еди.□ ■
22 Һәммә маңа Атамдин тәқдим қилинди; Оғулниң кимлигини Атидин башқа һеч ким билмәйду, вә Атиниңму кимлигини Оғул вә Оғул ашкарилашни лайиқ көргән кишиләрдин башқа һеч ким билмәйду».■
23 Андин у мухлислириға бурулуп, уларға астиғина:
Силәр көрүватқан ишларни көргән көзләр нәқәдәр бәхитликтур! □ ■
24 Чүнки мән силәргә шуни ейтип қояйки, нурғун пәйғәмбәрләр вә падишалар силәр көргән ишларни көрүшкә интизар болғини билән уларни көрмигән; вә силәр аңлаватқан ишларни аңлашқа интизар болғини билән, уларни аңлап бақмиған, — деди.■

Меһриван Самарийәлик тоғрисидики тәмсил
25 Вә мана, Тәврат устазлиридин бири орнидин туруп Әйсани синимақчи болуп:
— Устаз, мәңгүлүк һаятқа варис болмақ үчүн немә ишни қилишим керәк? — дәп сориди.□
26 У җававән: — Тәврат қанунида немә пүтүлгән? Буниңға өзүң қандақ қарайсән? — деди.□
27 Һелиқи киши җававән:

□ **10:17 «Һәтта җинларму сениң намиң билән бизгә бойсунидикән!»** — улар адәмләрни азат қилип чаплашқан җинларни һайдиған. □ **10:18 «Мән Шәйтанниң асмандин чақмақтәк чүшүп кәткәнлигини көргәнмән»** — грек тилида «Мән Шәйтанниң асмандин чақмақтәк чүшүп кәткәнлигини көрүвататтим» — йәтмиш мухлис вәзиписини орундиғанда Әйса уларниң җин-шәйтанларниң үстидин болған ғәлибисини көрүвататти. ■ **10:18** Вәһ. 12:8, 9. □ **10:19 «мән силәргә илан-чаянларни дәссәп янҗишқа вә дүшмәнниң барлиқ күч-қудритини бесип ташлашқа һоқуқ бәрдим»** — мошу айәттә «илан-чаянлар» бәлким Шәйтанниң күчлири, йәни җин-алвастиларни көрситиду; «дүшмән» болса Шәйтанниң өзини көрситиду. ■ **10:19** Мар. 16:18; Рос. 28:5. ■ **10:20** Мис. 32:32; Йәш. 4:3; Дан. 12:1; Фил. 4:3. □ **10:21 «Шу вақитта, Әйса роһта хошаллинип мундақ деди...»** — «роһта хошаллинип...» бәлким өз роһида хошалланди. Бәзи алимлар «роһта»ни «Муқәддәс Роһта» дәп чүшиниду. ■ **10:21** Аюп 5:12; Йәш. 29:14; Мат. 11:25; 1Кор. 1:19; 2:7, 8; 2Кор. 3:14. ■ **10:22** Зәб. 8:6-7; Юһ. 1:18; 3:35; 6:44, 45; 17:2; 1Кор. 15:27; Фил. 2:10; Ибр. 2:8. □ **10:23 «Силәр көрүватқан ишларни көргән көзләр нәқәдәр бәхитликтур!»** — яки «Силәр көрүватқан ишларни көргән көзләр нәқәдәр мубарәктур». «мубарәк» әслидә «Худа тәрипидин бәрикәтләнгәй» дегән мәнидә. ■ **10:23** Мат. 13:16. ■ **10:24** 1Пет. 1:10. □ **10:25 «Устаз, мәңгүлүк һаятқа варис болмақ үчүн немә ишни қилишим керәк?»** — грек тилида «немә ишни қилишим керәк?» дегән сөз мәлум бир ишни бирла қетим қилишни билдүриду. □ **10:26 «буниңға өзүң қандақ қарайсән?»** — грек тилида «буни қандақ оқуйсән?».

— «Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң, пүтүн жениң, пүтүн күчүң вә пүтүн
зеһниң билән сөйгин»; вә «Хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй» — деди.□ ■
28 Әйса униңға: — Тоғра жавап бәрдиң. Мана шундақ қилсаң һаят болисән, —
деди.□
29 Лекин өзини һәққаний дәп испатлимақчи болуп, Әйсадин йәнә сорап:
— Әнди «Мениң хошнам» кимдур? — деди.□
30 Әйса жававән мундақ деди:
— Бир адәм Йерусалимдин Йерихо шәһиригә чүшүветип, йолда қарақчиларниң
қолиға чүшүп қапту. Қарақчилар униң кийим-кечәклирини салдурувелип, уни
яриландуруп, чала өлүк һалда ташлап кетипту.
31 Вә шундақ болдики, мәлум бир каһин шу йолдин чүшүветип, һелиқи адәмни
көрүп, йолниң у чети билән меңип өтүп кетипту. □
32 Шуниңдәк бир Лавийлик *роһаний* бу йәргә кәлгәндә, йениға келип қарап қоюп,
йолниң у чети билән меңип өтүп кетипту. □
33 Лекин сәпәрдә болған бир Самарийәлик һелиқи адәмниң йениға кәлгәндә, уни
көрүпла ич ағритипту □
34 вә алдиға берип, жараһәтлиригә май вә шарап қуюп, теңип қоюпту. Андин уни
өз улиғиқа миндүрүп, бир сарайға елип берип, у йәрдә һалидин хәвәр апту.
35 Әтиси йолға чиққанда, икки күмүч динарни елип сарайвәнгә берип: «Униңға
қарап қоюң, униңдин артуқ чиқим болса, қайтишимда сизгә төләймән» дәпту.□
36 *Әнди Әйса һелиқи устаздин*:
— Сениңчә, бу үч адәм ичидә қайсиси қарақчиларниң қолиға чүшкән һелиқи
кишигә *һәқиқий* хошна болған? — дәп сориди.□
37 — Униңға меһриванлиқ көрсәткән киши, — дәп жавап бәрди у.
Әйса униңға: — Ундақ болса, сән һәм берип шуниңға охшаш қилғин, — деди.

Әйсаниң Марта вә Мәрйәмдә меһман болуши

□ **10:27 «Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң, пүтүн жениң, пүтүн күчүң вә пүтүн зеһниң билән сөйгин»; вә «Хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй»** — «Қан.» 6:5 вә «Лав.» 19:18. ■ **10:27** Лав. 19:18; Қан. 6:5; 10:12; 30:6; Рим. 13:9; Гал. 5:14; Яқ. 2:8. □ **10:28 «Тоғра жавап бәрдиң. Мана шундақ қилсаң һаят болисән»** — «Худани сөйүш» үчүн Уни тонуш керәк; уни тонуш үчүн Оғли билән мунасивәттә болуш керәк (22-айәтни көрүң). □ **10:29 «Лекин өзини һәққаний дәп испатлимақчи болуп,...»** — яки «Лекин өзиниң соал соришиниң йоллуқ екәнлигини билдүрүш үчүн...». **«Әнди «Мениң хошнам» кимдур?»** — Йәһудий өлимилар вә устазларға нисбәтән «бизниң хошнилиримиз» пәқәт «Йәһудий қериндашлиримиз» дәп һесаплаш керәк еди. Йәһудий әмәсләр вә Самарийәликләр һәргиз «хошна» һесапланмайтти. □ **10:31 «мәлум бир каһин шу йолдин чүшүветип, һелиқи адәмни көрүп, йолниң у чети билән меңип өтүп кетипту»** — мошу каһин Йәһудий болуши керәк, әлвәттә. Әгәр һелиқи адәм өлгән болса, ундақта каһин униңға тәгсә, «напак һесаплинип» муқәддәс ибадәтханида ишләшкә вақитлиқ налайиқ болатти. Бирақ у «(жуқуридин) чүшиватиду» — демәк, ибадәтханидин башқа йәргә кетиватқан еди. Шуниң билән униң: «Мошу өлгәндәк адәмгә тәгсәм болмайду» дегән банини қилиши техиму орунсиз еди. Чүнки у «напак» болуп қалса, ибадәтханиға кириш керәк болған вақитқичә аллиқачан «пақлинип болатти». □ **10:32 «бир Лавийлиқ роһаний»** — Лавийлар муқәддәс ибадәтханида каһинларға ярдәмчи болатти вә башқа роһий ишлар, жүмлидин тәлим бериш билән шуғуллинатти. Әгәр һелиқи киши өлгән болса, уму «өлгән адәм»гә тәгсәм «напак болимән», дегәнни банә қилалайтти. □ **10:33 «бир Самарийәлик...»** — «Самарийәликләр» Йәһудийлар өч көргән, «капир» дәп һесаплиған хәлиқ еди. □ **10:35 «динар»** — грек тилида «денариус» — Икки динар бир ишчиниң икки күнлүк һәққигә йеқин. □ **10:36 «Сениңчә, бу үч адәм ичидә қайсиси қарақчиларниң қолиға чүшкән һелиқи кишигә һәқиқий хошна болған?»** — мошу тәмсил бойичә муһим соал «хошнам ким?» әмәс, бәлки «мән дегән ким?». Мәсиһниң тәмсли бойичә, мениң йенимда турған һәр қандақ кишигә (қайси милләттин болушидин қәтъийнәзәр) «хошна болуш»умға тоғра келиду. Демәк, «Мән башқиларға һәқиқий хошнимән?».

38 Вә шундақ болдики, у *мухлислири билән биллә* йолда кетиветип, мәлум бир
йезиға кирди. У йәрдә Марта исимлиқ бир аял уни өйигә чақирип меһман қилди.
□
39 Мартаниң Мәрйәм исимлиқ бир сиңлиси бар еди. У Әйсаниң айиғи алдида
олтирип, униң сөз-каламини тиңшивататти.
40 Әнди меһманларни күтүш ишлириниң көплүгидин көңли бөлүнүп кәткән
Марта Әйсаниң алдиға келип:
— И Рәб, сиңлимниң мени меһман күткили ялғуз ташлап қойғиниға кариң
болмамду? Уни маңа ярдәмлишишкә буйруғин! — деди.
41 Лекин Әйса униңға җававән:
— Әй Марта, Марта, сән көп ишларниң ғемини йәп аварә болуп жүрүватисән. □
42 Бирақ бирла иш зөрүрдур; вә Мәрйәм шуниңдин өзигә несивә болидиған яхши
үлүшни таллиди; бу һәргиз униңдин тартивелинмайду — деди.□

11

Дуа қилиш тоғрисидики тәлим
Мат. 6:9-15

1 Әнди шундақ болдики, у бир йәрдә дуа қиливататти; дуа аяқлашқанда,
мухлислиридин бири униңдин:
— И Рәб, Йәһя өз мухлислириға үгәткинидәк, сәнму бизгә дуа қилишни үгәтсәң,
— деди.
2 У уларға мундақ деди:
— Дуа қилғиниңларда, мундақ дәңлар:

«И Ата,
Сениң намиң муқәддәс дәп улуқланғай.
Сениң падишалиғиң кәлгәй.
3 Һәр күнлүк ненимизни бизгә һәр күни бәргәйсән.
4 Бизгә қәриздар болған һәр кимни кәчүргинимиздәк,
Сәнму гуналиримизни кәчүргәйсән.
Бизни аздурулушларға учратқузмиғайсән».□

5 У сөзини *давам қилип* уларға мундақ деди:
— Силәрниң ичиңлардин бириңларниң бир дости болуп, йерим кечидә униң
қешиға берип: Әй достум, маңа үч нан өтнә бәргин;
6 чүнки маңа сәпәрдин бир достум кәлди вә униң алдиға қойғидәк бир нәрсәм
қалмапту, десә,
7 у өйиниң ичидә туруп: «Мени аварә қилмиғин, ишик тақақлиқ, балилар орунда
йенимда ятиду. Саңа елип беришкә қопалмаймән», дейиши мүмкин.□

□ **10:38 «у мухлислири билән биллә йолда кетиветип...»** — грек тилида «улар йолда кетиветип...». □ **10:41 «Марта, Марта,...»** — Муқәддәс Китапта, бирисиниң бир адәмниң исмини яки бир җайниң намини тәкрар икки қетим чақириши униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини ипадиләп, униң өзигә әзиз екәнлигини көрситиду. □ **10:42 «бирақ бирла иш зөрүрдур»** — бу немә иш? Мәсиһниң бу интайин муһим баяни тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **11:4 «бизгә қәриздар болған һәр кимни кәчүргинимиздәк...»** — бу айәттики «қәриз» чоқум гуналарни өз ичигә алиду; айәтниң иккинчи қисмини көрүң. □ **11:7 «балилар орунда йенимда ятиду»** — яки «балилирим һәммимиз йетип қалдуқ».

8 Силәргә шуни ейтимәнки, гәрчә у униң дости болуш сүпити билән беришкә орнидин турмисиму, униң хиҗил болмай қайта-қайта ялвуруши билән у чоқум орнидин туруп, қанчә лазим болса униңға бериду.□

9 Шуниң үчүн мән силәргә ейтайки, тиләңлар, силәргә ата қилиниду; издәңлар, таписиләр. Ишикни чекиңлар, ечилиду. ■

10 Чүнки һәр бир тилигүчи тилигинигә еришиду; издигүчи издигинини тапиду; ишикни чәккүчиләргә ишик ечилиду.

11 Араңларда ата болғучилар өз оғли нан тәләп қилса, униңға таш беридиғанлар барму?! Яки белиқ тәләп қилса, илан беридиғанлар барму? ■

12 Тухум тәләп қилса, чаян беридиғанлар барму?

13 Әнди силәр рәзил туруп өз пәрзәнтлириңларға яхши илтипатларни беришни билгән йәрдә, әрштики Ата Өзидин тилигәнләргә Муқәддәс Роһни техиму ата қилмасму?

Әйса «Бәәлзәбул», йәни Шәйтандин күчлүктур
Мат. 12:22-30; Мар. 3:20-27

14 Әнди у бир кишидин «адәмни гача қилғучи» җинни һайдиватқанда, шундақ болдики, җин униңдин чиққанда, гача зуванға кәлди. Халайиқ буниңға интайин һәйран болушти. □ ■

15 Бирақ улардин бәзилири: «У җинларни җинларниң әмри болған Бәәлзәбулға тайинип һайдиветиду» — деди. □ ■

16 Вә башқа бәзиләр уни синаш мәхситидә униңдин бизгә асмандин бир мөҗизилик аламәт көрсәтсәң, дәп тәләп қилғили турди. □

17 Лекин у уларниң немә ойлаватқанлиғини билип уларға мундақ деди:

— Өз ичидин бөлүнүп өз ара соқушқан һәр қандақ падишалиқ вәйран болиду; вә һәр қандақ аилә өз ичидин бөлүнүп өз ара соқушса заваллиққа йүз тутиду. ■

18 Шуниңға охшаш, әгәр Шәйтан өз-өзигә қарши чиққан болса, ундақта, униң падишалиғи қандақму пут тирәп туралисун? Чүнки силәр мени, «Җинларни Бәәлзәбулға тайинип һайдайдикән» дәйсиләр.

19 Әгәр мән җинларни Бәәлзибулға тайинип қоғлисам, силәрниң пәрзәнтлириңлар кимгә тайинип җинларни қоғлайду?! Шуңа улар силәр

□ **11:8 «униң хиҗил болмай қайта-қайта ялвуруши билән...»** — «хиҗил болмай қайта-қайта ялвуруши» грек тилида бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **11:9** Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Юh. 14:13; 15:7; 16:24; Як. 1:5, 6; 1Юhа. 3:22; 5:14. ■ **11:11** Мат. 7:9. □ **11:14 «җин униңдин чиққанда, гача зуванға кәлди. Халайиқ буниңға интайин һәйран болушти»** — уларниң һәйран болушиниң бир сәвәви, Йәһудий өлимиларниң пикричә, җинни һайдаш үчүн униң исмини җиндин сораш керәк. Җин чаплашқан адәмниң ағзи арқилиқ исмини ейтса, андин шу исмини ишлитип җинни һайдиғили болатти. Әнди җин адәмни гача қилип қойған болса, җинниң исмини билиш, шундақла уни һайдаш мүмкин әмәс еди. ■ **11:14** Мат. 9:32; 12:22. □ **11:15 «у җинларни җинларниң әмри болған Бәәлзәбулға тайинип һайдиветиду»** — «Бәәлзибул» (яки, «Бәәлзибуб») җинларниң падишаси Шәйтанни көрситиду. ■ **11:15** Мат. 9:34; 12:24; Мар. 3:22. □ **11:16 «бизгә асмандин бир мөҗизилик аламәт көрсәтсәң...»** — улар тәләп қилған «мөҗизилик аламәт» Әйсаниң һәқиқий Мәсиһ екәнлигини испатлайдиған бир карамәтни көрситиду, әлвәттә. ■ **11:17** Мат. 12:25; Мар. 3:24.

тоғрилиқ һөкүм чиқарсун! □
20 Лекин мән Худаниң бармиғи билән жинларни қоғлисам, ундақта Худаниң
падишалиғи үстүңларға чүшүп намайән болған болиду. □
21 Толуқ қуралланған күчтүңгүр өз өйини қоғдап турғанда, униң мал-мүлки аман
қалиду;
22 лекин униңдин күчтүңгүр бири униң үстигә һуҗум қилип уни йәңсә,
униң таянған қураллирини тартивалиду вә мал-мүлүклирини олҗа қилип
өзидикиләргә тәқсим қилип бериду.□
23 Мән тәрәптә турмиғанлар маңа қарши турғучидур. Мән тәрәпкә *адәмләрни*
жиғмиғучилар болса тозутуватқучидур.

24 Напак роһ бирәвниң тенидин чиқириветилиши билән, у қурғақ җайларни
чөргиләп җүрүп бирәр арамгаһни издәйду; бирақ тапалмиғандин кейин, «мән
чиққан маканимға қайтай!» дәйду. □ ■
25 Шуниң билән қайтип келип, шу маканиниң пакиз тазиланғанлиғини вә
рәтләнгәнлигини байқайду-дә,
26 берип өзидинму бәттәр йәттә роһни башлап келиду; улар кирип биллә
туриду. Буниң билән һелиқи адәмниң кейинки һали бурунқидинму техиму яман
болиду.□ ■

Һәқиқий бәхит

27 Вә шундақ болдики, у бу гәпләрни қиливатқанда, көпчилик арисида бир аял
авазини көтирип:
— Сени көтәргән қосақ вә емиткән әмчәк бәхитликтур! — деди.
28 Бирақ у җававән: — Бәлки Худаниң сөзини аңлап, Униңға итаәт қилидиғанлар
бәхитликтур! — деди.■

Карамәт көрситиш тәливи
Мат. 12:38-42; Мар. 8:12

□ **11:19 «Әгәр мән жинларни Бәәлзибулға тайинип қоғлисам, силәрниң пәрзәнтлириңлар кимгә тайинип жинларни қоғлайду?! Шуңа улар силәр тоғрилиқ һөкүм чиқарсун!»** — бу сөзниң икки шәрһи бар: — (1) «силәрниң пәрзәнтлириңлар» — Бу Пәрисийләрниң өз талип-әгәшкүчилирини көрситиду. Әмәлийәттә болса Пәрисийләр вә әгәшкүчилири жинларни һеч һайдәлмәйтти. Ундақта Шәйтанниң падишалиғиға һәқиқий һуҗум қилғучилар Әйса вә муритлириму, яки пәрисийләрму? Пәрисийләрниң Худаниң әмәс, бәлки Шәйтанниң тәрипидә турғанлиғи өз әгәшкүчилириниң жинни һайдашқа күчсиз болғанлиғиға испат берәтти. (2) «силәрниң пәрзәнтлириңлар» — Бу Әйсаниң әгәшкүчилирини (Исраилларниң оғуллирини) көрситиду. Пәқәт Әйсала әмәс, уларму жинларни һайдийалайдиған болған; шуңа уларму Әйсаниң Худаниң күчи билән жин-шәйтанларни бир тәрәп қиливатқанлиғиға испат берәтти. Бизниңчә (1)-көзқараш тоғра. «қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **11:20 «мән Худаниң бармиғи билән жинларни қоғлисам...»** — «Худаниң бармиғи» Униң күч-қудритини көрситиду, әлвәттә; лекин жинларни бир тәрәп қилиш үчүн Худа пүткүл белигини әмәс, пәқәт «бармиғи»ни азрақ мидирлитип қойсила купайә. □ **11:22 «Толуқ қуралланған күчтүңгүр өз өйини қоғдап турғанда, униң мал-мүлки аман қалиду... »** — (10-айәт) бу тәмсилдики «күчтүңгүр адәм» Шәйтанни көрситиду, әлвәттә. «Униңдин күчтүңгүр бири», йәни униң өйини булаң-талаң қилғучи Әйсадин башқа һеч ким болмайду. □ **11:24 «напак роһ»** — жинни көрситиду. ■ **11:24** Мат. 12:43. □ **11:26 «Напак роһ....берип өзидинму бәттәр йәттә роһни башлап келиду; улар кирип биллә туриду. Буниң билән һелиқи адәмниң кейинки һали бурунқидинму техиму яман болиду»** — бу тәмсил һәм жин чаплишиштин қутқузулған адәмниң һәқиқий бир хәтирини вә шундақла көчмә мәнидә Йәһудий хәлқиниң әһвалиниму көрситиду. «Матта»дики («Мат.» 12:43-45 тоғрисида) «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **11:26** Юһ. 5:14; Ибр. 6:4, 5; 10:26; 2Пет. 2:20. ■ **11:28** Мат. 7:21; Юһ. 6:29; Рим. 2:13.

29 Шу чағда, топ-тап адәмләр униң әтрапиға олашқанда, у мундақ сөзләшкә башлиди:
— Бу дәвир дәрвәқә рәзил бир дәвирдур; у мөҗизилик бир аламәтниң көристилишни истәп жүриду. Бирақ буниңға «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»тин башқа һеч қандақ иккинчи бир аламәт көрситилмәйду. □ ■
30 Чүнки Юнус пәйғәмбәрниң өзи Нинәвә шәһиридикиләргә аламәт-карамәт болғиниға охшаш, Инсаноғлиму бу дәвиргә йәнә шундақ болиду.
31 Қиямәт күни «Җәнуптин кәлгән аял падиша»му бу дәвирдикиләр билән тәң тирилип, уларниң гуналирини бекитиду. Чүнки у Сулайманниң дана сөзлирини аңлаш үчүн йәр йүзиниң четидин кәлгән; вә мана, Сулаймандинму улуқ бириси мошу йәрдә туриду. □ ■
32 Қиямәт күни Нинәвәлигиләр бу дәвирдикиләр билән тәң қопуп, бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду. Чүнки Нинәвәликләр Юнус пәйғәмбәр җакалиған хәвәрни аңлап товва қилған; вә мана, Юнус пәйғәмбәрдинму улуқ бириси мошу йәрдә туриду!□ ■

Худаниң йоруқлуғини кишиләр пүткүл вуҗуди билән қобул қилиши керәк
Мат. 5:15; 6:22-23

33 Һеч ким чирақни йеқип қоюп, уни йошурун җайда қоймас, яки үстигә севәтни көмтүрүп қоймас, бәлки чирақданниң үстигә қойиду; буниң билән өйгә киргәнләр йоруқлуқни көриду. □ ■
34 Тәнниң чириғи көздур. Шуңа әгәр көзүң сап болса, пүтүн вуҗудуң йорутулиду. Лекин әгәр көзүң хунук болса пүтүн вуҗудуң қараңғу болиду. □ ■
35 Шуниң үчүн һези болғинки, вуҗудуңдики «йоруқлуқ» қараңғулуқ болмисун!

□ **11:29 «... Буниңға «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән мөҗизилик аламәт»тин башқа һеч қандақ иккинчи бир аламәт көрситилмәйду»** — «Мат.» 12:39-40-айәтләргә қаралсун («Юнус пәйғәмбәр йоған белиқниң қосиғида үч кечә-күндүз ятқандәк, Инсаноғлиму охшашла үч кечә-күндүз йәрниң бағрида ятиду»).
■ **11:29** Юн. 2:1,11. □ **11:31 «Җәнуптин кәлгән аял падишаси»** — «Шәба падишалиғиниң аял падишаси»ни көрситиду («1Пад.» 10:1-10ни көрүң). «Шәба» бәлким җәнубий Әрәбистанни көрситиду.
■ **11:31** 1Пад. 10:1; 2Тар. 9:1; Мат. 12:42. □ **11:32 «Қиямәт күни Нинәвәлигиләр бу дәвирдикиләр билән тәң қопуп, бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду. Чүнки Нинәвәликләр Юнус пәйғәмбәр җакалиған хәвәрни аңлап товва қилған; вә мана, Юнус пәйғәмбәрдинму улуқ бириси мошу йәрдә туриду!»** — бу айәтләр (29, 30 вә -32-)дә Әйса Юнус пәйғәмбәрниң йоған бир белиқниң ичидә үч күн туруп тирик чиққанлиғини тилға елиш арқилиқ өзиниңму өлүп, үчинчи күни тирилидиғанлиғини алдин-ала ейтқан. Тәврат, «Юнус» 1-2-бапларни вә шу китаптики «Юнус пәйғәмбәрниң аламәт-карамити» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. «бу дәвирдикиләрниң гуналирини бекитиду» — демәк, «Бутпәрәс Нинәвәликләр Юнус пәйғәмбәрниң тәлимини аңлап, яман йолдин қайтқан. Бирақ, бу йәрдә Юнус пәйғәмбәрдинму улуқ бириси болған Мәсиһ силәрни яман йолдин қайтишқа чақирса, қулақ салмидиңлар».
■ **11:32** Юн. 3:5. □ **11:33 «...үстигә севәтни көмтүрүп қоймас»** — «севәт» грек тилида «өлчәм севәт».
■ **11:33** Мат. 5:15; Мар. 4:24; Луқа 8:16. □ **11:34 «әгәр көзүң сап болса»** — грек тилида «сап» дегән сөзниң икки мәнаси бар: — (1) «бир, бөлүнмәс, бирләшкән, сақ»; (2) «сехий» дегән мәнаси бар. Демәк, шундақ болғанда «сап» дегән сөзниң толуқ мәнаси «көзүң Худағила қариса...» вә «сән өзүң сехий болсаң....» дегән болиду. **«әгәр көзүң хунук болса,...»** — «хунук» дегән сөз грек тилида һәм «рәзил» һәм «сақ әмәс, аҗиз, кесәл» дегән икки мәнини билдүриду. **«Тәнниң чириғи көздур. Шуңа әгәр көзүң сап болса, пүтүн вуҗудуң йорутулиду. Лекин әгәр көзүң хунук болса пүтүн вуҗудуң қараңғу болиду»** — Тәврат, «Пәнд.» 20:27ни көрүң. ■ **11:34** Мат. 6:22.

□
36 Әнди әгәр барчә вуҗудуң йоруқ болса вә униң һеч йери қараңғу болмиса, вуҗудуң худди чирақ парлақ нури билән сени йорутқандәк тамамән айдиң болиду.

Пәрисийләр билән Тәврат устазлириниң сахтипәзлигини әйипләш
Мат. 23:1-36; Мар. 12:38-40; Луқа 20:45-47

37 Әйса сөз қиливатқанда, бир Пәрисий уни өйигә ғизаға тәклип қилди. Шуниң
билән у өйгә кирип, дәстиханда олтарди. □
38 Лекин һелиқи Пәрисий униң тамақтин илгири қол жуймиғинини көрүп,
интайин һәйран болди. □
39 Лекин Рәб униңға:
— Әнди силәр әй Пәрисийләр, чинә-қачиларниң тешинила жуюп пакизлиғиниңлар билән ичиңлар һәртүрлүк һерислик вә рәзилликкә толғандур. ■
40 Әй наданлар, тешини Яратқучи ичиниму яратқан әмәсму?!
41 Әнди өз ич-ичиңлардин хәйрхаһлиқ қилиңлар вә мана, һәммә нәрсә силәргә
пакиз болиду.□ ■
42 Һалиңларға вай, әй Пәрисийләр! Чүнки силәр һәтта ялпуз билән сузапниң вә һәр хил дора-дәрманларниң ондин бирини өшрә қилип Худаға атайсиләр-ю, бирақ адаләт вә Худаниң муһәббитини һеч етиварға алмай кетиверисиләр. Дәрвәқә, авал мошу ишларни орундишиңлар керәк, андин шу ишларниму ада қилмай қоймаслиғиңлар керәк.□ ■
43 Һалиңларға вай, әй пәрисийләр! Чүнки силәр синагогларда алдинқи орунларда олтиришқа, базарларда кишиләрниң силәргә болған *һөрмәтлик* саламлириға амрақсиләр. □ ■

□ **11:35 «Шуниң үчүн һези болғинки, вуҗудуңдики «йоруқлуқ» қараңғулуқ болмисун!»** — мошу сирлиқ гәп сахтипәзликни көздә тутиду. Чүнки бириси сахтипәзликни қилип: «Мәндә йоруқлуқ (һәқиқәт) бар» дәп турувалса, ахир берип чоқум өз-өзини алдайду; андин кейин униңда болған қараңғулуқ адәттики «гунакар» кишиләрдә болған қараңғулуқтин техиму еғир болуп қалиду. У вақитта бу кишиләрдә болған «йоруқлуқ» әмәлийәттә қараңғулуқтур. Мундақ сахтипәзлик адәттә пәқәт мәлум етиқати бар кишиләр яки диндарлар арисида пәйда болиду. □ **11:37 «...дәстиханда олтарди»** — грек тилида «...дәстиханда ятти». Йәһудий хәлқи дәстиханда янпашлап ятатти. □ **11:38 «һелиқи Пәрисий униң тамақтин илгири қол жуймиғинини көрүп, интайин һәйран болди»** — Йәһудий хәлқи «тамақтин илгири қол жуюш» пәқәт саламәтликкә пайдилиқ болупла қалмастин, бәлки инсанларға бир хил диний саваб йәткүзиду, дәп карайтти. Ундақ қилмаслиқ ата-бовилириниң қалдурған қаидә-йосунлириға сәл қарап уларға қилинған беһөрмәтликкә баравәр еди. Шүбһисизки, Мәсиһ шу чағда қәстән қол жуймай дәстиханда олтарған еди. ■ **11:39** Мат. 23:25; Тит. 1:15. □ **11:41 «өз ич-ичиңлардин хәйрхаһлиқ қилиңлар вә мана, һәммә нәрсә силәргә пакиз болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «пиялә ичидикидин сәдиқә бериңлар, вә мана, һәммә нәрсә силәргә пакиз болиду». Лекин бизниңчә мошу йәрдә Мәсиһ инсанниң **өз ичини** Худаға беғишлаш керәклигиниң һәммидин муһим екәнлигини көрситиду. ■ **11:41** Йәш. 58:7; Дан. 4:24; Луқа 12:33. □ **11:42 «силәр *Пәрисийләр*** һәтта ялпуз билән сузапниң вә һәр хил дора-дәрманларниң ондин бирини өшрә қилип Худаға атайсиләр-ю» — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Тәврат қанунида ибадәтханидики ишлар вә каһинларниң кирими үчүн Өз хәлқиниң мәһсулатлиридин «ондин бир үлүши»ни тәләп қилған еди. **«бирақ адаләт вә Худаниң муһәббитини һеч етиварға алмай кетиверисиләр»** — Әйсаниң «Худаниң муһәббити» дегини һәм Худа инсанларға бағлиған муһәббәт һәм инсанлар Худаға бағлаш керәк болған муһәббәтниму өз ичигә алса керәк. ■ **11:42** 1Сам. 15:22; Һош. 6:6; Мик. 6:8; Мат. 9:13; 12:7; 23:23. □ **11:43 «силәр *Пәрисийләр*...** Базарларда кишиләрниң силәргә болған ***һөрмәтлик*** саламлириға амрақсиләр» — тарих тәтқиқатлириға асасән, Йәһудийларниң өз «устазлири»ға қилған «саламлар»ни интайин узун вә мурәккәп дәп билимиз. ■ **11:43** Мат. 23:6; Мар. 12:38; Луқа 20:46.

44 Силәргә вай! Чүнки силәр худди кишиләр кетиветип, үстигә дәссәп селипму
сәзмәй өтүп кәткән гөрләргә охшайсиләр! — деди.□ ■
45 Тәврат әһлилиридин бири униңға:
— Устаз, буларни ейтқиниң бизгиму һақарәт болди! — деди.
46 У униңға мундақ җавап бәрди:
— Силәргиму вай, әй Тәврат әһлилири! Чүнки силәр көтирәлмигидәк еғир
жүкләрни адәмләрниң зиммисигә артип қойсиләр-ю, амма өзүңлар бу жүкләрни
көтиришкә бирму бармиғиңларни тәккүзмәйсиләр! □ ■
47 Силәргә вай! Чүнки пәйғәмбәрләрниң қәбирлирини ясап келиватисиләр,
лекин ата-бовилириңлар уларни өлтүрди. ■
48 Шуниң билән силәр ата-бовилириңлар қилғанлириға рази болғанлиғиңларға
гувалиқ берисиләр. Чүнки улар пәйғәмбәрләрни өлтүрди вә силәр уларниң
қәбирлирини ясайсиләр. □
49 Бу сәвәптинму Худаниң даналиғи дәйдуки: «Мән уларға пәйғәмбәрләр вә
расулларни әвәтимән вә булардин бәзилирини улар өлтүриду вә бәзилирини
зиянкәшлик билән қоғливетиду». □ ■
50-51 Шуниң билән дуния апиридә болғандин буянқи барлиқ пәйғәмбәрләрниң
төкүлгән қан қәризлири, йәни Һабилниң төкүлгән қенидин тартип таки
ибадәтханидики қурбангаһ билән муқәддәс җай арилиғида қәтл қилинған
каһин Зәкәрияниң төкүлгән қениғичә барлиқ қан қәризләр үчүн мошу
дәвирдикиләрдин һесап елиниду. Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки,
буларниң һәммиси мошу дәвирдин елинидиған болиду!□ ■
52 Һалиңларға вай, әй Тәврат әһлилири! Чүнки һекмәт ғәзнисиниң ачқучини
елип туруп, өзүңлар униң ичигә кирмидиңлар вә кирәй дегәнләрниму
киргүзмидиңлар.■
53 У шу йәрдин чиққандин кейин, Тәврат устазлири билән Пәрисийләр униң
билән қаттиқ қаршилишип, униңға көп ишларни музакирилишишкә қистиди □
54 вә униң үстидин шикайәт қилишқа сөзидин бирәр әйип тепивелишқа пайлап
жүрәтти.

□ **11:44 «...силәр худди кишиләр кетиветип, үстигә дәссәп селипму сәзмәй өтүп кәткән гөрләргә охшайсиләр!»** — Йәһудий моллиларниң Тәврат қануниға шәрһ беришичә «қәбирләргә тегиш» адәмни кәч киргичә «напак» қилатти, жуюнуш керәк еди. ■ **11:44** Мат. 23:27. □ **11:46 «силәр көтирәлмигидәк еғир жүкләрни адәмләрниң зиммисигә артип қойсиләр-ю,...»** — «еғир жүкләр» һәр түрлүк қаттиқ диний қаидә-йосунларни көрситиду. ■ **11:46** Йәш. 10:1; Мат. 23:4; Рос. 15:10. ■ **11:47** Мат. 23:29. □ **11:48 «улар , *йәни ата-бовилириңлар*** пәйғәмбәрләрни өлтүрди вә силәр уларниң қәбирлирини ясайсиләр» — Йәһудий хәлқи дайим «улуқ ата-бовилиримиз» «ата-бовилиримиз қалдурған муқәддәс қаидә-йосунлар» дәйтти. Улар мошу «ата-бовилиримиз қалдурған муқәддәс қаидә-йосунлар»ға чиң есиливалатти, лекин пәйғәмбәрләрниң сөзлиригә көңүл бөлмәйтти, вә уларниң һазир ата-бовилиридәк Худа әвәткән пәйғәмбәрләргә, һәтта Қутқузғучи-Мәсиһгә болған зиянкәшликлири тоғрилиқ һеч ойланмайтти (49-айәтни көрүң). □ **11:49 ««Худаниң даналиғи дәйдуки: «Мән уларға пәйғәмбәрләр вә расулларни әвәтимән вә булардин бәзилирини улар өлтүриду вә бәзилирини зиянкәшлик билән қоғливетиду»»** —бу сөзләр мәлум пәйғәмбәр ейтқан сөз болмиғини билән, у көп бешарәтләрниң жиғинчақлинишидур. ■ **11:49** Мат. 10:16; Луқа 10:3; Юһ. 16:2; Рос. 7:51; Ибр. 11:35. □ **11:50-51 «йәни Һабилниң төкүлгән қенидин тартип таки ибадәтханидики қурбангаһ билән муқәддәс җай арилиғида қәтл қилинған каһин Зәкәрияниң төкүлгән қениғичә барлиқ қан қәризләр...»** — Һабилниң өлтүрүлүши тоғрилиқ «Яр.» 4:8-11ни, Зәкәрияниң өлтүрүлүши тоғрилиқ «2Тар.» 24:20-22ни көрүң. Бу икки вақиә Йәһудийларниң Тәвратни әнъәниви орунлаштуруш тәртиви бойичә Тәвратниң әң бешида вә әң ахириға қоюлиду. ■ **11:50-51** Яр. 4:8; 2Тар. 24:21; Ибр. 11:4. ■ **11:52** Мат. 23:13. □ **11:53 «У шу йәрдин чиққандин кейин...»** — яки «У буларни ейтқанда,...».

12

Сахтипәзликтин һошияр болуш
Мат. 10:19-20; 10:28-33; 12:32

1 Шу чағларда, миңлиған кишиләр жиғилип, бир-бирини дәссивәткидәк қиста-
қистаң болушуп кәткәндә, у авал мухлислириға сөз қилип мундақ деди:
— Пәрисийләрниң ечитқусидин, йәни сахтипәзлигидин һошияр болуңлар. □ ■
2 Чүнки йошурулған һеч қандақ иш ашкариланмай қалмайду, вә һеч қандақ
мәхпий иш аян болмай қалмайду.■
3 Шуңа силәрниң қараңғуда ейтқанлириңлар йоруқта аңлиниду; өйниң ичкиридә
хупиянә пичирлашқанлириңларму өгүзләрдә жакалиниду.□
4 Мән силәр достлиримға шуни ейтиманки, тәнни өлтүрүп, башқа һеч иш
қилалмайдиғанлардин қорқмаңлар.■
5 Лекин мән силәргә кимдин қорқушуңлар керәклигини көрситип қояй:
Өлтүргәндин кейин, дозаққа ташлашқа һоқуқлуқ болғучидин қорқуңлар; бәрһәқ
силәргә ейтай — Униңдин қорқуңлар!
6 Бәш қушқач икки тийингә сетилидиғу? Лекин уларниң һеч бириму Худа
тәрипидин унтулуп қалғини йоқ.□ ■
7 Лекин һәтта һәр бир тал чечиңларму саналғандур. Шундақ екән, қорқмаңлар;
силәр нурғунлиған қушқачтин қиммәтликсиләр!■

Әйсани етирап қилиш вә қилмаслиқ

8 — Бирақ мән силәргә шуни ейтип қояйки, ким мени инсанларниң алдида етирап
қилса, Инсаноғлиму уни Худаниң пәриштилири алдида етирап қилиду.■
9 Бирақ инсанларниң алдида мени тонумиған киши, Худаниң пәриштилири
алдидиму тонулмайду.■
10 Инсаноғлиға қарши сөз қилған һәр қандақ киши кәчүрүмгә еришәләйду; лекин
Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилғучи болса кәчүрүмгә еришәлмәйду.□ ■
11 Лекин кишиләр силәрни синагогларға яки һөкүмдарлар вә әмәлдарларниң
алдиға елип берип сорақҗа тартқанда, «*Әрзгә* қандақ жавап бәрсәм?» яки «Немә
десәм болар?» дәп әндишә қилмаңлар. ■
12 Чүнки немә дейиш керәклигини шу вақти-саитидә Муқәддәс Роһ силәргә
үгитиду.

Әқилсиз бай һәққидики тәмсил

13 Көпчилик арисидин бириси униңға:
— Устаз, акамға *атимиздин қалған* мирасни мән билән тәң үлишишкә буйруғайла
— деди.

□ **12:1 «Пәрисийләрниң ечитқусидин, йәни сахтипәзлигидин һошияр болуңлар»** — «Мат.» 16:1-12ниму көрүң. Муқәддәс язмиларда ечитқу (хемиртуруч) көп йәрләрдә тәкәббурлуқ вә сахтипәзликкә символ қилиниду. ■ **12:1** Мат. 16:16; Мар. 8:15. ■ **12:2** Аюп 12:22; Мат. 10:26; Мар. 4:22; Луқа 8:17. □ **12:3 «хупиянә пичирлашқанлириңлар»** — грек тилида «қулаққа ейткиниңлар». ■ **12:4** Йәш. 51:7; Йәр. 1:8; Мат. 10:28. □ **12:6 «бәш қушқач икки тийингә сетилидиғу?»** — «тийин» грек тилида «ассарийон». «икки тийин» — Шу дәвирдики бир ишчиниң күнлүк һәққи болған «динариус»ниң 1/8 қисми еди. ■ **12:6** Мат. 10:29. ■ **12:7** 1Сам. 14:45; 2Сам. 14:11; 1Пад. 1:52; Луқа 21:18. ■ **12:8** Мат. 10:32. ■ **12:9** Мат. 10:33; Мар. 8:38; Луқа 9:26; 2Тим. 2:12; 1Юһа. 2:23. □ **12:10 «Муқәддәс Роһқа күпүрлүк қилиш»** — яки «Муқәддәс Роһқа қарши гәп қилиш» дегән гуна тоғрилиқ «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **12:10** 1Юһа. 5:16. ■ **12:11** Мат. 10:19; Мар. 13:11; Луқа 21:14.

14 Лекин у униңға жававән: — Бурадәр, ким мени силәрниң үстүңларға сотчи яки
үләштүргүчи қилди? — деди. □
15 У көпчиликкә қарап: — Пәхәс болуп өзүңларни һәр хил тамахорлуқтин
сақлаңлар. Чүнки инсанниң һаяти униң мал-мүлүклириниң көплүгигә бағлиқ
әмәстур, деди.■
16 Андин у уларға мундақ бир тәмсилни ейтип бәрди:
— «Бир байниң йери мол һосул берипту.
17 У көңлидә «Қандақ қилай? Чүнки бунчивала һосулни қойғидәк йерим йоқ» —
дәп ойлапту.
18 Андун у: — «Мундақ қилай: — һазирқи амбарлиримни чувуветип, техиму
чоңини ясап, барлиқ мәһсулатлирим вә башқа мал-мүлүклиримни шу йәргә
жиғип сақлай!
19 Андин өз-өзүмгә: «Әй женим, жиғип сақлиған, көп жил йәткидәк немәтлириң
бар, раһәт ичидә йәп-ичип хуш болғин!» дәйдиған болимән» дәп ойлапту.■
20 Лекин Худа униңға:
«Әй ахмақ, бүгүн кечила жениң сәндин тәләп қилип елиниду; ундақта бу
топлиғиниң кимгә қалиду?» дәпту.■
21 Худаниң алдида дөләтмән болмай, өзигә ғәзнә жиққанниң һали шундақ
болар».

Етиқатчилар әндишә қилмаслиғи керәк
Мат. 6:19-21, 25-34

22 Андин у мухлислириға мундақ деди:
— Шуниң үчүн мән силәргә шуни ейтип қояйки, турмошуңлар тоғрилиқ, немә
йәрмиз яки немә кийәрмиз, дәп әндишә қилмаңлар. ■
23 Чүнки һаятлиқ йемәкликтин, тән кийим-кечәктин әзиздур.
24 Қузғунларға қараңлар! Улар теримайду вә жиғмайду, уларниң амбар,
искилатлириму йоқ. Лекин Худа уларниму озуқландуриду. Силәр қушлардин
қанчилик әзиз-һә! ■
25 Араңларда қайсиңлар ғәм-қайғу билән өмрүңларни бирәр саат
узарталайсиләр? □ ■
26 Әгәр шунчилик кичиккинә ишму қолуңлардин кәлмисә, немә үчүн қалған
ишлар тоғрисида ғәм-әндишә қилисиләр?
27 Нелупәрләрниң қандақ өсидиғанлиғиға қарап беқиңлар! Улар әмгәкму
қилмайду, чақму егирмәйду; лекин силәргә шуни ейтайки, һәтта Сулайман
толуқ шан-шәрәптә турғандиму униң кийиниши нилупәрләниң бир
гүличилигиму йоқ еди. □
28 Әй ишәши ажизлар! Әнди Худа даладики бүгүн ечилса, әтиси қуруп
очаққа селинидиған әшу гүл-гияларни шунчә безигән йәрдә, силәрни техиму
кийиндүрмәсму?!
29 Шундақ екән, немә йәймиз, немә ичимиз дәп баш қатурмаңлар, һеч немидин
әндишә қилмаңлар. □

□ **12:14 «Бурадәр, ким мени силәрниң үстүңларға сотчи яки үләштүргүчи қилди?»** — «Мис.» 2:14ни көрүң. Мәсиһ Муса пәйғәмбәрниң рольини рәт қилди. Бу муһим һәқиқәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **12:15** 1Тим. 6:7. ■ **12:19** Топ. 11:9; 1Кор. 15:32; Яқ. 5:5. ■ **12:20** Зәб. 38:7; Зәб. 51:9; Топ. 2:18, 19; Йәр. 17:11. ■ **12:22** Зәб. 54:23; Мат. 6:25; Фил. 4:6; 1Тим. 6:8; 1Пет. 5:7. ■ **12:24** Аюп 38:41; Зәб. 146:9. □ **12:25 «қайсиңлар ғәм-қайғу билән өмрүңларни бирәр саат узарталайсиләр?»** — башқа бир тәржимиси: «қайсиңлар ғәм-қайғу билән боюңға бирәр ғерич қошалайсиләр?». ■ **12:25** Мат. 6:27. □ **12:27 «нелупәрләр...»** — яки «явайи гүл-гиялар...». **«Сулайман»** — улуқ падиша Сулайман. □ **12:29 «...баш қатурмаңлар»** — грек тилида «....(йемәкликкә) интилмәңлар».

30 Чүнки һәр қайси әлдикиләр мана шундақ һәммә нәрсиләргә интилиду. Бирақ
Атаңлар силәрниң бу нәрсиләргә муһтаҗлиғиңларни билиду; □
31 шундақ екән, Униң падишалиғиға интилиңлар вә у чағда, буларниң һәммиси
силәргә қошулуп несип болиду.■
32 Қорқмаңлар, и кичик пада! Чүнки Атаңлар падишалиқни силәргә ата қилишни
хуш көрди. □
33 Мал-мүлкүңларни сетип, *кәмбәғәлләргә* хәйрхаһлиқ қилиңлар. Өзүңларға
упримайдиған һәмян, әршләрдә һәргиз түгәп кәтмәйдиған бир ғәзнә
һазирлаңлар; — шу йәрдә оғри йеқин кәлмәйду, күйә йәп йоқап кәтмәйду.
■
34 Чүнки байлиғиңлар қәйәрдә болса, қәлбиңларму шу йәрдә болиду.

Мәсиһниң келишигә тәйяр болуңлар!
Мат. 24:45-51

35 Силәр белиңларни чиң бағлап, чирақлириңларни яндуруп туруңлар; ■
36 худди ғоҗайинининиң той зияпитидин қайтип келишини күтүп турған
чакарлардәк, һәрдайим тәйяр туруңлар. Шуниң билән ғоҗайин келип ишикни
қаққанда, чакарлар дәрһал чиқип ишикни ачидиған болиду.
37 Ғоҗайин қайтип кәлгәндә, чакарлириниң ойғақ, тәйяр турғанлиғини көрсә, бу
чакарларниң бәхитидур! Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, ғоҗайин өзи
белини бағлап, уларни дәстиханға олтарғузуп, уларниң алдиға келип шәхсән өзи
уларни күтүвалиду!
38 Вә әгәр ғоҗайин иккинчи яки үчинчи җесәктә кәлсиму, чакарлириниң шундақ
ойғақлиғини көрсә, бу уларниң бәхитидур!□ ■
39 Лекин шуни билип қоюңларки, әгәр өй егиси оғриниң кечидә қайси вақитта
келидиғанлиғини билгән болса, у ойғақ туруп оғриниң өйгә тешип киришигә
һәргиз йол қоймайтти! □ ■
40 Шуниң үчүн силәрму һәрдайим тәйяр туруңлар; чүнки Инсаноғли силәр
ойлимиған вақит-сааттә қайтип келиду.■
41 Петрус униңдин: — И Рәб, сән бу тәмсилни бизгила қаритип ейттиңму яки
һәммәйләнгә қаритипму? — дәп сориди.
42 Рәб мундақ деди:
— Ғоҗайини өз өйидикиләргә мәсъул қилип, уларға тегишлик болған ашлиқни
вақти-вақтида тәқсим қилип беришкә тайинлайдиған ишәшлик вә пәмлик

□ **12:30 «һәр қайси әлдикиләр...»** — грек тилида «бу дуниядики (ят) әлләрдикиләр». «Ят әлләр» Йәһудий әмәс бутпәрәсләр болуп, тирик Худани билмәйтти; мухлислар Йәһудий болғачқа, Худаниң күч-қудрити һәмдә Өз хәлқидин хәвәр алидиғанлиғиға ишәши болуши керәк еди. ■ **12:31** 1Тар. 3:13; Зәб. 36:25. □ **12:32 «Атаңлар падишалиқни силәргә ата қилишни хуш көрди»** — «падишалиқ» болса Худаниң Өз падишалиғи, әлвәттә. ■ **12:33** Мат. 6:20; 19:21; Луқа 16:9; 1Тим. 6:19. ■ **12:35** Әф. 6:14; 1Пет. 1:13. □ **12:38 «әгәр ғоҗайин иккинчи яки үчинчи җесәктә кәлсиму, чакарлириниң шундақ ойғақлиғини көрсә, бу уларниң бәхитидур!»** — Йәһудийлар кечә вақтини һесаплиғанда үч җесәк, римлиқлар болса төрт җесәк дәп һесаплайтти. ■ **12:38** Мат. 24:42. □ **12:39 «әгәр өй егиси оғриниң кечидә қайси вақитта келидиғанлиғини билгән болса, у ойғақ туруп оғриниң өйгә тешип киришигә һәргиз йол қоймайтти!»** — муқәддәс язмилардики көп йәрләрдә Пәрвәрдигарниң күнининиң «оғридәк» (күтүлмигән вақитта) келидиғанлиғи тилға елиниду. ■ **12:39** Мат. 24:43; 1Тес. 5:2; 2Пет. 3:10; Вәһ. 3:3; 16:15. ■ **12:40** Мат. 24:44; 25:13; Мар. 13:33; Луқа 21:34; 1Тес. 5:6.

ғожидар ким болиду? □ ■
43 Ғожайин өйигә қайтқанда, чакириниң шундақ қиливатқинининиң үстигә кәлсә,
бу чакарниң бәхитидур!
44 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, ғожайин уни пүтүн егилигини
башқурушқа қойиду.
45 Лекин мабада шу чакар көңлидә: «Ғожайиним һаял болуп қалиду» дәп, башқа
чакарлар вә дедәкләрни бозәк қилишқа вә йәп-ичип, мәс болушқа башлиса,
46 Шу чакарниң ғожайини күтүлмигән бир күни, ойлимиған бир вақитта қайтип
келиду вә уни кесип икки парчә қилип, униң несивисини етиқатсизлар билән
охшаш тәғдирдә бекитиду.
47 Әнди ғожайинининиң ирадисини билип туруп, тәйярлинип турмиған вә
ғожайинининиң ирадиси бойичә қилмиған чакар болушиға таяқ йәйду. ■
48 Бирақ ғожайинининиң ирадисини билмәй туруп, таяқ йейишкә тегишлик
ишларни қилған чакар азрақ таяқ йәйду. Кимгә көп берилсә, униңдин тәләп
қилинидиғини көп болиду. Чүнки адәмләр кимгә көп аманәт қойған болса,
униңдин тәләп қилидиғиниму көп болиду.

Мәсиһниң туташтурмақчи болған оти
Мат. 10:34-36

49 Мән йәр йүзигә от ташлап туташтурушқа кәлдим вә бу отниң тутишишиға
нәқәдәр тәқәззамән!
50 Лекин мән алди билән бир чөмүлдүрүш билән чөмүлдүрүлүшүм керәк вә бу
чүмүлдүрүлүшүм әмәлгә ашурулғичә интайин қийнилимән! □ ■
51 Силәр мени йәр йүзигә течлиқ елип кәлдимекин, дәп ойлап қалдиңларму? Яқ,
мән шуни силәргә ейтайки, течлиқ әмәс, бөлүнүш елип кәлдим! ■
52 Чүнки буниңдин кейин, бир өйдики бәш киши бөлүниду; үчи иккисигә қарси
вә иккиси үчигә қарши бөлүниду.
53 Ата оғлиға вә оғул атисиға, ана қизиға вә қиз анисиға, қейинана келинигә вә
келин қейинанисиға қарши туриду.■

Худаниң ғәзивидин агаһландуридиған бешарәтлик аламәтләр
Мат. 16:2-3

54 Әйса йәнә топлашқан адәмләргә мундақ деди:
— Силәр күнпетиш тәрәптин булутниң чиққинини көрсәңлар, дәрһал «ямғур
яғиду» дәйсиләр, вә дәрвәқә шундақ болиду.
55 Җәнуп тәрәптин шамалниң чиққинини көрсәңлар, «һава иссийду» дәйсиләр
вә дәрвәқә шундақ болиду.
56 Әй сахтипәзләр! Силәр йәр билән көкниң рәңгини пәриқ етәләйсиләр-ю,
қандақсигә бу заманни пәриқ етәлмәйсиләр?!

□ **12:42 «Ғожайини өз өйидикиләргә...»** — «өйдикиләр» мошу йәрдә өйдики хизмәткарлар вә чакарлирини көрситиду; мошу йәрдә көчмә мәнаси Худаға тәвәдикиләр, йәни барлиқ ишәнгүчиләр дегәнликтур. **«Ғожайини өз өйидикиләргә мәсъул қилип, уларға тегишлик болған ашлиқни вақти-вақтида тәқсим қилип беришкә тайинлайдиған ишәшлик вә пәмлик ғожидар ким болиду?»** — шүбһисизки, Рәб бу тәмсилни һәммидин авал Петрусниң өз-өзигә тәтбиқлишини халиди, андин қалған расуллар, андин Худаниң барлиқ хизмәткарлириға қаритип ейтқан. ■ **12:42** Мат. 24:45; 25:21; 1Кор. 4:2. ■ **12:47** Яқ. 4:17. □ **12:50 «мән алди билән бир чөмүлдүрүш билән чөмүлдүрүлүшүм керәк вә бу чүмүлдүрүлүшүм әмәлгә ашурулғичә интайин қийнилимән!»** — бу айәттики «чөмүлдүрүш» шүбһисизки униң өлүмидур. Бу тоғрилиқ «Әфәсуслуқларға»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. Мошу чөмүлдүрүлүштин кейин Муқәддәс Роһниң оти йәр йүзидә тутуштурулиду. «Рос.» 2-бапни көрүң! ■ **12:50** Мат. 20:22; Мар. 10:38; Әф.4:5 ■ **12:51** Мат. 10:34. ■ **12:53** Мик. 7:6

57 Әнди немишкә қайси ишларниң дурус екәнлигигә өзүңлар һөкүм қилип
бақмайсиләр?! ■
58 Чүнки дәвагириң билән биргә сотчи алдиға барғиниңда, униң билән йолда
кетиватқиниңда, униң билән яришип дост болушқа интилгин; болмиса, у
сени сотчиға, сотчи болса гундипайға тапшуриду вә гундипай сени зинданға
ташлайду.
59 Мән саңа шуни ейтип қояйки, *қәрзиңниң* әң ахирқи бир тийиниму қоймай
төлимигичә, шу йәрдин һәргиз чиқалмайсән.□

13

Товва қилиш яки һалак болуш

1 Шу чағда, бир нәччә адәм униңға *валий* Пилатусниң бир қисим
Галилийәликләрниң қенини төкүп, уларниң қанлирини улар қиливатқан
ибадәтханидики қурбанлиқниң қанлири билән арилаштурғанлиғини мәлум
қилди.□
2 У уларға җававән мундақ деди:
— Уларниң бу азапларни тартқини үчүн бу Галилийәликләрни башқа
Галилийәликләрдин гунайи еғир дәп қарамсиләр?
3 Мән силәргә ейтайки, ундақ әмәс! Бәлки силәр товва қилмисаңлар,
һәммиңларму охшаш ақивәттә һалак болисиләр.□
4 Силоам мәһәллисидики мунар өрүлүп чүшүп, он сәккиз кишини бесип
өлтүрүп қойған, силәр уларни Йерусалимда туруватқан башқлардин қәбиһ, дәп
қарамсиләр?□
5 Мән силәргә ейтайки, ундақ әмәс! Бәлки силәр товва қилмисаңлар,
һәммиңларму охшаш ақивәттә һалак болисиләр.

Товва қилмаслиқниң ақивити — мевә бәрмәйдиған дәрәқ

6 Андин у бу тәмсилни сөзләп бәрди:
— Мәлум бир кишиниң үзүмзарлиғида тикилгән бир түп әнҗир дәриғи бар екән.
У у дәрәқтин мевә издәп кәпту, лекин һеч мевә тапалмапту.

■ **12:57** Мат. 5:25-26 □ **12:59 «әң ахирқи бир тийиниму қоймай төлимигичә»** — «тийин» грек тилида «ләптон» — пулниң әң кичик бирлиги, шу дәвирдики бир ишчиниң күнлүк һәққи болған «динариус»ниң 1/128 қисми еди. **«дәвагириң билән биргә сотчи алдиға барғиниңда, униң билән йолда кетиватқиниңда, униң билән яришип дост болушқа интилгин; .. болмиса... ... әң ахирқи бир тийиниму қоймай төлимигичә, шу йәрдин һәргиз чиқалмайсән»** — бу көп әһваллиримизға мас келидиған интайин әмәлий несиһәт, әлвәттә. Униң үстигә мошу йәрдә бәлким тәмсил болуши мүмкин; чүнки Мәсиһниң сөзлиридә «Әгәр... болса» дегән сөз йоқ. Демәк, Исраилларниң үстигә әрзи бар еди; бу әрз қилғучи болса бәлким Худа Өзидур. Һазир «яраштурулуп дост болуш»ниң товва қилиш пурсити болсиму, һәрһалда вақти чәкликтур. Төвәндики 13-бапниму көрүң. □ **13:1 «... валий Пилатусниң ... уларниң қанлирини улар қиливатқан ибадәтханидики қурбанлиқниң қанлири билән арилаштурғанлиғи»** — айәттә «ибадәтхана» дегән сөз йоқ. Бирақ қурбанлиқ қилиш башқа йәрдә болмайтти. «қанлири... қурбанлиқниң қанлири билән арилаштурди» — демәк, Пилатус уларни ибадәтханида ибадәт үстидә өлтүрүвәтти. □ **13:3 «һәммиңлар охшаш ақивәттә һалак болисиләр»** — бу сөз бәлким Рим империйәси миладийә 70-жилида Йерусалим вә башқа шәһәрләрни вәйран қилишини вә шуниң билән тәң дозақниму көрситиши мүмкин. 5-айәтниң мәнасиму шундақ. □ **13:4 «Силоам»** — (ибраний тилида «Шилоаһ») Йерусалимдики бир мәһәллә. «Нәһ.» 3:15 вә «Йәш.» 8:6ни көрүң. **«силәр уларни Йерусалимда туруватқан башқлардин қәбиһ, дәп қарамсиләр?»** — «қәбиһ» мошу йәрдә грек тилида «қәриздар» дәп ипадилиниду.

7 У бағвәнгә: «Қара, үч жилдин бери бу әнҗир дәриғидин мевә издәп
келиватимән, бирақ бир талму мевә тапалмидим. Уни кесивәт! У немә дәп йәрни
бекардин-бекар егиләп туриду?» дәпту.
8 Лекин бағвән: «Ғоҗайин, униңға йәнә бир жил тәгмигәйла. Бу вақит ичидә униң
түвидики топиларни бошитип, оғутлап бақай.
9 Әгәр келәр жили мевә бәрсә, яхши хоп! Бирақ бәрмисә, кесивәткәйла» дәпту
бағвән.

Шабат күни док аялни сақайтиш

10 Бир шабат күни, у бир синагогта тәлим беривататти.
11 Мана шу йәрдә он сәккиз жилдин бери зәипләштүргүчи бир җин тәрипидин
тутулуп, дөмчийип өрә туралмайдиған бир аял бар еди. □
12 Әйса уни көргәндә, йениға чақирип:
— Ханим, сән бу зәиплигиңдин азат болдуң! — деди.
13 Андин у қолини униң учисиға қоювиди, аял дәрһал руслинип тик туруп,
Худани улуқлиди.
14 Бирақ синагогниң чоңи Әйсаниң шабат күни кесәл сақайтқинидин ғәзәплинип,
көпчиликкә:
— Адәмләр иш қилиш керәк болған алтә күн бар, шу күнләрдә келип
сақайтилиңлар; лекин шабат күнидә ундақ қилмаңлар, — деди.□ ■
15 Шуңа Рәб униңға мундақ җавап бәрди:
— Әй сахтипәзләр! Һәр бириңлар шабат күни топақ вә ешигиңларни оқурдин
йешип, суғарғили башлимамсиләр?! □ ■
16 Әнди Шәйтан мана он сәккиз жил боғуп кәлгән, Ибраһимниң бир қизи болған
бу аял дәл шабат күнидә бу сиртмақтин бошитилса, бу шабат күнiниң яришиқи
болмамду?!□
17 У мошу сөзни қилғанда, униңға қарши чиққанлар хиҗаләткә қалди; бирақ
халайиқ униң қиливатқан һәммә әҗайип ишлиридин шатлинип яйриди.

Худаниң падишалиғини уруқ вә хемиртуручқа охшитидиған тәмсилләр
Мат. 13:31-33; Мар. 4:30-32

18 У сөзини *давамлаштуруп* мундақ деди:
— Худаниң падишалиғи немигә охшайду? Мән уни немигә охшитай? ■

□ **13:11 «... он сәккиз жилдин бери зәипләштүргүчи бир җин тәрипидин тутулуп...»** — «җин» — Грек тилида «роһ». **«өрә туралмайдиған бир аял бар еди»** — «өрә туралмайдиған» грек тилида «бешини көтирәлмәйдиған». □ **13:14 «синагогниң чоңи Әйсаниң шабат күни кесәл сақайтқинидин ғәзәплинип...»** — униң ғәзәплинишиниң үч сәвәви бар еди: (1) уларниң қаидә-йосунлири бойичә аял киши синагогниң оттуриға кәлмәслиги керәк еди (улар кәйнидә олтиратти яки туратти); (2) йәнә қаидилири бойичә әр киши аял кишигә һеч тәгмәслиги керәк, һәтта адәттә натонуш аял кишигә гәп қилмаслиғи керәк еди; (3) Әйса шабат күнидә кесәл сақайтти. ■ **13:14** Мис. 20:9; Қан. 5:13; Әз. 20:12.

□ **13:15 «Әй сахтипәзләр! Һәр бириңлар шабат күни топақ вә ешигиңларни оқурдин йешип, суғарғили башлимамсиләр?! »** — буни «ишләш» яки «хизмәт қилиш» дәп һесаплашқа болсиму, инсан бу зувансиз һайванларға мошундақ «инсанпәрвәрлик» көрсәтмисә, толиму рәһимсизлик болатти. Ундақта инсанға рәһим көрситишкә болмамду?! ■ **13:15** Мис. 23:5; Қан. 22:4; Луқа 14:5. □ **13:16 «Ибраһимниң бир қизи болған бу аял»** — «Ибраһимниң қизи» дегән ибарә аялниң Ибраһимниң әвлади екәнлигини көрситиду, әлвәттә, шундақла бәлким униңда һәқиқий етиқат болғанлиғиниму көрситиши мүмкин. ■ **13:18** Мат. 13:31; Мар. 4:30.

19 У гоя бир тал қича уруғиға охшайду; бириси уни елип өз бeғида териған
еди; у өсүп йоған дәрәқ болди; асмандики учар-қанатлар келип униң шахлирида
угулиди.□
20-21 У йәнә: — Худаниң падишалиғини немигә охшитай? У худди ечитқуға
охшайду; бир аял уни қолиға елип, үч җавур унниң арисиға йошуруп, таки пүтүн
хемир болғичә сақлиди, — деди.□ ■

Һаятниң тар ишиги
Мат. 7:13-14, 21-23

22 *Әйса* Йерусалимға қарап сәпирини давамлаштуруп, бесип өткән һәр қайси
шәһәр-йезиларда тәлим берип маңди. ■
23 Бир киши униңдин:
— И тәхсир, қутқузулидиғанларниң сани азму? — дәп сориди.
Әйса көпчиликкә мундақ җавап бәрди:
24 — Силәр тар ишиктин киришкә күрәш қилиңлар. Чүнки мән силәргә шуни
ейтайки, нурғун адәмләр кирәй дәп издәнсиму, амма кирәлмәйду. ■
25 Өйниң егиси орнидин туруп ишикни тақиғандин кейин, силәр ташқирида
туруп ишикни қеқип: «Рәб, бизгә ачқин!» дәп ялвурғили турғиниңларда, у
силәргә җававән: «Силәрниң нәлигиңларни билмәймән» — дәйду. ■
26 Андин силәр: «Биз сениң алдиңда йегән, ичкән, сәнму бизниң кочилиримизда
тәлим бәргән» десәңлар,
27 у йәнә җававән: «Силәрниң нәлигиңларни билмәймән, мәндин нери кетиңлар,
әй қәбиһлик қилғучилар!» дәйду. ■
28 Силәр Ибраһим, Исһақ, Яқуп вә барлиқ пәйғәмбәрләрниң Худаниң падишалиғи
ичидә екәнлигини, өзүңларниң сиртқа ташливетилгиниңларни көргиниңларда,
жиға-зерәлар көтирилиду, чишлар ғучурлайду. ■
29 У чағда, кишиләр мәшриқ билән мәғрибтин вә шимал билән җәнуптин
келишип, Худаниң падишалиғида дәстиханда олтириду. □ ■
30 Шуниң билән мана, шу чағда алдида турғанлардин арқиға өтидиғанлар, арқида
турғанлардин алдиға өтидиғанлар бар болиду. □ ■

□ **13:19 «У**, ***йәни Худаниң падишалиғи*** гоя бир тал қича уруғиға охшайду» — «қича уруғи» Асиядики барлиқ уруқлар ичидә әң кичиги. **«у өсүп йоған дәрәқ болди»** — адәттә қича өсүп йетилгәндә 2-3 метрлиқ көчәт болиду. Лекин бу тәмсилдур; Худаниң падишалиғиниң бәзи җәһәтлири адәттин ташқири болиду. Оқурмәнләргә аянки, тәмсилләрдә «қушлар» адәттә җин-шәйтанларни билдүриду (мәсилән, 8:5ни көрүң). □ **13:20-21 «үч җавур ун»** — (яки «үч күрә ун») грек тилида «үч сатон», ибраний тилида «үч сеаһ». Бир «сатон» 7 килограм еди; бу хелә көп ун болуп, йүз адәмниң тамиғиға йетәтти. «Яр.» 18:6ни көрүң. Оқурмәнләргә йәнә аянки, тәмсилләрдә «ечитқу» яки «хемиртуруч» адәттә яман тәсирләр (тәкәббурлуқ, сахтипәзлик)ни билдүриду (мәсилән, 12:1ни көрүң). ■ **13:20-21** Мат. 13:33. ■ **13:22** Мат. 9:35; Мар. 6:6. ■ **13:24** Мат. 7:13. ■ **13:25** Мат. 25:11,12; Луқа 6:46. ■ **13:27** Зәб. 6:9; Мат. 7:23; 25:12,41. ■ **13:28** Мат. 8:11, 12; 13:42; 24:51. □ **13:29 «кишиләр мәшриқ билән мәғрибтин вә шимал билән җәнуптин келишип, Худаниң падишалиғида дәстиханда олтириду»** — «мәшриқ билән мәғрибтин вә шимал билән җәнуптин» кәлгәнләр Йәһудий әмәсләрни көрситиду. «Олтириду» башқа изаһатларда көрситилгәндәк грек тилида «ятиду» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **13:29** Йәш. 2:2; Мал. 1:11; Мат. 8:11. □ **13:30 «алдида турғанлардин арқиға өтидиғанлар, арқида турғанлардин алдиға өтидиғанлар бар болиду»** — грек тилида «ахирқилардин биринчиси болидиғанлар бар болиду, биринчиләрдин ахирқиси болидиғанлар бар болиду» дәп ипадилиниду. Бу әҗайип һәқиқәтниң көп җәһәтлири бар; бирақ рошәнки, шу күнидә Худа әсли чақирған Йәһудийлар Худаниң падишалиғида хиҗаләткә қалдурулиду вә әсли бутпәрәс болған Йәһудий әмәсләр униңда иззәткә еришиду. ■ **13:30** Мат. 19:30; 20:16; Мар. 10:31.

Әйсаниң Йерусалимға бағлиған меһир-муһиббити
Мат. 23:37-39

31 Дәл шу вақитта бир нәччә Пәрисийләр Әйсаниң алдиға келип униңға:
— Мошу йәрдин чиқип өзүңни нериға ал. Чүнки Һерод сени өлтүрмәкчи, — деди.
32 У уларға:
— Берип шу түлкигә ейтиңлар: Мана мән жинларни һайдиветип, бүгүн вә әтә шипа берәрмән вә үчинчи күни такамуллаштурулимән, дәңлар. □
33 Һалбуки, бүгүн вә әтә вә өгүнлүккә меңип жүрүшүм керәктур; чүнки һеч пәйғәмбәрниң өлтүрүлүши Йерусалимдин башқа һеч қандақ жайда мүмкин болмас.□
34 Әй Йерусалим, Йерусалим! Пәйғәмбәрләрни өлтүридиған вә саңа әвәтилгәнләрни чалма-кесәк қилидиған шәһәр! Мән қанчә қетимлап мекиян өз жүҗилирини қанат астиға алғандәк сениң балилириңни қойнумға алмақчи болдум, лекин силәр халимидиңлар. □ ■
35 Мана өйүңлар ташлинип вәйранә болуп қалиду; вә мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәр «Пәрвәрдигарниң нами билән кәлгүчигә мубарәк болғай!» демигичә, мени йәнә көрәлмәйсиләр. □ ■

□ **13:32 «үчинчи күни такамуллаштурулимән»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «үчинчи күни нишанимға житимән» яки «үчинчи күни ишлиримни тамам қилимән». Лекин ишинимизки, тәрҗимимиз грек тилиға садиқтур. Төвәндики изаһатни көрүң. **«Берип шу түлкигә ейтиңлар: Мана мән жинларни һайдиветип, бүгүн вә әтә шипа берәрмән вә үчинчи күни такамуллаштурулимән, дәңлар»** — бу сирлиқ гәпниң мәнаси бәлким: «Маңа қалған қисқа вақит ичидә Худа маңа бекиткән плани бойичә сәндин қорқмай ишләверимән. Қисқа вақит ичидә мән Худадин тапшурулған вәзипәмни тамам қилимән вә шундақла өзүм «такамуллаштурулимән»» дегәндәк болуши мүмкин. Униң үстигә, Мәсиһниң «такамуллаштурулимән» дегән сирлиқ сөзи, шүбһисизки, көп җәһәтликтур. «Ибр.» 2:10дә охшаш һәқиқәт тепилиду вә «ибранийларға»дики «қошумчә сөз»имиздә бу тоғрилиқ азрақ тохтилимиз. □ **13:33 «һалбуки, бүгүн вә әтә вә өгүнлүккә меңип жүрүшүм керәктур»** — Әйса бу сөзни қилғанда техи Галилийә өлкисидә еди. Һеродниң Йерусалим билән алақиси йоқ еди, Галилийәни идарә қилатти. Шуңа бу 32-айәттики сөзниң давами: «Мәнки Мәсиһ Йерусалимға беришим керәк, лекин ундақ қилишим Һеродтин қечиш үчүн әмәс, бәлки Худаниң плани болғанлиғи үчүн» дегәндәк мәнидә. **«чүнки һеч пәйғәмбәрниң өлтүрүлүши Йерусалимдин башқа һеч қандақ жайда мүмкин болма.»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп. Бу «капир» Һерод хан Галилийәни башқурғини билән Мәсиһкә хәтири болмайду, лекин «Худаниң гөзәл шәһири»дә туруватқанлар ахир берип Әйсани өлтүриду.Бу җүмлидики «мүмкин болмас» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «әқил йәтмәс». □ **13:34 «Әй «Йерусалим, Йерусалим!»** — Муқәддәс Китапта, бирисиниң бир адәмниң исмини яки бир жайниң намини тәкрар икки қетим чақириши униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини ипадиләп, униң өзигә әзиз екәнлигини көрситиду. **«Мән қанчә қетимлап мекиян өз жүҗилирини қанат астиға алғандәк сениң балилириңни қойнумға алмақчи болдум»** — «сениң балилириң» Йерусалимда туруватқан Йәһудий хәлиқни көрситиду, әлвәттә. ■ **13:34** Зәб. 16:8; 91:4; Мат. 23:37. □ **13:35 «Мана өйүңлар ташлинип вәйранә болуп қалиду»** — «силәрниң өйүңлар» мошу бешарәттә: (1) муқәддәс ибадәтхана (у кинайилик билән «Худаниң өйи» демәйду): (2) пүткүл Исраил җәмәтини көрситиду. Чүнки римлиқлар миладийә 70-жилида келип, уларниң муқәддәс ибадәтханисини вәйран қилиду вә Йәһудий хәлқини дунияниң һәр бир булуң-пушқақлириға тарқитиветиду. **«Пәрвәрдигарниң нами билән кәлгүчигә мубарәк болғай!»** — бу болса Йәһудий хәлқиниң Мәсиһни қарши елишида дейишигә тегишлик сөзләрдур. Мәсиһ Йерусалимға киргәндә гәрчә мәлум бир қисим кишиләр шундақ сөзни қилғини билән («Луқа» 19:28-48ни, болупму 38-айәтни көрүң), (1) уларниң ундақ дегәнлири сап етиқаттин болмиған; (2) пүтүн хәлиқ ундақ дегини йоқ, бәлки ишәнмигән. Шуниң билән Әйса Мәсиһниң мошу дунияға қайта келиши, шундақла Йәһудий хәлқиниң уни қайта көрүши үчүн пүткүл хәлиқ авал уни «Мәсиһ-қутқузғучимиз», йәни «Пәрвәрдигарниң нами билән кәлгүчи» дәп етирап қилиши керәктур (бу бешарәт «Рим.» 11:25-27, «Зәк.» 12:7-14 вә башқа йәрләрдә тепилиду). ■ **13:35** Зәб. 68:26; 117:26; Йәш. 1:7; Йәр. 7:34; Мик. 3:12; Мат. 23:38; Рос. 1:20.

14

Шабат күнидә кесәл сақайтиш

1 Вә шундақ болдики, бир шабат күни у Пәрисийләрдин болған бир һөкүмдарниң өйигә ғизаға барди; әнди улар уни пайлап жүрүвататти.
2 Вә мана, у йәрдә сулуқ ишшиқ кесилигә гириптар болған бир адәм бар еди.
3 Әйса Тәврат әһлилири вә Пәрисийләрдин:
— Шабат күни кесәл сақайтиш Тәврат қануниға уйғунму-йоқ? — дәп сориди.
4 Бирақ улар лам-җим демиди. У һелиқи кесәлгә қолини тәккүзүп, сақайтип йолға салди.
5 Андин у улардин йәнә:
— Араңлардин бириңларниң мабада шабат күнидә ешиги я калиси қудуққа чүшүп кәтсә, уни дәрһал тартип чиқармайдиған зади ким бар? — дәп сориди.□ ■
6 Вә улар униң бу сөзлиригә һеч җавап берәлмиди.

Худа кимни жуқури қилиду?

7 Әйса чақирилған меһманларниң өзлиригә төрдин орунларни қандақ таллиғинини көрүп, уларға мундақ бир тәмсилни ейтип бәрди:
8 — Бириси сени той зияпитигә тәклип қилса, төрдә олтармиғин. Болмиса, сәндин һөрмәтликрәк бириси тәклип қилинған болса,
9 У чағда сени вә уни чақирған саһибхана келип саңа: «Бу кишигә орун бәргәйсиз» дәп қалса, сән хиҗаләттә қелип пәгаһға чүшүп қалисән. □
10 Лекин сән чақирилғанда, берип пәгаһда олтарғин. Шуниң билән сени чақирған саһибхана келип: «Әй достум, жуқуриға чиқиң» дейиши мүмкин вә шуниң билән сениң билән дәстиханда олтарғанларниң һәммисиниң алдида саңа иззәт болиду.
■
11 Чүнки һәр ким өзини үстүн тутса төвән қилиниду вә кимдәким өзини төвән тутса үстүн қилиниду.■

Һәқиқий меһмандостлуқниң йоли

12 У өзини меһманға чақирған саһибханиға мундақ деди:
— Меһманни тамаққа яки зияпәткә чақирғиниңда, дост-бурадәр, қериндаш, уруқ-туққан яки бай қолум-хошнилириңни чақирмиғин. Чүнки уларму сени меһманға чақирип, мәрһәмитиңни қайтуруши мүмкин. ■
13 Шуниң үчүн зияпәт берәй десәң, ғериб-ғурва, мәйип-накар, ақсақ-чолақ, кор-әмаларни чақирғин
14 вә бәхит-бәрикәт көрисән; чүнки у кишиләрниң яхшилиғиңни қайтурушниң амали йоқтур. Шуниң билән һәққанийларниң қайта тирилгән күнидә қилғиниң өзүңгә қайтурулиду.

Катта зияпәт тоғрисидики тәмсил
Мат. 22:1-10

15 Униң билән һәмдәстихан олтарғанлардин бири бу сөзләрни аңлап, униңға:
— Худаниң падишалиғида ғизаланғучилар немидегән бәхитлик-һә! — деди.□

□ **14:5 «араңлардин бириңларниң мабада шабат күнидә ешиги я калиси қудуққа чүшүп кәтсә...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «ешиги» әмәс, бәлки «балиси» дәп оқулиду. ■ **14:5** Мис. 23:5; Қан. 22:4; Луқа 13:15. □ **14:9 «... пәгаһға чүшүп қалисән»** — грек тилида «... ахирқи орунға чүшүп қалисән». ■ **14:10** Пәнд. 25:6, 7. ■ **14:11** Аюп 22:29; Пәнд. 29:23; Мат. 23:12; Луқа 1:51; 18:14; Яқ. 4:6,10; 1Пет. 5:5. ■ **14:12** Нәһ. 8:10; Пәнд. 3:28. □ **14:15 «Худаниң падишалиғида ғизаланғучилар...»** — грек тилида «Худаниң падишалиғида нан йегүчиләр...».

16 Бирақ у униңға жававән мундақ деди:
— Бир киши катта зияпәткә тутуш қилип, нурғун меһманларни чақирип қоюпту.
■
17 Дәстихан селинған шу саәттә, чакирини әвәтип, чақирилған меһманларға:
«Мәрһәмәт, һәммә нәрсә тәйяр болди!» дәп ейтипту.
18 Бирақ, меһманларниң һәммиси бармасликқа бир-бирләп өзрә-банә
көрсәткили турупту. Биринчиси униңға: «Мән һелила бир парчә йәр сетивалған
едим, берип көрүп кәлмисәм болмайду. Мени әпу қилғайла, баралмаймән»
дәпту. □
19 Йәнә бири: «Мән бәш қошлуқ өкүз сетивалдим, һазир берип уларни синап
көрүшүм керәк. Мени әпу қилғайла, баралмаймән» дәпту. □
20 Йәнә бириси: «Мән йеңи өйләнгән, шуңа баралмаймән» дәпту.
21 Чакар қайтип келип, бу ишларни ғожайиниға мәлум қипту. Ғожайин
ғәзәпләнгән һалда чакириға: «Дәрһал шәһәрниң чоң-кичик кочилириға кирип,
ғериб-ғурва, мәйип-накар, ақсақ-чолақ вә кор-әмаларни мошу йәргә жиғип кәл»
дәпту.
22 Андин чакар қайтип келип: «Ғожайин, әмир бәргиниңдәк ада қилинди, вә йәнә
бош орун бар!» дәпту.
23 Шуниң билән ғожайин чакарға: — «Өйүм меһманларға толуш үчүн
йезилардики чоң-кичик йолларни, мәһәллиләрни арилап, удул кәлгән
адимиңни зорлап елип кәлгин! □
24 Чүнки мән силәргә шуни ейтайки, башта чақирилған адәмләрниң һеч қайсиси
дәстихинимдин тетимайду», дәпту.

Мухлис болуш шәртлири
Мат. 10:37-38

25 Әнди топ-топ адәмләр униңға һәмраһ болуп кетиватгатти. У бурулуп уларға
қарап мундақ деди:
26 — Маңа әгәшкәнләр *маңа болған сөйүшлиридин* өз атиси вә аниси, аяли вә
балилири, ака-укилири вә ача-сиңиллири, һәтта өз жениниму яман көрмисә
маңа мухлис болалмас. □ ■
27 Кимдәким өзиниң крестини йүдүп маңа әгәшмисә у маңа мухлис болалмас.
□ ■

■ **14:16** Йәш. 25:6; Мат. 22:2; Вәһ. 19:7, 9. □ **14:18 «Мән һелила бир парчә йәр сетивалған едим, берип көрүп кәлмисәм болмайду. Мени әпу қилғайла, баралмаймән»** — ким йәрни авал яхши көрмәй сетивалсун? □ **14:19 «һазир берип уларни синап көрүшүм керәк»** — яки «һазир берип көздин кәчүрүп келишим керәк». «Бәш қошлуқ өкүз» — грек тилида: «бәш боюнтуруқ өкүз». Демәк, боюнтуруққа қетилғанда бир-биригә мас келидиған бәш жүп өкүз. Әнди ким өкүзни авал көрмәй сетивалсун? □ **14:23 «йезилардики чоң-кичик йолларни, мәһәллиләрни арилап,...»** — мошу йәрдә грек тилида «йезилардики йоллардин вә читлиқлардин өтүңлар,...» дегән сөз билән ипадилиниду. Демәк, меһманларни һәр булуң-пучқақтин әкилиш керәк. □ **14:26 «маңа әгәшкәнләр ... өз атиси вә аниси, аяли вә балилири, ака-укилири вә ача-сиңиллири, һәтта өз жениниму яман көрмисә маңа мухлис болалмас»** — мошу йәрдә «яман көрүш» дегәнликниң мәнаси, шүбһисизки, өз адәмлиригә болған муһәббәт Худаға бағлиған муһәббәт алдида «яман көрүш»тәк көрүниду. Мисал, «Яр.» 29:30-31ни көрүң. ■ **14:26** Қан. 13:7; 33:9; Мат. 10:37. □ **14:27 «Кимдәким өзиниң крестини йүдүп маңа әгәшмисә у маңа мухлис болалмас»** — римлиқлар тәрипидин өлүм жазаси берилгәнләр миқлинидиған крестни мүрисидә көтирип жаза мәйданиға баратти. «крестлиниш» адәмни қийнайдиған, интайин дәһшәтлик вә аһанәтлик өлүм жаза усули болуп, «өзиниң крестини көтириш» дегәнниң мәнилири төвәндикиләрниму өз ичигә елиши мүмкин: (1) Әйса Мәсиһ үчүн азап-оқубәт тартишқа, (2) тил-аһанәт иштишкә, (3) Худаниң ирадисиниң әмәлгә ашурулуши үчүн зөрүр тепилғанда, «өз-өзини өлүм жазасиға һөкүм қилғандәк» өзиниң арзу-һәвәслирини рәт қилишқа тәйяр болуш. ■ **14:27** Мат. 10:38; 16:24; Мар. 8:34; Луқа 9:23.

28 Араңлардин бириси мунар салмақчи болса, алди билән олтирип бу қурулушни
пүткүзгидәк хиражәт өзүмдә барму-йоқ дәп һесап қилмасму?
29-30 Ундақ қилмиғанда, һулни селип пүткүзәлмисә, көргәнләрниң һәммиси
мазақ қилип: «Бу адәм бенани башлап қоюп пүткүзәлмиди» — демәй қалмайду.
31 Яки бир падиша йәнә бир падиша билән җәң қилғили чиқса алди билән
олтирип: — Мениң үстүмгә келидиған жигирмә миң кишилик қошун егисигә мән
он миң әскирим билән тақабил туралармәнму? дәп мөлчәрләп көрмәмду?! □
32 Әгәр у «Соқушалмаймән» дәп ойлиса, дүшмән техи жирақтики чағда әлчи
әвәтип, сулһ шәртлирини сорайду.
33 Шуниңға охшаш, силәрдин кимдәким *көңлидә* өзиниң бар-йоқи билән
хошлашмиса, маңа мухлис болалмас.□
34 Туз яхши нәрсидур; һалбуки, туз өз тәмини йоқатса, униңға қайтидин туз
тәмини қандақму киргүзгили болиду? □ ■
35 У тупраққа ишлитишкә яки оғутқа арилаштурушқиму яримай, талаға
ташлиниду. Аңлиғидәк қулиқи барлар буни аңлисун!□

15

Йоқалған қой вә яхши падичи тоғрисидики тәмсил
Мат. 18:12-14

1 Әнди бажгирлар вә башқа гунакарларниң һәммиси униң сөзини аңлашқа униң
әтрапиға олашмақта еди.■
2 Лекин Пәрисийләр билән Тәврат устазлири ғудуңшуп:
— Бу адәм гунакарларни қарши алиду вә улар билән һәмдәстихан олтириду! —
дейишти.
3 Шуңа у уларға муну тәмсилни сөзләп бәрди: □
4 — Әгәр араңларда бирәйләнниң йүз туяқ қойи болуп, улардин бири жүтүп кәтсә,
тохсән тоққузини чөлдә қоюп қоюп жүтүп кәткинини тапқичә издимәсму?
5 Уни тепивалғанда, шатланған һалда мүрисигә артиду;
6 андин өйигә елип келип, яр-бурадәрлири билән қолум-хошнилирини чақирип,
уларға: «Мән жүткән қоюмни тепивалдим, мениң билән тәң шатлиниңлар!»
дәйду.
7 Мән силәргә шуни ейтайки, шуниңға охшаш, товва қиливатқан бир гунакар
үчүн әрштә зор хурсәнлик болиду; бу хурсәнлик товиға муһтаж болмиған тохсән
тоққуз һәққаний кишидин болған хурсәнликтин көп артуқтур.■

Йиттиргән тәңгә тоғрисидики тәмсил

□ **14:31 «... мөлчәрләп көрмәмду?! »** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... мәслиһәт қилмамду?». □ **14:33 «Шуниңға охшаш, силәрдин кимдәким көңлидә өзиниң бар-йоқи билән хошлашмиса, маңа мухлис болалмас.»** — бу күчлүк сөз тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **14:34 «Туз яхши нәрсидур; һалбуки, туз өз тәмини йоқатса, униңға қайтидин туз тәмини қандақму киргүзгили болиду?»** — туз болса (1) тәм бериду; (2) чирип кетиштин тосиду; (3) зәхим-яриларни сақайтиду. Мухлисларниң бу дунияға болған рольи буниңға охшап кетиши керәк. ■ **14:34** Мат. 5:13; Мар. 9:50. □ **14:35 «У *туз* тупраққа ишлитишкә яки оғутқа арилаштурушқиму яримай, талаға ташлиниду»** — мошу йәрдики «туз» дегән тема үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **15:1** Мат. 9:10; Мар. 2:15; Луқа 5:29. □ **15:3 «шуңа у уларға муну тәмсилни сөзләп бәрди...»** — «мошу тәмсил»: — **бир** тәмсил, демәк. 15-бапта үч тәмсилдәк көрүнсиму, әмәлийәттә үч тәмсил пәқәт бирла мәнини ипадиләйду. Шуңа уларни «бирла тәмсил» дәп қараймиз. ■ **15:7** Луқа 5:32.

8 — Яки бир аялниң он күмүч динари болуп, бир динарни йоқитип қойса, чирақни
йеқип, таки уни тапқичә өйни сүпүрүп, зән қоюп издимәсму?□
9 Уни тапқанда яр-бурадәр, қолум-қошнлирини чақирип, уларға: «Мениң билән
тәң шатлиниңлар, чүнки мән йоқитип қойған динаримни тепивалдим» — дәйду.
10 Мән силәргә шуни ейтайки, шуниңға охшаш товва қиливатқан бир гунакар
үчүн Худаниң пәриштилириниң арисида хурсәнлик болиду. □

Меһри-шәпқәтлик ата тоғрисидики тәмсил

11 У сөзини давам қилип мундақ деди:
— Мәлум бир адәмниң икки оғли бар екән.
12 Кичик оғли атисиға: «Әй ата, мал-мүлүктин тегишлик үлүшүмни һазирла
маңа бәргин» дәп ейтипту. Вә у өз мал-мүлүклирини иккисигә тәқсим қилип
берипту.□
13 Узун өтмәйла, кичик оғли бар-йоқини жиғиштуруп, жирақ бир жутқа сәпәр
қипту. У у йәрдә әйш-ишрәтлик ичидә турмуш кәчүрүп мал-дуниясини бузуп-
чечипту. □
14 Дәл у бар-йоқини сәрп қилип түгәткән вақтида, у жутта қаттиқ ачарчилиқ
болуп, у хеләла қисилчилиқта қапту.
15 Шуниң билән у берип, шу жутниң бир пухрасиға мәдикар болуп яллинипту; у
уни етизлиғиға чошқа беқишқа әвәтипту. □
16 У һәтта қосиғини чошқиларниң йеми болған почақ шакили билән тойғузушқа
тәқәзза бопту; лекин һеч ким униңға һеч нәрсә бәрмәпту.
17 Ахир берип у һошини тепип: «Атамниң шунчә көп мәдикарлириниң алдидин
йемәк-ичмәк ешип-тешип туриду; лекин мән болсам бу йәрдә ачлиқтин өләй дәп
қалдим!
18 Орнумдин туруп, атамниң алдиға берип униңға: Әй ата, мән әршниң алдидиму
вә сениң алдиңдиму гуна қилдим.
19 Әнди сениң оғлуң атилишқа лайиқ әмәсмән. Мени мәдикарлириң сүпитидә
қобул қилғайсән! — дәймән» дәп ойлапту.
20 Шуниң билән орнидин туруп атисиниң алдиға қайтип меңипту. Лекин
атиси жирақтинла уни көрүп униңға ичи ағритип, алдиға жүгүрүп чиқип, униң
бойниға есилип уни сөйүп кетипту. □ ■

□ **15:8 «бир аялниң он күмүч динари болуп...»** — «күмүч динар» болса грек тилида «дракма». «дракма» бир динарға баравәр болған пул бирлиги. □ **15:10 «товва қиливатқан ...»** — товва қилиш әмәлийәттә (мәйли наһайити қисқа болсун) бир жәрян, әлвәттә. **«Худаниң пәриштилириниң арисида»** — грек тилида «Худаниң пәриштилириниң алдида». Бу ибаридин пуритилидуки, Худа Өзи «тәңгисини тапқан аял»дәк хурсән болиду вә пәриштиләрму униң хурсәнлигидин тәң бәһримән болиду. □ **15:12 «Әй ата, мал-мүлүктин тегишлик үлүшүмни һазирла маңа бәргин»** — демисәкму, бундақ тәләп еғир һөрмәтсизлик болиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. **«у өз мал-мүлүклирини иккисигә тәқсим қилип берипту»** — «өз мал-мүлүклири» грек илида «униң һаятини» яки «униң тирикчилигини». Тәврат қануни бойичә тунжа оғлиға тәқсим қилинған мирас кәнҗисиниңкидин икки һәссә көп болиду. □ **15:13 «Узун өтмәйла, кичик оғли бар-йоқини жиғиштуруп, жирақ бир жутқа сәпәр қипту»** — «узун өтмәйла» (грек тилида «көп күн өтмәйла») — кәнҗи оғул тәливи түпәйлидин җәмийәт алдида интайин нәпрәтлик болатти. □ **15:15 «...шу жутниң бир пухрасиға мәдикар болуп яллинипту»** — грек тилида ««.. шу жутниң бир пухрасиға қатнишипту» билән ипадилиниду. **«у уни етизлиғиға чошқа беқишқа әвәтипту»** — демисәкму, бу чошқиларниң егиси Йәһудий әмәс; бундақ хизмәт Йәһудий жигиткә нисбәтән интайин жиркиничлик болатти. □ **15:20 «Атиси жирақтинла уни көрүп униңға ичи ағритип, алдиға жүгүрүп чиқип...»** — демисәкму, бу атиниң җәмийәт алдида жүгүрүши, вә шундақла буни аз дәп оғлини қарши елишқа жүгүрүши «мөтивәр кишиниң салапитигә мувапиқ әмәс» дәп қарилатти. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.
■ **15:20** Рос. 2:39; Әф. 2:12,17.

21 Оғли: «Ата, мән әршниң алдидиму, сениң алдиңдиму гуна қилдим. Әнди сениң
оғлуң атилишқа лайиқ әмәсмән» — дәпту.
22 Бирақ атиси чакарлириға: «Дәрһал әң есил тонни әкелип униңға кийдүрүңлар,
қолиға үзүк селиңлар, путлириға аяқ кийдүрүңләр;
23 вә бордақ топақни әкелип союңлар; андин убдан йәп, равурус тәбрикләйли!
24 Чүнки мениң бу оғлум өлгән еди, тирилди, жүтүп кәткән еди, тепилди!» —
дәпту. Андин улар тәбрикләшкили башлапту.
25 Әнди чоң оғли етизға кәткән екән. У қайтип келиветип өйгә йеқин кәлгәндә
нәғмә-нава билән уссулниң авазини аңлапту.
26 У чакарлардин бирини чақирип, униңдин немә иш болуватқинини сорапту.
27 Чакар униңға: Укаң кәлди вә атаң уни сақ-саламәт тепивалғанлиғи үчүн бордақ
топақни сойди» дәпту.
28 Лекин *чоң оғли* хапа болуп, өйгә киргили унимапту. Вә атиси чиқип униң өйгә
киришини өтүнүпту.
29 Амма у атисиға жавап берип: «Қара! Мән шунчә жилдин бери қулдәк
хизмитиңдә болдум, әсла һеч бир әмриңдин чиқип бақмидим. Бирақ сән маңа
әл-ағинилирим билән хуш қилғили һеч қачан бирәр оғлақму бәрмидиң!
30 Лекин сениң мал-мүлүклириңни паһишиләргә хәжләп түгәткән бу оғлуң
қайтип кәлгәндә, сән униң үчүн бордақ топақни союпсән» — дәпту. □
31 Бирақ атиси йәнә униңға: «Әй оғлум, сән һәрдайим мениң йенимдисән вә
мениң барлиғим сениңкидур.
32 Әнди тәбрикләп шатлинишқа лайиқтур; чүнки бу сениң укаң өлгән еди,
тирилди, йоқилип кәткән еди, тепилди» — дәпту.□

16

Алдамчи ғожидар тоғрисидики тәмсил — дуниядики байлиқни қандақ ишлитиш керәк?

1 У мухлислириға йәнә мундақ деди:
— Бир байниң бир ғожидари бар екән. Бириси байға: «Бу ғожидариңиз мал-
мүлкиңизни бузуп чачти» дәп шикайәт қипту.
2 У ғожидарни чақирип, униңға: «Мениң сениң тоғраңда аңлиғанлирим зади
қандақ гәп? Ғожидарлиғиңдики һесап-китапни еник тапшур; чүнки мундин
кейин сән ғожидар болмайсән» — дәпту.
3 Ғожидар әнди өз ичидә: «Немә қилай? Чүнки ғожайиним мени ғожидарлиқтин
мәһрум қилиду. Кәтмән чапай десәм унчилик мағдур йоқ, тиләмчилик қилай
десәм номус қилимән.
4 Һә, таптим! Ғожидарлиқтин қалғинимда кишиләрниң мени өйлиригә қарши
елиши үчүн, немә қилишимни әнди билдим» дәп
5 өз ғожайиниға қәриздар болғанларни бирдин-бирдин чақирип келип,
биринчисидин: «Ғожайинимға қанчилик қәрзиңиз бар?» дәп сорапту.

□ **15:30 «сениң мал-мүлүклириңни паһишиләргә хәжләп түгәткән»** — грек тилида «сениң мал-мүлүклириңни паһишиләргә хәжләп йәвәткән». □ **15:32 «Әнди тәбрикләп шатлинишқа лайиқтур; чүнки бу сениң укаң өлгән еди, тирилди, йоқилип кәткән еди, тепилди»** — 15-баптики үч қисимлиқ тәмсилниң мол тәлими үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

6 Вә қәриздар: «Йүз туң зәйтун мейи» дәп җавап берипту. Ғоҗидар униңға: «Мана, һесапат дәптириңизни елип, бу йәрдә олтирип әллик туңға өзгәртиветиң!» дәпту.□
7 Андин у йәнә биригә: «Сизчу, қанчилик қәриз болдиңиз?» дәп сорапту. У: «Йүз күрә буғдай» дәп җавап берипту. Ғоҗидар униңға: «Һесапат дәптириңизни елип сәксән күригә өзгәртиветиң!» дәпту.□
8 Шуниң билән униң ғоҗайини сәмимийәтсиз ғоҗидарниң бу иштики пәмлиқлиги үчүн униңға қайил болуп махтапту. Чүнки бу дунияниң пәрзәнтлири өз дәвридә нурниң пәрзәнтлиридин пәмликтур.□
9 Вә мән силәргә шуни ейтип қояйки, «Наһәқ дунияға тәвә мал-дуния» арқилиқ өзүңларға дост тутуңлар; шундақ қилсаңлар, мал-дуния карға кәлмәйдиған болған *күнидә* шу достлар силәрни әбәдий маканларға қарши алиду.□ ■
10 Кимки кичиккинә ишта садиқ болса, чоң иштиму садиқ болиду; вә кимки кичиккинә ишта сәмимийәтсиз болса, чоң иштиму сәмимийәтсиз болиду. □
11 Шуңа әгәр «наһәқ дунияға тәвә болған мал-дуния»да садиқ болмисаңлар, ким силәргә һәқиқий байлиқларни тапшурсун? □
12 Вә башқиларниң нәрсилиридә садиқ болмисаңлар ким силәргә өзүңларниң нәрсисини бәрсун?□
13 Һеч ким икки ғоҗайинға тәң хизмәт қилалмайду. Чүнки у яки буни яман көрүп, уни яхши көриду; яки буниңға өзини пүтүнләй беғишлап, униңға етиварсиз қарайду. *Шуниңға охшаш*, силәрниңму бирла вақитта һәм Худаниң, һәм мал-дунияниң қуллуғида болушуңлар мүмкин әмәс.■

□ **16:6 «Йүз туң зәйтун мейи»** — мошу йәрдә бир «туң» (грек тилида «бат») 30 литр еди. Демәк, бу зәйтун мейи 3000 литр болуп шу чағдики аддий ишчиниң үч жиллиқ һәққи (1000 динар) болатти. **«Ғоҗидар униңға: «Мана, һесапат дәптириңизни елип, бу йәрдә олтирип әллик туңға өзгәртиветиң!» дәпту.»** — ғоҗидар немә қилди? Бәлким төрт мүмкинчилиги бар: — (1) у қәриздарниң һалиға қарап қәриз миқдарини кемәйтиветти; (2) у өсүмини йоққа чиқириветти; (3) у өзиниң шеринканиси («комиссион»)ни һесаптин чиқириветти; (4) буларниң һәммисини қилди. Рәббимиз ғоҗидарни «сәмимийәтсиз» дәп атайду (8-айәт). Лекин униң бу «сәмимийәтсизлиги» ғоҗидарлиғидики бурунқи ишларни көрситәмду? Яки һазирқи һәрикәтлириниму? Бизниңчә, униң қилғинини чоқум қәризниң миқдарини өзгәртишни өз ичигә алған, дәп қараймиз. □ **16:7 «йүз күрә буғдай»** — мошу йәрдә бир күрә (ибраний тилида «кор» 390 литрни билдүриду. Демәк, бу чоң қәриз еди — бәлким 30 тонна буғдай, Аддий ишчиниң он жиллиқ һәққи (3000 динар) болатти. □ **16:8 «бу дунияниң пәрзәнтлири өз дәвридә нурниң пәрзәнтлиридин пәмликтур»** — «бу дунияниң пәрзәнтлири» Худани тонумайдиған етиқатсиз адәмләрни көрситиду; «нурниң пәрзәнтлири» Худаниң нурини қобул қилған, шундақла «нурда яшаватқан» «Худаниң Роһидин туғулған» роһий пәрзәнтлирини көрситиду. Бу тәмсил тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **16:9 ««Наһәқ дунияға тәвә мал-дуния» арқилиқ өзүңларға дост тутуңлар»** — «наһәқ дунияға тәвә мал-дуния» грек тилида «наһәқ маммон». Немишкә «наһәқ» дәйду? Бизниңчә (1) шәхсий, йәни хусусий мал-дуния, җүмлидин пулниң мәвҗут болғанлиғи Адәм атимизниң садир қилған гунайиниң бир нәтиҗисидур; (2) адәмдики көпинчи мал-дуния, байлиқлар болса, Худадин қорқмайдиған гунакарларниң қолидидур. Биз йәнила «қошумчә сөз»имиздә бу қизиқ сөз үстидә азрақ тохтилимиз. **«шундақ қилсаңлар, мал-дуния карға кәлмәйдиған болған *күнидә*** шу достлар силәрни әбәдий маканларға қарши алиду» — демәк, өз байлиғиңлар билән ярдәмгә муһтаж болғанларға ярдәм бериңлар; шу йол билән улар силәргә дост болиду вә паний дуниядин кәткиниңларда улар бақий дунияда силәрни қарши елишқа күтидиған болиду. ■ **16:9** Мат. 6:19; 19:21; 1Тим. 6:19. □ **16:10 «Кимки кичиккинә ишта сәмимийәтсиз болса, чоң иштиму сәмимийәтсиз болиду»** — яки «Кимки кичиккинә ишта ишәшсиз болса, чоң иштиму ишәшсиз болиду». □ **16:11 ««Наһәқ дунияға тәвә болған мал-дуния»да садиқ болмисаңлар, ким силәргә һәқиқий байлиқларни тапшурсун?»** — демәк, бу аләмдики мал-дуния болса Худа алдида «кичиккинә бир иш» (10-айәтни күрүң), халас. □ **16:12 «Вә башқиларниң нәрсилиридә садиқ болмисаңлар ким силәргә өзүңларниң нәрсисини бәрсун?»** — бу җүмлә тоғрилиқму «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **16:13** Мат. 6:24.

14 Әнди Пәрисийләр (улар пулға амрақ еди) буларниң һәммисини аңлап Әйсани
мәсқирә қилишти. □ ■
15 Вә у уларға мундақ деди: — «Силәр өзүңларни адәмләрниң алдида
һәққаний қилип көрсәткүчидурсиләр; лекин Худа қәлбиңларни билиду. Чүнки
адәмләрниң арисида қәдирлинидиғини Худаниң нәзиридә жиркиничликтур.■
16 Тәврат қануни вә пәйғәмбәрләрниң язмилири *чөмүлдүргүчи* Йәһяғичә һидайәт
болуп кәлди; шу вақиттин башлап Худаниң падишалиғиниң хуш хәвири
җакалинип келиватиду; *падишалиққа* кирмәкчи болғанларниң һәр бири униңға
бөсүп киривелиши керәктур. □ ■
17 Лекин асман билән зиминниң йоқ қиливетилиши Тәвратниң бир чекити бекар
қилиништин асандур.□ ■
18 — Һәр ким өз аялини талақ қилип башқа бирини алса зина қилған болиду вә
кимки өз еридин талақ қилинғанни алса зина қилған болиду». ■

Бай билән тиләмчи Лазарус

19 — Бурун бир бай адәм бар еди; у сөсүн рәңлик тон вә канап кийимләрни кийип,
һәр күни әйш-ишрәт ичидә тәнтәнә қилатти.
20 Вә пүтүн әзайини чақа-җаһарәт бесип кәткән Лазарус исимлиқ бир йоқсул бар
еди; у байниң дәрвазисиниң алдиға *һәркүни* ятқузуп қоюлатти.
21 Униң дәстихинидин чүшүп қалған парчи-пуратлардин қосиғини тойғузғушқа
тәшна еди. Һалбуки, иштлар келип униң яриլирини ялайтти.□
22 Әнди шундақ болдики, йоқсул өлди вә пәриштиләр уни Ибраһимниң қучиғиға
апарди. Бай һәм өлүп дәпнә қилинди;
23 вә тәһтисарада қаттиқ қийнилип, бешини көтирип, жирақтин Ибраһимни вә
униң қучиғидики Лазарусни көрүп:
24 «Әй ата Ибраһим, маңа рәһим қилғайсән! Лазарусни әвәткәйсән, у бармиғиниң
учини суға чилап, тилимға темитип совутқай. Чүнки мән бу от ялқунида қаттиқ
азаплиниватимән!» дәп вақирап ялвурди.
25 Лекин Ибраһим мундақ деди: «Әй оғлум, һаят вақтиңда һалавәтни йәткичә
көргиниңни вә Лазарусниң дәрд-бала тартқинини ядиңға кәлтүргин. Һазир у
тәсәлли тапти, амма сән азап тартиватисән. ■

□ **16:14 «Әнди Пәрисийләр ... буларниң һәммисини аңлап Әйсани мәсқирә қилишти»** — немишкә Пәрисийләр Әйсани мәсқирә қилишти? Шүбһисизки, уларниң көзқаришичә, Худани хурсән қилған, шундақла Худа бәрикәтлигән адәмниң җәзмән көп байлиғи болиду, дәп ойлайтти. Шуниң билән Мәсиһ уларға төвәндики (16:19-31-айәттики) тарихни ейтип бериду. ■ **16:14** Мат. 23:14. ■ **16:15** 1Сам. 16:7; Зәб. 7:10. □ **16:16 «падишалиққа кирмәкчи болғанларниң һәр бири униңға бөсүп киривелиши керәктур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «һәр бир кишигә униңға киришкә қәтъий дәвәт қилинмақта». Бизниңчә бу 16-17-айәтләр, шундақла «Мат.» 11:12-14-айәтләр вә «Мик.» 2:12-13-айәтләр билән мунасивәтликтур. «Микаһ»дики «қошумчә сөз»ниму көрүң. ■ **16:16** Мат. 11:12,13. □ **16:17 «Лекин асман билән зиминниң йоқ қиливетилиши Тәвратниң бир чекити бекар қилиништин асандур»** — сөзмусөз болса «лекин асман билән йәрниң йоқалмиқи Тәвраттин бир чекитниң чүшмикидин асандур». «Чекит» ибраний тилидики әң кичик тиниш бәлгү (.). Тәврат вә пәйғәмбәрләрниң язмилири «Чөмүлдүргүчи Йәһяғичә»ла Исраилға йетәкчи болған билән һазирму йәнила «инавәтсиз» әмәс. Тәврраттики барлиқ бешарәтләр әмәлгә ашурулиду; униң үстигә, Тәвраттики барлиқ «һәққаний тәләпләр» Инҗилдики хуш хәвәрни қобул қилғучиларниң һәммиси үчүн йәнила сөйүнидиған хушлуқтур. Төвәндики 18-айәттики тәләп, мәсилән, Тәвраттики беваситә тәләп болмисиму, Тәвратта хатириләнгән принсиплар мошу һәқиқәтни көрситиду (мәсилән, «Мар.» 10:1-12ни көрүң). ■ **16:17** Зәб. 101:22-28; Йәш. 40:8; 51:6; Мат. 5:18. ■ **16:18** Мат. 5:32; 19:9; Мар. 10:11; 1Кор. 7:10. □ **16:21 «Һалбуки, иштлар келип униң ярилирини ялайтти»** — Лазарус һеч немә йемигини билән, лекин иштлар униңдин азрақ йәм алатти. Уларниң Лазарусқа тегиши билән у «напак» дәп һесаплинатти. ■ **16:25** Аюп 21:13.

26 Вә булардин башқа, биз билән силәрниң арилиғимизда йоған бир һаң
бекитилгәндурки, бу йәрдин силәр тәрәпкә өтәйли дегәнләр өтәләмәс вә андин
биз тәрәпкә өтимиз дегәнләр өтәлмәс».
27 Әнди бай йәнә: «Ундақта, и ата, сәндин *Лазарусни* атамниң өйигә әвәтишиңни
өтүнимән.
28 Чүнки мениң бәш ака-укам бар; уларниң бу азап-оқубәтлик йәргә кәлмәслиги
үчүн *Лазарус* уларни қаттиқ агаһландуруп қойсун» — деди.
29 Бирақ Ибраһим җавап берип униңға: «Уларда Муса вә *башқа* пәйғәмбәрләрниң
агаһ-гувалиғи бар; улар шуларни аңлисун» — деди.■
30 Лекин у: «Яқ, и Ибраһим ата, әгәр өлгәнләрдин бири тирилип уларниң алдиға
барса, улар товва қилиду» — деди.
31 Амма Ибраһим униңға: «Әгәр улар Муса вә *башқа* пәйғәмбәрләрниң *гувалиқини*
аңлимиса, һәтта өлгәнләрдин бириси тирилсиму, улар йәнила ишинишни рәт
қилиду» — деди.□

17

Гуна, кәчүрүм, етиқат вә хизмәт тоғрисида
Мат. 18:6-7, 21-22; Мар. 9:42

1 У мухлислириға мундақ деди:
— Инсанни путлаштуридиған ишлар болмай қалмайду; лекин шу путлаштуруш
васитичиси болған адәмниң һалиға вай!□ ■
2 Бундақ адәмниң бу кичик балилардин бирини *гунаға* путлаштурған болса,
бойниға түгмән теши есилған һалда деңизға ташливетилгини әвзәл болатти.□
3 Өзүңларға агаһ болуңлар! Әгәр қериндишиң гуна қилған болса, униңға тәнбиһ-
несиһәт қилғин. У товва қилса уни әпу қилғин.■
4 Мабада у бир күн ичидә саңа йәттә мәртивә гуна қилса вә йәттә мәртивә йениңға
келип: Товва қилдим, десә, уни йәнила әпу қилғин. ■
5 Шуниң билән расуллар Рәбгә: Ишәш-етиқатимизни ашурғин, — дейишти.□
6 Вә Рәб уларға мундақ деди:
— Силәрдә қича уруғидәк зәрричә ишәш болса еди, силәр аву үҗмә дәриғигә:
«Йилтизиңдин қомурулуп, деңизға көчүп тикил!» десәңлар, у сөзүңларни аңлап
көчәтти.■

Һәқиқий қулниң вәзиписи

■ **16:29** Йәш. 8:20; 34:16; Юһ. 5:39; Рос. 17:11. □ **16:31 «Әгәр улар Муса вә башқа пәйғәмбәрләрниң гувалиқини аңлимиса, һәтта өлгәнләрдин бириси тирилсиму, улар йәнила ишинишни рәт қилиду»** — бу сөз һәм биз оқурмәнләргә келиду, әлвәттә. Бу сөздин кейин Мәсиһ башқа бир Лазарусни өлүмдин тирилдүрди («Юһ.» 11-бап). Һәммидин муһими өзи өлүмдин тирилгән болсиму, униңға ишинидиған қанчә адәм чиқти? □ **17:1 «Инсанни путлаштуридиған ишлар болмай қалмайду; лекин шу путлаштуруш васитичиси болған адәмниң һалиға вай!»** — бу муһим айәт үстидә «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **17:1** Мат. 18:7; Мар. 9:42. □ **17:2 «бундақ адәмниң бу кичик балилардин бирини *гунаға*** путлаштурған болса...» — «**бу** кичик балилардин бири» (грек тилида «**бу** кичикләрдин бири») — демәк, өз әтрапидики өзигә етиқат қилған аддий халайиқни көрситиду. ■ **17:3** Лав. 19:17; Пәнд. 17:10; Мат. 18:15; Яқ. 5:19. ■ **17:4** Мат. 18:21. □ **17:5 «Шуниң билән расуллар Рәбгә: Ишәш-етиқатимизни ашурғин, — дейишти»** — бурадирини һәр күндә йәттә қетим охшаш гуна үчүн кәчүрүм қилиш күчлүк болған етиқатни тәләп қилиду, әлвәттә! ■ **17:6** Мат. 17:20; 21:21; Мар. 11:23.

7 Лекин араңлардин кимниң йәр һайдайдиған яки мал бақидиған бир қули болса
вә у етизлиқтин қайтип кәлгәндә, униңға: «Тезрәк келип дәстиханда олтарғин»,
дәйдиғанлар барму?
8 У бәлки униңға: «Мениң тамиғимни тәйяр қил, мән йәп-ичип болғичә белиңни
бағлап мени күткин, андин өзүң йәп-ичкин, демәсму?
9 Қул әмир қилинғинидәк қилғини үчүн ғожайин униңға рәхмәт ейтамду?
Мениңчә, ейтмайду.
10 Шуниңға охшаш, силәрму өзүңларға әмир қилинғанниң һәммисини
ада қилғиниңлардин кейин: Биз әрзимәс қулларимиз; биз пәқәт тегишлик
бурҗимизни ада қилдуқ, халас», дәйдиған болисиләр.

Әйсаниң он мохо кесилини сақайтиши

11 Вә шундақ болдики, у Йерусалимға чиқип кетиватқанда, Самарийә билән
Галилийәниң оттурисидин өтүп,
12 бир кәнткә киргинидә мохо кесилигә гириптар болған он адәм униңға учрап,
жирақта тохтап, □
13 авазлирини көтирип: Әй Әйса, устаз, бизгә рәһим қилғайсән, дәп өтүнди.
14 Уларни көргәндә у уларға: Берип өзүңларни каһинларға көрситиңлар, деди. Вә
шундақ болдики, улар йолда кетиватқанда, *моходин* пакланди.□ ■
15 Улардин бирәйлән өзиниң сақайғинини көргәндә жуқури аваз билән Худани
улуқлап, кәйнигә бурулуп, қайтти.
16 У келип Әйсаниң айиғиға жиқилип дүм йетип тәшәккүр ейтти. У Самарийәлик
еди. □
17 Әйса бу ишқа қарап: Пак қилинғанлар он киши әмәсмиди? Қалған тоққузәйлән
қени?
18 Бу ят әллик мусапирдин башқа, Худаға һәмдусана оқуғили һеч ким қайтип
кәлмәптиғу?! — деди. □
19 Андин у һелиқи адәмгә: — «Орнуңдин тур, йолуңға маңғин! Етиқатиң сени
сақайтти!» — деди.□

Худаниң падишалиғиниң намайән болуши
Мат. 24:23-28, 37-41

□ **17:12 «бир кәнткә киргинидә мохо кесилигә гириптар болған он адәм униңға учрап, жирақта тохтап...»** — немишкә «жирақта тохтап...»? Мохо кесилигә гриптар болғанлар Тәврат қануни бойичә адәмләргә йеқинлишишқа болмайтти («Лав.» 13:45-46, «Чөл.» 5:2-3ни көрүң). □ **17:14 «...өзүңларни каһинларға көрситиңлар»** — Тәврат қануни бойичә бириси мохо кесилидин сақайған болса, муқәддәс ибадәтханидики мәсъул каһинниң алдиға берип өзини «сақ, яки сақ әмәс» дәп тәкшүртүп қурбанлиқ қилиши керәк еди; андин қайтидин җамийәт билән арилишалайтти («Лав.» 13:19, 14:1-11, «Луқа» 5:14ни көрүң). Демисәкму, Мәсиһ кәлгичә бундақ мурасим бир қетимму өткүзүлүп бақмиған. ■ **17:14** Лав. 13:2; 14:2; Мат. 8:4; Луқа 5:14. □ **17:16 «У келип Әйсаниң айиғиға жиқилип дүм йетип тәшәккүр ейтти. У Самарийәлик еди»** — Йәһудийлар Самарийәликләрни «йерим капир» дәп яман көрәтти. □ **17:18 «Бу ят әллик мусапирдин башқа, Худаға һәмдусана оқуғили һеч ким қайтип кәлмәптиғу?!»** — демәк, Худаниң хәлқи болған Йәһудийлардин һеч ким рәхмәт ейтишқа қайтмиди. □ **17:19 «Етиқатиң сени сақайтти!»** — биз шуни байқаймизки, (1) у (башқа тоққузиға охшаш) Мәсиһниң сөзигә кирип йолға чиққан еди; бу өз ишәшини ипадилигән һәрикәттур; (2) гәрчә кесәлни сақайтқучи **Мәсиһниң өзи** болғини билән, у дайим адәмләрниң өзигә бағлиған етиқатини (бар болса) махтап уларни шу йол билән риғбәтләндүрәтти — **«сениң етиқатиң** сени сақайтти!».

20 *Бир күни* Пәрисийләр униңдин: «Худаниң падишалиғи қачан келиду?» дәп
сориғанда у уларға җавап берип мундақ деди: — Худаниң падишалиғиниң
келишини көз билән көргили болмас; □
21 кишиләр: «Қараңлар, у мана бу йәрдә!» яки «У йәрдә!» дейәлмәйду. Чүнки
мана, Худаниң падишалиғи араңлардидур.□ ■

Инсаноғлиниң қайтип келиши

22 Кейин у мухлислириға йәнә мундақ деди: — «Шундақ күнләр келидуки, силәр
Инсаноғлиниң күнлиридин бирәр күнини болсиму көрүшкә тәшна болисиләр,
лекин көрәлмәйсиләр. □
23 Шу чағда кишиләр силәргә: «Мана у бу йәрдә!» вә яки «Мана у у йәрдә!» дәйду;
силәр нә бармаңлар нә уларниң кәйнидин жүгүрмәңлар. □ ■
24 Чүнки гоя асманниң бир четидин чақмақ чеқип йәнә бир четигичә
йорутидиғандәк, Инсаноғлиниң өз күнидә һәм шундақ болиду. □
25 Лекин у авал көп азап-оқубәтләрни тартиши бу дәвирдикиләр тәрипидин чәткә
қеқилиши муқәррәрдур.□ ■
26 Вә Нуһ *пәйғәмбәрниң* күнлиридә қандақ болған болса, Инсаноғлиниң күнлиридә
һәм шундақ болиду. ■
27 Таки Нуһ кемигә кирип олтарған күнгичә, кишиләр йәп-ичип, өйлинип вә
ятлиқ болуп келиватқан еди; андин топан келип һәммисини һалак қилди.
28 Һәм йәнә, Лутниң күнлиридә қандақ болған болса шундақ болиду — кишиләр
йәп-ичип, сода-сетиқ қилип, териқчилиқ қилатти вә өйләрни салатти. □
29 Лекин Лут Содом шәһиридин чиққан күни, асмандин от билән гуңгут йеғип, *бу
шәһәрдикиләрниң* һәммисини һалак қилди. ■
30 Әнди Инсаноғли ашкарә болидиған күндә әнә шундақ болиду.
31 Шу күни, һәр ким өгүздә туруп, нәрсә-керәклири өйидә болсиму, алғили
чүшмисун; вә шуниңға охшаш кимки етизлиқта болса *өйигә* һеч янмисун. □

□ **17:20 «Худаниң падишалиғиниң келишини көз билән көргили болмас»** — мәнаси, бәлким, униң йәр йүзидә намайән болуши көз билән көргили болидиған аламәтләр билән болмайду. Мәсиһ дунияға қайтип кәлгәндә падишалиқ һәммә адәмгә рошән болиду (24-айәтни көрүң); лекин шу вақитқичә «көз билән көргили болмас» — пәқәт етиқат униң қәйәрдә екәнлигини көрәләйду. «қошумчә сөз»имиздә бу тема үстидә азрақ тохтилимиз. □ **17:21 «Мана, Худаниң падишалиғи араңлардидур»** — «араңлардидур» дегәнниң башқа бир тәрҗимиси «ичиңлардидур» яки «дилиңлардидур». Лекин бизниңчә Мәсиһ пулпәрәс, тәкәббур Пәрисийләргә «Худаниң падишалиғи силәрдә» дәп һәргиз демәйтти. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **17:21** Мат. 24:23; Мар. 13:21; Луқа 21:7, 8. □ **17:22 «Инсаноғлиниң күнлиридин бирәр күни»** — демәк, Инсаноғли (Мәсиһ) дунияға қайтип келип һөкүм сүридиған күнләрниң бири. □ **17:23 «Шу чағда кишиләр силәргә: «Мана у бу йәрдә!» вә яки «Мана у у йәрдә!» дәйду»** — «у» мошу йәрдә Мәсиһниң өзи, әлвәттә. ■ **17:23** Мат. 24:23; Мар. 13:21. □ **17:24 «гоя асманниң бир четидин чақмақ чеқип йәнә бир четигичә йорутидиғандәк»** — яки «гоя чақмақ чеқип асманниң бир четидин йәнә бир четигичә йорутидиғандәк». □ **17:25 «*Инсаноғли*** авал көп азап-оқубәтләрни тартиши бу дәвирдикиләр тәрипидин чәткә қеқилиши муқәррәрдур» — бу дәвир болса өз хәлқиниң шу дәври. ■ **17:25** Мат. 16:21; 17:22; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 9:22; 18:31; 24:6, 7 ■ **17:26** Яр. 6:2; 7:7; Мат. 24:37,38; 1Пет. 3:20. □ **17:28 «*Инсаноғлиниң күнлиридә*** ... Лутниң күнлиридә қандақ болған болса шундақ болиду» — «Лут» — Ибраһим пәйғәмбәрниң җийәни. Бу вақиәләр тоғрисида «Яр.» 18-19-бапларни көрүң. ■ **17:29** Яр. 19:24; Қан. 29:22; Йәш. 13:19; Йәр. 50:40; Һош. 11:8; Ам. 4:11; Йәһ. 7. □ **17:31 «Шу күни, һәр ким өгүздә туруп, нәрсә-керәклири өйидә болсиму, алғили чүшмисун»** — бүгүнгә қәдәр Қанаан (Пәләстин)дики өйләрниң өгүзиниң сиртқи пәләмпейи бар, өйигә чүшмәй қачқили болиду. **«вә шуниңға охшаш кимки етизлиқта болса өйигә һеч янмисун»** — демәк, шу күнидә Худаниң җазаси шунчә тез келидуки, етиқати бар һәр бири кәйнигә һеч қаримайла, бәдәр қечиши керәк болиду. 32-айәтни көрүң.

32 Лутниң аялини ядиңларға кәлтүрүңлар! □ ■
33 Кимки өз һаятини қутқузмақчи болса, униңдин мәһрум болиду, лекин өз
һаятидин мәһрум болған киши униңға еришиду.■
34 Силәргә шуни ейтайки, у кечидә икки адәм бир орунда ятиду; улардин бири
елип кетилиду, йәнә бири қалдурулиду. ■
35-36 Икки аял ярғунчақ бешида туруп ун тартиватқан болиду; улардин бири елип
кетилиду, йәнә бири қалдурулиду».□
37 Вә улар униңға җававән: Әй Рәб, бу ишлар қәйәрдә йүз бериду? — дәп сориди.
У уларға: Җәсәт қайси йәрдә болса, қузғунлар шу йәргә топлишиду!□ ■

18

Худа Өз бәндилириниң дуалирини аңлап дәрдигә йетиду

1 Вә у уларға, бошашмай, һәрдайим дуа қилип туруш керәклиги тоғрисида бир
тәмсил кәлтүрүп мундақ деди: ■
2 — «Мәлум шәһәрдә бир сотчи бар екән. У Худадинму қорқмайдикән,
адәмләргиму пәрва қилмайдикән.
3 Шу шәһәрдә бир тул аял бар екән вә у дайим сотчиниң алдиға келип:
«Әйипкардин һәққимни елип бәргин» дәп тәләп қилидикән.
4 У хелә вақитқичә уни рәт қипту; бирақ кейин көңлидә: Худадинму қорқмаймән,
адәмләргиму пәрва қилмаймән,
5 лекин бу тул хотун мени аварә қилип кетиватиду, униң маңа чаплишивелип
мени һалимдин кәткүзүвәтмәслиги үчүн һәрһалда униң дәвайини сорап қояй!»
— дәп ойлапту».
6 Рәб: Қараңлар, адаләтсиз бу сотчиниң немә дегәнлиригә!
7 У шундақ қилған йәрдә, Худа Өзигә кечә-күндүз нида қиливатқан таллиған
бәндилиригә қандақ қилар? Гәрчә Худа Өз бәндилиригә һәмдәрд болуш билән

□ **17:32 «Лутниң аялини ядиңларға кәлтүрүңлар!»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Содом шәһирини җазалиған күнидә, Лут вә аилисидикиләр қачқанда, униң аяли өткәнки раһәтлик турмушини вә мал-мүлкини ташлашқа көзи қиймай кәйнигә қариған еди, туз түврүккә айлинип қалған. ■ **17:32** Яр. 19:15-17, 26. ■ **17:33** Мат. 10:39; 16:25; Мар. 8:35; Луқа 9:24; Юһ. 12:25. ■ **17:34** Мат. 24:40,41; 1Тес. 4:17. □ **17:35-36 «Икки аял ярғунчақ бешида туруп ун тартиватқан болиду; улардин бири елип кетилиду, йәнә бири қалдурулиду»** — пикримизчә «елип кетилидиғанлар» һәқчанийлардур; етиқатсизлар «қалдурулиду». Мәсилән, «Мат.» 24:31, «1Тес.» 4:1-11ни көрүң. Нуһ пәйғәмбәр вә аилисидикиләр вә шуниңдәк Лутниң аилисидикиләр Худаниң җазаси алдидин «елип кетилип» қутулған, бирақ қалдурулғанлар асмандин чүшүрүлгән җазаға учриған. Бәзи кона көчүрмиләрдики «етизда икки киши болиду; улардин бири елип кетилиду, йәнә бири қалдурулиду» дегән сөзму мошу йәрдә тепилиду. «Мат.» 24:40ни көрүң. □ **17:37 «җәсәт қайси йәрдә болса, қузғунлар шу йәргә топлишиду!»** — бу сирлиқ сөзниң мәнаси бәлким: Қузғунларниң топлиниши җәсәтниң шу йәрдә екәнлигини көрсәткәндәк, бу аламәтләр мән тилға алған ишларниң тез арида йүз беришиниң муқәррәр екәнлигини көрситиду» дегәнлик болуши мумкин. Әйсаниң бу сөзи йәнә Тәврат, «Аюп» 39:26-30 вә «Йәш.» 34:1-8, 15-17 қатарлиқ айәтләрдә көрситилгән, «Пәрвәрдигарниң күни»дә болған зор қирғинчилиқ биләнму мунасивәтлик болуши керәк. ■ **17:37** Аюп 39:30; Мат. 24:28. ■ **18:1** Рим. 12:12; Әф. 6:18; Кол. 4:2; 1Тес. 5:17.

биргә *рәзилликкә* узунғичә сәвир-тақәт қилсиму, ахирида бәндилириниң дәрдигә йәтмәсму?□ ■
8 Мән силәргә ейтайки: У уларниң дәрдигә йетип наһайити тезла һәққини елип бериду! Лекин Инсаноғли кәлгәндә йәр йүзидә иман-ишәш тапаламду? — деди.□

Пәрисий билән баҗгир

9 У өзлирини һәққаний дәп қарап, башқиларни көзигә илмайдиған бәзиләргә қаритип, мундақ бир тәмсилни ейтти:
10 — Икки адәм дуа қилғили ибадәтханиға берипту. Бири Пәрисий, йәнә бири баҗгир екән.
11 Пәрисий өрә туруп өз-өзигә мундақ дуа қипту: — «Әй Худа, мениң башқа адәмләрдәк булаңчи, адаләтсиз, зинахор вә һәтта бу баҗгирдәк болмиғиним үчүн саңа шүкүр! ■
12 Һәр һәптидә икки қетим роза тутимән вә тапқанлиримниң ондин бир үлүшини сәдиқә қилимән».
13 Бирақ һелиқи баҗгир жирақта туруп бешини көтирип асманға қарашқиму петиналмай мәйдисигә уруп туруп: «Әй Худа, мән мошу гунакарға рәһим қилғайсән!» — дәпту.□
14 Мән силәргә шуни ейтайки, бу иккиләндин *Пәрисий* әмәс, бәлки *баҗгир* кәчүрүмгә еришип өйигә қайтипту. Чүнки һәр ким өзини үстүн тутса төвән қилинар, лекин кимки өзини төвән тутса үстүн көтириләр.□ ■

Әйсаниң кичик балиларға бәхит тилиши
Мат. 19:13-15; Мар. 10:13-16

15 Әнди қолини тәккүзсун дәп, кишиләр кичик балилириниму униң алдиға елип келәтти. Лекин буни көргән мухлислар уларни әйиплиди. ■
16 Амма Әйса балиларни йениға чақирип: Кичик балиларни алдимға кәлгили қоюңлар, уларни тосушмаңлар. Чүнки Худаниң падишалиғи дәл мошундақлардин тәркиб тапқандур. ■
17 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки: Кимки Худаниң падишалиғини сәбий балидәк қобул қилмиса, униңға һәргиз кирәлмәйду, — деди.

□ **18:7 «Гәрчә Худа Өз бәндилиригә һәмдәрд болуш билән биргә рәзилликкә узунғичә сәвир-тақәт қилсиму, ахирида бәндилириниң дәрдигә йәтмәсму?»** — «дәрдигә йәтмәс» грек тилида мошу йәрдә йәнә «һәққини бәрмәс» яки «адаләтни жүргүзмәс»ниму билдүриду. «Гәрчә Худа өз бәндилиригә һәмдәрд болуш билән биргә рәзилликкә узунғичә сәвир-тақәт қилсиму, ахирида бәндилириниң дәрдигә йәтмәсму?» — шәрһимизчә, бу жүмлидики «рәзиллик» мошу пүткүл дуниядики рәзилликни көрситиду; Худа Өз бәндилиригә барлиқ тартқан азап-оқубәтләрдә һәмдәрд болиду вә улар билән тәң (улардин артуқрақ, әлвәттә!) мошу дуниядики рәзилликкә сәвир-тақәт қилиду. Худаниң рәзилликкә көрсәткән вә көрситидиған сәвир-тақитиниң пәқәт қиямәт күнигичә болидиғанлиғи һәммимизгә аян. Бу тема үстидә «Кол.» 1:24, «Фил.» 3:10, «Әф.» 3:13ни вә бу язмилардики «қошумчә сөз»имизни көрүң. Бу ибариниң башқа хил тәржимилиридин «уларға қилидиған шапаитини бәк кечиктүрәрму?» дегәнләр бар. ■ **18:7** Вәһ. 6:10. □ **18:8 «Лекин Инсаноғли кәлгәндә йәр йүзидә иман-ишәш тапаламду?»** — демәк, Худа инсанларни дуа қилишқа илһамландуруп, Өзиниң дуаларға иҗабәт қилишқа тәйяр туридиғанлиғи тоғрисида шунчә көп вәдә қилған йәрдә, немишкә иман-ишәш аз болиду? Лекин дәрвәқә аз болуши мүмкин. ■ **18:11** Йәш. 1:15; 58:2; Вәһ. 3:17,18. □ **18:13 «Әй Худа, мән мошу гунакарға рәһим қилғайсән!»** — «мошу гунакар» грек тилида «дунияда бирдин-бир гунакар» дегән мәнини пуритиду. □ **18:14 «...баҗгир кәчүрүмгә еришип өйигә қайтипту»** — «кәчүрүмгә еришип» грек тилида «һәққаний қилинип» дейилиду. ■ **18:14** Аюп 22:29; Пәнд. 29:23; Мат. 23:12; Луқа 14:11; Яқ. 4:6,10; 1Пет. 5:5. ■ **18:15** Мат. 19:13; Мар. 10:13. ■ **18:16** Мат. 18:3; 19:14; 1Кор. 14:20; 1Пет. 2:2.

Байларниң Худаниң падишалиғиға кириши тәс
Мат. 19:16-30; Мар. 10:17-31

18 Мәлум бир һөкүмдар Әйсадин: И яхши устаз, мәңгүлүк һаятқа варис болмақ
үчүн немә ишни қилишим керәк, — дәп сориди.□ ■
19 Лекин Әйса: Мени немә үчүн яхши дәйсән? Яхши болғучи пәқәт бирла, йәни
Худадур.
20 Әмирләрни билисән: — «Зина қилма, қатиллиқ қилма, оғрилиқ қилма, ялған
гувалиқ бәрмә, атаңни вә анаңни һөрмәт қил» — деди.■
21 — Буларниң һәммисигә кичигимдин тартип әмәл қилип келиватимән, — деди
у.
22 Әйса буни аңлап униңға: — Сәндә йәнә бир иш кәм. Пүткүл мал-мүлкиңни
сетип, пулини йоқсулларға үләштүрүп бәргин вә шундақ қилсаң, әрштә ғәзнәң
болиду; андин келип маңа әгәшкин! — деди.■
23 Амма у бу гәпни аңлап толиму қайғуға чөмүп кәтти; чүнки у наһайити бай еди.
24 Толиму қайғуға чөмүп кәткәнлигини көргән Әйса: — Мал-дунияси көпләрниң
Худаниң падишалиғиға кириши немидегән тәс-һә! ■
25 Төгиниң йиңнисиниң көзидин өтүши бай адәмниң Худаниң падишалиғиға
киришидин асандур! — деди.
26 Буни аңлиғанлар: — Ундақ болса, ким ниҗатқа еришәлисун? — дейишти.
27 Амма у җававән: — Инсанларға мүмкин болмиған ишлар Худаға мүмкиндур —
деди. ■
28 Әнди Петрус: — Мана, биз бар-йоқимизни ташлап саңа әгәштуқ!? — деди.■
29 У уларға: — Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтайки, Худаниң падишалиғи үчүн өй-
вақ я ата-аниси я қериндашлири я аяли я балилиридин ваз кәчкәнләрниң һәр
бири ■
30 бу заманда буларға көп һәссиләп муйәссәр болиду вә келидиған замандиму
мәңгүлүк һаятқа еришмәй қалмайду. — деди.■

Әйсаниң өз өлүмини йәнә бир қетим алдин-ала ейтиши
Мат. 20:17-19; Мар. 10:32-34

31 Андин у он иккәйләнни өз йениға елип уларға мундақ деди: — Мана, биз
һазир Йерусалимға чиқиватимиз вә пәйғәмбәрләрниң Инсаноғли тоғрисида
пүткәнлириниң һәммиси *шу йәрдә* әмәлгә ашурулиду. ■
32 Чүнки у ят әлләрниң қолиға тапшурулиду вә улар уни мәсқирә қилип,
харлайду, униң үстигә түкүриду; □ ■
33 улар уни қамчилиғандин кейин өлтүрүветиду; вә у үчинчи күни қайта
тирилиду, — деди.

□ **18:18 «Мәлум бир һөкүмдар»** — «һөкүмдар» — Рим һөкүмити тәрипидин бекитилгән Йәһудий «һаким». **«мәңгүлүк һаятқа варис болмақ үчүн немә ишни қилишим керәк?»** — грек тилида «немә ишни қилишим керәк?» дегән сөз мәлум бир ишни бирла қетим қилишни билдүриду. ■ **18:18** Мат. 19:16; Мар. 10:17. ■ **18:20** Мис. 20:12-16; Қан. 5:17-20; Рим. 13:9; Әф. 6:2; Кол. 3:20. ■ **18:22** Мат. 6:19; 19:21; 1Тим. 6:19. ■ **18:24** Пәнд. 11:28; Мат. 19:23; Мар. 10:23. ■ **18:27** Аюп 42:2; Йәр. 32:17; Зәк. 8:6; Луқа 1:37. ■ **18:28** Мат. 4:20; 19:27; Мар. 10:28; Луқа 5:11. ■ **18:29** Қан. 33:9. ■ **18:30** Аюп 42:12. ■ **18:31** Зәб. 21; Йәш. 53:7; Мат. 16:21; 17:22; 20:17; Мар. 8:31; 9:31; 10:32; Луқа 9:22; 24:7. □ **18:32 «*Инсаноғли* ят әлләрниң қолиға тапшурулиду»** — «тапшурулиду» дегәнниң «сатқунлуқ қилиниду» дегән иккинчи мәнасиму бар. ■ **18:32** Мат. 27:2; Луқа 23:1; Юһ. 18:28; Рос. 3:13.

34 Бирақ улар бу сөзләрдин һеч немини чүшәнмиди. Бу сөзниң мәнаси улардин
йошурулған болуп, униң немә ейтқинини биләлмәй қалди.□

Әйсаниң қариғу тиләмчини сақайтиши
Мат. 20:29-34; Мар. 10:46-52

35 Вә шундақ иш болдики, у Йерихо шәһиригә йеқинлашқанда, бир кор киши
йолниң бойида олтирип тиләмчилик қиливататти. □ ■
36 У көпчиликниң өтүп кетиватқанлиғини аңлап: — Немә иш болғанду? — дәп
сориди.
37 Хәқ униңға:
— Насарәтлик Әйса бу йәрдин өтүп кетиватиду, — дәп хәвәр бәрди.
38 — И Давутниң оғли Әйса, маңа рәһим қилғайсән! — дәп вақирап кәтти у.□
39 Вә Әйсаниң алдида меңиватқанлар уни: — Шүк олтар! дәп әйипләшти. Бирақ
у: — И Давутниң оғли, маңа рәһим қилғайсән! — дәп техиму қаттиқ вақириди.
40 Әйса қедимини тохтитип, уни алдиға башлап келишни буйруди. Қариғу униңға
йеқин кәлгәндә у униңдин:
41 — Сән мени немә қилип бәр, дәйсән? — дәп сориди.
— И Рәббим, қайта көридиған болсамиди! — деди у.
42 Әйса униңға: — Көридиған болғин! Етиқатиң сени сақайтти, — деди.
43 Вә униң көзи шуан ечилди; у Әйсаға әгишип, йол бойи Худани улуқлап маңди.
Вә барлиқ халайиқму буни көрүп Худаға мәдһийә оқуди.

19

Әйса билән Закай

1 У Йерихо шәһиригә кирип униңдин өтүп кетивататти.
2 Мана шу йәрдә Закай исимлиқ бир киши бар еди. У «баш баҗгир» болуп,
интайин бай еди.□
3 У Әйсаниң қандақ адәм екәнлигини көрүшкә пурсәт издәвататти, лекин бойи
пакар болғачқа, хәлиқниң толилиғидин уни көрәлмәйтти.
4 Шуңа у алди тәрәпкә жүгүрүп берип, уни көрүш үчүн бир түп үҗмә дәриғигә
ямишип чиқти; чүнки Әйса у йол билән өтәтти.
5 Вә Әйса у йәргә кәлгәндә жуқуриға қарап уни көрүп униңға: — Закай, чапсан
чүшкин! Чүнки мән бүгүн сениң өйүңдә қонушум керәк, — деди.
6 У алдирап чүшүп, хошаллиқ билән уни *өйидә* меһман қилди.

□ **18:34 «Бу сөзниң мәнаси улардин йошурулған болуп...»** — кимниң тәрипидин йошурулғанлиқ ейтилмайду. Шәйтан тәрипидинму, яки Худа тәрипидинму? Яки пәқәт өз гаплиғи тәрипидинму? Бу қетим сөзниң мәзмуни илгәрки қетимдики сөзлиригә охшаш еди (9:45). Бизниңчә йошурғучи Шәйтан, лекин Худа Шәйтанниң алдишиға йол қоюши билән, уларниң чүшәнмәслиги арқилиқ өз шан-шәривини техиму рошән қилмақчи болди. «Қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **18:35 «Йерихо шәһиригә йеқинлашқанда»** — Матта бу вақиәни баян қилғанда («Мат.» 20:29) «Йериходин чиққанда» дәйди. Әмәлийәттә шу вақитта икки «Йерихо шәһири» бар еди, худди Қәшқәрдики «йеңи шәһәр» вә «кона шәһәр»ләрдәк. ■ **18:35** Мат. 20:29; Мар. 10:46. □ **18:38 «И Давутниң оғли Әйса,...»** — «Давутниң оғли» Мәсиһни көрситиду (пәйғәмбәрләрниң бешарәтлири бойичә Мәсиһ падиша Давутниң әвлади болатти). □ **19:2 «шу йәрдә Закай исимлиқ бир киши бар еди»** — ибраний тилидики «Закай» грек тилида «Закеус» дәп тәләппуз қилиниду.

7 Бу ишни көргән халайиқниң һәммиси: У гунакар кишиниңкидә қонғили кирип
кәтти! — дәп ғотулдишип кәтти.□
8 Лекин Закай орнидин туруп Рәбгә: — И Рәббим, мана, мүлкүмниң йеримини
йоқсулларға беримән; әгәр бирәвни ялғандин шикайәт қилип униңдин бир немә
үндүрүвалған болсам биригә төртни қайтуримән, — деди.
9 Буниң билән Әйса униңға *қарап*: — Бүгүн нижат бу өйгә кирди. Чүнки бу киши
һәм Ибраһимниң оғлидур! □ ■
10 Чүнки Инсаноғли езип кәткәнләрни издәп қутқузғили кәлди, — деди.■

Садақәтлик болушниң лазимлиғи
Мат. 25:14-30

11 Халайиқ бу сөзләрни тиңшаватқанда у йәнә сөз қилип бир тәмсилни қошуп
ейтти. Чүнки у Йерусалимға йеқинлашқан еди вә улар: «Худаниң падишалиғи
дәрһал намайән болидиғу!?» — дәп ойлашқан еди. □
12 Шуңа у мундақ деди: Бир ақсүнәк падишалиқ тәхтигә еришип келиш үчүн
жирақ бир жутқа қарап йолға чиқипту. ■
13 *Авал* у өзиниң он қулини чақирип, уларға он тиллани үләштүрүп берип: «Мән
қайтип кәлгичә *буниң билән* оқәт қилиңлар» — дәпту. □
14 Бирақ өз жут пухралири униңға өч болғачқа, кәйнидин әлчиләрни әвәтип: «Бу
кишиниң үстимизгә падиша болушини халимаймиз!» дәпту.□
15 Вә у падишалиқ мәнсивигә еришип қайтип кәлгәндә шундақ болдики, һәр
бириниң тижарәт билән қанчә пайда тапқинини билмәкчи болуп, пулини
тапшурған һелиқи қуллирини өз алдиға чақиртипту.
16 Вә авалқиси келип: «И ғожам, сили бәргән тилла он тилла пайда қилди» дәпту.
17 «Ярайсән, әй яхши қул! Сән кичиккинә ишта ишәшлик чиққанлиғиң үчүн он
шәһәргә һаким болғин» — дәпту ғожайин униңға.
18 Иккинчиси келип: «И ғожам, сили бәргән тилла бәш тилла пайда қилди» дәпту.
19 Ғожайин униңға һәм: «Сән һәм бәш шәһәргә һаким болғин» дәпту.
20 Лекин йәнә бириси келип: «И ғожам, мана сили бәргән тилла! Буни яғлиққа
чигип бир жайда қоюп сақлидим.

□ **19:7 «Бу ишни көргән халайиқниң һәммиси: У гунакар кишиниңкидә қонғили кирип кәтти! — дәп ғотулдишип кәтти»** — халайиқниң нарази болуп һәйран қалғанлиғи әҗәблинәрлик әмәс. Чүнки бажгирларниң һәммиси дегидәк алдамчи, «баш бажгир» техиму шундақ болуши керәк еди. □ **19:9 «Бүгүн нижат бу өйгә кирди»** — «Йәш.» 46:13; 51:5, 6; 56:1ни көрүң. **«Чүнки бу киши һәм Ибраһимниң оғлидур!»** — «Ибраһимниң бир оғлидур» мошу йәрдә дегән мәнаси, у етиқат йолида Ибраһимға «пәрзәнт болған», роһий җәһәттә Ибраһимни үлгә қилип һәқиқий һаятқа еришкән. ■ **19:9** Луқа 13:16. ■ **19:10** Мат. 10:6; 15:24; 18:11; Рос. 13:46. □ **19:11 «*халайиқ*:** «Худаниң падишалиғи дәрһал намайән болидиғу!?» — дәп ойлашқан еди» — халайиқ (1) Әйсаниң яратқан көп мөҗизилирини көрүп кәлгән еди; (2) Йәһудий рәһбәрләр вә чоңлириниң Әйсаға қарши чиққанлиғини биләтти; (3) шуңа улар: У Йерусалимға йетип барғанда чоқум бу роһий дүшмәнләрни, шундақла «вәтәнимизни ишғал қилған Рим империйәсидики рәзил капирлар»ни йоқитип, Худаниң падишалиғини бәрпа қилиду, дәп ойлиши мумкин еди. ■ **19:12** Мат. 25:14; Мар. 13:34. □ **19:13 «... У өзиниң он қулини чақирип, уларға он тиллани үләштүрүп берип...»** — «тилла» грек тилида «мина». Бу пул бир ишчиниң үч-төрт айлиқ һәққигә баравәр еди. □ **19:14 «бирақ өз жут пухралири униңға өч болғачқа, кәйнидин әлчиләрни әвәтип: «бу кишиниң үстимизгә падиша болушини халимаймиз!» дәпту»** — бу тәмсилдики падиша «бүйүк Һерод»қа охшап кетиду; «бүйүк Һерод» миладийәдин илгәрки 40-жилида Йәһудийәниң падишалиғиға егә болуш үчүн Римға барди; лекин Исраиллар униңға қарши чиққачқа, пәқәт 37-жилида падиша болди. Униңдин кейинки «Һерод Арқелаус»ниң тарихиму униңға охшишип кетиду.

21 Чүнки сили қаттиқ адәм екәнла, сили аманәт қилмиғанлиридин пайда
үндүрүп, өзлири теримиғанлиридин һосул жиғила. Шуниң үчүн силидин
қорқтум» дәпту.□
22 Амма *ғожайини* униңға: «Әй əски қул, саңа өз ағзиңдин чиққан сөзлириң
бойичә һөкүм қилай. Сән мениң аманәт қилмай үндүрүвалидиған, теримай
туруп жиғивалидиған қаттиқ адәм екәнлигимни билип туруп, ■
23 немә үчүн мениң пулумни ғәзничиләргә аманәт қоймидиң? Мән қайтип
кәлгәндә, уни өсүми билән алмасмидим?» — дәпту.
24 Андин у йенидикиләргә: «Униңдики тиллани елип он тилла тапқан қулға
бериңлар!» дәп буйрупту.
25 Улар униңға: «И ғожа, униң он тилласи турса!» — дәптикән,
26 *һожайин йәнә мундақ дәпту*: «— Чүнки мән силәргә шуни ейтайки, кимдә бар
болса, униңға техиму көп берилиду; амма кимдә йоқ болса, һәтта униңда бар
болғанлириму униңдин мәһрум қилиниду.□ ■
27 Әнди үстигә падиша болуп һөкүм сүрүшүмни халимиған дүшмәнлиримни
болса, уларни кәлтүрүп, мениң алдимда қәтл қилиңлар».

Әйсаниң тәнтәнә билән Йерусалимға кириши
Мат. 21:1-11; Мар. 11:1-11; Юһ. 12:12-19

28 У бу ишларни ейтқандин кейин, Йерусалимға чиқишқа алдиға қарап маңди. □
29 Вә шундақ болдики, у Зәйтун теғиниң етигидики Бәйт-Фаги вә Бәйт-Ания
йезилириға йеқин кәлгинидә, икки мухлисиға мунуларни тапилап алдин әвәтти:
■
30 — Силәр удулуңлардики йезиға бериңлар. У йәргә кирипла һеч адәм балиси
минип бақмиған, бағлақлиқ бир тәхәйни көрисиләр. Уни йешип бу йәргә
йетиләп келиңлар. □
31 Әгәр бириси силәрдин: «Немишкә буни йешисиләр?» дәп сорап қалса, силәр
униңға: «Рәбниң буниңға һажити чүшти» — дәңлар.
32 Шуниң билән әвәтилгәнләр беривиди, иш дәл у уларға ейтқандәк болди.
33 Улар тәхәйни йешиватқанда, униң егилири улардин: — Тәхәйни немишкә
йешисиләр? — дәп сориди.
34 Улар: — Рәбниң униңға һажити чүшти, — деди.
35 Улар уни Әйсаниң алдиға йетиләп кәлди; вә йепинча-чапанлирини тәхәйниң
үстигә селип, Әйсани йөләп үстигә миндүрди. ■
36 У кетип барғинида, хәлиқләр йепинча-чапанлирини йолға паяндаз қилип
салди.
37-38 Вә у Зәйтун теғидин чүшүш йолиға йеқинлашқинида, пүткүл мухлислар
жамаити шатлинип, өз көзи билән көргән қудрәтлик мөжизиләр үчүн авазини
көтирип: «Пәрвәрдигарниң намида кәлгән падиша мубарәктур! Асманларда

□ **19:21 «сили аманәт қилмиғанлиридин пайда үндүрүп,...»** — «аманәт қилиш» мошу йәрдә грек тилида адәттә пулни банкиға салғанлиқни көрситиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «сили салмиғанлирини жиғип елип,...». ■ **19:22** 2Сам. 1:16; Мат. 12:37. □ **19:26 «кимдә бар болса, униңға техиму көп берилиду...»** — «бу әһмийәтлик сөз «Мат.» 13:12, 25:29 вә «Мар.» 4:25диму тепилиду. Бу «бар болса» немини көрситиду? Шүбһисизки, әбәдий әһмийәтлик бирәр нәрсә болса керәк, бу чоқум иман-ишәшни өз ичигә алиду. Биз өзимизгә «әбәдий әһмийәтлик» һәр бир немә болуши үчүн пәқәт Мәсиһдинла тапалаймиз, әлвәттә. ■ **19:26** Мат. 13:12; 25:29; Мар. 4:25; Луқа 8:18. □ **19:28 «у... алдиға қарап маңди»** —яки «мухлислар алдида маңди» яки «топниң алдида маңди». ■ **19:29** Мат. 21:1; Мар. 11:1. □ **19:30 «...һеч адәм балиси минип бақмиған, бағлақлиқ бир тәхәйни көрисиләр»** — «һеч адәм балиси минип бақмиған бир тәхәй»гә аварисиз миниш адәттә мүмкин әмәс, әлвәттә. ■ **19:35** Юһ. 12:14.

тинич-енақлиқ тикләнгәй, әршиәлада шан-шәрәп аян болғай!» дәп товлишип
Худаға мәдһийә оқушқа башлиди.□ ■
39 Лекин топниң ичидә бәзи Пәрисийләр униңға: — Әй устаз, мухлислириңға
мошу гәплири үчүн тәнбиһ бәр! — дейишти.
40 Бирақ у уларға җававән: — Силәргә шуни ейтайки, булар җим турған болса,
һәтта бу ташларму чуқан селишқан болатти, — деди.■

Әйсаниң Йерусалим үчүн қайғуруп жиғлиши

41 Әнди у шәһәргә йеқинлишип уни көрүп, униң үчүн жиғлап мундақ деди:
42 — *И Йерусалим*! Сән бүгүн, бу күнүңдә, теч-аманлиғиң үчүн немә керәк
болғинини билсәң еди! Кашки, бу ишлар һазир көзлириңдин йошурундур.
43 Чүнки шундақ күнләр бешиңға келидуки, дүшмәнлириң әтрапиңни қаша-
истиһкам билән қоршап сени қамап төрт тәрәптин қистайду.
44 Улар сени вә *сепилиңн*иң ичиңдики балилириңни йәр билән йәксән қилип,
һәтта ташни ташниң үстидиму қалдурмайду; чүнки *Худа*ниң сени йоқлиған
пәйтини билип йәтмидиң.□ ■

Әйсаниң ибадәтханини тазилиши
Мат. 21:12-17; Мар. 11:15-19; Юһ. 2:13-22

45 Вә у ибадәтхана һойлилириға кирип, у йәрдә елим-сетим қиливатқанларни
һайдап чиқирип,
46 уларға: — Муқәддәс язмиларда: «Мениң өйүм дуа-тилавәтхана болиду» дәп
пүтүлгән болсиму, лекин силәр уни «булаңчиларниң угиси» қиливалдиңлар! —
деди.□ ■
47 Шу вақитларда у һәр күни ибадәтханида тәлим берәтти. Баш каһинлар, Тәврат
устазлири вә жут чоңлири уни йоқитишқа амал издиди. ■
48 Лекин улар қандақ қол селишни билмәйтти, чүнки барлиқ хәлиқ униң сөзини
тиңшаш үчүн униңға қаттиқ йепишқан еди.

□ **19:37-38 «Пәрвәрдигарниң намида кәлгән падиша мубарәктур!»** — «Зәб.» 117:38. **Асманларда тинич-енақлиқ тикләнгәй, әршиәлада шан-шәрәп аян болғай!»** — мошу сөзләрни «Луқа» 2:14дики сөзләр билән селиштурушқа болиду. «Асманларда тинич-енақлиқ болғай» дегән сөз интайин сирлиқ гәптур: пикримизчә, бу сөзниң мәнаси бәлким: — (1) Худаниң инсанлар билән яраштурулғанлиғидин чиққан енақлиқ **әрштә** билиниду («Әф.» 2:1-6. 14ни көрүң); (2) Мәсиһниң өлүми билән Шәйтанниң әршкә чиқип, Худаниң намини һақарәтләп, униң үстидин ялған әрз-шикайәт қилиш йоли мутләқ түгитилиду (мәсилән, «Аюп» 1:6-12, 2:1-6, «Ибр.» 9:23ни көрүң). **«пүткүл мухлислар җамаити шатлинип... Асманларда тинич-енақлиқ тикләнгәй, әршиәлада шан-шәрәп аян болғай!» дәп товлишип Худаға мәдһийә оқушқа башлиди»** — улар җакалайдиған иш — биз әгәшкән бу Насарәтлик Әйса дәл Худа әвәткән Мәсиһ-Қутқузғучи, Йәһудийларниң, шундақла пүткүн җаһанниң Падишасидур. Шуниң билән бу күнни, Худаниң Өз хәлқи болған Йәһудийларға очуқ һалда: «У, мана Мән силәргә әвәткән Қутқузғучиңлар вә Падишасиңлардур — уни қобул қиламсиләр?» дәп етиқат қилиш пурситини бәргән күн дейишкә болиду. ■ **19:37-38** Зәб. 117:26; Луқа 2:14; Әф. 2:14. ■ **19:40** Һаб. 2:11. □ **19:44 «Худаниң сени йоқлиған пәйти»** — демәк, Худа йеқин келип шапаәт көрсәткән пәйт. Мошу айәтләрдә Мәсиһ римлиқларниң миладийә 70-жили Йерусалимни қоршивелип ишғал қилидиғанлиғини алдин-ала ейтип бешарәт бериду. ■ **19:44** 1Пад. 9:7, 8; Мик. 3:12; Мат. 24:1, 2; Мар. 13:2; Луқа 21:6. □ **19:46 «Мениң өйүм дуа-тилавәтхана болиду» дәп пүтүлгән болсиму, лекин силәр уни «булаңчиларниң угиси»** — «Йәш.» 56:7, «Йәр.» 7:11ни көрүң. ■ **19:46** 1Пад. 8:29; Йәш. 56:7; Йәр. 7:11; Мат. 21:13; Мар. 11:17. ■ **19:47** Мар. 11:18; Юһ. 7:19; 8:37.

20

Асмандики һоқуқ
Мат. 21:23-27; Мар. 11:27-33

1 Вә шу күнләрдин бир күни у ибадәтханининң һойлилирида хәлиққә тәлим
берип хуш хәвәрни елан қиливатқанда, баш каһинлар вә Тәврат устазлири билән
ақсақаллар униң алдиға келип униңдин:■
2 — Бизгә ейтқин: Сән қиливатқан бу ишларни қайси һоқуққа асасән
қиливатисән? Саңа бу һоқуқни ким бәргән? — дәп сориди.
3 У уларға жавап берип: — Мәнму силәрдин бир ишни сорай; силәр маңа ейтип
бериңларчу,
4 — Йәһя жүргүзгән чөмүлдүрүш әрштинму, яки инсанлардинму? — дәп сориди.
5 Улар өз ара мулаһизә қилишип:
— Әгәр «Әрштин кәлгән» десәк, у бизгә: «Ундақта, силәр немә үчүн *Йәһяға*
ишәнмидиңлар?» дәйду.□
6 Әгәр: «Инсанлардин кәлгән» десәк, бу барлиқ халайиқ бизни чалма-кесәк
қилип өлтүриду. Чүнки улар Йәһяниң пәйғәмбәр екәнлигигә ишәндүрүлгән, —
дейишти.
7 Вә улар: — *Униң һоқуқиниң* қәйәрдин кәлгәнлигини билмәймиз, — дәп жавап
беришти.
8 Әйса уларға: — Ундақта, мәнму бу ишларни қайси һоқуққа асасән
қиливатқанлиғимни ейтмаймән, — деди.

Рәзил ижарикәшләр һәққидики тәмсил
Мат. 21:33-46; Мар. 12:1-12

9 У халайиққа муну тәмсилни сөзләшкә башлиди: — «Бир киши бир үзүмзарлиқ
бәрпа қилип, уни бағвәнләргә ижаригә берип, өзи яқа жутқа берип у йәрдә узун
вақит турупту. ■
10 Үзүмләрни жиғидиған мәзгил кәлгәндә бағвәнләрниң үзүмзарлиқтики
мевидин униңға беришкә қуллиридин бирини уларниң йениға әвәтипту.
Лекин бағвәнләр уни уруп-думбалап қуруқ қол яндуруветипту.
11 У йәнә башқа бир қулни әвәтипту. Лекин улар униму думбалап, харлап, йәнә
қуруқ қол қайтуруветипту.
12 У йәнә үчинчисини әвәтипту; улар униму уруп ярилиандуруп, талаға һайдап
чиқириветипту.
13 *Ахирда* үзүмзарлиқниң ғожайини: «Қандақ қилсам болар? Сөйүмлүк оғлумни
әвәтәй; улар уни көрсә, һеч болмиғанда униң һөрмитини қилар?» дәпту.
14 Бирақ бағвәнләр униң оғлини көрүп бир-бири билән мәслиһәтлишип: «Бу
болса мирасхор; келиңлар, уни жайливетәйли, андин мирас бизниңки болиду»
дейишипту. ■
15 Шуниң билән улар уни үзүмзарлиқниң сиртиға ачиқип өлтүрүветипту. Әнди
бундақ әһвалда үзүмзарлиқниң ғожайини уларни қандақ қилиду? □
16 У келип у бағвәнләрни йоқитип үзүмзарлиқни башқиларға тапшуриду».

■ **20:1** Мат. 21:23; Мар. 11:27; Рос. 4:7; 7:27. □ **20:5 «Әгәр «Әрштин кәлгән» десәк, у бизгә: «Ундақта, силәр немә үчүн Йәһяға ишәнмидиңлар?»** — мошу диний әрбабларниң һәммиси Йәһя пәйғәмбәрниң йәткүзгән хәвиригә жававән: «Бизгә товва қилиш керәк әмәс» дегән вә Йәһя «мениң кәйнимдә келидиған» дәп көрсәткән Мәсиһниң келишигә ишәнмәй, униң чөмүлдүрүшини рәт қилған еди, әлвәттә. ■ **20:9** Зәб. 79:9-10; Йәш. 5:1; Йәр. 2:21; 12:10; Мат. 21:33; Мар. 12:1. ■ **20:14** Яр. 37:18; Зәб. 2:1, 8; Мат. 26:3; 27:1; Юһ. 11:53; Ибр. 1:2. □ **20:15 «Шуниң билән улар уни үзүмзарлиқниң сиртиға ачиқип өлтүрүветипту»** — бу Мәсиһниң Йерусалимниң сиртиға елип чиқилип крестқә миқлинидиғанлиғиға бир бешарәт.

Халайиқ буни аңлап: — Бундақ ишлар һәргиз болмисун! — дейишти.□
17 Лекин у уларға көзлирини тикип мундақ деди:
— Ундақ болса, муқәддәс язмиларда «Тамчилар ташливәткән таш болса,
Бужәк теши болуп тикләнди» дәп йезилған сөз зади немини көрситиду?□ ■
18 Бу «таш»қа жиқилған киши парә-парә болуп кетиду; лекин бу таш һәр кимниң
үстигә чүшсә, уни кукум-талқан қиливетиду.□ ■

«Баж тапшурамдуқ?» дегән қилтақ
Мат. 22:15-22; Мар. 12:13-17

19 Баш каһинлар вә Тәврат устазлири униң бу тәмсили өзлиригә қаритип
ейтқанлиғини билип шу һаман униңға қол селиш йолини издиди; лекин улар
халайиқтин қорқушти.
20 Шуңа улар униң кәйнидин марап, уни *Рим* валийисиниң һөкүмранлиғида
сораққа тартишқа тапшуруш үчүн бир нәччә адәмләрни сетивелип, соқунуп
киришкә әвәтти. Улар сәмимий қияпәткә киривелип, униң сөзидин йочуқ издәп
жүрәтти. □ ■
21 Улар униңға мундақ соал қойди: — Әй устаз, силини дурус сөз қилидиған
вә дурус тәлим беридиған, һеч қандақ адәмниң йүз-хатирисини *қәтъий*
қилмайдиған, бәлки Худаниң йолини садиқлиқ билән үгитип келиватқан
адәм дәп билимиз.
22 *Рим императори* Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат қануниға уйғунму-
йоқ?».□
23 Амма у уларниң һейлисини көрүп йетип уларға: — Немишкә мени
синимақчисиләр? □
24 Маңа бир күмүч динар көрситиңлар. Буниң үстидики сүрәт вә нам-исим
кимниң? — деди. Улар униңға: Қәйсәрниңки, — деди.□

□ **20:16 « *Үзүмзарлиқниң ғожайини*** келип у бағвәнләрни йоқитип үзүмзарлиқни башқиларға тапшуриду» — бу сөзму бешарәт, әлвәттә. □ **20:17 «Тамчилар ташливәткән таш болса, бужәк теши болуп тикләнди»** — «Зәб.» 117:22. «Бужәк теши» болса һәр қандақ имарәтниң улидики әң муһим уюлташ болуп, һул селинғанда биринчи болуп қоюлидиған таштур. Йәһудий каттивашлар һаятиниң бужәк теши болған Мәсиһни ташливәтмәкчи еди, вә дәрвәқә ташливәтти. ■ **20:17** Зәб. 117:22; Йәш. 8:14; 28:16; Мат. 21:42; Мар. 12:10; Рос. 4:11; Рим. 9:33; 1Пет. 2:4, 7. □ **20:18 «Бу «таш»қа жиқилған киши парә-парә болуп кетиду; лекин бу таш һәр кимниң үстигә чүшсә, уни кукум-талқан қиливетиду»** — «таш» болса Мәсиһ өзи, әлвәттә. 17-айәтни көрүң. Әйсаниң бу сөзи тоғрилиқ «Матта»ға берилигән «қошумчә сөз»имиздики ««Зәб.» 117:22 тоғрилиқ» мәзмунни көрүң. ■ **20:18** Йәш. 8:15; Дан. 2:34; Зәк. 12:3. □ **20:20 «улар сәмимий қияпәткә киривелип,...»** — «сәмимий» грек тилида «һәққаний» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **20:20** Мат. 22:16; Мар. 12:13. □ **20:22 «Рим императори Қәйсәр...»** — Римниң һәр бир императориға «Қәйсәр» дегән нам-унван берәләтти; мәсилән Қәйсәр Авғустус, Қәйсәр Юлиус, Қәйсәр Тибериус қатарлиқлар. **«Рим императори Қәйсәргә баж-селиқ тапшуруш Тәврат қануниға уйғунму-йоқ?»** — әйни вақитта, Йәһудийлар римлиқларниң зулми астида яшаватқан еди. Әгәр Әйса: «Рим императориға баж тапшуруш тоғра» десә, бу гәптин азатлиқни истигән кишиләр уни «Мана таза бир ялақчи, хаин екән» дәп тиллишатти. «Баж тапшурмаслиқ керәк» дегән болса, у Рим империйәсигә қарши чиққан болатти; андин улар уни Рим валийисиға әрз қилған болатти. Улар мошундақ соалларни сораш арқилиқ Әйсани гепидин тутувелип, римлиқларниң қолиға тапшуруп, униңға зиянкәшлик қилмақчи болушқан. □ **20:23 «Немишкә мени синимақчисиләр?»** — мошу сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. □ **20:24 «Маңа бир күмүч динар көрситиңлар»** — «бир күмүч динар» грек тилида «бир динариус», Рим империйәсиниң пул бирлиги. Мошундақ пулниң йүзидә «адәмниң сүрити» көрситилгән болғачқа, Йәһудий моллилар мундақ пулни «муқәддәс ибадәтхана»ға елип киришини мәнъий қилған еди. Бир динар тәхминән бир адәмниң күнлүк иш һәққи болатти.

25 Вә у уларға: — Ундақ болса, Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң һәққини
Худаға тапшуруңлар, — деди. □ ■
26 Улар халайиқниң алдида униң сөзлиридин уни тутувалғидәк һеч қандақ йочуқ
тапалмиди. Улар униң бу җававиға һәйрануһәс болуп, зувани тутулди.

Тирилишкә мунасивәтлик мәсилә
Мат. 22:23-33; Мар. 12:18-27

27 Вә «өлгәнләр тирилмәйду» дәп инкар қилидиған Садуқийларниң бәзилири
униң алдиға келип соал қоюп мундақ деди:□ ■
28 — Устаз, Муса *пәйғәмбәр Тәвратта* бизгә: «Аяли бар, амма пәрзәнт көрмигән
киши өлүп кәтсә, өлгүчиниң ака яки иниси тул қалған йәңгисини әмригә елип,
қериндиши үчүн нәсил қалдуруши керәк» — дәп язған.□ ■
29 Әнди йәттә ака-ука бар еди. Чоңи өйләнгәндин кейин пәрзәнт көрмәй аләмдин
өтти.
30 Иккинчи қериндиши аялини әмригә елип, пәрзәнт көрмәй аләмдин өтти. □
31 Андин үчинчиси уни алди; шундақ қилип, йәттиси уни әмригә елип пәрзәнт
көрмәй өлди.
32 Һәммисидин кейин аялму өлди.
33 Әнди тирилиш күнидә бу аял уларниң қайсисиниңки болар? Чүнки йәттиси
уни хотунлуққа алған-дә?!
34 Әйса уларға мундақ җавап бәрди:
— Бу аләмниң пәрзәнтлири өйлиниду, ятлиқ болиду. □
35 Лекин у аләмдин несивә болушқа, шундақла өлүкләрдин тирилишкә лайиқ
саналғанлар өйләнмәйду, ятлиқ болмайду. □
36 Чүнки улар йәнә өлмәйду, пәриштиләргә охшаш болиду; «өлүмдин
тирилиштин туғулған пәрзәнтләр» болғачқа, улар Худаниң оғуллиридур.■
37 Әнди өлгәнләрниң тирилдүрүлүшини һәтта Муса *пәйғәмбәр* өзиму аян қилған;
чүнки *Тәвраттики* «тикәнлик» дегән вақиәниң хатирисидә у Пәрвәрдигарни:
«Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худаси» дәп баян қилған.
□ ■

□ **20:25 «Қәйсәрниң һәққини Қәйсәргә, Худаниң һәққини Худаға тапшуруңлар»** — Қәйсәргә Қәйсәрниң һәққи (униң сүрити болған нәрсә)ни тапшуруңлар — демәк, баҗ төләш керәк. Амма қандақ нәрсә үстидә «Худаниң сүрити» бар? Инсан өзи «Худаниң сүрити» болуп, биз пүтүнимизни Худаға тапшуришимиз керәктур («Яр.» 1:26-27ни көрүң). ■ **20:25** Мат. 17:25; 22:21; Рим. 13:7. □ **20:27 «Садуқийлар»** — бу диний мәзһәп тоғрилиқ «Мат.» 16:1дики изаһатни вә «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **20:27** Мат. 22:23; Мар. 12:18; Рос. 23:8. □ **20:28 «Аяли бар, амма пәрзәнт көрмигән киши өлүп кәтсә, өлгүчиниң ака яки иниси тул қалған йәңгисини әмригә елип, қериндиши үчүн нәсил қалдуруши керәк»** — «Қан.» 25:5. ■ **20:28** Қан. 25:5-6. □ **20:30 «Иккинчи қериндиши аялини әмригә елип, пәрзәнт көрмәй аләмдин өтти»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «аялини әмригә елип, пәрзәнт көрмәй аләмдин өтти» дегән сөз тепилмай, пәқәт «Иккинчи...» дейилиду. □ **20:34 «бу аләмниң пәрзәнтлири...»** — грек тилида «бу заманниң оғуллири...». □ **20:35 «... өлүкләрдин тирилишкә лайиқ саналғанлар...»** — «өлгәнләрдин тирилиш» дегәнлик қизиқ ибарә болуп, һәммә адәм охшаш вақитта тирилмәйдиғанлиғини көрситиду. Биринчи тирилиш һәққанийларниңки, иккинчи тирилиш етиқатсизларниңки болиду. Бу һәқиқәт «Вәһий» 20-бапта көрүниду. ■ **20:36** 1Юһа. 3:2. □ **20:37 «Ибраһимниң Худаси, Исһақниң Худаси вә Яқупниң Худаси»** — «Мис.» 3:6ни көрүң. ■ **20:37** Мис. 3:6; Рос. 7:32; Ибр. 11:16.

38 У өлүкләрниң Худаси әмәс, бәлки тирикләрниң Худасидур; чүнки униңға
нисбәтән һәммәйлән тириктур! □
39 Шуниң билән Тәврат устазлиридин бир қанчиси баһа берип: — Устаз, яхши
ейттиң, — деди.
40 Чүнки улардин һеч ким йәнә униңдин соал сорашқа җүръәт қилалмиди.

Қутқузғучи-Мәсиһ — Давутниң оғли һәм Рәбби
Мат. 22:41-46; Мар. 12:35-37

41 Әнди у уларға соал қойди: — Кишиләр Мәсиһни қандақсигә Давутниң оғли
дәйду? ■
42-43 Чүнки Давут өзи Зәбурда: Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә ейттики: —
«Мән сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилғичә,
Мениң оң йенимда олтарғин!» — дегәнғу?□ ■
44 Амма Давут уни «Рәббим» дәп чақирған йәрдә, ундақта у қандақму униң оғли
болиду?

Әйсаниң Тәврат устазлирини әйиплиши
Мат. 23:1-36; Мар. 12:38-40; Луқа 11:37-54

45 Вә барлиқ халайиқ қулақ селип аңлаватқанда, у мухлислириға мундақ деди: —
46 — Тәврат устазлиридин һошияр болуңлар. Улар узун тонларни кийивалған
һалда ғадийип җүрүшкә, базарларда кишиләрниң уларға болған саламлириға,
синагогларда алдинқи орунларда, зияпәтләрдиму төрдә олтиришқа амрақ
келиду. □ ■
47 Улар тул аялларниң барлиқ өй-бесатлирини йәвалиду вә көз-көз қилип
ялғандин узундин-узун дуалар қилиду. Уларниң тартидиған җазаси техиму еғир
болиду!■

21

Тул аялниң сәдиқиси һәммисиниңкидин көп
Мар. 12:41-44

1 У бешини көтирип қаривиди, байларниң өз сәдиқилирини *ибадәтханидики*
сәдиқә сандуғиға ташлиғинини көрди.□ ■
2 У йәнә сандуққа икки тийинни ташлаватқан бир намрат тул аялниму көрди.□

□ **20:38 «чүнки униңға нисбәтән һәммәйлән тириктур!»** — бәзи алимлар «буларниң һәммиси» (Ибраһим, Исһақ, Яқупларниң һәммиси, демәкчи) униңға нисбәтән тириктур!» дәп тәрҗимә қилиду. Бизниңчә «һәммәйлән» һәр адәмниң роһиниң Худа алдида тирик екәнлигини көрситиду. **«чүнки униңға нисбәтән һәммәйлән тириктур!»** — Әйсаниң «тирилиш» тоғрилиқ бу сөзлири «Мат.» 22:32диму тепилиду. «Матта»дики «қошумчә сөз»имиздә улар тоғрилиқ азрақ шәрһ беримиз. ■ **20:41** Мат. 22:42; Мар. 12:35. □ **20:42-43 «Мән сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилғичә, мениң оң йенимда олтарғин!»** — «Зәб.» 109:1. ■ **20:42-43** Зәб. 109:1; Рос. 2:34; 1Кор. 15:25; Ибр. 1:13; 10:13. □ **20:46 «...базарларда кишиләрниң уларға болған саламлириға, ... амрақ келиду»** — тарих тәтқиқатлириға асасән Йәһудийларниң өз устазлириға қилған «салам»лирини интайин узун вә мурәккәп дәп билимиз. ■ **20:46** Мат. 23:5, 6; Мар. 12:38, 39; Луқа 11:43. ■ **20:47** Мат. 23:14; Мар. 12:40; 2Тим. 3:6; Тит. 1:11. □ **21:1 «У... байларниң өз сәдиқилирини ибадәтханидики сәдиқә сандуғиға ташлиғинини көрди»** — «сәдиқә сандуғи» дегән сөз адәттә грек тилида «ғәзнә»ни көрситиду. Лекин мошу йәрдә ибадәтханидики ғәзнә үчүн сәдиқиләр жиғилидиған жай, бәлким чоң бир сандуқни көрсәтсә керәк. ■ **21:1** 2Пад. 12:10; Мар. 12:41. □ **21:2 «У йәнә сандуққа икки тийинни ташлаватқан бир намрат тул аялниму көрди»** — бу «тийин» (грек тилида «ләптон») «денариус»ниң 1/128и болуп, бир ишләмчиниң бир күнлүк иш һәққи ичидә «алтә минут»луқ пулиға баравәр.

3 Шуниң билән у: — Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу намрат тул аялниң ташлиғини һәммәйләнниңкидин көптур.■
4 Чүнки уларниң һәммиси өзлириниң ашқанлиридин сәдиқә қилип, Худаға атиған садиғиләргә қошуп ташлиди; лекин бу аял намратлиғиға қаримай, өзиниң тирикчилик қилидиғининиң һәммисини сәдиқә қилип ташлиди.

Кәлгүси тоғрисидики бешарәт
Мат. 24:1-14; Мар. 13:1-13

5 Вә бәзиләр ибадәтханиниң нәпис ташлар вә Худаға сунулған һәдийәләр билән қандақ безәлгәнлиги тоғрисида сөзлишивататти. У:■
6 — Силәр көрүватқан бу барлиқ нәрсиләргә нисбәтән, шу күнләр келидуки, һәтта бир тал ташму таш үстидә қалдурулмай, һәммиси гумран қилиниду, — деди.■
7 Улар униңдин:
— Устаз, бу дегәнлириң қачан йүз бериду? Бу ишларниң йүз беридиғанлиғини аян қилидиған қандақ аламәт болиду? — дәп сориди.
8 У мундақ деди:
— Аздурулуп кетиштин һези болуңлар. Чүнки тола кишиләр мениң намимни сетип: «Мана өзүм шудурмән!» вә «Әшу вақит йеқинлашти!» дәйду. Шуңа уларниң кәйнигә кирмәңлар.□ ■
9 Силәр уруш вә топилаңларниң хәвирини аңлиған вақтиңлардиму вәһимигә чүшмәңлар; чүнки бу ишларниң авал йүз бериши муқәррәр. Лекин булар, заман ахири йетип кәлди, дегәнлик әмәс.
10 Андин у йәнә мундақ деди:
— Бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә бир падишалиқ билән урушқа чиқиду. □ ■
11 Жай-жайларда шиддәтлик йәр тәврәшләр, ачарчилиқлар вә вабалар болиду, *йәр йүзидә* вәһшәтләр вә асманда һәйвәтлик аламәтләр көрүниду. □
12 Бирақ бу һәр бир вақиәләр йүз бериштин илгири, кишиләр силәргә қол селип тутқун қилиду вә силәргә зиянкәшлик қилип, силәрни синагогларниң сорақлириға тапшуриду, зинданларға ташлайду; улар мениң намим түпәйлидин силәрни падиша вә һөкүмдарларниң алдиға елип бариду,■
13 вә буниң билән *уларниң алдида* гувалиқ бериш пурситиңлар чиқиду. □
14 Униң үчүн әрзгә қандақ жавап бериш тоғрисида алдин-ала һеч ойланмаслиққа қәлбиңларда қәтъий нийәт қилиңлар. ■
15 Чүнки мән силәргә барлиқ дүшмәнлириңлар рәддийә вә рәт қилалмиғидәк пасаһәтлик тил вә данишмәнлик ата қилимән. ■

■ **21:3** 2Кор. 8:12. ■ **21:5** Мат. 24:1; Мар. 13:1. ■ **21:6** 1Пад. 9:7; Мик. 3:12; Луқа 19:44. □ **21:8 «Мана өзүм шудурмән»** — «Мана өзүм Мәсиһдурмән» дегән мәнини билдүриду. **«Әшу вақит»** — қиямәт күнини көрситиду. ■ **21:8** Йәр. 29:8; Мат. 24:4; Әф. 5:6; Кол. 2:18; 2Тес. 2:2; 1Юһа. 4:1. □ **21:10 «Бир милләт йәнә бир милләт билән урушқа чиқиду, бир падишалиқ йәнә бир падишалиқ билән урушқа чиқиду»** — ибраний тилида (шундақла грек тилида) бу ибарә дуния бойичә кеңәйгән урушларни көрситиши мүмкин («Йәш.» 19:2, «2Тар.» 15:3-6дә бу турақлиқ ибарә тоғрилиқ мисаллар бар. ■ **21:10** Йәш. 19:2. □ **21:11 «Йәр йүзидә вәһшәтләр вә асманда һәйвәтлик аламәтләр көрүниду»** — грек тилидики әйни тексттә «йәр йүзидә» дегән сөз йоқ. Бирақ бизниңчә һелиқи «һәйвәтлик аламәтләр» **асманда** болидиғанлиғи тәкитләнгәндин кейин, «вәһшәтләр» болса чоқум «йәр йүзидә» болуши керәк. 25-айәтнму көрүң. ■ **21:12** Мат. 10:17; 24:9; Мар. 13:9; Юһ. 16:2; Рос. 4:3; 5:18; 12:4; 16:24; Вәһ. 2:10. □ **21:13 «... буниң билән уларниң алдида гувалиқ бериш пурситиңлар чиқиду»** — «гувалиқ бериш» мошу йәрдә хуш хәвәр йәткүзүш, Худаниң нижати Рәб Әйса Мәсиһ арқилиқ дунияға кәлди, дәп жақалаштин ибарәт. ■ **21:14** Мат. 10:19; Мар. 13:11. ■ **21:15** Мис. 4:12; Йәш. 54:17; Мат. 10:19; Рос. 6:10.

16 Һәтта ата-ана, ака-ука, уруқ-туққан вә яр-бурадәрлириңларму силәргә хаинлиқ
қилип тутуп бериду вә улар араңлардики бәзилириңларни өлтүриду. □ ■
17 Силәр мениң намим түпәйлидин һәммә адәмниң нәпритигә учрайсиләр. ■
18 Һалбуки, бешиңлардики бир тал чачму һалак болмайду! ■
19 Сәвир-чидамлиқ болғиниңларда, җениңларға егә болалайсиләр.□

Йерусалимниң вәйран қилинишидин бешарәт
Мат. 24:15-21; Мар. 13:14-19

20 — Лекин Йерусалимниң *дүшмән* қошунлири тәрипидин қоршивелинғанлиғини
көргиниңларда, униң вәйран болуш вақти йеқинлишип қапту, дәп билиңлар. ■
21 У чағда Йәһудийә өлкисидә туруватқанлар тағларға қачсун, шәһәр ичидә
туруватқанлар униңдин чиқип кәтсун, йезиларда туруватқанлар шәһәргә
кирмисун.
22 Чүнки шу чағ «интиқам җазасини тартидиған күнләр»дур; шуниң билән
муқәддәс язмиларда барлиқ пүтүлгәнләр әмәлгә ашурулиду.□ ■

23 Әнди шу күнләрдә һамилдар аяллар вә бала емитидиғанларниң һалиға вай!
Чүнки бу зиминда еғир қисчилиқ болиду вә *әрштики* ғәзәп бу хәлиқниң бешиға
чүшиду; □
24 Улар қиличниң бисида жиқитилиду вә тутқун қилинип, барлиқ әлләргә елип
кетилиду; «ят әлләрниң вақти» тошқичә, Йерусалим ят әлләрниң аяқ астида
қалиду.□ ■

Мәсиһниң келидиғанлиғи һәққидә
Мат. 24:29-31; Мар. 13:24-27

25 — Қуяш, ай, юлтузлардиму аламәтләр болиду; йәр йүзидики әлләр арисида
деңиз-океанларниң гүлдүрлишидин вә долқунларниң давалғушлиридин
паракәндичилик болиду. ■

□ **21:16 «хаинлиқ қилип тутуп бериду»** — бу бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **21:16** Мик. 7:6; Рос. 7:59; 12:2. ■ **21:17** Мат. 10:22; Мар. 13:13. ■ **21:18** 1Сам. 14:45; 2Сам. 14:11; 1Пад. 1:52; Мат. 10:30. □ **21:19 «Сәвир-чидамлиқ болғиниңларда, җениңларға егә болалайсиләр»** — бу айәттә «җан» яки җисманий һаят яки адәмниң өз вуҗудини, шундақла роһий һаятини көрситиду. Бизниңчә мошу йәрдә инсанниң роһий һаятидики әмәлий җәһәтләрни көрситиду. Бирисидә роһий һаят бар болса, ундақта у өзини туталайдиған, түрлүк роһий һуҗумларға тақабил туралайдиған болиду — мәсилән, өзидә бар болған әнсирәшләр, қорқунучлар, шәһваний һәвәсләр қатарлиқларни Мәсиһгә бойсундуралайду (мәсилән, «2Кор.» 10:5, «1Тес.» 4:4ни көрүң). ■ **21:20** Дан. 9:27; Мат. 24:15; Мар. 13:14. □ **21:22 «интиқам җазасини тартидиған күнләр»** — «интиқам җазаси» грек тилида бу сөз һәм «интиқам» һәм «толуқ, мутләқ һөкүм чиқириш» дәп ипадилиниду. «Мат.» 23:35ни көрүң. Бу «интиқам» яки «һөкүм чиқирилиш»ни Худа Өзиниң хәлқи Йәһудийлар үстигә жүргүзиду. Бу, мошу йәрдә (12-24-айәт) Йерусалим шәһириниң миладийә 70-жили муһасиригә елиниши вә вәйран қилинишини көрситидиған бешарәттур. Кейинки айәтләр ахир заманни көрситиду. ■ **21:22** Дан. 9:26,27; Мат. 24:15; Мар. 13:14. □ **21:23 «бу зиминда еғир қисчилиқ болиду...»** — яки «йәр йүзидә еғир қисчилиқ болиду». □ **21:24 «Улар ... тутқун қилинип, барлиқ әлләргә елип кетилиду; «ят әлләрниң вақти» тошқичә, Йерусалим ят әлләрниң аяқ астида қалиду»** — «әлләр» мошу йәрдә Йәһудий әмәсләрни көрситиду. «Ят әлләрниң вақти» — Грек тилида «ят әлләрниң вақитлири». «Ят әлләрниң вақти тошқичә» дегән ибарә Йәһудий хәлқи ахир заманда қайтидин Йерусалимда туридиғанлиғини вә Йерусалимни идарә қилидиғанлиғини көрситиду. Бу ибарә вә шундақла бу бабтики башқа бешарәтләр үстидә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **21:24** Рим. 11:25. ■ **21:25** Йәш. 13:10; Әз. 32:7; Йо. 3:4; 3:15; Мат. 24:29; Мар. 13:24; Вәһ. 6:12.

26 Адәмләр қорқуп, йәр йүзигә келидиған апәтләрни вәһимә ичидә күтүп әс-
һошини йоқитиду; чүнки асмандики күчләр ләрзигә келиду. □
27 Андин кишиләр Инсаноғлиниң күч-қудрәт вә улуқ шан-шәрәп билән бир булут
ичидә келиватқанлиғини көриду.■
28 Лекин бу аламәтләр көрүнүшкә башлиғанда, қәддиңларни руслап бешиңларни
көтириңлар, чүнки бу силәрни азат қилиштики нижат йеқинлашти,
дегәнликтур.■

Әнжир дәриғидин савақ елиш
Мат. 24:32-35; Мар. 13:28-31

29 У уларға мундақ бир тәмсилни сөзләп бәрди:
— Әнжир дәриғи вә башқа барлиқ дәрәқләргә қараңлар. ■
30 Уларниң йеңидин бихланғанда уларға қарап, өзүңлар язниң йетип келишигә
аз қалғанлиғини билисиләр.
31 Шуниңдәк, бая дейилгән аламәтләрниң йүз бериватқанлиғини
көргиниңларда, Худаниң падишалиғиниң йеқин қалғалнлиғини билиңлар.
32 Мән силәргә бәрһәқ шуни ейтип қояйки, бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә
ашурулмай туруп, бу дәвир өтмәйду. □
33 Асман-зимин йоқилиду, бирақ мениң сөзлирим һәргиз йоқалмайду.□ ■

Һошияр болуңлар

34 — Лекин өзүңларға агаһ болуңларки, көңүллириңлар әйш-ишрәт, мәйхорлуқ
вә тирикчиликниң ғәм-әндишилири билән бихудлашмисун, шу күни үстүңларға
туюқсиз чүшмисун. □ ■
35 Чүнки у гоя қапқантәк барлиқ йәр йүзидә һәр бир туруватқанларниң бешиға
чүшиду. ■
36 Шуңа һәр қандақ вақитларда һошияр болуңлар, йүз бериш алдида туруватқан
бу ишлардин өзүңларни қачуруп Инсаноғли алдида һазир болуп турушқа лайиқ
һесаплиниш үчүн һәрдайим дуа қилиңлар, — деди.□ ■

□ **21:26 «асмандики күчләр ләрзигә келиду»** — «асмандики күчләр» бәлким асмандики жисимлар (қуяш, ай, юлтуз қатарлиқлар)ни вә һәм асманда Худаниң пәриштилири билән жәң қиливатқан жин-шәйтанларниму көрситиши мүмкин. ■ **21:27** Дан. 7:10; Мат. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Мар. 13:26; 14:62; Рос. 1:11; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. ■ **21:28** Рим. 8:23. ■ **21:29** Мат. 24:32; Мар. 13:28.

□ **21:32 «бу аламәтләрниң һәммиси әмәлгә ашурулмай туруп, бу дәвир өтмәйду»** — әгәр тилға елинған аламәт Йерусалимниң вәйран болушиға (миладийә 70-жили) (20-24-айәт) қаритилған болса, ундақта «бу дәвир» дегән сөз тәбиийки (1) Әйсаниң дәвридә яшап өткән адәмләрни көрситиду. (2) әгәр Мәсиһниң дунияға қайтип келишигә (27-айәт) қаритилған болса, «дәвир» дегән сөз бәлким пүтүн Йәһудийә хәлқини көрситиду; (3) бу айәтләрдә ейтилған вақиәләрниң башлиниш дәвридә яшиғанларни көрситиду. Шуңа барлиқ вақиәләр шу дәвир ичидә йүз бериду, дегәнлик болиду. Бизниңчә (3)-шәрһ алди-кәйни айәтләргә әң бап келиду. □ **21:33 «Асман-зимин йоқилиду, бирақ мениң сөзлирим һәргиз йоқалмайду»** — грек тили «асман-зимин өтиду, бирақ мениң сөзлирим һәргиз өтмәйду». ■ **21:33** Зәб. 101:22-28; Йәш. 51:6; Мат. 24:35; Ибр. 1:11. □ **21:34 «шу күни үстүңларға туюқсиз чүшмисун»** — «шу күн» Муқәддәс Китапта дайим дегидәк Мәсиһ дунияға қайтип келидиған, инсанлардин һесап алидиған күнни көрситиду. ■ **21:34** Рим. 13:13; 1Тес. 5:6; 1Пет. 4:7. ■ **21:35** 1Тес. 5:2; 2Пет. 3:10; Вәһ. 3:3; 16:15. □ **21:36 «йүз бериш алдида туруватқан бу ишлардин өзүңларни қачуруп»** — яки «йүз бериш алдида туруватқан бу ишлардин қутулуп...». Әнди етқадчилар бу дәһшәтлик вақиәләрдин өтүп кетәмду, яки авал елип кетиләмду? Бу муһим мәсилә. Оқурмәнләр мошу айәтниң алди-кәйнидики сөз-айәтләргә қарап өзлири бир хуласигә келәләйду. Биз башқа йәрләрдиму бу тема үстидә тохталған («Тесалоникалиқларға (2)»дики «қошумчә сөз»имиздә). **«һазир болуп лайиқ һесаплиниш үчүн...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «күчләндүрүлүшүңлар үчүн...» дейилиду. ■ **21:36** Мат. 24:42; 25:13; Мар. 13:33; Луқа 12:40; 1Тес. 5:6.

37 Әнди у күндүзлири ибадәтханида тәлим берәтти, ахшамлири шәһәрдин чиқип,
кечини Зәйтун теғи дәп аталған тағда өткүзәтти. ■
38 Вә барлиқ хәлиқ униң тәлимини аңлиғили таң сәһәрдә ибадәтханиға кирип,
униң йениға келәтти.

22

Рәбни өлтүрүш суйиқәсти
Мат. 26:1-5, 14-16; Мар. 14:1-2, 10-11; Юһ. 11:45-53

1 Әнди петир нан һейти («өтүп кетиш һейти» дәпму атилиду) йеқинлишип қалған
еди.■
2 Баш каһинлар вә Тәврат устазлири уни өлүмгә мәһкүм қилишқа амал издәп
жүрәтти; чүнки улар хәлиқтин қорқатти.□ ■
3 Шу пәйттә он иккиләндин бири болған, Ишқарийот дәп аталған Йәһуданиң
көңлигә Шәйтан кирди.■
4 У берип баш каһинлар вә ибадәтхана пасибан бәглири билән Әйсани қандақ
қилип уларға тутуп бериш үстидә мәслиһәтләшти.
5 Улар интайин хуш болуп, Йәһудаға пул беришкә келишти.
6 Йәһуда мақул болуп, уни халайиқтин айрим қалғанда уларға тутуп беришкә
мувапиқ пурсәт издәшкә киришти.

Өтүп кетиш һейтиниң кәчлик зияпити
Мат. 26:17-25; Мар. 14:12-21; Юһ. 13:21-30

7 Әнди петир нан һейтиниң *биринчи* күни йетип кәлгән еди. Шу күни «өтүп кетиш
һейти»ға атап қурбанлиқ *қоза* союлатти.□ ■
8 Шуниң билән Әйса Петрус билән Юһаннаға:
— Берип бизгә өтүп кетиш һейтиниң *қозисини* биргә йегили тәйярлаңлар, — дәп
уларни әвәтти.
9 — Қәйәрдә тәйярлишимизни халайсән? — дәп сориди улар.
10 У уларға мундақ деди:
— Шәһәргә кирсәңлар, мана у йәрдә козида су көтиривалған бир әр киши силәргә
учрайду. Униң кәйнидин меңип у киргән өйгә кириңлар. □
11 Вә өй егисигә: «Устаз: — Мухлислирим билән өтүп кетиш һейтиниң тамиғини
йәйдиған меһманхана өй қәйәрдә? — дәп сораватиду» дәңлар.
12 У силәрни башлап үстүнки қәвәттики рәтләнгән сәрәмҗанлаштурулған чоң
бир еғиз өйни көрситиду. Мана шу йәрдә тәйярлиқ қилип туруңлар.
13 Шуниң билән иккиси беривиди, һәммә ишлар униң ейтқинидәк болуп чиқти.
Улар шу йәрдә өтүп кетиш һейтиниң тамиғини тәйярлашти.

■ **21:37** Юһ. 8:2. ■ **22:1** Мис. 12:15; Мат. 26:2; Мар. 14:1. □ **22:2 «...чүнки улар хәлиқниң ғәзивидин қорқатти»** — каһинлар вә Тәврат устазлириниң хәлиқтин қорқушиниң сәвәви, хәлиқниң Мәсиһни қоллайдиғанлиғидин; шуңа улар уни беваситә өлтүрәлмәй, бәлки амал қилип римлиқлар алдида Әйсаға әрз қилиш арқилиқ уларниң вастиси билән уни өлүмгә мәһкүм қилмақчи. ■ **22:2** Зәб. 2:2; Юһ. 11:47; Рос. 4:27. ■ **22:3** Мат. 26:14; Мар. 14:10; Юһ. 13:27. □ **22:7 «Әнди петир нан һейтиниң биринчи күни йетип кәлгән еди»** — «петир нан һейти» йәттә күн өткүзүләтти. Тунҗи күни «өтүп кетиш байрими» (ибраний тилида «пасха» һейти) еди. Бу күни, Йәһудийлар қойларни ибадәтханиға апирип союп, андин өйидә петир нан билән йәйтти («Мис.» 12:1-20, «Лав.» 23:4-8ни көрүң). ■ **22:7** Мат. 26:17; Мар. 14:12,13. □ **22:10 «мана у йәрдә козида су көтиривалған бир әр киши силәргә учрайду»** — Қанаанда (Пәләстиндә) әр кишиләр бүгүнгә қәдәр адәттә су көтәрмәйду.

14 Әнди вақти-саити кәлгәндә, Әйса дәстиханда олтарди; он икки расул униң
билән биллә олтиришти. ■
15 Андин у уларға:
— Мән азап чекиштин илгири, силәр билән өтүп кетиш һейтиниң бу тамиғиға
һәмдәстиханда болушқа толиму интизар болуп кәлгән едим. □
16 Чүнки силәргә ейтайки, бу һейт зияпитиниң *әһмийити* Худаниң падишалиғида
әмәлгә ашурулмиғичә, мән буниңдин қайта йемәймән, — деди.□
17 Андин у бир жамни қолиға елип, тәшәккүр ейтти вә мухлислириға:
— Буни елип араңларда тәқсим қилип *ичиңлар*.
18 Чүнки шуни ейтайки, мундин кейин Худаниң падишалиғи кәлмигичә, һәргиз
үзүм шәрбитидин қәтъий ичмәймән, — деди.□

«Рәбниң зияпити»

19 Андин у бир тал нанни қолиға елип, Худаға тәшәккүр ейтти вә уни уштуп,
уларға үләштүрүп берип: — Бу мениң силәр үчүн пида болидиған тенимдур.
Мени әсләп туруш үчүн буниңдин йәңлар, — деди.□ ■
20 У шуниңдәк тамақтин кейинки жамни қолиға елип мундақ деди:
— Бу жамдики шарап мениң силәр үчүн төкүлидиған қенимда болған йеңи
әһдидур.□
21 Лекин мана, мени тутуп бәргүчиниң қоли мениң билән бир дәстихандидур. ■
22 Вә Инсаноғли дәрвәқә өзи тоғрисида бекитилгәндәк *аләмдин* кетиду; бирақ
Инсаноғлиниң тутуп берилишигә васитичи болған адәмниң һалиға вай!■
23 Андин мухлислар бир-биридин:
— Аримизда зади ким мошундақ ишни қилиши мүмкин? — дәп муназиригә
чүшүп кетишти.

Мухлисларниң мәртивә һәққидә муназирилишиши

24 Әнди уларниң арисида қайсимиз әң улуқ санилишимиз керәк дегән талаш-
тартиш пәйда болди.
25 У уларға мундақ деди:

■ **22:14** Мат. 26:20; Мар. 14:17. □ **22:15 «толиму интизарлиқ болуп кәлгән едим»** — грек тилида «интизарлиқ билән интизар қилдим». □ **22:16 «бу һейт зияпитиниң әһмийити Худаниң падишалиғида әмәлгә ашурулмиғичә, мән буниңдин қайта йемәймән»** — Тәвраттики барлиқ һейтларниң һәр бириниң өзи бир бешарәттур, һәммиси Мәсиһниң падишалиғида толуқ әмәлгә ашурулиду. «Лавийлар» 23-бап вә «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **22:18 «...үзүм шәрбитидин қәтъий ичмәймән»** — грек тилида «... үзүм телиниң мевисиниң шәрбитидин қәтъий ичмәймән». □ **22:19 «Мени әсләп туруш үчүн буниңдин йәңлар»** — грек тилида «мени әсләп туруш үчүн бундақ қилиңлар». ■ **22:19** Мат. 26:26; Мар. 14:22; 1Кор. 11:23,24. □ **22:20 «тамақтин кейинки жам»** — «өтүп кетиш һейт»тики зияпәт дайим бекитилгән алаһидә бир тәртип бойичә өткүзилиду. «Тамақтин кейинки жам» «үчинчи жам» болиду. **«Бу жамдики шарап мениң силәр үчүн төкүлидиған қенимда болған йеңи әһдидур»** — Мәсиһ ейтқан бу «йеңи әһдә» Йәрәмия вә башқа пәйғәмбәрләр арқилиқ Тәвратта вәдә қилинған ажайип «йеңи әһдә»дур («Йәр.» 31:31-34 һәм «Әз.» 36:25-27ни, шундақла Йәрәмиядики «қошумчә сөз»имизниму көрүң). Бу йеңи әһдә «Мәсиһниң қенидидур» дегәнниң интайин чоңқур мәнаси бардур, мошу әһдә Мәсиһниң пүтүн вужуд-һаятиға пүтүлгәнлигини, шундақла әһдини пүткүл инсанийәткә йәткүзүшкә болған қәтъий нийитини көрситиду. ■ **22:21** Мат. 26:23; Мар. 14:18; Юһ. 13:21. ■ **22:22** Зәб. 40:10; Юһ. 13:18; Рос. 1:6.

— Әллардики падишалар қол астидики хәлиқ үстидин буйруқвазлиқ қилип идарә қилиду, уларниң үстидики һоқуқдарлири «хәлиқпәрвәр» дәп атилиду. □ ■
26 Бирақ силәр шундақ болмаңлар; бәлки араңлардики әң мәртивилиги өзини әң кичигидәк һесаплисун вә йетәкчи болғанлар *һәммәйләнгә* хизмәткардәк болсун. ■
27 Ким мәртивилик, дәстиханда олтарғанму яки дәстихандики күткүчиму? Дәстиханда олтарғини әмәсму? Бирақ мән болсам араңларда хизмитиңларда болғучи күткүчидәктурмән.■
28 Силәр болсаңлар, бешимға синақлар кәлгәндә баштин-ахир мән билән биллә һәмраһ болғансиләр.
29 Вә худди Атам маңа падишалиқ һоқуқи бекиткәндәк, мән силәргиму шундақ бекитимән. ■
30 Шуниң билән силәр мениң падишалиғимда мән билән бир дәстиханда йәп-ичисиләр вә тәхтләрдә олтирип, Исраилниң он икки қәбилиси үстидин һөкүм чиқирисиләр.□ ■

Әйсаниң Петрусниң өзидин танидиғанлиғини алдин-ала ейтиши
Мат. 26:31-35; Мар. 14:27-31; Юһ. 13:36-38

31 Рәб йәнә *Петрусқа*:
— «Әй Симон, Симон! Мана, Шәйтан һәммиңларни худди буғдай тасқиғандәк тасқап синашни тилигән. □ ■
32 Лекин етиқатиң йоқимисун дәп саңа дуа қилдим. Әнди сән товва қилип түз йолға қайтқандин кейин, қериндашлириңни мустәһкәмлигин» — деди.
33 — И Рәб, — деди Петрус, — Мән сән билән биллә зинданға ташлинип, биллә өлүмгә беришқа тәйярмән!
34 У униңға: — И Петрус, саңа ейтайки, бүгүн ғораз чиллиғичә, сән «Уни тонумаймән» дәп мәндин үч қетим танисән, деди.□ ■

Униң мухлислирини алаһидә агаһландуруши

35 Андин, у улардин:
— Силәрни һәмянсиз, хурҗунсиз вә кәшсиз *сәпәргә* әвәткинимдә силәрниң бирәр нәрсәңлар кам болуп қалғанму? — дәп сориди. Улар: — Яқ, деди.□ ■

□ **22:25 «Әллардики падишалар қол астидики хәлиқ үстидин буйруқвазлиқ қилип идарә қилиду, уларниң үстидики һоқуқдарлири «хәлиқпәрвәр» дәп атилиду»** — шу чағда вә дунияниң пүткүл тарихида «хәлиқпәрвәр» дәп аталғанлар әмәлийәттә «исми бар, җисми йоқ»лардәк «хәлиқпәрвәр»ниң екси болиду, әлвәттә. Мәсиһниң бу ишни көрсәткәнлиги, етиқатчилар һәтта мошундақ абройниму издимәслиги керәк, һәр қандақ «абройпәрәслик» қилиштин толиму жирақлишиши керәк, дегәнликтур, дәп ойлаймиз. ■ **22:25** Мат. 20:25; Мар. 10:42. ■ **22:26** Луқа 9:48; 1Пет. 5:3. ■ **22:27** Мат. 20:28; Юһ. 13:14; Фил. 2:7. ■ **22:29** Луқа 12:32. □ **22:30 «Исраилниң он икки қәбилиси үстидин һөкүм чиқирисиләр»** — яки «Исраилниң он икки қәбилиси үстидин һөкүмранлиқ қилисиләр». ■ **22:30** Мат. 19:28; Вәһ. 3:21. □ **22:31 «Әй Симон, Симон!»** — Муқәддәс Китапта, бирисиниң бир адәмниң исмини яки бир җайниң намини тәкрар икки қетим чақириши униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини ипадиләп, униң өзигә әзиз екәнлигини көрситиду. **«Шәйтан һәммиңларни худди буғдай тасқиғандәк тасқап синашни тилигән»** — «тилигән» дегән бу сөз Худа Шәйтанниң тәливи бойичә мошундақ қилишиға йол қойғанлиғини көрситиду. ■ **22:31** 1Пет. 5:8. □ **22:34 «бүгүн ғораз чиллиғичә, сән «Уни тонумаймән» дәп мәндин үч қетим танисән»** — «бүгүн» — оқурмәнләрниң есидә барки, Йәһудийлар үчүн «бу күн» «кечә» билән башлиниду. Мәсиһ бу сөзләрни кечидә ейтиду. Шуниң билән у ейтқан вақиәләр әшу кечидә, таң атмайла йүз бериду. Грек тилида униң сөзлири инкар шәклидә ипадилиниду: «Сән бүгүн «уни тонумаймән» дәп үч қетим мәндин танмай туруп ғораз чиллимайду». ■ **22:34** Мат. 26:34; Мар. 14:30; Юһ. 13:38. □ **22:35 «Силәрни һәмянсиз, хурҗунсиз вә кәшсиз сәпәргә әвәткинимдә силәрниң бирәр нәрсәңлар кам болуп қалғанму?»** — 9:3 вә 10:3-4ни көрүң. ■ **22:35** Мат. 10:9; Мар. 6:8; Луқа 9:3.

36 Шуниң билән у уларға: — Лекин һазир һәр кимниң һәмяни болса, уни алсун;
шундақ һәм хуржуни болса, уни алсун вә бир кимниң қиличи болмиса, чапинини
сетип бирдин қилич алсун. □
37 Чүнки мән силәргә шуни ейтайки, *муқәддәс язмиларда*: «У җинайәтчиләр
қатарида санилиду» дәп пүтүлгән сөз мәндә чоқум әмәлгә ашурулиду. Чүнки
мениң тоғрамдики барлиқ ишлар толуқ әмәлгә ашмай қалмайду — деди.□ ■
38 — И Рәб, қариғин, бу йәрдә икки қилич бар екән, деди улар.
— Болди, йетиду! — деди у уларға.□

Әйсаниң Зәйтун теғида дуа қилиши
Мат. 26:36-46; Мар. 14:32-42

39 Андин у чиқип, адити бойичә Зәйтун теғиға йол алди; униң мухлислири
униңға әгишип барди. ■
40 У йәргә йетип барғанда у уларға:
— Аздурулмаслиғиңлар үчүн дуа қилиңлар, — деди.
41 Андин, улардин бир таш етимичә нерирақ берип, тизлинип туруп:■
42 — И Ата, халисаң, бу қәдәһни мәндин елип кәткәйсән. Лекин мениң әмәс, бәлки
Сениң ирадәң ада қилинсун — дәп дуа қилди; □
43 вә асмандин бир пәриштә униңға көрүнүп уни қувәтләндүрди.
44 У қаттиқ азапта толғинип техиму ихласлиқ билән дуа қиливәрди. Буниң билән
униң тәрлири йәргә төкүлгән қан тамчилиридәк чүшүшкә башлиди. ■
45 Андин дуасини түгитип, орнидин туруп, мухлислириниң йениға кәлди.
Уларниң ғәмгә чөкүп һалсизлинип үгдәп қалғанлиғини көрүвиди, уларға:
46 — Ухлап қалғиниңлар немиси? Аздурулуштин сақлиниш үчүн қопуп дуа
қилиңлар, — деди.

Әйсаниң тутқун қилиниши
Мат. 26:47-56; Мар. 14:43-50; Юһ. 18:3-11

47 Униң сөзи техи аяқлашмастинла, бир топ адәмләр пәйда болди. Уларни башлап
кәлгүчи он иккәйләндин бири болған Йәһуда дегән киши еди; у Әйсаға *салам берип*
сөйгили қешиға барди.■
48 Әйса униңға:
— Әй Йәһуда, бир сөйүш билән Инсаноғлини тутуп берәрсәнму? — деди.
49 Вә Әйсаниң әтрапидикиләр немә иш йүз беридиғанлиғини билип йетип: — И
Рәб, қилич билән урайлиму? — деди.

□ **22:36 «лекин һазир һәр кимниң һәмяни болса, уни алсун; шундақ һәм хуржуни болса, уни алсун вә бир кимниң қиличи болмиса, чапинини сетип бирдин қилич алсун»** — бу сирлиқ амма муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **22:37 «У җинайәтчиләр қатарида санилиду»** — яки «У асийлиқ қилғучилар қатарида санилиду». Бу бешарәт «Йәш.» 53:12дә тепилиду. **«мениң тоғрамдики барлиқ ишлар толуқ әмәлгә ашмай қалмайду»** — «мениң тоғрамдики барлиқ ишлар» болса пәқәт Тәвраттики Мәсиһни алдин-ала очуқ ейтқан бешарәтләр болупла қалмай, бәлки Тәвратта Мәсиһни көрситидиған барлиқ буйрулған қурбанлиқлар, әмирләр, бәлгүлимиләр һәмдә Тәвратта хатириләнгән барлиқ тарихий «бешарәтлик вақиәләр»ни өз ичигә алиду. ■ **22:37** Йәш. 53:12; Мар. 15:28. □ **22:38 «И Рәб, қариғин, бу йәрдә икки қилич бар екән»** — мошу хил «қилич» қисқа болуп, йәнә «пичақ» һесапланғили болиду. **«Болди, йетиду! — деди *Әйса* уларға»** — мошу айәт үстидә 37-айәт билән «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **22:39** Мат. 26:36; Мар. 14:32; Юһ. 8:1; 18:1. ■ **22:41** Мат. 26:39; Мар. 14:35. □ **22:42 «бу қәдәһни мәндин елип кәткәйсән»** — «бу қәдәһ» униң алдида туридиған азап-оқубәтләрни көрситиду. Тәвратта «қәдәһ» дәл шу мәнидә болуп, «Зәб.» 74:9, «Йәш.» 51:17, 22, «Йәр.» 25:15 вә башқа көп йәрләрдә Худаниң ғәзивини билдүриду. Шуңа Мәсиһ мошу йәрдә һәммимизниң гуналирини көтирип, Худаниң ғәзивини ичишкә тәйяр туриду. ■ **22:44** Юһ. 12:27; Ибр. 5:7. ■ **22:47** Мат. 26:47; Мар. 14:43; Юһ. 18:3.

50 Вә улардин бири *қиличини көтирип*, баш каһинниң чакириға уруп, оң қулиқини
шиливәтти. □ ■
51 Бирақ Әйса униңға жававән: — Болди, тохта! — деди; у қолини узитип
қулиқиға тәккүзүп, уни сақайтти.
52 Әйса өзини тутқили кәлгән баш каһинлар, пасибан бәглири вә ақсақалларға
қарап:
— Бир қарақчини тутидиғандәк қилич-тоқмақларни көтирип кәпсиләрғу? ■
53 Муқәддәс ибадәтханида һәр күни силәр билән биллә едим, силәр қол
салмидиңлар. Һазир бу силәргә тәвә болған вақит-сааттур вә қараңғулуқниң
һөкүм сүрүшидур — деди.□

Әйсаниң үстидин шикайәт қилиниши вә Петрусниң Әйсадин тениши
Мат. 26:57-58, 69-75; Мар. 14:53-54, 66-72; Юһ. 18:12-18, 25-27

54 Улар Әйсани тутувелип, баш каһинниң өйигә елип келишти. Петрус жирақтин
әгишип маңди. ■
55 Әнди улар һойлиниң оттурисида от йеқип чөрисидә *иссинип* олтарғанда, Петрус
уларниң арисиға кирип олтарди. ■
56 Андин отниң нурида униң олтарғинини көргән бир дедәк униңға тикилип
қарап туруп: — Бу адәмму Әйса билән биллә еди, — деди.
57 Лекин у тенип: — Әй хотун, уни тонумаймән! — деди.
58 Андин узун өтмәй, йәнә бирәйлән уни көрүп: — Сәнму улардин екәнсән, —
деди. Лекин Петрус: — Әй бурадәр, ундақ әмәсмән! — деди.
59 Андин бир саатчә өткәндә башқа бирәйлән: — Дәрһәқиқәт, бу һәм униң билән
биллә еди; чүнки уму Галилийәликтур, — дәп чиң турувалди.□
60 Лекин Петрус:
— Һәй бурадәр, немә дәватқиниңни билмәймән! — деди. Вә униң сөзи
аяқлашмастинла, хораз чиллиди.
61 Әнди Рәб кәйнигә бурулуп, Петрусқа тикилип қарап қойди. Шуниң билән
Петрус Рәбниң сөзини, йәни: «Бүгүн хораз чиллаштин илгири сән мәндин үч
қетим танисән» дегәнлигини ядиға кәлтүрди. ■
62 Вә у ташқириға чиқип қаттиқ жиғлап кәтти.

Әйсаниң алий кеңәшмидә сотлиниши
Мат. 26:67-68; Мар. 14:65

63 Әнди Әйсани тутуп туруватқанлар уни мәсқирә қилишқа вә савап-думбилашқа
башлиди; ■
64 униң көзлирини теңип униңдин: — Сени урған кимду? Қени, бешарәт бәргин!
— дәп сорашти
65 вә униңға буниңдин башқа йәнә нурғун һақарәтләрни яғдурди.

□ **22:50 «...улардин бири қиличини көтирип, баш каһинниң чакириға уруп, оң қулиқини шиливәтти»** — бу намәлум мухлис Петрус еди («Юһ.» 18:10, «Мат.» 26:51, «Мар.» 14:71). ■ **22:50** Мат. 26:51; Мар. 14:47. ■ **22:52** Мат. 26:55; Мар. 14:48. □ **22:53 «һазир бу силәргә тәвә болған вақит-сааттур вә қараңғулуқниң һөкүм сүрүшидур»** — «қараңғулуқниң һөкүм сүрүшидур» — демәк, шу чағда Худа Шәйтанниң күч-қудритини, униң Өзигә вә Мәсиһигә болған нәпритини баш каһинлар вә башқа һөкүмдарлардин ибарәт шу рәзил адәмләр арқилиқ намайән қилишиға йол қойған еди. «1Кор.» 2:8»ни көрүң. ■ **22:54** Мат. 26:57; Мар. 14:53; Юһ. 18:12,24. ■ **22:55** Мат. 26:69; Мар. 14:54,66; Юһ. 18:16,25. □ **22:59 «Дәрһәқиқәт, бу һәм униң билән биллә еди; чүнки уму Галилийәликтур»** — мошу киши Петрусниң Галилийәлик екәнлигини бәлким униң тәләппузи яки болмиса йәрлик кийим-кечигидин билип йәткән болса керәк. ■ **22:61** Мат. 26:34,75; Мар. 14:72; Юһ. 13:38; 18:27. ■ **22:63** Аюп 16:10; Йәш. 50:6; Мат. 26:67; Мар. 14:6; Юһ. 19:3.

66 Таң атқанда, хәлиқ ақсақаллири, йәни баш каһинлар вә Тәврат устазлири жиғилишти. Улар уни өз кеңәшмисигә елип берип ■
67 униңдин: —
Ейтә, сән Мәсиһму? — дәп сорашти.
У уларға жававән:
— Силәргә ейтсамму, қәтъий ишәнмәйсиләр.
68 Силәрдин бирәр соал сорисам, һеч жавап бәрмәйсиләр.
69 Лекин бу вақиттин башлап Инсаноғли һәммигә Қадирниң оң йенида олтириду,
— деди.□ ■
70 — Ундақта, сән Худаниң Оғли екәнсән-дә? — дейишти улар.
У: — Дегиниңлардәк мән шудурмән! — дәп жавап бәрди.□
71 Шуниң билән улар:
— Әнди башқа гувачилиқниң бизгә немә һажити? Чүнки өзимиз униң өз ағзидин чиққинини аңлидуқ! — дейишти.□

23

Әйсаниң валий Пилатусниң алдида сотлиниши
Мат. 27:1-2, 11-14; Мар. 15:1-5; Юһ. 18:28-38

1 Андин *кеңәшмидикиләрниң* һәммиси орнидин турушуп, уни *валий* Пилатусниң алдиға елип беришти.■
2 У йәрдә улар униң үстидин шикайәт қилип:
— Өзини Мәсиһ, йәни падиша дәп атиველип, хәлқимизни аздуруп вә қутритип, Қәйсәргә баж-селиқ тапшурушни тосқан бу адәмни байқап уни туттуқ, — дейишти. □ ■
3 Пилатус униңдин: — Сән Йәһудийларниң падишасимусән? — дәп сориди.
У: — Ейтқиниңдәк, — дәп жавап бәрди.□ ■
4 Андин Пилатус баш каһинлар билән көпчиликкә:
— Бу адәмдин бирәр шикайәт қилғидәк ишни тапалмидим, — деди.

■ **22:66** Зәб. 2:2; Мат. 27:1; Мар. 15:1; Юһ. 18:28. □ **22:69 «һәммигә Қадирниң оң йенида...»** — грек тилида «Худаниң қудритиниң оң тәрипидә». «Зәб.», 109:1ни көрүң. Зәбурдики бу бешарәтлик сөзләр Мәсиһни көрситиду, әлвәттә. Улар өзлири Әйсани сотлаватимиз, дәп ойлатти, лекин әмәлийәттә у Инсаноғли болуп ахир берип уларниң сотчиси болиду. ■ **22:69** Дан. 7:9; Мат. 16:27; 24:30; 25:31; 26:64; Мар. 14:62; Рос. 1:11; 1Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. □ **22:70 «Дегиниңлардәк мән шудурмән!»** — «дегиниңлардәк» грек тилида бу сөзниң «Шундақ, лекин әмәлийәт дәл силәрниң ойлиғиниңлардәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду. □ **22:71 «Әнди башқа гувачилиқниң бизгә немә һажити? Чүнки өзимиз униң өз ағзидин чиққинини аңлидуқ!»** — уларниң Мәсиһгә қаратқан әрз-шикайити: — «Худаниң Оғлимән» дегиниң «күпүрлүк қилғиниң», дегәндин ибарәт еди. Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә һәқиқий «күпүрлүк қилғучи» өлүмгә мәһкүм болуши керәк. Шуңа Мәсиһ өзи ейтқандин кейин уларға «башқа гувалиқ» керәк болмиди! Һалбуки, Йәһудий хәлқи өзлириниң әмәс, бәлки Рим империйәсиниң қануни астида турғачқа, Әйсани өлүмгә мәһкүм қилиш үчүн Рим һакимийити алдида башқа бирәр әрз-шикайәтни тепиши керәк. Бу төвәндики бабта (23:2) көрүниду. ■ **23:1** Мат. 27:2; Мар. 15:1; Юһ. 18:28. □ **23:2 «Қәйсәр»** — Рим императори. **«...хәлқимизни аздуруп вә қутритип, Қәйсәргә баж-селиқ тапшурушни тосқан бу адәмни байқап уни туттуқ»** — «(у) Қәйсәргә баж-селиқ тапшурушни тосқан» дегән шикайәт ялған, әлвәттә. 20:20-26ни көрүң. Шикайәт «сиясий җәһәттики» болуп, үч қисимни өз ичигә алиду: (1) у хәлиқни қутритиватиду, «аммивий тәртип»ни бузди; (2) хәлиқниң баж-селиқ беришигә йол қоймиди; (3) өзини падиша дәп елан қилди (демәк, Рим императориға қарши чиққан). ■ **23:2** Мат. 17:25; 22:21; Мар. 12:17; Луқа 20:25; Рос. 17:7; Рим. 13:7. □ **23:3 «Пилатус униңдин: — Сән Йәһудийларниң падишасимусән? — дәп сориди. У: — Ейтқиниңдәк, — дәп жавап бәрди»** — «Ейтқиниңдәк» грек тилида бу сөзниң «Шундақ, лекин әмәлийәт дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду. ■ **23:3** Мат. 27:11; Мар. 15:2; Юһ. 18:33.

5 Лекин улар техиму қәтъий һалда:
— У Галилийәдин тартип таки бу йәргичә, пүткүл Йәһудийәдиму тәлим бериш билән хәлиқни қутритиду.

Әйса Һерод ханниң алдида

6 Пилатус «Галилийә» дегән сөзни аңлап:
— Бу киши Галилийәликму? — дәп сориди
7 вә униң Һерод *ханниң* идарә килған өлкидин кәлгәнлигидин хәвәр тепип, уни
Һеродқа йоллап бәрди (у күнләрдә Һеродму Йерусалимда еди).■
8 Һерод Әйсани көргәндә интайин хошал болди. Чүнки у узундин бери униңға
даир көп ишларни аңлап, униңдин бир мөҗизә көрүш үмүтидә болуп, уни көрүш пурситини издәвататти.■
9 У Әйсадин көп соалларни сориди, лекин у Һеродқа бир еғизму җавап бәрмиди.
10 Баш каһинлар вә Тәврат устазлири йеқин туруп униң үстидин һә дәп әрз-шикайәт қиливататти.
11 Һерод хан вә униң ләшкәрлири уни харлап мәсқирә қилишип, униңға шаһанә тон-кийим кийдүрүп, уни йәнә Пилатусниң алдиға қайтуруп йоллиди.
12 Мана шу күндин башлап, Пилатус билән Һерод дост болуп қалди; чүнки илгири улар арисида адавәт болған еди.■

Әйсаниң өлүмгә һөкүм қилиниши
Мат. 27:15-26; Мар. 15:6-15; Юһ. 18:39-40; 19:1-16

13 Валий Пилатус баш каһинларни, *Йәһудий* һөкүмдарларни вә халайиқни жиғип,
■
14 уларға:
— Силәр бу адәмниң үстидин «Хәлиқни аздуриду вә қутритиду» дәп шикайәт қилип уни алдимға тартип кәлдиңлар. Мана, мән силәрниң алдиңларда уни сорақ қилғиним билән, униңдин силәр шикайәт қилған җинайәтләрдин бириниму тапалмидим.
15 Һеродму тапмиди; чүнки мән силәрни униң алдиға әвәттим. Мана, униңда
өлүмгә лайиқ һеч қандақ җинайәт йоқ екән. □
16 Шуңа мән уни җазалап, андин қоюп беримән, — деди □
17 (униң һәр қетимлиқ *өтүп кетиш* һейтида, *Йәһудий мәһбуслардин* бирини уларға
қоюп бериш мәҗбурийити бар еди). ■
18 Лекин көпчилик тәңла чуқан селишип:
— Буни йоқитиң! Бизгә Бараббасни қоюп бериң! — дейишти ■
19 (Бараббас болса шәһәрдә топилаң көтәргәнлиги вә қатиллиқ қилғанлиғи үчүн зинданға ташланған мәһбус еди).
20 Шуниң билән Пилатус Әйсани қоюп беришни халап, көпчиликкә йәнә сөз қилғили турди.
21 Лекин улар җававән йәнә чуқан селишип:
— Крестлигин, уни крестлигин! — дәп вақирашти.

■ **23:7** Луқа 3:1. ■ **23:8** Луқа 9:7. ■ **23:12** Рос. 4:27. ■ **23:13** Мат. 27:23; Мар. 15:14; Юһ. 18:38; 19:4. □ **23:15 «Һеродму тапмиди»** — яки «Һерод уни (бизгә) қайтуруветипту». □ **23:16 «Шуңа мән уни җазалап, андин қоюп беримән»** — бу «җазалаш» бәлким қамчилаш болатти. Бу сөзләр оқурмәнләргә ғәлитә туюлиши мүмкин. Бирәвда җинайәт болмиса, немишкә уни җазалайду? Мундақ адаләтсизлик Рим империйәси түзүмидә бәк көп еди. Улар делони сүрүштә қилғандиму адәмни қамчилайтти («Рос.» 22:24ни көрүң). Лекин мошу йәрдә Пилатусниң Әйсани мундақ «қамчилаймән» дейишиниң мәхсити пәқәт Йәһудий чоңларни бир аз рази қилиштин ибарәт еди, халас. ■ **23:17** Мат. 27:15; Мар. 15:6; Юһ. 18:39. ■ **23:18** Рос. 3:14.

22 *Пилатус* үчинчи қетим уларға:
— Немишкә? У зади немә яманлиқ қилған? Мән униңдин өлүмгә лайиқ һеч
җинайәт тапалмидим. Шуниң үчүн мән уни җазалап, қоюп беримән, — деди.□
23 Бирақ улар йәнила һә дәп чуқан селишип: «У крестләнсун!» дәп тәләп қилип
чиң турувалди. Уларниң һәмдә баш каһинларниң чуқанлири ахир күчлүк кәлди.
24 Пилатус уларниң тәливи бойичә ада қилинсун дәп һөкүм чиқарди. ■
25 Вә уларниң тилигинини, йәни топилаң көтириш вә қатиллиқ үчүн зинданға
ташланғанни қоюп берип, Әйсани уларниң хаһишиға тапшуруп бәрди.

Әйсаниң крестлиниши
Мат. 27:32-44; Мар. 15:21-32; Юһ. 19:17-19

26 Вә улар уни елип кетиватқанда, йолда Курини шәһирилик Симон исимлиқ бир
киши сәһрадин келиватātти; улар уни тутувелип, крестни униңға көтәргүзүп,
Әйсаниң кәйнидин маңдурди. □
27 Әйсаниң кәйнидә зор бир топ хәлиқ, шундақла униңға ечинип жиға-зерә
көтиришиватқан аялларму әгишип келиватәтти.
28 Лекин Әйса кәйнигә бурулуп уларға:
— Әй Йерусалимниң қизлири! Мән үчүн жиғлимаңлар, бәлки өзүңлар вә
балилириңлар үчүн жиғлаңлар!
29 Чүнки силәргә шундақ еғир күнләр келидуки, кишиләр: «Туғмаслар, бала
көтәрмигән қосақлар вә емитмигән әмчәкләр бәхитликтур!» — дейишиду.
30 Шу чағда кишиләр тағларға: «Үстимизгә өрүл!», дөңлүкләргә: «үстимизни
яп!» дәп нида қилишиду. □ ■
31 Чүнки адәмләр япйешил дәрәққә шундақ ишларни қилған йәрдә, қуруп кәткән
дәрәққә немә ишлар болар?! — деди.□ ■
32 Икки җинайәтчиму өлүмгә мәһкүм қилинғили униң билән тәң елип келингән
еди. ■
33 Вә улар «баш сүйәк» дәп аталған җайға кәлгәндә, у йәрдә уни вә йәнә икки
җинайәтчини, бирини униң оң йенида вә йәнә бирини сол йенида крестқә тартти.
□ ■
34 Әйса:
— И Ата, уларни кәчүргин, чүнки улар өзиниң немә қиливатқанлиғини
билмәйду, — деди.
Ләшкәрләр чәк ташлап, униң кийимлирини бөлүшувалди. ■

□ **23:22 «шуниң үчүн мән уни җазалап, қоюп беримән»** — 16-айәттики изаһатни көрүң. ■ **23:24** Мат. 27:26; Мар. 15:15; Юһ. 19:16. □ **23:26 «Вә улар уни елип кетиватқанда, йолда Курини шәһирилик Симон исимлиқ бир киши сәһрадин келиватәтти; улар уни тутувелип, крестни униңға көтәргүзүп, Әйсаниң кәйнидин маңдурди»** — башқа Инҗил баянлиридин билимизки, буниң сәвәви Әйсаниң һалсирап кәткәнлигидин еди «Мат.» 27:32, «Мар.» 15:21 вә изаһатларни көрүң. □ **23:30 «Шу чағда кишиләр тағларға: «Үстимизгә өрүл!», дөңлүкләргә: «үстимизни яп!» дәп нида қилишиду»** — Худаниң ғәзиви шунчә дәһшәтлик болидуки, кишиләр униңдин қечиш үчүн һәр қанчә қорқунучлиқ амал-чарә болсиму, халайду. «Һош.» 10:8 вә «Вәһий» 6:16ни көрүң. ■ **23:30** Йәш. 2:19; Һош. 10:8; Вәһ. 6:16; 9:6. □ **23:31 «Чүнки адәмләр япйешил дәрәққә шундақ ишларни қилған йәрдә, қуруп кәткән дәрәққә немә ишлар болар?!»** — бу сирлиқ бешарәт бәлким: «Мән гунасиз, меһриван болуп Худаниң җаза қураллири болған чәтәлликләрниң қолида шунчә көп азап тартқан йәрдә, кәлгүсидә силәрдәк гунаға патқанларни улар қандақ җазалар?» дегәндәк. ■ **23:31** Йәр. 25:29; 1Пет. 4:17. ■ **23:32** Юһ. 19:18. □ **23:33 ««баш сүйәк» дәп аталған җай»** — «баш сүйәк» грек тилида «Калварий», ибраний тилида «Голгота». ■ **23:33** Мат. 27:33,38; Мар. 15:22; Юһ. 19:18. ■ **23:34** Зәб. 21:19; Мат. 27:35; Мар. 15:24; Юһ. 19:23; Рос. 7:60; 1Кор. 4:12.

35 Халайиқ қарап туратти, Йәһудий һөкүмдарларму йенида туруп униңға
димиғини қеқип мәсқирә қилип: Башқиларни қутқузуптикән! Әгәр у растин
Худаниң Мәсиһи, Униң талливалғини болса, өзини қутқузуп бақсун! — дейишти.
36 Ләшкәрләрму уни мәсқирә қилишип, йениға берип униңға сиркә тәңләп:
37 — Әгәр сән Йәһудийларниң Падишаси болсаң, өзүңни қутқузуп бақ! —
дейишти.
38 Униң үстидики *тахтайға* грекчә, латинчә вә ибранийчә һәрипләр билән: «Бу
киши Йәһудийларниң Падишасидур» дәп йезип қоюлған еди.□ ■
39 Униң билән биллә крестқә тартилған икки җинайәтчиниң бири уни
һақарәтләп:
— Сән Мәсиһ әмәсмидиң? Әнди өзүңниму, бизниму қутқузә! — деди.
40 Бирақ йәнә бири униң гепигә тәнбиһ берип: Сән өзүң охшаш һөкүмниң тегидә
туруп Худадин қорқмамсән?
41 Бизниң җазалинишимиз һәқлиқ, чүнки өз қилмишлиримизниң тегишлик
җазасини тарттуқ; лекин бу киши һеч қандақ натоғра иш қилмиғанғу! — дәп
җавап бәрди.
42 Андин, у Әйсаға:
— И Рәб, падишалиғиң билән кәлгиниңдә, мени яд қилғин, — деди.
43 Әйса униңға: — Бәрһәқ, мән саңа ейтайки, бүгүн сән мән билән биллә җәннәттә
болисән, — деди.□

Әйсаниң өлүми
Мат. 27:45-56; Мар. 15:33-41; Юһ. 19:28-30

44 Һазир алтинчи саат болуп, пүтүн зиминни тоққузинчи сааткичә қараңғулуқ
басти. □ ■
45 Қуяш нурини бәрмиди вә ибадәтханиниң пәрдиси тосаттин оттурисидин
житилип икки парчә болуп кәтти. □ ■
46 Әйса қаттиқ аваз билән нида қилғандин кейин: — И Ата! Роһумни қолуңға
тапшурдум, — деди-дә, тиниқи тохтап, җан үзди.□ ■
47 У йәрдә турған йүз беши йүз бәргән ишларни көрүп: — Бу адәм һәқиқәтән дурус
адәм екән! — дәп Худани улуқлиди.■
48 Вә бу мәнзирини көрүшкә жиғилған барлиқ хәлиқ йүз бәргән ишларни көрүп
көкрәклиригә уруп өйлиригә қайтишти.
49 Вә уни тонуйдиған барлиқ кишиләр вә Галилийәдин униңға әгишип кәлгән
аяллар жирақта туруп, бу вақиәләргә қарап турди.

□ **23:38 «Униң үстидики тахтайға грекчә, латинчә вә ибранийчә һәрипләр билән: «Бу киши Йәһудийларниң Падишасидур» дәп йезип қоюлған еди»** — римлиқлар бу сөзләрни Әйсани мәсқирә қилиш үчүн язған, әлвәттә. Шүбһисизки, Пилатус бу арқилиқ **Йәһудийларниму** мәсқирә қилмақчи яки әйиплимәкчи болған; бирақ Худа болса бу арқилиқ һәқиқий әһвални көрсәткән («Юһ.» 19:19-22ни, «Зәб.» 75:11ни көрүң). ■ **23:38** Мат. 27:37; Мар. 15:26; Юһ. 19:19. □ **23:43 «Бәрһәқ, мән саңа ейтайки, бүгүн сән мән билән биллә җәннәттә болисән»** — Рәбниң: «сән **«бүгүн»** мән билән биллә **җәннәттә** болисән» дегән мошу сөзи бәзиләрниң: «Әйса өлгәндин кейин дозаққа чүшкән» дегән бидъәт тәлиминиң толиму хата екәнлигини көрситиду. Биз «қошумчә сөз»имиздә бу тоғрилиқ азрақ тохтилимиз. □ **23:44 «алтинчи саат... тоққузинчи саат»** — «алтинчи саат» чүш болуп, «тоққузинчи саат» чүштин кейин саат үч. Йәһудийлар вақитни әтигән саат алтидин башлап һесаплайтти (мәсилән, уларда «биринчи саат» биздә саат йәттә болатти). ■ **23:44** Мат. 27:45; Мар. 15:33. □ **23:45 «ибадәтханиниң пәрдиси тосаттин оттурисидин житилип икки парчә болуп кәтти»** — «Мат.» 27:51дики изаһатни көрүң. ■ **23:45** Мат. 27:51; Мар. 15:38. □ **23:46 «Әйса... тиниқи тохтап, җан үзди»** — яки «Әйса... роһини чиқарди». Грек тилида «роһ» вә «тиниқ» бир сөз билән ипадилиниду. «Зәб.» 30:6ни көрүң. Мошу айәттики биринчи «қаттиқ аваз билән нида қилиш»и бәлким «Юһ.» 19:30дә хатириләнгән. ■ **23:46** Зәб. 30:6; Мат. 27:50; Мар. 15:37; Юһ. 19:30; Рос. 7:59. ■ **23:47** Мат. 27:54; Мар. 15:39.

Әйсаниң дәпнә қилиниши
Мат. 27:57-61; Мар. 15:42-47; Юһ. 19:38-42

50-51 Вә мана шу йәрдә кеңәшмидикиләрдин Йүсүп исимлиқ бири бар еди. У өзи
ақкөңүл вә адил адәм болуп, уларниң мәслиһәтигә вә қилғиниға қошулмиған
еди. Өзи Йәһудийә өлкисидики Ариматия дегән бир шәһәрдин болуп, Худаниң
падишалиғини тәлмүрүп күтәтти. ■
52 У өзи Пилатусниң алдиға берип Әйсаниң җәситини беришни тәләп қилди;
53 Вә уни кресттин чүшүрүп канап билән кепәнләп, қорам таштин оюп ясалған,
һеч ким қоюлмиған бир қәбиргә дәпнә қилди. ■
54 Бу «тәйярлиқ күни» болуп, шабат күни йеқинлишип қалған еди. □
55 Вә униң билән Галилийәдин кәлгән аяллар *Йүсүпкә* әгишип, қәбирни вә униң
җәсәтиниң қандақ қоюлғинини көрди. ■
56 Андин йенип берип әтирләр вә хуш пурақлиқ буюмларни тәйяр қилди вә
Тәвраттики әмир бойичә шабат күни арам елишти.□

24

Әйсаниң тирилиши
Мат. 28:1-10; Мар. 16:1-8; Юһ. 20:1-10

1 Әнди һәптиниң биринчи күнидә таң юрай дәп қалғанда, аяллар өзлири
тәйярлиған әтирләрни елип, қәбиргә кәлди.□ ■
2 Улар қәбирниң ағзидики ташниң домилитиветилгәнлигини көрди;
3 вә қәбиргә кирип қаривиди, Рәб Әйсаниң җәсити йоқ туратти.
4 Вә шундақ болдики, улар буниңдин патипарақ болуп турғанда, мана, нур чақнап
туридиған кийимләрни кийгән икки зат уларниң йенида туюқсиз пәйда болди.□
5 Аяллар қаттиқ вәһимгә чүшүп, йүзлирини йәргә йеқишти. Икки зат уларға: —
Немә үчүн тирик болғучини өлгәнләрниң арисидин издәйсиләр?
6-7 У бу йәрдә әмәс, бәлки у тирилди! У техи Галилийәдә турған вақтида,
униң силәргә немини ейтқинини, йәни: «Инсаноғлиниң гунакар адәмләрниң
қолиға тапшурулуп, крестлинип, үчинчи күни қайта тирилиши муқәррәрдур»
дегәнлирини әсләп беқиңлар! — деди.■
8 Вә улар униң *дәл* шундақ дегинини есигә елишти;■

■ **23:50-51** Мат. 27:57; Мар. 15:43; Юһ. 19:38. ■ **23:53** Мат. 12:40; 26:12; 27:59; Мар. 15:46; Йәш.53:9 □ **23:54 «Бу «тәйярлиқ күни» болуп, шабат күни йеқинлишип қалған еди»** — «тәйярлиқ күни» шабат күни (дәм елиш күни, шәнбә күни)ниң һарпа күнидур. Дәм елиш күнидә кишиләрниң «иш қилмаслиқ»и үчүн һарпа күнидә тамақ етилиши вә башқа керәклик хизмәтләрни алдин-ала қиливелиши керәк еди — шуңа алдинқи күни «тәйярлиқ күни» дәп атилатти. Тәврат календари бойичә «петир нан һейти»ниңму биринчи күни («Нисан», йәни 1-айниң -15-күни) «шабат күни» дәп һесаплиниши керәк еди («Лав.» 23:6-7). Шуңа униң һарпа күниму «тәйярлиқ күни» дәп атилатти. Бу «Нисан» айниң 14-күни еди. Шабат күни Йәһудийлар арисида һәптиниң барлиқ күнлиригә охшашла кәчқурун башлиниду. ■ **23:55** Луқа 8:2. □ **23:56 «*аяллар* әтирләр вә хуш пурақлиқ буюмларни тәйяр қилди»** — «буюмлар» — яки «мәлһәмләр». Бу буюмларниң ишлитилишиниң мәхсити җәсәтниң үстигә чечип униң чирип кетишини астилитиштин ибарәт еди. □ **24:1 «һәптиниң биринчи күни»** — яки «шабаттин кейинки күн», йәни йәкшәнбә. Башқа бир хил тәрҗимиси ««һәптиләр»ниң биринчи күни». «Петир нан һейти»дин «орма һейти»ғичә 7 һәптә, йәни 49 күн санилиши керәк. Бу вақит «һәптиләр» дәп атилиду, «орма һейти» бәзидә «һәптиләр һейти» дәпму атилиду. ■ **24:1** Мат. 28:1; Мар. 16:1; Юһ. 20:1. □ **24:4 «нур чақнап туридиған кийимләрни кийгән икки зат»** — «икки зат» грек тилида «икки әр киши». Булар пәриштиләр болса керәк. ■ **24:6-7** Мат. 16:21; 17:22; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 9:22; 18:31. ■ **24:8** Юһ. 2:22.

9 вә қәбирдин қайтип, бу ишларниң һәммисини он бирәйләнгә, шундақла қалған
мухлисларниң һәммисигә йәткүзди. ■
10 Расулларға бу ишларни йәткүзгүчиләр болса Магдаллиқ Мәрйәм, Йоанна вә
Яқупниң аниси Мәрйәм һәмдә улар билән биллә болған башқа аяллар еди.
11 Лекин *аялларниң бу ейтқанлири* уларға әпсанидәк билинди, улар уларниң
сөзлиригә ишәнмиди.
12 Бирақ Петрус орнидин туруп, қәбиргә жүгүрүп барди. У еңишип қәбир
ичигә қаривиди, ялғуз канап кепәнликниң тилим-тилим парчилирини көрүп,
йүз бәргән ишларға тәәҗҗуплинип өйгә қайтип кәтти.■

Емаюс йезисиға баридиған йолда меңиватқан сирлиқ мусапир
Мар. 16:12-13

13 Вә мана, шу күндә улардин иккилән Йерусалимдин он бир чақирим
жирақлиқтики Емаюс дегән кәнткә кетип баратти. □ ■
14 Улар йүз бәргән барлиқ ишлар тоғрисида сөзлишип кетивататти.
15 Вә шундақ болдики, улар сөзлишип-мулаһизилишип кетиватқанда, мана Әйса
өзи уларға йеқинлишип келип, улар билән биллә маңди; ■
16 лекин уларниң көзлири уни тонуштин тутулди.
17 У улардин: — Кетиветип немә ишлар тоғрилиқ муназирә қилишиватисиләр?
— дәп сориди. Улар қайғулуқ қияпәттә тохтап,
18 улардин Клийопас исимлиқ бири җавап берип: — Йерусалимда турупму, мошу
күнләрдә шу йәрдә йүз бәргән вақиәләрдин бирдин-бир хәвәр тапмиған мусапир
сән охшимамсән?! — деди.
19 Вә у улардин: — Немә вақиәләр болди? — дәп сориди.
«Насарәтлик Әйсаға мунасивәтлик вақиәләр!» — деди улар, — «У өзи Худаниң
алдидиму, барлиқ хәлиқниң алдидиму әмәлдә вә сөздә қудрәтлик бир пәйғәмбәр
болуп, ■
20 баш каһинлар вә һөкүмдарлиримиз уни өлүм һөкүмигә тапшуруп, крестләтти.
21 Биз әслидә уни Исраилға һәмҗәмәт болуп азат қилидиған зат екән, дәп үмүт
қилған едуқ. Лекин ишлар шундақ болди, һазир бу вақиәләр йүз бәргинигә
үчинчи күн болди; □ ■
22 йәнә келип, аримиздики бир нәччә аял һәм бизни һаң-таң қалдурувәтти.
Чүнки улар бүгүн таң сәһәрдә қәбиргә бериптикән, ■
23 униң җәситини тапалмай қайтип келип: «Бизгә бир нәччә пәриштә ғайипанә
көрүнүштә аян болуп, «У тирик!» деди» дәп ейтипту.
24 Буниң билән аримиздин бир нәччәйлән қәбиргә берип, әһвалниң дәл
аялларниң ейтқинидәк екәнлигини байқапту. Лекин уни уларму көрмәпту».
25 Әйса уларға:
— Әй наданлар, пәйғәмбәрләрниң ейтқанлириниң һәммисигә ишинишкә қәлби
галлар!
26 Мәсиһниң өзигә хас шан-шәривигә кириштин бурун, мошу җапа-
мушәққәтләрни бешидин өткүзүши муқәррәр әмәсмиди? — деди.■

■ **24:9** Мат. 28:8; Мар. 16:10. ■ **24:12** Юһ. 20:3, 6. □ **24:13 «он бир чақирим»** — грек тилида «атмиш стадийон» — бир стадийон тәхминән 185 метр келиду. ■ **24:13** Мар. 16:12. ■ **24:15** Мат. 18:20; Луқа 24:36. ■ **24:19** Луқа 7:16; Юһ. 4:19; 6:14. □ **24:21 «Биз әслидә уни Исраилға һәмҗәмәт болуп азат қилидиған зат екән, дәп үмүт қилған едуқ»** — «һәмҗәмәт-азат қилғучи» яки «һәмҗәмәт-қутқузғучи» тоғрилиқ «Аюп» 19:25 вә изаһат, шундақла «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **24:21** Рос. 1:6. ■ **24:22** Мат. 28:8; Мар. 16:10; Юһ. 20:18. ■ **24:26** Йәш. 50:6; 53:5; Фил. 2:7; Ибр. 12:2; 1Пет. 1:11.

27 Андин пүтүн Тәврат-Зәбурдин, Муса вә башқа барлиқ пәйғәмбәрләрниң
язмилиридин башлап у өзи һәққидә алдин пүтүлгәнлирини уларға шәрһ берип
чүшәндүрди.■
28 Улар баридиған кәнткә йеқинлашқанда, у жирақрақ бир йәргә баридиғандәк
туратти.
29 Лекин улар уни тутувелип:
— Кәч кирип қалди, һелила күн олтириду. Биз билән биллә қонуп қалғин, — дәп
өтүнди. Шуниң билән у улар билән қонғили өйгә кирди. ■
30 Вә шундақ болдики, у улар билән дәстиханда олтарғанда, нанни қолиға елип,
Худаға тәшәккүр ейтти, андин нанни уштуп уларға тутти. □
31 Уларниң көзлири шуан ечилип, уни тонуди; шуниң билән у уларниң алдидин
ғайип болди.
32 Улар бир-биригә:
— У йолда биз билән параңлишип, бизгә муқәддәс язмиларға шәрһ бәргәндә,
жүрәк-бағримиз гоя оттәк янмидиму?! — дейишти.
33-34 Вә улар шу һаман туруп Йерусалимға қайтип кәлди. Улар иккиси он
бирәйлән билән уларниң һәмраһлириниң бир йәргә жиғилип турғининиң
үстигила чүшти, улар: «Рәб растин тирилипту. У Симонға көрүнүпту!»
дейишиватапти. □
35 Шуниң билән улар иккиләнму йолда йүз бәргән ишларни вә у нанни
уштуватқанда униң өзлиригә қандақ тонулғинини көпчиликкә сөзләп бәрди.

Әйсаниң мухлислириға йәнә көрүнүши
Мат. 28:16-20; Мар. 16:14-18; Юһ. 20:19-23; Рос. 1:6-8

36 Вә улар бу ишлар үстидә сөзлишиватқанда, *Әйса* өзи тосаттин уларниң
оттурисида пәйда болуп:
— Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай! — деди.□ ■
37 Улар бирәр роһни учраттуқму немә, дәп хиял қилип, алақзадә болушуп
вәһимигә чүшти.
38 У уларға:
— Немигә шунчә алақзадә болуп кәттиңлар? Немишкә қәлбиңларда шәк-гуман
чиқип туриду?
39 Қоллиримға вә путлиримға қарап беқиңлар! Мениң өзүм екәнлигимни
билиңлар! Мени тутуп көрүңлар, роһниң әт билән сүйиги йоқ, лекин мәндә
барлиғини көрисиләр, — деди.
40 Вә шундақ дегәч уларға пут-қолини көрсәтти.
41 Улар хушлуқтин *көзлиригә* ишәнгүси кәлмәй һәйрануһәс турғинида у улардин:
— Силәрниң бу йәрдә йегидәк нәрсәңлар барму? — дәп сориди. ■
42 Улар бир парчә белиқ кавиви вә бир парчә һәсәл көнигини униңға сунувиди,
43 у елип уларниң алдида йеди.
44 Андин у уларға:
— Мана бу мән силәр билән болған вақтимда силәргә ейтқан: «Муса хатирилигән
Тәврат қануни, пәйғәмбәрләрниң язмилири вә Зәбурда мениң тоғрамда

■ **24:27** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:15; Зәб. 131:11; Йәш. 7:14; 9:5; 40:10; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; 37:24-25; Дан. 9:24; Мик. 7:20. ■ **24:29** Яр. 19:3; Рос. 16:15; Ибр. 13:2. □ **24:30 «у улар билән дәстиханда олтарғанда, нанни қолиға елип, Худаға тәшәккүр ейтти, андин нанни уштуп уларға тутти»** — «нан уштуш» адәттә буни меһман әмәс, бәлки саһибхана қилиши керәк еди. □ **24:33-34 «улар шу һаман туруп Йерусалимға қайтип кәлди»** — грек тилида «улар шу сааттила туруп Йерусалимға қайтип кәлди». □ **24:36 «Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай!»** — ибраний тилида «шалом әләйкум», әрәб тилида «әссаламуәләйкум» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **24:36** Мар. 16:14; Юһ. 20:19; 1Кор. 15:5. ■ **24:41** Юһ. 21:10.

пүтүлгәнниң һәммиси чоқум әмәлгә ашурулмай қалмайду» дегән сөзлирим әмәсму? — деди.■
45 Шуниң билән у муқәддәс язмиларни чүшиниши үчүн уларниң зеһинлирини ачти
46 вә уларға мундақ деди:
— *Муқәддәс язмиларда* шундақ алдин пүтүлгәнки вә шу иш Мәсиһниң өзигә тоғра кәлдики, у азап чекип, үчинчи күнидә өлгәнләр арисидин тирилиду, ■
47 андин униң нами билән «Товва қилиңлар, гуналарниң кәчүрүмигә муйәссәр болуңлар» дегән хәвәр Йерусалимдин башлап барлиқ әлләргә җакалиниду. ■
48 Силәр әнди бу ишларға гувачидурсиләр.
49 Вә мана, мән Атамниң вәдә қилғинини вуҗудуңларға әвәтимән. Лекин силәр жуқуридин чүшидиған күч-қудрәт билән кийгүзүлгичә, шәһәрдә күтүп туруңлар».□ ■

Әйсаниң асманға көтирилиши
Мар. 16:19-20; Рос. 1:9-11

50 Вә у уларни Бәйт-Ания йезисиғичә башлап барди вә қоллирини көтирип уларни бәрикәтлиди. ■
51 Вә шундақ болдики, уларни бәрикәтлигәндә у улардин айрилип асманға көтирилди. ■
52 Улар униңға сәҗдә қилишти вә зор хошал-хурамлиқ ичидә Йерусалимға қайтип келип,
53 һәрдайим ибадәтханида туруп Худаға шүкүр-сана оқушуп турди.□

■ **24:44** Мат. 16:21; 17:22; 20:18; Мар. 8:31; 9:31; 10:33; Луқа 9:22; 18:31; 24:6. ■ **24:46** Зәб. 15:10; 12:7. 23; Рос. 17:3. ■ **24:47** Рос. 13:38; 1Юһа. 2:12. □ **24:49 «мән Атамниң вәдә қилғинини вуҗудуңларға әвәтимән»** — «Атамниң вәдә қилғини» Өзиниң Муқәддәс Роһи. Худа уларни «қудрәт билән кийгүзиду». **«Лекин силәр жуқуридин чүшидиған күч-қудрәт билән кийгүзүлгичә, шәһәрдә күтүп туруңлар»** — «шәһәр» — Йерусалим. ■ **24:49** Юһ. 14:26; 15:26; 16:7; Рос. 1:4. ■ **24:50** Рос. 1:12. ■ **24:51** Мар. 16:19 Рос. 1:9. □ **24:53 «...вә шундақ болдики, *у*** уларни бәрикәтлигәндә у улардин айрилип асманға көтирилди... ***улар*** һәрдайим ибадәтханида туруп Худаға шүкүр-сана оқушуп турди» — бу 36-53-айәтләргә қариғанда, бу Мәсиһниң мухлислириға ахирқи көрүнүши еди. Бирақ униң тирилишини баян қилидиған башқа хатириләр билән селиштурғанда, бу биринчи йәкшәнбидики көрүнүштин кейин Әйса йәнә бир нәччә қетим мухлислириға аян болди. Луқаниң бу хатириси Әйсаниң мухлисларға биринчи күнидики көрүнишлиридин бирақла қириқинчи күнидики көрүнүшигә атлап өткән болса керәк (45-айәттә яки 50-айәттә «атлап өтиду»). Шуңа Инҗилдики «төрт баян»да һеч қандақ зит йәрләр йоқ, дәп қараймиз. «Луқа»ниң давами «Расулларниң паалийәтлири»дур, әлвәттә.

Юһанна

«Йуһанна баян қилған хуш хәвәр» •••• Әйса Мәсиһниң әйни салаһийити — «Худаниң Калами»дур

1 Муқәддәмдә «Калам» бар еди; Калам Худа билән биллә еди һәм Калам Худа еди.□ ■
2 У муқәддәмдә Худа билән биллә еди.■
3 У арқилиқ барлиқ мәвҗудатлар яритилди вә барлиқ яритилғанларниң һеч бири униңсиз яритилған әмәс.□ ■
4 Униңда һаятлиқ бар еди вә шу һаятлиқ инсанларға нур елип кәлди.□ ■
5 Вә нур қараңғулуқта парлайду вә қараңғулуқ болса нурни һеч бесип чүшәлигән әмәс.□ ■
6 Бир адәм Худадин кәлди. Униң исми Йәһя еди.□ ■
7 У гувалиқ бериш үчүн, йәни һәммә инсан өзи арқилиқ ишәндүрүлсун, дәп нурға гувачи болушқа кәлгән еди.
8 *Йәһяниң* өзи шу нур әмәс, бәлки пәқәт шу нурға гувалиқ беришкә кәлгән еди.
9 Һәқиқий нур, йәни пүткүл инсанни йорутқучи нур дунияға келиватқан еди.□ ■
10 У дунияда болған вә дуния у арқилиқ барлиққа кәлтүрүлгән болсиму, лекин дуния уни тонумиди. ■
11 У өзиниңкиләргә кәлгән болсиму, бирақ уни өз хәлқи қобул қилмиди. □

□ **1:1 «Муқәддәмдә»** — башқа бир ипадилиниши «һәммидин бурун» («аләм яритилиштин бурунла») Калам (аллиқачан) бар еди». **«Калам»** — «сөз», шундақла «Худаниң сөзи» дегән мәнидә болуп, Әйсаниң бир намидур; көрситидиған мәнаси интайин чоңқурдур. «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«Калам Худа билән биллә еди...»** — Мошу йәрдики «билән биллә» дегән грек тилида йәнә «интайин йеқин мунасивәттә», «(Худаға) қарап уни сөйидиған» дегән мәнинему пуритиду. **«һәм Калам Худа еди»** — бу муһим баян каламниң Худалиқ тәбиитини көрситиду. ■ **1:1** Пәнд. 8:22; Кол. 1:17; 1Юһа. 1:1, 2. ■ **1:2** Юһ. 17:5.

□ **1:3 «У арқилиқ барлиқ мәвҗудатлар яритилди вә барлиқ яритилғанларниң һеч бири униңсиз яритилған әмәс»** — бу йәрдә көздә тутулғини Калам өзи һеч яритилған әмәс, бәлки әзәлдин Худа билән биллә мәвҗут екәнлигидур. «Яритилған» грек тилида, мошу йәрдә «барлиққа кәлтүрүлгән» «вуҗудқа кәлтүрүлгән» дегән сөз билән ипадилиниду. Шуниңдәк башқа хил ипадилиниши: — «һәммә нәрсә униң вастиси билән болди вә болған нәрсиләрдин һеч бири униңсиз болмиди». ■ **1:3** Яр. 1:3; Зәб. 32:6; Әф. 3:9; Кол. 1:16; Ибр. 1:2. □ **1:4 «шу һаятлиқ инсанларға нур елип кәлди»** — яки «шу һаятлиқ инсанларниң нури еди». ■ **1:4** Юһ. 5:26; 8:12; 9:5; 12:46; 1Юһа. 1:5; 2:8-11; 5:11. □ **1:5 «қараңғулуқ болса нурни һеч бесип чүшәлигән әмәс»** — мошу сөз икки бислиқ сөз болуп, йәни «қараңғулуқ болса нурни һеч чүшәнгән әмәс» яки «қараңғулуқ болса нурни қобул қилған әмәс» дегәнниму билдүриду. ■ **1:5** Юһ. 3:19. □ **1:6 «Бир адәм Худадин кәлди»** — грек тилида «Бир адәм Худадин әвәтилди». **«Униң исми Йәһя еди»** — Йәһя пәйғәмбәрни көрситиду. «Йәһя» дегән исим грек тилида һәм ибраний тилида «Юһанна» — «Пәрвәрдигарниң меһри-шәпқити» дегән мәнини билдүриду. ■ **1:6** Мал. 3:1; Мат. 3:1; Мар. 1:2, 4; Луқа 3:3; 7:27; Юһ. 1:33. □ **1:9 «Һәқиқий нур, йәни пүткүл инсанни йорутқучи нур дунияға келиватқан еди»** — «келиватқан еди» дегәнни қандақ йол билән чүшәнгили болиду? Бизниңчә, бу бир җәрянни көрситиду — йәни бәлким авал Мәрйәмниң балиятқусиға пәйда болуп, туғулуп андин Йәһя пәйғәмбәрниң өзигә болған гувалиғи билән өзиниң хизмитикә кириш җәряни арқилиқ «келиватәтти». Башқа бир хил тәрҗимиси «Бу болса дунияға келидиған һәр бир инсанни йорутидиған һәқиқий нурдур». ■ **1:9** Юһ. 8:12; 9:5; 12:46. ■ **1:10** Ибр. 1:2; 11:3. □ **1:11 «У өзиниңкиләргә кәлгән болсиму, бирақ уни өз хәлқи қобул қилмиди»** — «өзиниңкиләр» дегәнлик аләм вә униңда бар болған нәрсиләрниң һәммисини көрситиду. Һәммиси Мәсиһниңкидур, чүнки Худа аләмниң һәммисини у арқилиқ яратқан еди, шундақла униң башқурушиға тапшурған еди. **«өз хәлқи»** — Исраил хәлқи, йәни Йәһудий хәлқи, грек тилида «өзидикиләр» билән ипадилиниду.

12 Шундақтиму, у өзини қобул қилғанлар, йәни өз намиға етиқат қилғанларниң
һәммисигә Худаниң пәрзәнти болуш һоқуқини ата қилди. ■
13 Уни қобул қилған мошулар я қандин, я әтләрдин, я инсан ирадисидин әмәс,
бәлки Худадин төрәлгән болиду.□
14 Калам инсан болди һәм аримизда маканлашти вә биз униң шан-шәривигә
қаридуқ; у шан-шәрәп болса, Атиниң йенидин кәлгән, меһри-шәпқәт вә
һәқиқәткә толған бирдин-бир йеганә Оғлиниңкидур. □ ■
15 (Йәһя униңға гувалиқ берип: — Мана, мән *силәргә*: «Мәндин кейин кәлгүчи
мәндин үстүндур, чүнки у мән дунияға келиштин бурунла болған еди» дегиним
дәл мошу кишидур! — дәп жар қилди) □ ■
16 Чүнки һәммимиз униңдики толуп ташқанлардин илтипат үстигә илтипат
алдуқ.□ ■
17 Чүнки Тәврат қануни Муса *пәйғәмбәр* арқилиқ йәткүзүлгән еди; лекин меһри-
шәпқәт вә һәқиқәт Әйса Мәсиһ арқилиқ йәткүзүлди. □ ■
18 Худани һеч ким көрүп баққан әмәс; бирақ Атиниң қучиғида турғучи, йәни
бирдин-бир Оғул Уни аян қилди.□ ■

■ **1:12** Йәш. 56:5; Рим. 8:15; Гал. 3:26; 2Пет. 1:4; 1Юһа. 3:1. □ **1:13 «Уни қобул қилған мошулар я қандин, я әтләрдин, я инсан ирадисидин әмәс, бәлки Худадин төрәлгән болиду»** — (1) «қандин ... төрәлгән әмәс» (грек тилида «қанлардин әмәс») — демәк, мәлум бир милләттин болғанлиғидин әмәс. Мәсилән, бәзи адәмләр: «Мән Худа алаһидә таллиған хәлиқ болған Йәһудийлардин (яки «каһин аилиси» қатарлиқлардин) болғачқа Худаниң пәрзәнтимән» дәп хата ойлайду («Рос.» 17:26ни көрүң). (2) «әтләрдин ... төрәлгән әмәс» — бизниңчә бу ибарә инсанниң өз тиришиш-тирмишишлирини көрситиду. Мәсилән көп адәмләр: «Мән Худаниң Муса пәйғәмбәргә чүшүргән қануниға әмәл қилишқа тиришип, Худаниң пәрзәнти болимән» дәп хата ойлайду. «римлиқларға»дики «кириш сөз»имиздики «әтләр» тоғрилиқ изаһатимизни көрүң. (3) «инсанниң (грек тилида «әркәк инсан»ниң) хаһишидин ... төрәлгән әмәс» — демәк, һәр қандақ бир инсан (мәйли пәйғәмбәр, мәйли каһин мәйли жамаәттики бирәр әрбаб болушидин қәтъийнәзәр), башқа бир инсанни Худаниң пәрзәнти қилалмайду. Униңдин башқа, һеч ким «өз ирадиси билән» өзини Худаниң пәрзәнти қилалмайду. (4) «Худадин төрилиш», йәни «қайта туғулуш» тоғрилиқ 3:1-22-айәтни көрүң. □ **1:14 «Калам инсан болди»** — «инсан» мошу йәрдә «әт егиси» яки «тән» билән ипадилиниду. **«Калам инсан болди һәм аримизда маканлашти»** — грек тилида «Калам тән (әт) болди вә аримизда чедир тикти». «Чедир» дегән сөз мошу йәрдә шүбһисизки, Әйсаниң инсанларниң арисида һазир болуши Муса пәйғәмбәрниң дәвридә Худа Өзиниң «муқәддәс чедир»ида туруп, Өз хәлқи арисида һазир болғиниға охшаш екәнлигини көрситиду. **«биз униң шан-шәривигә қаридуқ; у шан-шәрәп болса, Атиниң йенидин кәлгән, меһри-шәпқәт вә һәқиқәткә толған бирдин-бир йеганә оғлиниңкидур»** — «Ата» мошу йәрдә ХудаАтини көрситиду, әлвәттә. ■ **1:14** Йәш. 7:14; Мат. 1:16; 17:2; Луқа 1:31; 2:7; Кол. 1:19; 2:9; 2Пет. 1:17. □ **1:15 «Мәндин кейин кәлгүчи мәндин үстүндур, чүнки у мән дунияға келиштин бурунла болғанид»** — демисәкму, Йәһя пәйғәмбәр Әйса Мәсиһдин алтә ай бурун туғулған («Луқа» 1:26-45ни көрүң); лекин Мәсиһ «униң болғинидин илгири болған». ■ **1:15** Мат. 3:11; Мар. 1:7; Луқа 3:16; Юһ. 1:26,30. □ **1:16 «һәммимиз униңдики толуп ташқанлиридин илтипат үстигә илтипат алдуқ»** — мәнаси бәлким «униңдики толуп ташқан меһри-шәпқәт вә һәқиқәттин илтипат үстигә илтипат алдуқ» дегәнликтур. 17-айәтни көрүң. «Илтипат үстигә илтипат» дегән ибарә Мусаниң «Мис.» 33:3дә ейтқан сөзидин елинған. ■ **1:16** Кол. 2:10. □ **1:17 «меһри-шәпқәт вә һәқиқәт Әйса Мәсиһ арқилиқ йәткүзүлди»** — «Мәсиһ» болса пәйғәмбәрләрниң алдин-ала ейтишичә, Худа тәрипидин әвәтилгән, һаман бир күни келип мәңгү һөкүмранлиқ қилидиған Падишаһни вә Қутқузғучи-Ниҗаткарни көрситиду. «Тәбирләр»ни көрүңлар. ■ **1:17** Мис. 20:1. □ **1:18 «Атиниң қучиғида турғучи, йәни бирдин-бир Оғул Уни аян қилди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Атиниң қучиғида турғучи, йәни Өзи бирдин-бир Худа болғучи Уни аян қилди» дейилиду. Бу икки вариянтниң әмәлийәттә чоң пәрқи йоқ (1:1-4ни көрүң. «Худаниң Оғли»да немила болмисун худалиқ тәбиити бардур. ■ **1:18** Мис. 33:20; Қан. 4:12; Мат. 11:27; Юһ. 6:46; 1Тим. 6:16; 1Юһа. 4:12.

Йәһя пәйғәмбәрниң гувалиғи
Мат. 3:1-12; Мар. 1:2-8; Луқа 3:15-17

19 Йерусалимдики Йәһудийлар Йәһядин «Сән кимсән?» дәп сүрүштә қилишқа
каһинлар билән Лавийларни униң йениға әвәткәндә, униң уларға жававән бәргән
гувалиғи мундақ еди: □ ■
20 У етирап қилип, һеч иккиләнмәй: — «Мән Мәсиһ әмәсмән» — дәп еник етирап
қилди.□ ■
21 Улар униңдин:
— Ундақта өзүң ким болисән? Иляс *пәйғәмбәр*мусән? — дәп сориди.
— Яқ, мән у әмәсмән, — деди у.
— Әмисә, сән һелиқи пәйғәмбәрмусән? — дәп сориди улар.
У йәнә: — Яқ! — деди.□
22 Шуңа улар униңдин:
— Ундақта, сән зади ким болисән? Бизни әвәткәнләргә жавап беришимиз үчүн,
бизгә ейтқин, өзүң тоғрилиқ немә дәйсән? — дәп сориди.
23 Йәһя мундақ жавап бәрди:
— Йәшая пәйғәмбәр бурун ейтқандәк, чөлдә «Рәбниң йолини түз қилиңлар» дәп
товлайдиған аваздурмән!□ ■
24-25 Әнди *Йерусалимдин* әвәтилгәнләр Пәрисийләрдин еди. Улар йәнә Йәһядин:
— Сән я Мәсиһ, я Иляс яки һелиқи пәйғәмбәр болмисаң, немә дәп кишиләрни суға
чөмүлдүрисән? — дәп сориди.□ ■
26 Йәһя уларға мундақ дәп жавап бәрди:
— Мән кишиләрни суғила чөмүлдүримән, лекин араңларда турғучи силәр
тонумиған бириси бар; ■
27 у мәндин кейин кәлгүчи болуп, мән һәтта униң кәшиниң боқучини
йешишкиму лайиқ әмәсмән!

□ **1:19 «Йерусалимдики Йәһудийлар»** — бәлким Йәһудийларниң ақсақаллири вә мөтивәрлири көрситиду. **«Сән кимсән?»** — бу соалниң «Сән өзүң тоғрилиқ немә дәйсән? Пәйғәмбәрмусән яки Худа әвәтидиған Мәсиһ-қутқузғучимусән» дегәндәк ички мәнаси бар еди. Лекин улар униң бәргән жававиға ишинишкә тәйяр әмәс еди. Мәсилән, «Мат.» 21:25-27ни көрүң. **«каһинлар билән Лавийлар»** — «каһинлар» ибадәтханида қурбанлиқ хизмитини қилғучилар еди; «Лавийлар» («Лавий» қәбилисидин болғанлар) каһинларға Ярдәмчи рольда еди. «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **1:19** Юһ. 5:33. □ **1:20 «У етирап қилип, һеч иккиләнмәй... дәп еник етирап қилди»** — «һеч иккиләнмәй» грек тилида «инкар қилмай» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **1:20** Юһ. 3:28; Рос. 13:25. □ **1:21 «сән һелиқи пәйғәмбәрмусән?»** — бу соал Муса пәйғәмбәр алдин-ала ейтқан, өзиниң орнини басидиған, шундақла өзидин жуқури турған пәйғәмбәрни көрситиду («Қан.» 18:15-22). Әмәлийәттә болса, Мусаниң «шу пәйғәмбәр» тоғрилиқ бешарити Мәсиһниң өзидә әмәлгә ашурулди. □ **1:23 «Йәшая пәйғәмбәр бурун ейтқандәк, чөлдә «Рәбниң йолини түз қилиңлар» дәп товлайдиған аваздурмән!»** — Йәшая өз китавидики 40:3-айәттә баян қилған «Пәрвәрдигарниң йоли» яки «Рәбниң йоли» болса, Қутқузғучи-Мәсиһниң йолини көрситиду. Демәк, Йәһяниң хизмити Рәб Әйса үчүн товва қилидиған хәлиқни тәйярлаштин ибарәт еди. У һәтта кәмтәрлик билән өзи тоғрилиқ «Мән пәйғәмбәр» демәйду, «Мән наһайити бир авазмән, халас» дәйду. ■ **1:23** Йәш. 40:3; Мат. 3:3; Мар. 1:3; Луқа 3:4. □ **1:24-25 «Йерусалимдин әвәтилгәнләр Пәрисийләрдин еди»** — «Пәрисийләр» Йәһудий диниға тәвә болған, Тәврат түзүмлиригә қаттиқ риайә қилишқа тиришидиған мәзһәптики кишиләр. **«немә дәп кишиләрни суға чөмүлдүрисән?»** — Йәһудий хәлқиниң арисидики «Раббилар» (устазлар) хелә бурун мундақ бир адәт бекиткәнки, әгәр башқа милләтләр («ят әлләр»)дин болғанлар «Тәврат-Зебур етиқати»ни қобул қилай десә, авал хәтнә қилиниши, андин бир хил «суға чөмүлдүрүш» қобул қилиши керәк еди. Лекин һазир «суға чөмүлдүрүш» қобул қилиши керәк болғанлар бутпәрәс «ят әлләр» әмәс, бәлки өзлири қобул қилиши керәк! Йәһя пәйғәмбәр жүргүзгән «суға чөмүлдүрүш» кишиләрниң өз гуналириға болған иқрар-товисини, шундақла Қутқузғучи-Мәсиһниң келишигә болған етиқатини ипадиләш йоли еди (мәсилән, «Мат.» 3:2-12ни көрүң). ■ **1:24-25** Қан. 18:18. ■ **1:26** Мат. 3:11; Мар. 1:7; Луқа 3:16; Рос. 1:5; 11:16; 19:4.

28 Бу ишлар Иордан дәриясиниң шәрқий қетидики Бәйт-Ания йезисида, йәни
Йәһя пәйғәмбәр кишиләрни *суға* чөмүлдүрүватқан йәрдә йүз бәргән еди.

Худаниң қозиси

29 Әтиси, Йәһя Әйсаниң өзигә қарап келиватқанлиғини көрүп мундақ деди:
— Мана, пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған Худаниң қозиси! □ ■
30 Мана, мән *силәргә*: «Мәндин кейин кәлгүчи бириси бар, у мәндин үстүндур,
чүнки у мән дунияда болуштин бурунла болған еди» дегиним дәл мошу кишидур!
□
31 Мән бурун уни билмисәмму, лекин уни Исраилға аян болсун дәп, кишиләрни
суға чөмүлдүргили кәлдим.
32 Йәһя йәнә гувалиқ берип мундақ деди:
— Мән Роһниң пахтәк һалитидә асмандин чүшүп, униң үстигә қонғанлиғини
көрдүм. □ ■
33 Мән әслидә уни билмигән едим; лекин мени кишиләрни суға чөмүлдүрүшкә
Әвәткүчи маңа: «Сән Роһниң чүшүп, кимниң үстигә қонғанлиғини көрсәң, у
кишиләрни Муқәддәс Роһқа чөмүлдүргүчи болиду!» дегән еди. □
34 Мән дәрвәқә шу ишни көрдүм, шуңа униң һәқиқәтән Худаниң Оғли екәнлигигә
гувалиқ бәрдим!□

Әйсаниң дәсләпки мухлислири

35 Әтиси, Йәһя икки мухлиси билән йәнә шу йәрдә туратти.
36 У *у йәрдин* меңип кетиватқан Әйсани көрүп:
— Қараңлар! Худаниң қозиси! — деди.■
37 Униң бу сөзини аңлиған икки мухлис Әйсаниң кәйнидин меңишти.
38 Әйса кәйнигә бурулуп, уларниң әгишип келиватқинини көрүп улардин:
— Немә издәйсиләр? — дәп сориди.
Улар:
— Рабби (бу *ибранийчә сөз болуп*, «устаз» дегән мәнидә), қәйәрдә турисән? — деди.
39 — Берип көрүңлар, — деди у. Шуниң билән, улар берип униң қәйәрдә
туридиғанлиғини көрди вә у күни униң билән биллә турди (бу вақит шу күнниң
онинчи саити еди).□

□ **1:29 «пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған...»** — грек тилида «пүткүл дунияниң гунайини елип ташлайдиған ...». **«пүткүл дунияниң гуналирини елип ташлайдиған Худаниң қозиси!»** — Тәвраттики қурбанлиқлар Мәсиһ билән ахирлишиду, чүнки у әң ахирқи «қурбанлиқ қоза»дур. Бу тоғрилиқ «Яр.» 22:7-8, «Мис.» 12:1-3, «Йәш.» 53:7 вә Тәвраттики башқа йәрләрдә бешарәт берилгән. ■ **1:29** Йәш. 53:5, 7; Юһ. 1:36. □ **1:30 «Мәндин кейин кәлгүчи бириси бар, у мәндин үстүндур, чүнки у мән дунияда болуштин бурунла болған еди»** — демисәкму, Йәһя пәйғәмбәр Әйса Мәсиһдин алтә ай бурун туғулған («Луқа» 1:26-45ни көрүң); лекин Мәсиһ «униң болғинидин илгири болған». □ **1:32 «Мән Роһниң пахтәк һалитидә асмандин чүшүп, униң үстигә қонғанлиғини көрдүм»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи. ■ **1:32** Мат. 3:16; Мар. 1:10; Луқа 3:22. □ **1:33 мени кишиләрни суға чөмүлдүрүшкә Әвәткүчи** — «Йәһяни суға чөмүлдүрүшкә Әвәткүчи» — Худадур. **«Сән Роһниң чүшүп, кимниң үстигә қонғанлиғини көрсәң,...»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи. **«Сән Роһниң чүшүп, кимниң үстигә қонғанлиғини көрсәң, у кишиләрни Муқәддәс Роһқа чөмүлдүргүчи болиду!»** — Йәһяниң мошу гувалиғи Мәсиһни көрстиду; чүнки Мәсиһ Муқәддәс Роһини төкүши билән нижат елип келидиған «йеңи әһдә»ни түзгүчидур («Йәр.» 31:31-34, «Әз.» 36:25-27, «Йәш.» 32:15-20 вә башқилар). □ **1:34 «Худаниң Оғли»** — бу нам һәргизму Худа билән Әйса оттурисидики җисманий җәһәттики ата-балилиқ мунасивәтни әмәс, бәлки роһий җәһәттики мунасивәтни билдүриду. «Тәбирләр»ниму көрүң. «Худаниң Оғли» бәзи кона көчүрүлмиләрдә «Худаниң таллиғини» дейилиду. ■ **1:36** Йәш. 53:7; Юһ. 1:29; Рос. 8:32 □ **1:39 «онинчи саат»** — Юһанна баянида «Рим вақти»ни ишлитиду (буниңға испат бар). Шуңа бу вақит әтигән саат он болса керәк.

40 Йәһя *пәйғәмбәрниң* жуқуриқи сөзини аңлап, Әйсаниң кәйнидин маңған
иккиләнниң бири Симон Петрусниң иниси Андрияс еди.
41 Андрияс авал өз акиси Симонни тепип, униңға:
— Биз «Мәсиһ»ни таптуқ! — деди («Мәсиһ» ибранийчә сөз болуп, грек тилида
«Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дәп тәрҗимә қилиниду) □
42 вә акисини Әйсаниң алдиға елип барди. Әйса униңға қарап:
Сән Юнусниң оғли Симон; униңдин кейин «Кифас» дәп атилисән, — деди
(мәниси «таш»тур).□ ■

Филип вә Натанийәлниң чақиртилиши

43 Әтиси, Әйса Галилийә өлкисигә йол алмақчи еди. У Филипни тепип, униңға:
— Маңа әгишип маң! — деди
44 (Филип Бәйт-Саидалиқ болуп, Андрияс билән Петрусниң жутдиши еди). ■
45 Филип Натанийәлни тепип, униңға:
— Муса пәйғәмбәр Тәвратта вә башқа пәйғәмбәрләрму *язмилирида* бешарәт қилип
язған затни таптуқ. У болса Йүсүпниң оғли Насарәтлик Әйса екән! — деди.□ ■
46 Бирақ Натанийәл:
— Насарәт дегән җайдин яхши бир немә чиқамду?! — деди.
Келип көрүп бақ! — деди Филип.
47 Әйса Натанийәлниң өзиниң алдиға келиватқанлиғини көрүп, у тоғрилиқ:
— Мана, ичидә қилчә һейлә-микриси йоқ һәқиқий бир Исраиллиқ! — деди.
48 Натанийәл: — Мени қәйеримдин билдиң? — дәп сориди.
Әйса униңға җавап берип: — Филип сени чақириштин авал, сениң әнҗир
дәриғиниң түвидә олтарғанлиғиңни көргән едим, — деди.
49 Натанийәл җававән: — Устаз, сән Худаниң Оғли, Исраилниң Падишасисән! —
деди.□
50 Әйса униңға җававән:
— Сени әнҗир дәриғиниң түвидә көргәнлигимни ейтқанлиғим үчүн
ишиниватамсән? Униңдинму чоң ишларни көрисән! — деди
51 вә йәнә:
— Бәрһәқ, бәрһәқ силәргә ейтип қояйки, силәр асманлар ечилип, Худаниң
пәриштилириниң Инсаноғлиниң үстидин чиқип-чүшүп жүридиғанлиғини

□ **1:41 ««Мәсиһ» ибранийчә сөз болуп, грек тилида «христос» дәп тәрҗимә қилиниду»** — «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дәрвәқә грек тилида «мәсиһ қилинған», «май сүрүлгән» дегән мәнидә. Кейин, дунияви етиқатчи җамаәтниң бәзлири Әйсани «Әйса Мәсиһ», башқа бәзилири (грек тилидики тәләппузға әгишип) «Йәйсус Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дәйду. Йәһудий етиқатичлар: «Йәшуа Мешияһ» дәйду. □ **1:42 «Сән Юнусниң оғли Симон»** — «Юнус» грек тилида «Йонаһ». Бәзи кона көчүрмиләрдә «Юһанна» шәклидә көрүлиду. **«кейин «Кифас» дәп атилисән»** — «Кифас» ибранийчә сөз болуп, грек тилида «Петрус» дәп тәрҗимә қилиниду; лекин «Кифас» ибраний тилида һәр түрлүк ташни билдүриду, «Петрос» грек тилида һәр хил кичик ташни билдүриду. ■ **1:42** Мат. 16:18. ■ **1:44** Юһ. 12:21. □ **1:45 «Филип Натанийәлни тепип,...»** — «Натанийәл» Инҗилдики башқа баянларда «Бартоломай» (Толмайниң оғли) дәп елиниду. ■ **1:45** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:18; 2Сам. 7:12; Йәш. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10, 11; 53:1-12; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; Дан. 9:24; Зәк. 6:12; 9:9. □ **1:49 «Устаз»** — грек тилида «рабби».

көрисиләр! — деди.□ ■

2

Кана йезисидики той зияпити

1 Үчинчи күни, Галилийәдики Кана йезисида бир той болди. Әйсаниң аниси
Мәрйәм у йәрдә еди
2 һәм Әйса вә униң мухлислириму тойға тәклип қилинған еди.
3 Тойда шарап түгәп қалғанда, Әйсаниң аниси униңға:
— Уларниң шараплири түгәп қапту, — деди.□
4 Әйса униңға: — Ханим, мениң сән билән немә карим? Мениң вақти-саитим техи
кәлмиди, — деди.□
5 Аниси чакарларға:
— У силәргә немә қил десә, шуни қилиңлар, — деди.
6 Әнди шу йәрдә Йәһудийларниң таһарәт адити бойичә ишлитилидиған, һәр
биригә икки-үч туңдин су сиғидиған алтә таш күп қоюлған еди.□
7 Әйса чакарларға:
— Күпләргә су толдуруңлар, — деди.
Улар күпләрни ағзиғичә толдурушти.
8 Андин у уларға йәнә:
— Әнди униңдин усуп той башқурғучиға бериңлар, — деди.
Улар уни апирип бәрди.
9 Той башқурғучи шарапқа айландурулған судин тетип көргәндә (у униң
қәйәрдин кәлтүрүлгәнлигини билмиди, амма буни су тошуған чакарлар
биләтти) той башқурғучи тойи болуватқан жигитни чақирип,

□ **1:51 «Инсаноғли»** — Муқәддәс язмиларда (Тәвратта) «Инсаноғли» дегән ибарә алдин-ала ейтилған, дунияни қутқузузқа келидиған «Мәсиһ»ни көрсәткән еди (мәсилән, «Дан.» 7:13-14). Тәврат-Зәбур бойичә, бу Әвәтилгүчиниң Худаниң күч-қудрити вә шан-шәриви билән әрштин чүшүп, пүткүл инсанларни мәңгү башқуридиғанлиғи алдин-ала ейтилған. Униңдин муһими, бизниңчә, Әйса Мәсиһниң бу намни өзи һәққидә көп ишлитиши өзиниң толуқ инсан екәнлигини, инсанийәт билән бир екәнлигини тәкитләш үчүн еди. Чүнки әрш тәрипидин ейтқанда әҗайип иш шуки, гәрчә у әзәлдин «Худаниң Оғли» болған болсиму, у һазир йәнә «инсанниң оғли»му еди. «Тәбирләр»ни көрүң. **«силәр асманлар ечилип, Худаниң пәриштилириниң Инсаноғлиниң үстидин чиқип-чүшүп жүридиғанлиғини көрисиләр!»** — мошу йәрдә бизниңчә Мәсиһ «Яр.» 28:12ни көздә тутиду. Һәзрити Яқуп аламәтлик бир чүшни көргән. Чүштә у йәр үстидә туруп асманға йетидиған бир пәләмпәйни көргән, пәриштиләр униң үстидин «чиқип-чүшүп туратти». Демәк, Әйса Мәсиһ өзи дәл шу «асманға йетидиған пәләмпәй»дур. ■ **1:51** Яр. 28:12.
□ **2:3 «Уларниң шараплири түгәп қапту»** — мошундақ иш той егисини чоңқур хиҗаләткә қоюпла қалмай, гаһи әһвалларда қиз тәрәптикиләр жигит тәрәптикиләрниң үстидин дәва қилиши мүмкин еди.
□ **2:4 «Ханим, мениң сән билән немә карим?»** — Мәсиһниң бу сөзи бизни һәйран қалдуруши мүмкин. Немишкә Әйса өз анисиға шундақ гәп қилиду? Мәрйәм өз оғлиниң Мәсиһ екәнлигини биләтти. Лекин у бәлким: «Бу мениң оғлум, мән униң аниси, чоқум мениң тәливимни орунлиши керәк» дәп ойлиши мүмкин еди. Лекин Худаниң падишалиғи ичидә бизниң Худаниң мәлум адими билән болған бирәр «җисманий мунасивәт»ниң һеч қандақ инавити йоқтур; пәқәт Худаниң Мәсиһдә болған меһри-шәпқитигә иман-ишәш бағлисақ, андин униңдин бирәр нәрсә тәләп қилишқа болиду. Мәрйәмниң хапа болмаслиғи вә 5-айәттики иманлиқ сөзләрни ейтиши униң бу муһим нуқтини убдан чүшинип йәткәнлигини испатлайду. **«Мениң вақти-саитим техи кәлмиди»** — «мениң вақти-саитим» дегән ибарә адәттә Мәсиһниң өлүми, тирилиши вә асманға көтирилишини көрситиду. Көздә тутулғини Әйсаниң бу ишлар арқилиқ «улуқландурулуши»дур — 12:23, 27, 28, 31ни көрүң. Шуңа мошу йәрдә бәлким «мән ашкарә қилинидиған вақит техи кәлмиди» дегәндәк мәнидә болуши мүмкин. «Юһ.» 4:21, 23, 5:25, 28, 29, 7:30, 8:20, 12:23, 27, 28, 31, 13:31, 16:26, 17:1ни көрүң. □ **2:6 «икки-үч туң»** — грек тилида «икки-үч «метрет»». Һәр бир күпкә 100-80 литр су сиғиду, җәмий 720-480 литр су бар еди.

10 униңға:
— Һәр бир *той қилғучи* яхши шарапни тойниң бешида қуйиду, андин меһманлар
қанғичә ичкәндин кейин, начирини қуйиду. Әҗәба, сән яхши шарапни мошу
чаққичә сақлапсән! — деди.
11 Бу болса, Әйса көрсәткән мөҗизилик аламәтләрниң дәсләпкиси болуп,
Галилийәниң Кана йезисида көрситилгән еди. Буниң билән у өзиниң шан-
шәривини аян қилди, вә униң мухлислири униңға етиқат қилди. □
12 Бу иштин кейин у, аниси, инилири вә мухлислири билән Кәпәрнаһум
шәһиригә чүшүп, у йәрдә бир нәччә күн турди.

Сода-сетиқ қилғучиларниң ибадәтханидин қоғлиниши
Мат. 21:12-13; Мар. 11:15-17; Луқа 19:45-46

13 Йәһудийларниң «өтүп кетиш һейти»ға йеқин қалғанда, Әйса Йерусалимға
барди. □
14 У ибадәтхана *һойлилирида* кала, қой вә кәптәр-пахтәк сатқучиларни һәм у йәрдә
олтарған пул тегишкүчиләрни көрди. □ ■
15 У танидин қамча ясап, уларниң һәммисини қой-калилири билән қошуп
ибадәтханидин һайдап чиқарди. Пул тегишкүчиләрниң пуллирини чечип,
ширәлирини өрүвәтти
16 вә пахтәк-кәптәр сатқучиларға:
— Бу нәрсиләрни бу йәрдин елип кетиш! Атамниң өйини сода-сетиқ өйи
қилишивалма! — деди.□
17 Буни көргән мухлислири *Зәбурда* мундақ пүтүлгинини есигә елишти:

«Сениң *муқәддәс* өйүңгә болған отлуқ муһәббитим өзүмни чулғивалди!».□ ■

18 Шуниң билән Йәһудийлар у ишларға инкас билдүрүп униңдин:
— Бундақ ишларни қилған екәнсән, қени, бизгә немә мөҗизилик аламәтни
көрситип берисән?! — дәп сориди.■
19 Әйса уларға җавап берип:

□ **2:11 «Бу болса, Әйса көрсәткән мөҗизилик аламәтләрниң дәсләпкиси болуп,...»** — «Юһанна»да алаһидә хатириләнгән «мөҗизилик аламәт» яки «мөҗизилик бәлгү»ләр җәмий йәттә болуп, һәр бири Әйса Мәсиһниң һәқиқий салаһийитидин бир тәрипини көрситидиған мөҗизидур. **«Буниң билән у өзиниң шан-шәривини аян қилди, вә униң мухлислири униңға етиқат қилди»** — «униң мухлислири униңға етиқат қилди» дейилгини билән, кейинки нурғун ишлар мухлисларниң бу етиқатиниң муқим әмәс, бәлки интайин назук екәнлигини испатлайду, әлвәттә. □ **2:13 «өтүп кетиш һейти»** — («пасха» һейти) — бу Йәһудийларниң Муса пәйғәмбәрниң йетәклиши арқилиқ өзлириниң Мисирдики қуллуқ һаятидин қутулған күнини хатириләш һейти болуп, әйни вақитта Йәһудий әрләрниң һәммиси Йерусалимға берип, ибадәтханида қурбанлиқлирини союп, һейтни шу йәрдә өткүзүши керәк еди. «Мис.» 12-бапни көрүң. □ **2:14 «ибадәтхана»** — пәқәт Йерусалимдики муқәддәс ибадәтханини көрситиду. Бу ибадәтханини Сулайман падиша биринчи болуп миладийәдин илгәрки 950-жили қурған еди; андин Йәһудийлар Парс империйәси тәрипидин сүргүн болушидин қайтип кәлгәндә, йәни миладийәдин илгәрки 520-жили қайта қурған еди. Бу ибадәтханини Һерод падиша бурунқидинму һәйвәтлик қилип қуруп чиққан еди. Худаниң әмри бойичә, пәқәт Йерусалимдики бу ибадәтханидила қурбанлиқ қилишқа болатти. **«кала, қой вә кәптәр-пахтәк»** — буларни қурбанлиқлар үчүн сататти. ■ **2:14** Мат. 21:12; Мар. 11:15; Луқа 19:45. □ **2:16 «Атамниң өйини сода-сетиқ өйи қилишивалма!»** — «Зәк.» 14:20-21ни көрүң. □ **2:17 «сениң муқәддәс өйүңгә болған отлуқ муһәббитим өзүмни чулғивалди!»** — «Зәб.» 68:10ни көрүң. ■ **2:17** Зәб. 68:10 ■ **2:18** Мат. 12:38; 16:1; Мар. 8:11; Луқа 11:29; Юһ. 6:30.

— Ушбу ибадәтханини чувувәтсәңлар, мән үч күн ичидә уни яңливаштин қуруп
чиқимән, — деди.□ ■
20 Шуниң билән бу Йәһудийлар йәнә униңға:
— Бу ибадәтханини ясаватқили һазирғичә қириқ алтә жил болған турса, сән уни
қандақсигә үч күндила қуруп чиқалайсән?! — деди.
21 Һалбуки, униң «ибадәтхана» дегини униң өз тенини көрсәткән еди.
22 Шуңа, у өлүмдин тирилгәндин кейин, мухлислири униң бу дегинини есигә
алди вә шундақла муқәддәс язмилардики бу һәқтики бешарәткә һәмдә Әйсаниң
ейтқан сөзигә ишәнди.■
23 Өтүп кетиш һейтида, нурғун кишиләр униң Йерусалимда көрсәткән
мөҗизилик аламәтләрни көргән болуп, униң намиға етиқат қилишти.
24 Лекин Әйса пүткүл инсанларниң *қәлбиниң* қандақ екәнлигини билгәчкә, өзини
уларға тапшурмайтти. □
25 Инсан тоғрилиқ һеч кимниң униңға гувалиқ беришиниң һаҗити йоқ еди;
чүнки у инсанларниң қәлбидә немә бар екәнлигини өзи билəтти.■

3

Қайтидин төрилиш

1 Йәһудийлар *кеңәшмисиниң* Пәрисийләрдин болған Никодим исимлиқ бир
йолбашчиси бар еди.
2 Бу адәм бир кечиси Әйсаниң алдиға келип:
— Устаз, сениң Худадин кәлгән тәлим бәргүчи екәнлигиңни билимиз. Чүнки
Худа униң билән биллә болмиса, һеч кимниң сән көрсәткән бу мөҗизилик
аламәтләрни көрситиши қәтъий мүмкин әмәс, — деди.□ ■
3 Әйса униңға җававән:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән саңа шуни ейтип қояйки, һеч ким жуқуридин туғулмиғичә,
Худаниң падишалиғини көрәлмәс! — деди.□
4 Никодим:
— Адәм қериғинида қандақму қайтидин туғулсун? Анисиниң қосиғиға қайта
кирип туғулуши мүмкинму?! — дәп сориди.
5 Әйса мундақ җавап бәрди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән саңа шуни ейтип қояйки, һәм судин, һәм Роһтин
туғулмиғичә, һеч ким Худаниң падишалиғиға кирәлмәс!■
6 Әттин туғулған болса әттур; роһтин туғулған болса роһтур.■
7 Саңа: «Жуқиридин туғулушуңлар керәк» дегинимгә һәйран қалма.

□ **2:19 «Ушбу ибадәтханини чувувәтсәңлар, мән үч күн ичидә уни яңливаштин қуруп чиқимән»** — Әйса ейтқан бу аламәт у кейин ейтқан «Юнус пәйғәмбәрдә көрүлгән аламәт-карамәт»кә охшаш болуп, өзиниң өлүми вә тирилишини көрситиду (мәсилән, «Мат.» 12:39ни көрүң). ■ **2:19** Мат. 26:61; 27:40; Мар. 14:58; 15:29. ■ **2:22** Луқа 24:8. □ **2:24 «Лекин Әйса пүткүл инсанларниң қәлбиниң қандақ екәнлигини билгәчкә, өзини уларға тапшурмайтти»** — бу баяндин «хуш хәвәр»дики ахирқи мәхсәтни көргили болиду. Әйса Мәсиһ инсанларға бәхит-бәрикәт әмәс, бәлки **өзини** ата қилишни яки «тапшуруш»ни халайду. Лекин инсан өзи түптин өзгәртилмисә, техи кона гунайий тәбиәттә болса, «өзини тапшуруш» қәтъий мүмкин болмайтти. Һәр бир инсан роһта «қайта туғулуши» керәк — бу 3-бапниң чоң темисидур. ■ **2:25** 1Сам. 16:7; 1Тар. 28:9; Зәб. 7:10; 102:14; Йәр. 11:20; 17:10; 20:12; Юһ. 6:64. □ **3:2 «Устаз»** — Ибраний тилида «Рабби», «устаз» дегән мәнидә. ■ **3:2** Юһ. 7:50; 9:16, 33; 19:39; Рос. 10:38. □ **3:3 «һеч ким жуқуридин туғулмиғичә, Худаниң падишалиғини көрәлмәс!»** — «жуқуридин» дегән сөз грек тилида йәнә «қайтидин» дегәнниму билдүриду вә шүбһисизки, мошу йәрдә **бу икки мәнини өз ичигә алиду**. ■ **3:5** Тит. 3:5. ■ **3:6** Рим. 8:5.

8 Шамал халиған тәрәпкә соқиду, сән униң авазини аңлайсән, лекин қәйәрдин
келип, қәйәргә баридиғинини билмәйсән. Роһтин туғулған һәр бириму
шундақтур.□
9 Никодим йәнә җававән Әйсаға:
— Бу ишлар қандақму мүмкин болар? — деди.
10 Әйса униңға җававән мундақ деди:
— «Сән Исраилниң өлимаси туруп, буниму билмәмсән? □
11 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән саңа шуни ейтип қояйки, биз билгинимизни ейтимиз
вә көргинимизгә гувалиқ беримиз, лекин силәр бизниң гувалиғимизни қобул
қилмайсиләр. □ ■
12 Силәргә зиминдики ишларни ейтсам ишәнмигән йәрдә, әрштики ишларни
ейтсам қандақму ишинисиләр?
13 Өзи әрштә болуп, әрштин чүшкүчидин, йәни Инсаноғлидин башқа һеч ким
әршкә чиқмиди. □ ■
14 Муса чөлдә *туч* иланни көтәргәндәк, Инсаноғлиму охшашла шундақ егиз
көтирилиши керәк. □ ■
15 Шундақ болғанда, униңға етиқат қилғанларниң һәммиси һалак болмай,
мәңгүлүк һаятқа еришәләйду».□ ■
16 Чүнки Худа дуниядики инсанларни шу қәдәр сөйидуки, Өзиниң бирдин-бир
йеганә Оғлини пида болушқа бәрди. Мәхсити, униңға етиқат қилған һәр бириниң
һалак болмай, мәңгүлүк һаятқа еришиши үчүндур. □ ■
17 Худа Оғлини дуниядики инсанларни гунаға бекитиш үчүн әмәс, бәлки уларниң
у арқилиқ қутқузулуши үчүн дунияға әвәтти. ■
18 Кимки униңға етиқат қилғучи болса, гунаға бекитилмәйду; лекин етиқат
қилмиғучи болса аллиқачан гунаға бекитилгәндур; чүнки у Худаниң йәккә-
йеганә Оғлиниң намиға етиқат қилмиған. ■

□ **3:8 «Шамал халиған тәрәпкә соқиду, сән униң авазини аңлайсән, лекин қәйәрдин келип, қәйәргә баридиғинини билмәйсән. Роһтин туғулған һәр бириму шундақтур»** — грек тилида «шамал» вә «роһ» бирла сөз билән ипадилиниду. Әйсаниң бу айәттики күчлүк сөзлирини «қошумчә сөз»имиздә бир-бирләп шәрһләймиз. □ **3:10 «Сән Исраилниң өлимаси»** — бу сөз бәлким Никодимниң Исраил ичидә сәвийиси әң жуқури Тәврат устази екәнлигини көрситиши мүмкин. □ **3:11 «биз билгинимизни ейтимиз вә көргинимизгә гувалиқ беримиз, лекин силәр бизниң гувалиғимизни қобул қилмайсиләр»** — немишкә Әйса Никодимға шунчә еғир тәнбиһ бериду? Униң бу баянидин икки муһим соал чиқиду: «биз» ким?, «силәр» ким? Булар тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **3:11** Юһ. 3:32; 7:16; 8:28; 12:49; 14:24. □ **3:13 «Өзи әрштә болуп, әрштин чүшкүчидин, йәни Инсаноғлидин башқа һеч ким әршкә чиқмиди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «өзи әрштә болуп» дегән сөз тепилмайду. ■ **3:13** Юһ. 6:62; Әф. 4:9. □ **3:14 «Муса чөлдә *туч*** иланни көтәргәндәк, Инсаноғлиму охшашла шундақ егиз көтирилиши керәк» — оқурмәнләр тилға елинған бу вақиәниң тәпсилатлирини «Чөл.» 21:4-9дә тапалайду. Исраиллар гуна садир қилғанда, Худа уларға тәрбийә бериш үчүн арисиға иланларни әвәткән. Иланлар нурғун адәмләрни чаққан, Муса Худаниң йолйоруғи билән тучтин бир илан ясап, уни һасиға бекитип, һасини егиз көтирип Исраилниң барғаһини айлинип маңған. Иланларниң зәһиридин өләй дәп қалғанлар әгәр иман билән шу туч иланға қариса сақайған. Бу вақиә Әйсаниң крესттә көтүрүлүшигә бешарәт болиду. Гунаһидин өләй дегәнләр Әйсаға иман билән қариса (Әйса биз үчүн гунаһниң өзи қилинған, 2Кор. 5:21) гунаһтин сақайтилиду — демәк, мәңгүлүк һаятқа еришиду. ■ **3:14** Чөл. 21:9; 2Пад. 18:4; Юһ. 8:28; 12:32. □ **3:15 «шундақ болғанда, униңға етиқат қилғанларниң һәммиси һалак болмай, мәңгүлүк һаятқа еришәләйду»** — Бу кимниң сөзи? Мәсиһниң сөзлири бәлким 15-айәттә тохтайду. 16-21-айәтләрни расул Юһанна Муқәддәс Роһниң түрткә-йолйоруғи билән язған, дәп ишинимиз. ■ **3:15** Юһ. 3:15. □ **3:16 «шу қәдәр сөйидуки,...»** — грек тилида йәнә «шу йол билән сөйидуки,...» дегән мәниниму билдүриду. ■ **3:16** Юһ. 3:36; Лука 19:10; Рим. 5:8; 8:31; 1Юһа. 4:9; 5:10. ■ **3:17** Лука 9:56; Юһ. 9:39; 12:47; 1Юһа. 4:14. ■ **3:18** Юһ. 5:24; 6:40,47; 20:31.

19 Вә гунаға бекитиш сәвәви мана шуки, нур дунияға кәлгән болсиму, инсанлар
нурни әмәс, бәлки қараңғулуқни яхши көрди; чүнки уларниң әмәллири рәзил
еди. ■
20 Чүнки рәзиллик қилғучи һәр бири нурни яман көрүп вә өзиниң қилған-
әткәнлириниң ашкарә қилинмаслиғи үчүн нурға кәлмәйду;
21 лекин һәқиқәтни жүргүзгүчи болса, әмәллирини Худаға тайинип қилғанлиғи
аян болсун дәп, нурға келиду.□ ■

Йәһя пәйғәмбәр йәнә гувалиқ бериду

22 Бу ишлардин кейин, Әйса мухлислири билән Йәһудийә зиминиға барди; у у
йәрдә улар билән биллә туруп, кишиләрни чөмүлдүрди. ■
23 Шу чағда Йәһя *пәйғәмбәрму* Салим йезисиниң йенидики Айнон дегән йәрдә
кишиләрни чөмүлдүрүватати. Чүнки у йәрниң сүйи мол еди. Кишиләр униң
алдиға келишип, чөмүлдүрүшни қобул қилишатти ■
24 (чүнки шу чағда Йәһя техи зинданға ташланмиған еди).■
25 *шу вақитларда* Йәһяниң мухлислири бир Йәһудий киши билән таһарәт
қаидилири тоғрисида бәс-муназирә қилишип қалди.
26 Андин мухлислар Йәһяниң йениға келип:
— Устаз, Иордан дәриясиниң у қетида сән билән биргә болған, өзүң *тәрипләп*
гувалиқ бәргән һелиқи киши мана һазир өзи кишиләрни чөмүлдүрүватиду, вә
һәммә адәм униң йениға кетишиватиду, — деди.□ ■
27 Йәһя мундақ җавап бәрди:
— Әгәр униңға әрштин ата қилинмиған болса, инсан һеч нәрсигә егә болалмайду.
28 Мениң силәргә: «Мән Мәсиһ әмәс, пәқәт униң алдида әвәтилгәнмән»
дегинимгә өзүңлар гувачисиләр. ■
29 Келинчәкни әмригә алғучи жигиттур; қолдиши жигитниң авазини күтиду;
қолдаш униң авазини аңлап, қәлбидә толиму хурсән болиду. Шуниңға охшаш,
мәндиму хурсәнлик толуп ташиду. □
30 Униң жүксилиши, мениң аҗизлишишим муқәррәрдур.□
31 Үстүндин кәлгүчи һәммидин үстүндур. Зиминдин кәлгүчи зиминға тәвә болуп
зиминдики ишларни сөзләйду. Әрштин кәлгүчи һәммидин үстүндур; ■

■ **3:19** Юһ. 1:5. □ **3:21 «Худаға тайинип қилғанлиғи»** — грек тилида «Худада қилғанлиғи» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **3:21** Әф. 5:8,13. ■ **3:22** Юһ. 4:1. ■ **3:23** Мат. 3:6; Мар. 1:5; Луқа 3:7. ■ **3:24** Мат. 14:3. □ **3:26 «Устаз»** — Грек тилида «рабби». **«... өзүң тәрипләп гувалиқ бәргән һелиқи киши мана һазир өзи кишиләрни чөмүлдүрүватиду, вә һәммә адәм униң йениға кетишиватиду»** — немишкә Йәһяниң мухлислири шу Йәһудий киши билән бәс-муназирә қилип (25-айәт) бу соални туғдурған? Йәһя болса Тәврат дәвридики әң ахирқи, шундақла әң улуқ пәйғәмбәр һесаплиниду. Йәһя шу салаһийитидә Тәврат («кона әһдә»)тики таһарәт ишлирини техичә сақлап кәлгән еди. Лекин Мәсиһ «ички тазилиқ»ни тәкитләйдиған тәлими билән «йеңи әһдә»ни тонуштуруватқан еди. Шуниң билән шу бәс-муназиридә Йәһяниң тәлимлири вә Әйсаниң тәлимлири оттурисидики пәриқләр түгиши мумкин еди. Йәһяниң мухлислириниң «хәлиқ «Сәндин ваз кечип, бу «йеңи адәм»ниң қешиға бариду» дейишниң мәхсити Йәһяниң инавәт-абройини қоғдаш еди, әлвәттә. Лекин Йәһяниң (27-31-айәттики) җавави «Бундақ ойлап кетишниң һаҗити йоқ, әксичә хошал болушимиз лазим» еди. ■ **3:26** Мат. 3:11; Мар. 1:7; Луқа 3:16; Юһ. 1:15, 26, 34. ■ **3:28** Мал. 3:1; Мат. 11:10; Мар. 1:2; Луқа 1:17; 7:27; Юһ. 1:20, 21, 23. □ **3:29 «Келинчәкни әмригә алғучи жигиттур; қолдиши жигитниң авазини күтиду; қолдаш униң авазини аңлап, қәлбидә толиму хурсән болиду. Шуниңға охшаш, мәндиму хурсәнлик толуп ташиду»** — мошу сөзләр билән Йәһя пәйғәмбәр Әйса Мәсиһни той жигитигә охшитиду вә: Өзүм болсам пәқәт той жигитиниң қолдишимән, халас, дәйду. □ **3:30 «Униң жүксилиши, мениң аҗизлишишим муқәррәрдур»** — Йәһяниң сөзлири мошу йәрдә түгәйду, 31-36-айәтләрни расул Юһанна Муқәддәс Роһниң түрткә-йолйоруғи билән язған, дегән пикиргә майилмиз. Бәзи алимлар 32-34- яки 32-36-айәтләрниму Йәһя пәйғәмбәрниң сөзлири, дәп қарайду. ■ **3:31** Юһ. 8:23.

32 өзиниң *әршта* көргән вә аңлиғанлири болса, у булар тоғрилиқ гувалиқ бериду;
бирақ һеч ким униң гувалиқини қобул қилмайду. ■
33 *Һалбуки*, кимки униң гувалиқини қобул қилған болса, Худаниң һәқ
екәнлигигиму мөһүрини басқан болиду . □ ■
34 Чүнки Худа әвәткини Худаниң сөзлирини сөзләйду; чүнки Худа Роһни *униңға*
өлчәм билән кәмләп бәрмәс. □ ■
35 Ата Оғулни сөйиду вә һәммә ишларни униң қолиға тапшурғандур. □ ■
36 Оғулға етиқат қилғучи мәңгүлүк һаятқа егидур. Лекин Оғулға итаәт
қилмиғучи һаятни һеч көрмәйду, бәлки Худаниң ғәзиви шундақларниң үстидә
туриду.■

4

Әйса билән Самарийәлик аял

1 Әнди Пәрисийләрниң «Әйсаниң мухлис қилип чөмүлдүргәнлири
Йәһяниңкидин көп екән» дегән хәвәрни аңлиғинини Рәб уққандин кейин■
2 (әмәлийәттә Әйса өзи әмәс, мухлислири чөмүлдүрәтти)
3 у Йәһудийә өлкисидин чиқип йәнә Галилийәгә кәтти.
4 Әнди у йол үстидә Самарийә өлкисидин өтүши керәк еди.□
5 Шуниң билән у Яқуп өз оғли Йүсүпкә бәргән йәргә йеқин болған Самарийәниң
Сихар дегән бир шәһиригә кәлди.■
6 Шу йәрдә «Яқупниң қудуғи» бар еди. Әйса сәпиридә чарчиғинидин қудуқниң
қешиға келип олтарди. Бу тәхминән алтинчи саат еди.□
7-8 Әйсаниң мухлислири йемәклик сетивелиш үчүн шәһәргә кирип кәткән еди.
Шу чағда, Самарийәлик бир аял су алғили кәлди. Әйса униңға:
— Маңа ичкили су бәргин, — деди.
9 Аял униңдин:

■ **3:32** Юһ. 5:30; 8:26; 12:49; 14:10; 1Юһа. 5:10. □ **3:33 «Кимки униң гувалиқини қобул қилған болса, Худаниң һәқ екәнлигигиму мөһүрини басқан болиду»** — «Худа һәқ» дегән сөздә көздә тутулғини немә? Шүбһисизки, Худаниң әслидә Қутқузғучи-Мәсиһ әвәтимән, дәп бәргән нурғун вәдилири һазир Әйсада толуқ әмәлгә ашурулған, дегәнлик болиду. «Мөһүрини басқан» — биринчидин, башқиларға «Худа һәқтур» дәп ениқ гувалиқ беридиған вә иккинчидин, Худаниң гувалиқини қобул қилғучи өз һаятида шу гувалиқни тәстиқлайдиған Худаниң Роһиниң испатини көриду, шуңа «Худа һәқ» дәп техиму күчлүк гувачи болиду. ■ **3:33** Рим. 3:4. □ **3:34 «...чүнки Худа Роһни униңға өлчәм билән кәмләп бәрмәс»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи. Демәк, Худа пәйғәмбәрлиригә Өз Роһидин «өлчәм билән кәмләп» ата қилғини билән, Мәсиһгә болса өлчимәй бәрмәктә. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Худа Роһни өлчәм билән кәмләп бәрмәс» — демәк, Инҗил дәвридә Худа Мәсиһ арқилиқ Муқәддәс Роһини һәммә етиқатчиға өлчимәй ата қилиду. ■ **3:34** Әф. 4:7. □ **3:35 «Ата Оғулни сөйиду вә һәммә ишларни униң қолиға тапшурғандур»** — «Ата» мошу йәрдә Худани көрситиду; «Оғул» болса — Худаниң Өз Оғли, әлвәттә. «Юһанна»да «Оғул» көп ишлитилиду; чүнки Худаниң Оғли бирдин-бирдур. ■ **3:35** Мат. 11:27; 28:18; Луқа 10:22; Юһ. 5:22; 17:2; Ибр. 2:8. ■ **3:36** Юһ. 3:36; 6:47; 1Юһа. 5:10. ■ **4:1** Юһ. 3:26. □ **4:4 «у йол үстидә Самарийә өлкисидин өтүши керәк еди»** — Йәһудийлар Самарийәликләргә өч болғачқа, улар Йәһудийәдин Галилийәгә маңғанда, Самарийәдин әмәс, дайим Иордан дәриясини бойлап маңатти. Шуңа «Самарийә өлкисидин өтүши керәк» дегән сөз мошу йәрдә Әйсаниң бу йол билән меңиши Худаниң ирадиси екәнлигини билгәнлигини аян қилиду. ■ **4:5** Яр. 33:19; 48:22; Йә. 24:32. □ **4:6 «Яқупниң қудуғи»** — грек тилида «Яқупниң булиқи». У йәр астидики булақ болғачқа, «қудуқ» еди. **«Бу тәхминән алтинчи саат еди»** — яки әтигәндә саат алтидә яки чүштин кейин алтинчи сааттә (5:4дики изаһатни көрүң).

— Өзиңиз Йәһудий турсиңиз, мәндәк Самарийәлик бир аялдин қандақларчә
ичкили су тәләп қилип қалдиңиз? — дәп сориди (чүнки Йәһудийлар
Самарийәликләр билән һеч қандақ барди-кәлди қилмайтти).□ ■
10 Әйса униңға жававән:
— Әгәр сән Худаниң соғитиниң немилиги вә сәндин су сориғучиниң ким
екәнлигини билсәңиди, ундақта сән униңдин тиләйттиң вә у саңа һаятлиқ
сүйини берәтти.
11 Аял униңдин:
— Тәхсир, су тартқидәк һеч нәрсиңиз болмиса, униң үстигә қудуқ чоңқур турса,
һаятлиқ сүйини нәдин алисиз? ■
12 Әҗәба, бу қудуқни бизгә *мирас* қалдурған атимиз Яқуптин улуқмусиз? Бу
қудуқтин өзи, оғуллири вә мал-варанлириму су ичкән — деди.□
13 Әйса униңға жававән:
— Бу суни ичкән һәр ким йәнә уссайду.
14 Амма мән беридиған суни ичкүчи һәр ким мәңгүгә уссимайдиған болиду
вә бәлки мән униңға беридиған су униң ичидә уни мәңгүлүк һаятлиққа елип
баридиған, урғуп чиқидиған бир булақ болиду, — деди.■
15 Аял: — Тәхсир, маңа бу судин бәргәйсизки, мән йәнә уссимайдиған вә мошу
йәргә су тартқили иккинчи кәлгүчи болмайдиған болай! — деди.□
16 Әйса:
— Берип ериңни бу йәргә чақирип кәлгин, — деди.
17 — Ерим йоқ, — дәп жавап бәрди аял.
— Ерим йоқ дәп, раст ейттиң.
18 Чүнки бәш әргә тәгдиң вә һазир сәндә болғини сениң ериң әмәс. Буни тоғра
ейттиң! — деди Әйса.
19 Аял униңға: — Тәхсир, әнди көрдүмки, сиз әслидә пәйғәмбәр екәнсиз! ■
20 Ата-бовилиримиз бу тағда ибадәт қилип кәлгән, лекин силәр *Йәһудийлар*
«Ибадәтни Йерусалимда қилиш керәк!» дәвалисиләрғу? — деди.□ ■
21 Әйса униңға мундақ деди:
— Ханим, маңа ишәнгин, шундақ бир вақти-саити келидуки, силәрниң Атиға
ибадәт қилишиңлар үчүн нә бу тағда яки нә Йерусалимда болушуңларниң
һаҗити қалмайду.

□ **4:9 «...чүнки Йәһудийлар Самарийәликләр билән һеч қандақ барди-кәлди қилмайтти»** — Йәһудийлар Самарийәликләрни капир дәп, һәтта уларниң чинә-қачилириниму ишләтмәйтти. Йәһудий хәлқи әнъәнилири бойичиму «Шу капирларға қәриздар болушқа қәтъий болмайду» дәп Самарийәликләрдин һеч немә сориматти. Униң үстигә Йәһудий әркәкләр сиртларда болғанда һеч қачан натонуш бир аял билән (һәтта бәзидә тонуш аяллар биләнму) сөзләшмәйтти. 27-айәтни көрүң. ■ **4:9** Луқа 9:52, 53; Юһ. 8:48. ■ **4:11** Йәр. 2:13. □ **4:12 «Әҗәба, бу қудуқни бизгә мирас қалдурған атимиз Яқуптин улуқмусиз? Бу қудуқтин өзи, оғуллири вә мал-варанлириму су ичкән»** — аялниң бу сөзиниң ички мәнаси бәлким «Қудуқ колап су тепиш асан әмәс. Пәқәт наһайити билимлик адәмләр шундақ қилалайду. Униң үстигә һәтта улуқ Яқуп өзиму мошу судин ичкән, униңдин яхши су тапалмиған. Сиз униңдин улуқсиз, Яқуп ичкән судин әвзәл сүйүң барму?!» дегәнлик болса керәк. ■ **4:14** Юһ. 3:16; 6:27, 35, 54; 7:38. □ **4:15 «Тәхсир, маңа бу судин бәргәйсизки, мән йәнә уссимайдиған вә мошу йәргә су тартқили иккинчи кәлгүчи болмайдиған болай!»** — Аялниң тәләппузи бәлким кинайиликрәк яки гуманлиқрақ болса керәк. Бизниңчә пәқәт Әйса аялниң өз әрлири тоғрилиқ бешарәтлик сөз қилғанда (18-айәт), андин аял униң һәқиқий Мәсиһ екәнлигини билип йетиду. ■ **4:19** Луқа 7:16; 24:19; Юһ. 6:14. □ **4:20 «Ата-бовилиримиз бу тағда ибадәт қилип кәлгән»** — «бу тағ» Гәризим теғидур. Самарийәликләр шу йәрдә өз ибадәтханисини қурған еди. **«лекин силәр Йәһудийлар «Ибадәтни Йерусалимда қилиш керәк!» дәвалисиләрғу?»** — демисәкму, аялниң бу сөзи әмәлий бир соалдур, йәни: — Немишкә шундақ? Бу тоғриму? — дегәндәк. ■ **4:20** Қан. 12:5,11; 1Пад. 9:3; 2Тар. 7:12.

22 Силәр ибадәт қилғиниңларни билмәйсиләр; бирақ биз кимгә ибадәт
қилғинимизни билимиз. Чүнки нижат-қутқузулуш Йәһудийлар арқилиқ
болиду. □ ■
23 Лекин шундақ бир вақит келиду — вә шундақла һазир кәлдики, һәқиқий ибадәт
қилғучилар Атиға роһ вә һәқиқәт билән ибадәт қилиду. Ата Өзигә әнә шундақ
һәқиқий ибадәт қилғучиларни издимәктә. □
24 Худа роһтур вә униңға ибадәт қилғучилар роһ вә һәқиқәт билән Униңға ибадәт
қилиши керәктур.■
25 Аял униңға:
— Мәсиһниң, йәни «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дегәнниң келидиғанлиғини
билимән. У кәлгәндә, бизгә һәммә ишларни ейтип бериду — деди.□
26 Әйса униңға: — Сән билән сөзлишиватқучи мән дәл шудурмән! — деди.■
27 Шу чағда униң мухлислири қайтип кәлди. Улар униң бир аял билән
сөзлишиватқанлиғиға һаң-таң қелишти; лекин һеч қайсиси униңдин: «Униңдин
немә издәйсән?» яки «Немишкә униң билән сөзлишисән?» дәпму соримиди.
28 Шуниң билән аял козисини ташлап қоюп, шәһәргә қайтип берип, кишиләргә:
29 — Жүрүңлар, һаятимда қилғанлиримниң һәммисини маңа ейтип бәргән бир
кишини көрүп келиңлар. Әҗәба, Мәсиһ шумиду? — деди.
30 Буниң билән халайиқ шәһәрдин чиқип, Әйсаниң алдиға келишти.
31 Шу арилиқта мухлислири униңға:
— Устаз, бир нәрсә йәвалсаңчу? — дәп өтүнүшти.
32 Лекин у уларға:
— Мениң силәр билмәйдиған бир йемәклигим бар, — деди.
33 Мухлислар бир-биригә:
— Әҗәба, бириси униңға йегили бир нәрсә әкелип бәргәнмиду? — дейишти.
34 Әйса уларға мундақ деди: — Мениң йемәклигим — мени Әвәткүчиниң
ирадисини әмәлгә ашуруш вә униң *маңа тапшурған* хизмитини тамамлаштур.
35 — Силәр: «Һосул йеғишқа йәнә төрт ай қалди» дәватмамсиләр? Мана, силәргә
ейтайки, бешиңларни көтирип етизларға қараңлар, зираәтләр сарғийип орушқа
тәйяр болди! □ ■
36 Вә ормичи иш һәққини алиду вә мәңгүлүк һаятқа топланған һосулни жиғиду,
шуниң билән териғучи билән ормичи тәң шатлиниду. □

□ **4:22 «нижат-қутқузулуш Йәһудийлар арқилиқ болиду»** — чүнки (1) Худа һәқиқий сөз-каламини әслидә Йәһудий хәлқигә алаһидә тапшурған; (2) һәммидин муһими, Худаниң вәдилиригә асасән Мәсиһ Йәһудийлардин чиқиду. ■ **4:22** Яр. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 2Пад. 17:29; Ибр. 7:14. □ **4:23 «...роһ вә һәқиқәт билән ибадәт қилиду»** — демәк, (1) Худаниң Муқәддәс Роһи арқилиқ; (2) һәр бир ибадәт қилғучи инсан өзиниң пүткүл роһи билән; (3) Худа инсанларға тапшурған һәқиқәт (Өз сөз-калами) бойичә; (4) һәр қандақ ялғанчилиқни ташлиған һалда ибадәт қилиштур. ■ **4:24** 2Кор. 3:17. □ **4:25 «Мәсиһниң, йәни «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дегән...»** — «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» грек тилидики сөз болуп, «Мәсиһ», йәни «Мәсиһ қилинған (зат)» дегәнни билдүриду. ■ **4:26** Юһ. 9:37. □ **4:35 «Силәр: «һосул йеғишқа йәнә төрт ай қалди» дәватмамсиләр?»** — шу вақит бәлким онинчи яки онбиринчи ай еди. **«Мана, силәргә ейтайки, бешиңларни көтирип етизларға қараңлар, зираәтләр сарғийип орушқа тәйяр болди!»** — шүбһисизки, Әйса мошу йәрдә тәсвирләнгән «һосул» һазир шәһәрдин чиқип өзиниң йениға келиватқанларни, шундақла өзигә етиқат қилмақчи болғанларни көздә тутиду — «худди зираәтләр сарғийип орушқа тәйяр болғандәк, бу кишиләрму етиқат қилишқа тәйяр болди» дегәндәк. ■ **4:35** Мат. 9:37; Лука 10:2. □ **4:36 «ормичи иш һәққини алиду вә мәңгүлүк һаятқа топланған һосулни жиғиду»** — «ормичи»лар Худаниң кишиләрни өз хуш хәвиригә ишәндүрүштики ахирқи вастиси болғанларни көрситиду. Хуш хәвәрни қобул қилғанлар мәңгүлүк һаятқа еришиду. Мошулар болса дәл Худа Өз Калами болған Әйса Мәсиһниң қурбанлиғидин күткән һосулдур (мәсилән, «Рим.» 8:29-30, «1Кор.» 3:5-9, «Ибр.» 2:10ни көрүң). **«шуниң билән териғучи билән ормичи тәң шатлиниду»** — «териғучи» Худаниң сөз-каламини кишиләргә биринчи болуп йәткүзгүчи болиду.

37 Чүнки бу ишта «бири терийду, йәнә бири жиғиду» дегән сөз әмәлгә ашурулиду.
38 Мән силәрни өзүңлар әмгәк сиңдүрмигән һосулни жиғишқа әвәттим;
башқилар әмгәк қилди вә силәр уларниң әмгигиниң мевисини елишқа несип
болдуңлар.□
39 Шу шәһәрдики нурғун Самарийәликләр һелиқи аялниң: «У һаятимда
қилғанлиримниң һәммисини маңа ейтип бәрди» дегән гувалиқ сөзини аңлап,
Әйсаға етиқат қилди.
40 Шуңа, улар униң алдиға келип, униң өзлири билән биллә турушини
өтүнүшкили турди; шуниң билән у у йәрдә икки күн турди.
41 Униң сөз-калами арқилиқ техиму көп адәм униңға етиқат қилди.
42 Улар аялға:
— Бизниң етиқат қилишимиз әнди сениң сөзлириң сәвәвидин әмәс, чүнки
өзимиз уни аңлидуқ вә билдуқки, дунияниң Қутқузғучиси дәл шу кишидур! —
дейишти.

Бир әмәлдарниң оғлиниң сақайтилиши
Мат. 8:5-13; Луқа 7:1-10

43 Бу икки күндин кейин у шу йәрдин чиқип Галилийәгә қарап маңди
44 (чүнки Әйса өзи: «һеч бир пәйғәмбәрниң өз жутида иззити йоқтур» дәп
гувалиқ бәргән еди). ■
45 Шуниң билән у Галилийәгә кәлгинидә, Галилийәликләр униң *өтүп кетиш*
һейтида Йерусалимда қилған әмәллириниң һәммисини көргәчкә, уни қарши
елишти (чүнки уларму һейтқа чиққан еди). □
46 Әнди Әйса бу қетим Галилийәдики Кана йезисиға йәнә барди (у дәл шу йәрдә
суни шарапқа айландурған еди). *Шу күнләрдә,* Кәпәрнаһум шәһиридә оғли кесәл
болуп ятқан бир орда әмәлдари бар еди. ■
47 У Әйсаниң Йәһудийәдин Галилийәгә кәлгәнлигини аңлап, униң алдиға барди
вә:
— *Өйүмгә* чүшүп, сәкратта ятқан оғлумни сақайтип бәргәйла! — дәп тохтимай
илтижа қилди.□
48 Шуниң билән, Әйса униңға:
— Силәр *Галилийәликләр* мөжизилик аламәтләр вә карамәтләрни көрмигичә, һеч
етиқат қилмайсиләр! — деди.■
49 Орда әмәлдари Әйсаға:
— Тәхсир, балам өлмәстә чүшкәйла! — деди.
50 Әйса униңға: — Барғин, оғлуң һаят қалди! — деди.
Һелиқи адәм Әйсаниң ейтқан сөзигә ишинип, өйигә қарап маңди.

□ **4:38 «башқилар әмгәк қилди вә силәр уларниң әмгигиниң мевисини елишқа несип болдуңлар»** — ким «әмгәк қилип» териған? Бизниңчә улар: (1) Тәврат дәвридики Худаниң муқәддәс бәндилири, болупму пәйғәмбәрләр; (2) пәйғәмбәрләрниң бешарәтлирини этиварлап уларни Исраилларға (шундақла Самарийәликләргә) үгәткән, Худаға садиқ болған Тәврат устазлири; (3) Йәһя пәйғәмбәр вә мухлислири. Бу үч түркүм кишиләр хәлиққә Худаниң сөз-каламини қалдуруп, уларни Мәсиһниң келишигә, шундақла униңға етиқат қилишқа тәйярлиған еди. (4) Мәсиһниң өзи «териған». «Қошумчә сөз»имиздә йәнә буниң үстидә тохтилимиз. ■ **4:44** Мат. 13:57; Мар. 6:4; Луқа 4:24. □ **4:45 «Галилийәликләр униң өтүп кетиш һейтида Йерусалимда қилған әмәллириниң һәммисини көргәчкә,...»** — 2:23ни көрүң. **«Галилийәликләр... уни қарши елишти»** — мошу сөзләр -44-айәт билән көрүнүштә сәл зитрәк болғини билән, 48-айәттә Галилийәдикиләрниң әмәлий әһвали көрситилиду. Улар әмәлийәттә ахир берип (6-бапта) униң сөзлирини рәт қилип униңдин айрилип кетиду. Шуңа улар униң һәқиқий һөрмитини қилмиди. ■ **4:46** Юһ. 2:1,11. □ **4:47 «... Өйүмгә чүшүп, сәкратта ятқан оғлумни сақайтип бәргәйла!»** — Кәпәрнаһумдин Канаға баридиған йолниң 33 километри даванға чиқидиған йол. ■ **4:48** 1Кор. 1:22.

51 Йолда кетип барғинида, униң қуллири алдиға чиқип, балилири һаят, дәп
уқтурди.
52 Әмәлдар улардин оғлиниң қайси сааттин башлап яхшилинишқа
йүзләнгәнлигини соривиди, улар:
— Түнүгүн йәттинчи саатта қизитмиси янди, — дейишти.
53 Балиниң атиси буниң дәл Әйсаниң өзигә: «Оғлуң һаят қалди!» дегән саат
екәнлигини билип йәтти. Шуниң билән өзи пүткүл аилисидикиләр билән билләтикат қилишти.
54 Бу Әйсаниң Йәһудийәдин Галилийәгә кәлгәндин кейинки көрсәткән иккинчи
мөҗизилик аламити еди.□

5

Көлчәк бойидики паләчниң сақайтилиши

1 Бу ишлардин кейин, Йәһудийларниң бир һейти йетип кәлди вә Әйса
Йерусалимға чиқти.■
2 Йерусалимдики «Қой дәрвазиси»ниң йенида ибраний тилида «Бәйт-Әсда» дәп
атилидиған бир көлчәк болуп, униң әтрапида бәш пешайван бар еди.
3 Бу пешайванлар астида бир топ бемарлар, йәни қариғу, токур вә паләчләр
йәтишатти. Улар у йәрдә йетип көлчәкниң сүйиниң чайқилишини күтәтти.□
4 Чүнки бир пәриштә мәлум вақитларда көлчәккә чүшүп суни урғутидикән;
су урғуғанда көлчәккә биринчи болуп чүшкән киши өзини басқан һәр қандақ
кесәлдин сақийидикән.□
5 Әнди у йәрдә оттуз сәккиз жилдин бери ағриқ азави тартқан бир бемар бар еди.
6 Әйса бу адәмниң шу йәрдә ятқинини көрди вә униң узундин шу һаләттә
екәнлигини билип, униңдин:
— Сақийишни халамсән? — дәп сориди.
7 Бемар униңға җававән:
— Тәхсир, су чайқалғанда мени суға чүшүридиған адимим йоқ. Мән чүшәй
дегичә, башқилар мениң алдимда чүшүвалиду, — деди.
8 Әйса униңға:
— Орнуңдин тур, орун-көрпәңни жиғиштуруп маңғин! — деди.■
9 Һелиқи адәм шуан сақийип, орун-көрписини жиғиштуруп көтирип маңди. Шу
күни шабат күни еди. □ ■
10 Шуңа *бәзи* Йәһудийлар сақайған кишигә:
— Бүгүн шабат күни турса, орун-көрпәңни көтириш *Тәвратта* саңа мәнъий
қилинған! — деди.■
11 Лекин у уларға җававән:

□ **4:54 «Бу Әйсаниң Йәһудийәдин Галилийәгә кәлгәндин кейинки көрсәткән иккинчи мөҗизилик аламити еди»** — оқурмәнләр шуни көрәләйдуки, бу Әйсаниң «яратқан иккинчи мөҗизиси» әмәс, бәлки пәқәт униң «Йәһудийәдин Галилийәгә кәлгәндин кейинки» яратқан **аламити** еди. «Аламәт» болса, Мәсиһниң салаһийитиниң бир тәрипини ениқ вә алаһидә һалда көрсәткән бир мөҗизидур. ■ **5:1** Лав. 23:2; Қан. 16:1. □ **5:3 «паләчләр»** — яки «йиглигәнләр». □ **5:4 «чүнки бир пәриштә мәлум вақитларда көлчәккә чүшүп суни урғутидикән; су урғуғанда көлчәккә биринчи болуп чүшкән киши өзини басқан һәр қандақ кесәлдин сақийидикән»** — 3-айәттики «улар йетип... 4-айәттики «...өзини басқан һәр қандақ кесәлдин сақийидикән» дегән сөзләргичә бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. Амма бизниңчә, бу сөзләр 7-айәттики сөзләрни чүшәндүргәнлиги үчүн бу сөзләрни чоқум әслидики текстниң бир қисми дәп қараймиз. ■ **5:8** Мат. 9:6; Мар. 2:11; Луқа 5:24. □ **5:9 «шабат күни»** — Йәһудийларниң ибадәт қилидиған, дәм алидиған муқәддәс күнини көрситиду. У күни ишләш қәтъий мәнъий қилинған. «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **5:9** Юһ. 9:14. ■ **5:10** Мис. 20:10; Қан. 5:13; Йәр. 17:21; Мат. 12:2; Мар. 2:24; Луқа 6:2.

— Мени сақайтқан киши өзи маңа: «Орун-көрпәңни жиғиштуруп маңғин» дегән
еди! — деди.
12 Улар униңдин: — Әнди саңа: «Орун-көрпәңни жиғиштуруп маңғин» дегән
киши ким екән? — дәп сорашти.
13 Бирақ сақайған адәм униң ким екәнлигини билмәйтти. Чүнки у йәрдә адәм
көп болғанлиқтин, Әйса өзини далдиға елип, астиғина кетип қалди.
14 Бу ишлардин кейин Әйса һелиқи адәмни ибадәтханида тепип униңға:
— Мана, сақайдиң. Әнди қайта гуна садир қилма, бешиңға техиму еғир күлпәт
чүшүп қалмисун! — деди.■
15 Һелиқи адәм Йәһудийларниң қешиға берип, өзини сақайтқан Әйса екәнлигини
уқтурди.
16 Әйса бу ишларни шабат күни қилғанлиғи үчүн, Йәһудийлар униңға
зиянкәшлик қилишқа башлиди. □
17 Лекин Әйса уларға:
— Атам та һазирғичә тохтимастин иш қилип кәлмәктә, мәнму ишләймән! —
деди.□ ■
18 Шу сәвәптин Йәһудийлар уни өлтүрүшкә техиму урунатти; чүнки у шабат
күниниң қаидисини бузупла қалмастин, йәнә Худани «Атам» дәп чақирип, өзини
Худаға баравәр қилған еди.■

Әйсаниң һоқуқи

19 Шуңа Әйса уларға җававән мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, Оғул өзлүгидин һеч немә
қилалмайду, бәлки пәқәт Атиниң немә қиливатқанлиғини көрүп, андин шу ишни
қилиду. Ата немә иш қилса, Оғулму шу ишни охшашла қилиду. ■
20 Чүнки Ата Оғулни сөйиду вә Өзиниң қилидиған барлиқ ишлирини униңға аян
қилиду һәм силәрни һәйран қалдурушқа булардин техиму зор вә улуқ ишларни
униңға аян қилиду. □ ■
21 Чүнки өлгәнләрни Ата қандақ тирилдүрүп, уларға һаятлиқ ата қилған болса,
Оғулму шуниңға охшаш өзи халиған кишиләргә һаятлиқ ата қилиду. □
22 Шуниңдәк, Ата Өзи һеч кимниң үстидин һөкүм чиқармайду, бәлки барлиқ
һөкүм ишлирини Оғулға тапшурған. ■

■ **5:14** Мат. 12:45; Юһ. 8:11. □ **5:16 «Йәһудийлар униңға зиянкәшлик қилишқа башлиди»** — «Йәһудийлар» мошу йәрдә бәлким Йәһудий чоңлар, һөкүмдарларни көрситиши мүмкин. Бәзи кона көчүрмиләрдә «вә уни өлтүрүшни қәстләшкә башлиди» дәп қошулиду. □ **5:17 «Атам та һазирғичә тохтимастин иш қилип кәлмәктә, мәнму ишләймән!»** — «Атам» — Худа, әлвәттә. Әйса Йәһудий һөкумдарларниң «Немә үчүн шабат күни иш қилисән» дегән соалиға бәргән җавап қисқа болғини билән бу Йәһудий өлималириға төвәндикидәк мәнини билдүриду: — «Худа Өзи һәрдайим, җүмлидин шабат күнидә ишлимәмду? У дайим Өз қанунийәтлири бойичә пүткүл аләмни өз-өзигә туташтуруп, һәммә мәвҗудатларни бир-биригә бағландуруп турмамду? У шабат күнидиму бәзи инсанларниң җенини елип, бәзилирини сақайтип, бәзилиригә һаят бәрмәмду? У мениң Атам болған екән, мән униңға һәмкарлашмисам болмайду!». Йәһудийлар униң бу җававидин униң Худа билән ата-оғуллуқ зич мунасивәттә дегинини тоғра чүшәнгини билән, лекин бу сөзини «күпүрлүк» дәп қариди (18-айәт). ■ **5:17** Юһ. 14:10. ■ **5:18** Юһ. 7:19. ■ **5:19** Йәш. 54:5; Юһ. 3:30; 8:38; 9:4; 10:30; 14:9; 17:5. □ **5:20 «...һәм силәрни һәйран қалдурушқа булардин техиму зор вә улуқ ишларни униңға аян қилиду»** — шүбһисизки, «техиму зор вә улуқ ишлар» Оғулға аян қилиниду вә шундақла униң арқилиқ башқиларғиму аян қилиниду. Бу «улуқ вә зор (грек тилида бирла сөз билән ипадилиниду) ишлар» 21-22-айәтләрдә баян қилиниду; у Оғул сүпитидә болғачқа, халиса бу ишларни (Худа Өзи қилидиғандәк) шабат күнидиму қилиш һоқуқи бар. ■ **5:20** Юһ. 1:2; 3:35; 7:16; 8:28; 14:24. □ **5:21 «Чүнки өлгәнләрни ата қандақ тирилдүрүп, уларға һаятлиқ ата қилған болса, Оғулму шуниңға охшаш өзи халиған кишиләргә һаятлиқ ата қилиду»** — шүбһисизки, бу сөзләр һәм җисманий һәм роһий мәнидә ейтилиду. ■ **5:22** Мат. 11:27; Юһ. 3:35.

23 Буниңдин мәхсәт, — инсанларниң һәммиси Атиға һөрмәт қилғандәк, Оғулғиму
охшашла һөрмәт қилиши үчүндур. Кимки Оғулни һөрмәтлимисә, уни әвәткүчи
Атиниму һөрмәтлимигәнләрдин болиду. ■
24 — Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, сөзүмни аңлап, мени
Әвәткүчигә ишәнгән һәр ким мәңгүлүк һаятқа еришкән болиду; у адәм сораққа
тартилмайду, бәлки өлүмдин һаятлиққа өткән болиду.■
25 — Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, өлүкләрниң Худаниң
Оғлиниң авазини аңлайдиған вақит-саити йетип кәлмәктә, шундақла һазир
кәлдики, аңлиғанлар һаятлиққа егә болиду. □ ■
26 Чүнки Ата Өзидә қандақ һаятлиққа егә болса, Оғулғиму өзидә шундақ
һаятлиққа егә болушни ата қилди □
27 вә йәнә униңға сорақ қилиш һоқуқиниму бәрди, чүнки у Инсаноғлидур.
28 Буниңға тәәҗҗүп қилмаңлар; чүнки барлиқ гөрдә ятқанлар униң авазини
аңлайдиған вақит келиду ■
29 вә улар шуан йәрликлиридин чиқишиду, яхшилиқ қилғанлар һаятқа тирилиду,
яманлиқ қилғанлар сораққа тартилишқа тирилиду. ■
30 Мән өзлүгүмдин һеч немә қилалмаймән, пәқәт *Атамдин* аңлиғиним бойичә
һөкүм қилимән; вә мениң һөкүмүм һәққанийдур, чүнки мениң издигиним
өзүмниң ирадиси әмәс, бәлки мени әвәткүчиниң ирадисини әмәлгә ашурушқтур.■

Әйсаниң Худа әвәткини болғиниға төрт гувалиқ

31 — Әгәр өзүм үчүн өзүм гувалиқ бәрсәм гувалиғим һәқиқәт һесапланмайду. □ ■
32 Лекин мән үчүн гувалиқ беридиған башқа бириси бар. Униң маңа беридиған
гувалиқиниң растлиғини билимән. □ ■
33 Силәр Йәһяға әлчи әвәткиниңларда, у һәқиқәткә гувалиқ бәргән ■
34 (*әмәлийәттә*, маңа инсанниң гувалиқини қобул қилишимниң кериги йоқ;
мениң *Йәһя тоғрилиқ* шундақ ейтивақиним пәқәтла силәрниң қутқузулушуңлар
үчүндур). □
35 *Йәһя* болса көйүп нур чечип турған бир чирақ еди вә силәр униң йоруғида бир
мәзгил шатлинишқа рази болдуңлар.

■ **5:23** Юһ. 2:23. ■ **5:24** Луқа 23:43; Юһ. 3:18; 6:40, 47; 8:51. □ **5:25 «... өлүкләрниң Худаниң Оғлиниң авазини аңлайдиған вақит-саити йетип кәлмәктә, шундақла һазир кәлдики, аңлиғанлар һаятлиққа егә болиду»** — бу сөзләр, шүбһисики, болупму роһий җәһәттики өлүкләрни көрситиду («вақит-саити йетип кәлмәктә, шундақла һазир кәлдики,...»). Чүнки 28-айәттә җисманий өлүкләр айрим көрситилиду. ■ **5:25** Әф. 2:1, 5; 1Тим. 5:6. □ **5:26 «Чүнки Ата Өзидә қандақ һаятлиққа егә болса, Оғулғиму өзидә шундақ һаятлиққа егә болушни ата қилди»** — башқа бир хил яхши тәрҗимиси «Чүнки Ата Өзи қандақ һаятлиқ мәнбәси болса, Оғулниму шундақ һаятлиқ мәнбәси қилди...». ■ **5:28** 1Тес. 4:16. ■ **5:29** Дан. 12:2; Мат. 25:34,46. ■ **5:30** Юһ. 6:38. □ **5:31 «Әгәр өзүм үчүн өзүм гувалиқ бәрсәм гувалиғим һәқиқәт һесапланмайду»** — «һәқиқәт һесапланмайду» грек тилида «һәқиқәт әмәс». ■ **5:31** Юһ. 8:14. □ **5:32 «Лекин мән үчүн гувалиқ беридиған башқа бириси бар. Униң маңа беридиған гувалиқиниң растлиғини билимән»** — Әйса ейтқан бу муһим «гувалиқ беридиған башқа бириси» Йәһя пәйғәмбәр әмәс, бәлки Худаатиси Өзидур. 34-айәтни көрүң («маңа инсанниң гувалиқини қобул қилишимниң кериги йоқ»). ■ **5:32** Йәш. 42:1; Мат. 3:17; 17:5. ■ **5:33** Юһ. 1:15, 19, 27. □ **5:34 «әмәлийәттә, маңа инсанниң гувалиқини қобул қилишимниң кериги йоқ»** — Грек тилида «өзүм тоғрилиқ инсанларниң гувақлиғини қобул қилмаймән» **«мениң Йәһя тоғрилиқ шундақ ейтивақиним пәқәтла силәрниң қутқузулушуңлар үчүнду»** — демәк, силәр Пәрийсиләр Йәһя пәйғәмбәрниң өзүм тоғрилиқ («мана Мәсиһ-Қутқузғучи!» дегән) гувалиқини қобул қилсаңлар, ниҗат тапалайсиләр.

36 Лекин Йәһяниң мән үчүн бәргән гувалиғидинму улуқ бир гувалиқ бар. У
болсиму, ата маңа ада қилишқа тапшурған әмәлләр, йәни мән қиливатқан
әмәлләр, булар мениң тоғрамда Атиниң мени әвәткинигә гувалиқ бериду. □ ■
37 Вә мени әвәткән Ата Өзиму мән үчүн гувалиқ бәргәндур. Силәр һеч қачан униң
авазини аңлимидиңлар, қияпитини көрмидиңлар ■
38 вә униң сөз-калами силәрниң ичиңлардин орун алмиди; чүнки Униң әвәткини
болса, униңға ишәнмәйсиләр.
39 Муқәддәс язмиларни қетирқенип оқуп олтирисиләр; чүнки улардин мәңгүлүк
һаятқа егә болдуқ, дәп қарайсиләр. Дәл бу язмилар мән үчүн гувалиқ бәргүчидур.
■
40 Шундақтиму силәр йәнила һаятлиққа еришиш үчүн мениң йенимға келишни
халимайсиләр.
41 Мән инсанларниң махтишини қобул қилмаймән;
42 лекин мән силәрни билимәнки, ичиңларда Худаниң муһәббити йоқ. □
43 Мән Атамниң нами билән кәлгәнмән, амма силәр мени қобул қилмайсиләр.
Һалбуки, башқа бириси өз нами билән кәлсә, силәр уни қобул қилисиләр. □
44 Силәр бир-бириңлардин иззәт-шөһрәт қобул қилисиләр-ю, йеганә Худадин
кәлгән иззәт-шөһрәткә интилмисәңләр, ундақта силәр қандақму етиқат
қилалайсиләр?!■
45 Бирақ мени үстимиздин Атиға шикайәт қилиду, дәп ойлимаңлар.
Үстүңлардин шикайәт қилғучи мән әмәс, бәлки силәр үмүт бағлиған Муса
пәйғәмбәрдур.
46 Чүнки әгәр силәр растин Муса *пәйғәмбәргә* ишәнгән болсаңлар, маңиму ишәнгән
болаттиңлар. Чүнки у *муқәддәс язмиларда* мән тоғрилиқ пүткәндур. ■
47 Лекин униң пүткәнлиригә ишәнмисәңлар, мениң сөзлиримгә қандақму
ишинисиләр?!

6

Бәш миң адәмниң тойдурулуши
Мат. 14:13-21; Мар. 6:30-44; Луқа 9:10-17

1 Бу ишлардин кейин, Әйса Галилийә деңизи (Тиберияс деңизи дәпму
атилиду)ниң у қетиға өтти.□
2 Зор бир топ халайиқ у кесәлләрни сақайтқан мөҗизилик аламәтлирини көрди
вә униң кәйнидин әгишип маңди.
3 Әйса тақа чиқип, у йәрдә мухлислири билән биллә олтарди.

□ **5:36 «мән қиливатқан әмәлләр, булар мениң тоғрамда Атиниң мени әвәткинигә гувалиқ бериду»** — «мән қиливатқан әмәлләр» — Әйса яритиватқан көп мөҗизиләрдин ибарәт. ■ **5:36** Юһ. 10:25; 1Юһа. 5:9. ■ **5:37** Мис. 33:20; Қан. 4:12; Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Юһ. 1:33; 6:27; 8:18; 1Тим. 6:16; 2Пет. 1:17; 1Юһа. 4:12. ■ **5:39** Қан. 18:18; Йәш. 34:16; Луқа 16:29; 24:27; Юһ. 1:46; Рос. 17:11. □ **5:42 «ичиңларда Худаниң муһәббити йоқ»** — яки «Худаға болған муһәббитиңлар йоқ». □ **5:43 «һалбуки, башқа бириси өз нами билән кәлсә, силәр уни қобул қилисиләр»** — «башқа бириси» — шүбһисизки, бу сөз көп «сахта Мәсиһ»ләрни, болупму ахирқи заманда пәйда болған дәҗҗални көрситиду. Буниңдин бир мисал, миладийә 135-жили өзини «Мәсиһ болимән» дегән, «Бар-Қоқба» исимлиқ дәҗҗалдәк бир шәхс Пәләстиндә пәйда болған вә нурғун Йәһудий хәлқи униң тәрипидин алданған. Улар униңға әгишип, Рим империйәси билән қаршилишишқа чиқип, ахир берип Римниң қошунлири тәрипидин йоқитилған. ■ **5:44** Юһ. 12:43. ■ **5:46** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 28:14; Қан. 18:18. □ **6:1 «Галилийә деңизи»** — Исраилийәниң шимал тәрипидики чоң бир көл. Хәритиләрни көрүң.

4 У чағда Йәһудийларниң һейти, йәни «өтүп кетиш һейти»ға аз қалған вақит
еди.■
5 Әйса бешини көтирип, зор бир топ халайиқниң өзиниң алдиға
келиватқанлиғини көрүп, Филиптин:
— Буларға йәйдиғанға нанни нәдин алимиз? — дәп сориди■
6 (лекин у бу сөзни Филипни синаш үчүн ейтқан еди. Чүнки у өзиниң немә
қилидиғанлиғини биләтти).
7 Филип җававән:
— Икки йүз динарға нан алсақму, һәр биригә кичиккинә бир чишләмдин
йейишкиму йәтмәйду!□
8 Мухлислардин бири, йәни Симон Петрусниң иниси Андрияс Әйсаға:
9 — Бу йәрдә кичик бир оғул бала бар, униңда бәш арпа нан билән икки кичик
белиқ бар. Лекин шунчә көп хәлиққә бу немә болиду?! — деди.
10 Әйса: — Көпчиликни олтарғузуңлар, — деди (у йәрдә от-чөп мол өскән еди).
Шуниң билән әр кишиләр олтарди; уларниң сани бәш миңчә бар еди.
11 Әйса нанларни қолиға елип, *Худаға* тәшәккүр ейтқандин кейин, олтарғанларға
үләштүрүп бәрди. Белиқларниму шундақ қилди; көпчилик халиғанчә йеди. ■
12 Һәммәйлән йәп тоюнғанда, у мухлислириға:
— Ашқан парчиларни жиғиңлар, һеч нәрсә зайә болмисун, — деди.
13 Шуниң билән улар бәш арпа ненидин йәп ашқан парчилирини он икки севәткә
толдуруп жиғивалди. □
14 Әнди халайиқ Әйсаниң көрсәткән бу мөҗизилик аламитини көрүп: «Дунияға
келиши муқәррәр болған пәйғәмбәр һәқиқәтән мошу екән!» дейишти. □ ■
15 Шуниң билән Әйса уларниң келип өзини падиша болушқа зорлимақчи
болғанлиғини билип, улардин айрилип, қайтидин таққа ялғуз чиқип кәтти.

Әйсаниң су үстидә меңиши
Мат. 14:22-27; Мар. 6:45-52

16 Кәчқурун, Әйсаниң мухлислири деңиз бойиға чүшүшти. ■
17 Улар бир кемигә олтирип, деңизниң у қетидики Кәпәрнаһум шәһиригә қарап
йол елишти (қараңғу чүшүп кәткән еди вә Әйса техичә уларниң йениға кәлмигән
еди).
18 Қаттиқ боран чиқип, деңиз долқунлап көтириливататти.
19 Мухлислар палақ уруп он-он бир чақиримчә маңғанда, Әйсаниң деңизниң
үстидә меңип кемигә йеқинлишиватқанлиғини көрүп, қорқушуп кәтти. □
20 Лекин у уларға:
— Бу мән, қорқмаңлар! — деди.
21 Шуни аңлап улар уни кемигә чиқиривалғуси кәлди; у кемигә чиқипла, кемә
дәрһал улар баридиған йәргә йетип барди.□ ■

■ **6:4** Мис. 12:18; Лав. 23:5, 7; Чөл. 28:16; Қан. 16:1. ■ **6:5** Мат. 14:14; Мар. 6:34; Луқа 9:13. □ **6:7 «Икки йүз динарға нан алсақму...»** — бир динар яки «динариус» болса адәттә бир ишчиниң бир күнлүк һәққигә тоғра келәтти. 200 динар болса, аддий ишчиниң йерим жиллиқ киримидин артуқрақ болиду. ■ **6:11** 1Сам. 9:13. □ **6:13 «севәт»** — грек тилида «қол севәт», бәлким икки қоллап көтиридиған севәтни көрситиду. □ **6:14 «Дунияға келиши муқәррәр болған пәйғәмбәр һәқиқәтән мошу екән!»** — Муса пәйғәмбәрниң бу пәйғәмбәр тоғрилиқ алдин-ала ейтқан бешарити «Чөл.» 18:15дә тепилиду. ■ **6:14** Луқа 7:16; 24:19; Юһ. 4:19. ■ **6:16** Мат. 14:23; Мар. 6:47. □ **6:19 «он-он бир чақиримчә маңғанда...»** — грек тилида «жигирмә бәш яки оттуз «стадийон»чә маңғанда...». Бир стадийон 185 метр, шуңа улар қирғақтин 6-5 километр маңған еди (бир чақирим 500 метр әтрапиду). Деңизниң узунлуғи 20 километр, кәңлиги 12 километр болуп, улар деңиз оттурисиға йәткән болса керәк. □ **6:21 «у кемигә чиқипла, кемә дәрһал улар баридиған йәргә йетип барди»** — «Зәб.» 106:23-31ни көрүң. ■ **6:21** Зәб. 107:29-30

Әйса — һәқиқий роһий озуқтур

22 Әтиси деңизниң у тәрипидә қалған халайиқ *алдинқи күни* у йәрдә
Әйсаниң мухлислири чиққан кемидин башқа кеминиң йоқлуғини, Әйсаниң
мухлислири шу кемигә чиққанда, Әйсаниң улар биллә чиқмиғанлиғини, бәлки
мухлислириниң өзлирила кәткәнлигини көргән еди.
23 Һалбуки, бир нәччә кемә-қолвақ Тиберияс шәһиридин Рәб тәшәккүр ейтқандин
кейин хәлиқ нан йегән йәргә йеқин келип тохтиди.
24 Шуниң билән халайиқ Әйсаниң вә мухлислириниң у йәрдә йоқлуғини көрүпла,
кемиләргә олтирип, Әйсани издигили Капәрнаһум шәһиригә маңди.
25 Улар уни деңизниң у тәрипидә тепип униңға:
— Устаз, бу йәргә қачан кәлдиң? — дәп сораштиᵃ.
26 Әйса уларға җававән:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәр мени мөҗизилик
аламәтләрни көргәнлигиңлар үчүн әмәс, бәлки нанлардин йәп тоюнғиниңлар
үчүн издәйсиләр.
27 Бузулуп кетидиған паний озуқлуққа әмәс, бәлки мәңгү һаятлиққа бақий
қалидиған озуқлуққа интилип ишләңлар; буни Инсаноғли силәргә бериду; чүнки
уни Ата, йәни Худа Өзи мөһүрләп тәстиқлиған, — деди. ■
28 Шуниң билән улар униңдин:
— Немигә интилип ишлисәк андин Худаниң иш-хизмитидә ишлигән болимиз? —
дәп сораштиᵃ.
29 Әйса уларға җавап берип: — Худаниң иш-хизмити дәл шуки, У әвәткинигә
етиқат қилишиңлардур, — деди.■
30 Шуниң билән улар йәнә:
— Ундақ болса сән бизни көрүп өзүңгә ишәндүргидәк қандақ мөҗизилик аламәт
яритисән? Зади немә иш қилип берисән? ■
31 Ата-бовилиримиз чөлдә жүргәндә, *Зәбурда*: «У уларға әрштин чүшүрүлгән нан
тәқдим қилди» дәп пүтүлгәндәк, «манна»ни йегән — дейиштиᵃ. ■
32 Әйса уларға мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәргә асмандин чүшкән
нанни бәргүчи Муса әмәс, бәлки мениң Атамдур; У *һазирму* силәргә асмандин
чүшкән һәқиқий нанни бериватиду.
33 Чүнки Худаниң нени болса пүткүл дунияға һаятлиқ ата қилидиған, әрштин
чүшкүчидур.
34 — Тәхсир, һемишә бизгә шу нанни берип турғайсән! — дейишти улар.
35 Әйса уларға мундақ деди:
— Һаятлиқ нени өзүмдурмән! Мениң йенимға кәлгән һәр ким һеч қачан ач
қалмайду, маңа етиқат қилған һәр ким һеч қачан уссимайду. ■
36 Лекин силәргә ейтқинимдәк, силәр мени көргән болсаңларму, етиқат
қилмайватисиләр.

ᵃ **6:25 «Устаз»** — грек тилида «рабби». ■ **6:27** Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Юһ. 1:33; 3:16; 4:14; 5:37; 6:40, 54; 8:18; 2Пет. 1:17. ■ **6:29** 1Юһа. 3:23. ■ **6:30** Мат. 12:38; 16:1; Мар. 8:11; Луқа 11:29; 1Кор. 1:22. ᵃ **6:31 «У уларға әрштин чүшүрүлгән нан тәқдим қилди»** — «Зәб.» 77:24. **«Ата-бовилиримиз чөлдә жүргәндә, Зәбурда: «У уларға әрштин чүшүрүлгән нан тәқдим қилди» дәп пүтүлгәндәк, «манна»ни йегән — дейишти»** — Уларниң буни Әйсаға дегинидә көздә тутқини: «Сән Муса пәйғәмбәргә охшаш «Дунияға келиши муқәррәр болған» шу пәйғәмбәр яки Мәсиһ болсаң, әнди Мусаға охшаш асмандин нан («манна») чүшүрүшүңгә тоғра кәлмәмду?» дегәндәк мәна еди. Әйса уларға «Бу нан бәргүчи Муса әмәс, Худадур» дәп хаталиқни түзәткәндин кейин (32-айәт) өзиниң «асмандин чүшкән һәқиқий нан» екәнлигини чүшәндүриду. ■ **6:31** Мис. 16:4, 14; Чөл. 11:7; Нәһ. 9:15; Зәб. 77:24, 25; 1Кор. 10:3. ■ **6:35** Йәш. 55:1; Юһ. 4:14; 7:37.

37 Ата маңа тапшурғанларниң һәр бири йенимға келиду вә мениң йенимға
кәлгәнләрдин һеч қайсисини һәргиз ташливәтмәймән.
38 Чүнки өз ирадәмни әмәс, бәлки мени Әвәткүчиниң ирадисини әмәлгә ашуруш
үчүн әрштин чүштүм. ■
39 Мени Әвәткүчиниң ирадиси болса дәл шуки, униң маңа тапшурғанлиридин һеч
бирини жүтүрмәй, бәлки ахирқи күни уларниң һәммисини тирилдүрүшүмдин
ибарәт. □ ■
40 Чүнки мениң Атамниң ирадиси шуки, Оғулға көз тикип қарап, униңға етиқат
қилғанларниң һәр бирини мәңгүлүк һаятқа eриштүрүштур; вә мән ахирқи күни
уларни тирилдүримән.■
41 Әнди Йәһудийлар Әйсаниң: «Әрштин чүшкән нан өзүмдурмән!» дегини үчүн
униңға нарази болуп ғотулдишишқа башлиди:
42 — «Бу Йүсүпниң оғли Әйса әмәсму? Атисиниму, анисиниму тонуйдиған
турсақ, йәнә қандақларчә: — «Әрштин чүштүм!» десун?» — дейишәтти улар.■
43 Әйса жававән уларға мундақ деди: — *Мениң тоғрамда* өз ара ғотулдашмаңлар.
44 Мени әвәткән Ата Өзи кишиләрниң қәлбини тартқузмиса, һеч ким мениң
йенимға келәлмәйду; мениң йенимға кәлгән һәр бирини ахирқи күни
тирилдүримән. ■
45 Пәйғәмбәрләрниң язмилирида: «Уларниң һәммисигә Худа тәрипидин
үгитилиду» дәп пүтүлгәндур. Шуңа, Атиниң *сөзини* тиңшиған вә униңдин
үгәнгән һәр бири мениң йенимға келиду. ■
46 Бирақ бу бирәрким Атини көргән дегәнлик әмәс; пәқәт Худаниң йенидин
кәлгүчи болса, у Атини көргәндур.□ ■
47 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, маңа етиқат қилғучи
мәңгүлүк һаятқа егидур. ■
48 Һаятлиқ нени өзүмдурмән.
49 Ата-бовилириңлар чөлләрдә «манна» йегини билән йәнила өлди. ■
50 Лекин мана, әрштин чүшкән нан дәл шундақки, бириси униңдин йегән болса
өлмәйду. □
51 Әрштин чүшкән һаятлиқ нени өзүмдурмән; кимдәким бу нандин йесә, әбәдил-
әбәткичә яшайду. Мән беридиған шу нан болса мениң әт-тенимдур, пүткүл
дунийадикиләр һаятқа егә болсун дәп, мән уни атимақчимән.■
52 Бу сөз билән Йәһудийлар өз ара талаш-тартиш қилишиқа башлап:
— Бу адәм бизниң йейишимизгә өзиниң әт-тенини қандақ берәлисун?! —
дейишәтти.■
53 Шуңа Әйса уларға мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәр Инсаноғлиниң әт-
тенини йемигичә вә қенини ичмигичә, силәрдә һаятлиқ болмайду.

■ **6:38** Мат. 26:39; Мар. 14:36; Луқа 22:42; Юһ. 5:30. □ **6:39 «Мени Әвәткүчиниң ирадиси... ахирқи күни уларниң һәммисини тирилдүрүшүмдин ибарәт»** — «ахирқи күни» қиямәт күни. ■ **6:39** Юһ. 10:28; 17:12; 18:9. ■ **6:40** Юһ. 3:16; 4:14; 6:27,54. ■ **6:42** Мат. 13:55; Мар. 6:3. ■ **6:44** Күй. 1:4; Юһ. 6:65. ■ **6:45** Йәш. 54:13; Йәр. 31:33; Ибр. 8:10; 10:16. □ **6:46 «Бирақ бу бирәрким Атини көргән дегәнлик әмәс; пәқәт Худаниң йенидин кәлгүчи болса, у Атини көргәндур»** — бәзи алимлар бу айәттики сөзләрни Әйса әмәс, бәлки расул Юһанна чүшәндүрүш йолида қошуп язған, дәп қарайду. Биз униң үчүн анчә испат көрмигәчкә, йәнила Әйсаниң өз сөзи, дәп ойлаймиз. ■ **6:46** Мат. 11:27; Луқа 10:22; Юһ. 1:18; 7:29; 8:19. ■ **6:47** Юһ. 3:16,36. ■ **6:49** Мис. 16:4; Чөл. 11:7; Зәб. 77:24 □ **6:50 «Лекин мана, әрштин чүшкән нан дәл шундақки, бириси униңдин йегән болса өлмәйду»** — яки «лекин мана, бириси униңдин йегән болса өлмәйдиған, әрштин чүшкән нан мошу йәрдидур». ■ **6:51** Юһ. 11:26; Ибр. 10:5, 10. ■ **6:52** Юһ. 3:9.

54 Әт-тенимни йегүчи вә қенимни ичкүчи мәңгүлүк һаятқа еришкән болиду вә
мән уни ахирқи күни тирилдүримән. □ ■
55 Чүнки әт-теним һәқиқий озуқлуқ, қеним болса һәқиқий ичимликтур.
56 Әт-тенимни йегүчи вә қенимни ичкүчи мәндә яшайду вә мәнму униңда
яшаймән. □
57 Һаят Ата мени әвәткән вә мән Атиниң болғанлиғидин яшаватқинимдәк, мени
йегүчи киши һәм мениң васитәм билән яшайду.
58 Мана бу әрштин чүшкән нандур. Бу нан ата-бовилириңлар йегән «*манна*»дәк
әмәс; чүнки улар «*манна*»ни йейиши билән өлди; бирақ бу нанни истемал
қилғучи болса мәңгү яшайду!■
59 Бу сөзләрни у Кәпәрнаһумдики синагогда тәлим бәргинидә ейтқан еди.
60 Шуниң билән униң мухлислиридин нурғунлири буни аңлиғанда:
— Бу тәлим бәк еғир екән! Буни ким аңлап көтирәлисун? — дейишти.
61 Бирақ өз ичидә мухлислириниң бу тоғрисида ғотулдашқинини билгән Әйса
уларға:
— Бу сөзүм силәрни тайдурдиму?
62 Әнди мабада Инсаноғлиниң әсли кәлгән жайға көтириливатқинини көрсәңлар,
қандақ болар?! ■
63 *Инсанға* һаятлиқ бәргүчи — Роһтур. Инсанниң әтлири болса һеч қандақ пайда
бәрмәйду. Мән силәргә ейтқан сөзлирим болса һәм роһтур вә һәм һаятлиқтур.
□ ■
64 Лекин араңлардин етиқат қилмиған бәзиләр бар, — деди (чүнки Әйса етиқат
қилмиғанларниң вә өзигә сатқунлуқ қилидиғанниң ким екәнлигини баштила
биләтти).■
65 Шуниң билән у мундақ деди: — Мән шу сәвәптин силәргә шуни ейттимки,
Атамдин ата қилинмиса, һеч ким мениң йенимға келәлмәйду!■
66 Шу вақиттин тартип мухлислиридин хелә көпи чекинип чиқип, униң билән
йәнә маңмайдиған болди.
67 Шуңа Әйса он иккиләндин:
— Силәрму, һәм *мәндин* кетишни халамсиләр? — дәп сориди.
68 Симон Петрус униңға жавап қилип:
— И Рәб, биз кимниң йениға кетәттуқ? Мәңгү һаятлиқ сөзлири сәндилидур! ■
69 Вә шуниңға ишәндуқ вә шуни билип йәттуқки, сән Худаниң Муқәддәс
Болғучисидурсән! — деди.■
70 Әйса уларға жававән:
— Мән силәр он иккиңларни таллидим әмәсму, бирақ араңларда бириси
Иблистур! — деди □ ■
71 (униң бу дегини Ишқарийотлуқ Симонниң оғли Йәһудани көрсәткән еди,
чүнки Йәһуда он иккиләнниң бири болғини билән, кейин өзигә сатқунлуқ

□ **6:54 «әт-тенимни йегүчи»** — яки «әт-тенимни истемал қилғучи». ■ **6:54** Юһ. 3:16; 4:14; 6:27,40. □ **6:56 «әт-тенимни йегүчи»** — яки «әт-тенимни истемал қилғучи». ■ **6:58** Юһ. 3:13. ■ **6:62** Мар. 16:19; Луқа 24:50; Юһ. 3:13; Рос. 1:9; Әф. 4:8. □ **6:63 «Инсанға һаятлиқ бәргүчи — Роһтур»** — мошу йәрдә «Роһ», шүбһисизки, Худаниң Роһини көрситиду. **«Инсанниң әтлири болса һеч қандақ пайда бәрмәйду»** — «инсанниң әтлири» — Худаға таянмайдиған инсанларни көрситиду. «Римлиқларға»дики кириш сөзимиздә «әт/әтләр» тоғрилиқ болған изаһатимизни көрүң. **«Мән силәргә ейтқан сөзлирим болса һәм роһтур вә һәм һаятлиқтур»** — демәк, роһий мәнидә, адәмниң роһиға һаят киргүзидиған, мәңгүлүк һаят йәткүзидиған. ■ **6:63** 2Кор. 3:6. ■ **6:64** Юһ. 2:25; 13:11. ■ **6:65** Юһ. 6:44. ■ **6:68** Рос. 5:20. ■ **6:69** Мат. 16:16; Мар. 8:29; Луқа 9:20; Юһ. 11:27. □ **6:70 «бирақ араңларда бириси Иблистур!»** — яки «бирақ араңларда бириси дүшмәндур!». «Иблис» дегән сөзниң өз мәнаси «дүшмән, яв». ■ **6:70** Луқа 6:13.

қилиду).□

7

Әйсаниң инилириниң униңға қарши туруши

1 Бу ишлардин кейин, Әйса Галилийәдә айлинип жүрди. У Йәһудийәдә айлинип жүрүшни халимайтти, чүнки *шу йәрдики* Йәһудийлар униңға қәст қилмақчи еди.
2 Бу чағда, Йәһудийларниң «кәпиләр һейти»ға аз қалған еди.■
3 Шуңа Әйсаниң инилири униңға:
— Мошу йәрдин айрилип Йәһудийәгә барғин, шуниң билән мухлислириңму *карамәт* әмәллириңни көрәләйду!□
4 Чүнки өзини хәлиқ-аләмгә тонутмақчи болған һеч ким йошурун жайда иш қилмайду. Бу әмәлләрни қиливатқан екәнсән, өзүңни дунияға көрсәт! — дейишти.
5 Чүнки униң инилириму униңға етиқат қилмиған еди.■
6 Шуңа Әйса уларға:
— Мениң вақит-саитим техи кәлмиди. Лекин силәргә нисбәтән һәрвақит мунасиптур.□
7 Бу дуниядики кишиләр силәргә һәргиз өч болмайду; лекин мени өч көриду. Чүнки мән уларниң қилмишлирини рәзил дәп гувалиқ бериватимән.■
8 Силәр бу һейтқа бериверiңлар. Мән бу һейтқа бармаймән, чүнки мениң вақит-саитим техи йетип кәлмиди, — деди.□ ■
9 Әйса бу сөзләрни қилип, Галилийәдә қалди.

Кәпиләр һейтида

10 Әйсаниң инилири һейтқа чиққандин кейин, у өзиму униңға барди. Амма ашкарә әмәс, йошурун барди.
11 Һейтта Йәһудийлар уни издәп: «У қәйәрдидур?» дәп сорaватaтти.■
12 Кишиләр арисида униң тоғрисида көп ғул-ғула болди. Бәзиләр уни: «Яхши адәм!» десә, йәнә бәзиләр: «Яқ, у халайиқни аздуруватиду!» дейишти. ■

□ **6:71 «Ишқарийотлуқ Симонниң оғли Йәһуда...»** — яки «Симонниң оғли Йәһуда Ишқарийотни...». ■ **7:2** Лав. 23:34. □ **7:3 «Мошу йәрдин айрилип Йәһудийәгә барғин, шуниң билән мухлислириңму карамәт әмәллириңни көрәләйду!»** — Әйсаниң инилириниң бу сөзиниң ички мәнаси бәлким: «Муһим мотивәр кишиләрниң көпи Галилийә дегән мошу намрат, пинһан жайдин әмәс, бәлки пайтәхт Йерусалимдидур; сән шу йәрдә өзүңни көрситишиң керәк; шуниң билән һәқиқий нам-инавитиң вә һәйвитиң болиду» дегәндәк болса керәк. Сәл ғәлитә иш шуки, улар униңға ишәнмигини билән (5-айәтни көрүң): «Исраилниң падишаси болай десәң, карамәт әмәллириңни очуқ мәйданида көрситишиң керәк» дегән гуманий несиһәтни бәргән (4-айәтни көрүң). ■ **7:5** Мар. 3:21. □ **7:6 «силәргә нисбәтән һәрвақит мунасиптур»** — бу сөзниң ички мәнаси бәлким интайин аддийдур. Худаниң ирадисигә көңүл бөлидиған адәм Худаниң йетәкчилигини вә башпанаһлиғини издәп жүриду; лекин пәқәт өз ирадисигә қарайдиған киши Худаниң йетәкчилигиниң вә башпанаһлиғиниң кериги йоқ дәп жүриду вә шундақла, бу дуниядикиләрдин һеч қандақ қаршилиққа яки өчмәнликкә учримайду, халиған йәргә беривериду. Лекин Худаниң ирадисини издигән киши тәбиий һалда бу дуниядикиләрниң қилмишлирини ашкарә қилғачқа, уларниң нәпритигә учрайду (7-айәтни көрүң). ■ **7:7** Юһ. 3:19; 14:17; 15:18. □ **7:8 «Силәр бу һейтқа бериверiңлар. Мән бу һейтқа бармаймән»** — көп кона көчүрмиләрдә «Силәр бу һейтқа бериверiңлар. Мән бу һейтқа техи бармаймән» яки «Силәр бу һейтқа бериверiңлар. Мән бу һейтқа һазирчә бармаймән» дейилиду. «Техи» яки «һазирчә» сөзләр әслидә болсун, болмисун, бәрибир айәтниң мәнаси асасән охшаштур; чүнки Әйса инилири һейтқа чиққандин кейин астиртин барди (10-айәт). Бәзиләр «һазирчә» дегәнни чүшәндүрүш йолида киргүзиду. ■ **7:8** Юһ. 8:20. ■ **7:11** Юһ. 11:56. ■ **7:12** Мат. 21:46; Луқа 7:16; Юһ. 6:14; 9:16; 10:19.

13 Бирақ Йәһудий *чоңлиридин* қорқуп, һеч ким очуқ-ашкарә униң гепини
қилмайтти.□ ■
14 Һейтниң йерими өткәндә, Әйса ибадәтхана һойлилириға кирип хәлиққә тәлим
беришкә башлиди. □
15 Йәһудийлар:
— Бу адәм һеч қандақ тәлим алмиған туруқлуқ, униң қандақму мунчә көп билими
болсун? — дәп һаң-таң қелишти.□
16 Әйса уларға:
— Бу тәлимләр мениң әмәс, бәлки мени Әвәткүчиниңкидур. ■
17 Униң ирадисигә әмәл қилишқа өз ирадисини бағлиған һәр ким бу тәлим
тоғрилиқ — униң Худадин кәлгәнлигини яки өзлүгүмдин ейтиватқанлиғимни
билиду.
18 Өз алдиға сөзлигән киши өз шан-шәривини издәйду, лекин өзини әвәткүчиниң
шан-шәривини издәйдиған киши һәқ-садиқтур, униңда һәққанийсизлиқ йоқтур.
19 Муса *пәйғәмбәр* силәргә Тәврат қанунини тапшурған әмәсму? Лекин һеч
қайсиңлар бу қанунға әмәл қилмайватисиләр! Немишкә мени өлтүрмәкчи
болисиләр? — деди.□ ■
20 Көпчилик:
— Саңа жин чаплишипту! Сени өлтүрмәкчи болған ким екән? — дейишти.□ ■
21 Әйса уларға мундақ жавап бәрди: — Мән бир карамәтни яритишим билән
һәммиңлар һаң-таң қелиштиңлар. □
22 — Әнди Муса *пәйғәмбәр* силәргә хәтнә қилиш тоғрилиқ әмир қалдурған
(әмәлийәттә болса хәтнә қилиш Муса пәйғәмбәрдин әмәс, ата-бовилардин
қалған), шуңа силәр шабат күнигә *тоғра келип қалсиму* шу күнидә адәмниң
хәтнисини қиливерисиләр. □ ■
23 Әнди Тәврат қануниға хилаплиқ қилинмисун дәп шабат күнидә адәм хәтнә
қилинған йәрдә, мән шабат күнидә бир адәмни сәллимаза сақайтсам, силәр немә
дәп маңа аччиқлинисиләр?
24 Сиртқи қияпәткә қарап һөкүм қилмаңлар, бәлки һәққаний һөкүм қилиңлар!■

Әйса Қутқузғучи-Мәсиһмиду?

□ **7:13 «Йәһудий чоңлиридин қорқуп...»** — грек тилида «Йәһудийлардин қорқуп» дейилиду. Мошу йәрдә «Йәһудийлар» чоқум уларниң чоңлирини көрситиду. ■ **7:13** Юһ. 9:22; 12:42; 19:38. □ **7:14 «...кирип»** — грек тилида «...чиқип» □ **7:15 «Йәһудийлар»** — бәлким Йәһудий чоңлар. ■ **7:16** Юһ. 3:11; 8:28; 12:49; 14:10, 24. □ **7:19 «немишкә мени өлтүрмәкчи болисиләр?»** — яки «немишкә мени өлтүргили издәйсиләр?». ■ **7:19** Мис. 20:1; 24:3; Мат. 12:14; Мар. 3:6; Юһ. 5:18; 10:39; 11:53; Рос. 7:53. □ **7:20 «Сени өлтүрмәкчи болған ким екән?»** — яки «Сени өлтүргили издәйдиған ким?». ■ **7:20** Юһ. 8:48,52; 10:20. □ **7:21 «Мән бир карамәтни яритишим билән һәммиңлар һаң-таң қелиштиңлар»** — бу «бир карамәт», шүбһисизки, у алдинқи қетим Йерусалимда болғанда шабат күнидә паләч адәмни сақайтқанлиғини көрситиду (23-айәт вә 5-бапни көрүң). Әйсаниң сөзигә қариғанда, гәрчә бу мөҗизә бир нәччә ай илгири көрситилгән болсиму, уларниң есидә техичә бар еди. Шу важидин улар Әйсани өлтүрүвәтмәкчи болиду. 22-24-айәтләрдә Әйса «шабат күнидә адәмни сақайтиш Тәврат қануниға хилап», дегән хиялға қаттиқ рәддийә бериду. Бизниңчә у әслидә уларни бу мәсилә тоғрилиқ ойландуруш үчүн бу мөҗизини қәстән шабат күнидә яратқан еди. □ **7:22 «әмәлийәттә болса хәтнә қилиш Муса пәйғәмбәрдин әмәс, ата-бовилардин қалған»** — «хәтнә қилиш»ни Худа әслидә Ибраһим пәйғәмбәргә (Муса пәйғәмбәрдин илгири, әлвәттә) Өзиниң Ибраһим вә әвлатлири билән болған әһдиниң символи болсун дәп тапшурған еди («Яр.» 17-бап). **«шуңа силәр шабат күнигә тоғра келип қалсиму шу күнидә адәмниң хәтнисини қиливерисиләр»** — әмир болса «Бала туғулуп сәккизинчи күни хәтнисини қилиш керәк» («Яр.» 17:13). Шуниң билән «сәккизинчи күн» шабат күнигә тоғра келип қалсиму (вә шабат күни «ишләш»кә болмайду) балини сүннәт қиливериш керәк. Болмиса Тәврат қануниға хилаплиқ болиду. ■ **7:22** Лав. 12:3; Яр. 17:10. ■ **7:24** Қан. 1:16,17; Пәнд. 24:23; Яқ. 2:1.

25 У вақитта Йерусалимлиқларниң бәзилири:
— *Чоңлар* өлтүрмәкчи болған киши бу әмәсмиди?
26 Ашкарә сөзләватсиму, униңға қарши һеч нәрсә демидиғу! Дәрвәқә,
ақсақалларниң униң Мәсиһ екәнлигини билип йәткәнму?
27 Һалбуки, бу адәмниң қәйәрдин кәлгәнлигини биз ениқ билимиз. Лекин Мәсиһ
кәлгәндә, униң қәйәрдин кәлгәнлигини һеч ким билмәстиғу, — дейишти.□ ■
28 Шуңа Әйса ибадәтхана һойлисида тәлим бериветип, жуқури аваз билән мундақ
деди:
— Силәр мени тонуймиз һәмдә мениң қәйәрдин кәлгәнлигимниму билимиз,
дәватисиләр?! Бирақ мән өзлүгүмдин әмәс, мән мени Әвәткүчидин *кәлдим*, У
һәқтур; бирақ силәр Уни тонумайсиләр. □ ■
29 Мән Уни тонуймән. Чүнки мән Униң йенидин кәлдим, мени У әвәтти.■
30 Шуңа улар уни тутуш йолини издәйтти, лекин һеч ким униңға қол салмиди;
чүнки униң вақит-саити техи йетип кәлмигән еди. □ ■
31 Лекин халайиқ арисидики нурғун кишиләр униңға етиқат қилди. Улар:
«Мәсиһ кәлгәндә бу киши көрсәткән мөҗизилик аламәтләрдин артуқ *мөҗизә*
яриталарму?!» дейишти.■

Әйсани тутуш үчүн қаравулларниң әвәтилиши

32 Пәрисийләр халайиқниң у тоғрилиқ ғул-ғула болуватқан бу гәп-сөзлирини
аңлиди; шуниң билән Пәрисийләр билән баш каһинлар уни тутуш үчүн бир нәччә
қаравулларни әвәтти. □
33 Шуниң билән Әйса:
— Йәнә бир аз вақит силәр билән биллә болимән, андин мени Әвәткүчиниң
йениға кетимән. ■
34 Мени издәйсиләр, лекин тапалмайсиләр. Мән баридиған йәргә
баралмайсиләр, — деди.■
35 Буниң билән, Йәһудийлар бир-биригә:
— У биз тапалмиғидәк қәйәрләргә барар? Грекләр арисидики тарқақ Йәһудий
муһаҗирларниң йениға берип, грекларға тәлим берәмдиғанду? □
36 «Мени издәйсиләр, лекин тапалмайсиләр. Мән баридиған йәргә
баралмайсиләр» дегини немисиду? — дейишти.

□ **7:27 «бу адәмниң қәйәрдин кәлгәнлигини биз ениқ билимиз»** — улар уни Галилийәлик дәп биләтти. Әмәлийәттә у Бәйт-Ләһәмдә туғулған, әлвәттә. **«Лекин Мәсиһ кәлгәндә, униң қәйәрдин кәлгәнлигини һеч ким билмәстиғу, — дейишти.»** — халайиқниң бу сөзлири анчә тоғра әмәс еди; бу кишиләр пәйғәмбәрләрниң Мәсиһ тоғрилиқ бешарәтлик язмилирини толуқ билмигән болса керәк. Бәлким уларниң көздә тутқини пәқәт Мәсиһниң туюқсиз намайән болидиғанлиғини көрсәткән бешарәтләрла еди. ■ **7:27** Мат. 13:55; Мар. 6:3; Луқа 4:22. □ **7:28 «силәр мени тонуймиз һәмдә мениң қәйәрдин кәлгәнлигимниму билимиз, дәватисиләр?! Бирақ мән өзлүгүмдин әмәс, мән мени Әвәткүчидин кәлдим, У һәқтур; бирақ силәр Уни тонумайсиләр»** — Бу сөз Әйсаниң уларниң «Бу адәмниң... қәйәрдин кәлгәнлигини ениқ билимиз» дегинигә рәддийә қилған җавави еди. Әгәр улар Худани тонуған болса Әйсаниң қәйәрдин кәлгәнлигини билгән болатти, лекин улар Худани тонимайтти (айәттики ахирқи сөзгә қараң). ■ **7:28** Юһ. 5:43; 8:26, 42; Рим. 3:4. ■ **7:29** Юһ. 10:15. □ **7:30 «Шуңа улар уни тутуш йолини издәйтти...»** — «улар» бәлким йәнила чоңларни көрситиду. ■ **7:30** Мар. 11:18; Луқа 19:47; 20:19; Юһ. 7:19; 8:20, 37. ■ **7:31** Юһ. 8:30. □ **7:32 «қаравулларни әвәтти»** — яки «ибадәтхана қаравуллирини әвәтти». Лекин бизниңчә 30- вә -44-айәтләр (Лавийлардин болған) мошу кишиләрни айрим көрситиду. ■ **7:33** Юһ. 16:16. ■ **7:34** Юһ. 8:21; 13:33. □ **7:35 «У биз тапалмиғидәк қәйәрләргә барар? Грекләр арисидики тарқақ Йәһудий муһаҗирларниң йениға берип, грекларға тәлим берәмдиғанду?»** — бу айәттики «грекләр» Қанаанниң (Пәләстинниң) сиртида турған барлиқ ят әлликләргә вәкиллик қилиду.

Һаятлиқ сүйи

37 Һейтниң ахирқи һəм əң катта күни, Əйса орнидин туруп, жуқури аваз билəн: — Кимдəким уссиса, мениң йенимға келип ичсун! □ ■
38 Маңа етиқат қилғучи кишиниң худди муқəддəс язмиларда ейтилғинидəк, ич-бағридин һаятлиқ сүйиниң дəриялири еқип чиқиду! — дəп жақалиди □ ■
39 (у бу сөзни өзигə етиқат қилғанларға ата қилинидиған Муқəддəс Роһқа қарита ейтқан еди. *Худаниң* Роһи техи һеч кимгə ата қилинмиғанмиди, чүнки Əйса техи шан-шəривигə кирмигəн еди).■

Хəлиқниң бөлүнүп кетиши

40 Халайиқ ичидə бəзилəр бу сөзни аңлап:
— *Келиши муқəррəр болған* пəйғəмбəр һəқиқəтəн мошу екəн!! — дейишти.□ ■
41 Бəзилəр: «Бу Мəсиһ екəн!» дейишəтти. Йəнə бəзилəр болса: «Яқ, Мəсиһ Галилийəдин келəттиму? ■
42 Муқəддəс язмиларда, Мəсиһ *падиша* Давутниң нəслидин һəм Давутниң жути Бəйт-Ләһəм йезисидин келиду, дейилмигəнмиди?» — дейишти.■
43 Буниң билəн, халайиқ униң вəжидин иккигə бөлүнүп кəтти.
44 Бəзилири уни тутайли дегəн болсиму, лекин һеч ким униңға қол салмиди.

Йəһудий ақсақаллириниң етиқатсизлиғи

45 Қаравуллар *ибадəтханидин* баш каһинлар билəн Пəрисийлəрниң йениға қайтип кəлгəндə, улар қаравулларға:
— Немə үчүн уни тутуп кəлмидиңлар? — дəп сорашти.
46 Қаравуллар:
— Һеч ким һеч қачан бу адəмдəк сөзлигəн əмəс! — дəп жавап беришти.
47 Пəрисийлəр уларға жававəн:
— Силəрму аздурулдуңларму?
48 Ақсақаллардин яки Пəрисийлəрдин униңға етиқат қилғанлар болғанму?! ■
49 Лекин Тəврат қанунини билмəйдиған бу чүпрəндилəр лəнəткə қалиду! — дейишти.□
50 Уларниң арисидин бири, йəни бурун ахшамда Əйсаниң алдиға кəлгəн Никодим уларға:■
51 — Тəврат қанунимиз авал кишиниң немə қилғинини өзидин аңлап билмəй туруп, униңға һөкүм чиқирамду!■

□ **7:37 «Һейтниң ахирқи һəм əң катта күни, Əйса орнидин туруп, жуқури аваз билəн: — Кимдəким уссиса, мениң йенимға келип ичсун!»** — Əйса бу сөзлəрни һейтниң ахирқи күни, йəни дəл Худаниң Исраил хəлқи чөлдики вақтида Муса пəйғəмбəр арқилиқ уларни су билəн тəминлигəн мөҗизə яратқан хатирə күнидə ейтқан. ■ **7:37** Лав. 23:36; Йəш. 55:1; Юһ. 6:35; Вəһ. 22:17. □ **7:38 «Маңа етиқат қилғучи кишиниң худди муқəддəс язмиларда ейтилғинидəк, ич-бағридин һаятлиқ сүйиниң дəриялири еқип чиқиду!»** — «муқəддəс язмиларда ейтилғандəк» — «Йəш.» 58:11 вə «Əз.» 47:1-12ни көрүң. «Зəб.» 77:15-16, «Пənд.» 4:23, «Йəш.» 44:3, 55:1, «Əз.» 47:1-12, «Йо.» 3:18, «Зəк.» 13:1, 14:8му бəлким «Муқəддəс Роһниң төкүлүши» билəн мунасивəтликтур. ■ **7:38** Йəш. 12:3. ■ **7:39** Йəш. 44:3; Йо. 2:27-29; Рос. 2:17. □ **7:40 «Келиши муқəррəр болған пəйғəмбəр һəқиқəтəн мошу екəн!»** — Муса пəйғəмбəрниң бу пəйғəмбəр тоғрилиқ алдин-ала ейтқан бешарити «Қан.» 18:15дə тепилиду. ■ **7:40** Мат. 21:46; Луқа 7:16; Юһ. 6:14. ■ **7:41** Юһ. 1:47; 4:42. ■ **7:42** Зəб. 131:11; Мик. 5:1; Мат. 2:6. ■ **7:48** Йəш. 33:18; Юһ. 12:42; 1Кор. 1:20; 2:8. □ **7:49 «Тəврат қанунини билмəйдиған бу чүпрəндилəр лəнəткə қалиду!»** — «чүпрəндилəр» аддий хəлиқни көрситиду. Ақсақаллар вə Пəрисийлəр уларни интайин кəмситəтти. ■ **7:50** Юһ. 3:2; 19:39. ■ **7:51** Мис. 23:1; Лав. 19:15; Қан. 1:17; 17:8; 19:15.

52 Улар жавап қилип: — Сәнму Галилийәдинму? *Муқәддәс язмиларни* көр,
қетирқинип оқуп бақ, Галилийәдин һеч қандақ пәйғәмбәр чиқмайду! — деди.□
53 Шуниң билән *уларниң* һәр бири өз өйигә кәтти.□

8

Зина үстидә тутулған аял
1 Әйса болса Зәйтун теғиға чиқип кәтти.
2 Әтиси сәһәрдә, у йәнә ибадәтхана һойлилириға кирди вә халайиқниң һәммиси
униң йениға келишкән еди. У олтирип, уларға тәлим беришкә башлиди.
3 *Шу чағда*, Тәврат устазлири билән Пәрисийләр зина қилип тутулуп қалған бир
аялни униң алдиға елип келишти. Улар аялни оттуриға чиқирип,
4 униңдин:
— Устаз, бу аял дәл зина үстидә тутувелинди.□
5 Муса *пәйғәмбәр* Тәврат қанунида бизгә мошундақ аялларни чалма-кесәк қилип
өлтүрүшни әмир қилған. Әнди сәнчә, уни қандақ қилиш керәк? — дәп
сорашти.□ ■
6 Әнди уларниң бундақ дейиштики нийити, уни қапқанқа чүшүрүп, униң үстидин
әрз қилғидәк бирәр банә издәш еди. Амма Әйса еңишип, бармиғи билән йәргә бир
немиләрни язғили турди.□
7 Улар шу соални тохтимай сораватетти, у руслинип уларға:
— Араңлардики ким гунасиз болса, *бу аялға* биринчи ташни атсун! — деди.■
8 Андин у йәнә еңишип, йәргә йезишни давамлаштурди.■
9 Улар бу сөзни аңлап, алди билән яшанғанлири, андин қалғанлири бир-бирләп
һәммиси у йәрдин чиқип кетишти. Ахирида Әйса оттурида өрә турған һелиқи аял
билән ялғуз қалди. □
10 Әйса руслинип туруп, шу аялдин башқа һеч кимни көрмигән болуп, униңдин:
Ханим, саңа һелиқи шикайәт қилғанлар қени? Сени гунаға бекитидиған һеч ким
чиқмидиму? — дәп соривиди,
11 — Һәзрәтлири, һеч ким чиқмиди, — деди аял.

□ **7:52 «Муқәддәс язмиларни көр, қетирқинип оқуп бақ, Галилийәдин һеч қандақ пәйғәмбәр чиқмайду!»** — уларниң бу сөзидә Галилийәлик болған Юнус пәйғәмбәрни қәстән унтуған еди. Чүнки Тәвратниң «Юнус пәйғәмбәр» дегән қисмида, Худаниң **Йәһудий әмәсләргә** нижат пурситини йәткүзгәнилиги еник хатирилиниду. Улар йәнә «Йәш.» 8:12дики бешарәт, йәни Мәсиһниң өз хизмитини Галилийәдә башлайдиғанлиғи тоғрилиқ бешарәтни қәстән унтуған охшайду. □ **7:53 «шуниң билән уларниң һәр бири өз өйигә кәтти»** — «һәр бири өз өйигә кәтти» дегәнлик бәлким Никодимниң соали уларниң виждданиға санжилған болса керәк. □ **8:4 «Устаз, бу аял дәл зина үстидә тутувелинди»** — «зина қилип тутулуп қалған» аял бар еди, лекин әркәк қени? □ **8:5 «Муса пәйғәмбәр Тәврат қанунида бизгә мошундақ аялларни чалма-кесәк қилип өлтүрүшни әмир қилған»** — қизиқ йери шуки, улар пәқәт «аяллар»ни тилға алиду. Әмәлийәттә Тәврат қануни бойичә зина қилған әркәкләрниму өлүмгә мәһкүм қилиш керәк еди. ■ **8:5** Лав. 20:10; Қан. 22:22. □ **8:6 «Әнди уларниң бундақ дейиштики нийити, уни қапқанқа чүшүрүп, униң үстидин әрз қилғидәк бирәр банә издәш еди»** — Әгәр Әйса «Бу аялға рәһим қилиш керәк» десә, улар дәрһал «Сән Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанунға хилаплиқ қилишни үндәйсән, дәйтти. Башқа бир тәрәптин, шу чағда Йәһудий хәлқи Рим империйәсиниң қануни астида турғачқа, Йәһудийлар өзлири һеч кимгә өлүм жазасини бежа кәлтүрүш һоқуқи йоқ еди. Шуңа әгәр Әйса «Чалма-кесәк қилинсун» десә, у чағда улар римлиқларға «мошу киши Рим империйәсигә қарши чиқти!» дегәндәк шикайәт қилатти. ■ **8:7** Қан. 17:7. ■ **8:8** Йәр. 17:13 □ **8:9 «улар бу сөзни аңлап, алди билән яшанғанлири, андин қалғанлири бир-бирләп һәммиси у йәрдин чиқип кетишти»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «Улар бу сөзни аңлап, виждданиниң әйиплиши билән алди билән яшанғанлири, андин қалғанлири бир-бирләп һәммиси у йәрдин чиқип кетишти» дейилиду.

Әйса:
— Мәнму сени гунаға бекитмәймән. Барғин, буниңдин кейин йәнә гуна қилмиғин! — деди.□ ■

Әйса дунияниң нуридур

12 Шуңа Әйса йәнә көпчиликкә сөз қилип:
— Дунияниң нури өзүмдурмән. Маңа әгәшкәнләр қараңғулуқта маңмайду, әксичә һаятлиқ нуриға еришиду, — деди.■
13 Пәрисийләр:
— Сән өзүңгә өзүң гувалиқ бериватисән. Шуңа сениң гувалиғиң раст һесапланмайду, — дейишти.
14 Әйса уларға жававән мундақ деди:
— Һәтта мән өзүмгә гувалиқ бәрсәмму, гувалиғим һәқтур, чүнки мән өзүмниң қәйәрдин кәлгәнлигимни вә қәйәргә баридиғанлиғимни билимән. Лекин силәр қәйәрдин кәлгәнлигимни вә қәйәргә баридиғанлиғимни билмәйсиләр. ■
15 Силәр әт егилириниң өлчими бойичә һөкүм қилисиләр. Бирақ мән һеч кимниң үстигә һөкүм қилмаймән. □
16 Мән һөкүм қилсамму, һөкүмүм һәқиқийдур; чүнки мән ялғуз әмәс, бәлки мени әвәткән Ата *бу ишта* мән билән биллидур. □
17 Силәргә тәвә болған Тәврат қанунида: «Икки адәмниң гувалиғи болса раст һесаплиниду» дәп пүтүлгәндур. □ ■
18 Раст, мән өзүм тоғрамда өзүм гувалиқ беримән, вә мени әвәткән Атиму мениң тоғрамда гувалиқ бериду.■
19 Улар униңдин: — Атаң қәйәрдә? — дәп сорашти.
Әйса уларға жавап берип: — Силәр я мени тонумайсиләр, я Атамни тонумайсиләр; мени тонуған болсаңлар, Атамниму тонуйттуңлар, — деди.■
20 Әйса бу сөзләрни ибадәтханида тәлим бәргинидә, сәдиқә сандуғиниң алдида туруп ейтқан еди. Бирақ һеч ким уни тутмиди, чүнки униң вақит-саити техи йетип кәлмигән еди.□ ■

□ **8:11 «Мәнму сени гунаға бекитмәймән. Барғин, буниңдин кейин йәнә гуна қилмиғин!»** — 7:53-8:11-айәтләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. Бизниңчә, буниң сәвәви, бу «зина гунайиниң кәчүрүм қилиниши» тоғрисидики айәтләр бәзи көчүргүчиләрниң зитиға қаттиқ тәккән болса керәк. ■ **8:11** Юһ. 5:14. ■ **8:12** Йәш. 42:16; Юһ. 1:9; 9:5; 12:35,36. ■ **8:14** Юһ. 5:31. □ **8:15 «Силәр әт егилириниң өлчими бойичә һөкүм қилисиләр»** — «әт егилириниң өлчими бойичә» — оқурмәнләрниң есидә болсунки, Инҗилда «әт» яки «әтләр» көп йәрләрдә инсанларниң Худаға таянмай өзлүгидин иш қилғанлиғини көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөз»ниму көрүң. □ **8:16 «Бирақ мән һеч кимниң үстигә һөкүм қилмаймән. Мән һөкүм қилсамму, һөкүмүм һәқиқийдур»** — Әйса Мәсиһ бу дунияда турғанда **кишиләрниң** үстигә һөкүм қилмайтти (сораққа тартмайтти), бәлки **уларниң иш-һәрикәтлириниң** үстигә, тоғра, тоғра әмәс, дәп һөкүм қилатти. Пәқәт ахирәткә кәлгәндә андин у барлиқ кишиләрни сораққа тартип, уларниң үстидин һөкүм чиқириду, әлвәттә. Пәрисийләр болса өзлирини сорақчи, Мәсиһни сораққа тартиш һоқуқимиз бар дәп қарайтти. **«мени әвәткән Ата бу ишта мән билән биллидур»** — «бу ишта» деган сөзләр әйни текстта болмисиму, мәнаси дәл «Мениң һөкүм қилғиним пәқәт өзүмдин әмәс, бунинда Ата мән билән биллидур» дегәндәктур. □ **8:17 «Силәргә тәвә болған Тәврат қанунида...»** — грек тилида «силәрниң Тәврат қануниңларда» дейилиду. Бу һәҗвий, кинайилик гәптур. Пәрийсиләр дайим: «Тәврат қанунини тиришип-тирмишип, һәқиқий мәнаси билән әзләштүргүчиләр пәқәт бизләрмиз» дәп һалини чоң қилип жүрүшәтти. Әмәлийәттә «Тәврат қануни» Худаниң барлиқ хәлқигә тәвә еди, әлвәттә. 10:34 вә 15:25ниму көрүң. **«икки адәмниң гувалиғи болса раст һесаплиниду»** — «Қан.» 17:6. ■ **8:17** Чөл. 35:30; Қан. 17:6; 19:15; Мат. 18:16; 2Кор. 13:1; Ибр. 10:28. ■ **8:18** Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Юһ. 1:33; 5:37; 6:27. ■ **8:19** Юһ. 14:9; 16:3. □ **8:20 «сәдиқә сандуғиниң алдида»** — яки «ғәзнидә». ■ **8:20** Юһ. 7:30.

Әйсаниң етиқатсизларға агаһ беришлири

21 Шуниң билән у уларға йәнә:
Мән бу йәрдин кетимән; силәр мени издәйсиләр, лекин өз гунайиңлар ичидә өлисиләр. Мән кетидиған йәргә силәр баралмайсиләр, — деди.■
22 Буниң билән Йәһудийлар:
— У: «Мән кетидиған йәргә силәр баралмайсиләр» дәйду. Бу униң өзини өлтүрүвалимән дегинимиду? — дейишти.
23 Әйса уларға:
— Силәр төвәндиндурсиләр, мән жуқуридиндурмән. Силәр бу дуниядиндурсиләр, мән бу дуниядин әмәсмән. ■
24 Шуниң үчүн силәргә: «Гуналириңлар ичидә өлисиләр» дедим. Чүнки силәр мениң «*Әзәлдин* Бар Болғучи» екәнлигимгә ишәнмисәңлар, гуналириңлар ичидә өлисиләр, — деди.□ ■
25 Сән зади ким? — дәп сорашти улар.
Әйса уларға: — Башта силәргә немә дегән болсам, мән шу.
26 Өзүмниң силәрниң тоғраңларда вә үстүңлардин һөкүм қилидиған нурғун сөзлирим бар; лекин мени Әвәткүчи һәқтур вә мән Униңдин немини аңлиған болса, буларнила дуниядикиләргә уқтуруп ейтимән, — деди.□ ■
27 Улар униң өзлиригә ейтқанлириниң Ата тоғрилиқ екәнлигини чүшинәлмиди.
□
28 Шуңа Әйса мундақ деди:
Силәр Инсаноғлини көтәргәндин кейин, мениң «*Әзәлдин* Бар Болғучи» екәнлигимни билисиләр вә шундақла һеч ишни өзлүгүмдин қилмиғанлиғимни, пәқәт Атиниң маңа үгәткининила сөзлигәнлигимниму билисиләр. □ ■
29 Мени Әвәткүчи мән билән биллидур, У мени әсла ялғуз қоймиди, чүнки мән һемишә Уни хурсән қилидиған ишларни қилимән.■
30 Әйса бу сөзләрни қиливатқан чағниң өзидә, нурғун кишиләр униңға етиқат қилди.■

Һәқиқий әркинлик тоғрилиқ

31 Әйса өзигә етиқат қилған Йәһудийларға:

■ **8:21** Юһ. 7:34; 13:33. ■ **8:23** Юһ. 3:31. □ **8:24 «Чүнки силәр мениң «Әзәлдин Бар Болғучи» екәнлигимгә ишәнмисәңлар, гуналириңлар ичидә өлисиләр»** — яки «Чүнки силәр мениң «Мән Болимән» екәнлигимгә ишәнмисәңлар, гуналириңлар ичидә өлисиләр». «Әзәлдин Бар Болғучи» яки ««Мән Болимән» — Бу Худаниң Муса пәйғәмбәргә ашкарилиған нами болуп («Мис.» 3:14), Әйсаму бу намни өзигә қолланған. Башқа бир тәржимиси: «Мениң У (йәни, Мәсиһ) екәнлигимгә...». Лекин «Юһанна»да охшаш шу ибарә тепилидиған көп башқа айәтләр билән селиштурғанда (мәсилән, 28-, 58-айәт) бу тәржимимиз тоғра болуши керәк. ■ **8:24** Юһ. 8:21. □ **8:26 «Өзүмниң силәрниң тоғраңларда вә үстүңлардин һөкүм қилидиған нурғун сөзлирим бар; лекин мени Әвәткүчи һәқтур вә мән Униңдин немини аңлиған болса, буларнила дуниядикиләргә уқтуруп ейтимән»** — Мәсиһниң Пәрисийләргә ейтқан башқа көп сөзлиригә охшаш, бу сөзи интайин ихчамдур. Бизниңчә умумий мәнаси: «Силәр тоғрилиқ нурғун әйипләйдиған сөзлирим бар. Бу сөзлиримни қобул қилмаслиғиңлар мүмкин. Лекин мениң бу сөзлирим әмәлийәттә өзүмдин әмәс, бәлки мени әвәткән Атамдиндур; шуңа ишинишиңлар керәк; чүнки немини Униңдин аңлисам, шуни дунияға ейтимән» дегәндәк болса керәк. ■ **8:26** Юһ. 7:28; 15:15; Рим. 3:4. □ **8:27 «улар униң өзлиригә ейтқанлириниң ата тоғрилиқ екәнлигини чүшинәлмиди»** — «Ата» өз Атиси Худа, әлвәттә. Демисәкму, Мәсиһниң немишкә бәзидә пәқәт «Ата» вә башқа йәрләрдә «Атам» дейишини тәтқиқ қилиш бәк пайдилиқ иштур. □ **8:28 «Силәр Инсаноғлини көтәргәндин кейин...»** — «Инсаноғлиниң көтирилиши» авал Әйсаниң крестлиниши, андин асманға көтирилип Худаниң оң тәрипидә олтиришинму көрситиду. 12:32-34ниму көрүң. **«мениң «Әзәлдин Бар Болғучи» екәнлигимни билисиләр»** — 24-айәттики изаһатни көрүң. ■ **8:28** Чөл. 21:9; 2Пад. 18:4; Юһ. 3:11, 14; 7:16; 12:32, 49; 14:10. ■ **8:29** Юһ. 14:10; 16:32. ■ **8:30** Юһ. 7:31.

— Әгәр мениң сөз-каламимдин чиқмай турсаңлар, мениң һәқиқий мухлислирим
болған болисиләр,
32 вә һәқиқәтни билисиләр вә һәқиқәт силәрни азатлиққа ериштүриду, — деди.■
33 Улар жававән: — Биз Ибраһимниң нәслимиз, — һеч қачан һеч кимниң
қуллуғида болмидуқ. Сән қандақсигә: Азатлиққа еришсиләр, дәйсән? — деди.■
34 Әйса уларға жавап берип: — Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки,
гуна садир қилған киши гунаниң қулидур. ■
35 Қул аилидә мәңгү турмайду, лекин оғул мәңгү туриду. □
36 Шуниң үчүн Оғул силәрни азат қилса, һәқиқий азат болисиләр. □ ■
37 Силәрниң Ибраһимниң нәсли екәнлигиңларни билимән. Бирақ мени
өлтүрмәкчи болуватисиләр, чүнки мениң сөзүм ичиңлардин орун алмиди.
38 Мән Атамниң йенида көргәнлиримни ейтиватимән; силәр болсаңлар өз
атаңлардин көргәнлириңларни қиливатисиләр!□ ■
39 Улар жавап берип: — Бизниң атимиз Ибраһимдур, — деди.
Әйса уларға: — Әгәр Ибраһимниң пәрзәнтлири болсаңлар, Ибраһимниң
әмәллирини қилған болаттиңлар! ■
40 Бирақ һазир әксичә мени, йәни Худадин аңлиған һәқиқәтни силәргә йәткүзгән
адәмни өлтүрүшкә қәстләйсиләр. Ибраһим ундақ ишни қилмиған. ■
41 Силәр өз атаңларниң қилғинини қиливатисиләр! — деди.
— Биз һарамдин болған әмәсмиз! Бизниң пәқәт бирла атимиз бар, У болса
Худадур! — дейишти улар.□
42 Әйса уларға: — Атаңлар Худа болған болса, мени сөйгән болаттиңлар; чүнки
мән Худаниң бағридин чиқип, бу йәргә кәлдим. Мән өзлүгүмдин кәлгән әмәсмән,
бәлки Униң тәрипидин әвәтилгәнмән. □ ■
43 Сөзлиримни немишкә чүшәнмәйсиләр? Еникки, мениң сөз-каламим
қулиқиңларға кирмәйватиду!
44 Силәр атаңлар Иблистин болғансиләр вә униң арзу-һәвәслиригә әмәл қилишни
халайсиләр. У аләм апиридә болғандин тартип қатил еди вә униңда һәқиқәт
болмиғачқа, һәқиқәттә турмиған. У ялған сөзлигәндә, өз тәбиитидин сөзләйду,
чүнки у ялғанчи вә шундақла ялғанчилиқниң атисидур. □ ■
45 Лекин мән һәқиқәтни сөзлигиним үчүн, маңа ишәнмәйсиләр.

■ **8:32** Рим. 6:18; Гал. 5:1; 1Пет. 2:16. ■ **8:33** Мат. 3:9. ■ **8:34** Рим. 6:20; 2Пет. 2:1. □ **8:35** **«Қул аилидә мәңгү турмайду, лекин оғул мәңгү туриду»** — демәк, бириси «қул» болса (мошу йәрдә «гунаниң қули») һәр қандақ өй егиси билән мәңгүлүк мунасивәттә болмайду, униң аилә әзаси болалмайду; пәқәт өй егисиниң өз аилисидикиләр биләнла мәңгүлүк мунасивити болиду; өй егисиниң оғли өй егисиниң һоқуқиға егә болиду, әлвәттә. Әнди «өй егиси» Худа болса, униң Оғлиму толуқ һоқуқлуқ болиду, әлвәттә. Бу иш 36-айәттики һәқиқәт билән зич бағлиниду. □ **8:36** **«Шуниң үчүн Оғул силәрни азат қилса, һәқиқий азат болисиләр»** — жуқурқи изаһатниму көрүң. «Қул» «қул»ни азат қилмайду, «қул»ни азат қилалайдиған пәқәт өзи азат болған киши, әлвәттә. Әнди бу дунияда ким гунадин азаттур? Мәсиһдин башқа һәр бир киши гунаниң қулидур, һәқиқий азат болған киши пәқәт «Оғул», йәни Мәсиһдур; шуниң билән у башқиларни (уларда етиқат болса) гунаниң күчидин азат қилалайду. ■ **8:36** Рим. 8:2. □ **8:38** **«силәр болсаңлар өз атаңлардин көргәнлириңларни қиливатисиләр!»** — яки «силәр болсаңлар өз атаңлардин аңлиғанлириңларни қиливатисиләр!». ■ **8:38** Юһ. 3:11; 7:16; 12:49; 14:10, 24. ■ **8:39** Рим. 2:28; 9:7. ■ **8:40** Юһ. 17:17. □ **8:41** **«Силәр өз атаңларниң қилғинини қиливатисиләр!»** — «өз атаңлар» — Иблисни көрситиду, әлвәттә. 44-айәтни көрүң. **«Биз һарамдин болған әмәсмиз!»** — бу даритма гәп. Улар Әйсаниң Мәрйәмдин туғулушини «бир атиниң вастиси билән әмәс», бәлки «һарамдин болған» дәп пуритип, униңдин евән тапмақчи еди. □ **8:42** **«мән Худаниң бағридин чиқип...»** — грек тилида «мән Худаниң ичидин чиқип...». ■ **8:42** Юһ. 5:43; 7:29. □ **8:44** **«...** ***Иблис*** ялғанчи вә шундақла ялғанчилиқниң атисидур» — яки «... у (Иблис) ялғанчи вә шундақла ялғанчилиқниң пиридур». ■ **8:44** Яр. 3:1; 2Кор. 11:3; 1Юһа. 3:8.

46 Қайсиңлар мени гунайи бар дәп дәлилләләйсиләр, қени? Һәқиқәтни сөзлисәм, немә үчүн маңа ишәнмәйсиләр?
47 Худадин болған киши Худаниң сөзлирини аңлайду; силәр уларни аңлимайсиләр, чүнки силәр Худадин болған әмәссиләр!■
48 Йәһудийлар униңға жававән:
— Әжәба, бизниң сени: «Самарийәлик һәм жин чаплашқан адәм»сән дегинимиз тоғра әмәсму? — дейишти.□ ■
49 Әйса жававән: — Маңа жин чаплашқини йоқ, бәлки мән Атамни һөрмәт қилимән; лекин силәр маңа һөрмәтсизлик қиливатисиләр. ■
50 Мән өз шан-шәривимни издимәймән; лекин буни издигүчи һәм *униң үстидин* һөкүм қилғучи Бириси бар.
51 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, мениң сөз-каламимни тутидиған киши әбәдил-әбәт өлүм көрмәйду.■
52 Шуниң билән Йәһудийлар униңға:
— Саңа дәрвәқә жин чаплашқанлиғини әнди билдуқ! Һәтта *һәзрити* Ибраһим вә пәйғәмбәрләрму өлгән турса, сән қандақсигә: «Мениң сөз-каламимни тутидиған киши әбәдил-әбәт өлүм тетимайду» дәйсән?
53 Әжәба, сән атимиз Ибраһимдин улуқмусән? У өлди, пәйғәмбәрләр һәм өлди!? Сән өзүңни ким қилмақчисән?■
54 Әйса жававән мундақ деди:
— Әгәр мән өзүмни улуқлисам, ундақта улуқлуғум һеч нәрсә һесапланмайтти. Бирақ мени улуқлиғучи — силәр «У бизниң Худайимиз» дәп атайдиған Атамниң Өзидур.
55 Силәр Уни тонумидиңлар, лекин мән Уни тонуймән. Уни тонумаймән десәм, силәрдәк ялғанчи болаттим; бирақ мән Уни тонуймән вә Униң сөз-каламини тутимән.
56 Атаңлар Ибраһим мениң күнүмни көридиғанлиғидин яйрап-яшниди һәм дәрвәқә уни алдин-ала көрүп шатланди.□ ■
57 — Сән техи әллик яшқа кирмәй туруп, Ибраһимни көрдүңму? — дейишти улар.
58 Әйса уларға:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, Ибраһим туғулмастила, мән Бар Болғучидурмән! — деди.□
59 Буниң билән улар уни чалма-кесәк қилғили коллириға йәрдин таш алди; лекин Әйса уларға көрүнмәй, уларниң оттурисидин өтүп ибадәтханидин чиқип

■ **8:47** Юh. 6:37; 10:26,27; 1Юhа. 4:6. □ **8:48 ««Самарийәлик һәм жин чаплашқан адәм»сән»** — «Самарийәликләр» Йәһудийлар көзгә илмайдиған бир хәлиқ болуп, уларниң көзқаришичә Самарийәликләр Худаниң сөзини бурмилиған капирлар вә жин тәккәнләрдур. ■ **8:48** Юh. 7:20; 10:20. ■ **8:49** Юh. 7:18. ■ **8:51** Юh. 5:24; 11:25. ■ **8:53** Ибр. 11:13. □ **8:56 «Атаңлар Ибраһим мениң күнүмни көридиғанлиғидин яйрап-яшниди»** — Әйсаниң «мениң күнүм» дегини немини көрситиду? Бизниңчә бу ибарә: (1) униң дунияға келишини көрситиду; (2) униң шан-шәрәп ичидә қайтип келидиған күниниму көрситиду. Ибраһим қачан алдин-ала буни көргән? Йәһудий «Раббилар»ниң көпинчиси «Ибраһим Исһақни қурбанлиқ қилишқа сунған вақитта бақий аләм униңға аян қилинған» дәп қарайтти вә бизму бу пикиргә майилмиз. ■ **8:56** Яр. 17:17; Луқа 10:24; Ибр. 11:13. □ **8:58 «Ибраһим туғулмастила, мән Бар Болғучидурмән!»** — «мән Бар Болғучидурмән» дегини йәнила «Мис.» 3:14дә, Муса пәйғәмбәргә вәһий қилинған, Худаниң «Мән Өзүмдурмән», яки болмиса «Мән Әзәлдин Бар Болғучидурмән» дегән улуқ намини көрситиду. Әйсаниң бу намни өзигә алғини униң Худалиқ тәбиитини көрситиду. Йәһудийлар униң бу гепини тоғра чүшиниду, лекин қәтъий ишәнмәйду (59-айәтни көрүң).

кәтти.□ ■

9

Әйсаниң туғма қариғуни сақайтиши

1 Вә у йолда кетиветип, туғма қариғу бир адәмни көрди.
2 Мухлислири униңдин:
— Устаз, ким гуна қилип униң қариғу туғулғиниға сәвәп болған? У өзиму я ата-анисиму? — дәп сорашти.□
3 Әйса мундақ жавап бәрди:
— Өзи яки ата-анисиниң гуна садир қилғанлиғидин әмәс, бәлки Худаниң Өз әмәллири униңда аян қилинсун дәп шундақ болған.
4 Күнниң йоруғида, мени Әвәткүчиниң әмәллирини ада қилишим керәк. Кәч кирсә, шу чағда һеч ким иш қилалмайду.□
5 Мән дунияда турған вақтимда, дунияниң нури өзүмдурмән.■
6 Бу сөзләрни қилғандин кейин, у йәргә түкүрүп, түкүрүктин лай қилип, лайни һелиқи адәмниң көзлиригә сүрүп қойди■
7 вә униңға: «Силоам көлчиги»гә берип жуюваткин» деди («Силоам» *ибранийчә сөз болуп*, «әвәтилгән» дегән мәнини билдүриду). Шуниң билән һелиқи адәм берип жуювиди, көзи көридиған болуп қайтип кәлди.□
8 Хошнилири вә у илгири тиләмчилик қилғинида уни көргәнләр:
— Бу олтирип тиләмчилик қилидиған һелиқи адәм әмәсму? — дейишип кәтти.■
9 Бәзиләр: «Һәә, шу екән» десә, йәнә бәзиләр: «Яқ. у әмәс, лекин униңға охшайдикән» дейишти.
Бирақ у өзи:
— Мән дәл шу киши болимән! — деди.
10 — Ундақта көзлириң қандақ ечилди? — дәп сорашти улар.
11 У жававән мундақ деди:
— Әйса исимлиқ бир киши *түкүрүгидин* лай қилип көзлиримгә сүрүп қоювиди, маңа: «Силоам көлчигигә берип жуюваткин» дегән еди. Мән берип жуювидим, көрәләйдиған болдум.
12 — У һазир қәйәрдә? — дәп сорашти улар.
— Билмәймән, — деди у.

Пәрисийләрниң мөжизини сүрүштүрүши

□ **8:59 «Буниң билән улар уни чалма-кесәк қилғили қоллириға йәрдин таш алди»** — Йәһудий хәлқи униң сөзиниң мәнасини тоғра чүшинәтти, лекин ишәнмәй «күпүрлүк қилғучи!» дәп уни өлтүрмәкчи еди. **«лекин Әйса уларға көрүнмәй, уларниң оттурисидин өтүп ибадәтханидин чиқип кәтти»** — бәзи көна көчүрмиләрдәПәқәт «лекин Әйса өзини далдиға елип, ибадәтханидин чиқип кәтти» дейилиду. ■ **8:59** Луқа 4:29; Юһ. 10:31,39; 11:8. □ **9:2 «Устаз»** — Грек тилида «Рабби». □ **9:4 «мени Әвәткүчиниң әмәллирини ада қилишим керәк»** — яки «мени Әвәткүчиниң әмәллирини ада қилишимиз керәк». **«Кәч кирсә, шу чағда һеч ким иш қилалмайду»** — Әйсаниң йәр йүзидә болидиған хизмитигә бәлким пәқәт алтә ай қалған болса керәк. ■ **9:5** Йәш. 42:6; Луқа 2:32; Юһ. 1:9; 8:12; 12:35,46; Рос. 13:47. ■ **9:6** Мар. 8:23. □ **9:7 «Силоам»** — Ибраний тилида «Силоһа». **«** ***Әйса*** униңға: «Силоам көлчиги»гә берип жуюваткин» деди... һелиқи адәм берип жуювиди, көзи көридиған болуп қайтип кәлди» — бу кор адәм ибадәтханиға йеқин жайда тиләмчилик қилип олтарған болса, ибадәтханидин «Силоам көлчиги»гә бир километрдәк келәтти. Шуниң үчүн бу сәпәр кор адәмниң ишәшигә нисбәтән хелә бир синақ еди. Лай қаттиқлашқандин кейин у көзлирини һеч ачалмиған һалда мошу узун йолни меңиши керәк еди. Бу кор адәм үчүн интайин еғир еди, әлвәттә. Униң үстигә йолни бекар маңса көп «тиләмчилик вақти» исрап болуп кетәтти. ■ **9:8** Рос. 3:2.

13 Халайиқ илгири қариғу болған бу адәмни Пәрисийләрниң алдиға елип
беришти
14 (әслидә Әйса лай қилип бу адәмниң көзлирини ачқан күн дәл шабат күни еди).
■
15 Шуниң билән Пәрисийләр қайтидин бу адәмдин қандақ көрәләйдиған
болғинини соривиди, у уларға: — У көзлиримгә лай *сүрүп* қойди, мән жуювидим
вә мана, көрәләйдиған болдум! — деди.
16 Шуниң билән Пәрисийләрдин бәзилири:
— У адәм Худаниң йенидин кәлгән әмәс, чүнки у шабат күнини тутмайду, —
дейишти.
Йәнә бәзилири:
— У гунакар адәм болса, қандақларчә бундақ мөҗизилик аламәтләрни
яриталайтти? — дейишти.
Буниң билән уларниң арисида бөлүнүш пәйда болди. □ ■
17 Улар қариғу адәмдин йәнә:
— У көзлириңни ечипту, әнди сән у тоғрилиқ немә дәйсән? — дәп сораштп.
У: — У бир пәйғәмбәр екән, — деди.■
18 Йәһудийлар көрәләйдиған қилинған кишиниң ата-анисини тепип кәлмигичә,
бурун униң қариғу екәнлигигә вә һазир көрәләйдиған қилинғанлиғиға
ишәнмәйтти. Шуңа улар униң ата-анисини чақиртип,
19 улардин:
— Бу силәрниң оғлуңларму? Туғма қариғу, дәвататтиңлар? Әнди һазир
қандақларчә көрәләйдиған болуп қалди? — дәп сораштп.
20 Ата-аниси уларға: — Униң бизниң оғлимиз екәнлиги, шундақла
туғулушидинла қариғу екәнлигини билимиз;
21 лекин һазир қандақларчә көрәләйдиған болуп қалғанлиғини, көзлирини ким
ачқанлиғини билмәймиз. У чоң адәм турса, *буни* өзидин сораңлар, у өзи дәп
бәрсун, — дәп җавап бәрди.
22 Ата-анисиниң шундақ дейиши Йәһудийлардин қорққанлиғи үчүн еди; чүнки
Йәһудийлар кимдәким Әйсани Мәсиһ дәп етирап қилса, у синагог җамаитидин
қоғлап чиқирилсун дәп қарар қилған еди. □ ■
23 Шу сәвәптин униң ата-аниси: «У чоң адәм турса, *буни* өзидин сораңлар» дегән
еди.
24 Пәрисийләр әслидә қариғу болған адәмни йәнә чақирип униңға:
— Худаға шан-шәрәп берип *қәсәм қил*! Биз бу адәмниң гунакар екәнлигини
билимиз, — дейишти.□ ■
25 У мундақ җавап бәрди:
— У гунакарму, әмәсму, билмәймән. Бирақ мән шу бирла ишни билимәнки,
қариғу едим, һазир көрәләйдиған болдум.

■ **9:14** Мат. 12:1; Мар. 2:23; Луқа 6:1; Юһ. 5:9. □ **9:16 «У адәм Худаниң йенидин кәлгән әмәс, чүнки у шабат күнини тутмайду»** — улар «у шабат күнини тутмайду» дәйду. Чүнки улар Әйсаниң түкүрүгидин лай қилишни «әмгәк қилиш», шундақла шабатниң «дәм елиш принсипи»ни бузуш, дәп карайтти. Әйса болса «Атамниң әмәллирини ада қилишим керәк» дегән еди (4-айәт). Демәк, «иш қилғучи» яки «әмәл қилғучи» әслидә Худа Өзидур. Униңдин башқа ким шундақ мөҗизә яритайтти? ■ **9:16** Юһ. 3:2; 7:12; 9:33; 10:19. ■ **9:17** Луқа 7:16; 24:19; Юһ. 4:19; 6:14. □ **9:22 «Йәһудийлар кимдәким Әйсани Мәсиһ дәп етирап қилса, у синагог җамаитидин қоғлап чиқирилсун дәп қарар қилған еди»** — «синагогтин чиқирилиш»ниң нәтиҗиси, җәмийәттикиләрдин һеч ким синагогтин чиқирилған киши билән барди-кәлди қилмайтти. ■ **9:22** Юһ. 7:13; 12:42. □ **9:24 «Худаға шан-шәрәп берип қәсәм қил»** — Әслидә грек тилида «қәсәм қил» дегән сөз йоқ еди. Бу айәттә шу сөз болмисиму, шу мәнә чиқип туриду (мәсилән «Йәшуа» 7:19ни көрүң). Шуниң үчүн бу җүмлиниң мәнаси «Әйсаға әмәс, бәлки Худаға шан-шәрәп бәр» дегәнлик әмәс, бәлки «Худани улуқлаш үчүн раст гәп қил, бу мөҗизә әслидә чоң бир алдамчилиқ әмәсму?» дегәндәк. ■ **9:24** Йә. 7:19.

26 Улар униңдин йәнә бир қетим:
— У сени қандақ қилди? Көзлириңни қандақ ачти? — дәп сорашти.
27 У жававән:
— Силәргә аллиқачан ейттим, бирақ қулақ салмидиңлар. Силәр немә дәп
қайтидин аңлашни халап қалдиңлар? Силәрму униң мухлислири болай
дәватамсиләр?! — деди.
28 Буниң билән, улар уни қаттиқ тиллап:
— Сән һелиқиниң мухлиси! Биз болсақ Муса *пәйғәмбәрниң* мухлислиримиз.
29 Худаниң Мусаға сөзлигәнлигини билимиз; лекин бу неминиң болса қәйәрдин
кәлгәнлигиниму билмәймиз, — дейишти.
30 Һелиқи адәм уларға мундақ жавап қайтурди:
— Әҗайип ишқу бу! Гәрчә силәр униң қәйәрдин кәлгәнлигини билмигиниңлар
билән, у мениң көзлиримни ачти.
31 Биз билимизки, Худа гунакарларниң тиләклирини аңлимайду; бирақ Өзигә
ихласмән болуп ирадисигә әмәл қилғучиларниңкини аңлайду. ■
32 Дуния апиридә болғандин тартип, бирәрсиниң туғма қариғуниң көзини
ачқанлиғини аңлап баққан әмәс.
33 Әгәр бу адәм Худадин кәлмигән болса, һеч немә қилалмиған болатти.
34 Улар уни:
— Сән түптин гуна ичидә туғулған туруқлуқ, бизгә тәлим бәрмәкчимусән? —
дейишип, уни *синагогтин* қоғлап чиқириветишти.□

Роһий қариғулуқ

35 Әйса уларниң уни *синагогтин* қоғлап чиқарғанлиғини аңлап, уни издәп тепип:
Сән, Худаниң Оғлиға етиқат қиламсән? — дәп сориди.□
36 У жававән: — Тәхсир, у ким? Мән униңға етиқат қилай, — деди.
37 — Сән һәм уни көрдүң һәм мана, һазир сән билән сөзлишиватқан дәл шуниң
өзи, — деди Әйса униңға.
38 Һелиқи адәм:
— И Рәб, етиқат қилимән! — дәп, униңға сәждә қилди.
39 — Мән корларни көридиған болсун, көридиғанларни кор болсун дәп бу дунияға
һөкүм чиқиришқа кәлдим, — деди Әйса.□ ■
40 Униң йенидики бәзи Пәрисийләр бу сөзләрни аңлап униңдин:
— Бизму корму? — дәп сорашти.
41 Әйса уларға: — Кор болған болсаңлар, гунайиңлар болмайтти; лекин силәр
һазир «көрүватимиз» дегиниңлар үчүн силәргә гуна һесаплиниверидү, — деди.

■ **9:31** Зәб. 65:18; Пәнд. 15:29; 28:9; Йәш. 1:15; Мик. 3:4. □ **9:34 «улар... уни синагогтин қоғлап чиқириветишти»** — 22-айәт вә изаһатни көрүң. □ **9:35 «Сән, Худаниң Оғлиға етиқат қиламсән?»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Сән, Инсаноғлиға етиқат қиламсән?» дәп пүтүлгән. □ **9:39 «Мән корларни көридиған болсун, көридиғанларни кор болсун дәп бу дунияға һөкүм чиқиришқа кәлдим»** — «һөкүм чиқиришқа кәлдим» — Бу «һөкүм» тоғрилиқ «Йәш.» 42:1 вә униңдики изаһатни көрүң. Бу қандақ «һөкүм»? Бизниңчә Йәшая пәйғәмбәрниң бешаритидә ейтилғандәк аз дегәндә бу «һөкүм»ниң өч тәрипи бардур: (1) етиқатчиларға тоғра көзқарашларни йәткүзүш; (2) Худаниң көп ишлар үстидики һөкүмлирини билдүрүш; (3) Мәсиһниң хәвири кишиләрниң қәлбини яки йоруқ яки техиму қараңғу, кор қилиш; худди Йәшая пәйғәмбәр өз вақтида Худаниң сөз-каламини Исраилға йәткүзгәндә, Исраилниң әһвали «Силәр аңлашни аңлайсиләр, бирақ чүшәнмәйсиләр; көрүшни көрүсиләр, бирақ билип йәтмәйсиләр» («Йәш.» 6:9-10) дегәндәк болғанға охшаш. «Йәш.» 44:18ниму көрүң. ■ **9:39** Юһ. 3:17; 12:47.

10

Әйса сөзини давам қилиду — «Мән яхши қой бақкучидурмән»

1 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, қой қотиниға ишиктин кирмәй, башқа йәрдин ямишип киргән киши оғри вә қарақчидур.
2 Ишиктин киридиған киши болса қойларниң падичисидур.
3 Ишик бақар униңға ишикни ечип бериду вә қойлар униң авазини аңлап тонуйду; у өз қойлириниң исимлирини бир-бирләп чақирип уларни сиртқа башлап чиқиду.□
4 У қойлириниң һәммисини сиртқа чиқирип болуп, уларниң алдида маңиду, қойларму униң кәйнидин әгишип меңишиду; чүнки улар униң авазини тонуйду.□
5 Лекин улар ят адәмниң кәйнидин маңмайду, бәлки униңдин қачиду; чүнки улар ятларниң авазини тонумайду.
6 Әйса бу тәмсилни уларға сөзләп бәргини билән, лекин улар униң өзлиригә немә дәватқанлиғини һеч чүшәнмиди.
7 Шуңа Әйса уларға йәнә мундақ деди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, қойларниң ишиги өзүмдурмән.□
8 Мәндин илгири кәлгәнләрниң һәммиси оғри вә қарақчидур, лекин қойлар уларға қулақ салмиди.□
9 Ишик өзүмдурмән. Мән арқилиқ киргини қутқузулиду һәм кирип-чиқип, от-чөпләрни тепип йейәләйду. ■
10 Оғри болса пәқәт оғрилаш, өлтүрүш вә бузуш үчүнла келиду. Мән болсам уларни һаятлиққа еришсун вә шу һаятлиғи мол болсун дәп кәлдим.□
11 Яхши падичи өзүмдурмән. Яхши падичи қойлар үчүн өз җенини пида қилиду.
□ ■
12 Лекин мәдикар ундақ қилмайду. У бәлки нә қойларниң егиси нә падичиси болмиғачқа, бөриниң кәлгинини көрсә, қойларни ташлап қачиду вә бөрә келип қойларни титип тирипирән қиливетиду. □ ■

□ **10:3 «Ишик бақар униңға ишикни ечип бериду вә қойлар униң авазини аңлап тонуйду...»** — «ишик бақар» бәлким Чөмүлдүргүчи Йәһяни көрситиши мүмкин. Бу айәт һәм 4-айәткә мунасивәтлик, «Мик.» 2:13 вә изаһатни көрүң. □ **10:4 «У қойлириниң һәммисини сиртқа чиқирип болуп, уларниң алдида маңиду, қойларму униң кәйнидин әгишип меңишиду; чүнки улар униң авазини тонуйду»** — демисәкму, Оттура Шәриқтики қойчилар дәл шундақ йол билән қойларни бақиду. Қойчи барлиқ қойларға исим қоюп уларни бу исим билән чақириду. У дайим «қойлирини башлайду», улар униң авази билән әгишип маңиду. Адәттә қойчиниң қойларни «һайдаш»ниң һеч һаҗити йоқ. □ **10:7 «қойларниң ишиги өзүмдурмән»** — Оттура Шәриқтә падичилар кечидә қойларни қоғдаш үчүн қотанниң ағзида тоғрисиға йетип ухлайду. Шуниң билән улар өзлирини «қойларниң ишиги» дәйду. Ундақ қойчилар һәр күни «өз қойлири үчүн җенини пида қилиду». □ **10:8 «Мәндин илгири кәлгәнләрниң һәммиси оғри вә қарақчидур, лекин қойлар уларға қулақ салмиди»** — бу йәрдә Әйсаниң көздә тутқини Тәвраттики пәйғәмбәрләр әмәс, бәлки өзлирини «Исраилни бақкучилар» дәп ативалғанлар — йәни Пәрисийләр, баш каһинлар, Тәврат устазлири, Йәһудий ақсақаллири, шундақла өзидин илгири пәйда болған «сахта Мәсиһләр» (мәсилән, «Рос.» 5:36-37)дин ибарәт. Исраилға бақкучи болуш керәк болғанлар аксичә падидин пайда-мәнпәәт алидиғанларға айландурулған («Йәр.» 23-бап, «Әз.» 34-бапни көрүң). ■ **10:9** Юһ. 14:6. □ **10:10 «Оғри болса пәқәт оғрилаш, өлтүрүш вә бузуш үчүнла келиду»** — «өлтүрүш» грек тилида «боғузлаш». □ **10:11 «Яхши падичи қойлар үчүн өз җенини пида қилиду»** — «яхши падичи» болғандин кейин башқа хил падичилар боламду? Бу тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **10:11** Йәш. 40:11; Әз. 34:11, 12, 15, 22, 23; Мик. 1:14; Ибр. 13:20; 1Пет. 5:4. □ **10:12 «бөрә келип қойларни титип тирипирән қиливетиду»** — яки «бөрә келип қойларни тутувелип тирипирән қиливетиду». ■ **10:12** Зәк. 11:16.

13 Әнди мәдикар болса пәқәт һәққини дәп ишләп, қойларға көңүл бөлмәй бәдәр
қачиду.
14-15 Яхши падичи өзүмдурмән. Ата мени тониғинидәк мән атини тонуғинимдәк,
мән өзүмниңкиләрни тонуймән вә өзүмниңкиләрму мени тонуйду; қойлар үчүн
җеним пида. ■
16 Бу қотандин болмиған башқа қойлиримму бар. Уларниму елип башлишим
керәк вә уларму авазимни аңлайду; шуниң билән бир пада болиду, шундақла
уларниң бир падичиси болиду.□ ■
17 Ата мени шу сәвәптин сөйидуки, мән җенимни қайтурувелишим үчүн уни
пида қилимән. ■
18 Җенимни һеч ким мәндин алалмайду, мән уни өз ихтиярим билән
пида қилимән. Мән уни пида қилишқа һоқуқлуқмән вә шундақла уни
қайтурувелишқиму һоқуқлуқмән; бу әмирни Атамдин тапшурувалғанмән.■
19 Бу сөзләр түпәйлидин Йәһудийлар арисида йәнә бөлүнүш пәйда болди. ■
20 Улардин көп адәмләр:
— Униңға җин чаплишипту, у җөйлүватиду, немә үчүн униң сөзигә қулақ
салғидәксиләр? — дейишти.■
21 Йәнә бәзиләр болса:
— Җин чаплашқан адәмниң сөзлири бундақ болмайду. Җин қандақму
қариғуларниң көзлирини ачалисун?! — дейишти.■

Әйсаниң чәткә қеқилиши

22 Қиш пәсли болуп, Йерусалимда «Қайта беғишлаш һейти» өткүзүлүватати. □
23 Әйса ибадәтханидики «Сулайманниң пешайвини»да айлинип жүрәтти. ■
24 Йәһудийлар униң әтрапиға олишивелип:
— Бизни қачанғичә тит-тит қилип тутуқлуқта қалдурмақчисән? Әгәр Мәсиһ
болсаң, бизгә очуғини ейт, — дейишти.□
25 Әйса мундақ җавап бәрди:
— Мән силәргә ейттим, лекин ишәнмәйсиләр. Атамниң нами билән қилған
әмәллиримниң өзи маңа гувалиқ бериду. ■
26 Бирақ мән силәргә ейтқинимдәк, силәр етиқат қилмидиңлар, чүнки мениң
қойлиримдин әмәссиләр.
27 Мениң қойлирим мениң авазимни аңлайду, мән уларни тонуймән вә улар маңа
әгишиду. ■
28 Мән уларға мәңгүлүк һаят ата қилимән; улар әсла һалак болмайду. Һеч ким
уларни қолумдин тартивалалмайду. ■
29 Уларни маңа тәқдим қилған атам һәммидин үстүндур вә һеч ким уларни
атамниң қолидин тартивалалмайду.

■ **10:14-15** 2Тим. 2:19; Мат. 11:27; Луқа 10:22; Юһ. 6:46; 7:29. □ **10:16 «Бу қотандин болмиған башқа қойлиримму бар. Уларниму елип башлишим керәк ... шуниң билән бир пада болиду, шундақла уларниң бир падичиси болиду»** — һеч қандақ шүбһә йоқки, мошу йәрдә «бу қотандин болмиған»лар Мәсиһкә етиқат қилидиған Йәһудий әмәсләрни көрситиду. ■ **10:16** Әз. 37:22. ■ **10:17** Йәш. 53:12. ■ **10:18** Юһ. 2:19. ■ **10:19** Юһ. 7:12; 9:16. ■ **10:20** Юһ. 7:20; 8:48, 52. ■ **10:21** Мис. 4:11; Зәб. 93:9; 145:8. □ **10:22 «Қайта беғишлаш һейти»** — (ибадәтханини) «қайта беғишлаш һейти» болса миладийәдин илгири 164-жили «Йәһуда Маккабус» ибадәтханини Юнандикиләрниң бутпәрәслигидин қайтурувелип, уни қайтидин Худаниң йолиға атап беғишлиғанлиғини тәбрикләйдиған һейт. Бу һейт Йәһудийлар арисида һазирғичә «Ханнукаһ» дәп атилиду. ■ **10:23** 1Пад. 6:3; Рос. 3:11; 5:12. □ **10:24 «Бизни қачанғичә тит-тит қилип тутуқлуқта қалдурмақчисән?»** — грек тилида «җенимизни қачанғичә тит-тит қилип тутуқлуқта қалдурмақчисән?». ■ **10:25** Юһ. 5:36. ■ **10:27** Юһ. 8:47. ■ **10:28** Юһ. 6:39; 17:12; 18:9.

30 Мән вә Ата *әслидинла* бирдурмиз.□ ■
31 Буниң билән Йәһудийлар йәнә уни чалма-кесәк қилишмақчи болуп, йәрдин
қоллириға таш елишти.■
32 Әйса уларға: — Атамдин кәлгән нурғун яхши әмәлләрни силәргә көрсәттим. Бу
әмәлләрниң қайсиси үчүн мени чалма-кесәк қилмақчисиләр? — деди.
33 — Сени яхши бир әмәл үчүн әмәс, бәлки күпүрлүк қилғиниң үчүн чалма-кесәк
қилимиз. Чүнки сән бир инсан туруқлуқ, өзүңни Худа қилип көрсәттиң! — деди
Йәһудийлар жававән.■
34 Әйса уларға мундақ жавап бәрди:
— Силәргә тәвә муқәддәс қанунда «Мән ейттим, силәр илаһларсиләр» дәп
пүтүлгән әмәсму? □ ■
35 Худа өз сөз-каламини йәткүзгәнләрни «илаһлар» дәп атиған йәрдә (вә
муқәддәс язмиларда ейтилғини һәргиз күчтин қалмайду)
36 немә үчүн Ата Өзигә хас-муқәддәс қилип паний дунияға әвәткән зат «Мән
Худаниң Оғлимән» десә, у тоғрилиқ «күпүрлүк қилдиң!» дәйсиләр? □ ■
37 Әгәр Атамниң әмәллирини қилмисам, маңа ишәнмәңлар. ■
38 Бирақ қилсам, маңа ишәнмигән һаләттиму, әмәлләрниң өзлиригә ишиниңлар.
Буниң билән Атиниң мәндә екәнлигини, мениңму Атида екәнлигимни һәқ дәп
билип етиқат қилидиған болисиләр.■
39 Буниң билән улар йәнә уни тутмақчи болди, бирақ у уларниң қоллиридин
қутулуп, у йәрдин кәтти. ■
40 Андин у йәнә Иордан дәриясиниң у қетиға, йәни Йәһя *пәйғәмбәр* дәслипидә
адәмләрни чөмүлдүргән жайға берип, у йәрдә турди.■
41 Нурғун кишиләр униң йениға кәлди. Улар:
— Йәһя һеч мөжизилик аламәт көрсәтмигән, лекин униң бу адәм тоғрисида
барлиқ ейтқанлири раст екән! — дейишти.
42 Шуниң билән нурғунлиған кишиләр бу йәрдә униңға етиқат қилди.

11

Лазарусниң өлүми

1 Лазарус дегән бир адәм кесәл болуп қалған еди. У Мәрйәм вә һәдиси Марта
турған, Бәйт-Ания дегән кәнттә туратти

□ **10:30 «Мән вә Ата әслидинла бирдурмиз»** — «Қан» 32:39ни көрүң. Мошу йәрдә Мәсиһниң «бир» дегини, жуқурида тилға елинған ишлирида өзиниң Худаата билән биргә бир болғанлиғини тәкитләйду. ■ **10:30** Йәш. 54:5; Юһ. 5:19; 14:9; 17:5. ■ **10:31** Юһ. 8:59; 11:8. ■ **10:33** Юһ. 5:18. □ **10:34 «Силәргә тәвә муқәддәс қанун»** — 8:17 вә изаһатини көрүң. **«Мән ейттим, силәр илаһларсиләр»** — бу сөзләр «Зәб.» 81:6дә тепилиду. Толуқ ейтсақ «Мән ейттим: — Силәр илаһлар екәнсиләр; һәммиңлар һәммидин Алий Болғучиниң оғуллирисиләр» дегән болуп, бу сөз әслидә сот мәжлисигә қатнашқан «илаһлар»ға, йәни Худаниң хәлқигә сорақчи болған яки өз хәлқи арисида һәр қандақ һоқуқ-мәсъулийити бар адәмләргә ейтилған еди. Улар мошу ишта, һәммини сорақ қилғучи Худаға охшап кәткәчкә, «илаһлар» дейилиду. 35-36-айәт вә изаһатини көрүң. «Зәб.» 82:1дики изаһатниму көрүң. ■ **10:34** Зәб. 81:6 □ **10:36 «Немә үчүн Ата Өзигә хас-муқәддәс қилип паний дунияға әвәткән зат «Мән Худаниң Оғлимән» десә, у тоғрилиқ «күпүрлүк қилдиң!» дәйсиләр?»** — бу 36-айәт бойичә, Худа «Зәбур»да «Худаниң **сөз-калами йәткүзүлгәнләр**»ни «илаһлар» дәп атиған йәрдә, **Худаниң Сөз-Каламиниң Өзи** дунияға кәлгәндә, «Худаниң Оғлимән» десә, бу қандақму күпүрлүк болиду? ■ **10:36** Юһ. 5:1; 6:27. ■ **10:37** Юһ. 15:24. ■ **10:38** Юһ. 14:11; 17:21. ■ **10:39** Луқа 4:29; Юһ. 8:59. ■ **10:40** Юһ. 1:28; 3:23.

2 (бу Мәрйәм болса, Рәбгә хушбуй майни сүркигән, путлирини өз чачлири билән
ертип қурутқан һелиқи Мәрйәм еди; кесәл болуп ятқан Лазарус униң иниси
еди).□ ■
3 Лазарусниң һәдилири Әйсаға хәвәрчи әвәтип: «И Рәб, мана сән сөйгән *достуң*
кесәл болуп қалди» дәп йәткүзди.
4 Лекин Әйса буни аңлап:
— Бу кесәлдин өлүп кәтмәйду, бәлки бу арқилиқ Худаниң Оғли улуқлинип,
Худаниң шан-шәриви аян қилиниду — деди.■
5 Әйса Марта, сиңлиси вә Лазарусни толиму сөйәтти.
6 Шуңа у Лазарусниң кесәл екәнлигини аңлиған болсиму, өзи туруватқан җайда
йәнә икки күн турди.□
7 Андин кейин у мухлислириға:
— Йәһудийәгә қайта барайли! — деди.
8 Мухлислири униңға:
— Устаз, йеқиндила *у йәрдики* Йәһудийлар сени чалма-кесәк қилмақчи болған
турса, йәнә у йәргә қайта барамсән? — дейишти.□ ■
9 Әйса мундақ деди:
— Күндүздә он икки саат бар әмәсму? Күндүзи йол маңған киши путлашмас,
чүнки у бу дунияниң йоруғини көриду.
10 Лекин кечиси йол маңған киши путлишар, чүнки униңда йоруқлуқ йоқтур.
11 Бу сөзләрни ейтқандин кейин, у:
— Достимиз Лазарус ухлап қалди; мән уни уйқисидин ойғатқили баримән, — дәп
қошуп қойди.■
12 Шуңа мухлислар униңға:
— И Рәб, ухлиған болса, яхши болуп қалиду, — деди.
13 Һалбуки, Әйса Лазарусниң өлүми тоғрилиқ ейтқан еди, лекин улар у дәм
елиштики уйқини дәватиду, дәп ойлашти.
14 Шуңа Әйса уларға очуғини ейтип:
— Лазарус өлди, — деди.
15 — Бирақ силәрни дәп, силәрниң етиқат қилишиңлар үчүн, *униң қешида*
болмиғанлиғимға хошалмән. Әнди униң йениға барайли, — деди.
16 «Қош гезәк» дәп атилидиған Томас башқа мухлисдашлириға:
— Бизму униң билән биллә барайли һәм униң билән биллә өләйли, — деди.□

Әйсаниң Лазарусни тирилдүрүши

17 Әйса мухлислири билән Бәйт-Анияға барғанда, Лазарусниң йәрликкә
қоюлғиниға аллиқачан төрт күн болғанлиғи униңға мәлум болди.

□ **11:2 «бу Мәрйәм болса, рәбгә хушбуй майни сүркигән, путлирини өз чачлири билән ертип қурутқан һелиқи Мәрйәм еди; кесәл болуп ятқан Лазарус униң иниси еди»** — бу иш дәсләптә «Мат.» 26:6-13 вә «Мар.» 14:3-9дә вә кейин «Юһ.» 12:3-8дә хатирилиниду. Юһанна оқурмәнләр бу иштин Инҗилдики башқа «баянлар» арқилиқ аллиқачан хәвәр тапқан, дәп пәрәз қилиду. ■ **11:2** Мат. 26:6; Мар. 14:3; Луқа 7:37; Юһ. 12:3. ■ **11:4** Юһ. 9:3; 11:40. □ **11:6 «Шуңа у Лазарусниң кесәл екәнлигини аңлиған болсиму, өзи туруватқан җайда йәнә икки күн турди»** — бу айәттики «шуңа» бәлким оқурмәнләрни һәйран қалдуриду. Биздә қилчә шүбһә йоқки, Худа Өзини сөйгәнләрниму интайин сөйгәчкә, уларниң Худаниң һәқиқий шан-шәриви вә улуқлуғини көрүп чүшиниши, шундақла етиқатиниң күчәйтилиши үчүн бәзидә бешимиздин бу ишқа охшап кетидиған азаплиқ ишларни өткүзиду (15-айәтни көрүң). □ **11:8 «Устаз»** — грек тилида «Рабби». ■ **11:8** Юһ. 8:59; 10:31. ■ **11:11** Мат. 9:24; Мар. 5:39; Луқа 8:52. □ **11:16 ««Қош гезәк» дәп атилидиған Томас»** — дрек тилида ««Дидимос» дәп атилидиған Томас».

18 Бәйт-Ания Йерусалимға йеқин болуп, униңдин алтә чақиримчә жирақлиқта
еди, □
19 шуниң билән нурғун Йәһудийлар Марта билән Мәрйәмгә иниси тоғрисида
тәсәлли бәргили уларниң йениға кәлгән еди.
20 Марта әнди Әйсаниң келиватқинини аңлапла, униң алдиға чиқти. Лекин
Мәрйәм болса өйидә олтирип қалди.
21 Марта әнди Әйсаға: — И Рәб, бу йәрдә болған болсаң, иним өлмигән болатти.
22 Һелиһәм Худадин немини тилисәң, Униң саңа шуни беридиғанлиғини
билимән, — деди.
23 — Иниң қайта тирилиду, — деди Әйса.
24 Марта:
— Ахирқи күнидә, йәнә тирилиш күнидә униң җәзмән тирилидиғанлиғини
билимән, — деди.■
25 Әйса униңға: — Тирилиш вә һаятлиқ мән өзүмдурмән; маңа етиқат қилғучи
киши өлсиму, һаят болиду; ■
26 вә һаят туруп, маңа етиқат қилғучи әбәдил-әбәт өлмәс; буниңға ишинәмсән?■
27 У униңға: — Ишинимән, и Рәб; сениң дунияға келиши муқәррәр болған Мәсиһ,
Худаниң Оғли екәнлигиңгә ишинимән.■
28 Буни дәп болуп, у берип сиңлиси Мәрйәмни астиғина чақирип:
— Устаз кәлди, сени чақириватиду, — деди.
29 Мәрйәм буни аңлап, дәрһал орнидин туруп, униң алдиға барди
30 (шу пәйттә Әйса техи йезиға кирмигән болуп, Марта униң алдиға меңип,
учришип қалған йәрдә еди).
31 Әнди *Мәрйәмгә* тәсәлли бериватқан, өйдә униң билән олтарған Йәһудийлар
униң алдирап қопуп сиртқа чиқип кәткинини көрүп, уни қәбиргә берип шу йәрдә
жиға-зерә қилғили кәтти, дәп ойлап, униң кәйнидин меңишти.
32 Мәрйәм әнди Әйса бар йәргә барғанда уни көрүп, айиғиға өзини етип:
— И Рәб, бу йәрдә болған болсаң, иним өлмигән болатти! — деди.
33 Әйса Мәрйәмниң жиға-зерә қилғинини, шундақла униң билән биллә кәлгән
Йәһудий хәлиқниң жиға-зерә қилишқинини көргәндә, роһида қаттиқ пиған
чекип, көңли толиму беарам болди вә: □
34 — Уни қәйәргә қойдуңлар? — дәп сориди.
— И Рәб, келип көргин, — дейишти улар.
35 Әйса көз йеши қилди. □ ■
36 Йәһудий хәлқи: — Қараңлар, у уни қанчилик сөйгән! — дейишти.
37 Вә улардин бәзилири:
— Қариғуниң көзини ачқан бу киши кесәл адәмни өлүмдин сақлап
қалалмасмиди? — дейишти.
38 Әйса ичидә йәнә қаттиқ пиған чекип, қәбирниң алдиға барди. Қәбир бир ғар
еди; униң кириш ағзиға чоң бир таш қоюқлуқ еди.
39 Әйса:
— Ташни еливетиңлар! — деди.
Өлгүчиниң һәдиси Марта:

□ **11:18 «алтә чақирим»** — грек тилида «он бәш стадийон». Бир «стадийон» 185 метр еди. ■ **11:24** Дан. 12:2; Луқа 14:14; Юһ. 5:29. ■ **11:25** Юһ. 1:4; 3:16, 36; 5:24; 6:47; 14:6; 1Юһа. 5:10. ■ **11:26** Юһ. 6:51. ■ **11:27** Мат. 16:16; Мар. 8:29; Луқа 9:20; Юһ. 6:69. □ **11:33 «*Әйса*... роһида қаттиқ пиған чекип, көңли толиму беарам болди»** —Әйса немигә шундақ инкас қайтурди? Бизниңчә, бу униң гунаниң инсанларни өлүмгә вә һалакәткә, җүмлидин Шәйтанниң илкигә елип барғанлиғи түпәйлидин болған паракәндичилик вә пиған-қайғуға қарап, бу ишлардин қаттиқ һаяҗанланғанлиғи вә бәлким ғәзәпләнгәнлигини көрситиду. □ **11:35 «Әйса көз йеши қилди»** — Әйсаниң көз яшлири тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохталмисақ болмайду. ■ **11:35** Луқа 19:41.

— И Рәб, йәрликкә қойғили төрт күн болди, һазир у пурап кәткәнду, — деди.
40 Әйса униңға:
— Мән саңа: «Етиқат қилсаң, Худаниң шан-шәривини көрисән» дегән едимғу! — деди.
41 Буниң билән халайиқ ташни еливәтти. Әйса көзлирини асманға тикип мундақ дуа қилди:
— И Ата, тилигимни аңлиғиниң үчүн саңа тәшәккүр ейтимән.
42 Тиләклиримни һемишә аңлайдиғанлиғиңни билимән; лекин шундақ болсиму, әтрапимдики мошу халайиқ сениң мени әвәткәнлигиңгә ишәнсун дәп, буни ейтиватимән!■
43 Бу сөзләрни қилғандин кейин, у жуқури авазда:
— Лазарус, ташқириға чиқ! — дәп товлиди.
44 Өлгүчи қол-путлири кепәнләнгән, еңиги теңилған һалда ташқириға чиқти. Әйса уларға:
— Кепәнни йешиветип, уни азат қилиңлар! — деди.■

Әйсани өлтүрүш сүйқәсти
Мат. 26:1-5; Мар. 14:1-2; Луқа 22:1-2

45 Мәрйәмниң йениға пәтә қилип келип, униң әмиллирини көргән Йәһудийлар ичидин нурғунлири униңға етиқат қилди.
46 Лекин уларниң ичидә бәзилири Пәрисийләрниң йениға берип, Әйсаниң қилған ишлирини мәлум қилишти.
47 Шуңа баш каһинлар вә Пәрисийләр Йәһудийларниң кеңәшмисини жиғип:
— Қандақ қилишимиз керәк? Бу адәм нурғун мөжизилик аламәтләрни яритиватиду. ■
48 Униңға шундақ йол қоюп беривәрсәк, һәммә адәм униңға етиқат қилип кетиду. Шундақ болғанда, Римлиқлар келип бу бизниң жайимиз вә қовмимизни вәйран қиливетиду! — дейишти.□
49 Уларниң ичидә бири, йәни шу жили баш каһин болған Қаяфа:
— Силәр һеч немини билмәйдикәнсиләр!
50 Пүтүн хәлиқниң һалак болушиниң орниға, бирла адәмниң улар үчүн өлүшиниң әвзәллигини чүшинип йәтмәйдикәнсиләр, — деди ■
51-52 (бу сөзни у өзлүгидин ейтмиған еди; бәлки у шу жили баш каһин болғанлиғи үчүн, Әйсаниң *Йәһудий* хәлқи үчүн, шундақла пәқәт у хәлиқ үчүнла әмәс, бәлки Худаниң һәр янға тарқилип кәткән пәрзәнтлириниң һәммисини бир қилип уюштуруш үчүн өлидиғанлиғидин алдин бешарәт берип шундақ дегән еди).□ ■
53 Шуниң билән улар мәслиһәтлишип, шу күндин башлап Әйсани өлтүрүветишни қәстлиди.
54 Шуниң үчүн Әйса әнди Йәһудийлар арисида ашкарә жүрмәйтти, у у йәрдин айрилип чөлгә йеқин районидики Әфраим исимлиқ бир шәһиригә берип, мухлислири билән у йәрдә турди.

■ **11:42** Юһ. 12:30. ■ **11:44** Юһ. 20:7. ■ **11:47** Зәб. 2:2; Мат. 26:3; Мар. 14:1; Луқа 22:2; Рос. 4:27. □ **11:48 «Римлиқлар келип бу бизниң жайимиз вә қовмимизни вәйран қиливетиду!»** — «бу бизниң жайимиз» бизниңчә ибадәтханини көрсәтсә керәк. Еникки, бу адәмләрниң ибадәтханини «Худаниң» демәйду, бәлки «бизниң» дәйду. Уларниң гепидин рошәнки, өзиниң мәнпәәтини биринчи орунға қойиду, өз хәлқиниң теч-аманлиғини иккинчи орунға қойиду. «Бу бизниң жайимиз» башқа бир хил тәржимиси: «бизниң бу орнимиз» (демәк, мәнсивимиз). ■ **11:50** Юһ. 18:14. □ **11:51-52 «бу сөзни у өзлүгидин ейтмиған еди; бәлки у шу жили баш каһин болғанлиғи үчүн... алдин бешарәт берип шундақ дегән еди»** — демәк, гәрчә у өзи худасиз адәм болсиму, Тәврат бекиткән орунда турғач, Муқәддәс Роһ униң арқилиқ (өзиниң дәватқининиң мәнасини толуқ чүшәнмигән һалда) бешарәт бәрди. ■ **11:51-52** Әф. 2:14, 15, 16.

55 Әнди Йәһудийларниң «өтүп кетиш һейти»ға аз қалған еди. Нурғун кишиләр
таһарәтни ада қилиш үчүн, һейттин илгири йезилардин Йерусалимға келишти.
□
56 Шуниң билән биллә шу кишиләр Әйсани издәшти. Улар ибадәтханида
жиғилғанда бир-биригә:
— Қандақ ойлаватисиләр? У һейт өткүзгили кәлмәсму? — дейишти.■
57 Баш каһинлар билән Пәрисийләр болса уни тутуш үчүн, һәр кимниң униң
қәйәрдилигини билсә, мәлум қилиши тоғрилиқ пәрман чиқарған еди.

12

Мәрйәмниң Әйсани әтирлиши
Мат. 26:6-13; Мар. 14:3-9

1 Өтүп кетиш һейтидин алтә күн илгири, Әйса өзи өлүмдин тирилдүргән Лазарус
туруватқан җай — Бәйт-Анияға кәлди.■
2 Шу вәҗидин улар у йәрдә униңға зияпәт бәрди. Марта меһманларни
күтүвататти; Лазарус болса Әйса билән һәмдәстихан болғанларниң бири еди.
3 Мәрйәм әнди наһайити қиммәт баһалиқ сап сумбул әтирдин бир қадақ әкилип,
Әйсаниң путлириға қуйди андин чачлири билән путлирини ертип қурутти.
Әтирниң хуш пуриғи өйни бир алди.□
4 Лекин униң мухлислиридин бири, йәни униңға пат арида сатқунлуқ қилғучи,
Симонниң оғли Йәһуда Ишқарийот:
5 — Немишкә бу *қиммәт баһалиқ* әтир кәмбәғәлләргә сәдиқә қилип берилишкә үч
йүз динарға сетилмиди? — деди□ ■
6 (у бу сөзни кәмбәғәлләрниң ғемини йегәнлиги үчүн әмәс, бәлки оғри
болғанлиғи үчүн дегән еди; чүнки у *мухлисларниң ортақ* һәмянини сақлиғучи
болуп, дайим униңға селинғинидин оғриливалатти).■
7 Әнди Әйса: — Аялни өз ихтияриға қойғин! Чүнки у буни мениң дәпнә күнүм
үчүн тәйярлиқ қилип сақлиғандур;□ ■
8 чүнки кәмбәғәлләр һемишә силәр билән биллә болиду, лекин мән һемишә силәр
билән биллә болмаймән, — деди.■

Баш каһинларниң Лазарусни өлтүрүш сүйқәсти

9 Зор бир топ Йәһудийлар униң шу йәрдә екәнлигидин хәвәр тепип, шу йәргә
кәлди. Уларниң келиши ялғуз Әйсани дәпла әмәс, йәнә у өлүмдин тирилдүргән
Лазарусниму көрүш үчүн еди. ■

□ **11:55 «Нурғун кишиләр таһарәтни ада қилиш үчүн...»** — мошу йәрдики «таһарәт» тоғрилиқ: Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә, бириси өлүк бир нәрсигә, қанға яки мәлум кесәл ярисиға тегип кәткән болса, «напак» дәп һесаплинатти вә шундақла пак һесаплиниш үчүн жуюнуши керәк вә йәнә бәзи әһваллардиму қурбанлиқ қилиши керәк еди. Униң үстигә пәрисийләр вә «Тәврат устазлири» өзлүгидин бу ишларға нурғун башқа мурәккәп қаидиләрни қошувалған еди. Мәсилән, «Мар.» 7:3-4ни көрүң. Шуңа «таһарәт»ни өткүзүшкә бәзидә хелә вақит керәк болған. **«Йерусалимға келишти»** — грек тилида «Йерусалимға чиқишти». ■ **11:56** Юһ. 7:11. ■ **12:1** Мат. 26:6; Мар. 14:3; Луқа 7:37; Юһ. 11:2.
□ **12:3 «наһайити қиммәт баһалиқ сап сумбул әтирдин бир қадақ»** — «бир қадақ» (грек тилида «бир литра») — Римлиқларниң қадиқи, тәхминән 325 грам. **«Әйсаниң путлириға қуйди андин чачлири билән путлирини ертип қурутти»** — яки «Әйсаниң путлириға қуйди вә чачлири билән әтирни путлириға сүрди».
□ **12:5 «үч йүз динар»** — шу чағда аддий бир ишчиниң жиллиқ киримигә тәң болатти. ■ **12:5** Мар. 14:5. ■ **12:6** Юһ. 13:29. □ **12:7 «у буни мениң дәпнә күнүм үчүн тәйярлиқ қилип сақлиғандур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «у шундақ қилип мениң дәпнә күнүмгә тәйярлиқ қиливатиду».
■ **12:7** Мар. 14:8. ■ **12:8** Қан. 15:11; Мат. 26:11; Мар. 14:7. ■ **12:9** Юһ. 11:44.

10 Лекин баш каһинлар болса Лазарусниму өлтүрүшни мәслиһәтләшкән еди;
11 Чүнки униң сәвәвидин нурғун Йәһудийлар өзлиридин чекинип Әйсаға етиқат
қиливататти.

Йерусалимға тәнтәнилик билән кириш
Мат. 21:1-11; Мар. 11:1-11; Луқа 19:28-40

12 Әтиси, «*өтүп кетиш* һейти»ни өткүзүшкә кәлгән зор бир топ халайиқ Әйсаниң
Йерусалимға келиватқанлиғини аңлап, ■
13 қоллириға хорма шахлирини тутушқан һалда уни қарши алғили чиқишти вә:
«Тәшәккүр-һосанна! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчи, Исраилниң падишасиға
мубарәк болғай!» дәп вақирашти.□ ■
14 Әйса бир тәхәйни тепип, униңға минди; худди *муқәддәс язмиларда* мундақ
пүтүлгәндәк: —

15 «Қорқма, и Зион қизи! Мана, Падишасиң ешәк тәхийигә минип
келиватиду!».□ ■

16 Әйни чағда униң мухлислири бу ишларни чүшәнмәйтти, лекин Әйса шан-
шәрәптә улуқланғандин кейин, бу сөзләрниң униң тоғрилиқ пүтүлгәнлигини,
шундақла бу ишларниң дәрвәқә униңда шундақ йүз бәргәнлигини есигә
кәлтүрди.□
17 Әнди у Лазарусни қәбирдин чақирип тирилдүргән чағда униң билән билләә
болған халайиқ болса, бу ишқа гувалиқ бериватт.
18 Әйса яратқан бу мөҗизилик аламәтниму аңлиғачқа, уни қарши елишқа шу бир
топ адәмләр чиқишқан еди.
19 Пәрисийләр болса бир-биригә:
— Қараңлар, *барлиқ* қилғиниңлар бекар кәтти! Мана әнди пүткүл җаһан униңға
әгәшмәктә! — дейишти.■

Грекларниң Әйса билән көрүшүшни тәләп қилиши — униң өз өлүми тоғрилиқ сөзлиши

20 Өтүп кетиш һейтида ибадәт қилғили кәлгәнләр арисида бир нәччә грекларму
бар еди. ■
21 Булар әнди Галилийәниң Бәйт-Саида йезисидин болған Филипниң йениға
келип:
— Әпәндим, биз Әйса билән көрүшсәк, — дәп тәләп қилишти.■
22 Филип берип буни Андриясқа ейтти. Андин Андрияс вә Филип иккиси Әйсаға
мәлум қилди.
23 Лекин Әйса уларға җававән мундақ деди:

■ **12:12** Мат. 21:8; Мар. 11:8; Луқа 19:36. □ **12:13 «Тәшәккүр-һосанна! Пәрвәрдигарниң намида кәлгүчи, Исраилниң падишасиға мубарәк болғай!»** — бу сөзләр «Зәб.» 117:25-26дики бешарәттин елинған. «һосанна» дегән сөз «Қутқузғайсән, и Пәрвәрдигар» дегән мәнидә. Инҗил дәвригә кәлгәндә мәнаси «Худаға тәшәккүр-мәдһийә»му болуп қалған еди. «Зәбур» 117-күйидики изаһатларниму көрүң. ■ **12:13** Зәб. 117:25, 26. □ **12:15 «Қорқма, и Зион қизи! Мана, Падишасиң ешәк тәхийигә минип келиватиду!»** — «Зәк.» 9:9. «Зион қизи» Йерусалимда туруватқанларни, шундақла барлиқ Йәһудий хәлқини көрситиду. ■ **12:15** Йәш. 62:11; Зәк. 9:9; Мат. 21:5. □ **12:16 «Әйса шан-шәрәптә улуқланғандин кейин...»** — униң өлүмдин тирилип әршкә көтирилгәнлигини көрситиду. ■ **12:19** Юһ. 11:47. ■ **12:20** Рос. 8:27. ■ **12:21** Юһ. 1:45.

— «Инсаноғлиниң шан-шәрәптә улуқлинидиған вақит-саити йетип кәлди. □ ■
24 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, буғдай дени тупрақ ичигә
чүшүп өлмигичә, өзи йәнила ялғуз қалиду; лекин өлсә, мол һосул бериду. □ ■
25 Кимдәким өз һаятини айиса униңдин мәһрум болиду; лекин бу дунияда өз
һаятидин нәпрәтләнсә, уни мәңгүлүк һаятлиққа сақлалайду. □ ■
26 Кимдәким хизмитимдә болушни халиса, маңа әгәшсун. Мән қәйәрдә болсам,
мениң хизмәтчимму шу йәрдә болиду. Кемдәким мениң хизмитимдә болса, Ата
униңға иззәт қилиду.■
27 Һазир җеним қаттиқ азаплиниватиду. Мән немә дейишим керәк? «Ата, мени
бу сааттин қутқузғин!» дәйму? Лекин мән дәл мошу вақит-саат үчүн кәлдим.
□ ■
28 Ата, намиңға шан-шәрәп кәлтүргин!».
Шуан, асмандин бир аваз аңлинип:
— Униңға шан-шәрәп кәлтүрдүм вә йәнә униңға шан-шәрәп кәлтүримән!» —
дейилди.
29 Буни аңлиған шу йәрдә турған халайиқ:
— Һава гүлдүрлиди, — дейишти.
Йәнә бәзиләр болса:
— Бир пәриштә униңға гәп қилди, — дейишти.
30 Әйса болса җававән: — Бу аваз мени дәп әмәс, силәрни дәп чүшти. ■
31 Әнди дунияниң үстигә һөкүм чиқирилиш вақти кәлди; һазир бу дунияниң
һөкүмдариниң ташқириға қоғлиниш вақти кәлди. □ ■
32 Вә мән болсам, йәрниң үстидин көтирилгинимдә, пүткүл инсанларни өзүмгә
җәлип қилип тартимән, — деди ■
33 (униң буни дегини өзиниң қандақ өлүм билән өлидиғанлиғини көрсәткини
еди).
34 Халайиқ буниңға җававән униңдин:
— Биз муқәддәс қанундин Мәсиһниң әбәткичә қалидиғинини аңлиған; сән
қандақсигә «Инсаноғли көтирилиши керәк» дәйсән?! Бу қандақму «Инсаноғли»
болсун? — дәп сориди.□ ■
35 Шуңа Әйса уларға: — Нурниң араңларда болидиған вақти узун болмайду. Шуңа
қараңғулуқниң силәрни бесивалмаслиғи үчүн, нур бар вақтида *униңда* меңиңлар;
қараңғулуқта маңған киши өзиниң қәйәргә кетиватқанлиғини билмәйду. ■

□ **12:23 «Лекин Әйса уларға җававән мундақ деди: — «Инсаноғлиниң шан-шәрәптә улуқлинидиған вақит-саити йетип кәлди...»** — грекләрниң (22-айәттики) тәливигә бу сирлиқ сөзләр қандақ җавап болиду? Униң тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **12:23** Юһ. 13:32; 17:1.
□ **12:24 «буғдай дени тупрақ ичигә чүшүп өлмигичә, өзи йәнила ялғуз қалиду; лекин өлсә, мол һосул бериду»** — Мәсиһниң «уруқниң өлүши» дегини бир хил охшитиштур. Уруқ йәргә чүшүп «өлмисә» бир тал пети қеливериду. Тупраққа чүшкәндә «өлсә», униңдин нурғун уруқ мевиләйду. ■ **12:24** 1Кор. 15:36.
□ **12:25 «кимдәким өз һаятини айиса..»** — «айиса» грек тилида «сөйисә» яки «амрақ болса». ■ **12:25** Мат. 10:39; 16:25; Мар. 8:35; Луқа 9:24; 17:33. ■ **12:26** Юһ. 14:3; 17:24. □ **12:27 «Ата, мени бу сааттин қутқузғин!» дәйму?»** — Бу «саат» униң келидиған азап-оқубәтләрни тартидиғанлиғини көрситиду. ■ **12:27** Мат. 26:37,38,39; Мар. 14:34; Луқа 22:44. ■ **12:30** Юһ. 11:42. □ **12:31 «һазир бу дунияниң һөкүмдариниң ташқириға қоғлиниш вақти кәлди»** — «бу дунияниң һөкүмдари» — Шәйтанни көрситиду. Бу айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **12:31** Юһ. 14:30; 16:11; Кол. 2:15. ■ **12:32** Чөл. 21:9; 2Пад. 18:4; Юһ. 3:14; 8:28. □ **12:34 «сән қандақсигә «Инсаноғли көтирилиши керәк» дәйсән?!»** — халайиқниң «Инсаноғли» (Мәсиһ) тоғрилиқ көздә тутқини Мәсиһниң улуқлуғини көрситидиған «Яр.» 49:10, «Зәб.» 88:36-38, 109:2, «Йәш.» 9:7, «Әз.» 37:25, «Дан.» 7:14 Иди. ■ **12:34** 2Сам. 7:16; 1Тар. 22:10; Зәб. 44:7-8; 88:37; 110:4; Йәш. 9:5; Йәр. 23:6; Әз. 37:26; Дан. 2:44; 7:14, 27; Мик. 4:7; Ибр. 1:8. ■ **12:35** Йәр. 13:16; Юһ. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Әф. 5:8; 1Тес. 5:4

36 Нур араңларда бар вақитта, униңға ишиниңлар; буниң билән нурниң
пәрзәнтлири болисиләр, — деди.
Әйса бу сөзләрни қилғандин кейин, улардин айрилип йошурунивалди.

Йәһудий хәлқиниң Мәсиһни рәт қилиши

37 Гәрчә у уларниң көз алдида шунчә тола мөҗизилик аламәт көрсәткән болсиму,
улар техи униңға етиқат қилмиди.
38 Шуниң билән Йәшая пәйғәмбәрниң язмисида алдин-ала көрситилгән бешарәт
дәл әмәлгә ашурди:
«И Пәрвәрдигар, бизниң йәткүзгән хәвиримизгә кимму ишәнгән?
Һәм «Пәрвәрдигарниң билиги» Болғучи кимгиму аян қилинған?»□ ■

39-40 Халайиқниң етиқат қилмиғинининиң сәвәви дәл шуки (худди Йәшая
пәйғәмбәр йәнә алдин-ала ейтқандәк):

«*Пәрвәрдигар* уларниң көзлирини кор,
Қәлбини таш қилди;
Мәхсәт, уларниң көзлириниң көрүп,
Қәлбиниң чүшинип,
Гуналиридин йенишиниң алдини елиш үчүндур;
Болмиса, Мән уларни сақайтқан болаттим, — *дәйду Пәрвәрдигар*».□ ■

41 Бу сөзләрни Йәшая *пәйғәмбәр Мәсиһниң* шан-шәривини көрүп униңға қарита
алдин-ала сөз қилғинида ейтқан еди.□ ■
42 Вәһаләнки, гәрчә һәтта Йәһудий ақсақаллиридинму нурғунлиған адәмләр
униңға етиқат қилған болсиму, улар Пәрисийләр вәҗидин қорқуп, өзлириниң
синагогтин қоғлап чиқириветилмәслиги үчүн уни етирап қилмиди. □ ■
43 Буниң сәвәви, улар инсанлардин келидиған иззәт-шөһрәтни Худадин
келидиған иззәт-шөһрәттин яхши көрәтти.■
44 Бирақ Әйса жуқури аваз билән мундақ деди:
— Маңа етиқат қилғучи маңила әмәс, бәлки мени Әвәткүчигә етиқат қилғучидур.
45 Кимки мени көргүчи болса, мени Әвәткүчини көргүчи болиду. ■

□ **12:38 «И Пәрвәрдигар, бизниң йәткүзгән хәвиримизгә кимму ишәнгән?» һәм «Пәрвәрдигарниң билиги» Болғучи кимгиму аян қилинған?»** — «Йәш.» 53:1. «Пәрвәрдигарниң билиги» — бир зат, йәни дәл Худаниң Мәсиһи болса керәк («Йәш.» 53:2, 3-айәтниму көрүң). ■ **12:38** Йәш. 53:1; Рим. 10:16. □ **12:39-40 «Пәрвәрдигар уларниң көзлирини кор, қәлбини таш қилди»** — мошу йәрдә «Пәрвәрдигар» грек тилида «У». **«Пәрвәрдигар уларниң көзлирини кор, қәлбини таш қилди; мәхсәт, уларниң көзлириниң көрүп, қәлбиниң чүшинип, гуналиридин йенишиниң алдини елиш үчүндур; болмиса, Мән уларни сақайтқан болаттим»** — «Йәш.» 6:10. ■ **12:39-40** Йәш. 6:9, 10; Әз. 12:2; Мат. 13:14; Мар. 4:12; Лука 8:10; Рос. 28:26; Рим. 11:8 □ **12:41 «Бу сөзләрни Йәшая пәйғәмбәр Мәсиһниң шан-шәривини көрүп униңға қарита алдин-ала сөз қилғинида ейтқан еди»** — грек тилида «униң шан-шәривини көрүп...» дейилиду. Кимниң шан-шәриви? Еникки, «униң» мошу йәрдә Мәсиһниң өзини көрситиду. 37-, 39- вә 42-айәтни көрүң (кимгә етиқат қилиш керәк?). Толуқ иш «Йәш.» 6:1-13дә хатирилиниду. Йәшая бу бешарәтни бәргән чағда Пәрвәрдигар Худаниң шан-шәривини көргәчкә, хуласимиз шуки, «Мәсиһ Өзи Худаниң шан-шәриви вә ипадиси»дин ибарәттур. ■ **12:41** Йәш. 6:1. □ **12:42 «нурғунлиған адәмләр униңға етиқат қилған болсиму, улар Пәрисийләр вәҗидин қорқуп, өзлириниң синагогтин қоғлап чиқириветилмәслиги үчүн уни етирап қилмиди»** — Мошу йәрдә «синагог» Йәһудийларниң умумий җамийитини көрситиду. «Синагогтин чиқирилиш» — кимки синагодтин чиқириветилсә, Йәһудийлар җамийитидикиләр улар билән һеч барди-кәлди қилмайтти. ■ **12:42** Юһ. 7:13; 9:22. ■ **12:43** Юһ. 5:44. ■ **12:45** Юһ. 10:30; 14:9.

46 Мән маңа етиқат қилғучилар қараңғулуқта қалмисун дәп, нур сүпитидә дунияға кәлдим. ■
47 Бириси сөзлиримни аңлап, уларни тутмиса, уни сораққа тартмаймән; чүнки мән дунիядикиләрни сораққа тартқили әмәс, бәлки дуниядикиләрни қутқузғили кәлдим. ■
48 Бирақ мени чәткә қаққучини, шундақла сөзлиримни қобул қилмиғанни болса, уни сораққа тартқучи бириси бар. У болсиму, мән ейтқан сөз-каламимдур. У ахирқи күни уни сораққа тартиду. ■
49 Чүнки мән өзлүгүмдин сөзлигиним йоқ, бәлки мени әвәткән Ата мениң немини дейишим вә қандақ сөзлишим керәклигигә әмир бәргән. □ ■
50 Униң әмриниң мәңгүлүк һаятлиқ екәнлигини билимән. Шуңа немини сөзлисәм, Ата маңа буйруғинидәк сөзләймән.

13

Әйсаниң мухлислириниң путини жуюши

1 Өтүп кетиш һейтидин илгири, Әйса бу дуниядин айрилип, Атиниң йениға баридиған вақит-саатниң йетип кәлгәнлигини билди вә шуниң үчүн бу дуниядики өз адәмлиригә көрситип кәлгән меһир-муһәббитини ахирғичә толуқ көрситип турди.□ ■
2 Әнди кәчлик тамақ йейиливатқан еди; Иблис аллибурун Симонниң оғли Йәһуда Ишқарийотниң көңлигә Әйсаға сатқунлуқ қилиш вәсвәсисини салған еди.■
3 Әйса Атиниң һәр ишни униң қолиға тапшурғинини, вә өзиниң Худаниң йенидин келип, Худаниң йениға қайтидиғанлиғини билгәчкә,■
4 дәстихандин туруп, тон-көйнигини йешип, бир ләңгә билән белини бағлиди.
5 Андин жавурға су қуюп, мухлисларниң путлирини жуюшқа вә белигә бағлиған ләңгә билән сүртүп қурутушқа башлиди.
6 Нөвәт Симон Петрусқа кәлгәндә, Петрус униңға:
— И Рәб, путумни сән жуйсаң қандақ болғини?! — деди.■
7 Әйса униңға:
— Немә қиливатқинимни һазир билмәйсән, лекин кейин билисән, — деди.
8 Петрус: — Сән мениң путумни жуйсаң һәргиз болмайду! — деди.
Әйса униңға жававән: — Сени юмисам, мениң билән тәң несиваң болмайду, — деди.
9 Симон Петрус:
— И Рәб, ундақта пәқәт путлиримнила әмәс, қоллиримниму, бешимниму жуйғайсән! — деди.
10 Әйса униңға:

■ **12:46** Йәш. 42:6; 49:6; Юһ. 1:9; 8:12; 9:5; 12:46; Рос. 13:47. ■ **12:47** Юһ. 3:17; 9:39. ■ **12:48** Мар. 16:16; Юһ. 3:18; 8:24. □ **12:49 «мениң немини дейишим вә қандақ сөзлишим керәклиги»** — яки болмиса «мениң немә тәлим-әмир беришим вә немини сөзлишим керәклиги». ■ **12:49** Қан. 18:18; Юһ. 3:11; 5:20; 7:16; 8:28; 14:10, 24; 16:13. □ **13:1 «Әйса... бу дуниядики өз адәмлиригә көрситип кәлгән меһир-муһәббитини ахирғичә толуқ көрситип турди»** — бу муһәббәт бәлким төвәндики 1-20-айәтләрдә мухлислириниң путлирини жуюши, шундақла 13-18-бапларда хатириләнгәндәк уларға көрсәткән сәвир-тақәт, кәчүрүм, меһриванлиғини, андин ахирида улар үчүн өзини пида қилишиниң һәммисини өз ичигә алған болса керәк. ■ **13:1** Мат. 26:2; Мар. 14:1; Луқа 22:1. ■ **13:2** Луқа 22:3; Юһ. 13:2. ■ **13:3** Мат. 11:27; 28:18; Юһ. 3:35 ■ **13:6** Мат. 3:14.

— Бәдини жуюлуп, тамамән пакиз болған адәм пәқәт путлирини юсила қайта жуюнушиниң һаҗити болмайду. Силәр пакиз, лекин һәммиңлар әмәс, — деди □ ■
11 (чүнки у өзини кимниң тутуп беридиғанлиғини биләтти; шуниң үчүн у «һәммиңларла пакиз әмәс» дегән еди). ■
12 Шуниң билән у уларниң путлирини жуюп болғандин кейин, тон-көйнигини кийип, йәнә дәстиханға олтирип уларға мундақ деди:
— Силәргә немә қилғинимни уқтуңларму?
13 Силәр мени «Устаз» вә «Рәб» дәйсиләр вә раст ейтисиләр, мән шундақтурмән. ■
14 Әгәр мән Рәб вә устазиңлар туруқлуқ, путлириңларни жуйған екәнмән, силәрму бир-бириңларниң путлирини жуюшуңлар керәк. □ ■
15 Мән силәргә қилғандәк силәрниңму һәм шундақ қилишиңлар үчүн бу үлгини қалдурдум. ■
16 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, қул ғоҗайинидин үстүн турмайду, әлчиму өзини әвәткүчидин үстүн турмайду. ■
17 Бу ишларни билгән екәнсиләр, шундақ қилсаңлар бәхитликсиләр!

Әйсаниң сатқунлуқ билән тутулушини алдин-ала ейтиши
Мат. 26:20-25; Мар. 14:17-21; Луқа 22:21-23

18 Мән буларни һәммиңларға қаритип ейтмидим. Мән таллиғанлиримни билимән, лекин *муқәддәс язмиларда* алдин пүтүлгән: «Мән билән һәмдәстихан болуп ненимни йегәнму маңа пут атти!» дегән бу сөз әмәлгә ашурулмай қалмайду. □ ■
19 Мән бу иш йүз бериштин авал уни силәргә ейтип қояйки, у ишлар йүз бәргәндә мениң «Бар Болғучи» екәнлигимгә ишинисиләр. □ ■
20 Бәрһәқ, бәрһәқ, силәргә шуни ейтип қояйки, кимки мән әвәткән һәр қандақ бирисини қобул қилған болса, мени қобул қилған болиду; вә мени қобул қилғучилар мени Әвәткүчини қобул қилған болиду.■
21 Әйса бу сөзләрни ейтқандин кейин, роһта қаттиқ пиған чекип, мундақ гувалиқ бәрди:
— Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, араңларда бирәйлән маңа сатқунлуқ қилиду!■
22 Мухлислар кимни дәватқанлиғини биләлмәй, бир-биригә қарашти.
23 Әнди дәстиханда мухлислиридин бири Әйсаниң мәйдисигә йөлинип ятқан еди; у болса «Әйса сөйидиған мухлис» еди. □ ■

□ **13:10 «...бәдини жуюлуп, тамамән пакиз болған адәм пәқәт путлирини юсила қайта жуюнушиниң һаҗити болмайду»** — мошу сирлиқ гәпниң мәнаси немә? Бизниңчә Қутқузғучимизниң «пут жуюш» дегән бу һәрикити өзини әң төвән дәриҗигә чүшүрүп крестлинишни қобул қилишиға бешарәт болиду. Шуңа, мухлислар буни қобул қилмиса болмайду. «Қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **13:10** Юһ. 15:3. ■ **13:11** Юһ. 6:64. ■ **13:13** Мат. 23:8,10; 1Кор. 8:6; 12:3; Фил. 2:11. □ **13:14 «Әгәр мән Рәб вә устазиңлар туруқлуқ, путлириңларни жуйған екәнмән, силәрму бир-бириңларниң путлирини жуюшуңлар керәк»** — оқурмәнләр мухлисларниң Мәсиһни «устаз» андин «Рәб» дәйдиғанлиғини (13-айәт), лекин Мәсиһ болса өзини «Рәб» вә «устаз» дәйдиғанлиғини байқалайду (13-14-айәт) вә шундақла тәртипниң охшимаслиғиниң сәвәвини ойлалайду. ■ **13:14** Гал. 6:1, 2. ■ **13:15** 1Пет. 2:21; 1Юһа. 2:6. ■ **13:16** Мат. 10:24; Луқа 6:40; Юһ. 15:20. □ **13:18 «Мән билән һәмдәстихан болуп ненимни йегәнму маңа пут атти!»** — «Зәб.» 40:10ни көрүң. ■ **13:18** Зәб. 40:10; Мат. 26:23; 1Юһа. 2:19. □ **13:19 «бу ишлар йүз бәргәндә мениң «Бар Болғучи» екәнлигимгә ишинисиләр»** — яки «бу ишлар йүз бәргәндә мениң «У» (йәни, Мәсиһ) екәнлигимгә ишинисиләр». ■ **13:19** Юһ. 14:29; 16:4. ■ **13:20** Мат. 10:40; Луқа 10:16. ■ **13:21** Мат. 26:21; Мар. 14:18; Луқа 22:21; Рос. 1:17; 1Юһа. 2:19. □ **13:23 «Әйса сөйидиған мухлис»** — бәлким бу «баян»ниң муәллипи расул Юһанна. «Кириш сөз»имизни көрүң. ■ **13:23** Юһ. 20:2; 21:7,20.

24 Симон Петрус униңдин *Әйсаниң* кимни дәватқинини сорап беқишини ишарәт қилди.
25 Шуниң билән у Әйсаниң мәйдисигә йөлинип туруп униңдин:
— И Рәб, у кимдур? — дәп сориди.
26 Әйса жавап берип:
— Бу бир чишләм нанни ашқа төгүрүп кимгә сунсам, шудур, — деди. Шуниң билән у бир чишләм нанни *ашқа* төгүрүп, Симонниң оғли Йәһуда Ишқарийотқа сунди. □
27 Йәһуда нанни еливиди, Шәйтан униң ичигә кирди.
— Қилидиғиниңни чапсан қил, — деди Әйса униңға.
28 (Әнди дәстиханда олтарғанларниң һеч қайсиси униң *Йәһудаға* бу сөзләрни немә үчүн дегинини билмиди.
29 Йәһуда уларниң ортақ һәмянини тутқини үчүн, бәзиләр Әйса униңға: «Бизгә керәклик һейтлиқ нәрсиләрни елип кәл» яки «Кәмбәғәлләргә бирәр нәрсә бәр» дәватса керәк, дәп ойлашти).■
30 Йәһуда бу бир чишләм нанни елипла ташқириға чиқип кәтти (бу чағ кечә еди).□

Йеңи әмир

31 Йәһуда ташқириға чиқип кәткәндин кейин, Әйса мундақ деди:
— Әнди Инсаноғли улуқлинидиған вақит-саат йетип кәлди вә Худа у арқилиқ улуқлиниду.
32 Вә әгәр Худа униңда улуқланса, Худаму Өзидә уни улуқлайду, шундақла дәрһал уни улуқлайду. □ ■
33 Балилирим, силәр билән биллә болидиған йәнә азғина вақтим қалди. Силәр мени издәйсиләр, лекин мениң Йәһудийларға: «Мән баридиған йәргә силәр баралмайсиләр» дәп ейтқинимдәк, буни силәргиму ейтимән.■
34 Силәргә йеңи бир әмир тапшуримәнки, «бир-бириңларни сөйүңлар». Силәрни сөйгинимдәк, силәрму бир-бириңларни сөйүңлар. ■
35 Араңларда бир-бириңларға меһир-муһәббитиңлар болса, һәммә адәм силәрниң мениң мухлислирим екәнлигиңларни билиду.■

Әйсаниң Петрусниң танидиғанлиғини алдин-ала ейтиши
Мат. 26:31-35; Мар. 14:27-31; Луқа 22:31-34

36 Симон Петрус униңдин:
— И Рәб, қәйәргә барисән? — дәп сориди.

□ **13:26 «бу бир чишләм нанни ашқа төгүрүп кимгә сунсам, шудур»** — дәстиханда олтирип бирисигә бир чишләм нанни ашқа төгүргән һалда сунуш чоңқур муһәббитини билдүрүш һәрикити еди. ■ **13:29** Юһ. 12:6. □ **13:30 «бу чағ кечә еди»** — бу дегәнниң әсли мәнасидин башқа, көчмә мәнаси бардур. Жуқиридики 9:5, 11:9-10, 12:35-36дә Әйсаниң «күндүз» вә «қараңғулуқ» яки «кечә» тоғрилиқ сөзлирини көрүң. □ **13:32 «әгәр Худа униңда улуқланса, Худаму өзидә уни улуқлайду, шундақла дәрһал уни улуқлайду»** — бизниң қаришимизчә «өзидә» мошу йәрдә «Худа Өзидә» дегәнни көрситиду. Бәзи алимлар мошу йәрдә «өзидә» «Мәсиһниң өзидә» дегәнни билдүриду, дәп қарайду. **«Худаму Өзидә уни улуқлайду»** — яки (жуқириқи изаһатта ейтилғандәк) «Худа уни (Инсаноғлиниң) өзидә улуқлайду». Бу муһим 31-32-айәтләр үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **13:32** Юһ. 12:23; 17:1. ■ **13:33** Юһ. 7:34; 8:21. ■ **13:34** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Юһ. 15:12; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; 1Пет. 4:8; Юһ. 3:23, 4:21. ■ **13:35** 1Юһа. 2:5; 4:20.

Әйса җававән: — Мән кетидиған йәргә һазирчә әгишип баралмайсән, лекин кейин
маңа әгишип барисән, — деди.□ ■
37 Петрус униңға:
— И Рәб, немә үчүн һазир сениң кәйниңдин әгишип баралмаймән? Сән үчүн
җенимни пида қилай! — деди.■
38 Әйса җававән мундақ деди:
— Мән үчүн растинла җениңни пида қиламсән? Бәрһәқ, бәрһәқ, саңа ейтип
қояйки, ғораз чиллиғичә, сән мәндин үч қетим танисән!□ ■

14

Әйса сөзини давам қилиду — «Йол, һәқиқәт вә һаятлиқтурмән»

1 Көңлүңларни паракәндә қилмаңлар! Худаға ишинисиләр, маңиму ишиниңлар.
2 Атамниң өйидә нурғун маканлар бар. Болмиған болса, буни силәргә ейтқан
болаттим; чүнки мән һәр бириңларға орун тәйярлаш үчүн шу йәргә кетип
баримән.□
3 Мән силәргә орун тәйярлиғили баридиған екәнмән, чоқум қайтип келип,
силәрни өзүмгә алимән; шуниң билән, мән қәйәрдә болсам, силәрму шу йәрдә
болисиләр.□ ■
4 Силәр мениң қәйәргә кетидиғанлиғимни вә у йәргә баридиған йолни
билисиләр.
5 Томас униңға: — И Рәб, сениң қәйәргә кетидиғанлиғиңни билмәймиз. Шундақ
екән, йолни қандақ билимиз? — деди.
6 Әйса униңға:
— Йол, һәқиқәт вә һаятлиқ өзүмдурмән. Мениңсиз һеч ким Атиниң йениға
баралмайду.□ ■
7 Әгәр мени тонуған болсаңлар, Атамниму тонуған болаттиңлар. Һазирдин
башлап уни тонудуңлар һәм уни көрдүңлар, — деди.
8 — И Рәб, Атини бизгә көрситип қойсаңла, шу купайә, — деди Филип.

□ **13:36 «Мән кетидиған йәргә һазирчә әгишип баралмайсән, лекин кейин маңа әгишип барисән»** — «кейин әгишип барисән» — Петрус җисманий тәрәптин (өлүмдин тирилип асманға көтирилиш йолида) Петрус Рәбгә әгишәлмиди, әлвәттә. Лекин Әйсаниң көздә тутқини роһий җәһәттики «Худаниң йолида пида болуш» еди. Шу тәрәптиму Петрус Әйсаға әгишишкә тәйяр болмиди. У авал Әйсадин тенип, андин қаттиқ товва қилиш җәряни арқилиқ, шундақла Муқәддәс Роһниң келиши билән у «кейин» тәйяр болиду. Мәсиһниң «кейин маңа әгишисән» дегини болса, Петрус қаттиқ тейилип кәткән вақтида униңға тәсәлли йәткүзидиған қиммәтлик вәдә болиду. ■ **13:36** Юһ. 21:18; 2Пет. 1:14. ■ **13:37** Мат. 26:33; Мар. 14:29; Луқа 22:33. □ **13:38 «ғораз чиллиғичә, сән мәндин үч қетим танисән!»** — грек тилида «сән мәндин үч қетим танмиғичә, ғораз чиллимайду». ■ **13:38** Мат. 26:34; Мар. 14:30; Луқа 22:34.
□ **14:2 «Атамниң өйидә нурғун маканлар бар»** — бу сөзләр җәннәтни көрситәмду? Оқурмәнләрниң есидә барки, Әйса 2-бапта өз тенини «Худаниң өйи» (ибадәтхана) дәп сүрәтлиди, шундақла 8:35дә «Худаниң өйи»ни роһий җәһәттин тилға алди. Буниңға қариғанда «туралғу-макан»ни роһий җәһәттин чүшиниш керәк. «қошумчә сөз»имиздә бу тоғрисида тохтилимиз. □ **14:3 «Мән силәргә орун тәйярлиғили баридиған екәнмән, чоқум қайтип келип, силәрни өзүмгә алимән; шуниң билән, мән қәйәрдә болсам, силәрму шу йәрдә болисиләр»** — Мәсиһниң бу «қайтип келиш»и Мәсиһниң қиямәттә дунияға келиши яки Муқәддәс Роһниң әвәтилишини көрситәмду? Бу үчинчи айәт үстидиму «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **14:3** Юһ. 12:26; 17:24. □ **14:6 «Йол, һәқиқәт вә һаятлиқ өзүмдурмән. Мениңсиз һеч ким атиниң йениға баралмайду»** — Мәсиһ үчүн Атиниң йениға баридиған йол кресттики өлүм арқилиқ болатти; өзигә етиқат қилғучиларға нисбәтән, Мәсиһниң өзи Атиниң алдиға баридиған йолдур. ■ **14:6** Юһ. 1:4, 17; 10:9; 11:25; Ибр. 9:8.

9 Әйса униңға мундақ деди: — «И Филип, силәр билән биргә болғинимға шунчә
вақит болди, мени техичә тонумидиңму? Мени көргән киши Атини көргән
болиду. Шундақ туруқлуқ, сән немишкә йәнә: «Бизгә Атини көрсәткәйсән»
дәйсән? ■
10 Мән Атида, Ата мәндә екәнлигигә ишәнмәмсән? Силәргә ейтқан сөзлиримни
өзлүгүмдин ейтқиним йоқ; бәлки мәндә туруватқан Ата Өз әмәллирини
қиливатиду. ■
11 Мениң Атида болғанлиғимға, Атиниң мәндә болғанлиғиға ишиниңлар. Яки
һеч болмиғанда, мениң қилған әмәллиримдин маңа ишиниңлар.□
12 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, маңа ишәнгән киши мениң
қиливатқан әмәллиримни қилалайду; вә булардинму техиму улуқ әмәлләрни
қилиду, чүнки мән Атиниң йениға *қайтип* кетимән. □ ■
13 Вә Атиниң Оғулда улуқлиниши үчүн, һәр немини мениң намим билән
тилисәңлар, шуларни иҗабәт қилимән. ■
14 Мениң намим билән һәр қандақ нәрсини тилисәңлар, мән силәргә шуни
иҗабәт қилимән».

Әйсаниң Муқәддәс Роһни әвәтиши; Униң қилидиған ишлири

15 — «Мени сөйсәңлар, әмирлиримгә әмәл қилисиләр. ■
16 Мәнму Атидин тиләймән вә У силәргә башқа бир Ярдәмчи ата қилиду. У силәр
билән әбәткичә биргә болиду. □
17 У болсиму Һәқиқәтниң Роһидур. Уни бу дуниядикиләр қобул қилалмайду,
чүнки Уни нә көрмәйду, нә тонумайду. Бирақ силәр Уни тонуйсиләр, чүнки У
силәр билән биллә туруватиду һәм силәрдә макан қилиду.□
18 Мән силәрни житим қалдурмаймән, йениңларға йәнә қайтип келимән. ■
19 Азғина вақиттин кейин, бу дуния мени көрмәйду, лекин силәр көрүсиләр. Мән
һаят болғанлиғим үчүн, силәрму һаят болисиләр.
20 Шу күндә мениң Атамда болғанлиғим, силәрниң мәндә болғанлиғиңлар вә
мәнму һәм силәрдә болғанлиғимни билисиләр.
21 Ким әмирлиримгә егә болуп уларни тутса, мени сөйгүчи шу болиду. Мени
сөйгүчини Атамму сөйиду, мәнму уни сөйимән вә өзүмни униңға аян қилимән».

■ **14:9** Юһ. 10:30. ■ **14:10** Юһ. 5:17; 7:16; 8:28; 10:38; 12:49; 16:13; 17:21. □ **14:11 «... һеч болмиғанда, мениң қилған әмәллиримдин маңа ишиниңлар»** — 11- вә 12-айәтләрдә «әмәлләр» Әйса яратқан мөҗизилик аламәтләр. □ **14:12 «маңа ишәнгән киши мениң қиливатқан әмәллиримни қилалайду; вә булардинму техиму улуқ әмәлләрни қилиду, чүнки мән Атиниң йениға қайтип кетимән»** — бу «техиму улуқ әмәлләр» үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **14:12** Мат. 21:21; Луқа 17:6; Рос. 5:12; 19:11. ■ **14:13** Йәр. 29:12; Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 15:7; 16:24; Яқ. 1:5; 1Юһа. 3:22. ■ **14:15** Юһ. 14:21, 23; 15:10; 1Юһа. 5:3. □ **14:16 «Мәнму Атидин тиләймән вә У силәргә башқа бир Ярдәмчи ата қилиду»** — муһим сөз **«башқа бир** Ярдәмчи»дур. Биринчи «Ярдәмчи» болса Әйса Мәсиһниң өзи, әлвәттә. «Ярдәмчи» грек тилидики «параклетос» дегән сөзниң мәнасини толуқ ипадиләп берәлмәйду. Грек тилидики «параклетос»ниң толуқ мәнаси «мәлум бирәвниң йениға ярдәм беришкә чақирилғучи», йәни «тәсәлли бәргүчи», «һәмраһ», «мәслиһәтчи», «күчәйткүчи», «адвокат-ақлиғучи» қатарлиқлардур. «Башқа бир...» дегини бизгә шуни көрситидуки, Әйса мухлислар билән биргә болған вақтида, уларға қандақ җәһәтләрдин «Ярдәмчи» болған болса, у улардин айрилғанда, Муқәддәс Роһ уларға Әйсаниң толуқ вәкили болуп, иккинчи «Ярдәмчи» рольида болиду, дегән қиммәтлик вәдини билдүриду. □ **14:17 «У болсиму Һәқиқәтниң Роһидур»** — «һәқиқәтниң Роһи» — яки «һәқиқәткә башлиғучи Роһ». **«силәр Уни тонуйсиләр, чүнки У силәр билән биллә туруватиду»** — улар қайси йол билән Муқәддәс Роһни тонуйду? У шу чағда қандақ йол билән «улар билән биллә туриду»? Җавап шүбһисизки, улар Әйсани тонуғачқа, Муқәддәс Роһниму тонуған болиду; Әйса улар билән биллә турғачқа, Муқәддәс Роһму улар билән биллә турувататти. Лекин Әйса улардин айрилғандин кейин Муқәддәс Роһ уларниң «ичидә, қәлбидә, роһида» макан қилиду. ■ **14:18** Мат. 28:20.

22 Йәһуда (Йәһуда Ишқарийот әмәс) униңдин:
— И Рәб, сән өзүңни бу дунийадикиләргә айан қилмай, бизгила айан қилишиң қандақ
иш? — дәп сориди.□
23 Әйса униңға жававән мундақ деди:
— «Бирким мени сөйсә, сөзүмни тутиду; Атамму уни сөйиду вә *Атам* билән
иккимиз униң йениға берип, униң билән биллә макан қилимиз. □
24 Мени сөймәйдиған киши сөзлиримни тутмайду; вә силәр аңлаватқан бу сөз
болса мениң әмәс, бәлки мени әвәткән Атиниңкидур. ■
25 Мән силәр билән биллә болуватқан чеғимда, буларни силәргә ейттим.
26 Лекин Ата мениң намим билән әвәтидиған Ярдәмчи, йәни Муқәддәс Роһ
силәргә һәммини үгитиду һәм мениң силәргә ейтқан һәммә сөзлиримни
есиңларға кәлтүриду.■
27 Силәргә хатиржәмлик қалдуримән, өз хатиржәмлигимни силәргә
беримән; мениң силәргә бәргиним бу дунийадикиләрниң бәргинидәк әмәстур.
Көңлүңларни паракәндә қилмаңлар вә җүръәтсиз болмаңлар.□ ■
28 Силәр мениң: «Мән *силәрдин* айрилип кетимән, кейин йениңларға йәнә қайтип
келимән» дегинимни аңлидиңлар. Мени сөйгән болсаңлар, Атиниң йениға
кетидиғанлиғим үчүн хурсән болаттиңлар. Чүнки Ата мәндин улуқдур. ■
29 Силәрниң бу ишлар йүз бәргинидә ишинишиңлар үчүн бу *ишлар* йүз бериштин
авал силәргә ейттим. □ ■
30 Мундин кейин силәр билән көп сөзләшмәймән; чүнки бу дунияниң һөкүмдари
келиш алдида туриду вә мәндин киргидәк һеч йочуқ тапалмайду. □ ■
31 Лекин бу дунияниң адәмлириниң мениң Атини сөйидиғанлиғимни билиши
үчүн Ата маңа немә әмир қилған болса, мән дәл шуни әмәлгә ашуримән.
Туруңлар, бу җайдин кетәйли».□ ■

15

Әйса — һәқиқий үзүм телидур; униң сөзиниң давами
1 — «Һәқиқий үзүм тели» өзүмдурмән, Атам болса бағвәндур.□

□ **14:22 «И Рәб, сән өзүңни бу дунийадикиләргә айан қилмай, бизгила айан қилишиң қандақ иш?»** — шүбһисизки, мухлислар уни дәрһал өзини пүткүл дунияға айан қилиду, дәп ойлатти. □ **14:23 «Атам билән иккимиз униң йениға берип, униң билән биллә макан қилимиз»** — «Атам билән иккимиз» грек тилида «биз». ■ **14:24** Юһ. 7:16; 8:28; 12:49; 14:10; 16:13. ■ **14:26** Луқа 24:49; Юһ. 15:26; 16:7, 13; Рос. 2:4. □ **14:27 «мениң силәргә бәргиним бу дунияниң адәмлириниң бәргинидәк әмәстур»** — бу дунийадики адәмләр бир нәрсә бәргинидә дайим дегидәк халап бәрмәйду — алдамчилиқ, ялғанчилиқ вә нурғун шәртләр билән бериду. Лекин Худа бизгә бир нәрсә бәрсә уни қайтурғузмайду. ■ **14:27** Фил. 4:7. ■ **14:28** Юһ. 14:3. □ **14:29 «Силәрниң бу ишлар йүз бәргинидә ишинишиңлар үчүн бу ишлар йүз бериштин авал силәргә ейттим»** — «бу ишлар» — Әйсаниң тутулуп өлтүрүлүши («силәрдин айрилип кетишим») уларниң етиқатиға дәһшәтлик зәрб болиду. ■ **14:29** Юһ. 13:19; 16:4. □ **14:30 «бу дунияниң һөкүмдари келиш алдида туриду вә мәндин киргидәк һеч йочуқ тапалмайду»** — «бу дунияниң һөкүмдари» Шәйтан, Иблисни көрситиду. ■ **14:30** Юһ. 12:31; 16:11; Әф. 2:2. □ **14:31 «Ата маңа немә әмир қилған болса, мән дәл шуни әмәлгә ашуримән»** — 30-айәт билән зич бағлиниду. Демәк, Әйсаниң өзиниң тутулуши, сотлиниши, һақарәтлиниши андин крестлинишини ихтияри билән қобул қилишиниң түп мәхсити болса, Иблисниң үстидин қандақтур бир һоқуққа егә болуш үчүн әмәс, бәлки Атиниң ирадиси үчүн болиду. ■ **14:31** Юһ. 10:18; Ибр. 10:5.
□ **15:1 ««Һәқиқий үзүм тели» өзүмдурмән»** — «**Һәқиқий** үзүм тели» болғандин кейин, сахта яки пор-пучәк үзүм телиму барму? Буниң тоғрисида «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз.

2 Бағвән мәндики мевә бәрмәйдиған һәр бир шахни кесип ташлайду. Мевә бәргәнлирини болса техиму көп мевә бәрсун дәп, пак қилип путап туриду.□ ■
3 Әнди силәр мән силәргә йәткүзгән сөзүм арқилиқ аллибурун пак болдуңлар.□ ■
4 Силәр мәндә изчил туруңлар, мәнму силәрдә изчил туримән. Шах талда турмай, өзи мевә берәлмәйдиғинидәк, силәрму мәндә изчил турмисаңлар, мевә берәлмәйсиләр.
5 «Үзүм тели» өзүмдурмән, силәр болсаңлар шахлиридурсиләр. Ким мәндә изчил турса, мәнму шундақла униңда турғинимда, у көп мевә бериду. Чүнки мәнсиз һеч немини қилалмайсиләр.
6 Бириси мәндә турмиса, у *керәксиз* шахтәк ташлинип, қуруп кетиду. Бундақ шахлар жиғип келинип отқа ташлиниду.■
7 Силәр мәндә изчил турсаңлар вә сөзлирим силәрдә изчил турса, немини тәләп қилсаңлар, силәргә шу ижабәт болиду.■
8 Силәрниң көп меви беришиңлар, шундақла мениң мухлислирим екәнлигиңларни испатлишиңлар билән шан-шәрәп Атамға кәлтүрүлиду.□
9 Атам мени сөйгинидәк, мәнму силәрни сөйдүм; мениң меһир-муһәббитимдә изчил туруңлар.
10 Әгәр әмирлиримни тутсаңлар, худди мән Атамниң әмирлирини тутқан вә һемишә униң меһир-муһәббитидә турғинимдәк, силәрму һемишә мениң меһир-муһәббитимдә турисиләр.■
11 Мениң хошаллиғим силәрдә болсун вә шуниңдәк хошаллиғиңлар толуп ташсун дәп, мән буларни силәргә ейттим.
12 Мениң әмрим шуки, мән силәрни сөйгинимдәк, силәрму бир-бириңларни сөйүңлар. ■
13 Инсанларниң өз достлири үчүн җенини пида қилиштин чоңқур меһир-муһәббити йоқтур. ■
14 Силәргә буйруған әмирлиримни ада қилсаңлар, мениң достлирим болисиләр. □ ■
15 Әнди мундин кейин мән силәрни «қул» дәп атимаймән. Чүнки қул ғоҗайининиң немә қиливатқинини билмәйду. Униң орниға силәрни «дост» дәп атидим, чүнки Атамдин аңлиғанлиримниң һәммисини силәргә йәткүздүм. □ ■

□ **15:2 «Бағвән мәндики мевә бәрмәйдиған һәр бир шахни кесип ташлайду»** — башқа бир хил тәрҗимиси «Мәндики мевә бәрмәйдиған һәр бир шахни бағвән (бараңға) есп қойиду». Лекин 6-айәткә қариғанда тәрҗимимиз тоғра болса керәк. **«Мевә бәргәнлирини болса техиму көп мевә бәрсун дәп, пак қилип путап туриду»** — «путап туриду» грек тилида «тазилайду» яки «паклайду» билән ипадилиниду. 4-айәтни көрүң. ■ **15:2** Мат. 15:13. □ **15:3 «... силәр мән силәргә йәткүзгән сөзүм арқилиқ аллибурун пак болдуңлар»** — «пак» мошу йәрдә йәнә «путалған» дегән мәнасиниму билдүрүши мүмкин. Бирақ муһим мәнаси «пак» екәнлигигә шүбһиси йоқтур (10:31ни көрүң). ■ **15:3** Юһ. 13:10. ■ **15:6** Әз. 15:2-8; Мат. 3:10; 7:19; Кол. 1:23. ■ **15:7** Йәр. 29:12; Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 16:24; Як. 1:5; 1Юһа. 3:22; 5:14. □ **15:8 «Силәр мәндә изчил турсаңлар вә сөзлирим силәрдә изчил турса, немини тәләп қилсаңлар, силәргә шу ижабәт болиду. Силәрниң көп меви беришиңлар, шундақла мениң мухлислирим екәнлигиңларни испатлишиңлар билән шан-шәрәп атамға кәлтүрүлиду»** — 7-8-айәткә қариғанда, мухлислар Худаға чиқарған, уни хурсән қилидиған мевә үнүмлүк дуа-тилавәтләрни өз ичигә алиду. ■ **15:10** Юһ. 14:15, 21, 23; 1Юһа. 5:3. ■ **15:12** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Юһ. 13:34; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; 1Пет. 4:8; 1Юһа. 3:23; 4:21. ■ **15:13** Рим. 5:7; Әф. 5:2; 1Юһа. 3:16. □ **15:14 «Силәргә буйруған әмирлиримни ада қилсаңлар, мениң достлирим болисиләр»** — 13-14-айәттә Худаниң муһәббитиниң улуқлуғи аян қилиниду. «Мәсиһниң достлири» униң әмирлирини ада қилғучилардур. Лекин Мәсиһ барлиқ кишиләр, җүмлидин өз әмирлирини ада қилмиғучилар, йәни **дүшмәнлири үчүн** җенини пида қилғандур. ■ **15:14** Мат. 12:50; 2Кор. 5:16; Гал. 5:6; 6:15; Кол. 3:11. □ **15:15 «Әнди мундин кейин мән силәрни «қул» дәп атимаймән»** — «қул» яки «чакар». ■ **15:15** Юһ. 8:26.

16 Силәр мени таллиғиниңлар йоқ, әксичә мән силәрни таллидим вә силәрни
берип мевә бәрсун һәмдә мевилириңлар дайим сақлансун, мениң намим билән
Атидин немә тилисәңлар, у силәргә бәрсун дәп силәрни тиклидим. □ ■
17 Силәргә шуни әмир қилимәнки, бир-бириңларни сөйүңлар.□

Дунийдикиләрниң Әйсаға болған нәприти

18 Бу дунийдикиләр силәрдин нәпрәтләнсә, силәрдин авал мәндин
нәпрәтләнгәнлигини билиңлар. ■
19 Силәрму бу дунийдикиләрдин болған болсаңлар, бу дунийдикиләр силәрни
өзимизниңки дәп, сөйгән болатти. Бирақ силәр бу дунийдин болмиғачқа, бәлки
мән силәрни бу дунийдин айрип таллиғанлиғим үчүн, әнди бу дунийдикиләр
силәрдин нәпрәтлиниду. □ ■
20 Мән силәргә ейтқан сөзни есиңларда тутуңлар: «Қул ғожайинидин үстүн
турмайду». Улар маңа зиянкәшлик қилған болса, силәргиму зиянкәшлик
қилиду. Мениң сөзүмни тутқан болса, улар силәрниңкиниму тутиду.■
21 Бирақ мениң намим түпәйлидин улар силәргиму шу ишларниң һәммисини
қилиду, чүнки улар мени Әвәткүчини тонумайду. ■
22 Әгәр мән келип уларға сөз қилмиған болсам, уларда гуна йоқ дәп
һесаплинатти. Лекин һазир гунайи үчүн уларниң һеч баниси йоқтур. ■
23 Кимдәким мәндин нәпрәтләнсә Атамдинму нәпрәтләнгән болиду.
24 Мән уларниң арисида башқа һеч ким қилип бақмиған әмәлләрни қилмиған
болсам, уларда гуна йоқ дәп һесаплинатти. Лекин улар һазир *әмәллиримни* көргән
туруқлуқ, йәнила һәм мәндин һәм Атамдин нәпрәтләнди. ■
25 Лекин бу ишлар уларға тәвә болған Тәврат қанунида: «Һеч қандақ сәвәпсизла
мәндин нәпрәтләнди» дәп пүтүлгән сөз әмәлгә ашурулуши үчүн шундақ йүз
бәрди.□ ■
26 Лекин мән силәргә Атиниң йенидин әвәтидиған Ярдәмчи, йәни Атиниң
йенидин чиққучи Һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У маңа гувалиқ бериду. □ ■
27 Силәрму маңа гувалиқ берисиләр, чүнки силәр баштин тартип мән билән
биллә болдуңлар.■

□ **15:16 «Силәр мени таллиғиниңлар йоқ, әксичә мән силәрни таллидим вә силәрни берип мевә бәрсун һәмдә мевилириңлар дайим сақлансун...»** — «...**берип** мевә бәрсун» дегән ибарә бәлким, мухлислар Худаға чиқарған, уни хурсән қилидиған мевә болса, пүтүн дунияға **берип** хуш хәвәр арқилиқ башқиларни Худаниң йолиға кәлтүрүшни өз ичигә алиду, дәп көрсәтсә керәк. ■ **15:16** Мат. 28:19; Мар. 16:15; Юһ. 13:18; Әф. 1:4; Кол. 1:6. □ **15:17 «Силәргә шуни әмир қилимәнки, бир-бириңларни сөйүңлар»** — грек тилида «Силәргә шуларни әмир қилимәнки, бир-бириңларни сөйүңлар». ■ **15:18** 1Юһа. 3:13. □ **15:19 «Силәрму бу дунийдикиләрдин болған болсаңлар, бу дунийдикиләр силәрни өзимизниңки дәп, сөйгән болатти»** — грек тилида «Силәрму бу дунийдин болған болса, бу дуния силәрни өзиниңки дәп сөйгән болатти». ■ **15:19** Юһ. 17:14; Гал. 1:10. ■ **15:20** Мат. 10:24; 24:9; Луқа 6:40; Юһ. 13:16; 16:2. ■ **15:21** Мат. 10:22; Юһ. 16:3. ■ **15:22** Рим. 4:15; 5:20. ■ **15:24** Юһ. 10:37. □ **15:25 «Уларға тәвә болған Тәврат қануни»** — һәҗвий, кинайилик сөз. 8:17 вә изаһатини көрүң. **«Һеч қандақ сәвәпсизла мәндин нәпрәтләнди»** — «Зәб.» 34:7, 19 вә 68:5. ■ **15:25** Зәб. 34:19; 68:5. □ **15:26 «...Ярдәмчи, йәни Атиниң йенидин чиққучи Һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У маңа гувалиқ бериду»** — мошу айәттин Муқәддәс Роһниң шәхс екәнлиги көрүнүп туриду. Мәсиһ Уни «Атиниң йенидин» әвәтиду; мошу йәрдә Муқәддәс Роһ йәнә «Атиниң йенидин **чиқиду**» дейилиду. Грек тилида «чиқиду» дегән пеил «һазирқи заман» шәкилдә болғачқа, Муқәддәс Роһниң һәрдайим шу һәрикәтни қиливатқини көрситилиду. ■ **15:26** Луқа 24:49; Юһ. 14:26; 16:7; Рос. 5:32. ■ **15:27** Рос. 1:8, 21; 5:32.

16

Келидиған зиянкәшликләр

1 Силәрниң путлишип кәтмәслигиңлар үчүн буларни силәргә ейттим.
2 Улар силәрни синагогларниң җамаәтлиридин қоғлап чиқириветиду; һәмдә
шундақ бир вақит-саат келидуки, силәрни өлтүргүчи өзини Худаға хизмәт
қиливатимән, дәп һесаплайду.□ ■
3 Улар буларни я Атини, я мени тонумиғанлиғи үчүн қилиду.■
4 Лекин мән бу ишларни силәргә ейттимки, вақит-саити кәлгәндә, мән шундақ
алдин-ала ейтқинимни есиңларға кәлтүрәләйсиләр.□ ■

Муқәддәс Роһниң йеткәкчи вә устаз болидиғанлиғи

5 — Мән башта буларни силәргә ейтмидим, чүнки мән силәр билән биллә едим.
Лекин әнди мени әвәткүчиниң йениға қайтип кетимән. Шундақ туруқлуқ,
араңлардин һеч ким мәндин: «Нәгә кетисән?» дәп соримайватиду.
6 Әксичә, силәргә буларни ейтқиним үчүн, қәлбиңлар қайғуға чөмүп кәтти.
7 Амма мән силәргә һәқиқәтни ейтип қояйки, мениң кетишим силәргә
пайдилиқтур. Чүнки әгәр кәтмисәм, Ярдәмчи силәргә кәлмәйду. Амма кәтсәм,
Уни силәргә әвәтимән.■
8 У кәлгәндә, бу дунийдикиләргә гуна тоғрисида, һәққанийлиқ тоғрисида вә
ахирәт сориғи тоғрисида һәқиқәтни билгүзиду.
9 У уларни гуна тоғрисида билгүзиду, чүнки улар маңа етиқат қилмиди.□
10 Уларни һәққанийлиқ тоғрисида *билгүзиду*, чүнки Атамниң йениға қайтип
баримән вә силәр мени йәнә көрәлмәйсиләр.
11 Уларни ахирәт сориғи тоғрисида *билгүзиду*, чүнки бу дунияниң һөкүмдари
үстигә һөкүм чиқирилди.□ ■
12 Силәргә ейтидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин силәр уларни һазирчә
көтирәлмәйсиләр. □
13 Лекин У, йәни Һәқиқәтниң Роһи кәлгәндә, У силәрни барлиқ һәқиқәткә башлап
бариду. Чүнки У өзлүгидин сөзлимәйду, бәлки немини аңлиған болса, шуни
сөзләйду вә кәлгүсидә болидиған ишлардин силәргә хәвәр бериду. □ ■
14 У мени улуқлайду; чүнки У мәндә бар болғанни тапшурувелип, силәргә
җакалайду.

□ **16:2 «Улар силәрни синагогларниң җамаәтлиридин қоғлап чиқириветиду»** — жуқуриқи башқа изаһатларда ейтқинимиздәк, Йәһудий хәлқи бирисини «синагогтин чиқиривәтсә», кейин униң билән һеч қандақ барди-кәлди қилмай, бәлки униңға техиму зиянкәшлик қилишиму мүмкин. ■ **16:2** Юһ. 9:22, 34; 12:42. ■ **16:3** Юһ. 15:21; 1Кор. 2:8. □ **16:4 «... вақит-саити кәлгәндә»** — демәк, Йәһудий хәлқидин вә кейин башқилар тәрипидин болған зиянкәшликләр кәлгәндә. ■ **16:4** Юһ. 13:19; 14:29. ■ **16:7** Луқа 24:49; Юһ. 14:26; 15:26. □ **16:9 «У уларни гуна тоғрисида билгүзиду»** — яки «У уларни өз гунайи тоғрилиқ билгүзиду» яки «У уларни гунаниң немә екәнлигини билгүзиду». Дегәндәк үч тәрҗимиси болуши мүмкин, лекин умумий мәнаси асасән охшаш. □ **16:11 «бу дунияниң һөкүмдари»** — Шәйтан, Иблис. **«...Уларни ахирәт сориғи тоғрисида билгүзиду, чүнки бу дунияниң һөкүмдари үстигә һөкүм чиқирилди»** — 9-11-айәттики «У (Муқәддәс Роһ)... гуна тоғрисида... һәққанийлиқ тоғрисида... вә ахирәт сориғи тоғрисида...билгүзиду....» дегәнләрниң үстидә «қошумчә сөз»дә азрақ тохтилимиз. ■ **16:11** Юһ. 12:31; 14:30; Әф. 2:2; Кол. 2:15. □ **16:12 «Силәргә ейтидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин силәр уларни һазирчә көтирәлмәйсиләр»** — мухлислар қандақ сөзләрни көтирәлмәйду? Бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **16:13 «Чүнки У өзлүгидин сөзлимәйду, бәлки немини аңлиған болса, шуни сөзләйду»** — «У (Муқәддәс Роһ)... немини аңлиған болса» — демәк, Муқәддәс Роһниң Худа вә Униң Каламидин аңлиғини. **«*Муқәддәс Роһ*,...** немини аңлиған болса, шуни сөзләйду вә кәлгүсидә болидиған ишлардин силәргә хәвәр бериду» — бу муһим вәдә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **16:13** Юһ. 12:49; 14:26

15 Атида бар болғанниң һәммиси һәм мениңкидур; мана шуниң үчүн мән: «У
мәндә бар болғанни тапшурувелип, силәргә җакалайду» дәп ейттим.□ ■

Ғәм-қайғулириңлар мәңгү хошаллиққа айлиниду

16 Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; вә йәнә бир аз вақит өткәндин кейин,
мени қайта көрисиләр, чүнки мән Атамниң йениға кетимән».□ ■
17 Шуңа мухлисларниң бәзилири бир-биригә:
— Бизләргә: — «Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; йәнә бир аз вақит
өткәндин кейин, мени қайта көрисиләр» вә йәнә «Чүнки мән Атамниң йениға
кетимән» дегини немә дегиниду?
18 «Аз вақиттин кейин» дегән сөзиниң мәнаси немә? Униң немиләрни
дәватқанлирини билмидуқ, — дейишиду.
19 Әйса уларниң өзидин немини соримақчи болғинини билип уларға мундақ
деди:
— «Мениң «Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; йәнә бир аз вақит
өткәндин кейин, мени көрисиләр» дегинимниң мәнасини бир-бириңлардин
сораватамсиләр? □
20 Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә шуни ейтип қояйки, силәр жиға-зерә көтирисиләр,
лекин бу дунядикиләр хошал болушуп кетиду; силәр қайғурисиләр, лекин
қайғулириңлар шатлиққа айлиниду.
21 Аял киши туғутта азаплиниду, чүнки униң вақит-саити йетип кәлгән; лекин
бовиқи туғулуп болғандин кейин, бир пәрзәнтниң дунияға кәлгәнлигиниң
шатлиғи билән тартқан азавини унтуп кетиду. ■
22 Шуниңға охшаш, силәрму һазир азаплиниватисиләр, лекин мән силәр билән
қайта көрүшимән, қәлбиңлар шатлиниду вә шатлиғиңларни һеч ким силәрдин
тартивалалмайду.
23 Шу күндә силәр мәндин һеч нәрсә соримайсиләр. Бәрһәқ, бәрһәқ, мән силәргә
шуни ейтип қояйки, мениң намим билән Атидин немини тилисәңлар, у шуни
силәргә бериду. ■
24 Һазирғичә мениң намим билән һеч немә тилимидиңлар. Әнди тиләңлар,
еришисиләр, буниң билән шатлиғиңлар толуп ташиду!

Бу дуния үстидин ғәлибә қилиш

25 Силәргә буларни тәмсилләр билән ейтип бәрдим. Бирақ шундақ бир вақит
келидуки, у чағда силәргә йәнә тәмсилләр билән сөзлимәймән, Ата тоғрилиқ
силәргә очуқ ейтимән. □
26 Шу күни тиләклириңларни мениң намим билән илтиҗа қилисиләр. Мән силәр
үчүн Атидин тәләп қилимән, дәп ейтмаймән;

□ **16:15 « *Муқәддәс Роһ* мәндә бар болғанни тапшурувелип,** силәргә җакалайду» — Бу муһим вәдә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **16:15** Юһ. 17:10. □ **16:16 «йәнә бир аз вақит өткәндин кейин, мени қайта көрисиләр, чүнки мән Атамниң йениға кетимән»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә «чүнки мән Атамниң йениға кетимән» дегән сөз тепилмайду. Лекин бизниңчә 17-айәт униң әслидә барлиғини испатлайду. ■ **16:16** Юһ. 7:33. □ **16:19 «Мениң «Аз вақиттин кейин, мени көрмәйсиләр; йәнә бир аз вақит өткәндин кейин, мени көрисиләр»** — Мәсиһниң мошу дегинидә көздә тутқини, бизниңчә, униң өлүми, дәпнә қилиниши вә өлүмдин тирилип мухлислириға өзини аян қилишидин ибарәт. ■ **16:21** Йәш. 26:17. ■ **16:23** Йәр. 29:12; Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 15:7; Яқ. 1:5; 1Юһа. 3:22; 5:14. □ **16:25 «Силәргә буларни тәмсилләр билән ейтип бәрдим. Бирақ шундақ бир вақит келидуки, у чағда силәргә йәнә тәмсилләр билән сөзлимәймән, ата тоғрилиқ силәргә очуқ ейтимән»** — тәмсилләрдин болған бир нәччә мисаллар 10-баптин («қойларниң ишиги» вә «яхши падичи» тоғрилиқ) 13-баптин (уларға «пут жуюш» тоғрилиқ тәмсил вә өлгә) 15-баптин («һәқиқий үзүм тели» тоғрилиқ) вә 21-айәттин («туғутта болған аял» тоғрилиқ) тепилиду.

27 чүнки Ата өзиму силәрни сөйиду; чүнки силәр мени сөйисиләр вә мениң
Худаниң йенидин кәлгәнлигимгә ишәндиңлар.■
28 Мән Атиниң йенидин чиқип бу дунияға кәлдим; әнди мән йәнә бу дуниядин
кетип Атиниң йениға баримән».■
29 Мухлислири:
— Мана сән һазир очуқ ейтиватисән, тәмсил кәлтүрүп сөзлимидиң! □
30 Биз сениң һәммини билгиниңни, шундақла һеч кимниң сәндин соал
соришиниң һаҗити йоқлуғини әнди билип йәттуқ. Шуниңдин сениң Худаниң
йенидин кәлгәнлигиңгә ишәндуқ, — дейишти.□ ■
31 Әйса җававән уларға:
— Һазир ишәндиңларму?
32 Мана, шундақ вақит-саити келәй дәп қалди, шундақла келип қалдики,
һәммиңлар мени ялғуз ташлап һәр бириңлар өз йоллириңларға тарқилип
кетисиләр. Бирақ мән ялғуз әмәсмән, чүнки Ата мән билән биллидур. □ ■
33 Силәрниң мәндә хатирҗәмликкә егә болушуңлар үчүн буларни силәргә
ейттим. Бу дунияда туруп азап-оқубәт тартисиләр, амма ғәйрәтлик болуңлар!
Мән бу дуния үстидин ғәлибә қилдим!■

17

Әйсаниң мухлислири үчүн дуа қилиши

1 Әйса бу сөзләрни қилғандин кейин, көзлирини әршкә тикип, мундақ дуа қилди:
— И Ата, вақит-саат йетип кәлди; Сән Оғлуңни улуқлатқузғайсән; буниң билән
Оғлуңму Сени улуқлатқузиду;■
2 йәни, униң Сән униңға тапшурған инсанларға мәңгүлүк һаят ата қилиши
үчүн, униңға пүткүл әт егилиридин үстүн һоқуқ ата қилғиниңдәк, уни
улуқлатқузғайсән.□ ■
3 Мәңгүлүк һаят шуки, бирдин-бир һәқиқий Худа — Сени вә Сән әвәткән Әйса
Мәсиһни тонуштин ибарәттур.■
4 Мән Сениң әмәл қилишим үчүн тапшурған ишиңни орундишим билән Сени йәр
йүзидә улуқлатқуздум.■
5 И Ата, Сениң аләм апиридә болуштин бурун мән Өзүңниң йениңда егә болған
шан-шәрәп билән мени Өзүңниң йениңда улуқлатқузғайсән.□ ■

■ **16:27** Юһ. 17:8. ■ **16:28** Юһ. 13:3. □ **16:29 «Мана сән һазир очуқ ейтиватисән, тәмсил кәлтүрүп сөзлимидиң!»** — мухлисларниң һәқиқий чүшәнгән-чүшәнмигини 31-айәттин көрүниду. □ **16:30 «һеч кимниң сәндин соал соришиниң һаҗити йоқ»** — мәнаси бәлким Мәсиһниң уларниң өзидин сorимақчи болған соаллирини техи соримай турупла, уларниң соримақчи болғинини аллиқачан билгәнлигини көздә тутиду. ■ **16:30** Юһ. 21:17. □ **16:32 «һәммиңлар мени ялғуз ташлап һәр бириңлар өз йоллириңларға тарқилип кетисиләр»** — «өз йоллириңларға» яки «өзүңларниңкигә» (демәк, өз өйүңларға). «Матта» 26:56, «Мар.» 14:50ни көрүң. ■ **16:32** Зәк. 13:7; Мат. 26:31; Мар. 14:27; Юһ. 8:29; 14:10. ■ **16:33** Йәш. 9:5; Юһ. 14:27; Рим. 5:1; Әф. 2:13; Кол. 1:20. ■ **17:1** Юһ. 12:23; 13:32. □ **17:2 «Сән униңға тапшурған инсанлар...»** — грек тилида «униңға бәргән барлиқ инсанлар...» — демәк, Мәсиһкә етиқат қилғучилар. ■ **17:2** Зәб. 8:7; Мат. 11:27; 28:18; Луқа 10:22; Юһ. 3:35; 5:27; 1Кор. 15:25; Фил. 2:10; Ибр. 2:8. ■ **17:3** Йәш. 53:11; Йәр. 9:22 ■ **17:4** Юһ. 4:34; 13:32; 14:13; 19:30. □ **17:5 «И Ата, Сениң аләм апиридә болуштин бурун мән Өзүңниң йениңда егә болған шан-шәрәп билән мени Өзүңниң йениңда улуқлатқузғайсән»** — яки болмиса «И Ата, мән Сән билән биргә егә болған шан-шәрәп билән мени Өзүң билән тәң улуқландурғайсән». ■ **17:5** Юһ. 1:1, 2; 10:30; 14:9.

6 Сән бу дуниядин маңа таллап бәргән адәмләргә Сениң намиңни аян қилдим.
Улар Сениңки еди, Сән уларни маңа бәрдиң вә улар Сениң сөз-каламиңни тутуп
кәлди.□
7 Улар һазир Сән маңа бәргән һәммә нәрсиләрниң Сениңдин кәлгәнлигини
билди.
8 Чүнки Сән маңа тапшурған сөзләрни уларға йәткүздүм; уларму буларни қобул
қилди, шуниң билән Сәндин чиққинимни һәқиқәтән билип йәтти һәмдә Сениң
мени әвәткәнлигиңгиму ишәнди.■
9 Буларға дуа қилимән; бу дуниядики адәмләргә әмәс, бәлки Сән маңа бәргән
адәмләргә дуа қилимән; чүнки улар Сениңкидур.
10 Мениң барлиғим Сениңкидур вә Сениң барлиғиң болса мениңкидур вә мән
уларда шәрәп таптим.□ ■
11 Мән әнди бу дунияда туривәрмәймән; лекин улар бу дунияда қалди вә мән
Сениң йениңға кетиватимән. И муқәддәс Ата, Сән маңа бәргән намиң арқилиқ
уларни сақлиғинки, биз иккимиз бир болғинимиздәк, уларму бир болғай. □
12 Мән улар билән биллә болған вақтимда, Сән маңа бәргән намиң билән
уларни сақлидим һәм қоғдидим; вә муқәддәс язмилардики бешарәтниң әмәлгә
ашурулуши йолида, уларниң ичидин һалакәткә хас болған кишидин башқа
бириму йоқалмиди. □ ■
13 Мана әнди сениң йениңға баримән. Мениң шатлиғим уларда толуп ташсун дәп,
бу сөзләрни дуниядики вақтимда сөзлидим.
14 Мән уларға сөз-каламиңни тапшурдум. Мән бу дуниядин болмиғинимдәк,
уларму бу дуниядин болмиғини үчүн, бу дунияниң адәмлири улардин
нәпрәтлиниду. □ ■
15 Уларни бу дуниядин айривәткәйсән дәп тилимәймән, бәлки уларни рәзил
болғучидин сақлиғайсән, дәп тиләймән. □
16 Мән бу дуниядин болмиғинимдәк, уларму бу дуниядин әмәстур.
17 Уларни һәқиқәт арқилиқ Өзүңгә муқәддәс қилип атиғузғайсән, чүнки сөз-
каламиң һәқиқәттур. □ ■
18 Сән мени дунияға әвәткиниңдәк, мәнму уларни дунияға әвәттим. ■

□ **17:6 «Сән бу дуниядин маңа таллап бәргән адәмләргә Сениң намиңни аян қилдим»** — Мәсиһниң «Сениң намиңни аян қилдим» ейтқини немини көрситиду? Тәврат-Зәбурда Худаниң нурғун намлири (Пәрвәрдигар (Яһвәһ), Худа (Әлоһим), Рәб (Адонай) қатарлиқлар) аян қилинғандин кейин Мәсиһ қайси намни уларға аян қилған? У «Ата» әмәсму? ■ **17:8** Юһ. 16:27. □ **17:10 «мән уларда шәрәп таптим»** — «уларда...» мошу йәрдә көздә тутулғини бәлким «Сән маңа бәргән адәмләрдә..» болса керәк. ■ **17:10** Юһ. 16:15. □ **17:11 «Сән маңа бәргән намиң арқилиқ уларни сақлиғинки...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сән намиң билән маңа тапшуруп бәргәнләрниң Саңа болған садиқлиғини сақлиғинки,... ». Мошу йәрдә «Сән маңа тапшуруп бәргән намиң» болса йәнила Худаатиниң Өз Мәсиһигә инсанларға үгитиш үчүн тапшурған «Ата» (ибраний тилида «Абба») дегән қиммәтлик намидур. □ **17:12 «Мән улар билән биллә болған вақтимда, Сән маңа бәргән намиң билән уларни сақлидим һәм қоғдидим;...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Сениң намиң билән уларни сақлидим; Сән маңа тапшуруп бәргәнләрниң Саңа болған садиқлиғини қоғдидим;... ». Бу «нам» йәнила жуқурიқи изаһатта ейтқинимиздәк «Ата» болса керәктур. **«һалакәткә хас болған киши»** — грек тилида «һалакәтниң оғли» дегән сөз билән ипадилиниду, у Йәһуда Ишқарийотни көрситиду, әлвәттә. Мәсиһгә сатқунлуқ қилған кишиниң һалакәткә йүзлиниши тоғрилиқ бешарәтләр бәлким «Зәб.» 40:10, 108:1-20 вә «Пәнд.» 24:22 (LXX)ни өз ичигә алса керәк. ■ **17:12** Йәш. 8:18; Юһ. 6:39; 10:28; 18:9; Ибр. 2:13. □ **17:14 «мән бу дуниядин болмиғинимдәк...»** — яки «мән бу дунияға мәнсуп болмиғинимдәк...». ■ **17:14** Юһ. 15:19. □ **17:15 «рәзил болғучи»** — Шәйтан, Иблис. □ **17:17 «Уларни һәқиқәт арқилиқ Өзүңгә муқәддәс қилип атиғузғайсән»** — «Өзүңгә муқәддәс қилип атиғузғайсән» грек тилида «муқәддәсләштүргәйсән» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. Инҗилда һәм Тәвратта «муқәддәс» дегән сөз «пак» һәм «Худаға алайитән аталған» дегән икки уқумни билдүриду. ■ **17:17** Зәб. 118:142; Юһ. 8:4. ■ **17:18** Юһ. 20:21.

19 Уларму һәқиқәттә муқәддәс қилинип Өзүңгә аталсун дәп, өзүмни Саңа хас
атаймән.□ ■
20 Мән ялғуз улар үчүнла әмәс, йәнә уларниң сөзи арқилиқ маңа етиқат
қилидиғанлар үчүнму дуа қилимән.
21 Уларниң һәммиси бир болғай; и Ата, Сән мәндә, мән Сәндә болғандәк,
уларму Биздә бир болғай; шундақ болғанда, бу дунниядикиләр мени Сениң
әвәткәнлигиңгә ишиниду. ■
22 Сән маңа ата қилған шан-шәрәпни уларға ата қилдимки, биз иккимиз бир
болғандәк, уларму бир болғай;
23 йәни мән уларда, сән мәндә болуп, улар бирликтә камил қилинғай.
Шу арқилиқ бу дунниядикиләр мени әвәткәнлигиңни һәм мени сөйгиниңдәк
уларниму сөйгәнлигиңни билиду.
24 И Ата, Сән маңа бәргәнлириңниң һәммисиниң мән болған йәрдә мән билән
биргә болушини, шундақла мениң шан-шәривимни, йәни Сән аләм апиридә
болуштин бурун мени сөйгәнлигиң үчүн, маңа бәргән шан-шәрәпни уларниң
көрүшини халаймән.■
25 И һәққаний Ата, бу дунниядикиләр сени тонумиған, амма мән Сени тонуймән
вә буларму мени Сениң әвәткәнлигиңни билди. ■
26 Вә мән Сениң намиңни уларға аян қилдим вә йәнә давамлиқ аян қилимән.
Шуниң билән, Сениң маңа көрсәткән меһир-муһәббитиң уларда болиду вә мәнму
уларда болай.□

18

Әйсаниң тутқун қилиниши
Мат. 26:47-56; Мар. 14:43-50; Луқа 22:47-53

1 Әйса буларни ейтқандин кейин, мухлислири билән биллә ташқириға чиқип
Кидрон җилғисиниң у қетиға өтти. У йәрдә бир бағчә бар еди. Әйса билән
мухлислири у бағчигә кирди.□ ■
2 Униңға сатқунлуқ қилидиған Йәһудаму у йәрни биләтти, чүнки Әйса
мухлислири билән пат-пат у йәрдә жиғилип олтиратти.
3 Шуниң билән Йәһуда бир топ Рим ләшкәрлири билән баш каһинлар һәм
Пәрисийләр әвәткән қаравулларни башлап бу йәргә кәлди. Уларниң қоллирида
панус, мәшъәл вә қураллар бар еди.■
4 Әйса бешиға чүшидиғанларниң һәммисини билип, уларниң алдиға чиқип:
— Кимни издәйсиләр? — дәп сориди.
5 Насарәтлик Әйсани, — дәп җавап беришти улар.
Әйса уларға:
— Мана мән болимән, — деди.
(Униңға сатқунлуқ қилған Йәһудаму уларниң арисида туратти).

□ **17:19 «Уларму һәқиқәттә муқәддәс қилинип өзүңгә аталсун дәп...»** — «муқәддәс қилинип Өзүңгә аталсун» грек тилида «уларму һәқиқәттә муқәддәсләштүрүлсун» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. Жуқириқи изаһатни көрүң. ■ **17:19** 1Кор. 1:2,30; 1Тес. 4:7. ■ **17:21** Юһ. 10:38; 14:11; Гал. 3:28. ■ **17:24** Юһ. 12:26; 14:3. ■ **17:25** Юһ. 15:21; 16:3, 27; 17:8. □ **17:26 «мән Сениң намиңни уларға аян қилдим»** — 6-айәт вә униңдики изаһатни көрүң. □ **18:1 «Әйса буларни ейтқандин кейин, мухлислири билән биллә ташқириға чиқип...»** — мошу йәрдики «ташқириға чиқип...» зияпәт болған өйдин яки Йерусалим шәһириниң өзидин чиқишни билдүриду. Кидрон вадиси болса шәһәрниң сиртида (шәриқ тәрәптә) еди. ■ **18:1** 2Сам. 15:23; Мат. 26:36; Мар. 14:32; Луқа 22:39. ■ **18:3** Мат. 26:47; Мар. 14:43; Луқа 22:47.

6 Әйса: «Мана мән болимән» девиди, улар арқисиға йенип йәргә жиқилишти.□
7 Шуниң билән Әйса улардин йәнә бир қетим:
— Кимни издәйсиләр? — дәп сориди.
— Насарәтлик Әйсани, — дейишти улар.
8 Әйса: — Силәргә ейттимғу, мән шу болимән. Әгәр издигиниңлар мән болсам,
буларни кәткили қоюңлар, — деди.
9 Буниң билән өзиниң: «*Ата*, Сән маңа бәргәнләрдин һеч қайсисини
жүтүрмидим» дегән сөзи әмәлгә ашурулди.□ ■
10 Симон Петрусниң йенида бир қилич болғач, у шуан уни суғуруп, баш каһинниң
чакириға бирни уруп, оң қулиқини шилип чүшүрүвәтти. Чакарниң исми Малкус
еди. ■
11 Әйса Петрусқа:
— Қилични ғилапқа сал! Ата маңа тапшурған қәдәһни ичмәмдим? — деди.□ ■

Әйсаниң Аннасниң алдиға елип берилип, сорақ қилиниши
Мат. 26:57-58; Мар. 14:53-54; Луқа 22:54

12 Шуниң билән, ләшкәрләр топи билән миң беши һәм Йәһудийларниң
каравуллири Әйсани тутуп бағлашти.
13 Андин уни алди билән Аннасниң алдиға елип беришти. Аннас болса шу жили
баш каһин болуп турған Қаяфаниң қейинатиси еди. ■
14 Бурун Йәһудий кеңәшмисидикиләргә: «Пүтүн хәлиқниң *һалак болушиниң*
орниға, бирла адәмниң улар үчүн һалак болуши яхши» дәп мәслиһәт бәргән киши
дәл шу Қаяфа еди.□ ■

Петрусниң Әйсадин тениши
Мат. 26:69-70; Мар. 14:66-68; Луқа 22:55-57

15 Әнди Симон Петрус билән йәнә бир мухлис Әйсаниң кәйнидин әгишип барған
еди. У мухлис баш каһинға тонуш болғачқа, баш каһинниң сарийиға Әйса билән
тәң кирди. □ ■
16 Лекин Петрус болса дәрвазиниң сиртида қалди. Шуңа баш каһинға тонуш
болған һелиқи мухлис ташқириға чиқип, дәрвазивән қиз билән сөзлишип,
Петрусни ичкиригә башлап кирди.
17 Дәрвазивән болған шу дедәк Петрустин:
— Сәнму бу адәмниң мухлислиридин әмәсму? — дәп сориди.

□ **18:6 «Әйса: «Мана мән болимән» девиди, улар арқисиға йенип йәргә жиқилишти»** — «Юһанна»дики башқа бәзи йәрләрдики «Мән болимән» дегән сөз Худаниң «Мән әзәлдин Бар Болғучидурмән» дегән намини билдүриду. Бизниңчә мошу йәрдә «Мана мән болимән» дегәнму шу мәнини билдүриду; чүнки аңлиғучилар уни аңлапла «арқилириға йенип йәргә жиқилишти». □ **18:9 «Буниң билән өзиниң ... сөзи әмәлгә ашурулди»** — яки «Буниң билән өзиниң ... сөзи әмәлийәттә испатланди». Бу сөзләр асасән һәм 6:39 һәм 17:12дә тепилиду. ■ **18:9** Юһ. 6:39; 10:28; 17:12. ■ **18:10** Мат. 26:51; Мар. 14:47; Луқа 22:50. □ **18:11 «Ата маңа тапшурған қәдәһни ичмәмдим?»** — бу «қәдәһ» өзи тартиш керәк болған азап-оқубәтләрни көрситиду. «Мат.» 26:39, «Мар.» 14:36 вә Луқа» 22:42ни көрүң. ■ **18:11** Мат. 20:22; 26:39. ■ **18:13** Мат. 26:57; Мар. 14:53; Луқа 3:2; 22:54. □ **18:14 ««Пүтүн хәлиқниң һалак болушиниң орниға, бирла адәмниң улар үчүн һалак болуши яхши» дәп мәслиһәт бәргән киши дәл шу Қаяфа еди»** — 11:49-50ни көрүң. ■ **18:14** Юһ. 11:50. □ **18:15 «йәнә бир мухлис...»** — «йәнә бир мухлис» грек тилида «һелиқи мухлис». Юһанна баянида пат-пат өзини намсиз көрситип «һелиқи мухлис» дәйду (18:16, 20:2, 3, 4 вә 8ни көрүң). **«У мухлис баш каһинға тонуш болғачқа...»** — алимлар намсиз «у мухлис»ни Юһанна дәп билиду. Чүнки ушбу баянда болғандәк у дайим дегидәк пәқәт «өз көзүм билән көргәнлирим»нила асас қилиду. 21:24ни көрүң. ■ **18:15** Мат. 26:58; Мар. 14:54; Луқа 22:54.

Яқ, әмәс, — деди Петрус.□
18 Әнди һава соғ болғанлиғи үчүн, чакарлар вә қаравуллар шахардин гүлхан яққан
болуп, униң чөрисидә иссинип турушатти. Петрусму уларниң йенида туруп
иссинди.■

Баш каһин Аннасниң Әйсани сорақ қилиши
Мат. 26:59-66; Мар. 14:55-64; Луқа 22:66-71

19 Баш каһин болса Әйсадин мухлислири тоғрилиқ вә тәлими тоғрилиқ соал
сорашқа башлиди.
20 Әйса униңға җававән мундақ бәрди:
— Мән хәлиқ-аләм алдида ашкарә сөз қилғанмән, барлиқ Йәһудийлар
жиғилидиған синагогларда вә ибадәтханида дайим тәлим берип кәлдим, мән
йошурун һеч немә демидим. ■
21 Буларни немишкә мәндин сорайсән? Ейтқан сөзлиримни аңлиғанлардин
сориғин; мана, улар немә дегәнлигимни билиду.
22 Әйса бу сөзләрни қилғанда, йенида турған қаравуллардин бири уни бир качат
уруп:
— Баш каһинға мошундақ җавап қайтурамсән? — деди.■
23 — Әгәр яман сөз қилған болсам, униң яман екәнлигини көпчиликниң алдида
көрсәткин. Амма ейтқанлирим дурус болса, мени немә үчүн урисән? — деди Әйса
униңға.
24 Буниң билән Аннас уни бағлақлиқ пети баш каһин Қаяфаға йоллиди.□ ■

Петрусниң Әйсадин йәнә икки қетим тениши
Мат. 26:71-75; Мар. 14:69-72; Луқа 22:58-62

25 Симон Петрус отниң алдида иссинип туруватқан еди. *Йенидикиләр*:
— Сәнму униң мухлислиридин әмәсмидиң? — дейишти.
— Яқ, әмәсмән, — дәп танди Петрус.□ ■
26 У йәрдә баш каһинниң чакарлиридин, Петрус қулиқини кесип ташлиған
кишигә туққан бириси бар еди. У Петрусқа:
— Бағчидә сени униң билән биллә көргән едимғу?! — деди.
27 Петрус йәнә танди. Дәл шу чағда ғораз чиллиди.■

Әйсаниң валий Пилатус алдида сорақ қилиниши
Мат. 27:1-2, 11-31; Мар. 15:1-20; Луқа 23:1-25

28 Андин улар Әйсани Қаяфаниң йенидин римлиқ валийниң ордисиға елип
кәлди (шу чағда таң атқан еди). Уни елип кәлгән *Йәһудийлар* болса өзимизни

□ **18:17 «Сәнму бу адәмниң мухлислиридин әмәсму?»** — «сәнму» дегән сөз бәлким биринчи мухлис өзиниң Әйсаниң мухлиси екәнлигини бу қизға етирап қилғанлиғини көрситиду. ■ **18:18** Мат. 26:69; Мар. 14:67; Луқа 22:55. ■ **18:20** Юһ. 7:26. ■ **18:22** Йәр. 20:2; Рос. 23:2. □ **18:24 «буниң билән Аннас уни бағлақлиқ пети баш каһин Қаяфаға йоллиди»** — бу айәткә қариғанда икки баш каһин бар еди. 22-айәттә Аннасму «баш каһин» дейилиду. Мүмкинчилиги барки, улар нөвәт бойичә баш каһинлиқ вәзиписини өтәватқан. 19:21ниму көрүң. ■ **18:24** Мат. 26:57; Мар. 14:53; Луқа 22:54. □ **18:25 «йенидикиләр»** — грек тилида «улар». ■ **18:25** Мат. 26:71; Мар. 14:69; Луқа 22:58. ■ **18:27** Юһ. 13:38.

напак қилип булғимайли дәп, ордиға кирмиди. Болмиса өтүп кетиш һейтиниң
дәстихинидин ғизалиналмайтти.□ ■
29 Шуңа *валий* Пилатус сиртқа чиқип, уларниң алдиға берип уларға:
— Бу адәмниң үстидин немә әрз қилисиләр? — дәп сориди.
30 Улар:
— Бу адәм җинайәтчи болмиса, уни сизгә тапшурмиған болаттуқ, — дәп җавап
беришти.□
31 — Уни өзүңлар елип кетип, өз қанунуңлар бойичә һөкүм чиқириңлар! — деди
Пилатус уларға.
Йәһудийлар:
— Бизниң һеч кимни өлүмгә мәһкүм қилиш һоқуқимиз йоқ турса, — дейишти.
32 Бу ишлар Әйсаниң өзи қандақ өлүм билән өлүдиғини тоғрисидики алдин-ала
ейтқан бешарәтлик сөзиниң әмәлгә ашурулуши үчүн йүз бәрди.□ ■
33 Андин Пилатус йәнә ордисиға кирип, Әйсани чақиртип, униңдин:
— Сән Йәһудийларниң падишасиму? — дәп сориди.■
34 Әйса униңға:
— Бу соални өзүң сораватамсән, яки башқилар мән тоғрилиқ саңа шундақ
ейтқанму? — деди.
35 — Мән бир Йәһудийму?! Сени маңа тапшурғанлар өз хәлқиң вә баш
каһинларғу! Немә *җинайәт* өткүзгән едиң? — деди Пилатус.□
36 Әйса җававән: — Мениң падишалиғим бу дунияға тәвә әмәстур. Әгәр бу дунияға
тәвә болған болса, хизмәтчилирим мениң Йәһудийларға тапшурулмаслиғим
үчүн җаң қиливатқан болатти. Һалбуки, мениң падишалиғим бу йәргә тәвә
әмәстур, — деди.□ ■
37 Шуңа Пилатус униңға:
— Ундақта, сән падишаму?
Әйса җававән: — Шундақ, ейтқиниңдәк, падишамән. Мән шуниңға туғулғанмән,
вә шуниңға дунияға кәлдим: — һәқиқәткә гувалиқ беришим үчүндин ибарәттур.
Һәқиқәткә тәвә болған һәр бир киши болса мениң авазимға қулақ салиду, —
деди.□
38 Пилатус униңдин:

□ **18:28 «...Болмиса өтүп кетиш һейтиниң дәстихинидин ғизалиналмайтти»** — мошу айәттики «өтүп кетиш һейти» болса «петир нан һейти»ниң биринчи күни (йәни бир хил «шабат күни» дәп һесаплинатти)ни көрситиду. 19:14дики изаһатни көрүң. «Өзимизни напак қилип булғимайли». Уларниң көзқариши: «Йәһудий әмәсләрниң өйигә кирсәк болмайду; чүнки улар бәлким «напак бир нәрсә» (мәсилән бир җәсәт яки өлүк нәрсә)гә тәккән болуши мүмкин; биз уларға тәгсәк улардики «напаклиқ» бизгиму жуқтурулуши мүмкин» дегәндәк еди. Демисәкму, улар көңүл бөлгән бу «таһарәтләр» Тәвраттики муқәддәс қанундики «напаклиқ» тоғрилиқ бәлгүлимиләрдин көп ешип кәткән еди. Қизиқ йери шуки, улар «булғиниш»тин қорқуп өз «паклиғини» булғимаслиққа қизғинлиқ билән тиришқини билән, йәнә Худа әвәткән Қутқузғучи-Мәсиһни өлтүрүш алдида туратти. ■ **18:28** Мат. 27:1; Мар. 15:1; Луқа 22:66; 23:1. □ **18:30 «бу адәм җинайәтчи болмиса...»** — яки «бу адәм рәзил қилғучи болмиса...». □ **18:32 «Бу ишлар Әйсаниң өзи қандақ өлүм билән өлүдиғини тоғрисидики алдин-ала ейтқан бешарәтлик сөзиниң әмәлгә ашурулуши үчүн йүз бәрди»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Мәсиһ бир нәччә қетим Йәһудий хәлқиниң өзини өлтүрүш үчүн етиқатсиз Йәһудий әмәсләрниң қолиға тапшуридиғанлиғини вә шуниңдәк өзиниң римлиқлар ижад қилған крестта өлидиғанлиғини ейтқан еди (мәсилән, «Мат.» 20:19, 26:2, «Луқа» 18:32-33, «Юһ.» 3:14, 12:32-33). ■ **18:32** Мат. 20:19; Юһ. 12:32. ■ **18:33** Мат. 27:11; Мар. 15:2; Луқа 23:3. □ **18:35 «мән бир Йәһудийму?»** — Пилатусниң бу сөзи: «Мән Йәһудий әмәс, хәлқиң сән тоғрилиқ бир немә демигән болса, мәнму һеч немә демәймәнғу!» дегән пуриғи бар соалдур. □ **18:36 «Мениң падишалиғим бу дунияға тәвә әмәстур»** — яки «мениң падишалиғим бу дуниядин әмәстур». ■ **18:36** Юһ. 6:15; 1Тим. 6:13. □ **18:37 «Шундақ, ейтқиниңдәк»** —Әйсаниң бу җавапниң грек тилида «Шундақ, лекин әһвал дәл сениң ойлиғиниңдәк әмәс» дегән пуриғи чиқиду.

— «Һәқиқәт» дегән немә? — дәп сориди.
Пилатус мошуларни дәп, йәнә ташқириға, Йәһудийларниң алдиға чиқип уларға:
— Мән униңдин һеч қандақ җинайәт тапалмидим. ■
39 Лекин һәр жили өтүп кетиш һейтида силәр үчүн *мәһбуслардин* бирни қоюп
бериш қаидәм бар. Шуңа бу «Йәһудийларниң падишаси»ни силәргә қоюп
беришимни халамсиләр? — деди.□ ■
40 Уларниң һәммиси җавап берип:
— Бу адәмни әмәс, Бараббасни қоюп бериң! — дәп қийқас-сүрән селишти
(Бараббас болса бир қарақчи еди).■

19

Әйсаниң өлүмгә һөкүм қилиниши

1 Шуниң билән, Пилатус Әйсани елип берип қамчилатти.□ ■
2 Ләшкәрләр тикәнлик шахларни өрүп, бир таҗ ясап, униң бешиға кийдүрүшти
вә униңға *шаһанә* сөсүн рәңлик бир тон кийдүрүп,
3 униң алдиға келип:
— Яшиғайла, и Йәһудийларниң «падишаси»! — дәп мәсқирә қилишип, униң
йүзигә қайта-қайта качат салди.
4 Пилатус болса йәнә ордисидин чиқип, халайиққа:
— Мана! Униңдин һеч қандақ җинайәт тапалмиғанлиғимни билишиңлар үчүн,
уни силәрниң алдиңларға елип чиқтим, — деди.
5 Буниң билән Әйса бешиға тикәнлик таҗ вә учисиға сөсүн тон кийгүзүлгән һалда
ташқириға елип чиқилди. Пилатус уларға:
— Қараңлар, у адәмгә! — деди.□
6 Баш каһинлар вә каравуллар уни көрүп:
— Уни крестләң, крестләң! — дәп вақирашти.
Пилатус уларға: — Уни елип берип өзүңлар крестләңлар! Чүнки мән униңдин
һеч қандақ җинайәт тапалмидим! — деди.
7 Йәһудийлар униңға җававән:
— Биздә шундақ бир қанун бар. Шу қанунимизға асасән у өлүмгә мәһкүм
қилиниши керәк, чүнки у өзини Худаниң Оғли дәп ативалди.■
8 Пилатус бу сөзни аңлап техиму қорқуп,□
9 йәнә ордисиға кирип, Әйсадин:
— Сән зади қәйәрдин кәлгән? — дәп сориди.
Лекин Әйса униңға җавап бәрмиди.

■ **18:38** Мат. 27:24; Луқа 23:4. □ **18:39 «...мәһбуслардин бирни қоюп бериш қаидәм бар»** — яки: «...мәһбуслардин бирни қоюп бериш бир адитим бар». ■ **18:39** Мат. 27:15; Мар. 15:6; Луқа 23:17. ■ **18:40** Мат. 27:16; Мар. 15:7; Луқа 23:19; Рос. 3:1. □ **19:1 «Шуниң билән, Пилатус Әйсани елип берип қамчилатти»** — мошу хил «қамчилаш» адәттә крестлиништин авалқи җаза еди. Җаза әсвави төмүр яки сүйәк парчилири бағлақлиқ нәччә танилиқ қамча еди. Бу җазаниң өзи шунчә еғирки, җазаланғучи гаһи вақитларда техи крестләнмәй турупла, униңдин өлүп кетәтти. ■ **19:1** Мат. 27:26; Мар. 15:15. □ **19:5 «Қараңлар, у адәмгә!»** — Пилатус мошу йәрдә билмигән һалда Зәкәрия пәйғәмбәрниң шу бешаритини ағзиға алған еди: «Қараңлар, «Шах» дәп аталған адәм!» («Зәк.» 3:8, 6:12). ■ **19:7** Лав. 24:16; Юһ. 5:18; 10:3. □ **19:8 «Пилатус бу сөзни аңлап техиму қорқуп,...»** — Пилатус немишкә қорқти? Әгәр бириси өзини римлиқ император Қәйсәргә баравәр қилип «Мән Худаниң Оғли» десә, «Қәйсәрниң дүшмини» дәп һесаплиниши мүмкин; шуңа гәрчә униң Әйсани қоюватқуси болсиму, йәнила шундақ қилиштин қорқатти. У йәнә бир тәрәптин, йәни аялиниң Әйса тоғрилиқ агаһландурушидин қорқишиму мүмкин еди («Мат.» 27:19).

10 Шуңа Пилатус униңға: — Сән маңа гәп қилмамсән? Сени қоюп беришкә һоқуқум барлиғини, шундақла крестләшкиму һоқуқум барлиғини билмәмсән? — деди.
11 Әйса жававән: — Саңа әрштин берилмигән болса, мениң үстүмдин һеч қандақ һоқуқуң болмиған болатти. Шуниң үчүн мени саңа тапшуруп бәргән адәмниң гунайи техиму еғирдур, — деди.□
12 Шу чағдин тартип, Пилатус уни қоюветишкә амал издәйтти. Лекин Йәһудийлар вақиришип:
— Бу адәмни қоювәтсиңиз, сиз Қәйсәрниң дости болмиған болисиз! Өзини падиша дегән һәр бир киши Қәйсәргә қарши чиққан болиду! — дәп чуқан селишти.□ ■
13 Пилатус бу сөзләрни аңлап, Әйсани ташқириға чиқарди вә «таш тахтайлиқ һойла» дәп аталған, ибраний тилида «Габбата» дәп аталған йәрдә «сорақ тәхти»гә олтарди
14 (у вақит өтүп кетиш һейтиниң тәйярлиқ күниниң алтинчи саити әтрапида еди). Пилатус Йәһудийларға:
Мана бу силәрниң падишасиңлардур! — деди.□
15 Лекин улар вақиришип: — Йоқитиң, йоқитиң, уни крестләң! — деди.
Пилатус уларға: — Мени падишасиңларни крестлигин, дәмсиләр? — деди.
Баш каһинлар жававән:
— Қәйсәрдин башқа һеч қандақ падишасимиз йоқтур! — дәп *товлашти*.
Буниң билән Пилатус уни крестләшкә уларға тапшуруп бәрди.■

Әйсаниң крестлиниши
Мат. 27:32-44; Мар. 15:21-32; Луқа 23:26-39

16-17 *Ләшкәрләр* Әйсани елип маңди. У өз крестини йүдүп, «Баш сүйәк жайи» (ибраний тилида «Голгота») дегән йәргә барди.■
18 Улар уни шу йәрдә йәнә икки киши билән тәң кресткә тартти; бу тәрипидә бириси, у тәрипидә бириси вә Әйса уларниң оттурисида кресткә тартилди.
19 Пилатус тахтиға елан йезип кресткә бекитип қойди. Униңға: — «Насарәтлик Әйса — Йәһудийларниң падишаси» дәп йезилған еди. ■
20 Әйса крестлинидиған йәр шәһәргә йеқин болғачқа, нурғун Йәһудийлар тахтидики сөзләрни оқуди. Тахтидики сөзләр ибранийчә, латинчә вә грекчә йезиқта йезилған еди.
21 Шуңа Йәһудийларниң баш каһинлири Пилатусқа:
— «Йәһудийларниң падишаси» дәп язмаң, бәлки «У өзини мән Йәһудийларниң падишаси, дегән» дәп йезиң, — дейишти.

□ **19:11 «Саңа әрштин берилмигән болса, мениң үстүмдин һеч қандақ һоқуқуң болмиған болатти»** — «әрштин» дегән сөз грек тилида «жуқуридин». Мошу йәрдә шүбһисизки, әршниң өзини көрситиду. **«... мени саңа тапшуруп бәргән адәм»** — мошу йәрдә Йәһуда әмәс, бәлки баш каһин Қаяфа еди. Қаяфа Йәһудийларниң өзлириниң Қутқузғучи-Мәсиһини етиқатсиз римлиқларға тапшурғанда, әмәлийәттә у пүткүл Йәһудий хәлқиниң вәкили болған еди. □ **19:12 «Бу адәмни қоювәтсиңиз, сиз Қәйсәрниң дости болмиған болисиз!»** — «Қәйсәр» Рим императориниң унвани. «Қәйсәрниң дости» — бу мәхсус бир унван еди. Пилатус бәлким миң тәсликтә шу алаһидә унванға еришкән болуши мүмкин. У йәнә шундақ жуқури унвандин мәһрум болуштин интайин қорқатти. ■ **19:12** Рос. 17:7. □ **19:14 «у вақит өтүп кетиш һейтиниң тәйярлиқ күниниң алтинчи саити әтрапида еди»** — мошу айәттики «өтүп кетиш һейти» болса «петир нан һейти»ниң биринчи күни (йәни бир хил «шабат күни» дәп һесаплинатти)ни көрситиду. Бу күндики һейт «Чагигаһ» дәп атилатти («Қан.» 16:1-13, «2Тар.» 35:1, 2, 6 вә 18ни көрүң). «Алтинчи саат» башқа изаһатлиримизда ейтқинимиздәк, Рим вақтини көрситиду. Бу әтигән саат алтә еди. ■ **19:15** Яр. 49:10. ■ **19:16-17** Мат. 27:26; Мар. 15:22; Луқа 23:24,25; Мат. 27:31, 33; Мар. 15:22; Луқа 23:26, 33. ■ **19:19** Мат. 27:37; Мар. 15:26; Луқа 23:38.

22 Бирақ Пилатус җававән:
— Язидиғанни йезип болдум! — деди.
23 Ләшкәрләр Әйсани крестлигәндин кейин, униң кийимлирини елип, төрткә
бөлүп, һәр бир ләшкәр бир үлүштин елишти; улар һәм ичидики узун көйнәкниму
елишти; лекин бу көйнәк тикилмигән, үстидин айиғиғичә бир пүтүн тоқулған
еди. ■
24 Шуниң үчүн ләшкәрләр бир-биригә:
— Буни житмайли, бәлки чәк тартишайли, кимгә чиқса шу алсун, — дейишти.
Бу ишлар муқәддәс язмилардики муну сөзләр әмәлгә ашурулуш үчүн йүз бәрди:
—

«Улар мениң кийимлиримни өз арисида үләшти,
Мениң көйнигимгә еришиш үчүн чәк ташлашти».
Дәрвәқә, ләшкәрләр шундақ қилишти.□ ■
25 Әйсаниң крестиниң йенида аниси, анисиниң сиңлиси, Клопасниң аяли
Мәрйәм вә Магдаллиқ Мәрйәмләр туратти. □ ■
26 Әйса аниси билән өзи сөйидиған мухлисиниң биргә турғанлиғини көрүп,
анисиға:
— И ханим, мана сениң оғлуң! — деди.□
27 Андин у бу мухлисқа:
— Мана сениң анаң! — деди.
Шундин етиварән, у мухлис уни өзиниң өйидә турғузди.

Әйсаниң өлүми
Мат. 27:45-56; Мар. 15:33-41; Луқа 23:44-49

28 Андин Әйса һәммә ишларниң тамам болғинини билип (муқәддәс язмилардики
бешарәт әмәлгә ашурулуш үчүн):
— Уссап кәттим! — деди.□ ■
29 У йәрдә сиркә шарап билән толдурулған бир коза бар еди. Улар бир парчә
булутни сиркә шарапқа чилап, бир лепәкгүл ғолиға бағлап, Әйсаниң ағзиға
тәңлиди.
30 Әйса сиркә шарапни ичкәндин кейин:
— Тамам болди! — деди-дә, бешини төвән қилип, роһини тапшуруп бәрди.□

Әйсаниң биқиниға нәйзә санҗилиши

31 У күни *өтүп кетиш һейтиниң* тәйярлиқ күни болғачқа, крестләнгәнләрниң
җәсәтлирини шабат күнидә кресттә қалдурурмаслиқ үчүн (шабат күни «улуқ

■ **19:23** Мат. 27:35; Мар. 15:24; Луқа 23:34. □ **19:24 «Мениң көйнигим»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «мениң чапиним». Зәбурда («Зәб.» 21:19) ибраний тили бойичә «чапан» яки «көйнәк»ни көрситиду. **«Улар мениң кийимлиримни өз арисида үләшти, мениң көйнигимгә еришиш үчүн чәк ташлашти»** — «Зәб.» 22:19. ■ **19:24** Зәб. 21:19 □ **19:25 «Әйсаниң крестиниң йенида аниси, анисиниң сиңлиси, Клопасниң аяли Мәрйәм вә Магдаллиқ Мәрйәмләр туратти»** — бу айәтни «Мат.» 27:56 билән бирләштүрүп қариғанда, «Әйсаниң анисиниң сиңлиси», йәни Мәрйәмниң сиңлиси болса Зәбәдийниң аяли, шундақла расуллардин Юһанна билән Яқупниң аниси болуш мүмкинчилиги бардур. «Мар.» 15:40да у «Саломи» дәп атилиду. ■ **19:25** Мат. 27:55; Мар. 15:40; Луқа 23:49. □ **19:26 «Әйса аниси билән өзи сөйидиған мухлисиниң биргә турғанлиғини көрүп...»** — «өзи сөйидиған мухлиси» бәлким бу баянниң муәллипи Юһанна болуши мүмкин. «Кириш сөз»имизни көрүң. □ **19:28 «Әйса һәммә ишларниң тамам болғинини билип (муқәддәс язмилардики бешарәт әмәлгә ашурулуш үчүн): — Уссап кәттим! — деди»** — «Зәб.» 21:16, 32- яки 68:22ни көрүң. ■ **19:28** Зәб. 21:16; 69:22 □ **19:30 «Әйса... бешини төвән қилип, роһини тапшуруп бәрди»** — Әйса «бешини төвән чүшүрди» андин, «роһини тапшуруп бәрди». Адәттики адәм болса, авал «роһини бериду» **андин** «бешини төвән чүшүриду». Демәк, Әйса өзи өлүшиниң дәқиқисини талливалди, өзлүгидин өлди (10:17-18ни көрүң).

күн» һесапланғачқа) Йәһудийлар Пилатустин крестләнгәнләрниң путлирини чеқип андин җәсәтлирини кресттин тезрәк чүшүрүветишни тәләп қилди. □
32 Шуниң билән ләшкәрләр берип Әйса билән биллә крестләнгән биринчи андин иккинчи адәмниң путлирини чақти.
33 Лекин Әйсаға кәлгәндә, униң аллиқачан өлгәнлигини көрди, шуниң билән униң путини чақмиди.
34 Амма ләшкәрләрдин бири униң биқиниға нәйзини санҗивиди, шуан қан вә су еқип чиқти.□
35 Буни көргүчи силәрниң ишинишиңлар үчүн гувалиқ бериду; көргүчиниң гувалиғи һәқтур, у өзиниң ейтқанлирини һәқ дәп билиду.
36-37 Бу ишларниң һәммиси муқәддәс язмиларда: «Униң бир тал сүйигиму сундурулмайду» вә йәнә бир бешарәттә: «Улар өзлири санҗиған адәмгә қарайду» дәп алдин-ала ейтилғанларни әмәлгә ашуруш үчүн йүз бәрди.□ ■

Әйсаниң дәпнә қилиниши
Мат. 27:57-61; Мар. 15:42-47; Луқа 23:50-56

38 Бу ишлардин кейин, Ариматиялиқ Йүсүп Пилатустин Әйсаниң җәситини елип кетишни тәләп қилди (Йүсүп Әйсаниң мухлислиридин еди, лекин Йәһудийлардин қорққини үчүн буни мәхпий тутатти); Пилатус рухсәт бәрди, шуниң билән Йүсүп берип Әйсаниң җәситини елип кәтти. ■
39 Бурун бир кечиси Әйсаниң йениға кәлгән һелиқи Никодимму мурмәкки билән сәбрә арилаштурулған хушбуй дора-дәрмандин йүз җиңчә елип, *униң билән биллә* кәлди. □ ■
40 Иккилән Әйсаниң җәситини Йәһудийларниң дәпнә қилиш адити бойичә дора-дәрманларни чечип, канап рәхтләр билән орап кепәнлиди.
41 Әйса крестләнгән йәрдә бир бағ болуп, бағниң ичидә техи һеч ким йәрләнмигән йеңи бир бош йәрлик бар еди. □

□ **19:31 «У күни өтүп кетиш һейтиниң тәйярлиқ күни болғачқа,...»** — мошу айәттики «өтүп кетиш һейти» болса «петир нан һейти»ниң биринчи күни (йәни бир хил «шабат күни» дәп һесаплинатти). 14-айәт вә изаһатини көрүң. Жуқирида ейтқинимиздәк, «петир нан һейти»ниң биринчи күни «шабат күни» дәп һесаплинатти. Шуниңдәк бу күни адәттики бир шабат күни (һәптиниң йәттинчи күни, йәни шәнбә күни) болған булошиму мүмкин. Икки тәрәптин «шабат» күни болғачқа, бәлким «улуқ күн» дейилиши мүмкин еди. **«крестләнгәнләрниң җәсәтлирини шабат күнидә крестта қалдурурмаслиқ үчүн (шабат күни «улуқ күн» һесапланғачқа) Йәһудийлар Пилатустин крестләнгәнләрниң путлирини чеқип андин җәсәтлирини кресттин тезрәк чүшүрүветишни тәләп қилди»** — «Қан.» 21:22-23 вә «Йәшуа» 8:29дә Йәһудий хәлқи үчүн бекитилгән қанун бойичә, өлүм җазаси берилгән бирисиниң җәсити түврүк яки дәрәқтә кәчкичә есиқлиқ турмаслиғи керәк еди; болмиса «зиминиңлар напак болиду» дәп бекитилигән. Крестқә тартилғанлар бәзи вақитларда икки-үч күн есилғандин кейинла өләтти. Әгәр путилири сунулған болса, көксини толуқ көтирәлмәслиги түпәйлидин нәпәс алалмай тезла өләтти. □ **19:34 «Амма ләшкәрләрдин бири униң биқиниға нәйзини санҗивиди, шуан қан вә су еқип чиқти»** — «1Юһ.» 5:6-8ни көрүң. «Қан вә су»ниң тәң чиқиши адәмниң һәқиқий өлгәнлигини көрситиду. □ **19:36-37 «Униң бир тал сүйигиму сундурулмайду»** — «Мис.» 12:10, (LXX) , 12:46, «Чөл.» 9:12, «Зәб.» 33:21. **«Улар өзлири санҗиған адәмгә қарайду»** — «Зәк.» 12:10. ■ **19:36-37** Мис. 12:46; Чөл. 9:12; Зәб. 33:21; Зәк. 12:10. ■ **19:38** Мат. 27:57; Мар. 15:42; Луқа 23:50; Юһ. 12:42. □ **19:39 «Бурун бир кечиси Әйсаниң йениға кәлгән һелиқи Никодим»** — «Юһ.» 3:1-15ни көрүң. **«мурмәкки билән сәбрә арилаштурулған хушбуй дора-дәрмандин йүз җиңчә елип,...»** — шу чағдики «җиң» бәлким 0.325 килограм еди, шуңа дора-дәрманлар 32 килочә еди. ■ **19:39** Юһ. 3:1; 7:50. □ **19:41 «бағниң ичидә техи һеч ким йәрләнмигән йеңи бир бош йәрлик бар еди»** — Инҗилдики башқа баянлардин ениқки, бу қәбир (йәрлик) таш өңкүр еди. «Һеч ким шу йәргә қоюлмиған» болғачқа, шу йәр Тәврат қануни бойичә пүтүнләй «пакиз бир җай» (һеч өлүк тегип бақмиған) дәп һесаплинатти.

42 Бу Йәһудийларниң һейтиниң тәйярлиқ күни болғачқа һәм бу йәрлик йеқин
җайда болғанлиғи үчүн, улар Әйсани шу йәрликкә қойди.□

20

Әйсаниң тирилиши
Мат. 28:1-10; Мар. 16:1-8; Луқа 24:1-12

1 Һәптиниң биринчи күни таң сәһәр, Магдаллиқ Мәрйәм қәбиргә барди вә
қәбирниң ағзидики ташниң еливетилгәнлигини көрди.□ ■
2 Шуңа у жүгүргиничә келип Симон Петрус вә Әйса сөйгән һелиқи мухлисниң
йениға келип, уларға:
— Улар Рәбни қәбирдин йөткиветипту, уни қәйәргә қойғинини билмидуқ! —
деди.□ ■
3 Петрус билән һелиқи мухлис ташқириға чиқип, қәбиргә қарап йол алди.■
4 Иккилән тәң жүгүрүп маңди, лекин һелиқи мухлис Петрустин тез жүгүрүп,
қәбиргә биринчи болуп йетип барди.
5 У еңишип ичигә қарап, канап кепәнләрниң у йәрдә йейиқлиқ турғанлиғини
көрди, лекин ичкиригә кирмиди.■
6 Униңға әгишип кәлгән Симон Петрус йетип келип, қәбиргә кирди вә у йәрдә
йейиқлиқ турған канап кепәнләрни,
7 шундақла Әйсаниң бешиға оралған яғлиқниму көрди. Яғлиқ кепәнләр билән
бир йәрдә әмәс, бәлки айрим йәрдә йөгәклик туратти.■
8 Андин қәбиргә авал кәлгән һелиқи мухлисму қәбиргә кирип, әһвални көрүп
ишәнди□
9 (чүнки улар униң өлүмдин қайта тирилишиниң муқәррәрлиги һәққидә
муқәддәс язмилардики бешарәтни техичә чүшәнмәйтти). □ ■
10 Шуниң билән иккилән өз туралғулириға қайтишти.□

Әйсаниң Магдаллиқ Мәрйәмгә көрүнүши
Мар. 16:9-11

11 Амма Мәрйәм болса қәбирниң сиртида туруп жиғлаватватти. У жиғлап туруп
қәбирниң ичигә еңишип қаривиди, ■

□ **19:42 «Йәһудийларниң һейтиниң тәйярлиқ күни болғачқа,...»** — «һейт» болса «петир нан һейти». Униң биринчи күни билән шабат күни охшашла шу күни кәч саат 6-дә башлинатти, шуңа тезрәк дәпнә қилиниш керәк еди. □ **20:1 «һәптиниң биринчи күни»** — йәни йәкшәнбә күни. **«Магдаллиқ Мәрйәм... қәбирниң ағзидики ташниң еливетилгәнлигини көрди»** — қәбир өңкүр еди («Мат.» 27:60, «Луқа» 23:53). ■ **20:1** Мат. 28:1; Мар. 16:1; Луқа 24:1. □ **20:2 «Улар Рәбни қәбирдин йөткиветипту, уни қәйәргә қойғинини билмидуқ!»** — мошу айәттики «биз» испатлайдуки, Инҗилдики башқа «баянлар»да ейтилғандәк, әслидә Мәрйәм билән биллә йәнә башқа аялларму бар еди («Мат.» 28:1, «Мар.» 16:1-2. «Луқа» 23:54-24:1ни көрүң). ■ **20:2** Юһ. 13:23; 21:7,20. ■ **20:3** Луқа 24:12. ■ **20:5** Юһ. 19:40. ■ **20:7** Юһ. 11:44. □ **20:8 «Андин қәбиргә авал кәлгән һелиқи мухлисму қәбиргә кирип, әһвални көрүп ишәнди»** — «һелиқи мухлис» (Юһанна) немигә ишәнди? У шу кепәнләрни вә яғлиқниң шундақ рәтлик қоюлғанлиғини көрүп, Әйсаниң җәситини һеч ким оғрилимиди, бәлки у чоқум өлүмдин тирилди, дәп ишәнди. □ **20:9 «униң өлүмдин қайта тирилиши..»** — грек тилида «униң өлгәнләрниң арисидин тирилиши...». **«униң өлүмдин қайта тирилишиниң муқәррәрлиги һәққидә муқәддәс язмилардики бешарәт...»** — биз башқа йәрләрдә көрсәткинимиздәк, Тәврат-Зәбурда Мәсиһниң өлүмдин тирилишини көрситидиған нурғун бешарәтләр бардур. ■ **20:9** Зәб. 15:10; Рос. 2:25,31; 13:35. □ **20:10 «Шуниң билән иккилән өз туралғулириға қайтишти»** — «өз туралғулириға» грек тилида «өзлириниңкигә» яки «өзлириниңкиләргә». ■ **20:11** Мат. 28:1; Мар. 16:5; Луқа 24:4.

12 мана ақ кийим кийгән икки пәриштә туратти; уларниң бири Әйсаниң җәсити
қоюлған йәрниң баш тәрипидә, йәнә бири аяқ тәрипидә олтиратти.
13 Улар Мәрийәмдин:
— Ханим, немишкә жиғлайсән? — дәп сориди.
— Рәббимни елип кетипту, уни нәгә қойғанлиғини биләлмәйватимән, — деди у
уларға.
14 У шу сөзләрни қилипла, кәйнигә бурулувиди, Әйсаниң шу йәрдә турғанлиғини
көрди. Лекин у униң Әйса екәнлигини билмиди.■
15 Әйса униңдин — Ханим, немишкә жиғлайсән, кимни издәйсән? — дәп сориди.
Мәрийәм уни бағвән шу, дәп ойлап:
— Тәхсир, әгәр уни сиз шу йәрдин йөткиватқан болсиңиз, қәйәргә
қойғанлиғиңизни ейтип бәргәйсиз. Мән уни елип кетимән, — деди.
16 Мәрийәм! — деди Әйса униңға.
Мәрийәм бурулупла, ибраний тилида:
— Раббони! — деди (бу сөз «устаз» дегән мәнидә).
17 Әйса униңға: — Маңа есилмиғин! Чүнки мән техи атамниң йениға
чиқмидим. Берип қериндашлиримға: Мени «Силәрниңму Атаңларниң, йәни
мениң Атамниң, силәрниң Худайиңларниң, йәни мениң Худайимниң йениға
чиқимән!» дәйду, — дәп йәткүзгин, деди.□ ■
18 Шуниң билән Магдаллиқ Мәрийәм мухлисларниң йениға берип, уларға: «Рәбни
көрдүм!» деди вә шундақла Әйса өзигә ейтқан у сөзләрни уларға йәткүзди.■

Әйсаниң мухлислириға көрүнүши
Мат. 28:16-20; Мар. 16:14-18; Луқа 24:36-49

19 Шу күни кәчтә, йәни һәптиниң биринчи күни кәчтә, Йәһудийлардин
қорққанлиғи үчүн мухлислар жиғилған өйдә ишиклирини һим тақивалған еди;
шу вақитта, Әйса келип уларниң оттурисида *көрүнүп*, өрә турған һалда уларға:
— Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай! — деди. □ ■
20 Буни дәп, қоллирини вә биқинини уларға көрсәтти. Шуниң билән мухлислар
Рәбни көргинидин шатланди. ■
21 Шуңа Әйса уларға йәнә:
— Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай! Ата мени әвәткинидәк, мәнму силәрни
әвәтимән, — деди.■
22 Бу сөзни ейтқандин кейин, у уларниң үстигә бир пүвләп:
— Муқәддәс Роһни қобул қилиңлар.

■ **20:14** Мат. 28:9; Мар. 16:9. □ **20:17 «Әйса униңға: — Маңа есилмиғин!.. *деди*»** — «маңа есилмиғин!» яки «маңа қол тәккүзивәрмә». Кейинки сөзләр буниң мәнасиниң «есилмиғин» екәнлигини ениқ көрситиду. **«Берип қериндашлиримға: Мени «Силәрниңму атаңларниң, йәни мениң атамниң, силәрниң Худайиңларниң, йәни мениң Худайимниң йениға чиқимән!» дәйду, — дәп йәткүзгин»** — Әйсаниң Магдаллиқ Мәрийәмгә көрүнүши тоғрилиқ вә униңға ейтқан бу муһим сөзлири тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **20:17** Зәб. 21:23; Мат. 28:10; Юһ. 16:2; Ибр. 2:11. ■ **20:18** Мат. 28:8; Мар. 16:10; Луқа 24:9. □ **20:19 «Силәргә хатирҗәмлик болғай»** — ибраний тилида «Шалом әләйкум!» дегән сөз билән ипадилиниду, әрәб тилида «әссаламуәләйкум». ■ **20:19** Мар. 16:14; Луқа 24:36; 1Кор. 15:5. ■ **20:20** Юһ. 16:22. ■ **20:21** Йәш. 61:1; Мат. 28:19; Мар. 16:15; Луқа 4:18; Юһ. 17:18.

23 Кимниң гуналирини кәчүрсәңлар, униң гунайи кәчүрүм қилиниду; кимниң гуналирини тутувалсаңлар, шуниң гунайи тутувелиниду! — деди.□ ■

Әйсаниң Томасқа көрүнүши

24 Амма он иккиләнниң бири, йәни «кош гезәк» дәп аталған Томас Әйса кәлгәндә уларниң йенида әмәс еди. □
25 Шуңа башқа мухлислар униңға:
— Биз Рәбни көрдуқ! — дейишти. Лекин Томас уларға:
— Униң қоллирида миқларниң изини көрмигичә, миқларниң изиға өз бармиғимни вә биқиниға өз қолумни тиқип бақмиғичә, һәргиз ишәнмәймән, — деди.
26 Сәккиз күндин кейин, мухлислар йәнә шу өй ичидә җәм болғанда, Томасму улар билән биллә еди. Ишикләр тақақлиқ турсиму, Әйса келип уларниң арисида туруп:
— Силәргә аман-хатирҗәмлик болғай! — деди.
27 Андин у Томасқа:
— Бармиғиңни бу йәргә тәккүзүп, қоллиримға қара. Қолуңни узитип, биқинимға тиқип, гуманда болмай, ишәнгүчи болғин! — деди.■
28 Томас униңға: — Мениң Рәббим һәм мениң Худайимсән! — дәп җавап бәрди.□
29 Әйса униңға:
— Мени көргәнлигиң үчүн ишәндиң. Көрмәй туруп ишәнгүчиләр бәхитликтур! — деди.■

Ушбу китапниң мәхсити

30 Әйса мухлислириниң алдида бу китапта хатириләнмигән башқа нурғун мөҗизилик аламәтләрниму көрсәтти. ■
31 Лекин мошулар силәрни Әйсаниң Мәсиһ, шундақла Худаниң Оғли екәнлигигә ишәнсун һәм бу арқилиқ *униңға* етиқат қилип, униң нами арқилиқ һаятлиққа еришсун, дәп йезилди.

21

Әйсаниң йәттә мухлисиға көрүнүши

1 Бу ишлардин кейин, Әйса Тиберияс деңизиниң бойида мухлислириға йәнә бир қетим көрүнди. Униң бу қетимқи көрүнүши мундақ болди:□
2 Симон Петрус, «кош гезәк» дәп аталған Томас, Галилийәдики Каналиқ Натанийәл, Зәбәдийниң оғуллири вә башқа икки мухлис биллә еди.■

□ **20:23 «Кимниң гуналирини кәчүрсәңлар, униң гунайи кәчүрүм қилиниду; кимниң гуналирини тутувалсаңлар, шуниң гунайи тутувелиниду!»** — бу расулларниң кишиләрниң гунайини толуқ кәчүрүм қилиш һоқуқи бар, дегәнлик әмәс. Ундақ һоқуқ пәқәт Худағила тәвәдур. «Мат.» 16:19 вә 18:18ни көрүң. Бизниңчә, бу «гуналарни кәчүрүм қилиш» җамаәтниң тәртивигә бағлиқтур. Еғир гуна садир қилған етиқатчилар җамаәткә қатнишиверәмду? Рәббимиз «Мат.» 18:15-20дә бу мәсилә тоғрилиқ әмир бериду; бу әмир бойичә җамаәтниң гуна садир қилған амма товва қилмиған қериндашлирини җамаәттин чиқириш һоқуқи бардур. «Коринтлиқларға (1) вә (2)»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң, болупму «2Кор.» 2:11 тоғрилиқ чүшәндүрүшимизни көрүң. ■ **20:23** Мат. 16:19; 18:18. □ **20:24 ««кош гезәк» дәп аталған Томас»** — грек тилида ««Дидимус» дәп аталған Томас». ■ **20:27** 1Юһа. 1:1. □ **20:28 «Мениң Рәббим һәм мениң Худайимсән!»** — грек тилида «Мениң Рәббим һәм мениң Худайим!». Һазир барлиқ мухлислар Мәсиһниң толуқ салаһийитини тонуп йәткән еди. ■ **20:29** 1Пет. 1:8. ■ **20:30** Юһ. 21:25. □ **21:1 «Тиберияс деңизи»** — Галилийәдә болуп, «Галилийә деңизи» вә «Хиннәсәрәт көли» дәпму атилидиған чоң көлдур. ■ **21:2** Мат. 4:21; Мар. 1:19; Юһ. 1:46.

3 Симон Петрус:
Мән белиқ тутқили баримән, — деди.
Көпчилик:
Бизму сән билән биллә баримиз, — дейишти.
Улар ташқириға чиқип, кемигә олтарди, лекин шу бир кечә һеч нәрсә туталмиди.
4 Таң атай дегинидә, Әйса қирғақта туратти, бирақ мухлислар униң Әйса екәнлигини билмиди.
5 Шуңа Әйса:
— Балилар, силәрдә йегидәк бир нәрсә йоққу? — дәп сориди.
— Йоқ, — дәп жавап бәрди улар.□
6 Әйса уларға — Торни кеминиң оң тәрипигә ташлаңлар, шундақ қилсаңлар тутисиләр, — деди.
Шуниң билән улар торни *шу яққа* ташлап, шундақ көп белиқ туттики, һәтта торни тартип чиқиралмай қалди.□ ■
7 Әйса сөйгән мухлис Петрусқа:
— Бу Рәбқу! — деди.
Симон Петрус униң Әйса екәнлигини аңлап, тонини өзигә йөгәп (чүнки *белиниң асти* яланач еди) өзини деңизға ташлиди.■
8 Қирғақтин анчә жирақ әмәс болуп, тәхминән икки йүз гәз жирақлиқта болғачқа, қалған мухлислар белиқ билән толған торни тартип кичик кемиси билән қирғаққа кәлди.□
9 Улар қирғаққа чиққанда, шахардин йеқилған, үстидә белиқ қоюқлуқ гүлханни вә нанни көрди.
10 Әйса:
— Әнди тутқан белиғиңлардин әкелиңлар, — деди.■
11 Симон Петрус *кемигә* чиқип, торни қирғаққа тартип чиқарди. Тор чоң белиқлар билән толған болуп, жәмий бир йүз әллик үч белиқ бар еди. Белиқ шунчә көп болғини билән, тор житилмиған еди. □
12 Әйса:
— Келиңлар, нашта қилиңлар, — деди. Мухлисларниң ичидин һеч ким униңдин:
— Сән ким болисән? — дәп сорашқа петиналмиди. Чүнки улар униң Рәб екәнлигини билди. □
13 Әйса нанни әкилип уларға бәрди һәм белиқларниму шундақ қилди.
14 Мана бу Әйсаниң өлгәндин кейин тирилип, өзини мухлислириға үчинчи қетим аян қилиши еди.□

Әйсаниң Петрусниң өзидин үч қетим тенишидин кейин уни әслигә кәлтүрүши

15 Улар нашта қилғандин кейин, Әйса Симон Петрустин:
— Юнусниң оғли Симон, сән мени булардинму чоңқур сөйәмсән? — дәп сориди.
— Шундақ Рәб, мениң сени сөйидиғанлиғимни сән билисән! — деди Петрус.

□ **21:5 «силәрдә йегидәк бир нәрсә йоққу?»** — грек тилида «белиқ туттуңларму?» дегәнни пуритиду. □ **21:6 «Торни кеминиң оң тәрипигә ташлаңлар, шундақ қилсаңлар тутисиләр»** — Галилийә деңизидики белиқлар күндүзи деңиз астиға чүшүвалидиғини түпәйлидин, шу вақитта белиқ тутуш зади мүмкин әмәс еди. ■ **21:6** Луқа 5:4, 6, 7. ■ **21:7** Юһ. 13:23; 20:2. □ **21:8 «тәхминән икки йүз гәз»** — йүз метрдәк. ■ **21:10** Луқа 24:41. □ **21:11 «Белиқ шунчә көп болсиму, тор житилмиған еди»** — буниң әһмийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **21:12 «Мухлисларниң ичидин һеч ким униңдин: — Сән ким болисән? — дәп сорашқа петиналмиди. Чүнки улар униң Рәб екәнлигини билди»** — Рәб Әйса уларға тонуш болған қияпәттин башқа бир хил қияпәттә уларға көрүнгән болса керәк. □ **21:14 «Әйсаниң өлгәндин кейин тирилип»** — грек тилида «Әйсаниң өлгәнләр ичидин тирилип,...». **«өзини мухлислириға үчинчи қетим аян қилиши»** — бәлким он бирәйләнниң жәм болған вақтида уларға нисбәтән үчинчи қетимқи көрүнүшини көрситиду.

Әйса униңға:
Ундақта, қозилиримни отлитип бақ! — деди.□
16 У иккинчи қетим йәнә униңдин:
— Юнусниң оғли Симон, мени сөйәмсән? — дәп сориди.
Петрус йәнә:
— Шундақ, Рәб, мениң сени сөйидиғанлиғимни билисән, — деди.
Әйса униңға:
— Ундақта, қойлиримни бақ, — деди.□
17 Үчинчи қетим униңдин йәнә:
— Юнусниң оғли Симон, мени сөйәмсән? — дәп сориди.
Петрус Әйсаниң үчинчи қетим өзидин: «Мени сөйәмсән?» дәп сориғанлиғиға
көңли йерим болуп:
— Рәб, сән һәммини билисән, сени сөйидиғанлиғимниму билисән, — деди.
Әйса униңға:
— Ундақта, қойлиримни отлат. □ ■
18 Бәрһәқ, бәрһәқ, саңа шуни ейтип қояйки, яш вақтиңда белиңни өзүң бағлап,
қәйәргә барай десәң шу йәргә маңаттиң; лекин яшанғанда, қоллириңни узитисән
вә башқа бириси сени бағлап, сән халимайдиған йәргә елип кетиду, — деди.□ ■
19 Әйса бу сөзни Петрусниң қандақ өлүш арқилиқ Худаға шан-шәрәп
кәлтүридиғанлиғини ениқ билдүрүш үчүн ейтти. Андин, униңға йәнә:
— Маңа әгәшкүчи болғин, — деди.■
20 Петрус кәйнигә бурулуп, Әйса сөйидиған мухлисниң әгишип
келиватқанлиғини көрди (бу мухлис кәчлик тамақта Әйсаниң қучиғиға йөлинип:
«И Рәб, сени тутуп беридиған кимду?» дәп сориған мухлис еди). □ ■
21 Петрус уни көрүп, Әйсадин:
— И Рәб, бу адәм кейин қандақ болар? — дәп сориди.
22 Әйса униңға: — Әгәр мән қайта кәлгичә униң туруп қелишини халисамму,
сениң буниң билән немә кариң?! Маңа әгәшкүчи болғин, — деди.
23 Буниң билән қериндашлар арисида «Һелиқи мухлис өлмәйду» дегән гәп
тарқалди. Лекин Әйса Петрусқа: «У өлмәйду» демигән еди, бәлки пәқәт: «Әгәр
мән қайта кәлгичә униң туруп қелишини халисамму, сениң буниң билән немә
кариң?!» дегән еди.

□ **21:15 «Юнусниң оғли Симон»** — «Юнус» — грек тилида вә ибраний тилида «Йонаһ» (әрәбчә «Юнус»). Бәзи кона көчүрмиләрдә «Юһанна» дейилиду. **«мени булардинму чоңқур сөйәмсән»** — мошу соалда «булар» кимни билдүриду? Бизниңчә әйни йәрдә турған башқа мухлисларни көрситиду. «Қошумчә сөз»имиздә йәнә тохтилимиз. **«мениң сени сөйидиғанлиғимни сән билисән!»** — «сөйидиғанлиғим» мошу йәрдә адәттә «дост тутуш» дегән бир пеил билән ипадилиниду. Бу сөзниң мәнаси грек тилидики «сөйүш»тин аҗиз болғачқа, бәзи алимлар Петрусниң сөзи «мениң саңа болған муһәббитимни «сөйүш» дегили болмайду, пәқәт «дост тутуш» дегили болиду» дегәндәк кичик пеилликни билдүриду яки болмиса Петрусниң өзиниң Әйсаға болған муһәббитигә гумани барлиғини билдүриду, дәп қарайду. Биз бу көзқарашқа қайилмиз. □ **21:16 «...Рәб, мениң сени сөйидиғанлиғимни билисән»** — «сөйидиғанлиғим» дегән сөз -15-айәттикидәк «дост тутуш» дегән пеил билән ипадилиниду. □ **21:17 «Юнусниң оғли Симон, мени сөйәмсән?»** — «сөйәмсән» — Әйса бу қетим «сөйүш»ни билдүрүш үчүн (15-айәттики) «дост тутуш» дегән пеилни ишлитиду. **«Рәб, сән һәммини билисән, сени сөйидиғанлиғимниму билисән»** — бу айәттики «сөйәмсән?» вә «сөйидиғанлиғим» иккиси жуқурида тилға елинған «дост болуш» дегән пеил билән ипадилиниду. ■ **21:17** Юһ. 16:30. □ **21:18 «яшанғанда, қоллириңни узитисән вә башқа бириси сени бағлап, сән халимайдиған йәргә елип кетиду»** — бәзи кона тарихлар бойичә, расул Петрус ахирда Рәбби Әйсадәк крестләнгән (Рим шәһиридә). ■ **21:18** Юһ. 13:36; Рос. 12:3; 2Пет. 1:14. ■ **21:19** 2Пет. 1:14. □ **21:20 «Петрус кәйнигә бурулуп, Әйса сөйидиған мухлисниң әгишип келиватқанлиғини көрди..»** — жуқурида ейтқинимиздәк, «Әйса сөйидиған мухлис» расул Юһаннадур. ■ **21:20** Юһ. 13:23; 20:2; 21:7.

Хатимә

24 Бу ишларға гувалиқ бәргүчи һәмдә бу ишларни хатирилигүчи әнә шу
мухлистур. Униң гуваличиниң һәқиқәт екәнлигини билимиз.■
25 Әйса булардин башқа нурғун ишларниму қилған еди; әгәр уларниң һәммиси
бир-бирләп йезилған болса, мениңчә йезилған китаплар пүткүл аләмниң өзигә
сиғмайтти! ■

■ **21:24** Юһ. 19:35. ■ **21:25** Юһ. 20:30.

Росулларниң паалийәтлири

Муқәддимә

1-2 И *һөрмәтлик* Теофилос, мән дәсләп язған баян Әйса өзи таллиған расулларға
Муқәддәс Роһ арқилиқ әмирләрни тапшуруп асманға көтирилгән күнгичә болған
униң барлиқ әмәллири һәм барлиқ тәлим беришлириниң башланмиси тоғрисида
еди.□ ■
3 У азап-оқубәтләрни тартқандин кейин, уларға көп испатлар билән өзиниң
тирик екәнлигини көрсәткән; у уларға қириқ күн ичидә көрүнгән болуп, Худаниң
падишалиғиға аит ишлар тоғрилиқ сөзләп бәргән;■
4 вә улар билән җәм қилинғанда мундақ әмир қилди: — «Йерусалимдин
айрилмай, силәр мәндин аңлиған, Атиниң вәдисини күтүңлар.□ ■
5 Чүнки Йәһя суда чөмүлдүргән, лекин силәр болсаңлар көп күнләр өтмәй
Муқәддәс Роһта чөмүлдүрүлисиләр».■

Әйсаниң асманға көтирилиши

6 Расуллар *униң билән* җәм қилинғанда, униңдин: — И Рәб, сән мошу
вақитта Исраилниң падишалиғини әслигә кәлтүрмәкчимусән? — дәп сорашқа
башлиди.□ ■
7 У уларға мундақ деди:
— Ата Өз һоқуқиға асасән бекиткән вақит-пәйтләрни силәрниң билиш несивәңлар
йоқ.□ ■
8 Бирақ Муқәддәс Роһ үстүңларға чүшкәндә силәр күч-қудрәткә егә болисиләр,
Йерусалим, пүтүн Йәһудийә вә Самарийә бойичә һәм җаһанниң чәтлиригичә
маңа гувачи болисиләр.■
9 У бу сөзләрни қилип болуп, улар қарап турғанда көтирилди, бир парчә булут
уни ариға алди-дә, у уларниң нәзиридин ғайип болди. ■
10 У асманға көтирилгәндә, улар көзлирини көккә тикип қарашқанда, мана
туюқсиз уларниң йенида ақ кийим кийгән икки адәм пәйда болуп:□ ■
11 — Әй Галилийәликләр, немишкә өрә турғиниңларчә асманға қарап қалдиңлар?
Силәр силәрдин айрилип әршкә көтирилгән шу Әйсаниң асманға қандақ
көтирилгинини көргән болсаңлар, йәнә шу һалда қайтип келиду, — деди.□ ■

□ **1:1-2 «....мән дәсләп язған баян Әйса өзи таллиған расулларға Муқәддәс Роһ арқилиқ әмирләрни тапшуруп асманға көтирилгән күнгичә болған униң барлиқ әмәллири һәм барлиқ тәлим беришлириниң башланмиси тоғрисида еди»** — демәк, «Луқа» дегән китапта ««униң барлиқ әмәллири һәм барлиқ тәлим беришлириниң башланмиси» хатирлиниду; «Росулларниң паалийәтлири»дә болса Әйсаниң «барлиқ әмәллири һәм барлиқ тәлим беришлири»ниң давами хатирлиниду. ■ **1:1-2** Луқа 1:1-3; Мар. 16:19; Луқа 9:51; Юһ. 20:21; Әф. 2:17; 1Тим. 3:16. ■ **1:3** Мар. 16:14; Юһ. 20:19; 21:1; 1Кор. 15:5. □ **1:4 «Атиниң вәдиси»** — Муқәддәс Роһ, әлвәттә. ■ **1:4** Луқа 24:48, 49; Юһ. 14:26; 15:26; 16:7. ■ **1:5** Йәш. 44:3; Йо. 2:27-29; Мат. 3:11; Мар. 1:8; Луқа 3:16; Юһ. 1:26; Рос. 2:4; 11:15, 16; 19:4. □ **1:6 «мошу вақитта Исраилниң падишалиғини әслигә кәлтүрмәкчимусән?»** — яки «мошу вақитта падишалиқни Исраилға қайтурамсән?». ■ **1:6** Мат. 24:3. □ **1:7 «Ата Өз һоқуқиға асасән бекиткән вақит-пәйтләрни силәрниң билиш несивәңлар йоқ»** — «ата» мошу йәрдә Худани көрситиду. ■ **1:7** Мат. 24:36. ■ **1:8** Йәш. 2:3; Луқа 24:48; Юһ. 15:27; Рос. 2:4,32; Әз.11:23; Зәк.4:14 ■ **1:9** Мар. 16:19; Луқа 24:51. □ **1:10 «уларниң йенида ақ кийим кийгән икки адәм пәйда болуп...»** — бу «адәмләр» пәриштиләр болса керәк. ■ **1:10** Мат. 28:3. □ **1:11 «Силәр силәрдин айрилип әршкә көтирилгән шу Әйсаниң асманға қандақ көтирилгинини көргән болсаңлар, йәнә шу һалда қайтип келиду»** — «Дан.» 7:13-14, «Зәк.» 14:1-3ни көрүң. ■ **1:11** Дан. 7:13; Зәк. 14:4; Мат. 24:30; Мар. 13:26; Луқа 21:27; 1Тес. 1:10; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7.

Йәһуданиң орниға Маттиясниң таллиниши

12 Андин улар Йерусалимға йеқин, униңдин бир чақиримчә жирақлиқтики
Зәйтун теғидин Йерусалимға қайтип кәлди. □
13 Улар шәһәргә кирип, өзлири туруватқан өйниң үстүнки қәвитидики бир өйгә
чиқти. Шу йәрдә Петрус, Юһанна, Яқуп, Андирияс, Филип, Томас, Бартоломай,
Матта, Алфайниң оғли Яқуп, «милләтпәрвәр» Симон вә *йәнә бир* Яқупниң оғли
Йәһуда бар еди. □
14 Булар бир жан бир дил болуп үзүлдүрмәй берилип дуа-тилавәт қилишти; бу
ишта бир йәргә жәм болғанлардин бир қанчә аял, жүмлидин Әйсаниң аниси
Мәрйәм һәмдә Әйсаниң инилириму бар еди.■
15 Шу күнләрниң биридә, Петрус қериндашлар оттурисида өрә туруп (жәм
болушқанлар бир йүз жигирмигә йеқин еди) мундақ деди:
16 — Қериндашлар, Әйсани тутқанларға йол башлиғучи болған Йәһуда һәққидә
Муқәддәс Роһниң бурун Давут арқилиқ алдин-ала ейтқан муқәддәс язмилардики
сөзлири әмәлгә ешиши муқәррәр еди. □ ■
17 Чүнки *Йәһудаму* аримиздин бири һесапланған вә *Худаниң* бу хизмитидин
несивиси бар еди ■
18 (у қилған қәбиһликниң инъамидин еришкән пулға бир парчә йәр сетивалған
еди, у шу йәрдә бешичилап жиқилип, үчәй-қерини чувулуп кәтти; ■
19 бу иш пүткүл Йерусалимдикиләргә мәлум болуп, улар у йәрни өз тили билән
«Һақәлдәма» дәп аташти. Буниң мәнаси «қан төкүлгән йәр» дегәнликтур) ■
20 Чүнки Зәбурда *Йәһудаға қаритилған* муну сөзләр пүтүлгән: —
«Униң туралғуси чөлгә айлансун,
Униңда һеч турғучи болмисун!»
Вә: —
«Униң йетәкчилик орниға башқа бириси чиқсун!»□ ■
21-22 Шуниң үчүн, Рәб Әйсаниң тирилгәнлигигә биз билән тәң гувалиқ бериши
үчүн, бир кишини таллишимиз керәк. Бу киши Әйса аримизда жүргән күнләрдә,
Йәһя *пәйғәмбәрдин* чөмүлдүрүшни қобул қилған күндин башлап таки асманға
көтирилгән күнгичә биз билән баштин-ахир биллә болған кишиләрдин болуши
керәк, — деди.□ ■
23 Шуниң билән улар Йүсүп (йәнә Барсабас дәпму аталған, йәнә бир исми Юстус)
билән Маттияс дегән икки кишини бекитип, мундақ дуа қилишти:■
24-25 — Сән, и һәммә адәмниң қәлбини билгүчи Пәрвәрдигар! Йәһуда тейилип
бу хизмәт вә расуллуқтин мәһрум болуп өзигә хас болған йәргә кәтти. Әнди у
ташлап қойған хизмәт вә расуллуқниң несивисигә егә болушқа бу иккиләндин
қайсисини таллиғанлиғиңни көрсәткәйсән!■

□ **1:12 «униңдин бир чақиримчә жирақлиқтики Зәйтун теғи...»** — грек тилида «униңдин шабат күнлүк бир сәпәр жирақлиқтики Зәйтун теғи...)». □ **1:13 «Шу йәрдә Петрус, Юһанна, Яқуп, Андирияс, Филип, Томас, Бартоломай, Матта, Алфайниң оғли Яқуп, «милләтпәрвәр» Симон вә йәнә бир Яқупниң оғли Йәһуда бар еди»** — грек тилида «Шу йәрдә Петрус билән Юһанна вә Яқуп билән Андирияс, Филип вә Томас, Бартоломай вә Матта, Алфайниң оғли Яқуп вә «милләтпәрвәр» Симон вә йәнә бир Яқупниң оғли Йәһуда бар еди». ■ **1:14** Мат. 13:55. □ **1:16 «Давут арқилиқ алдин-ала ейтқан...»** — грек тилида «Давутниң ағзи арқилиқ алдин-ала ейтқан...». ■ **1:16** Зәб. 40:10; Мат. 26:23, 47; Мар. 14:43; Юһ. 13:18; 18:3. ■ **1:17** Мат. 10:4; Мар. 3:19; Луқа 6:16. ■ **1:18** 2Сам. 17:23; Мат. 27:5. ■ **1:19** Мат. 27:8. □ **1:20 «Униң туралғуси чөлгә айлансун, униңда һеч турғучи болмисун!»** — «Зәб.» 68:26. **«Униң йетәкчилик орниға башқа бириси чиқсун!»** — «Зәб.» 107:8. ■ **1:20** Зәб. 68:26; 108:8 □ **1:21-22 «Рәб Әйсаниң тирилгәнлигигә биз билән тәң гувалиқ бериши үчүн, бир кишини таллишимиз керәк»** — демәк, Йәһуданиң орниға «гувақлақ бериш» үчүн. ■ **1:21-22** Рос. 6:3. ■ **1:23** Рос. 6:6. ■ **1:24-25** 1Сам. 16:17; 1Тар. 28:9; 29:17; Зәб. 7:10; Йәр. 11:20; 17:10; 20:12; Рос. 15:8; Вәһ. 2:23.

26 Андин улар бу икки кишигә чәк ташливиди, чәк Маттиясқа чиқти. Шуниң
билән у он бир расул билән бир қатардин орун алған һесапланди.□

2

Муқәддәс Роһниң етиқатчиларға келиши

1 Әнди «орма һейт» күнининң вақти-саити тошқанда, буларниң һәммиси
Йерусалимда бир йәргә җәм болған еди.□ ■
2 Асмандин туюқсиз күчлүк шамал соққандәк бир аваз аңлинип, улар
олтириватқан өйни бир алди.
3 От ялқунидәк тиллар уларға көрүнүп, уларниң һәр бириниң үстигә тарқилип
қонди.
4 Уларниң һәммиси Муқәддәс Роһқа толдурулуп, Роһ уларға сөз ата қилиши
билән улар намәлум тилларда сөзлигили турди.■
5 У чағда, асман астидики барлиқ әлләрдин кәлгән нурғун ихласмән Йәһудий
әрләрму Йерусалимда туруватқан еди.□
6 Әнди *етиқатчиларниң* бу авази аңлинип, топ-топ адәмләр шу йәргә
җәм болушти һәмдә *етиқатчиларниң* өзлири турушлуқ җайдики тилларда
сөзлишиватқанлиғини аңлап, теңиркап келишти.□
7 Улар һәйран болуп тәәҗҗүплинип:
— Қараңлар, сөзлишиватқанларниң һәммиси Галилийәликләрғу?
8 Қандақларчә уларниң бизниң ана жутимиздики тиллиримизда
сөзлишиватқанлиғини аңлаватқандимиз?
9 Аримизда Партиялар, Медиалар, Еламлар, шундақла Месопотамийә, Йәһудийә,
Кападокия, Понтус, Асия,
10-11 Фригийә һәм Памфилийә, Мисир, Ливийәниң Куринигә йеқин җайлиридин
кәлгәнләр, шуниңдәк мошу йәрдә мусапир болуп туруватқан Рим шәһиридин
кәлгәнләр — Йәһудийлар болсун, Тәврат етиқатиға киргәнләр болсун, Кретлар вә
Әрәбләр болсун, һәммимиз уларниң Худаниң қилған улуқ әмәллирини бизниң
ана тиллиримизда сөзләватқанлиғини аңлаватимиз! — дейишти.
12 Улар һаң-таң қелип алақзадилик билән бир-биригә:
— Бу зади қандақ ишту? — дейишти.
13 Амма бәзиләр:
— Булар йеңи шарап билән убданла мәс болуп қапту! — дәп мәсқирә қилишти.

□ **1:26 «андин улар бу икки кишигә чәк ташливиди, чәк Маттиясқа чиқти. Шуниң билән у он бир расул билән бир қатардин орун алған һесапланди»** — «он иккинчи расул» дегән тема тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **2:1 ««орма һейт» күнининң вақти-саити тошқанда,..»** — яки «орма һейт күни әмәлгә ашурулғанда,...». Бу тәрҗимә тоғра болса «орма һейт күни»ниң өзи бир хил бешарәт яки «бешарәтлик рәсим» болиду. «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»имиздики «һейтлар» тоғрилиқ мәзмунни көрүң. «Орма һейт» — «өтүп кетиш һейти»дин кейинки әллигинчи күни келидиған һейт, шуңлашқа бәзи вақитларда грек тилида «Әллигинчи күндики һейт» («пентекост») дәп атилиду (бәлким Майниң беши әтрапида). ■ **2:1** Лав. 23:15; Қан. 16:9; Рос. 1:14. ■ **2:4** Мат. 3:11; Мар. 1:8; 16:17; Луқа 3:16; Юһ. 14:26; 15:26; 16:13; Рос. 10:46; 11:15; 19:6. □ **2:5 «У чағда, асман астидики барлиқ әлләрдин кәлгән нурғун ихласмән Йәһудий әрләрму Йерусалимда туруватқан еди»** — мошу әрләр бәлким һейтни тәбрикләшкә кәлгән еди. □ **2:6 «Әнди етиқатчиларниң бу авази аңлинип, топ-топ адәмләр шу йәргә җәм болушти...»** — «аваз» дегән сөз тоғрилиқ үч чүшәнчә бар: (1) 2-айәттә тилға елинған «асмандин (чүшкән)... аваз»; (2) тәрҗимимиздәк, барлиқ етиқатчилар намәлум тил билән Худани мәдһийәлигән чоң авази; (3) грек тилида бәзи вақитта «аваз» дегән сөз «хәвәр»ни билдүргәчкә, мошу йәрдики «аваз» «нурғун адәмләрниң туюқсиз көп тилларда сөзлисишиватқанлиғи тоғрисидики хәвәр»ни билдүрүшиму мумкин.

Петрусниң чүшәндүрүши, Әйса Мәсиһни жар қилиши

14 Амма Петрус қалған он бирәйлән билән орнидин туруп, авазини көтирип
көпчиликкә мундақ деди:
— Әй Йәһудийәдикиләр вә Йерусалимда барлиқ туруватқанлар! Бу иш силәргә
мәлум болғайки, сөзлиримгә қулақ селиңлар!
15 Булар силәр ойлиғандәк мәс әмәс, чүнки һазир пәқәт әтигән саат тоққуз болди.
□
16 Әмәлийәттә бу дәл Йоел пәйғәмбәр арқилиқ алдин-ала ейтилған шу иштур:
17 — «Худа мундақ деди:
«Мән ахирқи күнләрдә Өз Роһумни барлиқ әт егилири үстигә қуйимән;
Силәрниң оғул-қизлириңлар вәһийлик бешарәт йәткүзиду,
Силәрниң жигитлириңлар ғайипанә аламәт көрүнүшләрни көриду;
Силәрниң қерилириңлар аламәт чүшләрни көриду;□ ■
18 Бәрһәқ, шу күнләрдә қуллирим үстигиму, дедәклирим үстигиму Роһумни
қуйимән, улар бешарәт йәткүзиду.□
19 Мән жуқурида асманларда карамәт ишлар, төвәндә, зиминда мөжизилик
аламәтләрни,
Қан, от, ис-түтәк түврүклирини көрситимән.
20 Рәбниң улуқ һәм карамәт-шәрәплик күни болмиғичә,
Қуяш қараңғулуққа,
Ай қанға айландурулиду.■
21 Һәм шу чағда шундақ әмәлгә ашурулидуки,
Рәбниң намини чақирип нида қилғанларниң һәммиси қутқузулиду».□ ■

22 Әй Исраиллар, мошу сөзләрни аңлаңлар. Насарәтлик Әйса болса, Худа
араңларда у арқилиқ көрсәткән қудрәтлик әмәлләр, карамәтләр вә мөжизилик
аламәтләр билән силәргә тәстиқлиған бир зат — бу ишлар һәммиңларға мәлум —
23 у киши Худаниң бекиткән мәхсити вә алдин-ала билиши бойичә сатқунлуққа
учрап тутуп берилгәндин кейин, силәр уни Тәврат қанунисиз жүргән
адәмләрниң қоли арқилиқ крестләп өлтүргүздүңлар. □ ■
24 Лекин Худа уни өлүмниң азаплириниң илкидин азат қилип қайта тирилдүрди.
Чүнки өлүмниң уни тутқун қилиши һәргиз мүмкин әмәс. ■
25 Давут *Зәбурда* у тоғрилиқ мундақ алдин-ала ейтқан:
«Мән Пәрвәрдигарни һәрдайим көз алдимда көрүп келиватимән;
У оң йенимда болғачқа,
Мән һәргиз тәврәнмәймән.■
26 Шуңа мениң қәлбим хошалланди,
Мениң тилим шатлинип яйриди;
Мениң теним үмүт-арзу ичидә туриду;

□ **2:15 «һазир пәқәт әтигән саат тоққуз болди»** — Йәһудийларниң вақит өлчими бойичә «күнниң үчинчи саити». □ **2:17 «Мән ахирқи күнләрдә өз Роһумни барлиқ әт егилири үстигә қуйимән»** — «ахирқи күнләр» яки «ахир заман» адәттә Инҗил дәвриниң өзини көрситиду; демәк, Мәсиһниң биринчи қетим дунияға келишидин тартип иккинчи қетим келишигичә болған вақитни көрситиду. «Роһумни» грек тилида мошу йәрдә «Роһумдин» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **2:17** Йәш. 44:3; Әз. 11:19; 36:27; Йо. 2:27-29; Зәк. 12:10; Луқа 2:36; Юһ. 7:3; Рос. 10:45; 21:9. □ **2:18 «шу күнләрдә қуллирим үстигиму, дедәклирим үстигиму Роһумни қуйимән...»** — «Роһумни» грек тилида мошу йәрдә «Роһумдин» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **2:20** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йәш. 13:10; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29; Вәһ. 6:12-13 □ **2:21 «...һәм шу чағда шундақ әмәлгә ашурулидуки, Рәбниң намини чақирип нида қилғанларниң һәммиси қутқузулиду»** — (17-21-айәт) «Йо.» 2:28-32ни көрүң. ■ **2:21** Йо. 2:30-32; Рим. 10:13. □ **2:23 «Тәврат қанунисиз жүргән адәмләр»...** — мошу йәрдә ят әлликләр, болупму римлиқларни көрситиду. ■ **2:23** Рос. 4:28; 5:30. ■ **2:24** Рос. 10:40. ■ **2:25** Зәб. 15:8-11.

27 Чүнки Сән җенимни тәһтисарада қалдурмайсән,
Шундақла Сениң Муқәддәс Болғучуңға чиришләрни көргүзмәйсән.
28 Сән маңа һаят йоллирини көрсәткәнсән;
Һозуруң билән мени шат-хурамлиққа толуп ташқузисән».□ ■

29 Қериндашлар, мән атимиз *падиша* Давут тоғрилиқ һеч иккиләнмәй шуни
ейтимәнки, у өлди вә униң қәбри бүгүнки күнгичә аримизда бар. ■
30 Әнди у пәйғәмбәр болуп, Худаниң униң тәхтигә олтиришқа өз пуштидин
бирәйләнни турғузушқа қәсәм билән вәдә бәргәнлигини биләтти. □ ■
31 У Мәсиһниң *өлгәндин кейин* тирилдүрүлидиғинини алдин-ала көрүп йәткән вә
бу мунасивәт билән Мәсиһниң тәһтисарада қалдурулмайдиғинини вә тениниң
чиримәйдиғинини тилға алған. ■
32 Худа дәл бу Әйсани өлүмдин тирилдүрди, вә һәммимиз бу ишниң
гувачилиримиз. ■
33 У Худаниң оң йенида шан-шәрәп ичидә олтарғузулуп, шундақла
Ата вәдә қилған Муқәддәс Роһни қобул қилип, һазир көрүватқан һәм
аңлаватқанлириңларни төкүп *бизләргә* чүшүрди. □ ■
34-35 Чүнки Давут өзи әршкә чиққан әмәс; лекин у муну сөзләрни *Зәбурда* ейтқан:
—
«Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә ейттики: —
«Мән сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилмиғичә,
Мениң оң йенимда олтарғин!»».□ ■
36 Шуниң үчүн, пүткүл Исраил җәмәтидикиләр шуни қәтъий билсунки, Худа
силәр крестлигән дәл ушбу Әйсани һәм Рәб һәм Мәсиһ қилип тиклиди!».
37 Бу сөзләр аңлиғанларниң жүригигә санҗилғандәк қаттиқ тәккән болуп улар
Петрус вә башқа расуллардин:
— И қериндашлар, ундақта биз немә қилишимиз керәк? — дәп сорашти.■
38 Петрус уларға: — Товва қилиңлар, һәр бириңлар Әйса Мәсиһниң намида
гуналириңларниң кәчүрүм қилиниши үчүн чөмүлдүрүшни қобул қилиңлар
вә шундақ қилсаңлар Худаниң илтипати болған Муқәддәс Роһ силәргә ата
қилиниду.
39 Чүнки бу вәдә силәргә вә силәрниң балилириңларға, жирақта
турузватқанларниң һәммисигә, йәни Пәрвәрдигар Худайимиз өзигә
чақирғанларниң һәммисигә ата қилиниду.□ ■
40 Петрус йәнә нурғун башқа сөзләр билән уларни агаһландуруп уларға:
— Силәр өзүңларни бу иплас дәвирдин қутқузуңлар! — дәп җекилиди.
41 Шуниң билән униң сөзини қобул қилғанлар чөмүлдүрүлүшти. Шу күни
җамаәткә қошулғанлар үч миңчә киши еди.

□ **2:28 «...Сән маңа һаят йоллирини көрсәткәнсән; һозуруң билән мени шат-хурамлиққа толуп ташқузисән».»** — (25-28-айәт) «Зәб.» 15:8-11ни көрүң. ■ **2:28** Зәб. 15:8-11. ■ **2:29** 1Пад. 2:10; Рос. 13:36. □ **2:30 «өз пуштидин бирәйлән...»** — грек тилида «униң чатириқидин чиққандин бирәйлән...». ■ **2:30** 2Сам. 7:12; Зәб. 131:11; Луқа 1:32; Рос. 13:23; Рим. 1:3; 2Тим. 2:8. ■ **2:31** Зәб. 15:10; Рос. 13:35. ■ **2:32** Юһ. 15:27; Рос. 1:8. □ **2:33 «шундақла Ата вәдә қилған Муқәддәс Роһни қобул қилип,...»** — яки «шундақла Атидин Муқәддәс Роһ ата қилиш вәдисини тапшурувелип,...». ■ **2:33** Рос. 1:4; 5:31; 10:45; Фил. 2:9. □ **2:34-35 «Пәрвәрдигар мениң Рәббимгә ейттики: — «Мән сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилмиғичә, Мениң оң йенимда олтарғин!»»** — «Зәб.» 119:1. ■ **2:34-35** Зәб. 109:1; 1Кор. 15:25; Әф. 1:20; Ибр. 1:13. ■ **2:37** Зәк. 12:10; Луқа 3:10; Рос. 9:6; 16:30. □ **2:39 «бу вәдә силәргә вә силәрниң балилириңларға, жирақта туруватқанларниң һәммисигә, йәни Пәрвәрдигар Худайимиз өзигә чақирғанларниң һәммисигә ата қилиниду»** — «бу вәдә» Муқәддәс Роһни көрситиду. ■ **2:39** Йо. 2:30-32; Әф. 2:13.

42 Улар өзлирини изчил һалда расулларниң тәлимигә, *етиқатчиларниң* бирлик-һәмдәмлигигә, нанни уштушқа вә дуаларға беғишлиди. □

Етиқатчилар арисидики енақлиқ

43 Вә қорқунуч уларниң һәр бириниң үстигә чүшти вә расулларниң вастиси билән нурғун кəрамәтләр вә мөҗизилик аламәтләр йүз бәрди. ■
44 Пүтүн етиқатчилар давамлиқ җәм болуп биллә яшап, барлиғини ортақ тутушти.■
45 Улар мал-мүлүклирини сетип, пулини һәр кимниң еһтияҗиға қарап һәммисигә тәқсим қилишатти. ■
46 Улар һәр күни ибадәтхана һойлисиға бир нийәттә җәм болушатти, өй-өйләрдә хошал-хурамлиқ вә ақ көңүллүк билән ортақ ғизалинишип, нанни уштуп йейишип, □
47 Худаға мәдһийә оқушатти; улар пүткүл халайиқниң иззитигә сазавәр болди. Рәб һәр күни қутқузулуватқанларни җамаәткә қошатти.□ ■

3

Петрус билән Юһаннаниң токур адәмни сақайтиши

1 Бир күни ибадәтханида дуа қилинидиған вақитта, йәни чүштин кейин саат үчтә, Петрус билән Юһаннаму ибадәтханиға чиқип барған еди.□
2 Шу пәйттә бир туғма токур адәмму бу йәргә елип келиниватқан еди. Һәр күни, кишиләр уни ибадәтханиға киргәнләрдин сәдиқә тилисун дәп, ибадәтханидики «Гөзәл дәрваза» алдиға әкелип қоятти.■
3 У Петрус билән Юһаннаниң ибадәтханиға кирип кетиватқинини көрүп, улардин сәдиқә тилиди.
4 Петрус билән Юһанна униңға нәзирини салди. Петрус униңға:
— Бизгә қара! — деди.
5 У улардин бир нәрсә күтүп, көзлирини үзмәй қарап туратти.
6 Бирақ Петрус униңға:
— Мәндә алтун яки күмүч йоқ; лекин қолумда барини саңа берәй. Насарәтлик Әйса Мәсиһниң нами билән, орнуңдин туруп маң! — девиди,■
7 уни оң қолидин тартип, йөләп турғузди. У адәмниң пут вә ошуқ беғишлири шуан күчләндүрүлүп,
8 орнидин дәс туруп меңишқа башлиди. У меңип вә сәкрәп, Худаға мәдһийә оқуған һалда улар билән биллә ибадәтхана һойлисиға кирди.
9 Барлиқ халайиқ униң меңип Худаға мәдһийә оқуғанлиғини көрүп
10 униң ибадәтханидики «гөзәл дәрваза» алдида сәдиқә тиләп олтиридиған һелиқи адәм екәнлигини тонуп, униңда йүз бәргинигә һәйрануһәс болуп даң қетип келишти.

□ **2:42 «етиқатчиларниң бирлик-һәмдәмлиги»** — бу алаһидә мәнидә болуп, грек тилида «ортақлиқ» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөз һәм Худа билән болған алақини, һәм етиқатчиларниң бир-бири билән болған зич алақисини вә Худаниң шапаитидин ортақ несивә болушни билдүриду. **«нан уштуш»** — шүбһисизки, уларниң Әйсаниң өлүмини хатирилəш үчүн нан уштушини көрситиду («Мат.» 26:26-28, «1Кор.» 11-бап, 17-34ни көрүң). ■ **2:43** Мар. 16:17; Рос. 5:12. ■ **2:44** Қан. 15:4; Рос. 4:32. ■ **2:45** Йәш. 58:7; Рос. 4:35. □ **2:46 «улар һәр күни ... ақ көңүллүк билән ортақ ғизалинишип, нанни уштуп йейишип,...»** — 2:42дики изаһатни көрүң. □ **2:47 «...Рәб һәр күни қутқузулуватқанларни җамаәткә қошатти»** — яки «...Рәб һәр күни қутқузулуватқанларни уларниң арисиға қошатти». ■ **2:47** Рос. 5:14; 11:21. □ **3:1 «саат үчтә»** — ибранийларниң вақти бойичә «саат тоққузда». ■ **3:2** Юһ. 9:8; Рос. 14:8. ■ **3:6** Рос. 4:10.

Петрусниң ибадәтханида ейтқан сөзлири

11 *Сақайған киши* Петрус билән Юһаннаға чиң есилип турувалғанда, һәйран
болушқан барлиқ хәлиқ уларниң йениға *ибадәтханидики* «Сулайман пешайвини»
дегән йәргә жүгүрүп келишти.
12 Бу әһвални көргән Петрус халайиққа мундақ деди:
— И Исраиллар! Бу ишқа неманчә һәйран болисиләр? Биз худди өз күч-
қудритимиз яки ихласмәнлигимизгә тайинип бу адәмни маңдурғандәк бизгә
неманчә тикилип қарайсиләр?
13 Әмәлийәттә болса, ата-бовилиримизниң Худаси, йәни Ибраһим, Исһақ вә
Яқупниң Худаси Өз хизмәткари болған Әйсани шан-шәрәп билән улуқлиған.
Бирақ силәр болсаңлар уни *римлиқларға* тутуп бәрдиңлар; андин *валий* Пилатус
уни қоюп беришни һөкүм қилғандин кейин, силәр Пилатусниң алдида униңдин
тенип рәт қилиштиңлар. □ ■
14 Мана силәр Муқәддәс вә һәққаний Болғучидин тенип, уни рәт қилип
Пилатустин униң орниға бир қатилни қоюп беришни тәләп қилдиңлар. ■
15 Шундақ қилип, һаятлиқни барлиққа Кәлтүргүчини өлтүрдүңлар! Бирақ Худа
уни өлүмдин тирилдүрди, биз мана буниңға гувачидурмиз. □ ■
16 Мана униң намиға қилған етиқат арқилиқ, униң нами силәр көрүватқан вә
тонуйдиған бу адәмгә дәрман киргүзди; униң арқилиқ болған етиқат у кишини
көз алдиңларда сәллимаза сақ-саламәт қилди.
17 Әнди қериндашлар, силәрниң вә шуниңдәк силәрниң башлиқлириңларниңму
бу ишни ғәпләттә қилғанлиғиңларни билимән.
18 Лекин Худа барлиқ пәйғәмбәрләрниң ағзи билән алдин-ала җакалиғанлирини,
йәни униң Мәсиһиниң азап-оқубәт тартидиғанлиғини шу йол билән әмәлгә
ашурди. ■
19 Шуниң үчүн гунайиңларниң өчүрүветилиши үчүн һазир товва қилип
йоллириңлардин бурулуңлар! Шундақ қилғанда, инсанларниң җенини
йеңиландуридиған пәсил-күнләр Пәрвәрдигарниң һозуридин чиқип келиду
■
20 вә у силәр үчүн алдин тикләнгән Мәсиһ, йәни Әйсани қешиңларға қайтидин
әвәтиду.
21 Һазирчә болса, Худаниң дәсләптики заманлардин тартип муқәддәс
пәйғәмбәрлириниң ағзи билән ейтқинидәк, һәммә мәвҗудатлар йеңилинидиған
вақит кәлмигичә, әршләр уни қобул қилип, униңға макан болиду.
22 Муса дәрвәқә мундақ дегән еди: — «Пәрвәрдигар Худайиңлар өз
қериндашлириңлар арисидин маңа охшаш бир пәйғәмбәр турғузиду. Униң
силәргә ейтқан барлиқ сөзлирини аңлап, униңға толуқ итаәт қилишиңлар керәк!
■
23 Чүнки бу пәйғәмбәрниң сөзини аңлимайдиғанларниң һәр бири хәлиқ
қатаридин үзүп ташлиниду».□
24 Дәрвәқә, Самуил *пәйғәмбәр* вә униңдин кейин келип бешарәтләрни йәткүзгән
пәйғәмбәрләрниң һәммиси бу күнләр тоғрисида алдин-ала ейтқан.

□ **3:13 «ата-бовилиримизниң Худаси, йәни Ибраһим, Исһақ вә Яқупниң Худаси өз хизмәткари болған Әйсани шан-шәрәп билән улуқлиған»** — Мәсиһниң «Пәрвәрдигарниң хизмәткари» яки «Пәрвәрдигарниң қули» сүпити екәнлиги тоғрилиқ бешарәтләр «Йәш.» 42:1-18, 49-бап, 50:3-11, 52:13-53:12дә көрүлиду. ■ **3:13** Мис. 3:6,15; Мат. 27:20; Мар. 15:11; Луқа 23:18; Юһ. 18:40. ■ **3:14** Луқа 23:18. □ **3:15 «Худа уни өлүмдин тирилдүрди»** — грек тилида: «Худа уни өлгәнләрдин тирилдүрди». ■ **3:15** Рос. 1:8; 2:32. ■ **3:18** Йәш. 50:6; 53:5; Луқа 24:27. ■ **3:19** Рос. 2:38. ■ **3:22** Қан. 18:15-16, 19; Юһ. 1:46; Рос. 7:37. □ **3:23 «...Чүнки бу пәйғәмбәрниң сөзини аңлимайдиғанларниң һәр бири хәлиқ қатаридин үзүп ташлиниду»** — (22-23-айәт) «Қан.» 18:15-19). Бу бешарәт Әйса Мәсиһни көрситиду, әлвәттә. У тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.

25 Силәр бу пәйғәмбәрләрниң пәрзәнтлирисиләр вә Худа ата-бовaңлар билән
түзгән әһдиниң пәрзәнтлиридурсиләр — бу әһдә бойичә Худа Ибраһимға:
«Сениң нәслиң арқилиқ йәр йүзидики барлиқ аилә-җәмәтләргә бәхит-бәрикәт
ата қилиниду» дәп вәдә бәргән. ■
26 Шуңа Худа һәр бириңларни өз рәзилликлириңлардин қайтуруп, силәргә бәхит-
бәрикәт ата қилиш үчүн, хизмәткари Әйсани турғузуп, уни авал силәргә әвәтти.□

4

Петрус билән Юһаннаниң алий кеңәшмидә сорақ қилиниши

1 Петрус билән Юһанна халайиққа гәп қиливатқанда, каһинлар, ибадәтхана
қаравуллириниң башлиғи вә Садуқийлар уларниң йениға келип қалди.□
2 Улар *расулларниң* халайиққа тәлим бериши, җүмлидин «Әйсаниң вастиси билән
өлгәнләр тирилдүрүлиду» дәп җакалиқини үчүн интайин әсәбийләшти .□
3 Улар уларни тутқун қилип, этисигичә түрмигә солап қойди, чүнки кәч кирип
қалған еди.□
4 Лекин җар қилинған сөз-каламни аңлиғанларниң көпи етиқат қилди; шуниң
билән етиқат қилған әрләрниң санила бәш миңға йәтти.
5 Әтиси, *Йәһудийларниң кеңәшмисидики* башлиқлар, ақсақаллар вә Тәврат
устазлири Йерусалимда топланди.
6 Уларниң арисида баш каһин Аннас, Қаяфас, Юһанна, Искәндәр вә баш каһинниң
башқа җәмәтидикиләр бар еди.
7 Улар *Петрус билән Юһаннани* арисиға турғузуп:
— Силәр бу ишни қайси күч-қудрәткә тайинип яки кимниң нами билән
қилдиңлар? — дәп сориди.■
8 Петрус Муқәддәс Роһқа толдурулған һалда уларға мундақ деди:
Хәлиқниң һөкүмранлири вә Исраилниң ақсақаллири!
9 Әгәр биз бүгүн бу токур адәмгә көрсәткән яхши әмәл һәм униң қандақ
сақайтилғанлиғи сәвәплик сораққа тартилған болсақ,
10 силәр вә пүткүл Исраил хәлқи шуни билсунки, силәр крестлигән, амма Худа
өлүмдин тирилдүргән Насарәтлик Әйса Мәсиһниң нами билән, униң *күч-қудрити*
арқилиқ бу киши мошу йәрдә алдиңларда пүтүнләй сақ-саламәт туриду!
11 Бу *Әйса* болса, *муқәддәс язмиларда пүтүлгәндәк*, дәл силәр тамчилар етиварсиз
дәп ташливәткән, бирақ бүҗәк теши болуп тикләнгән таштур. □ ■

■ **3:25** Яр. 22:18; Гал. 3:8. □ **3:26 «Шуңа Худа һәр бириңларни өз рәзилликлириңлардин қайтуруп, силәргә бәхит-бәрикәт ата қилиш үчүн, хизмәткари Әйсани турғузуп, уни авал силәргә әвәтти»** — «... уни (Әйсани)... **авал** силәргә әвәтти» — демәк, Худа Ибраһим билән түзгән әһдиси бойичә Ибраһимниң нәсли болған Әйсани «йәр йүзидики барлиқ әлләргә бәхит-бәрикәт ата қилиниши үчүн» әвәткәндә, уни барлиқ әлләргә әвәтиштин авал Өз Йәһудий хәлқигә әвәтти. □ **4:1 «Садуқийлар»** — Йәһудийларниң бир мәзһипи. Улар тоғрилиқ «тәбирләр»ни көрүң. □ **4:2 «Улар расулларниң... «Әйсаниң вастиси билән өлгәнләр тирилдүрүлиду» дәп җакалиқини үчүн интайин әсәбийләшти»** — «әсәбийләшти» яки «ғәзәпләнди». «Өлгәнләр тирилдүрүлиду» дегән гәп Садуқийларни интайин ғәзәпләндүргән болса керәк, чүнки улар бу нуктиға қәтъий ишәнмәйтти. □ **4:3 «Улар уларни тутқун қилип, этисигичә түрмигә солап қойди...»** — «уларни» — Петрус, Юһанна вә уларға есилип чиң тутқан, сақайтилған токур кишини көрситиду (9-, 10-, 14-айәтни көрүң). ■ **4:7** Мис. 2:14; Мат. 21:23; Рос. 7:27. □ **4:11 «Бу Әйса болса, муқәддәс язмиларда пүтүлгәндәк, дәл силәр тамчилар етиварсиз дәп ташливәткән, бирақ бүҗәк теши болуп тикләнгән таштур»** — «Зәб.» 117:2. ■ **4:11** Зәб. 117:22; Йәш. 28:16; Мат. 21:42; Мар. 12:10; Лука 20:17; Рим. 9:33; 1Пет. 2:7.

12 Униңдин башқа һеч кимдә ниҗатлиқ йоқ, чүнки пүткүл асман астида инсанлар
арисиға тәқдим қилинған, Әйсадин башқа бизни қутқузидиған һеч қандақ бир
нам йоқтур.■
13 Петрус билән Юһаннаниң бу җүръитини көргән һөкүмранлар уларниң
оқумиған адәттики адәмләрдин екәнлигини билип, һәйран болушти; уларниң
бурун Әйса билән биллә болғанлиғиниму билди. □
14 Униң үстигә, сақайған һелиқи адәмниң уларниң йенида туруватқанлиғини
көрүп, улар һеч қандақ гәп яндуралмиди.
15 Шуниң билән һөкүмранлар уларни кеңәшмидин чиқишқа буйруди. Андин бир-
бири билән мәслиһәтлишип:
16 — Буларни қандақ қилимиз? Чүнки уларниң вастиси билән хелә көрүнәрлик
мөҗизилик бир аламәт йүз бәргәнлиги пүткүл Йерусалимдикиләргә аян болди
вә биз уни инкар қилишқа амалсизмиз. ■
17 Лекин бу ишниң хәлиқ ичидә техиму кәң йейилип кәтмәслиги үчүн, уларға
бундин кейин бу адәмниң намида һеч кимгә һеч немә демәсликкә агаһ-тәһдит
салайли! — дейишти.
18 Шуниң билән уларни чақиртип, бундин кейин Әйсаниң намида һеч
сөзлимәслик яки тәлим бәрмәсликни қәтъий буйруди.
19 Лекин Петрус билән Юһанна:
— Худаниң алдида силәргә итаәт қилиш тоғриму яки Худағиму, буниңға өзүңлар
бир немә дәңлар! ■
20 Амма биз болсақ, көргән вә аңлиғанлиримизни ейтмай туралмаймиз! — дәп
җавап бәрди.
21 *Һөкүмранлар* болса халайиқтин қорқуп, уларни җазалашқа лайиқ сәвәп
тапалмай, уларға техиму тәһдит селип, қоюп бәрди. Чүнки халайиқ болған вақиә
түпәйлидин Худани улуқлиған еди. ■
22 Чүнки бу сақайтилиш мөҗизилик аламити көрситилгән кишиниң йеши
қириқтин ашқан еди.

Җамаәтниң бир қәлбдә, бир роһта дуа қилиши

23 Улар қоюп берилгәндин кейин, өз һәмраһлириниң йениға қайтип келип,
баш каһинлар вә ақсақалларниң қилған сөзлирини баштин-ахир көпчиликкә
уқтурди. □ ■
24 Улар буни аңлиғанда, авазини бир нийәт бир дил билән Худаға көтирип
мундақ нида қилди:
— И Егимиз, Сән асман-зимин, деңиз-океанларни вә улардики барлиқ
мәвҗудатларни яратқан Худадурсән. ■
25 Сән Муқәддәс Роһ билән хизмәткариң болған Давутниң ағзи арқилиқ мундақ
дегәнғу:
«Әлләр немишкә чуқан салиду?
Немә үчүн бекардин-бекар сүйқәст ойлайду?□ ■
26 Дунийадики падишалар сәп тартип,
Әмәлдарлар жиғилишип,

■ **4:12** Мат. 1:21; Рос. 10:43; 1Тим. 2:5. □ **4:13 «уларниң оқумиған адәттики адәмләрдин екәнлиги...»** — «оқумиған» пүтүнләй саватсиз дегәнлик әмәс, пәқәт (уларниң көзқаришида) Тәвратқа шәрһ беришкә салаһийити йоқлуғини көрситиду. «Адәттики» «һеч алаһидә тәбийә көрмигән» дегән мәнидә. ■ **4:16** Юһ. 11:47. ■ **4:19** Рос. 5:29. ■ **4:21** Рос. 3:7, 8; 5:26. □ **4:23 «өз һәмраһлириниң йениға қайтип келип...»** — «өз һәмраһлири» өз өйидикиләрни әмәс, бәлки җамаәттикиләрни көрситиду, әлвәттә. ■ **4:23** Рос. 12:12. ■ **4:24** Мис. 20:11 □ **4:25 «Сән Муқәддәс Роһ билән хизмәткариң болған Давутниң ағзи арқилиқ мундақ дегәнғу ...»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә «Муқәддәс Роһ билән» дегән сөз тепилмайду. ■ **4:25** Зәб. 2:1.

Пәрвәрдигар вә Униң Мәсиһи билән қаршилишқа җәм болушти».□ ■
27 — Чүнки дәрвәқә дәл бу шәһәрдә Һерод һәм Понтиус Пилатус, ят әлликләр һәм
Исраил хәлиқлири бирлишип, Сән мәсиһлигән муқәддәс хизмәткариң Әйсаға
қарши чиқип топланған еди, ■
28 шуниң билән күч-қудритиң вә ирадәң бойичә Сән бурунла неминиң әмәлгә
ашурулушини бекиткән болсаң, улар шуларни қилған. □
29 Әнди и Пәрвәрдигар, уларниң селиватқан тәһдитлирини көргәйсән,
қуллириңни сөз-каламиңни толуқ җүрәклик билән сөзләп йәткүзидиған
қилғайсән;
30 кесәлләрни сақайтишқа қолуңни узитип, муқәддәс хизмәткариң Әйсаниң
намида мөҗизилик аламәтләр вә карамәтләрни яратқайсән.■
31 Уларниң дуаси аяқлашқанда, улар турған йәр тәвринип кәтти. Улар
һәммиси Муқәддәс Роһқа толдурулуп, Худаниң сөз-каламини җүрәклик сөзләп
йәткүзүшкә башлиди.■

Етиқатчиларниң пул-маллирини ортақ қилиши

32 Топ-топ етиқатчилар бир җан-бир дил, бир мәхсәттә еди. Һеч ким өзигә
тәәллуқ пул-мелини «өзүмниң» демәйтти, бәлки һәммисигә ортақ еди. ■
33 Расуллар зор күч-қудрәт билән Рәб Әйсаниң тирилгәнлигигә гуваһлиқ берәтти.
Худаниң зор меһри-шәпқити уларниң һәммисиниң үстигә қонди.
34 Уларниң арисидикиләрниң һеч немигә һаҗити чүшмәйтти. Чүнки йәр-зимин,
өй-җай егидарлири болғанлар уларни сетип, пулини елип келип
35 расулларниң айиғи алдиға қоятти; андин һәр кимниң еһтияҗиға қарап тәқсим
қилинатти.■
36 Уларниң ичидә Лавий қәбилисидин болған, Сипруста туғулған Йүсүп исимлиқ
бириси бар еди (расуллар уни Барнабас, йәни «Риғбәтләндүргүчи оғул бала» дәп
атиған); □
37 униңму бир парчә етизи бар еди; у шу йолда уни сетип, пулини елип
расулларниң айиғи алдиға тапшурди.

5

Анания билән Сафира

1 Әнди Ананияс исимлиқ йәнә бир адәмму аяли Сафира билән бир парчә йерини
сатти.□

□ **4:26 «...Дуниядики падишалар сәп тартип, әмәлдарлар жиғилишип, Пәрвәрдигар вә Униң Мәсиһи билән қаршилишқа җәм болушти»** — (25-26-айәт) «Зәб.» 2:1-2. ■ **4:26** Зәб. 2:1, 2. ■ **4:27** Мат. 26:3; Мар. 14:1; Луқа 22:2; Юһ. 11:47. □ **4:28 «күч-қудритиң вә ирадәң бойичә...»** — грек тилида: «қолуң вә ирадәң бойичә...». **«Сән бурунла неминиң әмәлгә ашурулушини бекиткән болсаң, улар шуларни қилған»** — демәк, мошу кишиләрниң Худаға вә Униң Мәсиһигә қарши интайин яман нийити болсиму, уларниң Әйсани өлтүрүвәткәнлиги бәрибир Худа Өзиниң карамәт планини әмәлгә ашуруш үчүн еди. ■ **4:30** Мар. 16:17. ■ **4:31** Рос. 16:26. ■ **4:32** Рос. 2:44; 1Пет. 3:8. ■ **4:35** Йәш. 58:7. □ **4:36 «уларниң ичидә Лавий қәбилисидин болған, Сипруста туғулған Йүсүп исимлиқ бириси бар еди... Барнабас.. дәп атиған»** — Барнабас Лавийлиқ болғачқа, бәлким ибадәтханида ишлигән еди. □ **5:1 «Ананияс исимлиқ йәнә бир адәм...»** — «Ананияс» бәлким ибраний тилидики «Һанания» дегәнниң грек тилидики шәкли болуши мүмкин.

2 Ананияс пулниң бир қисмини өзигә қалдурди, йәни бир қисмини елип келип,
расулларниң айиғи алдиға қойди. Аялиму буниңдин толуқ хәвәрдар еди.□
3 Бирақ Петрус униңға:
— Ананияс, немишкә қәлбиңни Шәйтанниң илкигә тапшуруп, Муқәддәс Роһқа
ялған ейтип, йәр сатқан пулниң бир қисмини өзүңгә қалдурдуң?□
4 Йәр сетилмиғанда, сениңки әмәсмиди? Сетилгәндин кейин, пулму өз
ихтияриңда болмамти? Шундақ туруқлуқ, немишкә қәлбиңдә бу ишни нийәт
қилдиң? Сән инсанларға әмәс, бәлки Худаға ялған ейттиң! — деди.
5 Ананияс бу сөзләрни аңлиған һаман жиқилип жан үзди. Бу ишни
аңлиғучиларни қаттиқ қорқунуч басти.
6 Әнди яш жигитләр орнидин туруп жәсәтни кепәнләп, сиртқа апирип дәпнә
қилди.
7 Тәхминән үч саәттин кейин, *Ананиясниң* аяли кирип кәлди; бирақ у болған
вақиәдин хәвәрсиз еди.
8 Петрус униңдин:
— Маңа ейтқин, силәр йәрни мошу пулға саттиңларму? — дәп сориди.
— Шундақ, мошунчилик пулға саттуқ, — дәп жавап бәрди у.
9 Петрус:
— Силәр немә үчүн Муқәддәс Роһни синашқа тил бириктүрдүңлар? Қара, ериңни
дәпнә қилип кәлгәнләрниң путлири ишик түвидә туриду, улар сениму әкетиду!
— деди.
10 Уму шуан униң аяқлири алдиға жиқилип, жан бәрди. Һелиқи яш жигитләр
кирип, униң өлгәнлигини көрди; улар униму елип берип ериниң йениға дәпнә
қилди.
11 Пүтүн жамаәтни, шундақла бу ишни аңлиғанларниң һәр бирини қаттиқ
қорқунуч басти.

Расуллар көрсәткән мөжизиләр

12 Расулларниң қоли арқилиқ хәлиқ ичидә нурғун мөжизилик аламәтләр
вә карамәтләр көрситилди. (Барлиқ *етиқатчилар* бир нийәттә болуп
ибадәтханидики «Сулайман пешайвини»да дайим жәм болатти. ■
13 Бирақ башқа кишиләр уларға қошулушқа жүръәт қилалмайтти; амма халайиқ
уларни интайин һөрмәтләйтти.
14 Шундақтиму, етиқат қилғучилар барғансери көпийип, һәм әрләр һәм аяллар
топ-топ болуп Рәбгә қошулғили турди).
15 Шуниң билән кишиләр һәтта Петрус өтүп кетиватқанда һеч болмиғанда униң
сайиси болсиму үстигә чүшсун дәп, кесәлләрни кочиларға елип чиқип көрпә вә
зәмбилләргә ятқузуп қоятти.
16 Йәнә топ-топ кишиләр Йерусалим әтрапидики шәһәр-йезилардин кесәлләрни
вә напак роһлар чаплишивалған кишиләрни елип келәтти. Уларниң һәммиси
сақийип қайтишатти.■

Расулларниң зиянкәшликкә учриши

□ **5:2 «Ананияс пулниң бир қисмини өзигә қалдурди, йәни бир қисмини елип келип, расулларниң айиғи алдиға қойди. Аялиму буниңдин толуқ хәвәрдар еди»** — бу ишқа қариғанда, уларниң мәхсити өзлириниң сехийлиғини көз-көз қилип: «Мана биз башқиларға охшаш һәммә нәрсимизни Худаниң йолиға беғишлидуқ» дегән болсиму, лекин улар йәр сатқан пулниң бир қисмини йәр сатқан пулниң һәммиси, дәп ялған ейтқан еди. □ **5:3 «немишкә қәлбиңни Шәйтанниң илкигә тапшуруп,...?»** — грек тилида «немишкә Шәйтан қәлбиңни толдурғанки...?» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **5:12** Мар. 16:17; Рос. 2:43. ■ **5:16** Мар. 16:17; Рос. 8:7; 16:18; 19:12.

17 Баш каһин вә униң тәрәпдарлири, йәни Садуқий мәзһәпидикиләр қозғилип бу ишларға ғәзәплинип,
18 расулларни тутқун қилип, қамақханиға қамиди. □
19 Лекин шу кечә, Рәбниң бир пәриштиси қамақханиниң дәрвазилирини ечип, расулларни елип чиқип, уларға:■
20 — Силәр ибадәтхана һойлисиға кирип, халайиққа бу һаятлиқ тоғрисидики һәммә сөзләрни жакалаңлар — дәп тапилиди.
21 Расуллар бу сөзни аңлап, таң атқанда ибадәтхана һойлисиға кирип, кишиләргә тәлим беришкә башлиди.
Баш каһин вә униң тәрәпдарлири кәлгәндә, алий кеңәшмидикиләр вә Исраилларниң барлиқ ақсақаллирини жәм болушқа чақирди. Андин *расулларни* елип кәлсун дәп қамақханиға адәм әвәтти.
22 Лекин сипаһлар зинданға йетип барғанда, расулларниң у йәрдә йоқлуғини байқап қайтип берип, кеңәшмидикиләргә:
23 — Биз барсақ, зиндан мәһкәм тақақлиқ турупту, қаравулларму дәрвазилирида күзәттә турупту. Лекин дәрвазиларни ечип қарисақ, ичидә бирму адәм йоқ! — дәп мәлумат бәрди.
24 Бу хәвәрни аңлиған ибадәтханидики *мәсъул* каһин һәм қаравулларниң башлиғи вә баш каһинлар: — «Әнди бу иш зади қандақ болуп кетәр?» дейишип алақзадиликкә чөмди.
25 Дәл шу чағда, бир киши кирип:
— Қараңлар, силәр зинданға қамиған адәмләр ибадәтхана һойлисида туруп халайиққа тәлим бериватидиғу! — дәп хәвәр қилди.
26 Буниң билән, һелиқи қаравуллар башлиғи сипаһлирини башлап берип, *расулларни* елип кәлди. Бирақ улар халайиқ бизни чалма-кесәк қилиши мүмкин дәп қорқуп, уларға зорлуқ ишләтмиди.■
27 Улар *расулларни* елип кәлгәндин кейин, уларни кеңәшмидикиләр алдида турғузди. Баш каһин уларни сорақ қилип:
28 — Биз әсли силәрни бу намда кишиләргә тәлим бәрмәңлар, дәп қаттиқ агаһландурған едуқ. Лекин мана, силәр йәнә шу тәлимиңлар билән пүткүл Йерусалимни қаплидиңлар һәмдә бу кишиниң қан қәрзини бизгә артмақчи болуватисиләр! — деди.□ ■
29 Лекин Петрус вә *башқа* расуллар жавап берип мундақ деди:
— Инсанға әмәс, Худаға итаәт қилиш керәк! ■
30 Силәр тутуп яғачқа есип өлтүргән Әйсани, ата-бовимизниң Худаси тирилдүрди. □ ■
31 Худа Исраил хәлқини товва қилишқа вә гуналириниң кәчүрүлишикә муйәссәр қилиш үчүн, уни улуқлап Йетәкчи һәм Қутқузғучи сүпитидә Өзиниң оң йениға көтирип олтарғузди. ■
32 Биз бу ишларға гувачилармиз; шундақла Худа Өзигә итаәт қилғучиларға ата қилған Муқәддәс Роһму бу ишларға гувачидур.■
33 Улар бу сөзләрни аңлап қәлбигә санҗилғандәк болуп *расулларни* өлтүрүшкә мәслиһәтләшти.

□ **5:18 «расулларни тутқун қилип, қамақханиға қамиди»** — мошу йәрдики «қамақхана» грек тилида «аммивий түрмә» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **5:19** Рос. 12:7; 16:26. ■ **5:26** Мат. 21:26; Рос. 4:21. □ **5:28 «силәр...бу кишиниң қан қәрзини бизгә артмақчи болуватисиләр!»** — қизиқ иш шуки, Йәһудий ақсақаллириниң тили «Әйса» дейишкә қәтъий бармайду. ■ **5:28** Рос. 4:18. ■ **5:29** Рос. 4:19. □ **5:30 «...яғачқа есип өлтүргән Әйса»** — грек тилида «...дәрәққә есип өлтүргән Әйса». ■ **5:30** Қан. 21:23; Рос. 3:15; 10:39; 13:29; 1Пет. 2:24. ■ **5:31** Рос. 2:33; 3:15; Фил. 2:9. ■ **5:32** Юh. 15:27; Рос. 2:4.

34 Лекин кеңәшмә ичидә пүтүн хәлиқниң һөрмитигә сазавәр болған Пәрисий
мәзһипидики Гамалийәл исимлиқ бир Тәврат өлимаси бар еди. У орнидин туруп:
— Уларни бирдәм сиртқа чиқирип туруңлар, — дәп буйруди.
35 Андин у *кеңәшмидикиләргә* мундақ деди:
— Әй Исраиллар, силәр бу кишиләрни бир тәрәп қилишта өзүңларға еһтият
қилиңлар!
36 Илгири, һелиқи Тәвдас исимлиқ өзини чоң тутуп оттуриға чиққан еди.
Униңға тәхминән төрт йүз адәм қошулди. Бирақ у өзи өлтүрүлди вә барлиқ
әгәшкүчилири тарқилип кетип, униң иши йоққа чиқти. □ ■
37 Андин кейин нопус тизимлаш күнлиридә, Галилийәлик Йәһудаму баш
көтирип чиқип, бир топ кишини топлап өзигә әгәштүргән. Уму йоқитилип,
барлиқ әгәшкүчилириму тарқитиветилгән.
38 Әнди силәргә нәсиһитим шуки: Бу кишиләр билән кариңлар болмисун!
Уларни ихтияриға қоюп бериңлар. Чүнки әгәр бу еқим яки бу иш пәқәт инсандин
кәлгән болса, җәзмән йоққа чиқиду. ■
39 Лекин әгәр Худадин болса, силәр уларни йоқиталмайсиләр! Һәтта өзүңлар
Худаға һуҗум қилғучилар болуп чиқисиләр! ■
40 Алий кеңәшмидикикиләр несиһәтни қобул қилди; улар расулларни чақиртип
кирип, уларни қамчилитип, уларға һәргиз Әйсаниң намида сөзлимәсликни
агаһландурди. Андин уларни қоюп бәрди.
41 Расуллар әнди кеңәшминиң оттурисидин чиқип, өзлириниң мубарәк нам үчүн
хорлуқ азави чекишкә лайиқ көрүлгәнлигидин шатланди. □ ■
42 Улар йәнила һәр күни ибадәтхана һойлисида вә өйму-өй берип тәлим
бериштин вә «Әйса — Мәсиһдур!» дегән хуш хәвәрни җакалаштин һеч
тохтимиди.□

6

Җамаәтниң әмәлий хизмәтлиригә талланған йәттә киши

1 Шу күнләрдә, мухлисларниң сани барғансери көпийип, грекчә сөзләйдиған
Йәһудийлар йәрлик ибраний қериндашларға: — Күндилик озуқ-түлүк тәқсим
қилиништа аримиздики тул аяллар етиварға елинмиди, дәп наразилиқ
билдүрүшти.□
2 Шуңа, он иккилән пүткүл мухлисларни чақирип жиғип, уларға мундақ деди:
— Бизниң Худаниң сөз-каламини йәткүзүш хизмитини ташлап қоюп, озуқ-түлүк
тәқсим қилиш билән болуп кетишимиз тоғра болмайду.□ ■
3 Шуниң үчүн, и қериндашлар, араңлардики нам-абройи бар, Муқәддәс Роһқа вә
даналиққа толған йәттә кишини илғап таллаңлар, вә биз уларни бу ишқа мәсъул
қилимиз.■

□ **5:36 «бирақ у өзи өлтүрүлди...»** — «у ... өлтүрүлди» — шүбһисизки, у римлиқ күчләр тәрипидин өлтүрүлду. Тәвдасниң исяни Рим империйәсигә қарши болған болса керәк. ■ **5:36** Рос. 21:38. ■ **5:38** Пәнд. 21:30; Йәш. 8:10; Мат. 15:13. ■ **5:39** Рос. 9:5; 23:9. □ **5:41 «.. өзлириниң мубарәк нам үчүн хорлуқ азави чекишкә лайиқ көрүлгәнлигидин шатланди»** — мошу йәрдә «мубарәк нам» грек тилида пәқәт «нам» дегән биләнла ипадилиниду. Чүнки шу чағдики етиқатчилар үчүн пүткүл дунияда пәқәт бирла «нам», йәни Әйсаниң нами мәвҗут еди. ■ **5:41** Мат. 5:12. □ **5:42 «вә «Әйса — Мәсиһдур!» дегән хуш хәвәрни җакалаш...»** — яки «вә хуш хәвәр болған Әйса Мәсиһни җакалаш...». □ **6:1 «грекчә сөзләйдиған Йәһудийлар»** — грек тилида «грекләштүрүлгәнләр». **«йәрлик ибраний қериндашлар»** — демәк, ибраний тилида сөзләйдиған етиқатчилар. □ **6:2 «озуқ-түлүк тәқсим қилиш билән болуп кетишимиз тоғра болмайду»** — «озуқ-түлүк тәқсим қилиш» грек тилида «дәстиханларда күтүш» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **6:2** Мис. 18:17. ■ **6:3** Қан. 1:13; Рос. 1:21; 16:2; 1Тим. 3:7.

4 Биз болсақ, өзимизни дуа қилиш вә сөз-каламниң хизмитидә болушқа
беғишлаймиз.
5 Бу мәслиһәт халайиқниң һәммисини хуш қилди. Шуниң билән улар иман-
ишәшкә вә роһқа толған Истипан исимлиқ бир адәмни таллиди, вә йәнә Филип,
Прокорус, Никанор, Тимон, Парменас һәмдә бурун Тәврат етиқатиға киргән
Антакялиқ Николасни таллап,■
6 уларни расулларниң алдиға елип чиқти. Расуллар уларниң *бу хизмәтни қилиши*
үчүн қоллирини уларниң үстигә тәккүзүп туруп, дуа қилишти.□ ■
7 Вә Худаниң сөз-калами давамлиқ тарқалди; Йерусалимдики мухлисларниң
саниму барғансери зор дәрижидә көпәйди. Нурғун каһинларму *Мәсиһ* етиқатиға
итаәт қилишқа киришиватātти.□ ■

Истипанниң тутқун қилиниши

8 Вә Истипан *Худаниң* меһри-шәпқити вә күч-қудритигә толған болуп, хәлиқ
ичидә карамәтләр вә зор мөҗизилик аламәтләрни көрсәтти.
9 Бирақ «Қуллуқтин чиққан һөрләр» дәп аталған синагогтики бәзиләр, йәни
Курини вә Искәндәрийә шәһәрлири вә Киликийә һәм Асия өлкилиридин кәлгән
бәзи *Йәһудийлар* Истипанға қарши чиқип, униң билән муназирә қилишқа
башлиди.
10 Лекин улар у сөз қилғанда униңда болған даналиқ вә роһқа тақабил турушқа
амалсиз қалди. ■
11 Буниң билән улар бәзи адәмләрниң ағзини майлап:
— Биз бу адәмниң Муса вә Худаға қарита күпүрлүк сөзлигәнлигини аңлидуқ, —
дегәнни уларниң ағзиға салди.■
12 Улар мошундақ қилип халайиқни, ақсақалларни вә Тәврат устазлирини
қутратти; андин Истипанниң алдини тосуп уни тутқун қилип, алий кеңәшмигә
елип барди.
13 Улар сахта гувачиларни оттуриға чиқирип мундақ дегүзди:
— Бу адәм бу муқәддәс җайға вә Тәврат қануниға қарши сөзләрни қилиштин
тохтимайду. □
14 Чүнки биз униң һелиқи Насарәтлик Әйса тоғрилиқ: «У бу җайни вәйран
қилиду вә Муса пәйғәмбәр бизгә тапшурған әнъәниви қаидә-йосунлиримизни
өзгәртиду!» дегәнлигини аңлидуқ.□
15 Кеңәшмидә олтарғанларниң һәммиси Истипанға көз тикип қариғинида, униң
чирайиниң пәриштиниңкидәк пақирақ екәнлигини көрди.

7

Истипанниң гувалиғи

1 Баш каһин Истипандин:
— Буларниң ейтқанлири растму? — дәп сориди.

■ **6:5** Рос. 11:24; 21:8. □ **6:6 «Истипан исимлиқ бир адәм... йәнә Филип, Прокорус, Никанор, Тимон, Парменас һәмдә бурун Тәврат етиқатиға киргән Антакялиқ Николасни таллап, уларни расулларниң алдиға елип чиқти»** — қизиқ йери шуки, талланғанларниң һәммисиниң исимлиридин «грекләшкән Йәһудийлар» екәнлиги билинип туратти. ■ **6:6** Рос. 1:23; 8:17; 13:3; 1Тим. 4:14; 5:22; 2Тим. 1:6. □ **6:7 «Нурғун каһинларму Мәсиһ етиқатиға итаәт қилишқа киришиватātти»** — «Мәсиһ етиқатиға» грек тилида пәқәт «етиқатқа» дейилиду. ■ **6:7** Рос. 19:20. ■ **6:10** Мис. 4:12; Йәш. 54:17; Луқа 21:15. ■ **6:11** Мат. 26:59. □ **6:13 «бу адәм бу муқәддәс җайға вә Тәврат қануниға қарши сөзләрни қилиштин тохтимайду»** — «муқәддәс җай» ибадәтханини көрситиду. □ **6:14 «У бу җайни вәйран қилиду»** — «бу җай» бәлким муқәддәс ибадәтханини көрситиду (12-айәтни көрүң).

2 Истипан мундақ җавап бәрди:
— Қериндашлар вә ата-бовилар, сөзүмгә қулақ селиңлар! Атимиз Ибраһим техи Месопотамийә районида туруватқанда, йәни Һаран шәһиригә көчүп маканлишиштин илгири, шан-шәрәпниң Егиси Худа униңға аян болуп:
3 «Сән өз жутуң вә уруқ-җәмәтиңдин айрилип чиқип, Мән саңа көрситидиған зиминға барғин» дегән еди.■
4 Буниң билән у Калдийләрниң зиминини ташлап, Һаран шәһиригә берип олтирақлашти. Атиси өлгәндин кейин, Худа уни бу зиминға, йәни силәр һазир туруватқан зиминға йөткәп кәлди.□
5 У вақитта, *Худа* униңға бу зиминдин мирас бәрмиди, һәтта униңға тәвә пут қойғидәкму бир йәр бәрмигән еди. Гәрчә у техичә пәрзәнт көрмигән болсиму, *Худа* бу зиминни униңға вә униң нәслигә егилиги болуш үчүн беришкә вәдә қилди.■
6 Андин Худа униңға мундақ деди: «Сениң нәсиллириң яқа жутта мусапир болуп туриду, шу жуттикиләр уларни қул қилип төрт йүз жил хорлайду.■
7 Бирақ уларни қуллуққа салған әлни җазалаймән», деди Худа, «вә униңдин кейин, *нәсиллириң* у йәрдин чиқип, бу йәрдә Мениң ибадәт-хизмитимдә болиду».□ ■
8 Кейин Худа Ибраһим билән бәлгүси хәтнә болған әһдини түзгән, шуниң билән Исһақ униңдин төрәлди; *Ибраһим* уни сәккизинчи күни хәтнә қилди; шундақ қилип Исһақтин Яқуп *төрәлди*, Яқуптин он икки «қәбилә атиси» *төрәлди*.□ ■
9 Кейин, «қәбилә атилири» иниси Йүсүпкә һәсәт қилип, уни Мисирға қуллуққа сетивәтти. Лекин Худа униң билән биллә болуп, □ ■
10 уни барлиқ җәбир-җапалардин қутқузуп, уни Мисир падишаси Пирәвнниң нәзиридә илтипатқа егә қилип, униңға данишмәнлик ата қилди. Падиша уни Мисирға баш вәзир, ордисиға баш ғоҗидар қилди. ■
11 Кейин, еғир ачарчилиқ пүткүл Мисир вә Қанаан йәрлирини бесип, зор қийинчилиқ болди. Ата-бовилиримиз озуқ-түлүк тапалмиди. ■
12 Яқуп әнди Мисирда ашлиқ барлиғини аңлиған болуп, *оғуллирини*, йәни ата-бовилиримизни у йәргә биринчи қетим әвәтти. □ ■
13 Иккинчи қетим барғанда, Йүсүп акилириға өзини ашкарилиди. Шуниң билән Йүсүпниң җәмәтидикиләр Пирәвн падишаға мәлум болди. □ ■
14 Андин Йүсүп атиси Яқупниң алдиға хәвәр йәткүзүп, уни пүтүн аилә-җәмәти билән, җәмий йәтмиш бәш кишини Мисирға өзигә чақирди. □

■ **7:3** Яр. 12:1. □ **7:4 «буниң билән у Калдийләрниң зиминини ташлап,..»** — «Калдийиликләрниң зимини» «Уз» дегән жутни көрситиду («Яр.» 11:31, 12:1ни көрүң). ■ **7:5** Яр. 12:7; 13:15. ■ **7:6** Яр. 15:13-14,16; Мис. 12:40; Гал. 3:17. □ **7:7 «...бирақ уларни қуллуққа салған әлни җазалаймән... вә униңдин кейин, нәсиллириң у йәрдин чиқип, бу йәрдә Мениң ибадәт-хизмитимдә болиду»** — «Яр.» 15:13-14. ■ **7:7** Яр. 15:16; Мис. 3:12. □ **7:8 «Кейин Худа Ибраһим билән бәлгүси хәтнә болған әһдини түзгән..»** — «Яр.» 17:10-14. **«он икки «қәбилә атиси»»** — Исраил хәлқининг он икки қәбилисиниң әҗдатлирини көрситиду. ■ **7:8** Яр. 21:2; 25:24; 29:32; 30:5; 35:23. □ **7:9 «кейин, «қәбилә атилири» иниси Йүсүпкә һәсәт қилип, уни Мисирға қуллуққа сетивәтти. Лекин Худа униң билән биллә болуп, ...»** — шу вақитта «қәбилә атилири» (Йүсүптин башқа) онәйлән еди. Мошу вақиәни «Яр.» 37-баптин көрүң. ■ **7:9** Яр. 37:4,28; Зәб. 104:17 ■ **7:10** Яр. 41:40. ■ **7:11** Яр. 41:54; Зәб. 104:16. □ **7:12 «Яқуп әнди Мисирда ашлиқ барлиғини аңлиған болуп, ... ата-бовилиримизни у йәргә биринчи қетим әвәтти»** — «биринчи қетим әвәтти» — биринчи қетим улар укиси Йүсүпни тоналмиди (он нәччә жил өткән еди). «Яр.» 42-бапни көрүң. ■ **7:12** Яр. 42:1. □ **7:13 «Иккинчи қетим барғанда, Йүсүп акилириға өзини ашкарилиди»** — «Яр.» 43-45-бапни көрүң. ■ **7:13** Яр. 45:4. □ **7:14 «Андин Йүсүп атиси Яқупниң алдиға хәвәр йәткүзүп,... Мисирға өзигә чақирди»** — «Яр.» 46-бапни көрүң.

15 Шуниң билән Яқуп Мисирға чүшти вә шу йәрдә өлди; кейин *униңдин болған* ата-
бовилиримизму шу йәрдә өлди. ■
16 Уларниң җәсәтлири кейин Шәкәм шәһиригә қайтурулуп, Ибраһим бурун
Һаморниң оғуллиридин мәлум пулға сетивалған, Шәкәмдики бир йәрликкә
қоюлди.□ ■
17 Лекин Худа Ибраһимға әсли қилған вәдиниң вақти йеқинлашқанда, Мисирда
туруватқан *Исраил* хәлқиниң нопуси хелә көпәйгән еди. □ ■
18 У вақитта, Йүсүптин хәвири болмиған йеңи бир падиша Мисирда тәхткә чиқти.
■
19 Бу падиша қовмимизға һейлә-микирләр билән муамилә қилип, ата-
бовилиримизни езип хорлиди, һәтта уларни өз бовақлирини һаят
қалдурмаслиғи үчүн ташливетишкә мәҗбур қилди.
20 Муса мана шу чағларда туғулған еди. У Худаниң алдида алаһидә йеқимлиқ
бала болуп, атисиниң өйидә үч ай беқилди. □ ■
21 Кейин у сиртқа қоюп қоюлғанда, Пирәвнниң қизи уни *судин* елип, өз оғли қилип
чоң қилди. □
22 Муса Мисирлиқларниң барлиқ билим-һекмити билән тәрбийилинип, сөздә вә
әмәлдә интайин қабилийәтлик адәм болуп чиқти.
23 Лекин униң туғулғиниға қириқ жил тошқанда, өз қериндашлири болған
Исраилларниң һалиға йетиш нийитигә кәлди. □ ■
24 У улардин бириниң увал қилинип бозәк қилиниватқанлиғини көрүп, уни
қоғдап, харланған киши үчүн интиқам елип харлиғучи Мисирлиқни өлтүрди.
25 Чүнки у өз қериндашлирини: — Худа мениң қолум арқилиқ бизгә қутқузуш
йолини ачқан дәп чүшинидиғу, дәп ойлиған еди. Лекин улар буни чүшәнмиди.
26 Әтиси, Муса уларниң арисидики бир уруш-җедәлни көрүп, арисиға кирип
яраштурмақчи болуп: Силәр қериндаш туруп, немишкә бир-бириңларға
йолсизлиқ қиливатисиләр? — деди.
27 Бирақ қериндишини йолсиз бозәк қилған киши уни чәткә иштириветип: — Ким
сени бизгә баш һәм сорақчи болсун дәпту?! ■
28 Мениму түнүгүнки Мисирлиқни өлтүргәндәк өлтүрмәкчимусән? — деди. ■
29 Муса бу сөзни аңлап қорқуп, Мисирдин қечип Мидиян зиминиға берип, у йәрдә
мусапир болуп туруп қалди. У шу йәрдә икки оғул пәрзәнт көрди.□
30 Қириқ жил тошқандин кейин, Синай теғиниң йенидики чөлдә, көйүватқан бир
чатқаллиқниң от ялқунида бир пәриштә униңға көрүнди. ■

■ **7:15** Яр. 46:5; 49:33. □ **7:16 «уларниң җәсәтлири кейин ... Шәкәмдики бир йәрликкә қоюлди»** — «Яр.» 49:29-32ни көрүң. Истипан мошу йәрдә бу ишларниң тәпсилатлирини бәк қисқартиветиду. ■ **7:16** Яр. 23:16; 50:13; Мис. 13:19; Йә. 24:32. □ **7:17 «Худа Ибраһимға әсли қилған вәдиниң вақти йеқинлашқанда...»** — «Худа қилған вәдә» болса Худаниң «Сениң нәсиллириң у йәрдин чиқип, бу йәрдә Мениң ибадәт-хизмитимдә болиду» дегән вәдиси (7-айәтни көрүң). ■ **7:17** Мис. 1:7; Зәб. 104:24. ■ **7:18** Мис. 1:8 □ **7:20 «Муса...Худаниң алдида алаһидә йеқимлиқ бала...»** — Мусаниң роһий җәһәттики бәзибир алаһидилигини көрситиду («Мис» 2:2). ■ **7:20** Мис. 2:2; 6:19; Чөл. 26:59; 1Тар. 23:13; Ибр. 11:23. □ **7:21 «Кейин у сиртқа қоюп қоюлғанда...»** — мошу йәрдики «сиртқа қоюп қоюш» дегән ибарә 19-айәттә: (һаят қалдурмаслиғи үчүн) **«ташливетиш»** дәп тәрҗимә қилиниду. Амма Мусаниң ата-анисниң боваққа (Мусаға) болған барлиқ муамилиси, җүмлидин «сиртқа қоюш»и иман-ишәш билән болди. «Ибр.» 11:23ни , «Мис.» 2-бапни көрүң. **«Пирәвнниң қизи уни судин елип...»** — «Мис.» 2-бапни көрүң. □ **7:23 «өз қериндашлири болған Исраилларниң һалиға йетиш...»** — грек тилида «өз қериндашлири болған Исраилларни йоқлаш...». ■ **7:23** Мис. 2:11-15. ■ **7:27** Мат. 21:23; Рос. 7:35; 4:7. ■ **7:28** Мис. 2:14. □ **7:29 «Муса бу сөзни аңлап қорқуп, Мисирдин қечип Мидиян зиминиға берип,..»** — униң қорқидиғанлиғиниң сәвәви Мисирлиқниң өлтүрүлгәнлигиниң ашкариланғанлиғи болуши керәк. Лекин ахирда униң Мисирни ташлап кетиши қорқунучтин әмәс, бәлки имандин еди (йәнә «Мис.» 2-бапни, «Ибр.» 11:27ни көрүң). ■ **7:30** Мис. 3:2

31 Бу ғайипанә көрүнүшни көргән Муса униңға интайин һәйран болуп қалди;
буниң қандақ иш екәнлигини биләй дәп йеқинрақ барғанда Пәрвәрдигарниң
авази аңлинип:
32 «Мән сениң ата-бовилириңниң Худаси, йәни Ибраһим, Исһақ вә Яқупниң
Худасидурмән» деди. Муса қорқунучта титрәп, қарашқиму җүръәт қилалмиди.
■
33 Пәрвәрдигар униңға йәнә: — Айиғиңни селивәт; чүнки сән туруватқан йәр
муқәддәстур. ■
34 Мән дәрһәқиқәт Мисирда туруватқан хәлқимниң харлиниватқанлиғини
көрдүм, уларниң налә-пәрядлирини аңлидим. Шуңа мән уларни елип чиққили
чүштүм. Әнди барғин, мән сени Мисирға әвәтәй!» деди.■
35 Мана һелиқи кишиләр: «Ким сени бизгә баш һәм сорақчи болсун дәпту!?» дәп
рәт қилған дәл мошу Мусани, Худа униңға чатқаллиқта көрүнгән пәриштиниң
қоли билән Исраилларға һәм баш һәм қутқузғучи болушқа әвәтти.
36 Әнә шу Муса хәлиққә йетәкчилик қилип, уларни *Мисирдин* чиқарди һәмдә
Мисир зиминида, Қизил деңизниң бойида вә қириқ жилни өткүзгән чөлдә
карамәтләрни вә мөҗизилик аламәтләрни көрсәтти. □ ■
37 Әнә шу Муса өзи Исраилларға: «Худа қериндашлириңлар арисидин маңа
охшаш бир пәйғәмбәрни тикләйду» дегән еди. □ ■
38 Чөл-баявандики җамаәткә һәмраһ болған, Синай теғида өзигә сөз қилған
пәриштә билән биллә болған, ата-бовилиримиз билән биллә болған һәмраһ дәл
әнә шу еди; һаятлиқ бәхш йәткүзидиған вәһийләрни бизгә йәткүзүш үчүн қобул
қилғучи болған дәл әнә шу еди; ■
39 шундақ болсиму, ата-бовилиримиз униңға итаәт қилишни халимай, уни чәткә
қеқип, көңлидә Мисирға қайтишни арзу қилди;
40 шуңа улар Һарунға: — «Бизгә йол башлайдиған илаһларни ясап бәргин!
Чүнки бизни Мисир зиминидин елип чиққан һелиқи Мусаниң немә болуп
кәткәнлигини биләлмидуқ» деди. □ ■
41 Шуниң билән шу күнләрдә улар мозай шәклидә бир бут ясап, бу мәбудқа атап
қурбанлиқ сунди. Шундақ қилип улар өз қоллири билән ясиған бир нәрсини
хошал-хурамлиқ билән тәбрикләшкә киришти.
42 Лекин Худа улардин йүзини өрүп, уларни асмандики юлтуз қошунлириға
чоқунушқа қоюп бәрди. Шуниң билән пәйғәмбәрләрниң муқәддәс язмисида
пүтүлгәдәк, *Худа уларни мундақ әйиплиди*: —
«Силәр чөл-баянда болған қириқ жил жәрянида қилған қурбанлиқ-
һәдийәләрни һәқиқәтән Маңа елип кәлгәнмусиләр, и Исраил җәмәти? ■
43 Бәрһәқ, силәр чоқунуш үчүн ясиған мәбудлар, йәни «Молоқ»ниң чедири һәм
бутуң болған «Рәмфан»ниң юлтуз бәлгүсини көтирип маңдиңлар; әнди Мән
силәрни әсир қилип Бабилдин жирақққа сүргүн қилдуримән».□ ■

■ **7:32** Мис. 3:6; Мат. 22:32; Ибр. 11:16. ■ **7:33** Мис. 3:5, 7, 8, 10; Йә. 5:15. ■ **7:34** Мис. 3:2-10. □ **7:36 «...шу Муса хәлиққә йетәкчилик қилип, уларни Мисирдин чиқарди һәмдә Мисир зиминида, Қизил деңизниң бойида вә қириқ жилни өткүзгән чөлдә карамәтләрни вә мөҗизилик аламәтләрни көрсәтти»** — бу ишлар «Мисирдин чиқиш» һәм «Чөл-баявандики сәпәр»дики улуқ темадур. ■ **7:36** Мис. 7; 8; 9; 10; 11; 13; 14; 16:1; Қан. 1:3. □ **7:37 «Худа қериндашлириңлар арисидин маңа охшаш бир пәйғәмбәрни тикләйду»** — «Қан.» 18:15. ■ **7:37** Қан. 18:15,18; Юһ. 1:46; Рос. 3:22; Мат. 17:5. ■ **7:38** Мис. 19:3; Гал. 3:19. □ **7:40 «шуңа улар Һарунға...»** — Һарун Мусаниң акиси. **«шуңа *халайиқ*** Һарунға: — «Бизгә йол башлайдиған илаһларни ясап бәргин! Чүнки бизни Мисир зиминидин елип чиққан һелиқи Мусаниң немә болуп кәткәнлигини биләлмидуқ» деди» — бу вақиә Муса пәйғәмбәр Синай теғидин техи чүшмигән вақитта болған еди («Мис.» 32-бап). ■ **7:40** Мис. 32:1,23. ■ **7:42** Ам. 5:25. □ **7:43 «... Бәрһәқ, силәр чоқунуш үчүн ясиған мәбудлар, йәни «Молоқ»ниң чедири һәм бутуң болған «Рәмфан»ниң юлтуз бәлгүсини көтирип маңдиңлар; әнди Мән силәрни әсир қилип Бабилдин жирақққа сүргүн қилдуримән»** — «Ам.» 5:25-27. ■ **7:43** Ам. 5:26,27.

44 Ата-бовилиримиз чөлдин кәзгән вақтида, «һөкүм-гувалиқ» чедири уларниң
оттурисида тикләнгән еди; у дәл Мусаға сөз-калам Йәткүзгүчиниң буйруғинидәк,
көрситилгән өрнәк бойичә ясалған еди. □ ■
45 Шу ибадәт чедирини ата-бовилиримиз илгиридикиләрдинму егидарчилиғиға
тапшуруп, Йәшуаниң йетәкчилигидә, Худа уларниң алдидила қоғлиған әлләрниң
зиминлирини бесивалғинида, уни бу йәргә елип кәлгән; чедир шундақла *падиша*
Давутниң заманиғичә турған. □ ■
46 Давут Худаниң шапаитигә еришип, Яқупниң Худаси үчүн бир муқим макан
селишқа иҗазәт сориған. □ ■
47 Бирақ кейин, *Худа* үчүн ибадәтхана салған *Давут әмәс*, әмәлийәттә Сулайман
болди. □ ■
48 Һалбуки, Һәммидин Алий Болғучи инсанниң қоллири билән ясиған
маканларда турмайду; худди пәйғәмбәр мундақ дегинидәк: —■
49 «Асманлар Мениң тәхтим,
Зимин болса аяқлиримға тәхтипәрдур,
Әнди Маңа қандақ өй-имарәт ясимақчисиләр?
Маңа қандақ йәр арамгаһ болалайду?■
50 Буларниң һәммисини Мениң қолум яратқан әмәсмиди?»□ ■
51 — Әй, бойни қаттиқ, жүриги вә қулиқи хәтнисиз болғанлар! Силәр Муқәддәс
Роһ билән дайим қаршилишисиләр; силәр ата-бовилириңлар немә қилған болса,
шуни охшаш қиливатисиләр! ■
52 Пәйғәмбәрләрдин зади қайсисиға ата-бовилириңлар зиянкәшлик қилип
бақмиған? Шундақ қилип улар «Һәққаний Болғучи»ниң келидиғанлиғини
алдин җакалиғучиларни өлтүрүшкән. Әнди у өзи һазир кәлгәндә, силәр униңға
сатқунлуқ қилғучи вә қатил болуп чиқтиңлар, □
53 И силәр Тәврат қанунини пәриштиләрниң әмри-тапилиғанлири билән
тапшурувелип туруп, униңға әмәл қилмиғучилар!»■

Истипанниң чалма-кесәк қилиниши

54 *Истипанниң* бу сөзлирини аңлиған *алий кеңәшмидикиләр* жүригигә *хәнҗәр*
санҗилғандәк болуп, униңға чишлирини ғучурлатти.
55 Лекин у болса Муқәддәс Роһқа толған, көзлирини көккә тикип, Худаниң
җуласини, шундақла униң оң йенида Әйсаниң турғанлиғини көрүп,
56 — Қараңлар! Асманлар ечилип, Инсаноғлиниң Худаниң оң йенида
турғанлиғини көрүватимән! — деди.

□ **7:44 ««һөкүм-гувалиқ» чедири»** — йәни «ибадәт чедири»; «Мис.» 16:34 вә изаһатини көрүң. **«у дәл Мусаға сөз-калам Йәткүзгүчиниң буйруғинидәк, көрситилгән өрнәк бойичә ясалған еди»** — «сөз-калам Йәткүзгүчи» — Худаниң Өзи, әлвәттә. ■ **7:44** Мис. 25:40; Ибр. 8:5. □ **7:45 «кейин Йәшуаниң йетәкчилигидә...»** —Йәни Йәшуа пәйғәмбәрниң йетәкчилигидә. ■ **7:45** Йә. 3:14. □ **7:46 «Яқупниң Худаси үчүн бир муқим макан селишқа иҗазәт сориған»** — грек тилида «Яқупниң Худаси үчүн бир муқим макан тепишқа иҗазәт сориған» («2Сам.» 7-бапни көрүң). ■ **7:46** 1Сам. 16:1; 2Сам. 7:2; 1Тар. 17:1; Зәб. 88:20-22; 131:5; Рос. 13:22. □ **7:47 «Бирақ кейин, Худа үчүн ибадәтхана салған Давут әмәс, әмәлийәттә Сулайман болди»** — «1Пад.» 5-6-бапни көрүң. ■ **7:47** 1Пад. 6:1; 1Тар. 17:12. ■ **7:48** 1Пад. 8:27; Рос. 17:24. ■ **7:49** 2Тар. 6:33; Йәш. 66:1, 2; Мат. 5:34; 23:22. □ **7:50 «Асманлар мениң тәхтим, зимин болса аяқлиримға тәхтипәрдур, әнди Маңа қандақ өй-имарәт ясимақчисиләр? Маңа қандақ йәр арамгаһ болалайду? Буларниң һәммисини Мениң қолум яратқан әмәсмиди?»** — «Йәш.» 66:1-2. ■ **7:50** Йәш. 66:1-2; Яр. 1:4. ■ **7:51** Нәһ. 9:16,17; Йәр. 6:1. □ **7:52 «шундақ қилип улар «һәққаний Болғучи»ниң келидиғанлиғини алдин җакалиғучиларни өлтүрүшкән. Әнди у өзи һазир кәлгәндә, силәр униңға сатқунлуқ қилғучи вә қатил болуп чиқтиңлар,...»** — «Һәққаний Болғучи» Әйсани көрситиду. ■ **7:53** Мис. 19:3; 24:3; Юһ. 7:19; Гал. 3:19; Ибр. 2:2.

57 Улар буниңға қулақлирини қоллири билән етивелип, авазини қаттиқ көтирип
вақиришип бирликтә униңға йопурулуп келивиди,
58 уни шәһәрниң сиртиға иштирип чиқирип, чалма-кесәк қилишқа башлиди. *Уни
әрз қилған* гувачилар *уни чалма-кесәк қилиштин авал* чапанлирини Саул исимлиқ
бир яшниң пути алдида қоюп қоюшти. □ ■
59 Улар Истипанни чалма-кесәк қилғинида у:
— И Рәб Әйса, мениң роһумни қобул қилғайсән! — дәп нида қилди.■
60 Андин у тизлинип туруп қаттиқ аваз билән:
— И Рәб, бу гунаниң һесавини улардин алмиғайсән, — деди. У бу сөзни қилип
болупла жан үзүп ухлап кәтти.■

8

Саулниң етиқатчиларға зиянкәшлик қилиши

1 Истипанниң өлтүрүлүшини Саулму қоллайтти. Шу күндин башлап,
Йерусалимдики жамаәткә қаритилған дәһшәтлик зиянкәшлик қозғалди.
Расуллардин башқа барлиқ жамаәттикиләр Йәһудийә вә Самарийәниң һәр
қайси жутлириға тарқилип кетишти.■
2 Бәзи ихласмән кишиләр Истипанни дәпнә қилип, униңға қаттиқ жиға-
зерәларни көтиришти.■
3 Лекин Саул жамаәткә вәйранчилиқ селип, өйму-өй ахтуруп, әр-аялға қаримай
уларни сөрәп чиқип зинданға ташлиди.■

Хуш хәвәрниң Самарийә өлкисигә йетип бериши

4 Әнди тарқилип кәткәнләр тарқалған жутларда кезип сөз-каламниң хуш
хәвирини жакалиди.■
5 Уларниң ичидин Филип болса Самарийәниң мәлум бир шәһиригә берип, йәрлик
кишиләргә Мәсиһни жакалиди.
6 Топ-топ кишиләр уни аңлап һәмдә у көрсәткән мөжизилик аламәтләрни көрүп,
бир жан бир дили билән униң сөзлиригә қулақ салди.
7 Чүнки напак роһлар болса, чаплишивалған кишиләрдин қаттиқ вақириғиничә
чиқип кәтти. Нурғун паләч, токурларму сақайтилди;■
8 зор шат-хурамлиқ шу шәһәрни қаплиди.
9 У шәһәрдә әсли жадугәр-сеһиргәрлик билән шуғуллиниватқан Симон исимлиқ
бир адәм бар еди; у шу йол билән пүткүл Самарийәдикиләрни һаң-таң қалдуруп,
өзини қалтис зат көрсәтмәкчи болуп кәлгән еди. ■
10 Пеқирдин тартип амбалғичә уларниң һәммиси униңға ихлас қилип карайтти
вә «Худаниң улуқ күч-қудрити мана шу!» дейишәтти.
11 Халайиқ униңға шундақ ихлас қилиши униң узундин бери жадугәр-
сеһиргәрлиги билән уларни һаң-таң қалдуруп кәлгәнлиги түпәйлидин еди.

□ **7:58 «Уни әрз қилған гувачилар уни чалма-кесәк қилиштин авал чапанлирини Саул исимлиқ бир яшниң пути алдида қоюп қоюшти»** — Тәврат қануни бойичә бириси өлүмгә мәһкүм болса униңға әрз қилған гувачилар биринчи болуп таш етиши керәк еди («Қан.» 17:7). ■ **7:58** 1Пад. 21:13; Луқа 4:29. ■ **7:59** Зәб. 30:6; Луқа 23:46. ■ **7:60** Мат. 5:44; Луқа 23:34; 1Кор. 4:12. ■ **8:1** Рос. 11:19; 22:20. ■ **8:2** Яр. 23:2; 50:10; 2Сам. 3:31 ■ **8:3** Рос. 9:1; 22:4; 26:9; 1Кор. 15:9; Гал. 1:13; 1Тим. 1:13. ■ **8:4** Мат. 10:23; Рос. 11:19. ■ **8:7** Мар. 16:17; Рос. 5:16; 16:18; 19:11. ■ **8:9** Рос. 13:6.

12 Лекин әнди Филип Худаниң падишалиғи вә Әйса Мәсиһниң нами тоғрисидики хуш хәвәрни җакалиқинида улар униң сөзлиригә ишәнди вә әрләр болсун, аяллар болсун чөмүлдүрүшни қобул қилди.
13 Симон өзиму ишәнди. У чөмүлдүрүлгән болуп, һемишә Филипниң йенида җүрди һәмдә *Филип* көрситиватқан мөҗизилик аламәтләр вә қудрәтлик ишларға қарап, интайин һәйран болди.
14 Йерусалимдики расуллар Самарийәликләрниң Худаниң сөзини қобул қилғанлиғини аңлап, Петрус билән Юһаннани уларға әвәтти;
15 иккилән у йәргә чүшүши биләнла, уларни Муқәддәс Роһниң ата қилинғучиси болсун дәп дуа қилди.
16 Чүнки Муқәддәс Роһ техи уларниң һеч қайсисиға чүшмигән еди; улар пәқәт Рәб Әйсаниң нами билән чөмүлдүрүлгән еди.
17 Петрус билән Юһанна уларниң үстигә қолини тәккүзүши билән, Муқәддәс Роһ уларға ата қилинди. □ ■
18 Лекин Симон Муқәддәс Роһниң расулларниң қолини тәккүзүп қоюши билән ата қилинғанлиғини көрүп, уларға пул тәңләп:
19 — Бу күч-қудрәттин маңиму бериңларки, мәнму һәр кимниң үстигә қоллиримни тәккүзсәм, униңға Муқәддәс Роһ ата қилинсун, — деди.
20 Лекин Петрус униңға мундақ җавап бәрди:
— Худаниң бу илтипатини пулға сетивалғили болиду, дәп ойлиғиниң үчүн, пулуң сән билән тәң һалакәткә барсун! ■
21 Сениң бу иштә һеч һәссәң яки несивәң йоқтур! Чүнки сениң нийитиң Худа алдида дурус әмәс!
22 Шуңа, бу рәзиллигиңдин товва қилип, Рәбтин, мүмкин болса көңлүмдики бу нийитим кәчүрүм қилинғай, дәп өтүн!
23 Чүнки сениң аччиқ һәсәткә толуп, һәққанийсизлиқниң асаритида екәнлигиң маңа мәлум.
24 Симон уларға:
— Мән үчүн Рәбдин өтүнүңларки, силәр ейтқан ишлардин һеч бири бешимға кәлмигәй! — деди.□
25 Петрус билән Юһанна йәнә шу йәрдә агаһ-гуваліқ берип Рәбниң сөз-каламини йәткүзгәндин кейин, Самарийәниң нурғун йеза-кәнтлиригә берип хуш хәвәр йәткүзгәч, Йерусалимға қайтип кәтти.

Филип вә Ефиопийилик әмәлдар

26 Шу вақитта, Худаниң бир пәриштиси Филипқа:
— Орнуңдин туруп җәнупқа қарап Йерусалимдин Газа шәһиригә маңидиған йол билән маң! — деди (шу йол чөлдики йолдур).
27-28 Шуңа Филип орнидин туруп йолға чиқти. Вә мана, йолда Ефиопийә аял падишаси Кандасниң бир әмәлдари, пүткүл ғәзнигә мәсъул Ефиопийәлик

□ **8:17 «Петрус билән Юһанна уларниң үстигә қолини тәккүзүши билән, Муқәддәс Роһ уларға ата қилинди»** — бу чоң иш еди. Әслидә Йәһудийлар вә Самарийәликләр бир-биригә бәк өч еди, һеч қандақ барди-кәлди қилмайтти. Самарийәликләр Муқәддәс Роһни қобул қилиши үчүн Филип («йерим грек»)ниң қолини әмәс, бәлки сап икки Йәһудийниң қолини уларға тәккүзүшини кәмтәрлик билән қобул қилиши керәк еди. Сап икки Йәһудийму һазир өзини төвән тутуп, қоллирини «напак Самарийәликләр»ниң бешиға қоюши керәк. «Юһанна» 4-бап, «Матта»ниң «қошумчә сөз»идики 16:19 тоғрилиқ изаһатимизни вә «Гал.» 3:28ни көрүң. ■ **8:17** Рос. 6:6; 13:3; 19:6; 1Тим. 4:14; 5:22; 2Тим. 1:6. ■ **8:20** Мат. 10:8.
□ **8:24 «Симон уларға: — Мән үчүн Рәбдин өтүнүңларки, силәр ейтқан ишлардин һеч бири бешимға кәлмигәй! — деди»** — бәзи қедимки тарихий хатириләр бойичә, Симон кейин хуш хәвәргә әшәддий дүшмән болуп чиққан.

ағват вәзир туратти. У Йерусалимға Худаға ибадәт қилғили барған еди; һазир қайтиш йолида өзиниң жәң һарвусида олтирип, Йәшая пәйғәмбәрниң язмисини оқувататти.
29 Роһ Филипқа:
— Бу һарвуниң йениға берип униңға йеқинлашқин, — деди.□
30 Филип жүгүрүп берип, *вәзирниң* Йәшая пәйғәмбәрниң язмисидин оқуватқанлирини аңлап, униңдин:
— Оқуватқиниңизни чүшиниватамсиз? — дәп сориди.
31 Вәзир униңға:
— Бири маңа чүшәндүрүп бәрмисә, мән қандақму чүшинәләймән?! — дәп, Филипни һарвусиға чиқип йенида олтиришқа өтүнди.
32 У оқуватқан язма қисми болса:

«У гоя боғузлашқа йетиләп мәңилған қойдәк боғузлашқа елип мәңилди,
Қирқиғучи алдида үн-тинсиз ятқан қозидәк, у задила eғиз ачмиди.
33 У хорлиниду, у һәқ сорақтин мәһрум болди,
Әнди униң әвладини кимму баян қилалисун?!
Чүнки һаяти йәр йүзидин елип кетилди».□ ■

34 Ағват Филиптин:
— Дәп бәрсиңиз, пәйғәмбәрниң бу сөзи кимгә қаритип ейтилған? Өзигиму яки башқа бирисигиму? — дәп сориди.
35 Филип ағзини ечип шу язминиң шу қисмидин башлап, униңға Әйса тоғрисидики хуш хәвәрни жақалап бәрди. □ ■
36-37 Улар йолда кетиветип, су бар бир йәргә кәлгәндә, ағват:
— Мана бу йәрдә су бар екән. *Мошу йәрдила* чөмүлдүрүлүшүмгә қандақ тосалғу бар? — деди.■
38 У һарвуни тохтитишни буйруди. Филип вә ағват иккиси биллә суға чүшүп, уни чөмүлдүрди.
39 Улар судин чиққанда, Рәбниң Роһи Филипни көтирип елип кәтти. Ағват уни қайта көрмиди, амма у шатлинип йолини давамлаштурди.
40 Филип болса Ашдод шәһиридә пәйда болди; у шу жутни кезип, шу йәрдин Қәйсәрийә шәһиригә кәлгичә болған һәммә шәһәрләрдә хуш хәвәр жақалиди.□

9

Саулниң Әйсаға етиқат қилиши
1 Амма *шу чағлар* Саул һәр нәпәсидә Рәбниң мухлислириға техичә изчил қирғинчилиқ тәһдитлири селиватқан пәйт еди. У Баш каһинниң алдиға берип,□ ■

□ **8:29 «Роһ Филипқа: ... — деди»** — «Роһ» — Муқәддәс Роһ, әлвәттә. **«Бу һарвуниң йениға берип униңға йеқинлашқин»** — грек тилида «Берип өзүңни бу һарвуға қошқин». □ **8:33 «.... У хорлиниду, у һәқ сорақтин мәһрум болди, әнди униң әвладини кимму баян қилалисун?! Чүнки һаяти йәр йүзидин елип кетилди»** — «Йәш.» 53:7-8. ■ **8:33** Йәш. 53:7, 8. □ **8:35 «униңға Әйса тоғрисидики хуш хәвәрни жақалап бәрди»** — грек тилида: «У униңға Әйсани хуш хәвәр дәп жақалап бәрди». ■ **8:35** Луқа 24:45. ■ **8:36-37** Рос. 10:47. □ **8:40 «Филип болса Ашдод шәһиридә пәйда болди»** — «Ашдод шәһири» грек тилида «Азотус шәһири». □ **9:1 «Саул һәр нәпәсидә Рәбниң мухлислириға техичә изчил қирғинчилиқ тәһдитлири селиватқан пәйт еди»** — грек тилида «Саулниң һәр нәпәслири Рәбниң мухлислириға техичә изчил қирғинчилиқ тәһдитлири болуп,...». ■ **9:1** Рос. 8:3; 22:4; 26:9; 1Кор. 15:9; Гал. 1:13; 1Тим. 1:13.

2 Дәмәшқ шәһиридики синагогларға тәвсийә хети йезип беришни сориди. Шундақ болғанда, у Дәмәшқтә *Мәсиһ* йолидикиләрдин бирәрсини, мәйли әр болсун, аял болсун тепивалсила, бағлап тутқун қилип, Йерусалимға елип келишкә рухсәт болатти.□
3 Саул йолға чиқип, Дәмәшқ шәһиригә йеқинлашқанда, туюқсиз асмандин күчлүк бир нур чүшүп, униң әтрапини йорутувәтти.■
4 У йәргә жиқилди вә өзигә:
— Саул, Саул! Маңа немишкә зиянкәшлик қилисән? — дегән бир авазни аңлиди.□
5 — И Рәб, сән кимсән? — дәп сориди у.
Аваз: — Мән сән зиянкәшлик қиливатқан Әйсадурмән.■
6 Орнуңдин тур, шәһәргә кир, немә қилишиң керәклиги саңа ейтип берилиду» — деди.■
7 Униң билән биллә маңған адәмләр авазни аңлисиму, һеч кимни көрәлмигәчкә, шу йәрдә үн чиқиралмай турупла қалди.■
8 Саул йәрдин туруп, көзлирини ечип қариди, лекин һеч нәрсини көрәлмиди. Һәмраһлири уни қолидин йетиләп Дәмәшққә елип кирди.
9 У үч күнгичә көзи көрмәс болуп нә йемиди нә ичмиди.
10 Дәмәшқтә Ананияс исимлиқ мәлум бир мухлис бар еди. Рәб униңға бир ғайипанә көрүнүштә көрүнүп уни:
— Ананияс! — дәп чақирди.
— Мана мән, и Рәб, — дәп җавап бәрди у.
11 Рәб униңға:
— Сән дәрһал «Түз» дәп аталған кочиға берип, Йәһуданиң өйидин Тарсуслуқ Саул исимлиқ бирини сорап тап; чүнки мана, у дуа-тилавәт қиливатиду. ■
12 У дуа қиливатқинида, ғайипанә көрүнүштә Ананияс исимлиқ бир кишиниң келип, көзини көридиған қилиш үчүн үстигә қолини тәккүзгәнлигини көрди, — деди.
13 Ананияс:
— И Рәб, мән бу адәмниң хәвирини нурғун кишиләрдин аңлидим, у Йерусалимдики муқәддәс бәндилириңгә шунчә көп зиян-зәхмәт йәткүзгән! □ ■
14 Һазир у мошу йәрдә наминңа нида қилғанларниң һәммисини тутуп бағлаш үчүн баш каһинлардин һоқуқ апту — деди.
15 Лекин Рәб униңға:

□ **9:2 «Мәсиһ йолидикиләр»** — мошу йәрдә грек тилида пәқәт ««йол»дикиләр» дейилиду (чүнки етиқатниң пәқәт бирла йоли бардур). **«Дәмәшқ шәһиридики синагогларға тәвсийә хети йезип беришни сориди. Шундақ болғанда, у Дәмәшқтә Мәсиһ йолидикиләрдин бирәрсини... тепивалсила, бағлап тутқун қилип, Йерусалимға елип келишкә рухсәт болатти»** — Саул тутмақчи болғанлар Мәсиһгә етиқат қилған Йәһудийларла еди (униң Йәһудий әмәсләрниң Мәсиһкә етиқат қилишидин һеч хәвири болмиса керәк). Дәмәшқтики синагоглар Дәмәшқ шәһирини башқурмиған, әлвәттә. Лекин шәһәрдә Йәһудийларниң тәсири хелә күчлүк болғачқа (23-айәтни көрүң) Саул Йәһудий ишәнгүчиләрни тутмақчи болса, уларниң ярдимини яки рухситини соримиса болмайтти. ■ **9:3** Рос. 22:6; 26:31; 1Кор. 15:8; 2Кор. 12:2. □ **9:4 «Саул, Саул!»** — адәмниң исмини икки қетим чақириш болса рәбниң униңға болған чоңқур меһир-муһәббитини вә өзигә толиму әзиз екәнлигини көрситиду. ■ **9:5** Рос. 5:39. ■ **9:6** Луқа 3:10; Рос. 2:37; 16:30. ■ **9:7** Дан. 10:7. ■ **9:11** Рос. 21:39; 22:3. □ **9:13 «у Йерусалимдики муқәддәс бәндилириңгә шунчә көп зиян-зәхмәт йәткүзгән!»** — Инҗилда «муқәддәс бәндиләр» дегән ибарә көп йәрләрдә ишлитилгән. У грекчидә «муқәддәсләр» дәп ипадилиниду. «Тәбирләр»дә ейтқинимиздәк, «муқәддәс» дегән сөз «Худаға аталған», «Худаға хас», «Худаға мәхсус айрилған» дегән мәнини билдүриду. ■ **9:13** Рос. 9:1; 1Кор. 15:9; Гал. 1:13; 1Тим. 1:13.

— Баривәр! Чүнки у намимни әлләрниң вә уларниң падишалириниң һәм
Исраилларниң алдида аян қилиш үчүн өзүмгә алаһидә таллиған бир әсваптур.
□ ■
16 Чүнки мән униңға намим үчүн қанчилик азап-оқубәтләрни тартишиниң
муқәррәр екәнлигини аян қилимән, — деди.■
17 Буниң билән Ананияс берип, шу өйгә кирди; у қоллирини Саулниң үстигә
тәккүзүп униңға:
— Қериндаш Саул, Рәб, йәни бу йәргә келиватқан йолуңда саңа көрүнгән Әйса,
көзлириңни көрәләйдиған болсун дәп вә сениң Муқәддәс Роһқа толдурулушуң
үчүн мени шәхсән өзи әвәтти, — девиди, ■
18 Саулниң көзлиридин худди белиқ қасириғидәк болған бир нәрсиләр чүшүп,
көзлири ечилип көрәләйдиған болди. У орнидин туруп, чөмүлдүрүшни қобул
қилди.
19 У ғизаланғандин кейин, қувәтлинип мағдурға кирди.

Саулниң Дәмәшқтә хуш хәвәр җакалиши

20 *Саул* Дәмәшқтики мухлисларниң йенида бир нәччә күн турди вә вақитни
өткүзмәй синагогларға кирип, «У киши Худаниң Оғлидур» дәп Әйсани
җакалашқа башлиди.
21 Уни аңлиғанлар сөзлиридин интайин һәйран болушуп:
— Бу адәм Йерусалимда бу намға нида қилғучиларни қаттиқ вәйран қилған
һелиқи адәм әмәсму? Бу йәргиму мошундақларни бағлап баш каһинларға тутуп
бериш мәхситидә кәлгәнмиду? — дейишти.
22 Лекин Саулниң қайил қилиш күчи барғансери ешип, Әйсаниң Мәсиһ
екәнлигини испатлап Дәмәшқтики Йәһудийларни паракәндичиликкә
чөмдүрди.□
23 Көп күнләрдин кейин, Йәһудийлар Саулни йоқатмаққа қәст қилмақчи болди.
24 Лекин Саул уларниң сүйқәстидин хәвәр тапти; уни тутуп өлтүрүш үчүн улар
кечә-күндүз шәһәрниң қовуқлирида пайлап жүрди. ■
25 Лекин мухлислар бир күни кечидә уни чоң севәткә олтарғузуп, сепил
камаридин чүшүрди.□ ■

Саул Йерусалимда

26 Саул Йерусалимға йетип берип, у йәрдики мухлисларға қошулмақчи болди,
лекин уларниң һәммиси униң мухлис екәнлигигә ишәнмәй, униңдин қорқти. ■
27 Бирақ Барнабас уни елип берип, расуллар билән көрүштүрди. У уларға
Саулниң Дәмәшқниң йолида Рәбни қандақ көргәнлигини, Рәбниңму униңға
гәп қилғанлиғини чүшәндүрди вә униң Дәмәшқтә Әйсаниң намида қандақ
җүръәтлик билән сөз-калам йәткүзгәнлигини уқтурди. ■

□ **9:15 «... у намимни әлләрниң вә уларниң падишалириниң һәм Исраилларниң алдида аян қилиш үчүн...»** — грек тилида «... у намимни әлләрниң вә уларниң падишалириниң һәм Исраилларниң алдида көтириш үчүн...». «Әлләр» — ят әлләр, Йәһудий әмәсләр. ■ **9:15** Рос. 13:2; 22:21; Рим. 1:1; Гал. 1:15; 2:8; Әф. 3:8; 1Тим. 2:7; 2Тим. 1:1. ■ **9:16** Рос. 21:11; 2Кор. 11:23. ■ **9:17** Рос. 22:12.
□ **9:22 «Саулниң қайил қилиш күчи барғансери ешип,..»** — яки, «Саул барғансери күчләндүрүлүп,...». **«Дәмәшқтики Йәһудийларни паракәндичиликкә чөмдүрди»** — яки «Дәмәшқтики Йәһудийларни буни рәт қилишқа амалсиз қалдурди». ■ **9:24** 2Кор. 11:32. □ **9:25 «уни ... сепил камаридин чүшүрди»** — яки, «уни... күнгүридин чүшүрди». «2Кор.» 11:33ниму көрүң. ■ **9:25** Йә. 2:15; 1Сам. 19:12. ■ **9:26** Рос. 22:17. ■ **9:27** Рос. 11:25.

28 Буниң билән, Саул Йерусалимда расуллар билән биллә очуқ-ашкарә жүрүп, жүрәклик һалда Рәбниң намида сөз-калам йәткүзәтти. □
29 У йәнә грекчә сөзлишидиған Йәһудийлар биләнму сөзлишип муназирилишәтти; нәтиҗиси, улар униңға қәст қилмақчи болди.
30 Қериндашлар бу иштин хәвәр тепип, уни Қәйсәрийә шәһиригә елип берип, андин у йәрдин Тарсус дегән шәһәргә йолға салди.
31 У чағда, пүткүл Йәһудийә, Галилийә вә Самарийәдики җамаәтләр *бир мәзгил* течлиққа еришип, *етиқатта* қурулди; Рәбниң қорқунучида меңип, Муқәддәс Роһниң риғбәт-тәсәллиси билән уларниң санлириму барғансери көпәймәктә еди.□

Петрус Лидда вә Йоппа шәһәрлиридә ятқан мөҗизиләр

32 Шу вақитларда шундақ болдики, Петрус һәр қайси җайларни арилап жүргәндә, Лидда шәһиридики муқәддәс бәндиләрниму йоқлашқа чүшти.
33 У йәрдә у Әнеяс исимлиқ бир адәмни учратти. Бу адәм паләч болуп, орун тутуп ятқили сәккиз жил болған екән. □
34 Петрус униңға:
— Әнеяс, Әйса, йәни Мәсиһ болғучи сени сақайтиду. Орнуңдин туруп, палисиңни жиғиштур! — деди.
У дәрһал орнидин турди.
35 *Әнеясни* көргән Лидда шәһиридики вә Шарон районидикиләрниң һәммиси товва қилип Рәбгә бағланди.□
36 Йоппа шәһиридә болса Табита исимлиқ бир аял мухлис бар еди (униң исми грекчидә «Доркас» еди). У һәрдайим яхши әмәлләр вә хәйр-сахавәтлик ишларға бериләтти. □
37 Шу күнләрдә шундақ болдики, у кесәл болуп, өлүп кәтти. Кишиләр җәсәтни жуюп, үстүнки қәвәттики бир өйгә ятқузуп қойди.
38 Йоппа шәһири Лидда шәһиригә йеқин болғачқа, Йоппадики мухлислар Петрусниң Лиддада екәнлигини аңлап, униң алдиға икки адәм әвәтти. Улар: «Һаял болмай йенимизға кәлсәң!» — дәп йелинди.
39 Петрус орнидин туруп улар билән биллә Йоппаға барди. Йоппаға йетип келиши билән улар уни үстүнки қәвәттики өйгә башлап чиқти. Барлиқ тул аяллар Петрусниң әтрапиға олишип, жиға-зерә қилишип униңға Доркасниң улар билән биллә болған вақтида өзлиригә тикип бәргән көйнәк-кийимлирини көрситишти.
40 Лекин Петрус һәммәйләнни чиқириветип, тизлинип олтирип дуа қилди. Андин у җәсәткә қарап:
— Табита, орнуңдин тур! — деди.
Табита көзини ечип, Петрусни көрүп, орнида олтарди.
41 Петрус униңға қолини узитип уни йөләп турғузди вә муқәддәс бәндиләр билән тул аялларни чақирип, Доркасни уларға тирик тапшуруп бәрди.
42 Бу хәвәр пүткүл Йоппаға тарқилип, нурғун кишиләр Рәбгә етиқат қилди. □

□ **9:28 «Саул Йерусалимда расуллар билән биллә очуқ-ашкарә жүрүп...»** — грек тилида «Саул Йерусалимда расуллар билән биллә кирип-чиқип...». □ **9:31 «у чағда...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «шуниң билән...» яки «шуңа...». □ **9:33 «орун тутуп...»** — грек тилида «палас тутуп...». □ **9:35 «...Шарон районидикиләрниң һәммиси товва қилип Рәбгә бағланди»** — грек тилида «Шарон районидикиләрниң һәммиси (өз йолидин) бурулуп Рәбгә бағланди». □ **9:36 «Йоппа шәһири»** — крек тилида исми «Йоппа». Һазирқи исми «Җаффа» яки «Хайфа». **«...Табита....Доркас...»** — «Табита» ибраний тилида, «Доркас» грек тилида «җәрән» дегән мәнидә. □ **9:42 «Бу хәвәр пүткүл Йоппаға тарқилип...»** — мошу йәрдә «Йоппа» Йоппа (Җаффа) шәһириниң әтрапидики пүткүл йәрләрни көрсәтсә керәк. (һазирқи исми «Хайфа»).

43 Шундақ болдики, Петрус Йоппада Симон исимлиқ бир көнчиниң өйидә узун күнләр турди.

10

Римлиқ йүз бешиға пәриштиниң көрүнүши

1 Қәйсәрийә шәһиридә Корнилий исимлиқ бир адәм болуп, у *Рим* қошунидики «Италийәликләр» қисминиң йүз беши еди.
2 У ихласмән адәм болуп, өзи вә пүткүл өйидикилири Худадин қорқатти. У мәртлик билән намратларға хәйр-сахавәт қилип, дайим Худаға дуа-тилавәт қилатти.□
3 Бир күни чүштин кейин саат үчләрдә, у ғайипанә бир көрүнүштә Худаниң бир пәриштисиниң өзиниң йениға кәлгәнлигини очуқ көрди. Пәриштә уни:
— Корнилий! — дәп чақирди.□
4 Корнилий униңға көзлирини тикип қаттиқ чөчүп:
— Тәхсир, немә иш? — дәп сориди.
Пәриштә униңға:
— Сениң дуалириң вә хәйр-сахавәтлик ишлириң Худа алдиға әсләтмә қурбанлиқтәк берип йәтти.
5 Әнди сән Йоппаға адәм әвәтип, Петрус дәпму атилидиған Симон исимлиқ адәмни чақиртип кәл.
6 У Симон исимлиқ бир көнчиниң өйидә меһман болуп туруватиду. Симонниң өйи деңиз бойида, — деди.
7 Униңға сөзлигән пәриштә кәткәндин кейин, Корнилий өйдики хизмәтчиләрдин иккини вә дайим йенида туруп хизмәт қилғучилар ичидики ихласмән бир ләшкәрни чақирди.
8 Барлиқ ишларни чүшәндүргәндин кейин, уларни Йоппаға әвәтти.

Худаниң Петрусқа вәһий бериши

9 Әтиси улар сәпәр қилип шәһәргә йеқинлашқанда, чүш вақти болуп, Петрус дуа қилиш үчүн өгүзгә чиқти. □ ■
10 Униң қосиғи ечип кетип, бир нәрсә йәй деди. Бирақ улар ғиза тәйярлаватқанда, ғайипанә бир аламәт Петрусни орувалди.
11 У асман ечилип, төрт бүҗигидин бағланған һалда йәр йүзигә чүшүрүлүватқан кәң дәстихандәк бир нәрсини көрди.
12 Дәстиханда һәр хил төрт путлуқ һайванлар, йәр беғирлиғучилар, асмандики учар-қанатларму бар еди.
13 Униңға бир аваз аңланди: —
«Орнуңдин тур, Петрус, улардин союп йә!»
14 — Яқ, Рәб, һәргиз болмайду! Мән һеч қачан һеч қандақ напак яки һарам нәрсини йегән әмәсмән! — деди Петрус.□ ■
15 Аваз иккинчи қетим келип униңға:

□ **10:2 «*Корнилий* ихласмән адәм болуп,** өзи вә пүткүл өйидикилири Худадин қорқатти...» — Корнилий бәлким синагогқа қатнашқан «Худадин қорққучи» дәп аталған ят әлликләрдин бири еди. Гәрчә Йәһудийларниң римлиқларға хуши болмисиму, у етиқати түпәйлидин Йәһудий намратларға шундақ хәйрлик ишларни қилатти. □ **10:3 «чүштин кейин саат үчләрдә»** — Қанаан (Пәләстин) вақти билән «саат тоққузларда». □ **10:9 «чүш вақти»** — ибранийларниң вақти билән «саат алтидә». ■ **10:9** 2Пад. 4:33; Мат. 6:6. □ **10:14 «Яқ. Рәб, һәргиз болмайду! Мән һеч қачан һеч қандақ напак яки һарам нәрсини йегән әмәсмән!»** — дәстихандики һәр хил һайванлар ичидә Тәврат қануни һарам дәп бекиткән нурғун җаниварлар болса керәк еди. ■ **10:14** Лав. 11:4; Қан. 14:7.

— Худа һалал дәп паклиғанни сән һарам демә! — дейилди.■
16 Бу иш үч қетим йүз берип, андин дәстихандәк болған шу нәрсә дәрһал асманға
елип чиқип кетилди.
17 Петрус көргән ғайипанә аламәтниң мәнаси тоғрисида қаймуқуп турғанда,
мана Корнилий әвәткән кишиләр Симонниң өйини тепип, дәрваза алдида
туратти.
18 Улар бирисини чақирип, униңдин Петрус дәпму атилидиған Симон дегән
бириси бу йәрдә турамду? — дәп сориди.□
19 Петрус техичә шу ғайипанә аламәтниң мәнаси үстидә ойлиниватқанда, Роһ
униңға:
— Мана, сени үч адәм издәп кәлди. □
20 Орнуңдин тур, пәскә чүш, һеч иккиләнмәй улар билән биллә барғин. Чүнки
уларни әвәткүчи Мән! — деди.
21 Петрус пәскә чүшүп, һелиқи адәмләргә:
— Силәр издигән киши мана мән болимән. Бу йәргә келиш сәвәвиңлар немекин?
— деди.
22 Улар җававән: — һәққаний бир адәм, Худадин қорқидиған, шундақла пүткүл
Йәһудий хәлқи тәриплигән Корнилий исимлиқ римлиқ йүз беши муқәддәс бир
пәриштә тәрипидин сизни өйигә чақиртип, сиздин сөз-калам аңлашқа әмир
қилинған! — деди.
23 Шуңа Петрус уларни өйгә тәклип қилип, қондуруп меһман қилди.
Әтиси орнидин туруп у улар билән биллә йолға чиқти. Йоппадики
қериндашлардин бәзилири уларға һәмраһ болуп маңди.
24 Иккинчи күни, улар Қәйсәрийәгә йетип барди. Әнди Корнилий туққанлири вә
йеқин яр-бурадәрлирини өйигә чақирип, Петрусларни тәққәзарлиқ билән күтүп
туратти.
25 Петрус өйгә киргәндә, Корнилий алдиға чиқип, айиғиға өзини етип сәҗдә
қилди.
26 Лекин Петрус *дәрһал* уни йөләп турғузуп:
— Орнуңдин турғин! Мәнму бир инсан, халас! — деди.■
27 У Корнилий билән гәп қилғач өйгә киривиди, өйниң ичигә жиғилған топ-топ
адәмләрни көрди.
28 У уларға:
— Силәргә мәлумки, биз Йәһудийларниң ят әлликләрдин бириси билән барди-
кәлди қилиши яки өйлиригә кириши Тәврат қанун-әқидилиримизгә хилап.
Лекин Худа маңа һеч қандақ адәмни напак яки һарам демәслигим керәклигини
аян қилди. ■
29 Шуниң үчүн силәр адәм әвәтип мени чақирғанда, һеч рәт қилмай алдиңларға
кәлдим. Әнди сорай, мени немә дәп чақирдиңлар? — деди.
30 Корнилий мундақ деди:
— Төрт күнниң алдида бүгүнки мошу вақитқичә роза тутқан едим; саат үчләрдә
мән өйдә дуа қиливататтим. Туюқсиз кийимлиридин нур чақнап туридиған бир
адәм алдимда пәйда болуп өрә турди: □

■ **10:15** Мат. 15:11; Рим. 14:17,20; 1Тим. 4:4; Тит. 1:15. □ **10:18 «Улар , *йәни Корнилий әвәткән кишиләр*** бирисини чақирип, униңдин Петрус дәпму атилидиған Симон дегән бириси бу йәрдә турамду? — дәп сориди» — 18-21-айәтләрдин қариғанда, дәсләптә һеч ким мошу адәмләрниң соалиға җавап бәрмиди. Йәһудий қериндашлар дәрвазиниң сиртида бир нәччә римлиқларниң, җүмлидин бир римлиқ әскәрниң Петрус тоғрилиқ сораватқанлиғини көрүп, бәлким җавап бериштин бир аз қорққан болуши мүмкин еди. □ **10:19 «Мана, Роһ униңға: — Мана, сени үч адәм издәп кәлди... деди»** — «Роһ» мошу йәрдә Худаниң Муқәддәс Роһи. ■ **10:26** Рос. 14:14; Вәһ. 19:10; 22:9. ■ **10:28** Мис. 23:32; 34:15; Қан. 7:2; Юһ. 4:9; 18:28; Рос. 11:3; 15:8; Әф. 3:6. □ **10:30 «саат үчләрдә»** — ибранийларниң вақти билән «саат тоққузларда». Бәзи кона көчүмиләрдә «роза туттум» дегән сөзләр тепилмайду.

31 «Корнилий! Дуайиң ижабәт қилинди вә хәйр-сахавәтлик ишлириң Худа алдиға
әсләтмә қурбанлиқтәк йәтти. ■
32 Шуңа Йоппаға адәм әвәтип, Петрус дәпму атилидиған Симон исимлиқ адәмни
чақиртип кәл. У деңиз бойида олтирақлуқ Симон исимлиқ бир көнчиниң өйидә
меһман болуп туруватиду» деди.
33 Шуниң үчүн, дәрһал өзлирини чақирип келишкә адәм әвәткән едим. Өзлири
күлбәмгә келип яхши қилдила! Әнди биз һәммәйлән Худа өзлиригә әмир қилған
барлиқ сөзләрни аңлаш үчүн Худаниң алдида һазир туруватимиз.

Худа ят әлләргиму ниҗат ата қилиду

34-35 Петрус ағзини ечип мундақ деди:
— Бәрһәқ, мән Худани һеч қандақ адәмгә йүз-хатирә қилмайду, дәп чүшинип
йәттим; бәлки һәр әлдин болғанлар ичидә Униңдин қорқидиған вә һәққанийәт
жүргүзидиған киши болсила, Униң алдида мәқбулдур. ■
36 Худа Исраил хәлқигә йәткүзгән сөз-калам, йәни Әйса Мәсиһ арқилиқ (у
пүткүл мәвҗудаларға Рәбдур) енақ-җатирҗәмлик җакаланған хуш хәвәр силәргә
мәлумғу; ■
37-38 Силәрниңму Йәһя *пәйғәмбәр* чөмүлдүрүш чақириқини йәткүзгәндин тартип,
Галилийәдин башлап пүткүл Йәһудийә зиминлирида Насарәтлик Әйса тоғрилиқ
гуваликтин — йәни Худаниң қандақ қилип уни Муқәддәс Роһ вә күч-қудрәт билән
мәсиһлигәнлиги, шуниң билән у һәммә йәрни кезип, яхши әмәлләрни қилип,
Иблисниң илкидә болғанларниң һәммисини сақайтқанлиғидин хәвириңлар
бардур. Чүнки Худа униң билән биллә еди. ■
39 Бизму униң һәм Йәһудийларниң зиминида һәм Йерусалимда қилған пүтүн
әмәллириниң гувачилири. Улар уни яғачқа есиши биләнму өлтүрди. □
40-41 Бирақ үчинчи күни, Худа уни қайта тирилдүрүп намайән қилди. Бирақ
һәммә кишиләргә әмәс, пәқәт Худа Өзи алди билән таллиған гувачилар, йәни
у өлүмдин тирилгәндин кейин униң билән һәмдәстихан болған бизләрниң
аримизда намайән қилди. □ ■
42 У бизгә хәлиққә хуш хәвәр йәткүзүшни вә өзиниң Худа тәрипидин тирикләр
вә өлгәнләрниң сорақчиси қилинип тайинланғучи екәнлигини җакалашни әмир
қилди. ■
43 Барлиқ пәйғәмбәрләр униңға гувалиқ беридуки, һәр ким униңға етиқат қилған
болса униң нами арқилиқ гуналири кәчүрүм қилиниду.■
44 Петрус техи бу сөзләрни қиливатқанда, Муқәддәс Роһ сөз-каламни аңлаватқан
һәммә кишигә чүшти. ■
45 Петрус билән биллә кәлгән хәтнилик болған ишәнгүчиләрниң һәр бири
Муқәддәс Роһниң ят әллә рдикиләргиму ата қилинип төкүлгәнлигини көрүп бәк
һәйран болушти. □

■ **10:31** Мат. 28:3; Мар. 16:5; Луқа 24:4. ■ **10:34-35** Қан. 10:17; 2Тар. 19:7; Аюп 34:19; Рим. 2:11; Гал. 2:6; Әф. 6:9; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17. ■ **10:36** Йәш. 9:5; 52:7; Юһ. 16:33; Рим. 5:1; Кол. 1:20. ■ **10:37-38** Йәш. 8:23; 9:1; Мат. 4:12; Мар. 1:14,38, 39; Луқа 4:14; Зәб. 44:8; Йәш. 61:1; Луқа 4:18. □ **10:39 «Йәһудийларниң зимини»** — Йәһудийә. **«улар уни яғачқа есип өлтүрди»** — грек тилида «улар уни дәрәқтә есип өлтүрди». □ **10:40-41 «... униң билән һәмдәстихан болған бизләр...»** — грек тилида «...униң билән йегән вә ичкән бизләр...». ■ **10:40-41** Мар. 16:14; Луқа 24:34; Юһ. 20:19; Рос. 2:24; 1Кор. 15:5. ■ **10:42** Мат. 28:19; Мар. 16:15; Юһ. 15:16; Рос. 17:31. ■ **10:43** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:15; Зәб. 131:11; Йәш. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; 37:24; Дан. 9:24; Мик. 7:20; Рос. 15:9. ■ **10:44** Рос. 8:17. □ **10:45 «хәтнилик болған ишәнгүчиләр»** — (Йоппадин кәлгән) Йәһудийларни көрситиду. **«ят әлләрдикиләргә»** — демәк, Йәһудий әмәсләргә.

46 Чүнки уларниң *карамәт намәлум* тилларда сөзлишип Худани улуқлиғанлиғини
аңлиди. Шуңа Петрус:■
47 — Мошу кишиләр бизгә охшаш Муқәддәс Роһни қобул қилғучи болған болса,
ким уларниң суға чөмүлдүрүшни қобул қилишини тосалисун?! — деди.■
48 Шуниң билән у уларниң Рәбниң намида чөмүлдүрүлүшини буйруди. Андин
улар Петрусниң улар билән бир нәччә күн турушини өтүнди.

11

Петрусниң «ят әлликләр»ниң чөмүлдүрүлүшини ақлиши

1 Расуллар вә пүткүл Йәһудийәдики башқа қериндашлар *ят* әлликләрниңму
Худаниң сөз-каламини қобул қилғанлиғини аңлиди.
2 Шуңа, Петрус Йерусалимға қайтқанда, хәтнилик болған *ишәнгүчиләр* уни әйипкә
буйруп: □
3 — Сән хәтнә қилинмиған адәмләрниң өйидә меһман болуп, улар билән
һәмдәстихан болдуң?! — деди.■
4 Бирақ Петрус пүтүн ишни баштин-ахириғичә уларға бир-бирләп чүшәндүрүп
5 мундақ деди:
— Йоппа шәһиридә дуа қиливатқинимда, ғайипанә көрүнүш мени оривелип, бир
аламәтни көрдүм. Кәң дәстихандәк бир нәрсә төрт бүҗигидин бағланған һалда
асмандин чүшүп, мениң йенимда тохтиди.■
6 Униңға көз тикип қарисам, ичидә һәр хил төрт путлуқ һайванлар, явайи
һайванатлар, йәр беғирлиғучилар, асмандики учар-қанатларму бар екән.
7 Андин: «Орнуңдин тур Петрус, улардин союп йә!» дегән бир авазни аңлидим.
8 Мән: «Яқ Рәб, һәргиз болмайду! Мән һеч қачан һәр қандақ напак яки һарам
нәрсини ағзимға алған әмәсмән!» дедим.■
9 Бирақ маңа йәнә: «Худа һалал дәп паклиған нәрсини сән һарам демә!» дегән
аваз аңланди.
10 Бу иш үч қетим шундақ тәкрарлинип, ахир буларниң һәммиси асманға
қайтидин тартип кетилди.
11 Мана дәл шу чағда, Қәйсәрийәдин мени чақиришқа әвәтилгән үч киши мән
турған өйниң алдиға кәлди.
12 Муқәддәс Роһ мени һеч иккиләнмәй улар билән биллә беришқа буйруди.
Мошу алтә қериндашму мән билән биллә барди. *Қәйсәрийәгә йетип келип*, һелиқи
адәмниң өйигә кирдуқ. □ ■
13 Бу киши бизгә өзиниң өйидә пайда болуп турған бир пәриштини қандақ
көргәнлигини ейтти. Пәриштә униңға: «сән Йоппаға адәм әвәтип, Петрус дәпму
атилидиған Симон исимлиқ бир адәмни чақиртип кәл,
14 у саңа сени вә пүткүл аиләңгә ниҗатлиқ йәткүзидиған бир хәвәрни ейтип
бериду» дегән екән.□

■ **10:46** Мар. 16:17; Рос. 2:4. ■ **10:47** Рос. 8:36; 11:17. □ **11:2 «Йерусалимға қайтқанда»** — грек тилида «Йерусалимға чиққанда». ■ **11:3** Мис. 23:32; 34:15; Қан. 7:2; Юһ. 18:28. ■ **11:5** Рос. 10:9. ■ **11:8** Лав. 11:4; Қан. 14:7. □ **11:12 «һеч иккиләнмәй улар билән биллә бериш...»** — яки «(Йәһудий яки Йәһудий әмәсләрни) һеч айримай улар билән биллә бериш...». **«мошу алтә қериндаш»** — шүбһисизки Йоппа шәһиридин кәлгән алтә қериндашниң шу чағда Петрусниң һәмраһлиғида болғанлиғини көрситиду. ■ **11:12** Рос. 10:19; 15:7. □ **11:14 «у саңа сени вә пүткүл аиләңгә ниҗатлиқ йәткүзидиған бир хәвәрни ейтип бериду» дегән екән»** — грек тилида «у саңа сени вә пүткүл аиләңгә қутқузушваситә болған бир нәччә сөзләрни ейтип бериду».

15 Мән гәпни башлиғинимда, Муқәддәс Роһ худди башта бизниң үстимизгә чүшкинидәк, уларғиму чүшти. □

16 Шу чағда, Рәбниң сөз-каламини, йәни: «Йәһя кишиләрни суға чөмүлдүргән, лекин силәр болсаңлар Муқәддәс Роһқа чөмүлдүрүлисиләр» дегинини есимгә алдим. ■

17 Шуңа, әгәр Худа әнди мошуларға биз Рәб Әйса Мәсиһкә етиқат қилғинимиздин кейин бизгә бәргән илтипатқа охшаш илтипат ата қилған болса, Худани тосалғидәк мән зади ким едим?■

18 Улар бу сөзләрни аңлиғанда, әйипләштин тохтап, Худаға мәдһийә оқуп:

— Бәрһәқ, Худа әлләргиму һаятлиққа елип баридиған товва қилишни несип қипту! — дейишти.

Антакя шәһиридики етиқатчилар

19 У чағда, Истипанниң иши билән зиянкәшликкә учрап һәр қайси жайларға тарқилип кәткәнләр Фәникийә райони, Сипрус арили вә Антакя шәһири қатарлиқ жайларғичә йетип берип, бу жайларда сөз-каламни пәқәт Йәһудийларғила йәткүзәтти. □ ■

20 Лекин улардин Сипрус арили вә Курини шәһиридин кәлгән бәзиләр Антакя шәһиригә барғанда, Рәб Әйсаниң хуш хәвирини Грекләргиму йәткүзди. □

21 Рәбниң қоли улар билән биллә болуп, толиму нурғун кишиләр ишинип товва қилип Рәбгә бағланди.□ ■

22 Бу хәвәр Йерусалимдики жамаәтниң қулиқиға йетип кәлди. Шуниң билән улар Барнабасни Антакяғичә арилап өтүшкә әвәтти. □

23 Барнабас йетип берип, Худаниң меһри-шәпқитини көрүп, хошал болди. У уларниң һәммисини жан-дилидин қәтъийлик билән Рәбгә чиң бағлинишқа риғбәтләндүрди. □ ■

24 Чүнки у Муқәддәс Роһқа вә иман-ишәшкә толдурулған болуп, яхши бир адәм еди. Шуниң билән зор бир топ адәмләр Рәбгә қошулди.■

25 Шуниң билән Барнабас Тарсус шәһиригә Саулни издәп барди. ■

26 Уни тепип Антакяға елип кәлди; шундақ болдики, иккилән жамаәт билән биллә сақ бир жил жиғилип, нурғун адәмгә тәлим бәрди. Мухлисларниң «Христианлар» дәп тунҗа атилиши Антакядин башланди.□

□ **11:15 «Муқәддәс Роһ худди башта бизниң үстимизгә чүшкинидәк»** — расул Петрусниң «башта» дегән сөзидин ениқки, у вә башқа етиқатчиларға нисбәтән Муқәддәс Роһниң өзлиригә кәлгәнлиги толуқ бир йеңи башлиниш болған еди. ■ **11:16** Йәш. 44:3; Йо. 2:28-29; Мат. 3:11; Мар. 1:8; Луқа 3:16; Юһ. 1:26; Рос. 1:5; 2:4; 19:4. ■ **11:17** Рос. 15:9. □ **11:19 «зиянкәшликкә учрап...»** — грек тилида «азап-оқубәтләргә учрап...». **«Сипрус арили вә Антакя шәһири қатарлиқ жайлар...»** — бу Антакя «Сурийәдики Антакя» еди. ■ **11:19** Рос. 8:1, 4. □ **11:20 «.. Рәб Әйсаниң хуш хәвирини Грекләргиму йәткүзди»** — «Грекләр» «Йәһудий әмәсләр» еди, әлвәттә. □ **11:21 «...товва қилип Рәбгә бағланди»** — грек тилида «...(«өз йолидин») бурулуп Рәбгә бағланди». ■ **11:21** Рос. 2:47; 5:14. □ **11:22 «... Шуниң билән улар Барнабасни Антакяғичә арилап өтүшкә әвәтти»** — мәхсити бәлким, әһвални билип бекип, һәқиқий етиқатчилар болса уларни риғбәтләндүрүш еди. □ **11:23 «Барнабас ... Худаниң меһри-шәпқитини көрди...»** — бу дегәнликниң бәлким көп җәһәтлири бардур: — (1) адәмләр һәқиқәтән товва қилип рәбгә бағланса бу шүбһисизки, Худаниң меһри-шәпқитиниң зор нәтиҗисидур; (2) Худаниң меһри-шәпқити билән етиқатчиларда һәр хил мевә — муһәббәт, хошаллиқ, хатирҗәмлик қатарлиқлар пәйда болиду; (3) җамаәтниң өсүши вә көпийиши пәқәт Худаниң меһри-шәпқити биләнла болиду. ■ **11:23** Рос. 13:43; 14:22. ■ **11:24** Рос. 4:36; 6:5. ■ **11:25** Рос. 9:27. □ **11:26 «мухлисларниң «Христианлар» дәп тунҗа атилиши Антакядин башланди»** — «Христианлар» дегән сөз бәлким авал «хрестос» («ахмақ» дегән мәнидә) дегән сөздин кәлгән мәсқирә характеридики сөз болуши мүмкин; лекин ахир берип асасий мәнаси яхши чиқти, йәни «Мәсиһләнгән Қутқазғучиниң (Мәсиһниң) адәмлири» («Мәсиһ» болса ибраний тилида «Машияһ» — грек тилида «Мәсиһләнгән Қутқазғучи»).

27 У күнләрдә бәзи пәйғәмбәрләр Йерусалимдин Антакяға чүшүп кәлди.
28 Булардин Агабус исимлик бирәйлән оттуриға чиқип, Роһниң вәһийини
йәткүзүп, қаттиқ бир ачарчилиқниң пүткүл дунияни басидиғанлиғини алдин-
ала ейтти (бу ачарчилиқ дәрвәқә «Клавдиюс Қәйсәр» һөкүм сүргән вақитта йүз
бәрди). □ ■
29 Буниң билән *Антакядики* мухлисларниң һәр бири өз қурбиға қарап пул жиғип,
Йәһудийәдә туруватқан қериндашларға ярдәм беришни қарар қилди. □
30 Улар бу қарарни ада қилип, сәдиқини Барнабас вә Саулниң қоли арқилиқ
Йәһудийәдики жамаәт ақсақаллириға йәткүзүп бәрди.■

12

Техиму көп зиянкәшликләр

1 Шу чағларда, Һерод падиша жамаәттикиләрдин бәзилиригә зиянкәшлик
қилмақчи болуп уларға қол салди.□
2 У Юһаннаниң акиси Яқупни қиличлап өлтүрди.■
3 Өзиниң бу қилған ишиниң Йәһудийларға яққанлиғини көрүп, у Петрусниму
тутқун қилдуруди (шу чағда «петир нан һейти» мәзгили еди).
4 Петрусни тутқандин кейин, уни зинданға ташлап, төрт ләшкәр бир гуруппа
қилинған төрт караввул топиға тапшурди. Пасха һейттин кейин, Һерод уни
халайиқ алдида сорақ қилмақчи еди.□ ■
5 Шуңа Петрус зинданда тутуп келинди. Лекин жамаәт Худаға жан-дил билән
униң үчүн дуа қилишиватти.

Петрусниң зиндандин қутқузулуши

6 Әнди Һерод уни елип чиқип сот қилишниң алдинқи кечиси, Петрус икки зәнжир
билән бағлақлиқ пети, икки қаравулниң оттурисида ухлаватти; ишикниң
сиртидиму бир нәччә қаравул зинданни күзәт қиливатти.
7 Вә туюқсиз Рәбниң бир пәриштиси көрүнүп, бир нур камерни йорутти. Пәриштә
Петрусниң биқиниға ноқуп:
— Тез тур! — дәп ойғатти. Униң қоллиридики зәнжир шу һаман бошап чүшүп
кәтти.■
8 Пәриштә униңға:
— Белиңни бағливал! Кәшиңниму кий! — деди. Петрус униң дегинини қилди.
Андин у:
— Чапиниңни йепинчақлап кәйнимдин маң! — деди.
9 Петрус униңға әгишип *камердин* чиқти. Бирақ у пәриштиниң вастиси билән
болуватқан бу ишларниң растлиғини билмәй, бәлки бир ғайипанә көрүнүш
көрүптимән, дәп ойлаватти.

□ **11:28 «Агабус... Роһниң Вәһийи билән ... алдин-ала ейтти»** — «Роһ» мошу йәрдә Муқәддәс Роһ, әлвәттә. ■ **11:28** Рос. 21:10. □ **11:29 «Буниң билән Антакядики мухлисларниң һәр бири өз қурбиға қарап пул жиғип, Йәһудийәдә туруватқан қериндашларға ярдәм беришни қарар қилди»** — немишкә улар Йәһудийәдики қериндашларға алаһидә ярдәм әвәтмәкчи? (1) Йәһудий қериндашлар авал Худаниң хизмитини алға сүртүш үчүн көп йәрләрни сетиваткән еди («Рос.» 2-бап); (2) Йерусалим вә Йәһудийә өлкисидә болған зиянкәшлик бәк еғир болғачқа, етиқатчиларниң иқтисадий зийини бәлким аз әмәс еди. ■ **11:30** Рос. 12:25. □ **12:1 «Һерод падиша»** — бу Һерод «Һерод Агриппа (И)» еди. Һеродлар тоғрилиқ «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **12:2** Мат. 4:21. □ **12:4 «Пасха һейт»** — йәни «өтүп кетиш һейти». ■ **12:4** Юһ. 21:18. ■ **12:7** Рос. 5:19; 16:26.

10 Улар биринчи вә иккинчи күзәттин өтүп, зинданниң шәһәргә чиқидиған төмүр
дәрвазисиға барғанда, дәрваза улар үчүн өзлүгидин ечилип кәтти. Улар чиқип,
бир кочидин өткәндә, пәриштә туюқсиз униң йенидин кәтти.
11 Шу чағда, Петрус есигә келип, өз-өзигә: «Дәрвәқә әнди Рәб Өз пәриштисини
әвәтип, мени Һеродниң қолидин вә Йәһудий хәлқиниң күткәнлириниң
һәммисидин қутқузупту, дәп билдим» — деди.
12 Һәқиқий әһвални чүшинип йәткәндә, у Маркус дәпму атилидиған Юһаннаниң
аниси Мәрйәмниң өйигә барди. У йәрдә нурғун кишиләр жиғилип дуа-тилавәт
қиливататти.
13 У дәрвазиниң ишигини қаққанда, Рода исимлиқ бир дедәк авазни аңлап чиқти.
14 У Петрусниң авазини тонуп, хошаллиғидин ишикни ечишқиму үлгүрмәй
жүгүрүп келип, һәммәйләнгә:
— Петрус дәрваза алдида туриду! — дәп хәвәр қилди.
15 Лекин улар: — Сараң болуп қалдиңғу! — дейишти. Бирақ у: — Раст шундақ, дәп
турувалди. Улар:
— У униң пәриштиси болса керәк! — дейишти.□
16 Бирақ Петрус дәрвазини қеқиверди. Улар чиқип дәрвазини ечип, униң өзини
көргәндә һәммәйлән һаң-таң болушти.
17 Петрус уларға үн чиқармаслиққа қол ишарити қилип, уларға Рәбниң өзини
зиндандин қандақ елип чиққанлиғини ейтип бәрди. Андин кейин, у:
— Бу хәвәрни Яқупқа вә қериндашларға йәткүзүп қоюңлар, — дәп, өзи у йәрдин
башқа йәргә кәтти.□ ■
18 Таң атқанда, қаравуллар Петрус зади немә болди дәп сарисимигә чүшти.
19 Һерод уни издәп униң из-деригини тапалмиғачқа, қаравулларни сорақ қилип,
уларни өлүмгә мәһкүм қилишни буйруди. Бу иштин кейин, у Йәһудийәдин
чүшүп Қәйсәрийә шәһиригә берип шу йәрдә турди.

Һерод Агриппа ханниң өлүми

20 Әслидә Һерод *хан* билән Тур вә Зидондикиләр арисида қаттиқ жедәл бар
еди. Һалбуки, Тур вә Зидондикиләр бирлишип, Һеродниң алдиға кәлди. Униң
билән яришивелиш үчүн улар алди билән ханниң Биластус исимлиқ шәхсий
ғоҗидарини өзлиригә яр-йөләк болушқа қайил қилған еди. Чүнки бу жуттикиләр
ашлиқни ханниң илкидики җайлардин алатти.
21 Бәлгүләнгән көрүшүш күнидә Һерод шаһанә тонлирини кийип, сорақ тәхтидә
олтирип, уларға нутуқ сөзлиди. □
22 Аңлиған хәлиқ:
— Бу адәмниң авази әмәс, бәлки бир илаһниң авазидур! — дәп вақирашти.
23 Шуан Пәрвәрдигарниң бир пәриштиси ханни урди; чүнки у шан-шәрәпни
Худаға беғишлимиди.
Нәтиҗидә, у қурутқа йәм болуп өлди.
24 Амма Худаниң сөз-калами давамлиқ бәрк уруп кеңәйди. □ ■
25 Барнабас билән Саул Йерусалимда сәдиқилирини тапшуруш хизмитини ада
қилғандин кейин, Антакяға қайтип кәтти. Улар Маркус дәпму атилидиған
Юһаннани биллә елип барди.

□ **12:15 «У униң пәриштиси болса керәк»** — улар «өлгән Петрусниң роһи» яки «Петрусни алаһидә қоғдайдиған бир пәриштә» дәп ойлап қалған болуши мүмкин. □ **12:17 «Бу хәвәрни Яқупқа вә қериндашларға йәткүзүп қоюңлар»** — «Яқуп» мошу йәрдә Рәб Әйсаниң иниси болған Яқупни көрситиду. ■ **12:17** Рос. 13:16; 19:33; 21:40. □ **12:21 «Һерод... уларға нутуқ сөзлиди»** — яки «Һерод... уларни әйипләп нунуқ сөзлиди». Грек тилида «нутуқ сөзләш» дегән бу сөзниң бәзидә «әйипләш» дегән пуриғи бар. □ **12:24 «амма Худаниң сөз-калами давамлиқ бәрк уруп кеңәйди»** — демәк, униңға етиқат қилғучиларниң сани көпәймәктә еди. ■ **12:24** Йәш. 55:11; Рос. 6:7.

13

Муқәддәс Роһниң Барнабас билән Саулни әвәтиши

1 Антакядики җамаәт ичидә бәзи пәйғәмбәрләр вә тәлим бәргүчиләр бар еди.
Улар Барнабас, «Қара» дәпму атилидиған Шимеон, Куринилик Лукиус, Һерод хан
билән биллә чоң болған Манаән вә Сауллар еди.□ ■
2 Улар Рәбниң ибадитидә болуп роза тутуватқан бир мәзгилдә, Муқәддәс Роһ
уларға:
— Барнабас билән Саулни Мән уларни қилишқа чақирған хизмәт үчүн Маңа айрип
қоюңлар, — деди.■
3 Шуниң билән, улар йәнә роза тутуп дуа қилғандин кейин, иккиләнниң үстигә
қоллирини тәккүзүп узитип қойди.■

Барнабас билән Саул Сипруста

4 Улар Муқәддәс Роһ тәрипидин әвәтилгән болуп, Сәлюкийә шәһиригә берип, у
йәрдин кемигә чиқип Сипрус арилиға қарап йолға чиқти.
5 Саламис шәһиригә йетип келип, улар Йәһудийларниң синагоглирида Худаниң
сөз-каламини йәткүзүшкә башлиди. Юһанна уларниң ярдәмчиси еди.□ ■
6 Улар пүтүн арални арилап чиқип, Пафос шәһиригә кәлди. Улар у йәрдә
Барйәшуа исимлиқ бир киши билән учришип қалди. У сеһиргәр болуп, сахта
пәйғәмбәр болған бир Йәһудий еди.■
7 У киши бу *аралниң* римлиқ валийиси Сергиюс Павлусниң һәмраһи еди. Валий
уқумушлуқ бир киши болуп, Барнабас билән Саулни чақиртип, Худаниң сөз-
каламини аңлимақчи болди.
8 Лекин һелиқи сеһиргәр (униң грекчә исми Әлимас болуп, «сеһиргәр»
дегән мәнидә) уларға қарши чиқип, валийниң райини етиқаттин қайтурушни
урунмақта еди.
9 Бирақ Муқәддәс Роһқа толдурулған Саул (йәнә «Павлус» дәпму атилиду) һелиқи
сеһиргәргә тикилип қарап □
10 униңға:
— Әй, қәлбиң һәр хил һейлигәрлик вә алдамчилиқ билән толған Иблисниң
оғли, һәммә һәққанийлиқниң дүшмини! Пәрвәрдигарниң түз йоллирини
бурмилашни зади тохтатмамсән?!
11 Әнди Рәбниң қоли үстүңгә чүшти! Көзлириң кор болуп, бир мәзгил күнниң
йоруғини көрәлмәйсән! — деди.
Шуан, бир хил туман вә қараңғулуқ уни басти. У йолни силаштуруп, кишиләрдин
мени қолумдин йетиләңлар, дәп илтиҗа қилатти.
12 Йүз бәргән ишни көргән валий Рәбниң тәлимигә қаттиқ һәйран болуп, Униңға
етиқат қилди.

Павлусниң бир синагогта Рәбниң тәлимини бериши

□ **13:1 ««қара» дәпму атилидиған Шимеон»** — грек тилида ««негир» дәпму атилидиған Шимеон». «Негир» дегән мәнаси «қара». **«Һерод хан»** — мошу айәттә «хан» грек тилида «тетрарқ» дегән сөз билән ипадилиниду. «Тетрарқ» дегәнниң толуқ мәнаси «(зиминниң) төрттин бир қисми үстидики һаким». «Тетрарқ» дегән мәртивә «валий»дин төвән; шуниң үчүн Һеродлар Понтий Пилатусқа бойсунуши керәк еди. ■ **13:1** Рос. 14:26. ■ **13:2** Мат. 9:38; Рос. 9:15; 22:21; Рим. 1:1; 10:15; Гал. 1:15; 2:8; Әф. 3:8; 1Тим. 2:7; 2Тим. 1:11; Ибр. 5:4. ■ **13:3** Рос. 6:6; 8:15; 19:6. □ **13:5 «Юһанна уларниң ярдәмчиси еди»** — йәни Маркус дәпму аталған Юһанна. ■ **13:5** Рос. 12:25. ■ **13:6** Рос. 8:9; 19:13. □ **13:9 «Саул (йәнә «Павлус» дәпму атилиду)...»** — «Павлус» латинчә исим болуп, мәнаси бәлким «кичик». Саул Муқәддәс Роһ тәрипидин Йәһудий әмәсләрниң хизмитидә болушқа чақирилғачқа, у мошу йәрдин башлап өзи үчүн бу латинчә исим ишлитишкә башлайду.

13 Павлус билән униң һәмраһлири кемигә чиқип, Пафостин Памфилийә өлкисидики Пәргә шәһиригә барди. У йәрдә Юһанна улардин айрилип Йерусалимға қайтти. □ ■
14 Павлуслар болса Пәргә шәһиридин чиқип, давамлиқ меңип Писидийә районидики Антакя шәһиригә берип, шабат күни синагогқа кирди.
15 Тәврат қисимлиридин вә пәйғәмбәрләрниң язмилиридин оқулғандин кейин, синагогниң чоңлири уларни чақиртип:
— Қериндашлар, әгәр халайиққа бирәр несиһәт сөзүңлар болса, ейтиңлар, — деди.
16 Павлус орнидин туруп, қол ишарити қилип, халайиққа мундақ деди:
— Әй Исраиллар вә Худадин қорққанлар, қулақ селиңлар! □ ■
17 Бу Исраил хәлқиниң Худаси ата-бовилиримизни таллиди; улар Мисирда мусапир болуп яшиған вақитларда уларни улуқ қилди, Өзиниң егиз көтәргән билиги билән уларни Мисирдин қутқузуп чиқти. ■
18 У чөлдә уларға тәхминән қириқ жил ғәмхорлуқ қилди ■
19 андин Қанаан зиминидики йәттә әлни йоқитип, уларниң зиминлирини уларға мирас қилип бәрди. ■
20 Бу ишларға алди-кәйни болуп тәхминән төрт йүз әллик жил кәтти. Кейин, таки Самуил пәйғәмбәр оттуриға чиққичә, у уларға батур һакимларни тикләп бәрди. ■
21 Андин улар бизгә бир падишани бәрсикән, дәп *Самуил пәйғәмбәрдин* тилиди. Шуниң билән Худа уларға Бинямин қәбилисидин Киш исимлиқ адәмниң оғли Саулни тикләп бәрди. У қириқ жил һөкүм сүрди. ■
22 Бирақ *Худа* Саулни сәлтәнитидин чүшүрүп, уларға Давутни падиша қилип турғузуп бәрди. Худа униң һәққидә гувалиқ берип: «Көңлүмдикидәк бир адәмни, йәни Йәссәниң оғли Давутни таптим. У Мениң толуқ ирадәмгә әмәл қилиду», — деди. ■
23 Өзи вәдә қилғандәк Худа бу адәмниң нәслидин Исраил хәлқигә бир Қутқузғучи тикләп бәрди — у болса Әйсаниң өзидур!
24 У хәлиқниң оттурисиға чиқиштин алввал, Йәһя *пәйғәмбәр* чиқип, барлиқ Исраил хәлқини товва қилишни *билдүридиған* чөмүлдүрүшни қобул қилиңлар, дәп жақалиди. ■
25 Йәһя *пәйғәмбәр* вәзипини тамамлиғанда, халайиққа мундақ дегән еди: «Силәр мени ким дәп билисиләр? Мән силәр күткән зат әмәсмән. Бирақ мана, мәндин кейин бириси келиду, мән һәтта униң аяқ кәшлирини йешишкиму лайиқ әмәсмән!»□ ■
26 Әй қериндашлар, Ибраһимниң жәмәтиниң нәсиллири вә араңлардики Худадин қорққанлар, бу ниҗатлиқниң сөз-калами силәргә әвәтилди! □ ■
27 Йерусалимда туруватқанлар вә уларниң һакимлири *Әйсани* тонумай, униң үстидин гунакар дәп һөкүм чиқарғини билән, һәр шабат күни оқулидиған

□ **13:13 «У йәрдә Юһанна улардин айрилип Йерусалимға қайтти»** — мошу «Юһанна» болса Юһанна Маркус еди. ■ **13:13** Рос. 15:38. □ **13:16 «Әй Исраиллар вә Худадин қорққанлар... »** — «Худадин қорққанлар» дегән турақлиқ ибарә Тәврат етиқатида болған «ят әлликләр» (Йәһудий әмәсләр)ни көрситиду. Хәтнә қобул қилмиған болсиму, уларға синагогқа қатнишишқа рухсәт берилгән . ■ **13:16** Рос. 12:17; 19:33; 21:40. ■ **13:17** Мис. 1:1. ■ **13:18** Мис. 16:35; Чөл. 14:34; Зәб. 94:10. ■ **13:19** Йә. 14:2. ■ **13:20** Һак. 2:16; 3:9. ■ **13:21** 1Сам. 8:5; 9:15; 10:15; Һош. 13:11. ■ **13:22** 1Сам. 13:14; 16:12; Зәб. 88:20-30; Рос. 7:45. ■ **13:24** Мат. 3:1; Мар. 1:2; Лука 3:2; Юһ. 3:23. □ **13:25 «Мән силәр күткән зат әмәсмән»** — грек тилида: «Мән «у» әмәсмән» яки «Мән «шу зат» әмәсмән». ■ **13:25** Мат. 3:11; Юһ. 1:20. □ **13:26 «... Ибраһимниң жәмәтиниң нәсиллири вә араңлардики Худадин қорққанлар...»** — «Худадин қорққанлар» — 16-айәт вә изаһатниң көрүң. ■ **13:26** Мат. 10:6; Рос. 3:26; 13:46.

пәйғәмбәрләрниң алдин-ала ейтқан сөзлирини әмәлгә ашурди. □ ■
28 Гәрчә улар униңдин өлүм җазасиға һөкүм қилишқа тегишлик бирәр гуна
тапалмиған болсиму, валий Пилатустин йәнила уни өлүмгә мәһкүм қилишни
өтүнди. ■
29 Улар *бу ишларни қилип* муқәддәс язмиларда униң һәққидә алдин
пүтүлгәнләрниң һәммисини *өзлири билмигән һалда* әмәлгә ашурғандин кейин,
униң җәситини кресттин чүшүрүп, бир қәбиргә қойди.
30 Лекин Худа уни өлүмдин тирилдүрди! ■
31 Тирилгәндин кейин, у бурун өзи билән Галилийәдин Йерусалимғичә әгишип
кәлгәнләргә көп күнләр ичидә *нәччә қетим* көрүнүп турди. Бу кишиләр һазир
Исраил хәлқигә униң гувачилири болуватиду.■
32-33 Бизму ата-бовилиримизға қилинған вәдиниң хуш хәвирини силәргә һазир
җакалаймиз — Худа Әйсани *аримизда* тикләп, бу вәдини уларниң әвлатлири
болған бизләргә әмәлгә ашурди. Бу һәқтә Зәбурниң иккинчи күйидә алдин-ала
мундақ пүтүлгән: «Сән Мениң Оғлум, Өзүм сени бүгүнки күнидә туғдурдум».
□ ■
34 Әндиликтә Худаниң Әйсаға чиришни қайта көргүзмәй өлүмдин
тирилдүридиғанлиғи һәққидә у *муқәддәс язмиларда* мундақ алдин-ала ейтқан:
«Давутқа вәдә қилған меһри-шәпқәтләрни силәргә ата қилимән!» □ ■
35 Шуңа йәнә бу һәқтә йәнә бир айәттә: — «*И Худа*, Сениң муқәддәс Болғучуңға
тениниң чиришини көргүзмәйсән».□ ■
36 Чүнки Давут дәрвәқә Худаниң ирадиси бойичә өз дәври үчүн хизмәт қилип, өз
ата-бовилириға қошулуп өлүмдә ухлап униң тени чирип кәткән еди. □ ■
37 Лекин Худа өлүмдин тирилдүргүчи болса чиришни һеч көрмиди.□
38 Әнди шуңа силәр шуни билишиңлар керәкки, и қериндашлар, һазир
гуналардин кәчүрүм қилиниш йоли дәл шу киши арқилиқ силәргә
җакалиниватиду. □ ■
39 Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән Тәврат қануни билән силәр халас
болалмайватқан ишлардин униңға етиқат қилғучилар у арқилиқ халас қилинип

□ **13:27 «Йерусалимда туруватқанлар вә уларниң һакимлири Әйсани тонумай...»** — грек тилида: «Йерусалимда туруватқанлар вә уларниң һакимлири уни тонумай...». ■ **13:27** Юһ. 16:3; Рос. 3:17; 1Кор. 2:8; 1Тим. 1:13. ■ **13:28** Мат. 27:20; Мар. 15:11; Луқа 23:18; Юһ. 19:6. ■ **13:30** Мат. 28:6; Мар. 16:6; Луқа 24:6. ■ **13:31** Мар. 16:14; Юһ. 20:19; 21:1; Рос. 1:3; 1Кор. 15:5. □ **13:32-33 «Сән Мениң Оғлум, Өзүм сени бүгүнки күнидә туғдурдум»** — «Зәб.» 2:7. Бәзи алимлар, бу бешарәттики «тикләш» дегән сөз униң өлүмдин тирилдүрүлгәнлигини көрситиду, дәп «тирилдүрүп» дәп тәрҗимә қилиду. Лекин униң тирилишини көрситидиған бешарәтләрни нәқил кәлтүридиған айәтләр 34-35-айәтләрдур. Шуңа Зәбурдики бу бешарәт («Зәб.» 2:7) униң пак қиз Мәрйәмдин туғулушини көрситиду, дәп қараймиз. ■ **13:32-33** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:15; 2Сам. 7:12; Зәб. 131:11; Йәш. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; 37:24; Дан. 9:24,25; Зәб. 2:7. □ **13:34 «Давутқа вәдә қилған меһри-шәпқәтләрни силәргә ата қилимән!»** — «Йәш.» 55:2. ■ **13:34** Йәш. 55:3. □ **13:35 «И Худа, Сениң муқәддәс Болғучуңға тениниң чиришини көргүзмәйсән»** — «Зәб.» 15:10. «Сениң муқәддәс Болғучуң» Мәсиһни көрситиду. ■ **13:35** Зәб. 15:10; Рос. 2:27 □ **13:36 «Давут дәрвәқә Худаниң ирадиси бойичә өз дәври үчүн хизмәт қилип,...»** — яки «Давут дәрвәқә өз дәвридә Худаниң муддиа-мәхсәтлири үчүн хизмәт қилип,...». **«униң тени чирип кәткән еди»** — грек тилида «чиришләрни көрди». 35-айәтни көрүң. ■ **13:36** 1Пад. 2:10; Рос. 2:29. □ **13:37 «Лекин Худа өлүмдин тирилдүргүчи болса чиришни һеч көрмиди»** — «Худа өлүмдин тирилдүргүчи» Әйсани көрситиду, әлвәттә. □ **13:38 «һазир гуналардин кәчүрүм қилиниш йоли дәл шу киши арқилиқ силәргә җакалиниватиду»** — «дәл шу киши арқилиқ» Әйса арқилиқ, демәк. ■ **13:38** Луқа 24:47; 1Юһа. 2:12

һәққаний қилиниду! □ ■
40 Шуңа, пәйғәмбәрләр алдин-ала ейтқан шу балаю-апәт бешиңларға чүшмәслиги
үчүн еһтият қилиңлар! —
41 «Қараңлар, и мазақ қилғучилар, һәйрануһәс болуп һалак болуңлар!
Чүнки силәрниң күнлириңларда бир иш қилимәнки,
Уни бириси силәргә елан қилсиму силәр шу ишқа һәргиз ишәнмәйсиләр!»□ ■

42 Павлус билән Барнабас синагогдин чиқиватқанда, жамаәт уларға келәрки
шабат күни бу ишлар һәққидә йәнә сөзләшни йелинди.
43 Синагогтики жамаәт тарқалғанда, нурғун Йәһудийлар вә Худадин қорққан
Тәвратқа етиқат қилған Йәһудий әмәсләрму Павлус билән Барнабасқа әгәшти.
Иккиси уларға сөз қилип, уларни Худаниң меһри-шәпқитидә чиң турушқа дәвәт
қилди.■
44 Кейинки шабат күни, пүтүн шәһәр хәлқи дегидәк Худаниң сөз-каламини
аңлиғили келишти.
45 Бирақ бундақ топ-топ адәмләрни көргән Йәһудийлар һәсәткә чөмүп,
Павлусниң сөзлиригә қарши тәтүр гәп қилип, униңға төһмәт қилди.
46 Әнди Павлус билән Барнабас техиму жүрәклик һалда мундақ деди:
— Худаниң сөз-каламини алди билән силәр *Йәһудий хәлқигә* йәткүзүш керәк еди.
Лекин силәр уни чәткә қеқип өзүңларни мәңгүлүк һаятқа лайиқ көрмигәндин
кейин, мана биз *силәрдин* бурулуп әлләргә йүзлинимиз! □ ■
47 Чүнки Пәрвәрдигар *муқәддәс язмиларда* бизгә мундақ буйруған: —
«Мән Сени *ят* әлләргә нур болушқа,
Йәр йүзиниң чәт-яқилириғичә нижатлиқ болушуң үчүн Сени атидим».□ ■

48 Әллардикиләр бу сөзни аңлап, хошал болушуп Рәбниң сөз-каламини
улуқлашти; мәңгүлүк һаятқа еришишкә бекитилгәнләрниң һәммиси етиқат
қилди.□
49 Шундақ қилип, Рәбниң сөз-калами пүткүл зиминға тарқалди.
50 Бирақ Йәһудийлар Худадин қорққан жуқури тәбиқилик аялларни һәм шәһәр
мөтиварлирини қутритип, Павлус билән Барнабасқа зиянкәшлик қилғузуп, улар
иккисини өз жутлиридин қоғлап чиқарди. □ ■

□ **13:39 «Тәврат қануни билән силәр халас болалмайватқан ишлар»** — «халас болалмайдиған ишлар» һәртүрлүк ишларни көрситиду; гунаниң илкидин халас болушни өз ичигә елипла қалмай, бәлки Тәврат қанунида бекитилгән түрлүк қурбанлиқ қилиш вә рәсим-қаидиләрдин халас болушни өз ичигә алиду. ■ **13:39** Рим. 3:28; 8:3; 10:4; Гал. 2:16; Ибр. 7:19. □ **13:41 «қараңлар, и мазақ қилғучилар, һәйрануһәс болуп һалак болуңлар! Чүнки силәрниң күнлириңларда бир иш қилимәнки, уни бириси силәргә елан қилсиму силәр шу ишқа һәргиз ишәнмәйсиләр!»** — Тәврат, «Һаб.» 1:5. ■ **13:41** Йәш. 28:14; Һаб. 1:5. ■ **13:43** Рос. 11:23; 14:22. □ **13:46 «мана биз силәрдин бурулуп әлләргә йүзлинимиз!»** — «әлләргә йүзлинимиз» — йәни «Йәһудий әмәсләргә йүзлинимиз». Демәк, Худаниң сөз-каламини уларға йәткүзимиз. ■ **13:46** Мис. 32:10; Йәш. 55:5; Мат. 8:12; 10:6; 21:43; Рос. 3:26; 13:26; Рим. 10:19. □ **13:47 «Мән Сени *ят*** әлләргә нур болушқа, йәр йүзиниң чәт-яқилириғичә нижатлиқ болушуң үчүн Сени атидим» — «Йәш.» 42:6 вә 49:6ни көрүң: мошу айәтләрдики «Сени» Мәсиһни көрситиду. Барнабас вә Павлус «Пәрвәрдигарниң қули»ниң ишлирини давамлаштуруп жүргүзмәктә (1-бап, 1-айәт). ■ **13:47** Йәш. 42:6; 49:6; Луқа 2:32. □ **13:48 «бекитилгәнләр»** — яки «бәл бағлиғанлар» яки «майил қилинғанлар». □ **13:50 «Бирақ Йәһудийлар Худадин қорққан жуқури тәбиқилик аялларни һәм шәһәр мөтиварлирини қутритип...»** — «Худадин қорққан аяллар» болса Тәвратқа етиқат қилған Йәһудий болмиған, синагогтики ибадәткә қатнишидиған аяллар. Гәрчә улар «Худадин қорққан» болсиму, мошу йәрдә Йәһудийларниң қутритиши билән territ аздурулған. ■ **13:50** 2Тим. 3:11.

51 Амма Павлус билән Барнабас уларға қарап аяқлиридики топини
қеқиштуруветип, Коня шәһиригә қарап маңди. □
52 *Антакядики* мухлислар болса хошаллиққа һәмдә Муқәддәс Роһқа толдурулди.

14

Павлус билән Барнабас Коня шәһиридә

1 Коня шәһиридә шундақ болдики, Павлус билән Барнабас Йәһудийларниң
синагогиға киргәндә, жамаәткә шундақ сөзлидики, нәтиҗидә Йәһудийлар вә
Грекләрдинму нурған кишиләр етиқат қилди□
2 (һалбуки, ишәнмигән Йәһудийлар *ят* әлликләрниң көңүллирини зәһәрләп,
уларни қериндашларға қарши турушқа қутратти).
3 Шуңа *Павлус билән Барнабас* у йәрдә хелә узун туруп, Рәбгә тайинип жүрәклик
һалда *хуш хәвәрни* жақалиди; Рәб уларниң қоллири билән мөҗизилик аламәтләр
вә караматләрни көрситип өз меһри-шәпқитиниң сөз-каламиға гувалиқ бәрди.■
4 Буниң билән шәһәр хәлқи иккигә бөлүнүп кетип, бәзилири Йәһудийлар тәрәптә,
бәзилири болса расуллар тәрәптә турди.□
5 Ахирда, бир қисим ят әлликләр билән Йәһудийлар арисида (өз башлиқлири
билән бирликтә) расулларни қийнап, чалма-кесәк қилиш қутратқулуғи баш
көтәрди.
6-7 Лекин улар бу иштин хәвәр тепип, шу йәрдин қечип Ликавуня районидики
Листра вә Дәрбә шәһәрлири һәмдә әтраптики жутларға қарап маңди. Улар шу
йәрләрдә хуш хәвәрни давамлиқ жақалаверди.■

Листра вә Дәрбә шәһәрлиридә

8 Шу чағда, Листра шәһиридә путлирида мағдури йоқ, һеч меңип бақмиған бир
туғма паләч олтиратти.■
9 Павлус сөз қиливатқанда, бу адәм униңға қулақ селип олтиратти. Павлус униңға
көз тикип униң сақайтилишиға ишәши барлиғини көрүп йетип,
10 жуқури аваз билән:
— Орнуңдин дәс тур! — деди.
Һелиқи адәм шуан орнидин дәс туруп меңишқа башлиди.
11 Лекин Павлусниң бу ишини көргән топ-топ адәмләр Ликавуня тили билән:
— Илаһлар инсан қияпитигә кирип аримизға чүшүпту! — дәп вақиришип кәтти.
■
12 Улар Барнабасни «Илаһ Зеус» дәп аташти вә Павлусни сөзләштә башламчи
болғачқа уни «Илаһ Һермис» дәп аташти. □

□ **13:51 «Павлус билән Барнабас уларға қарап аяқлиридики топини қеқиштуруветип,...»** — «аяқлиридики топини қеқиштуруветиш» дегән һәрикәт «мунасивитимиз пүтүнләй үзүлди» дегән агаһниң ипадиси еди. «Мат.» 10:14, «Мар.» 6:11, «Луқа» 5:9ни көрүң. **«Коня шәһири»** — һазирқи нам. Кона грекчә исми «Икониум» яки «Иконион». У һазирқи Түркийәдә. □ **14:1 «нәтиҗидә Йәһудийлар вә Грекләрдинму нурған кишиләр етиқат қилди»** — «Грекләр» бәлким шу йәрдики һәр милләттин болған «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. ■ **14:3** Мар. 16:20; Рос. 19:11; Ибр. 2:4. □ **14:4 «шәһәр хәлқи иккигә бөлүнүп кетип...»** — яки «шәһәрниң көп қисми иккигә бөлүнүп кетип...». ■ **14:6-7** Мат. 10:23; Рос. 8:1. ■ **14:8** Рос. 3:2. ■ **14:11** Рос. 28:6. □ **14:12 «Илаһ Зеус»** — Грекләрниң «баш илаһ»и («Юпитер» дегән планета). **«Илаһ Һермис»** — Һермис («Меркурий» дегән планета) «илаһларниң әлчиси» дәп қарилатти.

13 Шәһәрниң сиртида «Зеус Илаһ»ниң бутханиси бар еди. Шу *бутханидики* каһин
шәһәр дәрвазисиға өкүз вә гүл чәмбирәкләрни елип келип, хәлиқ билән биллә
расулларға атап қурбанлиқ қилмақчи болди.
14 Лекин расуллар Барнабас билән Павлус бу ишни аңлап, кийим-кечәклирини
житқан һалда, көпчиликниң арисиға жүгүрүп кирип, вақирап мундақ деди:
15 — Халайиқ, бу ишларни немә дәп қиливатисиләр?! Биз силәргә охшаш
һессияттики инсанлармиз! Биз силәргә бу әрзимәс нәрсиләрни ташлап, асман-
зимин, деңиз-океан вә улардики барлиқ мәхлуқларни Яратқучи һаят Худағила
ибадәт қилишиңлар керәк дәп жакалаватимиз! ■
16 Бурунқи дәвирләрдә, у һәр қайси әлләрни өз йоллирида меңишқа йол қойған.
■
17 Шундақ болсиму, У Өзини испатлайдиған гуваликни қалдурмиған әмәс. Чүнки
У һемишә силәргә шапаәт көрситип, ямғурни өз вақтида әрштин яғдуруп мол
һосул ата қилип, аш-тамақ билән силәрни тойғузуп, қәлбиңларни хошаллиққа
чөмдүрүп кәлди. ■
18 Һәтта улар бу сөзләрни қилған болсиму, халайиқниң уларға атап қурбанлиқ
қилишини аранла тосувалди.
19 Лекин Антакя вә Коня шәһәрлиридин бәзи Йәһудийлар келип, кишиләрни
өзлиригә қайил қилиши билән, хәлиқ Павлусни чалма-кесәк қилди, андин уни
өлди дәп қарап, шәһәр сиртиға сөрәп ачиқип ташливәтти. ■
20 Лекин мухлислар униң әтрапиға олашқанда, Павлус орнидин туруп, шәһәргә
қайтип кирди. Әтиси, у Барнабас билән биллә Дәрбә шәһиригә кәтти.

Расулларниң Сурийәдики Антакяға қайтип келиши

21 Әнди улар Дәрбә шәһиридә хуш хәвәр жакалап, нурғун адәмләрни *Мәсиһгә*
мухлис болушқа киргүзгәндин кейин, иккилән Листра, Коня вә Антакя
шәһәрлиригә қайтип барди.
22 Улар у йәрләрдә мухлисларниң қәлблирини күчәйтип, уларни етиқатта чиң
турушқа риғбәтләндүрүп, шундақла: — Биз Худаниң падишалиғиға кириштә
нурғун жапа-мушәққәтләрни бешимиздин өткүзүшимиз муқәррәр болиду, — дәп
несиһәт қилди.■
23 Улар йәнә һәр қайси жамаәт ичидә ақсақалларни таллап бәлгүләп, дуа қилиш
вә роза тутуш арқилиқ уларни өзлири етиқат бағлиған Рәбгә тапшурди.
24 Иккилән Писидийә районидин өтүп Памфилийә өлкисигә кәлди.
25 Улар Пәргә шәһиридә сөз-каламни йәткүзгәндин кейин, Атталя шәһиригә
барди. □
26 Андин у йәрдин кемигә чиқип, *Сурийәдики* Антакяға қарап кәтти. Улар әслидә
шу йәрдә өзлири һазир тамамлиған бу вәзипини ада қилишқа *жамаәттикиләр
тәрипидин* Худаниң меһри-шәпқитигә тапшурулған еди.■
27 Қайтип кәлгәндә, улар жамаәтни бир йәргә жәм қилғанда, уларға Худаниң
өзлири арқилиқ қилған барлиқ әмәллирини, шундақла Худаниң қандақ қилип
әлләргә етиқатниң бир ишигини ачқанлиғини сөзләп бәрди. □
28 Улар у йәрдә мухлислар билән биллә узун мәзгил турди.

■ **14:15** Яр. 1:1; Зәб. 32:6; 123:8; 145:6; Рос. 10:26; Вәһ. 14:7; 19:10; 22:9. ■ **14:16** Зәб. 80:13 ■ **14:17** Рим. 1:19. ■ **14:19** 2Кор. 11:25. ■ **14:22** Мат. 10:38; 16:24; Луқа 24:26; Рос. 11:23; 13:43; 2Тим. 3:12. □ **14:25 «... Атталя шәһиригә барди»** — Атталя шәһири деңиз бойида еди; һазирқи «Анталия». ■ **14:26** Рос. 13:1. □ **14:27 «Худаниң қандақ қилип әлләргә етиқатниң бир ишигини ачқанлиғини сөзләп бәрди»** — «әлләр» мошу йәрдә «ят әлләр», «Йәһудий әмәсләр» дегән мәнидә.

Росул Павлуснинң хуш хәвәрни җакарлиған 1-сәпири

Расул Павлуснинң хуш хәвәрни җакалиған 1-сәпири

15

Йерусалимдики сүннәт тоғрисидики жиғин

1 Шу чағларда бәзиләр Йәһудийә өлкисидин келип, *Антакядики* қериндашларға:
— Силәр Муса *пәйғәмбәргә* тапшурулған йосун бойичә хәтнә қилинишни қобул
қилмисаңлар, қутқузулмайсиләр! — дәп тәлим беришкә башлиди.□ ■
2 Бу иш тоғрисида чоң мажира чиққан болуп, Павлус билән Барнабас иккилән
шу кишиләр билән кәскин муназирә қилишқандин кейин, *қериндашлар* Павлусни,
Барнабасни, шундақла уларниң арисидин бир нәччәйләнни бу мәсилә тоғрисида
расуллар вә ақсақаллар билән көрүшүшкә Йерусалимға барсун дәп бекитгән.■
3 Шундақ қилип улар жамаәт тәрипидин йолға селинип, сәпиридә Фәникийә
райони вә Самарийә өлкисини бесип өтүп, барғанла йеридә әлләрниңму товва
қилип *етиқат* йолиға киргәнлигини тәпсилий сөзлиди. Бу хәвәр барлиқ
қериндашларни зор шатлиққа чөмгүзди.□
4 Павлуслар Йерусалимға кәлгинидә, улар жамаәттикиләр, расуллар вә
ақсақаллар тәрипидин қарши елинип, көпчиликкә Худаниң өзлири арқилиқ
барлиқ қилған әмәллирини баян қилип бәрди.
5 Лекин Пәрисий мәзһипидикиләрдин етиқат йолиға киргән бәзиләр орнидин
турушуп:
— Мошу *ят әлликләрни* хәтнә қилиш керәк, шундақла уларға Мусаға чүшүрүлгән
Тәврат қануниға әмәл қилиши керәклигини җекиләш керәк! — деди.
6 Шуңа расуллар билән ақсақаллар бу мәсилини музакирә қилиш үчүн җәм
болушти.
7 Узун сөһбәтлишиштин кейин, Петрус орнидин туруп мундақ деди:
— Қериндашлар, дәсләптики күнләрдә Худаниң ичиңлардин мени таллап мениң
ағзим арқилиқ хуш хәвәрдики сөз-каламни ят әлликләргә аңлитип уларниң
етиқат қилишида васитә қилишқа бекиткәнлигидин хәвириңлар бар. ■
8 Вә инсанларниң қәлбини билгүчи Худа Муқәддәс Роһни бизгә ата қилғинидәк,
уларғиму ата қилди.■
9 Шундақ қилип, Худа уларни биз билән һеч қандақ пәриқләндүрмәй, уларниң
қәлблирини етиқат арқилиқ пак қилди.■
10 *Әһвал мана шундақ екән*, әнди силәр немә үчүн өзимиз вә ата-бовилиримизму
көтирәлмигән бир боюнтуруқни мухлисларниң бойниға артмақчи болуп, Худани
синимақчи болисиләр?! ■
11 Әндиликтә, биз болсақ Рәб Әйсаниң меһри-шәпқитигә тайинип уларға охшаш
қутқузулимиз, дәп ишинимиз.□ ■
12 *Бу сөздин кейин*, Барнабас билән Павлус чиқип, Худа өзлири арқилиқ
ят әлликләрниң арисида көрсәткән барлиқ мөҗизилик аламәтләрни вә
карамәтләрни баян қилип бәрди; көпчилик уларға қулақ селип сүкүттә турди.
13 Уларниң сөзи түгигәндин кейин, Яқуп мундақ деди:
— Қериндашлар, маңа қулақ селиңлар!
14 Баятин Шимеон Худаниң ят әлликләрниму баштинла шапаәт билән йоқлап,
уларниң арисидин Өз нами үчүн бир хәлиқ чиқиридиғанлиғини чүшәндүрүп

□ **15:1 «Силәр Муса пәйғәмбәргә тапшурулған йосун бойичә хәтнә қилинишни қобул қилмисаңлар, қутқузулмайсиләр!»** — Йәһудийәдин кәлгәнләр аллиқачан сүннәт қилинған Йәһудийлар, әлвәттә. ■ **15:1** Яр. 17:10; Лав. 12:3; Гал. 5:2. ■ **15:2** Гал. 2:1. □ **15:3 «әлләрниңму товва қилип...»** — «әлләр» йәнә «Йәһудий әмәсләр» дегән мәнидә. **«әлләрниңму товва қилип етиқат йолиға киргәнлиги...»** — мошу йәрдә грек тилида: «товва қилип етиқат йолиға кириш» дегән ибарә пәқәт бирла сөз «бурулуш» билән ипадилиниду. ■ **15:7** Рос. 10:20; 11:12. ■ **15:8** 1Тар. 28:9; 29:17; Зәб. 7:10; Йәр. 11:20; 17:10; 20:12. ■ **15:9** Рос. 10:43, 44. ■ **15:10** Мат. 23:4. □ **15:11 «Әндиликтә, биз болсақ Рәб Әйсаниң меһри-шәпқитигә тайинип уларға охшаш қутқузулимиз, дәп ишинимиз»** — бу айәттики «биз» Йәһудий етиқачиларни, «улар» Йәһудий болмиған етиқатчиларни көрситиду. ■ **15:11** Әф. 2:8; Тит. 3:4.

өтти. □
15 Пәйғәмбәрләрниң ейтқанлириму буниңға уйғун келиду, худди *муқәддәс язмиларда* муну сөзләр пүтүлгәндәк: —
16 — ««Мошу ишлардин кейин, Мән қайтип келип, Давутниң жиқилған чедирини йеңибаштин қуруп тикләймән,
Униң харабиликлирини қайта бена қилип, әслигә кәлтүримән.
17-18 Шундақ қилип, жаһандики башқа инсанларму, йәни Мениң намим билән аталған барлиқ әлләр Мени издәп тапиду» дәйду бу ишларни әмәлгә Ашурғучи вә шундақла уларни әзәлдин аян қилип кәлгән Пәрвәрдигар!»□ ■
19 — Шуниң үчүн хуласәм шуки, ят әлликләр арисидин товва қилип Худаға етиқат бағлиғанларға аварә-еғирчилик селип қоймаслиғимиз керәк;
20 пәқәт уларға: «Бутларға атилип булғанған нәрсиләрни йейиштин, жинсий бузуқлуқтин, қанни вә боғуп союлған һайванларниң гөшлиридинму йейиштин нери болуңлар» дәп тапилап, бир парчә хәт язайли. □ ■
21 Чүнки қедимки дәвирләрдин тартип һәр шәһәрдә шабат күнидә синагогларда Муса *пәйғәмбәр*ниң ейтқанлири оқулуп, униң көрсәтмилири үгитилип кәлгән.□

Йәһудий әмәс етиқатчиларға йезилған хәт

22 Шуниң билән расуллар, ақсақаллар, шундақла Йерусалимдики пүткүл жамаәттикиләр өз арисидин бир нәччә адәмни таллап, уларни Павлус вә Барнабас билән биллә Антакяға әвәтишни лайиқ көрди. Әслидә қериндашлар ичидә башламчи болған Йәһуда (Барсабас дәпму атилиду) билән Силаслар буниңға талланди.
23 Хәт болса уларға тапшурулди, униңда мундақ йезилған еди: — «И Антакя, Сурийә вә Киликийәдә туруватқан ят әллик қериндашлар, — *Йерусалимдики* қериндашлириңлардин, расуллар билән ақсақаллардин силәргә салам!

□ **15:14 «Шимеон»** —Петрусниң арамий тилидики исми («Симон» болса униң ибраний тилидики шәклидур). **«Худаниң ят әлликләрниму баштинла шапаәт билән йоқлап, уларниң арисидин Өз нами үчүн бир хәлиқ чиқиридиғанлиғи»** — «шапаәт билән йоқлаш» грек тилида пәқәт «йоқлаш» дегән сөзла билән ипадилиниду. □ **15:17-18 «Шундақ қилип, жаһандики башқа инсанларму, йәни Мениң намим билән аталған барлиқ әлләр...»** — «жаһандики башқа инсанлар» Йәһудий хәлқидин башқа барлиқ әлләрни көрстиду. «Мениң намим билән аталған барлиқ (ят) әлләр» «Өз хәлқим болушқа чақирған ят әлләр» яки «Мән егидарчилиқ қилған барлиқ әлләр» дегәнләрни билдүриду. **«Мошу ишлардин кейин, мән қайтип келип, Давутниң жиқилған чедирини йеңибаштин қуруп тикләймән... шундақ қилип, жаһандики башқа инсанларму, йәни Мениң намим билән аталған барлиқ әлләр Мени издәп тапиду»** — (16-17-айәт) бу нәқил кәлтүрүлгән бешарәтләр «Ам.» 9:11-12 вә «Йәш.» 45:21дин елинған. Якуп бу бешарәтләрни «Септуагинт» LXX дегән грек тилидики тәржимисидин алған. «Амос»тики «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **15:17-18** Ам. 9:11,12. □ **15:20 «Бутларға атилип булғанған нәрсиләр»** — грек тилида «Бутлардин булғанған нәрсиләр» дегән билән ипадилиниду; «нәрсиләр» бәлким гөш вә һәр хил йемәк-ичмәкни көрсәтсә керәк. Грекләр арисида «авал бутларға аталған» йемәкликни йейиш «саваблиқ иш» яки «қутлуқ иш» дәйдиғанлар көп еди. ■ **15:20** Яр. 9:4; Мис. 20:3; 1Кор. 8:1; 10:20; 1Тес. 4:3. □ **15:21 «Бутларға атилип булғанған нәрсиләрни йейиштин, жинсий бузуқлуқтин, қанни вә боғуп союлған һайванларниң гөшлиридинму йейиштин нери болуңлар ...»** — (20-айәт) мошу үч пәрһиз Тәврат қанунидин елинған. Етиқат қилған ят әлләрниң буларға риайә қилиши уларниң нижатлиққа еришиши үчүн әмәс, бәлки («жинсий бузуқлуқтин ... нери болуңлар»тин башқа) етиқат қилған Йәһудийлар жамаәткә қатнишишида уларниң алдида путликашаң болмаслиғи, Йәһудий әмәс қериндашлири билән арилишиши асан қилинсун үчүн дегән мәхсәт билән тапшурулған (21-айәттин расулларниң бу мәхсити очуқ көрүниду; «1Кор.» 10:14-11:1ниму көрүң).

24 Аримиздин бәзи кишиләр чиқип йениңларға берип, сөзлири билән силәрни беарамлиққа селип көңлүңларни паракәндә қилип қойғанлиғини аңлидуқ. Лекин биз уларға һеч қандақ сөз-әмир қилмидуқ. □ ■
25 Шу сәвәптин, биз бу иштa ойлиримиз бир йәрдин чиққандин кейин, аримиздин талланған бир нәччәйләнни сөйүмлүк Барнабас вә Павлусимиз билән биллә йениңларға әвәтишни қарар қилдуқ.
26 Бу иккилән Рәббимиз Әйса Мәсиһниң нами үчүн һаятини хәтәргә тәвәккүл қилған кишиләрдур. ■
27 Шуңа биз Йәһуда билән Силасни язғанлиримизни силәргә өз ағзи биләнму сөзләп бәрсун дәп, йениңларға әвәттуқ.
28 Гәпниң поскаллисиға кәлсәк, Муқәддәс Роһқа, шундақла бизләргиму шу лайиқ көрүнгәнки, төвәндики зөрүр болған ишлардин сирт, силәргә һеч қандақ башқа ишни жүклимәслигимиз керәк:
29 — Бутларға аталған нәрсиләрдин, қанни вә боғуп союлған һайванларниң гөшлиридин йейиштин вә жинсий бузуқлуқтин нери болуш — силәр мошу бир нәччә иштин сақлансаңлар, яхши қилған болисиләр.
Аман-хатирҗәм болуңлар!»■
30 Шундақ қилип, улар *қериндашлар* тәрипидин йолға селинип, Антакяға барди. У йәрдә пүтүн җамаәттикиләрни жиғип, хәтни уларға тапшурди. □
31 Улар хәтни оқуп, униңдин болған риғбәт-тәсәллидин зор шатланди.
32 Йәһуда вә Силаслар өзлириму пәйғәмбәрләрдин болуп, қериндашларни нурғун сөз-несиһәтләр билән риғбәтләндүрүп, уларни қувәтләндүрди.
33 *Йәһуда вә Силаслар* у йәрдә бир мәзгилни өткүзгәндин кейин, Антакядики қериндашларниң сәпиригә аманлиқ тилигән һалда узитиши билән, улар өзлирини әвәткән *Йерусалимдикиләрниң* қешиға қайтти. □
34-35 Лекин Павлус вә Барнабас Антакяда қелип, башқа нурғун қериндашларниң һәмкарлиғида тәлим берип Рәбниң сөз-каламидики хуш хәвирини җакалап турди.

Павлус билән Барнабасниң айрилип кетиши

36 Лекин йәнә бир нәччә күнләрдин кейин Павлус Барнабасқа:
Биз бурун Рәбниң сөз-каламини йәткүзгән һәммә шәһәр-йезиларға берип, қериндашларниң йениға берип, һалини сорап келәйли, — деди.
37 Барнабас болса Юһанна (Маркусму дейилиду)ни биллә елип бармақчи болған еди. ■
38 Бирақ Павлус алдинқи қетим Памфилийә өлкисидә улардин айрилип кәткән, Рәбниң хизмитидә улар билән биллә *давамлиқ* сәпәр қилмиған Маркусни йәнә елип беришни ақиланилик әмәс дәп қариди. □
39 Шуниң билән иккилән оттурисида бәк кәскин ихтилап болуп, ахир берип улар бир-биридин айрилип кетишти. Барнабас Маркусни елип, кемигә олтирип Сипрус арилиға кәтти.

□ **15:24 «... Силәрни беарамлиққа селип көңлүңларни паракәндә қилип қойғанлиғини аңлидуқ. Лекин биз уларға һеч қандақ сөз-әмир қилмидуқ»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә: «... Силәрни беарамлиққа селип, сүннәт қобул қилишиңлар, Тәврат қануниға әмәл қилишиңлар керәк дәп көңлүңларни паракәндә қилип қойғанлиғини аңлидуқ» дейилиду. ■ **15:24** Гал. 2:4. ■ **15:26** Рос. 13:50; 14:19. ■ **15:29** Яр. 9:4; Мис. 20:3; Лав. 17:14; 1Кор. 8:1; 1Тес. 4:3. □ **15:30 «шундақ қилип, улар қериндашлар тәрипидин йолға селинип...»** — грек тилида «шундақ қилип, улар уларниң тәрипидин йолға селинип...». □ **15:33 «Йәһуда вә Силаслар у йәрдә бир мәзгилни өткүзгәндин кейин»** — «Йәһуда вә Силаслар» грек тилида «улар». ■ **15:37** Мис. 20:3. □ **15:38 «Рәбниң хизмитидә улар билән биллә давамлиқ сәпәр қилмиған Маркус...»** — мошу йәрдә «Рәбниң хизмитидә» грек тилида пәқәт «хизмәттә» дейилиду.

40 Павлус болса Силасни таллиди; қериндашларниң иккиләнни Худаниң
шапаитигә аманәт қилиши билән у иккиси йолға чиқти. □
41 У әнди Сурийә вә Киликийә өлкилирини арилап өтүп, *һәр қайси жайларда*
жамаәтләрни қувәтләндүрди.

16

Тимотийниң Павлус вә Силасқа қошулуши

1 Андин у Дәрбә вә Листра шәһәрлиригиму барди. Мана, шу йәрдә етиқатчи
Йәһудий бир аялниң оғли, Тимотий исимлиқ бир мухлис бар еди. Униң атиси
болса грек еди.□
2 Листра вә Коня шәһәрлиридики қериндашларниң һәммиси униң тоғрилиқ яхши
гувалиқ берәтти.
3 Павлус уни өзи билән биллә елип маңмақчи болди. Бирақ бу йәрдики
Йәһудийларниң һәммиси *Тимотийниң* атисиниң грек екәнлигини билгәчкә,
Павлус уни елип хәтнә қилдурди.□ ■
4 Улар шәһәр-йезилардин өткәч, Йерусалимдики расуллар билән ақсақаллар *ят*
әлләргә бекиткән бәлгүлимиләрни уларниң риайә қилиши үчүн тапшурди.■
5 Шундақ қилип, жамаәтләр етиқатта күчәйтилип, санлириму күндин-күнгә
көпәйди.

Македонийәликниң чақириқи

6 Муқәддәс Роһ уларниң Асия өлкисидә сөз-каламни жакалишиға йол қоймиған
болуп, Павлуслар әнди Фригийә вә Галатия районлиридин өтүп,□
7 Мисийә райониға кәлгәндин кейин, Битинийә өлкисигә кирмәкчи болди. Бирақ
Әйсаниң Роһи уларға бундақ қилишиқиму йол қоймиди.□
8 Шуниң билән улар Мисийәдин өтүп, деңиз бойидики Троас шәһиригә чүшти.■
9 Шу күни кәчтә, Павлусқа бир ғайипанә көрүнүш көрүнүп, Македонийәлик бир
киши униң алдида өрә туруп:
— *Деңиздин* өтүп, Македонийәгә келип, бизгә ярдәм бәргәйсән! — дәп өтүнди.□

□ **15:40 «Павлус болса Силасни таллиди; қериндашларниң иккиләнни Худаниң шапаитигә аманәт қилиши билән у иккиси йолға чиқти»** — Павлус вә Барнабас немә үчүн бир-биридин айрилди? Қайсисиниң қарари тоғра? «Қошумчә сөзимиз»дә бу мәсилә тоғрисида азрақ тохтилимиз. □ **16:1 «Мана, шу йәрдә етиқатчи Йәһудий бир аялниң оғли, Тимотий исимлиқ бир мухлис бар еди»** — кейинки айәтләргә қариғанда, «шу йәр» Листра еди. □ **16:3 «бу йәрдики Йәһудийларниң һәммиси Тимотийниң атисиниң грек екәнлигини билгәчкә, Павлус уни елип хәтнә қилдурди»** — Павлусниң Тимотийни хәтнә қилиши етиқатини билдүрүш үчүн әмәс, бәлки у униң билән Худаниң хизмитидә болғанда Йәһудийларниң уни қобул қилмаслиғиниң алдини елиш үчүн еди. ■ **16:3** 1Кор. 9:20; Гал. 2:3. ■ **16:4** Рос. 15:20. □ **16:6 «Муқәддәс Роһ уларниң Асия өлкисидә сөз-каламни жакалишиға йол қоймиған болуп, Павлуслар әнди Фригийә вә Галатия районлиридин өтүп...»** — Фригийә вә Галатия районлири Асияниң бир қисми еди — Павлус шу йәрдин өткини билән Худаниң сөзини жакалаш үчүн у йәрдә тохтимиди. □ **16:7 «Мисийә райониға кәлгәндин кейин, Битинийә өлкисигә кирмәкчи болди. Бирақ Әйсаниң Роһи уларға бундақ қилишиқиму йол қоймиди»** — қизиқ бир йери шуки, кейинрәк расул Петрус дәл мошу районларниң бәзи йәрлик кишилири билән йеқин мунасивәттә болди (2Пет.» 1:1ни көрүң). Шуңа мүмкинчиклиги барки, Павлуслар мошу йәрләрдин өтүп кәткән вақитларда, Петрус шу йәрдә еди яки пат арида шу йәрләргә кәлмәкчи еди. Павлусму кейин Галатия дегән районға берип, хуш хәвәрни тарқитип, бир жамаәт бәрпа қилинди (18:23 вә «Гал.» 4:13ни көрүң). ■ **16:8** 2Кор. 2:12. □ **16:9 «Деңиздин өтүп, Македонийәгә келип, бизгә ярдәм бәргәйсән!»** — Македонийә Рим империйәсидики Гретсийәгә жайлашқан «Македонийә өлкиси» еди.

10 У бу көрүнүшни көргәндин кейин, Рәб бизни җәзмән у кишиләрниң қешиға
берип, уларға хуш хәвәр җакалашқа чақирған, дегән хуласигә келип, дәрһал
Македонийәгә беришқа тәйярландуқ.□

Лидяниң етиқат қилиши

11 Биз кемигә чиқип, Троастин йолға чиқип, Самодрак арилиға қарап йол алдуқ
вә әтиси *Македонийәдики* Неаполис шәһиригә йетип бардуқ.
12 У йәрдин Македонийәниң шу районидики Филиппи дегән муһим шәһиригә
өттуқ. Буму Римдики бир мустәмликә шәһәр еди. Биз бу йәрдә бир нәччә күн
турдуқ. □
13 Шабат күни, *шәһәр* дәрвазисидин чиқип дәрия саһилигә бардуқ; чүнки биз у
йәрдә дуа-тилавәт қилидиған бир җай бар дәп ойлидуқ; дәрвәқә шундақ болди.
Биз олтирип, у йәргә жиғилған аялларға сөзләшкә башлидуқ. □
14 Уларниң ичидә сөсүн рәхт содиси қилидиған, Тиятира шәһирилик, Худадин
қорқидиған Лидя исимлиқ бир аял бар еди. Рәб униң қәлбини Павлусниң
ейтқанлирини қобул қилишқа ачти. □
15 У аилисидикиләр билән чөмүлдүрүлгән болуп биздин өтүнүп:
— Әгәр силәр мени *һәқиқәтән* Рәбгә етиқат қилғучи дәп билсәңләр, мениң өйүмгә
берип туруңлар! — дәп чиң туруп бизни мақуллатти.■

Павлус билән Силасниң зинданға ташлиниши

16 Бир күни биз шу дуа қилидиған җайға кетип барғинимизда, бир дедәк
бизгә йолуқти; бу қизға пал салғучи бир җин чаплишивалған еди; дедәк
ғоҗайинлириға пал селиш йоли билән нурғун пайда тепип бәргән еди. □ ■
17 У йол бойи Павлус вә бизгә әгишип:
— Бу кишиләр Һәммидин алий Худаниң қуллири, улар силәргә ниҗатлиқ бир
йолини җакалайду! — дәп вақирап маңди.□
18 У уда көп күнләр шундақ вақириди. Бу иш Павлусниң қәлбини азаплап, у қизға
бурулуп, җинға:

□ **16:10 «У бу көрүнүшни көргәндин кейин, Рәб бизни җәзмән у кишиләрниң қешиға берип, уларға хуш хәвәр җакалашқа чақирған, дегән хуласигә келип, дәрһал Македонийәгә беришқа тәйярландуқ»** — мошу айәттин башлап **«биз»** дәп баян қилишниң сәвәви — мошу китапниң муәллипи Луқа мошу йәрдә Павлусларға қошулғанлиғини көрситиду. □ **16:12 «У йәрдин Македонийәниң шу районидики Филиппи дегән муһим шәһиригә өттуқ. Буму Римдики бир мустәмликә шәһәр еди»** — Филиппи деңиз бойики Неаполистин 16 километр жирақлиқта еди. «Римдики мустәмликә» — беваситә Рим һөкүмити өзи башқурған, аһалиси «Рим гражданлиқ» һоқуқ-имтиязлириға егә еди. □ **16:13 «Шабат күни, шәһәр дәрвазисидин чиқип дәрия саһилигә бардуқ; чүнки биз у йәрдә дуа-тилавәт қилидиған бир җай бар дәп ойлидуқ»** — әһвалға қариғанда Филиппи шәһиридә Йәһудийларниң бирму синагоги йоқ еди («синагог»ниң асаси үчүн аз дегәндә он Йәһудий әркәк киши бир-биригә қошулуши керәк). Ундақ әһвал астида бу аяллар (бәлким Йәһудий һәм Йәһудий әмәсләр, йәни «Худаниң қорққанлар») һәр шабат күни Тәвраттин елинған сөзләр билән дуа-тилавәт қилишқа жиғилатти. □ **16:14 «Уларниң ичидә сөсүн рәхт Содиси қилидиған, Тиятира шәһирилик, Худадин қорқидиған Лидя исимлиқ бир аял бар еди»** — «Худадин қорқидиған» дегән турақлиқ ибарә, Лидяниң Йәһудий әмәс, амма Тәврат етиқатида болғанлиғини көрситиду. ■ **16:15** Яр. 19:3; 33:11; Һак. 19:21; Луқа 24:29; Ибр. 13:2. □ **16:16 «бу қизға пал салғучи бир җин чаплишивалған еди»** — «пал салғучи бир җин» грек тилида «питон роһи». «Питон» йоған илан болуп, грекларниң ривайәтлири бойичә у Дәлфи шәһиридики бутханида туруп, палчилиқ сирлирини башқуратти. ■ **16:16** 1Сам. 28:7; Рос. 19:24. □ **16:17 «... улар силәргә ниҗатлиқ бир йолини җакалайду!»** — яки «... улар силәргә ниҗатлиқ йолини җакалайду!».

— Әйса Мәсиһниң нами билән буйруймәнки, униңдин чиқ! — дейишигила, җин
шуан чиқип кәтти.□ ■
19 Дедәкниң ғожайинлири униңға бағлиған пул тепиш үмүтиниң йоққа
чиққанлиғини көрүп, Павлус билән Силасқа қол селип, уларни базар мәйданиға
сөрәп, һөкүмдарларниң алдиға елип барди. ■
20 Улар иккиләнни сорақчи әмәлдарларниң алдиға чиқирип:
— Бу адәмләр Йәһудийлар болуп, шәһиримизни қалаймиқанлаштурувәтмәктә. ■
21 Биз болсақ римлиқлармиз, улар қанунимизға хилап болған вә қобул қилишқа
яки жүргүзүшкә болмайдиған қаидә-йосунларни тәрғиб қиливатиду! — дәп
шикайәт қилди.
22 Топланған халайиқму уларға һуҗум қилишқа қозғалди; сорақчи әмәлдарлар
уларниң кийимлирини житип яланачлап, калтәк билән думбилашқа әмир
чүшүрди. ■
23 Иккиләнни калтәк билән көп думбилиғандин кейин, уларни зинданға ташлиди
вә шундақла гундипайни қаттиқ күзитишкә буйруди.
24 У буйруқни тапшурувелиш билән уларни зинданниң ичкиридики камерға
солап, путлириға ишкәл салди.
25 Түн йеримда, Павлус билән Силас дуа қилип, Худаға мәдһийә күйлирини
ейтивататти. Башқа мәһбуслар болса қулақ селип аңлавататти. ■
26 Туюқсиз қаттиқ йәр тәвраш йүз бәрди; зинданниң һуллириму тәвринип кәтти
вә зинданниң һәммә ишиклири шуан ечилип, һәр бир мәһбусниң кишәнлириму
чүшүп кәтти. ■
27 Гундипай уйқидин ойғинип, зинданниң ишиклириниң очуқ турғанлиғини
көрүп, мәһбуслар қечип кетипту дәп ойлап, қиличини суғуруп елип, өзини
өлтүрүвалмақчи болди.□
28 Лекин Павлус қаттиқ авазда:
— Өзүңгә зәрәр йәткүзмә, һәммимиз бар! — дәп вақириди.
29 Гундипай: Чирақларни кәлтүрүңлар дәп товлап ичкиригә етилип кирип,
титригән һалда Павлус билән Силасниң айиғиға жиқилди.
30 Андин уларни ташқириға елип чиқип:
— Қутқузулушум үчүн немә қилишим керәк? — дәп сориди.■
31 Рәб Әйсаға етиқат қилғин, вә шундақ қилсаң, өзүң һәм аиләңдикиләрму
қутқузулиду! — деди улар.□ ■
32 Шуниң билән, иккилән униңға вә униң барлиқ аилисидикиләргә Рәбниң сөз-
каламини йәткүзди.
33 Кечә шу саатниң өзидила *гундипай* уларни башлап чиқип, ярилирини жуюп
тазилиди; андин у дәрһал аилисидикиләр билән чөмүлдүрүшни қобул қилди;
34 иккиләнни өз өйигә башлап келип, уларниң алдиға дәстихан салди. У пүткүл
аилисидикиләр билән Худаға етиқат қилғанлиқтин зор шатланди.■

□ **16:18 «Бу иш Павлусниң қәлбини азаплап,...»** — грек тилида «қәлбини азаплаш» дегән сөз һәм дәрд, бизарлиқ вә хапичилиқни (дегән мәниләрни) өз ичигә алиду. **«җин шуан чиқип кәтти»** — яки «җин шу саат ичидә чиқип кәтти». ■ **16:18** Мар. 16:17. ■ **16:19** 2Кор. 6:5. ■ **16:20** 1Пад. 18:17; Рос. 17:6. ■ **16:22** 2Кор. 11:25; 1Тес. 2:2. ■ **16:25** Рос. 4:31. ■ **16:26** Рос. 5:19; 12:7.

□ **16:27 «Гундипай уйқидин ойғинип, ... мәһбуслар қечип кетипту дәп ойлап, қиличини суғуруп елип, өзини өлтүрүвалмақчи болди»** — Рим империйәсиниң қануни бойичә мәһбусларни қачуруп қойған әскәрләр яки гундипайлар өлүмгә мәһкүм қилинатти. ■ **16:30** Луқа 3:10; Рос. 2:37; 9:6. □ **16:31 «Рәб Әйсаға етиқат қилғин, вә шундақ қилсаң, өзүң һәм аиләңдикиләрму қутқузулиду!»** — гундипайниң «Қутқузулушум үчүн немә қилишим керәк?» дегән соални қоюшида, у бәлким «қутқузулуш»ниң немә екәнлигини анчә чүшәнигән болуши мүмкин. Униң көздә тутқини роһий җәһәттин әмәс, бәлки өз вә аилисидикиләрниң өлүм җазасидин қутулуши еди. ■ **16:31** Юһ. 3:16,36; 6:47; 1Юһа. 5:10. ■ **16:34** Луқа 5:29; 19:6.

35 Әтиси әтигәндә, сорақчи әмәлдарлар ясавулларни зинданға әвәтип:
— У иккиләнни қоюветиңлар! — дәп буйруди.
36 Гундипай Павлусқа бу сөзни йәткүзүп:
— Сорақчи әмәлдарлар иккиңларни қоюветиш ярлиғини чүшүрди. Силәр әнди
зиндандин чиқип, теч-аман йолуңларға чиқиңлар, — деди.
37 Бирақ Павлус ясавулларға:
— Биз Рим пухралири болсақму, әмәлдарлар бизни сорақ қилмайла халайиқниң
алдида калтәк билән думбалап, зинданға ташлиди. Әнди улар һазир бизни
йошурунчә қоғлимақчиму? Яқ, бундақ қилса болмайду! Әмәлдарлар өзлири
келип бизни чиқарсун! — деди.□
38 Ясавуллар бу сөзләрни сорақчи әмәлдарларға йәткүзди. Улар иккиләнниң Рим
пухраси екәнлигини аңлап қорқуп кәтти;
39 уларниң көңлини елишқа *зинданға* берип, уларни зиндандин елип чиққандин
кейин, шәһәрдин чиқип кетишни қайта-қайта өтүнди.■
40 Иккилән зиндандин чиқиши билән Лидяниң өйигә барди; андин у йәрдә
қериндашлири билән көрүшүп, уларни риғбәтләндүргәндин кейин, йолға чиқип
кәтти.

17

Тесалоника шәһиридики топилаң

1 Улар сәпирини давам қилип Амфиполис вә Аполлония шәһәрлиридин өтүп,
Тесалоника шәһиригә кәлди. У йәрдә Йәһудийларниң синагоги бар еди.□
2 Павлус адити бойичә уларниң арисиға кирип, уда үч шабат күни у йәрдә җәм
болғанлар билән муқәддәс язмиларни шәрһләп муназирилишип,
3 уларға Мәсиһниң азап-оқубәтләр тартқандин кейин өлүмдин тирилиши
муқәррәр дәп чүшәндүрди һәм испатлиди вә: — Мән силәргә җакалиған мошу
Әйса дәл Мәсиһниң Өзи шу! — деди.■
4 *Йәһудийларниң* ичидин бәзиләр қайил болуп ишинип, Павлус билән Силасқа
қошулди; шундақла Худадин қорқидиған Гректләрдин зор бир топ адәмләр вә аз
болмиған жуқури тәбиқидики грек аяллярму шундақ ишәнди.□ ■
5 Бирақ Йәһудийлар буниңға һәсәт қилип, бир нәччә қәбиһ адәмләрни жиғип, бир
топ кишиләрни топлап, шәһәрни астин-үстүн қиливәтти. Йәһудийлар Павлус
билән Силасни шәһәр хәлиқ *кеңәшмисигә* тапшуруп бериш үчүн уларни тутуш
мәхситидә Ясон исимлиқ бирисиниң өйигә бастуруп барди.
6 Лекин улар иккиләнни тапалмай улар Ясон вә башқа бир нәччә қеришдашни
шәһәр әмәлдарлириниң алдиға тартип апирип:
— Җаһанни астин-үстүн қиливәткән әшу адәмләр мошу йәргиму йетип кәлди;■
7 Ясон уларни өйидә қобул қилди. Улар Әйса исимлиқ башқа бир падиша бар дәп
җакалап, Қәйсәрниң пәрманлириға қарши чиқиватиду! — дәп чуқан селишти.■

□ **16:37 «Биз Рим пухралири болсақму, әмәлдарлар бизни сорақ қилмайла халайиқниң алдида калтәк билән думбалап, зинданға ташлиди»** — римлиқ пухраларға ундақ муамилә қилишниң һәр бир басқучи Рим қануниға хилап еди. ■ **16:39** Мат. 8:34. □ **17:1 «Тесалоника шәһири»** — «Тесалоника» һазирқи Салоника шәһири. **«Улар ... Тесалоника шәһиригә кәлди»** — мошу бабта «биз» әмәс, бәлки «улар» дейилгәчкә, Луқани Павлуслардин бир мәзгил айрилған, дәп қараймиз. ■ **17:3** Зәб. 15:10; 21:7, 22; Мат. 16:21; Луқа 24:46. □ **17:4 «... шундақла Худадин қорқидиған Гректләрдин зор бир топ адәмләр вә аз болмиған жуқури тәбиқидики грек аяллярму шундақ ишәнди»** — «Худадин қорқидиған Грекләр» дегән турақлиқ ибарә, Тәврат етиқатида болған Грекләрни көрситиду. ■ **17:4** Рос. 28:24. ■ **17:6** Рос. 16:20. ■ **17:7** Луқа 23:2; Юһ. 19:12.

8 Улар бу сөзләр билән халайиқни вә шәһәр әмәлдарлирини дәккә-дүккигә селип
қойди.
9 Әмәлдарлар Ясон вә башқа тутуп келингәнләрдин капаләт пули алғандин кейин,
уларни қоювәтти.

Берия шәһиридә

10 Қериндашлар кечикмәй Павлус билән Силасни шу күни кечидә Берия шәһиригә
әвәтивәтти. Улар у йәргә йетип барғанда, Йәһудийларниң синагогиға кирди. □ ■
11 У йәрдики *синагогдикиләр* Тесалоникадикиләргә қариғанда есил хисләтлик
болуп, сөз-каламни қизиқип аңлиди вә уларниң ейтқанлириниң тоғра яки
хаталиқини ениқалап билиш үчүн, һәр күни муқәддәс язмиларни қетирқинип
изләнди. ■
12 Нәтиҗидә, улардин нурғун Йәһудийлар, есилзадә грек аяллардин бир қисми
вә шундақла хелә көп грек әрләр етиқат қилди. □
13 Лекин Тесалоникадики Йәһудийлар Худаниң сөз-каламиниң Павлус арқилиқ
Бериядиму җакалиниватқинини аңлап, у йәргиму берип топилаң көтәрмәкчи
болуп, аммини қутратти. ■
14 Шуниң билән қериндашлар Павлусни дәрһал деңиз бойиға әвәтивәтти. Силас
билән Тимотий болса Берияда қалди.
15 Павлусни узитип маңғанлар уни Афина шәһиригичә елип барди. Андин улар
Павлусниң:
— «Силәр Силас билән Тимотийға мүмкинқәдәр мениң йенимға тезрақ кәлсун
дәп йәткүзүп қоюңлар» дегән тапшуруғини елип, *Берияға* қайтип кәлди.■

Афина шәһиридә

16 Павлус Афина шәһиридә Силас билән Тимотийни күтүп турғанда, пүткүл
шәһәрдикиләрниң бутпәрәсликкә берилип кәткәнлигини көрүп, роһи қаттиқ
азапланди.
17 Шуңа у синагогда Йәһудийлар вә Худадин қорқидиғанлар билән һәм шуниңдәк
һәр күни базарда учриғанла кишиләр билән муназирилишәтти. □
18 «Епикурлар» вә «Стоиклар» дәп аталған бәзи пәйласопларму униң билән
муназирилишишкә башлиди. Улардин бәзиләр:
— Бу биләрмән почи немә дәп җөйлүватиду? — дейишти.
Йәнә бәзиләр Павлусниң Әйса вә адәмләрниң өлүмдин тирилдүрүлидиғанлиғи
һәққидики хуш хәвәрни җакалиғанлиғидин:
— У ят илаһларниң тәрғибатчиси охшайду! — дейишти. □
19 Шуңа, улар Павлусни елип «Ареопагус» дегән *кеңәш* мәйданиға апирип:
— Сән тарқитиватқан йеңи тәлиминиңниң немә екәнлигини бизму билсәк қандақ?

□ **17:10 «Қериндашлар кечикмәй Павлус билән Силасни шу күни кечидә Берия шәһиригә әвәтивәтти»** — «шу күни кечидә» яки «шу күни кәч кириш биләнла». ■ **17:10** Рос. 9:25. ■ **17:11** Йәш. 34:16; Луқа 16:29; Юһ. 5:39. □ **17:12 «шундақла хелә көп грек әрләр етиқат қилди»** — грек тилида «шундақла аз болмиған грек әрләр етиқат қилди». ■ **17:13** 1Тес. 2:14. ■ **17:15** Рос. 18:5. □ **17:17 «у синагогда Йәһудийлар вә Худадин қорқидиғанлар билән ... муназирилишәтти»** — «Худадин қорқидиғанлар» Тәврат арқилиқ Худаға етиқат қилған Йәһудий әмәсләрни көрситиду. □ **17:18 ««Епикурлар» вә «Стоиклар» дәп аталған бәзи пәйласопларму униң билән муназирилишишкә башлиди»** — «Епикурлар»: «ләззәт»ни әң жуқури орунға қоюп, һәртүрлүк «илаһ» вә «ахирәт» дегәнләргә қарши еди. «Стоиклар» болса «пәзиләт»ни әң жуқури орунға қоюп, һәр адәмниң өз әмәллиригә мәсъул болуп, «пәзиләт»кә ләззәт яки азап-оқубәткә қаримай интилиши керәк, дәп тәкитләйтти. **«У ят илаһларниң тәрғибатчиси охшайду!»** — уларниң «ят илаһлар» дегинидә көздә тутқини «Әйса» вә «Тирилиш» еди — улар буларни «икки илаһ» дәп ойлап қалған еди.

20 Чүнки сән бәзи ғәйрий ишларни қулиқимизға йәткүзүватисән, биз уларниң
мәнаси зади немә екәнлигини билгүмиз бар, — дейишти
21 (әнди Афиналиқлар вә у йәрдә туруватқан чәт әлликләрниң һәммиси вақтини
бирәр йеңилиқни йәткүзүш яки аңлаштин башқа ишқа сәрп қилмайтти).
22 Шуңа Павлус Ареопагус мәйданиниң оттурисиға чиқип мундақ деди:
Әй Афина хәлқи! Силәрниң һәр җәһәттин җин-илаһларға чоқунушқа қаттақ
берилгәнлигиңларни көрдум. □
23 Чүнки һәммә йәрни арилап, силәрниң тавапгаһлириңларни көздин
кәчүргинимдә, үстигә «Намәлум бир Худаға аталған» дәп пүтүлгән беғишлимиси
бар йәнә бир қурбангаһни көрдүм. Әнди мән силәр тонумай туруп ибадәт
қиливатқан шу *Худани* мана һазир силәргә тонуштуруп җакалай.
24 Пүткүл аләмни вә униңдики барлиқ мәвҗудатларни яратқан Худа асман-
зиминниң Егиси болуп, инсанларниң қоли билән ясалған ибадәтханиларда
турмайду, ■
25 яки бирәр нәрсигә һаҗити чүшкәндәк инсанларниң қоллириниң әҗригә
муһтаҗ әмәстур, чүнки У Өзи һәммә җаниварға һаятлиқ, нәпәс, шундақла
еһтияҗлиқ болған һәммә нәрсини ата қилиду. ■
26 У бирла адәмдин инсанийәттики барлиқ милләтләрни барлиққа кәлтүрди,
уларни пүтүн йәр йүзигә орунлаштуруп, уларға хас болған пәйт-пәсилләр һәмдә
туридиған җайлириниң пасиллирини алдин бәлгүләп бәрди. □ ■
27 Буларниң мәхсити «Инсанлар мени издисун, бәлким силаштуруп тапсун»
дегәнликтур. Әмәлийәттә, у һеч қайсимиздин жирақ әмәс.
28 Чүнки биз Униңда яшаймиз, һәрикәт қилимиз вә Униңда вуҗудимиз бардур;
араңлардики бәзи шаирлар ейтқинидәк: «Биз Униң нәслидурмиз!». □
29 Шуңа, Худаниң нәсли болғачқа, биз Тәңри Болғучини алтун-күмүч яки таштин
ясалған, һүнәрвәнниң маһарити вә тәсәввури билән оюлған бирәр нәрсигә
охшайду, дәп ойлимаслиғимиз керәк.■
30 Шуңа Худа бурунқи заманлардикиләрниң шундақ ғәпләтлик вақитлирини
нәзиридин сақит қилғини билән, лекин бүгүнки күндә У һәммила йәрдә пүтүн
инсанларни гуналириға товва қилишқа әмир қилмақта! ■
31 Чүнки У Өзи тиклигән инсан арқилиқ пүткүл дунияни һәққанийлиқ билән
сорақ қилидиған бир күнини бәлгүлиди; У уни өлүмдин тирилдүргәнлиги билән
бу ишниң муқәррәр екәнлигигә испат бәргән еди.
32 *Павлусниң* «өлгәнләрниң тирилиши» һәққидә ейтқанлирини аңлиғанда
бәзиләр уни мәсқирә қилишқа башлиди. Йәнә бәзиләр:
— Бу иш һәққидә сәндин йәнә аңлайли, — деди.
33 Буниң билән, Павлус мәйдандин чиқип кәтти.
34 Бирақ бәзиләр униңға қошулуп, етиқат қилди. Буларниң ичидә «Ареопагус»
кеңәшмә һәйәтлиридин бири болған Дийонисиюс вә Дамарис исимлиқ бир аял,
шуниңдәк башқа бир қанчә кишиму бар еди.

□ **17:22 «Силәрниң һәр җәһәттин җин-илаһларға чоқунушқа қаттақ берилгәнлигиңларни көрдум»** — грек тилида «җин-илаһлар» «җинлар» дегән сөз билән ипадилинәтти. Чүнки көп греклар җинлар билән илаһларниң чоң пәрқи йоқ, җинларниң яхши тәрәплири бар, дәп ишинәтти. ■ **17:24** Яр. 1:1; 2Тар. 6:30; Зәб. 32:6; 123:8; 145:6; Йәш. 66:1; Рос. 7:48; 14:15; Вәһ. 14:7. ■ **17:25** Яр. 2:7. □ **17:26 «У бирла адәмдин инсанийәттики барлиқ милләтләрни барлиққа кәлтүрди»** — грек тилида «У бир қандин инсанийәттики барлиқ милләтләрни барлиққа кәлтүрди». **«** ***Худа...*** уларға хас болған пәйт-пәсилләрни.... алдин бәлгүләп бәрди» — «уларға хас болған пәйт-пәсилләр» мәнаси бәлким «уларниң раваҗ тепиш вә заваллиққа йүзлиниш вақитлири» дегәндәк. ■ **17:26** Қан. 32:8.
□ **17:28 «араңлардики бәзи шаирлар ейтқинидәк: «Биз Униң нәслидурмиз!»»** — шаир Аратусниң язмилиридин елинған (миладийәдин илгәрки 310-245 жиллларда). ■ **17:29** Йәш. 40:18. ■ **17:30** Луқа 24:47.

Расул Павлусниң хуш хәвәрни җакалиған 2-сәпири

18

Коринт шәһиридә

1 Бу ишлардин кейин, Павлус Афина шәһиридин айрилип Коринт шәһиригә барди.
2 У у йәрдә Понтус өлкисидә туғулған Аквила исимлиқ бир Йәһудий билән униң аяли Прискиллани учратти. Улар *Рим императори* Клавдиюсниң барлиқ Йәһудийлар Рим шәһиридин чиқип кетиши керәк, дегән ярлиғи сәвәплик йеқинда Италийәдин кәлгән еди. Павлус улар билән тонушуп,■
3 улар билән кәсипдаш болғачқа, биллә туруп ишлиди (чүнки улар чедирчилиқ билән шуғуллинатти).□ ■
4 һәр бир шабат күнидә у Йәһудийларниң синагогиға кирип, Йәһудийлар вә греклар билән муназирилишип уларни *Худаниң сөз-каламиға* қайил қилишқа тиришатти.□

■ **18:2** Рим. 16:3; 1Кор. 16:19; 2Тим. 4:19. □ **18:3 «улар билән кәсипдаш болғачқа, биллә туруп ишлиди (чүнки улар чедирчилиқ билән шуғуллинатти)»** — Павлусниң хәтлиридә, өзи вә һәмраһлириниң җенини беқиш үчүн җамаәтләрниң қолиға қаримай, бәлки өз қоли билән ишлишини пат-пат тилға алиду. Мошу йәрдә униң кәспи чедирчилиқ екәнлиги көрүниду. ■ **18:3** Рос. 20:34; 1Кор. 4:12; 2Кор. 11:9; 12:13; 1Тес. 2:9; 2Тес. 3:8. □ **18:4 «һәр бир шабат күнидә у Йәһудийларниң синагогиға кирип, Йәһудийлар вә греклар билән муназирилишип уларни Худаниң сөз-каламиға қайил қилишқа тиришатти»** — «муназирилишип уларни Худаниң сөз-каламиға қайил қилишқа тиришатти» дегән сөзләр грекчидә пәқәт бирла сөз билән ипладилиниду. «Худаниң сөз-каламиға» дегән сөзләрни җүмлини чүшинишкә асан болсун үчүн киргүздуқ.

5 Бирақ Силас билән Тимотий Македонийәдин кәлгәндин кейин, Павлус сөз-каламни йәткүзүшкә алдириди, җан көйдүрүп Йәһудийларға: — Әйса — Мәсиһниң Өзидур, дәп гувалиқ бәрди.□ ■
6 Лекин, улар униңға қарши чиқип уни һақарәтлиди. Буниң билән Павлус пешини қеқип, уларға:
— Өз қениңлар өз бешиңларға чүшсун! Мән буниңға җавапкар әмәсмән! Бүгүндин башлап, мән *силәрдин бурулуп* ят әлликләргә баримән, — деди.□ ■
7 Буниң билән Павлус улардин айрилип, Титиюс Юстус исимлиқ, Худадин қорқидиған бир кишиниң өйигә берип турди. Униң өйи синагогниң йенида еди.□
8 Әнди синагогниң чоңи Криспус пүтүн аилисидикиләр билән Рәбгә етиқат қилди. Нурғун Коринтлиқларму бу хәвәрни аңлап, етиқат қилип чөмүлдүрүшни қобул қилди.□ ■
9 Рәб кечидә Павлусқа бир ғайипанә көрүнүш арқилиқ вәһий йәткүзүп униңға:
— Қорқма, сүкүт қилмай сөзлә, ■
10 чүнки Мән сән билән биллә. Һеч ким саңа қол селип зәрәр йәткүзмәйду, чүнки Мениң бу шәһәрдә нурғун кишилирим бар, — деди.
11 Шуниң билән Павлус у йәрдә бир жил алтә ай туруп, у йәрдики кишиләр арисида Худаниң сөз-каламини үгәтти.
12-13 Амма Галлийо Ахая өлкисиниң валийси болған вақтида, Йәһудийлар бирлишип Павлусни тутуп Галлийониң «сорақ тәхти»ниң алдиға апирип, униң үстидин:
Бу адәм кишиләрни қанунға хилап һалда Худаға ибадәт қилишқа қайил қиливатиду! — дәп шикайәт қилди.□
14 Павлус ағзини ачай дәп турушиға, валий Галлийо Йәһудийларға:
— Дәрвәқә, и Йәһудийлар, бу шикайитиңлар бирәр наһәқлиқ яки еғир җинайәт тоғрисида болған болса, сәвирчанлиқ билән силәргә қулақ салсам орунлуқ болатти.
15 Бирақ бу иш *пәқәт* бәзи нам-исимлар, сөзләр вә өзүңларниң *Тәврат* қануниңлар үстидә талаш-тартишларға четишлиқ екән, уни өзүңлар бир тәрәп қилиңлар! Мән бундақ ишларға сорақчи болмаймән! — деди.
16 Шуниң билән у уларни сорақ тәхти алдидин һайдап чиқарди.

□ **18:5 «Бирақ Силас билән Тимотий Македонийәдин кәлгәндин кейин, Павлус сөз-каламни йәткүзүшкә алдириди, җан көйдүрүп Йәһудийларға... гувалиқ бәрди»** — Павлусниң бу роһландурулушиға бәлким үч муһим түрткә бар еди: — (1) у Силас вә Тимотийдин Тесалоникадики қериндашлар етиқатта чиң туруватиду, дегән хуш хәвәрни аңлиди («1Тес.» 3:6); (2) Македонийәдики җамаәтләр, болупму Филиппи җамаити Худаниң хизмитини илгири сүргүзүш үчүн әвәткән иқтисадий ярдәмни Силас вә Тимотийлар елип кәлгән еди («2Кор.» 1:5; «Фил.» 4:15). Шу ярдәм билән у бәлким пүтүн вақтини хуш хәвәр йәткүзүшкә сәрп қилалайтти. (3) у Македонийәдә болған вақитлирида көп зиянкәшликкә учриғачқа, һәм Афина шәһәрдикиләрниң сөз-каламға болған соғлуғини көрүп өзиниң аҗизлиғини көп сезивалди («1Кор.» 2:1-4). Лекин Силас вә Тимотийниң һәмраһлиғидин тәсәлли-риғбәт елип көп роһландурулди. ■ **18:5** Рос. 17:15. □ **18:6 «улар униңға қарши чиқип...»** — яки «улар өзлиригә қарши чиқип...». **«буниң билән Павлус пешини қеқип...»** — грек тилида «буниң билән Павлус кийимлирини қеқип...». Павлусниң «пешини қеқиш»и «силәрниң Худаниң сөз-калами билән мунасивитиңлар йоқ» дегән мәнини билдүридиған ишарәт еди. **«Өз қениңлар өз бешиңларға чүшсун»** — бу дегәнлик, силәр Худаниңниҗатлиқ йолини рәт қилғандин кейин, өз ақивитиңларға өзүңлар җавапкар» дегән мәнидә. ■ **18:6** Мат. 10:14; Рос. 13:51. □ **18:7 «Титиюс Юстус исимлиқ, Худадин қорқидиған бир киши»** — «Худадин қорқидиған» дегән ибарә тоғрилиқ 13:26дики изаһатни көрүң. □ **18:8 «Нурғун Коринтлиқларму бу хәвәрни аңлап, етиқат қилип чөмүлдүрүшни қобул қилди»** — «бу хәвәр»: (1) синагогниң чоңиниң етиқат қилғанлиғи яки (2) Павлусниң ейтқан сөзлирини көрситиду. Бизниңчә биринчи чүшәнчә тоғридур. ■ **18:8** 1Кор. 1:14. ■ **18:9** Рос. 23:11. □ **18:12-13 «Ахая өлкиси»** — Гретсийәниң муһим җайлирини өз ичигә алатти. Галлийо шу өлкиниң валийси болған вақти миладийәдин кейинки 51-52-жиллар еди.

17 Халайиқ синагогниң чоңи Состенисни тутувелип, сорақ тәхтиниң алдида
қаттиқ урғили турди. Бирақ *валий* Галлийо бу ишларниң һеч қайсисиға қилчә
писәнт қилмиди.□

Павлусниң Антакя шәһиригә қайтип келиши

18 Павлус Коринт шәһиридә йәнә көп күнләрни өткүзгәндин кейин, қериндашлар
билән хошлишип, Прискилла вә Аквилаларниң һәмраһлиғида кемигә олтирип,
Сурийәгә қарап кәтти. *Йолға чиқиштин илгири* у Кәнкрия шәһиридә Худаға ичкән
бир қәсимидин чачлирини чүшүрүвәткән еди. □ ■
19 Улар Әфәсус шәһиригә барғандин кейин, у Прискилла вә Аквилани қалдуруп
қоюп өзи *шу йәрдики* синагогқа кирип, Йәһудийлар билән муназириләшти.
20 Улар уни узунрақ турушқа тәләп қиливиди, у қошулмай,
21 «Мән қандақла болмисун келәр һейтни Йерусалимда өткүзимән; андин Худа
буйруса, силәрниң йениңларға йәнә келимән», — дәп улар билән хошлишип,
Әфәсустин кемә билән йолға чиқти.□ ■
22 У Қәйсәрийә шәһиридә кемидин чүшүп, *Йерусалимға* чиқип җамаәт билән һал
сорашқандин кейин, Антакя шәһиригә чүшүп кәтти. □
23 Антакяда бир мәзгил турғандин кейин, у йәнә йолға чиқип Галатия вә
Фригийә жутлирини бир-бирләп арилап, барғанла йеридә барлиқ мухлисларниң
етиқатини қувәтлиди.

Аполлосниң Әфәсус вә Коринт шәһәрлиридә тәлим бериши

24 Бу арида, Искәндәрийә шәһиридә туғулған Аполлос исимлиқ бир Йәһудий
Әфәсус шәһиригә кәлди. У натиқ адәм болуп, муқәддәс язмилардин хеләла
чоңқур савати бар адәм еди. □ ■

□ **18:17 «халайиқ синагогниң чоңи Состенисни тутувелип, сорақ тәхтиниң алдида қаттиқ урғили турди»** — Состенисниң Мәсиһкә етиқат қилған вақти намәлум («1Кор.» 1:1ни көрүң). Йәһудийларниң уни ундақ урушиниң сәвәви ениқ әмәс; у Мәсиһгә етиқат қилғучи болғанлиқтин яки синагогтикиләр өз әрзиниң нәтиҗисиз болуп чиққанлиғидин хапа болуп, синагог рәисидин аччиғини чиқиривалмақчи болса керәк. □ **18:18 «Кәнкрия шәһири»** — Коринтниң порт шәһири болуп Коринттин йәттә километр жирақҗа җайлашқан еди. **«Йолға чиқиштин илгири у Кәнкрия шәһиридә Худаға ичкән бир қәсимидин чачлирини чүшүрүвәткән еди»** — Павлус немишкә қәсәм қилди? Алимларниң пикирлиридин: (1) у Коринт шәһиридә шунчә көп адәмләр хуш хәвәрни қобул қилғанлиғидин болған хошаллиғидин, Худаға алаһидә рәхмәт ейтиш үчүн; (2) йәнә бир қетим Йерусалим вә Йәһудийәдә туруватқан Йәһудий хәлиқни хуш хәвәргә қайил қилишқа тиришип уларға мошу қәсими арқилиқ өзини «Мана мән силәрдәк Худадин қорқидиған адәм» дәп көрситип уларға йеқинлашмақчи болуп қәсәм қилған. Биз иккинчи пикиргә майилмиз. Бәзи алимлар қәсәм ичкүчи Аквиладур, дәп қарайду. ■ **18:18** Чөл. 6:18; Рос. 21:23. □ **18:21 «мән қандақла болмисун келәр һейтни Йерусалимда өткүзимән»** — бәзи кона көчүрмиләрдә бу сөзләр тепилмай, пәқәт ««Худа буйруса, мән силәрниң йениңларға йәнә келимән», — дәп улар билән хошлишип, Әфәсустин кемә билән йолға чиқти» дейилиду. ■ **18:21** 1Кор. 4:19; Ибр. 6:3; Як. 4:15. □ **18:22 «У Йерусалимға чиқип җамаәт билән һал сорашқандин кейин...»** — Инҗилда «Йерусалимға бериш» грек тилида дайим дегидәк пәқәт «Йерусалимға чиқиш» дәйтти. Йәһудий хәлқи үчүн Йерусалимға бериш «чиқиш», униңдин кетиш «чүшүш» билән билдүрүләтти. Павлус қәсимини ада қилип чиқиш үчүнму Йерусалимға берип келиши керәк. □ **18:24 «У ... муқәддәс язмилардин хеләла чоңқур савати бар адәм еди»** — грек тилида «У ... муқәддәс язмиларда күчлүк бир адәм еди». ■ **18:24** 1Кор. 1:12.

25 У Рәбниң йоли тоғрилиқ тәлим алған болуп, отлуқ роһ билән Әйса һәққидә
әйнән сөзләп тәлим берәтти. Бирақ униң хәвири пәқәт Йәһя *пәйғәмбәр*ниң
жүргүзгән чөмүлдүрүши билән чәклинәтти.□
26 У синагогда жүрәклик сөзләшкә башлиди. Уни аңлиған Прискилла билән
Аквила уни өйигә елип берип, униңға Худаниң йолини техиму тәпсилий
чүшәндүрди. □
27 Кейин, Аполлос Ахая өлкисигә бармақчи болғанда, *Әфәсуслуқ* қериндашлар
Ахаядики мухлисларға хәт йезип, улардин Аполлосни қарши елишни бәкму тәләп
қилди. У шу йәргә берип, Худаниң меһри-шәпқити арқилиқ етиқат қилғанларға
қошулуп, уларға зор ярдәмдә болди. □ ■
28 Чүнки у хәлиқ-аләм алдида Йәһудийлар билән муназирилишип, уларға
күчлүк рәддийә берип, муқәддәс язмиларни шәрһлиши билән Мәсиһниң Әйса
екәнлигини испатлап бәрди.

19

Павлус Әфәсус шәһиридә

1 Аполлос Коринт шәһиридики вақтида, Павлус сәпәр қилип, ички қуруқлуқ
арқилиқ Әфәсус шәһиригә кәлди. У йәрдә бәзи мухлислар билән учришип,□ ■
2 улардин:

— Силәр етиқат қилғиниңларда, Муқәддәс Роһ силәргә ата қилинғанму? — дәп сориди.

— Яқ, биз һәтта Муқәддәс Роһ бар дегәнни зади аңлимаптикәнмиз, — дәп жавап бәрди улар.□

3 Павлус йәнә:

— Ундақта, силәр қандақ чөмүлдүрүлүштә чөмүлдүрүлгәнсиләр? — дәп сориди.

□ **18:25 «униң хәвири пәқәт Йәһя пәйғәмбәрниң жүргүзгән чөмүлдүрүши билән чәклинәтти»** — демәк, Аполлосниң тәлими бәлким Йәһя пәйғәмбәрниң «Худаниң падишалиғи йеқинлашти», «Муқәддәс Роһқа чөмүлдүргүчи, йәни Қутқузғучи-Мәсиһ мениң кәйнимдин келиду» дегән сөзлиридин, шундақла «Мәсиһ Насарәтлик Әйса екән», дегән мәлуматлардин тәркиб тапқан болса керәк. У Әйса Мәсиһниң өлгини, тирилгәнлиги, шундақла униң Муқәддәс Роһни ата қилиши билән йеңи дәвир башлиғанлиғи тоғрилиқ хәвәрсиз қалған еди. 19:1-7 вә изаһатларни көрүң. □ **18:26 «Прискилла билән Аквила уни өйигә елип берип,...»** — яки «Прискилла билән Аквила уни айрим елип,...». □ **18:27 «Кейин, Аполлос Ахая өлкисигә бармақчи болғанда, Әфәсуслуқ қериндашлар Ахаядики мухлисларға хәт йезип, улардин Аполлосни қарши елишни бәкму тәләп қилди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «Кейин, Аполлосни риғбәтләндүрүп, Ахайидики мухлисларға хәт йезип, улардин Аполлосни қарши елишни тәләп қилди». ■ **18:27** 1Кор. 3:6. □ **19:1 «ички қуруқлуқ арқилиқ Әфәсус шәһиригә кәлди»** — яки «егизликләр арқилиқ Әфәсус шәһиригә кәлди». ■ **19:1** 1Кор. 1:12 □ **19:2 «Муқәддәс Роһ силәргә ата қилинғанму?»** — грек тилида: «Муқәддәс Роһни қобул қилдиңларму?». **«Яқ, биз һәтта Муқәддәс Роһ бар дегәнни зади аңлимаптикәнмиз»** — мошу жавапниң мәнаси бәлким «Муқәддәс Роһниң ата қилинғини яки Муқәддәс Роһниң инсанларға кәлгинини аңлимаптикәнмиз» дегәндәк болса керәк.

— Биз Йәһя *пәйғәмбәр* йәткүзгән чөмүлдүрүлүшни қобул қилдуқ, — деди улар.□
4 Павлус: — Йәһя *пәйғәмбәр* хәлиққә йәткүзгән чөмүлдүлүрүш болса гуналарға
товва қилишни билдүридиған чөмүлдүрүлүш болуп, уларға өзидин кейин
кәлгүчигә, йәни Әйсаға етиқат қилиш керәклигини тапилиған еди, — деди.■
5 Улар буни аңлап, Рәб Әйсаниң намида чөмүлдүрүлүшни қобул қилди.
6 Павлус қолини уларниң үстигә тәккүзүп туруши билән, Муқәддәс Роһ уларға
чүшти. Буниң билән улар намәлум тилларда сөзләшкә һәм пәйғәмбәрләрчә
вәһий-бешарәтләрни йәткүзүшкә башлиди.□ ■
7 Улар тәхминән он икки әркәк киши еди.
8 Павлус үч ай давамида *Әфәсус шәһиридики* синагогқа кирип, жүрәклик билән сөз
қилип, улар билән Худаниң падишалиғидики ишлар тоғрисида муназирилишип
қайил қилишқа тиришти.
9 Лекин бәзилири жаһиллиқ қилип ишинишни рәт қилип, халайиқ алдида *Рәбниң*
йолиға һақарәт кәлтүргәндә, Павлус улардин чиқип, мухлисларниму айрип
чиқти. У һәр күни Тираннус исимлиқ адәмниң лексийиханисида муназирә-
музакирә өткүзди. □ ■
10 Бу иш икки жил давамлашти. Нәтиҗидә, Асия өлкисидики пүтүн хәлиқ,
Йәһудийлар болсун, Грекләр болсун һәммәйлән Рәбниң сөз-каламини аңлиди.□

Скеваниң оғуллири

11 Худа Павлусниң қоллири арқилиқ карамәт мөҗизиләрни яратти. ■
12 Кишиләр һәтта қол яғлиқ вә пәртуқларни Павлусниң тенигә тәккүзүп, андин
кесәлләрниң йениға апирип, уларниң үстигә япатти. Нәтиҗидә, кесәлләр
сақийип, яман роһлар улардин чиқип кетәтти.
13 Лекин шу әтрапта жүридиған, «җинкәш» Йәһудийларин бәзилириму Рәб
Әйсаниң намини ишлитип баққуси келип, җин чаплашқанлар үстидә туруп

□ **19:3 «Ундақта, силәр қандақ чөмүлдүрүлүштә чөмүлдүрүлгәнсиләр?»** — яки «Ундақта, силәр немә дәп чүмүлдүрүлгәнсиләр?». Еникки, шу кишиләр Әйса Мәсиһниң намиға чүмүлдүрүлгән болса, ундақта уларни чүмүлдүргүзчи етиқатчи уларға «Худа Мәсиһкә етиқат қилғучиларниң һәммисигә Муқәддәс Роһини соғат қилип ата қилиду» дәп чүшәндүргән болуши керәк еди. Чүнки Мәсиһдә болған хуш хәвәр дәл шуки: (1) Мәсиһниң қурбанлиғи билән етиқатчи инсанларниң гуналири кәчүрүм қилиниду; (2) Мәсиһниң қурбанлиғи билән Худа етиқатчи инсанларға йеңи бир һаят ата қилиду; мошу һаят Муқәддәс Роһниң инсанниң қәлбидә макан қилиши билән башлиниду. Расул Петрусниң сөзлиригә қараң (2:38-39), «1Пет.» 3:21 вә бу айәт тоғрисида «қошумчә сөз»имиздики изаһатларни көрүң. **«Биз Йәһя пәйғәмбәр йәткүзгән чөмүлдүрүлүшни қобул қилдуқ»** — уларниң җававиға қариғанда, улар мәрһум Йәһя пәйғәмбәрниң мухлислири еди; мумкинчилиги барки, улар Йәһя пәйғәмбәрниң товва қилиши вә суға чөмүлдүрүлүш тоғрилиқ тәлимлирини Аполлостин аңлиған еди. ■ **19:4** Мат. 3:11; Мар. 1:4; Луқа 3:16; Юһ. 1:26; Рос. 1:5; 11:16. □ **19:6 «...Муқәддәс Роһ уларға чүшти. Буниң билән улар намәлум тилларда сөзләшкә һәм пәйғәмбәрләрчә вәһий-бешарәтләрни йәткүзүшкә башлиди»** — Муқәддәс Роһниң уларға ата қилған «намәлум (карамәт) тилларда сөзләш» илтипати билән кишиләр өз сөзлирини чүшәнмигән һалда Худаға мәдһийә оқуп, униң сирлирини җакалайду («1Кор.» 14:2ни көрүң). ■ **19:6** Рос. 8:17; 11:15.
□ **19:9 «халайиқ алдида Рәбниң йолиға һақарәт кәлтүргәндә...»** — мошу йәрдә «Рәбниң йоли» грек тилида пәқәт «йол» дегән сөз билән ипадилиниду (чүнки етиқатниң нәзиридә пәқәт бир йолла бардур. 9:2ниму көрүң). **«Тираннус исимлиқ адәмниң лексийиханисида муназирә-музакирә өткүзди»** — «лексийихана» яки «мәктәп»: Бу бәлким пәлсәпә үгитидиған бир мәктәп болса керәк. «Муназирә-музакирә өткүзүш» — бәлким ишәнмигәнләр билән муназирә қилиш (10-айәтни көрүң) вә ишәнгәнләргә көпрәк тәлим бериш. ■ **19:9** 2Тим. 1:15. □ **19:10 «Йәһудийлар болсун, Грекләр болсун...»** — демәк, «Йәһудийлар болсун, Йәһудий әмәсләр болсун...». ■ **19:11** Мар. 16:20; Рос. 14:3.

жинларға: «Павлус жақалаватқан Әйсаниң намидин саңа қаттиқ буйруқ беримән!» дәйдиған болди. □
14 Бу ишни қилидиғанларниң арисида Скева исимлиқ бир Йәһудий баш каһинниң йәттә оғлиму бар еди. □
15 Лекин *улар қоғливәтмәкчи болған* яман Роһ уларға жававән:
— Әйсани тонуймән, Павлустин хәвирим бар, бирақ өзүңлар ким болисиләр?! — девиди,
16 яман Роһ чаплишивалған киши уларға етилип чиқип, уларни уруп шама қилип, уларниң үстидин ғалип кәлди. Улар яланач вә яриланған һалда өйдин қечип чиқип кәтти.
17 Бу иш Әфәсус шәһиридә туруватқан барлиқ Йәһудийлар вә Грекләргиму мәлум болуп, қорқунуч һәммисини басти вә Рәб Әйсаниң нами улуқланди.
18 Нәтижидә, нурғун етиқатчилар бурунқи қилғанлирини иқрар қилип, алдиға чиқти. ■
19 Сеһиргәрлик қилғанлардин нурғун адәмләр өзлириниң сеһиргәрлик китап-палнамилирини әкелип *бир йәргә довилап*, көпчиликниң алдида көйдүрүшти. Бу китапларниң қиммити жәмий әллик миң күмүч тәңгигә йетәтти. □
20 Шундақ қилип, Рәбниң сөз-калами күчгә егә болуп, бәрқ уруп үстүнлүккә өтти.■

Әфәсус шәһиридә топилаң көтирилиду

21 Бу ишлар йүз бәргәндин кейин, Павлус көңлидә, Македонийә вә Ахая өлкисидин өтүп Йерусалимға беришқа нийәт бағлиди. У: — У йәргә барғандин кейин, Рим шәһирини көрүп келишим керәк, — деди.□ ■
22 Шуниң билән, у өзигә ярдәмдә болуватқанлардин Тимотий билән Ерастус иккиләнни Македонийәгә әвәтиветип, өзи йәнә бир мәзгил Асия өлкисидә турди.□
23 Дәл шу чағда, *Әфәсус шәһиридә Рәбниң* йоли тоғрилиқ еғир малимачилиқ көтирилди. □ ■
24 Аял илаһ Артемисни сүрәтләп күмүч тәкчә-һәйкәлләрни ясиғучи Димитрий исимлиқ бир зәргәр бар еди. Униң бу иши һүнәрвәнләргә көп пайда тапқузатти. ■
25 Димитрий һүнәрвәнләрни вә шуниңға охшаш ишлар билән шуғуллиниватқан башқа устиларни жиғип, уларға:
— Бурадәрләр, бизниң гүллинишимизниң бу иш билән бағлиқ екәнлигини билисиләр;
26 һазир һелиқи Павлусниң немә ишларни қилип жүргәнлигини аңлиған һәм көргән болушуңлар керәк. У: «Қол билән ясивалған нәрсиләр илаһлар әмәс»

□ **19:13 ««жинкәш» Йәһудийлар»** — мәхсус аталмиш «жин һайдаш кәспи» арқилиқ пул тапидиғанлар. **«Әйсаниң намидин саңа қаттиқ буйруқ беримән!»** — грек тилида: «... Әйсаниң намидин саңа қәсәм астида буйруймән!». □ **19:14 «Бу ишни қилидиғанларниң арисида Скева исимлиқ бир Йәһудий баш каһинниң йәттә оғлиму бар еди»** — яки «Бу ишни қилғучилар Скева исимлиқ бир Йәһудий баш каһинниң йәттә оғли еди». ■ **19:18** Мат. 3:6. □ **19:19 «жәмий әллик миң күмүч тәңгә»** — бир тәңгигә бир қой келәтти. Шуңа һазирқи бойичә жәмий икки йерим миллион долларға баравәр еди (2006). ■ **19:20** Йәш. 55:11. □ **19:21 «Павлус көңлидә... нийәт бағлиди»** — грек тилида «Павлус роһта... нийәт бағлиди». ■ **19:21** Рим. 15:25; Гал. 2:1. □ **19:22 «у өзигә ярдәмдә болуватқанлардин Тимотий билән Ерастус иккиләнни Македонийәгә әвәтиветип...»** — Павлусниң шуниң мәхсити уларниң бәлким өзини кутүш үчүн вә бәлким өзиниң беришиға тәйярлиқ қилиш үчүн еди (20:1-3ни көрүң). □ **19:23 «Дәл шу чағда, Әфәсус шәһиридә Рәбниң йоли тоғрилиқ еғир малимачилиқ көтирилди»** — «Рәбниң йоли» грек тилида пәқәт «йол» дейилиду. ■ **19:23** 2Кор. 1:8. ■ **19:24** Рос. 16:16.

дейиш билән, пәқәт Әфәсуста әмәс, бәлки пүткүл Асия өлкисидә дегидәк
нурғунлиған кишиләрни қайил қилип, аздуруп бураватиду. ■
27 Әнди һазир бизниң бу содимизға бәтнам чаплаш хәвпи болупла қалмай, бәлки
бүйүк аял илаһ Артемисниң бутханисиму әрзимәс дәп қарилип, һәтта Асия
өлкиси вә пүткүл җаһан ибадәт қилидиған *бу аял илаһимизниң* шан-шәривиму
йоқилиш хәвпигә дуч келиватиду! — деди.□
28 Бу сөзләрни аңлиған көпчилик ғәзәпкә чөмүп, қайта-қайта:
— Әфәсуслуқларниң Артемисимиз бүйүктур! — дәп чуқан көтиришкә башлиди.
29 Буниң билән пүткүл шәһәр малиматаң болуп кәтти. Халайиқ Павлусниң
сәпәрдашлиридин Македонийәлик Гаюс вә Аристархусларни тутуп сөрәп, серк
мәйданиға тәңла йопурулуп манди. □ ■
30 Павлус халайиқ арисиға кирмәкчи болған еди, лекин мухлислар униң
киришигә йол қоймиди.
31 Һәтта Павлусниң достлири болған өлкә әмәлдарлиридин безилириму униңға
хәвәр йәткүзүп, уни серк мәйданиға беришқа тәвәккүл қилмаслиққа җекилиди.
32 Әнди бәзиләр буни дәп вақириса, бәзиләр уни дәп вақиришип, пүтүн
сорун вараң-чуруңға толди; кишиләрниң көпинчиси өзлириниң немигә
жиғилғанлиғиниму билмәйтти.
33 Йәһудийлар Искәндәр исимлиқ адәмни алдиға иштирип чиқиривиди,
көпчилик уни алдиға турғузди. Искәндәр көпчиликкә қол ишарити қилип,
Йәһудийларни ақлимақчи болди. □
34 Бирақ көпчилик униң Йәһудий екәнлигини билип қелип, һәммиси тәңла:
— Әфәсуслуқларниң Артемисимиз бүйүктур! — дәп икки саатчә чуқан көтирип
турушти. □
35 Ахирда, шәһәрниң баш мирзиси халайиқни тиничландуруп мундақ деди:
— Әй Әфәсуслуқлар! Биз Әфәсуслуқларниң шәһириниң бүйүк Артемисниң
бутханисиниң вә униң асмандин чүшкән сүритиниң қоғдиғучиси екәнлигини
билмәйдиған ким бар! □
36 Бу ишларни инкар қилалмиған екән, өзүңларни бесивелишиңлар,
башбаштақлиқ қилмаслиғиңлар керәк.
37 Чүнки силәр бу кишиләрни бу йәргә *сораққа тартишқа* елип кәлдиңлар;
лекин улар я бутханиларни булиғучилар я бизниң аял илаһимизға күпүрлүк
қилғучилардин әмәс.
38 Әгәр Димитрий вә униңға қошулған һүнәрвәнләрниң мәлум бир кишиниң
үстидин шикайити болса, сорақханилар очуқ турмақта вә сорақчи валийларму
бар. Улар шу йәрләрдә бир-бири билән дәвалашсун;
39 вә башқа бирәр мәсилилириңлар болса, рәсмий сорунда бир тәрәп қилиниши
лазим.

■ **19:26** Зәб. 113:12; Йәр. 10:3. □ **19:27 «пүткүл җаһан ибадәт қилидиған бу аял илаһимизниң шан-шәривиму йоқилиш хәвпигә дуч келиватиду!»** — Димитрийниң «аял илаһимизниң шан-шәриви» дегән сөзи бәлким Артемисниң һәйвәтлик бутханисиниму көрсәтмәкчи болуши мүмкин. □ **19:29 «Халайиқ ... Гаюс вә Аристархусларни тутуп сөрәп, серк мәйданиға тәңла йопурулуп манди»** — Артемисниң «бүйүк бутханиси» йоқап кәтти, амма бу серк мәйдани бүгүнгә қәдәр мәвҗут, униңға 25000 киши сиғиду. ■ **19:29** Рос. 20:4; 27:2; Кол. 4:10. □ **19:33 «көпчилик уни алдиға турғузди»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «көпчилик бу иш униңға бағлиқ дәп ойлиди» дейилиду. □ **19:34 «Бирақ көпчилик униң Йәһудий екәнлигини билип қелип, һәммиси тәңла: — Әфәсуслуқларниң Артемисимиз бүйүктур! — дәп икки саатчә чуқан көтирип турушти»** — халайиқ Искәндәрни Павлус билән мунасивәтлик адәм, немила болмисун Йәһудий болғачқа, бутпәрәсликкә қарши болса керәк, дегән ойда болған болса керәк. □ **19:35 «Артемисниң ... асмандин чүшкән сүрити...»** — яки «Артемисниң ... асмандин чүшкән теши...».

40 Биз әнди йәнә бүгүнки вақиәни топилаң дәп әрз қилиниш хәвпидә
туруватимиз; чүнки бу малиманчлиқниң һеч сәвәви көрситилмигәчкә,
һесавиниму берәлмәймиз-дә!
40b Бу сөзләрни қилип болуп, у жиғилған халайиқни тарқитивәтти.

20

Павлусниң Македонийә вә Юнанға қайта бериши

1 Топилаң бесиққандин кейин, Павлус мухлисларни чақирип, уларни
риғбәтләндүрди вә улар билән хошлишип, Македонийәгә қарап кәтти.□
2 У шу әтраптики жутларни арилап, етиқатчиларни нурғун сөз-тәлимләр билән
риғбәтләндүргәндин кейин, Юнанға берип,□
3 у йәрдә үч ай турди. Павлус кемигә олтирип Сурийәгә маңай дәп турғанда,
Йәһудийларниң уни өлтүрүш сүйқәсти билинип қелип, у Македонийә арқилиқ
қуруқлуқ билән қайтип кетиш қарариға кәлди.
4 Униңға һәмраһ болғанлар Берриялик Пиррусниң оғли Сопатер,
Тесалоникалиқлардин Аристархус билән Секундус, Дәрбәлик Гаюс, Тимотий
вә Асия өлкисидин Тикикус билән Трофимуслар еди.■
5 Улар авал Троас шәһиригә берип, бизниң йетип беришимизни күтүп турди.□
6 Биз болсақ «петир нан һейти» күнлиридин кейин, Филиппи шәһиридин кемигә
олтирип, бәш күндин кейин Троасқа келип, улар билән учраштуқ вә у йәрдә йәттә
күн турдуқ.
7 Һәптиниң биринчи күни, биз нан уштушқа жәм болғанда, Павлус әтиси
кәтмәкчи болғачқа, жамаәткә сөз қилишқа башлиди; сөзини түн йеримгичә
узартти.□
8 Биз жәм болған жуқурики қәвәттики өйдә нурғун қара чирақлар йенип
туратти.□
9 Әвтикус исимлиқ бир жигит деризидә олтарған еди. Павлус сөзләп хелә бир
йәргә барғанда, уни үгдәк бесиватқан еди. Андин у ғәриқ уйқиға кетип, у үчинчи
қәвәттин йәргә жиқилип чүшти. Көпчилик уни йәрдин көтирип қариса, у өлүп
болған еди.
10 Павлус пәскә чүшүп, униң үстигә етилип, қучағлап туруп:
Азапланмаңлар, у тириккән! — деди. ■
11 Қайтидин өйгә чиқип, нанни уштуп йегәндин кейин, Павлус улар билән таң
атқичә узун сөзләшти вә у бу йәрдин йолға чиқти.
12 *Троастикиләр* болса һелиқи жигитни өйигә һаят апирип қойди. Улар буниңдин
чәксиз тәсәлли тапти.□

Павлусниң Әфәсус ақсақаллири билән хошлишиши

□ **20:1 «Павлус мухлисларни чақирип, уларни риғбәтләндүрди вә улар билән хошлишип...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Павлус мухлисларни чақирип, уларни қучағлап улар билән хошлишип,...» дегән сөз дейилиду. □ **20:2 «Юнан»** — яки «Гретисийә». ■ **20:4** Рос. 19:29; 21:29; 27:2; 1Кор. 1:14; Әф. 6:21; Кол. 4:7,10; 2Тим. 4:12; Тит. 3:12. □ **20:5 «Улар авал Троас шәһиригә берип...»** — бәлким кемидә. **«...бизниң йетип беришимизни күтүп турди»** — «биз» Луқаниң йәнә Павлус билән биллә екәнлигини көрситиду. □ **20:7 «һәптиниң биринчи күн»** — йәни «йәкшәнбә күни». **«биз нан уштушқа жәм болғанда»** — «нан уштуш»: Әйсаниң өлүмини хатириләш үчүн нан уштулиду («1Кор.» 11:20-34ни көрүң). □ **20:8 «Биз жәм болған жуқурики қәвәттики өйдә нурғун қара чирақлар йенип туратти»** — бу чирақларниң ис-түтәклириниң өйни қаплиши билән 9-айәттә тилға елинған Әвтикусниң ухлап қелишиға тәсир йәткүзгән болуши мумкин. ■ **20:10** 1Пад. 17:21; 2Пад. 4:34. □ **20:12 «Улар буниңдин чәксиз тәсәлли тапти»** — әйни грек текст«Улар тапқан тәсәлли аз әмәс еди».

13 Биз болсақ Павлустин бурун Ассос шәһиригә кемә билән бардуқ. Чүнки Павлус шу йәргә пиядә барай, силәр мәндин авал йетип берип, у йәрдә мени кемигә еливелишни күтүңлар, дәп орунлаштурған еди.
14 Ассоста у биз билән учрашқандин кейин биз уни кемигә елип Митулин шәһиригә кәлдуқ.
15 Андин шу йәрдин чиқип, әтиси Хийос арилиниң удулиға келип турдуқ. Үчинчи күни Самос арилиға йетип кәлдуқ вә Трогиллиум шәһиридә қондуқ; униң әтиси Милетус шәһиригә бардуқ. □
16 Чүнки Павлус Асия өлкисидә көп вақитни өткүзүвәтмәслик үчүн, дeңиз сәпиридә Әфәсуста тохтимай өтүп кетишни қарар қилған еди. Сәвәви, у «орма һейти» күнини мүмкинқәдәр Йерусалимда өткүзүш үчүн алдирайтти. □ ■
17 Әнди Милетус шәһиридин Әфәсусқа адәм әвәтип, җамаәттики ақсақалларни чақирди.
18 Улар кәлгәндин кейин, у уларға мундақ деди:
— Мән Асия өлкисигә аяқ басқан биринчи күндин тартип, силәр билән қандақ өткәнлигим һәр бириңларға мәлум.
19 Рәбниң хизмитидә һәр тәрәптә кәмтәр болуп, көз яшлирим төкүлгәнлигини, шундақла Йәһудийларниң сүйқәстлири түпәйлидин бешимдин өткән синақларда чидиғанлиғимни билисиләр,
20 вә йәнә мәйли аммиви сорунларда болсун яки өй-өйләрдә болсун, силәргә тәлим бәргинимдә, силәргә пайдилиқ болсила һеч немини айимай җакалап,
21 Йәһудийлар һәм Грекләргиму Худа алдида товва қилиш вә Рәббимиз Әйса Мәсиһгә етиқат қилиш керәклигигә гувалиқ берип җекилигәнлигим һәммиңларға мәлум.■
22 Һазир мана, роһта бағланған һалда Йерусалимға кетиватимән. У йәрдә немә ишларниң бешимға чүшидиғанлиғини уқмаймән; □
23 Пәқәт шуни билимәнки, Муқәддәс Роһ мән барғанла шәһәрләрдә зиндан кишәнлири вә азап-оқубәтләрниң мени күтүп туридиғанлиғини алдин еniқ ейтип кәлмәктә.
24 Лекин мән өз мусапәмни тамамлишим, Рәб Әйсадин тапшурувалған хизмәтни ада қилишим, йәни Худаниң меһри-шәпқити тоғрисидики хуш хәвәрниң толуқ гувачиси болушум үчүн, өз һаятимни қилчә айимаймән. ■
25 Мән силәр билән арилишип, һәммиңлар арисида җүрүп Худаниң падишалиғини җакалидим; әнди мана маңа мәлумки, буниңдин кейин силәрдин һеч ким йүзүмни қайта көрәлмәйсиләр. □

□ **20:15 «үчинчи күни Самос арилиға йетип кәлдуқ вә Трогиллиум шәһиридә қондуқ...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «Трогиллиум шәһиридә қондуқ» дегән сөз тепилмайду. **«әтиси Хийос арилиниң удулиға келип ... үчинчи күни Самос арилиға йетип кәлдуқ вә Трогиллиум шәһиридә қондуқ; униң әтиси Милетус шәһиригә бардуқ»** — бу сәпәр йоли әтәй Әфәсус шәһиридин өткән еди (16-айәтни көрүң). □ **20:16 «орма һейти»** — Тәвратта Йәһудий хәлқигә бекитилгән төртинчи һейт; у һейт «өтүп кетиш һейти»дин әллик күн кейин болғачқа, грек тилида «әлликлик һейт»му дейилиду. Һазирқи календардики вақит бәлким 5-ай еди. «Лав.» 23-бапни көрүң. ■ **20:16** Рос. 21:4,12. ■ **20:21** Мат. 3:2; Мар. 1:15; Луқа 24:47. □ **20:22 «мана, роһта бағланған һалда Йерусалимға кетиватимән»** — «роһта бағланған һалда» — уни қозғайдиған бу тәсирниң өз роһида яки Муқәддәс Роһта болғанлиғи еniқ әмәс. Павлусниң бу нийити бу ишта тоғра яки тоғра әмәс? 21:4-айәттики хәвәрдин қариғанда, униң шу қәтъий нийити тоғра әмәс, дәп ойлашқа майил болимиз. ■ **20:24** Рос. 21:13; Гал. 1:1; Тит. 1:3. □ **20:25 «Мән силәр билән арилишип, һәммиңлар арисида җүрүп Худаниң падишалиғини җакалидим»** — мошу йәрдә «Худаниң падишалиғи» грек тилида пәқәт «падишалиқ» билән ипадилиниду.

26 Шуниң үчүн, бүгүн силәргә гувалиқ қилип ейтип қояйки, мән һеч бириниң қениға қәриздар әмәсмән. □

27 Чүнки мән Худаниң толуқ мәхсәт-ирадисини қилчә елип қалмай силәргә баян қилип йәткүзүштин баш тартмидим.

28 Муқәддәс Роһ силәрни Худаниң җамаитини беқиш үчүн Униң падиси ичидә йетәкчи қилип тиклигән еди; әнди өзүңларға һәм Өз Оғлиниң қени билән сетивалған барлиқ падисиға сәгәк болуңлар! □ ■

29 Чүнки маңа аянки, мән кәткәндин кейин, чилбөриләр араңларға кирип, падини һеч айимайду, ■

30 һәмдә һәтта араңлардинму бәзиләр мухлисларни өзлиригә тартивелиш үчүн һәқиқәтни бурмилиған түрлүк ишларни сөзләйду. ■

31 Шуңа, сәгәк болуңлар, мениң үч жил кечә-күндүз демәй, һәр бириңларға көз яшлирим билән тохтимай несиһәт берип турғанлиғимни есиңларда тутуңлар.

32 Әнди мән силәрни Худаға вә Униң меһри-шәпқәт йәткүзидиған сөз-каламиға тапшуримән. Бу сөз-калам етиқатиңларни қурушқа һәм пак-муқәддәс қилинған барлиқ хәлқи арисида илтипат қилинидиған мирастин силәрни несип қилишқа қадирдур. □

33 Мән һеч қачан һеч кимдин кийим-кечәк яки алтун-күмүч тама қилип бақмиғанмән. ■

34 Силәргә мәлумки, мән икки билигимгә тайинип, өзүмниң вә һәмраһлиримниң һаҗитидин чиқтим. ■

35 Бундақ қилип һәр бир ишларда мән силәргә мошундақ әҗир-әмгәк арқилиқ аҗиз-һаҗәтмәнләргә ярдәм бериш лазимлиғини, шундақла Рәб Әйса өзи ейтқан: «Бәрмәк алмақтинму бәхитликтур» дегинини есиңлардин чиқармаслиғиңлар керәклигини көрсәттим.

36 Бу сөзләрни қилип болуп, у һәммәйлән билән бирликтә тизлинип олтирип дуа қилди. ■

37 Һәммәйлән қаттиқ жиғлишип кәтти; Павлусниң бойниға есилип қучағлап, қизғин сөйүшти.

38 Уларни әң азаплиғини Павлусниң, «Униңдин кейин йүзүмни қайта көрәлмәйсиләр» дегән сөзи болди. Кейин, улар уни кемигә чиқирип узитип қойди.

□ **20:26 «Силәргә гувалиқ қилип ейтип қояйки, мән һеч бириниң қениға қәриздар әмәсмән»** — демәк, «араңларда һәр қандақ бир киши хуш хәвәр аңлаш пурсити болмай, қутқузулмиған болса мән униңға җавапкар әмәсмән» дегәндәк. □ **20:28 «Худаниң... Өз Оғлиниң қени билән сетивалған барлиқ падиси»** — «Өз Оғлиниң қени билән» грек тилида «Өзиниңкиниң қени билән» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **20:28** Әф. 1:7; Кол. 1:14; 1Пет. 1:19; 5:2; Вәһ. 5:9. ■ **20:29** 2Пет. 2:1. ■ **20:30** Зәб. 40:10; Мат. 16:21; Рос. 1:17; 1Юһа. 2:19. □ **20:32 «Бу сөз-калам етиқатиңларни қурушқа ... қадирдур»** — силәрниң «етиқатиңларни қуруш» грек тилида пәқәт «силәрни қуруш» дегән билән ипадилиниду. ■ **20:33** 1Кор. 9:12; 2Кор. 11:9; 12:13. ■ **20:34** Рос. 18:3; 1Кор. 4:12; 1Тес. 2:9; 2Тес. 3:8. ■ **20:36** Рос. 21:5.

Расул Павлусниң хуш хәвәрни җақалиған 3-сәпири

21

Павлусниң Йерусалимға бериши

1 Андин биз улардин аҗрилип чиққандин кейин, кемә билән удул Қос арилиға
қарап йол алдуқ. Әтиси, Родос арилиға, у йәрдин Патара шәһиригә бардуқ.□
2 Патарада Фәникийә районига баридиған бир кемини тепип, униңға олтирип
йолға чиқтуқ.
3 Сипрус арили көрүнгәндин кейин, уни сол тәрипимиздә қалдуруп өтүп,
Сурийәгә қарап меңип, Тур шәһиридә қуруқлуққа чиқтуқ. Чүнки кемә бу йәрдә
жүк чүшүрмәкчи еди.□
4 У йәрдә мухлисларни тепип, уларниң йенида йәттә күн турдуқ. Уларға
Муқәддәс Роһниң вәһийиси келип, улар Павлусқа айиғиң Йерусалимға басмисун,
дәп несиһәт қилди.□ ■

□ **21:1 «Андин биз улардин аҗрилип чиққандин кейин, кемә билән удул Қос арилиға қарап йол алдуқ. Әтиси, Родос арилиға, у йәрдин Патара шәһиригә бардуқ»** — бу айәттики «биз», «алдуқ» вә «бардуқ» дегән сөзләргә қариғанда, Луқа йәнә Павлусқа һәмраһ болди. □ **21:3 «уни** ***, йәни Сипрус арилини*** сол тәрипимиздә қалдуруп өтүп...» — демәк, «униң җәнубидин айлинип өтүп...». □ **21:4 «Уларға Муқәддәс Роһниң вәһийиси келип, улар Павлусқа айиғиң Йерусалимға басмисун, дәп несиһәт қилди»** — «несиһәт қилди» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «несиһәт қилатти». Муқәддәс Роһ уларға Павлусниң Йерусалимда тартидиған азаплиридин хәвәр бәргән еди. У аллиқачан башқа йәрләрдики мухлислардин мошу хәвәрни аңлиған (20:23). Лекин мошу йәрдә Муқәддәс Роһниң униңға «бармисун» дегән сөзигә қариғанда, униң Йерусалимға бериши Худаниң ирадиси әмәс, дәп ойлашқа майилмиз. ■ **21:4** Рос. 20:23; 21:12.

5 Бирақ биз у йәрдә туруш вақтимиз тошқанда, сәпиримизни давамлаштурдуқ.
Уларниң һәммиси, җүмлидин хотун-балилири бизни шәһәрниң сиртиғичә
узитип чиқти. Һәммимиз деңиз бойида тизлинип олтирип биллә дуа қилдуқ.
6 Қучағлишип хошлашқандин кейин, биз кемигә чиқтуқ, улар өйлиригә
қайтишти.
7 Тур шәһиридин деңиз сәпиримизни давамлаштуруп, ахирида Питолимайс
шәһиригә кәлдуқ. У йәрдики қериндашлар билән көрүшүп, уларниң йенида бир
күн турдуқ.
8 Әтиси, у йәрдин айрилип, Қәйсәрийә шәһиригә кәлдуқ. Биз бурун
Йерусалимдики «йәттә хизмәткар»дин бири болған, хуш хәвәрчи Филипниң
өйигә берип қондуқ.□ ■
9 Бу кишиниң техи ятлиқ қилинмиған, бешарәт-вәһийләрни йәткүзидиған төрт
қизи бар еди.■
10 Биз у йәрдә бир нәччә күн турғандин кейин, Агабус исимлиқ бир пәйғәмбәр
Йәһудийә өлкисидин чүшти. ■
11 Бу киши бизниң алдимизға келип, Павлусниң бәлвеғини қолиға елип, өзиниң
пут-қолини бағлап:
— Муқәддәс Роһ мундақ дәйду: — Йәһудийлар бу бәлвағниң егисини
Йерусалимда мошундақ бағлап, ят әлликләрниң қолиға тапшуриду! — деди.□ ■
12 Буларни аңлап, һәм биз һәм шу йәрлик кишиләр билән бирликтә Павлустин
Йерусалимға бармиғин дәп өтүндуқ.
13 Лекин Павлус җававән:
— Силәр немишкә бунчивала жиғлап, жүригимни езисиләр? Мән Йерусалимда
Рәб Әйсаниң нами үчүн тутқун болушла әмәс, шу йәрдә өлүшкиму тәйярмән, —
деди.
14 Биз уни қайил қилалмай, ахирида сүкүт қилип:
— Рәбниң ирадиси ада қилинсун! — дедуқ.■
15 Бу күнләрдин кейин, жүк-тақимизни жиғиштуруп, Йерусалимға чиқип бардуқ.
16 Қәйсәрийәлик мухлислардин бир нәччиси биз билән сәпәрдаш болди; улар
Минасон исимлиқ бир кишиниң өйидә қонимиз дәп уни биргә елип маңди; бу
киши Сипруслуқ, қери мухлис еди.□

Павлусниң Яқуп билән көрүшүши

17 Йерусалимға йәткәндә қериндашлар бизни хошаллиқ билән қарши алди.
18 Әтиси, Павлус биз билән биллә Яқупни көргили барди. Яқуп билән
ақсақалларниң һәммиси у йәргә жиғилған еди.
19 Павлус улар билән саламлашқандин кейин, Худаниң өзиниң хизмити арқилиқ
әлләр арисида қилған ишлирини бир-бирләп уларға тәпсилий ейтип бәрди.
20 Буларни аңлиғанда, улар Худаға мәдһийә оқуди, андин Павлусқа:

□ **21:8 «Биз бурун Йерусалимдики «йәттә хизмәткар»дин бири болған, хуш хәвәрчи Филипниң өйигә берип қондуқ»** — Йерусалимдики «йәттә хизмәткар» — 6-бапни көрүң. ■ **21:8** Рос. 6:5; 8:29. ■ **21:9** Йо. 2:28-29; Рос. 2:17. ■ **21:10** Рос. 11:28. □ **21:11 «Йәһудийлар бу бәлвағниң егисини Йерусалимда мошундақ бағлап, ят әлликләрниң қолиға тапшуриду!»** — 21-36-айәтләрни көрүң. Павлус римлиқларниң сориғиға тартилиду. Йәһудийларниң өз адәмлиридин бирини ят әллик кишиләрниң қолиға тапшуруши өзлиригә бәк уятлиқ иш болғачқа, уларниң Павлусқа болған өчмәнлиги наһайити ениқ туриду. ■ **21:11** Рос. 20:23; 21:33. ■ **21:14** Мат. 6:10; Луқа 11:2; 22:42. □ **21:16 «улар Минасон исимлиқ бир кишиниң өйидә қонимиз дәп уни биргә елип маңди; бу киши Сипруслуқ, қери мухлис еди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: — «улар бизни (Йерусалимдики) өйидә күтмәкчи болған Минасон исимлиқ бир Сипруслуқни биз билән елип, униң өйигә башлап барди».

— Көрүватисән, и қериндишим, Йәһудийлар ичидә қанчә миңлиған етиқат қилғучилар бар! Уларниң һәммиси Тәврат қануниға *әмәл қилишқа* интайин қизғин екән.
21 Улар сениң тоғраңда: «У әлләрниң арисида яшиған пүтүн Йәһудийларға Муса *пәйғәмбәргә* тапшурулғинидин йенишни, йәни балилирини хәтнә қилдурмаслиқни, Йәһудийларниң әнъәнилиригә риайә қилмаслиқни үгитиду» дәп аңлиди.
22 Әнди қандақ қилиш керәк? Чүнки халайиқ чоқум сениң бу йәргә кәлгәнлигиңни аңлап қалиду.
23 Шуңа бизниң дегинимиздәк қилғин: Аримизда қәсәм ичкән төрт адәм бар. □
24 Сән уларни елип, улар билән бирликтә *Тәвраттики* тазилиниш қаидисидин өтүп, уларниң *қурбанлиқ* чиқимлирини өзүң көтәргин, андин улар чачлирини чүшүрәләйду. Буниң билән, һәммәйлән сән тоғрилиқ аңлиғанлириниң һәммисиниң раст әмәслигини вә сениң өзүң Тәвратқа тәртиви бойичә риайә қиливатлиғиңни билип йетиду. □
25 Амма әлләрдин болған етиқатчиларға кәлсәк, биз уларға пәқәтла бутларға аталған нәрсиләрни йемәслик, қанни вә боғуп союлған һайванниң гөшиниму йейиштин вә жинсий бузуқлуқтин өзлирини сақлаш тоғрилиқ қараримизни өткәнки хәт арқилиқ уқтурдуқ.■
26 Буниң билән, Павлус у кишиләрни елип, әтиси өзи улар билән биллә тазилиниш қаидисини өткүзүшти; андин у ибадәтханиға кирип, *каһинларға* өзлириниң паклиниш муддитиниң қачан тошудиғанлиғи, йәни һәр қайсиси үчүн қурбанлиқ қилинишниң қайси күни болидиғанлиғини уқтуруп қойди.□ ■

Павлусниң ибадәтханида тутқун қилиниши

27 Йәттә күнлүк муддәт тошушқа аз қалғанда, Асия өлкисидин кәлгән бәзи Йәһудийлар Павлусни ибадәтханида көрүп, халайиқни қутритип, униңға қол селип:
28 — Әй Исраиллар, ярдәмдә болуңлар! Һәммә йәрдила, һәммә адәмгә хәлқимизгә, Тәврат қануниға вә ибадәтханиға қарши сөзләрни үгитиватқан адәм дәл шу. Униң үстигә, у йәнә Грекләрни ибадәтханимизға башлап кирип, бу муқәддәс жайни булғиди! — дәп чуқан көтәрди
29 (уларниң бундақ дейишиниң сәвәви, әслидә улар шәһәрдә Әфәсуслуқ Трофимусниң Павлус билән биллә болғанлиғини көргән еди вә Павлус уни ибадәтханиға башлап киргән, дәп ойлиған еди).□ ■

□ **21:23 «Аримизда қәсәм ичкән төрт адәм бар» —** «қәсәм ичкән» Худаниң алдида ичкән; бу Худаниң разилиғини елиш үчүн яки униңға тәшәккүр ейтиш үчүн болған болса керәк. Бундақ қилиши әмәлийәттә «йеңи әһдә»гә мувапиқ әмәс, бәлки «кона әһдә»гә аит иш еди. □ **21:24 «тазилиниш қаидисидин өтүп...» —** «тазилиниш» ибраний тилида болса «таһарәт». Яқуплар ейтқан шу «Тәврат қануниға әмәл қилишқа интайин қизғин» болған Йәһудий етиқатчилар бәлким Павлусни «Йәһудий әмәсләр»ниң зиминлиридин өтүши билән «напак болди» дәп қариши мүмкин еди. «Улар чачлирини чүшүрәләйду» — Тәврат, «Чөл.» 6:13-20ни көрүң. «Назарийлар» Худа алдида дуасиниң илтижа қилиниши үчүн яки тәшәккүр ейтиши үчүн чачлирини узун қоювитәтти. Қәсәмниң мөһлити тошқанда, авал қурбанлиқ сунуп андин чачлирини чүшүрүветәтти. ■ **21:25** Яр. 9:4; Мис. 20:3; Рос. 15:23; 1Кор. 8:1. □ **21:26 «... Павлус у кишиләрни елип, әтиси өзи улар билән биллә тазилиниш қаидисини өткүзүшти; андин у ибадәтханиға кирип, ... һәр қайсиси үчүн қурбанлиқ қилинишниң қайси күни болидиғанлиғини уқтуруп қойди» —** бу иш, йәнә Яқупниң тәшәббус қилғини һәмдә униңға Павлусниң қошулуши, униң бу төрт киши билән «тазилиниш»и вә улар билән биллә қурбанлиқ қилиши тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **21:26** Рос. 24:6. □ **21:29 «... әслидә улар шәһәрдә Әфәсуслуқ Трофимусниң Павлус билән биллә болғанлиғини көргән еди» —** Әфәсуслуқ Трофимус Йәһудий әмәс, грек еди, әлвәттә. ■ **21:29** Рос. 20:4; 2Тим. 4:20.

30 Шуниң билән, пүтүн шәһәр зил-зилигә кәлди. Халайиқ тәрәп-тәрәптин
жүгүрүп келип, Павлусни тутуп, ибадәтханидин сөрәп елип чиқти.
Ибадәтханиниң дәрвазилири дәрһал тақиветилди. □
31 Бу топ адәм Павлусни *урун* өлтүрүвәтмәкчи болуп турғанда, пүткүл
Йерусалимни малиманчлиқ қаплап кәткәнлиги тоғрисидики бир хәвәр у йәрдә
турушлуқ *Рим* қисминиң миң бешиға йәткүзүлди. □
32 Миң беши дәрһал ләшкәр вә бир нәччә йүз бешини елип, топ-топ адәмләрни
бастурушқа жүгүрүп кәлди. Миң беши вә әскәрләрни көргән халайиқ Павлусни
уруштин тохтиди.
33 Миң беши алдиға өтүп, ләшкәрләрни Павлусни тутуп икки зәнҗир билән
бағлашқа буйруди. Андин у:
— Бу адәм ким? У немә гуна қилди? — дәп сориди.■
34 Лекин *топилаңчиларниң* ичидә бәзиләр уни десә, бәзиләр буни дейишип
вақиришатти. Малиманчилиқ түпәйлидин миң беши һәқиқий әһвални
ениқлашқа амалсиз қелип, ахир Павлусни қәлъәгә елип кетишни буйруди.
35 Лекин Павлус қәлъәниң пәләмпийигә кәлгәндә, топилаңчилар техиму
зораванлишип кәткәчкә, ләшкәрләр уни көтиришкә мәҗбур болди.
36 Чүнки уларниң кәйнидин топ-топ адәмләр әгишип меңип:
— У йоқитилсун! — дәп вақиришатти.■

Павлусниң гуваликә берип ақлиниши

37 Кәләгә әкирилишигә аз қалғанда, Павлус миң бешиға:
— Сизгә бир еғиз сөз қилсам боламдикин? — дәп сориди.
Миң беши: — Грекчә биләмсән?
38 Ундақта, илгири исян көтирип, «хәнҗәрчи қатиллар»дин төрт миң адәмни
башлап чөлгә қечип кәткән һелиқи Мисирлиқ әмәсмусән? — дәп сориди.□
39 Лекин Павлус: — Мән Йәһудий, Киликийә өлкисидики улуқ шәһәр Тарсусниң
пухрасимән. Халайиққа бир нәччә еғиз сөз қилишимға иҗазәт қилишиңизни
өтүнимән, — деди.■
40 *Миң беши* иҗазәт беривиди, Павлус пәләмпәйдә туруп, халайиққа қол ишарити
қилди. Қаттиқ җим-җитлиқ басқанда, у ибраний тилида сөзләшкә башлап: —□

22

1 — Қериндашлар вә ата-бовилар! Әнди өзүмни ақлаш сөзлиримгә қулақ
салғайсиләр, — деди.
2 Улар Павлусниң ибраний тилида сөзлигинини аңлап, техиму җим болушти. У
сөзини давам қилди:
3 — Мән бир Йәһудий, Киликийәдики Тарсус шәһиридә туғулдум; лекин бу
шәһәрдә бекип чоң қилиндим, Гамалийәлниң қол астида ата-бовилиримизға
тапшурулған Тәврат қанунининиң зир-зәвәрлирини қоймай үгинип тәлим-тәрбийә

□ **21:30 «Халайиқ тәрәп-тәрәптин жүгүрүп келип, Павлусни тутуп, ибадәтханидин сөрәп елип чиқти. Ибадәтханиниң дәрвазилири дәрһал тақиветилди»** — мәхсити шүбһисизки, ибадәтханиниң өзидә қалаймиқанчилиқ чиқмисун үчүн еди. □ **21:31 «ләшкәр қисминиң миң беши»** — грек тилида «хилиарк»; әмәлийәттә 600 әскәрни башқуратти. ■ **21:33** Рос. 21:11. ■ **21:36** Луқа 23:18; Юһ. 19:15; Рос. 22:22. □ **21:38 «хәнҗәрчи қатиллар»** — Рим империйәсигә қарши турған әң әшәддий сиясий еқим еди. Улар адәм өлтүрүшкә ишлитидиған әң яхши көридиған қурал кийим ичидә йошурушқа қолайлиқ болған хәнҗәр еди. ■ **21:39** Рос. 9:11,30. □ **21:40 «у ибраний тилида сөзләшкә башлап..»** — «ибраний тилида» — Арамий диалектида болуши мүмкин.

алдим. Мән силәрниң бүгүн болғиниңларға охшаш, Худа йолиға интайин қизғин
едим.□ ■
4 Мән бу йолдикиләрни һәтта өлтүрүшкичә зиянкәшлик қилип, уларни әр-аял
демәй тутқун қилип зинданға салдурдум.□ ■
5 Бу тоғрилиқ баш каһин вә алий кеңәшмидики барлиқ ақсақалларму маңа
гувачидур. Мән улардин Дәмәшқтики *Йәһудий* қериндашларға йезилған хәтләрни
тапшурувелип, шу йәрдә туруватқан бу *йолдикиләрни* жазалаш үчүн, уларни
тутқун қилип Йерусалимға апиримән дәп йолға чиққан едим.
6 Әнди шундақ болдики, сәпәр қилип Дәмәшққә йеқинлашқанда, чүшкә йеқин,
туюқсиз асмандин күчлүк бир нур чүшүп, әтрапимни йорутувәтти.■
7 Мән йәргә жиқилип кәттим, андин маңа: «Саул, Саул, Маңа немишкә
зиянкәшлик қилисән?» дегән авазни аңлидим.
8 «И Рәб, сән кимсән?» дәп сорисам, У маңа: — «Мән сән зиянкәшлик қиливатқан
Насарәтлик Әйсадурмән!» деди.
9 Мән билән биллә меңиватқанлар у нурни көргән болсиму, лекин маңа қилған
сөзләрни чүшәнмиди. □ ■
10 Мән йәнә, «И Рәб, немә қилишим керәк?» дәп сорисам, Рәб маңа, «Орнуңдин
тур, Дәмәшққә кир, шу йәрдә сән ада қилиш бекитилгән ишларниң һәммиси
тоғрилиқ саңа ейтип берилиду!» деди.
11 Һелиқи нурниң җулалиғидин көзлирим көрмәс болуп қалди. Йенимдикиләр
қолумдин йетәкләп, Дәмәшққә елип кирди.
12 У йәрдә Тәврат қануниға ихлас бағлиған, Дәмәшқтики барлиқ Йәһудийларниң
һөрмитигә сазавәр болған Ананияс исимлиқ бир киши бар еди. ■
13 У келип, йенимда туруп: «Қериндаш Саул, бешиңни көтирип қара!» деди. Мән
шуан бешимни көтирип қарап уни көрдум.
14 У маңа: «Ата-бовилиримизниң Худаси сени ирадисини билишиң, һәққаний
Болғучини көрүшүң вә униң ағзидин чиққан авазни аңлишиң үчүн аллиқачан
таллиди. □
15 Чүнки сән пүтүн инсанлар алдида көргән-аңлиғанлириңға Униң гувачиси
болисән!
16 Шундақ екән, сән йәнә немигә һаял болисән? Орнуңдин туруп, Униң намиға
нида қилип чөмүлдүрүлүп, гуналириңни юғузғин!» деди.
17 Шундақ болдики, Йерусалимға қайтип кәлгинимдин кейин, ибадәтханида дуа
қиливатқинимда, бир ғайипанә көрүнүш мени орувалди
18 вә *Рәбниң* маңа: «Чапсан бол, Йерусалимдин дәрһал кәт. Чүнки улар сениң маңа
қилған гувалиғиңни қобул қилмайду!» дәватқанлиғини көрдүм.■
19 Мән, «И Рәб, улар мениң Саңа етиқат қилғанларни зинданға солап, һәр бир
синагогларға кирип уларни урғанлиғимни билиду. ■

□ **22:3 «Мән... Гамалийәлниң қол астида ата-бовилиримизға тапшурулған Тәврат қанунниниң зир-зәвәрлирини қоймай үгинип тәлим-тәрбийә алдим»** — оқурмәнләрниң есидә болса керәкки, Гамалийәл даңқи чиққан Тәврат өлимаси еди (5:24). Грек тилида «(Мән) Гамалийәлниң аяқлириниң алдида ... тәлим-тәрбийә алдим» дейилиду. ■ **22:3** Рос. 5:34; 9:11; 21:39; 2Кор. 11:22 □ **22:4 «Мән бу йолдикиләрни һәтта өлтүрүшкичә зиянкәшлик қилип, уларни әр-аял демәй тутқун қилип зинданға салдурдум»** — «бу йолдикиләрни» — Мәсиһ йолидикиләрни, демәкчи. Грек тилида пәқәт «бу йолни» дейилиду; тиңшиғучилар һәммиси униң «Мәсиһ Әйсаниң йоли»ниң гепини қиливатқинини билгән болатти. ■ **22:4** Рос. 8:3; 9:1; 26:9; 1Кор. 15:9; Гал. 1:13; 1Тим. 1:13. ■ **22:6** 1Кор. 15:8; 2Кор. 12:2. □ **22:9 «...лекин маңа қилған сөзләрни чүшәнмиди»** — яки «... лекин маңа қилған сөзләрни аңлимапту». Бу адәмләр бир авазни аңлиди, лекин немә дәватқанлиғини билмиди (9:7ни көрүң). ■ **22:9** Дан. 10:7. ■ **22:12** Рос. 9:17. □ **22:14 «аАта-бовилиримизниң Худаси сени ирадисини билишиң, һәққаний болғучини көрүшүң вә униң ағзидин чиққан авазни аңлишиң үчүн аллиқачан таллиди»** — «һәққаний Болғучи» Мәсиһни көрситиду, әлвәттә. ■ **22:18** Мат. 10:14. ■ **22:19** Рос. 22:4.

20 Сениң гувачиң болған Истипанниң қени төкүлгинидә, мәнму йенида туруп
уни өлтүргәнләрниң қилмишлириға қошулуп, уларниң кийимлиригә қарап
бәрдим!» — дедим. ■
21 Бирақ у маңа: «Кәткин! Сени жирақтики әлләргә әвәтимән!» — деди.■
22 Павлус мошу сөзни дегичә халайиқ униңға қулақ селивататти. Лекин буни
аңлап улар авазини көтирип:
— Ундақ бир киши йәр йүзидин йоқитилсун! У тирик турушқа лайиқ әмәс! — дәп
чуқан селишти.□ ■
23 Улар чирқиришип, чапан-йепинчилирини селип ташлап, топа-чаң
соруватқанда,
24 миң беши Павлусни қәлъәгә елип кирип кетишкә әмир қиливиди, халайиқниң
униңға немә үчүн бундақ чуқан салидиғанлиғини ениқлаш үчүн ләшкәрлиригә
уни қамчилап сорақ қилишни буйруди. □
25 Лекин улар Павлусни қамчилаш үчүн ғулачлитип бағлиғанда, у йенида турған
йүз бешиға:
— Бир Рим пухрасини җинайити бекитилмәйла қамчилишиңлар қанунға
уйғунму? — деди.□
26 Бу сөзни аңлиған йүз беши миң бешиниң алдиға берип:
— Сиз немә иш қилай дәватисиз? Чүнки у киши Рим пухраси екән! — деди.
27 Миң беши Павлусниң алдиға берип, униңдин:
— Маңа ейткин, сән растинла Рим пухрасиму? — дәп сориди.
— Раст, деди у.
28 — Мән наһайити жуқури баһада мошу пухралиққа егә болдум, — деди миң
беши.
Павлус:
Амма мән туғулушумдинла шундақ! — деди.
29 Шуниң билән, уни сорақча тартмақчи болған ләшкәрләр дәрһал униңдин
өзлирини чәткә алди. Миң бешиму униң Рим пухраси екәнлигини билип, уни
бағлатқанлиғи түпәйлидин қорқуп кәтти.□

Павлусниң алий кеңәшмидә өзини ақлиши

30 Миң беши Йәһудийларниң Павлусниң үстидин қилған шикайитиниң һәқиқий
сәвәвини билиш үчүн, әтиси уни йешип, баш каһинлар вә пүтүн алий
кеңәшмидикиләрниң бир йәргә жиғилишини буйруди. Андин Павлусни елип
келип, уларниң алдиға турғузди.

■ **22:20** Рос. 7:58; 8:1. ■ **22:21** Рос. 9:15; 13:2; Гал. 1:15; 2:8; Әф. 3:8; 1Тим. 2:7; 2Тим. 1:11. □ **22:22 «Лекин буни аңлап улар авазини көтирип: — Ундақ бир киши йәр йүзидин йоқитилсун! У тирик турушқа лайиқ әмәс! — дәп чуқан селишти»** — демисәкму, уларниң Павлус бу сөзини көтирәлмәслигиниң сәвәви, Худаниң сөз-каламини өзлири интайин пәс көридиған «ят әлләр»гә йәткүзүшкә һәргиз болмайду, дәйдиған көзқарашта еди. ■ **22:22** Рос. 21:36. □ **22:24 «Миң беши ... халайиқниң *Павлусқа* немә үчүн бундақ чуқан салидиғанлиғини ениқлаш үчүн ләшкәрлиригә уни қамчилап сорақ қилишни буйруди»** — «қамчилап сорақ қилиш» болса римлиқлар гуман қилған адәмләрни гунайи бар дәп һесаплап, «һәқиқәтни ениқлаш үчүн» уларни қийнаш билән сорақ қилатти (уларниң «қамча»лири көп тасмилиқ болуп, һәр тасмисиға һәртүрлүк төмүр-сүйәк парчилири бағланған еди). Амма римлиқ пухралар болса ундақ муамилидин халас еди. □ **22:25 «лекин улар Павлусни қамчилаш үчүн ғулачлитип бағлиғанда...»** — «ғулачлитип бағлиғанда»: Римлиқлар сораққа тартилғучини қамчилаш үчүн униң икки қолини бағлап ғуличини керип турғузиду. Башқа бир хил тәрҗимиси «Павлусни тасмилар билән ғулачлатқанда,...». □ **22:29 «Шуниң билән, уни сораққа тартмақчи болған ләшкәрләр дәрһал униңдин өзини чәткә алди. Миң бешиму униң Рим пухраси екәнлигини билип, уни бағлатқанлиғи түпәйлидин қорқуп кәтти»** — 24-айәттики изаһатни көрүң. Рим пухралирини җинайити бекитмәйла бағлашму қанунсиз иш еди.

23

1 Павлус алий кеңәшмә һәйәтлиригә тикилип туруп:
Қериндашлар, мән бүгүнгичә Худаниң алдида пак виждандa меңип кәлдим, — деди.■
2 Буни аңлиған баш каһин Ананияс *Павлусниң* йенида турғанларға униң ағзиға урушни буйруди.■
3 Павлус униңға:
— Худа сени уриду, әй ақартилған там! Сән у йәрдә мени Тәврат қануни бойичә сораққа тартишқа олтирисән, лекин Тәврат қануниға хилап һалда мени уруңлар дәп буйрудиңғу?! — деди.□ ■
4 — Сән Худаниң баш каһиниға ашундақ һақарәт кәлтүрәмсән?! — дейишти йенида турғанлар.
5 Павлус:
— И қериндашлар, мән униң баш каһин екәнлигини билмәптимән. Чүнки Тәвратта: «Хәлқиңни идарә қилғучиниң яман гепини қилма!» дейилгән, — деди.□ ■
6 Лекин Павлус уларниң бир қисминиң Садуқий, йәнә бир қисминиң Пәрисийләр екәнлигини билип, алий кеңәшмидә жуқури аваз билән:
— Қериндашлар, мән болсам Пәрисийләрдин болимән вә Пәрисийләрниң пәрзәнтимән. Мән өлгәнләр қайта тирилишқа бағлиған үмүт тоғрилиқ бу йәрдә сораққа тартиливатимән! — дәп вақириди.■
7 У бу сөзни дейиши биләнла, Пәрисийләр билән Садуқийлар арисида жедәл-ғовға қозғилип, кеңәшмидикиләр иккигә бөлүнүп кәтти
8 (чүнки Садуқийлар өлгәнләрниң қайта тирилиши, яки пәриштә яки роһлар мәвжут әмәс, дәйду. Лекин Пәрисийләр һәммисини етирап қилиду).■
9 Буниң билән қаттиқ бир чуқан-сүрән көтирилип, Пәрисий тәрәпдари болған бәзи Тәврат устазлири орнидин туруп:
— Биз бу адәмдин һеч қандақ әйип тапалмидуқ! Бир роһ яки пәриштә униңға сөз қилған болса немә бопту! — дәп қаттиқ муназириләшти.■
10 Чуқан-сүрән техиму күчийип кәткәчкә, миң беши *Йәһудийларниң* Павлусни тартиштуруп титма-титма қиливетишидин қорқуп, қисимға залға чүшүп уни уларниң арисидин зорлуқ билән тартип чиқип, қәлъәгә әкирип кетишини буйруди.
11 Шу күни кечиси, Рәб Павлусниң йенида туруп:
— Жасарәтлик бол! Чүнки Йерусалимда Мән тоғрамдики ишларға толуқ гуваликбәргиниңдәк, Рим шәһиридиму шундақ гувалиқ қилишиң муқәррәр болиду! — деди.■

Павлусни өлтүрүш сүйқәсти

12 Әтиси әтигәндә, Йәһудийлар Павлусни өлтүрүшни қәстләп, уни өлтүрмигичә һеч нәрсә йемәймиз, ичмәймиз, дәп өзлиригә ләнити бир қәсәмни қилишти. ■
13 Бу сүйқәст қәсимини ичкәнләр қириқ нәччә киши еди.
14 Улар баш каһинлар вә ақсақалларниң алдиға берип:
— Биз Павлусни өлтүрмигичә һеч нәрсә тетимаслиққа қаттиқ қәсәм ичтуқ.

■ **23:1** Рос. 24:16. ■ **23:2** 1Пад. 22:24; Йәр. 20:2; Юһ. 18:22. □ **23:3 Худа сени уриду, әй ақартилған там!** — Павлусниң «ақартилған там» дегини, «сирти аппақ көрүнидиған, ичи пәқәт патқақ-лайдин болған сахтипәзсән» дегән мәнидә. «Әз.» 13:8-16ниму көрүң. ■ **23:3** Қан. 17:9. □ **23:5 «Хәлқиңни идарә қилғучиниң яман гепини қилма!»** — Тәврат, «Мис.» 22:28. ■ **23:5** Мис. 22:27. ■ **23:6** Рос. 24:21; 26:6; Фил. 3:5. ■ **23:8** Мат. 22:23; Мар. 12:18; Луқа 20:27. ■ **23:9** Рос. 25:25; 26:31. ■ **23:11** Рос. 18:9. ■ **23:12** Рос. 23:21,29,30.

15 Һазир силәр вә алий кеңәшмә униң ишлирини техиму тәпсилий тәкшүрүшни
банә қилип, вәкил әвитип уни кеңәшмигә елип келишни миң бешидин тәләп
қилиңлар. У бу йәргә йеқин кәлмәйла уни җайливетишкә тәйяр туримиз, — деди.
16 Лекин Павлусниң сиңлисиниң оғли бөктүрмидин хәвәр тепип қәлъәгә кирип,
Павлусқа мәлум қилип қойди.
17 Буниң билән Павлус йүз бешилиридин бирини чақиртип, униңға:
— Бу балини миң беши билән көрүштүрүп қойсиңиз. Чүнки униңға мәлум
қилидиған иши бар екән, — деди.
18 Йүз беши уни елип миң бешиниң алдиға башлап кирип:
— Мәһбус Павлус мени чақиртип, бу балини сиз билән көрүштүрүп қоюшумни
тәләп қилди. Чүнки униң сизгә мәлум қилидиған иши бар екән, — деди.
19 Миң беши уни қолидин тутуп, бир чәткә тартип:
— Маңа мәлум қилидиған немә ишиң бар? — дәп сориди.
20 У җававән мундақ деди:
— Йәһудийлар Павлусниң ишлирини тәпсилий тәкшүрәйли дәп сәвәп көрситип
өзлиридин әтә уни алий кеңәшмигә елип беришни тәләп қилиш үчүн тил
бириктүрүшти. ■
21 Уларға қайил болмиғайла, чүнки қириқтин артуқ адәм уни пайлап туриду.
Улар Павлусни өлтүрмигичә һеч нәрсә йемәймиз, ичмәймиз, дегән қарғиш
қәсимигә бағлинипту. Улар һазир өзлириниң уларниң тәливигә мақул
болушлирини күтүп туриду.
22 Миң беши униңға:
— Бу ишни маңа мәлум қилғанлиғиңни һеч кимгә тинма! — дәп тапилап, балини
қайтурди.

Павлусниң валий Феликскә тапшурулуши

23 Миң беши йүз бешидин иккини чақиртип:
— Икки йүз пиядә ләшкәр, йәтмиш атлиқ ләшкәр вә икки йүз нәйзиваз
ләшкәрни бүгүн кечә саат тоққузда Қәйсәрийә шәһиригә қарап йолға чиқишқа
һазирлаңлар! □
24 Шуниң билән биллә, Павлусни валий Феликсниң йениға сақ-саламәт йәткүзүш
үчүн, униң минишигә улақларни тәйярлаңлар! — дәп буйруди.□
25 Миң беши *Феликскә* мундақ бир хәт язди: —
26 «Һөрмәтлик валий Феликс җанаблириға Клавдиюс Лисиястин салам!
27 Ушбу адәмни Йәһудийлар тутувалған болуп, уни өлтүрмәкчи болғанда, униң
Рим пухраси екәнлигини билип йетип, қисимни башлап берип уни қутқуздум.
□ ■
28 Мән уларниң бу киши үстидин қилған шикайитиниң немә екәнлигини
ениқлимақчи болуп, уни Йәһудийларниң алий кеңәшмисигә елип бардим.
29 Әмәлийәттә уларниң униң үстидин қилған шикайитиниң өзлириниң Тәврат
қануниға даир дәталаш мәсилиләргә мунасивәтлик екәнлигини байқидим, бирақ
униңдин өлүм җазаси беришкә яки зинданға ташлашқа лайиқ бирәр шикайәт
қилғидәк ишни тапалмидим.

■ **23:20** Рос. 23:12. □ **23:23 «нәйзиваз ләшкәр»** — бу сөзниң толуқ мәнаси намәлум. **«кечә саат тоққузда»** — грек тилида «кечидики үчиничи сааттә». □ **23:24 «Павлусни валий Феликсниң йениға сақ-саламәт йәткүзүш үчүн, униң минишигә улақларни тәйярлаңлар!»** — «улақларни тәйярлаңлар!» — бир улақ әмәс. Миң беши Павлусни Йерусалимдин 100 километр жирақ болған Қәйсәрийәгә бехәтәр йәткүзүшкә капаләтлик қилиш үчүн һазирлиған көп улақлар, әлвәттә. □ **23:27 «Йәһудийлар ... уни өлтүрмәкчи болғанда, униң Рим пухраси екәнлигини билип йетип, қисимни башлап берип уни қутқуздум»** — миң беши Лисияс әмәлийәттә Павлусни тутқандин кейинла униң Рим пухраси екәнлигини билгән еди. ■ **23:27** Рос. 21:33.

30 Кейин, Йәһудийларниң уни өлтүрүветиш қәстидә жүрүватқанлиғи һәққидики ахбарат маңа мәлум қилинғанда, дәрһал уни силигә йоллаттим вә шуниң билән биллә, униңға әрз қилғучиларниң өзлириниң алдида шикайәтлирини ейтишини буйрудум. Хәйр!».
31 Ләшкәрләр әнди буйруқ бойичә Павлусни кечиләп Антипатрис шәһиригә йәткүзди. □
32 Әтиси, атлиқ ләшкәрләр Павлусни елип меңишқа қалдурулуп, қалған ләшкәрләр *Йерусалимдики* қәлъәгә қайтип кәлди.
33 Атлиқлар Қәйсәрийәгә кирип, хәтни валийға тапшурди вә Павлусниму униң алдида һазир қилди.
34 Валий хәтни оқуғандин кейин, Павлусниң қайси өлкидин екәнлигини сорап, униң Киликийәдин кәлгәнлигини билип, □
35 Униңға:
— Үстүңдин әрз қилғучилар кәлгәндә ишлириңни толуқ аңлаймән, — деди вә уни Һерод ханниң ордисида нәзәрбәнд қилип қоюшни буйруди.□

24

Йәһудийларниң Павлус үстидин шикайәт қилиши

1 Бәш күндин кейин, баш каһин Ананияс ақсақаллардин бир нәччәйлән вә Тәртуллус исимлиқ бир адвокат билән Қәйсәрийәгә чүшүп, Павлус тоғрисидики рәсмий шикайәтлирини валийға сунди. ■
2-3 Павлус чақиртилип, Тәртуллус униң үстидин шикайәт қилип мундақ деди:
— Һөрмәтлик Феликс җанаблири! Биз өзлириниң қол астилирида һәр тәрәптин аман-есәнликкә несип болуп кәлмәктимиз вә алдин көрәрликлири билән хәлқимиз арисида дана ислаһатлар барлиққа кәлтүрүлмәктә, биз бу ишлардин һәр вақит, һәр җайда толуқ миннәтдарлиқ билән бәһриман болуватимиз.□
4 Бирақ өз вақитлирини көп елип қоймаслиғим үчүн, шәпқәтлири билән сөзимизни қисқила аңлашлирини өтүнүп сораймән.□
5 Чүнки биз шуни тонуп йәттуқки, бу адәм балахор болуп, пүткүл җаһандики Йәһудийлар арисида мажира-топилаң пәйда қилишни күшкүрткүчи, шундақла «Насарәтликләр» дәп аталған мәзһәпниң каттивашлиридин биридур.
6-7 У бизниң ибадәтханимизниму булғимақчи болған еди. Шуңа, биз уни тутувалдуқ вә уни өз қанунимиз бойичә сотлайттуқ. Лекин миң беши

□ **23:31 «Ләшкәрләр ... Павлусни кечиләп Антипатрис шәһиригә йәткүзди.»** — Антипатрис Йерусалимдин 55 километр жирақ, Йерусалим билән Қәйсәрийәниң оттурисида. □ **23:34 «Валий ... Павлусниң қайси өлкидин екәнлигини сорап,...»** — валийниң «қайси өлкә?» дегән соали грек тилида «қайси хил өлкә» дейилиду. Икки хил өлкә бар еди: (1) император өзи беваситә башқуридиған; (2) васитилик башқуридиған. Павлус иккинчи хил өлкидин болған болса, валий өзи Павлусниң дәвасини беваситә бир тәрәп қилалайтти. □ **23:35 «... униң Киликийәдин кәлгәнлигини билип, униңға: — Үстүңдин әрз қилғучилар кәлгәндә ишлириңни толуқ аңлаймән, — деди...»** — Киликийә (һазирқи шималий түркийидә) Қанаан (Пәләстин)дин жирақ җай еди, у бәлким Феликс башқуридиған җай болмиса керәк. Киликийә шунчә жирақ болғачқа, Павлусни шу йәргә ялап маңдурмай, бу ишни өзүм тәкшүрәй дегән қарарға кәлгән болуши мумкин. ■ **24:1** Рос. 23:2. □ **24:2-3 «биз өзлириниң қол астилирида һәр тәрәптин аман-есәнликкә несип болуп кәлмәктимиз»** — яки «биз өзлириниң қол астилирида узундин буян аман-есәнликкә несип болуп кәлмәктимиз». **«алдин көрәрликлири билән хәлқимиз арисида дана ислаһатлар барлиққа кәлтүрүлмәктә, биз бу ишлардин һәр вақит, һәр җайда толуқ миннәтдарлиқ билән бәһриман болуватимиз»** — бәзи римлиқ тарихчиларниң хатирилири бойичә, Феликс әмәлийәттә ачкөз, рәһимсиз вә қабилийәтсиз адәм еди. □ **24:4 «өз вақитлирини көп елип қоймаслиғим үчүн...»** — яки «өзлирини артуқчә аварә қилмаслиқ үчүн...».

Лисияс әшәддий зорлуқ билән уни қоллиримиздин тартивалди вә униңға әрз қилғучиларни өзлириниң алдиға келишкә буйруған еди.□ ■
8 Уни сорақ қилип көрсилә, бизниң униңға қилған әрзлиримизниң тоғрилиғини билип йетидила!
9 Сорунда болған Йәһудийларму униң ейтқанлириға қошулуп: Раст, раст, дәп шикайәтни күчәйтти.

Павлусниң өзини ақлиши

10 Валий Павлусқа сөз қилғин дәп қол ишаритини қилғанда, у мундақ деди:
— Мән силиниң узун жиллардин бери бу хәлиқни сорап кәлгәнликлирини билгәчкә, хатирҗәмлик билән алдилирида өзүм тоғрамда җавап беримән.
11 Асанла биләләйдилиги, мән Йерусалимға ибадәт қилишқа барғинимдин һазирғичә пәқәт он икки күнла өтти.
12 Улар мениң ибадәтханида бирәр адәм билән муназириләшкинимни көрмигән, яки синагогларда яки шәһәрдә аммини топилаңға қутратқанлиғимниму һеч көрмиди. ■
13 Улар йәнә һазир җанаблириға мениң үстүмдин қилған шикайәтлиригә һеч испатму кәлтүрәлмәйду.
14 Бирақ силигә шуни етирап қилимәнки, мән улар «мәзһәп» дәп атиған йол билән меңип, Тәвратта вә пәйғәмбәрләрниң язмилирида пүтүлгәнләрниңму һәммисигә ишинип, ата-бовилиримниң Худасиға ибадәт қилимән. □
15 Мениң Худаға бағлиған үмүтүм барки (бу кишиләрму бу үмүтни тутиду), кәлгүсидә һәм һәққанийларниң һәм һәққанийсизларниң өлүмдин тирилиши болиду.□
16 Шу сәвәптин, өзүм һемишә Худа алдидиму, инсанлар алдидиму пак вижданлиқ болушқа интилимән. ■
17 Мән *Йерусалимдин* айрилғили хелә жиллар болған болуп, бу қетим у йәргә өз хәлқимгә хәйр-сәдиқә йәткүзүп бәргили вә Худа алдиға һәдийә сунғили барған едим. ■
18 Мән бу ишларда болувататтим, бәзиләр мени тазилиниш қаидисини ада қилип болған чағда ибадәтхана һойлисида учратти; лекин мән әтрапимға адәм топлиғинимму йоқ, малиманчилиқ чиқарғинимму йоқ. ■
19 Әмәлийәттә мени учратқанлар болса Асия өлкисидин кәлгән бәзи Йәһудийлар еди; уларниң үстүмдин шикайәтлири бар болса, әсли улар өзлири келип, силиниң алдилирида әрз қилишқа тоғра келәтти.
20 Болмиса, мошу сорундикиләр алий кеңәшмә алдида турғинимда, мениңдин қандақ җинайәт тапқанлиғини ейтип бақсун!

□ **24:6-7 «у бизниң ибадәтханимизниму булғимақчи болған еди....»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «вә уни өз қанунимиз бойичә сотлайттуқ. Лекин миң беши Лисияс әшәддий зорлуқ билән уни қоллиримиздин тартивалди вә униңға әрз қилғучиларни өзлириниң алдиға келишкә буйруған еди» дегән сөзләр мошу йәрдә тепилмай, пәқәт «у бизниң ибадәтханимизниму булғимақчи болған еди» дейилиду. ■ **24:6-7** Рос. 21:28. ■ **24:12** Рос. 25:8; 28:17. □ **24:14 «Тәвратта вә пәйғәмбәрләрниң язмилирида пүтүлгәнләрниңму һәммисигә ишинип,...»** — «Тәвратта вә пәйғәмбәрләрниң язмилири»: Йәһудий хәлқи бәзидә Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән бәш китапни «Тәврат» вә Тәвраттики башқа қисимларни «Зәбур вә пәйғәмбәрләрниң китаплири» дәп атайду. «Тәбирләр» вә Тәвраттики «Кириш Сөз»имизниму көрүң. □ **24:15 «мениң Худаға бағлиған үмүтүм барки (бу кишиләрму бу үмүтни тутиду), кәлгүсидә һәм һәққанийларниң һәм һәққанийсизларниң өлүмдин тирилиши болиду»** — оқурмәнләргә шу аянки, Инҗилда «үмүт» тилға елинғанда мүҗмәл бир тиләк-арзу әмәс, бәлки Худаниң вәдилиригә асаслинип, муқим, пухта мәлум бир ишни күтүшни билдүриду. ■ **24:16** Рос. 23:1. ■ **24:17** Рос. 11:29; Рим. 15:25. ■ **24:18** Рос. 21:27.

21 Пәқәт мундақ бир иш болған еди: — Мән уларниң алдида, «Бүгүнки күндә
өлгәнләрниң қайта тирилиши тоғрилиқ силәрниң сориғиңларға тартилғанмән!»
дәп вақириған едим.■
22 *Рәбниң* йоли тоғрилиқ тәпсилий хәвири бар болған Феликс сорақни тохтитип,
уларға:
— Миң беши Лисияс кәлгәндә дәвайиңлар тоғрисидики һөкүмни чиқиримән, —
деди.
23 У йүз бешиға Павлусни нәзәрбәнд астиға елип, амма униңға бир аз кәңчилик
қилип, дост-бурадәрлириниң һәр қайсисиниң униң һаҗәтлиридин чиқишини
тосмиғин, дәп буйруди.■

Павлус валий Феликс билән Друсиланиң алдида

24 Бир нәччә күндин кейин, валий Феликс аяли Друсила билән биллә кәлди
(Друсила Йәһудий еди). У Павлусни чақиртип, униңдин Мәсиһ Әйсаға етиқат
қилиш йоли тоғрилиқ аңлиди.
25 Павлус һәққаний яшаш, өзини тутувелиш, қиямәт күнидики соал-сорақ
қилинишлар тоғрисида сөзләватқанда, Феликс вәһимигә чүшүп униңға:
— Һазирчә қайтип турсаң болиду. Кейин маңа пәйт кәлгәндә, йәнә чақиртимән,
— деди.
26 У шуниң билән бир вақитта Павлусниң пара беришини үмүт қилатти. Шуниң
үчүн, уни имканқәдәр пат-пат чақиртип, униң билән сөзлишәтти.
27 Лекин икки жил тошқанда, Феликсниң орниға Поркиюс Фестус валий болди.
Феликс Йәһудийларға илтипат көрситип уларниң көңлини елиш үчүн Павлусни
солақта қалдурди.□

25

Павлусниң валий Фестусниң алдида сорақ қилиниши

1 Фестус *Йәһудийә* өлкисигә кирип, үч күндин кейин Қәйсәрийәдин чиқип
Йерусалимға барған еди.□
2 Баш каһинлар билән Йәһудийларниң мөтивәрлири униң алдида Павлусниң
үстидин рәсмий шикайәт қилип, униңдин илтипат сорап, адәм әвитип Павлусни
3 Йерусалимға елип келишни өтүнди. Мәхсити, улар йол үстидә бөктүрмә
тәйярлап Павлусни өлтүрүш еди.
4 Фестус буни аңлап уларға:
— Павлус һазир Қәйсәрийәдә солақта туривәрсун. Мән йеқинда у йәргә қайтип
кәтмәкчимән.
5 Араңлардин һоқуқдар болғанлар мән билән биллә чүшсун. Әгәр униң бирәр
әйиви болса, улар шу йәрдә шикайәт қилса болиду, — дәп җавап бәрди.
6 Фестус уларниң ичидә сәккиз-он күндин артуқ турмай, Қәйсәрийәгә қайтип
чүшти. Әтиси сорақ тәхтигә олтирип, Павлусни елип келишни буйруди.
7 Павлус кәлгәндә, Йерусалимдин чүшкән Йәһудийлар униң әтрапиға олишип,
униңға нурғун еғир җинайәтләр билән қарилап шикайәтләрни қилди. Бирақ
буларниң һеч қайсисиға испат көрситип берәлмиди.
8 Павлус өзини ақлап:

■ **24:21** Рос. 23:6; 28:20. ■ **24:23** Рос. 27:3; 28:16. □ **24:27 «Феликс Йәһудийларға илтипат көрситип уларниң көңлини елиш үчүн...»** — яки «Феликс Йәһудийларға илтипат көрситип уларниң қоллишиға еришиш үчүн...». □ **25:1 «Фестус *Йәһудийә* өлкисигә кирип...»** — яки «Фестус өлкиниң валийлиғиға кирип,...».

— Мән һеч қайси ишта Йәһудийларниң қануниға, ибадәтханисиға яки *император* Қәйсәргә қарши бирәр җинайәтму садир қилмидим, — деди.■
9 Лекин, Фестус Йәһудийларниң көңлини елишқа, уларға илтипат көрсәтмәкчи болуп Павлустин:
— Йерусалимға берип, у йәрдә мениң алдимда бу шикайәтләргә асасән сотлинишқа рази боламсән? — дәп сориди.
10 Лекин Павлус җавап берип мундақ деди:
— Мән һазир Қәйсәрниң сорақ тәхти алдида туримән. Мени сорақ қилишқа тегишлик йәр мана мошу. Өзлиригә ениқ мәлум болғандәк, мән Йәһудийларға һеч қандақ наһәқлиқ қилмидим. □
11 Әгәр җинайитим болса, шундақла өлүмгә лайиқ бирәр иш қилған болсам, мән өзүмни өлүмдин қачурмаймән. Бирақ уларниң мениң үстүмдин қилған шикайәтлириниң асаси болмиса, һеч кимниң мени уларға тапшуруп беришкә һәққи йоқ. Мән Қәйсәргә мураҗиәт қилимән!□ ■
12 Андин Фестус мәслиһәтчилири билән сөзләшкәндин кейин, Павлусқа:
— Сән Қәйсәргә мураҗиәт қилдиң — униң алдиға әнди барисән! — деди.

Валий Фестусниң Агриппа хан ИИдин Павлус тоғрисида несиһәт сориши

13 Бир нәччә күндин кейин, Агриппа хан билән *сиңлиси* Бәрники Фестусқа тәбрик-саламға Қәйсәрийәгә кәлди.
14 У йәрдә узун күнләр турғандин кейин, Фестус Павлусниң ишини ханға мәлум қилип:
— Бу йәрдә Феликс қалдуруп кәткән бир мәһбус бар. ■
15 Мән Йерусалимға барғинимда, Йәһудий баш каһинлири билән ақсақаллири униң үстидин шикайәт қилип, мәндин уни җазаға мәһкүм қилишимни тәләп қилишти.
16 Мән уларға, әрз қилинғучи әрз қилғучилар билән йүзләштүрүлүп, униңға өзини ақлаш пурсити берилмигичә, уни җазаға тапшуруш римлиқларниң адити әмәстур, дәп ейттим.
17 Шуңа улар мән билән биллә бу йәргә кәлгәндин кейин, мән вақитни кәйнигә созмай, әтисила сорақ тәхтигә олтирип у кишини әкилишни буйрудум.
18 Әрз қилғучилар орунлиридин турғанда, уларниң униң үстидин шикайәт қилғанлири мениң ойлиғинимдәк рәзил ишлар әмәс еди,
19 Бәлки уларниң өз ибадәт түзүми тоғрилиқ вә Әйса исимлиқ бир киши һәққидә мәлум талаш-тартиш мәсилилири бар екән. У киши өлгән болуп, Павлус болса у тирилди дәйдикән.
20 Бу мәсилиләрни зади қандақ ениқлашни биләлмәй, мән Павлустин Йерусалимға берип, у йәрдә бу ишлар тоғрилиқ сорақққа тартилишқа рази болуш-болмаслиғини сориған едим.
21 Павлус солақта туруп император җанаблириниң сорақ қарарини чиқиришини мураҗиәт қилғандин кейин, мән уни Қәйсәрниң алдиға әвәткичә, солақта тутуп турушни буйрудум.
22 Агриппа Фестусқа:
— Мениңму бу кишиниң сөзлирини аңлап баққум бар, — деди.
— Әтә аңлайсиз, — деди у.

■ **25:8** Рос. 24:12; 28:17. □ **25:10 «Мән һазир Қәйсәрниң сорақ тәхти алдида туримән»** — император Қәйсәрниң алдида әмәс, бәлки униң сорақчи вәкили (Фестус)ниң алдида, әлвәттә. □ **25:11 «уларниң мениң үстүмдин қилған шикайәтлириниң асаси болмиса, һеч кимниң мени уларға тапшуруп беришкә һәққи йоқ. Мән Қәйсәргә мураҗиәт қилимән!»** — һәр бир Рим пухраси шикайәт қилинғанда сотниң қарариға нарази болса, жуқуриға (Қәйсәрниң өзигә) мураҗиәт қилиш һоқуқи бар еди. ■ **25:11** Рос. 18:14. ■ **25:14** Рос. 24:27.

23 Шуниң билән әтиси, Агриппа билән Бәрники һәйвәт билән аммивий жиғин
залиға кирип кәлди, миң бешилар вә шәһәр каттивашлириму улар билән биллә
кирип келишти. Фестус әмир қиливиди, Павлус елип кирилди.
24 Фестус мундақ деди:
— Агриппа падиша алийлири вә мошу сорунға жиғилған җанаблар! Бу кишини
көрүватисиләр. Һәм Йерусалимда һәм бу йәрдә пүтүн Йәһудий аһалиси униң
тоғрилиқ әрз қилип маңа муражиәт қилип, у тирик қалдурушқа болмайду! —
дәп чурқирашқан еди.
25 Лекин мән униңдин өлүм җазаси беришкә тегишлик бирәр җинайәт
тапалмидим. Һазир бу киши император җанаблириға муражиәт қилди. Шуниң
билән уни *Римға* әвәтишни қарар қилдим. ■
26 Бирақ униң һәққидә ғоҗамға мәлум қилип язғидәк иш йоқ. Шуниң билән
әһвални рәсмий тәкшүрүп бирәр язғидәк мәлуматқа егә болуш мәхситидә уни
һәр бирлириниң алдиға, болупму сили, Агриппа падиша алийлириниң алдиға
елип кәлдим.
27 Чүнки мәһбусни сотқа әвәткәндә, униң үстидин қилинған шикайәтләрни ениқ
көрсәтмәслик маңа нисбәтән орунлуқ әмәстәк билиниду.

26

Павлусниң Агриппа хан алдида гувалиқ бериши

1 Шуниң билән, Агриппа Павлусқа:
— Өзүңниң гепиңни қилишиңға рухсәт, — деди.
Павлус қолини созуп өзини ақлашқа башлиди:
2-3 — И Агриппа хан, бүгүн алдилирида Йәһудийлар мениң үстүмдин шикайәт
қилған пүтүн ишлар тоғрилиқ җавап бериш пурситигә несип болғанлиғим үчүн,
болупму өзлириниң Йәһудийларниң адәтлири вә уларниң арисидики талаш-
тартишлиридин хәвәрлири болғанлиғи үчүн өзүмни бәхитлик һесаплаймән!
Шуниң үчүн дегәнлиримни сәвирчанлиқ билән аңлап беқишлирини өтүнимән.
4 Мениң дәсләпки вақитлиримда, йәни кичигимдин тартип өз елимдә,
Йерусалимда жүрүш-турушумниң қандақ екәнлиги Йәһудийларниң һәммисигә
аян.
5 Улар шу дәсләпки вақтимдин бери мени тонуғачқа (әгәр халисаиди, шуниңға
гувалиқ берәтти), мениң ибадәт түзүмидики әң тәләпчан мәзһәпниң шәртлири
бойичә яшап, йәни Пәрисий болуп өмрүмни өткүзгинимни билиду.
6 Әнди мән Худа ата-бовилиримизға қилған вәдигә бағлиған үмүтүм түпәйлидин
һазир сорақ қилиниватимән.■
7 Шу *вәдиниң* несивисигә йетишни бизниң пүткүл он икки қәбилимиз кечә-күндүз
тохтавсиз Худаға ибадәт қилип үмүт қилмақта. И алийлири, Йәһудийларниң
мениң үстүмдин қилған шикайәтлири дәл шу үмүткә бағлиқтур!
8 *Халайиқ*, Худа өлгәнләрни тирилдүрсә, немә үчүн ишинишкә болмайду, дәп
қарайсиләр?□
9 Дәрвәқә, өзүмму әслидә Насарәтлик Әйсаниң намиға қарши нурғун ишларни
қилишим керәк дәп қайил едим ■

■ **25:25** Рос. 23:9; 26:31. ■ **26:6** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:15; 2Сам. 7:12; Зәб. 131:11; Йәш. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; 37:24; Дан. 9:24; Мик. 7:20. □ **26:8 «Халайиқ, Худа өлгәнләрни тирилдүрсә, немә үчүн ишинишкә болмайду, дәп қарайсиләр?»** — демисәкму, Павлус көздә тутқан үмүт (7-айәтни көрүң) Худаниң вәдиси билән, Мәсиһ арқилиқ мәңгүлүк һаятқа тирилиштин ибарәт еди. ■ **26:9** Рос. 8:3; 9:1; 22:4; 1Кор. 15:9; Гал. 1:13; 1Тим. 1:13.

10 вә Йерусалимда әнә шундақ ишларни қилған едим. Баш каһинлардин һоқуқ
елип, өзүм Худаниң нурғун муқәддәс бәндилирини зинданға тутуп бәргән, улар
өлүмгә һөкүм қилинғандиму, һөкүмгә аваз қошқан едим. □
11 Мән һәммә синагогларда көп қетим уларни издәп тепип җазалап, күпүрлүк гәп
қилишқа зорлиған едим. Мән уларға тәлвиләрчә өч болуп, һәтта яқа жуттики
шәһәрләргә берип, уларға зиянкәшлик қилған едим. □
12 Бу ишларда болуп баш каһинлар бәргән толуқ вәкиллик һоқуқи билән Дәмәшқ
шәһиригә қарап сәпәр қиливататтим.
13 Чүш вақтида йолда кетиветип, асмандин чүшкән, қуяш нуридинму күчлүк бир
нурниң әтрапимни вә биллә кетиватқанларни йорутуватқәнлигини көрдүм.
14 Һәммимиз йәргә жиқилған болуп мән ибраний тилида ейтилған: «Әй Саул,
Саул! Маңа немишкә зиянкәшлик қилисән? Сени зихлашларға қарши тәпмикиң
сән үчүн тәс келиду!» дегән бир авазни аңлидим.□
15 Мән: — «И Рәб, сән кимсән?» дәп сорисам, Рәб маңа: «Мән сән зиянкәшлик
қиливатқан Әйсадурмән!
16 Әнди орнуңдин тур; чүнки Мән сени сән көргән ишларға һәмдә Өзүм саңа аян
қилинғинимда көридиған ишларға гәзничи ғоҗидар вә гувалиқ бәргүчи болушқа
тикләш үчүн, саңа аян болдум. □
17-18 Мән сени өз хәлқиңниң һәм әлләрниң қолидин қутқузимән — чүнки мән
сени ят әлликләрниң көзлирини ечип, уларниң қараңғулуқтин йоруқлуққа,
Шәйтанниң илкидин Худаға бағлинишқа бурулуши үчүн уларниң арисиға
әвәтимән. Шуниң билән улар гуналириниң кәчүрүмигә, шундақла Маңа етиқат
қилиш арқилиқ пак-муқәддәс қилинғанларниң арисида мирасқа муйәссәр
болиду» — деди.■
19 Шуңа, и Агриппа алийлири, мән әрштин кәлгән бу ғайипанә көрүнүшкә
итаәтсизлик қилмидим.
20 Бәлки алди билән Дәмәшқ хәлқигә, андин Йерусалим шәһиридикиләргә,
пүтүн Йәһудийә өлкисидикиләргә һәмдә ят әлликләргиму, «Товва қилип, Худаға
бағлиниңлар, шундақла товва қилишқа уйғун әмәлләрни көрситиңлар» дәп
җакалап хәвәр йәткүзүп кәлдим. ■
21 Бу ишлар түпәйлидин Йәһудийлар мени ибадәтхана һойлисида тутуп,
муштлап өлтүрүвәтмәкчи болушти. ■
22 Лекин бүгүнгичә Худаниң ярдәм-мәдитигә муйәссәр болуп мән чиң
туруватимән, төвәндикиләр болсун жуқуридикиләр болсун һәммәйләнгә
гувалиқ берип кәлдим. Гувалиғим дәл пәйғәмбәрләр һәм Муса өзи бешарәт
қилип ейтқанлиридин башқа нәрсә әмәс —
23 демәк, Мәсиһ җәзмән азап-оқубәт чекип, тунҗа болуп өлүмдин тирилгүчи
болуп *Йәһудий* хәлқигә һәм пүткүл әлләргиму йоруқлуқ җакалайду.■

□ **26:10 «улар өлүмгә һөкүм қилинғандиму, һөкүмгә аваз қошқан едим»** — «аваз қошқан едим» грек тилида «мән уларға қара таш ташлидим». Йәһудийлар арисида кона заманларда «аваз бериш» ақ яки қара бир ташни ташлаш билән билдүрүләтти. □ **26:11 «мән ... уларни ... күпүрлүк гәп қилишқа зорлиған едим»** — «күпүрлүк гәп қилиш» мошу йәрдә мәнаси бәлким Мәсиһгә күпүрлүк сөз қилип, етиқаттин ваз кечишни көрситиши мүмкин. □ **26:14 «Сени зихлашларға қарши тәпмикиң сән үчүн тәс келиду!»** — Рәб Саулни җаһил ешәккә охшитиду. Ешәкни егиси зихлиғанда маңмай қийиқ атса техиму азап тартиду, әлвәттә. Саулниң виждани шуниңға охшаш Рәбниң бәндилиригә яманлиқ қилғанлиғи түпәйлидин санҗилған болса керәк. □ **26:16 «Өзүм саңа аян қилинғинимда көридиған ишларға гәзничи ғоҗидар вә гувалиқ бәргүчи болушқа тикләш үчүн, саңа аян болдум»** — «гәзничи ғоҗидар» немини көрситиду? Демәк, Саул Мәсиһ униңға тапшурған вә тапшуридиған вәһийләрни вә калам-созни сақлашқа мәсъул болған «гәзничи» яки «аманәтчи» болиду вә кәлгүсидә бу һәқиқәтләрни барлиқ җамаәтләргә йәткүзүш хизмитидә болиду. ■ **26:17-18** Йәш. 60:1. ■ **26:20** Рос. 9:19,28; 22:17,21. ■ **26:21** Рос. 21:30. ■ **26:23** Йәш. 60:1-3, 19, 20

24 Павлус бу ишларни ейтип өзини шундақ ақлаш җававини бәргәндә, Фестус
жуқури аваз билән униңға:
— Павлус, сараң болупсән! Билимиңниң көплиги әқлиңни аздурупту! — деди.
25 Лекин Павлус: — Сараң әмәсмән, и Фестус җанаблири, мән бәлки һәқиқәткә
уйғун һәм салмиқи бар сөзләрни җар қилимән.
26 Чүнки *Агриппа* алийлириниң бу ишлардин хәвири бар. Мән униңға җүрәклик
билән очуқ сөзләватимән, чүнки бу ишларниң һеч қайсисиниң униңдин йошурун
әмәслигигә ишинимән. Чүнки бу иш булуң-пучқақларда қилинған әмәс!□
27 — Әй Агриппа алийлири, өзлири пәйғәмбәрләрниң ейтқанлириға
ишинәмдила? Мән ишинидиғанлиқлирини билимән! — деди.
28 Агриппа Павлусқа:
— Сән мени мошунчилик қисқиғина вақитта христиан болушқа қайил
қилмақчимусән? — деди.□
29 Павлус:
— Мәйли қисқа вақит ичидә яки узун вақитта болсун, пәқәт өзлириниң әмәс,
бәлки бүгүн сөзүмни аңлиғучиларниң һәммиси маңа охшаш болғай (пәқәт
мәндики зәнҗирләр силәрдә болмисун!) дәп Худадин тиләймән, — деди.□ ■
30 Шуниң билән *Агриппа* хан, шундақла валий, Бәрники вә улар билән биллә
олтарғанлар орунлиридин туруп,
31 *залдин* чиқип, бир-биригә:
— Бу кишиниң өлүмгә яки түрмигә солашқа тегишлик һеч бир җинайити йоқ
екән! — дейишти.■
32 Агриппа Фестусқа:
— Бу адәм Қәйсәргә мураҗиәт қилмиған болса, қоюп берилсә болидикәнтуқ! —
деди.

27

Павлус вә һәмраһлириниң Рим шәһиригә қилған деңиз сәпири

1 Бизниң Италийәгә деңиз йоли билән беришимиз қарар қилинғандин кейин,
әмәлдарлар Павлус билән башқа бир нәччә мәһбусни «Авғустус қисми»дики
Юлиюс исимлиқ бир йүз бешиға тапшурди.□
2 Биз Адрамиттиумниң бир кемисигә чиқтуқ. Кемә Асия өлкисиниң
деңиз бойлиридики шәһәрләргә баратти. Тесалоника шәһиридин болған
Македонийәлик, Аристархус исимлиқ бир киши биз билән һәмсәпәр болди.
3 Әтиси биз Зидон шәһиригә йетип кәлдуқ. Юлиюс Павлусқа кәңчилик қилип,
шу йәрдики дост-бурадәрлириниң йениға берип уларниң ғәмхорлиғини қобул
қилишиға рухсәт қилди.■

□ **26:26 «Чүнки бу иш булуң-пучқақларда қилинған әмәс!»** — «бу иш» — Мәсиһниң тартқан азап-оқубәтири, өлүми вә тирилиши, демәк. □ **26:28 «Сән мени мошунчилик қисқиғина вақитта христиан болушқа қайил қилмақчимусән?»** — «христиан» тоғрилиқ 11:26дики изаһатни көрүң. □ **26:29 «мәйли қисқа вақит ичидә яки узун вақитта болсун ... бүгүн сөзүмни аңлиғучиларниң һәммиси маңа охшаш болғай...»** — Павлусниң уларни ниҗатлиққа еришсун дәп өзиниң керәк болса узун вақитқичә сөзлигәнлигигә рази болғанлиғини көрситиватиду. ■ **26:29** 1Кор. 7:7. ■ **26:31** Рос. 23:9; 25:25. □ **27:1 «Бизниң Италийәгә деңиз йоли билән беришимиз...»** — «биз» дегән сөзгә қариғанда Луқа қайтидин Павлусқа һәмраһ болған еди. «Италийәгә» — Рим шәһири Италийәниң пайтәхти еди. **«Авғустус қисми»** — яки «шаһанә қошун». «Авғустус» болса биринчи Рим императори еди. «Қисим» яки «қошун» мошу йәрдә 600 ләшкәрлик бирликни көрситиду. ■ **27:3** Рос. 24:23; 28:16.

4 Биз у йәрдин йәнә деңизға чиқтуқ. Шамаллар қеришқандәк қарши тәрипимиздин чиққанлиғи үчүн, Сипрус арилиниң шамалға далда тәрипи билән маңдуқ.

5 Киликийә вә Памфилийә өлкилириниң удулидики деңиздин өтүп, Ликийә өлкисидики Мира шәһиригә кәлдуқ.

6 Шу йәрдә йүз беши Искәндәрийә шәһиридики Италийәгә баридиған башқа бир кемини тепип, бизни униңға чиқирип қойди.

7 Деңизда көп күнләр наһайити аста меңип, тәсликтә Кинидос шәһириниң удулиға кәлдуқ. Шамал миңиш йөнилишимизни тосуғачқа, Крет арилиниң шамалдин далда тәрипи билән меңип, Салмоний *йерим арили*дин өтүп,□

8 деңизда тәсликтә илгириләп қирғақни бойлап, Ласея шәһиригә йеқин болған «Гөзәл арамгаһ» дәп атилидиған бир йәргә кәлдуқ.

9 Сәпәр билән хелә вақитлар өтүп, роза күни аллиқачан өткән болғачқа, деңизда сәпәр қилиш хәтәрлик еди. Шуңа Павлус көпчиликкә несиһәт қилип:□

10 — Бурадәрләр, бу сәпәрниң балаю-апәт вә еғир зиян билән түгәйдиғанлиғини көрүватимән; мал вә кемидин мәһрум болупла қалмай, сәпәр өз җенимизғиму замин болиду! — дәп агаһландурди.

11 Бирақ йүз беши болса Павлусниң сөзигә ишәнмәй, кемә башлиғи билән кемә егисиниң сөзигә ишәнди.

12 Униң үстигә, бу портму қишлашқа мувапиқ җай болмиғачқа, көпчилик йәнә деңизға чиқип, мүмкинқәдәр Феникс шәһиригә йетип берип, шу йәрдә қишлашни қувәтлиди. Феникс болса Крет арилидики бир деңиз порти болуп, бир тәрипи ғәрбий җәнупқа вә бир тәрипи ғәрбий шималға қарайтти.□

□ **27:7 «Шамал миңиш йөнилишимизни тосуғачқа, Крет арилиниң Шамалдин далда тәрипи билән меңип, Салмоний йерим арилидин өтүп... »** — әслидә улар мәғрип тәрәпкә маңмақчи, һазир җәнупқа қарап маңиду. «Расул Павлусниң сәпәрлири» дегән хәритини көрүң. □ **27:9 «роза күни аллиқачан өткән болғачқа,...»** — Йәһудийларниң «роза күни» адәттә тоққузинчи айда болиду, һазир күз пәсли болса керәк. Онинчи айдин кейин боран көп болғанлиқтин «Оттура деңиз»да сәпәр қилиш хәтәрлик еди. □ **27:12 «роза күни аллиқачан өткән болғачқа, көпчилик йәнә деңизға чиқип, мүмкинқәдәр Феникс шәһиригә йетип берип, шу йәрдә қишлашни қувәтлиди...»** — Феникс порти қишлиқ (адәттә шәрқий җәнуп вә шәрқий шималдин чиққан) шамалларға далда болғачқа, қишлаш үчүн яхши җай еди.

Расул Павлусниң Рим шәһиригә маңған сәпири

Деңиздики боран-чапқун

13 Җәнуптин мәйин шамал чиқиватқатти, көпчилик нишанимизға йетидиған
болдуқ дәп, ләңгәрни еливетип, кемини Крет арилиниң қирғиқини бойлап
һайдап маңди.
14 Лекин узун өтмәй, аралдин қаттиқ «шәрқий шималдин кәлгүчи» дәп
атилидиған әшәддий қара боран чиқип кәтти.
15 Кемә буранниң қамаллиғида қалғачқа, уни шамалға йүзләндүрәлмәй,
боранниң мәйличә меңишиға қоюп бәрдуқ.
16-17 Клавда дегән кичик бир аралниң шамалға далда тәрипигә өтүвелип,
қолвақни кемигә чиқиривелип, аранла уни сақлап қалалидуқ. Андин кемичиләр
кемини арғамчилар билән сиртидин орап бағливалди. Кеминиң Сиртис дәп
аталған деңиз астидики таш-қум догилириға қекилип петип қелишидин қорқуп,
тормуз ләңгәрлирини чүшүрүп, кемини шамалниң һайдишигә қоюп бәрди. □

□ **27:16-17 «Клавда дегән кичик бир аралниң шамалға далда тәрипигә өтүвелип, қолвақни кемигә чиқиривелип, аранла уни сақлап қалалидуқ»** — адәттә қолвақ кеминиң кәйнидин сөритилип меңилатти. **«Андин кемичиләр кемини арғамчилар билән сиртидин орап бағливалди»** — бу арғамчилар кеминиң парчилинип кетишиниң алдини елиши үчүн кемини чиң тутуп туратти. **«Сиртис дәп аталған деңиз астидики таш-қум догилири»** — «Сиртис» дегән һазирқи Ливийәдики икки деңиз қолтуғиниң исмидур. Шу қолтуқларда көп тейиз җайлар вә деңиз астида дайим көчмә қум догилири болғачқа, кемиләр үчүн бәк хәтәрлик җайдур. **«кеминиң ... тормуз ләңгәрлири»** — болса йеникрәк ләңгәр болуп, деңиз тегигә тирилип кеминиң алдиға меңишини астилитатти. Башқа бир хил тәрҗимиси «йәлкәнләрни чүшүрүп»; амма бизниңчә шундақ әшәддий буранда йәлкәнләр аллиқачан чүшүрүлгән болатти.

18 Боран үстимизгә шиддәтлик соққачқа, әтиси мални деңизға ташлашқа
башлиди. □
19 Үчинчи күнидә улар өз қоллири билән кемидики қурал-җабдуқлирини деңизға
ташливәтти.
20 Көп күнләргичә я күн я юлтузлар көрүнмәй, боран-чапқун йәнила шиддәтлик
үстимизгә тохтимай соқувәргәчкә, ахирда қутулуп қелиш үмүтүмизму йоққа
чиққан еди.
21 Кемидикиләр бир нәрсә йемигинигә көп күнләр болғандин кейин, Павлус
уларниң арисида туруп:
— Бурадәрләр, силәр балдурла мениң гепимгә қулақ селип Креттин деңизға
чиқмаслиғиңлар керәк еди. Шундақ қилған болсаңлар бу балаю-апәт вә зиян-
зәхмәтләргә учримиған болаттиңлар.
22 Лекин әнди силәрни ғәйрәтлик болушқа дәвәт қилимән. Чүнки араңларда һеч
қайсиңлар җенидин айрилғини йоқ, пәқәт кемидинла мәһрум қалисиләр.
23 Чүнки мән тәвә болған вә ибадәт-хизмитини қилип кәлгән Худаниң бир
пәриштиси түнүгүн кечә йенимға келип
24 маңа: «Павлус, қорқма! Сән Қәйсәрниң алдиға берип турушуң керәк; вә мана,
Худа шапаәт қилип сән билән биллә сәпәр қилғанларниң һәммисиниң җенини
тилигиниңни саңа иҗабәт қилди!» деди.
25 Шуниң үчүн әй әпәндиләр, ғәйрәтлик болуңлар; чүнки Худаға ишиниманки,
маңа қандақ ейтилған болса шундақ әмәлгә ашурулиду.
26 Бирақ биз мәлум аралниң қирғиқиға урулуп кетишимиз муқәррәр болиду.
27 Сәпиримизниң он төртинчи күни кечиси, кемә Адриатик деңизида ләйләп
жүрүватқан болуп, түн ниспидә, кемичиләр қуруқлуққа йеқинлап қаптуқ, дәп
ойлиди.
28 Улар чоңқурлуқни өлчәш арғамчисини деңизға чүшүрүп, суниң чоңқурлуғини
өлчәп көргән еди, жигирмә ғулач чиқти. Сәл алдиға меңип йәнә өлчивиди, он бәш
ғулач чиқти.
29 Улар кеминиң хада ташларға урулуп кетишидин қорқуп, кеминиң кәйнидин
төрт ләңгәрни ташливетип, таң етишни тәлмүрүп күтүп турди. □
30 Лекин кемичиләр кемидин қачмақчи болуп кеминиң бешидинму ләңгәрни
елип ташливетәйли дәп банә көрситип, қолвақни деңизға чүшүрди.
31 Павлус йүз беши вә ләшкәрләргә:
— Бу *кемичиләр* кемидә қалмиса, силәр қутулалмайсиләр! — деди.
32 Буниң билән ләшкәрләр кемидики қолвақниң арғамчилирини кесип, уни
ләйлитип қойди. □
33 Таң атай дегәндә, Павлус һәммәйләнни бир аз ғизалинивелишқа дәвәт қилди.
У:
— Силәрниң дәккә-дүккә ичидә һеч немә йемәй турғиниңларға он төрт күн болди.
34 Әнди бир аз ғизалинишиңларни өтүнимән. Чүнки һаят қелишиңлар үчүн
мошундақ қилишқа тоғра келиду; чүнки һеч қайсиңларниң бешидики бир тал
мойму зиянға учримайду! — деди.■
35 Бу сөзни қилип болуп, у қолиға бир парчә нанни елип, көпчиликниң алдида
Худаға тәшәккүр ейтип уштуп йеди. ■
36 Шуниң билән һәммәйлән ғәйрәтлинип ғизалинишқа башлиди
37 (кемидә биз җәмий икки йүз йәтмиш алтә киши едуқ).

□ **27:18 «... әтиси мални деңизға ташлашқа башлиди»** — мални ташлашниң мәхсити кеминиң парчилиниш мүмкинчилигини азайтиш үчүн уни йеникләтиштин ибарәт. □ **27:29 «улар ... кеминиң кәйнидин төрт ләңгәрни ташливетип,..»** — бу төрт ләңгәрни (деңизға) ташлашниң мәхсити кемини тохтитиш, әлвәттә. □ **27:32 «кемидики қолвақниң арғамчилирини кесип, уни ләйлитип қойди»** — яки «кемидики қолвақниң арғамчилирини кесип, уни деңизға ташливәтти». ■ **27:34** Мат. 10:30. ■ **27:35** 1Сам. 9:13; Юһ. 6:11; 1Тим. 4:3.

38 Һәммәйлән қосақлирини тоқлиғандин кейин, кемини йеникләтиш үчүн, кемидики буғдайларниму деңизға ташливәтти.

Кеминиң гәриқ болуши

39 Таң атқанда, кемичиләр қуруқлуқниң нә екәнлигини тонумиди. Лекин униңдики бир қумлуқ қолтуқни байқап, кемини бир амал қилип шу йәрдә урулдуруп қуруқлуққа чиқармақчи болди.
40 Улар алди билән ләңгәрләрни бошиветип, уларни деңизға ташливәтти. Шуниң билән бир вақитта, кеминиң икки йөнилиш палиқиниң бағлирини бошитип, уларни чүшүрүвәтти. Андин кеминиң бешидики йәлкәнни шамалға чиқирип, кемини қумлуқниң қирғиқиға қаритип маңдурди. □
41 Әнди икки еқим бир-биригә учрашқан йәргә кирип қелип, улар кемини қираққа соқтурувалди; кеминиң беши деңиз тегигә урулуп петип, мидирлимай қалди, лекин кеминиң арқа тәрипи долқунларниң зәрбиси билән чувулуп кетишкә башлиди.□ ■
42 Ләшкәрләр мәһбусларниң суға сәкрәп қечип кетишиниң алдини елиш үчүн, һәммисини өлтүрүвәтмәкчи болди. □
43 Лекин йүз беши Павлусни қутқузушни халиған болуп, ләшкәрләрниң бундақ қилишиға йол қоймиди. У алди билән су үзүшни билидиғанларниң суға чүшүп қирғаққа чиқишини,
44 қалғанларниң бәзилирини тахтайларға, бәзилирини кеминиң чувулуп кәткән парчилириға есилип, қирғаққа чиқишини буйруди. Шундақ болдики, һәммәйлән қутулуп сақ-саламәт қуруқлуққа чиқти.

28

Малта арилида

1 Биз қутулуп сақ-саламәт қирғаққа чиққандин кейин, у аралниң Малта дәп атилидиғанлиғини билдуқ.
2 Йәрлик хәлиқ бизгә интайин меһриванлиқ билән муамилә қилди; чүнки у чағда ямғур йеғип, һава соғ болғачқа, улар гүлхан йеқип бизни күтүвалди.□
3 Павлус бир бағлам отун терип келип отқа ташливиди, иссиқтин етилип чиққан бир зәһәрлик илан униң қолини чишлигиничә чаплишивалди.
4 Шу йәрликләр Павлусниң қолиға йепишип турған иланни көрүп, бир-биригә:
— Бу адәм чоқум бир қатил екән! Деңиздин қутулуп чиққан болсиму, «Адиллиқ» униң тирик келишиға йол қоймиди, — дейишти.□

□ **27:40 «кеминиң икки йөнилиш палиқиниң бағлирини бошитип, уларни чүшүрүвәтти»** — деңиз шундақ күчлүк долқунлиғанда, бу палақларни деңизға чүшүрүшниң пайдиси болмайтти. Шуңа улар дәхли болмисун үчүн палақни бир-биригә четип кемигә деңиздин көтирипрақ бағлап қойған еди. Уни әң ахирқи қетим ишлитишкә болатти, әгәр қаттиқ долқунда бузулуп кәтсә амал йоқ болатти. □ **27:41 «Әнди икки еқим бир-биригә учрашқан йәргә кирип қелип, улар кемини қираққа соқтурувалди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Кемә қирғаққа йәткичә деңиз астидики қум догисиға урулуп петип қалди». ■ **27:41** 2Кор. 11:25. □ **27:42 «Ләшкәрләр мәһбусларниң суға сәкрәп қечип кетишиниң алдини елиш үчүн, һәммисини өлтүрүвәтмәкчи болди»** — римлиқ әскәрләр мәһбусларни қачуруп қойса өзлири өлүм җазасиға мәһкүм болатти. □ **28:2 «йәрлик хәлиқ бизгә интайин меһриванлиқ билән муамилә қилди»** — «йәрлик хәлиқ» дегән ибарә грек тилида «сақаллиқлар» дейилиду. Бу сөз уларниң ят тиллиқ (демәк, ибраний, грек яки латин тиллиқ әмәс) екәнлигини көрситиду. □ **28:4 «Деңиздин қутулуп чиққан болсиму, «Адиллиқ» униң тирик келишиға йол қоймиди»** — «Адиллиқ» дегән улар чоқунидиған бутлардин бири болған аял илаһ болса керәк.

5 Лекин Павлус иланни отниң ичигә силкип атти, өзи болса һеч қандақ зәхим
йемиди.■
6 Хәлиқ униңға бәдини ишшип кетиду яки у туюқсиз жиқилип өлиду дәп қарап
туратти. Лекин узун вақит қарап туруп, униңда һеч қандақ бенормал һаләтниң
болмиғанлиғини көрүп, ойлиғинидин йенип:
— Бу бир илаһ болса керәк! — дейишти.■
7 У йәрниң әтрапидики жутта, арал башлиғи (Публиюс дәп аталған)ниң бир нәччә
йәр-етизлири бар еди. У бизни өйигә башлап, үч күн қизғин меһман қилип күтти.
8 У чағда шундақ болдики, Публиюсниң атисиниң қизитмиси өрләп, толғақ
болуп йетип қалған екән. Павлус униң йениға кирип, дуа қилип үстигә қолини
тәккүзүп, уни сақайтип қойди.
9 Шуниңдин кейин аралдики қалған кесәлләрниң һәммиси униң алдиға келип,
сақайтилди.
10 Улар бизниң һөрмитимизгә нурғун соғатларни беғишлиған болуп, ахирда бу
йәрдин йәнә йолға чиққан вақтимизда, бизни йолға лазимлиқ нәрсә-керәкләр
билән тәминлиди.

Малтадин Рим шәһиригә бериш

11 Малта арилида Искәндәрийәдин кәлгән, бешиға «Самавий Қош гезәк»
илаһлириниң нәқишлири оюлған бир кемә қишлиған еди. Аралда үч ай
турғандин кейин, бу кемә билән йолға чиқтуқ. □
12 Сиракоза шәһиригә келип, у йәрдә үч күн турдуқ.
13 Андин айлинип меңип, *Италийәдики* Региюм шәһиригә кәлдуқ. Әтиси шамал
йөнилиши өзгирип җәнуптин чиқиши билән, иккинчи күни Путеоли шәһиригә
йетип кәлдуқ.
14 У йәрдә бир нәччә қериндашларни таптуқ, уларниң өтүнүшлири билән биз
уларда бир һәптә турдуқ. Шундақ қилип биз Рим шәһиригә йетип кәлдуқ.
15 Келиватқанлиғимиздин хәвәр тапқан шу йәрдики қериндашлар бизни қарши
елиш үчүн шәһәрдин чиқип һәтта «Апиюс базири»ғичә, *бәзилири* «Үч Сарай»ғичә
кәлгән еди. Павлус уларни көргәндә, Худаға рәхмәт ейтип, ғәйрәтләнди.□

Павлус Рим шәһиридә

16 Рим шәһиригә киргинимиздә, йүз беши мәһбусларни орда қаравул бегигә
тапшурди; лекин Павлусниң бирла күзәткүчи ләшкәр билән бир өйдә айрим
турушиға рухсәт қилинди. □ ■
17 Үч күндин кейин, у у йәрдики Йәһудийларниң каттивашлирини өзи билән
көрүшүшкә чақирди. Улар җәм болғанда, у мундақ деди:
— Қериндашлар! Мән хәлқимизгә яки ата-бовилиримиздин қалдурулған өрп-
адәтләргә қарши һеч қандақ иш қилмиған болсамму, Йерусалимда турғинимда
тутқун қилинип римлиқларниң қолиға тапшурулдум. ■
18 Римлиқлар мени сораққа тартип, мәндә өлүм җазасиға мәһкүм қилғидәк бирәр
җинайәт болмиғачқа, мени қоюватмақчи болди.

■ **28:5** Мар. 16:18; Луқа 10:19. ■ **28:6** Рос. 14:11. □ **28:11 «бешиға «Самавий Қош гезәк» илаһлириниң нәқишлири оюлған бир кемә»** — «Самавий Қош гезәк» болса римлиқларниң чоқунған илаһлири «Кастор билән Поллукс» (грек тилида «Диоскури») еди. Деңизчилар уларни деңиз сәпәрлирини оңушлуқ қилиду, дәп қарайтти. □ **28:15 «шу йәрдики қериндашлар бизни қарши елиш үчүн шәһәрдин чиқип һәтта «Апиюс базири»ғичә, бәзилири «Үч Сарай»ғичә кәлгән еди»** — «Апиюс базири» Римдин 71 километр, «Үч Сарай» 55 километр жирақ еди. □ **28:16 йүз беши мәһбусларни орда қаравул бегигә тапшурди»** — мошу сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. ■ **28:16** Рос. 24:23; 27:3. ■ **28:17** Рос. 24:12; 25:8.

19 Лекин Йәһудийлар буниңға қаршилиқ билдүргәчкә, Қәйсәргә мураҗиәт
қилишқа мәҗбур болдум. Буларни дегиним билән, бу мениң өз хәлқим үстидин
шикайитим бар дегәнлигим әмәс.
20 Шу сәвәптин мән силәр билән йүз көрүшүш вә бу һәқтә силәргә ейтиш үчүн
силәрни бу йәргә чақирдим. Чүнки бу зәнҗир билән бағлинишниң сәвәви дәл
Исраилниң күткән үмүтидур.■
21 Улар Павлусқа:
— Биз болсақ Йәһудийәдин сән тоғрилиқ хәт алмидуқ, яки у йәрдин кәлгән
қериндашларниң һеч қайсисиму сән тоғрилиқ бирәр яман хәвәр әкәлмиди яки
яман гепиңни қилмиди.
22 Лекин сениң пикирлириңни аңлиғумиз бар. Чүнки һәммә йәрдә кишиләрниң
сән тәвә болған бу мәзһәпкә қарши сөзләватқанлиғидин хәвиримиз бар! —
дейишти.
23 Шуниң билән улар Павлус билән көрүшүшкә бир күнни бекитти. У күни
нурғун кишиләр униң туралғусиға кәлгән еди; у таң атқандин кәчкичә уларға *сөз-
каламни* шәрһләп, Худаниң падишалиғи һәққидә толуқ гувалиқ берип, Тәврат һәм
пәйғәмбәрләрниң язмилиридин нәқил кәлтүрүп, уларни Әйса тоғрилиқ қайил
қилишқа күчиди. □ ■
24 Униң сөзлиригә бәзиләр ишәндүрүлди, бәзиләр ишинишни рәт қилди. ■
25 Улар Павлусниң мундақ бир сөзни қилиши билән өз ара келишәлмәй қайтип
кәтти. У мундақ деди:
— Муқәддәс Роһ Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ ата-бовилиримизға муну сөзни дәл
җайида ейтқан:
26 — «Барғин; мошу хәлиққә мундақ дәп ейтқин: —
«Силәр аңлашни аңлайсиләр, бирақ чүшәнмәйсиләр;
Көрүшни көрүсиләр, бирақ билип йәтмәйсиләр. ■
27 Чүнки мошу хәлиқниң жүригини май қаплап кәткән,
Улар аңлиғанда қулақлирини еғир қиливалған,
Улар көзлирини жумувалған;
Ундақ болмисиди, улар көзлири билән көрүп,
Қулиқи билән аңлап,
Көңли билән чүшинип,
Өз йолидин яндурулуши билән,
Мән уларни сақайтқан болаттим»».□ ■
28-29 Шуңа билишиңлар керәкки, Худаниң бу ниҗатлиғи ят әлликләргә
әвәтиливатиду. Улар болса униңға қулақ салмай қалмайду! — деди. У бу
сөзләрни ейтқанда Йәһудийлар өз-ара қаттиқ талаш-тартиш қилишип кәтти.□
30 *Павлус* өзи иҗаригә алған өйдә толуқ икки жил турди вә бу йәрдә униң билән
көрүшүшкә кәлгән һәммә кишиләрни қобул қилип,

■ **28:20** Рос. 23:6; 24:21. □ **28:23 «у таң атқандин кәчкичә уларға сөз-каламни шәрһләп, Худаниң падишалиғи һәққидә толуқ гувалиқ берип, Тәврат һәм пәйғәмбәрләрниң язмилиридин нәқил кәлтүрүп, уларни Әйса тоғрилиқ қайил қилишқа күчиди»** — «Тәврат һәм пәйғәмбәрләрниң язмилири» тоғрилиқ 24:14 вә униңдики изаһатни көрүң. Мошу йәрдә «Тәврат» грек тилида «Мусаниң (Тәврат) қануни». ■ **28:23** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:15; 2Сам. 7:12; Зәб. 131:11; Йәш. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; 37:24; Дан. 9:24; Мик. 7:20. ■ **28:24** Рос. 17:4. ■ **28:26** Йәш. 6:9; Әз. 12:2; Мат. 13:14; Мар. 4:12; Луқа 8:10; Юһ. 12:40; Рим. 11:8. □ **28:27 «Чүнки мошу хәлиқниң жүригини май қаплап кәткән, ... ундақ болмисиди, улар көзлири билән көрүп, қулиқи билән аңлап, көңли билән чүшинип, өз йолидин яндурулуши билән, мән уларни сақайтқан болаттим»** — «Йәш.» 6:9-10дин нәқил кәлтүрүлгән. ■ **28:27** Йәш. 6:9,10. □ **28:28-29 «У бу сөзләрни ейтқанда Йәһудийлар өз-ара қаттиқ талаш-тартиш қилишип кәтти»** — мошу сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду.

31 толиму жүрәклик билән һәм һеч тосалғуға учримай, Худаниң падишалиғини
җар қилип, Рәб Әйса Мәсиһкә даир һәқиқәтләрни йәткүзүп тәлим бәрди.

Римлиқларға

Расул Павлус Рим шәһиридики җамаәткә язған мәктуп

1 Расуллуққа таллап чақирилған, Худаниң хуш хәвирини җакалашқа айрип
тайинланған, Мәсиһ Әйсаниң қули болған мәнки Павлустин салам! ■
2 Худа бу хуш хәвәрниң келишини хелә бурунла пәйғәмбәрлири арқилиқ
муқәддәс язмиларда вәдә қилған еди. ■
3-4 Бу хуш хәвәр Өз Оғли, йәни Рәббимиз Әйса Мәсиһ тоғрисидидур; җисманий
җәһәттин У Давутниң нәслидин туғулған; бирдин-бир пак-муқәддәс Роһ
тәрипидин өлүмдин тирилдүрүлүш арқилиқ «күч-қудрәт Егиси Худаниң Оғли»
дәп көрситилип бекитилгән;□ ■
5 У арқилиқ, шундақла Униң нами үчүн барлиқ әлләр арисида Худаға етиқаттин
болған итаәтмәнлик вуҗудқа кәлтүрүлүшкә биз меһри-шәпқәткә вә расуллуққа
муйәссәр болдуқ;□
6 Силәр улар арисида, Әйса Мәсиһ тәрипидин чақирилғансиләр.□
7 Шуңа, Худа сөйгән вә У «муқәддәс бәндилирим» дәп чақирған Рим шәһиридики
һәммиңларға, Атимиз Худадин вә Рәббимиз Әйса Мәсиһтин меһри-шәпқәт вә
аман-хатирҗәмлик болғай!■

Тәшәккүр дуаси

8 Алди билән мән Әйса Мәсиһ арқилиқ һәммиңлар үчүн Худайимға тәшәккүр
ейтимән; чүнки силәрниң етиқатиңлар пүткүл аләмгә пур кәтти.□

■ **1:1** Рос. 9:15; 13:2; Гал. 1:15. ■ **1:2** Яр. 3:15; 22:18; 26:4; 49:10; Қан. 18:15; 2Сам. 7:12; Зәб. 131:11; Йәш. 4:2; 7:14; 9:5; 40:10; Йәр. 23:5; 33:14; Әз. 34:23; 37:24; Дан. 9:24; Мик. 7:20. □ **1:3-4 «җисманий җәһәттин у Давутниң нәслидин туғулған»** — мошу «Давут» болса Давут пәйғәмбәр, йәни Исраилға падиша болған Давут. Нурғун пәйғәмбәрләр Мәсиһ Давутниң әвладидин болиду, дәп бешарәт бәргән еди. **«бирдин-бир пак-муқәддәс Роһ»** — грек тилида «пак-муқәддәскә тәвә болған Роһ» дегән сөз билән ипадилиниду. Бизниңчә, шүбһисизки, Худаниң Өз Муқәддәс Роһини көрситиду; бәзи алимлар бу ибарини Мәсиһ Әйсаниң өз роһини билдүриду, дәп қарайду. ■ **1:3-4** Мат. 1:1; Луқа 1:32; Рос. 2:30; 13:23; 2Тим. 2:8; Йәш. 9:5; 44:6; 54:5; Юһ. 2:19; Рим. 9:5; 1Юһа. 5:20. □ **1:5 «Униң нами үчүн барлиқ әлләр арисида Худаға етиқаттин болған итаәтмәнлик вуҗудқа кәлтүрүлүшкә биз меһри-шәпқәткә вә расуллуққа муйәссәр болдуқ»** — «әлләр» мошу йәрдә Йәһудий әмәс әлләрни көрситиду. Тәвратта бәзидә Йәһудийларға нисбәтән «ят әлләр» дәп тәрҗимә қилимиз. **«Худаға етиқаттин болған итаәтмәнлик вуҗудқа кәлтүрүлүшкә...»** — грек тилида сөзмусөз пәқәт «етиқатниң итаити үчүн...» дейилиду. □ **1:6 «Силәр улар арисида, Әйса Мәсиһ тәрипидин чақирилғансиләр»** — «улар арисида» — йәни Мәсиһкә етиқат қилған ят әлләр арисида. Демәк, Римлиқ етиқатчилар дәл расул Павлус уларниң хизмитидә болушқа чақирилған кишиләрдиндур. **«Әйса Мәсиһ тәрипидин чақирилғансиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәсиһкә мәнсуп болушқа (Худа тәрипидин) чақирилған...». ■ **1:7** 1Кор. 1:2; Әф. 1:1. □ **1:8 «силәрниң етиқатиңлар пүткүл аләмгә пур кәтти»** — Рим империйәсидикиләр Римниң қануни бойичә: «Императори «Қәйсәр»ни «Рәб Худа» дәп етирап қилишқа мәҗбур еди. Шуңа «Әйса Мәсиһ Рәббимдур» дәп етирап қилғучилар қаттиқ қаршилиққа вә көп қетим дәһшәтлик зиянкәшликкә учрашқа башлиди. Пайтәхти Рим шәһиридики пухралардин бәзилириниң Мәсиһкә бағланғанлиғи: «Рим шәһиридә Мәсиһкә әгәшкүчиләр бар екән!» дәп дунияни зил-зилгә кәлтүргән еди.

9 Өз Оғли тоғрисидики хуш хәвәрдә чин роһ-қәлбим билән мән хизмитини
қиливатқан Худа Өзи мениң дуалиримда силәрни шунчә үзлүксиз әсләп
турғанлиғимға гувадур. □ ■
10 Мән дуалиримда, мумкин қәдәр Худаниң ирадиси билән силәрниң йениңларға
беришқа ахир муйәссәр болушқа һемишә өтүнимән. ■
11 Чүнки мән силәрни бирәр роһий илтипатқа егә қилиш арқилиқ мустәһкәмләш
үчүн силәр билән көрүшүшкә интайин тәқәззамән; □ ■
12 йәни, мән араңларда болсам, бир-биримизниң етиқатидин өз ара тәсәлли вә
илһам алалаймиз демәкчимән.

13 Қериндашлар, мән силәрниң шуни билишиңларни халаймәнки, башқа
йәрдики әлликләрниң арисида хизмитим мевә бәргәндәк, силәрниң
араңлардиму хизмитимниң мевә бериши үчүн йениңларға беришни көп қетим
нийәт қилдим, лекин бүгүнгичә тосалғуға учрап келиватимән. □ ■
14 Мән һәр қандақ адәмләргә, мәйли Юнанлиқлар вә ят таипиләргә, данишмән вә
наданларға болсун, һәммисигә қәриздармән. □ ■
15 Шуниң үчүн имканийәт маңа яр бәрсила мән Римдики силәргиму хуш
хәрвәрни йәткүзүп баян қилишқа қизғинмән.

Хуш хәвәрниң зор қудрити

16 Чүнки мән Мәсиһ тоғрисидики бу хуш хәвәрдин һәргиз хиҗил болмаймән!
Чүнки у униңға ишәнгүчилириниң һәммисини, алди билән Йәһудийларни,
андин кейин Грекләрни ниҗатқа эриштүридиған Худаниң күч-қудритидур! □ ■
17 Чүнки *хуш хәвәрдә* етиқатқа асасланған, Худаниң бир хил һәққанийлиғи
етиқат қилғучиларға вәһий қилинғандур. *Муқәддәс язмиларда* йезилғинидәк: —
«Һәққаний адәм ишәш-етиқати билән һаят болиду».□ ■

Инсанийәтниң чүшкүнлүк җәряни

□ **1:9 «Өз Оғли тоғрисидики хуш хәвәрдә чин роһ-қәлбим билән мән хизмитини қиливатқан Худа...»** — грек тилида «чин роһ-қәлбим билән» пәқәт «роһумда» дейилиду. **«хизмитини қиливатқан Худа...»** — «хизмити» мошу йәрдә грек тилида алаһидә «роһий хизмәт» яки «каһинлиқ хизмәт»ни көрситиду. ■ **1:9** Рим. 9:1; 2Кор. 1:23; 11:31; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тес. 2:5; 2Тим. 1:3. ■ **1:10** Рим. 15:23,32. □ **1:11 «роһий илтипат»** — Муқәддәс Роһтин келидиған алаһидә, мөҗизилик қабилийәттин ибарәттур. Мәсилән, «1Кор.» 12-14-бапларни көрүң. ■ **1:11** Рим. 15:29; 1Тес. 3:10. □ **1:13 «силәрниң шуни билишиңларни халаймәнки...»** — бу сөзләр адәттә Рим императори ярлиқ чүшүргәндә ишлитидиған ибарә еди. Расул Павлус төвәндики гепини «Аләм императори Әйса Мәсиһ»дин кәлгән дәп пуратмақчи охшайду. Әйни сөзләр «шуни билмәслигиңларни халимаймәнки,...». **«әлликләр...»** — барлиқ Йәһудий әмәс милләтләр, «ят әлләр», «таипиләр». ■ **1:13** 1Тес. 2:18. □ **1:14 «... һәр қандақ адәмләргә, мәйли Юнанлиқлар вә ят таипиләргә, данишмән вә наданларға болсун...»** — мошу йәрдә «ят таипиләр» Юнанлиқ әмәсләрни яки шу дәвирдики «мәдәнийәт бәлгүси болған Юнан тили»ни сөзләлмәйдиған «мәдинийәтсизләр»ни көситиду. **«мән... һәммисигә қәриздармән»** — буниң мәнаси бәлким «һәммисигә хуш хәвәрни йәткүзүшкә қәриздармән» болса керәк. ■ **1:14** 1Кор. 9:16. □ **1:16 «Мәсиһ тоғрисидики бу хуш хәвәр»** — грек тилида «Мәсиһниң хуш хәвири» дегән сөздә ипадилиниду. **«Грекләр»** — (яки «Юнанлиқлар») мошу йәрдә барлиқ Йәһудий әмәс милләтләр яки әлликләргә вәкил келиду. **«...ниҗатқа эриштүридиған Худаниң күч-қудритидур»** — «ниҗат» дегән Худа адәмни гунайини кәчүрүп, униңдин қутқузуп, мәңгүлүк һаятни ата қилишини көрситиду. ■ **1:16** Зәб. 39:10-11; 1Кор. 1:18; 15:2; 2Тим. 1:8. □ **1:17 «хуш хәвәрдә етиқатқа асасланған, Худаниң бир хил һәққанийлиғи етиқат қилғучиларға вәһий қилинғандур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «хуш хәвәрдә Худадин кәлгән, баштин ахир етиқатқа асасланған бир һәққанийлиқ ашкариланғандур». **«һәққаний адәм ишәш-етиқати билән һаят болиду»** — «һаб.» 2:4. ■ **1:17** һаб. 2:4; Юһ. 3:36; Рим. 3:21; Гал. 3:11; Фил. 3:9; Ибр. 10:38.

18 Чүнки һәққанийәтсизлик билән һәқиқәтни басидиған инсанларниң барлиқ
ипласлиғиға вә һәққанийәтсизлигигә нисбәтән Худаниң қаратқан ғәзиви әрштин
очуқ вәһий қилинмақта.
19 Чүнки инсанлар Худа тоғрисида билəләйдиған ишлар уларниң көз алдида
туриду; чүнки Худа һәммини уларға очуқ көрситип бәргән ■
20 (чүнки дуния апиридә болғандин бери Худаниң көзгә көрүнмәс
өзгичиликлири, йәни мәңгүлүк қудрити вә бирдин-бир Худа екәнлиги Өзи
яратқан мәвҗудатлар арқилиқ очуқ көрүлмәктә, шундақла буни чүшинип
йәткили болиду. Шу сәвәптин инсанлар һеч банә көрситәлмәйду) ■
21 — чүнки инсанлар Худани билсиму, уни Худа дәп улуқлимиди, Униңға
тәшәккүр ейтмиди; әксичә, уларниң ой-пикирлири бемәна болуп, надан қәлби
қараңғулишип кәтти. ■
22 Өзлирини данишмән қилип көрсәтсиму, лекин әқилсиз болуп чиқти;
23 чиримас Худаниң улуқлуғиниң орниға чирип өлидиған адәмзатқа, учар-
қанатларға, төрт аяқлиқ һайванларға вә йәр беғирлиғучиларға охшайдиған
бутларни алмаштуруп қойған еди.■
24 Шуңа Худа уларни қәлбидики шәһваний һәвәслири билән ипласлиқ қилишқа,
шундақла бир-бириниң тәнлирини номусқа қалдурушқа қоюп бәрди.
25 Улар Худа тоғрисидики һәқиқәтни ялғанға айландурди, Яратқучиниң орниға
яритилған нәрсиләргә чоқунуп, тавап-таәт қилған еди. Һалбуки, Яратқучиға
тәшәккүр-мәдһийә мәңгүгә оқулмақта! Амин!
26 Мана шуниң үчүн, Худа уларни пәскәш шәһваний һәвәсләргә қоюп бәрди. Һәтта
аялларму тәбиий җинсий мунасивәтни ғәйрий мунасивәткә айландурди; □ ■
27 шуниңдәк, әрләрму аяллар билән болидиған тәбиий җинсий мунасивәтләрни
ташлап, башқа әрләргә шәһваний һәвәсләр билән көйүп пишидиған болди.
Әрләр әрләр билән шәрмәндиликкә кирişти вә нәтиҗидә уларниң мухалип
қилмишлири өз бешиға чиқти.
28 Улар Худани билиштин ваз кечишни лайиқ көргәнлиги таллиғанлиғи үчүн,
Худа уларни бузуқ нийәтләргә вә налайиқ ишларни қилишқа қоюп бәрди.
29 Улар һәр хил һәққанийәтсизлик, рәзиллик, нәпсанийәтчилик, өчмәнликкә
чөмүп, һәсәтхорлуқ, қатиллиқ, җедәлхорлуқ, мәккарлиқ вә һәр хил бәтнийәтләр
билән толди. Улар иғвагәр,
30 төһмәтхор, Худаға нәпрәтлинидиған, кибирлик, махтанчақ, чоңчи, һәр хил
рәзилликләрни ойлап чиқиридиған, ата-анисиниң сөзини аңлимайдиған,
31 йорутулмиған, вәдисидә турмайдиған, көйүмсиз вә рәһимсиз инсанлардур.
32 Улар Худаниң шуларға болған адил һөкүмини, йәни шундақ ишларни
қилғучиларниң өлүмгә лайиқ екәнлигини ениқ билсиму, бу ишларни өзлири
қилипла қалмай, бәлки шундақ қилидиған башқилардин сөйүнүп уларни
алқишлайду.■

2

Худаниң һөкүми

1 Әнди әй башқиларниң үстидин һөкүм қилидиған инсан, ким болушуңдин
қәтъийнәзәр банә көрситәлмәйсән; чүнки башқилар үстидин қайси ишта һөкүм

■ **1:19** Рос. 14:17. ■ **1:20** Зәб. 18:2-3 ■ **1:21** Қан. 28:28 ■ **1:23** 2Пад. 17:29. □ **1:26 «аялларму тәбиий җинсий мунасивәтни ғәйрий мунасивәткә айландурди»** — грек тилида «аялларму җинсий мунасивәтни тәбиий қанунийәткә хилап мунасивәткә айландурди» дейилиду. ■ **1:26** Лав. 18:22,23. ■ **1:32** Һош. 7:3.

қилсаң, шу ишта өз гунайиңни бекитисән. Чүнки әй һөкүмчи, сән өзүңму уларға
охшаш ишларни қиливатисән.■
2 Бизгә мәлумки, Худаниң ундақ ишларни қилғанлар үстидин һөкүм чиқириши
мутләқ һәқиқәткә асасланғандур.
3 Шуңа, и шундақ ишларни қилғанлар үстидин һөкүм чиқарғучи, шундақла
шуниңға охшаш ишларни қилғучи инсан, өзүң Худаниң һөкүмидин қачалаймән
дәп хиял қиламсән?
4 Яки Худаниң меһриванлиғиниң сени товва қилиш йолиға башлайдиғанлиғини
һеч билмәй, униң меһриванлиғи, кәң қосақлиғи вә сәвир-тақитиниң моллуғиға
сәл қараватамсән?■
5 Әксичә, товва қилмайдиған жаһиллиғиң вә таш жүрәклигиңдин, Худа адил
һөкүмини аян қилидиған ғәзәплик күни үчүн сән өз бешиңға чүшидиған
ғәзивини топлаватисән.■
6 Худа һәр кимгә өз әмәллиригә яриша иш көриду.■
7 Яхши ишларни сәвирчанлиқ билән қилип, шан-шәрәп, һөрмәт-еһтирам вә
бақийлиқни издигәнләргә У мәңгүлүк һаят ата қилиду;□
8 лекин шәхсийәтчиләргә, һәқиқәткә тән бәрмәй, әксичә һәққанийәтсизликкә
әгәшкәнләргә ғәзәп-қәһр яғдурулиду;■
9 яманлиқ қилидиған барлиқ жан егисигә, алди билән Йәһудийларға, андин
Грекләргә күлпәт вә дәрд-әләм чүшиду; □
10 бирақ, барлиқ яхшилиқ қилғучиларға, алди билән Йәһудийларға, андин
Грекләргә шан-шәрәп, һөрмәт-еһтирам вә аман-хатирҗәмлик тәқдим қилиниду.
11 Чүнки Худада адәмниң йүз-хатирисини қилиш йоқтур.■
12 — чүнки Тәврат қанунини билмәй гуна садир қилғанларниң һәр бири Тәврат
қанунiниң һөкүмигә учримисиму, *әйипкә учрап* һалак болиду; Тәврат қанунини
билип туруп гуна садир қилғанларниң һәр бири бу қанун бойичә сорақ қа
тартилиду □
13 (чүнки Худаниң алдида қанунни аңлиғанлар әмәс, бәлки қанунға әмәл
қилғучилар һәққаний һесаплиниду. ■
14 Чүнки Тәврат қанунини билмәйдиған әлликләр тәбиий һалда бу қанунға уйғун
ишларни қилса, гәрчә бу қанундин хәвәрсиз болсиму, Тәврат қануни уларда
көрүнгән болиду.
15 Уларниң бу қилғанлири өз қәлблиригә қанун тәләплириниң пүтүклүк
екәнлигини көрситиду; шуниңдәк, уларниң виҗданлириму өзлиригә
һәқиқәтниң гувачиси болуп, ой-пикирлири өзини әйипләйду яки өзини ақлайду)
16 — мән йәткүзүп келиватқан бу хуш хәвәргә асасән Худаниң Әйса Мәсиһ
арқилиқ инсанларниң қәлбидә пүккән мәхпий ишлар үстидин һөкүм

■ **2:1** 2Сам. 12:5; Мат. 7:1; 1Кор. 4:5. ■ **2:4** 2Пет. 3:15. ■ **2:5** Рим. 9:22. ■ **2:6** Зәб. 61:13; Йәр. 17:10; 32:19; Мат. 16:27; Рим. 14:12; 1Кор. 3:8; 2Кор. 5:10; Гал. 6:5; Вәһ. 2:23; 22:12. □ **2:7 «һөрмәт-еһтирам вә бақийлиқ...»** — грек тилида «һөрмәт-еһтирам вә чиримәслик...». ■ **2:8** 2Тес. 1:8. □ **2:9 «Йәһудийларға, андин Грекләргә...»** — «Грекләр» (яки «Юнанлиқлар») мошу йәрдә вә 10-айәттә грек тилида , барлиқ Йәһудий әмәс әлликләр вә милләтләргә вәкил келиду. ■ **2:11** Қан. 10:17; 2Тар. 19:7; Аюп 34:19; Рос. 10:34; Гал. 2:6; Әф. 6:9; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17. □ **2:12 «Тәврат қануни»** — яки пәқәт «қанун» яки «муқәддәс қанун», мошу йәрдә вә төвәндики барлиқ айәтләрдә Худа Муса пәйғәмбәргә чүшүргән қанунни көрситиду. Бу қанун Муқәддәс Китапниң авалқи бәш қисмини тәшкил қилған; шуңа Йәһудий хәлқи бәзидә мошу бәш қисимни «қанун-йолйоруқ» (ибраний тилида «Торah») дәп атайду. Әрәб тилидики «Тәврат» мошу сөздин чиққан. Адәттики әһвал астида «муқәддәс қанунни билмигәнләр» Йәһудий әмәсләр («ят әлләр») ни көрситиду, «муқәддәс қанунни билгәнләр» Йәһудийларни көрситиду. «Тәврат» вә «Тәврат қануни» тоғрилиқ «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **2:13** Мат. 7:21; Яқ. 1:22; 1Юһа. 3:7.

чиқиридиған күнидә *жуқурида ейтилған ишлар чоқум йүз бериду.*□ ■

Йәһудийлар вә Тәврат қануни

17 Сәнчу, әгәр өзүңни Йәһудий дәп атап, Тәврат қануниға үмүт бағлап, Худаға тәвәмән дәп махтансаң, □ ■
18 қанундин үгинип униң ирадисини билип, есил билән пәсни пәриқ әткән болсаң,
19-20 Тәврат қанунидин билим вә һәқиқәтниң җәвһиригә егә болдум дәп қарап, өзүңни корларға йол башлиғучи, қараңғуда қалғанларға маяк, наданларға үгәткүчи, гөдәкләргә устаз дәп ишәнгән болсаң —
21 әнди сән башқиларға тәлим берисәну, өзүңгә бәрмәмсән? Оғрилиқ қилмаңлар дәп вәз ейтисәну, өзүң оғрилиқ қиламсән?
22 «Зина қилмаңлар» — дәп вәз ейтийсәну, өзүң зина қиламсән? Бутлардин нәпрәтлинисәну, өзүң бутханилардики нәрсиләрни булаң-талаң қиламсән?
23 Тәврат қануни билән махтинисәну, өзүң шу қанунға хилаплиқ қилип, Худаға дағ кәлтүрәмсән?!
24 Худди *муқәддәс язмиларда* йезилғинидәк: «Силәрниң қилмишиңлар түпәйлидин Худаниң нами таипиләр арисида күпүрлүкка учримақта».□ ■
25 Тәврат қануниға әмәл қилсаң, хәтнә қилинғиниңниң әһмийити болиду, лекин униңға хилаплиқ қилсаң, хәтнә қилинғиниң хәтнә қилинмиғандәк һесаплиниду. □
26 Әнди хәтнисизләр қанунниң тәләплигә әмәл қилса, гәрчә хәтнисиз болсиму, Худа тәрипидин хәтнилик һесапланмамду?
27 Тәврат қанун дәстуридин хәвәрдар вә хәтнилик туруқлуқ қанунға хилаплиқ қилғучи, и Йәһудий, қанунға әмәл қилидиған җисманий хәтнисизләр тәрипидин сениң гунайиң үстидин һөкүм чиқириливатмамду?
28 Чүнки сиртқи көрүнүши Йәһудий болсила уни *һәқиқий* Йәһудий дегили болмайду, сиртқи җәһәттики җисманий хәтниниму *һәқиқий* хәтнә дегили болмайду, ■
29 роһида Йәһудий болғини *һәқиқий* Йәһудийдур; униң хәтнә қилинғини хәтнә қанун дәстури арқилиқ әмәс, бәлки қәлбидә, Роһтиндур. Бундақ кишиниң тәриплиниши инсанлар тәрипидин әмәс, бәлки Худа тәрипидин болиду.□ ■

□ **2:16 «жуқурида ейтилған ишлар чоқум йүз бериду»** — «жуқурида ейтилған ишлар» 6-12-айәтләрдә ейтилған ишларни, демәк Худаниң сорақ қилидиғинини көрситиду. ■ **2:16** Мат. 25:31. □ **2:17 «Худаға тәвәмән дәп махтансаң...»** — грек тилида «Худада махтансаң...». ■ **2:17** Рим. 9:4.
□ **2:24 «Силәрниң қилмишиңлар түпәйлидин Худаниң нами таипиләр арисида күпүрлүкка учримақта»** — «Йәш.» 52:5. ■ **2:24** Йәш. 52:5; Әз. 36:2. □ **2:25 «Тәврат қануниға әмәл қилсаң, хәтнә қилинғиниңниң әһмийити болиду, лекин униңға хилаплиқ қилсаң, хәтнә қилинғиниң хәтнә қилинмиғандәк һесаплиниду.»** — демисәкму, Йәһудийлар Тәврат қануни бойичә хәтнә қилиду. Хәтниликниң өзи «Мән Худаниң адимимән» дегәнликни вә «Йәһудий болуш»ниң символи дәп қарилатти. ■ **2:28** Юһ. 8:39; Рим. 9:7. □ **2:29 «роһида Йәһудий болғини һәқиқий Йәһудийдур; униң хәтнә қилинғини хәтнә қанун дәстури арқилиқ әмәс, бәлки қәлбидә, роһтиндур»** — «Роһтиндур» болса, Муқәддәс Роһтиндур. Бәзи алимлар «Роһтин»ни «роһта» дәп чүшиниду, шундақла бундақ айәтни «...хәтнә қәлбдә, роһта,... дәстуридин әмәстур» дәп тәрҗимә қилиду. Хәтнә тоғрилиқ «Әзакиял», «Филиппилиқларға» вә «Колоссиликләргә»дики «қошумчә сөз»лиримизни көрүң. **«Бундақ кишиниң тәриплиниши инсанлар тәрипидин әмәс, бәлки Худа тәрипидин болиду»** — ибраний тилида «Йәһуда» дегәнниң әслий мәнаси «махташ», «тәрипләш», «тәрип» дегәнликтур. Шуңа айәтниң тегидики мәнаси: ««һәқиқий Йәһудий» болуш үчүн, у Худа тәрипидин тәрипләнгән («Йәһуда») болуши керәк. ■ **2:29** Қан. 10:16; Йәр. 4:4; Фил. 3:2, 3; Кол. 2:11.

3

1 Ундақта, Йәһудий болғанниң Йәһудий әмәстин немә артуқчилиғи бар?
Хәтнилик болғанниң немә пайдиси бар?
2 Әмәлийәттә, уларниң һәр җәһәттин көп артуқчилиғи бар. Биринчидин,
Худаниң бешарәтлик сөзлири Йәһудийларға аманәт қилинған.■
3 Әнди гәрчә улардин бәзилири ишәшсиз чиққан болсиму, буниңға немә болатти?
Уларниң ишәшсизлиги Худаниң ишәшликлигини йоққа чиқириветәрму?□ ■
4 Һәргиз ундақ қилмайду! Худа растчил һесаплинип, һәммә адәм ялғанчи
һесаплансун! Худди *муқәддәс язмиларда Худа һәққидә* йезилғинидәк: —
«Сөзлигиниңдә адил дәп испатланғайсән,
Шикайәткә учриғиниңда ғәлибә қилғайсән».□ ■
5 Лекин бизниң һәққанийсизлиғимиз арқилиқ Худаниң һәққанийлиғи техиму
ениқ көрситилсә, буниңға немә дәймиз? Һәққанийсизлиқ үстигә ғәзәп төкидиған
Худани һәққаний әмәс дәймизму (мән инсанчә сөзләймән)?□
6 Мундақ дейишкә һәргиз болмайду! Әгәр ундақ болса, Худа аләмни қандақ
сораққа тартиду?
7 *Бәзиләр йәнә*: «Мениң ялғанчилқимдин Худаниң һәқиқәтлиги техиму очуқ
қилинса, шундақла улуқлуғи техиму йорутулса, әнди мән йәнә немә үчүн
гунакар дәп қарилип сораққа тартилимән?» *дейиши мүмкин.*□
8 Ундақ болғанда немишкә (бәзиләр бизгә төһмәт чаплимақчи болуп,
гәплиримизни буриватқандәк) «Яманлиқ қилайли, буниңдин яхшилиқ чиқип
қалар» — дейишкә болмайду? Бундақ дегүчиләрниң җазалиниши һәқлиқтур!

Һәққаний адәм йоқтур

9 Әнди немә дейиш керәк? Биз *Йәһудийлар Йәһудий әмәсләрдин* үстүн турамдуқ? Яқ,
һәргиз! Чүнки биз жуқурида Йәһудийлар болсун, Грекләр болсун һәммисиниң
гунаниң илкидә екәнлигини испатлап әйиплидуқ.□ ■
10 Дәрвәқә, муқәддәс язмиларда йезилғинидәк: —

■ **3:2** Зәб. 147:8; Рим. 9:4. □ **3:3 «Әнди гәрчә улардин бәзилири ишәшсиз чиққан болсиму, буниңға немә болатти? Уларниң ишәшсизлиги Худаниң ишәшликлигини йоққа чиқириветәрму?»** — Павлус бәлким Худаниң Исраилға қилған әһдә-вәдилирини көрситиду. Худа: «Силәр Мениң хәлқим болисиләр» дәп вәдә қилғандин кейин, бәзи Йәһудийларниң қилмишлири өзлириниң Униң хәлқи екәнлигини инкар қилған болсиму, бу қилмишлири Худаниң вәдисини йоққа чиқириветәмду? ■ **3:3** Чөл. 23:19; Рим. 9:6; 2Тим. 2:13. □ **3:4 «Сөзлигиниңдә адил дәп испатланғайсән, шикайәткә учриғиниңда ғәлибә қилғайсән»** — «Зәб.» 50:5. «Шикайәткә учриғиниңда ғәлибә қилғайсән» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Һөкүм чиқарғиниңда ғәлибә қилғайсән». Зәбурдики бу күйдә Давут пәйғәмбәр еғир гунайини Худа вә хәлиқ алдида иқрар қилиду; у бу сөзләрни, Худа мени җазалиғанда, хәлиқ бешимға чүшидиған күлпәтниң Худадин адил җазасини билсун дәп ейтиду. Гунайини очуқ иқрар қилмиған болса бәлким хәлиқ: «Немишкә сөйүмлүк Давут падишасимиз күлпәткә учриғанду, Худа униңға адаләтсиз муамилә қилғанмиду?» дейиши мүмкин. Униң дегини Павлусниң дегинигә опму-охшаш; Худа һәқтур һәм аләм алдида Униң һәқлиғи испатлансун; Униң һәр иштики дуруслуғи испатлансун (вә испатлиниду!), хаталиқ яки ялғанчилиқниң болса биздила екәнлиги испатлансун (вә испатлиниду!). ■ **3:4** Зәб. 50:6; 115:2; Юһ. 3:33. □ **3:5 «мән инсанчә сөзләймән!»** — демәк, пәқәт исанниң көз-қариши бойичә сөзләймән. Бу ибаридин көргили болидуки, һәр қандақ адәм товва қилмиса, гунайи түпәйлидин униң көзқарашлири туманлишип кетиду, өзи елишип қалиду. □ **3:7 «Мениң ялғанчилиғим арқилиқ Худаниң һәқиқити техиму очуқ қилиниду...»** — Худа пәйғәмбәрләр арқилиқ Өз хәлқиниң бәзилири Өзигә асийлиқ қилидиғанлиғи, һәтта мәсилән Өз Мәсиһигә сатқунлуқ қилидиғанлиғи тоғрилиқ көп бешарәт бәргән еди. Шуңа «мениң ялғанчилиғим» Худаниң тоғра ейтқанлиғини испатлайду. □ **3:9 «Йәһудийлар болсун, Грекләр болсун һәммисиниң гунаниң илкидә екәнлигини испатлап әйиплидуқ»** — «Греклар» мошу йәрдә барлиқ «Йәһудий әмәсләр»гә вәкиллик қилиду. ■ **3:9** Гал. 3:22.

«Һәққаний адәм йоқ, һәтта бириму йоқтур,■
11 Йорутулған киши йоқтур,
Худани издигиниму йоқтур.
12 Һәммә адәм йолдин чәтниди,
Уларниң барлиғи әрзимәс болуп чиқти.
Меһриванлиқ қилғучи йоқ, һәтта бириму йоқтур.□ ■
13 Уларниң гели ечилған қәбирдәк сесиқтур,
Тиллири каззаплиқ қилмақта;
Кобра иланниң зәһири ләвлири астида туриду; □ ■
14 Уларниң зувани қарғаш һәм зәрдигә толған.□ ■
15 «Путлири қан тоқушқа алдирайду;■
16 Барғанла йеридә вәйранчилиқ вә пажиәлик ишлар бардур.
17 Течлиқ-арамлиқ йолини улар һеч тонуған әмәс».□ ■
18 «Уларниң нәзиридә Худадин қорқидиған иш йоқтур».□ ■
19 Тәвраттики барлиқ сөзләрниң Тәврат қануни астида яшайдиғанларға
қарита ейтилғанлиғи бизгә аян. Буларниң мәхсити, һәр инсанниң ағзи банә
көрситәлмәй тувақлинип, пүткүл дунийадикиләр Худаниң сориғида әйипкар
екән дәп аян қилинсун, дегәнликтур. □
20 Шуңа, һеч қандақ әт егиси Тәврат-қануниға әмәл қилишқа интилишлири билән
Худаниң алдида һәққаний һесапланмайду; чүнки Тәврат қануни арқилиқ инсан өз
гунайини тонуп йетиду.■

Худаниң инсанни һәққаний қилиши

21 Бирақ, һазир қанун йоли билән әмәс, бәлки Худаниң Өзидин кәлгән бир
хил һәққанийлиқ ашкариланди! Бу хил һәққанийлиққа қанунниң өзи вә
пәйғәмбәрләрниң *язмилириму* гувалиқ бәргәндур; ■
22 йәни, Худаниң Әйса Мәсиһниң ишәш-садақәтлиги арқилиқ етиқат
қилғучиларниң һәммисиниң ичигә һәм үстигә йәткүзидиған һәққанийлиғидур!
Бу иштә айримчилиқ йоқтур □

■ **3:10** Зәб. 13:4; 52:4. □ **3:12 «Һәққаний адәм йоқ, һәтта бириму йоқтур, ... һәммә адәм йолдин чәтниди, уларниң барлиғи әрзимәс болуп чиқти. Меһриванлиқ қилғучи йоқ, һәтта бириму йоқтур»** — (10-13-айәт) «Зәб.» 13:1-3 (йәнә 52:2-5); «Топ.» 7:20. ■ **3:12** Зәб. 14:1-3; 52:2-4; Топ. 7:20 □ **3:13 «Уларниң гели ечилған қәбирдәк сесиқтур, тиллири каззаплиқ қилмақта; кобра иланниң зәһири ләвлири астида туриду»** — «Зәб.» 5:10 вә 139:4. ■ **3:13** Зәб. 5:10; 139:4. □ **3:14 «Уларниң зувани қарғаш һәм зәрдигә толған»** — «Зәб.» 9:28. ■ **3:14** Зәб. 9:28 ■ **3:15** Пәнд. 1:16; Йәш. 59:7. □ **3:17 «Путлири қан тоқушқа алдирайду; барғанла йеридә вәйранчилиқ вә пажиәлик ишлар бардур. Течлиқ-арамлиқ йолини улар һеч тонуған әмәс. Уларниң нәзиридә Худадин қорқидиған иш йоқтур»** — (15-17-айәт) «Йәш.» 59:7-8. ■ **3:17** Йәш. 59:7,8 □ **3:18 «Уларниң нәзиридә Худадин қорқидиған иш йоқтур»** — «Зәб.» 35:2. ■ **3:18** Зәб. 35:2 □ **3:19 «Тәврат қануни астида яшайдиғанлар»** —Йәһудий хәлқини көрситиду. **«Тәвраттики барлиқ сөзләрниң Тәврат қануни астида яшайдиғанларға қарита ейтилғанлиғи бизгә аян. Буларниң мәхсити, һәр инсанниң ағзи банә көрситәлмәй тувақлинип, пүткүл дунийадикиләр Худаниң сориғида әйипкар екән дәп аян қилинсун»** — «Тәвраттики барлиқ сөзләр» мошу йәрдә бәлким жуқурида нәқил кәлтүрүлгән, барлиқ инсанниң гунакар екәнлигини испатлиған (Тәвраттики) айәтләрни алаһидә тәкитләйду. ■ **3:20** Рим. 7:7; Гал. 2:16; Ибр. 7:18. ■ **3:21** Рим. 1:17; Фил. 3:9. □ **3:22 «Мәсиһниң ишәш-садақәтлиги арқилиқ етиқат қилғучилар...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Әйса Мәсиһкә бағлиған итиқади арқилиқ етиқат қилғучилар...». Грек тилида «ишәш, етиқат» вә «садақәтлик, ишәшлик» бирла сөз билән ипадилиниду.

23 (чүнки барлиқ инсанлар гуна садир қилип, Худаниң шан-шәривигә йетәлмәй,
униңдин мәһрум болди) □
24 Чүнки етиқатчиларниң һәммиси Мәсиһ Әйсада болған нижат-һөрлүк арқилиқ,
Худаниң меһри-шәпқити билән бәдәлсиз һәққаний қилиниду.□ ■
25 Худа Уни гуналарниң жазасини көтәргүчи кафарәт қурбанлиғи сүпитидә
тайинлиди; *инсанларниң* Униң *қурбанлиқ* қениға ишәш бағлиши билән *қурбанлиқ*
инавәтликтур. Худа бу арқилиқ бурунқи замандикиләрниң садир қилған
гуналириға сәвир-тақәтлик болуп, жазалимай өткүзүветишиниң адиллиқ
екәнлигини көрсәтти. □ ■
26 Буниңға охшаш бу *қурбанлиқ* арқилиқ У һазирқи заманда болған
һәққанийлиғиниму көрсәткән. Шундақ қилип У Өзиниң һәм һәққаний
екәнлигини һәм Әйсаниң етиқатида болғучини һәққаний қилғучи екәнлигиниму
намайән қилди.□
27 Ундақ болса, инсанниң немә махтанғичилиги бар? Махтиниш йоқ қилинди!
— Немә принсипқа асасән? Қанунға интилиш принсипи биләнму?
— Яқ! «Етиқат» принсипи билән!
28 Чүнки «Инсан Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири билән әмәс, бәлки
етиқат билән һәққаний қилиниду» дәп һесаплаймиз! □ ■
29 Әҗәба, Худа пәқәтла Йәһудийларниңла Худасиму? У әлләрниңму Худаси
әмәсму? Шундақ, у әлләрниңму Худасидур.
30 Худа болса бирдур, У хәтнә қилинғанларни етиқат билән һәмдә хәтнә
қилинмиғанларниму етиқат билән һәққаний қилиду. □

□ **3:23 «Чүнки барлиқ инсанлар гуна садир қилип, Худаниң шан-шәривигә йетәлмәй, униңдин мәһрум болди»** — буниң икки тәрипи бар; (1) Худа әслидә адәмни «Өз сүрити бойичә», йәни «Өз шан-шәриви болуши үчүн» яратқан еди. Гуна садир қилғинида инсан бу шан-шәрәпкә йетәлмиди, шуңлашқа Худаға вәкил болуштики имтияздин мәһрум болди. (2) гунайи түпәйлидин инсан Худаниң падишалиғида униң шан-шәривини көрәлмәйдиған болди. □ **3:24 «Мәсиһ Әйсада болған нижат-һөрлүк арқилиқ...»** — яки «Мәсиһ Әйсаниң гунадин һөр қилиш хизмити арқилиқ...». ■ **3:24** Йәш. 53:5. □ **3:25 «гуналарниң жазасини көтәргүчи кафарәт қурбанлиғи»** — грек тилида бирла сөз билән ипадилиниду. «Кафарәт» тоғрилиқ «Мис.» 29:33 вә изаһати, шундақла «Тәбирләр»ниму көрүң. **«Худа Уни гуналарниң жазасини көтәргүчи кафарәт қурбанлиғи сүпитидә тайинлиди; (инсанларниң) Униң (қурбанлиқ) қениға ишәш бағлиши билән (қурбанлиқ) инавәтликтур. Худа бу арқилиқ бурунқи замандикиләрниң садир қилған гуналириға сәвир-тақәтлик болуп, жазалимай өткүзүветишиниң адиллиқ екәнлигини көрсәтти»** — бу толуқ айәт интайин муһим. Худа бурунқи замандики товва қилған етиқатчи кишиләрниң гуналирини жазалимай кәчүрүм қилғанлириниң һәммиси Мәсиһниң кәлгүси заманда қурбанлиқ болуп, шу гуналириниң жазасини көтиридиғанлиғиға асасланған еди, шуңлашқа пүтүнләй адиллиқ еди. «Гуналарға ... өткүзүветиш» дегән ибарә бәлким бурунқи дәвирдики **барлиқ гуналарниму** өз ичигә алиду; бирақ Худа бу гуналарни жазалимай өткүзүвәткән болсиму, хәқләр товва қилмиса бәрибир ахир берип өзлири жазалирини тартиду. Һазирқи замандиму шундақ. ■ **3:25** Мис. 25:17; 2Кор. 5:19; Кол. 1:20; Ибр. 4:16; 1Юһа. 4:10. □ **3:26 «Шундақ қилип У Өзиниң һәм һәққаний екәнлигини һәм Әйсаниң етиқатида болғучини һәққаний қилғучи екәнлигиниму намайән қилди»** — Мәсиһ Әйса һәр замандики барлиқ кишиләрниң һәммә гунайиниң тегишлик жазаси (Худаниң гуна үстигә чүшүридиған ғәзиви)ни қобул қилғандин кейин Худа толиму һәққанийлиқ билән товва қилған кишиләрни кәчүрүм қилип уларни һәққаний қилғучи болиду. □ **3:28 «Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири билән әмәс...»** — мошу ибарә грек тилида интайин қисқартилип: «қанундики әмәлләр билән әмәс...» яки «қанунға қаритилған әмәлләр билән әмәс...» яки «қанундин чиққан әмәлләр билән әмәс...» дәп ипадилиниду. Бу ибарә «Рим.» 3:28, «Гал.» 2:16, 3:2, 5, 10диму тепилиду. Инсанниң барлиқ «Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири» өзиниң гунаға патқан бир гунакар екәнлигини испатлайду, халас. ■ **3:28** Рос. 13:38; Рим. 8:3; Гал. 2:16; Ибр. 7:25. □ **3:30 «Худа болса бирдур, У хәтнә қилинғанларни етиқат билән һәмдә хәтнә қилинмиғанларниму етиқат билән һәққаний қилиду»** — бу айәттики «хәтнә қилинғанлар» Йәһудийларни, «хәтнә қилинмиғанлар» барлиқ Йәһудий әмәсләрни билдүриду.

31 Әнди етиқат принсипи билән Тәврат қанунини бекар қиливетимизму? Яқ, дәл буниң әксичә, уни күчкә егә қилимиз.

4

Ибраһимниң етиқат билән һәққаний дәп һесаплиниши, бизгә бир үлгидур

1 Ундақта, биз *Йәһудийларниң* җисманий җәһәттики атимиз Ибраһимниң еришкини тоғрисида немә дәймиз?□ ■

2 Әгәр Ибраһим әмәллири билән һәққаний дәп җакаланған болса, униңда махтанғидәк иш болатти (бәрибир Худаниң алдида униң махтиниш һәққи йоқ еди).

3 Чүнки муқәддәс язмиларда немә дейилгән? —
«Ибраһим Худаға етиқат қилди;
Бу униң һәққанийлиғи һесапланди» дейилиду.□ ■

4 Ишлигүчигә берилидиған һәқ «меһри-шәпқәт» һесапланмайду, бәлки бир хил «қәриз қайтуруш» һесаплиниду.

5 Бирақ, һеч иш-әмәл қилмай, пәқәт номуссиз гунакарларни һәққаний қилғучи Худаға етиқат қилидиған кишиниң болса, униң етиқати һәққанийлиқ дәп һесаплиниду!□

6 Худа қилған әмәллиригә қаримай, һәққаний дәп һесаплиған кишиниң бәхити тоғрилиқ Давут *пәйғәмбәрму* мундақ дегән: —

7 «Итаәтсизликлири кәчүрүм қилинған,
Гуналири йепилған киши немидегән бәхитликтур!■

8 Пәрвәрдигар гуналири билән һеч һесаплашмайдиғанлар немидегән бәхитликтур!».□ ■

9 Әнди бәхит ялғуз хәтнә қилинғанларғила мәнсуп боламду, яки хәтнә қилинмиғанларғиму мәнсуп боламду? Чүнки: «Ибраһимниң етиқати униң һәққанийлиғи дәп һесапланди» дәватимиз.□ ■

10 Һәққанийлиқ қандақ әһвалда униңға һесапланди? Хәтнә қилиништин илгириму яки хәтнә қилиништин кейинму? У хәтнә қилинған һалда әмәс, бәлки хәтнә қилинмиған һалда һесапланди!

11 Униң хәтнини қобул қилғини болса, уни хәтнә қилиништин бурунла етиқати арқилиқ егә болған һәққанийлиққа мөһүр бәлгүси сүпитидә болған еди. Демәк, у хәтнисиз туруп Худаға етиқат қилғучиларниң һәммисиниң атиси болди — уларму *етиқати билән* һәққаний һесаплиниду!■

12 У йәнә хәтнә қилинғанларниңму атисидур; демәк, хәтнә қилинған болуши билән тәңла хәтнә қилинмиған вақтидиму етиқатлиқ йол маңған атимиз Ибраһимниң излирини бесип маңғанларниңму атиси болғандур.

□ **4:1 «атимиз Ибраһимниң еришкини..»** — яки «атимиз Ибраһимниң үгәнгини..», «атимиз Ибраһимниң билгини..». ■ **4:1** Йәш. 51:2. □ **4:3 «Ибраһим Худаға етиқат қилди; бу униң һәққанийлиғи һесапланди»** — «Яр.» 15:6. ■ **4:3** Яр. 15:6; Гал. 3:6; Як. 2:23. □ **4:5 «Бирақ, һеч иш-әмәл қилмай, пәқәт номуссиз гунакарларни һәққаний қилғучи Худаға етиқат қилидиған кишиниң болса, униң етиқати һәққанийлиқ дәп һесаплиниду!»** — «һеч әмәл қилмай» дегини, һәққанийлиққа еришиш үчүн тиришиш җәһәтидин ейтилиду, «адәмләр җан бекиш үчүн ишлиши керәк әмәс» дегәнлик әмәс, әлвәттә. ■ **4:7** Зәб. 31:1. □ **4:8 «Итаәтсизликлири кәчүрүм қилинған, гуналири йепилған киши немидегән бәхитликтур! Пәрвәрдигар гуналири билән һеч һесаплашмайдиғанлар немидегән бәхитликтур!»** — (7-8-айәт) «Зәб.» 31:1-2. ■ **4:8** Зәб. 31:1, 2 □ **4:9 «Ибраһимниң етиқати униң һәққанийлиғи дәп һесапланди»** — «Яр.» 15:6. ■ **4:9** Яр. 15:6 ■ **4:11** Яр. 17:11.

13 Чүнки *Худаниң* Ибраһимға вә нәслигә дунияға мирасхор болуш тоғрисидики вәдә бериши Ибраһимниң Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилгинидин әмәс, бәлки етиқаттин болған һәққанийлиқтин кәлгән.
14 Чүнки әгәр қанунға интилидиғанлар мирасхор болидиған болса етиқат бекар нәрсә болуп қалатти, Худаниң вәдисиму йоққа чиқирилған болатти. ■
15 Чүнки Тәврат қануни *Худаниң* ғәзивини елип келиду; чүнки қанун болмиса, итаәтсизлик дегән ишму болмайду.□ ■
16-17 Шуниң үчүн, Худаниң вәдисиниң *пәқәт* Өз меһри-шәпқити арқилиқ әмәлгә ашурулуши үчүн, у етиқатқила асаслиниду. Буниң билән у вәдә Ибраһимниң барлиқ әвлатлириға, пәқәт Тәврат қануни астида туридиғанларғила әмәс, бәлки Ибраһимчә етиқат қилғучиларниң һәммисигиму капаләтлик қилинған. Чүнки муқәддәс язмиларда: «Сени нурғун қовмниң атиси қилдим» дәп йезилғинидәк, Ибраһим һәммимизниң атисидур. Дәрһәқиқәт, у өлүкләрни тирилдүридиған, мәвжут болмиғанни бар дәп мәвжут қилидиған, өзи етиғад бағлиған Худа алдида һәммимизниң атиси болди. □ ■
18 Һеч қандақ үмүт қалмисиму у йәнила үмүттә етиқат қилди вә шуниң билән униңға: «Сениң нәслиң *сан-санақсиз* болиду» дәп алдин-ала ейтилғандәк нурғун қовмниң атиси болди. □ ■
19 У йүз яшқа йеқинлап, тенини өлгән һесаплисиму, шундақла аяли Сараһниңму балиятқусини өлди дәп қарисиму, йәнила етиқатта аҗизлашмиди; □
20 Худаниң вәдисигә нисбәтән етиқатсизлиқ қилип һеч иккиләнмиди, әксичә у етиқати арқилиқ күчәйтилди вә Худани улуқлиди, ■
21 «У немини вәдә қилған болса шуни әмәлгә ашуруш қудритигә Егидур» дәп толуқ ишәндүрүлди. ■
22 Шуниң билән бу «униң һәққанийлиғи һесапланди». ■
23-25 Бу, «Униң һәққанийлиғи һесапланди» дегән сөз ялғуз униң үчүнла әмәс, бәлки Рәббимиз Әйсани өлүмдин тирилдүргән Худаға етиқат қилишимиз билән һәққаний һесаплинидиған бизләр үчүнму йезилған; *Мәсиһ* болса итаәтсизликлиримиз үчүн пида йолиға тапшурулди вә һәққаний қилинишимиз үчүн тирилдүрүлди.□ ■

5

Худа билән енақ өтүш

■ **4:14** Гал. 3:18. □ **4:15 «Тәврат қануни Худаниң ғәзивини елип келиду»** — адәм Худаниң әмир-пәрманлириға әмәл қилалмиғачқа, қанун униң гунайини намайән қилиду; намайән қилиниши билән Худаниң ғәзиви униң гунайи үстигә чүшиду. ■ **4:15** Юһ. 15:22; Рим. 5:20; 7:8; Гал. 3:19. □ **4:16-17 «Тәврат қануни астида туридиғанлар»** — Йәһудий хәлиқ. **«Сени нурғун қовмниң атиси қилдим»** — («Яр.» 17:5). Худаниң Ибраһимға ейтқан бу сөзи «өткән заман» шәклидә (**«қилдим»**) болуп, һеч пәрзәнтсиз болған вақтида униңға ейтилған. Бу кейинки айәтләр билән зич бағлиқтур. ■ **4:16-17** Йәш. 51:2; Яр. 17:5. □ **4:18 «Сениң нәслиң сан-санақсиз болиду»** — «Яр.» 15:5. ■ **4:18** Яр. 15:5; Ибр. 11:12. □ **4:19 «У йүз яшқа йеқинлап, тенини өлгән һесаплисиму, шундақла аяли Сараһниңму балиятқусини өлди дәп қарисиму...»** — демәк, у өз тениниң өлүктәк болған әһвалиға вә Сараһниң қәтъий туғмаслиғиға толиму реаллиқ вә еғирбесиқлиқ билән қарайтти, бирақ бу ишлар униң етиқатиға һеч тәсир йәткүзмиди. ■ **4:20** Юһ. 8:56; Ибр. 11:11, 18. ■ **4:21** Зәб. 113:11 ■ **4:22** Яр. 15:6. □ **4:23-25 «Мәсиһ болса итаәтсизликлиримиз үчүн пида йолиға тапшурулди вә һәққаний қилинишимиз үчүн тирилдүрүлди»** — «пида йолиға тапшурулди» дегән ибарә болса, у рәзил адәмләрниң қоли билән өлүмгә тапшурулди, лекин буларниң һәммиси инсанийәтни қутқузуш үчүн Худаниң улуқ плани еди, дәп көрситиду. ■ **4:23-25** Рим. 15:4.

1 Шуңа етиқат билән һәққаний қилинған екәнмиз, Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ
Худа билән енақ мунасивәттә болимиз.■
2 У арқилиқ етиқат йолида бизни чиң турғузидиған бу меһри-шәпқитиниң ичигә
кириш һоқуқиға муйәссәр болдуқ, шуниңдәк Худаниң шан-шәривигә бағлиған
үмүтүмиздин шат-хурам болимиз. ■
3-4 Шундақ болупла қалмай, мүшкүл әһваллар ичидә шатлинимиз; чүнки
мүшкүллүк сәвирчанлиқни, сәвирчанлиқ чидамлиқни, чидамлиқ үмүтни елип
келиду, дәп билимиз.□ ■
5 Вә бу үмүт бизни йәргә қаритип қоймайду, чүнки бизгә ата қилинған Муқәддәс
Роһ арқилиқ Худаниң меһир-муһәббити аллибурун қәлбимизгә қуюлуп ешип
ташти.□
6 Чүнки биз пәқәт амалсиз қалғинимизда, Мәсиһ биз ихлассизлар үчүн *Худа*
бекиткән вақитта өзини пида қилди.□ ■
7 Бирисиниң һәққаний адәм үчүн җенини пида қилиши наһайити аз учрайдиған
иш; бәзидә яхши адәм үчүн бириси пида болушқа җүръәт қилишиму мүмкин;
8 лекин Худа Өз меһри-муһәббитини бизгә шуниңда көрситидуки, биз техи
гунакар вақтимизда, Мәсиһ биз үчүн җенини пида қилди.■
9 Һазир биз Униң қени билән һәққаний қилинған екәнмиз, әнди У арқилиқ
келидиған ғәзәптин қутулушимиз техиму җәзмәндур. □
10 Чүнки бурун Худаға дүшмән болған болсақму, Оғлиниң өлүми арқилиқ бизни
Униң билән енақлаштурған йәрдә, Униң билән енақлаштурулғандин кейин, әнди
Оғлиниң һаяти арқилиқ биз техиму қутулдурулмамдуқ?! □
11 Буниң биләнла қалмай, һазир биз Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ Худа билән
енақлаштурулдуқ, У арқилиқму Худаниң Өзидин шатлинимиз.□

Адәм атидин өлүм, Мәсиһтин һаятлиқ — гунаниң йилтизи

12 Шуниңдәк, гунаниң дунияға кириши бирла адәм арқилиқ болди, өлүмниң
дунияға кириши гуна арқилиқ болди; шуниң билән гуна арқилиқ өлүм һәммә
адәмгә тарқалди; чүнки һәммә адәм гуна садир қилди □ ■
13 (чүнки Тәврат қанунидин илгириму гуна дунияда бар еди, әлвәттә; һалбуки,
қанун болмиса гунаниң һесави елинмайду.
14 Шундақтиму, өлүм Адәм ата вақтидин Муса пәйғәмбәр вақтиғичә
инсанларғиму һөкүм сүрди; улар гәрчә Адәм атиниң садир қилған

■ **5:1** Йәш. 32:17; Юһ. 16:33; Әф. 2:13. ■ **5:2** Юһ. 10:9; 14:6; 1Кор. 15:1; Әф. 2:18; 3:12; Ибр. 3:6; 10:19. □ **5:3-4 «мүшкүл әһваллар ичидә шатлинимиз...»** — яки «мүшкүл әһваллардин тәнтәнә қилимиз». ■ **5:3-4** Яқ. 1:3. □ **5:5 «Вә бу үмүт бизни йәргә қаритип қоймайду, чүнки бизгә ата қилинған Муқәддәс Роһ арқилиқ Худаниң меһир-муһәббити аллибурун қәлбимизгә қуюлуп ешип ташти»** — инсанниң Худаға бағлиған һәр қандақ үмүти, униң бизгә болған муһәббитиниң бар-йоқ екәнлигигә зич бағлиниду, әлвәттә. Әгәр биз «Худа бизни сөйиду» дәп билсәк һәмдә Худаниң муһәббити өз вуҗудимизда пайда болған болса, һәр қандақ зор үмүтләрму болиду. □ **5:6 «Чүнки биз пәқәт амалсиз қалғинимизда...»** — «амалсиз» — өзимизни гунадин қутулдурушқа амалсиз. ■ **5:6** Әф. 2:1; Кол. 2:13; Ибр. 9:15; 1Пет. 3:18. ■ **5:8** Ибр. 9:15; 1Пет. 3:18. □ **5:9 «әнди У арқилиқ келидиған ғәзәптин қутулушимиз техиму җәзмәндур»** — «келидиған ғәзәп» Худаниң гуналарниң үстигә чүшидиған ғәзиви. □ **5:10 «Чүнки бурун Худаға дүшмән болған болсақму, Оғлиниң өлүми арқилиқ бизни Униң билән енақлаштурған йәрдә, Униң билән енақлаштурулғандин кейин, әнди Оғлиниң һаяти арқилиқ биз техиму қутулдурулмамдуқ?!»** — Худаниң ниҗатида «қутулуш» пәқәт дозақтин қутулуш әмәс, гунаниң барлиқ асарәтлиридин азат болуп йеңи әһмийәтлик һаяттин бәһримән болуштин ибарәттур. □ **5:11 «У арқилиқму Худаниң Өзидин шатлинимиз»** — «Худаниң Өзидин шатлинимиз» дегәнниң башқа бир хил мәнаси барки, «Худани қаттиқ даңлаймиз». □ **5:12 «Шуниңдәк, гунаниң дунияға кириши бирла адәм арқилиқ болди»** — «бирла адәм арқилиқ» болса, Адәм атимиз арқилиқ, әлвәттә. ■ **5:12** Яр. 2:17; 3:6; 1Кор. 15:21.

итаәтсизлигидәк гуна садир қилмиған болсиму, бу инсанларму өлүм һөкүмидин халий болмиди).
Адәм атиниң өзи — кейин келидиған Мәсиһниң бир бешарәтлик үлгисидур; □
15 һалбуки, *Худаниң* шапаәтлик соғити Адәм атиниң итаәтсизлигиниң пүтүнләй әксидур. Чүнки бирла адәмниң итаәтсизлиги билән нурғун адәм өлгән болса, әнди Худаниң меһри-шәпқити вә шуниңдәк бирла адәм, йәни Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити арқилиқ кәлгән соғат ешип-тешип турғачқа, нурғун адәмгә йәткүзүлүп техиму зор нәтиҗә һасил қилди!
16 Шу шапаәтлик соғатниң нәтиҗиси болса, шу бир адәмниң гунайиниң ақивитигә пүтүнләй охшимайду. Чүнки бир адәмниң бир қетим өткүзгән итаәтсизлигидин чиқарған һөкүм инсанларни гунакар дәп бекиткән болсиму, амма шу шапаәтлик соғат болса көплигән кишиләрниң нурғун итаәтсизликлиридин «һәққаний қилиниш»қа елип бариду.
17 Әнди бир адәмниң итаәтсизлиги түпәйлидин, әнә шу бир адәм арқилиқ өлүм һөкүмран болған йәрдә, *Худаниң* мол меһри-шәпқитини, шундақла һәққанийлиқ болған шапаәтлик соғитини қобул қилғанлар бир адәм, йәни шу Әйса Мәсиһ арқилиқ һаятта шунчә ғалипанә һөкүмранлиқ қилғучилар болмамду!□
18 Шуңа, бир қетимлиқ итаәтсизлик түпәйлидин барлиқ инсанлар гунаниң җазасиға мәһкүм қилинған болса, охшашла бир қетимлиқ һәққаний әмәл билән һаятлиқ елип келидиған һәққанийлиқ пүткүл инсанларға йәткүзүлгән.
19 Бир адәмниң бир қетимлиқ итаәтсизлиги арқилиқ нурғун кишиләр дәрвәқә гунакар қилинип бекитилгәндәк, бир адәмниң бир қетимлиқ итаәтмәнлиги биләнму нурғун кишиләр һәққаний қилинип бекитилиду. □
20 Әнди Тәврат қануни инсанниң итаәтсизликлири көпрәк ашкарлинип билинсун дәп киргүзүлгән еди. Лекин гуна қәйәрдә көпәйгән болса, *Худаниң* меһри-шәпқитиму шу йәрдә техиму ешип ташти. ■

□ **5:14 «... Шундақтиму, өлүм Адәм ата вақтидин Муса пәйғәмбәр вақтиғичә инсанларғиму һөкүм сүрди; улар гәрчә Адәм атиниң садир қилған итаәтсизлигидәк гуна садир қилмиған болсиму, бу инсанларму өлүм һөкүмидин халий болмиди)»** — расулниң гепи бойичә, гуна пәқәт өз-өзидин мәлум болғандила андин гуна һесаплиниду. Бу мәлум болуш икки йол билән болиду: — (1) Худаниң инсанға беваситә ейтқан сөзлири, қануни арқилиқ; (2) инсаниң виҗдани арқилиқ. Адәм атимиз Худаниң беваситә буйруғини аңлиған вә униңға итаәтсизлик қилди. Адәм атимиз вақтидин Муса пәйғәмбәр вақтиғичә, йәни Тәврат қануни берилгичә, инсанлар Худадин беваситә кәлгән бирәр қанунни көрмигән. Һалбуки, шу дәвирләрдики адәмләрниң һәммиси өлди. Уларда Худаниң очуқ көрсәткән қануни болмисиму, Павлус жуқурида ейтқандәк, Худаниң қанунидики әхлақий тәләпләр өз қәлб-виҗданлирида мәвҗут еди. Шуниң билән шу дәвирләрдикиләр «Адәм атимизниң итаәтсизлиги» (йәни Худаниң беваситә бир әмригә хилаплиқ қилған итаәтсизлиги)дәк гуна қилмиған болсиму, улар гуна садир қилғинида виҗдани арқилиқ уни еник билип йәткән вә гуна сәвәвидин өлүп кетиватқан еди. **«Адәм атиниң өзи — кейин келидиған Мәсиһниң бир бешарәтлик үлгисидур»** — Адәм атимизниң бирла қетимлиқ гунайи пүткүл инсанға яман тәсир йәткүзгәндәк, Мәсиһниң шу бир қетимлиқ итаәт қилғини (қурбанлиғи қилғини) пүткүл ишәнгән инсанға дәл униң әксини йәткүзиду. □ **5:17 «шу Әйса Мәсиһ арқилиқ һаятта шунчә ғалипанә һөкүмранлиқ қилғучилар болмамду!»** — «һөкүмранлиқ қилғучилар» дегән ибарә: — бу дунияда гуна үстидин, өлүм үстидин, Шәйтан қатарлиқлар үстидин ғәлибә қилип һөкүмран болушни көрсәтсә керәк. Кәлгүсидә, Худаниң падишалиғи кәлгәндә шу һөкүмранлиқниң башқа тәрәплириму болиду. □ **5:19 «Бир адәмниң бир қетимлиқ итаәтсизлиги арқилиқ нурғун кишиләр дәрвәқә гунакар қилинип бекитилгәндәк, бир адәмниң бир қетимлиқ итаәтмәнлиги биләнму нурғун кишиләр һәққаний қилинип бекитилиду»** — бу интайин муһим айәт, Адәм ата «өз ичигә алған» барлиқ инсанларға гуналиқ тәбиитини йәткүзгәндәк, охшашла Мәсиһ Әйсаму етиқат арқилиқ «Өз ичигә алған» барлиқ инсанларға йеңи һәққаний тәбиитини йәткүзиду. Адәм ата гунакар инсан аилисиниң беши болған; Мәсиһ Әйса йеңи бир хил инсан аилисиниң беши вә униң тунҗа әзаси һәм вәкили болди. ■ **5:20** Луқа 7:47; Юһ. 15:22; Рим. 4:15; 7:8; Гал. 3:19

21 Шуниңдәк, гуна *инсанийәтниң* үстидин һөкүмранлиқ қилип *уларни* өлүмгә елип
барғинидәк, *Худаниң* меһри-шәпқити һәққанийлиққа асаслинип һөкүмранлиқ
қилип, инсанни Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ мәңгүлүк һаятлиққа ериштүриду.

6

Гунадин қутулуп Мәсиһ арқилиқ һаятлиққа еришиш

1 Ундақта, немә дегүлүк? Худаниң меһри-шәпқити техиму ашсун дәп гуна ичидә
яшаверәмдуқ?
2 Яқ, һәргиз! Гунаға нисбәтән өлгән бизләр қандақму униң ичидә яшаверимиз?
3 Яки силәр билмәмсиләр? Һәр қайсимиз Мәсиһ Әйсаға киришкә чөмүлдүрүлгән
болсақ, Униң өлүми ичигә чөмүлдүрүлдуқ?□ ■
4 Биз чөмүлдүрүш арқилиқ Униң өлүми ичигә кирип, Униң билән биллә
көмүлдуқ; буниң мәхсити, Мәсиһ Атиниң шан-шәриви арқилиқ өлүмдин
тирилгинидәк, бизниңму йеңи һаятта меңишимиз үчүндур.□ ■
5 Чүнки *Мәсиһниң* өлүмигә охшаш бир өлүмдә Униң билән биргә бағланған
екәнмиз, әнди биз чоқум Униң тирилишигә охшаш бир тирилиштиму Униң
билән биргә болимиз.□ ■
6 Шуни билимизки, гунаниң макани болған тенимиз кардин чиқирилип, гунаниң
қуллуғида йәнә болмаслиғимиз үчүн, «кона адәм»имиз Мәсиһ билән биллә
крестлинип өлгән■
7 (чүнки өлгән киши гунадин халас болған болиду).■
8 Мәсиһ билән биллә өлгән болсақ, униң билән тәң яшайдиғанлиғимизғиму
ишинимиз.■
9 Чүнки Мәсиһниң өлүмдин тирилгәндин кейин қайта өлмәйдиғанлиғи,
өлүмниң әнди Униң үстидин йәнә һөкүмранлиқ қилалмайдиғанлиғи бизгә
мәлум. ■
10 Чүнки Униң өлүми, У гунани бир тәрәп қилиш үчүн пәқәт бир қетимлиқ өлди;
Униң һазир яшаватқан һаяти болса, У Худаға йүзлинип яшаватқан һаяттур. □ ■

□ **6:3 «Һәр қайсимиз Мәсиһ Әйсаға киришкә чөмүлдүрүлгән болсақ, Униң өлүми ичигә чөмүлдүрүлдуқ?»** — «Мәсиһ Әйсаға киришкә чөмүлдүрүлүш» суға чөмүлдүрүп етиқатни етирап қилишни көрситәмду, яки Муқәддәс Роһқа чөмүлдүрүлүшни көрситәмду? Бизниңчә һәр иккисини көрситиду. Чүнки Худа алдида пәқәт «бир чөмүлдүрүлүш» бар («Әф.» 4:5); Худаниң адәмниң суға чөмүлдүрүлүшидә болған мәхсити, бу чөмүлдүрүлүш арқилиқ Өз Роһиға чөмүлдүрүлүшни елип беришидин ибарәт. Бириси суға чөмүлдүрүлүп Муқәддәс Роһқа чөмүлдүрүлмигән болса техи толуқ «Мәсиһ ичигә чөмүлдүрүлгән» болмайду (Инҗил, «Рос.» 19:1-6, «Әф.» 4:5, «Кол.» 2:11-13, «1Пет.» 3:21 вә изаһатларни көрүң). ■ **6:3** Гал. 3:27. □ **6:4 «Биз чөмүлдүрүш арқилиқ униң өлүми ичигә кирип»** — грек тилида «чөмүлдүрүлүш» «шу чөмүлдүрүлүш» дейилиду. Жуқириқи изаһатни көрүң. **«Мәсиһ Атиниң шан-шәриви арқилиқ өлүмдин тирилгинидәк...»** — «Ата» Худаатини көрситиду. ■ **6:4** Рим. 8:11; Әф. 4:23; Фил. 3:10,11; Кол. 2:12; 3:10; Ибр. 12:1; 1Пет. 2:2. □ **6:5 «Чүнки Мәсиһниң өлүмигә охшаш бир өлүмдә Униң билән биргә бағланған екәнмиз, әнди биз чоқум Униң тирилишигә охшаш бир тирилиштиму униң билән биргә болимиз»** — «Униң өлүмигә охшаш бир өлүм» суға чөмүлдүрүлүшни көрситиду; «Униң тирилишигә охшаш бир тирилиш» бизниңчә (1) йеңи һаятқа еришиш; вә (2) қиямәт күнидики тирилишниму көрситиду. ■ **6:5** Рим. 8:11; Кол. 3:1. ■ **6:6** Гал. 2:20; 5:24; Фил. 3:10; 1Пет. 4:1, 2. ■ **6:7** 1Пет. 4:1. ■ **6:8** 2Тим. 2:11. ■ **6:9** Вәһ. 1:18. □ **6:10 «Униң һазир яшаватқан һаяти болса, У Худаға йүзлинип яшаватқан һаяттур»** — «Худаға йүзлинип яшаватқан һаяттур»: бу ибариниң бәлким үч мәнаси бар болуши мумкин; (1) Худаниң шан-шәриви үчүн яшаш; (2) Худаға пүтүнләй тайинип яшаш (шундақ қилғанда өлүм болмайду); (3) Худаниң йетәкчилиги астида яшаш. Расул бәлким ишәнгүчиләрниң яшаватқан йеңи һаятиму өзиниң шәхсий нийәтлири үчүн әмәс, бәлки «Худаға йүзлинип яшаватқан» болуши керәк, демәкчи болиду (11-айәтни көрүң). ■ **6:10** 1Пет. 2:24.

11 Шуниңға охшаш, силәрму өзүңларни гунаға нисбәтән өлгән, амма Мәсиһ
Әйсада болуп Худаға йүзлинип тирик дәп һесаплаңлар.
12 Шуңа гунаниң өлидиған тениңларда һөкүмранлиқ қилишиға йол қоймаңлар,
униң рәзил арзу-һәвәслиригә бойсунмаңлар,
13 шуниңдәк тениңларниң һеч әзасини һәққанийәтсизлиққа қурал қилип гунаға
тутуп бәрмәңлар. Әксичә, өлүмдин тирилдүрүлгәнләрдәк, өзүңларни Худаға
атаңлар һәмдә тениңлардики әзаларни һәққанийәтниң қурали қилип Худаға
атаңлар.■
14 Гуна силәрниң үстүңларға һеч һөкүмранлиқ қилмайду; чүнки силәр Тәврат
қанунининиң астида әмәс, бәлки Худаниң меһри-шәпқити астида яшаватисиләр.

Һәққанийлиқниң қули болуш һаятлиқ йолидур

15 Ундақта, қандақ қилиш керәк? Қанунниң астида әмәс, меһри-шәпқәт астида
болғанлиғимиз үчүн гуна садир қиливәрсәк боламду? Яқ, һәргиз!
16 Өзлириңларни итаәтмән қуллардәк биригә тутуп бәрсәңлар, шу кишиниң
қули болғанлиғиңларни билмәмсиләр — яки өлүмгә елип баридиған гунаниң
қуллири, яки Худа алдида һәққанийлиққа елип баридиған итаәтмәнликниң
қуллири болушуңлар муқәррәр? ■
17 Худаға тәшәккүр! Бурун гунаниң қули болғансиләр, бирақ *Мәсиһниң* тәлимигә
башлинип, бу тәлим көрсәткән нәмунигә чин дилиңлардин итаәт қилдиңлар.
18 Силәр гунаниң күчидин қутулдурулуп, һәққанийлиқниң қуллири болдуңлар.■
19 Әтлириңлар аҗиз болғачқа, силәргә инсанчә сөзләватимән: — илгири силәр
тән әзайиңларни напак ишларға вә әхлақсизлиққа қуллардәк тутуп беришиңлар
билән техиму әхлақсизлиқларни қилғандәк, әнди һазир тән-әзалириңларни пак-
муқәддәсликкә башлайдиған һәққанийлиққа қуллардәк тутуп бериңлар. □
20 Силәр гунаниң қуллири болған вақтиңларда, һәққанийлиқниң илкидә әмәс
едиңлар. ■
21 Һазир номус дәп қариған бурунқи ишлардин шу чағда силәр зади қандақ мевә
көрдүңлар? У ишларниң ақивети өлүмдүр.
22 Бирақ, һазир силәр гунадин әркин қилинип, Худаниң қуллири болған
екәнсиләр, силәрдә өзүңларни пак-муқәддәсликкә елип баридиған мевә бар,
униң нәтиҗиси мәңгүлүк һаяттур.
23 Чүнки гунаниң иш һәққи йәнила өлүмдур, бирақ Худаниң Рәббимиз Мәсиһ
Әйсада болған соғити болса мәңгүлүк һаяттур.■

7

Никаһ мунасивитидин мисал

1 И қериндашлар, мән һазир Тәврат қанунини билгәнләргә сөзләватимән;
силәр қанунниң пәқәт һаят вақтидила инсан үстигә һөкүмран болидиғанлиғини
билмәмсиләр?
2 Мәсилән, ери бар аял, ери һаятла болидикән, қанун бойичә еригә бағланған;
лекин ери өлүп кәтсә, *өзини еригә бағлиған* никаһ қанунидин азат қилиниду.■

■ **6:13** Луқа 1:74; Рим. 12:1; Гал. 2:20; Ибр. 9:14; 1Пет. 4:2. ■ **6:16** Юһ. 8:34; 2Пет. 2:19. ■ **6:18** Юһ. 8:32; Гал. 5:1; 1Пет. 2:16. □ **6:19 «әтлириңлар аҗиз болғачқа, силәргә инсанчә сөзләватимән...»** — «мән инсанчә сөзләватимән» дегән ибарә тоғрилиқ 3:5тики изаһатни көрүң. ■ **6:20** Юһ. 8:34. ■ **6:23** Яр. 2:17; Рим. 5:12; 1Кор. 15:21; Яқ. 1:15. ■ **7:2** 1Кор. 7:2,10,39.

3 Шуниң үчүн, бу аял ери һаят вақтида башқа бир әргә бағланса, зинахор аял дәп
атилиду. Лекин ери өлүп кәтсә, у *никаһ* қанунидин әркин болиду; шу чағда башқа
бир әргә тәгсә, зина қилған болмайду.■
4 Худди шуниңдәк, қериндашлар, силәр Әйса Мәсиһниң *қурбанлиқ* тени арқилиқ
Тәврат қануниға нисбәтән өлдүңлар. Буниң мәхсити силәрниң башқа бирисигә,
йәни өлүмдин Тирилгүчигә бағлинишиңлар вә шуниң билән Худаға мевә
беришиңлардин ибарәттур.□ ■
5 Чүнки биз «әт»ниң илкидә вақтимизда, Тәврат қануни гунаниң арзу-
һәвәслирини техиму қозғап, тенимиздики әзаларда өлүмгә елип баридиған
мевини чиқарған еди;□
6 лекин, һазир биз Тәврат қанунининң илкидин әркин болдуқ. Чүнки өзимизни
боғуп туридиған бу қанунға нисбәтән өлгән болуп, қанунниң дәстуриниң кона
йолида әмәс, бәлки Роһниң йеңи йолида *Худаниң* қуллуғида болимиз.□ ■

Муқәддәс қанун вә гуна

7 Ундақта немә дегүлүк? Тәврат қанунининң өзи гунаму? Һәргиз
ундақ әмәс! Дәрвәқә, қанунниң көрсәтмилири болмиса, гунаниң немә
екәнлигини билмәйттим. Қанун «нәпсанийәтчилик қилма» демигән болса,
нәпсанийәтчиликниң немә екәнлигини билмигән болаттим.■
8 Лекин гуна қанунниң әмри арқилиқ пурсәт тепип, ичимдә һәр хил
нәпсанийәтчиликләрни қозғиди. Тәврат қануни болмиса, гунаму өлүктәк
җансиз болатти.■
9 Бир чағларда қанунниң сиртида яшиғинимда һаят едим, лекин қанун әмрини
билишим биләнла, гунаму җанлинип, мени өлүмгә елип барди. □
10 Әслидә кишигә һаятлиқ елип кәлсун дәп буйрулған қанунниң әмри әксичә
маңа өлүм елип кәлди. □

■ **7:3** Мат. 5:32. □ **7:4 «Буниң мәхсити силәрниң башқа бирисигә, йәни өлүмдин Тирилгүчигә бағлинишиңлар вә шуниң билән Худаға мевә беришиңлардин ибарәттур»** — бирдин-бир «өлүмдин Тирилгүчи» Мәсиһдур, әлвәттә. «Худаға мевә бериш»ниң һәр тәрәплимә мәнаси бар; «никаһниң мевиси» адәттә балилар болиду; Мәсиһкә бағлинишниң нәтиҗиси бәлким башқиларниң биз арқилиқ Худаға етиқат бағлап Униңға пәрзәнт болушидин ибарәт болиду; бу, шүбһисизки, расул мошу йәрдә көрсәткән «мевә»ниң бир қисми. «Гал.» 5:22ниму көрүң. ■ **7:4** Гал. 2:19; 1Пет. 4:1. □ **7:5 «Чүнки биз «әт»ниң илкидә вақтимизда, Тәврат қануни гунаниң арзу-һәвәслирини техиму қозғап, тенимиздики әзаларда өлүмгә елип баридиған мевини чиқарған еди»** — «әт» дегән сөзниң мошу йәрдики мәнаси тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. «Тәврат қануни гунаниң арзу-һәвәслирини техиму қозғап» дегән сөзләр қанунниң инсанниң тәбиитидә пәйда қилған тәсирлирини көрситиду. Буниң үч тәрипи бар: (1) инсанниң нурғун қилмишлири аңсиз; (2) инсанниң тәбиити бәк тәтүр болуп, Худа буни қил десә, у башқичә қилиду; (3) (әң муһими) нурғун кишиләр шу гувалиқни беридуки, өзиниң Худаниң қанунлириға әмәл қилишқа тиришқансери өз гуналири техиму ашкарилиниду, һәтта көпийип кетиду. Төвәндики 7-25-айәтләрдә Павлус өзиниң бу тоғрилиқ тәҗрибисини биз үчүн қисқичә баян қилиду. □ **7:6 «лекин, һазир биз Тәврат қанунининң илкидин әркин болдуқ. Чүнки өзимизни боғуп туридиған бу қанунға нисбәтән өлгән болуп, қанунниң дәстуриниң кона йолида әмәс, бәлки Роһниң йеңи йолида (Худаниң) қуллуғида болимиз»** — оқурмән «Тәврат қануни»ға әмәл қилай десә, униңда 613 маддилиқ әмир-бәлгүлиминиң бар екәнлигини билиши керәк. Уларға әмәл қилиш бирякта турсун, уларни есидә чиң тутушла көп адәмләргә қийин келиши мүмкин. «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи. ■ **7:6** Рим. 2:29; 2Кор. 3:6. ■ **7:7** Мис. 20:17; Қан. 5:21; Рим. 3:20; Ибр. 7:18. ■ **7:8** Юһ. 15:22; Рим. 4:15; 5:20; Гал. 3:19. □ **7:9 «бир чағларда қанунниң сиртида яшиғинимда ...»** — буниң мәнаси бәлким: «Тәврат қанунининң мәндин немини тәләп қилидиғанлиғини чүшәнмәйдиған вақтимда,....». **«қанун әмрини билишим биләнла...»** — грек тилида «қанун әмри маңа кәлгәндила,....». **«....гунаму җанлинип, мени өлүмгә елип барди»** — мошу айәттики «өлүм» шүбһисизки, роһий җәһәттики өлүмни көрситиду. □ **7:10 «Әслидә кишигә һаятлиқ елип кәлсун дәп буйрулған қанунниң әмри ...»** — мәсилән, «Қан.» 4:1ни көрүң.

11 Чүнки гуна қанунниң әмри билән һуҗум пурситини тепип, мени аздурди вә
әмир арқилиқ мени өлтүрди.
12 Буниңдин қариғанда қанун һәқиқәтән пак-муқәддәстур, униң әмриму
муқәддәс, тоғра-адаләтлик вә яхшидур. ■
13 Ундақта, яхши болғини маңа өлүм болдиму? Һәргиз ундақ әмәс! Бәлки,
гунаниң қәвәтла қәбиһ екәнлиги әмир арқилиқ очуқ ашкарилиниши үчүн, бу
яхши әмирниң вастиси билән гуна мәндә өлүм пәйда қилди.

Гунаниң дәһшәтлик күчи

14 Тәврат қанунининң «роһқа тәвә» екәнлигини билимиз. Бирақ мән болсам «әткә
тәвә»дурмән, демәк гунаға қулдәк сетилғанмән. □ ■
15 Чүнки немә қиливатқинимни өзүмму билмәймән. Чүнки өзүм нийәт қилған
ишларни қилмаймән; әксичә, нәпрәтлинидиғинимни қилимән. ■
16 Лекин әгәр өзүм халимиған ишларни қилсам, өзүм қанунниң яхши
екәнлигини етирап қилған болимән.
17 Шундақ екән, бу ишларни мән әмәс, бәлки ичимдә мәвҗут болған гуна
қилдуриду.
18 Ичимдә, йәни мениң әтлиримдә һеч яхшилиқниң мәвҗут әмәслигини
билимән; чүнки яхшилиқ қилиш нийитим бар болсиму, уни қилалмаймән. ■
19 Шуниң үчүн өзүм халиған яхшилиқни қилмай, әксичә халимиған яманлиқни
қилимән.
20 Өзүм нийәт қилмиған ишни қилсам, буни қилидиған мән әмәс, бәлки ичимдә
макан қилған гунадур.
21 Буниңдин өзүмдики шундақ бир қанунийәтни байқаймәнки, яхшилиқни
қилмақчи болғинимда, яманлиқ һаман ичимдә маңа һәмраһ болиду. □
22 Қәлбимдә Худаниң қанунидин сөйүнимән; ■
23 бирақ тенимдики әзалиримда башқа бир қанунийәтни сезимән. Бу қанунийәт
қәлбимдики қанун билән җәң қилип, мени тенимдики әзалиримдики гуна садир
қилдурғучи қанунийәткә әсир қилиду. ■
24 Немидегән дәрдмән адәммән-һә! Өлүмгә елип баридиған бу тенимдин кимму
мени қутқузар?
25 Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ Худаға тәшәккүр болсун! Шундақ қилип,
қәлбим билән Худаниң қануниға итаәт қилимән, лекин әтлиримдә гуна садир
қилдурғучи қанунийәткә итаәт қилимән.□

8

Муқәддәс роһтики һаятлиқ қанунийити

1 Хуласилисақ, Мәсиһ Әйсада болғанлар гунаниң җазасиға мәһкүм болмайду.

■ **7:12** 1Тим. 1:8. □ **7:14 «бирақ мән болсам «әткә тәвә»дурмән, демәк гунаға қулдәк сетилғанмән»** — «әткә тәвә» яки «әттә болған» тоғрилиқ кириш сөзни көрүң. ■ **7:14** Йәш. 52:3. ■ **7:15** Гал. 5:17. ■ **7:18** Яр. 6:3,5; 8:21. □ **7:21 «Буниңдин өзүмдики шундақ бир қанунийәтни байқаймәнки, яхшилиқни қилмақчи болғинимда, яманлиқ һаман ичимдә маңа һәмраһ болиду»** — грек тилида «қанунийәт» вә «қанун» бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **7:22** Әф. 3:16. ■ **7:23** Гал. 5:17. □ **7:25 «Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ Худаға тәшәккүр болсун!»** — демәк, у өзи қилалмайдиған ишни Худа Өзи қилған; башқичә ейтқанда, «Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ адәмни қутқузидиған Худаға тәшәккүр!». **«шундақ қилип, қәлбим билән Худаниң қануниға итаәт қилимән, лекин әтлиримдә гуна садир қилдурғучи қанунийәткә итаәт қилимән»** — төвәндики 8-бап, 8-9-айәтни көрүң.

2 Чүнки Мәсиһ Әйсада болған һаятлиқни бәхш етидиған Роһниң қанунийити адәмни гунаға вә өлүмгә елип баридиған қанунийәттин силәрни халас қилди.□ ■

3 Чүнки *гуналиқ* әт елип келидиған аҗизлиқ түпәйлидин Тәврат қануни қилалмиғанни Худаниң Өзи *қилди*; У Өз Оғлини гунакар әтлик қияпәттә гунани бир тәрәп қилишқа әвәтип, әттики мәвҗут гунани *өлүмгә* мәһкүм қиливәтти;□ ■

4 буниң билән *муқәддәс* қанунниң һәққаний тәливи әткә әгәшмәйдиған, бәлки Роһқа әгишип маңидиған бизләрдә әмәлгә ашурулиду.□

5 Чүнки әткә бойсунидиғанлар әткә хас ишларниң ойида жүриду; Муқәддәс Роһқа бойсунидиғанлар болса, шу Роһқа аит ишларниң ойида жүриду.□ ■

6 Әттики ой-нийәтләр адәмни өлүмгә елип бариду; Муқәддәс Роһқа аит ой-нийәтләр һаятлиқ вә хатирҗәм-аманлиқтур;

7 чүнки әттики ой-нийәтләр Худаға дүшмәнликтур; чүнки әт Худаниң қануниға бойсунмайду һәм һәтта униңға бойсунуши мүмкин әмәс;

8 әттә болғанлар Худани хурсән қилалмайду.

9 Амма силәргә кәлсәк, пәқәт Худаниң Роһи дәрвәқә ичиңларда яшаватқан болса, силәр әттә әмәс, бәлки Роһта яшайсиләр. Амма Мәсиһниң Роһиға егә болмиған адәм болса, у Мәсиһкә мәнсуплардин әмәс. ■

10 Лекин Мәсиһ қәлбиңларда болса, тениңлар гуна түпәйлидин өлүмниң илкидә болсиму, һәққанийлиқ түпәйлидин роһуңлар һаяттур. □

11 Һалбуки, өлгән Әйсани өлүмдин Тирилдүргүчиниң Өзидики Роһ силәрдә яшиса, Мәсиһни өлүмдин тирилдүргүчи қәлбиңларда яшаватқан Роһи арқилиқ өлидиған тениңларниму һаяти күчкә егә қилиду.□ ■

12 Шуниң үчүн, қериндашлар, биз әткә қәриздар әмәс, йәни униңға әгишип яшашқа қәриздар әмәсмиз.

13 Чүнки әткә әгишип яшисаңлар, һалак болисиләр; лекин Муқәддәс Роһқа тайинип әттики қилмишларни өлүмгә мәһкүм қилсаңлар, яшайсиләр. □

14 Чүнки кимләрки Худаниң Роһиниң йетәкчилигидә яшиса, шуларниң һәммиси Худаниң пәрзәнтлиридур. ■

□ **8:2 «силәрни халас қилди»** — бәзи кона көчүрмә орам язмиларда «мени халас қилди» дәп йезилиду. ■ **8:2** Юһ. 8:36; Рим. 6:18, 22; Гал. 5:1. □ **8:3 «У (Худа) Өз Оғлини гунакар әтлик қияпәттә гунаға қурбанлиқ сүпитидә гунани бир тәрәп қилишқа әвәтип»** — Әйса Мәсиһ пүтүнләй инсан болди, униң тени бизниң тенимизгә охшаш, бирақ униң ети «гунакар әт» әмәс еди; шуңа Павлус униң: «гунакар әткә **охшайдиған** әтлик қияпәт»лик тәндә дунияға кәлгәнлигини баян қилиду. ■ **8:3** Рос. 13:39; Рим. 3:28; Гал. 2:16; Ибр. 7:18. □ **8:4 «муқәддәс қанунниң һәққаний тәливи... (Муқәддәс) Роһқа әгишип маңидиған бизләрдә әмәлгә ашурулиду»** — «қанунниң һәққаний тәливи» — кириш сөзимиздә «ишәнгүчиләрниң Тәврат қануни билән мунасивити тоғрилиқ» язғинимизни көрүң. □ **8:5 «Муқәддәс Роһ»** — грек тилида «Роһ». 6-, 13-, 23-, 26- вә 27-айәттиму шундақ. ■ **8:5** 1Кор. 2:14. ■ **8:9** 1Кор. 3:16. □ **8:10 «Лекин Мәсиһ қәлбиңларда болса, тениңлар гуна түпәйлидин өлүмниң илкидә болсиму, һәққанийлиқ түпәйлидин роһуңлар һаяттур»** — демәк, бириси етиқат арқилиқ Худаниң һәққанийлиғиға еришкән болса, шу һаман мәңгүлүк һаят униң роһида башлиниду. Башқа бир хил тәрҗимиси: «һәққанийлиқ түпәйлидин (Муқәддәс) Роһ силәрниң һаятиңлар болди». □ **8:11 «Мәсиһ Әйсани өлүмдин Тирилдүргүчи»** — Худа, әлвәттә. **«Һалбуки, өлгән Әйсани өлүмдин Тирилдүргүчиниң Өзидики Роһ силәрдә яшиса, Мәсиһни өлүмдин Тирилдүргүчи қәлбиңларда яшаватқан Роһи арқилиқ өлидиған тениңларниму һаяти күчкә егә қилиду»** — бу баянни икки тәрәптә чүшәнгили болиду: (1) Худа қиямәт күнидә бу дунияда өлидиған тенимизни тирилдүриду; (2) тенимиз бу дунияда гуна түпәйлидин «өлүмгә мәһкүм болған» (10-айәт), лекин Худа бизгә Өз Роһи арқилиқ һаят өткүзүп, тенимизни күчәйтип җанландуриду. Бизниңчә һәр икки мәнаси тоғридур. ■ **8:11** Рим. 6:4, 5; 1Кор. 6:14; 2Кор. 4:14; Әф. 2:5; Кол. 2:13. □ **8:13 «... әткә әгишип яшисаңлар, һалак болисиләр»** — грек тилида «... әткә әгишип яшисаңлар, өлисиләр». ■ **8:14** Гал. 5:18.

15 Чүнки силәр қобул қилған роһ қуллуққа аит әмәс, шундақла силәрни қайта
қорқунучқа салғучи бир хил роһ әмәс, бәлки силәр оғуллуққа елип баридиған
Роһни қобул қилғансиләр; У арқилиқ «Абба, ата!» дәп нида қилимиз. □ ■

16 Роһ бизниң өз роһумиз билән биллә бизниң Худаниң балилири екәнлигимизгә
гувалиқ бериду. ■

17 Худаниң балилири екәнмиз, әнди мирасхорларму болимиз — Худаниң
мирасхорлири һәмдә Мәсиһ билән тәң мирасхор болимиз — пәқәтла униң билән
тәң азап-оқубәт тартсақла, униң билән шан-шәрәптин тәң бәһримән болимиз.■

Кәлгүсидики шан-шәрәп

18 Чүнки мән һазирқи азап-оқубәтләрниң кәлгүсидә биздә ашкарилинидиған
шан-шәрәпләргә һеч селиштурғучилиғи йоқ дәп һесаплаймән. □ ■

19 Чүнки пүткүл каинат Худаниң оғуллириниң аян қилинишини интизарлиқ
билән күтмәктә.

20-21 Чүнки яритилған каинат *Худаниң ләнити астида қелип,* бимәниликкә
чөктүрүлди. Бу, каинатниң өз ихтияри билән әмәс, бәлки уни чөктүргүчиниң
ирадиси билән болди вә шундақ үмүти билән болдики, каинат өзиму чириштин
болған қуллуқтин қутқузулуп, Худаниң пәрзәнтлиригә бериишлинидиған шан-
шәрәпкә тәвә болған һөрлүккә ериштүрүлүштин ибарәт еди.

22 Чүнки пүткүл каинатниң һазирғичә налә-пәряд көтирип, туғут толғиғиниң
азавини бирликтә тартиватқанлиғини билимиз. ■

23 Ялғуз каинат әмәс, һәтта бизму, йәни *муқәддәс* Роһниң тунҗа чиқарған
мевисидин бәһримән болған бизләрму дилимизда налә-пәряд көтәрмәктимиз
һәмдә *Худаниң* оғуллири сүпитидә қобул қилинишимизни, йәни тенимизниң

□ **8:15 «...силәр оғуллуққа елип баридиған Роһни қобул қилғансиләр»** — «оғуллуққа елип баридиған» — «Худаға оғул болушқа елип баридиған», демәк. Грек тилида бу сөз адәттә бирисиниң житим балини өз оғлум дәп қобул қилип беқивелишини көрситиду. **«У арқилиқ «Абба, ата!» дәп нида қилими»** — «Абба» дегән сөз ибраний тили болуп, «сөйүмлүк ата» дегән мәнидә. «Абба» һәм сөйүмлүк мунасивәтни һәм һөрмәтни билдүриду. Павлус ибраний тилидики бу сөзни грек тилида сөзләйдиған Рим шәһиридики етиқатчиларға мошу йәрдә тонуштуриду. ■ **8:15** Йәш. 56:5; 1Кор. 2:12; Гал. 3:26; 4:5, 6; 2Тим. 1:7. ■ **8:16** 2Кор. 1:22; 5:5; Әф. 1:13; 4:30. ■ **8:17** 2Тим. 2:11,12. □ **8:18 «кәлгүсидә биздә ашкарилинидиған шан-шәрәпләргә һеч селиштурғучилиғи йоқ»** — «һеч селиштурғучилиғи йоқ» грек тилида «селиштурушқа әрзимәйду». «Биздә ашкарилинидиған шан-шәрәпләр» — башқа бир хил тәрҗимиси: «бизгә ашкарилинидиған шан-шәрәпләр...». Бирақ кейинки айәткә қариғанда тәрҗимимиз тоғридур. ■ **8:18** Мат. 5:12; 2Кор. 4:10, 17; Фил. 3:20; 1Пет. 4:13; 1Юһа. 3:1, 2. ■ **8:22** Вәһ. 5:13

нижатниң һөрлүгигә чиқирилишини интизарлиқ билән күтмәктимиз.□ ■
24 Биз үмүткә бағланғачқа тқузулған екәнмиз. Лекин үмүт қилинған нәрсә көрүлгән болса, у йәнә үмүт боламду? Кимму көз алдидики нәрсини үмүт қилсун?
25 Бирақ, техи көрмигинимизгә үмүт бағлиған екәнмиз, уни сәвирчанлиқ билән күтүшимиз керәктур.
26 Шуниңдәк, инсаний аҗизлиғимизда *Муқәддәс* Роһ келип бизгә ярдәм қилиду; чүнки қандақ дуа қилишимиз керәклигини билмәймиз. Лекин Роһниң Өзи ипадилигүсиз налә-пәряд билән биз үчүн *Худаниң алдида* туруп дуа-тилавәт қилмақта. □ ■
27 Инсанларниң қәлбини инчикиләп күзитип Қариғучи болса, *Муқәддәс* Роһниң ой-нийәтлириниң немә екәнлигини билиду; чүнки У Худаниң ирадиси бойичә муқәддәс бәндилири үчүн *Худаниң алдида* дуа қилип өтүнмәктә.
28 Шундақла шуни билимизки, пүткүл ишлар Худани сөйидиғанларниң, йәни униң мәхсәт-муддиаси бойичә чақирилғанларниң бәхит-бәрикитигә бирликтә хизмәт қилмақта.
29 Чүнки Худа алдин көңлигә пүккәнкишиләрни, уларниң кәлгүсидә Өз Оғлиниң образиға охшаш болидиғинини, Оғлиниң нурғун қериндашлири арисидики тунҗа оғли болидиғинини алдин бәлгүлигән. □ ■
30 Алдин бекиткән кишиләрни У чақирди, чақирған кишиләрни У һәққаний қилди; һәққаний қилғанларға У шан-шәрәп ата қилди.

Худаниң меһир-муһәббитиниң күчлүклиги

31 Ундақта, бу ишларға йәнә немә дәйли? Худа биз тәрәптә турған екән, кимму бизгә қарши чиқалисун?! ■
32 Өз Оғлиниму айимай, Уни һәммимиз үчүн пида йолиға тапшурған *Худа*, Униңға қошуп һәммини бизгә шәртсиз ата қилмай қаларму? ■
33 Кимму Худаниң таллиғанлири үстидин шикайәт қилалисун?! Худа һәққаний қилған йәрдә, ■

□ **8:23 «...Худаниң оғуллири сүпитидә қобул қилинишимиз...»** — грек тилида «оғуллуққа қобул қилинишимизни». **«ялғуз каинат әмәс, һәтта бизму, йәни Муқәддәс Роһниң тунҗа чиқарған мевисидин бәһримән болған бизләрму дилимизда налә-пәряд көтәрмәктимиз һәмдә (Худаниң) оғуллири сүпитидә қобул қилинишимизни, йәни тенимизниң нижатниң һөрлүгигә чиқирилишини интизарлиқ билән күтмәктимиз»** — бу айәттики үч нуқта тоғрилиқ тохтилимиз; (1) «Муқәддәс Роһниң тунҗа чиқарған меваси»; бу ибариниң бәлким икки җәһәти бар: (а) Муқәддәс Роһ барлиқ ишәнгүчиләрдә Худаниң мевисини, йәни муһәббәт, шатлиқ, хатирҗәмлик қатарлиқларни чиқириду; бу мевә болса Худаниң падишалиғиниң бу дунияда чиқарған тунҗа мевисидур вә шундақла униң реаллиғиға испат болиду (14:17ни көрүң); (ә) ишәнгүчиләр өзлиридә чиқирилған бу мевидин бәһримән болуп, униңдин Худаниң падишалиғиниң кәлгүсидә пүткүл дунияға, җүмлидин өзлириниң һәммиси үстигә толуқ һөкүмранлиқ қилидиғанлиғиға испат һәм капаләт дәп билиду; (2) «оғул сүпитидә қобул қилиниш» — кона заманларда мөтивәр адәм мәлум намрат яки «җәмийәттә орни йоқ» бир яш кишини беқивалмақчи болса, җамаәтни чоң сорунға чақирип уни «өз оғлум», «өз қизим» дәп җакалайтти. Расул Худаму кәлгүсидә аләм алдида ишәнгүчиләрни «Өз оғлум» дәп шундақ җакалайдиғанлиғини көрсәтмәкчи. (3) «тенимизниң нижаттики һөрлүккә чиқирилиши» — һазир ишәнгүчиләргә Худаниң нижат-илтипати билән йеңи роһи, йеңи қәлби бар; Мәсиһ Әйса биз үчүн еришкән нижатта йәнә «йеңи тенимиз»му бар, қиямәт күнидә уни У бизгә бериду. ■ **8:23** Луқа 21:28. □ **8:26 «...инсаний аҗизлиғимизда Муқәддәс Роһ келип бизгә ярдәм қилиду...»** — «Муқәддәс Роһ» — грек тилида пәқәт «Роһ» дейилиду. ■ **8:26** Мат. 20:22; Яқ. 4:3. □ **8:29 «Худа... Оғлиниң нурғун қериндашлири арисидики тунҗа оғли болидиғинини алдин бәлгүлигән»** — «тунҗа оғул» биринчи орунда, мошу йәрдә пүткүл аләмдә биринчи орунда туриду, әлвәттә. «Зәб.» 88:28ни көрүң. ■ **8:29** Кол. 1:18. ■ **8:31** Чөл. 14:8. ■ **8:32** Яр. 22:12; Йәш. 53:5; Юһ. 3:16. ■ **8:33** Йәш. 50:8.

34 кимму гунаға мәһкүм қилалисун? Өлгән, шундақла тирилгән вә Худаниң оң
йенида туруватқан, һәмдә биз үчүн *Худаниң алдида* туруп дуа-тилавәт қиливатқан
Мәсиһ шундақ қиларму?! □ ■
35 Ким бизни Мәсиһниң меһир-муһәббитидин айриветәлисун? Җапа-
мушәққәтму, дәрд-әләмму, зиянкәшликму, ачарчилиқму, ялаңачлиқму, хейим-
хәтәрму яки қиличму?
36 *Муқәддәс язмиларда* ейтилғинидәк: —
«Сени дәп күн бойи қирилмақтимиз,
Боғузлинишни күтүп турған қойлардәк һесапланмақтимиз».□ ■
37 Бирақ бизни Сөйгүчигә тайинип буларниң һәммисидә ғалипларниң ғаливи
болмақтимиз;
38 Шуниңға қәтъий қайил қилиндимки, мәйли өлүм болсун һаятлиқ болсун,
пәриштиләр болсун җин-шәйтан һөкүмранлар болсун, һазирқи ишлар яки
кәлгүсидики ишлар болсун, һәр қандақ роһий күчләр болсун, □
39 пәләк болсун һаң болсун, шундақла пүткүл каинатта яритилған һәр қандақ
башқа бир шәйи болсун, бизни Рәббимиз Мәсиһ Әйсада болған Худаниң меһир-
муһәббитидин һеч қачан айриваткүчи болалмайду.

9

Худа вә Униң таллиғини Исраил

1 Мән Мәсиһтә һәқиқәтни сөзләймән, ялған гәп ейтмаймән, виҗданим Муқәддәс
Роһниң илкидә болуп өзәмгә гувалиқ қилмақта —□ ■
2 Қәлбимдә зор дәрд-әләм вә түгимәс азап бар.
3-4 Чүнки мениң бурадәрлирим, йәни җисманий җәһәттики қериндашлирим
болған Исраилларни *ниҗат тапқузалисам Худаниң* ләнитигә келип Мәсиһтин
мәһрум қилинишимни тиләшкә рази едим; улар Исраиллар! — уларға оғуллуқ
һоқуқи, *Худаниң* шан-шәривиниң аян қилиниши, әһдилири, Тәврат қануниниң
аманәт болуши, ибадәт хизмәтлири вә *Тәврат* вәдилири несивә қилинди.□ ■
5 Улуқ *ибраний* ата-бовилири уларниңкидур; җисманий җәһәттә Мәсиһ уларниң
әҗдатидур. У барлиқ мәвҗудат үстидин һөкүм сүргүчи, мәңгү мубарәк Худадур.

□ **8:34 «Өлгән, шундақла тирилгән вә Худаниң оң йенида туруватқан, һәмдә биз үчүн ... дуа-тилавәт қиливатқан Мәсиһ»** — «Худаниң оң йенида» болса аләмниң әң жуқури жайи, һәммини башқуридиған йәр. ■ **8:34** Ибр. 7:25. □ **8:36 «Сени дәп күн бойи қирилмақтимиз, боғузлинишни күтүп турған қойлардәк һесапланмақтимиз»** — «Зәб.» 43:23 — нәқил кәлтүрүлгән бу айәт бойичә ишәнгүчиләр Худаниң йолида, Худани дәп көп җапа-мушәққәтләргә вә зиянкәшликкә учриши мүмкин. ■ **8:36** Зәб. 43:23; 1Кор. 4:9; 2Кор. 4:11. □ **8:38 «пәриштиләр болсун җин-шәйтан һөкүмранлар болсун,...»** — «җин-шәйтан һөкүмранлар» болса грек тилида пәқәт «һөкүмранлар»ла дейилиду. Инҗилда бу сөз адәттә җин-шәйтанларни көрситиду («Әф.» 6:12ни көрүң). **«һәр қандақ роһий күчләр болсун»** — грек тилида «һәр қандақ күчләр болсун». □ **9:1 «мән Мәсиһтә һәқиқәтни сөзләймән»** — «Мәсиһтә»: «Мәсиһгә мәнсуп болуп, Униң йетәкчилигидә, Униңдин илтипат, күч-қудрәтни алғанда.....» дегән мәнидә,. «Кириш сөз»имизниму көрүң. ■ **9:1** Рим. 1:9; 2Кор. 1:23; 11:31; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тес. 2:5; 5:27. □ **9:3-4 «уларға оғуллуқ һоқуқи,... вә Тәврат вәдилири несивә қилинди»** — «оғуллуқ һоқуқи» дегәклик, Мәсиһ арқилиқ Худаға оғул болуштики имтияз. ■ **9:3-4** Мис. 32:32; Рим. 10:1; Мис. 4:22; Қан. 7:6; Рим. 2:17; 3:2; Әф. 2:12.

Амин! □ ■
6 — Бирақ Худаниң *Исраилға болған* сөзи бекар болди, демәймән; чүнки Исраилдин
болғанларниң һәммисила һәқиқий Исраил һесапланмайду;■
7 шуниңдәк, Ибраһимниң әвлатлири болсиму, һәммисила униң пәрзәнтлири
һесапланмайду. Чүнки *муқәддәс язмиларда Ибраһимға*: «Исһақтин төрәлгәнләрла
сениң нәслиң һесаплиниду» — дейилгән. □ ■
8 Демәк, җисманий җәһәттин *Ибраһимдин* төрәлгән пәрзәнтләр Худаниң
пәрзәнтлири боливәрмәйду, бәлки *Худаниң* вәдиси арқилиқ төрәлгәнләр
Ибраһимниң һәқиқий нәсли һесаплиниду.■
9 Чүнки Худаниң бәргән вәдиси мундақ еди: «*Келәр жили* мошу чағда қайтип
келимән, Сараһ бир оғулға ана болиду».□ ■
10 Униң үстигә, Ривкаһ бир әрдин, йәни әҗдатимиз Исһақтин *қош гезәкгә*
һамилдар болғанда, ■
11-12 Пәрзәнтлири техи туғулмиғанда, һеч қандақ яхши яки яман ишниму
қилмаста, Худа Өзиниң адәмләрни таллаштики муддиасиниң уларниң қилған
иш-әмәллиригә әмәс, пәқәт Чақирғучи болғанниң ирадисигә асасланғанлиғини
көрситиш үчүн, Ривкаһға: «Чоңи кичигиниң хизмитини қилиду» — дейилгән
еди.□ ■
13 Худди йәнә муқәддәс язмиларда ейтилғинидәк: «Яқупни сөйдүм, Әсавдин
нәпрәтләндим».□ ■
14 Ундақта, буларға немә дәйли? Худада адаләтсизлик барму? Һәргиз йоқ! ■
15 Чүнки Худа Мусаға мундақ дегән: —

«Кимгә рәһим қилғум кәлсә, шуниңға рәһим қилимән,
Кимгә ич ағритқум кәлсә, шуниңға ич ағритимән».□ ■

16 Демәк, бу иш инсанниң ирадисигә яки уларниң тиришчанлиғиға әмәс, бәлки
рәһимдиллиқ көрсәткүчи Худаға бағлиқтур.
17 Чүнки Худа муқәддәс язмиларда Пирәвнгә мундақ дегән: — «Мениң
сени тиклишимдики мәхсәт дәл шуки, қудритимни үстүңдә көрситиш һәмдә

□ **9:5 «улуғ ибраний ата-бовилири»** — демәк, Ибраһим, Исһақ, Яқуп, Йүсүп вә Йәһуда қатарлиқлар. **«җисманий җәһәттә Мәсиһ уларниң әҗдатидур»** — демәк, Мәсиһниң туғулушиниң **роһий җәһәтиму** бар еди — У һәм инсандин (пак Исраиллиқ қиз Мәрйәмдин) һәм Муқәддәс Роһдин туғулған. **«...мәсиһ уларниң әҗдатидур. У барлиқ мәвҗудат үстидин һөкүм сүргүчи, мәңгү мубарәк Худадур. Амин!»** — расул Павлусқа әң дәрд йәткүзидиған иш — Мәсиһ Исраилда туғулған вә толуқ Худалиқ тәбиити болсиму, Исраиллар өзлири уни, йәни өз Мәсиһини һеч тонумайтти. ■ **9:5** Йәр. 23:6; Юһ. 1:1; Рос. 20:28; Рим. 1:4; Ибр. 1:8,9,10. ■ **9:6** Чөл. 23:19; Юһ. 8:39; Рим. 2:28; 3:3; 2Тим. 2:13. □ **9:7 «Исһақтин төрәлгәнләрла сениң нәслиң һесаплиниду»** — («Яр.» 21:12). Бу сөз интайин қисқа болуп, толуқ мәнаси: «Мән саңа вәдә қилған әвлатлириң, йәни пүткүл дунияға бәхитимни йәткүзидиған әвлатлириң Исмаилдин әмәс, Исһақтинла келип чиқиду» дегәндәк. ■ **9:7** Яр. 21:12; Гал. 3:29; 4:23; Ибр. 11:18. ■ **9:8** Гал. 4:28. □ **9:9 «Келәр жили мошу чағда қайтип келимән, Сараһ бир оғулға ана болиду»** — («Яр.» 18:10, 14). Бу айәттә дейилгән «оғул» Исһақ болиду. ■ **9:9** Яр. 18:10. ■ **9:10** Яр. 25:21. □ **9:11-12 «Худа Өзиниң адәмләрни таллаштики муддиасиниң уларниң қилған иш-әмәллиригә әмәс, пәқәт Чақирғучи болғанниң ирадисигә асасланғанлиғини көрситиш үчүн...»** — «Чақирғучи болған» — Худа Өзи, әлвәттә. **«Чоңи кичигиниң хизмитини қилиду»** — («Яр.» 25:23). Қош гезәкниң кичиги Яқуп, чоңи Әсав болиду. ■ **9:11-12** Яр. 25:23. □ **9:13 «Яқупни сөйдүм, Әсавдин нәпрәтләндим»** — Тәврат, «Мал.» 1:2-3. ■ **9:13** Мал. 1:2-3. ■ **9:14** Қан. 32:4; 2Тар. 19:7; Аюп 34:10. □ **9:15 «Кимгә рәһим қилғум кәлсә, шуниңға рәһим қилимән, кимгә ич ағритқум кәлсә, шуниңға ич ағритимән»** — «Мис.» 33:19. ■ **9:15** Мис. 33:19.

намимниң пүткүл жаһанға жакалиниши».□ ■
18 Демәк, Худа халиқиниға рәһим қилиду, халиқинини таш жүрәк қилиду.

Худаниң ғәзиви вә шапаити

19 Әнди бәлким сән маңа: «Худаниң ирадисигә һеч ким қарши чиқалмайдиған
турса, ундақта Худа немә үчүн инсанни әйипләйду?» — дейишиң мүмкин.
20 Бирақ, әй инсан, Худа билән такаллашқидәк кимсән? Қелипта
шәкилләндүрүливатқан нәрсә өзини шәкилләндүргүчигә: —
«Мени немә үчүн бундақ ясидиң?» — дейәләмду? ■
21 Хумданчиниң охшаш бир калләк лайдин есил орунға ишлитидиған қачиму,
шундақла адәттики орунға ишлитидиған қачиму ясаш һоқуқи йоқму? □ ■
22 Худа Өз ғәзивини көрситишни вә күч-қудритини тонутушни нийәт қилған
болса, ғәзивигә лайиқ болған, һалакәткә тәйярланған «қачилар»ға адәттин
ташқири сәвирчанлиқ билән көкси-қарнини кәң қилип кәлгән болса, униңға
немә бопту? □
23-24 Вә шуниң билән Өзиниң рәһим-шәпқитиниң нишани қилған вә шан-шәрәпкә
муйәссәр болушқа алдин-ала тәйярлиған «қачилар»да, йәни Өзи Йәһудийлар
арисидинла әмәс, бәлки әлләр арисидинму чақирған бизләрдә шан-шәривиниң
чәксизлигини намайән қилиш үчүн шундақ қилишни халиған болса, буниңға
немә бопту?□
25 Бу худди Худаниң Һошия пәйғәмбәр арқилиқ ейтқинидәк: —
«Әсли хәлқим һесапланмиған хәлиқни хәлқим,
Әсли сөймигәнләрни сөйгәнлирим дәймән»;□ ■
26 вә йәнә: — «Бурун уларға: «Силәр Мениң хәлқим әмәссиләр» дейилгән жайда,

---

□ **9:17 «Чүнки Худа муқәддәс язмиларда пирәвнгә мундақ дегән:...»** — Пирәвн Мисирдики падиша болуп, Исраилларни қуллуққа салған. У Худаниң Муса пәйғәмбәр арқилиқ кәлгән пәрманлириға зор қаршилиқ көрсәткән вә барғансери Худаға қарап өз көңлини таш қилип Униң сөзини аңлимиған. Бирақ ахир берип Худа Өзиниң шан-шәривини көрситиш үчүн, «Мисирдин чиқиш»та хатириләнгәндәк, «Худа Пирәвнниң көңлини қаттиқ қилди» (9:12) вә шуниң билән Исраилни униң қолидин қутқузуш үчүн нурғун мөҗизиләрни яратти. **«Мениң сени тиклишимдики мәхсәт дәл шуки, қудритимни үстүңдә көрситиш һәмдә намимниң пүткүл жаһанға жакалиниши»** — «Мис.», 9:16. ■ **9:17** Мис. 9:16. ■ **9:20** Йәш. 29:16, 45:9; Йәр. 18:6. □ **9:21 «Хумданчиниң охшаш бир калләк лайдин есил орунға ишлитидиған қачиму, шундақла адәттики орунға ишлитидиған қачиму ясаш һоқуқи йоқму?»** — «есил орунға ишлитидиған қачиму... адәттики орунға ишлитидиған қачиму...» немини көрситиду? Мәсилән, бир қачида өй ғоҗайини шарап ичиду, башқа бир қачиға балиниң тәрәтлири елиниду. Иккисиниң өз ишлитиш орни бар, бирақ буларниң бири «есил» бири «адәттики» дәп һесаплиниду. ■ **9:21** 2Тим. 2:20. □ **9:22 «һалакәткә тәйярланған «қачилар»»** — яки «өзлирини һалакәткә тәйярлиған «қачилар»». □ **9:23-24 «Худа Өз ғәзивини көрситишни вә күч-қудритини тонутушни нийәт қилған болса, ғәзивигә лайиқ болған, һалакәткә тәйярланған «қачилар»ға адәттин ташқири сәвирчанлиқ билән көкси-қарнини кәң қилип кәлгән болса, униңға немә бопту? Вә шуниң билән өзиниң рәһим-шәпқитиниң нишани қилған вә шан-шәрәпкә муйәссәр болушқа алдин-ала тәйярлиған «қачилар»да, йәни Өзи Йәһудийлар арисидинла әмәс, бәлки әлләр арисидинму чақирған бизләрдә шан-шәривиниң чәксизлигини намайән қилиш үчүн шундақ қилишни халиған болса, буниңға немә бопту?»** — (22-24-айәт) оқурмәнләр диққәт қилса билидуки, Павлус өзиниң ушбу муһим соалиға җавап бәрмәйду. Соалниң умумий шәкли: «Худа шундақ қилишни халиған болса әнди бизниң қандақму униң билән такаллишиш һоқуқимиз бар?» дегәндәк. Әйни әһвал униң дегинидәк болсун яки болмисун, бу бизниң ишимиз әмәс, бәлки Худаниңкидур. Бизгә нисбәтән әң муһими шуки, гунайимиздин қутулушни халисақла, Худа Өзи Мәсиһниң қурбанлиғи арқилиқ тәйярлиған товва қилиш етиқатлиқ йолини алдимизға очуқ қилди. □ **9:25 «Әсли хәлқим һесапланмиған хәлиқни хәлқим, әсли сөймигәнләрни сөйгәнлирим дәймән»** — «Һош.» 2:23. ■ **9:25** Һош. 2:25

Кәлгүсидә дәл шу җайда уларға «Тирик Худаниң оғуллири!» дегән нам берилиду».□ ■
27 Йәшая пәйғәмбәрму Исраил тоғрилиқ мундақ җакалиған еди: —
«Исраилларниң сани деңиз саһилидики қумдәк көп болсиму, лекин пәқәт бирла «қалди» қутқузулиду; ■
28 чүнки, Пәрвәрдигар Өз ишини түгитиветип, һәққанийлиқ билән тездин уни иҗра қилиду; чүнки У йәр йүзидә һөкүмини тәлтөкүс вә тез иҗра қилиду».□ ■
29 Йәшая пәйғәмбәр йәнә алдин-ала ейтқинидәк: — «Әгәр самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар бизгә бир нәсил қалдурмиған болса, Содом шәһиридәк, Гоморра шәһиридәк *йоқалған* болаттуқ».□ ■

Исраилларниң путлишип кетиши

30 Ундақта, буларға немә дейишимиз керәк? Һәққанийлиққа интилмигән әлликләр һәққанийлиққа, йәни етиқатқа асасланған бир хил һәққанийлиққа еришти. □
31 Лекин Исраил һәққанийлиқни көрсәткән Тәврат қануниға интилгини билән қанунниң тәливигә йетәлмиди.■
32 Немә үчүн? Чүнки уларниң *һәққанийлиққа* интилиши етиқат билән әмәс, бәлки «саваблиқ ишлар» билән еди. Улар «путликашаң таш»қа путлишип жиқилип чүшти; □
33 худди *муқәддәс язмиларда* йезилғинидәк:
«Хәлиқни путлишидиған путликашаң ташни,
Адәмни жиқитидиған қорам ташни Зионға қойдум,
Униңға етиқат қилғучи һәргиз йәргә қаритилип қалмас».□ ■

□ **9:26 «Бурун уларға: «Силәр Мениң хәлқим әмәссиләр» дейилгән җайда, кәлгүсидә дәл шу җайда уларға «Тирик Худаниң оғуллири!» дегән нам берилиду»** — «Һош.» 1:10. ■ **9:26** Һош. 2:1; 1Пет. 2:10. ■ **9:27** Йәш. 10:22. □ **9:28 «Исраилларниң сани деңиз саһилидики қумдәк көп болсиму, лекин пәқәт бирла «қалди» қутқузулиду; чүнки, Пәрвәрдигар Өз ишини түгитиветип, һәққанийлиқ билән тездин уни иҗра қилиду; чүнки У йәр йүзидә һөкүмини тәлтөкүс вә тез иҗра қилиду»** — (27-28-айәт) «Йәш.» 10:22-23. Бәзи кона көчүрмә язмиларда Йәшаяниң бешарити сәл қисқирақ: «Пәрвәрдигар бу йәр йүзи үстидин чиқарған һөкүмини тәлтөкүс вә тез иҗра қилиду» дәп нәқил кәлтүрүлиду. ■ **9:28** Йәш. 10:22, 23. □ **9:29 «Әгәр самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар бизгә бир нәсил қалдурмиған болса, Содом шәһиридәк, Гоморра шәһиридәк йоқалған болаттуқ»** — «Йәш.» 1:9. Оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Содом вә Гоморра шәһәрлирини рәзиллиги түпәйлидин үстигә от вә гүнгүрт яғдуруп йоқатқан («Яр.» 19-бап). ■ **9:29** Яр. 19:24; Йәш. 1:9; 13:19; Йәр. 50:40; Әз. 16:46. □ **9:30 «әлликләр»** — йәни «Йәһудий әмәсләр». ■ **9:31** Рим. 10:2; 11:7. □ **9:32 «уларниң һәққанийлиққа интилиши етиқат билән әмәс, бәлки «саваблиқ ишлар» билән еди»** — «саваблиқ ишлар»: — оқурмәнләргә мошу мәктуптин һазир аян болидуки, Худа алдида бизгә һеч иш «саваб» һесапланмайду; һәққанийлиқ пәқәт у әвәткән Мәсиһкә бағлиған етиқаттин келиду. Шуңа «саваблиқ ишлар» («Худа бу ишлар арқилиқ маңа саваб қошуп бериду» дегән мәнидә чүшәнгән болсақ) Худа алдида қәтъий мәвҗут әмәстур. □ **9:33 «Адәмни жиқитидиған қорам ташни Зионға қойдум»** — «Зион» дегән, Йерусалимниң яки Исраилниң бир шеирий нами. **«Хәлиқни путлишидиған путликашаң ташни, адәмни жиқитидиған қорам ташни Зионға қойдум, униңға етиқат қилғучи һәргиз йәргә қаритилип қалмас»** — толуқ бешарәт «Йәш.» 8:14, 28:16дә тепилиду. Оқурмән бу айәтләрни өзи оқуса униңдин бу ташниң Әйса Мәсиһниң екәнлигини көрәләйду. Уни қобул қилмиғанлар һәққанийлиққа еришмәй жиқилиду; уни қобул қилғанлар һәққаний қилинип тик туриду. ■ **9:33** Зәб. 2:12; 118:22; Пәнд. 16:20; Йәш. 8:14; 28:16; Йәр. 17:7; Мат. 21:42; 1Пет. 2:6.

10

1 Қериндашлар, жүрәк интизарим, шундақла Худаға йелинишим Исраилларниң
қутқузулуши үчүндур.
2 Чүнки шуниңға гувалиқ бериманки, уларниң Худаға һәқиқәтәнму қизғин
интилиши бар, бирақ уларниң интилиши һәқиқий билим үстигә қурулған
әмәс.□ ■
3 Чүнки улар Худаниң һәққанийлиғини билмигәчкә, униң орниға өзлириниң
һәққанийлиғини тикләшкә тиришип, Худаниң һәққанийлиғиға бойсунмиди.
4 Чүнки Тәврат қанунининиң нишан-мәхсити Мәсиһниң Өзидур; шуниң билән
етиқат қилғучиларниң һәр бири үчүн һәққанийлиқ бар болди.□ ■
5 Чүнки Тәврат қануниға әмәл қилиштин кәлгән һәққанийлиқ һәққидә Муса
пәйғәмбәр мундақ язған; «Қанунниң әмирлиригә әмәл қилғанлар шу ишлиридин
һаятлиқ тапиду».□ ■
6 Лекин етиқаттин болған һәққанийлиқ мундақ дәйду: — «Көңлүңдә: — «Ким
асманға чиқар?» (йәни «Ким Мәсиһни асмандин елип чүшүрәр?»)■
7 вә яки «Һаң тегигә ким чүшәр?» (йәни «Мәсиһни өлүмдин ким қайтурар?») —
демигин».□ ■
8 Әнди шу *һәққанийлиқ* немә дәйду? — «Сөз-калам саңа йеқиндур, тилиңда вә
дилиңдидур!» — бу сөз-калам дәл биз жақалайдиған етиқатниң сөзидур.□ ■
9 Демәк, «Әйсаниң Рәб екәнлигини ағзиң билән етирап қилсаң вә қәлбиңдә
Худаниң уни өлүкләр арисидин тирилдүргәнлигигә ишәнсәң, қутқузулисән»!

□ **10:2 «уларниң (Йәһудийларниң) Худаға һәқиқәтәнму қизғин интилиши бар, бирақ уларниң интилиши һәқиқий билим үстигә қурулған әмәс»** — «һәқиқий билимгә үстигә қурулған әмәс»: Йәһудийларниң көп диний мәзһәпидикиләргә нисбәтән әң муһим иш Тәврат қануни үстидики «билим» вә «билим ашуруш» еди. Шуниң билән Павлусниң бу сөзи ишәнмигән Йәһудийларға бәк еғир келиши мүмкин еди. ■ **10:2** Рос. 22:3; Рим. 9:31; Гал. 4:17. □ **10:4 «Тәврат қанунининиң нишан-мәхсити Мәсиһниң Өзидур»** — грек тилида «нишан-мәхсәт» дегәнниң «хатимә» дегән йәнә бир мәнасиму бар. Демәк, айәтниң мәнаси: (1) Худаниң Тәврат қанунида болған мәхсити инсанға өз гунайини тонутуп, Мәсиһниң қутқузушиға муһтаж болғанлиғини билдүрүштин ибарәт еди; шуңа Худа қанунни бәргән вақтида Мәсиһниң дунияға келишини көзлигән еди; (2) Мәсиһ Өзи Тәврат қанунини мукәммәл әмәлгә ашурди, жүмлидин Тәврат қануни тәләп қилған, шундақла бешарәт бәргән гунани жуйидиған қурбанлиқни қилди; (3) Мәсиһ Тәврат қанунини толуқ әмәлгә ашурғандин кейин, етиқат қилғучилар үчүн униң һеч тәливи қалмиди (7:4ни көрүң). Мәзкур айәт бу мәнилириниң һәммисини өз ичигә алиду. ■ **10:4** Мат. 5:17; Рос. 13:38; 2Кор. 3:13; Гал. 3:24. □ **10:5 «Қанунниң әмирлиригә әмәл қилғанлар шу ишлиридин һаятлиқ тапиду»** — «Лав.» 18:5 вә йәнә «Қан.» 4:1, 6:24. ■ **10:5** Лав. 18:5; Әз. 20:11; Гал. 3:12. ■ **10:6** Қан. 30:12.

□ **10:7 Лекин етиқаттин болған һәққанийлиқ мундақ дәйду: — Көңлүңдә: — «Ким асманға чиқар?» (йәни «Ким Мәсиһни асмандин елип чүшүрәр?») вә яки «Һаң тегигә ким чүшәр?» (йәни «Мәсиһни өлүмдин ким қайтурар?») — демигин»** — (6-7-айәт) нәқил кәлтүрүлгән икки айәт: — «Қан.» 30:12-13 . Бу сирлиқ гәпләрниң әҗайип мәнилири бәлким мундақ: (1) «Кимму асманға чиқар?» — «Кимму Худаниң асман пәләктәк жуқури тәләп қилған һәққанийлиғиға йетәлисун?» дегәнликтур. Лекин әгәр бириси: «һәққанийлиғим мукәммәл, «асманға чиққандәкмән»» дегән болса, бу дегини «Мән Мәсиһкә охшаш һәққаний» дегәнгә баравәр болуп, Худаниң Мәсиһтә көрсәткән мукәммәл һәққанийлиғиға аһанәт қилған болиду. Бундақ дейиши бәрибир Мәсиһни өзиниң пәскәш «һәққанийлиғи»ниң дәрҗисигә чүшүрүп, «Мәсиһни асмандин чүшүрмәкчи» болғини. (2) «Кимму һаңниң тегигә чүшәр?» дейиши, бир киши өз гунайиниң бәдилини төлимәкчи болуп дозақта бир мәзгил турсам андин гунайимдин халас болимән» демәкчи болғини; бу, Мәсиһниң өлүмидә гунайимиз үчүн жаза тартип бәдәл төлишиниң маңа (шундақла һеч кимгә) кериги йоқ; мошундақ дегән киши «Мәсиһни өлүмдин ким қайтурар» дегән болиду, йәни «Мәсиһни өлүм йолидин қайтуруш керәк, униң өлүши керәксиз, әхмиқанә иштур» дегүчи болиду. Жиғип ейтқанда, һеч ким өзигә тайинип Худаниң мукәммәл һәққанийлиғиға йетәлмәйду; һеч ким өз гунайи үчүн өзи бәдәл төләлмәйду. ■ **10:7** Қан. 30:13 □ **10:8 «Сөз-калам саңа йеқиндур, тилиңда вә дилиңдидур!»** — «Қан.» 30:14. ■ **10:8** Қан. 30:12-14.

10 Чүнки инсан қәлбидә етиқат қилиш билән һәққаний қилиниду, еғизида етирап
қилиш билән нижатқа еришиду.

11 Муқәддәс язмиларда дейилгәндәк; «Униңға етиқат қилғучиниң һәр бири
һәргиз йәргә қаритилмас». □ ■

12 Чүнки бу җәһәттә Йәһудийлар билән Грекларниң пәрқи йоқ; һәр иккисиниң
Рәбби һәмминиң Рәббидур вә Өзигә нида қилғанларниң һәммисигә мол
байлиқлирини айимайду. □ ■

13 Чүнки: «Кимдиким Рәбниң намини чақирип нида қилса қутқузулиду».□ ■

14 Лекин Рәбгә ишәнмигән киши қандақму Униңға нида қилалисун? У тоғрилиқ
аңлимиған киши қандақму Униңға ишәнсун? Хуш хәвәр җакалиғучи болмиса,
улар уни қандақму аңлиялисун?

15 Шу җакалиғучилар әвәтилмигән болса, хуш хәвәрни қандақму йәткүзәлисун?
Муқәддәс язмиларда йезилғинидәк: «Аман-хатирҗәмлик тоғрилиқ хуш хәвәрни,
бәхит-саадәт тоғрилиқ хуш хәвәрни йәткүзгәнләрниң аяқлири немидегән гөзәл-
һә!».□ ■

16 Бирақ, худди Йәшая *пәйғәмбәрниң* «И Пәрвәрдигар, бизниң хәвиримизгә кимму
ишәнди?» дегинидәк һәммә адәм хуш хәвәргә итаәт қилған әмәс. □ ■

17 Шуңа етиқат хәвәрни аңлаштин келиду вә шу хәвәр Мәсиһ тоғрилиқ сөздә
аңлитилиду.□

18 Лекин шуни сораймәнки, улар шу хәвәрни аңлимиғанмиду? Әлвәттә аңлиди:
— «Уларниң садаси пүткүл дунияға,

Сөзлири йәр йүзиниң қәрлиригә йәтти».□ ■

19 Йәнә шуни сораймәнки, Исраиллар *шу хәвәрдин* вақип болмиғанмиду? Алди
билән, Муса *Исраилға* мундақ бешарәт бәргән: —

««Һеч хәлиқ әмәс» болған бир хәлиқ арқилиқ силәрдә һәсәт қозғаймән,

---

□ **10:11 «Униңға етиқат қилғучиниң һәр бири һәргиз йәргә қаритилмас»** — «Йәш.» 28:16. ■ **10:11** Йәш. 28:16; Рим. 9:33. □ **10:12 «Чүнки бу җәһәттә Йәһудийлар билән Грекларниң пәрқи йоқ»** — демәк, «бу җәһәттә (Мәсиһ арқилиқ нижатқа еришиштә) Йәһудийлар билән Йәһудий әмәсләрниң пәрқи йоқ». ■ **10:12** Рос. 15:9; Рим. 3:22. □ **10:13 «Кимдиким Рәбниң намини чақирип нида қилса қутқузулиду»** — «Йо.» 2:32. ■ **10:13** Йо. 2:32; Рос. 2:21. □ **10:15 «Аман-хатирҗәмлик тоғрилиқ хуш хәвәрни, бәхит-саадәт тоғрилиқ хуш хәвәрни йәткүзгәнләрниң аяқлири немидегән гөзәл-һә!»** — «Йәш.» 52:7, «Наһ.» 1:15. Мәнаси бәлким «хуш хәвәр йәткүзгәнләр кәлгәндәк вақтида кәлгән!» дегәнни өз ичигә алиду. Бәзи кона көчүрмә язмиларда «бәхит-саадәт тоғрилиқ хуш хәвәрни...» дегән сөзләр тепилмайду. ■ **10:15** Йәш. 52:7; Наһ. 2:1. □ **10:16 «И Пәрвәрдигар, бизниң хәвиримизгә кимму ишәнди?»** — «Йәш.» 53:1. ■ **10:16** Йәш. 53:1; Юһ. 12:38. □ **10:17 «... етиқат хәвәрни аңлаштин келиду вә шу хәвәр Мәсиһ тоғрилиқ сөздә аңлитилиду»** — бәзи кона көчүрмә язмилар: «... етиқат хәвәрни аңлаштин келиду вә шу хәвәр Худаниң сөзидә аңлитилиду» дейилиду. □ **10:18 «Лекин шуни сораймәнки, улар шу хәвәрни аңлимиғанмиду? Әлвәттә аңлиди...»** — бәзи алимлар мошу йәрдики «улар»ни Исраилларни көрситиду, дәп қарайду. Лекин кейинки айәт алаһидә Исраилларниң «аңлиши» тоғрилиқ болғачқа, «улар»ни дунiядики барлиқ адәмләр, Йәһудийлар вә Йәһудий әмәсләрниму көрсәтсә керәк, дәп қараймиз. Бу айәтни шундақ чүшинимизки, «Һәммә адәм аңлиған; шуңа, Йәһудий хәлқиму чоқум аңлиған». **«Уларниң садаси пүткүл дунияға, сөзлири йәр йүзиниң қәрлиригә йәтти»** — «Зәб.» 18:5. Зәбурдики бу сөзләр әсли асмандики нурлуқ җисимлар Худаниң улуқлуғини барлиқ аләмгә ипадилигәнлиги тоғрилиқ еди. Расул Павлус бу сөзни нәқил кәлтүрүп Инҗилдики хуш хәвәр дуниядики һәр йәрләргә йорутулуп тарқитилмақта, демәкчи. ■ **10:18** Зәб. 18:5

Надан бир хәлиқ арқилиқ ғәзивиңларни қозғаймән».□ ■
20 Кейин, Йәшая пәйғәмбәр интайин жүрәклик һалда шу бешарәтни берип: —
«Өзүмгә интилмигәнләргә Өзүмни тапқуздум,
Мени соримиғанларға Өзүм көрүндүм» — деди.□ ■
21 Лекин, У Исраиллар һәққидә: —
«Мән күн бойи бу итаәтсиз вә тәрса хәлиққә қоллиримни узитип интилип кәлдим!» — дәйду.□ ■

11

Худаниң Исраил тоғрилиқ мәхситиниң ахирида әмәлгә ашурулуши

1 Ундақта, шуни сораймәнки: — Худа Өз хәлқидин ваз кәчтиму? Һәргиз ундақ
әмәс! Мәнму Ибраһим әвладидин, Бинямин қәбилисидин болған бир Исраилғу!
■
2 Худа алдин көңлигә пүккән Өз хәлқидин ваз кәчкини йоқ. Муқәддәс язмиларда
Иляс *пәйғәмбәр* һәққидә немә дейилгәнлиги силәргә аян әмәсму? У Исраиллардин
азар чекип Худаға йелинип: —□
3 «И Пәрвәрдигар, улар Сениң пәйғәмбәрлириңни өлтүрүшти,
қурбангаһлириңни чеқишти. Пәқәт өзүм ялғузла қалдим, улар йәнә мениңму
җенимни алмақчи болушуватиду», дегән.■
4 Худаниң униңға қайтурған калами қандақ болди? У: «Баалға тиз пүкмигән
йәттә миң адәмни Өзүмгә елип қалдим» — дегән.□ ■
5 Худди шуниңдәк, бүгүнки күндиму Худаниң шапаити билән *Исраилдин* Өзи
таллиған бир «қалди» бар.■
6 *Уларниң таллиниши* шапаәт билән болған болса, ундақта өзлириниң әҗир-
әмили билән болған әмәс. Әмәллардин болған болса, шапаәт шапаәт болмай

□ **10:19 ««һеч хәлиқ әмәс» болған бир хәлиқ арқилиқ силәрдә һәсәт қозғаймән, надан бир хәлиқ арқилиқ ғәзивиңларни қозғаймән»** — «Қан.» 32:21. Демәк, башқа әлләр аңлиған, қобул қилған йәрдә, Исраил чоқум чүшәнгән. Исраиллар әсли «надан, билимсиз, худасиз» дәп һесаплиған Йәһудий болмиған һәр қайси ят милләттин болған ишәнгүчи кишиләрниң хуш хәвәргә ишәнгәчкә «Худаниң йеңи хәлқи» болғанлиғини, уларниң бәхитини көрүп һәсәт қилиду, һәтта уларға ғәзәплиниду. Муса пәйғәмбәрниң «һеч хәлиқ әмәс» дегән сөзи кәлгүси заманда һасил қилинидиған Мәсиһниң җамаитини көрситиду. Уларниң көпинчиси һәр қайси милләтләрдин кәлгәчкә, биринчидин улар «бир хәлиқ» яки «бир әл» болалмайду; иккинчидин, уларниң арисида Йәһудийлар көп болмайду. Улар һәр хил кишиләрдин тәркиб тапқачқа, Йәһудийлар уларни «бир хәлиқ» яки «бир әл» һесаплимайду һәм «һеч хәлиқ әмәсләр» дәп қарайду. ■ **10:19** Қан. 32:21. □ **10:20 «Өзүмгә интилмигәнләргә Өзүмни тапқуздум, Мени соримиғанларға Өзүм көрүндүм»** — «Йәш.» 65:1. ■ **10:20** Йәш. 65:1. □ **10:21 «Мән күн бойи бу итаәтсиз вә тәрса хәлиққә қоллиримни узитип интилип кәлдим!»** — «Йәш.», 65:2. ■ **10:21** Йәш. 65:2. ■ **11:1** Йәр. 31:37; 2Кор. 11:22; Фил. 3:5. □ **11:2 «Худа алдин көңлигә пүккән Өз хәлқидин ваз кәчкини йоқ»** — «Худа алдин көңлигә пүккән (билгән) хәлқи» — бәлким: «Худа һәммидин бурун Өз хәлқи болуш үчүн таллиған хәлиқ» дегән мәнидә. ■ **11:3** 1Пад. 19:10,14. □ **11:4 «Баалға тиз пүкмигән йәттә миң адәмни өзүмгә елип қалдим»** — «1Пад.» 19:10, 14. «Баал» бир бут еди. «7000 адәм», әр кишиләрни көрситиду. ■ **11:4** 1Пад. 19:18. ■ **11:5** Рим. 9:27.

қалатти.□ ■
7 Нәтиҗидә қандақ болди? Исраиллар издигинигә еришәлмиди, лекин улардин
талланғанлар еришти. Қалғанларниң болса, көңүллири бихудлаштурулди.□ ■
8 Худди муқәддәс язмиларда ейтилғинидәк: —
«Худа уларниң роһ-қәлбини ғәпләткә салди,
Бүгүнгә қәдәр көзлирини көрмәс,
Қулақлирини аңлимас қилди».□ ■
9 Шуниңдәк Давут *пәйғәмбәрму* мундақ дегән:
«Уларниң дәстихини өзлиригә қапқан вә қапқан болуп,
Уларни путлаштуруп, қилмишлирини өз бешиға чүшүрсун!■
10 Көзлири қараңғулишип, көрәлмисун;
Бәллирини мәңгү руслатмай пүкүлдүргәйсән!»□ ■

11 Ундақта, шуниму сорайки: *Исраиллар* жиқилип қайтидин турғузулмаслиққа
путлашқанму?
Һәргиз ундақ әмәс! Лекин уларниң тейилип итаәтсизлик қилғанлиғидин нижат
ят әлликләргә йәткүзүлди. Буниңдин мәхсәт Исраилларни һәсәткә қозғаштин
ибарәттур. □
12 Әнди уларниң тейилип итаәтсизлик қилиши дунияға асайишлиқ бәхш әткән
болса, шундақла уларниң зиян тартқини әлләрни бейитқан болса, ундақта
кәлгүсидә уларниң һәммисиниң толуқ нижатлиққа еришиши дунияға техиму
зор бәхит елип кәлмәмду?!□

Йәһудий әмәслар тәкәббурлашмаслиғи керәк

□ **11:6 «Худди шуниңдәк, бүгүнки күндиму Худаниң шапаити билән Исраилдин өзи таллиған бир «қалди» бар. Уларниң таллиниши шапаәт билән болған болса, ундақта өзлириниң әҗир-әмили билән болған әмәс. Әмәллирдин болған болса, шапаәт шапаәт болмай қалатти»** — (5-6-айәт) Худа Тәвраттики бир нәччә йәрләрдә «Сән Исраилни шапаитим билән таллиғанмән» дегән еди (мәсилән, «Қан.» 7:7ни көрүң). Мошу йәрдә расул Павлус: Худа шапаити бойичә Исраиллар ичидин «бир қалди»ни таллиған, дәйду. Инсан Худаниң ярдимигә еришишкә пүтүнләй лаяқәтсиз туруп, Униңдин мәдәткә еришсә, мана бу «Худаниң шапаити» болиду. Худа Исраилларни уларниң мәлум бир яхши яки улуқ әмилигә қарап таллиған болса, ундақта Худаниң таллиши «шапаәт»тин болмиған болатти. ■ **11:6** Қан. 9:4. □ **11:7 «Нәтиҗидә қандақ болди? Исраиллар издигинигә еришәлмиди, лекин улардин талланғанлар еришти. Қалғанларниң болса, көңүллири бихудлаштурулди»** — демәк, Исраиллар издигән һәққанийлиққа һәммисила еришәлмигән әмәс; уларниң ичидин Худаниң шапаәти билән Худа таллиған «қалди»лар һәққанийлиққа еришкән. ■ **11:7** Рим. 9:31. □ **11:8 «Худа уларниң роһ-қәлбини ғәпләткә салди, бүгүнгә қәдәр көзлирини көрмәс, қулақлирини аңлимас қилди»** — «Қан.» 29:4 һәм «Йәш.» 29:10. ■ **11:8** Қан. 29:2; Йәш. 6:9; 29:10; Әз. 12:2; Мат. 13:14; Мар. 4:12; Луқа 8:10; Юһ. 12:40; Рос. 28:26. ■ **11:9** Зәб. 68:23 □ **11:10 «Уларниң дәстихини өзлиригә қапқан вә қапқан болуп, уларни путлаштуруп, қилмишлирини өз бешиға чүшүрсун! Көзлири қараңғулишип, көрәлмисун; бәллирини мәңгү руслатмай пүкүлдүргәйсән!»** — (9-10-айәт) «Зәб.» 68:23-24. Бу, Давут пәйғәмбәрниң шундақла Худаниң сөзи, Давутниң (вә шундақла Мәсиһниң) дүшмәнлири тоғрилиқ ейтилған. Бу 69-күйниң һәммиси Мәсиһ тоғрилиқ бешарәттур. ■ **11:10** Зәб. 68:23-24 □ **11:11 «... һәргиз ундақ әмәс! Лекин уларниң тейилип итаәтсизлик қилғанлиғидин нижат ят әлликләргә йәткүзүлди. Буниңдин мәхсәт Исраилларни һәсәткә қозғаштин ибарәттур»** — жуқурида изаһатта дегинимиздәк, Исраиллар Мәсиһкә етиқат қилған «ят әлләр»ниң бәхитини көрүп һәсәт қилиду. □ **11:12 «Әнди уларниң (Йәһудийларниң) тейилип итаәтсизлик қилиши дунияға асайишлиқ бәхш әткән болса, шундақла уларниң зиян тартқини әлләрни бейитқан болса...»** — «әлләр» — Йәһудий әмәсләр, «ят әлләр».

13 Әнди силәр әлликләргә сөзләватимән; мән әлликләргә расул сүпитидә бекитилгәндин кейин, вәзипәмни шан-шәрәплик дәп улуқлаймәнки, □ ■
14 җанҗигәрлирим болғанларниң һәситини қозғап, уларниң бәзилирини қутулдурармәнмекин дегән үмүттә болимән. □
15 Чүнки уларниң ташливетилгәнлигиниң нәтиҗиси дуниядики әлләрни Худа билән енақлаштуруш болса, ундақта уларниң қобул қилиниши өлүмдин тирилиш болмай немә?
16 Һосулдин тунҗа болуп чиққан хемирдики калләк муқәддәс һесапланса, пүтүн хемир муқәддәс дәп һесаплиниду. Дәрәқниң йилтизи муқәддәс болса, шахлириму муқәддәс болиду. □ ■
17 Зәйтун дәриғиниң бир нәччә шехи дәрвәқә сундуриветилгән еди, вә сән явайи зәйтун көчити болуп, уларниң орниға уландиң. Мана әнди дәрәқ йилтизидин озуқлуқ елип, мол ширнисидин бәһримән болғучи болған екәнсән, □
18 әнди сундуруветилгән әшу шахлардин өзүңни үстүн қилип махтанма. Махтансаң, шуни унтумиғинки, сән йилтизни әмәс, йилтиз сени көтирип қувәтләватиду.
19 Сән әнди: «Шахлар мениң улинишим үчүн сундуриветилди» — дейишиң мүмкин.
20 Тоғра, улар етиқатсизлиқтин сундурулди; сән болсаң, етиқатиң билән тик турисән; бирақ униңдин мәғрурланма, әксичә *Худадин* қорқ!
21 Чүнки Худа әйни вақтида бу дәрәқниң өз шахлирини аямиған екән, сениму аямаслиғи мүмкин. □
22 Мана, *бу ишларда* Худаниң меһриванлиғиға һәмдә қаттиқ қол екәнлигигә қара. У Өз йолидин жиқилип чүшкәнләргә қаттиқ қол еди, лекин саңа (меһриванлиғида давамлиқ турсаңла) меһриванлиқ көрсәтмәктә. Ундақ болмиғанда, сәнму кесип ташлинисән.
23 *Йәһудийларму* етиқатсизлиқта чиң туривалмиса, әслидики дәрәққә улиниду. Чүнки Худа уларни қайта улашқа қадирдур. ■

□ **11:13 «силәр әлликләргә»** — демәк, «силәр Йәһудий әмәс болғанларға». **«мән әлликләргә расул сүпитидә бекитилгәндин кейин, вәзипәмни шан-шәрәплик дәп улуқлаймәнки, ...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа расул Павлусни (гәрчә у «Йәһудийларниң Йәһудийси» болсиму) Йәһудий әмәс болған әл-милләтләргә хуш хәвәрни йәткүзүшкә алаһидә әвәткән. ■ **11:13** Рос. 9:15; 13:2; 22:21; Гал. 1:16; 2:8; Әф. 3:8; 1Тим. 2:7; 2Тим. 1:11. □ **11:14 «җанҗигәрлирим болғанларниң һәситини қозғап, уларниң бәзилирини қутулдурармәнмекин дегән үмүттә болимән»** — «җанҗигәрлирим болғанлар» грек тилида «мениң әтлирим болғанлар» — өзиниң Йәһудий хәлқини көрситиду. □ **11:16 «Һосулдин тунҗа болуп чиққан хемирдики калләк муқәддәс һесапланса, пүтүн хемир муқәддәс дәп һесаплиниду. Дәрәқниң йилтизи муқәддәс болса, шахлириму муқәддәс болиду»** — мошу йәрдә «муқәддәс»ниң биринчи мәнаси «Худаға аталған», шуниң билән «пак» дегән мәнидә. Биринчи җүмлиниң көчмә мәнаси бәлким «Әгәр Исраилларниң әҗдатлири, йәни Ибраһим, Исһақ вә Яқуплар Худаға аталған болса, уларниң пәрзәнтлириму Худаға аталған болиду» дегән болуши мүмкин. Төвәндики җүмлиләрдә Павлус Исраилни бир «зәйтун дәриғи»кә охшитиду («Йәр.» 11:16-19ни көрүң). ■ **11:16** Чөл. 15:20 □ **11:17 «Зәйтун дәриғиниң бир нәччә шехи дәрвәқә сундуриветилгән еди, вә сән явайи зәйтун көчити болуп, уларниң орниға уландиң»** — демисәкму, «зәйтун дәриғи» Исраилға, «уланған явайи зәйтун күчити» Мәсиһгә етиқат қилған Йәһудий әмәсләргә, «зәйтун дәриғиниң сундуруветилгән шахлири» болса Исраиллар арисидин Мәсиһкә етиқат қилмиғачқа, Худаниң бәхит-бәрикәтлиридин үзүлүп қалған Йәһудийларға вәкил болиду. **«Мана әнди дәрәқ йилтизидин озуқлуқ елип, мол ширнисидин бәһримән болғучи болған екәнсән,...»** — буниң көчмә мәнаси бәлким: «Сән худди дәрәқниң йилтизидин озуқлуқ елип, ширнисидин бәһримән болуватқан шехидәк, Худа Ибраһимға вәдә қилған бәхиттин бәһримән болуватисән» дегәнлик болса керәк. □ **11:21 «Худа әйни вақтида бу дәрәқниң өз шахлирини аямиған екән»** — «бу дәрәқниң өз шахлири» Йәһудийларни көрситиду, әлвәттә. ■ **11:23** 2Кор. 3:16.

24 Чүнки әгәр сән явайи зәйтун дәриғидин кесип елинип, тәбиий қанунийәткә
хилап һалда *бағдики* яхши зәйтун дәриғигә уланған йәрдә, әслидики бу тәбиий
шахларниң өз дәриғикә улиниши техиму мүмкинғу?!

Худаниң меһриванлиғи пүткүл инсан үчүндур

25 Қериндашлар, өзүңларни үстүн вә әқиллиқ чағлаштин сақлинишиңлар үчүн,
вәһий қилинған шу сирдин хәвәрсиз қелишиңларни халимаймәнки, та *Худа
таллиған* Йәһудий әмәсләрниң сани толуқланғичә, Исраилниң бир қисми таш
жүрәкликкә қалдурулиду; □ ■
26 андин пүткүл Исраил қутқузулиду. Бу тоғрилиқ муқәддәс язмиларда мундақ
йезилған: —
«Қутқузғучи Зиондин келип,
Ипласлиқни Яқуптин йоқ қилиду.□ ■
27 Мән уларниң гуналирини елип ташливәткинимдә,
Мана бу улар билән түзидиған әһдәм болиду».□ ■
28 Әнди хуш хәвәр җәһәттин қариғанда, силәрниң бәхитиңлар үчүн Йәһудий
хәлқи *хуш хәвәргә* дүшмән қилип бекитилгән; бирақ Худаниң таллиши җәһәттин
қариғанда, ата-бовилиримиз сәвәвидин сөйүлгәндур.
29 Чүнки Худа Өзи бәргәнлирини вә чақириқини қайтурувалмайду.
30 Силәр әлликләрму бир чағларда Худаға итаәт қилмиған болсаңларму,
Йәһудийларниң итаәтсизлигиниң нәтиҗисидә һазир рәһим-шәпқәткә
ериштиңлар.
31 Йәһудийлар болса итаәт қилмай келиватиду; *Худаниң* буниңдики мәхсити,
силәргә көрсәткән рәһим-шәпқәт арқилиқ уларниму рәһим-шәпқәткә
ериштүрүштин ибарәттур. □
32 Чүнки Худа пүткүл инсанға рәһим-шәпқәт көрситиш үчүн, һәммәйләнни
итаәтсизликкә солап қойди. □ ■
33 — Аһ! Худаниң даналиғи вә илим-һекмитиниң бебаһа байлиқлири һәм
һесапсиз чоңқурлуғи!
Униң һөкүмилириниң тегигә йәткили болмас!
Униң йоллири издәп тепиштин шунчә жирақтур!
34 «Кимму Пәрвәрдигарниң ой-муддиалирини чүшинип йәтти?
Кимму Униңға мәслиһәтчи болалиди?»□ ■
35 «Униңға ким авал бир нәрсә берип,

□ **11:25 «өзүңларни... әқиллиқ чағлаштин сақлинишиңлар үчүн...»** — грек тилида «өзүңларни үстүн вә әқиллиқ чағлашлардин сақлинишиңлар үчүн...» дейилиду. Йәһудий әмәсләр Йәһудийларниң әһвалиға қарап: «Биз қутулдуқ, улар Худаниң ләнити астида қалиду» дәп тәкәббурлишиши мүмкин. ■ **11:25** Луқа 21:24. □ **11:26 «Қутқузғучи Зиондин келип, ипласлиқни Яқуптин йоқ қилиду»** — «Яқуп» мошу йәрдә Яқупниң әвлатлири Исраилни көрситиду. Бешарәт «Йәш.» 59:20, 21ни көрүң. ■ **11:26** Зәб. 13:7; Йәш. 27:9; 59:20; Йәр. 31:31, 32, 33, 34; 2Кор. 3:16; Ибр. 8:8; 10:16. □ **11:27 «...Мән уларниң гуналирини елип ташливәткинимдә, мана бу улар билән түзидиған әһдәм болиду»** — 26-27-айәттики бешарәт сөзлири «Йәш.» 59:20, 21, 27:9тин вә «Йәр.» 31:33-34тин нәқил кәлтүрүлгән. ■ **11:27** Йәш. 59:20, 21; Дан. 9:24 □ **11:31 «Йәһудийлар болса итаәт қилмай келиватиду; Худаниң буниңдики мәхсити, силәргә көрсәткән рәһим-шәпқәт арқилиқ уларниму рәһим-шәпқәткә ериштүрүштин ибарәттур»** — демәк, жуқурида изаһлиғинимиздәк, Йәһудийлар Йәһудий болмиған ишәнгүчиләрниң бәхитигә қариғачқа, өзлири товва қилип Мәсиһни қобул қилсун. □ **11:32 «Чүнки Худа пүткүл инсанға рәһим-шәпқәт көрситиш үчүн, һәммәйләнни итаәтсизликкә солап қойди»** — «һәммәйлән» Йәһудийлар вә Йәһудий әмәсләрни көрситиду. ■ **11:32** Гал. 3:22. □ **11:34 «Кимму Пәрвәрдигарниң ой-муддиалирини чүшинип йәтти? Кимму Униңға мәслиһәтчи болалиди?»** — «Йәш.» 40:13. ■ **11:34** Йәш. 40:13; 1Кор. 2:16.

Кейин уни қайтуруп бәр дейәлиди?».□ ■
36 Чүнки барлиқ мәвҗудатлар Униңдин кәлгән,
У арқилиқ мәвҗут болуп туриду,
Хәм Униң үчүн мәвҗут болуп туриду.
Барлиқ шан-шәрәп әбәткичә Униңға болғай! Амин.■

12

Етиқатчиниң өзини Худаға атиши

1 Шуңа, әй қериндашлар, Худаниң рәһимдиллиғи билән силәрдин шуни
өтүнимәнки, тениңларни муқәддәс, Худани хурсән қилидиған, тирик қурбанлиқ
сүпитидә Униңға беғишлаңлар. Мана бу силәрниң *Худаға* қилидиған һәқиқий
ибадитиңлардур.□ ■
2 Бу дунияниң келипиға кирип қалмаңлар, бәлки ой-пикриңларниң йеңилиниши
билән өзгәртилиңлар; ундақ қилғанда Худаниң яхши, қобул қиларлиқ вә
мукәммәл ирадисиниң немә екәнлигини испатлап биләләйсиләр.□ ■
3 Маңа ата қилинған шапаәткә асасән һәр бириңларға шуни ейтимәнки, өзүңлар
тоғрилиқ өзәңларда бар болғинидин артуқ ойлимай, бәлки Худа һәр бириңларға
тәқсим қилған ишәшниң миқдариға асасән салмақлиқ билән өзүңларни дәңсәп
көрүңлар.■
4 Чүнки тенимиз көплигән әзалардин тәркиб тапқан һәмдә һәр бир әзайимизниң
охшаш болмиған рольи болғандәк,■
5 бизму көп болғинимиз билән Мәсиһтә бир тән болуп бир-биримизгә
бағлинишлиқ әза болимиз.■
6 Шуниң үчүн бизгә ата қилинған меһри-шәпқәт бойичә, һәр хил роһий
илтипатлиримизму бар болди. Бирисигә ата қилинған илтипат вәһийни
йәткүзүш болса, ишәшисиниң даирисидә вәһийни йәткүзсун;■
7 башқиларниң хизмитини қилиш болса, хизмәт қилсун; тәлим бериш болса,
тәлим бәрсун;■
8 риғбәтләндүрүш болса, риғбәтләндүрсун; сәдиқә бериш болса, мәртлик билән
сәдиқә бәрсун; йетәкләш болса, әстайидиллиқ билән йетәклисун; хәйрхаһлиқ
көрситиш болса, хошал-хурамлиқ билән қилсун.■
9 Меһир-муһәббитиңлар сахта болмисун; рәзилликтин нәпрәтлиниңлар,
яхшилиққа чиң бағлиниңлар;
10 Бир-бириңларни қериндашларчә қизғин меһир-муһәббәт билән сөйүңлар;
бир-бириңларни һөрмәтләп жуқури орунға қоюңлар.□ ■

□ **11:35 «Униңға ким авал бир нәрсә берип, кейин уни қайтуруп бәр дейәлиди?»** — «Аюп» 41:11. ■ **11:35** Аюп 41:3. ■ **11:36** Пәнд. 16:4; 1Кор. 8:6. □ **12:1 «Мана бу силәрниң Худаға қилидиған һәқиқий ибадитиңлардур»** — «һәқиқий ибадитиңлар» грек тилида йәнә «йоллуқ, орунлуқ, тегишлик, әқилгә мувапиқ хизмәт» дегән мәниләрни өз ичигә алиду. ■ **12:1** Рим. 6:13,16; 1Пет. 2:5. □ **12:2 «Бу дунияниң келипиға кирип қалмаңлар»** — башқа бир хил ипадиләш шәкли: — «бу дунияниң еқимлириға әгишип жүрмәңлар». Әйни сөзләр «бу дуниядики келипқа шәкилләндүрүлмәңлар». ■ **12:2** Әф. 5:17; 1Тес. 4:3; 1Юһа. 2:15. ■ **12:3** Рим. 1:5; 1Кор. 12:11; әф. 4:7. ■ **12:4** 1Кор. 12:27; әф. 1:23; 4:16; 5:23; Кол. 1:24. ■ **12:5** 1Кор. 12:4; 2Кор. 10:13; 1Пет. 4:10. ■ **12:6** 1Кор. 12:4. ■ **12:7** 1Кор. 12:10; 1Пет. 4:10, 11. ■ **12:8** Қан. 15:7; Мат. 6:1, 2, 3; 2Кор. 9:7. □ **12:10 «бир-бириңларни һөрмәтләп жуқури орунға қоюңлар»** — бу сөзниң: «бир-бириңларға һөрмәт көрситиштә биринчи болуңлар», «бир-бириңларға бәс-бәстә һөрмәт көрситиңлар» дегән башқа бир мәнаси бар. Расул бәлким қәстән икки мәнасини тәң ишләткән болуши мүмкин. ■ **12:10** Әф. 4:2; Фил. 2:3; 1Пет. 5:5; Ибр. 13:1; 1Пет. 1:22; 2:17.

11 Интилишиңларда еринмәңлар, роһ-қәлбиңлар ялқунлап көйүп туруп, Рәбкә қулларчә хизмәт қилиңлар.□

12 Үмүттә болуп шатлинип жүрүңлар; мушәққәт-қийинчилиқларға сәвир-тақәтлик болуңлар; дуайиңларни һәр қандақ вақитта тохтатмаңлар. ■

13 Муқәддәс бәндиләрниң еһтияжидин чиқиңлар; меһмандостлуққа интилиңлар; ■

14 Силәргә зиянкәшлик қилғучиларға бәхит тиләңлар; пәқәт бәхит тиләңларки, уларни қарғимаңлар. ■

15 Шатланғанлар билән биллә шатлиниңлар; қайғуруп жиғлиғанлар билән биллә қайғуруп жиғлаңлар.

16 Бир-бириңлар билән енақ өтүп охшаш ой-пикирдә болуңлар; нәзириңларни үстүн қилмаңлар, бәлки төвән тәбиқидики кишиләр билән бериш-келиш қилиңлар. Өзүңларни данишмән дәп чағлимаңлар. ■

17 Һеч кимниң яманлиғиға яманлиқ билән жавап қайтурмаңлар. Барлиқ кишиниң алдида ишлириңлар пәзиләтлик болушқа көңүл қоюңлар.□ ■

18 Имканийәтниң баричә көпчилик билән енақ өтүңлар; ■

19 интиқам алмаңлар, и сөйүмлүклирим; уни Худаға тапшуруп Униң ғәзивигә йол қоюңлар, чүнки *муқәддәс язмиларда* мундақ йезилған: «Пәрвәрдигар дәйдуки, интиқам Мениңкидур, *яманлиқ* Мән қайтуримән». □ ■

20 Шуңа әксичә «Дүшминиң ач болса, уни тойдур, уссиған болса, қандур. Бундақ қилиш билән «униң бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән». □ ■

21 Яманлиқ алдида баш әгмәңлар, бәлки яманлиқни яхшилиқ билән йеңиңлар.

13

Һөкүмәт алдидики мәсъулийитимиз

1 Һәммә адәм өзлирини идарә қилғучи һоқуқ егилиригә бойсунсун. Чүнки Худа тиклимигән һөкүмәт йоқ; қайси һоқуқ-һөкүмәт мәвжут болсила Худа тәрипидин тикләнгәндур.■

□ **12:11 «роһ-қәлбиңлар ялқунлап көйүп туруп,...»** — «Муқәддәс Роһта, Муқәддәс Роһ арқилиқ қизғин болуп...» яки «өз роһуңда қизғин болуп...» дегән мәниләрниң қайсисини билдүридиғанлиғиға бир немә демәк тәс. Әмәлийәттә нижатта Муқәддәс Роһ ишәнгүчиниң роһи билән бир болуп, у арқилиқ ишләйду, шуңа бу икки мәна арисида чоң пәриқ йоқ. ■ **12:12** Луқа 18:1; Рим. 15:13; Әф. 6:18; Кол. 4:2; 1Тес. 5:16,17; Ибр. 10:36; 12:1; Яқ. 5:7 ■ **12:13** 1Кор. 16:1; Ибр. 13:2; 1Пет. 4:9. ■ **12:14** Мат. 5:44; 1Кор. 4:12. ■ **12:16** Пәнд. 3:7; Йәш. 5:21; Рим. 15:5; 1Кор. 1:10; Фил. 2:2; 3:16; 1Пет. 3:8. □ **12:17 «Барлиқ кишиниң алдида ишлириңлар пәзиләтлик болушқа көңүл қоюңлар»** — башқа бир хил тәржимиси: «Көпчилик яхши дәп қариған ишларни көңүл қоюп қилиңлар». ■ **12:17** Пәнд. 20:22; Мат. 5:39; 1Кор. 6:7; 2Кор. 8:21; 1Тес. 5:15; 1Пет. 2:12. ■ **12:18** Мар. 9:50; Ибр. 12:14. □ **12:19 «Пәрвәрдигар дәйдуки, интиқам Мениңкидур, яманлиқ Мән қайтуримән»** — «Қан.», 32:35. ■ **12:19** Қан. 32:35; Мат. 5:39; Луқа 6:29; Ибр. 10:30. □ **12:20 «Дүшминиң ач болса, уни тойдур, уссиған болса, қандур. Бундақ қилиш билән «униң бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән»** — («Пәнд.» 25:21-22). «Униң бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән» дегән мәнаси: «уни қаттиқ уялдурисән». Бу ибарә Мисирдики кона бир адәтни көрситиду. Адәмниң товва қилғанлиғини билдүрүш үчүн бешида бир сивәт чоғни көтирип маңатти. Шуңа «униң бешиға көмүр чоғини топлап салған болисән» дегини, униң товва қилишиға ярдәм берәләйсән» «виждапини ойғитисән» дегәнликтур. ■ **12:20** Пәнд. 25:21-22; Мат. 5:44. ■ **13:1** Пәнд. 8:15; Дан. 4:29; Тит. 3:1; 1Пет. 2:13.

2 Шуниң үчүн, һоқуқ-һөкүмәткә қаршилиқ қилғучи киши Худаниң
орунлаштурушиға қаршилиқ қилған болиду. Қаршилиқ қилғучилар сораққа
тартилиду□
3 (чүнки һөкүмранлар яхшилиқ қилғучиларға әмәс, бәлки яманлиқ қилғучиларға
қорқунуч кәлтүриду). Һөкүмранлардин қорқушни халимаймән десәң, ундақта
яхши әмәл қил. У чағда һөкүмәт тәрипидидин тәриплинисән.
4 Чүнки һөкүмранлар сениң мәнпәитиң үчүн Худаниң хизмәтчисидур. Лекин
яманлиқ қилсаң, униңдин қорқушуң керәк! *Һөкүмран* қилични бекарға
есивалмайду, у яманлиқ қилғучиға Худаниң ғәзивини көрситидиған жаза
бәргүчи сүпитидә Худаниң хизмәтчисидур.
5 Шуниң үчүн, һөкүмранларға бойсунуш керәк. Бу, пәқәт жазалиништин
сақлиниш үчүнла әмәс, бәлки пак виждидлиқ болуш үчүндур.
6 Мошу сәвәптинму баж тапшуруңлар; һөкүмранлар болса, Худаниң мәхсус бу
ишларни башқурушқа бекиткән хизмәткарлиридур.
7 Һәр кимгә өз тегишлик һәққини төләңлар; ғәллә-парақ тапшурувалғучиға
ғәллә-парақни, баж жиққучиларға бажни тапшуруңлар; еһтирамға тегишлик
болғанларға еһтирам қилиңлар, һөрмәт қилишқа тегишлик болғанни һөрмәт
қилиңлар.

Башқилар алдидики мәсъулийитимиз

8 Бир-бириңларни сөйүштин башқа, һеч кимгә һеч нәрсидин қәриздар
болмаңлар. Чүнки башқиларни сөйгән киши Тәврат қанунининң тәливини
әмәлгә ашурған болиду.■
9 Чүнки «зина қилма, қатиллиқ қилма, оғрилиқ қилма, нәпсанийәтчилик қилма»
дегән пәрһизләр вә булардин башқа һәр қандақ пәрзләрму, «хошнаңни өзүңни
сөйгәндәк сөйгин» дегән бу әмиргә жиғинчақланған. ■
10 Меһир-муһәббәткә берилгән *киши* өз йеқиниға һеч қандақ яманлиқ
жүргүзмәйду; шуниң үчүн, меһир-муһәббәт Тәврат қанунининң тәливини әмәлгә
ашурғучидур.
11 Һазирқи вақитниң жиддийлиғини билип, шуларни қилиңлар. Чүнки биз үчүн
аллиқачан уйқидин ойғиниш вақит-саити йетип кәлди. Чүнки дәсләпки етиқат
қилған вақтимизға нисбәтән нижатимиз техиму йеқинлап қалди. ■
12 Кечә өтүшкә аз қалди, күндүз йеқинлашти. Шуңа, қараңғулуқниң ишлирини
ташлап, йоруқлуқниң қурал-ярақлирини кийәйли. ■
13 Күндүзгә мувапиқ диянәтлик һаят кәчүрәйли, әйш-ишрәт вә шарапхорлуққа,
зина вә кәйп-сапаға, жедәл-мажира вә һәсәтхорлуққа берилмәйли; ■
14 әксичә өзүңларға Рәб Әйса Мәсиһни кийивелиңлар вә гунакар әттики арзу-
һәвәсләрни қандақ қандурушни һеч ойлимаңлар.■

14

Қериндашлар үстидин һөкүм қилмаңлар

□ **13:2 «Шуниң үчүн, һоқуқ-һөкүмәткә қаршилиқ қилғучи киши Худаниң орунлаштурушиға қаршилиқ қилған болиду. Қаршилиқ қилғучилар сораққа тартилиду»** — бундақ жаза Худа тәрипидин яки һөкүмәт тәрипидин кәлгәнлигини расул демәйду, бирақ мошу йәрдә бәлким һөкүмәт тәрипидин болуши мүмкин. ■ **13:8** Гал. 5:14; 1Тим. 1:5. ■ **13:9** Мис. 20:13-17; Лав. 19:18; Қан. 5:17-19; Мат. 19:18; 22:39; Мар. 12:31; Гал. 5:14; Яқ. 2:8. ■ **13:11** Әф. 5:14; 1Тес. 5:6. ■ **13:12** Кол. 3:8; 1Тес. 5:5. ■ **13:13** Луқа 21:34; 1Кор. 6:10; Әф. 5:5; Фил. 4:8; 1Тес. 4:12; 5:6; Яқ. 3:14. ■ **13:14** Гал. 3:27; 1Пет. 2:11.

1 Етиқати ажизларни қобул қилиңлар, лекин улар билән пикирдә талаш-тартиш
қилмаңлар. □
2 Бириси һәр қандақ йемәкликни йейишкә болидиғиниға ишиниду; лекин йәнә
етиқати ажиз бириси пәқәт көктатларнила йәйду.■
3 Һәр қандақ йемәкликләрни йәйдиған киши йемәйдиған кишини кәмситмисун;
һәмдә *бәзи нәрсини* йемәйдиған киши һәр қандақ йемәкликләрни йәйдиған киши
үстидин һөкүм қилмисун. Чүнки Худа уни қобул қилған.
4 Башқа бирисиниң хизмәткари үстидин һөкүм қилғучи сән ким едиң?
Хизмәткарниң тик туруши яки жиқилип кетишигә пәқәтла өз ғожайини
мәсъулдур. Һәмдә *шу хизмәткарму* тик туридиған қилиниду — чүнки *хужайини*
Рәб уни тик турғузушқа қадирдур.■
5 Мәлум бириси мәлум бир күнни йәнә бир күндин үстүн көриду, йәнә бириси
һәммә күнни охшаш дәп қарайду. Һәр ким өзиниң көзқаришиға толуқ ишәши
болсун.□ ■
6 Мәлум күнни қәдирләйдиған киши буниң билән Рәббиниң һөрмитидә уни
қәдирләйду. Бир нәрсини йәйдиған кишиму Рәббиниң һөрмитидә йәйду, чүнки
у өз рисқи үчүн Худаға тәшәккүр ейтиду. Мәлум нәрсини йемәйдиған киши
йемәйдиғанлиғи билән өзиниң Рәббиниң һөрмитидә йемәйду, уму шундақла
Худаға тәшәккүр ейтиду.■
7 Чүнки һеч қайсимиз өзимиз үчүн яшимаймиз вә һеч қайсимиз өзимиз үчүн
өлмәймиз;■
8 Бәлки әгәр яшисақ, Рәббимиз үчүн яшаймиз; өлсәк, Рәббимиз үчүн өлимиз.
Шуниң үчүн яшисақму, өлсәкму Рәббимизгә мәнсуптурмиз.
9 Чүнки Мәсиһниң өлүши вә тирилиши дәл шу мәхсәт билән болдики, Униң
өлүкләрниң һәм тирикләрниң Рәбби болуши үчүндур.
10 Ундақта, сән немә үчүн қериндишиң үстидин һөкүм қилисән? Яки немә үчүн
қериндишиңни мәнситмәйсән? Чүнки һәммимиз Худаниң сорақ тәхти алдида
туришимиз керәк болиду. □ ■
11 Чүнки *муқәддәс язмиларда* ейтилғинидәк: —
«Пәрвәрдигар дәйдуки: —
Өз һаятим билән қәсәм ичимәнки,
Маңа барлиқ тизлар пүкүлиду,

□ **14:1 «Етиқати ажизларни қобул қилиңлар, лекин улар билән пикирдә талаш-тартиш қилмаңлар»** — әйни заманда Әйса Мәсиһкә етиқат қилғучилар Йәһудийлардин һәм һәр хил ғәйрий динға әгәшкәнләрдин чиққан Йәһудий әмәсләр еди. Уларниң көп қисимлирида әслидә «Худани хурсән қилиш» үчүн йемәк-ичмәклик җәһәттә күчлүк қаидиләр бар еди. Лекин, хуш хәвәр билән йәткүзүлгән вәһийләр бойичә, Худа дуниядики барлиқ озуқлуқ нәрсиләрни яратқандин кейин, етиқатчилар уларни йейишкә болиду (мәсилән, «Мар.» 7:18-23ни көрүң). Бирақ бир қисим етиқатчилар бу йеңи әркинликни толуқ чүшәнмигән яки униңға ишәнмигән болса, кона адәтлири бойичә яшашни давам қилатти. Шуниң билән Павлус уларни «етиқати ажизлар» дәп атиди. Қизиқ бир йери шуки, «етиқати ажиз» адәмниң бәзи интайин күчлүк пикирлири болуши мүмкин! ■ **14:2** Пәнд. 15:7 ■ **14:4** Як. 4:12. □ **14:5 «Мәлум бириси мәлум бир күнни йәнә бир күндин үстүн көриду, йәнә бириси һәммә күнни охшаш дәп қарайду. Һәр ким өзиниң көзқаришиға толуқ ишәши болсун»** — етиқатчиларниң бир қисми Йәһудий болуп, улар йәнила Тәвратта бәлгүләнгән, Йәһудийлар өткүзүп кәлгән һейт-байрамларни тутушқа, болупму «шабат күни» (дәм елиш күни, йәни шәнбә күни)ни тутушқа адәтләнгән, шундақла буларни бурунқидәк давамлаштуруш керәк, дәйтти. ■ **14:5** Гал. 4:10; Кол. 2:16. ■ **14:6** 1Кор. 10:31; 1Тим. 4:3. ■ **14:7** 2Кор. 5:15; Гал. 2:20; 1Тес. 5:10; 1Пет. 4:2. □ **14:10 «Чүнки һәммимиз Худаниң сорақ тәхти алдида туришимиз керәк болиду»** — «сорақ тәхти» адәттә Рим империйәсидә һәр бир шәһәрниң чоң мәйданида болатти. Йәрлик әмәлдарлар муһим һөкүмләрни яки еланларни чиқириш үчүн униңда олтиратти. Худаниң «сорақ тәхти» яки «һөкүм чиқириш тәхти» алдида болидиған сорақ бәлким **ишәнгүчиләрниң** әмәллириниң үстидин һөкүм чиқириш үчүнла болиду («2Кор.» 5:10ни көрүң). ■ **14:10** Мат. 25:31; 2Кор. 5:10.

Барлиқ тиллар Мени етирап қилип мәдһийә оқуйду».□ ■
12 Шуңа, һәр биримиз Худа алдида өзимиз тоғрилиқ һесап беримиз.■

Аҗиз қериндишиңларни Худа йолидин чәтнитип қоймаңлар

13 Шуниң үчүн, бир-биримизниң үстидин һөкүм қилғучи иккинчи бири болмайли. Буниң орниға шундақ һөкүм-қарарға келиңларки, һәр қандақ қериндашқа гунаға жиқитидиған бир нәрсини яки қапқанни қоймаслиқ керәк. ■
14 Рәббимиз Әйсада болғанлиғимдин шуниңға қәтъий ишәндүрүлүп билимәнки, һәр қандақ нәрсә өзлигидин һарам әмәстур; лекин бир нәрсини һарам дәп қариған киши үчүн, у униңға һарамдур. ■
15 Әгәр йемәклигиң түпәйлидин қериндишиңни азапқа қойған болсаң, меһир-муһәббәт йолида маңмиған болисән. Мәсиһ униң үчүн Өз җенини пида қилип өлгән, бу *қериндишиңни* йемәклигиң билән набут қилма!■
16 Әнди силәр яхши дәп қариған ишларниң яман дейилишигә сәвәпчи болуп қалмаңлар.
17 Чүнки Худаниң падишалиғи йемәк-ичмәктә әмәс, бәлки Муқәддәс Роһта болған һәққанийлиқ, енақлиқ-хатирҗәмлик вә шатлиқтидур. ■
18 Буларда яшап Мәсиһкә хизмәт қилғучи киши Худани хурсән қилиду вә инсанларниң тәриплишигә сазавәр болиду.
19 Шуниң үчүн өзимизни енақлиқни илгири сүридиған вә бир-биримизниң етиқатини қуруп чиқидиған ишларға атайли. □
20 Йемәкликни дәп Худаниң әҗрини набут қилмаңлар. Һәммә нәрсә дәрвәқә һалалдур; бирақ бириси йегини билән *етиқатида* путлашса, у униңға яман һесаплиниду. □ ■
21 Шуниң үчүн гөш йейиш, шарап ичиш, шундақла башқа һәр қандақ ишларни қилишиң қериндишиңни гунаға тейилдуридиған, азапқа қойидиған яки уни аҗизлаштуридиған болса, буларни қилмиғиниң түзүк. □ ■
22 Сениң *мәлум бир ишни қилишқа* ишәшиң барму? Әнди бу ишәш Худа билән сениң араңдики иштур. Өзи қиливатқан ишни тоғра дәп қариған, шуниңдин виҗданиму әйипкә буйрулмиған киши немидегән бәхитлик-һә!
23 Лекин *йемәкликтин* гуманлинип туруп йәнә шуни йегән киши әйипкә буйрулиду, чүнки буни ишәш билән йемигән. Ишәштин болмиған һәр қандақ иш гунадур.■

□ **14:11 «Пәрвәрдигар дәйдуки: — Өз һаятим билән қәсәм ичимәнки, Маңа барлиқ тизлар пүкүлиду, барлиқ тиллар Мени етирап қилип мәдһийә оқуйду»** — «Йәш.» 45:23. ■ **14:11** Йәш. 45:23; 49:18; Фил. 2:10. ■ **14:12** Зәб. 61:13; Йәр. 17:10; 32:19; Мат. 16:27; Рим. 2:6; 1Кор. 3:8; 2Кор. 5:10; Гал. 6:5; Вәһ. 2:23; 22:12. ■ **14:13** 1Кор. 10:32; 2Кор. 6:3. ■ **14:14** Мат. 15:11; Рос. 10:15; 1Кор. 8:4; 1Тим. 4:4. ■ **14:15** 1Кор. 8:11. ■ **14:17** 1Кор. 8:8. □ **14:19 «Шуниң үчүн өзимизни енақлиқни илгири сүридиған вә бир-биримизниң етиқатини қуруп чиқидиған ишларға атайли»** — «бир-биримизниң етиқатини қуруп чиқидиған» әйни текстә «бир-биримизни қуруп чиқидиған» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Бу муһим ибариниң мәнаси тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. □ **14:20 «бирақ бириси йегини билән етиқатида путлашса, у униңға яман һесаплиниду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бирақ бириси йесә вә шуңлашқа башқиларни (иман, виждан тәрипидә) путлаштурса, бу иш униңға яман болиду». ■ **14:20** Тит. 1:15. □ **14:21 «азапқа қойидиған яки уни аҗизлаштуридиған»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу сөзләр тепилмайду. ■ **14:21** 1Кор. 8:13. ■ **14:23** Тит. 1:15.

15

Өзимизни қанаәтләндүрүшнила ойлимайли

1 Әнди етиқатимиз күчлүк болған бизләр өзимизни қанаәтләндүрүшнила
ойлимай, бәлки етиқати аҗизларниңму аҗизлиқлирини көтиришимиз керәк.■
2 Һәр биримиз өз йеқинимизниң етиқатини қуруп чиқиши үчүн, униң бәхит-
бәрикитини көзләп, уни хурсән қилишқа интиләйли.
3 Чүнки һәтта Мәсиһму Өзини қандурушни ойлимиған еди. Бу тоғрисида
муқәддәс язмиларда мундақ пүтүлгән: «Сән *Худани* һақарәт қилғанларниң
һақарәтлири Мениң үстүмгә чүшти».□ ■
4 Чүнки бурунда *вәһий билән* пүтүлгән язмилардики һәр қайси сөзләр бизгә
үгитиш үчүн йезилған болуп, мәхсити муқәддәс китаплардин кәлгән сәвир-тақәт
вә илһамбәхш арқилиқ биздә азру-үмүтниң болуши үчүндур.■
5 Әнди сәвир-тақәт вә илһамбәхшниң Егиси Худа силәрни Мәсиһ Әйсани үлгә
қилип, өз ара бир ой-нийәткә кәлтүргәй;■
6 буниң билән силәр Худани, йәни Рәббимиз Әйса Мәсиһниң Атисини бир җан
бир дил билән бир еғиздин улуқлиғайсиләр.

Бир-бириңларни қобул қилиңлар

7 Шуңа, Мәсиһ силәрни қобул қилип, Худаға шан-шәрәп кәлтүргинидәк, силәрму
бир-бириңларни қобул қилиңлар.□
8-9 Чүнки силәргә шуни ейтимәнки, Әйса Мәсиһ Худаниң ата-бовиларға бәргән
вәдилирини испатлаш үчүн, шу арқилиқ әлләрму Худаниң рәһим-шәпқитини
көрүп уни улуқлиши үчүн, хәтнә қилинғанларға Худаниң һәқиқитини
йәткүзгүчи хизмәткар сүпитидә тайинланди. Бу худди *муқәддәс язмиларда*:
—
«Шуңа Саңа әлләр арисида мәдһийә оқуймән,
Вә Сениң намиңни күйләймән» — дәп йезилған еди.□ ■
10 Вә У йәнә: —
«Әй әлләр,

■ **15:1** 1Кор. 9:22; Гал. 6:1 □ **15:3 «Сән Худани һақарәт қилғанларниң һақарәтлири Мениң үстүмгә чүшти»** — («Зәб.» 68:8-10). ■ **15:3** Зәб. 68:8-10; Йәш. 53:4, 5. ■ **15:4** Рим. 4:23, 24. ■ **15:5** Рим. 12:16; 1Кор. 1:10; Фил. 2:2; 3:16; 1Пет. 3:8. □ **15:7 «Мәсиһ силәрни қобул қилип, Худаға шан-шәрәп кәлтүргинидәк, силәрму бир-бириңларни қобул қилиңлар»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәсиһ силәрни қобул қилғандәк, силәрму бир-бириңларни қобул қилип Худаға шан-шәрәп кәлтүрүңлар». Әмәлийәттә бу мәнасиму бизниң тәрҗимимиздин чиқиду. □ **15:8-9 «Әйса Мәсиһ Худаниң ата-бовиларға бәргән вәдилирини испатлаш үчүн»** — «Худаниң ата-бовиларға бәргән вәдилири» Худа Ибраһим, Исһақ, Яқуп, Йүсүп, Муса пәйғәмбәр вә башқа пәйғәмбәрләргә йәткүзгән вәдилири дегәнлик. **«шу арқилиқ әлләрму Худаниң рәһим-шәпқитини көрүп уни улуқлиши үчүн...»** — «әлләр» мошу йәрдә ят әлләр, Йәһудий әмәсләрни көрситиду. **«Шуңа Саңа әлләр арисида мәдһийә оқуймән...»** — «әлләр» йәнә мошу йәрдә ят әлләр, Йәһудий әмәсләрни көрситиду. **«Шуңа Саңа әлләр арисида мәдһийә оқуймән, вә Сениң намиңни күйләймән»** — («Зәб.» 17:50. Бу бешарәттә Мәсиһ Өз Роһи арқилиқ Давут пәйғәмбәрниң ағзидин сөзләйду. Павлус бу муһим гәплири (8-9-айәтләр) арқилиқ Йәһудий әмәсләр вә Йәһудийларниң бир-бирини қобул қилишини дәвәт қилиду; чүнки Мәсиһ Әйса Өзи Йәһудийлар («хәтнә қилинғанлар»)ға хизмәткар тайинланди һәм шуниңдәк Йәһудий әмәсләр («ят әлләр»)ниң Худани мәдһийилишигә башламчилиқ қилиду; демәк, Мәсиһ икки тәрәпниң хизмитидә болғандин кейин, немишкә силәр Йәһудийлар вә Йәһудий әмәсләр кичик пеиллиқ билән Униң улуқ үлгисигә әгишип бир-бириңларни қобул қилмайсиләр? ■ **15:8-9** 2Сам. 22:50-51; Зәб. 17:50

*Худа*ниң хәлқи билән биллә шат-хурам болуңлар!» — дәйду.□ ■
11 Вә йәнә У: —
«Әй барлиқ әлләр, Пәрвәрдигарни мәдһийиләңлар,
Әй пүткүл қовмләр, Уни улуқлаңлар!» — дәйду.□ ■
12 Йәнә, Йәшая *пәйғәмбәрму* мундақ дәйду: —
«Йәссәниң йилтизи болған киши мәйданға чиқиду,
Әлләргә һакимлиқ қилидиған зат орнидин туриду;
Әлләр дәрвәқә Униңға үмүт бағлайду».□ ■
13 Әнди үмүтниң Егиси Худа Өзигә ишиниватқанлиғиңлардин қәлбиңларни
толуқ шат-хурамлиқ вә тинич-хатирҗәмликкә толдурғай, шуниң билән Муқәддәс
Роһниң күч-қудрити билән үмүткә толуп ташқайсиләр.□

Павлусниң расуллуқ хизмити тоғрисида

14 И қериндашлирим, көңлүңларниң меһриванлиқ билән толғанлиғиға, мол
билимләр билән толуқ безәлгәнлигигә, шундақла бир-бириңларға өз ара
жекиләп берәләйдиғанлиғиңларғиму қайилмән.
15 Шундақ болсиму, Худа маңа ата қилған шапаәт түпәйлидин мән силәргә бир
қисим тәрәплардин нәччә ишларни әслитип қоюшқа сәл җүръәтлик болуп ушбу
хәтни язмақтимән.
16 Шу шапаәт билән мән Худаниң хуш хәвирини йәткүзүп каһиндәк Униң
ибадитини һәммә йәрдә вуҗудқа кәлтүрүш хизмитидә *Йәһудий әмәс* әлләргә
Мәсиһ Әйсаниң хизмәткари болуп тайинландим. Бу хизмитимниң мәхсити
әлләрниң Худаға сунидиған ибадити Муқәддәс Роһ арқилиқ пак-муқәддәс
қилинип, Худани хурсән қилидиған қурбанлиқтәк Униң қобул қилишиға лайиқ
болуши үчүндур. □
17 Шуниң үчүн Мәсиһ Әйсада болғанлиғимдин Худаниң маңа тапшурғанлиридин
пәхирлинимән.

□ **15:10 «Вә У йәнә: ... дәйду»** — бу вә кейинки айәттики «У» Мәсиһдур. Мошу айәттики бешарәтләр Униң Өзиниң пәйғәмбәрләрниң ағзи арқилиқ ейтқан сөзлиридур. 15-айәттики изаһатни көрүң. **«Әй әлләр»** — «әлләр» ят әлләр, Йәһудий әмәсләрни көрситиду. **«Әй әлләр, Худаниң хәлқи билән биллә шат-хурам болуңлар!»** — «Қан.» 32:43. ■ **15:10** Қан. 32:43. □ **15:11 «Әй барлиқ әлләр, Пәрвәрдигарни мәдһийиләңлар, әй пүткүл қовмләр, Уни улуқлаңлар!»** — («Зәб.» 116:1) — бу айәт вә жуқурикий нәқил кәлтүрүлгән икки айәттә, Мәсиһ (дунияға келиштин бурун) пәйғәмбәрләрниң ағзидин бешарәт берип, кәлгүсидә Йәһудий әмәсләр билән Өзи таллиған хәлқи биллә Худаға ибадәт қилишип, Униң хизмитидә биллә болушидиғанлиғини алдин-ала ейтиду. ■ **15:11** Зәб. 116:1. □ **15:12 «Йәссәниң йилтизи болған киши мәйданға чиқиду, әлләргә һакимлиқ қилидиған зат орнидин туриду; әлләр дәрвәқә Униңға үмүт бағлайду»** — («Йәш.» 11:10) Мәсиһ тоғрилиқ йәнә бир бешарәт. Йәссә болса, Давут пәйғәмбәрниң атиси еди. Бирақ униң әвлади Мәсиһ, йәни «униң йилтизи»дур. ■ **15:12** Йәш. 11:10; Вәһ. 5:5; 22:16. □ **15:13 «үмүтниң Егиси Худа...»** — әйни сөз «үмүтниң Худаси...». □ **15:16 «бу хизмитимниң мәхсити әлләрниң Худаға сунидиған ибадити Муқәддәс Роһ арқилиқ пак-муқәддәс қилинип...»** — «әлләр»: ят әлләр, Йәһудий әмәсләрни көрситиду. **«Шу шапаәт билән мән Худаниң хуш хәвирини йәткүзүп каһиндәк Униң ибадитини һәммә йәрдә вуҗудқа кәлтүрүш хизмитидә Йәһудий әмәс әлләргә Мәсиһ Әйсаниң хизмәткари болуп тайинландим. Бу хизмитимниң мәхсити әлләрниң Худаға сунидиған ибадити, Муқәддәс Роһ арқилиқ пак-муқәддәс қилинип, Худани хурсән қилидиған қурбанлиқтәк униң қобул қилишиға лайиқ болуши үчүндур»** — расул Павлус өзини каһинға охшитиду. Худаниң кона заманлардики ибадәтханиға каһинларни тәминләштики мәхсити хәлиқниң тоғра йолда Худаға ибадәт қилишидин ибарәт еди. Шуңа улар хәлиқниң өз қурбанлиқлирини тоғра, Худаниң қобул қилишиға лайиқ петидә сунушиға ярдәмчи вә хизмәткар еди. Павлус өзиниң хуш хәвәрни йәткүзүшниң ахирқи мәхсити Худаға һәқиқий, мәнилик, чин диллиқ ибадәтни барлиққа кәлтүрүштин ибарәттур, дәйду. Хәқниң бу ибадитини пак-муқәддәс қилиш Муқәддәс Роһниң иши, әлвәттә. Бу ибадәтму пәқәт җамаәт ибадәт сорунлирида әмәс, бәлки ишәнгүчиниң пүтүн һаяти арқилиқ ипадилиниду (12:1-2).

18-19 Чүнки әлләрниң Худаға итаәт қилиши үчүн Мәсиһниң маңа
қилдурғанлиридин башқа һеч немини тилға елишқа һәддим әмәс. Сөз вә әмәлләр
арқилиқ, аламәтлик мөҗизиләр вә кераматләр арқилиқ, Муқәддәс Роһниң күч-
қудрити билән Йерусалимдин башлап Иллирикон өлкисигичә айлинип һәммә
йәрдә Мәсиһниң хуш хәвирини толуқ җакалидим.
20 Шундақ қилип башқилар салған һулниң үстигә бена салмаслиқ үчүн, әзәлдин
Мәсиһниң нами аңланмиған йәрләрдә бу хуш хәвәрни җакалашқа интилип
кәлдим.
21 Бу тоғрисида *муқәддәс язмиларда* ейтилғинидәк: —
«Униңдин хәвәрсиз болғанлар Уни көриду,
Аңлимиғанлар аңлап чүшиниду».□ ■

Павлусниң Римға бериш плани

22 Мана, шу *хизмәтлирим* сәвәвидин йениңларға беришни көп қетим ойлиған
болсамму, лекин тосулғуларға учрап баралмидим. ■
23-24 Лекин һазир мошу әтрапларда *хуш хәвәр йәткүзүлмигән* йәрләр
маңа қалмиғанлиқтин, һәмдә көп жиллардин бери силәрни йоқлап
бериш арзуюм болғанлиқтин, Испанийәгә беришимда силәрниму йоқлап
өтмәкчимән. Сәпиримдә алди билән силәр билән көрүшүп, бир мәзгил
һәмраһлиғиңлардин толуқ хошаллинип, андин силәрниң ярдимиңларда
сәпиримни давамлаштурушумни үмүт қилимән.■
25 Бирақ һазир болса Йерусалимға берип, у йәрдики муқәддәс бәндиләрниң
хизмитидә болушқа кетиватимән. ■
26 Чүнки Македонийә вә Ахая өлкилиридики җамаәтләр Йерусалимдики
муқәддәс бәндиләр арисидики йоқсулларға сәдиқә топлап ярдәм беришни
лайиқ көрди.
27 Бу ишни улар бәрһәқ лайиқ көрди; әмәлийәттә болса улар
Йерусалимдикиләргә қәриздардур. Чүнки әлләр *Йәһудий қериндашларниң* роһий
бәхитлиридин бәһримән болған болса, маддий җәһәттин уларға ярдәм беришкә
тоғра келиду.□
28 Мән бу ишни пүттүргәндин кейин, йәни *Йерусалимдики* қериндашларниң
җамаәтләрниң етиқатиниң бу мевисини қобул қилишини җәзмәнләштүргәндин
кейин, силәрни йоқлап өтүп Испанийәгә баримән. □
29 Йениңларға барғинимда, Мәсиһниң толуқ бәхит-бәрикитини силәргә елип
баридиғанлиғимни билимән.■

□ **15:21 «Униңдин хәвәрсиз болғанлар Уни көриду, аңлимиғанлар аңлап чүшиниду»** — «Йәш.» 52:15. ■ **15:21** Йәш. 52:15. ■ **15:22** Рим. 1:13; 1Тес. 2:18. ■ **15:23-24** Рим. 1:10; 15:32; 1Тес. 3:10; 2Тим. 1:4. ■ **15:25** Рос. 19:21; 24:17. □ **15:27 «Чүнки әлләр Йәһудий қериндашларниң роһий бәхитлиридин бәһримән болған болса, маддий җәһәттин уларға ярдәм беришкә тоғра келиду»** — «ярдәм бериш» дегән сөз грек тилида адәттә муқәддәс ибадәтханидики хизмәт билән мунасивәтликтур. □ **15:28 «Йерусалимдики қериндашларниң җамаәтләрниң етиқатиниң бу мевисини қобул қилишини җәзмәнләштүргәндин кейин,...»** — грек тилида «(Йерусалимдики) қериндашларға бу мевисини йәткүзүп мөһүрләндүргәндин кейин,...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. Расул Павлус Йәһудий қериндашларниң бу соғатни қобул қилишини интайин муһим дәп билətти. Чүнки уни қобул қилиши соғат бәргәнләрни, йәни Йәһудий әмәс ишәнгүчиләрни «бизниң қериндашлиримиз» дәп қобул қилишиға баравәр болатти, шуңлашқа барлиқ җамаәтләрниң бирлиги вә муһәббитини мустәһкәмләп алға сүрәтти. Худаға тәшәккүр, Йәһудий қериндашлар уни қобул қилди («Рос.» 21:17). ■ **15:29** Рим. 1:11.

30 Қериндашлар, Рәббимиз Әйса Мәсиһ вә *Муқәддәс* Роһниң меһир-муһәббити
билән силәрдин өтүнимәнки, мән үчүн Худаға дуа қилип мән билән бирликтә
күрәш қилғайсиләр — □ ■
31 мениң Йәһудийә өлкисидики етиқат қилмиғанларниң яман нийәтлиридин
сақлинишим, шуниңдәк Йерусалимда инъамни йәткүзүш хизмитимниң шу
йәрдики муқәддәс бәндиләрниң қобул қилишиға еришиши үчүн ■
32 һәмдә ахирда Худа буйруса, пеқирниң шат-хурамлиқ билән йениңларға берип,
силәр билән ортақ истираһәт қилишимиз үчүнму дуа қилғайсиләр.■
33 Аманлиқ-хатирҗәмлик Егиси болған Худа һәммиңлар билән биллә болғай!
Амин!□

16

Павлусниң ахирқи саламлири

1 Кәнхриа шәһиридики җамаәтниң хизмәтчиси сиңлимиз Фибини силәргә
тәвсийә қилип тонуштуримән;
2 уни муқәддәс бәндиләргә лайиқ Рәбниң муһәббитидә қобул қилип
күтүвалғайсиләр, униң һәр қандақ ишта силәргә һаҗити чүшсә, униңға ярдәм
қилғайсиләр. Чүнки у өзиму нурғун кишиләргә, җүмлидин маңиму чоң ярдәмчи
болған.□
3 Мән билән биргә ишлигән, Мәсиһ Әйсада болған хизмәтдашлирим Приска билән
Аквилаға салам ейтқайсиләр□ ■
4 (улар мени дәп өз һаятиниң хейим-хәтиригә қаримиди. Һәм ялғуз мәнла әмәс,
бәлки әлләрдики барлиқ җамаәтләрму улардин миннәтдардур).□
5 Уларниң аилисидә җәм болидиған җамаәткиму салам ейтқайсиләр.
Асия өлкисидин Мәсиһкә етиқатта әң дәсләпки мевә болуп чиққан, сөйүмлүгүм
Епәниткә салам ейтқайсиләр.
6 Силәр үчүн көп әҗир сиңдүргән Мәрйәмгә салам ейтқайсиләр.
7 Мән билән зиндандаш болған, Йәһудий қериндашлирим Андроникус вә Юнияға
салам ейтқайсиләр. Улар мәндин авал Мәсиһтә болған болуп, расуллар
арисидиму абройлуқтур.□

□ **15:30 «мән үчүн Худаға дуа қилип мән билән бирликтә күрәш қилғайсиләр»** — «күрәш қилғайсиләр» дегән сөзләр җин-шайтанларниң Худаниң хизмитигә дайим қарши чиқидиғанлиғини көрситиду; шуңа бу хизмәт үчүн дуа қилиш (буларниң қарши чиққанлиғи түпәйлидин) бир хил күрәш, тәс бир иш болиду (мәсилән «Кол.» 2:1, 4:11ни көрүң). ■ **15:30** 2Кор. 1:11. ■ **15:31** 2Тес. 3:2. ■ **15:32** Рим. 1:10; 15:23. □ **15:33 «Аманлиқ-хатирҗәмлик Егиси болған Худа»** — әслий тилида «Аманлиқ-хатирҗәмликниң Худаси». □ **16:2 «уни муқәддәс бәндиләргә лайиқ Рәбниң муһәббитидә қобул қилип күтүвалғайсиләр...»** — «Рәбниң муһәббитидә» әйни грек тилида «Рәбдә» дегән сөз билән ипадилиниду. Мошу ибарә тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. **«униң (йәни Фибиниң) һәр қандақ ишта силәргә һаҗити чүшсә, униңға ярдәм қилғайсиләр. Чүнки у өзиму нурғун кишиләргә, җүмлидин маңиму чоң ярдәмчи болған»** — бу сөзләргә қариғанда Фиби өзи мәлум сәвәптин Римға сәпәр қилмақчи еди, шуниң билән Павлусниң бу салам хетини елип бариду. Мошундақ узун вә хәтәрлик сәпәр қилиш асан әмәс еди. Худаға вә Фибигә қолимизда һазир турған бу қиммәтлик хәт үчүн рәхмәт! □ **16:3 «Мән билән биргә ишлигән, Мәсиһ Әйсада болған хизмәтдашлирим Приска билән Аквилаға салам ейтқайсиләр...»** — Приска (Прискила) вә ери Аквила хуш хәвәрниң көп хизмитини қилған («Рос.» 18:2, 26, «1Кор.» 16:19, «2Тим.» 4:19ни көрүң). ■ **16:3** Рос. 18:2,26. □ **16:4 «... һәм ялғуз мәнла әмәс, бәлки әлләрдики барлиқ җамаәтләрму улардин миннәтдардур»** — «әлләр»: ят әлләр, Йәһудий әмәсләрни көрситиду. □ **16:7 «Йәһудий қериндашлирим Андроникус вә Юня»** — мошу йәрдики «қериндашлирим» йәнә «уруқ-туққанлирим» дегән мәнидиму болуши мумкин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «улар расулларниң қаришида бәк абройлуқ кишиләр».

8 Рәббимиздә болған сөйүмлүгүм Амплиятқа салам ейтқайсиләр.
9 Биз биргә ишлигән Мәсиһтә болған хизмәтдишимиз Урбанус вә сөйүмлүгүм
Стахусларға салам ейтқайсиләр.
10 Синақлардин өткән, Мәсиһтә садиқ испатлинип кәлгән Апелисқа салам
ейтқайсиләр. Аристовулусниң аилисидикиләргә салам ейтқайсиләр.
11 Йәһудий қериндишим Һеродийонға, Наркисниң аилисидикиләрдин Рәбдә
болғанларға салам ейтқайсиләр.
12 Рәбниң хизмитидә җапа тартиватқан Трифена вә Трифоса ханимға салам
ейтқайсиләр. Рәбниң хизмитидә нурғун җапа тартқан сөйүмлүк *сиңлим* Пәрсисқа
салам ейтқайсиләр.
13 Рәбдә талланған Руфусқа вә униң маңиму ана болған анисиға салам
ейтқайсиләр.
14 Асинкритус, Филигон, Һәрмис, Патробас, Һермас вә уларниң йенидики
қериндашларға салам ейтқайсиләр.
15 Филологус вә Юляға, Нериус вә сиңлисиға, Олимпас вә уларниң йенидики
барлиқ муқәддәс бәндиләргә салам ейтқайсиләр.□
16 Бир-бириңлар билән пак сөйүшләр билән саламлишиңлар. Мәсиһниң һәммә
җамаәтлиридин силәргә салам!■

Ахирқи несиһәт

17 Қериндашлар, силәрдин шуни өтүнимәнки, силәр үгәнгән тәлимгә қарши
чиққан, араңларда ихтилапларни пәйда қилидиған вә адәмни етиқат йолидин
тейилдуридиған кишиләрдин пәхәс болуңлар, улардин нери болуңлар. ■
18 Бундақ кишиләр Рәббимиз Мәсиһкә әмәс, бәлки өз қарниға қул болиду;
улар силиқ-сипайә гәпләр вә хушамәт сөзлири билән саддиларниң қәлбини
аздуриду.■
19 Силәрниң Рәбкә болған итаәтмәнлигиңлардин һәммәйлән хәвәр тапти.
Шуңа әһвалиңлардин шатлинимән; шундақтиму, яхши ишлар җәһәттә ақил
болушуңларни, яман ишларға нисбәтән надан болушуңларни халаймән. ■
20 Аманлиқ-хатирҗәмлик Егиси болған Худа узун өтмәй Шәйтанни аяқ
астиңларда йәнҗийду.
Рәббимиз Әйсаниң меһри-шәпқити силәргә яр болғай!□

21 Хизмәтдишим Тимотий, Йәһудий қериндашлирим Лукюс, Ясон вә
Соспатирлардин силәргә салам. ■
22 (ушбу хәткә қәләм тәврәткүчи мәнки Тәртийму Рәбдә силәргә салам
йоллаймән).□
23 Маңа вә өйидә дайим жиғилидиған пүтүн җамаәткә саһибханлиқ қилидиған
Гаюстин силәргә салам. Шәһәрниң ғәзничиси Ерастус силәргә салам йоллайду,
қериндишимиз Кувартусму шундақ.■
24 Рәббимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити һәммиңларға яр болғай! Амин!

Дуа вә мәдһийә

□ **16:15 «Филологус вә Юля»** — бәлким әр-аял. ■ **16:16** 1Кор. 16:20; 2Кор. 13:12; 1Тес. 5:26; 1Пет. 5:14. ■ **16:17** Мат. 18:17; Кол. 2:8; 2Тес. 3:6; 2Тим. 3:5; Тит. 3:10; 2Юһа. 10. ■ **16:18** Әз. 13:18; Фил. 3:19. ■ **16:19** Мат. 10:16; 1Кор. 14:20. □ **16:20 «Аманлиқ-хатирҗәмлик Егиси болған Худа»** — әслий тилида «Аманлиқ-хатирҗәмликниң Худаси». ■ **16:21** Рос. 13:1; 16:1; 17:5; 20:4; Фил. 2:19; Кол. 1:1; 1Тес. 3:2; 1Тим. 1:2. □ **16:22 «ушбу хәткә қәләм тәврәткүчи мәнки Тәртийму Рәбдә силәргә салам йоллаймән»** — расул Павлусниң көзи аҗиз болғачқа, адәттә ярдәмчигә хәтлирини яздуратти. Тәртий униң үчүн «Римлиқларға»ниң қәләм тәврәткүчиси (хатирилигүчи) болған еди. ■ **16:23** Рос. 19:22; 2Тим. 4:20.

25 Узун заманлардин буян сүкүттә сақлинип кәлгән сирниң вәһий қилиниши
бойичә, мениң арқилиқ йәткүзүлгән бу хуш хәвәр, йәни Әйса Мәсиһниң
җакалиниши билән силәрни мустәһкәмләшкә қадир Болғучиға *шан-шәрәп болғай*!
■
26 Сир болса инсанларни етиқаттики итаәтмәнлик йолиға елип бериш үчүн,
мәңгү һаят Худаниң әмригә бенаән һәм беваситә һәм бурунқи пәйғәмбәрләрниң
йезип қалдурғанлири арқилиқ, һазир барлиқ әлләргә вәһий қилинди;
27 шундақ қилған бирдин-бир дана Болғучи Худаға Әйса Мәсиһ арқилиқ шан-
шәрәп әбәдил-әбәт болғай! Амин!

■ **16:25** Әф. 1:9; 3:9,20; Кол. 1:26; 2Тим. 1:10; Тит. 1:2; 1Пет. 1:20.

Коринтлиқларға «1»

Расул Павлус Коринт шәһиридики җамаәткә язған биринчи мәктуп •••• Салам

1-2 Худаниң ирадиси билән Мәсиһ Әйсаниң расули дәп чақирилған мәнки
Павлустин вә қериндишимиз Состенистин Коринт шәһиридики җамаәткә, Мәсиһ
Әйсада пак-муқәддәс қилинип, «муқәддәс бәндилирим» дәп чақирилғанларға вә
шуниңдәк һәр йәрләрдә Рәб Әйса Мәсиһниң (У уларға вә бизгә мәнсуп!) намиға
нида қилғучиларниң һәммисигә салам!□ ■
3 Атимиз Худа һәм Рәб Әйса Мәсиһтин силәргә меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик
болғай!■
4 Худаниң Мәсиһ Әйсада силәргә ата қилинған меһри-шәпқити түпәйлидин
Худайимға һәрдайим тәшәккүр ейтимән;
5 буниң билән силәр Униңда һәр тәрәптә, һәр қандақ сөздә, һәр тәрәптики
билимләрдә бай қилинғансиләр,□ ■
6 худди Мәсиһниң гувалиғи силәрдә тәстиқланғандәк.□
7 Шуниң билән силәрдә һәр қандақ роһий илтипат кәмлик қилмастан, Рәббимиз
Әйса Мәсиһниң аян қилинишини күтисиләр;□ ■
8 У йәнә силәрни ахирғичә мустәһкәмләйдуки, Рәб Әйса Мәсиһниң күни кәлгичә
әйипсиз сақлинисиләр;□ ■
9 Худа сөзидә турғучидур — силәрни Өз Оғли Рәб Әйса Мәсиһниң сирдаш-
һәмдәмлигигә чақирғучи дәл Униң Өзидур.□ ■

Бөлүнүшләр тоғрилиқ

10 Әнди мән силәрдин Рәббимиз Әйса Мәсиһниң нами билән шуни өтүнимәнки,
и қериндашлар, гепиңлар бир йәрдин чиқсун, араңларда бөлгүнчилик болмисун,
бир пикирдә, бир нийәттә камил бирләштүрүлүңлар; □ ■
11 Чүнки Кловиниң аилисидикиләрниң маңа силәр тоғраңларда ейтишичә, и
қериндашлирим, араңларда талаш-тартишлар бар екән.

□ **1:1-2 «һәр йәрләрдә Рәб Әйса Мәсиһниң (у уларға вә бизгә мәнсуп!) намиға нида қилғучиларниң һәммиси»** — бу ибарә «аләмшумул җамаәт»ниң аддий вә жиғинчақ бир тәбиридур. ■ **1:1-2** Юһ. 17:19; Рос. 15:9; Рим. 1:7; Әф. 1:1; 1Тес. 4:7; 2Тим. 2:22. ■ **1:3** Рим. 1:7; 2Кор. 1:2; Әф. 1:2; 1Пет. 1:2. □ **1:5 «буниң билән силәр униңда һәр тәрәптә ... бай қилинғансиләр»** — «униңда» — Мәсиһ Әйсада. ■ **1:5** Кол. 1:9. □ **1:6 «... худди Мәсиһниң гувалиғи силәрдә тәстиқланғандәк»** — Худаниң уларға роһий илтипатларни беғишлиғанлиғи: (1) Худаниң Коринтлиқларға Павлусниң Мәсиһ тоғрилиқ болған гувалиқиниң тоғра екәнлигини испатлиғини вә (2) Худаниң Мәсиһниң уларниң қәлбидә турғанлиғини, уларниң һәқиқәтән Мәсиһкә тәвә екәнлигини тәстиқлиғини еди. Мәсилән, Худа роһий илтипатлири арқилиқ корнелиусдикиләрни «мениң адәмлирим» дәп тәстиқлиған еди («Рос.» 10:44-48гә қараң. «роһий илтипатлар»ни чүшиниш үчүн 12- вә 14-бапқа қараң. □ **1:7 «Рәббимиз Әйса Мәсиһниң аян қилиниши»** — Рәб дунияға қайтип кәлгәндә у һәр адәмгә аян болиду, әлвәттә. ■ **1:7** Фил. 3:20; Тит. 2:13. □ **1:8 «Рәб Әйса Мәсиһниң күни»** — Униң зиминға қайта келидиған күни. ■ **1:8** 1Тес. 3:13; 5:23. □ **1:9 «Худа сөзидә турғучидур»** — демәк, Худа адәмни Өзиниң пак-муқәддәс сирдаш-һәмдәмлигигә чақирғачқа, Өз меһри-шәпқити билән уни йәнә ахирғичә гуна вә Шәйтанниң илкидин сақлап, пак һаятта яшашқа күчәйтишкә вәдә қилған. ■ **1:9** Йәр. 32:40-44; Юһ. 15:5; 1Кор. 10:13; Гал. 2:20; 1Тес. 5:24; 1Юһа. 1:3. □ **1:10 «мән силәрдин Рәббимиз Әйса Мәсиһниң нами билән шуни өтүнимәнки, и қериндашлар...»** — «қериндашлар» Инҗилда «етиқатчи ака-укилар» дегән билән ипадилиниду. Амма пүткүл Муқәддәс Китапта қериндашлар («етиқатчи ака-укилар») «етиқатчи ача-сиңиллар»ниму өз ичигә алиду. Бу принсип «Яр.» 1:27дә көрүниду; «Худаниң сүрәт-образи» болған «адәм»ниң өзи «әр-аял»ни өз ичигә алиду. Шуниң билән биз «қериндашлар» дәп тәрҗимә қилдуқ. ■ **1:10** Рим. 12:16; 15:5; Фил. 2:2; 3:16; 1Пет. 3:8.

12 Демәкчи болғиним шуки, һәр бириңлар: «Мән Павлусниң тәрәпдари», «Мән Аполлосниң тәрәпдари», «Мән Кефасниң тәрәпдари» вә «Мән Мәсиһниң тәрәпдари» дәватисиләр. □ ■
13 Әҗәба, Мәсиһ бөлүнгәнмикән? Силәр үчүн крестләнгән адәм Павлусмиди? Силәр Павлусниң намиға чөмүлдүрүлдүңларму?□
14 Мән Худаға тәшәккүр ейтимәнки, араңлардин Криспус билән Гаюстин башқа һеч қайсиңларни чөмүлдүрмидим; ■
15 шуниң билән һеч ким мени өзиниң намида адәмләрни чөмүлдүрди, дейәлмәйду.
16 Дурус, мән йәнә Истифанасниң өйидикиләрниму чөмүлдүрдүм; башқа бирәвни чөмүлдүргинимни әсләлмәймән.■
17 Чүнки Мәсиһ мени адәмләрни чөмүлдүрүшкә әмәс, бәлки хуш хәвәрни җакалашқа әвәтти; уни җакалаш болса инсанниң һекмәтлик сөзлири билән болмаслиғи керәк; ундақ болғанда Мәсиһниң кресттики *қурбанлиғиниң* күчи йоқитилған болиду. ■
18 Чүнки кресттики қурбанлиғи тоғрилиқ сөз-калам һалакәткә кетиватқанларға ахмақлиқ, амма қутулдурулуватқан бизләргә Худаниң күч-қудритидур. ■
19 Чүнки мундақ пүтүлгәнки, «Мән данишмәнләрниң данишмәнлигини йоқитимән, ақилларниң ақиллиғини чәткә қақимән». □ ■
20 Ундақта, данишмәнләр қени? Тәврат өлималири қени? Бу дуниядики бәс-муназирә қилғучилар қени? Худа бу дуниядики даналиқни ахмақлиқ дәп көрсәткән әмәсму? ■
21 Чүнки Худа даналиғи билән бекиткини бойичә, дуния өз даналиғи арқилиқ Худани тонумиған, шуңа Худа әхмиқанә дәп қаралған, җакалиниватқан сөз-калам арқилиқ униңға ишәнгүчиләргә ниҗатлиқ йәткүзүшни лайиқ көргән. ■
22 Чүнки Йәһудийлар мөҗизилик аламәтләрни, греклар болса «даналиқ»ни тәләп қилиду; □ ■
23 амма биз болсақ Мәсиһни, йәни крестләнгән Мәсиһни җакалаймиз; бу Йәһудийларға нисбәтән бизарлиқ иш, әлләргә нисбәтән әхмиқанилик дәп қарилиду; □ ■
24 амма чақирилғанлар үчүн ейтқанда, мәйли Йәһудийлар болсун яки греклар болсун, Мәсиһ Худаниң күч-қудрити вә Худаниң даналиғидур. ■
25 Чүнки Худаниң әхмиқанилиги инсанларниң даналиғидин үстүндур, Худаниң аҗизлиғи инсанларниң күчидин үстүндур.
26 Чүнки, и қериндашлар, силәрниң чақирилған вақиттики һалиңлар үстидә ойлинип беқиңлар; чақирилғанлар арисида инсаний тәрәптин дана қаралғанлар анчә көп әмәс, күч-һоқуққа егә болғанлар анчә көп әмәс, ақсүнәкләр анчә көп әмәс еди; □ ■

□ **1:12 «Кефас»** — расул Петрусниң ибранийчә исми еди. ■ **1:12** Рос. 18:24; 1Кор. 3:4; 16:12. □ **1:13 «Силәр Павлусниң намиға чөмүлдүрүлдүңларму?»** — «чөмүлдүрүлдүңларму» мошу йәрдә суға чүмүлдүрүлүшни көрситиду. ■ **1:14** Рос. 18:8; Рим. 16:23. ■ **1:16** 1Кор. 16:15,17. ■ **1:17** 1Кор. 2:1, 4; 2Пет. 1:16. ■ **1:18** Рим. 1:16. □ **1:19 «Чүнки мундақ пүтүлгәнки...»** — «мундақ пүтүлгән» — Муқәддәс Китапта йезиқлиқ. Мошу йәрдики сөзләр Тәврат, «Йәш.» 29:14дин елинған. ■ **1:19** Аюп 5:12; Йәш. 29:14. ■ **1:20** Йәш. 33:18. ■ **1:21** Мат. 11:25; Луқа 10:21. □ **1:22 «... греклар болса «даналиқ»ни тәләп қилиду»** — шу замандики грек мәдәнийитидә пәлсәпәни чоқунуш дәриҗисигә йәткән дегили болиду (мәсилән, «Рос.» 17:21 вә алди-кәйнидики айәтләрни көрүң). ■ **1:22** Мат. 12:38; 16:1; Юһ. 4:48. □ **1:23 «бу Йәһудийларға нисбәтән бизарлиқ иш...»** — яки «бу Йәһудийларға нисбәтән путликашаң...». ■ **1:23** Мат. 11:6. Юһ. 6:60,66. ■ **1:24** Кол. 2:3. □ **1:26 «инсаний тәрәптин...»** — грек тилида «әтниң көзқаришичә...». ■ **1:26** Юһ. 7:48; Яқ. 2:5.

27 бәлки Худа даналарни хижаләткә қалдуруш үчүн бу дуниядики ахмақ
саналғанларни талливалди; күчлүкләрни хижаләткә қалдуруш үчүн бу
дуниядики аҗиз саналғанларни талливалди;
28 У йәнә бу дуниядики қәдирсизләрни, пәс көрүлидиғанларни талливалди, «йоқ
болған нәрсиләр»ни мәвҗут шәйиләрни йоққа чиқириветиш үчүн талливалди. □
29 Униң мәхсити Худа алдида һеч әт егиси махтанмаслиқ үчүндур.
30 Амма Униң тәрипидин силәр Мәсиһ Әйсада турисиләр; У бизгә Худадин кәлгән
даналиқ, һәққанийлиқ, пак-муқәддәслик вә һөрлүк-азатлиқ қилинғандур; □ ■
31 шуниңдәк *Тәвратта* пүтүлгәндәк: «Пәхирлинип махтиғучи болса Рәбдин
пәхирлинип махтисун!».□ ■

2

1 Мән болсам, и қериндашлар, йениңларға барғинимда, Худаниң гувалиқини
җакалаш үчүн һеч гәпданлиқ яки әқил-даналиқ ишлитип кәлгән әмәсмән;■
2 чүнки мән араңларда Әйса Мәсиһдин башқа, йәни крестләнгән Мәсиһдин башқа
һеч немини билмәсликкә бәл бағлиған едим;
3 мән араңларда болған вақтимда аҗизлиқта, қорқунучта вә титригән һаләттә
болаттим;□ ■
4 мениң сөзлирим һәм җакалишим болса адәмни қайил қилғидәк инсаний
даналиқ сөзләр билән әмәс, бәлки Роһниң аламәт көрситишлири вә күч-қудрәт
билән болған еди.□ ■
5 Буниңдин мәхсәт силәрниң етиқатиңлар инсаний даналиққа әмәс, бәлки
Худаниң күч-қудритигә бағлансун дегәндин ибарәт еди.■

6 Һалбуки, камаләткә йәткәнләр арисида биз даналиқни баян қилимиз; бу
даналиқ бу дәвирдики даналиқ әмәс, яки бу дәвирдики һөкүмранларниң
даналиғи әмәс (улар заваллиққа йүз тутқандур);■
7 амма биз бир сирни ашкарилап, Худаниң бир даналиқини баян қилимиз; Худа
әслидә ашкарә қилинмиған бу даналиқни барлиқ дәвирләрдин бурун бизниң
шан-шәрәпкә муйәссәр болушимиз үчүн бекиткән еди.□ ■
8 Бу даналиқни бу дәвирдики һөкүмранларниң һеч қайсиси чүшинип
йәтмигән еди; уни чүшинип йәткән болса, шан-шәрәпниң Егиси болған Рәбни

□ **1:28 «мәвҗут шәйиләр»** — мошу йәрдә һәр хил адәмләрни, һөкүмранларни, дөләт қатарлиқларни өз ичигә алиду. □ **1:30 «Униң тәрипидин силәр Мәсиһ Әйсада турисиләр...»** — «Униң тәрипидин» Худа тәрипидин, демәк. **«һөрлүк-азатлиқ қилинғандур»** — «һөрлүк-азатлиқ» гунаниң вә Шәйтанниң қуллуғидин азат болуштур. ■ **1:30** Йәр. 23:5; Юһ. 17:19. □ **1:31 «шуниңдәк Тәвратта пүтүлгәндәк...»** — Инҗилда «пүтүлгәндәк» дейилгәндә, «Муқәддәс Китапта пүтүлгәндәк» дегән мәнидә. Мошу йәрдә «Йәр.» 9:24. ■ **1:31** Йәш. 65:16; Йәр. 9:22-23; 2Кор. 10:17. ■ **2:1** 1Кор. 1:17; 2:4. □ **2:3 «мән араңларда болған вақтимда аҗизлиқта, қорқунучта вә титригән һаләттә болаттим»** — «қорқунучта... болаттим» — бәлким у Худа Өзигә тапшурған бу муқәддәс вәзипини орундалмаслиғидин қорққан болуши мүмкин еди. Униңдин башқа адәмни қорқитидиған көп сәвәпларму болған, әлвәттә («Рос.» 18:9-10). ■ **2:3** Рос. 18:1, 3; 2Кор. 10:10. □ **2:4 «... бәлки Роһниң аламәт көрситишлири вә күч-қудрәт билән болған еди»** — «Роһ» Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһтур. ■ **2:4** 1Кор. 1:17; 2:1; 2Пет. 1:16. ■ **2:5** 2Кор. 4:7. ■ **2:6** Аюп 28:21; 1Кор. 15:24. □ **2:7 «биз бир сирни ашкарилап, Худаниң бир даналиқини баян қилимиз...»** — «Әфәсуслуқларға»дики «кириш сөз»имиздә ейтқинимиздәк, Инҗилда «сир» дегән сөзниң алаһидә мәнаси бар. Сир (грек тилида «мистерион») Худа әсли йошуруп кәлгән, әнди һазир ашкарилиған мәлум бир иштин ибарәттур. ■ **2:7** Рим. 16:25; 1Кор. 4:1.

крестлимигән болатти.□ ■
9 Һалбуки, *Тәвратта* пүтүлгәнндәк: —
«Өзини сөйгәнләргә Худаниң тәйярлиғанлири —
Дәл һеч қандақ көз көрмигән,
Һеч қандақ қулақ аңлимиған,
Һеч қандақ көңүл ойлап бақмиған нәрсиләрдур».□ ■
10 Амма бу нәрсиләрни Худа Роһи арқилиқ аян қилди; чүнки Роһ болса һәммә
ишларни, һәтта Худаниң чоңқур тәглирини инчикиләп излигүчидур; □ ■
11 Чүнки инсанларда, инсанниң көңлидикини билгүчи шу инсанниң роһидин
башқа нәрсә барму? Шуниңға охшаш, Худаниң Роһидин башқа, Худаниң
көңлидикилирини билгүчи йоқтур. □ ■
12 Амма бизниң қобул қилғинимиз болса бу дуниядики роһ әмәс, бәлки Худадин
кәлгән Роһтур; дәл шундақ болғачқа биз Худа тәрипидин бизгә сехийлиқ билән
ата қилинған нәрсиләрни билип йетәләймиз. □ ■
13 Бу иш-шәйиләрни инсаний даналиқтин үгитилгән сөзләр билән әмәс, бәлки
Муқәддәс Роһтин үгитилгән сөзләр билән, роһий ишларни роһий сөзләр билән
чүшәндүрүп сөзләймиз. □ ■
14 Амма «жанға тәвә» киши Худаниң Роһиниң ишлирини қобул қилмайду, чүнки
бу ишлар униңға нисбәтән әхмиқанилиқтур; у уларни һеч чүшинип йетәлмәйду,
чүнки улар роһ билән пәриқ етилип баһалиниши керәктур. □
15 Роһқа тәвә киши һәммә ишларға баһа берәләйду; амма униңға болса һеч ким
баһа берәлмәйду. □ ■
16 Чүнки ким Рәбниң ой-көңлини чүшинип йетип, Униңға мәслиһәтчи
болалисун? Амма биз болсақ Мәсиһниң ой-көңлигә егимиз.□ ■

3

1 Лекин мән, и қериндашлар, Роһқа тәвә кишиләргә сөз қилғандәк силәргә сөз
қилалмай келиватимән; әксичә силәрни әткә тәвә кишиләр, Мәсиһдә болған

□ **2:8 «бу дәвирдики һөкүмранлар»** — бу сөз бәлким бу дуниядики падиша-һөкүмдарларни қутритидиған, уларға езитқулуқ қилидиған жин-шәйтанларни көрсәтсә керәк. ■ **2:8** Мат. 11:25; Юһ. 7:48; 16:3; Рос. 3:17; 13:27; 2Кор. 3:14; 1Тим. 1:13. □ **2:9 «Өзини сөйгәнләргә Худаниң тәйярлиғанлири —дәл һеч қандақ көз көрмигән, һеч қандақ қулақ аңлимиған, һеч қандақ көңүл ойлап бақмиған нәрсиләрдур»** — «Йәш.» 64:4. ■ **2:9** Йәш. 64:3. □ **2:10 «чүнки Роһ болса һәммә ишларни, һәтта Худаниң чоңқур тәглирини инчикиләп излигүчидур»** — «Роһ» — Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһтур. ■ **2:10** Мат. 13:11; 2Кор. 3:18. □ **2:11 «инсанларда, инсанниң көңлидикини билгүчи шу инсанниң роһидин башқа нәрсә барму?»** — «инсанниң көңлидики» мошу йәрдә шу мәлум кишиниң шәхсий вә қәлбидики ишларни алайитән көрситиду. ■ **2:11** Пәнд. 27:19; Йәр. 17:9. □ **2:12 «бу дуниядики роһ»** — Шәйтан. «Бу дуниядики роһ» мошу йәрдә бәлким Шәйтанниң көз-қарашлири, «әқиллири»ни көрситиши мүмкин. ■ **2:12** Рим. 8:15. □ **2:13 «Роһтин үгитилгән сөзләр билән»** — «Роһ» Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһтур. ■ **2:13** 1Кор. 1:17; 2:4; 2Пет. 1:16 □ **2:14 ««жанға тәвә» киши»** — «жанға тәвә» болған киши тоғрилиқ «Римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. «Жанға тәвә» болған киши Муқәддәс Роһқа егә болмиған кишидур; «ишәнмигән киши» дегили болиду. Шуңа, у Худаниң Роһиға әмәс, бәлки һәрдайим өз жени (әқил-пикир, зеһин, көңүл-калла, һессиятлар)ға тайинип ишларни пәриқ етиду. «Роһий киши» яки «Роһқа тәвә болған киши» болса өз роһида Муқәддәс Роһниң тәрбийә-тәлимини қобул қилип ишларни тоғра пәриқ етиду. **«улар роһ билән пәриқ етилип баһалиниши керәктур»** — бу 14- вә 15-айәтләрдики «пәриқ етиш» вә «пәриқ етип баһалиниш» грек тилида бирла пеил билән ипадилиниду. □ **2:15 «Роһқа тәвә киши»** — «Роһқа тәвә» (яки «роһий киши») — Муқәддәс Роһниң йетәкчилигидә маңидиған киши. ■ **2:15** Пәнд. 28:5. □ **2:16 «ким Рәбниң ой-көңлини чүшинип йетип, униңға мәслиһәтчи болалисун?»** — «Йәш.» 40:13. ■ **2:16** Йәш. 40:13; Рим. 11:34.

бовақ һесаплап силәргә сөзләшкә мәҗбур болдум.□
2 Мән силәргә сүт ичкүздүм, гөшни йегүзмидим; чүнки силәр гөшни һәзим
қилалмайттиңлар, шундақла һазирму техи һәзим қилалмайсиләр;■
3 Чүнки силәр йәнила әткә тәвәдурсиләр. Араңларда һәсәтхорлуқ вә
талаш-тартишлар бар болғачқа, силәр әткә тәвә әмәсму, инсанларчә
меңиватмамсиләр?□ ■
4 Чүнки бириси «Мән Павлус тәрәпдари», башқа бириси «Мән Аполлос
тәрәпдари» десә, силәр пәқәт инсанларниң йолида маңған болуп
қалмамсиләр?□ ■
5 Аполлос дегән ким? Павлус ким еди? Биз пәқәт силәрниң етиқатиңларға
васитичи болдуқ, халас; һәр биримиз пәқәт Рәб бизгә тәқсим қилғини бойичә
вәзипә ада қилидиған хизмәткарлар, халас, шундақ әмәсму?■
6 Мән тиктим, Аполлос суғарди; амма өстүргүчи болса Худадур.□ ■
7 Шуңа тиккүчи һеч немигә һесап әмәс, суғарғучиму һеч немигә һесап әмәс, пәқәт
өстүргүчи Худа Өзи һәммидур.
8 Амма тиккүчи вә оса қилғучи болса бир мәхсәттидур; шундақтиму һәр бири өз
әҗри бойичә инъамини қобул қилиду.□ ■
9 Чүнки биз Худаға тәвә меһнәтдаштурмиз; силәр болсаңлар Худаниң бағ-етизи,
Худаниң қурулушисиләр.□ ■
10 Худаниң маңа тәқсим қилған меһри-шәпқити бойичә, худди уста мемардәк
һул салдим, андин башқа бириси униң үстигә қуруватиду. Амма һәр бир қурғучи
қандақ қуруватқанлиғиға еһтият қилсун.
11 Чүнки селинған һулни, йәни Әйса Мәсиһдин башқа һеч қандақ һулни селишқа
болмайду. ■
12 Әнди бириси бу һул үстигә алтун, күмүч, қиммәтлик ташлар, яғач, чөпләр,
саман салса, □
13 һәр бириниң сиңдүргән әҗриниң қандақлиғи көрүниду; чүнки шу күни уни
ашкарә қилиду, чүнки униң маһийити отта көрүлиду; от һәр бир кишиниң
әҗрини, қандақ маһийәттин болғанлиғини синайду. □ ■
14 Бирисиниң һул үстигә қурған иши пухта сақлинип қалса, у инъамға еришиду;
□

□ **3:1 «әткә тәвә кишиләр»** — (яки «әтлик кишиләр») тоғрилиқ «Римлиқларға»ға бәргән «кириш сөз»дики «әт» тоғрилиқ сөзимизни көрүң. «Әтлик киши» асасән хуш хәвәрни қобул қилғини билән техи өз гуналириниң күчидин азат болмиған кишидур. ■ **3:2** Ибр. 5:12; 1Пет. 2:2. □ **3:3 «силәр әткә тәвә әмәсму, инсанларчә меңиватмамсиләр?»** — «инсанларчә» Худаниң йолида әмәс, инсанийәтниң йолида. ■ **3:3** 1Кор. 1:11; Гал. 5:19; Яқ. 3:16. □ **3:4 «пәқәт инсанларниң йолида маңған болуп қалмамсиләр?»** — демәк, Худани тонумиған, Роһтин туғулмиған, техичә Адәм атимизниң аилисигә тәвә болған, адәттики гунакар инсанларға охшаш. ■ **3:4** 1Кор. 1:12. ■ **3:5** Рос. 18:24; 1Кор. 1:12; 16:12. □ **3:6 «... Аполлос суғарди»** — Коринт шәһиридики җамаәт Павлусниң сөзлири арқилиқ етиқат қилған еди; кейин Аполлос Коринт шәһиригә берип ишәнгүчиләрни Тәврат-Зәбур тоғрисидики билимлири арқилиқ зор дәриҗидә риғбәтләндүргән еди («Рос.» 18-бап). ■ **3:6** Рос. 18:26; 19:1. □ **3:8 «бир мәхсәттидур»** — грек тилида «бирдур». ■ **3:8** Зәб. 61:13; Йәр. 17:10; 32:19; Мат. 16:27; Рим. 2:6; 14:12; 2Кор. 5:10; Гал. 6:5; Вәһ. 2:23; 22:12. □ **3:9 «биз Худаға тәвә меһнәтдаштурмиз»** — башқа бир хил чүшәндүрүлүши: «биз Худа билән меһнәтдаштурмиз» («2Кор.» 5:20, 6:1ниму көрүң). ■ **3:9** 2Кор. 6:1; Әф. 2:20; Кол. 2:7; 1Пет. 2:5. ■ **3:11** Йәш. 28:16; Мат. 16:18. □ **3:12 «бириси бу һул үстигә... қиммәтлик ташлар .. салса»** — «қиммәтлик ташлар» дегән охшитишниң мошу йәрдә умумий көрсәткини бәлким яқут-гөһәрләрни әмәс, бәлки оюлған, бенани пухта қилидиған қаттиқ чидамлиқ ташларни көрсәтсә керәк. Павлус буниң көчмә мәнасини оқурмәнләрниң ойлинишиға қалдуриду! □ **3:13 «шу күни уни ашкарә қилиду»** — «шу күни» Мәсиһ Әйса зиминға қайтидиған күнидур. ■ **3:13** Йәш. 8:20; 48:10; Йәр. 23:29; 1Пет. 1:7; 4:12. □ **3:14 «Бирисиниң һул үстигә қурған Иши пухта сақлинип қалса...»** — демәк, «бир кишиниң һул үстигә қойған материяллири отқа бәрдашлиқ берәлисә,...».

15 Бирисиниң қурғини көйүп кәтсә, у зиян тартиду; у өзи қутулиду, амма гоя
оттин өтүп қутулған бирисигә охшап қалиду.
16 Әҗәба, өзүңларниң Худаниң ибадәтханиси екәнлигиңларни вә Худаниң
Роһиниң силәрдә турғанлиғини билмәмсиләр? ■
17 Бириси Худаниң ибадәтханисини харап қилса, Худа уни харап қилиду; чүнки
Худаниң ибадәтханиси пак-муқәддәстур, силәр дәл шундақсиләр.
18 Һеч ким өз-өзини алдимисун; бириси өзини бу дәвирдә дана дәп саниса, надан
болуп қалсун; шуниң билән у дана болиду. □ ■
19-20 Чүнки бу дуниядики даналиқ Худаға нисбәтән ахмақлиқтур; чүнки: —
«У данишмәнләрни өз һейлигәрлигиниң қапқиниға алиду», дәп вә йәнә:
«Рәб данишмәнләрниң ой-хиялллириниң тутами йоқлуғини билиду» дәп
пүтүклүктур.□ ■
21 Шуңа һеч ким инсан дегәнләрни пәхирлинип даңлимисун; чүнки һәммә
мәвҗудатлар силәргә тәвәдур;
22 Павлус болсун, Аполлос болсун, Кефас болсун, дуния-җаһан болсун, һаят
болсун, өлүм болсун, һазирқи ишлар болсун, кәлгүси ишлар болсун, һәммиси
силәргә мәнсуптур;
23 силәр болсаңлар Мәсиһниң, Мәсиһ болса Худаниңкидур.

4

Мәсиһниң расуллириниң хизмити

1 Бириси биз тоғрилиқ бир немә демәкчи болса, бизни Мәсиһниң хизмәткарлири
вә Худаниң сирлири аманәт қилинған ғоҗидарлар дәп билсун.■
2 Әнди ғоҗидар дегәнләрдин тәләп қилинидиғини шуки, улар вападар-садиқ
болуши керәктур.■
3 Амма мән силәр тәрипиңлардин яки башқа һәр қандақ инсаний сот тәрипидин
сүрүштүрүп баһалансам, бу мән үчүн зиғирчилик иш; мән һәтта өзүм тоғрилиқ
сүрүштүрүп олтармаймән.□
4 Чүнки виждиним әйипләйдиған һеч қандақ ишлиримдин хәвирим йоқ; амма бу
ишниң өзи мени һәққаний дәп ақлимайду; мени сүрүштүрүп баһалиғучи болса
Рәбдур.■
5 Шуңа вақти-саити кәлмигичә, йәни Рәб кәлмигичә һеч иш тоғрилиқ һөкүм
чиқармаңлар; Рәб кәлгәндә у қараңғулуқтики йошурун ишларни ашкарилайду,
қәлб-диллардики барлиқ ой-нийәтләрни аян қилиду; шу чағда һәр бири Худа
тәрипидин тәриплиниду.■
6 Амма, и қериндашлар, бу ишларни силәрниң мәнпәәтиңларни дәп өзүмгә вә
Аполлосқа тәтбиқлидим; мәхсәт силәр биз арқилиқ «пүтүлгәнниң даирисидин
һалқип кәтмәңлар» дегән савақни үгинишиңлар, шундақла һеч қайсиңларниң

■ **3:16** 1Кор. 6:19; 2Кор. 6:16; Ибр. 3:6; 1Пет. 2:5. □ **3:18 «бириси өзини бу дәвирдә дана дәп саниса, надан болуп қалсун»** — Мәсиһниң «Мат.» 18:1-4дә вә «Мар.» 10:13-16дә ейтқан сөзлирини көрүң. ■ **3:18** Пәнд. 3:7; Йәш. 5:21. □ **3:19-20 «У данишмәнләрни өз һейлигәрлигиниң қапқиниға алиду»** — «Аюп» 5:13. **«Рәб данишмәнләрниң ой-хиялллириниң тутами йоқлуғини билиду»** — «Зәб.» 93:11. ■ **3:19-20** Аюп 5:13; Зәб. 93:11. ■ **4:1** Мат. 24:45; 2Кор. 6:4; Кол. 1:25; Тит. 1:7. ■ **4:2** Луқа 12:42. □ **4:3 «һәр қандақ инсаний сот тәрипидин...»** — дегән грек тилида «инсаний бир күн тәрипидин...». Адәмләрниң ишлирини сүрүштә қилғучи болса мәлум бир инсанниң күни әмәс, бәлки Мәсиһниң күни, йәни қиямәт күнидур. ■ **4:4** Мис. 34:7; Аюп 9:2; Зәб. 142:2. ■ **4:5** Дан. 7:10; Мат. 7:1; Рим. 2:1; Вәһ. 20:12.

мәлум бирисини башқа бирисидин үстүн дәп пәхирлинип тәкәббурлишип
кәтмәслигиңлар үчүндур.□ ■
7 Чүнки ким сени башқа бирисидин үстүн қилиду? Саңа ата қилинған нәрсидин
башқа сәндә йәнә немә бар? Һәммә саңа берилгән турса, немишкә «Мәндә әсли
бар еди» дәп пәхирлинип көрәңләп кетисән?□ ■
8 Силәр аллиқачан тоюнуп кәттиңлар! Аллиқачан бейип кәттиңлар! Силәр
бизсиз падишалар болуп һөкүм сүрдуңлар! Кашки силәр һәқиқәтән һөкүм сүргән
болсаңлариди — ундақта биз силәр билән биллә һөкүм сүргән болаттуқ!□
9 Чүнки Худа расуллар болған бизләрни өлүмгә мәһкүм болған адәмләрдәк әң
ахирға қоюп сазайи қилип оттуриға чиқарған, дәп ойлаймән; чүнки биз пүткүл
аләмгә, йәни һәм пәриштиләргә һәм инсанларға бир хил тамашә болдуқ. ■
10 Биз Мәсиһ үчүн ахмақ саналғанлармиз, амма силәр Мәсиһдә данасиләр! Биз
аҗиз, амма силәр күчлүксиләр; силәр иззәтлик, амма биз хар; □ ■
11 Һазирқи дәқиқигичә ач-яланач, чаңқап жүрмәктимиз, думбалинип, сәргәрдан,
макансиз болуп жүрмәктимиз; ■
12 өз қолимиз билән ишләп җапа тартмақтимиз; аһанәткә қалғанда яхшилиқ
тиләватимиз; зиянкәшликкә учриғанда, чидаватимиз; ■
13 төһмәткә учриғанда, *биз уларни* чирайлиқчә *товиға* үндәймиз; биз җаһанниң
дашқили, инсанларниң сүпүргүндиси дәп қариливатимиз, та һазирғичә шундақ.
14 Бу ишларни йезишим, силәрни хиҗаләткә қалдуруш үчүн әмәс, бәлки
сөйүмлүк балилирим сүпитидә силәргә несиһәт қиливатимән; ■
15 чүнки силәрниң Мәсиһдә түмәнлигән тәрбийилигүчилириңлар болсиму,
силәрниң атаңлар көп әмәстур; чүнки мән Мәсиһ Әйсада болуп силәрни хуш
хәвәр арқилиқ төрәлдүрүп ата болдум. □ ■
16 Шуңа мән силәрдин өтүнимәнки, мени үлгә қилиңлар.■
17 Дәл бу сәвәптин мән Рәбдә болған өз сөйүмлүк вә ишәшлик оғлум Тимотийни
йениңларға әвәттим; һәр қайси җайлардики җамаәттә үгәткәнлиримгә әгишип,
у силәргә Мәсиһдә болған йоллирим тоғрилиқ әслитиду.
18 Амма бәзилириңлар, «Павлусни йенимизға кәлмәйду», дәп көрәңләп
кәттиңлар;

□ **4:6 «пүтүлгәнниң даирисидин һалқип кәтмәңлар»** — бу сөзләр Тәвратта әйни пүтүлмигини билән, у Тәврат-Инҗилдики интайин муһим бир принсиптур. «Қошумчә сөз»имизгә қараң. ■ **4:6** Пәнд. 3:7; Рим. 12:3. □ **4:7 «Ким сени башқа бирисидин үстүн қилиду?»** — бу соалға бәлким мундақ икки тоғра җавап берилиши мумкин: (1) «мәлум кишини башқа бир кишидин башқичә қилғучи пәқәт Худадур» шуңа тәкәббур болушниң асаси йоқ; (2) һеч инсанниң Худаниң улуқлуғи алдида «Мән башқилардин үстүн» дәп тәкәббур болушиниң асаси йоқ. Шундақ қараймизки, (1)-җавап Павлусниң демәкчи болғинини көрситиду. **«Саңа ата қилинған нәрсидин башқа сәндә йәнә немә бар?»** — демәк, һәр бirimизниң барлиғи Худа тәрипидин бизгә ата қилиниду; шуңа «Мәндә әсли шундақ қабилийәт (талант, күч, қатарлиқлар....) бар еди» дәп тәкәббурлишип кетиш һамақәтлиқтур. ■ **4:7** Юһ. 3:27; Яқ. 1:17. □ **4:8 «Силәр аллиқачан тоюнуп кәттиңлар! Аллиқачан бейип кәттиңлар! Силәр бизсиз падишалар болуп һөкүм сүрдуңлар! Кашки силәр һәқиқәтән һөкүм сүргән болсаңлариди — ундақта биз силәр билән биллә һөкүм сүргән болаттуқ!»** — шүбһисизки, бу сирлиқ айәтниң кинайилик, мәсқирилик мәнаси бар. Коринт җамаитидики көп адәмләр толиму тәкәббурлишип кетип: «Биз расул Павлус яки башқа расулларға һеч керәк әмәсмиз; биз һәқиқәтән «роһий адәмләр»миз, интайин билимлик, Худа алдида интайин есилзадә болуп, падишадәк болдуқ» дәп кәткән еди. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **4:9** Зәб. 43:23; Рим. 8:36; 2Кор. 4:11; Ибр. 10:33. □ **4:10 «Биз Мәсиһ үчүн ахмақ саналғанлармиз...»** — грек тилида «биз Мәсиһ үчүн ахмақлар болдуқ...» — демәк, көпчилик тәрипидин «ахмақ» һесапландуқ. ■ **4:10** 1Кор. 2:3. ■ **4:11** Рос. 23:2. ■ **4:12** Мат. 5:44; Луқа 6:28; 23:34; Рос. 7:60; 18:3; 20:34; Рим. 12:14; 1Тес. 2:9; 2Тес. 3:8. ■ **4:14** 1Тес. 2:11. □ **4:15 «силәрниң атаңлар көп әмәстур»** — роһий җәһәттин болған атиларни көрситиду, әлвәттә. ■ **4:15** Рос. 18:11; Гал. 4:19; Флм. 10; Яқ. 1:18. ■ **4:16** 1Кор. 11:1; Фил. 3:17; 1Тес. 1:6; 2Тес. 3:9.

19 бирақ Рәб буйруса мән пат арида йениңларға баримән; шу чағда мән көрәңләп кәткәнләрниң сөзлирини әмәс, бәлки уларда болған күч-қудрәтни көрүп бақай. ■
20 Чүнки Худаниң падишалиғи сөздә әмәс, бәлки күч-қудрәттә испатлиниду. □ ■
21 Әнди немини халайсиләр? Йениңларға таяқ көтирип беришимниму, яки меһир-мулайимлиқ роһида беришимниму?

5

Еғир бир гуна

1 Һәртәрәптин шу аңлиниватидуки, араңларда бузуқчилиқ бар екән — бундақ
бузуқчилиқ һәтта таипиләр арисидиму тилға елинмайду — у болсиму бирисиниң
өз атисиниң аялиға чеқилиштин ибарәт.■
2 Амма силәр йоғинап көрәңләп кәттиңлар! Бу рәзил ишни садир қилған киши
аримиздин қоғливетилсун дәп өкүнүшүңларға тоғра кәлмәмду!?
3 Чүнки гәрчә тәндә силәр билән биллә болмисамму, амма роһта силәр билән
биллә болуш сүпитидә аллиқачан шундақ мән шу һөкүмни чиқардимки,
4 (һәммиңлар Рәб Әйса Мәсиһниң намида жәм болғанда, өзүмниң роһум силәр
билән болуп, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң күч-қудритигә тайинип) —
5 шундақ қилған кишиниң әтлири һалак қилинсун, шуниң билән униң роһи Рәб
Әйсаниң күнидә қутқузулуши үчүн Шәйтанниң илкигә тапшурулсун.□ ■
6 Силәрниң чоңчилиқ қилғиниңлар яхши әмәс. «Кичиккинә хемиртуруч пүткүл
хемирни болдуруп йоғинитиду» дәп билмәмсиләр?■
7 Кона хемиртуручни чиқириветиңлар; шуниң билән силәр әсли хемиртуручсиз
хемирдәк йеңи бир зугула болисиләр; чүнки «өтүп кетиш һейти»*дики қозимиз*
болған Мәсиһ қурбанлиқ қилинди;■
8 шуңа һейтни яман нийәтлик вә рәзиллик болған хемиртуруч билән әмәс, бәлки
сәмимийлик вә һәқиқәт болған петир нан билән тәнтәнә қилип өткүзәйли.□ ■
9 Мән *алдинқи* хәттә силәргә бузуқчилиқ қилғучилар билән арилашмаңлар дәп
язған едим; ■
10 амма бу дегиним бу дунриядики бузуқчилиқ қилғучилар, яки нәпсанийәтчиләр,
яки каззаплар яки бутпәрәсләр билән арилашмаңлар дегиним әмәс; ундақ
болғанда дуниядин айрилишқа мәҗбур болаттиңлар;
11 амма һазирқи бу хетимдә язғиним шуки, өзини «қериндаш» дәп ативалған
амма шундақла бузуқлуқ қилғучи, нәпсанийәтчи, бутпәрәс, һарақкәш яки каззап

■ **4:19** Рос. 18:21; Ибр. 6:3; Яқ. 4:15. □ **4:20 «Худаниң падишалиғи сөздә әмәс, бәлки күч-қудрәттә испатлиниду»** — яки «Худаниң падишалиғи сөздә әмәс, бәлки күч-қудрәттә намайән болиду». ■ **4:20** 1Кор. 2:4; 1Тес. 1:5; 2Пет. 1:16. ■ **5:1** Лав. 18:8; Қан. 27:20. □ **5:5 «шундақ қилған кишиниң әтлири һалак қилинсун, шуниң билән униң роһи Рәб Әйсаниң күнидә қутқузулуши үчүн Шәйтанниң илкигә тапшурулсун»** — бу иш (башқичә ейтқанда, «Шәйтанниң илкигә қайтуруш») тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Бәзи алимлар «әтлири» дегәнни роһий җәһәттин чүшәндүриду, демәк, бу иш кишиниң өзиниң гуналиқ тәбиити, яки Коринттики пүткүл җамаәттә «гуналиқ тәбиитидин чиққан ишлар»ни көрситиду, дәп қарайду. Биз мошу йәрдики «әтлири»ни җисманий җәһәттин чүшинимиз. «Қошумчә сөз»имиздә буниң асасини көрситимиз. ■ **5:5** 1Тим. 1:20. ■ **5:6** Гал. 5:9. ■ **5:7** Йәш. 53:7; Юһ. 1:29; 1Кор. 15:3. □ **5:8 «шуңа һейтни яман нийәтлик вә рәзиллик болған хемиртуруч билән әмәс, бәлки сәмимийлик вә һәқиқәт болған петир нан билән тәнтәнә қилип өткүзәйли»** — Исраилниң «өтүп кетиш һейти», униңдин кейинки «петир нан һейти» вә уларниң символлуқ әһмийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни, шундақла «Лавийлар»дики «қошумчә сөз»ниму көрүң. ■ **5:8** Мис. 12:3,15; Қан. 16:3. ■ **5:9** Қан. 7:2; Мат. 18:17; 2Кор. 6:14; Әф. 5:11; 2Тес. 3:14.

болса, ундақ бир киши билән арилашмаңлар, һәтта униң билән һәмдәстиханму болмаңлар. □ ■
12 Сирттикиләрни һөкүм чиқирип бир тәрәп қилишниң мән билән немә мунасивити? Лекин ичиңлардикиләрни өзүңлар һөкүм чиқирип бир тәрәп қилиш силәрниң ишиңлар әмәсму? □
13 Лекин сирттикиләрниң үстигә болса Худа Өзи һөкүм чиқириду. Шуңа «бу рәзил адәмни араңлардин чиқириветиңлар».□ ■

6

Бир-бири билән дәвалишишқа боламду?

1 Силәрниң араңларда өз ара аразлиқ иш болса, уни муқәддәс бәндиләрниң бир тәрәп қилишиға тапшурмай, һәққанийсизларниң алдида дәвалишишқа петиналамсиләр?□
2 Муқәддәс бәндиләрниң дунияни сорақ қилидиғанлиғини билмәмсиләр? Әгәр дунияни силәр сорақ қилидиған иш болса, әнди зиғирчилик ишларни һәл қилишқа яримамсиләр?■
3 Пәриштиләр үстидинму һөкүм чиқиридиғанлиғимизни билмәмсиләр? Шундақ болған екән, бу һаяттики ишларни һәл қилиш қанчилик иш еди?□
4 Силәрдә мошу һаяттики ишлар үстидин һөкүм қилиш зөрүр тепилғанда, жамаәт арисида төвән дәп қаралғанларни уни һәл қилишқа салмамсиләр?□
5 Мошуларни силәрни хиҗаләткә қалдуруш үчүн дәватимән. Әҗәба, араңларда өз қериндашлири оттурисида һөкүм чиқарғидәк дана киши йоқму, һәтта бириму йоқму?
6 Униң орнида, қериндаш билән қериндаш дәвалишиватиду, — вә капирлар алдида шундақ қилиду!
7 Әмәлийәттә өз араңларда дәваларниң болғанлиғиниң өзи силәргә нисбәтән бир әйиптур. Немишкә увалчилиққа чидимайсиләр? Немишкә наһәқчиликкә йол қоймайсиләр?■
8 Әксичә, силәр наһәқчилик қиливатисиләр, хиянәт қиливатисиләр, йәнә келип қериндашлириңларға шундақ қилисиләр!
9 Һәққанийсизларниң Худаниң падишалиғиға варислиқ қилалмайдиғанлиғини билмәмсиләр? Алдинип кәтмәңлар! Бузуқчилиқ қилғучилар, бутпәрәсләр, зина қилғучилар, бәччивазлар, башқа әрләр билән бузуқлуқ қилғучилар, ■

□ **5:11 «өзини «қериндаш» дәп ативалған...»** — «қериндаш» — өзиниң етиқат йолида қериндаш дәп аталған. ■ **5:11** Чөл. 12:14; Мат. 18:17; 2Тес. 3:14; 2Юһа. 10. □ **5:12 «Сирттикиләрни һөкүм чиқирип бир тәрәп қилишниң мән билән немә мунасивити? Лекин ичиңлардикиләрни өзүңлар һөкүм чиқирип бир тәрәп қилиш силәрниң ишиңлар әмәсму?»** — «сирттикиләр» жамаәттин сирт турғанларни, «ичидикиләр» жамаәтниң ичидә болғанларни көрситиду, әлвәттә. □ **5:13 «бу рәзил адәмни араңлардин чиқириветиңлар»** — мошу сөзләр Тәврат, «Қан.» 17:7, 19:9, 22:2, 24:7дин илинған. ■ **5:13** Қан. 17:7 □ **6:1 «Силәрниң араңларда өз ара аразлиқ иш болса, уни муқәддәс бәндиләрниң бир тәрәп қилишиға тапшурмай, һәққанийсизларниң алдида дәвалишишқа петиналамсиләр?»** — «петиналамсиләр?» — Худаниң бу ишларға қаратқан ғәзивигә йүзлинишкә петиналамсиләр?, демәк. ■ **6:2** Мат. 19:28; Луқа 22:30. □ **6:3 «муқәддәс бәндилириниң дуния үстидин сорақ қилиши ... (2-айәт) ... Пәриштиләр үстидинму һөкүм чиқириши»** — бу ишлар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **6:4 «жамаәт арисида төвән дәп қаралғанларни уни һәл қилишқа салмамсиләр?»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «уни һәл қилишқа жамаәттә һеч орни йоқларни саламсиләр?». Лекин 5-айәтниму көрүң. ■ **6:7** Пәнд. 20:22; Мат. 5:39; Рим. 12:17; 1Тес. 5:15; 1Пет. 3:9. ■ **6:9** Гал. 5:19; Әф. 5:5; Вәһ. 22:15.

10 оғрилар, нәпсанийәтчиләр, һарақкәшләр, төһмәтхорлар яки алдамчи-
каззаплар Худаниң падишалиғиға варислиқ қилалмайду;
11 бәзиңлар дәрвәқә шундақ болғансиләр; амма силәр Рәб Әйса Мәсиһниң
намида вә Худайимизниң Роһи билән жуюлдуңлар, пак-муқәддәс қилиндиңлар,
һәққаний қилиндиңлар.■

Тениңлар Худаниң ибадәтханисидур

12 «Һәммә нәрсә маңа һалалдур», амма һәммә нәрсә пайдилиқ болувәрмәйду;
«һәммә нәрсә маңа һалалдур», амма мән һеч қандақ нәрсиниң хумариға қул
болмаймән. □ ■
13 «Йемәкликләр аш қазан үчүн, аш қазан болса йемәкликләр үчүндур»; амма
Худа у вә бу һәр иккисини йоққа чиқириду; тән болса бузуқчилиқ үчүн әмәс,
бәлки Рәб үчүндур; Рәб тән үчүндур. □
14 Худа Рәбни тирилдүрди, шуниңдәк бизниму Өз қудрити билән өлүмдин
тирилдүриду. ■
15 Тениңларниң Мәсиһниң әзалири екәнлигини билмәмсиләр? Ундақта,
Мәсиһниң әзалирини елип, паһишә аялниң әзалири қилсам боламду? Һәргиз
болмайду!
16 Ким паһишә аял билән бағланған болса униң билән бир тән болиду, дәп
билмәмсиләр? Чүнки «*әр-аял* иккиси бир тән болиду» — дейилгән еди. □ ■
17 Амма Рәбгә бағланғучи болса Униң билән бир роһтур. ■
18 Бузуқлуқтин қечиңлар. «Инсанларниң һәр бир садир қилған гунайи өз
тениниң сиртида болиду!» — амма бузуқлуқ садир қилғучи өз тенигә қарши гуна
қилиду. □
19 Силәрниң тениңлар силәрни туралғу қилған, Худа тәрипидин силәргә илтипат
қилинған Муқәддәс Роһниң ибадәтхәниси, силәр өзүңларни өзүмниңки әмәс дәп
билмәмсиләр? □ ■
20 Чүнки силәр чоң бәдәл билән сетивелинғансиләр; шуңа тениңларда Худани
улуқлаңлар.■

■ **6:11** Әф. 2:2; Кол. 3:7; Тит. 3:3; Ибр. 10:22. □ **6:12 «һәммә нәрсә маңа һалалдур»** — бу сөз-ибарә бәлким Коринтлиқлар үчүн Инҗилдики йемәк-ичмәкләр тоғрилиқ болған тәлимләрниң бир қисқартилмиси болуши мүмкин. Бу һәқиқәткә йеқин болғини билән, Павлус һазир уларға йемәк-ичмәкләр тоғрилиқ башқа тәрәпләрдинму ойлаш керәк, дәп тәлим бәрмәкчи. ■ **6:12** 1Кор. 10:23. □ **6:13 «Йемәкликләр аш қазан үчүн, аш қазан болса йемәкликләр үчүндур»** — башқичә ейтқанда: «йемәкликләр қосақни тойдуруш үчүн, қосақ болса йемәкликләрни сиңдүрүш үчүн». Коринтлиқлардин бәзилири бу гәпни башқа ишларға тәтбиқлап, «тенимизниң һәр қандақ еһтияҗлири яки арзу-һәвәслирини халиғанчә қандурувәрсәк болиду» дәп ойлайтти. Лекин, җинсий әхлақсизлиққа кәлсәк бу тоғра әмәс, әлвәттә. **«Рәб тән үчүндур»** — адәмни һәйран қиларлиқ бу баян тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **6:14** Рим. 8:11; 2Кор. 4:14. □ **6:16 «әр-аял иккиси бир тән болиду»** — бу Худаниң Адәм атимиз вә Һава анимиз тоғрилиқ болған сөзи («Яр.» 2:24); бу сөз һәр бир әр-аяллиқ мунасивәттә әмәлгә ашурулиду. ■ **6:16** Яр. 2:24; Мат. 19:5; Мар. 10:8; Әф. 5:31. ■ **6:17** Әз. 36:26-28; 1Кор. 12:13; Яр. 2:24 □ **6:18 «Инсанларниң һәр бир садир қилған гунайи өз тениниң сиртида болиду!»** — бәзи алимлар, бу сөзләрни Павлусниң өзиниңки, дәп қарайду; амма башқа гуналиримиз (мәсилән, нәпсанийәтчилик, һарақкәшлик)му тенимизгә яман тәсир йәткүзмәмду? Йәткүзиду, әлвәттә. Шуңа бизниңчә бу сөзләрни Коринтлиқларниң өзлириниңки хата көзқариши дәп ойлаймиз; улар бу сөзни бузуқлуқ (вә башқа «җисманий» гуналарни) қилишқа банә қилатти. Павлус уни әндиликтә уларниң хата көзқарашлирини тоғрилимақчи болуват啊атти. □ **6:19 «Худа тәрипидин силәргә илтипат қилинған»** — бизниңчә «силәргә илтипат қилинған» дегәнлик «Муқәддәс Роһ»ни көрситиду. Шундақму мүмкинчилик барки, у бу айәттики «силәрниң тениңлар» яки «ибадәтхана»ни көрситиду. ■ **6:19** 1Кор. 3:16; 2Кор. 6:16; Әф. 2:21; Ибр. 3:6; 1Пет. 2:5. ■ **6:20** 1Кор. 7:23; Гал. 3:13; Ибр. 9:12; 1Пет. 1:18.

7

Тәнһа һаят вә әр-аяллиқ

1 Әнди һазир силәр хетиңларда оттуриға қойған соалларға келәйли, — «Әр аял
затиниң тенигә тәгмисә яхшидур».□
2 Дурус. Амма бузуқчилиқлардин сақлиниш үчүн, һәр бир әркәкниң өзиниң аяли
болсун, һәр бир аялниң өзиниң ери болсун.
3 Әр аялиға нисбәтән әрлик мәҗбурийитини ада қилсун, аялму еригә нисбәтән
аяллиқ мәҗбурийитини ада қилсун.□ ■
4 Аял өз тениниң егиси әмәс, бәлки ери униң егисидур; шуниңға охшашла, әр өз
тениниң егиси әмәс, бәлки аяли униң егисидур.
5 Пәқәт пүтүн зеһниңлар билән дуаларға берилиш мәхситидә өз мақуллуғуңлар
билән вақтинчә биргә ятмаслиққа келишкәндинла башқа, әр-аял өз ара бир-
бириниң җинсий һәқ-тәливини рәт қилмисун. Шундақ алаһидә мәзгилдин кейин
йәнә биргә болуңлар. Болмиса, өзүңларни тутувалалмайдиғанлиғиңлардин
Шәйтан силәрни аздуруш пурситини тепиши мүмкин.■
6 Амма мундақ дейишим буйруқ йолида әмәс, бәлки мәслиһәт йолидидур.□
7 Әнди мән барлиқ адәмләрниң маңа охшаш *бойтақ* болушини халайттим; лекин
бу ишта Худаниң һәммә адәмгә бәргән өз илтпати бар; бириси ундақ, йәнә бириси
бундақ.□ ■
8 Амма мән җорисиз тәнһа яшиғанлар вә тулларға шуни ейтимәнки, мәндәк тәнһа
туриварсә яхши болиду;□
9 амма өзүңларни тутувалалмисаңлар, никаһлиниңлар; чүнки *ишқ* отида
көйгәндин көрә никаһлиқ болған яхши.■
10 Амма никаһланғанларға кәлсәк, уларға мән шуни тапилаймәнки, —
(бу әмәлийәттә мениң тапилиғиним әмәс, йәнила Рәбниңки), аял еридин
ажрашмисун □ ■
11 (амма у ажрашқан болса, у тәнһа өтсун, яки ери билән яришивалсун); вә әрму
аялини қоюп бәрмисун.

□ **7:1 «Әр аял затиниң тенигә тәгмисә яхшидур»** — «әр аял затиниң тенигә тәгмисә (җинсий мунасивәттә биргә болуш, яки той қилишни көрситиду) яхши иштур» дегән сөзләр тоғрилиқ: — Әһвалға қариғанда Коринтлиқлар арисида: «Той қилмай, пәқәт Рәбниң хизмитидә болуш яхши» яки «Әр-аяллиқ җинсий мунасивити яхши әмәс, җинсий мунасивәт өткүзүлмисун, көпрәк дуа-тилавәткә берилисун» дегәндәк гәпләр тарқалған болуши мүмкин. Павлус бу йәрдә мошу мәсилиләр тоғрилиқ сөзлимәкчи. □ **7:3 «әр аялиға нисбәтән әрлик мәҗбурийитини ада қилсун, аялму еригә нисбәтән аяллиқ мәҗбурийитини ада қилсун»** — «әрлик мәҗбурийити», «аяллиқ мәҗбурийити» җинсий һәқлиқни өз ичигә алиду, әлвәттә. ■ **7:3** 1Пет. 3:7. ■ **7:5** Йо. 2:16. □ **7:6 «Амма мундақ дейишим буйруқ йолида әмәс»** — бу айәттики «дейишим»ни бәзи алимлар «вақитлиқ айрилип туруш тоғрисидики бир тәклип, буйруқ әмәс» дәп чүшиниду, «Амма мундақ дегиним буйруқ йолида әмәс, бәлки мәслиһәт йолидидур» дәп тәрҗимә қилиду. Йәнә бәзиләр бизниң тәрҗимимиздәк «дегиним»ни Павлусниң әр-аяллиқ оғрулуқ һазир ейтқан барлиқ сөзлири дәп қарап, «Бу дегиним буйруқ йолида әмәс, бәлки рухсәт йолида...» дәп тәрҗимә қилиду (7-айәтни көрүң). □ **7:7 «бу ишта Худаниң һәммә адәмгә бәргән өз илтпати бар»** — йәни, бала-җақилиқ болуш, яки тәнһа болуш. Павлус өзи тәнһа болуп, пүтүн өмридә аилисиз һалда Худаниң хизмитидә болған. ■ **7:7** Мат. 19:12; Рос. 26:29; 1Кор. 12:11. □ **7:8 «Амма мән җорисиз тәнһа яшиғанлар вә тулларға шуни ейтимәнки...»** — мошу айәттики «җорисиз тәнһа яшиғанлар» дегән сөз грек тилида өз җорисидин (мәйли әрдин, мәйли аялдин, өлүм тәрипидин яки қанун тәрипидин) ажришип кәткәнләрни көрситиду, вә шундақла той қилмиғанларниму өз ичигә алиду. ■ **7:9** 1Тим. 5:14. □ **7:10 «Амма никаһланғанларға кәлсәк, уларға мән шуни тапилаймәнки, — (бу әмәлийәттә мениң тапилиғиним әмәс, йәнила Рәбниңки)...»** — Павлус өз тәлимини Рәб Әйсаниң йәр йүзидә турған вақтидики тәлимидин айриветиду. Бу иш тоғрилиқ вә умумән бу бап үстидә «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **7:10** Мал. 2:14; Мат. 5:32; 19:9; Мар. 10:11; Луқа 16:18.

12 Қалғанлириңларға кәлсәк, мән шуни ейтимәнки (бу Рәбниң ейтқини әмәс),
қериндашниң етиқатсиз аяли болса вә аяли униң билән туруверишкә рази болса,
у уни қоюп бәрмисун; □
13 *етиқатчи* аялниң етиқатсиз ери болса вә ери униң билән туруверишкә рази
болса, у еридин ажришип кәтмисун.
14 Чүнки етиқатсиз әр болса етиқат қилған аялда пак дәп һесаплиниду;
етиқатсиз аял болса *етиқат қилған* қериндашта пак дәп һесаплиниду; болмиса,
пәрзәнтлириңлар һарамдин болған болатти; амма улар әнди пак болди. □
15 Лекин етиқатсиз болған тәрәпниң кәткүси болса, у ажришип кәтсун; бундақ
әһвалларда қериндаш ака-укилар, һәдә-сиңиллар *никаһ мәҗбурийитигә* бағлинип
қалған болмайду; қандақла болмисун Худа бизни енақ-хатирҗәмликтә яшашқа
чақирғандур. □
16 Әй *етиқатчи* аял, ериңни *етиқат қилдуруп* қутулдуралайдиғанлиғиңни
нәдин билисән? Әй *етиқатчи* әр, хотунуңни *етиқат қилдуруп*
қутулдуралайдиғанлиғиңни нәдин билисән?□ ■

Етиқат йолиға чақирилған вақиттики салаһийәттә туриверыңлар

17 Һалбуки, Рәб һәр қайсимизға қандақ тәқсим қилған болса, қандақ һаләттә
чақирған болса, у шуниңда меңиверсун; мән һәммә җамаәтләрдә шундақ
йолйоруқни тапилаймән.
18 Бириси сүннәтлик һаләттә чақирилдиму? У қайта сүннәтсиз қилинмисун;
бириси сүннәтсиз һаләттә чақирилдиму? У әнди сүннәт қилинмисун. □
19 Сүннәтлик болуш һеч нәрсә һесапланмас, сүннәтсиз болушму һеч нәрсә
һесапланмас; *һесап болидиғини* Худаниң әмирлиригә әмәл қилиштин ибарәттур.
20 Һәр ким қайси һаләттә чақирилған болса, шу һаләттә қалсун. □ ■
21 Сән чақирилғанда қул һалитидә едиңму? Униң билән кариң болмисун; лекин
әгәр һөрлүк пурсити кәлсә, уни қолуңдин бәрмә.
22 Чүнки Рәбтә чақирилған қул болса Рәбниң һөр адимидур; униңға охшаш,
чақирилип һөр болғучиму Мәсиһниң қулидур.

□ **7:12 «Қалғанлириңларға кәлсәк, мән шуни ейтимәнки (бу Рәбниң ейтқини әмәс), ...»** — Рәб Әйса йәр йүзидә болғинида бу ишлар тоғрилиқ тәлим бәрмигән еди. □ **7:14 «Чүнки етиқатсиз әр болса етиқат қилған аялда пак дәп һесаплиниду; етиқатсиз аял болса етиқат қилған қериндашта пак дәп һесаплиниду; болмиса, пәрзәнтлириңлар һарамдин болған болатти; амма улар әнди пак болди»** — бу айәткә қариғанда, Коринттики бәзиләр «етиқатчи әр яки аялниң җориси Әйса Мәсиһкә етиқат қилмиған болса ундақта уларниң никаһи булғанған болиду, шуңа улар ажришиши керәк, шундақла балилири «һарам»дин болған болиду» дәп қарайду. Бундақ көзқараш хата. □ **7:15 «лекин етиқатсиз болған тәрәпниң кәткүси болса, у ажришип кәтсун; бундақ әһвалларда қериндаш ... никаһ мәҗбурийитигә бағлинип қалған болмайду; қандақла болмисун Худа бизни енақ-хатирҗәмликтә яшашқа чақирғандур»** — бу муһим айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **7:16 «Әй етиқатчи аял, ериңни етиқат қилдуруп қутулдуралайдиғанлиғиңни нәдин билисән? Әй етиқатчи әр, хотунуңни етиқат қилдуруп қутулдуралайдиғанлиғиңни нәдин билисән?»** — бизниңчә Павлус мошу йәрдә, ишәнмигән җора никаһтин ажрашмақчи болған болса, уни етиқат қилдуруп қутқузуш пәқәт Худаниңла қилидиған ишидур, биз аҗиз бәндиләрниң қилидиған иши әмәс, шуңа (җорисиниң кәткүси болса) уни әркинликкә қоювәргин, демәкчи. «Қошумчә сөз»имизни йәнә көрүң. ■ **7:16** 1Пет. 3:1. □ **7:18 «Бириси сүннәтлик һаләттә чақирилдиму? У қайта сүннәтсиз қилинмисун»** — бәзи Йәһудийлар мәлум сәвәплăрдин сүннитидин хиҗил болуп, «ят әлләрдәк болай» дәп, өзини «сүннәтсиз» көрсәтмәкчи болуп бир хил операцийәни қилдуратти. □ **7:20 «Һәр ким қайси һаләттә чақирилған болса, шу һаләттә қалсун»** — «қайси һаләттә чақирилған болса...» грек тилида «қандақ чақирилғанлиғи болса...» дейилиду. Демәк, Худа һәр биримизни Мәсиһгә чақирғинида, әһвал-һалитимизни билип, у һалитимизни Униң йолида ишләтмәкчи болиду. ■ **7:20** Әф. 4:1; Фил. 1:27; Кол. 1:10; 1Тес. 2:12.

23 Силәр чоң бәдәл билән сетивелиндиңлар; инсанларға қул болмаңлар. ■
24 И қериндашлар, һәр бириңлар қайси һаләттә чақирилған болсаңлар, шу
һаләттә Худа билән биллә туруңлар.

Тәнһа яшаш

25 Амма никаһланмиғанлар тоғрилиқ Рәбдин буйруқ тапшурувалмидим;
шундақтиму Рәбдин болған рәһим-шәпқәткә муйәссәр болғанлиғим үчүн садиқ
адәм сүпитидә өз пикримни ейтимән. □
26 Әнди һазирқи қийинчилиққа қариғанда, әр кишиниң шу *тәнһа* һаләттә
болушини яхши иш дәймән. □
27 Аялға бағланған болсаң, ундақта, униң билән ажришишни ойлима; аялиңдин
ажришип кәттиңму? Ундақта йәнә өйлинишни ойлима.
28 Лекин өйләнсәң, сән гуна қилған болмайсән; вә никаһланмиғанлар
никаһланса, уларму гуна қилған болмайду. Амма шундақ қилса улар җисманий
җәһәттә җапаға учрайду; мениң силәрни униңдин халий қилғум бар. □
29 Амма шуни дегүм барки, и қериндашлар — вақит қисқидур. Шуңа аяллиқ
болғанлар аялсизлардәк болсун; □
30 матәм тутқанлар матәм тутмиғанлардәк болсун; бәхит-хошаллиқта болғанлар
бәхит-хошаллиқта болмиғанлардәк болсун; мал-мүлүк сетивалғанлар мал-
мүлүксизләрдәк болсун;
31 бу дуниядики байлиқлардин бәһримән болғанлар дунияни өзиниң тәәллуқати
дәп билмисун; чүнки бу дуниядики һазирқи һаләт өтүп кетиду. □ ■
32 Амма силәрниң ғәмсиз болушуңларни халаймән. Аялсиз киши болса Рәбниң
ишлирини ойлайду, қандақ қилип Рәбни хурсән қилишниң ғемидә болиду. ■
33 Амма аяллиқ киши қандақ қилип аялини хурсән қилиш үчүн бу дуниядики
ишларниң ғемидә болиду;
34 Йәнә келип аял вә никаһланмиған қизниң оттурисида пәриқ бар;
никаһланмиған қиз болса Рәбниң ишлириниң, қандақ қилип һәм тәндә һәм
роһта пак-муқәддәс болушниң ғемидә болиду; амма ятлиқ болған аял қандақ
қилип ерини хурсән қилиш үчүн, бу дуниядики ишларниң ғемидә болиду.
35 Амма мән бу сөзни силәрниң мәнпәәтиңларни көздә тутуп дәватимән;
бойнуңларға сиртмақ селиш үчүн әмәс, бәлки ишлириңларниң гөзәл болуши,
көңлүңлар бөлүнмигән һалда Рәбгә берилип Уни күтүшүңлар үчүн дәватимән.

■ **7:23** 1Кор. 6:20; Ибр. 9:12; 1Пет. 1:18. □ **7:25 «... никаһланмиғанлар тоғрилиқ Рәбдин буйруқ тапшурувалмидим...»** — мошу йәрдә «никаһланмиғанлар» болса һеч қачан җинсий мунасивәт өткүзүп бақмиған пак жигит яки пак қизларни көрситиду, дәп қараймиз. Бәзи алимлар бу сөз пәқәт қизларни көрситиду, дәп қарайду. Әнди 36-айәткә қарайдиған болсақ, бу айәт һәм жигитләрниму һәм қизларниму көрситидиғанлиғини байқаймиз. □ **7:26 «әнди һазирқи қийинчилиққа қариғанда,...»** — Павлус мошу хәтни язған вақитта Рим империйәси бойичә көп сандики ишәнгүчиләр зор зиянкәшликкә учраватапти. □ **7:28 «Амма шундақ қилса улар җисманий җәһәттә җапаға учрайду»** — Павлусниң бу сөзи, һәр бир әр-аяллиқтики нормал мунасивәттә болған мушәққәт-җапалар, егиз-пәсликләр тоғрилиқ ейтилиду, дәп қараймиз. Униң үстигә әшу дәвирдики зиянкәшлик астидиму әр-аялларниң бир-биригә болған муһәббити үчүн, бир-бирини еғирчилиқтин аяш үчүн тартқан дәрд-әләмлири техиму еғир болуши мүмкин еди. □ **7:29 «вақит қисқидур. Шуңа аяллиқ болғанлар аялсизлардәк болсун...»** — 31-айәттики изаһатни көрүң. □ **7:31 «... бу дуниядики байлиқлардин бәһримән болғанлар дунияни өзиниң тәәллуқати дәп билмисун; чүнки бу дуниядики һазирқи һаләт өтүп кетиду»** — «вақит қисқидур» 29-31-айәтләрдә Павлус уларға барлиқ вақитни, Худаниң хизмиридә болуш пурсәтлирини қәдирләшни дәвәт қилиду. Униң асасий мәнаси, мошу дуниядики бәхит-байлиқлар биздә болса улардин һозурлансақ болиду, лекин мошу аләм «бәш күнлүк» болғачқа, Худаниң хизмитидә, мәңгүлүк пайдилиқ болған ишларға қарап меңишимизға тоғра келиду, демәкчи. ■ **7:31** Йәш. 40:6; Яқ. 1:10; 4:14; 1Пет. 1:24; 1Юһа. 2:17. ■ **7:32** 1Тим. 5:5.

36 Амма әгәр бириси нийәт қилған қизға нисбәтән муамиләмниң дурус болмиған
йери бар дәп қариса, у қиз яшлиқ баһаридин өтүп кәткән болса, иккиси өзини
тутувалалмиса, у халиқинини қилсун, у гуна қилған болмайду; улар никаһ
қилсун. □
37 Бирақ, бириси өз көңлидә муқим туруп, һеч қандақ ишқ бесими астида
болмай, бәлки өз ирадисини башқуруп, көңлидә нийәт қилған қизини әмригә
алмаслиқни қарар қилған болса, яхши қилған болиду.
38 Қисқиси, өйләнгәнниң өйләнгиниму яхши иш, өйләнмигәнниң
өйләнмигиниму техиму яхши иш.
39 Ери һаят чағда аяли униңға бағланғандур; амма ери өлүмдә ухлиған болса, у
халиған кишигә (пәқәт Рәбдә, әлвәттә) никаһлинишқа әркин болиду. □ ■
40 Лекин қаришимчә у тул қалса, техиму бәхитлик болиду; мәндиму Худаниң
Роһи бар, дәп ишинимән!□ ■

8

Бутларға аталған таамлар

1 Әнди «бутларға атап нәзир қилинған таамлар» мәсилисигә келәйли.
«Һәммимиздә билим бар» дәп билимиз. Хош, бирақ билим болса адәмни
көрәңлитиду; меһир-муһәббәт болса адәмни қуриду.□
2 «Мениң билимим бар» дәп һесаплиған киши, әмәлийәттә һеч немини техи
билишкә тегишлик дәриҗидә билмигән болиду.□
3 Амма Худани сөйгән киши болса, у Униң тәрипидин тонулиду.□

□ **7:36 «Әгәр бириси нийәт қилған қизға нисбәтән муамиләмниң дурус болмиған йери бар дәп қариса...»** — «нийәт қилинған қизи» дегәнниң башқа бир чүшәнчиси «вәдиләшкән қизи». Ишқилип, бу айәт бойичә, той қилмиған әр киши көңлидә бир қизни ойлайду. Қизға «муамиләмниң дурус болмиған йери бар» дегәнлиги бәлким: (1) қизға болған ишқини сөз яки һәрикәт билән билдүрүштин өзини тутувалалмаслиқ, лекин униңға техи ениқ вәдә қилмаслиқ, шундақла қизни қийнаш; яки (2) қизға вәдә бәргәндин кейин йәнә иккилинип вақитни кәйнигә сүрүш, шундақла қизни қийнаш; яки (3) тойниң вақтини бекиткән болсиму, улар той вақтини күтүшкә өзлирини тутувалалмиса, тойни балдуррақ қилса болиду. Қисқиси, оғул балиларниң қизларниң сөйгүси яки һессиятлири билән ойнишишиға һәргиз болмайду. Толуқ айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Амма әгәр бириси өзиниң тәнһалиғиға қарап намувапиқ жүргән болса, яшлиқ баһаридин өтүп кәткән болса, өзини тутивалалмиса, у халиқиничә қилсун, у гуна қилған болмайду; улар никаһ қилсун» йәнә башқа тәрҗимилириму бар; «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **7:39 «Ери өлүмдә ухлиған болса»** — мошу сөз, өлүп кәткәнликни көрситиду. Тәврат-Инҗил бойичә етиқатчиларға нисбәтән өлүш пәқәт вақитлиқ ухлаш, халас. **«у халиған кишигә (пәқәт Рәбдә, әлвәттә) никаһлинишқа әркин болиду»** — «пәқәт Рәбдә (никаһлансун)» — (1) пәқәт етиқатчиға никаһлансун; (2) Рәбниң шәхсий йолйоруғи билән никаһлансун, дегән икки мәнини өз ичигә елиши мүмкин. ■ **7:39** Рим. 7:2. □ **7:40 «мәндиму Худаниң Роһи бар, дәп ишинимән!»** — бу кинайилик сөз. Коринт шәһиридики җамаәттики бәзи адәмләр өзлирини «пәйғәмбәр» һесаплап, Павлусниң сөзлирини қобил қилмайтти (14:36, 37ни көрүң). ■ **7:40** 1Тес. 4:8. □ **8:1 «Әнди «бутларға атап нәзир қилинған таамлар» мәсилисигә келәйли»** — Коринт шәһиридикиләрниң көпинчиси болса бутпәрәс болуп, улар бутларға чоқунуш үчүн бутқа атап нәзир қилинған гөшни йәйтти. Коринтлиқларниң той вә башқа мурасимлириму бутханиларда өткүзүлүп, бутқа атап нәзир қилинған гөшләр дәстиханға қоюлатти. У чағларда бундақ гөшни йейиш-йемәслик яки бутханида өткүзүлгән мурасимларға қатнишиш-қатнашмаслиқ етиқатчилар үчүн чоң бир мәсилә болған. **«меһир-муһәббәт болса адәмни қуриду»** — «роһий қуруш» («адәмни қуруш») тоғрилиқ «Римлиқларға»дики кириш сөз»имизни көрүң. □ **8:2 ««Мениң билимим бар» дәп һесаплиған киши, әмәлийәттә һеч немини техи билишкә тегишлик дәриҗидә билмигән болиду»** — бу әҗайип баян тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **8:3 «Амма Худани сөйгән киши болса, у Униң тәрипидин тонулиду»** — «Худа тәрипидин тонулиду» — бәлким, Худа уни билип «бу киши Мениң адимим» дәп етирап қилиду, демәкчи.

4 Хош, әнди «бутларға атап нәзир қилинған таамлар» тоғрилиқ — бизгә мәлумки,
«Жаһанда бут дегән һеч немә һесапланмайду», вә «бирла Худадин башқа һеч илаһ
йоқтур».□ ■
5 Гәрчә нурғун аталмиш илаһлар бар болсиму — мәйли улар зиминда яки асманда
туриду дәп қарилишидин қәтъийнәзәр (дәрвәқә «илаһлар» көп, вә «рәб»ләр
көптур)
6 бирақ биз үчүн пәқәтла бир Худа, йәни Ата бардур. Униңдин барлиқ
мәвҗудатлар апиридә болған, бизму Униң үчүн мәвҗут болғанмиз; *шуниңдәк*,
бирла Рәб, йәни Әйса Мәсиһ бардур. Пүткүл мәвҗудатлар У арқилиқ мәвҗут,
бизму У арқилиқ һаятмиз.■
7 Амма бундақ билим һәммимиздә техи йоқтур; техи бутларға көндүрүлгинидин
халас болмиған бәзи *ишәнгүчиләр* болса мошундақ таамларни «бутқа атап
нәзир қилинған» дәп билип йәйду; шундақла уларниң виҗдани аҗиз болғачқа,
булғанған болиду.■
8 Әмәлийәттә таамларниң өзлири бизни Худа билән яраштуралмайду;
йемисәк бизниң кәмчилигимиз һесапланмайду, йегән болсақ артуқчилиқму
һесапланмайду.■
9 Бирақ һәрһалда *йейиш* әркинлигиңларниң аҗизларға путликашаң
болмаслиғиға көңүл қоюңлар. ■
10 Чүнки аҗиз бир бәндә билими бар болған сениң бутханидики дәстиханда
олтирип йегәнлигиңни көрсә, ундақта у өз аҗиз виҗданиға қарши һалда бутларға
атап нәзир қилинған таамларни йейишкә «қурулуп күчәйтилидиған» болмамду?
□
11 Шуниң билән Мәсиһ униң нижати үчүн өлгән, сениң қериндишиң болған бу
аҗиз бәндә сениң билимиң вәҗидин һалак болиду.■
12 Шу йол билән қериндашларға зиян йәткүзүп гуна қилип, уларниң аҗиз
виҗданини зәхимләндүрүп, Мәсиһкә қарши гуна қиливатисиләр.
13 Шуңа, әгәр бирәр таам өз қериндишимни жиқитидиған қилтақ болса,
қериндишимни жиқитмаслиғим үчүн мән мәңгүгичә гөшни қәтъий йемәймән.■

9

Павлусниң көп расуллуқ һәқ-һоқуқлирини ишләтмәслиги

□ **8:4 ««Жаһанда бут дегән һеч немә һесапланмайду» вә «бирла Худадин башқа һеч илаһ йоқтур»»** — 1-айәттики «һәммимиздә билим бар», «бу дунияда бут дегән һеч нәрсә әмәс» вә «Худадин башқа һеч илаһ йоқтур» бәлким бу Коринт җамаитидикиләр өзлириниң шуаридәк дайим ейтидиған сөзләр еди. ■ **8:4** Қан. 4:39; Рим. 14:14; 1Кор. 10:19; Әф. 4:6. ■ **8:6** Мал. 2:10; Юһ. 13:13; 1Кор. 12:3; Әф. 4:6; Фил. 2:11. ■ **8:7** 1Кор. 10:28. ■ **8:8** Рим. 14:17. ■ **8:9** Гал. 5:13. □ **8:10 «Чүнки аҗиз бир бәндә билими бар болған сениң бутханидики дәстиханда олтирип йегәнлигиңни көрсә, ундақта у өз аҗиз виҗданиға қарши һалда бутларға атап нәзир қилинған таамларни йейишкә «қурулуп күчәйтилидиған» болмамду?»** — бу айәт тоғрилиқ икки еғиз гәп қилиш керәк. Биринчи, кона заманларда көп бутханиларға мунасивәтлик «ашханилар», «ресторанлар» бар еди. Мәхсити бутпәрәслик әмәс, бәлким пәқәт пайда көрүштин ибарәт еди. Амма сатқан таамларниң көпинчиси бәлким хәлиқләр шу бутханида бутларға атап қилған нәрсиләр болуши мүмкин еди. Шуниң билән бир вақитта нурғун кишиләр бундақ таамни йейишниң өзини «саваблиқ иш», «тәләйлик иш» дәп қариши мүмкин. Иккинчи, Павлусниң «униң виҗдани... **«қурулуп күчәйтилидиған»** дегән сөзи кинайилик гәп. Мәзкур сөзни жуқуриқи «муһәббәт **(адәмни, йәни адәмниң роһини) қуриду»** дегән сөз билән селиштуришимиз керәк. «Муһәббәтниң қуруши»ниң нәтиҗиси яхши, әлвәттә; лекин мошу айәттә «билими бар» адәмниң һәрикити аҗиз қериндишини өз виҗданиға хилаплиқ қилишқа «қуруп күчәйтиду». ■ **8:11** Рим. 14:15. ■ **8:13** Рим. 14:21; 2Кор. 11:29.

1 Мән әркин әмәсму? Мән расул әмәсму? Мән Рәббимиз Әйса Мәсиһни көргән әмәсму? Силәр өзүңлар мениң Рәбдә болған әҗрим әмәсму?□ ■
2 Әгәр башқиларға нисбәтән расул дәп һесапланмисам, мән һеч болмиғанда силәргә расул болдум; чүнки өзүңлар Рәбдә мениң расул болғанлиғимни тәстиқлиған мөһүрдурсиләр.
3 Мени сүрүштә қилмақчи болғанларға болған җававим мундақ: —□
4 Бизләрниң йәп-ичишкә һоқуқимиз бар әмәсму?□ ■
5 Бизниң башқа расуллар, Рәбниң Өз инилири вә Кефасниң қилғинидәк, етиқатчи бир сиңилни әмримизгә елип сәпәрдә һәмраһ қилип жүрүш һәққимиз йоқму?□ ■
6 Әҗәба, пәқәт Барнабас билән мениңла әмгәк қилмаслиққа һоқуқимиз йоқму?
7 Ким хираҗәтни өзи төләп *әскәр болуп* җәңгә чиқиду? Ким үзүмзар бена қилип униң мевисидин йемәйду? Қайси пада бақкучи падиниң сүтидин ичмәйду?■
8 Бу дегәнлирим пәқәт инсаний көзқараш бойичә ейтилғанму? Тәврат-қанунниң өзидиму охшаш дейилгән әмәсму?!
9 Чүнки Мусаға чүшүрүлгән қанунда: «Хаман тәпкән өкүзниң ағзиға көшәк салма» дәп пүтүлгәндур. Худа өкүзләргила көйүнгәнму, □ ■
10 яки буни пәқәт бизләрни дәп ейтқанму? Шүбһисизки, бу сөзләр бизләр үчүн пүтүлгәндур; шуниң үчүн йәр һайдиғучи үмүттә һайдишигә тегишлик, шундақла хаман тәпкүчиму һосулдин бәһримән болуш үмүтидә ишләшкә тегишликтур. □
11 Биз силәргә роһий бәхит-бәрикәтләрни терип, силәрдин маддий җәһәттин жиғивалсақ бу чәктин ешип кәткәнлик боламду? ■
12 Башқа *хизмәтчиләр* силәрдә мошу һоқуқни ишләткән йәрдә, биз шундақ қилсақ техиму болидиғу? Амма Мәсиһниң хуш хәвиригә һеч тосалғу болмисун дәп, биз бу һоқуқни һеч қачан ишлитип бақмидуқ; әксичә, һәр қандақ ишларға чидап келиватимиз. □ ■
13 Ибадәтханидики муқәддәс ишлар үчүн ишлигүчиләрниң ибадәтханиға аталған һәдийәләрдин йәйдиғанлиғини, қурбангаһта хизмәт қиливатқанларниң қурбанлиқлардин үлүшини алидиғанлиғини билмәмсиләр? ■
14 Шуниңға охшаш, Рәб хуш хәвәрни җакалиғучиларниң җени хуш хәвәрдин

□ **9:1 «Мән әркин әмәсму? Мән расул әмәсму? Мән Рәббимиз Әйса Мәсиһни көргән әмәсму? Силәр өзүңлар мениң Рәбдә болған әҗрим әмәсму?»** — Павлус бу бабта бәзи адәмләрниң униңға «уни қил, буни қил» дейишигә «мән әркин адәм» дәп җавап бериду. ■ **9:1** Рос. 9:3,17; 22:14,18; 23:11; 1Кор. 4:15; 15:8; 2Кор. 12:2. □ **9:3 «Мени сүрүштә қилмақчи болғанлар...»** — бу сөз Коринт җамаитидә, Павлус һәқиқий расул әмәс, дәп жүргән бәзи адәмләрни көрситиду. □ **9:4 «Бизләрниң йәп-ичишкә һоқуқимиз бар әмәсму?»** — расуллар хуш хәвәрни тарқитиш хизмитигә алаһидә айрилип чиққачқа, җамаәтләрдин йемәк-ичмәк җәһәттә, йәни иқтисадий җәһәттики ярдәмгә еришишкә һоқуқлуқтур. Амма Павлус вә хизмәтдиши Барнабас Коринт шәһиридә шундақ һоқуқни ишләтмигән. Кейинки айәтләрни көрүң. ■ **9:4** 1Кор. 9:14; 1Тес. 2:6; 2Тес. 3:9. □ **9:5 «Бизниң башқа расуллар, Рәбниң Өз инилири вә Кефасниң қилғинидәк, етиқатчи бир сиңилни әмримизгә елип сәпәрдә һәмраһ қилип жүрүш һәққимиз йоқму?»** — демәк, расуллар өзлири вә бала-җақилириму җамаәтниң иқтисадий ярдимигә һоқуқлуқтур. ■ **9:5** Мат. 8:14. ■ **9:7** Юһ. 21:15; 1Кор. 3:6, 7, 8; 2Кор. 10:4; 1Пет. 5:2. □ **9:9 «Хаман тәпкән өкүзниң ағзиға көшәк салма»** — «Қан.» 25:4. ■ **9:9** Қан. 25:4; 1Тим. 5:18. □ **9:10 «Шуниң үчүн йәр һайдиғучи үмүттә һайдишигә тегишлик, шундақла хаман тәпкүчиму һосулдин бәһримән болуш үмүтидә ишләшкә тегишликтур»** — «Ам.» 9:13. ■ **9:11** Рим. 15:27; Гал. 6:6. □ **9:12 «... Мәсиһниң хуш хәвиригә һеч тосалғу болмисун дәп, биз бу һоқуқни һеч қачан ишлитип бақмидуқ; әксичә, һәр қандақ ишларға чидап келиватимиз»** — ғәлитә йери шуки, бәзиләр «Павлус вә Барнабас һәқиқий расуллар әмәс, чүнки улар биздин пул **сорап бақмиған!**» дегән. ■ **9:12** Рос. 20:33; 2Кор. 11:9; 12:13. ■ **9:13** Қан. 18:1.

бекилсун дәп бекиткәндур.□ ■
15 Амма мән болсам бу һоқуқларниң һеч қайсисини ишлитип бақмидим. Һәм
һазирму мошу һоқуқтин падилинай дәп мошуларни йезиватқиним йоқ! Чүнки
мән башқиларниң мени бу пәхирлинидиғанлиримдин мәһрум қилғинидин көрә
өлгиним түзүк! □
16 Чүнки мениң хуш хәвәрни җакалишимда пәхирләнгидәк иш йоқ; чүнки униң
мәҗбурийити мени бесип туриду; хуш хәвәрни җакалимисам һалимға вай!
17 Чүнки әгәр уни халис қилсам, буниңдин маңа инъам болиду; амма өз
ихтиярим билән болмиса, бу пәқәт мениң ғоҗидарлиқ бурчини ада қилғиним
болиду, халас.
18 Шундақ екән, мениң инъамим зади немә болиду? Мениң инъамим дәл шуки,
хуш хәвәр җакалиқинимда мән хуш хәвәргә кишиләрни һәқсиз ериштүримән —
демәк, инъамим хуш хәвәр йәткүзүштики тегишлик *һәқ елиш* һоқуқлиримни һеч
ишләтмәслигимдин ибарәттур.
19 Чүнки һәммә адәмниң илкидин әркин болуп, өзүмни көпчиликкә қул қилдим;
шу йол билән техиму көпрәк адәмләрни қайил қилип қутқузсам дәймән.
20 Йәһудийларни қайил қилип қутқузуш үчүн Йәһудийларға нисбәтән Йәһудийға
охшаш болдум; Тәврат қануни астида турғанларни қайил қилип қутқузуш үчүн
(Тәврат қануни астида турған болмисамму) Тәврат қануни астида турғанларға
нисбәтән Тәврат қануни астида турғанға охшаш болдум; ■
21 Тәврат қанунида болмиғанларни қайил қилип қутқузуш үчүн Тәврат қанунида
болмиғанларға нисбәтән (Худа алдида қанунсиз болмай, бәлки Мәсиһниң
қануниға бойсунушум билән) мән Тәврат қанунида болмиғанларға охшаш
болдум;□ ■
22 аҗизларни қайил қилип қутқузуш үчүн аҗизларға өзүм аҗиздәк болдум;
мүмкин қәдәр көпрәк адәмни қутқузуш үчүн мән һәр қандақ адәмгә карита
шундақ адәм болдум. □ ■
23 Өзүмниң хуш хәвәрдин несивәм болуши үчүн уни дәп һәммә ишни қилимән.
24 Бәйгигә чүшкәнләрниң һәммиси жүгүришиду, амма пәқәт бирила мукапатқа
еришидиғинини билмәмсиләр? Ғәлибә қазиниш үчүн жүгүрүңлар. ■
25 Мусабиқидә елишқучиларниң һәммиси өзини һәр җәһәттин тизгинләйду;
улар пәқәт бир чирип кетидиған таҗға еришиш үчүн шундақ қилиду, амма биз
болсақ чиримас таҗ үчүн шундақ қилимиз. □ ■
26 Шуңа мән нишансиз адәмдәк жүгүрүватмаймән; мушт атсам һаваға атидиған
адәмдәк болмаймән.

□ **9:14 «... Хуш хәвәрни җакалиғучиларниң җени хуш хәвәрдин бекилсун»** — демәк, хуш хәвәрни қобул қилғанлар тәрипидин қамдалсун. ■ **9:14** Лав. 19:13; Қан. 24:14; 25:4; Мат. 10:10; Луқа 10:7; 1Тим. 5:18. □ **9:15 «мән башқиларниң мени бу пәхирлинидиғанлиримдин мәһрум қилғинидин көрә өлгиним түзүк!»** — «бу пәхирләнгиним» дәл униң хуш хәвәрни һеч қандақ инъам-һәдийәни қобул қилмай җакалиғанлиғини көрситиду. ■ **9:20** Рос. 16:3; 18:18; 21:23. □ **9:21 «Тәврат қанунида болмиғанлар»** — демәк, Йәһудий әмәсләр. Улар Тәврат қанунини билмәйду яки уни етирап қилмиғанлардур. **«Мәсиһниң қануни»** — Муқәддәс Роһта яшап «Пәрвәрдигар Худайиңни пүтүн қәлбиң билән, пүтүн җениң билән вә пүтүн күчүң билән сөйгин» вә «хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөйгин» дегәндин ибарәт, әлвәттә. ■ **9:21** Гал. 2:3. □ **9:22 «аҗизларни қайил қилип қутқузуш үчүн аҗизларға өзүм аҗиздәк болдум»** — «аҗизлар» бәлким Худа тоғрисидики билимни тонуп йәтмигәнликтин виждани асанла азаплинидиған етиқатчиларни, яки етиқати күчлүк әмәсләрни көрситиду. ■ **9:22** Рим. 15:1; 1Кор. 10:33; Гал. 6:1. ■ **9:24** Гал. 2:2; 5:7; Фил. 2:16; 2Тим. 4:7; Ибр. 6:18. □ **9:25 «Мусабиқидә елишқучиларниң һәммиси өзини һәр җәһәттин тизгинләйду; улар пәқәт бир чирип кетидиған таҗға еришиш үчүн шундақ қилиду...»** — әслидики «Олимпия»дики ғалиплар йопурмақ-гүлләрдин ясалған таҗға еришәтти. ■ **9:25** 2Тим. 2:4; 4:7,8; 1Пет. 4:1; 5:4.

27 Униң орниға мән өз тенимни уруп өзүмгә көндүрүп, уни өзүмгә қул қилимән; ундақ қилмиғанда, башқиларға тәлим жақалап туруп өзүм лаяқәтлик болмай қелишим мүмкин.

10

Исраилларниң Мисирдин чиқип, чөл-баявандин өткәндики вақиәләрдин савақ елишимиз керәк
1 Чүнки, и қериндашлар, мән силәрниң ата-бовилиримизниң һәммисиниң булут
астида жүргәнлигидин вә һәммисиниң деңиздин өтүп маңғанлиғидин хәвәрсиз
жүрүшүңларни халимаймән;■
2 уларниң һәммиси булутта һәм деңизда Мусаниң *йетәкчилигигә*
чөмүлдүрүлгән;□ ■
3 уларниң һәммиси охшаш роһий таамни йегән,■
4 һәммиси охшаш роһий ичимликни ичкән; чүнки улар өзлиригә *һәмраһ болуп*
әгишип жүргән роһий уюлташтин ичәтти (әмәлийәттә, мошу уюлташ Мәсиһниң
Өзи еди);■
5 шундақтиму, Худа уларниң көпинчисидин рази болмиған еди; чүнки «Уларниң
жәсәтлири чөл-баяванда чечилип қалған».□ ■
6 Амма бу ишлар уларниң бешиға бизләргә савақ-бешарәт болсун үчүн чүшкән
еди; буниңдин мәхсәт, бизниң уларниң яман ишларға һәвәс қилғинидәк һәвәс
қилмаслиғимиз үчүндур.■
7 Силәр йәнә уларниң бәзилиригә охшаш бутқа чоқунидиғанлардин болмаңлар;
булар тоғрилиқ: «Хәлиқ йәп-ичишкә олтарди, андин кәйп-сапаға турди» дәп
пүтүлгән.□ ■
8 Биз йәнә уларниң бәзилириниң бузуқчилиқ қилғинидәк бузуқчилиқ қилмайли;
чүнки шу вәжидин улардин жигирмә үч миң киши бир күндила өлди.□ ■
9 Йәнә уларниң бәзилириниң Мәсиһни синиғинидәк Мәсиһни синимайли; чүнки
шу сәвәптин улар иланлар чеқиши билән һалак болди. □ ■
10 Йәнә уларниң бәзилири ағринғандәк ағринип қақшимаңлар — нәтиҗидә, улар
жан алғучи *пәриштә* тәрипидин өлтүрүлди. □ ■

■ **10:1** Мис. 13:21; 14:22; Чөл. 9:18; Қан. 1:33; Йә. 4:23; Нәһ. 9:12,19; Зәб. 77:13,14; 104:39. □ **10:2 «уларниң (силәрниң ата-бовилириңлар, 1-айәтни көрүң) һәммиси булутта һәм деңизда Мусаниң йетәкчилигигә чөмүлдүрүлгән»** — мошу (1-2-айәттә хатириләнгән) вақиәләрни техиму яхши чүшиниш үчүн «Мисирдин чиқиш» 14-бапни көрүң. «Муса» Муса пәйғәмбәр, әлвәттә. Мошу муһим айәт үстидә вә бу бабтики башқа мисаллар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **10:2** Мис. 13:20-22; 14:19, 20. ■ **10:3** Мис. 16:15. ■ **10:4** Мис. 17:6; Чөл. 20:11; Зәб. 77:15. □ **10:5 «Уларниң жәсәтлири чөл-баяванда чечилип қалған»** — «Чөл.» 14:16, 32. ■ **10:5** Чөл. 26:65. ■ **10:6** Чөл. 11:4,33; Зәб. 105:14. □ **10:7 «Хәлиқ йәп-ичишкә олтарди, андин кәйп-сапаға турди»** — мошу йәрдики «кәйп-сапа» бәлким бутпәрәслик һәм униңға бағланған шәһванийәтни көрситиду. «Пүтүлгән» — «Муқәддәс Китапта пүтүлгән», әлвәттә («Мис.» 32:6). ■ **10:7** Мис. 32:6. □ **10:8 «Биз йәнә уларниң бәзилириниң бузуқчилиқ қилғинидәк бузуқчилиқ қилмайли; чүнки шу вәжидин улардин жигирмә үч миң киши бир күндила өлди»** — бу вақиә «Чөл.» 25:1-9да хатириләнгән. ■ **10:8** Чөл. 25:1, 9; Зәб. 105:28-29 □ **10:9 «Йәнә уларниң бәзилириниң Мәсиһни синиғинидәк Мәсиһни синимайли; чүнки шу сәвәптин улар иланлар чеқиши билән һалак болди»** — «Чөл.» 21:1-9ни көрүң. ■ **10:9** Чөл. 21:5; Зәб. 105:14. □ **10:10 «Йәнә уларниң бәзилири ағринғандәк ағринип қақшимаңлар — нәтиҗидә, улар жан алғучи пәриштә тәрипидин өлтүрүлди»** — «Чөл.» 16:41-50ни көрүң. ■ **10:10** Мис. 16:2; 17:2; Чөл. 14:36; Зәб. 105:25-26

11 Әнди бу вақиәләрниң һәммиси уларниң бешиға бешарәтлик мисаллар
сүпитидә чүшкән вә ахирқи заманлар бешимизға келиватқан бизләрниң улардин
савақ-ибрәт елишимиз үчүн хатириләнгән еди. □ ■
12 Шуниң билән «Мән *етиқатта* чиң тирәп турмақтимән» дегән киши өзиниң
жиқилип кетишидин һези болсун!
13 Силәр дуч кәлгән синақларниң һәммисигә башқа адәмләрму охшаш дуч кәлгән.
Вә Худа болса вәдисидә турғучидур, У силәрни көтирәлмигидәк синақларға
учратмайду, бәлки синақ бешиңларға чүшкәндә, шуниң билән тәң униңдин
өтүп қутулуш йолини яритип бериду; силәр шуниң билән униңға бәрдашлиқ
беридиған болисиләр. □ ■
14 Шу сәвәптин, сөйүмлүклирим, бутпәрәсликтин қечиңлар!
15 Силәрни әқил-һоши жайида кишиләр дәп қарап шуни ейтиватимән;
сөзлигәнлиримни баһалап беқиңлар: —
16 Биз бәрикәтлик болсун дәп тилигән, бәрикәтлик жамдики шарапни
ичкинимиз, Мәсиһниң қенидин ортақ бәһирләнгинимиз әмәсму? Бизниң
ошутқан нанни йегинимиз, Мәсиһниң тенидин ортақ бәһирләнгинимиз әмәсму?
□
17 Биз нурғун болсақму бир нан, бир тәндурмиз; чүнки һәммимиз шу бир нандин
несивә алимиз. □ ■
18 Жисманий Исраилға қараңлар; қурбанлиқларни йегәнләр қурбангаһқа
несипдашлар әмәсму?
19 Әнди немә демәкчимән? Бутқа атап сунулған қурбанлиқниң бирәр әһмийити
бармиду? Бутниң бирәр әһмийити бармиду? ■
20 Яқ, бирақ капирлар бутларға сунған қурбанлиқларни Худаға әмәс, бәлки
жинларға атайду. Мән силәрниң жинлар билән ортақ несипдаш болушуңларни
халимаймән. □ ■
21 Рәбниң жамидин вә жинларниң жамидин тәң ичкүчи болсаңлар болмайду;
Рәбниң дәстихиниға вә жинларниң дәстихиниға тәң дахил болсаңлар болмайду.
22 Рәбниң һәсәт-ғәзивини қозғимақчимизму? Биз Униңдин күчлүкму-я?
23 «Һәммә нәрсә һалалдур», амма һәммә нәрсә пайдилиқ болуветмәйду; «һәммә
нәрсә һалалдур», амма һәммә нәрсә адәмниң *етиқатини* қуралмайду. □ ■
24 Әнди һеч ким өз мәнпәәтини издимисун, бәлки өзгиләрниңкини издисун. ■
25 Гөш базирида сетилған һәр бир нәрсини вижданиңларни дәп олтармай, һеч
немини сүрүштә қилмай йәвериңлар.

□ **10:11 «бу вақиәләрниң һәммиси уларниң бешиға бешарәтлик мисаллар сүпитидә чүшкән»** — «бешарәтлик мисаллар»: «қошумчә сөз»имиздә биз бу бап тоғрилиқ сөзлигинимиздә бу тема тоғрилиқму тохтилимиз. ■ **10:11** Рим. 15:4; 1Кор. 9:10; Фил. 4:5; Ибр. 10:25. □ **10:13 «Силәр дуч кәлгән синақларниң һәммисигә башқа адәмләрму охшаш дуч кәлгән»** — әйни текстә: «Силәр дуч кәлгән синақлардин һеч қайсиси пүткүл инсанийәткә ортақ әмәс» дегән шәклидә ипадилиниду. ■ **10:13** 1Кор. 1:8; 1Тес. 5:24; 2Пет. 2:9. □ **10:16 ««бәрикәтлик жам» ... «ошутқан нан»»** — «бәрикәтлик жам» вә «ошутқан нан» дегәнләр «Рәбниң зияпити» яки «Рәбниң ғизаси»дин ибарәттур. «Рәбниң зияпити» яки «Рәбниң дәстихини» тоғрилиқму 11:23-34ни көрүң. □ **10:17 «Биз нурғун болсақму бир нан, бир тәндурмиз; чүнки һәммимиз шу бир нандин несивә алимиз»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Нан бир болғачқа, бизму бир тән болимиз; чүнки һәммимиз бир нандин нисивә алимиз». ■ **10:17** Рим. 12:5; 1Кор. 12:27. ■ **10:19** 1Кор. 8:4. □ **10:20 «капирлар бутларға сунған қурбанлиқларни Худаға әмәс, бәлки жинларға атайду»** — «капирлар» грек тилида «таипиләр» яки «әлләр». ■ **10:20** Лав. 17:7; Қан. 32:17. □ **10:23 «һәммә нәрсә маңа һалалдур»** — бу сөз-ибарә бәлким Коринтлиқлар ишлитиватқан Инжилдики йемәк-ичмәкләр тоғрилиқ тәлимләрниң қисқартилмиси болуши мүмкин. Бу һәқиқәткә йеқин болғини билән, Павлус һазир уларға йемәк-ичмәкләр тоғрилиқ башқа тәрәплисрдинму ойлаш керәк, дәп тәлим бәрмәкчи. ■ **10:23** 1Кор. 6:12. ■ **10:24** 1Кор. 13:5; Фил. 2:4.

26 Чүнки «Җаһан вә униңға толған һәммә мәвҗудатлар Пәрвәрдигарға
мәнсүптур» *дәп пүтүлгән.* □ ■
27 Амма етиқат қилмиғанларниң бирәрси сени зияпәткә тәклип қилса вә көңлүң
тартса, алдиңға қоюлған һәммини виҗданиңни дәп олтармай йәвәр; ■
28 амма бириси саңа: «Бу бутларға аталған қурбанлиқ таами» десә, ундақта уни
йемә; немишкә десәң, бу ишни саңа ейтқан адәмниң сәвәви үчүн, шундақла
виҗданниң сәвәви үчүндур; □
29 мән дегән виҗдан сениңки әмәс, бәлки һелиқи кишиниң виҗдани; мениң
әркинлигимгә башқиларниң виҗдани тәрипидин яман дәп баһа берилишиниң
һаҗити барму?
30 Мән тәшәккүр ейтип йесәм, тәшәккүр ейтқан нәрсини дурус йегиним
түпәйлидин яман дәп қарилишимниң немә һаҗити? □ ■
31 Шуңа силәр немини йесәңлар, немини ичсәңлар яки һәр қандақ башқа
ишларни қилсаңлар, һәммә ишларни Худаға шан-шәрәп кәлтүрүлсун дәп
қилиңлар. ■
32-33 Мән өзүм һәммәйләнни һәммә ишта мәмнун қилишқа интилгинимдәк,
өз мәнпәәтим үчүн әмәс, бәлки көпчиликниң мәнпәәти, уларниң қутқузулуши
үчүн интилгинимдәк, һеч кимниң алдиға — Йәһудийлар болсун, греклар болсун,
Худаниң җамаитидикиләр болсун алдиға путликашаң болмаңлар.
Мән Мәсиһни үлгә қилғинимдәк, силәрму мени үлгә қилиңлар.■

11

Ибадәт қаидилири

1-2 Әнди силәрни шуниң үчүн тәрипләймәнки, и қериндашлар, һәммә ишларда
силәр мени әсләп туруватисиләр, мән силәргә тапшурғинимдәк, көрсәтмиләрни
тутуп келиватисиләр.■
3 Амма мән силәрниң һәр әрниң беши Мәсиһдур, аялниң беши әрдур вә Мәсиһниң
беши Худадур дәп билишиңларни халаймән.□ ■
4 Шуңа, *ибадәткә қатнашқанда*, һәр қандақ әр бешиға бир нәрсә артқан һалда дуа
қилса яки бешарәт бәрсә, у өз бешиға һөрмәтсизлик қилған болиду.□

□ **10:26 «Җаһан вә униңға толған һәммә мәвҗудатлар Пәрвәрдигарға мәнсүптур»** — «Зәб.» 23:1 вә 49:12, 88:12. ■ **10:26** Мис. 19:5; Зәб. 23:1; 49:12, 88:12 ■ **10:27** Лука 10:7; 1Кор. 8:7. □ **10:28 «Бириси саңа: «бу бутларға аталған қурбанлиқ таами» десә,...»** — дегүчиниң көрсәтмәкчи болғини бәлким: (1) «Сән ишәнгүчи әмәсму, бундақ бутларға четишлиқ нәрсини йемәслигиң керәк» яки (2) «Бу алаһидә бутларға нәзир қилинған, шуңа уни йесәң, саңа алаһидә бәрикәт болиду!». «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **10:30 «Мән тәшәккүр ейтип йесәм, тәшәккүр ейтқан нәрсини дурус йегиним түпәйлидин яман дәп қарилишимниң немә һаҗити?»** — мошу муһим принсип тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **10:30** Рим. 14:6; 1Тим. 4:3. ■ **10:31** Кол. 3:17. ■ **10:32-33** Рим. 14:13; 1Кор. 9:22. ■ **11:1-2** 1Кор. 4:16; Фил. 3:17; 1Тес. 1:6; 2Тес. 3:9. □ **11:3 «аял (яки қиз)ниң беши әрдур»** — той қилғанда униң беши өз ери, әлвәттә; турмушқа чиқмиған болса униң атиси; тәнһа, тул яки аҗрашқан қиз-аяллар болса, уларниң беши (бар болса) җамаәттики ақсақаллар болиду. ■ **11:3** Юһ. 14:28; 1Кор. 3:23; 15:27; Әф. 5:23. □ **11:4 «ибадәткә қатнашқанда, һәр қандақ әр бешиға бир нәрсә артқан һалда ... бешарәт бәрсә»** — «бешарәт бәрсә» — «Худаниң вәһийисини йәткүзсә», яки «пәйғәмбәрлик сөз қилса...» дегәнлик. «Өз бешиға һөрмәтсизлиқ қилиду» — демәк, Мәсиһгә беһөрмәтлик қилиду.

5 Амма *ибадәткә қатнашқанда,* һәр қандақ аял бешиға бирәр нәрсә артмиған һалда дуа қилса яки бешарәт бәрсә, у өз бешиға һөрмәтсизлик қилған болиду; бундақ аялниң чечи чүшүрүветилгән, *рәсва қилинған* аялдин пәрқи йоқтур.□

6 Аял кишиниң бешиға артқини йоқ болса, чачлири чүшүрүветилсун; аялға нисбәтән чачлириниң кесиветилиши яки чүшүрүветилиши уятлиқ иш болса, әнди униң бешиға бирәр артқини болсун.■

7 Чүнки әр киши болса бешини япмаслиғи керәк; чүнки у Худаниң сүрәт-образи вә шан-шәривидур; амма аял киши болса әрниң шан-шәривидур.□ ■

8 Чүнки әр болса аялдин әмәс, бәлки аял әрдиндур.□ ■

9 Шуниңдәк әр киши аял үчүн әмәс, аял киши әр үчүн яритилғандур.

10 Бу сәвәптин, һәм пәриштиләрниң сәвәвидин аял киши бешида һоқуқ*ниң бәлгисигә* егә болуши керәк. □

11 Һалбуки, Рәбдә аял әрсиз болмас вә әр аялсиз болмас;

12 чүнки аял әрдин чиқирилғинидәк, әр аял арқилиқ *туғулиду*; лекин һәммә иш Худадиндур.

13 Өз көңлүңларда баһа бериңлар; аялларниң бешиға бир нәрсә артмай туруп Худаға дуа қилиши мувапиқму?

14 Тәбиәтниң өзи силәргә әр кишиниң узун чачлири болса униңға уят екәнлигини үгәтмидиму?

15 Амма аял кишиниң узун чачлири болса, бу униңға шан-шәрәп болиду; чүнки униң узун чачлири униңға безәк-йепинча болсун дәп тәқдим қилинған.

16 *Бирисиниң бу ишлар тоғрилиқ* талаш-тартиш қилғуси болса, *шуни билсунки,* бизләрдә һәм Худаниң җамаәтлиридиму шулардин башқа һеч қаидиләр йоқтур. ■

Рәбниң дәстихини тоғрилиқ

17 Амма һазир демәкчи болған иш, йәни силәр жиғилған сорунларға кәлсәк, униңда силәрни тәриплимәймән; чүнки жиғилғиниңларниң нәтиҗиси пайдилиқ әмәс, бәлки зиянлиқ болуватиду.

18 Чүнки биринчидин, силәр җамаәттә жиғилғиниңларда, араңларда гуруһларға бөлүнүшләр болғанлиғини аңлидим; бу гәпкә қисмән ишәндим.

□ **11:5 «...у өз бешиға һөрмәтсизлик қилиду»** — демәк, өз еригә яки җамаәтниң ақсақаллириға һөрмәтсизлик қилиду. **«бундақ аялниң чечи чүшүрүветилгән, рәсва қилинған аялдин пәрқи йоқтур»** — кона заманларда аяллар бузуқчилиқ қилған болса, уларни җазалаш усули аялни рәсва қилип чечини чүшүрүветиштин ибарәт еди. ■ **11:6** Чөл. 5:18; Қан. 22:5. □ **11:7 «Чүнки әр киши болса бешини япмаслиғи керәк; чүнки у Худаниң сүрәт-образи вә шан-шәривидур; амма аял киши болса әрниң шан-шәривидур»** — бу айәттин (вә шундақла 4-6-айәтләрдин) Павлусниң адәттики әһваллар әмәс, бәлки ибадәт сорунлири тоғрилиқ сөзләватқанлиғи еник туриду; бу униң әрләргә талаға чиққанда һәр қандақ бөкләрни кийишини мәнъи қилғини әмәс! Униң бу сөзлиридә аялларниң талада жүргәндә ромал-яғлиқ артиш-артмаслиғи тоғрисидиму гәп йоқ. ■ **11:7** Яр. 1:26,27; 5:1; 9:6; Кол. 3:10. □ **11:8 «чүнки әр болса аялдин әмәс, бәлки аял әрдиндур»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа һава анимизни Адәм атимизниң тенидин қовурғисини елип ясиған. «Яр.» 2-бапни көрүң. ■ **11:8** Яр. 2:18, 21. □ **11:10 «пәриштиләрниң сәвәвидин аял киши бешида һоқуқниң бәлгүсигә егә болуши керәк»** — «пәриштиләрниң сәвәвидин» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Биз бу айәтләр (1-16)ни тәпсилий һалда шәрһләймиз. ■ **11:16** 1Тим. 6:4.

19 Араңларда бөлүнүшләр пәйда болмай қалмайду. Ундақ болмиғанда араңларда кимниң лаяқәтлик болғанлиғини көрүвалғили болмайтти. □ ■
20 Силәр бир йәргә жәм болғиниңларда, силәр *һәқиқәтән* «Рәбниң зияпити»дин йемәйсиләр. ■
21 Чүнки йегиниңларда һәр бириңлар башқиларниң йейишини күтмәйла өзүңлар елип кәлгән ғизани йәверисиләр-дә, бириси ач қалиду, йәнә бириси мәс болуп кетиду. □
22 Йәп-ичишкә өз өйлириңлар йоқму? Худаниң жамаитини көзгә илмай, йоқсулларни хиҗаләткә қоймақчимусиләр? Силәргә немә десәм болар? Силәрни тәрипләмдимән? Яқ, силәрни тәриплимәймән.□
23 Чүнки мән силәргә *Рәбниң зияпити тоғрилиқ* йәткүзгәнлиримни өзүм Рәбдин тапшурувалғанмән; демәк, Рәб Әйсаға сатқунлуқ қилинған кечидә у қолиға нан елип, ■
24 тәшәккүр ейтқандин кейин уни уштуп: «Мана, силәргә аталған Мениң теним; буни Мени әсләп туруш үчүн мошундақ қилиңлар» — деди.
25 Шуниңдәк, ғизадин кейин у жамни қолиға елип: «Мана, бу жамдики шарап қенимда болған «йеңи әһдә»дур; һәр қетим буниңдин ичкиниңларда, Мени әсләп туруш үчүн шундақ қилиңлар» — деди. □
26 Чүнки силәр һәр қетим бу нандин йегән, бу жамдин ичкән болсаңлар, таки Униң қайтип келишигичә силәр Рәбниң өлүмини жакалиған болисиләр. ■
27 Шуниң үчүн, кимки лаяқәтсиз һалда бу нанни йесә яки Рәбниң жамидин ичсә, Рәбниң тени һәм қениға нисбәтән гунакар болиду. ■
28 Шуниң үчүн һәр бирси бу ишлар үстидә өз-өзини тәкшүрүп, андин нандин йесун, жамдин ичсун. ■
29 Чүнки *Рәбниң* тенини пәриқ әтмәй туруп йегүчи вә ичкүчи һәр ким өзигә һөкүм-жазани йәткүзүп йәп-ичиду. □

□ **11:19 «Араңларда бөлүнүшләр пәйда болмай қалмайду...»** — аз болмиған алимлар Павлусниң бу жүмлиси кинайилик, Коринтлиқларни тәнқид қилидиған алаһидә сөзләр, дәп қарайду. Бизму мошу көзқарашқа майилмиз; чүнки Инжилда тилға елинған башқа жамаәтләр арисида әһвал ундақ әмәс еди; әксичә, уларниң бирлиги хелә күчлүк еди (мәсилән, Филиппи шәһиридики жамаәттә). Қандақла болмисун, мәлум жамаәттики ишәнгүчиләрниң көпинчиси Коринттики жамаәттәк «Роһқа тәвә» әмәс, бәлки «әткә тәвә», «етиқатта бовақлар» болса, ундақта «бөлүнүшләр» пәйда болмай қалмайду. Бундақ әһвал һәқиқәтән Рәбниң йолини издигүчиләргә көпрәк бесим берип, уларниң Роһида тезла өстүрүлүши муһим бир түрткә болиду. ■ **11:19** Мат. 18:7; Лука 17:1; Рос. 20:30; 1Юһа. 2:19. ■ **11:20** Лука 22:14-20. □ **11:21 «Чүнки йегиниңларда һәр бириңлар башқиларниң йейишини күтмәйла өзүңлар елип кәлгән ғизани йәверисиләр-дә, бириси ач қалиду, йәнә бириси мәс болуп кетиду»** — расулниң сөзлиригә қариғанда, Коринт етиқатчилар жамаитиниң жиғинлирида пат-пат «ортақ зияпәт»ни тутатти, шуниң билән бир вақитта «Рәбниң зияпити»ни йейәтти («Йәһ.» 12ни көрүң). Лекин бай қериндашлар өз мол тамақлири алғач өзиниң байлиқлирини көз-көз қилип көрситәтти, башқа кәмбәғәл қериндашлар билән ортақлашмайтти. «Зияпәт» қалаймиқан болғачқа, «Рәбниң зияпити»ниң өзи көзгә илинмай болуп қелип, Рәбниң намиға номус кәлтүргән еди. □ **11:22 «Йәп-ичишкә өз өйлириңлар йоқму? Худаниң жамаитини көзгә илмай, йоқсулларни хиҗаләткә қоймақчимусиләр?»** — бәзи етиқатчилар жәм болуп олтарған сорунларда көп ғизаларни елип келип йесә, ғизасиз қериндашлири әлвәттә хиҗил болуп қалиду. ■ **11:23** Мат. 26:26; Мар. 14:22; Лука 22:19. □ **11:25 «... Мана, бу жамдики шарап қенимда болған «йеңи әһдә»дур»** — «йеңи әһдә» Тәврат, «Йәр.» 31:31-34дә бешарәт берилгән. ■ **11:26** Юһ. 14:3; Рос. 1:11. ■ **11:27** Чөл. 9:10,13; Юһ. 6:51,63,64; 13:27; 1Кор. 10:21. ■ **11:28** 2Кор. 13:5. □ **11:29 «... Рәбниң тенини пәриқ әтмәй туруп йегүчи вә ичкүчи һәр ким өзигә һөкүм-жазани йәткүзүп йәп-ичиду»** — «Рәбниң тенини пәриқ әтмәслик» дегәнликниң бәлким икки хил тәрәплимиси болуши мүмкин: (1) өзини «Мән Рәбниң тенидики бир әза, башқа қериндашларму шундақ» дәп билип йәтмәй, «Рәбниң тени»дики қериндашларни көзгә илмаслиқ (21-22-айәтләрни көрүң); (2) «Рәбниң зияпити Рәббимизниң биз үчүн қурбан қилған тенини ипадиләйду» дәп билип йәтмәсилик.

30 Бу сәвәптин араңлардики нурғун адәмләр зәиплишип кесәл болди, һәтта хелә
бир қисми *өлүмдә* ухлап қалди. □
31 Лекин әгәр өз үстимизни тәкшүрүп һөкүм чиқарған болсақ, бешимизға *Рәбниң*
һөкүм-җазаси чүшүрүлмәйдиған болиду. ■
32 Амма гәрчә үстимизгә Рәб тәрипидин һөкүм-җазалар чүшүрүлгән болсиму,
әмәлийәттә бу Униң бизгә чүшүргән «тәрбийә җазаси»дур; униңдин мәхсәт,
бизниң бу дуния билән бирликтә һалакәткә һөкүм қилинмаслиғимиз үчүндур.
33 Шуңа, и қериндашлар, *Рәбниң зияпитидә* йейишкә җәм болғиниңларда,
һәммәйлән толуқ кәлгичә бир-бириңларни күтүңлар.
34 Бириси ач қосақ болса авал өйидә йәп кәлсун; шундақ қилип силәрниң
җәм болушуңлар өзүңларға һөкүм-җаза йәткүзмәйдиған болиду. Қалған башқа
мәсилиләрни болса, мән барғинимда тәртипкә салимән.

12

Роһий илтипатлар

1 Амма и қериндашлар, роһий илтипатларға кәлсәк, силәрниң улар тоғрилиқ
билмәй қелишиңларни халимаймән.□
2 Силәр таипиләрниң арисида болған вақтиңларда һәр хил йолларға башлинип,
гас-гача бутларға *чоқунушқа* аздурулуп кәткиниңларни билисиләр.
3 Шуңа мән силәргә уқтуримәнки, һеч ким Худаниң Роһида туруп: «Әйсаға
ләнәт!» демәйду вә һәр қандақ бири Муқәддәс Роһта болмай туруп «Әйса
Рәбдур!» дәп ейталмайду.■
4 Амма илтипатлар хилму-хил, лекин Роһ болса бирдур.□ ■
5 Хизмәтләр болса һәр хил, амма *биз хизмитини қилидиған* Рәб бирдур.
6 Ишләш йоллири һәр хил, амма һәммәйләндә һәммә ишни вуҗудқа чиқарғучи
Худа бирдур.
7 Амма һәммәйләнниң мәнпәәти үчүн һәр биригә Роһниң намайән болуши
берилиду.
8 Чүнки Роһ арқилиқ биригә даналиқ йәткүзгүчи сөз, йәнә биригә шу охшаш Роһ
арқилиқ хәвәр йәткүзгүчи сөз тәқсим қилиниду;□
9 йәнә охшаш Роһ арқилиқ башқа биригә алаһидә ишәш, йәнә биригә охшаш Роһ
арқилиқ *кесәлләрни* сақайтиш илтипатлири, □
10 бирәвгә мөҗизиләрни яритиш тәқсим қилиниду; бирәвгә вәһий-бешарәт
бериш; бирәвгә һәр хил роһларни пәриқ етиш, бирәвгә намәлум тилларда сөзләш,
йәнә бирәвгә намәлум тилларни тәрҗимә қилиш илтипати тәқсим қилиниду. □
11 Амма бу ишларниң һәммисини жүргүзгүчи охшаш шу бир Роһтур, У һәр биригә
Өзи лайиқ көрүп, айрим-айрим тәқсим қилип бериду.■

□ **11:30 «һәтта хелә бир қисми өлүмдә ухлап қалди»** — «ухлап қалди» дегән сөз өлүшни көрситиду. Инҗил бойичә етиқатчиларға нисбәтән өлүш пәқәт вақитлиқ ухлаш, халас. ■ **11:31** Зәб. 31:5; Пәнд. 18:17. □ **12:1 «роһий илтипатларға кәлсәк...»** — «роһий илтипатлар» дегәнләр Муқәддәс Роһ ата қилған, мошу бапта «тәбиәттин ташқири» мөҗизилик қабилийәтләрни көрситиду. ■ **12:3** Мар. 9:39; Юһ. 13:13; 1Кор. 8:6. □ **12:4 «Амма илтипатлар хилму-хил, лекин Роһ болса бирдур»** — «Роһ» дегән Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһ. ■ **12:4** Рим. 12:6; 1Пет. 4:10. □ **12:8 «... Роһ арқилиқ биригә даналиқ йәткүзгүчи сөз, йәнә биригә шу охшаш Роһ арқилиқ хәвәр йәткүзгүчи сөз тәқсим қилиниду»** — бу икки илтипат вә төвәндики йәнә йәттә «роһий илтипат» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **12:9 «кесәлләрни сақайтиш илтипатлири»** — грек тилида «сақайтишларниң илтипатлири» — демәк, Муқәддәс Роһниң мөҗизилик сақайтиш йоллири бир хилла әмәс. □ **12:10 «вәһий-бешарәт бериш»** — грек тилида: «пәйғәмбәрлик сөз қилиш». «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **12:11** Рим. 12:3, 6; 1Кор. 7:7; 2Кор. 10:13; Әф. 4:7.

12 Чүнки инсаний тән бир болсиму нурғун әзалири болғинидәк, шундақла
әзалири нурғун болсиму өз ара қошулуп бир тән болғандәк, Мәсиһ Өзиму һәм
шундақтур. ■
13 Чүнки һәммимиз, мәйли Йәһудийлар болсақму, Грекләр болсақму, қуллар
болсақму, һөрләр болсақму, бир Роһта бир тәнгә киришкә чөмүлдүрүлдуқ вә бир
Роһтин ичишкә несип қилиндуқ. ■
14 Чүнки тән бирла әзадин әмәс, бәлки көп әзалардин тәркиб тапиду.
15 Әгәр пут: «Мән қол болмиғиним үчүн мән тәнгә тәвә әмәсмән» десила, ундақта
у һәқиқәтән тәнгә тәвә әмәс боламду?
16 Қулақ: «Мән көз әмәс, шуңа мән тәнгә тәвә әмәсмән» десила, ундақта у
һәқиқәтән тәнгә тәвә әмәс боламду?
17 Пүтүн тән көзла болса, ундақта аңлаш сезимимиз нәдин болиду? Пүтүн тән
қулақла болса, ундақта пураш сезимимиз нәдин болиду?
18 Һалбуки, Худа Өзигә лайиқ көргән тән әзалириниң һәр бирини айрим-айрим
өз җайиға орунлаштурған;
19 әгәр уларниң һәммиси охшаш әза болса, ундақта уни қандақму тән дегили
болатти?
20 Әндиликтә әзалар көп, тән болса бирдур.
21 Көз қолға: «Мениң саңа еһтияҗим чүшмәйду!» дейәлмәйду; яки баш болса
путларға: «Мениң силәргә еһтияҗим чүшмәйду!» дейәлмәйду.
22 Дәл әксичә, тәндики аҗиз-әрзимәс дәп көрүнгән әзалар кам болса болмайду;
23 вә һәм тәндики биз етиварсиз дәп һесаплиған әзаларға болса, техиму көпрәк
етивар қилимиз; шундақла искәтсиз дәп қаралған әзалиримиз техиму искәтлик
қилиниду;
24 әслидә яришимлиқ болған әзалиримизға болса шундақ қилишниң һаҗити йоқ.
Амма Худа пүтүн тәнни шундақ бирләштүргәнки, У етиварсиз дәп һесапланған
әзаларға техиму көп етивар бериду.
25 Буниңдин мәхсәт тәндә һеч бөлүнүшләр болмаслиғи, бәлки барлиқ әзалар өз
ара охшаш көйүмчанлиқта болуши үчүндур.
26 Бир әза җапа-дәрд тартса, барлиқ әзалар униң билән тәң җапа-дәрд тартиду;
бир әзаға шәрәп кәлсә, барлиқ әзалар униң билән тәң шатлиниду.
27 Әнди силәр Мәсиһниң тенидурсиләр, һәр бириңлар Униң айрим-айрим
әзасидурсиләр. ■
28 Худа җамаәттә мошундақларни орунлаштурған: — авал расулларни,
андин пәйғәмбәрләрни, үчинчи болуп тәлим бәргүчиләрни; андин мөҗизә
көрсәткүчиләрни, андин түрлүк кесәлләрни сақайтиш илтипатлириға егә
болғанларни, ярдәм бәргүчиләрни, йетәкчилик қилғучиларни, һәр хил намәлум
тилларда сөзләйдиғанларни тайинлап орунлаштурғандур. □ ■
29 Һәммәйлән расулму? Һәммәйлән пәйғәмбәрму? Һәммәйлән тәлим
бәргүчиму? Һәммәйлән мөҗизә көрсәткүчму?
30 Һәммәйләндә сақайтиш илтипатлири барму? Һәммәйлән намәлум тилларда
сөзләмду? Һәммәйлән намәлум тилларни тәрҗимә қилаламду?
31 Амма силәр чоңрақ илтипатларни тәқәзза болуп қоғлаңлар; һалбуки, мән
һазир силәргә һәммидин әвзәл бир йолни көрситип берәй.

■ **12:12** Рим. 12:4, 5; Әф. 4:16. ■ **12:13** Гал. 3:28. ■ **12:27** Рим. 12:5; Әф. 1:23; 4:12; 5:23; Кол. 1:24. □ **12:28 «авал расулларни, андин пәйғәмбәрләр...»** — «Тәврат дәвридики пәйғәмбәрләр» вә «Инҗил дәвридики пәйғәмбәрләр» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«намәлум тиллар»** — «роһий тиллар» дәпму атилиду. Чүнки бу тилларни Худаниң Роһи инсанниң роһиға тапшуриду; бәзи вақитларда биз уларни «карамәт тил», «натонуш тил», «ғәйрий тил» дәпму атаймиз, чүнки бу тил сөзлигүчи вә аңлиғучиларға чүшинишлик әмәс; «тәбиәттин ташқири» болған бу хил тилни «дуа тили» дәп тәриплисәкму болиду. ■ **12:28** Әф. 2:20; 4:11.

13

Меһир-муһәббәт һәммидин улуқ

1 Мән әгәрдә бу дуниядики кишиләр сөзләватқан һәр хил тиллар һәтта
пәриштиләрниң тиллири биләнму сөзләләйдиған болсамму, бирақ мән меһир-
муһәббәтсиз болсам, у чағда мән пәқәт бир «даң-даң» қилидиған мис даң, бир
«чаң-чаң» қилидиған чаң болуп қалимән, халас.□
2 Әгәр мән пәйғәмбәрлик қилалисам, барлиқ сирлар, барлиқ билимләрни
чүшинип болған болсамму, һәм шуниң билән бир вақитта тағларни
йөткәлигидәк толуқ ишәштә болсамму, амма мәндә меһир-муһәббәт болмиса,
ундақта мән һеч нәрсә болмиған болимән.■
3 Әгәр барлиқ мал-мүлкүмни сәдиқигә атап һәм тенимни *Худаниң йолида*
қурбанлиқ сүпитидә көйдүрүлүшкә сунған тәғдирдиму, амма мәндә йәнила
меһир-муһәббәт болмиса, ундақта мениң һеч қандақ пайдам йоқ болған болиду.
4 Муһәббәт сәвир-тақәтлик болуш һәм меһриванлиқтур;
Муһәббәт һәсәтхорлуқ қилмайду:
Муһәббәт өзини махтимайду,
Тәкәббурлуқ қилмайду,■
5 Номуссизлиқ қилмайду,
Өз мәнпәәтини көзләп жүрмәйду,
Териктүрүлмәйду,
Көңлидә өчмәнлик сақлимайду;■
6 Һәққанийсизлиқтин хошал болмайду,
Бәлки әмәлийәттин, һәқиқәттин хошал болиду;■
7 һәммә ишта қосиғи кәңлик қилиду, һәммигә йүзлинип *Худаға* ишиниду, һәммә
ишқа үмид бағлайду, һәммигә чидайду.□
8 Меһир-муһәббәт һәргиз ахирлашмайду. Бешарәтләр болса, карға кәлмәйду:
«намәлум тиллар» болса, түгәйду: *мөҗизилик* билимләрму карға кәлмәйду.
9 Чүнки бизниң билидиғанлиримиз қисмән, бешарәт беридиғанлиримиз қисмән;
10 лекин мукәммәллик кәлгәндә, қисмәнлик йоқилиду.
11 Мән кичигимдә балиларчә сөзлидим, балиларчә ойлидим, балиларчә
һесаплидим; чоң болғинимда, мән балилиқни ташлидим.
12 Чүнки биз һазир бир тутуқ деризидин мүҗмәл һалда көримиз, лекин шу чағда
йүзму-йүз көримиз: һазир мән қисмән тонуймән, шу чағда мән *Худа* мени тонуп
келиватқандәк тонуймән.■
13 Һазир ишәш, үмут, меһир-муһәббәттин ибарәт бу үч нәрсә турупту; булардин
әң үстүн туридиғини меһир-муһәббәттур.

14

«Роһий илтипатлар»дин қандақ пайдилиниш керәк

□ **13:1 «Мән әгәрдә бу дуниядики кишиләр сөзләватқан һәр хил тиллар һәтта пәриштиләрниң тиллири биләнму сөзләләйдиған болсамму...»** — демәк, «шундақ интайин күчлүк роһий илтипат мәндә болсиму,...». Бу айәттин йәнә шундақ дейәләймизки, һәқиқәтән Худадин кәлгән һәр бир «намәлум тил» әмәлийәттә дуниядики мәлум бир милләтниң тили яки пәриштиләрниң тилидур. ■ **13:2** Мат. 7:22; 17:20; 21:21; Мар. 11:23; Луқа 17:6; Рим. 12:7. ■ **13:4** Пәнд. 10:12; 1Пет. 4:8. ■ **13:5** 1Кор. 10:24; Фил. 2:4. ■ **13:6** 2Юһа. 4. □ **13:7 «һәммә ишта қосиғи кәңлик қилиду...»** — яки «һәммә ишни япиду...» — демәк, мумкин болса башқиларниң сәһвәнлик-гуналирини читқа яймайду. ■ **13:12** 2Кор. 3:18.

1 Меһир-муһәббәткә интилип уни қоғлишиңлар вә һәм роһий илтипатларға, болупму бешарәт беришкә интизар болуңлар.□
2 Чүнки намәлум тилда сөзләйдиған киши адәмләргә әмәс, бәлки Худаға сөзләйду; аңлиғучилардин һеч ким уни чүшәнмәйду, амма у Роһта сирлиқ ишларни ейтип бериду.
3 Лекин бешарәт беридиған киши болса адәмләрниң етиқатини қурушқа, уларни риғбәтләндүрүшкә вә тәсәлли беришкә сөзләйду.
4 Намәлум тилда сөзлигүчи өз роһини қуриду; амма бешарәт бәргүчи жамаәтниң *етиқатини* қуриду.□
5 Әндиликтә мән силәрниң һәммиңларниң намәлум тилларда сөзлийәлишиңларни үмүт қилимән, лекин бешарәт беришиңларни техиму үмүт қилимән. Намәлум тилда сөзлигүчи сөзини тәржимә қилмиса, жамаәтниң етиқат қурулушида бешарәт бәргүчи униңдин улуқ болиду.
6 Қериндашлар, мән йениңларға келип, намәлум тиллардила сөзлигиним билән мәлум вәһий, билим, бешарәт яки тәлимни йәткүзмисәм, мән силәргә немә пайда тәккүзимән?□
7 Һәтта аваз чиқиралайдиған жансиз нәрсиләр, мәйли нәй болсун, чилтар болсун шундақ; уларниң аһаңлириниң бир-биридин пәрқи болмиса, уларда челинған пәдә қандақму пәриқ етилсун?
8 *Жәң* канийиму бәлгүлик бир аһаңда челинмиса, ким жәңгә һазирлансун?
9 Шуниңдәк силәр тилда еник чүшинәлигидәк сөз қилмисаңлар, немә демәкчи болғиниңларни ким чүшинәләйду? Силәр һаваға гәп қилғандәк болисиләр.
10 Жаһанда, шүбһисизки, хилму-хил тил-авазлар бар вә уларниң һеч қайсиси мәнасиз әмәс;
11 әгәр әнди мән мәлум аваз-тилниң мәнасини билмисәм, мән сөзлигүчигә нисбәтән ят вә у маңа нисбәтән ят болиду.
12 Әһвал силәрдиму шундақ. Шуңа, силәр роһий илтипатларға қизғинлиқ билән интилгән екәнсиләр, жамаәтниң етиқатини қуридиған илтипатларға бай болушқа интилиңлар.
13 Шуңа, намәлум тилда сөзләйдиған киши сөзлигәнлирини тәржимә қилип берәләйдиған болсам дәп дуа қилсун.
14 Чүнки намәлум тилда дуа қилғинимда, роһум дуа қилиду, лекин әқил-идракимдин болса мевә чиқмайду.
15 Ундақта қандақ қилиш керәк? Мән бәзидә роһум билән дуа қилимән, һәм бәзидә әқил-идраким биләнму дуа қилимән; мән бәзидә роһум билән мәдһийә нахшилирини ейтимән, һәм бәзидә әқил-идраким биләнму мәдһийә нахшилирини ейтимән; ■
16 болмиса, пәқәт роһуң биләнла мәдһийә оқусаң, ишләткән *тилиңни* билмигәнләрниң қатарида олтарғучи тәшәккүруңгә қандақму «Амин» дейәлисун? Чүнки у ейтқиниңни чүшәнмәйду.
17 Сән дәрһәқиқәт тәшәккүрни яхши ейтисән, амма йениңдики аңлиғучиниң етиқати қурулғини йоқ.
18 Мән бундақ намәлум тилларда шәхсән һәммиңлардин көп сөзләйдиғанлиғим үчүн Худаға тәшәккүр ейтимән;

□ **14:1 «бешарәт бериш»** — грек тилида «пәйғәмбәрлик сөз қилиш» дегән сөз билән ипадилиниду. «Тәврат дәвридики пәйғәмбәрләр» вә «Инжил дәвридики пәйғәмбәрләр» тоғрилиқ қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **14:4 «Намәлум тилда сөзлигүчи өз роһини қуриду»** — грек тилида «намәлум тилда сөзлигүчи өзини қуриду». 14-айәтни көрүң. □ **14:6 «мәлум вәһий, билим, бешарәт яки тәлим...»** — булар чүшинишлик сөзләр билән йәткүзүлүши керәк, әлвәттә. ■ **14:15** Әф. 5:19; Кол. 3:16.

19 һалбуки, җамаәттә болғанда, намәлум тилда түмән еғиз сөзлигинимдин
көрә, башқиларға тәлим-тәрбийә берәлигидәк чүшинишлик сөздин бәш еғизла
сөзләлисәм дәймән. □
20 Қериндашлар, әқил-һошуңларда бала болмаңлар; яманлиқ җәһәтидә бовақ
болуңлар, амма әқил-һошуңларда пишқәдәм болуңлар.■
21 Тәвратта: «Чәт тиллиқларниң сөзи вә ят адәмләрниң ләвлири арқилиқ Мән
мошу хәлиққә гәп қилимән; лекин шундақ болсиму улар йәнила Маңа қулақ
салмайду — дәйду Пәрвәрдигар» дәп пүтүлгәндур. □ ■
22 Шуңа «намәлум тиллар» болса бир аламәт бәлгүдур; етиқатчиларға әмәс,
бәлки етиқатсизларға аламәт бәлгүдур; вәһий-бешарәтләр болса, етиқатсизлар
үчүн әмәс, бәлки етиқатчилар үчүн болиду.
23 Шуниң үчүн пүткүл җамаәт бир йәрдә җәм болғанда, һәммиси өз алдиға бундақ
намәлум тилларда сөзләвәрсә вә садда яки етиқатсиз кишиләр кирип қалса, улар
һәммиңларни сараң болуп қапсиләр дейишмәмду?
24 Амма һәммиңлар вәһий-бешарәт йәткүзсәңлар, етиқатсиз яки садда киши
араңларға кирип қалса, һәммиңлар тәрипидин униң гуналириға тәнбиһ
берилиду, һәммиңлар тәрипидин униң гунакар екәнлиги көрситилиду; □
25 қәлбидики сирлар ашкарә қилинғанда, у өзини йәргә ташлап: — «Худа
һәқиқәтән араңлардидур» дәп Худаға сәҗдә қилиду.

Җамаәт әмәл қилишқа тегишлик қаидиләр

26 Әнди қериндашлар, қандақ қилишимиз керәк? Силәр бир йәргә җәм
болғиниңларда, һәр бириңларда *бир илтипат* болиду; бирисидә мәдһийә
нахшиси, бирисидә тәлим, бирисидә намәлум тил, бирисидә вәһий, бирисидә
намәлум тилниң йешими болиду. Һәммә ишлар етиқатниң қурулуши үчүн
болсун.
27 Намәлум тилда сөзлигүчиләр болуп қалса, иккиси яки әң көп болғанда үчи
нөвәт билән сөзлисун вә бириси уларниң ейтқанлирини өрисун.
28 Амма *җамаәттә* өригүчи болмиса, у сүкүт қилсун; өз-өзигә вә Худаға ейтсун.
29 Вәһий-бешарәт йәткүзгүчиләр болса, икки-үчи сөзлисун; қалғанлар
гәплириниң вәзнини дитлап турсун;
30 Амма олтарғанлар арисидин башқа бир кишигә мәлум бир вәһий берилсә,
сөзләватқан киши сөзини тохтитип нөвәтни униңға бәрсун.
31 Чүнки һәммиңлар бир-бирләп вәһий-бешарәт йәткүзсәңлар болиду; шуниң
билән һәммәйлән үгиниду, һәммәйлән риғбәтлиниду.
32 Пәйғәмбәрләрниң өз роһлири пәйғәмбәрләрниң өзлиригә итаәт қилиду. □
33 Чүнки Худа қалаймиқанчилиқ туғдурғучи әмәс, бәлки тинич-хатирҗәмлик
бәргүчидур. Барлиқ муқәддәс бәндиләрниң җамаәтлиридә шундақ тәртип бар.

□ **14:19 «башқиларға тәлим-тәрбийә берәлигидәк чүшинишлик сөздин...»** — грек тилида «башқиларға тәлим-тәрбийә берәлигидәк зеһним билән (сөзлинидиған) сөздин...» дәп ипадилиниду. ■ **14:20** Мат. 18:3; 19:14; Әф. 4:14; 1Пет. 2:1, 2. □ **14:21 «Чәт тиллиқларниң сөзи вә ят адәмләрниң ләвлири арқилиқ Мән мошу хәлиққә гәп қилимән; лекин шундақ болсиму улар йәнила Маңа қулақ салмайду — дәйду Пәрвәрдигар»** — «Йәш.» 28:11-12. ■ **14:21** Қан. 28:49; Йәш. 28:11-12. □ **14:24 «һәммиңлар вәһий-бешарәт йәткүзсәңлар...»** — «намәлум тиллар» вә «вәһий-бешарәтләр»ниң «аламәт бәлгү» болуши тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **14:32 «Пәйғәмбәрләрниң өз роһлири пәйғәмбәрләрниң өзлиригә итаәт қилиду»** — бу интайин муһим бир сөз. Демәк, Муқәддәс Роһ һәр қандақ роһий илтипатларни йәткүзгәндә, У һәргиз илтипатни қобул қилғучи кишини уни дәрһал беихтияр һалда ипадиләшкә мәҗбурлимайду. Шуниң билән вәһий-бешарәт йәткүзидиған кишиләр бир-бирини күтүп нөвәт билән сөзлисә болиду.

34 Араңлардики аяллар жамаәтләрдә сүкүттә олтарсун; уларниң сөзлишигә рухсәт қилинмиған; Тәврат қанунида бәлгүләнгәндәк, улар *тәртипкә* бойсунсун. □ ■
35 Амма улар мәлум ишни билмәкчи болса, өйидә өз әрлиридин сорисун; аялниң жамаәттә сөзлиши уятлиқ иштур.□
36 Худаниң сөз-калами силәрдин башланғанму?! Яки ялғуз силәргила йетип кәлгәнму?!
37 Бириси өзини вәһий-бешарәтчи яки роһий киши дәп саниса, у силәргә һазир язған бу сөзүмниң һәқиқәтән Рәбниң әмри екәнлигини етирап қилсун.
38 Бириси буни етирап қилишни халимиса, у етирап қилинмайду. □
39 Шуниң үчүн, и қериндашлар, вәһий-бешарәтләрни йәткүзүшкә тәлмүрүп интилиңлар, шундақла намәлум тилларда сөзләшни чәклимәңлар.
40 *Хуласә қилип ейтқанда*, һәр бир иш чирайлиқ, тәртиплик қилинсун.

15

Тирилиш

1 Амма, и қериндашлар, мән силәргә әслидә йәткүзгән хуш хәвәрни баян қилмақчимән; силәр бу хуш хәвәрни қобул қилған вә униңда чиң туруватисиләр;
2 мән силәргә йәткүзгән хуш хәвәр болған каламда чиң турған болсаңлар, — (ишәнгиниңлар бекарға кәтмигән болса) — силәр униң арқилиқ қутқузулуватисиләр.□ ■
3 Чүнки мән өзүмгә аманәт қилинғанлирини әң зөрүр иш сүпитидә силәргиму тапшурдум; йәни, Тәврат-Зәбурда алдин-ала ейтилғинидәк, Мәсиһ гуналиримиз үчүн өлди;■
4 У дәпнә қилинди; вә үчинчи күни йәнә Тәврат-Зәбурдә алдин-ала ейтилғинидәк тирилдүрүлди;■
5 У Кефасқа, андин он иккиләнгә көрүнди;□ ■
6 андин У бир сорунда бәш йүздин артуқ қериндашқа көрүнди; уларниң көпинчиси бүгүнки күндә тирик, амма бәзилири өлүмдә ухлаватиду;
7 У Яқупқа, андин расулларниң һәммисигә көрүнди;□

□ **14:34 «Араңлардики аяллар жамаәтләрдә сүкүттә олтарсун; уларниң сөзлишигә рухсәт қилинмиған; Тәврат қанунида бәлгүләнгәндәк, улар тәртипкә бойсунсун»** — бу йолйоруқ қиз-аяллар пүтүнләй сүкүт қелиши керәк, дегәнлик әмәс; чүнки жуқурида (11:2-11) у қиз-аялларниң жамаәттә дуа қилиши вә вәһий-бешарәт йәткүзүшидики бәлгүлимиләр тоғрилиқ ейтип бәрди. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **14:34** Яр. 3:16; Әф. 5:22; Кол. 3:18; 1Тим. 2:12; Тит. 2:5; 1Пет. 3:1. □ **14:35 «Амма улар (аяллар) мәлум ишни билмәкчи болса, өйидә өз әрлиридин сорисун; аялниң жамаәттә сөзлиши уятлиқ иштур»** — 34-айәттики изаһатни көрүң. Мәнаси бәлким: «Жамаәттики тәртипни бузуп сөзләш аялларға ярашмайду» дегәнлик болуши мүмкин. □ **14:38 «Бириси буни етирап қилишни халимиса, у етирап қилинмайду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бириси буни билип йетишни халмиса, у билимсиз қалсун». □ **15:2 «ишәнгиниңлар бекарға кәтмигән болса...»** — адәмниң хуш хәвәргә ишиниши «бекарға кетиш»иму мүмкинму? Бу бабта бир мисал көрситилиду; бириси хуш хәвәрниң муһим бир нуқтисини қобул қилмиған болса (бу нуқта униңға яқмиған, яки у уни үгинишни халимиған болса), ундақта бу хуш хәвәрни инкар қилғанға баравәр; демәк, шу ишәнгүчи адәм, гәрчә «ишәнгән болсиму», толуқ ишәнмигәчкә, ишиниш йоли бекарға кетиду. Шуңа ахирда һеч қандақ нәтиҗә чиқмайду. ■ **15:2** Рим. 1:16; 1Кор. 1:21. ■ **15:3** Йәш. 53:7; Дан. 9:24,26; 1Кор. 5:7; 1Пет. 2:24. ■ **15:4** Зәб. 15:10; Йәш. 53:8, 9; Юн. 2:1; Мат. 12:40. □ **15:5 «Кефас»** — йәни расул болған Симон Петрус. **«он иккиләнгә»** — он икки расулға көрүнгән, демәкчи. «он иккилән» бәлким Маттияни өз ичигә елиши мүмкин («Рос.» 1:26). ■ **15:5** Луқа 24:34; Юһ. 20:19; Рос. 10:41. □ **15:7 «У Яқупқа ... Көрүнди»** — Яқуп Мәсиһ Әйсаниң чоң иниси, кейин у расул болған. Инжил «Юһ.» 5:7ни көрүң).

8 Һәммисидин кейин У худди вақитсиз туғулған бовақтәк болған маңиму
көрүнди.□ ■
9 Чүнки мән расуллар арисидики әң төвинимән, расул дәп атилишқа лайиқ
әмәсмән; чүнки мән Худаниң җамаитигә зиянкәшлик қилғанмән. ■
10 Лекин һазир немила болсам Худаниң меһри-шәпқити арқилиқ болдум;
Униң маңа көрсәткән шу меһри-шәпқити бекарға кәтмиди; чүнки мән *Худаниң
хизмитидә* барлиқ расуллардин бәкрәк җапалиқ ишлигәнмән; әмәлийәттә
ишлигүчи мән әмәс, бәлки мән билән биллә болған Худаниң меһри-шәпқитидур.
■
11 Демәк, мәйли мән яки башқа *расуллар* болсун, һәммимизниң йәткүзгәнлири
охшаш болуп, у дәл силәр ишинип қобул қилған хуш хәвәрдур.
12 Амма Мәсиһ өлгәнләр ичидин тирилдүрүлгән дәп җакаланған болса, қандақму
араңлардики бәзиләр өлгәнләрниң тирилиши дегән йоқ иш, дәйду?
13 Амма өлгәнләрниң тирилиши дегән йоқ иш болса, Мәсиһниң тирилишиму йоқ
иш болған болатти.
14 Шуниңдәк әгәр Мәсиһ өлүмдин тирилгән болмиса, җакалиған хәвиримиз
беһудә болған, силәрниң етиқатиңларму беһудә болған болатти.
15 Һәтта бизму Худа тоғрисидики ялған гувачилар болған болаттуқ — чүнки биз
Худаниң Мәсиһни өлүмдин тирилдүргәнлигигә гувалиқ бәрдуқ. Әгәр һәқиқәтән
өлүмдин тирилиш болмиса, Худа Мәсиһниму өлүмдин тирилдүрмигән болатти.
16 Чүнки өлгәнләр қайта тирилдүрүлмисә, Мәсиһму тирилмигән болатти.
17 Мабада Мәсиһ тирилмигән болса, етиқатиңлар керәксиз болған, силәр техичә
гуналириңларда жүрүватқан болаттиңлар,
18 шундақла Мәсиһтә өлүмдә ухлаватқанларму һалакәткә йүз тутқан болатти.
19 Әгәр үмүтүмизни пәқәт бу дуниядики һаятимиз үчүнла Мәсиһгә бағлиған
болсақ, биз инсанлар арисидики әң бечарә адәмләрдин болған болимиз.□
20 Амма әмәлийәттә, Мәсиһ өлүмдә ухлиғанлар ичидә «һосулниң тунҗа мевиси»
болуп, өлүмдин тирилгәндур; □ ■
21 Чүнки бир инсан арқилиқ өлүм *аләмдә* пәйда болғинидәк, өлүмдин тирилишму
бир инсан арқилиқ *аләмдә* пәйда болди. ■
22 Адаматимиздин болғанларниң һәммиси *униң түпәйлидин* өлүмгә мәһкүм
болғанлиғиға охшаш, Мәсиһдә болғанларниң һәммиси *Униң түпәйлидин* өлүмдин
һаятқа еришиду.
23 Амма һәммәйлән өз нөвәт-қатарида тирилиду; тунҗа һосулниң мевиси болған
Мәсиһ биринчи; иккинчиләр болса Мәсиһниң дунияға қайтип кәлгинидә өзигә
тәвә болғанлар.
24 Андин ахирәт болиду; шу чағда У барлиқ һөкүмранлиқни, барлиқ һоқуқ вә һәр
хил күчләрни әмәлдин қалдуруп, падишалиқни Худа-Атиға тапшуриду. □

□ **15:8 «Худди вақитсиз туғулған бовақтәк болған маңа...»** — « вақитсиз туғулған бовақтәк болған мән...» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **15:8** Рос. 9:3,17; 23:11; 1Кор. 9:1; 2Кор. 12:2. ■ **15:9** Әф. 3:8; Рос. 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; Гал. 1:13; 1Тим. 1:13. ■ **15:10** 2Кор. 11:23; 12:11. □ **15:19 «үмүтүмизни пәқәт бу дуниядики һаятимиз үчүнла Мәсиһгә бағлиған болсақ...»** — яки «үмүтүмизни пәқәт бу дуниядики һаятимиздила Мәсиһгә бағлиған болсақ...». □ **15:20 «һосулниң тунҗа мевиси»** — алдин пишқан мевә жиғивелинғандин кейинму, башқа мевиләрниң чоқум пишидиғанлиғиға капаләтлик қилинғинидәк, Мәсиһниң тирилиши иман-ишәштә болуп аләмдин өткәнләрниңму һәққанийлиқта қайта тирилидиғанлиғиға капаләтлик қилиду. Тәврат бойичә «һосулниң тунҗа мевиси» Худаға алаһидә атилатти (беғишлинатти) («Лав.» 23-бап, «Қан.» 18:4). ■ **15:20** Кол. 1:18; 1Пет. 1:3; Вәһ. 1:5. ■ **15:21** Яр. 2:17; 3:6; Рим. 5:12,18; 6:23. □ **15:24 «Андин ахирәт болиду; шу чағда У барлиқ һөкүмранлиқни, барлиқ һоқуқ вә һәр хил күчләрни әмәлдин қалдуруп, падишалиқни Худа-Атиға тапшуриду»** — бу муһим айәт вә төвәндики айәтләр үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз.

25 Чүнки У барлиқ дүшмәнләрни *мәғлуп қилип* айиғи астида қилғичә һөкүм
сүрүши керәктур; ■
26 әң ахирқи йоқитилидиған дүшмән болса өлүм өзидур.
27 Чүнки *Зәбурда* «*Худа* пүткүл мәвҗудатни Униң айиғи астиға бойсундурған» *дәп*
пүтүклүктур. Амма «пүткүл мәвҗудат Униңға бойсундурулған» дейилгинидә,
рошәнки, шу «пүткүл» дегән сөз «һәммини Униңға Бойсундурғузғучи»ниң өзини
ичигә алған әмәстур. □ ■
28 Амма һәммә Униңға бойсундурулғандин кейин, Оғул һәммини өзигә
бойсундурғучиға бойсуниду; шуниң билән Худа һәмминиң һәммиси болиду.
29 Өлүмдин тирилиш болмиса, бәзиләрниң өлгәнләр үчүн чөмүлдүрүлүшини
қандақ чүшиниш керәк? Өлгәнләр зади тирилмисә, кишиләр улар үчүн немә дәп
чөмүлдүрүлиду? □
30 Бизләр немә дәп *һәр күни* һәр саәттә хәвп-хәтәргә дуч келип жүримиз?
31 Рәббимиз Мәсиһ Әйсада силәрдин пәхирлинишим раст болғандәк, *и*
қериндашлирим, мән һәр күни өлүмгә дуч келимән. □
32 Әгәр инсанларниң нуқтиинәзиридин ейтқанда «Әфәсус шәһиридә вәһший
һайванлар билән елиштим» десәм, өлгәнләр өлүмдин тирилмисә, буниң маңа
немә пайдиси? «Әтә бәрибир өлүп кетидиған болғандин кейин, йәп-ичип
жүрүвалайли» дегән сөз йоллуқ болмамти? □ ■
33 Алданмаңлар; чүнки «Яман һәмраһлар әхлақни бузиду». □
34 Һәққаний болуш үчүн ойғиниңлар, гунадин қол үзүңлар; чүнки
бәзилириңларда Худа тоғрилиқ хәвәр йоқтур — буни ейтсам силәр үчүн уят
әмәсму?

35 Бәлким бириси: «Өлүкләр қандақ тирилдүрүләр? Улар қандақ тән билән
тириләр?» — дәп сориши мүмкин. ■
36 И ахмақ киши, сениң териғиниң, өлмәй туруп қайтидин тирилмәйду. □ ■
37 Һәм сениң териғиниң, өсүмлүкниң тени әмәс, бәлки униң яләңач дени —
мәсилән, буғдайниң яки башқа бирәр зираәтниң дени, халас.
38 Вә кейин Худа Өз хаһиши бойичә униңға мәлум бир тәнни бериду; шундақла
уруқ данлириниң һәр биригә өзиниң тенини ата қилиду.
39 Җаниварларниң әтлири болса бир-биригә охшимайду; инсанларниң өзигә
хас әтлири бар, һайванларниң өзигә хас әтлири бар, учар-қанатларниңму бар,
белиқларниңму бар.
40 Асманда җисимлар бар, йәр йүзидиму җисимлар бар; амма асмандикисиниң
жула-шәриви башқичә, йәр йүзидикисиниңму башқичә болиду;

■ **15:25** Зәб. 109:1; Рос. 2:34; Әф. 1:20; Кол. 3:1; Ибр. 1:13; 10:12. □ **15:27 «Чүнки Зәбурда «Худа пүткүл мәвҗудатни униң айиғи астиға бойсундурған» дәп пүтүклүктур»** — «Зәб.» 8:7. ■ **15:27** Зәб. 8:7; Мат. 11:27; 28:18; Әф. 1:22; Ибр. 2:8. □ **15:29 «кишиләр ...өлгәнләр үчүн немә дәп чөмүлдүрүлиду?»** — чүшиниш қийин болған бу айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **15:31 «мән һәр күни өлүмгә дуч келимән»** — грек тилида «мән һәр күни өлимән». Толуқ айәтниң башқа бир хил ипадиләш усули: «Мән һәр күни өлүмгә дуч келиватимән. Бу раст! Қериндашлар, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң силәрниң һаятиңларда (шундақ көп ишларни) қилғанлиғи билән пәхирләнгинимниң растлиғиға охшаш, бу сөзүмниңму һәргиз ялған йери йоқтур». □ **15:32 ««Әфәсус шәһиридә вәһший һайванлар билән елиштим» десәм...»** — Павлус Әфәсус шәһиридә хуш хәвәр йәткүзгәндә, бәзи адәмләр униңға қарши чиқип вәһший һайванлардәк һуҗум қилған болуши мүмкин. **«Әтә бәрибир өлүп кетидиған болғандин кейин, йәп-ичип жүрүвалайли»** — «Йәш.» 22:13. ■ **15:32** Йәш. 22:13; 56:12. □ **15:33 «Яман һәмраһлар әхлақни бузиду»** — бу сөзләр грек шаири Мәнандәрниңкидин елинған. ■ **15:35** Әз. 37:3. □ **15:36 «... қайтидин тирилмәйду»** — грек тилида «... җанландурулмайду». ■ **15:36** Юһ. 12:24.

41 Қуяшниң шан-шәриви бир хил, айниң шәриви йәнә бир хил, юлтузларниң
шан-шәриви йәнә бир хилдур; чүнки юлтузлар шан-шәрәплиридә бир-биридин
пәриқлиниду.
42 Өлүмдин тирилиш һәм шундақтур. *Тән* чириш һалитидә терилиду, чиримас
һаләттә тирилдүрүлиду; □ ■
43 Уятлиқ һаләттә терилиду, шан-шәрәп билән тирилдүрүлиду; аҗиз һаләттә
терилиду, амма күч-қудрәт билән тирилдүрүлиду.
44 У тәбиәткә тәвә бир тән сүпитидә терилиду; роһқа тәвә бир тән болуп
тирилдүрүлиду; әслидә тәбиәткә тәвә бир «җанлиқ» тән болған болса, әнди
роһий бир тән болиду. □
45 Шуңа *Тәвратта* мундақ пүтүлгәнки: «Тунҗи инсан Адәм атимиз тирик бир җан
қилип яритилди»; амма «ахирқи Адәм ата» болса һаятлиқ бәргүчи Роһ болди.
□ ■
46 Амма авал кәлгини роһий адәм әмәс, бәлки «тәбиәткә тәвә болғучи» адәм еди,
кейин «роһий адәм» кәлди. □
47 Дәсләпки инсан болса йәрдин, тупрақтин апиридә қилинған; иккинчи инсан
болса асмандин кәлгәндур; □
48 Тупрақтин апиридә қилинғини қандақ болған болса, *униңдин болған*
«тупрақлиқ»ларму шундақ болиду; асмандин кәлгини қандақ болса, униңдин
болған «асманлиқлар»му шундақ болиду.
49 Бизләр «тупрақлиқ адәм» сүритидә болғинимиздәк, «асманлиқ адәм»
сүритидиму болалаймиз. □ ■
50 Амма шуни ейтимәнки, и қериндашлар, әт вә қандин төрәлгәнләр Худаниң
падишалиғиға варислиқ қилалмайду; чиригүчи чиримайдиғанға варислиқ
қилалмайду.□ ■
51 Мана, мән силәргә бир сирни ейтип беримән; биз һәммимизла *өлүмдә*
ухлайдиғанлардин болмаймиз; бирақ һәммимиз өзгәртилимиз! □ ■
52 Бир дәқиқидила, көзни бир жумуп ачқичә, әң ахирқи канай челинғанда
өзгәртилимиз; чүнки канай челинсила өлгәнләр чиримас һаятқа

□ **15:42 «Қуяшниң шан-шәриви бир хил, айниң шәриви йәнә бир хил, юлтузларниң шан-шәриви йәнә бир хилдур; чүнки юлтузлар шан-шәрәплиридә бир-биридин пәриқлиниду (41-айәт). Өлүмдин тирилиш һәм шундақтур»** — демәк, тирилдүрүлгәндин кейинки тенимиз өлгәндин кейинки тенимизгә охшимайду. ■ **15:42** Дан. 12:3; Мат. 13:43. □ **15:44 «тәбиәткә тәвә бир тән сүпитидә»** — грек тилида «җанға тәвә бир тән сүпитидә» яки «җанлиқ тән сүпитидә» дейилиду; «җан» мошу йәрдә инсанниң зеһни, ой-пикирлири вә һессиятлири қатарлиқларни көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. □ **15:45 «Тунҗи инсан Адәм атимиз тирик бир җан қилип яритилди»** — «Яр.» 2:7. **«амма «ахирқи Адәм ата» болса һаятлиқ бәргүчи Роһ болди»** — «ахирқи Адәм ата» Мәсиһни көрситиду, әлвәттә. ■ **15:45** Яр. 2:7. □ **15:46 «тәбиәткә тәвә болғучи»** — грек тилида «җанға тәвә болғучи». 44-айәттики изаһатни көрүң. **«тәбиәткә тәвә болғучи» адәм еди, кейин «роһий адәм» кәлди»** — (грек тилида: ««җанға тәвә болғучи» авал кәлгән, кейин «роһқа тәвә болғучи» кәлгән») — бу тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **15:47 «дәсләпки инсан болса йәрдин, тупрақтин апиридә қилинған»** — оқурмәнләрниң есидә бар болса керәк, ибраний тилида «адәм» дегән сөз «тупрақ», «топа» дегәнни билдүриду («Яр.» 2:7ни көрүң). □ **15:49 «Бизләр «тупрақлиқ адәм» сүритидә болғинимиздәк, «асманлиқ адәм» сүритидиму болалаймиз»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә: «Бизләр «тупрақлиқ адәм» сүритидә болғинимиздәк, «асманлиқ адәм» сүритидиму болайли» дейилиду. ■ **15:49** 2Кор. 4:11. □ **15:50 «... Чиригүчи чиримайдиғанға варислиқ қилалмайду»** — бу чиригүчи тенимиз өлиду, пәқәт роһумиз өзгәрмәс һаләттә бақий аләмгә кетиду. Худаниң биз мөмин бәндилири тирилдүрүлгәндә чиримас тенимизниң «чиригүчи» тенимиз билән мунасивити болмайду. Худа етиқатчиларға пүтүнләй йеңи бир тән ата қилиду. ■ **15:50** Юһ. 1:13. □ **15:51 «мән силәргә бир сирни ейтип беримән»** — «сир» тоғрилиқ «римлиқларға»дики «кириш сөз»ни көрүң. ■ **15:51** 1Тес. 4:16.

тирилдүрүлиду, шундақла өзгәртилимиз; □ ■
53 Чүнки бу чирип кәткүчи чиримас һаятни кийивелиши, бу өлгүчи өлмәсликни
кийивелиши керәк;
54 Амма чирип кәткүчи чиримас һаятни кийгәндә, бу өлгүчи өлмәсликни
кийгәндә, шу чағда бу сөз әмәлгә ашурулиду: «Өлүм ғәлибә тәрипидин жутулуп
йоқутулиду!». □ ■
55 «Аһ, өлүм, сениң нәштириң қени?! Аһ, өлүм, сениң ғәлибәң қени?!» □ ■
56 Өлүмдики нәштәр — гунадур, гунаниң күчи болса, Тәврат қануни арқилиқ
намайән болиду. □
57 Лекин бизни Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ уларниң үстидин ғәлибигә
ериштүргүчи Худаға тәшәккүр!□ ■
58 Шуниң үчүн, сөйүмлүк қериндашлирим, чиң туруп тәвранмәс болуңлар,
Рәбниң хизмитидики ишлириңлар һемишә кәң зиядиләшсун; чүнки Рәбдә болған
әҗир-җапайиңлар һәргиз беһудә кәтмәйдиғанлиғини билисиләр.

16

Кәмбәғәлләр үчүн сәдиқә қилиш

1 Әнди муқәддәс бәндиләр үчүн сәдиқә топлаш тоғрилиқ, силәрму Галатия
өлкисидики җамаәтләргә тапилиғинимдәк қилиңлар.
2 һәр һәптиниң биринчи күнидә һәр бириңлар тапавитиңларниң бәрикити
бойичә униңдин бир үлүшини аҗритип өз йениңларда сақлап қоюңлар; шундақ
қилсаңлар, кәлгән вақтимда сәдиқә топлаш һаҗәт болмайду.□ ■
3 Мән кәлгинимдә, силәр қайси адәмләрни лайиқ көрүп таллисаңлар, мән
шуларға *тонуштуруш* хәтлирини йезип берип мошу сәдиқә-шәпқитиңларни
Йерусалимға апирип беришкә әвәтимән.□
4 Мениңму беришим мувапиқ көрүлсә, улар маңа һәмраһ болуп бариду.
5 Амма мән Македонийә өлкисидин өткәндин кейин йениңларға келимән —
чүнки мән Македонийәдин өтмәкчимән —■
6 бәлким мән силәр билән биллә бир мәзгил турушум мүмкин, һәтта йениңларда
қишлап келишимму мүмкин; шуниңдәк андин қәйәргә бармақчи болсам, силәр
ярдәм қилип, мени йолға селип қоярсиләр.
7 Чүнки бу қетим силәрни йол үстидила көрүп өтүп кетишни халимаймән, бәлки
Рәб буйруса, силәр билән биллә узунрақ бир мәзгил турғум бар.

□ **15:52 «...әң ахирқи канай челинғанда өзгәртилимиз»** — «әң ахирқи канай» — Инҗил, «Мат.» 24:31, «1Тес.» 4:16, «Вәһ.» 10:7 қатарлиқларни көрүң. ■ **15:52** Мат. 24:31; 1Тес. 4:16. □ **15:54 «Өлүм ғәлибә тәрипидин жутулуп йоқутулиду!»** — «Йәш.» 25:8 (LXX тәрҗимисидин). ■ **15:54** Йәш. 25:8. □ **15:55 «Аһ, өлүм, сениң нәштириң қени?! Аһ, өлүм, сениң ғәлибәң қени?!»** — «һош.» 13:14. «һошия»дин нәқил кәлтүрүлгән айәтниң иккинчи қисми «Аһ, тәһтисара, сениң ғәлибәң қени?!» («тәһтисара» өлгән адәмләрниң роһлири баридиған җай). ■ **15:55** һош. 13:14; Ибр. 2:14. □ **15:56 «гунаниң күчи болса, Тәврат қануни арқилиқ намайән болиду»** — демәк, инсанлар қанунсиз жүргәндә гуна ениқ болмайду. Лекин Тәврат қанунидики жуқуриқи тәләпләрни билип, уларға әмәл қилишқа тиришиду, лекин әмәл қилалмиғанлиғидин гунаниң һәқиқий дәһшәтлик күчлүк бир нәрсә екәнлиги ашкарилиниду. □ **15:57 «бизни Рәббимиз Әйса Мәсиһ арқилиқ уларниң үстидин ғәлибигә ериштүргүчи Худаға тәшәккүр!»** — «ғәлибә» дегән сөз өлүм вә гуна үстидин ғәлиби қилишни көрситиду. ■ **15:57** 1Юһа. 5:5. □ **16:2 «һәр һәптиниң биринчи күнидә»** — йәни йәкшәнбә күнидә. ■ **16:2** Рос. 11:29; 2Кор. 8:4; 9:1. □ **16:3 «мән шуларға тонуштуруш хәтлирини йезип берип мошу сәдиқә-шәпқитиңларни Йерусалимға апирип беришкә әвәтимән»** — Йерусалимдики җамаәт наһайити кәмбәғәл болуп қалған еди. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **16:5** 2Кор. 1:15.

8 Амма мән Әфәсус шәһиридә орма һейтиғичә турмақчимән.□
9 Чүнки *мошу йәрдә* маңа әҗайип чоң, утуқ-мевә бериватқан бир ишик кәң ечилди,
шуниңдәк қарши чиққучиларму көп.□
10 Тимотий йениңларға берип турса, униң араңларда қорқмай әркин-азатә
жүрүшигә көңүл бөлүңлар. Чүнки уму маңа охшаш Рәбниң хизмитини
ишләватиду.
11 Шуңа һеч ким уни төвән көрмисун; бәлки уни мениң йенимға келиши үчүн
аман-есән узитип йолға селип қоюңлар; чүнки униң қериндашлар билән биллә
келишини күтмәктимән.
12 Амма қериндишимиз Аполлосқа кәлсәм, униңдин қериндашлар билән биллә
силәрниң йениңларға беришни көп өтүндүм. Лекин униң һазирчә барғуси йоқ.
Кейин пурсәт пишип йетилгәндә бариду.

13 Һошияр болуңлар, етиқатта чиң туруңлар; мәртанә әрдәк болуңлар! Қәйсәр
болуңлар!
14 Силәрниң қилған һәммә ишиңлар меһир-муһәббәт билән қилинсун.
15-16 Әнди, и қериндашлар, Ахая өлкисидики әң дәсләпки етиқат мевиси
болған Истифанас вә униң аилисидикиләрни, шундақла уларниң Худаниң
муқәддәс бәндилириниң хизмитидә болушқа қандақ өзлирини атиғанлиғини
убдан билисиләр; мән силәрдин өтүнимәнки, мошундақ кишиләрниң вә улар
билән бирликтә хизмәттә һәр бир җапа тартиватқанларниң сөзлиригә кириңлар.
□
17 Амма *йениңлардин* Истифанас, Фортунатус вә Ақайикусниң бу йәргә
мени йоқлап кәлгәнлигидин шатландим; чүнки улар силәр тәрәптин кам
болғанлирини толуқлап бәрди. □
18 Чүнки улар мениң роһумни вә һәм силәрниңкиниму йеңиландурди; шуңа
шундақ адәмләрни әтиварлап һөрмәтләңлар.
19 Асиядики җамаәтләрдин силәргә салам. Аквила вә Прискилла һәм уларниң
өйидә җәм болидиған җамаәттинму Рәбдә силәргә қизғин салам йоллайду. □
20 Қериндашларниң һәммиси силәргә салам йоллайду. Бир-бириңлар билән пак
сөйүшләр билән саламлишиңлар.■
21 Мана, мәнки Павлус өз қолум билән салам йезиватимән!
22 Һәр ким Рәб Әйса Мәсиһни сөйгүчи болмиса, униңға ләнәт болсун! Рәббимиз,
кәлгәйсән! □
23 Рәб Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити һәммиңларға яр болғай!
24 Мениң Мәсиһ Әйсада болған муһәббитим һәммиңлар билән биллә болғай.
Амин!□

□ **16:8 «орма һейти»** — яки «һосул жиғиш һейти». Грек тилида «пентекост һейти» (әллигинчи күни һейти) дәп атилиду — чүнки бу һейт пасха һейти (өтүп кетиш һейти)дин 50 күн кейин болиду. □ **16:9 «маңа әҗайип чоң, утуқ-мевә бериватқан бир ишик кәң ечилди»** — хуш хәвәр тарқитидиған пурсәтни көрситиду. □ **16:15-16 «Ахия өлкиси»** — һазирқи Гретсийә, «Юнан». **««улар билән бирликтә хизмәттә һәр бир җапа тартиватқанлар...»** — «хизмәттә» — Рәбниң хизмитидә, әлвәттә. Павлусқа нисбәтән пәқәт бирла хизмәт мәвҗут еди. □ **16:17 «... Йениңлардин Истифанас, Фортунатус вә Ақайикусниң бу йәргә мени йоқлап кәлгәнлигидин шатландим»** — мошу үч бурадәрниң Коринтлиқларниң җамаитиниң йенидин келиши Павлусқа мошу риғбәт бәргүчи хәтни йезип йоллаш пурситини яритип бәрди. □ **16:19 «Асия»** — һазирқи замандики Түркийә зиминини көрситиду. **«Прискилла»** — бәзидә у қисқартилип «Приска» дейилиду. ■ **16:20** Рим. 16:16; 2Кор. 13:12; 1Тес. 5:26; 1Пет. 5:14. □ **16:22 «...ләнәт болсун. Рәббимиз, кәлгәйсән!»** — Павлус бу сөзни арамий тилидики: «Анатема, Маранатa!» дегән сөзләр билән ипадиләйду. □ **16:24 «Мениң Мәсиһ Әйсада болған муһәббитим һәммиңлар билән биллә болғай»** — яки «Мениң муһәббитим Мәсиһ Әйсада болған һәммиңлар билән биллә болғай».

Коринтлиқларға «2»

Расул Павлус Коринт шәһиридики җамаәткә язған иккинчи мәктуп
1 Худаниң ирадиси билән бекитилгән, Мәсиһ Әйсаниң расули мәнки Павлус
вә қериндаш болған Тимотийдин Коринт шәһиридә туруватқан, Худаниң
җамаитигә вә шуниңдәк пүткүл Ахая өлкисидики барлиқ муқәддәс бәндиләргә
салам!■
2 Атимиз Худа һәм Рәб Әйса Мәсиһтин силәргә меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик
болғай!■
3 Рәббимиз Әйса Мәсиһниң Атиси, рәһимдиллиқларниң егиси Ата, барлиқ
риғбәт-тәсәллиниң Егиси болған Худаға тәшәккүр-мәдһийә оқулғай!■
4 Биз учриған һәр қандақ җапа-мушәққәттә У бизгә риғбәт-тәсәлли бериватиду,
шуниң билән биз Худа тәрипидин риғбәтләндүрүлгән болуп У йәткүзгән риғбәт-
тәсәлли билән һәр қандақ башқа җапа-мушәққәткә учриғанларға риғбәт-тәсәлли
берәләйдиған болдуқ.■
5 Чүнки, Мәсиһниң азап-оқубәтлири биз тәрәпкә ешип ташқандәк, Мәсиһ арқилиқ
болған риғбәт-тәсәллимизму ешип ташиду. □ ■
6-7 Амма биз җапа-мушәққәттә қалсақму бу силәрниң риғбәт-тәсәлли вә ниҗат
тепишиңлар үчүн болиду; булар силәрниң биз тартқан азап-оқубәтләргә охшаш
азап-оқубәтләргә чидишиңлар билән силәрдиму һасил қилиниду; биз риғбәт-
тәсәлли тапсақму у силәрниң риғбәт-тәсәллириңлар вә ниҗатиңлар үчүн
болиду; шуңа бизниң силәргә бағлиған үмүтүмиз мустәһкәмдур; чүнки силәр
азап-оқубәтләрдин ортақ несивилик болсаңлар, охшашла риғбәт-тәсәллидин
ортақ несивилик болисиләр дәп билимиз.□ ■
8 Чүнки, и қериндашлар, силәрниң Асияда дуч кәлгән җапа-мушәққәттин
хәвәрсиз җүрүшүңларни халимаймиз; у вақитларда биз чидиғусиз еғир бесимға
дуч кәлдуқ, һәтта һаятниң өзидин үмүт үзгидәк болған едуқ.■
9 Амма өзимизгә әмәс, бәлки өлгәнләрни тирилдүргүчи Худаға тайинишимиз
үчүн қәлбимиздә өлүмгә мәһкүм қилинғандәк җүрәттуқ. □ ■
10 У бизни бундақ дәһшәтлик бир өлүмдин қутқузған вә һазир қутқузмақта, вә
бизни йәнила қутқузиду, дәп униңға үмүт бағлидуқ; ■

■ **1:1** Фил. 1:1. ■ **1:2** Рим. 1:7; 1Кор. 1:3; Әф. 1:2; 1Пет. 1:2. ■ **1:3** Әф. 1:3; 1Пет. 1:3. ■ **1:4** 2Кор. 7:6. □ **1:5 «Мәсиһниң азап-оқубәтлири биз тәрәпкә ешип ташқандәк, Мәсиһ арқилиқ болған риғбәт-тәсәллимизму ешип ташиду»** — «Мәсиһниң азап-оқубәтлири» болса бәлким Павлус вә бурадәрлириниң Мәсиһгә бағланғанлиғи түпәйлидин учриған зиянкәшликни көрситиду. Амма Павлус бу ишларни Худадин кәлгән, бир хил имтияз вә бәрикәт сүпитидә қарайду. «Филиппилиқларға» болған «қошумчә сөз»имиздә «Мәсиһниң азаплириға болған сирдаш-һәмдәмлик» тоғрилиқ сөзимизниму көрүң. ■ **1:5** Зәб. 33:20; 93:19. □ **1:6-7 «Амма биз җапа-мушәққәттә қалсақму бу силәрниң риғбәт-тәсәлли вә ниҗат тепишиңлар үчүн болиду; булар силәрниң биз тартқан азап-оқубәтләргә охшаш азап-оқубәтләргә чидишиңлар билән силәрдиму һасил қилиниду»** — расул Павлус һәрдайим өзи тартқан азап-оқубәтләр башқиларда тәсәлли-риғбәт вә ниҗат һасил қилиду, дәп қарайду. Шуниң билән у дайим азап-оқубәтләрни бир хил бәхит вә имтияз сүпитидә разилиқ билән қобул қилатти. «Филиппилиқларға» болған «қошумчә сөз»имиздә «Мәсиһниң азаплириға болған сирдаш-һәмдәмлик» тоғрилиқ сөзимизниму көрүң. **«биз риғбәт-тәсәлли тапсақму у силәрниң риғбәт-тәсәллириңлар вә ниҗатиңлар үчүн болиду»** — мошу сөзләр бәзи кона көчүрмиләрдә тепилмайду. **«шуңа бизниң силәргә бағлиған үмүтүмиз мустәһкәмдур»** — расул, Коринттики қериндашлирим азап-оқубәтни көрсила, бәлким етиқаттин таниду, дегән әнсирәштин халий болдум, демәкчи. ■ **1:6-7** 2Кор. 4:17. ■ **1:8** Рос. 19:23. □ **1:9 «Амма өзимизгә әмәс,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Дәрвәқә, өзимизгә әмәс...». ■ **1:9** Йәр. 17:5, 7. ■ **1:10** 1Кор. 15:31.

11 силәрму буниңда һәм биз үчүн дуа-тилавәтләр билән мәдәт бериватисиләр;
шундақ қилип талай адәмләрниң вастиси арқилиқ бизгә көрситилгән илтипат
түпәйлидин талай адәмләр *Худаға* рәхмәтләр ейтидиған болиду.■

Павлусниң зиярәтни кәйнигә сүрүши

12 Чүнки пәхримиз, йәни виҗданимизниң гувалиғи шуки, Худаниң алдида сап
нийәтләр вә сәмимийлик билән (инсаний парасәт билән әмәс, бәлки Худаниң
меһри-шәпқити билән) биз бу дунияға нисбәтән вә болупму силәргә нисбәтән
өзимизни тутувалидиған болдуқ.
13-14 Чүнки силәргә язғинимиз оқуялайдиған вә тонуп йетәләйдиғандин башқа
һеч нәрсә әмәс; лекин мән силәрниң бизни қисмән тонуп йәткиниңлар бойичә
Рәб Әйсаниң күнидә силәр бизниң пәхримиз болидиғиниңлардәк бизләрниму
силәрниң пәхриңлар болиду дәп бизни толуқ тонуп йетишиңларни үмүт
қилимән. □
15 Шуниң билән мошундақ ишәштә болуп мән әслидә иккинчи қетим силәргә
меһри-шәпқәтни йәткүзүшкә авал силәрниң қешиңларға бармақчидим; □ ■
16 йәни, қешиңлардин Македонийәгә өтүп, андин Македонийәдин йәнә
қешиңларға келишни, шундақла силәр тәрипиңлардин Йәһудийә өлкисигә
узитилишимни үмүт қилған едим.
17 Мәндә шундақ нийәт болғанда, мән уни йениклик билән қарар қилғанму? Мән
нийәт қилғанда, мәндә «әтлик» кишиләрдикидәк: бирдәм «бәрһәқ, бәрһәқ» вә
бирдәм «яқ, яқ» дейиш барму? □
18 Амма Өз сөзидә турғинидәк, бизниң силәргә ейтқан сөзимиз бирдәм «бәрһәқ»
вә бирдәм «яқ» болмайду; ■
19 Чүнки биз (мән вә Силванус вә Тимотий)ниң араңларда җакалиқинимиз —
Худаниң Оғли, Әйса Мәсиһ, бирдәм «бәрһәқ» вә бирдәм «яқ» әмәстур; бәлки
Униңда «бәрһәқ»ла бардур. □
20 Чүнки Худаниң қанчилик вәдилири болушидин қәтъинәзәр, улар Униңда
«бәрһәқ»тур, вә биз арқилиқ Униңдиму Худаға шан-шәрәп кәлтүридиған «Амин»
бардур. □

■ **1:11** Рим. 15:30; 2Кор. 4:15; Фил. 1:19. □ **1:13-14 «Чүнки силәргә язғинимиз оқуялайдиған вә тонуп йетәләйдиғандин башқа һеч нәрсә әмәс; лекин мән силәрниң бизни қисмән тонуп йәткиниңлар бойичә Рәб Әйсаниң күнидә силәр бизниң пәхримиз болидиғиниңлардәк бизләрниму силәрниң пәхриңлар болиду дәп бизни толуқ тонуп йетишиңларни үмүт қилимән»** — Коринтлиқларниң көпинчисиниң Павлус вә Тимотийни чүшәнмигән йәрлири тола еди. Мошу йәрдә Павлус өзиниң «улардин мустәқил» тәкәббур адәм әмәслигини уларға көрситип риғбәтләндүриду. Павлус өзини уларниң дуа-тилавәтлиригә еһтияҗлиқ, дәйду (12). Шуңа «Рәб Әйсаниң күни» (дунияға қайтиш күни)дә уларниң Павлус һәм Тимотийда болған тәһписи көрүлиду (демәк, шу күнидә «бизләрму силәрниң пәхириңлар болимиз»). □ **1:15 «авал силәрниң қешиңларға бармақчидим»** — «авал» бәлким «Македонияға бериштин авал» дегән мәнидә (16-айәт, «1Кор.» 16:5-6, «2Кор.» 2:12ни көрүң). ■ **1:15** 1Кор. 16:5. □ **1:17 «Мәндә шундақ нийәт болғанда, мән уни йеникликт билән қарар қилғанму?»** — Павлусниң бу ой-нийити әмәлгә ашурулмиған еди. Шуңа Коринтлиқларниң бәзилири уни «тутами йоқ адәм» дәп әйипләйтти. **«мән нийәт қилғанда, мәндә «әтлик» кишиләрдикидәк: бирдәм «бәрһәқ, бәрһәқ» вә бирдәм «яқ, яқ» дейиш барму?»** — ««әтлик» кишиләрдикидәк» дегән немә мәнаси? «Әтлик» болса инсанларниң адәттә ишәшлик әмәслигини, уларға таянмаслиқ керәклигини, уларниң қарғуларчә иш қилидиғанлиғини көрситиду. «Римлиқларға»дики «әт» тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. ■ **1:18** Мат. 5:37; Яқ. 5:12. □ **1:19 «Силванус»** — шубһисизки, Инҗилдики башқа йәрләрдә «Силас» шәклидә учрайду (мәсилән, «Рос.» 18:5). □ **1:20 «Чүнки Худаниң қанчилик вәдилири болушидин қәтъинәзәр, улар Униңда «бәрһәқ»тур, вә биз арқилиқ Униңдиму Худаға шан-шәрәп кәлтүридиған «Амин» бардур»** — «Амин» дегән сөз дуаға, мәлум арзу-тиләккә яки мәлум вәз-тәлимгә «Шундақ болғай, Худайим!», «Қошулдум!» дегән мәнини билдүриду.

21 Әнди бизләрни силәр билән биллә Мәсиһдә чиң турғузғучи болғини һәм бизни
мәсиһлигини болса Худадур. □
22 У йәнә үстимизгә мөһүр бесип, қәлбимизгә Өз Роһини «капаләт» болушқа ата
қилди.□ ■

Расул Павлусниң уларни йоқлап беришини кечиктүргәнлигиниң сәвәви

23 Амма Худани өз җенимға гувачи болушқа чақириманки, Коринтқа техи
бармиғанлиғимниң сәвәви көңлуңларни аяш үчүн еди. ■
24 Һәргиз өзимизни иман-етиқатиңлар үстигә һөкүм сүргүчиләрмиз,
демәк, бәлки силәрниң шат-хурамлиғиңларни ашурушқа силәргә
һәмкарлашқучилармиз; чүнки силәр етиқат арқилиқла мәзмут турисиләр.
■

2

1 Лекин мән ичимдә, қешиңларға барсам йәнә азар елип бармаймән дегән қарарға
кәлдим.□
2 Чүнки әгәр мән силәргә азар бәрсәм, мениң түпәйлимдин азар йегәнләрдин
башқа қайсибири мени шатландуралисун?
3 Мән әсли мени шатландуруши тегишлик болғанлардин әксичә азар йәп қалмай
дегән мәхсәттә шу хәтни яздим; чүнки мениң шатлиғим силәр һәммиңларниңму
шатлиғидур дәп силәр һәммиңларға ишәш бағлидим.□ ■
4 Чүнки әслидә өзүм еғир азап ичидә қәлбимдики дәрд-әләмдин көп көз
яшлиримни төккүзүп туруп силәргә шу хәтни язған едим; мәхситим силәргә
азар бериш әмәс, бәлки силәргә чоңқур бағланған, ешип ташқан муһәббитимни
билишиңлар үчүн еди.

Гунакарни қайтидин қобул қилиш

□ **1:21 «бизләрни силәр билән биллә Мәсиһдә чиң турғузғучи болғини һәм бизни мәсиһлигини болса Худадур»** — «мәсиһлиниш» яки «мәсиһ қилиниш»ниң умумий мәнасини чүшиниш үчүн Тәврат «Йәш.» 61:1дики изаһатни вә «Тәбирләр»ниму көрүң. Рәб Әйса Мәсиһ хизмитини ада қилиш үчүн Муқәддәс Роһ билән «мәсиһ қилинип» күчәйтилгәндәк, һәр бир етиқатчи охшашла Муқәддәс Роһни қобул қилғинида, Худа бизгә тапшурған хизмәтни ада қилиш үчүн Униң Роһи (Муқәддәс Роһ) биләнму «мәсиһ қилиниду», шундақла Роһта күчәйтилгән болиду. □ **1:22 «У йәнә үстимизгә мөһүр бесип...»** — (Муқәддәс Роһ билән) «мөһүр бесиш» тоғрилиқ «Әфәсуслуқларға»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. Муқәддәс Роһниң Өзи Худаниң Өзигә тәвә болған адәмлириниң үстигә: «Мениңкидур» дәп басқан егидарчилиқ мөһүридур. **«қәлбимизгә Өз Роһини «капаләт» болушқа ата қилди»** — «Өз Роһи» грек тилида пәқәт «Роһ» билән ипадилиниду. «Капаләт» тоғрилиқ: — бу айәт төвәндики һәқиқәтләрни көрситиду: — (1) ишәнгүчиләрниң «толуқ мирас»ни егиливалғичә, Муқәддәс Роһ һәр бир ишәнгән адәмниң қәлбидә туруп униңға бу мирасини тетитип, вуҗудида мирасниң һәқиқәт екәнлигини испатлап бериду. (2) йәнә келип, Муқәддәс Роһниң ишәнгүчиниң қәлбидә турғанлиғиниң өзи униң кәлгүсидә бу мирасқа чоқум еришидиғанлиғиға Худаниң Өз капалитидур. ■ **1:22** Рим. 8:16; 2Кор. 5:5; Әф. 1:13; 4:30. ■ **1:23** Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 11:31; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тес. 2:5; 1Тим. 5:21; 2Тим. 4:1. ■ **1:24** 1Пет. 5:3. □ **2:1 «лекин мән ичимдә, қешиңларға барсам йәнә азар елип бармаймән дегән қарарға кәлдим»** — бу җүмлидин көримизки, Павлусниң иккинчи қетим уларниң йениға бериши иккила тәрәпкә еғир, азарлиқ иш еди. «Ичимдә ... қарарға кәлдим» дегән сөз бәлким пәқәт уларни дәп әмәс, бәлким «өзүмгиму азаплиқ болмисун» дәп шундақ қарар қилдим, дәп пуритиду. □ **2:3 «Мән әсли мени шатландуруши тегишлик болғанлардин әксичә азар йәп қалмай дегән мәхсәттә ушбу хәтни яздим»** — «шу хәт» болса «кириш сөз»имиздә ейтқинимиздәк, «Коринтлиқларға (1)» әмәс, бәлки униңдин кейинки йәнә бир хәтни көрситиду. ■ **2:3** 2Кор. 8:22; Гал. 5:10.

5 Амма бирәрси азар йәткүзгән болса, униң азар йәткүзгини мән әмәс дәймән,
у бәлки мәлум дәрижидә (бу ишни зиядә еғир қилғум йоқ) һәммиңларға азар
йәткүзди.
6 Бундақ адәмниң көпинчиңлар тәрипидин тәнбиһләнгини йетәрликтур;□ ■
7 Шуңа һазир әксичә, силәр униңға меһри-шәпқәт көрситип риғбәт-тәсәлли
беришиңларға тоғра келиду; болмиса бундақ бир киши бәлким ғайәт зор дәрд-
әләмдин өзини йоқитишиму мүмкин.
8 Шуңа мән силәргә униңға муһәббитиңларни испатлишиңларни җекиләймән.
9 Шу хетимни йәнә бир мәхсәттә, йәни силәрниң һәммә ишларда итаәтмән яки
итаәтмән әмәслигиңларни синап билишим үчүн яздим. □
10 Лекин силәр қайсибирини мәлум иш үчүн кәчүрүм қилған болсаңлар, мәнму
һәм уни шундақ қилған болимән; мәнму мәлум бир ишни кәчүрүм қилғинимда
(бирәр ишни кәчүрүм қилған болсам), мән силәрни дәп Мәсиһниң һозурида
шундақ қилдим. □
11 Шуниң билән Шәйтан биздин һеч үстүнлүккә еришәлмәйду; чүнки биз униң
һейлә-микирлиридин бехәвәр әмәсмиз.□
12 Әнди Мәсиһниң хуш хәвирини җакалашқа Троас шәһиригә кәлгинимдә вә
шундақла Рәб тәрипидин *пурсәт* ишиги маңа ечилғини билән, □ ■
13 қериндишим Титусни тапалмиғиним түпәйлидин роһум арам тапмиди;
шуниң билән мән шу йәрдикиләр билән хошлишип, Македонийәгә сәпәр алдим.
□
14 Амма бизни Мәсиһдә һемишә тәнтәнә билән ғалипанә башлайдиған, биз
арқилиқ һәр йәрдә Өзигә дост тартқучи хушпурақни чачқучи Худаға тәшәккүр!
□ ■
15 Чүнки биз Худаға йәткүзүливатқан Мәсиһниң хушпуриғидурмиз, һәм
қутқузулуватқанлар арисида һәм һалакәткә кетиватқанлар арисида шундақмиз;
16 кейинкиләргә өлүмгә болған өлүмниң пуриғи, алдинқиларға һаятлиққа
болған һаятлиқниң пуриғидурмиз; әнди мошундақ ишларниң һөддисидин ким

□ **2:6 «Бундақ адәмниң көпинчиңлар тәрипидин тәнбиһләнгини йетәрликтур»** — бәзи алимлар «бундақ адәм»ни Павлус биринчи хетидә алаһидә әйиплигән киши («1Кор.» 5-бап) дәп қарайду. Бизниңчә болса у кейинки, көп адәмләргә «азар бәргән», «зиян-зәхмәт қилғучи» йәнә бир киши еди (7:12 вә «кириш сөз»имизниму көрүң). ■ **2:6** 1Кор. 5:3. □ **2:9 «Шу хетимни йәнә бир мәхсәттә, йәни силәрниң һәммә ишларда итаәтмән яки итаәтмән әмәслигиңларни синап билишим үчүн яздим»** — «һәммә ишларда итаәтмән яки итаәтмән әмәслигиңлар»: Павлус уларниң өзигә итаәтмән болуши әмәс, бәлки Худаниң униң арқилиқ кәлгән сөзигә итаәтмән болушини халайтти, әлвәттә. □ **2:10 «мәнму мәлум бир ишни кәчүрүм қилғинимда ... мән силәрни дәп Мәсиһниң һозурида шундақ қилдим»** — «Мәсиһниң һозурида»: башқа бир хил тәрҗимиси «Мәсиһниң вуҗудида» яки «Мәсиһниң шәхсийитидә» (демәк, Мәсиһниң орнида яки Мәсиһниң намида). Буниң вә тәрҗимимизниң мәнаси арисида чоң пәриқ йоқ. □ **2:11 «Шуниң билән Шәйтан биздин һеч үстүнлүккә еришәлмәйду; чүнки биз униң һейлә-микирлиридин бехәвәр әмәсмиз»** — бу айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **2:12 «шундақла Рәб тәрипидин пурсәт ишиги маңа ечилғини билән...»** — грек тилида «шундақла Рәбдә пурсәт ишиги маңа ечилғини билән...». ■ **2:12** Рос. 16:8. □ **2:13 «қериндишим Титусни тапалмиғиним түпәйлидин роһум арам тапмиди; шуниң билән мән шу йәрдикиләр билән хошлишип, Македонийәгә сәпәр алдим»** — зор мүмкинчилиги барки, Титус Коринттики қериндашларниң хәвирини елип кәлмәкчи болған, лекин техи Троасқа кәлмигәнлиги үчүн, Коринтлиқларниң ғемини йәватқан Павлус Троаста турғинида көңли арам тапмиди. Гәрчә хуш хәвәрни җакалашқа «пурсәт ишиги ечилған» болсиму, у униңдин (вақтинчә) пайдиланмай Коринтлиқларниң хәвирини биливелиш үчүн Титусни издәп у йәрдин кәтти. Бир жилдин кейинму Троастики бу «пурсәт ишиги» техи очуқ турған болса керәк («Рос.» 20:6). □ **2:14 «Амма бизни Мәсиһдә һемишә тәнтәнә билән ғалипанә башлайдиған... Худаға тәшәккүр!»** — «ғалипанә башлайдиған» грек тилидики бу сөз адәттә сәрдар яки падиша зәпәр қучқан қошунини шәрәплик, тәнтәнилик жүрүштә өз жутиға башлайдиғанлиғини ипадиләйду. ■ **2:14** Кол. 1:27.

чиқалайду? □ ■
17 Чүнки биз көп кишиләрниң қилғинидәк Худаниң калам-сөзини сода-
сетиқ иши қилмаймиз; әксичә биз сәмимийлик билән Худа алдида Худадин
әвәтилгәнләр сүпитидә Мәсиһдә сөзләймиз.

3

Йеңи әһдиниң хизмәткарлири

1 Биз йәнә өзимизни тәвсийә қилғили туруватамдуқ? Яки башқа бәзиләргә керәк
болғандәк, силәргә йезилған яки силәр язған тәвсийинамиләр бизгә керәкму?■
2 Силәр өзүңлар бизниң тәвсийинамимиздурсиләр, қәлбимиздә пүтүлгән, һәр
инсанға тонуш болған вә оқулидиған.□
3 Силәрниң биз тәрипимиздин пәрвиш қилинған, Мәсиһниң мәктупи
екәнлигиңлар аян болди (бу мәктуп сияһ билән әмәс, бәлки тирик Худаниң
Роһи билән йезилған; таш тахтайларға әмәс, бәлки қәлбниң әтлик тахтайлириға
пүтүклүктур).□ ■
4 Әнди бизниң Мәсиһ арқилиқ Худаға қарайдиған шунчә зор ишәшимиз бар;
5 өзимизни бирәрнәрсини қилғидәк иқтидаримиз бар дәп чағлиғинимиз йоқтур;
иқтидарлиғимиз болса бәлки Худадиндур.
6 У бизни йеңи әһдиниң хизмәткарлири болушқа иқтидарлиқ қилди; бу әһдә
пүтүклүк сөз-җүмлиләргә әмәс, бәлки Роһқа асасланған. Чүнки пүтүклүк сөз-
җүмлиләр адәмни өлтүриду; лекин Роһ болса адәмгә һаят кәлтүриду.□ ■
7 Амма сөз-җүмлиләр билән ташларға оюлған, өлүм кәлтүридиған хизмәт шан-
шәрәп билән болған вә шундақла Исраиллар Мусаниң йүзидә җулаланған шан-
шәрәптин йүзигә көзлирини тикип қаралмиған йәрдә (гәрчә шу шан-шәрәп һазир

□ **2:16 «кейинкиләргә өлүмгә болған өлүмниң пуриғи, алдинқиларға һаятлиққа болған һаятлиқниң пуриғидурмиз»** — буниң мәнаси бәлким шундақки: — «һалакәткә кетиватқанлар» болса, «роһий өлүм»дә туриду; уларниң шу хәтәрлик әһвалини Худаниң адәмлири уларға пуритиду; мәңгүлүк һаятлиқни тепиватқанларға болса, Худаниң адәмлири уларға мәңгүлүк һаятниң хушбуйини, һәқиқәт екәнлигини өзиниң һаят-турмуши арқилиқ пуритип билдүриду. ■ **2:16** Луқа 2:34. ■ **3:1** 2Кор. 5:12; 10:8.
□ **3:2 «Силәр өзүңлар бизниң тәвсийинамимиздурсиләр, қәлбимиздә пүтүлгән, һәр инсанға тонуш болған вә оқулидиған»** — демәк, Коринттики етиқатчиларниң ниҗатни йеңи қобул қилған вақтида мутләқ өзгәртилгән йеңи җүрүш-турушлири Павлусниң әҗриниң һәр адәмгә көрүнәрлик болған мевиси, униң һәқиқий расул екәнлигигә испат еди. □ **3:3 «Силәрниң биз тәрипимиздин пәрвиш қилинған, Мәсиһниң мәктупи екәнлигиңлар»** — «пәрвиш қилинған» яки «йәткүзүлидиған, йолланған». грек тилида «көйүнүп беқилған» яки «хизмити қилинған». **«бу мәктуп сияһ билән әмәс, бәлки тирик Худаниң Роһи билән йезилған; таш тахтайларға әмәс, бәлки қәлбниң әтлик тахтайлириға пүтүклүктур»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун «таш тахталар»ға пүтүклүк еди. Мошу йәрдики «әтлик» сәлбий мәнидә әмәс, бәлким «юмшақ, қаттиқ болмиған», «таш»ниң әксини билдүриду. ■ **3:3** Мис. 24:12; 34:1; Йәр. 31:33; Әз. 11:19; 36:26; Ибр. 8:10. □ **3:6 «У бизни йеңи әһдиниң хизмәткарлири болушқа иқтидарлиқ қилди; бу әһдә пүтүклүк сөз-җүмлиләргә әмәс, бәлки Роһқа асасланған»** — мошу айәттики «пүтүклүк сөз-җүмлиләр» Мусаға чүшүрүлгән қанунни, йәни «кона әһдә»ни көрситиду; «Роһ» болса Худаниң Муқәддәс Роһини көрситиду, әлвәттә. «Йеңи әһдә» тоғрилиқ «Йәр.» 31:31-34 вә «Йәрәмия»дики «қошумчә сөз»ни көрүң. **«Чүнки пүтүклүк сөз-җүмлиләр адәмни өлтүриду; лекин Роһ болса адәмгә һаят кәлтүриду»** — бу сөзләрниң толуқ мәнасини чүшиниш үчүн «Рим.» 3:19-23, 7-бап вә 8:1-16ни көрүң. «Роһ» Худаниң Роһи, әлвәттә. ■ **3:6** 2Кор. 5:18; Ибр. 8:6, 8.

әмәлдин қалдурулған болсиму),□ ■
8 Роһ билән жүргүзүлидиған хизмәт техиму шан-шәрәплик болмамду?
9 Чүнки адәмниң гунайини бекитидиған хизмәт шәрәплик болған йәрдә, инсанни
һәққаний қилидиған хизмәтниң шәриви техиму ешип ташмамду!?
10 Чүнки әслидә шан-шәрәплик болған ишниң һазирқи ғайәт зор шан-шәрәплик
ишниң алдида һеч қандақ шан-шәрәпликлиги йоқтур;
11 чүнки әмәлдин қалдурулған иш әслидә шан-шәрәп билән кәлтүрүлгән йәрдә,
һазир орнини басқан иш техиму шан-шәрәплик болиду. □
12 Биздә шунчә зор шундақ бир үмүт болған екән, биз толиму жүрәклик болимиз.
□
13 Биз Исраилларни әмәлдин қалдурулидиған *әһдиниң* парлақ нуриға көзини
тикип қарашниңақивитигә учрап кәтмисун дәп йүзигә чүмпәрдә тартивалған
Мусаға охшимаймиз. □ ■
14 Амма уларниң ой-көңүллири қадақлашқан еди; чүнки бүгүнгә қәдәр кона
әһдини оқуғинида мошу чүмпәрдә еливетилмәй қалди; чүнки пәқәт Мәсиһдә
болғандила у елип ташливетилиду. □ ■
15 Амма бүгүнгә қәдәр, Мусаниң язмилири оқулғинида шу чүмпәрдә йәнила
қәлбини йепивалмақта.
16 Амма һәр ким Рәбгә қарап бурулса, чүмпәрдә елип ташлиниду. ■
17 Амма Рәб шу Роһтур; вә Рәбниң Роһи қәйәрдә болса, шу йәрдә һөрлүк болиду.
□ ■
18 Вә биз һәммимизниң йүзимиз чүмпәрдисиз һалда Рәбниң шан-шәривигә
қариғинида, Униң охшаш сүритидә болушқа Роһ болған Рәб тәрипидин шан-
шәрәп үстигә шан-шәрәп қошулуп өзгәртилмәктимиз.□ ■

4

Павлусниң жамаәтләрниң хизмитидә болған чидамлиқ, сәвир-тақәтлиги — Хизмәттә чидамлиқ

□ **3:7 «Исраиллар Мусаниң йүзидә жулаланған шан-шәрәптин йүзигә көзлирини тикип қаралмиған йәрдә»** — бу вақиә «Мис.» 34:29-35дә хатириләнгән. **«(гәрчә шу шан-шәрәп һазир әмәлдин қалдурулған болсиму)»** — башқа бир хил тәрҗимиси «гәрчә шу нур аста-аста йоқиливатқан болсиму». Павлус бу икки бислиқ сөзләрни бәлким әтәй ишләткән, шуңа иккила тәрҗимиси бәлким тоғридур. ■ **3:7** Мис. 24:12; 34:1,30; Қан. 10:1. □ **3:11 «чүнки әмәлдин қалдурулған иш әслидә шан-шәрәп билән кәлтүрүлгән йәрдә,...»** — «әмәлдин қалдурулған иш» яки «аҗизлап йоқиливатқан иш». □ **3:12 «биз толиму жүрәклик болимиз»** — яки «биз җасарәтлик сөзләймиз». □ **3:13 «әмәлдин қалдурулидиған әһдә»** — «кона әһдә»ниң «әмәлдин қалдурулғанлиғи»ни толуқрақ чүшиниш үчүн «Рим.» 3:19-4:25, 7:7-8:4, «Гал.» 1:2-4:7ни оқуң). Башқа бир хил тәрҗимиси «өчүп кетиватқан әһдә...». **«әмәлдин қалдурулидиған әһдиниң парлақ нуриға көзини тикип қарашниң ақивитигә учрап кәтмисун дәп...»** — «қарашниң ақивити» — биз бу сөзни шу мәнидә чүшинимизки, кона әһдә (Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун) астида, инсанниң гунаға патқан һалити паш қилинғачқа, Худаниң шан-шәривигә беваситә қарашниң ақивити өлүм болатти. «Мис.» 34:34ни көрүң. ■ **3:13** Мис. 34:35; Рим. 10:4. □ **3:14 «чүнки бүгүнгә қәдәр кона әһдини оқуғинида мошу чүмпәрдә еливетилмәй қалди...»** — «кона әһдә» мошу йәрдә, болупму Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанунни, йәни Тәвратниң «Яритилиш»тин «Қанун шәрһи»гичә болған бәш қисмини көрситиду. ■ **3:14** Йәш. 6:10; Әз. 12:2; Мат. 13:11; Рос. 28:26; Рим. 11:8. ■ **3:16** Мат. 13:11; Рим. 11:23; 1Кор. 2:10. □ **3:17 «Амма Рәб шу роһтур»** — «Роһ» болса Худаниң Муқәддәс Роһи», йәни «йеңи әһдә» арқилиқ мәңгүлүк һаятни елип келидиған Роһни көрситиду. ■ **3:17** Юһ. 4:24. □ **3:18 «Биз һәммимизниң йүзимиз чүмпәрдисиз һалда Рәбниң шан-шәривигә қариғинида, Униң охшаш сүритидә болушқа Роһ болған Рәб тәрипидин шан-шәрәп үстигә шан-шәрәп қошулуп өзгәртилмәктимиз»** — «охшаш сүрити» (яки «охшаш сүрәт-образи») — Рәб Әйсаниң Өзиниң сүрити. ■ **3:18** 1Кор. 13:12; 2Кор. 5:7.

1 Шуңа *Худа* бизгә рәһим-шәпқәт көрсәткәндәк, бу хизмәт бизгә аманәт қилинған
екән, биз бәл қойвәтмәймиз;
2 әндиликтә шәрмәндиликкә аит йошурун ишларни ташлап, нә алдамчилиқта
маңмай, нә Худаниң сөзини бурмилимай, бәлки һәқиқәтни әйнән аян қилиш
билән Худа алдида дуруслуғимизни һәр адәмниң виҗданиға көрситимиз.■
3 Амма хуш хәвиримиз чүмкәлгән болсиму, у һалак болуватқанларға нисбәтән
чүмкәлди;■
4 Чүнки Худаниң сүрәт-образи болған Мәсиһниң шан-шәриви тоғрисидики
хуш хәвәрниң нури уларниң үстидә йорумисун дәп, бу заманниң илаһи
етиқатсизларниң ой-зеһинлирини кор қилди.□ ■
5 Чүнки биз өзимизни әмәс, бәлки Мәсиһ Әйсани Рәб, шуниңдәк өзимизни Әйса
үчүн силәрниң хизмәткариңлар дәп елан қилимиз.□
6 Чүнки «қараңғулуқтин нур йорусун» дәп буйруған Худа, Мәсиһниң дидаридин
Өзиниң шан-шәривини тонутушқа болған йоруқлуқниң *биз арқилиқ* чечилиши
үчүн, бизниң қәлбимизни йорутқандур.■

Мәңгүлүк шан-шәрәпниң зор вәзни

7 Амма қудрәтниң ғайәт зорлуғи биздин әмәс, бәлки Худадин болғанлиғи
көрүнсун дәп бу гөһәргә сапал идишларда қачилақлиқ һалда егидарлиқ
қилимиз.□ ■
8 Мана биз һәртәрәптә қистилип қалдуқ, амма йәнҗилмидуқ; тәмтирәп қалдуқ,
амма үмүтсизләнмидуқ;
9 зиянкәшликкә учраватимиз, амма һәмдәмсиз қалмидуқ; жиқитилдуқ, амма
һалак болмидуқ;
10 Әйсаниң һаяти тенимиздә аян қилинсун дәп, һәрдайим тенимиздә Әйсаниң
өлүмини көтирип жүримиз. □ ■
11 Чүнки Әйсаниң һаяти өлидиған әтлиримиздә аян қилинсун үчүн, тирик қалған
бизләр һәрдайим өлүмгә тапшурулмақтимиз. □ ■
12 Шуниң билән биздә өлүм ишләватиду, амма һаят силәрдә ишләватиду. □
13 Вә «Мән ишәндим, шуңа сөз қилдим» дәп йезилғандикидәк иман-ишәштики
роһқа егә болуп, бизму ишәндуқ вә шуниң билән сөз қилимиз; □ ■

■ **4:2** 2Кор. 2:17; 2Кор. 6:4 ■ **4:3** 2Кор. 2:15; 2Тес. 2:10. □ **4:4 «бу заманниң илаһи етиқатсизларниң ой-зеһинлирини кор қилди»** — «бу заманниң илаһи» Шәйтан, Иблис. ■ **4:4** Йәш. 6:10; Юһ. 12:40; 14:9. Фил. 2:6. Кол. 1:15. Ибр. 1:3. □ **4:5 «биз өзимизни әмәс, бәлки Мәсиһ Әйсани Рәб, шуниңдәк өзимизни Әйса үчүн силәрниң хизмәткариңлар дәп елан қилимиз»** — «хизмәткарлар» мошу йәрдә грек тилида «қуллар» дейилиду. Демәк, өзини (һәр хил сәвәпләр билән) башқа бирисиниң хизмитидә болушқа сатқан кишиләр. ■ **4:6** Яр. 1:3; 2Пет. 1:19. □ **4:7 «...бу гөһәргә сапал идишларда қачилақлиқ һалда егидарлиқ қилимиз»** — «сапал идишлар» болса етиқатчиларниң өз ажиз вуҗуд-тәнлири, әлвәттә. ■ **4:7** 1Кор. 2:5; 2Кор. 5:1. □ **4:10 «Әйсаниң һаяти тенимиздә аян қилинсун дәп, һәрдайим тенимиздә Әйсаниң өлүмини көтирип жүримиз»** — «Әйсаниң өлүмини көтириш» дегәнлик бәлким расуллар дайим азап-оқубәтни тартқанлиғи, дайим өлтүрүлүшниң хәвпидә туруватқанлиғини көрситиду. Амма бу баянни йәнә һәммә етиқатчи үчүн муһим роһий принсип дегили болиду. 11-айәтни көрүң. ■ **4:10** Рим. 8:17; Гал. 6:17; Фил. 3:10; 2Тим. 2:11,12; 1Пет. 4:13. □ **4:11 «чүнки Әйсаниң һаяти өлидиған әтлиримиздә аян қилинсун үчүн, тирик қалған бизләр һәрдайим өлүмгә тапшурулмақтимиз»** — «өлүмгә тапшурулмақтимиз» — Худа тәрипидин, әлвәттә. ■ **4:11** Зәб. 43:23; Мат. 5:11; Рим. 8:36; 1Кор. 4:9; 15:49; Кол. 3:4. □ **4:12 «Шуниң билән биздә өлүм ишләватиду, амма һаят силәрдә ишләватиду»** — мошу муһим принсип тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **4:13 «Мән ишәндим, шуңа сөз қилдим»** — «Зәб.» 115:10. **«иман-ишәштики роһқа егә болуп, бизму ишәндуқ вә шуниң билән сөз қилимиз»** — «сөз қилимиз» — демәк, хуш хәвәрни җакалаймиз. ■ **4:13** Зәб. 115:10.

14 чүнки Рәб Әйсани тирилдүргән *Худа* бизни Әйса билән биргә тирилдүриду,
шундақла бизни силәр билән биргә Өз алдиға һазир қилиду, дәп билимиз. ■
15 Чүнки *бу* һәммә ишлар силәр үчүндурки, техиму көп кишиләрниң вужудида
ешип ташқичә беғишланған меһри-шәпқәт сәвәвидин көп кишиләрниңму Худани
улуқлап ейтқан тәшәккүрлири ешип ташиду. ■
16 Шуңа биз бәл қоювәтмәймиз; гәрчә ташқи инсанлиғимиз солашсиму,
дәрһәқиқәт ички инсанлиғимиз күндин-күнгә йеңиланмақта. □
17 Чүнки бизниң бир дәқиқилик вә йеник жапа-мушәққәтлиримиз биз үчүн ешип
ташқан, мәңгүлүк, зор вәзинлик шан-шәрәпни һасил қилиду. ■
18 Шуңа биз көрүнгән ишларға әмәс, бәлки көрүнмәс ишларға көз тикимиз; чүнки
көрүнгән ишлар вақитлиқ, амма көрүнмәс ишлар мәңгүлүктур.

5

Көрүш сезими билән әмәс, бәлки иман-ишәш билән яшаш

1 Чүнки бу зиминға тәвә өйимиз, йәни бу чедиримиз йоқитилсиму, Худа
тәрипидин болған, инсан қоли билән ясалмиған бир өй, йәни асманларда әбәдий
бир маканимиз бардур дәп билимиз.■
2 Әнди бу *кона өйимиздә* турғинимизда асмандики өйимизни кийивелишқа зор
интизар билән аһ урмақтимиз■
3 (бәрһәқ, *асмандики өйимизни* кийивалсақ яланач қалмаймиз).■
4 Чүнки мошу чедирда турғинимизда, еғирчилиқта аһ урмақтимиз; бу бизниң
яланачлинишни халиқинимиз әмәс, бәлки кийиндүрүлүшни, йәни биздә
өлидиған немә болса, униң һаят тәрипидин жутулушини халаймиз.■
5 Әнди бизни дәл мошу ишқа тәйярлиғучи болса Худадур; У бизгә «капаләт»
болған Өз Роһиниму ата қилди.□ ■
6 Шуниң билән биз һемишә юрәклик болимиз; һәмдә тенимиздә макан
тутқинимизда Рәбдин нери болған мусапир болимиз дәп билимиз
7 (чүнки биз көрүш сезими билән әмәс, етиқат билән маңимиз);■
8 биз юрәклик болуп, шуниңдәк тәндин нери болуп Рәб билән биллә бир макандa
болушқа техиму хурсәнмиз.
9 Шуниң билән, мәйли тәндә болайли, тәндин нери болайли, уни хурсән қилишни
истәк-нишан қилип интилимиз.
10 Чүнки тәндә қилған әмәллиримизни, яхшилиқ болсун, яманлиқ болсун, һәр
биримизгә қайтурулуши үчүн Мәсиһниң сорақ тәхти алдида һазир болушимиз
лазим болиду. ■

■ **4:14** Рим. 8:11; 1Кор. 6:14. ■ **4:15** 2Кор. 1:11. □ **4:16 «гәрчә ташқи инсанлиғимиз солашсиму, дәрһәқиқәт ички инсанлиғимиз күндин-күнгә йеңиланмақта»** — «ташқи инсанлиғимиз» адәмниң жан-тенини, «ички инсанлиғимиз» адәмниң қәлб-роһини, ички дунiясини көрситиду. Грек тилида «ташқи инсанимиз» вә «ички инсанимиз» дейилиду. ■ **4:17** Зәб. 29:6; Мат. 5:12; Рим. 8:18; 1Юһа. 3:2. ■ **5:1** 2Кор. 4:7. ■ **5:2** Рим. 8:23. ■ **5:3** Вәһ. 3:18; 16:15. ■ **5:4** Рим. 8:11; 1Кор. 15:53. □ **5:5 «У бизгә «капаләт» болған Өз Роһиниму ата қилди»** — «Өз Роһи» грек тилида пәқәт «Роһ» билән ипадилиниду. «Капаләт» тоғрилиқ 1:22дики изаһатни көрүң. ■ **5:5** Рим. 8:16; 2Кор. 1:22; Әф. 1:13; 4:30. ■ **5:7** 1Кор. 13:12; 2Кор. 3:18. ■ **5:10** Зәб. 61:13; Йәр. 17:10; 32:19; Мат. 16:27; 25:32; Рим. 2:6; 14:10,12; 1Кор. 3:8; Гал. 6:5; Вәһ. 2:23; 22:12.

11 Шуниң билән Рәбниң дәһшитини билгәнлигимиз үчүн, инсанларни
ишәндүрүшкә тиришимиз; лекин биз Худаға очуқ-ашкаримиз, шуниңдәк
силәрниң вижданиңлардиму ашкарә тонулсақ дәп үмүт қилимән.□

Енақлиққа кәлтүрүш хизмити

12 Биз һазир өзимизни қайтидин силәргә тәвсийә қилғинимиз йоқ, бәлки
пәқәт силәрдә қәлбдики ишлардин әмәс, ташқи қияпәттин пәхирлинидиғанларға
бәргидәк жавап болсун дәп, силәргә бизләрдин пәхирлиниш имканийитини
яритип бериватимиз. □ ■
13 Чүнки ич-ичимизгә сиғмай қалған болсақму Худа алдида шундақ болдуқ,
салмақ болсақму силәр үчүн шундақ болимиз. □
14 Чүнки Мәсиһниң муһәббити бизни *шундақ қилишқа* үндәйду; чүнки биз бириси
һәммәйлән үчүн өлди, шуңа һәммәйләнниму өлди, дәп һесаплаймиз. □
15 Вә У һәммәйләнни дәп өлди, буниңдин мәхсәт, һаят болғанлар өзлири үчүн
әмәс, бәлки уларни дәп өлүп тирилгүчи үчүн яшиши үчүндур.■
16 Шуниң билән биз буниңдин кейин һеч кимни инсанларчә тонумаймиз; һәтта
биз Мәсиһни инсанларчә тонуған болсақ, буниңдин кейин уни йәнә шундақ
тонумаймиз. □ ■
17 Шуңа әнди бириси Мәсиһдә болса, у йеңи бир яритилғучидур! Кона ишлар
өтүп, мана, һәммә иш йеңи болди! ■
18 Вә барлиқ ишлар Худадиндур; У бизни Мәсиһ арқилиқ Өзигә енақлаштурди,
шундақла бизгә енақлаштуруш хизмитини тапшурди: — □ ■
19 демәк, Худа Мәсиһдә адәмләрниң итаәтсизликлирини уларниң әйиви билән
һесаплашмай, аләмни Өзигә енақлаштурди; шуниңдәк бизгә енақлаштуруш
хәвирини аманәт қилип тапшурди. ■

□ **5:11 «биз Худаға очуқ-ашкаримиз, шуниңдәк силәрниң вижданиңлардиму ашкарә тонулсақ дәп үмүт қилимән»** — «Худаға очуқ-ашкаримиз, шуниңдәк силәрниң вижданиңлардиму ашкарә тонулсақ». Демәк, Павлус вә башқа расуллар дунияддикикиләргә анчә тонуш әмәс, уларниң һәқиқий салаһийити, уларда болған Мәсиһниң Муқәддәс Роһуму дунияддикикиләргә анчә тонуш әмәс, шуңа уларға Мәсиһниң һәр адәмни сораққа тартидиғанлиғи тоғрилиқ ишәндүрүшниң зөрүрийити бар. Лекин Худа бизни убдан билиду вә (силәр Худаниң адәмлири болғандин кейин) силәрму бизни убдан чүшәнсәңлар керәк, дәйду. □ **5:12 «...ташқи қияпәттин пәхирлинидиғанларға бәргидәк жавап болсун дәп, силәргә бизләрдин пәхирлиниш имканийитини яритип бериватимиз»** — «ташқи қияпитидин пәхирлинидиғанлар бәргидәк жавап болсун дәп...» — Павлус һазир Коринттики жамаәттә көрүнгән «сахта расуллар»ни тилға елип, өзи үстидин әрз қилған бу кишиләргә жавап бериш үчүн Коринттики қериндашларға өзиниң вә һәмкарлириниң хизмәтлириниң роһий маһийитини азрақ ашкарилап көрсәтмәкчи. ■ **5:12** 2Кор. 3:1; 10:8. □ **5:13 «Чүнки ич-ичимизгә сиғмай қалған болсақму Худа алдида шундақ болдуқ, салмақ болсақму силәр үчүн шундақ болимиз»** — муну айәттә Павлус, шүбһисизки, (жуқурида ейтилғандәк) авал өзиниң вә қериндашларниң «қәлбдики ишлар», йәни әң әһмийәтлик ишлар тоғрилиқ сөзләйду. У кейинрәк «көрүнүш»тики ишларниң, йәни «ташқи қияпәт»ниң ишлириға өтиду. Әмәлийәттә «ич-ичимизгә сиғмай қалған болуш» Худаниң зор улуқлуғи, ешип ташқан шапаитигә қарап инсанниң хошаллиқтин болған нормал инкаси болуш керәкғу, дәймиз. Амма башқа кишиләр бәрибир хуш хәвәрни аңлиши керәк, шуниңдәк өз хошаллиғимизға һай берип, улар үчүн «салмақ» болушимизму керәк. □ **5:14 «бириси һәммәйлән үчүн өлди»** — Мәсиһни көрситиду. **«чүнки биз бириси һәммәйлән үчүн өлди, шуңа һәммәйләнниму өлди, дәп һесаплаймиз»** — бу әҗайип айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **5:15** Рим. 14:7; Гал. 2:20; 1Тес. 5:10; 1Пет. 4:2. □ **5:16 «һәтта биз Мәсиһни инсанларчә тонуған болсақ...»** — «инсанларчә» грек тилида «әтләр бойичә». **«шуниң билән биз буниңдин кейин һеч кимни инсанларчә тонумаймиз; һәтта биз Мәсиһни инсанларчә тонуған болсақ, буниңдин кейин уни йәнә шундақ тонумаймиз»** — бу әҗайип айәт тоғрилиқму «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **5:16** Мат. 12:50; Юһ. 15:14; Гал. 5:6; 6:15; Кол. 3:11. ■ **5:17** Йәш. 43:18; Вәһ. 21:5. □ **5:18 «вә барлиқ ишлар Худадиндур»** — яки «вә бу барлиқ ишлар Худадиндур». ■ **5:18** Кол. 1:20; 1Юһа. 2:2; 4:10. ■ **5:19** Рим. 3:24,25; Кол. 1:20.

20 Шуңа худди Худа биз арқилиқ *адәмләрдин енақлиққа келишни* өтүнгинидәк,
биз Мәсиһкә вакалитән әлчиләрдурмиз; Мәсиһниң орнида «Худаға
енақлаштурулғайсиләр!» дәп өтүнимиз. ■
21 Гунаға һеч тонуш болмиған кишини Худа бизни дәп гунаниң өзи қилди;
мәхсити шуки, бизниң Униңда Худаниң һәққанийлиғи болушимиз үчүндур.□ ■

6

Худаниң җапа-мушәққәт тартқучи әлчилири болуш

1 Әнди *Худаниң* һәмкарлири сүпитидә силәрдин Униң меһри-шәпқитини қобул
қилип туруп уни бекарға кәткүзмәңлар дәп өтүнимиз■
2 (чүнки у: «Шапаәт көрситилидиған бир пәйттә дуайиңни иҗабәт қилишни
бекиткәнмән, ниҗат-қутулуш йәткүзүлидиған бир күнидә Мән саңа ярдәмдә
болушумни бекиткәнмән» — деди. Мана, һазир болса «шапаәт көрситилидиған
яхши пәйт»; мана, һазир «ниҗат-қутулуш күни»дур!).□ ■
3 *Рәбниң* хизмитигә дағ кәлтүрүлмисун дәп һеч қандақ иштa һеч кимниң иманиға
тосалғулуқ қилмаймиз;■
4 бәлки һәр бир иштa өзимизни Худаниң хизмәткарлири сүпитидә нәмунә қилип
жүримиз; зор чидамлиқ билән, җәбир-зулумларда, җапа-мушәққәтләрдә, бесим-
қистақларда,■
5 камча ярилирида, зинданларда, қозғилаң-топилаңлар ичидә, еғир
меһнәтләрдә, түнәшләрдә, роза тутушларда,□
6 паклиқ билән, билимләр билән, сәвир-тақәтлик билән, меһриванлиқлар билән,
Муқәддәс Роһ билән, сахтилиқсиз меһир-муһәббәт билән,
7 һәқиқәтниң сөз-калами билән, Худаниң күч-қудрити билән, һәққанийлиқниң
оң-сол қоллардики қураллири билән,□
8 һәм иззәт-шөһрәттә һәм һақарәт ичидә, төһмәт һәм тәриплинишләр ичидә
өзимизни Худаниң хизмәкарлири сүпитидә намайән қилдуқ; ялғанчилар дәп қаралған
болсақму сәмимий-садиқ болуп,
9 намсиз болдуқ-ю, амма мәшһормиз; өләй дәп қалдуқ-ю, амма мана, һаяттурмиз;
тәрбийидә җазаландуқ-ю, амма өлүмгә мәһкүм қилинмидуқ; □ ■
10 дәрд-әләм тарттуқ-ю, амма дайим шат-хурамлиқта туримиз; намрат
болғинимиз билән, амма көп адәмләрни бай қилғучимиз; һеч немимиз йоқ

■ **5:20** 2Кор. 3:6. □ **5:21 «гунаға һеч тонуш болмиған киши»** — Мәсиһ. **«мәхсити шуки, бизниң Униңда Худаниң һәққанийлиғи болушимиз үчүндур»** — «Униңда» — Мәсиһдә, әлвәттә. ■ **5:21** Йәш. 53:9,12; Рим. 8:3; Гал. 3:13; 1Пет. 2:22; 1Юһа. 3:5. ■ **6:1** 1Кор. 3:9; Ибр. 12:15. □ **6:2 «шапаәт көрситилидиған бир пәйттә дуайиңни иҗабәт қилишни бекиткәнмән, ниҗат-қутулуш йәткүзүлидиған бир күнидә мән саңа ярдәмдә болушумни бекиткәнмән»** — «Йәш.» 49:8. ■ **6:2** Йәш. 49:8. ■ **6:3** Рим. 14:13; 1Кор. 10:32. ■ **6:4** 1Кор. 4:1; 2Кор. 11:23. □ **6:5 «түнәшләрдә»** — демәк «түнәп дуа қилишларда». Башқа бир хил тәрҗимиси «уйқисизлиқларда». □ **6:7 «...һәққанийлиқниң оң-сол қоллардики қураллири билән...»** — бәлким зәрб қилидиған һәм қоғдайдиған роһий қуралларни көрситиду. □ **6:9 «намсиз болдуқ-ю, амма мәшһормиз»** — дуниядики «мәшһор»лардин болмисиму, лекин Худа, пәриштиләр вә җамаәтләр тәрипидин мәшһордур, дегән мәнидә дәп қараймиз. **«тәрбийидә җазаландуқ-ю, амма өлүмгә мәһкүм қилинмидуқ»** — «тәрбийидә җазаландуқ-ю...» дегәнлик башқа бир тәрҗимиси «дәррә-қамча йедуқ-ю ...». Бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көруң. ■ **6:9** Зәб. 117:18; Йәш. 26:19.

болғини билән, амма һәммигә егидармиз.□
11 Силәргә очуқ-йоруқ сөзлидуқ, әй Коринтлиқлар, бизниң бағримиз силәргә кәң
ечилди! □
12 Силәр биз тәрәптин қисилған әмәс, лекин өз ич-бағриңларниң тарлиғидин
қисилисиләр;
13 әнди адил алмаштурушта болуп — (өз пәрзәнтлиримгә сөзлигәндәк сөзләймән)
— бағриңларни бизгиму кәң ечиңлар.■

Қараңғулуққа һәмраһ болмаңлар

14 Етиқатсизлар билән бир боюнтуруққа четилип тәңсизликтә болмаңлар; чүнки
һәққанийлиқ вә қәбиһлик оттурисида қандақму ортақлиқ болсун? Йоруқлуқниң
қараңғулуқ билән қандақ һәмраһлиғи болсун? □ ■
15 Мәсиһниң Белиал билән немә енақлиғи болсун? Ишәнгүчиниң ишәнмигүчи
билән қандақ ортақ несивиси болсун? □
16 Худаниң ибадәтханисиниң бутлар билән қандақ бирлиги болсун? Чүнки
силәр тирик Худаниң ибадәтханисидурсиләр — Худаниң: «Мән уларда туримән,
уларниң арисида жүримән; уларниң Худаси болимән вә улар Мениң хәлқим
болиду» дегинидәк *силәр Униң ибадәтханисидурсиләр*; □ ■
17 Шуниң үчүн «Уларниң арисидин чиқип кетиңлар, Маңа айрилиңлар», — дәйду
Рәб, — «һеч напак нәрсигә тәккүчи болмаңлар», «шундила Мән силәрни қобул
қилимән», □ ■
18 вә: «Мән силәргә Ата болимән, силәр Маңа оғул-қизлирим болисиләр» — дәйду
һәммигә Қадир болған Рәб.□ ■

7

1 Әнди бу вәдиләргә муйәссәр болғандин кейин, и сөйүмлүкләр, өзимизни
әтләрдики һәм роһтики һәр хил паскиниликтин тазилап, Худаниң қорқунучида

□ **6:10 «намрат болғинимиз билән, амма көп адәмләрни бай қилғучимиз; һеч немимиз йоқ болғини билән, амма һәммигә егидармиз»** — «намрат болғинимиз билән,... һеч немимиз йоқ болғини билән,...» — Павлус вә башқа расуллар бу дунияниң көзқаришидин қариғанда шундақ көрүнгән болсиму, улар һәргиз өзлирини ундақ һесаплимайду, бәлки өзлирини һәқиқий байлар (мәңгүлүк байлиқларға егә) дәп санайтти. □ **6:11 «Силәргә очуқ-йоруқ сөзлидуқ, әй Коринтлиқлар,...»** — грек тилида «Ағзимиз силәргә очуқ, и Коринтлиқлар,...». ■ **6:13** 1Кор. 4:14. □ **6:14 «Етиқатсизлар билән бир боюнтуруққа четилип тәңсизликтә болмаңлар»** — «Қан.» 22:10дә «Ешәк вә калини бир боюнтуруққа тәң қошмаңлар» дейилиду. Тәңсизлик болғачқа, ишәнгән адәм вә ишәнмигән адәм тәң жүк тартмайду, һәтта бир-биридин башқа йөнүлүшкә тартиду. Бу сөзләр пәқәт никаһқила бағлиқ әмәс, түрлүк әһвалларда етиқатсиз адәм билән «һәмбоюнтуруқ» болуш чоң чатақларни чиқириду, дегәнликтур. **«...һәққанийлиқ вә қәбиһлик оттурисида қандақму ортақлиқ болсун?»** — «қәбиһлик» грек тилида «қанунсизлиқ», амма бу «қанун» һөкүмәтниңки әмәс, Худаниң һәққаний тәләплирини көрситиду. ■ **6:14** Қан. 7:2; 1Сам. 5:1, 2; 1Пад. 8:21; 1Кор. 5:9; 10:21; Әф. 5:11 □ **6:15 «Мәсиһниң Белиал билән немә енақлиғи болсун?»** — «Белиал» дегәнниң ибраний тилидики мәнаси «әрзимәс, осал» болуп, Шәйтанниң йәнә бир исми болиду. □ **6:16 «Мән уларда туримән, уларниң арисида жүримән; уларниң Худаси болимән вә улар Мениң хәлқим болиду»** — «Лав.» 26:12 вә «Йәр.» 28:32, «Әз.» 32:27ни көрүң. ■ **6:16** Мис. 29:45; Лав. 26:11-12; Йәр. 32:38; Әз. 37:27; 1Кор. 3:16; 6:19; 10:7, 14; Әф. 2:21; Ибр. 3:6; 1Пет. 2:5 □ **6:17 «Уларниң арисидин чиқип кетиңлар, маңа айрилиңлар... һеч напак нәрсигә тәккүчи болмаңлар»** — «Йәш.» 52:11ни көрүң. Әслидә бу сөзләр Исраилға Бабил империйәсидики кәйп-сапа вә бутпәрәсликни ташлап чиқиши үчүн ейтилған. **«шундила Мән силәрни қобул қилимән»** — «Әз.» 20:41ни көрүң. ■ **6:17** Йәш. 52:11; Әз. 20:34,41; Вәһ. 18:4. □ **6:18 «Мән силәргә Ата болимән, силәр Маңа оғул-қизлирим болисиләр»** — Тәврат, «2Сам.» 7:14, «Йәш.» 43:6, «Йәр.» 31:9ни көрүң. ■ **6:18** 2Сам. 7:8,14

өзимиздә *аян қилинған* пак-муқәддәсликни камаләткә йәткүзәйли.

Бизни қобул қилғайсиләр!

2 Бизни қобул қилғайсиләр! Биз һеч кимгә зиян-зәхмәт йәткүзмидуқ, һеч кимни
набут қилмидуқ, һеч кимдин пайдиланмидуқ.□
3 Мошуларни дәп, силәрни әйиплимәкчи әмәсмән; чүнки мән жуқурида
ейтқинимдәк, силәр қәлбимиздидурсиләрки, биз силәр билән биллә өлүшкә,
силәр билән биллә яшашқа тәйярмиз.■
4 Силәргә бағлиған ишәшим зор, силәрдин болған пәхрим зор; шуниң
үчүн риғбәт-тәсәллигә толдурулдум, барлиқ җапа-мүшкүлчиликлиримиздә
хошаллиғим ешип ташти.■
5 Чүнки бәрһәқ, Македонийәгә киргинимиздиму әтлиримиз һеч арам тапалмай,
һәртәрәптин қисилип қалдуқ; сиртимизда җедәл-күрәшләр, ичимиздә
қорқунучлар бар еди.■
6 Амма чүшкүнләргә риғбәт-тәсәлли бәргүчи Худа бизгә Титусниң келиши
арқилиқ риғбәт-тәсәлли бәрди;■
7 тапқан риғбәт-тәсәллимиз пәқәт униң келиши арқилиқла әмәс, бәлки униң
силәрдин тапқан риғбәт-тәсәллиси арқилиқму болди; чүнки у силәрниң
бизгә зариқип тәлмүргиниңларни, силәрниң һәсритиңларни, силәрниң маңа
болған қизғин ғәмхорлуғуңларни ейтип бәрди; шуниң билән мән техиму
хошалландим.□
8 Чүнки гәрчә мән силәрни хетим билән азаплиған болсамму, мән һазир униңдин
пушайман қилмаймән; лекин әслидә мән шу хетимниң силәрни азаплиғинини
көрүп пушайман қилған едим (әмәлийәттә, силәрниң азаплинишиңлар
қисқиғинә бир мәзгилла болған).
9 Амма һазир шатлинимән — азапланғиниңлардин әмәс, бәлки шу
азапниң силәрни товва қилдурғанлиғидин шатлинимән; чүнки силәрниң
азаплинишиңлар Худаниң йолида еди; шуниң билән силәр биздин һеч зиян
тартмидиңлар.
10 Чүнки Худаниң йолида болған азап-қайғу адәмни һәргиз пушайман
қилмайдиған ниҗатқа башлайдиған товиға елип бариду; амма бу дунйадики
азап-қайғу адәмни өлүмгә елип бариду. ■
11 Чүнки мана, дәл мошу иш, йәни Худаниң йолида азаплинишиңлар, силәргә
шунчә көп әстайидиллиқ, өзлириңларни әйиптин нәқәдәр халас қилиш, шунчә
көп ғәзәп, шунчә көп қорқунуч, шунчә көп тәқәззарлиқ, шунчә көп қизғинлиқ
вә җазалашқа шунчә тәйяр болушни елип кәлди! Силәр бу ишниң һәр тәрипидә
өзүңларниң әйиптин халас болушуңларни испатлидиңлар.□

□ **7:2 «...һеч кимни набут қилмидуқ»** — бәлким һәм иқтисадий җәһәттин һәм етиқат җәһәтидин ейтилиду. ■ **7:3** 2Кор. 6:11,12,13. ■ **7:4** Мат. 5:12; Рос. 5:41; Фил. 2:17; Кол. 1:24. ■ **7:5** Рос. 16:19,23. ■ **7:6** 2Кор. 1:4. □ **7:7 «чүнки у силәрниң бизгә зариқип тәлмүргиниңларни... ейтип бәрди»** — «силәрниң бизгә зариқип тәлмүргиниңлар» дегән сөзләрдә «бизгә» дегәнни киргүздуқ. Уларниң «зариқип тәлмүргини» Худаға болушиму мүмкин еди. **«силәрниң һәсритиңларни, силәрниң маңа болған қизғин ғәмхорлуғуңларни...»** — Коринтлиқларниң һәсрәтлири қатарлиқлар расул Павлусниң илгәрки бир хетидики әйипни (2:4) қобул қилғанлиғи түпәйлидин еди. ■ **7:10** 2Сам. 12:13; Мат. 26:75; Луқа 18:13. □ **7:11 «Худаниң йолида азаплинишиңлар... силәргә...шунчә көп ғәзәп, шунчә көп қорқунуч, ... елип кәлди!»** — мошу йәрдә «ғәзәп» болса бәлким гуна садир қилған кишиниң қилмишиға, шундақла өзлириниң бу иштa җавапкар әмәслигигә қаритилған еди. «Шунчә көп қорқунуч» болса Худадин болған қорқунуч. **«җазалашқа шунчә шунчә тәйяр болуш»** — өз гунайида чиң туруп товва қилишни рәт қилған қериндашларни җамаәттин чиқириветишни көрситиду.

12 Әнди силәргә *шу* хәтни язған болсамму, у хәтни зиян-зәхмәт қилғучи киши
үчүн әмәс, яки зиян-зәхмәт қилинғучи киши үчүн әмәс, бәлки Худа алдида бизгә
болған көңлүңлардики қизғинлиқниң араңларда аян болуши үчүн яздим. □
13 Бу сәвәптин биз риғбәт-тәсәллигә ериштуқ. Вә риғбәт-тәссәллимиз үстигә биз
Титусниң хошаллиғи түпәйлидин техиму зор шатландуқ; чүнки униң роһи силәр
тәрипиңлардин йеңиланди.
14 Чүнки мән силәр тоғраңларда бирәр иштa пәхирлинип махтиған болсам, у
иштa һеч хиҗил қалдурулмидим; бәлки силәргә ейтқанлиримизниң һәммиси
һәқиқәт болғинидәк, бизниң Титусқа силәрни пәхирлинип махтишимизму
һәқиқәт болуп испатланди.
15 У силәрниң итаәтмәнлигиңларни, силәрниң униңдин қандақ әймәнгән вә
титригән һалда уни қарши алғиниңларни әслигинидә, униң силәргә бағлиған ич-
бағридики муһәббәтлири техиму ешип ташиду.
16 Мән силәргә һәр бир иштa ишәшим камил болғанлиғидин шатлинимән.

8

Муқәддәс бәндиләр үчүн сәдиқә қилиш

1 Амма, и қериндашлар, биз силәргә Худаниң Македонийәдики җамаәтләргә
беғишлиған меһри-шәпқитини аян қилмақчимиз;
2 улар зор еғир җапа-мушәққәттә синалғинида, қаттиқ намрат әһвалда ешип
ташқан шатлиғи билән уларниң очуқ қоллуғиниң байлиғи урғуп чиқти;
3 чүнки уларниң күчиниң баричә, һәтта күчидин артуқ хәйр-сахавәт
қилғанлиғиға өзүм гува. Улар ихтияри билән шундақ қилип,
4 биздин муқәддәс бәндиләргә шу ярдәмдә болушниң бәхитигә вә шериклигигә
муйәссәр болушни қаттиқ өтүнди;■
5 шундақ қилип, улар күткинимиздәк әмәс, үмүт қилғинимиздин ешип өзлирини
авал Рәбгә, андин Худаниң ирадиси билән бизгиму беғишлиди;
6 шуңа, Титус силәрдә *бу* меһриванлиқни башлиған екән, биз Титустин силәрни
буниңға несипдаш қилип уни ада қилишқа өтүндуқ.
7 Амма силәр һәр тәрәптә, йәни ишәштә, сөздә, билимдә, толуқ әстайидиллиқта
һәм бизгә болған меһир-муһәббитиңларда әвзәл болғиниңлардәк, мошу
меһирлик иштиму өзүңларни әвзәл көрситиңлар.□
8 Мән бу гәп билән силәргә буйруқ қилмақчи әмәсмән, бәлки башқиларниң
қизғинлиғи арқилиқ муһәббитиңларниң һәқиқийлигини испатлимақчимән.
9 Чүнки силәр Рәббимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқитини билисиләр — гәрчә
у бай болсиму, силәрни дәп йоқсул болдики, силәр униң йоқсуллуғи арқилиқ
бейитилисиләр.
10 Мән бу тоғрилиқ пикримни оттуриға қоймән — бу силәргә пайдилиқ,
чүнки силәр алдинқи жилила сәдиқә қилиштa вә шуниңға ирадә бағлаштa яхши
башлидиңлар. □

□ **7:12 «бәлки Худа алдида бизгә болған көңлүңлардики қизғинлиқниң араңларда аян болуши үчүн яздим»** — башқа бир көчүрмиси бойичә «бәлки бизниң Худа алдида силәргә болған қизғинлиғимизниң аян болуши үчүн яздим». Амма кейинки айәтләрни (13-16) вә 8:7ни көргәндә, биз алған көчүрмиси тоғридур. ■ **8:4** Рос. 11:29; Рим. 15:26; 1Кор. 16:2; 2Кор. 9:1. □ **8:7 «бизгә болған меһир-муһәббитиңларда...»** — башқа бир көчүрүлмидә: «бизниң силәргә болған меһир-муһәббитимиздә...» дейилиду (бу көчүрмә тоғра болса мәнаси бәлким: «бизниң силәргә болған меһир-муһәббитимиздин илһам-тәсәлли алғанлиғиңлар»ни көрсәтсә керәк). □ **8:10 «силәр алдинқи жилила сәдиқә қилиштa вә шуниңға ирадә бағлаштa яхши башлидиңлар»** — «1Кор.» 16:2ни көрүң.

11 Әнди һазир уни ада қилиңлар; қизғин ирадә бағлиғиниңлардәк, бар
дунияйиңлар билән шу ишқа әмәл қилиңлар.
12 Чүнки *хәйр-сахавәткә* бәл бағлиғучиға нисбәтән, соғиниң Худаға яриғидәк
болуши қолида йоққа әмәс, бәлки қолида бариға бағлиқтур. ■
13 Чүнки бу башқиларниң жүкини йеникләтимән дәп, өзүңларни қийнаңлар
дегиним әмәс,
14 бәлки силәрдә артуқ болғини һазирчә уларниң кам йерини толдурғинидәк,
күнләрниң бирида уларда артуқ болғини силәрниң кам йериңларни толдуриду;
шуниң билән тәңлишиду.
15 Худди *муқәддәс язмиларда*: «Көп жиққанларниңкидин ешип қалмиди, аз
жиққанларниңму кәмлик қилмиди» дәп йезилғандәк болғай.□ ■

Титусниң вә хизмәтдашлириниң вәзиписи

16 Амма Титусниң қәлбигә силәргә болған көйүмүмгә охшаш көйүмни салған
Худаға тәшәккүрләр болғай;
17 чүнки у дәрһәқиқәт бизниң илтимасимизни қобул қилғини билән, өзиниң
силәргә күчлүк көйүми болғачқа, у өзлүгидин йениңларға барди;
18 амма биз униңға барлиқ җамаәтләр арисида хуш хәвәр хизмитидә тәрипләнгән
қериндашни һәмраһ қилип әвәттуқ;
19 шуниңдәк у пәқәт шу тәрәптила әмәс, бәлки җамаәтләр тәрипидин бу хәйрлик
ишта бизгә һәмсәпәр болушқа талливелинған еди. Әнди биз бу хәйр-сахавәтни
болса, Рәбниң шан-шәривини һәм ярдәмдики қизғинлиғимизни көрситиш үчүн
уни йәткүзүш хизмитидә болимиз;
20 шундақ қилип биз бу мол соғини мәсъул болуп йәткүзүштә һәр қандақ адәмниң
бизниң үстимиздин төһмәт қилмаслиғи үчүн еһтият қилимиз.
21 Чүнки биз пәқәт Рәбниң алдидила әмәс, бәлки инсанларниң көз алдидиму
ишимизни дурус қилишқа көңүл бөлүп келиватимиз. □ ■
22 Биз йәнә улар билән биллә көп ишларда интайин әстайидиллиғи нурғун
қетим испатланған қериндашни әвәтмәкчимиз; һазир униң силәргә бағлиған зор
ишәши түпәйлидин униң интайин әстайидиллиғи техиму күчлүк болди.
23 Титус тоғрилиқ соаллар болса у мениң һәмраһим вә хизмитиңларда болған
һәмкаримдур; башқа икки қериндишимиз болса, улар җамаәтләрниң әлчилири,
Мәсиһниң шан-шәривидур.
24 Шуңа, җамаәтләрниң көз алдида муһәббитиңларниң испатини, шундақла
бизниң силәрдин пәхирлинишлиримизниң бекар әмәслигини уларға
көрситиңлар.

9

Совни тәйярлаш — сехий болушқа үндәш

1 Чүнки муқәддәс бәндиләрниң бу ярдәм хизмити тоғрилиқ силәргә йәнә
йезишимниң һаҗити йоқ.■
2 Чүнки мән силәрниң бу ишқа қаттиқ бәл бағлиғиниңларни билимән;
мән бу тоғрилиқ: Ахаядикиләр өткән жилдин бери хәйр-сәдиқә беришкә
тәйяр туруватиду, дәп Македонийәдики *қериндашларға* пәхирлинип махтап

■ **8:12** Пәнд. 3:28; Мат. 12:43; Луқа 21:3; 1Пет. 4:10. □ **8:15 «Көп жиққанларниңкидин ешип қалмиди, аз жиққанларниңму кәмлик қилмиди»** — «Мис.» 16:18. ■ **8:15** Мис. 16:18. □ **8:21 «Чүнки биз пәқәт Рәбниң алдидила әмәс, бәлки инсанларниң көз алдидиму ишимизни дурус қилишқа көңүл бөлүп келиватимиз»** — Тәврат, «Пәнд.» 3:4ни көрүң. ■ **8:21** Рим. 12:17. ■ **9:1** Рос. 11:29; Рим. 15:26; 1Кор. 16:2; 2Кор. 8:4.

кәлмәктимән, шуниң билән силәрниң қизғинлиғиңлар уларниң көпинчисиниң
хәйр-сәдиқә беришигә түрткә болди.□
3 Лекин қериндашларни әвәтиштики мәхситим силәрниң тоғраңларда
пәхирлинип махтишимниң бу ишларда беһудә иш болуп қалмаслиғи, силәрниң
дегинимдәк тәйяр болуп турушуңлар үчүндур.□
4 Мабада Македонийәдикиләр мән билән биллә барғинида, силәр тәйярлиқсиз
болсаңлар, бу ишәшимиз вәҗидин биз хиҗаләткә қалдурулимиз, силәр сөзсиз
шундақ болисиләр.
5 Шу сәвәптин мән қериндашлардин йениңларға берип силәрдин бу вәдә
қилған хәйрлик ишни алдин-ала тәйярлап пүттүрүшини өтүнүшни зөрүр дәп
һесаплидим; шундақла бу силәрдин бирәр нәрсә үндүривелиш болмисун, бәлки
меһриванлиғиңлардин болсун.
6 Амма буни *әсләңлар*: Бехиллиқ билән аз териған аз алиду, очуқ қоллуқ билән
териғини мол алиду.□ ■
7 һәр адәм һеч қийнилип қалмай яки мәҗбурән әмәс, бәлки өз көңлидә
пүккиничә бәрсун; чүнки Худа хошаллиқ билән бәргүчини яхши көриду.■
8 Амма Худа һәр бир илтипат-шапаәтни силәргә ешип таштурушқа қадирдур;
шуниң билән силәр һәрдайим һәртәрәптә һәр еһтияҗқа тәйяр қуввәтлинисиләр,
кәңричиликтә туруп қоллириңлар һәр хил гөзәл ишқа йетиду.□
9 *Муқәддәс язмиларда* пүтүлгинидәк: —
«У өзиниңкини тарқатқан,
У йоқсулларға сәдиқә бәргән;
Униң һәққанийлиғи мәңгүгә туриду».□ ■
10 Әнди териғучиға териғили уруқ, йегили нан ата қилғучи силәрниң терийдиған
уруқлириңларни тәминләп мол қилиду, һәққанийлиғиңларниң һосул-
мевилирини көпәйтиду. □
11 Шуниң билән силәр һәр қандақ әһвалда қоли очуқ болушқа һәр тәрәптә
бейитилисиләр, шуниңдәк бу иш биз арқилиқ Худаға көп тәшәккүрләрни елип
бариду; □
12 чүнки бу хәйрлик хизмәтни ада қилиш пәқәт муқәддәс бәндиләрниң
һаҗәтлирини қандурупла қалмай, көп кишиләрниң Худаға йәткүзгән
тәшәккүрлирини ешип таштуриду. □
13 Бу ярдәм хизмити өзлириңларниң Мәсиһниң хуш хәвирини етирап
қилишиңлардики мевә болған итаәтмәнлигиңларға дәлил-испат болиду,

---

□ **9:2** «мән бу тоғрилиқ: Ахаядикиләр өткән жилдин бери хәйр-сәдиқә беришкә тәйяр турууватиду, дәп ... пәхирлинип махтап кәлмәктимән» — Коринт шәһири Ахая өлкисидә еди. □ **9:3 «қериндашларни әвәтиштики мәхситим...»** — «қериндашлар» йәни Титус һәм жуқурида тилға елинған икки қериндаш. □ **9:6 «очуқ қоллуқ билән териғини мол алиду»** — яки «бәрикәтләп териғини бәрикәтлинип алиду». ■ **9:6** Пәнд. 11:24; Гал. 6:7. ■ **9:7** Мис. 25:2; 35:5; Қан. 15:7; Рим. 12:8. □ **9:8 «кәңричиликтә туруп қоллириңлар һәр хил гөзәл ишқа йетиду»** — «кәңричиликтә туруп» грек тилида «ешип ташқинлинип» дәп ипадилиниду. □ **9:9 «У өзиниңкини тарқатқан, у йоқсулларға сәдиқә бәргән; униң һәққанийлиғи мәңгүгә туриду»** — «Зәб.» 111:9. ■ **9:9** Зәб. 111:9. □ **9:10 «Әнди териғучиға териғили уруқ, йегили нан ата қилғучи силәрниң терийдиған уруқлириңларни тәминләп мол қилиду,...»** — «терийдиған уруқлириңлар» һәр хил көчмә мәнидә болуп, «һаҗәтмәнләргә техиму мәртликБилән хәйрлик қилиш пурсәтлири», «башқиларға яхшилиқ қилиш пурсәтлири» дегәндәк мәниләрни өз ичигә алиду. Буларниң «мевилири» болса, башқиларни етиқатқа кәлтүрүш, етиқатчиларни риғбәтләндүрүш қатарлиқ һәр хил есил нәтиҗиләрни көрситиду — 11-12-айәтни көрүң. □ **9:11 «Шуниң билән силәр һәр қандақ әһвалда қоли очуқ болушқа һәр тәрәптә бейитилисиләр, шуниңдәк бу иш биз арқилиқ Худаға көп тәшәккүрләрни елип бариду»** — сәдиқә Йерусалимдики етиқатчиларға тапшурулғанда, улар Худаға көп тәшәккүр билдүриду, әлвәттә, шундақла башқа җамаәтләрму у ишни аңлап шундақ қилиду. □ **9:12 «бу хәйрлик хизмәтни ада қилиш»** — «ада қилиш» мошу йәрдә грек тилида: «(каһинлар) қурбанлиқ қилғандәк ада қилиш».

шундақла силәрниң мошу *һаҗәтмән* бәндиләргә, шундақла барлиқ адәмләргә
көрсәткән очуқ қоллуқ сехийлиғиңлардин улар Худани улуқлайду.
14 Вә Худаниң силәрдә ташқинлатқан әҗайип меһри-шәпқити түпәйлидин, улар
силәр үчүн дуа-тилавәт қилғинида, улар силәргә тәлпүнүп қаттиқ сеғинип
әсләйду. □
15 Униң тил билән ипадилигүсиз әҗайип соғиси үчүн Худаға тәшәккүр болғай!

10

Павлусниң расуллуқ һоқуқини ақлиши

1 Амма өзүм, силәр билән биллә болғанда муамилиси юмшақ, лекин силәрдин
айрилғанда силәргә қарита қаттиқ қоллуқ дәп қаралған мәнки Павлус Мәсиһниң
юваш-мөминлиги вә мулайимлиғи билән силәрдин өтүнүмән,□
2 — шуни тәләп қилимәнки, йениңларға барғинимда, бизни «әтләр бойичә
маңғанлар!» дәп гуман билән қарайдиған бәзиләргә қарита ойлиғинимдәк
қаттиқ қоллуқ қилишқа мени мәҗбур қилмаңлар;□
3 гәрчә биз инсаний әтләрдә жүрсәкму, биз әтләр бойичә җәң қилмаймиз.□
4 Чүнки җәң қураллиримиз әткә тәвә қураллар әмәс, бәлки Худа тәрипидин
қорған-истиһкамларни гумран қилиш күчигә егә қилинған қураллардур;□ ■
5 биз улар билән бәс-муназириләрни вә Худани тонушқа қаршилишишқа турған
һәр қандақ һакавур тосалғуни гумран қилимиз, шундақла һәр бир ой-хиялларни
Мәсиһкә беқиндуруп итаәт қилишқа кәлтүримиз;□
6 силәр толуқ итаәт қилғандин кейин, *араңларда* қандақ итаәтсизлик қалған болса
буларни җазалашқа тәйярмиз.□
7 Силәр пәқәт көз алдиңлардики ишларғила қарайдикәнсиләр. Әгәр бириси өзини
Мәсиһкә тәвәмән дәп қариса, у йәнә шуниң үстигә ойлансунки, у Мәсиһкә тәвә
болғиниға охшаш, бизму Униңға тәвәдурмиз.□
8 Чүнки, Рәб тәрипидин силәрни набут қилиш үчүн әмәс, бәлки етиқатиңларни
қуруш үчүн бизгә аманәт қилинған һоқуқимиз тоғрилиқ техиму көп зиядәрәк
махтансамму, буниңда һеч йәргә қарап қалмаймән;

□ **9:14 «вә Худаниң силәрдә ташқинлатқан әҗайип меһри-шәпқити түпәйлидин, улар силәр үчүн дуа-тилавәт қилғинида, улар силәргә тәлпүнүп қаттиқ сеғинип әсләйду»** — «Рим.» 15:26-27дин көрүнидуки, Коринттики (Ахаядики) җамаәтләр Павлусниң өтүнүшлирини ахир қобул қилип чоң сәдиқә топлап, Йерусалимға әвәткән еди. □ **10:1 «Мәсиһниң юваш-мөминлиги вә мулайимлиғи билән...»** — шу дәвирдики һәрбий ишларда «мулайим-мөминлик һәм мулайимлиқ» дегәнлик «кәңчилик һәм рәһимдиллиқ» дегән башқа мәнинима билдүриду. □ **10:2 «бизни «әтләр бойичә маңғанлар!» дәп гуман билән қарайдиған бәзиләргә қарита ойлиғинимдәк қаттиқ қоллуқ қилишқа мени мәҗбур қилмаңлар»** — оқурмәнләргә аян болидуки, «әтләр бойичә маңғанлар» дегән ибарә, «инсаний (Худаниңки әмәс, бәлки гунакарларниң) көз-қарашлар бойичә маңғанлар»ни билдүриду. □ **10:3 «гәрчә биз инсаний әтләрдә жүрсәкму, биз әтләр бойичә җәң қилмаймиз»** — айәттики «җәң» әң муһим җәң, йәни роһий җәңни көрситиду, әлвәттә. «Әтләр бойичә» жуқуриқи изаһатни көрүң. Мәнаси: «Бу дунияда яшисақму, бу дунияниң арзу-һәвәслири бойичә яшайдиғанлардәк (роһий) җәң қилмаймиз». □ **10:4 «Чүнки җәң қураллиримиз әткә тәвә қураллар әмәс, бәлки Худа тәрипидин қорған-истиһкамларни гумран қилиш күчигә егә қилинған қураллардур»** — «әткә тәвә қураллар» болса бу дунияға хас қураллар, йәни қилич, оқя қатарлиқларни көрситиду. ■ **10:4** Йәр. 1:10; Әф. 6:13-18. □ **10:5 «бәс-муназириләр»** — яки «бидъәт сәпсәтилири». □ **10:6 «силәр толуқ итаәт қилғандин кейин»** — 5-айәттә ейтилғандәк, Мәсиһкә итаәт қилиш, әлвәттә. **«араңларда қандақ итаәтсизлик қалған болса буларни җазалашқа тәйярмиз»** — «җазалашқа тәйяр» тоғрилиқ 13:2-3 вә изаһатни көрүң. □ **10:7 «Силәр пәқәт көз алдиңлардики ишларғила қарайдикәнсиләр»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Көз алдидики ишларға убдан қарап беқиңлар!».

9 әнди мән пәқәт хәтләрдила силәрни қорқатмақчи әмәсмән;
10 чүнки бәзиләр: «Униң хәтлири дәрвәқә вәзинлик һәм күчлүк; лекин у йетип
кәлгәндә салапәтсиз, гепиниң тутами йоқ болиду» дейишиду.
11 Әнди бундақ хиял қилғучилар шуни билип қойсунки, биз жирақта
болғинимизда хәтләрдики сөзимиз қандақ болған болса биз йетип барғинимизда
әмәлийитимизму шундақ болиду.
12 Чүнки биз өзимизни өзини қалтис чағлайдиғанлар билән бир қатарға
қоюшқа яки улар билән селиштурушқа петинмаймиз; шундақ кишиләр өзлирини
өзлириниң өлчими билән өлчәп, өзлирини өзлири билән селиштуридиған болуп,
һәқиқәтән әқилсизлардиндур. ■
13 Биз әнди өзимизгә бекитилгән өлчәмдин һалқип махтинип жүргинимиз йоқ.
Биз бәлки һәммини өлчигүчи Худа бизгә бекиткән хизмәт даирисидики өлчәм,
йәни силәрниң *хизмитиңларғиму* йетидиған өлчәм билән пәхирлинимиз. □ ■
14 Чүнки өлчими силәрниң хизмитиңларға йәтмәйдиған кишиләрдәк,
хизмитиңларда болғинимизда даиримиздин һалқип кәтмәймиз, чүнки биз
Мәсиһниң хуш хәвирини йәткүзүштә *биринчи болуп* йениңларғиму кәлдуқ.
15 Биз хизмәт даиримиздин һалқип, башқиларниң сиңдүргән җапа-әҗирлири
билән махтанғинимиз йоқ; лекин биз силәрниң иман-етиқатиңлар өскәнсери
араңлардики хизмитимиз бизгә бекитилгән даиримиз ичидә техиму зиядә
кеңәйтилсун дәп үмүт қилимиз;
16 шундақ болғанда, биз силәрдин техиму жирақ йәрләргә хуш хәвәрни йәткүзүп
җакалайдиған болимиз; тәйярға һәйяр болуп, башқиларниң даирисидики
хизмәт әҗри билән махтиниш бизгә ят. □
17 Амма «Пәхирлинип махтиғучи болса Рәбдин пәхирлинип махтиши керәк!».
□ ■
18 Чүнки өзини тәриплигүчи әмәс, бәлки Рәб тәриплигән киши һәқиқәтән
лаяқәтликтур.■

11

Өзини «расул» дәп ативалғанлардин һези болуңлар!

1 *Махтанған* бу азғинә ахмақлиғимға сәвирчан болғайсиләр! Әнди силәр маңа
сәвричанлиқ қилип келиватисиләр.
2 Чүнки мән Худадин кәлгән отлуқ муһәббәт билән силәрни *аздурушлардин* һәсәт
қилимән; чүнки қизни бир әргила ятлиқ қилғандәк, мән силәрни Мәсиһкила пак
қиз сүпитидә һазир болушқа вәдиләштүргәнмән.■
3 Амма илан Һава анимизни һейлигәрлиги билән аздурғандәк, ой-көңлүңлар
Мәсиһкә бағланған сәмимий, сап вапалиқтин езип булғиниши мүмкин дәп
әнсирәймән.■
4 Чүнки бириси келип биз силәргә һеч җакалап бақмиған башқа бир Әйсани
җакалиса, яки қәлбиңлардин орун бәргән Роһниң орниға башқа бир роһқа

■ **10:12** 2Кор. 3:1; 5:12. □ **10:13 «Биз әнди өзимизгә бекитилгән өлчәмдин һалқип махтинип жүргинимиз йоқ»** — «өзимизгә бекитилгән өлчәм» — демәк, Худа Павлус вә Барнабасқа хуш хәвәр җакалаштики һәмдә җамаәтләрни қуруштики хизмәтниң даирисини бекиткән өлчәм. **«силәрниң хизмитиңларғиму йетидиған өлчәм»** — грек тилида «силәргә йәткән өлчәм». ■ **10:13** Әф. 4:7.
□ **10:16 «тәйярға һәйяр болуп, башқиларниң даирисидики хизмәт әҗри билән махтиниш бизгә ят»** — Коринттики җамаәт арисидики «сахта расуллар» дәл шундақ иш қиливататти, улар Павлус әҗир сиңдүргән Коринтлиқлардин «бизниң әҗримиз» дәп мақтанмақта еди. □ **10:17 «Пәхирлинип махтиғучи болса Рәбдин пәхирлинип махтиши керәк!»** — «Йәр.» 9:24. ■ **10:17** Йәш. 65:16; Йәр. 9:22-23; 1Кор. 1:31. ■ **10:18** Пәнд. 27:2. ■ **11:2** Лав. 21:13. ■ **11:3** Яр. 3:4; Юһ. 8:44.

орун бәрсәңлар вә силәр қобул қилған хуш хәвәрдин башқа бир «хуш хәвәр»ни
қобул қилсаңлар, силәр бу ишларға әҗайип сәвир-тақәт билән өтүверишиңлар
мүмкин!□ ■
5 Һалбуки, мән өзүмни һәр қандақ иштә әшу «қалтис улуқ расуллар»дин кам
санимаймән!□
6 Гәрчә мениң гәп-сөзлирим аддий болсиму, билим җәһәттә мән ундақ әмәс; биз
қиливатқан һәр бир әмәллиримиздә буни силәргә һәр җәһәттин испатлап рошән
қилдуқ.□
7 Әнди мән силәрни көтирилсун дәп өзүмни төвән тутуп, Худаниң хуш хәвирини
һәқ тәләп қилмай җакалап гуна қилдимму?□ ■
8 Мән силәрниң хизмитиңларда болушқа башқа җамаәтләрдин булап-талап,
уларниң ярдимини қобул қилдим.□ ■
9 Силәр билән биллә болған вақитлиримда, һаҗәтмән болған болсамму, мән
һеч кимгә еғиримни салған әмәс (чүнки Македонийәдин кәлгән қериндашлар
мениң кәм-күтәмни толуқлап бәрди); һәр қандақ иштә өзүмни силәргә жүк болуп
қелиштин сақлап кәлдим вә буниңдин кейинму шундақ қилимән. ■
10 Мәсиһниң һәқиқити мәндә раст болғандәк, Ахая жутлирида һеч кимму мени
мошу махтиништин тосумайду! □
11 Немә үчүн? Силәрни яхши көрмигәнлигим үчүнму?! Худа билиду!
12 Лекин *бизгә охшаш һесаплиниш* пурситини издигүчиләрниң пурситини мәһрум
қилиш үчүн, шуниңдәк улар махтинидиған ишларда һәқиқәтән бизгә охшаш
болсун дәп, мән немә қиливатқан болсам шуни қиливеримән. □

□ **11:4 «Чүнки бириси келип биз силәргә һеч җакалап бақмиған башқа бир Әйсани җакалиса, яки қәлбиңлардин орун бәргән Роһниң орниға башқа бир роһқа орун бәрсәңлар вә силәр қобул қилған хуш хәвәрдин башқа бир «хуш хәвәр»ни қобул қилсаңлар, силәр бу ишларға әҗайип сәвир-тақәт билән өтүверишиңлар мүмкин!»** — бу интайин тәнилик, кинайилик кинай гәп, әлвәттә. Павлус уларниң әһвалидин хелә әнсиливатиду. «Силәр бу ишларға әҗайип сәвир-тақәт билән өтүверишиңлар мүмкин!» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси «Силәр шуниңға сәвир-тақәт билән өтүверәмсиләркин дәймән!». ■ **11:4** Гал. 1:8. □ **11:5 «Һалбуки, мән өзүмни һәр қандақ иштә әшу «қалтис улуқ расуллар»дин кам санимаймән!»** — «қалтис улуқ расуллар» шүбһисизки, интайин кинайилик, һәҗвий гәп. Бәзи алимлар, бу сөзләр һәқиқий улуқ расуллар (Петрус, Юһанна, Яқуп қатарлиқлар)ни көрситиду, дәп қарайду. Пикримизчә Павлус Коринттики җамаәткә өзлирини «расул» дәп тонуштурған бәзибир алдамчиларни көрситиду. Мошу кишиләр өзиниң (йәни Павлусниң) расуллуқ һоқуқини йоққа чиқармақчи. 12-33-айәтләр вә 12:11-айәт бу нуқтини испатлайду. □ **11:6 «Гәрчә мениң гәп-сөзлирим аддий болсиму,..»** — мошу ибарә адәттә «нутуқ сөзләшкә тәрбийиләнмигән» кишини көрситиду. □ **11:7 «Әнди мән силәрни көтирилсун дәп өзүмни төвән тутуп, Худаниң хуш хәвирини һәқ тәләп қилмай җакалап гуна қилдимму?»** — Павлус етиқатчиларға өз еғирини салмаслиқ үчүн, өз һүнеригә тайинип, турмушини қамдиған (9-айәтни көрүң). Бирақ бәзиләр (болупму «сахта расуллар») «Павлус һәқиқий расул болған болса, етиқатчиларниң иқтисадий ярдимигә таянған болатти» дәп, уни расул әмәс дәп инкар қилған еди. ■ **11:7** 1Кор. 9:12. □ **11:8 «Мән силәрниң хизмитиңларда болушқа башқа җамаәтләрдин булап-талап, уларниң ярдимини қобул қилдим»** — «...башқа җамаәтләрдин булап-талап» — бу йәнә тәнилик, кинайилик гәп, әлвәттә. Павлус Коринт шәһиридә хуш хәвәрни йәткүзгәндә башқа җамаәтләрниң көплигән иқтисадий ярдимигә муйәссәр болуп (9-айәтни көрүң), Коринтлиқларни гуман сөзлиридин хиҗаләткә қалдуруш үчүн шундақ дәйду. ■ **11:8** Рос. 20:33; 2Кор. 12:13; 1Тес. 2:9; 2Тес. 3:8. ■ **11:9** Фил. 4:15. □ **11:10 «һеч кимму мени мошу махтиништин тосумайду!»** — «мошу махтиниш(им)» болса, Павлус Коринтлиқлардин һеч һәқ тәләп қилмай уларға хуш хәвәр йәткүзгән еди. □ **11:12 «мән немә қиливатқан болсам шуни қиливеримән»** — демәк, Павлусниң һәқ алмай хуш хәвәрни халис йәткүзиватқанлиғи. У шундақ қиливәрсә, «сахта расуллар» өзлирини Павлус вә һәмкарлири билән селиштуралмай қалиду. Әмәлийәттә Павлусниң: «улар махтинидиған ишларда һәқиқәтән бизгә охшаш болсун» дегинидә өзиниң уларниң товва қилип, һәқиқәтән Худаниң хизмитидә болушиға һәқиқий тиләкдаш болғанлиғини ипадиләйду.

13 Чүнки бундақ кишиләр сахта расуллар, алдамчи хизмәткарлар, Мәсиһниң
расуллириниң қияпитигә киривалғанлардур.
14 Бу иш әҗәблинәрлик әмәс, чүнки Шәйтан өзиму нурлуқ бир пәриштиниң
қияпитигә киривалиду.
15 Шуңа униң хизмәтчилириниңму өзлирини һәққанийлиқниң хизмәтчилири
қияпитигә киргүзивелиши әҗәблинәрлик иш әмәс; лекин уларниң ақивити
өзлириниң ишлигәнлиригә лайиқ болиду.

Һәқиқий расулларниң тартқан җапалири — «сахта расуллар» ундақ әмәс!

16 Йәнә шуни ейтимәнки, һеч ким мени ахмақ дәп һесаплимисун; һәтта әгәр
мени шундақ дәп қарисаңларму, әнди мәндәк ахмақни сәвир қилип қобул
қилғайсиләр, шуниң билән өзүмму азғинә махтинивалай. □
17 Мениң һазир буларни сөзлишим Рәб тәрипидин әмәс, бәлки өзүмниң
ахмақларчә җүрәклик по етип махтинишим, халас.
18 Нурғун адәмләр инсанларчә по етип махтанғандикин, мәнму махтинип бақай.
■
19 Чүнки өзүңлар шунчә дана болғандин кейин, силәр ахмақларға сәвир-тақәт
қилишқа рази болисиләр! □
20 Мәсиләнбириси силәрни қул қиливалса, бириси силәрни жутувалса, бириси
силәрдин нәп алса, бириси алдиңларда чоңчилиқ қилса яки йүзүңларға качат
салса, силәр униңға йол қойисиләр. □
21 Әпсус, номус қилип ейтимәнки, биз ундақ ишларға аҗизлиқ қилдуқ! Амма
улар бирәр ишта махтинишқа петинған йәрдә (ахмақларчә сөзләватимән!)
мәнму шу ишта *махтинишқа* петинимән. □ ■
22 Улар ибранийларму? Мәнму шундақ. Улар Исраилларму? Мәнму шундақ.
Улар Ибраһимниң нәслиму? Мәнму шундақ. ■
23 Улар Мәсиһниң хизмәткарлириму? (мән әқилдин азғанлардәк сөзләватимән!);
мән техиму шундақ; зиядә көп зоруқуп ишлидим, интайин көп дәрриләндим,
интайин көп қетим қамалдим, көп қетим өлүм хәвплиригә дуч кәлдим; □ ■
24 Йәһудийларниң «бир кам қириқ қамча» җазасиға бәш қетим тартилдим, □ ■
25 үч қетим тикәнлик қамча җазасини йедим, бир қетим чалма-кесәк қилиндим,
үч қетим кемә һадисисигә учридим, бир кечә-күндүзни деңизда өткүздүм. □ ■

□ **11:16 «шуниң билән өзүмму азғинә махтинивалай»** — сахта расулларниң махтинишлири хелә көп еди. 18-айәтни көрүң. ■ **11:18** 2Кор. 10:13; 12:5, 6. □ **11:19 «чүнки өзүңлар шунчә дана болғандин кейин, силәр ахмақларға сәвир-тақәт қилишқа рази болисиләр!»** — бу жүмлә бәлким Павлусниң бу хетидә әң кинайилик гепи, әң күчлүк тапа-тәниси болуши мүмкин. Улар башқиларниң «ахмақлиқ»иға шунчә сәвир-тақәтлик болған йәрдә, (20-айәт) Павлусниң «пәхирлинишилири»гә сәвир-тақәтлик болуши керәкку! □ **11:20 «мәсиләнбириси силәрни қул қиливалса, бириси силәрни жутувалса, бириси силәрдин нәп алса, бириси алдиңларда чоңчилиқ қилса яки йүзүңларға качат салса, силәр униңға йол қойисиләр»** — Павлус мошу сахта расулларни, уларниң ичидики зәһәрни сөкмәкчи. □ **11:21 «Әпсус, номус қилип ейтимәнки, биз ундақ ишларға аҗизлиқ қилдуқ!»** — бу йәнә тапа-тәнә, кинайилик гәп, әлвәттә. Павлус һәргиз адәмләрдин нәп елип бозәк қилмақчи болған әмәс. «Аҗизлиқ» дегәнлик йәнә бәлким уларға Павлусниң улар билән биллә болған вақтидики тени аҗизлиғини әслитиш үчүн ейтилиду. (12:7-10ни көрүң). ■ **11:21** Фил. 3:4. ■ **11:22** Рос. 22:3. □ **11:23 «улар Мәсиһниң хизмәткарлириму? (мән әқилдин азғанлардәк сөзләватимән!)»** — улар (сахта расуллар) Мәсиһниң хизмәткарлири әмәс, әлвәттә. Амма улар дайим өзлирини шундақ көрсәтмәкчи болиду. ■ **11:23** Рос. 9:16; 21:11; 1Кор. 15:10; 2Кор. 6:4. □ **11:24 «Йәһудийларниң «бир кам қириқ қамча» җазасиға бәш қетим тартилдим,...»** — демәк, оттуз тоққуз қамча җазалиниши. Тәврат, «Қан.» 25:3ни көрүң. ■ **11:24** Қан. 25:3. □ **11:25 «үч қетим тикәнлик қамча җазасини йедим»** — «тикәнлик қамча җазаси» Рим һөкүмити тәрипидин болса керәк еди. «Рос.» 16:22дә бир қетим хатириләнгән. «Мат.» 27:26дики изаһатни көрүң. ■ **11:25** Рос. 14:19; 16:22; 27:9,41.

26 Дайим сәпәрләрдә болимән; дәрияларниң хәвплирини, қарақчиларниң
хәвплирини, жутдашлиримниң хәвплирини, ят әлликләрниң хәвплирини,
шәһәрниң хәвпини, баяванниң хәвплирини, деңизниң хәвплирини, сахта
қериндашлар арисидики хәвплирини баштин кәчүрдүм;
27 әмгәкләр вә жапа ишларда зоруқуп, пат-пат түнәкләрдә, ачлиқта вә уссузлуқта,
дайим роза тутушларда, соғларда вә йелиң-ялаңачлиқта жүрүп кәлдим. □
28 Бу сирттики ишлардин башқа, ич-бағримда барлиқ жамаәтләр үчүн һәр күни
үстүмни бесип келиватқан ғәмләрни йәватимән. □ ■
29 Һәр ким ажизлиса, мән ажизлимидимму? Һәр ким езип путлашқан болса, мән
өртәнмидимму?! □ ■
30 Әнди әгәр махтинишим зөрүр болса, өз ажизлиғимни көрситидиған ишлар
билән махтинимән.
31 Рәб Әйсаниң Худа-Атиси, мәңгү тәшәккүр-мәдһийиләргә лайиқ Болғучиға
аянки, мән ялған ейтмидим.■
32 Дәмәшқ шәһиридә падиша Аретасниң қол астидики валий мени тутуш үчүн,
пүтүн Дәмәшқ шәһирини қаттиқ тәқиб астиға алған еди. ■
32b Лекин мән сепилдики бир камардин севәт билән пәскә чүшүрүлүп, униң
қолидин қутулуп қачтим.□

12

Павлусқа кәлгән вәһийләр

1 *Әпсус*, махтиниверишниң зөрүрийити бар. Гәрчә униң пайдиси болмисиму, мән
Рәбдин кәлгән аламәт көрүнүшләр вә вәһийләр үстидә тохтилай.
2 Мәсиһдә болған бир адәмни тонуймән; у он төрт жил илгири (тәндә болған
һалдиму, яки тәндин ташқириму билмәймән, Худа билиду) үчинчи қат асманға
көтирилди.□ ■
3 Мән шундақ бир кишини билимән (тәндә болған һалдиму, яки тәндин
ташқириму билмәймән, Худа билиду) —
4 у жәннәткә көтирилип, шу йәрдә тил билән ипадилигили болмайдиған,
инсанларниң дейиши мәнъий қилинған әҗайип ишларни аңлиди.
5 Шундақ бир адәм билән махтинимән, өзүм һәққидә болса ажизлиқмдин башқа
бирәр иш билән махтанмаймән. □

□ **11:27 «пат-пат түнәкләрдә»** — демәк «пат-пат түнәп дуа қилишларда». Башқа бир хил тәржимиси «уйқисизлиқларда». □ **11:28 «бу сирттики ишлардин башқа...»** — башқа бир хил тәржимиси: «бу ишлардин ташқири,...». ■ **11:28** Рос. 20:18. □ **11:29 «һәр ким ажизлиса, мән ажизлимидимму?»** — «ким ажизлиса» — етиқат тәрипидә ажизлаш, демәк. «Мәнму ажизлидим» — Павлус ажизлиған киши үчүн дуа қилғанда кәмтәрлик билән өзини униң билән бирдәк қилип, өзини униң орниға қойғандәк болиду. Буниңға мисални Муса пәйғәмбәрниң Исраил үчүн болған дуа-тилавәтлиридин көрүң («Мис.» 32:30-32). ■ **11:29** 1Кор. 8:13. ■ **11:31** Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 1:23; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тес. 2:5. ■ **11:32** Рос. 9:24. □ **11:32b «Лекин мән сепилдики бир камардин севәт билән пәскә чүшүрүлүп, униң қолидин қутулуп қачтим»** — һәқиқий расуллар өмридә анчә раһәт көрмәйду; Павлус буниңдин йәнә бир мисал көрситиду. □ **12:2 «Мәсиһдә болған бир адәмни тонуймән»** — бу адәм дәл Павлусниң өзи болуп, у Худа униңға бәргән вәһий вә ғайипанә аламәтләр билән махтинишни қилчә халимиған болуп, өзини төвән тутушқа тиришип, өзи тоғрилиқ «мән» демәй, «үчинчи шәхстә» сөзләйду. **«у он төрт жил илгири ... үчинчи қат асманға көтирилди»** — Тәврат-инжил бойичә, пәқәт үч асман бар. Биринчи «һава», иккинчи «аләм бошлуғи», үчинчиси Худаниң һозуриниң өзидур. ■ **12:2** Рос. 9:3; 22:17; 1Кор. 15:8. □ **12:5 «өзүм һәққидә болса ажизлиқмдин башқа бирәр иш билән махтанмаймән»** — «ажизлиқмдин» грек тилида «ажизлиқлиримдин».

6-7 Һәтта махтинай десәмму ахмақ һесапланмаймән; чүнки мән һәқиқәтни
ейтқан болаттим; амма бириси мәндә көргинидин яки мән тоғрилиқ
аңлиғинидин мени (маңа ашкариланған вәһийләрниң ғайәт зор улуқлуғи
түпәйлидин) жуқури ойлап қалмисун дәп өзүмни махтиништин жиғдим. Мошу
вәһийләрниң зор улуқлуғи түпәйлидин көрәңләп кәтмәслигим үчүн әтлиримгә
санҗилған бир тикән, йәни мени уруп турсун дәп Шәйтанниң бир әлчиси маңа
тәқсим қилинған; буниң мәхсити, мениң көрәңләп кәтмәслигим үчүндур.□
8 Буниң тоғрисида у мәндин кәтсун дәп Рәбгә үч қетим йелиндим;
9 лекин У маңа: «Мениң меһри-шәпқитим саңа йетәрлик; чүнки Мениң күч-
Қудритим инсанниң аҗизлиғида толуқ әмәлгә ашурулиду» — деди. Шуңа мән
Мәсиһниң күч-қудрити вуҗудумда турсун дәп аҗизлиқлиримдин махтинишни
техиму хушлуқ билән талливарлимән;
10 шуңа мән Мәсиһ үчүн аҗизлиқларни, һақарәтләрни, қийинчилиқларни,
зиянкәшликләрни вә азап-оқубәтләрни хурсәнлик дәп билимән. Чүнки қачан
аҗиз болсам, шу чағда күчлүк болимән.□

Павлусниң Коринттики җамаәткә көңүл бөлүши

11 Мән *махтинип* дәрвәқә ахмақ болуп қалдим! Лекин өзүңлар мени
буниңға мәҗбур қилдиңлар. Әмәлийәттә әслидә мән силәр тәрипиңлардин
тәриплинишим керәк болатти; чүнки һеч әрзимәс болсамму, мән һелиқи
«қалтис улуқ расуллар»дин һеч тәрәптә һеч иштә кам әмәсмән. ■
12 Дәрвәқә мән араңларда болған чағда расулниң бешарәтлик аламәтлири,
һәртәрәплик чидам-сәвирчанлиқ ичидә мөҗизилик аламәтләр, карамәтләр һәм
қудрәтлик мөҗизиләр билән әмәлдә көрситилгән. ■
13 Силәрни башқа җамаәтләрдин қайси тәрәптә төвән орунға қойдум? — пәқәтла
өзүмни силәрниң үстүңләргә жүк қилип артип қоймиғиним билән му?! Мениң
бу адаләтсизлигимни әпу қилғайсиләр! □ ■
14 Мана, һазир йениңларға үчинчи қетим беришқа тәйярмән, шуниң билән
силәргә һеч жүк еғиримни салғум йоқ. Чүнки издигиним егилигиңлар
әмәс, бәлки өзүңлардур; пәрзәнтлири ата-анилар үчүн әмәс, бәлки ата-анилар
пәрзәнтлири үчүн мал-мүлүк жиғиши керәк. □ ■
15 Әнди җениңлар үчүн егилигимдин хушлуқ билән сәрп қилимән һәмдә өзүмни
сәрп қилимән — гәрчә мән силәрни қанчә сөйгәнсери мән шунчә аз сөйүлсәмму.
■

□ **12:6-7 «мошу вәһийләрниң зор улуқлуғи түпәйлидин көрәңләп кәтмәслигим үчүн әтлиримгә санҗилған бир тикән ... маңа тәқсим қилинған»** — «тикән»ниң көчмә мәнаси бар, әлвәттә. **«... мени уруп турсун дәп Шәйтанниң бир әлчиси маңа тәқсим қилинған»** — грек тилида «Шәйтанниң бир пәриштиси». «әлчи» вә «пәриштә» дегәнләр әмәлийәттә бир гәп. □ **12:10 «Чүнки қачан аҗиз болсам, шу чағда күчлүк болимән»** — Павлус аҗиз болғинида Мәсиһкә техиму тайиниду, шуниң билән күчлүк болиду; һәммимизму шундақ болушимиз керәк. ■ **12:11** 1Кор. 15:10. ■ **12:12** 1Кор. 9:2. □ **12:13 «Мениң бу адаләтсизлигимни әпу қилғайсиләр!»** — «адаләтсизлик» интайин кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә — бу сөз Павлусниң улардин һеч еқтисадий ярдәм тәләп қилмай, уларға хуш хәвәрни һәқсиз йәткүзгәнлигини көрситиду. Униң жуқурида әсләткинидәк, у Коринтта хуш хәвәрниң хизмитидә болғинида, башқа җамаәтләр униңға ярдәм пулини әвитип бәрди. ■ **12:13** 1Кор. 9:12; 2Кор. 11:9. □ **12:14 «Чүнки издигиним егилигиңлар әмәс, бәлки өзүңлардур»** — «издигиним» — Инҗил, «Луқа» 19:10ни көрүң. ■ **12:14** Рос. 20:33. ■ **12:15** 2Кор. 6:12.

16 Әнди шундақ болғини билән, мән силәргә һеч жүк болған әмәсмән; бирақ
һелигәрлик қилип, мән силәрни баблап қойдум! □
17 Әҗәба, мән силәргә әвәткән адәмләрниң бирәрси арқилиқ силәрдин нәп
алдимму?!
18 Мән Титусни силәрниң йениңларға беришқа үндидим вә йәнә һелиқи
қериндашниму униң билән биллә әвәттим. Титусниң силәрдин нәп елип баққан
йери барму? Биз иккилән охшаш бир роһта жүриватмамдуқ? Бизниң басқан
изимиз охшаш әмәсмикән?
19 Яки силәр әзәлдин бизни «Улар алдимизда өзлирини ақлап келиватиду»
дәп ойлаватамсиләр? *Иш ундақ әмәс*. Биз пәқәт Мәсиһдә болуп Худа
алдида сөзләватимиз; қиливатқан һәммә ишлар, и сөйүмлүклирим, силәрниң
етиқатиңларни қуруш үчүндур. □
20 Чүнки мән йениңларға барғинимда, силәрниң үмүт қилған йеримдин
чиқмай қелишиңлардин, өзүмниңму силәрниң үмүт қилған йериңлардин
чиқмай қелишимдин, йәни араңларда ғовға-җедәл, һәсәтхорлуқ, ғәзәп-нәпрәт,
мәнмәнчилик, төһмәтхорлуқ, ғәйвәтхорлуқ, тәкәббурлуқ вә паракәндичиликләр
боларменин дәп әнсирәймән;
21 — бу қетим силәрниң йениңларға барғинимда, араңлардики гуна садир
қилип, таки бүгүнгә қәдәр өткүзгән напаклиқ, бузуқлуқ вә шәһваний ишлардин
техи товва қилмиған нурғун адәмләрниң сәвәвидин Худайим мени алдиңларда
төвән қилип қоярмекин, шуларниң қилмишлири түпәйлидин матәм тутмай
туралмаймәнмекин, дәп әнсирәймән.□

13

Ахирқи агаһландуруш вә саламлар

1 Бу йениңларға үчинчи қетим беришим болиду. «Һәр бир һөкүм икки-үч
гувачиниң ағзида испатлиниши керәк».□ ■
2-3 Мән илгири иккинчи қетим йениңларда болғинимда бурун гуна садир
қилғанларға һәм қалған һәммиңларға шундақ ейтқан, һазирму силәрдин нери
болсамму қайтидин алдин-ала агаһландуруп ейтимәнки (силәр Мәсиһниң мән
арқилиқ сөзлигәнлигигә испат тәләп қилип келиватқиниңлар түпәйлидин), мән

□ **12:16 «мән силәргә һеч жүк болған әмәсмән; бирақ һелигәрлик қилип, мән силәрни баблап қойдум!»** — бизниңчә бу йәнә тапа-тәнә, интайин кинайилик гәп. Павлус Коринтлиқларни роһий җәһәттин қувәтлимәкчи болуп, өзи уларниң ейниға бармай (Коринтлиқлар бәлким униң ярдәм-хизмитини рәт қилған болатти), бәлки өзигә охшаш башқа көйүмчан қериндашларни өз орниға әвәтти (17-айәтни көрүң). Лекин башқилар мошу айәт: «бәзиләр мени һейлигәрлик қилип, ялған сөзләп, силәрдин нәп үндүрүвалиду, дейишип жүриду» дәп тәрҗимә қилиду. □ **12:19 «...силәрниң етиқатиңларни қуруш үчүндур»** — грек тилида: «...силәрни қуруш үчүндур». «Адәмни қуруш» тоғрилиқ «Римлиқларға»дики кириш сөзниму көрүң. □ **12:21 «Худайим мени алдиңларда төвән қилип қоярмекин...»** — «алдиңларда», башқа бир хил тәрҗимиси «силәр түпәйлидин». Бәлким иккила хил тәрҗимиси тоғридур. **«... техи товва қилмиған нурғун адәмләрниң сәвәвидин Худайим мени алдиңларда төвән қилип қоярмекин, шуларниң қилмишлири түпәйлидин матәм тутмай туралмаймәнмекин, дәп әнсирәймән»** — Павлус, Коринтлиқларниң техи қәтъийлик билән товва қилип бақмиған гуналири түпәйлидин йәнә хиҗил болуп қалимән, дәп әнсирәйду. □ **13:1 «һәр бир һөкүм икки-үч гувачиниң ағзида испатлиниши керәк»** — бу Тәвратниң сөзи, шундақла Тәвраттики вә Инҗилдики муһим бир принсиптур. «Чөл.» 19:15, «Мат.» 18:16, «1Тим.» 5:19ни көрүң. ■ **13:1** Чөл. 35:30; Қан. 17:6; 19:5; Мат. 18:16; Юһ. 8:17; Ибр. 10:28.

барғинимда һеч кимни айимаймән; дәрвәқә мән арқилиқ сөзләватқан Мәсиһ силәргә нисбәтән аҗиз әмәс, бәлки алдиңларда интайин қудрәтликтур;□
4 У дәрвәқә аҗизлиқта крестләнгән болсиму, лекин Худаниң қудрити билән йәнила һаят. Бизму Униңда аҗиз болсақму, Худаниң силәргә қаратқан қудрити билән, Униңға бағлинип һаят яшаймиз.□
5 Әнди өзүңларни етиқатта барму-йоқ дәп тәкшүрүп көрүңлар; өзүңларни синап беқиңлар! Силәр Әйса Мәсиһниң өзүңларда болғанлиғини (синақтин шаллинип қалмисаңлар!) билип йәтмәмсиләр?■
6 Әнди силәрниң бизниң синақтин шаллинип қалмиғанлиғимизни билип келишиңларни үмүт қилимән.
7 Силәрниң һеч қандақ рәзиллик қилмаслиғиңлар үчүн Худаға дуа қилимиз; бу, бизниң синақтин өтти дәп қарилишимиз үчүн әмәс — һәтта синақтин өтмиди, дәп қаралсақму, мәйли — муһими силәрниң дурус болғанни қилишиңлар.□
8 Чүнки биз һәқиқәткә қарши һеч иш қилалмаймиз; немила қилсақ у бәрибир һәқиқәтни аян қилиду, халас.□
9 Чүнки биз аҗиз болсақму, силәрниң күчлүк болғиниңлардин шатлинимиз. Шуниңдәк биз йәнә шуниңға дуа қилимизки, силәр камаләткә йәткүзүлгәйсиләр. □
10 Силәрниң йениңларға барғинимда Рәб маңа ғулитиш үчүн әмәс, бәлки етиқатни қуруш үчүн аманәт қилған һоқуқимни ишлитип силәргә қаттиқ қоллуқни көрсәтмәслигим үчүн, мән силәрдин жирақта болғинимда мошуларни яздим.■

11 Әң ахирда, қериндашлар, шатлиниңлар; камаләткә йәткүзүлүңлар, риғбәт-тәсәллидә күчәйтилиңлар; бир ой, бир пикирдә болуңлар; енақ-хатирҗәмликтә өтүңлар; вә меһир-муһәббәт вә енақ-хатирҗәмликниң Егиси Худа силәр билән биллә болиду. □ ■
12 Бир-бириңлар билән пак сөйүшләр билән саламлишиңлар. ■

□ **13:2-3 «һазирму силәрдин нери болсамму қайтидин алдин-ала агаһландуруп ейтимәнки... мән барғинимда һеч кимни айимаймән»** — «һеч кимни айимаймән»: Павлус «1Кор.» 5-бапта, еғир гуна садир қилған бир киши үстидин «әтлири һалак қилинсун, шундақ болғанда роһи Рәб Әйсаниң күнидә қутқузулар, дәп Шәйтанға тапшурулсун» дегән һөкүмни чиқарған. Павлус мошу йәрдә көздә тутқини, гунаға патқан кишиләр охшаш һөкүмгә учриши мүмкин, демәкчи. □ **13:4 «Бизму Униңда аҗиз болсақму...»** — бу әҗайип ибарә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«...бизму Униңда аҗиз болсақму, Худаниң силәргә қаратқан қудрити билән, Униңға бағлинип һаят яшаймиз»** — демәк, расуллар сирттин қариғанда аҗиз көрүнсиму (вә бәлким өзлирини аҗиз һес қилған болсиму) у Худаниң Коринтлиқлар арисида Өз қудритини көрситидиғанлиғиға ишиниду, шуниңға ишәши камил болуп, «Биз шу қудрәт билән хизмитиңларда күчлүк болимиз» дегәндәк болиду. ■ **13:5** 1Кор. 11:28. □ **13:7 «бу, бизниң синақтин өтти дәп қарилишимиз үчүн әмәс — һәтта синақтин өтмиди, дәп қаралсақму, мәйли — муһими силәрниң дурус болғанни қилишиңлар»** — демәк, Коринтлиқлар рәзилликтин тобва қилған болса, Павлус вә һәмкарлириниң хизмити үнүмлүк, мевилик вә шәрәплик көрүнүши мүмкин — лекин Павлусқа нисбәтән, муһими Коринтлиқларниң өзлириниң роһий әһвалидур. Бу наһайити улуқ сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **13:8 «Чүнки биз һәқиқәткә қарши һеч иш қилалмаймиз; немила қилсақ у бәрибир һәқиқәтни аян қилиду, халас»** — бу интайин әһмийәтлик айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Биз һәқиқәткә зит ишларни қилмастин, һәқиқәт бойичә иш қилишимиз керәк». □ **13:9 «Чүнки биз аҗиз болсақму, силәрниң күчлүк болғиниңлардин шатлинимиз»** — «күчлүк» вә «аҗиз» роһий тәрәптә ейтилған, әлвәттә. ■ **13:10** 2Кор. 10:8. □ **13:11 «риғбәт-тәсәллидә күчәйтилиңлар»** — мошу ибарә грек тилида бир сөз билән ипадилиниду. **«меһир-муһәббәт вә енақ-хатирҗәмликниң Егиси Худа»** — грек тилида: «меһир-муһәббәтниң һәм енақ-хатирҗәмликниң Худаси» — демәк, У меһир-муһәббәт, хатирҗәмлик бәргүчи һәм Өзи һәрдайим меһир-муһәббәттә вә енақ-хатирҗәмликтә турғучи Худадур. ■ **13:11** Рим. 12:16,18; 15:5; 1Кор. 1:10; Фил. 2:2; Ибр. 12:14; 1Пет. 3:8 ■ **13:12** Рим. 16:16; 1Кор. 16:20; 1Тес. 5:26; 1Пет. 5:14.

12b Барлиқ муқәддәс бәндиләрдин силәргә салам.
13 Рәббимиз Әйса Мәсиһниң шапаити, Худаниң меһир-муһәббити вә Муқәддәс
Роһниң һәмраһ-һәмдәмлиги силәргә яр болғай!

Галатияликларға

Расул Павлус Галатия өлкисидики җамаәтләргә язған мәктуп •••• Саламлар

1 Мәнки Павлус, расул болған (инсанлар тәрипидин әмәс яки инсанларниң
вастиси билән әмәс, бәлки Әйса Мәсиһ вә Уни өлгәнләрдин тирилдүргүчи
ХудаАта тәрипидин тайинланған)□
2 вә мән билән биллә туруватқан барлиқ қериндашлардин Галатия өлкисидики
җамаәтләргә салам.
3 ХудаАта вә Рәббимиз Әйса Мәсиһдин силәргә меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик
болғай!■
4 У ХудаАтимизниң ирадиси бойичә бизни бу һазирқи рәзил замандин
қутқузушқа Өзини гуналиримиз үчүн пида қилди;■
5 Худаға барлиқ шан-шәрәп әбәдил-әбәткичә болғай, амин!

Бирдин-бир хуш хәвәр

6 Силәр өзүңларни Мәсиһниң меһри-шәпқити арқилиқ Чақирғучиниң
йенидин шунчә тез жирақлаштуруп башқичә бир хил «хуш хәвәр»гә әгишип
кетиватқиниңларға интайин һәйран қалмақтимән!
7 Әмәлийәттә у һеч қандақ башқа «хуш хәвәр» әмәстур! — пәқәтла бәзи кишиләр
силәрни қаймақтуруп, Мәсиһниң хуш хәвирини бурмилимақчи болған, халас.■
8 Лекин һәтта биз өзимиз болайли яки асмандин чүшкән пәриштә болсун, бириси
бизниң силәргә җакалиқинимизға охшимайдиған башқа бир «хуш хәвәр»ни
силәргә җакалиса, бешиға ләнәт яғсун!■
9 Биз бурун ейтқинимиздәк, һазирму мән шуни ейтимәнки, бириси силәрниң
қобул қилғиниңларға охшимайдиған башқа бир хуш хәвәрни җаркарлиса, бешиға
ләнәт яғсун!
10 Мән Худани ишәндүрүшүм керәкму яки инсанларни ишәндүрүшүм керәкму?
Яки инсанларни хурсән қилишим керәкму? Мән инсанларни хурсән қилишни
нишан қилған болсам, Мәсиһниң қули болмиған болаттим. □ ■
11 Әнди, и қериндашлар, силәргә шуни уқтуримәнки, мән җакалайдиған хуш
хәвәр инсанлардин кәлгән әмәс. ■
12 Чүнки мән уни инсандин қобул қилғиним йоқ яки бирәр киши уни маңа
үгәткини йоқ, бәлки Әйса Мәсиһ маңа вәһий арқилиқ йәткүзгән. ■
13 Чүнки силәр мениң Йәһудийларниң диний йолида қандақ һаят кәчүргәнлигим
тоғрилиқ — мениң Худаниң җамаитигә әшәддий зиянкәшлик қилип униңға
бузғунчилиқ қилғанлиғимни аңлиғансиләр. □ ■

□ **1:1 «Әйса Мәсиһ вә Уни өлгәнләрдин тирилдүргүчи ХудаАта...»** — «өлүмдин тирилдүргүчи» — грек тилида: «өлгәнләрдин тирилдүргүчи». ■ **1:3** Рим. 1:7; 1Кор. 1:3; Әф. 1:2; 1Пет. 1:2. ■ **1:4** Мат. 20:28; Гал. 2:20; Әф. 5:2; Тит. 2:14; Ибр. 9:14. ■ **1:7** Рос. 15:1. ■ **1:8** 2Кор. 11:4. □ **1:10 «Мән Худани ишәндүрүшүм керәкму яки инсанларни ишәндүрүшүм керәкму? Яки инсанларни хурсән қилишим керәкму?»** — хуш хәвәрни Худа Өзи бекитип әвәткән, әлвәттә. «Хуш хәвәр»ни өзгәртимән, дәп хам хиял қилғучилар «Худани ишәндүрүш»и керәк! Бирақ вәзипимиз адәмләрни хуш хәвәрни қобул қилишқа ишәндүрүштур. **«Мән инсанларни хурсән қилишни нишан қилған болсам, Мәсиһниң қули болмиған болаттим»** — «Мәсиһниң қули» — Йәһудийлар арисида «қул»ниң өзиниң салаһийити бар еди. Иззәтлик адәмниң қули болушниң өзи иззәтлик иш. ■ **1:10** 1Тес. 2:4; Яқ. 4:4. ■ **1:11** 1Кор. 15:1. ■ **1:12** Әф. 3:3. □ **1:13 «Йәһудийларниң диний йоли»** — грек тилида «Йәһудаизм». **«әшәддий зиянкәшлик қилип...»** — яки «ташқин қизғинлиқ билән зиянкәшлик қилип...». ■ **1:13** Рос. 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; Фил. 3:6; 1Тим. 1:13.

14 Һәмдә мән Йәһудийларниң диний йолида елимиздики нурғун
тәңтушлиримдин хеләла алдида тураттим вә ата-бовилиримниң әнъәнилирини
сақлашқа пәвқулъаддә қизғин едим.
15-16 Амма анамниң қосиғидин тартип мени Өзи үчүн айрип, меһри-шәпқити
арқилиқ мени чақирған Худа Өз Оғлини әлләр арисида җакалаш үчүн мәндә
уни ашкарилашни лайиқ көргинидә, мән һеч қандақ қан-әт егиси билән
мәслиһәтләшмәй, □ ■
17 яки Йерусалимға мәндин илгири расул болғанлар билән көрүшүшкә бармай,
бәлки удул Әрәбистанға атландим. Кейин Дәмәшққә қайтип кәлдим.
18 Андин үч жилдин кейин Йерусалимға Петрус билән тонушушқа бардим вә униң
қешида он бәш күн турдум. □
19 Амма шу чағда Рәбниң иниси Яқуптин башқа расулларниң һеч қайсиси билән
көрүшмидим. □
20 Мана, мениң силәргә һазир язғиним Худа алдида һеч ялған әмәс! ■
21 Кейин, мән Сурийә вә Киликийә өлкилиригә бардим.
22 Амма Йәһудийәдики Мәсиһдә болған җамаәтләр мени чирайимдин
тонумайтти.
23 Улар пәқәт бурун бизгә зиянкәшлик қилған адәмниң өзи шу чағда йоқатмақчи
болған етиқатни һазир хуш хәвәр дәп җакалимақта, дәп аңлиған еди;
24 шуниңдәк улар мениң сәвәвимдин Худани улуқлиди.□

2

Йерусалимда турған расулларниң Павлусни етирап қилиши

1 Йәнә буниңдин он төрт жил кейин, мән Барнабас билән Йерусалимға чиқтим;
Титусниму һәмраһ қилип бардим.□ ■
2 Мән бир вәһийгә бенаән шу йәргә барған едим; вә мән бекар чапмиғинимни
яки бекар чапмайватқинимни җәзмләштүрүш үчүн *Йерусалимдикиләрниң* алдида
(әмәлийәттә пәқәт «җамаәтниң түврүклири»дәкләргә айрим һалда) әлләр
арисида җакалайдиған хуш хәвәрни баян қилдим.□ ■

□ **1:15-16 «Худа Өз Оғлини әлләр арисида җакалаш үчүн мәндә уни ашкарилашни лайиқ көргинидә...»** — «әлләр» мошу йәрдә «ят әлликләр», йәни «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. ■ **1:15-16** Рос. 9:15; 13:2; Мат. 16:17; Рос. 9:15; 13:2; 22:21; Гал. 2:8; Әф. 3:8. □ **1:18 «үч жилдин кейин Йерусалимға Петрус билән тонушушқа бардим»** — «Петрус» расул Петрус (башқа исми «Кефас»). □ **1:19 «Рәбниң иниси Яқуп»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Әйсаниң аз дегәндә төрт иниси бар еди («Мат.» 13:55). ■ **1:20** Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 1:23; 11:31; 1Тес. 2:5; 1Тим. 5:21; 2Тим. 4:1. □ **1:24 «шуниңдәк улар мениң сәвәвимдин Худани улуқлиди»** — грек тилида «шуниңдәк улар мәндә Худани улуқлиди». □ **2:1 «Йәнә буниңдин он төрт жил кейин..»** — йәни бәлким у Мәсиһгә етиқат қилғандин 14 жил кейин. **«мән Барнабас билән Йерусалимға чиқтим; Титусниму һәмраһ қилип бардим»** — бизниңчә, бу «Рос.» 15:2дә тилға елинған сәпәр еди. Бәзи алимлар у зиярәтни «Рос.» 11:30 вә 12:25дә тилға елинған сәпәрни көрситиду, дәп қарайду. ■ **2:1** Рос. 15:2. □ **2:2 «мән бекар чапмиғинимни яки бекар чапмайватқинимни җәзмләштүрүш үчүн Йерусалимдикиләрниң алдида ... әлләр арисида җакалайдиған хуш хәвәрни баян қилдим»** — «бекар чапмиғиним» вә «бекар чепиватқиним» дегән мәнаси немә болатти? Павлус өзиниң хуш хәвәрни җакалаш хизмитини «мениң чепишим» яки «жүгүрүшүм» дәп тәсвирләйду. У мошу йәрдә башқа расуллар билән көрүшүштики мәхсити униң йәткүзгән «хуш хәвәр»ниң тоғра екәнлигини җәзмләштүрүш, шундақла уларниму униң хизмити тоғрилиқ хатирҗәм қилиш үчүн еди. ■ **2:2** Рос. 19:21.

3 Нәтиҗидә, һәтта маңа һәмраһ болған Титус Юнанлиқ болсиму, хәтнини қобул
қилишқа мәҗбурланмиди;□ ■
4 *шу чағдики «хәтнә» мәсилиси»* болса, бизниң Мәсиһ Әйсада муйәссәр болған
һөрлүгүмизни назарәт қилиш үчүн аримизға соқунуп киривалған, бизни
қуллуққа чүшүрүшмәкчи болуп, ялғанчилиқ қилған сахта қериндашлар
түпәйлидин болған еди.□ ■
5 Лекин биз хуш хәвәрниң һәқиқити силәрдин мәһрум қилинмисун дәп уларға
һәтта бир саатчиму йол қойғинимиз йоқ;
6 лекин абройлуқ һесапланған адәмләрдин болса (мениң уларниң немә екәнлиги
билән карим йоқ; Худа һеч қандақ инсанниң йүз хатирисини қилмайду!) — мошу
абройлуқ *әрбаблар* дәп саналғанларниң мәндики *хуш хәвәргә* қошқини йоқ еди.□ ■
7 Дәл әксичә, хуш хәвәрни хәтнә қилинғанларға йәткүзүш вәзиписи Петрусқа
тапшурулғандәк, хәтнисизләргә йәткүзүш вәзиписи маңа тапшурулған дәп тонуп
йетип□
8 (чүнки Петрусни хәтниликләргә расуллуққа Күчләндүргүчи болса, мениму
әлләргә *расул болушқа* күчләндүргән еди),■
9 маңа ата қилинған шу меһри-шәпқәтни тонуп йәткән «җамаәтниң түврүклири»
һесапланған Яқуп, Кефас вә Юһанналар болса, силәр әлләргә бериңлар, биз
хәтниликләргә барайли дәп Барнабас билән иккимизгә һәмдәмлик оң қолини
беришти.
10 Уларниң бизгә пәқәт кәмбәғәлләрни унтумаңлар дегән бирла тәливи бар еди;
мән дәл бу ишқа қизғин болуп келивататтим.□ ■

Павлусниң Антакяда Петрусни әйиплиши

11 Бирақ, кейин Петрус Антакя шәһиригә кәлгәндә, униң әйиплик екәнлиги еник
болғачқа, мән уни йүзтуранә әйиплидим.
12 Чүнки Яқупниң йенидин бәзи адәмләр келиштин илгири у ят әлликләр билән
һәмдәстихан болған еди; бирақ улар кәлгәндә, хәтниликләрдин қорқуп *шу*

□ **2:3 «Нәтиҗидә, һәтта маңа һәмраһ болған Титус Юнанлиқ болсиму, хәтнини қобул қилишқа мәҗбурланмиди»** — «Юнанлиқ» яки «грек» — Йәни Йәһуди әмәс, шуниңдәк хәтнә қилинған киши әмәс. ■ **2:3** Рос. 16:3; 1Кор. 9:21. □ **2:4 «шу чағдики «хәтнә мәсилиси» болса, ... ялғанчилиқ қилған сахта қериндашлар түпәйлидин болған еди»** — бизниңчә «хәтнә мәсилиси» (грек тилида «бу иш») жуқуриқи 3-айәттә «маңа һәмраһ болған Титус Юнанлиқ болсиму, хәтнини қобул қилишқа мәҗбурланмиди» дейилгән иш билән бағлиқ. Демәк, әйни чағда бәзи «ялғанчилиқ қилған сахта қериндашлар» «шу ят әллик адәм хәтнә қобул қилмиса болмайду» дегән пикирни оттуриға қойған болса керәк. ■ **2:4** Рос. 15:24. □ **2:6 «лекин абройлуқ һесапланған адәмләр...»** — Павлус бу сәл кинайиликрәк көрүнгән гәпни ишлитиши билән башқа расулларға яки җамаәтниң ақсақаллириға һөрмәтсизлик қилмақчи әмәс, бәлки Галатияликларға (шундақла, бизләргә!) инсанларни Худадин жуқури қоймаслиқ керәк, дәп көрсәтмәкчи. **«мошу абройлуқ әрбаблар дәп саналғанларниң мәндики хуш хәвәргә қошқини йоқ еди»** — грек тилида: «маңа һеч нәрсә қошмиди». ■ **2:6** Қан. 10:17; 2Тар. 19:7; Аюп 34:19; Рос. 10:34; Рим. 2:11; Әф. 6:9; Кол. 3:25; 1Пет. 1:17. □ **2:7 «дәл әксичә, хуш хәвәрни хәтнә қилинғанларға йәткүзүш вәзиписи Петрусқа тапшурулғандәк, хәтнисизләргә йәткүзүш вәзиписи маңа тапшурулған дәп тонуп йетип...»** — мошу айәтләрдики «хәтнә қилинғанлар» Йәһудийларни, «хәтнисизләр» Йәһудий әмәсләрни көрситиду, әлвәттә. ■ **2:8** Рос. 9:15; 13:2; 22:21; Гал. 1:16; Әф. 3:8. □ **2:10 «Уларниң бизгә пәқәт кәмбәғәлләрни унтумаңлар дегән бирла тәливи бар еди»** — мумкинчилиги барки, расулларниң Павлусқа «кәмбәғәлләр» тоғрилиқ болған тәливи өзлири арисидики, Йерусалим җамаитидики кәмбәғәлләрни тәкитләп көрсәтмәкчи. ■ **2:10** Рос. 11:30; 24:17; Рим. 15:25; 1Кор. 16:1; 2Кор. 8:1; 9:1.

қериндашлардин өзини тартти. □

13 Һәтта башқа Йәһудий *қериндашлар* униң бу сахтилиғиға қошулуп кәтти; һәтта Барнабасму аздурулуп уларниң сахтипәзлигигә шерик болди.

14 Амма мән уларниң хуш хәвәрниң һәқиқити бойичә дурус маңмиғанлиғини көрүп, һәммәйләнниң алдидила Петрусқа: «Сән Йәһудий туруп, Йәһудийларниң адәтлири бойичә яшимай, бәлки ят әлликләрдәк яшаватисән; шундақ туруқлуқ, немишкә сән ят әлликләрни Йәһудийлардәк яшашқа зорлимақчимусән?» — дедим, ■

15 вә йәнә: «Биз *иккимиз* туғулушимиздинла Йәһудиймиз, «гунакар дәп қаралған ят әлликләр»дин әмәсмиз, □

16 лекин инсанниң һәққаний қилинишини Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири билән әмәс, бәлки Әйса Мәсиһниң етиқат-садақәтлиги билән болиду, дәп билимиз. Шуңа Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилиш билән әмәс, бәлки Мәсиһгә бағланған етиқат билән һәққаний қилинишимиз үчүн бизму Мәсиһ Әйсаға етиқат қилдуқ — чүнки һеч әт егиси Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири билән һәққаний қилинмайду» — дедим.□ ■

17 Амма Мәсиһтә һәққаний қилинишқа издәнгинимиздә, бизму «гунакар» дәп испатланған болсақму, Мәсиһ әнди гунаниң хизмитидә болғучиму?! Яқ, һәргиз! □

18 Амма мән әслидә ғулатқан нәрсиләрни қайтидин қурсам, өзүмни *Тәврат*

□ **2:12 «Чүнки Яқупниң йенидин бәзи адәмләр келиштин илгири у ят әлликләр билән һәмдәстихан болған еди»** — «Яқупниң йенидин бәзи адәмләр» Йерусалимдин кәлгән Йәһудий қериндашлар еди. **«бирақ улар кәлгәндә, хәтниликләрдин қорқуп шу қериндашлардин өзини тартти»** — «хәтниликләрдин қорқуп..»: — мүмкинчилиги барки, мошу кишиләр: «Йәһудий әмәсләрму хәтнә қилиниши керәк» дәп ойлиған. Умумән ейтқанда «кона әһдә» бойичә, Йәһудийларниң әслидә Йәһудий әмәсләрниң йемәкликлирини йейишигә, улар билән һәмдәстихан болушқа болмайтти. ■ **2:14** Рос. 10:28. □ **2:15 «Биз иккимиз туғулушимиздинла Йәһудиймиз, «гунакар дәп қаралған ят әлликләр»дин әмәсмиз...»** — Павлусниң мошу «гунакар дәп қаралған ят әлликләр» дегән сөзлири билән Петрусқа Йәһудийларниң әнъәнивий көзқаришини яки позитисийисини әслитиду. Йәһудийлар өзлириму гунакарлар, әлвәттә! □ **2:16 «лекин инсанниң һәққаний қилинишини Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири билән әмәс, бәлки Әйса Мәсиһниң етиқат-садақәтлиги билән болиду, дәп билимиз»** — «Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири билән» дегән ибарә грек тилида интайин қисқартилип: «қанундики әмәлләр билән...» яки «қанунға қаритилған әмәлләр билән» яки «қанундин чиққан әмәлләр» дәп ипадилиниду. Бу ибарә «Рим.» 3:20, 28, «Гал.» 3:2, 5, 10диму тепилиду. Инсанниң барлиқ «Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишлири» өзиниң гунаға патқан бир гунакар екәнлигини испатлайду, халас. **«инсанниң һәққаний қилиниши ...бәлки Әйса Мәсиһниң етиқат-садақәтлиги билән...»** — яки «инсанниң һәққаний қилиниши ... бәлки Әйса Мәсиһгә етиқат қилиш билән...». **«Мәсиһгә бағланған етиқат билән һәққаний қилинишимиз үчүн бизму Мәсиһ Әйсаға етиқат қилдуқ»** — «бизму» — Павлус Петрусқа сөз қиливатиду, мошу сөзи билән улар иккилисиниң Йәһудийлар екәнлигини көздә тутиду. ■ **2:16** Рос. 13:38; Рим. 3:20,28; 8:3; Гал. 3:11; Ибр. 7:18. □ **2:17 «Амма Мәсиһтә һәққаний қилинишқа издәнгинимиздә, бизму «гунакар» дәп испатланған болсақму, Мәсиһ әнди гунаниң хизмитидә болғучиму?! Яқ, һәргиз!»** — «бизму «гунакар» дәп испатланған болсақму» — һәр адәм хуш хәвәргә ишәнсә, Худаниң нижатини қобул қилиши үчүн авал өзиниң гунакар екәнлигини тонуп йетиши, шундақла барлиқ гуналирини иқрар қилиши керәк, әлвәттә. Бу җәһәттә Йәһудийлар вә Йәһудий әмәсләр арисида һеч қандақ пәриқ йоқ.

қануниға хилаплиқ қилғучи дәп испатлап көрсәткән болимән. □
19 Чүнки мән Тәврат қануни билән Тәврат қануниға нисбәтән өлдүм; нәтижидә,
мән Худаға йүзлинип яшаватимән. □ ■
20 Мән Мәсиһ билән биллә крестләнгәнмән, лекин мана, яшаватимән! Лекин
яшаватқини мән әмәс, бәлки мәндә туруватқан Мәсиһдур. Вә мениң һазир
әтлиримдә яшаватқан һаят болса, мени сөйгән вә мән үчүн Өзини пида қилған
Худаниң Оғлиниң иман-етиқатидиндур. □ ■
21 Мән Худаниң меһри-шәпқитини бекар қиливәтмәймән; чүнки һәққанийлиқ
Тәврат қануни арқилиқ келидиған болса, Мәсиһниң өлүши бекардин-бекар болуп
қалатти.□ ■

3

Тәврат қануни вә иман-етиқат

1 И әқилсиз Галатияликлар, көз алдиңларда Әйса Мәсиһ еник сүрәтләнгән,
араңларда крестләнгәндәк көрүнгән екән, ким силәрни һәқиқәткә итаәт
қилиштин аздуруп сеһирлиди?□ ■

□ **2:18 «Амма мән әслидә ғулатқан нәрсиләрни қайтидин қурсам, өзүмни Тәврат қануниға хилаплиқ қилғучи дәп испатлап көрсәткән болимән»** — «ғулатқан нәрсиләр» тоғрилиқ: — бу әсли Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилгәнликни көрситиду. Әгәр бириси өз реаллиғиға асасән: «Мениң Тәврат қануниға әмәл қилалишим қәтъий мүмкин әмәс екән» дәп шу тиришишни ташлап, Мәсиһкә етиқат қилиш йоли билән һәққанийлиққа еришсиму, лекин андин йәнә қайтидин тиришип, һәққаний болуш үчүн Тәврат қануниға әмәл қилишқа қайтидин интилсә, бәрибир өзиниң гунакарлиғини испатлап қоятти. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **2:19 «... Чүнки мән Тәврат қануни билән Тәврат қануниға нисбәтән өлдүм; нәтижидә, мән Худаға йүзлинип яшаватимән»** — бу интайин муһим икки айәт (19-20) тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. «Худаға йүзлинип яшаш» — буниң бәлким үч мәнаси бар болуши мүмкин; (1) Худаниң шан-шәриви үчүн яшаш; (2) Худаға пүтүнләй тайинип яшаш (шундақ қилғанда өлүм болмайду); (3) Худаниң йетәкчилиги астида яшаш. Расул бәлким ишәнгүчиләрниң яшаватқан йеңи һаятиму өзиниң шәхсий нийәтлири үчүн әмәс, бәлки «Худаға йүзлинип яшаватқан» болуши керәк, демәкчи болиду («Рим.» 6:10-11-айәтниму көрүң). ■ **2:19** Рим. 7:4; 14:7; 2Кор. 5:15; 1Тес. 5:10; Ибр. 9:14; 1Пет. 4:2. □ **2:20 «мениң һазир әтлиримдә яшаватқан һаят болса, ... Худаниң Оғлиниң иман-етиқатидиндур»** — башқа бир хил тәржимиси: «мениң һазир әтлиримдә яшаватқан һаят болса... Худаниң Оғлиға болған етиқат билән». Өзимизниң тәржимимиз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:20** Гал. 1:4; Әф. 5:2; Тит. 2:14. □ **2:21 «Мән Худаниң меһри-шәпқитини бекар қиливәтмәймән; чүнки һәққанийлиқ Тәврат қануни арқилиқ келидиған болса, Мәсиһниң өлүши бекардин-бекар болуп қалатти»** — әгәр адәмләр тиришип-тирмишип Тәврат қануниға әмәл қилалиған яки қилалайдиған болса, шундақла өзини һәққаний адәм дәп испатлиса, немишкә Әйса Мәсиһ Өзини қурбанлиқ қилди? Ундақ болғанда инсанлар гуналиридин қутулуш үчүн Худаниң меһри-шәпқитигә муһтаж болмиған болатти; йәни, Мәсиһниң адәмни гуналиридин қутқузуп нижат йолини ечиш үчүн болған өлүши бекар болатти (Мәсиһниң өлүши әсли мүмкин болмайдиған иш еди; бу тарихта әң карамәт, аләмшумул әҗайип вақиә еди; чүнки У Өзи ««һаят Өзүмдүрмән», «Тирилиш Өзүмдүрмән» дегән еди; «һаят» Болғучи қандақму өлсун?). ■ **2:21** Ибр. 7:11. □ **3:1 «И әқилсиз Галатияликлар, көз алдиңларда Әйса Мәсиһ еник сүрәтләнгән, араңларда крестләнгәндәк көрүнгән екән, ким силәрни һәқиқәткә итаәт қилиштин аздуруп сеһирлиди?»** — «Әйса Мәсиһ ... араңларда крестләнгәндәк көрүнгән екән» дегән сөзләр тоғрилиқ икки көзқараш бар: (1) Павлус хуш хәвәрдә Әйса тоғрилиқ пакитларни шунчә еник йәткүзүп җакалиғачқа, аңлиғучилар «нәқ мәйданда турғандәк, өз көзи билән гувачи болғандәк» болғанлиғини яки: (2) Павлусниң кечә-күндүз өз һаяти арқилиқ Мәсиһниң крестләнгәнлигини көрсәткәнлигини көрситиду (1:16, 2:20ни көрүң). Бизниңчә иккила көзқараш тоғра. ■ **3:1** Гал. 5:7.

2 Мән пәқәт шунила силәрдин сорап биләйки: — Силәр Роһни Тәврат қануниға
интилиш арқилиқ қобул қилдиңларму, яки *хуш хәвәрни* аңлап, етиқат арқилиқ
қобул қилдиңларму?□
3 Силәр шунчә әқилсизму? Роһқа тайинип *һаятни* башлиған екәнсиләр,
әндиликтә әт арқилиқ камаләткә йәтмәкчиму?□
4 Силәр *етиқат йолида* болған шунчә көп азап-оқубәтләрни бекарға
тарттиңларму? Дәрвәқә бекарға кәттиғу?!
5 Силәргә Роһни Тәминлигүчи, араңларда мөҗизиләрни яритиватқучи бу
карамәтләрни силәрниң Тәврат қануниға интилип таянғиниңлардин қиламду,
яки аңлиған хәвәргә бағлиған ишәш-етиқатиңлардин қиламду?□
6 *Муқәддәс язмиларда дейилгәндәк*: «Ибраһим Худаға етиқат қилди; бу униң
һәқҗанийлиғи һесапланди».■
7 Шуниң үчүн, шуни чүшинишиңлар керәкки, етиқаттин туғулғанларла
Ибраһимниң һәқиқий пәрзәнтлиридур.□
8 Муқәддәс язмиларда Худаниң ят әлликләрни Өзигә етиқат қилиши арқилиқ
уларни һәққаний қилидиғанлиғи алдин-ала көрүлүп, Худаниң Ибраһимға:
«Сәндә барлиқ әл-милләтләргә бәхит ата қилиниду» дәп хуш хәвәрни алдин-ала
ейтқанлиғи хатириләнгән еди.□ ■
9 Шуниң билән, етиқаттин болғанлар етиқат қилғучи Ибраһим билән тәң бәхит
тапиду.
10 Лекин Тәврат қануниға әмәл қилимиз дәп жүргәнләр болса һәммиси ләнәткә
қалиду. Чүнки *муқәддәс язмиларда* мундақ йезилған: «Тәврат қанунида йезилған
һәммә әмирләргә үзлүксиз әмәл қилмайватқан һәр бир киши ләнәткә қалиду».
□ ■
11 Йәнә рошәнки, һеч ким Худаниң алдида қанунға интилиш арқилиқ һәққаний
қилинмайду; чүнки *муқәддәс китапта йезилғинидәк*: — «Һәққаний адәм ишәш-
етиқати билән һаят болиду». □ ■
12 Амма қанун йоли етиқат йолиға асасланған әмәс, бәлки *муқәддәс китапта*:
— «Қанунниң әмирлиригә әмәл қилғучи шу ишлар билән һаят болиду»

□ **3:2 «силәр роһни Тәврат қануниға интилиш арқилиқ қобул қилдиңларму, яки хуш хәвәрни аңлап, етиқат арқилиқ қобул қилдиңларму?» —** «Роһ» Худаниң Муқәддәс Роһини көрситиду. □ **3:3 «Силәр шунчә әқилсизму? Роһқа тайинип һаятни башлиған екәнсиләр, әндиликтә әт арқилиқ камаләткә йәтмәкчиму?» —** «Роһқа тайинип» — грек тилида «Роһта» (Худаниң Роһида, әлвәттә). **«әндиликтә әт арқилиқ камаләткә йәтмәкчиму?»** — «әт арқилиқ» яки «инсаний әтләр арқилиқ» — демәк, Худаниң меһри-шәпқитигә әмәс, ниҗатиға әмәс, бәлки өз күчигә, Тәврат қануниға әмәл қилишқа интилишларға тайиништин ибарәт. □ **3:5 «силәргә Роһни Тәминлигүчи» —** «Роһ» — Муқәддәс Роһ, Худаниң Роһи. «Силәргә Роһни Тәминлигүчи» ХудаАтиниң Өзи. ■ **3:6** Яр. 15:6; Рим. 4:3; Яқ. 2:23. □ **3:7 «... етиқаттин туғулғанларла Ибраһимниң һәқиқий пәрзәнтлиридур» —** грек тилида «етиқаттин болғанлар...» — демәк, Мәсиһ Әйсаға етиқат бағлап «қайтидин туғулған»лар, Ибраһимниң излирини басқанлар. □ **3:8 «муқәддәс язмиларда Худаниң ят әлликләрни Өзигә етиқат қилиши арқилиқ уларни һәққаний қилидиғанлиғи алдин-ала көрүлүп...» —** «ят әлликләр» — Йәһудий әмәсләр. **«Сәндә барлиқ әл-милләтләргә бәхит ата қилиниду»** — «Яр.» 12:3. ■ **3:8** Яр. 12:3; 18:18; 22:18; 26:4; 49:10; Рос. 3:25. □ **3:10 «Лекин Тәврат қануниға әмәл қилимиз дәп жүргәнләр болса һәммиси ләнәткә қалиду» —** «Тәврат қануниға әмәл қилимиз дәп жүргәнләр» — мошу йол билән өзлирини һәққаний дәп испатлаймиз дәйдиғанлар, әлвәттә, **«Тәврат қанунида йезилған һәммә әмирләргә үзлүксиз әмәл қилмайватқан һәр бир киши ләнәткә қалиду»** — «Қан.» 27:26. Әлвәттә, һеч ким Тәврат қануниниң әмирлиригә «үзлүксиз әмәл қилалмайду» — шуңа һәммә киши, Йәһудий болсун, Йәһудий әмәс болсун, Мәсиһсиз болса ләнәт астида туриду. ■ **3:10** Қан. 27:26. □ **3:11 «Һәққаний адәм ишәш-етиқати билән һаят болиду» —** «Һаб.» 2:4. ■ **3:11** Һаб. 2:4; Рим. 1:17; 3:20; Гал. 2:16; Ибр. 10:38

дейилгәндәктур. □ ■
13 Һалбуки, Мәсиһ бизни Тәврат қанунидики ләнәттин һөр қилиш үчүн
орнимизда ләнәт болуп бәдәл төлиди. Бу һәқтә *муқәддәс язмиларда*: «Яғачқа
есилған һәр бир киши ләнәткә қалған һесаплансун» дәп йезилған. □ ■
14 Шуниң билән Мәсиһ Әйса арқилиқ Ибраһимға ата қилинған бәхит ят
әлликләргиму кәлтүрүлүп, биз вәдә қилинған Роһни етиқат арқилиқ қобул
қилалаймиз.

Тәврат қануни вә Худаниң вәдиси

15 Қериндашлар, мән инсанларчә сөзләймән; һәтта инсанлар арисида өз ара әһдә
түзүлсиму, башқа һеч ким уни йоққа чиқириветәлмәйду яки униңға бирәр нәрсә
қошалмайду. □ ■
16 Шуниңдәк, *Худаниң әһдисидики* вәдиләр Ибраһим вә униң нәслигә ейтилған.
Муқәддәс китапта У: «вә сениң нәсиллириңгә», (йәни, көп кишиләргә) демәйду,
бәлки «сениң нәслиңгә», (йәни ялғуз бир кишигила), дәйду — бу «нәсил»
Мәсиһдур. □ ■
17 Мән шуни демәкчимәнки, Худаниң Мәсиһкә алдин түзгән бир әһдисини төрт
йүз оттуз жилдин кейин чүшүрүлгән Тәврат қануни әмәлдин қалдуралмайду,
Худаниң бу вәдисини һеч бекар қилалмайду. □ ■
18 Чүнки *вәдә қилинған* мирас қанунға асасланған болса, мана у Худаниң вәдисигә
асасланған болмайтти; лекин Худа шапаәт билән уни Ибраһимға вәдә арқилиқ
ата қилған.□ ■
19 Ундақта, Тәврат қанунини чүшүрүштики мәхсәт немә? У болса, инсанларниң
итаәтсизликлири түпәйлидин, Худаниң мираси вәдә Қилинғучи, йәни
Ибраһимниң нәсли дунияға кәлгичә қошумчә қилип берилгән; у пәриштиләр
арқилиқ бир васитичиниң қоли билән бекитилип йолға қоюлған. □ ■

□ **3:12 «Қанунниң әмирлиригә әмәл қилғучи шу ишлар билән һаят болиду»** — «Лав.» 18:5. Һеч ким Тәврат қанунининиң әмирлиригә әмәл қилалмайду, әлвәттә. ■ **3:12** Лав. 18:5; Әз. 20:11; Рим. 10:5. □ **3:13 «Һалбуки, Мәсиһ бизни Тәврат қанунидики ләнәттин һөр қилиш үчүн орнимизда ләнәт болуп бәдәл төлиди»** — грек тилида: «һөр қилиш үчүн бәдәл төләш» яки «қутулдуруп бәдәл төләш» дегән ибариләр адәттә қулларни базардин қайтидин сетивелип, һөр қилиш»ни көрситиду. **«яғачқа есилған һәр бир киши ләнәткә қалған һесаплансун»** — «Қан.» 21:24. ■ **3:13** Қан. 21:23; Рим. 8:3; 2Кор. 5:21. □ **3:15 «мән инсанларчә сөзләймән»** — мошу ибарә бәлким «инсанларниң күндилик турмушидин бир мисал көрситәй», дегини болса керәк. ■ **3:15** Ибр. 9:17. □ **3:16 «Шуниңдәк, Худаниң әһдисидики вәдиләр Ибраһим вә униң нәслигә ейтилған. Муқәддәс Китапта У: «вә сениң нәсиллириңгә», (йәни, көп кишиләргә) демәйду, бәлки «сениң нәслиңгә», (йәни ялғуз бир кишигила), дәйду — бу «нәсил» Мәсиһдур»** — бу вәдә Тәврат, «Яр.» 12:7 вә 13:15, 17:7, 24:7дә тепилиду. Демисәкму, Мәсиһ Йәһудийлардин болуп, у Ибраһимниң нәсли, әлвәттә. ■ **3:16** Гал. 3:8. □ **3:17 «Худаниң Мәсиһкә алдин түзгән бир әһдиси»** — «Мәсиһкә» — демәк, Мәсиһ «Ибраһимниң нәсли»ниң сүпитидә болуп әһдә шу чағда Униңға түзгән. бәзи кона көчүрмиләрдә «Мәсиһкә» дегән сөз тепилмайду. ■ **3:17** Яр. 15:13; Мис. 12:40; Рос. 7:6. □ **3:18 «Чүнки вәдә қилинған мирас қанунға асасланған болса, мана у Худаниң вәдисигә асасланған болмайтти; лекин Худа шапаәт билән уни Ибраһимға вәдә арқилиқ ата қилған»** — «вәдә қилинған мирас» Ибраһимға вәдә қилинған көп тәрәплик бәхитни көздә тутиду. ■ **3:18** Рим. 4:14. □ **3:19 «Тәврат қанунини чүшүрүштики мәхсәт немә?... у пәриштиләр арқилиқ бир васитичиниң қоли билән бекитилип йолға қоюлған»** — «бир васитичи» шүбһисизки, Муса пәйғәмбәрни көрситиду. Бу муһим 19-айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. «Тәврат қануни... инсанларниң итаәтсизликлири түпәйлидин» — бу сөзниң көп җәһәтлири бар — «қошумчә сөз»имиздә у тоғрилиқ тохтилимиз. ■ **3:19** Қан. 5:5; Юһ. 1:17; 15:22; Рос. 7:38,53; Рим. 4:15; 5:20; 7:8.

20 Амма «васитичи» бир тәрәпниңла васитичиси әмәс (бәлки икки
тәрәпниңкидур), лекин Худа Өзи пақәт бирдур. □
21 Ундақта, Тәврат қануни Худаниң вәдилиригә зитму? Яқ, һәргиз! Әгәр бирәр
қанун инсанларни һаятлиққа ериштүрәләйдиған болса, ундақта һәққанийлиқ
җәзмән шу қанунға асасланған болатти.
22 Һалбуки, муқәддәс язмилар пүткүл аләмни гунаниң илкигә қамап қойған;
буниңдики мәхсәт, Әйса Мәсиһниң садақәт-етиқати арқилиқ вәдиниң етиқат
қилғучиларға берилиши үчүндур. ■
23 Лекин етиқат йоли келип ашкарә болғичә, биз Тәврат қануни тәрипидин
қоғдилип, ашкарә болидиған етиқатни күтүшкә қамап қоюлған едуқ.
24 Шу тәриқидә, бизниң етиқат арқилиқ һәққаний қилинишимиз үчүн Тәврат
қануни бизгә «тәрбийилигүчи» болуп, бизни Мәсиһкә йетәклиди. □ ■
25 Лекин етиқат йоли ашкарә болуп, биз әнди йәнә «тәрбийилигүчи»ниң
назаритидә әмәсмиз.
26 Чүнки һәммиңлар Мәсиһ Әйсаға етиқат қилиш арқилиқ Худаниң оғуллири
болдуңлар. □ ■
27 Чүнки һәр қайсиңлар Мәсиһгә киришкә чөмүлдүрүлгән болсаңлар, Мәсиһни
кийивалған болдуңлар. □ ■
28 Мәсиһдә нә Йәһудий болмайду нә Грек болмайду, нә қул болмайду нә һөр
болмайду, нә әр болмайду нә аял болмайду, һәммиңлар Мәсиһ Әйсада бир
болисиләр. □ ■
29 Силәр Мәсиһкә мәнсуп болған екәнсиләр, силәрму Ибраһимниң нәсли
болисиләр вә униңға вәдә қилинған *бәхит-саадәткә* мирасхордурсиләр.■

4

(Давами)
1-2 Йәнә шуни ейтимәнки: Гәрчә бир бала пүтүн мүлүкниң егиси болсиму,
мирасхор гөдәк вақитлирида таки атиси бәлгүлигән вақит тошмиғичә, у өз
өйидики қулдин пәрқи болмайду. Чүнки у йәнила ғоҗидарлар вә бала
баққучиларниң башқурушида болиду.□

□ **3:20 «амма «васитичи» бир тәрәпниңла васитичиси әмәс (бәлки икки тәрәпниңкидур), лекин Худа Өзи пақәт бирдур»** — бу айәткә берилгән бир нәччә шәрһ бар. Мәнаси бәлким: «Икки адәм келишим түзгәндә, бир васитичи болуш керәк. Лекин, Худа Өз әһдисини Ибраһимға бәргәндә, уни васитичисиз бәргән, у сап Худаниң қолидин кәлгән; шуңа бу әһдә бәрибир Тәврат қанунидин үстүн туриду» дегәндәк болиду. «Қошумчә сөз»имиздә уму тоғрилиқ тохтилимиз. ■ **3:22** Рим. 3:9; 11:32. □ **3:24 «бизниң етиқат арқилиқ һәққаний қилинишимиз үчүн Тәврат қануни бизгә «тәрбийилигүчи» болуп,..»** — «тәрбийилигүчи» грек тилида «педагог» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **3:24** Мат. 5:17; Рос. 13:38; Рим. 10:4. □ **3:26 «... Чүнки һәммиңлар Мәсиһ Әйсаға етиқат қилиш арқилиқ Худаниң оғуллири болдуңлар»** — бу муһим 23-26-айәтләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә, жуқурики 3:19-айәт үстидә тохталғинимизни көрүң. ■ **3:26** Йәш. 56:5; Юһ. 1:12; Рим. 8:15; Гал. 4:5. □ **3:27 «Чүнки һәр қайсиңлар Мәсиһгә киришкә чөмүлдүрүлгән болсаңлар, Мәсиһни кийивалған болдуңлар»** — демәк, Мәсиһгә етиқат қилип суға чөмүлдүрүлүп, Униңға бағланған болсақ, Униң тәбиитигә егиләләймиз, шуниң билән «Мәсиһгә мәнсуп адәм» бизниң асасий салаһийитимиз болиду. ■ **3:27** Рим. 6:3. □ **3:28 «Мәсиһдә нә Йәһудий болмайду нә Грек болмайду... һәммиңлар Мәсиһ Әйсада бир болисиләр»** — «Грек» дегән сөз мошу йәрдә «Йәһудий әмәс», «ят әлликләр»ни билдүрүлиду. ■ **3:28** Юһ. 17:21. ■ **3:29** Яр. 21:12; Рим. 9:7; Ибр. 11:18. □ **4:1-2 «... Гәрчә бир бала пүтүн мүлүкниң егиси болсиму, мирасхор гөдәк вақитлирида таки атиси бәлгүлигән вақит тошмиғичә, у өз өйидики қулдин пәрқи болмайду. Чүнки у йәнила ғоҗидарлар вә бала баққучиларниң башқурушида болиду»** — «ғоҗидар» дегән сөзниң мәнаси жуқурики «тәрбийилигүчи» дегән сөзгә йеқин.

3 Шуниңға охшаш, бизму гөдәк вақтимизда, бу дуниядики «асасий қаидә-қанунийәтләр» астида қул болған едуқ.□
4 Лекин, вақит-саити толуқ тошқанда, Худа Өз Оғлини *бу дунияға* әвәтти. У бир аял кишидин туғулған, шуниңдәк Тәврат қануни астида туғулған еди.□ ■
5 Буниңдики мәхсәт, Худа Тәврат қануни астида яшиған *бизләрни* бәдәл төләп һөрлүккә чиқирип, бизниң оғуллуққа қобул қилинишимиз үчүндур.■
6 Һәм силәр Униң оғуллири болғанлиғиңлар үчүн, Худа Өз Оғлиниң: «Абба! Атам!» дәп чақирғучи Роһини әвәтип қәлбимизгә салди.□ ■
7 Шуниң үчүн, силәр һазир қул әмәс, бәлки оғуллиридурсиләр; оғуллири болған екәнсиләр, Худа арқилиқ Өзигә мирасхор болисиләр.□

Павлусниң Галатияликлардин әндишә қилиши

8 Бурун, Худани тонумиған вақтиңларда дәрвәқә ялған илаһларниң қуллуғиға тутулғансиләр.□ ■
9 Әндиликтә, һазир *һәқиқий* Худани тонуған екәнсиләр, — яки eниқрақ қилип ейтқанда, Худа тәрипидин тонулған екәнсиләр, әнди силәр немә дәп бу дуниядики күчсиз, әбҗәқ әрзимәс «асасий қаидә-қанунийәтләр»гә қарап янисиләр? Уларниң қуллуғиға яңливаштин қайтишни халамсиләр? □ ■
10 Силәр алаһидә күн, ай, пәсил вә жилларни етиварға елип хатириләшкә башлидиңлар! □ ■
11 Мән илгири силәргә сиңдүргән әҗрим бекар кетәрмекин, дәп силәр үчүн әнсирәватимән.
12 Қериндашлар, мән шуни силәрдин өтүнимәнки, маңа охшаш болуңлар; чүнки

□ **4:3 «бу дуниядики «асасий қаидә-қанунийәтләр»** — бәзи алимлар мошу сөзни яман роһларни көрситиду, дәп қарайду. Лекин «Колоссиликләргә»дики «Кол.» 2:8, 20 тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә биз башқичә чүшәндүримиз. □ **4:4 «Лекин, вақит-саити толуқ тошқанда, Худа Өз Оғлини бу дунияға әвәтти. У бир аял кишидин туғулған, шуниңдәк Тәврат қануни астида туғулған еди»** — «Тәврат қануни астида туғулған еди» дегән ибарә «Әйса Мәсиһ Тәврат қануниға бойсунуп яшиған» дегән мәнини өз ичигә алиду. ■ **4:4** Яр. 15:16; 49:10; Дан. 9:24; Мат. 5:17. ■ **4:5** Юһ. 1:12; Гал. 3:26. □ **4:6 «Һәм силәр Униң оғуллири болғанлиғиңлар үчүн, Худа Өз Оғлиниң: «Абба! Атам!» дәп чақирғучи Роһини әвәтип қәлбимизгә салди»** — ибраний тилида «Абба» «дадам»ни билдүриду, «Абба! Атам!» «И сөйүмлүк атам!» дегән гәп. ■ **4:6** Рим. 8:15. □ **4:7 «Шуниң үчүн, силәр һазир қул әмәс, бәлки оғуллиридурсиләр»** — грек тилида бу айәттики «силәр» «сән» дәп ипадилиниду. **«оғуллири болған екәнсиләр, Худа арқилиқ Өзигә мирасхор болисиләр»** — «Худа арқилиқ Өзигә мирасхор болисиләр» бәзи кона көчүрмиләрдә: «Мәсиһ арқилиқ Худаниң Өзигә мирасхор болисиләр» дейилиду. □ **4:8 «Бурун, Худани тонумиған вақтиңларда дәрвәқә ялған илаһларниң қуллуғиға тутулғансиләр»** — «ялған илаһлар» грек тилида «әйнийити илаһ әмәсләр» билән ипадилиниду. ■ **4:8** 1Кор. 8:4. □ **4:9 «әнди силәр немә дәп бу дуниядики күчсиз, әбҗәқ әрзимәс «асасий қаидә-қанунийәтләр»гә қарап янисиләр?»** — «әрзимәс артуқчә» — Грек тилида «тиләмчиликкә аит» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **4:9** Кол. 2:20. □ **4:10 «Силәр алаһидә күн, ай, пәсил вә жилларни етиварға елип хатириләшкә башлидиңлар!»** — мошу айәттики «күн, ай, пәсил вә жиллар» болса бәлким Тәврат қанунида Йәһудийлар үчүн бекитилгән һейтларни һәм Йәһудийларниң әнъәнилири бойичә өткүзидиған һейтларниму көрситиду. Мәйли Йәһудийларниңки болсун болмисун, принсип охшаш, етиқатчилар үчүн һеч қандақ алаһидә күн-һейтларни хатириләшниң һаҗити йоқ. ■ **4:10** Рим. 14:5; Кол. 2:16.

мән силәргә охшаш болдум. Силәр әслидә маңа һеч азар йәткүзмигән едиңлар. □
13 Амма силәргә мәлумки, әтлиримдики бир зәиплик түпәйлидин, мән хуш
хәвәрни силәргә биринчи қетим йәткүзгән едим. □
14 У чағда, әтлиримдики бу зәиплик силәргә нисбәтән синақтәк болсиму, лекин
силәр мени кәмситмидиңлар яки чәткә қақмидиңлар. Әксичә, мени Худа әвәткән
бир пәриштини, һәтта Мәсиһ Әйса өзини күткәндәк күтүвалдиңлар. □ ■
15 У чағдики бәхит-бәрикитиңлар әнди нәгә кәтти?! Мән силәргә гувачи
болуп ейталаймәнки, у чағда силәр мумкин болса, маңа көзлириңларни оюп
беришкиму рази едиңлар!
16 Әндиликтә, силәргә һәқиқәтни сөзлигәнлигим үчүн дүшминиңларға айлинип
қалдимму?
17 *Мән ейтип өткән* һелиқи адәмләр силәргә қизғинлиқ көрситиду, амма нийити
дурус әмәс; улар пәқәт силәрни *нижатниң* сиртиға чиқирип, қизғинлиғиңларни
өзлиригә қаритивалмақчи. □ ■
18 Амма мән силәр билән биргә болған вақитлардила әмәс, бәлки дайим яхши
ишқа қизғинлиқ қилишниң өзи яхшидур, әлвәттә.□
19 Сөйүмлүк балилирим! Мәсиһ силәрдә тәрәлдүрүлгичә мән силәр үчүн толғақ
азаплирини йәнә бир қетим тартиватимән! ■
20 Мениң һазирла йениңларға берип, силәргә башқичә тәләппуз билән
сөзлигүм келиватиду; чүнки бу әһвалиңлар тоғрилиқ немә қилишни задила
билмәйватимән!□

□ **4:12 «Қериндашлар, ... маңа охшаш болуңлар; чүнки мән силәргә охшаш болдум»** — Павлус өзи Йәһудий болсиму, Тәврат қануниниң (һәққанийлиққа аит тәләплиридин башқа) барлиқ әмирлиридин (Мәсиһниң нижати билән) азат болуп Муқәддәс Роһниң йетәкчилигидә яшиған; шуңа у Галатияликлардин: «Маңа охшаш болуңлар» дәп өтүниду; «чүнки мән силәргә охшаш болдум» — демәк, у Йәһудий әмәсләрдәк (Галатияликлардәк) Тәврат қанунниң тәләплиридин мустәсна болди. Лекин Галатияликлар Йәһудийлардәк болимиз дәп өзлирини Тәврат қанунниң барлиқ тәләплири астиға қоймақчи еди! **«Силәр әслидә маңа һеч азар йәткүзмигән едиңлар»** — демәк, Павлус уларға һазирла ейтқан қаттиқ гепини уларниң өзигә қандақтур бир зиян яки азар йәткүзгәнлиги түпәйлидин ейтқан әмәс, дәйду (5-15-айәтләрдә у уларниң әслидә өзигә көрсәткән чоңқур муһәббитини әсләйду), бәлки уларни көзләп: «силәр өз-өзлириңларға азар бериватисиләр» дәп агаһ бериш үчүн ейтиду. □ **4:13 «Амма силәргә мәлумки, әтлиримдики бир зәиплик түпәйлидин, мән хуш хәвәрни силәргә биринчи қетим йәткүзгән едим»** — «әтлиримдики бир зәиплик түпәйлидин» — бу сөздин қариғанда, Павлус бәлким кесәл сәвәвидин Галатияда дәм елишқа мәҗбур болған еди. Мумкинчилиги барки, бу кесәл униң көзлири билән бағлиқ болуп, униң чирайини интайин сәт қияпәткә киргүзүп қойған еди (14-айәт). 14-15-айәт, 6:11 вә «2Кор.» 12:7-10ниму көрүң. Павлус адәттә хәтлирини пүтүкчи арқилиқ язатти (мәсилән, «Рим.» 16:22). □ **4:14 «У чағда, әтлиримдики бу зәиплик силәргә нисбәтән синақтәк болсиму, лекин силәр мени кәмситмидиңлар яки чәткә қақмидиңлар. Әксичә, мени Худа әвәткән бир пәриштини, һәтта Мәсиһ Әйса өзини күткәндәк күтүвалдиңлар»** — Павлусниң бу көз кесили йәнә бир тәрәптин қийинчилиқ елип кәлди — У хуш хәвәрниң йолида көп адәмләрниң кесәллирини дуа қилип сақайтти; уларниң сақайтилиши арқилиқ көп адәмләр хуш хәвәргә ишәнди. Лекин униң өзидә кесәл болғачқа, бу иш уни башқиларниң алдида мазаққа қалдуруш еһтималлиғи боламду, қандақ? ■ **4:14** Мал. 2:7; Мат. 10:40; Юһ. 13:20. □ **4:17 «улар пәқәт силәрни нижатниң сиртиға чиқирип...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «улар пәқәт силәрни биздин айрилип нижатниң сиртиға чиқирип» дейилиду. ■ **4:17** Рим. 10:2; 2Кор. 11:12. □ **4:18 «Амма мән силәр билән биргә болған вақитлардила әмәс, бәлки дайим яхши ишқа қизғинлиқ қилишниң өзи яхшидур, әлвәттә»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәйли мән силәр билән биллә болай яки болмай, силәргә нийити яхши қизғинлиғи бар адәмләр бар болса, дайим яхши болиду, әлвәттә». ■ **4:19** 1Кор. 4:15; Флм. 10; Як. 1:18. □ **4:20 «Мениң һазирла йениңларға берип, силәргә башқичә тәләппуз билән сөзлигүм келиватиду»** — «башқичә бир тәләппуз билән...» — Павлус техиму қаттиқ тәләппуздиму, яки мулайимрақ тәләппуздиму, уларға зади «қандақ тәләппуз»да сөзләш керәклигини билмәйтти.

«Қул дедәк» Һаҗәр билән «һөр аял» Сараһ тоғрисидики тәмсилдин тәрбийә-савақ елиш

21 И Тәврат қанунининң илкидә яшашни халайдиғанлар, силәрдин шуни сорап
бақай, силәр Тәвратниң өзидә немә дейилгәнлигигә қулақ салмамсиләр?
22 Тәвратта, Ибраһимниң икки оғли болуп, бири дедәктин, йәнә бири һөр
аялидин болған, дәп хатириләнгән. □ ■
23 Дедәктин болған оғул «әт билән» туғулған; һөр аялидин болған оғул болса
Худаниң вәдиси арқилиқ туғулғандур. □ ■
24 Бу икки ишни бир охшитиш дегили болиду. Бу икки аял *Худаниң инсанлар
билән* түзгән икки әһдисиниң вәкилидур. Биринчи әһдә Синай *теғидин* келип,
дәрһәқиқәт балилирини қуллуқта болушқа туғиду; мана Һаҗәр униңға вәкилдур;
25 демәк, Һаҗәр болса Әрәбистандики Синай теғиға символ қилинип, йәни
бүгүнки Йерусалимға охшитилиду; чүнки у шәһәр вә униң балилири қуллуқта
турмақта. □ ■
26 Амма жуқуридин болған Йерусалим һөрдур, у һәммимизниң анисидур; □ ■
27 Чүнки, *муқәддәс язмиларда* мундақ йезилған: —
«Хошал бол, и пәрзәнт көрмигән туғмас аял!
Тәнтәнә қилип яңрат, товла, и толғақ тутуп бақмиған!
— Чүнки ғериб аялниң балилири ери бар аялниңкидин көптур!» □ ■
28 Әнди и қериндашлар, Исһақ Худаниң вәдисидин туғулғандәк бизму Худаниң
вәдиси бойичә туғулған пәрзәнтләрмиз. □ ■
29 Лекин у чағда «әтләрдин туғулған» бала «роһтин туғулған» балиға зиянкәшлик
қилғинидәк, һазир шундақ болиду. □ ■
30 Лекин муқәддәс язмиларда немә дейилгән? Униңда: «Сән бу дедигиңни оғли
билән қошуп һайдивәт! Чүнки дедәктин тапқан оғул һәргиз һөр аялиңдин болған

□ **4:22 «Ибраһимниң икки оғли болуп, бири дедәктин...»** — дедәк (қул аял) — йәни Һаҗәр. **«йәнә бири һөр аялидин болған..»** — өз һөр аяли Сараһ еди. ■ **4:22** Яр. 16:2,15; 21:2; Рос. 7:8; Ибр. 11:11. □ **4:23 «Дедәктин болған оғул «әт билән» туғулған»** — «әт билән» дегән ибарә «инсанниң әтлиригә тайиниш»ни билдүриду. Һаҗәрниң оғли Исмаил пәқәт инсанларниң ой-пикри, инсаний күчи билән туғулған. **«дедәктин болған оғул «әт билән» туғулған; һөр аялидин болған оғул болса Худаниң вәдиси арқилиқ туғулғандур»** — бу пүтүн айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **4:23** Юһ. 8:39; Рим. 9:7. □ **4:25 «демәк, Һаҗәр болса Әрәбистандики Синай теғиға символ қилинип, йәни бүгүнки Йерусалимға охшитилиду; чүнки у шәһәр вә униң балилири қуллуқта турмақта»** — «қуллуқта» дегән сөз роһий қуллуқта, йәни Тәврат қанунининң қуллуғида. «Бүгүнки Йерусалим вә униң балилири» Йәһудий хәлқи, шундақла Тәврат қануниға әмәл қилишқа тиришқанлирим билән һәққаний адәм болай дегән һәммә адәмни көрситиду. ■ **4:25** Мис. 19; 20. □ **4:26 «Амма жуқуридин болған Йерусалим һөрдур, у һәммимизниң анисидур...»** — башқичә ейтқанда, Ибраһимниң өз аяли Сараһ болса һөр аял болғачқа, әрштики Йерусалимға, шундақла йеңи әһдидә яшиған җамаәткә вәкиллик қилиду. Шуңа, «әрштики Йерусалим»ни бизниң анимиз, дейишкә болиду. ■ **4:26** Вәһ. 21:2. □ **4:27 «Хошал бол, и пәрзәнт көрмигән туғмас аял! Тәнтәнә қилип яңрат, товла, и толғақ тутуп бақмиған! — чүнки ғериб аялниң балилири ери бар аялниңкидин көптур!»** — Йәш.» 54:1. ■ **4:27** Йәш. 54:1 □ **4:28 «... Исһақ Худаниң вәдисидин туғулғандәк бизму Худаниң вәдиси бойичә туғулған пәрзәнтләрмиз»** — бәзи кона көчүрмилиридә «... Исһақ Худаниң вәдисидин туғулғандәк силәрму Худаниң вәдиси бойичә туғулған пәрзәнтләрсиләр» дейилиду. ■ **4:28** Рим. 9:7, 8. □ **4:29 «Лекин у чағда «әтләрдин туғулған» бала «роһтин туғулған» балиға зиянкәшлик қилғинидәк, һазир шундақ болиду»** — «әтләрдин туғулған» бала — Исмаилни, шундақла у символ қилинған «Тәврат қануниға қул болғанлар»ни көрситиду. «Роһтин туғулған» — Худаниң вәдиси вә мөҗизиси арқилиқ, йәни Муқәддәс Роһниң күч-қудрити билән туғулған Исһақни, шундақла у символ қилинған Әйса Мәсиһкә етиқат қилғучи, Муқәддәс Роһтин «қайтидин туғулған» Худаниң роһий пәрзәнтлирини көрситиду. Әслидә Исмаил Исһаққа зиянкәшлик қилғинидәк, Йәһудий хәлиқ Мәсиһгә ишәнгәнләргә зиянкәшлик қилатти вә бүгүнгә қәдәр һәр түрлүк «қанунға таянғанлар»му охшашла «Худаниң роһиға таянғанлар»ға зиянкәшлик қилиду. ■ **4:29** Яр. 21:9.

оғул билән мирасқа ортақ болмайду!» дәп пүтүлгән. □ ■
31 Әнди, қериндашлар, биз дедәкниң әмәс, бәлки һөр аялниң пәрзәнтлиридурмиз.
Мәсиһ бизни һөрлүктә яшисун дәп һөр қилди. Шуниң билән униңда тапан тирәп
туруңлар вә қуллуқниң боюнтуруғиға қайтидин қисилип қалмаңлар.

5

Етиқатчиларниң әркинлиги

1-2 Мана, мәнки Павлус силәргә шуни ейтип қояйки, әгәр силәр хәтнә қобул
қилсаңлар, у чағда Мәсиһниң силәргә һеч қандақ пайдиси қалмайду.□ ■
3 Мән хәтнини қобул қилған һәр бир кишигә йәнә агаһландуруп һәқиқәтни ейтип
қояйки, уларниң Тәвраттики барлиқ әмир-бәлгүлимиләргә *толуқ әмәл қилиш*
мәҗбурийити бардур.□
4 Әй Тәврат қануни арқилиқ өзүмни һәққаний адәм қилай дегәнләр, һәр бириңлар
Мәсиһдин айрилип, мәһрум болуп, *Худаниң* шапаитидин чиқип, жиқилип
униңдин қалдиңлар.
5 Чүнки Роһқа тайинип һәққанийлиққа бағланған арзу-арманни етиқат билән
тәлпүнүп күтмәктимиз.□
6 Чүнки Мәсиһ Әйсада хәтнилик күчкә егә әмәс, хәтнисизликму күчкә егә әмәс,
күчкә егә болғини пәқәт муһәббәт арқилиқ иш қилидиған етиқаттур.□ ■
7 Силәр убдан чепип меңиватқан едиңлар; бирақ ким силәрни һәқиқәткә итаәт
қилиштин тосувалди?□ ■
8 Бундақ қайил қилиш амили силәрни Чақирғучидин болған әмәс!□

□ **4:30 «Сән бу дедигиңни оғли билән қошуп һайдивәт! Чүнки дедәктин тапқан оғул һәргиз һөр аялиңдин болған оғул билән мирасқа ортақ болмайду!»** — «Яр.» 21:10. Мошу (21-31) айәтләргә «қошумчә сөз»имиздә шәрһ беримиз. ■ **4:30** Яр. 21:10. □ **5:1-2 «... Әгәр силәр хәтнә қобул қилсаңлар, у чағда Мәсиһниң силәргә һеч қандақ пайдиси қалмайду»** — Галатияликларниң хәтнини қобул қилиштики мәхсити «мошу арқилиқ һәққанийлиққа еришимән» дегәнликтур; улар Мәсиһниң гуналар үчүн болған қурбанлиғиға таянмайла, пәқәт йәнә өзиниң тиришчанлиғи билән «саваблиқ ишлар»ни бәрпа қилмақчи болуп «өз-өзүмгә тайинип гуналиримни жуюп һәққаний адәм болимән» дегәнләрдин ибарәт еди. ■ **5:1-2** Йәш. 9:3; Юһ. 8:32; Рим. 6:18; 1Пет. 2:16; Рос. 15:1. □ **5:3 «Мән хәтнини қобул қилған һәр бир кишигә йәнә агаһландуруп һәқиқәтни ейтип қояйки, уларниң Тәвраттики барлиқ әмир-бәлгүлимиләргә (толуқ әмәл қилиш) мәҗбурийити бардур»** — мошу айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **5:5 «Чүнки Роһқа тайинип һәққанийлиққа бағланған арзу-арманни етиқат билән тәлпүнүп күтмәктимиз»** — «Роһ» Муқәддәс Роһ, әлвәттә. «һәққанийлиққа бағланған арзу-арманни» — грек тилида «һәққанийлиқниң үмүти» дәп ипадилиниду. Мәнаси: (1) кимдә Мәсиһ арқилиқ һәққанийлиқ бар болса униң әрштики бәхиткә бағлиған зор үмүтүму бар болиду; (2) биздә Мәсиһ арқилиқ һазир бар болған һәққанийлиқ Униң қайтип келиши билән толуқ, мукәммәл болиду, дәйдиған үмүтму бардур. Бизниңчә, бу һәр икки үмүт көрситилиду. □ **5:6 «Чүнки Мәсиһ Әйсада хәтнилик күчкә егә әмәс, хәтнисизликму күчкә егә әмәс, күчкә егә болғини пәқәт муһәббәт арқилиқ иш қилидиған етиқаттур»** — «муһәббәт арқилиқ иш қилидиған етиқат»: — етиқат муһәббәт арқилиқ гөзәл ишларни қилиду һәм муһәббәтниң өзи етиқатқа гөзәл ишларни қилишқа түрткә болуп илһамландуриду. ■ **5:6** Мат. 12:50; Юһ. 15:14; 1Кор. 7:19; 2Кор. 5:17; Гал. 6:15; Кол. 3:11; 1Тес. 1:3. □ **5:7 «Силәр убдан чепип меңиватқан едиңлар»** — етиқат йолида, әлвәттә. ■ **5:7** Гал. 3:1. □ **5:8 «Бундақ қайил қилиш амили силәрни Чақирғучидин болған әмәс!»** — «қайил қилиш»ниң мәнаси жуқуриқи «итаәт» дегән сөзниң мәнасигә йеқин болуп, кинайилик мәнини тәкитләйду — демәк, мошундақ «итаәт» боламду?

9 «Кичиккинә хемиртуруч пүткүл хемирни болдуруп йоғинитиду!»□ ■
10 Өзүм Рәбгә қарап қайил болдумки, силәрму бу ишта һеч башқичә ойда
болмайсиләр. Амма силәрни қаймуқтуруватқан ким болушидин қәтъийнәзәр, у
чоқум тегишлик җазасини тартиду. □ ■
11 Қериндашлар, әгәр мән «хәтнә қилиниш керәк» дәп җакалап жүргән болсам,
ундақта мән бүгүнки күнгичә йәнә немә үчүн *Йәһудийлардин* зиянкәшликкә учрап
келимән? Әгәр шундақ қилған болсам, «крест бизарлиғи» йоқ қилинатти! □ ■
12 Силәрни қутритиватқан бу адәмләр өзлирини ахта қиливәтсун дәймән!■
13 Чүнки қериндашлар, силәр әркинликкә чақирилдиңлар. Лекин
әркинлигиңларни әтләрниң арзу-һәвәслиригә қандурушниң баниси қилмаңлар,
бәлки меһир-муһәббәт билән бир-бириңларниң қуллуғида болуңлар. □ ■
14 Чүнки пүткүл Тәврат қануни «Хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөйгин» дегән
бирла әмирдә әмәл қилиниду. □ ■
15 Лекин пәхәс болуңларки, бир-бириңларни чишләп тартип ялмап жүрүп, бир-
бириңлардин жутулуп кәтмәңлар йәнә!■

Роһ вә «әт»

16 Амма шуни дәймәнки — *Муқәддәс* Роһта меңиңлар, вә шу чағда силәр әтләрниң
арзу-һәвәслиригә йол қоймайсиләр. □ ■
17 Чүнки әт Роһқа зит болған ишларни арзу қилиду, вә Роһ әткә зит болған
ишларни арзу қилиду. Улар иккиси бир-биригә қаримуқаршидур; нәтиҗидә,
өзүңлар арзу қилған ишларни қилалмайсиләр. ■
18 Вәһаләнки, силәр Роһниң йетәкчилигидә болсаңлар, у чағда Тәврат қанунининң
илкидә болмайсиләр.

□ **5:9 «Кичиккинә хемиртуруч пүткүл хемирни болдуруп йоғинитиду!»** — демәк, кичиккинә хемиртуруч пүтүн хемирни болдурғинидәк, бир адәмниң «азрақ хата» тәлимиму нурғун адәмни аздуриду. Башқичә ейтқанда «хәтнә қилиш» «кичиккинә бир иш» болсиму, Галатияликларниң уни «мошу иш билән һәққаний (яки «техиму һәққаний») адәм болимән» дәп қобул қилиши өзлирини Худаниң ниҗатидин чиқирип айриветәтти. ■ **5:9** 1Кор. 5:6. □ **5:10 «Амма силәрни қаймуқтуруватқан ким болушидин қәтъийнәзәр, у чоқум тегишлик җазасини тартиду»** — Худа тәрипидин, әлвәттә. ■ **5:10** 2Кор. 2:3; 8:22. □ **5:11 «Қериндашлар, әгәр мән «хәтнә қилиниш керәк» дәп җакалап жүргән болсам, ундақта мән бүгүнки күнгичә йәнә немә үчүн Йәһудийлардин зиянкәшликкә учрап келимән?»** — Галатиядики җамаәтни «қаймуқтуруватқан»лар болса бәлким: «Павлус, сүннәт қилиниш керәк дәйду», дәп ялғанчилиқ қилған болса керәк. Павлусниң бу соали билән уларниң ялған сөзигә җавап бериду — Мана, мән шундақ хәвәрни йәткүзгән болсам, Йәһудийлар тәрипидин зиянкәшликкә учрап кәтмәйттим, дәйду. **«Әгәр шундақ қилған болсам, «крест бизарлиғи» йоқ қилинатти!»** — «крест бизарлиғи» тоғрилиқ: — «крест» өзи Рим империйәсидики әң жиркиничлик өлүм җаза тәдбири еди! Лекин Худа Әйсаниң дәл шундақ өлүми арқилиқ адәмни қутқузмақчи! Мана «крест бизарлиғи»дур! Униң үстигә, «хәтнә қилиниш яки Тәврат қануниға әмәл қилишқа тиришишлар адәмни гуналиридин қутқузмайду, ниҗат-қутқузулуш пәқәт Әйса Мәсиһниң кресттики қурбанлиғидинла келиду» дегән хәвәр көп адәмләрни (пәқәт Йәһудийларнила әмәс!) рәнҗитиду яки уларниң ғәзивини қозғайду. Мана буму «крест бизарлиғи»дур. Хуш хәвәр йәткүзүштә «крест бизарлиғи» һәрдайим болиду; ундақ иш кам болса йәткүзгән «хуш хәвәр» әнди «хуш хәвәр» болмайду! ■ **5:11** 1Кор. 1:23. ■ **5:12** Йә. 7:25. □ **5:13 «лекин әркинлигиңларни әтләрниң арзу-һәвәслиригә қандурушниң баниси қилмаңлар»** — «әт» яки «әтләр» асасән инсанниң өз шәхсийәтчи тәбиитини көрситиду. Буниң тоғрилиқ «римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. ■ **5:13** 1Кор. 8:9; 1Пет. 2:16; Йәһ. 4. □ **5:14 «... пүткүл Тәврат қануни «Хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөйгин» дегән бирла әмирдә әмәл қилиниду»** — «әмәл қилиниду» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «жиғинчақланғандур» («Лав.» 19:18). ■ **5:14** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Мар. 12:31; Рим. 13:8; Яқ. 2:8. ■ **5:15** 2Кор. 12:20. □ **5:16 «Муқәддәс Роһта меңиңлар»** — демәк, «Муқәддәс Роһниң йетәкчилигидә һәм Униң күч-қудритидә меңиңлар». Бу ибарә тоғрилиқ «римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. ■ **5:16** Рим. 13:14; 1Пет. 2:11. ■ **5:17** Рим. 7:15-26.

19 Әнди әтниң әмәллири рошәнки — зинахорлуқ, бузуқлуқ, напаклиқ,
шәһванийлиқ, ■
20 бутпәрәслик, сеһиргәрлик, өчмәнликләр, жедәлләр, қизғанчуқлуқлар,
ғәзәпләр, риқабәтлишишләр, бөлгүнчиликләр, гуруһвазлиқлар,
21 һәсәтхорлуқлар, қатилликлар, һарақкәшликләр, әйш-ишрәтләр қатарлиқ
ишлардур; бу ишлар тоғрилиқ бурунқи ейтқинимдәк һазир йәнә бир қетим
агаһландуримәнки, бундақ ишларни қилғучилар Худаниң падишалиғиға
мирaслиқ қилмайду. ■
22 Вәһаләнки, Роһниң мевиси болса меһир-муһәббәт, шат-хурамлиқ,
хатирҗәмлик, сәвир-тақәт, меһриванлиқ, яхшилиқ, ишәш-садиқлиқ, □ ■
23 мөмин-мулайимлиқ вә өзини тутувелиштин ибарәт. Мошундақ ишларни
тосидиған һеч қандақ қанун йоқтур. □ ■
24 Лекин Мәсиһкә мәнсуп болғанлар әтлирини, шундақла униңдики ишқлар вә
һәм һәвәсләрни тәң крестлигән болиду. □ ■
25 Роһта яшаватқан болсақ, Роһқа әгишип маңайли.
26 Бир-биримизни рәнҗитип, бир-биримизгә һәсәт қилип, һакавур
шөһрәтпәрәсләрдин болмайли.

6

Бир-бириңларниң хизмитидә болуңлар

1 Қериндашлар, араңлардин бирисиниң һазирму бир гуна-сәһвәнлик садир
қиливатқанлиғи байқалған болса, араңлардики роһий кишиләр юваш-
мулайимлиқ роһи билән уни йолидин қайтуруп келиңлар. Шуниң билән
бир вақитта, өзүңларниңму аздурулуп кәтмәслигиңларға диққәт қилиңлар.□ ■
2 Бир-бириңларниң еғирчилиғини көтириңлар. Шундақ қилсаңлар, Мәсиһниң
қануниға әмәл қилған болисиләр.■
3 Чүнки бирисиниң таразиға тохтиғидәк иши болмай туруп өзини таразиға
тохтиғидәк дәп чағлиса, у өз-өзини алдиғанлиқ, халас.□
4 Лекин һәр ким өз әмәлийитигә қарап тәкшүрүп бақсун; шуниң билән
башқиларниңкидин әмәс, бәлки өз әмәллиридинла пәхирләнгидәк иш болса,
пәхирләнсә болиду.□

■ **5:19** 1Кор. 3:3; Як. 3:14. ■ **5:21** 1Кор. 6:10; Әф. 5:5; Кол. 3:6; Вәһ. 22:15. □ **5:22 «Роһниң мевиси болса...»** — «Роһ» Муқәддәс Роһ, Худаниң Роһи. «Роһниң мевиси» — башқичә ейтқанда, «Муқәддәс Роһниң йетәкчилигидә яшаштин беридиған мевә». ■ **5:22** Әф. 5:9. □ **5:23 «... мөмин-мулайимлиқ вә өзини тутувелиштин ибарәт»** — Инжилда «мөмин-мулайимлиқ» яки «юваш-мулайимлиқ»ниң алаһидилиги бар, у болсиму қорқунучтин кучлүкләргә йол қойидиған аҗизлиқ әмәс, бәлки Худаниң йолида талаш-тартишлардин қол үзүш, Худаниң һәммә ишлиримизни зораванлиқсиз, жедәлсиз тоғра орунлаштурушиға иман бағлаштур; мошундақ позитсийә мулайим, ювашлиқ билән ипадилиниду, әлвәттә. ■ **5:23** 1Тим. 1:9. □ **5:24 «Лекин Мәсиһкә мәнсуп болғанлар әтлирини, шундақла униңдики ишқлар вә һәм һәвәсләрни тәң крестлигән болиду»** — «униңдики (әтләрниң) ишқлар...» яки «униңдики һессиятлар...». ■ **5:24** Рим. 6:6; 13:14; Гал. 2:20; 1Пет. 2:11. □ **6:1 «... араңлардики роһий кишиләр юваш-мулайимлиқ роһи билән уни йолидин қайтуруп келиңлар»** — «роһий кишиләр» яки «роһқа тәвә болғанлар» болса дайим Муқәддәс Роһниң йетәкчилигидә маңған кишиләрни көрситиду. «Коринтлиқларға (1)»дики «кириш сөз»имизниму көрүң. ■ **6:1** Рим. 14:1; 15:1; 1Кор. 9:22. ■ **6:2** Мат. 11:29; Юһ. 13:14; Рим. 15:1; 1Тес. 5:14. □ **6:3 «Чүнки бирисиниң таразиға тохтиғидәк иши болмай туруп өзини таразиға тохтиғидәк дәп чағлиса, у өз-өзини алдиғанлиқ, халас»** — 2-айәткә қариғанда, Павлусниң бу сөзи һаҗәтмәнләргә яки муһтаҗ болғанларға ярдәм қолини һеч узартмайдиған адәмләрни көздә тутуп ейтилған. □ **6:4 «шуниң билән башқиларниңкидин әмәс, бәлки...»** — яки «шуниң билән өзини башқилар билән селиштурмайла, ...».

5 Чүнки һәр бир адәм өз жүкини көтириши керәк.□ ■
6 Худаниң сөз-каламидин тәлим алғучи өзигә тәлим бәргүчини өзидә бар болған
яхши нәрсиләрдин ортақ бәһримән қилсун.■
7 Өз-өзүңларни алдимаңлар — Худани алдап ахмақ қилғили болмайду; чүнки ким
немә териса, шуни алиду.■
8 Өз әтлириниң арзу-һәвәслирини қандурушқа уруқ чачқан киши өз әтлиридин
чириклик һосулини алиду. Лекин Роһни хурсән қилиш үчүн уруқ чачқан киши
болса Роһтин мәңгүлүк һаят алиду.□
9 Шуңа, яхши ишларни қилиштин һармайли. Униңға еринмисәк вақти-саити
тошқанда чоқум һосул алалаймиз. ■
10 Шу сәвәптин, биздә пурсәт болсила, һәммәйләнгә, болупму етиқаттики аилигә
мәнсуп болғанларға яхши ишларни қилип берәйли.□ ■

Ахирқи агаһландуруш вә салам

11 Мана, өз қолум билән шунчә чоң һәрипләр билән язғинимға қараңлар! □
12 Силәргә хәтнини қобул қилишни мәҗбурлимақчи болғанлар, уларниң һәр
бири пәқәт өзлириниң ташқи қияпитини пәрдазлап көрсәтмәкчи болған,
халас; уларниң бу мәхсити пәқәт «Мәсиһниң крести» түпәйлидин болған
зиянкәшликтин қечиштин ибарәт, халас. □
13 Чүнки улар өзлириму хәтнә қилинғини билән Тәврат қануниға әмәл қилмайду;
лекин улар әтлириңлардин махтиниш үчүн бәрибир силәрни хәтнини қобул
қилдурмақчи болиду. □

□ **6:5 «Чүнки һәр бир адәм өз жүкини көтириши керәк»** — демәк, һәр адәм өзиниң ишиға өзи мәсъул болуши керәк. ■ **6:5** Зәб. 61:13; Йәр. 17:10; 32:19; Мат. 16:27; Рим. 2:6; 14:12; 1Кор. 3:8; 2Кор. 5:10; Вәһ. 2:23; 22:12. ■ **6:6** Рим. 15:27; 1Кор. 9:11. ■ **6:7** Лука 16:25; 1Кор. 6:10. □ **6:8 «Өз әтлириниң арзу-һәвәслирини қандурушқа уруқ чачқан киши»** — грек тилида «өз әтлиригә уруқ чачқан киши». **«өз әтлиридин чириклик һосулини алиду»** — яки «өз әтлиридин һалакәтни алиду». ■ **6:9** 2Тес. 3:13. □ **6:10 «биздә пурсәт болсила, һәммәйләнгә, болупму етиқаттики аилигә мәнсуп болғанларға яхши ишларни қилип берәйли»** — «етиқаттики аилә» болса дуниядики барлиқ етиқатчилар, Худаниң аилисини көрситиду. ■ **6:10** 1Тим. 5:8. □ **6:11 «Мана, өз қолум билән шунчә чоң һәрипләр билән язғинимға қараңлар!»** — немишкә Павлус буни язиду? Жуқириқи 4:15-айәт үстидики изаһатта ейтқинимиздәк, Павлус адәттә пүтүкчи арқилиқ хәтлирини язған (мәсилән, «Рим.» 16:22). Бизниңчә сәвәви униңда бир хил көз кесили бар еди. Шуниң билән: — (1) Павлус бу хәтни йезиш җиддий болғачқа, йенида мувапиқ пүтүкчи болмиғанлиқтин өз қоли билән хәтни йезишқа мәҗбур болған; (2) хәтни һәқиқәтән өзидин кәлгәнлигини испатлаш үчүн аз дегәндиму ахирқи айәтләрни өз қоли билән язди. Чүнки шу чағда «сахта расуллар» көп еди, һәтта Павлусниң нами билән сахта хәтләрни язғанлар бар еди (2Тес.» 2:2ни көрүң). Өз пикримизчә, Павлус бу пүтүн хәтни өз қоли билән язған. □ **6:12 «Силәргә хәтнини қобул қилишни мәҗбурлимақчи болғанлар, уларниң һәр бири пәқәт өзлириниң ташқи қияпитини пәрдазлап көрсәтмәкчи болған, халас»** — «уларниң һәр бири пәқәт өзлириниң ташқи қияпитини пәрдазлап көрсәтмәкчи болған»лар болса ниҗатқа егә болуш үчүн Тәврат қануниға әмәл қилиш керәк, дегән Йәһудийларниң гепидин қорққан, улар Йәһудийларниң махтишиға еришишини халайдиған кишиләрдур. «Ташқи қияпәттә» грек тилида «әтләрдә» дегән ибарә билән ипадилиниду. **«уларниң бу мәхсити пәқәт «Мәсиһниң крести» түпәйлидин болған зиянкәшликтин қечиштин ибарәт, халас»** — «Мәсиһниң крести түпәйлидин болған зиянкәшлик»: демәк, «Мәсиһниң кресттики өлүми (яки «крестиниң бизарлиғи») түпәйлидин болған зиянкәшлик». Бу зиянкәшлик Йәһудийлар тәрипидин, әлвәттә. «Мәсиһниң крести» дегини болса, «Мәсиһниң крестләнгәндә болған қурбанлиғи бирдин-бир ниҗат йолидур» дегән хәвәрниң қисқичә ипадисидур. Шу чағда мошу һәқиқәтни тарқатқучиларниң һәммиси Йәһудийлар тәрипидин (вә көп башқилар тәрипидинму, әлвәттә) зиянкәшликкә учрайтти. □ **6:13 «улар әтлириңлардин махтиниш үчүн бәрибир силәрни хәтнини қобул қилдурмақчи болиду»** — «әтлириңлардин махтиниш» дегән ибарини қандақ чүшинимиз? Мошу Йәһудийлар, «Галатияликлар гепимизгә кирди, уларға хәтнини қобул қилдуруп уларни ниҗат йолиға алға бастурдуқ!» дәп башқа Йәһудийлар алдида махтинишни халайтти.

14 Өзүмни елип ейтсам, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң кресттики *өлүми*дин башқа
һеч иш билән махтанмиғаймән! Чүнки Униң крести вастисидин бу дуния маңа
нисбәтән крестләнгән вә мәнму бу дунияға нисбәтән крестләнгәнмән. □
15 Чүнки Мәсиһ Әйсада нә хәтнилик нә хәтнисизлик дегәнләр күчкә егә әмәстур;
бирдин-бир күчкә егә болидиғини пәқәт йеңи бир яралғучидур! □ ■
16 Бу қаидә бойичә маңидиғанларға, уларниң һәммисигә вә Худаниң Исраилиға
хатирҗәмлик вә рәһим-шәпқәт болғай! □ ■
17 Буниңдин кейин һеч ким бу ишлар билән йәнә мени аварә қилмисун! Чүнки
мән өз бәдинимдә Әйсаниң яра излирини көтиримән!□ ■
18 Қериндашлар, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити роһуңларға яр
болғай! Амин!

□ **6:14 «Чүнки Униң крести вастисидин бу дуния маңа нисбәтән крестләнгән вә мәнму бу дунияға нисбәтән крестләнгәнмән»** — «бу дуния маңа нисбәтән крестләнгән» дегән ибарә, маңа нисбәтән өлгән, демәкчи. □ **6:15 «бирдин-бир күчкә егә болидиғини пәқәт йеңи бир яралғучидур! »** — «йеңи бир яралғучи» дегән ибарә «йеңи (яритилған) адәм»ни алаһидә көрситиду; лекин бу ибарә йәнә Мәсиһниң өлүми арқилиқ апиридә болған һәр бир «йеңи адәм» вә кәлгүсидә пәйда болидиған йеңи асман-зиминни өз ичигә алиду. ■ **6:15** Мат. 12:50; Юһ. 15:14; 2Кор. 5:16; Гал. 5:6; Кол. 3:11. □ **6:16 «Бу қаидә бойичә маңидиғанларға, уларниң һәммисигә вә Худаниң Исраилиға хатирҗәмлик вә рәһим-шәпқәт болғай!»** — «Худаниң Исраили» (яки «Худаниң һәқиқий Исраили») — демәк, башқа бир «Исраил» бар. Бизниңчә бу ибарә Исраилдин, йәни Йәһудийлар ичидики Худаниң ниҗат йолида маңған, Мәсиһ Әйсани қобул қилғанларни (йәни «Худаниң қалдиси»ни) көрситиду. Қалған Йәһудийлар «Исраил» болсиму, «Худаниң Исраили» әмәс. Бәзи алимлар бу җүмлидики «вә»ни «йәни» дәп тәрҗимә қилип, «Худаниң Исраили» пүткүл җаһандики Мәсиһкә тәвә болғанлардин болған җамаәтни көрситиду, дәп қарайду. Лекин бизниңчә Павлусниң бу ибариси, «мән жуқурида бәзи Йәһудийлар тоғрилиқ қаттиқ гәп қилғиним билән, һәммә Йәһудий шундақ, дәп ойлап кәтмәңлар! «Худаниң Исраили» бардур!» демәкчи. ■ **6:16** Зәб. 124:5. □ **6:17 «... Мән өз бәдинимдә Әйсаниң яра излирини көтиримән!»** — «Әйсаниң яра излири» — демәк, Павлусниң тенидә қалған яра излири, йәни Мәсиһ үчүн хуш хәвәр тарқитиш йолида тартқан азап-оқубәтлириниң изналиридур. Шу тәрәптә у көп яриланған Рәбби Әйсаға охшаштур. «Әйсаниң яра излири»ниң грек тилида иккинчи мәнасиму бар: «Әйсаниң (басқан) тамғиси» — демәк, Павлус бу сөз арқилиқ өзиниң Әйсаға пүтүнләй мәнсуп екәнлигиниму тәкитлимәкчи. ■ **6:17** 2Кор. 4:10.

Әфәсуслуқларға

Расул Павлус Әфәсус шәһиридики җамаәткә язған мәктуп

1 Худаниң ирадиси билән, Мәсиһ Әйсаниң расули болған мәнки Павлустин
Әфәсуста туруватқан муқәддәс бәндиләргә, йәни Мәсиһ Әйсада ихласмән
болғанларға салам!□ ■
2 Атимиз Худа һәм Рәб Әйса Мәсиһтин силәргә меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик
болғай!■
3 Бизни Мәсиһтә, әршләрдә барлиқ роһий бәхит-бәрикәтләр билән бәрикәтлигән,
Рәббимиз Әйса Мәсиһниң Худаси һәм Атиси мубарәк болғай!□ ■
4 Чүнки У бизни, муһәббәт ичидә болуп Өзиниң алдида пак-муқәддәс, дағсиз
турушимиз үчүн аләм апиридә қилинмай турупла талливалған еди;□ ■
5 У Өз ирадисигә яққини бойичә бизни алдин-ала Әйса Мәсиһ арқилиқ Өзигә
оғуллуққа қобул қилишқа бекиткән еди;□
6 бу ишта Униң меһри-шәпқитиниң улуқлуғиға мәдһийә оқулиду; чүнки У
меһри-шәпқити билән бизни Өз сөйгинидә шапаәтләндүргән еди.□ ■
7 Биз Униңда *Атиниң* меһри-шәпқитиниң моллуғи билән Униң қени арқилиқ
қуллуқтин һөр қилинишқа, итаәтсизликлиримизгә қарита кәчүрүмгә муйәссәр
болдуқ;□ ■
8 У *бу меһри-шәпқәтни* барлиқ даналиқ һәм пәм-парасәт билән бизгә зор
тартуқлидики,
9-10 — У Өз көңлигә пүккән гөзәл хаһиши бойичә ирадисидики сирни, йәни вақит-
заманларниң пишип йетилишини идарә қилиши билән барлиқ мәвҗудатларға,

---

□ **1:1 «Әфәсуста туруватқан муқәддәс бәндиләргә, йәни Мәсиһ Әйсада ихласмән болғанлар...»** — «муқәддәс бәндиләр»: — оқурмәнләргә ениқ болсунки, Муқәддәс Китапта «муқәддәс» дегән сөз һәрдайим «Худаға хас», «Худаға толуқ аталған», «пак-муқәддәс» дегән мәнидә ишлитилиду. ■ **1:1** Рим. 1:7; 1Кор. 1:2; 2Кор. 1:1. ■ **1:2** Гал. 1:3; 1Пет. 1:2. □ **1:3 «әршләрдә барлиқ роһий бәхит-бәрикәтләр»** — яки «әрштики йәрләрдә барлиқ роһий бәхит-бәрикәтләр». **«бизни Мәсиһтә, әршләрдә барлиқ роһий бәхит-бәрикәтләр билән бәрикәтлигән, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң Худаси һәм Атиси...»** — Худаниң нәзиридә, ишәнгүчиләр роһий җәһәттин аллиқачан «Мәсиһ билән әршләрдә олтарған»дур. 20-айәтни көрүң. «Мубарәк болғай» мошу йәрдә «мәдһийиләнсун» яки «әң бәхитлик болғай» дегән мәнидә. Грек тилида 3-айәттин 14-айәткичә болған айәтләр пәқәт узун бирла җүмлә билән ипадиләнгән. Чүшүнишкә қолайлиқ болсун үчүн биз уни парчилап тәрҗимә қилдуқ. ■ **1:3** 2Кор. 1:3; 1Пет. 1:3. □ **1:4 «...У бизни, муһәббәт ичидә болуп Өзиниң алдида пак-муқәддәс, дағсиз турушимиз үчүн аләм апиридә қилинмай турупла талливалған еди...»** — бәзи тәрҗимилиридә «муһәббәт ичидә» яки «муһәббәт билән» 5-айәткә бағлиқ. 5-айәттики изаһатни көрүң. ■ **1:4** Луқа 1:75; Юһ. 15:16; Әф. 5:27; Кол. 1:22; 2Тим. 1:9; Тит. 2:12. □ **1:5 «У Өз ирадисигә яққини бойичә бизни алдин-ала Әйса Мәсиһ арқилиқ Өзигә оғуллуққа қобул қилишқа бекиткән еди..»** — бәзи тәрҗимилиридә 4-айәтттики «муһәббәт ичидә» яки «муһәббәт билән» бу 5-айәткә бағланған. Демәк, 4-5-айәт: «Чүнки У бизни Өзиниң алдида пак-муқәддәс, дағсиз турушимиз үчүн аләм апиридә қилинмай турупла талливалған еди; У муһәббәт билән Өз ирадисигә яққини бойичә бизни алдин-ала Әйса Мәсиһ арқилиқ Өзигә оғуллуққа қобул қилишқа бекиткән еди» дейилиду. □ **1:6 «У меһри-шәпқити билән бизни Өз сөйгинидә шапаәтләндүргән еди»** — «Өз сөйгини» — Оғли Әйса Мәсиһтур. ■ **1:6** Мат. 3:17.

□ **1:7 «Биз Униңда Атиниң меһри-шәпқитиниң моллуғи билән Униң қени арқилиқ қуллуқтин һөр қилинишқа, итаәтсизликлиримизгә қарита кәчүрүмгә муйәссәр болдуқ...»** — «Униңда» — Мәсиһтә. **«қуллуқтин һөр қилиниш»** — грек тилида бир сөз билән ипадилиниду, у адәттә қулни һөр қилишни көрситиду; шапаәтчи пул берип уни һөрлүккә чиқирип әркин қилиду. Расул ейтқан бу қуллуқ, гунаниң вә җин-шәйтанларниң илкигә әсир болушни көрситиду. Инҗилдики «һөр қилиш» («аполутросис») Тәвраттики «һәмҗәмәт болуп қутқузуш» («гоәл») дегән сөзниң мәнаси билән охшаштур. ■ **1:7** Рос. 20:28; Кол. 1:14; Ибр. 9:12; 1Пет. 1:18.

йәни әршләрдә болғанниң һәммисигә, зиминда болғанниң һәммисигә Мәсиһни
баш қилип уларни Мәсиһтә жәм қилиш мәхситини бизгә аян қилди; □ ■
11 Униңда бизму Худаға мирас қилинған; биз шу мәхсәттә барлиқ ишларни
әқил-ирадиси бойичә идарә Қилғучиниң нишани билән шу ишқа алдин-ала
бекитилгән едуқ; □ ■
12 шуниң билән Мәсиһни авал таянч қилған бизләр Униң шан-шәрпиниң
улуқлуғини намайән қилғучи болдуқ; □
13 һәқиқәтниң калам-сөзини, йәни нижатиңлардики хуш хәвәрни аңлап силәрму
Униңға таяндиңлар — вә Униңға ишәнгиниңларда, силәр вәдә қилинған Муқәддәс
Роһ билән мөһүрләндиңлар. □ ■
14 Худаниң шан-шәривиниң улуқлуғи намайән қилинип, егилиги үзүл-кесил һөр-
нижат қилинғичә, Муқәддәс Роһ мирасимизниң «капаләт»и болиду.□ ■
15 Шуниң билән, силәрниң Рәб Әйсаға бағлиған етиқатиңлар вә барлиқ муқәддәс
бәндиләргә болған муһәббитиңлар тоғрилиқ аңлиғандин тартип, □ ■
16 дуалиримда силәрни әслäп, силәр үчүн рәхмәт ейтишни тохтатмидим;
17 тиләйдиғиним шуки, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң Худаси, шан-шәрәпниң
Егиси болған Ата силәрниң Уни толуқ билишиңларға даналиқ һәм вәһийни

□ **1:9-10 «Өз көңлигә пүккән гөзәл хаһиши бойичә»** — яки «Мәсиһтә бекиткән У Өз көңлигә пүккән гөзәл хаһиши бойичә...». Грек тилида пәқәт «Униңда пүккән...» яки «Өзидә пүккән..» дейилиду. **«... барлиқ мәвҗудатларға, йәни әршләрдә болғанниң һәммисигә, зиминда болғанниң һәммисигә Мәсиһни баш қилип уларни Мәсиһтә жәм қилиш мәхситини бизгә аян қилди»** — «... барлиқ мәвҗудатларға ....Мәсиһни баш қилип уларни Мәсиһтә жәм қилиш» дегән сөз грек тилида пәқәт үч сөз биләнла ипадилиниду. Мәнаси: (1) пүткүл каинатқа Мәсиһ баш болиду; (2) пүткүл каинаттики һәммә мәвҗудат Мәсиһтә «жиғип бир қилинип», һәр бир нәрсиниң һәқиқий әһмийити көрситилиду; (3) Мәсиһниң башчилиғи астида каинаттики барлиқ мәвҗудатлар бир-бири билән енақ болуп, бир-биригә толуқ маслишидиған болиду. ■ **1:9-10** Рим. 16:25; Әф. 3:9; Кол. 1:26; 2Тим. 1:9; Тит. 1:2; 1Пет. 1:20; Яр. 49:10; Дан. 9:24; Гал. 4:4. □ **1:11 «Униңда бизму Худаға мирас қилинған»** — «Униңда» — «Мәсиһтә». **« бизму (Худаға) мирас қилинған»** — яки «биз бир мирасқа егә болған». **«барлиқ ишларни әқил-ирадиси бойичә идарә Қилғучи»** — Худа. ■ **1:11** Рим. 8:17. □ **1:12 «шуниң билән Мәсиһни авал таянч қилған бизләр Униң шан-шәрпиниң улуқлуғини намайән қилғучи болдуқ»** — «Мәсиһни авал таянчи қилған бизләр» бәлким Мәсиһкә биринчи болуп әгәшкән Йәһудийларни көрситиду. Әфәсустики жамаәтниң көпинчиси бәлким Йәһудий әмәсләр, улар кейин ишәнгән. □ **1:13 «... вә Униңға ишәнгиниңларда, силәр вәдә қилинған Муқәддәс Роһ билән мөһүрләндиңлар»** — «Муқәддәс Роһ билән мөһүрлиниш» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:13** Рим. 8:15; 2Кор. 1:22; 5:5; Әф. 4:30. □ **1:14 «Худаниң шан-шәривиниң улуқлуғи намайән қилинип, егилиги үзүл-кесил һөр-нижат қилинғичә, Муқәддәс Роһ мирасимизниң «капаләт»и болиду»** — «капаләт» тоғрилиқ: бу айәт төвәндики һәқиқәтләрни көрситиду: — (1) Худаниң нижатида, У адәмни гунадин қутқузуп «һөр қилиду»; У қутқузған адәм яки жамаәт Униң Өзиниң «егилиги»дур. «Егилиги» — Худаниң егилиги болған бизләр — роһ, жан, тенимизниң һәммисидур. (2) бу «һөр қилиш» бу дунияда техи «үзүл-кесил» болмайду; нижатқа еришкән кишиләрдә «йеңи роһ», «йеңи қәлб» болғини билән «йеңи тән» техи болмайду; тирилиш күнидә «йеңи тән» «толуқ һөр қилиниш» яки «үзүл-кесил һөр қилиниш» болиду. Бу «толуқ һөр қилиниш» ишәнгәнләрниң «толуқ мираси» болиду. (3) шу күнидә Худаниң шан-шәривиниң улуқлуғи толиму намайән қилиниду; (4) шу күнгичә, йәни ишәнгүчиләрниң «толуқ мирас»ни егиливелишиғичә, Муқәддәс Роһ һәр бир ишәнгән адәмниң қәлбидә туруп униңға бу мирасини тетитип, вужудида мирасниң һәқиқәт екәнлигини испатлап бериду. Йәнә келип Муқәддәс Роһниң ишәнгүчиниң қәлбидә турғанлиғиниң өзи, униң кәлгүсидә бу мирасқа чоқум егә болидиғанлиғиниң капалитидур. Грек тилида «капаләт»ниң йәнә бир мәнаси «вәдә үзүги» (жигитниң қизға болған вәдисигә капаләт сүпитидә берилгән). ■ **1:14** Мис. 19:5; Қан. 7:6; 14:2; 26:18; Рим. 8:23; 1Пет. 2:9. □ **1:15 «шуниң билән, силәрниң Рәб Әйсаға бағлиған етиқатиңлар вә барлиқ муқәддәс бәндиләргә болған муһәббитиңлар тоғрилиқ аңлиғандин тартип, ...»** — грек тилида -15-айәттин 23-айәткичә болған айәтләр пәқәт узун бирла жүмлә билән ипадиләнгән. Чүшүнишкә қолайлиқ болсун үчүн биз уни парчилап тәржимә қилдуқ. ■ **1:15** Фил. 1:3; Кол. 1:3; 1Тес. 1:2; 2Тес. 1:3.

өзләштүргүчи роһни ата қилғай, □
18 шуниң билән силәрниң қәлбтики көзлириңлар рошәнлишип, Униң чақириқиға
бағланған үмүтниң немилигини, Униң муқәддәс бәндилиридә болған шәрәплик
мирасиниң қиммәтликлигини □
19 вә Униң ишәнгүчи бизләргә зор күчи билән қаратқан қудритиниң һесапсиз
бүйүклүгини билип йәткәйсиләр; ■
20 дәл шу қудрәтни У Мәсиһни өлүмдин тирилдүрүп, әршләрдә Өзиниң оң йенида
олтарғузғинида Униңда жүргүзгән еди; □ ■
21 пәқәт бу замандила әмәс, бәлки кәлгүси замандиму Уни барлиқ
һөкүмранлиқтин, һоқуқтин, күч-қудрәттин, ғожайинлиқтин вә барлиқ тилға
елинидиған һәр қандақ нам-шәрәптин көп үстүн қойған; □
22 барлиқ мәвҗудатларни Униң путлири астиға қоюп, җамаәт үчүн Уни һәммигә
баш болушқа ата қилған. □ ■
23 Җамаәт болса Униң тени, йәни һәммини һәммә җәһәттин Толдурғучиниң
мукәммәл җәвһиридур.■

2

1 Вә силәр болсаңлар, қәбиһликлириңлар һәм гуналириңларда өлгән болуп,□ ■
2 бу дунияниң дәвригә әгишип, һаваниң һоқуқини тутқан һөкүмдарға, йәни
бүгүнки күндә итаәтсизликтин болған пәрзәнтләрни қутритиватқан роһқа

□ **1:17 «шан-шәрәпниң Егиси болған Ата»** — грек тилида «шан-шәрәпниң Атиси» — Павлус шу сөз билән: «Мәсиһ Әйсаниң Өзи «Худаниң шан-шәривидур»» дәп көрсәтмәкчи болса керәк. **«силәрниң Уни толуқ билишиңларға даналиқ һәм вәһийни өзләштүргүчи роһни ата қилғай»** — «даналиқ һәм вәһийни өзләштүргүчи роһни ата қилиш»: қайси роһ көрситилиду? Көзқаришимизчә у «Муқәддәс Роһ» әмәс; чүнки Худа уларға Муқәддәс Роһни аллиқачан ата қилған (13-14). Бизниңчә, етиқачиларниң өз роһини көрситиду. Расул уларда «даналиқ һәм вәһийни өзләштүргүчи роһ» болсун, дәп дуа қилиду. Алайлуқ, мән бириси үчүн «Худа сизгә саламәт бир тән ата қилғай» дәп тилисәм, әмәлийәттә униң аллиқачан тени бар, әлвәттә. Лекин телигим униңда сағлам тән болсун үчүндур. Демәк, Павлусниң бу дуасиниң мәнаси: «Худа һәр бириниң роһини «даналиқ һәм вәһий қобул қилғидәк бир роһ» қилсун, дегәнликтур. □ **1:18 «Униң муқәддәс бәндилиридә болған шәрәплик мирасиниң қиммәтликлиги..»** — башқа бирҗил тәрҗимиси: «Униң муқәддәс бәндилириниң шәрәплик мираси..». Лекин бизниңчә «Униң чақириқиға бағланған үмүт», «мираси» вә 19-айәттики «һесапсиз күчи»ниң һәммисиниң әң муһим тәрипи Худаға тәвәдур, шуңа «муқәддәс бәндилиридә болған мираси»ни «Худаниң Өз мираси» дәп қараймиз. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:19** Кол. 2:12. □ **1:20 «дәл шу қудрәтни У Мәсиһни өлүмдин тирилдүрүп, әршләрдә Өзиниң оң йенида олтарғузғинида Униңда жүргүзгән еди...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Мәсиһни өлүмдин тирилдүргинидә дәл шу қудрәтни Униңда жүргүзгән еди; вә Уни әршләрдә Өзиниң оң қолида олтарғузуп,...». ■ **1:20** Зәб. 109:1; Рос. 2:34; 1Кор. 15:25; Кол. 3:1; Ибр. 1:3; 10:12; 1Пет. 3:22. □ **1:21 «пәқәт бу замандила әмәс, бәлки кәлгүси замандиму ... барлиқ һөкүмранлиқтин, һоқуқтин, күч-қудрәттин, ғожайинлиқтин вә барлиқ тилға елинидиған һәр қандақ нам-шәрәп...»** — бу йәрдә көрситиватқини мәйли яхшиниң болсун, әскиниң (җин-шәйтанларниң) болсун, һәр қандақ «һөкүмранлиқ, һоқуқ, күч-қудрәт, ғожайинлиқ вә ... нам-шәрәпләр»ни өз ичигә алиду. Мәсиһниң нами уларниң һәммисидин үстүн туриду. □ **1:22 «барлиқ мәвҗудатларни Униң путлири астиға қоюп, җамаәт үчүн Уни һәммигә баш болушқа ата қилған»** — адәмни һәйран қиларлиғи шуки, мошу айәтләрдә Худаниң Мәсиһни һәммә мәвҗудатқа баш қилғанлиғи **җамаәтниң бәхит-бәрикити үчүн** болған, дейилгән. ■ **1:22** Зәб. 8:7; Мат. 28:18; 1Кор. 15:27; Ибр. 2:8. ■ **1:23** Рим. 12:5; 1Кор. 12:27; Әф. 4:16; 5:23. □ **2:1 «силәр болсаңлар, қәбиһликлириңлар һәм гуналириңларда өлгән болуп,...»** — адәм гунаниң илкидә болса роһий җәһәттин бир «өлүк», «өлгән» болиду, халас. ■ **2:1** Рим. 5:6; Кол. 2:13.

әгишип, бу ишларда илгири маңғансиләр;□ ■
3 биз һәр биримизму илгири шуларниң арисида әтлиримиздики шәһвәт-
һәвәсләрдә һаят өткүзгәнмиз, әтлиримиз һәм өз ой-хиялимизниң хаһишлириға
әмәл қилип, башқиларға охшаш, маһийәттә «ғәзәптики пәрзәнтләр» болғанмиз;□
4 бирақ Худа, мол рәһим-шәпқәтни көрсәткүчи болуп, бизни сөйгәндә бизгә
көрсәткән аләмбәхш меһир-муһәббити түпәйлидин, —
5 һәтта итаәтсизликләрдә өлгән вақтимиздиму, бизгә Мәсиһ билән биллә җан
киргүзүп (меһри-шәпқәт билән қутқузулдуңлар!),□ ■
6 бизни Униң билән биллә тирилдүрүп, әршләрдә Мәсиһ Әйса билән биллә
олтарғузған;
7 мәхсити кәлгүси заманларда Униң Мәсиһ Әйсада бизгә қаритилған
меһриванлиғи билән ипадиләнгән шапаитиниң шунчә ғайәт зор екәнлигини
көситиштин ибарәттур;
8 чүнки силәр шәпқәт биләнла ишәш арқилиқ қутқузулдуңлар. Бу иш өзүңлардин
кәлгән иш әмәс, бәлки Худадин кәлгән илтипат,□ ■
9 у задила адәмләрниң әмәл-әҗридин кәлмәйду, бу һәм һеч кимниң
махтанмаслиғи үчүндур. ■
10 Чүнки биз Худаниң ишлигән һүниридурмиз, хәйрхаһ ишлар үчүн Мәсиһ
Әйсада яритилғанмиз; Худа әсли бизниң уларда меңишимиз үчүн бу ишларни
алдин-ала тәйярлиған еди.■
11 Шуңа силәр әслидә әтлириңларға асасән «ят әлләр» дәп һесапланғиниңларни,
— инсанниң қоли билән әтлиридә «хәтнә қилинғанлар» дәп аталғанлар
тәрипидин «хәтнисиз» дәп аталғанлиғиңларни,□
12 шундақла шу чағда Мәсиһсиз болуп, Исраилниң пухралиқиниң сиртида туруп,
вәдиләрни елип кәлгүчи әһдиләрни ят билип, бу дунияда үмүтсиз һәм худасиз

□ **2:2 «бүгүнки күндә итаәтсизликтин болған пәрзәнтләр»** — «итаәтсизликтин болған пәрзәнтләр» дегән ибарә инсанниң әсли түп тәбиитидә итаәтсизликниң барлиғини көрситиду (һәммимиз Адәм атимизниң «итаәтсиз тәбиити»гә мирасхор болуп туғулдуқ). Лекин «итаәтсизликтин болған пәрзәнтләр» Худаниң шәпқити билән Худаниң Өзиниң пәрзәнтлири болиду (5-айәтни көрүң). **«һаваниң һоқуқини тутқан һөкүмдар»... «итаәтсизликтин болған пәрзәнтләрни қутритиватқан роһ»** — Шәйтанни көрситиду, әлвәттә. ■ **2:2** Юһ. 12:31; 14:30; 16:11; 1Кор. 6:11; Əф. 6:12; Кол. 3:7; Тит. 3:3. □ **2:3 «биз һәр биримизму илгири шуларниң арисида әтлиримиздики шәһвәт-һәвәсләрдә һаят өткүзгәнмиз ... маһийәттә «ғәзәптики пәрзәнтләр» болғанмиз»** — «ғәзәптики пәрзәнтләр» икки бислиқ ибарә болуп, һәм «һәрдайим ғәзәпкә толуп жүргән адәмләр» һәмдә «(Худаниң) ғәзәп күнигә бекитилгән адәмләр»ниму көрситиду. □ **2:5 «һәтта итаәтсизликләрдә өлгән вақтимиздиму, бизгә Мәсиһ билән биллә җан киргүзүп (меһри-шәпқәт билән қутқузулдуңлар!),...»** — «Мәсиһ билән биллә җан киргүзүп (җанландуруп)...» дегәнлик немә билдүриду? Мәсиһ Әйса өлгәндә, Худа Униңға етиқат бағлиғучиларни Униң билән тәң өлгән, У өлүмдин тирилгәндә Униң билән тәң тирилгән дәп һесаплиған. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. **«(меһри-шәпқәт билән қутқузулдуңлар!)»** — Павлус мошу йәрдә Əфәсуслуқларни риғбәтләндүрүштә бәк һаяҗанлинип кетип, туюқсиз 8-айәттики «силәр шәпқәт биләнла ишәш арқилиқ қутқузулдуңлар!» дегән гәпкә өтүп кетиду. ■ **2:5** Рос. 15:11; Рим. 6:8; 8:11; Кол. 3:1, 3; Тит. 3:5. □ **2:8 «чүнки силәр шәпқәт биләнла ишәш арқилиқ қутқузулдуңлар»** — бу «қутқузулуш» һаят(-мамат)лиқтики аддий хәтәрләрдин әмәс, бәлки хәтәрниң хәтири болған гунадин қутқузулуп мәңгү һаятқа еришиштин ибарәт. ■ **2:8** Мат. 16:17; Əф. 1:19. ■ **2:9** Рим. 3:27; 1Кор. 1:29. ■ **2:10** 2Кор. 5:17; Əф. 1:4; 4:24; Тит. 2:14. □ **2:11 «силәр әслидә әтлириңларға асасән «ят әлләр» дәп һесапланғиниңлар»** — «әтлириңларға асасән» яки «әтлик көзқарашчә». **«инсанниң қоли билән әтлиридә «хәтнә қилинғанлар» дәп аталғанлар тәрипидин «хәтнисиз» дәп аталғанлиғиңлар»** — демәк, Йәһудийлар тәрипидин «хәтнисиз» дәп аталғанлар. Инжил бойичә «һәқиқий хәтнә» әттә әмәс, роһ-қәлбтә болуши керәк. Демәк, қәлб-роһ барлиқ шәхсий арзу-һәвәсләр, бу дунияға тәвә барлиқ езитқулуқтин «кесиветилип», Худаға ибадәт қилишқа әркин қилиниду. Мундақ «роһий хәтнә» «адәмниң қоли» билән әмәс, пәқәт Худаниң Муқәддәс Роһи арқилиқ болиду.

яшиғиниңларни есиңларда тутуңлар; □ ■
13 лекин әсли жирақларда болған силәр һазир Мәсиһниң қени арқилиқ йеқин
қилиндиңлар;
14 чүнки У бизниң енақлиғимиздур, У икки тәрәпни бир қилип оттуридики ара
тамни чеқивәтти; ■
15 йәни, Өз әтлири арқилиқ өчмәнликни түгитип, бәлгүлимиләрни көрсәткән,
әмирләрни йәткүзгән қанунни бекар қилип, икки тәрәпни Өзидә йеңи бир адәм
қилип яратти, шуниң билән енақлиқни апиридә қилди; □
16 крестқә миқлинип мошуниң вастиси билән өчмәнликни қәтл қилип, иккисини
бир тәндә Худа билән әпләштүрди; □
17 андин У келип, жирақларда турған силәргиму енақлиқ хуш хәвирини
жақалиди, йеқиндикиләргиму енақлиқни жақалиди. □ ■
18 Чүнки һәр иккимизниң Униң арқилиқ бир Роһта Ата алдиға кириш һоқуқимиз
бардур. ■
19 Шуңа шуниңдин башлап силәр мусапирлар, яқа жуттикиләр әмәс, бәлки
муқәддәс бәндиләргә вәтәндаш болисиләр, Худаниң өйидикилиридин
болисиләр; ■
20 силәр расуллар вә пәйғәмбәрләр болған һулниң үстигә қурулмақтисиләр;
бенаниң «бұжәк теши» болса Әйса Мәсиһ Өзидур; □ ■
21 Униңда пүткүл бена пухта жипсилаштурулуп, Рәбдә муқәддәс бир ибадәтхана
болушқа өсүп бармақта. □ ■
22 Силәрму *қошулуп* Униңда Худаниң бир туралғуси болушқа Роһта

□ **2:12 «...вәдиләрни елип кәлгүчи әһдиләрни ят билип...»** — «вәдиләр» болса Худаниң вәдилири, әлвәттә. ■ **2:12** Рим. 9:4. ■ **2:14** Йәш. 9:5; Мик. 5:4; Юһ. 16:33; Рос. 10:36; Рим. 5:1; Кол. 1:20. □ **2:15 «йәни, Өз әтлири арқилиқ өчмәнликни түгитип, бәлгүлимиләрни көрсәткән, әмирләрни йәткүзгән қанунни бекар қилип, икки тәрәпни Өзидә йеңи бир адәм қилип яратти, шуниң билән енақлиқни апиридә қилди»** — «Мәсиһ Өз әтлири арқилиқ ... қанунни... бекар қилип» — Йәһудий жамаәт һәм Худани тонумақчи болған «ят әлләр»ниң достлуқта болушиға әң чоң тосалғу, шуниңдәк һәтта өчмәнликни пәйда қилған амил болса дәл Худа Муса пәйғәмбәргә чүшүргән Тәврат қанунидики бәлгүлимиләр еди. «Қошумчә сөз»имиздә биз бу бәлгүлимиләр үстидә тохтилимиз. «Йеңи бир адәм» — Мәсиһ вә жамаәт, йәни бир баш бир тән болиду (Мәсиһ баш, жамаәт тән болиду). □ **2:16 «крестқә миқлинип мошуниң вастиси билән өчмәнликни қәтл қилип, иккисини бир тәндә Худа билән әпләштүрди»** — «бир тәндә» болса Өзиниң крестқә миқланған тени. Бу тән һазир тирилгәндин кейин Өзи билән жамаәттин тәркиб тапқан тән болди. «Кириш сөз»имиздики «жамаәт» тоғрилиқ мәзмунларни көрүң. □ **2:17 «андин У келип, жирақларда турған силәргиму енақлиқ хуш хәвирини жақалиди, йеқиндикиләргиму енақлиқни жақалиди»** — «У (Мәсиһ) келип.. силәргиму...хуш хәвәрни жақалиди».... мошу ишта биз Әйса Мәсиһниң «Өз тени болған жамаәт» билән бир болғанлиғимизни көримиз. Мәсиһ Әйса Йәһудий хәлқигә хуш хәвәрни жақалиғандин кейин, крестқә миқлинип, көмүлүп, тирилгән; андин әршкә көтирилгән. У қандақму «силәргә («жирақларда турғанлар»ға, йәни Йәһудий әмәсләргә) кәлди»? Җавап Инжилдики «Расулларниң паалийәтлири»дә көрүлиду. Әйсаниң әлчилири, жамаитидикилири башқиларға хуш хәвәрни йәткүзгәндә, У Өзи улар арқилиқ мошу ишни қилиду. Чүнки жамаәт Өзиниң тенидур. Мәсилән, «Рос.» 1:1-2, 9:4-5 вә изаһатларни көрүң. «Йеқин турғанлар» йәнә Йәһудийларни көрситиду, әлвәттә. ■ **2:17** Йәш. 57:19; әф. 3:12. ■ **2:18** Юһ. 10:9; 14:6; Рим. 5:2; әф. 3:12; Ибр. 10:19. ■ **2:19** Гал. 6:10. □ **2:20 «силәр расуллар вә пәйғәмбәрләр болған һулниң үстигә қурулмақтисиләр»** — яки, «силәр расулларниң вә пәйғәмбәрләрниң улиниң үстигә қурулмақтисиләр». **«силәр расуллар вә пәйғәмбәрләр болған һулниң үстигә қурулмақтисиләр; бенаниң «бұжәк теши» болса Әйса Мәсиһ өзидур»** — «қошумчә сөз»дики «расуллар вә пәйғәмбәрләр» үстидики музакиримизни көрүң. ■ **2:20** Йәш. 28:16; Мат. 16:18; 1Кор. 3:9,10; 1Пет. 2:4; Вәһ. 21:14 □ **2:21 «Униңда пүткүл бена пухта жипсилаштурулуп, Рәбдә муқәддәс бир ибадәтхана болушқа өсүп бармақта»** — «Рәбдә» «Мәсиһ Әйсаниң Өзидә». 22-айәттә «Рәбдә» «Униңда» дәп елиниду. ■ **2:21** 1Кор. 6:19; 2Кор. 6:16; әф. 4:16.

бирләштүрүлүп қурулмақтисиләр.□

3

1 Шу сәвәптин силәр «ят әлдикиләр» үчүн Мәсиһ Әйсаниң мәһбуси болған мәнки
Павлус —□ ■
2 (силәр бәлким маңа тапшурулған, силәргә Худаниң шәпқитини елип баридиған
ғоҗидарлиғим тоғрилиқ,■
3 йәни Униң маңа вәһий билән сирни аян қилғанлиғи тоғрилиқ хәвәрдар
болушуңлар мүмкин (мән бу тоғрисида илгири аз-паз язған едим;□ ■
4 силәр уни оқуғиниңларда, Мәсиһниң сири тоғрилиқ йорутулғанлиғимни билип
йетисиләр)
5 илгәрки дәвирләрдә бу сир инсан балилириға Униң муқәддәс расуллири
вә пәйғәмбәрлиригә Роһ арқилиқ һазирқидәк ениқ вәһий қилинғандәк, аян
қилинған әмәс.□ ■
6 Демәк, хуш хәвәр арқилиқ «ят әлдикиләр»дин болғанларму ортақ мирасхорлар,
тәндики ортақ әзалар, Мәсиһ Әйсада болған вәдидин ортақ бәһримән болғучилар
болиду;□
7 Худаниң шәпқити маңа елип кәлгән илтипат билән, Униң күч-қудритиниң
җүргүзүлүши билән, мән бу ишқа хизмәткар қилип тайинландим;■
8 маңа — муқәддәс бәндилири ичидики әң төвинидинму төвән болған маңа мошу
илтипат, йәни әлләр арисида Мәсиһниң мөлчәрлигүсиз байлиқлири тоғрилиқ

□ **2:22 «Силәрму қошулуп Униңда Худаниң бир туралғуси болушқа Роһта бирләштүрүлүп қурулмақтисиләр»** — «Роһ» — Муқәддәс Роһ, Худаниң Роһи. □ **3:1 «Шу сәвәптин силәр «ят әлдикиләр» үчүн Мәсиһ Әйсаниң мәһбуси болған мәнки Павлус —....»** — «Мәсиһ Әйсаниң мәһбури» — Павлус бу мәктупни язғанда Римдики бир түрмидә ятатти. Шүбһисизки, римлиқлар Павлусни «бизниң мәһбусимиз» дәп ойлайтти — лекин Павлус ишқа башқичә қарайтти. Римлиқларниң уни қолға елип түрмигә ташлиғини Худаниң ирадиси болуп, шу иш билән ят әлләрдин болған ишәнгүчиләрниң көп пайда көридиғанлиғиға Павлусниң көзи йәткән; шуниң билән Павлус: «силәр ят әлдикиләр үчүн» ейтқанда, мән «римлиқларниң мәһбуси» әмәс, бәлки «Мәсиһниң мәһбуси»мән» дәйду. Әмәлийәттә Павлусниң бу сөзлири 14-айәттә давамлишиду. 2-13-айәтләрниң һәммиси «тирнақ ичигә» елинған. ■ **3:1** Рос. 21:33; Әф. 4:1; Фил. 1:7,13,14,16; Кол. 4:3; 2Тим. 1:8; Флм. 1. ■ **3:2** Рос. 13:2; Рим. 1:5; Әф. 3:8. □ **3:3 «йәни Униң маңа вәһий билән сирни аян қилғанлиғи тоғрилиқ хәвәрдар болушуңлар мүмкин (мән бу тоғрисида илгири аз-паз язған едим...»** — мүмкинчилиги барки, «мән йәнә бу тоғрисида илгири аз-паз язған едим» дегән сөз болса униң мәзкур мәктуптики 1-бап 9-айәттә «Мәсиһниң сири» тоғрилиқ язған сөзлирини көрситиду; бизниңчә у униң Әфәсуслуқларға илгири язған бир хетини көрситиду. ■ **3:3** Рос. 22:17,21; 26:16,17; Рим. 16:25; Гал. 1:11,12. □ **3:5 «... расуллири вә пәйғәмбәрлиригә Роһ арқилиқ һазирқидәк ениқ вәһий қилинғандәк...»** — «Роһ» — Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһ. **«илгәрки дәвирләрдә бу сир инсан балилириға униң муқәддәс расуллири вә пәйғәмбәрлиригә Роһ арқилиқ һазирқидәк ениқ вәһий қилинғандәк, аян қилинған әмәс»** — расулниң сөзлири интайин зилдур. У Мәсиһ вә җамаәт тоғрилиқ бу сир илгәрки дәвирләрдә қәтъий аян қилинмай қалған әмәс, дәп пуритиду; әмәлийәттә болса Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң бәзи бешарәтлиридә һәм Тәвратта хатириләнгән бәзи вақиәләрдә бу сир пуритилип ғил-пал көрүниду. ■ **3:5** Рос. 10:28. □ **3:6 «демәк, хуш хәвәр арқилиқ...»** — «хуш хәвәр» — оқурмәнләрниң есидә болуш керәкки, «Инҗил» дегән сөз дәл «хуш хәвәр» дегән мәнидә. **«демәк, хуш хәвәр арқилиқ «ят әлдикиләр»дин болғанларму ортақ мирасхорлар, тәндики ортақ әзалар, Мәсиһ Әйсада болған вәдидин ортақ бәһримән болғучилар болиду»** — Йәһудий әмәсләрниң «ортақ мирасхор» болғанлиғи «ишәнгүчи Исраил билән ортақ мирасхор» болғанлиғини көрситиду; «тән» мошу йәрдә Мәсиһниң тени, йәни җамаәтни көрситиду. ■ **3:7** Әф. 1:19; Кол. 2:12.

хуш хәвәр жақалаш□ ■

9 вә шундақла һәммини яратқан Худада йошурун болуп кәлгән бу сирниң қандақ
әмәлгә ашурулуши тоғрилиқ һәммәйләнни йорутуш хизмити аманәт қилинди. ■

10 Буниң мәхсити әршләрдә болған һөкүмранларға һәм һоқуқларға Худаниң көп
тәрәплимилик даналиғи жамаәт арқилиқ һазир ашкарә қилиништин ибарәттур.
□ ■

11 Бу иш болса, Униң Мәсиһ Әйса Рәббимиздә ижра қилинған мәңгүлүк муддиаси
бойичидур; □

12 Униң ишәш-садиқлиғи арқилиқ биз жасарәткә һәм Худаниң алдиға
хатиржәмлик билән кириш һоқуқиға егә болдуқ; ■

13 шуниң үчүн силәрдин өтүнимәнки, мениң силәр үчүн тартқан жапа-
жәбирлирим түпәйлидин пәришан болмаңлар; чүнки бу иш силәрниң шан-
шәривиңлар болиду).□ ■

14 Мән шу сәвәптин тизлиримни Атиға пүкимәнки, □

15 (асман-зиминдики барлиқ атилиқ мунасивәтләр Униңдин «ата» намини
алиду) □

16 У Өз шан-шәривидики байлиқлар билән, Роһи арқилиқ силәрни ички
дунияйиңларда күчләндүргәй; □ ■

17 шуниң билән Мәсиһ қәлбиңларда ишәш арқилиқ туруп, силәр меһир-муһәббәт
ичидә йилтиз тартқан, һул селинған, ■

18-19 барлиқ муқәддәс бәндиләр билән биллә Мәсиһниң муһәббитиниң кәңлиги,
узунлуғи, чоңқурлуғи вә егизлигини чүшинип егиливалғайсиләр; йәни адәмниң
билип йетишидин һәссиләп ешип чүшидиған Униң муһәббитини билип
йәткәйсиләр, шуниңдәк Худаниң мукәммәл жәвһири билән толдурулғайсиләр.

□ **3:8 «әлләр арисида Мәсиһниң мөлчәрлигүсиз байлиқлири тоғрилиқ хуш хәвәр жақалаш»** — «әлләр» Муқәддәс Китапта дайим дейилгәндәк, «Йәһудий әмәсләр», «ят әлликләр»ни көрситиду. ■ **3:8** Рос. 9:15; 13:2; 22:21; 1Кор. 15:9; Гал. 1:16; 2:8; 1Тим. 2:7; 2Тим. 1:11,15. ■ **3:9** Яр. 1:3; Зәб. 32:6; Юһ. 1:3; Рим. 16:25; Әф. 1:9; Кол. 1:16, 26; 2Тим. 1:10; Тит. 1:2; Ибр. 1:2; 1Пет. 1:20. □ **3:10 «Буниң мәхсити әршләрдә болған һөкүмранларға һәм һоқуқларға Худаниң көп тәрәплимилик даналиғи жамаәт арқилиқ һазир ашкарә қилиништин ибарәттур»** — «әршләрдә болған һокүмранлар» һәм һоқуқлар бәлким һәм пәриштиләр вә йәнә жин-шәйтанларни көрситиду (6:12ни көрүң). ■ **3:10** 1Пет. 1:12. □ **3:11 «Униң Мәсиһ Әйса Рәббимиздә ижра қилинған мәңгүлүк муддиаси бойичидур»** — башқа бир хил тәржимиси болса «Униң Мәсиһ Әйса Рәббимиздә нишан қилинған мәңгүлүк муддиаси бойичидур». ■ **3:12** Юһ. 10:9; 14:6; Рим. 5:2; Әф. 2:18; Ибр. 10:19. □ **3:13 «шуниң үчүн силәрдин өтүнимәнки, мениң силәр үчүн тартқан жапа-жәбирлирим түпәйлидин пәришан болмаңлар; чүнки бу иш силәрниң шан-шәривиңлар болиду»** — бу айәтниң үч мүмкинчилиги бар мәнаси тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **3:13** Фил. 1:14; Кол. 1:24; 1Тес. 3:3. □ **3:14 «шу сәвәптин ...»** — 1-айәтниң давами. **«мән шу сәвәптин тизлиримни Атиға пүкимәнки, ...»** — «Ата» Худа, әлвәттә. Бәзи кона көчүрмиләрдә «Шу сәвәптин тизлиримни Рәб Әйса Мәсиһниң Атисиға пүкимәнки,...» дейилиду. □ **3:15 «асман-зиминдики барлиқ атилиқ мунасивәтләр Униңдин «ата» намини алиду»** — бу сөзниң әһмийити бәлким шуки, Худа «Ата» болғандин кейин, асман-зиминни «атилиқ», йәни «ата-балилиқ» (мәйли инсанлар арисида болсун, һайванлар арисида болсун яки һәтта өсүмлүкләр арисида болсун) мунасивәтләр билән толдурған. Павлус, Худа Өзиниң атилиқ муһәббитини мошу көплигән мунасивәтләр билән испатлимақчи болған йәрдә, мән Униң пәрзәнти болуш сүпитим билән, Униңдин мошундақ бүйүк тиләкни толиму ишәш билән тиләймән, демәкчи. □ **3:16 «У Өз шан-шәривидики байлиқлар билән, Роһи арқилиқ силәрни ички дунияйиңларда күчләндүргәй»** — «ички дуния» грек тилида «ички адәм» — бу ибарә адәмниң роһини, қәлбини, «ички дуния»сини көрситиду. ■ **3:16** Әф. 6:10. ■ **3:17** Кол. 2:7.

□
20 Әнди ичимиздә жүргүзидиған қудрити бойичә барлиқ тилигимиз яки
ойлиғанлиримиздинму һәдди-һесапсиз артуқ вужудқа чиқиришқа қадир
Болғучиға, — ■
21 Униңға дәвирдин дәвиргичә, әбәдил-әбәткичә жамаәттә Мәсиһ Әйса арқилиқ
шан-шәрәп болғай! Амин!

4

1 Әнди шу сәвәпләрдин, Рәбниң мәһбуси болған мәнки, *Худаниң* силәрни чақирған
бүйүк чақириқиға лайиқ һалда меңишлириңларни өтүнимән,■
2 һәммә ишта кәмтәрлик вә юваш-мулайимлиқ билән, сәвирчанлиқ билән, бир-
бириңларға муһәббәт ичидә кәң қосақ болуп,□ ■
3 енақ-хатирҗәмликниң риштиси билән, Роһта болған бирликни тутушқа
интилишиңларни *өтүнимән*.□
4 Тән бирдур, Роһ бирдур, — худди чақирилғиниңларда, охшаш бир арзу-үмүткә
чақирилғиниңлардәк, —
5 Рәб бирдур, иман-етиқат бирдур, чөмүлдүрүлүш бирдур,■
6 һәмминиң ХудаАтиси бирдур; У болса һәммидин үстүн турғучи, һәммини
жүргүзгүчи вә һәммимизниң ичидә Болғучидур.□
7 Шундақтиму һазир һәр биримизгә Мәсиһниң илтипатиниң өлчими бойичә
шәпқәт тәқдим қилинғандур;■
8 шуңа, муқәддәс китапта *Худа* ейтқинидәк: —
«У жуқуриға көтирилди,
Инсанларни тутқун қилғучиларни У Өзи әсир қилип елип кәтти,
һәм инсанларға илтипатларни тәқдим қилди».□ ■

□ **3:18-19 «барлиқ муқәддәс бәндиләр билән биллә Мәсиһниң муһәббитиниң кәңлиги, узунлуғи, чоңқурлуғи вә егизлигини чүшинип егиливалғайсиләр; йәни адәмниң билип йетишидин һәссиләп ешип чүшидиған униң муһәббитини билип йәткәйсиләр, шуниңдәк Худаниң мукәммәл жәвһири билән толдурулғайсиләр»** — оқурмәнләр диққәт қилидуки, бу улуқ ишлар үчүн, болупму муһәббәтни толуқ егиливелиш үчүн Худаниң Роһи арқилиқ кәлгән күч-қудрәт толиму керәктур (16-айәтни көрүң). ■ **3:20** Рим. 16:25. ■ **4:1** Яр. 17:1; 1Кор. 7:20; Фил. 1:27; Кол. 1:10; 1Тес. 2:12. □ **4:2 «һәммә ишта кәмтәрлик вә юваш-мулайимлиқ билән, сәвирчанлиқ билән...»** — Инжилда «юваш-мулайимлиқ»ниң алаһидилиги бар; у болсиму қорқунучтин күчлүкләргә йол қойидиған аҗизлиқ әмәс, бәлки Худаниң йолида талаш-тартишлардин қол үзүш, Худаниң һәммә ишлиримизни зораванлиқсиз, жедәлсиз тоғра орунлаштурушиға иман бағлаштур; мошундақ позитсийә мулайим, ювашлиқ билән билдүрүлиду. ■ **4:2** Кол. 1:11; 3:12; 1Тес. 5:14. □ **4:3 «... Роһта болған бирликни тутушқа интилишиңларни өтүнимән»** — «Роһта» — Худаниң Роһида, Муқәддәс Роһта. ■ **4:5** Қан. 4:39; Мал. 2:10; 1Кор. 8:4, 6; Лука 12:50 □ **4:6 «һәммимизниң ичидә Болғучидур»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «һәмминиң ичидә Болғучидур» (яки «һәмминиң ичидидур» яки «һәммиңларниң ичидә Болғучидур») дейилиду. 4-7-айәтләр көрсәткән бирликләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә қисқичә музакирә қилимиз. ■ **4:7** Рим. 12:6; 1Кор. 12:11; 2Кор. 10:13; 1Пет. 4:10. □ **4:8 «шуңа, Муқәддәс Китапта Худа ейтқинидәк: — «У жуқуриға көтирилди, инсанларни тутқун қилғучиларни У Өзи әсир қилип елип кәтти, һәм инсанларға илтипатларни тәқдим қилди»»** — расул Павлус бу сөзлиридә «Зәбур»дики 67:19ни нәқил кәлтүрүп түп мәнини йәкүнлигән. «Жуқириға көтирилди» Мәсиһниң өлүмдин тирилип әршләргә көтирилгәнлигини көрситиду. У әрштин Өзигә ишәнгәнләргә Муқәддәс Роһни әвәтип һәр хил илтипатларни тәқдим қилди вә шуниңдәк һазирму тәқдим қилмақта. Бу әҗайип бешарәтниң мәнасини толуқрақ тонуш үчүн биз «Зәб.» 67:19ға қошқан изаһатни көрүң. ■ **4:8** Зәб. 67:19

9 Әнди «көтирилгән» зат болса, *авал* йәрниң тегигә чүшкән затниң Өзи әмәсму?
□ ■
10 Чүшкән зат болса барлиқ әршләрдин жуқуриға көтирилгәнниң дәл Өзидур;
көтирилишиниң мәхсити, аләмниң барлиғини толдуруштин ибарәт;
11 Шуңа, бәзиләрни расуллар, бәзиләрни пәйғәмбәрләр, бәзиләрни хуш
хәвәрчиләр, бәзиләрни баққучи вә яки тәлим бәргүчиләр қилип тайинлиған
дәл Өзидур. □ ■
12 Буларниң мәхсити муқәддәс бәндиләрни хизмәт вәзиписигә, жүмлидин
Мәсиһниң тенини қуруп чиқишқа қуралландуруп камаләткә йәткүзүштин
ибарәт; □ ■
13 вәзипә һәммимизниң етиқатта һәм Худаниң Оғлини толуқ тонуш та бирликкә
келишимизгичә, камил адәм болуп йетишип чиқишимизғичә, — йәни Мәсиһниң
мукәммәл жәвһири гәвдиләнгән қәдди-қамәт өлчимигә йетишимизгичә
давамлаштурулмақта;
14 шундақ болғанда, йәнә гөдәк балилардин болмай, адәмләрниң қувлуғидин
ойлап чиққан алдамчи нийәт-планлири билән, уларниң һейлә-нәйриңидин
чиққан тәлиматиниң долқунлиридин урулуп, униң һәр хил шамилида уяқ-
буяққа учурулуп кәтмәймиз; ■
15 әксичә, меһир-муһәббәт ичидә туруп һәқиқәткә берилип иш көрүп, бешимиз
болған Мәсиһкә бағлиништа һәр җәһәттин өсүп йетилидиған болимиз; □ ■
16 Униңдин пүткүл тән, әзалири бир-биригә жипсилаштурулуп, озуқлуқ
тәминлигүчи һәр бир өгә арқилиқ бир-биригә туташтурулуп, һәр бир әзаниң
өзигә хас өлчәнгән вәзипини өтиши билән барғанчә өстүрүлүп, муһәббәт ичидә
өз-өзини қуруп чиқишқа ишлимәктә.□ ■

□ **4:9 «Әнди «көтирилгән» зат болса, авал йәрниң тегигә чүшкән затниң Өзи әмәсму?»** — Мәсиһниң «йәрниң тегигә (грек тилида «тәглиригә») чүшкән»лиги немини көрситиду? «Зәб.» 138:15ни көрүң. Бу Зәбурдики күй бойичә «йәрниң тәглири» болса инсанниң түп тәбиити шәкилләндүрүлгән жай болуп, Мәсиһниң «йәрниң тәглиригә чүшүш»и бәлким дәл инсанниң тәбиитиниң түп мәсилисини, йәни гуналиқ маһийитимизни үзүл-кесил бир тәрәп қилиши үчүн еди. Шуңа бизниңчә бу ибарә Мәсиһ крестқә миқлинишниң чоңқур азаплирида бир тәрәп қилған ишларни көрситиду; бәзи алимлар, Мәсиһниң «чүшкәнлиги», өлүмдин кейин роһиниң тәһтисараға чүшкәнлигини көрситиду, дәп қарайду. Буниңму мүмкинчилиги бар. ■ **4:9** Юһ. 3:13; 6:62; Зәб. 138:15 □ **4:11 «Шуңа, бәзиләрни расуллар, бәзиләрни пәйғәмбәрләр, бәзиләрни хуш хәвәрчиләр, бәзиләрни баққучи вә яки тәлим бәргүчиләр қилип тайинлиған дәл Өзидур»** — оқурмәнләр диққәт қилидуки, бу айәттә ейтилған соғатлар (8-айәтни көрүң) «роһий илтипатлар» әмәс, бәлки «роһий илтипатлар»ға егә болған роһий адәмләрдур. Мәсиһ мошундақ адәмләрни җамаити вә дунияни бәрикәтләш үчүн тайинлайду. ■ **4:11** 1Кор. 12:28. □ **4:12 «муқәддәс бәндиләрни хизмәт вәзиписигә, жүмлидин Мәсиһниң тенини қуруп чиқишқа ...»** — «жүмлидин» — яки «йәни» дәп чүшәнгили болиду. **«Буларниң мәхсити муқәддәс бәндиләрни хизмәт вәзиписигә, жүмлидин Мәсиһниң тенини қуруп чиқишқа қуралландуруп камаләткә йәткүзүштин ибарәт»** — демәк, расуллар, пәйғәмбәрләр, хуш хәвәрчиләр, баққучилар вә тәлим бәргүчиләр (11-айәт)ниң вәзиписи Мәсиһниң тени болған җамаәтни Худаниң толуқ хизмитини қилиш үчүн қуралландуруштин ибарәттур. Худаниң хизмитини қилидиған бу «роһаний адәмләр»ла әмәс, бәлки пүткүл җамаәтниң һәммә әзалири өз роли бойичә вәзиписигә әмәл қилиши керәктур. «Қуруп чиқиш» дегән ибарә тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. Грек тилида «қуралландуруп камаләткә кәлтүрүш» бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **4:12** Рим. 12:5; 1Кор. 12:27; Әф. 1:23; 5:23; Кол. 1:24. ■ **4:14** Мат. 11:7; 1Кор. 14:2. □ **4:15 «... бешимиз болған Мәсиһкә бағлиништа һәр җәһәттин өсүп йетилидиған болимиз»** — сөзмусөз тәрҗимиси: «... бешимиз болған Мәсиһкә бағлиништа Униңға (яки «Униң ичигә») һәр җәһәттин өсүп йетилидиған болимиз». Демәк, «аллиқачан униң тениниң бир әзаси болған һалда ... давамлиқ өсидиған...». ■ **4:15** Әф. 5:23; Кол. 1:18. □ **4:16 «Униңдин пүткүл тән, әзалири бир-биригә жипсилаштурулуп, озуқлуқ тәминлигүчи һәр бир өгә арқилиқ бир-биригә туташтурулуп...»** — «пүткүл тән» — җамаәттур. ■ **4:16** Рим. 12:5; 1Кор. 12:27; Әф. 2:21.

17 Шуңа шуни ейтимәнки, Рәбтә уни тапилаймәнки, ят әлләрниңкидәк, йәни
уларниң өз ой-пикирлириниң бимәнилигидә маңғинидәк меңивәрмәслигиңлар
керәк; ■
18 улар қәлбиниң қаттиқлиғидин келип чиққан билимсизлик түпәйлидин,
Худаниң һаятидин ада-җуда қилинип, чүшәнчиси қараңғулишип кәткән,■
19 ар-номусни ташливетип, нәпсанийәтчилиги көпийип һәр хил ипласлиқларни
җүргүзүшкә, кәйп-сапаға берилгән.
20 Амма силәр болсаңлар, Мәсиһни шундақ йолда үгинип тонуған әмәссиләр —
21 (һәқиқәтниң Әйсада болғинидәк, уни һәқиқәтән аңлиған, униңда үгитилгән
болсаңлар) —
22 демәк, илгәрки турмошуңларға хас болған, алдамчи арзу-һәвәсләргә әгишип
өзини булғиғучи «кона адәм»ни селиветип, □ ■
23 ой-зеһниңларниң роһида йеңилинип,
24 Худаниң охшашлиғиға асасән, һәқиқәттин чиққан һәққанийлиқта вә пак-
муқәддәсликтә яритилған «йеңи адәм»ни кийивелишиңлар керәктур.■
25 Шуниң билән ялғанчилиқни селиветип, һәр биримиз өз йеқинлиримиз
билән һәқиқәтни сөзлишәйли; чүнки биз бир-биримизгә нисбәтән бир тәнниң
әзалиридурмиз.■
26 «Аччиқлиниңлар, амма гуна қилмаңлар»; ғәзивиңлар күн патқичә давам
етивәрмисун; □ ■
27 яки Иблисқа һеч орун қоюп бәрмәңлар.□ ■
28 Оғри иккинчи оғрилиқ қилмисун; әксичә у меһнәт қилип икки қолиға тайинип
һалал иш қилсунки, һаҗити болғанларғиму бөлүп бәргидәк өз тапқини болсун.■
29 Ағзиңлардин һеч қандақ иплас сөз чиқмисун, пәқәт аңлиғучиларға шәпқәт
йәтсун үчүн, еһтияҗқа уйғун вә адәмни қуруп чиқидиған сөзләрни ейтиңлар. ■
30 Худаниң Муқәддәс Роһиға азап бәрмәңләр; чүнки силәр Униң билән һөр-ниҗат
күни үчүн мөһүрләнгәнсиләр; □ ■
31 өзүңлардин һәр қандақ өч-адавәт, аччиқ-ғәзәп, қәһр, җедәл-маҗиралар, тил-
аһанәт һәмдә һәр хил қара нийәтләрни нери қилиңлар; ■
32 бир-бириңларға меһриван, юмшақ диллиқ болуп, Худа Мәсиһтә силәрни
кәчүрүм қилғинидәк бир-бириниңларни кәчүрүм қилиңлар. □ ■

■ **4:17** Рим. 1:9, 18; 1Пет. 4:3. ■ **4:18** 1Тес. 4:5. □ **4:22 «илгәрки турмошуңларға хас болған, алдамчи арзу-һәвәсләргә әгишип өзини булғиғучи «кона адәм»ни селиветип, ...»** — «кона адәм» тоғрилиқ «Рим.» 6:6 вә изаһатини көрүң. ■ **4:22** Кол. 3:9; Ибр. 12:1; 1Пет. 2:1. ■ **4:24** Рим. 6:4; Кол. 3:10; 1Пет. 4:2. ■ **4:25** Зәк. 8:16. □ **4:26 «Аччиқлиниңлар, амма гуна қилмаңлар»** — «Зәк.» 8:16, «Зәб.» 4:5. Бу айәт 25-айәттики «һәқиқәтни сөзлишәйли» дегән сөз билән бағлиқтур. Бир тәрәптин аччиғилинишқа тегишлик сәвәви болуп туруп гәп қилмиса гуна болиду; йәнә бир тәрәптин аччиқ адәмни гунаға башлишиму мүмкин, шу тәрәптинму һези болуши керәк. Шуңа «Аччиқлиниңлар, амма гуна қилмаңлар» дейилиду. **«ғәзивиңлар күн патқичә давам етивәрмисун»** — йәнә бир хил тәрҗимиси: «Аччиқлашниң сәвәви күн патқичә давамлишивәрмисун». Әгәр бу тәрҗимә тоғра болса, адәм униңға зади қандақ әмәл қилиши керәк? — бизниңчә бу тәрҗимә мәнтиқиға уйғун әмәс. ■ **4:26** Зәб. 4:5 □ **4:27 «яки Иблисқа һеч орун қоюп бәрмәңлар»** — «Иблис» — Шәйтан. ■ **4:27** Яқ. 4:7; 1Пет. 5:9. ■ **4:28** Рос. 20:35; 1Тес. 4:11; 2Тес. 3:8,12. ■ **4:29** Мат. 12:36; Әф. 5:3, 4. □ **4:30 «чүнки силәр Униң билән һөр-ниҗат күни үчүн мөһүрләнгәнсиләр»** — «һөр-ниҗат күни» — 1:14дики изаһатни көрүң. ■ **4:30** Луқа 21:28; Рим. 8:16,23; 2Кор. 1:22; 5:5; Әф. 1:13,14. ■ **4:31** Кол. 3:19. □ **4:32 «Мәсиһ бизни сөйүп, Өзини биз үчүн Худаға хушпурақ сүпитидә һәдийә-қурбанлиқ болушқа атап пида қилғандәк силәрму муһәббәт ичидә меңиңлар»** — «хушпурақ сүпитидә һәдийә-қурбанлиқ» мошу йәрдә (барлиғи Худаға атап көйдүрүлгән) «көйдүрмә қурбанлиқ» көздә тутулиду. ■ **4:32** Мат. 6:14; Мар. 11:25; Фил. 2:1; Кол. 3:12,13.

5

(Давами)
1-2 Шуңа Худаниң сөйүмлүк пәрзәнтлиридин болуп, Уни үлгә қилиңлар; һәмдә
Мәсиһ бизни сөйүп, Өзини биз үчүн Худаға хушпурақ сүпитидә һәдийә-
қурбанлиқ болушқа атап пида қилғандәк силәрму муһәббәт ичидә меңиңлар.■
3 Амма муқәддәс бәндиләргә лайиқ һалда, бузуқлуқ, һәр қандақ паскинилиқ яки
нәпсанийәтчилик араңларда һәтта тилғиму елинмисун;■
4 Шундақла ипласлиқ, әхмиқанә параңлар яки чакина чақчақларму тилиңларға
елинмисун — буларму мувапиқ әмәстур — бәлки ағзиңлардин тәшәккүрләр
чиқсун.
5 Чүнки шуниңдин хәвәрдарсиләрки, һәр қандақ бузуқлуқ қилғучи, напак
болғучи яки нәпсанийәтчи киши (бундақ киши әмәлийәттә бир бутпәрәскә
баравәр) Мәсиһ вә Худаниң падишалиғиға мирасхор болалмайду.■
6 Һеч кимгә өзүңларни қуруқ гәпләр билән алдатмаңлар; чүнки бу ишлар
түпәйлидин Худаниң ғәзиви итаәтсизликтин болған пәрзәнтләрниң бешиға
чүшиду.■
7 Шуңа уларға мошу ишларда шерик болмаңлар;
8 чүнки силәр әсли қараңғулуқ едиңлар, лекин һазир Рәбдә йоруқлуқсиләр;
йоруқлуқниң пәрзәнтлиригә лайиқ меңиңлар■
9 (чүнки йоруқлуқниң мевиси толуқ меһриванлиқ, һәққанийлиқ вә һәқиқәттин
тәркиб тапқандур), ■
10 немә ишларниң Рәбни хурсән қилидиғанлиғини үгинип испатлаңлар.
11 Қараңғулуқтики мевисиз ишлар билән четилип қалмаңлар; әксичә, уларни
ечип әйипләңлар; ■
12 чүнки уларниң йошурунчә ишлигәнлирини һәтта тилға елишму номус иштур.
13 Амма йоруқлуқ билән әйипләп ашкариланған һәр қандақ нәрсә очуқ көрүниду;
йоруқлуқ ашкарилиған һәммә нәрсә йоруқлуққа айлиниду. ■
14 Шуниң үчүн У мундақ дәйду: —
«Ойған, әй уйқучи!
Тирил өлүкләр арисидин!
Вә Мәсиһ сени парлап йоритиду».□ ■
15 Шуниң үчүн силәрниң меңиватқан йолуңларға еһтият билән диққәт қилиңлар;
йолуңлар наданларниңкидәк әмәс, даналарниңкидәк болсун; ■
16 вақит-пурсәтни ғәниймәт билип тутувелиңлар; чүнки мошу дәвир рәзилдур.
□ ■
17 Бу сәвәптин надан болмаңлар, бәлки Рәбниң ирадисиниң немә екәнлигини
чүшәнгүчи болуңлар; ■

■ **5:1-2** Юһ. 13:34; 15:12; Гал. 2:20; 1Тес. 4:9; Тит. 2:14; 1Пет. 3:18; Ибр. 8:3; 9:14; 1Юһа. 3:23; 4:21 ■ **5:3** Мар. 7:21; Әф. 4:29; Кол. 3:5. ■ **5:5** 1Кор. 6:10; Гал. 5:19; Кол. 3:5; Вәһ. 22:15. ■ **5:6** Йәр. 29:8; Мат. 24:4; Мар. 13:5; Луқа 21:8; Кол. 2:4,18; 2Тес. 2:3; 1Юһа. 4:1. ■ **5:8** 1Тес. 5:4. ■ **5:9** Гал. 5:22. ■ **5:11** Мат. 18:17; 1Кор. 5:8; 10:20; 2Кор. 6:14; 2Тес. 3:14. ■ **5:13** Юһ. 3:20,21. □ **5:14 «Ойған, әй уйқучи! Тирил өлүкләр арисидин! Вә Мәсиһ сени парлап йоритиду»** — бу сөзләр Тәвраттики бешарәт әмәс, бәлки Тәвраттики бир нәччә бешарәтләрниң бир хил йәкүни яки Инҗил дәвридики намәлум пәйғәмбәрниң күй-мәдһийә сөзлиридин елинған сөзләр болуши мүмкин. ■ **5:14** Рим. 13:11; 1Тес. 5:6. ■ **5:15** Кол. 4:5. □ **5:16 «вақит-пурсәтни ғәниймәт билип тутувелиңлар...»** — грек тилида «мошу күнләрни ғәниймәт билип тутувелиңлар...». ■ **5:16** Рим. 13:11. ■ **5:17** Рим. 12:2; 1Тес. 4:3.

18 Һарақ-шарап ичип мəс болмаңлар; шундақ қилиқ адəмни шаллақлаштуриду;
буниң орниға Роһқа толдурулғучи болуңлар, □ ■
19 бир-бириңларға зəбур-нəғмилəр, мəдһийə күйлири вə роһий нахшилар
ейтишип, қəлбиңларда нахша-нəғмилəр яңритип Рəбни мəдһийилəңлар; □ ■
20 һəрдайим һəммə ишлар үчүн Рəб Əйса Мəсиһниң намида Худа һəм Ата
Болғучиға тəшəккүр-рəхмəт ейтиңлар, ■
21 Мəсиһтин əйминип, бир-бириңларға бойсунуңлар.□
22 Силəр аяллар, Рəбкə бойсунғандəк өз əрлириңлəргə бойсунуңлар; ■
23 чүнки Мəсиһ җамаəтниң беши болғандəк, əр аялниң бешидур; Мəсиһ йəнə
тəнгə қутқузғучидур. □ ■
24 Əндиликтə җамаəт Мəсиһкə бойсуғандəк, аяллар əрлиригə һəммə ишта
бойсунсун.
25 Əрлəр аяллириңларни сөйүңлəр, худди Мəсиһниңму җамаəтни сөйүп, униң
үчүн Өзини пида қилғинидəк сөйүңлар; ■
26 *Мəсиһниң җамаəт үчүн* шундақ қилиши җамаəтни муқəддəс қилип, «дасниң
сүйи» болған сөз-калам билəн жуюп пакландуруш үчүндур, □ ■
27 шуниңдəк җамаəтни шəрəплик һалда Өзигə һазир қилип, уни һеч дағ, қоруқ яки
буларға охшаш һəр қандақ нəрсилəрдин халий қилип, толуқ муқəддəс вə əйипсиз
қилиштин ибарəттур. ■
28 Шуниңға охшаш, əрлəр өз аяллирини өз тенини сөйгəндəк сөйүши керəктур; өз
аялини сөйгəн киши өзини сөйгəн билəн баравəр.
29 Чүнки һеч ким əсла өзиниң етидин нəпрəтлəнгəн əмəс, əксичə уни
озуқландуриду һəм асрайду; бу худди Мəсиһниң җамаəтни *озуқландуридиғиниға
һəм уни асрайдиғиниға* охшайду.

□ **5:18 «һарақ-шарап ичип мəс болмаңлар; шундақ қилиқ адəмни шаллақлаштуриду; буниң орниға Роһқа толдурулғучи болуңлар..»** — «Роһ» — Худаниң Роһи, Муқəддəс Роһ. ■ **5:18** Пənд. 23:29; Йəш. 5:11,22; Луқа 21:3; Рос.2:4 □ **5:19 «бир-бириңларға зəбур-нəғмилəр, мəдһийə күйлири вə роһий нахшилар ейтишип, қəлбиңларда нахша-нəғмилəр яңритип рəбни мəдһийилəңлар»** — «зəбур-нəғмилəр» бəлким сазға тəңкəш қилинип ейтилидиған нахшилар; «мəдһийə күйлири» бəлким сазсиз нахшилар; «роһий нахшилар» бəлким стихийиликтин, өзлигидин, Муқəддəс Роһниң илһами билəн ейтилған нахшиларни көрситиши мүмкин («1Кор.» 14:15ни вə изаһатлирниму көрүң). ■ **5:19** Кол. 3:16. ■ **5:20** Кол. 3:17; 1Тес. 5:18. □ **5:21 «Мəсиһтин əйминип, бир-бириңларға бойсунуңлар»** — бу ишлар вə қалған җекилəшлəр асасəн һəммиси «Муқəддəс Роһқа толдурулуш»ниң нəтиҗисидур. «Мəсиһтин əйминип, бир-бириңларға бойсунуңлар» — «Мəсиһтин əйминиш» биринчи орунда болуш керəк; җамаəттики мəлум бир қериндишиға бойсунуш Мəсиһниң əмирлиригə уйғун кəлмисə у чағда у қериндишиға бойсунмаслиқ керəктур. ■ **5:22** Яр. 3:16; 1Кор. 14:34; Кол. 3:18; Тит. 2:5; 1Пет. 3:1. □ **5:23 «чүнки Мəсиһ җамаəтниң беши болғандəк, əр аялниң бешидур; Мəсиһ йəнə тəнгə қутқузғучидур»** — «тəн» мошу йəрдə «җамаəт»ни көрситиду. Йəнə бир тəрəптин расул Павлус мошу йəрдə «Мəсиһ тəнгə қутқузғучидур» дегəн сөзи билəн, əрниң өз аялини қутқузуш вə аялиниң тенини асраш мəсъулийити бар, дегəнни пуритиду. ■ **5:23** Рим. 12:5; 1Кор. 11:3; 12:27; Əф. 1:22,23; 4:12,15; Кол. 1:18,24. ■ **5:25** Гал. 1:4; Əф. 5:2; Кол. 3:19. □ **5:26 «(Мəсиһниң җамаəт үчүн) шундақ қилиши җамаəтни муқəддəс қилип, «дасниң сүйи» болған сөз-калам билəн жуюп пакландуруш үчүндур»** — «җамаəтни» грек тилида «уни». Бу айəттики «у» җамаəтни көрсəткəндə, грек тилидики «аялчə род»та ипадилиниду. Айəттики охшитиш дəл шуки, жигитниң тойда өзигə ятлиқ болидиған сөйүмлүк қизни өзигə һазир қилғинидəк, Мəсиһ җамаəтни Өзигə һазир қилиду. Той болса җəннəттə болиду («Вəһ.» 19:7-9, 21:9-10ни көрүң). **«... «дасниң сүйи» болған сөз-калам билəн жуюп пакландуруш үчүндур»** — «дасниң сүйи» Тəврат дəвридики заманларда каһинлар ибадəтханида Худаға һəр қетим йеқинлашқанда, пүткүл тəнлирини чоң дас («деңиз») ичидə жуюши керəк. Шуниңға охшаш йолда Худаға йеқинлашқинимизда, биздə налайиқ бирəр ишлар болса, Униң сөз-калами бизгə пакландуруш йолини (демəк, гунани иқрар қилип, товва қилиш, Əйсаниң қени арқилиқ кəчүрүм қилинип пакландурулуш йолини) көрситиш рольини ойнайду. ■ **5:26** Тит. 3:5; 1Пет. 3:21. ■ **5:27** Кол. 1:22.

30 Чүнки биз Униң тенининң әзалиридурмиз: —□ ■
31 «Шу сәвәптин әр ата-анисиниң йенидин айрлип, өз аялиға бағлиниду; иккиси
бир тән болиду».□ ■
32 Бу сир интайин чоңқурдур; амма мән һазир Мәсиһ вә җамаәт тоғрилиқ
сөзләватимән. □
33 Амма силәрму һәр бириңлар өз аялиңларни өзүңларни сөйгәндәк сөйүңлар;
аял болса, еридин әйминип, уни һөрмәтлисун.

6

1 Балилар, Рәбдә ата-анилириңларға итаәт қилиңлар; чүнки бу дурусдур.■
2 «Атаңни вә анаңни һөрмәтлә» — бу болса өз ичигә вәдини алған биринчи
әмирдур —□ ■
3 «Шуниң билән сениң ишлириң қутлуқ болиду, зиминда узун өмүр көрисән» —
дәп вәдә қилинған.□
4 Силәр атилар, балилириңларни хапа қилмаңлар, бәлки уларни Рәбниң
тәрбийиси һәм көрсәтмисидә бекиңлар.■
5 Силәр қуллар, әттин болған ғоҗайиниңларға Мәсиһкә итаәт қилғиниңлардәк
чин көңлүңлардин әйминиш вә титрәш билән итаәт қилиңлар;□ ■
6 пәқәт көз алдидила хизмәт қилип, адәмни хуш қилғучи қуллардин болмаңлар,
бәлки Мәсиһниң қуллириниң сүпитидә Худаниң ирадисини җан-дил билән беҗа
кәлтүрүңлар,
7 адәмләргә әмәс, бәлки Рәбгә чин дилиңлардин хизмәт қилиңлар;
8 шуни билгәнки, һәр қандақ адәм бирәр яхшилиқ қилса, мәйли у қул болсун яки
һөр болсун, шу иш Рәбдин униңға яниду.
9 Силәр ғоҗайинлар, қуллириңларғиму охшаш йол билән муамилә қилип, уларға
һәйвә қилиштин қол үзүңлар; чүнки уларниңму вә силәрниңму ғоҗайиниңлар
әрштидур, Униңда һәр қандақ адәмниң йүз-хатирисини қилиш дегәнниң
йоқлуғини билисиләр.■

10 Ахирда, қериндашлар, Рәбдә вә Униң күч-қудритидә күчләндүрлүңлар;
11 Иблисниң һейлә-нәйрәңлиригә тақабил турушуңлар үчүн Худаниң пүткүл
савут-яриғини кийивелиңлар; ■

□ **5:30 «Чүнки биз Униң тенининң әзалиридурмиз: —»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә: «Чүнки биз Униң тенининң әзалиридурмиз; биз Униң әтлиридин, Униң сүйәклиридин болғанмиз» дейилиду («Яр.» 2:23ни көрүң). ■ **5:30** Рим. 12:5; 1Кор. 12:27. □ **5:31 «Шу сәвәптин әр ата-анисиниң йенидин айрлип, өз аялиға бағлиниду; иккиси бир тән болиду»** — «Яр.» 2:23. ■ **5:31** Яр. 2:24; Мат. 19:5; Мар. 10:7; 1Кор. 6:16. □ **5:32 «бу сир интайин чоңқурдур; амма мән һазир Мәсиһ вә җамаәт тоғрилиқ сөзләватимән»** — әр-аялниң бир-биригә бағлинип бир тән болуши дәрһәқиқәт чоңқур бир сир; Мәсиһниң җамаәткә бағлинип униң билән бир тән болуши техиму чоңқур бир сирдур. ■ **6:1** Кол. 3:20. □ **6:2 «Атаңни вә анаңни һөрмәтлә»** — «Мис.» 20:12. ■ **6:2** Мис. 20:12; Қан. 5:16; 27:16; Мат. 15:4; Мар. 7:10. □ **6:3 «Шуниң билән сениң ишлириң қутлуқ болиду, зиминда узун өмүр көрисән»** — «Мис.» 20:12, «Қан.» 5:16. ■ **6:4** Қан. 6:7,20; Зәб. 77:4; Пәнд. 19:8; 29:17. □ **6:5 «Силәр қуллар, әттин болған ғоҗайиниңларға Мәсиһкә итаәт қилғиниңлардәк чин көңлүңлардин әйминиш вә титрәш билән итаәт қилиңлар»** — һәммимизниң «әйминиш вә титрәш» позитсийиси билән Худа үчүн хизмәт қилишимизға тоғра келиду. «Әйминиш вә титрәш» инсанниң алдида әмәс, Худаниң алдида болуши керәк, әлвәттә. ■ **6:5** Кол. 3:22; 1Тим. 6:1; Тит. 2:9; 1Пет. 2:18. ■ **6:9** Қан. 10:17; 2Тар. 19:7; Аюп 34:19; Рос. 10:34; Рим. 2:11; Гал. 2:6; Кол. 3:25; 4:1; 1Пет. 1:17. ■ **6:11** Кол. 3:12; 1Тес. 5:8.

12 чүнки елишидиғинимиз әт вә қан егилири әмәс, бәлки һөкүмранлар,
һоқуқдарлар, бу дунийадики қараңғулуқни башқурғучи дунияви әмирләр, йәни
әршләрдә туруватқан рәзил роһий күчләрдур.■
13 Мошу вәҗидин өзүңларға Худаниң пүтүн савут-ярақини елип артиңларки,
рәзиллик күнидә бәрдашлиқ билән қаттиқ туридиған, ахир һәммә ишни ада
қилип, йәрни чиң дәссәп туридиған болисиләр. □ ■
14-15 Әнди чиң туруңлар — һәқиқәт бәлвеғини белиңларға бағлап, мәйдәңләргә
һәққанийлиқ савутини кийип, путуңларға хатирҗәм-енақлиқ хуш хәвирини
йәткүзүшкә тәйярлиқ чоруғини кийип, йәрни чиң дәссәп туруңлар. ■
16 Бу ишларниң һәммисидә иман-ишәшниң қалқинини қолға елиңлар; униң
билән силәр рәзил болғучиниң барлиқ от оқлирини өчүриветәләйдиған
болисиләр. □
17 һәмдә бешиңларға ниҗатниң дубулғисини кийип, Худаниң сөз-каламини,
йәни Роһниң қиличини елиңлар; □ ■
18 һәммә вақит-пәсилдә Роһта һәр хил дуа-тилавәт һәм илтиҗа билән дуа
қилиңлар; дәл бу ишта қәтъий һошияр туруп барлиқ муқәддәс бәндиләр үчүн һәр
тәрәплимә дуа-илтиҗалар қилиңлар; □ ■
19 мән үчүнму дуа қилиңларки, — еғиз ачқинимда маңа сөзләр кәлсун, хуш
хәвәрниң сирини дадиллиқ билән ашкарә қилай. ■
20 Мән дәл шу ишқа занҗирләр билән бағланған әлчимән; шуңа қилишқа
тегишлигим бойичә, *хуш хәвәр йәткүзүштә* дадиллиқ билән сөз қилишимға *дуа
қилиңлар*.■
21 Әнди мениң тоғрамдики ишлардин, мениң қандақ өтүватқанлиғимдин
хәвәрлинишиңлар үчүн, сөйүмлүк қериндаш һәм Рәбдә садиқ хизмәткар болған
Тикикус силәргә һәммә ишларни мәлум қилиду. ■
22 Мениң уни дәл мошу иш үчүн йениңларға әвәтишим, силәрниң ишлиримиздин
хәвәрдар болушиңлар вә униң көңлүңларға тәсәлли вә илһам бериши үчүндур.■
23 Қериндашларға хатирҗәмлик, муһәббәт һәм иман-ишәш ХудаАта вә Рәб Әйса
Мәсиһдин болғай!
24 Рәб Әйса Мәсиһни өлмәс-чиримас сөйгү билән сөйгүчиләргә меһри-шәпқәт яр
болғай!

■ **6:12** Әф. 2:2. □ **6:13 «рәзиллик күнидә бәрдашлиқ билән қаттиқ туридиған, ахир һәммә ишни ада қилип, йәрни чиң дәссәп туридиған болисиләр»** — «рәзиллик күни» бәлким рәзиллик үстүнлүкни егиләйдиған күн, Шәйтанниң күчи зор намайән қилинидиған күнни көрситиду. Йәнә келип у «һазирқи заман»ниң өзини көрситиши мүмкин. Ахир берип «Мәсиһниң күни» «рәзиллик күни»ни түгәштүриду. ■ **6:13** 2Кор. 10:4. ■ **6:14-15** Йәш. 59:17; Луқа 12:35; 2Кор. 6:7; 1Пет. 1:13. □ **6:16 «...Бу ишларниң һәммисидә иман-ишәшниң қалқинини қолға елиңлар»** — яки «...һәммидин муһими иман-ишәшниң қалқинини қолға елиңлар» яки «Буларниң һәммисиниң үстигә, иман-ишәшниң қалқинини қолға елиңлар». □ **6:17 «Худаниң сөз-каламини, йәни Роһниң қиличини елиңлар»** — «Роһ» — Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһ. ■ **6:17** Йәш. 59:17; 1Тес. 5:8; Ибр. 4:12; Вәһ. 2:16. □ **6:18 «һәммә вақит-пәсилдә роһта һәр хил дуа-тилавәт һәм илтиҗа билән дуа қилиңлар»** — «Роһ» — Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһ. ■ **6:18** Луқа 18:1; Рим. 12:12; Кол. 4:2; 1Тес. 5:17. ■ **6:19** Рос. 4:29; 2Тес. 3:1. ■ **6:20** 2Кор. 5:20. ■ **6:21** Рос. 20:4; Кол. 4:7; Тит. 3:12. ■ **6:22** 2Тим. 4:12.

Филиппиликларға

Расул Павлус Филиппи шәһиридики җамаәткә язған мәктуп
1 Әйса Мәсиһниң қуллири болған Павлус вә Тимотийдин, Филиппида туруватқан,
Мәсиһ Әйсада болған барлиқ муқәддәс бәндиләргә, йетәкчиләр вә хизмәтчиләргә
салам!□
2 Силәргә ХудаАтимиз вә Рәб Әйса Мәсиһтин меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик ата
қилинғай!■
3 һәр қетим силәрни әслигинимдә мән Худайимға тәшәккүр ейтимән, □ ■
4-5 һәр қетим дуа қилғинимда, силәрниң биринчи күнидин тартип бүгүнгә
қәдәр хуш хәвәр хизмитигә болған һәмкарлиғиңлар түпәйлидин тохтимай шат-
хурамлиқ билән силәргә дуа-тилавәт қиливатимән;□
6 чүнки мениң дәл шуниңға ишәшим камилки, силәрдә яхши ишни Башлиғучи бу
ишни таки Әйса Мәсиһниң күнигичә камаләткә йәткүзүп тамамлайду;□ ■
7 мениң һәммиңлар тоғрилиқ шундақ ойлишим тоғридур; чүнки мән
қәлбиңлардидурмән; мән зинданда зәнҗирләнгинимдиму вә хуш хәвәрни
ақлиғинимдиму, дәлиллигинимдиму *Худа маңа йәткүзгән* меһри-шәпқәттин
силәрму ортақ бәһримән болисиләр.□ ■
8 Мениң Мәсиһ Әйсаниң ич-бағрида болуп силәрни шунчилик тәлпүнүп
сеғинғанлиғимға Худа Өзи гувачидур.■
9 Мениң дуа-тилавитим болса, силәрниң муһәббитиңларниң һәртәрәплимә
билим вә әтраплиқ сават билән йорутулуп техиму ешип ташқайки,

---

□ **1:1 «Әйса Мәсиһниң қуллири болған Павлус вә Тимотийдин, Филиппида туруватқан, Мәсиһ Әйсада болған барлиқ муқәддәс бәндиләргә, йетәкчиләр вә хизмәтчиләргә салам!»** — «йетәкчиләр» һәм «хизмәтчиләр» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизгә қараң. ■ **1:2** Рим. 1:7; 1Пет. 1:2. □ **1:3 «һәр қетим силәрни әслигинимдә мән Худайимға тәшәккүр ейтимән,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Силәрниң мени һәр қетимлиқ әслигиниңлар үчүн рәхмәт ейтимән...». ■ **1:3** Әф. 1:15; Кол. 1:3; 1Тес. 1:2; 2Тес. 1:3. □ **1:4-5 «...силәрниң биринчи күнидин тартип бүгүнгә қәдәр хуш хәвәр хизмитигә болған һәмкарлиғиңлар түпәйлидин тохтимай шат-хурамлиқ билән силәргә дуа-тилавәт қиливатимән»** — «силәрниң биринчи күнидин тартип» — демәк, Филиппиликларниң Павлустин хуш хәвәрни қобул қилған күнидин тартип. Хәт йезилған чағда Павлусниң улар билән болған «һәмкарлишиши» он жилдин көп болған. □ **1:6 «Силәрдә яхши ишни Башлиғучи бу ишни таки Әйса Мәсиһниң күнигичә камаләткә йәткүзүп тамамлайду»** — «Әйса Мәсиһниң күни» болса Мәсиһ дунияға қайтип келидиған, җамаәтни өзигә қобул қилидиған күнидур. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:6** Юһ. 6:29; 1Тес. 1:3. □ **1:7 «чүнки мән қәлбиңлардидурмән»** — башқа хил тәрҗимиси: «чүнки силәр мениң қәлбимдидурсиләр». Лекин бизниңчә бизниң тәрҗимимимиз тоғридур; шундақ болғанда айәтниң умумий мәнаси: — Уларниң «Павлусқа қәлбидин орун бәргини» вә шуниңдәк түрмидә болған һаҗитидин чиққанлиғи, һәр җәһәттин уларниң хизмәттә Павлусқа шерик болғучиларниң барлиғини, Павлусқа нисбәтән уларниң һәқиқий етиқатчилар екәнлигини испатлайду. **«мән зинданда зәнҗирләнгинимдиму вә хуш хәвәрни ақлиғинимдиму, дәлиллигинимдиму Худа маңа йәткүзгән меһри-шәпқәттин силәрму ортақ бәһримән болисиләр»** — буниң мәнаси бәлким: (1) Филиппидики қериндашларниң түрмидә ятқан Павлусқа ярдәм берип уни риғбәтләндүрүши вә хуш хәвәрниң йолида униң билән ортақ җапа тартишқа тәйяр болуши Худа меһри-шәпқитини уларда мол җүргүзүши, яки (2) уларниң шундақ қилиши Худаниң Өз меһри-шәпқитини уларға техиму мол яғдурушиниң сәвәви болған. Иккилисиниң мүмкинчилиги бар болғини билән бизниңчә иккинчиси еһтималға йеқиндур. ■ **1:7** Әф. 3:1; 4:1; Кол. 4:3,18; 2Тим. 1:8. ■ **1:8** Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 1:23; 11:31; Гал. 1:20; 1Тес. 2:5; 1Тим. 5:21; 2Тим. 4:1.

10 силәр немә ишларниң әвзәл екәнлигини пәриқ етәләйдиған болуп, Мәсиһниң
күнидә пак-диянәтлик, әйипсиз болисиләр□
11 һәмдә Әйса Мәсиһ арқилиқ болған, Худаниң шан-шәриви һәм мәдһийисини
елип келидиған һәққанийлиқниң мевиси билән толдурулисиләр.
12 Бирақ силәргә шуни хәвәрләндүрмәкчимәнки, и қериндашлар, мениң бу
әһвалим әмәлийәттә хуш хәвәрниң техиму кәң тарқилиши үчүн түрткә болди;
13 Чүнки мениң қамилишим Мәсиһ үчүн екәнлиги император ордисидики
қаравулханидикиләргә вә башқа һәммәйләнгә аян болди.□
14 Шуниң билән қериндашларниң көпинчиси мениң қамилишим түпәйлидин
Рәбгә тайинип *Худаниң* сөз-каламини қорқмай сөзләшкә техиму җүръәтлик
болди; □ ■
15 дәрвәқә, бәзилири һәсәт қилип яки риқабәтлишип, бәзилири ақ көңүллүк
билән Мәсиһни җакалайду;
16 кейинкилири болса бәрһәқ муһәббәттин, мениң хуш хәвәрни ақлап
испатлишим үчүн мошу йәргә қоюлғанлиғимни билгәнлигидин шундақ
қилмақта; □
17 Алдинқилири болса чин көңлидин әмәс, бәлки шәхсийәтчилигидин, мениң
зәнҗирләнгән дәрдимгә дәрд қошмақчи болуп шундақ қилмақта.□
18 Әнди буларға немә дегүлүк? Қандақла болмисун, тоғра нийәттин болсун
сахтилиқтин болсун, охшашла Мәсиһ җакалиниду; мән шуниңға шатлинимән;
бәрһәқ, давамлиқ шатлиниверимән.
19 Чүнки дуалириңлар вә Мәсиһ Әйсаниң Роһиниң қувәтлиши арқилиқ бу ишлар
ниҗат-қутқузулушумға мәдәт болиду дәп билимән, □ ■
20 — демәк, тәқәззалиғим вә үмүт-истиким бойичә һеч иштa хиҗаләтчиликтә
қалмастин, тирик яки өлүк болай, һәрдайим болғинидәк һазирму толуқ җасарәт
билән Мәсиһ тенимдә улуқлансун! □ ■
21 Чүнки маңа нисбәтән һаятимниң өзи Мәсиһдур, өлүш болса техиму
пайдилиқтур.

□ **1:10 «... шундақла силәрниң немә ишларниң әвзәл екәнлигини пәриқ етәләйдиған болуп, Мәсиһниң күнидә пак-диянәтлик, әйипсиз болушуңлар...»** — «Мәсиһниң күни» тоғрилиқ 6-айәттики изаһатни көрүң. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. □ **1:13 «мениң қамилишим»** — грек тилида «мениң бағ-зәнҗирлирим». **«император ордисидики қаравулхана»** — грек тилида «прайториум» дегән сөз Қәйсәрниң ордисидики мәлум бир қисимни көрситиду. «Прайториум»ға императорни мудапиә қилғучилар болған Рим империйәсиниң әң хил ләшкәрлири җайлашқан; шу йәр йәнә Рим империйәсиниң һәр қайси өлкисидики валийларниң баш штаби еди. Шуңа Павлусниң бу йәрдә «башқа һәммәйлән» дегини бәлким ләшкәрләрни һәм Римда туруватқан барлиқ валийларниму көрситиду. □ **1:14 «Шуниң билән қериндашларниң көпинчиси мениң қамилишим түпәйлидин Рәбгә тайинип Худаниң сөз-каламини қорқмай сөзләшкә техиму җүръәтлик болди...»** — демәк, көп қериндашлар: «Павлус һәтта Қәйсәрниң ордисида турупму Худаниң сөзини қорқмай сөзләватқан йәрдә, мән сиртта әркин туруп уни җакалашта немидин қорққантим?» дәп җүръәтлиниду. ■ **1:14** Әф. 3:13; 1Тес. 3:3. □ **1:16 «мошу йәргә қоюлғанлиғим»** — «қоюлғанлиғим» — һәммигә Қадир тәрипидин, әлвәттә. □ **1:17 «алдинқилири болса чин көңлидин әмәс, бәлки шәхсийәтчилигидин, мениң зәнҗирләнгән дәрдимгә дәрд қошмақчи болуп шундақ қилмақта»** — шундақ қериндашлар бәлким: «улуқ расул Павлус түрмидә қамақлиқ, бизгә пурсәт кәлди» дәп, җамаәтләр арисида өз даңқини чиқармақчи, өзлири «расулларниң паалийәтлири» болувалмақчи болғанлардур. □ **1:19 «Чүнки дуалириңлар вә Мәсиһ Әйсаниң Роһиниң қувәтлиши арқилиқ бу ишлар ниҗат-қутқузулушумға мәдәт болиду дәп билимән...»** — «мениң ниҗат-қутқузулушум» — бәзи алимлар бу сөзләрни «түрмидин қутқузулуш» яки болмиса «мени өлүм арқилиқ җәннәткә йәткүзүш» дәп чүшиниду; бизниңчә бу сөзләр чоқум төвәндики 20-айәт билән бағлиқтур. 20-айәттә «ниҗат-қутқузулуш»ниң әмәлийәттә немә екәнлиги көриситилиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:19** 2Кор. 1:11. □ **1:20 «тәқәззалиғим вә үмүт-истиким бойичә һеч иштa хиҗаләтчиликтә қалмастин... »** — «һеч иштa хиҗаләтчиликтә қалмастин...» бәлким Мәсиһниң вәкил сүпитидә Униңға һеч қандақ дағ кәлтүрмәслигини көрситиду. ■ **1:20** Рим. 5:5.

22 Җеним тенимдә қалса, әнди несивәм йәнә мевилик хизмәт болиду; лекин
қайсисини әвзәл билип талливелишимни билмәйватимән;
23 мән һаят билән мамат оттурисида қисилип қалдим; чүнки бу дуниядин
айрилип, Мәсиһ билән биллә болушқа интизармән — бу иш зиядә әвзәлдур;
24 амма силәр үчүн җенимниң тенимдә қелиши техиму зөрүрғу дәймән.□
25 Әнди буниңға ишәшим камил болуп, силәрниң етиқатта алға илгирилишиңлар
һәм шат-хурам болушуңлар үчүн мән силәр билән биллә қелип давамлиқ
туримән дәп билимән; □
26 шуниң билән мениң силәргә йәнә һәмраһ болғиним вәҗидин мән арқилиқ
Мәсиһ Әйсада пәхирлинип тәнтәнә қилишиңлар техиму зиядилишиду!
27 Пәқәт өзүңларни Мәсиһниң хуш хәвиригә лайиқ тутуңларки, мән
йениңларға берип силәр билән дидарлашқандиму, силәрдин айрилғандиму,
ишлириңлардин аңлайдиғиним силәрниң бир роһ бир җанда болуп чиң дәссәп
туруп, хуш хәвәрдики етиқатниң йолида күрәшкә интиливатқиниңлар, □ ■
28 шундақла қарши чиққучиларниң һеч қандақ вәһимилиридин патипарақ болуп
кәтмигиниңлар болсун; силәрдики бу ғәйрәт, уларға һалакәтниң бәлгүси,
силәргә болса қутқузулушуңларниң аламити, шуниңдәк алайитән Худадин
кәлгән бир аламәттур; □
29 Чүнки Мәсиһниң йолида силәргә пәқәт Униңға ишинишнила әмәс, йәнә Униң
үчүн хорлуққа учрашму несивә қилинғандур.
30 Чүнки силәр илгири мәндә көргиниңлардәк вә шуниңдәк һазир
аңлиғиниңлардәк мән йолуққан күрәшкә силәрму йолуқмақтисиләр.□

2

1 Әгәр әнди Мәсиһтә риғбәт бар дейилсә, муһәббәтниң тәсәллиси бар дейилсә,
Роһниң сирдашлиғи бар дейилсә, қәлбдә ич ағритишлар һәм рәһимдиллиқ бар
дейилсә, □
2-3 — әнди охшаш бир ой-пикирдә болуп, бир-бириңларға охшаш муһәббәттә
бағлинип, бир җан бир нийәттә болуп, араңларда һеч иш риқабәттин яки қуруқ

□ **1:24 «амма силәр үчүн җенимниң тенимдә қелиши техиму зөрүрғу дәймән»** — 21-25-айәтләр тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. □ **1:25 «Әнди буниңға ишәшим камил болуп, силәрниң етиқатта алға илгирилишиңлар һәм шат-хурам болушуңлар үчүн мән силәр билән биллә қелип давамлиқ туримән дәп билимән»** — Павлусниң түрмидин қайта чиққанлиғи тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **1:27 «өзүңларни Мәсиһниң хәвиригә лайиқ һалда тутуңлар»** — грек тилида «өзүңлар Мәсиһниң хәвиригә лайиқ һалда пухра болуңлар» дегән сөз билән ипадилиниду. Филиппидикиләр болса «римлиқ пухралар» дәп һесаплинип, алаһидә имтиязлиқ еди. Павлусниң пуритип ейтмақчи болғини «Өзүңларни әрштики пухраларға лайиқ һалда тутуңлар» дегәнликтур. ■ **1:27** Яр. 17:1; 1Кор. 7:20; Әф. 4:1; Кол. 1:10; 1Тес. 2:12; 4:1. □ **1:28 «силәрдики бу ғәйрәт...»** — грек тилида «бу иш...». Башқа мүмкинчилиги барки, «бу иш» қарши чиққучиларниң қаршилиғиниң өзини көрситиду. **«...уларға һалакәтниң бәлгүси, силәргә болса қутқузулушуңларниң аламити, шуниңдәк алайитән Худадин кәлгән бир аламәттур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «...уларға һалакәтниң бәлгүси, силәргә болса қутқузулушуңларниң аламити, (шуниңдәк) қутқузулушуңларниң Худадин болғанлиғиға бир аламәттур». □ **1:30 «.. силәр илгири мәндә көргиниңлардәк вә шуниңдәк һазир аңлиғиниңлардәк мән йолуққан күрәшкә силәрму йолуқмақтисиләр»** — демәк, (1) етиқат үчүн зиянкәшликкә йолуғуш; (2) шүбһисизки, һәр хил җин-шәйтанлар тәрипидин кәлгән һуҗумға учраш («роһий күрәш — «Әф.» 6:10-18ни көрүң). □ **2:1 «Әгәр әнди Мәсиһтә риғбәт бар дейилсә, муһәббәтниң тәсәллиси бар дейилсә, Роһниң сирдашлиғи бар дейилсә, қәлбдә ич ағритишлар һәм рәһимдиллиқ бар дейилсә, ...»** — грек тилида мошу айәттики «әгәр» дайим реторик шәкилдә ишлитилип «әгәр...вә дәрвәқә (шундақ) болиду» дегән мәнини билдүриду. «Роһ» болса Худаниң Роһини көрситиду. «Қәлбдә» әсли грек тилида «ич-қарнида», «ич-бағрида».

шөһрәтпәрәсликтин болмисун; әксичә, ой-хиялиңларда кичик пеиллиқ болуп һәр бириңлар башқиларни өзүңлардин жуқури дәп билиңлар; шундақ болғанда шат-хурамлиғимни камил қилисиләр.■

4 Һәр бириңлар пәқәт өз ишлириңларға көңүл бөлүп қалмай, бәлки башқиларниңкигиму көңүл бөлүңлар.■

5 Мәсиһ Әйсада болған ой-позитсийә силәрдиму болсун: —■

6 У Худаниң тип-шәклидә болсиму,
Өзини Худа билән тәң қилишни олжа қилип тутувалмиди; ■

7 Әксичә, У Өзидин һәммини қуруқдиди,
Өзигә қулниң шәклини елип,
Инсанларниң сияқиға кирип, инсаний тәбиәттин ортақдаш болуп,□ ■

8 Өзини төвән қилип,
һәтта өлүмгичә, йәни кресттики өлүмгичә итаәтмән болди;■

9 Шуңа Худа Уни интайин жуқури көтирип мәртивилик қилди,
Униңға һәр қандақ намдин үстүн болған намни бериғишлидики, ■

10 Әйсаниң намиға асманларда, йәр йүзидә һәм йәр астида барлиқ тизлар пүкүлүп,■

11 ХудаАтиға шан-шәрәп кәлтүрүп һәр бир тил Әйса Мәсиһниң Рәб екәнлигини етирап қилиду.□ ■

12 Шуниң билән, әй сөйүмлүклирим, силәр һемишә итаәт қилғиниңлардәк, пәқәт мән йениңларда болғинимдила әмәс, бәлки һазирқидәк мән силәрдин нери болғанда техиму шундақ итаәт билән әймиништә, титригән һалда өз нижатиңларни һәртәрәпкә тәтбиқлашқа интилиңлар.

13 Чүнки Худаниң гөзәл хаһиши бойичә силәрниң ирадә тиклишиңларға вә шуниңдәк уни әмәлгә ашурушуңларда ичиңларда ишлигучи Униң Өзидур.■

14 Һәммә ишларни ғудуңшимай яки талаш-тартиш қилмай қилиңлар; ■

15 шуниң билән силәр әйипсиз, сап диллиқ болуп, бу дәвирдики тәтүр, әсәббий адәмләр оттурисида яшап, уларниң арисида дунияға йоруқлуқ бәргүчиләрдәк парлап, Худаниң дағсиз пәрзәнтлири болисиләр; ■

16 шуниңдәк һаятниң сөз-каламини сунуп бәргүчи болғиниңлар түпәйлидин, мән силәрдин Мәсиһниң күнидә бекар жүгүрмәптимән, бекар жапа

■ **2:2-3** Рим. 12:16; 15:5; 1Кор. 1:10; Фил. 3:16; 1Пет. 3:8; Рим. 12:10; 1Пет. 5:5. ■ **2:4** 1Кор. 10:24; 13:5. ■ **2:5** Мат. 11:29; Юһ. 13:15; 1Пет. 2:21; 1Юһа. 2:6. ■ **2:6** 2Кор. 4:4; Кол. 1:15; Ибр. 1:3. □ **2:7 «... Өзини Худа билән тәң қилишни олжа қилип тутувалмиди (6-айәт), әксичә, У Өзидин һәммини қуруқдиди,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... Өзини Худа билән тәң туриверәй дәп турувалмайла, Өзиндин һәммини қутуқдиди,...». **«Әксичә, У Өзидин һәммини қуруқдиди, Өзигә қулниң шәклини елип, инсанларниң сияқиға кирип, инсаний тәбиәттин ортақдаш болуп,...»** — бу айәт бәлким Инҗил ичидә мәнаси әң чоңқур җүмлиләрдин биридур. «Инсанларниң сияқиға кирип, инсаний тәбиәттин ортақдаш болуп» дегән ибариләр шүбһисизки, Мәсиһниң һәр җәһәттин инсан болуп, толуқ инсанниң тәбиитидә болғанлиғини көрситиду. Пәқәт униң тәбиитидә һеч гуна йоқ еди. «Инсаний тәбиәт» грек тилида «инсаний «схема»» дәп ипадилиниду, инсанниң тәбиити вә «асасий қурулуш»ини көрситиду. «У Өзини қуруқдиди» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:7** Зәб. 8:6; Мат. 20:28; Луқа 22:27; Юһ. 13:14. ■ **2:8** Ибр. 2:9,14,17; 4:15; 12:2. ■ **2:9** Рос. 2:33; Ибр. 1:4. ■ **2:10** Йәш. 45:23; Рим. 14:11. □ **2:11 «ХудаАтиға шан-шәрәп кәлтүрүп һәр бир тил Әйса Мәсиһниң Рәб екәнлигини етирап қилиду»** — демәк, Мәсиһ Әйсаға бериғишланған нам «Рәб»дур. У әсли Өзи Рәб болуп (мәсилән, «Луқа» 2:11), У әршләргә көтирилгинидә ХудаАтиси Өзиниң Униңдин болған хурсәнлигини билдүрүп қайтидин Уни «Рәб» дәп ениқ җакалиған. «Йәш.» 45:23ни көрүң. ■ **2:11** Юһ. 13:13; 1Кор. 8:6; 12:3. ■ **2:13** 2Кор. 3:5. ■ **2:14** Рим. 12:17; 1Пет. 2:12; 4:9. ■ **2:15** Пәнд. 4:18; Мат. 5:14.

тартмаптимән дәп пәхирлинип тәнтәнә қилайлайдиған болимән.□ ■
17 Һәтта мән «шарап һәдийә» сүпитидә етиқатиңлардики қурбанлиқ һәм хизмәт-ибадәтниң үстигә қуюлсамму, мән шатлинимән, шундақла силәр билән биллә ортақ шатлинимән. □ ■
18 Силәрму охшаш йолда шатлинисиләр вә мән билән биллә ортақ шатлинишиңлар керәк.□
19 Лекин мән Рәбдә пат арида Тимотийни йениңларға әвәтишни үмүт қилимәнки, әһвалиңларни аңлап мәнму хуш болсам; ■
20 чүнки йенимда униңға охшаш, дилимиз бир болған, ишлириңларға чин дилидин көңүл бөлгүчи башқа адәм йоқтур.
21 Чүнки һәммә адәм Әйса Мәсиһниң ишлириға әмәс, бәлки өзиниң ишлири билән шуғуллинишқа интилиду; ■
22 амма силәр униң салаһийитини, униң хуш хәвәрниң хизмитидә худди атисиға һәмраһ болуп ишләйдиған балидәк мән билән биргә меһнәт сиңдүргәнлигини билисиләр.
23 Әнди ақивитимниң қандақ болидиғанлиғини ениқ билгән һаман, уни дәрһал маңдурувәтишни үмүт қилимән;
24 амма өзүмниң йениңларға пат арида баридиғанлиғимға Рәб арқилиқ ишәшим бар.
25 Амма буниңдин авал мениң қериндишим, хизмәтдишим һәм сәпдишим болған, силәрниң әлчиңлар һәм һаҗитимдин чиққан қурбанлиқ ярдимиңларни йәткүзгүчи Епафродитни йениңларға әвәтишни зөрүр таптим, □
26 чүнки у һәммиңларға сеғинип тәлпүнгән еди һәм силәрниң униң кесәл һалидин хәвәр тапқиниңлар түпәйлидин азапланди.
27 У дәрвәқә кесәл болуп әҗәлгә йеқинлишип қалди; лекин Худа униңға рәһим қилди; һәм мениң дәрдимниң үстигә дәрд болмисун дәп ялғуз униңғила әмәс,

---

□ **2:16 «һаятниң сөз-каламини сунуп бәргүчи болғиниңлар түпәйлидин...»** — «һаятниң сөз-калами» — мәңгү һаят тоғрилиқ сөз, әлвәттә. Башқа бир хил тәрҗимиси: «һаятниң сөз-каламини чиң тутқиниңлар түпәйлидин,...». Лекин жуқурики 15-айәттә Филиппилиқ қериндашлар «йоруқлуқ бәргүчи» дәп аталған болғачқа, мошу йәрдә «(силәр)... (Худаниң) һаятниң сөз-каламини сунуп бәргүчи болғиниңлар» дәп тәрҗимә қилишни тоғра көримиз. ■ **2:16** 2Кор. 1:14; 1Тес. 2:19. □ **2:17 «һәтта мән «шарап һәдийә» сүпитидә етиқатиңлардики қурбанлиқ һәм хизмәт-ибадәтниң үстигә қуюлсамму, мән шатлинимән, шундақла силәр билән биллә ортақ шатлинимән»** — Павлус жуқурида 1:25-26дә «силәр билән йәнә дидарлишимән» дәйду, әлвәттә. Лекин у өлтүрүлсиму, мәйүсләнмәйтти яки һеч һәсрәт тартмайтти, әксичә шу сәвәптин шатлинатти; вә әгәр шундақ иш болса, уларниму униң билән биллә ортақ шатлинишқа риғбәтләндүрәтти. ■ **2:17** 2Кор. 7:4. □ **2:18 «Силәрму охшаш йолда шатлинисиләр вә мән билән биллә ортақ шатлинишиңлар керәк»** — 17-18-айәт үстидә: Тәврат дәвридики ибадәт түзүмидә, «көйдүрмә қурбанлиқ» қилғанда, қурбанлиқ қурбангаһқа қоюлғанда униңға «аш һәдийә» қошулуши керәк, андин уларниң үстигә «шарап һәдийә» қуюлуши керәк еди. Мошу йәрдә Павлус толиму кәмтәрлик билән Филиппидики етиқатчиларниң қилған хизмәт-ибадитини муһим қурбанлиққа, өзиниң йеқинда еһтималлиғи болған өлтүрүлүши яки түрмидә өзини җамаәт үчүн пида қиливатқанлиғини бир «шарап һәдийә»гә, йәни уларниң чоң қурбанлиғи үстигә толуқлайдиған пәқәт қошумчә бир «шарап һәдийә»гә охшитиду. Қайтидин дәймиз: У өлтүрүлсиму, мәйүсләнмәйтти яки һеч һәсрәт тартмайтти, әксичә шу сәвәптин шатлинатти; вә әгәр шундақ иш болса, уларниму униң билән биллә ортақ шатлинишқа риғбәтләндүрәтти. ■ **2:19** Рос. 16:1; Рим. 16:21; 1Тес. 3:2. ■ **2:21** 1Кор. 10:24; 13:5. □ **2:25 «мениң қериндишим, хизмәтдишим һәм сәпдишим болған, силәрниң әлчиңлар һәм һаҗитимдин чиққан қурбанлиқ ярдимиңларни йәткүзгүчи Епафродит»** — «сәпдишим» — Павлус билән роһий күрәштә ортақ җәңчи, әлвәттә. «Әлчиңлар» грек тилида «ашакалолос». Бу сөзниң мәнаси «әвәтилгән киши», «әлчи» яки «расул» болиду. Мошу йәрдә биз «әлчи» дәп тәрҗимә қилғинимиз билән, мүмкинчилиги барки, Павлус Епафродитниң расуллуқ хизмити бар болиду, дәп көрситиши мүмкин.

бәлки маңиму рәһим қилди. □
28 Шуниңдәк униң билән йәнә көрүшүп шатлинишиңлар вә шундақла өзүмгә
нисбәтән дәрдлиримни азайтиш үчүн уни техиму җиддий йолға салмақчимән.
29 Әнди уни шат-хурамлиқ билән Рәбдә қобул қилиңлар һәм униңдәк адәмләргә
һөрмәт қилиңлар; ■
30 чүнки у Мәсиһниң хизмитини дәп, силәрниң маңа қилмақчи болған
ярдимиңларни беҗириштә йолуққан бошлуқни толдуруп әҗәлгә йүзлинип, өз
җенини тәвәккүл қилди.□

3

1 Ахирида, әй қериндашлирим, Рәбдә шатлиниңлар! Буларни силәргә қайта
йезиш мән үчүн аваричилик әмәс, бәлки силәргә аманлиқ елип келиду.■
2 Иштлардин һези болуңлар, яманлиқ қилғучилардин һези болуңлар, «тилим-
тилим кәскүчиләр»дин һези болуңлар!□ ■
3 Чүнки һәқиқий сүннәтликләр болса Худаниң Роһи арқилиқ ибадәт
қилғучи, Мәсиһ Әйсадин пәхирлинип тәнтәнә қилғучи, әткә таянмайдиған
бизләрдурмиз.■
4 Мениңму әткә таянғичилигим бар! Башқилар «өз әтлиримгә таянсам болиду»
десә, мән техиму шундақ;□ ■

□ **2:27 «У дәрвақә кесәл болуп әҗәлгә йеқинлишип қалди; лекин Худа униңға рәһим қилди; һәм мениң дәрдимниң үстигә дәрд болмисун дәп ялғуз униңғила әмәс, бәлки маңиму рәһим қилди»** — «Худа... ялғуз униңғила әмәс, бәлки маңиму рәһим қилди» дегән сөз бир хил гунани көрсәткән болса керәк. Төвәндики 28-30-айәтләргә қариғанда, Епафродит Павлусқа җамаәтниң соғисини йәткүзүп баридиған йолда кесәл болди. У бәлким йолда кесәл болуп қалған. У Павлусниң қешиға йетип беришқа алдирап өз кесили билән һеч кари болмай алға басти, шуниң билән у техиму еғир кесәл болуп «әҗәлгә йеқинлишип қалди». Павлус, униң бу қилғинини бир хил тәвәккүлчилик, ақиланә иш әмәс дәп ойлиши мүмкин. Худди Павлус, Худа «униңға рәһим қилип» сақайтти, шундақла «маңа рәһим қилди» — чүнки Епафродит мениң вәҗәмдин шундақ қилди, дегәндәк. Ундақ дегинимиз билән, Худа бизгә җамаәт үчүн шундақ тәвәккүл қилишқа тәйяр болған адәмәләрни әвәтсун! ■ **2:29** 1Кор. 9:14; Гал. 6:6; 1Тес. 5:12; 1Тим. 5:17; Ибр. 13:17. □ **2:30 «у Мәсиһниң хизмитини дәп...»** — грек тилида: «у хизмәт дәп,...» дейилгән. Павлусқа (шундақла Епафродитқа) нисбәтән пәқәт «хизмәт»ла бар, чүнки униңға нисбәтән пәқәт бир хизмәт, йәни Мәсиһниң хизмити, хуш хәвәрниң хизмити бардур. **«у... силәрниң маңа қилмақчи болған ярдимиңларни беҗириштә йолуққан бошлуқни толдуруп әҗәлгә йүзлинип, өз җенини тәвәккүл қилди»** — Павлусниң «ярдимиңларни беҗириштә йолуққан бошлуқ....» дегини, Филиппидики җамаәтниң униңға көңүл бөлүшидә мәлум йетәрсизлик бар, дегәнлиги әмәс; у, силәрдә үмүт қилғиниңлардәк ярдәмни йәткүзүш пурсәтлири чиқмиған болсиму, лекин әвәтмәкчи болған көңлүңларни чүшинимән, демәкчи. «Ярдимиңлар» дегән сөз грек тилида мошу йәрдә «ибадәтханидики каһинлиқ қурбанлиқ хизмитиңлар»ни пуритидиған сөздур. ■ **3:1** Фил. 4:4; Як. 1:2; 1Пет. 4:13. □ **3:2 «Иштлардин һези болуңлар, яманлиқ қилғучилардин һези болуңлар, «тилим-тилим кәскүчиләр»дин һези болуңлар!»** — «иштлар» ялған тәлим бәргүчи, Худаниң йолини буриғучи қатарлиқларни көрситиду. 3-7-айәтләрни көрүң. «Тилим-тилим кәскүчиләр» интайин кинайилик, һәҗвий гәп болуп, у «адәмләр сүннәтсиз (хәтнисиз) болса қутқузулмайду» дәп тәрәп-тәрәптә ишәнгүчиләрниң һәр бирини сүннәт қилмақчи болған Йәһудийларни көрситиду. Шу бабтики 3-8, -17-21-айәтләрни һәм изаһатларни көрүң. Сүннәтниң әһмийити, «әттики сүннәт» вә «роһий сүннәт» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **3:2** Йәш. 56:10. ■ **3:3** Қан. 10:16; 30:6; Йәр. 4:4; Юһ. 4:24; Рим. 2:29; Кол. 2:11. □ **3:4 «Мениңму әткә таянғичилигим бар! Башқилар «өз әтлиримгә таянсам болиду» десә, мән техиму шундақ»** — бу сөзләр интайин муһим. «Әт» яки «әтләр» тоғрилиқ «Римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. «Өз әтлиримгә таянғидәк салаһийитим бар» дегини, «мәндә Худа алдида гунайимни юғидәк, өзүмни Худаға әпләштүргидәк қилған ишлирим бар» дегәнликтур (мәсилән, мән сүннәт қилинған, өткәндә ибадәтханида нурғун қурбанлиқларни вә һәдийәләрни сунған, муһим диний әрбабмән, қатарлиқлар). ■ **3:4** 2Кор. 11:21.

5 сүннәткә кәлсәк, мән туғулуп сәккизинчи күни сүннәт қилиндим;
Исраил миллитидин, Бинияминниң қәбилисидинмән, «Ибранийларниң
ибранийиси»мән; Тәврат-қануни тәрәптин ейтқанда, «Пәрисий» мәзһипидиму
болғанмән;□ ■
6 Худаға болған қизғинлиғимға кәлсәк, жамаәткә зиянкәшлик қилғучи едим;
Тәврат қануни тәләп қилған һәққанийлиққа кәлсәк, әйивисиз едим;□ ■
7 амма маңа немә иш «пайдилиқ» болса, буларни Мәсиһ сәвәвидин зиянлиқ дәп
һесаплидим;■
8 Мәсиһ Әйса Рәббимни тонушниң әвзәллиги вәҗидин, мән башқа һәммә ишни
зиянлиқ дәп һесаплаймән; мән дәрвәқә Униң үчүнму һәммидин мәһрум болған;
бәрһәқ, Мәсиһкә еришишим үчүн буларни нижасәт дәп һесаплаймәнки,■
9 Мәсиһтә болуп, өзүмдики қандақтур һәққанийлиқ (Тәврат қанунидин
чиққан һәққанийлиқ)тин ваз кечип, Мәсиһниң етиқат-садиқлиғи арқилиқ
болған һәққанийлиқ, йәни етиқат арқилиқ Худадин болған һәққанийлиққа
еришәләймән; □ ■
10 муддиайим Уни тонуштур, — йәни Униң өлүп тирилишиниң күч-қудритидә
яшап, Униң азаплириға сирдаш-һәмдәмликтә болуп, Униң өлүмини үлгә қилип
өзгәртилип, □ ■
11 шундақла мүмкин қәдәр өлүмдин тирилишкә йетишни муддиа қилимән.□
12 Уларға ериштим яки камаләткә йәттим демәкчи әмәсмән; лекин Мәсиһ
Әйсаниң мени тутувелишида болған муддиа-нишанини өзүм тутувалсам дәп
чепип жүрмәктимән.
13 Қериндашлар, мән өзүмни уни тутувалдим дәп қаримаймән. Пәқәт шу бир
ишнила қилимәнки, өтүп кәткән ишларни унтуп, алдимдики ишларға интилип,
14 нишанни қоғлап, Худаниң Мәсиһ Әйсада болған бүйүк чақириқидики
инъамиға қарап чепип жүрмәктимән.■

□ **3:5 «... Тәврат-қануни тәрәптин ейтқанда, «Пәрисий» мәзһипидиму болғанмән»** — «Пәрисийләр» Йәһудийлар арисидики Тәврат қанунидики тәләпләрни әң тәкитләйдиған диний мәзһәп еди. «Тәбирләр»ниму көрүң. ■ **3:5** Яр. 49:27; Рос. 23:6; 2Кор. 11:22. □ **3:6 «Худаға болған қизғинлиғимға кәлсәк, жамаәткә зиянкәшлик қилғучи едим»** — «жамаәткә зиянкәшлик қилиш» Худаниң ирадиси әмәс еди, әлвәттә; лекин шу вақитлардики Павлус (Саул) Мәсиһгә қарши болуп, «Мәсиһкә етиқат бағлашни болса Худаниң йоли билән қаршилашқанлиқ, Тәврат қанунини булғиғанлиқ» дәп ойлайтти; шуниң билән шу чағда у Худаға болған «қизғинлиқ»ини хата йолға каритип «жамаәткә зиянкәшлик қилди». **«Тәврат қануни тәләп қилған һәққанийлиққа кәлсәк, әйивисиз едим»** — «әйипсиз» — демәк, у Тәврат қануни җәһәтидин өзини әйипсиз дәп қарайтти. Кейин Худаниң Роһидин йорутулғанда у Тәврат қанунидики толуқ тәләпни билип йетип, өзини толиму әйиплик тонуп йәтти («Рим.» 7:7-25, болупму 7ни көрүң). ■ **3:6** Рос. 8:3; 9:1; 22:3, 4; Гал. 1:13; 1Тим. 1:13. ■ **3:7** Мат. 13:44. ■ **3:8** Йәш. 53:11; Йәр. 9:22; Юһ. 17:3; Кол. 2:2. □ **3:9 «Мәсиһтә болуп, өзүмдики қандақтур һәққанийлиқ..тин ваз кечип, Мәсиһниң етиқат-садиқлиғи арқилиқ болған һәққанийлиқ, йәни етиқат арқилиқ Худадин болған һәққанийлиққа еришәләймән»** — «Мәсиһтә» — грек тилида «Униңда». ■ **3:9** Рим. 1:17; 3:21. □ **3:10 «Униң (Мәсиһниң) азаплириға болған сирдаш-һәмдәмлик»** — буниң тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«Униң азаплириға сирдаш-һәмдәмликтә болуп, Униң өлүмини үлгә қилип өзгәртилип...»** — Мәсиһтә болған муһәббәт, һәққанийлиқ, юваш-мулайимлиқ, сәвир-тақәтлик, иман-етиқат вә башқиларни кәчүрүм қилиш позитсийиниң әң аян қилинған вақти болса Униң өлүмидә болғандур. Шуниң билән бизгә «Униң өлүми»дин әң чоңқур, әң улуқ үлгә көрүлиду. ■ **3:10** Рим. 8:17; 2Кор. 4:10; 2Тим. 2:11,12; 1Пет. 4:13. □ **3:11 «шундақла мүмкин қәдәр өлүмдин тирилишкә йетишни муддиа қилимән...»** — Павлусниң мошу сөзи, униң ахирқи күнидә өлүмдин тирилишини муддиа қилиши әмәс; чүнки униң Мәсиһниң күнидә өлүмдин тирилишигә қәтъий ишәши бар еди (1:21). «Өлүмдин тирилиш»тә, ишәнгүчиләрдә нурғунлиған йеңи қабилийәтләр, йеңи күчләр, йеңи билим-чүшәнчиләр вә вәһийләр пайда болиду, Худаниң толуқ шан-шәриви чәксиз көрүниду; лекин, Павлус бәлким мошу дәвирниң өзидә бу ишларға егә болсам дегән улуқ муддиада болған болса керәк. 12-айәтни көрүң. ■ **3:14** 1Кор. 9:24; 2Тим. 4:7.

15 Әнди аримиздин кимки пишип йетилгән болса шу ой-мәхсәттә болайли. Әгәр
башқичә ой-мәхсәттә болсаңлар, Худа буниму силәргә көрситип бериду.□
16 Қандақла болмисун, қандақ өлчәмгә йәткән болсақ, шу өлчәм бойичә қәдәм
бесиверәйли.□ ■
17 Мени үлгә қилип әгишиңлар, әй қериндашлар, шундақла биз силәргә тикләп
бәргән нәмунә бойичә охшаш йолда маңғанларғиму көзүңларни тикип, улардин
үгиниңлар. ■
18 Чүнки силәргә көп қетим ейтқинимдәк, вә һазирму көз яшлирим билән қайта
ейтимәнки, нурғун кишиләр Мәсиһниң крестиға дүшмән болуп маңмақта. □ ■
19 Уларниң ақивити һалакәттур, худаси өзиниң қарнидур, шәриви қилип
махтанғини өз номуссизлиғидур, ойлиғанлири пәқәт бу дунияйдики ишлардур.
20 Һалбуки, бизниң пухралиғимиз болса әрштидур, биз дәл шу йәрдин
Нижаткарниң чүшүшини интизарлиқ билән күтмәктимиз — У болса Рәббимиз
Әйса Мәсиһдур. □ ■
21 У барлиқ мәвжудатларни Өзигә бойсундуридиған қудрити бойичә бизниң
әбгар бу тенимизни өзгәртип, Өзиниң шан-шәрәплик тенигә охшаш һалға
кәлтүриду.□ ■

4

1 Әнди, әй қериндашлирим, сөйгәнлирим вә тәлпүнгәнлирим, мениң шат-
хурамлиғим, мениң бешимниң тажи болғучилар, Рәбдә чиң туруңлар, и
сөйгәнлирим!■
2 Еводиядин өтүнимән, вә Сунтихәдин өтүнимәнки, Рәбдә бир ой, бир пикирдә
болуңлар!□
3 Дурус, мән сәндинму тәләп қилимәнки, и һәқиқий һәмбоюнтуруқлуқ
хизмәтдишим, бу аялларниң ярдимидә болғин; мана улар мән вә Климәнт
билән биллә, шундақла намлири «һаятлиқ дәптири»гә хатириләнгән башқа

□ **3:15 «Әгәр башқичә ой-мәхсәттә болсаңлар»** — Павлусниң бу дегини, бәлким нишанни қоғлишиңларға һәр қандақ намувапиқ ойда болсаңлар» дегән мәнидә болса керәк. Бәзи алимлар бу айәтниң: «Әнди аримиздики кимки «пишип йетилгән» (кинайилик, һәжвий ейтилған) болса, мошу ойда болайли. Әгәр силәр башқичә ойлиған болсаңлар, Худа буниң хаталиқини силәргә аян қилиду» дегән мәнидә дәп қарайду. Биз униңға қайил әмәсмиз; айәтниң иккинчи қисми униңға зит келиду. □ **3:16 «Қандақла болмисун, қандақ өлчәмгә йәткән болсақ, шу өлчәм бойичә қәдәм бесиверәйли»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «қандақла болмисун, қандақ өлчәмгә йәткән болсақ, шу өлчәм бойичә қәдәм бесиверәйли, шу ойидиму боливерәйли» дейилиду. ■ **3:16** Рим. 12:16; 15:5; 1Кор. 1:10; Гал. 6:16; Фил. 2:2; 1Пет. 3:8. ■ **3:17** 1Кор. 4:16; 11:1; 1Тес. 1:6. □ **3:18 «нурғун кишиләр Мәсиһниң крестиға дүшмән болуп маңмақта»** — «Мәсиһниң крестиға дүшмән болуш» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **3:18** Рим. 16:17. □ **3:20 «һалбуки, бизниң пухралиғимиз болса әрштидур, биз дәл шу йәрдин нижаткарниң чүшүшини интизарлиқ билән күтмәктимиз»** — «Мәсиһниң крестиға болған дүшмәнләр» болса әршкә әмәс, бәлки «бу дуния»ға, йәнә «зимин»ға тәвәдур. ■ **3:20** 1Кор. 1:7; 1Тес. 1:10; Тит. 2:13; Ибр. 13:14. □ **3:21 «У барлиқ мәвжудатларни Өзигә бойсундуридиған қудрити бойичә бизниң әбгар бу тенимизни өзгәртип, Өзиниң шан-шәрәплик тенигә охшаш һалға кәлтүриду»** — «әбгар бу тенимиз» грек тилида «бизни төвән қилидиған бу тенимиз», яки «бизни кичик пеиллиқ қилидиған бу тенимиз» дегәнни билдүриду. Бириси тәкәббурлишип кәткән болса тенидә һәр қандақ ажизлиқ, әбгарлиқ пайда болса мошундақ адәмләрниң чоңчилиғиға хатимә берилиду, әлвәттә, шундақла һәммимизгә кичик пеиллиқниң тоғра келидиғанлиғини рошән көрситиду. ■ **3:21** 1Кор. 15:51; Кол. 3:4; 1Юһа. 3:2. ■ **4:1** 1Тес. 2:19. □ **4:2 «Еводиядин өтүнимән, вә Сунтихәдин өтүнимәнки, Рәбдә бир ой, бир пикирдә болуңлар!»** — Еводия вә Сунтихә жамаәттики ача-сиңил еди.

хизмәтдашлирим билән биллә хуш хәвәр хизмитини илгири сүрүштә биргә күрәш қилған. □ ■
4 Рәбдә шатлиниңлар; мән йәнә ейтимәнки, шатлиниңлар!■
5 Силәрниң мулайимлиғиңлар пүткүл инсанға аян болсун; Рәб йеқиндур!□ ■
6 Һеч иш тоғрилиқ әндишә қилмаңлар; бәлки һәр бир ишта тәшәккүр ейтип тилигиңларни Худаға дуа һәм илтиҗа арқилиқ мәлум қилиңлар;■
7 шу чағда адәмниң ойлиғинидин ешип чүшидиған, Худа егә болған хатирҗәмлик қәлбиңларни вә ой-пикриңларни Мәсиһ Әйсада қоғдайду.□ ■
8 Ахирида, әй қериндашлирим, немә ишлар һәқиқәт, немә ишлар алийҗанаб, немә ишлар һәққаний, немә ишлар пак, немә ишлар хуш-йеқимлиқ, немә ишлар шан-шөһрәтлик болса, қисқиси һәр қандақ ишларда әхлақ-пәзиләт яки махташқа лайиқ тәрәпләр бар болса, шу ишларға көңүл қоюп ойлиниңлар.■
9 Мәндин үгәнгән, қобул қилған, аңлиған вә мәндә көргәнләрниң һәр қандиқи болса, силәр шуларға әмәл қилиңлар; шундақ қилғанда хатирҗәмлик Егиси болған Худа силәргә яр болиду.□
10 Әнди мән Рәбдә зиядә шатландимки, силәр һазир ахирда маңа болған көйүмчанлиғиңларни қайтидин көрсәттиңлар (билимәнки, маңа дайим көйүнүп кәлдиңлар, амма пәқәтла көрситиш пурсити чиқмиди). ■
11 Мән бу гепимни, бирәр муһтаҗлиқтин ейтиватқиним йоқ; чүнки әһвалим қандақла болушидин қәтъинәзәр, бариға қанаәт қилишни үгинивалдим. □ ■
12 Мән осал әһвалда яшашни билимән, һәм кәңричиликтә яшашниму билимән. Һәр ишта, һәр әһвалда, һәм тоқлуқта һәм ачлиқта, һәм баяшатчилиқта һәм муһтаҗлиқта яшашниң сирини үгинивалдим. ■
13 Маңа қудрәт Бәргүчигә тайинип һәммә ишни қилалайдиған болдум.
14 Һалбуки, мениң қийинчилиғимға ортақ болушуңлар билән яхши қилдиңлар.
15 Силәргиму мәлумки, әй Филиппиликлар, мән Македонийә өлкисидин айрилип чиққинимда, хуш хәвәрни башқа йәрләргә йәткүзгән дәсләптики вақитларда, силәрдин башқа һеч қандақ җамаәт бериш вә қобул қилиш ишлирида мән билән

□ **4:3 «мән сәндинму тәләп қилимәнки, и һәқиқий һәмбоюнтуруқлуқ хизмәтдишим...»** — «һәқиқий һәмбоюнтуруқлуқ хизмәтдишим» Павлус бу алаһидә ибарә билән мәлум қериндишини көрситиду. Павлус униң исмини тилиға алмиған болсиму, шүбһисизки, униң өзи вә Филиппиликларниң һәммиси кимни көрсәткәнлигини убдан биләтти. Грек тилида «һәмбоюнтуруқлуқ (хизмәтдишим)» дегән ибарә «сүзүгүс» билән ипадиләнгәчкә, бәзи алимлар «Сүзүгүс» дегәнни адәмниң исми дәп қарайду. ■ **4:3** Мис. 32:32; Зәб. 68:29; Вәһ. 3:5; 20:12; 21:27. ■ **4:4** 1Тес. 5:16; Рос.16:25 □ **4:5 «Силәрниң мулайимлиғиңлар пүткүл инсанға аян болсун; Рәб йеқиндур!»** — «Рәб йеқиндур» дегәнниң икки мәнаси бар: (1) Рәб Әйса етиқатчиларға һәрдайим йеқин; (2) Рәб Әйса йеқин арида дунияға қайтип келиду. ■ **4:5** 1Кор. 10:11; Ибр. 10:25. ■ **4:6** Зәб. 54:24; Мат. 6:25; 1Тим. 6:8,17; 1Пет. 5:7. □ **4:7 «... Худа егә болған хатирҗәмлик қәлбиңларни вә ой-пикриңларни Мәсиһ Әйсада қоғдайду»** — яки «Худадин кәлгән хатирҗәмлик қәлбиңларни вә ой-пикриңларни Мәсиһ Әйсада қоғдайду» — грек тилидики текстта «Худаниң хатирҗәмлиги...» дейилиду. ■ **4:7** Юһ. 14:27; Рим. 5:1; Әф. 2:14. ■ **4:8** Рим. 13:13; 1Тес. 4:3, 4, 5. □ **4:9 «шундақ қилғанда хатирҗәмлик Егиси болған Худа силәргә яр болиду»** — «хатирҗәмлик Егиси болған Худа» грек тилида: «хатирҗәмликниң Худаси» — демәк, хатирҗәмлик Бәргүчи һәм Өзи һәрдайим хатирҗәмликтә турғучи Худадур. ■ **4:10** 2Кор. 11:9. □ **4:11 «Мән бу гепимни, бирәр муһтаҗлиқтин ейтиватқиним йоқ; чүнки әһвалим қандақла болушидин қәтъинәзәр, бариға қанаәт қилишни үгинивалдим»** — расул уларни «шатландим» (10-айәт) дегинини хата чүшинип қалмисун дәп бу сөзни қилиду. Шатланғанлиғи зиндандики ач қалған мәһбусниң тамақни көргинидики шатлиғи әмәс, бәлки җамаәтниң униңға көйүнгәнлигидин, җамаәтниң униңға болған садиқ муһәббитидин шатлиниши еди. Шуниңдәк у уларға сөзидә: «Мән һазирму интайин һаҗәтмән» дегәндәк пурақни чиқирип қоюштин әнсирәйду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **4:11** 1Тим. 6:6. ■ **4:12** 1Кор. 4:11; 2Кор. 11:27.

һәмкарлашмиған. □ ■
16 Чүнки Тесалоника шәһиридики вақтимдиму еһтияҗим чүшкәндә силәр маңа
бир нәччә қетим ярдәм әвәттиңлар. □
17 Мениң бундақ дейишим, силәрдин бирәр соғатни издәп сориғиним әмәстур,
издигиним болса һесаватиңларға *роһий* мевиниң көп топлинишидин ибарәттур.
18 Лекин мәндә һәммә нәрсә бар, һәтта йетип ашқидәк бар; силәр
әвәткәнлириңларни Епафродиттин тапшурувелип терәмгә сиғмай қалдим вә
молчилиққа чөмдум. Бу әвәткиниңлар интайин хушбуй, Худаға қобул болғидәк,
шундақла Уни хурсән қилидиған бир қурбанлиқтәк еди. □ ■
19 Вә мениң Худайим силәр муһтаж болған һәммә нәрсини Мәсиһ Әйсада болған
шан-шәривидики байлиқларға асасән мол тәминләйду.
20 Әнди Худайимиз һәм Атимизға әбәдил-әбәткичә шан-шәрәп болғай! Амин.
21 Мәсиһ Әйсада болған барлиқ муқәддәс бәндиләргә салам йәткүзүңлар.
Йенимдики қериндашлардинму силәргә салам!
22 Барлиқ муқәддәс бәндиләрдин, болупму Қәйсәр *императорниң* ордисида
болғанлардин силәргә салам!
23 Рәббимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити роһуңларға яр болғай!

□ **4:15 «Силәргиму мәлумки, әй Филиппиликлар, мән Македонийә өлкисидин айрилип чиққинимда, хуш хәвәрни башқа йәрләргә йәткүзгән дәсләптики вақитларда, силәрдин башқа һеч қандақ җамаәт бериш вә қобул қилиш ишлирида мән билән һәмкарлашмиған»** — айәттики «...мән Македонийә өлкисидин айрилип чиққинимда, хуш хәвәрни башқа йәрләргә йәткүзгән дәсләптики вақитларда» дегән қисимниң башқа бир хил тәрҗимиси: «... хуш хәвәрниң силәргә йәткүзүлгән дәсләпки күнлиридә, мән Македонийә өлкисидин айрилип чиққинимда...». Филиппи шәһири болса Македонийә өлкисидә; шуңа қайси тәрҗимиси тоғра болушидин қәтъийнәзәр, Павлус хуш хәвәрни Филиппиликларға йәткүзгәндин кейин, уни башқа җайдикиләргә йәткүзүш үчүн чиққан еди. Шу чағда Филиппидики җамаәт униңға иқтисадий вә бәлким башқа җәһәтләрдә ярдәм қилған еди. Павлусниң «бериш вә қобул қилиш ишлири» дегини, Павлусниң пәқәт өзи үчүнла әмәс, бәлки башқиларни дәп уларниң әвәткән ярдимини қобул қилғанлиғини көрситиду. ■ **4:15** 2Кор. 11:9. □ **4:16 «Чүнки Тесалоника шәһиридики вақтимдиму еһтияҗим чүшкәндә силәр маңа бир нәччә қетим ярдәм әвәттиңлар»** — «бир нәччә қетим» грек тилида «бир қетим, һәтта икки қетим...» дегән ибарә билән билдүрүлиду. Адәттә бу ибарә «бир нәччә қетим» дегәнни көрситиду. □ **4:18 «силәр әвәткәнлириңларни Епафродиттин тапшурувелип терәмгә сиғмай қалдим вә молчилиққа чөмдум»** — «терәмгә сиғмай қалдим вә молчилиққа чөмдум» дегәнлик грек тилида бир сөз биләнла ипадлилиниду. Павлусниң бу сөзи билән, пәқәт җисманий җәһәттила һәммә нәрсәм бар дегәнни әмәс, роһий җәһәттиму толиму хошал болғанлиғини, толиму тәсәлли тапқанлиғини, толиму ғәйрәт қилғанлиғини билдүриду. ■ **4:18** Ибр. 13:16.

Колоссиликләргә

Расул Павлус Колосси шәһиридики җамаәткә язған мәктуп

1-2 Худаниң ирадиси билән Мәсиһ Әйсаниң расули болған мәнки Павлустин вә
қериндаш Тимотийдин, Колосси шәһиридә туруватқан муқәддәс бәндиләргә,
йәни садиқ қериндашларға салам! Худа Атимиздин меһри-шәпқәт вә
хатирҗәмлик силәргә болғай!□ ■

3-4 Биз Мәсиһ Әйсаға бағлиған етиқатиңлар вә барлиқ муқәддәс бәндиләргә
бағлиған муһәббитиңлар тоғрилиқ аңлиғандин кейин, силәр үчүн дуа
қилғинимизда силәр үчүн әршләрдә сақлақлиқ үмүт түпәйлидин Рәб Әйса
Мәсиһниң Худа-Атисиға үзлүксиз рәхмәт ейтимиз;□ ■

5 Силәр илгири бу үмүт тоғрисида хуш хәвәрдики һәқиқәт сөзлири арқилиқ
аңлиғансиләр;■

6 бу хуш хәвәр пүткүл җаһанға йетип келип мевә берип көпәймәкта, шундақла
силәргиму йетип келип, силәр уни аңлап Худаниң меһри-шәпқитини һәқиқәтән
билип йәткән биринчи күндин башлап у силәрдиму мевә берип көпийип
бармақта;■

7 силәр хуш хәвәрни сөйүмлүк ишдишимиз Әпафрастин үгәнгәнсиләр; у
ярдимиздә Мәсиһниң садиқ хизмәтчисидур;□ ■

8 у бизгә силәрниң Роһта болған муһәббитиңларни аян қилди.□

9 Бу сәвәптин бизму буниң тоғрисида аңлиған күндин башлап силәр үчүн дуа
қилип илтиҗа қилишни тохтатмидуқ; тиләйдиғинимиз шуки, Худаниң ирадиси
һәртәрәплик даналиқ вә роһий йорутулуш билән силәрдә толуқ билдүрүлсун. ■

10 Шундақ болғанда силәр Рәбгә лайиқ һалда һәртәрәптә Худани хурсән қилип,
һәр қандақ гөзәл ишларда мевә бәргәндә, Худани һәқиқий билишиңлар арқилиқ
өсүп йетилисиләр; ■

11-12 бизни муқәддәс бәндиләрниң йоруқлуқта болған мирасиға муйәссәр
болушқа лайиқ қилған Атиға тәшәккүр ейтип, Униң шан-шәрәплик қудрити
бойичә һәртәрәплик күч билән һәр ишларда шатлиққа толуп чидамлиқ вә сәвир-
тақәтлик болушқа күчләндүрүлисиләр.

□ **1:1-2 «Худа Атимиздин меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик силәргә болғай!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «Худа Атимиз вә Рәб Әйса Мәсиһдин меһри-шәпқәт силәргә болғай!» дәп хатириләнгән. ■ **1:1-2** Рим. 1:7; Гал. 1:3; Әф. 1:2; 1Пет. 1:2. □ **1:3-4 «Биз Мәсиһ Әйсаға бағлиған етиқатиңлар вә барлиқ муқәддәс бәндиләргә бағлиған муһәббитиңлар тоғрилиқ аңлиғандин кейин... Рәб Әйса Мәсиһниң ХудаАтисиға үзлүксиз рәхмәт ейтимиз;»** — толуқ икки айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Рәб Мәсиһ Әйсаға бағлиған етиқатиңлар вә барлиқ муқәддәс бәндилиригә бағлиған муһәббитиңлар тоғрилиқ аңлиғандин кейин, Рәб Әйса Мәсиһниң ХудаАтисиға үзлүксиз рәхмәт ейтимиз. Бу етиқат вә муһәббитиңлар силәр үчүн әршләрдә сақлақлиқ үмүттин барлиққа кәлгән». Амма бизниңчә үмүт етиқаттин әмәс, әксичә етиқат үмүттин келиду. Бизниңчә Павлус уларниң келидиған бәхитини көзләп униң үчүн өзи шатлиниду. ■ **1:3-4** Әф. 1:15; Фил. 1:3; 1Тес. 1:2; 2Тес. 1:3. ■ **1:5** 1Пет. 1:4. ■ **1:6** Мар. 4:8; Юһ. 15:16. □ **1:7 «силәр хуш хәвәрни сөйүмлүк ишдишимиз Әпафрастин үгәнгәнсиләр»** — «ишдишимиз» грек тилида «(Худаниң) қуллуғидики ишдишимиз» дегән уқумни билдүриду. Әпафрас Колоссидин кәлгән (4:12-айәтни көрүң). У Павлус вә хизмәтдашлириға ярдәм бәргәнлиги үчүн, Павлус тәкәллуп билән униң ярдимини Колоссидики җамаәтниң ярдими дәп қарайду. Бәзи кона көчүрмиләрдә: «у силәрниң ярдимиңларда Мәсиһниң садиқ хизмәчтисидур» дейилиду. ■ **1:7** Кол. 4:12; Флм. 23. □ **1:8 «у бизгә силәрниң роһта болған муһәббитиңларни аян қилди»** — «Роһ» мошу йәрдә Худаниң Муқәддәс Роһи. ■ **1:9** 1Кор. 1:5; Әф. 1:15. ■ **1:10** Яр. 17:1; Юһ. 15:16; 1Кор. 7:20; Әф. 4:1; Фил. 1:27; 1Тес. 2:12.

13 У бизни қараңғулуқниң һөкүмранлиғидин азат қилип, сөйгән Оғлиниң
падишалиғиға йөткәп қойди; □ ■
14 Униңда һөрлүк-азатлиққа, йәни гуналиримиздин кәчүрүмгә муйәссәр болдуқ.
□ ■
15 У болса көрүнмәс Худаниң сүрәт-образидур, пүткүл каинаттики тунҗидур;
□ ■
16 чүнки Униңда барлиқ мәвҗудатлар, асмандики болсун, зиминдики
болсун, көрүнидиған болсун, көрүнмәс болсун, мәйли тәхтләр, ғоҗайинлар,
һөкүмранлиқлар, һоқуқдарлар болсун, барлиқ һәммә Униң тәрипидин вә Униң
үчүн яритилғандур. ■
17 У һәммидин бурундур, вә һәммә мәвҗудатлар Униңда бир-биригә бағлинип
турмақта; □
18 У йәнә тәнниң, йәни җамаәтниң бешидур; у башлиништур, өлгәнләрдин тунҗа
болуп тирилгүчидур; буниңдики мәхсәт, Униң пүткүл мәвҗудатлар ичидә һәр
җәһәттин әң үстүн орунда туруши үчүндур. □ ■
19 Чүнки Худа Өзиниң мукәммәл җәвһирини Униңда турғузушқа, □ ■
20 вә Униң арқилиқ барлиқ мәвҗудатларни Өзи билән әпләштүрүшкә лайиқ
көргән еди, йәни, Униң кресттә төкүлгән қени арқилиқ енақлиқ елип
кәлгәндин кейин, — У арқилиқ мәйли зиминда болсун, әршләрдә болсун барлиқ
мәвҗудатларни Өзи билән әпләштүрүшкә лайиқ көргән еди; □ ■
21-22 вә әслидә рәзил әмәллириңлар түпәйлидин Өзигә ят қилинған, көңлүңларда
дүшмәнлик болған силәрниму, У Өз әтлик тенидә өлүм арқилиқ Өзигә пак-
муқәддәс, әйипсиз вә дағсиз һазир қилиш үчүн Өзи билән әп қилған □ ■
23 (әгәр силәр етиқатта һул селинип мустәһкәм туруп, хуш хәвәрдики
үмүттин нери қилинмисаңлар); бу хуш хәвәр пүткүл асман астидики каинатта

□ **1:13 «У бизни қараңғулуқниң һөкүмранлиғидин азат қилип, сөйгән оғлиниң падишалиғиға йөткәп қойди»** — «қараңғулуқниң һөкүмранлиғи» җин-шәйтанларниң илкини көрситиду. ■ **1:13** Мат. 3:17; 17:5; Әф. 2:4; 1Тес. 2:12; 2Пет. 1:17. □ **1:14 «Униңда һөрлүк-азатлиққа, йәни гуналиримиздин кәчүрүмгә муйәссәр болдуқ»** — «Униңда» мошу йәрдә «Мәсиһдә» дегәнни көрситиду. ■ **1:14** Рос. 20:28; Әф. 1:7; Ибр. 9:14; 1Пет. 1:19. □ **1:15 «У болса көрүнмәс Худаниң сүрәт-образидур, пүткүл каинаттики тунҗидур»** — грек тилида мошу йәрдики «тунҗи» адәттә «биринчи болуп туғулған»ни көрситиду. Сөзниң толуқ мәнаси төвәндики 16-17-айәттә көрүлиду; Мәсиһ: (1) пүтүн аләм ичидә биринчи орунда туриду; (2) вә аләмниң һәммисидин бурун болған; (3) аләмгә охшаш «яритилған» әмәс, бәлки әсли Худа Атиси билән биллә мәвҗут болған. Бу 16-20-айәтләрниң мәхсити Мәсиһниң улуқлуғини көрситиш үчүндур. ■ **1:15** 2Кор. 4:4; Фил. 2:6; Ибр. 1:3; Вәһ. 3:14. ■ **1:16** Яр. 1:3; Зәб. 32:6; Юһ. 1:3; Әф. 3:9; Ибр. 1:2. □ **1:17 «У һәммидин бурундур, вә һәммә мәвҗудатлар униңда бир-биригә бағлинип турмақта»** — «У һәммидин бурундур» дегән сөз вақит тәрипидин һәм улуқлуқ-муһимлиқ тәрипидинму ейтилиду. □ **1:18 «У йәнә тәнниң, йәни җамаәтниң бешидур; у башлиништур, өлгәнләрдин тунҗа болуп тирилгүчидур; буниңдики мәхсәт, униң пүткүл мәвҗудатлар ичидә һәр җәһәттин әң үстүн орунда туруши үчүндур»** — грек тилида мошу айәттики «тунҗи» 15-айәттики «тунҗи»ға охшаш сөздур; адәттә «биринчи болуп туғулған»ни көрситиду. ■ **1:18** 1Кор. 15:20; Әф. 1:22; 4:15; 5:23; Вәһ. 1:5. □ **1:19 «Чүнки Худа Өзиниң мукәммәл җәвһирини униңда турғузушқа, ... (20) вә Униң арқилиқ ... Өзи билән әпләштүрүшкә...»** — сөзмусөз тәрҗимә қилсақ: «Чүнки (Худаниң) барлиқ мукәммәл җәвһирини униңда турушқа лайиқ көргән, (20) вә Униң арқилиқ ... Өзи билән әпләштүрүшкә...». ■ **1:19** Юһ. 1:14,16; Кол. 2:9. □ **1:20 «Униң кресттә төкүлгән қени арқилиқ»** — Грек тилида «Униң крестидики қан арқилиқ». ■ **1:20** Йәш. 9:6; Юһ. 16:33; Рос. 10:36; Рим. 5:1; 2Кор. 5:18; Әф. 2:14; 1Юһа. 4:10. □ **1:21-22 «...силәрниму, У Өз әтлик тенидә өлүм арқилиқ Өзигә пак-муқәддәс, әйипсиз вә дағсиз һазир қилиш үчүн Өзи билән әп қилған...»** — «Униң әтлик тени» Мәсиһниң һәқиқий инсан екәнлигини тәкитләйду. ■ **1:21-22** Луқа 1:75; Әф. 1:4; 5:27; 2Тим. 1:9; Тит. 2:12.

җакаланған; мәнки Павлус Униңға хизмәтчи қилиндим.□ ■
24 Әнди мән силәр үчүн тартқан җапалирим үчүн шатлинимән, вә шуниңдәк
Мәсиһниң җапалирида кам болғанлирини өз әтлиримдә Униң тени, йәни җамаәт
үчүн толуқлаймән; □ ■
25 мән *җамаәт* үчүн Худаниң сөз-каламиға әмәл қилиш үчүн Униң маңа силәрни
дәп тапшурған ғоҗидарлиғи бойичә хизмәтчи қилиндим; □ ■
26 бу сөз-каламидики сир барлиқ әсирләрдин вә дәвирләрдин йошурун тутулған,
амма һазир муқәддәс бәндилиригә ашкариланди; ■
27 чүнки Худа уларға әлләр арисида әмәлгә ашурулуватқан бу сирниң шәрәплик
байлиқлирини билдүрүшни халиди; бу сир болса шан-шәрәпкә елип барғучи
үмүт болған, силәрдә туруватқан Мәсиһниң Өзидур. □ ■
28 Биз уни җакалаймиз, һәр бир адәмни Мәсиһдә камаләткә йәткән һалда Худа
алдида һазир қилиш үчүн барлиқ даналиқ билән һәр бир адәмгә җекиләймиз,
һәр бир адәмгә тәлим беримиз.
29 Мән шуниңға интилип, Униң вуҗудумда ишлигини бойичә күрәш қилип җапа
тартимән; Униң вуҗудумда ишлигини дәрвәқә толиму зордур.□

2

1 Чүнки мәндә силәр үчүн, Лаодикийәдикиләр үчүн, шуниңдәк дидаримни
көрмигәнләрниң һәммиси үчүн нәқәдәр зор күрәшниң болуватқанлиғини
силәргә билгүзмәкчимән;□
2 күрүшимниң нишани, һәммәйләнниң меһир-муһәббәттә бир-биригә бағлинип,
қәлблириниң риғбәтләндүрүлүши, Худаниң сирини, йәни Мәсиһни чүшиништә
вә толуқ билиштә болған ишәш-хатирҗәмликкә еришиши үчүндур;□ ■
3 чүнки Униңда даналиқниң вә билимниң барлиқ байлиқлири йошурунғандур.■

□ **1:23 «әгәр силәр етиқатта һул селинип мустәһкәм туруп, хуш хәвәрдики үмүттин нери қилинмисаңлар»** — мошу сөзләр адәмләрни ниҗатқа еришт үрүшниң шәртини әмәс, бәлки адәмләрдә ниҗатниң мәвҗут болғанлиғиниң аддий испатини көрситиду. ■ **1:23** Юһ. 15:6. □ **1:24 «Әнди мән силәр үчүн тартқан җапалирим үчүн шатлинимән, вә шуниңдәк Мәсиһниң җапалирида кам болғанлирини өз әтлиримдә Униң тени, йәни җамаәт үчүн толуқлаймән»** — биз бу сирлиқ баян үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **1:24** Рим. 12:5; 1Кор. 12:27; 2Кор. 7:4; Әф. 3:13; 4:12; 5:23; Фил. 2:17; 2Тим. 2:10. □ **1:25 «мән җамаәт үчүн Худаниң сөз-каламиға әмәл қилиш үчүн»** — яки «мән сөз-каламини толуқ җакалаш үчүн» яки «мән сөз-каламини һәммигә җакалаш үчүн». Бизниңчә Павлусниң көздә тутқини өзиниң (вә башқиларниң) «Инҗилдики сир»ни җакалиши билән җамаәтниң сани толуқ болуп, җамаәт Худаниң толуқ вәһийисигә муйәссәр болиду вә бу хуш хәвәрниң мәхсити әмәлгә ашурулиду. ■ **1:25** Рим. 16:25; Әф. 1:9; 3:9; 2Тим. 1:10; Тит. 1:3; 1Пет. 1:20. ■ **1:26** Мат. 13:11. □ **1:27 «чүнки Худа уларға әлләр арисида әмәлгә ашурулуватқан бу сирниң шәрәплик байлиқлирини билдүрүшни халиди»** — «әлләр» болса «ят әлләр», «Йәһудий әмәсләр»ни көрситиду. ■ **1:27** 2Кор. 2:14; 1Тим. 1:1. □ **1:29 «Мән шуниңға интилип, Униң вуҗудумда ишлигини бойичә күрәш қилип җапа тартимән; Униң вуҗудумда ишлигини дәрвәқә толиму зордур»** — «күрәш» дегәнлик грек тилида «агон» дейилиду. «Агон» тоғрилиқ «Филиппийлиқларға»дики қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **2:1 «шуниңдәк дидаримни көрмигәнләрниң һәммиси үчүн...»** — грек тилида: «шуниңдәк әтниң җәһәтидә йүзумни көрмигәнләрниң һәммиси үчүн...». Шубһисизки, расул җамаәттә роһ җәһәтидин бир-биримизни тонушимиз мүмкин, демәкчи. □ **2:2 «күрүшимниң нишани, һәммәйләнниң меһир-муһәббәттә бир-биригә бағлинип, қәлблириниң риғбәтләндүрүлүши, Худаниң сирини, йәни Мәсиһни чүшиништә вә толуқ билиштә болған ишәш-хатирҗәмликкә еришиши үчүндур»** — демисәкму, бу «күрүшим» роһий җәһәттин, дуа-тилавәтләр билән һәр түрлүк җин-шәйтанлар билән қаришилиштики күрәш, әлвәттә. ■ **2:2** Йәш. 53:11; Йәр. 9:22; Юһ. 17:3; Фил. 3:8. ■ **2:3** 1Кор. 1:24.

4 Мениң буни дейишим, һеч кимниң силәрни қайил қиларлиқ силиқ-сипайә
гәплири билән алдимаслиғи үчүндур;■
5 чүнки гәрчә тән җәһәтидин силәрдин нери болсамму, роһ җәһәтидин мән
силәр билән биллимән, силәрниң сәптә туруватқиниңларға вә Мәсиһгә бағлиған
етиқатиңларниң чиңлиғиға қарап шатлинимән.■
6 Мәсиһ, Рәб Әйсани қандақ қобул қилған болсаңлар, шу һалда Униңда мекиңлар,
7 силәр тәлим берилгәндәк Униңда йилтиз тартип, етиқатиңлар қурулуватқан
һалда, етиқатта хатирҗәм қилинип, рәхмәт ейтишлар билән ташқинлап турғучи
болуңлар;■
8 һеч кимниң Мәсиһ бойичә болмиған, пәйласоплуқ яки бемәна алдамчилиқ
билән, инсанлардин кәлгән тәлимләр, йәни бу дунниядики «асасий қаидә-
қанунийәтләр» бойичә силәрни өз олҗиси қилип аздурмаслиғи үчүн һези
болуңлар;□ ■
9 чүнки Униңда, йәни Мәсиһдә, Худаниң барлиқ мукәммәл җәвһири тән шәклидә
туриду;
10 вә силәр Униңда, йәни барлиқ һөкүмдарларниң һәм һоқуқдарларниң беши
Болғучида мукәммәлдурсиләр; □ ■
11 силәр Униңда адәмниң қолисиз болған сүннәт билән сүннәт қилинғансиләр;
демәк, Мәсиһниң сүннити билән *гуналиқ* әткә бағланған тәндин халас
қилинғансиләр; □ ■
12 Униң билән тәң чөмүлдүрүлүштә дәпнә қилинғансиләр; силәр йәнә Уни
өлүмдин тирилдүргән Худаниң вуҗудуңларда ишләйдиғанлиғиға ишәш бағлаш
билән Униң билән тәң тирилгәнсиләр.□ ■
13 Әнди гәрчә итаәтсизлигиңлар вә әтлириңлардики сүннәтсизлигиңлар
түпәйлидин өлгән болсаңларму, У силәрни Мәсиһ билән биллә җанландурди;
һәммә итаәтсизликлиримизни кәчүрүм қилип, □ ■
14 бәлгүлимиләрдә өз ичигә елинған үстимиздин әрз қилидиған, бизни
әйипләйдиған пүтүкләрни өчүрүп ташлиди; У уларни биздин нери қилди,

---

■ **2:4** Әф. 5:6; Кол. 2:18. ■ **2:5** 1Кор. 5:3; 14:40. ■ **2:7** 1Кор. 1:5; Әф. 3:17. □ **2:8 «һеч кимниң Мәсиһ бойичә болмиған, пәйласоплуқ яки бемәна алдамчилиқ билән, инсанлардин кәлгән тәлимләр, йәни бу дунниядики «асасий қаидә-қанунийәтләр» бойичә силәрни өз олҗиси қилип аздурмаслиғи үчүн һези болуңлар»** — «асасий қаидә-қанунийәтләр» дегән муһим ибарә тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:8** Рим. 16:17; Ибр. 13:9. □ **2:10 «вә силәр Униңда, йәни барлиқ һөкүмдарларниң һәм һоқуқдарларниң беши Болғучида мукәммәлдурсиләр»** — «силәр Униңда ... мукәммәлдурсиләр» дегән муһим ибарә тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. «барлиқ һөкүмдарлар... һәм һоқуқдарлар...» — һәм асмандики һәм зиминдики барлиқ һоқуққа егә болғанлар. ■ **2:10** Юһ. 1:16. □ **2:11 «силәр униңда адәмниң қолисиз болған сүннәт билән сүннәт қилинғансиләр; демәк, Мәсиһниң сүннити билән гуналиқ әткә бағланған тәндин халас қилинғансиләр»** — бу айәттики сүннәт адәмниң тенидә әмәс, бәлки роһ-қәлбидидур, әлвәттә. Демисәкму, «әтлик тән» дегән ибаридә «әт» дегән сөз Инҗилдики алаһидә мәнидә ишлитилиду, йәни инсаний гунаға әсир болған тәбиәтни көрситиду. «Римлиқларға»дики «әт» тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. «Мәсиһниң сүннити» «Мәсиһниң Өзи қилидиған сүннәт», яки «Мәсиһниң өлүми»ни көрситиду. Бу тоғрилиқ «қошумчә сөзимиз»ни көрүң. ■ **2:11** Қан. 10:16; Йәр. 4:4; Рим. 2:29; Фил. 3:3. □ **2:12 «Униң билән тәң чөмүлдүрүлүштә дәпнә қилинғансиләр; силәр йәнә Уни өлүмдин тирилдүргән Худаниң вуҗудуңларда ишләйдиғанлиғиға ишәш бағлаш билән униң билән тәң тирилгәнсиләр»** — бу айәттики «чөмүлдүрүлүш» алди билән суға чөмүлдүрүлүшни көрсәткини билән, у йәнә бәрибир «роһқа чөмүлдүрүлүш»ниму көрситиду. Йәнә жуқуриқи «сүннәт» тоғрилиқ «қошумчә сөзимиз»ни көрүң. ■ **2:12** Рим. 6:4; Гал. 3:27; Әф. 1:19; 3:7. □ **2:13 «Әнди гәрчә итаәтсизлигиңлар вә әтлириңлардики сүннәтсизлигиңлар түпәйлидин өлгән болсаңларму,...»** — «әтлириңлардики сүннәтсизлигиңлар» уларниң әслидә (һәммимиз Мәсиһсиз болған вақтимиздикидәк) өз «гуналиқ әт»имизгә әсир-қул болғанлиғимизни көрситиду. ■ **2:13** Әф. 2:1.

крестқә миқлатқузди. □
15 У һөкүмдарлардин вә һоқуқдарлардин олҗа елип, *крестта* уларни рәсва қилип
уларниң үстидин тәнтәнә билән ғәлибә қилди. □ ■
16 Әнди һеч кимниң йемәк-ичмәк, һейт-байрамлар, «йеңи ай» яки шабат күнләр
җәһәтлиридә силәрниң үстүңләрдин һөкүм чиқиришиға йол қоймаңлар; ■
17 бу ишлар болса бир көләңгә, халас; униң җисми болса Мәсиһниңкидур!□ ■
18 Һеч кимниң силәрни «кичик пеиллиқ» вә пәриштиләргә ибадәт қилишқа дәвәт
қилип инъамиңлардин мәһрум қилишиға йол қоймаңлар; мошундақ кишиләр
гуналиқ әтлиридики ой-пикирлири билән һакавурлишип, көргән көрүнүшләргә
есиливалмақтидур; □ ■
19 Улар «баш»ни чиң тутқини йоқтур; лекин баштин үгә вә сиңирлар арқилиқ
пүткүл тән қувәтлиниду вә бир-биригә бағлинип, Худадин кәлгән авуш билән
ашмақта.□
20-21 Әгәр Мәсиһ билән бу дунияд ики қаидә-қанунийәтләргә нисбәтән өлгән
болсаңлар, немишкә (бу дунияда яшиғанлардәк) «Тутма!» «Тетима!» «Тәгмә!»
дегәндәк бәлгүлимиләргә риайә қилисиләр □ ■
22 (бундақ *бәлгилимиләр илкидики* нәрсиләрниң һәммиси истемал қилиниш билән
йоқилиду)? Мошундақ бәлгүлимиләр пәқәт инсанлардин чиққан көрсәтмиләр вә
тәлимләрдин ибарәт, халас; □ ■
23 уларда дәрвәқә бир хил пидаийларчә ибадәт, кичик пеиллиқ вә өз тенигә
қарита қаттиқ қоллуқ болушни дәвәт қилиш болғачқа, уларда даналиқниң
көрүнүши бар; әмәлийәттә *бундақ даналиқниң* пайдиси йоқтур — улар пәқәт
әттики һәвәсләргә йол қойидула, халас.■

□ **2:14 «бәлгүлимиләрдә өз ичигә елинған үстимиздин әрз қилидиған, бизни әйипләйдиған пүтүкләрни өчүрүп ташлиди; у уларни биздин нери қилди, крестқә миқлатқузди»** — бу интайин муһим айәт тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөзимиз»ни көрүң. Грек тилида «Униң крестигә миқлатқузди».
□ **2:15 «У һөкүмдарлардин вә һоқуқдарлардин олҗа елип, крестта уларни рәсва қилип уларниң үстидин тәнтәнә билән ғәлибә қилди»** — бу айәттики «һөкүмдарлар вә һоқуқдарлар» болса жин-шәйтанлар; Мәсиһ улардин алған олҗа болса Өзигә етиқат бағлиған, әслидә жин-шәйтанларниң илкидә турған бизләрни көрситиду, әлвәттә! Башқа бир хил тәрҗимиси «...һөкүмдарларни... қуралсиз қилип...». ■ **2:15** Яр. 3:15; Мат. 12:29; Луқа 11:22; Юһ. 12:31; 16:11. ■ **2:16** Лав. 11:2; 23:2; Рим. 14:2; Гал. 4:10. □ **2:17 «бу ишлар болса бир көләңгә, халас; униң җисми болса Мәсиһниңкидур!»** — «җисми» — демәк, «көләңгүни йәргә ташлиған җисим». Бу муһим айәт тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:17** Ибр. 8:5; 10:1. □ **2:18 «Һеч кимниң силәрни «кичик пеиллиқ» вә пәриштиләргә ибадәт қилишқа дәвәт қилип инъамиңлардин мәһрум қилишиға йол қоймаңлар...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «һеч кимниң.... үстүңләрдин һөкүм чиқиришиға йол қоймаңлар...». «Дәвәт қилип» дегән ибарә «бу ишлардин сөйүнүп» дегән мәнасиниму өз ичигә алиду. **«мошундақ кишиләр гуналиқ әтлиридики ой-пикирлири билән...»** — демәк, ой-пикирлири Муқәддәс Роһтин әмәс, бәлки өз гуналиқ әтлири тәрипидин башқурулидиғандур. **«көргән көрүнүшләргә есиливалмақтидур»** — бәзи кона тексттики көчүрмиләрдә «көрмигән көрүнүшләргә есиливалмақтидур» дейилиду. Бизниңчә «көргән» дәп оқуш тоғридур; бу кишиләр көргән «көрүнүшләр» өзиниң хам хияллиридин чиққан, әлвәттә. ■ **2:18** Йәр. 29:8; Мат. 24:4; Әф. 5:6; 2Тес. 2:3; 1Юһа. 4:1. □ **2:19 «Улар «баш»ни чиң тутқини йоқтур. Лекин баштин үгә вә сиңирлар арқилиқ пүткүл тән қувәтлиниду вә бир-биригә бағлинип, Худадин кәлгән авуш билән ашмақта»** — «баш» болса Мәсиһдур. Мәсиһниң Өз тени болған җамаәтниң бешидур. «Тән» — җамаәт. □ **2:20-21 «Әгәр Мәсиһ билән бу дуниядики қаидә-қанунийәтләргә нисбәтән өлгән болсаңлар...»** — бу муһим айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **2:20-21** Гал. 4:9. □ **2:22 «бундақ бәлгүлимиләр илкидики нәрсиләрниң һәммиси истемал қилиниш билән йоқилиду»** — демәк «Тутма! Тетима! Тәгмә!» дегәндәк бәлгүлимиләрниң һәммиси Худа алдида әң муһим иш болған инсанниң ички дунияси билән әмәс, бәлки йемәк-ичмәк қатарлиқлар билән мунасивәтликтур. ■ **2:22** Йәш. 29:13; Мат. 15:9; Тит. 1:14. ■ **2:23** 1Тим. 4:8; 5:23.

3

«Жуқуридики ишларға интилип издиниңлар»

1 Силәр Мәсиһ билән тәң тирилдүрүлгән болсаңлар, әнди жуқуридики ишларға
интилип издиниңлар; Мәсиһ шу йәрдә Худаниң оң йенида олтириду.■
2 Көңүл-зеһниңларни йәрдики ишларға әмәс, бәлки жуқуриқи ишларға қоюңлар;
3 чүнки силәр өлгәнсиләр, вә һаятиңлар Мәсиһ билән биллә Худада йошурун
туриду.■
4 Амма һаятимиз болған Мәсиһ ашкариланған чағда, шуан силәр униң билән
биллә шан-шәрәптә ашкарилинидиған болисиләр.□ ■
5 Шуңа йәргә тәвә ишларни қилғучи һәр қандақ әзалириңларни, йәни
бузуқлуқ, напаклик, иплас һессиятлар, рәзил хаһишлар вә нәпсанийәтчилик
(у бутпәрәсликкә баравәрдур)ни өлүмгә мәһкүм қилиңлар;□ ■
6 чүнки бу ишлар түпәйлидин Худаниң ғәзиви итаәтсиз пәрзәнтләргә чүшиду.□ ■
7 Силәр булар арисида яшиған вақтиңларда, бундақ ишлардиму маңғансиләр.■
8 Амма һазир силәр мошуларниңму һәммисини өзүңлардин селиветиңлар —
йәни ғәзәп, қәһр-сәпра, яман нийәтләр, төһмәт, ағзиңлардин чиқидиған иплас
сөзләрниму силиветиңлар.■
9 Бир-бириңларға ялған сөзлимәңлар; чүнки силәр кона адәмни қилмишлири
билән селивәткәнсиләр, ■
10 вә йеңи адәмни кийгәнсиләр; йеңи адәм болса өзини Яратқучиниң сүрәт-
образи бойичә толуқ билиштә дайим йеңилимақта; □ ■
11 униңда һеч қандақ юнанлиқ яки Йәһудий, сүннәтлик яки сүннәтсиз, ят
мәдинийәтлик, Скит, қул яки һөрләр мәвҗут әмәстур; бәлки Мәсиһ һәммидур,
вә һәммидидур.□ ■
12 Шуңа, Худаниң талливалғанлириға, пак-муқәддәс вә сөйүнгәнләргә лайиқ,
адәмгә ич ағритидиған бағирларни, меһриванлиқ, кичик пеиллиқ, мөминлик вә

■ **3:1** Әф. 1:20. ■ **3:3** Рим. 6:2; 8:24; 2Кор. 5:7. □ **3:4 «амма һаятимиз болған Мәсиһ ашкариланған чағда, шуан силәр униң билән биллә шан-шәрәптә ашкарилинидиған болисиләр»** — бу муһим айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **3:4** Фил. 3:21; 1Юһа. 3:2. □ **3:5 «йәргә тәвә болған ишларни қилғучи һәр қандақ әзалириңлар...»** — әсли грек тилида «йәргә тәвә болған әзалириңлар...». «йәргә тәвә» дегәнниң мәнаси «бу рәзил дунияға тәвә» дегәнликтур. ■ **3:5** Рим. 7:5, 23; әф. 4:22; 5:3, 5; 1Тес. 4:5. □ **3:6 «чүнки бу ишлар түпәйлидин Худаниң ғәзиви итаәтсиз пәрзәнтләргә чүшиду»** — «итаәтсиз пәрзәнтләр» дегән ибарә инсанниң әсли түп тәбиитидә итаәтсизликниң барлиғини, итаәтсиз Адәм атиниң пәрзәнтлири екәнлигини көрситиду. Лекин «итаәтсиз пәрзәнтләр» болса Худаниң шәпқити билән Худаниң Өзиниң пәрзәнтлиригә айлиниду (5, 7-айәтни көрүң). ■ **3:6** 1Кор. 6:10; Гал. 5:19; әф. 5:5; Вәһ. 22:15. ■ **3:7** 1Кор. 6:11; әф. 2:1; Тит. 3:3. ■ **3:8** Әф. 4:22; Ибр. 12:1; Яқ. 1:21; 1Пет. 2:1. ■ **3:9** Әф. 4:25. □ **3:10 «вә йеңи адәмни кийгәнсиләр; йеңи адәм болса өзини Яратқучиниң сүрәт-образи бойичә толуқ билиштә дайим йеңилимақта»** — «кона адәм» (9-айәт) Адәм атидин мирас қилинған гунакар һаятни көрситиду; «йеңи адәм» болса Мәсиһдә болған йеңи һаятни көрситиду. ■ **3:10** Яр. 1:26; 5:1; 9:6; Рим. 6:4; 1Кор. 11:7. □ **3:11 «униңда һеч қандақ юнанлиқ яки Йәһудий, сүннәтлик яки сүннәтсиз, ят мәдинийәтлик, ... мәвҗут әмәстур»** — «ят мәдәнийәтлик» — грек тилида «сақаллиқ» дейилиду; чүнки греклар адәттә сақал қоймайтти. Бу сөз адәттә грек яки латин тилини сөзләлмәйдиғанларни көрситәтти; адәттә греклар вә латинлар ундақ кишиләрни кәмситип «сақаллиқ» дегән сөзни «явайи адәмләр» дегән сәлбий мәнидә ишлитәтти. **«... ят мәдинийәтлик, Скит, қул яки һөрләр мәвҗут әмәстур; бәлки Мәсиһ һәммидур, вә һәммидидур»** — «Скитлар» адәттә Оттура Асиядики көчмән хәлиқниң умумий нами еди. ■ **3:11** 1Кор. 7:21,22; 12:13; Гал. 3:28; 5:6; 6:15.

сәвир-тақәтликни кийивелиңлар; □ ■
13 бир-бириңларға йол қоюңлар, наразилиқ иш болса бир-бириңларни кәчүрүм
қилиңлар; Мәсиһ силәрни қандақ кәчүрүм қилған болса силәрму шундақ
қилиңлар. ■
14 Мошу ишларниң үстигә камил бирликниң риштиси болған меһир-муһәббәтни
қошуп бериңлар. □ ■
15 Мәсиһниң хатирҗәмлиги қәлбиңларда һөкүм сүрсун (силәр бир тән болуп
бу хатирҗәмликтә болушқа чақирилған екәнсиләр) вә шундақла рәхмәт
ейтишларда болуңлар.□
16 Мәсиһниң сөз-каламини өзүңларда байлиқ һасил қилип турғузуңлар, барлиқ
даналиқ билән бир-бириңларға үгитиңлар, җекиләңлар, чин қәлбиңларда зәбур-
нәғмиләр, мәдһийә күйлири вә роһий нахшиларни яңритип Худани чирайлиқ
мәдһийиләңлар; □
17 вә һәммә ишларда, сөз болсун, әмәл болсун, һәммисини Рәб Әйсаниң намида
қилип, униң арқилиқ ХудаАтиға рәхмәт ейтиңлар.■

Аилидикиләргә болған җекиләшләр

18 Силәр аяллар, Рәбдә болған сүпитиңларға лайиқ өз әрлириңларға
бойсунуңлар; ■
19 силәр әрләр, өз аяллириңларға муһәббәт көрситиңлар; уларға аччиқ
қилмаңлар.■
20 Силәр балилар, ата-анаңларға һәммә ишларда итаәт қилиңлар; чүнки бундақ
қилиш Рәбдә болған гөзәл иштур.■
21 Силәр атилар, балилириңларниң көңлигә азар бәрмәңлар; ундақ қилсаңлар
көңли яра болиду.
22 Силәр қуллар, әттин болған ғоҗайиниңларға һәммә иштa итаәт қилиңлар;
пәқәт көз алидидила хизмәт қилип, инсанларни хуш қилғучи қуллардин
болмаңлар, бәлки Рәбдин әйминип чин көңлүңлардин иш көрүңлар.□ ■
23 Немә ишни қиливатқан болсаңлар, униңда инсанлар алдида әмәс, бәлки Рәб
алдида қилғандәк җан-дил билән униңға ишләңлар;
24 чүнки мирасниң инъамиға Рәбдин муйәссәр қилинғанлиғиңларни билисиләр;
чүнки силәр Рәб Мәсиһниң ибадәт-қуллуғидидурсиләр.

□ **3:12 «Шуңа, Худаниң талливалғанлириға, пак-муқәддәс вә сөйүнгәнләргә лайиқ ... кичик пеиллиқ, мөминлик вә сәвир-тақәтликни кийивелиңлар»** — Тәврат-Инҗилда «мөминлик»ниң «ювашлиқ иман-ишәш билән» дегәндәк алаһидә мәнаси бардур. Мөмин адәм өзиниң һоқуқлири яки имтиязлирини бекитиш үчүн күрәш қилмайду; чүнки у Худа алдида иман билән тоғра маңған болса, Худа мошу ишларни өзигә капаләт қилған дәп хатирҗәмликтә туриду. Бу сөз тоғрилиқ йәнә «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **3:12** Әф. 4:32; 6:11; 1Тес. 1:4. ■ **3:13** Мат. 6:14; Мар. 11:25; Әф. 4:32. □ **3:14 «... камил бирликниң риштиси болған меһир-муһәббәтни қошуп бериңлар»** — яки «... камил риштә болған меһир-муһәббәтни қошуп бериңлар». ■ **3:14** Юһ. 13:34; 15:12; Әф. 4:3; 5:2; Кол. 2:2; 1Тес. 4:9; 1Юһа. 3:23; 4:21. □ **3:15 «Мәсиһниң хатирҗәмлиги қәлбиңларда һөкүм сүрсун»** — бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **3:16 «... чин қәлбиңларда зәбур-нәғмиләр, мәдһийә күйлири вә роһий нахшиларни яңритип Худани чирайлиқ мәдһийиләңлар»** — «зәбур-нәғмиләр» бәлким сазға тәңкәш қилинип ейтилидиған нахшилар; «мәдһийә күйлири» бәлким сазсиз нахшилар; «роһий нахшилар» бәлким стихийиликтин, өзлигидин, Муқәддәс Роһниң илһами билән ейтилған нахшиларни көрситиду («1Кор.» 14:15ниму көрүң). ■ **3:17** Әф. 5:20; 1Тес. 5:18. ■ **3:18** Яр. 3:16; 1Кор. 14:34; Әф. 5:22; Тит. 2:5; 1Пет. 3:1. ■ **3:19** Әф. 5:25. ■ **3:20** Әф. 6:1. □ **3:22 «силәр қуллар, әттин болған ғоҗайиниңларға һәммә ишта итаәт қилиңлар»** — «әттин болған ғоҗайиниңлар» дегини, йәнә «силәрниң әрштә болған ғоҗайиниңларму бар» дәп пуритиду. ■ **3:22** Әф. 6:5; 1Тим. 6:1; Тит. 2:9; 1Пет. 2:18.

25 Амма ким һәққанийсизлиқ қилса қилған һәққанийсизлиғи өз бешиға чүшиду;
бу иштa һеч қандақ йүз-хатирә қилиниш йоқтур.

4

1 Силәр ғожайинлар, қуллилириңларға адил вә тоғра муамилә қилиңлар; чүнки
әрштә өз ғожайиниңларниң барлиғини билисиләр.■
2 Дуа-тилавәткә һәр қандақ вақитта берилиңлар, буниңда рәхмәтләр ейтишип
һошияр туруңлар;■
3 шуниң билән биз үчүнму дуа қилғайсиләрки, Худа бизгә Мәсиһниң сирини
җакалаш үчүн Өз сөзигә ишик ачсун; мән дәл сир үчүн зәнҗирләр билән
бағланғанмән;■
4 шуңа қилишқа тегишлигим бойичә, сирни ашкарилишимға *дуа қилиңлар*.
5 Сирттикиләргә нисбәтән даналиқ билән меңиңлар, пурсәтләр чиққанда көңүл
қоюп қолдин бәрмәңлар.□ ■
6 Силәрниң гәп-сөзлириңлар һәрдайим меһри-шәпқәт билән болсун, туз билән
тетитилсун; шуниң билән силәр һәр бир адәмгә қандақ җавап беришни
билисиләр.□ ■

7 Сөйүмлүк қериндаш һәм Рәбдә садиқ хизмәткар, ишдишимиз болған Тикикус
силәргә мән тоғрилиқ һәммә ишларни мәлум қилиду.□ ■
8 Мән уни дәл мошу иш үчүн йениңларға әвәтишим, силәрниң әһвалиңларни
биливелиши вә шундақла көңлүңларға илһам-риғбәт бериши үчүндур.
9 Мән өзи силәрдин болған, садиқ вә сөйүмлүк қериндишимиз Онесимусни униң
билән әвәттим; улар силәргә мошу йәрдики барлиқ ишларни мәлум қилиду.■
10 Түрмидишим болған Аристархус силәргә салам йоллайду; Барнабасниң
нәври иниси Маркусму шундақ (силәр униң тоғрилиқ тапшуруқларни
тапшурувалдиңлар; у йениңларға кәлсә, уни қобул қилиңлар); ■
11 Юстус дәп аталған Йәшуаму салам йоллайду. Худаниң падишалиғи үчүн маңа
хизмәтдаш болған сүннәт қилинғанлардин пәқәт мошулар бардур; улар маңа
тәсәлли болған.□
12 Силәрдин болған, Мәсиһ Әйсаниң қули Әпафрас силәргә салам йоллайду;
у силәрниң Худаниң пүткүл ирадисидә мукәммәл, камаләткә йетип чиң
турушуңлар үчүн һәрдайим силәр үчүн дуаларда күрәш қилиду. ■

■ **4:1** Әф. 6:9. ■ **4:2** Луқа 18:1; Рим. 12:12; Әф. 6:18; 1Тес. 5:17. ■ **4:3** Әф. 6:19; 2Тес. 3:1. □ **4:5 «Сирттикиләргә нисбәтән даналиқ билән меңиңлар»** — «сирттикиләр» — Худаниң падишалиғиниң сиртида турғанлар, техи етиқат қилмиғанларни көрситиду, әлвәттә. **«пурсәтләр чиққанда көңүл қоюп қолдин бәрмәңлар»** — «пурсәтләр» болса «сирттикиләр»гә яхшилиқ көрситиш, Худаниң сөзини ейтиш, Мәсиһгә гувалиқ бериш қатарлиқ пурсәтләр. ■ **4:5** Әф. 5:15, 16. □ **4:6 «Силәрниң гәп-сөзлириңлар һәрдайим меһри-шәпқәт билән болсун, туз билән тетитилсун; шуниң билән силәр һәр бир адәмгә қандақ җавап беришни билисиләр»** — «туз билән тетитилсун» дегән җекиләш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **4:6** Мар. 9:50. □ **4:7 «сөйүмлүк қериндаш һәм Рәбдә садиқ хизмәткар, ишдишимиз болған Тикикус»** — «ишдаш» грек тилида «(Худаниң) қуллуғидики ишдаш» дегән уқумни билдүриду. ■ **4:7** Рос. 20:4; Әф. 6:21; 2Тим. 4:12. ■ **4:9** Флм. 10. ■ **4:10** Рос. 15:37; 27:2; 2Тим. 4:11. □ **4:11 «Худаниң падишалиғи үчүн маңа хизмәтдаш болған сүннәт қилинғанлардин пәқәт мошулар бардур; улар маңа тәсәлли болған»** — «сүннәт қилинғанлар» — Йәһудийлар. Демас вә Луқа (14-айәттә) «ят әлләр»дин еди. ■ **4:12** Кол. 1:7; Флм. 23.

13 Чүнки мән униңға гувачимәнки, у силәр үчүн, Лаодикиадикиләр үчүн вә
Хейраполистикиләр үчүнму көп җапа тартиду.□
14 Сөйүмлүк тевип болған Луқадин силәргә салам, Демастинму шундақ.■
15 Лаодикиадики қериндашларға биздин салам, Нимфаға һәм униң өйидә
жиғилидиған җамаәткиму салам ейтиңлар.□
16 Бу хәт араңларда оқулғандин кейин, силәр уни Лаодикийидики җамаәттиму
оқутуңлар, вә Лаодикийәдикиләргә язған хәтни силәрму оқуңлар; □
17 вә Аркиппусқа: «Сән Рәбдә тапшурувалған хизмитиңгә, толуқ әмәл қилишиң
үчүн көңүл қойғин» — дәңлар.
18 Мәнки Павлустин өз қолум билән язған салам. Мениң кишәнлинип қамап
қоюлғанлиғимни әсләңлар. Силәргә меһри-шәпқәт болғай!□ ■

□ **4:13 «...у силәр үчүн, Лаодикиадикиләр үчүн вә Хейраполистикиләр үчүнму көп җапа тартиду»** — бу «җапа тартиш» болса дуалирида. Тексттики башқа бир кона көчүрмидә: «.. униң силәр үчүн, Лаодикиадикиләр үчүн вә Хираполистикиләр үчүнму көп қизғинлиғи бардур» дейилиду. ■ **4:14** 2Тим. 4:10,11 □ **4:15 «Нимфаға һәм униң өйидә жиғилидиған җамаәткиму салам ейтиңлар»** — Нимфа бир аялниң исми еди. Тексттики бәзи кона көчүрмиләрдә: «Нимфас» (әрниң исми) дейилиду. □ **4:16 «Бу хәт араңларда оқулғандин кейин, силәр уни Лаодикийидики җамаәттиму оқутуңлар, вә Лаодикийәдикиләргә язған хәтни силәрму оқуңлар»** — мүмкинчилиги барки, «Лаодикийәдикиләргә язған хәт» әсли Павлусниң «Әфәсуслуқларға» язған хетидур. «Әфәсуслуқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. □ **4:18 «Мәнки Павлустин өз қолум билән язған салам»** — демәк, хәтниң башқа йәрлири катиплиқ қилған қериндишиниң қолида йезилған. Павлусниң көзлири аҗиз болуши мүмкин («2Кор.» 12:6-10, «Гал.» 4:15). **«Мениң кишәнлинип қамап қоюлғанлиғимни әсләңлар»** — демәк, дуа-тилавәтлириңларда әсләңлар. ■ **4:18** 2Тес. 3:17; Ибр. 13:3.

Тесалоникалиқларға «1»

Расул Павлус Тесалоника шәһиридики җамаәткә язған биринчи мәктуп ••••
Павлусниң саламлири, тәшәккүр етишлири вә риғбәтләндүрүшлири
1 Мәнки Павлус, Силас һәмдә Тимотийдин ХудаАтимиз вә Рәббимиз Әйса Мәсиһдә болған, Тесалоника шәһиридики җамаәткә салам.
Силәргә меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик болғай!□ ■
2 Биз дуалиримизда силәрни яд етип туруп, Худаға силәр үчүн һәрдайим тәшәккүр ейтимиз;■
3 ХудаАтимизниң алдида етиқатиңлардин болған әмәллириңларни, меһир-муһәббәттин чиққан җапалиқ әҗриңларни, Рәббимиз Әйса Мәсиһкә бағлиған үмүттә болған чидамлиғиңларни изчил әсләп туруватимиз.□ ■
4 Чүнки әй қериндашлар, Худа сөйгәнләр, Униң силәрни таллиғанлиғи бизгә аян.
5 Чүнки хуш хәвиримиз силәргә йәткүзүлгинидә сөзләр биләнла әмәс, бәлки күч-қудрәт билән, Муқәддәс Роһ билән, мутләқ җәзмләштүрүлгән һалда силәргә йәткүзүлгән; униң үстигә, бизниң силәрниң араңларда болғинимизда силәрни дәп өзимизни қандақ тутқанлиғимизни убдан билисиләр.■
6 Шуниң билән силәр еғир азап-оқубәт ичидә туруқлуқму, Муқәддәс Роһниң шатлиғи билән сөз-каламни қобул қилип, бизни, шундақла Рәбниң Өзини үлгә қилип әгәштиңлар,■
7 шуниң билән силәр Македонийә вә Ахая өлкилиридики барлиқ етиқатчиларға үлгә болуп чиқтиңлар;
8 чүнки Рәбниң сөз-калами силәрдин пәқәт Македонийә вә Ахаяғила яңрап қалмастин, бәлки һәммә йәргә Худаға бағланған етиқатиңлар тоғрилиқ һәммә йәргә хәвәр тарқипту; нәтиҗидә, бизниң *шу йәрләрдә хуш хәвәр тоғрилиқ* һеч немә дейишимизниң һаҗити қалмиди. □
9-10 Чүнки *биз барғанлиги җайдики* кишиләр силәрниң бизни қандақ қарши алғанлиғиңларни, силәрниң бутлардин қандақ ваз кечип тирик вә һәқиқий Худаниң хизмитидә болушқа, шундақла Униң Оғлиниң, йәни У өлүмдин тирилдүргән, кәлгүсидә келидиған ғәзәптин бизни қутқузғучи Әйсаниң әрштин келишини күтүшкә Худаға баққанлиғиңларни баян қилишиду.□ ■

2

Павлусниң Тесалоникадики хизмити

□ **1:1 «Тесалоника шәһиридики җамаәткә салам»** — «Тесалоника» дегән шәһәр һазирқи Гретсийә (Македонийә) һазирқи исми «Салоника». Кона заманда «Тесалоника» дәп аталған. ■ **1:1** Рим. 1:7; Әф. 1:2; 1Пет. 1:2. ■ **1:2** Әф. 1:16; Фил. 1:3; Кол. 1:3; 2Тес. 1:3. □ **1:3 «етиқатиңлардин болған әмәллириңлар...»** — грек тилида «етиқатиңлардин болған әмилиң...». ■ **1:3** Юһ. 6:29. ■ **1:5** 1Кор. 2:4; 4:20; 1Тес. 2:1. ■ **1:6** 1Кор. 4:16; 11:1; Фил. 3:17; 2Тес. 3:9. □ **1:8 «чүнки Рәбниң сөз-калами силәрдин пәқәт Македонийә вә Ахаяғила яңрап қалмастин, бәлки һәммә йәргә Худаға бағланған етиқатиңлар тоғрилиқ һәммә йәргә хәвәр тарқипту; нәтиҗидә, бизниң шу йәрләрдә хуш хәвәр тоғрилиқ һеч немә дейишимизниң һаҗити қалмиди. »** — демәк, Павлус вә хизмәтдашлири қайси йәрләргә бармисун, шу йәрдики кишиләр аллиқачан Тесалоникадикиләрниң Худаға болған етиқатидин хәвәр тапқан, шундақла өзлириму хуш хәвәрдин хәвәрдар болған. □ **1:9-10 «чүнки биз барғанлиги җайдики кишиләр силәрниң бизни қандақ қарши алғанлиғиңларни... баян қилишиду»** — грек тилида: «чүнки биз барғанлиги җайдики кишиләр бизниң силәрниң араңларға киришимизниң қандақ екәнлигини... баян қилишиду». ■ **1:9-10** Рос. 1:11; Фил. 3:20; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7.

1 Чүнки, и қериндашлар, бизниң араңларға киргинимиз тоғрилиқ билисиләрки, у бекарға кәтмиди.■

2 Силәргә йәнә шуму мәлумки, гәрчә илгири Филиппи шәһиридә қийин-қистақ вә харлиққа учриған болсақму, зор қаттиқ қаршилиққа қаримай Худаниң хуш хәвирини силәргә йәткүзүшкә Худайимизниң мәдәт бериши билән жүрәклик болдуқ.□ ■

3 Чүнки бизниң өтүнүш-жекиләшлиримиздә һеч қандақ алдамчилиқ, напак нийәт яки һейлигәрлик йоқтур.

4 Әксичә, биз Худа тәрипидин хуш хәвәрниң аманәт қилинишқа лайиқ көрүлгән адәмләр сүпитидә биз шуниңға мунасип һалда адәмләрни әмәс, бәлки қәлбимизни синиғучи Худани хурсән қилиш үчүн *хуш хәвәрни* жакалаймиз.■

5 Чүнки силәр билгәндәк биз һеч қайси вақитта араңларға хушамәтчилик билән вә яки тамахорлуққа ниқап тақап кәлмидуқ — (бу ишта Худа бизгә гувачидур) —■

6 гәрчә биз Мәсиһниң расуллириниң сүпитидә тәләп жүкләләйдиған болсақму, мәйли силәр болуңлар яки башқилар болсун, һеч бир инсандин бирәр иззәт-шөһрәт издигән әмәс едуқ.■

7 Әксичә биз араңларда худди бала имитидиған ана өз бовақлирини көйүнүп асриғандәк силәргә мулайим муамилидә болдуқ.

8 Шу чағда, силәргә шундақ тәлпүнгән едуқ, силәргә пәқәт Худаниң хуш хәвәрини тапшурушнила әмәс, һәтта өз җенимизни тапшурушқиму разимиз; чүнки силәр бизгә интайин қәдирлик едиңлар.

9 Чүнки, и қериндашлар, бизниң қандақ җапалиқ әмгәк қилғинимиз есиңларда бардур; һеч қайсиңларға еғиримизни салмаслиқ үчүн кечә-күндүзләп меһнәт қилдуқ, Худаниң хуш хәвирини силәргә йәткүздуқ. ■

10 Етиқатчилардин болған силәрниң араңлардики әмәлийәтлиримизниң қандақ ихласмән, һәққаний вә әйипсиз екәнлигигә өзүңлар вә Худаниң Өзиму гувачидур.

11-12 Вә йәнә силәр билгиниңлардәк, атиниң өз пәрзәнтлиригә несиһәт бәргинидәк биз һәр бириңларға шундақ жекиләп, риғбәт-тәсәлли берип, силәрни өз падишалиғиға вә шан-шәривигә чақириватқан Худаға лайиқ һалда меңишқа дәвәт қилдуқ.■

13 Худаға йәнә шу сәвәптин тохтавсиз тәшәккүр ейтимизки, силәрниң биздин аңлиған Худаниң сөз-каламиға қулақ салғиниңларда, уни инсанлардин кәлгән сөз сүпитидә әмәс, бәлки униң әмәлий сүпитидә, йәни Худадин кәлгән сөз-калам дәп уни қобул қилдиңлар; у *сөз-калам* һазир ишәнгүчи силәрдә ишлимәктә.

14 Чүнки силәр, и қериндашлар, Йәһудийә өлкисидики Мәсиһ Әйсада болған җамаәтләрдин үлгә алдиңлар; улар *шу йәрдә* Йәһудийлар тәрипидин қандақ харлиқларға учриған болса, силәрму өз жутдашлириңлар тәрипидин охшаш харлиқларға учридиңлар. ■

15 Улар, йәни шу Йәһудийлар, әслидә Рәб Әйсани вә пәйғәмбәрләрни өлтүргән вә бизниму зиянкәшлик қилип қоғливәткән еди. Улар Худани нарази қилип, вә

■ **2:1** 1Тес. 1:5, 9. □ **2:2 «зор қаттиқ қаршилиққа қаримай Худаниң хуш хәвирини силәргә йәткүзүшкә ... жүрәклик болдуқ»** — «Худаниң хуш хәвири» болса Худа Өзи әвәткән, шундақла Өзи тоғрилиқ хуш хәвәрдур. ■ **2:2** Рос. 16:22; 17:2. ■ **2:4** Гал. 1:10. ■ **2:5** Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 1:23; 11:31; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тим. 5:21; 2Тим. 4:1. ■ **2:6** 1Кор. 9:3; 2Тес. 3:9. ■ **2:9** Рос. 18:3; 20:34; 1Кор. 4:12; 2Кор. 11:9; 12:13; 2Тес. 3:8. ■ **2:11-12** Яр. 17:1; 1Кор. 7:20; Әф. 4:1; Фил. 1:27; Кол. 1:10. ■ **2:14** Рос. 17:5,13.

һәммә инсан билән қеришип, □ ■
16 «ят әлликләр»ниң нижатлиққа еришиши үчүн уларға сөзлишимизгә
тосқунлуқ қиливатиду. Шуниң билән улар гуналирини үзлүксиз чекигә
йәткүзмәктә; лекин ғәзәп уларниң бешиға толуғи билән чүшүрүлүш алдида
туриду.■

Павлусниң әнсирәшлири

17 Лекин биз, и қериндашлар, амалсиз силәрдин интайин қисқа вақит
жудалашқан болсақму (тәндә болсиму, қәлбдә әмәс), силәр билән йәнә дидар
көрүшүшкә қәвәтла интизарлиғимиздин йениңларға беришқа техиму бәк
интилдуқ!
18 Шуниңдәк йениңларға барғумиз бар еди — әмәлийәттә мәнки Павлус қайта-
қайта тиришип бақтим; бирақ буниңға Шәйтан тосқунлуқ қилди. □ ■
19 Чүнки бизниң истәк-арзуйимиз, шатлиғимиз вә Рәббимиз Әйса қайтип
кәлгәндә пәхирлинидиған тажимиз немә болиду? Бу дәл силәр өзүңлар әмәсму?
■
20 Чүнки силәр бизниң пәхримиз, бизниң шатлиғимиз!

3

1 Шуниң билән биз *силәрдин хәвәрсиз* тақитимиз тақ болуп, өзимиз Афина
шәһиридә ялғуз қелип,
2 алдиңларға қериндишимиз һәм Худа йолида Мәсиһниң хуш хәвиридә
болуватқан хизмәтдишимиз Тимотийни силәрни етиқатта мустәһкәмләш-
күчәйтиш вә риғбәтләндүрүш үчүн әвәтишни қарар қилдуқ;■
3 *бизниң уни әвәтиштики* мәхситимиз, һеч кимниң бешиңларға чүшкән мошу
зәхмәт-қийинчилиқлар сәвәвидин *етиқатта* тәвринип қалмаслиғи үчүндур.
Чүнки өзүңлар бундақ ишларға учрашқа алдин-ала бекитилгән, дәп билисиләр.■
4 Чүнки биз силәр билән биллә болған вақтимизда, силәргә һәммимиз азап-
қийинчилиққа учримай қалмаймиз дәп алдин-ала ейтқан едуқ. Әмәлийәттә
һазир дегинимиздәк болди, дәп билисиләр.
5 Шу сәвәптин тақитим тақ болуп, етиқатиңларниң зади қандақ екәнлигини
билиш үчүн, аздурғучи силәрни аздуруп бизниң силәргә сиңдүргән әҗримиз
бекарға кәттимекин дәп әнсирәп, Тимотийни йениңларға әвәткән едим.□
6 Лекин Тимотий бая йениңлардин қайтип кәлгәндә, етиқатиңлар вә меһир-
муһәббитиңлар тоғрисида бизгә яхши хәвәр елип келип, силәрниң бизни
һәрдайим сеғинип турғанлиғиңларни вә худди биз силәр билән дидарлишишқа
тәлпүнгинимиздәк, силәрниңму бизни көргүңлар кәлгәнлигини ейтти.

□ **2:15 «Улар, йәни шу Йәһудийлар, әслидә Рәб Әйсани вә пәйғәмбәрләрни өлтүргән...»** — «Йәһудий пәйғәмбәрләрни... өлтүргән» — Тәвраттики көп пәйғәмбәрләр жутдашлири тәрипидин өлтүрүлгән; әң ахирқи өлтүрүлгини болса Рәб Әйсани тонуштурғучи пәйғәмбәр Йәһя еди. **«...вә бизниму зиянкәшлик қилип қоғливәткән еди»** — «қоғливәткән еди» — Йәһудийлар көп ишәнгүчиләрни Йәһудийә өлкисидин қоғливәтти («Рос.» 8:1); андин шуниңдин башлап Павлус вә башқа расулларни хуш хәвәрни жаркарлайдиған жайлардинму һайдивәтти. ■ **2:15** Мат. 23:37; Луқа 13:34; Рос. 7:52. ■ **2:16** Рос. 17:13. □ **2:18 «Шуниңдәк йениңларға барғумиз бар еди — әмәлийәттә мәнки Павлус қайта-қайта тиришип бақтим»** — «қайта-қайта» грек тилида «бир қетим, икки қетим». ■ **2:18** Рим. 1:13; 15:22. ■ **2:19** 2Кор. 1:14; Фил. 2:16; 4:1. ■ **3:2** Рос. 16:1; Рим. 16:21; Фил. 2:19. ■ **3:3** Рос. 14:22; Әф. 3:13; Фил. 1:14; 2Тим. 3:12. □ **3:5 «аздурғучи силәрни аздуруп бизниң силәргә сиңдүргән әҗримиз бекарға кәттимекин дәп әнсирәп,...»** — «аздурғучи» Шәйтан, Иблис.

7 Шуниңдәк, әй қериндашлар, бешимизға чүшкән мошундақ барлиқ азап-оқубәт
вә еғирчилиқ ичидә туриватқинимизда силәрдин, йәни чиң етиқатиңлардин
риғбәт-тәсәлли таптуқ;
8 Чүнки Рәбдә чиң турған болсаңлар, биз *өлмәй*, һаят қалимиз!□
9 Әнди силәр үчүн, Худайимиз алдида силәрниң вәҗиңлардин толиму
шатландуқ, бу зор шатлиғимиздин силәр үчүн Худаға қанчилик дәрижидә
тәшәккүр ейтсақ болар?!
10 Силәр билән дидар көрүшүш вә етиқатиңлардики йетәрсизликләрни
мукәммәл қилишқа муйәссәр болуш имканийити үчүн, кечә-күндүз Худаға
зор тәлмүрүп йелинмақтимиз.■
11 Әнди бизниң ХудаАтимизниң Өзи һәм Рәббимиз Әйса бизниң йолимизни
йениңларға башлиғай; □
12 әнди меһир-муһәббәтимиз силәргә толғандәк, Рәб силәрниң бир-бириңларға
вә һәммә адәмләргә болған меһир-муһәббитиңларни ашуруп, толуп таштурғай;
13 һәм шундақ болғанда, Рәббимиз Әйса Өзиниң барлиқ муқәддәс бәндилири
билән биллә қайтип кәлгәндә қәлбиңлар бизниң ХудаАтимиз алдида пак-
муқәддәсликтә нуқсансиз болушқа мустәһкәмлиниду!■

4

Худани хурсән қилидиған һаят йоли

1 Ахирида, и қериндашлар, биз Рәб Әйсада туруп силәрдин шуни өтүнимиз
һәм җекиләймизки, силәр биздин Худани хурсән қилишқа қандақ
меңишиңлар керәклигини тапшурувалғиниңлардәк һәм һазир шу бойичә
меңиватқиниңлардәк, шундақ қилишиңлар техиму ешип ташқай.■
2 Чүнки силәр бизниң Рәб Әйса арқилиқ силәргә немә әмирләрни
тапилиғанлиғимизни билисиләр.
3 Чүнки Худаниң ирадиси шуки, пак-муқәддәс қилиниш, һәр қандақ
бузуқчилиқтин сақлиниш, ■
4-5 йәни һәр бириңлар Худани тонумайдиған таипиләрдәк шәһваний һәвәсләргә
берилмәй, бәлки қандақ қилип өз тенини башқуруп, уни пак-муқәддәсликтә ар-
номус билән сақлашни үгинивелиштур.□ ■
6 Бу җәһәтләрдә һеч ким өз қериндишиниң һәққигә чаң селип, өз пайда-
мәнпәитини қоғлимисун; чүнки биз илгири силәргә чүшәндүрүп толуқ
агаһландурғинимиздәк, барлиқ мошундақ ишларда Рәб Өзи интиқам алғучидур.
7 Чүнки Худа бизни напаклиққа әмәс, бәлки пак-муқәддәсликтә яшашқа
чақирди.■

□ **3:8 «чүнки Рәбдә чиң турған болсаңлар, биз өлмәй, һаят қалимиз!»** — Павлус Тесалоникадикиләрни шунчә яхши көрәттики, мабада улар Рәбдин тенип кәткән болса, у өзиму өләй дәп қалатти. ■ **3:10** Рим. 1:10,11; 15:23; 2Тим. 1:4. □ **3:11 «Әнди бизниң ХудаАтимизниң Өзи һәм Рәббимиз Әйса бизниң йолимизни йениңларға башлиғай»** — қизиқ бир иш шуки, «йолимизни... башлиғай» дегән пеил грек тилидики «бирлик шәхс» шәклидидур. Демәк, ХудаАта вә Рәб Әйса бир шәхсдәк иш қилиду. ■ **3:13** 1Кор. 1:8; 1Тес. 5:23; 2Тес. 2:17. ■ **4:1** Фил. 1:27; 1Тес. 2:12. ■ **4:3** Рим. 12:2; Әф. 5:27; Фил. 4:8. □ **4:4-5 «... бәлки қандақ қилип өз тенини башқуруп, уни пак-муқәддәсликтә ар-номус билән сақлашни үгинивелиштур»** — грек тилида «өз тени» «өз чиниси» дегән билән ипадилиниду. Шуңа җүмлиниң әң ахирқи бөлигини «Худаниң ирадиси... өз җора-һәмраһини тепип, пак-муқәддәслик вә ар-номуслуқта һаят өткүзүшни үгинивелиштур» яки «өз пак-муқәддәслик вә ар-номуслуғиңларни сақлап, өз җора-һәмраһиңлар билән яшашни үгинивелиштур» дәпму чүшинишкә болиду. Чоң имканийәт барки, расул тәрҗимимиздикидәк шундақла бу икки мәнинимубилдүрмәкчи болған. Худаниң бекиткини билән никаһланған әр-аял бәрибир «бир тән»дур. ■ **4:4-5** 1Кор. 15:34; Әф. 4:18. ■ **4:7** Юһ. 17:19; 1Кор. 1:2.

8 Шуниң үчүн бу *һәқиқәтни* рәт қилған адәм, инсаний һоқуқни әмәс, бәлки
силәргә Муқәддәс Роһини ата қилғучи Худани рәт қилған болиду.■
9 Әнди қериндашлиқ меһир-муһәббәткә кәлсәк, бу тоғрисида силәргә йезип
олтиришимизниң һаҗити йоқ. Чүнки Худа Өзи бир-бириңларға меһир-муһәббәт
көрситишни үгәтмәктә. ■
10 Чүнки силәр пүткүл Македонийә өлкисидики һәммә қериндашларға шундақ
қиливатисиләр; шундақ болсиму, и қериндашлар, шундақ қилишқа берилип
техиму ешип тешишиңларни,
11 шундақла биз силәргә тапилиғинимиздәк, тинич жүрүшни, *башқиларниң
ишлириға арилашмай*, өз ишиңлар билән болуп, икки қолуңларға тайинип яшашни
нишан қилип интилишиңларни өтүнимиз. ■
12 Мана шундақ қилсаңлар, сирттикиләр алдида иззәт-һөрмәткә сазавәр болуп
маңисиләр вә һеч кимниң қолиға беқинип қалмайсиләр.□

Әйса Мәсиһниң қайта келиши

13 Лекин, әй қериндашлар, үмүтсизлик ичидә яшаватқан башқа һәммисидәк,
араңлардики өлүмдә ухлап қалғанларға қайғуруп һәсрәт чәкмәслигиңлар үчүн
уларниң һали тоғрилиқ хәвәрсиз қелишиңларни халимаймиз. □ ■
14 Чүнки биз Әйсаниң өлүп тирилгәнлигигә ишәнгән екәнмиз, *Әйса қайта
кәлгинидә*, өлүмдә Униңда ухлап қалғанларни Худа Униң билән биллә елип
келидиғанлиғиға ишинимиз.
15 Чүнки рәбниң сөз-калами бойичә силәргә шуни ейтимизки, Рәб қайта
кәлгичә тирик қалған бизләр униң алдиға чиқишимиз җәзмән өлүмдә ухлап
қалғанларниңкидин авал болмайду; □ ■
16 Чүнки Рәб қаттиқ бир нәрә тартип, баш пәриштиниң авази вә Худаниң канай
садаси ичидә асмандин чүшиду вә Мәсиһдә болуп өлгәнләр авал тирилиду; ■
17 андин тирик қалған бизләр улар билән биргә Рәб билән һавада көрүшүш үчүн,
булутлар арисиға елинип көтирилимиз; шуниң билән биз Рәб билән мәңгү биргә
болимиз. □
18 Шуңа, бир-бириңларға бу сөзләр билән риғбәт-тәсәлли бериңлар.

5

Рәбниң күнини күтүвелиш

1 Лекин и қериндашлар, силәргә шу ишларниң вақитлири вә заманлири
тоғрисида йезишимниң һаҗити йоқ.

■ **4:8** Лука 10:16; 1Кор. 7:40. ■ **4:9** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Юһ. 13:34; 15:12; Әф. 5:2; 1Пет. 4:8; 1Юһа. 3:23; 4:21. ■ **4:11** Рос. 20:34; Әф. 4:28; 2Тес. 3:7,12. □ **4:12 «Мана шундақ қилсаңлар, сирттикиләр алдида иззәт-һөрмәткә сазавәр болуп маңисиләр вә һеч кимниң қолиға беқинип қалмайсиләр»** — «сирттикиләр» етиқатсизлар, җамаәттин сиртта турғанларни көрситиду. □ **4:13 «(силәрниң) ... уларниң һали тоғрилиқ хәвәрсиз қелишиңларни халимаймиз»** — «силәрниң... хәвәрсиз қелишиңларни халимаймиз» дегән бу ибарә адәттә Рим императори ярлиқ чүшүргәндә ишлитидиған ибарә еди. Расул әнди кейинки гепини «аләм императори Әйса Мәсиһ»дин кәлгән дәп пуратмақчи охшайду. ■ **4:13** Лав. 19:28; Қан. 14:1; 2Сам. 12:20-23. □ **4:15 «Рәб қайта кәлгичә тирик қалған бизләр униң алдиға чиқишимиз җәзмән өлүмдә ухлап қалғанларниңкидин авал болмайду»** — «чиқишимиз» дегән сөз «асманға көтирилишимиз»ни көтириду. Кейинки айәтләрни көрүң. ■ **4:15** 1Кор. 15:22,51. ■ **4:16** Мат. 24:31; 1Кор. 15:52; 2Тес. 1:7. □ **4:17 «андин тирик қалған бизләр улар билән биргә Рәб билән һавада көрүшүш үчүн, булутлар арисиға елинип көтирилимиз; шуниң билән биз Рәб билән мәңгү биргә болимиз»** — бу вақиәләр тоғрилиқ «Колоссиликләргә»дики (3:3 тоғрилиқ) «қошумчә сөз»имизни көрүң.

2 Чүнки өзүңлар убдан билисиләр, Рәбниң күни худди кечидә киргән оғриниң
келишигә охшаш *туюқсиз* келиду.■
3 Әнди кишиләр «*Дуния* теч-аман болуватиду» дәп турғанда, худди һамилдар
аялниң толғиғи уштумтут тутқинидәк, һалакәт уларниң бешиға туюқсиз чүшиду;
шуниң билән улар униңдин қечип қутулалмайду.■
4 Лекин силәр, и қериндашлар, қараңғулуқта турғучилар әмәссиләр; шуниң
билән у күн силәрни оғридәк чөчүтүп кәлмәйду.■
5 Чүнки силәр һәммиңлар йоруқлуқниң пәрзәнтлири, күндүзниң
пәрзәнтлиридурсиләр; биз кечигә тәвә яки қараңғулуққа мәнсуп әмәсмиз.
■
6 Шуниң үчүн башқа һәммисидәк ухлимайли, бәлки сәгәк вә салмақ болайли.■
7 Чүнки ухлайдиғанлар кечиси ухлайду, мәс болидиғанларму кечиси мәс болиду.
8 Бирақ өзимиз күндүзгә мәнсуп болғандин кейин, салмақ болайли,
көкригимизгә етиқат вә меһир-муһәббәтни савут қилип, бешимизға нижатқа
бағланған үмүтни дубулға қилип кийивалайли;□ ■
9 чүнки Худа бизни Өз ғәзивигә учритиш үчүн әмәс, бәлки Рәббимиз Әйса Мәсиһ
арқилиқ нижатқа ериштүрүш үчүн таллап бекиткән.
10 У биз үчүн өлди — мәхсити, һаят қелип ойғақ турсақму яки *өлүмдә* ухлиған
болсақму, бизниң Униң билән биллә һаятта болушимиз үчүндур.□ ■
11 Шуниң үчүн, һазир қиливатқиниңларға охшаш, бир-бириңларни давамлиқ
риғбәтләндүрүп, бир-бириңларниң *етиқатини* қуруңлар.

Ахирқи тәлим вә саламлар

12 Әнди и қериндашлар, араңларда җапалиқ ишләватқан вә Рәбдә силәргә
йетәкчилик қилип, несиһәт бериватқанларни қәдирлишиңларни өтүнимиз. ■
13 Бу хизмәтлири үчүн уларни чоңқур һөрмәт вә меһир-муһәббәт билән
қәдирләңлар. Бир-бириңлар билән енақ өтүңлар. □
14 Амма, и қериндашлар, силәрдин шуниму өтүнимизки, тәртипсиз жүргәнләргә
несиһәт бериңлар, жүрәксизләрни риғбәтләндүрүңлар, аҗизларға яр-йөләк
болуңлар вә һәммә адәмгә сәвричан болуңлар. □
15 Һеч қайсиңлар яманлиққа яманлиқ қилмаслиққа көңүл бөлүңлар, бир-
бириңларға вә барлиқ кишиләргә һемишә яхшилиқ қилишқа интилиңлар.■
16 Һәрдайим шатлиниңлар. ■
17 Тохтимай дуа қилиңлар. ■
18 Һәр қандақ иштә тәшәккүр ейтиңлар. Чүнки мана булар Худаниң Мәсиһ Әйсада
силәргә қаратқан ирадисидур. ■

■ **5:2** Мат. 24:43; 2Пет. 3:10; Вәһ. 3:3; 16:15. ■ **5:3** 2Тес. 1:9. ■ **5:4** Әф. 5:8. ■ **5:5** Луқа 16:8; Рим. 13:12; Әф. 5:8. ■ **5:6** Луқа 21:36; Рим. 13:11,13; 1Кор. 15:34; Әф. 5:14. □ **5:8** **«... салмақ болайли, көкригимизгә етиқат вә меһир-муһәббәтни савут қилип, бешимизға нижатқа бағланған үмүтни дубулға қилип кийивалайли»** — «Йәш.» 59:17ни көрүң. Грек тилида: «мәйдимизгә етиқат вә муһәббәтниң савутини, бешимизға нижатниң үмүтини дубулғисини кийивалайли». ■ **5:8** Йәш. 59:17; Әф. 6:14. □ **5:10** **«бизниң Униң билән биллә һаятта болушимиз үчүн»** — демәк, Униң дунияға қайтип келишидә тирилип туришимиз үчүн. ■ **5:10** Рим. 14:7; 2Кор. 5:15; Гал. 2:20; 1Пет. 4:2. ■ **5:12** Рим. 15:27; 1Кор. 9:11; 16:18; Гал. 6:6; Фил. 2:29; 1Тим. 5:17; Ибр. 13:7,17. □ **5:13** **«... Бу хизмәтлири үчүн уларни чоңқур һөрмәт вә меһир-муһәббәт билән қәдирләңлар. Бир-бириңлар билән енақ өтүңлар»** — мошундақ етиқатчилар җамаәттә мәйданға кәлсә, кейинчә уларни җамаәттики «ақсақал» яки «йетәкчи» дәп бекитишкә тоғра келиду. Павлус Тесалоникадики җамаәттә техи ақсақалларни бекитмигән еди. □ **5:14** **«... аҗизларға яр-йөләк болуңлар»** — «аҗизлар» бәлким роһий һәм җисманий тәрәпләрдә болған аҗизларни көрситиду. ■ **5:15** Лав. 19:18; Пәнд. 20:22; 24:29; Мат. 5:39; Рим. 12:17; 1Кор. 6:7; 1Пет. 3:9. ■ **5:16** Мат. 5:12; Луқа 10:20; Рим. 12:12; Фил. 4:4. ■ **5:17** Луқа 18:1; Рим. 12:12; Кол. 4:2. ■ **5:18** Әф. 5:20.

19 Роһниң отини өчүрмәңлар. □ ■
20 Араңларда пәйғәмбәрләрчә йәткүзүлгән бешарәтлик сөзләрни
кәмситмәңлар;□
21 һәммә гәпни тәкшүрүп испатлап көрүңлар; дурус болса уни чиң тутуп *қолдин*
бәрмәңлар. ■
22 Яманлиқниң һәр қандақ шәклидин өзүңларни жирақ тутуңлар.□ ■
23 Хатирҗәмликниң Егиси болған Худа Өзи силәрни өзүл-кесил пак-муқәддәс
қилғай, Рәббимиз Əйса Мәсиһ қайта кәлгичә пүткүл роһуңлар, җениңлар вә
тениңларни әйипсиз сақлиғай. □ ■
24 Силәрни Чақирғучи болса садиқ-вападур, У уни җәзмән ада қилмай қалмайду.
□ ■
25 Қериндашлар, биз үчүн дуа қилиңлар.
26 Һәммә қериндашлар билән пак сөйүшләр билән саламлишиңлар. ■
27 Мән Рәбдә силәргә шуни җиддий тапилаймәнки, бу хәтни *шу йәрдики* һәммә
муқәддәс қериндашларға оқуп бериңлар!
28 Рәббимиз Əйса Мәсиһниң меһри-шәпқити силәргә яр болғай!

□ **5:19 «Роһниң отини өчүрмәңлар»** — грек тилида «Роһни өчүрмәңлар». «Роһ» Муқәддәс Роһ, әлвәттә. «Муқәддәс Роһниң оти» ишәнгән адәмниң қәлбидә яхшилиқ қилишқа яки болупму мәлум бир роһий илтипатни билдүрүшкә күчлүк илһам пәйда қилған болса уни «өчүрүш»кә болмайду. Мошу сөзләр бәлким бешарәт бериш яки башқа мөҗизилик илтипатларни көздә тутиду; кейинки айәт билән мунасвити бар. ■ **5:19** 1Кор. 14:30. □ **5:20 «Араңларда пәйғәмбәрләрчә йәткүзүлгән бешарәтлик сөзләрни кәмситмәңлар»** — грек тилида «пәйғәмбәрлик сөзләр». «Роһий илтипатлар» тоғрилиқ «Коринтлиқларға (1)»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **5:21** 1Юһа. 4:1. □ **5:22 «Яманлиқниң һәр қандақ шәклидин өзүңларни жирақ тутуңлар»** — «яманлиқниң һәр қандақ шәкли» яманлиқниң һәр хиллиқлиғини һәмдә яман иштәк көрүнүп қалидиған өз ичигә алиду. Етиқатчилар һәтта «яман иштәк көрүнүп қалидиған» иштиму болмаслиққа көңүл бөлүшигә тоғра келиду. ■ **5:22** Фил. 4:8. □ **5:23 «Хатирҗәмликниң Егиси болған Худа»** — грек тилида: «Хатирҗәмликниң Худаси» — демәк, хатирҗәмлик бәргүчи һәм Өзи һәрдайим хатирҗәмликтә турғучи Худадур. ■ **5:23** 1Кор. 1:8; Фил. 4:9; 1Тес. 3:13. □ **5:24 «Силәрни Чақирғучи болса садиқ-вападур, У уни җәзмән ада қилмай қалмайду»** — «силәрни Чақирғучи» — Худа, әлвәттә. ■ **5:24** 1Кор. 1:9; 10:13; 2Кор. 1:18; 2Тес. 3:3. ■ **5:26** Рим. 16:16; 1Кор. 16:20; 2Кор. 13:12; 1Пет. 5:14.

Тесалоникалиқларға «2»

Расул Павлус Тесалоника шәһиридики җамаәткә язған иккинчи мәктуп

1 Мәнки Павлус, Силас һәмдә Тимотийдин ХудаАтимиз вә Рәббимиз Әйса Мәсиһдә
болған, Тесалоника шәһиридики җамаәткә салам.□
2 ХудаАтимиз вә Рәб Әйса Мәсиһтин силәргә меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик ата
қилинғай!■

Азап-оқубәт ичидики риғбәт-тәсәлли

3 Силәр үчүн Худаға һәрдайим тәшәккүр ейтишимизға тоғра келиду (һәмдә
шундақ қилиш толиму лайиқтур), и қериндашлар, — чүнки етиқатиңлар
күчлүк өсмәктә һәмдә бир-бириңларға болған меһир-муһәббитиңларму ешип
ташмақта.□ ■
4 Шуниң билән биз өзимиз силәрниң бешиңларға чүшкән, шундақла бәрдашлиқ
бериватқан барлиқ зиянкәшлик вә җапа-еғирчилиқлар ичидә көрсәткән сәвир-
чидамлиқ вә етиқатиңлар үчүн, Худаниң һәр қайси җамаәтлиридә силәрдин
пәхирлинимиз;■
5 бу ишлар Худаниң келидиған адил һөкүмини көрситидиған рошән бир
аламәттур вә шундақла, бу ишлар силәрниң Худаниң падишалиғиға лайиқ
һесаплинишиңлар үчүн болиду; силәр мана шу падишалиқ үчүн зулум-зәхмәт
чекиватисиләр;□ ■
6-7 шундақ екән, силәргә еғирчилиқ салғучиларға Худа еғирчилиқ салса, һәм
шундақла Рәб Әйса қудрәтлик пәриштилири билән әрштин қайта көрүнгән чағда,
еғирчилиққа учриған силәргә биз билән тәң арамлиқ бәрсә дурус иш болмамду?■
8 Шу чағда У Худани тонумайдиғанлардин, шундақла Рәббимиз Әйса Мәсиһниң
хуш хәвиригә итаәт қилмайдиғанлардин ялқунлуқ от билән интиқам алиду.□ ■
9 Бундақ кишиләр Рәбниң һозуридин вә күч-қудритиниң шан-шәривидин мәһрум
қилинип, мәңгүлүк һалакәт җазасини тартиду. □ ■

□ **1:1 «Тесалоника шәһиридики җамаәткә салам»** — «Тесалоника шәһири» — Қедимки Гретсийәдики бир шәһәр еди, бу шәһәрниң һазирқи нами «Салоника» болуп, у Түркийидә. ■ **1:2** 1Кор. 1:3; 1Тес. 1:1; 1Пет. 1:2. □ **1:3 «Силәр үчүн Худаға һәрдайим тәшәккүр ейтишимизға тоғра келиду ..., и қериндашлар, — чүнки етиқатиңлар күчлүк өсмәктә һәмдә бир-бириңларға болған меһир-муһәббитиңларму ешип ташмақта»** — Павлусниң биринчи хетидики дуаси һәм өтүнүшлири һазир әмәлгә ашурулуватиду; «1Тес.» 2:12, 4:10ни көрүң. ■ **1:3** Әф. 1:15; Фил. 1:3; Кол. 1:3; 1Тес. 1:2. ■ **1:4** 1Тес. 2:19. □ **1:5 «бу ишлар Худаниң келидиған адил һөкүмини көрситидиған рошән бир аламәттур вә шундақла, бу ишлар силәрниң Худаниң падишалиғиға лайиқ һесаплинишиңлар үчүн болиду; силәр мана шу падишалиқ үчүн зулум-зәхмәт чекиватисиләр»** — «бу ишлар» — етиқатчиларға қарши чиққанларниң зиянкәшлик қилишлири һәм Тесалоникадики етиқатчиларниң сәвир-тақәтлирини көрситиду. Бу айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:5** 1Тес. 2:14; Йәһ. 6. ■ **1:6-7** Зәк. 2:12; 1Тес. 4:16. □ **1:8 «Шу чағда у (Мәсиһ) Худани тонумайдиғанлардин, шундақла Рәббимиз Әйса Мәсиһниң хуш хәвиригә итаәт қилмайдиғанлардин ялқунлуқ от билән интиқам алиду»** — «Йәр.» 10:25, «Зәб.» 78:6 вә «Йәш.» 66:15ни көрүң. ■ **1:8** Йәр. 10:25; Зәб. 78:6; Йәш. 66:15; Рим. 2:8; 2Пет. 3:7. □ **1:9 «Бундақ кишиләр Рәбниң һозуридин вә күч-қудритиниң шан-шәривидин мәһрум қилинип, мәңгүлүк һалакәт җазасини тартиду»** — яки болмиса: «бундақ кишиләр Рәбниң күч-қудритиниң шан-шәривидин вә Униң һозурдин болған мәңгүлүк һалакәт җазасини тартиду». ■ **1:9** Йәш. 2:19.

10 У вақитта У Өзиниң барлиқ муқәддәс бәндилиридә улуқлинип, шу күнидә
барлиқ ишәнгәнләрдә (силәр дәрвәқә бизниң гувалиғимизға ишәнгәндурсиләр)
Өзиниң карамәтлигини көрситип, мәдһийиләнгили келиду.□ ■
11 Шуниң үчүн, биз силәр үчүн дайим шундақ дуа қилимизки, силәрни чақирған
бизниң Худайимиз силәрни Өз *улуғ* чақириқиға лайиқ һесаплап, яхшилиққа
интилгән барлиқ гөзәл мәхсәт-муддиалириңларни вә етиқатиңлардин чиққан
барлиқ хизмәтлириңларни күч-қудрити билән әмәлгә ашурғай.
12 Шуниң билән, Худайимизниң вә Рәббимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити
арқилиқ Рәббимиз Әйса Мәсиһниң нами силәрдә шан-шәрәп болуп улуқлиниду
вә силәрму Униңда шан-шәрәпкә еришисиләр.

2

Рәбниң күни, йәни «Пәрвәрдигарниң күни» вә дәҗҗал тоғрилиқ

1 И қериндашлар, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң қайта келиши, шундақла бизниң
Униң билән бир йәргә җәм қилинишимиз тоғрисида силәрдин шуни өтүнүмизки,
2 Әгәр силәр «мәлум роһтин кәлгән вәһий»дин болсун, бирисиниң сөз-
тәлимидин болсун яки «бизниң намимизда» йезилған мәлум хәтләрдин болсун
«Рәбниң күни йетип кәлди» дегән сөзни аңлисаңлар, җиддилишип һодуқуп
кәтмәңлар яки дәкка-дүккигә чүшмәңлар!□ ■
3 Бу ишларда һәр қандақ адәмниң һәр қандақ усул билән силәрни алдишиға
йол қоймаңлар; чүнки авал «*чоң* йениш» болуп, андин «гунайий адәм», йәни
«һалакәткә мәһкүм қилинғучи адәм» ашкариланмиғичә, әшу күн кәлмәйду.□ ■
4 Шу адәм худа дәп аталғанға яки кишиләр чоқунидиған һәр қандақ нәрсиләргә
қарши чиқип, өзини һәммидин үстүн қилип көрситиду; у шундақ қилип Худаниң
ибадәтханисида олтиривелип, өзини Худа дәп көрситип җакалайду.□ ■
5 Мән силәр билән биллә болған вақтимда буларни силәргә ейтқиним есиңларда
барду?

□ **1:10 «У (Мәсиһ) ... шу күнидә барлиқ ишәнгәнләрдә ... Өзиниң карамәтлигини көрситип, мәдһийиләнгили келиду»** — «Өзиниң карамәтлигини көрситип, мәдһийилиниш» — грек тилида бу бир сөз биләнла ипадилиниду. «Өз муқәддәс бәндилиридә... ишәнгәнләрдә...». Бу ибариниң мәнаси: (1) «Рәб Әйсаниң гөзәллиги вә пәзилити Өз бәндилири, йәни Өзигә ишәнгән адәмлиригә биринчи болуп көрүниду» вә: (2) «Униң бу гөзәллиги уларниң өзлиридә, йәни улар арқилиқ пүткүл аләмгә көрүниду» дегәнлик болса керәк. ■ **1:10** Рос. 1:11; 1Тес. 1:10; Вәһ. 1:7. □ **2:2 «... «Рәбниң күни йетип кәлди» дегән сөзни аңлисаңлар, җиддилишип һодуқуп кәтмәңлар яки дәкка-дүккигә чүшмәңлар!»** — «Рәбниң күни» яки «Пәрвәрдигарниң күни» дегән муһим тема тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:2** Йәр. 29:8; Мат. 24:4; Әф. 5:6; Кол. 2:18; 1Юһа. 4:1. □ **2:3 «чүнки авал «*чоң* йениш» болуп,... »** — «чоң йениш» бәлким «етиқаттин чоң тениш»ни көрситиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. **«Бу ишларда һәр қандақ адәмниң һәр қандақ усул билән силәрни алдишиға йол қоймаңлар; чүнки авал «*чоң*** йениш» болуп, андин «гунайий адәм», йәни «һалакәткә мәһкүм қилинғучи адәм» ашкариланмиғичә, әшу күн кәлмәйду» — бу муһим айәттики «чоң йениш» («етиқаттин чиқип, айрилиш»), «гуналиқ адәм» вә «һалакәткә мәһкүм қилинғучи адәм» (дәҗҗал) тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. Бәзи алимлар «чоң йениш»ни «(Худаға қарши) чоң топилаң» дәп тәрҗимә қилиду. Биз «қошумчә сөз»имиздә өз тәрҗимимизгә испат беримиз. ■ **2:3** Мат. 24:23; 1Тим. 4:1; 1Юһа. 2:18. □ **2:4 «Шу адәм худа дәп аталғанға яки кишиләр чоқунидиған һәр қандақ нәрсиләргә қарши чиқип, өзини һәммидин үстүн қилип көрситиду; у шундақ қилип Худаниң ибадәтханисида олтиривелип, өзини Худа дәп көрситип җакалайду»** — «Йәш.» 14:13-14, «Дан.» 11:36, «Әз.» 28:2-9ни көрүң. Бу иш тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. «Ибадәтхана» мошу айәттә әсли ибадәтханиниң ички «муқәддәс җай»ни көрситиду. ■ **2:4** Дан. 7:25; 8:11; 11:36; Мат. 24:15; Вәһ. 13:1-8

6 Вә униң бәлгүләнгән вақти-саити кәлмигичә ашкариланмаслиғи үчүн, неминиң
уни тосуп туруватқанлиғи силәргә мәлум.
7 Чүнки «қанунни йоқатқучи сирлиқ күч» аллиқачан йошурун һәрикәт қилмақта;
лекин бу ишларни һазирчә тосуп келиватқан бириси бардур; У оттуридин
чиққичә шундақ тосуқлуқ пети туриду;□
8 андин әшу «қанунни йоқатқучи» ашкарилиниду; бирақ Рәб Әйса ағзидики
нәпәси биләнла уни жутуветиду, кәлгән чағдики парлақ нури билән уни йоқ
қиливетиду.■
9 «Қанунни йоқатқучи»ниң мәйданға чиқиши Шәйтанниң пәнтлири билән
болиду, у һәр түрлүк күч-қудрәт, мөҗизә вә ялған кәраматләрни көрситип, ■
10 һалакәткә йүзләнгәнләрни аздуридиған һәр хил қәбиһ һейлә-микирләрни
ишлитиду. Уларниң һалакәт алдида туруватқанлиғиниң сәвәви өзлирини
ниҗатқа йетәкләйдиған һәқиқәтни сөймәй, униңға қәлбидин орун
бәрмәслигидиндур. ■
11 Шу сәвәптин, Худа уларға ялғанчилиққа ишәнсун дәп һәқиқәттин
чәтнитидиған бир күч әвәтиду. ■
12 Нәтиҗидә, һәқиқәткә ишәнмәй, бәлки қәбиһликни хурсәнлик дәп
билгәнләрниң һәммиси җазаға мәһкүм қилиниду.

Қәтъий тәврәнмәңлар!

13 Лекин, әй, Рәб сөйгән қериндашлар, биз силәр үчүн һәрдайим Худаға
тәшәккүр ейтишимизға тоғра келидуки, Худа Роһниң вастисидә пак-муқәддәс
қилинишиңлар вә һәқиқәткә ишинишиңлар арқилиқ силәрни ниҗатқа
еришишкә муқәддәмдила талливалди. □
14 У биз йәткүзгән хуш хәвәр арқилиқ силәрни шу ниҗатқа, йәни Рәббимиз Әйса
Мәсиһниң шан-шәривигә еришишкә чақирди.
15 Шуниң үчүн, әй қериндашлар, тапан тирәп туруңлар, биз силәргә еғизчә яки
хәт арқилиқ йәткүзгән тәлимни чиң тутуңлар!■
16-17 Әнди Рәббимиз Әйса Мәсиһниң Өзи вә бизни сөйгән, меһри-шәпқәт билән
мәңгүлүк риғбәт-тәсәлли һәм гөзәл үмүт ата қилған ХудаАтимиз қәлбиңларни
риғбәтләндүргәй һәмдә силәрни һәр бир гөзәл иш қилишта, һәр бир яхши

□ **2:7 «Чүнки «қанунни йоқатқучи сирлиқ күч» аллиқачан йошурун һәрикәт қилмақта»** — «қанунни йоқатқучи сирлиқ күч» (грек тилида «қанунни йоқатқучи сир») тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. **«лекин бу ишларни һазирчә тосуп келиватқан бириси бардур»** — 3-4-айәттики «гунайий адәм («һалакәткә мәһкүм қилинғучи адәм»)ниң мәйданға чиқишни тосуш» билән «қанунни йоқатқучи сирлиқ күчни тосуш»ниң зич мунасивити бар. Икки ишни тосуғучи бизниңчә Худаниң Муқәддәс Роһидур. Бәзи алимларниң бу тоғрилиқ башқичә пикирлириму бар; көзқаришимизниң сәвәвини «қошунчә сөз»имиздә ейтимиз. «Қанунни йоқатқучи сирлиқ күч» (грек тилида «қанунни йоқатқучи сир») тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. **«У оттуридин чиққичә...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «У оттуридин йөткиветилгичә...». «Қанунни йоқатқучи сирлиқ күч» бәлким Шәйтанниң астиртин дуниядики барлиқ әлләрни, барлиқ дөләтләрни һәр хил қанунни, шундақла барлиқ әхлақ принсипларни бузуш тәрәпкә аста-аста қутритишлирини көрситиду. Бу җәрянниң әвҗигә чиқиши дәҗҗалниң мәйданға келиши билән болиду. **«у оттуридин чиққичә шундақ тосуқлуқ пети туриду»** — бу муһим ишлар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **2:8** Аюп 4:9; Йәш. 11:4. ■ **2:9** Қан. 13:2; Юһ. 8:41; 2Кор. 4:4; Әф. 2:2; Вәһ. 13:13. ■ **2:10** 2Кор. 2:15; 4:3. ■ **2:11** Рим. 1:24; 1Тим. 4:1. □ **2:13 «Худа Роһниң вастисидә пак-муқәддәс қилинишиңлар вә һәқиқәткә ишинишиңлар арқилиқ силәрни ниҗатқа еришишкә муқәддәмдила талливалди»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһи. ■ **2:15** 2Тес. 3:6.

сөзләрни йәткүзүштә күчләндүргәй!□ ■

3

Биз үчүн дуа қилиңлар

1 Ахирида, и қериндашлар, биз үчүн дуа қилиңларки, Рәбниң сөзи худди силәргә
йәткән чағдикигә охшаш, *һәр қандақ йәрдә* тез тарқалсун вә шан-шәрәплик дәп
улуқлансун;□ ■
2 шуниңдәк бизниң қәбиһ вә рәзил адәмләрдин қутулушимиз үчүнму дуа
қилиңлар. Чүнки һәммила адәм ишәш-етиқатлиқ болувәрмәйду.■
3 Амма Рәб Өзи ишәшликтур; У силәрни мустәһкәм қилиду һәм рәзил болғучидин
сақлайду. □ ■
4 Амма Рәбдә, силәргә тапилиғинимизни қиливатисиләр, шундақла давамлиқ
қиливериду, дәп хатирҗәммиз.
5 Әнди Рәб қәлбиңларни Худаниң меһир-муһәббитигә һәм Мәсиһниң сәвир-
чидамлиғиға чөмкәшкә йетәклигәй.□

Ишлигән чишләйду

6 Әнди қериндашлар, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң намида шуни тапилаймизки,
биздин алған тәлимләргә риайә қилмай, тәртипсиз жүргәнләрдин өзүңларни
нери тутуңлар.□ ■
7 Биздин қандақ үлгә елишиңлар керәклигини өзүңлар билисиләр; чүнки биз
силәр билән биллә болғанда тәртипсиз жүрмигән едуқ.■
8 Һеч кимниң ненини бекарға йемәйттуқ; бәлки биз һеч қайсиңларға еғиримизни
салмаслиқ үчүн, кечә-күндүзләп тиришип-тирмишип җапалиқ ишләйттуқ.■
9 Бундақ қилишимиз, силәрдин ярдәм күтүшкә һәқлиқ болмиғанлиғимиздин
әмәс, бәлки өзимизни силәргә биздин яхши үлгә қалдуруп, силәрниң бизгә
әгишишиңлар үчүн еди. ■
10 Чүнки биз силәрниң йениңларда болғинимизда силәргә: «Бириси
ишлимәймән десә, у йемисун!» дәп тапилиған едуқ.

□ **2:16-17 «Әнди Рәббимиз Әйса Мәсиһниң Өзи вә бизни сөйгән, меһри-шәпқәт билән мәңгүлүк риғбәт-тәсәлли һәм гөзәл үмүт ата қилған ХудаАтимиз қәлбиңларни риғбәтләндүргәй һәмдә силәрни һәр бир гөзәл иш қилишта, һәр бир яхши сөзләрни йәткүзүштә күчләндүргәй!»** — қизиқ бир иш шуки, «риғбәтләндүргәй» һәм «күчләндүргәй» дегән пеиллар грек тилидики «бирлик шәхс» шәклидидур. Демәк, «ХудаАта» вә «Рәб Әйса» бир шәхстәк иш қилиду. ■ **2:16-17** 1Тес. 3:13. □ **3:1 «... биз үчүн дуа қилиңларки, Рәбниң сөзи худди силәргә йәткән чағдикигә охшаш, (һәр қандақ йәрдә) тез тарқалсун вә шан-шәрәплик дәп улуқлансун»** — «тез тарқалсун» грек тилида «жүгүрсун» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **3:1** Мат. 9:38; Әф. 6:19; Кол. 4:3. ■ **3:2** Юһ. 6:44; Рим. 15:31. □ **3:3 «У (Рәб) силәрни мустәһкәм қилиду һәм рәзил болғучидин сақлайду»** — «рәзил болғучи» Шәйтан, Иблис. Башқа бир хил тәрҗимиси «У (Рәб) силәрни рәзилликтин сақлайду». ■ **3:3** Юһ. 17:15; 1Тес. 5:24. □ **3:5 «Әнди Рәб қәлбиңларни Худаниң меһир-муһәббитигә һәм Мәсиһниң сәвир-чидамлиғиға чөмкәшкә йетәклигәй»** — «Худаниң меһир-муһәббити» авал Униң бизгә болған муһәббити, андин бизниң Униңға болған муһәббитимиз; «Мәсиһниң сәвир-чидамлиғи» авал Мәсиһниң Өзиниң сәвир-чидамлиғи, андин бизниң Униңда вә Униң үчүн сәвир-чидамлиқ болушимиз. □ **3:6 «Әнди қериндашлар, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң намида шуни тапилаймизки, биздин алған тәлимләргә риайә қилмай, тәртипсиз жүргәнләрдин өзүңларни нери тутуңлар»** — «тәртипсиз жүргәнләр» кейинки айәтләрдин еniқки, «бекар тәләпләр»ни көрситиду. ■ **3:6** 1Кор. 5:11; 2Тес. 2:15; 3:14; Тит. 3:10. ■ **3:7** 1Кор. 11:1; 1Тес. 1:6, 7; 2Тес. 2:10. ■ **3:8** Рос. 18:3; 20:34; 1Кор. 4:12; 2Кор. 11:9; 12:13; 1Тес. 2:9. ■ **3:9** 1Кор. 4:16; 9:3, 6; 11:1; Фил. 3:17; 1Тес. 1:6; 2:9.

11 Чүнки биз араңларда бәзиләрниң тәртипсиз лағайлап, һеч ишлимәй
башқиларниң ишлириға арилишип жүридиғанлиғини аңлидуқ. □
12 Биз мошундақларға Рәб Әйса Мәсиһдә шундақ буйруймиз вә улардин өтүнүп
сораймизки, тинич яшап, әмгигиңлар билән өз нениңларни тепип йәңлар. □ ■
13 Лекин силәр, и қериндашлар, яхши ишларни қилиштин еринмәңлар.■
14 Амма әгәр ушбу хетимиздики сөзләргә итаәт қилмайдиған бириси болса,
униңдин һәзәр әйләңлар вә уни хиҗаләткә қалдуруш үчүн униң билән барди-
кәлди қилмаңлар. ■
15 Бирақ, уни дүшмән қатарида көрмәй, әксичә униңға бир қериндаш сүпитидә
несиһәт қилиңлар.

Тиләкләр

16 Хатирҗәмлик Егиси болған Рәб һәр вақит һәр йолда шәхсән силәргә
хатирҗәмлик ата қилғай. Рәб һәммиңлар билән биллә болғай!□ ■
17 Мәнки Павлус бу ахирқи салимимни өз қолум билән яздим; бу, мениң һәммә
хәтлиримниң өзигә хас бәлгүсидур. Мана бу мениң өз қәлимимдур. □ ■
18 Рәббимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити һәммиңларға яр болғай!

□ **3:11 «Чүнки биз араңларда бәзиләрниң тәртипсиз лағайлап, һеч ишлимәй башқиларниң ишлириға арилишип жүридиғанлиғини аңлидуқ»** — грек тилида расул Павлус чақчақ қилип: «... һеч иш қилмайдә, лекин һәртәрәптә башқиларниң ишлирида болғанлиғини аңлидуқ» дәйду. □ **3:12 «Биз мошундақларға Рәб Әйса Мәсиһдә шундақ буйруймиз вә улардин өтүнүп сораймизки...»** — «мошундақлар» — демәк, 11-айәттики «тәртипсиз лағайлап, һеч ишлимәй башқиларниң ишлириға арилишип жүридиғанлар». «Кириш сөз»имизниму көрүң. ■ **3:12** Әф. 4:28; 1Тес. 4:11. ■ **3:13** Гал. 6:9. ■ **3:14** Мат. 18:17; 1Кор. 5:9; 2Тес. 3:6. □ **3:16 «Хатирҗәмлик Егиси болған Рәб һәр вақит һәр йолда шәхсән силәргә хатирҗәмлик ата қилғай»** — «Хатирҗәмлик Егиси болған Рәб» грек тилида: «Хатирҗәмликниң Рәбби» яки «Хатирҗәмлик бәргүчи Рәб» — демәк, хатирҗәмлик бәргүчи һәм Өзи һәрдайим хатирҗәмликтә турғучи Рәбдур. ■ **3:16** Рим. 15:33; 16:20; 1Кор. 14:33; 2Кор. 13:11; Фил. 4:9; 1Тес. 5:23. □ **3:17 «Мәнки Павлус бу ахирқи салимимни өз қолум билән яздим. Бу, мениң һәммә хәтлиримниң өзигә хас бәлгүсидур. Мана бу мениң өз қәлимимдур»** — Павлусниң һәр бир хетидики бир нәччә қурни өз қәлими билән йезиш адити бар еди; бу, башқиларниң өзиниң намида сахта хәтләрни йезишниң алдини елиши үчүн еди. Өзиниң көзи аҗиз болғачқа, хәтлирини адәттә катипқа яздуратти. («Галатиялиқларға»дики «кириш сөз»имизни һәм 6:11дики изаһатни көрүң. ■ **3:17** 1Кор. 16:21; Кол. 4:18.

Тимотийға «1»

Расул Павлус Тимотийға язған биринчи мәктуп •••• Салам

1 Қутқузғучимиз Худаниң вә үмүтүмиз Мәсиһ Әйсаниң әмри билән Әйса
Мәсиһниң расули қилип тайинланған мәнки Павлустин■
2 етиқат йолидики өзүмниң садиқ оғлум болған Тимотийға салам. ХудаАтимиз
вә Рәббимиз Мәсиһ Әйсадин саңа меһри-шәпқәт, рәһимдиллик вә хатирҗәмлик
болғай!■

Сахта тәлимләрни тосуш

3 Македонийә өлкисигә барғанда, сәндин өтүнгинимдәк *шуни йәнә өтүнимәнки, шу*
йәрдики бәзи кишиләргә бидъәт тәлимләрни үгәтмәңлар дәп тапилишиң үчүн сән
давамлиқ Әфәсус шәһиридә қалғин;■
4 уларниң әпсаниләр вә айиғи йоқ нәсәбнамиләргә бәнд болмаслиғини
тапилиғин; булар Худаниң етиқат арқилиқла әмәлгә ашурулидиған Өз өйигә
болған планини илгири сүрмәйду, бәлки пәқәт бемәна талаш-тартишларни
кәлтүрүп чиқириду, халас. □ ■
5 Әндиликтә бизгә тапиланған тәлимниң муддиаси сап қәлб, пак виждан вә
сахтилиқсиз етиқаттин келип чиқидиған меһир-муһәббәттин ибарәттур.■
6 Бу ишларда бәзи кишиләр чәтнәп, бемәна гәпләрни қилишқа бурулуп кәтти.
7 Уларниң Тәврат қануниниң өлимаси болғуси бар; бирақ улар өзлириниң
немә дәватқанлиғини яки өзлириниң һәдәп қәйт қиливатқан сөзлириниң немә
екәнлигини чүшәнмәйду.
8 Әнди бизгә мәлумки, әгәр кишиләр Тәврат қанунини әйни муддиасида
қолланса, у пайдилиқтур.□ ■
9 Чүнки биз йәнә шуни билимизки, Тәврат қануни һәққаний адәмләр үчүн
түзүлгән әмәс, бәлки қанунға хилаплиқ қилғучилар вә бойни каттиқлар үчүн,
ихлассизлар вә гунакарлар үчүн, ипласлар вә купурлук қилғучилар үчүн,
атисини өлтүргүчиләр вә анисини өлтүргүчиләр үчүн, қатиллар, ■
10 бузуқлуқ қилғучилар, бәччивазлар, адәмләрни қуллуққа булиғучилар,
ялғанчилар, қәсәмхорлар үчүн вә яки сағлам тәлимләргә зит болған башқа
һәр қандақ қилмишларда болғанлар үчүн түзүлгән. □
11 Бу тәлимләр тәшәккүр-мубарәккә лайиқ Болғучи Худаниң маңа аманәт қилған
шан-шәривини аян қилған хуш хәвәргә асасланған.□ ■

■ **1:1** Рос. 9:15; Кол. 1:27. ■ **1:2** Рос. 16:1; 1Кор. 4:17; Гал. 1:3; 1Тес. 3:2; 1Пет. 1:2. ■ **1:3** Рос. 20:1. □ **1:4 «айиғи йоқ нәсәбнамиләр»** — Йәһудий хәлки һәрдайим өзиниң Тәвраттики улуқ бир «роһий әрбаб»ниң мәлум бир әвлади, Грекләр болса өзиниң мәлум бир «илаһий адәм»ниң әвлади екәнлигини испатлимақчи еди. **«Булар Худаниң етиқат арқилиқла әмәлгә ашурулидиған Өз өйигә болған планини илгири сүрмәйду»** — «(Худаниң)... Өз өйигә болған (ниҗатлиқ) плани» грек тилида «Худаниң өйидики қанун-орунлаштурушлири» дегән ибарә билән ипадилиниду. ■ **1:4** 1Тим. 4:7; 6:4, 20; 2Тим. 2:16; Тит. 1:14; 3:9. ■ **1:5** Рим. 13:8; Гал. 5:14. □ **1:8 «әгәр кишиләр Тәврат қанунини әйни муддиасида қолланса, у пайдилиқтур»** — «әйни муддиасида» грек тилида «қанунлуқ йолда қолланса». ■ **1:8** Рим. 7:12. ■ **1:9** Гал. 5:23. □ **1:10 «Тәврат қануни... сағлам тәлимләргә зит болған башқа һәр қандақ қилмишларда болғанлар үчүн түзүлгән»** — «сағлам тәлим» — бу Павлусниң көп ишлитидиған ибариси. Худадин кәлгән тәлим уни қобул қилғанларда сағлам роһий һаятни һасил қилиду вә қувәтләйду. □ **1:11 «бу тәлимләр тәшәккүр-мубарәккә лайиқ болғучи Худаниң маңа аманәт қилған шан-шәривини аян қилған хуш хәвәргә асасланған»** — «бу тәлимләр» («сағлам тәлим») Тәврат қануниниң һәқиқий әһмийитини, униң «өз муддиасида қоллинидиған» яки «қанунлуқ йолда қоллинилидиған» мәзмунини өз ичигә алиду (8-айәт). ■ **1:11** 1Тес. 2:4; 1Тим. 6:15.

Павлус өзи Худаниң рәһимдиллигини көрсәткүчи җанлиқ мисалдур

12 Маңа күч-қудрәт бәргән, мени ишәшлик дәп қарап, Өз хизмитигә тайинлиған
Рәббимиз Мәсиһ Әйсаға тәшәккүр ейтимәнки,
13 У мени тайинлиди! — бурун күпүрлүк вә зиянкәшлик қилғучи, залим бир
адәм болсамму, маңа рәһим көрситилди; чүнки мән бу ишларни наданлиқ вә
етиқатсизлиқтин қилған едим. □ ■
14 Һалбуки, Рәббимизниң маңа көрсәткән меһри-шәпқити зиядилишип, Мәсиһ
Әйсада болған етиқат вә меһир-муһәббәт вуҗудумға елип кирилиши билән ешип
ташти.
15-16 Мошу сөз ишәшлик вә һәр адәм уни қобул қилиши тегишликтур — «Мәсиһ
Әйса гунакарларни қутқузуш үчүн дунияға кәлди!». Мән гунакарлар ичидики әң
әшәддийисидурмән! Лекин дәл шу сәвәптин Мәсиһ Әйсаниң әң әшәддий гунакар
болған мени, кейин Өзигә етиқат қилип, мәңгүлүк һаятқа еришидиғанларға
мисал қилип мәндә Өзиниң барлиқ сәвир-тақитини аян қилиши үчүн, маңа
рәһим-шәпқәт көрситилгәндур. □ ■
17 Әнди мәңгүлүк Падишаға, йәни өлмәйдиған вә көз билән көргили
болмайдиған, бирдин-бир Худаға әбәдил-әбәткичә һөрмәт-иззәт вә шан-шәрәп
болғай! Амин!□
18-19 Әй, оғлум Тимотий, бурун сән тоғрилиқ ейтилған бешарәтлик вәһийләргә
асасән бу буйруқни саңа тапшуримән. Бу вәһийләрни қурал қилип, етиқатта
вә пак виҗданиңда чиң туруп, гөзәл уруш қилғайсән. Бәзиләр виҗданида пак
туруштин чәтнәп кәтти, нәтиҗидә уларниң етиқати худди хада ташқа урулуп
ғәриқ болған кемидәк вәйран болди. □ ■
20 Хуменеус вә Искәндәрләр мана шундақ кишиләрдиндур. Уларни күпүрлүк
қилмаслиқни үгәнсун дәп, Шәйтанниң илкигә тапшурдум.□ ■

2

□ **1:13 «У мени тайинлиди! — бурун күпүрлүк вә зиянкәшлик қилғучи, залим бир адәм болсамму...»** — «күпүрлүк қилғучи» — униң күпүрлүги беваситә Худаға қаритилған әмәс (чүнки у «ихласмән Йәһудий» еди), бәлки Худа әвәткән Қутқузғучи Мәсиһгә вә Униңға әгәшкәнләргә қаритилған. «Зиянкәшлик қилғучи» — Мәсиһгә әгәшкәнләргә зиянкәшлик қилғучи. **«чүнки мән бу ишларни наданлиқ вә етиқатсизлиқтин қилған едим»** — «етиқатсизлиқ» Худаниң Әйса Мәсиһдә болған ниҗат йолиға болған етиқатсизлиқтур. ■ **1:13** Юһ. 9:39,41; Рос. 3:17; 8:3; 9:1; 22:4; 26:9; 1Кор. 15:9; Гал. 1:13. □ **1:15-16 «Мошу сөз ишәшлик вә һәр адәм уни қобул қилиши тегишликтур — «Мәсиһ Әйса гунакарларни қутқузуш үчүн дунияға кәлди!». Мән гунакарлар ичидики әң әшәддийисидурмән! Лекин дәл шу сәвәптин Мәсиһ Әйсаниң әң әшәддий гунакар болған мени, кейин Өзигә етиқат қилип, мәңгүлүк һаятқа еришидиғанларға мисал қилип мәндә Өзиниң барлиқ сәвир-тақитини аян қилиши үчүн, маңа рәһим-шәпқәт көрситилгәндур»** — бу зор әһмийәтлик айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:15-16** Мат. 9:13; Мар. 2:17; Луқа 5:32; 19:10; 1Юһа. 3:5. □ **1:17 «мәңгүлүк Падишаһ»** — грек тилида «барлиқ заманларниң Падишаси». **«бирдин-бир Худаға әбәдил-әбәткичә ... шан-шәрәп болғай!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «бирдин-бир дана Худаға әбәдил-әбәткичә ... шан-шәрәп болғай!» дейилиду. □ **1:18-19 «бу вәһийләрни қурал қилип, етиқатта вә пак виҗданиңда чиң туруп, гөзәл уруш қилғайсән»** — «гөзәл уруш қилғайсән» — әт егилири билән әмәс, әлвәттә, роһий күрәштур. Кейинки 6:12-айәттә тилға елинған «гөзәл күрәш»ни вә у тоғрисидики «қошумчә сөз»ни көрүң. ■ **1:18-19** 1Тим. 6:12; 1Тим. 3:9. □ **1:20 «Уларни күпүрлүк қилмаслиқни үгәнсун дәп, Шәйтанниң илкигә тапшурдум»** — «Шәйтанниң илкигә тапшурулуш» болса, етиқат йолидин хеләла чәтнигән кишиләрни өз гуналирини тонусун дәп, җамаәт ишләтсә болидиған еғир бир тәдбирдур. Униңда шундақ кишиләр җамаәттики барди-кәлдидин чиқирилипла қалмай, бәлким кесәл болуп қелиши яки балаю-апәткә учриши мүмкин. Бу иш тоғрилиқ йәнә «1Кор.» 5-бап, изаһатлири вә шу мәктуптики «қошумчә сөз»ни көрүң. ■ **1:20** 1Кор. 5:5; 2Тим. 2:17; 4:14.

Җамаәтниң биринчи вәзиписи

1 Мән һәммидин авал, *етиқатчиларға* пүткүл инсанлар үчүн Худадин тиләкләр
тилишини, дуа-тилавәт қилишини, башқилар үчүн мураҗиәт қилишини вә
тәшәккүрләр ейтишини,
2 болупму падишалар вә барлиқ әмәлдарлар үчүн дуа-тилавәт қилишини
җекиләймән. Шундақ қилғанда, биз толуқ ихласмәнлик вә салмақлиқ билән
тинич вә аман-есән һаят кәчүрәләймиз.■
3 Бундақ дуа-тилавәт қилиш гөзәл иштур, Қутқузғучимиз Худани хурсән қилиду.
4 Чүнки У пүткүл инсанниң қутқузулуши вә уларниң һәқиқәтни тонуп йетишини
халайду.■
5 Чүнки бирла Худа бардур, Худа билән инсанлар арисида бир келиштүргүчиму
бар, У болсиму Өзи инсан болуп кәлгән Мәсиһ Әйсадур.□ ■
6 У барлиқ инсанларни һөр қилиш үчүн Өзини қурбан қилип бәдәл төлиди;
шундақ қилип бекитилгән вақит-саитидә Худаниң ниҗатиға гувалиқ
берилди.□ ■
7 Мән бу гувалиқни йәткүзүш үчүн җакарчи вә расул болушқа тайинлинип
(мениң бу сөзлиримниң һәммиси раст, мән ялған гәп қилмидим), ят әлликләргә
етиқат вә һәқиқәт йолида үгәткүчи болуп тикләндим.■
8 Шуңа, мән шуни халаймәнки, әрләр қәйәрдә болсун, дуаға җәм болғанда
ғәзәпсиз вә дәталашсиз һалда, һалал әмәллик қоллирини көтирип дуа қилсун. ■
9 Охшаш йолда аялларму мувапиқ кийинип, өзлирини ар-номус вә салмақлиқ
билән пәрдаз қилсун. Уларниң өзлирини пәрдазлаш, чачлирини алаһидә ясаш
вә алтун, үнчә-мәрвайит вә есил қиммәт кийим-кечәкләр билән әмәс, ■
10 бәлки гөзәл әмәллири билән пәрдазлишини халаймән. Бу, Худа йолида
тәқвадар болай дегән аялларға яришиду.
11 *Җамаәт сорунлирида*, аяллар тинич олтирип, толуқ итаәтмәнлик билән тәлим
алсун. □
12 Лекин аялларниң әрләргә тәлим бериши яки улар үстидин һөкүм сүрүшигә йол
қоймаймән. Әксичә, улар тинич болсун. □ ■
13 Чүнки авал Адәм ата, кейин Һава ана яритилған. ■
14 Авал алдинип аздурулғанму Адәм ата әмәс, бәлки *Һава ана* еди. У толиму
алданғанлиғидин уларниң итаәтсизлигигә чүшүп қалған еди. ■
15 Лекин аяллар етиқатта, меһир-муһәббәт вә пак-муқәддәсликтә салмақлиқ

■ **2:2** Йәр. 29:7. ■ **2:4** Әз. 18:23; 2Пет. 3:9. □ **2:5 «Чүнки бирла Худа бардур»** — яки «чүнки Худа бирдур» — «Қан.» 6:4 («Пәрвәрдигар Худайимиз, Пәрвәрдигар бир бирликтур») вә изаһатни көрүң. ■ **2:5** Юһ. 17:3; Рим. 3:30; Гал. 3:19; Ибр. 9:15. □ **2:6 «У (Мәсиһ) барлиқ инсанларни һөр қилиш үчүн Өзини қурбан қилип бәдәл төлиди»** — бу «һөр қилиш» гунаниң вә Шәйтанниң илкидин. **«шундақ қилип бекитилгән вақит-саитидә Худаниң ниҗатиға гувалиқ берилди»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «Бу улуқ ишқа (йәни Мәсиһниң өлүми вә тирилиши) бекитилгән вақти-саитидә гувалиқ берилди». Лекин бизниңчә Әйсаниң өлүминиң өзи шу «гувалиқ»тур — демәк, Әйсаниң қурбанлиғи Худаниң чәксиз муһәббәт вә ниҗатлиқ плани тоғрилиқ бәлгүләнгән вақтида ашкариланди. ■ **2:6** Мат. 20:28; Әф. 1:7; Кол. 1:14. ■ **2:7** Рос. 9:15; 13:2; 22:21; Рим. 1:9; 9:1; Гал. 1:16; 2:8; Әф. 3:8; 2Тим. 1:11. ■ **2:8** Зәб. 133:1-2; Юһ. 4:21. ■ **2:9** Тит. 2:3; 1Пет. 3:3. □ **2:11 «Җамаәт сорунлирида, аяллар тинич олтирип, толуқ итаәтмәнлик билән тәлим алсун»** — Йәһудийларниң әнъәнилири бойичә аял кишиләр Худаниң сөзлирини үгәнмәслик керәк еди, шуңа расулниң бу сөзи чоң бир йеңилиқ еди. □ **2:12 «Лекин аялларниң әрләргә тәлим бериши яки улар үстидин һөкүм сүрүшигә йол қоймаймән»** — бу тәлим тоғрилиқ, шундақла ача-сиңилларға ата қилинған илтипатлар тоғрилиқ «1Кор.» 14:34-35 вә «Коринтлиқлар (1)»дики «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **2:12** Яр. 3:16; 1Кор. 14:34; Әф. 5:24. ■ **2:13** Яр. 1:27; 2:22. ■ **2:14** Яр. 3:6.

билән туридиғанла болса, улар туғутта сақ-саламәт қутулиду.□

3

Җамаәтниң йетәкчилири

1 «Әгәр бириси җамаәткә йетәкчи болушқа интилсә, у гөзәл бир вәзипини арзу қилған болиду» дегән бу сөз һәқтур. □
2 Әнди йетәкчи болса әйипсиз, бир хотунлуқ, салмақ, пәмлик, әдәплик, меһмандост, Худа тоғрисида тәлим берәләйдиған болуши,□ ■
3 шундақла һарақкәш вә зораван болмаслиғи, мулайим болуши, сәпра, нәпсанийәтчи болмаслиғи,□
4 өз аилисини яхши башқуралайдиған болуши, толиму салапәтлик билән пәрзәнтлирини ата-анисиға бойсунидиған қилип тәрбийиләләйдиған киши болуши керәк.□
5 Чүнки бириси өз аилисини башқурушни билмисә, у Худаниң җамаитидин қандақму хәвәр алалисун?
6 *Йетәкчи* йеңи етиқатчилардин болмисун; ундақ болса, у тәкәббурлишип кетиши мүмкин, шуниңдәк Шәйтанниң әйивигә кирип, у учриған һөкүмгә чүшиду.□
7 У *җамаәтниң* сиртидикиләр тәрипидинму убдан тәриплинидиған болуши керәк; шундақ болғанда, у башқиларниң қарилишиға учримайду, Шәйтанниң

□ **2:15 «Лекин аяллар етиқатта, меһир-муһәббәт вә пак-муқәддәсликтә салмақлиқ билән туридиғанла болса, улар туғутта сақ-саламәт қутулиду»** — демәк, «Аяллар Худаниң ләнитигә учриғанлиқтин туғути қийин вә хәтәрлик болсиму, униңдин сақ-саламәт өтүп кетиду». Бу 14-15-айәтни: «Аяллар әрләргә тәлим бериш, әрләр үстигә һөкүм сүрүштә әмәс, бәлки бала туғуш вә уни беқиш җәрянида, етиқат арқилиқ еришидиған қутқузулуштин бәһримән болалайду» дегән башқа бир мәнидә чүшинишкиму болиду. Айәтниң: «Бирақ аяллар һава анининиң нәслидин туғулған Әйса Мәсиһ арқилиқ қутқузулиду» дегән йәнә бир чүшәнчиси әйни тексткә анчә йеқин кәлмәйду, дәп қараймиз. □ **3:1 «Әгәр бириси җамаәткә йетәкчи болушқа интилсә, у гөзәл бир вәзипини арзу қилған болиду»** — «йетәкчи»ләр тоғрилиқ «Филиппийилиқларға»дики «қошумчи сөз», «йетәкчиләр вә хизмәткарлар» дегән сөзлиримизни көрүң. «Ақсақал» вә «йетәкчи» әмәлийәттә бир гәптур. □ **3:2 «Әнди йетәкчи болса әйипсиз, бир хотунлуқ, салмақ, пәмлик, әдәплик, меһмандост, Худа тоғрисида тәлим берәләйдиған болуши... (керәк)»** — «бир хотунлуқ», бәлким «өз аялиға садиқ» дегән мәнидә. Буниң тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **3:2** 2Тим. 2:24; Тит. 1:6. □ **3:3 «... шундақла һарақкәш вә зораван болмаслиғи, мулайим болуши, сәпра, нәпсанийәтчи болмаслиғи... (керәк)»** — «нәпсанийәтчи» грек тилида «өзини булғайдиған нәпсанийәтчиликкә берилгән» дегән бир сөз билән ипадилиниду. Бу сөзгә қариғанда, пул вә мал-дунияни қоғлишиш инсанни һарам қилип булғайду. Бу тема тоғрисида йәнә «Луқа» 16:9-11 вә шу айәтләрдики изаһатларни вә «Луқа»дики «қошумчә сөз»имиздики 16-бап тоғрилиқ «наһәқ дунияға тәвә болған мал-дуния» дегән мәзмунни көрүң. □ **3:4 «өз аилисини яхши башқуралайдиған болуши, толиму салапәтлик билән пәрзәнтлирини ата-анисиға бойсунидиған қилип тәрбийиләләйдиған киши болуши керәк»** — «толиму салапәтлик билән... тәрбийиләләйдиған» дегәнлик ибарә терикмәй балилирини тәрбийиләйдиғанлиғини билдүриду. Айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «пәрзәнтлирини өз ата-анисиға толуқ һөрмәт билән бойсунидиған қилип тәрбийиләләйдиған киши болуши керәк». □ **3:6 «Йетәкчи йеңи етиқатчилардин болмисун; ундақ болса, у тәкәббурлишип кетиши мүмкин, шуниңдәк Шәйтанниң әйивигә кирип, у учриған һөкүмгә чүшиду»** — «Шәйтанниң әйивигә кириш» бәлким Шәйтанниң әслидики гунайи, йәни тәкәббурлишип кәткинини (шундақла Худаниң җазасиға учриғанлиғини вә кәлгүсидиму учрайдиғанлиғини) көрситиду.

қилтиғиға чүшмәйду.□

Җамаәтниң хизмәткарлири

8 Худди *йетәкчиләргә* охшаш, җамаәтниң хизмәткарлириму салмақ, икки хил
гәп қилмайдиған, һарақ-шарапқа берилмәйдиған, нәпсанийәтчи болмиған
кишиләрдин болуши,□ ■
9 пак виждани билән етиқатниң сирини чиң тутидиған болуши лазим. □ ■
10 Бундақ адәмләрниму алди билән синап көрүп, әйип тәрәплири болмиса, андин
хизмәт вәзиписигә қоюшқа болиду.
11 Шуниңдәк, бу хизмәткарларниң аяллириму тәмкин, питнә-пасат
қилмайдиған, салмақ вә һәр қандақ ишта ишәшлик болғанлардин болуши
лазим. □
12 Хизмәткарлар бир хотунлуқ, өз пәрзәнтлири вә аилисини яхши башқуридиған
кишиләрдин болсун. □
13 Хизмәткарниң вәзиписини убдан орунғанлар өзи үчүн яхши нам-атаққа
сазавәр болиду вә Мәсиһ Әйсада болған етиқатта зор җүръәт-ишәшкә
еришиду.□ ■

Мәсиһ болған сир

14 Мән гәрчә пат арида йениңға йетип беришни арзу қилсамму, йәнила бу хәтни
яздим;
15 Мабада мән һаял болуп қалсам, хәттин Худаниң аилиси арисида өзүңни қандақ
тутуш керәклигини билисән. Бу аилә болса тирик Худаниң җамаити, һәқиқәтниң
түврүги вә тәглигидур. □
16 Һәммәйлән етирап қилмай туралмайдуки, ихласмәнликниң сири бүйүктур: —

«Өзи инсан тенидә аян болди,

□ **3:7 «У җамаәтниң сиртидикиләр тәрипидинму убдан тәриплинидиған болуши керәк; шундақ болғанда, у башқиларниң қарилишиға учримайду, Шәйтанниң қилтиғиға чүшмәйду»** — «Шәйтанниң қилтиғи» немини көрситиду? Йетәкчиләрдә әйиплинәрлик йери болса (һәтта йошурун болсиму), шундақла «сирттикиләр» уни әйипләйдиған болса у бәлким у өзини ақлаш үчүн яки ишлирини йошуруш үчүн ялған гәп қилиши мүмкин. Ундақта у дәрһал Шәйтанниң илкидә болиду. Җамаәттикиләр тәрипидинму убдан «тәриплиниши» керәк, әлвәттә. □ **3:8 «Худди (йетәкчиләргә) охшаш, җамаәтниң хизмәткарлириму салмақ, икки хил гәп қилмайдиған ... кишиләрдин болуши... (керәк)»** — хизмәткарлар җамаәтниң йетәкчилириниң ярдәмчиси болуп, улар һәр хил әмәлий ишларға мәсъул кишиләрдур. Йәнә «Филиппийилиқларға»дики «қошумчә сөз»имиздики «йетәкчиләр вә хизмәткарлар» дегән мәзмунни көрүң. **«нәпсанийәтчи болмиған кишиләрдин болуши ... (керәк)»** — «нәпсанийәтчи» — 3-айәтни көрүң. ■ **3:8** Рос. 6:3. □ **3:9 «пак виждани билән етиқатниң сирини чиң тутидиған болуши лазим»** — «етиқаниң сири»: оқурмәнләрниң есидә барки, Инҗилдики «сирлар» болса Худа әслидә йошуруп кәлгән, Инҗил дәвридә Өз җамаитигә ашкарилиған чоңқур һәқиқәтләрни көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөзләр»ни көрүң. ■ **3:9** 1Тим. 1:19. □ **3:11 «шуниңдәк, бу хизмәткарларниң аяллириму тәмкин, ... һәр қандақ ишта ишәшлик болғанлардин болуши лазим»** — «хизмәткарларниң аяллириму» яки «аял хизмәткарлириму...». «Рим.» 16:1ни көрүң. □ **3:12 «Хизмәткарлар бир хотунлуқ, өз пәрзәнтлири вә аилисини яхши башқуридиған кишиләрдин болсун»** — «бир хотунлуқ» дегәнлик (яки «бир аялниңла ери») бәлким «өз аялиға садиқ» дегән мәнидә. Буниң тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **3:13 «яхши нам-атаққа сазавәр болиду вә Мәсиһ Әйсада болған етиқатта зор җүръәт-ишәшкә еришиду»** — «Рос.» 6-8-бапта баян қилинған «хизмәткар» болған Истифан вә Филип буниңға икки убдан мисалдур. ■ **3:13** Мат. 25:21. □ **3:15 «Мабада мән һаял болуп қалсам, хәттин Худаниң аилиси арисида өзүңни қандақ тутуш керәклигини билисән»** — «Худаниң аилиси»: — оқурмәнләрниң есидә барки, ибраний тилида вә грек тилида (уйғур тилиға охшаш) «өй» вә «аилә» бирла сөз билән ипадилиниду. Худаниң «өйи» униң аилиси, йәни униң «тирик ибадәтханиси», «тирик өйи»дур. «1Пет.» 2:4-8ниму көрүң.

Роһ Униң һәққанийлиғини испатлиди,
Пәриштиләргә у көрүнди,
Униң хәвири пүткүл әлләргә җакаланди,
Җаһанда Униңға иман кәлтүрүлди,
У шан-шәрәп ичидә әршкә көтирилди».□ ■

4

1 Әнди Роһ шуни алаһидә ейтидуки, ахир заманларда бәзиләр етиқаттин йенип,
алдамчи роһларға вә җинларниң тәлимлиригә берилип әгишиду.□ ■
2 Бундақ *тәлим бәргүчиләр* сахтилиқта ялғанчилиқ қилип, худди дағмаллап
көйдүрүвәткәндәк өз виҗданини йоқитип қойған;□
3 улар никаһлинишни вә бәзи йемәкликләрни истемал қилишни мәнъий қилиду.
Амма *улар мәнъий қилидиған* йемәкликләрни Худа Өзигә етиқат қилған һәм
һәқиқәтни билгәнләрниң тәшәккүр ейтип қобул қилиши үчүн яратқан еди.□ ■
4 Чүнки Худа яратқан һәммә нәрсә яхшидур, улар тәшәккүр билән қобул қилинса,
уларниң һеч қайсисини чәкләп рәт қилишқа болмайду.□ ■
5 Чүнки улар Худаниң сөз-калами вә инсанларниң дуаси билән һалал қилиниду.□

Әйса Мәсиһниң яхши хизмәткари

6 Бу несиһәтләрни қериндашларниң сәмигә салсаң, Мәсиһ Әйсаниң яхши
хизмәткари болған болисән. Шундақла, өзүңниң әстайидил әгәшкән етиқаттики
вә сағлам тәлимләрдики сөзләр билән қувәтләндүрүлгәнлигиң аян болиду.■
7 Амма ихлассизларниң вә момайларниң әпсанилирини чәткә қеқип, өзүңни
ихласмәнлик йолида чиниқтуруп йетиштүргин.□ ■

□ **3:16 «ихласмәнликниң сири бүйүктур»** — «ихласмәнликниң сири»ниң үч мәнаси болуши мүмкин: — (1) Әйса Мәсиһниң өзидә ихласмәнликниң муҗәссәмләштүрүлүши, биз инсанларға «ихласмәнлик»ниң немә екәнлиги аян қиди; (2) «ихласмәнликни (инсанларға) елип келидиған сир» (3) «ихласмәнләргә (йәни Худаниң мөмин бәндилиригә) тапшурулған сир» — демәк, бизниң етиқатимиз. Бизниңчә Павлусниң көрсәткәнлири 1- вә 2-мәнидә. Шүбһисизки, бу сир дәл Әйса Мәсиһ Өзидур. **«Өзи инсан тенидә аян болди»** — бәзи қедимки көчүрмиләрдә «Худа инсан тенидә аян болди» дейилиду. **«Өзи инсан тенидә аян болди, Роһ Униң һәққанийлиғини испатлиди...»** — «Роһ» Муқәддәс Роһ, Худаниң Роһи. ■ **3:16** Мар. 16:19; Луқа 9:51; Юһ. 1:14; Рос. 1:2; Әф. 3:5, 6. □ **4:1 «Әнди Роһ шуни алаһидә ейтидуки,...»** — «Роһ» — Муқәддәс Роһ, Худаниң роһи. **«алдамчи роһларға вә җинларниң тәлимлиригә берилип әгишиду»** — «алдамчи роһлар» вә «җинлар» бир гәптур. ■ **4:1** Мат. 24:23; 2Тес. 2:3; 2Тим. 3:1; 2Пет. 3:3; Йәһ. 18. □ **4:2 «... худди дағмаллап көйдүрүвәткәндәк өз виҗданини йоқитип қойған»** — бәзи алимлар бу сөзни: «Шәйтан уларниң виҗданлирини «мениңки» дәп дағмаллап қойған» дегәндәк чүшиниду. □ **4:3 «улар никаһлинишни вә бәзи йемәкликләрни истемал қилишни мәнъий қилиду. Амма улар мәнъий қилидиған йемәкликләрни Худа Өзигә етиқат қилған һәм һәқиқәтни билгәнләрниң тәшәккүр ейтип қобул қилиши үчүн яратқан еди»** — бу айәт тоғрилиқ биз «қошумчә сөз»имиздә қисқичә тохтилимиз. ■ **4:3** Яр. 1:29; 9:3; Рим. 14:6; 1Кор. 10:30. □ **4:4 «Чүнки Худа яратқан һәммә нәрсә яхшидур, улар тәшәккүр билән қобул қилинса, уларниң һеч қайсисини чәкләп рәт қилишқа болмайду»** — бу сөз пәқәт барлиқ йемәкликләрни әмәс, йәнә у жуқурида тилға алған никаһда болған әр-аяллиқ җинсий мунасивәтни өз ичигә алиду. ■ **4:4** Яр. 1:31; Рос. 10:15; Рим. 14:14.
□ **4:5 «Чүнки улар Худаниң сөз-калами вә инсанларниң дуаси билән һалал қилиниду»** — грек тилида «инсанларниң дуаси» дегән алаһидә сөз болуп «шу дуалар Худа билән йеқин алақә-мунасивәттә болиду» дегән мәнини пуритип бериду. ■ **4:6** 2Тим. 1:5; 3:14,15. □ **4:7 «... өзүңни ихласмәнлик йолида чиниқтуруп йетиштүргин»** — «чиниқтуруп йетиштүргин» дегини грек тилида «гимнастика» («тән һәрикити») билән мунасивәтлик сөз. ■ **4:7** 1Тим. 1:4; 6:20; 2Тим. 2:16; Тит. 1:14; 3:9.

8 Чүнки «Бәдәнни чиниқтурушниң азрақ пайдиси бар, лекин ихласмәнликтә
интилишниң һәртәрәплик пайдиси бар; у һазирқи вә кәлгүси һаят үчүн бәхит
елип келиду»■
9 — бу сөз һәқтур вә уни қобул қилишқа пүтүнләй әрзийду.
10 Әмәлийәттә биз буниң үчүн жапалиқ әҗир сиңдүрүватимиз вә хар
қилиниватимиз. Чүнки үмүтүмизни пүткүл инсанларниң, болупму етиқат
қилғучиларниң Қутқузғучиси — мәңгү һаят Худаға бағлидуқ.□
11 Бу ишларни *җамаәткә* тохтимай тапилиғин вә үгәткин.
12 Һеч кимниң сениң яшлиғиңға сәл қаришиға йол қоймa; бәлки сөзлириңдә,
әмәллириңдә, меһир-муһәббәт, етиқат вә пакликта етиқатчиларға нәмунә бол.
□ ■
13 Мән йениңға барғичә, өзүңни җамаәткә *муқәддәс язмиларни* оқуп бериш,
җекиләш вә тәлим беришкә беғишлиғин.□
14 *Җамаитиңниң* ақсақаллири қоллирини учаңға қойғанда, *Худаниң* вәһийиси
арқилиқ саңа ата қилиниши билән сәндә болған илтипатқа бепәрвалиқ қилма.
□ ■
15 Бу ишларға берилип, өзүңни уларға толуқ атиғин. Шуниң билән сениң алға
басқанлиғиң һәммәйләнгә аян болиду.
16 Өзүңгә вә бәргән тәлимиңгә изчил көңүл қойғин. Чүнки шундақ қилғанда
өзүңниму вә саңа қулақ салғанларниму қутқузисән.

5

Җамаәттики бәзи әмәлий ишлар

1 Яшанған әрләрни әйиплигәндә қаттиқ сөзлимигин, бәлки уларға атаң сүпитидә
несиһәт бәргин. Шуниңдәк, жигитләргә қериндашлириң сүпитидә сөзлигин.■
2 Яшанған аялларға анаң сүпитидә, яш аялларға ача-сиңиллириң сүпитидә һәр
ишта пак қәлб билән муамилә қилғин.
3 Һәқиқий тул аялларни һөрмәтләп, уларниң һалидин хәвәр ал.□

■ **4:8** Кол. 2:23. □ **4:10 «Әмәлийәттә биз буниң үчүн жапалиқ әҗир сиңдүрүватимиз вә хар қилиниватимиз»** — «хар қилиниватимиз» бәзи кона көчүрмиләрдә «күрәш қиливатимиз» дейилиду. **«чүнки үмүтүмизни пүткүл инсанларниң, болупму етиқат қилғучиларниң Қутқузғучиси — мәңгү һаят Худаға бағлидуқ»** — «пүткүл инсанларниң, болупму етиқат қилғучиларниң Қутқузғучиси» дегән ибаридә «инсанларниң Қутқузғучиси» дегәнлик бәлким «һәр адәмни сақлиғучи» дегән омомий мәнидә ишлитилиду. □ **4:12 «һеч кимниң сениң яшлиғиңға сәл қаришиға йол қойма»** — Тимотий бәлким оттуз нәччә яшқа киргән. Лекин грек мәдәнийитидә қириқ яшқа киргән оғул балилар техи «яш» «жигит» дәп һесаплиниду. ■ **4:12** Тит. 2:7,15; 1Пет. 5:3. □ **4:13 «өзүңни җамаәткә муқәддәс язмиларни оқуп бериш, җекиләш вә тәлим беришкә беғишлиғин»** — «муқәддәс язмиларни оқуп бериш» тоғрилиқ: — шу вақитларда аз санлиқ кишиләр оқуялайтти вә техиму аз кишиләр Муқәддәс Китаптики бирәр қисимларға егә болушқа муйәссәр еди. □ **4:14 «Җамаитиңниң ақсақаллири қоллирини учаңға қойғанда, Худаниң вәһийиси арқилиқ саңа ата қилиниши билән сәндә болған илтипатқа бепәрвалиқ қилма»** — җамаәтниң ақсақаллириниң етиқатчини бирәр вәзипигә тайинлиғандә, қоллирини униң учисиға қоюп туруп дуа қилиши Инҗилдики башқа йәрләрдиму көрүниду. «Илтипат» мошу йәрдә Муқәддәс Роһ ата қилған мәлум бир алаһидә қабилийәтни көрситиду. Бундақ қабилийәтләрниң бәзилири тоғрилиқ «1Кор.» 12-, 14-бапни көрүң. «Қошумчә сөз»имиздә Тимотийға тапшурулған илтипат тоғрилиқ сөзләймиз. ■ **4:14** Рос. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Тим. 5:22; 2Тим. 1:6. ■ **5:1** Лав. 19:32. □ **5:3 «һәқиқий тул аялларни һөрмәтләп, уларниң һалидин хәвәр ал»** — «һәқиқий тул аяллар» мошу йәрдә еридин жуда болған, қийинчилиқта турған аялларни көрситиду. «Һөрмәтләп, уларниң һалидин хәвәр ал» грек тилида бирла сөз билән ипадилиниду.

4 Лекин, тул аялларниң пәрзәнтлири яки нәврилири болса, улар алди билән өз
аилисигә нисбәтән ихласмәнликни үгинип, өз ата-анисиниң әҗрини яндурсун;
чүнки бу иш Худани хурсән қилиду.■
5 Әнди һәқиқий тул өтүватқан, ялғуз қалған аяллар болса, үмүтини Худаға
бағлиған болуп, кечә-күндүз дуа-тилавәттә болиду.■
6 Лекин һозур-һалавәткә берилгән тул хотун һаят болсиму, өлгәнгә баравәрдур.
7 Әнди башқилар тәрипидин әйиплинидиған әһвалға чүшүп қалмаслиғи үчүн сән
уларға бу ишларни җекиләп тапилиғин.
8 Лекин бириси өз туққанлиридин, болупму өз аилисидикиләрдин хәвәр алмиса,
у етиқаттин танған дәп қарилип, капирлардин бәттәр болиду.■

9 Тул аял тизимға елинса, йеши атмиштин төвән болмаслиғи, бирла әрниң аяли
болған болуши керәк, □
10 йәнә гөзәл әмәллири билән тәриплəнгән болуши, балилирини яхши
тәрбийиләп чоң қилған, мусапирларға меһмандостлуқ көрсәткән, муқәддәс
бәндиләрниң путлирини жуюп қойған, қийинчилиқта қалғанларға ярдәм
қолини узартқан, өзини һәр хил хәйр-сахавәт ишлириға беғишлиғанлар болуши
керәк. □ ■
11 Лекин яш тул аялларни *тизимликкә* киргүзмә. Чүнки уларниң ишқ һәвәслири
қозғилип Мәсиһдин тенип, қайта никаһлинишни арзу қилиду;
12 шуниң билән, улар дәсләп бәргән вәдисигә хилаплиқ қилиш сәвәплик әйиплик
болиду. □
13 Униң үстигә улар һорунлуқни адәт қиливелип, өйму-өй доқуруп жүрүшни
үгиниду; шундақла һорун болупла қалмай, ғәйвәт қилип, башқиларниң
ишлириға чепилғақ болуп налайиқ ишларға валақлайдиғанлардин болуп келиши
мүмкин. □ ■
14 Шуниң үчүн, бундақ яш тул аялларниң никаһлинип, пәрзәнт көрүп, өй ишлири
билән шуғуллинишини халаймән. Шундақ қилғанда, бизгә қарши турғучиға
бизни һәр қандақ әйипләп-һақарәтләш пурсити чиқмайду. □ ■

■ **5:4** Яр. 45:10,11; Мат. 15:4; Мар. 7:10; Әф. 6:1, 2. ■ **5:5** Луқа 2:36; 1Кор. 7:32. ■ **5:8** Гал. 6:10. □ **5:9 «Тул аял тизимға елинса, йеши атмиштин төвән болмаслиғи, бирла әрниң аяли болған болуши керәк...»** — «тул аял тизимға елинса» дегәндики «тизим» бәлким җамаәт ичидики алаһидә ярдәм алғучи тул аялларниң тизимини көрситиду. Уларниң йәнә бәлким алаһидә дуа вә башқа һаҗәтмәнләрни йоқлаш хизмәтлири бар еди; йәнә келип улар қайтидин той қилмаслиққа вәдә қилиши керәк болуши мүмкин (12-айәтни көрүң). «Бирла әрниң аяли болған болуши керәк» дегәнниң «бирла әрлик болған болуши керәк» яки «өз еригә садиқ болған болуши керәк» дегән башқа бир хил чүшәнчиси бар. □ **5:10 «йәнә гөзәл әмәллири билән тәриплəнгән болуши, ... муқәддәс бәндиләрниң путлирини жуюп қойған... өзини һәр хил хәйр-сахавәт ишлириға беғишлиғанлар болуши керәк»** — «муқәддәс бәндиләрниң путлирини жуйған»: — оқурмәнләргә аянки, «пут жуюш» Оттура Шәриқтики өрп-адәтләрдин еди, сәпәрдин кәлгән меһманларни қизғинлиқ билән күтүшни билдүрәтти. Бу ишниң өзи бәлким башқа етиқатчиларниң хизмитидә кәмтәрлик билән болушниң яхши бәлгүси еди («Юһ.» 13:1-17ни көрүң). ■ **5:10** Яр. 18:4; 19:2; Луқа 7:38,44; 1Пет. 4:9. □ **5:12 «... улар дәсләп бәргән вәдисигә хилаплиқ қилиш сәвәплик әйиплик болиду»** — «дәсләп бәргән вәдиси» бәлким уларниң һәр бириниң «Әйса Мәсиһ үчүн җамаәтниң хизмитидә болимән, қайта той қилмаймән» дегәндәк бир вәдисини көрситиши мүмкин. 9-айәтни йәнә көрүң. □ **5:13 «Униң үстигә улар һорунлуқни адәт қиливелип, өйму-өй доқуруп жүрүшни үгиниду; шундақла һорун болупла қалмай, ғәйвәт қилип, башқиларниң ишлириға чепилғақ болуп налайиқ ишларға валақлайдиғанлардин болуп келиши мүмкин»** — демәк, әгәр ундақ майиллиғи болған тул аялларға җамаәт тәрипидин иқтисадий ярдәм берилгән болса («тизимланса»), улар техиму шундақ йолда меңип кетиши мүмкин. ■ **5:13** Тит. 2:3. □ **5:14 «бизгә қарши турғучиға бизни һәр қандақ әйипләп-һақарәтләш пурсити чиқмайду»** — «бизгә қарши турғучи» Шәйтанниң өзини яки йәр йүзидә Инҗилға қарши чиққанларни көрситиду. ■ **5:14** 1Кор. 7:9.

15 Чүнки шундақ бәзи тул аяллар аллиқачан етиқаттин тенип Шәйтанниң кәйнигә
кирип кәтти.
16 Әгәр етиқати бар бир әр яки аял кишиниң тул қалған туққанлири болса, у
өзи уларға ярдәм бәрсун, жүки жамаәткә чүшмисун. Шундақ болғанда, жамаәт
һәқиқий егә-чақисиз тул аялларға ярдәм қилалайду.□

Ақсақаллар тоғрисида

17 Жамаәтни яхши йетәкләйдиған ақсақаллар, болупму Худаниң сөз-каламини
йәткүзүш вә тәлим берිштә әҗир сиңдүргәнләр икки һәссә һөрмәткә сазавәр
қилинсун. □ ■
18 Чүнки муқәддәс язмиларда: «Хаман тәпкән өкүзниң ағзини боғма» вә:
«Мәдикар өз һәққини елишқа һәқлиқтур» дейилгән. □ ■
19 Икки яки үч гувачи һазир болмиғичә, ақсақал үстидин қилинған әрзни қобул
қилма. □ ■
20 Әгәр *ақсақаллардин* бириси гуна садир қилған болса, башқиларниңму бунидин
ибрәт елип қорқуши үчүн, жамаәт алдида тәнбиһ берип әйиплигин.□
21 Худаниң, Мәсиһ Әйсаниң вә Худа таллиған пәриштиләрниң алдида шуни саңа
агаһ қилип тапилаймәнки, сән бу әмирләргә һеч айримичилиқ қилмай, һеч
қандақ иштa бир тәрәпкә ян басмай қәтъий әмәл қилғин.■
22 Бирәвниң учисиға қолуңни қоюшқа алдирап кәтмә; башқиларниң гуналириға
шерик болма. Өзүңни пак тутқин □ ■
23 (ашқазиниң яхши болмиғанлиғи, шундақла сән дайим ағрийдиған болғачқа,
сула ичивәрмәй, бир аз шарапму ичип бәргин). □ ■

□ **5:16 «Әгәр етиқати бар бир әр яки аял киши...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «етиқатчи аял киши...» дейилиду. □ **5:17 «Жамаәтни яхши йетәкләйдиған ақсақаллар, болупму Худаниң сөз-каламини йәткүзүш вә тәлим берිштә әҗир сиңдүргәнләр икки һәссә һөрмәткә сазавәр қилинсун»** — Инжилда «ақсақаллар» дегәнниң башқа хил ипадиси «йетәкчиләр». «Филиппилиқларға»дики «кириш сөз», шундақла «Тебирләр»ниму көрүң. «Икки һәссә һөрмәткә сазавәр қилинсун» — демәк, һәм жамаәтниң чоңқур иззитигә вә лайиқ болған иқтисадий ярдәмгә муйәссәр болсун (чүнки тәлим берිштә вә жамаәттин хәвәр елишта әстайидил болуш дайим көп вақитлири сәрп қилиниду). ■ **5:17** Рим. 15:27; 1Кор. 9:11; Гал. 6:6; Фил. 2:29; 1Тес. 5:12; Ибр. 13:17. □ **5:18 «Хаман тәпкән өкүзниң ағзини боғма» ... «Мәдикар өз һәққини елишқа һәқлиқтур»...** — Тәврат, «Қан.» 25:4 вә Инжил, «Луқа» 10:7. ■ **5:18** Лав. 19:13; Қан. 24:14; 25:4; Мат. 10:10; Луқа 10:7; 1Кор. 9:9. □ **5:19 «Икки яки үч гувачи һазир болмиғичә, ақсақал үстидин қилинған әрзни қобул қилма»** — Тәврат, «Қан.» 17:6, 19:5ни көрүң. ■ **5:19** Қан. 19:15. □ **5:20 «Әгәр ақсақаллардин бириси гуна садир қилған болса, башқиларниңму бунидин ибрәт елип қорқуши үчүн, жамаәт алдида тәнбиһ берип әйиплигин»** — «башқиларниңму бунидин ибрәт елип қорқуши үчүн...»: — демәк, қалған ақсақаллар ибрәт алсун. ■ **5:21** Қан. 17:4; 19:18; Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 1:23; 11:31; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тес. 2:5; 5:27; 1Тим. 6:13. □ **5:22 «Бирәвниң учисиға қолуңни қоюшқа алдирап кәтмә»** — «бирәвниң учисиға қолуңни қоюш» дегән һәрикәт, бирисини жамаәткә йетәкчилик вәзиписигә тайинлаш, кесәл адәмни сақайтиш яки башқа алаһидә бир дуа қилиш үчүн «Мән Худа алдида бу адәм билән бир болимән» дегәнни ипадиләйду. **«башқиларниң гуналириға шерик болма»** — бу сөз алдинқи: «Бирәвниң учисиға қолуңни қоюшқа алдирап кәтмә» дегән сөзгә бағлиқ. Чүнки ундақ һәрикәт қол қойғучи киши дуа қилинған киши үчүн: «И Худа, мән бу киши билән мәсъулийәттә бир болай» дегән дуани билдүриду. Амма «башқиларниң гуналириға шерик болма» дегәнниң башқа тәрәплири бар, әлвәттә. ■ **5:22** Рос. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Тим. 4:14; 2Тим. 1:6. □ **5:23 «ашқазиниң яхши болмиғанлиғи, шундақла сән дайим ағрийдиған болғачқа, сула ичивәрмәй, бир аз шарапму ичип бәргин»** — Павлус бу сөзини бәлким жуқурики «өзүңни пак тутқин» дегәнлигидә һаҗити болмиған пәрһизләр болмисун дәп Тимотийниң кесилини көзләп ейтиду. ■ **5:23** Зәб. 103:15.

24 Бәзи кишиләрниң гуналири бурунла ениқ, шундақла сорақ күнигичә
сақлиниду; лекин бәзиләрниңки уларниң кәйнидин әгишип бариду, кейин
ашкарә болиду. □ ■
25 Худди шуниңға охшаш, бәзи кишиләрниң гөзәл әмәллирини асанла
көрүвалғили болиду; һазир ашкарә болмиса кейин ашкариланмай қалмайду.□

6

1 Қуллуқ боюнтуруқ астида болғанларниң һәммиси өз ғожайинлирини һәр
тәрәптә һөрмәтлисун. Шундақ қилғанда, Худаниң нами вә Униң тәлиминиң
һақарәткә учришидин сақланғили болиду.■
2 Ғожайинлири етиқатчи болса, қуллири: «Биз һәммимиз охшашла
қериндашларғу» дәп, уларға һөрмәтсизлик қилмисун. Әксичә, уларға техиму
әстайидил хизмәт қилсун. Чүнки уларниң яхши хизмитидин бәһримән
болидиғанлар дәл садиқ етиқатчилар һәм сөйүмлүк бәндиләрдур. Сән бу
тәлимләрни үгәткин вә жекилигин.

Ялған тәлим вә пулпәрәсликниң ақивити

3 Охшимиған тәлимләрни тәрғиб қилған вә сағлам сөзләрни (йәни Рәббимиз Әйса
Мәсиһниң һәқ сөзлирини), шундақла ихласмәнликкә йетәкләйдиған тәлимни
қобул қилмиған киши болса,
4 ундақлар дәвақә көрәңләп кәткән, һеч немә чүшәнмәйдиған кишиләрдиндур.
Улар низа-муназирә пәйда қилишқа вә гәп талишишқа һерисмән; бундақ
ишлардин һәсәтхорлуқ, жедәл-мажира, төһмәт, рәзил гуманхорлуқ һасил
болиду,■
5 һәмдә нийити чирикләшкән, һәқиқәттин мәһрум болған кишиләр арисида
дайимлиқ сүркилиш кәлтүрүп чиқириду. Бундақ кишиләр ихласмәнликни
пайда-тапавәтниң бир йоли дәп қарайду.■
6 Дәрвәқә, *Худаға* ихласмән вә разимән болуш ғайәт зор пайдидур.■
7 Чүнки биз бу дунияға һеч немә елип кәлмидуқ, шуниңдәк униңдин һеч
неминиму елип кетәлмәймиз.■
8 Шуңа, йемәк-ичмәк вә кийим-кечик йетәрлик болсила булардин қанаәт
қилимиз.■
9 Лекин бай болушни ойлайдиғанлар болса һаман аздурулушларға учрап,
қапқанқа вә шундақла инсанларни вәйранчилиққа вә һалакәткә чөктүридиған
нурғун әхмиқанә һәм зиянлиқ арзу-һәвәсләрниң илкигә тейилип кетиду. ■
10 Чүнки пулпәрәслик һәр хил рәзилликләрниң йилтизидур. Бәзиләр буниңға
интилиши билән етиқаттин чәтнәп, өзлирини нурғун дәрд-қайғулар билән
санжиди.■

□ **5:24 «Бәзи кишиләрниң гуналири бурунла ениқ, шундақла сорақ күнигичә сақлиниду; лекин бәзиләрниңки уларниң кәйнидин әгишип бариду, кейин ашкарә болиду»** — буниң мәнаси бәлким: «Бәзи кишиләрниң гуналирини асанла көрүвалғили болиду һәм уларниң чоқум сорақҗа тартилиши ениқ. Лекин, бәзи кишиләрниң гуналири болса пәқәт кейин, сорақтила ашкарә болиду». Шуниң үчүн Тимотий башқиларға «қол қоюш»та дайим пәхәс болуп, әтраплиқ ойлиши керәк. ■ **5:24** Гал. 5:19. □ **5:25 «бәзи кишиләрниң гөзәл әмәллирини асанла көрүвалғили болиду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бәзи кишиләрниң гөзәл әмәллири сорақтин авал көрүнәрлик болиду». ■ **6:1** Әф. 6:5; Кол. 3:22; Тит. 2:9; 1Пет. 2:18. ■ **6:4** 1Тим. 1:4; 2Тим. 2:23; Тит. 3:9. ■ **6:5** 1Кор. 11:16. ■ **6:6** Пәнд. 15:16; Ибр. 13:5. ■ **6:7** Аюп 1:21; 27:19; Зәб. 48:18 ■ **6:8** Зәб. 54:24; Пәнд. 27:26; Мат. 6:25; 1Пет. 5:7. ■ **6:9** Пәнд. 11:28; Мат. 13:22; Яқ. 5:1. ■ **6:10** Мис. 23:8; Қан. 16:19; Пәнд. 15:16.

Тимотийға несиһәт
11 Амма сән, әй Худаниң адими, бундақ ишлардин жирақ қач; һәққанийлиқ,
ихласмәнлик, ишәш-етиқат, меһир-муһәббәт, сәвир-тақәт вә мөмин-
мулайимлиқни интилип қоғла. ■
12 Етиқаттики гөзәл күрәштә күчәп күрәш қил. Мәңгүлүк һаятни чиң тутқин. Сән
дәл буниңға чақирилдиң һәмдә униң йолида нурғунлиған гувачилар алдида бу
етиқатниң гөзәл шаһитлиғини қилдиң.□ ■

13 Һәммигә һаятлиқ бериватқан Худаниң алдида, шундақла Понтиус Пилатус
алдида гөзәл шаһитлиқни қилип гувалиқ бәргән Мәсиһ Әйсаниң алдида саңа
шуни тапилайманки, □ ■
14 Рәббимиз Әйса Мәсиһ қайта аян болғичә, *Худаниң* бу әмригә һеч қусурсиз вә
дағсиз әмәл қилғин. □
15-16 Униң аян болушини вақит-саити кәлгәндә бирдин-бир мәңгү өлмигүчи,
инсан йеқинлишалмайдиған нур ичидә яшайдиған, һеч ким көрмигән вә
көрәлмәйдиған мубарәкләшкә лайиқ болған бирдин-бир Һөкүмран, йәни
падишаларниң Падишаси, рәбләрниң Рәбби әмәлгә ашуриду. Униңға иззәт-
һөрмәт вә әбәдил-әбәт күч-қудрәт болғай, амин!■
17 Бу заманда бай болғанларға мәғрурланмаслиқни, таянғусиз өткүнчи байлиққа
әмәс, бәлки биз бәһримән болушқа һәммини бизгә сехийлиқ билән толуп ташқан
һалда тәминлигүчи Худаға тайинип үмүт бағлашни тапилиғин;□ ■
18 уларға яхши әмәлләрни қилишта *һәқиқий* бай болуңлар, хәйр-сахавәтлик
ишларда мәрт, башқилар билән ортақ бәһрлинишкә қоли очуқ болуңлар дәп
тапилиғин.
19 Улар бундақ қилғанда, һәқиқий һаятни тутуш үчүн келәчәктә өзлиригә пухта
бир асас-һул болидиған бир ғәзнә топлалайду.■
20 Әй Тимотий, саңа аманәт қилинған *һәқиқәтләрни* қоғда. Өзүңни ихлассиз,
қуруқ гәпләрдин һәмдә аталмиш илимниң талаш-тартишлиридин нери тутқин.
■
21 Бәзиләр мошундақ бемәна *илимгә* егимән дәп жақалап, етиқаттин чәтниди.
Меһри-шәпқәт силәргә яр болғай!□

■ **6:11** 2Тим. 2:22. □ **6:12 «Етиқаттики гөзәл күрәштә күчәп күрәш қил»** — бу сөзләр вә айәтниң қалған қисми («гөзәл шаһитлиқ») тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **6:12** 1Тим. 1:18. □ **6:13 «Һәммигә һаятлиқ бериватқан Худаниң алдида, шундақла Понтиус Пилатус алдида гөзәл шаһитлиқни қилип гувалиқ бәргән Мәсиһ Әйса...»** — «гөзәл шаһидлиқ» дегән сөз тоғрисида «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **6:13** Қан. 32:39; 1Сам. 2:6; Мат. 27:11; Юһ. 18:37; 1Тим. 5:21. □ **6:14 «бу әмригә һеч қусурсиз вә дағсиз әмәл қилғин»** — «бу әмир» болса Тимотийға тапшурулған толуқ вәзипини көрситиду (3:3-20, 6:2-5). ■ **6:15-16** 1Тим. 1:17; Вәһ. 17:14; 19:16; Мис. 33:20; Қан. 4:12; 1Юһа. 4:12. □ **6:17 «биз бәһримән болушқа һәммини бизгә сехийлиқ билән толуп ташқан һалда тәминлигүчи Худа...»** — «сехийлиқ билән» грек тилида «зор байлиқлиридин бәргәндәк» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **6:17** Мар. 4:18; Луқа 8:14. ■ **6:19** Мат. 6:20; Луқа 12:33; 16:9. ■ **6:20** 1Тим. 1:4; 4:7; 2Тим. 2:16; Тит. 1:14; 3:9. □ **6:21 «меһри-шәпқәт силәргә яр болғай!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «меһри-шәпқәт саңа яр болғай!» дейилиду.

Тимотийға «2»

Расул Павлус Тимотийға язған иккинчи мәктуп
1-2 Мәсиһ Әйсада вәдә қилинған һаятни елип бериш үчүн, Художниң ирадиси билән
Әйса Мәсиһниң расули болған мәнки Павлустин сөйүмлүк балам Тимотийға
салам: ХудаАтимиздин вә Рәббимиз Мәсиһ Әйсадин саңа меһри-шәпқәт,
рәһимдиллик вә хатирҗәмлик болғай!□ ■
3 Мән ата-бовилиримниң изини бесип сап виждадим билән хизмитини
қиливатқан Худаға тәшәккүр ейтимән, чүнки кечә-күндүз дуалиримда сени
тохтавсиз әсләп туримән;■
4 көз яшлириңни әслигинимдә, шатлиққа чөмүшүм үчүн сән билән йәнә
дидарлишишқа қаттиқ тәлпүнүп жүрмәктимән;
5 чүнки сениңдә болған сахтилиқсиз етиқат есимдин чиқмайду. Бу етиқат әң авал
момаң Лоиста, андин анаң Евникидә бар болған, әнди һазир сәндиму бар екән дәп
хатирҗәмдурмән.
6 Шуниң үчүн мән шуни қайтидин саңа әслитимәнки, қоллиримни учаңға
қоюшум билән сәндә болған, *Худа* саңа тәқдим қилған илтипатни қайтидин
ялқунлитип жари қилғин.□ ■
7 Чүнки Худа бизгә қорққанчақлиқниң роһини әмәс, бәлки бизгә күч-қудрәтниң,
меһри-муһәббәтниң вә салмақлиқниң Роһини тәқдим қилди.■
8 Шуңа Рәббимиз һәққидики хәвәр-гуваликтин, яки Униң мәһбуси болған мәндин
номус қилма. Әксичә, Худаниң күч-қудрити билән хуш хәвәрни жаркарлаш
йолидики харлиқ-мушәққәтни өз һәссәң бойичә ортақ тартқин;□ ■
9 Худа бизни өз әмәллиримизгә асасән әмәс, бәлки өз муддиаси вә меһри-
шәпқитигә асасән қутқузуп, пак-муқәддәс чақириқи билән чақирди; Униң
бу меһри-шәпқити һәммә дәвир-заманлардин илгирила Мәсиһ Әйсада бизгә
беғишланғандур;■
10 лекин бу меһри-шәпқәт Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһниң келиши билән һазир
аян болди; У өлүмни бекар қиливетип, хуш хәвәр арқилиқ һаятлиқ вә
чиримаслиқни йоруқлуқта аян қилди. ■

□ **1:1-2 «Әйса Мәсиһниң расули болған мәнки Павлустин сөйүмлүк балам Тимотийға салам»** — демисәкму, Тимотий Павлусниң «роһий җәһәттә» оғли еди. ■ **1:1-2** Гал. 1:3; 1Тим. 1:2; 1Пет. 1:2. ■ **1:3** Рос. 22:3; Рим. 1:9; 1Тес. 1:2; 3:10. □ **1:6 «қоллиримни учаңға қойғиним билән сәндә болған, Худа саңа тәқдим қилған илтипат»** — ишинимизки, бу дәл 1-хәттә («1Тим.» 4:14-15) тилға елинған роһий илтипаттин башқа иш әмәс. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **1:6** Рос. 6:6; 8:17; 13:3; 19:6; 1Тим. 4:14; 5:22. ■ **1:7** Рим. 8:15. □ **1:8 «Шуңа Рәббимиз һәққидики хәвәр-гуваликтин, яки униң мәһбуси болған мәндин номус қилма»** — Павлус бу мәктупни язғанда Римдики зинданда ятатти. Шүбһисизки, римлиқлар Павлусни «бизниң мәһбусимиз» дәп ойлайтти — лекин Павлус ишқа башқичә қарайтти. Римлиқларниң уни қолға елип түрмигә ташлиғини Худаниң ирадиси болуп, шу иш билән «ят әлликләр»дин болған ишәнгүчиләрниң көп пайда көридиғанлиғиға Павлусниң көзи йәткән; шуниң билән у «Мән Рәбниң мәһбуси» дәйду. **«хуш хәвәрни жаркарлаш йолидики харлиқ-мушәққәтни өз һәссәң бойичә ортақ тартқин»** — грек тилида бәлким «өз һәссәң бойичә **биргә** тартқин» дегән мәнини билдүрүши мүмкин. Демәк, һәр дәвирдә етиқатчилар тартишқа тегишлик оқубәт-мушәққәт бар; Тимотийниң Павлус (вә башқа етиқатчилар) билән биргә мәлум дәриҗидә «өз һәссиси бойичә» оқубәт-мушәққәт тартишиға тоғра келиду. ■ **1:8** Рос. 21:33; Рим.1:16; Әф. 3:1; 4:1; Кол. 4:18; Флм. 1:1, 9, 13. ■ **1:9** Әф. 1:3; Тит. 3:4, 5, 6. ■ **1:10** Йәш. 25:8; Рим. 16:25; Әф. 1:9; 3:9; Кол. 1:26; Тит. 1:2; Ибр. 2:14; 1Пет. 1:20.

11 Мән болсам әлләргә бу хуш хәвәрниң жакарчиси, расули вә тәлим бәргүчиси
болуп тайинланған. □ ■
12 Мән шу сәвәптин һазирқи бу харлиқ-мушәққәтләрни тартмақтимән. Лекин
буниңдин номус қилмаймән; чүнки мән кимгә етиқат қилғанлиғимни билимән
һәмдә Униң маңа тапшурған аманитини шу күнгичә сақлалайдиғанлиғиға қадир
екәнлигигә ишәндүрүлдум. □
13 Мәндин аңлиған сағлам тәлим сөзлириниң нәмунилик бир үзүндисини
сақлап, Мәсиһ Әйсада болған муһәббәт вә етиқат билән чиң тутқин; ■
14 биздә маканлашқан Муқәддәс Роһқа тайинип саңа тапшурулған шу гөзәл
аманәтни сақла.□
15 Сән билгиниңдәк, Асия өлкисидики *етиқатчиларниң* һәммиси *дегидәк* мәндин
йүз өриди. Уларниң арисида Фигелус вә Хермогенесму бар. □ ■
16 Рәб Онесифорниң аилисидикилиригә рәһим-шәпқәт көрсәткәй. Чүнки у мениң
мәһбус болғанлиғимдин һеч номус қилмай көп қетим мени йоқлап сөйүндүрди.
□ ■
17 У Рим шәһиригә кәлгинидә мени тапқичә көп издәп аварә болупту.
18 Рәб шу күнидә уни Өзидин рәһим-шәпқәткә муйәссәр қилғай; униң Әфәсус
шәһиридә маңа көрсәткән хизмәтлириниң қанчилик екәнлигини убдан
билисән.□

2

Мушәққәткә қаримай Рәбниң хизмитидә болуш

1 Шуңа әй оғлум, сән Мәсиһ Әйсада болған меһри-шәпқәткә тайинип күчлүк бол;

□ **1:11 «Мән болсам әлләргә бу хуш хәвәрниң жакарчиси, расули вә тәлим бәргүчиси болуп тайинланған»** — «әлләр» болса «ят елликләр», «Йәһудий әмәсләр». ■ **1:11** Рос. 9:15; 13:2; 22:21; Гал. 1:15; 2:8; Әф. 3:8; 1Тим. 2:7. □ **1:12 «... һәмдә Униң маңа тапшурған аманитини шу күнгичә сақлалайдиғанлиғиға қадир екәнлигигә ишәндүрүлдум»** — «маңа тапшурулған аманәт» бизниңчә Худа Павлусқа жамаәтни дәп тапшурған нурғунлиған қиммәтлик вәһийләрни көрситиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. «Шу күн» — Әйса дунияға қайтидиған күнни көрситиду. Павлусниң көзқаришида пәқәт бирла күн муһимдур, у дайим у күнни нәзәрдә тутуп уни «шу күн» дәйду. Ушбу айәтниң ахирқи жүмлисини «һәмдә мениң Худаға аманәт қилғанлиримни Рәббимиз қайта кәлгән күнгичә («шу күнгичә») чоқум қоғдайдиғанлиғиға ишинимән» дәп чүшинишкиму болиду. ■ **1:13** 2Тим. 3:14.
□ **1:14 «биздә маканлашқан Муқәддәс Роһқа тайинип саңа тапшурулған шу гөзәл аманәтни сақла»** — жуқурида 12-айәттики изаһатта ейтқинимиздәк, «саңа тапшурулған гөзәл аманәт» Муқәддәс Роһ жамаәткә йәткүзмәкчи болған, Худа Өзиниң нижатлиқ плани вә жамаәт тоғрилиқ вәһий қилинған нурғунлиған қиммәтлик һәқиқәтләрни көрситиду. □ **1:15 «Асия өлкисидики етиқатчиларниң һәммиси дегидәк мәндин йүз өриди»** — бу йәрдики «Асия өлкиси» һазирқи Түркийәниң ғәрбий қисмини көрситиду. «Асия өлкисидики етиқатчилар» шу йәрдә туруватқан етиқатчиларни көрситиду; бәзи алимлар бу сөзни пәқәт Рим шәһиридә турған, әслидә зинданда ятқан Павлусқа мәдәт беримиз дәп вәдә бәргән Асия өлкисидин кәлгән бәзи қериндашларни көрситиду, дәп қарайду. Грек тилида «Асия өлкисидә («өлкисидин» әмәс) болғанларниң һәммиси мәндин йүз өриди» дейилгәчкә, биз ундақ қаримаймиз. Бу муһим вақиә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **1:15** Рос. 19:10. □ **1:16 «у мениң мәһбус болғанлиғимдин һеч номус қилмай көп қетим мени йоқлап сөйүндүрди»** — «мәһбус болғанлиғимдин» грек тилида «мениң зәнжир-кишәнлиримдин...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **1:16** 2Тим. 4:19.
□ **1:18 «Рәб шу күнидә уни Өзидин рәһим-шәпқәткә муйәссәр қилғай»** — «шу күни» Әйса дунияға қайтидиған күнни көрситиду. 12-айәттики изаһатни көрүң.

2 вә сән көп гувачилар алдида мәндин аңлиғанлириңни һәм ишәшлик һәмдә
башқиларғиму тәлим берәләйдиған адәмләргә аманәт қилғин.□ ■
3 Әйса Мәсиһниң яхши жәңчиси болуш сүпитидә, харлиқ-мушәққәтни өз һәссәң
бойичә ортақ тартқин.□
4 Жәңчи болған киши өзини әскәрликкә тизимлиған сәрдарини рази қилиш үчүн
адәттики турмуш ишлирини өзигә һәләк қиливалмаслиғи керәк.■
5 Мусабиқигә қатнашқан тәнһәрикәтчиму мусабиқә қаидилиригә риайә қилмиса,
ғәлибә тажиға еришәлмәйду.□
6 Әжир сиңдүргән дехан һосулидин биринчи болуп бәһримән болуши
тегишликтур.■
7 Бу сөзлирим үстидә яхши ойла, шуниң билән Рәб саңа һәммә ишта йорутиду.
8 Сән Давутниң нәсли болған, өлүмдин тирилгән Әйса Мәсиһни мән
йәткүзүватқан хуш хәвәр бойичә есиңдә чиң тут.□
9 Бу хуш хәвәрни дәп көп харлиқ-мушәққәт чекип, һәтта җинайәтчи һесаплинип
кишәнлинип ятимән. Һалбуки, Худаниң сөз-калами һеч кишәнләнмәйду! ■
10 Әнди мән дәл шу сәвәптин, *Худа* таллиған бәндиләрниң Мәсиһ Әйсада болған
ниҗатқа мәңгүлүк шан-шәрәп билән еришиши үчүн һәммә ишқа бәрдашлиқ
беримән.
11 Төвәндики бу сөзләр ишәшликтур: —

«Униң билән биллә өлгән екәнмиз,
Униң билән һаятта биллә яшаймиз.□ ■
12 Қийинчилиқларға бәрдашлиқ бәрсәк,
Униң билән биллә һөкүм сүримиз.
Биз униңдин тансақ,
Уму биздин таниду.■
13 Биз Униңға садақәтсизлик қилсақму, У йәнила садақәтликтур;
Чүнки У Өзидин һеч таналмайду».□ ■

□ **2:2 «... сән көп гувачилар алдида мәндин аңлиғанлириңни һәм ишәшлик һәмдә башқиларғиму тәлим берәләйдиған адәмләргә аманәт қилғин»** — немишкә Павлус «көп гувачилар алдида мәндин аңлиғанлириң» дәйду? Бу «гувачилар»ниң немә әһмийити бар? Ойлишимизчә: (1) гәрчә етиқатта көп «чоңқур сирлар» болсиму, бу сирларниң һәммиси тоғрилиқ Инҗилдин еник көргили болиду; һәқиқий етиқатта һеч қандақ «мәхпий тәлим»ләр вә «аз сандики алаһидә адәмләргә вәһий қилинған» тәлимләр йоқтур; (2) мошу етиқатчи гувачилар Павлус вә башқа расулларниң тәлимлириниң бир хил екәнлигигә испат берәләйтти. ■ **2:2** Тит. 1:5. □ **2:3 «Әйса Мәсиһниң яхши жәңчиси болуш сүпитидә, харлиқ-мушәққәтни өз һәссәң бойичә ортақ тартқин»** — (1:8дә ейтилғандәк) «өз һәссәң бойичә тартқин» — грек тилида «өз һәссәң бойичә **биргә** тартқин». Демәк, һәр дәвирдә етиқатчилар тартишқа тегишлик харлиқ-мушәққәт бар; Тимотийниң Павлус (вә башқи етиқатчилар) билән биргә мәлум дәриҗидә харлиқ-мушәққәт тартишиға тоғра келиду. ■ **2:4** 1Кор. 9:25. □ **2:5 «Мусабиқигә қатнашқан тәнһәрикәтчиму мусабиқә қаидилиригә риайә қилмиса, ғәлибә тажиға еришәлмәйду»** — «мусабиқә қаидилири»: — кона заманларда бу «қаидиләр» һәм мусабиқиниң өзини вә мусабиқигә болған тәйярлиқ-тәрбийиләшләрниму башқуратти. ■ **2:6** 1Кор. 9:10. □ **2:8 «Давутниң нәсли болған, өлүмдин тирилгән Әйса Мәсиһ»** — «Давут» болса Давут падиша-пәйғәмбәр, әлвәттә. **«сән Давутниң нәсли болған, өлүмдин тирилгән Әйса Мәсиһни мән йәткүзүватқан хуш хәвәр бойичә есиңдә чиң тут»** — бу муһим айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:9** Әф. 3:1,13; 4:1; Фил. 1:7; Кол. 1:24; 4:3,18; 2Тим. 1:8. □ **2:11 «Униң билән биллә өлгән екәнмиз, Униң билән һаятта биллә яшаймиз...»** — «Униң билән» дегәнлик Мәсиһ билән, әлвәттә. ■ **2:11** Рим. 6:8. ■ **2:12** Мат. 10:33; Мар. 8:38; Луқа 9:26; 12:9; Рим. 8:17; 2Кор. 4:10; Фил. 3:10; 1Пет. 4:13. □ **2:13 «Биз Униңға садақәтсизлик қилсақму, У йәнила садақәтликтур; чүнки У Өзидин һеч таналмайду»** — «чүнки У Өзидин һеч таналмайду» яки «чүнки У чоқум Өзиниң сөзидә турмай қалмайду». Бу муһим сөз тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:13** Чөл. 23:19; Рим. 3:3; 9:6.

Худани хурсән қилидиған хизмәткар

14 Бу ишларни давамлиқ *қериндашларниң* сәмигә селип, уларни Рәб алдида бемәна
сөзләр үстидә талаш-тартиш қилмаслиқни әстайдиллиқ билән агаһландурғин.
Бундақ талаш-тартишларниң һеч қандақ пайдиси болмайла қалмай, бәлки
аңлиғучиларни набут қилиду.
15 Уста тикимчи рәхтни тоғра пичқандәк һәқиқәт сөзини дурус чүшәндүрүп,
өзүңни Худа алдида тәстиқланғидәк, йәргә қарап қалмайдиған маһир бир
хизмәткар қилип көрситишкә интилип көңүл қойғин;
16 лекин иплас, қуруқ гәпләрдин нери тур. Чүнки бундақ гәпләрни қилғучилар
бәрибир техиму ихлассизлиққа чөмүп кетиду. □ ■
17 Мошундақларниң гәплири худди мәрәздәк тезла ямрап кетиду. Хименеюс вә
Филетослар мана шундақларниң ичидики иккисидур; □
18 улар һәқиқәттин чәтнәп, өлгәнләрниң тирилиши дегән бу иш аллиқачан йүз
берип болди, дәйду, шундақла бәзиләрниң етиқатини ғулитиду. □
19 Һалбуки, Худаниң мәзмут ули чиң турмақта. Униң үстигә мөһүр билән:
«Рәб Өзигә тәвә болғанларни тонуйду» вә «Рәбниң мубарәк намини ләвзигә
алидиғанларниң һәммиси рәзилликтин қол үзсун» дәп мөһүрләнгәндур. □ ■
20 Бай-баяшат адәмниң өйидә пәқәт алтун вә күмүч қача-қучиларла әмәс, яғач,
сапал қачиларму болиду. Қача-қучиларниң бәзилири әтиварлиниду, бәзилири
пәс көрүлиду. ■
21 Әгәр бир киши өзини ундақларниң киридин тазилап халий қилса, у муқәддәс
қилинған, ғожайинимизға ярайдиған қачидәк, һәр қандақ гөзәл ишларға тәйяр
болиду.□
22 Шуңлашқа, яшлиқниң арзу-һәвәслиридин өзүңни қачурғин, пак қәлб билән
Рәбгә нида қилғучи билән биллә һаққанийлиқ, ишәш-етиқат, меһир-муһәббәт вә
тинич-хатирҗәмликни қоғлишип издә. ■
23 Лекин әхмиқанә, билимсизликтин чиққан талаш-тартишларға арилишишни
рәт қил, чүнки бундақ ишларниң җедәл терийдиғанлиғини билисән. ■
24 Әндиликтә Рәбниң қули җедәлләшмәслиги, бәлки һәммә кишиләргә мулайим-
меһриван, тәлим беришкә маһир, сәвир-тақәтлик болуши керәк; ■

□ **2:16 «бундақ гәпләрни қилғучилар бәрибир техиму ихлассизлиққа чөмүп кетиду»** — «бундақ (кишиләр)... техиму ихлассизлиққа чөмүп кетиду» грек тилида «бундақ (кишиләр)... техиму ихлассизлиққа алға бастуриду» дегән кинайилик, һәҗвий сөзләр билән ипадилиниду. ■ **2:16** 1Тим. 1:4; 4:7; 6:20; Тит. 1:14; 3:9. □ **2:17 «мошундақларниң гәплири худди мәрәздәк тезла ямрап кетиду»** — «ямрап кетиду» грек тилида «от-чөпләрни йәп кетиду» дәп ипадилиниду. Расул Павлус шу сөзи билән: Буларниң гәплири «Худаниң қойлири» болған етиқатичлар истимал қилиши керәк болған «озуқ»ни, йәни «сағлам тәлим»ни йоққа чиқириду, дәп пуритиду. □ **2:18 «улар һәқиқәттин чәтнәп...»** — грек тилида: «улар һәқиқәтни нишан қилмай (чәтнәп кетип)...». **«өлгәнләрниң тирилиши дегән бу иш аллиқачан йүз берип болди»** — бу бидъәт тәлимниң мәнаси бәлким төвәндики икки хил хата қарашниң бири болуши керәк: — (1) «адәмләр Әйса Мәсиһкә етиқат қилғанда, Униң Роһи аллиқачан Әйса Мәсиһ билән биллә өлүп тирилиду (бу гәп мошу йәргичә һәқиқәт, әлвәттә). Әнди тирилиш пәқәт шу роһий җәһәттә болуп, кәлгүсидә тән җәһәттә болмайду», яки: (2) «биз Әйса Мәсиһгә ишәнгәнләрдә суға вә Роһқа чөмүлдүрүлгәндин кейин бизниң «тирилгән тән»имиз бар болиду. Шуңа һазирқи тенимиз кесәл болмайду, һеч өлмәйду». □ **2:19 «Һалбуки, Худаниң мәзмут ули чиң турмақта. Униң үстигә мөһүр билән: «Рәб Өзигә тәвә болғанларни тонуйду» вә «Рәбниң мубарәк намини ләвзигә алидиғанларниң һәммиси рәзилликтин қол үзсун» дәп мөһүрләнгәндур»** — бу муһим айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:19** Чөл. 16:5; Юһ. 10:14. ■ **2:20** Рим. 9:21. □ **2:21 «Әгәр бир киши өзини ундақларниң киридин тазилап халий қилса, у муқәддәс қилинған, ғожайинимизға ярайдиған қачидәк, һәр қандақ гөзәл ишларға тәйяр болиду»** — «ғожайинимиз»: — Егимиз, әлвәттә. Бу муһим айәт тоғрлуқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:22** 1Тим. 6:11. ■ **2:23** 1Тим. 1:4; 6:4; Тит. 3:9. ■ **2:24** 1Тим. 3:2.

25 шуниң билән өз-өзигә қарши болғанларға у Худа бәлким уларға һәқиқәтни
тонуп йетишигә товва қилидиған қәлбни берәр дәп, мөмин-мулайимлиқ билән
несиһәт қилсун; □ ■
26 бундақ болғанда улар уйқисини ечип, өзлирини өз муддиасиға әмәл қилишқа
тутқун қилған Иблисниң қапқинидин қутулалайду.□

3

Ахир заман

1 Амма шуниму билгинки, ахир заманларда еғир күнләр болиду.□ ■
2 У чағдики инсанлар өзинила ойлайдиған, пулпәрәс, мәнмәнчи, һакавур,
күпүрлүк қилидиған, ата-анисиниң сөзини тиңшимайдиған, тузкор, иплас,
3 көйүмсиз, кәчүрүмсиз, төһмәтхор, өзини туталмайдиған, вәһший, хәйр-сахавәтликкә дүшмән,
4 сатқун, тәлвә, шөһрәтпәрәс, һозур-һалавәтни Худадин яхши көридиған,
5 сиртқи қияпәттә ихласмән болувелип, әмәлийәттә ихласмәнликниң қудритини
инкар қилидиған болиду. Бундақлардин жирақ тур.□ ■
6 Чүнки уларниң арисидики бәзиләр өйму-өй соқунуп кирип, гуналар билән
бесилған, һәр хил шәһвәт-һәвәсләрниң қули болуп қалған надан аялларни
аздуруп өзигә әсир қилиду.□ ■
7 Бундақ аяллар дайим тәлим алсиму, һәргиз һәқиқәтни тонуп йетәлмәйду.
8 Әнди Яннис билән Ямбрис Муса пәйғәмбәргә қандақ қарши чиққан болса,
бу *аздурғучиларму* һәқиқәткә шундақ қарши чиқиду. Улар зеһин-көңүллири
чиригән, етиқат җәһәттә дашқал дәп испатланған кишиләрдур.□ ■
9 Лекин әнди улар бу йолда алға илгириләлмәйду; чүнки *Яннис билән Ямбрис*ниң
һамақәтлиги очуқ көрүнгәндәк, буларниңму һәммигә көрүниду.

Павлусниң вәсийәтлири; үгәнгәнлириңдә давамлиқ маңғин

10-11 Лекин сән болсаң мениң тәлимим, жүрүш-турушум, мәхсәт-ирадилирим,
ишәш-етиқатим, сәвир-тақитим, меһир-муһәббитим, чидамлиғим, мән учриған

□ **2:25 «...шуниң билән өз-өзигә қарши болғанларға у Худа бәлким уларға һәқиқәтни тонуп йетишигә товва қилидиған қәлбни берәр дәп, мөмин-мулайимлиқ билән несиһәт қилсун»** — «өз-өзигә қарши болғанларға» дегән ибарә оқурмәнләргә ғәлитә туюлғини билән, грек тилида шундақ ипадилиниду. Демәк, һәқиқәтни жаркарлиғучиға қарши чиқса, әмәлийәттә у Худа өзигә қилмақчи болған яхшилиқтин мәһрум болуп, өз-өзигә қарши чиққан болиду. «Пәнд.» 8:36 көрүң. ■ **2:25** Пәнд. 8:36; 9:12; 11:17; Гал. 6:1. □ **2:26 «бундақ болғанда улар уйқисини ечип, өзлирини өз муддиасиға әмәл қилишқа тутқун қилған Иблисниң қапқинидин қутулалайду»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «бундақ болғанда улар уйқисини ечип, өзлирини тутқун қилған Иблисниң қапқинидин (Худаниң) ирадисигә әмәл қилишқа қутулалайду». □ **3:1 «Амма шуниму билгинки, ахир заманларда еғир күнләр болиду»** — «еғир күнләр» грек тилида йәнә «хәтәрлик күнләр»ниму билдүриду. ■ **3:1** 1Тим. 4:1; 2Пет. 2:3; Йәһ. 18. □ **3:5 «...сиртқи қияпәттә ихласмән болувелип, әмәлийәттә ихласмәнликниң қудритини инкар қилидиған болиду. Бундақлардин жирақ тур»** — 1-5-айәтләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә қисқичә тохтилимиз. ■ **3:5** Мат. 18:17; Рим. 16:17; 2Тес. 3:6; Тит. 3:10; 2Юһа. 10. □ **3:6 «һәр хил шәһвәт-һәвәсләрниң қули болуп қалған надан аяллар...»** — яки «һәр хил шәһвәт-һәвәсләрниң қули болуп қалған аҗиз аяллар...». ■ **3:6** Мат. 23:14; Тит. 1:11. □ **3:8 «Әнди Яннис билән Ямбрис Муса пәйғәмбәргә қандақ қарши чиққан болса, бу аздурғучиларму һәқиқәткә шундақ қарши чиқиду»** — «Мис.» 7:11, 22, 8:7, 18ни көрүң. Исраиллар Мисирдин чиқиштин бурун, Мисир падишасиниң сеһиргәрлири Муса пәйғәмбәргә қарши турған. Уларниң исимлири (Яннис билән Ямбрис) Тәвратта дейилгән әмәс, бәлки Йәһудийларниң башқа тарихий китаплирида тепилиду. ■ **3:8** Мис. 7:11.

зиянкәшликләр вә азап-оқубәтләргә, жүмлидин Антакя, Кония вә Листра шәһәрлиридә йүз бәргәнләргә толиму көңүл бөлүп кәлдиң, шундақла мән бәрдашлиқ бәргән шунчә зиянкәшликләрдин толуқ хәвириң бар; Рәб уларниң һәммисидин мени қутқузди. □ ■
12 Дәрвәқә, Мәсиһ Әйсада ихласмән һаят кәчүрүшкә ирадә тиклигәнләрниң һәммиси зиянкәшликкә учрайду. ■
13 Лекин рәзил адәмләр вә езитқу-каззаплар бәрибир башқиларниму алдап, өзиму алдинип, барғансери әсәбийлишиду.
14 Лекин сән болсаң, үгәнгән вә толуқ ишәндүрүлгән һәқиқәтләрдә чиң тур; чүнки буларни кимдин үгәнгәнлигиңни билисән, □
15 һәмдә балилиқ чағлириңдин тартипла муқәддәс язмиларни билип кәлдиң; буларниң саңа Мәсиһ Әйсаға бағланған етиқат арқилиқ болған нижат тоғрилиқ сени дана қилалайдиғанлиғини билисән.
16 Пүткүл муқәддәс язмиларниң һәммиси Худаниң Роһиниң йолйоруқ-илһами билән йезилған болуп, у тәлим бериш, тәнбиһ бериш, хаталиқларни түзитиш вә кишиләрни һәққанийәт йолиға башлашқа пайдилиқтур. □ ■
17 Булар арқилиқ Худаниң адими толуқ қураллинип, барлиқ яхши әмәлләрни қилишқа тәйяр болалайду.

4

1 Мән Худа һәмдә тирикләр билән өлүкләрни сорақ қилишқа тәйяр туридиған Мәсиһ Әйсаниң алдида, шундақла Униң қайта аян болуши вә Униң Өз падишалиғи билән саңа шундақ агаһ қилип тапилаймәнки,■
2 *Худаниң* сөз-каламини жақала; вақит-пурсәт яр бәрсун-бәрмисун, униңға жиддий қара. Толуқ сәвир-тақәт вә тәлим-әқидә билән несиһәт қилғин, тәнбиһ бәргин, риғбәтләндүргин.□
3 Чүнки шундақ бир заман келидуки, инсанлар сағлам тәлимни аңлашқа чидимай, бәлки қулақлириға хуш яқидиған сөзләрни аңлаш үчүн әтрапиға өз шәһвәт-һәвәслиригә уйғун тәлим бәргүчиләрни топлайду.□

□ **3:10-11 «жүмлидин Антакя, Кония вә Листра шәһәрлиридә йүз бәргәнләргә толиму көңүл бөлүп кәлдиң...»** — «Антакя, Кония вә Листра шәһәрлиридә йүз бәргәнләр»: — бу бир-биригә йеқин үч жутта болған вақиәләр тоғрилиқ мәлуматлар «Рос.» 13-14-бапта тепилиду. Тимотий өзи Листралиқ еди; Павлус дуч кәлгән бу зиянкәшликләр Тимотийниң Мәсиһгә етиқат қилишиға тәсир қилған болуши мүмкин еди. ■ **3:10-11** Зәб. 33:20; Рос. 13:50; 14:19; 2Кор. 1:10. ■ **3:12** Мат. 16:24; Луқа 24:26; Юһ. 17:14; Рос. 14:22; 1Тес. 3:3. □ **3:14 «чүнки буларни кимдин үгәнгәнлигиңни билисән»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «кимләр» дәп дейилиду. Лекин бизниңчә «ким» дәп оқуш тоғра, чүнки Павлус бу айәтләрдә өзиниң үлгә болғанлиғи тоғрилиқ көп сөзләйду. Төвәндики 15-айәттә у башқа кишиләр (Тимотийниң чоң ана вә аниси)ниң тәсирини тилға алиду. □ **3:16 «Пүткүл муқәддәс язмиларниң һәммиси Худаниң Роһиниң йолйоруқ-илһами билән йезилған болуп...»** — грек тилида «пүткүл муқәддәс язмиларниң һәммиси» дегән ибарә язмилардики һәр бир сөз-айәтниң Худадин кәлгәнлигини тәкитләйду. «Худаниң Роһиниң йолйоруқ-илһами билән йезилған» грек тилида «Худа нәпәси билән киргүзүп йезилған» дегән шәкилдә ипадилиниду. Грек тилида һәм ибраний тилида «Роһ» вә «нәпәс» бир сөз. ■ **3:16** 2Пет. 1:21. ■ **4:1** Рим. 1:9; 9:1; 2Кор. 1:23; 11:31; Гал. 1:20; Фил. 1:8; 1Тес. 2:5; 1Тим. 5:21; 6:13. □ **4:2 «Худаниң сөз-каламини жақала; вақит-пурсәт яр бәрсун-бәрмисун, униңға жиддий қара»** — «вақит-пурсәт яр бәрсун-бәрмисун» дегәнликниң мәнаси, хәқләр Худаниң сөзини қобул қилсун қилмисун, уларға яқсун яқмисун Худаниң адиминиң вәзиписи һаман амал қилип сөз-каламни уларға йәткүзүштин ибарәт. □ **4:3 «... қулақлириға хуш яқидиған сөзләрни аңлаш үчүн әтрапиға өз шәһвәт-һәвәслиригә уйғун тәлим бәргүчиләрни топлайду»** — «қулақлириға хуш яқидиған сөзләрни аңлаш үчүн» грек тилида «қулақлири қичишқан болуп,..» дегән ибарә билән ипадилиниду. Бу ибарә: «улар һәрдайим йеңи нәрсиләрни аңлиғачқа» дегән башқа бир хил чүшәнчиниму бериду.

4 Улар һәқиқәткә қулақ салмай, әпсаниләрни тиңшашқа бурмилинип кетиду.
5 Лекин сән һәр қандақ әһвалда ойғақ тур, харлиқ-мушәққәтләргә бәрдашлиқ бәр, хуш хәвәрчиниң вәзиписини орунда, тапшурулған хизмитиңни һәр тәрәптин толуқ ада қилғин.
6 Чүнки өзүмгә кәлсәм, жәним қурбанлиқниң «шарап һәдийә»сидәк төкүлидиған вақти йетип кәлди, мениң бу дуниядин кетиш вақтимму йеқинлашти.□ ■
7 Гөзәл күрәшни мән қилип болдум, жүгүрүш мусабиқисиниң мәнзилини бесип болдум, бирдин-бир етиқатни чиң сақлап кәлдим.□
8 Һазир һәққанийлиқниң *ғәлибә* тажи мән үчүн сақлинип турмақта. Уни, һәққаний сорақчи болған Рәб шу күнидә маңа, шундақла ялғуз маңила әмәс, Униң келип аян болушиға тәлпүнүп турғанларниң һәммисигә инъам қилип кийгүзиду.□ ■

Хусусий тапшуруқлар; ахирқи сөзләр

9 Имканийәтниң баричә йенимға тездин йетип кәл.
10 Чүнки Демас бу һазирқи дунияни тама қилғанлиғи үчүн мени ташлап Тесалоника шәһиригә кәтти. Крискис Галатия өлкисигә, Титус Далматия өлкисигә кәтти. ■
11 Йенимда ялғуз Луқа қалди. Маркусни өзүң билән биргә елип кәл, чүнки у хизмәтлиримдә маңа көп әсқатиду. ■
12 Тикикусни болса Әфәсус шәһиригә әвәтивәттим. ■
13 Келишиңдә Троас шәһиридә Карпусниң йениға қалдуруп қойған йепинчам билән китапларни, болупму орам терә язмиларни биллә алғач кәлгин. □
14 Мискәр Искәндәр маңа тола әскилик қилди. Рәб униңға қилмишлириға лайиқ яндурмай қалмайду. ■
15 Сән һәм униңдин һошияр бол; чүнки у биз йәткүзгән сөзлиримизгә қаттиқ қаршилиқ көрсәтти.
16 Тунжи қетимлиқ сорақта мениң ақлинишимға ярдәм қилидиған һеч ким чиқмиди, һәммиси мени ташлап кәтти. Бу иш уларға һесапланмиғай! □
17 Лекин Рәб мениң билән биллә туруп, мән арқилиқ Инжил жакари толуқ қилинип, бу йәрдики барлиқ ят әлликләрдин болғанларниң аңлиши үчүн мени күчләндүрди; шуниң билән мән ширниң ағзидин қутқузивелиндим. □
18 Рәб мени барлиқ рәзил иштин қутқузуп, әрштики падишалиғиға сақ йәткүзиду! Шан-шәрәп Униңға әбәдил-әбәткичә мәнсуп болғай! Амин!

□ **4:6 «жәним қурбанлиқниң «шарап һәдийә»сидәк төкүлидиған вақит йетип кәлди»** — Павлус өзиниң һаятини Тәврат дәвридики қурбанлиқлар үстигә төкүлидиған «шарап һәдийә»гә охшитиду. Диққәт қилишқа әрзийдуки, униң йеқин арида болидиған өлүмини қурбанлиққа әмәс, пәқәт бир «шарап һәдийә»гә охшитиду, халас. Шүбһисизки, униң мәнаси «улуқ қурбанлиқ» Әйса Мәсиһниңкидур. ■ **4:6** 2Пет. 1:14. □ **4:7 «Гөзәл күрәшни мән қилип болдум»** — «күрәш» (қаттиқ елишиш мусабиқиси, грек тилида «агон») дегән сөз тоғрилиқ «Тимотийға (1)»дики (6:12 тоғрилиқ) «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **4:8 «Уни, һәққаний сорақчи болған Рәб шу күнидә маңа, шундақла ялғуз маңила әмәс, Униң келип аян болушиға тәлпүнүп турғанларниң һәммисигә инъам қилип кийгүзиду»** — «шу күни» Рәбниң қайта келидиған күни, әлвәттә. ■ **4:8** 1Кор. 9:25; 1Пет. 5:4. ■ **4:10** Кол. 4:14; Флм. 24. ■ **4:11** Рос. 15:37; Кол. 4:10,14; Флм. 24. ■ **4:12** Рос. 20:4; Кол. 4:7. □ **4:13 «келишиңдә Троас шәһиридә Карпусниң йениға қалдуруп қойған йепинчам билән китапларни, болупму орам терә язмиларни биллә алғач кәлгин»** — бу айәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә қисқичә тохтилимиз. ■ **4:14** 1Тим. 1:20. □ **4:16 «Тунжи қетимлиқ сорақта мениң ақлинишимға ярдәм қилидиған һеч ким чиқмиди, һәммиси мени ташлап кәтти. Бу иш уларға һесапланмиғай!»** — бу айәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә қисқичә тохтилимиз. □ **4:17 «шуниң билән мән ширниң ағзидин қутқузивелиндим»** — Павлус Қәйсәр Нерониң биринчи сориғидин қутулди. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.

Ахирқи салам

19 Приска билән Аквилаға вә Онесифорниң аилисидикиләргә мәндин салам
ейт.□ ■
20 Ерастус Коринт шәһиридә қалди. Лекин Трофимус кесәл болуп қалғанлиқтин,
уни Милетус шәһиридә қалдуруп қойдум.
21 Қиш чүшүп кәткичә имканийәтниң баричә бу йәргә кәлгин.
Юбулус, Пудис, Линос, Клавдия вә барлиқ қериндашлардин саңа салам.
22 Рәб Әйса Мәсиһ роһуң билән биллә болғай! Меһри-шәпқәт силәр билән биллә
болғай! □

□ **4:19 «Приска билән Аквилаға вә Онесифорниң аилисидикиләргә мәндин салам ейт»** — «Приска» болса «Прискилла»ниң қисқартилған шәкли («Рос.» 18:2). Аквила вә Прискилла әр-аял еди. ■ **4:19** Рос. 18:2; Рим. 16:3. □ **4:22 «Рәб Әйса Мәсиһ роһуң билән биллә болғай! »** — бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «Рәб роһуң билән биллә болғай!» дейилиду.

Титусқа

Расул Павлус Титусқа язған иккинчи мәктуп •••• Салам

1 Худаниң таллиғанлириға аманәт болған етиқат вә ихласмәнликкә елип
баридиған һәқиқәтниң билдүрүлүши үчүн, Әйса Мәсиһниң расули қилип
тайинланған, Худаниң қули болған мәнки Павлустин саңа салам — □
2 (бу етиқат вә һәқиқәт мәңгүлүк һаятқа бағланған үмүтни елип келиду; бу
мәңгүлүк һаятни мутләқ ялған ейтмайдиған Худа һәммә дәвир-заманлардин
илгирила вәдә қилған еди; ■
3 лекин *һазир* вәдисиниң вақти келип Қутқузғучимиз Худа буниң калам-хәвирини
Өз әмри билән маңа тапшурған жакар арқилиқ ашкарилиди) ■
4 — ортақ етиқатимизда өз оғлум болған Титусқа салам! ХудаАтимиз вә
нижаткаримиз Мәсиһ Әйсадин саңа меһри-шәпқәт вә хатирҗәмлик болғай! □ ■

Титусниң Крет арилидики хизмити

5 Сени Крет арилида қалдуруштики сәвәп, орундилип болмиған ишларни
бир тәрәп қилишиң үчүн вә һәр шәһәрдә саңа тапилиғинимдәк җамаәткә
ақсақалларни тайинлишиң үчүн еди. ■
6 Ақсақалликқа тайинлинидиған киши әйипсиз болуши, бир аяллиқ,
пәрзәнтлири болса етиқат қилғучи болуши вә ишлирида шаллақлиқ қилидиған
яки *ата-анисиға* бойсунмайдиған әйиплири болмиған болуши керәк. □ ■
7 Чүнки җамаәтниң йетәкчиси Худаниң *аилисигә* ғоҗидар болуш сүпитидә,
әйипсиз болуши керәк; башбаштақ әмәс, териккәк әмәс, һарақ-шарапқа берилгән
әмәс, зораван әмәс, нәпсанийәтчи әмәс, □ ■
8 бәлки меһмандост, сахавәтлик, яхшилиқни сөйидиған, салмақ, адил, ихласмән
вә өзини тутувалған болуши лазим. □ ■

□ **1:1 «Худаниң таллиғанлириға аманәт болған етиқат вә ихласмәнликкә елип баридиған һәқиқәтниң билдүрүлүши үчүн...»** — бу сөз болса: (1) Худаниң Өзи таллиған хәлқигә тапшурған өзгәрмәс етиқатқа мувапиқ, Худаниң униңда болған мәхсити үчүн; (2) Худаниң таллиғанлирини мошу етиқатқа ериштүрүш үчүн; (3) Худаниң таллиғанлириниң етиқатини алға сүрүш үчүн дегән үч мәнини өз ичигә елиши мүмкин. ■ **1:2** Чөл. 23:19; Рим. 16:25; Әф. 1:9; 3:9; Кол. 1:26; 2Тим. 2:13; 1Пет. 1:20. ■ **1:3** Рос. 20:24; 2Кор. 2:12; 7:14; 8:6,16; Гал. 1:1; 2:3. □ **1:4 «ортақ етиқатимизда өз оғлум болған Титусқа...»** — бу ибарә шүбһисиз шуни көрситидуки, Титус хуш хәвәрни әслидә Павлустин аңлиған вә шундақла униңға ишинип һаятқа еришкән еди. Шуниң билән (Павлус башқа йәрләрдә көп ейтқинидәк) роһий җәһәттин Титусни хуш хәвәр арқилиқ «туғди» вә униңға роһий җәһәттин атидәк болди. ■ **1:4** Әф. 1:2; Кол. 1:2; 2Тим. 1:2; 1Пет. 1:2. ■ **1:5** 2Тим. 2:2. □ **1:6 «Ақсақалликқа тайинлинидиған киши әйипсиз болуши, бир аяллиқ... болуши керәк»** — «бир аяллиқ» яки «бир аялниң ери», бәлким «өз аялиға садиқ» дегән мәнидә. Бу тоғрилиқ «Тимотийға (1)»дики «қошумчә сөз»имизни көрүң. **«пәрзәнтлири болса етиқат қилғучи болуши ... керәк»** — яки, «пәрзәнтлири болса садиқ болуши... керәк». ■ **1:6** 1Тим. 3:2. □ **1:7 «җамаәтниң йетәкчиси Худаниң аилисигә ғоҗидар болуш сүпитидә, әйипсиз болуши керәк; башбаштақ әмәс...»** — «башбаштақ» — грек тилида бу сөз «шәхсийәтчи, мәнмәнчи» дегән мәниләрниму өз ичигә алиду. **«һарақ-шарапқа берилгән әмәс, зораван әмәс, нәпсанийәтчи әмәс...»** — «нәпсанийәтчи» грек тилида «өзини булғайдиған нәпсанийәтчиликкә берилгән» дегән бир сөз билән ипадилиниду. Бу сөзгә қариғанда, пул вә мал-дунияни қоғлишиш инсанни һарам қилип булғайду. Бу тема тоғрисида йәнә «Луқа» 16:9-11 вә шу айәтләрдики изаһатларни вә «Луқа»дики «қошумчә сөз»имиздики 16-бап тоғрилиқ «наһәқ дунияға тәвә болған мал-дуния» дегән мәзмунни көрүң. ■ **1:7** Лав. 10:9; Мат. 24:45; 1Кор. 4:1; Әф. 5:18; 1Тим. 3:3,15; 1Пет. 5:2. □ **1:8 «бәлки меһмандост, сахавәтлик, яхшилиқни сөйидиған, салмақ, адил, ихласмән вә өзини тутувалған болуши лазим»** — грек тилида «сахавәтлик, яхшилиқни сөйидиған» бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **1:8** 1Тим. 3:2.

9 У йәнә сағлам тәлим билән риғбәт-тәсәлли бериш үчүн вә қарши чиққучиларға
рәддийә бериш үчүн, тапшурулған тәлимдики ишәшлик калам-сөздә чиң туруши
керәк. □
10 Чүнки һазир бемәна сөз қилидиған, кишиләрниң көңлини овлап езитқулуқ
қилидиған, өз бешимчилиқ қилидиған көплигән кишиләр бар, болупму
хәтниликләрдин чиққанлар бар. □ ■
11 Уларниң ағзини етиш керәк; чүнки улар һарам дунияни дәп үгитишкә
тегишлик болмиған тәлимләрни үгитип, һәтта пүтүн аилиләрни набут
қилмақта. □ ■
12 Шулардин бири, йәни *Крет арилидикиләрниң* өзиниң бир пәйғәмбири: «Кретлар
һемишә ялған сөзләйдиғанлар, вәһший һайванлар вә һорун тоймаслардур»
дегән. □
13-14 Бу гувалиқ һәқиқәттур; шуңа уларниң етиқатта сағлам туруши үчүн,
шундақла Йәһудий әпсаниләргә вә һәқиқәттин чәтнигәнләр тоқувалған
инсаний қаидә-бәлгүлимиләргә қулақ салмаслиғи үчүн уларни қаттиқ әйипләп
агаһландурғин.□ ■
15 Пак кишиләр үчүн һәммә нәрсә пак; лекин булғанған напаклар вә етиқатсизлар
үчүн һеч қандақ нәрсә пак әмәстур. Чүнки уларниң ой-пикрлириму, вижданиму
булғинип кәткән. ■
16 Улар Худани тонуймиз дәп давраң қилсиму, лекин әмәллиридә Униңдин
таниду; чүнки улар жиркиничликләр, һечгәп аңлимайдиғанлар, һеч қандақ
яхши ишларни қилишқа яримайдиғанлардур.

2

Сағлам тәлимгә лайиқ яшаш

1 Лекин сән болсаң сағлам тәлимгә қандақ уйғун яшашни үгитишиң керәк.
2 Яшанған әрләргә, һошияр, салмақ, тәмкин, етиқатта, меһир-муһәббәттә вә
сәвир-тақәттә сағлам болушни тапилиғин.

□ **1:9 «у йәнә сағлам тәлим билән риғбәт-тәсәлли бериш үчүн вә қарши чиққучиларға рәддийә бериш үчүн...»** — «сағлам тәлим» болса Павлусниң көп ишлитидиған ибариси. Худадин кәлгән тәлим һәқиқәт, тоғра әлвәттә, у өзини қобул қилғанларда сақ, сағлам роһий һаятни һасил қилиду вә қувәтләйду. □ **1:10 «... кишиләрниң көңлини овлап езитқулуқ қилидиған, өз бешимчилиқ қилидиған көплигән кишиләр бар, болупму хәтниликләрдин чиққанлар бар»** — «хәтниликләрдин чиққанлар» Йәһудийлар яки әслидә Йәһудийларниң «синагог»иға қобул қилиниш үчүн хәтнә қобул қилғанларни көрситиду. Бәзи алимлар «хәтниликләр»ни хәтниликни қобул қилиш керәк дәп тәлим бәргәнләрни көрситиду, дәп қарайду. Лекин төвәндики 11-айәткә қариғанда уларниң һәртүрлүк зиянлиқ тәлимлири бар еди. ■ **1:10** Рос. 15:1. □ **1:11 «улар һарам дунияни дәп үгитишкә тегишлик болмиған тәлимләрни үгитип, һәтта пүтүн аилиләрни набут қилмақта»** — «һарам дунияни дәп»: — тәлим (мәйли тоғра болсун, натоғра болсун) бериштики мәхсәт дунияға еришиш болса бәрибир һарам иш болиду, әлвәттә. ■ **1:11** Мат. 23:14; 2Тим. 3:6. □ **1:12 «шулардин бири, йәни Крет арилидикиләрниң өзиниң бир пәйғәмбири: «Кретлар һемишә ялған сөзләйдиғанлар, вәһший һайванлар вә һорун тоймаслардур» дегән»** — Кретлиқ шаир Епименидис, миладийәдин илгири алтинчи әсирдә язған шеир. «һорун тоймиғурлар» грек тилида «ләм-лум аш қазанлар» билән ипадилиниду — демәк, уларниң ашқазинидин башқа әзалири йоқ охшайду. □ **1:13-14 «шундақла Йәһудий әпсаниләргә вә һәқиқәттин чәтнигәнләр тоқувалған инсаний қаидә-бәлгүлимиләргә қулақ салмаслиғи үчүн...»** — «Йәһудий әпсаниләр» тоғрилиқ «Тимотийға (1)»дики «қошумчә сөз»имиз (1:4 вә 4:7-айәтләр үстидә тохталғинимиз)ни көрүң. **«...уларни қаттиқ әйипләп агаһландурғин»** — «уларни» болса «Креттики етиқатчиларни». ■ **1:13-14** Йәш. 29:13; Мат. 15:9; Кол. 2:22; 1Тим. 1:4; 4:7; 6:20. ■ **1:15** Мат. 15:11; 23:25; Рос. 10:15; Рим. 14:20,23.

3 Шуниңдәк, яшанған аялларға жүрүш-турушта ихлас-муқәддәсликкә лайиқ
болушни, чеқимчилиқ қилмаслиқни, һарақ-шарапқа берилмәйдиған болушни,
гөзәл ишларни үгәткүчиләр болушни тапилиғин. ■
4-5 Буниң билән улар яш аялларға әрлиригә көйүнүш, балилириға көйүнүш,
салмақ болуш, пак болуш, өй ишлирини пухта қилиш, меһриван болуш
вә өз әрлиригә бойсунушни үгитәләйду. Шундақ болғанда Худаниң сөзи
қариланмайду. ■
6 Шуниңдәк яш әрләрниму салмақ болушқа җекилигин.
7 Өзүңму һәммә ишта гөзәл әмәллириң билән уларға үлгә болғин; тәлим
бәргиниңдә пак-диянәтлик, еғир-бесиқ болуп, ■
8 һеч ким қусур тапалмайдиған, сағлам сөзләрни йәткүзгин; буниң билән, қарши
чиққучилар биз тоғрилиқ яман гәп қилидиған йәрни тапалмай хиҗил болиду. ■
9 Қулларға өз ғоҗайинлирини һәммә ишта қанаәтләндүрүп уларға бойсунушни
үгәткин. Улар гәп яндурмай, ■
10 оғрилиқ қилмай, өзлириниң һәр җәһәттә ишәшлик екәнлигини көрсәтсун.
Улар буниң билән Қутқузғучимиз Худаниң тәлиматиға һәр җәһәттин зиннәт
болиду. □
11 Чүнки Худаниң ниҗатни барлиқ инсанларға елип келидиған меһри-шәпқити
аян болди;
12 у бизгә ихлассизлиқ вә бу дунияниң арзу-һәвәслирини рәт қилип, һазирқи
заманда салмақ, һәққаний, ихласмән һаятни өткүзүшимиз билән, ■
13 улуқ Худа, ниҗаткаримиз Әйса Мәсиһниң шан-шәрәп билән келидиғанлиғиға
болған мубарәк үмүтүмизниң әмәлгә ешишини интизарлиқ билән күтүшни
үгитиду. □ ■
14 У бәдәл төләп бизни һәммә итаәтсизликләрдин азат қилиш һәмдә бизни өзи
үчүн пак қилип, Өзигә мәнсуп болған, яхши әмәлләргә қизғин интилидиған
хәлиқ қилишқа биз үчүн қурбан болди. □ ■
15 Барлиқ һоқуқуңни ишлитип бу ишларни җакалап ейтқин, несиһәт берип
җекилигин вә агаһландурғин. Һеч ким сени кәмситмисун. ■

3

Етиқатчилар қилишқа тегишлик ишлар

1 *Җамаәттикиләргә* шуни әслитип турғинки, улар һөкүмранларға вә
һоқуқдарларға бойсунуп, шуларниң сөзини аңлисун, һәр қандақ яхши әмәлләрни
қилишқа тәйяр турсун, ■

■ **2:3** 1Тим. 2:9; 5:13; 1Пет. 3:3. ■ **2:4-5** Яр. 3:16; 1Кор. 14:34; Әф. 5:22; Кол. 3:18; 1Пет. 3:1. ■ **2:7** 1Тим. 4:12; 1Пет. 5:3. ■ **2:8** 1Пет. 2:12,15; 3:16. ■ **2:9** Әф. 6:5; Кол. 3:22; 1Тим. 6:1, 2; 1Пет. 2:18. □ **2:10 «... өзлириниң һәр җәһәттә ишәшлик екәнлигини көрсәтсун»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... улар етиқатниң һәр җәһәттә яхшилиғини көрситип бәрсун». ■ **2:12** Әф. 1:4. Кол. 1:22; 2Тим. 1:9; 1Юһа. 2:16. □ **2:13 «улуқ Худа, ниҗаткаримиз Әйса Мәсиһниң шан-шәрәп билән келидиғанлиғиға болған мубарәк үмүтүмизниң әмәлгә ешишини интизарлиқ билән күтүшни үгитиду»** — толуқ 12-13-айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «...у бизгә ихлассизлиқ вә бу дунияниң арзу-һәвәслирини рәт қилип, һазирқи заманда салмақ, һәққаний, ихласмән һаятни өткүзүшни үгитиду; шуниң билән биз буниң билән мубарәк үмүтүмизниң әмәлгә ешишини, йәни улуқ Худа, ниҗаткаримиз Әйса Мәсиһниң шан-шәривиниң аян қилинишини тәлпүнүп күтимиз». ■ **2:13** 1Кор. 1:7; Фил. 3:20. □ **2:14 «У бәдәл төләп бизни һәммә итаәтсизликләрдин азат қилиш һәмдә бизни Өзи үчүн пак қилип, өзигә мәнсуп болған, яхши әмәлләргә қизғин интилидиған хәлиқ қилишқа биз үчүн қурбан болди»** — Тәврат, «Зәб.» 129:8, «Әз.» 37:23, «Қан.» 14:2ни көрүң. ■ **2:14** Гал. 1:4; 2:20; Әф. 2:10; 5:2; Ибр. 9:14. ■ **2:15** 1Тим. 4:12. ■ **3:1** Рим. 13:1, 3-7; 1Пет. 2:13.

2 һеч кимниң яман гепини қилмисун, жедәлхор болмисун, мулайим болсун,
һәммә адәмгә һәр жәһәттә мөминлик көрсәтсун. □ ■
3 Чүнки биз өзимизму әслидә надан болуп, итаәтсиз, аздурулған, һәр хил шәһвәт-
һәвәсләрниң һәм ләззәтләрниң қули болған, рәзиллик вә һәсәтхорлуқ ичидә
яшиған, нәпрәтлик болған һәм бир-биримиздин нәпрәтлинидиғанлардин едуқ.
■
4 Бирақ Қутқузғучимиз Худаниң инсанларға болған меһриванлиғи вә меһир-
муһәббити аян болуши билән,
5 (өзимизниң қандақтур һәққаний әмәллиримиз билән әмәс, бәлки Униң рәһим-
шәпқити билән) йеңидин туғулушта жуюшлири вә Муқәддәс Роһта йеңилиши
арқилиқ У бизни қутқузди;□ ■
6 бу Роһни Худа Нижаткаримиз Әйса Мәсиһ арқилиқ вуҗудимизға мол қуйди.■
7 Бу арқилиқ, Худаниң меһри-шәпқити билән һәққаний қилинип, мәңгүлүк
һаятқа еришиш үмүтини тутқан мирасхорлар болдуқ.
8 Бу сөзләр ишәшлиқтур вә бу һәқиқәтләрни алаһидә тәкитлишиңни тәләп
қилимән. Шундақ қилғиниңда, Худаға етиқат қилғанлар өзлирини яхши
әмәлләрни қилишқа берилишкә көңүл бөлиду. Бу ишлар инсанлар үчүн гөзәл
вә пайдилиқ.
9 Бирақ әхмиқанә муназириләр, нәсәбнамиләрдики *қуруқ гәпләр*, жедәл-
маҗралар, Тәврат қануниға мунасивәтлик талаш-тартишлардин өзүңни нери
тутқин; чүнки булар пайдисиз вә бимәниликтур.■
10 Ариға бөлгүнчилик қилғучи адәмни болса бир-икки қетим агаһландурғандин
кейин униң билән болған барди-кәлдини үзивәт; □ ■
11 чүнки бундақ адәмни һәқиқәттин чәтниди, гуна садир қиливатиду, шундақла
өзини өзи җазаға мәһкум қилған дәп билисән.

Ахирқи сөз

12 Артемасни яки Тикикусни саңа маңдурғанда, мүмкин қәдәр тезрәк Никополис
шәһиригә мениң йенимға кәлгин, чүнки у йәрдә қишлимақчи болуватимән. ■
13 Адвокат Зенас билән Аполлосниң сәпиригә көңүл бөлүп һиммитиңниң баричә
узатқин; кәм-күтилири болса, уларниң һаҗитидин чиққин. ■
14 Бизниң қовмимиз мевисиз қалмаслиғи үчүн һаҗәтмәнләргә ярдәм қилип,
өзлирини гөзәл әмәлләрни қилишқа беғишлашни үгәнсун.
15 Йенимдикиләрниң һәммисидин саңа салам. Етиқатта бизни сөйидиғаларға
салам ейт.
Меһри-шәпқәт һәммиңларға яр болғай!

□ **3:2 «һеч кимниң яман гепини қилмисун, жедәлхор болмисун, мулайим болсун, һәммә адәмгә һәр жәһәттә мөминлик көрсәтсун»** — Тәврат-Инҗилда «мөминлик»ниң немә манаси барлиғи тоғрилиқ «Колоссидикиләргә»дики «қошумчә сөз»имизни (3:12 үстидә тохталғинимизни) көрүң. ■ **3:2** Фил. 4:5; 2Тим. 2:24,25. ■ **3:3** 1Кор. 6:11; Əф. 2:1; Кол. 3:7; 1Пет. 4:3. □ **3:5 «... Йеңидин туғулушта жуюшлири вә Муқәддәс Роһта йеңилиши арқилиқ У бизни қутқузди»** — «йеңидин туғулушта жуюшлири» грек тилида «йеңидин туғулуштики «дас сүйи»». Тәврат дәвридики заманларда каһинлар ибадәтханида Худаға йеқинлишиш үчүн пүткүл тәнлирини чоң дас («деңиз») ичидә жуюши керәк еди. Бу йәрдә тән əзалирини жуюш әмәс, адәмниң пүткүл роһиниң жуюниши көрситилиду, әлвәттә. ■ **3:5** Рос. 15:11; Рим. 3:20, 28; 4:2, 6; 9:11; 11:6; Гал. 2:16; Əф. 1:4; 2:4, 9; 2Тим. 1:9. ■ **3:6** Əз. 36:25. ■ **3:9** 1Тим. 1:4; 4:7; 6:20; Тит. 1:14. □ **3:10 «Ариға бөлгүнчилик қилғучи адәмни болса бир-икки қетим агаһландурғандин кейин униң билән болған барди-кәлдини үзивәт»** — «ариға бөлгүнчилик қилғучи адәм» җамаәтни (бәлким адәмни аздуридиған тәлим билән) бөлмәкчи болиду. ■ **3:10** Мат. 18:17; Рим. 16:17; 2Тес. 3:6; 2Тим. 3:5; 2Юһа. 10. ■ **3:12** Рос. 20:4; Əф. 6:21; 2Тим. 4:12. ■ **3:13** Рос. 18:24; 1Кор. 1:12.

Филемонға

Расул Павлус Филемонға язған мәктуп

1 Мәсиһ Әйсаниң мәһбуси мәнки Павлус вә қериндишимиз Тимотийдин
сөйүмлүгимиз вә хизмәтдишимиз Филемонға□ ■
2 вә сиңлимиз Афияға, сәпдишимиз Аркиппусқа вә өйүңдә жиғилидиған
жамаәткә салам! □ ■
3 ХудаАтимиз вә Рәббимиз Әйса Мәсиһдин силәргә меһри-шәпқәт вә
хатиржәмлик болғай!

Филемонниң меһир-муһәббити вә етиқати

4-5 Рәббимиз Әйсаға вә барлиқ муқәддәс бәндиләргә болған меһир-муһәббитиң
вә ишәш-етиқатиңни аңлап, мән дуалиримда һемишә сени яд етип туруватимән,
сән үчүн тәшәккүр ейтимән;□ ■
6 Бизгә несип болған, Мәсиһни улуқлайдиған барлиқ яхши илтипатни толуқ
тонуп йетишиң билән, сениң етиқатниң әмәллиридә мәртләрчә ортақлишишиң
күчәйтилсун дәп дуа қилимән.□
7 Чүнки сениң меһир-муһәббитиң маңа зор хошаллиқ вә риғбәт елип кәлди;
чүнки и қериндишим, муқәддәс бәндиләрниң ич-бағирлири сениң арқилиқ көп
сөйүндүрүлди.

Филемонниң қули Онесимус һәққидә илтимас

8 Шуңа, гәрчә сени лайиқ ишни қилишқа буйрушқа Мәсиһдә жүръәтлик
болалисамму,
9 лекин йәнила муһәббәтниң түрткиси билән мәнки қери Павлус һәмдә һазирму
Әйса Мәсиһниң мәһбуси болуш сүпитидә саңа илтимас қилип өтүнүшни лайиқ
көрдум — □
10 кишәнләрдә туруп туққан балам, йәни Онесимус тоғрилиқ илтимасим бар. ■

□ **1:1 «Мәсиһ Әйсаниң мәһбуси мәнки Павлус ...»** — Павлус бу мәктупни язғанда Римниң мәһбуси еди. Шүбһисизки, римлиқлар Павлусни «бизниң мәһбусимиз» дәп ойлайтти — лекин Павлус ишқа башқичә қарайтти. Римлиқларниң уни қолға елип түрмигә ташливәткини Худаниң ирадиси болуп, шу иш билән «ят әллик» ишәнгүчиләрниң көп пайда көридиғанлиғиға Павлусниң көзи йәткән; шуниң билән Павлус өзини: «римлиқларниң мәһбуси» демәй, бәлки «Мәсиһниң мәһбуси» дәйду. ■ **1:1** Әф. 3:1; 4:1. □ **1:2 «сәпдишимиз Аркиппус»** — «сәпдишимиз» (яки «күрәшдишимиз») — роһий «уруш сепи»дә болған күрәштә, әлвәттә. ■ **1:2** Рим. 16:5; 1Кор. 16:19; Кол. 4:15,17. □ **1:4-5 «Рәббимиз Әйсаға вә барлиқ муқәддәс бәндиләргә болған меһир-муһәббитиң вә ишәш-етиқатиң»** — демәк, Филемонниң муһәббити вә ишәши Мәсиһгә вә муқәддәс бәндилиригиму қаритип бағланған еди. ■ **1:4-5** 1Тес. 1:2; 2Тес. 1:3. □ **1:6 «Мәсиһни улуқлайдиған барлиқ яхши илтипатни толуқ тонуп йетишиң билән..»** — башқа чүшәнчиси «Мәсиһдә болған барлиқ яхши илтипатни толуқ тонуп йетишиң билән...». **«Бизгә несип болған, Мәсиһни улуқлайдиған барлиқ яхши илтипатни толуқ тонуп йетишиң билән, сениң етиқатниң әмәллиридә мәртләрчә ортақлишишиң күчәйтилсун дәп дуа қилимән»** — толуқ айәтниң башқа бир тәржимиси: «Сениң етиқатниң әмәллиридә мәртләрчә ортақлишишиң техиму жари қилиниши билән, бизгә несип болған, Мәсиһни улуқлайдиған барлиқ яхши илтипатни толуқ тонуп йетишиң үчүн дуа қилимән». □ **1:9 «лекин йәнила муһәббәтниң түрткиси билән мәнки қери Павлус һәмдә һазирму Әйса Мәсиһниң мәһбуси болуш сүпитидә саңа илтимас қилип өтүнүшни лайиқ көрдум»** — «муһәббәтниң түрткиси билән.. өтүнүш...» тоғрилиқ «Коринтлиқларға (1)»дики «қошумчә сөз»имиздә баян қилған «һоқуқ вә муһәббәт» (15:24) үстидә болған музакиримизни көрүң. ■ **1:10** 1Кор. 4:15. Гал. 4:19; Кол. 4:9.

11 У бурун саңа пайдисиз болған болсиму, амма һазир саңиму, маңиму пайдилиқтур. □

12 Мән һазир уни — жанжигиримни сениң йениңға қайтуруп әвәтимән.

13 Хуш хәвәрни дәп кишәнләрдә турғинимда уни сениң орнуңда мениң хизмитимдә болушқа йенимда қалдуруп қалғум бар еди;

14 бирақ сениң разилиғиңни алмай һеч немини қилғум йоқ; шундақ қилғанда сениң маңа қилған яхшилиғиң мәжбурий әмәс, бәлки разимәнлик билән болиду.

15 Чүнки сениң Онесимустин вақитлиқ мәһрум болғиниңниң сәвәви, бәлким дәл сениң униңға әбәдил-әбәткичә несивә болушуң үчүн еди.□ ■

16 Мениң шундақ дегиним, униңға қул қатарида әмәс, бәлки қулдин көп үстүн — маңа нәқәдәр сөйүмлүк, шундақла саңа техиму шундақ болидиған (инсаний мунасивәтләр билән һәм Рәбдә болған мунасивәт билән), сөйүмлүк қериндаш қатарида егә болисән; □

17 шуниң үчүн, әгәр сән мени һәмдаш қатарида көрсәң, уни мени қобул қилғандәк қобул қилғин.

18 Әгәр бурун у саңа бирәр йолсизлиқ қилған болса яки саңа қәриздар болған болса, буни мениң һесавимға язғин. □

19 Мана мәнки Павлус бу сөзләрни өз қолум билән йезиватимән: қәрзи болса өзүм қайтуримән; лекин мән саңа өзүңниң жениң билән маңа қәриздар болғиниңни тилға алмаймән. □

20 Шуңа, әй қериндишим, мән Рәбдә сәндин мәнпәәткә еришмәкчимән; ич-бағирлиримни Мәсиһдә сөйүндүргин.□

21 Ишәшим сөзүмни аңлайдиғанлиғиңға камил болуп вә сориғанлиримдин артуқ орунлайдиғанлиғиңни билип, саңа мошундақ яздим.

22 Булардин башқа, маңа туралғу җай тәйярлап қойғин. Чүнки дуалириңлар

□ **1:11 «У бурун саңа пайдисиз болған болсиму, амма һазир саңиму, маңиму пайдилиқтур»** — «Онесимус» дегән исим грекчә «пайдилиқ» дегән мәнидә. Кириш сөзимиздә ейтқинимиздәк, Онесимус әсли Филемонниң қули еди, у униң қешидин қачқан еди. □ **1:15 «Чүнки сениң Онесимустин вақитлиқ мәһрум болғиниңниң сәвәви, бәлким дәл сениң униңға әбәдил-әбәткичә несивә болушуң үчүн еди»** — бу айәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **1:15** Яр.50:20; 1Тес.4:13 □ **1:16 «инсаний мунасивәтләр билән һәм Рәбдә болған мунасивәт билән»** — грек тилида «әт тәрипидин вә Рәбдә болуш тәрипидин...». Әслидә Онесимус Филемонға қул еди, инсаний тәрәптин уларниң оттурисидики (Рим имерийәсидики қанун бойичә) мунасивәт ғоҗайин билән қул айрилмаслиқ мунасивити еди. Бу сөз бәлким йәнә Филемонниң қули Онесимусқа әслидә амрақ екәнлигини көрситиду. □ **1:18 «Әгәр бурун у саңа бирәр йолсизлиқ қилған болса яки саңа қәриздар болған болса, буни мениң һесавимға язғин»** — мумкинчилиги барки, Павлусниң: «Әгәр у... саңа қәриздар болған болса» дегини, Онесимусни хиҗаләткә қалдурмаслиқ үчүн «у сәндин бирәр пул-дуния оғрилиған болса» дегәнни силиқ ипадилиши еди. □ **1:19 «лекин мән саңа өзүңниң жениң билән маңа қәриздар болғиниңни тилға алмаймән»** — «өз жениң билән маңа қәриздар болғиниң» дегән сөз, шүбһисизки, Павлусниң Филемонға хуш хәвәрни йәткүзүши билән Филемон етиқат арқилиқ дозақ йолидин чиққанлиғини, шундақла мәңгүлүк һаятқа еришкәнлигини көрситиду. «Мән саңа... тилға алмаймән» — бу гәпни дейиши чирайлиқ бир чақчақ болиду, әлвәттә. □ **1:20 «Шуңа, әй қериндишим, мән Рәбдә сәндин мәнпәәткә еришмәкчимән»** — грек тилида «мәнпәәт» вә «Онесимус» («мәнпәәтлик, пайдилиқ») дегән сөз билән мунасивәтлик болғачқа, Павлус йәнә сөз оюни ойнайду. Бу айәт үстидә йәнә «кириш сөз»имизни көрүң.

арқилиқ мениң силәргә қайтуруп берилишимни үмүт қилимән.□ ■

Ахирқи салам

23 Әйса Мәсиһкә хизмәт қилғанлиғи үчүн зиндандишим болған Әпафрас, □ ■
24 хизмәтдашлирим Маркус, Аристархус, Демас вә Луқалардин саңа салам.□ ■
25 Рәббимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити роһуңларға яр болғай!

□ **1:22 «Чүнки дуалириңлар арқилиқ мениң силәргә қайтуруп берилишимни үмүт қилимән»** — «дуалириңлар арқилиқ» — Филемонниң вә өйдә жиғилған жамаәтниң дуалири арқилиқ. «Мениң силәргә қайтуруп берилишим» — демәк, «солақтин азат болуп, йениңларға қайтип беришим». Расулниң кейинки «Филиппилиқларға» язған хетидә (1:26-27) униң бу ишқа болған мутләқ ишәши ипадилиниду. Шу хәттики 1:26-27-айәтләрдики изаһатлар вә хәттики «қошумчә сөз»имизни көрүң. Павлусниң жуқуриқи сөзидин дайим өз қийинчилиғини әмәс (чүнки у түрмидә ятқанлиғини беваситә тилға алмайду) бәлки башқиларниң мәнпәитини («мениң силәргә қайтуруп берилишим») көзләйдиғанлиғи көрүниду. ■ **1:22** Фил. 1:25.

□ **1:23 «Әйса Мәсиһкә хизмәт қилғанлиғи үчүн зиндандишим болған Әпафрас»** — грек тилида «Әйса Мәсиһдә болған зиндандишим Әпафрас». Әпафрас тоғрилиқ йәнә «Кол.» 1:7, 4:12ни көрүң. ■ **1:23** Кол. 1:7; 4:12. □ **1:24 «хизмәтдашлирим Маркус, Аристархус, Демас вә Луқалардин саңа салам»** — Демас тоғрилиқ йәнә «2Тим.» 4:12ни көрүң. ■ **1:24** Рос. 12:12,25; 15:37; Кол. 4:10; 2Тим. 4:11; 1Пет. 5:13; Рос. 19:29; 20:4; 27:2; Кол. 4:10,14; 2Тим. 4:10,11.

Ибранийларға

«Ибранийларға йезилған мәктип» •••• Худаниң Оғли пәриштиләрдин үстүндур
1 Худа бурунқи заманларда ата-бовиларға пәйғәмбәрләр арқилиқ түркүм-түркүм
бойичә вә нурғун йоллар билән сөз қилған болуп,□
2 мошу ахирқи күнләрдә болса бизгә Оғли арқилиқ сөзлиди. У Оғлини
пүткүл мәвҗудатниң мирасхори қилип бекәткән, Униң арқилиқ каинатларни
яратқан.□ ■
3 У Худаниң шан-шәривидин парлиған нур, Униң әйнийитиниң ипадисидур,
У қудрәтлик сөз-калами билән пүткүл каинаттики мәвҗудатни өз орнида
турғузуватқан болуп, У гуналарни тазилаш хизмитини ада қилғандин кейин,
әрштики шану-шәвкәт егисиниң оң йенида олтарди.□ ■
4 Шуниңдәк, У пәриштиләрдин көп үстүн нам-мәртивигә мирас болуп, улардин
шунчә жүксәк турди.□
5 Чүнки Худа *муқәддәс язмиларда* пәриштиләрниң қайсисиға: «Сән Мениң
Оғлумдурсән, бүгүн Мән Сени туғдурдум», вә йәнә: «Мән Униңға Ата болимән,
Уму Маңа Оғул болиду» дегән еди?□ ■
6 Униң үстигә, У Өзиниң тунҗисини йәр йүзигә әвәткәндә, «Барлиқ пәриштиләр
Униңға сәҗдә қилсун» дегән.□ ■
7 У пәриштиләр тоғрилиқ: —
«У пәриштилирини шамаллар,
Хизмәткарлирини от ялқуни қилиду», дегән еди;□ ■
8 лекин Оғли һәққидә болса Униңға мундақ дегән: —
«Сениң тәхтиң, и Худа, әбәдил-әбәтликтур;

□ **1:1 «түркүм-түркүм бойичә»** — яки «нурғун қетим» яки «нурғун ипадиләр билән». □ **1:2 «мошу ахирқи күнләрдә болса»** — «ахирқи күнләр» Инҗил бойичә «ахирқи заманлар», Әйсаниң дунияға келиши билән башланған. Мошу йәрдә бу ибарә «мошу күнләрниң ахирида» (йәни, пәйғәмбәрләр инсанларға сөз йәткүзгән күнләрниң ахирида) дегән сөзләр билән ипадилиниду. **«Оғли арқилиқ»** — грек тилида «Оғул арқилиқ». **«У Оғлини пүткүл мәвҗудатниң мирасхори қилип бекәткән, Униң арқилиқ каинатларни яратқан»** — мошу йәрдә «Оғли» дегән грек илида пәқәт «Оғул» билән ипадилиниду. ■ **1:2** Яр. 1:3; Зәб. 32:6; Мат. 21:38; Юһ. 1:3; Әф. 3:9; Кол. 1:16. □ **1:3 «У гуналарни тазилаш хизмитини ада қилғандин кейин»** — көп кона көчүрүлмиләрдә «У ялғуз өзи гуналарни тазилаш хизмитини ада қилғандин кейин» дейилиду. ■ **1:3** 2Кор. 4:4; Фил. 2:6; Кол. 1:15. □ **1:4 «У (Оғул) пәриштиләрдин көп үстүн нам-мәртивигә мирас болуп, улардин шунчә жүксәк турди»** — төвәндики 5-айәттә У алған нам-мәртивиниң «Оғул» екәнлиги көрүниду. □ **1:5 «Сән Мениң Оғлумдурсән, бүгүн Мән Сени туғдурдум»... «Мән Униңға Ата болимән, Уму Маңа Оғул болиду»** — биринчи бешарәт Әйсаниң Мәрийәмдин атисиз туғулушини көрситиду, «Зәб.» 2:7дин елинған; иккинчи бешарәт «2Сам.» 7:14, «1Тар.» 17:13дин елинған. ■ **1:5** 2Сам. 7:14; 1Тар. 17:13, 22:10; Зәб. 2:7; Рос. 13:33; Ибр. 5:5. □ **1:6 «У Өзиниң тунҗисини йәр йүзигә әвәткәндә...»** — грек тилида мошу йәрдики «тунҗи» адәттә «тунҗа туғулған бала»ни көрситиду. Сөзниң толуқ мәнаси «Зәб.» 88:26дә вә «Кол.» 1:16-17-айәттә көрүлиду; демәк, Мәсиһ: (1) пүтүн аләм ичидә әң жуқури орунда туриду; (2) аләмдин бурун болған; (3) бәлким аләмгә охшаш «яритилған» әмәс, бәлки әсли Худа Атиси билән биллә мәвҗут болған. Йәнә бир тәрәптин, «Худаниң тунҗиси» дегән сөз Мәсиһдин кейин (вә Униң арқилиқ) Худаниң көп башқа оғул пәрзәнтлири болидиғанлиғини көрситиду (2:10ни көрүң). **«йәр йүзигә әвәткәндә»** — грек тилида «йәр йүзигә елип башлиғанда...». **«Барлиқ пәриштиләр Униңға сәҗдә қилсун»** — «Қан.» 32:43 вә «Зәб.» 96:7ни көрүң. «Луқа» 2:13-14 вә «Зәб.» 131:7-9ниму көрүң. ■ **1:6** Зәб. 96:7; Қан. 32:43; Луқа 2:8-14 □ **1:7 «У пәриштилирини шамаллар, хизмәткарлирини от ялқуни қилиду»** — «Зәб.» 103:4. Грек тилида «шамал» вә «роһ» охшаш бир сөз билән ипадилиниду. ■ **1:7** Зәб. 103:4

Сениң падишалиғиңдики шаһанә һасаң адаләтниң һасисидур.□ ■
9 Сән һәққанийәтни сөйүп, рәзилликкә нәпрәтлинип кәлгәнсән;
Шуңа Худа, йәни Сениң Худайиң Сени һәмраһлириңдин үстүн қилип шатлиқ мейи билән мәсиһ қилди».□ ■
10 Худа Оғлиға йәнә мундақ дегән: —

«Сән, и Рәб, һәммидин бурун зиминниң улини салдиң,
Асманларни болса қоллириң ясиғандур;□ ■
11 Улар йоқ болуп кетиду,
Лекин Сән мәңгү турисән;
Уларниң һәммиси кийимдәк конирап кетиду;■
12 Сән уларни тон кәби йөгәп қойисән,
Шунда улар кийим-кечәк йәңгүшләнгәндәк йәңгүшлиниду.
Бирақ Сән мәңгү өзгәрмигүчидурсән,
Жиллириңниң тамами йоқтур».□ ■

13 Йәнә, У қайсибир пәриштигә: —
«Мән Сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилмиғичә,
Мениң оң йенимда олтирисән» — дегән еди?□ ■
14 Шундақ екән, пәриштиләрниң һәммиси пәкәт нижатқа мираслиқ
қилидиғанлар үчүн хизмәт қилишқа *Худа тәрипидин* әвәтилгән хизмәтчи роһлар
әмәсму?□

2

Нижатқа сәл қаримаслиқ
1 Бу сәвәптин, аллиқандақ йол билән *һәқиқий йолдин* тейилип кәтмәслигимиз
үчүн, аңлиған һәқиқәтләргә техиму етивар қилишимиз лазим.
2 Чүнки пәриштиләр арқилиқ йәткүзүлгән сөз-каламниң турақлиқ екәнлиги
испатланған һәмдә униңға һәр бир бойсунмаслиқ вә итаәтсизлик қилиш
тегишлик жазаға тартилидиған йәрдә,□ ■

□ **1:8 «лекин Оғли һәққидә болса униңға мундақ дегән»** — «Оғли» грек тилида «Оғул». **«Сениң тәхтиң, и Худа...»** — оқурмәнгә шу еникки, бу сөзләр Падишаһниң Өзигә ейтилиду. ■ **1:8** Зәб. 44:7 □ **1:9 «... Сән һәққанийәтни сөйүп, рәзилликкә нәпрәтлинип кәлгәнсән; шуңа Худа, йәни Сениң Худайиң Сени һәмраһлириңдин үстүн қилип шатлиқ мейи билән мәсиһ қилди»** — (8-9-айәт) «Зәб.» 44:7-8. «Мәсиһ қилиш» яки «мәсиһлимәк» тоғрилиқ «Зәбур» 2-күйдики изаһатларни вә «Тәбирләр»ни көрүң. ■ **1:9** Зәб. 44:7, 8 □ **1:10 «Сән, и Рәб, һәммидин бурун зиминниң улини салдиң, асманларни болса қоллириң ясиғандур...»** — Худа бу айәттә Өз Оғлини «Рәб» дәп, Униң Өзи билән бир екәнлигини, Яратқучиму екәнлигини көрситиду. «Кол.» 1:15-17-айәтләргә қаралсун. ■ **1:10** Зәб. 101:26-28 ■ **1:11** Йәш. 51:6; 2Пет. 3:7,10. □ **1:12 «... Сән уларни тон кәби йөгәп қойисән, шунда улар кийим-кечәк йәңгүшләнгәндәк йәңгүшлиниду. Бирақ Сән мәңгү өзгәрмигүчидурсән, жиллириңниң тамами йоқтур»** — (10-12-айәт) «Зәб.» 101:26-28. Худа йәнә Өз Оғлиниң мәңгүлүк Худалиқ тәбиитини көрситиду. ■ **1:12** Зәб. 101:26-28 □ **1:13 «Мән Сениң дүшмәнлириңни тәхтипәриң қилмиғичә, Мениң оң йенимда олтирисән»** — «Зәб.» 109:2. ■ **1:13** Зәб. 109:1; Рос. 2:34; 1Кор. 15:25; Әф. 1:20; Ибр. 10:12. □ **1:14 «Шундақ екән, пәриштиләрниң һәммиси пәкәт нижатқа мираслиқ қилидиғанлар үчүн хизмәт қилишқа (Худа тәрипидин) әвәтилгән хизмәтчи роһлар әмәсму?»** — демисәкму 1-бап, 4-14-айәтләрниң мәхсити, Оғулниң һәммә пәриштиләрдин көп үстүнлүгини көрситиш үчүндур. □ **2:2 «пәриштиләр арқилиқ йәткүзүлгән сөз-калам»** — Муса пәйғәмбәргә йәткүзүлгән Тәврат қанунини көрситиду. ■ **2:2** Яр. 19:17,26; Қан. 27:26; Рос. 7:53; Гал. 3:19.

3 шунчә улуқ қутқузуш-ниҗатқа етивар бәрмисәк, биз қандақму *җазадин* қечип
қутулалаймиз?! Чүнки бу ниҗатниң хәвири дәсләптә Рәб арқилиқ уқтурулған,
һәм униң һәқлиғини бевеситә аңлиғанларму бизгә тәстиқлиған;■
4 униң үстигә Худа бешарәтлик аламәтләр, карамәтләр вә һәр хил қудрәтлик
мөҗизиләр арқилиқ, шундақла Өз ирадиси бойичә Муқәддәс Роһниң ата қилған
илтипатлири билән тәң униңға гувалиқ бәргән.■

Инсанларни шан-шәрәп йолиға башлиғучи Ниҗаткар — «Зәбур» 8-күй тоғрилиқ

5 Биз дәватқан кәлгүси дунияни Худа пәриштиләрниң башқурушиға өткүзүп
бәргини йоқ;
6 бәлки бу һәқтә *муқәддәс язмиларниң* бир йеридә бирәйлән мундақ гувалиқ
бәргәндур: —
«*И Худа*, инсан дегән немиди,
Сән уни сеғинидикәнсән?
Адәм балиси немиди,
Сән униң йениға келип йоқлайдикәнсән?■
7 Чүнки Сән униң орнини пәриштиләрниңкидин азғинә төвән бекиткәнсән,
Сән униңға шан-шәрәп вә шөһрәтләрни таҗ қилип кийдүрдүңсән;
Уни қолуң ясиғанларни идарә қилишқа тиклидиң;□ ■
8 Сән барлиқ мәвҗудатларни униң пути астида бойсундурғансән».
Әнди «барлиқ мәвҗудатларни униң пути астида бойсундурғансән» дегини, һеч
қандақ нәрсә униңға бойсунмаслиққа қалдурулмиған, дегәнликтур.
Бирақ, һазирчә мәвҗудатларниң һәммисиниңла униңға бойсунғанлиғини техи
көрмәйватимиз.■
9 Лекин биз үчүн пәриштиләрдин «азғинә вақит төвән қилинған», өлүм
азаплирини тартқанлиғи үчүн һазир шан-шәрәп вә һөрмәт таҗи кийдүрүлгән
Әйсани көргүчи болдуқ; чүнки У Худаниң меһри-шәпқити билән һәммәйлән
үчүн өлүмниң тәмини тетиди.■
10 Чүнки пүткүл мәвҗудатлар Өзи үчүнму һәм Өзи арқилиқму мәвҗут болуп
туруватқан Худаға нисбәтән, нурғун оғулларни шан-шәрәпкә башлиғанда,
уларниң ниҗатиниң йол башлиғучисини азап-оқубәтләр арқилиқ камаләткә
йәткүзүшкә лайиқ кәлди.□
11 Чүнки пак-муқәддәс Қилғучи билән пак-муқәддәс қилинғанларниң һәммиси
дәрвәқә охшаш Бирисидин кәлгәндур; шуниң билән У уларни «қериндаш»
дейиштин номус қилмайду. □ ■
12 Худди У *Худаға (муқәддәс язмиларда йезилғандәк)*:
«Намиңни қериндашлиримға җакалаймән,

■ **2:3** Мат. 4:17; Мар. 1:14; Ибр. 12:25. ■ **2:4** Мар. 16:20; Рос. 14:3; 19:11. ■ **2:6** Зәб. 8:5 □ **2:7 «Сән униң орнини пәриштиләрниңкидин азғинә төвән бекиткәнсән,...»** — яки «Сән униң орнини пәриштиләрниңкидин азрақ вақитла төвән бекиткәнсән,...». **«уни қолуң ясиғанларни идарә қилишқа тиклидиң»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу сөзләр тепилмайду. ■ **2:7** Зәб. 8:6-7 ■ **2:8** Зәб. 8:9; Мат. 28:18; 1Кор. 15:27; әф. 1:22. ■ **2:9** Зәб. 8:6; Рос. 2:33; Фил. 2:7, 8. □ **2:10 «Худаға нисбәтән, нурғун оғулларни шан-шәрәпкә башлиғанда...»** —Инҗилда «Худаниң оғул пәрзәнтлири» дайим әр һәм қиз-аял етиқатчиларни өз ичигә алиду. **«Чүнки пүткүл мәвҗудатлар Өзи үчүнму һәм Өзи арқилиқму мәвҗут болуп туруватқан Худаға нисбәтән, нурғун оғулларни шан-шәрәпкә башлиғанда, уларниң ниҗатиниң йол башлиғучисини азап-оқубәтләр арқилиқ камаләткә йәткүзүшкә лайиқ кәлди»** — бу муһим вә сирлиқ айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә йәнә тохтилимиз. □ **2:11 «Чүнки пак-муқәддәс Қилғучи билән пак-муқәддәс қилинғанларниң һәммиси дәрвәқә охшаш Бирисидин кәлгәндур; шуниң билән У уларни «қериндаш» дейиштин номус қилмайду»** — мошу айәттики «пак қилғучи» Әйса Мәсиһни, «пак қилинғанлар» У қутқузғанларни, «Бирисидин кәлгән» ХудаАтидин кәлгәнни көрситиду, әлвәттә. Әйса Мәсиһ Өзи қутқузғанларни «қериндашлирим» дәп атайду. ■ **2:11** Рос. 17:26.

Жамаәт ичидә Сени нахшиларда күйләймән» дегән.□ ■

13 У йәнә: «Мән саңа тайинимән» вә «Қараңлар, мана Мән бу йәрдә Худа Маңа ата
қилған пәрзәнтләр билән биллә» дегән.□ ■
14 Пәрзәнтләр болса әт билән қандин тәнлик болғачқа, Оғулму *шу
пәрзәнтләрниңкигә* охшашла әт вә қандин тәнлик болди. Бундақ қилиштики
мәхсәт, У өлүм арқилиқ өлүм һоқуқини тутқан Иблисниң күчини бекар қилип,
□ ■
15 өмүр бойи өлүм қорқунучидин қуллуққа тутулғанларниң һәммисини
азатлиққа чиқириш үчүн еди. ■
16 Чүнки У дәрвәқә пәриштиләргә әмәс, бәлки Ибраһимниң әвлатлириға
тутишиду; □
17 Шуниң үчүн, У Худаға аит ишларда рәһимдил вә садиқ баш каһин болуши үчүн,
хәлиқниң гуналириниң кәчүрүм қурбанлиғини берәлиши үчүн, У һәр җәһәттин
қериндашлириға охшаш қилиниши керәк еди. ■
18 Чүнки Өзи синақларни Өз бешидин кәчүрүп, азап-оқубәт чәккән болғачқа, У
синақларға дуч кәлгәнләргиму ярдәм берәләйду.■

3

Оғул Муса пәйғәмбәрдин үстүн

1 Шундақ екән, әй муқәддәс қериндашлар, әрштин болған чақириққа ортақ несип
болғанлар, өзимиз етирап қилған Расул вә Баш Қаһин, йәни Әйсаға көңүл қоюп
қараңлар.■
2 Худди Муса *пәйғәмбәр* Худаниң пүтүн аилисидә хизмәт қилғанда Худаға садиқ
болғандәк, уму өзини тайинлап хизмәткә Қойғучиға садиқ болди.□ ■
3 Лекин өйни бәрпа қилғучи өзи бәрпа қилған өйдинму артуқ шөһрәткә сазавәр
болғинидәк, Уму Мусадин артуқ шан-шәрәпкә лайиқтур.
4 Чүнки һәммә өйниң бәрпа қилғучиси бардур; лекин пүтүн мәвҗудатниң бәрпа
қилғучиси болса Худадур.■

□ **2:12 «Намиңни қериндашлиримға җакалаймән, җамаәт ичидә сени нахшиларда күйләймән»** — «Зәб.» 21:23 («Зәб.» 17:50, 39:10ниму көрүң). ■ **2:12** Зәб. 21:23; 17:50, 39:10 □ **2:13 «Мән саңа тайинимән» ... «Қараңлар, мана Мән бу йәрдә Худа Маңа ата қилған пәрзәнтләр билән биллә»** — Тәврат, «Йәш.» 8:17-18. «У» — Мәсиһни көрситиду. У Йәшая пәйғәмбәр арқилиқ иштин алдин-ала бешарәт бәргән. ■ **2:13** Йәш. 8:17,18. □ **2:14 «... У өлүм арқилиқ өлүм һоқуқини тутқан Иблисниң күчини бекар қилип...»** — «өлүм һоқуқини тутқан Иблис» — гәрчә Шәйтан инсанларни беваситә һалак қилалмисиму, бирақ инсанларни гуна қилишқа аздуруш арқилиқ мәңгүлүк өлүмгә елип бариду. Аздурушниң ақивити гуна, гунаниң ақивити болса мәңгүлүк өлүмдур. ■ **2:14** Йәш. 25:8; Һош. 13:14; Юһ. 1:14; 1Кор. 15:54; Фил. 2:7; 2Тим. 1:10. ■ **2:15** Рим. 8:15. □ **2:16 «Чүнки У дәрвәқә пәриштиләргә әмәс, бәлки Ибраһимниң әвлатлириға тутишиду»** — Тәврат «Йәш.» 41:7-9ни көрүң. «Ибраһимниң әвлатлириға тутишиду» — грек тилида бу сөз (1) Мәсиһниң (Ибраһимға охшаш, етиқат қилған) инсанларни ярдәм қоли билән тутуп қутқузидиғанлиғи; (2) буларни қутқузуш үчүн Мәсиһниң улар билән зич мунасивәттә болуп, Өзиму «әт вә қандин болған бир тән»дә болушини көрситиду. ■ **2:17** Фил. 2:7; Ибр. 4:15. ■ **2:18** Ибр. 4:15,16. ■ **3:1** Ибр. 4:14; 6:20; 8:1; 9:11. □ **3:2 «Муса пәйғәмбәр Худаниң пүтүн аилисидә хизмәт қилғанда Худаға садиқ болғандәк...»** — «Худаниң... аилиси» сөзмусөз тәрҗимиси «Худаниң ... өйи» болуп, Муса пәйғәмбәр заманида бу сөз арқилиқ Исраил хәлқи көздә тутулған еди. Әйса кәлгәндин кейин пүтүн етиқатчилар җамаити көздә тутулидиған болған. ■ **3:2** Чөл. 12:7. ■ **3:4** 2Кор. 5:17,18; Әф. 2:10.

5 Муса болса хизмәткар салаһийити билән Худаниң пүтүн аилисидә садиқлиқ
билән кейинки ашкарилинидиған ишларға гувалиқ бериш хизмитини
қилған.□ ■
6 Лекин Мәсиһ болса Худаниң аилисигә Оғул салаһийити билән һөкүм сүриду;
вә әгәр биз жасаритимиз вә үмүтүмиздин болған иптихарлиқни ахирғичә чиң
тутсақ, дәрвәқә Худаниң әшу аилисигә тәвә болған болимиз.■

Зәбур, 95-күй — Етиқатсизлиқ һәққидә агаһландуруш

7 Шуңа, *муқәддәс язмиларда* Муқәддәс Роһниң дегинидәк,
Бүгүн, әгәр силәр *Худаниң* авазини аңлисаңлар,■
8 Әйни чағларда Уни ғәзәпләндүрүп, чөл-баяванда Уни синиған күнидикидәк,
Жүригиңларни қаттиқ қилмаңлар!■
9 Мана шу йәрдә ата-бовилириңлар Мени синиди, испатлиди һәм Мениң
қилғанлиримни қириқ жил көрүп кәлгән еди.
10 Мән шу дәвирдин бизар болуп: —
«Булар көңлидә дайим адашқанлар,
Мениң йоллиримни һеч билип йәтмигән.
11 Шуңа Мән ғәзәплинип қәсәм ичип: —
«Улар Мениң арамлиғимға қәтъий кирмәйду» дедим».□ ■
12 Әнди қериндашлар, һеч қайсиңларда яман нийәтлик вә етиқатсиз қәлб
болмисун, шундақла униң мәңгү һаят Худадин йүз өрүмәслигигә көңүл
бөлүңлар;
13 пәқәт «бүгүн»ла болидикән, һеч қайсиңлар гунаниң аздурушлири билән
көңлүңларниң қаттиқлашмаслиғи үчүн һәр күни бир-бириңларни жекиләңлар.□
14 Дәсләптики хатиржәмлигимизни ахирғичә чиң тутсақла, дәрвәқә Мәсиһ билән
шерик болған болимиз.
15 Жуқирида ейтилғинидәк: —
«Бүгүн, әгәр силәр *Худаниң* авазини аңлисаңлар,
Әйни чағларда *Уни* ғәзәпләндүргән күнидикидәк,
Жүригиңларни қаттиқ қилмаңлар!»■

16 (Әнди Униң авазини аңлап туруп, Уни ғәзәпләндүргәнләр кимләр еди?
Муса пәйғәмбәрниң йетәкчилигидә Мисирдин *қутулуп* чиққан әшу *Исраилларниң*
һәммиси әмәсму?
17 У қириқ жил кимләргә ғәзәпләнди? Йәнила шу гуна өткүзүп, жиқилип
жәсәтлири чөлдә қалғанларға әмәсму? □ ■

□ **3:5 «Муса болса хизмәткар салаһийити билән Худаниң пүтүн аилисидә садиқлиқ билән кейинки ашкарилинидиған ишларға гувалиқ бериш хизмитини қилған»** — Муса пәйғәмбәрниң (Худаниң аилиси ичидә болған) хизмити көп җәһәтләрдә Мәсиһ арқилиқ болидиған ниҗатни алдин-ала көрситишни өз ичигә алған. «Чөл.» 12:7ни көрүң. ■ **3:5** Қан. 18:15,18. ■ **3:6** Рим. 5:2; 1Кор. 3:16; 6:19; 2Кор. 6:16; 1Пет. 2:5. ■ **3:7** Зәб. 94:7; Ибр. 4:7. ■ **3:8** Мис. 17:2. □ **3:11 «Шуңа Мән ғәзәплинип қәсәм ичип: — «Улар Мениң арамлиғимға қәтъий кирмәйду» дедим»** — «Зәб.» 94:7-11. «Мениң арамлиғим» — биринчидин Худа Исраилларға вәдә бәргән Канаан (Пәләстин) зиминини көрситиду. Мисирдин чиқип чөл-баяванда қириқ жил сәрсан болуп жүргән бир әвлат Исраиллар итаәтсизлик қилип у зиминға кирмигән. Иккинчидин, шундақла әң муһими, «арамлиқ» болса, пәқәт зиминни әмәс, бәлки Худаниң панаһи, йетәкчилиги һәм шәпқити астида яшашни өз ичигә алиду (4-бапниму көрүң). ■ **3:11** Чөл. 14:21-23; Қан. 1:34; Зәб. 94:7-11. □ **3:13 «пәқәт «бүгүн»ла болидикән, һеч қайсиңлар гунаниң аздурушлири билән көңлүңларниң қаттиқлашмаслиғи үчүн һәр күни бир-бириңларни жекиләңлар»** — бу айәттики «бүгүн» жуқурида нәқил кәлтүрүлгән «Зәбур» 95-күйдики сөз, әлвәттә. ■ **3:15** Ибр. 3:7. □ **3:17 «У қириқ жил кимләргә ғәзәпләнди? Йәнила шу гуна өткүзүп, жиқилип жәсәтлири чөлдә қалғанларға әмәсму?»** — «Чөл.» 14:29, 32ни көрүң. ■ **3:17** Чөл. 14:36; Зәб. 105:26; 1Кор. 10:10; Йәһ. 5.

18 Шундақла У кимләргә Өз арамлиғимға қәтъий кирмәйсиләр дәп қәсәм қилди?
Өзигә итаәт қилмиғанларни әмәсму? ■
19 Шуңа булардин көрүвалалаймизки, уларниң *арамлиққа* кирмәслиги
етиқатсизлиғи түпәйлидин еди).

4

Худаниң арамлиғи һәққидики вәдә

1 Әнди Униң арамлиғиға кирип бәһримән болуш тоғрисидики вәдиси *бизгә*
қалдурулғандин кейин, араңлардики бирәрсиниңму униң несивисидин чүшүп
қелишидин қорқунучта еһтият қилайли.
2 Чүнки хуш хәвәр худди *чөлдики Исраилларға* аңлитилғандәк бизләргиму
аңлитилди. Лекин уларниң аңлиғанлири етиқат билән жуғурулмиғанлиқтин,
сөз-каламниң уларға һеч қандақ пайдиси болмиған еди.□
3 Чүнки бу арамлиққа киргәнләр болса — етиқат қилған бизләрмиз. Худди
Худаниң ейтқинидәк:
«Шуңа мән ғәзәплинип қәсәм ичип: —
«Улар Мениң арамлиғимға қәтъий кирмәйду — дегән».

Худаниң әмәллири болса дуния апиридә болғандила һәммиси тамамланған
еди;■
4 чүнки яритилишниң йәттинчи күни һәққидә муқәддәс язмиларниң бир йеридә
мундақ дейилгән: «Йәттинчи күни кәлгәндә, Худа һәммә әмәллиридин арам
алди».□ ■
5 Йәнә келип жуқурида ейтилғандәк Худа: «Улар Мениң арамлиғимға қәтъий
кирмәйду» дегән еди.□ ■
6 Буниңдин көрүнәрликки, Худаниң арамлиғиға кирәләйдиғанлар бар, амма
униң тоғрисидики хуш хәвәрни авал аңлиғанлар итаәтсизлик қилғанлиғи үчүн,
униңға кирәлмиди.□
7 Шуниң үчүн, Худа әнә шу *арамлиқ тоғрисида* узақ вақиттин кейинки мәлум бир
күнни «бүгүн» дәп бекитип, Давут *пәйғәмбәр* арқилиқ йәнә шундақ ейтқан: —

«Бүгүн униң авазини аңлисаңлар,
Жүригиңларни қаттиқ қилмаңлар!»■

8 Әгәр Йәшуа *пәйғәмбәр Исраилларни* арамлиққа киргүзгән болса еди, Худа кейин
йәнә бир *арамлиқ* күни тоғрилиқ демигән болатти.□

■ **3:18** Қан. 1:34. □ **4:2 «Чүнки хуш хәвәр худди чөлдики Исраилларға аңлитилғандәк бизләргиму аңлитилди»** — «чөлдики Исраилларға» грек тилида «уларға» дейилиду. Бу айәттики «хуш хәвәр» Худаниң арамлиғини алаһидә көздә тутиду. ■ **4:3** Зәб. 94:11. □ **4:4 «Йәттинчи күни кәлгәндә, Худа һәммә әмәллиридин арам алди»** — «Яр.» 2:2. ■ **4:4** Яр. 2:2; Мис. 20:11; 31:17. □ **4:5 «Йәнә келип жуқурида ейтилғандәк Худа: «Улар Мениң арамлиғимға қәтъий кирмәйду» дегән еди»** — мүәллип, гәрчә чөлдә кәзгән Исраиллар итаәтсизлиги түпәйлидин «Худаниң арамлиғи»ға кирмигән болсиму, кириш йоли техичә очуқ екәнлигини көрситиду. ■ **4:5** Зәб. 94:11 □ **4:6 «униң тоғрисидики хуш хәвәрни авал аңлиғанлар»** — демәк, Худаниң арамлиғи тоғрилиқ хуш хәвәр аңлиғанлар; чөл-баяванда кезип жүргән Исраилларни көрситиду. ■ **4:7** Зәб. 94:7-8; Ибр. 3:7. □ **4:8 «Әгәр Йәшуа пәйғәмбәр Исраилларни арамлиққа киргүзгән болса еди, Худа кейин йәнә бир арамлиқ күни тоғрилиқ демигән болатти»** — Йәшуа пәйғәмбәр Муса пәйғәмбәрниң избасари болуп, у Исраил хәлқини Худа вәдә бәргән зиминға башлап барған. «Қан.» 3:20, 25:19, «Йәшуа» 1:15ниму көрүң.

9 Қисқиси, шабат күнидики бир арамлиқ Худаниң хәлқини күтмәктә.□
10 Чүнки Худаниң арамлиғиға киргүчиләр худди Худа «Өз әмәл-ишлиридин арам
алған»дәк, өзлириниң ишлиридин арам алиду. □
11 Шуңа һеч қайсимизниң әнә шу *Исраиллардәк* итаәтсизлик қилған һалитидә
жиқилип чүшмәслиги үчүн, һәр биримиз бу арамлиққа киришкә интиләйли.
12 Чүнки Худаниң сөз-калами җанлиқтур вә күчкә егидур, һәтта җан билән роһни,
илик билән боғумларни бир-биридин айриветәлигидәк дәриҗидә, һәр қандақ
қош бислиқ қиличтин иштиктур, қәлбдики ой-пикир вә арзу-нийәтләрниң
үстидин һөкүм чиқарғучидур. ■
13 Униң алдида һеч қандақ мәвҗудат ғайип әмәстур; бәлки биздин һесап
Алғучиниң көзлири алдида һәммә иш очуқ-ашкаридур.■

Баш каһинимиз Әйса Мәсиһ

14 Шундақ болған екән, шундақла әрш-асманлардин өтүп чиққан улуқ Баш
Қаһинимиз, йәни Худаниң Оғли Әйса болған екән, биз етирап қилған
етиқатимизда чиң турайли. ■
15 Чүнки бизгә тайинланған баш каһинимиз аҗизлиқлиримизға һесдашлиқ
қилмиғучи әмәс, бәлки бизгә охшаш һәр хил аздуруш-синақларға дуч кәлгән,
лекин гуна садир қилип бақмиғучидур. ■
16 Шуңа жүригимиз тоқ һалда рәһим-шәпқәткә еришиш вә ярдәмгә еһтияҗлиқ
вақтимизда шапаәт тепиш үчүн меһри-шәпқәт *аян қилинғучи* тәхткә
йеқинлишайли.□ ■

5

1 Һәр қетимлиқ баш каһин инсанлар арисидин таллинип, хәлиққә вакалитән
Худаға хизмәт қилишқа, йәни хәлиқниң атиған һәдийәлирини вә гуналар үчүн
қилған қурбанлиқлирини Худаға сунушқа тайинлиниду.
2 Униң һәртәрәпләп аҗизлиқлири болғачқа, билимсизләр вә йолдин
чәтнигәнләргә мулайимлиқ билән муамилә қилалайду.
3 Шу аҗизлиғи үчүн у хәлиқниң гуналири һесавиға қурбанлиқ сунғандәк, өз
гуналири үчүнму қурбанлиқ сунушқа тоғра келиду.■
4 Һеч бир киши бу шәрәплик мәртивини өзлүгидин алмайду, пәқәт Һарунға
охшаш, Худа тәрипидин чақирилғандила уни алиду.□ ■
5 Худди шуниңдәк Мәсиһму баш каһин мәртивисигә Өзини улуқлап өзлүгидин
еришкән әмәс, бәлки Уни *улуғлиғучи Худа* Өзи еди; У Униңға: —

□ **4:9 «Қисқиси, шабат күнидики бир арамлиқ Худаниң хәлқини күтмәктә»** — «шабат күни» йәттинчи күни, йәни Худа арам алған күни вә Өз Йәһудий хәлқигә бекиткән «дәм елиш күни» еди. □ **4:10 «Чүнки Худаниң арамлиғиға киргүчиләр худди Худа «Өз әмәл-ишлиридин арам алған»дәк, өзлириниң ишлиридин арам алиду»** — бу интайин муһим айәт үстидә һәм «Худаниң арамлиғи» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **4:12** Топ. 12:11; Йәш. 49:2; Әф. 6:17. ■ **4:13** Зәб. 32:13-15 ■ **4:14** Ибр. 3:1; 6:20; 8:1; 9:11. ■ **4:15** Йәш. 53:9; 2Кор. 5:21; Фил. 2:7; Ибр. 2:18; 1Пет. 2:22; 1Юһа. 3:5. □ **4:16 «ярдәмгә еһтияҗлиқ вақтимизда шапаәт тепиш үчүн...»** — грек тилида «ярдәм» «адәмниң (қутқузғин! дегән) нидасиға жүгүрүш» дегән уқумни билдүриду. **«меһри-шәпқәт аян қилинғучи тәхт»** — Худаниң тәхти, әлвәттә. ■ **4:16** Рим. 3:25. ■ **5:3** Лав. 9:7; 16:6; Ибр. 7:26. □ **5:4 «Һеч бир киши бу шәрәплик мәртивини өзлүгидин алмайду, пәқәт Һарунға охшаш, Худа тәрипидин чақирилғандила уни алиду»** — «Мис.» 28:1дә хатириләнгәндәк, Худа Муса пәйғәмбәргә акиси Һарунни Исраилларниң тунҗа баш каһини қилип тайинлаш һәққидә әмир бәргән. Һарун Лавий қәбилисидин еди. ■ **5:4** Мис. 28:1; 1Тар. 23:13; 2Тар. 26:16.

«Сән Мениң Оғлумдурсән, бүгүн Мән Сени туғдурдум» дегән.□ ■

6 У *муқәддәс язмиларниң* йәнә бир йеридә Униңға: —
«Сән әбәдил-әбәткичә Мәлкизәдәкниң типидики бир каһиндурсән» дегән.□ ■
7 *Мәсиһ* йәр йүзидики күнләрдә, Өзини өлүмдин қутқузувелишқа қадир Болғучиға
қаттиқ нидалар вә көз яшлири билән дуа-тилавәтләр вә жилинишларни көтәрди.
Униң ихласмәнлигидин дуалири ижабәт қилинди.□ ■
8 Гәрчә У *Худаниң* Оғли болсиму, азап чекишлири арқилиқ итаәтмән болушни
үгәнди.■
9 У мана мошундақ мукәммәл қилинған болғачқа, барлиқ Өзигә итаәт
қилғучиларға мәңгүлүк нижатни барлиққа кәлтүргүчи болуп, □
10 Худа тәрипидин «Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми тәртивидә баш каһин» дәп
жакаланди.□

Етиқаттин янмаслиққа агаһландуруш

11 Бу иш тоғрилиқ ейтидиған нурғун сөзлиримиз бар, лекин қулақлириңлар паң
болуп кәткәчкә, буларни силәргә еник чүшәндүрүш тәс. □
12 Чүнки силәр аллибурун тәлим бәргүчи болушқа тегишлик болған чағдиму,
әмәлийәттә силәр йәнила Худаниң сөз-каламиниң асасий һәқиқәтлириниң немә
екәнлигини башқиларниң яңливаштин үгитишигә муһтаҗсиләр; силәргә йирик
йемәклик әмәс, бәлки йәнила сүт керәктур. ■
13 Чүнки пәқәт сүт биләнла озуқлинидиғанларниң бовақтин пәрқи йоқтур, улар
һәққанийәт каламиға пишшиқ болмиған ғоридур, халас.
14 Бирақ йемәклик болса йетилгәнләр, йәни өз аң-зеһинлирини яхши-яманни
пәриқ етишкә йетилдургәнләр үчүндур.

6

(Давами)

1-2 Шуниң үчүн, Мәсиһ тоғрисидики дәсләпки асасий тәлимдә тохтап
қалмай, — йәни қайтидин «өлүк ишлар»дин товва қилиш вә Худаға етиқат
бағлаш, чөмүлдүрүлүшләр, «қол тәккүзүш», өлгәнләрниң тирилдүрүлүши вә
мәңгүлүк һөкүм-сорақ тоғрисидики тәлимләрдин һул салайли дәп олтармай,
мукәммәлликкә қарап маңайли.□

□ **5:5 «Сән Мениң Оғлумдурсән, бүгүн Мән Сени туғдурдум»** — «Зәб.» 2:7. ■ **5:5** Зәб. 2:7; Рос. 13:33; Ибр. 1:5. □ **5:6 «Мәлкизәдәкниң типидики бир каһин..»** — «Мәлкизәдәк» тоғрилиқ 7-бап 1-2-айәтләргә қаралсун. Мәлкизәдәк өзи «Яр.» 14-бапта көрүниду. **«Сән әбәдил-әбәткичә Мәлкизәдәкниң типидики бир каһиндурсән»** — «Зәб.» 109:4. ■ **5:6** Зәб. 109:4; Ибр. 7:17. □ **5:7 «Мәсиһ йәр йүзидики күнләрдә...»** — грек тилида «Мәсиһ әттә турған күнләрдә...» билән билдүрүлиду. ■ **5:7** Мат. 26:39; 27:46,50; Юһ. 17:1. ■ **5:8** Фил. 2:6. □ **5:9 «мәңгүлүк нижатни барлиққа кәлтүргүчи болуп,...»** — «барлиққа кәлтүргүчи» дегән ибарә грек тилида «йол башлиғучи» һәм «һул салғучи» дегән йәнә икки мәнинимү тәң билдүриду. □ **5:10 «У (Мәсиһ)... Худа тәрипидин «Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми тәртивидә баш каһин» дәп жакаланди»** — 7-бап -1-2-айәтләргә қаралсун. Мәлкизәдәк өзи «Яр.» 14-бапта көрүниду. □ **5:11 «бу иш тоғрилиқ...»** — яки «У тоғрилиқ...» (йәни, Мәсиһ һәқтә...). ■ **5:12** 1Кор. 3:1, 2, 3. □ **6:1-2 ««өлүк ишлар»дин товва қилиш»** — «өлүк ишлар» болса Худаниң нижатиға таянмай қилған барлиқ ишлар; мошу йәрдә муәллип шүбһисизки көп «диний паалийәтләр»ни «өлүк ишлар, халас» демәкчи. **««өлүк ишлар»дин товва қилиш вә Худаға етиқат бағлаш, чөмүлдүрүлүшләр, «қол тәккүзүш», өлгәнләрниң тирилдүрүлүши вә мәңгүлүк һөкүм-сорақ тоғрисидики тәлимләр...»** — бу алтә «асасий тәлим»ни шәрһләш үчүн, бир қанчә ишлар үстидә тохтилишимизға тоғра келиду, «қошумчә сөз»имиздә бу һәқтә тохтилимиз.

3 Худа халиған екән, биз шундақ қилимиз.□ ■
4-6 Чүнки әслидә йорутулуп, әрштики илтипаттин тетиған, Муқәддәс Роһтин
несип болған, Худаниң сөз-каламиниң яхшилиғини һәм кәлгүси заманда аян
қилинидиған қудрәтләрни һес қилип баққанлар әгәр йолдин чәтнигән болса,
уларни қайтидин товва қилдуруш һәргиз мүмкин әмәс. Чүнки улар өз-өзигә
қилип Худаниң Оғлини қайтидин крестләп рәсва қилмақта.□ ■
7 Чүнки көп қетимлап өз үстигә яққан ямғур сүйини ичкән, өзидә териғучиларға
мәнпәәтлик зираәтләрни өстүрүп бәргән йәр болса Худадин бәрикәт алмақта.
8 Бирақ тикән вә қамғақ өстүргән болса, у әрзимәс болуп, ләнәткә йеқин болуп,
ақивити көйдүрүлүштин ибарәт болиду.
9 Лекин әй сөйүмлүклирим, гәрчә жуқуриқи ишларни тилға алған болсақму,
силәрдә буниңдинму әвзәл ишлар, шундақла нижатлиқниң елип баридиған
ишлири бар дәп қайил болдуқ.
10 Чүнки Худа қилған әмәллириңларни вә Униң муқәддәс бәндилиригә қилған вә
һазирму қиливатқан хизмитиңлар арқилиқ Униң нами үчүн көрсәткән меһир-
муһәббитиңларни унтуп қалидиған адаләтсизләрдин әмәс.■
11 Амма силәрниң үмүтүңларниң толуқ җәзм-хатирҗәмлик билән болуши үчүн,
һәр бириңларниң ахирғичә шундақ ғәйрәт қилишиңларға интизармиз;
12 шундақла сөрәлмиләрдин болмай, бәлки етиқат вә сәвирчанлиқ арқилиқ
Худаниң вәдилиригә варислиқ қилғанларни үлгә қилидиғанлардин
болғайсиләр.

Худаниң Ибраһимға қилған вәдилири җәзмән әмәлгә ашиду

13 Чүнки Худа Ибраһимға вәдә қилғанда, Өзидин үстүн туридиған һеч ким
болмиғачқа, Өзи билән қәсәм қилип:
14 «Саңа чоқум бәхит ата қилимән, сени чоқум көпәйтип беримән» — деди. □ ■
15 Шуниң билән, *Ибраһим* узун вақит сәвир-тақәт билән күтүп, Худаниң вәдисигә
еришти.
16 Чүнки инсанлар өзлиридин үстүн туридиған бирини тилға елип қәсәм қилиду;
уларниң арисида қәсәм испат-тәстиқ һесаплинип, һәр хил талаш-тартишларға
хатимә бериду. ■
17 Шуниңдәк Худа, Өз вәдисигә варислиқ қилғанларға Өз нишан-мәхситиниң
өзгәрмәйдиғанлиғини техиму очуқрақ билдүрүш үчүн, қәсәм қилип вәдә бәрди.
18 Шуниң билән қәтъий өзгәрмәс икки иш арқилиқ, көз алдимизда қоюлған
үмүтни чиң тутуш үчүн *һалакәттин* өзимизни қачуруп уни башпанаһ қилған

□ **6:3 «Худа халиған екән, биз шундақ қилимиз»** — «Худа халиған екән» дегәнлик грек тилида «Әгәр Худа халиса — вә у дәрвақә шундақ халайду» дәп билдүриду. ■ **6:3** Рос. 18:21; 1Кор. 4:19; Яқ. 4:15.
□ **6:4-6 «әгәр йолдин чәтнигән болса, уларни қайтидин товва қилдуруш һәргиз мүмкин әмәс. Чүнки улар өз-өзигә қилип Худаниң Оғлини қайтидин крестләп рәсва қилмақта»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «... улар әгәр йолдин чәтнәп, өзлири үчүн Худаниң Оғлини қайтидин крестләп, шундақла Уни рәсва қиливатқан болса, мошуларни қайтидин товва қилдуруш һәргиз мүмкин әмәс». Бу муһим айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **6:4-6** Мат. 12:31; Ибр. 10:26; 1Юһа. 5:16. ■ **6:10** Пәнд. 14:31; Мат. 10:42; 25:40; Мар. 9:41; Юһ. 13:20. □ **6:14 «Саңа чоқум бәхит ата қилимән, сени чоқум көпәйтип беримән»** — оқурмәнләргә аянки, ибраний тилида бу хил қәсәм ичиш мундақ шәкилдә еди: «Сени бәрикәтләп бәрикәтләймән, сени көпәйтип көпәйтимән». Бу шәкилдә қәсәм ичкучи өз-өзи билән қәсәм қилған дәп һесаплинатти. Бу вәдә-қәсәм Ибраһим Исһақни қурбангаһ үстигә қойғандин кейин берилгән («Яр.» 22:17дә хатирилиниду). ■ **6:14** Яр. 12:3; 17:4; 22:16-17; Зәб. 104:8-9; Луқа 1:73.
■ **6:16** Мис. 22:11.

бизләр күчлүк риғбәт-илһамға еришәләймиз (бу икки иштa Худаниң ялған ейтиши қәтъий мумкин әмәс, әлвәттә). □
19 Бу үмүт җенимизға чиң бағланған кемә ләңгиридәк шүбһисиз һәм мустәһкәм болуп, *әрштики* ибадәтханиниң *ички* пәрдисидин өтүп бизни шу йәргә туташтуриду. □
20 У йәргә биз үчүн йол ечип маңғучи Әйса биздин авал киргән болуп, Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми тәртивидә мәңгүлүк тайинланған Баш Каһин болди.□ ■

7

Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми һәққидә •••• «Аләмниң яритилиши» 14:17-19ни көрүң

1 Чүнки бу Мәлкизәдәк Салем шәһириниң падишаси, шундақла Әң Алий Болғучи Худаниң каһини болуп, Ибраһим падишаларни йеңип җәңдин қайтқанда, униң алдиға чиққан вә униңға бәхит тилигән еди.□ ■
2 Ибраһим болса еришкән барлиқ *олҗисиниң* ондин бир үлүшини униңға атиған еди. *Мәлкизәдәк дегән исимниң* биринчи мәнаси «һәққанийәт падишаси» дегәнликтур; униң йәнә бир нами «Салемниң падишаси» болуп, униң мәнаси «аманлиқ падишаси» дегәнликтур;
3 униң атиси йоқ, аниси йоқ, нәсәбнамиси йоқ, күнлириниң башлиниши вә һаятиниң ахирлишиши йоқтур, бәлки у Худаниң Оғлиға охшаш қилинип, мәңгүлүк каһин болуп туриду.□
4 Әнди қараңлар, бу Мәлкизәдәк немидегән улуқ адәм-һә! Һәтта ата-бовилиримизниң чоңи Ибраһимму олҗисиниң ондин бирини униңға атиған.
5 Дәрвәқә Лавийниң әвлатлиридин каһинлиқни зиммисигә алғанлар Тәврат қануни бойичә хәлиқтин, йәни өз қериндашлиридин Ибраһимниң пуштидин болғиниға қаримай тапқининиң ондин бир үлүшини жиғиши әмир қилинған.□ ■
6 Лекин буларниң қәбилә-уруғидин болмиған Мәлкизәдәк болса Ибраһимдин «ондин бир үлүши»ни қобул қилған андин Худаниң вәдилиригә егә болғучи Ибраһимға бәхит тилигән.■
7 Шүбһисизки, бәхит тилигүчи бәхиткә еришкүчидин үстүндур.□

□ **6:18 «Шуниң билән қәтъий өзгәрмәс икки иш арқилиқ...»** — бу «өзгәрмәс икки иш» болса Худаниң вәдиси вә Униң қәсими болса керәк. **«көз алдимизда қоюлған үмүтни чиң тутуш үчүн һалакәттин өзимизни қачуруп уни башпанаһ қилған бизләр күчлүк риғбәт-илһамға еришәләймиз»** — «өзимизни қачуруп» дегән ибарә «мошу рәзил дунияниң ақивитидин өзини қачуруп», дегән мәнидә. □ **6:19 «әрштики ибадәтханиниң ички пәрдисидин өтүп бизни шу йәргә туташтуриду»** — «әрштики ибадәтханиниң пәрдиси» дегән ибаридә биз «әрштики» дегән сөзни қошуп киргүздуқ. Чүнки «ибадәтханиниң пәрдиси» йәр йүзидики ибадәтханини көрсәткән әмәс, бәлки әрштә болған ибадәтханини көрситиду (8:5ни көрүң). Демәк, етиқатчилар үчүн ейтқанда, уларниң асмандики ибадәтханидики әң муқәддәс җай билән чиң алақиси бардур. □ **6:20 «Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми тәртивидә мәңгүлүк тайинланған Баш Каһин болди»** — «Мәлкизәдәк» тоғрилиқ 7-бап -1-2-айәтләргә қаралсун. Мәлкизәдәк «Яр.» 14-бапта көрүниду. ■ **6:20** Ибр. 3:1; 4:14; 8:1; 9:11. □ **7:1 «Салем шәһири»** — йәни Йерусалим; «Салем»ниң мәнаси «салам, аманлиқ»тур. ■ **7:1** Яр. 14:17-20. □ **7:3 «униң атиси йоқ, аниси йоқ, нәсәбнамиси йоқ, күнлириниң башлиниши вә һаятиниң ахирлишиши йоқтур, бәлки у Худаниң Оғлиға охшаш қилинип, мәңгүлүк каһин болуп туриду»** — бу айәтниң чоңқур мәзмуни үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **7:5 «Ибраһимниң пуштидин болғини...»** — грек тилида: «Ибраһимниң чатириқидин чиққанлар...» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **7:5** Чөл. 18:21; Қан. 18:1; Йә. 14:4; 2Тар. 31:5. ■ **7:6** Яр. 14:20. □ **7:7 «бәхит тилигүчи»** — яки «бәхит ата қилғучи».

8 Бу йәрдики «ондин бир үлүш»ни қобул қилғучилар өлидиған адәмләрдиндур;
у йәрдики «ондин бир үлүш»ни қобул қилғучи тоғрисида *муқәддәс язмиларда* «У
һаят яшиғучи» дәп гувалиқ берилгәндур.□
9 Һәтта мундақ дейишкә болидуки, ондин бир үлүшни алидиған Лавийму *әҗдати*
Ибраһим арқилиқ *Мәлкизәдәккә* ондин бир үлүшни бәргән. □
10 Чүнки Мәлкизәдәк Ибраһимни қарши алғанда, Лавийни *кәлгүсидики пушти
болуш сүпитидә* йәнила Ибраһимниң тенидә еди, дәп һесаплашқа болиду.
11 Әнди Лавий қәбилисиниң каһинлиқ түзүми арқилиқ мукәммәл һәққанийлиқ
келәләйдиған болса (чүнки шу түзүмгә асаслинип Тәврат қануни Исраил хәлқигә
чүшүрүлгән еди), кейинки вақитларда Һаронниң каһинлиқ түзүми бойичә әмәс,
бәлки Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми бойичә башқа бир каһинниң чиқишиниң
немә һаҗити болатти?■
12 Әнди каһинлиқ түзүми өзгәртилгән болса, униңға *мунасивәтлик* қанун-
түзүмму өзгәртилишкә тоғра келиду.
13 Чүнки бу ейтиливатқан сөзләр каритилған зат болса башқа бир қәбилидин
болуп, бу қәбилидин һеч ким қурбангаһта хизмәттә болуп бақмиған.
14 Чүнки Рәббимизниң Йәһуда қәбилисидин чиққанлиғи ениқ; Муса бу қәбилә
тоғрисида каһинлиққа мунасивәтлик һеч бир нәрсә демигән еди.□ ■
15 Әнди Мәлкизәдәктәк башқа бир каһин чиққан болуп, бу өзгириш мунулардин
техиму рошән болиду; □
16 униң *каһинлиққа* тайинлиниши әт егилиригә бағлиқ әмир билән әмәс, бәлки
пүтмәс-түгимәс һаятниң қудритидин болғандур.□
17 Чүнки бу һәқтә *муқәддәс язмиларда*: «Сән әбәдил-әбәткичә Мәлкизәдәкниң
типидики бир каһиндурсән» дәп гувалиқ берилгән. □ ■
18 Чүнки алдинқи әмир-түзүм аҗизлиғи вә үнүмсизлиги түпәйлидин күчидин
қалдурулған
19 (— чүнки Тәврат қануни һеч ишни камаләткә йәткүзәлмиди). Униң орниға
бизни Худаға йеқинлаштуридиған, униңдин әвзәл үмүт елип келинди. ■
20-21 Униң үстигә, бу иш *Худаниң* қәсими билән капаләткә егә болмай қалмиди
(илгири өткән каһинлар *Худаниң* қәсимисиз каһин болған еди; лекин, Әйса болса
Өзигә: —

□ **7:8 «Бу йәрдики «ондин бир үлүш»ни қобул қилғучилар өлидиған адәмләрдиндур; у йәрдики «ондин бир үлүш»ни қобул қилғучи тоғрисида (муқәддәс язмиларда) «У һаят яшиғучи» дәп гувалиқ берилгәндур»** — «өлидиған адәмләр» Лавийлиқ каһинларни, «һаят яшиғучи» болса Мәлкизәдәкни көрситиду. □ **7:9 «Һәтта мундақ дейишкә болидуки, ондин бир үлүшни алидиған Лавийму әҗдати Ибраһим арқилиқ (Мәлкизәдәккә) ондин бир үлүшни бәргән»** — ондин бир үлүшни алғини Лавий өзи әмәс, бәлки униң әвлатлири «Лавийлар»дур. ■ **7:11** Гал. 2:21. □ **7:14 «Чүнки Рәббимизниң Йәһуда қәбилисидин чиққанлиғи ениқ; Муса бу қәбилә тоғрисида каһинлиққа мунасивәтлик һеч бир нәрсә демигән еди»** — Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә каһинлар Лавий қәбилисидин болған. ■ **7:14** Йәш. 11:1; Мат. 1:3. □ **7:15 «Әнди Мәлкизәдәктәк башқа бир каһин чиққан болуп, бу өзгириш мунулардин техиму рошән болиду»** — «бу өзгириш» грек тилида «бу иш» дейилиду. «Бу иш»ниң немә екәнлиги тоғрилиқ башқа пикирдә болған бәзи алимлар бар. □ **7:16 «... униң каһинлиққа тайинлиниши әт егилиригә бағлиқ әмир билән әмәс, бәлки пүтмәс-түгимәс һаятниң қудритидин болғандур»** — «әт егилиригә бағлиқ әмәс» — грек тилида «әтлик (демәк, инсанниң әтлиригә карайдиған) бир әмир бойичә әмәс,...». Демәк, Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун бойичә каһинлар Лавий қәбилисидин болуши керәк еди, лекин Мәлкизәдәкниң каһинлиқ түзүми һеч қандақ бир қәбилә билән мунасивәтсиз, пәқәт мәңгү һаят киши буниңға лайиқ келәтти. □ **7:17 «Сән әбәдил-әбәткичә Мәлкизәдәкниң типидики бир каһиндурсән»** — «Мәлкизәдәк» тоғрилиқ йәнә 7-бап 1-2-айәтләр вә «Зәбур»дики 109-күйгә қаралсун. Мәлкизәдәк өзи «Яр.» 14-бапта көрүниду. ■ **7:17** Зәб. 109:4; Ибр. 5:6. ■ **7:19** Юһ. 1:17; Рос. 13:39; Рим. 3:21,28; 8:3; Гал. 2:16.

«Пәрвәрдигар шундақ қәсәм ичти, һәм һәргиз бунидин янмайду: — «Сән әбәдил-әбәткичә каһиндурсән»» Дегүчиниң қәсими билән каһин болди). □ ■
22 Әнди Әйса шундақ улуқ иш билән әвзәл бир әһдиниң кепили қилинди.
23 Йәнә келип, илгири өткән каһинлар көп болуши керәк еди; чүнки уларниң *һәр бири* өлүм түпәйлидин вәзиписини давамлаштуралмай қалған.
24 Лекин *Әйса* мәңгүгә турғачқа, Униң каһинлиғи һәргиз өзгәртилмәстур.
25 Шу сәвәптин, У Өзи арқилиқ Худаниң алдиға кәлгәнләрни үзүл-кесил қутқузушқа қадир; чүнки У улар үчүн Худаға мураҗиәт қилишқа мәңгү һаяттур.■
26 Мошундақ бир баш каһин дәл бизниң һаҗитимиздин чиқидиған — муқәддәс, әйипсиз, ғубарсиз, гунакарлардин нери қилинған, әршләрдин жуқури елип көтирилгән каһиндур.
27 У әшу баш каһинлардәк һәр күни алди билән өз гуналири үчүн, андин хәлиқниң гуналири үчүн қурбанлиқ сунушқа муһтаж әмәс. Чүнки У Өзини қурбанлиқ сүпитидә сунғанда, һәммәйлән үчүн буни бир йолила ада қилди. ■
28 Чүнки Тәврат қануни аҗиз бәндә болған инсанларни баш каһин қилип тайинлайду, лекин Тәврат қанунидин кейин кәлгән Худаниң қәсәм-калами мәңгүгә камаләткә йәткүзүлгән Оғулни баш каһин қилип тайинлиди.

8

Баш каһинимиз Әйса Мәсиһ — әвзәл каһин, әвзәл әһдә
1 Ейтқанлиримизниң баш нуқтиси шуки: Әрштики улуқ Болғучиниң тәхтиниң оң тәрипидә олтарған шундақ бир Баш Каһинимиз бар.■
2 У муқәддәс җайларда, шундақла инсан әмәс, бәлки Пәрвәрдигар тиккән һәқиқий ибадәт чедириниң һәммисидә каһинлиқ хизмитини қилғучидур.□
3 Һәр бир баш каһин һәдийә һәм қурбанлиқлар сунуш үчүн тайинлиниду. Шуниң үчүн, *бизниң бу баш каһинимизниңму* бирәр сунидиғини болуш керәк еди.□ ■
4 Дәрвәқә әгәр У йәр йүзидә болсиди, һәргиз каһин болмайтти; чүнки бу йәрдә Тәврат қанун-түзүми бойичә һәдийә сунидиған каһинлар аллибурунла бардур
5 (бу *каһинлар* хизмәт қилидиған *ибадәт чедири* пәқәтла әрштики ишларниң көчүрүлмиси вә көләңгисидур. Муса дәл бу ибадәт чедирини қурушқа башлиғанда, Худаниң вәһийси униңға келип: «Еһтият қилғинки, буларниң һәммисини саңа тағда көрситилгән өрнәк бойичә ясиғин» дәп агаһландурған).■
6 Лекин һазир У (*кона әһдигә аит* вәдиләрдин әвзәл вәдиләр үстигә бекитилгәч) техиму яхши бир әһдиниң васитичиси болғачқа, Униңға берилгән каһинлиқ хизмити башқа каһинларниңкидин шунчә әвзәл туриду.□ ■

□ **7:20-21 «Пәрвәрдигар шундақ қәсәм ичти, һәм һәргиз бунидин янмайду: — «Сән әбәдил-әбәткичә каһиндурсән»» дегүчиниң қәсими билән каһин болди»** — Зәбурдики (109:4) толуқ баян болса: «Пәрвәрдигар шундақ қәсәм ичти, һәм бунидин янмайду: — «Сән әбәдил-әбәткичә Мәлкизәдәкниң типидики бир каһиндурсән»». ■ **7:20-21** Зәб. 109:4. ■ **7:25** 1Тим. 2:5; 1Юһа. 2:1. ■ **7:27** Лав. 9:7; 16:6; Ибр. 5:3. ■ **8:1** Әф. 1:20; Кол. 3:1; Ибр. 3:1; 4:14; 6:20; 9:11; 12:2. □ **8:2 «У (Мәсиһ) муқәддәс җайларда, шундақла инсан әмәс, бәлки Пәрвәрдигар тиккән һәқиқий ибадәт чедириниң һәммисидә каһинлиқ хизмитини қилғучидур»** — «муқәддәс җайлар» болса «муқәддәс җай» вә «әң муқәддәс җай» дегәнчи. □ **8:3 «бизниң бу баш каһинимизниңму»** — грек тилида «Униңму...». ■ **8:3** Әф. 5:2. ■ **8:5** Мис. 25:40; Рос. 7:44; Кол. 2:17; Ибр. 10:1. □ **8:6 «лекин һазир У ... техиму яхши бир әһдиниң васитичиси болғачқа, Униңға берилгән каһинлиқ хизмити башқа каһинларниңкидин шунчә әвзәл туриду»** — бу айәттә көрситилгән әһдә «йеңи әһдә», 8-12-айәтләрни көрүң. ■ **8:6** 2Кор. 3:6.

7 Әгәр шу дәсләпки әһдә кәм-кутисиз болса еди, кейинкиси үчүн орун издәшниң
һеч қандақ һаҗити болмиған болатти.□
8 Лекин, Худа кона әһдини йетәрсиз дәп қарап, *Исраилларға* мундақ дегән: —
«Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәти вә
Йәһуда җәмәти үчүн йеңи бир әһдини әмәлгә ашуримән.□ ■
9 Бу әһдә уларниң ата-бовилири билән түзгән әһдигә охшимайду; шу әһдини Мән
ата-бовилирини қолидин тутуп Мисирдин қутқузуп йетәклигинимдә улар билән
түзгән едим; чүнки улар Мән билән түзүшкән әһдәмдә турмиди, мән улардин
нәзиримни йөткидим, — дәйду Пәрвәрдигар.
10 Чүнки шу күнләрдин кейин, Мениң Исраил җәмәти билән түзидиған әһдәм
мана шуки: —
«Мән Өз тәврат-қанунлиримни уларниң зеһин-әқлигә салимән, һәмдә уларниң
қәлбигиму пүтимән; Мән уларниң Худаси болимән, уларму Мениң хәлқим
болиду. □
11 Шундин башлап һеч ким өз жутдишиға, яки өз қериндишиға: —
«Пәрвәрдигарни тонуғин» дәп үгитишиниң һаҗити қалмайду; чүнки уларниң
һәммиси, әң кичигидин чоңиғичә Мени билип болған болиду; ■
12 чүнки мән уларниң қәбиһликлиригә рәһим қилимән һәмдә уларниң гуналири
вә итаәтсизлигирини мәңгүгә есимдин чиқириветимән».■
13 Әнди Худаниң бу әһдини «йеңи» дейиши бурунқисини «кона» дегәнлигидур;
әнди вақти өткән, конириған иш болса узун өтмәй йоқилиду.

9

Кона әһдә дәвридики ибадәт

1 Биринчи әһдидә мунасивәтлик ибадәт бәлгүлимилири вә йәр йүзигә тәвә
болған бир муқәддәс ибадәт җайи бар еди.
2 Буниңға бир ибадәт чедири тикилгән еди; униң муқәддәс җай дәп аталған
биринчи бөлүмидә чирақдан, ширә һәм ширә үстидә рәтләнгән нанлар болатти.■
3 Униң иккинчи, *йәни ички* пәрдисиниң кәйнидә әң муқәддәс җай дәп аталған йәнә
бир чедир бөлүми бар еди.□

□ **8:7 «Әгәр шу дәсләпки әһдә кәм-кутисиз болса еди, кейинкиси үчүн орун издәшниң һеч қандақ һаҗити болмиған болатти»** — немишкә расул мошу йәрдә: «кейинкиси үчүн орун издәшкә һаҗити болмиған болатти» дәйду, пәқәтла «кейинкисиниң һеч қандақ һаҗити болмиған болатти» демәйду? Бәлким у «йеңи әһдә» бешарәт қилған пәйғәмбәрләр (Йәрәмия, Әзакиял, Йәшая қатарлиқлар)ни көздә тутиду; улар өзи «йеңи қәлб, йеңи роһ»қа егә болушқа тәшна болуп издигән, «йеңи әһдә» дәл мошуларға аян қилинған. □ **8:8 «Лекин, Худа кона әһдини йетәрсиз дәп қарап, Исраилларға мундақ дегән: — «Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәти вә Йәһуда җәмәти үчүн йеңи бир әһдини әмәлгә ашуримән»** — Худа Өзи бекиткән кона әһдини «йетәрсиз көргән»лиги һәйран қаларлиқ көрүниду, әлвәттә. Йетәрсизлиги болса дәл 7:19дә көрситилгәндәк «Тәврат қануни һеч ишни камаләткә йәткүзәлмиди». «Йеңи әһдә» пәқәтла Худаниң мукәммәл һәққанийлиғини көрсәткән болупла қалмай, бәлки бу һәққанийлиқниң инсанларниң қәлбигә қандақ орнитилидиғанлиғини көрситиду. ■ **8:8** Йәр. 31:31-34. □ **8:10 «Чүнки шу күнләрдин кейин, Мениң Исраил җәмәти билән түзидиған әһдәм мана шуки...»** — Йәрәмия пәйғәмбәрниң бу бешаритидә, «шу күнләрдин кейин» дегән ибарә Худа хәлқини өз жутиға Бабилондин қайтурғандин кейинки күнләрни көрситиду. ■ **8:11** Юһ. 6:45,65; 1Юһа. 2:27. ■ **8:12** Йәр. 31:31-34. ■ **9:2** Мис. 26:1; 36:1; Лав. 24:5. □ **9:3 «әң муқәддәс җай дәп аталған йәнә бир чедир бөлүми»** — «муқәддәс җай» грек тилида «муқәддәсләрниң муқәддиси».

4 Шу йәргә тәвә болған алтун хушбуйгаһ вә пүтүнләй алтун билән қапланған әһдә
сандуғи бар еди. Сандуқниң ичидә алтундин ясалған, манна селинған комзәк,
Һарунниң бих сүргән һасиси вә икки әһдә *таш* тахтиси бар еди.□ ■
5 *Сандуқ* үстидики «кафарәт тәхти»ниң үстигә шан-шәрәплик «керуб»лар
орнитилған болуп, қанатлири билән уни йепип туратти. Әнди булар тоғрилиқ
тәпсилий тохтилишниң һазир вақти әмәс.□ ■
6 Бу нәрсиләр мана шундақ орунлаштурулғандин кейинла, каһинлар чедирниң
биринчи бөлүмигә *(йәни «муқәддәс жай»ға)* һәрдайим кирип, ибадәт хизмитини
қилиду.■
7 Бирақ, *«әң муқәддәс жай» дәп аталған* иккинчи бөлүмгә пәқәт баш каһин жилда
бир қетимла кириду. Каһин у йәргә өз гуналири вә хәлиқниң наданлиқтин
өткүзгән гуналири үчүн аталған *қурбанлиқ* қенини алмай кирмәйду.■
8 Бу ишлар арқилиқ Муқәддәс Роһ шуни көрситип бәрмәктики, бу биринчи ибадәт
чедиридики түзүм инавәтлик болуп турсила, әң муқәддәс жайға баридиған йол
йәнила ечилмайду.□ ■
9 Мана булар рәсимдәк һазирқи заманни рошәнләштүридиған бир хил образ,
халас. Буниңдин шуни көрүвелишқа болидуки, бу чедирда сунулидиған һәдийә
вә қурбанлиқлар ибадәт қилғучини виждანида пак-камил қилалмайду.
10 Улар пәқәт йемәк-ичмәкләр вә бойини суға селишниң түрлүк рәсмийәтлиригә
бағлиқ болуп, *қанун-түзүм* түзүтүлүш вақти кәлгичилик күчкә егә қилинған,
инсанларниң әтлиригила бағлиқ болған бәлгүлимә-низамлардур.■
11 Лекин Мәсиһ болса кәлгүсидики карамәт яхши ишларни елип барғучи баш
каһин болуп, адәм қоли билән ясалмиған, бу дунияға мәнсуп болмиған, техиму
улуқ вә техиму мукәммәл ибадәт чедириға кирди;■
12 өшкә яки мозайларниң *қурбанлиқ* қенини әмәс, бәлки Өзиниң *қурбанлиқ*
қени арқилиқ У (Өзила мәңгүлүк һөрлүк-ниҗатни егилигән болуп) бир йолила
мәңгүгә әң муқәддәс жайға кирди.□ ■
13 *Кона әһдә дәвридә* өшкә вә буқиларниң қени һәм инәкниң күллири напак
болғанларниң үстигә сепилсә, уларни әт җәһәтидин тазилап пак қилған йәрдә,

---

□ **9:4 «алтундин ясалған, манна селинған комзәк»** — «манна» Худа чөл-баяванда Исраилларға бәргән «асмандики нан» — «Мис.» 31:16кә қаралсун. **«Һарунниң бих сүргән һасиси»** — Худа Һарунни йетәкчи қилип таллиғанлиғини көрситиш үчүн, униң һасисини бихлатқан еди («Чөл.» 16-17-бапни көрүң. **«икки әһдә таш тахтиси»** — буларниң үстигә «он пәрман» яки «он пәрһиз» йезалған еди («Мис.» 31:18 вә 34:28ни көрүң. ■ **9:4** Мис. 25:10; 34:29; Чөл. 17:25; 1Пад. 8:9; 2Тар. 5:10. □ **9:5 «кафарәт тәхти»** — яки «рәһимгаһ» яки «рәһим көрситидиған тәхт». «Мис.» 25:22-34ни көрүң. **««кафарәт тәхти»ниң үстигә шан-шәрәплик «керуб»лар орнитилған болуп, қанатлири билән уни йепип туратти»** — бу ишлар тоғрисида «Мис.» 25:10-22, 37:6-9ни көрүң. **«әнди булар тоғрилиқ тәпсилий тохтилишниң һазир вақти әмәс»** — бу нәрсиләрниң һәммиси Әйса Мәсиһ вә у елип барған ниҗаттин «бешарәт беридиған көләңгә» еди. Бу айәттики сөзләргә вә 8:5кә қариғанда, шуниңға ишәшимиз камилки, һәтта бу кона ибадәт чедириниң кичиккинә тәпсилатлириму «бешарәтлик көләңгә» яки «символ» еди. «Манна» униң бир мисалидур. «Юһ.» 6:30-35дә Әйсаниң Өзи тоғрилиқ ейтқан сөзлирини көрүң («Рим.» 14:4, «Кол.» 2:16-17ниму көрүң). Худа буйруса бу улуқ вә қизиқ нуқтини тәпсилий тәһлил қилидиған китапчини кейин чиқармақчимиз. ■ **9:5** Мис. 25:22. ■ **9:6** Чөл. 28:3. ■ **9:7** Мис. 30:10; Лав. 16:2,34; Ибр. 9:25. □ **9:8 «бу биринчи ибадәт чедиридики түзүм инавәтлик болуп турсила»** — «биринчи ибадәт чедири» дегән сөз чедирниң өзини, шундақла у вәкиллик қилған ибадәт хизмәтлири (униңда сунулған һәдийә вә қурбанлиқлар қатарлиқлар)ни көрситиду. ■ **9:8** Юһ. 14:6. ■ **9:10** Лав. 11:2; Чөл. 19:7-22. ■ **9:11** Ибр. 3:1; 4:14; 6:20; 8:1. □ **9:12 «Өзиниң қурбанлиқ қени арқилиқ У (Өзила мәңгүлүк һөрлүк-ниҗатни егилигән болуп) бир йолила мәңгүгә әң муқәддәс жайға кирди»** — «мәңгүлүк һөрлүк-ниҗат» болса гуналардин болған азатлиқ-ниҗатни көрситиду. Мәсиһниң егилигини Өзи үчүн әмәс, барлиқ инсанлар (етиқат қилған болса) үчүн, әлвәттә. ■ **9:12** Рос. 20:28; Әф. 1:7; Кол. 1:14; Ибр. 10:10; 1Пет. 1:19; Вәһ. 1:5; 5:9

■
14 ундақта, мәңгүлүк Роһ арқилиқ өзини ғубарсиз қурбанлиқ сүпитидә Худаға
атиған Мәсиһниң қени виждаңлирарни өлүк ишлардин пак қилип, бизни мәңгү
һаят Худаға ибадәт қилишқа техиму йетәклимәмду?!□ ■
15 Шуниң үчүн у йеңи әһдиниң васитичисидур. Буниң билән (инсанларниң
авалқи әһдә астида садир қилған итаәтсизликлири үчүн азатлиқ бәдили
сүпитидә шундақ бир өлүм болған екән) Худа тәрипидин чақирилғанлар вәдә
қилинған мәңгүлүк мирасқа еришәләйду.□ ■
16 Әгәр вәсийәт қалдурулса, вәсийәт қалдурғучиниң өлүши тәстиқланғичә,
вәсийәт күчкә егә болмайду.
17 Чүнки вәсийәт пәқәт өлүмдин кейин күчкә егә болиду. Вәсийәт қалдурғучи
һаятла болса, вәсийитиниң һеч қандақ күчи болмайду. □ ■
18 Шуниңға охшаш, дәсләпки әһдиму қан еқитилғандила, андин күчкә егә болған.
19 Чүнки Муса Тәврат қануни бойичә һәр бир әмрини пүтүн хәлиққә уқтурғандин
кейин, мозай вә өшкиләрниң суға арилаштурулған қенини қизил жуң жипта
бағланған зофа билән қанун дәстуриға вә пүтүн хәлиққә сепип, уларға:
20 «Мана, бу Худа силәрниң әмәл қилишиңларға әмир қилған әһдиниң қенидур»
— деди. □ ■
21 У йәнә охшаш йолда ибадәт чедириға вә чедирдики ибадәткә мунасивәтлик
пүткүл сайманларниң үстигә қан сәпти.
22 Дәрвәқә, Тәврат қануни бойичә һәммә нәрсә дегидәк қан билән паклиниду;
қурбанлиқ қени төкүлмигичә, гуналар кәчүрүм қилинмайду.
23 Хош, әрштикигә тәқлид қилип ясалған бу буюмлар мошундақ *қурбанлиқлар*
билән паклиниши керәк еди. Бирақ әрштики нәрсиләрниң өзи булардин есил
қурбанлиқлар билән паклиниши керәк.
24 Чүнки Мәсиһ әрштики һәқиқий ибадәт жайиға тәқлид қилинған, адәм қоли
билән ясалған муқәддәс жайға әмәс, бәлки Худаниң һозурида бизгә вәкиллик
қилип һазир болуш үчүн әршниң өзигә кирип болди.□
25 *Йәр йүзидики* баш каһинниң жилмужил өз қенини әмәс, бәлки *қурбанлиқларниң*
қенини елип, әң муқәддәс жайға қайта-қайта кирип турғинидәк, у қурбанлиқ
сүпитидә өзини қайта-қайта аташ үчүн киргини йоқ. ■
26 Әгәр шундақ қилишниң зөрүрийити болған болса, дуния апиридә болғандин
бери Униң қайта-қайта азап чекишигә тоғра келәтти. Лекин У мана заманларниң
ахирида гунани йоқ қилиш үчүн, бир йолила Өзини қурбан қилишқа оттуриға
чиқти.
27 Һәммә адәмниң бир қетим өлүши вә өлгәндин кейин сораққа тартилиши
бекитилгәнгә охшаш,
28 Мәсиһму нурғун кишиләрниң гуналирини Өз үстигә елиш үчүн бирла қетим
қурбанлиқ сүпитидә сунулғандин кейин, Өзини тәлпүнүп күткәнләргә гунани

■ **9:13** Лав. 16:14; Чөл. 19:4; Ибр. 10:4. □ **9:14 «ундақта, мәңгүлүк Роһ арқилиқ өзини ғубарсиз қурбанлиқ сүпитидә Худаға атиған Мәсиһ...»** — «мәңгүлүк Роһ» Муқәддәс Роһ, Худаниң мәңгүлүк Роһи. ■ **9:14** Луқа 1:74; Рим. 6:13; Гал. 1:4; 2:20; Әф. 5:2; Тит. 2:14; 1Пет. 4:2; 1Юһа. 1:7; Вәһ. 1:5. □ **9:15 «инсанларниң авалқи әһдә астида садир қилған итаәтсизликлири үчүн азатлиқ бәдили сүпитидә шундақ бир өлүм болған екән»** — «шундақ бир өлүм» — Мәсиһниң өлүми, әлвәттә. ■ **9:15** Рим. 5:6; 1Пет. 3:18. □ **9:17 «16-17-айәт»** — яки «Чүнки әһдә түзүлсә, әһдә түзүлгүчи қурбанлиқ өлүши керәк. Әһдә қурбанлиқи қилиғучи өлсә, әһдә күчкә егә болиду; қурбанлиқ техи һаятла болса, әһдә һеч қандақ күчкә егә болмайду». ■ **9:17** Гал. 3:15. □ **9:20 «Мана, бу Худа силәрниң әмәл қилишиңларға әмир қилған әһдиниң қенидур»** — демәк, әһдә бу қан арқилиқ күчкә егә қилинған. «Мис.» 24:5-8ни көрүң. ■ **9:20** Мис. 24:8; Мат. 26:28. □ **9:24 «адәм қоли билән ясалған муқәддәс жайға әмәс»** — «муқәддәс жай» грек тилида «муқәддәс жайлар» дейилиду — «муқәддәс жай» андин «әң муқәддәс жай» демәкчи. ■ **9:25** Мис. 30:10; Лав. 16:2,34; Ибр. 9:7.

йоқ қилған һалда нижат кәлтүрүшкә иккинчи қетим ашкарә болиду.□ ■

10

Мәсиһниң бир қетимлиқ қурбанлиғи

1 Тәврат қануни кәлгүсидә елип келинидиған гөзәл ишларниң өз әйнини әмәс,
бәлки уларниң көләңгисинила сүрәтләп бәргәчкә, у тәләп қилинған, жилмужил
сунулуп келиватқан охшаш қурбанлиқлар арқилиқ *Худаға* йеқинлашмақчи
болғанларни һәргизму мукәммәл қилалмайду.■
2 Болмиса, мошу қурбанлиқларниң сунулуши ахирлишатти, чүнки
ибадәт қилғучилар пак қилинип, виждани йәнә өз гуналири түпәйлидин
азапланмайтти.
3 Һалбуки, мошу қурбанлиқлар жилмужил өз гуналирини өзлиригә әслитип
туриду.
4 Чүнки буқа вә өшкиләрниң қени гуналарни һәргиз елип ташлалмайду.■
5 Шуниң үчүн, У дунияға кәлгәндә мундақ дегән: —

«Нә қурбанлиқ, нә атиған ашлиқ һәдийәлири болса Сениң тәләп-арзуюң әмәс,
Бирақ Сән Мән үчүн бир тән тәйярлап бәрдиң;□ ■
6 Нә көйдүрмә қурбанлиқлар, нә гуна қурбанлиғидинму сөйүнмидиң;
7 Шуңа жавап бәрдимки — «Мана Мән кәлдим!
— Қанун дәстуруңда Мән тоғрилиқ пүтүлгәндәк —
И Худа, ирадәңни әмәлгә ашуруш үчүн кәлдим».□ ■

8 У жуқурида: «Нә қурбанлиқ, нә ашлиқ һәдийәлири, нә көйдүрмә қурбанлиқлар
нә гунани тилигүчи қурбанлиқлар Сениң тәләп-арзуюң әмәс, Сән улардинму
сөйүнмидиң» (бу қурбанлиқлар Тәврат қанунининиң тәливи бойичә сунулуши
керәк еди) дегинидин кейин

□ **9:28 «Мәсиһ... Өзини тәлпүнүп күткәнләргә гунани йоқ қилған һалда нижат кәлтүрүшкә иккинчи қетим ашкарә болиду»** — «гунани йоқ қилған һалда» грек тилида «гуна йоқ һалда». Бизниңчә «гуна йоқ һалда» дегән ибарә Мәсиһниң Өзиниң гунасиз екәнлигини көрситиш үчүн дейилгән әмәс (чүнки Униң гунасизлиғи ениқ), бәлки Униң гунаниң өзини бир тәрәп қилиш ишини түгигәнлигини көрситиду, дәп қараймиз. «Гуна йоқ һалда нижат кәлтүрүшкә иккинчи қетим ашкарә болиду» дегәнлик тоғрисидики йәнә бир чүшәнчиси: «(Мәсиһниң иккинчи қетимки келиши) инсанларниң гуналириниң бәдилигә қурбан болуш үчүн әмәс, бәлки нижат кәлтүрүшкә иккинчи қетим ашкарә болиду» дегәндәк. ■ **9:28** Рим. 5:6, 8; 1Пет. 3:18. ■ **10:1** Кол. 2:17; Ибр. 8:5. ■ **10:4** Лав. 16:14; Чөл. 19:4; Ибр. 9:13. □ **10:5 «Шуниң үчүн, У дунияға кәлгәндә мундақ дегән: —»** — «У» — Мәсиһни көрситиду. ■ **10:5** Зәб. 39:7; Йәш. 1:11; Йәр. 6:20; Ам. 5:21. □ **10:7 «...Шуңа жавап бәрдимки — «Мана Мән кәлдим! — қанун дәстуруңда Мән тоғрилиқ пүтүлгәндәк — И Худа, ирадәңни әмәлгә ашуруш үчүн кәлдим»»** — (5-7-айәт) «Зәб.» 39:7-10 (кона грек «Септуагинт» (LXX) тәрҗимисидин). Бу айәтләрдә Тәвраттики төрт хил асасий қурбанлиқ (инақлиқ яки тәшәккүр қурбанлиқлири (рәһмәт қурбанлиқлири), ашлиқ һәдийәлири, көйдүрмә вә гунани тилигүчи қурбанлиқлар) тилға елиниду. Демисәкму, Мәсиһ бу сөзләрни Өзи дунияға келишидин 1000 жилчә бурун Өз Роһи арқилиқ Зәбурда Давут пәйғәмбәрниң ағзидин бешарәт сүпитидә алдин-ала ейтиду. ■ **10:7** Зәб. 39:8, 9

9 йәнә: «Сениң ирадәңни әмәлгә ашуруш үчүн кәлдим» дегән. Демәк, *Худа*
кейинкисини күчкә егә қилиш үчүн, алдинқисини әмәлдин қалдуриду. □
10 Худаниң бу ирадиси бойичә Әйса Мәсиһниң тениниң бир йолила қурбан
қилиниши арқилиқ биз гунадин паклинип, *Худаға* аталдуқ.□ ■
11 Һәр каһин һәр күни ибадәт хизмитидә туриду, шундақла гуналарни һәргиз
сақит қилалмайдиған охшаш хилдики қурбанлиқларни *Худаға* қайта-қайта
суниду.
12 Бирақ, бу *каһин* болса гуналар үчүн бирла қетимлиқ мәңгү инавәтлик бир
қурбанлиқни сунғандин кейин, Худаниң оң йенида олтарди; □ ■
13 У шу йәрдә «дүшмәнлири Өз айиғи астида тәхтипәр қилинғичә» күтиду. □
14 У мошу бирла қурбанлиқ билән Худаға атап пак-муқәддәс қилинғанларни
мәңгүгә мукәммәл қилди.
15 *Муқәддәс язмиларда пүтүлгәндәк*, Муқәддәс Роһму бу һәқтә бизгә гувалиқ бериду.
Чүнки У авал: —
16 «У күнләрдин кейин, Мениң улар билән түзидиған әһдәм мана шуки, дәйду
Пәрвәрдигар;
Мән Өз тәврат-қанунлиримни уларниң зеһин-әқлигиму салимән,
һәмдә уларниң қәлбигиму пүтимән» дегәндин кейин, У йәнә: —■
17 «Уларниң гуналири вә итаәтсизлигирини мәңгүгә есимдин чиқириветимән»
— дегән.□ ■
18 Әнди шу йолда гуналар кәчүрүм қилинған екән, гуналар үчүн қурбанлиқ
қилишниң һаҗитиму қалмайду.

Әнди Худаға йеқинлишайли!

19 Шуниң үчүн, әй қериндашлар, Әйсаниң қени арқилиқ әң муқәддәс җайға
киришкә җүръәтлик болуп, ■
20 (У бизгә ечип бәргән, ибадәтханиниң пәрдисидин (йәни, Униң әт-тенидин)
өтидиған шу җипйеңи, һаятлиқ йоли билән)
21 шундақла Худаниң аилисини башқуридиған бизниң улуқ каһинимиз
болғанлиғи билән, □

□ **10:9 «Демәк, Худа кейинкисини күчкә егә қилиш үчүн, алдинқисини әмәлдин қалдуриду»** — «алдинқиси» бәлким (1) жуқурида тилға елинған кона әһдигә мунасивәтлик қурбанлиқларни яки (2) кона әһдиниң өзини көрситиду; «кейинкиси» (яки «иккинчиси») болса (3) Әйса Мәсиһниң бирдин-бир қурбанлиғи яки (4) 9-айәттә көрситилгән «Худаниң ирадисини әмәлгә ашуруш»ни көрситиду. Бизниңчә (1) вә (4) алди-кәйни айәтләргә мувапиқтур. Йеңи әһдиниң түп мәхсити вә ахирқи нәтиҗиси «Худаниң ирадисигә әмәл қилиш»дин ибарәттур. Бу ирадә Мәсиһниң бизни гунадин қутқузидиған қурбанлиқ өлүмини өз ичигә алиду, әлвәттә. Демәк, бу һашқа-башқа көзқарашлар арисидики пәрқләр анчә чоң әмәс. □ **10:10 «Әйса Мәсиһниң тениниң бир йолила қурбан қилиниши арқилиқ биз гунадин паклинип, Худаға аталдуқ»** — «гунадин паклинип, Худаға аталдуқ» грек тилида бирла сөз билән ипадилиниду: «муқәддәсләштүрүлдуқ» яки «пак-муқәддәс қилиндуқ». Инҗил бойичә «муқәддәс» дегән сөзниң икки мәзмуни бар: (1) гунадин пакланған; (2) Худаға алаһидә аталған. ■ **10:10** Ибр. 9:12. □ **10:12 «Бирақ, бу каһин болса гуналар үчүн бирла қетимлиқ мәңгү инавәтлик бир қурбанлиқни сунғандин кейин, Худаниң оң йенида олтарди»** — оқурмәнләргә аян болидуки, кона әһдә дәвридә каһинларниң хизмитиниң айиғи йоқ еди, шуниң билән дайим **«туратти»** (өрә туратти, ибадәт чедирида орундуқ йоқ еди). Лекин Әйса биз үчүн өзини бирла қурбанлиқ сунғандин кейин **«олтарди»**. ■ **10:12** Зәб. 109:1; Рос. 2:34; 1Кор. 15:25; Әф. 1:20; Кол. 3:1; Ибр. 1:13. □ **10:13 «У шу йәрдә «дүшмәнлири Өз айиғи астида тәхтипәр қилинғичә» күтиду»** — 2:13 вә «Зәб.» 109ни көрүң. ■ **10:16** Йәр. 31:31-34; Рим. 11:27; Ибр. 8:8. □ **10:17 «...Уларниң гуналири вә итаәтсизлигирини мәңгүгә есимдин чиқириветимән»** — (16-17-айәт) «Йәр.» 31:31-34. ■ **10:17** Йәр. 31:33,34. ■ **10:19** Юһ. 10:9; 14:6; Рим. 5:2; Әф. 2:13; 3:12. □ **10:21 «шундақла Худаниң аилисини башқуридиған бизниң улуқ каһинимиз болғанлиғи билән, ...»** — «Худаниң аилиси» етиқатчи җамаәтни көрситиду.

22 диллиримиз виждандики булғунушлардин сепилиш билән пакланған вә
бәдинимиз сап су билән жуюлғандәк тазиланған һалда етиқатниң толуқ жәзм-
хатиржәмлиги вә сәмимий қәлб билән Худаға йеқинлишайли! □ ■
23 Әнди етирап қилған үмүтүмиздә тәврәнмәй чиң турайли (чүнки вәдә Бәргүчи
болса сөзидә турғучидур)
24 вә меһир-муһәббәт көрситиш вә гөзәл иш қилишқа бир-биримизни қандақ
қозғаш вә риғбәтләндүрүшни ойлайли.
25 Бәзиләр адәт қиливалғандәк, жамаәттә жәм болуштин баш тартмайли,
бәлки бир-биримизни жекиләп-илһамландурайли; болупму шу күниниң
йеқинлашқанлиғини байқиғиниңларда, техиму шундақ қилайли.□
26 Һәқиқәтни тонушқа несип болғандин кейин, йәнила қәстән гуна өткүзүвәрсәк,
у чағда гуналар үчүн сунулидиған башқа бир қурбанлиқ болмас, ■
27 бәлки бизгә қалидиғини пәқәт сорақ, шундақла Худа билән
қаршилишидиғанларни йәп түгитишкә тәйяр туридиған ялқунлуқ отни
қорқунуч ичидә күтүшла, халас. □
28 Әнди Мусаға чүшүрүлгән Тәврат қанунини көзгә илмиған һәр қандақ киши
икки яки үч гувачиниң испати болса, кәңчилик қилинмайла өлтүрүләтти. ■
29 Ундақта, бир киши Худаниң Оғлини дәпсәндә қилса, Худаниң әһдисиниң
қениға, йәни өзини пак қилған қанға напак дәп қариса, шәпқәт қилғучи
Роһни һақарәт қилса, буниңдин техиму еғир жазаға лайиқ һесаплиниду, дәп
ойлимамсиләр?
30 Чүнки *Тәвратта* «Интиқам Мениңкидур, кишиниң қилмишлирини өз бешиға
өзүм яндуримән, дәйду Пәрвәрдигар» вә «Пәрвәрдигар Өз хәлқини сораққа
тартиду» дегүчини билимиз. □ ■
31 Мәңгү һаят Худаниң қоллириға чүшүп жазалиниш нәқәдәр дәһшәтлик иш-һә!
32 Әнди силәр йорутулуштин кейин, азап-оқубәтлик, қаттиқ күрәшләргә
бәрдашлиқ бәргән әшу бурунқи күнләрни есиңларда тутуңлар. □
33 Бәзи вақитларда рәсва қилинип һақарәтләш вә харлинишларға учридиңлар вә
бәзи вақитларда мошундақ муамилиләргә учриғанларға дәрддаш болдуңлар.
34 Чүнки силәр һәм мәһбусларниң дәрдигә ортақ болдуңлар һәм мал-
мүлкүңлар буланғандиму, кәлгүсидә техиму есил һәм йоқап кәтмәйдиған

□ **10:22 «диллиримиз виждандики булғунушлардин сепилиш билән пакланған»** — мошу сөзләр йеңи әһдә астидики етиқатчиларниң әһвали билән кона әһдә астидикиләрниң әһвалиниң селиштурмисини көздә тутиду — кона әһдә астидикиләр каһин тәрипидин қурбанлиқ қанлири сепилиши арқилиқ «гуналири йепилған» яки «кафарәт қилинған». Әнди йеңи әһдә астидикиләрниң диллири Әйсаниң қурбанлиқ қени сепилиш билән, вижданида һеч қандақ булғинишлар қалмайду. **«бәдинимиз сап су билән жуюлғандәк тазиланған һалда етиқатниң толуқ жәзм-хатиржәмлиги вә сәмимий қәлб билән Худаға йеқинлишайли!»** — мошу ибариләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **10:22** Әз. 36:25. □ **10:25 «болупму шу күниниң йеқинлашқанлиғини байқиғиниңларда, техиму шундақ қилайли»** — «шу күн» Мәсиһниң бу дунияға қайтип келидиған күнини көрситиду, әлвәттә. Инжилни язғучиларниң нәзиридә пәқәт бир күн, йәни «шу күн»ла көздә тутулиду. Грек тилида 19-25-айәтләр бирла жүмлә билән ипадилиниду. ■ **10:26** Чөл. 15:30; Мат. 12:31; Ибр. 6:4; 2Пет. 2:20; 1Юһа. 5:16. □ **10:27 «бәлки бизгә қалидиғини пәқәт сорақ, шундақла Худа билән қаршилишидиғанларни йәп түгитишкә тәйяр туридиған ялқунлуқ отни қорқунуч ичидә күтүшла, халас»** — бу муһим айәт үстидә йәнә «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. ■ **10:28** Чөл. 35:30; Қан. 17:6; 19:15; Мат. 18:16; 2Кор. 13:1. □ **10:30 «Интиқам Мениңкидур, кишиниң қилмишлирини өз бешиға өзүм яндуримән, дәйду Пәрвәрдигар» ... «Пәрвәрдигар Өз хәлқини сораққа тартиду»»** — бу сөзләр «Қан.» 32:35 вә 36дин елинған. ■ **10:30** Қан. 32:35, 36; Рим. 12:19. □ **10:32 «Әнди силәр йорутулуштин кейин, азап-оқубәтлик, қаттиқ күрәшләргә бәрдашлиқ бәргән әшу бурунқи күнләрни есиңларда тутуңлар»** — мошу азап-оқубәт чекиши етиқатта чиң турғанлиғи түпәйлидин, әлвәттә.

бақий тәәллуқатқа егә болидиғанлиғиңларни билгәчкә, хошаллиқ билән бу
ишни қобул қилдиңлар. □ ■
35 Шуниң үчүн, җасаритиңларни йоқатмаңлар, униңдин интайин зор инъам
болиду.
36 Чүнки Худаниң ирадисигә әмәл қилип, Униң вәдә қилғиниға муйәссәр болуш
үчүн, сәвир-чидам қилишиңларға тоғра келиду. ■
37 Чүнки *муқәддәс язмиларда Худа* мундақ дегән: —
«Пәқәт азғинә вақиттин кейинла»,
«Кәлгүчи дәрвәқә йетип келиду,
У кечикмәйду.□ ■
38 Бирақ һәққаний болғучи етиқат билән яшайду;
Лекин у кәйнигә чекинсә,
Җеним униңдин сөйүнмәйду».□ ■
39 Һалбуки, биз болсақ кәйнигә чекинип һалак болидиғанлардин әмәс, бәлки
етиқат билән өз җенимизни егилигәнләрдиндурмиз.□

11

Етиқат-ишәш — өткәнки гувачилар

1 Етиқат болса үмүт қилған ишларниң реаллиқтики ипадиси вә көрүнмәйдиған
шәйиләрниң дәлилидур.□
2 Чүнки бурунқи мөтивәрлиримиз қедимдә мана шу етиқат билән *Худадин кәлгән*
яхши гуваликқни алған.□
3 Биз етиқат арқилиқ каинатниң Худаниң сөз-калами билән орнитилғанлиғини,
шундақла биз көрүватқан мәвҗудатларниң көргили болидиған шәйиләрдин
чиққан әмәслигини чүшинәләймиз.□ ■
4 Етиқати болғачқа Һабил Қабилниңкидинму әвзәл бир қурбанлиқни Худаға
атиған; етиқати болғачқа Худа униң атиғанлирини тәрипләп, униңға һәққаний
дәп гувалиқ бәрди. Гәрчә өлгән болсиму, етиқати билән у йәнила бизгә гәп
қилмақта.■

□ **10:34 «чүнки силәр һәм мәһбусларниң дәрдигә ортақ болдуңлар»** — бу мәһбуслар етиқат үчүн зинданда ятқан. **«һәм мал-мүлкүңлар буланғандиму,... хошаллиқ билән бу ишни қобул қилдиңлар»** — «мал-мүлкүңлар буланғанда» — мошу ишниң тарихий тәпсилатлири тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **10:34** Мат. 5:12; Рос. 21:33. ■ **10:36** Лука 21:19. □ **10:37 «Пәқәт азғинә вақиттин кейинла»... Кәлгүчи дәрвәқә йетип келиду, У кечикмәйду»** — «Йәш.» 26:20, «һаб.» 2:3. ■ **10:37** һаб. 2:2-3; һаг. 2:7; 1Пет. 1:6; 5:10. □ **10:38 «Бирақ һәққаний болғучи етиқат билән яшайду»** — бәзи кона көчүрмиләрдә: «Мениң һәққаний адимим етиқат билән яшайду» дейилиду. **«Бирақ һәққаний болғучи етиқат билән яшайду; лекин у кәйнигә чекинсә, җеним униңдин сөйүнмәйду»»** — «һаб.» 2:4. ■ **10:38** һаб. 2:4; Рим. 1:17; Гал. 3:11. □ **10:39 «... Биз болсақ кәйнигә чекинип һалак болидиғанлардин әмәс, бәлки етиқат билән өз җенимизни егилигәнләрдиндурмиз»** — мошу айәттә «җан» җисманий тәрәп әмәс, бәлки роһий тәрәптики һаятни көрситиду. □ **11:1 «Етиқат болса үмүт қилған ишларниң реаллиқтики ипадиси»** — яки «етиқат болса үмүт қилған ишларниң мутләқ хатирҗәмлиги». Демисәкму, Инҗилда «үмүт» дайим дегидәк мүҗмәл бир арзу әмәс, бәлки Худаниң вәдилиригә чиң бағланған иштур. □ **11:2 «Чүнки бурунқи мөтивәрлиримиз қедимдә мана шу етиқат билән Худадин кәлгән яхши гуваликқни алған»** — «бурунқи мөтивәрлиримиз» дегәнлик грек тилида «ақсақаллиримиз». Демәк, ибранийларниң ата-бовилири арисида етиқат тәрипидә үлгиләр вә йол башлиғучи болғанлар. □ **11:3 «Биз етиқат арқилиқ каинатниң Худаниң сөз-калами билән орнитилғанлиғини ... чүшинәләймиз»** — яки «биз етиқат арқилиқ дәвир-заманларниң Худаниң сөз-калами билән орнитилғанлиғини ... чүшинәләймиз». ■ **11:3** Яр. 1:1; Зәб. 32:6; Юһ. 1:10; Рим. 4:17; Әф. 3:9; Кол. 1:16. ■ **11:4** Яр. 4:4; Мат. 23:35.

5 Етиқати болғачқа, Һанох өлүмни көрмәйла *әршкә* көтирилди; Худа уни көтирип
елип кәткәчкә, у йәр йүзидә һеч тепилмиди. Сәвәви у елип кетилиштин илгири,
Худани хурсән қилған адәм дәп тәрипләнгән еди.■
6 Әндиликтә етиқат болмай туруп, Худани хурсән қилиш мүмкин әмәс; чүнки
Худаниң алдиға баридиған киши Униң барлиғиға, шундақла Униң Өзини
издигәнләргә әҗрини қайтурғучи екәнлигигә ишиниши керәк.
7 Етиқати болғачқа, Нуһ техи көрүлүп бақмиған вақиәләр һәққидә
Худа тәрипидин агаһландурулғанда, ихласмәнлик қорқунучи билән
аилисидикиләрни қутқузуш үчүн йоған бир кемә ясиди; һәмдә етиқати арқилиқ
шундақ қилип пүткүл дунуядикиләрниң гуналири үстидин һөкүм чиқарди,
шундақла етиқаттин болған һәққанийлиққа мирасхор болди.□ ■
8 Етиқати болғачқа, Худа Ибраһимни униңға мирас сүпитидә бәрмәкчи болған
зиминға беришқа чақирғанда, у итаәт қилди; у қәйәргә баридиғанлиғини билмәй
туруп йолға чиқти.■
9 Етиқати болғачқа у вәдә қилинған зиминда, худди яқа жутта турғандәк мусапир
болуп чедирларни макан қилип яшиди. Худаниң униңға қилған вәдисиниң ортақ
мирасхорлири болған Исһақ вә Яқупларму униң билән биргә шуниңға охшаш
яшиди.
10 Ибраһимниң шундақ қилишидики сәвәп, у һуллири мустәһкәм болған
шәһәрни күткән еди; шәһәрниң лайиһилигүчи һәм қурғучиси Худа Өзидур.
11 Етиқати болғачқа Сараһ гәрчә яшинип қалған, туғут йешидин өткән болсиму,
һамилдар болуш иқтидариға егә болди; чүнки у вәдә қилған Худани ишәшлик дәп
қарайтти. □ ■
12 Буниң билән бирла адәмдин, йәни өлгән адәмдәк болуп қалған бир адәмдин
асмандики юлтузлардәк көп, деңиз саһилидики қумдәк сансиз әвлатлар
барлиққа кәлди.■
13 Бу кишиләрниң һәммиси Худаниң вәдә қилғанлириға муйәссәр болмай
турупла етиқати болған һалда аләмдин өтти. Бирақ улар һаят вақтида буларниң
кәлгүсидә әмәлгә ашурулидиғанлиғини жирақтин көрүп, қучақ ечип хурсәнлик
билән күткән вә өзлирини йәр йүзидә мусапир вә йолучи дәп ашкарә ейтқан еди.
■
14 Бу бундақ сөзләрни қилған кишиләрниң бир вәтәнни тәшна болуп
издәватқанлиғини ениқ ипадиләйду.
15 Дәрвәқә, улар өз жутини сеғинған болса, қайтип кетиш пурсити чиққан
болатти.
16 Лекин улар униңдинму әвзәл, йәни әрштики бир маканни тәлпүнүп издимәктә.
Шуниң үчүн, Худаниң өзлириниң Худаси дәп атилишидин номус қилмайду;
чүнки мана, У улар үчүн бир шәһәр һазирлиған.■
17-18 Ибраһим Худа тәрипидин синалғинида, етиқати болғачқа оғли Исһақни
қурбанлиқ сүпитидә Худаға атиди; гәрчә у Худаниң вәдилирини, җүмлидин

■ **11:5** Яр. 5:22,24. □ **11:7 «Етиқати болғачқа, Нуһ .. . аилисидикиләрни қутқузуш үчүн йоған бир кемә ясиди»** — «йоған кемә» грек тилида «сандуқ» дегән сөз билән ипадилиниду. Чүнки кемә сандуқ шәклидә еди («Яр.» 6-7-бапни көрүң). ■ **11:7** Яр. 6:13. ■ **11:8** Яр. 12:4. □ **11:11 «Етиқати болғачқа Сараһ гәрчә яшинип қалған, туғут йешидин өткән болсиму, һамилдар болуш иқтидариға егә болди; чүнки у вәдә қилған Худани ишәшлик дәп қарайтти»** — бәзи тәрҗимилиридә бу җүмлидә көздә тутулған етиқат егиси Сараһ әмәс, бәлки Ибраһим дәп қарилиду. Бир нәччә сәвәпләрдин (җүмлидин бала туғушта күч, йәни һамилдар болуш иқтидари керәк болғини әр киши әмәс, бәлки аял киши болғанлиғидин!), көрситилгән етиқатчини Сараһ дәп қараймиз. У Худаниң сөзидин гуманланғандин кейин, әйипләнгән болуп андин чиң етиқатта турған болуши мүмкин («Яр.» 18:1-15ни көрүң). ■ **11:11** Яр. 17:19; 21:2; Луқа 1:36. ■ **11:12** Яр. 15:5; 22:17; Рим. 4:18. ■ **11:13** Яр. 23:4; 47:9; Юһ. 8:53. ■ **11:16** Мис. 3:6; Мат. 22:32; Рос. 7:32.

«Сениң намиңни давамлаштуридиған нәслиң болса Исһақтин келип чиқиду»
дегинини тапшурувалған болсиму, у йәнила бирдин-бир оғлини қурбан қилишқа
тәйяр турди. ■
19 Чүнки у һәтта Исһақ өлгән тәғдирдиму, Худаниң уни тирилдүрүшкә қадир
екәнлигигә ишәнди. Мундақчә ейтқанда, Исһақни өлүмдин тирилдүрүлгәндәк
қайтидин тапшурувалди.
20 Етиқати болғачқа, Исһақ оғуллири Яқуп билән Әсавниң кәлгүси ишлириға
хәйрлик тиләп дуа қилди.■
21 Етиқати болғачқа, Яқуп аләмдин өтүш алдида Йүсүпниң икки оғлиниң һәр
бири үчүн хәйрлик дуа қилип, һасисиға тайинип туруп Худаға сәҗдә қилди. □ ■
22 Етиқати болғачқа, Йүсүп сәкратқа чүшүп қалғанда, бәни Исраилниң Мисирдин
чиқип кетидиғанлиғини тилға алди һәмдә өзиниң устиханлири тоғрилиқму
әмир қилди.□ ■
23 Етиқати болғачқа, Муса туғулғанда, униң ата-аниси уни үч ай йошурди; чүнки
улар Мусаниң йеқимлиқ бир бала екәнлигини көрди, падишаниң пәрманидинму
қорқмиди. □ ■
24 Етиқати болғачқа, Муса чоң болуп улуқ зат болғандин кейин, «Пирәвниң
қизиниң оғли» дегән атақта туриверишни рәт қилип,
25 гуна ичидики ләззәтләрдин вақитлиқ бәһримән болушниң орниға, Худаниң
хәлқи билән биллә азап чекишни әвзәл көрди. ■
26 У Мәсиһкә қаритилған һақарәткә учрашни Мисирниң ғәзнисидики
байлиқларға егә болуштинму әвзәл билди. Чүнки көзлирини *әрштики* инъамға
тикиватати. □
27 Етиқати болғачқа, у падишаниң ғәзивидинму қорқмай Мисирдин чиқип
кәтти. *Җапа-мушәққәткә* чидиди, чүнки Көзгә Көрүнмигүчи униң көзигә көрүнүп
турғандәк еди.
28 Етиқати болғачқа, у «тунҗа оғлиниң җенини алғучи» *пәриштиниң Исраилларға*
тәгмәслиги үчүн *тунҗи* «өтүп кетиш» һейтини өткүзүп, шуниңға мунасивәтлик
қанни *буйрулғини бойичә* сепип-сүркиди.□ ■
29 Етиқати болғачқа, *Исраиллар* Қизил деңиздин худди қуруқлуқта маңғандәк
меңип өтти. Бирақ *уларни қоғлап кәлгән* Мисирлиқлар өтмәкчи болғанда суға
ғәриқ болди.■

■ **11:17-18** Яр. 22:10; Яр. 21:12; Рим. 9:7; Гал. 3:29. ■ **11:20** Яр. 27:28,39. □ **11:21 «Етиқати болғачқа, Яқуп аләмдин өтүш алдида Йүсүпниң икки оғлиниң һәр бири үчүн хәйрлик дуа қилип, һасисиға тайинип туруп Худаға сәҗдә қилди»** — «Яр.» 47:31 (грек тилидики «Сәптуагинт» (LXX) дегән тәрҗимиси)ни көрүң. ■ **11:21** Яр. 47:31; 48:15. □ **11:22 «Етиқати болғачқа, Йүсүп сәкратқа чүшүп қалғанда, бәни Исраилниң Мисирдин чиқип кетидиғанлиғини тилға алди һәмдә өзиниң устиханлири тоғрилиқму әмир қилди»** — Йүсүпниң әмри болса «Силәр Мисирдин чиққиниңларда мениң устиханлиримни елип кетиңлар» дегәнлик еди. «Яр.» 50:24 вә «Мис.» 18:19ни көрүң. ■ **11:22** Яр. 50:24. □ **11:23 «Етиқати болғачқа, Муса туғулғанда, униң ата-аниси уни үч ай йошурди; чүнки улар Мусаниң йеқимлиқ бир бала екәнлигини көрди, падишаниң пәрманидинму қорқмиди»** — «йеқимлиқ бир бала» бу сөз чоқум Мусаниң бир алаһидилигини, униң Худаға яқидиғанлиғини көрсәтсә керәк («Рос.» 7:20ниму көрүң). ■ **11:23** Мис. 2:2; Рос. 7:20. ■ **11:25** Зәб. 83:11 □ **11:26 «У (Муса) Мәсиһкә қаритилған һақарәткә учрашни Мисирниң ғәзнисидики байлиқларға егә болуштинму әвзәл билди...»** — «Мәсиһкә қаритилған һақарәт» дегән сөз бәлким Мәсиһниң һәрдайим (һәтта дунияға келишидин илгири) Өз хәлқи билән бир екәнлигини көрситиду. Бу әҗайип ибарә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **11:28 «Етиқати болғачқа, у «тунҗа оғлиниң җенини алғучи» пәриштиниң Исраилларға тәгмәслиги үчүн тунҗа «өтүп кетиш» һейтини өткүзүп, шуниңға мунасивәтлик қанни буйрулғини бойичә сепип-сүркиди»** — бу вақиәләрни чүшиниш үчүн «Мис.» 12-бапқа қаралсун. ■ **11:28** Мис. 12:21. ■ **11:29** Мис. 14:22.

30 Етиқати болғачқа, хәлиқ йәттә күн Йерихо шәһирининң сепилини айланғандин
кейин сепил өрүлди.□ ■
31 Етиқати болғачқа, паһишә аял Раһаб Исраил чарлиғучилирини достларчә
күтүвалғачқа, итаәтсизләр *болған өз шәһиридикиләр* билән бирликтә һалак
болмиди.■
32 Мән йәнә немишкә сөзләп олтирай? Гидеон, Барақ, Шимшон, Йәфтаһ, Давут,
Самуил вә қалған башқа пәйғәмбәрләр тоғрисида ейтип кәлсәм вақит йәтмәйду.
■
33 Улар етиқати билән әлләрнинң үстидин ғалип кәлди, адаләт жүргүзди, *Худа* вәдә
қилғанларға ерişти, ширларнинң ағзилирини етип қойди, □ ■
34 дәһшәтлик отнинң ялқунини өчүрди, қиличнинң тиғидин кечип қутулди,
ажизлиқтин күчәйди, җәңләрдә батурлуқ көрсәтти, ят әлләрнинң қошунлирини
тери-пирән қилди. □ ■
35 *Етиқати болғачқа*, аяллар өлгән уруқ-туққанлирини өлүмдин тирилдүргүзүп
қайтурувалди; бирақ башқилар кәлгүсидә техиму яхши һалда өлүмдин
тириләйли дәп, қутулуш йолини рәт қилип қийинилишқа бәрдашлиқ бәрди.
■
36 Йәнә бәзиләр синилип хар-мәсқириләргә учрап қамчиланди, бәзиләр һәтта
кишәнлинип зинданға ташланди; □ ■
37 улар чалма-кесәк қилип өлтүрүлди, һәрә билән һәрилинип парчиланди,
синақларни бешидин өткүзди, қиличлинип өлтүрүлди; улар қой-өшкә
терилирини йепинча қилған һалда сәрсан болуп жүрди, намратлиқта яшиди,
қийин-қистаққа учриди, хорланди □ ■
38 (улар бу дунияға зайә кәткән еди), чөлләрдә, тағларда, өңкүрләрдә вә
гәмиләрдә сәргәрдан болуп жүрди.
39 Буларнинң һәммиси етиқати билән Худанинң Өз гувайи билән тәриплəнгән
болсиму, Худанинң вәдә қилғиниға әйни бойичәеришкини йоқ. □
40 Әндиликтә Худа бизләр үчүн техиму әвзәл бир нишан-мәхсәтни бекиткән

□ **11:30 «Етиқати болғачқа, хәлиқ йәттә күн Йерихо шәһирининң сепилини айланғандин кейин сепил өрүлди»** — Йерихо шәһири Исраиллар Мисирдики қуллуқтин қутулуп, Худа беришкә вәдә қилған Канаан зиминида җәң қилмайла егилигән тунҗа шәһәр. «Йәшуа» 6-бапни көрүң. ■ **11:30** Йә. 6:20. ■ **11:31** Йә. 2:1; 6:23; Як. 2:25. ■ **11:32** Һак. 4:6; 6:11; 11:1; 12:7; 13:24; 1Сам. 17:45; 1Сам. 12:2. □ **11:33 «Улар етиқати билән әлләрнинң үстидин ғалип кәлди, адаләт жүргүзди...»** — «адаләт жүргүзди» бәлким Давуттәк адиллиқ билән жут сорашлирини, яки Аюптәк башқиларнинң дәрдигә йетишни (мәсилән, «Аюп» 29:12-17, 31-бапни көрүң) көрситиду. **«улар етиқати билән ... Худа вәдә қилғанларға ерişти, ширларнинң ағзилирини етип қойди...»** — бир қетим Даниял пәйғәмбәр шир угисиға ташланған, бирақ у Худаға болған етиқати вәҗидин ширлардин қутулуп қалған. «Дан.» 6-бапни көрүң. ■ **11:33** Һак. 14:6; 1Сам. 17:34; Дан. 6:23. □ **11:34 «дәһшәтлик отнинң ялқунини өчүрди,...»** — мәсилән, «Дан.» 3-бапни көрүң. ■ **11:34** 1Сам. 20:1; 1Пад. 19:3; 2Пад. 6:16; Аюп 42:10; Зәб. 65:12; Йәш. 38:21; Йо. 3:10 ■ **11:35** 1Пад. 17:23; 2Пад. 4:36; Рос. 22:25. □ **11:36 «Йәнә бәзиләр синилип хар-мәсқириләргә учрап қамчиланди, бәзиләр һәтта кишәнлинип зинданға ташланди»** — Тәвратта мошундақ мисаллар нурғун. 35-айәттә көрситилгән азаплар вә ушбу бабта бәзи башқа ишлар «Макаббийлар» дегән тарихий китап (1-, 2- вә 4-том)да хатирилиниду. Бу китап Тәвратнинң бир қисми болмисиму, тарихшунаслар тәрипидин асасән ишәшлик дәп қарилиду. ■ **11:36** Йәр. 20:2. □ **11:37 «...һәрә билән һәрилинип парчиланди...»** — Йәһудий хәлқининң бәзи тарихлири бойичә Манассәһ падиша Йәшая пәйғәмбәрни шундақ қилған. Тәврат өзидә мошу тарих хатириләнмигән. ■ **11:37** 1Пад. 21:13; 2Пад. 1:8; Мат. 3:4. □ **11:39 «Буларнинң һәммиси етиқати билән Худанинң өз гувайи билән тәриплəнгән болсиму, Худанинң вәдә қилғиниға әйни бойичә еришкини йоқ»** — «еришкини йоқ» дегәнлик йәр йүзидә тирик вақтида еришмигән, демәкчи. Тирилгәндә пүтүнләй башқичә болиду, әлвәттә!

болуп, улар бизсиз камаләткә йәткүзүлмәйду.□

12

Худа Өз пәрзәнтлирини тәрбийиләйду

1-2 Әнди әтирапимизда гувачилар шунчә чоң булуттәк бизни орувалғачқа, һәр
хил еғир жүк һәм бизгә асанла чирмишивалидиған гунани чөрүп ташлап,
алдимизға қоюлған жүгүрүш йолини чидамлиқ билән бесип жүгүрәйли; буниңда
көзимизни етиқатимизниң Йол Башлиғучиси вә Такамуллаштурғучиси болған
Әйсаға тикәйли. У Өзини күткән хошаллиқ үчүн кресттики азапқа бәрдашлиқ
бәрди һәм униңда болған һақарәткә писәнт қилмиди. Шуниң билән У Худаниң
тәхтиниң оң тәрипидә олтарғузулди.□ ■
3 Көңлүңләрниң һерип совуп кәтмәслиги үчүн, гунакарларниң шунчә қаттиқ
хорлашлириға бәрдашлиқ Бәргүчини көңүл қоюп ойлаңлар.
4 Гунаға қарши күрәшләрдә техи қан аққузуш дәрижисигә берип йәтмидиңлар.■
5 Худаниң силәргә Өз пәрзәнтлирим дәп жекиләйдиған *муқәддәс язмилардики* муну
сөзлирини унтудуңлар: —

«И оғлум, Пәрвәрдигарниң тәрбийисигә сәл қарима,
Әйипләнгиниңдә көңлүң совуп кәтмисун,■
6 Чүнки Пәрвәрдигар сөйгинигә тәрбийә бериду,
Мениң оғлум дәп қобул қилғанларниң һәммисини дәрриләйду».□ ■

7 Азап чәккиниңларни Худаниң тәрбийиси дәп билип, униңға бәрдашлиқ
бериңлар. Чүнки силәрниң тәрбийә елишиңларниң өзи Худаниң силәрни
оғлум дәп муамилә қилғанлиғини көрситиду. Қайси пәрзәнт атиси тәрипидин
тәрбийиләнмәйду?
8 Әнди *Худаниң* тәрбийилишидә һәр бир пәрзәнтиниң өз үлүши бар; лекин бу иш
силәрдә кам болса һәқиқий оғуллиридин әмәс, бәлки һарамдин болған пәрзәнти
болуп чиқисиләр.
9 Униң үстигә һәммимизниң өзимизгә тәрбийә бәргән әт жәһәттики атилиримиз
бар, биз уларниму һөрмәтләп кәлдуқ. Шундақ екән, роһларниң атисиға техиму
итаәт қилмамдуқ? Шундақта һаятимиз яшнимамду?
10 Әт жәһәттики атилиримиз бәрһәқ пәқәт өзи мувапиқ көргән йол бойичә азғинә
вақит бизни тәрбийилигән. Лекин У болса бизгә пайдилиқ болсун дәп, пак-
муқәддәслигидин муйәссәр болушимиз үчүн тәрбийиләйду.

□ **11:40 «Әндиликтә Худа бизләр үчүн техиму әвзәл бир нишан-мәхсәтни бекиткән болуп, улар бизсиз камаләткә йәткүзүлмәйду»** — демәк, улар бизни күтүши керәк, йәни әһдидин бәһримән болған етиқатчи бизләр билән тәң камаләткә йәткүзүлиду. □ **12:1-2 «Әнди әтирапимизда гувачилар шунчә чоң булуттәк бизни орувалғачқа,... »** — «гувачилар» икки тәрәптики сөз болуши мүмкин: (1) Жуқирида 11-бапта тилға елинған кишиләр бизгә етиқат билән яшашниң немә екәнлигини көрситип «гувалиқ бәргәнлиги»ни һәм (2) «етиқатниң бәйгиси»дә жүгүргинимиздә буларниң әрштин бизгә гувачилардәк қарап туруватқанлиғини көрситиду. «Булут» қизиқ гәп — «Дан.» 7:13, «Мат.» 24:30, 26:46, «1Тес.» 4:17, «Вәһ.» 1:7ни көрүң. ■ **12:1-2** Рим. 6:4; 12:12; 1Кор. 9:24; Әф. 4:22; Кол. 3:8; Ибр. 10:36; 1Пет. 2:1, 2; Луқа 24:26; Фил. 2:8-11; Ибр. 1:3; 8:1; 1Пет. 1:11. ■ **12:4** 1Кор. 10:13. ■ **12:5** Аюп 5:17; Пәнд. 3:11-12; Вәһ. 3:19. □ **12:6 «И оғлум, Пәрвәрдигарниң тәрбийисигә сәл қарима, әйипләнгиниңдә көңлүң совуп кәтмисун, чүнки Пәрвәрдигар сөйгинигә тәрбийә бериду, Мениң оғлум дәп қобул қилғанларниң һәммисини дәрриләйду»** — «Пәнд.» 3:11-12 . ■ **12:6** Пәнд. 3:11,12

11 Әнди қаттиқ тәрбийә берилгән вақтида адәмни хуш қилмайду, әксичә адәмни
қайғуға чөмдүриду; бирақ буниң билән түзәлгәнләргә у кейин һәққанийлиқтин
чиққан тинич-хатирҗәмликниң мевисини бериду.
12 Шуниң үчүн, «Телип саңгилиған қолуңларни, зәиплишип кәткән тизиңларни
русләңлар» □ ■
13 вә «ақсақ»ларниң пүкүлүп қалмай, бәлки шипа тепиши үчүн путлириңларни
түз йолларда маңдуруңлар.□

Худаниң қорқунучида яшаңлар

14 Барлиқ кишиләр билән енақ өтүшкә вә пак-муқәддәс яшашқа интилиңлар;
муқәддәс болмиған киши һәргиз Рәбни көрәлмәйду. ■
15 Ойғақ туруңларки, һеч ким Худаниң меһри-шәпқитидин мәһрум қалмисун;
араңларда силәргә иш тапқузуп силәрни көйдүридиған, шундақла көп адәмләрни
булғап напак болушқа сәвәп болидиған бирәр өч-адавәт йилтизи үнмисун. ■
16 Араңларда һеч бир бузуқлуқ қилғучи яки өзиниң тунҗа оғуллуқ һоқуқини бир
вах тамаққа сетивәткән Әсавдәк ихлассиз киши болмисун. □ ■
17 Чүнки силәргә мәлумки, Әсав кейин *атисиниң* хәйрлик дуасини елишни
ойлиған болсиму, шундақла униңға интилип көз яшлирини еқитип ялвурған
болсиму, у *бу ишларни орниға кәлтүридиған* товва қилиш йолини тапалмай, рәт
қилинди.□ ■

Синай теғи — Исраиллар Тәврат қанунини қобул қилған тағ — вә Зион теғи, йәни әрштики Йерусалим

18 Чүнки силәр қол билән тутқили болидиған, ялқунлап от йенип туруватқан
һәмдә сүрлүк булут, қараңғулуқ вә қара қуюн қаплиған әшу таққа кәлмидиңлар
— □ ■
19 (у җайда канай садаси билән сөзлигән аваз йәткүзүлгәндә, буларни
аңлиғанлар: «Бизгә йәнә сөз қилинмисун!» дәп *Худаға* ялвурушти; □ ■

□ **12:12 «... «Телип саңгилиған қолуңларни, зәиплишип кәткән тизиңларни русләңлар»»** — яки «...«телип саңгилиған қолуңларни, зәиплишип кәткән тизиңларни күчәйтиңлар»» («Йәш.» 35:3дин нәқил кәлтүрүлгән). ■ **12:12** Йәш. 35:3. □ **12:13 «... «ақсақ»ларниң пүкүлүп қалмай, бәлки шипа тепиши үчүн путлириңларни түз йолларда маңдуруңлар»** — «ақсақ»лар бәлким етиқати аҗизларни көрситиду. ■ **12:14** Рим. 12:18; 2Тим. 2:22. ■ **12:15** Қан. 29:17; Рос. 17:13; 2Кор. 6:1; Гал. 5:12. □ **12:16 «...Өзиниң тунҗа оғуллуқ һоқуқини бир вах тамаққа сетивәткән Әсавдәк ихлассиз киши болмисун»** — «Яр.» 25:29-34. ■ **12:16** Яр. 25:33; Әф. 5:3; Кол. 3:5; 1Тес. 4:3. □ **12:17 «...у (Әсав) бу ишларни орниға кәлтүридиған товва қилиш йолини тапалмай...»** — башқа бир хил тәрҗимиси «у (Әсав) өз гунайидин товва қилиш йолини тапалмай...». «Товва қилиш» грек тилида «уни» билән ипадилиниду. Бәзи тәрҗиманлар бу «уни» дегәнни «гунайидин товва қилиш»ни көрситиду, дәп қарайду. Лекин «Яр.» 27:1-40кә қариғанда, униң издигини әслидики тәлвилигидин товва қилиш әмәс, бәлки пәқәт пушайман билән атисиниң хәйрлик дуасила еди. Шуниң үчүн мошу йәрдә «товва қилиш»ниң мәнаси: — (1) атисиниң қарарини, яки (2) Худаниң ирадисини өзгәртишни билдүриду (оқурмәнләргә аянки, «товва қилиш»ниң әслидики мәнаси «көзқарашни өзгәртиш» «позитсийәни өзгәртиш» дегәнлик). ■ **12:17** Яр. 27:36. □ **12:18 «ялқунлап от йенип туруватқан һәмдә сүрлүк булут, қараңғулуқ вә қара қуюн қаплиған әшу таққа кәлмидиңлар...»** — «әшу тағ» болса Йәһудий хәлқи Муса пәйғәмбәрниң вастиси билән Тәврат қанунини қобул қилған Синай теғини көрситиду («Мис.» 19-бапни көрүң). ■ **12:18** Мис. 19:10,16; 20:21; Қан. 5:22. □ **12:19 «у җайда канай садаси билән сөзлигән аваз йәткүзүлгәндә, буларни аңлиғанлар: «Бизгә йәнә сөз қилинмисун!» дәп Худаға ялвурушти»** — «Қан.» 15:23ни көрүң. ■ **12:19** Мис. 20:19; Қан. 5:25; 18:16.

20 чүнки улар қилинған әмирни көтирәлмиди. «Егәр бу таққа һәтта бирәр
һайванниң айиғи тәгсиму, чалма-кесәк қилип өлтүрүлсун» *дәп тапиланған еди*;
□ ■
21 у көрүнүш шундақ қорқунучлуқ едики, Мусаму: «Бәк қаттиқ қорқуп ғал-ғал
титрәп кәттим» дегән еди).□ ■
22 — Силәр бәлки Зион теғиға, йәни мәңгү һаят Худаниң шәһири — әрштики
Йерусалимға, түмәнлигән пәриштиләргә, ■
23 исимлири әрштә пүтүлгән тунҗа туғулғанларниң һейт-мәрикә
хошаллиғида җәм қилинған җамаитигә, һәммәйләнниң сорақчиси Худаға,
такамуллаштурулған һәққаний кишиләрниң роһлириға □ ■
24 вә йеңи әһдиниң васитичиси Әйсаға, шундақла һәм Униң сепилгән қениға
кәлдиңлар. Бу қан Һабилниңкидин әвзәл сөз қилиду.□ ■
25 Бу сөзни қилғучини рәт қилмаслиғиңлар үчүн диққәт қилиңлар. Чүнки
йәр йүзидә өзлиригә вәһий йәткүзүп агаһландурғучини рәт қилғанлар җазадин
қечип қутулалмиған йәрдә, әрштә бизни агаһландурғучидин йүз өрүсәк,
һалимиз техиму шундақ болмамду? □ ■
26 Әнди шу чағда Худаниң авази зиминни тәвритиватқан еди; лекин әнди У:
«Өзүм йәнә бир қетим зиминнила әмәс, асманниму тәвритимән» дәп вәдә қилди.
□ ■
27 «Йәнә бир қетим» дегән бу сөз тәвритилидиғанларниң, йәни яритилған
нәрсиләрниң тәвритилиши билән йоқитилидиғанлиғини, тәврәткили
болмайдиған нәрсиләрниң мәңгү муқим болидиғанлиғидин ибарәт мәнини
билдүриду.
28 Шуниң үчүн, тәврәткили болмайдиған бир падишалиққа муйәссәр болуп,
меһри-шәпқәтни чиң тутуп бу арқилиқ ихласмәнлик вә әйминиш-қорқунуч
билән Худани хурсән қилидиған ибадәтләрни қилайли. □ ■

□ **12:20 «чүнки улар қилинған әмирни көтирәлмиди. Әгәр бу таққа һәтта бирәр һайванниң айиғи тәгсиму, чалма-кесәк қилип өлтүрүлсун» дәп тапиланған еди...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «чүнки уларға тапиланған: «Әгәр бу таққа һәтта бирәр һайванниң аяқлири тәккән болсиму, чалма-кесәк қилип өлтүрүлсун» дегән әмирни көтирәлмиди». ■ **12:20** Мис. 19:13. □ **12:21 «у көрүнүш шундақ қорқунучлуқ едики, Мусаму: «Бәк қаттиқ қорқуп ғал-ғал титрәп кәттим» дегән еди»** — «Қан.» 9:19. ■ **12:21** Қан. 9:19 ■ **12:22** Гал. 4:26; Вәһ. 3:12; 21:10-27. □ **12:23 «исимлири әрштә пүтүлгән тунҗа туғулғанларниң... җамаитигә...»** — «тунҗа туғулғанлар» дегән сөз бу йәрдә Әйса Мәсиһгә етиқат қилип, «қайтидин туғулған» Худаниң пәрзәнти дәп һесапланғанларни көрситиду. **«әрштики Йерусалимға, түмәнлигән пәриштиләргә, исимлири әрштә пүтүлгән тунҗа туғулғанларниң һейт-мәрикә хошаллиғида җәм қилинған җамаитигә,...»** — (22-23-айәт) башқа бир хил тәрҗимиси: «һейт-мәрикә хошаллиғиға җәм болидиған түмәнлигән пәришитиләргә, исимлири әрштә йезилған тунҗа туғулғанларниң җамаитигә...». Исраилларниң исимлириниң һәммиси йәр йүзидә «ройхәт»тә пүтүлүши буйрулған еди («Чөл.» 1:1-18). Лекин җамаәттикиләрниң исимлири йәр йүзидә әмәс, бәлки әрштә пүтүклүктур. ■ **12:23** Луқа 10:20. □ **12:24 «вә йеңи әһдиниң васитичиси Әйсаға, шундақла һәм Униң сепилгән қениға кәлдиңлар. Бу қан Һабилниңкидин әвзәл сөз қилиду»** — Әйса Мәсиһниң сепилгән қени инсанниң гуналирини тиләп уларни пак қилиду. Һабилниң қени болса интиқам дәп һөкирәп жиғлайтти («Яр.» 4:10). ■ **12:24** Яр. 4:10; Ибр. 10:22; 11:4; 1Пет. 1:2. □ **12:25 «...йәр йүзидә өзлиригә вәһий йәткүзүп агаһландурғучи»** — мошу йәрдә Худаниң Муса пәйғәмбәр арқилиқ сөзлигинини көрситиду. ■ **12:25** Ибр. 2:3. □ **12:26 «Әнди шу чағда Худаниң авази зиминни тәвритиватқан еди...»** — «шу чағда» — Худа Синай теғидин сөзлигинидә. **«лекин әнди У: «Өзүм йәнә бир қетим зиминнила әмәс, асманниму тәвритимән» дәп вәдә қилди»** — «Һаг.» 2:6ни көрүң. ■ **12:26** Һаг. 2:5. □ **12:28 «тәврәткили болмайдиған бир падишалиққа муйәссәр болуп, меһри-шәпқәтни чиң тутуп,...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «тәврәткили болмайдиған бир падишалиққа муйәссәр болғинимиздин миннәтдар болуп,...». ■ **12:28** 1Пет. 2:5.

29 Чүнки Худайимиз һәммини йәвәткүчи бир оттур.□ ■

13

Худани хуш қилиш

1 Араңларда қериндашлиқ меһир-муһәббәт тохтимисун.■
2 Натонуш кишиләргә меһмандост болушни унтумаңлар. Чүнки бәзиләр шу йол
билән билмәстин пәриштиләрни меһман қилған.■
3 Зинданға ташланғанларни улар билән биллә *зинданда* зәнҗирләнгәндәк яд
етиңлар. Хорланғанларни өзүңларму тәндә туруватқан бәндә сүпитидә яд етип
туруңлар.□ ■
4 Һәммә адәм никаһқа һөрмәт қилсун, әр-хотунларниң ятидиған йери дағсиз
болсун; чүнки Худа бузуқчилиқ қилғучилар вә зина қилғучилардин һесап
алиду.□
5 Меңиш-турушуңлар пулпәрәсликтин халий болсун, бариға қанаәт қилиңлар.
Чүнки Худа мундақ дегән:
«Сәндин әсла айрилмаймән,
Сени әсла ташлимаймән».□ ■

6 Шуңа, жүрәклик билән ейталаймизки,
«Пәрвәрдигар мениң Ярдәмчимдур, һеч қорқмаймән,
Кишиләр мени немә қилалисун?»□ ■

7 Силәргә Худаниң сөз-каламини йәткүзгән, силәрниң йетәкчилириңларни
есиңларда тутуңлар. Уларниң меңиш-турушиниң мевә-нәтиҗисигә көңүл қоюп
қарап, уларниң етиқатини үлгә қилиңлар: —■
8 Әйса Мәсиһ түнүгүн, бүгүн вә әбәдил-әбәткичә өзгәрмәйду!□
9 Шуниң үчүн, һәр хил ғәйрий тәлимләр билән езиқтурулуп кәтмәңлар; чүнки
инсанниң қәлби *қурбанлиққа хас* йемәкликләр билән әмәс, бәлки Худаниң меһри-
шәпқити билән қувәтләндүрүлгини әвзәл. Чүнки бундақ йемәкликләргә берилип
келиватқанлар улардин һеч қандақ пайда көргән әмәс.■

□ **12:29 «Чүнки Худайимиз һәммини йәвәткүчи бир оттур»** — бу сөзләр «Қан.» 4:24, 9:3диму тепилиду. ■ **12:29** Қан. 4:24. ■ **13:1** Рим. 12:10; Әф. 4:3; 1Пет. 1:22; 2:17; 4:8. ■ **13:2** Яр. 18:1; 19:1; Рим. 12:13; 1Пет. 4:9. □ **13:3 «Зинданға ташланғанларни улар билән биллә зинданда зәнҗирләнгәндәк яд етиңлар»** — «зинданға ташланғанлар» вә «хорланғанлар» етиқати үчүн зиянкәшликкә учриғанларни көрситиду. **«хорланғанларни өзүңларму тәндә туруватқан бәндә сүпитидә яд етип туруңлар»** — бу җекиләшниң мәнаси бәлким: (1) өзлириңлар аҗизлиққа вә җисманий азапларға дуч кәлгәнлигиңлар түпәйлидин мошуларни яд етип туруңлар; (2) яки Әйса Мәсиһниң тени болған җамаәт әзаси сүпитидә, һесдашлиқ вә дәрддашлиқ көрситиңлар» дегәнни билдүриду. ■ **13:3** Мат. 25:36. □ **13:4 «әр-хотунларниң ятидиған йери дағсиз болсун»** — башқа бир хил тәрҗимиси болуши мүмкин: «никаһ һәрдайим һөрмәтлик иш, әр-хотунлуқ орун дағсиздур» — бу тәрҗимә тоғра болса, асасий мәнаси әр-хотунлуқ, шундақла әр-хотунлуқ арисидики муһәббәтлик җинсий мунасивәт Худа алдида яхши иштур. □ **13:5 «Сәндин әсла айрилмаймән, сени әсла ташлимаймән»** — Тәврат, «Қан.» 31:6-8. ■ **13:5** Яр. 28:15; Мис. 23:8; Қан. 16:19; 31:6, 8; Йә. 1:5; 1Тар. 28:20; Пәнд. 15:16; Фил. 4:11; 1Тим. 6:6, 8. □ **13:6 «Пәрвәрдигар мениң Ярдәмчимдур, һеч қорқмаймән, кишиләр мени немә қилалисун?»** — «Зәб.» 26:1, 117:-7. ■ **13:6** Зәб. 53:6; 55:5; 117:6-7 ■ **13:7** Ибр. 13:17. □ **13:8 «Әйса Мәсиһ түнүгүн, бүгүн вә әбәдил-әбәткичә өзгәрмәйду!»** — муәллип, бу һәқиқәтни дәл шу йетәкчи қериндашларниң етиқатиниң җәвһиридур, демәкчи болуши мүмкин. ■ **13:9** Йәр. 29:8; Мат. 24:4; Юһ. 6:27; Рим. 14:17; 16:17; Әф. 4:14; 5:6; Кол. 2:16; 2Тес. 2:2; 2Тим. 4:3; 1Юһа. 4:1.

10 Бизләрниң шундақ бир қурбангаһимиз барки, ибадәт чедирида хизмәттә
болғанларниң униңдин йейиш һоқуқи йоқтур. □
11 Чүнки гуна тиләш сүпитидә союлған, қени баш каһин тәрипидин әң муқәддәс
жайға елип кирилгән қурбанлиқ һайванларниң тени болса караргаһниң сиртиға
елип чиқилип көйдүрүләтти. □ ■
12 Шуңа Әйсаму Өз қени билән хәлиқни паклап Худаға аташ үчүн, шәһәр
дәрвазисиниң сиртида азап чекип өлди. □ ■
13 Шундақ екән, бизму караргаһниң сиртиға чиқип, Униң йениға берип, Униңға
қаритилған һақарәткә ортақ бәрдашлиқ берәйли. □
14 Чүнки йәр йүзидә мәңгү мәвжут туридиған шәһиримиз йоқ, бәлки
кәлгүсидики шәһәргә интилмәктимиз. ■
15 Шуңа, Мәсиһ арқилиқ Худаға қурбанлиқ сүпитидә мәдһийилиримизни
тохтавсиз атайли, йәни өз ләвлиримизниң мевиси сүпитидә Униң намини
етирап қилайли. □ ■
16 Әнди хәйр-сахавәт қилишни вә бариңлардин ортақ тәқсимләшни унтумаңлар.
Чүнки Худа бундақ қурбанлиқлардин хурсән болиду.■
17 Йетәкчилириңларға итаәт қилип, уларға бойсунуңлар. Чүнки улар өз
хизмитидин Худаға һесап беридиғанлар болуп, һемишә жениңлардин хәвәр
елишқа ойғақ туриду. Уларниң бу иши қайғу-әләм билән әмәс (чүнки ундақ
болса силәргә һеч пайда йәткүзүлмәйду) бәлки хошал-хурамлиқ билән елип
берилсун.□ ■
18 Биз үчүн дуа қилип туруңлар; чүнки вижданимизниң пак екәнлигигә, һәр бир
ишларда тоғра йолда меңишни халайдиғанлиғимизға қайил қилиндуқ.

□ **13:10 «Бизләрниң шундақ бир қурбангаһимиз барки, ибадәт чедирида хизмәттә болғанларниң униңдин йейиш һоқуқи йоқтур»** — бу «қурбангаһ» Әйса Мәсиһ инсанларниң гунайи үчүн миқлинип өлтүрүлгән крестни көрситиду. Мошу «қурбангаһдин йейиш» болса униң қурбанлиғидин чиққан, мәңгүлүк һаяттики һәртүрлүк роһий мевиләрдин бәһримән болуштин ибарәт болиду. □ **13:11 «Чүнки гуна тиләш сүпитидә союлған, қени баш каһин тәрипидин әң муқәддәс жайға елип кирилгән қурбанлиқ һайванларниң тени болса караргаһниң сиртиға елип чиқилип көйдүрүләтти»** — «Лав.» 16:27ни көрүң. ■ **13:11** Мис. 29:14; Лав. 4:21; 6:30; 16:27; Чөл. 19:3. □ **13:12 «Шуңа Әйсаму Өз қени билән хәлиқни паклап Худаға аташ үчүн, шәһәр дәрвазисиниң сиртида азап чекип өлди»** — демисәкму, Әйса Мәсиһ өлидиған жай (Голгота) Йерусалимниң сепилиниң сиртида еди. Мәсиһниң бу «сиртқа чиқирилип өлтүрүлүши» кейинки әгәшкәнләргә символ болған болуп, Худаниң хәлқи Мәсиһниң һәмраһлиғидин бәһримән болуши үчүн «шәһәрниң сиртида», йәни өз жути тәрипидин чәткә қеқилишиға тәйяр туруши керәклигини көрситиду. Мәсиһкә әгәшкән Йәһудий хәлиқ үчүн техиму шундақ еди. 13-айәттики изаһатларни көрүң. ■ **13:12** Юһ. 19:17,18. □ **13:13 «Шундақ екән, бизму караргаһниң сиртиға чиқип, Униң йениға берип...»** — «караргаһниң сиртиға чиқиш» Мәсиһкә әгәшкән Йәһудий хәлқигә нисбәтән ибадәтханидики қурбанлиқлардин, шундақла уларға бағлиқ әқидилиридин ваз кечиш бәкму һақарәтлик иш еди. Худди Әйса Мәсиһ Йерусалим шәһәр дәрвазисиниң сиртида миқланғанда һақарәткә каримиғанға охшаш, хәтни оқуватқан Йәһудий китапханларму кона әқидилиридин ваз кечишкә вә униң түпәйлидин учрайдиған һақарәткә каримай, Әйса Мәсиһкә йүзлиниши керәк еди. **«... Униң йениға берип, Униңға қаритилған һақарәткә ортақ бәрдашлиқ берәйли»** — Әйса Мәсиһгә қаритилған қаршилиқ һәм һақарәтләр бүгүнгә қәдәр Униңға вә Униңға тәвә болғанларға қаритилип кәлмәктә. Қараңғулуқ бәрибир нурға қарши туриду, шуңа Худаниң хәлқи һаман бир тәрәптин болмиса башқа бир тәрәптин зиянкәшликкә учрайду. ■ **13:14** Фил. 3:20. □ **13:15 «...өз ләвлиримизниң мевиси сүпитидә Униң намини етирап қилайли»** — «униң нами» мошу йәрдә Мәсиһниң намини көрситиду. ■ **13:15** Һош. 14:3. ■ **13:16** Фил. 4:18. □ **13:17 «уларниң бу иши қайғу-әләм билән әмәс ... бәлки хошал-хурамлиқ билән елип берилсун»** — «уларниң бу иши»: (1) йетәкчиләрниң хәвәр елиш хизмити, яки: (2) Худаға һесап тапшуруш, яки: (3) бу иккисини көрситиду. Бизниңчә у һесап тапшурушини көрситиду. ■ **13:17** Әз. 3:18; 33:8; Фил. 2:29; 1Тес. 5:12; 1Тим. 5:17.

19 Йениңларға патрақ қайтип беришим үчүн, дуа қилишиңларни алаһидә өтүнимән.□

Дуа

20 Әнди мәңгүлүк әһдиниң қени билән қой падисиниң катта падичиси болған
Рәббимиз Әйсани өлүмдин тирилдүргүчи, хатирҗәмликниң Егиси болған Худа
□ ■
21 Әйса Мәсиһ арқилиқ силәргә Өзини хурсән қилидиған ишларни қилдуруп,
силәрни һәр бир яхши әмәлдә такамуллашуруруп ирадисиниң иҗрачилири
қилғай! Мәсиһкә әбәдил-әбәткичә шан-шәрәп болғай! Амин! □ ■

Ахирқи сөз

22 Силәрдин өтүнимәнки, и қериндашлирим, бу несиһәт сөзүмгә еғир көрмәй
қулақ салғайсиләр; силәргә мошунчиликла сөзләрни яздим, халас.
23 Қериндишимиз Тимотийниң зиндандин қоюп берилгәнлигидин хәвәрдар
болғайсиләр. Йеқинда йенимға келип қалса, мән силәрни йоқлап барғинимда
у мән билән биллә бариду.
24 Барлиқ йетәкчилириңлар вә барлиқ муқәддәс бәндиләргә салам ейтқайсиләр.
Италийәдин кәлгәнләр силәргә салам йоллиди.
25 Меһри-шәпқәт һәммиңларға яр болғай! Амин!

□ **13:19 «Йениңларға патрақ қайтип беришим үчүн, дуа қилишиңларни алаһидә өтүнимән»** — «мениң қайтип беришим үчүн» дегәнлик бәлким муәллипниң түрмидин азат қилинишини көрситиду. □ **13:20 «мәңгүлүк әһдиниң қени билән қой падисиниң катта падичиси болған Рәббимиз Әйсани өлүмдин тирилдүргүчи»** — «мәңгүлүл әһдә» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. «Хатирҗәмликниң Егиси болған Худа» грек тилида: «хатирҗәмликниң Худаси» — демәк, хатирҗәмлик бәргүчи һәм Өзи һәрдайим хатирҗәмликтә турғучи Худадур. ■ **13:20** Йәш. 40:11; Әз. 34:23; Юһ. 10:11; 1Пет. 5:4. □ **13:21 «(Худа) ... Әйса Мәсиһ арқилиқ силәргә Өзини хурсән қилидиған ишларни қилдуруп, силәрни һәр бир яхши әмәлдә такамуллашуруруп ирадисиниң иҗрачилири қилғай!»** — «такамуллаштуруш»ниң башқа тәрҗимиси: «әтраплиқ тәминләш». ■ **13:21** 2Кор. 3:5; Фил. 2:13.

Яқуп

«Расул Яқуп язған мәктип»

1 Худаниң вә Рәббимиз Әйса Мәсиһниң қули болған мәнки Яқуптин тарқақ
туруватқан муһаҗир он икки қәбилигә салам!□ ■

Етиқат вә синақ

2 И қериндашлирим, һәр қандақ синақларға дуч кәлсәңлар, буни зор хошаллиқ
дәп билиңлар.■
3 Чүнки силәргә мәлумки, бундақ етиқатиңларниң синилиши силәрдә сәвир-
чидамлиқ шәкилләндүриду;■
4 сәвир-чидамлиқниң хислити қәлбиңларда туруп шундақ пишип йетилсунки,
шуниң билән силәр пишқан, мукәммәл вә кәм-кутисиз болисиләр.
5 Бирақ әгәр араңлардики бириси даналиққа муһтаж болса, һәммигә сехийлиқ
билән беридиған шундақла әйиплимәйдиған Худадин тилисун. Шуниң билән
униңға чоқум ата қилиниду.■
6 Бирақ у һеч делиғул болмай ишәш билән тилисун; чүнки делиғул киши худди
шамалда урулуп уян-буян йәлпүнгән деңиз долқуниға охшайду.
7 Ундақ киши Рәбдин бирәр нәрсигә еришимән, дәп һеч хиял қилмисун;
8 ундақлар үҗмә көңүл болуп, барлиқ йоллирида тутами йоқ адәмдур.

Намратлиқ вә байлиқ

9-10 Намрат болған қериндаш өзиниң жуқуриға көтирилгәнлигигә тәнтәнә
қилсун; бай болған қериндаш болса, өзиниң төвән қилинғанлиғиға тәнтәнә
қилсун, чүнки у от-чөпләрниң чечәклиридәк тозуп кетиду. □
11 Қуяш чиқип қизиғанда, от-чөпләрни қурутиду, гүллири тозуп кетиду-дә, униң
гөзәллиги йоқилиду; бай адәмләр худди шуниңға охшаш, өз һәләкчилигидә
йоқилиду.■

Синилиш вә аздурулуш

□ **1:1 «Худаниң вә Рәббимиз Әйса Мәсиһниң қули болған мәнки Яқуп...»** — Яқуп мошу сөзлиридә өзини «расул» дәп атимайду. Лекин «қошумчә сөз»имиздә көрситимизки, у һәқиқәтән бир расул, шуңа униң ушбу хетини «расуллуқ һоқуқ» билән йезилған, дәп ишинимиз. Хәт Йәһудий болған етиқатчиларға йезилған, әлвәттә. «Тарқақ муһаҗир он икки қәбилә» тоғрилиқ «кириш сөз»имизни көрүң. «Қул» дегән уқум тоғрилиқ «Тәбирләр»имизни көрүң. ■ **1:1** Рос. 8:1; 1Пет. 1:1. ■ **1:2** Мат. 5:11; Рим. 5:3; 1Пет. 1:6. ■ **1:3** Рим. 5:3; 1Пет. 1:7. ■ **1:5** Пәнд. 2:3; Йәр. 29:12; Мат. 7:7; 21:22; Мар. 11:24; Юһ. 16:24; 1Юһа. 3:22; 5:14. □ **1:9-10 «Намрат болған қериндаш өзиниң жуқуриға көтирилгәнлигигә тәнтәнә қилсун»** — «өзиниң жуқуриға көтирилгәнлиги» — демәк, бириси Мәсиһкә етиқат бағлисила, мәйли қанчилик намрат болсун Худаға йеқин болған алийҗанаб, интайин имтиязлиқ орун һәм мунасиватлин бәһримән болиду. **«бай болған қериндаш болса, өзиниң төвән қилинғанлиғиға тәнтәнә қилсун, чүнки у от-чөпләрниң чечәклиридәк тозуп кетиду»** — бай адәм Әйса Мәсиһ арқилиқ етиқат бағлиғинида өзиниң барлиқ байлиқлирини Худа алдида һеч нәрсә әмәс дәп билип, өзини төвән тутмиса, Худаниң падишалиғиға кирәлмәйду. «Бай адәмниң Худаниң падишалиғиға кириши төгиниң йиңнениң көзидин өтүшидинму тәс» («Мат.» 19:24). ■ **1:11** Йәш. 40:6, 7; 1Кор. 7:31; Яқ. 4:14; 1Пет. 1:24; 1Юһа. 2:17.

12 Синақларға *сәвирчанлиқ билән* бәрдашлиқ бәргән киши нәқәдәр бәхитлик-һә!
Чүнки у синақтин өткәндин кейин, *Худа* Өзини сөйгәнләргә вәдә қилған һаят
тажиға муйәссәр болиду. □ ■
13 Адәм аздурулушқа дуч кәлгәндә «Худа мени аздуруватиду» демисун. Чүнки
Худа яман ишлар билән аздурулуши мүмкин әмәс һәм башқиларни аздурмайду.
14 Бәлки бириси аздурулғанда, өз һәвәс-нәпси қозғилип, уларниң кәйнигә киргән
болиду;
15 андин һәвәс-нәпс һамилдар болуп гунани туғиду; гуна өсүп йетилип, өлүмгә
елип бариду.
16 Шуңа сөйүмлүк қериндашлирим, алдинип қалмаңлар!
17 Барлиқ жүксәк сехийлиқ вә һәр бир мукәммәл илтипат жуқуридин, йәни
асмандики барлиқ йоруқлуқларниң Атисидин чүшүп келиду; Униңда һеч
қандақ өзгириш болмайду яки Униңда «айлиниш» билән һасил болидиған
көләңгиләрму болмайду. □ ■
18 У бизни *Өзи яратқан барлиқ* мәвҗудатларниң ичидә Өзигә дәсләп пишқан
мевидәк болсун дәп, Өз иradиси бойичә бизни һәқиқәтниң сөз-калами арқилиқ
туғдурди. □ ■

Аңлаш вә ижра қилиш

19 Шуниң билән, и сөйүмлүк қериндашлирим, һәр адәм аңлашқа тез тәйяр
турсун, сөзләшкә алдиримисун, ғәзәплинишкә алдирмисун. ■
20 Чүнки инсанниң ғәзиви Худаниң һәққанийлиғини елип кәлмәйду. □

□ **1:12 «Худа Өзини сөйгәнләргә вәдә қилған һаят тажиға муйәссәр болиду»** — мошу йәрдә грек тилида «Худа» пәқәт «У» билән ипадилиниду. ■ **1:12** Аюп 5:17; Мат. 10:22; 19:28, 29; 2Тим. 4:8; 1Пет. 5:4; Вәһ. 2:10. □ **1:17 «Барлиқ жүксәк сехийлиқ вә һәр бир мукәммәл илтипат жуқуридин, йәни асмандики барлиқ йоруқлуқларниң Атисидин чүшүп келиду; Униңда һеч қандақ өзгириш болмайду яки Униңда «айлиниш» билән һасил болидиған көләңгиләрму болмайду»** — «пүткүл йоруқлуқларниң Атиси» дегәнлик ибарә бәлким һәм Худаниң барлиқ қуяш-юлтузларниң Яратқучиси һәм шундақла пәриштиләрниң Яратқучиси екәнлигини көрситиши мүмкин. Муқәддәс Китапта пәриштиләрниң дайим юлтузлар билән мунасивити бар екәнлиги көрситилиду (мәсилән, «Аюп» 38:7, «Зәб.» 146:4ни көрүң). (1) Худа һәрдайим биздин жуқурида туриду; (2) Худа һәрдайим бизгә һәм жисманий һәм роһий йоруқлуқ бериду; (3) қуяш айлиниши яки қайрилиши билән көләңгә һасил қилиду. Әммә Худада көләңгә яки қараңғулуқ дегән мәвҗут әмәс; у һеч «айланмай», һеч өзгәрмәй һәрдайим чүштики қуяштәк дәл үстимиздә туруп күчлүк нурини вә илтипатлирини (17-айәт) үстимизгә сехийлиқ билән чачиду. ■ **1:17** Пәнд. 2:6; Йәш. 14:27; 46:10; Мал. 3:6; Рим. 11:29; 1Кор. 4:7. □ **1:18 «У бизни Өзи яратқан барлиқ мәвҗудатларниң ичидә Өзигә дәсләп пишқан мевидәк болсун дәп,...»** — «дәсләп пишқан мевә», әң бурун елинған һосул болса, Худаға алаһитән атилатти. Демәк, пүткүл каинат Худаға бойсуниду вә тәвә болиду; лекин каинатниң ичидә Мәсиһгә етиқат бағлиғучилар «дәсләп пишқан мевә» сүпитидә биринчи болуп Униңға беқинип тәвә болуп, «һәқиқий, роһий» сәҗдә қилиду. **«... Өз ирадиси бойичә бизни һәқиқәтниң сөз-калами арқилиқ туғдурди»** — мошу йәрдә Худаниң бу «туғдуруш»и жисманий һаят әмәс, бәлки Муқәддәс Роһидин туғдурғанлиғини, йәни роһий һаятқа, мәңгүлүк һаятқа туғдуруп ериштүргәнлигини көрситиду. «Дәсләп пишқан мевиси» яки «тунҗа һосул мевиси» Худаға алаһидә атилатти («Яр.» 49:3, «Чөл.» 18:3, «Қан.» 18:1-4, «2Тар.» 31:5ни көрүң). ■ **1:18** 1Кор. 4:15; Гал. 4:19; 1Пет. 1:23. ■ **1:19** Пәнд. 17:27; Топ. 5:1. □ **1:20 «Чүнки инсанниң ғәзиви Худаниң һәққанийлиғини елип кәлмәйду»** — «Худаниң һәққанийлиғи»: (1) Худаниң һәққаний өлчими; (2) Худа алдида адил яки һәққаний болған ишлар; (3) Худа инсанниң етиқати үчүн униңға ата қилидиған һәққанийлиғини көрситиду. Бизниңчә «Худаниң һәққанийлиғи» (3)ни көрситиду; чүнки Худаниң Өзи ата қилған һәққанийлиғи болмиса, инсанлар арисида һәр қандақ башқа адиллиқ яки һәққанийлиқ болуши мүмкин әмәс.

21 Шуниң үчүн, барлиқ ипласлиқларни вә қининңларға патмайватқан рәзилликни
ташлаңлар, *қәлбиңларда* йилтиз тартқузулған, силәрни қутқузалайдиған сөз-
каламни кәмтәрлик-мөминлик билән қобул қилиңлар.□ ■
22 Амма өз-өзүңларни алдап пәқәт сөз-каламни аңлиғучилардин болмаңлар,
бәлки уни ижра қилғучилардин болуңлар. ■
23-24 Чүнки бириси сөз-каламни аңлап қоюпла, уни ижра қилмиса, у худди
әйнәктә өзиниң әйни қияпитигә қарап қоюп, кетип қалған кишигә охшайду;
чүнки у өз турқиға қарап болуп, чиқипла, шу һаман өзиниң қандақ екәнлигини
унтуйду. □ ■
25 Лекин әшу кишиләрни әркинликкә ериштүридиған мукәммәл қанунға
әстайидиллиқ билән давамлиқ қарап, унтуғақ аңлиғучи болмай, бәлки униң
ичидә яшап ижра қилғучи болған киши ишлирида бәхитлик қилиниду.□ ■
26 Бириси өзини ихласмән адәммән дәп һесаплиған, лекин тилини
тизгинлимигән болса, өзини өзи алдайду; бундақ кишиниң ихласмәнлиги
беһудиликтур. ■
27 ХудаАтимизниң нәзиридики пак вә дағсиз ихласмәнлик шуки, қийинчилиқта
қалған житим-йесир, тул хотунларни йоқлап, уларға ғәмхорлуқ қилиш вә өзини
бу дунияниң булғишидин дағсиз сақлаштур.□

2

Һәммә адәмгә охшаш муамилә қилиш

1 Қериндашлирим, шан-шәрәп Егиси болған Рәббимиз Әйса Мәсиһниң
етиқат йолини тутқан екәнсиләр, адәмниң ташқи қияпитигә қарап муамилә
қилидиғанлардин болмаңлар.□ ■
2 Чүнки синагогиңларға алтун үзүк тақиған, есил кийингән бир бай билән тәң
жул-жул кийингән бир кәмбәғәл кирсә,□

□ **1:21 «...силәрни қутқузалайдиған сөз-каламни кәмтәрлик-мөминлик билән қобул қилиңлар»** — «силәрни» грек тилида «жениңларни». ■ **1:21** Рим. 13:12; Кол. 3:8. ■ **1:22** Мат. 7:21; Лука 11:28; Рим. 2:13; 1Юһа. 3:7. □ **1:23-24 «Чүнки бириси сөз-каламни аңлап қоюпла, уни ижра қилмиса, у худди әйнәктә өзиниң әйни қияпитигә қарап қоюп, кетип қалған кишигә охшайду; чүнки у өз турқиға қарап болуп, чиқипла, шу һаман өзиниң қандақ екәнлигини унтуйду»** — бу адәмниң **«әйни** қияпитигә қараш»и өзигә бәлким йүзидә дағ-нуқсан болғанлиғини көрсәтсә керәк — демәк, Худаниң сөзигә қариса өз гунайини көриду; лекин көңлини тезла башқа ишқа бөлүши билән гунайини унтуйду. ■ **1:23-24** Лука 6:47. □ **1:25 «әшу кишиләрни әркинликкә ериштүридиған мукәммәл қанунға әстайидиллиқ билән давамлиқ қарап...»** — «адәмни әркинликкә ериштүридиған қанун» грек тилида «әркинликниң қануни». Демәк, йеңи әһдә, йәни хуш хәвәр. «Әркинлик» — адәмни гуна вә өз гуналиқ тәбиити, өлүм вә дозақтин азат қилидиған әркинлик, әлвәттә. ■ **1:25** Мат. 5:19. ■ **1:26** Зәб. 33:14; Як. 3:6; 1Пет. 3:10. □ **1:27 «Худаатимизниң нәзиридики пак вә дағсиз ихласмәнлик шуки, қийинчилиқта қалған житим-йесир, тул хотунларни йоқлап,... »** — грек тилида мошу «йоқлаш» дегән пеилниң өзи ғәмхорлуқ қилиш, инсанниң һалидин хәвәр елишни өз ичигә алиду. Шуниң билән бу сөзни мошу йәрдә һәм «йоқлаш» һәм «ғәмхорлуқ қилиш» дәп тәрҗимә қилдуқ. □ **2:1 «шан-шәрәп Егиси болған Рәббимиз Әйса Мәсиһ»** — «шан-шәрәп Егиси болған» грек тилида «Улуқлуқниң Өзи болған» яки «(Худаниң) улуқлуғиниң Өзи болған». Шан-шәрәпниң Егисиниң алдида болсақ, бай-намратлиқ дегәндәк пәриқләрниң әһмийити йоқ болуп кетиду. ■ **2:1** Лав. 19:15; Қан. 16:19; Пәнд. 24:23; Мат. 22:16. □ **2:2 «... синагогиңларға алтун үзүк тақиған, есил кийингән бир бай билән тәң жул-жул кийингән бир кәмбәғәл кирсә,...»** — «Тәбирләр»дики «синагог» тоғрилиқ мәзмунни көрүңлар. Мошу йәрдә етиқатчи болған Йәһудийларниң мәхсус жиғилиш ибадәт сорунлирини көрситиду.

3 силәр есил кийингәнни әтиварлап «Төргә чиқип олтарсила!» десәңлар,
кәмбәғәлгә, «У йәрдә тур!» яки «Аяқ тәрипимдә олтар!» десәңлар,□
4 өз ара айримичилиқ қилған вә инсанлар үстидин яман нийәт һөкүм
чиқарғучилардин болған болмамсиләр?!
5 Қулақ селиңлар, и сөйүмлүк қериндашлирим — Худа бу дунидики
кәмбәғәлләрни етиқатта бай болуш һәмдә уларни Өзини сөйгәнләргә беришкә
вәдә қилған падишалиғиға мирасхор болушқа таллиған әмәсму?■
6 Бирақ силәр кәмбәғәлләрни көзгә илмидиңлар! Байлар силәрни әзгән вә сот-
сорақларға сөригән әмәсму?
7 Үстүңләргә қоюлған әшу мубарәк намға күпүрлүк қиливатқанлар йәнә шу
байлар әмәсму?□
8 Муқәддәс язмилардики «хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй» дегән шаһанә
қанунға һәқиқий әмәл қилсаңлар, яхши қилған болисиләр.□ ■
9 Лекин кишиләргә икки хил көз билән қарисаңлар, гуна қилған болисиләр,
Тәврат қануни тәрипидин хилаплиқ қилғучилар дәп бекитилисиләр. □
10 Чүнки бир киши пүтүн Тәврат қануниға әмәл қилдим дәп туруп, *һәтта*
униңдики бирла әмиргә хилаплиқ қилса, у пүтүн қанунға хилаплиқ қилғучи
һесаплиниду. □ ■
11 Чүнки: «зина қилма» Дегүчи һәм «қатиллиқ қилма»му дегән. Шуңа,
зина қилмисаңларму, лекин қатиллиқ қилған болсаңлар, йәнила *пүтүн* Тәврат
қануниға хилаплиқ қилған билән баравәр болисиләр. □ ■
12 Шуңа сөз-әмәллириңлар адәмни әркинликкәериштүридиған қанун алдида

□ **2:3 «силәр есил кийингәнни әтиварлап «төргә чиқип олтарсила!» десәңлар, кәмбәғәлгә, «у йәрдә тур!» яки «аяқ тәрипимдә олтар!» десәңлар, ...»** — «аяқ тәрипимдә» грек тилида «тәхтипәрим түвидә» билән ипадилиниду. ■ **2:5** Мис. 20:6; 1Сам. 2:30; Пәнд. 8:17; Мат. 5:3; Юһ. 7:48; 1Кор. 1:26-29. □ **2:7 «Үстүңләргә қоюлған әшу мубарәк намға күпүрлүк қиливатқанлар йәнә шу байлар әмәсму?»** — «үстүңләргә қоюлған әшу мубарәк нам»: — адәм Әйса Мәсиһкә етиқат бағлиған болса, Худа алдида Мәсиһ Әйсаниң нами шу кишиниң үстигә қоюлған болиду. Демәк, у Мәсиһгә мәнсуп, Худа у кишини «Мениңки», «Мәсиһниң адими» дәп Өз намини мошу кишиниң «үстигә қоюш»тин баш тартмайду. Тәврат, «2Тар.» 7:14, «Ам.» 9:11-12, «Йәш.» 63:19, «Йәр.» 14:9, 15:16, «Дан.» 9:19, «Рос.» 15:17ни көрүң). □ **2:8 «Муқәддәс язмилардики «хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй» дегән шаһанә қанунға һәқиқий әмәл қилсаңлар...»** — «шаһанә қанун» дегән бу интайин қизиқ ибарә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:8** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Мар. 12:31; Рим. 13:9; Гал. 5:14; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9. □ **2:9 «Лекин кишиләргә икки хил көз билән қарисаңлар, гуна қилған болисиләр, Тәврат қануни тәрипидин хилаплиқ қилғучилар дәп бекитилисиләр»** — оқурмәнләргә шу иш аянки, Йәһудий қериндашлар Тәврат қанунини яхши билгәчкә, уларниң шу билимдин тәкәббурлишип кетиш хәвпи бардур. Лекин расул Якуп уларға агаһландуридуки, Тәврат қануниға әмәл қилай десәң, әнди инсанға болған муамилимигә қаритилған әмирләр ичидә «хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөй» дегән әмир әң қаттиқ тәләптур, «кишиләргә икки хил көз билән қараш» шу әмригә хилап. Пәқәт «адәмни әркинликкә ериштүргән қанун»ни, йәни «йеңи әһдә»ни (1:25, 2:12-айәтләр) өзиниңки қилған киши шу әмиргә әмәл қилалайду; **әшу** қанунда (йеңи әһдә, демәк) тәкәббурлишиш дегән иш қәтъий йоқтур. □ **2:10 «Чүнки бир киши пүтүн Тәврат қануниға әмәл қилдим дәп туруп, һәтта униңдики бирла әмиргә хилаплиқ қилса, у пүтүн қанунға хилаплиқ қилғучи һесаплиниду»** — бу баян бәлким оқурмәнләргә һәйран қаларлиқ иш болиду. «Гал.» 3:10дә мундақ дейилиду — «Лекин Тәврат қануниға әмәл қилимиз дәп жүргәнләр болса һәммиси ләнәткә қалиду. Чүнки муқәддәс язмиларда мундақ йезилған: «Тәврат қанунида йезилған һәммә әмирләргә үзлүксиз әмәл қилмайватқан һәр бир киши ләнәткә қалиду»». Чүнки Худаниң инсанларға болған адил, муқәддәс тәливи инсанларниң толуқ пак-муқәддәс болушидин ибарәттур. Худаниң тәливигә әмәл қилишида «100□»тин төвән болса болмайду. Шуңа, Худа бизни авал қутқузмиса уни һеч хурсән қилалмаймиз. ■ **2:10** Қан. 27:26; Мат. 5:19; Гал. 3:10. □ **2:11 ««зина қилма» Дегүчи һәм «қатиллиқ қилма»му дегән...»** — ««зина қилма» дегүчи» Худа Өзи, әлвәттә. ■ **2:11** Мис. 20:13,14; Қан. 5:17,18; Мат. 5:27.

сорақ қилинидиғанларниң салаһийитигә уйғун болсун. □
13 Чүнки башқиларға рәһим қилмиғанларниң үстидин чиқиридиған һөкүм
рәһимсиз болиду. Әнди «рәһим қилиш» «һөкүм чиқириш»ниң үстидин ғәлибә
қилип тәнтәнә қилиду.□ ■

Етиқат вә әмәлийәт

14 И қериндашлирим! Бириси ағзида, «Мәндә етиқат бар» дәп туруп, амма
униңда мунасип әмәллири болмиса, униң немә пайдиси? *Бундақ* етиқат уни
қутқузаламду? ■
15-16 Әнди әгәр ака-ука яки ача-сиңиллардин бири яланач қалса яки күндилик
йемәклиги кам болса, силәрдин бири уларға: «*Худаға* аманәт, кийимиңлар пүтүн,
қосиғиңлар тоқ қилинғай!» дәп қоюпла, тениниң һаҗитидин чиқмиса, буниң
немә пайдиси? ■
17 Шуниңға охшаш ялғуз етиқатла болуп, *униңға мунасип* әмәллири болмиса,
бундақ етиқат өлүк етиқаттур.
18 Лекин бәзибир адәмләр: «Сәндә етиқат бар, мәндә болса әмәл бар» дәп
талишиду. Лекин мән: «Әмәлсиз болған етиқатиңни маңа көрситә қени?!», «Мән
етиқатимни әмәлләр билән көрситимән» дәймән. □
19 — Сән «Худа бир» дәп ишинисән — Барикалла! Лекин һәтта җинларму шуниңға
ишиниду, шундақла қорқуп дир-дир титрәйдуғу! □
20 Әй, қуруқ хиял адәм! Әмәллири йоқ етиқатниң өлүк етиқат екәнлигини
қачанму биләрсән? □

□ **2:12 «Шуңа сөз-әмәллириңлар адәмни әркинликкә ериштүридиған қанун алдида сорақ қилинидиғанларниң салаһийитигә уйғун болсун»** — 1:25ни көрүң. «Адәмни әркинликкә ериштүридиған қанун» — грек тилида «әркинликниң қануни». Демәк, йеңи әһдә, йәни хуш хәвәр. «Әркинлик» — адәмни гуна вә өз гуналиқ тәбиити, өлүм вә дозақтин азат қилидиған әркинлик, әлвәттә. □ **2:13 «Чүнки башқиларға рәһим қилмиғанларниң үстидин чиқиридиған һөкүм рәһимсиз болиду. Әнди «рәһим қилиш» «һөкүм чиқириш»ниң үстидин ғәлибә қилип тәнтәнә қилиду»** — ««рәһим қилиш» «һөкүм чиқириш»ниң үстидин ғәлибә қилип тәнтәнә қилиду». Тәврат дәвридә «Көзгә көз, чишқа чиш» дегән қанун һөкүм сүрәтти. Бу адиллиқ, әлвәттә. Бирақ Тәвраттики адил қанун бойичә һәммимиз дозаққа чүшишимиз керәк! Әнди Инҗил дәври кәлди, Әйса Мәсиһ Өзи бизниң гуналиримизни Өз үстигә алди; Худа шуниң билән бизгә рәһимдиллиқ көрситиш йолини ачти. Шуниң билән «рәһимдиллиқ» «һөкүм чиқириш»ниң үстидин ғәлибә қилип тәнтәнә қилиду» вә биз Худаға әгишип башқиларға рәһим көрситишимизгә тоғра келиду. ■ **2:13** Мат. 6:15; 18:35; Мар. 11:25; Луқа 16:25. ■ **2:14** Мат. 7:26; Як. 1:23. ■ **2:15-16** Луқа 3:11; 1Юһа. 3:17. □ **2:18 «Лекин бәзибир адәмләр: «Сәндә етиқат бар, мәндә болса әмәл бар» дәп талишиду»** — «Сәндә етиқат бар, мәндә болса әмәл бар» дегүчи бәлким «Бәзиләрдә етиқат бар, бәзиләрдә әмәлләр бар. Иккилиси бирла вақитта тәң болуши мүмкин әмәс» дегәндәк мәнини көтсәтмәкчи болуши мүмкин. 18-айәттики қалған сөзләр вә 19-22-айәтләр бәлким Якупниң буниңға болған рәддийә җавави болалайду. **«Лекин мән: «Әмәлсиз болған етиқатиңни маңа көрситә қени?!» ... дәймән»** — бу сөз интайин кинайилик гәп, әлвәттә. Адәмниң әмәллири яки һәрикәтлири болмиса униңда немә етиқат, немә позитсийә яки немә пикир бар болғанлиғини билиш һәргиз мүмкин әмәс! □ **2:19 «— Сән «Худа бир» дәп ишинисән — Барикалла! Лекин һәтта җинларму шуниңға ишиниду, шундақла қорқуп дир-дир титрәйдуғу!»** — Якупниң бу гепи интайин кинайилик гәптур. Һәтта җин-шәйтанларниң «етиқати»дин әмәл-һәрикәтләр чиқиду (улар дир-дир титрәйду!). Җин-шәйтанлар Худаниң мәвҗут екәнлигигә, униң «бир болғанлиғи»ға ишиниду, лекин униңға етиқат қилмайду (таянмайду), әлвәттә. □ **2:20 «әмәллири йоқ етиқатниң өлүк етиқат екәнлиги...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «әмәллири йоқ етиқатниң әһмийәтсиз етиқат екәнлиги...» дейилиду. **«әмәллири йоқ етиқатниң өлүк етиқат екәнлигини қачанму биләрсән? »** — «қачанму биләрсән?» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси «буниңға испат халамсән?».

21 Атимиз Ибраһим өз оғли Исһақни қурбангаһ үстигә сунғанда өз әмили арқилиқ
һәққаний дәп жакаланған әмәсму? □ ■
22 Әнди шуни көрүвелишқа болидуки, униң етиқати мунасип әмәлләрни қилди
вә етиқати әмәлләр арқилиқ мукәммәл қилинди.
23 Мана бу иш *Тәвраттики*: «Ибраһим Худаға етиқат қилди. Бу униң
һәққанийлиғи һесапланди» дегән язмини испатлайду, шундақла у «Худаниң
дости» дәп аталди. □ ■
24 Буниңдин шуни көрәләйсиләрки, инсанлар етиқати биләнла әмәс, бәлки
әмәллири билән һәққаний дәп жакалиниду.□
25 Мошуниңға охшаш, паһишә аял Раһаб *Исраил* чарлиғучилирини өз өйидә күтүп,
уларни башқа йол билән қачурувәткәнлиги үчүн, у охшашла иш-әмили билән
һәққаний дәп жакаланған болмамду? □ ■
26 Тән роһ болмиса өлүк болғандәк, әмәллири йоқ етиқатму өлүктур.

3

Тилни тизгинлишимиз керәк

1 Қериндашлирим, араңлардин көп киши тәлим бәргүчи боливалмаңлар! Чүнки
силәргә мәлумки, биз *тәлим бәргүчиләр* башқилардин техиму қаттиқ сораққа
тартилимиз.■
2 Чүнки һәммимиз көп ишларда хаталишип путлишимиз. *Һалбуки*, әгәр бириси
тилда хаталашмиса, у камаләткә йәткән, пүткүл тенини тизгинләлигән адәм
болиду.■
3 Мана, биз атларни өзимизгә беқиндуруш үчүн ағзиға жүгән салимиз; униң
билән пүткүл тәнлирини *халиған тәрәпкә* буралаймиз.
4 Мана, кемиләргиму қараңлар; шунчилик йоған болсиму, йәнә келип дәһшәтлик
шамаллар тәрипидин урулуп һайдилидиған болсиму, лекин рольчи қәйәргә
уларни һайдай десә, у кичиккинә бир роль арқилиқ уни халиған тәрәпкә бурайду.
5 Шуниңға охшаш, гәрчә тил *тенимизниң* кичик бир әзаси болсиму, лекин
толиму йоған сөзләйду. Кичиккинә бир от учқуниниң чоң орманға от
туташтуралайдиғанлиғини ойлап беқиңлар!■
6 Тил — дәрвәқә бир оттур; у әзалиримиз арисидин орун елип қәбиһликкә толған
бир аләм болиду. У пүткүл тәнни булғиғучидур; у дозақ отидин туташтурулуп,
пүткүл тәбиәтниң чақиға от туташтуриду!□

□ **2:21 «Атимиз Ибраһим өз оғли Исһақни қурбангаһ үстигә сунғанда...»** — «Атимиз Ибраһим» — Йәһудий хәлқиниң әждати һәмдә етиқат җәһәттә барлиқ етиқатчиларниң атисидур. ■ **2:21** Яр. 22:10. □ **2:23 «Мана бу иш Тәвраттики: «Ибраһим Худаға етиқат қилди. Бу униң һәққанийлиғи һесапланди» дегән язмини испатлайду, шундақла у «Худаниң дости» дәп аталди»** — Тәврат, «Яр.» 15:6 вә «2Тар.» 20:7, «Йәш.» 51:2, «Дан.» 3:35ни (LXX) вә «Йәш.» 41:8ни көрүң). ■ **2:23** Яр. 15:6; Рим. 4:3; Гал. 3:6. □ **2:24 «Буниңдин шуни көрәләйсиләрки, инсанлар етиқати биләнла әмәс, бәлки әмәллири билән һәққаний дәп жакалиниду»** — расул Павлус «инсанлар етиқат билән һәққаний дәп жакалиниду» дәйду (мәсилән, «Рим.» 3:28, «Гал.» 2:16, 3:24ни көрүң). Расул Якупниң сөзи Павлусниң сөзигә һеч зит әмәс, бәлки адәмниң етиқатиға мунасип иш-һәрикити яки әмәллири болмиса, бундақ етиқат һәқиқий етиқат һесапланмайду, бәлки «өлүк етиқат» (2:17, 20, 26) һесаплиниши керәк, дәп тәкитләйду. □ **2:25 «... паһишә аял Раһаб Исраил чарлиғучилирини өз өйидә күтүп, уларни башқа йол билән қачурувәткәнлиги үчүн, у охшашла иш-әмили билән һәққаний дәп жакаланған болмамду?»** — бу вақиә «Йәшуа» 2-бапта хатириләнгән. «Ибр.» 11:31ниму көрүң. ■ **2:25** Йә. 2:1; 6:23; Ибр. 11:31. ■ **3:1** Мат. 7:1; 23:8; Лука 6:37. ■ **3:2** Зәб. 33:14; Як. 1:26. ■ **3:5** Пәнд. 12:18; 15:2. □ **3:6 «... у дозақ отидин туташтурулуп, пүткүл тәбиәтниң чақиға от туташтуриду!»** — «пүткүл тәбиәт» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси: «барлиқ инсаний дуния».

7 Чүнки һәртүрлүк һайванлар һәм учар-қанатлар, өмилигүчи һайванлар һәм
деңиздики мәхлуқлар инсанийәт тәрипидин көндүрүлмәктә һәмдә көндүрүлгән
еди.
8 Амма тилни һеч ким көндүрәлмәйду; у тинимсиз рәзил бир нәрсә болуп, жанға
замин болидиған зәһәргә толғандур.
9 Биз тилимиз билән Пәрвәрдигар Атимизға шану-тәшәккүр қайтуримиз, вә йәнә
униң билән Худаниң образида яритилған инсанларни қарғаймиз.
10 Демәк, охшаш бир еғиздин һәм тәшәккүр-мубарәк һәм ләнәт-қарғаш чиқиду. И
қериндашлирим, бундақ болмаслиғи керәк!
11 Бир булақ охшаш бир көздин бирла вақитта татлиқ һәм қиртақ су чиқирамду?
12 И қериндашлирим, әнҗир дәриғи зәйтунниң мевисини бәрмәйду, яки үзүм
тели әнҗирниң мевисини берәләмду? Һәм тузлуқ *булақ* татлиқ суниму
чиқиралмайду.

Әрштин кәлгән һәқиқий даналиқ

13 Араңларда ким дана вә пәмлик? Пәзиләтлик жүрүш-турушидин у даналиққа
хас болған мөмин-кәмтәрлик билән әмәллирини көрсәтсун! ■
14 Лекин әгәр қәлбиңларда аччиқ һәсәтхорлуқ вә җедәл-маҗира болса, әнди ялған
сөзләр билән һәқиқәтни йоққа чиқармаңлар, махтанмаңлар. □ ■
15 Бундақ «даналиқ» әрштин әмәс, бәлки дунияға, инсан тәбиийитигә хас болуп,
җин-шәйтандин кәлгәндур. □ ■
16 Чүнки һәсәтхорлуқ вә җедәл-маҗира болғанла йәрдә қалаймиқанчилиқ вә һәр
хил рәзилликләр болиду. ■
17 Лекин әрштин кәлгән даналиқ болса, у алди билән пактур, у йәнә течлиқпәрвәр,
хуш пеил, башқиларниң пикригә қулиқи очуқ, рәһимдил болуп, яхши мевиләр
билән толған, униңда тәрәпбазлиқ яки сахтипәзлик йоқтур. □
18 Һәққанийлиқ уруқлири течлиқпәрвәрләр арисида чечилип, течлиқ ичидә мевә
бериду.□

4

Бу дунияни дост тутмаслиқ

1 Араңлардики уруш вә маҗиралар нәдин келип чиқиду? Бу дәл тән әзалириңлар
ичидә җаң қиливатқан арзу-һәвәслириңлардин әмәсму?■

■ **3:13** Әф. 5:8. □ **3:14 «лекин әгәр қәлбиңларда аччиқ һәсәтхорлуқ вә җедәл-маҗира болса, әнди ялған сөзләр билән һәқиқәтни йоққа чиқармаңлар, махтанмаңлар»** — «махтанмаңлар» дегәнликниң мәнаси болса: ««мәндә даналиқ бар» демәңлар». ■ **3:14** Рим. 13:13. □ **3:15 «Бундақ «даналиқ» әрштин әмәс...»** — грек тилида «бундақ «даналиқ» жуқуридин әмәс». **«бәлки дунияға ... хас болуп...»** — грек тилида «йәр-зиминға ... хас болуп» дейилиду. **«бундақ «даналиқ» әрштин әмәс, бәлки дунияға, инсан тәбиийитигә хас болуп, җин-шәйтандин кәлгәндур»** — «дуния» яки «бу дуния» болса, Тәврат-инҗил бойичә, Худаға қарши чиққан, Шәйтан тәрипидин башқурулған пүткүл бир системини көрситиду (4-бапни көрүң). «Инсан тәбиийитигә хас» грек тилида «җанлиқ» дегән сөз билән ипадилиниду. Мошу йәрдики грек тилидики «җан» инсан шәхсиниң үч қисми (роһ, җан, тән)ниң бирини көрситиду. Худаға таянмиғачқа, гунакар иснанларниң өзлириниң «җенидин чиққан» әқил-парасәтлири вә ой-пикирлири Худаниң Роһидин чиққан болмиғачқа, һәргиз Худаниң көңлидикидәк болмайду («Римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. ■ **3:15** 1Кор. 2:6, 7. ■ **3:16** 1Кор. 3:3; Гал. 5:20. □ **3:17 «лекин әрштин кәлгән даналиқ болса,...»** — грек тилида «лекин жуқуридин кәлгән даналиқ болса...». □ **3:18 «һәққанийлиқ уруқлири течлиқпәрвәрләр арисида чечилип, течлиқ ичидә мевә бериду»** — «һәққанийлиқ уруқлири» дегәнлик адәмниң һаятида пайда болған яки өсидиған һәққанийлиқни көрситиду. ■ **4:1** Рим. 7:23; 1Пет. 2:11.

2 Силәр арзу-һәвәс қилисиләр, лекин арзу-һәвәслириңларғаеришмәйсиләр; адәм
олтирисиләр, һәсәт қилисиләр, лекин еришәлмәйсиләр; жедәл-мажира чиқирип
жәң қилисиләр. Еришмәйсиләр, чүнки тилимәйсиләр.
3 Тилисәңларму еришәлмәйсиләр, чүнки өз арзу-һәвәслириңларни қандуруш
үчүн рәзил нийәтләр билән тиләйсиләр. ■
4 Әй зинахорлар! Бу дуния билән достлишишниң әмәлийәттә Худа билән
дүшмәнлишиш екәнлигини билмәмтиңлар? Кимдиким бу дунияни дост
тутмақчи болса, өзини Худаниң дүшмини қилиду.□ ■
5 Муқәддәс язмиларда: «*Худа* қәлбимизгә макан қилдурған Роһ начар арзу-
һәвәсләрни қиламду?» дегән сөз силәрчә бекар дейилгәнму?□ ■
6 Лекин *Худа* бәргән меһри-шәпқәт буниңдин үстүн туриду. Шуниң түпәйлидин
муқәддәс язмиларда: «Худа тәкәббурларға қаршидур, лекин мөмин-кәмтәрләргә
шәпқәт қилиду» дәп йезилғандур.□ ■
7 Шуниң үчүн, Худаға бойсунуңлар. Шәйтанға қарши туруңлар; *шундақ қилсаңлар*
у силәрдин қачиду.■
8 Худаға йеқинлишиңлар, Худаму силәргә йеқинлишиду. Әй гунакарлар, *гунадин*
қолуңларни жуюңлар; әй үҗмә көңүлләр, қәлбиңларни пак қилиңлар.□
9 *Гуналириңларға* қайғу-һәсрәт чекиңлар, һаза тутуп жиғлаңлар, күлкәңларни
матәмгә, хошаллиғиңларни қайғуға айландуруңлар. ■
10 Рәбниң алдида өзүңларни төвән тутуңлар вә шундақ қилғанда У силәрни үстүн
қилиду.■

Қериндашлар үстидин һөкүм қилмаслиқ

11 И қериндашлар, бир-бириңларни сөкмәңлар. Кимдиким қериндишини сөксә
яки униң үстидин һөкүм қилса, Тәврат қануниниму сөккән вә униң үстидин
һөкүм қилған болиду. Шундақ қилип қанун үстидин *тоғра-натоғра дәп* һөкүм
қилсаң, қанунға әмәл қилғучи әмәс, бәлки өзүңни *униң үстидин* һөкүм қилғучи

■ **4:3** Мат. 20:22; Рим. 8:26. □ **4:4 «Әй зинахорлар! Бу дуния билән достлишишниң әмәлийәттә Худа билән дүшмәнлишиш екәнлигини билмәмтиңлар?»** — мошу йәрдики «зинахорлар» шүбһисизки, көчмә мәнидә яки бәлким әйни мәнидә болуши мүмкин. Көчмә мәнидә «Худаға вапасизлар» дегәнни билдүриду. Бу сөз башқа ишлар (пул, байлиқ, һоқуқ, мәнсәп, һәр хил һәвәсләр)ни Худаниң орниға қойғанлиқни көрситиду. Бу һәқиқий бутпәрәсликтур, бу Худа алдида зинахорлуққа охшаш болиду. ■ **4:4** Юһ. 15:9; Гал. 1:10; 1Юһа. 2:15. □ **4:5 «Худа қәлбимиздә макан қилдурған Роһ...»** — Өз Муқәддәс Роһини көрситиду. Грек тилида «У қәлбимизгә макан қилдурған Роһ...». **«Муқәддәс язмиларда: «Худа қәлбимизгә макан қилдурған Роһ начар арзу-һәвәсләрни қиламду?» дегән сөз силәрчә бекар дейилгәнму?»** — бу сөзниң өзи Тәвраттин беваситә тепилмайду, бәлким расул Якупниң Тәвраттики көп айәтлириниң мужәссәмләштүрүлгини болуши мүмкин. Башқа бир хил тәрҗимиси: «Худа қәлбимизгә салған (муқәддәс) Роһ бизниң Худағила садақәтмән болушимизни қаттиқ арзу қилиду». ■ **4:5** Чөл. 11:29. □ **4:6 «Лекин Худа бәргән меһри-шәпқәт буниңдин үстүн туриду»** — бу сөзниң мәнаси бәлким «бу яман арзу-һәвәслиримиз, нәпс-тамахорлуғимиз үстидин ғәлибә қилиш үчүн, Худа бизгә көп күч-қудрәт бериду» дегәнлик болуши мүмкин. **«Худа тәкәббурларға қаршидур, лекин мөмин-кәмтәрләргә шәпқәт қилиду»** — «Пәнд.» 3:34. ■ **4:6** Пәнд. 3:34; 1Пет. 5:5. ■ **4:7** Әф. 4:27; 1Пет. 5:9. □ **4:8 «Әй гунакарлар, гунадин қолуңларни жуюңлар; әй үҗмә көңүлләр, қәлбиңларни пак қилиңлар»** — бу «үҗмә көңүлләр» бәлким Худа билән вә бу дуния билән тәң дост болайли дегүчиләрни көрситиду. ■ **4:9** Мат. 5:4. ■ **4:10** Аюп 22:29; Пәнд. 29:23; Мат. 23:12; Луқа 14:11; 18:14; 1Пет. 5:6.

қиливалған болисән. □
12 Қутқузушқа вә һалак қилишқа қадир болған, қанун Түзгүчи вә һөкүм Қилғучи
пәқәт бирдур! Шундақ екән, сән башқилар үстидин һөкүм қилғидәк зади кимсән?

Өзүңни Худа демә!

13 Һәй, «Бүгүн яки әтә палани-пүкүни шәһәргә баримиз, у йәрдә бир жил туруп,
тиҗарәт қилип пайда тапимиз» дегүчиләр буниңға қулақ селиңлар! ■
14 Әй әтә немә болидиғанлиғини билмәйдиғанлар, һаятиңлар немигә охшайду?
У худди ғил-пал пәйда болуп йоқап кетидиған бир парчә туман, халас. □ ■
15 Буниң орниға, «Рәб буйруса, һаят болсақ, уни қилимиз, буни қилимиз»
дейишиңлар керәк. ■
16 Лекин әнди силәр һазир ундақ йоған гәплириңлар билән махтинисиләр.
Бундақ махтинишларниң һәммиси рәзил иштур.
17 Шуниңдәк кимдиким мәлум яхши ишни қилишқа тегишлик дәп билип туруп
қилмиған болса, гуна қилған болиду.■

5

Байларни агаһландуруш

1 Әй байлар, қулақ селиңлар! Бешиңларға чүшидиған күлпәтләр үчүн дад-пәряд
көтирип жиғлаңлар.■
2 Байлиғиңлар чирип кәтти, кийим-кечигиңларни күйә йәп кәтти,
3 алтун-күмүчлириңларни болса дат басти, бу дат *қиямәттә* өзүңларға
қарши гувалиқ берип, гөшүңларни отта көйдүргәндәк йәветиду. Силәрниң
байлиқларни топлишиңлар ахирқи күнләрдә болди!□ ■
4 Мана, етизлиғиңларда ишләп һосул жиққанларға хиянәт қилип иш һәқлирини
бәрмәй кәлдиңлар. Бу тутувелинған һәқ үстүңлардин пәряд көтәрмәктә,
шуниңдәк ормичиларниң налә-пәрядлири самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигарниң қулиқиға йәтти.■

□ **4:11 «кимдиким қериндишини сөксә яки униң үстидин һөкүм қилса, Тәврат қануниниму сөккән вә униң үстидин һөкүм қилған болиду...»** — «Тәврат қануниниму сөккән ... болиду» — мошу йәрдә расул Яқупниң көздә тутқан «Тәврат қануни» болса жуқурида тилға алған униңдики «хошнаңни өзүңни сөйгәндәк сөйгин» дегән әмир болуши керәк. Бу сөзләр бәзидә «Тәврат қанунининң җәвһири» дейилиду. **«Шундақ қилип қанун үстидин тоғра-натоғра дәп һөкүм қилсаң, қанунға әмәл қилғучи әмәс, бәлки өзүңни униң үстидин һөкүм қилғучи қиливалған болисән»** — инсанниң бәхитлик несивиси Худаниң сөзи үстидин («тоғра, натоғра!» дәп) һөкүм чиқириш әмәс, бәлки уни иман билән қобул қилип итаәт қилишта тепилиду, әлвәттә! ■ **4:13** Луқа 12:18. □ **4:14 «У худди ғил-пал пәйда болуп йоқап кетидиған бир парчә туман, халас»** — «бир парчә туман» яки «бир парчә ис-түтәк». ■ **4:14** Йәш. 40:6; 1Кор. 7:31; Яқ. 1:10; 1Пет. 1:24; 1Юһа. 2:17. ■ **4:15** Рос. 18:21; 1Кор. 4:19; Ибр. 6:3. ■ **4:17** Луқа 12:47. ■ **5:1** Пәнд. 11:28; Ам. 6:1; Луқа 6:24; 1Тим. 6:9. □ **5:3 «алтун-күмүчлириңларни болса дат басти»** — расул Яқуп бу айәтләрдә байларниң бешиға кәлгүсидә чүшидиған җазани аллиқачан йүз бәргәндәк тәрздә көрситиду. **«Силәрниң байлиқларни топлишиңлар ахирқи күнләрдә болди!»** — башқа бир тәрҗимиси: «Чүнки силәр бу ахир заманда байлиқ топлаш биләнла болуп кетиватисиләр!». Қандақла болмисун, уларниң байлиқлири «ахирқи күнләрдә» топланған болуп, улар булардин анчә узун һозур алалмайду. ■ **5:3** Мат. 6:19; Рим. 2:5. ■ **5:4** Лав. 19:13; Қан. 24:14.

5 Силәр бу дунияда һәшәмәтчилик вә әйш-ишрәт ичидә яшап келиватисиләр. *Қойлар* боғузлаш күнигә тәйярланғандәк, силәрму боғузлиниш күнигә өзүңларни бордап келиватисиләр. □ ■
6 Силәр һәққаний болғучини гунаға мәһкум қилип, өлтүрүп қәлдиңлар; у силәргә қаршилиқ көрсәтмәйду.□

Сәвир-тақәт вә дуа

7-8 Шуңа, қериндашлар, Рәбниң қайта келидиған күнигичә сәвир-тақәт қилип туруңлар. Мана, дехан киши йәрниң есил мевисини күтиду; йәр дәсләпки вә кейинки ямғурларға муйәссәр болғичә уни интизарлиқ билән сәвир-тақәт ичидә күтиду. Силәрму сәвир-тақәт қилип қәлбиңларни мустәһкәм қилиңлар. Чүнки Рәбниң қайта келиши йеқинлап қалди.□
9 Қериндашлар, өзүңлар сораққа тартилмаслиғиңлар үчүн бир-бириңлардин ағринмаңлар; мана, Сорақ Қилғучи ишик алдида туриду.
10 Пәрвәрдигарниң намида сөзлигән бурунқи пәйғәмбәрләрниң қандақ азап-оқубәт тартқанлиғи, шундақла сәвир-тақәт қилғанлиғини үлгә қилиңлар.
11 Биз мана мошундақ *сәвир-тақәт билән* бәрдашлиқ бәргәнләрни бәхитлик дәп һесаплаймиз. Аюпниң азап-оқубәткә қандақ сәвир-тақәт билән бәрдашлиқ бәргәнлигини аңлиғансиләр вә Пәрвәрдигарниң униңға ахирқи қилғинини, шундақла «Пәрвәрдигарниң ич-бағри шәпқәт вә рәһимдиллиқ билән толған»лиғини көргәнсиләр.□ ■
12 Әнди и қериндашлирим, әң муһими, қәсәм қилмаңлар — нә асман нә зимин нә һеч қандақ башқа нәрсиләрниң нами билән қәсәм қилғучи болмаңлар, бәлки

□ **5:5 «Силәр бу дунияда һәшәмәтчилик вә әйш-ишрәт ичидә яшап келиватисиләр»** — «бу дунияда» грек тилида «йәр йүзидә». Демәк, бейиштә ундақ раһәтлик һаяттин бәһримән болмайсиләр. **«Қойлар боғузлаш күнигә тәйярланғандәк, силәрму боғузлиниш күнигә өзүңларни бордап келиватисиләр»** — «өзүңларни бордап келиватисиләр» грек тилида «жүрәклириңларни бордап келиватисиләр». Бу үч бислиқ сөз болуп: (1) өзүңлар интайин һәшәмәтлик, әйш-ишрәтлик турмуш өткүздүңлар; (2) көңлүңларни таш қилдиңлар (мәсилән, «Йәш.» 10:6 вә 63:17ни көрүң); (3) (кинайилик мәнидә) «боғузлаш күни» (қиямәт күни)гә өзүңларни «бордап» яхши тәйярлидиңлар. ■ **5:5** Аюп 21:13; Луқа 16:19,25. □ **5:6 «Силәр һәққаний болғучини гунаға мәһкум қилип, өлтүрүп қәлдиңлар; у силәргә қаршилиқ көрсәтмәйду»** — «һәққаний болғучи» (1) Мәсиһни яки (2) һәққаний адәмләрни көрситиду. Бизниңчә һәққаний адәмләрни көрситиду, чүнки грек тилида «өлтүрүш» дегән пеил көп қетимлиқ өлтүрүшләрни көрситиши мүмкин. Әнди немишкә «һәққаний болғучилар» әмәс, бәлки «һәққаний болғучи» дәйду? Бизниңчә расул Якуп Мәсиһ Әйсаниң Өз мөмин бәндилиридә туруватқанлиғини, улар билән бир болғанлиғини тәкитләшни халайду («Пәнд.» 14:31, 17:5 вә «Рос.» 9:4ни көрүң). Расул Якуп шу чағларда «һәққаний Якуп» дәп атилатти вә кейин Йерусалимдикиләр тәрипидин өлтүрүветилди (миладийә 60-жилларда). «У силәргә қаршлиқ көрсәтмәйду» дегән баян бәлким Худаниң мөмин бәндилириниң характерини һәмдә уларниң аҗиз-аний икәнликини көрситишиму мумкин. □ **5:7-8 «дехан киши йәрниң есил мевисини күтиду; йәр дәсләпки вә кейинки ямғурларға муйәссәр болғичә уни интизарлиқ билән сәвир-тақәт ичидә күтиду»** — «дәсләпки ямғурлар» Исраилда 10- яки 11-айда йеғип, йәрни юмшақ қилип һайдашқа тәйярлайду, андин чечилған уруқларни үндүрүшкә түрткә болиду. «Кейинки ямғурлар» болса 3- яки 4-айда йеғип, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш рольини ойнайду. Шуңа һәр бир дехан «кейинки ямғур»ға тәшнадур, улар уни бәк қәдирләйду. **«... Силәрму сәвир-тақәт қилип қәлбиңларни мустәһкәм қилиңлар. Чүнки Рәбниң қайта келиши йеқинлап қалди»** — бу 7-8-айәтләр үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **5:11 «Аюпниң азап-оқубәткә қандақ сәвир-тақәт билән бәрдашлиқ бәргәнлигини аңлиғансиләр вә Пәрвәрдигарниң униңға ахирқи қилғинини... көргәнсиләр»** — «Пәрвәрдигарниң униңға ахирқи қилғини» демәк, Худаниң ахирида Аюпниң һаятини қандақ бәрикәтләп, яхши орунлаштурғанлиғи. **«Пәрвәрдигарниң ич-бағри шәпқәт вә рәһимдиллиқ билән толған»** — бу сөзләр «Мис.» 34:6, «Нәһ.» 9:17, «Зәб.» 85:15, 102:8-9, 14, «Йо.» 2:13дә хилму-хил шәкилдә көрүлиду. ■ **5:11** Чөл. 14:18; Аюп 1:21 ,22; 42:10-17; Зәб. 102:8-9; Мат. 5:11.

«болиду» десәңлар һәқиқий «болиду» болсун, «яқ» десәңлар һәқиқий «яқ»
болсун. Шундақ қилғанда, *Худаниң* жазасиға чүшмәйсиләр.■

Дуа тоғрилиқ

13 Араңларда азап тартқучи киши барму? У дуа қилсун. Хошал жүрүватқанлар
барму? У күй-мәдһийә нахшилирини ейтсун. □ ■

14 Араңларда ағриқ-силақлар барму? Улар жамаәтниң ақсақаллирини чақиртип
кәлсун; улар Рәбниң намида униң *бешиға* май сүрүп мәсиһ қилип дуа қилсун. □ ■

15 Шундақ қилип иман-ишәш билән қилинған дуа бемарни сақайтиду, Рәб
уни орнидин турғузиду. Әгәр бемар гуналарни қилған болса, булар кәчүрүм
қилиниду.

16 Шуниң үчүн өткүзгән гуналириңларни бир-бириңларға иқрар қилиңлар вә
шипалиқ тепишиңлар үчүн бир-бириңларға дуа қилиңлар. Һәққаний адәмниң
дуаси зор күч вә чоң үнүмгә егидур.

17 Илияс пәйғәмбәрму бизгә охшашла инсаний тәбиәтлик еди. У ямғур яғмисун
дәп ихлас билән дуа қилди; нәтиҗидә, зиминға үч жил алтә ай һеч ямғур яғмиди.
□ ■

18 Андин у йәнә дуа қилди вә ямғур қайта яғди, йәрму һосул-мевисини йәнә
бәрди.■

19 Қериндашлирим, араңларда бириси һәқиқәттин чәтнигән болса, вә йәнә
бириси уни *һәқиқәткә* қайтурса, ■

20 Мошундақ киши шуни билсунки, гунакар кишини азған йолидин қайтуруп
әкәлгүчи шу кишиниң җениниң өлүмдин қутулушиға вә нурғун гуналарниң
йепип қоюлишиға сәвәпчи болиду.□ ■

■ **5:12** Мат. 5:34; 2Кор. 1:17, 18. □ **5:13 «Араңларда азап тартқучи киши барму? У дуа қилсун. Хошал жүрүватқанлар барму? У күй-мәдһийә нахшилирини ейтсун»** — бу сөз бәлким җамаәтниң ибадәт сорунлиридики әһвалини көздә тутиду. Демәк, җамаәт сорунлирида қериндашларниң һәм жиғлаш һәм хошал болуш әркинлиги болушиға тоғра келиду. Амма бу сөзләр қериндашлар ялғуз қалғанда охшашла инавәтлик болиду, әлвәттә! Кейин у ағриқ қериндашниң әһвали тоғрилиқ сөзләйду. ■ **5:13** Әф. 5:19; Кол. 3:16. □ **5:14 «Араңларда ағриқ-силақлар барму? Улар җамаәтниң ақсақаллирини чақиртип кәлсун; улар Рәбниң намида униң бешиға май сүрүп мәсиһ қилип дуа қилсун»** — «мәсиһ қилиш» тоғрилиқ «Тәбирләр»дики изаһатимизни көрүң. Мошу йәрдә май һеч қандақ дориниң рольида әмәс, бәлки ақсақалларниң қоллирини бемарниң бешиға тәккүзүши билән уларниң бемар билән бирликтә екәнлигини ипадиләш үчүн һәмдә униңға Муқәддәс Роһниң кесәлни сақайтиш қудритини әслитиш үчүн болиду. ■ **5:14** Мар. 6:13. □ **5:17 «Илияс пәйғәмбәрму бизгә охшашла инсаний тәбиәтлик еди»** — «инсаний тәбиәтлик» дегән ибарә мошу йәрдә адәмниң һессият, хошаллиқ вә қайғулирини көрситиду. ■ **5:17** 1Пад. 17:1; Луқа 4:25. ■ **5:18** 1Пад. 18:45. ■ **5:19** Мат. 18:15; Гал. 6:1-2 □ **5:20 «Мошундақ киши шуни билсунки, гунакар кишини азған йолидин қайтуруп әкәлгүчи шу кишиниң җениниң өлүмдин қутулушиға вә нурғун гуналарниң йепип қуюлишиға сәвәпчи болиду»** — «өлүмдин қутулуш» дегән ибарә «мәңгүлүк өлүм» (дозақ) яки бу дуниядин кетишини көрситәмду? Бизниңчә расул бу гунакарниң **«җениниң** қутулуши»ни тәкитлигәчкә, мәңгүлүк өлүмни көрсәтсә керәк. Әгәр «өлүм» бу дуниядин кетиш болса «1Юһ.» 5:16-17дә яки «Рос.» 5-бапта хатириләнгәндәк Худаниң еғир гунаға патқан етиқатчиларниң бешиға чүшүридиған җазасини көрситиду. «Нурғун гуналарниң йепип қоюлуши» — бәлким (1) бу гунакар кишиниң гуналириниң кәчүрүм қилинишини вә (2) у кишиниң башқилар алдида уятқа қалмаслиғини вә (3) у кишиниң гунайиниң башқиларниму гунаға путлаштуруп қоюшиниң алдини елишини көрситиши мүмкин. ■ **5:20** Пәнд. 10:12; 11:30; 1Пет. 4:8.

Петрус «1»

«Расул Петрус язған биринчи мәктуп»

1 Әйса Мәсиһниң расули болған мәнки Петрустин Понтус, Галатия, Кападокия,
Асия вә Битинийә өлкилиридә тарқақ яшаватқан мусапир бәндиләргә салам.□ ■
2 Силәр ХудаАтиниң алдин билгини бойичә таллинип, Роһ тәрипидин пак-
муқәддәс қилиндиңлар. Буниңдин мәхсәт, силәрниң Әйса Мәсиһниң итаитидә
болушуңлар вә қенининң үстүңларға сепилиши үчүндур. Меһри-шәпқәт вә
хатирҗәмлик силәргә һәссиләп ата қилинғай!□ ■

һаятлиқ үмүти

3 Өзиниң зор рәһимдиллиги билән, Әйса Мәсиһниң өлүмдин тирилиши арқилиқ
бизни йеңидин туғдуруп, өлмәс үмүткә несивә қилған Рәббимиз Әйса Мәсиһниң
ХудаАтисиға мубарәк-мәдһийиләр оқулғай!■
4 Демәк, силәр үчүн чиримәс, дағсиз вә солмас мирас әршләрдә сақланмақта.■
5 Ахир заманда ашкарилинишқа тәйярланған ниҗат үчүн, силәр етиқатиңлар
билән Худаниң қудрити арқилиқ қоғдалмақтисиләр.
6 Силәр бу *ниҗаттин* зор шатлинисиләр — гәрчә һазир зөрүр тепилғанда
силәрниң һәр хил синақлар түпәйлидин қисқа вақит азап-оқубәт чекишиңларға
тоғра кәлсиму.■
7 Алтун һаман йоқилип кетидиған нәрсә болсиму, саплиғи от билән синилиду.
Шуниңға охшаш алтундин толиму қиммәтлик болған етиқатиңлар синилип

□ **1:1 «Әйса Мәсиһниң расули болған мәнки Петрустин Понтус, Галатия, Кападокия, Асия вә Битинийә өлкилиридә тарқақ яшаватқан мусапир бәндиләргә салам»** — «тарқақ мусапирлар» тоғрилиқ «Яқуп»тики «кириш сөз»имизни көрүң. «Тарқақ мусапирлар» — Асурийәниң вә кейинки Бабил империйәсидин башлап, Исраилниң он икки қәбилиси дунияниң һәр қайси булуң-пучқақлириға тарқилип кәткән еди. Пәләстингә қайтип кәлмәй, чәт йәрләрдә қалған Йәһудийлар «тарқақ мусапирлар» (грек тилида «диаспора») дәп атилатти. Лекин мошу йәрдә «тарқақ яшаватқан мусапир бәндиләр» көчмә мәнидә ишлитилиду, шундақла хәттә тилға елинған җайларда туруватқан барлиқ етиқатчиларни көрситиду, дәп қараймиз (2:10ни көрүң). «Тарқақ яшаватқан мусапир бәндиләр» бизниңчә: (1) етиқатчилар бу дунияда һәқиқәтән мусапир салаһийитидә яшайду. Улар жутимиз мошу йәрдә әмәс, җәннәттә болиду, дәп билиду; (2) етиқатчилар йәр йүзидики жутларниң көпинчисидә көп санлиқни тәшкил қилмайду, бәлки тарқақ «кичик бир пада»дәк яшаватиду, дегәнни көрситиду. «Кириш сөз»имизниму көрүң. ■ **1:1** Яқ. 1:1.

□ **1:2 «Силәр ХудаАтиниң алдин билгини бойичә таллинип, Роһ тәрипидин пак-муқәддәс қилиндиңлар»** — «Роһ» мошу йәрдә Худаниң Муқәддәс Роһини көрситиду. **«Буниңдин мәхсәт, силәрниң Әйса Мәсиһниң итаитидә болушуңлар вә қенининң үстүңларға сепилиши үчүндур»** — «Әйса Мәсиһниң қенининң үстүңларға сепилиши»: — демәк, Әйса Мәсиһниң қени «Тәврат дәври»дики қурбанлиқларниң қенидәк, адәмниң бәдини үстигә әмәс, бәлки етиқат қилғучиларниң виждан-қәлбигә сепилиду, шуниң билән гуналиридин пак болиду («Йәш.» 52:15 вә изаһатини, «Ибр.» 9:13, 12:24ни көрүң). ■ **1:2** Рим. 1:7; 1Кор. 1:3; Гал. 1:3; Әф. 1:2; 2Пет. 1:2; Йәһ. 2. ■ **1:3** Рим. 6:23; 1Кор. 15:20; 2Кор. 1:3; Әф. 1:3; Яқ. 1:18. ■ **1:4** Кол. 1:5; 2Тим. 1:12. ■ **1:6** Рим. 5:3; Ибр. 10:37; 1Пет. 5:10; Яқ. 1:2.

испатлиниду. Буниң билән у Әйса Мәсиһ *қайта* ашкариланған вақтида мәдһийә,
шан-шәрәп вә иззәт-һөрмәт кәлтүриду. □ ■
8 Әйса Мәсиһни илгири көрүп бақмиған болсаңларму, Уни сөйүп кәлдиңлар;
вә һазирму Уни көрмәйсиләр, лекин Униңға йәнила етиқат қилип қәлбиңлар
ипадилигүсиз шан-шәрәпкә толған хошаллиқ билән яйрайду.■
9 Шуниң билән силәр етиқатиңларниң нишани, йәни жениңларниң нижатиға
муйәссәр болуватисиләр. □
10 Силәргә ата қилинған бу меһри-шәпқәтни алдин-ала ейтқан *илгәрки*
пәйғәмбәрләр бу нижат-қутқузулуш тоғрисида тәпсилий издәнгән, уни
чүшинишкә тиришқан еди. ■
11 Уларда болған Мәсиһниң Роһи уларға Мәсиһ кәлгүсидә тартидиған азап-
оқубәтләр вә булардин кейинки келидиған шан-шәрәпләр тоғрисида алдин-ала
мәлумат берип бешарәт кәлтүргинидә, улар бу ишларниң қандақ йол билән вә
қайси заманда йүз беридиғанлиғи үстидә издәнгән. □ ■
12 Шуниң билән уларға бу ишларни алдин-ала ейтиши улар өзлири үчүн әмәс,
бәлки силәрниң хизмитиңларда болған, дәп аян қилинған. Әнди бүгүнки күндә
бу ишлар әрштин әвәтилгән Муқәддәс Роһниң күчи билән силәргә хуш хәвәрни
йәткүзгүчиләр арқилиқ силәргә җакаланди. Һәтта пәриштиләрму бу ишларниң
теги-тәктини сәпселип чүшинивелишқа тәлпүнмәктә.□ ■

Пак яшаңлар

□ **1:7 «Алтун һаман йоқилип кетидиған нәрсә болсиму, саплиғи от билән синилиду. Шуниңға охшаш алтундин толиму қиммәтлик болған етиқатиңлар синилип испатлиниду. Буниң билән у Әйса Мәсиһ қайта ашкариланған вақтида мәдһийә, шан-шәрәп вә иззәт-һөрмәт кәлтүриду»** — оқурмәнләргә аянки, алтунниң саплиғи яки һәқиқий екәнлиги от билән испатлиниду. Худа етиқатимизниң һәқиқий яки һәқиқий әмәслигини билиду, әлвәттә, лекин Өзиниң шан-шәриви һәмдә бизни бу җәһәттә хатирҗәм қилиш үчүн бизни һәр хил синақларға учритиду. Муәллип мошу синақлар тоғрилиқ ейтқан болсиму, уларниң етиқатидин гуман қилған әмәс, әксичә 8-айәттә уларниң етиқатиға ишәшини билдүрүп, дәрвәқә һәқиқий, сап екәнлигини ениқ көрситиду. «Етиқатиңлар... мәдһийә, шан-шәрәп вә иззәт-һөрмәт кәлтүриду» — муәллип мошу йәрдә бу «мәдһийә, шан-шәрәп вә иззәт-һөрмәт» кимгә болидиғанлиғини очуқ көрсәтмәйду. Бизниңчә етиқатимиз синилиши арқилиқ «мәдһийә, шан-шәрәп вә иззәт-һөрмәт»ни һәм Рәб Өзигә һәм бизләргиму кәлтүриду. Чүнки етиқатимиз синақтин өткүзүлсә, бу Худаниң шапаити һәм күч-қудритидинла болиду, шундақла буниң арқилиқ униң шапаити һәм қудрити рошән болиду вә Худаниң улуқлуғиға испат болиду (5-айәтни көрүң). ■ **1:7** Йәш. 48:10; 1Кор. 3:13; Яқ. 1:3; 1Пет. 4:12. ■ **1:8** Юһ. 20:29. □ **1:9 «Шуниң билән силәр етиқатиңларниң нишани, йәни жениңларниң нижатиға муйәссәр болуватисиләр»** — мошу айәттин ениқ көргили болидуки, нижатниң һазир нәтиҗиси һәм мевиси бар һәмдә кәлгүсидә (5-айәттә) Мәсиһ қайта кәлгәндә техиму мукәммәллишиду (нижатниң кәлгүсидики бәхит-бәрикәтлири болса гунаниң һәр қандақ тәсиридин азат болуш, йеңи тәндә болушни өз ичигә алиду). Мошу йәрдә «жениңларниң нижати» бәлким адәмниң ички дуниясини көрситиду, демәк, адәмниң ой-пикир, һессиятлири вә муҗәзиниң гунаниң тәсиридин азат болушини көрситиду. ■ **1:10** Яр. 49:10; Дан. 2:44; Һаг. 2:8; Зәк. 6:12. □ **1:11 «Уларда болған Мәсиһниң роһи уларға Мәсиһ кәлгүсидә тартидиған азап-оқубәтләр вә булардин кейинки келидиған шан-шәрәпләр тоғрисида алдин-ала мәлумат берип бешарәт кәлтүргинидә, улар бу ишларниң қандақ йол билән вә қайси заманда йүз беридиғанлиғи үстидә издәнгән»** — «қандақ йол билән» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси «кимниң вуҗудида». Бу айәттин шу рошәнки, Мәсиһ техи дунияға кәлмигини билән, Тәвраттики пәйғәмбәрләрниң бешарәт бериши Униң Роһи арқилиқ болған; Мәсиһниң Роһи уларда турсиму, уларниң Мәсиһниң кимлиги яки толуқ салаһийити тоғрилиқ хәвири мүҗмәл яки йоқ дейәрлик еди. ■ **1:11** Зәб. 21:7; Йәш. 53:3; Дан. 9:24. □ **1:12 «Шуниң билән уларға бу ишларни алдин-ала ейтиши улар өзлири үчүн әмәс, бәлки силәрниң хизмитиңларда болған, дәп аян қилинған»** — «бу ишлар» дегәнлик пәйғәмбәрләр алдин-ала ейтқан Мәсиһниң өлүми (азаб-оқубәтлири) арқилиқ болған барлиқ нижатлиқ ишлар, җүмлидин «Муқәддәс Роһниң күчи билән» хуш хәвәрни йәткүзүшни көрсәтсә керәк. ■ **1:12** Рос. 2:4; Әф. 3:10.

13 Шуңа, зеһинлириңларниң белини бағлап, өзүңларни сәгәк-салмақ тутуңлар,
үмүтүңларни Әйса Мәсиһ қайта көрүнгән күнидә силәргә елип келидиған бәхит-
шапаәткә пүтүнләй бағлаңлар. □ ■
14 *Худаниң* итаәтмән пәрзәнтлири сүпитидә, илгәрки ғапиллиқ
чағлириңлардикидәк һавайи-һәвәсләргә берилмәңлар.
15 Әксичә, силәрни чақирғучи пак-муқәддәс болғанға охшаш барлиқ жүрүш-
турушиңларда өзүңларни пак-муқәддәс тутуңлар. ■
16 Чүнки *муқәддәс язмиларда*: «Пак-муқәддәс болуңлар, чүнки Мән пак-
муқәддәстурмән» дәп хатириләнгән.■
17 Силәр дуа қилғиниңларда кишиләрниң һәр бириниң иш-һәрикитигә қарап
йүз-хатирә қилмай Сорақ Қилғучини «Ата» дәп чақиридикәнсиләр, ундақта бу
дунияда мусапир болуп яшаватқан вақтиңларни *Униң* қорқунучида өткүзүңлар.
■

18 Чүнки силәргә мәлумки, силәр ата-бовилириңлар тәрипидин силәргә
қалдурулған әһмийәтсиз турмушниң *қуллуғидин* азат болдуңлар. Бу, қиммитини
һаман йоқитидиған алтун яки күмүчтәк нәрсиләрниң төлими билән болған
әмәс, □ ■
19 бәлки қиммәтлик қени билән, йәни кәм-күтисиз вә дағсиз қоза кәби Мәсиһниң
қиммәтлик қенининң бәдилигә кәлди. ■
20 У дәрвәқә дуния апиридә қилиништин илгирила *Худа тәрипидин* шу сүпитидә
тонулған, һазир У заманларниң мошу ахирқи вақитлирида силәр үчүн *бу дунияға
әвәтилип* ашкарә қилинди. □ ■
21 Силәр Униң арқилиқ Уни өлүмдин тирилдүрүп, Униңға шан-шәрәп бәргән
Худаға етиқат қиливатисиләр. Худаниң *шуни қилғини* етиқатиңлар вә үмүтүңлар
Өзигә бағлансун үчүндур.■
22 Силәр һәқиқәткә итаәт қилғанлиғиңлардин қәлбиңларни паклап,
қериндашларни сөйидиған сахтисиз меһир-муһәббәткә кириштиңлар; шуңа,
бир-бириңларни чин қәлбиңлардин қизғин сөйүңлар. ■
23 Чүнки силәр яңливаштин туғулдуңлар — бу чирип кетидиған уруқ арқилиқ
әмәс, бәлки чиримас уруқ, йәни Худаниң һаятий күчкә егә вә мәңгү туридиған
сөз-калами арқилиқ болди. □ ■
24 Чүнки *худди муқәддәс язмиларда йезилғинидәк*:

«Барлиқ әт егилири от-чөптур, халас,
Уларниң барлиқ шан-шәриви даладики гүлгә охшаш;

□ **1:13 «үмүтүңларни Әйса Мәсиһ қайта көрүнгән күнидә силәргә елип келидиған бәхит-шапаәткә пүтүнләй бағлаңлар»** — «пүтүнләй бағлаңлар» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «ахирғичә бағлаңлар». ■ **1:13** Лука 12:35; Әф. 6:14. ■ **1:15** Лука 1:75. ■ **1:16** Лав. 11:44,45; 19:2; 20:7. ■ **1:17** Қан. 10:17; 2Тар. 19:7; Аюп 34:19; Рос. 10:34; Рим. 2:11; Гал. 2:6; Әф. 6:9; Кол. 3:25. □ **1:18 «һаман қиммитини йоқитидиған алтун яки күмүчтәк нәрсиләр»** — грек тилида «һаман чирийдиған алтун яки күмүчтәк нәрсиләр». ■ **1:18** 1Кор. 6:20; 7:23. ■ **1:19** Рос. 20:28; Ибр. 9:12; Вәһ. 1:5. □ **1:20 «У заманларниң мошу ахирқи вақитлирида силәр үчүн бу дунияға әвәтилип ашкарә қилинди»** — «заманларниң мошу ахирқи вақитлири» дегәнлик Әйса Мәсиһниң биринчи қетим бу дунияға келишидин тартип, иккинчи қетим келишигичә болған вақит, йәни «Инҗил дәври»ни көрситиду. ■ **1:20** Рим. 16:25; Әф. 1:9; 3:9; Кол. 1:26; 2Тим. 1:9; Тит. 1:2. ■ **1:21** Рос. 2:33; Фил. 2:9. ■ **1:22** Рим. 12:10; Әф. 4:3; Ибр. 13:1; 1Пет. 2:17. □ **1:23 «Чүнки силәр яңливаштин туғулдуңлар — бу чирип кетидиған уруқ арқилиқ әмәс, бәлки чиримас уруқ, йәни Худаниң һаятий күчкә егә вә мәңгү туридиған сөз-калами арқилиқ болди»** — мошу йәрдә «чирип кетидиған уруқ» дегәнниң мәнаси бәлким «һаман өлүп кетидиған инсанлар (чирип кетидиған әт егилири)»ни көрситиши мүмкин — демәк, һеч ким етиқатчи болған ата-анисидин яки мәлум милләттин (мәсилән, Йәһудийлардин) туғулғанлиғи билән йеңи һаятқа еришмәйду. Һәр адәм өзи етиқат билән «қайта (йеңидин) туғулуши» керәктур. ■ **1:23** Як. 1:18; 1Юһа. 3:9.

От-чөп солишиду, гүл хазан болиду,■
25 Бирақ Рәбниң сөз-калами мәңгүгә туриду!»

Силәргә йәткүзүлгән хуш хәвәрдә җакаланған сөз-калам дәл шудур.□

2

1 Шуниң үчүн силәр барлиқ рәзиллик, барлиқ мәккарлиқ, сахтипәзлик,
һәсәтхорлуқ вә һәммә төһмәтхорлуқларни ташлап,■
2-3 Рәбниң меһриванлиғини тетип билгән екәнсиләр, худди йеңи туғулған
бовақлардәк болуп *Худаниң* сөз-каламидики сап сүткә тәшна болуңлар. Буниң
билән, силәр ниҗатниң *камалитигә* йетип өсисиләр.□ ■
4 Әнди силәр Униңға, йәни адәмләр тәрипидин әрзимәс дәп ташлинип, лекин
Худа тәрипидин талланған вә қәдирләнгән тирик таш Болғучиниң йениға
келип□ ■
5 силәр өзүңларму тирик ташлар сүпитидә бир роһий ибадәтхана қилинишқа,
Әйса Мәсиһ арқилиқ Худани хурсән қилидиған роһий қурбанлиқларни
сунидиған муқәддәс каһин қатаридикиләр болушқа қурулуватисиләр;□ ■
6 Чүнки муқәддәс язмиларда мундақ дейилгән: —

«Мана, талланған, қәдирләнгән бүрҗәк һул тешини Зионға қойдум.
Униңға етиқат қилғучи һәр ким һәргиз йәргә қарап қалмайду».□ ■

7-8 Әнди етиқат қилғучи болған силәргә нисбәтән *ташниң* қәдири болиду. Лекин
Униңға етиқат қилмайдиғанларға нисбәтән У *муқәддәс язмиларда дейилгинидәк*
болди: —

«Тамчилар әрзимәс дәп ташливәткән бу таш,
Буҗәк *ул* теши болуп тикләнди!»,
Вә: — «*Бу таш* кишиләргә путликашаң таш,

■ **1:24** Йәш. 40:6-8; 1Кор. 7:31; Яқ. 1:10; 4:14; 1Юһа. 2:17. □ **1:25 «Барлиқ әт егилири от-чөптур, халас, уларниң барлиқ шан-шәриви даладики гүлгә охшаш; от-чөп солишиду, гүл хазан болиду, бирақ Рәбниң сөз-калами мәңгүгә туриду!»** — бу сөзләр «Йәш.» 40:6, 8 (LXX)тин нәқил кәлтүрүлгән. ■ **2:1** Мат. 18:3; Рим. 6:4; 1Кор. 14:20; Әф. 4:23; Кол. 3:8; Ибр. 12:1. □ **2:2-3 «Рәбниң меһриванлиғини тетип билгән екәнсиләр»** — «Зәб.» 33:9. **«худди йеңи туғулған бовақлардәк болуп Худаниң сөз-каламидики сап сүткә тәшна болуңлар»** — «Худаниң сөз-каламидики сап сүт» яки «роһий сап сүт». **«буниң билән, силәр ниҗатниң камалитигә йетип өсисиләр»** — «ниҗат» тоғрилиқ «кириш сөз» вә «қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **2:2-3** Зәб. 33:9. □ **2:4 «Әнди силәр Униңға, йәни адәмләр тәрипидин әрзимәс дәп ташлинип, лекин Худа тәрипидин талланған вә қәдирләнгән тирик таш Болғучиниң йениға келип...»** — «тирик таш Болғучи» Әйса Мәсиһни көрситиду, әлвәттә. У Худаниң салмақчи болған ибадәтханисиниң тирик һул тешидур. Барлиқ етиқатчилар Униң үстигә селинип һәмдә Униң билән бағлинип «Худаниң тирик, күнму-күн өсүватқан (роһий) ибадәтханиси» болушқа қурулмақта. ■ **2:4** Әф. 2:20. □ **2:5 «силәр өзүңларму тирик ташлар сүпитидә бир роһий ибадәтхана қилинишқа, Әйса Мәсиһ арқилиқ Худани хурсән қилидиған роһий қурбанлиқларни сунидиған муқәддәс каһин қатаридикиләр болушқа қурулуватисиләр»** — «роһий қурбанлиқлар» қой-калилардин әмәс, бәлки Худаға сунған рәхмәт-мәдһийиләр вә хизмитидики ишлар, шундақла башқиларға көрсәткән меһир-муһәббәт, хәйр-сахавәтлик ишлардин болиду. «Муқәддәс каһинлиқ қатаридикиләр» «Лавийлар»дин болған каһинлиқ әмәс, йеңи әһдигә бағланған роһий каһинлиқ түзүмидин болиду. ■ **2:5** Рим. 12:1; Ибр. 3:6; 12:28; Вәһ. 1:6; 5:10. □ **2:6 «Мана, талланған, қәдирләнгән бүрҗәк һул тешини Зионға қойдум. Униңға етиқат қилғучи һәр ким һәргиз йәргә қарап қалмайду»** — «Йәш.» 28:16ни көрүң. «Зион» — Қедимки Исраилниң пайтәхти, Йерусалимниң йәнә бир атилишидур. ■ **2:6** Йәш. 28:16.

Адәмни жиқитидиған қорам таш болиду».

Чүнки *мошундақ кишиләр Худаниң* сөз-каламиға итаәт қилмаслиғи түпәйлидин путлишип жиқилиду; уларниң бундақ болуши алдин бекитилгәндур.□ ■
9 Лекин силәр болсаңлар *Худа* таллиған бир җәмәт, шаһанә бир каһинлиқ, пак-муқәддәс бир әл, шундақла Өзигә алаһидә хас болған бир хәлиқсиләр; буниң мәхсити, силәрни қараңғулуқтин Өзиниң тилсимат йоруқлуғиға чақирғучиниң пәзиләтлирини намайән қилишиңлардин ибарәт. □ ■
10 Бурун силәр бир хәлиқ һесапланмайттиңлар, лекин һазир Худаниң хәлқисиләр; бурун *Худаниң* рәһим-шәпқитигә еришмигән едиңлар, лекин һазир ериштиңлар.□ ■

Худаниң садиқ хизмәткарлири болуңлар

11 И сөйүмлүклирим, силәр бу дунияға мусапир вә меһмандурсиләр, силәрдин өтүнүмәнки, роһ-қәлбиңлар билән қаршилишидиған әтлириңлардики нәпс-шәһвәтләрдин өзүңларни жирақ тутуңлар. □ ■
12 Жүрүш-турушуңлар етиқатсизлар арисида есил-пәзиләтлик болсун. Мошундақ қилғанда, гәрчә улар силәргә яманлиқ қилғучилар дәп төһмәт қилсиму, дәл төһмәт қилған ишларда силәрниң яхши әмәллириңларға қарап, *Худаниң* уларни *ойғитип* йоқлайдиған күнидә уни улуқлиши мүмкин.□ ■
13-14 Шуңа Рәбниң һөрмитидә инсанлар арисидики һәр бир һакимийәтниң түзүмигә, мәйли әң жуқури мәнсәптики падишаға болсун яки у тайинлиған һоқуқдарларға болсун бойсунуңлар. Чүнки бу һоқуқдарлар *падиша* тәрипидин яман иш қилғучиларни җазаға тартиш, яхши иш қилғучиларни һөрмәткә сазавәр қилиш үчүн тайинланғандур. ■

□ **2:7-8 «Әнди етиқат қилғучи болған силәргә нисбәтән ташниң қәдири болиду»** — яки, «Бу һул теши етиқат қилған силәргә нисбәтән қиммәтликтур». **«Тамчилар әрзимәс дәп ташливәткән бу таш, бүҗәк һул теши болуп тикләнди!», вә: — «Бу таш кишиләргә путликашаң таш, адәмни жиқитидиған қорам таш болиду»** — «Зәб.» 117:22, «Йәш.» 8:14. ■ **2:7-8** Зәб. 117:22; Мат. 21:42; Рос. 4:11; Рим. 9:33; Йәш. 8:14. □ **2:9 «лекин силәр болсаңлар Худа таллиған бир җәмәт, шаһанә бир каһинлиқ, пак-муқәддәс бир әл, шундақла Өзигә алаһидә хас болған бир хәлиқсиләр; буниң мәхсити, силәрни қараңғулуқтин Өзиниң тилсимат йоруқлуғиға чақирғучиниң пәзиләтлирини намайән қилишиңлардин ибарәт»** — «Мис.» 19:5-6, 23:22 (LXX), «Йәш.» 43:20-21, «Мал.» 3:17ни көрүң. ■ **2:9** Мис. 19:5; Қан. 7:6; 14:2; 26:18; Әф. 1:14; Вәһ. 1:6; 5:10. □ **2:10 «Бурун силәр бир хәлиқ һесапланмайттиңлар, лекин һазир Худаниң хәлқисиләр; бурун Худаниң рәһим-шәпқитигә еришмигән едиңлар, лекин һазир ериштиңлар»** — «Һош.» 1:6-9, 2:23ни көрүң. ■ **2:10** Һош. 2:1; 2:25; Рим. 9:26. □ **2:11 «силәрдин өтүнүмәнки, роһ-қәлбиңлар билән қаршилишидиған әтлириңлардики нәпс-шәһвәтләрдин өзүңларни жирақ тутуңлар»** — грек тилида «роһ-қәлб» мошу йәрдә «җан» билән ипадилиниду. «Әтлириңлардики (яки пәқәт «әтләрдики») нәпс-шәһвәтләр» — оқурмәнләрниң есидә барки, Инҗилда «әт» болса адәттә «гунаниң қурали», йәни гуна әтлиримизни қурал қилип у арқилиқ бизни аздуридиғанлиғи вә башқуридиғанлиғини көрситиду. «Римлиқларға»дики «кириш сөз»ни көрүң. ■ **2:11** Рим. 13:14; Гал. 5:16. □ **2:12 «Жүрүш-турушуңлар етиқатсизлар арисида есил-пәзиләтлик болсун»** — «етиқатсизлар» мошу йәрдә «ят әлликләр» яки «ят әлләр» дегән сөз билән ипадилиниду. Адәттә бу сөз «Йәһудий болмиған әлләр»ни көрситиду, лекин мошу йәрдә көчмә мәнидә ишлитилиду. **«Мошундақ қилғанда, гәрчә улар силәргә яманлиқ қилғучилар дәп төһмәт қилсиму, дәл төһмәт қилған ишларда силәрниң яхши әмәллириңларға қарап, Худаниң уларни ойғитип йоқлайдиған күнидә уни улуқлиши мүмкин»** — «Худаниң ойғитип йоқлайдиған күни» дегәнлик грек тилида «йоқлаш күни» дегән сөз билән ипадилиниду. Худаниң адәмни «йоқлиғанда» икки хил нәтиҗиниң бири болиду: (1) бәхит-бәрикәт, Худа шапаитини алаһидә көрситип, инсанни товва қилишқа ойғитиду; (2) Худа адәмниң гуналирини җазалайду. Мошу йәрдики нәтиҗә яхши болғачқа, «ойғитип йоқлаш» дәп тәрҗимә қилдуқ. ■ **2:12** Мат. 5:16; Лука 1:68; 19:44; Рим. 12:17; 2Кор. 8:21; Фил. 2:15; Тит. 2:8; 1Пет. 3:16. ■ **2:13-14** Рим. 13:1; Тит. 3:1.

15 Чүнки Худаниң ирадиси шундақки, яхши әмәллириңлар билән надан
адәмләрниң орунсиз шикайәтлирини тувақлаштур. ■
16 Силәр әркин-азат болғиниңлар билән, бу әркинлигиңларни яманлиқ
қилишниң баниси қиливалмаңлар, бәлки Худаниң қули сүпитидә болуп, □ ■
17 Барлиқ инсанларни һөрмәтләңлар, *етиқатчи* қериндашлириңларға меһир-
муһәббәт көрситиңлар, Худадин қорқуңлар, падишани һөрмәтләңлар.□ ■

Әйса Мәсиһ сәвир қилишниң үлгисидур

18 Қуллар, ғожайинлириңларға толуқ қорқунуч билән бойсунуңлар — ялғуз
меһриван вә хуш пеил ғожайинларғила әмәс, бәлки терикқәк ғожайинларғиму
бойсунуңлар. □ ■
19 Чүнки әгәр бириси Худа алдида пак виждванлиқ болуш үчүн наһәқ азап-оқубәт
чәксә һәмдә буларға сәвир-тақәт қилса, бу Худани хурсән қилиду. □ ■
20 Чүнки әгәр силәр гуна өткүзүп, тегишлик урулғиниңларда, униңға бәрдашлиқ
бәрсәңлар, буниң махтанғидәк немиси бар! Лекин яхши ишларни қилип азап-
оқубәт чәксәңлар һәмдә униңға бәрдашлиқ бәрсәңлар, у Худани хурсән қилиду.
■
21 Чүнки силәр дәл шуниңға чақирилдиңлар. Чүнки Мәсиһму силәр үчүн азап-
оқубәт чекип, силәрни Өзиниң изидин маңсун дәп, силәргә үлгә қалдурди; ■
22 «У гуна садир қилип бақмиған, Униң ағзидин һеч қандақ алдамчилиқ-
ялғанчилиқму тепилмас». □ ■

■ **2:15** Тит. 2:8. □ **2:16 «Силәр әркин-азат болғиниңлар билән,...»** — бизниңчә, шүбһисизки, расул Петрус мошу йәрдә Рәб Әйсаниң «Мат.» 17:24-27дә өзигә ейтқан сөзлирини әслитиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. **«бу әркинлигиңларни яманлиқ қилишниң баниси қиливалмаңлар»** — грек тилида «бу әркинлигиңларни яманлиқ қилишниң ниқави қиливалмаңлар». **«бәлки Худаниң қули сүпитидә болуп...»** — «Худаниң қули» тоғрисида: — оқурмәнләргә еникки, Тәврат-инҗил бойичә Худаниң қуллуғида болуш адәмниң толуқ әркинлиги, өз ихтиярлиғи билән болмиса «Худаниң қуллуғида болуш» һесапланмайду. Худаниң қуллуғида болуш инсанларға нисбәтән улуқ имтияздин ибарәттур. Чүнки Мәсиһ көп йәрләрдә «Пәрвәрдигарниң қули» дәп атилиду (мәсилән, «Йәш.» 42:1дә вә башқа көп йәрләрдә). Тәвратта, Йәшая пәйғәмбәрниң китавидики «Пәрвәрдигарниң қули» тоғрилиқ бешарәтләрни көрүң). ■ **2:16** Юһ. 8:32; Рим. 6:18; Гал. 5:1. □ **2:17 «Худадин қорқуңлар, падишани һөрмәтләңлар»** — Худаниң қорқунучи болмиса һөкүмдарларни һөрмәтләш пәқәт инсанлардин қорқуш болиду, халас. Мәсилән, расул Петрусниң «Рос.» 4:19дә хатириләнгән сөзлирини көрүң. ■ **2:17** Мат. 22:21; Рим. 12:10; Әф. 4:3; Ибр. 13:1; 1Пет. 1:22; 5:5. □ **2:18 «Қуллар, ғожайинлириңларға толуқ қорқунуч билән бойсунуңлар»** — «қуллар» дегән сөз мошу йәрдә һәм қулларни һәм өй хизмәткарлирини өз ичигә алиду. **«толуқ қорқунуч билән бойсунуңлар»** — «толуқ қорқунуч билән» дегән сөзләр грек тилида «барлиқ қорқунуч билән» дегән билән ипдилиниду. Мәнаси шүбһисизки, қулларниң ғожайинлирини һөрмәтлишидә **Худадин қорқуш**ниң түрткиси болуши керәк. Мәсилән, «Кол.» 3:22 вә «Әф.» 6:5-7ни көрүң. ■ **2:18** Әф. 6:5; Кол. 3:22; 1Тим. 6:1; Тит. 2:9. □ **2:19 «әгәр бириси Худа алдида пак виждванлиқ болуш үчүн наһәқ азап-оқубәт чәксә...»** — буниң икки мәнаси болуши мумкин: — (1) бу адәм виждани арқилиқ мәлум бир ишниң Худаниң ирадиси екәнлигини билип, бу яхши ишқа әмәл қилиду, лекин ғожайини яхши қилғинини чүшәнмәйла уни җазалайду; қул бу наһәқликкә сәвир-тақәт қилиду; (2) қул-хизмәткар хизмитини яхши, пухта қилсиму, ғожайин бәрибир униңға қопал муамилә қилиду. Қул-хизмәткар қорқунучтин әмәс, бәлки Худани хурсән қилиш үчүн, һәммигә Қадирниң Өзи бу яман ишларға Өз яхши мәхсәтлири билән йол қойғанлиғиға иман кәлтүрүп, бу яман муамилигә сәвир-тақәт қилип чидап, ғожайинини кәчүриветиду. ■ **2:19** Мат. 5:10. ■ **2:20** 1Пет. 3:14; 4:14. ■ **2:21** Юһ. 13:15; Фил. 2:5; 1Юһа. 2:6. □ **2:22 «У гуна садир қилип бақмиған, Униң ағзидин һеч қандақ алдамчилиқ-ялғанчилиқму тепилмас»** — бу сөзләр «Йәш.» 53:9дин елинған. ■ **2:22** Йәш. 53:9; 2Кор. 5:21; 1Юһа. 3:5.

23 У һақарәтләнгинидә, тил қайтурмайтти. Азап-оқубәт чәккәндә, У һеч тәһдит
салмайтти; әксичә, Өзини адил һөкүм чиқарғучиниң қоллириға тапшуратти. □ ■
24 У Өзи бизниң гунаға нисбәтән өлүп, һәққанийлиққа нисбәтән яшишимиз үчүн
яғач түврүктә гуналиримизни зиммисигә алди; силәр Униң ярилири билән шипа
таптиңлар. □ ■
25 Чүнки бурун силәр қойлардәк йолдин езип кәткәнсиләр, лекин һазир
жениңларниң падичиси һәм йетәкчисиниң йениға қайтип кәлдиңлар.□ ■

3

Әр-аяллиқ мунасивәт

1-2 Шуниңға охшаш, и аяллар, силәр әрлириңларға бойсунуңлар. Шундақ
қилсаңлар, һәтта сөз-каламға итаәт қилмайдиған әрләр болса, өз аялиниң
бу пәзилитидин тәсирлинип, ихласмәнлик билән өткүзгән пак жүрүш-
турушиңларға қарап, гәп-сөзсизла қайил қилиниду.■
3 Гөзәллигиңлар сиртқи көрүнүштин, йәни алаһидә өрүвалған чечиңлар вә
тақиған алтун зибу-зиннәтләрдин яки есил кийимләрдин болмисун,■
4 бәлки «қәлбиңлардики өзүңлар», йәни мөмин вә тинич роһтин болған чиримас
гөзәлликтин болсун; бундақ *гөзәллик* Худаниң алдида интайин қиммәтликтур.□
5 Чүнки бурунқи чағларда, Худаға үмүтини бағлиған ихласмән аяллар дәл
мошундақ *гөзәллик билән* өзлирини зиннәтләп, әрлиригә итаәт қилатти.□
6 Дәл мошундақ йолда Сараһ Ибраһимни «ғожам» дәп атап, униң сөзлиригә
бойсунатти. Силәр һеч қандақ вәсвәсиләрдин қорқмай ишларни дурус
қилсаңлар, силәрму *Сараһниң* пәрзәнтлири болған болисиләр.□ ■
7 Шуниңға охшаш, әй әрләр, силәрму аяллириңлар билән турушта, уларни аял
кишиләр биздин ажиз бәндиләр дәп билип уларни чүшинип йетиңлар; силәр

□ **2:23 «У һақарәтләнгинидә, тил қайтурмайтти. Азап-оқубәт чәккәндә, У һеч тәһдит салмайтти; әксичә, Өзини адил һөкүм чиқарғучиниң қоллириға тапшуратти»** — Петрусниң бу сөзидә «Йәш.» 53:7дики бешарәт көздә тутулиду. ■ **2:23** Мат. 27:39; Юһ. 8:48,49. □ **2:24 «У Өзи бизниң гунаға нисбәтән өлүп, һәққанийлиққа нисбәтән яшишимиз үчүн яғач түврүктә гуналиримизни зиммисигә алди; силәр униң ярилири билән шипа таптиңлар»** — «яғач түврүктә» (грек тилида «дәрәқтә»), «крест»ни көрситиду, әлвәттә. Мошу йәрдә тилға елинған «дәрәқ» ерән бағчиси оттурисидики икки дәрәқни, шундақла Тәвраттики көп башқа йәрләдә дейилгән «дәрәқ» тоғрисидики темини оқурмәнләрниң есигә кәлтүриду (мәсилән, «Мис.» 15:23-26, «Қан.» 21:22-23, «Пәнд.» 3:18, 11:30 қатарлиқлар). ■ **2:24** Йәш. 53:4; Мат. 8:17; Рим. 6:11. □ **2:25 «Чүнки бурун силәр қойлардәк йолдин езип кәткәнсиләр...»** — грек тилида «кетиваттатисиләр». «Йәш.» 6:53ни көрүң. **«лекин һазир жениңларниң падичиси һәм йетәкчисиниң йениға қайтип кәлдиңлар»** — «жениңларниң падичиси һәм (қоғдайдиған) йетәкчиси» Рәб Әйса Мәсиһ, әлвәттә. ■ **2:25** Йәш. 53:6; Әз. 34:6; Луқа 15:4. ■ **3:1-2** Яр. 3:16; 1Кор. 14:34; Әф. 5:22; Кол. 3:18; Тит. 2:5. ■ **3:3** 1Тим. 2:9; Тит. 2:3. □ **3:4 «бәлки «қәлбиңлардики өзүңлар», йәни мөмин вә тинич роһтин болған чиримас гөзәлликтин болсун»** — «қәлбиңлардики өзүңлар» грек тилида «қәлбдики ички инсан» дегән сөз билән билдүрүлиду. □ **3:5 «Худаға үмүтини бағлиған ихласмән аяллар»** — «ихласмән» мошу йәрдә «муқәддәс» билән ипадилиниду. □ **3:6 «Силәр һеч қандақ вәсвәсиләрдин қорқмай ишларни дурус қилсаңлар, силәрму Сараһниң пәрзәнтлири болған болисиләр»** — «һеч қандақ вәсвәсиләрдин қорқмай ишларни дурус қилсаңлар» дегәнликтә тәкитләйдиған иш бәлким, аяллар өз йолдашлирини һөрмәтлиши билән тәң улардин һеч қандақ қорқмаслиғи, бәлки Худадинла қорқуп, ихласмән болуши керәк. Демәк, аялларниң дурус ишларни қилишниң түрткиси әрлиридин қорқуш әмәс, бәлки Худаға ихласмән болуштин ибарәт болуши керәк. ■ **3:6** Яр. 18:12.

улар билән *Худа* шапаәт қилған һаятқа ортақ мирасхор болуп, уларни һөрмәт
қилиңлар. Шундақ қилсаңлар, дуалириңлар тосалғуға учримайду.□ ■

Һәққанийлиқ үчүн азап чекиш

8 Ахирида, һәммиңлар бир нийәт бир мәхсәттә, бир-бириңларға һәмдәрд
болуп, бир-бириңларни қериндашларчә сөйүңлар, ич-бағри юмшақ вә кәмтәр
болуңлар.□ ■

9 Яманлиққа яманлиқ, аһанәткә аһанәт билән әмәс, әксичә, бәхит тиләш билән
жавап қайтуруңлар. Чүнки силәр дәл бу ишқа чақирилғансиләр; шуниң билән
өзүңлар бәхиткә мирасхор болисиләр. ■

10 Чүнки *муқәддәс язмиларда йезилғинидәк*: —

«Кимки һаятни сөйүп, яхши күн көргүчи болай десә,
Тилини яманлиқтин тартсун,
Ләвлири мәккарлиқтин нери болсун;■
11 Яманлиқтин өзини тартип,
Гөзәл әмәлләрни қилип жүрсун;
Аман-хатирҗәмликни издәп, уни қоғлап жүрсун.□ ■
12 Чүнки Пәрвәрдигарниң көзи һәққанийларниң үстидә туриду,
Униң қулиқи уларниң илтиҗалириға очуқ туриду;
Лекин Пәрвәрдигарниң йүзи рәзиллик жүргүзгүчиләргә қарши туриду».□ ■

13 Әгәр силәр дайим яхши ишларни қилишқа интилсәңлар, ким силәргә яманлиқ
қилар? □

14 Лекин һәтта һәққанийлиқ йолида азап-оқубәт чәксәңларму, охшашла
бәхитликсиләр! Лекин уларниң вәһимисидин қорқмаңлар вә алақзадә
болмаңлар; □ ■

15 бәлки қәлбиңларда Рәб Мәсиһни һәммидин үстүн дәп билиңлар; силәрдә
болған үмүтниң сәвәвини сориғанларға мөмин-мулайимлиқ вә ихласлиқ билән

□ **3:7 «Шуниңға охшаш, әй әрләр, силәрму аяллириңлар билән турушта, уларни аял кишиләр биздин аҗиз бәндиләр дәп билип уларни чүшинип йетиңлар»** — «аҗиз бәндә» грек тилида «аҗиз қача-қуча» дегән сөз билән ипадилиниду. Расул Петрусниң мошу йәрдә һәм әрләр һәм аялларму Худаниң хизмитидә болған қураллар яки әсваплар екәнлигини тәкитлимәкчи. Мошу йәрдә «чүшинип йетиш» грек тилида «билиш» билән ипадлиниду. «Яр.» 4:1 вә изаһатини көрүң. Бу ибарә әрниң аялиниң өз җинсий муһәббитигә болған муһтаҗлиғини унтумаслиғини өз ичигә алиду. **«силәр улар билән Худа шапаәт қилған һаятқа ортақ мирасхор болуп, уларни һөрмәт қилиңлар»** — «Худа шапаәт қилған һаятқа мирасхор» — грек тилида «һаятниң шапаитигә мирасхор...». ■ **3:7** Әф. 5:25-33; Кол. 3:19. □ **3:8 «...ич-бағри юмшақ вә кәмтәр болуңлар»** — яки «... ич-бағри юмшақ вә әдәплик болуңлар». ■ **3:8** Рим. 12:16; 15:5; 1Кор. 1:10; Фил. 2:2; 3:16. ■ **3:9** Лав. 19:18; Пәнд. 20:22; 24:29; Мат. 5:39; 25:34; Рим. 12:17; 1Кор. 6:7; 1Тес. 5:15; 1Тим. 4:8. ■ **3:10** Зәб. 33:13-17; Яқ. 1:26. □ **3:11 «аман-хатирҗәмликни издәп,..»** — яки «һәммәйлән билән енақ өтүшкә тиришип,...». ■ **3:11** Зәб. 36:27; Йәш. 1:16; 3Юһа. 11. □ **3:12 «...Чүнки Пәрвәрдигарниң көзи һәққанийларниң үстидә туриду, Униң қулиқи уларниң илтиҗалириға очуқ туриду; лекин Пәрвәрдигарниң йүзи рәзиллик жүргүзгүчиләргә қарши туриду»** — (10-12-айәт) «Зәб.» 33:13-17. ■ **3:12** Зәб. 33:13-17. □ **3:13 «Әгәр силәр дайим яхши ишларни қилишқа интилсәңлар,...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «әгәр силәр яхши қилғучиларни үлгә қилсаңлар,...» дейилиду. □ **3:14 «Лекин уларниң вәһимисидин қорқмаңлар вә алақзадә болмаңлар...»** — «Йәш.» 8:12. ■ **3:14** Йәш. 8:12-13; Йәр. 1:8; Мат. 5:10; 1Пет. 2:20; 4:14.

жавап беришкә һемишә тәйяр туруңлар. □ ■

16 Һәрдайим вижданиңларни пак тутуңлар; шуниң билән силәргә «яманлиқ
қилғучилар» дәп төһмәт қилғанлар силәрниң Мәсиһдә болған пәзиләтлик
жүрүш-турушуңларни көрүп, өзлири қилған төһмәтләрдин хижил болсун. ■

17 Чүнки Худаниң ирадиси шундақ болса, яхшилиқ қилғиниңлар үчүн
азап-оқубәт чәксәңлар, бу яман иш қилғиниңлар түпәйлидин азап-оқубәт
чәккиниңлардин әвзәл, *әлвәттә*.

18 Чүнки Мәсиһ бизни Худа билән яраштуруш үчүн, йәни һәққаний Болғучи
һәққаний әмәсләрни дәп, бирла қетимлиқ азап-оқубәт чәкти; гәрчә У тән жәһәттә
өлтүрүлгән болсиму, лекин роһта жанландурулди;□ ■

19 шуниң билән У солап қоюлған роһларниң йениға мошу роһий һаятлиғи билән
берип, *Өзиниң бу ғәлибисини* жакалиди. □ ■

20 *солап қоюлған* бу роһлар бурунқи заманда, йәни Нуһ *пәйғәмбәр*ниң күнлиридә,
кемә ясиливатқан мәзгилдә Худа сәвирчанлиқ билән *кишиләрниң товва қилишини*
күткинидә, Униңға итаәтсизлик қилди. Пәқәт шу кемигә киргән бир қанчиси,
йәни жәмий сәккиз жан су арқилиқ қутқузулди. □ ■

21 Мана бу «суға чөмүлдүрүш»ниң бешарити болған. Әнди чөмүлдүрүш —
бәдәнниң кирдин тазилиниши әмәс, бәлки адәмниң пак виждан билән Әйса
Мәсиһниң тирилдүрүлүши арқилиқ Худадин тилигән тәливи — бизни һазир

□ **3:15 «бәлки қәлбиңларда Рәб Мәсиһни һәммидин үстүн дәп билиңлар»** — бу сөзләр «Йәш.» 8:13дә тепилиду. «Рәб Мәсиһни һәммидин үстүн дәп билиңлар» грек тилида «рәбни муқәддәс қилип» дегән сөз билән ипадилиниду. Мошу айәттә «муқәддәс» дегән сөз «пак» дегән адәттики мәнидә ишлитилмәй, бәлки Рәбниң һәммә башқа затлардин пүтүнләй башқичә, пүтүнләй үстүн екәнлигини билдүриду. **«силәрдә болған үмүтниң сәвәвини сориғанлар»** — «үмүт» — мәңгүлүк һаятқа бағлиған, әлвәттә. **«силәрдә болған үмүтниң сәвәвини сориғанларға мөмин-мулайимлиқ вә ихласлиқ билән жавап беришкә һемишә тәйяр туруңлар»** — «ихласлиқ билән» грек тилида «қорқунуч билән» дегән сөз билән ипадилиниду. Бизниңчә бу қорқунуч: (1) Худадин болиду — демәк, мән жавап бәргинимдә адәмниң чирайидин яки уни рәнжитиштин қорқмаймән, бәлки пәқәт Худадин қорқимән, вә (2) жававимниң бирәр жайиниң һәқиқәттин езип кетишидин, гепиминиң хаталиқ йери болуп келишидин қорқушум бар. ■ **3:15** Аюп 1:21; Зәб. 118:46; Рос. 4:8. ■ **3:16** Тит. 2:8; 1Пет. 2:12,15. □ **3:18 «йәни һәққаний Болғучи һәққаний әмәсләрни дәп, бирла қетимлиқ азап-оқубәт чәкти»** — «һәққаний Болғучи» Мәсиһни көрситиду, әлвәттә. **«гәрчә У тән жәһәттә өлтүрүлгән болсиму, лекин роһта жанландурулди»** — бу әҗайип һәқиқәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **3:18** Рим. 5:6; Ибр. 9:15,28. □ **3:19 «шуниң билән У солап қоюлған роһларниң йениға мошу роһий һаятлиғи билән берип, Өзиниң бу ғәлибисини жакалиди»** — «мошу роһий һаятлиқ билән берип...» грек тилида «униңда берип...» билән ипадилиниду. Әйни грекчә тексттә униң немини жакалиқини eниқ дейилмигән. Биз «Өзиниң ғәлибиси»ни қошуп яздуқ. Чүнки уйғур тилида «жакалаш» дегән пеилниң мәлум бир толдурғучиси болуши керәк, шуниңдәк Мәсиһ уларға уқтурған хәвәрниң мәзмуни чоқум Өзиниң баятин ада қилған улуқ қурбанлиғи билән мунасивити болуши лазим. ■ **3:19** 1Пет. 4:6. □ **3:20 «...солап қоюлған бу роһлар бурунқи заманда, йәни Нуһ пәйғәмбәрниң күнлиридә, кемә ясиливатқан мәзгилдә Худа сәвирчанлиқ билән кишиләрниң товва қилишини күткинидә, Униңға итаәтсизлик қилди. Пәқәт шу кемигә киргән бир қанчиси, йәни жәмий сәккиз жан су арқилиқ қутқузулди»** — «солап қоюлған бу роһлар» тоғрисида алимларниң икки хил қариши бар: (1) улар Нуһ пәйғәмбәрниң дәвридә қиз-аялларға нәпс-шәһвәт қилған пәриштиләрни көрситиду («Яр.» 6:1-6ни вә изаһатни, «2Пет.» 2:4-5, «Йәһ.» 6-8ни көрүң); (2) Нуһ пәйғәмбәр дәвридики Худаниң сөзигә кирмигән, рәһимини рәт қилип топанда өлгән итаәтсиз адәмләрниң инсаний роһлирини көрситиду. «Қошумчә сөз»имиздә бу икки пикир вә толуқ айәтниң мәнаси үстидә тохтилимиз. ■ **3:20** Яр. 6:3,14; 8:18; Мат. 24:37; Луқа 17:26; Рим. 2:4; 2Пет. 2:5.

қутқузуватиду□ ■
22 (Мәсиһ *тирилип* әршкә чиқип, пәриштиләр, барлиқ роһий һоқуқдарлар вә күчлүкләр Униңға босундурулди вә у Худаниң оң йенида турмақта).■

4

Худа йолида яшаш

1 Әнди Мәсиһ тенидә азап-оқубәт чәккән екән, силәрму шундақ ирадә билән
өзүңларни қуралландуруңлар. (чүнки *Худа йолида* өз тенидә азап-оқубәт чәккән киши гунадин қол үзгән болиду;■
2 ундақ киши тенидә қалған һаятини йәнә инсаний нәпс-һәвәсләргә берилиш билән әмәс, бәлки Худаниң ирадисигә мувапиқ өткүзиду).■
3 Чүнки күнлиримизни ят әллик етиқатсизларниң ирадисигә әмәл қилиш билән, йәни һәртүрлүк бузуқчилиқ-шәһванийлиқ, нәпс-һәвәсләр, һарақкәшлик, әйш-ишрәт, мәйхорлуқ вә жиркиничлик бутпәрәсликләр ичидә өткүзгинимиз әнди купайә қилар!□ ■
4 Бу ишларда улар силәрниң уларға һәмраһ болуп шундақ ипласлиққа жүгүрмигәнлигиңларға әҗәблинип, силәрни һақарәтлимәктә.
5 Улар һаман һәм тирикләрни вә өлгәнләрни сорақ қилишқа тәйяр Турғучиға һесап бәрмәй қалмайду.□
6 Шуңа дәл шу сәвәптин, өлгәнләр әттә яшаватқан инсанлар *сорақ қилинидиғандәк*
сорақ қилинип, Худаға нисбәтән роһта яшисун дәп, уларғиму хуш хәвәр йәткүзүлгән.□ ■

Худаниң садиқ хизмәтчиси

7 Әнди барлиқ ишларниң ахирлишидиған күни йеқинлашмақта; шуңа, салмақ болуңлар вә дуа қилишқа сәгәк туруңлар.■

□ **3:21 «Мана бу «суға чөмүлдүрүш»ниң бешарити болған. Әнди чөмүлдүрүш — бәдәнниң кирдин тазилиниши әмәс, бәлки адәмниң пак виждан билән Әйса Мәсиһниң тирилдүрүлүши арқилиқ Худадин тилигән тәливи — бизни һазир қутқузуватиду»** — «адәмниң пак вижданиниң ... Худадин тилигән тәливи» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси «адәмниң пак виждан үчүн... Худадин тилигән тәливи». Бу икки тәрҗимә, шундақла бу муһим айәт оғрулуқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **3:21** Рос. 2:38-39; Әф. 5:26; Кол.2:11-13 ■ **3:22** Әф. 1:20. ■ **4:1** Рим. 6:7; Ибр. 12:1. ■ **4:2** Рим. 14:7; 2Кор. 5:15; Гал. 2:20; Әф. 4:24; 1Тес. 5:10; Ибр. 9:14. □ **4:3 «Чүнки күнлиримизни ят әллик етиқатсизларниң ирадисигә әмәл қилиш билән...»** — «ят әллик етиқатсизлар» грек тилида «ят әлликләр» яки «таипиләр» дегән бирла сөз билән ипадилиниду. Инҗил дәври кәлгичә Йәһудийлардин башқа пүткүл дунниядикиләр («ят әлләр») дегидәк бутпәрәс еди; шуңа мошу йәрдә Петрус бу ибарә билән «бутпәрәс капирлар»ни көрситиду. Петрусниң бу хетиниң әслидики оқурмәнлири, шүбһисизки, мошундақ адәмләрдин еди. **«һәртүрлүк бузуқчилиқ-шәһванийлиқ, нәпс-һәвәсләр, һарақкәшлик, әйш-ишрәт, мәйхорлуқ вә жиркиничлик бутпәрәсликләр ичидә өткүзгинимиз әнди купайә қилар!»** — «купайә қилар!» — Бу интайин кинайилик, һәҗвий гәп, әлвәттә. ■ **4:3** Әф. 4:17. □ **4:5 «улар һаман һәм тирикләрни вә өлгәнләрни сорақ қилишқа тәйяр Турғучиға һесап бәрмәй қалмайду»** — «сорақ қилишқа тәйяр Турғучи» Мәсиһни көрситиду. □ **4:6 «Шуңа дәл шу сәвәптин, өлгәнләр әттә яшаватқан инсанлар сорақ қилинидиғандәк сорақ қилинип, Худаға нисбәтән роһта яшисун дәп, уларғиму хуш хәвәр йәткүзүлгән»** — «хуш хәвәр» — Муқәддәс Китапта Мәсиһниң өлүми вә тирилишидин болған нижат тоғрилиқ, әлвәттә.Бу айәт тоғрилиқ нурғун пикирләр бар. «Қошумчә сөз»имиздә буларни баян қилимиз. ■ **4:6** Юһ. 5:25; 1Пет. 3:19. ■ **4:7** Луқа 21:34; 1Юһа. 2:18.

8 Лекин һәммидин муһими, бир-бириңларға қизғин меһир-муһәббәттә
турувериңлар. Чүнки «меһир-муһәббәт нурғунлиған гуналарни япар».□ ■
9 Бир-бириңлардин ағринмай өз ара меһмандост болуңлар. ■
10 Худа тәрипидин һәр бириңларға ата қилинған илтипатқа бенаән, униң
һәртәрәплик меһри-шәпқитини кишиләргә йәткүзидиған яхши ғожидарлар
сүпитидә, бу илтипат билән бир-бириңларға хизмәт қилиңлар. ■
11 Ким сөз қилса, у Худаниң калам-бешарәтлирини йәткүзгүчи сүпитидә
сөзлисун. Ким башқиларға хизмәт қилса, у Худа ата қилған күч-қудрити
билән хизмәт қилсун. Шундақ болғанда, Худа һәммә ишта Әйса Мәсиһ
арқилиқ улуқлиниду. Барлиқ шан-шәрәп вә күч-қудрәт Униңға әбәдил-әбәткичә
мәнсуптур, амин!□ ■

Етиқатчиларниң азап-оқубәткә сәвир қилиши

12 Сөйүмлүклирим, отлуқ синақниң бешиңларға чүшкәнлигигә қарап, әҗайип
ишқа йолуғуп қалдим, дәп һәйран қалмаңлар. ■
13 Бәлки, Мәсиһниң азап-оқубәтлиригә қандақ ортақ болған болсаңлар, силәр
шундақ шатлиниңлар. Шуниң билән Униң шан-шәриви аян қилинғинида,
силәрму яйрап шатлинисиләр. □
14 Силәр Мәсиһниң нами түпәйлидин һақарәткә учрисаңлар, бәхитлик
болисиләр! Чүнки шан-шәрәпниң Роһи, йәни Худаниң Роһи вуҗудуңларға
чүшкән болиду. □ ■
15 Араңлардин бириниң азап-оқубәт чекиши һәргизму қатил, оғри, рәзил яки
чепилғақ болуш сәвәвидин болмисун.
16 Бирақ чәккән азап-оқубити «Мәсиһий» дәп аталғанлиғи сәвәвидин болса, у
буниңдин номус қилмисун; әксичә, мошу нам *билән аталғанлиғи* үчүн Худаға
мәдһийә оқусун. □
17 Чүнки сорақниң башлинидиған вақти-саити кәлди; сорақ алди билән Худаниң
өйидикилиридин башлиниду; вә әгәр биз билән башланса, у һалда Худаниң хуш
хәвиригә қулақ салмиғанларниң ақивити немә болар? □ ■
18 *Дәл муқәддәс язмиларда йезилғинидәк*: —
«Әгәр һәққанийларниң қутқузулуши тәс болса,

□ **4:8 «меһир-муһәббәт нурғунлиған гуналарни япар»** — бу сөзләр Тәвраттики Сулайманниң «пәнд-несиһәтләр»и дин, «Пәнд.» 10:12дин елинған. Мәнаси, шүбһисизки, һәм башқиларниң гуналирини көчүрүм қилиш һәм мүмкин болса башқиларға яймаслиқни өз ичигә алиду. ■ **4:8** Пәнд. 10:12. ■ **4:9** Рим. 12:13; Фил. 2:14; Ибр. 13:2. ■ **4:10** Пәнд. 3:28; Рим. 12:6; 2Кор. 8:11. □ **4:11 «Ким сөз қилса, у Худаниң калам-бешарәтлирини йәткүзгүчи сүпитидә сөзлисун»** — «сөз қилиш» мошу йәрдә, шүбһисизки, җамаәттә сөзләш, болупму тәлим беришни көрситиши мүмкин. ■ **4:11** Йәр. 23:22. ■ **4:12** Йәр. 48:10; 1Кор. 3:13; 1Пет. 1:7. □ **4:13 «Шуниң билән Униң шан-шәриви аян қилинғинида, силәрму яйрап шатлинисиләр»** — «Униң шан-шәриви аян қилинғинида»: — демәк, Мәсиһ қайта кәлгинидә. □ **4:14 «Силәр Мәсиһниң нами түпәйлидин һақарәткә учрисаңлар, бәхитлик болисиләр! Чүнки шан-шәрәпниң Роһи, йәни Худаниң Роһи вуҗудуңларға чүшкән болиду»** — «Йәш.» 11:2ни көрүң. Бәзи кона көчүрмилиридә «Улар тәрипидин униңға күпүрлүк қилиниду, лекин силәрниң тәрипиңлардин улуқлиниду» дәп қошулиду. ■ **4:14** Мат. 5:10; 1Пет. 2:20; 3:14. □ **4:16 «Бирақ чәккән азап-оқубити «Мәсиһий» дәп аталғанлиғи сәвәвидин болса, у буниңдин номус қилмисун; әксичә, мошу нам билән аталғанлиғи үчүн Худаға мәдһийә оқусун»** — «Мәсиһий» грек тилида «Християн». «Мәсиһ» грек тилида «Мәсиһләнгән Қутқазғучи» дәп ипадилиниду. □ **4:17 «Чүнки сорақниң башлинидиған вақти-саити кәлди; сорақ алди билән Худаниң өйидикилиридин башлиниду»** — шүбһисизки, расул Петрус жуқурида тилға алған азап-оқубәтләр вә синашлар Худаниң өз аилисидикиләргә нисбәтән бир хил сорақниң башлиниши яки тәрбийә болуп, кәмчиликлиримизни очуқ қилидиған синақлар, дәп һесаплиғили болиду. ■ **4:17** Йәр. 25:29; Лука 10:12; 23:31.

Ихлассизлар һәм гунакарларниң ақивити қандақ болар?»□ ■

19 Шуниң үчүн, Худаниң ирадиси билән азап-оқубәт чәккәнләр яхши
әмәлләрни давам қилип, җенини вәдисидә туридиған Яратқучиға аманәт қилип
тапшурсун.□

5

Ақсақаллар вә яшларға қилинған несиһәт

1 Әнди мән араңлардики ақсақаллардин (Мәсиһниң азап-оқубәтлириниң
гувачиси, намайән қилинидиған шан-шәрәпкә несип болғучи вә силәргә охшаш
бир ақсақал сүпитидә) шуни өтүнимәнки,□
2 — Худаниң силәрниң араңлардики падисини убдан бекиңлар; уларға
йетәкчилик хизмитидә болуп, уни мәҗбурән әмәс, бәлки ихтиярән зиммиңларға
елиңлар; пул-дуния үчүн әмәс, бәлки хошаллиқ билән қилиңлар.□ ■
3 Худаниң падисиға ғоҗиниң өз тәәллуқатлириға болғинидәк болмай, бәлки
уларға үлгә болуңлар.□ ■
4 Шундақ қилсаңлар, Баш Падичи ашкарә болғанда, мәңгү тозумас шан-шәрәп
таҗиға еришисиләр.□ ■
5 Әй яшлар, чоңларға бойсунуңлар. Шуниңдәк, һәммиңлар бир-бириңларға
нисбәтән кичик пеилликни үстүңларға оривелиңлар. Чүнки: «Худа
тәкәббурларға қаршидур, лекин мөмин-кәмтәрләргә шәпқәт қилиду».□ ■

□ **4:18 «Әгәр һәққанийларниң қутқузулуши тәс болса, ихлассизлар һәм гунакарларниң ақивити қандақ болар?»** — Тәврат «Пәнд.» 11:13, LXX грекчә тәрҗимисидин елинған. Грек тилида «Ихлассизлар һәм гунакарлар нәдә көрүниду?!» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **4:18** Пәнд. 11:31. □ **4:19 «... Худаниң ирадиси билән азап-оқубәт чәккәнләр яхши әмәлләрни давам қилип, җенини вәдисидә туридиған Яратқучиға аманәт қилип тапшурсун»** — «вәдисида туридиған Яратқучи» дегән ибарә интайин әһмийәтлик. «Қошумчә сөз»имиздә униң үстидә азрақ тохтилимиз. □ **5:1 «Мәсиһниң азап-оқубәтлириниң гувачиси, намайән қилинидиған шан-шәрәпкә несип болғучи вә силәргә охшаш бир ақсақал сүпитидә...»** — «намайән қилинидиған шан-шәрәп» дегәнлик Мәсиһниң қайтип келишидә намайән болидиған шан-шәрәп. □ **5:2 «Худаниң силәрниң араңлардики падисини убдан бекиңлар»** — «Худаниң ... падиси» җамаәт, әлвәттә. **«уларға йетәкчилик хизмитидә болуп, уни мәҗбурән әмәс, бәлки ихтиярән зиммиңларға елиңлар»** — «уларға йетәкчилик хизмитидә болуп...» — бәзи кона көчүрмиләрдә «Худаға қарап уларға йетәкчилик хизмитидә болуп...» дейилиду. **«пул-дуния үчүн әмәс, бәлки хошаллиқ билән қилиңлар»** — «пул-дуния үчүн әмәс» дегәнлик Петрусниң әйни сөзлири: — «һарамдин болған пул үчүн әмәс» — Петрусниң мошу сөзләр билән көрсәткини: «пул адәмни чоқум гунакар қилиду» дегәнлик әмәс, чүнки һәр биримиз пулни ишлитишимиз керәк; униң көрсәткини, шүбһисизки, пулниң дәрвәқә адәмни гунакар қилиш хәтири бардур. Пулниң өзи әслидә гунаниң дуниядa пәйда болғанлиғидин пәйда болған; гуна болмиса пул болалмайтти; шу тәрәптинму «һарамдин болған». ■ **5:2** Рос. 20:28; 1Тим. 3:3; Тит. 1:7. □ **5:3 «Худаниң падисиға ғоҗиниң өз тәәллуқатлириға болғинидәк болмай, бәлки уларға үлгә болуңлар»** — яки «өзигә аманәт қилинғанларға (җамаәттикиләргә, демәк) өзи бәг өзи хан болувалмай, бәлки уларға үлгә болуңлар». ■ **5:3** 2Кор. 1:24; Фил. 3:17; 1Тим. 4:12; Тит. 2:7. □ **5:4 «Баш Падичи қайтип ашкарә болғанда»** — Рәб Әйса қайтип кәлгәндә. **«мәңгү тозумас шан-шәрәп таҗиға еришисиләр»** — грек «Олимпик» мусабиқисидә ғалипларға гүл-гиядин өрүлгән таҗ инъам қилинатти. Бу бир күн ичидила тозуп кетидиған таҗ, әлвәттә. ■ **5:4** Йәш. 40:11; Әз. 34:23; Юһ. 10:11; 1Кор. 9:25; Ибр. 13:20; 2Тим. 4:8; Яқ. 1:12; 1Пет. 1:4; 2:25. □ **5:5 «Әй яшлар, чоңларға бойсунуңлар. Шуниңдәк, һәммиңлар бир-бириңларға нисбәтән кичик пеилликни үстүңларға оривелиңлар»** — «чоңлар» дегәнниң башқа бир хил тәрҗимиси «ақсақаллар». Лекин мошу йәрдә «чоңлар» яки «яшанғанлар»ға тоғра келиду. **«Худа тәкәббурларға қаршидур, лекин мөмин-кәмтәрләргә шәпқәт қилиду»** — «Пәнд.» 3:34; «Яқ.» 4:6ниму көрүң. ■ **5:5** Пәнд. 3:34; Рим. 12:10; Фил. 2:3; Яқ. 4:6.

6 Өзүңларни Худаниң қудрәтлик қоли астида төвән тутуңлар. Шундақ қилсаңлар,
вақти-саити кәлгәндә Худа силәрни жуқури көтириду;□ ■
7 Барлиқ ғәм-қайғулириңларни Униң үстигә ташлап қоюңлар. Чүнки У силәрниң
ғеминиңларни қилиду.■
8 Өзүңларни һошияр вә сәгәк тутуңлар. Чүнки дүшминиңлар болған Иблис худди
һөкирәватқан ширдәк, жутқидәк бирисини издәп қатрап жүрмәктә;■
9 силәр етиқатиңларда чиң туруп униңға қарши туруңлар. Чүнки билисиләрки,
пүтүн дунияд‌ики қериндашлириңларму охшаш азап-оқубәтләрниң түгишигичә
чидаватиду. □ ■
10 Амма силәрни Мәсиһ Әйса арқилиқ Өзиниң мәңгүлүк шан-шәривигә чақирған,
пүткүл меһри-шәпқәтниң Егиси болған Худа азраққинә вақит азап-оқубәт
чәккиниңлардин кейин, Өзи силәрни әслигә кәлтүрүп, дәс турғузуп, мустәһкәм
вә улға бекитилгәндәк тәврәнмәс қилиду. □ ■
11 Униңға *барлиқ* шан-шәрәп вә күч-қудрәт әбәдил-әбәт мәнсуп болғай, амин!□

Ахирқи салам

12 Мән бу қисқиғина хәтни йезип, өзүм садиқ қериндишим дәп билидиған
Силванусниң вастиси билән силәргә йоллидим. Ушбу хәтни йезишимниң
мәхсити, силәргә жекиләш вә силәрни риғбәтләндүрүш, шундақла Худаниң
һәқиқий меһри-шәпқитиниң әнә шундақ екәнлигигә гувалиқ бериштин
ибарәттур. Бу меһри-шәпқәттә чиң туруңлар.□
13 Силәр билән биллә талланған Бабилда туруватқан жамаәт вә оғлум Маркустин

□ **5:6 «Өзүңларни Худаниң қудрәтлик қоли астида төвән тутуңлар. Шундақ қилсаңлар, вақти-саити кәлгәндә Худа силәрни жуқури көтириду»** — буниң толуқ мәнаси бәлким «Худаниң қудрәтлик қоли үстүңларға тәрбийә бериш үчүн чүшкән болса, униң астида төвән туруңлар, өзүңларни униң астида төвән тутуңлар». ■ **5:6** Аюп 22:29; Пәнд. 29:23; Мат. 23:12; Луқа 14:11; Яқ. 4:10. ■ **5:7** Зәб. 54:23; Мат. 6:25; Луқа 12:22; 1Кор. 9:9; Фил. 4:6; Ибр. 13:5; 1Тим. 6:8. ■ **5:8** Аюп 1:7; Луқа 22:31; 1Тес. 5:6; 1Пет. 1:13; 4:7. □ **5:9 «Чүнки билисиләрки, пүтүн дунияд‌ики қериндашлириңларму охшаш азап-оқубәтләрниң түгишигичә чидаватиду»** — «пүтүн дунияд‌ики қериндашлар» дегәнлик бәлким (1) Йәһудийә-Галилийәдә туруватқан, өз жутдашлири тәрипидин зиянкәшликкә учраватқан Йәһудий қериндашларни; (2) «ят әллик қериндашлар» — ят әллик бутпәрәсләр арисида туруватқан, улар тәрипидин зиянкәшликкә учраватқан Йәһудий әмәс қериндашларни, яки; (3) һәр иккисини көрситиду. «... түгишигичә чидаватиду» дегән сөз бу азап-оқубәтләрниң; (1) Худаниң мәхсәтлиригә, шундақла Өз муқәддәс бәндилиригә зөрүр екәнлигини вә; (2) чәклик екәнлигини көрситиду. ■ **5:9** Әф. 4:27; Яқ. 4:7. □ **5:10 «Худа... Өзи силәрни әслигә кәлтүрүп...»** — әслигә кәлтүрүп» яки «қураллан‌дуруп» яки «камил қилип...». **«(силәрни) ... улға бекитилгәндәк тәврәнмәс қилиш»** — грек тилида бир пеил биләнла ипадилиниду. ■ **5:10** Ибр. 10:37; 1Пет. 1:6. □ **5:11 «Униңға барлиқ шан-шәрәп вә күч-қудрәт әбәдил-әбәт мәнсуп болғай, амин!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә пәқәт «Униңға барлиқ күч-қудрәт әбәдил-әбәт мәнсуп болғай, амин!» дейилиду. □ **5:12 «Мән бу қисқиғина хәтни йезип, өзүм садиқ қериндишим дәп билидиған Силванусниң вастиси билән силәргә йоллидим»** — мошу Силванус бәлким әслидә расул Павлусниң һәмраһи вә хизмәтдиши болған Силванус еди (мәсилән «Рос.» 16-17-бапларни көрүң) «Силванусниң вастиси билән» — йәни мүмкинчилик барки, ушбу хәтни йезишқа Силванус расул Петрусқа катип болған еди. **«Ушбу хәтни йезишимниң мәхсити, силәргә жекиләш вә силәрни риғбәтләндүрүш...»** — «жекиләш» вә «риғбәтләндүрүш» грек тилида бир пеил биләнла ипадилиниду.

силәргә салам. □
14 Бир-бириңлар билән меһриванларчә сөйүшүп саламлишиңлар.
Силәргә, йәни Мәсиһдә болған һәммиңларға аманлиқ-хатирҗәмлик яр болғай!■

□ **5:13 «Силәр билән биллә талланған Бабилда туруватқан җамаәт»** — бәзи тарихшунаслар «Бабил» дегәнликни һәқиқий (Әфрат дәрияси бойидики) Бабилон (Бабил) шәһирини көрситиду, дәп қарайду. Йәнә бәзиләр «Бабил»ни «Рим шәһириниң етиқатчилар арисидики мәхпий нами» дәп қарайду — шу вақиттики етиқатчилар Рим шәһирини мәхпий һалда Бабил (чириклишип кәткән «бу дуния»ниң символи) дәп атиған болуши мүмкин. Расул Петрусниң Бабил шәһиридә болғанлиғи тоғрисида тарихта мәлумат йоқ вә униң Рим шәһиридә турғанлиғи тоғрилиқ испат бар. **«җамаәт»** — әслидики грекчә тексттә — «туруватқан қиз». Бу ибарә Римдики җамаәтни көрситиши мүмкин. **«оғлум Маркустин силәргә салам»** — «оғлум Маркус» расул Петрусниң роһий җәһәттики оғли. Әмәлийәттә Маркус Петрусниңки җийән укиси болуши мүмкин еди. ■ **5:14** Рим. 16:16; 1Кор. 16:20; 2Кор. 13:12; 1Тес. 5:26.

Петрус «2»

«Расул Петрус язған иккинчи мәктуп» •••• Салам

1 Әйса Мәсиһниң қули вә расули болған мәнки Симеон Петрустин Худайимиз
вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһниң һәққанийлиғи арқилиқ биз билән охшаш
қиммәтлик бир етиқатқа муйәссәр қилинғанларға салам!□
2 Силәр Худани вә Рәббимиз Әйсани чоңқур тонуғансери, меһри-шәпқәт вә
хатирҗәмлик силәргә һәссиләп ашқай!■

Ниҗатта өсүш

3 Бу *дуайимниң* асаси — биз бизни Өзиниң шан-шәриви вә есил пәзилитиниң
тәсири арқилиқ Чақирғучини чоңқур тонуғанлиғимиз үчүн, Униң илаһий күч-
қудрити һаятимизға вә ихласмәнликтә меңишимизға керәклик болған һәммини
ата қилди.□
4 У мошу пәзиләтлири арқилиқ бизгә қиммәтлик, әң улуқ вәдиләрни бәрди, булар
билән силәр бу дуниядики һавайи-һәвәсләрдин болған ипласлиқтин қутулуп,
Худалиқ тәбиәткә ортақ несип болалайсиләр.■
5 Дәл мошу сәвәптин, силәр пүтүн күчүңлар билән етиқатиңларға есил
пәзиләтни, есил пәзилитиңларға билимни,□
6 билимиңларға тәмкинликни, тәмкинлигиңларға чидамлиқни,
чидамлиғиңларға ихласмәнликни,
7 ихласмәнлигиңларға қериндашлиқ меһриванлиқни, қериндашлиқ
меһриванлиғиңларға меһир-муһәббәтни көрситишни қошушқа интилиңлар.
8 Чүнки бу хусусийәтләр силәрдә бар болса, шундақла ешип бериватқан болса,
булар силәрни Рәббимиз Әйса Мәсиһни чоңқур тонушқа *интилиштә* иш-әмәлсиз
вә мевисиз қалдурмайду.■
9 Әммә әгәр бирисидә булар кам болса, у кор адәмдур — у бурниниң учинила
көрәләйдиған, илгәрки гуналиридин пак қилинғинини унтуған болиду.■

10 Шуниң үчүн, и қериндашлар, силәр *Худа тәрипидин* чақирилғанлиғиңларни,
шундақла талланғанлиғиңларни җәзмләштүрүшкә интилиңлар. Шундақ
қилсаңлар, һеч қачан тейилип кәтмәйсиләр. □

□ **1:1 «Әйса Мәсиһниң қули вә расули болған мәнки Симеон Петрус»** — «Симеон» башқа йәрләрдә «Симон» дейилиду. **«Худайимиз вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһ»** — бу ибаридин ениқки, Әйса (тәбиитидә) һәм Худа һәм Қутқузғучидур. **«биз билән охшаш қиммәтлик бир етиқатқа муйәссәр қилинғанларға салам!»** — «охшаш қиммәтлик бир етиқатқа муйәссәр қилинған» дегән мошу ибаридин ениқ көрүнидуки, һәқиқий етиқат Худаниң Өзидин келиду. ■ **1:2** Юһ. 17:3; Рим. 1:7; 1Пет. 1:2; Йәһ. 2. □ **1:3 «Өзиниң шан-шәриви вә есил пәзилитиниң тәсири арқилиқ бизни чақирғучи»** — мошу зат Рәб Әйса Мәсиһ, әлвәттә. ■ **1:4** Йәш. 56:5; Юһ. 1:12; Рим. 8:15; Гал. 3:26. □ **1:5 «Дәл мошу сәвәптин, силәр пүтүн күчүңлар билән етиқатиңларға есил пәзиләтни, есил пәзилитиңларға билимни,... (қошушқа интилиңлар)»** — «билим» мошу йәрдә Худаниң йоли тоғрилиқ билим, әлвәттә. ■ **1:8** Тит. 3:14. ■ **1:9** Йәш. 59:10; Зәф. 1:17. □ **1:10 «Шуниң үчүн, и қериндашлар, силәр Худа тәрипидин чақирилғанлиғиңларни, шундақла талланғанлиғиңларни җәзмләштүрүшкә интилиңлар. Шундақ қилсаңлар, һеч қачан тейилип кәтмәйсиләр»** — «тейилип кәтмәйсиләр» дегән ибарини бәзиләр бу ибарә ниҗаттин мәһрум болуш дегән мәнини билдүриду, дәп қарайду. Бизниңчә у гуна садир қилишни көрситиду дәп қараймиз (мәсилән, «Яқ.» 3:2ни көрүң, охшаш сөз шу айәттә ишлитилиду).

11 Шундақ болғанда Рәббимиз вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһниң мәңгүлүк
падишалиғидиму қизғин қарши елинисиләр.□
12 Шуңа, гәрчә силәр бу ишларни билгән болсаңларму, шундақла бизгә егә
қилинған һәқиқәттә мустәһкәмләнгән болсаңларму, мән йәнила һәрдайим бу
ишларни есиңларға салмақчимән.
13 Дәрвәқә, мән мошу чедиримда болсамла, буларни сәмиңларға селип, силәрни
ойғитип турушни лайиқ көримән. □ ■
14 Чүнки Рәббимиз Әйса Мәсиһниң бурун маңа аян қилғинидәк, мениң бу
чедирим пат арида учамдин селиветилидиғанлиғини билип туруптимән. □ ■
15 Бәрһәқ, мән силәрниң бу ишларни мән бу дунниядин кәткинимдин кейинму
һәрвақит есиңларға кәлтүрүшүңлар үчүн күчүмниң баричә интилимән.□

Худа пәйғәмбәрләргә ата қилған ишәшлик калам-бешарәтләр

16 Чүнки биз силәргә Рәббимиз Әйса Мәсиһниң күч-қудрити вә һазир болушини
уқтурғинимизда һәргизму һейлигәрликтин ойдуруп чиқилған ривайәтләргә
әгәшмидуқ, бәлки биз Униң һәйвәтлик шан-шөһритигә өз көзимиз билән
гувачимиз. □ ■
17 Чүнки У муқәддәс тағда ХудаАтидин шан-шөһрәт вә улуқлуққа еришкәндә,
әшу улуқ шан-шәрәплик йәрдин: «Бу Мениң сөйүмлүк Оғлум, Мән Униңдин
хурсәнмән» дегән шундақ зор бир аваз Униңға йәткүзүлүп аңланди. □ ■

□ **1:11 «Рәббимиз вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһниң мәңгүлүк падишалиғидиму қизғин қарши елинисиләр»** — «қизғин қарши елинисиләр» дегәнлик грек тилида «кириш йолуңлар кәңричилик билән сизләргә тәминлиниду» дегән ибарә билән ипадилиниду. □ **1:13 «мән мошу чедиримда болсамла...»** — «чедирим» — Петрусниң өз тенини көрситиду, әлвәттә. Лекин у мошу сөз билән һәр бир етиқатчиниң тенини Исраиллар чөл-баяванда Худаниң әмри билән ясиған «ибадәт чедири»ға охшитиду. Худаниң Өз шан-шәриви бу «аддий чедир»да маканлаштурулған вә шуниңдәк һазир һәр бир етиқатчиниң тенидә мәвҗуттур («Юһ.» 1:14, 2:12, «1Кор.» 3:9 вә 16, 6:19ни көрүң). ■ **1:13** 2Пет. 3:1. □ **1:14 «Чүнки Рәббимиз Әйса Мәсиһниң бурун маңа аян қилғинидәк, мениң бу чедирим пат арида учамдин селиветилидиғанлиғини билип туруптимән»** — «Юһ.» 21:18-19ни көрүң. ■ **1:14** Юһ. 21:18,19; 2Тим. 4:6. □ **1:15 «мән бу дунниядин кәткинимдин кейинму»** — «бу дунниядин кетиш»: — бу ибарә грек тилида «әксодос» дегән сөз («Мисирдин чиқиш» билән мунасивәтлик) билән ипадилиниду («Луқа» 9:31ни көрүң). **«Бәрһәқ, мән силәрниң бу ишларни мән бу дунниядин кәткинимдин кейинму һәрвақит есиңларға кәлтүрүшүңлар үчүн күчүмниң баричә интилимән»** — «бу ишлар» болса: (1) мошу иккинчи хәтниң мәзмунини; (2) «Юһ.» 21-бапта хатириләнгән ишларни (Мәсиһниң Петрусниң дунниядин кетиш йоли тоғрилиқ бешарәтлири)ни көрсәтсә керәк. Биз биринчи чүшәнчигә майилмиз. □ **1:16 «биз силәргә ... уқтурғинимизда ... биз Униң һәйвәтлик шан-шөһритигә өз көзимиз билән гувачимиз»** — бу айәттики «биз» дегән сөз Петрусниң өзини вә Юһанна, Яқуп қатарлиқ расулларни көрситиду. **«Әйса Мәсиһниң күч-қудрити вә һазир болуши (яки «қайтип келиши»)»** — («һазир болуши» грек тилида «парусия») дегән сөзләр биринчидин мошу йәрдә, шүбһисизки, Мәсиһниң уларниң көз алдида өзгирип, шан-шәриви ичидә көрүнгәнлигини көрситиду («Матта» 17-бап, «Маркус» 9-бап, «Луқа» 9-бапни көрүң). Иккинчидин, бу сөзләр йәнә Инҗилда адәттә Мәсиһниң қайтип келишини көрситиду; чүнки У қайтип кәлгәндә Униң шан-шәриви һәқиқәтән аян болиду. Шуниң билән мошу йәрдә Униң дуннияға қайтип келишиниму көрситиду. **«...бәлки биз Униң һәйвәтлик шан-шөһритигә өз көзимиз билән гувачимиз»** — «Униң» грек тилида «Ашуниң» билән ипадилиниду. Мошу йәрдә «Ашуниң» дегән сөз Петрусниң Мәсиһкә болған чоңқур һөрмитини вә йеқин мунасивитини билдүриду. ■ **1:16** Мат. 17:1; Юһ. 1:14; 1Кор. 1:17; 2:1, 4; 4:20; 1Юһа. 1:1. □ **1:17 «Чүнки У муқәддәс тағда ХудаАтидин шан-шөһрәт вә улуқлуққа еришкәндә, әшу улуқ шан-шәрәплик йәрдин: «Бу Мениң сөйүмлүк Оғлум, Мән Униңдин хурсәнмән» дегән шундақ зор бир аваз Униңға йәткүзүлүп аңланди»** — «әшу улуқ шан-шәрәплик йәр» болса асман, әрштур. ■ **1:17** Мат. 3:17; 17:5; Мар. 1:11; 9:7; Луқа 3:22; 9:35; Кол. 1:13.

18 Муқәддәс тағда биз Униңға һәмраһ болуп биллә турған болғачқа, әрштин бу
аваз аңланғинида бизму өз қулиқимиз билән уни аңлидуқ. □
19 Униң үстигә һәммимиздә пәйғәмбәрләр йәткүзгән толиму ишәшлик
бешарәтлик сөз-калам бардур; силәр таң сүзүлгичә, таң юлтузи қәлбиңларни
толуқ йорутқичә бу сөз-каламға қулақ салсаңлар, яхши қилған болисиләр (бу
сөз-калам худди қараңғуда чақнап туридиған чираққа охшаштур).□ ■
20 Шуни һәммидин муһим дәп билишиңлар керәкки, муқәддәс язмилардики һеч
қайси вәһий пәйғәмбәрләрниң өз чүшәнчиси бойичә йәткүзүлгән әмәс. □
21 Чүнки һеч қандақ вәһий-бешарәт инсанларниң ирадисидин кәлгән әмәс, у
бәлки Худаниң муқәддәс адәмлири Муқәддәс Роһ тәрипидин йетәклинип, Униң
түрткиси билән ейтқан сөз-каламдур.□ ■

2

Сахта пәйғәмбәрләр вә сахта тәлим бәргүчиләр

1 Лекин бурун хәлиқ ичидә сахта пәйғәмбәрләр чиққан, шуниңдәк араңлардиму
сахта тәлим бәргүчиләр мәйданға чиқиду. Улар соқунуп кирип, һалакәткә елип
баридиған бидъәт тәлимләрни араңларға астиртин киргүзүп, һәтта өзлирини
һөр қилишқа сетивалған егисидинму тенип, буниң билән өз бешиға тезла һалакәт
чүшүриду.□ ■
2 Нурғун кишиләр уларниң шәрмәндилигигә әгишип кетиду, шуниңдәк уларниң
сәвәвидин һәқиқәт йоли һақарәткә учрайду.

□ **1:18 «Муқәддәс тағда биз униңға һәмраһ болуп биллә турған болғачқа, әрштин бу аваз аңланғинида бизму өз қулиқимиз билән уни аңлидуқ»** — «Матта» 17-бап, «Маркус» 9-бап, «Луқа» 9-бапни көрүң. □ **1:19 «Униң үстигә һәммимиздә пәйғәмбәрләр йәткүзгән толиму ишәшлик бешарәтлик сөз-калам бардур»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «униң үстигә һәммимиздә буниңдин **техиму** ишәшлик бешарәтлик сөз-калам (пәйғәмбәрләр йәткүзгән сөз-калам) бардур». Петрус бу йәрдә: «Пәйғәмбәрләрниң сөзлири һәтта мениң гувалиғимдинму ишәшликтур (чүнки Мәсиһ тоғрилиқ бешарәт бәргүчиләр, шундақла уларниң бәргән бешарәтлири наһайити көп; бешарәтләрниң көп қисми аллиқачан көз алдимиздә әмәлгә ашурулған, дегәндәк); бу улуқ сөзләр һәммимиздә бар» демәкчи болса керәк. **«силәр таң сүзүлгичә, таң юлтузи қәлбиңларни толуқ йорутқичә бу сөз-каламға қулақ салсаңлар, яхши қилған болисиләр (бу сөз-калам худди қараңғуда чақнап туридиған чираққа охшаштур)»** — «таң сүзүлгичә» — Әйса Мәсиһниң қайтип келишигичә. «Таң юлтузи қәлбиңларни толуқ йорутқичә» — «таң юлтузи», шүбһисизки, Әйса Мәсиһниң Өзидур («Чөл.» 24:17ни көрүң). Бу сөзләргә қариғанда, таң юлтузи таң етиштин сәл бурун аян болғандәк, Әйса Мәсиһ қайтип келиштин авал етиқатчиларниң қәлбидә бир хил ойғанған сезим, униң келишигә бағланған алаһидә бир хил күчлүк арзу-тәшна пәйда болуши мүмкин («1Тес.» 5:6-10ни көрүң). ■ **1:19** 2Кор. 4:6; Вәһ. 22:16. □ **1:20 «... муқәддәс язмилардики һеч қайси вәһий пәйғәмбәрләрниң өз чүшәнчиси бойичә йәткүзүлгән әмәс»** — яки «муқәддәс язмилардики һеч қайси вәһий пәйғәмбәрләрниң өзлири ойлап чиққан әмәс». Бу айәтниң йәнә үч хил тәрҗимә-чүшәнчси бар: — (1) адәмләрниң халиғанчә вәһийләргә шәхсий тәбир беришигә болмайду; (2) бешарәт-вәһийләргә айрим шәрһ беришкә болмайду (йәни, башқа бешарәт-вәһийләр билән бирләштүрүп чүшинишимиз керәк); (3) пәйғәмбәрләр бәргән бешарәт-вәһийләрни чүшәндүрүш пәйғәмбәрләрниң өзигила хас болмайду (чүнки улар бәзидә өзи ейтқан сөзлирини чүшәнмәтти — «1Пет.» 1:10-12ни көрүң). Бу пикирләрниң һәммисини (болупму 2-пикирни) дурус дәп қарисақму, бизниңчә, бизниң тәрҗимимиз кейинки 21-айәткә әң мас келиду. □ **1:21 «Чүнки һеч қандақ вәһий-бешарәт инсанларниң ирадисидин кәлгән әмәс, у бәлки Худаниң муқәддәс адәмлири Муқәддәс Роһ тәрипидин йетәклинип, Униң түрткиси билән ейтқан сөз-каламдур»** — «Муқәддәс Роһ тәрипидин йетәклинип, униң түрткиси билән» грек тилида «Муқәддәс Роһ тәрипидин йөткилиши билән» дегән сөз билән ипадилиниду. ■ **1:21** 2Тим. 3:16. □ **2:1 «Лекин бурун хәлиқ ичидә сахта пәйғәмбәрләр чиққан, шуниңдәк араңлардиму сахта тәлим бәргүчиләр мәйданға чиқиду»** — «хәлиқ» болса Исраил хәлқи. ■ **2:1** Қан. 13:2; Мат. 24:11; Рос. 20:29; 1Тим. 4:1; 2Тим. 3:1.

3 Улар ачкөзлүгидин ойдурма сөзләр билән силәрни сатидиған мели қилиду.
Әнди уларниң бешиға хелә бурунла бекитилгән җаза бекар олтармайду, уларниң
һалакити болса ухлап ятмайду.■
4 Чүнки Худа гуна садир қилған пәриштиләрни аяп олтармай, бәлки уларни
тәһтисараниң һаңиға ташлап, сорақҗа тартқичә зулмәтлик қараңғулуқтики
зәнҗирләр билән солап қойған йәрдә,□ ■
5 шундақла қедимки дуниядикиләрниму аяп қоймай, худасизлиққа берилгән
дунияни топан билән ғәриқ қилип, пәқәт һәққанийлиққа дәвәт қилғучи Нуһни
башқа йәттиси билән сақлап қалған йәрдә —□ ■
6 һәмдә кейин Содом вә Гоморра шәһәрлирини кейинки дәвирләрдики
худасизлиққа берилгәнләргә ибрәт болсун дәп бекитип, бешиға күлпәтлик
җазани чүшүрүп күл қилған,■
7 шуниң билән биргә мошу әхлақсизларниң бузуқчилиқлиридин жиркинип
азапланған, һәққаний болған Лутни улар арисидин қутулдурған йәрдә —■
8 (әнә шундақ кишиләрниң ичидә яшиған һәққаний Лутниң һәққаний қәлби һәр
күни аңлиған вә көргән итаәтсизликләр түпәйлидин азаплинатти)■
9 әнди шуни көрүвалалаймизки, Рәб ихласмәнләрни дуч кәлгән синақлардин
қандақ қутқузушни вә шуниңдәк һәққанийсизларни сорақ күнигичә
җазалинишқа сақлап қоюшни билиду. ■
10 Буларниң арисидики өз әтлиригә әгишип пасиқ һәвәсләргә берилгән,
шундақла һоқуқ егилиригә сәл қариғанларниң җазаси техиму шундақ болиду.
Мошундақ кишиләр һали чоң, мәнмәнчиләрдур, улар «*роһий* улуқлар»ға һақарәт
қилиштин һеч қорқмайдиғанлардур. □
11 Һәтта улардин күч-қудрәттә үстүн туридиған пәриштиләрму Пәрвәрдигарниң
алдида бу «*улуғлар*»*ни* һақарәт билән әрз қилмайду. □
12 Амма булар худди овлинип боғузлиниш үчүн туғулған явайи әқилсиз
һайванлардәк келип, өзлири чүшәнмәйдиған ишлар үстидә һақарәтлик сөз

■ **2:3** Йәһ. 4. □ **2:4 «Чүнки Худа гуна садир қилған пәриштиләрни аяп олтармай, бәлки уларни тәһтисараниң һаңиға ташлап, , сорақҗа тартқичә зулмәтлик қараңғулуқтики зәнҗирләр билән солап қойған йәрдә...»** — «тәһтисараниң һаңи» грек тилида «тартарус» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу җай тәһтисарадин айрим туриду; қариғанда, бу йәр мошундақ гуна садир қилған пәриштиләргә алаһийтән тәйярланған.«Зулмәтлик қараңғулуқтики зәнҗирләр» — яки «зулмәтлик қараңғулуқтики өңкүрләрдә». Мошу айәттә баян қилинған пәриштиләр әсли Шәйтан билән биллә Худаға исян көтәргәнләрни әмәс, бәлки Нуһ пәйғәмбәрниң дәвридә гуна қилған пәриштиләрни көрситиду. «Яр.» 6:1-5 вә изаһатлар, «Йәһ.» 6-7-айәтләрни вә изаһатларни көрүң. ■ **2:4** Йәһ. 6; Вәһ. 20:3. □ **2:5 «пәқәт һәққанийлиққа дәвәт қилғучи Нуһни башқа йәттиси билән сақлап қалған йәрдә...»** — грек тилида «пәқәт һәққанийлиққа дәвәт қилғучи сәккизинчи киши Нуһни сақлап қалған йәрдә ...» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **2:5** Яр. 7:23; 1Пет. 3:19. ■ **2:6** Яр. 19:24; Қан. 29:22; Йәш. 13:19; Йәр. 50:40; Әз. 16:49; Һош. 11:8; Ам. 4:11; Йәһ. 7. ■ **2:7** Яр. 19:7, 8. ■ **2:8** Зәб. 118:158. ■ **2:9** 1Кор. 10:13. □ **2:10 «буларниң арисидики өз әтлиригә әгишип пасиқ һәвәсләргә берилгән, шундақла һоқуқ егилиригә сәл қариғанларниң җазаси техиму шундақ болиду»** — «һоқуқ егилири» дегәнлик шүбһисизки, мошу йәрдә падишалар, валийлар вә һөкүмәтниң түрлүк әмәлдарларни, шундақла Худа бекиткән ата-анилиқ һоқуқниму өз ичигә алиду. **«мошундақ кишиләр һали чоң, мәнмәнчиләрдур, улар «роһий улуқлар»ға һақарәт қилиштин һеч қорқмайдиғанлардур»** — «роһий улуқлар» әйни тексттә «роһий» дегән сөз йоқ. Лекин 11-айәткә қариғанда чоқум әрштики (яман) күчләр, йәни җин-шәйтанларни көрсәтсә керәк. □ **2:11 «һәтта улардин күч-қудрәттә үстүн туридиған пәриштиләрму...»** — «улардин» — бәзиләр мошу йәрдики «улар»ни «әрштики улуқлар»ни көрситиду, дәп қарайду. Лекин бизниңчә «улар» сахта тәлим бәргүчиләрниң өзлирини көрситиду. Пәриштиләр әлвәттә җин-шәйтанлардин үстүн туриду! **«... пәриштиләрму Пәрвәрдигарниң алдида бу «улуқлар»ни һақарәт билән әрз қилмайду»** — мәсилән, «Йәһ.» 9-айәтни көрүң.

қилиду вә шундақла өзлириниң һалакәт ишлири билән толуқ һалак болиду, □ ■
13 шундақла өз һәққанийсизлиғиға тушлуқ җазаниң мевисини йәйду. Улар
һәтта күндүзи очуқ-ашкарә әйш-ишрәт қилишниму ләззәт дәп һесаплайду;
улар *силәргә* номус вә дағ кәлтүрүп силәр билән бир дәстиханда олтирип, өз
мәккарлиқлиридин зоқлиниду.
14 Уларниң зинахорлуқ билән толған көзлири гуна садир қилиштин үзүлмәйду;
улар тутами йоқ кишиләрни езиқтуриду; улар қәлбини ачкөзлүккә көндүргән,
ләнәткә йеқин балилардур!
15 Улар тоғра йолдин чәтнәп, Босорниң оғли Балаамниң йолиға әгишип кәтти. У
киши һарам йолда тапқан һәқни яхши көргүчи еди, □ ■
16 лекин у қилған қәбиһлиги түпәйлидин тәнбиһини йеди (зувансиз ешәк
инсанниң авази билән сөзләп пәйғәмбәрниң әхмиқанә ишини тости). □ ■
17 Мана мошундақ кишиләр қуруп кәткән булақлар, борандин һайдилип жүргән
туманларға охшайду; уларға мәңгүлүк зулмәтниң қап қараңғулуғида җай
һазирлап қоюлған. □ ■
18 Чүнки улар ялған-явидақ йоған сөзләр билән махтинип, адәмниң
әтлик һәвәслирини қозғитип әйш-ишрәт ишлири билән езитқулуқ йолида
меңиватқанлардин өзлирини йеңила қачурғанларни аздуриду. □
19 Улар мошу кишиләргә «Силәрни әркинликкә ериштүримиз» дәп вәдә
қилиду, лекин өзлири әмәлийәттә бузуқлуқниң қуллиридур. Чүнки адәм
немә тәрипидин бойсундурулған болса, шуниң қули болиду. ■
20 Чүнки әгәр улар Рәббимиз вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһни тонуш арқилиқ
бу дунияниң пасиқлиқлиридин қутулуп, кейин шуларға йәнә бағлинип,
бойсундурулған болса, уларниң кейинки һали дәсләпкисидинму бәттәр болиду.
■
21 Чүнки һәққанийлиқ йолини билип туруп, өзигә йәткүзүлгән муқәддәс
әмирдин йүз өргәндин көрә, бу йолни әслидинла билмигини әвзәл болатти.
22 Мошу ишәшлик һекмәтлик сөзләр уларда әмәлгә ашурулиду: —

□ **2:12 «...шундақла өзлириниң һалакәт ишлири билән толуқ һалак болиду»** — «өзлириниң һалакәт ишлири» дегәнниң башқа мәнаси «улар (йәни «әрштики улуқлар»)ниң һалакити» болуши мумкин. Грек тилида пәқәт «уларниң һалакити» дейилиду. ■ **2:12** Йәр. 12:3; Йәһ. 10. □ **2:15 «Улар тоғра йолдин чәтнәп, Босорниң оғли Балаамниң йолиға әгишип кәтти. У киши һарам йолда тапқан һәқни яхши көргүчи еди»** — «Чөл.» 22-24-бапларда, Балаамниң атиси «Беор» дәп атилиду. «Босор» униң башқа исми болса керәк. ■ **2:15** Чөл. 22:7,21; Йәһ. 11. □ **2:16 «лекин у (Балаам «пәйғәмбәр») қилған қәбиһлиги түпәйлидин тәнбиһини йеди (зувансиз ешәк инсанниң авази билән сөзләп пәйғәмбәрниң әхмиқанә ишини тости)»** — «Беорниң оғли Балаам» тоғрилиқ: Муса пәйғәмбәр Исраилларни Мисирдин Худа вәдә қилған зиминға башлап кетиватқанда, йол үстидики падишаларниң қаршилиғиға учрайду. Әшу падишалардин бири Беорниң оғли Балаам дегән «пәйғәмбәр»ни издәп бариду вә әгәр у Исраилларға ләнәт оқуса, униңға көп пул бәрмәкчи болиду. Худа Балаамниң ундақ қилишиға йол қоймисиму, Балаам бәрибир пулни дәп Исраилларға ләнәт оқумақчи болуп йолға чиқиду. Мана бу «Балаам пәйғәмбәрниң йоли» дейилиду. Бирақ Худа Балаамниң ешигиниң ағзи арқилиқ: «Мана сениң ешигиң Мениң авазимни сәндин яхши тонуйду» дегәндәк, шу йолниң қәбиһлигини ашкарилайду. «Чөл.» 22-24-бапларни көрүң. ■ **2:16** Чөл. 22:21. □ **2:17 «мана мошундақ кишиләр қуруп кәткән булақлар, борандин һайдилип жүргән туманларға охшайду; уларға мәңгүлүк зулмәтниң қап қараңғулуғида җай һазирлап қоюлған»** — қариғанда, уларниң ахирқи һали 4-айәттә тилға елинған пәриштиләрниңкидин еғир болиду. ■ **2:17** Йәһ. 12. □ **2:18 «Чүнки улар ялған-явидақ йоған сөзләр билән махтинип, адәмниң әтлик һәвәслирини қозғитип әйш-ишрәт ишлири билән езитқулуқ йолида меңиватқанлардин өзлирини йеңила қачурғанларни аздуриду»** — «адәмниң **әтлик** һәвәслири» — «римлиқларға»дики кириш сөзимиздики «әт» тоғрилиқ мәзмунни көрүң. «Езитқулуқ йолида меңиватқанлардин өзлирини йеңила қачурғанларни аздуриду» — яки «езитқулуқ йолида меңиватқанлардин өзлирини аран қачурғанларни аздуриду». ■ **2:19** Юһ. 8:34; Рим. 6:16. ■ **2:20** Мат. 12:45; Ибр. 6:4; 10:26.

«Ишт айлинип өз қусуғини йәр» вә йәнә «Чошқа жуюнуп чиқипла қайтидин
патқақта еғинар».□ ■

3

Рәбниң қайтип келишиниң кечиктүрүлүш сәвәви

1 И сөйүмлүклирим, һазир силәргә бу йезиватқиним иккинчи хетимдур. Һәр
икки хетимдә силәрниң сап көңлүңларни ойғитип, шу ишларни әслитишкә
интилдимки,■
2 муқәддәс пәйғәмбәрләр бурун ейтқан сөзләргә вә Рәббимиз һәм
Қутқузғучимизниң расуллириңлар арқилиқ йәткүзгән әмригә көңүл
бөлүшүңларни өтүнимән.
3 Әң муһими шуни билишиңлар керәкки, күнләрниң ахирида өзиниң һавайи-
һәвәслириниң кәйнигә киридиған, мәсқирә қилидиған мазақчилар чиқип:■
4 «Қени, Униң қайтип келимән дегән вәдиси?! Ата-бовилиримиз *өлүмдә* ухлап
қалғандин таки һазирғичә һәммә ишлар дуния апиридә болған вақиттики билән
охшаш һаләттә кетиватиду» дәп мәсқирә қилишиду.■
5 Һалбуки, улар әң қедимки заманда Худаниң сөзи билән асманларниң
яритилғанлиғини вә шуниңдәк йәрниң судин чиққан һәм суниң вастиси билән
барлиққа кәлгәнлигини әтәй унтуйду;□ ■
6 шу амилларниң васитилири билән шу замандики дуния кәлкүндин ғәриқ болуп
йоқалди.□ ■
7 Амма һазирқи асманлар билән зимин охшашла шу сөз билән ихлассиз адәмләр
сораққа тартилип һалак қилинидиған әшу күндә отта көйдүрүлүшкә сақлинип,
та шу күнигичә һалидин хәвәр елинип туриду.□ ■
8 Әнди и сөйүмлүклирим, шу иш нәзириңлардин қачмисунки, Рәбгә нисбәтән бир
күн миң жилдәк вә миң жил бир күндәктур.□ ■
9 Рәб Өз вәдисини *орундашни* (бәзиләрниң «кечиктүрди» дәп ойлиғинидәк)
кечиктүргини йоқ, бәлки һеч кимниң һалак болушини халимай, һәммә

□ **2:22 «Ишт айлинип өз қусуғини йәр»** — биринчи һекмәтлик сөз «Пәнд.» 26:11дин елинған. Иккинчисиниң мәнбәси намәлум. ■ **2:22** Пәнд. 26:11. ■ **3:1** 2Пет. 1:13. ■ **3:3** 1Тим. 4:1; 2Тим. 3:1; Йәһ. 18. ■ **3:4** Әз. 12:22. □ **3:5 «Һалбуки, улар әң қедимки заманда Худаниң сөзи билән асманларниң яритилғанлиғини вә шуниңдәк йәрниң судин чиққан һәм суниң вастиси билән барлиққа кәлгәнлигини әтәй унтуйду»** — «әтәй унтуйду» дегәнниң башқа бир хил тәржимиси: «өз бәңбашлиғидин унтуйду». ■ **3:5** Яр. 1:9; Зәб. 23:2. □ **3:6 «шу амилларниң васитилири билән шу замандики дуния кәлкүндин ғәриқ болуп йоқалди»** — «...шу амилларниң васитилири билән» дегән ибарә пәқәт суниң өзини яки сулар вә Худаниң сөзини тәң көрситиду. Бизниңчә сулар вә Худаниң сөзини тәң көрситиду; чүнки (грек тилида) алдинқи жүмлидә бу икки иш әң ахирида тилға елинған, шундақла 7-айәттә Худаниң сөзиниң иккинчи қетим васитә болидиғанлиғи көрситилиду. ■ **3:6** Яр. 7:10,21.
□ **3:7 «Амма һазирқи асманлар билән зимин охшашла шу сөз билән ихлассиз адәмләр сораққа тартилип һалак қилинидиған әшу күндә отта көйдүрүлүшкә сақлинип, та шу күнигичә һалидин хәвәр елинип туриду»** — «охшашла шу сөз» дегән ибариниң башқа хил тәржимиси: «Униң (йәни, Худаниң) сөзи». «Һалидин хәвәр елинип туриду» — пәқәт сақланғанла әмәс, бәлки Худаниң ғәмхорлуғиниң объекти болиду. ■ **3:7** Зәб. 101:26-27; Йәш. 51:6; 2Тес. 1:8; Ибр. 1:11; 2Пет. 3:10. □ **3:8 «Рәбгә нисбәтән бир күн миң жилдәк вә миң жил бир күндәктур»** — Рәб вақитниң чәклимисигә учримайду, әлвәттә.
■ **3:8** Зәб. 89:4.

инсанниң товва қилишиға киришини арзулап, силәргә кәңчилик қилип *вақитни созмақта.*□ ■
10 Лекин Рәбниң күни худди оғриниң келишидәк *күтүлмигән вақитта* болиду.
У күни асманлар шиддәтлик гүлдүрлигән аваз билән ғайип болуп, каинатниң
барлиқ қурулмилири шиддәтлик отта ерип түгәйду; зимин вә униңдики пүткүл
нәрсиләрму көйүп кетиду. □ ■
11 Һәммә нәрсә мана шундақ ерип йоқилидиған йәрдә, силәр қандақ адәмләрдин
болушуңлар керәк? — һаятиңларни пак-муқәддәсликтә вә ихласмәнликтә
өткүзүп,
12 Худаниң күнини тәлмүрүп күтүп, у күнниң тезрәк келиши үчүн
интилишиңлар керәк әмәсму? У күнниң келиши билән пүтүн асманлар отта
йоқап түгәйду вә каинатниң барлиқ қурулмилири шиддәтлик отта ерип түгәйду.
□ ■
13 Лекин биз болсақ Униң вәдиси бойичә, йеңи асман-зиминни интизарлиқ билән
күтмәктимиз. У йәр һәққанийлиқниң маканидур.□ ■
14 Шуниң үчүн, әй сөйүмлүклирим, бу ишларни күтүватқан екәнсиләр, *шу тапта*
Худаниң алдида нуқсансиз вә дағсиз, енақлиқ-хатирҗәмлик ичидә һазир болуп
чиқишиңлар үчүн интилиңлар.
15 вә Рәббимизниң сәвир-тақитини ниҗат дәп билиңлар, дәл сөйүмлүк
қериндишимиз Павлусму өзигә ата қилинған даналиқ билән бу ишлар тоғрилиқ
силәргә язған; □ ■
16 барлиқ хәтлиридиму у бу ишлар һәққидә тохтилиду. Униң хәтлиридә

□ **3:9 «Рәб Өз вәдисини орундашни (бәзиләрниң «кечиктүрди» дәп ойлиғинидәк) кечиктүргини йоқ, бәлки һеч кимниң һалак болушини халимай, һәммә инсанниң товва қилишиға киришини арзулап, силәргә кәңчилик қилип вақитни созмақта»** — Рәб қайтип кәлгәндә йәр йүзидикиләргә товва қилиш пурсити қалмайду, әлвәттә. ■ **3:9** Әз. 18:32; 33:11; Йәш. 30:18; Һаб. 2:3; Рим. 2:4; 1Тим. 2:4; 1Пет. 3:20; 2Пет. 3:15. □ **3:10 «лекин рәбниң күни худди оғриниң келишидәк күтүлмигән вақитта болиду»** — «рәбниң күни» (Мәсиһниң келидиған күни) Тәвраттики көп йәрләрдә «Пәрвәрдигарниң күни» дәп көрситилиду. «Қошумчә сөз»дики «Худаниң күни» тоғрилиқ изаһатлиримизни көрүң. «Оғриниң келишидәк» — демәк, күтүлмигән вақитта. **«У күни асманлар шиддәтлик гүлдүрлигән аваз билән ғайип болуп, каинатниң барлиқ қурулмилири шиддәтлик отта ерип түгәйду; зимин вә униңдики пүткүл нәрсиләрму көйүп кетиду»** — «каинатниң барлиқ қурулмилири» яки «барлиқ асман җисимлири». «Униңдики пүткүл нәрсиләрму» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «униңдики пүткүл ишларму» яки «униңдики барлиқ қилған ишларму». **«зимин вә униңдики пүткүл нәрсиләрму көйүп кетиду»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «зимин вә үстидики барлиқ ишлар яланғач ашкарилиниду» дейилиду. ■ **3:10** Мат. 24:43,44; 1Тес. 5:2; Вәһ. 3:3; 16:15. □ **3:12 «Худаниң күнини тәлмүрүп күтүп, у күнниң тезрәк келиши үчүн интилишиңлар керәк әмәсму? У күнниң келиши билән пүтүн асманлар отта йоқап түгәйду вә каинатниң барлиқ қурулмилири шиддәтлик отта ерип түгәйду»** — «Худаниң күни» дегән ибарә тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. «Каинатниң барлиқ қурулмилири» дегәнниң башқа хил тәрҗимиси: «барлиқ асман җисимлири». ■ **3:12** Зәб. 49:3; 2Тес. 1:8. □ **3:13 «Лекин биз болсақ Униң вәдиси бойичә, йеңи асман-зиминни интизарлиқ билән күтмәктимиз. У йәр һәққанийлиқниң маканидур»** — «у йәр» һәм йеңи асман вә йеңи зиминниму көрситиду. ■ **3:13** Йәш. 65:17; 66:22; Вәһ. 21:1. □ **3:15 «Рәббимизниң сәвир-тақити»** — яки «Рәббимизниң кәңчилик қилиши». **«вә Рәббимизниң сәвир-тақитини ниҗат дәп билиңлар»** — бу интайин ихчам җүмлә болуп, бәлким: «Худаниң сәвир-тақити техиму көп адәмләргә гунайидин қутқузулуш пурсити яритип бәрмәктә, дәп билиңлар» дегәндәк мәнидә болуши мүмкин. Йәнә мүмкинчилиги барки, «ниҗат» мошу йәрдә «бу дунияниң сақлинип қелиши» дегән мәнидә ишлитилгән болуши мүмкин; немила болмисун айәтниң асасий мәнаси охшаш; биз пәқәт бу дунияда болсақла, бүгүн товва қилип гуналиримиздин қутулуш йоли очуқ туриду, дәп билишимиз лазим. **«дәл сөйүмлүк қериндишимиз Павлусму өзигә ата қилинған даналиқ билән бу ишлар тоғрилиқ силәргә язған»** — «қериндишимиз Павлусму... силәргә язған» — Павлусниң көп хизмити «ят әлләр», йәни Йәһудий әмәсләр арисида болғачқа, Петрусниң бу хетиму бәлким Йәһудий болмиған етиқатчиларға йезилған болса керәк. ■ **3:15** Рим. 2:4.

чүшиниш тәс болған бәзи ишлар бар; бу ишларни тәлим алмиған вә тутами йоқ кишиләр муқәддәс язмиларниң башқа қисимлирини бурмилиғандәк, бурмилап чүшәндүриду вә шуниң билән өз бешиға һалакәт елип келиду.■
17 Шуниң билән, и сөйүмлүклирим, *мән ейтқан* бу ишларни алдин-ала билгән екәнсиләр, бу әхлақсизларниң сәпсәтлири билән аздурулуп, мустәһкәм турушуңларни йоқитип қоюштин һошияр болуңлар. □
18 Әксичә, *Худаниң* меһри-шәпқитидә һәм Рәббимиз вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһгә болған билиштә давамлиқ өсүңлар.
Униңға һәм һазир һәм әшу әбәд күнигичә барлиқ шан-шәрәп мәнсуп болғай! Амин! □

■ **3:16** Рим. 8:19; 1Кор. 15:24; 1Тес. 4:15. □ **3:17 «Шуниң билән, и сөйүмлүклирим, мән ейтқан бу ишларни алдин-ала билгән екәнсиләр...»** — «мән ейтқан бу ишлар» бәлким расул Петрусниң жуқурида сахта тәлим бәргүчиләр тоғрилиқ агаһландурушлирини көрситиду. **«бу әхлақсизларниң сәпсәтлири билән аздурулуп, мустәһкәм турушуңларни йоқитип қоюштин һошияр болуңлар»** — «бу әхлақсизлар» грек тили нусхисида 2:7диму охшаш сөз ишлитилиду; демәк, «бу әхлақсизлар» дәл сахта тәлим бәргүчиләрни көрситиду. □ **3:18 «Әксичә, Худаниң меһри-шәпқитидә һәм Рәббимиз вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһгә болған билиштә давамлиқ өсүңлар»** — «өсүңлар» болса роһий һаятта, иман-етиқат җәһәттә болиду. Мошу роһий өскән адәм Худаниң меһри-шәпқити вә Рәб Әйса Мәсиһни чоңқур тонушқа көпрәк несип болиду. Демәк, «Худаниң меһри-шәпқити вә Рәб Әйса Мәсиһни чоңқур тонуш» һәм роһий өсүшниң вастиси һәм нәтиҗисидур. Башқа бир хил тәрҗимиси «Рәббимиз вә Қутқузғучимиз Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқитидә һәм Униңға болған тонушта давамлиқ өсүңлар».

Юһанна «1»

«Расул Юһанна язған биринчи мәктуп» •••• Әйса Мәсиһ — һаятлиқ Каламидур

1 Әзәлдин бар болғучи, өзимиз аңлиған, өз көзлиримиз тикилип қариған
вә қоллиримиз билән тутуп силиған һаятлиқ Калами тоғрисида *силәргә баян
қилимиз*■
2 (бу һаятлиқ бизгә аян болуп, биз уни көрдуқ. Шуниң билән бу һәқтә гувалиқ
беримиз һәмдә Ата билән биллә болуп, кейин бизгә аян болған шу мәңгүлүк
һаятни силәргә баян қилимиз)□
3 — силәрниму биз билән сирдаш-һәмдәмликтә болсун дәп биз көргәнлиримизни
вә аңлиғанлиримизни силәргә баян қилимиз. Бизниң сирдаш-һәмдәмлигимиз
Ата вә Униң Оғли Әйса Мәсиһ биләндур.□
4 Силәрниң хошаллиғиңлар толуп ташсун дәп, буларни силәргә йезиватимиз.□

Худаниң йоруқлуғида пак яшаш

5 Вә биз Униңдин аңлиған һәм силәргә баян қилидиған хәвиримиз мана шудурки,
Худа нурдур вә Униңда һеч қандақ қараңғулуқ болмайду.■
6 Әгәр биз Униң билән сирдаш-һәмдәмлигимиз бар дәп туруп, йәнила
қараңғулуқта жүрсәк, ялған ейтқан вә һәқиқәткә әмәл қилмиған болимиз.□
7 Лекин У Өзи нурда болғинидәк бизму нурда маңсақ, ундақта бизниң бир-
биримиз билән сирдаш-һәмдәмлигимиз болуп, Униң Оғли Әйса Мәсиһниң қени
бизни барлиқ гунадин паклайду.□ ■
8 Әгәр гунайимиз йоқ десәк, өз өзимизни алдиған болимиз һәмдә биздә һәқиқәт
турмайду.■

■ **1:1** Луқа 24:39; Юһ. 20:27; Юһ. 1:1, 14; 2Пет. 1:16. □ **1:2 «Шуниң билән бу һәқтә гувалиқ беримиз һәмдә Ата билән биллә болуп, кейин бизгә аян болған шу мәңгүлүк һаятни силәргә баян қилимиз»** — «Ата» мошу йәрдә Худаатини билдүриду; оқурмәнләр бу хәттә «Ата» вә «Оғул» дегән сөзләрни көрсә, Худаата вә Худаниң Оғли, йәни Униң Калами Әйса Мәсиһни көрситиду. □ **1:3 «— силәрниму биз билән сирдаш-һәмдәмликтә болсун дәп биз көргәнлиримизни вә аңлиғанлиримизни силәргә баян қилимиз. Бизниң сирдаш-һәмдәмлигимиз Ата вә Униң Оғли Әйса Мәсиһ биләндур»** — «сирдаш-һәмдәмлик» дегәнлик Инжилда бу алаһидә мәнидә болуп, грек тилида «ортақлиқ» дегән сөз билән ипадилиниду. Бу сөз һәм Худа билән болған алақини, һәм етиқатчиларниң бир-бири билән болған зич алақисини, шундақла Худаниң шапаитидин ортақ несивә болушни билдүриду. □ **1:4 «Силәрниң хошаллиғиңлар толуп ташсун дәп...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «Бизниң хошаллиғимиз толуп ташсун дәп... » дейилиду. ■ **1:5** Юһ. 1:9; 8:12; 9:5; 12:35, 36. □ **1:6 «Әгәр биз униң билән сирдаш-һәмдәмлигимиз бар дәп туруп, йәнила қараңғулуқта жүрсәк, ялған ейтқан вә һәқиқәткә әмәл қилмиған болимиз»** — «һәқиқәткә әмәл қилмиған болимиз» грек тилида «һәқиқәтни қилмаймиз» дегән сөз билән ипадилиниду. □ **1:7 «Лекин У Өзи нурда болғинидәк бизму нурда маңсақ, ундақта бизниң бир-биримиз билән сирдаш-һәмдәмлигимиз болуп, Униң Оғли Әйса Мәсиһниң қени бизни барлиқ гунадин паклайду»** — «У Өзи» мошу йәрдә, шүбһисизки, Худани көрситиду. ■ **1:7** Ибр. 9:14; 1Пет. 1:19; Вәһ. 1:5. ■ **1:8** 1Пад. 8:46; 2Тар. 6:36; Аюп 9:2; Зәб. 142:2; Пәнд. 20:9; Топ. 7:20.

9 Гуналиримизни иқрар қилсақ, У бизниң гуналиримизни кәчүрүм қилип, бизни
барлиқ һәққанийсизлиқтин пак қилишқа ишәшлик һәм адилдур. □ ■
10 Әгәр гуна қилмидуқ десәк, Уни ялғанчи қилип қойған болимиз вә Униң сөз-
калами биздин орун алмиған болиду.

2

Әйса Мәсиһ - Худаға болған вәкилимиздур

1 И әзиз балилирим, мән силәрни гуна садир қилмисун дәп, бу сөзләрни
йезиватимән. Мабада бириси гуна садир қилса, Атиниң йенида бир ярдәмчи
вәкилимиз, йәни Һәққаний Болғучи Әйса Мәсиһ бардур.□ ■
2 У Өзи гуналиримиз үчүн *жазани көтәргүчи* кафарәттур; мошу кафарәт пәқәт
бизниң гуналиримиз үчүнла әмәс, бәлки пүткүл дуниядикиләрниң гуналири
үчүндур.□ ■
3 Бизниң уни тонуғанлиғимизни биләлишимиз — Униң әмирлиригә әмәл
қилишимиздиндур.
4 «Уни тонуймән» дәп туруп, Униң әмирлиригә әмәл қилмиғучи киши
ялғанчидур, униңда һәқиқәт йоқтур.■
5 Лекин кимки Униң сөзигә әмәл қилса, әнди униңда Худаниң меһир-муһәббити
һәқиқәтән камаләткә йәткән болиду. Биз өзимизниң Униңда болғанлиғимизни
әнә шуниңдин билимиз.□ ■

□ **1:9 «гуналиримизни иқрар қилсақ, у бизниң гуналиримизни кәчүрүм қилип, бизни барлиқ һәққанийсизлиқтин пак қилишқа ишәшлик һәм адилдур»** — немишкә расул «У (Худа) ... ишәшлик һәм адилдур» дәйду? (1) Худа «муқәддәс бәндилирини етиқати түпәйлидин кәчүрүм қилдим» десә, у сөзидә чиң туриду вә ишәшликтур; (2) Худа адил сотчи болуп, гунани жазалимай қоймайду. Шуңа бизни кәчүрүш үчүн бизниң гуналиримизни өз ихтияри билән өз үстигә алған қурбанлиғимиз гунасиз Әйса Мәсиһкә қойған; у бизниң орнимизда өлди. Шуңа Юһанна ««Худа бизниң гуналиримизни кәчүрүшкә...Ишәшлик һәм адилдур» дәйду. Худа гуналиримизни кәчүрүши билән иш тохтимайду, әлвәттә; у йәнә бизни «барлиқ һәққанийсизлиқтин пак қилиду». ■ **1:9** Зәб. 31:5; Пәнд. 28:13. □ **2:1 «И әзиз балилирим,...»** — «әзиз балилирим» грек тилида «кичик балилирим». **«Мабада бириси гуна садир қилса, Атиниң йенида бир ярдәмчи вәкилимиз, йәни Һәққаний Болғучи Әйса Мәсиһ бардур»** — «ярдәмчи вәкил» грек тилида «параклетос» дейилиду, бу сөз «Юһ.» 14:16, 26, 15:26, 16:7дә «ярдәмчи» дәп тәрҗимә қилиниду. «Параклетос» шу йәрләрдә Муқәддәс Роһни көрситиду. Шу йәрләрдики бу сөзниң толуқ мәнаси тоғрилиқ изаһатларни көрүң. ■ **2:1** 1Тим. 2:5; Ибр. 7:25. □ **2:2 «У Өзи гуналиримиз үчүн жазани көтәргүчи кафарәттур; мошу кафарәт пәқәт бизниң гуналиримиз үчүнла әмәс, бәлки пүткүл дуниядикиләрниң гуналири үчүндур»** — «жазани көтәргүчи кафарәт» — 4:18, «Рим.» 3:25, «Ибр.» 9:5дә мошуниңға йеқин бир сөз тепилиду. Тәвратта бу сөз (ибраний тилида) «кафарәт тәхти» яки «рәһим тәхти» («Мис.» 25:17) һәм бәзидә «гуна тиләш қурбанлиғи» яки «гунани япқучи қурбанлиқ» дегән мәнидә көрүлиду. Инҗилда униң асасий уқуми Худаниң ғәзивини өз үстигә елиш вә шундақла гуналардин пак қилиштур. ■ **2:2** Юһ. 4:42; Рим. 3:25; 2Кор. 5:18; Кол. 1:20; 1Юһа. 4:10, 14. ■ **2:4** 1Юһа. 4:20. □ **2:5 «Лекин кимки униң сөзигә әмәл қилса, әнди униңда Худаниң меһир-муһәббити һәқиқәтән камаләткә йәткән болиду»** — Инҗил бойичә инсанлар бир-биримизни сөйүш үчүн вә Худаниң Өзини сөйүш үчүн қәлбимизгә «Худаниң меһир-муһәббити» Муқәддәс Роһ арқилиқ төкүлүши керәк («Рим.» 5:5) андин бизниң Худаға вә инсаларға меһир-муһәббәт көрситишимиз мүмкин болиду. Шуңа «Худаниң меһир-муһәббити» Худадин кәлгән һәм биздин Худаға һәм инсанларға қаритилған муһәббитимизниң һәммисини көрситиду. **«Биз өзимизниң Униңда болғанлиғимизни әнә шуниңдин билимиз»** — «Униңда болғанлиғимиз»: — демәк, Униң билән йеқин алақидә болғанлиқтур. «Римлиқларға»дики кириш сөзимиздики «Мәсиһдә» «Худада» вә «Роһта» тоғрилиқ баянлиримизниму көрүң. ■ **2:5** Юһ. 13:35.

6 «Худада туруп яшаймән» дегүчи болса *Әйсаниң* маңғинидәк охшаш меңиши керәк.□ ■

Қериндашларға меһир-муһәббәт көрситиш нурниң бәлгүси

7 И сөйүмлүклирим, силәргә *бурун аңлап бақмиған* йеңи бир әмирни әмәс, бәлки
дәсләптин тартип силәр тапшурувалған кона әмирни йезиватимән. Ушбу әмир
силәр бурундинла аңлап келиватқан сөз-каламдур.□ ■
8 Лекин йәнә келип мән силәргә йезиватқинимни йеңи әмир *десәкму болиду*;
бу әмир Мәсиһдә һәм силәрдиму әмәл қилинмақта, чүнки қараңғулуқ өтүп
кәтмәктә, вә һәқиқий нур аллиқачан чечилишқа башлиди.□ ■
9 Кимдәким өзини «нурда яшаватимән» дәп туруп, қериндишини өч көрсә, у
бүгүнгичә қараңғулуқта туруватқан болиду.
10 Қериндишиға меһир-муһәббәт көрсәткән киши йоруқлуқта турмақта, униңда
гунаға путлаштуридиған һеч немә қалмайду. ■
11 Лекин қериндишини өч көргән киши қараңғулуқтидур; у қараңғулуқта маңиду
вә қәйәргә кетиватқанлиғини билмәйду, чүнки қараңғулуқ униң көзлирини
қариғу қиливәткән.
12 Мән буларни силәргә йезиватимән, и әзиз балилирим, чүнки гуналириңлар
Униң нами үчүн кәчүрүм қилинди.□ ■
13 Мән буни силәргә йезиватимән, и атилар, чүнки силәр Әзәлдин Бар Болғучини
тонудуңлар.
Мән буни силәргә йезиватимән, и жигитләр, чүнки силәр у рәзил үстидин ғәлибә
қилдиңлар.□
14 Мән буни силәргә йезиватимән, и әзиз балилирим, чүнки силәр Атини
тонудуңлар.
Мән буни силәргә йезиватимән, и атилар, чүнки силәр Әзәлдин Бар Болғучини
тонудуңлар.
Мән буни силәргә йезиватимән, и жигитләр, чүнки силәр күчлүксиләр, Худаниң
сөз-калами силәрдә туриду вә силәр у рәзил үстидинму ғәлибә қилдиңлар.

15 Бу дунияни вә бу дуниядики ишларни сөймәңлар. Һәр ким бу дунияни сөйсә,
Атиниң сөйгүси униңда йоқтур. □ ■

□ **2:6 ««Худада туруп яшаймән» дегүчи болса...»** — «Худада» грек тилида «униңда». **«Әйсаниң маңғинидәк охшаш меңиши керәк»** — грек тилида «Униң маңғинидәк охшаш меңиши керәк». ■ **2:6** Юһ. 13:15; 1Пет. 2:21. □ **2:7 «И сөйүмлүклирим, силәргә бурун аңлап бақмиған йеңи бир әмирни әмәс, бәлки дәсләптин тартип силәр тапшурувалған кона әмирни йезиватимән. Ушбу әмир силәр бурундинла аңлап келиватқан сөз-каламдур»** — Юһанна көрсәткән әмир, шүбһисизки, «бир-бириңларға меһир-муһәббәтни көрситиңлар». 3:11, 4:21, «Юһ.» 13:34, 15:12ни көрүң. ■ **2:7** 2Юһа. 5. □ **2:8 «Лекин йәнә келип мән силәргә йезиватқинимни йеңи әмир десәкму болиду; бу әмир Мәсиһдә һәм силәрдиму әмәл қилинмақта, чүнки қараңғулуқ өтүп кәтмәктә, вә һәқиқий нур аллиқачан чечилишқа башлиди»** — бу сирлиқ амма бәк муһим 7-8-айәтләр тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. Бизниңчә асасий мәнаси шуки, «роһий һаят» кәлгәндин кейин инсанларда «бир-бириңларға муһәббәт көрситиш» һәқиқәтән мүмкин болиду, шуңа бу әмирму «йеңи» болиду. ■ **2:8** Юһ. 13:34; 15:12. ■ **2:10** Юһ. 12:35; 1Юһа. 3:14. □ **2:12 «и әзиз балилирим»** — грек тилида «и кичик балилирим». **«мән буларни силәргә йезиватимән, и әзиз балилирим, чүнки гуналириңлар униң нами үчүн кәчүрүм қилинди»** — «Униң нами» дегәнлик Әйса Мәсиһниң намидур. Оқурмәнләрниң есидә барки, «Әйса» дегән нам «Пәрвәрдигарниң нижати» дегән мәнидә. ■ **2:12** Луқа 24:47; Рос. 4:12; 13:38. □ **2:13 «мән буни силәргә йезиватимән, и жигитләр, чүнки силәр у рәзил үстидин ғәлибә қилдиңлар»** — «у рәзил» Шәйтанни көрситиду. □ **2:15 «һәр ким бу дунияни сөйсә, Атиниң сөйгүси униңда йоқтур»** — Атиниң сөйгүси» Худадин кәлгән муһәббәт, демәк. 2:5 вә униңдики «Худаниң меһир-муһәббити» тоғрилиқ изаһатни көрүң. ■ **2:15** Гал. 1:10; Яқ. 4:4.

16 Чүнки бу дуниядики барлиқ ишлар, йәни әттики һәвәс, көзләрдики һәвәс вә
һаятиға болған мәғрурлуқниң һәммиси Атидин кәлгән әмәс, бәлки бу дуниядин
болғандур, халас; □
17 вә бу дуния вә униңдики һәвәсләрниң һәммиси өтүп кетиду. Лекин Худаниң
ирадисигә әмәл қилғучи киши мәңгү яшайду.■

Дәҗҗал — Әйса Мәсиһниң рәқиби

18 Әзиз балилирим, заманниң ахирқи саити йетип кәлди; вә силәр дәҗҗалниң
ахир заманда келидиғанлиғини аңлиғиниңлардәк, әмәлийәттә болса һазирниң
өзидила нурғун дәҗҗаллар мәйданға чиқти; буниңдин заманниң ахирқи саити
болуп қалғанлиғи бизгә мәлум. □ ■
19 Улар аримиздин чиқти, лекин улар әслидә бизләрдин әмәс еди. Чүнки әгәр
бизләрдин болған болса, аримизда туривәргән болатти. Лекин уларниң һеч
қайсисиниң әслидә биздикиләрдин болмиғанлиғи паш қилинғанлиғи үчүн улар
аримиздин чиқип кәтти.□ ■
20 Һалбуки, силәр болсаңлар Муқәддәс Болғучидин кәлгән мәсиһлигүчи Роһтин
несип болдуңлар вә шуниң үчүн силәр һәммә ишни билисиләр. □ ■

□ **2:16 «Чүнки бу дуниядики барлиқ ишлар, йәни әттики һәвәс...»** — «әттики һәвәс»: Инҗилда «әт» яки «әтләр» көп вақитларда инсанлардики гунайиниң тәбиитини көрситиду. «Римлиқларға»дики кириш сөзниң инсанлардики «әт» вә «әтләр» тоғрилиқ баянларни көрүң. **«Чүнки бу дуниядики барлиқ ишлар, йәни әттики һәвәс, көзләрдики һәвәс вә һаятиға болған мәғрурлуқниң һәммиси атидин кәлгән әмәс, бәлки бу дуниядин болғандур, халас»** — оқурмәнләр дуниядики ишларниң бу үч амилиниң (1) Шәйтанниң һава-анимизниң алдиға қойған үч хил езитқу амилиға охшаш екәнлигини («Яр.» 3:6); (2) Шәйтанниң чөл баяванда Әйса Мәсиһни синиғандики үч хил вәсвәсисигә охшаш екәнлигини байқалайду («Мат.» 4:1-11, «Луқа» 4:1-13ни көрүң). ■ **2:17** Зәб. 89:9-10; Йәш. 40:6; 1Кор. 7:31; Яқ. 1:10; 4:14; 1Пет. 1:24. □ **2:18 «Әзиз балилирим, заманниң ахирқи саити йетип кәлди; вә силәр дәҗҗалниң ахир заманда келидиғанлиғини аңлиғиниңлардәк, әмәлийәттә болса һазирниң өзидила нурғун дәҗҗаллар мәйданға чиқти; буниңдин заманниң ахирқи саити болуп қалғанлиғи бизгә мәлум»** — «дәҗҗал» грек тилида «антихристос». Дәҗҗал тоғрилиқ «Дан.» 9-баптики изаһатларни, «Мат.» 24-бап вә изаһатлирини вә «2Тес.» 2-бап вә изаһатларни, «Вәһий» 13-бап вә «қошумчә сөз»ни (дәҗҗал тоғрилиқ) көрүң. Бу айәттә тилға елинған «нурғун дәҗҗаллар» Мәсиһ вә Униң тәлимигә қарши чиққанларниң һәммисини көрситиду (19- вә -22-айәтни көрүң). ■ **2:18** Мат. 24:5; 2Тес. 2:3.
□ **2:19 «Улар аримиздин чиқти, лекин улар әслидә бизләрдин әмәс еди. Чүнки әгәр бизләрдин болған болса, аримизда туривәргән болатти. Лекин уларниң һеч қайсисиниң әслидә биздикиләрдин болмиғанлиғи паш қилинғанлиғи үчүн улар аримиздин чиқип кәтти»** — «... әслидә биздикиләрдин болмиғанлиғи паш қилинғанлиғи үчүн» — демәк, Худа тәрпидин бекитилгән иш; шүбһисизки, мошу «дәҗҗаллар» қериндашларниң кичик пеиллиғиға, шундақла мәғрурлуққа болған өчмәнлигигә чидимиған болуп, шу чағда Худа уларни җамаәткә паш қилиш үчүн уларни өз мәғрур тәбиийитиниң кәйнигә киришкә қозғиған; шуниң билән «улар аримиздин чиқип кәтти». ■ **2:19** Зәб. 40:10; Рос. 20:30; 1Кор. 11:19.
□ **2:20 «Муқәддәс Болғучи»** —Әйса Мәсиһни көрситиду. **«Муқәддәс Болғучидин кәлгән мәсиһлигүчи Роһтин несип болдуңлар»** — «мәсиһлигүчи Роһ» дегән бу сөз мошу йәрдә Муқәддәс Роһни көрситиду; бу сөз әслидә Тәврат дәвридә падишаларни, каһинларни вә бәзидә пәйғәмбәрләрни өз мәнсивигә бекитиш вә тәстиқлаш үчүн уларниң бешиға қуюлған «муқәддәс май»ни көрситәтти («мәсиһлигүчи май»); бу иш Тәвратта «мәсиһ қилиш» яки «мәсиһләш» дәп атилатти. Инҗил дәвридә Насарәтлик Әйса май билән әмәс, бәлки Муқәддәс Роһ билән «мәсиһ қилинған» («Мат.» 3:16, «Луқа» 3:22, 4:18, «Рос.» 10:38ни көрүң). Һазир Мәсиһ әслидә Өзини «мәсиһ қилғучи Роһ»ни, йәни Худаниң Муқәддәс Роһини Өзигә етиқат қилғучиларға ата қилиду; шуниң билән Инҗил дәвридә Тәвраттики «мәсиһләш мейи»ниң адәмниң бешиға қуюлушиниң орниға, «Мәсиһлигүчи Роһ», йәни Муқәддәс Роһ адәмниң роһ-қәлбиниң үстигә келип шу йәрдә макан тутиду. **«Мәсиһлигүчи Роһтин несип болдуңлар вә шуниң үчүн силәр һәммә ишни билисиләр»** — «силәр һәммә ишни билисиләр» яки «силәр һәммә адәмни билисиләр» яки «һәммиңлар һәқиқәтни билисиләр». ■ **2:20** Зәб. 44:8; 132:2; 2Кор. 1:21; Ибр. 1:9.

21 Силәргә бу хәтни йизишимдики сәвәп, силәрниң һәқиқәтни билмигәнлигиңлар үчүн әмәс, бәлки һәқиқәтни билип, ялғанчилиқниң һәқиқәттин келип чиқмайдиғанлиғини билгәнлигиңлар үчүндур.
22 Әмисә, ким ялғанчи? Әйсаниң Мәсиһ екәнлигини инкар қилғучи киши булса, у ялғанчидур. Ата вә Оғулни инкар қилғучи киши өзи бир дәҗҗалдур.
23 Кимдәким Оғулни рәт қилса униңда Ата болмайду. Лекин Оғулни етирап қилса, униңда Ата болиду.□ ■
24 Силәр болсаңлар, бурундин аңлап келиватқиниңларни өзүңларда давамлиқ турғузивериңлар. Бурундин аңлап келиватқиниңлар силәрдә давамлиқ туриверсә, силәрму давамлиқ Оғул вә Атида яшаватқан болисиләр;
25 вә Униң бизгә қилған вәдиси болса дәл шу — мәңгү һаятлиқтур.□
26 Силәрни аздурмақчи болғанларни нәзәрдә тутуп, буларни силәргә яздим;
27 Силәр болсаңлар, силәр Униңдин қобул қилған мәсиһлигүчи Роһ силәрдә туриверидү, силәр һеч кимниң үгитишигә муһтаҗ әмәссиләр; бәлки әнә шу мәсиһлигүчи Роһ силәргә барлиқ ишлар тоғрилиқ үгитиватқандәк (У һәқтур, һеч ялған әмәстур!) — һәм үгәткәндәк, силәр давамлиқ Униңда яшайдиған болисиләр.□ ■
28 Әмисә, и әзиз балилирим, давамлиқ Униңда туруп яшавериңлар. Шундақ қилсаңлар, У һәр қачан қайтидин аян болғанда қорқмас болимиз һәм У кәлгинидә Униң алдида һеч хиҗаләт болуп қалмаймиз. □ ■
29 *Худаниң* һәққаний екәнлигини билгән екәнсиләр, һәққанийлиққа әмәл қилғучиларниң һәр бириниң униң тәрипидин туғулғучи екәнлигиниму билсәңлар керәк.□

3

Биз Худаниң пәрзәнтлири

1 Қараңлар, Ата бизгә шундақ чоңқур меһир-муһәббәт көрсәткәнки, биз «Худаниң әзиз балилири» дәп аталдуқ — вә биз һәқиқәтәнму шундақ. Бу дуния шу сәвәптин бизни тонуп йәтмәйдуки, чүнки бу дуния Уни тонумиди.□ ■
2 Сөйүмлүклирим, биз һазир Худаниң әзиз балилиридурмиз; кәлгүсидә қандақ болидиғанлиғимиз техи очуқ аян қилинмиған. Бирақ У *қайтидин* аян

□ **2:23 «Кимдәким Оғулни рәт қилса униңда Ата болмайду. Лекин Оғулни етирап қилса, униңда Ата болиду»** — грек тилида «Кимдәким Оғулни рәт қилса, у Атиға егә болмайду; лекин Оғулни етирап қилса, у Атиғиму егә болиду» дегән сөзләр билән ипадилиниду. ■ **2:23** Луқа 12:9; 2Тим. 2:12. □ **2:25 «вә Униң бизгә қилған вәдиси болса дәл шу — мәңгү һаятлиқтур»** — «Униң қилған вәдиси болса» — Худаниң Өзиниң вәдиси яки Әйсаниң вәдисини көрситиду; бизниңчә «У» 20-айәттә тилға елинған «Муқәддәс Болғучи»ни, йәни Әйсани көрсәтсә керәк. □ **2:27 «силәр болсаңлар, силәр Униңдин қобул қилған мәсиһлигүчи Роһ силәрдә туриверидү»** — «Униңдин» мошу йәрдә Худаниң Өзини яки Әйсани көрситиду; бизниңчә «У» йәнә 20-айәттә тилға елинған «Муқәддәс Болғучи»ни, йәни Әйсани көрсәтсә керәк. **«Мәсиһлигүчи Роһ»** — 20-айәт вә униңдики изаһатни көрүң. ■ **2:27** Йәр. 31:34; Ибр. 8:11. □ **2:28 «у һәр қачан қайтидин аян болғанда қорқмас болимиз һәм у кәлгинидә униң алдида һеч хиҗаләт болуп қалмаймиз»** — «қорқмас» яки «журәклик». ■ **2:28** Мар. 8:38; 1Юһа. 3:2. □ **2:29 «Худаниң һәққаний екәнлигини билгән екәнсиләр»** — грек тилида «Униң һәққаний екәнлигини билгән екәнсиләр». Мошу айәттә Худани көрситиши керәк, чүнки айәтниң кейинки қисмида «Униңдин (Худадин) туғулуш» тилға елиниду. **«һәққанийлиққа әмәл қилғучиларниң һәр бириниң Униң тәрипидин туғулғучи екәнлигиниму билсәңлар керәк»** — «Униң тәрипидин туғулғучи»: — демәк, Худаниң пәрзәнти, «қайтидин, жуқуридин туғулған» кишини көрситиду. «Юһ.» 3:1-21ни көрүң. □ **3:1 «Бу дуния шу сәвәптин бизни тонуп йәтмәйдуки, чүнки бу дуния Уни тонумиди»** — «Уни» Әйса Мәсиһ яки Худаниң Өзини көрситиду. Бизниңчә Мәсиһни көрситиду («Юһ.» 1:10ни көрүң). ■ **3:1** Юһ. 1:12.

қилинғанда, Униңға охшаш болидиғанлиғимизни билимиз; чүнки шу чағда биз
Униң әйнән Өзини көримиз.□ ■
3 Вә *Мәсиһгә* үмүт бағлиған һәр бир киши У пак болғандәк өзини паклимақта.□
4 Гуна садир қилған киши *Худаниң* қануниға хилаплиқ қилған болиду. Чүнки гуна
садир қилғанлиқ *Худаниң* қануниға хилаплиқ қилғанлиқтур.□ ■
5 Һалбуки, силәр Уни гуналарни елип ташлаш үчүн дунияға келип аян қилинған
вә шундақла Униңда һеч қандақ гуна йоқтур, дәп билисиләр.□ ■
6 Униңда яшаватқан һәр бир киши гуна садир қилмайду; кимдәким гуна садир
қилса, Уни көрмигән вә Уни тонумиған болиду.□
7 Әзиз балилирим, һеч кимниң силәрни алдишиға йол қоймаңлар.
Һәққанийлиққа әмәл қилғучи киши У һәққаний болғинидәк һәққанийдур.□ ■
8 Лекин гуна садир қилғучи Иблистиндур. Чүнки Иблис әлмисақтин тартип гуна
садир қилип кәлмәктә. Худаниң Оғлиниң дунияда аян қилинишидики мәхсәт
Иблисниң әмәллирини йоқитиштур.
9 Худадин туғулғучи гуна садир қилмайду; Худаниң уруғи униңда орун алғачқа,
у гуна садир қилиши мүмкин әмәс, чүнки у Худадин туғулғандур. □ ■
10 Худаниң балилири билән Иблисниң балилири шуниң билән пәриқлинидуки,
кимдәким һәққанийлиққа әмәл қилмиса вә яки өз қериндишиға меһир-муһәббәт
көрсәтмисә Худадин әмәстур.
11 Чүнки силәр дәсләптин аңлап келиватқан хәвәр мана дәл шуки, бир-биримизгә
меһир-муһәббәт көрситишимиз керәктур. ■
12 У у рәзилдин болған, инисини өлтүргән Қабилға охшаш болмаслиғимиз керәк;

□ **3:2 «Бирақ У қайтидин аян қилинғанда, Униңға охшаш болидиғанлиғимизни билимиз; чүнки шу чағда биз Униң әйнән Өзини көримиз»** — «У» — Әйса Мәсиһни көрситиду. Төвәндики изаһатни көрүң. **«У қайтидин аян қилинғанда»** — мошу айәттики «У» бизниңчә Әйса Мәсиһни көрситиду. Бәзи алимлар айәтни башқичә чүшинип: — «У» (демәк, бизниң кәлгүсидә қандақ болидиғанлиғимиз») аян қилинғанда...» дәп қарайду. Лекин бизниңчә расул Юһанна Мәсиһни улуқлаштики һәр бир пурсәттин толуқ пайдилиниду, мошу йәрдиму шундақ қилған болуп, у йәнила Мәсиһни көрсәткән. ■ **3:2** Йәш. 56:5; Мат. 5:12; Юһ. 1:12; Рим. 8:15, 18; 2Кор. 4:17; Гал. 3:26; 4:6; Фил. 3:21; Кол. 3:4. □ **3:3 «вә Мәсиһгә үмүт бағлиған һәр бир киши У пак болғандәк өзини паклимақта»** — «Мәсиһгә» грек тилида «Униңға». **«...У пак болғандәк өзини паклимақта»** — «У» мошу йәрдә бәлким Мәсиһни көрситиду; жуқуриқи 2-айәт вә изаһатини көрүң. □ **3:4 «Гуна садир қилған киши Худаниң қануниға хилаплиқ қилған болиду. Чүнки гуна садир қилғанлиқ Худаниң қануниға хилаплиқ қилғанлиқтур»** — «Худаниң қануни» грек тилида пәқәт «қанун» дәп ейтилиду. Лекин көздә тутулғини мәлум бир инсаний қанун әмәс, бәлки Худаниң қанунидур. Юһаннаниң мошу йәрдә көздә тутқини бәлким Муса пәйғәмбәргә чүшүрүлгән қанун болупла қалмай, йәнә бәлким һәр бир кишиниң виҗданида (аз болсун, көп болсун) намайән қилинған Худаниң қанунини көрсәтсә керәк («Рим.» 2:13-15ниму көрүң). Бу айәт болса 2:29дики сөзләрниң давамидур. ■ **3:4** 1Юһа. 5:17. □ **3:5 «һалбуки, силәр уни гуналарни елип ташлаш үчүн дунияға келип аян қилинған»** — «Уни» Мәсиһни көрситиду. Ушбу айәт билән мунасивәтлик «Юһ.» 1:29ни көрүң. ■ **3:5** Йәш. 53:9,12; 2Кор. 5:21; 1Пет. 2:22; 1Тим. 1:15. □ **3:6 «Униңда яшаватқан һәр бир киши гуна садир қилмайду; кимдәким гуна садир қилса, Уни көрмигән вә Уни тонумиған болиду»** — «гуна садир қилса,...» дегәнлик шүбһисизки, адәмниң адәттики жүрүш-турушини, гуна илкидин чиқмай турғанлиғини көрситиду. 3:9 вә «қошумчә сөз»имизни көрүң. □ **3:7 «һәққанийлиққа әмәл қилғучи киши у һәққаний болғинидәк һәққанийдур»** — «У» бизниңчә мошу йәрдә йәнә Мәсиһни көрситиду. Жуқириқи 5-6-айәтни көрүң. ■ **3:7** 1Юһа. 2:29. □ **3:9 «Худадин туғулғучи гуна садир қилмайду; Худаниң уруғи униңда орун алғачқа, у гуна садир қилиши мүмкин әмәс, чүнки у Худадин туғулғандур»** — «Худаниң уруғи (яки «нәсли») униңдин орун алғачқа...» дегәнликтә «Худаниң уруғи» Мәсиһниң Өзи яки Униң сөз-каламини көрситиду. Башқичә ейтқанда, Мәсиһ Әйсаниң тәбиийитини көрситиду, шундақла Униң кишиләрниң роһидин орун алғанлиғини көрситиду. «Мат.» 13:1-23, «Юһ.» 12:24, «Рим.» 4:15-17ни, 9:7-8 вә «Гал.» 3:16ни көрүң. Бу айәт тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **3:9** 1Пет. 1:23; 1Юһа. 5:18. ■ **3:11** Юһ. 13:34; 15:12; 1Юһа. 3:23.

у немишкә инисини қәтл қилди? Униң өзиниң қилғанлири рәзил, инисиниң қилғанлири һәққаний болғанлиғи үчүн шундақ қилған. ■
13 Шуңа, и қериндашлар, бу дуния силәрни өч көрсә, бунинңға һәйран қалмаңлар. ■
14 Биз қериндашларни сөйгәнлигимиздин, өлүмдин һаятлиққа өткәнлигимизни билимиз. Өз қериндишини сөймигүчи техи өлүмдә туруватиду. ■
15 Қериндишиға өчмәнлик қилған киши қатилдур вә һеч қандақ қатилда мәңгүлүк һаятниң болмайдиғанлиғини билисиләр. □ ■
16 Биз шуниң билән меһир-муһәббәтниң немә екәнлигини билимизки, у биз үчүн Өз җенини пида қилди; шуниңдәк бизму қериндашлиримиз үчүн өз җенимизни пида қилишқа қәриздардурмиз. □ ■
17 Амма кимки бу дунияда мал-мүлки туруп, қериндишиниң муһтаҗлиғини көрүп туруп, униңға көкси-қарнини ачмиса, бундақ кишидә нәдиму Худаниң меһир-муһәббити болсун? □ ■
18 Әзиз балилирим, сөз билән вә тил билән әмәс, бәлки әмәлдә вә һәқиқәттә меһир-муһәббәт көрситәйли.
19 Биз шундақ ишлар билән өзимизниң һәқиқәттин болғанлиғимизни биләләймиз вә *Худаниң* алдида қәлбимизни хатирҗәм қилалаймиз. □
20 Шундақтиму, мабада қәлбимиз бизни йәнила әйиплисә, Худа йәнила қәлбимиздин үстүн вә һәммини билгүчидур. □
21 Сөйүмлүклирим, әгәр қәлбимиз бизни әйиплимисә, Худаниң алдида җүрәклик туримиз □
22 вә шундақла Униңдин немини тилисәк шуниңға еришәләймиз; чүнки биз Униң әмирлиригә әмәл қилип, Уни хурсән қилидиған ишларни қилимиз. ■
23 Вә Униң әмри шуки, униң Оғли Әйса Мәсиһниң намиға етиқат қилишимиз һәмдә Униң бизгә тапилиғинидәк бир-биримизгә меһир-муһәббәт көрситишимиздин ибарәттур. □ ■
24 Униң әмирлиригә әмәл қилидиған киши *Худада* яшайдиған вә *Худаму* униңда яшайдиған болиду. Әнди Худаниң биздә яшайдиғанлиғини билгинимиз болса, У

■ **3:12** Яр. 4:8; Ибр. 11:4. ■ **3:13** Юһ. 15:18. ■ **3:14** 1Юһа. 2:10. □ **3:15 «Қериндишиға өчмәнлик қилған киши қатилдур»** — «Мат.» 5:21-22ни көрүң. **«һеч қандақ қатилда мәңгүлүк һаятниң болмайдиғанлиғини билисиләр»** — бу сөзләр һеч бир қатил Худаниң кәчүрүмигә еришәлмәйду, дегәнлик әмәс. Мәсилән «Мат.» 12:31, «1Кор.» 6:9-11ни көрүң. ■ **3:15** Мат. 5:21; Гал. 5:21. □ **3:16 «Биз шуниң билән меһир-муһәббәтниң немә екәнлигини билимизки, У биз үчүн Өз җенини пида қилди...»** — «У» — Мәсиһ, әлвәттә. ■ **3:16** Юһ. 15:13; Әф. 5:2. □ **3:17 «Амма кимки бу дунияда мал-мүлки туруп, қериндишиниң муһтаҗлиғини көрүп туруп...»** — «мал-мүлүк» мошу йәрдә, грек тилида «тирикчилик» билән ипадилиниду. ■ **3:17** Қан. 15:7; Лука 3:11; Яқ. 2:15. □ **3:19 «биз шундақ ишлар билән өзимизниң һәқиқәттин болғанлиғимизни биләләймиз вә (Худаниң) алдида қәлбимизни хатирҗәм қилалаймиз»** — «Худаниң алдида қәлбимизни хатирҗәм қилалаймиз» грек тилида «униң алдида қәлбимизни хатирҗәм қилалаймиз». **«...хатирҗәм қилалаймиз»** — яки «қайил қилалаймиз». Демәк, бириси «мән Худадинму, әмәсму?» дәп гуманланған болса, өзидин «мәндә меһир-муһәббәт барму-йоқ?» дәп сориса вә өзиниң меһир-муһәббәттә яшаватқанлиғини көргән болса, «мән һәқиқәтән Худадин туғулғанмән» дәп өзини қайил қилалайду. □ **3:20 «Шундақтиму, мабада қәлбимиз бизни йәнила әйиплисә, Худа йәнила қәлбимиздин үстүн вә һәммини билгүчидур»** — бу айәттә «қәлбимиз» бәлким «виҗданимиз»ни көрситиду. □ **3:21 «Сөйүмлүклирим, әгәр қәлбимиз бизни әйиплимисә, Худаниң алдида җүрәклик туримиз»** — бу айәттә «қәлбимиз» бәлким йәнә «виҗданимиз»ни көрситиду. **«җүрәклик туримиз»** — яки «қорқмас туримиз». ■ **3:22** Йәр. 29:12; Мат. 7:8; 21:22; Мар. 11:24; Лука 11:9; Юһ. 14:13; 16:24; Яқ. 1:5; 1Юһа. 5:14. □ **3:23 «һәмдә Униң бизгә тапилиғинидәк бир-биримизгә меһир-муһәббәт көрситишимиздин ибарәттур»** — «Униң бизгә тапилиғини» мошу йәрдә бизниңчә Худаниң Өзиниң (Мәсиһ арқилиқ) бизгә тапилиғинини көрситиду. ■ **3:23** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Юһ. 6:29; 13:34; 15:12; 17:3; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; 1Пет. 4:8; 1Юһа. 4:21.

бизгә ата қилған Роһтиндур.□ ■

4

Сахта пәйғәмбәрләрдин һәзәр әйләңлар

1 Сөйүмлүклирим, һәр бир *«вәһий қилғучи»* роһларниң һәммисигила ишинивәрмәңлар, бәлки бу роһларниң Худадин кәлгән-кәлмигәнлигини пәриқләндүрүш үчүн уларни синаңлар. Чүнки нурғун сахта пәйғәмбәрләр дунийдики жай-жайларға пәйда болди.□ ■

2 Худаниң Роһини мундақ пәриқләндүрәләйсиләр: Әйсани, йәни дунияға инсаний тәндә кәлгән Мәсиһни етирап қилғучи һәр бир роһ Худадин болиду;□

3 вә дунияға инсаний тәндә кәлгән Әйса Мәсиһни етирап қилмайдиған роһ Худадин кәлгән әмәс. Бундақларда әксичә дәҗҗалниң роһи ишләйду; силәр бу роһниң келидиғанлиғи тоғрилиқ аңлиған едиңлар вә дәрвәқә у һазир дунияда пәйда болди.□ ■

4 Әй әзиз балилирим, силәр болсаңлар Худадин болғансиләр вә уларниң үстидин ғалип кәлдиңлар; чүнки силәрдә Турғучи бу дунияда турғучидин үстүндур.□

5 Улар болса бу дунияға мәнсуп; шуңа улар бу дунияниң сөзлирини қилиду вә бу дунийдикиләр уларға қулақ салиду.□

□ **3:24 «Униң әмирлиригә әмәл қилидиған киши Худада яшайдиған...»** — грек тилида «Униң әмирлиригә әмәл қилидиған киши Униңда яшайдиған...». **«...вә Худаму униңда яшайдиған болиду»** — грек тилида «вә Уму униңда яшайдиған болиду». ■ **3:24** Юһ. 14:23; 15:10; 1Юһа. 4:12. □ **4:1 «Сөйүмлүклирим, һәр бир «вәһий қилғучи» роһларниң һәммисигила ишинивәрмәңлар»** — ««вәһий қилғучи» роһ» бәлким етиқатчиниң өз вуҗудиға йеқин келип «саңа вәһий қилимән» дәйдиған роһни, яки еһтималға әң йеқин болғини етиқатчиларниң йениға кәлгән яки һәтта җамаәтниң өз ичидин туруп «Мән силәргә Худаниң вәһийини һазир йәткүзимән» дегүчиләрни көрситиду; айәтниң иккинчи қисми дәл мошу «сахта пәйғәмбәрләр»ни көрситиду. ■ **4:1** Йәр. 29:8; Мат. 7:15,16; 24:4, 5, 24; 1Кор. 14:29; Әф. 5:6; Кол. 2:18; 2Пет. 2:1; 2Юһа. 7. □ **4:2 «Әйсани, йәни дунияға инсаний тәндә кәлгән Мәсиһни етирап қилғучи һәр бир роһ...»** — «инсаний тәндә» (яки «инсан тенидә») грек тилида «әттә» билән билдүрилиду. **«Әйсани, йәни дунияға инсаний тәндә кәлгән Мәсиһни етирап қилғучи һәр бир роһ Худадин болиду»** — мошу айәттә дейилгән «роһ» мәлум инсанниң ағзи арқилиқ гәп қиливатиду, әлвәттә. Һалқилиқ мәсилә: — мәлум бириси җамаәттә сөз қилип «Худаниң вәһийини силәргә йәткүзимән» десә, бирақ «инсаний тәндә кәлгән Әйса Мәсиһ»ни етирап қилмиса, әнди униңда сөз қилидиған роһ Худаниң Роһи әмәс, бәлки җин-шәйтанларниң бири яки бу кишиниң өзиниң Худа билән қаршилишидиған инсаний роһ болиду, халас. □ **4:3 «вә дунияға инсаний тәндә кәлгән Әйса Мәсиһни етирап қилмайдиған роһ Худадин кәлгән әмәс»** — шу вақитларда, бәзиләр Әйса Мәсиһни «һәқиқий инсан әмәс, бәлки инсанниң шәклидә намайән болған бир хил роһ, халас» дегән ялған тәлим тарқалған еди. **«...Бундақларда әксичә дәҗҗалниң роһи ишләйду; силәр бу роһниң келидиғанлиғи тоғрилиқ аңлиған едиңлар вә дәрвәқә у һазир дунияда пәйда болди»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «дәҗҗал»ниң мәнаси «Мәсиһгә қарши» һәм «Мәсиһниң орнини талашқучи»дур (жуқуридики 2:18, 2:20 вә изаһатларни көрүң). ■ **4:3** 2Тес. 2:7; 1Юһа. 2:18, 22. □ **4:4 «Әй әзиз балилирим, силәр болсаңлар Худадин болғансиләр вә уларниң үстидин ғалип кәлдиңлар»** — «улар» мошу йәрдә сахта пәйғәмбәрләрни вә тәлим бәргүчиләрни көрситиду. **«чүнки силәрдә Турғучи бу дунияда турғучидин үстүндур»** — «силәрдә Турғучи» Муқәддәс Роһни, «бу дунияда турғучи» Иблисни көрситиду. □ **4:5 «Улар болса бу дунияға мәнсуп; шуңа улар бу дунияниң сөзлирини қилиду вә бу дунийдикиләр уларға қулақ салиду»** — «улар бу дунияниң сөзлирини қилиду» яки «улар бу дунийдин сөзләйду» яки «улар бу дуния тоғрилиқ сөзләйду».

6 Биз болсақ Худадин болғанмиз; Худани тонуған киши бизниң сөзлиримизни
аңлайду. Худадин болмиған киши болса бизниң сөзлиримизни аңлимайду. Мана
буниңдин һәқиқәтниң Роһи билән езитқулуқниң роһини пәриқ етәләймиз.□ ■

Худа Өзи меһир-муһәббәттур

7 И сөйүмлүклирим, бир-биримизгә меһир-муһәббәт көрситәйли; чүнки меһир-
муһәббәтниң өзи Худадиндур вә меһир-муһәббәт көрсәткүчиниң һәр бири
Худадин туғулған болиду вә Худани тонуйду.
8 Меһир-муһәббәт көрсәтмигүчи киши Худани тонумиған болиду; чүнки Худа
Өзи меһир-муһәббәттур.
9 Худаниң меһир-муһәббити биздә шуниң билән ашкарә болдики, Худа бизни
Униң арқилиқ һаятқа еришсун дәп бирдин-бир йеганә Оғлини дунияға әвәтти.
■
10 Меһир-муһәббәт дәл шуниңдин аянки, бизләрниң Худани сөйгинимиз билән
әмәс, бәлки У Өзи бизни сөйүп гуналиримизниң җазасини көтәргүчи кафарәт
болушқа Өз Оғлини әвәткини билән аяндур.■
11 И сөйүмлүклирим, Худа бизгә шу қәдәр меһир-муһәббәт көрсәткән йәрдә,
бизму бир-биримизгә меһир-муһәббәт көрситишкә қәриздардурмиз.
12 Һеч ким һеч қачан Худани көргән әмәс; лекин бир-биримизгә меһир-муһәббәт
көрсәтсәк, Худа биздә яшайду вә униң меһир-муһәббити биздә камаләткә йәткән
болиду. ■
13 Биз бизниң Униңда яшаватқанлиғимизни вә Униң биздә яшаватқанлиғини
шуниңдин билимизки, У Өз Роһини бизгә ата қилған. □
14 Биз шуни көргән вә шундақла шуниңға гувалиқ беримизки, Ата Оғулни дунияға
қутқузғучи болушқа әвәтти.
15 Әгәр кимдәким Әйсани Худаниң Оғли дәп етирап қилса, Худа униңда, уму
Худада яшайду.
16 Биз болсақ Худаниң бизгә болған меһир-муһәббитини тонуп йәттуқ, шундақла
униңға толиму ишәндуқ. Худа Өзи меһир-муһәббәттур вә меһир-муһәббәттә
яшиғучи киши Худада яшайду, Худаму униңда яшайду.
17 Мошундақ болғанда, меһир-муһәббәт биздә мукәммәллишиду; шуниң билән
биз сорақ күнидә хатирҗәм-қорқмас болалаймиз. Чүнки Әйса қандақ болуватқан
болса бизму һазир бу дунияда шундақ болуватимиз. □
18 Меһир-муһәббәттә қорқунуч йоқтур; камил меһир-муһәббәт қорқунучни
һайдап йоққа чиқириду. Чүнки қорқунуч Худаниң җазаси билән

□ **4:6 «Мана буниңдин һәқиқәтниң Роһи билән езитқулуқниң роһини пәриқ етәләймиз»** — «һәқиқәтниң Роһи» Муқәддәс Роһни, «езитқулуқниң роһи» Шәйтанниң өзи яки җинларни көрситиду. ■ **4:6** Юһ. 8:47; 10:27. ■ **4:9** Юһ. 3:16; Рим. 5:8. ■ **4:10** Рим. 3:24, 25; 2Кор. 5:19; Кол. 1:19; 1Юһа. 2:2. ■ **4:12** Мис. 33:20; Қан. 4:12; Юһ. 1:18; 1Тим. 1:17; 6:16; 1Юһа. 3:24. □ **4:13 «Биз бизниң Униңда яшаватқанлиғимизни вә Униң биздә яшаватқанлиғини шуниңдин билимизки, У Өз Роһини бизгә ата қилған»** — «У Өз Роһини бизгә ата қилған» грек тилида «У Өз Роһидин бизгә ата қилған» билән ипадилиниду. □ **4:17 «шуниң билән биз сорақ күнидә хатирҗәм-қорқмас болалаймиз»** — «сорақ күни» яки «қиямәт күни». Оқурмәнләрниң есидә болсунки, «қиямәт күни»ни әтраплиқ чүшиниш үчүн Тәврат-Инҗилда униң тоғрисидики көп тәпсилатлар бар. **«Чүнки Әйса қандақ болуватқан болса бизму һазир бу дунияда шундақ болуватимиз»** — грек тилида «Чүнки У қандақ болуватқан болса бизму һазир бу дунияда шундақ болуватимиз». Демәк, биз бу дунияда Әйсадәк адил, һәққаний, растчил, кәмтәр, меһриван, муһәббәтлик....болимиз. Тәкитләнгини «бу дунияда» — чүнки бу дунияда ундақ болуш пәқәт Худаниң меһри-шәпқити вә толуқ күч-қудрити болса андин мүмкин болиду.

бағлинишлиқтур; қорқунучи бар киши меһир-муһәббәттә камаләткә йәткүзүлгән әмәстур.□
19 Биз меһир-муһәббәт көрситимиз, чүнки Худа алди билән бизгә меһир-муһәббәт көрсәтти.
20 Әгәр бириси «Худани сөйимән» дәп туруп, қериндишиға өчмәнлик қилса, у ялғанчидур. Чүнки көз алдидики қериндишини сөймигән йәрдә, көрүп бақмиған Худани қандақму сөйсун? ■
21 Шуңа биздә Униңдин: «Худани сөйгән киши қериндишиниму сөйсун» дегән әмир бардур.■

5

Етиқат «бу дуния»ниң үстидин ғәлибә қилиду

1 Әйсаниң Мәсиһ екәнлигигә ишәнгән һәр бир киши Худадин туғулған болиду; вә туғдурғучи *Атини* сөйидиған һәр бир киши Униңдин туғулғучиниму сөйиду.□ ■
2 Биз өзимизниң Худаниң балилирини сөйидиғанлиғимизни шуниңдин билимизки, Худани сөйүп, Униң әмирлиригә әмәл қилишимиздиндур.
3 Худани сөйүш Униң әмирлиригә әмәл қилиш демәктур; вә Униң әмирлиридә турмақ еғир иш әмәстур.■
4 Чүнки Худадин туғулғанларниң һәммиси бу дуния үстидин ғәлибә қилиду; вә дунияниң үстидин ғәлибә қилғучи күч — дәл бизниң етиқатимиздур.□ ■
5 Бу дунияниң үстидин ғәлибә қилғучи зади кимләр? Пәқәт Әйсани Худаниң Оғли дәп етиқат қилғучилар әмәсму?■
6 У болса су вә қан арқилиқ кәлгән зат, йәни Әйса Мәсиһдур; Униң келиши пәқәт су биләнла әмәс, бәлки қан биләнму еди. Вә бу ишларға гувалиқ бәргүчи болса Роһтур, чүнки Роһ Өзи һәқиқәттур.□
7 Чүнки Униң тоғрилиқ үч гувалиқ бәргүчи бар: —□
8 булар Роһ, су вә қандин ибарәттур. Бу үчиниң *гувалиғи* бирдур. □

□ **4:18 «Меһир-муһәббәттә қорқунуч йоқтур; камил меһир-муһәббәт қорқунучни һайдап йоққа чиқириду»** — яки «меһир-муһәббәт мукәммәл болса, қорқунучни һайдап йоққа чиқириду». ■ **4:20** 1Юһа. 2:4. ■ **4:21** Лав. 19:18; Мат. 22:39; Юһ. 13:34; 15:12; Әф. 5:2; 1Тес. 4:9; 1Пет. 4:8; 1Юһа. 3:23. □ **5:1 «...вә туғдурғучи (Ата)ни сөйидиған һәр бир киши униңдин туғулғучиниму сөйиду»** — бу сөз бәлким шу дәвирдики бир тәмсил болуши мумкин еди. «Униңдин туғулғучи»лар етиқатчи қериндашларни көрситиду. ■ **5:1** Юһ. 1:12. ■ **5:3** Мат. 11:29,30; Юһ. 14:15; 15:10. □ **5:4 «Чүнки Худадин туғулғанларниң һәммиси бу дуния үстидин ғәлибә қилиду; вә дунияниң үстидин ғәлибә қилғучи күч — дәл бизниң етиқатимиздур»** — «бу дуния» мошу йәрдә Худаға қарши чиқидиған пүткүл дуниядики етиқатсизларни көрситиду, әлвәттә. Чүнки әмәлийәттә «бу дуниядикиләр» Шәйтанниң илкидә мәркәзләшкән, Худаға қарши бир түзүмдур. ■ **5:4** Юһ. 16:33. ■ **5:5** 1Кор. 15:57; 1Юһа. 4:15. □ **5:6 «У болса су вә қан арқилиқ кәлгән зат, йәни Әйса Мәсиһдур; Униң келиши пәқәт су биләнла әмәс, бәлки қан биләнму еди. Вә бу ишларға гувалиқ бәргүчи болса Роһтур, чүнки Роһ Өзи һәқиқәттур»** — «Роһ» — Худаниң Муқәддәс Роһини көрситиду. Бу айәтниң мәзмуни бир нәччә сахта тәлимгә қарита рәддийә бериштур. Муәллип қәтъийлик билән шуни испатлимақчики: (1) Әйса Мәсиһ һәқиқий инсан болуп туғулди; (2) һәқиқий инсан болуп, Йәһя пәйғәмбәр тәрипидин суда чөмүлдүрүлди; (3) һәқиқий инсан болуп кресттә өлди. Бу рәддийиниң тәпсилатлири үстидә «қошумчә сөз»имиздә сәл тохтилимиз. □ **5:7 «Чүнки Униң тоғрилиқ үч гувалиқ бәргүчи бар...»** — «Униң тоғрилиқ» — Мәсиһ тоғрилиқ. □ **5:8 «булар Роһ, су вә қандин ибарәттур. Бу үчиниң гувалиғи бирдур»** — бу айәт тоғрилиқ вә 6-7-айәтләр үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. Бир аз кона көчүрүлмиләрдә: — «Чүнки У тоғрилиқ әрштә үч гувалиқ бәргүчи бар: Булар Ата, Калам вә Муқәддәс Роһтур; бу үчи бирдур. (8) Йәр йүзидә үч гувалиқ бәргүчи бар: Булар Роһ, су вә қандин ибарәттур. Бу үчиниң гувалиғи охшаштур» дейилиду.

9 Әгәр биз инсанларниң гувалиқини қобул қилсақ, Худаниң гувалиғи
буларниңкидин үстүндур. Худа Өз Оғли тоғрисида шундақ гувалиқ бәргән
—
10 (Худаниң Оғлиға етиқат қилған кишиниң ичидә шу гувалиқ бардур; бирақ
Худаға ишәнмигән киши Уни ялғанчи қилған болиду, чүнки У Худаниң Өз Оғлини
тәстиқлиған гувалиғиға ишәнмигән) ■
11 гувалиқ дәл шудурки, Худа бизгә мәңгүлүк һаятни ата қилди вә бу һаятлиқ
Униң Оғлидидур. ■
12 Шуңа Оғулға егә болған киши һаятлиққа егә болған болиду; Худаниң Оғлиға егә
болмиған киши һаятлиққа егә болмиған болиду.

Мәңгүлүк һаят

13 Мән буларни Худаниң Оғлиниң намиға етиқат қилған силәргә силәрниң
мәңгүлүк һаятқа егә болғанлиғиңларни билишиңлар үчүн яздим. ■
14 Вә бизниң Униңға болған толуқ ишәш-хатирҗәмлигимиз шундақки, Униң
ирадисигә мувапиқ һәр қандақ бир ишни тилисәк, У бизни аңлайду. ■
15 Уни һәр немә тилигинимизни аңлайду дәп билгән екәнмиз, дуайимизда
Униңдин тилигинимизгә ериштуқ, дәп билимиз.
16 Бириси қериндишиниң өлүмгә мәһкүм қилмайдиған бир гуна садир
қилғанлиғини көрсә, униң үчүн дуа қилсун; вә Худа өлүмгә мәһкүм қилмайдиған
гуна садир қилғанлар үчүн униңға һаятлиқ ата қилиду. Өлүмгә мәһкүм гунаму
бардур. Униң тоғрисидин тилисун, демәйман. □ ■
17 Һәммә һәққанийәтсизлик гунадур; вә өлүмгә мәһкүм қилмайдиған гунаму бар.
■
18 Худадин туғулғучиниң гуна садир қилмайдиғанлиғини билимиз; чүнки
әслидә Худадин туғулған Зат бундақ кишини қоғдап қалиду вә әшу рәзил униңға
тегәлмәйду. □ ■
19 Әнди өзимизниң Худадин болғанлиғимиз өзимизгә мәлум; амма пүткүл дуния
болса у рәзилниң илкидидур.
20 Йәнә бизгә мәлумки, Худаниң Оғли дунияға кәлди вә Һәқиқий Болғучини
тонушимиз үчүн көңлимизни йорутти; вә биз Һәқиқий Болғучиниң Өзидә, йәни
Униң Оғли Әйса Мәсиһдә яшаватимиз. У болса һәқиқий Худа вә мәңгүлүк
һаятлиқтур!□ ■

■ **5:10** Юһ. 3:36; Рим. 8:16; Гал. 4:6. ■ **5:11** Юһ. 1:4. ■ **5:13** Юһ. 20:31. ■ **5:14** Йәр. 29:12; Мат. 7:8; 21:22; Мар. 11:24; Луқа 11:9; Юһ. 14:13; 15:7; 16:24; Яқ. 1:5; 1Юһа. 3:2. □ **5:16 «Бириси қериндишиниң өлүмгә мәһкүм қилмайдиған бир гуна садир қилғанлиғини көрсә, униң үчүн дуа қилсун; вә Худа өлүмгә мәһкүм қилмайдиған гуна садир қилғанлар үчүн униңға һаятлиқ ата қилиду. Өлүмгә мәһкүм гунаму бардур. Униң тоғрисидин тилисун, демәймән»** — «вә Худа өлүмгә мәһкүм қилмайдиған гуна садир қилғанлар үчүн униңға һаятлиқ ата қилиду» яки «вә Худа уларға (йәни гуна садир қилғанларға) һаятлиқ ата қилиду». «Өлүмгә мәһкүм гуна» тоғрилиқ «Қошумчә сөз»имизни көрүң. ■ **5:16** Чөл. 15:30; 1Сам. 2:25; Мат. 12:31; Мар. 3:29; Луқа 12:10; Ибр. 6:4; 10:26; 2Пет. 2:2. ■ **5:17** 1Юһа. 3:4. □ **5:18 «Худадин туғулғучиниң гуна садир қилмайдиғанлиғини билимиз; чүнки әслидә Худадин туғулған Зат бундақ кишини қоғдап қалиду вә әшу рәзил униңға тегәлмәйду»** — бизниңчә «әслидә Худадин туғулған Зат» Әйса Мәсиһни көрситиду. Мошу йәрдә «туғулған» бәлким Мәсиһниң инсан болушқа туғулушини көрситиши керәк. Башқа икки хил тәрҗимиси бар: (1) «Худадин туғулғучи болса (йәни, етиқатчи), У (Худа) уни қоғдап қалиду; (2) Худадин туғулғучи өзини қоғдап қалиду». «әшу рәзил» — Иблисни көрситиду. ■ **5:18** 1Юһа. 3:9. □ **5:20 «вә биз һәқиқий Болғучиниң өзидә, йәни Униң Оғли Әйса Мәсиһдә яшаватимиз»** — «һәқиқий болғучи» Худани көрситиду. **«У болса һәқиқий Худа вә мәңгүлүк һаятлиқтур!»** — Әйса Мәсиһни көрситиду (муқәддәс язмилардики һеч қандақ йәрләрдә «Худа һаятлиқ» дейилмәйду, лекин көп йәрләрдә «Әйса Мәсиһ һаятлиқтур», дейилиду. Мәсилән «Юһ.» 11:25, 14:6). ■ **5:20** Йәш. 9:5; 44:6; 54:5; Луқа 24:45; Юһ. 20:28; Рим. 9:5; 1Тим. 3:16.

21 Әзиз балилирим, өзүңларни һәр қандақ бутлардин сақлаңлар.□

□ **5:21 «Әзиз балилирим, өзүңларни һәр қандақ бутлардин сақлаңлар»** — «бутлар» шүбһисизки, мошу йәрдә пәқәт ойма бутларни яки қуйма бутларнила әмәс, бәлки етиқатчиларниң қәлбидә Худаниң орнини талишидиған һәр қандақ нәрсә яки иштур. Мәсилән, «Кол.» 3:5ни көрүң.

Юһанна «2»

«Расул Юһанна язған иккинчи мәктуп»

1-2 Мәнки ақсақалдин *Худа тәрипидин* талланған ханимға вә униң әзиз балилириға
салам! Мән силәрни һәқиқәттә сөйимән вә ялғуз мәнла әмәс, йәнә һәқиқәтни
тонуғанларниң һәммиси биздә яшаватқан вә шундақла әбәткичә бизгә яр
болидиған һәқиқәтни дәп силәрни сөйиду.□
3 Худаатидин вә Атиниң Оғли Рәб Әйса Мәсиһдин шапаәт, рәһим-шәпқәт вә
хатирҗәмлик силәргә һәқиқәт вә меһир-муһәббәт ичидә болғай!□
4 Балилириңниң арисида биз Атидин әмир тапшурувалғандәк һәқиқәттә
маңғанларни көргиним үчүн интайин хурсән болдум.

һәқиқәттә чиң туруш, сахтилиқтин һези болуш

5 Әнди, һөрмәтлик ханим, мән сәндин бир-биримизгә меһир-муһәббәт
көрситәйли, дәп өтүнимән. Мениң саңа йезип өтүнгиним йеңи бир әмир
әмәс, бәлки дәсләптин тартип биздә бар әмирдур■
6 (меһир-муһәббәт шуки, униң әмирлиригә әмәл қилип меңиштур). Мана бу әмир
силәр бурундин тартип аңлап келиватқандәк, униңда меңишиңлар үчүн силәргә
тапиланғандур.□ ■
7 Чүнки нурғун алдамчилар дунияниң җай-җайлирида чиқти. Улар Әйсаниң
дунияға инсаний тәндә кәлгән Мәсиһ екәнлигини етирап қилмайду. Бундақлар
дәл алдамчи вә дәҗҗалдур.□ ■

□ **1:1-2 «Мәнки ақсақалдин (Худа тәрипидин) талланған ханимға вә униң әзиз балилириға салам!»** — «ақсақал» мошу йәрдә «җамаәтниң ақсақили» яки пәқәт «мән қеридин...» дегән мәнидила ишлитилиду. **«Худа тәрипидин талланған ханим»** — «ханим» һәқиқий бир аял ханимни көрситиши мүмкин, болмиса мәлум бир җамаәтни көрситишиму мүмкин. «Кириш сүз»имиздә ейтқинимиздәк биз уни һәқиқий мөтивәр етиқатчи ханимни көрситиду, дәп қараймиз. «Әзиз балилири» дегән (1) җисманий балилири; (2) «роһий балилири»; (3) һәм җисманий һәм роһий балилирини көрситиши мүмкин. Биз 3-пикиргә майилмиз («роһий балилири» болса бу ханимниң гувалиғи вә вастиси билән Худаниң йолиға киргәнләрни көрситиду. «Кириш сөз»имизни, 9-айәтни, «3Юһ. » 4-айәтниму көрүң). **«Мәнки ақсақалдин... салам!»** — барлиқ хәтлиригә охшаш, расул Юһанна өзиниң ким екәнлигини беваситә көрсәтмәйду. □ **1:3 «рәһим-шәпқәт вә хатирҗәмлик силәргә һәқиқәт вә меһир-муһәббәт ичидә болғай!»** — бәзи кона көчүрмиләрдә «рәһим-шәпқәт вә хатирҗәмлик бизләргә һәқиқәт вә меһир-муһәббәт ичидә болғай!» дәп пүтүлгән. ■ **1:5** Юһ. 13:34; 15:12; әф; 5:2; 1Тес. 4:9; 1Пет. 4:8; 1Юһа. 2:7; 3:23; 4:21. □ **1:6 «Мана бу әмир силәр бурундин тартип аңлап келиватқандәк, униңда меңишиңлар үчүн силәргә тапиланғандур»** — көздә тутулған әмир чоқум алдинқи 5-айәттә тилға елинған «бир-биримизгә меһир-муһәббәт көрситәйли». ■ **1:6** Юһ. 15:10. □ **1:7 «Чүнки нурғун алдамчилар дунияниң җай-җайлирида чиқти»** — немишкә «чүнки» дәйду? Бизниңчә 5-7-айәт билән бағлиқтур. Алдамчилар, сахта тәлим бәргүчиләр вә сахта пәйғәмбәрләр тәрипидин алдинип қелишиниң алдини елиштики бирдин-бир йол 5-7-айәттә тилға елинғандәк Худаниң һәмраһлиғида меһир-муһәббәт ичидә яшаштур. **«Улар Әйсаниң дунияға инсаний тәндә кәлгән Мәсиһ екәнлигини етирап қилмайду»** — «инсаний тәндә» (яки «инсан тенидә») грек тилида «әттә» билән билдүрилиду. Башқа бир хил тәрҗимиси: — «Улар Әйса Мәсиһниң дунияға инсан тенидә кәлгәнлигини етирап қилмайду». ■ **1:7** Мат. 24:5,24; 2Пет. 2:1; 1Юһа. 4:1.

8 Биз вә өзүңлар сиңдүргән әҗирни йоқитип қоймай, бәлки толуқ инъамға егә
болушуңлар үчүн, өзүңларға агаһ болуңлар.□
9 Кимки Мәсиһниң тәлимидин һалқип чиқип, униңда чиң турмиса, Худа униңға
егә болмайду. Лекин Униң тәлимидә чиң турғучи болса, Ата һәм Оғул униңға егә
болиду. □
10 Әгәр бириси Униң тәлимини елип кәлмәй силәрниң йениңларға кәлсә, уни
өйүңларға башлимаңлар һәм униңға саламму бәрмәңлар. □ ■
11 Чүнки ундақ адәмгә салам бәргән киши униң рәзил әмәллиригә шерик
болғучидур.□
12 Силәргә пүтидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин қәғәз билән сияһни
ишләткәндин көрә, хошаллиғимизниң толуп тешиши үчүн йениңларға берип
дидар көрүшүп сөзлишишни арзу қилимән.
13 Худа тәрипидин талланған һәдәңниң балилиридин саңа салам!□

□ **1:8 «Биз вә өзүңлар сиңдүргән әҗирни йоқитип қоймай, бәлки толуқ инъамға егә болушуңлар үчүн, өзүңларға агаһ болуңлар»** — «биз вә өзүңлар сиңдүргән әҗир» бәлким Юһанна, шу ханим вә униң балилири билән биллә Худаниң йолида ишләп, хуш хәвәр йәткүзүп, башқиларни Худаниң йолиға башлаш әҗирини көрситиду. Шу сахта тәлим бәргүчиләр уларниң Худа үчүн чиқарған мевисини йоқатмақчи, әлвәттә. □ **1:9 «Кимки Мәсиһниң тәлимидин һалқип чиқип, униңда чиң турмиса, Худа униңға егә болмайду»** — «тәлимдин һалқип чиқип» грек тилида «илгири бесип» дегән билән ипадилиниду. Бу бир кинайилик, һәҗвий гәптур. Мәсиһниң тәлимидин һеч қандақ сөз-едийиләр «илгири турмайду», әлвәттә. Мәсиһниң тәлимидин һалқип һәр қандақ башқа сөз-едийиләргә өтүш һеч қандақ «илгириләш» әмәстур, әлвәттә. **«Лекин Униң тәлимидә чиң турғучи болса, Ата һәм Оғул униңға егә болиду»** — «Мәсиһниң тәлими... Униң тәлими...» — һәм Мәсиһ Өзи бәргән тәлим һәм расуллар Униң тоғрилиқ бәргән тәлимниму тәң көрситиду. □ **1:10 «Әгәр бириси униң тәлимини елип кәлмәй силәрниң йениңларға кәлсә, уни өйүңларға башлимаңлар һәм униңға саламму бәрмәңлар»** — «Униң тәлими» грек тилида «мошу тәлим» дегән сөз билән ипадилиниду; у «Мәсиһниң тәлими». 9-айәтни көрүң. **«уни өйүңларға башлимаңлар һәм униңға саламму бәрмәңлар»** — оқурмәнләрниң есидә барки «салам» (ибраний тилида «шалом», грек тилида «хаир») дегән сөз «Саңа тинич-хатирҗәмлик тиләймән» дегән мәнидә. Шуңа мошундақ сахта тәлим бәргүчиләргә «салам» ейтишқа болмайду. Юһаннаниң бу дегини уларға әдәпсизлик қилиш керәк дегәнлик әмәс, әлвәттә, бәлки уларға салам беришниң орниға сахта тәлими үчүн тәнбиһ беришиңларға тоғра келиду, дегәнликтур. ■ **1:10** Рим. 16:17; 2Тим. 3:5; Тит. 3:10. □ **1:11 «Чүнки ундақ адәмгә салам бәргән киши униң рәзил әмәллиригә шерик болғучидур»** — «салам» тоғрилиқ жукуриқи изаһатни көрүң. □ **1:13 «Худа тәрипидин талланған һәдәңниң балилиридин саңа салам!»** — «һәдәңниң балилири» расул Юһанна турған җайдики җамаәттики етиқатчиларни көрситиши мумкин.

Юһанна «3»

«Расул Юһанна язған үчинчи мәктуп»

1 Мәнки ақсақал өзүм һәқиқәттә сөйгән сөйүмлүк Гаюсқа салам!
2 И сөйүмкүк *достум*, жениң гүлләнгәндәк, һәммә ишлириңниң гүллинишигә вә
тениңниң саламәт болушиға тиләкдашмән.□
3 Қериндашлар келип, сәндә болған һәқиқәт тоғрилиқ гувалиқ бәргәндә, мән
интайин бәк хошалландим; чүнки сән һәқиқәттә давамлиқ меңиватисән.□
4 Маңа нисбәтән, әзиз балилиримниң һәқиқәттә меңиватқанлиғини аңлаштинму
чоң хошаллиқ йоқтур.□

Хуш хәвәр хизмитидә болидиғанларға ярдәм бериш

5 Сөйүмлүк *достум*, йениңға барған қериндашларға (гәрчә улар саңа натонуш
болсиму) қилғанлириңниң һәммисидә ихласмәнлигиң испатлиниду.□
6 Улар жамаәт алдида сениң бу меһир-муһәббитиң тоғрисида гувалиқ бәрди.
Уларни йәнә Худаниң йолиға лайиқ сәпиригә узитип қойсаң, яхши қилған
болисән.□
7 Чүнки улар *сәпәрдә* ят әллик *етиқатсизлардин* һеч немә алмай, шу мубарәк нам
үчүн йолға чиқти.□
8 Шуңа, һәқиқәт билән хизмәтдаш болуп тәң ишлигүчи болуш үчүн биз
шундақларни қоллап-қувәтлишимизгә тоғра келиду.□

□ **1:2 «И сөйүмкүк (достум), жениң гүлләнгәндәк, һәммә ишлириңниң гүллинишигә вә тениңниң саламәт болушиға тиләкдашмән»** — «жениңниң гүлләнгәндәк...»: — демәк, Гаюсниң ички дунияси интайин бай, роһий байлиқлири наһайити көп. Бу айәткә қариғанда, Худаниң өз пәрзәнтлиригә болған ирадисини умумән ейтқанда уларниң тениниң сағлам болуши, дегили болиду. □ **1:3 «сәндә болған һәқиқәт тоғрилиқ гувалиқ бәргәндә,...»** — яки «сениң тоғраңда һәқиқәт бойичә гувалиқ бәргәндә,...». □ **1:4 «Маңа нисбәтән, әзиз балилиримниң һәқиқәттә меңиватқанлиғини аңлаштинму чоң хошаллиқ йоқтур»** — «әзиз балилирим»: — бу айәттин бизгә рошәнки, Гаюс (бәлким хелә бурунла) расул Юһанна арқилиқ хуш хәвәрни қобул қилған вә шундақла униң «әзиз балилири»дин бири болуп қалған. □ **1:5 «Сөйүмлүк достум, йениңға барған қериндашларға (гәрчә улар саңа натонуш болсиму) қилғанлириңниң һәммисидә ихласмәнлигиң испатлиниду»** — бу қериндашлар жамаәтләргә тәсәлли-риғбәт йәткүзүш, тәлим бериш вә хуш хәвәрни тарқитиш үчүн яқа жутларға чиққан. 7-айәтни көрүң. □ **1:6 «Улар жамаәт алдида сениң бу меһир-муһәббитиң тоғрисида гувалиқ бәрди»** — «жамаәт» мошу йәрдә муәллипниң өз жамаитини көрсәтсә керәк. **«Уларни йәнә Худаниң йолиға лайиқ сәпиригә узитип қойсаң, яхши қилған болисән»** — «Уларни ... сәпиригә узитип қойсаң...»: — бу айәтниң хәвиригә қариғанда, бу қериндашлар хуш хәвәрни тарқитишқа чиққанда, бурун бир қетим Гаюс тәрипидин күтүвелинған. Шуниңдин кейин улар Юһаннаниң, шундақла өз жамаитиниң йениға қайтип кәлди, Гаюс тоғрилиқ гувалиқ бәрди. Улар һазир қайтидин сәпәргә чиққан, Юһанна Гаюсқа язған ушбу хәтни бәлким сәпәргә чиққанлар Гаюсқа тапшурушқа елип бариду. □ **1:7 «Чүнки улар (сәпәрдә) ят әллик етиқатсизлардин һеч немә алмай, шу мубарәк нам үчүн йолға чиқти»** — «ят әллик етиқатсизлар» мошу йәрдә «ят әлликләр» яки «ят әлләр» дегән сөз билән ипадилиниду. Адәттә бу сөз «Йәһудий болмиған әлләр»ни көрситиду, лекин мошу йәрдә «етиқатсизлар» дегән көчмә мәнидә ишлитилиду. «Шу мубарәк нам үчүн» — грек тилида пәқәт «нам» билән ипадилиниду; чүнки Юһанна вә шу қериндашлар үчүн пәқәт бирла нам мәвҗут еди (йәни бирдин-бир Мәсиһниң намидур). Мәсилән, «1Юһ.» 2:12ниму көрүң). □ **1:8 «Шуңа, һәқиқәт билән хизмәтдаш болуп тәң ишлигүчи болуш үчүн биз шундақларни қоллап-қувәтлишимизгә тоғра келиду.»** — «һәқиқәт билән хизмәтдаш болуп тәң ишлигүчи болуш үчүн» — буниңға қариғанда «һәқиқәт» дегән ибарә «һәқиқәтниң Роһи», йәни Муқәддәс Роһниң Өзини көрситиду. «Қоллап-қувәтләш» — грек тилида «қобул қилиш»дегән пеил билән ипадилиниду вә өйдә күтивелишини чоқум өз ичигә алиду. «Биз шундақларни қоллап-қувәтлишимизгә тоғра келиду» — бу айәттики «биз» шүбһисизки, барлиқ етиқатчиларни өз ичигә алиду.

9 Бу тоғрилиқ җамаәткә мәктүп яздим. Лекин уларниң арисида өзини чоң тутуп,
җамаәткә баш болуш тамасида болған Диотрәпәс бизни қобул қилмайду. □
10 Шуниң үчүн мән барғанда, униң қилған әскиликлирини, йәни униң бизниң
үстимиздин қилған рәзил сөзлири билән ғәйвитини йүзигә салимән; у униңлиқ
биләнла тохтап қалмайду, йәнә *сәпәрдики* қериндашларни қобул қилмайла
қалмай, қобул қилмақчи болғанлирниму тосиду вә һәтта уларни җамаәттин
қоғлап чиқириватиду.□
11 И сөйүмлүк *достум*, яманлиқтин әмәс, яхшилиқтин үлгә алғин. Яхшилиқ
қилғучи Худадиндур. Яманлиқ қилғучи Худани һеч көрмигәндур.■
12 Демитриусни болса һәммәйлән, һәтта һәқиқәтниң өзи яхши гувалиқ берип
тәриплəйду. Бизму униңға гувалиқ беримиз вә гувалиғимизниң һәқиқәт
екәнлигини сәнму билисән.□

13 Саңа язидиған йәнә көп сөзлирим бар еди; лекин қәләм билән сияһни
ишләткәндин көрә, □ ■
14 Сән билән пат арида дидар көрүшүшни арзу қилимән; шу чағда дәқәмдәдә
сөзлишимиз.
15 Саңа хатирҗәмлик яр болғай! Достлардин саңа салам. Сәнму *у йәрдики*
достларға исим-фамилилири бойичә мәндин салам ейтқайсән.□

□ **1:9 «Бу тоғрилиқ җамаәткә мәктүп яздим. Лекин уларниң арисида өзини чоң тутуп, җамаәткә баш болуш тамасида болған Диотрәпәс бизни қобул қилмайду»** — роشәнки, бу айәттә тилға елинған «җамаәт» Юһанна яки Гаюс билән мунасивәтлик җамаәт әмәс, бәлки Гаюс турған жутқа йеқин жайлашқан бир җамаәт еди. □ **1:10 «Шуниң үчүн мән барғанда, униң қилған әскиликлирини, йәни униң бизниң үстимиздин қилған рәзил сөзлири билән ғәйвитини йүзигә салимән»** — «йүзигә салимән» грек тилида «әслитимән» билән ипадилиниду. Юһанна бу яманлиқни Диотрәпәстин башқа һеч кимгә әсләтмәйду! **«У униңлиқ биләнла тохтап қалмайду, йәнә (сәпәрдики) қериндашларни қобул қилмайла қалмай...»** — бу «қериндашлар» жуқурида тилға елинған хуш хәвәрни тарқитиш үчүн йолға чиққан қериндашлардур. **«... қериндашларни қобул қилмайла қалмай, қобул қилмақчи болғанлирниму тосиду вә һәтта уларни җамаәттин қоғлап чиқириватиду»** — Диотрәпәсниң җамаәткә ақсақал болған-болмиғанлиғи ениқ әмәс, ишқилип җамаәт ичидә хелә тәсири бар адәм болса керәк. ■ **1:11** Зәб. 36:27; Йәш. 1:16; 1Пет. 3:11; 1Юһа. 3:6. □ **1:12 «Демитриусни болса һәммәйлән, һәтта һәқиқәтниң өзи яхши гувалиқ берип тәриплəйду»** — мумкинчилиги барки, Демитриусниң өзи Юһаннаниң йенидин йолға чиққан «хуш хәвәрчи қериндашлар»ниң бири (һәтта уларниң башлиғи) еди. «һәқиқәтниң өзи... гувалиқ бериду» — Бизниңчә мошу йәрдә «һәқиқәт» шүбһисизки, «һәқиқәтниң Роһи», йәни Муқәддәс Роһниң өзини көрситиду. Демәк, Муқәддәс Роһ билән толған һәр бир киши Демитриус билән учрашқанда, өзиниң роһида Демитриусниң қандақ адәм екәнлиги тоғрилиқ Муқәддәс Роһтин болған гувалиғи болиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң. «һәқиқәт екәнлигини сәнму билисән» яки «һәқиқәт екәнлигини силәрму билисиләр». □ **1:13 «лекин қәләм билән сияһни ишләткәндин көрә, ...»** — грек тилида «лекин сияһ вә қәләмни ишләткәндин көрә, ...» дейилиду. ■ **1:13** 2Юһа. 12. □ **1:15 «Саңа хатирҗәмлик яр болғай! Достлардин саңа салам»** — «достлар» Юһаннаниң йенидики барлиқ қериндашларни көрсәтсә керәк. Юһанна «сениң достилириң» яки «мениң достлирим» демәйду. Һәқиқий қериндаш болса һәр бир башқа қериндашқа, йәни Худани сөйгүчиләрниң һәммисигә досттур. **Сәнму у йәрдики достларға исим-фамилилири бойичә мәндин салам ейтқайсән»** — жуқурида ейтқинимиздәк, «достлар» мошу йәрдә Гаюсниң йенидики барлиқ қериндашларни көрситиду.

Йәһуда

«Расул Йәһуда язған мәктуп»

1 Әйса Мәсиһниң қули, Яқупниң иниси мәнки Йәһудадин чақирилғанларға, йәни
ХудаАтимиз тәрипидин сөйүлгән, Әйса Мәсиһ тәрипидин қоғдилип кәлгәнләргә
салам.□
2 Силәргә рәһимдиллик, аманлиқ-хатирҗәмлик вә меһир-муһәббәт һәссиләп ата
қилинғай!

Сахта тәлим бәргүчиләрдин һези болуңлар!

3 И сөйүмлүклирим, мән әсли силәргә ортақ бәһримән болуватқан нижатимиз
тоғрисида хәт йезишқа зор иштияқим болсиму, лекин һазир буниң орниға
силәрни муқәддәс бәндиләргә бир йолила аманәт қилинған етиқатни
қолуңлардин бәрмәсликкә җиддий күрәш қилишқа җекиләп ушбу хәтни язмисам
болмиди.□
4 Чүнки мәлум кишиләр — ихлассиз адәмләр, хелә бурунла муну сорақҗа
тартилишқа пүтүлгәнләр араңларға суқунуп кириваған. Улар Худаниң меһри-
шәпқитини бузуқлуқ қилишниң банисиға айландурувалған, бирдин-бир Егимиз
вә Рәббимиз Әйса Мәсиһдин танған адәмләрдур. □ ■
5 Шуниң үчүн мән силәргә шуни есиңларға қайтидин селишни халаймәнки
(гәрчә силәр бурун һәммә ишлардин хәвәрләндүрүлгән болсаңларму), бурун
Рәб *Өзи үчүн* бир хәлиқни Мисирдин қутқузған болсиму, уларниң ичидики *Өзигә*
ишәнмигәнләрни кейин һалак қилди.□ ■
6 *Вә силәр шунимуа билисиләрки*, әслидики орнида турмай, өз маканини ташлап
кәткән пәриштиләрни Рәб улуқ *қиямәт* күнниң сориғиғичә мәңгү кишәнләп
мудһиш қараңғулуқта солап сақлимақта.■
7 Содом вә Гоморра вә уларниң әтрапидики шәһәрләрдикиләрму шу охшаш
йолда, йәни шу *пәриштиләргә* охшаш учиға чиққан бузуқчилиққа вә ғәйрий

□ **1:1 «Әйса Мәсиһниң қули, Яқупниң иниси мәнки Йәһудадин чақирилғанларға ... салам»** — «чақирилғанлар» болса Худа тәрипидин чақирилған. **«Әйса Мәсиһ тәрипидин қоғдилип кәлгәнләргә салам»** — яки «(Худа тәрипидин) Әйса Мәсиһ үчүн қоғдилип кәлгәнләргә салам» — текст шу мәниниму өз ичигә алиду. □ **1:3 «...лекин һазир буниң орниға силәрни муқәддәс бәндиләргә бир йолила аманәт қилинған етиқатни қолуңлардин бәрмәсликкә җиддий күрәш қилишқа җекиләп ушбу хәтни язмисам болмиди»** — «муқәддәс бәндиләргә бир йолила аманәт қилинған етиқат» дегән ибарә мошу йәрдә бизгә Инҗил арқилиқ Худа, Мәсиһ, Муқәддәс Роһ, нижат, Худаниң сөз-калами (Тәврат, Зәбур, Инҗил), бу дуния, у дуния, инсанийәт, пәриштиләр вә җин-шәйтан қатарлиқлар тоғрилиқ назил қилип тапшурулған, шундақла ишинишкә зөрүр болған вәһий-һәқиқәтләрни көрситиду. □ **1:4 «Чүнки мәлум кишиләр — ихлассиз адәмләр, хелә бурунла мошу сорақҗа тартилишқа пүтүлгәнләр араңларға суқунуп киривалған»** — «хелә бурунла ... сорақҗа тартилишқа пүтүлгән»: — бәлким муқәддәс язмиларда пүтүлгән болса керәк. «Муну сорақ» — Йәһуда төвәндә 5-15-айәтләрдә баян қилидиған җаза-сорақлар болса керәк. **«улар Худаниң меһри-шәпқитини бузуқлуқ қилишниң банисиға айландурувалған, бирдин-бир Егимиз вә Рәббимиз Әйса Мәсиһдин танған адәмләрдур»** — «Худаниң меһри-шәпқитини бузуқлуқ қилишниң банисиға айландурувалған...»: — демәк, «бузуқчилиқ қиливәрсәкму Худаниң меһри-шәпқити билән кәчүрүлимиз» дегәндәк. ■ **1:4** 1Пет. 2:8; 2Пет. 2:1, 3. □ **1:5 «бурун Рәб Өзи үчүн бир хәлиқни Мисирдин қутқузған болсиму, уларниң ичидики Өзигә ишәнмигәнләрни кейин һалак қилди»** — «кейин» грек тилида «иккинчи қетим» дейилиду. «Рәб Өзи үчүн бир хәлиқни Мисирдин қутқузған болсиму» бәзи кона көчүрмиләрдә «Әйса Өз хәлқини Мисирдин қутқузған болсиму» дейилиду. ■ **1:5** Чөл. 14:29; 26:64, 65; Зәб. 105:24-27; 1Кор. 10:5; Ибр. 3:17. ■ **1:6** Яр.6:1-4; 2Пет. 2:4.

шәһвәтләргә берилип кәткән, *кейинки дәвирләр* уларниң ақивитидин ибрәт алсун
үчүн мәңгүлүк от жазасиға өрнәк қилинип көйдүрүлгән.□ ■
8 Лекин мошу «чүш көргүчиләр» шу охшаш йол билән адәмләрниң тәнлириниму
булғимақта, улар һоқуқ егилиригә сәл қариғучилардин болуп, *әрштики*
улуқларғиму һақарәт қилишмақта.□
9 Лекин һәтта баш пәриштә Микаилму Мусаниң жәсити тоғрисида Иблис
билән музакирә қилип талаш-тартиш қилғанда, уни һақарәтлик сөзләр билән
әйипләшкә петиналмиған, пәқәт «Саңа Пәрвәрдигарниң Өзи тәнбиһ бәрсун»
дәпла қойған. ■
10 Лекин бу кишиләр өзлири чүшәнмәйдиған ишлар үстидә күпүрлүк қилиду.
Бирақ улар һәтта әқилсиз һайванлардәк өз тәбиитиниң инкаслири бойичә
чүшәнгиничә яшап, шу арқилиқ өзлирини һалак қилиду. □ ■
11 Буларниң һалиға вай! Чүнки улар Қабилниң йоли билән маңди, мал-мүлүкни
дәп Балаамниң азған йолиға өзини атти вә улар Кораһниң асийлиқ қилғиниға
охшаш ахир һалак болиду. □ ■
12 Улар меһир-муһәббәтни тәбрикләш зияпәтлириңларға һеч тартинмай силәр
билән биллә дахил болидиған, өзлиринила бақидиған хәтәрлик хада ташлардур.
Улар шамаллардин һайдилип кәлгән ямғурсиз булут, йилтизидин қомуруп

□ **1:7 «Содом вә Гоморра вә уларниң әтрапидики шәһәрләрдикиләрму шу охшаш йолда, йәни шу пәриштиләргә охшаш учиға чиққан бузуқчилиққа вә ғәйрий шәһвәтләргә берилип кәткән, кейинки дәвирләр уларниң ақивитидин ибрәт алсун үчүн мәңгүлүк от жазасиға өрнәк қилинип көйдүрүлгән»** — «ғәйрий шәһвәтләр» дегән ибарә грек тилида «ғәйрий әтләр» билән ипадилиниду. Худаға бойсунмиған пәриштиләр «ғәйрий әтләр»гә (демәк, қиз-аялларға) ич пәш тартқан еди; Содом вә Гоморрадикиләр «ғәйрий әтләр»гә ич пәш тартқан (бу қетим әрләр қиз-аялларға әмәс, бәлки әрләр башқа әрләр билән «ғәйрий» жинсий мунасивәт өткүзмәкчи). «Содом вә Гоморра шәһәрлири»ниң ақивити тоғрисида «Яр.» 18-19-бапни көрүң. Биз «қошумчә сөз»имиздә мошу вақиә үстидә йәнә азрақ тохтилимиз. ■ **1:7** Яр. 19:24; Қан. 29:22; Йәш. 13:19; Йәр. 50:40; Әз. 16:49; һош. 11:8; Ам. 4:11; Луқа 17:29; 2Пет. 2:6. □ **1:8 «лекин мошу «чүш көргүчиләр» шу охшаш йол билән адәмләрниң тәнлириниму булғимақта, улар һоқуқ егилиригә сәл қариғучилардин болуп, (әрштики) улуқларғиму һақарәт қилишмақта»** — «чүш көргүчиләр» бәлким «бешарәтлик бир нәччә чүшни көрдүм» дегәндәк сөзләр билән адәмләрни алдайду. **«һоқуқ егилири»** — шүбһисизки, мошу йәрдә падишалар, валийлар вә һөкүмәтниң түрлүк әмәлдарлиридин башқа, Худа бекиткән ата-анилиқ һоқуқни өз ичигә алиду. **«әрштики улуқлар»** — әйни тексттә «әрш» дегән сөз йоқ. Лекин 11-айәткә қариғанда чоқум әрштики (яман) күчләр, йәни жин-шәйтанларни көрсәтсә керәк. «Жин-шәйтанлар» әслидә пәриштиләр, йәни «әрштики улуқлар»дин еди («Вәһ.» 12:4ни көрүң). ■ **1:9** Дан. 10:13; 12:1; Зәк. 3:2; 2Пет. 2:11; Вәһ. 12:7. □ **1:10 «Лекин бу кишиләр өзлири чүшәнмәйдиған ишлар үстидә күпүрлүк қилиду. Бирақ улар һәтта әқилсиз һайванлардәк өз тәбиитиниң инкаслири бойичә чүшәнгиничә яшап, шу арқилиқ өзлирини һалак қилиду»** — «өз тәбиитиниң инкаслири бойичә чүшәнгиничә яшап» дегән ибарә бәлким һайванларниң жүплишишкә болған иштиһасини көздә тутқан, шундақла мошу кишиләрниң шәһваний һәвәслирини, бузуқлуқлирини көрсәткән болуши мүмкин. ■ **1:10** 2Пет. 2:12. □ **1:11 «Буларниң һалиға вай! Чүнки улар Қабилниң йоли билән маңди, мал-мүлүкни дәп Балаамниң азған йолиға өзини атти вә улар Кораһниң асийлиқ қилғиниға (охшаш) ахир һалак болиду»** — «Қабилниң йоли» — Қабил өз инисиға һәсәт қилип уни өлтүргән, әлвәттә («Яр.» 4-бап). **«Балаамниң азған йоли»** — «Чөл.» 22-24-бапни, «2Пет.» 2:15ни вә изаһатниму көрүң. **«улар Кораһниң асийлиқ қилғинидикигә охшаш ахир һалак болиду»** — Кораһ болса Муса пәйғәмбәргә, шундақла Худаниң Өзигә исян көтәрди. Йәр өзи ечилип Кораһ вә шериклириниң аилисидикилирини жутувалди вә шуниң билән тәң асмандин от чүшүп Кораһ вә униңға әгәшкәнләрни көйдүрүп өлтүрди («Чөл.» 16-бап). Кораһдикиләрдин 1500 жилдин кейин яшиған мошу сахта тәлим бәргүчиләр Худаниң ғәзиви аян қилинған күни уларға охшаш жәзмән әшәддий вә қорқунучлуқ һалда йоқитилиду. ■ **1:11** Яр. 4:8; Чөл. 16:1; 22:7,21; 2Пет. 2:15;1Юһа. 3:12.

ташланған, кәч күздики мевисиз дәрәқләр, икки қетим өлгәнләр!. □ ■
13 Улар деңизниң давалғуватқан, бужғунлуқ долқунлири, улар өз
шәрмәндичилигини қусмақта; улар езип кәткән юлтузлар болуп, уларға
мәңгүлүк қап қараңғулуқниң зулмити һазирлап қоюлғандур. □ ■
14 Адәм атиниң йәттинчи әвлади болған Һанох бу кишиләр тоғрисида мундақ
бешарәт бәргән: —

«Мана, Рәб түмәнмиңлиған муқәддәслири билән келиду, □ ■
15 У пүткүл инсанларни сорақ қилип, барлиқ ихлассизларниң ихлассизларчә
жүргүзгән барлиқ ихлассизлиқлириға асасән, шундақла ихлассиз гунакарларниң
Өзини һақарәтлигән барлиқ әсәбий сөзлиригә асасән уларни әйипкә буйруйду».
□ ■
16 Бу кишиләр һаман ғотулдап, ағринип жүриду, өз һәвәслириниң кәйнигә
кириду; ағзида йоғанчилиқ қилиду, өз мәнпәитини көзләп башқиларға

□ **1:12 «Улар меһир-муһәббәтни тәбрикләш зияпәтлириңларға һеч тартинмай силәр билән биллә дахил болидиған, өзлиринила бақидиған хәтәрлик хада ташлардур. Улар шамаллардин һайдилип кәлгән ямғурсиз булут, йилтизидин қомуруп ташланған, кәч күздики мевисиз дәрәқләр, икки қетим өлгәнләр!»** — «меһир-муһәббәтни тәбрикләш зияпәтлириңлар» дегәнлик Худаниң меһир-муһәббитини тәбрикләш, әлвәттә. Шүбһисизки, биринчи вә иккинчи әсирләрдә жамаәтләр пат-пат мәлум бир хошаллиқтин ғерип-намратларни тәклип қилип зияпәт өткүзәтти; ундақ зияпәтләр «меһир-муһәббәт зияпити» яки «муһәббәтни тәбрикләш зияпити» дәп атилатти. Шу зияпәтләр бәлким дайим «нан уштуш», (яки «Рәбниң дәстихани», «Рәбниң кәчлик тамиғи»)ни өз ичигә алатти. **«өзлиринила бақидиған хәтәрлик хада ташлардур»** — «өзлиринила бақидиған» бу кинайилик гәп. Мошу кишиләр «Худа бизни жамаәттикиләрни баққучи қилип бекиткән» дәйтти. Лекин улар пәқәт өзлиринила бақатти. «хәтәрлик хада ташлардур» — башқа хил тәржимиси «дағларға охшайду» — Мошу кишиләр өзлирини бәлким «жамаәтниң түврүги» дәп көрсәткини билән, әмәлийәттә деңиздики «хәтәрлик хада ташларға охшайду». Деңизчилар деңиз астидики хада ташларни байқалмай, кемини үстидин һайдиса пүтүнләй вәйран болуп түгишиду, әлвәттә. «Хәтәрлик хада ташлар» дегән бу сөзниң аһаңи «дағ»қиму наһайити йеқин болғач, бәлким шу мәнинриму көрситиши мумкин. «2Пет.» 2:13ни көрүң. **«ямғурсиз булут»** — грек тилида «сусиз булут». **«икки қетим өлгәнләр!»** — бу сахта тәлим бәргүчиләр өзлириниң гуналирида роһий жәһәттә «өлгән» («қәбиһлиқлириңлар һәм гуналириңларда өлгән» («Әф.» 2:1)) болупла қалмай, башқиларниму өлүм йолиға алдап киргүзгәнлиги үчүнму роһий жәһәттә «икки қетим өлгән»дур. Улар шу сәвәптин Худа тәрипидин икки һәссә жазалиниду («Яқ.» 3:1, «Мат.» 23:13-15ни көрүң). ■ **1:12** 2Пет. 2:13,17.

□ **1:13 «Улар деңизниң давалғуватқан, бужғунлуқ долқунлири, улар өз шәрмәндичилигини қусмақта»** — «Йәш.» 57:20ни көрүң. **«... улар езип кәткән юлтузлар болуп, уларға мәңгүлүк қап қараңғулуқниң зулмити һазирлап қоюлғандур»** — «улар... езип кәткән юлтузлар» дегәнләр пәқәт «хәтәрлик хада ташлар»ла әмәс, бәлки деңизда жүргүчиләргә хата йөнүлүшни көрситип тенитидиған «езип кәткән юлтузлар»дәк болиду. ■ **1:13** Йәш. 57:20. □ **1:14 «Мана, Рәб түмәнмиңлиған муқәддәслири билән келиду,...»** — «(Рәбниң) муқәддәслири» мошу йәрдә Рәб Әйсаниң қайтип келишидә Өзигә һәмраһ қилған пәриштилири һәм муқәддәс бәндилирини көрситиши мумкин («Қан.» 33:2, «Зәб.» 49:3-6, «Дан.» 7:9-14, 25-26, «Мат.» 16:27, 24:30-31, 25:13, «1Кор.» 6:2, «1Тес.» 3:3, «2Тес.» 1:7-10, «Вәһ.» 1:7ни көрүң). ■ **1:14** Яр. 5:18; Дан. 7:10; Рос. 1:11; 1Тес. 1:10; 2Тес. 1:10; Вәһ. 1:7.

□ **1:15 «У пүткүл инсанларни сорақ қилип, барлиқ ихлассизларниң ихлассизларчә жүргүзгән барлиқ ихлассизлиқлириға асасән, шундақла ихлассиз гунакарларниң өзини һақарәтлигән барлиқ әсәбий сөзлиригә асасән уларни әйипкә буйруйду»** — «ихлассизларчә жүргүзгән ихлассизлиқлири» дегән ибарә «учиға чиққан ихлассизлиқлири» дегәндәк гуналирини тәкитләйду. **«уларни әйипкә буйруйду»** — дегән сөз, шүбһисизки, һәр бир гунакарниң Худа алдида өзиниң гуналири үстидин чиқирилған һөкүмгә толуқ қошулидиғанлиғини көрситиду. Тәврат өз ичигә алмиған «һанох» дегән йәнә кона бир китап бар. Бирақ Йәһуда нәқил кәлтүргән мошу сөз бу китаптин беваситә елинған әмәс. Бу сөз бәлким «һанох» дегән китапниң қедимий мәнбәси болған, хәлиқниң ағзаки баянлиридин елинған болса керәк. ■ **1:15** Мат. 12:36.

хушамәтчилик қилиду.□ ■

Агаһландуруш вә тапилаш

17 Лекин, и сөйүмлүклирим, Рәббимиз Әйса Мәсиһниң расуллириниң алдин-ала
ейтқан сөзлирини есиңларда тутуңларки,

18 улар силәргә: «Ахир заманда, өзиниң ихлассиз һәвәслириниң кәйнигә кирип,
мазақ қилғучилар мәйданға чиқиду» дегән еди. □ ■

19 Мошундақ кишиләр бөлгүнчилик пәйда қилидиған, өз тәбиитигә әгәшкән,
Роһқа егә болмиған адәмләрдур.□

20 Лекин силәр, и сөйүмлүклирим, әң муқәддәс болған етиқатиңларни һул
қилип, өзүңларни қуруп чиқиңлар, Муқәддәс Роһта дуа қилип, □

21 адәмни мәңгүлүк һаятқа елип баридиған Рәббимиз Әйса Мәсиһниң
рәһимдиллигини тәлмүрүп күтүп, өзүңларни Худаниң меһир-муһәббити ичидә
тутуңлар.

22 Иккилинип қалғанларға рәһим қилиңлар; □

23 бәзиләрни от ичидин жулувелип қутулдурувелиңлар; бәзиләргә һәтта
әтлиридин нижасәт чүшүп булғанған кийим-кечигигиму нәпрәтләнгән һалда

□ **1:16 «Бу кишиләр һаман ғотулдап, ағринип жүриду, өз һәвәслириниң кәйнигә кириду; ағзида йоғанчилиқ қилиду, өз мәнпәитини көзләп башқиларға хушамәтчилик қилиду»** — «бу кишиләр ... ғотулдап, ағринип жүриду»: улар өз-өзигә һәм башқиларға қақшап ағринип жүриду. «ағринип жүриду» дегәнниң башқа бир хил тәржимиси: — «башқиларни әйипләйду» яки «қусур издәп жүриду». ■ **1:16** 2Пет. 2:18. □ **1:18 «улар силәргә: «Ахир заманда, өзиниң ихлассиз һәвәслириниң кәйнигә кирип, мазақ қилғучилар мәйданға чиқиду» дегән еди»** — расул Йәһуда мошу йәрдә уларниң немини мазақ қилидиғанлиғини ейтмайду. Лекин бир мисал «2Пет.» 3:3да тепилиду. ■ **1:18** Рос. 20:29; 1Тим. 4:1; 2Тим. 3:1; 4:3; 2Пет. 2:1; 3:3. □ **1:19 «Мошундақ кишиләр бөлгүнчилик пәйда қилидиған, өз тәбиитигә әгәшкән, Роһқа егә болмиған адәмләрдур»** — «өз тәбиитигә әгәшкән (адәмләр)» грек тилида «җанлиқ (адәмләр)» дегән сөз билән ипадилиниду. Оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, Муқәддәс Китап бойичә адәм үч қисимдин — роһ, җан, тәндин тәркиб тапиду. Худаниң әсли мәхсити адәмниң роһи арқилиқ униң билән алақилишип йолйоруқ көрситиш еди. Адәм атимизниң гунайи билән адәмләр өз роһи тәрипидин әмәс, бәлки җан вә тән, йәни «әт» тәрипидин башқурулуп, өзиниң (гуналиқ) тәбиитигә әгәшкили турди. «Римлиқларға»дики «кириш сөз»имизни көрүң. **«Роһқа егә болмиған адәмләрдур»** — «Роһ» Худаниң Муқәддәс Роһи, әлвәттә. □ **1:20 «Лекин силәр, и сөйүмлүклирим, әң муқәддәс болған етиқатиңларни һул қилип, өзүңларни қуруп чиқиңлар, Муқәддәс Роһта дуа қилип,..»** — «өзүңларни... қуруп чиқиңлар» дегән ибарә мошу йәрдә грек тилидики «(етиқатта) өсүп йетилдүрүңлар» дегән мәнидә. «Римлиқларға» вә «Әфәслуқларға»дики «етиқатни қуруш» тоғрилиқ «кириш сөз»имизни вә изаһатларни көрүң. **«Муқәддәс Роһта дуа қилип, ...»** — демәк, «Муқәддәс Роһқа тайинип дуа қилип,...». □ **1:22 «Иккилинип қалғанларға рәһим қилиңлар»** — «иккилинип қалғанлар» болса етиқатта иккиләнгәнләр. Башқа бир хил тәржимиси: «Бәзиләргә рәһим қилиңлар, (адәмләр билән адәмләрни) пәриқ етиңлар; бәзиләрни... бәзиләрни... ».

қорқунуч ичидə рəһим қилиңлар .□

Мəдһийə дуаси

24-25 Амма силəрни йолда тейилип кетиштин сақлап, ечилип-йейилип Өзиниң
шəрəплик һозурида əйипсиз турғузушқа Қадир Болғучиға, йəни Қутқузғучимиз
бирдин-бир Худаға Рəббимиз Əйса Мəсиһ арқилиқ шан-шəрəп, һəйвəт-улуқлуқ,
қудрəт вə һоқуқ əзəлдин бурун, һазирму та барлиқ заманларғичə болғай! Амин!■

□ **1:23 «бəзилəрни от ичидин жулувелип қутулдурувелиңлар; бəзилəргə һəтта əтлиридин нижасəт чүшүп булғанған кийим-кечигигиму нəпрəтлəнгəн һалда қорқунуч ичидə рəһим қилиңлар» —** демəк, бу икки айəт (22-23)тə үч хил адəмлəр бар. Биринчи хили етиқатқа нисбəтəн гуманда туриду; иккинчи хили болса гунаға шунчə чөкүп кəткəнки, улар дозақниң гирдавида турғанлар яки «дозақ отиға чүшəй» дəп қалғанлар; үчинчи хили болса, адəмни асанла ипласлиққа сөрəйдиған еғир гуналарға патқанлар. Шуңа уларни қутқузмақчи болғанлар интайин һошияр болуши керəк — болмиса өзлири булғинип яки аздурулуп кетиши мүмкин («һəтта əтлиридин иплас (грек тилида, «дағ») чүшүп булғанған кийим-кечигигə нəпрəтлəнгəн һалда» дегəн гəп көчмə мəнидə, əлвəттə. «Бу кишилəрниң пасиқлиғи өзүңгə тəсир йəткүзмисун үчүн һошияр бол» дегəндəк). Бу икки айəтниң башқа бəзи тəржимилири бар. Бу тəржимилəрдə «қутқузушқа тиришиш керəк» болған **икки хил** адəмлəр көздə тутулиду: — «Иккилинип қалғанларға рəһим қилиңлар; бирақ бəзилəрни от ичидин жулуп қутулдурувелиңлар; лекин уларни қутқузғанда қорқунучта болуңлар, һəтта əтлəрдин иплас чүшүп булғанған кийим-кечигигə нəпрəтлиниңлар» дегəндəк. ■ **1:24-25** Рим. 16:27; 1Тим. 1:17.

Вəһий

1 Бу китап Əйса Мəсиһниң вəһийси, йəни Худа Униңға Өз қул-хизмəткарлириға
йеқин кəлгүсидə йүз бериши муқəррəр болған ишларни көрситиши үчүн
тапшурған вəһийдур. Мəсиһ буни Өз пəриштисини əвəтип қули Юһаннаға
аламəтлəр билəн аян қилди.□
2 Юһанна болса Худаниң сөз-каламы һəмдə Əйса Мəсиһ тоғрисидики гуваликқа
көргəнлириниң һəммисигə гувалиқ бəрди.
3 Бу бешарəтни оқуп бəргүчи вə униң сөзлирини аңлап, униңда йезилғанларға
итаəт қилғучи бəхитликтур! Чүнки вəһийниң вақти йеқиндур.□ ■

Расул Юһаннаниң «Кичик Асия»дики йəттə җамаəткə йоллиған саламлири вə хəтлири

4 Мəнки Юһаннадин Асия *өлкисидики* йəттə җамаəткə салам! Һазир бар болған,
өткəндиму болған һəм кəлгүсидə Кəлгүчидин, Униң тəхтиниң алдидики йəттə
Роһтин□ ■
5 вə садиқ Гувачи, өлүмдин тунҗа Тирилгүчи, җаһандики падишаларниң
Һөкүмрани болған Əйса Мəсиһтин силəргə меһри-шəпқəт вə хатирҗəмлик
болғай.
Əнди бизни сөйгүчи, йəни Өз қени билəн бизни гуналиримиздин жуйған□ ■
6 вə бизни бир падишалиққа уюштуруп, Өз Атиси Худаға каһинлар қилғанға
барлиқ шан-шəрəп вə күч-қудрəт əбəдил-əбəткичə болғай, амин! □ ■
7 Мана, У булутлар билəн келиду, шундақла һəр бир көз, һəтта Уни
санҗиғанларму Уни көриду. Йəр йүзидики пүткүл қəбилə-хəлиқ У сəвəплик
аһ-зар көтириду. Шундақ болиду, амин! □ ■
8 Мəн «Алфа» вə «Омега», Муқəддимə вə Хатимə Өзүмдурмəн, һазир бар болған,
бурунму бар болған һəм кəлгүсидиму бар Болғучидурмəн, шундақла Һəммигə
Қадирдурмəн, дəйду Пəрвəрдигар Худа. □ ■

□ **1:1 «Бу китап Əйса Мəсиһниң вəһийси»** — «Əйса Мəсиһниң вəһийси» һəм Əйса Мəсиһ тоғрисида һəм Униңдин кəлгəн вəһийдур. **«Худа Униңға Өз қул-хизмəткарлириға йеқин кəлгүсидə йүз бериши муқəррəр болған ишларни көрситиши үчүн тапшурған вəһийдур»** — Худаниң «қул-хизмəткарлири» Инҗилда Худаниң «қуллуқ»ида болғанлар, йəни мəҗбурий һалда əмəс, бəлки муһəббəтниң түрткисидə чин көңлидин шундақ талливалғанларни көрситиду, əлвəттə. □ **1:3 «вəһийниң вақти йеқиндур»** — «вəһийниң вақти» дегəн, бу ишларниң əмəлгə ашидиған вақти. ■ **1:3** Вəһ. 22:7,10. □ **1:4 «Униң тəхтиниң алдидики йəттə Роһтин... (меһри-шəпқəт вə хатирҗəмлик болғай)»** — «йəттə» дегəн санниң камалəткə йəткəн, мукəммəл дегəн мəнаси болуп, бəзи алимлар бу «йəттə Роһ» Худаниң Муқəддəс Роһиниң йəттə тəрипини көрситиду, дəп қарайду (5:6ни вə «Йəш.» 11:2ни көрүң). Башқилар уларни йəттə пəриштини көрситиду, дəп қарайду. Бəзилəр: «йəттə тəрəплик Роһ» яки «йəттə тəрəплимилик Роһ» дəп тəрҗимə қилиду. ■ **1:4** Мис. 3:14; Вəһ. 1:8; 4:8; 11:17; 16:5. □ **1:5 «өлүмдин тунҗа Тирилгүчи»** — грек тилида мошу йəрдики «тунҗи» адəттə «биринчи болуп туғулған»ни көрситиду. Сөзниң толуқ мəнаси тоғрилиқ «Кол.» 1:16-17 вə 18-айəттики изаһатларни көрүң. **«Өз қени билəн бизни гуналиримиздин жуйған»** — яки «Өз қени билəн бизни гуналиримиздин азат қилған». ■ **1:5** Йəш. 55:4; Рос. 20:28; 1Кор. 15:20; Кол. 1:18; Ибр. 9:12,14; 1Пет. 1:19; 1Юһа. 1:7; Вəһ. 3:14; 5:9. □ **1:6 «мунасивəтлик айəт(лəр)»** — «Мис.» 19:6. ■ **1:6** Рим. 12:1; 1Пет. 2:5, 9; Вəһ. 5:10. □ **1:7 «һəтта Уни санҗиғанларму Уни көриду»** — яки «йəни Уни санҗиғанларму Уни көриду». **«мунасивəтлик айəтлəр»** — «Дан.» 7:13, «Зəк.» 12:10 ■ **1:7** Дан. 7:13; Зəк. 12:10; Мат. 24:30; 25:31; Юһ. 19:37; Рос. 1:11; 1Тес. 1:10; 2Тес. 1:10; Йəһ. 14. □ **1:8 «Мəн «Алфа» вə «Омега»...дурмəн»** — грек тилида «алфа» биринчи һəрип, «омега» ахирқи һəриптур. Демəк, Худа баш вə ахирдур. Бəзи кона көчүрүлмилəрдə «Муқəддимə вə Хатимə Өзүмдурмəн» дегəн сөзлəр тепилмайду. ■ **1:8** Йəш. 41:4; 44:6; Вəһ. 21:6; 22:13.

Тирилгән Мәсиһниң Юһаннаға көрүнүши

9 Силәрниң қериндишиңлар һәм силәр билән биргә Әйсада болған азап-оқубәт, падишалиқ вә сәвир-тақәттин ортақ несипдишиңлар болған мәнки Юһанна Худаниң сөз-каламиси вә Әйсаниң гувалиғи вәҗидин Патмос дегән аралда *мәһбус* болуп туруп қалғандим. □
10 «Рәбниң күни»дә мән Роһниң илкигә елинишим билән, кәйнимдин канай авазидәк күчлүк бир авазни аңлидим. □ ■
11 Бу аваз: «Көридиғанлириңни китап қилип яз вә уни йәттә җамаәткә, йәни Әфәсус, Смирна, Пәргамум, Тиятира, Сардис, Филаделфийә вә Лаодикиядики җамаәтләргә әвәт» деди. □

12 Маңа сөз қилған авазниң кимниң екәнлигини көрүш үчүн кәйнимгә бурулдум. Бурулғинимда, көзүмгә йәттә алтун чирақдан □
13 вә уларниң оттурисида учисиға путлириғичә чүшүп туридиған тон кийгән, көксигә алтун кәмәр бағлиған Инсаноғлиға охшайдиған бири көрүнди. □ ■
14 Униң баш-чечи ақ жуңдәк, һәтта қардәк аппақ еди вә көзлири гоя ялқунлап турған оттәк еди. ■
15 Путлири хумданда тавлинип пақириған тучқа охшайтти, авази шарқирап еқиватқан нурғун суларниң авазидәк еди. ■
16 У оң қолида йәттә юлтуз тутқан болуп, ағзидин икки бислиқ өткүр қилич чиқип туратти. Чирайи худди қуяшниң толуқ күчидә парлиғандәк яриқин еди. □ ■
17 Уни көргинимдә, айиғиға өлүктәк жиқилдим. У оң қолини үстүмгә тәккүзүп мундақ деди:
— Қорқма, Авалқиси вә Ахирқиси ■
18 һәмдә һаят Болғучи Өзүмдурмән. Мән өлгән едим, амма мана, Мән әбәдил-әбәткичә һаяттурмән, өлүм вә тәһтисараниң ачқучлири қолумдидур! ■

□ **1:9 «Әйсада болған азап-оқубәт, падишалиқ вә сәвир-тақәттин ортақ несипдишиңлар»** — демәк, Әйса Мәсиһдә болғанлар чоқум һәм Униң нами вәҗидин азап-оқубәт тартиду, шундақла Униң сәвир-тақитидин күч елиши керәк болиду, һәм Униңда болған падишалиқтин бәһримән болиду. **«Әйсаниң гувалиғи вәҗидин»** — демәк «Әйса тоғрисидики гувалиқ»; башқа хил мәнаси «Әйса (Өзи) бәргән гувалиқ». **«Патмос дегән аралда мәһбус болуп туруп қалғандим»** — Патмос римлиқларниң дәһшәтлик «әмгәк лагири» болған түрмә еди. Юһанна мәзкур китапни йезиватқанда Патмос арилидин азат қилинған болуши мүмкин. □ **1:10 ««Рәбниң күни»дә мән Роһниң илкигә елинишим билән...»** — «Рәбниң күни» яки «рәблик күн». Алимлар бу тоғрилиқ үч пикирдә болиду: — (1) Рәбниң күни йәкшәнбә күни (Рәб өлүмдин тирилгән күн)ни көрситиду; (2) Тәвратта көп тилға елинған, қиямәт күнини өз ичигә алған ахирқи заманлардики ахирқи дәһшәтлик азап-оқубәтлик күнләрни, йәни «Пәрвәрдигарниң күни»ни көрситиду, мошу көзқараш бойичә болғанда Юһанна Роһта көтирилип кәлгүсидики заманларға йөткилип «Пәрвәрдигарниң күни»ни көриду; (3) шу вақитларда һәр жилниң бир күнидә Рим императори (шу вақитта Домитиян еди) барлиқ пухралирини өзигә сәҗдә қилдуруп: «Қәйсәр рәбтур!» дәп етирап қилип, хушбуй селишқа мәҗбур қилатти. Шуңа шу күни «Рәбниң күни» дәп аталған. Бизниңчә «Рәбниң күни» дәл шу күнни көрситиду; лекин кинайилик һәм һәҗвийлик иш шуки, Рәб дәл шу күнидә (2-көзқараштикидәк) Өзиниң, йәни «Пәрвәрдигарниң күни»ни аян қилишни лайиқ көрди. **«Мән Роһниң илкигә елинишим билән...»** — «Роһ» Худаниң Роһи, Муқәддәс Роһни көрситиду. ■ **1:10** Вәһ. 4:2. □ **1:11 «Смирна»** — һазирқи Түркийәдики «Измир». **«көридиғанлириңни китап қилип яз вә уни йәттә җамаәткә, йәни Әфәсус, Смирна, Пәргамум, Тиятира, Сардис, Филаделфийә вә Лаодикиядики җамаәтләргә әвәт»** — бу йәттә шәһәрниң һәммиси бир дүгиләктә бир-биригә яндаш җайлашқан еди. Расул Юһанна яшанғанда Әфәсус шәһиридә маканлашқан еди. «Қошумә сөз» вә харитини көрүң. □ **1:12 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Мис.» 25:31-40. □ **1:13 «көксигә алтун кәмәр бағлиған Инсаноғли»** — яки «көксигә алтун кәмәр бағлиған инсанниң бир оғли». «Дан.» 7:13ни вә изаһатини көрүң. ■ **1:13** Әз. 1:26; Дан. 7:13; Вәһ. 14:14. ■ **1:14** Дан. 7:9; Вәһ. 19:12. ■ **1:15** Вәһ. 14:2. □ **1:16 «мунасивәтлик айәт»** — «Дан.» 7:13. ■ **1:16** Йәш. 49:2; Әф. 6:17; Ибр. 4:12; Вәһ. 2:16; 19:15. ■ **1:17** Йәш. 41:4; 44:6; 48:12. ■ **1:18** Аюп 12:14; Йәш. 22:22; Рим. 6:9; Вәһ. 3:7; 20:1.

19 Шуниң үчүн, көргән ишларни, һазир болуватқан ишларни вә булардин кейин
болидиған ишларни йезип қалдур.
20 Сән оң қолумда көргән йәттә юлтузниң вә йәттә алтун чирақданниң сири мана
мундақ — йәттә юлтуз йәттә җамаәтниң әлчилири вә йәттә чирақдан болса йәттә
җамаәттур.□

2

Әфәсустики җамаәткә йезилған хәт

1 — Әфәсустики җамаәтниң әлчисигә мундақ язғин:
«Оң қолида йәттә юлтузни тутуп, йәттә алтун чирақданниң оттурисида Маңғучи
мундақ дәйду:
2 — Сениң әҗир-әмәллириңни, тартқан җапалириңни һәм сәвир-тақитиңни,
рәзил адәмләрниң қилмишлириға чидап туралмайдиғанлиғиңни, шундақла
расул болмисиму өзлирини расул дәп ативалғанларни синап, уларниң ялғанчи
болғанлиғини тонуғанлиғиңниму билимән.□
3 Шундақ, сениң сәвир-тақәт қиливатқанлиғиңни, Мениң намим вәҗидин җапа-
мушәққәткә бәрдашлиқ бәргәнлигиңни амма еринмигәнлигиңни билимән.
4 Лекин саңа шу бир етиразим барки, сән өзүңдики дәсләпки меһир-муһәббәттин
ваз кәчтиң.
5 Шуңа қайси һаләттин жиқилип чүшкәнлигиңни есиңгә елип товва қилғин,
авалқи әмәлләрни қайта қилғин. Болмиса йениңға келимән вә товва қилмисаң
чирақдениңни җайидин йөткиветимән.□
6 Бирақ, сениң шу артуқчилиғиң барки, Мән Өзүм нәпрәтлинидиған Николас
тәрәпдарлириниң қилмишлиридин сәнму нәпрәтлинисән.□ ■
7 Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун! Ғәлибә
қилғучиларни Худаниң җәннитиниң оттурисидики һаятлиқ дәриғиниң
мевилиридин йейишкә муйәссәр қилимән».■

Измирдики җамаәткә йезилған хәт

8 — Измирдики җамаәтниң әлчисигә мундақ язғин: —
«Авалқиси вә Ахирқиси, өлгән вә Тирилгүчи мундақ дәйду:□ ■

□ **1:20 «йәттә юлтуз йәттә җамаәтниң әлчилири вә йәттә чирақдан болса йәттә җамаәттур»** — «әлчилири» башқа хил тәрҗимиси: «пәриштилири». Грек тилида һәм ибраний тилида «пәриштә» вә «әлчи» бир сөз билән ипадилиниду (пәриштиләр Худаниң әлчилири болғач). Бизниңчә мошу йәрдә җамаәтләр әвәткән әлчиләрни көрсәтсә керәк, чүнки пәриштиләргә хәт йезиш һаҗәтсиз еди. Йәттә әлчи Патмос арилиға берип Юһаннадин һал сорашқа кәлгән болуши мумкин. □ **2:2 «Сениң әҗир-әмәллириңни, тартқан җапалириңни һәм сәвир-тақитиңни, рәзил адәмләрниң қилмишлириға чидап туралмайдиғанлиғиңни... билимән»** — бу толуқ сөз әлчигә ейтилғини билән шүбһисизки, пүткүл җамаәткә (бир адәм сүпитидә) ейтилиду. □ **2:5 «... болмиса йениңға келимән вә товва қилмисаң чирақдениңни җайидин йөткиветимән»** — Әфәсуста һазир җамаәт болмайла қалмай, һәтта шәһәр өзи харабилик болиду. □ **2:6 «Мән Өзүм нәпрәтлинидиған Николас тәрәпдарлириниң қилмишлиридин сәнму нәпрәтлинисән»** — «Николас тәрәпдарлири»ниң ким екәнлиги һазир ениқ әмәс. Бәзиләр уларни «Рос.», 5:6-айәттики «Николас» исимлиқ җамаәт хизмәткари билән мунасивәтлик дәп қарайду; лекин бизниңчә буниңға ениқ испат тепилмиди. Һеч болмиғанда улар етиқатчиларни җинсий бузуқлуққа аздурмақчи болған еди (14-15-айәтни көрүң). ■ **2:6** Вәһ. 2:15. ■ **2:7** Яр. 2:9; Вәһ. 22:2. □ **2:8 «Измир»** — кона исми «Смирна». ■ **2:8** Йәш. 41:4; 44:6; Вәһ. 1:17.

9 — Сениң азап-оқубәтлириңни вә намратлиғиңни билимән (лекин сән бай!), Йәһудий әмәс туруп өзлирини Йәһудий дәвалған, Шәйтанниң бир синагоги болғанларниң төһмәтлириниму билимән. □
10 Алдиңда чекидиған азап-оқубәтләрдин қорқма. Мана, Иблис араңлардин бәзилириңларни синилишиңлар үчүн йеқинда зинданға ташлитиду. Силәр он күн қийнилисиләр. Таки өлгичә садиқ болғин, Мән саңа һаятлиқ тажини кийдүримән.
11 Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун! Ғәлибә қилғучилар иккинчи өлүмниң зийиниға һәргиз учримайду!».■

Пәргамумдики җамаәткә йезилған хәт

12 — Пәргамумдики җамаәтниң әлчисигә мундақ язғин: —
«Икки бислиқ өткүр қиличи бар Болғучи мундақ дәйду:■
13 — Мән сән олтарған йәрни, йәни Шәйтанниң тәхти болған җайни билимән. Шундақтиму, сән Мениң намимни чиң тутуп, һәтта садиқ гувачим Антипас маканиңда, йәни Шәйтан турған җайда қәтл қилинған күнләрдиму, Маңа қилған етиқатиңдин тенип кәтмидиң.
14 Лекин саңа шу бир нәччә етиразим барки, араңларда Балаамниң тәлимигә әгәшкәнләрдин бәзиләр болмақта — Балаам болса Балаққа Исраилларни бутқа атап қурбанлиқ қилинған гөшни йейиш вә җинсий бузуқлуқ қилишқа аздурушни үгәткән еди. □ ■
15 Шуниңға охшаш, силәрниң араңларда Николас тәрәпдарлириниң тәлимини тутқанларму бар. ■
16 Шуниң үчүн, товва қил! Ундақ қилмисаң, йениңға тез арида берип, ағзимдики қиличим билән шуларға һуҗум қилимән.■
17 Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун! Ғәлибә қилғучилар болса йошуруп қойған маннадин беримән вә һәр биригә бирдин ақ таш беримән. Таш үстидә йеңи бир исим пүтүклүк болиду, шу исимни уни қобул қилған кишидин башқа һеч ким билмәйду».□ ■

Тиятирадики җамаәткә йезилған хәт

18 — Тиятирадики җамаәтниң әлчисигә мундақ язғин: —
«Көзлири ялқунлиған отқа вә путлири пақирақ туччқа охшайдиған Худаниң Оғли мундақ дәйду:■
19 — Сениң әмәллириңни, меһир-муһәббитиңни, етиқатиңни, әҗир-хизмитиңни вә сәвир-тақитиңни, шундақла һазирқи әмәллириңниң авалқидин ешип чүшүватқанлиғиниму билимән.
20 Лекин, саңа шу бир етиразим барки, өзини пәйғәмбәр дәп ативалған әшу хотун Йизәбәлгә йол қоюватисән. У хотун қул-хизмәткарлиримға тәлим берип,

---

□ **2:9 «... Йәһудий әмәс туруп өзлирини Йәһудий дәвалған, Шәйтанниң бир синагоги болғанларниң төһмәтлириниму билимән»** — император Домитиян һөкүм сүргән бәзи вақитларда бириси өзиниң Йәһудий екәнлигини испатлиялса, зиянкәшликкә учримаслиғи керәк дегән бир қанун күчкә егә еди; шүбһисизки, бәзи «етиқатчилар» вә башқилар бу қанундин қалаймиқан пайдилинип зиянкәшликтин қечип, шундақла башқиларғиму зиян йәткүзгән еди. ■ **2:11** Мат. 13:9. ■ **2:12** Вәһ. 1:16; 2:16. □ **2:14 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Чөл.» 22-24-бап, 31:16. ■ **2:14** Чөл. 22:23; 24:14; 25:1; 31:16. ■ **2:15** Вәһ. 2:6 ■ **2:16** Йәш. 49:2; Әф. 6:17; Ибр. 4:12; Вәһ. 1:16. □ **2:17 «ғәлибә қилғучилар болса йошуруп қойған маннадин беримән вә һәр биригә бирдин ақ таш беримән»** — «манна» — Исраиллар чөл-баяванда жүргән вақтида Худа уларға асмандин чүшүргән күндүлүк узуқлуқ еди («Мис.» 16:32-36-айәтләргә вә «Юһ.» 6:48-58-айәтләргә қаралсун). ■ **2:17** Мис. 16:4-36. ■ **2:18** Вәһ. 1:14,15.

уларни җинсий бузуқлуқ қилишқа вә бутқа атап нәзир қилинған гөшни йейишкә аздурмақта. □ ■
21 Мән униңға товва қилғидәк вақит бәргән едим, лекин у өз бузуқлуғиға товва қилишни халимайду.
22 Әнди мана, Мән уни *еғир кесәл* орниға ташлап ятқузимән вә униң билән зина қилғанлар қилмишлириға товва қилмиса, уларниму еғир азапқа чөмдүримән. □
23 Униң пәрзәнтлириниму әҗәллик кесәл билән уримән. Шу чағда, барлиқ җамаәтләр нийәт-нишанларни вә қәлбләрни күзитип тәкшүргүчиниң Өзүм екәнлигимни, шундақла Мениң һәр бириңларға қилған әмәлийитиңларға яриша яндуридиғанлиғимни билиду. □ ■
24-25 Лекин, Тиятирадики қалғанларға, йәни бу тәлимни қобул қилмиғанлар (уларниң пикри бойичә, Шәйтанниң аталмиш «чоңқур сирлири»ни үгәнмигәнләр), йәни силәргә шуни ейтимәнки: Өзүңларда бар болғанни Мән кәлгичә чиң тутуңлар. Үстүңларға буниңдин башқа жүкни артмаймән. ■
26 Ғәлибә қилғучиларға, йәни әмәллиримни ахирғичә чиң тутқан кишиләргә болса, уларға пүткүл әлләргә һаким болуш һоқуқини беримән.
27 Мана бу Атам Маңа бәргән һоқуққа охшаш һоқуқтур: —
«У уларни төмүр калтәк билән падичидәк башқуруп, сапал қачиларни уруп чаққандәк тар мар қилиду». □ ■
28 Мән униңға таң юлтузиниму ата қилимән.
29 Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун!»

3

Сардистики җамаәткә йезилған хәт

1 — Сардистики җамаәтниң әлчисигә мундақ язғин: —
«Худаниң йәттә Роһи вә йәттә юлтузиниң Егиси Болғучи мундақ дәйду:
— Сениң әмәллириңни вә шундақла «һаят» дегән нам-абруюңниң барлиғини, лекин әмәлийәттә өлүк екәнлигиңни билимән.■
2 Шуңа, ойған, сениңдә бар болған, амма өләй дәп қалған *хисләтлириңни* күчәйт; чүнки Худайим алдида әмәллириңниң түгәл әмәслигини билдим.
3 Униң үчүн *сөз-каламни* қандақ қобул қилип аңлиғиниңни ядиңға кәлтүрүп, уни чиң тутуп товва қилғин. Лекин ойғанмисаң Мән оғридәк үстүңкә келимән вә сән қайси саәттә үстүңгә келидиғинимни һәргиз билмәйсән.□ ■

□ **2:20 «мунасивәтлик айәтләр»** — «1Пад.» 16-, 18-19-, 21-бап. ■ **2:20** 1Пад. 16:31; 2Пад. 9:7. □ **2:22 «мана, Мән уни еғир кесәл орниға ташлап ятқузимән»** — грек тилида: «мана, Мән уни кариватқа ташлаймән». □ **2:23 «униң пәрзәнтлириниму әҗәллик кесәл билән уримән»** — «пәрзәнтлири» болса җисманий яки роһий җәһәттинму болуши мумкин. **«барлиқ җамаәтләр нийәт-нишанларни вә қәлбләрни күзитип тәкшүргүчиниң Өзүм екәнлигимни... билиду»** — «нийәт-нишанлар» — грек тилида «бөрәкләр» билән ипадилиниду. **«мунасивәтлик айәт»** — «Йәр.» 17:10. ■ **2:23** 1Сам. 16:7; 1Тар. 28:9; 29:17; Зәб. 7:10; 61:13; Йәр. 11:20; 17:10; 32:19; Мат. 16:27; Рос. 1:24; Рим. 2:6; 14:12; 2Кор. 5:10; Гал. 6:5; Вәһ. 20:12. ■ **2:24-25** Вәһ. 3:11. □ **2:27 «У уларни төмүр калтәк билән падичидәк башқуруп,...»** — яки «У уларни шаһанә төмүр һаса билән падичидәк башқуруп,... ». **«У уларни ... сапал қачиларни уруп чаққандәк тар мар қилиду»** — бу айәт «Зәб.» 2:9-айәттин елинған болуп, бу йәрдики «улар» Худа билән қаршилашқан «ят әлләр»ни көрситиду. **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Зәб.» 2:8-9, «Вәһ.» 12:5, 19:15. ■ **2:27** Зәб. 2:8-9. ■ **3:1** Вәһ. 1:14, 16. □ **3:3 «Лекин ойғанмисаң Мән оғридәк үстүңкә келимән вә сән қайси саәттә үстүңгә келидиғинимни һәргиз билмәйсән»** — «оғридәк келимән...»: бир қетим Сардис шәһири дүшмәнниң һуҗуми астида туруватқанда «сепил-истиһкамимиз һеч бөсүлмәс» дәп хатирҗәмликтә ухлаватқанда дүшмән «оғридәк» кирип уни ишғал қилған. ■ **3:3** Мат. 24:43; 1Тес. 5:2; 2Пет. 3:10; Вәһ. 3:19; 16:15.

4 Лекин Сардиста өз кийимлиригә дағ тәккүзмигән бир нәччә шәхс бар. Улар ақ
кийим кийип Мән билән биллә маңиду, чүнки улар буниңға лайиқтур.□
5 Ғәлибә қилғучилар мана шундақ ақ кийимләрни кийиду. Мән уларниң намини
һаятлиқ дәптиридин һәргиз өчүрмәймән, бәлки уларниң намини Атам Худаниң
вә Униң пәриштилириниң алдида очуқ етирап қилимән.■
6 Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун!»

Филаделфийәдики җамаәткә йезилған хәт

7 — Филаделфийәдики җамаәтниң әлчисигә мундақ язғин: —
«Муқәддәс вә һәқиқий Болғучи, шундақла Давутниң ачқучиға егә Болғучи, ачсам
һеч ким япалмайду, япсам һеч ким ачалмайду дегүчи муну ишларни дәйду: □ ■
8 — Сениң әмәллириңни билимән. Сениң бир аз күчүң болғач сөз-каламимға
итаәт қилғиниң вә намимдин тенип кәтмигиниң үчүн, алдиңда һеч ким
япалмайдиған бир ишикни ечип қойдум.□
9 Мана, Шәйтанниң синагогидикиләрдин, Йәһудий әмәс туруп өзлирини
Йәһудий дәп ативалған ялғанчиларни болса шундақ ақивәткә қалдуримәнки,
уларни келип сениң айиғиңға баш уридиған вә Мениң сени сөйгәнлигимни
билидиған қилимән. □ ■
10 Сән Мениң сәвир-тақәт йолумдики сөз-каламимни сақлап әмәл қилишиң
үчүн бу дуниядики инсанларни синашқа пүткүл йәр йүзигә чүшидиған вабалиқ
синақниң вақит-саити кәлгәндә сени униңдин сақлап қоғдап қалимән.□
11 Мән пат арида келимән. Таҗиңни һеч кимниң тартивалмаслиғи үчүн, өзүңдә
бар болғанни чиң тутқин. ■
12 Ғәлибә қилғучини болса, Худайимниң ибадәтханисиға түврүк қилимәнки, у
у йәрдин әсла чиқмайду. Мән униң үстигә Худайимниң намини, Худайимниң
шәһириниң намини, йәни әрштин — Худаниң йенидин чүшидиған йеңи
Йерусалимниң намини вә Мениң йеңи намимни язимән.■
13 Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун!»

Лаодикиядики җамаәткә йезилған хәт

14 — Лаодикиядики җамаәтниң әлчисигә мундақ язғин: —

□ **3:4 «Лекин Сардиста өз кийимлиригә дағ тәккүзмигән бир нәччә шәхс бар»** — «кийимлиригә дағ тәккүзмигән» дегән ибарә көчмә мәнидә, әхлақни көрситиду. **«...бир нәччә шәхс бар»** — грек тилида «... бир нәччә намлар бар». ■ **3:5** Мис. 32:32; Зәб. 68:29; Мат. 10:32; Луқа 12:8; Фил. 4:3; Вәһ. 20:12; 21:27. □ **3:7 «...шундақла Давутниң ачқучиға егә болғучи»** — Әйса Мәсиһ җисманий җәһәттә Давут падишаниң әвлади болуп, у Худаниң падишалиғиға кириш дәрвазисиниң ачқучидур. «Йәш.» 22:20-25ни көрүң. ■ **3:7** Аюп 12:14; Йәш. 22:22; Вәһ. 1:18; 3:14. □ **3:8 «сениң бир аз күчүң болғач...»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «күчүң аҗиз болсиму,...». □ **3:9 «Шәйтанниң синагогидикиләрдин, Йәһудий әмәс туруп өзлирини Йәһудий дәп ативалған ялғанчилар...»** — 2:9дики изаһатни көрүң. ■ **3:9** Вәһ. 2:9; Пәнд. 14:19 □ **3:10 «Мениң сәвир-тақитимдики сөз-каламни сақлап әмәл қилишиң үчүн...»** — «Мениң сәвир-тақәт йолумдики сөз-каламим» яки (1) хуш хәвәрниң өзини (чүнки уни чиң тутуп сақлаш үчүн һәрһалда көп сәвир-тақәт керәк); яки (2) Мәсиһниң алаһидә сәвир-тақәтлик болуш әмирлирини; яки (3) Худаниң пүткүл сөз-каламини көрситиду (униму чиң тутушқа әҗайип сәвир-тақәт болуш керәк). Бизниңчә бу сөз жуқуриқи үч җәһәтниң һәммисини өз ичигә алиду. Мәсиһниң өзиниң сәвир-тақити бизгә болмиса, биз «сәвир-тақитимдики сөз-калам»ни һеч туталмаймиз, әлвәттә. **«пүткүл йәр йүзигә чүшүрүлидиған синақ вақит-саити»** — яки (1) император Траҗан жүргүзгән зиянкәшләрни, яки (2) тарихтики бизгә һазир намәлум башқа бир мәзгилни, яки (3) кәлгүсидики «дәһшәтлик азап-оқубәт»ни көрситиду (мәсилән «Мат.» 24:9-22). **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 26:20-21. ■ **3:11** Вәһ. 2:25. ■ **3:12** 1Пад. 7:21; Вәһ. 21:2,10; 22:4.

«Амин Аталғучи, йәни Садиқ вә һәқиқий Гувачи, Худаниң каинитиниң келип
чиқишиниң Сәвәпчиси мундақ дәйду: □ ■

15 Сениң әмәллириңни билимәнки, сән соғму әмәс, қизиқму әмәс. Мән сениң я
соғ, я қизиқ болушуңни халайттим!□

16 Сән я соғ я қизиқ әмәс, бәлки илман болғанлиғиң үчүн, сени ағзимдин һө
қилимән.

17 Сән бай адәммән, дөләтмән болдум, һеч нәрсигә һаҗәтмән әмәсмән дегиниң
билән өзүңниң ғериб, бечарә, йоқсул, кор вә яләңач екәнлигиңни билмигәчкә,

18 бай болушуң үчүн отта тавланған алтун, яләңачлиқ номуслуғуңниң йепилиши
үчүн кийгүзүлүшүңгә ақ кийим-кечәк, көрүшүң үчүн көзлириңгә сүртүшкә
тутияни мәндин сетивелишиңни несиһәт қилимән. □ ■

19 Мән кимни сөйсәм, шуниң әйивини көрситип тәрбийиләймән; шуниң үчүн
қизғин көйүп-пишип товва қил. ■

20 Мана, Мән һазир ишик алдида туруп, ишикни қеқиватимән. Әгәр бири
авазимни аңлап ишикни ачса, униң йениға киримән. Мән униң билән, уму Мән
билән биллә ғизалиниду. □

21 Ғәлибә қилғучини болса, Мәнму ғәлибә қилип, Атамниң тәхтидә униң билән
биргә олтарғинимдәк, униму тәхтимдә Мән билән биргә олтиришқа муйәссәр
қилимән.■

22 Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун!»□

□ **3:14 «Амин Аталғучи, йәни Садиқ вә һәқиқий Гувачи, Худаниң каинитиниң келип чиқишиниң Сәвәпчиси»** — «Амин» сөзиниң мәнаси «шундақ болсун» болуп, бу йәрдә Әйса Мәсиһниң Худаниң барлиқ вәдә вә планлириниң «амин»и, йәни уларниң әмәлгә ешишиниң капалити екәнлиги тәкитләнгән. («2Кор.» 1:20). «Худаниң каинитиниң келип чиқишиниң Сәвәпчиси» дегәнниң башқа тәрҗимиси «Худа яратқан каинатниң идарә қилғучиси». Буниңға охшаш сөз «Кол.» 1:15, 18-айәттә тепилиду, шу айәтләрдики изаһатларниму көрүң). ■ **3:14** Кол. 1:15; Вәһ. 1:5, 6. □ **3:15 «Сениң әмәллириңни билимәнки, сән соғму әмәс, қизиқму әмәс. Мән сениң я соғ, я қизиқ болушуңни халайттим!»** — Лаодикия шәһиридә яхши су мәнбиси йоқ еди. Әтрапидики шәһәрләрдиниссиқ су (туруба арқилиқ) йәткүзүлсә илман болуп қалатти; соғ су йәткүзүлсиму соғ әмәс, бәлки илман болуп қалатти; улар өзлири бу илман суни яхши көрмәйтти. □ **3:18 «көрүшүң үчүн көзлириңгә сүртүшкә тутияни мәндин сетивелишиңни несиһәт қилимән»** — «көзлириңгә сүртүш тутия» грек тилида «көзлириңни мәсиһләйдиған тутия...» яки «көзлириңни Мәсиһ қилидиған тутия...». **«бай болушуң үчүн отта тавланған алтун, яләңачлиқ номуслуғуңниң йепилиши үчүн кийгүзүлүшүңгә ақ кийим-кечәк, көрүшүң үчүн көзлириңгә сүртүшкә тутияни Мәндин сетивелишиңни несиһәт қилимән»** — Лаодикия шәһири әслидә: (1) интайин бай. Уларниң нурғун банкилири бар еди. Бай екәнлигиниң бир мисали, миладийә 17-жили қаттиқ йәр тәврәш түпәйлидин Филадәлфийә, Сардис вә Лаодикия шәһәрлири интайин еғир зиянға учриғачқа Рим һөкүмити уларға нурғун ярдәм пул әвәтти. Лаодикия шәһиридикиләр пулимиз бар дәп бу пулни рәт қилди; (2) уларниң чирайлиқ жуңлуқ кийим-кечәк ишләш билән даңқи чиққан; (3) уларниң үнүмлүк бир хил көз мәлһиминиңму даңқи чиққан еди. ■ **3:18** 2Кор. 5:3; Вәһ. 7:13; 16:15; 19:8. ■ **3:19** Аюп 5:17; Пәнд. 3:12; Ибр. 12:5. □ **3:20 «Әгәр бири авазимни аңлап ишикни ачса, униң йениға киримән. Мән униң билән, уму Мән билән биллә ғизалиниду»** — грек тилида «ғизалиниш» дегән сөз адәттә кәчлик тамақни көрситиду. ■ **3:21** Мат. 19:28; 1Кор. 6:2. □ **3:22 « Қулиқи барлар Роһниң җамаәтләргә дегәнлирини аңлисун!»»** — бу йәттә җамаәтниң башқабир әһмийити, йәни бешарәтлик әһимийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.

Әйса Мәсиһниң хетини

тапшурувалған

«Кичик Асия»дики

йәттә жамаәт

(«Вәһий» 2-3-бап)

«Кичик Асия»дики йәттә жамаәт

4

Әрштики ибадәт

1 Андин мән қаривидим, мана, асманда бир ишик ечиқлиқ туратти. Мән тунжа
қетим аңлиған канай авазиға охшап кетидиған аваз маңа: «Бу яққа чиқ, саңа
булардин кейин йүз бериши муқәррәр болған ишларни көрситәй» деди
2 вә дәрһал мән Роһниң илкидә болдум; мана, әрштә бир тәхт, тәхттә бир зат
олтиратти.□
3 Тәхттә олтарғучиниң қияпити йешил қашташ вә қизил квартсқа охшайтти.
Тәхтниң чөрисини зумрәттәк бир һәсән-һүсән орап туратти. □
4 Тәхтниң әтрапида йәнә жигирмә төрт тәхт бар еди. Тәхтләрдә ақ кийимләр
билән кийингән, башлириға алтун таж тақалған жигирмә төрт ақсақал
олтиратти.□
5 Тәхттин чақмақлар чеқип, түрлүк авазлар вә гүлдүрмамилар аңлинип туратти.
Тәхтниң алдида ялқунлап турған йәттә мәшъәл көйүп туратти; булар Худаниң
йәттә Роһи еди. □
6 Тәхтниң алди худди хрусталъдәк пақирап туридиған, сүзүк әйнәк деңиздәк еди.
Тәхтниң оттурисида вә тәхтниң чөрисидә, алди вә кәйни көзләр билән толған
төрт һаят мәхлуқ туратти. □ ■
7 Биринчи мәхлуқ ширға, иккинчи мәхлуқ буқиға охшайтти. Үчинчи мәхлуқниң
йүзи адәмниң чирайиға охшайтти. Төртинчи мәхлуқ пәрваз қиливатқан
бүркүткә охшайтти.
8 Төрт һаят мәхлуқниң һәр бириниң алтидин қанити бар еди; уларниң пүтүн
бәдининиң чөриси һәтта ич тәрипиму көзләр билән толған еди; улар кечә-күндүз
тохтимай: —
«Муқәддәс, муқәддәс, муқәддәстур,
Бар болған, һазирму бар һәм кәлгүсидиму Болғучи,
һәммигә Қадир Пәрвәрдигар Худа!» — дейишәтти.□ ■
9 һаят мәхлуқлар тәхттә олтарған әбәдил-әбәт һаят Болғучини улуқлап, Униңға
һөрмәт-шәвкәт вә тәшәккүр изһар қилғинида,
10 жигирмә төрт ақсақал тәхттә олтарғучиниң айиғиға жиқилип әбәдил-әбәт һаят
Болғучиға баш қоюп сәждә қилатти, тажлирини тәхтниң алдиға ташлап қоюп,
мундақ дейишәтти: —

11 «Сән, и Пәрвәрдигаримиз вә Худайимиз,
Шан-шәрәп, һөрмәт-шөһрәт вә қудрәткә лайиқтурсән.
Чүнки Өзүң һәммини яраттиң,
Уларниң һәммиси ирадәң билән мәвжут еди вә яритилди!»■

□ **4:2 «дәрһал мән Роһниң илкидә болдум»** — «Роһниң илкидә» грек тилда «Роһта». Демәк, Муқәддәс Роһниң илкидә вә илһами астида болған. □ **4:3 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Әз.» 1:26-28. □ **4:4 «тәхтләрдә ақ кийимләр билән кийингән, башлириға алтун таж тақалған жигирмә төрт ақсақал олтиратти»** — «ақсақаллар» кимләр? Алимларниң пикри: яки (1) улар Мәсиһниң җамаитини билдүриду; яки (2) Тәврат дәвридики етиқати билән йол башлиғучиларни көрситиду. Биз (2)-пикиргә майилмиз, чүнки кейинки бабларда җамаәт ақсақаллардин айрим көрүниду (7:9-17, 19:1-10). «Ибр.» 11-бап, болупму 2-айәтниму көрүң. □ **4:5 «Тәхтниң алдида ялқунлап турған йәттә мәшъәл көйүп туратти; булар Худаниң йәттә роһи еди»** — бәзи алимлар бу йәттә Роһ йәттә пәриштини көрситиду, дәп қарайду, башқилар Худаниң Муқәддәс Роһиниң йәттә тәрипини көрситиду, дәп қарайду (6:5ни вә «Йәш.» 11:2ни көрүң). **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Мис.» 19:16, «Зәк.» 3:9, 4:10. □ **4:6 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Әз.» 1:4-28. ■ **4:6** Вәһ. 15:2. □ **4:8 «Төрт һаят мәхлуқниң һәр бириниң алтидин қанити бар еди»** — «Әзакиял»да көрүнгән «һаят мәхлуқлар»ниң төрт қанити бар еди. **«уларниң пүтүн бәдининиң чөриси һәтта ич тәрипиму көзләр билән толған еди»** — «ич тәрипиму» яки «қанат астиму». ■ **4:8** Йәш. 6:3; Вәһ. 1:4, 8; 11:17; 16:5. ■ **4:11** Вәһ. 5:12.

5

Қозиниң орам язмини қолиға елиши

1 Андин тәхттә олтарғучиниң оң қолида ич вә таш тәрипигә хәт пүтүлгән вә йәттә
мөһүр билән печәтләнгән бир орам язмини көрдүм. □ ■
2 Жуқири аваз билән: «Орам язмини ечип, печәтләрни йешишкә ким лайиқтур?»
дәп товлиған қавул бир пәриштиниму көрдүм.
3 Лекин нә әрштә нә йәр йүзидә нә йәр астида орам язмини ачалайдиған яки ичигә
қаралайдиған һеч ким чиқмиди.■
4 Орам язмини ечишқа яки ичигә қарашқа лайиқ бирәрси тепилмиғачқа, қаттиқ
жиғливәттим.
5 Андин ақсақаллардин бири маңа:
— Жиғлима! Қара, Йәһуда қәбилисидин болған шир — Давутниң йилтизи
Болғучи ғәлибә қилди; шуңа орам язмини вә униң йәттә печитини ечишқа У
қадир, — деди.□ ■
6 Андин қарисам, тәхт билән төрт һаят мәхлуқниң арилиғида, ақсақаллар
оттурисида бир Қоза өрә туратти. У йеңила боғузланғандәк қилатти; Униң йәттә
мүңгүзи вә йәттә көзи болуп, бу көзләр Худаниң пүткүл йәр йүзигә әвәткән йәттә
Роһи еди.■
7 Қоза берип, тәхттә олтарғучиниң оң қолидин орам язмини алди.
8 Язмини алғанда, төрт һаят мәхлуқ вә жигирмә төрт ақсақал қозиниң айиғиға
жиқилди; уларниң һәр бириниң чилтари вә хушбуй билән толған алтун
чинилири бар еди (бу хушбуй муқәддәс бәндиләрниң дуалири еди).■
9 Улар йеңи бир күй ейтишти: —

«Орам язмини елишқа,
Вә печәтләрни ечишқа лайиқсән;
Чүнки боғузландиң
Вә һәр қәбилидин, һәр тилдин,
Һәр милләттин, һәр әлдин болған инсанларни
Өз қениң бәдили билән сетивелип, Худаға мәнсуп қилдиң.■
10 Уларни Худайимиз үчүн бир падишалиққа уюштуруп,
Каһинлар қилдиң.
Улар йәр йүзидә һөкүм сүриду».■
11 Андин көрдүм вә мана, тәхтниң, һаят мәхлуқларниң вә ақсақалларниң
әтрапида нурғунлиған пәриштиләрниң авазини аңлидим. Уларниң сани түмән
миң-түмән миң, миллион-миллион еди. □ ■
12 Улар жуқури аваз билән: —

«Боғузланған қоза қудрәт, дөләт, даналиқ, күч-қувәт, һөрмәт, шан-шәрәп
Вә мәдһийигә лайиқтур» дейишәтти.■

13 Андин мән әрш, йәр йүзи, йәр асти вә деңиздики һәр бир мәхлуқ вә уларниң
ичидә бар болғанларниң һәммисиниң: —

□ **5:1 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Зәк.» 5:1-4. ■ **5:1** Әз. 2:10. ■ **5:3** Фил. 2:10; Вәһ. 5:13. □ **5:5 «Давутниң йилтизи болғучи»** — яки «Давутниң йилтизиниң нотиси» («Йәш.» 11:1ни көрүң). Лекин бизниңчә бу сөз Давутниң Мәсиһтин келип чиққанлиғини һәм Мәсиһниң Давутниң Рәбби екәнлигини көрситиду (22:16 вә «Мат.» 22:42-45). ■ **5:5** Яр. 49:9,10; Йәш. 11:10; Рим. 15:12; Вәһ. 22:16. ■ **5:6** Зәк. 3:9; 4:10; Вәһ. 4:5. ■ **5:8** Зәб. 140:2; Вәһ. 14:2. ■ **5:9** Рос. 20:28; әф. 1:7; Кол. 1:14; Ибр. 9:12; 10:10; 1Пет. 1:19; 1Юһа. 1:7; Вәһ. 4:11. ■ **5:10** Мис. 19:6; 1Пет. 2:5, 9; Вәһ. 1:6. □ **5:11 «Уларниң сани түмән миң-түмән миң, миллион-миллион еди»** — әслидә «уларниң сани йүз миллионлиған, «миллионлиған еди». ■ **5:11** Дан. 7:10; Ибр. 12:22. ■ **5:12** Вәһ. 4:11.

«Тәхттә Олтарғучиға вә Қозиға
Мәдһийә, һөрмәт, шан-шәрәп вә һоқуқ-қудрәт
Әбәдил-әбәткичә мәнсуп болғай!» дегинини аңлидим.

14 Төрт һаят мәхлуқ «Амин!» дәп жавап қайтуратти, ақсақаллар йәргә жиқилип сәҗдә қилатти.□

6

Қозиниң алтә печәтни ечиши

1 Андин Қоза йәттә печәтниң бирини ачқанда, мән қарап турдум. Төрт һаят мәхлуқтин бириниң гүлдүрмамидәк аваз билән: «Кәл!» дегинини аңлидим.□
2 Көрдүмки, мана бир ақ ат кәлди! Атқа мингүчиниң қолида бир оқ-я бар еди; униңға бир таж берилди. У ғәлибә қилғучи сүпитидә зәпәр қучуш үчүн җәңгә атланди.□ ■
3 Қоза иккинчи печәтни ачқанда, иккинчи һаят мәхлуқниң: «Кәл!» дегинини аңлидим.
4 Йәнә бир ат оттуриға чиқти, униң рәңги қип-қизил еди. Атқа мингүчигә йәр йүзидики течлиқни елип кетиш вә инсанларни өз ара қирғинчилиққа селиш һоқуқи берилди. Униңға йәнә чоң бир қилич берилди.
5 Қоза үчинчи печәтни ачқанда, үчинчи һаят мәхлуқниң: «Кәл!» дегинини аңлидим. Мән көрдүмки, мана бир қара ат кәлди. Атқа мингүчиниң қолида бир тараза бар еди.
6 Төрт һаят мәхлуқниң арисидин: —

«Бир тавақ буғдай бир динариус пулға,
Үч тавақ арпа бир динариус пулға сетилиду.
Амма зәйтун йеғиға вә шарапқа зәрәр йәткүзмигин!»
— дегәндәк бир авазни аңлидим.□ ■
7 Қоза төртинчи печәтни ачқанда, төртинчи һаят мәхлуқниң: «Кәл!» дегән авазини аңлидим.
8 Көрдүмки, мана бир татираң атни көрдүм. Атқа мингүчиниң исми «Өлүм» еди. Униң кәйнидин тәһтисара әгишип келивататти. Уларға йәр йүзиниң төрттин биригә һөкүмранлиқ қилип, қилич, ачарчилиқ, ваба вә йәр йүзидики житқуч һайванлар арқилиқ адәмни өлтүрүш һоқуқи берилди.□

□ **5:14 «...Төрт һаят мәхлуқ «амин!» дәп жавап қайтуратти, ақсақаллар йәргә жиқилип сәҗдә қилатти»** — бу муһим бабниң темиси тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. □ **6:1 «Төрт һаят мәхлуқтин бириниң гүлдүрмамидәк аваз билән: «Кәл!» дегинини аңлидим»** — «Кәл!» дегән сөз бәлким 2-8-айәтләрдә көрүнгән атлиқларниң һәр биригә чиқирилған буйруқ болса керәк (3-, 5-, 7-айәтниму көрүң). Бәзи кона көчүрүлмиләрдә «кәл»ниң орнида «келип көргин!» дейилиду. □ **6:2 «униңға бир таж берилди»** — «таж» дегән бу сөз падишаниңки әмәс, бәлки җәң-урушларда яки елишиш мусабиқилирида ғалипларға берилидиған, бир хил нәпис чәмбирәкни көрситиду. **«Көрдүмки, мана бир ақ ат кәлди! Атқа мингүчиниң қолида бир оқ-я бар еди... у ғәлибә қилғучи сүпитидә зәпәр қучуш үчүн җәңгә атланди»** — «ақ атқа мингүчи»ниң салаһийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **6:2** Вәһ. 19:11. □ **6:6 «Бир тавақ буғдай»** — грек тилида «бир өлчәм буғдай». **«бир динариус пул»** — асасән бир күнлүк иш һәққи еди («Мат.» 20:2). «Бир тавақ» бәлким бир шиң еди (грек тилида «чөникс»). Бирақ бир тавақ буғдай аранла бир кишиниң күнлүк тамиғиға йетиду. Шуңа «қара ат» ачарчилиқ елип келиду. Һалбуки, шуниң билән бир вақитта байлар болса өз раһәт-парағитигә керәк болған «май вә шарап»ларни сетивалалайду. ■ **6:6** Вәһ. 9:4. □ **6:8 «қилип, қилич, ачарчилиқ, ваба вә йәр йүзидики житқуч һайванлар арқилиқ...»** — «ваба» грек тилида «өлүм».

9 Қоза бəшинчи печəтни ачқанда, Худаниң сөз-калами үчүн вə изчил гувалиқ
бəргəнлиги вəжидин өлтүрүлгəнлəрниң җанлирини қурбангаһниң тегидə
көрдүм. ■
10 Улар қаттиқ аваз билəн нида селишип:
— Əй һакиммутлəқ Егимиз, муқəддəс вə һəқиқий Болғучи! Сəн қачанғичə
йəр йүзидə туруватқанларни сорақ қилмай, улардин қенимизниң интиқамини
алмайсəн? — дейишəтти.
11 Уларниң һəр биригə бирдин ақ тон берилди. Уларға, өзүңларға охшаш
өлтүрүлидиған қул-бурадəрлириңлар һəм қериндашлириңларниң сани тошқичə
азғинə вақит арам елишиңлар керəк, дəп ейтилди.
12 Андин мəн Қоза алтинчи печəтни ачқинида көрдүмки, мана дəһшəтлик бир
йəр тəврəш йүз бəрди, қуяш бəəйни қара жуңдин тоқулған бөздəк қап қара рəңгə,
толун ай болса қанниң рəңгигə кирди. □ ■
13 Əнҗир дəриғиниң қаттиқ боранда силкинишидин əнҗир ғорилири йəргə
төкүлгəндəк, асмандики юлтузларму йəр йүзигə төкүлди.
14 Асман худди орам язминиң түрүлгинидəк ғайип болди, һəр бир тағ вə арал
орнидин йөткəлди; □
15 һəмдə дунيادики падишалар, мөтивəрлəр, сəрдарлар, байлар, күчлүклəр,
қуллар вə һөрлəрниң һəммиси өңкүрлəргə вə тағларниң камарлириға
йошурунди. □
16 Улар тағларға вə қорам ташларға мундақ дəп җар салди: —
«Үстимизгə чүшүңлар! Бизни тəхттə Олтарғучиниң сиймасидин һəм Қозиниң
ғəзивидин йошуруңлар вə сақлаңлар! □ ■
17 Чүнки Уларниң дəһшəтлик ғəзəп күни кəлди, əнди ким пут тирəп
туралисун?!».■

7

Мөһүрлəнгəн 144000 киши

1 Униңдин кейин мəн көрдүмки, төрт пəриштə йəр йүзиниң төрт булуңида
туратти. Улар һəр қандақ шамалниң қуруқлуқ, деңиз һəм дəл-дəрəқлəргə
урулмаслиғи үчүн йəр йүзиниң төрт тəрипидин чиқидиған шамални тизгинлəп
туратти.
2 Мəн һаят Худаниң мөһүрини алған, күн чиқиштин көтириливатқан башқа бир
пəриштини көрдүм. У қаттиқ аваз билəн қуруқлуқ вə деңизларни вəйран қилиш
һоқуқи берилгəн əшу төрт пəриштигə:
3 «Биз Худаниң қул-хизмəткарлириниң пешанисигə мөһүр басқичə, қуруқлуқ,
деңиз вə дəл-дəрəқлəрни вəйран қилмаңлар!» дəп товлиди.
4 Мəн мөһүрлəнгəнлəрниң санини аңлидим — Исраилларниң һəр қайси
қəбилилиридин бир йүз қириқ төрт миң киши, йəни: —■

5 Йəһуда қəбилисидин он икки миң киши,
Рубəн қəбилисидин он икки миң киши,
Гад қəбилисидин он икки миң киши,

■ **6:9** Вəһ. 19:10; 20:4. □ **6:12 «Андин мəн Қоза алтинчи печəтни ачқинида көрдүм...»** — «йəттə печəт» тоғрилиқ «қошумчə сөз»имиздə тохтилимиз. ■ **6:12** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йəш. 13:10; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29, Рос. 2:20 □ **6:14 «мунасивəтлик айəт»** — «Йəш.» 34:4. □ **6:15 «сəрдарлар»** — грек тилида «миң бешилар». **«мунасивəтлик айəтлəр»** — «Йəш.» 2:21. □ **6:16 «мунасивəтлик айəт»** — «Һош.» 10:8. ■ **6:16** Йəш. 2:19; Һош. 10:8; Луқа 23:30; Вəһ. 9:6. ■ **6:17** Йо. 2:10, 31; 3:15; Йəш. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Ам. 8:9; Мат. 24:29; Рос. 2:20 ■ **7:4** Вəһ. 14:1.

6 Ашир қәбилисидин он икки миң киши,
Нафтали қәбилисидин он икки миң киши,
Манассәһ қәбилисидин он икки миң киши,
7 Шимеон қәбилисидин он икки миң киши,
Лавий қәбилисидин он икки миң киши,
Иссакар қәбилисидин он икки миң киши,
8 Зәбулун қәбилисидин он икки миң киши,
Йүсүп қәбилисидин он икки миң киши,
Бинямин қәбилисидин он икки миң киши мөһүрләнгән еди.□

Нижатни тапқан зор бир туп халайиқ

9 Бу ишлардин кейин көрдүмки, мана һәр әл, һәр қәбилә, һәр милләттин болған,
һәр хил тилларда сөзлишидиған сан-санақсиз зор бир топ халайиқ тәхтниң
вә Қозиниң алдида туратти; уларниң һәммисигә ақ тон кийдүрүлгән болуп,
қоллирида хорма шахлири тутқан еди.
10 Улар жуқури аваз билән: —
«Нижат тәхттә олтарғучи Худайимизға вә Қозиға мәнсуп болғай!» дәп
вақиришатти.□
11 Барлиқ пәриштиләр тәхтниң, ақсақалларниң вә төрт һаят мәхлуқниң әтрапиға
олашқан еди. Улар тәхтниң алдида жиқилип, Худаға сәждә қилип мундақ
дейишәтти: —

12 «Амин! Һәмд-мәдһийә, шан-шәрәп,
Даналиқ вә тәшәккүр,
Һөрмәт вә күч-қудрәт
Худайимизға әбәдил-әбәткичә мәнсуп болғай, амин!»

13 Әнди ақсақаллардин бири мәндин:
— Бу ақ тон кийдүрүлгән кишиләр ким болиду, қәйәрдин кәлди? — дәп сориди.
14 — Тәхсир, бу өзлиригә мәлумдур, — дедим.
У маңа:
— Булар дәһшәтлик азап-оқубәтни бешидин өткүзүп кәлгәнләр. Улар тонлирини
Қозиниң қенида жуюп аппақ қилған.
15 Шуңа улар Худаниң тәхтиниң алдида туруп, ибадәтханисида кечә-күндүз Униң
хизмитидә болиду; тәхттә Олтарғучи болса уларниң үстигә чедирини сайивән
қилиду. □
16 Улар йәнә һеч ач қалмайду, һеч уссимайду, уларға нә аптап, нә пижиғирим
иссиқ һеч урмайду. ■
17 Чүнки уларни тәхтниң оттурисидики Қоза бақиду вә һаятлиқ сүйи
булақлириға елип бариду; вә Худа уларниң һәр бир көз йешини сүртиду, —
деди. □ ■

□ **7:8 «...Зәбулун қәбилисидин он икки миң киши, Йүсүп қәбилисидин он икки миң киши, Бинямин қәбилисидин он икки миң киши мөһүрләнгән еди»** — он қәбилидин Дан қәбилиси кам еди; Йүсүпниң қәбилиси икки бөләккә (Йүсүпниң вә Манассәһниң)гә бөлүнди. □ **7:10 «Нижат тәхттә олтарғучи Худайимизға вә Қозиға мәнсуп болғай!»** — «Нижат... Қозиға болғай!» дегән ибарә болса Худа вә Қоза инсанларға ата қилған нижатниң мевиси болған шан-шәрәп, нам-шөһрәт вә һәмдусаналарниң һәммси һеч немә қалдурмай Худа вә Қозиға қайтуруп келинсун, дегәндәк мәнидә. □ **7:15 «тәхттә Олтарғучи болса уларниң үстигә чедирини сайивән қилиду»** — грек тилида «тәхттә Олтарғучи болса уларниң үстигә Өз чедирини йейип бериду». ■ **7:16** Йәш. 49:10. □ **7:17 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 5:5-6, 25:8. ■ **7:17** Йәш. 25:8; Зәб. 22:1; Вәһ. 21:4.

8

Қозиниң йәттинчи печәтни ечиши

1 Қоза йәттинчи печәтни ачқанда, әрштә йерим саатчә җим-җитлиқ һөкүм
сүрди.□
2 Андин Худаниң алдида туридиған йәттә пәриштини көрдүм. Уларға йәттә канай
берилди.
3 Алтун хушбуйдан тутқан йәнә бир пәриштә келип, хушбуйгаһниң алдида турди.
Барлиқ муқәддәс бәндиләрниң дуалири билән бирликтә тәхтниң алдидики алтун
хушбуйгаһ үстидә *Худаға* атап сунушқа униңға көп хушбуй берилди.□
4 Вә хушбуйниң түтүнлири муқәддәс бәндиләрниң дуалири билән биллә
пәриштиниң қолидин Худаниң алдиға көтирилди.■
5 Андин пәриштә хушбуйданни қолиға елип, уни қурбангаһдики от билән
толдуруп, йәр йүзигә атти; шуниң билән түрлүк авазлар, гүлдүрмамилар
аңланди, чақмақлар чеқилди вә бир йәр тәврәш болди.
6 Андин қоллириға бирдин канай тутқан йәттә пәриштә канайлирини челишқа
һазирланди.

Йәттә канайниң челиниши

7 Биринчи пәриштә канийини чалди; шуниң билән мөлдүр вә от қан арилаш
пәйда болуп йәр йүзигә ташланди, зиминниң үчтин бири көйдүрүлди, дәл-
дәрәқләрниң үчтин бири көйдүрүлди вә пүткүл йешил от-чөпләр көйдүрүлди.
8 Иккинчи пәриштә канийини чалди; шуниң билән гояки лавулдап көйүватқан
йоған бир тағдәк ғайәт зор *бир җисим* деңизға ташланди. Деңизниң үчтин бири
қанға айланди
9 вә деңиздики җаниварларниң үчтин бири өлди; кемиләрниң үчтин бири
вәйран болди.
10 Үчинчи пәриштә канийини чалди; шуниң билән асмандин мәшъәлдәк
ялқунлап янған чоң бир юлтуз чүшти; у дәрияларниң үчтин бириниң вә
булақларниң сулири үстигә чүшти.
11 Юлтузниң исми «Кәкрә» еди. Суларниң үчтин бири кәкридәк болуп кәтти,
сулар аччиқ болуп кәткәчкә нурғун адәм судин өлди.
12 Төртинчи пәриштә канийини чалди; шуниң билән қуяшниң үчтин бири,
айниң үчтин бири вә юлтузларниң үчтин бири урулди. Нәтиҗидә, қуяш, ай вә
юлтузларниң йоруқлуғиниң үчтин бири қараңғулашти, күндүзниң үчтин биридә
йоруқлуқ йоқалди, кечиниң үчтин биридиму шундақ болди.
13 Йәнә көрдүмки, асманниң оттурисида учуп кетиватқан бир бүркүтниң қаттиқ
аваз билән: —
«Канайни челишқа тәмшәлгән қалған үч пәриштиниң канай авазлири аңланса
йәр йүзидә туруватқанларниң һалиға вай, вай, вай!» дегинини аңлидим.

9

1 Бәшинчи пәриштә канийини чалди; мән асмандин йәргә чүшүп кәткән бир
юлтузни көрдүм. Теги йоқ һаңға баридиған қудуқниң ачқучи униңға берилди,■
2 У теги йоқ һаңниң қудуғини ачти. Қудуқтин йоған хумданниң исидәк түтүн
өрләп чиқти. Һаңниң қудуғиниң түтүнидин қуяш вә көкни қараңғулуқ басти.

□ **8:1 «Қоза йәттинчи печәтни ачқанда, әрштә йерим саатчә җим-җитлиқ һөкүм сүрди»** — «йәттә печәт» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. □ **8:3 «хушбуйгаһ... алтун хушбуйгаһ»** — грек тилида «қурбангаһ... алтун қурбангаһ». ■ **8:4** Зәб. 140:2. ■ **9:1** Луқа 8:31; Вәһ. 17:8.

3 Түтүнниң ичидин йәр йүзигә чекәткә яғди. Уларға йәр йүзидики чаянлардәк
чеқиш күчи берилгән еди.
4 Уларға йәр йүзидики от-чөпләргә вә һәр қандақ өсүмлүк яки дәл-дәрәқләргә
зәрәр йәткүзмәңлар, пәқәт пешанисидә Худаниң мөһүри болмиған адәмләргила
зәрәр қилиңлар, дәп ейтилди.■
5 Уларға адәмләрни өлтүрүшкә әмәс, бәлки бәш айғичә қийнашқа йол қоюлди;
улар йәткүзидиған азап адәмни чаян чаққандикидәк азап еди.
6 Шу күнләрдә, инсанлар өлүмни издәйду, лекин тапалмайду; өлүмни сеғиниду,
лекин өлүм улардин қачиду.■

7 Чекәткиләрниң қияпити худди җәңгә һазирланған атларға охшайтти.
Башлирида болса алтун таҗқа охшайдиған бир нәрсә болуп, чирайи адәмниңкигә
охшайтти.■
8 Чачлири аялларниң чечиға, чишлири ширниң чишиға охшайтти.
9 Уларниң көкригидики савути төмүр савутларға охшайтти; қанатлириниң авази
җәңгә атланған нурғун ат-һарвуларниң авазиға охшайтти.
10 Чаянларниңкигә охшаш қуйруқлири вә нәштәрлири бар еди. Адәмни бәш ай
азапқа салидиған күч болса қуйруқлирида еди.
11 Уларни идарә қилидиған падишаси, йәни теги йоқ һаңниң пәриштиси бар еди.
Униң ибранийчә исми Аваддон; грекчә исми Аполийон еди.□
12 Биринчи «вай» өтүп кәтти. Мана, буниңдин кейин йәнә икки «вай» келиду.■

Алтинчи канайниң челиниши; «иккинчи вай»ниң башлиниши

13-14 Алтинчи пәриштә канийини чалди; мән Худаниң алдидики алтун
қурбангаһниң төрт мүңгүзидин чиққан бир авазни аңлидим, бу аваз канайни
тутқан алтинчи пәриштигә:
— Чоң Әфрат дәриясиниң йенида бағлақлиқ төрт пәриштини бошат, деди.
15 Дәл шу саат, шу күн, шу ай, шу жил үчүн һазирлап қоюлған бу төрт пәриштә
инсанларниң үчтин бирини һалак қилиш үчүн бағлақтин бошитилди.
16 Буларниң атлиқ ләшкәрләр қошунининиң сани икки йүз миллион еди. Уларниң
санининиң җакаланғанлиғини аңлидим.□
17 Ғайипанә көрүнүштә көзүмгә көрүнгән ат вә үстигә мингәнләр мана мундақ
еди: атлиқларниң көкригидики савути чоғдәк қизил, көк яқуттәк көк вә
гуңгуттәк сериқ еди. Атларниң башлири ширниң бешидәк еди; уларниң
еғизлиридин от, түтүн вә гуңгут чиқип туратти. □
18 Бу үч баладин, йәни атларниң ағзидин чиққан от вә түтүн вә гүнгүрттин
инсанларниң үчтин бири өлтүрүлди.
19 Чүнки атларниң күчи еғизлирида вә қуйруқлирида еди; уларниң
қуйруқлириниң иланларға охшаш беши болуп, булар билән адәмни
зәхимләндүрәтти.
20 Қалған инсанлар, йәни бу балаю-апәтләрдин өлтүрүлмәй қалғанлар өз
қоллириниң әмәллиригә товва қилмиди, йәни җинларға, көрәлмәс, аңлалмас вә
маңалмас алтун, күмүч, туч вә яғач бутларға чоқунуштин ваз кәчмиди. ■
21 Улар қатиллиқ, сеһиргәрлик, җинсий бузуқлуқ вә оғрилиқлириғиму товва
қилмиди.

■ **9:4** Әз. 9:4; Вәһ. 6:6; 7:3. ■ **9:6** Йәш. 2:19; Йәр. 8:3; Һош. 10:8; Луқа 23:30; Вәһ. 6:16. ■ **9:7** Мис. 10:4. □ **9:11 «Униң ибранийчә исми Аваддон; грекчә исми Аполийон еди»** — бу икки исимниң мәнаси «һалак қилғучи». ■ **9:12** Вәһ. 8:13. □ **9:16 «буларниң атлиқ ләшкәрләр қошунининиң сани икки йүз миллион еди»** — «икки йүз миллион» грек тилида «икки түмән һәссә түмән». □ **9:17 «атлиқларниң көкригидики савути чоғдәк қизил, көк яқуттәк көк вә гуңгуттәк сериқ еди»** — «чоғдәк қизил, көк яқуттәк көк вә гуңгуттәк сериқ еди» яки «от, көк яқут вә гуңгуттин еди». ■ **9:20** Зәб. 113:12, 13, 14, 15; 134:15.

10

Пәриштә вә кичик орам язма

1 Андин кейин, әрштин чүшүватқан йәнә бир күчлүк пәриштини көрдүм. У бир
парчә булут билән йепинған болуп, бешиниң үстидә бир һәсән-һүсән бар еди.
Чирайи қуяшқа, путлири от түврүккә охшайтти;■
2 қолида бир кичик ечиқлиқ орам язма бар еди. У оң путини деңиз үстигә, сол
путини қуруқлуққа қоюп туруп,
3 ширниң һөкиришигә охшаш қаттиқ аваз билән вақириди. У вақириғанда, йәттә
гүлдүрмама өз авазлирини аңлитип сөз қилди.
4 Йәттә гүлдүрмама сөз қилғанда, дегәнлирини хатириливалмақчи болуп
тураттим. Бирақ асмандин: —
«Йәттә гүлдүрмаминиң ейтқанлирини мөһүрләп, уларни хатирилимә» дегән
авазни аңлидим.□ ■
5 Деңиз һәм қуруқлуқниң үстидә турған, мән көргән у пәриштә оң қолини
асманға көтирип,■
6 асманлар һәм уларда болғанларниң һәммисини, йәр-зимин һәм униңда
болғанларниң һәммисини, деңиз һәм униңда болған һәммисини Яратқучи, йәни
әбәдил-әбәткичә һаят Яшиғучи билән қәсәм қилип:
— Вақит йәнә кәйнигә сүрүлмәйду;■
7 бәлки йәттинчи пәриштә канай челиш алдида, йәни авази аңлиниш алдидики
күнләрдә, Худаниң Өз қул-хизмәткарлири болған пәйғәмбәрләргә хуш хәвирини
йәткүзгинидәк Униң сири түгәллинип, әмәлгә ашиду, — деди.
8 Мән асмандин аңлиған аваз маңа йәнә сөзләп:
— Берип, деңиз һәм қуруқлуқниң үстидә турған пәриштиниң қолидики ечиқлиқ
орам язмини алғин, деди.
9 Мән берип, пәриштиниң кичик орам язмини маңа беришини соридим. У маңа:
— Буни елип йә! Ашқазиниңни зәрдаб қилиду, бирақ ағзиң һәсәлдәк татлиқ
болиду, деди.□ ■
10 Мән шуниң билән кичик орам язмини пәриштиниң қолидин елип йедим;
дәрвақә ағзимға һәсәлдәк татлиқ тетиди, лекин йегәндин кейин ашқазиним
зәрдаб болди. □
11 Шуниң билән маңа:
— Сән көп милләтләр, әлләр вә һәр хил тилларда сөзлишидиғанлар вә падишалар
тоғрисидики вәһий-бешарәтләрни йәнә жакалишиң лазим, дейилди.

11

Икки гувачи; «иккинчи вай»ниң давами

1 Маңа өлчигүч һасидәк бир қомуш берилип, мундақ дейилди:

■ **10:1** Мат. 17:2; Вәһ. 1:15. □ **10:4 «Йәттә гүлдүрмаминиң ейтқанлирини мөһүрләп, уларни хатирилимә»** — демәк, бу сөзләрни мәхпий тут. ■ **10:4** Дан. 8:26; 12:4. ■ **10:5** Дан. 12:7. ■ **10:6** Вәһ. 11:15. □ **10:9 «...Буни елип йә! Ашқазиниңни зәрдаб қилиду, бирақ ағзиң һәсәлдәк татлиқ болиду»** — көчмә мәнаси «саңа авал бир хил хошаллиқ йәткүзиду, лекин кейин жүригиңни ечиштуриду» дегәндәк болиду. **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Әз.» 2:6-3:3. ■ **10:9** Әз. 3:1. □ **10:10 «Мән шуниң билән кичик орам язмини пәриштиниң қолидин елип йедим...»** — «орам язмини йейиш» бизниңчә Юһанна мәзмунини йәткүзүши керәк болидиған, төвәндики 11-19-баплардики бешарәтләр билән бағлиқ. «Қошумчә сөз»имиздә у тоғрилиқ тохтилимиз.

«Барғин, Худаниң ибадәтханиси, қурбангаһи вә у йәрдә ибадәт қиливатқанларни өлчигин. □ ■
2 Лекин ибадәтханиниң ташқириқи һойлисини өлчимәй қой, чүнки у йәр ят таипиләргә берилди, шуниң билән муқәддәс шәһәр қириқ икки ай дәпсәндә қилиниду.■
3 Мән икки гувачимға қудрәт беримән, шуниң билән улар бөз кийим кийип, вәһий-бешарәтләрни бир миң икки йүз атмиш күн йәткүзиду»□
4 (булар йәр-зиминниң Рәбби алдида турған икки түп зәйтун дәриғи вә икки чирақдандур). □ ■
5 Бирәрси уларни зәхимләндүрмәкчи болса, еғизлиридин от пүркүлүп чиқип, дүшмәнлирини йәп түгитиду. Уларни зәхимләндүрмәкчи болғанлар мана шундақ өлтүрүлиду.
6 Улар бешарәт-вәһийни йәткүзгән күнләрдә ямғур яғдурмаслиққа асманни етиветиш қудритикә егә; суларни қанға айландуруш вә һәр хил бала-ваба билән йәр-зиминни халиған вақитта уруш қудритигиму егә.■
7 Уларниң гувалиқ вәзиписи аяқлишиши билән, теги йоқ һаңдин чиқидиған дивә улар билән елишиду вә уларни йеңип өлтүриду.□ ■
8 Җәсәтлири роһий җәһәттин Содом вә Мисир дәп атилидиған шу катта шәһәрниң ғол кочисида ятиду; шу йәрдә уларниң Рәббиму крестләнгән еди.□ ■
9 Һәр милләттин, һәр қәбилидин вә һәр хил тилда сөзлишидиғанлардин, һәр әлдин болған адәмләр уларниң җәсәтлиригә үч йерим күн тикилип қарайду вә җәсәтләрниң йәрликкә қоюлушиға йол қоймайду.
10 Йәр йүзидә туруватқанлар уларниң бу һалидин хошаллинип, тәбриклишип, бир-биригә һәдийәләр әвәтишиду; чүнки бу икки пәйғәмбәр йәр йүзидикиләрни қийнайтти.
11 Лекин үч йерим күндин кейин, Худадин кәлгән һаятлиқ нәпәси иккиләнгә кирди, улар орнидин пут тирәп турди; уларға қараватқанларниң үстигә чоң бир қорқунуч чүшти. □ ■
12 Андин улар иккәйләнгә арштин кәлгән: — «Бу яққа чиқ!» дегән жуқури бир авазни аңлиди; шуниң билән улар дүшмәнлириниң көз алдида бир булут ичидә асманға көтирилди. □
13 Дәл шу саат ичидә шиддәтлик йәр тәврәш йүз бәрди, шәһәрниң ондин бири

□ **11:1 «Барғин, Худаниң ибадәтханиси, қурбангаһи вә у йәрдә ибадәт қиливатқанларни өлчигин»** — қизиқ йери шуки, Юһанна муқәддәс ибадәтханини вә униңда ибадәт қилғучиларни өлчигин дәп буйрулғини билән у бизгә буларниң өлчәмлирини ейтмайду. Бу ишниң әһмийити тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә азрақ тохтилимиз. **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Әз.» 40:3 қатарлиқлар, «Зәк.» 2:1-4. ■ **11:1** Әз. 40:3-49; Әz. 41; Әz. 42; Әz. 43. ■ **11:2** Вәһ. 13:5. □ **11:3 «икки гувачим... бөз кийим кийип...»** — кона заманларда «бөз кийим кийиш» товва қилиш яки матәм тутушни билдүрәтти. Шүбһисизки, бу иш уларниң товва қилиш һәққидики хәвәрни тәкитләш үчүн болиду. □ **11:4 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Зәк.» 4:1-7. ■ **11:4** Зәк. 4:3,14. ■ **11:6** Мис. 7; 8; 9; 10; 12; 1Пад. 17:1. □ **11:7 «теги йоқ һаңдин чиқидиған дивә улар билән елишиду»** — грек тилида «теги йоқ һаңдин чиқидиған дивә улар билән урушиду». ■ **11:7** Дан. 7:21; Вәһ. 13:7,11. □ **11:8 «роһий җәһәттин Содом вә Мисир дәп атилидиған шәһәр»** — Содом еғир бузуқлуққа чөмгән еди, Мисир болса Худаниң бәндилиригә нисбәтән әслидә уларни әсир қиливалған «бу рәзил дуния»ниң символидур. Шәһәрниң «роһий җәһәттин» шу намларда болуши «Рим» яки «Бабил (Бабилон)»ни көрситиши мумкин; шәһәр һәрһалда ахирқи заманда бу рәзил дунияниң күч-қудритигә әң чоң намайәндә болуши керәк.Бәзи алимлар шәһәрни Йерусалим дәп қарайду. ■ **11:8** Вәһ. 7:2, 5; 18:10. □ **11:11 «Худадин кәлгән һаятлиқ нәпәси иккиләнгә кирди...»** — грек тилида «нәпәс» вә «роһ» бирла сөз билән ипадилиниду. ■ **11:11** Әз. 37:5,10 □ **11:12 «улар иккәйләнгә арштин кәлгән: — «Бу яққа чиқ!» дегән жуқури бир авазни аңлиди»** — бәзи қедимки көчүрмиләрдә: «Мән улар иккилиси өзлиригә арштин кәлгән: — «Бу яққа чиқ!» дегән жуқури бир авазни аңлидим» дейилиду.

гумран болуп, йәттә миң киши һалак болди. Қалғанлири дәккә-дүккигә чөмүп, әрштики Худани улуқлашти.□
14 Иккинчи «вай» өтүп кәтти; мана, үчинчи «вай» келишкә аз қалди.■

Йәттинчи пәриштиниң канай челиши; «үчинчи вай»

15 Андин йәттинчи пәриштә канийини чалди; әрштә жуқури авазлар аңлинип мундақ дейилди: —
«Дунияниң падишалиғи Пәрвәрдигаримиз
Вә униң Мәсиһиниң падишалиғи болди,
У әбәдил-әбәткичә һөкүм сүриду».
16 Худаниң алдида өз тәхтлиридә олтарған жигирмә төрт ақсақал йәргә жиқилип баш қоюп, Худаға сәждә қилип мундақ дейишти: —
17 «Шүкүрләр ейтимиз саңа,
И бар Болғучи вә бар болған һәммигә Қадир Пәрвәрдигар Худа,
Чүнки улуқ қудритиңни қолуңға елип,
һөкүмүңни жүргүзүшкә башлидиң.■
18 Әлләр ғәзәпләнгән еди,
Әнди Сениң ғәзивиң йетип кәлди!
Өлгәнләрни сорақ қилиш,
Қул-хизмәткарлириң болған пәйғәмбәрләрни,
Муқәддәс бәндиләрни,
Төвән яки катта болсун намиңдин қорққанларни инъамиға егә қилиш,
Йәр йүзини һалак қилғанларни һалак қилиш вақти кәлди».

19 Андин Худаниң әрштики ибадәтханиси ечилди вә униң әһдә сандуғи ибадәтханида көрүнди; чақмақлар, түрлүк авазлар, гүлдүрмамилар , йәр тәврәш вә дәһшәтлик мөлдүр болди.■

12

Аял, оғул бала вә әждиһа

1 У чағда, әрштә әҗайип бир карамәт пәйда болди — у қуяшни йепинчақлиған, путлириниң астида ай, бешида он икки юлтузлуқ таҗ бар бир аял еди.
2 У һамилдар болуп, толғақ йәп туғуш азавида дад-пәряд көтәрди.□
3 Андин әрштә йәнә бир аламәт көрүнди — мана, йәттә башлиқ, он мүңгүзлүк, йәттә бешида йәттә таҗ бар болған чоң бир қизил әждиһа туратти.
4 У қуйруғи билән асмандики юлтузларниң үчтин бирини сүпүрүп, уларни йәр йүзигә чөрүвәтти. Әждиһа туғай дәп қалған аял йәңгигән һаман униң балисини ялмап жутувәтмәкчи болуп униң алдида турди.□

□ **11:13 «йәттә миң киши һалак болди»** — грек тилида «йәттә миң нам һалак болди». ■ **11:14** Вәһ. 8:13; 9:12; 15:1. ■ **11:17** Вәһ. 1:4, 8; 4:18; 16:5. ■ **11:19** Вәһ. 15:5. □ **12:2 «У (аял) һамилдар болуп, толғақ йәп туғуш азавида дад-пәряд көтәрди...»** — аял тоғрилиқ үч пикир бар; у яки (1) җамаәтни; яки (2) бүви Мәрйәмни; яки (3) Исраилни билдүриду. Бизниң униң Исраилни билдүридиғанлиғиға қилчә гуманимиз йоқ. һәзрити Йүсүпниң Тәврат, «Яритилиш» 37-бапта хатириләнгән чүшини көрүң. «Аял» җамаәт болуши мүмкин әмәс, чүнки «аял» Мәсиһни туғиду (5-айәт). 12:17ниму көрүң. □ **12:4 «У (әждиһа) қуйруғи билән асмандики юлтузларниң үчтин бирини сүпүрүп, уларни йәр йүзигә чөрүвәтти...»** — бу вәһий бизниңчә Шәйтанниң әслидә әрштә Худаға қарши көтәргән исянини көрситиду. Бундақ шәрһ тоғра болса, пәриштиләрниң үчтин бири исянға қошулуп һазирқи җинлар болуп чиққан.

5 Аял бир бала, йәни пүтүн әлләрни төмүр һасиси билән падичидәк бақидиған
бир оғул туғди. Бала болса Худаниң вә Униң тәхтиниң алдиға ғаччидә елип
чиқилди.■
6 Аял чөлгә қачти; у йәрдә униң 1260 күн бeқилиши үчүн униңға Худа тәрипидин
һазирлап қоюлған бир жай бар еди.■
7 Андин әрштә жәң болди. *Баш пәриштә* Микаил вә униң пәриштилири әждиһа
билән жәң қилғили турди; әждиһаму өз пәриштилири билән уларға етилди.□
8 Лекин у үстүнлүк қазиналмиди, униңға вә пәриштилиригә әрштә турушқа орун
қалмиди.■
9 Шуниң билән зор әждиһа, йәни Иблис вә Шәйтан дәп аталған, пүтүн жаһанни
аздурғучи һелиқи қедимий илан йәр йүзигә ташланди. Униң пәриштилириму
униң билән тәң ташланди.■
10 Андин мән әрштә жуқури бир авазниң мундақ дегәнлигини аңлидим: —

«Кәлди Худайимизниң нижатлиғи, қудрити, падишалиғи вә Униң Мәсиһиниң һоқуқи!
Чүнки қериндашлиримизниң үстидин Худайимизниң алдида кечә-күндүз шикайәт қилип турған шикайәт қилғучи әрштин ташливетилди;
11 қериндашлар униң үстидин Қозиниң қени вә уларниң гувалиқ сөзи билән
ғалип кәлди;
Улар һәтта өлүмни көзигә илмай өз җенини әзиз көрмиди.
12 Шуниң үчүн, шатлиниңлар, әй әршләр вә уларда туруватқалар!
Лекин һалиңларға вай, әй йәр вә деңизлар!
Чүнки Иблис үстүңларға чүшти;
Вақтиниң аз қалғанлиғини билгәч,
Ғәзәп-қәһри билән кәлди!».■
13 Әждиһа өзиниң йәр йүзигә ташланғанлиғини көрүп, оғул балини туққан аялни
қоғлашқа башлиди.
14 Аялниң иланниң йүзидин далдилиниши, чөлдә өзи *үчүн һазирланған* маканиға
берипбир мәзгил, икки мәзгил вә йерим мәзгил бeқилсун дәп шу йәргә учуп
кетиши үчүн, униңға йоған бир бүркүтниң икки қанити берилди.□ ■
15 Андин илан аялниң арқисидин ағзи билән дәриядәк су пүркүп, уни сәл билән
еқитип йоқатмақчи болди.
16 Лекин зимин аялға ярдәм қилип, ағзини ечип, әждиһа ағзидин пүркүп
чиқарған дәрияни жутуվәтти.
17 Буниң билән әждиһаниң аялға қаттиқ ғәзиви келип, униң қалған нәсли, йәни
Худаниң әмирлиригә әмәл қилип, Әйсаниң гувалиқини тутқан пәрзәнтлири
билән жәң қилғили кәтти; у деңиз саһили үстидә туратти.□

13

Деңиздин чиққан дивә

■ **12:5** Зәб. 2:9; Вәһ. 2:27. ■ **12:6** Вәһ. 11:3. □ **12:7 «Баш пәриштә Микаил»** — баш пәриштә Микаилниң Исраил хәлқини қоғдаш үчүн алаһидә мәсъулийити бар («Дан.» 10:13, 21, 12:1 вә «Йәһ.» 9ни көрүң). ■ **12:8** Дан. 2:35. ■ **12:9** Луқа 10:18; Вәһ. 20:2. ■ **12:12** Зәб. 95:11; Йәш. 49:13; Вәһ. 8:13. □ **12:14 «бир мәзгил, икки мәзгил, вә йерим мәзгил»** — 1260 күн, тәхминән үч йерим жил. «Дан.» 7:25, 12:7ни, изаһатлири вә «Даниял»дики «қошумчә сөз»ниму көрүң. ■ **12:14** Вәһ. 2:6. □ **12:17 «Әйсаниң гувалиқини тутқан пәрзәнтлири»** — яки Әйса тоғрилиқ гувалиқ беридиғанлар, яки У Өзи бәргән гувалиқни чиң тутқанларни көрситиду. Бизниңчә авалқиси тоғра.

1 Андин, деңиздин он мүңгүзлүк, йәттә башлиқ бир дивиниң чиқиватқанлиғини
көрдүм. Униң һәр бир мүңгүзидә бирдин таҗ бар еди, һәр бир бешида күпүрлүк
намлири йезиқлиқ еди.□ ■
2 Мән көргән бу дивә илпизға охшайтти, путлири ейиқниң путлириға, ағзи болса
ширниң ағзиға охшайтти. Әждиһа униңға өз қудрити, тәхти вә зор һоқуқини
бәрди.□
3 Дивиниң башлиридин бири әҗәллик яриланғандәк туратти. Лекин, бу әҗәллик
яра сақайған еди. Пүткүл дуния дивигә һәйрануһәс болуп униңға *әгәшти*.
4 Әждиһа дивигә *сәлтәнәтлик* һоқуқ бәргәчкә улар әждиһаға чоқунушти. Улар
йәнә дивигиму чоқунуп: — Дивиниң тәңдиши барму? Униң билән кимму
елишалисун? — деди.■
5 Дивигә тәкәббурлуқ вә күпүрлүк қилидиған еғиз берилди; униңға қириқ икки
ай иш көрүшкә һоқуқ берилди.■
6 У Худаға күпүрлүк қилғили — Униң намиға вә Униң дәргаһиға, шундақла әршни
макан қилғанларға күпүрлүк қилғили ағзини ачти.□
7 Униң муқәддәс бәндиләргә қарши җәң қилип, уларниң үстидин ғалип келишигә
йол қоюлди; һәр қәбилә, һәр милләт, һәр хил тилда сөзлишидиған әлләргә
һөкүмранлиқ қилиш һоқуқи униңға берилди.■
8 Йәр йүзидикиләрниң һәммиси — аләм апиридә болғандин буян боғузлинип
болған Қозиниң һаятлиқ дәптиригә нами йезилмиғанлар болса, униңға сәҗдә
қилиду.□ ■
9 Қулиқи барлар, буни аңлисун!

10 ««Тутқун болиду» дәп бекитилгәнләр чоқум тутқун болиду, «қиличлиниду»
дәп бекитилгәнләр чоқум қиличлинип өлиду».

Муқәддәс бәндилириниң сәври-тақити вә етиқати мана шу ишларда мәлум болиду.□ ■

Йәрдин чиққан дивә

11 Мән йәрдин чиқиватқан йәнә бир дивини көрдүм. Униң қозиниңкидәк кичик
икки мүңгүзи бар еди, лекин авази әждиһаниңкидәк чиқатти. ■

□ **13:1 «деңиздин он мүңгүзлүк, йәттә башлиқ бир дивиниң чиқиватқанлиғини көрдүм»** — Адәм атимиз Худаниң образида болғандәк (кейин гуна қилғачқа бу образ бузулған, әлвәттә), андин Мәсиһ Өзи Худаниң мукәммәл образи, шундақла йәр йүзидики вәкили болғандәк, бу «дивә» 12-бапта көрүнгән Шәйтанниң топтоғра (йәттә башлиқ он мүңгүзлүк) образидур. Йәнә бир қизиқ иш шуки, у көрүнүштә Мәсиһгә охшаш «өлүмдин тирилгән» болиду (3-айәт). Шуниң билән биздә қилчә гуман йоқки, бу дивә Шәйтанниң йәр йүзидики вәкили, йәни Мәсиһниң рәқиби болған адәм — дәҗҗалниң өзини көрситиду. ■ **13:1** Дан. 7:20; Вәһ. 17:3. □ **13:2 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Дан.» 7:1-8. ■ **13:4** Вәһ. 18:18. ■ **13:5** Вәһ. 11:2. □ **13:6 «...Униң намиға вә Униң дәргаһиға... күпүрлүк қилғили...»** — яки «... Униң намиға вә Униң туралғу чедириға... күпүрлүк қилғили...». «Униң дәргаһи» яки әрштики туралғуси яки йәр йүзидики ибадәтханисини көрсәткән болса керәк. ■ **13:7** Дан. 7:21; Вәһ. 11:7. □ **13:8 «аләм апиридә болғандин буян боғузлинип болған Қозиниң һаятлиқ дәптиригә нами йезилмиғанлар болса»** — башқа бир хил тәрҗимиси: «аләм апиридә болғандин буян, боғузланған Қозиниң һаятлиқ дәптиригә нами йезилмиғанлар болса,...» ■ **13:8** Мис. 32:33; Фил. 4:3; Вәһ. 3:5; 17:8; 20:12; 21:27. □ **13:10 ««қиличлиниду» дәп бекитилгәнләр чоқум қиличлинип өлиду»** — башқа бир көчүрмидә: «Ким қиличлап өлтүрсә, қиличлинип өлтүрүлүши муқәррәр» дегән сөзләр тепилиду. Бу сөз Рәббимизниң «Мат.» 26:52дә дегән сөзлиригә мас келиду. ■ **13:10** Яр. 9:6; Мат. 26:52; Вәһ. 14:12. ■ **13:11** Вәһ. 11:7.

12 У авалқи дивигә вакалитән униң пүтүн һоқуқини жүргүзүп, йәр йүзини вә
униңда туруватқанларни әҗәллик яриси сақайған авалқи дивигә чоқундуриду.
■
13 У зор мөҗизилик аламәтләрни көрситәтти, һәтта кишиләрниң көз алдида
асмандин йәр йүзигә от яғдуратти. ■
14 У авалқи дивигә вакалитән көрситишкә һоқуқландурулған аламәтләр билән
йәр йүзидә туруватқанларни аздуруп, уларға «қилич билән яриланған, лекин
тирик қалған» дегән авалқи дивигә атап бир бут-һәйкәл ясап тикләшни
тапилиди. ■
15 Дивиниң бут-һәйкилигә нәпәс киргүзүп, униңға уни сөзләләйдиған қилиш вә
униңға чоқунмиғанларниң һәммисини өлтүргүзүш қудрити берилди. ■
16 У төвән вә катта, бай вә кәмбәғәл, һөр вә қулларниң һәммисини оң қоли яки
пешанисигә тамға бастурушқа мәҗбурлиди.
17 У йәнә бу тамға, йәни дивиниң нами яки униң намидики рәқәм
бесилғанлардин башқа һеч ким бир нәрсә сетивалалмайду яки саталмайду,
дәп бекитти.■
18 Мана бу йәрдә һекмәт бар. Әқил-парасити барлиги кишиләр дивиниң
рәқимини һесаплап бақсун; чүнки бу рәқәм бир адәмниң рәқими болиду. Униң
рәқими 666дур.□ ■

14

Қутқузувелинғанларниң мәдһийә күйи

1 Андин мән көрдумки, мана, Қоза Зион теғи үстидә туратти. Униң йенида
пешанисигә Өз нами вә Атисиниң нами йезилған бир йүз қириқ төрт миң киши
бар еди.□ ■
2 Асмандин худди *шарқирап еқиватқан* нурғун суларниң авазидәк вә қаттиқ
гүлдүрмаминиң авазидәк бир авазни аңлидим. Мән аңлиған аваз йәнә
чилтарчилар чилтарларни чалған авазға охшайтти;■
3 һелиқи кишиләр тәхтниң, төрт һаят мәхлуқниң вә ақсақалларниң алдида
йеңи бир күйни ейтишти. Бу күйни *гуналириниң* бәдили төлинип бу дуниядин
азат қилинған кишиләрдин бир йүз қириқ төрт миңдин башқа һеч ким
үгинәлмәйтти.■
4 Улар аяллар тәрипидин гунада булғанмиған, чүнки улар пак адәмләрдур.
Қоза нәгә барса, уларму Униңға әгишип шу йәргә бариду. Улар бәдәл билән
инсанлар арисидин Худаға вә Қозиға һосулниң тунжа мевисидәк болуш үчүн
сетивелинған.□ ■

■ **13:12** Вәһ. 19:20. ■ **13:13** 2Тес. 2:9; Вәһ. 16:14. ■ **13:14** Қан. 13:2; Мат. 24:24; Вәһ. 16:14; 19:20. ■ **13:15** Вәһ. 19:20. ■ **13:17** Вәһ. 14:11. □ **13:18 «бу рәқәм бир адәмниң рәқими болиду»** — яки «бу рәқәм инсанниң рәқими болиду». **«Әқил-парасити барлиги кишиләр дивиниң рәқимини һесаплап бақсун... униң рәқими 666дур»** — «дивиниң рәқимини һесаплаш» мурәккәп иш әмәс. Биз «қошумчә сөз»имиздә шу кона заманлардики һесаплаш түзүмини жәдвәлдә көрситимиз. Бу бабдики башқа бәзи муһим ишлар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **13:18** Вәһ. 17:9. □ **14:1 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Зәб.» 47-күй, «Ибр.» 12:18-29. ■ **14:1** Вәһ. 7:4; 2Тар. 23:7 ■ **14:2** Вәһ. 1:15; 5:8. ■ **14:3** Вәһ. 5:9. □ **14:4 «чүнки улар пак адәмләрдур»** — «пак адәмләр» болса грек тилида адәттә бу сөз жинсий мунасивәтни өткүзмигән кишиләрни көрситиду. Мошу йәрдә (1) әмәлий шу мәнидә (2) яки роһий җәһәттә көчмә мәнидә (3) яки икки мәнидә тәң болуши мүмкин. Айәттин көрүнидуки, улар һәммиси оғул балилар. **«улар бәдәл билән инсанлар арисидин Худаға вә Қозиға һосулниң тунжа мевисидәк болуш үчүн сетивелинған»** — «һосулниң тунжа мевиси»ниң өз қиммити бар, әлвәттә; Тәврат дәвридә Исраиллар дайим «һосулниң тунжа мевиси» Худаға (нәзир қилип) атайтти. Бу ишлар тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизниму көрүң. ■ **14:4** 2Кор. 11:2.

5 Улар әйипсиз болуп, ағзидин һеч ялған сөз чиқмайду. □ ■

Үч пәриштә елип кәлгән хәвәрләр

6 Андин мән асманниң оттурисида учуп жүргән башқа бир пәриштини көрдүм.
Униңға йәр йүзидә туруватқанларға, йәни һәр бир әл, қәбилә, һәр хил тилда
сөзлишидиғанлар, һәр милләтләргә елип йәткүзүши үчүн мәңгүлүк хуш хәвәр
тапшурулди.
7 У жуқури аваз билән:
— Худадин қорқуңлар, Уни улуқлаңлар! Чүнки Униң сот қилиш саити йетип
кәлди; асманни, зиминни, деңизни вә су булақлирини Яратқучиға сәждә
қилиңлар! — дәйтти.■
8 Униң кәйнидин иккинчи пәриштә келип мундақ деди: «Ғулиди! Катта
шәһәр Бабил ғулиди, у өз зина-бузуқлуғиниң сәвдалиқ шарабини пүткүл әлләргә
ичкүзгән».□ ■
9 Алдинқи икки пәриштиниң кәйнидин йәнә бир пәриштә, йәни үчинчи пәриштә
жуқури аваз билән мундақ деди: —
«Кимдиким дивигә вә униң бут-һәйкилигә чоқунса, униң тамғисини пешанисигә
яки қолиға қобул қилса,
10 Худаниң қәһриниң әбҗәш қилинмиған сап шарабини Униң ғәзиви билән
толған қәдәһтә ичиду. У муқәддәс пәриштиләрниң вә Қозиниң алдида от вә
гуңгуттә қийнилиду. ■
11 Уларниң қийнилишлиридин чиққан ис-түтәкләр әбәдил-әбәт пурқирап
туриду; дивигә вә униң бут-һәйкилигә чоқунғанлар яки униң наминиң
тамғисини қобул қилғанларға кечә-күндүз арамлиқ болмайду».■
12 Муқәддәс бәндилириниң сәври-тақити вә етиқати мана шу ишларда мәлум
болиду. ■
13 Мән йәнә асманда мундақ бир авазни аңлидим: —
«Бу сөзни яз: «Буниңдин кейин Рәбдә вапат болуп өлгәнләр бәхитликтур!
— Дурус, дәйду Роһ, — улар һазир өз ишлиридин тохтап арам алалайду. Чүнки
қилған әмәллири уларға әгишип келиду»».□

Йәр йүзидин алған икки орма

14 Мән көрдүмки, мана бир парчә ақ булут, булутниң үстидә бешиға алтун
таҗ кийгән, қолида өткүр бир оғақ тутқан Инсаноғлиға охшайдиған бириси
олтиратти. □ ■
15 Ибадәтханидин башқа бир пәриштә чиқип, булутниң үстидә Олтарғучиға
жуқури аваз билән:

□ **14:5 «Улар әйипсиз болуп, ағзидин һеч ялған сөз чиқмайду...»** — мошу йәрдә бәзи кона көчүрүлмиләрдә «чүнки улар Худаниң тәхти алдида әйипсиз испатлиниду» дегән сөзләр қошулиду. ■ **14:5** Зәф. 3:13; әф. 5:27. ■ **14:7** Яр. 1:1; Зәб. 32:6; 124:8; 146:6; Рос. 14:15; 17:24. □ **14:8 «у өз зина-бузуқлуғиниң сәвдалиқ шарабини пүткүл әлләргә ичкүзгән»** — «сәвдалиқ» тоғрилиқ: грек тилида «сәвдаси» дегән сөз икки бислиқ сөз болуп, йәнә «ғәзәп» дегән мәнасиму бар; шүбһисизки, мошу йәрдә буниң иккинчи мәнидә кәлгән; Бабилниң шарабини ичкәнләр Худаниң қаттиқ ғәзивигә учрайду. ■ **14:8** Йәш. 21:9; Йәр. 51:8; Вәһ. 16:19; 17:5; 18:2,10,21. ■ **14:10** Вәһ. 16:19; 18:6; 19:20. ■ **14:11** Вәһ. 19:3. ■ **14:12** Вәһ. 13:10. □ **14:13 «дурус, дәйду Роһ»** — «Роһ» болса Муқәддәс Роһ. **«қилған әмәллири уларға әгишип келиду»** — демәк, әмәллириниң инъами бешиға чүшиду. □ **14:14 «Инсаноғлиға охшайдиған бириси»** — бизниңчә, бу зат Мәсиһ болуши керәк. Чүнки «Йо.» 3:11-14дә «орма ориғучи»ниң Худаниң Өзи екәнлиги көрүниду. ■ **14:14** Әз. 1:26; Дан. 7:13; Вәһ. 1:13.

— Орғиқиңни сал вә орушқа башла! Чүнки орма вақти кәлди, йәр йүзидики
зираәтләр пишип йетилди, деди.□ ■

16 Булут үстидә Олтарғучи орғиқини йәр йүзигә салди вә йәр йүзидики зираәтләр
орулди.
17 Әрштә болған ибадәтханидин йәнә бир пәриштә чиқти. Униңму өткүр бир
орғиқи бар еди.
18 Арқидинла, отни башқуридиған йәнә бир пәриштә қурбангаһдин чиқип, өткүр
оғақ тутқан пәриштигә жуқури аваз билән:
— Өткүр орғиқиңни селип, йәр йүзидики үзүм телиниң сапақлирини жиғивал,
чүнки үзүмлири пишип йетилди, — деди.□
19 Буниң билән пәриштә орғиқини йәр йүзигә салди вә йәрдики үзүм телиниң
мевилирини жиғип, Худаниң қәһриниң чоң шарап көлчигигә ташлиди. □ ■
20 Шәһәрниң сиртидики шарап көлчигидики үзүмләр дәссилип, шәрбәтлири
қан болуп, атниң тизгинигә чиқидиған егизликтә үч йүз чақирим жирақлиққа
ақти.□ ■

15

«Йәттә чинә» — ахирқи йәттә балаю-апәт

1 Асманда зор һәм карамәтлик йәнә бир аламәтни, йәни ахирқи йәттә балаю-
апәтни тутуп турған йәттә пәриштини көрдүм (ахирқи балаю-апәт дейилиштики
сәвәп, Худаниң ғәзиви булар билән ахирлишиду).■

2 Мән йәнә от арилаш әйнәк деңизидәк бир көрүнүшни һәм әйнәк деңизниң
үстидә турған, дивә вә униң бут-һәйкили вә наминиң рәқими үстидин ғалип
кәлгәнләрни көрдүм. Уларниң қоллирида Худа бәргән чилтарлар болуп,■
3 улар Худаниң қул-хизмәткари болған Мусаниң күйини һәм Қозиниң күйини
ейтишатти: —

«Улуқ вә карамәт Сениң қилғанлириң,
И һәммигә Қадир Пәрвәрдигар Худа,
Йоллириң адил вә һәқтур,
И пүткүл әлләрниң Падишаси!■
4 И Пәрвәрдигар, ким Сәндин қорқмайдиған,
Намиңни улуқлимайдиған болалисун?
Чүнки бирдин-бир муқәддәс Өзүңдурсән;
Барлиқ әлләр алдиңға келиду,
Саңа сәждә қилиду;
Чүнки һәққаний қилғанлириң ашкарә болди».□ ■

□ **14:15 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йо.» 3:11-14. ■ **14:15** Йо. 3:13; Мат. 13:39. □ **14:18 «отни башқуридиған йәнә бир пәриштә»** — бәлким әрштики ибадәтханиниң қурбангаһидики отқа мәсъул болған пәриштә. **«йәр йүзидики үзүм тели...»** — яки «йәр йүзидики үзүмзар...». □ **14:19 «йәрдики үзүм тели»** — яки «йәрдики үзүмзар». ■ **14:19** Вәһ. 19:15. □ **14:20 «шәһәрниң сиртидики шарап көлчигидики үзүмләр дәссилип,...»** — «шәһәр» мошу йәрдә бәлким Йерусалимни көрситиду. **«үч йүз чақирим»** — грек тилида «бир миң алтә йүз стадийон». Бир стадийон 185 метр, 1600 стадийон 290 километр. **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 63:1-6, «Вәһ.» 13:19. ■ **14:20** Йәш. 63:3. ■ **15:1** Вәһ. 11:14. ■ **15:2** Вәһ. 4:6; Мик. 7:18. ■ **15:3** Зәб. 110:2; 138:14; 144:17. □ **15:4 «Чүнки һәққаний қилғанлириң ашкарә болди»** — «һәққаний қилғанлириң» яки «чүнки һәққаний һөкүмлириң ашкарә болди». **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәр.» 7:10, «Зәб.» 85:9-10. ■ **15:4** Йәр. 10:7.

5 Бу ишлардин кейин, мән көрдүмки, мана әрштики ибадәтхана, йәни һөкүм-
гувалиқ чедири ечилди!□ ■
6 Йәттә балаю-апәтни өз илкидә тутқан йәттә пәриштә пакиз, пақирап туридиған
либас кийгән, көксигә алтун кәмәр бағлиған һалда ибадәтханидин чиқти.■
7 Төрт һаят мәхлуқниң бири йәттә пәриштигә әбәдил-әбәт яшайдиған Худаниң
қәһри билән толған йәттә алтун чинини бәрди.
8 Ибадәтхана Худаниң шан-шәриви вә қудритидин түтүн билән лиқ толди.
Йәттә пәриштиниң йәттә балаю-апити аяқлашмиғичә, һеч ким ибадәтханиға
кирәлмиди. □ ■

16

Худаниң қәһри толған йәттә чинә

1 Шуниңдин кейин, ибадәтханидин көтирилгән жуқури бир авазниң йәттә
пәриштигә: «Бериңлар, Худаниң қәһри толған йәттә чинини йәр йүзигә
төкүңлар!» дегәнлигини аңлидим.
2 Биринчиси берип чинидикини йәр-зиминға төкти. Буниң билән дивиниң
тамғиси бесилған вә униң бут-һәйкилигә чоқунғанларда бир хил жиркиничлик
һәм азаплиқ чақа-жаһарәт пәйда болди.■
3 Иккинчиси чинидикини деңизға төкти; деңиз сүйи өлүкниң қениға охшаш
қанға айланди вә ичидики пүтүн жанлиқлар өлди.■
4 Үчинчиси чинидикини дәрия вә булақларниң сулириға төкти; уларниң сүйиму
қанға айланди.
5 Андин мән суларниң пәриштисиниң мундақ дегәнлигини аңлидим: —

«Мошундақ һөкүмләрни чиқиришиңда адил болғансән,
И һазир бар Болғучи, бар болған Муқәддәс Болғучи!■
6 Мошу адәмләр муқәддәс бәндиләр вә пәйғәмбәрләрниң қенини төккәнлиги
вәжидин,
Сән уларға ичкили қан бәрдиң. Улар шуниңға лайиқтур».■
7 Андин қурбангаһниң жававән: —

«Шундақ, и һәммигә Қадир Пәрвәрдигар Худа,
Һөкүмлириң һәқ вә адилдур»
— дегәнлигини аңлидим.■

8 Төртинчиси чинидикини қуяшниң үстигә төкти; буниң билән қуяшқа
инсанларни от билән өртигили қудрәт берилди.□
9 Шуниң билән инсанлар дәһшәтлик қизиқта өртәлди; бирақ улар һеч товва
қилмиди вә бу балаю-апәтләрниң Егиси болған Худани улуқлашниң орниға Униң
намини қарғашти.■

□ **15:5 «һөкүм-гувалиқ чедири»** — Тәврат дәвридә ибадәт чедири «әһдә сандуғи» һәм униң ичидики «он пәрман»ниң макани болған еди. Бу «он пәрман» Худаниң характери вә пәзиләтлирини көрситидиған болғач, чедир бәзидә «һөкүм-гувалиқ чедири» яки «әһдә-гувалиқ чедири» дәп аталған еди. Әрштики «муқәддәс чедир» униңға охшашла Худаниң тәбиити тоғрилиқ алаһидә гувалиқ бәрсә керәк. ■ **15:5** Вәһ. 11:19. ■ **15:6** Вәһ. 1:13. □ **15:8 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Мис.» 40:34-36, «1Пад.» 8:11-12. ■ **15:8** Мис. 40:34; 1Пад. 8:10; Йәш. 6:4. ■ **16:2** Мис. 9:9,10,11; Вәһ. 13:14, 16,17. ■ **16:3** Мис. 7:20. ■ **16:5** Вәһ. 1:4, 8; 4:8; 11:17. ■ **16:6** Мат. 23:34. ■ **16:7** Вәһ. 15:3. □ **16:8 «буниң билән қуяшқа инсанларни от билән өртигили қудрәт берилди»** — «от билән» — демәк, оттәк қизиқлиғи билән. 9-айәтни көрүң. ■ **16:9** Вәһ. 16:11,21.

10 Бәшинчиси чинидикини дивиниң тәхтигә төкти; дивиниң падишалиғини
қараңғулуқ басти, кишиләр азаптин тиллирини чишләшти
11 вә ағриқ-азави вә чақа-жараһәтлириниң дәстидин әрштики Худани күпүрлүк
қилип қарғишип, қилмишлириға һеч товва қилишмиди.
12 Алтинчиси чинидикини улуқ Әфрат дәриясиға төкти; шу һаман күнчиқиштин
келидиған падишаларниң йолини һазирлашқа дәрияниң сүйи қуриди. □
13 Андин мән әждиһаниң, дивиниң вә сахта пәйғәмбәрниң еғизлиридин чиққан
пақиға охшайдиған үч напак роһни көрдүм. □
14 Булар мөҗизилик аламәтләрни көрситидиған җинларниң роһлири болуп,
пүткүл йәр йүзидики падишаларни һәммигә Қадир Худаниң дәһшәтлик
күнидики җәңгә җәм қилишқа уларниң йениға чиқип кетивататти ■
15 («мана, Мән оғридәк келимән! Ялаңач маңмаслиқ, номуси көрүнмәслиги үчүн,
кийимлирини чиң сақлап, сәгәк турғанлар бәхитликтур!»).□ ■
16 Әнди *напак роһлар падишаларни* ибранийчә «һармагеддон» дейилидиған йәргә
җәм қилди.□
17 Йәттинчиси чинидикини һаваға төкти; әрштики ибадәтханидин, тәхттин
жуқури бир аваз көтирилип: «Иш тамам болди!» дейилди.■
18 Шуан чақмақлар чеқилди, түрлүк авазлар вә гүлдүрмамилар аңланди вә
дәһшәтлик бир йәр тәврәш йүз бәрди; инсанлар йәр йүзидә апиридә болғандин
бери бунчилик дәһшәтлик йәр тәврәш һеч болуп бақмиған еди. ■
19 Катта шәһәр үчкә бөлүнди; һәр қайси әлләрдики шәһәрләрму ғулитилди.
Шуниң билән катта шәһәр Бабил Худаниң ядиға кечип униң әшәддий қәһрлик
шараби билән толған қәдәһ униңға берилди. □ ■
20 Барлиқ араллар өзини қачуруп ғайип болди, тағларму йоқ болди;
21 Инсанларниң үстигә һәр бир даниси бир талант еғирлиқта келидиған мөлдүр
асмандин яғди. Мөлдүр апити шундақ дәһшәтлик болдики, адәмләр апәтниң
дәстидин Худани күпүрлүк қилип қарғашти.□ ■

17

Чоң паһишә аял «Бабил»

1 Йәттә чиниси бар йәттә пәриштиниң бири келип, маңа сөзләп:
— Бу йәргә кәл, нурғун сулар үстидә олтарған чоң паһишә аялниң тартидиған
жазасини саңа көрситип қояй.

□ **16:12 «күнчиқиштин келидиған падишаларниң йолини һазирлашқа дәрияниң сүйи қуриди»** — «күнчиқиштин келидиған падишалар» — һармагеддонда болған җәңгә қатнишишқа келидиған падишалар (16-айәтни көрүң). **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәр.» 10:46, 36:51, «Вәһ.» 14:9. □ **16:13 «сахта пәйғәмбәр»** — қозиниң қияпитидә болған дивә (13:11-17). ■ **16:14** 2Тес. 2:9; Вәһ. 13:13; 17:14; 19:19,20; 20:8. □ **16:15 «мана, Мән оғридәк келимән!»** — «оғриниң келиши» бәлким күтүлмигән вақитта, туюқсиз келишини көрсәтсә керәк. **«мана, Мән оғридәк келимән! Ялаңач маңмаслиқ, номуси көрүнмәслиги үчүн, кийимлирини чиң сақлап, сәгәк турғанлар бәхитликтур!»** — мошу сөзләрни дегүчи Мәсиһ Өзи. **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Йо.» 3:14, «һош.» 1:5, 11. ■ **16:15** Мат. 24:43; Луқа 12:39; 1Тес. 5:2; 2Пет. 3:10; Вәһ. 3:3,18. □ **16:16 «Әнди напак роһлар падишаларни... җәм қилди»** — грек тилида «Улар уларни... җәм қилди». **«һармагеддон»** — «Мәгиддо теғи» дегән мәнидә. Ибраний тилида топтоғра «һар-Мәгиддо» дейилиду. ■ **16:17** Вәһ. 21:6. ■ **16:18** Вәһ. 4:5; 8:5. □ **16:19 «Катта шәһәр үчкә бөлүнди»** — «Катта шәһәр» Бабилдур (14:8, 18:10 қатарлиқларни көрүң). ■ **16:19** Йәр. 25:15; Вәһ. 14:8,10; 18:5. □ **16:21 «Инсанларниң үстигә һәр бир даниси бир талант еғирлиқта келидиған мөлдүр асмандин яғди»** — «бир талант» 45 кило. ■ **16:21** Вәһ. 11:19; 16:9,11.

2 Йәр йүзидики падишалар униң билән бузуқлуқ өткүзди, йәр йүзидикиләр униң
бузуқлуғиниң шарабидин мәс болушти, — деди.
3 Шуниң билән у пәриштә мени Роһниң илкидики һаләттә бир чөлгә елип барди.
У йәрдә йәттә башлиқ, он мүңгүзлүк, пүтүн әзайини күпүрлүк намлири қаплиған
бир тоқ қизил дивиниң үстидә олтарған бир аялни көрдүм.□ ■
4 Аял сөсүн вә тоқ қизил кийим кийгән болуп, алтун, қиммәтлик яқут вә
мәрвайитлар билән пәрдазланған еди. Қолида жиркиничлик номуссизлиқлар вә
өз бузуқлуғиниң нижасәтлири билән толған бир алтун қәдәһ бар еди.■
5 Пешанисигә бир сир — «Катта Бабил, паһишиләрниң вә дуниядики пүткүл
жиркиничлик номуссизлиқларниң аниси» дегән нам пүтүклүк еди.□ ■
6 Мән аялниң муқәддәс бәндиләрниң қени вә Әйсаға гувалиқ бәргүчиләрниң қени
билән мәс болғанлиғини көрдүм. Уни көрүп толиму тәәжжүп қилип интайин
һәйран қалдим.□ ■
7 Пәриштә маңа мундақ деди: —
«Немигә һәйран қалдиң? Аялниң вә уни көтирип турған йәттә башлиқ, он
мүңгүзлүк дивиниң сирини саңа ейтип берәй.
8 Сән көргән дивә бир заманларда бар еди, һазир йоқ; узун өтмәй теги йоқ
һаңдин чиқип, һалакәткә қарап маңиду. Йәр йүзидә туруватқанлар — дуния
апиридә болғандин буян исимлири һаятлиқ дәптиригә пүтүлмигән кишиләр
дивини көрүп интайин һәйран қалиду. Чүнки у бир заманларда бар еди, һазир
йоқ, лекин йәнә пәйда болиду.□ ■
9 Мана буни чүшинишкә лазим болған һекмәт: — йәттә баш болса у аял олтарған
йәттә таққа, шундақла йәттә падишаға вәкиллик қилиду. ■
10 Буларниң бәши жиқилған, бириси бар, йәнә бири техи кәлмиди. У кәлгәндә
пәқәт азла вақит туралайду.
11 Бурун бар болған, әнди һазир йоқ болған дивиниң өзи сәккизинчи падишадур,
шундақла у һәм йәттисидин бири болуп һалакәткә қарап маңиду.□
12 Сән көргән он мүңгүз он падишадур. Уларниң падишалиқлири техи йоқ, әнди
уларға дивә билән биллә бир саатлик падишалиқ һоқуқи берилиду. □ ■
13 Бу падишалар бир ой, бир нийәттә болуп өз қудрити вә һоқуқлирини дивигә
беришиду.
14 Дивә вә падишалар бирлишип Қозиға қарши жәң қилиду. Қоза уларниң
үстидин ғалип келиду, чүнки У рәбләрниң Рәбби, падишаларниң Падишасидур.

□ **17:3 «Шуниң билән у пәриштә мени Роһниң илкидики һаләттәбир чөлгә елип барди»** — мошу жүмлидики «Роһ» яки өз роһини яки Муқәддәс Роһниму көрситиши керәк. ■ **17:3** Вәһ. 13:1; 17:8. ■ **17:4** Вәһ. 18:16. □ **17:5 «Пешанисигә бир сир — «Катта Бабил, паһишиләрниң вә дуниядики пүткүл жиркиничлик номуссизлиқларниң аниси» дегән нам пүтүклүк еди»** — «сир» болса Инжилда әслидә йошурун, Худа Өз бәндилиригә ашкарә қилған бир әҗайип һәқиқәтни көрситиду. ■ **17:5** 2Тес. 2:7. □ **17:6 «Әйсаға гувалиқ бәргүчиләр»** — яки «Әйсаниң гувачилири». Биринчи әсирниң ахирқи жиллиридин тартип «гувачи» дегән сөз «Худаниң йолида қурбан болғучи» дегән мәнаниму билдүрәтти. Сәвәви, нурғунлиған етиқатчилар гувалиқ бериш йолида өлүмгә мәһкүм қилинатти. ■ **17:6** Вәһ. 18:24. □ **17:8 «Сән көргән дивә бир заманларда бар еди, һазир йоқ; узун өтмәй теги йоқ һаңдин чиқип, һалакәткә қарап маңиду... у бир заманларда бар еди, һазир йоқ, лекин йәнә пәйда болиду»** — бу сирлиқ айәт, шундақла бу бабта бешарәт қилинған башқа ишлар үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз. ■ **17:8** Мис. 32:32; Фил. 4:3; Вәһ. 13:8. ■ **17:9** Вәһ. 13:1,18. □ **17:11 «бурун бар болған, әнди һазир йоқ болған дивиниң өзи сәккизинчи падишадур, шундақла у һәм йәттисидин бири болуп һалакәткә қарап маңиду»** — биз бу сирлиқ айәт үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз, әлвәттә. □ **17:12 «Сән көргән он мүңгүз он падишадур. Уларниң падишалиқлири техи йоқ, әнди уларға дивә билән биллә бир саатлик падишалиқ һоқуқи берилиду»** — «Дан.» 2:39-43, 7:23-26ни көрүң. ■ **17:12** Дан. 7:20; Вәһ. 13:1.

Униң билән биргә турғанлар болса чақирилған, талланған вә Униңға садиқ болғанлардур».■
15 Пәриштә маңа йәнә:
— Паһишә аял үстидә олтарған, сән көргән сулар болса милләтләр, өз ара топлашқан нурғун кишиләр, әлләр вә һәр хил тилларда сөзлишидиған кишиләрдур. □ ■
16 Сән көргән он мүңгүз вә дивә бу паһишә аялдин нәпрәтлиниду, уни талан-тараж қилип яланачлап қойиду, униң гөшини йәп, өзини отта көйдүриду. ■
17 Чүнки Худа Өз сөз-каламлири әмәлгә ашқичә, әшу *он падишаниң* көңлигә Өз ирадисини ижра қилип, бир қararда тохтишип падишалиқ һоқуқини дивигә бериш нийитини салди.
18 Сән көргән аял йәр йүзидики падишалар үстидин һөкүмранлиқ қилидиған катта шәһәрдур, — деди.□ ■

18

Бабилниң гумран болуши

1 У ишлардин кейин мән чоң һоқуқлуқ йәнә бир пәриштиниң асмандин
чүшүватқанлиғини көрдүм. Йәр йүзи униң жулалилиғидин йоруп кәтти.
2 Пәриштә жуқури аваз билән мундақ вақириди: —
«Ғулиди! Катта шәһәр Бабил ғулиди!
Әнди у жинларниң макани, һәр бир напак роһларниң солақханиси,
һәр бир мәкруһ вә жиркиничлик қушларниң солақ-чаңгиси болди! □ ■
3 Чүнки барлиқ әлләр униң зина-бузуқлуғиниң сәвдалиқ шарабидин ичишти;
Йәр йүзидики барлиқ падишалар униң билән бузуқлуқ өткүзүшти,
Йәр йүзидики содигәрләр униң әйш-ишритиниң әлвәкчилигидин бейишти».■

4 Асмандин йәнә бир авазни аңлидим: —
«И Мениң хәлқим, униң гуналириға шерик болмаслиғиңлар үчүн,
һәм униң бешиға чүшидиған балаю-апәтләргә учримаслиғиңлар үчүн, униң ичидин чиқиңлар! □ ■
5 Чүнки униң гуналири пәләккә йәткидәк догилинип кәткән,
Худа униң һәққанийәтсизликлирини есигә алди.□ ■
6 У башқиларға яндурғинидәк униң қилғинини өзигә яндуруңлар;
Униң қилмишлириға мувапиқ икки һәссә қошлап қайтуруңлар;
У *башқиларға* әбжәш қилип бәргән қәдәһтә униңға икки һәссә қоюқ әбжәш қилиңлар.■

■ **17:14** 1Тим. 6:15; Вәһ. 16:14; 19:16. □ **17:15 «өз ара топлашқан нурғун кишиләр...»** — мошу ибарә болса бәлким ахирқи заманларда (1) нурғун кишиләр егә-чақисиз сәрсан жүридиғанлиғи; яки (2) нурғун кишиләр өз дөлити ичидә бир-биригә уюшуп сиясий мәхсәттә гуруһлашқанлиғини көрситиши мумкин. ■ **17:15** Йәш. 8:7. ■ **17:16** Вәһ. 18:8. □ **17:18 «... йәр йүзидики падишалар үстидин һөкүмранлиқ қилидиған катта шәһәр..»** — «катта шәһәр» — оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, у Бабилни көрситиду (1-айәт). ■ **17:18** Вәһ. 16:19. □ **18:2 «һәр бир мәкруһ вә жиркиничлик қушларниң солақ-чаңгиси болди..»** — бәзи қедимки көчүрмиләрдә бу сөзләрдин кейин: «вә һәр бир һарам вә жиркиничлик һайванниң солақ-угиси болди» — дегән сөзләр қошулиду. **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 13:19-22, 14:22-23, 21:9, «Йәр.» 50:34-40, 51:36-37. ■ **18:2** Йәш. 13:21; 21:9; 34:11,14; Йәр. 50:39; 51:8; Вәһ. 14:8. ■ **18:3** Вәһ. 14:8; 17:2. □ **18:4 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 52:11, «Йәр.» 50:8, 51:6-8, 45 қатарлиқлар. ■ **18:4** Яр. 19:12; Йәш. 48:20; 52:11; Йәр. 51:6,45; 2Кор. 6:17. □ **18:5 «мунасивәтлик айәт»** — «Зәб.» 35:6. ■ **18:5** Вәһ. 16:19. ■ **18:6** Вәһ. 14:10.

7 У өзини қанчилик улуқлиған болса,
Қанчилик әйш-ишрәттә яшиған болса,
Униңға шунчилик қийнилиш вә дәрд бериңлар;
У көңлидә: «Мән тул әмәс, бәлки тәхтә олтарған ханишмән;
Мән дәрд-әләмни әсла көрмәймән» дегини түпәйлидин, □ ■
8 Бу вәҗидин бир күн ичидила униңға чүшидиған балаю-апәтләр,
Йәни өлүм, дәрд-әләм вә ачарчилиқ келиду,
У от билән көйдүрүлиду;
Чүнки уни сорақ қилғучи Пәрвәрдигар Худа қудрәтликтур!».■
9 Униң билән бузуқлуқ қилған вә униң билән әйш-ишрәттә яшиған йәр йүзидики
падишалар уни өртигән отниң ис-түтәклирини көргәндә, униң һалиға қарап
жиға-зерә көтиришиду. ■
10 Улар униң тартиватқан азавидин қорқуп, жирақта туруп дәйдуки:
— «Вай исит, вай исит, и катта шәһәр!
Аһ Бабил, күчлүк шәһәр!
Чүнки бир саат ичидила жазайиң бешиңға чүшти!»■

11 Йәр йүзидики содигәрләрму униң үстидә жиға-зерә қилишиду. Чүнки әнди
уларниң кемидики жүк-маллирини,
12 йәни алтун-күмүч, қиммәтлик яқутлар, үнчә-мәрвайит, нәпис либас рәхт,
сөсүн рәхт, жипәк, тоқ қизил рәңлик гәзмал, һәр хил хушбуй турунж яғачлар, пил
чиши буюмлири, әң есил яғач, туч, төмүр вә мәрмәрләрдин ишләнгән хилму-хил
буюмлар, □
13 шуниңдәк қовзақдарчин, тетитқулар, хушбуй, мурмәкки, мәстики, шарап,
зәйтун мейи, ақ ун, буғдай, кала, қой, ат, һарву вә инсанларниң тәнлири вә
җанлири дегән маллирини сетивалидиған киши йоқтур.□ ■
14 (*И Бабил*, җениң мәстанә болған есил мевиләр сәндин кәтти,
Барлиқ һәшәмәтлик вә һәйвәтлик мал-дунияліриң сәндин йоқалди.
Улар буларни әнди һәргиз тапалмайду!)□

15 Бу малларни сетип бейиған содигәрләр болса шәһәрниң тартиватқан азавидин
қорқуп, жирақта туруп униң үстидә жиға-зерә қилишип дейишидуки: —

16 «Вай исит, вай исит, и катта шәһәр!
Нәпис либас рәхтләргә, сөсүн вә тоқ қизил рәңлик гәзмалларға орилип,
Алтун, қиммәтлик яқутлар вә үнчә-мәрвайитлар билән безәлгәнсән! ■
17 Бир саат ичидила шунчә катта байлиқлар вәйран болди!»
Барлиқ кемә ғоҗайинлири, кемидики барлиқ йолучилар, кемичиләр вә деңизға
тайинип җан бақидиғанларниң һәммиси жирақта туруп,
18 Уни өртигән отниң ис-түтәклирини көрүп:
— Бу катта шәһәргә қайси шәһәр тәң келәлисун? — дәп пәряд көтиришти. ■
19 Улар башлириға топа чечип, пәряд көтиришүп, жиға-зерә қилишип:

□ **18:7 «мунасивәтлик айәт»** — «Йәш.» 47:8. ■ **18:7** Йәш. 47:8. ■ **18:8** 2Тес. 2:8; Вәһ. 17:16. ■ **18:9** Вәһ. 17:2; 18:3,18. ■ **18:10** Йәш. 21:9; Йәр. 51:1; Вәһ. 14:8. □ **18:12 «тоқ қизил рәңлик гәзмал»** — яки «тоқ қизил бояқ». □ **18:13 «инсанларниң тәнлири вә җанлири дегән маллири»** — «инсанларниң тәнлири вә җанлири» дегән ибарә бәлким қулларниң һалитини яки бу байларниң мал-мүлкиниң көп кишиләрниң җанлириниң бәдилигә кәлгәнлигини көрситишиму мүмкин. Қуллуқ адәмләрниң тәнлирини һалак қилипла қалмай, бәлки уларниң җан-һаятиниң һәр қандақ әһмийитидин мәһрум қилиду, әлвәттә. ■ **18:13** Әз. 27:13. □ **18:14 «җениң мәстанә болған есил мевиләр сәндин кәтти»** — «есил (пишқан) мевиләр» мошу йәрдә бәлким көчмә мənидә болуп, һәр хил есил нәрсиләрни билдүриду. ■ **18:16** Вәһ. 17:4. ■ **18:18** Йәш. 34:10; Вәһ. 13:4; 18:9.

— Вай исит, вай исит, у катта шәһәр!
У арқилиқ, униң дөлитидин, деңизда кемиси барлар бейиған еди!
Бир саат ичидила вәйран болди бу шәһәр! — дейишиду.
20 — «Униң бешиға кәлгәнләрдин шатлиниңлар,
Әй әрш, әй муқәддәс бәндиләр, расуллар вә пәйғәмбәрләр!
Чүнки Худа силәрниң дәвайиңлардики һөкүмни униң үстидин чиқарған!».■

21 Андин, күчлүк бир пәриштә түгмән тешиға охшаш йоған бир ташни көтирип,
деңизға ташлап мундақ деди: —
«Мана шундақ шиддәт билән,
Катта шәһәр Бабил ғулитилиду,
У қайтидин көрүнмәйду! □ ■
22 Чилтарчиларниң, сазчиларниң,
Нәйчиләр вә сунайчиларниң авази сениңдә қайтидин һәргиз аңланмайду,
Һәр хил һүнәрни қилидиған һүнәрвән сениңдә қайтидин һәргиз тепилмайду,
Түгмәнниңму авази сениңдә қайтидин һәргиз аңланмайду, □ ■
23 Һәтта чирақниң йоруғи сениңдә қайтидин һәргиз йорумайду,
Той болуватқан жигит-қизниң авази сениңдә қайтидин һәргиз аңланмайду;
Чүнки сениң содигәрлириң йәр йүзидики әрбаблар болуп чиқти,
Барлиқ әлләр сениң сеһир-әпсунлириңға алданди;■
24 Пәйғәмбәрләрниң, муқәддәс бәндиләрниң *төкүлгән қанлири*,
Шундақла йәр йүзидә барлиқ қирғин болғанларниң қанлириму униңда
тепилди».■

19

Әрштики һәмдусаналар

1 Бу ишлардин кейин, әрштә зор бир топ адәмләрниң вақирашлиридәк бир авазни
аңлидим. Улар: —

— Һәмдусана! Нижат, шан-шәрәп вә қудрәт Худайимизға мәнсуптур!□
2 Чүнки Униң һөкүмлири һәқ вә адилдур;
У йәр йүзини өз бузуқлуғи билән бузған чоң паһишиниң үстидин һөкүм чиқирип,
Өз қул-хизмәткарлириниң қенининң интиқамини униңдин алди,
— дейишәтти.□ ■

3 Улар иккинчи қетим: — «Һәмдусана!» дейишти. Униңдин чиққан ис-түтәкләр
әбәдил-әбәткичә пурқирайду!□ ■
4 Жигирмә төрт ақсақал вә төрт һаят мәхлуқ йәргә жиқилип: — «Амин!
Һәмдусана!» дәп, тәхттә олтарған Худаға сәждә қилишти.

■ **18:20** Вәһ. 19:2. □ **18:21 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Мис.» 5:15, «Йәр.» 51:-63-64. ■ **18:21** Йәр. 51:64. □ **18:22 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 24:8-9, «Йәр.» 7:34, 16:9-10, 25:10, «Әз.» 26:13. ■ **18:22** Йәр. 25:10; Әз. 26:13. ■ **18:23** Йәр. 7:34; 16:9; 25:10. ■ **18:24** Вәһ. 17:6. □ **19:1 «һәмдусана»** — грек тил вә ибраний тилида «Халлелуяһ!» дегән сөз билән ипадилиниду. Мәнаси ««Яһ»қа мәдһийә болғай!». Оқурмәнләрниң есидә барки, «Яһ» «Яһвәһ» (Пәрвәрдигар)ниң қисқартилған шәклидур. □ **19:2 «Өз қул-хизмәткарлириниң қенининң интиқамини униңдин алди»** — грек тилида «Өз қул-хизмәткарлириниң қенининң интиқамини униң қолидин алди». **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Зәб.» 18:10, «Қан.» 32:43. ■ **19:2** Қан. 32:43; Вәһ. 15:3; 16:7; 18:20. □ **19:3 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 34:10. ■ **19:3** Йәш. 34:10; Вәһ. 14:11; 18:18.

Қозиниң той зияпити

5 Андин тәхттин көтирилгән бир аваз мундақ деди: —
«Әй униң барлиқ қул-хизмәткарлири,
Униңдин қорқидиған каттилар болсун, төвәнләр болсун,
Һәммиңлар Худайимизни мәдһийиләңлар!»

6 Андин зор бир топ адәмләрниң авазиға, нурғун суларниң шарқиришиға, қаттиқ
гүлдүрмамиларниң гүлдүрлишигә охшаш бир авазниң мундақ дегәнлигини
аңлидим: —

«Һәмдусана! Һәммигә Қадир Пәрвәрдигар Худаймиз сәлтәнәт қилди!■
7 Шатлинайли, тәнтәнә қилайли вә уни мәдһийиләп улуқлайли!
Чүнки Қозиниң той-мәрикә күни йетип кәлди,
Қиз өзини тәйяр қилди!»■
8 Қизға кийиш үчүн пакиз, пақирап туридиған нәпис либас берилди (нәпис либас
болса муқәддәс бәндиләрниң һәққаний әмәллиридур).
9 Андин, *пәриштә* маңа:
— Муну сөзләрни хатириливал: —
«Қозиниң той зияпитигә чақирилғанлар бәхитликтур!» — деди.
У маңа йәнә: — Булар Худаниң һәқиқий сөзлиридур, — деди.□ ■
10 Мән униңға сәждә қилғили айиғиға жиқилдим. Лекин у:
— Һәргиз ундақ қилма! Мәнму Худаниң сән вә Әйсаға гувалиқ бәргүчи
қериндашлириң билән охшаш қул-хизмәткармән. Худағила ибадәт қил! Чүнки
вәһий-бешарәтниң роһ-маһийити болса Әйса һәққидә гувалиқ бериштур, —
деди.□ ■

Ақ атқа Мингүчи

11 Андин көрдүмки, асман ечилди вә мана, бир ақ ат туратти; үстигә мингүчиниң
болса нами «Садиқ» вә «Һәқиқий» болуп, У һәққанийлиқ билән һөкүм чиқириду
вә жәң қилиду. ■
12 Униң көзлири от ялқуниға охшайтти, бешида нурғун тажи болуп, тенидә
Өзидин башқа һеч ким билмәйдиған бир нам пүтүклүк еди. ■
13 У учисиға қанға миләнгән бир тон кийгән еди, Униң нами «Худаниң Калами»
дәп атилиду. ■
14 Униң кәйнидин әгишип келиватқан әрштики қошунлар болса, ақ атларға
мингән, аппақ, пак нәпис канап либас билән кийдүрүлгән еди. ■
15 Униң ағзидин өткүр бир қилич чиқип туратти; У буниң билән барлиқ әлләрни
уриду; У уларни төмүр калтәк билән падичидәк бақиду; У Һәммигә Қадир
Худаниң дәһшәтлик ғәзивиниң «шарап көлчиги»ниң чәйлигүчисидур.□ ■

■ **19:6** Вәһ. 11:17. ■ **19:7** Мат. 22:2; Луқа 14:16. □ **19:9 «Андин, пәриштә маңа...деди»** — грек тилида «Андин, у маңа...деди» дейилиду. Сөзлигүчи чоқум пәриштә болиду; 10-айәтни көрүң. ■ **19:9** Вәһ. 21:5. □ **19:10 «Әйсаға гувалиқ бәргүчи қериндашлириң...»** — грек тилида «Әйсаниң гувалиқини тутқанә қериндашлириң...». **«вәһий-бешарәтниң роһ-маһийити болса Әйса һәққидә гувалиқ бериштур»** — бу, интайин муһим бир принсиптур. Демәк, пүткүл Тәврат-Инжилдики вәһий-бешарәтләр вә Худаниң гаһи вақитларда улардин башқа жамаәтләрдә жүргүзгән вәһий-бешарәтләрниң меғизи вә жәвһири болса «Әйса һәққидә гувалиқ (бериш)»тур. Мәлум бир «вәһий-бешарәт»тә шундақ амил яки нәтижә болмиса, униң һәқиқий бир «вәһий-бешарәт» екәнлигидин гуманлинишиға тоғра келиду. ■ **19:10** Рос. 10:26; 14:14; Вәһ. 22:9. ■ **19:11** Вәһ. 6:2. ■ **19:12** Вәһ. 1:14. ■ **19:13** Йәш. 63:1; Юһ. 1:1. ■ **19:14** Мат. 28:3; Вәһ. 4:4; 7:9. □ **19:15 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 63-бап. ■ **19:15** Зәб. 2:9; Йәш. 63:3; Вәһ. 2:16,27; 14:19,20; 19:21.

16 Униң тони вә янпиши үстигә «Падишаһларниң Падишаси вә рәбләрниң Рәбби»
дегән нам йезилған еди.■
17 Андин мән қуяшниң ичидә турған бир пәриштини көрдүм. У асманниң
оттурисида учуватқан барлиқ қушларға жуқури аваз билән:
—Келиңлар, Худаниң катта зияпитигә жиғилиңлар! ■
18 Падишаһларниң, сәрдарларниң вә палванларниң, атларниң вә уларға
мингәнләрниң, шундақла барлиқ әт егилириниң, қулларниң һәм һөрләрниң,
каттиларниң һәм төвәнләрниң гөшлирини йәңлар! — деди.□

19 Шуниң билән мән дивә, йәр йүзидики падишалар вә уларниң қошунлириниң
атқа Мингүчи һәм Униң қошуни билән җәң қилиш үчүн топланғанлиғини
көрдүм.
20 Әнди дивә вә униңға вакалитән мөҗизилик аламәтләрни көрсәткән сахта
пәйғәмбәрниң һәр иккиси тутувелинди (сахта пәйғәмбәр шу аламәтләр билән
дивиниң тамғисини қобул қилған һәмдә униң бут-һәйкилигә чоқунғанларни
аздуруп жүргән еди). Улар иккиси гуңгут йениватқан от көлигә тирик ташланди.
■
21 Қалғини болса атқа Мингүчиниң ағзидин чиққан қилич билән қирилди.
Барлиқ пүтүн учар-қанатлар буларниң гөши билән йәп тоюнди.

20

Мәсиһниң йәр йүзидики миң жиллиқ сәлтәнити

1 Униңдин кейин, қолида теги йоқ һаңниң ачқучи вә йоған зәнҗир тутқан бир
пәриштиниң асмандин чүшүватқанлиғини көрдүм.■
2 Пәриштә әждиһани, йәни Иблис яки Шәйтан дейилидиған һелиқи қедимий
иланни тутуп, миң жиллиқ зәнҗирләп қойди.■
3 Униң миң жил тошқичә әлләрни аздурмаслиғи үчүн, уни теги йоқ һаңға ташлап
һаңниң ағзини етип печәтливәтти. Бу вақитлардин кейин, у вақтинчә қоюп
берилиши муқәррәр.■
4 Андин мән тәхтләрни вә уларда олтарғанларни көрдүм. Уларға һөкүм қилиш
һоқуқи берилгән еди. Мән йәнә, Әйсаға бәргән гувалиғи вәҗидин вә Худаниң
сөз-калами вәҗидин каллиси елинғанларниң җанлирини көрдүм. Улар
дивигә вә униң бут-һәйкилигә чоқунмиған, униң тамғиси пешанисигә вә қолиға
урулмиғанлар еди. Улар тирилип, Мәсиһ билән бирликтә миң жил һөкүм сүрди
□ ■
5 (өлгәнләрниң қалғанлири миң жил тошмиғичә тирилмәйду). Бу дәсләпки
тирилиш еди.
6 Дәсләпки тирилиштин несивә болғанлар бәхитлик вә муқәддәстур; иккинчи
өлүмниң буларни илкигә елиш һоқуқи йоқтур. Улар Худаниң вә Мәсиһниң
каһинлири болиду вә Униң билән бирликтә миң жил һөкүм сүриду.■

Шәйтанниң ахирқи мәғлубийити

7 Миң жил тошқанда, Шәйтан зиндандин бошитилип,

■ **19:16** 1Тим. 6:15; Вәһ. 17:14. ■ **19:17** Йәр. 12:9; Әз. 39:17. □ **19:18 «палванларниң..»** — яки «қудрәтликләрниң...». ■ **19:20** Қан. 13:2; Дан. 7:11; Мат. 24:24; Вәһ. 13:12,13,15,16; 16:14; 20:10. ■ **20:1** Вәһ. 1:18. ■ **20:2** 2Пет. 2:4; Вәһ. 12:9. ■ **20:3** Вәһ. 16:14,16; 20:8. □ **20:4 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Зәб.» 149:4-9, «1Кор.» 6:2-3. ■ **20:4** Вәһ. 6:9,11; 13:12,15,16. ■ **20:6** Йәш. 61:6; 1Пет. 2:9; Вәһ. 1:6; 5:10.

8 йәр йүзиниң төрт булуңидики әлләрни, йәни Гог вә Магогни аздуруш вә уларни жәң қилишқа бир йәргә топлашқа чиқиду. Топланғанларниң сани деңиз саһилидики қумдәк санақсиз болиду.□ ■
9 Улар йәр йүзидики кәң түзләңликкә чиқип, муқәддәс бәндиләрниң барғаһини, йәни Худа сөйидиған шәһәрни муһасиригә алиду. Лекин асмандин от йеғип, уларни жутуветиду. □
10 Уларни аздурған Иблис болса дивә билән сахта пәйғәмбәр көйүватқан от вә гуңгут көлигә ташлинип, у йәрдә кечә-күндүз әбәдил-әбәткичә қийнилиду.■

Чоң ақ тәхт — ахирқи һөкүм

11 Униңдин кейин, чоң бир ақ тәхт вә униңда Олтарғучини көрдүм. Асман билән зимин Униң йүзидин өзини қачуруп, улар турған жай һәргиз тепилмайду.
12 Мән йәнә катта болсун, яки төвән болсун, өлгәнләрниң һәммисиниң тәхтниң алдида турғанлиғини көрдүм. Китаплар ечилди; андин йәнә бир китап — «һаятлиқ дәптири» дәп аталған китап ечилди. Өлгәнләргә китапларда хатириләнгини бойичә өз әмәлийитигә қарап һөкүм қилинди. ■
13 Деңиз өзидә өлгәнләрни тапшуруп бәрди, өлүм вә тәһтисараму өзлиридики өлгәнләрни тапшуруп бериште. һәр кимниң үстигә өз әмәлийитигә қарап һөкүм қилинди.
14 Андин өлүм вә тәһтисара от көлигә ташланди. Мана иккинчи өлүм — от көлидур.
15 Кимниң исминиң «һаятлиқ дәптири»дә йезилмиғанлиғи байқалса, от көлигә ташланди.

21

Йеңи асман, йеңи зимин

1 Андин, йеңи асман вә йеңи зиминни көрдүм; чүнки бурунқи асман вә зимин өтүп кәткән еди, деңизму мәвжут болмиди.■
2 Муқәддәс шәһәрниң, йәни Худадин чиққан, худди өз жигитигә той пәрдазлирини қилип һазирланған қиздәк йеңи Йерусалимниң әрштин чүшүватқанлиқни көрдүм.■
3 Әрштин жуқури көтирилгән бир авазниң мундақ дегәнлигини аңлидим: «Мана, Худаниң макани инсанларниң арисидидур; У улар билән биллә маканлишип туриду, улар Униң хәлқи болиду. Худа Өзиму улар билән биллә туруп, уларниң Худаси болиду. □ ■

□ **20:8 «... йәр йүзиниң төрт булуңидики әлләрни, йәни Гог вә Магогни аздуруш вә уларни жәң қилишқа бир йәргә топлашқа чиқиду»** — «Гог вә Магог» тоғрилиқ: Гог бәлким «Магог»ниң беши болуши мүмкин («Әз.» 38:2-3ни көрүң). Шубһисизки, уйғур тилидики «йәжүж-мәжүж» дегән исим ибраний тилидики бу исимлардин чиққан еди; лекин «Гог вә Магог» ялмавуздәк бир хил мәхлуқ әмәс, бәлки түрлүк әлләрни көрситиду. «Әз.» 38:1-39:29дә, Худаниң «Гог вә Магог» билән болған уруши бешарәт қилинған. Бирақ бизниңчә у уруш «дәһшәтлик азап-оқубәт» билән бағлиқ болиду; миң жилниң ахирида болидиған, мошу айәтләрдә аян қилинған «ахирқи уруш» униңға охшайдиған болуши мүмкин болсиму, у әмәс. ■ **20:8** Әз. 38:2; 39:1; Вәһ. 16:14. □ **20:9 «Улар йәр йүзидики кәң түзләңликкә чиқип...»** — яки «улар зимин (демәк Қанаан, Пәләстин)дики кәң түзләңликкә чиқип...» яки «улар пүтүн йәр йүзини кезип...». ■ **20:10** Дан. 7:11; Вәһ. 14:10; 19:20. ■ **20:12** Мис. 32:32; Зәб. 61:13; 68:29; Йәр. 17:10; 32:19; Мат. 16:27; Рим. 2:6; 14:12; 2Кор. 5:10; Гал. 6:5; Фил. 4:3; Вәһ. 2:23; 3:5. ■ **21:1** Йәш. 65:17; 66:22; 2Пет. 3:13. ■ **21:2** Вәһ. 3:12; 21:10. □ **21:3 «Әрштин жуқури көтирилгән бир аваз»** — бәзи кона көчүрүлмиләрдә: «тәхттин жуқури көтирилгән бир аваз» дейилиду. **«мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 7:14, «Йәр.» 24:7, 31:33, «Зәк.» 8:8. ■ **21:3** Әз. 43:7.

4 У уларниң көзлиридики һәр тамчә яшни сүртиду; әнди өлүм әсла болмайду, нә матәм, нә жиға-зерә, нә қайғу-әләм болмайду, чүнки бурунқи ишлар өтүп кәтти».□ ■
5 Тәхттә Олтарғучи:
— Мана, һәммини йеңи қилимән! — деди. У маңа йәнә:
Буларни хатириливал! Чүнки бу сөзләр һәқиқий вә ишәшликтур, — деди.■
6 У йәнә маңа мундақ деди: —
«Иш тамам болди! Мән «Алфа» вә «Омега»дурмән, Муқәддимә вә Хатимә Өзүмдурмән. Уссиған һәр кимгә һаятлиқ сүйиниң булиқидин һәқсиз беримән.□ ■
7 Ғәлибә қилғучи һәр ким буларға мирасхорлуқ қилиду; Мән униң Худаси болимән, уму Мениң оғлум болиду.■
8 Лекин қорққанчақлар, етиқатсизлар, жиркиничликләр, қатиллар, бузуқлуқ қилғучилар, сеһиргәрләр, бутпәрәсләр вә барлиқ ялғанчиларға болса, уларниң қисмити от билән гуңгут йенип туруватқан көлдур — бу болса иккинчи өлүмдур».■

Йеңи Йерусалим

9 Ахирқи йәттә балаю-апәт билән толған йәттә чинини тутқан йәттә пәриштидин бири келип, маңа сөзләп:
— Кәл! Саңа Қозиниң җориси болидиған қизни көрситип қояй, — деди.■
10 Андин у мени Роһниң илкидә болған һалда йоған вә егиз бир таққа елип қойди. У йәрдин маңа Худадин чиққан муқәддәс шәһәр Йерусалимниң әрштин чүшүватқанлиғини көрсәтти. □ ■
11 Униңда Худаниң шан-шәриви бар еди, униң җуласи интайин қиммәтлик гөһәрниң, йешил яқуттәк ялтириған хрусталъниң җуласиға охшайтти.
12 Униң чоң һәм егиз сепили бар еди; сепилниң он икки дәрвазиси болуп, дәрвазиларда он икки пәриштә туратти. Һәр бир дәрвазиниң үстигә Исраилларниң он икки қәбилисидин бириниң исми йезилған еди.
13 Мәшриқ тәрипидә үч дәрваза, шимал тәрипидә үч дәрваза, җәнуп тәрипидә үч дәрваза вә мәғрип тәрипидә үч дәрваза бар еди.
14 Шәһәрниң сепилиниң он икки һул теши болуп, уларниң үстигә он икки исим, йәни Қозиниң расулиниң исимлири пүтүклүктур.□ ■
15 Маңа сөз қилған пәриштиниң қолида шәһәрни, униң дәрвазилири вә униң сепилини өлчәйдиған алтун қомуш өлчигүч һаса бар еди. ■
16 Шәһәр төрт часа болуп, узунлуғи билән кәңлиги охшаш еди. Пәриштә шәһәрни һаса билән өлчиди — он икки миң стадийон кәлди (узунлуғи, кәңлиги вә егизлиги тәңдур). □

□ **21:4 «мунасивәтлик айәт»** — «Йәш.» 25:8. ■ **21:4** Йәш. 25:8; Вәһ. 7:17. ■ **21:5** Йәш. 43:19; 2Кор. 5:17; Вәһ. 4:2; 19:9; 20:11. □ **21:6 «Мән «Алфа» вә «Омега»дурмән»** — грек тилида «Алфа» биринчи һәрип, «Омега» ахирқи һәриптур — демәк, Худа баш вә ахирдур. ■ **21:6** Йәш. 41:4; 44:6; 55:1; Вәһ. 1:8; 16:17; 22:13. ■ **21:7** Зәк. 8:8; Ибр. 8:10. ■ **21:8** Вәһ. 20:14,15; 22:15. ■ **21:9** Вәһ. 15:6, 7. □ **21:10 «Андин у мени Роһниң илкидә болған һалда йоған вә егиз бир таққа елип қойди»** — «Роһ» мошу йәрдә Худаниң Муқәддәс Роһини көрситиду. ■ **21:10** Ибр. 12:22; Вәһ. 1:10; 21:2. □ **21:14 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Әз.» 48:31-34. ■ **21:14** Әф. 2:20. ■ **21:15** Әз. 40:3; Зәк. 1:18. □ **21:16 «он икки миң стадийон»** — бир стадийон 185 метр болуп, бу 2200 километрдур.

17 У сепилниму өлчиди. Сепилниң *қелинлиғи* инсанларниң өлчәм бирлиги бойичә, йәни шу пәриштиниң өлчими бойичә бир йүз қириқ төрт җәйнәк кәлди. □
18 Сепилниң қурулуши болса йешил яқуттин, шәһәр әйнәктәк сүзүк сап алтундин бена қилинған еди.
19 Шәһәр сепилиниң һуллири һәр хил қиммәтлик яқутлар билән безәлгән еди. Биринчи һул таш йешил яқут, иккинчиси көк яқут, үчинчиси һеқиқ, төртинчиси зумрәт,
20 бәшинчиси қизил һеқиқ, алтинчиси қизил қашташ, йәттинчиси сериқ квартс, сәккизинчиси сус йешил яқут, тоққузинчиси топаз, онинчиси йешил квартс, он биринчиси сөсүн яқут вә он иккинчиси пироза еди. □
21 Он икки дәрваза он икки мәрвайит еди, демәк дәрвазиларниң һәр бири бирдин мәрвайиттин ясалған еди. Шәһәрниң ғол йоли әйнәктәк сүзүк сап алтундин еди.
22 Шәһәрдә һеч қандақ ибадәтхана көрмидим, чүнки һәммигә Қадир Пәрвәрдигар Худа вә Қоза униң ибадәтханисидур.
23 Шәһәрниң йорутулуши үчүн қуяшқа яки айға муһтаж әмәс, чүнки Худаниң шан-шәриви уни йорутқан еди, униң чириғи болса Қозидур. ■
24 Әлләр шәһәрдики йоруқлуқта жүриду; йәр йүзидики падишалар шанушәвкитини униң ичигә елип келиду. □ ■
25 Униң дәрвазилири күндүздә һәргиз тақалмайду (әмәлийәттә у йәрдә кечә зади болмайду). ■
26 һәр қайси әлләрниң шанушәвкити вә һөрмәт-иззити униң ичигә елип келиниду.□
27 һәр қандақ һарам нәрсә вә һәр қандақ жиркиничлик ишларни қилғучи яки ялғанчилиқ қилғучи униңға кирәлмәйду; пәқәт нами Қозиниң һаятлиқ дәптиридә йезилғанларла кирәләйду.■

22

1 Андин *пәриштә* маңа хрусталъдәк пақирақ һаятлиқ сүйи еқиватқан дәрияни көрсәтти. Дәрия Худаниң вә Қозиниң тәхтидин чиққан болуп, □ ■
2 шәһәрниң ғол йолиниң оттурисида еқиватқан еди. Дәрияниң бу тәрипидә вә у тәрипидиму он икки хил мевә беридиған, һәр айда мевиләйдиған һаятлиқ дәриғи бар еди; дәрәқниң йопурмақлири әлләрниң шипаси үчүн еди.□ ■
3 Ләнәт дегән әнди болмайду; Худаниң вә Қозиниң тәхти шәһәрниң ичидә болуп, Униң қул-хизмәткарлири Униң хизмәт-ибадитидә болиду.
4 Улар Униң җамалини көриду; Униң нами уларниң пешанилиригә пүтүклүк болиду.■

□ **21:17 «сепилниң қелинлиғи инсанларниң өлчәм бирлиги бойичә, йәни шу пәриштиниң өлчими бойичә бир йүз қириқ төрт җәйнәк кәлди»** — «җәйнәк» болса (яки «гәз») җәйнәктин қолиниң учиғичә болған арилиқ, йәни йерим метр; демәк, сепилниң қелинлиғи 65 метрчә еди. □ **21:20 «қизил һеқиқ»** — яки «сардоникс». **«қизил қашташ»** — яки «сардиус», яки «пақирақ қизил қаштеши». **«сериқ квартс»** — яки «хризолит», «перидот». **«сус йешил яқут»** — яки «берил». **«топаз»** — «топаз» болса сериқ рәңлик бир яқут. **«йешил квартс»** — яки «хризопрас». **«пироза»** — яки «аметист». ■ **21:23** Йәш. 60:19; Зәк. 14:7. □ **21:24 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 60:19-20, «Зәк.» 8:22. ■ **21:24** Йәш. 60:3. ■ **21:25** Йәш. 60:11; Вәһ. 22:5. □ **21:26 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 60:5-7, «Һаг.» 2:7. ■ **21:27** Мис. 32:32; Зәб. 68:29; Фил. 4:3; Вәһ. 3:5; 20:12. □ **22:1 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Зәб.» 35:39, 45:5, «Әз.» 47:1-9, «Зәк.» 14:8. ■ **22:1** Әз. 47:1; Зәк. 14:8. □ **22:2 «он икки хил мевә беридиған, һәр айда мевиләйдиған һаятлиқ дәриғи»** — яки «он икки қетим мевигә киридиған, һәр айда мевиләйдиған һаятлиқ дәриғи». ■ **22:2** Вәһ. 2:7. ■ **22:4** Вәһ. 3:12.

5 У йәрдә әсла кечә болмайду, нә чирақ нуриға, нә қуяш нуриға муһтаж болмайду.
Чүнки Пәрвәрдигар Худа уларниң үстидә йориду, улар әбәдил-әбәткичә һөкүм
сүриду.■

Ахирқи агаһ-гува

6 Пәриштә маңа:
— Бу сөзләр һәқиқий вә ишәшликтур; пәйғәмбәрләрниң роһлириниң Рәб Худаси
йеқин кәлгүсидә йүз бериши муқәррәр болған ишларни Өз қул-хизмәткарлириға
көрситиш үчүн, пәриштисини әвәтти, — деди.□ ■

7 («Мана, пат йеқинда келимән! Бу китаптики бешарәтниң сөзлирини тутқучи
киши бәхитликтур!»)□ ■
8 Буларни аңлиғучи вә көргүчи мән Юһаннамән. Бу ишларни аңлиғинимда вә
көргинимдә, буларни маңа көрсәткән пәриштигә сәҗдә қилғили айиғи алдиға
жиқилдим.
9 Лекин у маңа:
— Һәргиз ундақ қилма! Мәнму Худаниң сән вә қериндашлириң болған
пәйғәмбәрләр билән охшаш қул-хизмәткаримән. Худағила ибадәт қил! — деди.■
10 У маңа йәнә:
— Бу китаптики бешарәтниң сөзлирини печәтлимә; чүнки уларниң вақти йеқин
кәлди. □ ■
11 Қәбиһлик қилғучи киши қәбиһликни қиливәрсун; пәскәш киши
болса пәскәшликтә туривәрсун; һәққаний киши болса һәққанийлиғини
жүргүзивәрсун; пак-муқәддәс киши болса пак-муқәддәсликтә туривәрсун, —
деди.

Әйса Мәсиһ беваситә Юһаннаға сөзләйду

12 «Мана, пат йеқинда келимән! Һәр кимниң әмәлийитигә қарап беридиғинимни
Өзүм билән биллә елип келимән.□ ■
13 Мән «Алфа» вә «Омега», Биринчи вә Ахирқи, Муқәддимә вә Хатимә
Өзүмдурмән».□ ■

14 Һаятлиқ дәриғиниң мевисидин несип болуш вә дәрвазилиридин шәһәргә
киришкә муйәссәр болуш үчүн тонлирини жуйғанлар бәхитликтур!
15 Шәһәрниң сиртидикиләр — иштлар, сеһиргәрләр, бузуқлуқ қилғучилар,
қатиллар, бутпәрәсләр, ялғанчилиққа хуштар болғанлар вә әмәл
қилғучилардур.■

■ **22:5** Йәш. 60:19; Зәк. 14:7; Вәһ. 21:23. □ **22:6 «йеқин кәлгүсидә йүз бериши муқәррәр болған ишлар»** — яки «туюқсиз йүз бериши муқәррәр болған ишлар». **«бу сөзләр һәқиқий вә ишәшликтур»** — бу сөзләр 19:9 вә 21:5диму тепилиду, шу йәрдә алдинқи ишларни (21:1-5) тәстиқлаш үчүн ейтилған. Амма мошу йәрдә, шүбһисизки, пүткүл китапниң мәзмунини яки һәттә яки пүткүл Инҗилниң мәзмунини яки пүткүл Тәврат-Инҗилниң мәзмунини көрситишиму мүмкин. **«пәйғәмбәрләрниң роһлириниң Рәб Худаси»** — мошу йәрдә Рәб Әйсани көрсәтсә керәк (1:1ни көрүң). ■ **22:6** Вәһ. 1:1; 19:9; 21:5. □ **22:7 «Мана, пат йеқинда келимән! Бу китаптики бешарәтниң сөзлирини тутқучи киши бәхитликтур!»** — бу сөзләр Рәб Әйсаниң, әлвәттә. ■ **22:7** Вәһ. 1:3. ■ **22:9** Рос. 10:26; 14:14; Вәһ. 19:10. □ **22:10 «Бу китаптики бешарәтниң сөзлирини печәтлимә»** — мәнаси бәлким, оқурмәнләргә очуқ болсун, мәхпий болмисун. ■ **22:10** Дан. 8:26; 12:4; Вәһ. 1:3. □ **22:12 «мунасивәтлик айәтләр»** — «Йәш.» 40:10, 62:11. ■ **22:12** Зәб. 61:13; Йәр. 17:10; 32:19; Мат. 16:27; Рим. 2:6; 14:12; 1Кор. 3:8; 2Кор. 5:10; Гал. 6:5; Вәһ. 2:23. □ **22:13 «Мән «Алфа» вә «Омега»...»** — грек тилида «алфа» биринчи һәрип, «омега» ахирқи һәриптур. Демәк, Әйса Мәсиһ баш вә ахирдур. ■ **22:13** Йәш. 41:4; 44:6; 48:12; Вәһ. 1:8; 21:6. ■ **22:15** 1Кор. 6:10; Әф. 5:5; Кол. 3:5, 6.

16 «Мәнки Әйса җамаәтләрни дәп силәргә бу ишларниң гуваликини йәткүзүш үчүн пәриштәмни әвәттим. Давутниң Йилтизи һәм Нәсли, Парлақ Таң Юлтузидурмән!»■

17 Роһ вә тойи болидиған қиз: «Кәл!» дәйду.
Аңлиғучи: «Кәл!» десун.
Уссиғучи һәр ким кәлсун, халиған һәр ким һаятлиқ сүйидин һәқсиз ичсун.□ ■

Хатимә

18 Мәнки бу китаптики бешарәтниң сөзлирини аңлиғанларға гувалиқ берип агаһландуримәнки: кимдиким бу сөзләргә бир немини қошса, Худа униңға бу китапта йезилған балаю-апәтләрни қошиду. □
19 Кимдиким бу бешарәтлик китапниң сөзлиридин бирәр сөзни елип ташлиса, Худаму униңдин бу китапта йезилған һаятлиқ дәриғидин вә муқәддәс шәһәрдин болидиған несивисини елип ташлайду.■
20 — Мана, буларға агаһ-гува Бәргүчи болса мундақ дәйду:

— «Шундақ, пат йеқинда келимән!»

— «Амин! Кәл, я Рәб Әйса!»

21 Рәб Әйса Мәсиһниң меһри-шәпқити барлиқ муқәддәс бәндиләр билән биллә болғай, амин!

■ **22:16** Йәш. 11:10; Рим. 15:12; 2Пет. 1:19; Вәһ. 1:1; 5:5. □ **22:17 «Роһ вә тойи болидиған қиз: «Кәл!» дәйду»** — «Роһ» — Муқәддәс Роһтур. «Той болидиған қиз» дегәнлик җамаәтни көрситиду. 19-бап 7-, 8-айәтләргә қаралсун. ■ **22:17** Йәш. 55:1; Юһ. 7:37. □ **22:18 «Мәнки бу китаптики бешарәтниң сөзлирини аңлиғанларға гувалиқ берип агаһландуримәнки»** — «Мәнки» дегән сөз бәзи алимлар, 18-19-айәттики сөзләрни расул Юһаннаниңки дәп қарайду. Бирақ Юһанна өзини беваситә көрсәтмигәчкә (1:9ни көрүң), шундақла 20-айәттә Рәб Өзи ениқ көрситилгәчкә биз сөзләрни Рәбниңки, дегән пикиргә майилмиз. ■ **22:19** Қан. 4:2; 12:32; Пәнд. 30:6; Вәһ. 13:8; 17:8.